VERSLAG

DER

HANDELINGEN

VAN DE

STATEN-GENERAAL,

GEDURENDE DE

ZITTING VAN 1852—1853.

BIJBLAD

TOT DE

NEDERLANDSCHE STAATS-COURANT.

's GRAVENHAGE,
TER ALGEMEENE LANDS-DRUKKERIJ.
1853.

VEREENIGDE ZITTING DER BEIDE KAMERS

van Maandag den 20sten September 1852,

TER OPENING VAN DE GEWONE VERGADERING DER STATEN-GENERAAL.

Nadat de leden der beide Kamers zich hebben vereenigd, wordt tegen half één ure de Vergadering geopend door mr. **J. A. Philipse**, die door den Griffier der Eerste Kamer een besluit van Zijne Majesteit van 17 September jl. doet voorlezen, waarbij hij, de heer Philipse, benoemd wordt tot Voorzitter der Eerste Kamer, gedurende de aanstaande zitting der Staten-Generaal.

De Voorzitter alzoo ingevolge art. 103 der Grondwet met het beleid der vergadering belast zijnde, benoemt eene Commissie van achttien leden der beide Kamers, om Zijne Majesteit den Koning bij Hoogstdeszelfs aankomst aan het gebouw der Staten-Generaal te ontvangen, en in- en uitgeleide te doen. Deze Commissie is zamengesteld uit de heeren: van Sasse van Ysselt, van Lidth de Jeude, Reinders, van der Veen, van Hoëvell, Mackay, van Rijckevorsel, van Beeck Vollenhoven, van Nispen van Sevenaer, Engelen, van Nierop, Heemskerk, de Jonge van Ellemeet, d'Ablaing van Giessenburg, Poortman, Bots, Hengst en de Fremery.

Ten één ure vervoegen zich de heeren Ministers alsmede de leden van den Raad van State in de vergaderzaal.

Na een kort tijdsverloop wordt de nadering van Zijne Majesteit den Koning aangekondigd, die zich met Z. K. H. Prins **Hendrik**, op de in het programma der opening omschreven wijze, naar het gebouw der Staten-Generaal begeven heeft.

De **Koning**, ter vergaderzaal binnengeleid, plaatst zich op den troon, en houdt, terwijl Z. K. H. de Prins naast Hoogstdenzelve gezeten is, de navolgende openingsrede:

Mijne Heeren!

Bij de opening van deze vergadering der Staten-Generaal zie Ik Mij tot Mijn groot genoegen wederom in staat, op den voorspoedigen toestand des Vaderlands te wijzen.

Nederland is met de andere Mogendheden voortdurend in goede verstandhouding.

Bij herhaling ontvang Ik van vreemde Regeringen blijken van vriendschap en achting.

Door verdragen van verschillenden aard heb Ik de volkenregtelijke betrekkingen tusschen dit Rijk en andere Landen mogen bevestigen en uitbreiden.

Het is Mij aangenaam omtrent de Zee- en Landmagt steeds eene gunstige getuigenis te kunnen afleggen.

In de Overzeesche Bezittingen van het Rijk heerschen rust en vrede.

In het Palembangsche, op het eiland Sumatra, zijn de onlusten gedempt.

De goede vooruitzigten omtrent den oogst in de Kolonien hebben zich verwezenlijkt.

De afloop der in dit jaar gehouden veilingen is bijzonder gunstig geweest.

Door eene bevriende Mogendheid aangezocht, heb Ik, op het voetspoor van hetgeen reeds in 1844 geschiedde, Mijne goede diensten toegezegd tot bevordering eener poging, om in het stelsel van uitsluiting, tot nu toe door het Japansche Rijk vastgehouden, wijziging te verkrijgen.

De uitvoering der Provinciale en Gemeentewet is aanmerkelijk gevorderd. Ik heb Mij in het algemeen over eene doeltreffende medewerking der Provinciale Staten en Gemeentebesturen te verblijden.

Onze waterkeeringen zijn van rampen verschoond gebleven; hetgeen heeft vergund de werken tot verbetering inzonderheid ook der hoofdrivieren, met des te meer kracht en gevolg voort te zetten.

Met groote belangstelling zie Ik den ondernemingsijver der ingezetenen in landbouw, fabriekvlijt en handel, gelijk tot vermenigvuldiging der middelen van vervoer, zich meer en meer ontwikkelen.

De maatregelen Mijner regering strekken om die ontwikkeling aan te moedigen en te ondersteunen.

De werken tot verbinding van ons Rijk met naburige Landen door spoorwegen en telegrafische gemeenschap zijn voorbereid of aangelegd.

493024

Scheepvaart en scheepsbouw gingen ook dit jaar vooruit.

De staat der geldmiddelen geeft ruime stof tot tevredenheid. De uitkomst van de dienst des vorigen jaars was voldoende. Die van het tegenwoordig dienstjaar laat zich gunstig aanzien. Ik hoop, dat de algemeene omstandigheden Mij zullen toelaten, nog in deze zitting eene gewigtige voordragt betreffende 's Rijks Schuld, aan Uwe beraadslagingen te onderwerpen.

De aan U in de vorige vergadering van Mijnentwege ingediende en niet afgedane ontwerpen van Wet zullen U op nieuw, met andere, worden voorgelegd.

Mogen onze gezamenlijke pogingen tot voltooijing der taak die ons ook nu weder wacht, door Gods zegen worden bekroond.

Ik verklaar deze zitting van de Staten-Generaal te zijn geopend.

Na het uitspreken dezer troonrede verlaten Zijne Majesteit de Koning en Z. K. H. Prins Hendrik de vergaderzaal, om op de vastgestelde wijze naar het Koninklijk Paleis terug te keeren.

Daarna wordt de vereenigde zitting der Kamers gesloten.

NAAMLIJST

der Leden van de Eerste Kamer der Staten-Generaal, gedurende de zitting van 1852 — 1853.

NOORDBRABANT.

De heeren jhr. mr. M. A. J. van der Beken Pasteel.
jhr. L. J. B. van Sasse van Ysselt.
B. Verheij van den Bogaard.
H. P. van den Dries.
F. J. T. de Bruijn.

GELDERLAND.

De heeren jhr. mr. C. E. J. F. van Nispen van Pannerden.
H. W. baron van Aylva van Pallandt van Waardenburg en Neerijnen.
mr. C. H. baron van Rhemen van Rhemenshuizen.
mr. C. C. van Lidth de Jeude.
E. W. van Dam van Isselt, van 29 October.

ZUIDHOLLAND.

De heeren D. Blankenheijm.
O. B. 't Hooft.
mr. J. A. Philipse.
A. van Rijckevorsel *Hz.*
mr. A. Boxman.
jhr. mr. W. M. de Brauw.
A. van Weel *Dz.*

NOORDHOLLAND.

De heeren H. van Beeck Vollenhoven.
A. F. Insinger.
jhr. mr. C. van Foreest.
J. C. van Wessem.
D. Borski.
jhr. mr. F. L. H. J. Bosch van Drakestein.

ZEELAND.

De heeren mr. W. C. M. de Jonge van Ellemeet.
mr. C. van der Lek de Clercq.

UTRECHT.

De heeren jhr. mr. J. C. Martens van Sevenhoven.
J. D. C. C. W. baron d'Ablaing van Giessenburg.

FRIESLAND.

De heeren jhr. G. R. G. van Swinderen.
jhr. mr. F. J. J. van Eijsinga.
jhr. T. A. M. A. van Andringa de Kempenaer.

OVERIJSSEL.

De heeren mr. W. H. Cost Jordens.
mr. J. D. C. baron van Heeckeren van Wassenaar.
mr. I. A. van Roijen, tot 18 Januarij.
mr. J. A. G. baron de Vos van Steenwijk, van 20 April.

GRONINGEN.

De heeren J. de Sitter.
mr. J. J. Cremers.

DRENTHE.

De heer mr. W. J. Tonckens.

LIMBURG.

De heeren L. F. H. Beerenbroek.
jhr. L. L. W. M. J. de Villers de Pité.
P. D. Regout.

Voorzitter,

Mr. J. A. Philipse.

NAAMLIJST

der Leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, gedurende de zitting van 1852 — 1853.

Kiesdistricten.		
Groningen,	de HH.	S. Blaupot ten Cate.
Zuidhorn,		G. Reinders.
Appingadam,		J. F. Zylker.
»		dr. R. Westerhoff.
Assen,		mr. L. graaf van Heiden Reinestein.
»		mr. P. van der Veen.
Leeuwarden,		mr. J. Dirks.
»		mr. S. A. Verweij.
Sneek,		mr. H. U. Huguenin.
»		mr. A. F. Jongstra.
Dokkum,		J. T. Ter Bruggen Hugenholtz.
Steenwijk,		J. A. de Fremery.
Zwolle,		mr. B. W. A. E. baron Sloet tot Oldhuis.
»		mr. G. Groen van Prinsterer.
Almelo,		mr. M. J. de Man.
»		dr. W. R. baron van Hoëvell.

Kiesdistricten.		
Deventer,	de HH.	jhr. C. M. Storm van 's Gravesande.
Zutphen,		mr. J. P. P. baron van Zuijlen van Nyevelt, tot 16 October.
»		mr. W. H. Dullert.
»		jhr. C. A. E. A. van Panhuijs, van 23 November.
Arnhem,		mr. W. baron van Lynden.
»		mr. Æ. baron Mackay.
Nijmegen,		jhr. J. A. C. A. van Nispen van Sevenaer.
»		jhr. G. E. G. C. K. Dommer van Poldersveldt.
Tiel,		E. W. van Dam van Isselt, tot 8 Oct.
»		mr. J. A. A. Leemans, van 2 Dec.
Amersfoort,		mr. A. W. Engelen.
»		mr. S. van Walchren.
Utrecht,		mr. J. K. baron van Goltstein.
»		E. C. U. van Doorn, tot 19 April.

Kiesdistricten.		
Hoorn	de HH.	mr. A. S. van Nierop.
»		jhr. mr. D. van Akerlaken.
Alkmaar		J. J. Rochussen.
»		S. A. de Moraaz.
Haarlem,		mr. W. H. van Voorst.
Amsterdam,		mr. M. H. Godefroi.
»		H. Stolte.
»		mr. J. Heemskerk *Bz.*
»		mr. F. A. van Hall, tot 19 April.
»		mr. H. Provó Kluit.
Leyden,		jhr. mr. D. T. Gevers van Endegeest.
»		P. H. baron Taets van Amerongen tot Natewisch.
Gouda,		mr. G. M. van der Linden.
»		mr. L. Metman.
Delft,		mr. K. A. Poortman.
»		mr. W. Wintgens.
Rotterdam,		J. C. Baud.
»		jhr. mr. W. T. Gevers Deijnoot.
's Gravenhage,		jhr. W. Boreel van Hogelanden, tot 13 April.

Kiesdistricten.		
's Gravenhage,	de HH.	mr. P. C. Schooneveld.
Dordrecht,		mr. A. G. de Raadt.
»		mr. P. Blussé van Oud-Alblas.
Gorinchem,		C. Schiffer.
Middelburg,		mr. J. J. Slicher van Domburg.
»		mr. D. van Eck.
Goes,		P. J. Bachiene.
Zierikzee,		mr. S. H. Anemaet.
Breda,		mr. L. D. Storm.
»		mr. K. A. Meeussen.
Tilburg,		mr. C. C. A. Beens.
»		mr. F. J. Jespers.
Eindhoven,		J. F. van der Heijde.
»		mr. J. B. Bots.
Maastricht,		mr. P. F. E. van Wintershoven.
»		mr. K. L. de Limpens.
Roermond,		mr. P. L. de Lom de Berg.
»		J. J. A. van Wylick.
Boxmeer,		mr. J. B. J. Hengst.
's Hertogenbosch,		mr. J. L. A. Luijben.
»		dr. J. H. H. de Poorter.

Voorzitter,

Mr. W. H. Dullert.

NAAMLIJST

der Ministers, Hoofden van de verschillende Departementen van Algemeen Bestuur, gedurende de zitting van 1852 — 1853.

Minister van Binnenlandsche Zaken, mr. J. R. Thorbecke, tot 19 April.— Mr. G. C. J. van Reenen.

Minister van Justitie, mr. M. P. H. Strens (sedert 16 October tevens voorloopig belast met het bestuur van het Departement van Roomsch-Katholijke Eeredienst), tot 19 April.— Mr. D. Donker Curtius.

Minister van Finantien (tevens voorloopig belast met het bestuur van het Departement van Hervormde en andere Eereddiensten), mr. P. P. van Bosse, tot 19 April.— E. C. U. van Doorn.

Minister van Buitenlandsche Zaken, mr. H. van Sonsbeeck (tevens voorloopig belast met het bestuur van het Departement van de Roomsch-Katholijke Eeredienst), tot 16 October, Mr. J. P. P. baron van Zuijlen van Nyevelt, tot 19 April. — Mr. F. A. van Hall.

Minister van Oorlog, H. F. C. Baron Forstner van Dambenoy.

Minister van Marine, J. Enslie.

Minister van Kolonien, Chs. F. Pahud.

Minister voor de Zaken van de Roomsch-Katholijke Eeredienst, mr. L. A. Lightenvelt, van 19 April.

VERSLAG DER HANDELINGEN

VAN DE

EERSTE KAMER DER STATEN-GENERAAL,

GEDURENDE DE ZITTING VAN 1852—1853.

ZITTING VAN DEN 21STEN SEPTEMBER.

1STE ZITTING.

ZITTING VAN DINGSDAG 21 SEPTEMBER.

Aanvaarding van het voorzitterschap. — Berigt ingekomen van een lid dat verhinderd is de vergadering bij te wonen. — Trekking der afdeelingen. — Besluit genomen tot beantwoording van de troonrede.

De vergadering wordt des voormiddags ten elf ure door den heer **Philipse** als Voorzitter geopend.

Er zijn 28 leden tegenwoordig, te weten de heeren:

Van Lidth de Jeude, Blankenheijm, Verheij van den Bogaard, Borski, Beerenbroek, Insinger, Cost Jordens, van Nispen van Pannerden, Martens van Sevenhoven, van Beeck Vollenhoven, van Foreest, van der Lek de Clercq, van Weel, d'Ablaing van Giessenburg, van Eijsinga, de Villers de Pité, van Andringa de Kempenaer, Tonckens, van Rijckevorsel, Boxman, de Sitter, van Wessem, van Swinderen, Cremers, van Sasse van Ysselt, de Jonge van Ellemeet, van Heeckeren van Wassenaar en de Voorzitter.

Wordt voorlezing gedaan van een Koninklijk besluit van 18 September jl., waarbij mr. J. A. Philipse benoemd wordt tot Voorzitter van de Eerste Kamer gedurende het tegenwoordig zittingjaar.

Dit besluit wordt voor kennisgeving aangenomen.

De **Voorzitter** aanvaardt het voorzitterschap met de volgende aanspraak:

MIJNE HEEREN!

Door Zijne Majesteit den Koning daartoe benoemd, ben ik als Voorzitter van de Eerste Kamer der Staten-Generaal in uw midden opgetreden en heb ik onze Vergadering geopend.

Bijzonder vereerd met deze zoo belangrijke onderscheiding, en met het blijk van vertrouwen, door den Koning aan mij geschonken, besef ik niettemin het groote gewigt en het moeijelijke der taak, welke aan mij is opgedragen.

Ten volle Mijne Heeren, gevoel ik hoe bezwarend het voor mij wezen zal, om slechts eenigermate te voldoen aan hetgeen van mij zal worden gevorderd. Onder biddend opzien tot God, om mij te ondersteunen in het volbrengen der pligten, aan de betrekking van Voorzitter verbonden, zal ik alles, wat in mijn vermogen is, trachten aan te wenden, om het voorzitterschap dezer Kamer, tot de uitoefening waarvan ik geroepen ben, met eere te bekleeden.

Met het oog op de Grondwet en op de bepalingen van ons Reglement van Orde, stel ik mij voor, Mijne Heeren, uwe vergaderingen met zorg te leiden en in het besturen onzer beraadslagingen den weg te volgen, dien mijne geachte voorgangers mij hebben aangewezen.

Wanneer ik het oog vestig op de zoo belangrijke wets-ontwerpen, welke reeds in de vorige zitting aan de Staten-Generaal voorgedragen, doch onafgedaan zijn gebleven, en tevens daarbij gedenk, dat deze op nieuw ook nog met andere, aan de Staten-Generaal zullen worden voorgelegd, dan wachten ons, Mijne Heeren, vele en zeer gewigtige werkzaamheden.

Mogten onze beraadslagingen, ook onder mijn voorzitterschap, met zorg en kalmte tot welzijn van Nederland worden ten einde gebragt, ik zoude mijne aan te wenden pogingen met den besten uitslag bekroond achten.

Wilt, bid ik u, Mijne Heeren, ook mij als uwen Voorzitter met welgevallen ontvangen; gelieft ook mij in de uitoefening mijner betrekking met uwen bijstand, met uwe voorlichting te ondersteunen; vereert mij met uwe welwillendheid, met uwe toegevendheid, met uw vertrouwen; opregtelijk betuig ik daarop den hoogsten prijs te zullen stellen.

Met de bede, dat het God moge behagen onze gezamenlijk aan te wenden pogingen ter bevordering der ware belangen van Koning en Vaderland te zegenen, verklaar ik het Voorzitterschap van de Eerste Kamer der Staten-Generaal te aanvaarden.

Op voorstel van den heer **Martens van Sevenhoven**, wordt besloten des Voorzitters aanspraak te laten drukken en ronddeelen.

De **Voorzitter** geeft kennis, dat de heer van Aylva van Pallandt schriftelijk heeft berigt, dat hij door familie-aangelegenheden verhinderd wordt aan de werkzaamheden der Vergadering deel te nemen.

Dit berigt wordt voor kennisgeving aangenomen.

De **Voorzitter** stelt voor, om morgen den 22sten September ten één ure des namiddags over te gaan tot de benoeming van twee leden voor de huishoudelijke Commissie.

Dienovereenkomstig wordt besloten.

Daarna wordt overgegaan tot het trekken der afdeelingen.

De uitslag dier trekking is, dat tot de eerste afdeeling zullen behooren de heeren: van Beeck Vollenhoven, Insinger, van Foreest, van Wessem, Bosch van Drakestein, Martens van Sevenhoven, van Eijsinga, van Roijen, de Sitter en Beerenbroek;

tot de tweede afdeeling, de heeren: van der Beken Pasteel, van den Dries, de Bruin, van Rhemen van Rhemenshuizen, Boxman, de Brauw, van Weel, de Jonge van Ellemeet en Regout;

tot de derde afdeeling, de heeren: van Sasse van Ysselt, van Lidth de Jeude, 't Hooft, van Rijekevorsel, Borski, d'Ablaing van Giessenburg, van Swinderen, van Heeekeren van Wassenaer, en Tonekens;

tot de vierde afdeeling, de heeren: Verheij van den Bogaard, van Nispen van Pannerden, van Aylva van Pallandt, Blankenheijm, van der Lek de Clereq, van Andringa de Kempenaer, Cost Jordens, Cremers en de Villers de Pité.

Op voorstel des Voorzitters besluit de Vergadering de openingsrede met een adres te beantwoorden.

De **Voorzitter** verzoekt de leden zich onmiddellijk in hunne afdeelingen te vereenigen tot het kiezen van voorzitters en ondervoorzitters en leden der Commissie voor het adres van antwoord op de openingsrede.

De vergadering wordt daarna gesloten.

ZITTING VAN DEN 22STEN SEPTEMBER.

2DE ZITTING.

ZITTING VAN WOENSDAG 22 SEPTEMBER.

Goedkeuring der notulen. — Mededeeling van de benoeming van voorzitters en onder-voorzitters der afdeelingen, en van leden der Commissie tot het opstellen van een adres in antwoord op de Troonrede. — Ontwerp-adres ter tafel gebragt; verzending naar de afdeelingen. — Benoeming van de Huishoudelijke Commissie der Kamer. — Benoeming van leden der Commissie voor de Stenographie. — Het gewijzigd ontwerp-adres van antwoord op de Troonrede ter tafel gebragt. — Vaststelling van den dag der beraadslaging daarover.

De vergadering wordt des voormiddags ten tien ure door den Voorzitter, den heer **Philipse**, geopend.

Er zijn 27 leden tegenwoordig, te weten de heeren:

Van Lidth de Jeude, van Swinderen, van Beeck Vollenhoven, van Rhemen van Rhemenshuizen, Verheij van den Bogaard, Borski, d'Ablaing van Giessenburg, Tonckens, Martens van Sevenhoven, van Andringa de Kempenaer, van Wessem, Cost Jordens, Boxman, van Rijckevorsel, van Weel, van Eysinga, de Sitter, de Villers de Pité, Cremers, van Foreest, de Brauw, de Jonge van Ellemeet, Blankenheijm, van Nispen van Pannerden, van der Lek de Clercq, van Heeckeren van Wassenaer en de Voorzitter.

De notulen van het verhandelde in de vorige zitting worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter** deelt mede, dat door de afdeelingen benoemd zijn:
tot voorzitters de heeren: Martens van Sevenhoven, Boxman, Borski en Cost Jordens;
tot onder-voorzitters de heeren: Insinger, de Brauw, van Rijckevorsel en van Nispen van Pannerden.

Nog berigt de **Voorzitter**, dat door de afdeelingen gekozen zijn als leden der Commissie tot het ontwerpen van een adres in antwoord op de Troonrede de heeren: van Beeck Vollenhoven, de Jonge van Ellemeet, van Swinderen en van Andringa de Kempenaer.

De Commissie, reeds gereed zijnde met hare werkzaamheden, brengt haar ontwerp ter tafel. Dit ontwerp is van den volgenden inhoud:

SIRE,

§ 1. De Eerste Kamer der Staten-Generaal heeft met de meeste belangstelling van Uwe Majesteit vernomen, dat het Vaderland steeds in voorspoedigen toestand verkeert.

§ 2. Zij stelt op hoogen prijs de voortdurend goede verstandhouding van Nederland met de Mogendheden, blijkbaar uit de bewijzen van vriendschap en achting door vreemde Regeringen geschonken, en wederom bevestigd door het aanzoek tot Uwer Majesteits bemoeijing, om in het Japansche Rijk het stelsel van uitsluiting te doen wijzigen.

§ 3. Wenschelijk acht zij het, dat de betrekkingen van dit Rijk met andere Landen zich meer en meer uitbreiden, en dat het aan de wijsheid van Uwer Majesteits Regering gegeven zij, de eer en de belangen der Natie te bevorderen, wanneer het sluiten van verdragen vereischt wordt.

§ 4. Bijzonder waardeert zij de getuigenis, welke Uwe Majesteit aangaande zee- en landmagt heeft kunnen afleggen, en brengt hare hulde aan den moed en het beleid door beiden in Oost-Indie nogmaals aan den dag gelegd.

§ 5. Wanneer de Kamer daarbij het oog vestigt op de geruststellende mededeelingen betreffende de Overzeesche bezittingen en Kolonien van het Rijk, dan gevoelt zij zich op nieuw gedrongen om in den gunstigen staat dier vaderlandsche belangen en betrekkingen ruime stof tot dankbaarheid te erkennen.

§ 6. Wij verheugen ons in de verzekering, dat de provinciale en gemeentebesturen doeltreffend medewerken bij de toepassing onzer onlangs gevestigde instellingen.

§ 7. Wij hopen, dat de arbeid, welke de verbetering der rivieren ten doel heeft, onafgebroken zal kunnen worden voortgezet.

§ 8. Moge eene gewenschte ontwikkeling van den landbouw, de fabriekmatige nijverheid, de scheepvaart en den handel, opgewekt door den ondernemingsgeest der ingezetenen, het bewijs leveren, dat de zorg besteed aan die gewigtige belangen, door het opheffen van belemmeringen en het bevorderen der middelen van gemeenschap, niet onvruchtbaar blijft.

§ 9. De mededeeling aangaande den gunstigen toestand der geldmiddelen was der Kamer hoogst aangenaam. Zij is bereid hare medewerking te verleenen tot het beramen van maatregelen betreffende 's Rijks schuld, waartoe zij hoopt dat de omstandigheden weldra de gelegenheid zullen aanbieden.

§ 10. De ontwerpen van wet op nieuw door Uwe Majesteit aan de Vertegenwoordiging voor te dragen, worden met andere, wier indiening de Grondwet zoo bepaald voorschrijft, of het belang des Vaderlands vordert, met toenemend verlangen door ons te gemoet gezien.

§ 11. Hoe veelomvattend onze taak zij, Sire, wij vertrouwen met Uwe Majesteit, dat het gemeen overleg der Kroon met 's Volks Vertegenwoordiging, onder den zegen des Allerhoogsten, tot gunstige uitkomsten zal leiden.

De **Voorzitter** stelt voor, dat de leden zich terstond naar de afdeelingen zullen begeven ten einde dat ontwerp te onderzoeken.

Niemand zich daartegen verklarende, wordt dienovereenkomstig besloten.

De **Voorzitter** schorst thans de openbare vergadering tot heden namiddag ten één ure.

De zitting op den bepaalden tijd heropend zijnde, stelt de Voorzitter voor over te gaan tot het verkiezen van twee leden, om uit te maken de huishoudelijke Commissie der Eerste Kamer.

Tot stemopnemers benoemt de Voorzitter de heeren: van Wessem, van Rhemen van Rhemenshuizen, Tonckens en Cremers.

Bij de stemming voor het eerste lid, waaraan 26 leden deel nemen, verkrijgt de heer *de Brauw* 19 stemmen, de heer van Beeck Vollenhoven 3, de heer Blankenheijm 2, en de heeren Cost Jordens en van Rijckevorsel iedere één stem, zoodat de heer de Brauw, de volstrekte meerderheid bekomen hebbende, verkozen is als eerste lid der huishoudelijke Commissie.

Bij de stemming voor het tweede lid, waaraan weder 26 leden deel nemen, erlangt de heer *Blankenheijm* 14 stemmen, de heer van Beeck Vollenhoven 9 en de heer van Rijckevorsel 3. De heer Blankenheijm aldus de volstrekte meerderheid van stemmen op zich vereenigd hebbende, is verkozen tot tweede lid der Commissie.

De **Voorzitter** betuigt den dank der Vergadering aan het bureau van stemopneming voor de door hetzelve volbragte taak.

De **Voorzitter** benoemt, naar aanleiding van art. 8 van het Reglement van Orde, tot leden van de gemengde Commissie voor de Stenographie de heeren: de Brauw, van Aylva van Pallandt en van Rijckevorsel.

De **Voorzitter** deelt mede dat de Commissie voor het ontwerp-

adres van antwoord op de Troonrede met haar gewijzigd ontwerp gereed is en stelt voor dit te doen drukken en ronddeelen, alsmede om den dag der beraadslaging daarover te bepalen op aanstaanden Vrijdag, des voormiddags ten elf ure.

De heer **Cost Jordens :** Mijnheer de Voorzitter. Het schijnt mij toe, dat de termijn van Vrijdag gevoegelijk tot dien van morgen kan worden teruggebragt. Ik geloof toch dat alsdan genoegzaam tijd over zal zijn, om zich voor de discussie voor te bereiden. Ik moet opmerken, dat dit niet in strijd is met het Reglement van Orde, hetwelk alleen vordert, dat het verslag of ontwerp daags te voren aan de leden worde rondgedeeld, iets hetwelk ik vertrouw, dat zal kunnen geschieden. Ik neem daarom de vrijheid voor te stellen, die beraadslaging op morgen te bepalen.

Daar dit voorstel van verschillende zijden wordt ondersteund, stelt de Voorzitter alsnu voor, die beraadslaging te bepalen op morgen, des voormiddags ten $10^1/_2$ ure.

Dienovereenkomstig wordt besloten, alsmede tot het doen drukken en ronddeelen van het gewijzigd ontwerp.

Daarop wordt de vergadering gescheiden.

ZITTING VAN DEN 23STEN SEPTEMBER.

3DE ZITTING.

ZITTING VAN DONDERDAG 23 SEPTEMBER.

Goedkeuring der notulen. — Boekwerk ingekomen. — Beraadslaging over het ontwerp-adres van antwoord op de troonrede; aanneming van dat ontwerp; benoeming eener commissie tot aanbieding van het aangenomen adres aan Zijne Majesteit den Koning.

De vergadering wordt des voormiddags ten half elf ure door den Voorzitter, den heer **Philipse**, geopend.

Er zijn 25 leden tegenwoordig, te weten de heeren:

Van Beeck Vollenhoven, van Andringa de Kempenaer, van Nispen van Pannerden, Cost Jordens, van Wessem, Borski, van Rhemen van Rhemenshuizen, Martens van Sevenhoven, Verheij van den Bogaard, d'Ablaing van Giessenburg, van Rijckevorsel, Blankenheijm, Tonckens, Boxman, van Swinderen, de Sitter, de Jonge van Ellemeet, van Eijsinga, van Foreest, de Villers de Pité, de Brauw, van Heeckeren van Wassenaar, van der Lek de Clereq, Cremers en de Voorzitter.

De heeren Ministers van Binnenlandsche Zaken, van Finantien, van Buitenlandsche Zaken, van Oorlog en van Kolonien wonen de vergadering bij.

De notulen van het verhandelde in de vorige zitting worden gelezen en goedgekeurd.

Is ingekomen een boekwerk getiteld: *Algemeen Verslag door den hoofddirecteur van het Instituut voor Doofstommen, gedaan binnen Groningen, in de jaarlijksche vergadering van contribuerende leden, gehouden den 26sten Julij* 1852, *wegens het Instituut van Doofstommen, opgerigt in de jare* 1790.

Wordt besloten dit boekwerk te plaatsen in de boekerij der Kamer.

Aan de orde zijn de beraadslagingen over het ontwerp-adres van antwoord op de Troonrede.

De beraadslagingen worden geopend over de algemeene strekking van dat ontwerp.

Niemand verlangt daarover het woord.

De algemeene strekking van het ontwerp wordt daarop zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd.

De beraadslaging wordt geopend over de afzonderlijke paragraphen van het ontwerp.

De paragraphen 1 tot en met 6 worden achtereenvolgens zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De beraadslaging wordt geopend over *paragraaph* 7.

De heer **van Eijsinga:** Het mag, Mijne Heeren, welligt eenigzins vermetel schijnen, de eerste te zijn om eene wijziging voor te stellen op het adres van antwoord, dat zoo algemeenen bijval bij deze Kamer vindt. Het zij mij evenwel vergund op dezen paragraaph een amendement voor te dragen. De paragraaph luidt: » Wij hopen, dat de arbeid, welke de verbetering der rivieren ten doel heeft, onafgebroken zal kunnen worden voortgezet." Aan het slot van die paragraaph zou ik wenschen te lezen deze woorden: » Terwijl wij dankbaar het groote voorregt erkennen dat onze waterkeeringen van rampen zijn verschoond gebleven." Ik zal mij veroorloven slechts weinige woorden tot toelichting van dat amendement te spreken. Wanneer wij de geographische ligging van ons land gadeslaan, dan zullen wij dadelijk zien, dat het van drie kanten door water ligt ingesloten, en onze ervaring leert ons, dat het water moet aangemerkt worden als onze natuurlijke vijand. Daar derhalve, waar het de belangen van het Vaderland geldt, waar die belangen in een zoo gewigtig stuk, als hetgeen thans wordt besproken, worden behandeld, dáár, geloof ik, mag dat onderwerp niet uit het oog worden verloren. Maar dat is de eenige reden niet, waarom ik er toe kom, om dat amendement in het midden te brengen. Ik heb gemeend daartoe eene reden te vinden in de openingsrede zelve, waar ik in het twaalfde onderdeel lees: » Onze waterkeeringen zijn van rampen verschoond gebleven." Ik geloof dus mijn amendement aan uwe welwillende overweging te mogen aanbevelen, eensdeels, dewijl het hier eene zaak geldt, die in zulk een naauw verband staat met de gewigtigste belangen van ons Vaderland, anderdeels, dewijl door de openingsrede daartoe aanleiding wordt gegeven.

De heer **Martens van Sevenhoven:** Ik vraag alleen het woord, Mijne Heeren, om met weinige woorden het amendement van den heer van Eijsinga te ondersteunen. Het komt mij voor, dat in een land als het onze, dat zoo dikwijls, en vooral in wintertijd, door watersnood kan geteisterd worden, de Eerste Kamer der Staten-Generaal, even als de Koning, wel mag toonen dat zij dankbaar is dat onze dijken en dammen zijn behouden gebleven.

De **Voorzitter** onderwerpt de voorgestelde wijziging aan het oordeel der Commissie voor het ontwerp-adres.

De heer **van Swinderen**, lid der Commissie: De Commissie voor het adres, na kennis genomen te hebben van de aanmerkingen in de afdeelingen op het oorspronkelijk ontwerp gevallen, heeft getracht zooveel mogelijk de gevoelens in de verschillende afdeelingen geopenbaard, in het adres te brengen. Zoo als haar gebleken is, werd het nu voorgestelde niet door de meerderheid der leden ondersteund. De Commissie heeft dus gemeend het niet in het ontwerp te moeten opnemen. Zij heeft vooral gemeend dat niet te moeten doen, omdat het denkbeeld reeds duidelijk in den 5den paragraaph en in dezelfde bewoordingen werd uitgedrukt. Zij verzet zich evenwel niet tegen de strekking van het amendement, maar stelt aan den Voorzitter voor de bijvoeging aan de stemming te onderwerpen.

De heer **van Eijsinga:** Slechts een enkel woord, Mijne Heeren, daar de Commissie het amendement, dat ik de eer had voor te stellen, niet direct, maar slechts indirect heeft bestreden. Het beweren, dat in den 5den paragraaph bewoordingen van dezelfde beteekenis en strekking zouden voorkomen, spreek ik niet geheel en al tegen; echter vermeen ik, dat, daar de openingsrede zelve aanleiding heeft gegeven om op dit punt terug te komen, ik alsnog bij het door mij voorgestelde moet blijven persisteren.

Niemand meer het woord verlangende over dezen paragraaph, wordt de beraadslaging gesloten.

Het amendement daarop in hoofdelijke omvrage gebragt, wordt met 18 tegen 7 stemmen aangenomen.

Tegen hebben gestemd de heeren: Cremers, van Beeck Vollenhoven, d'Ablaing van Giessenburg, van Rijckevorsel, van Swinderen, de Jonge van Ellemeet en de Villers de Pité.

De nu gewijzigde paragraaph wordt daarop in hoofdelijke stemming gebragt, en met 24 tegen 1 stem aangenomen.

Tegen heeft gestemd de heer d'Ablaing van Giessenburg.

De paragraphen 8 en 9 worden achtereenvolgens zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd.

De beraadslaging wordt geopend over *paragraaph* 10.

De heer **de Brauw:** Ik veroorloof mij, Mijne Heeren, op dezen paragraaph eene verandering voor te stellen. Ik zou haar aldus wenschen te lezen:

» De ontwerpen van wet, op nieuw door Uwe Majesteit aan de » Vertegenwoordiging voor te dragen, worden met andere, wier » aanbieding het belang van het Vaderland vordert, met toenemend » verlangen door ons te gemoet gezien. Wij betreuren het, dat in

» de afgeloopene zitting de indiening van het ontwerp van wet be-
» trekkelijk het onderwijs is achterwege gebleven."

De Kamer zal bespeuren, dat ik in mijne voordragt tot verandering in dezen paragraaph eene uitlating en tevens eene bijvoeging voorstel. Ik zou wenschen daaruit te hebben gelaten de woorden: » wier indiening de Grondwet zoo bepaald voorschrijft", en ik zal mij veroorloven kortelijk de reden, die mij daartoe leidt, aan de Vergadering bloot te leggen. Toen ik de eer had van deze Kamer lid te worden, stelde ik op hoogen prijs, dat de Grondwet naar letter en geest wierd gehandhaafd, en ik erken, dat ik daarop nog op deze oogenblikken denzelfden hoogen prijs stel. Maar ik moet ook erkennen, dat, in de twee jaren dat ik zitting in deze Kamer heb, er zoo vele malen verschil is geweest over de vraag, of deze of gene bepaling in een wets-ontwerp met de letter en den geest van de Grondwet overeenkwam; dat ik van beide zijden zoo vele malen heb hooren aanvoeren juiste argumenten om het een te betoogen, en, naar het scheen, even juiste om het weder te bestrijden, — dat ik erken huiverig te zijn geworden, om onder die omstandigheden aan den betrokken Minister tegen te werpen: » Gij hebt het voorschrift van de Grondwet niet gevolgd; gij hebt tegen de Grondwet gehandeld".

Bij het verschil van opvatting, dat mogelijk is ten opzigte eener bepaling van de Grondwet, acht ik het, ik herhaal dit, bezwaarlijk en moeijelijk om den betrokken Minister tegen te werpen: » gij handelt in strijd met de Grondwet"; en dat toch is de strekking van hetgeen door de Commissie, belast met het opmaken van het ontwerp-adres, in dezen paragraaph is voorgesteld. » Wij zien (luidt het daar) met toenemend verlangen te gemoet de ontwerpen van wet *wier indiening de Grondwet zoo bepaald voorschrijft.*" De gang der redenering dus is deze: de Grondwet schrijft bepaald voor: wij zien de vervulling van dat voorschrift met verlangen te gemoet, niet alleen met verlangen, maar zelfs *met toenemend* verlangen. Het is dus niet alleen nog niet geschied, maar het is zelfs verzuimd: dus niet-voldoening aan het grondwettig voorschrift, dit is dunkt mij de duidelijke strekking van deze zinsnede. En de zin daarvan komt nog meer uit, wanneer wij deze uitdrukkingen in verband beschouwen met hetgeen reeds vroeger in deze Kamer omtrent die ontwerpen van wet, welke men hier op het oog heeft, is verhandeld geworden.

Het is nog niet lang geleden — het gebeurde op den laatsten dag van de zitting, die pas gesloten is, — dat wij van de eene zijde met warmte hebben hooren verdedigen de stelling, dat een ontwerp van wet volstrekt strijdig was met de Grondwet, en met overtuiging, ik mag zeggen ook *overtuigend*, van de andere zijde hebben hooren aanvoeren, dat het ontwerp met de Grondwet in overeenstemming was. Dat verschil van gevoelen pas ik voor mij ook toe op het 5de additionnele artikel der Grondwet. Ik weet dat daarin, naar het schijnt, duidelijk is voorgeschreven, dat sommige ontwerpen van wet op een bepaald tijdstip moeten worden voorgedragen; ik weet ook dat dit niet alleen niet is geschied, en dat er ten opzigte van de ontbrekende, zou kunnen worden gezegd: » er is gehandeld in strijd met dat additionnele artikel"; maar, wanneer wij ons voorstellen wat daaromtrent reeds heeft plaats gehad, dan zult gij u ook herinneren, Mijne Heeren, dat door de betrokken Ministers ten opzigte van de ontbrekende wets-ontwerpen is in het midden gebragt de moeijelijkheid en de onmogelijkheid om aan het voorschrift van het artikel binnen den bepaalden tijd te voldoen. Wij hebben ten opzigte van de wet op het onderwijs, waarop ik hier meer bepaald het oog vestig en die, zoo ik mij niet bedrieg, de eenige is, die thans nog ontbreekt, — wij hebben, zeg ik, ten opzigte van dit ontwerp uit den mond van den Minister kunnen hooren, of althans kunnen lezen hetgeen hij daaromtrent in de andere Kamer heeft gezegd: » Wanneer de voerman u belooft ergens te brengen op een bepaald tijdstip en hij brengt er u niet, wat zult gij doen indien het hem onmogelijk is?" » De vrucht (heeft de Minister ook gezegd) is nog niet rijp, ik kan haar u dus niet leveren."

Dit doelt, indien ik mij niet bedrieg, op eene onmogelijkheid, die er voor den Minister bestond om aan het voorschrift van het additionnele artikel te voldoen, en ik heb dus begrepen dat, hoe duidelijk het artikel schijnt, er toch deze beteekenis in moest liggen: *» het zal geschieden, indien het den betrokken Minister mogelijk is"*; misschien zullen wij in een volgend jaar nog verder gaan en moeten aannemen: *» het zal geschieden indien de zaak mogelijk is.*"

Welnu, Mijne Heeren, ik althans acht het, bij dat mogelijk verschil van gevoelen, dat bij verscheidene bepalingen der Grondwet kan ontstaan, moeijelijk, om den Minister tegen te werpen: » gij hebt tegen de Grondwet gehandeld", en daarom zou ik wenschen dat de woorden, die daarop doelen, uit dezen paragraaph wierden weggenomen. Ik zou liever wenschen dat er gewezen wierd op het belang van het Vaderland alleen; dat belang kan vorderen dat een ontwerp van wet spoedig of dat het later worde ingediend, en wanneer de Minister gevoelt dat het eene onmogelijkheid is om aan het voorschrift van dat artikel in letterlijken zin te voldoen, dan acht ik het in het belang van het Vaderland dat er in dien zin niet aan voldaan wordt. Het is dan ook beter dien Minister die onmogelijkheid niet te verwijten, maar hem te wijzen op het belang van het Vaderland en hem, op grond daarvan, tot eene zoo spoedig mogelijke indiening uit te noodigen.

Dit, wat betreft de uitlating. Ik stel u verder voor om bij dien paragraaph te voegen deze zinsnede: » Wij betreuren dat in de » afgeloopene zitting de indiening van het ontwerp van wet » betrekkelijk het onderwijs is achterwege gebleven."

Ik zal u hier niet wijzen op het belang der zaak. Dit belang is bij verschillende gelegenheden in het licht gesteld, er is over gesproken bij de Vertegenwoordiging, er is over geschreven buiten de Vertegenwoordiging, en ik meen te mogen aannemen dat het eene zaak is van zeer groot belang, en het ook in dat van het Vaderland kan geacht worden dat, in den tegenwoordigen staat van zaken, de regeling van het onderwijs zoo spoedig mogelijk volge.

Maar, vraagt men mij welligt, waarom bepaaldelijk dit wetsontwerp in het ontwerp genoemd? In de eerste plaats, Mijne Heeren, omdat het het eenige is waarvan de indiening door dit Ministerie niet is geschied, maar bovendien wijs ik u, op het adres van antwoord door deze Kamer in de vorige zitting vastgesteld. In § 8 van dat adres is toen gezegd: » Wij vertrouwen » dat tevens aan de Vertegenwoordiging zullen worden voorgelegd » die ontwerpen van wet, waarvan de Grondwet de aanbieding » verlangt en dat het ontwerp van wet op het onderwijs, waarmede » de zedelijke belangen der natie in het naauwste verband staan, » in deze zitting niet achterwege zal blijven."

De Kamer heeft dus toen uitgedrukt de hoop en het vertrouwen dat het ontwerp van wet op het onderwijs in de thans afgeloopen zitting niet achterwege zou blijven. Intusschen is het een feit dat het achterwege gebleven is, en nu komt het mij voor dat het noch ondoelmatig, noch ongepast kan geacht worden om in den paragraaph, dien wij thans behandelen, te zeggen dat wij dit feit betreuren. In verband met hetgeen ik in het eerste gedeelte mijner rede gezegd heb, geloof ik, dat daarmede voor het vervolg ook zal kunnen ophouden het verlangen om steeds op de voldoening van dat 5de additionnele artikel der Grondwet aan te dringen. Wij hebben thans, gedurende twee jaren, het verlangen te kennen gegeven dat de wets-ontwerpen, in dat artikel bedoeld, wierden voorgedragen; wij hebben ook twee jaren lang bepaaldelijk het ontwerp van wet op het onderwijs genoemd en aangewezen, en de hoop en het vertrouwen uitgedrukt dat dit niet achterwege zou blijven. Het is achterwege gebleven niettegenstaande het uitgedrukt verlangen van deze Kamer, misschien ook van de andere, en van zoo velen in den lande. Laten wij thans betreuren dat dit achterwege blijven heeft plaats gehad. Zal toch het voortdurend verlangen, zonder dat daaraan beantwoord wordt, niet krenkend schijnen voor het aanzien der Kamer? Welnu, laat het dan voortaan bij betreuren blijven. Wat aan de verlangende Kamer geweigerd is, wordt der treurende Kamer misschien geschonken.

Het is op deze gronden dat ik u voorstel de door mij aangeduide wijzigingen in dezen paragraaph te brengen.

De **Voorzitter** onderwerpt de voorgestelde wijziging en bijvoeging op dezen paragraaph aan het oordeel der Commissie.

De heer **van Beeck Vollenhoven**, lid der Commissie: De Commissie tot het adres kennis genomen hebbende van het amendement van den heer de Brauw, heeft gemeend — althans het meerendeel harer leden, — daarin niet te kunnen berusten. Zij is eensdeels van oordeel, dat gedeeltelijk aan den wensch van den voorsteller in het concept-adres zelf voldaan is; ten andere gelooft zij hare gronden te moeten doen gelden waarom zij dat artikel zóó en niet anders geformuleerd heeft. Eene der redenen is deze: dat, toen het concept-adres in de afdeelingen onderzocht is geworden, verre de meerderheid der leden zich voor de redactie der Commissie schijnt verklaard te hebben. Wel is haar een soortgelijk amendement uit ééne afdeeling voorgekomen, doch het vond geene ondersteuning bij de overige rapporteurs, die verklaarden, dat men den bedoelden paragraaph in hunne afdeelingen allezins goedgekeurd had. Dat is de hoofdreden waarom de Commissie voor het adres, die anders gaarne bereid was om elke verbetering in haar concept op te nemen en die met graagte, waar zij kon, daaraan gevolg gaf, gemeend heeft zulks hier achterwege te moeten laten. Maar nu ook, dezen paragraaph verdedigende, neemt zij de vrijheid te doen opmerken, dat het eerste wat de geachte voorsteller wenscht, is, het weglaten van de woorden: » wier indiening de Grondwet zoo bepaald voorschrijft." Ik zal hem niet volgen in zijne redeneringen over de interpretatie, die men aan het vijfde additionnele artikel der Grondwet geven moet. Maar zooveel is zeker, dat dat artikel de indiening van sommige wetten bepaald voorgeschreven heeft, en dat binnen een bepaalden termijn. Wanneer dus de

Kamer zegt: » wier indiening de Grondwet zoo bepaald voorschrijft", heeft zij op het oog al de wetten, die dat artikel vermeldt, waarvan de indiening vereischt werd, die tot nog toe achterwege bleven en waarop mitsdien behoort aangedrongen te worden; en wanneer zij dan ten slotte er bijvoegt: » met toenemend verlangen", dan, Mijne Heeren, kan er geen twijfel bestaan, bij wien het ook zij, dat hier bepaaldelijk bedoeld wordt de wet op het onderwijs. De voorsteller van het amendement heeft er u op gewezen, dat reeds een- en andermaal door deze Kamer het verlangen aan de Kroon is medegedeeld, dat dat ontwerp niet langer achterwege mogt blijven. Wanneer men dus eene herhaling van dezelfde woorden wil vermijden, dan zeker gelooven wij te regt te mogen beweren dat door de inlassching der woorden » *met toenemend verlangen*" de Kamer op niets zoo bepaald gedoeld kan hebben dan op de wet, regelende het onderwijs.

De Commissie heeft gemeend deze beschouwingen aan u te moeten onderwerpen, en verder het oordeel over het amendement aan de Kamer te moeten overlaten.

De heer **van Andringa de Kempenaer:** Toen de Commissie den tienden paragraaph tot den hare maakte, heeft zij zich voor oogen gesteld drie soorten van wetten, welke aan de Volksvertegenwoordiging moeten ingediend worden. In de eerste plaats zoodanige wetten die bepaald door de Grondwet bij het vijfde additionnele artikel worden voorgeschreven; ten andere die welke uit de Grondwet voortvloeijen, en in de derde plaats die algemeene wetten, die de Regering in het belang van het Vaderland noodig zal oordeelen aan te bieden. De voorsteller van het amendement meent dat de vermelding der regeling van de indiening door de Grondwet bepaald, hier minder doelmatig is, en er aan het slot van dezen paragraaph speciaal op de wet op het onderwijs moet gedrukt worden. Ik geloof dat wij ons aan de redactie door de Commissie voorgesteld, moeten houden. Die redactie, Mijne Heeren, gaat verder en blijft algemeen en het is niet te veel gezegd, wanneer, in een antwoord op de Troonrede, deze Vergadering de Regering opmerkzaam maakt, niet speciaal op éene wet, maar op al diegene, wier indiening *bepaald* door de Grondwet wordt voorgeschreven.

Indien de wet op het onderwijs van dat gedeelte een belangrijk onderdeel is, dan is het niet te ontkennen, dat, onder de ontwerpen die daarbij kunnen gevoegd worden, er zoo vele zijn door de Grondwet in onze instellingen in het leven geroepen, even belangrijk als het eerstgenoemde, zoo als dat betrekkelijk de ministeriele verantwoordelijkheid, de regterlijke indeeling, de uitoefening van het regt van vereeniging en vergadering, de militie. En dan vraag ik, Mijne Heeren, of deze Vergadering te ver gaat, wanneer zij bij de Regering op nieuw op de nakoming van het 5de additionnele artikel der Grondwet aandringt? Ik zal dus behooren tot dat gedeelte der Commissie, dat deze zinsnede wil behouden, geenszins als eene dadelijkc *beschuldiging* tegen het Ministerie, maar als middel om ons te brengen tot de volvoering van hetgeen de Grondwet bepaaldelijk heeft voorgeschreven.

De heer **de Brauw:** Het zij mij vergund, Mijne Heeren, uwe aandacht nog een oogenblik bezig te houden, ten einde de veranderingen die ik heb voorgesteld, zoo mogelijk te regtvaardigen tegen de bedenkingen die daartegen door twee leden der Commissie zijn in het midden gebragt. De eerste spreker heeft aangemerkt, dat de meerderheid der leden in de afdeelingen niet scheen te declen de gevoelens die ik heb voorgestaan bij het voorstellen van dit amendement. Ik moet evenwel doen opmerken, dat het amendement en mijne denkbeelden daartoe betrekkelijk, tot nog toe aan de leden der Vergadering niet waren onderworpen. In de afdeelingen is het amendement, dat ik reeds in mijne afdeeling had voorgesteld, niet gebragt. Het gevoelen van de leden dezer Vergadering daaromtrent is mitsdien niet gehoord, en dit kan, naar mijn inzien, geene reden zijn om het te verwerpen. Het is ook naar mijn bescheiden oordeel geene reden om het thans niet in het adres van antwoord te brengen. Dat de andere heeren Rapporteurs er zich niet mede vereenigen kunnen, wil ik gaarne gelooven; maar men kan daaruit niet beslniten, dat de meerderheid der leden het niet verlangt. De eerste spreker heeft verder gezegd, dat mijne bedoeling geheel en al in de zinsnede, zoo als de Commissie die heeft voorgedragen, ligt opgesloten. Ik meen dat dit niet juist is. De strekking van mijn amendement is toch niet, om te beweren, dat de wet op het onderwijs door de Commissie was uitgesloten, maar om aan den Minister niet tegen te werpen: » gij hebt tegen de Grondwet gehandeld;" *vooreerst* om de reden, die ik straks heb blootgelegd, maar dan ook nog bovendien, omdat ik het eene zeer gewigtige beschuldiging tegen een Minister acht, die van tegen de Grondwet te hebben gehandeld. Het komt mij voor dat die beschuldiging, mogt ze al door een lid van de Kamer, als eene subjective meening zonder gevaar kunnen worden voorgedragen, niet ligtvaardig door de Kamer collectief tegen dien Minister mag worden gerigt; want, indien de Kamer zich op dat standpunt plaatst, dan moet zij verder gaan, en niet alleen zeggen: » gij hebt de Grondwet overtreden"; maar dan moet de Kamer, zal de bewering iets beteekenen, ook dienvolgens handelen, en van al dic middelen gebruik maken welke in hare magt zijn, om dien Minister te dwingen allezins volgens de Grondwet te handelen, en als dat niet geschiedt, zijn zetel te verlaten.

En ziedaar de reden, waarom ik, dic in den paragraaph eene beschuldiging zie van tegen de Grondwet te hebben gehandeld, de bedoelde woorden daaruit wenschte te doen vallen. Het is waar wat de tweede spreker heeft gezegd, de strekking van het ontwerp gaat verder dan het amendement, want die is inderdaad om het verwijt tot den Minister te rigten, dat hij betreffende de wet op het onderwijs niet overeenkomstig het 5de additionnele artikel der Grondwet gehandeld heeft; maar juist daarom wenschte ik die strekking er uit te zien verdwijnen, ten einde de Kamer niet collectief die beschuldiging tegen het Ministerie rigte.

De spreker, die in de tweede plaats het woord heeft gevoerd, heeft ook in het midden gebragt, dat men op het oog heeft alle mogelijke wetten in dien paragraaph te begrijpen, zoowel die waarvan de Grondwet de indiening op een bepaald tijdstip verlangt, als die waarvoor geen bepaald tijdstip wordt aangegeven, of waarvan de Grondwet zwijgt, maar die niettemin in het belang van het land noodig zijn. Welnu, die strekking is evenzeer in hetgeen ik heb voorgesteld. Wanneer ik bepaaldelijk noeme de wet op het onderwijs, dan is dit niet omdat die in het ontwerp zou buitengesloten zijn, maar omdat daarvan reeds herhaalde malen in de adressen van antwoord is gesproken; omdat zij herhaalde malen als met den vinger is aangewezen; omdat de Kamer herhaalde malen de indiening daarvan met aandrang verlangd heeft, en ik thans dien aandrang niet meer wensch uit te spreken, maar alleen uit te drukken, dat de Kamer de niet-voldoening aan dat verlangen betreurt, en het daarbij te laten rusten; want, gaan wij voort, Mijne Heeren, met altijd te verlangen, zonder dat daarop acht kan worden gegeven, of zonder dat er aan kan worden voldaan, het komt mij voor dat het standpunt der Kamer er niet bij winnen zal. Daarom wensch ik dat de Kamer zegge, dat zij de niet-indiening *betreurt*, ten einde, zoo als ik straks reeds aanmerkte, misschien der treurende Kamer gegeven worde, wat aan de verlangende niet heeft mogen te beurt vallen.

De heer **van Beeck Vollenhoven**, lid der Commissie: Ik moet doen opmerken, dat de laatste woorden van den geachten spreker aan de meerderheid der Commissie voorkomen veel meer eene regtstreeksche beschuldiging te bevatten tegen den Minister van Binnenlandsche Zaken dan de woorden in het conceptadres. Dat men *daaruit* eene beschuldiging van ongrondwettigheid tegen het Ministerie put, ziet de Commissie niet in. Men moet dan dezelfde opmerking maken ten aanzien van de paragraphen van dezelfde strekking in de adressen van vorige jaren, waarop men zich beroepen heeft. Indien het te kennen geven van » het *verlangen*" geene beschuldiging bevat, dan zal ook dat van » het *toenemend verlangen*" geene beschuldiging inhouden. Maar, wanneer men eindigt met te zeggen, » dan zal men der treurende Kamer welligt geven, wat de verlangende niet heeft kunnen krijgen," dan meent de Commissie daarin veeleer eene beschuldiging te vinden die men vermijden wil, dan in de woorden, die zij heeft gebezigd. De strekking, zegt de geachte spreker, van den voorgestelde 10den paragraaph is *eene beschuldiging van ongrondwettigheid tegen het Ministerie;* maar, zoo dit waar is, Mijne Heeren, dan is het toch te verwonderen dat, met uitzondering van den geachten spreker, in geene der afdeelingen de voorgestelde redactie in dien bepaalden zin is opgeworpen. De Commissie meent juist in de goedkeuring door de afdeelingen gegeven aan den door haar voorgestelden paragraaph, het bewijs te vinden, dat zij het verlangen der meerderheid heeft uitgedrukt; maar buitendien, ik herhaal het nogmaals, wanneer deze Kamer tot twee malen toe haar verlangen heeft te kennen gegeven, dat de wet op het onderwijs niet langer achterwege mogt blijven, dan geloof ik te kunnen volhouden, dat wanneer men zegt, die indiening *met toenemend verlangen* te gemoet te zien, men niet anders doet dan den uitgedrukten wensch herhalen, versterken; ik wil het u allen gevraagd hebben: wat verder gaat, een wensch te herhalen, daarop aan te dringen, of het te betreuren, dat aan een wensch niet is voldaan geworden. De meerderheid der Commissie meent dus bij hare redactie te mogen persisteren en het amendement, voorgedragen door den geachten spreker uit Zuidholland, niet te kunnen ondersteunen.

De heer **van Swinderen**, lid der Commissie: Ik wenseh, Mijne Heeren, te ondersteunen hetgeen reeds door twee mijner medeleden uit de Commissie is in het midden gebragt, en ik wensch er nog bij te voegen, dat de Commissie vermeend heeft het onbepaalde der woorden in de Troonrede *met andere* te moeten

formuleren zoo als het aan u is voorgedragen. Maar ik heb voornamelijk het woord gevraagd om onder uwe aandacht te brengen, of het wel te rijmen is met de voorafgegane goedkeuring, zonder wederspraak, van de algemeene strekking van dit adres, dat er nu eene wijziging als door den spreker uit de hofstad is verlangd, in het adres worde toegelaten? Ik voor mij geloof althans dat er, gelet op de goedkeuring van de algemeene strekking, geen zoodanige groote verandering in den 10den paragraaph kan worden gebragt, zonder dat de Kamer met zich zelve in tegenspraak komt.

De heer **Minister van Binnenlandsche Zaken.** [*Deze rede zal later worden medegedeeld.*]

De heer **van Rijckevorsel:** Aanvankelijk, Mijne Heeren, had de rede van den Minister van Binnenlandsche Zaken op mij den indruk, dat hij het amendement van het geachte lid uit de residentie (den heer de Brauw) ondersteunde, ofschoon dat niet uitdrukkelijk door hem gezegd werd. Hij bestreed dat amendement niet; hij scheen het, zoo meende ik, op te vatten als eene verzaehting van den voorgestelden paragraaph. Dit verwonderde mij, want op mij had het voorgestelde amendement den indruk gemaakt, dat het onaangenamer voor het Ministerie, gispender was dan de paragraaph zelf door de Commissie voorgesteld.

En waarom? Wanneer men betreurt dat iets niet gesehied is, ligt daarin stilzwijgend eene onmiddellijke veroordeeling opgesloten; maar wanneer men den wensch uit, dat hetgeen ontegenzeggelijk door de Grondwet voorgeschreven is, gesehiede, dan ligt daarin maar middellijk, eene afkeuring dat het nog niet is gesehied.

Alzoo heeft ook de Minister zich later uitgedrukt. De Minister heeft ook zelf den hartelijken wensch geuit, dat het in deze zitting gesehieden moge. Daar nu de Kamer, na de antecedenten, na zoo dikwijls uitdrukkelijk, bij vorige adressen, op dit punt op de vervulling van een grondwettig voorschrift te hebben gewezen, niet vermogt te zwijgen, meen ik dat op geene kieschere, op geene voor den Minister meer verschoonende wijze kon gesproken worden, en daar de Minister ten stotte heeft gezegd, dat hij liever had eene drijvende dan eene treurende Kamer, zal ik, die geheel dit gevoelen deel, ook omdat ik wensch dit Ministerie te ondersteunen, mijne stem geven aan het voorstel der Commissie, en weigeren aan het amendement van het geachte lid uit de residentie.

Niemand meer het woord verlangende over dezen paragraaph, wordt de beraadslaging gesloten.

Het amendement daarop in hoofdelijke omvrage gebragt, wordt met 21 tegen 4 stemmen verworpen.

Voor hebben gestemd de heeren: de Jonge van Ellemeet, van Eijsinga, de Brauw en van Rhemen van Rhemenshuizen.

Paragraaph 10 daarop in hoofdelijke stemming gebragt, wordt met 21 tegen 4 stemmen goedgekeurd.

Tegen hebben gestemd de heeren: de Jonge van Ellemeet van Eijsinga, de Brauw en van Rhemen van Rhemenshuizen.

Paragraaph 11 wordt zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd.

Het ontwerp-adres van antwoord wordt daarop in zijn geheel in hoofdelijke omvraag gebragt en daarbij met algemeene (25) stemmen aangenomen.

De **Voorzitter** benoemt daarop de heeren Tonckens en Cremers om met de Commissie voor het adres en den Voorzitter, de Commissie uit te maken, die met de aanbieding van het door de Kamer aangenomen adres aan Zijne Majesteit den Koning zal worden belast.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering tot nadere bijeenroeping gescheiden.

ZITTING VAN DEN 23STEN SEPTEMBER.
(SUPPLEMENTBLAD.)

REDEVOERING, *uitgesproken door den heer* **Minister van Binnenlandsche Zaken** *in de zitting van den 23sten September, bij de beraadslaging over* § 10 *van het ontwerp - adres van Antwoord op de Troonrede.* [Zie bladz 8.]

Ik meen het amendement, voorgesteld door den geachten spreker uit de residentie (den heer de Brauw), niet te mogen bestrijden; te minder omdat ik geheel en al deel in het gevoelen, bij dat amendement uitgedrukt. Niemand kan meer dan ik betreuren, dat de wet tot regeling van het onderwijs niet reeds is ingediend. In zoo ver zal het amendement, in het adres opgenomen, te eenen male mijn eigen gevoelen uitdrukken.

Er is nog eene andere reden voor mij om het amendement niet te bestrijden. Ik meen aan de wijsheid van de Kamer geheel en al te moeten overlaten hetgeen zij over dit of over een ander onderwerp aan de Kroon verlangt te zeggen. Ik acht mij evenwel verpligt een enkel woord in het midden te brengen over het verschil van gevoelen, dat tusschen den geachten voorsteller van het amendement, en de Commissie, die het adres opstelde, bestaat.

De geachte voorsteller wil met uitnemende heuschheid den Minister niet beschuldigen, om twee redenen. Vooreerst omdat gebleken is, aan welk groot verschil van gevoelen soms onderhevig is de vraag: wat is overeenkomstig met de Grondwet; wat is niet overeenkomstig met de Grondwet; wat wordt door de Grondwet gevorderd en wat niet? In de tweede plaats uit een gevoel van billijkheid; hij wil niet beslissen dat het mogelijk was, en eene beschuldiging te opperen omdat het onmogelijke niet is gedaan, dit, de geachte voorsteller heeft het gevoeld, gaat te ver en overschrijdt alle grenzen van billijkheid. Ik heb niets te zeggen ten aanzien van dit tweede punt. Wat het eerste punt betreft, wil ik open en rond mijn gevoelen verklaren.

Naar mijn inzien is het voorschrift van de Grondwet hoegenaamd niet twijfelachtig. Zoo er andere punten zijn, waarover verschil van gevoelen mogelijk is, hier, meen ik, is verschil van gevoelen niet denkbaar. De Grondwet schrijft voor, dat binnen twee jaren na de vaststelling der veranderingen in de Grondwet, onder andere de wet tot regeling van het onderwijs worde ingediend. Dit is niet geschied; die twee jaren en meer zelfs zijn verloopen, zonder dat de indiening plaats had. In zoover is dus aan den eisch van de Grondwet niet voldaan. Dit moet de Minister, dit moet een ieder erkennen. Maar nu ontstaat de vraag: kan daaruit eene beschuldiging tegen den Minister rijzen? Is het mogelijk geweest daaraan te voldoen? Over dit punt zal ik niet uitweiden. Ik heb meer dan eens gelegenheid gehad mijn verlangen te kennen te geven dat ik daaraan spoedig mogt kunnen voldoen. Ik erken hier, gelijk elders en gelijk ik telkens erkennen zal, dat ik in den loop mijner werkzaamheden zeer ben te leur gesteld. Dit is niet alleen op dit punt het geval geweest, maar nog met zeer veel andere. Wanneer ik met grooten ijver verlangde dat iets tot stand wierd gebragt, dan werd ik daarin gestuit door andere verrigtingen of door moeijelijkheden die ik ontmoette, en wat ik binnen twee maanden dacht tot stand te brengen, heeft soms een jaar of meer tijd vereischt. Ik weet niet of een ander Minister van Binnenlandsche Zaken gelijk lot had, maar zoo is mijne ondervinding. Ik wil er niets meer van zeggen dan dat, zoo anderen zijn te leur gesteld, ik het was in de eerste plaats. Van daar dan ook dat ik te dien aanzien geene bepaalde belofte meer durf doen. Ik waag niet meer, hetgeen mij vroeger, twee of drie jaren geleden, misschien niet zou hebben bezwaard.

Ik wil mij met niets inlaten hetgeen eenigzins den schijn zou kunnen hebben van eene uitvlugt; ik wil dus niet zeggen dat de aanbieding van dat wetsontwerp in de afgeloopene zitting ons, bij de groote menigte van werkzaamheden, die reeds voor de hand waren, niets verder zou hebben gebragt. Maar dit wil ik zeggen, dat ik meen, dat niemand, ook niet in deze Kamer, twijfelen kan aan mijn ernstigen, ijverigen wil om ook op dit punt zoo spoedig als het eenigzins mogelijk is aan den eisch der Grondwet te voldoen. Ik ben verre te zeggen: de twee jaren zijn verstreken, men kan zich derhalve aan dat tijdstip niet meer houden, en men is vrij. Ik meen integendeel, dat de duidelijke geest der Grondwet blijft vorderen, dat daaraan alsnog ten spoedigste voldaan worde. Mijn wil, mijn ijver is daarheen gerigt, en ik meen, dat niemand dit kan betwijfelen. Mogt daaraan worden getwijfeld, dan ontzegt men aan den Minister het vertrouwen dat hij behoeft, en zonder het vertrouwen van de Vertegenwoordiging, zonder het vertrouwen van die allen, zonder wier medewerking de Minister zeer weinig vermag, — zonder dat vertrouwen is hij een hoogst ongeschikt orgaan van de Regering. Ik geloof te mogen aannemen, dat bij deze Kamer vertrouwen, in plaats van twijfel bestaat.

Ik zeide in den beginne, waarom ik niet meende dit amendement te mogen bestrijden. Het geachte lid der Commissie, de afgevaardigde uit de hoofdstad (de heer van Beeck Vollenhoven), heeft beweerd, dat in de uitdrukking van het ontwerpadres, die den geachten voorsteller van het amendement te sterk scheen, geene beschuldiging voor den Minister lag opgesloten. Ik heb de uitdrukking zoo ook opgevat; en nu heb ik in den strijd tusschen het amendement en tusschen den paragraaf ten laatste nog slechts dit eenige te zeggen: ik eerbiedig zoozeer als iemand de drijvende kracht, die aan de Vertegenwoordiging altoos moet bijblijven; de drijvende kracht, uit te oefenen ten aanzien van het Gouvernement; eene drijvende kracht, ten aanzien van hen die men niet wantrouwt, maar wil aansporen. De geachte spreker uit Rotterdam sprak voor eenige dagen van den moeijelijken stand, waarin zich soms de Ministers bevinden ten aanzien van de Vertegenwoordiging. Een moeijelijke stand, Mijne Heeren, waarin zich de Minister bevindt ten aanzien van de Vertegenwoordiging, is niet wenschelijk en niet in het algemeen belang. Het is in het algemeen belang, *niet* dat het Gouvernement en de Vertegenwoordiging zich als twee partijen tegenover elkander bevinden; maar dat zij elkander aanmoedigen, met elkander zamenspannen tot het volbrengen der gemeenschappelijke, groote en moeijelijke taak; waarin, zoo ik eene vergelijking mag maken tusschen het deel en den last van de Ministers en het deel en den last der Vertegenwoordiging, de grootere zwaarte wel aan de zijde der Ministers zal zijn. Ik eerbiedig die drijvende kracht, en zal er mij nooit tegen verzetten. Indien ik haar soms niet vooruitblijf, ik zal de reden opgeven waarom niet. In allen gevalle, zoo ik kiezen moet tusschen eene drijvende Kamer en eene treurende Kamer, Mijne Heeren, geef ik aan de drijvende Kamer de voorkeur.

4DE ZITTING.

ZITTING VAN VRIJDAG 29 OCTOBER.

Goedkeuring der notulen. — Kennisgeving van leden die verhinderd worden de vergadering bij te wonen. — Verslag uitgebragt door de Commissie belast geweest met met de overbrenging van het adres van antwoord op de troonrede. — Benoeming eener Commissie tot onderzoek van de geloofsbrieven van den heer E. W. van Dam van Isselt; verslag daaromtrent uitgebragt; toelating van dien heer. — Ingekomen: 1°. Koninklijke besluiten betreffende: *a.* de benoeming van den Voorzitter der Tweede Kamer; *b.* het ontslag van den heer mr. H. van Sonsbeeck als Minister van Buitenlandsche Zaken; *c.* de benoeming van den heer mr. J. P. P. baron van Zuijlen van Nyevelt tot Minister van Buitenlandsche Zaken en het opdragen van het bestuur van het Departement van de Roomsch-Katholieke Eeredienst aan den heer Minister van Justitie; 2°. verslag van de Algemeene Rekenkamer over het jaar 1851; 3°. 34 missives van den Staatsraad, Directeur van het Kabinet des Konings berigtende de bekrachtiging van even zoovele wetsontwerpen; 4°. afschriften van overeenkomsten met Oostenrijk en Wurtemberg aangegaan, tot wederkeerige uitlevering van boosdoeners; 5°. missives van de Ministers van Justitie, van Marine en van Kolonien ten geleide van boekwerken; 6°. verslag omtrent den staat van het armwezen over 1850; 7°. afschrift eener publicatie van den Gouverneur-Generaal van Neêrlandsch Indie; 8°. boekwerken; 9°. verzoekschriften; 10°. wetsontwerpen door de Tweede Kamer aangenomen. — Benoeming der Commissie voor de Verzoekschiften. — Trekking der afdeelingen. — Verzending naar de afdeelingen van het voorstel tot wijziging van het Reglement voor de Stenographie.

De vergadering wordt des namiddags ten half twee ure door den Voorzitter, den heer **Philipse**, geopend.

Er zijn 22 leden tegenwoordig, te weten de heeren:

Blankenheijm, van Sasse van Ysselt, de Sitter, de Bruijn, Verheij van den Bogaard, Martens van Sevenhoven, van Weel, van Rhemen van Rhemenshuizen, van Beeck Vollenhoven, Borski, d'Ablaing van Giessenburg, Tonckens, van Wessem, van Nispen van Pannerden, 't Hooft, de Brauw, de Villers de Pité, Cost Jordens, Cremers, van Eijsinga, van Heeckeren van Wassenaer en de Voorzitter.

De notulen van het verhandelde in de vorige zitting worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter** berigt dat de heeren van Lidth de Jeude en van Rijckevorsel schriftelijk berigt hebben, dat zij verhinderd worden aan de werkzaamheden der Vergadering deel te nemen.

Deze berigten worden voor kennisgeving aangenomen.

De **Voorzitter** berigt, namens de Commissie, belast geweest met de overbrenging van het door de Kamer opgemaakt adres van antwoord op troonrede aan den Koning, dat zij zich van hare taak heeft gekweten; dat zij, met het gebruikelijk ceremonieel ontvangen, bij Zijne Majesteit is toegelaten en dat Hoogstdezelve aan de Commissie het antwoord heeft gegeven, dat bereids bekend, gedrukt en aan de leden is rondgedeeld.

Dat antwoord luidt aldus:

MIJNE HEEREN!

Ik verzoek U aan de Eerste Kamer Mijnen dank over te brengen voor dit adres.

Het geeft Mij grond om bij voortduring te vertrouwen, dat Ik de Kamer bereid zal vinden om mede te werken tot bevestiging en bevordering van al wat zich in den toestand des Vaderlands gunstigs voordoet, of daaraan verbetering zou kunnen toebrengen. Ik stel op die medewerking grooten prijs.

De **Voorzitter** geeft verder der Vergadering te kennen, dat de heer E. W. van Dam van Isselt, tot lid dezer Kamer verkozen, zijne geloofsbrieven heeft ingezonden.

De **Voorzitter** benoemt tot onderzoek dezer geloofsbrieven eene Commissie, bestaande uit de heeren van Sasse van Ysselt, Blankenheijm en Tonekens, die verzocht worden onmiddellijk met dit onderzoek zich bezig te houden, en daaromtrent staande de vergadering verslag uit te brengen.

De vergadering wordt inmiddels voor eenige oogenblikken geschorst.

De zitting heropend zijnde, brengt de Commissie, belast met het onderzoek van de geloofsbrieven van den heer van Dam van Isselt, bij monde van den heer **van Sasse van Ysselt**, het navolgend verslag uit:

» De Commissie, door den Voorzitter benoemd om rapport uit te brengen omtrent de bescheiden, overgelegd door het nieuw benoemde lid dezer Kamer, den heer E. W. van Dam van Isselt, heeft de eer der Vergadering te berigten, dat bij haar de navolgende stukken zijn ingekomen:

1°. een extract uit de notulen van het verhandelde in de zitting van Dingsdag den 5den October 1852 der Provinciale Staten van Gelderland, geteekend door den Commissaris des Konings in die provincie en den griffier der Staten van dat gewest, waaruit blijkt dat in die zitting, waarin vijftig leden tegenwoordig waren, ter verkiezing van een lid voor de Eerste Kamer der Staten-Generaal, twee stemmingen hebben plaats gehad, waaraan telkens 50 leden hebben deel genomen. Bij de eerste stemming verkreeg de heer E. W. van Dam van Isselt 23 stemmen en dus geene volstrekte meerderheid; bij de tweede stemming vereenigde die heer 26 stemmen op zich, zoodat hij de vereischte meerderheid erlangde;

2°. een extract uit de lijst der hoogst aangeslagenen in de belastingen in de provincie Gelderland, waarop de nieuw benoemde voorkomt, en waaruit verder blijkt dat hij geboren is te Breda den 20sten Februarij 1796;

3°. eene verklaring van den heer van Dam van Isselt, waarbij deze kennis geeft te bekleeden de betrekkingen van dijkgraaf van den Tielerwaard en van schoolopziener in het achtste district van Gelderland;

eindelijk 4°. een extract uit het register van beëediging, waaruit blijkt dat de heer van Dam van Isselt den 26sten October 1852 de eeden, bij art. 83 der Grondwet voorgeschreven, in handen des Konings heeft afgelegd; welk stuk geteekend is door den Staatsraad, Directeur van het Kabinet des Konings, jhr. A. G. A. van Rappard.

Daar nu al de aan uwe Commissie voorgelegde stukken door haar zijn bevonden te beantwoorden aan hetgeen de Grondwet en de kieswet voorschrijven ten opzigte van hen, die tot leden dezer Kamer zijn benoemd, concludeert zij tot toelating van den gekozene."

De Vergadering vereenigt zich met de conclusie der Commissie.

De **Voorzitter** bedankt de Commissie namens de Vergadering voor de door haar volbragte taak.

De heer van Dam van Isselt wordt daarop door den Griffier binnengeleid en neemt zitting.

De **Voorzitter** deelt mede, dat ingekomen zijn de volgende stukken:

1°. een afschrift van een besluit des Konings, betreffende de benoeming van den heer mr. W. H. Dullert tot Voorzitter der Tweede Kamer der Staten-Generaal gedurende het zittingjaar 1852—53;

2°. een afschrift van een Koninklijk besluit, waarbij de heer mr. H. van Sonsbeeck op zijn verzoek als Minister van Buitenlandsche Zaken, tevens belast met het bestuur van het Departement voor de Zaken der Roomsch-katholieke Eeredienst, eervol wordt ontslagen; met dankbetuiging voor de door hem in die betrekkingen bewezen gewigtige diensten;

3°. een afschrift van een Koninklijk besluit betrekkelijk de benoeming van den heer mr. J. P. P. baron van Zuijlen van Nyevelt, tot Minister van Buitenlandsche Zaken, en het voorloopig opdragen van het bestuur van het Departement van de Roomsch-katholieke Eeredienst aan den heer Minister van Justitie, mr. M. P. H. Strens;

4°. eene Koninklijke boodschap ten geleide van het verslag der

Algemeene Rekenkamer omtrent het resultaat harer werkzaamheden over 1851;

5°. vier en dertig missives van den Staatsraad, Directeur van het Kabinet des Konings, betreffende de bekrachtiging van even zoo vele daarbij genoemde, door de beide Kamers aangenomen voorstellen van wet, te weten van:

dat houdende verklaring dat het algemeen nut de onteigening vordert van perceelen tot uitbreiding van den weg langs de nieuwe haven van Groningen;

die houdende naturalisatie van P. A. H. Dinraths, F. C. A. Sträter, J. E. J. Sträter, J. G. H. Drontmann, H. F. A. Horn, G. M. Seherer, J. Sehneider, R. C. Ploug, A. P. F. Rigot de Begnins, P. H. Dannenbargh, C. A. H. Goetz, J. B. Hamm, H. Weiffenbaeh, J. B. Wehebring, L. Klapp, J. H. Windemuller, V. Möller, F. C. A. Peitsch, P. J. F. Beerenbroek, H. J. Baumann, C. B. Krauss, J. W. Arnold, H. W. A. G. Buff, A. F. de Buhr, R. Weleker, J. G. Weimar, W. Lee, J. W. F. von Anholt en H. G. P. Orlop;

dat betreffende eene veranderde toepassing van het tarief van de regten op het artikel eau des Carmes;

dat betreffende de aanwijzing der ontheffingen enz. ter zake der directe belastingen;

dat omtrent den waarborg en de belasting der gouden en zilveren werken;

dat tot verhooging van hoofdstuk IX *A* der Staatsbegrooting voor 1850, voor het achterstallig aandeel van Nederland in de Russische schuld in Holland.

Al deze stukken worden achtereenvolgens voor kennisgeving aangenomen.

Nog zijn ingekomen: 1°. twee missives van den Minister van Buitenlandsche Zaken ten geleide van even zoovele afschriften der beide overeenkomsten met Oostenrijk en Wurtemberg aangegaan tot wederkeerige uitlevering van boosdoeners;

2°. eene missive van den Minister van Justitie ten geleide van een exemplaar der *Geregtelijke statistiek des Koningrijks over* 1851;

3°. eene missive van den Minister van Marine ten geleide van een exemplaar van het *Algemeen verslag ter beantwoording van vraagpunten omtrent het zeewezen van den Staat;*

4°. eene missive van den Minister van Binnenlandsche Zaken ten geleide van het verslag omtrent den staat van het armwezen over 1850;

5°. eene missive van den Minister van Finantien ten geleide van een exemplaar der *Algemeene statistiek van den handel en de scheepvaart van het Koningrijk over* 1851; en

6°. eene missive van den Minister van Kolonien houdende kopijelijke mededeeling van eene publieatie van den Gouverneur-Generaal van Nederlandseh Indie van 31 Julij 1852, betrekkelijk eene verandering in de tariven van in-, uit- en doorvoor.

Wordt achtereenvolgens besloten deze missives aan te nemen voor kennisgeving, de daarbij behoorende stukken op de griffie neder te leggen, en de boekwerken in de boekerij der Kamer te plaatsen.

De **Voorzitter** deelt mede, dat aan de Kamer zijn aangeboden de navolgende boekwerken:

door de Nederlandsehe Maatsehappij tot bevordering der Geneeskunst een exemplaar van het *algemeen rapport door haar uitgebragt omtrent het ontwerp van wet ingediend door de Staats-commissie* enz.;

door den heer baron Miehiels van Kessenieh een exemplaar van zijn werk getiteld: *De la condition des femmes chez les différens peuples tant anciens que modernes*, tome I.

Wordt besloten deze boekwerken te plaatsen in de boekerij der Kamer.

De **Voorzitter** benoemt tot leden der Commissie voor de Verzoekschriften gedurende de zitting van 1852—1853, de heeren: van den Dries, van Weel, Insinger, van der Lek de Clercq en van Dam van Isselt.

Zijn ingekomen de navolgende adressen, als:

een adres van de Nederlandsche Maatschappij tot bevordering der Geneeskunst, aandringende op hervorming onzer geneeskundige staatsregeling; en

een adres van den raad der gemeente Heerewaarden, verzoekende dat die gemeente bij het kiesdistrict Zaltboemel zal worden gevoegd.

Wordt besloten deze adressen te verzenden naar de zoo straks benoemde Commissie voor de Verzoekschriften.

De **Voorzitter** deelt mede, dat een adres van A. Oudshoorn te Oegstgeest en een van F. G. Crommelin te Wijk bij Duurstede, als ongezegeld, door hem zijn ter zijde gelegd.

Van de Tweede Kamer der Staten-Generaal zijn ontvangen de navolgende door haar aangenomen wets-ontwerpen:

1°. dat tot regeling der begrooting van uitgaven op het Fonds, voortspruitende uit de koopprijzen van Domeinen, en tot amortisatie van schuld, beide over 1851;

2°. dat tot vaststelling van de begrooting der uitgaven voor de Algemeene Lands-drukkerij over 1853;

3°. dat tot regeling van de verdeeling der provincien in kiesdistricten, ter benoeming der leden van de Provinciale Staten;

4°. dat tot toestemming des Konings, met gemeen overleg der Staten-Generaal, tot de huwelijks-verbindtenis van Z. K. H. Prins Willem Frederik Hendrik der Nederlanden met H. H. de Prinses Amelia Maria da Gloria Augusta van Saksen-Weimar-Eisenach;

5°. dat tot verklaring van het algemeene nut der verlenging van den spoorweg van Arnhem tot de Pruissische grenzen; en

6°. dat tot verhooging van het Vde hoofdstuk der Staatsbegrooting van 1852 (Bijdrage aan de Nederlandsche Rhijnspoorweg-maatschappij).

Op voorstel van den Voorzitter wordt besloten al deze ontwerpen van wet te verzenden naar de straks te trekken afdeelingen.

Alsnu wordt overgegaan tot het trekken dier afdeelingen; de uitslag daarvan is, dat zullen behooren:

tot de eerste afdeeling, de heeren: van Dam van Isselt, 't Hooft, van Beeck Vollenhoven, Borski, Bosch van Drakestein, d'Alblaing van Giessenburg, van Eijsinga, van Heeekeren van Wassenaer, Tonckens en de Villers de Pité;

tot de tweede afdeeling, de heeren: de Bruijn, van Lidth de Jeude, de Brauw, van Weel, van Foreest, de Jonge van Ellemeet, Martens van Sevenhoven, van Andringa de Kempenaer, de Sitter en Cremers;

tot de derde afdeeling, de heeren: van der Beken Pasteel, van Sasse van Ysselt, van Rhemen van Rhemenshuizen, Blankenheijm, van Rijckevorsel, Cost Jordens, van Roijen, Beerenbroek en Regout; en

tot de vierde afdeeling, de heeren: Verheij van den Bogaard, van den Dries, van Nispen van Pannerden, van Aylva van Pallandt, Boxman, Insinger, van Wessem, van der Lek de Clercq en van Swinderen.

De heer **de Brauw**, lid der gemengde Commissie voor de Stenographie, vraagt het woord en zegt:

In de vergadering dezer Kamer van den 15den September jl. is ingekomen een verslag van de gemengde Commissie voor de Stenographie uit de beide Kamers der Staten-Generaal met een voorstel tot wijziging van het Reglement voor de openbaarmaking van het verhandelde bij beide die Kamers.

Ik wenseh voor te stellen dit voorstel tot wijziging naar de afdeelingen te verzenden. Bij de Tweede Kamer heeft dit reeds plaats gehad en zijn de daarop in de sceties gevallen aanmerkingen naar de gemengde Commissie voor de Stenographie gezonden, ten einde door deze te worden overwogen. Het ware wenschelijk dat ook de aanmerkingen van deze Kamer over dit voorstel tot wijziging van gemeld reglement, even als die der Tweede Kamer, aan de voornoemde Commissie konden worden toegezonden, opdat deze te gelijker tijd zouden kunnen worden beantwoord, of ten gevolge daarvan de noodige veranderingen in het reglement zouden kunnen worden gebragt.

Het is daarom dat ik de eer heb der Vergadering voor te stellen gemeld voorstel tot wijziging van het Reglement voor de openbaarmaking van het verhandelde bij de beide Kamers der Staten-Generaal tot onderzoek naar de afdeelingen te verzenden.

Op voorstel van den Voorzitter wordt het voorstel van den heer de Brauw zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter** noodigt de leden uit zich te vereenigen in hunne afdeelingen tot het kiezen van voorzitters en onder-voorzitters.

De vergadering wordt daarna gesloten.

ZITTING VAN DEN 1STEN NOVEMBER.

5DE ZITTING.

ZITTING VAN MAANDAG 1 NOVEMBER.

Goedkeuring der notulen. — Mededeeling van de benoeming van voorzitters en onder-voorzitters der afdeelingen, en van rapporteurs over verschillende wets-ontwerpen, alsmede over het voorstel der Commissie voor de Stenographie. — Ingekomen: 1°. boekwerken; 2°. wets-ontwerpen door de Tweede Kamer aangenomen. — Verslagen omtrent eenige wets-ontwerpen ter tafel gebragt; (bepaling van den dag der beraadslaging). — Verslag uitgebragt door de Commissie voor de Verzoekschriften. — Kennisgeving van een lid dat verhinderd wordt de vergadering bij te wonen.

De vergadering wordt des namiddags ten één ure door den Voorzitter, den heer **Philipse**, geopend.

Er zijn 29 leden tegenwoordig, te weten de heeren:

De Bruijn, d'Ablaing van Giessenburg, Bosch van Drakestein, Verheij van den Bogaard, van Beeck Vollenhoven, Blankenheijm, de Sitter, van Weel, 't Hooft, van Dam van Isselt, van den Dries, Tonekens, Martens van Sevenhoven, van Foreest, van Nispen van Pannerden, Borski, van Sasse van Ysselt, van Swinderen, de Villers de Pité, Boxman, Cremers, de Jonge van Ellemeet, Cost Jordens, van Rijekevorsel, van Heeckeren van Wassenaer, de Brauw, van Rhemen van Rhemenshuizen, van Eijsinga en de Voorzitter.

De heeren Ministers van Binnenlandsche Zaken en van Justitie wonen de vergadering bij.

De notulen van het verhandelde in de vorige zitting worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter** deelt mede, dat door de afdeelingen benoemd zijn:

tot hare voorzitters de heeren: Borski, Martens van Sevenhoven, van Sasse van Ysselt en van Nispen van Pannerden;

tot hare onder-voorzitters de heeren: van Beeck Vollenhoven, de Brauw, Cost Jordens en van Wessem.

Nog berigt de **Voorzitter** dat door de afdeelingen gekozen zijn tot hare rapporteurs:

voor het wets-ontwerp houdende regeling van de verdeeling der provincien in kiesdistricten, ter benoeming der leden van de Provinciale Staten, de heeren: van Eijsinga, de Jonge van Ellemeet, van Rhemen van Rhemenshuizen en van Nispen van Pannerden;

voor het wets-ontwerp houdende toestemming tot de huwelijksverbindtenis van Z. K. H. Prins Hendrik der Nederlanden, de heeren; van Heeckeren van Wassenaer, Martens van Sevenhoven, van Rhemen van Rhemenshuizen en Verheij van den Bogaard;

voor de wets-ontwerpen: *a*, verklarende het algemeen nut der verlenging van den spoorweg van Arnhem tot de Pruissische grenzen; en *b* tot verhooging van hoofdstuk V der staatsbegrooting voor 1852 (bijdrage aan de Nederlandsche Rhijnspoorweg-maatschappij), de heeren: van Beeck Vollenhoven, van Weel, van Sasse van Ysselt en Verheij van den Bogaard;

voor het wets-ontwerp houdende wijziging der wetten tot regeling der uitgaven uit het domeinfonds en tot amortisatie van schuld over 1851, de heeren: de Villers de Pité, Martens van Sevenhoven, Cost Jordens en van Nispen van Pannerden;

voor het wets-ontwerp houdende vaststelling van de begrooting der uitgaven voor de Landsdrukkerij over 1851, de heeren: Tonckens, Martens van Sevenhoven, Blankenheijm en van Wessem; en

voor het voorstel van de Commissie voor de Stenographie tot wijziging van het Reglement voor de openbaarmaking van het verhandelde in de beide Kamers, de heeren: van Beeck Vollenhoven, de Brauw, Cost Jordens en van Wessem.

Is ingekomen eene missive van den Minister van Binnenlandsche Zaken, ten geleide van een exemplaar van de: *Uitkomsten der derde tienjarige volkstelling in het Koningrijk der Nederlanden op den 9den November* 1849, *voor de provincien Noordbrabant en Gelderland.*

Wordt besloten de missive voor kennisgeving aan te nemen, en de daarbij behoorende stukken te plaatsen in de boekerij der Kamer.

Zijn ingekomen de navolgende door de Tweede Kamer der Staten-Generaal aangenomen wets-ontwerpen, als:

1°. dat tot regeling der ontvangsten en uitgaven wegens verstrekkingen tot en met 31 December 1852;

2°. dat tot wijziging der bestaande toltariven op het eiland St. Martin (Nederlandsch gedeelte).

Wordt besloten die wets-ontwerpen aan de afdeelingen te verzenden, ten einde aldaar onmiddellijk te worden onderzocht.

De **Voorzitter** berigt dat de Commissie van Rapporteurs voor de navolgende wets-ontwerpen als;

1°. dat tot wijziging der wetten tot regeling der begrooting van uitgaven op het fonds, voortspruitende uit koopprijzen van domeinen en tot amortisatie van schuld, beide voor 1851;

2°. dat tot verhooging van het Vde hoofdstuk der Staatsbegrooting van 1852 (bijdrage aan de Nederlandsche Rhijnspoorweg-maatschappij);

3°. dat tot toestemming tot het huwelijk van Prins *Willem Frederik Hendrik der Nederlanden;*

4°. dat tot verklaring van het algemeen nut der verlenging van den spoorweg van Arnhem tot de Pruissische grenzen, en

5°. dat tot vaststelling van de begrooting der uitgaven voor de Algemeene Landsdrukkerij over 1853, met hare verslagen gereed zijn.

De **Voorzitter** deelt mede, dat de verslagen van de drie eerste wets-voorstellen reeds gedrukt en rondgedeeld zijn, en stelt voor die der twee laatstgenoemde te doen drukken en ronddeelen.

De Vergadering vereenigt zich met dit voorstel.

De **Voorzitter** stelt voor de beraadslagingen over deze vijf wets-ontwerpen te houden op Woensdag den 3den November, des voormiddags ten elf ure.

De heer **van Nispen van Pannerden** vraagt het woord en zegt:

Ik wensch der Vergadering in overweging te geven om den dag der beraadslaging niet op Woensdag, maar op morgen te bepalen. De verslagen over de eerste drie wets-ontwerpen zijn toch reeds gisteren rondgedeeld; het blijkt daaruit dat er geene aanmerkingen bij deze Kamer tegen die wetten zijn gerezen. Het Reglement van Orde bepaalt dat de verslagen slechts 24 uren te voren zullen rondgedeeld worden. Aan die bepaling is, naar ik meen, volledig voldaan, en er kan dus geen bezwaar zijn om de behandeling dier wets-ontwerpen reeds morgen aan de orde te stellen.

Zoo daarbij de afdeelingen konden goedvinden om zich heden onledig te houden met het onderzoek der beide wets-ontwerpen, zoo even naar de afdeelingen verzonden, dan zouden nog dezen avond de rapporteurs kunnen bijeenkomen, en misschien ook morgen daarover verslag kunnen worden uitgebragt. De loop der werkzaamheden zou dan, door de aanneming van mijn voorstel, ook bespoedigd worden.

Dit voorstel wordt door onderscheidene leden ondersteund. Op voorstel des Voorzitters wordt dienovereenkomstig door de Vergadering besloten.

De Commissie voor de Verzoekschriften brengt, bij monde van den heer **van Dam van Isselt**, het navolgend verslag uit:

» Bij de concept-wet tot regeling van de verdeeling der provincien in kiesdistricten is de gemeente Heerewaarden gevoegd bij het kiesdistrict Wychen.

Over die zamenvoeging vindt zich de gemeenteraad van Heerewaarden bezwaard en bij adres van den 25sten der vorige maand heeft zich de raad gewend tot deze Vergadering, met eerbiedige en nederige bede, dat het haar behagen moge te willen bewerkstelligen dat Heerewaarden, als van ouds, gevoegd blijve bij het kiesdistrict Zalt-Bommel.

De adressanten geven te kennen, dat het grootste bezwaar gelegen is in den verren afstand en in de slechte wegen, die hen van Wychen scheiden.

Heerewaarden is zeven uren verwijderd van de hoofdplaats van het kiesdistrict, waartoe het, volgens de concept-wet, zoude behooren, » en in den winter", zeggen zij, » zijn de wegen zóó slecht en daarenboven aan overstroomingen blootgesteld, dat het onmogelijk zou kunnen worden, op den bepaalden tijd de stembus over te brengen. Van Bommel zijn zij slechts twee uren verwijderd en de weg naar die plaats is steeds in goeden staat."

Uwe Commissie heeft de eer u voor te stellen, dit adres, ter inzage van de leden, op de griffie neder te leggen."

De Vergadering vereenigt zich met de bij dit rapport genomen conclusie.

De **Voorzitter** deelt nog mede, dat de heer van der Beken Pasteel kennis gegeven heeft, door voortdurende ongesteldheid verhinderd te worden, de vergaderingen der Kamer bij te wonen.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gescheiden.

WETS-ONTWERPEN INGEKOMEN IN DE ZITTINGEN VAN DEN 29STEN OCTOBER EN VAN DEN 1STEN NOVEMBER.

Deze wets-ontwerpen luiden gelijk zij in de *Bijlagen* van BIJBLAD II voorkomen.

VERSLAGEN UITGEBRAGT IN DE ZITTING VAN DEN 1STEN NOVEMBER.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS *voor het Wets-ontwerp strekkende tot wijziging der wetten tot regeling der begrooting van uitgaven op het Fonds, voortspruitende uit koopprijzen van Domeinen, en tot amortisatie van schuld, beide over* 1851.

Geene bedenkingen zijn op deze voordragt in de Afdeelingen der Kamer te berde gebragt.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 30sten October 1852.

VILLERS DE PITÉ.
MARTENS VAN SEVENHOVEN.
COST JORDENS.
VAN NISPEN VAN PANNERDEN.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS *nopens het Ontwerp van Wet tot verhooging van het Vde Hoofdstuk der Staatsbegrooting van* 1852. (*Bijdrage aan de Nederlandsche Rhijnspoorwegmaatschappij.*)

Geene aanmerkingen zijn omtrent dit ontwerp der Commissie ter vermelding voorgekomen.

Aldus vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs, den 30sten October 1852.

VAN BEECK VOLLENHOVEN.
VAN WEEL.
VAN SASSE VAN YSSELT.
VERHEIJ VAN DEN BOGAARD.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS *over het Wets-ontwerp betreffende de toestemming des Konings, met gemeen overleg der Staten-Generaal, tot het huwelijk van Prins* WILLEM FREDERIK HENDRIK *der Nederlanden.*

De leden der Eerste Kamer hebben in hare Afdeelingen met vreugde en belangstelling van dit wets-ontwerp kennis genomen. Volkomen deelende in al wat aan het geluk van het Koninklijk Huis bevorderlijk kan zijn, verklaarden zij zich met veel genoegen bereid, om dezen grondwettigen pligt, ten aanzien van het verleenen der voorgedragen toestemming, te vervullen.

Aldus vastgesteld bij de Commissie van Rapporteurs, den 30sten October 1852.

VAN HEECKEREN VAN WASSENAER.
MARTENS VAN SEVENHOVEN.
VAN RHEMEN VAN RHEMENSHUIZEN.
VERHEIJ VAN DEN BOGAARD.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS *nopens het Wets-ontwerp, verklarende het algemeen nut der verlenging van den Spoorweg van Arnhem tot de Pruissische grenzen.*

De groote meerderheid der leden, welke dit wets-ontwerp in de Afdeelingen der Eerste Kamer hebben overwogen, kon zich wel vereenigen met de wijze, waarop de beginsels der onteigeningswet daarbij op dit belangrijk werk zijn toegepast. Zij keurden mitsdien de strekking der voordragt, zoo als zij daar ligt, allezins goed. Enkele leden konden zich bij dit gevoelen niet zoo gaaf nederleggen, en waren meer de meening toegedaan, dat het eenig wets-artikel bij de bepaling der rigting van den weg te veel bijzonderheden bevat, terwijl zij tevens van oordeel waren, dat wanneer de wetgever zich in de omschrijving van zoodanige bijzonderheden inlaat, er dan nog veel meer, bijv. de aanwijzing van elke verandering in de rigting van den weg, te vermelden ware.

Sommige leden hebben betreurd, dat in de bezwaren door het gemeentebestuur en vele ingezetenen van *Arnhem* geopperd, niet te gemoet gekomen is kunnen worden door de daarstelling van een *viaduct*. De kosten aan zoodanig kunstwerk verbonden, schenen huns inziens niet van genoegzaam gewigt te zijn, om daaraan het belang eener zoo aanzienlijke gemeente op te offeren.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 1sten November 1852.

VAN BEECK VOLLENHOVEN.
VAN WEEL.
VAN SASSE VAN YSSELT.
VERHEIJ VAN DEN BOGAARD.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS, *nopens het Wets-ontwerp tot vaststelling der begrooting van uitgaven voor de Lands-drukkerij over* 1853.

Omtrent de strekking en inhoud der verschillende artikelen van dit wets-ontwerp zijn in de Afdeelingen geene aanmerkingen noch bedenkingen gerezen.

Bij deze gelegenheid is echter door eenige leden opgemerkt, dat de hoedanigheid van het papier, dat gewoonlijk op de Landsdrukkerij gebruikt wordt voor de stukken ten behoeve van de beide Kamers der Staten-Generaal gedrukt, het hooge bedrag van f 100,000 voor aankoop van papier, gelijk dat sub n°. 6 in art. 1 van het wets-ontwerp voorkomt, niet wel schijnt te regtvaardigen. Die leden meenen, dat de Staat tegenover zulk eene betaling, hoogere eischen aan den leverancier mag doen, en dat in elk geval eene naauwgezette vergelijking van het geleverde met de bij het Ministerie van Binnenlandsche Zaken berustende monsters noodig schijnt, vooral met het oog op de vaak verschillende hoedanigheid en grootte van papier, die men bij de onderscheiden stukken voor de Staten-Generaal gedrukt, heeft opgemerkt.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 1sten November 1852.

TONCKENS.
MARTENS VAN SEVENHOVEN.
BLANKENHEIJM.
VAN WESSEM.

ZITTING VAN DEN 2DEN NOVEMBER.

6DE ZITTING.

ZITTING VAN DINGSDAG 2 NOVEMBER.

Goedkeuring der notulen. — Benoeming van rapporteurs voor de wets-ontwerpen: 1°. tot regeling der ontvangsten en uitgaven wegens verstrekkingen tot 31 December 1852, en 2°. tot vrijlating van den doorvoer op het eiland St. Martin. — Aanneming zonder beraadslaging van de wets-ontwerpen: 1°. tot wijziging der wetten tot regeling der uitgaven uit het domeinfonds en tot amortisatie van schuld over 1851; 2°. tot verhooging van het Vde hoofdstuk der Staatsbegrooting van 1852 (bijdrage aan de Nederlandsche Rhijnspoorweg-maatschappij); 3°. betreffende het huwelijk van Prins Hendrik der Nederlanden; 4°. betreffende de verlenging van den spoorweg van Arnhem tot de Pruissische grenzen. — Beraadslaging over het wets-ontwerp tot vaststelling der begrooting van uitgaven voor de Lands-drukkerij over 1853; aanneming van dat wets-ontwerp. — Verslagen uitgebragt omtrent de wets-ontwerpen: 1°. tot vrijlating van den doorvoer op het eiland St. Martin; en 2°. tot regeling der ontvangsten en uitgaven wegens verstrekkingen tot 31 December 1852. — Vaststelling van den dag der beraadslaging. — Inlichting van den Minister van Binnenlandsche Zaken omtrent een hem toegezonden adres betrekkelijk de uitzetting van een raadslid.

De vergadering wordt des voormiddags ten elf ure door den Voorzitter, den heer **Philipse**, geopend.

Er zijn aanvankelijk 28 leden tegenwoordig, te weten de heeren: Blankenheijm, van Weel, Verheij van den Bogaard, van Sasse van Ysselt, Martens van Sevenhoven, Cost Jordens, Cremers, Regout, van Nispen van Pannerden, van Swinderen, d'Ablaing van Giessenburg, van Wessem, van Beeck Vollenhoven, de Jonge van Ellemeet, de Brauw, Borski, de Sitter, van den Dries, de Villers de Pité, 't Hooft, de Bruijn, van Rijckevorsel, Boxman, van Dam van Isselt, van Eijsinga, Bosch van Drakestein, Tonckens en de Voorzitter; terwijl na de derde stemming de heer van Foreest nog op de presentielijst heeft geteekend.

De heeren Ministers van Binnenlandsche Zaken, van Justitie en van Finantien wonen de vergadering bij.

De notulen van het verhandelde in de vorige vergadering worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter** berigt, dat door de afdeelingen tot rapporteurs benoemd zijn:

voor het ontwerp van wet tot regeling der ontvangsten en uitgaven wegens verstrekkingen tot 31 December 1852, de heeren: d'Ablaing van Giessenburg, van Foreest, van Rijckevorsel en van Swinderen;

voor dat tot vrijlating van den doorvoer op het eiland St. Martin, de heeren: 't Hooft, de Bruijn, van Rijckevorsel en Boxman.

De beraadslagingen over de heden aan de orde gestelde wets-ontwerpen worden alsnu geopend.

Achtereenvolgens worden zonder beraadslaging met algemeene stemmen aangenomen de wets-ontwerpen:

1°. *tot wijziging der wetten tot regeling der uitgaven uit het domeinfonds en tot amortisatie van schuld over* 1851;

2°. *tot verhooging van het Vde hoofdstuk der Staatsbegrooting van* 1851 (*Bijdrage aan de Nederlandsche Rhijnspoorweg-maatschappij*);

3°. betreffende de toestemming des Konings, met gemeen overleg der Staten-Generaal, tot het huwelijk van Prins Willem Frederik Hendrik der Nederlanden;

4°. dat verklarende het algemeen nut der verlenging van den spoorweg van Arnhem tot de Pruissische grenzen.

De beraadslaging over het wets-ontwerp tot vaststelling der begrooting van uitgaven voor de Lands-drukkerij over 1853, wordt geopend.

De heer **Minister van Binnenlandsche Zaken:** Ik meen antwoord schuldig te zijn op eene aanmerking, gemaakt in het verslag dat mij zoo even is geworden. Ik lees daar: » Bij deze gelegenheid is echter door eenige leden opgemerkt, dat de hoedanigheid van het papier, dat gewoonlijk op de Landsdrukkerij gebruikt wordt voor de stukken ten behoeve van de beide Kamers der Staten-Generaal gedrukt, het hooge bedrag van f 100,000 voor aankoop van papier, niet wel schijnt te regtvaardigen. Die leden meenen, dat de Staat tegenover zulk eene betaling, hoogere eischen aan den leverancier mag doen, en dat in elk geval eene naauwgezette vergelijking van het geleverde met de bij het Ministerie van Binnenlandsche Zaken berustende monsters noodig schijnt, vooral met het oog op de vaak verschillende hoedanigheid en grootte van papier, die men bij de onderscheiden stukken voor de Staten-Generaal gedrukt, heeft opgemerkt."

Twee hoofdaanmerkingen: de eerste betreft de hoogte van het bedrag van f 100,000. Men zegt in het verslag, » dat de hoedanigheid van het papier dat hooge cijfer niet schijnt te regtvaardigen". Die f 100,000, sub n°. 6 in artikel 1 van het ontwerp, zijn eene raming, opgemaakt naar de behoefte, zoo als men die onderstelt, in verband met hetgeen noodig is geweest in het voorgaande jaar. De tweede aanmerking is deze: » Die leden meenen, dat de Staat, tegenover zulk eene betaling, hoogere eischen aan den leverancier mag doen." Deze aanmerking doet zien, dat de leden die ze gemaakt hebben, zich niet hebben herinnerd hoe ten aanzien van de keuze van dat papier wordt gehandeld. Die leden rigten hunne opmerking tegen den Minister, over iets waarmede deze niets hoegenaamd te doen heeft; die aanmerking, indien ze juist is, moest tegen het bureau van deze Kamer worden gerigt. Wat toch gebeurt er? Vóór den afloop van ieder jaar, nadat de verschillende soorten van papier zijn aanbesteed, worden de monsters, met de prijsbepaling aan het bureau der Kamer gezonden; en nu wordt bij ieder te drukken stuk, in den lastbrief, die van het bureau der Kamer voortkomt en aan de Landsdrukkerij gerigt is, de soort van papier bepaald. Aan het bureau der Kamer is insgelijks de vergelijking van het papier met het gekozen monster en den prijs, overgelaten. Ziedaar den gang van zaken. De Kamer kent papier en prijs vooraf, zij heeft de contrôle der rekening, en is het papier niet goed genoeg naar haren zin, dan kan zij eene andere soort kiezen. Wil zij meer betalen, het staat haar vrij; de zaak gaat geheel en al buiten het Departement van Binnenlandsche Zaken om.

Niemand meer het woord verlangende, wordt de beraadslaging gesloten.

Daarna wordt het wets-ontwerp in stemming gebragt en met algemeene stemmen aangenomen.

De **Voorzitter** berigt, dat de Commissie van Rapporteurs voor het wets-ontwerp tot vrijlating van den doorvoer op het eiland St. Martin gereed is met haar Verslag en dat ter tafel brengt. Hij stelt voor dat stuk te doen drukken en ronddeelen en de beraadslaging over het bedoelde wets-ontwerp vast te stellen op Donderdag 4 November, des morgens ten elf ure.

De heer **Cost Jordens:** Ik neem de vrijheid voor te stellen de beraadslaging over dat wets-ontwerp niet vast te stellen op Donderdag maar op morgen. Indien ik toch wel onderrigt ben, dan zijn er omtrent dat ontwerp geene belangrijke aanmerkingen gerezen; en ik geloof dus, dat dezelfde reden, welke er ons toe geleid heeft om de discussie over de voorstellen van wet, die wij zoo even hebben aangenomen, te bepalen op heden in plaats van op morgen, ons ook thans leiden kan om de beraadslaging over het ontwerp van wet tot vrijlating van den doorvoer op het eiland St. Martin op Woensdag ten elf ure vast te stellen.

Dit voorstel wordt door onderscheidene leden ondersteund en dienovereenkomstig besluit de Vergadering.

De vergadering wordt daarop voor eenige oogenblikken geschorst.

Na de heropening der zitting deelt de **Voorzitter** mede dat de Commissie van Rapporteurs voor het wets-ontwerp tot regeling der ontvangsten en uitgaven wegens verstrekkingen tot 31 Deeember 1852 met haar Verslag gereed is en dat ter tafel brengt. Hij stelt voor dat stuk te doen drukken en ronddeelen en de beraadslaging over dat wets-ontwerp vast te stellen op Donderdag 4 November aanstaande.

De heer **Cost Jordens:** Ik neem de vrijheid aan de Vergadering voor te stellen om, ten aanzien van dat ontwerp, om dezelfde reden, hetzelfde besluit te nemen als ten aanzien van het wets-ontwerp tot vrijlating van den doorvoer op het eiland St. Martin, en alzoo de beraadslaging daarover te doen plaats hebben op morgen, des voormiddags ten elf ure.

Met dit voorstel, dat door onderscheidene leden ondersteund wordt, vereenigt zich de Vergadering.

De heer **Minister van Binnenlandsche Zaken:** Mijnheer de Voorzitter! Bij een besluit der Kamer, genomen in de laatste vergadering der afgeloopene zitting, is aan mij toegezonden, met de vraag om inlichting, een verzoekschrift van een gewezen raadslid in eene gemeente van Noordbrabant, Oud- en Nieuw-Gastel. Ik ben gereed de verlangde inlichting aan de Kamer te geven, op het tijdstip waarop zij mogt goedvinden die inlichting te erlangen, hetzij nu, hetzij in de vergadering van morgen.

De **Voorzitter** stelt voor den heer Minister uit te noodigen die inlichtingen thans te geven.

Daar niemand zich daartegen verklaart, wordt namens de Vergadering die uitnoodiging aan den heer Minister gedaan.

De heer **Minister van Binnenlandsche Zaken:** Het geval, Mijnheer de Voorzitter, waarover het gewezen raadslid Bus zich bij deze Kamer heeft beklaagd, komt hierop neder. De Koning heeft tot burgemeester der gemeente een zwager van dat raadslid benoemd; daarop is bij het gemeentebestuur de aandacht gevallen op art. 21 der gemeentewet, luidende: » Bloedverwantschap of zwagerschap in den eersten of tweeden graad mag niet bestaan tusschen den burgemeester en de leden van den Raad, noch tusschen de leden onderling"; en is de vraag gerezen: hoe zal dat gaan, wanneer die burgemeester zitting neemt? Het gemeentebestuur heeft het provinciaal bestuur geraadpleegd, en dit heeft de vraag aan mij gerigt; en ik heb geen oogenblik geaarzeld, te antwoorden op dezelfde wijze, als ik in dergelijke gevallen — het is niet het eerste dat voorkomt — heb gedaan. Ik heb aan het provinciaal bestuur geantwoord: » dat lid, zwager van den nu benoemden burgemeester, zal moeten wijken." Dit is het stelsel der gemeentewet, overeenkomstig met dat der provinciale wet. Het stelsel der provinciale wet — en de artikelen der gemeentewet te dien aanzien zijn gelijk aan die der provinciale wet — het stelsel der provinciale wet is in de Memorie van Toelichting bij dat ontwerp, op art. 51, zeer duidelijk verklaard. Daar leest men: » het verbod van verwantschap ook tusschen den voorzitter — Commissaris des Konings — en de leden is hier, doch niet in het hoofdstuk van den koninklijken Commissaris vermeld, ten einde de Regering in het benoemen van dezen ambtenaar niet te beperken. Het zal bij gevolg vrijstaan tot commissaris ook hem aan te stellen, die een der leden van Gedeputeerde Staten in den aangewezen graad van bloed- of aanwantschap bestaat. Dit lid zal dan voor den commissaris moeten wijken." Geheel in hetzelfde stelsel is de gemeentewet ontworpen; en voor die vrijheid van keuze des Konings schenen bij deze wet nog veel meer redenen te bestaan, dan ten aanzien van den commissaris in eene provincie. In kleine gemeenten, bijv., zou het soms zeer moeijelijk, soms onmogelijk zijn — de Koning pleegt zooveel mogelijk ingezetenen der gemeente te kiezen — den burgemeester te vinden, zoo men eerst vragen moest: Zit er in den Raad welligt een zwager of bloedverwant, die niet met den te benoemen burgemeester te gelijk lid mag zijn?— Ik heb derhalve geantwoord: » de Koning is vrij ten aanzien van de benoeming; de Koning heeft benoemd hem, die zwager is van een raadslid; dat raadslid zal moeten wijken, gelijk een lid van Gedeputeerde Staten zal moeten wijken, zoo een commissaris des Konings in eene provincie benoemd werd, die hem in den eersten of tweeden graad bestond." Dat antwoord, waarmede zich het provinciaal bestuur vereenigde, is gegeven aan het gemeentebestuur; dit heeft zich ook daarmede vereenigd, met uitzondering van het lid, dien de beslissing trof. Daarna is de nieuwe burgemeester geinstalleerd; hij heeft, geinstalleerd, voor de eerstvolgende vergadering dat lid, zijn zwager, niet opgeroepen; deze is echter verschenen; de burgemeester heeft hem verzocht de vergadering te verlaten; dit heeft hij niet verkozen en toen heeft men hem gezegd: » gij zult verpligt worden dit te doen." Op die vermaning is dan eindelijk het scheiden uit die vergadering gevolgd. Hetgeen de burgemeester gedaan heeft is, mijns inziens, volkomen in de orde; de burgemeester heeft gehandeld met dat raadslid als met iemand, die onbevoegd eene vergadering bijwoont. Ten aanzien van andere onbevoegden om in eene vergadering te zitten, zou daaromtrent geen de minste twijfel bestaan. Die handeling is dus een gevolg van het begrip, dat mij voorkomt op de wet te berusten, dat een zwager van den nieuwen burgemeester zijne plaats moet verlaten, zoodra die burgemeester in de vergadering zitting neemt.

Ik zal hier bijvoegen — ofschoon het regtens niets afdoet — dat de zaak reeds lang is afgeloopen. De verkiezing van een ander ter vervanging van dat raadslid heeft plaats gehad, en daarbij heeft de betrokkene, zoo mij juist is berigt, slechts een paar stemmen bekomen, terwijl de burgemeester in zijne plaats is gekozen. Ik doe nog opmerken, dat gelijk geval zich ook elders in Noordbrabant en andere provincien heeft voorgedaan, en dat men in die plaatsen zonder tegenspraak is geweken.

De heer **van Nispen van Pannerden:** Ik ben op deze beraadslaging niet voorbereid, en ik heb de gemeentewet niet bij mij. Maar ik heb gebruik gemaakt van de beleefdheid van een mijner medeleden om die wet in te zien, en wensch nu eene vraag aan den Minister van Binnenlandsche Zaken ten opzigte van deze zaak te doen.

In het betrekkelijk art. 21 van de gemeentewet lees ik in de 2de alinea: » Die, na zijne benoeming in den verboden graad van zwagerschap geraakt, behoeft, voor den afloop van zijn tijd van zitting, niet af te treden." Nu wensch ik den Minister te vragen, of die alinea niet op dit geval toepasselijk was? Het lid van den raad was toch eerst door de benoeming van den burgemeester in den verboden graad van zwagerschap geraakt, en dus na zijne benoeming tot lid van den gemeenteraad. Het komt mij twijfelachtig voor of deze alinea hier niet van toepassing was, en of dit raadslid niet had kunnen blijven zitten tot zijn tijd van aftreding daar zou zijn. De woorden: » na zijne benoeming" schijnen mij toe op dit geval te slaan.

De heer **Minister van Binnenlandsche Zaken:** Ik heb twee punten aan te voeren in antwoord op hetgeen de geachte spreker uit Gelderland, de heer van Nispen van Pannerden, heeft gezegd.

Vooreerst het punt dat ik ook aanvoerde bij mijne eerste rede, dat dit verbod niet in den titel: » Van den burgemeester," herhaald is, evenmin als, gelijk ik zoo even uit de Memorie van Toelichting mededeelde, bij de provinciale wet een gelijk verbod herhaald is in den titel, die tot opschrift heeft: » Van den Commissaris des Konings". Gesteld nu dat die 2de alinea van art. 21 toepasselijk ware, dan zou zij het uit dien hoofde niet zijn op dit geval, op den burgemeester. Maar ik meen dat het 2de lid van dit artikel hier in het geheel niet toepasselijk is. Wat staat daar geschreven? » Die, na zijne benoeming, in den verboden graad van zwagerschap geraakt, behoeft vóór den afloop van zijn tijd van zitting niet af te treden." De zin is, dunkt mij, duidelijk: wanneer zwagerschap ontstaat tusschen twee die reeds zitting hadden, dan behoeft men niet af te treden. Deze duidelijke zin blijkt ook nog uit eene vergelijking dezer alinea met het 1ste lid van het artikel, waar gezegd wordt: » Bloedverwantschap of zwagerschap in den eersten of tweeden graad mag niet bestaan tusschen den burgemeester en de leden van den Raad, noch tusschen de leden onderling." Wat volgt daaruit? Dat, wanneer tot raadslid gekozen wordt een zwager van een der leden, die reeds zitting heeft, hij, bij het onderzoek zijner geloofsbrieven, zou moeten worden afgewezen. Derhalve, het geval, in de 2de alinea bedoeld, kan alleen plaats vinden, wanneer zoodanige zwagerschap mogt ontstaan tusschen zamenzittende leden in den loop der jaren, gedurende welke zij nog moeten zitten. Hier is echter van eene reeds vóór den tijd van zamenzitting bestaande zwagerschap spraak.

De **Voorzitter** bedankt den heer Minister van Binnenlandsche Zaken, namens de Vergadering, voor de gegeven inlichtingen.

Daarna wordt de vergadering gesloten.

VERSLAGEN UITGEBRAGT IN DE ZITTING VAN DEN 2DEN NOVEMBER.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

over het Wets-ontwerp tot wijziging der bestaande tariven op het eiland St. Martin (*Nederlandsch gedeelte*).

Dit wets-ontwerp heeft bij het onderzoek in de Afdeelingen algemeenen bijval gevonden. Enkele leden hadden gewenscht, dat de Regering bij deze gelegenheid nog eenen stap verder ware gegaan, door de ingezetenen van het Nederlandsch gedeelte van St. Martin niet alleen te ontheffen van de regten van in- en uitvoer wegens voor den doorvoer bestemde goederen, maar ook in het genot te stellen van de voorregten aan de bewoners van Curaçao verleend, met welk eiland zij liever gelijkstelling voor St. Martin bij dit ontwerp hadden voorgedragen gezien.

Verscheidene leden hebben hunne tevredenheid te kennen gegeven over de wijziging van het emolument op den uitvoer van zout te St. Martin, in het belang van de koloniale kas.

Aldus vastgesteld bij de Commissie van Rapporteurs, den 2den November 1852.

'THOOFT.
DE BRUIJN.
VAN RIJCKEVORSEL.
BOXMAN.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

nopens het Wets-ontwerp tot regeling van ontvangsten en uitgaven wegens verstrekkingen tot en met ultimo December 1852.

Daar het onderzoek van dit wets-ontwerp in de Afdeelingen der Eerste Kamer heeft plaats gehad vóór dat het deswege verhandelde in de openbare zitting der Tweede Kamer van den 30sten October door het *Bijblad* aan de leden was bekend geworden, zoo heeft men zich bepaald bij het deelen van den wensch in de verslagen der Tweede Kamer uitgedrukt, dat dit belangrijk onderwerp nu weldra bij eene algemeene wet afdoende regeling mogt erlangen, opdat niet telken reize door bijzondere wetten daarin zou behoeven te worden voorzien.

Aldus vastgesteld bij de Commissie van Rapporteurs, den 2den November 1852.

D'ABLAING VAN GIESSENBURG.
VAN FOREEST.
VAN RIJCKEVORSEL.
VAN SWINDEREN.

7DE ZITTING.

ZITTING VAN WOENSDAG 3 NOVEMBER.

Goedkeuring der notulen. — Beraadslaging over het wets-ontwerp tot wijziging der bestaande tariven op het eiland St. Martin (Nederlandsch gedeelte); aanneming van dat wets-ontwerp. — Beraadslaging over het wets-ontwerp tot regeling van ontvangsten en uitgaven wegens verstrekkingen tot en met ultimo December 1852; aanneming van dat wets-ontwerp. — Verslag uitgebragt door de Commissie voor de verzoekschriften; voor het wets-ontwerp tot regeling van de verdeeling der provincien in kiesdistricten ter benoeming der leden der Provinciale Staten enz.; bepaling van den dag der beraadslaging over dat wets-ontwerp.

De vergadering wordt des voormiddags ten elf ure door den Voorzitter, den heer **Philipse**, geopend.

Er zijn 30 leden tegenwoordig, te weten de heeren:

De Bruijn, d'Ablaing van Giessenburg, Borski, Martens van Sevenhoven, Verheij van den Bogaard, Cost Jordens, van Beeck Vollenhoven, van Weel, van Foreest, Bosch van Drakestein, van Wessem, van Sasse van Ysselt, de Sitter, Blankenheijm, Regout, de Villers de Pité, Tonckens, Boxman, van Rijckevorsel, de Brauw, van den Dries, van Eijsinga, van Heeckeren van Wassenaer, van Dam van Isselt, van Nispen van Pannerden, 't Hooft, Cremers, de Jonge van Ellemeet, van Swinderen en de Voorzitter.

De heeren Ministers van Binnenlandsche Zaken, van Finantien, van Buitenlandsche Zaken, van Oorlog, van Marine en van Kolonien wonen de vergadering bij.

De notulen van het verhandelde in de vorige zitting worden gelezen en goedgekeurd.

Aan de orde is de beraadslaging over het wets-ontwerp *tot wijziging der bestaande tariven op het eiland St. Martin (Nederlandsch gedeelte.)*

Die beraadslaging wordt geopend.

De heer **Cost Jordens:** Wanneer ik een enkel oogenblik het woord vraag, heb ik daarmede geenszins het doel om de wet, die wij behandelen, te bestrijden. Zij komt mij voor, te zijn goed, doelmatig, aanbevelenswaardig. De strekking is, om de doorvoerregten of beter gezegd de in- en uitvoerregten voor ten doorrvoer bestemde goederen op het eiland St. Martin op te heffen. Maar ik heb gemeend den wensch te moeten uiten, dat men daarbij nog iets verder ware gegaan, omdat het mij voorkomt dat er een punt is ten aanzien van deze zaak, hetwelk inderdaad overweging verdient, een punt dat van bezwarenden aard is. Ik bedoel de uitgaande regten op het zout. De uitgaande regten op het eiland St. Martin voor alle goederen en dus ook voor het zout bedragen, zoo als wij gezien hebben, 4 1/2 per cent. Die 4 1/2 per cent voor zoover ze het zout betreffen, hebben in het jaar 1850, althans naar de berekening van de Regering (opgegeven in de Memorie van Toelichting) eene som bedragen van f 6500. Maar dit is niet de eenige belasting, die als uitgaand regt op het zout drukt. Er bestaat nog eene andere, wel niet onder den naam van *belasting*, maar onder den vorm van een regt ten bedrage van vijf centen dat van elk vat zout geheven wordt, een regt dat vroeger kwam ten voordeele van een ambtenaar, namelijk van den waagmeester, maar nu, sedert in 1849 een maatregel te dien aanzien genomen is, ten bate van de koloniale kas komt. In allen geval echter blijft dit drukken op den uitvoer van het zout. Die vijf centen hebben in 1850 bedragen f 10,563.25, hetgeen ook overeenstemt met de opgave die van elders gedaan is, dat de uitvoer namelijk in 1850 bedragen heeft 211,265 vaten zout. Dit is dus eene belasting boven het uitgaand regt van 4 1/2 per cent. Wanneer ik nu vraag, hoeveel de belasting bedraagt in verhouding tot de waarde van het object, dan krijg ik het cijfer van bijna 7 1/2 per cent; want wanneer eene som van 4 1/2 per cent uitgaand regt opbrengt f 6500, dan representeren die f 10,563.25 die daarboven geheven worden 7 1/2 per cent. Wanneer dit juist is, meen ik te mogen aannemen en vaststellen, dat het uitgaande zout op St. Martin belast is met bijna 12 per cent, althans dat zulks in 1850 het geval was. Uitgaande regten, Mijne Heeren, zijn nimmer gewenscht; zij zijn te minder wenschelijk wanneer zij zwaar zijn, maar vooral niet wanneer zij drukken op een product, dat het hoofdbestaan van de inwoners van het land uitmaakt, een product, dat in ontwikkeling is; en dat dit hier het geval is, behoef ik wel niet te zeggen. Wij allen hebben dit kunnen lezen in het verslag over de kolonien, ons onlangs medegedeeld. Daarenboven moet ik opmerken, dat overigens het eiland weinig vruchtbaar is. De landbouw wordt ons opgegeven in een vervallen toestand te zijn. De inwoners zijn niet in staat te produceren hetgeen zij te dien opzigte noodig hebben. Althans in datzelfde verslag betreffende Curaçao en onderhoorigheden over 1850 (ik meen op bladz. 20), leest men, dat in dit jaar nog invoer te dier zake heeft moeten plaats hebben. De productie van den landbouw heeft geen uitvoer toegelaten, daar dezelve niet genoegzaam was om te strekken tot het verbruik der plaats, weshalve nog eenige artikelen, die daar zijn opgenoemd, hebben moeten worden ingevoerd.

Naar het mij voorkomt, Mijne Heeren, is dit bezwaar, gelegd op het zout, op dat middel dat in ontwikkeling is en het hoofdbestaan der inwoners uitmaakt, eene zeer zware belasting. De Regering heeft in een van die stukken gezegd, dat zij, om aan dezen toestand der inwoners van St. Martin te gemoet te komen, voornemens was, de productive krachten van die zoutpannen te vermeerderen en hun op die wijze te hulp te komen. Maar waarin dit zal bestaan, heeft zij niet gezegd. Ik geloof echter wel te kunnen aannemen, dat het niet zal zijn eene verlaging der uitgaande regten op het zout; en het is juist die verlaging — dit is het doel mijner rede — die ik allezins wenschelijk acht. Ik meen dit te meer, omdat, al wederom zoo ik mij niet bedrieg, op die zes eilanden, die wij in de West-Indien bezitten, geene uitvoerregten geheven worden. Misschien zal de Regering zeggen, dat zij die gelden noodig heeft, en er bijvoegen, dat het eiland in dien toestand is, dat geene belasting van de inwoners kan gevorderd worden. Ik wil dit aannemen, maar dan moet ik er toch tegenover stellen, dat voor een land, hetwelk in dien toestand is, een land, waar eenige ontwikkeling is, waarvan de productie jaarlijks vermeerdert, dat daarvoor de Regering wel iets doen mag en zich eenige opoffering getroosten. Maar eene tweede opmerking, waarvan ik in de stukken niet heb gesproken gevonden, is deze, dat wel is opgegeven, dat men door den thans voorgestelden maatregel waarschijnlijk eene schade van omtreeks f 6000 zal lijden, maar dat niet in rekening is gebragt het voordeel, dat de koloniale kas reeds in 1850 heeft genoten, door aan zich te trekken de voordeelen van die 5 centen, die per vat op het uitgaande zout geheven worden en die, gelijk ik straks de eer had te zeggen, over 1850 reeds ruim f 10,000 hebben opgeleverd. Er gaan wel eenige kosten af, als, geloof ik, f 6 per duizend vaten voor een ambtenaar en dan later nog 10 per cent voor een ander ambtenaar; maar wanneer men dit alles aftrekt, dan blijft er, althans voor 1850, nog eene som van ruim f 8000 over, eene som, die dus ruim de schade zou kunnen dekken, welke geleden zal worden door de aanneming van dit wets-ontwerp.

Ik hoop dat hetgeen ik gezegd heb, juist zal wezen; zoo niet, hoop ik tegengesproken te zullen worden. Zoo als ik gezegd heb, was de strekking van mijne rede om aan te toonen, dat het van belang is ook in dit opzigt nog verder eene verlaging van regten te doen plaats hebben, en het is met dat doel dat ik deze beschouwingen heb te berde gebragt, om die met bescheidenheid aan de Regering in overweging te geven.

De heer **Minister van Kolonien:** Ik heb, Mijne Heeren, met de meeste belangstelling gehoord hetgeen door den voorgaanden spreker is aangevoerd ten aanzien van den door de Regering voorgestelden maatregel. Het getuigt van wezenlijke deelneming in den toestand onzer West-Indische bezittingen, en zeer zeker is die deelneming bij mij niet minder groot. Zoo iemand, beklaag ik den toestand waarin sedert de laatste jaren, vooral de bewoners van het Nederlandsch gedeelte van het eiland St. Martin,

zijn geraakt. Die toestand is ons algemeen bekend ; sedert 1848 heeft achteruitgang en verarming de vroegere welvaart doen verdwijnen. Dit kan niet aan maatregelen van het Nederlandsch gouvernement worden geweten, doch is uitsluitend het gevolg van andere omstandigheden waaronder de staatkundige gebeurtenissen vooral in aanmerking komen. Van het oogenblik af dat er tegemoetkoming en geldelijke ondersteuning noodig was, heeft het Nederlandsch gouvernement zich beijverd die te verleenen. Toen de plantagie-houders op St. Martin niet meer bij magte waren om over hunne arbeiders te beschikken, heeft men moeten omzien naar andere middelen van bestaan: van daar, dat men zich meer dan vroeger heeft toegelegd op den aanmaak van zout, hetgeen op St. Martin bij uitnemendheid slaagt, en waarvan een groote uitvoer plaats vindt, onder anderen ook naar Noord-Amerika. De belasting op dat tijdstip op het zout geheven, was, zoo als de geachte spreker heeft vermeld, vier en een half per cent. De waagmeester, die tevens ook andere plaatselijke ambten bekleedt, ontving als zoodanig geen tractement, maar een emolument van vijf centen per vat, bij wijze van waagregt of meetregt. Het kon echter nooit in de bedoeling hebben gelegen om dien ondergeschikten ambtenaar in het bezit te stellen van een inkomen, geheel onevenredig met de inkomsten van andere ambtenaren op St. Martin; en toen men in 1849 bespeurde dat die inkomsten, als een gevolg der veranderde omstandigheden, dien ambtenaar zouden stellen in het genot van een jaarlijksch inkomen van ruim f 12,000, heeft men begrepen dat daarop behoorde te worden teruggekomen. Dit is de oorzaak geweest van den herzienings-maatregel, tot stand gebragt bij de publicatie, welke bij de thans in behandeling zijnde stukken in afschrift is overgelegd. Men heeft toen ook in overweging genomen of, uit hoofde van de omstandigheden waarin St. Martin destijds verkeerde, ook andere maatregelen noodig waren, maar men heeft bevonden dat op geene betere wijze zou kunnen worden te gemoet gekomen aan de plaatselijke behoefte dan door de bestendiging der onderwerpelijke heffing, ten voordeele van de schatkist. Ik kan niet aannemen, dat, zoo als door den geachten spreker wordt gevreesd, daardoor zou zijn ontstaan een bezwaar, hetwelk den aanmaak of den uitvoer van het zout eenigermate zou belemmeren. De plaats gevonden hebbende vooruitgang getuigt van het tegendeel, en wanneer in 1850, ten gevolge van een orkaan, de doorbraak van de groote zoutpan op St. Martin de geregelde voortgang der zoutgaring heeft verhinderd, kan dit slechts als eene tijdelijke ramp, en dus van voorbijgaanden aard, worden aangemerkt. De geachte spreker heeft gezegd dat eene heffing van 5 centen per vat, zoowel als van 4 1/2 per cent van de waarde, als uitgaand regt op het zout zeer zwaar op dien tak van nijverheid drukt. Ik wil gaarne aannemen, dat in het algemeen zoodanige redenering juist is, maar bij den toestand, waarin de bewoners van St. Martin zich bevinden, geloof ik niet, dat men langs een anderen weg tot de heffing van eenige voor de ingezetenen minder bezwarende belasting zou kunnen geraken. Men kan toch die verarmde bevolking geene belasting van personelen aard opleggen, terwijl bovendien uit den gedurig toenemenden afzet van zout — voor welks vervoer wel eens gebrek aan vaartuigen is ondervonden — af te leiden is, dat de tegenwoordige heffing niet te zwaar op de zoutproductie drukt. Bij de uitmuntende hoedanigheid van dit zout, en het toenemend vertier naar elders, heb ik het meermalen betreurd, dat de groote afstand of andere omstandigheden niet schijnen toe te laten dat van het zout uit onze West-Indische bezittingen ook in Nederland gebruik worde gemaakt; zeer zeker zou dit krachtig medewerken om die productie, ondanks de belasting, aanmerkelijk uit te breiden, tot wezenlijk heil voor die bezittingen.

Ik erken met den geachten spreker, dat men de nijverheid zoo min mogelijk door belastingen moet belemmeren; maar daar het toch billijk is, dat, bij de aanzienlijke opofferingen, die het Gouvernement zich reeds ten behoeve van de West-Indische bezittingen getroost, ook die bezittingen zelven iets opbrengen, en zoodanige opbrengst te St. Martin langs geen beteren weg dan den thans gevolgden is te verkrijgen, moet daaraan niet ligtvaardig de hand worden geslagen. Ik geloof, dat er nu althans geene reden kan bestaan om zich over die belasting te beklagen, nu men door het voorstellen van deze wet, waarbij de heffing van regten geheel wordt afgeschaft, op artikelen, welke niet voor plaatselijke consumtie, maar voor den doorvoer naar het Fransche gedeelte van het eiland en elders bestemd zijn, den nadeeligen invloed wil voorkomen, dien de maatregelen van het naburig bestuur anders voor het Nederlandsch etablissement zouden ten gevolge hebben. Ik hoop dat het doel, hetwelk het Gouvernement met deze voordragt beoogt, spoedig zal worden bereikt, en dat daardoor te gelijk de uitvoer zal bevorderd worden van het zout, dat thans als een hoofdmiddel van bestaan voor St. Martin kan worden beschouwd.

Ik besluit gaarne met de verklaring, dat de belangen der ingezetenen van dat eiland der Nederlandsche Regering zeer ter harte gaan. Wat de Regering reeds heeft gedaan levert dan ook het bewijs, dat zij de plaatselijke belangen dier bezittingen niet uit het oog verliest, en dat zij niet in gebreke zal blijven om verder te doen, wat haar te dier zake nuttig en noodig zal voorkomen.

De heer **Cost Jordens**: Ik begin met acte te nemen, dat de Minister heeft toegestemd dat de belasting bij den uitvoer op het zout 12 per cent bedraagt. De Minister heeft daarbij gevoegd dat die belasting niet bleek te zwaar te zijn, omdat de zoutproductie steeds vooruitgaande is. Ik ben niet zoo bijzonder bekend met de tariven van in- en uitgaande regten, maar ik zou toch durven vragen of er een tweede voorbeeld bestaat van dergelijk hoog uitgaand regt van 12 per cent, en ik zou nog wel verder durven vragen: of het niet in den aard der zaak ligt, dat, wanneer men het achtste gedeelte der waarde van hetgeen men uitvoert aan regten aan den lande moet betalen, dit de productie moet belemmeren. Ik ben overtuigd, dat wanneer die regten verminderd werden, de productie merkelijk meer zou vooruitgaan, en dat, geloof ik, is allezins wenschelijk. Overigens heb ik hier niets meer bij te voegen, dan dat ik met genoegen heb vernomen, de zucht van den heer Minister om de belangen van die eilanden te bevorderen, maar met leedwezen dat hij niet geneigd is, om de op den uitvoer van het zout drukkende bezwaren te verminderen.

De heer **Minister van Kolonien**: Ik acht mij verpligt nog een enkel woord te zeggen, ten gevolge van hetgeen zoo even door den geachten spreker is in het midden gebragt. Ik herinner mij niet dat ik heb toegestemd, dat de belasting op den uitvoer van het zout juist zou bedragen 12 per cent. Het is mogelijk dat het, naar mate van den marktprijs daarheen zou gaan; maar men moet niet uit het oog verliezen, dat het bedrag van het uitgaande regt is 4 1/2 per cent van de waarde, en dat het waagregt of meetregt, dat nu sedert 1849 is geworden eene bate van 's lands kas, ook vroeger steeds is geheven als emolument ten behoeve van den markt- of waagmeester; wanneer het Gouvernement nu heeft noodig geacht die belasting te brengen ten voordeele van 's Lands kas, kan men dit echter niet aanmerken als eene nieuwe belasting op het artikel gelegd. Ten gevolge daarvan toch zal de uitvoer van het zout niet lijden en de productie evenmin. Hetgeen nu betaald wordt, is steeds betaald geworden, en de productie is in de laatste jaren met reuzenschreden vooruitgegaan. Ik vraag nu, of het onder die omstandigheden, en vermits het niet mogelijk is om de vereischte gouvernements-uitgaven op St. Martin uit de plaatselijke inkomsten te bestrijden — of het, zeg ik, nu wel raadzaam zou zijn de onderwerpelijke belasting te verminderen, die wel is waar drukt op den uitvoer, maar zeker niet de zoutmaking tegenwerkt, vermits de te verkrijgen prijs wel afhangt van de waarde van het artikel in het land van consumtie, maar niet uitsluitend van de kosten in het land van productie. Ik meen dus aan den geachten spreker in overweging te moeten geven, of het toegeven aan zijn verlangen om de bevolking van St. Martin te ontheffen, niet ten gevolge zou hebben dat gelden, voor andere doeleinden bestemd, dan tot verhooging van subsidie aan dat eiland zouden moeten worden bestemd, en dit in de plaats van eene belasting, wier opheffing niet als dringend noodzakelijk is aan te merken.

Niemand meer het woord verlangende te voeren, wordt de beraadslaging gesloten.

Het wets-ontwerp in stemming gebragt zijnde, wordt met algemeene (30) stemmen aangenomen.

Aan de orde is de beraadslaging over het wets-ontwerp *tot regeling van ontvangsten en uitgaven wegens verstrekkingen tot en met ultimo December* 1852.

Die beraadslaging wordt geopend.

De heer **van Rijckevorsel**: Ik deel geheel het verlangen, uitgedrukt in het korte verslag van deze Kamer, dat, namelijk, dit belangrijk onderwerp nu weldra bij eene algemeene wet afdoende regeling moge erlangen. In de Commissie van Rapporteurs is tevens nog sprake geweest over de discussie, gehouden in de Tweede Kamer der Staten-Generaal; in de afdeelingen kon dit niet geschieden, uit hoofde het *Bijblad*, hetwelk die discussie bevat, nog niet in handen was van de leden der Eerste Kamer, toen het onderzoek van dit wets-ontwerp in de afdeelingen plaats vond; de Commissie van Rapporteurs heeft dus begrepen zich eenvoudig te moeten bepalen tot het uiten van den wensch, opgekomen bij de afdeelingen.

Ik geloof echter thans als lid dezer Vergadering eene vraag te moeten rigten aan de heeren Ministers van Oorlog en van Marine, naar aanleiding van de discussie, over dit wets-ontwerp gehouden in de Tweede Kamer. Het verheugt mij, dat wij thans die beide heeren Ministers in ons midden tegenwoordig zien; het verheugt mij dubbel, omdat het een bewijs is van het herstel van den Minister van Oorlog: tijdens de discussie in de Tweede Kamer was Zijne Excellentie wegens ongesteldheid afwezig. De Minister van Finantien, die toen in zijn naam het woord voerde, heeft als zijne eigene bijzondere meening laten uitkomen, dat de regeling der verstrekkingen bij wet eerst plaats moest hebben bij de algemeene comptabiliteits-wet. Intusschen is het toen reeds de opmerking van die Vergadering niet ontgaan, evenmin als het de onze ontgaan is, dat in de Memorie van Beantwoordig, ingezonden door de beide Ministers op het Verslag van de Tweede Kamer, deze paragraaph voorkomt, die geheel overeenstemmend is met de vroegere verklaring: » Eindelijk wil men hierbij gaarne de verzekering geven, dat men zich dadelijk na de aanneming dezer wet zal bezig houden met het opmaken der algemeene wet, met het doel om die ten spoedigste in te dienen. Men heeft daarmede niet wel kunnen voortgaan, zoolang dit ontwerp aanhangig was, omdat de wisseling van denkbeelden, welke daarover plaats moest hebben, op het ontwerp der algemeene wet van invloed kon wezen; doch de Departementen van Marine en van Oorlog verlangen zeer naar die definitive regeling ten einde dit aangelegen onderwerp op een vasten voet te brengen." Daar nu ook deze Kamer zeer wenscht, dat dit onderwerp zoo spoedig mogelijk definitief geregeld en op een vasten voet gebragt worde, — en daar het voorzeker niet wenschelijk zou zijn dat wederom eene dergelijke gelegenheidswet aan de Vertegenwoordiging moest worden aangeboden, uit hoofde de regeling nog niet definitief had plaats gehad, — zoo wensch ik te mogen vernemen van de beide in deze zaak betrokkene Ministers, of zij persisteren bij de in de Memorie van Beantwoording gegeven verklaring, niettegenstaande de discussie in de Tweede Kamer, en of wij derhalve, kort na het aannemen van deze wet, de aanbieding te verwachten hebben van eene definitive regelingswet, waardoor dit gewigtige onderwerp voor de toekomst op een vasten voet zal worden gebragt?

De heer **Minister van Oorlog:** Ik zal mij beijveren om de inlichtingen te geven, die mij zoo even gevraagd zijn.

Ik vermeen met opzigt tot het opgemerkt verschil tusschen den Minister van Finantien en de Ministers van Marine en van Oorlog, omtrent de regeling van het onderwerp der verstrekkingen, eenige ophelderingen te kunnen geven.

Toen de Minister van Finantien de goedheid had, om voor mij laatstleden Zaturdag (wordende ik daarin tot mijn leedwezen door ongesteldheid verhinderd) het aanhangig wets-ontwerp *in de Tweede Kamer* te verdedigen, kon aan mijnen geachten ambtgenoot het historisch beloop der zaak onmogelijk zoo geheel voor den geest zijn, als dit nu voor mij het geval is, die daaromtrent sedert een onderzoek heb ingesteld.

Want, Mijne Heeren, de zaak is voor mij nieuw en moeijelijk; doch het is mij nu gebleken dat zij nog volkomen in haar geheel is, en dat al hetgeen daaromtrent is voorgevallen nog volstrekt geene inbreuk heeft gemaakt op de beginselen welke men bij de comptabiliteits-wetten zou willen vaststellen.

Integendeel, bij de wet van 3 Mei 1851 (*Staatsblad* nº. 47), regelende de ontvangsten en uitgaven wegens verstrekkingen tot 31 December 1851, is, in den *considerans* uitdrukkelijk melding gemaakt van de bepalingen, die *bij de wet omtrent het beheer van 's Rijks comptabiliteit zullen worden gemaakt.*

Men heeft die wet dus daarbij toen op het oog gehad.

Wel is waar is die zaak bij de behandeling der begrooting over 1852 ter sprake gekomen, maar de aanleiding daartoe gaf het *voorloopig verslag der Commissie van Rapporteurs over de begrooting, uit de Tweede Kamer*, die van gevoelen was dat de zaak der verstrekkingen niet moest geregeld worden, zoo als bij de comptabiliteits-wetten is voorgesteld.

Dit gevoelen is, ik erken het, door mijn voorganger in zijn antwoord geheel beaamd; maar dit neemt niet weg, dat de quaestie om het een en het ander in overeenstemming te brengen, een punt geheel is van nadere zorg.

Op het aanhangig wets-ontwerp is de quaestie in het geheel niet van toepassing. Dat ontwerp bedoelt slechts de regeling van een *crediet* tot het einde van dit jaar en de comptabiliteits-wetten zijn nog niet aangenomen.

Wat nu de toegezegde wet eener duurzame regeling der zaak aangaat, hiertoe is het verlangen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal uitgegaan, en zij is door mijn ambtgenoot voor de Marine en door mij beloofd.

Ook door u, Mijne Heeren, wordt daarop in het verslag uwer Commissie van Rapporteurs aangedrongen, en ten spoedigste zal door ons aan die belofte worden voldaan; ik veroorloof mij echter te denken, dat die regeling geen bezwaar kan opleveren met opzigt tot de behandeling der comptabiliteits-wetten, want worden die aangenomen, en mogt het blijken dat er geene zamenstemming was tusschen die wet en de nadere wet, welke ik hierbij op het oog heb, dan zou daarin, bij het aannemen van andere algemeene comptabiliteits-regelen behooren te worden voorzien, terwijl het geval toch mogelijk is, dat zij met elkander niet onbestaanbaar wierden gevonden.

Ik vlei mij, Mijne Heeren, dat ik hiermede genoegzaam zal hebben aangetoond, dat men veilig tot de aanneming van deze wet kan overgaan, zonder aan het geopperd bezwaar iets te praejudicieren en uwe goedkeuring aan deze wet gegeven, zal mij althans aansporen, om van mijne zijde de duurzame regeling zooveel mogelijk, te verhaasten.

Niemand meer het woord verlangende te voeren, wordt die beraadslaging gesloten.

Het wets-ontwerp in stemming gebragt zijnde, wordt met algemeene (30) stemmen aangenomen.

De **Voorzitter** berigt dat de Commissie van Rapporteurs gereed is met haar verslag omtrent het wets-ontwerp tot regeling van de verdeeling der provincien in kiesdistricten, ter benoeming der leden der Provinciale Staten enz., en stelt voor, daar dit stuk reeds gedrukt en aan de leden rondgedeeld is, om de beraadslaging over deze wets-voordragt vast te stellen op morgen, des voormiddags ten elf ure.

De heer **de Bruijn:** Het zij mij vergund, aan de Vergadering voor te stellen, de beraadslaging over dit onderwerp nog gedurende deze zitting te doen plaats hebben. Dit komt mij voegzaam voor.

De heer **van Beeck Vollenhoven:** Ik wensch wel te weten, Mijnheer de Voorzitter, of het voorstel van den heer de Bruijn strekt, om het ontwerp onmiddellijk, dan wel na eenige pauze te behandelen.

De **Voorzitter:** Het voorstel van den heer de Bruijn strekt om onmiddellijk tot die behandeling over te gaan.

Den heer **van Beeck Vollenhoven:** In dit geval moet ik mij tegen dit voorstel verzetten, daar ik zelfs de stukken, tot dit ontwerp betrekkelijk, niet bij mij heb.

De heer **d'Ablaing van Giessenburg:** Bij wijze van amendement op het voorstel van den heer de Bruijn en naar aanleiding van het daartegen door den heer van Beeck Vollenhoven geopperde bezwaar, stel ik voor, de beraadslaging over dit wets-ontwerp te bepalen, hetzij op heden middag of in eene avondzitting.

De **Voorzitter:** Daar er verschil van gevoelen bestaat, zal ik eerst in omvraag brengen mijn voorstel, om namelijk de beraadslaging vast te stellen op morgen.

Daar niemand meer verlangt het woord te voeren, wordt de beraadslaging gesloten en het voorstel des Voorzitters, in omvraag gebragt zijnde, met 26 tegen 4 stemmen aangenomen.

Tegen hebben gestemd de heeren: de Bruijn, d'Ablaing van Giessenburg, Martens van Sevenhoven en van den Dries.

Nicts meer aan de orde zijnde wordt de vergadering gesloten.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

nopens het wets-ontwerp tot regeling van de verdeeling der provincien in kiesdistricten, ter benoeming der leden der Provinciale Staten, enz.; uitgebragt in de zitting van den 3den November.

In drie Afdeelingen der Eerste Kamer is de ongelijkmatigheid der verdeeling van de onderscheidene provincien in kiesdistricten ter sprake gekomen. Een aantal leden uit die Afdeelingen kon het gebrek in dit opzigt aan eenparig toegepaste beginsels bij de zamenstelling van het wets-ontwerp op zich zelve niet goedkeuren. Sommigen zouden de voorkeur gegeven hebben aan de vorming van

districten, tot het doen in den regel eener keuze van drie of vijf leden der Staten. Men kon evenwel berusten in de voorgedragen verdeeling, omdat daarbij in de bijzonderheden het advies der Staten is gevolgd, welke meest bevoegd geacht werden om daarover met kennis der zake te oordeelen. Over het algemeen was dan ook de stemming niet ongunstig ten aanzien van het wets-ontwerp, omdat de voordragt der onderscheidene Staten bij de indeeling tot leiddraad is genomen.

Andere leden, welke overigens zich tegen dit laatste gevoelen niet verklaarden, gaven luide hunne bevreemding te kennen, dat het stelsel, om eenvoudig de door de Staten voorgedragen verdeeling toe te passen, ten aanzien van ééne provincie was verlaten. Zij vonden daarin, met het oog op de geschiedenis van dit wets-ontwerp, groot bezwaar. Blijkens de Memorie van Toelichting, die het in de afgeloopen zitting voorgedragen wets-ontwerp vergezelde, waren de Gedeputeerde Staten der verschillende provincien door de Regering uitgenoodigd een plan van verdeeling te ontwerpen. Daarbij was aan dezelven slechts tweederlei voorschrift gegeven, van namelijk geene gemeente meer dan één kiesdistrict te doen bevatten, en geen district kleiner in te rigten, dan ter benoeming van minstens *twee* leden der Staten noodig zou zijn. De Regering had dus van den aanvang af geene volstrekte gelijkheid in de verdeeling der kiesdistricten bedoeld, en de regeling voorts aan het oordeel der Staten onderworpen hebbende, gaf zij al dadelijk te kennen, dat de ongelijkheid van verdeeling, die men tusschen de onderscheidene provincien opmerkt, het natuurlijk gevolg was der bijzondere inzigten van de Gedeputeerde Staten en provinciale vertegenwoordigingen; *inzigten, welke het Gouvernement niet op genoegzame gronden, ten gunste eener andere regeling, ter zijde meende te kunnen stellen.* Volgens dit stelsel waren dan ook de voordragten der Staten overal gevolgd, met ééne uitzondering, namelijk voor *Gelderland.* De leden welke hierover hunne verwondering te kennen gaven, hadden geene reden kunnen vinden, waarom men voor Gelderland was afgeweken van hetgeen elders noodig was geoordeeld. Zij achtten deze afwijking des te meer opmerkelijk, omdat blijkens het Voorloopig Verslag der Tweede Kamer, tijdens de vorige zitting vastgesteld, de meerderheid der leden van oordeel schijnt te zijn geweest, dat de Regering zich bij het voordragen der provinciale indeeling op het juiste standpunt had geplaatst, door niet dan om zeer overwegende redenen van de voordragten of ontwerpen der provinciale vertegenwoordigingen af te wijken.

De overweging van dit een en ander gaf aanleiding tot de vraag welke deze leden ernstig aan de Regering voorgesteld wenschten te zien, waarom de voor al de overige gewesten gevolgde regel voor Gelderland alleen niet in acht genomen is. Aan het verlangen der Staten van dat gewest, om kleinere districten daar te stellen, waarin slechts twee leden gekozen zouden worden, kon immers evenzeer toegegeven worden, als voor de districten *Edam* en *Nieuwer-Amstel* in *Noordholland* en voor *Zwartsluis* in *Overijssel*, alwaar ook slechts twee leden ter Statenvergadering zullen worden gezonden. De gemeente *Maastricht* in *Limburg* zal een afzonderlijk kiesdistrict vormen. Waarom heeft de Regering in *Gelderland* de vorming van groote gemeenten tot één kiesdistrict niet vergund? Zij vraagden, welke maatstaf dan toch in *Gelderland* was gevolgd? In *Drenthe*, *Friesland* en *Noordbrabant* zijn zeer groote kiesdistricten zamengesteld. Het blijkt dus, dat alleen de voordragt der Staten tot regel is aangenomen: daar de grondslag der bevolking ook elders niet in acht genomen is, gelijk bijv. blijken kan uit eene vergelijking der bevolking van de districten *Helmond* en *'s Hertogenbosch*, waarvan het meest bevolkte 7, het laatste en minst bevolkte 8 leden der Staten kiezen zal.

Eenige leden hadden gewenscht, dat de bestaande regterlijke indeeling der provincien ook voor het doen der keuzen ware in stand gehouden. Zij vreesden dat de invoering van wederom eene nieuwe indeeling aanleiding tot verwarring zal geven. Naar het oordeel dezer leden zou het behouden der indeeling in kantons bij dit wets-ontwerp eenen gunstigen invloed op de uitoefening van het provinciale kiesregt hebben te weeg gebragt, daar de kiezers in elk kanton meer gelegenheid schijnen te hebben, om hunne stemmen op bekende en bekwame personen te vereenigen.

Op *art.* 1 van het wets-ontwerp is de vraag gedaan, waarom *Heerewaarden* met het district *Wychen* en niet met *Zalt-Bommel* is vereenigd. Ook daarin is van de voordragt der Staten van Gelderland afgeweken. De rivier, welke *Heerewaarden* van *Zalt-Bommel* scheidt, kan geen bezwaar aan de vereeniging dezer beide plaatsen in den weg leggen, daar de Maas bij het fort St. Andries beteugeld, weldra daar ter plaatse gesloten schijnt te zullen zijn. Aan de andere zijde van *Heerewaarden* is een overlaat, die voor de bewoners dikwijls den overgang naar Dreumel onmogelijk maakt, terwijl de afstand van Wychen, volgens de opgave van den gemeenteraad, zeven uren lang is, en de ligging der plaatsen de vereeniging met Zalt-Bommel aanwijst, waartoe het ook volgens de kantonnale indeeling behoort. Onderscheidene leden konden zich deze afscheiding, tegen de voordragt der Staten en tegen het verlangen der ingezetenen van Heerewaarden, niet verklaren.

Ook ten aanzien der zamenstelling van het district *Zevenaar* werd, onder verwijzing naar de vraag bij de algemeene beschouwingen voorgesteld, de opmerking gemaakt, dat *Angerlo* en *Wehl* ten onregte beweerd worden door den *IJssel* van *Doesburg* afgescheiden te zijn. De eerste gemeente heeft weinig betrekkingen tot *Zevenaar*, vele met *Doesburg*, beide zijn regterlijk ingedeeld onder *Doesburg* en *Stad Doetinchem.* Men begrijpt dus niet waarom deze gemeenten van *Doesburg* afgescheiden en bij *Zevenaar* zijn gevoegd, en zulks met de bepaling, dat door dit laatste district nu 5 leden ter Statenvergadering zullen worden gezonden. Daartegen schijnt buitendien ook dit te pleiten, dat gemeld district, volgens den nader medegedeelden staat van bevolking, 27,253 inwoners bevat, terwijl de districten *Nijmegen* en *Wychen*, met eene bevolking die in verhouding tot het district *Zevenaar* op meer dan negen leden aanspraak geeft, nu elk slechts *vier* leden zullen benoemen.

De bedoelde leden verlangden zoowel omtrent deze onevenredigheid, als omtrent de indeeling van *Angerlo* en *Wehl* onder *Zevenaar*, bepaalde inlichtingen van de Regering te ontvangen.

Op *art.* 5 werd door enkele leden aangemerkt, dat deze bepalingen hun voorkomen te veel aan de willekeur der Gedeputeerde Staten over te laten. De mogelijkheid, dat de aanwijzing van eenig lid op zoodanig nieuw hoofd-kiesdistrict, waar hij geen of weinig invloed heeft, zou kunnen te weeg brengen, dat, bij nadere keuzen, hij geen kans had om herkozen te worden, deed hun wenschelijk achten, dat deze bevoegdheid niet aan Gedeputeerde Staten ware toegekend.

Eindelijk hebben eenige leden met verwondering gezien, dat de cijfers der beide staten, sub nº. 4, in de afgeloopen en tegenwoordige zitting medegedeeld, ter aanwijzing van het getal inwoners aanwezig in elk der kiesdistricten, verschillen in de opgave der bevolking van zoodanige kiesdistricten, welke geene verandering hebben ondergaan: waarvan het gevolg is, dat het totale cijfer der bevolking van de onderscheidene gewesten op die staten niet overeenstemt. Men verlangde daarvan de reden te vernemen.

Deze bedenkingen aan de Regering medegedeeld zijnde geworden, zoo is van deze ingekomen de navolgende

MEMORIE VAN BEANTWOORDING.

De *eerste* aanmerking geldt de ongelijkheid der districten. Het ontbreken van eenheid van beginsel te dien aanzien vond bij eenige leden afkeuring. Sommigen verlangden districten, waarin drie of vijf leden in den regel zouden worden gekozen.

De ongelijkheid der districten is, het werd reeds aan de Tweede Kamer te kennen gegeven, het gevolg van de meening der Regering, dat de wetgever best doet, bij de regeling van dit onderwerp in de bijzonderheden op het oordeel der Staten, zoo ver hem dit niet onaannemelijk voorkomt, af te gaan.

Eenheid van beginsel is, naar het gevoelen van het Gouvernement, in dit ontwerp betracht, wijl daarin nergens is afgeweken van hetgeen de Regering bij de behandeling dezer zaak van het begin af aan heeft aanbevolen; dat namelijk geene gemeente meer dan één kiesdistrict zou vormen en geen district te klein zou wezen, om niet althans twee leden te kiezen; een minimum voor uiterste gevallen, waarin de vorming van een grooter district onmogelijk mogt schijnen. Wordt echter door eenheid van beginsel het scheppen van districten van eenerlei grootte in alle provincien bedoeld, dan ontbreekt zij in het ontwerp. Maar dergelijke eenheid werd er met opzet niet in gebragt, omdat zij voorkwam niet overal raadzaam te wezen.

De leden, die in de districten drie of vijf afgevaardigden in den regel gekozen wenschen te hebben, zullen bij nader inzien van tabel *A* hun verlangen waarschijnlijk bevredigd vinden. Er komen daarin van de 100 slechts drie districten voor, waarin minder dan drie afgevaardigden zullen worden benoemd.

Eene *tweede* aanmerking betreft het niet volgen van het gevoelen der Staten van *Gelderland.* Er is gevraagd, waarom niet?

Naar het inzigt des Gouvernements waren grootere districten, dan volgens de plannen van verdeeling, door de meeste Statenvergaderingen omhelsd, doelmatig. De aanleiding tot vertegenwoordiging van enkel plaatselijke belangen, dacht en schreef het Gouvernement, moest zooveel mogelijk worden geweerd. Men diende ook in aanmerking te nemen, dat in gewone omstandigheden het cijfer der opkomende kiezers zeer kan dalen; ten gevolge waarvan de benoeming het werk van weinigen zou worden. Toen het eerste verslag der Tweede Kamer deed zien, dat het stelsel der Regering daar werd beaamd, gaf deze aan de Gedeputeerden en de Statenvergaderingen der provincien, welke het gold, aanleiding tot voorstel en onderzoek eener verdeeling, waarbij het gemiddeld getal inwoners van elk district althans 20,000 bedroeg.

De Provinciale Vergaderingen traden doorgaans in dit verlangen.

Die van *Gelderland* echter, waarin alle 24 districten, op één na, beneden het cijfer van 20,000 waren gebleven, volhardde, volgens het ontvangen antwoord, bij hare vroegere meening. Het Gouvernement vond evenwel geene vrijheid in die provincie, bij uitzondering, in den regel kleinere districten te vormen, dan elders, en droeg daarom een op zijn verzoek door de Gedeputeerde Staten nader ontworpen plan van verdeeling in grootere districten aan de Staten-Generaal voor.

Dat er thans in het gansche Rijk nog drie districten, *Edam*, namelijk, en *Nieuwer-Amstel* in *Noordholland* en *Zwartsluis* in *Overijssel*, zullen zijn, waar twee leden zullen gekozen worden, dit schijnt bezwaarlijk een grond te kunnen wezen, om, gelijk het vroegere plan medebragt, in *Gelderland elf* zoo kleine districten vast te stellen.

Het voorbeeld van *Maastricht* kon er niet wel toe leiden, in *Gelderland* groote gemeenten op zich zelve tot kiesdistricten te vormen. Geene gemeente dezer provincie komt in bevolking met *Maastricht* overeen, dan *Nijmegen*. Deze laatste gemeente nu maakte ook, volgens het eerste door de Staten goedgekeurde plan, op zich zelve geen district uit.

De reden, waarom aan het district *'s Hertogenbosch* een lid meer is toegekend, dan aan het district *Helmond*, werd onlangs in de Memorie van Beantwoording van het Verslag der Tweede Kamer opgegeven.

In de *derde* plaats is opgemerkt, dat het volgen der regterlijke indeeling wenschelijk ware geweest, en dat van » de invoering van wederom eene nieuwe indeeling" verwarring te vreezen is.

Het is der Regering niet duidelijk, waarom de regterlijke indeeling boven de thans voorgestelde de voorkeur zou verdienen. Zij kan in de vrees voor verwarring niet deelen. Uit de indeeling des Rijks althans voor de keuze van leden der Tweede Kamer, waarbij niet eens op de grenzen der provincien werd gelet, ontstond tot nog toe geene verwarring. Dat het volgen der indeeling van de regterlijke kantons beter dan het aannemen der voorgedragene verdeeling de kiezers in de gelegenheid zou stellen, » hunne stemmen » op bekende en bekwame personen te vereenigen", moet het Gouvernement verklaren niet te kunnen inzien.

Ten *vierde*. De vereeniging van *Heerewaarden* met *Wychen* was het gevolg eener opmerking in het eerste verslag der Tweede Kamer, daar niet wedersproken en door de Gedeputeerde Staten, zoo het scheen, niet afdoende wederlegd. De geographische ligging scheen aan *Heerewaarden* zijne plaats in het *Maaswaalsche* aan te wijzen. Dat de afstand tusschen *Heerewaarden* en *Wychen* zeven uren bedraagt, dit kan voor de kiezers geen bezwaar opleveren, wanneer slechts Gedeputeerde Staten van hunne bevoegdheid om de eerste gemeente als onderkiesdistrict aan te wijzen gebruik maken. Het verlangen der ingezetenen van *Heerewaarden* om tot *Zaltboemel* te behooren was der Regering niet bekend.

Ten *vijfde* is gevraagd, waarom *Angerlo* en *Wehl* in plaats van aan het district *Doesburg*, aan het district *Zevenaar* zijn toegevoegd en waarom dit laatste vijf leden zal kiezen,» terwijl", zoo als het Verslag zich uitdrukt, » de districten *Nijmegen* en *Wychen* met » eene bevolking, die in verhouding tot het district *Zevenaar* op » meer dan negen leden aanspraak geeft, nu elk slechts vier leden » zullen benoemen."

De reden, waarom *Angerlo* en *Wehl* onder *Zevenaar* zijn ingedeeld, werd reeds in de Memorie van Toelichting opgegeven. Het komt min eigenaardig voor, die twee gemeenten af te scheiden van het grondgebied, dat tusschen Rhijn en IJssel en de grens der provincie ligt ingesloten. Deze indeeling schijnt dan ook geheel met de meening der Staten te strooken. Volgens het vroegere, door hen goedgekeurde plan toch, behoorden *Angerlo* en *Wehl* insgelijks tot *Zevenaar* en waren zij niet met *Doesburg* vereenigd.

Het bezwaar, betreffende het getal leden, zal waarschijnlijk vervallen, wanneer men er op let, dat *Zevenaar* volgens de voorgestelde indeeling van *Gelderland* het meest bevolkte district zal zijn; dat het dus billijk is, daarin het grootst getal leden te laten benoemen; en dat het zeker niet billijk ware, door het district *Nijmegen* of het district *Wychen* vijf leden te laten afvaardigen, terwijl het district *Arnhem*, dat niet of naauwelijks minder inwoners telt, slechts vier ter Statenvergadering zou zenden.

Het in de *zesde* plaats tegen art. 5 van het ontwerp ingebragt bezwaar is niet te ontgaan. Hetzij het lot, hetzij het een of ander gezag beslisse, altijd zal de mogelijkheid bestaan, dat een enkel lid toegevoegd worde aan een district waar zijne kans om te worden herkozen niet groot is. De bij dit artikel aan Gedeputeerde Staten opgedragene bevoegdheid schijnt het geschiktste middel om den thans zoo wenschelijken spoed in de afdoening dezer zaak te verkrijgen.

Het verschil in de cijfers der beide bevolkingstaten, waarop eindelijk *ten zevende* is gewezen, is een gevolg van het herstellen van feilen, in de vroegere opgaven der bevolking ontdekt. De bij het opmaken van beide staten gevolgde volkstelling is die van 19 November 1849, maar gezuiverd van de daarin bevondene misslagen.

's Gravenhage, den 2den November 1852.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
THORBECKE.

Na van dit stuk kennis genomen te hebben, heeft de Commissie gemeend de toegezonden Beantwoording, nevens de bedenkingen, aan de Kamer te moeten mededeelen.

Aldus vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs, den 2den November 1852.

VAN EIJSINGA.
DE JONGE VAN ELLEMEET.
VAN RHEMEN VAN RHEMENSHUIZEN.
VAN NISPEN VAN PANNERDEN.

ZITTING VAN DEN 4DEN NOVEMBER.

8STE ZITTING.

ZITTING VAN DONDERDAG 4 NOVEMBER.

Goedkeuring der notulen. — Beraadslaging over het wets-ontwerp tot regeling van de verdeeling der provincien in kiesdistricten, ter benoeming van de leden der Provinciale Staten enz.

De vergadering wordt des voormiddags ten elf ure door den Voorzitter, den heer **Philipse**, geopend.

Er zijn 27 leden tegenwoordig, te weten de heeren:

Blankenheijm, Borski, van Nispen van Pannerden, Cost Jordens, van Beeck Vollenhoven, Martens van Sevenhoven, van Wessem, d'Ablaing van Giessenburg, de Bruijn, Verheij van den Bogaard, Regout, Tonckens, van Weel, de Villers de Pité, van Rijckevorsel, van Sasse van Ysselt, Bosch van Drakestein, Boxman, van Swinderen, van Foreest, de Sitter, Cremers, van Dam van Isselt, de Jonge van Ellemeet, van Eijsinga, de Brauw en de Voorzitter.

De heeren Ministers van Binnenlandsche Zaken en van Buitenlandsche Zaken wonen de vergadering bij.

De notulen van het verhandelde in de vorige zitting worden gelezen en goedgekeurd.

Aan de orde is de beraadslaging over het wets-ontwerp *tot regeling van de verdeeling der provincien in kiesdistricten, ter benoeming van de leden der Provinciale Staten, enz.*

Die beraadslaging wordt geopend.

De heer **van Wessem:** Ik heb een oogenblik het woord gevraagd, niet zoo zeer om de wetsvoordragt te bestrijden, dan wel om op te komen tegen het beweren in de memorie van beantwoording der Regering voorkomende, op de aanmerking in de afdeelingen gemaakt nopens Angerlo en Wehl. Nadat men gevraagd had of het niet eigenaardig ware geweest Angerlo en Wehl te brengen onder het hoofd-kiesdistrict Doesburg, zegt de Regering: » Het komt min eigenaardig voor, die twee gemeenten af te scheiden van het grondgebied, dat tusschen Rhijn en IJssel en de grens der provincie ligt opgesloten." Nu geloof ik, dat er bij de Regering eene dwaling bestaat opzigtens de ligging van de gemeenten Angerlo en Wehl. Het blijkt toch, dat bij de Regering de gedachte bestaat, dat Angerlo en Wehl liggen aan deze zijde van den IJssel en Doesburg aan de andere, terwijl de ligging van die beide genoemde plaatsen, even als Doesburg, aan de overzijde van den IJssel is. Als men Angerlo en Wehl dan ook gevoegd had bij het kiesdistrict Doesburg, dan was dat kiesdistrict op 21,771 inwoners gebragt, en, wanneer men het zielental in aanmerking neemt waarnaar 1 lid tot de Provinciale Staten verkozen wordt, een genoegzaam getal zielen gehad om vier leden te kiezen. Zevenaar, dat nu vijf leden kiest, zou daardoor eene bevolking verkregen hebben van 23,549 zielen, en alsdan vier leden moetende kiezen, gelijkgestaan hebben met vele andere kiesdistricten in Gelderland. Ik moet aan de Regering mijn leedwezen betuigen, dat zij niet heeft kunnen goedvinden de gemeente Heerewaarden te brengen onder het kiesdistrict Zalt-Boemel. Heerewaarden ligt zeven uren ver van het hoofdkiesdistrict Wychen en twee van Zalt-Boemel. Dat moge geen bezwaar maken voor de kiesgeregtigden in de gemeente Heerewaarden, maar het is toch eene onbetwistbare waarheid dat het overbrengen van de bus van het onder-kiesdistrict naar het hoofd-kiesdistrict niet alleen moeijelijk is, maar ook veel meer kosten aan die gemeente veroorzaakt. Door die 710 zielen van Heerewaarden te brengen bij Zalt-Boemel, was ook het zielental èn van Wychen èn van Zalt-Boemel eenigzins meer in evenredigheid gekomen. Zalt-Boemel toch met eene bevolking van 16,000 inwoners, zal drie leden kiezen, terwijl Wychen met 26,000 zielen er vier heeft. Dus voor die 10,000 welke Wychen meer heeft, zal het maar een lid meer te kiezen hebben. Ik heb gezegd dat ik deze aanmerkingen heb gemaakt, niet zoozeer om dit wets-ontwerp te bestrijden, dan wel om mijne gedachten daarover aan de Regering kenbaar te maken.

De heer **van Nispen van Pannerden:** Het ontwerp aan uwe overweging onderworpen is te gewigtig, dan dat ik mij niet verpligt zou rekenen een kort woord ter regtvaardiging van mijn votum in het midden te brengen. Het is toch geen tijdelijke wet die over korteren of langeren tijd zal worden herzien, maar eene wet waarbij voor goed de verdeeling van de verschillende provincien in kiesdistricten voor de keuze der Provinciale Staten wordt vastgesteld, en die dus op den duur een gewigtigen invloed op die keuze moet uitoefenen.

Beschouw ik die wet op zich zelve, dan heb ik geen grond kunnen vinden waarop de voorgestelde verdeeling berust. Zoo vindt men toch dat de provincie Drenthe slechts in twee kiesdistricten verdeeld is, waarvan het eene 18, het andere 17 leden zal kiezen. Die provincie is bijna eens zoo groot als de provincie Utrecht, en elk kiesdistrict in de provincie Drenthe zal dus zoo groot zijn als de geheele provincie Utrecht.

Friesland is in vijf districten verdeeld, waar in elk 10 leden zullen worden gekozen. Dat gewest is slechts iets kleiner dan Overijssel en Overijssel daarentegen is weder in twaalf districten verdeeld, waarvan één voor 6 leden, twee voor 5 leden, vijf voor 4 leden, drie voor 3 leden, een voor 2 leden. Noordholland, dat weder merkelijk kleiner is dan die beide gewesten, zal, behalve het kiesdistrict Amsterdam, dat men wel niet in rekening zal mogen brengen, in elf districten verdeeld worden, waarvan een voor 6 leden, vier voor 4 leden, vier voor 3 leden, twee voor 2 leden. Noordbrabant, hetwelk even groot is als Gelderland, zal in acht kiesdistricten verdeeld worden. Gelderland daarentegen in 16.

Ongelijkheid vind ik overal zonder eenig beginsel. » Maar," zegt de Regering, » ik heb de voordragt van de Staten gevolgd en daarvan mag zonder overwegende reden niet afgeweken worden." Dit is waar voor alle gewesten, behalve voor een, namelijk Gelderland. Moest de voordragt der Staten van Gelderland aan eene herziening worden onderworpen, waarom dan ook die niet van de Staten der andere gewesten? Want is het niet goed, dat de Staten van Gelderland districten voordragen, waarin slechts 2 leden kunnen gekozen worden, dan is het evenmin goed wanneer zulk eene voordragt van de Staten van Noordholland of Overijssel uitgaat.

Moet Drenthe in twee districten verdeeld worden, omdat de Staten dit voor dat gewest nuttig achten, waarom mag Gelderland dan ook niet de verdeeling behouden, die zijne Staten nuttig en goed oordeelden? Of meent de Regering misschien, dat de Staten van die provincie minder dan die van eenige andere in staat zijn te beoordeelen wat voor het gewest, aan welks hoofd zij geplaatst zijn, dienstig is? Een van beide had, mijns inziens, moeten geschieden: men had òf de voordragten van alle gewestelijke vertegenwoordigingen moeten volgen, òf al die voordragten aan eene herziening naar een vast beginsel moeten onderwerpen.

En is nu hetgeen thans voor Gelderland wordt voorgedragen zooveel beter dan hetgeen de Staten voordroegen? Ik geloof het niet. Er is in het verslag reeds aangewezen, dat bij de nu voorgestelde verdeeling de bevolking niet overal tot maatstaf heeft verstrekt. Zoo verkrijgt Zevenaar met 27,243 zielen 5 leden, of voor 5450 zielen 1 lid. Het district Nijmegen met Wychen, dat 51,391 zielen bevat, slechts 8 leden, terwijl dat district in verhouding tot Zevenaar zeker op 9 leden aanspraak geeft.

» Maar, zegt de Minister, » elk van die districten is minder bevolkt dan Zevenaar." Het is waar, Mijne Heeren, maar was het dan noodig om bij Nijmegen te voegen drie plattelands-gemeenten? Moet het geen verwondering baren, dat Beuningen met Nijmegen en niet met Wychen vereenigd is? Bleef slechts deze ééne gemeente bij Wychen, dan had dit district eene grootere bevolking dan Zevenaar. Men heeft eenige plattelands-gemeenten met Nijmegen, een met Arnhem vereenigd, waardoor zij van allen invloed op de verkiezingen zullen verstoken zijn, en daaronder heeft de vereeniging van Beuningen met Nijmegen aanleiding gegeven om het land tusschen Maas en Waal een lid minder in de provinciale vertegenwoordiging toe te kennen, dan waarop het aanspraak kan maken. — Maar waarom is Heerewaarden toch met Wychen vereenigd? De Staten hebben met ernst en nadruk betoogd dat het met Bommel moest vereenigd blijven, waarmede het altijd

was vereenigd geweest, en waartoe het door zijne ligging en andere omstandigheden behoorde. Wat kan toch bewogen hebben, om deze gemeente, tegen den wil der Provinciale Staten, tegen den wil der Gedeputeerden en tegen het verlangen der ingezetenen, met een district te vereenigen, waartoe het volgens hare ligging niet behoort? — Ik zou deze voorbeelden nog verder kunnen uitbreiden; maar ik meen genoeg gezegd te hebben, om aan te toonen, dat de voorgestelde verdeeling niet van groote gebreken is vrij te pleiten, en dus zeker niet de voorkeur verdient boven hetgeen door de Staten is voorgedragen; ik kan dus ook deze wet niet goedkeuren, omdat de daarbij voorgedragene verdeeling op geen beginsel berust, en ik niet mag medewerken eene indeeling tot stand te brengen, die ik geenszins kan beamen.

De heer **Minister van Binnenlandsche Zaken:** De eerste spreker, Mijnheer de Voorzitter, heeft aanmerking gemaakt op de indeeling van Angerlo en Wehl in het kiesdistrict Zevenaar en op de vereeniging van Heerewaarden met het kiesdistrict Wychen — opmerkingen die de verdeeling van Gelderland betreffen. Ik meen, de geachte spreker zal het niet wraken, zoo ik hem beantwoord te gelijk met den tweeden spreker, die ook over de verdeeling van Gelderland het woord heeft gevoerd.

De geachte spreker uit Gelderland (de heer van Nispen van Pannerden) heeft bedenkingen tegen de wet in het algemeen; hij zegt: het is eene gewigtige wet, het is geen tijdelijke wet. Ik erken het, het is eene organieke wet; maar zoo men zegt, het is geen tijdelijke wet, mag men toch aan de andere zijde niet vergeten dat, indien de ondervinding de noodzakelijkheid van wijzigingen mogt aantoonen, ze in de wet kunnen worden gebragt; en dat de ondervinding hier is eene zeer goede leermeesteresse, bleek mij bij de uitoefening van hetgeen de wet aan den Minister opdraagt ten aanzien van de verdeeling van hoofddistricten in onderdistricten voor de verkiezing van leden van de Tweede Kamer. Ik ben zeer dikwijls in het geval geweest, te veranderen, te wijzigen hetgeen na het hooren van deskundigen was vastgesteld. Wijzigingen zijn, waar de ondervinding de behoefte er van aantoont, bij de provinciale verdeeling geenszins uitgesloten, al is het dat men deze wet, mijns inziens te regt, als eene organieke wet beschouwt.

De geachte spreker zegt in de tweede plaats: er is geen grondslag, waarop de verdeeling rust. Zoo ik de strekking van het betoog van den geachten spreker wel vat, dan zou naar zijn inzien de hier voorgestelde verdeeling op een beginsel, op een grondslag rusten, zoo men overal dezelfde of eene gelijke verdeeling aannam. Dit nu, heb ik gemeend, moest de Regering zich niet voorstellen. Het stelsel, het verlangen van de Regering was, groote kiesdistricten. Maar wat is groot in deze of gene provincie, vergeleken met de plaatselijke gesteldheid, vergeleken met de onderscheidene verwantschappen van belang en zamenwoning, welke deze of gene oorden kenmerken? Hebben nu de Staten van eene provincie groote kiesdistricten gewenscht, ik heb ze aangenomen, daar deze geheel en al in het stelsel der Regering vielen. Hebben zij daarentegen kleine kiesdistricten gewild, zoo zij mij niet te klein voorkwamen, heb ik ze eveneens aangenomen. Maar ik dacht het wetsvoorstel te moeten vrijwaren tegen de aanneming van zoo kleine kiesdistricten, dat het doel, vertegenwoordiging der provincie uit de districten te zien voorkomen, wierd gemist.

De Regering heeft, geloof ik nog, den regten weg bewandeld; zij had meer kunnen doen; zij had kunnen zeggen: gij zult de provincie verdeelen in zooveel districten, niet meer noch minder. Of de Regering echter, met zoodanig beleid, regt zou hebben gehandeld ten aanzien van die verschillende deelen van de bevolking der provincien, die door een dergelijk algemeen eenvormig systeem uiteen zouden zijn gerukt op punten, waar ze bijeen moeten blijven en zamenwerken, schijnt mij twijfelachtig.

De geachte spreker brengt voorbeelden bij. Drenthe, zegt hij, is eens zoo groot als Utrecht. Ik spreek het niet tegen; maar de Staten van Drenthe hebben de verdeeling in twee districten goed gevonden. Mij was dit wel: zoo het geen bezwaar bij de Staten ontmoette, scheen het mij redelijk toe. De Gedeputeerde Staten van Utrecht en de Staten dier provincie hebben dit anders begrepen, en ik geloof ook in vele opzigten te regt. Men moet toch niet alleen letten op de uitgestrektheid van het grondgebied, maar ook op de bevolking, en hier ook niet over het hoofd zien de digtheid van de bevolking der provincie Utrecht, vergeleken met de groote onbewoonde heidevlakten van Drenthe.

Friesland, vervolgt de geachte spreker, heeft vijf districten; Overijssel daarentegen, dat niet veel grooter is dan Friesland, heeft er twaalf. Friesland, Mijne Heeren, heeft van den beginne af verkozen, te blijven bij de verdeeling die er bestond. Die verdeeling heeft daar goed gewerkt; die verdeeling was daar door de ondervinding geijkt; waarom zou men nu Friesland verpligt hebben kleinere districten aan te nemen? Overijssel daarentegen, dat toch doorgaans niet heeft die kleine kiesdistricten, die naar mijn inzien te klein zouden zijn, — Overijssel zou, was het naar dienzelfden maatstaf te werk gegaan, den grond, waarop de verdeeling in Friesland goedkeuring vond, hebben verlaten. Uit het advijs toch der Staten bleek, dat de uitspraak der ondervinding over de oude, bestaande verdeeling niet gunstig was.

Men heeft, zegt de geachte spreker in de derde plaats, het voorstel van de Staten doorgaans gevolgd, en men is er alleen ten aanzien der Staten van Gelderland van afgeweken.

Eene opmerking voorop. Den spreker schijnt de onderhandeling met andere provincien niet kenbaar te zijn geworden. Zoowel ten aanzien van de verdeeling in het algemeen, als ten aanzien van bijzondere punten der verdeeling, is ook met de andere provincien briefwisseling gevoerd; en in die andere provincien is toegegeven, of het Gouvernement heeft gemeend te moeten toegeven, wijkende voor de goede gronden die men bijbragt. In Gelderland was het anders. De geachte spreker zal niet verlangen, hetgeen vooral in *zijn* stelsel niet is gelegen, dat de Regering blindelings zou volgen het oordeel van de Staten, somtijds niet genoeg of geheel niet gemotiveerd. De geachte spreker vraagt: waarom het eerste voorstel van de Staten van Gelderland aan herziening moest worden onderworpen? Waarom niet eveneens de voorstellen van de andere Statenvergaderingen? Wel, Mijne Heeren, dit is geschied. De geachte spreker vergeet, dat de meeste Statenvergaderingen, ten gevolge van de nieuwe correspondentie die in den loop van dit jaar is gehouden, zijn teruggekomen op de advijzen van voorleden jaar. Door Gelderland is eene uitzondering gemaakt. Nu treedt de geachte spreker op als verdediger van de Staten van zijn gewest, en meent dat de Regering die Staten minder bevoegd zou hebben geacht om over de behoefte van hunne provincie te oordeelen, dan de Staten van andere provincien. Ik heb er tweeerlei op te zeggen.

Mijne Heeren, een dergelijk onderwerp, eene verdeeling van de provincien in kiesdistricten, eene verdeeling van het Rijk in kiesdistricten, kan behandeld worden op tweeerlei wijze. *Of* men ziet in, dat de verdeeling vatbaar is voor zeer verschillende beschouwingen, en dat de waarheid te dien aanzien betrekkelijk is, afhankelijk van het gezigtspunt dat men kiest; zoodat niet ligt eenige verdeeling zal worden ontworpen, die aan de met de provincie best bekende personen even welgevallig zal zijn. In die wijze van zien is men toegevend; men ontwikkelt de gronden die men voor zijn voorstel heeft; men hoort de gronden aan van anderen; men weet zich in het denkbeeld van anderen te verplaatsen.

Er is eene tweede methode. Men denkt, dat men de provincie slechts op éene wijze kan verdeelen; elke andere is onmogelijk; men sluit het oor voor alle bedenkingen; men kent aan één plan absolute waarheid toe; *dit* is het standpunt waarop de Staten van Gelderland zich hebben geplaatst. En nu heb ik mij veroorloofd, in zulke zaken geene absolute waarheid aannemende, aan de voordragt van verdeeling, die Gedeputeerde Staten op mijn verzoek in de tweede plaats hebben ontworpen, de voorkeur te geven boven de eerste.

Eene tweede opmerking is deze: wanneer men dit of een ander onderwerp behandelt met bezadigdheid, met waardering van de gronden, die tegen hetgeen men heeft voorgesteld, worden aangevoerd, het wekt vertrouwen. De hartstogtelijkheid echter, waarmede deze zaak èn door Gedeputeerde Staten, èn in de Statenvergadering van Gelderland, door hare commissie, is behandeld, was geenszins geschikt om zoodanig vertrouwen te wekken. Ik verzoek, dat men de stukken, welke van die Staten zijn medegedeeld, leze. Ik heb, onder andere, aan de Staten van Gelderland toegezonden een mij voorgelegd plan van verdeeling dier provincie, met verzoek hun advies daarover mede te deelen. Wanneer men nu dat advies inziet, dan zal men naauwelijks verschil bespeuren tusschen die kritiek en de reeensie van iemand, die voor het eerst, met drift en vinnigheid, het werk van een ander onder handen neemt.

Na deze twee algemeene opmerkingen moet ik den geachten spreker herinneren, dat de Staten van Gelderland volkomen op dezelfde lijn geplaatst zijn als de Staten der andere provincien, en dat zij op dezelfde wijze zijn uitgenoodigd, hun plan van verdeeling te herzien. De anderen hebben daaraan gehoor gegeven; de Staten van meest alle provincien hebben een van mijnentwege ontvangen nieuw plan van verdeeling aangenomen. Maar de Staten van Gelderland hebben, volgens het berigt, schoon met eene kleine meerderheid, aan het eerste plan de voorkeur gegeven boven het tweede, dat nu aan de Staten-Generaal is voorgesteld. De geachte spreker vraagt: is de tegenwoordige verdeeling beter dan de eerst voorgedragene? In mijn stelsel, zonder eenigen twijfel. Want de tweede verdeeling nadert zeer aanmerkelijk tot zoodanig stelsel, hetgeen het gevaar van eene louter plaatselijke vertegenwoordiging uitsluit, hetgeen daarenboven verhindert, dat, wanneer het getal kiezers te klein is — en men zal toch in gewone omstandigheden niet op eene vlijtige opkomst der kiezers mogen reke-

nen — de keuze veelal het werk wordt van zeer weinigen. Die gevaren worden gekeerd door het tweede voorstel, dat nu in de wet is.

Ik behoef slechts te wijzen op eenige cijfers. De geachte spreker vergelijkt — en dit is ook het meest duidelijke, het meest sprekende punt van vergelijking — Gelderland en Overijssel. Gelderland telde, volgens het eerste plan, 24 districten. Van die 24 districten koos één enkel 4, 12 kozen 3, en 11, dus nagenoeg de helft, kozen ieder niet meer dan 2 leden.

Vergelijk hiermede Overijssel. Twaalf districten: van die 12 districten is er één, dat 6 leden kiest; 2 kiezen 5; 5 kiezen 4; 3 kiezen 3, en slechts één district, in eene bijzondere geographische gesteldheid geplaatst, kiest 2 leden. Derhalve is er een zeer aanmerkelijk verschil — vergeleken met het systeem, dat het Gouvernement wenscht omhelsd te zien — tusschen het plan van Overijssel en dat der Geldersche Staten.

De geachte spreker komt ten laatste op dezelfde voorbeelden, die ook aangevoerd zijn door den geachten spreker uit Zaandam. Zevenaar, zegt de geachte spreker, heeft vijf leden, Nijmegen en Wychen hebben te zamen 8. Zoo mag, mijns inziens, niet gerekend worden. Er schiet altijd iets over; zoo juist kan geen district worden afgepast; men kan niet zeggen: zoo één district van eene bevolking van zooveel zielen, zooveel leden afvaardigt, dan moeten twee districten juist het dubbel kiezen. Mijne Heeren, dat gaat niet, dewijl men zoo willekeurig de bevolking of de gemeenten niet in gelijke cijfers kan splitsen.

De redenaar — en mij dunkt dat die grond zijn beweren volkomen wederlegt — kan niet tegenspreken, dat het kiesdistrict Zevenaar de grootste bevolking heeft, dus ook een lid meer moest afvaardigen, zoo er nog een lid te kiezen overig bleef. Is er een district dat 5 leden moest kiezen, dan voorzeker Zevenaar, dat het meest van alle bevolkt is.

De spreker vraagt, waarom zijn drie plattelandsgemeenten bij Nijmegen en eene bij Arnhem gevoegd? Mijne Heeren, de Staten hebben het zoo voorgedragen, ik heb daarin geen bezwaar gevonden, en het is zoo gebleven.

De geachte spreker uit Zaandam meent, dat de Regering de geographische ligging, bij de indeeling van Angerlo en Wehl in het district Zevenaar, niet genoegzaam heeft geraadpleegd. De Regering heeft de kaart geraadpleegd; en nu verzoek ik den geachten spreker ook een oog op de kaart te werpen, dan zal hij zien dat het tegenwoordige district Zevenaar uitmaakt een vierkant of liever een parallelogram, waarin de twee gemeenten Angerlo en Wehl met een scherpen hoek diep inloopen; een gesloten geheel, dat door deze voordragt van Gedeputeerde Staten van een wordt gescheurd. En dat zij tot dit geheel behooren wordt versterkt door de oorspronkelijke voordragt van Gedeputeerden en van het advijs der Staten zelve. Volgens die voordragt en dat advijs worden Angerlo en Wehl bij Zevenaar gevoegd.

Waarom is Heerewaarden niet gelaten bij Zaltboemel — zeggen beide sprekers — waartoe het van oudsher heeft behoord? De laatste spreker zegt, dat het naar zijne ligging tot Zaltboemel behoort. Mijne Heeren, dit is juist het punt, hetgeen ik betwist. De eerste aanleiding, om Heerewaarden te voegen bij het district Wyehen, was in het verslag der Tweede Kamer. Ik zou waarschijnlijk op Heerewaarden niet hebben gelet. Bij het verslag van de Tweede Kamer vroeg men, waarom Heerewaarden onder het district Zaltboemel gerangschikt was, waarvan die gemeente afgescheiden is door het water hetgeen Maas en Waal verbindt. Die aanmerking werd onderworpen aan Gedeputeerde Staten, en de reden, waarom de Regering nu Heerewaarden, tegen het advies van Gedeputeerde Staten, maar volgens de aanmerking, in het verslag der Kamer opgenomen, gevoegd heeft bij Wychen is, dat de redenen door de Staten opgegeven voor eene vereeniging met Zaltboemel voorkwamen niet voldoende te zijn. Ik zal die redenen doorloopen. In eene missive van 27 Junij 1852 zeggen Gedeputeerde Staten van Gelderland:

» Met betrekking tot Heerewaarden hebben wij de eer,
» in antwoord op Uwe missive van den 16den dezer, nº. 138,
» 2de afdeeling, te berigten, dat die gemeente wel is waar door
» de rivier van de hoofdplaats van het district Zalt-Bommel
» is gescheiden, maar dat de gemeenschap daarmede niettemin
» in gewone tijden, over het bestaande veer van het fort St. An-
» dries, geen bezwaar oplevert, en dat bij hoogen waterstand de
» gemeenschap met Zalt-Bommel geen meerder bezwaar oplevert
» dan die met Wamel, aangezien de weg tusschen Heerewaarden
» en den Dreumelschen dijk, zoo als U bekend is, tot overlaat
» dient, en derhalve bij hoog water gestremd en niet meer ge-
» naakbaar is dan die van Heerewaarden over het veer bij
» het fort St. Andries naar Rossum. Daarenboven heeft de
» gemeente Heerewaarden van ouds tot den Bommeler-waard be-
» hoord, en kan dezelve daarvan niet gescheiden worden zonder
» de bevolking van het district Zalt-Bommel te veel te ver-
» minderen."

Ik begin met de laatste reden, die het gemakkelijkst op zijde is te zetten. De bevolking van Heerewaarden bedraagt zes à zeven honderd zielen, en die vermindering kan dus niet wel eene reden zijn om de gemeente te voegen bij Zaltboemel.

In de tweede plaats, zegt men, heeft van ouds Heerewaarden tot den Boemelerwaard behoord. Juist hierin ligt een grond, waarom Heerewaarden thans niet met Zaltboemel is vereenigd. Want de gemeente Heerewaarden behoorde vroeger tot den Boemelerwaard omdat de natuur dit medebragt; toen bestond de tegenwoordige zamenvloeijing van Maas en Waal niet, die nu Boemelerwaard en Heerewaarden scheidt; toen waren beide rivieren tusschen Heerewaarden en Dreumel verbonden. Sedert dien tijd is de natuurlijke gesteldheid veranderd; nu komen Maas en Waal beneden Heerewaarden te zamen, en houdt de Boemelerwaard bij het kanaal van St. Andries op. Dit is zoo waar, dat ook nu, volgens het Geldersch polderreglement, Heerewaarden niet behoort onder den Boemelerwaard, maar een polder op zich zelf uitmaakt, die regtstreeks correspondeert met Gedeputeerde Staten. Derhalve, de ligging, die *vroeger* pleitte voor eene verbinding van Heerewaarden met Zaltboemel, pleit *nu* voor de afscheiding.

Voorts zegt men, de streek van Heerewaarden is een overlaat, en bij hoogen waterstand zal de gemeenschap dus uitstekend moeijelijk zijn tusschen Heerewaarden en de hoofdplaats van het district, waarmede men thans voorstelt het te vereenigen. Maar in dat geval zal de gemeenschap even moeijelijk zijn tusschen Heerewaarden en Zaltboemel. Men stelle zich het oord, waar Heerewaarden ligt, voor het oog. Het is eene smalle strook tusschen de Maas en de Waal waar die rivieren het digtst bij elkander komen, in zeker opzigt een schiereiland; die geheele strook, in welker midden Heerewaarden ligt, is overlaat; het water zal dus evenzeer de correspondentie met Boemel beletten, als die met het Maaswaalsche.

Ziedaar de redenen der Gedeputeerden tegen de mijne gewogen. De hunne kwamen mij niet voldoende voor, daar het mij toescheen, dat de natuur zelve Heerewaarden aan het Maaswaalsche verbindt. Ik heb uit dien hoofde gevolg gegeven aan het verlangen, in het eerste verslag der Tweede Kamer uitgedrukt.

De heer **van Nispen van Pannerden:** Ik geloof niet, Mijne Heeren, dat gij verlangen zoudt dat ik in eene wederlegging trad van hetgeen door den Minister van Binnenlandsche Zaken op mijne eerste rede is geantwoord. Heb ik echter dien Minister wel verstaan, dan heb ik hem hooren zeggen: dat de *Staten* hadden voorgedragen, om bij Arnhem en bij Nijmegen die plattelands-gemeenten te voegen, die er bijgevoegd zijn volgens de voorgestelde wet. Ik geloof dat dit eene dwaling is, die aan den Minister op het oogenblik is ontvallen; ik heb toch de oorspronkelijke voordragt van de Staten voor mij, en daarin vind ik, dat bij het kiesdistrict Arnhem geen enkele plattelands-gemeente is gevoegd, en dat bij Nijmegen wel ingedeeld zijn Ubbergen en Millingen, maar geenszins Beuningen; en door die verandering heeft men te weeg gebragt, dat het district Wychen eene mindere bevolking en een lid minder in de provinciale vertegenwoordiging heeft gekregen dan het district Zevenaar. Daarop heb ik reeds straks gewezen.

De heer **Minister van Binnenlandsche Zaken:** Mijnheer de Voorzitter! Het schijnt dat ik gesproken heb van *Staten* in plaats van *Gedeputeerde Staten*. Ik geloof, men heeft kunnen zien uit de correspondentie, dat deze voordragt, wat de zamenvoeging van plattelandsgemeenten bij Nijmegen en van eene plattelandsgemeente bij Arnhem betreft, gekomen is van Gedeputeerde Staten; ik heb er geen deel aan. Indien ik dus gezegd heb *Staten*, ik heb gemeend *Gedeputeerde Staten:* de Staten hadden niets anders te doen, dan goed- of af te keuren hetgeen hun op mijn verzoek door Gedeputeerde Staten was voorgedragen.

Niemand meer het woord verlangende te voeren, wordt de beraadslaging gesloten.

Het wets-ontwerp in stemming gebragt zijnde, wordt met 26 tegen 1 stem, die van den heer van Nispen van Pannerden, aangenomen.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering tot nadere bijeenroeping gescheiden.

ZITTING VAN DEN 7DEN DECEMBER.

9DE ZITTING.

ZITTING VAN DINGSDAG 7 DECEMBER.

(TEN 1½ URE).

Ingekomen: 1°. 8 missives van den Staatsraad, Directeur van het Kabinet des Konings, berigtende de bekrachtiging van even zoo vele wets-ontwerpen; 2°. afschriften van overeenkomsten met Bremen, Hamburg en Keur-hessen aangegaan tot wederkeerige uitlevering van boosdoeners, en 3°. wets-ontwerpen, door de Tweede Kamer aangenomen. — Trekking der afdeelingen.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 23 leden, de heeren: Martens van Sevenhoven, Blankenheijm, van Beeck Vollenhoven, van Rijckevorsel, d'Ablaing van Giessenburg, van Aylva van Pallandt, van Wessem, van Rhemen van Rhemenshuizen, van Dam van Isselt, Verheij van den Bogaard, de Villers de Pité, Cost Jordens, van Nispen van Pannerden, de Brauw, Tonckens, Borski, van der Lek de Clercq, van Weel, 't Hooft, de Jonge van Ellemeet, van Swinderen en van Foreest.

De notulen worden gelezen en goedgekeurd.

Zijn ingekomen:

1°. missive van den heer Insinger, kennis gevende dat hij door ongesteldheid verhinderd wordt de vergadering bij te wonen; *voor kennisgeving aangenomen;*

2°. missive van den heer van der Beken Pasteel, dat hij door aanhoudende en toenemende ongesteldheid verhinderd wordt zich herwaaarts te begeven en deze vergadering bij te wonen; *voor kennisgeving aangenomen;*

3°. *acht* missives van den Staatsraad, Directeur van het Kabinet des Konings, betreffende de bekrachtiging van even zoo vele, door de beide Kamers aangenomen voorstellen van wet, te weten van:
dat tot wijziging der wetten tot regeling der begrooting van uitgaven op het Fonds, voortspruitende uit koopprijzen van domeinen en tot amortisatie van schuld, beide over 1851;
dat tot verhooging van het Vde hoofdstuk der Staatsbegrooting van 1852 (Bijdrage aan de Nederlandsche Rhijnspoorweg-maatschappij);
dat houdende de toestemming des Konings, met gemeen overleg der Staten-Generaal, tot de huwelijksverbindtenis van Z. K. H. Prins Willem Frederik Hendrik der Nederlanden met H. H. de Prinses Amelia Maria da Gloria Augusta van Saksen-Weimar-Eisenach;
dat houdende verklaring van het algemeen nut der verlenging van den spoorweg van Arnhem tot de Pruissische grenzen;
dat tot vaststelling van de begrooting der uitgaven voor de Algemeene Lands-drukkerij over 1853;
dat betrekkelijk de wijziging der bestaande toltariven op het eiland St. Martin (Nederlandsch gedeelte);
dat tot regeling der ontvangsten en uitgaven wegens verstrekkingen tot en met 31 December 1852; en
dat tot regeling van de verdeeling der provincien in kiesdistricten, ter benoeming der leden van de Provinciale Staten, enz. *voor kennisgeving aangenomen;*

4°. drie missives van den Minister van Buitenlandsche Zaken, ten geleide der afschriften van overeenkomsten met Bremen, Hamburg en Keur-Hessen aangegaan tot wederkeerige uitlevering van boosdoeners; *voor kennisgeving aangenomen;*

5°. een adres van leden van den kerkeraad te Appeltern, omtrent de verpligte vereeniging van de betrekking van schoolonderwijzer, koster en voorzanger aldaar; *verzending naar de Commissie ad hoc;*

6°. boekwerken:
door mr. A. D. Meijer, een exemplaar van een werkje, getiteld: *De Nederlandsche loterij bekend gemaakt en zedelijk-nuttig openbaar kansgenot verklaard;*
door den heer R. de Vries, een exemplaar van een werkje, getiteld: *De geest des tijds en het lager onderwijs, in betrekking beschouwd tot art.* 194 *der Grondwet;*
door den uitgever, twee exemplaren van de: *Maandelijksche Kronijk, geschiedenis van den dag;*
door den heer R. F. van baron Raders, zes exemplaren van de: *Memorie aan den Koning, ingediend den 3den Julij* 1852, *wegens zijn bekomen ontslag als Gouverneur der kolonie Suriname;*
door den onder-intendant J. B. J. van Doren, twee brochures, getiteld: 1°. *Het voor en tegen van de uitbreiding des Evangelies onder de Javanen en andere Oost-Indische volken*, en 2°. *de Ezelsooren van Koning Midas, beleefdelijk teruggezonden aan den W. E. Z. G. heer* mr. *B. W. A. E. Sloet tot Oldhuis*, enz.; en
door den schrijver jhr. mr. Salvador, eenige exemplaren van het: *Adres aan heeren Gedeputeerde Staten der provincie Noordholland, betreffende het bestaande tekort in de bank van leening;* enz. *plaatsing in de boekerij der Kamer;*

7°. 14 wets-ontwerpen, door de Tweede Kamer aangenomen, als:
dat tot wijziging der bepalingen nopens de heffing bij admodiatie van sommige accijnsen in Limburg;
dat tot regeling der ontvangsten en uitgaven van het pensioenfonds over 1853,
dat tot regeling van het gebruik van het koloniaal batig slot over 1850; en
de hoofdstukken I tot en met X van de begrooting der Staatsuitgaven over het dienstjaar 1853: *drukken, ronddeelen en verzenden naar de Afdeelingen.*

Trekking der Afdeelingen.

Eerste afdeeling, de heeren: van Lidth de Jeude, 't Hooft, van Rijckevorsel, Borski, de Jonge van Ellemeet, van Swinderen, van Andringa de Kempenaer, van Heeckeren van Wassenaer, de Sitter en de Villers de Pité;
Tweede afdeeling, de heeren: Verheij van den Bogaard, van Aylva van Pallandt, van Dam van Isselt, van Weel, van Beeck Vollenhoven, van Foreest, Bosch van Drakestein, d'Ablaing van Giessenburg, van Eijsinga en Cremers;
Derde afdeeling, de heeren: van der Beken Pasteel, van Sasse van Ysselt, van den Dries, van Nispen van Pannerden, van Rhemen van Rhemenshuizen, Boxman, van Wessem, Cost Jordens en Tonckens; en
Vierde afdeeling, de heeren: de Bruijn, Blankenheijm, de Brauw, Insinger, van der Lek de Clercq, Martens van Sevenhoven, van Roijen, Beerenbroek en Regout.

De vergadering wordt gesloten.

WETS-ONTWERPEN INGEKOMEN IN DE ZITTING VAN DEN 7DEN DECEMBER.

AANWIJZING *der veranderingen in de Ontwerpen van Wet tot vaststelling der begrooting van Staats-uitgaven voor het dienstjaar* 1853.

Iste HOOFDSTUK,
(*Huis des Konings*),
is onveranderd gebleven.

IIde HOOFDSTUK.
(*De Hooge Collegien van Staat en het Kabinet des Konings.*)
In de Iste afdeeling, *artikel* 5, 2den regel, vervallen de woorden: *en correctoren.*

IIIde HOOFDSTUK.

(*Departement van Buitenlandsche Zaken.*)

ART. 1. — Iste AFDEELING.

Artikel 1 aldus veranderd: Tractement van den Minister f 12,000. Het totaal der afdeeling wordt dus f 56,300.

IIde AFDEELING.

Artikel 5 is vermeerderd met f 3000, en dus gebragt tot f 243,060. Het totaal der afdeeling wordt dus f 336,260.

Ten gevolge der beide voornoemde veranderingen is thans het bedrag van het hoofdstuk f 482,966 (*vier honderd twee en tachtig duizend negen honderd zes en zestig gulden*).

IVde HOOFDSTUK.

(*Departement van Justitie.*)

ART. 1. — IIde AFDEELING.

Artikel 5 is verhoogd met f 4500, en dienvolgens veranderd in f 107,700.

Artikel 6 is verminderd met f 800, en dus veranderd in f 315,800. Het cijfer der afdeeling is aldus geworden f 1,211,772.

IVde AFDEELING.

Artikel 16. De omschrijving aldus veranderd:

» Algemeene geregtskosten, transportkosten van uit te leveren » vreemdelingen en andere kosten, voortvloeijende uit de overeen- » komsten tot wederkeerige uitlevering van beschuldigden en mis- » dadigers."

Vde AFDEELING.

Artikel 17 is vervallen.
» 18 wordt 17.
» 19 » 18.
» 20 » 19.

Het cijfer der afdeeling is ten gevolge van het wegvallen van *artikel* 17 geworden f 10,500.

VIde AFDEELING.

Artikel 21 wordt 20.
» 22 » 21.
» 23 » 22.
» 24 » 23.
» 25 » 24.
» 26 » 25.
» 27 » 26.
» 28 » 27.
» 29 » 28.

VIIde AFDEELING.

Artikel 30 wordt 29.
» 31 » 30.

VIIIste AFDEELING.

Artikel 32 wordt 31.
» 33 » 32.
» 34 » 33.

IXde AFDEELING.

Artikel 35 wordt 34.

Het totaal van het hoofdstuk wordt ten gevolge der hierboven vermelde veranderingen in het cijfer van twee afdeelingen f 2,188,012.28.

Moetende dus ook aan het slot van ART. 1 der wet gelezen worden:

» en alzoo tot een bedrag van *twee millioen een honderd acht en tachtig duizend twaalf gulden, acht en twintig cents*".

ART. 2 van het wets-ontwerp.

Het daarin aangehaalde *artikel* 2 van het hoofdstuk valt weg. In de plaats van de verder aangehaalde *artikelen* 20 en 22 is *artikel* 21, en in de plaats van *artikel* 33 is *artikel* 32 gesteld.

Vde HOOFDSTUK.

(*Departement van Binnenlandsche Zaken.*)

ART. 1. — VIde AFDEELING.

Artikel 75. Daarvan is het cijfer verhoogd met f 17,000 en dus gesteld op f 616,090.

Artikel 77. Daartegen is het cijfer van dit artikel verminderd met f 4000 en dus gesteld op f 29,245.

Waardoor het cijfer der afdeeling is geworden f 2,909,791.61.

VIIde AFDEELING.

Tusschen *artikel* 90 en 91 is gevoegd een nieuw
Artikel 90^a. Beurzen voor studerenden. . . . . f 2000

Het cijfer van *artikel* 94 is verhoogd met f 7000 en dus gesteld op f 55,025.

Waardoor het cijfer der afdeeling is geworden f 526,964.

VIIIste AFDEELING.

Tusschen *artikel* 116 en 117 zijn gevoegd de twee volgende nieuwe artikelen:

» *Artikel* 116^a. Kosten der verbetering van het bestaande meteorologisch observatorium te *Utrecht*, aankoop en vernieuwing van werktuigen daaronder begrepen . . . . . f 600

» *Artikel* 116^b. Tractementen en belooningen, toelagen en bureaukosten, voor het personeel bij de meteorologische inrigting te *Utrecht;* kosten van waarnemingen zoo aldaar als elders, drukwerken en verdere uitgaven . . . . . f 5000

Het cijfer der afdeeling is aldus verhoogd met f 5600 en gesteld op f 109,445.

XIVde AFDEELING.

Artikel 151. Daaruit vervallen de woorden: *toelagen en gratificatien*, zijnde het bedrag verminderd tot f 8000.

Daarentegen is er bijgevoegd een nieuw

» *Artikel* 151^a. Toelagen en gratificatien . . . f 20,166.03

Ten gevolge van de verandering der cijfers van de VIde, VIIde en VIIIste afdeelingen, is het totaal van het Vde hoofdstuk verhoogd tot f 5,331,851.64.

Moetende dus ook aan het slot van ART. 1 der wet gelezen worden:

» (*Vijf millioen drie honderd een en dertig duizend, acht honderd een en vijftig gulden, vier en zestig cents*)".

ART. 2 van het wets-ontwerp.

Het woord *voorwerpen* in den 2den regel veranderd in » onderwerpen".

Tusschen de cijfers 116 en 117 zijn gevoegd 116^a en 116^b; en het cijfer 151 is veranderd in » 151^a".

VIde HOOFDSTUK.

(*Departement voor de Zaken der Hervormde Eeredienst enz.*)

ART. 1. — IIde AFDEELING.

Artikel 15. Daarvan is het cijfer vermeerderd met het jaargeld voor den Protestantschen leeraar te *Smirna*, ten bedrage van f 1200 en alzoo gebragt op f 18,900.

Het totaal der afdeeling wordt aldus: f 1,404,051.45½ en het cijfer van het geheele hoofdstuk f 1,664,901.45½.

Moetende dus ook aan het slot van ART. 1 der wet gelezen worden:

» en alzoo tot een bedrag van *een millioen zes honderd vier en zestig duizend negen honderd een gulden, vijf en veertig en een halven cent*".

VIIde HOOFDSTUK,

(*Departement voor de Zaken der Roomsch-Katholijke Eeredienst*),

is onveranderd gebleven.

VIIIste HOOFDSTUK.

(*Departement van Marine.*)

ART. 1. — IIde AFDEELING.

Artikel 8. Van de omschrijving van dit artikel zijn weggevallen de laatste woorden: *en van buitengewone belooningen aan ingenieurs of andere beambten aan 's Rijks werven.*

IXde HOOFDSTUK *A*,

(*Nationale schuld*),

en IXde HOOFDSTUK *B*,

(*Departement van Financien*),

zijn beide onveranderd gebleven.

Xde HOOFDSTUK.

(*Departement van Oorlog.*)

In den considerans van het wets-ontwerp is het woord *artikel* vervangen door de woorden: » de artikelen 119 en".

De verdere wets-ontwerpen luiden gelijk zij in de *Bijlagen* van *Bijblad* II voorkomen.

ZITTING VAN DEN 9DEN DECEMBER.

10DE ZITTING.

ZITTING VAN DONDERDAG 9 DECEMBER.

(TEN 3 URE).

Benoeming van voorzitters en onder-voorzitters der afdeelingen, van rapporteurs voor de wets-ontwerpen tot wijziging der bepalingen nopens de heffing bij admodiatie van sommige accijnsen in Limburg; tot regeling der ontvangsten en uitgaven van het Pensioenfonds voor 1853; tot regeling van het gebruik van het koloniaal batig slot voor 1850; en van de verschillende hoofdstukken der Staatsbegrooting voor 1853. — Ingekomen wets-ontwerpen.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 31 leden, de heeren: van Lidth de Jeude, van Nispen van Pannerden, van Rhemen van Rhemenshuizen, van Dam van Isselt, van Swinderen, van Foreest, 't Hooft, van Sasse van Ysselt, d'Ablaing van Giessenburg, Bosch van Drakestein, van Wessem, Tonckens, van Heeckeren van Wassenaer, de Sitter, van Aylva van Pallandt, Borski, Beerenbroek, Martens van Sevenhoven, van Beeck Vollenhoven, Blankenheijm, van der Lek de Clercq, de Jonge van Ellemeet, van Rijekevorsel, de Brauw, Cost Jordens, de Villers de Pité; van Roijen, Boxman, van Weel en van Eijsinga; en de Minister van Justitie.

De notulen worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter**: Aan de Vergadering wordt medegedeeld dat door de afdeelingen benoemd zijn tot hare voorzitters de heeren: Borski, van Foreest, Cost Jordens en Martens van Sevenhoven, en tot hare onder-voorzitters de heeren: de Jonge van Ellemeet, van Aylva van Pallandt, van Nispen van Pannerden en Blankenheijm;

dat tot rapporteurs zijn benoemd:

1°. voor het wets-ontwerp tot wijziging der bepalingen nopens de heffing bij admodiatie van sommige aceijnsen in Limburg, de heeren: de Villers de Pité, van Beeek Vollenhoven, van Sasse van Ysselt en Beerenbroek:

2°. voor dat tot regeling der ontvangsten en uitgaven van het Pensioenfonds voor 1853, de heeren: 't Hooft, van Beeck Vollenhoven, van Wessem en van der Lek de Clercq;

3°. voor dat tot regeling van het gebruik van het koloniaal batig slot over 1850, de heeren: van Rijckevorsel, van Beeck Vollenhoven, van Wessem en Blankenheijm;

4°. voor de ontwerpen tot vaststelling der Staatsbegrooting voor 1853 de heeren: de Jonge van Ellemeet, van Dam van Isselt, van Nispen van Pannerden en de Brauw.

Door de Tweede Kamer zijn ingezonden:

1°. de wets-ontwerpen tot vaststelling der hoofdstukken XI en XII der Staatsbegrooting voor 1853;

2°. het wets-ontwerp tot tijdelijk in omloop blijven van tien millioen der muntbiljetten van 1849;

3°. dat tot opneming der veenderijen onder 's Gravenhage en Monster onder de irreguliere veenderijen;

4°. tien wets-ontwerpen ter bekrachtiging van provinciale belastingen in Noordbrabant, Zuidholland, Noordholland, Zeeland, Friesland, Groningen, Overijssel en Drenthe;

5°. het wets-ontwerp tot aanvulling der wetten op de pensioenen der zee- en landmagt;

6°. tien wets-ontwerpen tot naturalisatie van J. F. C. van Baar van Slangenburgh en negen anderen; en

7°. het wets-ontwerp tot bekrachtiging eener provinciale belasting in Zeeland (steigergelden).

Verslag ter tafel gebragt over het wets-ontwerp tot regeling der ontvangsten en uitgaven van het Pensioenfonds voor 1853; *drukken, ronddeelen en de dag der beraadslaging nader vast te stellen.*

De vergadering wordt gesloten.

WETS-ONTWERPEN INGEKOMEN IN DE ZITTING VAN DEN 9DEN DECEMBER.

Deze wets-ontwerpen luiden gelijk zij in de *Bijlagen* van het *Bijblad* II voorkomen.

VERSLAG *der Commissie van Rapporteurs nopens het wets-ontwerp tot regeling der ontvangsten en uitgaven van het Pensioenfonds voor Burgerlijke Ambtenaren over het jaar* 1853; uitgebragt in de zitting van den 9den December.

Op deze voordragt zijn der Commissie geene aanmerkingen ter vermelding voorgekomen.

Aldus vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs, den 8sten December 1852.

't HOOFT.
VAN BEECK VOLLENHOVEN.
VAN WESSEM.
VAN DER LEK DE CLERCQ.

ZITTING VAN DEN 11DEN DECEMBER.

11DE ZITTING.

ZITTING VAN ZATURDAG 11 DECEMBER.

(TEN 3 URE.)

Benoeming van den voorzitter van de Commissie voor de Verzoekschriften. — Wets-ontwerpen ingekomen. — Verslag ter tafel gebragt over het wets-ontwerp tot regeling van het gebruik van het koloniaal batig slot over 1850; bepaling van den dag der beraadslaging daarover; alsmede over dat tot regeling der ontvangsten en uitgaven van het Pensioenfonds voor Burgerlijke Ambtenaren voor het jaar 1853.

Voorzitter: de heer **Philipse**.

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 24 leden, de heeren: Borski, van Lidth de Jeude, van Foreest, van Aylva van Pallandt, van Dam van Isselt, van Nispen van Pannerden, Martens van Sevenhoven, Cost Jordens, de Sitter, de Brauw, van Swinderen, de Jonge van Ellemeet, d'Ablaing van Giessenburg, Tonckens, Verheij van den Bogaard, van Weel, van Andringa de Kempenaer, Beerenbroek, van Sasse van Ysselt, van Roijen, Cremers, van Heeckeren van Wassenaer en van der Lek de Clercq;

en de Minister van Binnenlandsche Zaken.

De notulen worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter** berigt:

1°. dat de heer van Dam van Isselt benoemd is tot voorzitter der Commissie voor de Verzoekschriften;

2°. dat door de Tweede Kamer zijn ingezonden:

a. het wets-ontwerp tot regeling der kosten van ontvangst van belastingen door het Rijk voor de provincien en gemeenten, en door de gemeenten voor het Rijk geïnd;

b. dat tot bewaring van de oude hypotheek-registers;

c. dat tot bekrachtiging van provinciale belastingen in Zeeland;

d. dat tot vaststelling der middelen voor het dienstjaar 1853; en

e. dat tot vaststelling der begrooting wegens den arbeid der gevangenen voor 1853; *verzenden naar de afdeelingen.*

Verslag der tafel gebragt over het wets-ontwerp tot regeling van het gebruik van het koloniaal batig slot over 1850; *drukken, ronddeelen en de beraadslaging te houden na die over het wets-ontwerp tot regeling der ontvangsten en uitgaven van het Pensioenfonds voor Burgerlijke Ambtenaren over het jaar* 1853, *welke bepaald wordt op Dingsdag den* 14*den December, des namiddags ten twee ure.*

De vergadering wordt gesloten.

WETS-ONTWERPEN INGEKOMEN IN DE ZITTING VAN DEN 11DEN DECEMBER.

VERANDERING *in het Wets-ontwerp* (CXXVIII, zitting $18^{51}/_{52}$, n°. 2) *betreffende de bewaring van de oude Hypotheek-registers.*

Het 2de lid van het *eenig artikel* der wet wordt gelezen als volgt:

» De oude registers blijven op de kantoren van de bewaarders » der hypotheken en des kadasters bewaard, ten einde daarvan » aan belanghebbenden, op hunne aanvrage, inzage te verleenen, » en uittreksels of staten af te geven."

De overige wets-ontwerpen luiden gelijk zij bij de Tweede Kamer in beraadslaging zijn gebragt.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS *voor het Wets-ontwerp tot regeling van het gebruik van het Koloniaal batig slot over* 1850; uitgebragt in de zitting van den 11den December.

§ 1. Bij de behandeling van dit wets-ontwerp is door ééne Afdeeling de wensch geuit, dat de Regering steeds wake, dat de disponibele gelden voortspruitende uit de koloniale remises, zoo spoedig mogelijk overgebragt mogen worden in 's Rijks schatkist en geheel gesteld ter beschikking van den Minister van Finantien, ten einde ten meesten bate voor 's Lands geldmiddelen te worden aangewend.

§ 2. Nog is bij deze gelegenheid in ééne Afdeeling de onlangs hier te lande bekend geworden creatie en uitgifte van promessen door den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch Indie, ter sprake gebragt.

Met het meeste verlangen ziet men nadere inlichtingen omtrent deze handeling te gemoet, dan de Regering tot heden toe heeft kunnen geven. Te meer wenscht men deze opheldering, omdat het uitgeven van promessen en dus het scheppen van nieuwe schuld in de kolonien, bij eene oppervlakkige beschouwing, een pijnlijken indruk moet maken, alleen weg te nemen indien blijkt, dat op geene andere wijze in de dringende behoefte aan geld had kunnen worden voorzien.

Men herinnerde zich, dat meermalen door sommigen is beweerd, dat het zoogenaamd administratief kapitaal in de Oost-Indische kolonien van f 12,500,000 veel te hoog was voor de behoeften van het Bestuur aldaar. Zonder in de appreciatie van dit beweren te treden, wilde men echter opgemerkt hebben, hoe vooral hiermede eene dringende behoefte aan geld in strijd is.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 10den December 1852.

VAN RIJCKEVORSEL.
VAN BEECK VOLLENHOVEN.
VAN WESSEM.
BLANKENHEIJM.

ZITTING VAN DEN 14DEN DECEMBER.

12DE ZITTING.

ZITTING VAN DINGSDAG 14 DECEMBER.

(TEN 2 URE.)

Wets-ontwerpen ingekomen. — Verslag ter tafel gebragt over het wets-ontwerp houdende wijziging der bepalingen nopens de heffing bij admodiatie van sommige accijnsen in Limburg; bepaling van den dag der beraadslaging. — Zonder beraadslaging aangenomen het wets-ontwerp tot regeling der ontvangsten en uitgaven van het Pensioenfonds voor 1853. — Beraadslaging over en aanneming van het wets-ontwerp tot regeling van het gebruik van het koloniaal batig slot over 1850.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 34 leden, de heeren: van Lidth de Jeude, van Dam van Isselt, Verheij van den Bogaard, de Bruijn, Beerenbroek, van Sasse van Ysselt, van Wessem, 't Hooft, van Rhemen van Rhemenshuizen, Cost Jordens, d'Ablaing van Giessenburg, van Foreest, van der Lek de Clercq, Martens van Sevenhoven, Blankenheijm, van Roijen, van Weel, Regout, Borski, van Heeckeren van Wassenaer, van Beeck Vollenhoven, van Nispen van Pannerden, Boxman, Cremers, van Aylva van Pallandt, Bosch van Drakestein, de Sitter, de Villers de Pité, van Swinderen, van Andringa de Kempenaer, Tonckens, de Jonge van Ellemeet en de Brauw;

en de Ministers van Finantien en van Kolonien.

De notulen worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter** berigt, dat zijn ingezonden:

door de Tweede Kamer:

1°. het wets-ontwerp tot verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting van 1851 (Bijdrage ten behoeve van het speciaal Fonds voor de kosten van droogmaking van het Haarlemmer-meer);

2°. dat tot goedkeuring eener additionele overeenkomst van handel en scheepvaart met de Vereenigde Staten van Noord-Amerika; en

3°. dat tot aflossing of verwisseling van nationale schuld; — *verzending naar de afdeelingen;*

door den schrijver, den heer P. Bruining, een werkje, getiteld: » Opleiding der adelborsten, overgenomen uit den Militairen Spectator, Vde deel, n°. 5"; — *plaatsing in de boekerij der Kamer.*

Verslag ter tafel gebragt over het wets-ontwerp houdende wijziging der bepalingen nopens de heffing bij admodiatie van sommige accijnsen in Limburg; — *drukken, ronddeelen en de beraadslaging daarover te houden op aanstaanden Donderdag, des namiddags ten twee ure.*

Het wets-ontwerp tot regeling der ontvangsten en uitgaven van het Pensioenfonds voor 1853,

zonder beraadslaging met algemeene (34) stemmen *aangenomen.*

Beraadslaging over het wets-ontwerp tot regeling van het gebruik van het koloniaal batig slot over 1850.

De heer **van Dam van Isselt:** Wanneer er sprake is van het koloniaal batig slot, ontstaat er voorzeker bij u allen, even als bij mij, een gevoel van dankbaarheid dat die bezittingen van den Staat ons te gemoet komen bij de zware uitgaven, die op de natie drukken. Maar ik mag niet ontveinzen, dat telkens wanneer van zoodanig batig saldo sprake is, bij mij eene zekere vrees geboren wordt, of niet de som overgebragt in onze schatkist te groot is met het oog op de behoeften van de kolonien zelve, of daar wel genoegzaam voorzien wordt in hetgeen noodig is voor het behoud van die kolonien zelve. Ik heb hier het oog op wegen, bruggen en vooral op ons defensiewezen. En wanneer ik dit zeg, is dit geen bewijs van wantrouwen in den Minister, die aan het hoofd van het departement is geplaatst. Integendeel, ik stel in dien Minister het meest mogelijke vertrouwen, maar bij de overdreven klagten van zoo velen over die zware belastingen die op de natie drukken, bij die treurige schilderijen die worden opgehangen van het bloed dat aan het penningske kleeft dat in de schatkist gestort wordt, — een gereed middel voor sommigen om zich bij een gedeelte van de bevolking populair te maken, — bij de overgroote drift tot bezuiniging en bij de zucht, die niet te ontveinzen is, om de schatkist uit die baten te stijven, wensch ik voor mij de geruststellende verzekering te ontvangen, dat wij hier niet behoeven te denken aan de fabel van de gouden eijeren, en niet behoeven te vreezen, dat aan de zucht om het batig saldo te vermeerderen voor het moederland, de hooge belangen van de kolonien zouden worden opgeofferd.

Ik wensch nog een ander punt bij deze gelegenheid ter sprake te brengen: het geldt de onverklaarbare handelwijze van den Gouverneur-Generaal van Neêrlandsch Indie, om rentedragende promessen uit te geven. Te regt heeft deze handelwijze de aandacht getrokken der Volksvertegenwoordiging, en bij deze gelegenheid wensch ik eene soort van vriendschappelijk verwijt te doen aan den Minister van Kolonien. Was ik nog lid van de Tweede Kamer, ik zou de wijze waarop de gezegden van dien Minister, betreffende die handelwijze van den Gouverneur-Generaal, zijn besproken, eene qualificatie geven; maar daar die sprekers zich op dit oogenblik niet kunnen verdedigen, zal ik mij van iedere qualificatie onthouden. Het verwijt, zoo het een verwijt heeten mag, dat ik den Minister wilde doen, is, dat ik, met al het gevoel van de onafhankelijkheid van een volksvertegenwoordiger en met het regt dat deze heeft om met volle vrijheid en uit volle overtuiging tot 's Konings Ministers te spreken, moet verklaren, dat hij, na de wijze waarop hij is toegesproken, niet in meer krachtige bewoordingen dien sprekers heeft gezegd wat zijne regten waren en wat de regten waren van het Opperbestuur, die hij te verdedigen had. Ik zal mij voor het oogenblik onthouden van de beoordeeling van de handeling zelve van den Gouverneur-Generaal, daar de Minister nog geene nadere inlichtingen kan ontvangen hebben. Maar ik deel volkomen zijne wijze van zien, dat de verantwoordelijke Minister hier te lande niet voor zijne verantwoording kan nemen daden, die, schijnbaar althans, niet te verdedigen zijn en die indruischen tegen hetgeen men zou kunnen verlangen van eene goede administratie onzer overzeesche bezittingen.

Alvorens van dit punt af te stappen, wensch ik echter te verklaren, dat ook ik de hoogste achting toedraag aan den landvoogd, aan wien op dit oogenblik de gewigtigste aangelegenheden in onze belangrijkste overzeesche bezittingen zijn toevertrouwd. Maar ik voeg er tevens bij, dat geene achting en geene vriendschap den volksvertegenwoordiger mag weêrhouden om blaam uit te spreken, wanneer hij vermeent, dat de daden van een hoog geplaatst persoon, wie dan ook, blaam verdienen.

De heer **Minister van Kolonien:** Het is mij aangenaam geweest van den geachten spreker uit Gelderland (den heer van Dam van Isselt) te vernemen, dat de geest, waarin ik onlangs, bij eene interpellatie in de Tweede Kamer, betreffende de uitgifte van rentegevende promessen in Nederlandsch Indie, gesproken heb, zijne sympathie verworven heeft. Hij is evenwel van oordeel dat ik bij die gelegenheid krachtiger taal had moeten doen hooren, en te dier zake meent hij dan ook een vriendschappelijk verwijt tot mij te moeten rigten.

Mijne Heeren, ik erken gaarne dat het mij bij zulke gelegenheden meer speciaal te doen is, om mijne overtuiging uit te spreken en mijne denkbeelden duidelijk te maken, dan om eene krachtige toespraak te houden. De gaaf daartoe is aan den een in meerdere mate geschonken dan aan den ander. De zaak zelve heb ik overigens naar mijne gemoedelijke overtuiging behandeld; het in Indie gebeurde deed mij leed, maar in

afwachting van nadere inlichting heb ik mij onthouden zelfs van de » voorwaardelijke" afkeuring, die men mij in de Tweede Kamer ten laste wilde leggen.

To regt heeft do geachte spreker vermoed, dat tot dusverro geen nader licht over de toedragt dier zaak was verspreid. Ik heb dienaangaande geene verdere berigten ontvangen, die mij in staat zouden kunnen stellen om toe te lichten welke de motiven zijn geweest, die den Gouverneur-Generaal bij voorkeur hebben geleid tot eene uitgifte van rentegevende promessen. Ik koester echter de hoop, dat hij niet zal zijn overgegaan tot de uitgifte van een *tweede* millioen, waarvan in Augustus sprake was.

Ik heb wijders de overtuiging, dat de Gouverneur-Generaal, wanneer hem later mogt blijken dat hij door andere, minder kostbare maatregelen de door hem noodig geoordeelde voorziening van 's Lands kas had kunnen bewerkstelligen, dit rondborstig zal erkennen; ik herhaal gaarne, dat ik te veel achting heb voor dien landvoogd en voor zijne wezenlijke verdiensten, dan dat ik daaromtrent den minsten twijfel zou koesteren.

Met betrekking tot de vrees, welke bij den geachten spreker uit Gelderland bestaat, of wel van hier uit behoorlijk zou voorzien worden in de Indisehe dienst en de behoeften der administratie aldaar, eene vraag regtstreeks in verband staande met het zoo even behandeld onderwerp, kan ik hem de geruststellende verzekering geven, niet alleen dat het koloniaal batig slot voor 1850, waarvan hier thans sprake is, geheel als overwinst kan beschouwd worden, maar ook dat zich over de jaren 1851 en 1852 gunstige uitkomsten laten voorzien. Ik ben thans reeds in de gelegenheid om de resultaten der veilingen van dit jaar te overzien. Ik heb door de gezegende uitkomst van die veilingen maatregelen kunnen beramen om in ruime mate den gang der zaken in Indie te bevorderen; en wanneer ook niet *alles* wat daartoe beschikbaar is, reeds naar Indie is overgemaakt, dan zal de gelegenheid daartoe wel niet ontbreken en zich reeds in de eerstvolgende maanden voordoen.

In den tegenwoordigen toestand van het Indiseh muntwezen, moet men trachten zieh zooveel mogelijk te onthouden van het uitzenden van overtollige specie. Van daar dat ik de voorkeur moet blijven geven aan eene overmaking van gelden naar Indie door middel van wissels op het Departement van Kolonien. De Gouverneur-Generaal is verwittigd, dat hier aanzienlijke sommen te dien einde beschikbaar zijn; ik vertouw dan ook, dat langs dien weg behoorlijk zal kunnen worden voorzien in den gang van zaken in Indie. Ik zal, in antwoord op hetgeen de afgevaardigde uit Gelderland dienaangaande heeft gezegd, hier nog bijvoegen, dat de verbetering van het vervoerwezen op Java en al wat daarmede in verband staat, zoomede de uitbreiding van waterwerken en eommunieatie-middelen, onderwerpen zijn waarop de speeiale aandaeht van den Gouverneur-Generaal gevestigd is. — Ook een ander punt, door den geachten spreker aangeroerd, de toestand van het Indisch leger, wordt geenszins uit het oog verloren. Aan hetgeen met betrekking tot dat onderwerp uit Indie is voorgesteld, is ook gevolg gegeven. Wanneer het blijkt, dat eene verdere uitbreiding van het Nederlandseh-Indisch leger noodig is, zal dit niet aehterwege blijven. Maar verder te gaan, en vooruit te loopen hetgeen door de bevoegde autoriteit in Indie zelve wordt gewenseht, ik heb het reeds vroeger gezegd, zou toeh voorbarig gehandeld zijn. — Wat de zeemagt betreft, kan ik ook mededeelen, dat dienaangaande maatregelen genomen zijn om de dienst in Indie behoorlijk te verzekeren.

De uitbreiding der pakketvaart tussehen de verschillende gedeelten van Neêrlandseh Indie heeft ruimsehoots gelegenheid gegeven, om op eene geregelde wijze in de gemeenschap te voorzien; de oorlogsvaartuigen, daartoe weleer mede gebezigd, kunnen dus ook worden bestemd tot het doel waartoe zij eigenaardig behooren; zoowel de zeemagt als de landmagt in Indie zijn derhalve, voor zoover ik van hier kan overzien, in eenen voldoenden staat. Mogt van daar op vermeerdering worden aangedrongen, dan zal ik niet in gebreke blijven, daaromtrent zoodanige voorzienings-maatregelen te beramen, als de omstandigheden zullen vorderen, en daaraan behoorlijk kunnen voldoen.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wets-ontwerp wordt met algemeene (34) stemmen *aangenomen.*

De vergadering wordt gescheiden.

WETS-ONTWERPEN INGEKOMEN IN DE ZITTING VAN DEN 14DEN DECEMBER.

VERANDERINGEN *in het gewijzigd Wets-ontwerp tot aflossing of rentevermindering der nationale schuld.*

In *art.* 10, regel 6, het woordjo *Bij* veranderd in: » Onmid-» dellijk na".

In *art.* 14 het woord *kracht* veranderd in: » werking".

De overige wets-ontwerpen luiden gelijk zij bij do Tweede Kamer in beraadslaging zijn gebragt.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS *voor het Wets-ontwerp tot wijziging der bepalingen nopens de heffing bij admodiatie van sommige accijnsen in Limburg;* uitgebragt in de zitting van den 14den December.

Bij het onderzoek dezer voordragt, waaraan 29 leden in de Afdeelingen deel genomen hebben, zijn onderseheidene gevoelens en wensehen uitgedrukt.

1. De bestendiging van den exceptionelen toestand, waarin het hertogdom Limburg, vooral ten opzigte der heffing van sommige belastingen, voortdurend verkeert, vond bij verseheidene leden afkeuring. Men betreurde het gebrek aan eenparigheid tussehen de onderscheidene deelen des Rijks, en wensehte dien toestand, zoo met opzigt tot de wetgeving in 't algemeen, als meer bijzonder tot de heffing en opbrengst van sommige belastingen, eindelijk eens voor goed opgeheven te zien, waarbij tevens op meerdere gelijkvormigheid, inzonderheid ook wat de grondbelasting betreft, werd aangedrongen.

Andere leden konden dit gevoelen, althans met betrekking tot de geadmodieerde aceijnsen, niet zoo gaaf beamen. Zij wezen daarbij op den bijzonderen loealen toestand en de geographisehe ligging van het hertogdom, meenende dat de heffing bij admodiatie het eenige middel is, om aldaar eene belasting op het gemaal te kunnen invorderen. Eene heffing bij colleete in Limburg werd door hen bijkans onder de onmogelijkheden gerangsehikt en zoude alleen leiden tot bevordering van den sluikhandel. Het stelsel van admodiatie scheen hun ook daarom zoo vreemd niet te zijn, daar het in 't 4de en 5de distriet van Zeeland eene nuttige werking uitoefent.

2. Vrij algemeen heeft men aangemerkt dat de fabrieken in Limburg, vooral ten opzigte der belasting op de brandstoffen, ongelijk en onregtvaardig bevoorregt zijn boven die in andere provineien, door den geheelen vrijdom van die belasting welke de eerstgemelde genieten. De Regering heeft dit zelve erkend bij de tweede alinea van § 5 harer Memorie van Beantwoording op het verslag der Tweede Kamer, nog in deze zitting uitgebragt. Men had dán ook van die verklaring acte genomen, en zou er ter gesehikter tijd nader op terugkomen. Thans meende men reeds bij deze gelegenheid op eene herziening der aeeijnswet op de brandstoffen te moeten aandringen. Doch ook ten aanzien van het middel op het gemaal waren sommige leden van oordeel, dat er zeer ongelijke en onregtvaardige bevoordeeling der fabrieatie van het meel aan Limburg is toegekend. In de niet geadmodieerde provineien is de fabrieatie van het meel, voor den uitvoer bereid, zoo goed als uitgesloten, hetgeen te meer mag worden betreurd, omdat de onderscheidene graansoorten, welke de Nederlandsehe bodem oplevert, tot de vervaardiging van dit handelsartikel uitnemend gesehikt zijn, en onze sehepen dikwijls gebrek hebben aan uitvaart-ladingen: zoodat evenzeer de landbouw als de handel geriefd zoude kunnen worden door eene gelijkstelling der overige provincien met Limburg in de opheffing der belemmeringen, die aan de fabrieatie van het meel overal elders, behalve in *Limburg* en een gedeelte van *Zeeland*, in den weg staan.

3. Tegenover deze klagt wegens ongelijke voorregten aan de Limburgsche fabrikanten, ter zake der brandstoffen en van de meelfabrieatie toegekend, werd door onderseheidene leden het bezwaar gesteld, dat voor Limburg zelf in de onderhavige voordragt is gelegen. Immers is, huns inziens, het stelsel van admodiatie, op zieh zelf reeds verkeerd, inzonderheid voor Limburg nadeelig te achten, gelijk het volgens deze wet zal worden toegepast.

De accijnsbelasting wordt door de zoo belangrijke verhooging van het maximum en door de bepalingen omtrent de herbelasting, eigenlijk eene directe belasting op het vermogen, en verliest meer en meer het karakter van consumtive belasting. Ja, zij seheen aan sommige leden toe door de verzwaring van het beginsel van opklimming, thans de strekking te hebben om vrij goed den wensch te verwezenlijken van hen, die in eene progressive belasting op het veronderstelde vermogen, het ware belastingmiddel meenen

te vinden. Men wilde van deze zijde wel toegeven dat van de beide stelsels van heffing der aeeijnsbelasting, de eolleete en de admodiatie, aan deze laatste voor Limburg de voorkeur moet worden gegeven; maar dan, meende men, moest ook het beginsel van opklimming niet tot zoo bezwarende hoogte worden opgedreven. Daarvan zal blijkbaar het gevolg zijn, dat eene zekere klasse van ingezetenen, en wel inzonderheid groote, niet zoo zeer bemiddelde huisgezinnen, met eene belangrijke verhooging van belasting zullen worden getroffen, hetgeen in verband met de bedoeling der opheffing van den aeeijns op het varkens- en schapenvleeseh inderdaad vreemd mag voorkomen. Enkele leden berekenden, dat de belasting, welke vroeger voor de drie geadmodieerde aecijnsmiddelen per hoofd op ongeveer f 7.60 te staan kwam, ten gevolge van deze wet voor sleehts twee accijnsen tot f 11 kan worden opgevoerd.

4. Daarentegen werd door andere leden aangevoerd, dat een bedrag van 60 eents in hoofdsom per hoofd van de bevolking niet alleen niet te hoog, maar veeleer als te laag berekend, moet worden aangemerkt, vermits uit de staten van de opbrengst van 't gemaal kan worden opgemaakf, dat bijna overal elders, dan in Limburg, die hoofdsom ruim een gulden bedraagt. Doch daarop werd van de andere zijde geantwoord, dat zulks niet toepasselijk kan worden gemaakt op de belasting in de beide grootste steden van Limburg, alwaar zij bij eolleete wordt geheven, terwijl ten platten lande aldaar de eonsumtie uitsluitend in rogge bestaat, waarvoor een cijfer van 60 cents per hoofd in hoofdsom niet te laag gesteld is.

Op *art.* 4, lit. *a*, zijn twee vragen gedaan, waaromtrent men van de Regering eenige opheldering wenschte te ontvangen:

1°. Welke is hare bedoeling aangaande den maatstaf, volgens welken de Gedeputeerde Staten de verdeeling van den aanslag van iedere gemeente zullen maken? Zal deze naar het zielental, dan wel naar eenigen anderen regel worden opgemaakt?

2°. Welke dwangmiddelen meent zij te kunnen aanwenden, om weigeraehtige ingezetenen te noodzaken, als leden der te benoemen eommissien den omslag in de gemeenten te bewerkstelligen? Is de Regering van oordeel, dat art. 1 der wet van 6 Maart 1848 (*Staatsblad* n°. 12) hier ook toepasselijk zij?

Deze bedenkingen aan de Regering medegedeeld zijnde geworden, is daarop van dezelve ontvangen de navolgende

MEMORIE VAN BEANTWOORDING.

Ter beantwoording van het Verslag der Commissie van Rapporteurs voor het wets-ontwerp tot wijziging der bepalingen nopens de heffing bij admodiatie van sommige aeeijnsen in *Limburg*, heeft de Regering de eer in het midden te brengen:

1. Hoezeer de Regering in beginsel de stelling beaamt, dat de belastingen overal op gelijken voet moeten worden geheven, vermeent zij eehter, dat er voldoende redenen bestaan om den exeeptionelen toestand, waarin *Limburg* ten aanzien der heffing van somming aceijnsen verkeert, voor 's hands te bestendigen.

Zoo als door sommige leden te regt is opgemerkt, moet in dezen de loeale toestand van *Limburg* bepaaldelijk in aanmerking worden genomen; en dit is zoo waar, dat het te betwijfelen zoude staan, of de thans bij admodiatie geheven wordende middelen, bij eene andere wijze van heffing, wel dezelfde opbrengst als thans zouden geven, of althans dat eene voldoende opbrengst derzelve niet voor een goed gedeelte aan kosten van toezigt zoude verloren gaan.

Daarbij komt, wat de steenkolen betreft, dat de afschaffing der admodiatie met het invoeren van wettelijke bepalingen op het graven van steenkolen gepaard zou moeten gaan, hetgeen aan vele moeijelijkheden onderworpen zou zijn: en dat, wat het gemaal aangaat, de genoemde wijze van heffing ook reeds onder eene vroegere wetgeving aldaar bestaan heeft; dat mitsdien de formaliteiten, aan de heffing dier belasting bij eolleete verbonden, aldaar geheel onbekend zijn en dat door dien langdurigen toestand een staat van zaken ontstaan is, die door de invoering der wet van 29 Maart 1833 (*Staatsblad* n°. 3) tot groote bezwaren aanleiding zou geven: men denke slechts aan de vereeniging van bedrijven bij die wet verboden, doch onder het stelsel van admodiatie bestaanbaar, aan het daarzijn van korenmolens op plaatsen, waar zij volgens de genoemde wet niet zouden kunnen worden geduld.

Dat de Regering nogtans zieh beijvert om eene zooveel mogelijk eenparige heffing in te voeren, blijkt uit de afsehaffing der admodiatie voor het geslagt in *Limburg*, bij gelegenheid van de opheffing van den aecijns op de varkens en de sehapen.

Overigens is de heffing bij admodiatie bij de wet zelve erkend, en schijnt zij alzoo niet die afkeuring te verdienen die haar bij eenige leden te beurt valt.

Wat voor het overige de exceptionele wetgeving in Limburg betreft, de opheffing daarvan heeft geleidelijk plaats. Door het invoeren der gemeentewet en der wet op de jagt en visscherij, zijn het thans nog alleen de verordeningen nopens de schattingen die van vreemden oorsprong zijn. Ook het punt der grondbelasting wordt door de Regering niet uit het oog verloren.

2. Het blijft bij de Regering een punt van ernstige overweging om de ongelijkheid weg te nemen, die thans ten opzigte van de heffing van den aeeijns op de brandstoffen tussehen *Limburg* en de overige provineien des Rijks bestaat. Zij heeft bij het onderhavige wets-ontwerp getracht daarin reeds aanvankelijk ten deele te voorzien door het maximum van den hoofdelijken aanslag voor de brandstoffen van f 1.40 tot op f 4 te brengen; en hoezeer nu niet alle fabrikanten daardoor in verhouding van het verbruik hunner brandstoffen kunnen worden getroffen, zal dit evenwel met een groot deel het geval kunnen zijn.

Eene herziening der wetten op de brandstoffen zou hierin overigens moeijelijk verandering kunnen brengen, tenzij door de algeheele en algemeene vrijstelling van accijns ten behoeve der inrigtingen van nijverheid, hetgeen echter zeer bedenkelijk zou wezen.

Wat de vrijheid in Limburg betreft, om het meel op de molens naar goedvinden te bewerken, dit is een gevolg van de heffing bij admodiatie, doeh kan onder eene heffing bij colleete niet worden toegestaan, zonder de opbrengst der belasting aan den molenaar prijs te geven.

Het bezwaar derhalve dat diezelfde vrijheid niet in andere provineien bestaat, zou alleen kunnen worden weggenomen door òf den aecijns op het gemaal af te schaffen, òf de eolleete ook in Limburg en Zeeland in te voeren; beide maatregelen welke groote moeijelijkheden opleveren.

3. Dat het maximum van den hoofdelijken aanslag, zoo als dat thans wordt voorgesteld, overdreven hoog zoude zijn, kan niet worden toegegeven. Men moet niet uit het oog verliezen, dat hetzelve alleen bestemd is om den vermogende te treffen, wiens verbruik van fijne voedingsmiddelen uit meel zeer aanzienlijk kan wezen; terwijl, wat de brandstoffen betreft, een aanslag van f 20 voor een bemiddeld huisgezin van vijf personen, wel niet als te overdreven kan worden beschouwd, als men in aanmerking neemt, dat die som voor twee derden aan steenkolen en één derde aan turf, den aecijns vertegenwoordigt van slechts 44½ mud steenkolen en 66½ ton turf van de beste soort.

De thans bij de wet voorgestelde herbelasting heeft, althans wat de brandstoffen betreft, vroeger ook moeten plaats hebben, tenzij de gemeenten in de te herbelasten sommen op eene andere wijze voorzagen. De bevoegdheid daartoe lag in de reglementaire bepalingen op het stuk der admodiatie, en zal ook onder de werking der voorschriften, ten gevolge van het onderhavige wetsontwerp uit te vaardigen, behouden blijven.

Overigens is aan een hoofdelijken aanslag het karakter eener direete belasting niet te ontzeggen; maar zoolang daarbij alleen tot grondslag wordt genomen het vermoedelijk verbruik van het aecijns-voorwerp, waarover die aanslag loopt, kan men zulk eene heffing bezwaarlijk met eene belasting op het vermogen gelijkstellen.

4. Nopens het cijfer van 60 eents in hoofdsom per hoofd van de bevolking, beaamt de Regering volkomen het gevoelen van die leden, die van oordeel zijn dat bij het doorgaande gebruik van rogge, zoo als in *Limburg*, een aanslag berekend tegen een gemiddeld verbruik van 100 pond in het jaar per hoofd, voldoende is.

Art. 4, lit. *a.* Volgens de uit te vaardigen reglementaire bepalingen zal door Gedeputeerde Staten de aanslag voor iedere gemeente behooren te geschieden naar evenredigheid der belastbare huisgezinnen, hun vermoedelijk verbruik van belaste graansoorten en brandstoffen en den bekenden meerderen of minderen welstand der belastingsehuldigen.

De Regering is niet voornemens om het niet-aannemen van het lidmaatsehap der commissie aan straf te onderwerpen, maar het reglement zal voor dit geval, even als voor dat wanneer geene eommissie, uit hoofde van weigering, in eene gemeente tot stand ware te brengen de noodige voorzieningen bevatten; in het eerste geval zal de weigerachtige door een ander worden vervangen; in het andere zal de ontvanger ex officio het kohier van aanslag opmaken, even als wanneer de commissie niet ten behoorlijken tijde aan hare verpligting tot het opmaken van dat kohier mogt voldoen.

De Minister van Finantien,
VAN BOSSE.

De Commissie heeft gemeend, nevens de bedenkingen het daarop gegeven antwoord aan de Kamer te moeten overleggen.

Aldus vastgesteld bij de Commissie van Rapporteurs, den 14den December 1852.

VILLERS DE PITÉ.
VAN BEECK VOLLENHOVEN.
VAN SASSE VAN YSSELT.
BEERENBROEK.

ZITTING VAN DEN 16DEN DECEMBER.

13DE ZITTING.

ZITTING VAN DONDERDAG 16 DECEMBER.

(TEN 2 URE.)

Benoeming van Rapporteurs voor onderscheidene wets-ontwerpen. — Verslagen uitgebragt door de Commissie voor de Verzoekschriften. — Beraadslaging over en aanneming van het wets-ontwerp tot wijziging der bepalingen nopens de heffing bij admodiatie van sommige accijnsen in Limburg. — Verslagen ter tafel gebragt, over de wets-ontwerpen: 1°. tot opneming der veenderijen onder 's Gravenhage en Monster onder de irreguliere veenderijen; 2°. tot het tijdelijk in omloop blijven van tien millioen der muntbiljetten van 1849; 3°. tot aanvulling der wetten op de pensioenen der zee- en landmagt; 4°. tot naturalisatie van J. F. C. van Baar van Slangenburgh en negen anderen; 5°. tot vaststelling der begrooting wegens den arbeid der gevangenen over 1853; 6°. tot aflossing of verwisseling van Nationale Schuld; 7°. tot regeling der kosten van ontvangst van belastingen, door het Rijk voor de provincien en gemeenten en door de gemeenten voor het Rijk geïnd; 8°. tot goedkeuring eener additionnele overeenkomst van handel en scheepvaart met Noord-Amerika; en 9°. tot bewaring der oude hypotheek-registers.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 36 leden, de heeren: Martens van Sevenhoven, Beerenbroek, Blankenheijm, de Bruijn, van Lidth de Jeude, van Swinderen, van Rijekevorsel, van Nispen van Pannerden, Verheij van den Bogaard, Cost Jordens, Cremers, Regout, van Wessem, van Aylva van Pallandt, van Dam van Isselt, de Sitter, 't Hooft, Boxman, van Weel, Tonckens, van Andringa de Kempenaer, van Rhemen van Rhemenshuizen, Boseh van Drakestein, de Villers de Pité, d'Ablaing van Giessenburg, van Foreest, de Jonge van Ellemeet, Borski, van Sasse van Ysselt, van Eijsinga, van Roijen, van der Lek de Clercq, van Beeck Vollenhoven, van Heeckeren van Wassenaer en de Brauw;

en de Ministers van Binnenlandsche Zaken en van Finantien.

De notulen worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter** berigt:

1°. dat door de afdeelingen tot rapporteurs benoemd zijn voor de wets-ontwerpen tot naturalisatie van J. F. C. van Baar van Slangenburgh en negen anderen, de heeren: van Andringa de Kempenaer, Verheij van den Bogaard, Boxman en Beerenbroek;

voor het wets-ontwerp tot aanvulling der wetten op de pensioenen der zee- en landmagt, de heeren: van Andringa de Kempenaer, d'Ablaing van Giessenburg, Boxman en Beerenbroek;

voor dat tot opneming der veenderijen onder 's Gravenhage en Monster onder de irreguliere veenderijen, de heeren: van Andringa de Kempenaer, van Aylva van Pallandt, Tonckens en de Brauw;

voor dat tot het tijdelijk in omloop blijven van tien millioen der muntbiljetten van 1849, de heeren: Borski, van Aylva van Pallandt, Tonckens en van Roijen;

voor dat tot regeling der kosten van ontvangst van belastingen, door het Rijk voor de provincien en gemeenten en door de gemeenten voor het Rijk geïnd, de heeren: 't Hooft, Cremers, van Wessem en Beerenbroek;

voor dat tot bewaring van de oude hypotheek-registers, de heeren: 't Hooft, Cremers, van Wessem en van Roijen;

voor dat tot vaststelling der begrooting wegens den arbeid der gevangenen over 1853, de heeren: 't Hooft, Bosch van Drakestein, van Sasse van Ysselt en Regout;

voor dat tot verhooging van hoofdstuk V der staatsbegrooting van 1851 (bijdrage ten behoeve van het speciaal fonds voor de kosten van droogmaking van het Haarlemmer-meer), de heeren: Borski, van Foreest, Sasse van Ysselt en van Roijen;

voor dat tot aflossing of verwisseling van nationale schuld, de heeren: Borski, van Beeck Vollenhoven, van Nispen van Pannerden en Blankenheijm;

voor dat tot goedkeuring eener additionnele overeenkomst van handel en scheepvaart met de Vereenigde Staten van Noord-Amerika, de heeren: Borski, van Beeck Vollenhoven, van Wessem en Blankenheijm;

voor de tien wets-ontwerpen tot bekrachtiging van provinciale belastingen in verschillende provincien, de heeren: van Swinderen, Boseh van Drakestein, van Rhemen van Rhemenshuizen en de Brauw;

voor het wets-ontwerp tot bekrachtiging eener provinciale belasting in Zeeland (n°. LXVII), de heeren: van Swinderen, Bosch van Drakestein, van Rhemen van Rhemenshuizen en de Brauw;

voor dat tot bekrachtiging eener provinciale belasting in Zeeland, (n°. XLIII), de heeren van Swinderen, van Weel, van Rhemen van Rhemenshuizen en de Brauw;

2°. dat zijn ingekomen:

een adres van S. van Velzen, strekkende om bepalingen in de wet op de conversie opgenomen te zien tot bescherming der belangen van weezen en minderjarigen; *verzending naar de Commissie ad hoc;*

eene verhandeling van mr. A. F. Sifflé, »Over den oorsprong en de grenzen van het wetgevend gezag in den Staat"; *plaatsing in de boekerij der Kamer.*

Verslagen uitgebragt door de Commissie voor de Verzoekschriften.

De heer **van der Lek de Clereq**, lid der Commissie:

I. » Bij deze Kamer is ingekomen van de Nederlandsche Maatschappij tot bevordering der Geneeskunde, een adres, geteekend door *J. P. Heije*, als hoofdbestuurder-secretaris dier maatschappij te Amsterdam, van den 7den October jl., onder aanbieding van haar rapport over de ontwerpen van wet, ingediend door de Staats-commissie, benoemd bij Koninklijke besluiten van den 25sten Julij en den 4den Augustus 1848, benevens een vroeger door die maatschappij uitgebragt rapport, over het advies door bedoelde commissie, ter zake van de hervorming van het hooger onderwijs. De adressant vleit zich, dat het der Vertegenwoordiging behagen zal van die stukken kennis te nemen.

Volgens hem heeft bedoelde maatschappij zoowel den toestand onzer geneeskundige staatsregeling, als de voorslagen ter verbetering daarvan, naauwkeurig en gemoedelijk nagegaan en onderzocht, en kenmerkt zij dien toestand als te zijn eene *oneere* voor ons Land en in volslagen strijd met de belangen van den Staat, van de burgerij en van de wetenschap; — en bidt zij eene hervorming der geneeskundige staatsregeling van deze Kamer, zeggende dat de gezondheid der burgers de stevigste grondslag is van de staatswelvaart.

De adressant eindigt met te verklaren, dat bedoelde maatschappij zich gelukkig zal schatten met alle zedelijke en wetenschappelijke kracht, die in haar is, eene waarachtig betere wetgeving te ondersteunen, te dienen en te helpen uitvoeren.

Uwe Commissie heeft de eer voor te stellen, om dit adres met de bijlagen te deponeren ter griffie, ter inzage van de leden." *De conclusie aangenomen.*

De heer **van Dam van Isselt**, Voorzitter der Commissie:

II. » Bij adres van den 8sten November jl. hebben *D. Backer*, kerkvoogd, *J. M. van Kuijk* en *J. van Ooij*, leden van den kerkeraad der Hervormde gemeente te Appeltern en daar woonachtig, zich gewend tot uwe Vergadering, te kennen gevende: dat sedert zes jaren eene vacature bestaat in hunne gemeente, van de *verpligt* vereenigde betrekkingen van schoolonderwijzer, koster en voorzanger; dat die verpligte vereeniging onbetwist-

baar voortvloeit uit de bepalingen van art. 2 van het huishoudelijk schoolreglement van Gelderland, gearresteerd den 27sten December 1806, waarbij uitdrukkelijk wordt gezegd: » dat op » alle plaatsen, waar de post van koster en van voorzanger aan » dien van onderwijzer verbonden was, die posten verbonden » zullen blijven"; dat dit beginsel is erkend bij art. 8 van Zijner Majesteits besluit van den 2den Januarij 1842 (*Staatsblad* nº. 1), even als bij het besluit van den Gouverneur van Gelderland van den 5den Junij 1829, art. 1 lit. *b*; dat zij dan ook, in der tijd, in dien geest vervulling der vacature hebben verzocht, edoch, dat de oproeping van sollieitanten zoodanig was gesteld, dat men daaruit kon opmaken, dat de *verpligte vereeniging* als opgeheven werd beschouwd.

Daar de adressanten van hun goed regt waren overtuigd en daar Gedeputeerde Staten van Gelderland op dit punt hunne zienswijze deelden, meenden zij zich te moeten wenden tot den heer Minister van Binnenlandsche Zaken.

» Tot hunne groote verbazing eehter", zeggen zij, » werd hun verzoek van de hand gewezen, op grond, dat art. 2 van het Huishoudelijk Reglement voornoemd geene verpligte vereeniging voorschrijft, maar eenvoudig bepaalt, in het belang van den onderwijzer, dezen tevens tot koster te benoemen, indien die vereeniging mogelijk is".

Adressanten zeggen verder: dat zij te veel eerbied hebben voor de gestelde magten, dan dat zij zich zouden veroorloven èn deze wets-interpretatie te qualificeren, èn onderzoek te doen naar de redenen, die de Minister gehad heeft, zoo te redeneren, daar het toch duidelijk is, dat het voorschrift van art. 2 van voornoemd Huishoudelijk Reglement imperatief is, en bij het 8ste artikel van het Koninklijk besluit van 1842 door de Regering zelve als imperatief erkend is.

Na al het vorenstaande, eindigen requestranten met het verzoek: » dat het u, Mijne Heeren, moge behagen door uwe tus» schenkomst een staat van zaken te doen ophouden, die niet » langer kan voortduren."

Uwe Commissie, hoewel het gewigt van de zaak erkennende, meent eehter zieh te moeten bepalen tot het advies, dat dit adres zal worden nedergelegd ter griffie, ter inzage voor de leden." *De conclusie aangenomen.*

Beraadslaging over het wets-ontwerp tot wijziging der bepalingen nopens de heffing bij admodiatie van sommige accijnsen in Limburg.

De heer **Beerenbroek:** Ik deel in het gevoelen van de Regering, dat de heffing van den accijns op het gemaal en de brandstoffen zeer moeijelijk bij eollecte in Limburg zou kunnen geheven worden; de geographisehe ligging, op eene lengte van 24 uren en eene breedte van grondgebied op sommige plaatsen van 1 à 2 uren langs de Pruissische grenzen, zou zoo veel gemak tot sluikerij aanbieden, dat deze heffing zou bevonden worden zeer min op te brengen; daargelaten de aanstelling van een groot getal commiesen en de daaraan verbonden traetementen, die bij de admodiatie kunnen gemist worden. Ik wil ook niet ontkennen, dat, uitgezonderd de geadmodieerde steden, de collecte op het platte land over het algemeen genomen niet verlangd wordt, omdat de ingezetenen daar doorgaans verwijderd wonen van het kantoor van den rijksontvanger en waardoor zij aan lastige en tijdroovende formaliteiten zouden worden blootgesteld.

Maar het komt mij toeh ook voor, dat, uit een finantieel oogpunt besehouwd, de Minister ook aan deze wet in vele opzigten de voorkeur boven de nog bestaande wet en reglementen moet geven, ofsehoon men uit de memorie van toeliehting zou moeten afleiden dat deze wet alleen op aandrang van Gedeputeerde Staten in het leven wordt geroepen. Voordeelig is dit voorstel voor het Rijk door het verhoogen van het maximum, waarvan het gevolg is dat de achterstand *moet* verminderen. Tot hiertoe verantwoordden de gemeenten $^9/_{10}$ van het bedrag der admodiatie op het gemaal, en genoten dus daarop $^1/_{10}$ en 3 per eent op de brandstoffen; een en ander tot dekking van onkosten voor belooning van den gemeenteontvanger voor de onïnbare posten of te hoogen aanslag. Ook deze gelden komen volgens dit voorstel ten voordeele van het Rijk en zal dit, volgens mijne berekening, nagenoeg eene som van f 16,200 per jaar in 's Lands kas doen vloeijen. Tot hiertoe betaalt men dubbele belooning voor de perceptie, in de eerste plaats aan den gemeente-ontvanger, in de tweede plaats aan den Rijks-ontvanger bij de overstorting ten zijnen kantore; voortaan vervalt ook de belooning aan den gemeente-ontvanger; het blijkt alzoo ten duidelijkste dat deze voordragt zeer in het belang is van de schatkist.

Maar wanneer ik dit voorstel toets aan de wet regelende de heffing van eenen accijns op belast graan en brandstoffen, dan ontmoet ik zwarigheden, welke mij beletten *zooveel* goedkeuring aan dit voorstel te geven als door sommige leden in de Tweede Kamer is uitgesproken; die leden — en ik deel dit gevoelen in allen opzigte — ofsehoon de belasting op voorwerpen van eerste levensbehoeften afkeurende, verklaarden niet geacht te willen worden door de aanneming van deze wet de bestendiging van die accijnsen in de hand te werken; zij beschouwden deze wet enkel en alleen als een middel van uitvoering, ondergesehikt aan het bestaan van den aecijns op het gemaal en de brandstoffen; maar zij keurden het verhoogen van het maximum goed. Mijn bezwaar integendeel is gelegen in het verhoogen van het maximum. Gold het hier het invoeren van eene belasting op het vermogen of de inkomsten, dan zouden wij hebben te onderzoeken in hoeverre zulke wet goed- of afkeuring verdiende, maar van belasting op het vermogen of inkomsten is hier geen sprake; men mag niet voorbijzien dat wij beraadslagen over eenen aeeijns op het verbruik van belast graan, turf en steenkolen, welke men bij middel van admodiatie of uitkoop in Limburg zal heffen, en dan rijst bij mij de vraag op of er dan geen strijd aanwezig is tusschen den aard van de belasting en hetgeen men voorstelt, en of er geen strijd aanwezig is in de uitdrukkingen van de artt. 2 en 3. Daarin wordt gezegd, dat *de hoofdelijke omslag wordt geregeld naar het doorgaande huisselijk verbruik van tarwe, rogge, spelt en brandstoffen*, en in eenen adem volgt daarop, dat het *maximum* is *bepaald op 4 gulden voor iedere ziel van het huisgezin voor het gemaal en ook 4 gulden voor de brandstoffen.*

Volgens het besluit van 13 Augustus 1833, waarvan de werking bij deze voordragt niet wordt ingetrokken, hebben de gemeenteraden de bevoegdheid de laagste klasse van ingezetenen, dat zijn die, welke niet arm of behoeftig zijn (want die worden in het geheel niet aangeslagen), aan te slaan voor het gemaal aan één eent per maand in hoofdsom of 12 eenten in het jaar. Wanneer ik nu let op den aard der belasting, namelijk *een consumtief regt*, en op de woorden van artt. 2 en 3 van deze voordragt, dat het *huisselijk gebruik der personen tot maatstaf van den omslag moet dienen*, dat de hoogste klasse à 4 gulden of 34 maal zoo veel als de laagste klasse zal kunnen aangeslagen worden, en toegegeven dat de vermogenden meer tarwebrood en meel tot bereiding van spijzen verbruiken en ook niet in aanmerking genomen dat de volksklasse, althans in Limburg, zieh grootendeels met roggebrood voedt, — dan vraag ik of men kan aannemen, dat de meestvermogende ingezeten 34 maal zoo veel belast graan kan verbruiken, als zij die men onder de minvermogende klasse kan rangschikken. Dezelfde aanmerkingen vallen op de brandstoffen, waarvan het maximum van f 1.40 tot 4 gulden is gebragt. Bij besluit van 2 Februarij 1841 is de aanslag voor de laagste klasse ook aan 12 eenten in het jaar bepaald. Zoo ik nu aanneem, dat een huisgezin van de laagste klasse ééne stookplaats, en dat van de hoogste klasse zes stookplaatsen in gebruik heeft, dan wederom verliest deze wet geheel het karakter van eene belasting op het verbruik, en men wijkt af van de bepaling van artt. 2 en 3, waar gezegd wordt, dat het huisselijk verbruik van het huisgezin zal tot maatstaf dienen, terwijl toch hij die zes stookplaatsen in gebruik heeft, 34 maal, in stede van 6 maal zooveel in hoofdsom zal betalen, als een ander, die ééne stookplaats heeft. Door de wet van 30 Deeember 1840, waarbij de admodiatie werd ingevoerd, verloor de belasting op het gemaal en de brandstoffen haren aard van eonsumtive belasting; maar het is duidelijk, dat door het nu voorgestelde maximum men meer en meer van den aard van belasting afwijkt, en men komt tot eene belasting op het vermogen.

In de memorie van beantwoording zegt de Minister, dat door het verhoogen van het maximum de nijverheid die door de admodiatie in gunstige omstandigheid is geplaatst tegenover andere provineien, meer evenredig zal getroffen worden. Mijne Heeren, gij zult het mij moeten toegeven, de Minister zal daardoor zijn doel niet bereiken; ik wil gelooven dat de kleine fabrikant naar evenredigheid van zijne eonsumtie zal aangeslagen kunnen worden. maar zal dit mogelijk zijn voor den grooten industrieel, die soms duizenden mudden steenkolen in het jaar verbruikt? Gesteld dat hij een huisgezin van 10 personen hebbe, dan zal hij voor de brandstoffen in hoofdsom sleehts tot f 40 aangeslagen kunnen worden; hieruit blijkt dat het maximum voor de groote industrielen niet hoog genoeg en voor de overige gegoede ingezetenen te hoog is.

Op dit oogenblik is het maximum op het gemaal bij admodiatie in Limburg in hoofdsom . . . . . f 3.00
te verhoogen met 23 opeenten 0.69
en op de brandstoffen 1.40
te vermeerderen met 28 opeenten op den turf voor $^1/_3$ en 38 opcenten op de steenkolen voor $^2/_3$. . . 0.48

f 5.57
daarbij komen nog 10 per cent voor zegel. . . 0.55½

Totaal. . f 6.12½

Volgens het voorstel, thans in beraadslaging, zal het maximum van f 6.12½ tot f 11.03½ opklimmen.

Toen men in dit jaar den accijns op het varkens- en schapenvleesch afschafte had men op het oog den druk der belastingen te verminderen; door deze wet zullen vele huisgezinnen in stede van minder te betalen aanzienlijk kunnen worden verhoogd: een huisgezin van 6 personen, hetwelk nu 36 guld. 75 cents betaalt, kan volgens deze wet tot f 66.20 gebragt worden.

De Regering, in de memorie van toelichting, zegt toegegeven te hebben aan het herhaalde verlangen van Gedeputeerde Staten van Limburg om in de bestaande wet en reglementaire bepalingen eenige verbeteringen te brengen; ik geef gaarne toe dat ik hier verbeteringen aantref, maar zoo Gedeputeerde Staten ook op verhooging van het maximum hebben aangedrongen, dan geloof ik dat dit collegie de zaak al te veel uit een administratief gezigtspunt heeft beschouwd, namelijk dat van wege het Ministerie minder aandrang tot aanzuivering van den achterstand zal noodig zijn; maar het komt mij voor dat Gedeputeerde Staten dan ook hebben over het hoofd gezien dat de aanslag van het huisgezin moet gegrond zijn op het vermoedelijk huisselijk verbruik.

Ik vrees dat de groote ruimte, welke men door het verhoogen van het maximum aan de commissie, belast met verdeeling, overlaat, aanleiding tot misbruik en onregtvaardigheid zal geven; zij zal de repartitie, zoo als nu ook in den regel de gemeentebesturen deden, naar het gepresumeerd vermogen regelen, en eene veeljarige ondervinding in vroegere betrekkingen heeft mij geleerd hoe onjuist soms die verdeeling wordt toegepast en hoe men soms mistast, om het vermogen van een ingezeten te waarderen. Wanneer dat nu waar is, hoeveel gevaarlijker wordt het dan niet als men die commissien zooveel ruimte laat door het verhoogen van het cijfer, en dat wel voor eene belasting die een consumtive belasting vertegenwoordigt of althans moest vertegenwoordigen. Ik herhaal het, Mijne Heeren, deze accijnsen zullen door deze wet meer en meer en door de practijk in Limburg geheel en al tot eene directe belasting overgaan.

Bovendien zal door deze wet eene herbelasting onvermijdelijk zijn. Uit het 1/10 op het gemaal en 3 pct. op de brandstoffen, waren de gemeentebesturen goed in staat de oninbare posten, die van te hoogen aanslag en andere kleine uitgaven te bestrijden, maar dewijl door deze voordragt het één tiende op het gemaal en 3 per cent op de brandstoffen aan de gemeenten wordt ontrokken, zal eene herbelasting voortaan onvermijdelijk zijn; en dit vrees ik zal tot groote moeijelijkheden aanleiding geven. De Minister in de memorie van toelichting verzekert ons, dat nu ook herbelasting plaats vindt; indien de heer Minister dat stellig weet, dan zal ik het niet tegenspreken, maar zooverre mijne ondervinding gaat, moet ik zeggen, dat één tiende op het gemaal en 3 per cent op de brandstoffen voldoende waren om de oninbare posten of die van te hoogen aanslag te dekken; en zou hier of daar eene enkele gemeente zijn die te kort komt, dan hadden de gemeentebesturen den moed niet om dit tekort op nieuw van de ingezetenen te vragen, maar betaalden liever dat bedrag uit de gemeentekas. Andere weinige gemeenten, welker finantiele toestand het toelaat, slaan jaarlijks 1/4, 1/2, 3/4 van de admodiatie om en betalen het overige uit de gemeentekas; 4 of 5 gemeenten betalen geheel haar aandeel uit de gemeente-inkomsten van vaste goederen, en moeten daardoor soms de noodzakelijke werken van verbetering aan buurtwegen, waterleidingen of herstellingen aan andere gemeente-eigendommen laten varen; zij doen dit om den tegenstand en de ontevredenheid, die zij bij hunne medeburgers telken jare ondervinden, te ontgaan, wanneer het oogenblik is genaderd om de kohieren van de admodiatie in executie te brengen.

Ik deel het gevoelen van die leden, dat het wenschelijk ware geweest door de wet te bepalen den maatstaf welke de Gedeputeerde Staten zullen moeten volgen bij den aanslag voor iedere gemeente te doen. Volgens de reglementaire bepalingen, nader te bepalen, zegt de heer Minister, zullen Gedeputeerde Staten den aanslag regelen naar *het vermoedelijk verbruik en den bekenden meerderen of minderen welstand der belastingschuldigen.* Deze maatstaf wordt volgens de bestaande reglementen ook gevolgd, maar men zal mij wel willen toegeven dat die maatstaf ook tot wilkeur kan aanleiding geven, zonder te willen spreken dat het hoogst moeijelijk is, zelfs met de zuiverste bedoelingen, om de mate van welstand van een honderdtal gemeenten met eenige juistheid te berekenen.

Mijne Heeren, ik heb de bezwaren, die bij mij tegen dit voorstel van wet bestaan opgenoemd; ik moet evenwel niet over het hoofd zien de groote verbeteringen die ik daarin aantref. In de eerste plaats heeft het mijne goedkeuring, dat niet meer de gemeente-ontvangers maar de rijks-ontvangers met de inning worden belast. De gemeente-ontvangers op het platte land zijn doorgaans personen daar geboren, zijn met alle standen van ingezetenen in aanraking of oefenen een bedrijf uit waardoor zij niet geheel onafhankelijk zijn van hunne medeburgers: een en ander brengt te weeg, dat zij niet met de noodige klem zorgen voor de geregelde invordering der geadmodieerde accijnsen; daardoor ontstaat groote achterstand, en de aanslag van het eene jaar met vroegere loopt dooreen, tot dat eindelijk de achterstand zoo aanzienlijk is geworden dat die betrekkelijk groote som gelds niet meer is bij te brengen; dwangmiddelen en kosten worden eindelijk aangewend, en zijn de belastingschuldigen niet solvabel dan betalen zij den aanslag met de gerezen kosten door middel van geld dat zij zich tot groot nadeel weten te verschaffen; ziet het gemeentebestuur geen kans om tot betaling te geraken, dan blijven de gedane kosten voor rekening der gemeente-kas en de aanslag komt onder de oninbare posten. Ik geloof dat het in het welbegrepen belang der belastingschuldigen is, dat de belasting zooveel mogelijk geregeld betaald worde; het spreekt van zelf dat men hier niet op eene plaagzuchtige wijze moet te werk gaan; maar door de invordering aan de rijks-ontvangers op te dragen, geloof ik, zal worden te gemoet gekomen aan hetgeen ik nuttig en wenschelijk acht.

Een tweede voordeel voor het Rijk is hierin gelegen, dat men voor het vervolg geene dubbele belooning zal betalen; nu wordt de gemeente-ontvanger voor de ontvangene gelden beloond, en wanneer de rijks-ontvanger die gelden overneemt van den gemeente-ontvanger geniet hij ook daarvoor belooning; men gaat daarmede zoo ruim te werk dat wanneer de gemeente-ontvanger tevens rijks-ontvanger is, hij twee maal beloond wordt: dat noem ik geldverspillen.

Eene tweede verbetering is, mijns inziens, de bepaling in art. 4, dat niet meer de gemeenteraden met de verdeeling van den omslag belast zijn, maar dat die aan eene commissie, daartoe te benoemen, zal worden opgedragen. De gemeentebesturen hebben zich daarmede zeer bezwaard geacht om de veelvuldige klagten en ontevredenheid die telken jare oprijst; zij worden daardoor impopulair en komen in minachting; hetgeen zij te minder wenschen te zijn sedert de invoering van de regtstreeksche verkiezingen en de periodieke aftreding der leden van den raad; een tweede voordeel biedt de benoeming van eene commissie aan, namelijk dat het niet meer dezelfde personen blijven, maar dat de leden daarvan jaarlijks, zoo niet geheel, dan toch gedeeltelijk zullen veranderen, waardoor het zich laat aanzien dat te lage of te hooge aanslagen van hunne voorgangers zullen hersteld worden. Het heeft mij evenwel leed gedaan, in de memorie van beantwoording te hebben gelezen, » dat de Regering niet voor» nemens is om het niet-aannemen van het lidmaatschap der com» missie aan straf te onderwerpen"; ik geloof, dat de Regering zich daarover zal beklagen; ik verbeeld mij, dat geschikte, vertrouwde en naauwgezette ingezetenen het lidmaatschap zullen weigeren, om het moeijelijke en hatelijke, hetwelk van eene repartitie onafscheidbaar is; de belooning, die men hun aanbiedt, zal, geloof ik, bij weinigen van die geschikte ingezetenen een lokaas zijn om het lidmaatschap aan te nemen; men zal dan zijne toevlugt moeten nemen tot ingezetenen, die minder gevoelig zijn aan den afkeer, dien zij zich vrijwillig op den hals hebben gehaald. Ik geloof, de Regering zal van hare zienswijze al spoedig moeten terugkomen; en daarom wenschte ik nu van den heer Minister te vernemen, of hij van oordeel is, dat art. 1 der wet van 6 Maart 1848 op de weigerachtige ingezetenen van toepassing kan gemaakt worden.

Ik heb geaarzeld, Mijne Heeren, of ik *voor* of *tegen* deze wet zou stemmen; mijne bezwaren heb ik medegedeeld; ze zijn zeker van zeer ernstigen aard; van den anderen kant zijn daarin, wat de uitvoering betreft, verbeteringen gebragt. Ik heb het meer dan eens gezegd: ik ben ten hoogste afkeerig van de accijnsen op het gemaal en de brandstoffen, en gold het hier de quaestie van de invoering van die accijnsen hetzij bij collecte hetzij bij admodiatie, ik zou er mij ten sterkste tegen verklaren; maar de belasting bestaat met of zonder deze wet, en daar ik slechts de keuze heb tussehen de bestaande wettelijke bepalingen en reglementen, die veranderd *moeten* worden, en die welke ons bij deze wet worden voorgedragen, zoo ben ik tot het besluit gekomen als eene proefneming mijne goedkeurende stem aan dit voorstel niet te weigeren.

De heer **van Rijckevorsel:** Ik lees in het verslag der Commissie van Rapporteurs:

» Vrij algemeen heeft men aangemerkt dat de fabrieken in Limburg, vooral ten opzigte der belasting op de brandstoffen, ongelijk en onregtvaardig bevoorregt zijn boven die in andere provincien, door den geheelen vrijdom van die belasting welke de eerstgemelde genieten. De Regering heeft dit zelve erkend bij de tweede alinea van § 5 harer Memorie van Beantwoording op het verslag der Tweede Kamer, nog in deze zitting uitgebragt. Men had dan ook van die verklaring acte genomen, en zou er ter geschikter tijd nader op terugkomen. Thans meende men reeds bij deze gelegenheid op eene herziening der accijnswet op de brand-

stoffen te moeten aandringen. Doch ook ten aanzien van het middel op het gemaal waren sommige leden van oordeel, dat er zeer ongelijke en onregtvaardige bevoordeeling der fabricatie van het meel aan Limburg is toegekend. In de niet geadmodieerde provincien is de fabricatie van het meel, voor den uitvoer bereid, zoo goed als uitgesloten, hetgeen te meer mag worden betreurd, omdat de onderscheidene graansoorten, welke de Nederlandsche bodem oplevert, tot de vervaardiging van dit handelsartikel uitnemend geschikt zijn, en onze schepen dikwijls gebrek hebben aan uitvaart-ladingen: zoodat evenzeer de landbouw als de handel geriefd zoude kunnen worden door eene gelijkstelling der overige provincien met Limburg in de opheffing der belemmeringen, die aan de fabricatie van het meel overal elders, behalve in *Limburg* en een gedeelte van *Zeeland*, in den weg staan."

Daarop is door de Regering het volgende geantwoord:

» Het blijft bij de Regering een punt van ernstige overweging om de ongelijkheid weg te nemen, die thans ten opzigte van de heffing van den accijns op de brandstoffen tusschen *Limburg* en de overige provincien des Rijks bestaat. Zij heeft bij het onderhavige wets-ontwerp getracht daarin reeds aanvankelijk ten deele te voorzien door het maximum van den hoofdelijken aanslag voor de brandstoffen van f 1.40 tot op f 4 te brengen; en hoezeer nu niet alle fabrikanten daardoor in verhouding van het verbruik hunner brandstoffen kunnen worden getroffen, zal dit evenwel met een groot deel het geval kunnen zijn.

» Eene herziening der wetten op de brandstoffen zou hierin overigens moeijelijk verandering kunnen brengen, tenzij door de algeheele en algemeene vrijstelling van accijns ten behoeve der inrigtingen van nijverheid, hetgeen echter zeer bedenkelijk zou wezen.

» Wat de vrijheid in Limburg betreft, om het meel op de molens naar goedvinden te bewerken, dit is een gevolg van de heffing bij admodiatie, doch kan onder eene heffing bij collecte niet worden toegestaan, zonder de opbrengst der belasting aan den molenaar prijs te geven.

» Het bezwaar derhalve dat diezelfde vrijheid niet in andere provincien bestaat, zou alleen kunnen worden weggenomen door òf den accijns op het gemaal af te schaffen, òf de collecte ook in Limburg en Zeeland in te voeren; beide maatregelen welke groote moeijelijkheden opleveren."

Ik zal de vrijheid nemen eenige woorden over dat antwoord in het midden te brengen.

Het komt mij voor, dat òf de meening van de vraag door de Regering niet ten volle begrepen is, òf ik zou bijna durven zeggen, het antwoord niet door de pen van den Minister van Finantiën zelven is gesteld, daar die Minister toch reeds ten volle het bewijs gegeven heeft van zijne groote sympathie voor handel en nijverheid en van zijne zucht om die beide te bevorderen.

In de eerste plaats een enkel woord over de brandstoffen. Ik geloof met den Minister, dat eene geheele vrijstelling van brandstoffen aan de nijverheid bijna ondoenlijk is; ik zeg meer, ik geloof dat die vrijstellingen dikwijls aanleiding geven tot vele misbruiken; dit is zeker, dat de accijns op de brandstoffen vooral zeer schadelijk is voor de kleinere industrien. De grootere krijgen vrijstelling, de kleine niet, en wij weten allen, dat meer en meer de brandstoffen een voornaam voorwerp in de nijverheid uitmaken. Daarom hoop ik, dat de Regering aan het eens opgevatte voornemen gevolg zal kunnen geven, om bij eene herziening van het belastingstelsel, de belasting op de brandstoffen geheel op te heffen. Ik zal daarover nu niet meer uitweiden; ik zou anders een woord kunnen spreken over den turf-accijns, over het nut dat die opheffing zou kunnen hebben voor de ontginning der hooge veenen, over het nadeel dat, bij de tegenwoordig bestaande belasting, dikwijls veengronden de exploitatie niet waard zijn, of dat, zoo de exploitatie mislukt, de turf den accijns niet kan opbrengen. Ik zal daarover thans echter niet meer uitweiden, maar mij voornamelijk bepalen tot het andere middel, den accijns op het gemaal, en de gevolgen voor de meel-fabrieken. Ontegenzeggelijk is het hoogst onbillijk, dat maar in ééne provincie en in een gedeelte van eene andere provincie des Rijks, meel kan gemaakt worden, dat bruikbaar is niet alleen, maar tevens dienstig voor den handel; kortom, dat het gemaakt wordt op de wijze waarop het tegenwoordig in andere landen wordt gefabriceerd. Dit is niet alleen onbillijk, maar ook schadelijk. Schadelijk voor de *nijverheid*, schadelijk voor den *landbouw*, schadelijk voor den *handel*, schadelijk voor de *scheepvaart*.

Schadelijk voor de *nijverheid*, omdat wij nu genoodzaakt zijn van de vreemden te bekomen, wat wij zelven zouden kunnen vervaardigen. Verscheidene personen hebben reeds pogingen aangewend om ook in andere provincien meelfabrieken op te rigten, ten einde fijn meel of zoogenaamd bloem te kunnen vervaardigen ter verzending, maar uit hoofde van de bestaande accijnswet zijn hunne verzoeken afgewezen.

Het is schadelijk voor den *landbouw*, want het spreekt van zelf dat, naar mate wij meer debouché konden bekomen voor graan in de gedaante van meel, de voortbrengselen van onzen landbouw daardoor eene grootere waarde zouden bekomen.

Schadelijk voor den *handel*, want, naar gelang wij meer meel verzenden, naar die mate zouden wij ook van onze naburen meer tarwe kunnen koopen. Niet alleen zou het dus meer debouché geven aan onzen landbouw, maar ook den invoer vermeerderen van tarwe uit Duitschland; die hier dikwerf slechts doorgevoerd wordt en dan welligt invoerregten aan de schatkist zou opbrengen, tot een zeker niet te versmaden bedrag.

Vooral is het schadelijk voor den handel, omdat wij nu vaak missen artikelen van uitvoer, speciaal naar Zuid-Amerika. Onze naburen zijn ons daarin veel vooruit; Hamburg, Antwerpen en andere naburige plaatsen, Engeland vooral, hebben vele artikelen van uitvoer daarhenen, die wij missen. Bij ons zijn de artikelen van exportatie voornamelijk kaas en jenever; beide kunnen echter slechts in beperkte hoeveelheid naar die landen worden uitgezonden, en dikwijls moet dan het benoodigde ter aankoop van retourlading in geld daarbij gaan. Nu laat het zich gemakkelijk begrijpen, dat, wanneer men iets verdiend heeft op de uitlading, men meer geven kan voor de retourlading of, met andere woorden, de retourlading goedkooper kan geven, wanneer het werkelijk eene retourlading is, dan wanneer deze het hoofddoel der onderneming uitmaakt.

Ook voor de *reederijen* is het schadelijk, omdat men altijd aanmoediging vindt tot ondernemingen naar buitenlandsche havens, wanneer op de lading reeds eene verdienste wordt te gemoet gezien, boven hem, die niets of bijna niets dan ballast op de uitvaart medeneemt, met het het doel om te wagen of hij elders ook eenen voordeeligen aankoop van tropische producten zal kunnen doen. Al de takken dus van ons volksbestaan, van onze nijverheid, in een algemeenen zin genomen, hebben belang bij eene wijziging der accijnswet op het gemaal.

Nu heeft de Regering slechts van twee alternativen gesproken: afschaffing van den accijns of hem prijs geven aan de molenaars. Ik geloof echter, Mijne Heeren, dat er nog een zeer bruikbare middenweg is: *eene wijziging* der wet op den accijns, waardoor het mogelijk wordt ook daar, waar geene admodiatie maar collecte plaats heeft, de fabricatie te doen plaats hebben. Ik erken gaarne, dat de tegenwoordige wet met al de formaliteiten, die er aan verbonden zijn, het niet toelaat; maar ik weet toch ook, dat in andere landen, waar belastingen bestaan, fabricatie toegelaten wordt en uitvoer mogelijk gemaakt, door b. v. den molenaar te debiteren als het ware voor de granen, die hij inslaat, en hem wederom te ontlasten voor zoo vele ponden meel, als hij uitvoert, die ponden berekend in verhouding van het belaste graan.

Dit stip ik echter maar even aan, er zijn misschien nog andere middelen, en ik wil daaromtrent geen voorstel doen, dat is niet mijne taak, maar die van den Minister van Finantien; maar dit houd ik toch voor zeer mogelijk niet alleen, maar voor zeker, dat wanneer bij het Departement van Finantien de wil bestaat, dan ook de zaak uitvoerbaar zal bevonden worden. Ik verlang hieromtrent op het oogenblik geen stellig antwoord, maar neem de vrijheid den Minister de zaak ten dringendste aan te bevelen en hem te verzoeken dat hij, zoo spoedig zijne andere gewigtige werkzaamheden het maar eenigzins toelaten, de goedheid hebbe zich *zelf* daarmede bezig te houden en zoo spoedig mogelijk aan mijn wensch ten behoeve van het algemeen en ten voordeele van het vaderland, gevolg te geven.

De heer **van Andringa de Kempenaer.** [*Deze rede zal later worden medegedeeld.* I.]

De heer **Regout:** Ik moet een enkel woord omtrent het wets-ontwerp dat thans aan onze beraadslaging is onderworpen, in het midden brengen. Bij de beoordeeling daarvan heb ik geen redenen gevonden om mijne goedkeurende stem daaraan te onthouden. Met belangstelling heb ik den geachten spreker uit Rotterdam, den heer van Rijckevorsel, de aandacht zien vestigen op de accijnsen op de steenkolen zoowel voor de kleine als voor de groote fabrieken. Wanneer de kleine fabrieken door den Staat worden tegengewerkt en niet gelijkgesteld worden met die, welke op groote schaal werken, dan kunnen zij zich niet uitbreiden. De Regering behoort zoodanige nijverheid, die in hare geboorte is, de behulpzame hand te geven, opdat deze zich zou kunnen ontwikkelen.

Van eene andere zijde mag men ook de houding van den groothandel niet vergeten. Wanneer er behoefte aan geld was, heeft deze zich steeds bereid getoond datgene te betalen, wat voor den Staat onmisbaar was. Ook den groothandel moet de behulpzame hand gegeven worden, opdat hij die ontwikkeling kunne bereiken, die voor dit land zoo noodzakelijk is.

Die uitbreiding vindt plaats; de zaken gaan over het algemeen goed, en men mag hopen, dat dit het geval zal blijven. Maar wanneer ik zie, dat de groothandel voordeelen genoten heeft ten

aanzien van de scheepvaart, en ook door de vermindering der briefporten (ofschoon dit zoowel ten voordeele is van den een als van den ander), dan wensch ik dat ook voor den kleinhandel alle belemmeringen ten aanzien van de brandstoffen, die allereerste behoefte bij elk fabricaat, worden opgeheven, hetgeen, door de uitbreiding welke de fabrieken dan kunnen nemen, weder voordeelig op de schatkist zou terugwerken.

Wanneer ik in aanmerking neem (gelijk de geachte spreker uit Rotterdam, de heer van Rijekevorsel, ons heeft medegedeeld), dat uitvoer-artikelen voor onze scheepvaart allernoodzakelijkst zijn ten einde voordeeliger retouren te verkrijgen, dan moet ik als mijne overtuiging daartegenover stellen dat wij zulke artikelen niet zullen kunnen fabriceren, indien de allereerste grondstof, de steenkolen, met eene belasting bezwaard wordt, die in andere landen niet bestaat. Schoon een artikel hier gefabriceerd wordt, de steenkolen komen van elders en veranderen van natuur; zij gaan over in het fabricaat tot exportatie en moeten dus niet onderhevig zijn aan inkomende regten; eerder zou er reden bestaan om ze te onderwerpen aan een transito-regt; dit is echter bij ons geheel afgeschaft.

Ook voor het ten binnenlandsch verbruik bestemde fabricaat is het noodzakelijk de brandstoffen, vooral de steenkolen, zooveel mogelijk vrij te laten. Wilde men daarvan regt heffen, dan zou men de uitbreiding, waarvoor sommige fabrieken zeer goed vatbaar zijn, te keer gaan.

Ik neem de vrijheid, bij deze gelegenheid aan de Kamer bekend te maken, dat ik vooreerst omtrent een jaar geleden en nu op nieuw voor een paar maanden, aan de heeren Ministers van Binnenlandsche Zaken en van Finantien, officieus een concept heb ingezonden ter uitbreiding van de nijverheid. Het zou mij te verre voeren, indien ik dit hier op dit oogenblik wilde uiteenzetten. Welligt zal mijn ontwerp voor vele veranderingen en verbeteringen vatbaar bevonden worden; ik twijfel daaraan geenszins; maar het zal mij aangenaan zijn, om wanneer daarin eenige gronden worden gevonden tot bevordering der nijverheid, de aandacht der Ministers bij latere gelegenheden daarop gevestigd te hebben. Vooral moet ik er op aandringen, dat men alle soorten van grondstoffen, die, noodig voor het fabricaat en voordeelig voor de scheepvaart, voor uitbreiding vatbaar zijn, zooveel mogelijk bevordere, waardoor aan eene menigte handen werk verschaft, het pauperisme gekeerd, het armbestuur bevoordeeld, de zedelijkheid bevorderd, in één woord, veel gedaan zal worden. Na zoo veel voor den groothandel gedaan te hebben, is het zaak van tijd tot tijd het oog te vestigen op de arbeidende klasse en inzonderheid op den landbouw. Ik wijs u op de tentoonstellingen, gehouden te Delft, Utrecht en Arnhem. Daar heeft men gezien, dat bij velen, in het groot en in het klein, wezenlijk de wil bestaat, om zich uit te breiden. Men heeft ook gezien, dat onze natie daartoe evenzeer geschikt is als andere, ofschoon ik dikwijls gehoord heb: ons volk is voor het fabricaat niet geschikt. Ik erken het, Mijne Heeren, de ondervinding heeft getoond, dat vele ondernemingen niet gelukt zijn. Maar het hangt niet altijd van éénen kant af; het komt niet steeds van den kneeht: de meester en de Staat moeten ook medewerken. Ons land is evenzeer geschikt voor industrie, hoewel niet op zoo groote schaal als elders, vooral met eene instelling als de Nederlandsehe Handel-maatschappij, die immer bevordert alles wat van Nederlandschen oorsprong is. Ik erken echter dankbaar de handelwijze der Regering bij al die verzendingen naar Batavia, met bevordering van 15 pct. Met medewerking der Regering en der Handel-maatschappij en op de voorstellen der kamers van koophandel kan onze industrie wezenlijk in het leven worden gebragt. Maar bovenal, bezwaart toch niet de brandstoffen, inzonderheid niet de steenkolen.

De heer **Cost Jordens:** Ik zal de vrijheid nemen met een zeer kort woord te ondersteunen een gedeelte van hetgeen de geachte spreker uit Friesland (de heer de Kempenaer) heeft in het midden gebragt. Ik bedoel de onevenredige verdeeling der grondbelasting in Limburg en de overige provincien des Rijks. Ik zal de Vergadering naauwelijks behoeven te herinneren, dat voor omstreeks twee jaar eene door den Minister van Finantien aangeboden wet, om die grondbelasting in gebouwde en ongebouwde te splitsen, schipbreuk geleden heeft op de overtuiging, dat die grondbelasting onevenredig was verdeeld in dat hertogdom en in de overige deelen van het Rijk.

Toen is gebleken, Mijne Heeren, en het is ook later nimmer weêrsproken, dat in Limburg van de belastbare inkomsten, van de kadastrale huurwaarde, slechts betaald wordt omstreeks 6 pct., terwijl gemiddeld de andere provincien ruim 12 pct. van de belastbare inkomsten aan de grondbelasting moeten opbrengen; toen heeft men de overtuiging gekregen, dat dit een stand van zaken is die niet behoort voort te duren, eene overtuiging die, meen ik, redelijk en op goede gronden gevestigd was. De Minister heeft destijds te kennen gegeven in een gedrukt stuk, dat de zaak overweging verdiende, maar bij de discussie heeft hij zich sterker uitgedrukt, en voorloopig gewezen op de onderhandelingen te Dresden en den toestand van Duitschland, met te kennen geven, dat die zaak op dat oogenblik niet kon worden behandeld, maar dat hij onmiddellijk wanneer de omstandigheden het zouden toelaten, de wettelijke regeling van de grondbelasting in Limburg zou doen plaats hebben. Wanneer ik nu in aanmerking neem, dat sedert twee jaren verloopen zijn, dan kan ik niet anders zeggen dan dat het antwoord door den Minister thans gegeven op den aandrang die van de zijde dezer Kamer gemaakt is, flaauw moet voorkomen. » Het punt der grondbelasting" — dit alleen wordt er van gezegd — » wordt niet uit het oog verloren." Ik geloof, na al hetgeen ik daaromtrent heb zien gebeuren en u, Mijne Heeren, heb medegedeeld, het antwoord nu had moeten zijn, » dat handen aan het werk waren geslagen, en dat men eerlang daaromtrent voorstellen zou te gemoet zien." Ik neem daarom de vrijheid, dit onderwerp, dat van zoo hoog belang is, en waarvan het niet regelen telken jare, als ik zoo mag zeggen, eene groote sehade aan de sehatkist te weeg brengt, eene schade die men welligt op f 250,000 zou kunnen begrooten, aan de meest ernstige overweging van den Minister aan te bevelen met dat gevolg, dat daarin eindelijk eens verandering worde tc weeg gebragt.

De heer **van Wessem:** Ik zal met weinige woorden zeggen, dat ik geheel de zienswijze deel van den geachten spreker uit Friesland en Overijssel die mij zijn voorafgegaan. Ik zou daar niets bijvoegen, ware bij mij nog niet een bezwaar omtrent den exceptionnelen toestand van Limburg blijven bestaan, en dat betreft het fabriekwezen. Wanneer ik toch dat fabriekwezen in Limburg vergelijk met dat in de andere provincien van ons Rijk, wanneer ik zie dat men voor dat fabriekwezen in Limburg niets aan brandstoffen betaalt, wanneer ik zie dat de Regering antwoordt: ja, wij zullen die heeren fabrikanten wel eenigzins treffen, door ze in de hoogste klasse aan te slaan, dan zie ik toch altijd nog eene zeer ongelijkmatige belasting voor de fabrieken. Ik heb zoo even door een lid uit Limburg hooren aanvoeren, dat als men het huisgezin van zulk een fabrikant bepaalde op 10 personen, hij dan f 40 voor brandstoffen zou moeten betalen. Maar wanneer ik nu zie dat eene stoommachine jaarlijks betaalt $1/20$ van den accijns op de steenkolen, met de som van f 412, dan vind ik dit onderscheid zoo belangrijk, dat ik de vrijheid neem daarop des Ministers aandacht te vestigen. Ik wil geenszins eene afschaffing van den accijns op de brandstoffen, maar ik wensch slechts dat hij meer regelmatig zal drukken, en dit is te bereiken door te berekenen hoeveel kolen eene stoommachine van eene zekere paardenkracht in een uur verstookt en daarnaar de belasting regelen.

De heer **Minister van Finantien:** Met opzigt tot de bedenkingen het tegenwoordig wets-ontwerp betreffende, die door den eersten spreker (den heer Beerenbroek) in het midden zijn gebragt, en die betrekking hadden op de veranderingen, welke bepaaldelijk in het cijfer van het maximum van deze admodiatie bij de wet zijn gebragt, moet ik mij houden aan hetgeen de afgevaardigde uit Friesland (de heer de Kempenaer), in den aanvang zijner rede heeft gezegd. Ik wil niet geheel tegenspreken, dat, wanneer men het oog vestigt op eene belasting op de consumtie, men eenigzins getroffen wordt door den schijn, waarop de afgevaardigde uit Limburg heeft gewezen, dat namelijk de belasting niet meer in die matie zal gedragen worden naar de werkelijke consumtie van ieder ingezeten, als vroeger het geval was. Maar de spreker uit Friesland heeft te regt er op gewezen, dat dit bezwaar onafscheidelijk is van het stelsel om indirecte belastingen in directe te hervormen. Men heeft tot dusverre een ander stelsel gevolgd; men heeft meer gelijkmatigheid gezocht, maar het gevolg daarvan is geweest, dat er een belangrijke achterstand is ontstaan; de mindere klassen, hoe laag ook aangeslagen, waren onvermogend de belasting te betalen en het bleek dus, dat op die wijze de belasting niet kon geind worden. Wilde men dus niet de belasting op het gemaal en geslagt geheel doen vervallen, dan moest de Regering wel bewilligen in het voorstel van de Provinciale Staten van Limburg en het maximum verhoogen.

Ik herhaal het, het is niet te ontkennen, dat de meer gegoeden meer getroffen, de minder gegoeden ontlast worden, en het eigenlijk karakter eener belasting op de consumtie dus voor een gedeelte verloren gaat; maar dit is een onafscheidelijk gevolg van het stelsel. Over de noodzakelijkeid van dat stelsel heb ik geen twijfel hooren opperen.

Ik voor mij zou het ook hoogst ongeraden achten deze belasting bij collecte in Limburg te willen heffen. Behalve hetgeen reeds in de gewisselde stukken gezegd is, moet ik ook uwe aandacht vestigen op sommige omstandigheden, die met een enkel woord daarin slechts zijn aangewezen. Slechts eenigen daarvan wil ik u noemen. Men heeft gewezen op het bestaan van molens in Limburg

op plaatsen, waar zij, onder eene belasting bij collecte, nimmer zouden kunnen geduld worden. Zoo is er bijv. eene streek in Limburg waardoor eene beek vloeit. Ik meen dat zij den naam van de *Worm* draagt. Zij vormt voor een groot deel de grensscheiding tussehen Pruissen en Nederland en nu staan er dwars over die beek watermolens, die op het grondgebied van beide Rijken een uitgang hebben. Het bestaan van zulke molens zou onvereenigbaar zijn met eene heffing bij collecte en er schiet dus geene andere keuze over, dan de belasting bij admodiatie te heffen indien men dergelijke trafieken bij de invoering van een ander stelsel, niet wilde onteigenen.

De geachte afgevaardigde uit Limburg heeft uwe aandacht gevestigd op een ander punt; hij beschouwde het namelijk als eene groote fout in dit wets-ontwerp, dat men geene strafbepalingen daarin had gebragt ten laste van degenen, die, benoemd of aangewezen om het lidmaatschap in de in te stellen commissien te bekleeden, weigeren mogten dat lidmaatschap aan te nemen.

Ik acht het niet onmogelijk dat welligt zoodanige gezindheid hier of daar eenige moeijelijkheid kan baren; maar om de wet van 6 Maart 1848 daarop toe te passen is in mijn oog onmogelijk; ik geloof niet dat die wet hier in toepassing kan worden gebragt. Maar ik koester eene betere meening van de gezindheid der ingezetenen van Limburg, en ik geloof dat zij, niet uit vaderlandsliefde of uit zucht om de belangen der schatkist te bevorderen, maar wel in hun eigen welbegrepen belang, zich niet zullen onttrekken aan het lidmaatschap; want wanneer de meest geachte ingezetenen eener gemeente dit mogten doen, dan zou men zijne toevlugt moeten nemen tot eene keuze van ingezetenen, die men misschien minder aangenaam zou vinden, en dan zou dit bij de repartitie kunnen leiden tot minder aangename gevolgen. Ik geloof dus dat het welbegrepen eigenbelang tot genoegzamen waarborg kan strekken, en dat men zelfs verkeerd zou doen zijne toevlugt te nemen tot dergelijke strafbepalingen, daar ook dit minder goede gevolgen zou kunnen hebben. Men zou dan toch zeker met zeer onwillige commissien het werk moeten verrigten. Mogt het evenwel noodig blijken, dan zou ik daaromtrent eene nadere voordragt aan de Kamers doen.

Door andere sprekers zijn, bij gelegenheid van de behandeling van dit wets-ontwerp, andere onderwerpen ter sprake gebragt, en wel inzonderheid het verschil, dat er bestaat tussehen de regeling van de grondbelasting in Limburg en de regeling van die belasting in de andere provincien des Rijks.

De leden, die daarover het woord voerden, hebben herinnerd aan hetgeen vroeger in deze Vergadering daaromtrent is voorgevallen, en zij vergeleken het antwoord, vroeger door mij op dit onderwerp gegeven, met hetgeen thans door mij is gezegd; zij meenden het thans gegeven antwoord als al te flaauw en al te ontwijkend te moeten beschouwen. Ik geloof dat, bij alles wat de vraag betreft, of Limburg gelijkelijk moet dragen in de belastingen met andere provincien des Rijks, men niet goed handelt, wanneer men den exceptionnelen toestand, waarin die provincie verkeert, geheel en al uit het oog verliest. Ik erken dat de belastingen over het geheele land zooveel mogelijk gelijk moeten worden geheven; maar ik geloof toch ook dat men niet uit het oog mag verliezen wat de gesehiedenis in de laatste jaren heeft opgeleverd, noch den ongunstigen toestand, waarin de provincie Limburg zich bevindt door hare geographische ligging. Zij is besloten tussehen twee vreemde Rijken, en, om zoo te zeggen, gehalveerd; in vergelijking met hetgeen zij vroeger was, is zij thans eene smalle strook geworden; die ligging heeft groote bezwaren voor de nijverheid en den handel in Limburg. Ik wil dit nu niet aanvoeren als een grond, waarop men alle mogelijke verbetering in het bestaande belastingstelsel in die provincie onbepaald zou moeten uitstellen, maar ik herhaal dat men het bij de beoordeeling van dat belastingstelsel niet uit het oog mag verliezen. Wat nu betreft het antwoord door mij gegeven, zoo zal ik gaarne voldoen aan het verlangen van die sprekers, die dit meer bepaald wenschen. De vergelijking van de grondbelasting, geheven in Limburg, met die, in de andere provincien geheven, wijst eene groote ongelijkheid aan; maar ik geloof dat de vergelijking van de grondbelasting in de andere provincien onderling in vele opzigten eene niet minder groote ongelijkheid zal aantoonen. Men zal wel niet overal komen tot de cijfers die door sommige sprekers zijn aangehaald, zoodat men in Limburg gemiddeld slechts zou betalen 6 per cent en in de andere provincien 12 per cent. Doch zoo men bijv. de opbrengst der grondbelasting in Groningen en Gelderland vergelijkt met die van Friesland, Zeeland, Noord- en Zuidholland, dan, geloof ik, zal men tot een zeer aanmerkelijk onderscheid komen. Bij de beoordeeling van dat vraagstuk moet men dit dus ook niet uit het oog verliezen.

Wat de reden van het uitstellend antwoord betreft, deze is zeer eenvoudig. Men is aan mijn departement werkzaam met het ontwerpen van nieuwe wettelijke bepalingen omtrent de grondbelasting in het algemeen. Meermalen is op dit onderwerp gewezen; de thans daaromtrent geldende bepalingen zijn vervat in eene zeer uitgebreide verzameling die niet zeer duidelijk en zelfs niet algemeen bekend is. Mijn wensch is der Vertegenwoordiging eene duidelijke en goede wet omtrent de grondbelasting voor te stellen. De inhoud van die wet zal eene gereede aanleiding geven dit vraagstuk eens voor goed uit te maken, en het is daarom dat ik ten opzigte dezer vraag, die toch hier ook maar een onderwerp van voorbijgaand belang betreft, gemeend heb dit antwoord te moeten geven.

Andere leden hebben ook nog gewezen op het belang dat er in gelegen is om den accijns op de brandstoffen òf geheel af te schaffen òf ten minste te zorgen dat die accijns niet werkt ten nadeele van de nijverheid.

Het is genoeg bekend, ik behoef het naauwelijks te herhalen, dat ik voor mij in beginsel met deze sprekers overeenstem. Tussehen hun gevoelen en het mijne bestaat geen verschil; ik zou zelfs durven beweren dat, wanneer uit een oogpunt van nationaal belang de vraag gedaan werd wat er beter ware af te schaffen de accijns op het brood der ingezetenen of die op de brandstoffen, het brood der industrie, aan de afschaffing der laatste de voorkeur zou moeten worden gegeven. Door eene ontheffing van den accijns op de brandstoffen zou men, naar ik geloof, nog meer welvaart verspreiden dan van de afschaffing van elke andere belasting te wachten is. Intussehen behoef ik hier wel niet aan te merken dat aan eene gave en eenvoudige afschaffing van dien accijns nog niet te denken is. Zoo de gelegenheid zich daartoe voordoet, zal niemand gelukkiger zijn dan ik, zoodanig voorstel te kunnen doen. Of het inmiddels doenlijk zal zijn het bezwaar te voorkomen dat door den geachten spreker uit Zaandam, den heer van Wessem, is aangevoerd, durf ik niet gelooven. Reeds nu leert de ondervinding dat de vrijdommen van accijns op de brandstoffen aan de fabrieken verleend, zoo voor de opbrengst der belasting als voor de eerlijke nijverheid, inderdaad droevige gevolgen hebben. Het is treurig dit te moeten zeggen, maar er wordt van die vrijdommen een verregaand misbruik gemaakt. Zoo men nu het $^1/_{20}$ dat van den accijns door de fabrieken betaald wordt nog gaat verminderen en dezen vrijdom verandert in eenen geheelen of bijna geheelen vrijdom van den accijns, dan zal dit misbruik nog grooter worden. Ik moet dus erkennen hierin zeer groot bezwaar te zien, indien men althans de geheele opbrengst der belasting niet in de waagschaal wil stellen, wat voorzeker ook te ontraden is.

In de laatste plaats blijft mij nog over, antwoord te geven aan den geachten spreker uit Zuidholland (den heer van Rijekevorsel), die gewezen heeft op de wenschelijkheid, dat de hier te lande vigerende wettelijke bepalingen op het gemaal zoodanig ingerigt wierden, dat men ook meel voor den uitvoer mogt kunnen malen. Dit is evenwel niet zoo gemakkelijk als de geachte spreker meent; ware de oplossing, die hij in zijne rede gegeven heeft, genoegzaam, er zou geene nieuwe oplossing noodig zijn. Immers, de wet op het gemaal beveelt reeds in hare artt. 52 en 53 restitutie van den accijns voor het meel, zoo gebuild als ongebuild, dat uitgevoerd mogt worden; en ware het dus genoeg, dat bij uitvoer restitutie van den accijns plaats vond, dan had men geene wettelijke bepaling noodig. Maar het bezwaar dat de spreker bedoelt, is van een anderen aard. Zoo men meel maalt voor den uitvoer, is eene andere wijze van fabriceren noodig, en deze is het juist, die niet overeen te brengen is met de bestaande wettelijke bepalingen. Het verschil is zóó groot, dat ik, die de quaestie heb onderzocht en trachten te doorgronden, geen middel heb kunnen ontdekken om het bezwaar uit den weg te ruimen, zonder de opbrengst van het gemaal geheel in de waagschaal te stellen.

Ik wil gaarne erkennen, dat ik, bij eene nadere lezing, het antwoord, ten deze door mij aan de Commissie van Rapporteurs gegeven, eenigzins te absoluut en te positief acht, en de hoop nog niet verloren geef, dat zich eenig ander middel zal doen vinden om aan het geopperde bezwaar te gemoet te komen. Of het niet groote moeite zal kosten een dergelijk middel te vinden, — of de formaliteiten in dat geval niet zoo uitgebreid zullen moeten zijn dat het inderdaad de moeite niet waard zal wezen er gebruik van te maken, weet ik nog niet. Ik zal het echter tot een punt van naauwgezet onderzoek maken, want even als de geachte spreker wensch ik hartelijk dat die zaak tot stand kome.

De heer **van Wessem**: De heer Minister van Finantien heeft mij de eer bewezen van te antwoorden op een bezwaar, dat ik heb geopperd. Ik moet mij zeer ongelukkig uitgedrukt hebben of niet goed begrepen zijn geworden door den heer Minister, of wel moet de een voor den ander zijn genomen. Het bezwaar dat bij mij bestond was niet, dat ik onbeperkten vrijdom der brandstoffen wilde hebben; maar ik verlangde dat de fabrieken in Limburg gelijke lasten zouden dragen als die in de overige provincien. In het behoud van het $^1/_{20}$ van den accijns zie ik

voor mij geen bezwaar. Ik behoor zelf tot de industrielen, die van brandstoffen in hunne fabriek gebruik maken; maar ik verlang dien algeheelen vrijdom niet. Het antwoord van den heer Minister zal gerigt moeten zijn geweest aan den geachten afgevaardigde uit Maastricht.

De heer **van Rijckevorsel:** Het is minder voor den Minister van Finantien, die, geloof ik, mij zeer goed begrepen heeft, dan wel voor sommige mijner geachte medeleden, dat ik meen nog eene kleine opheldering te moeten geven. Ik weet zeer wel, dat de restitutie verleend wordt op meel; maar het meel dat ten uitvoer geschikt is, kan thans in ons land, behalve daar waar de admodiatie bestaat, niet vervaardigd worden, omdat de tarwe niet op de molens zelve mag gemaakt worden tot bloem, maar daar slechts eens gemalen mag worden en vervolgens gaat naar de bakkers en daar wordt gebuild; terwijl de bewerking om meel te verkrijgen, gelijk dat voor de verzending verlangd wordt, op de molens zelve moet geschieden, waar die bewerking drie maal moet plaats hebben, hetgeen thans door de wet verboden wordt.

De heer **Minister van Finantien:** Ik heb inderdaad den afgevaardigde uit Noordholland (den heer van Wessem) verkeerd begrepen. Ik heb gemeend uit het door hem geopperde bezwaar te moeten afleiden, dat hij de afschaffing van den accijns voor alle fabrieken als wenschelijk beschouwde, en de bedenkingen die hij nu gemaakt, of liever de wensch, dien hij thans geuit heeft, tot daarstelling eener verhooging van den accijns ten laste der fabrieken in Limburg, om op die wijze gelijkheid te erlangsn, kan wel bij andere gelegenheden een onderwerp van overweging uitmaken, maar thans zou ik er bezwaar in vinden. Want ik voor mij, ik herhaal het, wensch dat er mogelijkheid ware om tot eene geheele afschaffing te geraken en zoo lang het mij niet zal gebleken zijn, dat die wensch tot de onmogelijkheden behoort en dat de schade welke de schatkist ten gevolge dier afschaffiing zou lijden, niet kan hersteld worden op eene geheel voldoende wijze, die geene beginselen van ons belastingstelsel in gevaar brengt, zoo lang heb ik bezwaar om, hoezeer de ongelijkheid erkennende, die ongelijkheid op te heffen. Ik houd dit voor onraadzaam in den stand waarin de zaken zich thans bevinden.

De heer **Regout:** Bij mijne vorige rede heb ik geenszins verlangd, dat het twintigste gedeelte van den accijns, die op de steenkolen ligt, worde opgeheven. Ik heb alleen bedoeld den Minister in bedenking te geven, of er ook een middel kon gevonden worden, om de kleine nijverheid dezelfde voordeelen te doen genieten als de groote industrie. Het komt mij voor, zoo als de Minister dit ook zeer duidelijk gezegd heeft, dat, indien er geen toezigt was op de consumtie der steenkolen en de fabricatie, zeer veel gesluikt zou worden, en dat het behoud van dat twintigste gedeelte noodig is tot voorkoming der sluikerij.

De heer **Minister van Finantien:** Aan het verlangen van den vorigen spreker, om den vrijdom van accijns, thans aan de grootere industrie verleend, ook tot de geringere uit te strekken, kan niet worden voldaan. Het is thans reeds hoogst moeijelijk, bijna onmogelijk, de misbruiken tegen te gaan en nu vraag ik, wanneer de vrijdom wordt uitgestrekt tot alle mogelijke ambachten zelfs, voor de brandstoffen die tot uitoefening daarvan noodig zijn, waar dan de middelen te vinden tot wering van de misbruiken. Ik ben voor eene geheele afschaffing van dien accijns. Mogt daartoe de mogelijkheid bestaan, dan zal ik die gaaf voordragen, maar ze thans onder den vorm van eene bevordering der nijverheid met der daad daar te stellen, acht ik onraadzaam.

De heer **van Andringa de Kempenaer.** [*Deze rede zal later worden medegedeeld.* II.]

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wets-ontwerp met 33 tegen 3 stemmen *aangenomen*. *Tegen*, de heeren: de Villers de Pité, d'Ablaing van Giessenburg en Cremers.

Verslagen ter tafel gebragt: 1°. over het wets-ontwerp tot opneming der veenderijen onder 's Gravenhage en Monster onder de irreguliere veenderijen; 2°. over dat tot het tijdelijk in omloop blijven van tien millioen der muntbiljetten van 1849; 3°. over dat tot aanvulling der wetten op de pensioenen der zee- en landmagt: 4°. over de wets-ontwerpen tot naturalisatie van J. F. C. van Baar van Slangenburgh en negen anderen; 5°. tot vaststelling der begrooting wegens den arbeid der gevangenen over 1853; 6°. over dat tot aflossing of verwisseling der nationale schuld; 7°. over dat tot verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting van 1851; 8°. over dat tot regeling der kosten van ontvangst van belastingen, door het Rijk voor de provincien en gemeenten en door de gemeenten voor het Rijk geïnd; 9°. over dat tot goedkeuring eener additionnele overeenkomst van handel en scheepvaart met de Vereenigde Staten van Noord-Amerika, en 10°. over dat tot bewaring der oude hypotheek-registers; *drukken, ronddeelen en de beraadslaging over de vijf eerste wets-ontwerpen achtereenvolgens te houden op aanstaanden Vrijdag, des voormiddags ten half twaalf ure en over de volgende op Zaturdag aanstaande, des voormiddags ten elf ure.*

De vergadering wordt gescheiden.

VERSLAGEN UITGEBRAGT IN DE ZITTING VAN DEN 16DEN DECEMBER.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

voor het Wets-ontwerp tot opneming van de Veenderijen onder 's Gravenhage en Monster onder de irreguliere veenderijen.

Bij de behandeling van dit wets-ontwerp in de Afdeelingen zijn geene bedenkingen gerezen.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs den 14den December 1852.

VAN ANDRINGA DE KEMPENAER.
VAN AYLVA VAN PALLANDT.
TONCKENS.
DE BRAUW.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

voor het Wets-ontwerp tot tijdelijk in omloop blijven van tien millioen der muntbiljetten van 1849.

Bij de overweging van dit Wets-ontwerp is door één Afdeeling gewezen op den wensch, uitgedrukt in het Verslag van de Eerste Kamer in dato 20 April 1852 over het Wets-ontwerp tot uitgifte van muntbiljetten, bij het 2de artikel, dat namelijk de Regering er op bedacht zij, de verschillende soorten van muntbiljetten te onderscheiden door verschillende vorm en kleur, die men meent, dat door de gebruikers allezins worden verlangd.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs den 14den December 1852.

BORSKI.
VAN AYLVA VAN PALLANDT.
TONCKENS.
VAN ROIJEN.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

over het Wets-ontwerp tot aanvulling der wetten op de pensioenen der Zee- en Landmagt.

Dit Wets-ontwerp heeft bij het onderzoek in de Afdeelingen geene aanleiding tot opmerkingen gegeven.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs den 14den December 1852.

VAN ANDRINGA DE KEMPENAER.
D'ABLAING VAN GIESSENBURG.
BOXMAN.
BEERENBROEK.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

over de tien Wets-ontwerpen tot naturalisatie van J. F. C. van Baar van Slangenburgh *en negen andere personen.*

In de Afdeelingen zijn geene bedenkingen tegen deze Wets-ontwerpen gerezen.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs den 14den December 1852.

VAN ANDRINGA DE KEMPENAER.
VERHEIJ VAN DEN BOGAARD.
BOXMAN.
BEERENBROEK.

ZITTING VAN DEN 16DEN DECEMBER.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

nopens het Wets-ontwerp tot vaststelling der afzonderlijke begrooting van de uitgaven wegens den arbeid der gevangenen over 1853, *en tot aanwijzing der middelen tot dekking van die uitgaven.*

In éene Afdeeling zijn de resultaten der gevangenis voor jeugdige veroordeelden te Rotterdam ter sprake gekomen. Eenige leden betreurden, dat dezelve minder gunstig zijn, en uitten daarbij de meening, dat de oorzaak hiervan voornamelijk daarin schijnt te liggen, dat die gevangenen niet genoegzaam bezig worden gehouden, terwijl het personeel, dat met het toezigt over de jeugdige veroordeelden is belast, niet talrijk genoeg werd geoordeeld.

Aldus vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs den 15den December 1852.

'T HOOFT.
BOSCH VAN DRAKESTEIN.
VAN SASSE VAN YSSELT.
REGOUT.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

over het Wets-ontwerp tot regeling der kosten van ontvangst van belastingen door het Rijk voor de provincien en gemeenten, en door de gemeenten voor het Rijk geind.

Bij dit Wets-ontwerp zijn aan de Commissie van Rapporteurs geene aanmerkingen ter mededeeling aan de Vergadering voorgekomen.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs den 16den December 1852.

'T HOOFT.
CREMERS.
VAN WESSEM.
BEERENBROEK.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

over het Wets-ontwerp tot goedkeuring eener additionele overeenkomst van handel en scheepvaart met de Vereenigde Staten van Noord-Amerika.

Algemeen heeft men bij het onderzoek van dit Wets-ontwerp in de Afdeelingen verklaard de strekking van het tractaat goed te keuren en te berusten in de toelichtingen, door de Regering bij het aanbieden van dit Wets-ontwerp en bij de discussien in de Tweede Kamer der Staten-Generaal gegeven.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs den 16den December 1852.

BORSKI.
VAN BEECK VOLLENHOVEN.
VAN WESSEM.
BLANKENHEIJM.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

voor het Wets-ontwerp tot aflossing of rentevermindering van Nationale Schuld.

Bij het onderzoek van dit Wets-ontwerp hebben onderscheidene leden hunne belangstelling in de gedane voordragt betuigd. Zij verheugden zich dat aan de Regering daarbij eene wenschelijke ruimte van handeling is voorbehouden, en gevoelden de groote verantwoordelijkheid, welke de Minister op zich neemt. Zij koesterden dan ook de hoop, dat het hem gelukken zal dezen maatregel op de voordeeligste wijze voor 's Lands schatkist uit te voeren, en dat de omstandigheden zullen medewerken om de rentevermindering tot op $3\frac{1}{2}$ ten honderd te kunnen doen afdalen: terwijl zij gaarne de verklaring aflegden, dat zij vertrouwen stellen in de bedoelingen der Regering, om de zaak ten meesten nutte voor 's Lands finantiele belangen te bestieren.

Eenige andere leden hebben zich bepaald bij de betuiging hunner tevredenheid, dat er een maatregel tot vermindering van den rentelast wordt voorgedragen. Zij gaven de voorkeur aan het gewijzigd wets-ontwerp boven hetgeen oorspronkelijk is voorgesteld.

Men begreep overigens dat het thans voor het welslagen van den maatregel niet anders dan nuttig kan zijn, om zich bij deze gelegenheid van veelzijdige beschouwingen daarover te onthouden. En toen door slechts enkele leden aangaande de wenschelijkheid van amortisatie boven conversie meeningen werden geuit, welke de overige leden geenszins konden beamen, zoo stemde de meerderheid hierin geheel overeen, dat de voorgedragen wet juist daarom alle goedkeuring verdient, omdat zij, bijaldien de tijdsomstandigheden geene conversie mogten vergunnen, tot eene amortisatie alle gelegenheid geeft; terwijl het gevolg zoowel van verwisseling van schuld als van schulddelging zal zijn eene vermindering van den rentelast, welke alle de leden inzonderheid wenschten tot stand gebragt te zien.

Ten aanzien van art. 10 in verband met art. 8 is door eenige leden aangemerkt dat, hoezeer uit de redactie der wet vrij duidelijk de bedoeling schijnt te kunnen worden afgeleid, om de courtagie aan elken houder van acten van aandeel of certificaten van inschrijving, en niet uitsluitend aan makelaars, ná de stempeling uit te betalen, desniettemin eene verzekering daaromtrent van Regeringswege voor de toepassing niet overbodig zal zijn.

Men wenschte zich bij het mededeelen dezer vraag te bepalen, ten einde den Minister in staat te stellen daarop bij de discussie over het wets-ontwerp eenig antwoord te geven. In het belang eener meer bespoedigde afdoening dezer gewigtige zaak, heeft men het uitbrengen van dit Verslag, door het afwachten van schriftelijk antwoord, niet willen vertragen.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, op den 16den December 1852.

BORSKI.
VAN BEECK VOLLENHOVEN.
VAN NISPEN VAN PANNERDEN.
BLANKENHEIJM.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

voor het Wets-ontwerp tot bewaring van de oude Hypotheek-registers.

§ 1. In het algemeen is dit Wets-ontwerp met goedkeuring in de Afdeelingen ontvangen. Slechts in éene Afdeeling heeft men opgemerkt, dat ten onregte dit wets-voorstel door de Regering was genoemd eene wijziging van enkel reglementairen aard in de bestaande wetgeving. Die leden oordeelden integendeel deze wijziging te zijn van veruitziende gevolgen en niet boven elke bedenking verheven. Immers, wanneer art. 6 der wet van 4 Julij 1842 (*Staatsblad* n°. 16) aldus gewijzigd wordt, dat ook na de tien jaren, daar bedoeld, de oude hypotheek-registers niet ter griffie der regtbanken worden overgebragt, maar ten kantore der hypotheek-bewaarders blijven, schijnt door die wijziging een geschilpunt te zullen blijven bestaan en nieuwe kracht te erlangen, dat ook vroeger zoowel bij de administratie als bij den regter is gerezen.

Nadat namelijk de genoemde wet van 1842 had bepaald dat de hypothecaire inschrijvingen volgens de Fransche wetgeving genomen, binnen een termijn van twee jaren na de wet van 1842 zouden moeten op nieuw ingeschreven worden, om niet krachteloos te worden, terwijl art. 7 dier wet alleen van het verlies van den rang dier vroegere inschrijving bij verzuim van nieuwe inschrijving gewaagt, heeft zich meermalen de vraag voorgedaan of aan de oude insehrijvingen op de oude registers voorkomende, inderdaad nog eenige kracht moest worden toegekend.

Door de bepaling evenwel, dat na verloop van tien jaren die registers ter griffie zouden worden overgebragt, was althans na dien termijn, en dus na 1852, die vraag eenigermate beslist, immers voor de practijk minder belangrijk geworden. Indien toch die registers eenmaal bij de regtbanken zijn overgebragt, kan geene doorhaling daarop meer plaats hebben, kunnen geene officiele staten daaruit meer afgegeven worden, terwijl de bepaling zelve reeds aanduidt dat de wetgever die registers minder ter zake dienende en dus die inschrijvingen als krachteloos beschouwt. Nu zullen volgens dit Wets-ontwerp die registers blijven bij de hypotheek-bewaarders, en ook in het vervolg zal dus zoowel bij de administratie als bij den regter de beantwoording der vraag te pas kunnen komen, en verschillend opgelost, omtrent de kracht dier oude inschrijvingen.

Die leden meenden dat de Regering door dit Wets-ontwerp nieuw voedsel gaf aan de bewering, dat de kracht dier oude inschrijvingen blijft voortduren, en zoo zou het volgens hen geschie-

den kunnen, dat bijzondere personen bij beslissing der administratie, of bij regterlijk vonnis, de vroegere inschrijvingen op hun onroerend goed zagen herleven, die zij meenden, dat, wegens het verzuim van het nemen van nieuwe inschrijving volgens de wet van 1842, waren vervallen.

Nog bestaat er eene andere reden, volgens die leden, om niet langer dan de wet van 1842 voorschrijft, de bewaring der oude registers aan de hypotheekbewaarders op te dragen. Sommigen toch dier ambtenaren, hetzij eenige kracht toekennende aan die oude inschrijving, hetzij om andere oorzaak, raadplegen, zoo zij geroepen worden een staat van inschrijvingen op eenig goed aan belanghebbenden af te geven, ook deze registers en nemen daaruit extracten in die staten op, waardoor die van meerder omvang en daardoor veel kostbaarder zijn, terwijl de onzekerheid omtrent de kracht dier inschrijvingen zich dan telkens zal vernieuwen. Na de overbrenging dier registers bij de regtbanken zou dergelijk bezwaar niet kunnen ontstaan.

§ 2. Vrij algemeen heeft men deze gelegenheid aangegrepen om bij de Regering aan te dringen op eene partiele herziening van ons hypothecair stelsel en van die voorschriften op dit gebied, die bij ondervinding gebleken zijn verbetering te vereischen. Dit uit te stellen tot eene algemeene herziening schijnt ondoelmatig.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs den 16den December 1852.

'T HOOFT.
CREMERS.
VAN WESSEM.
VAN ROIJEN.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

over het Wets-ontwerp tot verhooging van de VIIde afdeeling van het Vde hoofdstuk der Staatsbegrooting van 1851.

Over het algemeen heeft men zich in de Afdeelingen der Kamer zeer genegen betoond om de thans voorgestelde bijdrage voor het ontbrekende wegens de kosten der droogmaking van het Haarlemmer-meer toe te staan.

1. Verscheidene leden hebben gewenscht dat aan de Regering zou worden aanbevolen, om toch alle gepaste middelen aan te wenden tot afvoer van het overtollige water, opdat de gronden, daarmede thans bezwaard, van dien overlast bevrijd worden.

2. Eenige andere leden hebben de meerdere kosten der droogmaking, boven hetgeen daarvoor oorspronkelijk was geraamd, niet onopgemerkt willen laten, te minder, nu de daarstelling van onderscheidene belangrijke werken van openbaar nut, van jaar tot jaar wordt aangevangen. Zij meenden daarom er op te mogen aandringen, dat de kosten van zoodanige werken toch vooral niet lager dan de werkelijke behoefte die kan doen verwachten, zullen worden geraamd, ten einde te verhoeden, dat de natie niet telken reize bij de ontdekking van het ontbrekende worde te leur gesteld.

3. Ook hebben eenige leden den wensch te kennen gegeven, dat nu het tijdstip der finale droogmaking nadert, geen tijd verloren, maar het uitgegeven kapitaal zoo spoedig mogelijk productief gemaakt worde. Als middel daartoe werd door hen aanbevolen het verkoopen van zoodanige gronden, over het eigendom waarvan geen geschil bestaat. Dit scheen hun te meer noodzakelijk, omdat eene verwaarloozing van reeds drooggemaakte gronden, in onderscheidene opzigten voor die gronden zelve zeer nadeelig blijkt te zijn. Tegen den verkoop van alle de drooggeworden gronden schijnt voor alsnog bezwaar te bestaan, uit hoofde van met de stad Leyden gerezen moeijelijkheden. Zij zouden die hoe eer zoo liever opgeruimd wenschen te zien, en meenden daarom nadrukkelijk aan de zorg der Regering te moeten aanbevelen, dat zij door een behoorlijk toezigt op de wijze van procederen, alle pogingen in het werk stelle, om den uitslag van het bestaande regtsgeding zooveel mogelijk te bespoedigen.

Aldus vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs den 16den December 1852.

BORSKI.
VAN FOREEST.
VAN SASSE VAN YSSELT.
VAN ROIJEN.

ZITTING VAN DEN 16DEN DECEMBER.
(SUPPLEMENTBLAD.)

REDEVOERINGEN, *uitgesproken door den heer* **van Andringa de Kempenaer** *in de zitting van den 16den December, bij de beraadslaging over het wets-ontwerp tot wijziging der bepalingen nopens de heffing bij admodiatie van sommige accijnsen in Limburg.*

I. [Zie bladz. 38.]

De exceptionele toestand, waarin het hertogdom Limburg verkeert, is de aanleiding dat de Regering dit wets-ontwerp heeft aangeboden. Ik zal weinig over de wet zelve zeggen, ik wil alleen aanwijzen hoe moeijelijk het is eene indirecte belasting te veranderen in eene directe, en de maatstaven te vinden om daarnaar dat indirecte op eene directe wijze te heffen. Wat het onderwerp *gemaal* betreft, vind ik het eigenaardig, dat de belasting daarop zich weder verdeelt over de *personen* als het gemaal consumerende. Ik zal niet spreken over de verhouding, maar ik wil uwe aandacht, Mijne Heeren, bepalen op de wijze, waarop die admodiatie is geregeld ten opzigte van de *brandstoffen*. Men heeft om de admodiatie daar te stellen een maximum gesteld voor de brandstoffen ten opzigte van de bevolking. Nu is bij mij de vraag gerezen — ik heb die niet in de sectien kunnen opperen, want ik had de eer niet bij de beraadslaging aldaar te kunnen tegenwoordig zijn, — nu is, zeg ik, de vraag bij mij gerezen of het niet meer eigenaardig zou wezen, wanneer men bij het stellen van eene admodiatie op de brandstoffen, die bragt op de stookplaatsen en niet op de personen. Wanneer ik toch in aanmerking neem, dat in een zelfde gezin vijf à zes personen genot van hetzelfde vuur hebben, terwijl in een ander gezin zoo vele stookplaatsen worden gebruikt, dan kan men mij, ja, tegenwerpen dat dit gevonden kan worden door het maximum of het minimum, maar ik veronderstel dat gegoede ingezetenen zich aan één vuur verkiezen te vergaderen, terwijl integendeel anderen de brandstoffen verdeelen, en meer vuren gebruiken; ik vraag dan of het niet meer overeenkomstig de billijkheid zou zijn, dat men eene goede admodiatie voor de brandstoffen zocht te vinden niet op de hoofden maar op de stookplaatsen. — Verder heeft het verslag mij aanleiding gegeven, om terug te komen op eene zaak, die in deze Vergadering meermalen is behandeld, ik bedoel den exceptionelen toestand waarin het hertogdom Limburg nog steeds verkeert ten opzigte van de grondbelasting. De grondbelasting is eene zaak, die niet aan die moeijelijkheden onderhevig is en hare regeling heeft geenszins dat bezwaar als ten aanzien eener admodiatie op de levensmiddelen. De grondbelasting treft den onmiddellijken bezitter en nu kan ik niet toegeven dat de toestand van den grondbezitter in het ééne gewest gunstiger behoort te wezen dan in een ander. Deze zaak ware eenvoudig te regelen; de grondslagen daarvoor zijn voorhanden. Ik heb dat gedeelte van het verslag met belangstelling gelezen, maar mag niet ontveinzen dat het daarop door de Regering gegeven antwoord mij bevreemd heeft. Met een enkel woord en zonder verdere justificatie van het beginsel wordt daarin gezegd: » het punt der grondbelasting wordt niet uit het oog verloren." Het is ons echter bekend dat dit onderwerp reeds meermalen is ter sprake geweest, en daar ik mij ten pligt gesteld heb mijne roeping nimmmer uit het oog te verliezen, zal ik steeds bij onregelmatigheden, waar deze zich voordoen, zoo als hier het geval is, daarop terugkomen. Wanneer de Regering zegt: *dit punt wordt niet uit het oog verloren* en ik dus niet mag vernemen hoe ver die straal van vooruitzigt reeds gevorderd is en in hoever of er hoop kan bestaan dat die zaak tot een goed einde zal worden gebragt, dan ben ik in mijne verwachting te leur gesteld.

Ik herhaal, ik zal mijne goedkeurende stem aan dit ontwerp van wet geven, maar indien het mogelijk is, zal het mij zeer aangenaam zijn van den Minister van Finantien te mogen vernemen hoe ver deze zaak thans gevorderd is en hoe ver, naar zijn inzien, het tijdstip nog verwijderd is waarop deze zaak in billijkheid zal geregeld worden.

II. [Zie bladz. 41.]

Ik kan mij niet geheel vereenigen met het antwoord des Ministers ter zake van de regeling der zoo veelbesprokene grondbelasting in Limburg. Verre zij het van mij, dat ik niet in het oog zou houden den exceptionelen toestand waarin dat gewest verkeert, maar die exceptionele toestand moet reeds opgenomen zijn in de waardering der eigendommen, die tot grondslag dient bij de bepaling van de grondbelasting. Doch de bepaling van de quota dier belasting mag niet afhankelijk zijn van eenige andere oorzaak, dan van de waardering volgens het kadaster; en wanneer daartoe *langzamerhand* gekomen wordt, dan zou Limburg in evenredigheid van andere provincien kunnen worden aangeslagen. Ik weet wel, dat niet in alle provincien dezelfde verhouding tusschen de waarde van het kadaster en de belasting zelve heerscht. Het zal den Minister toch ten volle bekend zijn, dat er altijd aan de hoofdsom der grondbelasting 4 ton is ten offer gebragt, dat aan de schatkist in eerlijkheid en billijkheid toekomt, maar om al de oneenigheden, die over het kadaster der grondbelastingen zooveel jaren hebben plaats gehad, op te ruimen, heeft men voor sommige provincien een gelijkmatigen aanslag aangenomen, voor andere provincien is er in berust dat zij slechts tot $^3/_4$ der kadastrale waarde zijn in aanmerking gekomen. De tijd is daarover verloopen, en de billijkheid is daardoor gestikt. Maar ten opzigte van het hertogdom scheelt er zooveel aan, dat de Regering er, op aandrang der Vertegenwoordiging, toe is gekomen om de zaak ter regeling te beloven, en het is den Minister bekend, zoo als een geacht spreker uit Overijssel zoo even heeft aangehaald, welke de gronden waren waarom de Vertegenwoordiging zich, althans wat deze Kamer betreft, met die voordragt niet mogt vereenigen. Maar ik moet den Minister opmerkzaam maken (ik behoef het waarschijnlijk niet te doen), waartoe die ongeregelde staat van zaken in Limburg aanleiding geeft, hiertoe namelijk: dat waar nieuwe gebouwen, landontginningen in de grondbelasting zullen deelen, de quota voor den aanslag tegen 12 worden gerekend, terwijl de andere eigendommen in dat gewest slechts de helft van den aanslag betalen. Het is, wanneer men de zaak in billijkheid in verhouding wil brengen, nuttig dat die staat van zaken ophoude, en ik houd mij overtuigd, dat de Minister van Finantien te zeer de gronden van de zaak moet apprecieren, om haar afhankelijk te stellen, zoo als ons werd te kennen gegeven, van eene meer algemeene herziening die voor andere provincien ook moet plaats hebben. Het is ons toch allen bekend hoe moeijelijk het zal zijn om bij het werk des kadasters tot eene billijke evenredigheid en verhouding te komen.

Wanneer men nu een onderdeel van cene algemeene verbetering wil afhankelijk stellen, dan schiet de laatste straal van hoop weg. Ik vertrouw dat het den Minister minder moeijelijk zal wezen, om betere verhouding te brengen in de gebouwde eigendommen; ik geloof inderdaad dat die zaak voorzicning vordert. Het leggen van spoorwegen, het ontginnen van gronden, heeft den toestand van vele panden veranderd; zonder in bijzonderheden op dit oogenblik te willen of te kunnen treden, is het ons allen bekend dat uit dien veranderden toestand van zaken zeer groote en stuitende onregelmatigheden zijn voortgevloeid.

ZITTING VAN DEN 17DEN DECEMBER.

14DE ZITTING.

ZITTING VAN VRIJDAG 17 DECEMBER.

(TEN 11½ URE.)

Zonder beraadslaging aangenomen: 1°. het wets-ontwerp tot opneming van de veenderijen onder 's Gravenhage en Monster onder de irreguliere veenderijen: 2°. dat tot het tijdelijk in omloop blijven van tien millioen der muntbiljetten van 1849; 3°. dat tot aanvulling der wetten op de pensioenen der zee- en landmagt; 4°. dat tot naturalisatie van J. F. C. van Baar van Slangenburgh en negen anderen; en 5°. dat tot vaststelling der begrooting wegens den arbeid der gevangenen over 1853. — Verslagen uitgebragt over eenige wets-ontwerpen; bepaling van den dag der beraadslaging.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 34 leden, de heeren: Borski, van Lidth de Jeude, de Bruijn, Martens van Sevenhoven, Regout, d'Ablaing van Giessenburg, Beerenbroek, Verheij van den Bogaard, Boxman, van Eijsinga, Cost Jordens, van Beeck Vollenhoven, van Wessem, Bosch van Drakestein, de Sitter, van der Lek de Clercq, 't Hooft, van Rijckevorsel, Cremers, Tonckens, van Nispen van Pannerden, van Aylva van Pallandt, de Villers de Pité, van Heeckeren van Wassenaer, de Brauw, van Rhemen van Rhemenshuizen, van Weel, de Jonge van Ellemeet, van Dam van Isselt, van Foreest, van Andringa de Kempenaer, van Swinderen en van Roijen;

en de Ministers van Justitie, van Finantien, van Marine en van Oorlog.

De notulen worden gelezen en goedgekeurd.

De wets-ontwerpen:

1°. **tot opneming der veenderijen onder 's Gravenhage en Monster onder de irreguliere veenderijen;**

2°. **tot het tijdelijk in omloop blijven van tien millioen der muntbiljetten van 1849;**

3°. **tot aanvulling der wetten op de pensioenen der zee- en landmagt;**

4°. **tot naturalisatie van:**

J. F. C. van Baar van Slangenburgh, *H. R. Dinkla*, *F. M.* baron *van der Capellen*, *E. E. Ernst*, *J. H. J. Sterneberg*, *M. Stein*, *J. F. Huffstadt*, *J. H. Lehmann*, *G. L. C. H.* graaf *van Ranzow* en *J. P. Heeren*;

5°. **tot vaststelling der begrooting wegens den arbeid der gevangenen over 1853,** — zonder beraadslaging met algemeene stemmen *aangenomen.*

Verslagen ter tafel gebragt: 1°. over het wets-ontwerp tot bekrachtiging van provinciale belastingen in Zeeland; 2°. over de wets-ontwerpen tot bekrachtiging van provinciale belastingen in onderscheidene provincien; 3°. over het wets-ontwerp tot bekrachtiging eener provinciale belasting in Zeeland (steigergelden); — *drukken, ronddeelen en de beraadslaging te houden op Maandag aanstaande, des voormiddags ten elf ure.*

De vergadering wordt gesloten.

VERSLAGEN UITGEBRAGT IN DE ZITTING VAN DEN 17DEN DECEMBER.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS *voor het Wets-ontwerp tot bekrachtiging eener provinciale belasting in Zeeland.* (*Steigergelden.*)

§ 1. Bij de behandeling van dit Wets-ontwerp in de Afdeelingen zijn twee verschillende denkbeelden geopperd omtrent de vraag, of hier inderdaad sprake is van eene provinciale belasting, gelijk die bij art. 129 der Grondwet wordt bedoeld, en of dus inderdaad de considerans van dit wets-ontwerp met juistheid uitdrukt dat de tusschenkomst der wetgevende magt voor deze heffing in de provincie Zeeland wordt vereischt.

§ 2. Eenige leden meenden deze vraag, om later aan te voeren gronden, allezins bevestigend te moeten beantwoorden. Anderen echter bestreden dit denkbeeld, voornamelijk om deze redenen:

1°. Volgens art. 238 der wet voor de gemeentebesturen, worden eenige door de gemeenten gedane heffingen met belastingen gelijkgesteld en bij die wet voor belastingen gehouden. Die gelijkstelling bij de wet geeft dus te kennen, dat in den regel en zonder zulk wettelijk voorschrift die heffing geene belasting is. Daaronder behoort ook haven- en kaaigeld, volkomen van denzelfden aard, als wat in het onderhavige wets-ontwerp *steigergeld* genoemd wordt. Om nu dergelijke heffing door eene provincie, als belasting te kunnen beschouwen, zal de provinciale wet even als de gemeentewet ze tot belasting uitdrukkelijk moeten maken. Dit is echter bij de provinciale wet niet geschied, en in plaats van met de Regering in art. 238 der gemeentewet een argument te vinden voor het beweren, dat hier is eene provinciale belasting, bedoeld bij art. 129 der Grondwet, meenen die leden veeleer, dat de gemeentewet het tegendeel aantoont. Reeds bij de Tweede Kamer der Staten-Generaal was er op gewezen, dat juist eene bepaling eenigzins overeenkomende met art. 238 der gemeentewet, gelijk die voorkwam in het eerste ontwerp van art. 117 der provinciale wet, daaruit later was weggenomen, hetgeen te meer voor de stelling pleitte, dat hier geene provinciale belasting in den zin der wet bestond, waar het eene heffing gold die de wetgever uitdrukkelijk verlangd had niet als belasting te beschouwen. Dat de Regering bij de behandeling der provinciale wet bij monde van den heer Minister van Binnenlandsche Zaken het beginsel zou hebben gehuldigd, dat retributien voor het gebruik van provinciale werken belasting zijn zouden, meende men, even als door eenige sprekers in de Tweede Kamer was geschied, op diezelfde gronden te mogen betwijfelen.

2°. Indien het heffen van betaling bij het gebruik van steigers belasting heet, dan zullen ook alle tollen en dergelijke retributien in hetzelfde geval verkeeren. De Regering heeft dit dan ook moeten toegeven; maar die leden kunnen evenmin die stelling beamen. Zeer te regt, meenen zij, is in de Tweede Kamer beweerd, dat onder belasting alleen te verstaan is wat in het gewone spraakgebruik daarvoor geldt, die heffingen namelijk, die door het Rijk, het gewest of de gemeente plegen gevorderd te worden van alle ingezetenen, tot bestrijding van hunne huishouding, tot betaling der uitgaven welke op die ligchamen rusten. Heffingen bij het gebruik van inrigtingen van publieke dienst van het Rijk, de provincien en de gemeenten, waarvan de opbrengst in de eerste plaats, zoo niet uitsluitend, strekt tot onderhoud dier eigendommen, tot bestrijding der kosten van oprigting, en daaraan alleen haren oorsprong zijn verschuldigd, verliezen geheel en al het karakter van belasting.

3°. Die leden wezen op de tegenstrijdigheid, die, volgens hen, gelegen zijn zou in het systeem, om juist deze heffing tot belasting te verheffen, terwijl niet slechts de tollen en dergelijke retributien overal voor alsnog van die classificatie bleven uitgesloten, maar ook juist in de provincie Zeeland op hare begrooting voor de dienst van 1851, onder de artikelen 5 en 6, voorkomen de inkomsten uit de verpachting der veren aan het Sloe en Gorishoek, die dan, volgens het stelsel der Regering, evenzeer als provinciale belasting zouden zijn te beschouwen, terwijl echter noch vroeger noch nu de bekrachtiging der wetgevende magt op die heffingen is gevraagd.

Het kwam aan die leden dan ook vreemd voor, nu van de Regering te vernemen, dat zij de tolheffing op provinciale wegen als provinciale belasting beschouwt, terwijl er sedert 1848 minstens een elftal Koninklijke besluiten zijn aan te wijzen, waarbij die tolheffing zonder tusschenkomst der wetgevende magt is geregeld. Zoo is dit voor de provincie Limburg geschied bij Koninklijke besluiten van 7 December 1848 en 28 Junij 1850; voor Zeeland, bij Koninklijke besluiten van 8 December 1848, 7 en 14 December 1849, 11 en 18 Januarij 1850; voor Groningen, bij besluit van 11 September 1849; voor Utrecht, bij Koninklijke besluiten van 24 September en 5 December 1849; voor Noordbrabant, bij Koninklijk besluit van 5 October 1851. Behalve het gevaar, dat er in ligt, nu te erkennen dat bij al deze heffingen de bekrachtiging der wetgevende magt had behooren gevraagd te worden, wilde men toch zijne verwondering te kennen geven, dat de Regering, na zoo herhaaldelijk in de gelegenheid te zijn geweest, dit onderwerp te overwegen, eerst nu blijken doet een ander beginsel te zijn toegedaan, immers daaraan gevolg te willen geven.

4°. Indien men immer kon toegeven dat de hier bedoelde steigergelden als provinciale belasting zijn te beschouwen, dan zou althans moeten blijken, dat het gebruik dier steigers verpligtend is en geen andere gelegenheid mag worden gebruikt om aan wal of aan boord van vaartuigen te komen in die localiteiten, waar dergelijk provincaal werk is opgerigt. Wel is waar spreekt men van dergelijk verpligt gebruik dier steigers in de nota van toelichting, door de Gedeputeerde Staten van Zeeland aan de Staten van dat gewest over dit onderwerp voorgedragen, gelijk die door den Minister van Binnenlandsche Zaken bij de discussien over dit wets-ontwerp in de Tweede Kamer is medegedeeld, doch vruchteloos zoekt men in het reglement door die Staten vastgesteld en bij dit wets-ontwerp overgelegd naar eenige bepaling, die tot zulk verpligt gebruik zou dwingen. Men erkende wel, dat door de gesteldheid der kusten en stroomen dikwerf eene zekere materiele verpligting werd opgelegd, om niet anders als aan de bedoelde steigers passagiers en goederen in te nemen en af te zetten, doch eene uitdrukkelijke, bij de wet voorgeschrevene verpligting meenden die leden nergens te kunnen opsporen.

§ 3. Andere leden konden echter geenszins in die gevoelens deelen. Volgens hen heeft de Regering zeer juist deze heffing als belasting beschouwd, die de bekrachtiging der wetgevende magt behoeft. Die leden oordeelen:

1°. dat het criterium van belasting daarin gelegen is, of de betaling geschiedt aan het Rijk, de provincie of de gemeente kraehtens eene verpligting ex jure publico, of wel ex jure privato, d. i. namelijk, of het Rijk, de provincie en gemeente betaling eischen als staatsregtelijke ligchamen, dan wel als eigenaren in hunne hoedanigheid van bloot zedelijke ligchamen. Elke heffing van de eerste soort, meenen zij, is belasting, onverschillig hoe ver de verpligting van het gebruik moge gaan; elke verpligting tot betaling voor het gebruik of genot der bijzondere eigendommen is niet als belasting te beschouwen.

Indien dus, gelijk hier, de provincie in het belang van de publieke dienst, als provinciaal bestuur werken inrigt ten behoeve der provincie en voor het gebruik dier werken eene retributie eischt, dan is die retributie eene betaling van belasting, die niet gevorderd mag worden, tenzij de wetgevende magt, volgens art. 129, die bekrachtigd hebbe door hare goedkeuring.

2°. Indien tegen deze stelling wordt aangevoerd, dat dan ook provinciale tollen en dergelijke retributien belastingen zijn zullen, dan moeten die leden verklaren zich volkomen te vereenigen met hetgeen de Regering in hare Memorie van Beantwoording bij dit wetsontwerp aan de Tweede Kamer heeft gezegd, dat inderdaad tollen op provinciale wegen provinciale belasting zijn. Zij beamen dan ook volkomen al de gronden door de Regering voor die stelling aangevoerd, doch kunnen niet met haar instemmen, dat de regeling der provinciale toltarieven bij de wet, zal behooren te worden uitgesteld tot na de daarstelling eener algemeene wet op den waterstaat. Integendeel, bij het hooge belang der zaak schijnt het dringend noodig, spoedig eenen toestand te doen ophouden, die met de voorschriften der Grondwet op dit punt niet wel overeen te brengen is. Als men daarbij bedenkt, dat na de aanbieding eener partiele wet voor de waterschapsbesturen het spoedig indienen eener algemeene wet op den waterstaat niet schijnt te kunnen worden verwacht, is het vooral een vereischte, reeds nu dit bijzondere punt in overeenstemming met het voorschrift der Grondwet te brengen.

3°. Indien dergelijke heffingen, als hier bedoeld zijn, aan de beoordeeling der wetgevende magt onttrokken bleven, dan zou het voorschrift van art. 129 der Grondwet althans gedeeltelijk ijdel blijken te zijn. De provinciale besturen zouden dan zeer vele uitgaven, door het doen van allerlei heffingen bij gebruik, kunnen bestrijden en de contrôle der wetgeving, door de Grondwet verlangd, telkens ontduiken.

§ 4. *Art.* 1. Eenige weinige leden oordeelden, dat het tarief voor de heffing niet in de wet moest worden opgenomen, daar aan de wetgeving slechts de beoordeeling van het beginsel der provinciale belasting wordt gelaten. Anderen, ofschoon behoorende tot die leden, die deze heffing niet als belasting beschouwen, meenden, dat, zoo eenmaal het beginsel der Regering wordt aangenomen, ook het tarief der heffing aan de goedkeuring der Staten-Generaal moet onderworpen worden.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs den 17den December 1852.

VAN SWINDEREN.
VAN WEEL.
VAN RHEMEN VAN RHEMENSHUIZEN.
DE BRAUW.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

voor tien Wets-ontwerpen tot bekrachtiging van even zoo vele provinciale belastingen.

§ 1. Over het algemeen zijn deze wets-ontwerpen met goedkeuring in de Afdeelingen ontvangen.

Omtrent het ontwerp tot bekrachtiging der heffing van een regt voor het gebruik van de nieuwe haven te Groningen hebben eenige leden geoordeeld, dat dergelijke heffing geene provinciale belasting is, volgens art. 129 der Grondwet aan de bekrachtiging der wetgevende magt onderworpen.

Dit gevoelen steunt geheel op dezelfde gronden, die reeds bij de behandeling van een wets-ontwerp tot bekrachtiging der heffing voor het gebruik der provinciale steigers in Zeeland, in het breede bij het Verslag dezer Kamer zijn ontwikkeld. De Commissie neemt de vrijheid daarhenen te verwijzen.

§ 2. Door eenige leden is de aanmerking gemaakt, dat, terwijl bij het bovengenoemde wets-ontwerp tot bekrachtiging eener provinciale belasting in Zeeland het door dat provinciaal bestuur vastgestelde reglement op het gebruik der steigers was medegedeeld, dergelijke mededeeling bij het wets-ontwerp tot bekrachtiging der heffing voor het gebruik der nieuwe haven te Groningen ontbreekt. Zonder te willen beslissen, of dergelijke mededeeling een volstrekt vereischte zij, meende men toch, dat in zoodanige gevallen eene gelijkmatige wijze van handelen verkieslijk is.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs den 17den December 1852.

VAN SWINDEREN.
BOSCH VAN DRAKESTEIN.
VAN RHEMEN VAN RHEMENSHUIZEN.
DE BRAUW.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

over het Wets-ontwerp tot bekrachtiging van provinciale belastingen in Zeeland.

Dit Wets-ontwerp heeft geene aanleiding tot aanmerkingen in de Afdeelingen gegeven.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs den 17den December 1852.

VAN SWINDEREN.
VAN WEEL.
VAN RHEMEN VAN RHEMENSHUIZEN.
DE BRAUW.

15DE ZITTING.

ZITTING VAN ZATURDAG 18 DECEMBER.

(TEN 11 URE.)

Verslag uitgebragt door de Commissie voor de Verzoekschriften. — Beraadslaging over en aanneming: 1°. van het wets-ontwerp tot aflossing of verwisseling van nationale schuld; 2°. van het wets-ontwerp tot verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting van 1851; 3°. aanneming zonder beraadslaging van het wets-ontwerp tot regeling der kosten van ontvangst van belastingen door het Rijk voor de provincien en gemeenten, en door de gemeenten voor het Rijk geind. — Beraadslaging over en aanneming: 1°. van het wets-ontwerp tot goedkeuring eener additionele overeenkomst van handel en scheepvaart met de Vereenigde Staten van Noord-Amerika; en 2°. van het wets-ontwerp tot bewaring der oude hypotheek-registers. — Verslag ter tafel gebragt over de Staatsbegrooting voor 1853; bepaling van den dag der beraadslaging.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 36 leden, de heeren: van Lidth de Jeude, Borski, Blankenheijm, de Bruijn, Martens van Sevenhoven, 't Hooft, Beerenbroek, van Sasse van Ysselt, Tonckens, Cost Jordens, van Swinderen, van Rijckevorsel, van Nispen van Pannerden, Verheij van den Bogaard, Bosch van Drakestein, Cremers, Regout, van Roijen, van Beeck Vollenhoven, de Jonge van Ellemeet, van Dam van Isselt, de Sitter, van Wessem, Boxman, van Weel, van Aylva van Pallandt, van Heeckeren van Wassenaer, van Andringa de Kempenaer, van Rhemen van Rhemenshuizen, van der Lek de Clercq, van Eijsinga, d'Ablaing van Giessenburg, de Villers de Pité, de Brauw en van Foreest;

en de Ministers van Binnenlandsche Zaken, van Justitie, van Finantien, van Buitenlandsche Zaken en van Kolonien.

De notulen worden gelezen en goedgekeurd.

Verslag uitgebragt door de Commissie voor de Verzoekschriften.

De heer **van Dam van Isselt**, President der Commissie:

» *S. van Velzen*, wonende te Amsterdam, heeft zich tot deze Vergadering gewend met een verzoekschrift, houdende bezwaren tegen de conceptwet tot aflossing of verwisseling van nationale schuld.

De requestant geeft te kennen, dat er, naar zijne zienswijze, eenige onbillijkheid in is gelegen, dat voogden die verpligt zijn de kapitalen hunner pupillen te doen inschrijven op het grootboek, genoodzaakt worden tot eene gedwongene conversie.

De requestrant zegt: » dat een kapitaal, ruim acht jaren geleden, op het toenmalig 5 percents grootboek geplaatst, voor eene pupil die thans twaalf jaren oud is, nu maar 4 per cent rente opbrengt; dat, gaat deze conversie door, hetzelfde kapitaal maar 3¾ per cent zal opbrengen, en dat die renten alverder verminderd kunnen worden zoodat de minderjarige meerderjarig wordende, indien de zaken voortgaan, gelijk tot heden is geschied, door de maatregelen van den Staat groote schade zoude kunnen lijden aan zijn vermogen, zonder dat zijn voogd in de gelegenheid zou zijn geweest hem tegen dien maatregel te beschermen."

Requestrant zou dus wenschen: » dat de kapitalen staande op naam van minderjarigen op het grootboek, zooveel renten zouden blijven dragen, als uitgeloofd waren op het oogenblik, dat die kapitalen, gedwongen, op het grootboek werden geplaatst, en dat dadelijk bij hunne meerderjarigheid, aan de belanghebbenden de keuze zou worden gelaten, of zij hun kapitaal zouden verlangen integraal te zien uitgekeerd, of wel zouden verlangen deel te nemen aan de conversie."

Het request wordt besloten met den wensch: » dat gij, Mijne Heeren, de belangen van weezen en minderjarigen onder uwe bescherming zult nemen, en dat gij zorgen zult, *dat dergelijke bepalingen in de wet tot aflossing of verwisseling van nationale schuld, zullen worden opgenomen.*"

Uwe Commissie heeft gemeend een uitvoerig verslag te moeten mededeelen over den inhoud van dit verzoekschrift, omdat het betrekking heeft tot een aanhangig wets-ontwerp. Daar echter de inwilliging van het verzoek van den requestrant niet behoort tot de bevoegdheid van deze Kamer, heeft uwe Commissie tevens gemeend aan uwe Vergadering te moeten voorstellen, met betrekking tot het request van den heer S. van Velzen over te gaan tot de orde van den dag." *De conclusie aangenomen.*

Beraadslaging over het wets-ontwerp tot aflossing of verwisseling van nationale schuld.

De heer **van Rijckevorsel:** Ik verheug mij mijne goedkeurende stem aan dit wets-ontwerp te kunnen geven. Steeds afkeerig om direct of indirect den rentheffers van den Staat als zoodanig afzonderlijk eene schatting op te leggen, vind ik niets billijkers, niets meer overeenkomstig met de goede trouw en met 's Lands belang, dan hun de keuze te geven tusschen het bekomen van aflossing of zich te vergenoegen met eene mindere rente.

Ook met de wijze, waarop de wet is zamengesteld, kan ik mij zeer goed vereenigen. Zal de maatregel gelukken dan moet noodwendig aan den Minister van Finantien een zeer groot vertrouwen worden geschonken. Het verblijdt mij dat hij die reeds in de Tweede Kamer in zulk eene ruime mate heeft ondervonden. Ik had zelfs gaarne gezien dat de Minister zich zelf de handen niet meer had gebonden dan de wet zulks doet.

Art. 1 der wet gedoogde 3½ en 3¾ per cent rente beide uit te geven, zonder dat deswege door de Regering eene beslissende keuze behoefde gedaan te worden. Ik betreur daarom het antwoord door haar bij de memorie wegens dit punt (bladz. 3) gegeven.

Zoo er nog geen uitzigt bestond de conversie tot 3½ per cent te doen, had men met 3¾ per cent kunnen aanvangen, om bij verbetering der kans later tot eene verwisseling à 3½ per cent voor volgende serien over gaan. De mogelijkheid hiervan zou juist de eerste proeve à 3¾, zelfs à pari, wel hebben doen gelukken. Men zegge niet, dat hierin voor houders, die later opgeroepen zullen worden, eene hardheid zou gelegen zijn. Ditzelfde zal ook plaats hebben zoo de conversie wel tot hetzelfde rentebedrag, maar tot verschillende koersen plaats heeft. De Minister had, des goedvindende, dan ook kunnen aanvangen met de houders van 4 percents schuld de keus te laten van 3¾ per cent met garantie tegen verdere aflossing gedurende 4 jaren, en 3½ per cent met garantie van 8 jaren.

Bij de algemeene neiging van den standaard der rente tot vermindering, is het zeer denkbaar dat velen de voorkeur aan de verwisseling der rente in 3½ percents schuld zouden hebben gegeven, ten einde zooveel langer tegen verdere reductie te zijn gewaarborgd.

Thans, nu de Regering tusschen de beide wijzen van conversie eene beslissende keuze moet doen, hoop ik dat zij zich tot die à 3½ per cent zal bepalen. Ik geloof dat zij alle kans heeft, wel te zullen slagen. Eene verwisseling van 4 percents schuld in 3½ percents tot 97 ten honderd heeft, bij den gunstigen staat onzer finantien en den tegenwoordigen toestand van Europa, voor de houders veel aanlokkends. Gedurende 8 jaren zien zij zich nog eene rente van nagenoeg 4 per cent gegarandeerd:

zij ontvangen van f 100 kapitaal nominaal 's jaars rente.	f 3.50
en van de f 3 vergoeding mede à 3½ per cent. . . .	0.10½
te zamen	f 3.60½
De vergoeding zelve à f 3 over 8 jaren is voor één jaar.	0.37½
te zamen	f 3.98

Na het jaar 1860 zal dan de rente voor die houders eerst op 3½ per cent zijn gereduceerd.

Vraagt men wat men *dooreen gerekend* van het oogenblik der conversie af en voortdurend, ook na 1860, zal trekken: de reke-

ning is nog eenvoudiger. Men verkrijgt dan voor f 97 een kapitaal van f 100 dat jaarlijks f 3.50 opbrengt en alzoo van de f 97 eene jaarlijksche rente van ongeveer $3^3/_5$ pct.; eene rente die men bij vaste goederen, en vooral bij beleening of discontering, hier te lande op verre na niet kan bedingen. Deze of nog hoogere rente is alleen te verkrijgen, wanneer men zijn geld vertrouwt aan andere natien, hetgeen aan Nederland reeds meer dan eens veel schade heeft berokkend, en het kapitaal verloren heeft doen gaan.

Bij het crediet hetwelk Nederland geniet en waarlijk ook ten volle verdient, bij de jaarlijksche overschotten en amortisatien van schuld, welke amortisatie ditmaal belangrijk kan worden, terwijl nog daarenboven als depôt der muntbiljetten voor 10 millioen moet worden aangekocht; bij de groote ruimte van geld bij onze kapitalisten en maatschappijen, zie ik, bij voortdurenden vrede, volstrekt geen grond waarom onze staatsschuld niet spoedig gelijken tred zou houden met die van Engeland en de Nederlandsche $2^1/_2$ pcts. rente niet ver boven de 70 pct. zou kunnen rijzen.

De heer **van Beeck Vollenhoven**: Hoezeer ik ten volle de meening deel, die in ons verslag staat uitgedrukt, dat het welligt nuttig kan zijn op dit oogenblik en onder deze omstandigheden niet in veelzijdige beschouwingen te treden over dit wets-ontwerp, geloof ik evenwel dat men die meening niet te ver moet uitstrekken, en zich geheel van beschouwingen daarover, bepaaldelijk in deze Kamer, onthouden. Met genoegen heb ik dus opgemerkt, dat de spreker, die mij voorafging, zijn gevoelen daaromtrent mededeelde; met een enkel woord wensch ik ook het mijne te kennen te geven. Ofschoon ik tot dezelfde conclusie kom als hij, verschil ik met hem omtrent hetgeen hij in den aanvang zijner rede zeide. Zijne meening was, zoo ik die wel gevat heb, dat de Regering beter gedaan had aan zich de faculteit te houden om èn een $3^3/_4$ èn een $3^1/_2$ percents fonds te creëren; bij serien, aanvankelijk te beginnen door eene uitgifte tot eene rentevermindering van $^1/_4$ per cent à pari of tot 99 per cent om later af te dalen tot een $3^1/_2$ percents fonds. Dit was, meen ik, zijn betoog. Hij erkende wel, dat hierin eene zekere onbillijkheid voor de laatsten zou gelegen zijn; maar dezen zouden te gemoet gekomen worden door de remedie van 3 per cent aan de uitgifte tot $3^1/_2$ percents-fonds verbonden. Ik geloof, Mijne Heeren, dat het integendeel beter is, dat de wet die faculteit niet late. Ik ben overtuigd, dat er, om een conversie-maatregel wel te doen gelukken, stabiliteit moet heerschen van beginselen; men moet te dien aanzien niet op twee gedachten hinken, men moet zich niet met proefnemingen ophouden.

De loop, dien de zaak genomen heeft, sedert dit wets-ontwerp aanvankelijk aangeboden werd, heeft het noodzakelijk gemaakt dat reeds in deze voordragt een eenigzins tweeledig denkbeeld werd opgesloten. Thans komt mij dit minder bezwarend voor, maar het kwaad zou, mijns inziens, veel verergerd zijn, indien het denkbeeld, dat de voorgaande spreker verdedigd heeft, ware aangenomen geworden. Ik voor mij keur het dus zeer goed, dat, welke ook de conversie zij, hetzij in $3^3/_4$ of $3^1/_2$ percents schuld, slechts één fonds zal daargesteld worden. Ik deel overigens volkomen het gevoelen van den vorigen spreker, dat, onder de bestaande omstandigheden, er weinig twijfel bestaat voor het welgelukken van eene rentevermindering tot op $3^1/_2$ percents schuld. Ik zal de gronden niet opsommen, die daarvoor pleiten; een afgevaardigde in de Tweede Kamer, die zich door het herstel van de Nederlandsche finantien beroemd gemaakt heeft, heeft die zoo uitvoerig aangetoond, dat ik inderdaad te kort zou schieten, zoo ik daar iets wilde bijvoegen. Ik geloof dat de geldkracht, waarover de Regering op dit oogenblik beschikken kan, allezins het welgelukken van den maatregel waarborgt, terwijl de neiging, die algemeen bestaat tot vermindering van den rentestandaard, reeds daartoe gereede aanleiding gaf.

Eene omstandigheid, waaraan ik ook zeer veel waarde hecht, en ik geloof dat ze door de rentheffers onzer schuld gewaardeerd zal worden, is daarin gelegen, dat men juist bij deze wet zoodanig blijk van vertrouwen schenkt aan de Regering, die geroepen is om haar uit te voeren. Immers in de Tweede Kamer der Staten-Generaal, en ik hoop dat het in deze Kamer ook het geval zal wezen, is met bijna algemeene stemmen een vraagstuk beslist, dat toch elders in het belang van de renteheffers der schuld, vaak bestrijders heeft gevonden. Ik geloof dat juist die eenstemmigheid om zoodanigen maatregel te nemen — al is het ook dat sommige renteheffers daarvan nadeel zullen ondervinden — en het straks uitgebragte rapport over een ingediend adres getuigt er van — ik geloof, zeg ik, dat die eenstemmigheid vertrouwen moet geven op de finantiele kracht van eene natie, die steeds gewenscht heeft aan hare verpligtingen te voldoen. Ook mij komt deze wijze om aan de renteheffers van den Staat minder voordeelen te verzekeren, oneindig billijker voor dan om hen afzonderlijk te belasten, zoo als de vorige spreker dit reeds heeft aangetoond.

Ik zal aan deze wet met volle overtuiging mijne goedkeuring hechten. Ik geloof dat door die wet het crediet van den Staat meer en meer zal bevorderd worden, en dat indien onverhoopt de maatregel van conversie niet mogt gelukken, de Staat dan toch in ieder geval gebaat zal worden door de vermindering van den rentelast die dan toch ten gevolge van deze wet zal verkregen worden, eene vermindering die wij allen steeds zullen wenschen tot stand te brengen.

De heer **Minister van Finantien**: Het verheugt mij, Mijne Heeren, dat ik bij de behandeling van een wets-ontwerp van dit belang, niets anders te doen heb dan ook in deze Kamer mijne erkentelijkheid te betuigen voor de groote mate van vertrouwen, die men ook hier wel in mij stellen wil. Bedenkingen tegen het wets-ontwerp zijn noch in het verslag noch in deze discussie ontwikkeld geworden; hetgeen door twee sprekers in de discussie is aangevoerd, geeft mij weinig stof om te antwoorden. Ik kan mij bepalen tot het geven der verklaring, dat ik met opzigt tot de eerste opmerking van den afgevaardigde uit Rotterdam het geheel eens ben met den tweeden spreker. Ik meen toch ook dat, wanneer men een dergelijken maatregel tot stand wil brengen, men van den aanvang af een stelsel moet kiezen en zich daaraan moet houden; ik zou vreezen dat eene meerdere verwikkeling, die een ander beginsel met zich zou brengen, het welslagen van dezen maatregel zou compromitteren. Om die reden heb ik niet geaarzeld mij te vereenigen met het voorstel in de Tweede Kamer gedaan, om namelijk de meer algemeene magtiging, zoo men wil uit te breiden of te beperken; uit te breiden in zoover aan de Regering de bevoegdheid is gelaten te handelen zoo als haar het meest nuttig voorkomt tot vermindering van den rentelast; te beperken in dien zin, dat de Regering nu geene andere keuze zal hebben dan tusschen eene conversie in $3^3/_4$ of in $3^1/_2$ per cent.

Er is in het verslag nog eene vraag gedaan ten opzigte van de toepassing van art. 10 in verband met art. 8. Ik geloof niet dat het volstrekt noodzakelijk zal zijn een antwoord daarop te geven, aangezien in het verslag zelf staat uitgedrukt, dat, hoezeer uit de redactie der wet vrij duidelijk de bedoeling schijnt te kunnen worden afgeleid, desniettemin eene verzekering daaromtrent van regeringswege *vóór de toepassing* niet overbodig zal zijn."

Zoodanige verzekering zal uit den aard der zaak bij de uitvoering der wet gegeven worden; ik geloof echter dat het beter is ook in deze quaestie thans niet te treden, maar alleen op te merken dat het de geest van de wet is om ook in dit opzigt aan de Regering vrijheid te laten, opdat zij ook hierin naar omstandigheden zou kunnen handelen en beschikken, zoo als dit ten meesten nutte der schatkist zal blijken gevorderd te worden.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wets-ontwerp wordt met algemeene stemmen *aangenomen.*

Beraadslaging over het wets-ontwerp tot verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting van 1851 (*Bijdrage ten behoeve van het speciaal Fonds voor de kosten van droogmaking van het Haarlemmer-meer*).

De heer **van Andringa de Kempenaer**: Ik heb het woord gevraagd om te betuigen, dat ik volgaarne mijne stem aan dit wets-ontwerp, dat een noodzakelijk gevolg is van de vroegere regeling dezer zaak en van de daaromtrent bestaande wetten, zal geven. De droogmaking van het Haarlemmer-meer beschouw ik als eene echt nationale onderneming, geheel in den geest van dezen tijd, en waarop de Natie, zoo zij goed ten eindo loopt, hoovaardig mag wezen. Wanneer van zoodanig groot werk de bekostiging tegen valt, zal het althans mij niet afschrikken daar nog meer fondsen voor beschikbaar te stellen. Die zaak is zoo ver gevorderd, dat aan teruggang niet te denken is. Om echter de eventualiteit van grootere opofferingen zooveel mogelijk te voorkomen, zal ik mij scharen bij die leden der Tweede Kamer, die hebben aangedrongen op eenen zoo spoedig mogelijk te volbrengen verkoop van het drooggemaakte gedeelte van het Meer.

Met belangstelling heb ik persoonlijk dat oord bezocht en ik heb mij ten hoogste verwonderd dat de Regering nog niet in de mogelijkheid schijnt te zijn om meer voordeel van het reeds droog gedeelte van het Meer in te oogsten. Ik wil mij niet uitlaten over de wijze hoe zulks zou moeten of kunnen plaats hebben, maar zal het kapitaal, dat in die onderneming is gestoken, vruchten dragen, dan dient er opbrengst te wezen. Met genoegen heb ik dan ook uit de discussien der Tweede Kamer over dit onderwerp vernomen dat het voornemen om die vruchten te verkrijgen, bij de Regering bestaat, en dit leidt mij tot de vraag

aan den Minister van Binnenlandsche Zaken, of bij een eventuelen verkoop dier gronden, de voorwaarden waarop die verkooping of overdragt zal plaats hebben, bij wet of bij besluit zal worden geregeld. Ik hecht aan dit punt veel gewigt; de Minister gelieve echter overtuigd te zijn dat deze vraag bij mij geenszins voortspruit uit een geest van wantrouwen, maar alleen en eenig uit belangstelling in de zaak zelve; want zal de verkoop van die gronden goede vruchten dragen, dan zal dit *vooral* afhangen van de *voorwaarden* waarop zij zullen worden overgedragen.

De heer **van Swinderen:** Ik wensch niet te spreken over het wets-ontwerp zelf; dit is een noodzakelijk gevolg van vroeger aangegane verbindtenissen, maar naar aanleiding van § 1 van het verslag dezer Kamer over dit ontwerp van wet zal ik mij veroorloven der Regering eene opmerking te maken en daaraan een verzoek om inlichtingen verbinden.

§ 1 van het verslag spreekt van de noodzakelijkheid om te voorzien in den afloop van het overtollig water. Het is ons allen bekend dat de omgelegen landen van het nu drooggemaakte Meer zeer lijden door overtollig water. Of de oorzaak hiervan uitsluitend in de droogmaking van het Meer ligt, wensch ik niet te beslissen. Maar ik wensch aan het oordeel der Regering te onderwerpen, of, indien het mogelijk ware dat het Amsterdamsche peil kon worden verlaagd, daardoor niet te gemoet gekomen zou worden aan vele, zoo niet aan alle bezwaren? En aan deze opmerking verbind ik de vraag, wat er zij van het berigt, hetwelk wij dezer dagen in de nieuwspapieren gelezen hebben, dat aan de Regering van Amsterdam verslag zou zijn uitgebragt door de Commissie, door haar indertijd benoemd om te adviseren over de mogelijkheid om eene kortere verbinding tusschen Amsterdam en de Noordzee daar te stellen? De omstandigheid, dat deze aangelegenheid ten verleden jare bij de behandeling der begrooting voor het Departement van Binnenlandsche Zaken door de Regering gequalificeerd werd als een belang van het hoogste gewigt, strekt mij ten waarborg, dat mijne vraag niet alleen billijk bevonden, maar, zoo er mogelijkheid toe bestaat, door de Regering ook gereedelijk beantwoord zal worden.

Ik zal nu niet treden in wijdloopige beschouwingen over het hooge gewigt, dat ik persoonlijk aan die onderneming hecht; ik geloof, het is door herhaalde vlugschriften van algemeene bekendheid en belangstelling geworden. Maar éene opmerking moet ik toch daarbij voegen, dat namelijk juist in het tegenwoordig tijdsgewricht, nu men er allerwege op bedacht is om het handelsverkeer door den aanleg van spoorwegen te bevorderen, deze aangelegenheid zoo bijzonder mijne aandacht getrokken heeft, omdat het dan mogelijk zal zijn, indien deze onderneming tot stand wordt gebragt, dat Amsterdam alle concurrentie met bestaande of toekomstige zeehavens zal kunnen blijven volhouden.

De heer **van Roijen:** Ik heb het woord gevraagd, noch om deze wets-voordragt te bestrijden, want daartoe voel ik geen de minste lust of roeping, noch om haar te verdedigen, want daartoe heeft de Minister mijne hulp niet noodig; maar ik heb willen doen blijken van mijne zienswijze ten aanzien van deze aangelegenheid en andere van soortgelijken aard.

Ik behoor onder de bewonderaars van de onderneming, die zoo grootsch is en zoo loffelijk voor ons Vaderland, en die voorzeker eene schoone bladzijde zal beslaan in de geschiedenis van Nederland. Men zal, door het gelukken van die onderneming, aangespoord worden tot dergelijke werken, welke de stoffelijke welvaart des Vaderlands zullen bevorderen.

Ik geloof, dat men zoodanige ondernemingen niet alleen moet toetsen aan de vraag of het kapitaal, dat daarin gestoken wordt, rente zal opbrengen; maar dat men, uit een vaderlandsch en staathuishoudkundig oogpunt beschouwd, de zaak moet toetsen aan de vraag nopens het indirect belang dat zij voor het Vaderland èn voor het tegenwoordige èn voor de toekomst zal opleveren. Er kunnen toch zeer vele zaken en inrigtingen bestaan die geene rente afwerpen van het kapitaal dat zij vorderden, en die toch voor de welvaart in het algemeen hoogst weldadig en nuttig werken. Onder die zaken rangschik ik ook de onderneming der droogmaking van het Haarlemmer-meer. Al was het ook, dat het kapitaal daartoe aangewend geene rente afwierp, dan zou ons dit niet moeten terughouden van de uitvoering van dit werk, en wel verre dus, dat ik niet genegen zou zijn mijne stem te geven tot suppletie van het ontbrekende, geloof ik het met u allen eens te zijn, dat, na hetgeen verrigt is, dit ontbrekende niet mag worden onthouden. Ik deel echter het gevoelen van den spreker uit Friesland (den heer de Kempenaer), dat, nu het Haarlemmer-meer eenmaal in dien toestand gebragt is, dat men de droogmaking voltooid kan achten, thans ook het uur geslagen is om het daaraan ten koste gelegde kapitaal zoo spoedig mogelijk productief te maken. En dit zal geschieden, en op geene andere wijze kunnen geschieden dan door verkoop der drooggemaakte gronden. Ik geloof dus, dat men de Regering niet genoeg attent kan maken op het belang om geenen tijd te doen verloren gaan, om tot dien verkoop te geraken. Hoe en op welke voor den Staat meest voordeelige wijze dit zal kunnen geschieden, moet uit den aard der zaak aan de voorzigtigheid en het beleid der Regering worden overgelaten. Nogtans is het, met het oog op de kosten aan dit werk besteed, eene zaak van zóóveel gewigt, dat het geene verwondering mag baren, zoo de Volksvertegenwoordiger er belang in stelt, de conditien te kennen, waarop die verkoop zal plaats hebben, hetzij die voorwaarden aan de wetgevende Kamers worden onderworpen, hetzij die aan haar worden medegedeeld voor informatie. Welke daaromtrent de wettelijke vorm zij, moge de Regering zelve beslissen, maar ik geloof met den spreker uit Friesland den wensch van vele leden uit te drukken, dat wij vóór den verkoop bekend worden gemaakt met de voorwaarden, waarop hij zal plaats hebben, omdat die voorwaarden eenen ontzettenden invloed zullen hebben niet alleen op den prijs, dien men zal maken, maar ook op den regelmatigen gang van zaken, wanneer die polders later onder het gewone beheer moeten komen. Met betrekking tot de watermolens voor de binnenpolders zullen ook voorwaarden moeten worden vastgesteld en die zullen zeer zeker voor de koopers van de verkavelde pereeelen van grooten invloed zijn.

Het verheugt mij, dat de geest van den tijd, die tegenwoordig geheel Europa beheerscht, ook in ons Vaderland bewerkt, dat de Regering roeping gevoelt, de stoffelijke welvaart der Natie te bevorderen en de fondsen van den Staat dienstbaar te maken tot het in het leven roepen van zoodanige middelen als welke strekken tot bevordering der stoffelijke welvaart. Vooral en in de eerste plaats behooren, naar mijne schatting, daartoe de middelen van communicatie, en het verheugt mij zeker met u allen, dat wij thans aan de Regeringsdaden eene rigting zien geven, welke strekt om die middelen zoowel te water als te lande te verbeteren en om ons land, dat het schoonste gedeelte van de Sond tot den Taag inneemt en aan de uitmonding van de grootste rivieren van Europa ligt, de plaats te doen handhaven, welke het voor den handel en de scheepvaart van Europa heeft ingenomen. Ik geloof en hoop, dat op dien arbeid zegen zal rusten en dat wij onder zoodanige omstandigheden eene toekomst te gemoet gaan, die verblijdend is voor allen die het Vaderland lief hebben.

De heer **Minister van Binnenlandsche Zaken.** [*Deze redevoering zal later worden medegedeeld.* I.]

De heer **van Andringa de Kempenaer:** Ik ben den Minister verpligt voor het gegeven antwoord. Indien ik hem wel heb begrepen, dan zou het voornemen niet bestaan om de voorwaarden van verkoop van dat uitgestrekte goed bij de wet te regelen, maar daarop toe te passen dezelfde regels, die voor alle verkoopen van domeinen bestaan. Ik geloof evenwel, dat in dezen een verschil in het oog moet worden gehouden; wanneer ik spreek van voorwaarden van verkoop heb ik minder op het oog de voorwaarden van betaling, dan wel voornamelijk de bezwaren en voordeelen, welke aan het verkochte zullen verblijven. Ik gewaag hiervan, omdat een plaatselijk onderzoek mij overtuigd heeft, dat, wil men — zoo als toch wel de bedoeling zal zijn — deze gronden in een vruchtbaren toestand houden, er andere middelen moeten gebezigd worden, dan die welke er thans bestaan. De ondervinding zal, mijns inziens, leeren, dat de middelen, die op dit oogenblik aanwezig zijn om het water buiten den kring van het Meer te brengen, niet voldoende zullen bevonden worden om goed bouwland daar te stellen. Van zoodanige voorwaarden, waarvan ik mij niet geroepen acht eene schets te geven, zal het veel afhangen wat er met de drooggemaakte gronden kan geschieden. De overweging daarvan acht ik dus van groot nut. Wat mij eehter vooral aanleiding gaf om mij hieromtrent tot den Minister te wenden, is het gerucht, dat mij ter oore is gekomen, dat er eene Engelsche associatie bestaat, welke zich tot de Regering heeft gewend, om in *één koop* meester te worden van al die gronden. De spreker uit Overijssel (de heer van Roijen) heeft ons op eene indrukwekkende wijze de zaak als eene nationale zaak voorgehouden en zelfs zoodanig, dat, al wierp die onderneming niet de meeste rente af, het ons nooit moest berouwen, zulk een werk te hebben ondernomen en met eere volvoerd, en het zou mij daarom leed doen, dat, om een weinig meer of minder rente, vreemden de vruchten zouden plukken van die nationale onderneming. Ik kan niet voor de waarheid van het gerucht instaan, maar ik heb het vernomen; daarom wensch ik het aan de Regering kenbaar te maken en, zonder de beslissing van den Minister te willen vooruitloopen, de vraag te doen, of eene zaak van zoo groot belang, niet waardig is door de wetgevende magt te worden onderzocht? En wanneer ik bedenk, dat wij binnen kort hebben te oordeelen over den wettelijken vorm van zoovele weinig belangrijke zaken, dan vraag ik of het niet van het hoogste

gewigt is, dat deze zaak niet bij besluit, maar bij de wet worde overwogen en geregeld.

De heer **van Swinderen**: Nog eene enkele opmerking, Mijne Heeren! Wanneer de doorgraving van Holland op het smalst zal worden bewerkstelligd, dan zoude daarvan, naar mijne meening, een gevolg kunnen zijn de afsluiting van het IJ op meerderen of minderen afstand van die doorgraving; en wanneer ik nu in aanmerking neem, dat ten westen der kust het water bij eb zooveel lager wegvalt dan dit nu voor Amsterdam plaats heeft, dan zoude, naar het mij voorkomt, daarvan partij kunnen worden getrokken tot verlaging van het algemeene peil.

De heer **van Roijen**: Ik ben zoo vrij, Mijne Heeren, terug te komen op de zaak, waarvan de geachte spreker uit Friesland (de heer van Andringa de Kempenaer) heeft gewaagd. Ik heb in mijne eerste rede niet willen spreken van de bijzonderheid met betrekking tot de wijze van verkoop, en bepaaldelijk niet willen noemen hetgeen ook mij ter oore was gekomen, dat namelijk eene Engelsche maatschappij niet alleen een bod zou hebben gedaan om het Haarlemmer-meer in eens te koopen, maar dat ook bij de Regering werkelijk in overweging was genomen, of men dat bod niet zou toeslaan, en dat het bezwaar daartegen niet zoo zeer was gelegen in het niet goedkeuren van het stelsel om het Meer in ééns te verkoopen, maar in het proces met de stad Leyden, zoodat wanneer dit proces niet had bestaan, welligt reeds eene Engelsche maatschappij eigenaresse zou zijn van het Haarlemmer-meer. Het zou ook mij leed doen zoo dit plaats had, al was het ook dat daardoor meer geld in de schatkist terug zou keeren, dan anders het geval zou zijn. Wanneer toch is een land het meest in de gelegenheid om tot welvaren te geraken? Wanneer men het voor het zeggen had hoe de indeeling der landerijen zou moeten zijn en hoe zij zouden moeten worden gebruikt, dan geloof ik dat dat land het meeste welvaren zal genieten en de meeste voorwaarden om dat welvaren te vinden zal erlangen, wanneer de plaatsen zoo groot zijn, dat een huisgezin met aisance daarop kan leven en het bedrijf van eene boerderij daarop met eenige kracht kan uitoefenen, zonder meer en zonder minder; dat dus de boeren niet genoodzaakt zijn een deel der landerijen aan anderen in huur over te geven, maar ze houden in eigen gebruik, en dat de landerijen ook groot genoeg zijn om er niet bij te behoeven te huren. Ik geloof dat wanneer de eigenaars hun land zelven bebouwen en daarop leven, dit eene voorwaarde moet zijn voor het welvaren, en ik schrijf den grooten bloei der provincie Groningen aan dien toestand toe. Wanneer de landerijen daarentegen zijn versnipperd, zoodat de bewoners huurders worden, en de groote landbezittingen in handen zijn van heeren, dan hebben wij een land van groote heeren en van arme bewoners. Wanneer dit nu ook het geval zou moeten worden met het Haarlemmer-meer, dat de eigenaars zouden zijn rijke grondbezitters en de bewoners iets meer dan daglooners, dan zou ik dit zeer betreuren. Wilt gij een voorbeeld? Het spat in de oogen, wanneer men kennis draagt van het volgende historisch feit. Genemuiden is misschien het rijkste stadje dat genoemd kan worden; het bezit misschien voor $1^1/_2$ millioen waaarde aan land in den omtrek, en het heeft eene bevolking van 1900 zielen. En hoeveel denkt gij dat er 's winters van bedeeld worden? Niet minder dan 1100. — Van de 1900 ingezetenen van een stadje dat $1^1/_2$ millioen waarde aan land om zich heeft liggen, worden er 's winters 1100 bedeeld. De nu overleden burgemeester, meenende een gedenkzuil te moeten stichten ter herinnering dat hij eenmaal dat welvarend stadje bestuurd had, stichtte dan ook een armhuis, dat reeds op twee uren afstands u doet zien dat ginds Genemuiden ligt, zoo hoog steekt het boven alles uit; een groot deel der bevolking van Genemuiden kan er in geborgen worden. Dit, Mijne Heeren, is eene daadzaak, van welker waarheid zich een ieder kan vergewissen. De bewoners van Genemuiden zijn, met uitzondering van betrekkelijk weinig huisgezinnen, arm, en desniettegenstaande is het stadje zeer rijk. Zoo kan men het verschijnsel hebben dat de bezitters van den grond schatrijk zijn en de bewoners arm. De verkoop van het Haarlemmer-meer zal mede tot zoodanig verschijnsel aanleiding kunnen geven, wanneer namelijk eene rijke maatschappij eigenares wordt en deze de gronden door arbeiders laat exploiteren. Door zoodanige overdragt met dit gevolg, zou Nederland in nationalen rijkdom niets hebben gewonnen en het is daarom van hoog belang, dat de verkaveling in die evenredigheid geschiedde, dat een goede boer er een gedeelte van kunne verkrijgen in eigendom, om dit ten zijnen gebruike te bebouwen en te exploiteren. Al vloeit bij dergelijke regeling uit den koopschat dan ook minder geld in de schatkist, de Natie zal er toch door gewonnen hebben. Het is met het oog op soortgelijke omstandigheid, dat ik er zoo hoogen prijs op stel, dat, alvorens er eene overdragt gesloten worde, deze een onderwerp van overweging der wetgevende magt zoude uitmaken, opdat deze, zoo zij er al niet bij stemming over beslisse, toch van haar gevoelen zou kunnen doen blijken in het vaderlandsch belang.

De heer **Cremers**: Eenige uitdrukkingen door den geachten spreker uit Friesland, den heer van Andringa de Kempenaer, gebezigd, geven mij aanleiding een denkbeeld voor te dragen dat, naar het mij voorkomt, de voorzigtigheid gebiedt in het oog te houden. Het is geenszins mijne bedoeling om tegen deze wet te spreken; ik hoop zelfs dat zij met algemeene stemmen zal worden aangenomen; zij betreft toch een vroeger begonnen werk dat noodzakelijk moet beëindigd worden. Het is ook mijne bedoeling niet te betoogen dat een werk van publiek belang dan alleen door den Staat mag worden uitgevoerd, wanneer men zeker is dat hij werkelijk de gelden zal terugbekomen, die hij voor dat werk heeft besehikbaar gesteld; het algemeen belang kan eene opoffering noodig en wenschelijk maken, indirecte voordeelen kunnen uit het werk voortvloeijen; maar dit meen ik dat in het oog moet worden gehouden, dat men namelijk vooraf eene goede berekening maakt van de voor- en nadeelen van het werk; want elke zaak heeft hare grenzen, de opofferingen kunnen te groot worden.

De spreker uit Friesland heeft gezegd dat de werken, daargesteld om het Haarlemmer-meer droog te maken, niet voldoende zullen zijn om dat Meer zóó droog te houden dat het voor eene goede bebouwing vatbaar zal zijn; dit is ook mijn gevoelen. Maar indien dit waar is, dan zullen, om die gronden in een toestand te brengen die voor eene goede bebouwing vatbaar is, nog meer kosten moeten worden besteed, dan thans in aanmerking komen; dan zullen bij de kosten, tot dusver voor de droogmaking aangewend, nog die, noodwendig vereischt voor de bebouwing, moeten gevoegd worden. En dit geeft mij aanleiding tot de opmerking dat het raadzaam en wenschelijk is dat men, alvorens men tot de uitvoering van een of ander werk van algemeen belang besluite, vooraf de rekening van voor- en nadeelen van het werk naauwkeuriger en juister opmaken dan bij dit werk heeft plaats gehad.

Er is toch in der tijd een rond cijfer van 8 millioen aangenomen en daarvoor ongeveer 3 millioen wegens den verkoop van landerijen berekend, zoodat de Staat er 5 millioen zoude bijleggen. Daarentegen zijn werkelijk thans uitgegeven meer dan 12 millioen; daarbij moeten gevoegd worden de geldsommen die zullen vereisecht worden om het land bebouwbaar te maken, terwijl het onzeker is welk voordeel de Staat daaruit zal trekken. Ik meen dat het werk op die wijze aan het land, in plaats van 5 millioen nog wel 10 millioen zal kunnen kosten.

Het komt mij voor — en ik geloof dit te kunnen zeggen, zonder iemand hier aanwezig te kwetsen — het komt mij voor dat in het vervolg op die wijze geen werk van openbaar nut meer moet worden aangelegd; en dat men eerst met juistheid (en beter dan hier) zijne berekeningen moet maken, opdat er naderhand geene zoo groote buitengewone offers gevorderd worden.

De heer **van Andringa de Kempenaer**: Ik acht mij verpligt, vóór dat de Minister mij en den geachten spreker uit Groningen (den heer Cremers) zal beantwoorden, gelijk waarschijnlijk is, de opmerking te maken, dat de spreker uit Groningen mij minder juist begrepen heeft. Zoo ik toch gezegd heb, dat er nog meer moet gesehieden om de droo gemaakte gronden tot de cultuur gesehikt te maken, bestond er bij mij geen zweem van het denkbeeld om de Regering van onachtzaamheid te beschuldigen, als of zij hare berekeningen bevorens juister en doelmatiger had moeten inrigten. Ik acht de maatregelen die tot de droogmaking van het Haarlemmer-meer zijn aangewezen, voldoende tot dat doel. Maar ik bedoelde, dat er nog *andere werken* noodig zijn indien men eene verhoogde en goede cultuur wil bereiken; Dat is onafscheidelijk van dergelijke werken, en ik verzoek dus den geachten spreker uit Groningen, in het oog te willen houden, dat geene beschuldiging in mijne woorden lag opgesloten.

De heer **de Sitter**: Ik was niet voornemens over dit wetsontwerp te spreken. Ik herhaal de woorden van den spreker uit Overijssel (den heer van Roijen), dat ik hulde doe aan het geheele werk, en ik zal dan ook met genoegen mijne stem uitbrengen voor een wets-ontwerp, dat als het ware eene voltooijing daarstelt van de onderwerpelijke roemvolle onderneming. Maar eenige woorden, die ik straks meende verstaan te hebben van den geachten spreker uit Groningen (den heer Cremers), verpligten mij in deze discussie het woord te voeren. Als ik hem wel begrepen heb, is die spreker beducht geweest, dat, wanneer eenmaal het Haarlemmer-meer droog was en verkaveld, het alsdan zeer veel moeite kosten, zoo niet geheel onmogelijk zijn zou, om die landerijen in toereikend droogen toestand te brengen en te houden, ten einde zij met vrucht gebruikt en bebouwd worden kunnen worden. Ik geloof, Mijne Heeren, dat die vrees niet

behoeft gekoesterd te worden. Zoodra toch de groote stoomwerktuigen eenmaal hunne taak verrigt hebben, hangt het verder van de afwaterings- of polderbesturen af om de gronden droog te houden. Een sprekend voorbeeld meen ik te mogen bijbrengen van Noordholland benoorden het IJ, namelijk de Beemster en de Purmer. Die beide groote en schatrijke polders zijn in het geheel niet hoog gelegen; de betrekkelijke hoogte van die landen in verhouding tot het Amsterdamsche peil staat met die van het Haarlemmer-meer gelijk, zoo zij niet nog lager zijn. Die polders heb ik eenige jaren geleden gekend; ik heb ze in den herfst gezien en nooit kunnen ontdekken dat men daar meer overlast van het water had dan overal elders. Ik heb tot mijne vreugde gehoord, dat die stand van zaken nog steeds blijft voortduren.

Ik heb gemeend, dit in het midden te moeten brengen alleen om te doen zien dat ik in geenen deele geloof dat er gegronde vrees mag bestaan dat die gronden meer dan andere door water zullen worden gekweld. Even als de spreker uit Overijssel, geloof ik dat het noch voor het nationaal vermogen noch voor den roem, dien het Vaderland beoogt, wenschelijk zou zijn, dat die geheele massa van 18,000 bunders land aan eene Engelsche maatschappij wierd afgestaan. Ik herhaal het door dien spreker gezegde, dat door het meerdere geld, dat daardoor in de schatkist zou kunnen vloeijen, het nationaal vermogen zou kunnen verminderen. Heeft de verkaveling plaats op zoodanige wijze, dat iedere plaats afzonderlijk een genoegzaam bestaan oplevert, dan zal zich daar eene welgestelde nijvere bevolking vestigen, terwijl, indien de geheele grond aan ééne maatschappij wordt afgestaan, men aldaar, even als in Engeland en Ierland, waar ook groote maatschappijen zeer uitgestrekte landen bezitten, niets dan armen en enkele daglooners zal vinden, omdat de te kleine versnippering van landen de tot behoorlijke exploitatie benoodigde kapitalen afwendt en dus geene genoegzame middelen van bestaan voor de bewoners oplevert.

De heer **Cremers**: De geachte spreker uit Friesland achter mij gezeten (de heer de Kempenaer) heeft in hetgeen ik straks heb gesproken eene beschuldiging gehoord tegen de Regering ter zake dat zij geene voldoende berekening van de kosten en voorwaarden der droogmaking van het Haarlemmer-meer zou hebben opgemaakt. Ik meen in mijne eerste rede gezegd te hebben, dat ik die berekening niet juist vond en ze in het vervolg beter wenschte, en dat ik deze gedachte kon uiten, zonder iemand, hier aanwezig, te na te komen of een verwijt te doen.

Die geachte spreker zal, indien hij zich gelieft te herinneren, dat de berekening van de droogmaking van het Haarlemmer-meer, zoo ik meen, ongeveer tien jaren oud is en het werk is geweest van de voorafgaande Regering, dadelijk kunnen zien, dat het nimmer mijne bedoeling kan geweest zijn, om die fout te wijten aan de Regering, welke thans den ministerielen stoel bezet. Nu het echter eenmaal zóó begrepen is door dien geachten spreker, nu ook andere leden misschien deze gedachte kunnen hebben, meen ik nog te moeten zeggen, dat ik geene bedoeling had iets aan te voeren tegen de wijze waarop dit onderwerp door de tegenwoordige Regering wordt voortgezet en voltooid en dat ik eenvoudig uit eene fout, voor tien jaren begaan, voor mij deze les voor de toekomst heb willen trekken, dat de lasten en baten van een werk van openbaar nut juister dienen te worden berekend en voorgesteld.

De heer **Minister van Binnenlandsche Zaken.** [*Deze redevoering zal later worden medegedeeld.* II.]

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wets-ontwerp met algemeene stemmen *aangenomen*

Schorsing voor een kwartier-uurs.

Het wets-ontwerp tot regeling der kosten van ontvangst van belastingen, door het Rijk voor de provincien en gemeenten, en door de gemeenten voor het Rijk geïnd,

zonder beraadslaging met 30 tegen 2 stemmen *aangenomen*. *Tegen*, de heeren: van Andringa de Kempenaer en van Weel; afwezend de heeren: Borski, 't Hooft, van Eijsinga en Boxman.

Beraadslaging over het wets-ontwerp tot goedkeuring eener additionele overeenkomst van handel en scheepvaart met de Vereenigde Staten van Noord-Amerika.

De heer **Blankenheijm**, lid der Commissie van Rapporteurs: In den aanhef van het verslag der Commissie van Rapporteurs voor dit wets-ontwerp is een woord achterwege gebleven; in stede van: » Algemeen heeft men bij het onderzoek," enz. moet gelezen worden: » *Vrij algemeen*".

De heer **van Rijckevorsel**: In mijne afdeeling heb ik mijn bezwaar tegen de overeenkomst, thans aan onze goedkeuring onderworpen, kenbaar gemaakt; in het zeer kort verslag van de Commissie van Rapporteurs is dit niet opgenomen, maar lees ik dat men bij het onderzoek in de Afdeelingen algemeen (volgens de zoo even ontvangen mededeeling moet men hier lezen vrij algemeen), de strekking van het tractaat heeft goedgekeurd en berust in de toelichtingen door de Regering aan de Tweede Kamer gegeven. Ik acht mij dus verpligt nu mijn bezwaar aan de Kamer mede te deelen, geenszins om iemand mijner medeleden tot mijne zienswijze over te halen, maar om rekenschap te geven, waarom *ik* het tractaat niet kan goedkeuren.

Het punt is reeds eenigermate, ten gevolge van een adres der kamer van koophandel en fabrieken te Rotterdam, in de Tweede Kamer behandeld.

Het betreft de weglating in de overeenkomst van de bepaling voorkomende in het tarief der Vereenigde Staten van 6 Augustus 1846, waarbij de koffij, voortbrengsel der bezittingen van de Nederlanden, van Nederland ingevoerd, vrij wordt gesteld van inkomende regten, even als of die direct van die bezittingen werd aangevoerd.

De uitdrukking nu in art. 5 van het tractaat gebruikt is dubbelzinnig en vatbaar voor tweederlei uitlegging. Wij lezen daar: » Evenzoo zullen de Vereenigde Staten voortgaan te heffen de » differentiele regten, bij het tegenwoordig tarief gelegd op thee » en koffij, ten gunste van den regtstreekschen invoer dier arti» kelen van de plaats hunner voortbrenging, maar zonder, even» min, onderscheid te maken tusschen de vlaggen der beide landen."

Van den kant van Nederland kan met regt gedrukt worden op het gezegde: *tegenwoordig* tarief, en beweerd worden dat dit tarief de bepaling ten gunste van den aanvoer van koffij uit Nederland bevattende, het tractaat ook van nu af aan de Vereenigde Staten verbiedt op dien invoer eenig regt te leggen. Van de andere zijde echter kan men aanvoeren dat het differentieel stelsel in Noord-Amerika, waarvan hier sprake is, door Nederland is gehuldigd, en kan men wijzen op de weigering der Amerikaansche onderhandelaren om de bedoelde vrijstelling uitdrukkelijk in de overeenkomst op te nemen.

De Minister heeft in de Tweede Kamer van deze weigering gesproken, doch er bijgevoegd, dat hem de reden van dien onwil bij den Noord-Amerikaanschen onderhandelaar onbekend was.

Ik betreur het laatste. Bij meerdere bekendheid met de gevoerde onderhandeling zou misschien de gerustheid, welke omtrent den voortdurenden vrijen invoer van koffij uit de Nederlanden bij de Nederlandsche Regering schijnt te bestaan, ook op mij zijn overgebragt. Zoo ver ik nu de zaak kan beoordeelen ben ik van meening dat de goedkeuring en dus ook de ratificatie der overeenkomst van eene wijziging van art. 5, of wel van eene ondubbelzinnige uitlegging, door het Amerikaansche Gouvernement, waarbij de bestaande gunst ons bij voortduring wordt *verzekerd*, behoort afhankelijk gemaakt te worden.

Ik vraag daarbij geene nieuwe gunst, ik verlang maar gewaarborgd te zijn tegen eene willekeurige verandering ten onzen nadeele van het Amerikaansch tarief.

Ik meen dat Nederland daar regt op heeft. Ten behoeve toch der Vereenigde Staten wijken wij af van eene der gewigtigste voorwaarden der wet van 8 Augustus 1850 en verzekeren wij nogtans aan Amerika het volle genot dier wet.

Ik erken dat de indirecte vaart op de Noord-Amerikaansche havens, ons bij de overeenkomst verzekerd, voor de Nederlandsche scheepvaart van veel belang is, maar die der Noord-Amerikanen op onze havens en de invoer der producten van de Vereenigde Staten tot onze hoogst matige inkomende regten is voor deze voorzeker niet minder waard. Gewigtig is daarenboven voor Amerika de gelijkstelling der vlag met de Nederlandsche in alle onze overzeesche bezittingen. Dubbel gewigtig is deze geworden, sedert het bezit en de ontwikkeling van Californie.

Het is bijna niet denkbaar dat de Amerikanen bij eenen vernieuwden aandrang dezerzijds alle de voordeelen, hun bij de wet van 1850 toegestaan, in de waagschaal zullen stellen, alleen om de verklaring te ontgaan eener gunst, welke zij ons reeds bij eene wet toestonden.

Het is niet juist, te zeggen dat Nederland bij de onderhandeling niets meer had aan te bieden.

De vrijgevigheid der Nederlandsche wet van 8 Augustus 1850 is voorwaardelijk: zonder eene nadere wet (nu de onderhavige) kan de Regering de voordeelen aan andere natien aangeboden, niet toekennen, zoolang zij aan die voorwaarden niet voldoen.

Niets is dus billijker dan dat in het tractaat worde opgenomen.

niet alleen onze toestemming dat de Vereenigde Staten voortdurend differentiele regten op koffij en thee zullen mogen heffen volgens het tegenwoordig tarief, maar tevens ook uitdrukkelijk de uitzondering daarop gemaakt ten behoeve van den invoer uit Nederland.

Het is niet alleen door het besef dat onze Regering bij de onderhandelingen met vreemden de nationale waardigheid moet handhaven, dat ik zoo zeer op dit punt aandring, het is ook omdat ik de zaak zelve nog al van eenig gewigt acht.

Onze uitvoer van koffij naar Noord-Amerika bedraagt thans dooreen 's jaars ruim 1 millioen Nederlandsche ponden. In 1847 was hij het dubbele. Die uitvoer is voor ons des te belangrijker omdat wij veelal exportatie-artikelen daarheen missen. Hij zou nog veel gewigtiger kunnen worden zoo tijdelijke omstandigheden eenen nadeeligen invloed hadden op de Europesche markten, zonder dat die der landen van productie in evenredigheid daalden. Alsdan zou het debouché naar Amerika eenen grooten steun kunnen geven aan de veilingen der Nederlandsche Handelmaatschappij. Mogt daartegen Amerika kunnen goedvinden, strijdig met het tegenwoordig tarief, de enorme differentiele regten ook van de koffij uit Nederland aangevoerd te heffen, dan is dat debouché stellig geheel verloren en zou ons die steun in oogenblikken van eene commerciele crisis ten eenen male ontvallen.

Het is dus niet alleen billijk, maar ook verstandig dat dit punt dezerzijds vastgehouden worde tot dat de Noord-Amerikaansche Regering allen twijfel opheffe en ons vóór de uitwisseling der ratificatien van de overeenkomst volledige zekerheid voor de toekomst geve.

Het komt mij voor dat de tegenwoordige Minister van Buitenlandsche Zaken deswege nog in zijn geheel is.

Ik onthoud mij voorbedaehtelijk uit te weiden over het stelsel traetaten van handel en scheepvaart met andere natien te sluiten. Ik zal er alleen van zeggen dat ik nooit gemeend heb dat men ze geheel zal kunnen vermijden, maar wel dat ze zoo eenvoudig mogelijk behooren te worden gemaakt en steeds op wederkeerigheid te zijn gegrond.

De heer **Minister van Buitenlandsche Zaken**: Ik geloof, Mijnheer de Voorzitter, mij ontslagen te kunnen achten van de verpligting om de vraag te behandelen, in hoever men wel heeft gedaan bij dit tractaat af te wijken van het stelsel door ons in 1850 aangenomen, in hoever men wel heeft gedaan, zonder reciprociteit van de zijde van Amerika, aan dat land toe te staan, de voordeelen, die wij volgens onze scheepvaartwetgeving van 1850 konden aanbieden. De geachte spreker toch heeft die vraag slechts ter loops behandeld, en ik geloof niet met het doel om van mij daarop een bepaald antwoord uit te lokken.

Het andere punt, door hem aangevoerd, moet ik kortelijk behandelen; het geldt hier hetzelfde bezwaar, ook in de Tweede Kamer geopperd, het bezwaar namelijk, dat in art. 5 van het tractaat ontbreekt de stellige waarborg, dat het voordeel tot nu toe door ons genoten ten opzigte van de koffij uit de havens van Nederland aangevoerd en uit de Nederlandsche bezittingen afkomstig, voortdurend zal worden genoten. De spreker zou, op het voetspoor van hetgeen reeds door de kamer van koophandel te Rotterdam was te kennen gegeven, hebben verlangd, dat in het tractaat eene stellige belofte, een stellige waarborg daaromtrent ware opgenomen. Ik, Mijne Heeren, zou dit ook verlangd hebben, en ik geloof dat iedereen het zou verlangen. Ik moet echter herhalen dat die stellige waarborg niet te verkrijgen is geweest. Er bestond bij de Amerikaansche onderhandelaars een stellige onwil om dat punt toe te staan; men verklaarde zich bereid om bij wijze van gunst dat voordeel voortdurend te laten genieten, maar men was niet geneigd daarvan eene voorwaarde te maken van dit tractaat; men was niet geneigd het als verpligtend in het tractaat op te nemen. Wanneer ik nu vroeger gezegd heb dat de redenen, waarom men dit weigerde, mij onbekend waren, dan geldt dit alleen in zooverre, dat die redenen bij de onderhandeling niet duidelijk zijn geartieuleerd; evenwel is het, geloof ik, niet gewaagd eene gissing daaromtrent te doen, en dan meen ik te mogen gelooven, dat de onwil van het Amerikaansche Gouvernement hoofdzakelijk moet worden toegeschreven aan het behouden dezerzijds van differentiele regten in de Oost-Indische bezittingen. Ik weet niet in hoever de geachte spreker zou verlangen dat men, om het voordeel dat hij op het oog heeft te behalen, op dat punt der differentiele regten zoude toegeven; maar, hoe dit zij, ik geloof dat het niet gewaagd is het er voor te houden, dat het behoud van die differentiele regten èn bij deze èn ook bij andere gelegenheden, de klip is geweest, waarop de wensch om meerdere voordeelen te bekomen, schipbreuk heeft geleden. Wanneer nu echter de spreker onderstelt, dat men de hier bedoelde gunst, door eene verandering in het tegenwoordig Amerikaansch tarief, zou kunnen intrekken, dan meen ik hem te mogen voorhouden dat dit tractaat slechts voor twee jaren is gesloten, en dat, wanneer eene dergelijke handelwijze van de zijde van Amerika plaats had, dit voor ons een grond zou zijn het tractaat op te zeggen, en langs dien weg te trachten tot andere voorwaarden te geraken. Ik meen echter dat, zoo als de zaken nu staan, elke poging om nu nog te verkrijgen wat de geachte spreker wenschelijk keurt, vruchteloos zou zijn; en ik geloof dus tevens dat men het best zal handelen met dit tractaat nu in werking te brengen; behoudens ons regt om het op te zeggen, wanneer Amerika door eene willekeurige handeling onzen toestand mogt veranderen. Er bestaat echter geen reden dit te vreezen; van de zijde van het Amerikaansche gouvernement is niets te kennen gegeven, wat tot zoodanige vrees ook slechts in de verte grond zou kunnen opleveren.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wets-ontwerp met 33 tegen 1 stem, die van den heer van Rijckevorsel, *aangenomen*; afwezend de heeren Borski en 't Hooft.

Beraadslaging over het wets-ontwerp tot bewaring der oude hypotheek-registers.

De heer **Tonckens**: De eerste paragraaph van het verslag over het wets-ontwerp, thans in behandeling, doet mij de vrijheid nemen der Regering bescheiden eene vraag te doen. Met den inhoud van § 2, waarin de wensch wordt uitgedrukt naar eene partiele verbetering en herziening van ons hypothecair stelsel, kan ik mij volkomen vereenigen. Dat stelsel toch is even als al het ondermaansche niet volmaakt, en wanneer dit zoo is, wie zou daarin dan geene verbetering wenschen. De vraag welke ik wilde doen is, of de Regering te dezen aanzien nog van hetzelfde gevoelen is, als waarin zij was tijdens de opmaking van de Memorie van Toelichting op het ontwerp in behandeling, en nog meent, dat de wijziging tot de daarstelling van welke deze wetsvoordragt moest dienen, niets anders is dan eene wijziging van enkel reglementairen aard.

Wat mijn persoonlijk gevoelen hieromtrent betreft, ik beschouw deze wet en dus de verandering welke daardoor in de wet van 1842 gebragt wordt, als van eenvoudig reglementairen aard. De wet van 4 Julij 1842 zegt in art. 6: » De oude registers zullen » op de kantoren van bewaring gedurende nog tien jaren bewaard » worden ten einde daarvan uittreksels of staten aan de belang- » hebbenden, op hunne aanvragen, te kunnen afgeven Na ver- » loop van dien termijn zullen zij worden overgebragt ter griffie » van de arrondissements-regtbank en ten zelfden einde aldaar wor- » den bewaard." De verandering welke daarin gebragt wordt, zegt: » De oude registers blijven op de kantoren van de be- » waarders der hypotheken en des kadasters bewaard, ten einde » daarvan aan belanghebbenden, op hunne aanvrage, inzage » te verleenen en uittreksels of staten af te geven."

De wijziging is dus eenvoudig deze, dat de oude registers niet verhuizen naar de griffien der regtbanken, maar op de kantoren der hypotheken en van het kadaster bewaard blijven. Zoo als ik de eer had te zeggen, wensch ik te mogen vernemen of de Regering van hare meening, dat deze wijziging is van enkel reglementairen aard, ook is teruggebragt door den inhoud van § 1 van het verslag. Wanneer de Regering den minsten twijfel mogt aan den dag leggen dat eenige regten wierden geschonden of eenige veranderingen wierden gebragt hetzij in oude of nieuwe registers, hetzij in oude of nieuwe inschrijvingen, dan zou ik mij bezwaard gevoelen dit wets-ontwerp aan te nemen. Dan toch zou het onderwerp, dat nu van eenvoudigen aard is, naar mijn inzien, van zeer veel gewigt worden. Hoewel ik dit bezwaar nu niet vrees, zal de Regering mij toch verpligten alsnog pertinent te willen verklaren dat door deze wet, als zijnde slechts van eenvoudig reglementairen aard, niemands regten worden geprejudicieerd.

De heer **Minister van Justitie**: Het zal der Regering gemakkelijk vallen te voldoen aan het verlangen door den geachten spreker uit Drenthe, den heer Tonckens, te kennen gegeven. Zoowel mijn geachte voorganger als de Minister van Finantien, die deze wet hebben voorgedragen, zijn met mij van oordeel dat hier alleen sprake is van een maatregel van reglementairen aard, zoo als dan ook duidelijk blijkt uit debewoordingen van het wetsontwerp zelf. Zoo als die geachte spreker heeft gezegd blijft alles wat de hypothecaire inschrijvingen, hetzij oude, hetzij nieuwe, betreft in den staat, waarin die materie zich thans bevindt. Door deze wet worden geene regten geprejudicieerd; de wet van 1842 blijft, behalve deze enkele wijziging, die slechts van reglementairen aad is, in haar geheel.

Ik meen met deze verklaring aan het geuit verlangen te hebben voldaan.

De heer **Tonckens**: Ik heb alleen het woord genomen om Zijne Excellentie dank te zeggen voor het door hem gegeven antwoord op de vraag welke ik had gedaan.

De heer **Cremers**: Het is mijne innige overtuiging, Mijne Heeren, dat de Kamer wel zal doen, Zijne Majesteit den Koning eerbiedig te verzoeken om dit wets-ontwerp in nadere overweging te nemen. Het onderwerp heb ik buiten deze Kamer dikwerf genoeg besproken om twee punten te erkennen: vooreerst, dat het van zoodanigen aard is, dat ook een begaafd spreker de zaak in eene gemengde vergadering als deze niet zoo duidelijk en klaar kan voordragen, dat hij haar voor zijne toehoorders volkomen helder maakt; – en ten tweede, dat deze zaak zelfs nog vol zwarigheden is wanneer men er over spreekt met personen, die dagelijks met hypotheekzaken in aanraking komen. De hypotheekbewaarders zijn ambtenaren, die verpligt zijn, op hunne verantwoordelijkheid, verschillende werkzaamheden uit te voeren; eene fout, die zij begaan bij de behandeling hunner registers, kan hun duizenden kosten. Het is daarom noodig, dat aan de hypotheekbewaarders zekere vrijheid van handelen worde gelaten. De Regering kan hun geene voorschriften geven gelijk aan menig ander ambtenaar, want zij kan niet instaan, dat de voorschriften die zij hun geeft, niet ten slotte door een vonnis van den regter aan de hypotheekbewaarders op duizenden zullen te staan komen. Er zijn zoovele hypotheekbewaarders als arrondissementen; dat heeft ten gevolge, dat, terwijl de eene hypotheekbewaarder eene authentieke volmagt vordert, een ander vrede heeft met eene onderhandsche, en een derde er in het geheel geene verlangt. Hieruit vloeit dus voort dat niet ieder in zijn district ondervinding heeft van de zwarigheden, waarmede men in andere districten moet kampen.

En dat is nu ook met dit punt het geval. Ten aanzien van de oude hypotheek-registers volgen de onderscheidene hypotheekbewaarders zeer uiteenloopende wijzen van behandeling. Het valt daarom moeijelijk, een bezwaar duidelijk te maken aan personen, die in hun eigen arrondissement geen last daarvan ondervonden hebben. Zij gebruiken ongeveer dezelfde redenering als iemand zou gebruiken die geene likdorens heeft, en die zeggen zou: zij doen geene pijn, want ik voel er niets van.

De moeijelijkheid van het onderwerp, Mijne Heeren, zal mij dus terughouden van een breed betoog, waarom ik meen, dat deze wet niet behoort te worden aangenomen. Het is ook mijne zekere overtuiging, dat de Ministers, die de wet hebben voorgedragen, geene andere bedoeling hebben gehad dan eenvoudig eene reglementaire bepaling te stellen; ik beschouw als zoodanig eene bepaling, die geene verandering kan brengen in de thans bestaande regten. Maar het is niet alleen noodig, dat de Regering niets voorstelle waardoor onmiddellijk regten kunnen worden veranderd, zij moet ook zorgen dat niet ook in de toekomst door middellijke gevolgen inbreuk worde gemaakt op verkregen regten, en dewijl het mijne innige overtuiging is, dewijl ik zelf den likdoren gevoeld heb, dat het onmiddellijk gevolg van deze verandering zal zijn dat de regten welke men verkregen heeft, in gevaar worden gebragt, daarom zal ik tegen deze wet stemmen en daarom ontraad ik hare aanneming met de innigste overtuiging.

Het komt grootendeels daarop aan, dat een aantal oude registers is afgesloten tot October 1838. Men heeft in 1842 gezegd: de insehrijvingen daarop voorkomende, zullen binnen twee jaren moeten worden overgebragt in de nieuwe registers. Men heeft in en na dien tijd de vraag geopperd: wanneer die overbrenging niet gesehied is, zullen dan nog de insehrijvingen in de oude registers voorkomende, die kraeht hebben dat de houder zijn regt van praeferentie op het betrokken goed kan doen gelden en dat hij gaat vóór de coneurrente sehuldeisehers? Bij de beantwoording dier vraag is het eenig bewijs daarvoor, dat het regt van praeferentie geheel verloren is, daarin gelegen, dat de wetgever in 1842 gezegd heeft dat die oude registers zullen worden overgebragt naar plaatsen waar zij met de hypotheken niet meer te doen hebben. Dewijl daar in die registers geene doorhaling kan gesehieden, zoo geven die insehrijvingen geen *jus in re*: 't welk, zoo het bestond, onvernietigbaar zoude zijn. Deze bepaling wordt nu door deze wet weggenomen, en aangezien er in de laatst verloopene tien jaren vele burgerlijke transaetien gesloten zijn, die alleen daarop steunen, zoo moet ik er mij tegen verklaren, dat het gegrond argument waarop zij, die handelden, meenden te kunnen bouwen, worde opgeheven door eene wijziging, die, hoezeer hier voorgedragen en welligt aangenomen zullende worden als eene bloot reglementaire bepaling, naar mijne overtuiging evenwel meer is dan dat en sehadelijk zal werken.

Wat bij deze verandering als beweegreden is voorgedragen, dat namelijk in de loealen in de arrondissementen de ruimte zou ontbreken om de registers daar voortdurend te bergen, dat heeft werkelijk zijne voordeelige zijde; de Regering is te regt bevreesd, dat de registers daar op den zolder zullen worden gebragt. Ik moet eehter opmerken dat die registers tegenwoordig door de hypotheekbewaarders op de zolders worden geborgen en op geene betere zolders dan die van de regtbanken. Het is natuurlijk dat de hypotheekbewaarders geene huizen kunnen hebben, om die voortdurend aangroeijende massa sehriften steeds in behoorlijke localen te bergen. Van die zijde is dus het voordeel niet zoo groot. Maar het is mij ook bekend, dat sommigen dier ambtenaren de overtuiging hebben, dat die oude registers moeten blijven geven een *jus in re*, dat de insehrijver op de oude registers ten allen tijde daarmede zijn *jus in re* zal kunnen doen gelden. Indien ik mij niet vergis, dan heeft deze voorgestelde maatregel ook werkelijk ten doel om dit denkbeeld, op die wijze, te doen doordrijven, dat denkbeeld, hetwelk, indien men de beraadslaging over de wet van 1842 nagaat en de inliehtingen van den Minister van Justitie, geheel en al ongegrond, niet waar en strijdig is met de bedoelingen waarmede de wet van 1842 is daargesteld; maar, welk stelsel ook het ware moge zijn, de wet van 1842 is niet geheel en al duidelijk; het denkbeeld van den wetgever is er niet helder in uitgedrukt, het is eenvoudig te vinden door eene juiste redenering uit de artikelen der wet zoo als die nu ligt, en waarsehijnlijk binnen korten tijd niet meer zal bestaan, omdat ik weet dat in deze Vergadering mijne overtuiging niet kan opwegen tegen het gevoelen van de betrokken Ministers van Justitie en van Finantien; deze voordragt zal weldra tot wet worden verheven; ik zal tegen stemmen.

De heer **Minister van Justitie**: Ik heb reeds de eer gehad te verklaren, Mijne Heeren, dat volgens de bedoeling der Regering en ook volgens de duidelijke woorden van het wetsontwerp, hier alleen sprake was en kon zijn van een maatregel van reglementairen aard. De geaehte spreker uit Groningen, die het laatst het woord heeft gevoerd, meent eehter dat dit wetsontwerp andere en zelfs nadeelige gevolgen zou kunnen hebben. Ik moet verklaren, dat na het onderzoek van de aanmerkingen in het verslag dezer Kamer opgenomen, en na de redevoering van dien geaehten spreker, ik volstrekt nog niet de overtuiging heb, dat de aanneming van dit wets-ontwerp eenige verandering kan brengen in de regten omtrent de hypotheken die in ons land bestaan, vermits hier alleen sprake is van eene materiele verplaatsing van de oude registers, waarin de hypotheken zijn ingesehreven. Daarover alleen handelt het wets-ontwerp. En nu kan ik onmogelijk inzien, dat uit eene andere plaats van bewaring bij de wet aangewezen, zou kunnen volgen, dat er iets, wat ook, veranderd zou worden in die oude hypotheken. De spreker vergeve het mij, maar de redeneringen, welke hij heeft aangevoerd, komen mij niet gegrond voor. Wanneer iemand thans eenig regt zou kunnen putten uit insehrijvingen, genomen vóór 1842 en niet vernieuwd, dan zal hij dat ook kunnen doen nadat dit wets-ontwerp is aangenomen. Kan hij het niet op dit oogenblik, dan zal hij het ook niet kunnen nadat deze voordragt tot wet zal zijn verheven, want ik herhaal het, er wordt volstrekt niets veranderd. Dat daaromtrent hier en daar eenig versehil van gevoelen kan bestaan, is wel mogelijk, maar dat is het geval met alle burgerlijke wetten. Voor de regtbanken worden soms meerdere vragen voorgedragen en versehillend beslist, maar wat dit punt betreft, dunkt mij toeh, dat de jurisprudentie zieh, wanneer de vraag nog mogt voorkomen, zoo zal vestigen, dat de hypotheek niet verloren is gegaan door de wet van 1842, maar wel de inschrijving en de voorrang wanneer eene andere inschrijving mogt hebben plaats gehad, voor dat de vroegere was vernieuwd. Maar, Mijne Heeren, de tegenwoordige wets-voordragt verandert èn aan de wet van 1842, èn aan den toestand waarin zich de hypotheken bevinden, niets, dan de materiele verplaatsing der registers, en dat kan voorzeker niet den minsten invloed hebben op de regten welke uit vroegere insehrijvingen of eontraeten kunnen zijn verkregen.

De heer **Cremers**: De Minister heeft gezegd, dat wanneer zieh de vraag nader voordoet bij de regtbank, de jurisprudentie zieh zoo zal vesligen, dat de wet van 1842 niet het regt van hypotheek heeft doen te niet gaan maar wel het regt van insehrijving. Ik hoop en vertrouw met den Minister dat de jurisprudentie zieh in dien zin zal vestigen, en dat zij zal vaststellen dat werkelijk het regt van insehrijving, het *jus in re*, niet is bewaard door de bloote inschrijving op de oude registers. Ik geloof eehter, dat door de verandering, nu voorgesteld, er een sterke steun is weggenomen, waarop men in het vervolg die jurisprudentie zal kunnen bouwen, en daarom betreur ik het dat deze voordragt is gedaan. De Minister heeft gezegd: indien dat stelsel zal komen, het zal even zoowel komen of de registers blijven aan de kantoren van hypotheek of aan de griffie: de plaats, waar die registers zieh bevinden, is hier van geen invloed. Ik wil en mag dit niet in het breede hier bestrijden, maar dat het onverschillig voor den regter zou wezen of die registers bewaard zijn door hypotheekbewaarders of op de griffie, Mijne Heeren, ik geloof dit zeer te mogen betwijfelen De plaats waar registers zieh

bevinden is waarlijk niet onverschillig. Wanneer de wet had gezegd: registers zullen voor scheurpapier worden verkocht, dan zouden zij, ja, ook slechts op eene andere plaats bewaard worden en op die plaats hunne kracht niet kunnen behouden. Ik voor mij houd het er voor, dat het voor de jurisprudentie van groot belang is *waar* de bewaarplaats is, aan de hypotheek-kantoren, ren, midden in het hypotheken-leven, dan wel aan griffien vreemd aan het hypotheken-stelsel, en ik meen dat het ook voor de Regering moeijelijk, bijna onmogelijk is te verzekeren, dat het den regter onverschillig zal wezen *waar* de bewaarplaats der oude hypotheek-registers zich bevindt; te verzekeren dat de bewaarplaats geen invloed zal hebben op het te vestigen stelsel van jurisprudentie. Omdat ik overtuigd ben dat dit van grooten invloed zal wezen, en de rede van den Minister mij in die overtuiging niet aan het wankelen heeft gebragt, zal ik stemmen tegen deze wets-voordragt.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wets-ontwerp met 33 tegen 1 stem, die van den heer Cremers, *aangenomen*; afwezend de heeren Borski en 't Hooft.

De **Voorzitter**: Ik breng ter kennisse van de Vergadering, dat de Commissie van Rapporteurs over de wets-ontwerpen tot vaststelling der Staatsbegrooting over 1853, zich thans onledig zal houden met het kennis nemen van het antwoord der Regering op het verslag dezer Kamer, ten einde haar eindverslag daarna uit te brengen. Ik schors dus deze zitting tot half drie ure, om aan die Commissie gelegenheid te geven zich van hare taak te kwijten.

Schorsing voor drie kwartier-uurs.

De **Voorzitter**: De Commissie van Rapporteurs over de ontwerpen van wet betreffende de Staatsbegrooting voor 1853 is gereed haar verslag daarover uit te brengen; ik stel u voor om dit stuk te doen drukken en aan de leden te doen ronddeelen, en om den dag der beraadslaging over die ontwerpen te bepalen op den eerstkomenden Dingsdag, des morgens ten elf ure.

De heer **van Roijen**: Ik stel voor, Mijnheer de Voorzitter, om, wanneer dit ondersteuning mogt vinden, den aanvang van de discussie over de Staatsbegrooting, in plaats van op aanstaanden Dingsdag te bepalen op Maandag, na afloop van de beraadslagingen over de andere wets-ontwerpen, die dan aan de orde zijn gesteld, ten einde meer tijd te hebben voor de Kersdagen om de zaken behoorlijk te kunnen afhandelen.

De **Voorzitter**: Ik acht mij verpligt, Mijne Heeren, u vooraf te kennen te geven dat de reden, die mij heeft bewogen voor te stellen den dag der beraadslaging over de staatsbegrooting te bepalen op aanstaanden Dingsdag, hierin is gelegen, dat het hier geldt ontwerpen van wet van groot aanbelang, dat het verslag daarover nog niet is gedrukt en er noodwendig eenige tijd zal moeten verloopen eer dit zal kunnen geschied zijn, en dat ik derhalve aan de leden de gelegenheid heb willen geven om, nadat het verslag zal zijn gedrukt en rondgedeeld, dit nog te kunnen overwegen. Wordt het voorstel van den heer van Roijen echter ondersteund, dan zal ik het aan de stemming onderwerpen.

De heer **de Jonge van Ellemeet**: Naar mijn bescheiden oordeel zijn de gronden door den heer Voorzitter aangevoerd voor zijn voorstel en dus tegen dat van den geachten vertegenwoordiger uit Overijssel, voor mij zoo overwegend, dat ik mij verpligt acht het voorstel van den Voorzitter te ondersteunen.

De heer **van Roijen**: Het blijkt mij dat mijn voorstel geen bijval vindt bij de Vergadering, en ik ben dus zoo vrij het weder in te trekken.

De vergadering wordt gescheiden.

ZITTING VAN DEN 18DEN DECEMBER.
(SUPPLEMENTBLAD.)

REDEVOERINGEN, *uitgesproken door den heer* **Minister van Binnenlandsche Zaken** *in de zitting van den 18den December, bij de beraadslaging over het wetsontwerp tot verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting van* 1851 *(bijdrage voor het speciaal fonds voor de kosten van droogmaking van het Haarlemmermeer.*

I. [Zie bladz. 49.]

Mijnheer de Voorzitter! Met uitstekend genoegen vernam ik de hooghartige en, mijns inziens, echt staathuishoudkundige beschouwing van den laatsten spreker, die beschouwing, die, bij onderneming op Staatskosten van werken van algemeen belang, niet daarop let, of de bestede som regtstreeks, onmiddellijk in de schatkist terugkeert. Aan den anderen kant heeft die spreker en de geachte spreker uit Friesland (de heer de Kempenaer), die het eerst het woord heeft gevoerd, mijns inziens, volkomen gelijk, wanneer zij verlangen, dat van het kapitaal dat besteed, van den grond die gewonnen is, ten gevolge van de meer of min voltooide onderneming, zoo spoedig mogelijk gebruik worde gemaakt. Ik had de eer in de Tweede Kamer te verklaren, dat tot verkoop in het aanstaande jaar, zoo spoedig mogelijk, zou worden overgegaan.

De geachte spreker uit Friesland vraagt: zullen de voorwaarden worden vastgesteld bij de wet? Zoo de Regering bij den verkoop de regelen der wet van 1848 volgt, zullen die voorwaarden aan de wetgeving niet worden voorgelegd; ze zullen openbaar dienen te worden gemaakt, en tijdig genoeg, gelijk bij elken publieken verkoop van dien aard. Mogt de Regering het in het belang van den Staat achten, op eene andere wijze te verkoopen, — dan zal de verkoop niet anders dan na de bekrachtiging van een voorstel van wet, aan de Kamers der Staten-Generaal te onderwerpen, kunnen geschieden.

De andere spreker uit Friesland, die in de tweede plaats het woord heeft gevoerd (de heer van Swinderen), heeft de aandacht der Regering gevestigd op de noodzakelijkheid, dat de streken van Rhijnland, door den verkleinden boezem nu met water bezwaard, van overtollig water worden ontlast. De geachte spreker weet, dat maatregelen zijn beraamd, en zoo ik hoop, spoedig zullen worden uitgevoerd, om een aanzienlijk gedeelte van Rhijnland, ten zuiden van den Rhijn, te bevrijden van den overvloed, die eene ramp is voor die landen. Er is een ander gedeelte, meer naar den zeekant gelegen, van datzelfde Rhijnland, ten zuiden van den Rhijn, waar ook klagten worden aangeheven. Of die klagten gegrond zijn in die mate, dat de Regering geroepen kan worden om dergelijke maatregelen als genomen zullen worden met het stichten van een stoomgemaal op den IJssel, ook ten behoeve van deze streken te nemen, is de vraag. De klagten schijnen aan velen overdreven. Ik zal door eene geheel onpartijdige autoriteit, vreemd aan de Meercommissie, die natuurlijk steeds in oorlog is met eene menigte bijzondere belangen, dat punt laten onderzoeken, en, zoo noodig, middelen van bescherming verordenen of voorstellen.

Of het Amsterdamsche peil zal kunnen worden verlaagd, — ik durf het niet zeggen. Ik zal ook dat punt gaarne aan deskundig onderzoek onderwerpen.

Over de verbinding van Amsterdam met de Noordzee, kan ik, tot mijn leedwezen, op dit oogenblik den geachten spreker niet bevredigen. De zaak is tot dusverre geheel en al buiten de Regering omgegaan. Ik heb ook in de nieuwspapieren gelezen, men heeft mij ook gezegd van elders, dat het verslag der Commissie ingediend is aan de regering van Amsterdam; dat is al wat ik er van weet. Waarschijnlijk zal later de Regering, op de eene of andere wijze, in dat punt worden betrokken, en ik zal dan niet in gebreke blijven mijne deelneming ter bevordering van eene zoo groote zaak te doen blijken.

De laatste spreker heeft, gewagende van de voorwaarden van verkoop van het Meer, inzonderheid nog gewezen op hetgeen zou kunnen gebeuren met de waterwerken, de werktuigen, de middelen daartoe behoorende. Ik moet den geachten spreker twee punten herinneren: vooreerst, dat deze landen gelegen zijn in Rhijnland en dus onder het waterschapsbestuur van Rhijnland zullen blijven; ten tweede, dat bij de overeenkomst van 1847, tusschen de Meercommissie en Rhijnland aangegaan, is bepaald, dat die middelen, werktuigen van waterontlasting, van waterleiding en dergelijke, van het Rijk op Rhijnland zullen overgaan.

II. [Zie bladz. 51.]

Het is misschien niet overbodig, Mijnheer de Voorzitter! dat ik vooraf, met betrekking tot een woord van den geachten spreker uit Friesland, herinner dat hetgeen hier gevraagd wordt als middel tot voortzetting, tot voltooijing van de droogmaking van het Haarlemmermeer, altoos nog een gedeelte is van die acht millioen, waarop men van den beginne af de onderneming heeft geschat.

De geachte spreker uit Groningen (de heer Cremers) heeft uit een verschil, dat bij deze onderneming blijken zal volgens zijne meening, tusschen de kosten en de opbrengst, aanleiding genomen de Regering voor het vervolg aan het hart te leggen, dat tusschen de kosten en de opbrengst van zoodanig werk meer evenwigt zij. Ik moet den geachten spreker herinneren, dat tot droogmaking van het Haarlemmermeer besloten is, niet in de eerste plaats om de landerijen, drooggemaakt, te verkoopen, en uit die verkooping eene zekere opbrengst te verkrijgen voor de schatkist. De eerste, de hoofdreden was, het gevaar te keeren, dat men van de gedurige uitbreiding van het Haarlemmermeer voorzag. Dat gevaar te keeren door droogmaking, scheen in het publiek belang. Eene tweede reden kwam daarbij, een water, — dat tot dusverre enkel een middel van communicatie was, thans door andere middelen van communicatie vervangen, — welligt in vruchtbaar land te herscheppen. En dan meen ik, dat wanneer de tegenwoordige Regering doen moest hetgeen door eene vorige Regering is aanvaard, zij naauwelijks anders had kunnen handelen dan toen is geschied, met het oog op de noodzakelijkheid om gevaar te weren en met het oog tevens op het groote voordeel zoowel voor de provincie, als, misschien niet onmiddellijk voor de schatkist, maar voor het geheele Rijk daaruit te verkrijgen, dat men een groot land rijker werd.

De geachte spreker uit Overijssel heeft gewaagd van een gezegde dat hem ter oore was gekomen: »indien het proces met Leyden niet bestond, zou welligt nu reeds eene Engelsche maatschappij eigenaresse wezen van den grond van het Haarlemmermeer." Ik geloof, de geachte spreker heeft den Minister voor een oogenblik op de proef willen stellen. De geachte spreker heeft zich zelven kunnen zeggen, dat dit niet kon: de Regering is niet bij magte eene Engelsche of welke maatschappij ook tot eigenaresse bij dergelijke overdragt te maken, zonder tusschenkomst van de wetgevende magt. De geachte spreker wenscht ook daarom dergelijke overdragt niet, omdat die ten gevolge zou hebben, dat het gansche land kwam in handen van een persoon en de geachte spreker splitsing van eigendom en vele eigenaren wenscht en in het algemeen belang acht. Ik ben van het gevoelen van den geachten spreker, maar ik moet toch verzoeken, dat niet uit het oog worde verloren, dat er tusschen het einde van de droogmaking en een bezit in die vormen, zoo als de geachte spreker het wenscht, een tusschentoestand zal zijn. Men moet zich toch niet voorstellen, dat aanstonds na de voltooide droogmaking, in de verschillende gedeelten van het Haarlemmermeer hoeven zullen kunnen worden gevestigd, gelijk de geachte spreker begeert. Ik hoop, dat die hoeven zullen ontstaan, maar voor het oogenblik zal men zich moeten vergenoegen met de verdere maatregelen tot het brengen in cultuur. Die verdere maatregelen zullen moeten worden genomen in het groot, en bij het aanmerkelijk verschil van de natuur der gronden, vrees ik, dat in den beginne kleine eigenaren daar den bodem om met vrucht te arbeiden nog niet zullen vinden.

Op de middelen, die welligt moeten worden in het werk gesteld om den bodem van het Meer voor eene vruchtbare cultuur geheel vatbaar te maken, heeft de spreker uit Friesland (de heer de Kempenaer) in het bijzonder het oog gerigt. Hij heeft gezegd: de tegenwoordige middelen zullen niet voldoende zijn; men zal andere middelen moeten gebruiken. Het schijnt, dat de geachte spreker meent, die andere middelen moeten ook aangevoerd, bestuurd worden door de Regering. Ik durf niet zeggen, Mijne Heeren, of dit het geval zal wezen; vooreerst durf ik niet beslissen of de tegenwoordige middelen niet voldoende zullen wezen om de landen droog te houden. Men verwarre toch niet den tegenwoordigen toestand met dien, waarin het trekken van alle vaarten en togten zal zijn afgeloopen. Nu heeft men het werken

der machines dikwijls moeten staken door gebrek aan toevoer van water. Dat gebrek zal denkelijk niet meer bestaan, nadat alle togten zullen zijn gemaakt. De vraag voorts, of de Regering, zoo meer middelen zullen noodig wezen om de landen te brengen tot een toestand vatbaar voor bebouwing, die middelen zal aanvoeren, zal later worden onderzocht. Op het oogenblik komt het mij niet zoo voor. Op het oogenblik komt het mij voor, dat de aanvoer van die middelen ten deele moet worden overgelaten aan de watersehapsbesturen waaronder die landen zullen komen, ten deele aan de bijzondere nijverheid.

Of de Regering gehouden kunne zijn tot den verkoop van de landen niet over te gaan, dan nadat alle stukken of verre het grootste gedeelte onmiddellijk zullen kunnen worden bebouwd, dit is iets waarop ik, voor het oogenblik althans, niet ja zou durven zeggen. Ik meen dat het noodige welligt beter door particulieren met behulp altoos van het waterbestuur van Rhijnland, zal worden verrigt. Wat zal moeten geschieden ten einde de landen rijp te maken voor cultuur, dat zal worden beoordeeld door experts, en wat het meest in het belang zal wezen van den Staat, dat zal ook deze Kamer gaarne aan de Regering overlaten. Niet zoo wanneer het mogt gelden afwijking van de regels van de wet van 1848, niet wanneer het er op aan mogt komen aan eene Engelsche of eene inlandsehe maatschappij de bebouwing over te geven. Daarvan kan zonder toestemming van de wetgevende magt geene sprake hoegenaamd zijn.

De geachte spreker uit Friesland, de heer van Swinderen, is nog eens teruggekomen op het wenschelijke om het Amsterdamsche peil te verlagen, vooral in verband met de verbinding van de hoofdstad met de Noordzee. De hoofdstad zal niet in gebreke blijven op dat punt aan te dringen, zoo zij in haar belang die verbinding noodig acht, en zoo bij het onderzoek mogt blijken dat die verbinding van Amsterdam met de Noordzee eene onderneming is in het algemeen belang, in het belang van de hoofdstad — en hetgeen in het belang van de hoofdstad in dit opzigt wezen zal, zal wezen een algemeen belang — dan hoop ik en dan vertrouw ik, dat Amsterdam toonen zal, dat het de hoofdstad is van het Rijk.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

omtrent de Staatsbegrooting voor 1853; uitgebragt in de zitting van 18den December.

1. Over het algemeen heeft de voordragt van deze Staatsbegrooting, welke doorgaands door 32 leden in de Afdeelingen der Kamer onderzocht is geworden, geen ongunstigen indruk op de meeste leden te weeg gebragt. Met veel genoegen had men den voordeeligen toestand vernomen, waarin 's Rijks schatkist bij den weldra geëindigden jaarkring verkeert.

2. Sommige leden hebben zich met deze gunstige beschouwing niet vereenigd. Bij hen woog inzonderheid de wisselvalligheid onzer koloniale baten: en zij uitten den wensch dat de meer bevredigende toestand van de schatkist aan de Regering geenen grond zoude oplevêren, om aan de huns inziens nog maar al te veel bestaande zucht naar vermeerdering van uitgaven toe te geven.

3. Eenige leden gaven den wensch te kennen, dat de ontwerpen van wet, wier indiening de Grondwet zoo bepaald voorschrijft, met onderscheidene andere wetten, welke het belang des Vaderlands vereischt, toch niet uit het oog verloren zouden worden, maar veeleer de naarstige zorg en werkzaamheid der Regering onafgebroken mogten bezig houden, opdat de Vertegenwoordiging weldra tot derzelver behandeling zou kunnen overgaan.

4. Ook werd door eenige leden de noodzakelijkheid betoogd, dat op de uitkomsten van het kadaster te gelegener tijd zoude worden teruggekomen. Zij wenschten daarom op eene wettelijke herziening van het kadaster aan te dringen.

5. Eindelijk hebben eenige leden betreurd, dat wederom aan het slot van alle de thans ingediende begrootingswetten de bepaling ontbreekt, dat deze Staatsbegrooting in werking treedt met 1 Januarij 1853. Op het IXde hoofdstuk *A* komen onderscheiden posten van uitgaaf voor, waarin reeds op den eersten dag van het dienstjaar, waarover die begrooting loopt, zal behooren te worden voorzien. Zelfs bij de voordragt op de middelen wordt deze bepaling gemist, welke in die voor 1852 nog gevonden werd. Zij achtten het, in verband met art. 1 der wet houdende algemeene bepalingen voor de wetgeving, wenschelijk, dat zoodanige bepaling bij de indiening der volgende Staatsbegrooting niet andermaal zou worden over het hoofd gezien.

IsTE HOOFDSTUK.

Huis des Konings.

Het onderzoek van dit hoofdstuk heeft geene aanleiding tot aanmerkingen gegeven.

IIDE HOOFDSTUK.

Hooge Collegien van Staat en Kabinet des Konings.

6. De behandeling van dit hoofdstuk in de Afdeelingen der Kamer deed aan vele leden den wensch uiten, dat de ongelegenheid van het gemeenschappelijk gebruik van het locaal voor de zittingen der Eerste Kamer bestemd, ernstig aan de Regering onder het oog gebragt zou worden. Men meende, dat het gebruik der zaal, welke op Rijks-kosten voor de Eerste Kamer is hersteld en ingerigt, uitsluitend aan die Kamer verzekerd behoorde te worden, en achtte het beneden de waardigheid van het collegie, dat deswege moeijelijkheden met andere ligchamen konden ontstaan. Ook uit hoofde van de bekrompen en gebrekkige localen, welke voor den Voorzitter, sommige Afdeelingen, de Griffie enz. zijn bestemd, gaf men den wensch te kennen, dat de Regering eene bepaalde voorziening nam, ten einde de Kamer over geheel vrije en geschikte localen mogt kunnen beschikken.

7. De opheffing van den Hoogen Raad van Adel en de overbrenging der werkzaamheden van dat collegie bij het Departement van Binnenlandsche Zaken gaf aan eenige leden aanleiding om de vraag te opperen, of de uitoefening van het Koninklijk praerogatief, krachtens hetwelk adeldom verleend wordt, dien ten gevolge onderworpen is aan het voorafgaand advies en het contreseing van den Minister van Binnenlandsche Zaken, en of dit laatste reeds plaats vond, voor dat bovengemelde opheffing was geschied?

IIde AFDEELING.

8. Meermalen is bij de behandeling der Staatsbegrooting in de Afdeelingen der Kamer de bespoediging eener voordragt tot inrigting van den Raad van State overeenkomstig de tegenwoordige behoeften aan de Regering aanbevolen. Thans, nadat de Minister van Binnenlandsche Zaken zich onlangs daaromtrent in de Tweede Kamer verklaard heeft, op eene wijze die aan vele leden opmerkelijk en niet onbelangrijk is voorgekomen, meende men vrij algemeen dat er geene mindere redenen bestaan, waarom niet weder nadrukkelijk op het indienen van de bedoelde wet van de zijde der Eerste Kamer zou worden aangedrongen. Men wenschte daarbij de Regering aan te sporen, om ernstig de vraag te overwegen, of, bij het steeds meer ontstaan van sommige administratieve vraagpunten en geschillen, waarin dringend voorziening schijnt te worden gevorderd, de beslissing daaromtrent niet eigenaardig aan den Raad van State zou kunnen worden opgedragen. Vrij algemeen werd dan ook de wensch geuit, dat het toekennen aan den Raad van State der bevoegdheid tot administratieve regtsspraak een hoofdpunt van het onderzoek der Regering bij de zamenstelling der wet zoude uitmaken.

IIIDE HOOFDSTUK.

Departement van Buitenlandsche Zaken.

9. Bij den aanvang van het onderzoek van dit hoofdstuk, hebben vele leden het verlangen uitgedrukt, dat verdragen, waarbij geldelijke verpligtingen worden opgelegd, niet eerder geratificeerd worden, dan nadat de zelve door de Staten-Generaal goedgekeurd of nadat de geldsommen toegestaan zijn, waarover bij zoodanige verdragen overeengekomen is.

Iste AFDEELING.

10. Verreweg de meeste leden hebben de verandering, ten gevolge waarvan *artikel* 1 met de som van f 6000 wegens tafelgeld van den Minister is verminderd, ten hoogste afgekeurd. Enkele leden slechts konden in de afvoering van dezen post met goedkeuring berusten. Bij de meerderheid golden inzonderheid de volgende beweegredenen: 1°. dat het weigeren van alle middel tot representatie niet anders dan aanleiding kan geven tot verwijdering tusschen den Minister en de vertegenwoordigers der vreemde mogendheden hier te lande. Dit kwam aan sommige leden te meer bedenkelijk voor, omdat naar hunne overtuiging de Minister van Buitenlandsche Zaken door de vreemde gezanten als de vertegenwoordiger van het geheele Ministerie wordt aangemerkt. Doch, ofschoon dit laatste gevoelen geenszins door de overigen werd gedeeld, was de meerderheid het toch daaromtrent eens, dat de goede verstandhouding tusschen onze Regering en die van andere landen door zoodanige verwijdering geenszins schijnt te zullen worden bevorderd; en 2°. dat er eene onverklaarbare tegenstrijdigheid is gelegen in het gelijktijdig verleenen van zeer hooge bezoldigingen aan sommige gezanten, gelijk te Parijs, Weenen, Rome, Petersburg en Madrid. Men kan zich toch niet ontveinzen dat voor die hooge jaarwedden de grondslag volkomen dezelfde is, als voor de bedoelde f 6000, namelijk de wenschelijkheid om door representatie, zooveel dit doenlijk is, de goede verstandhouding met buitenlandsche Regeringen, het belang des Lands, en de waardigheid der Regering te handhaven.

Zeer vele leden wenschten hunne hooge ontevredenheid over deze verandering ten sterkste uitgedrukt te hebben. Sommigen vonden daarin genoegzaam bezwaar, om hunne stem aan het geheele hoofdstuk te weigeren.

11. In ééne Afdeeling is de wensch geuit, dat van de Regering eene officiele opgave mogt worden ontvangen van de Nederlandsche gezanten en consuls buiten 's lands. Men achtte de bestaande niet-officiele lijsten niet genoegzaam betrouwbaar.

12. In dezelfde Afdeeling werd de opmerking gemaakt, dat, ofschoon bij eene vroegere gelegenheid de Regering geloofde de verzekering te kunnen geven dat al onze gezanten de hoedanigheid van Nederlanders bezitten, zoodanig als die thans door de wet wordt gevorderd, men dit evenwel geenszins genoegzaam achtte, zoolang er eenige grond mogt bestaan, om het er voor te houden, dat niet alle gezanten de Nederlandsche taal verstaan en van de daarin geschreven stukken terstond behoorlijk kennis kunnen nemen.

IVDE HOOFDSTUK.

Departement van Justitie.

13. De meeste leden hebben hunne tevredenheid te kennen gegeven over de toezegging des Ministers aangaande de weldra en eerlang in te dienen wetten, met dit Departement in verband staande. Zij meenden dus, in afwachting der vervulling van die beloften, zich van algemeene beschouwingen over dit hoofdstuk te kunnen onthouden.

IIde AFDEELING.

14. Men heeft gewenscht de aandacht der Regering te vestigen op de onvoegzaamheid van het locaal bestemd voor de zittingen van den Hoogen Raad. Men meende aan de Regering in overweging te moeten geven, dat ook voor het hoogste regterlijke collegie eene voorziening in dat opzigt dringend schijnt gevorderd te worden.

15. Eenige leden hebben zich beklaagd over de bestaande onregelmatigheid in de verdeeling der kleine onkosten voor de regtbanken en kantongeregten. Zij wenschten dat de Regering de geheele regeling van dit onderwerp in nadere bepaalde overweging zou nemen.

IIIde AFDEELING.

16. Door eenige leden is, zoo in het belang van de militaire regtspleging zelve, als in dat van de schatkist, krachtig aangedrongen op de opheffing van het Hoog Militair Geregtshof. Zij merkten op, dat dit regterlijk collegie thans gebrekkig werkt en belangrijke uitgaven veroorzaakt, en dat het daarom wenschelijk is, dat in de behoefte der regtsspraak voor militairen op meer doelmatige wijze worde voorzien.

17. Met bevreemding hebben eenige leden uit het antwoord der Regering ten opzigte van artikel 13 dezer afdeeling vernomen, dat zij het hoogst wenschelijk acht, dat het openbaar ministerie bij de krijgsraden worde waargenomen door een speciaal ambtenaar, *die zich geheel daaraan toewijdt*. Men kon de juistheid van dit argument tegen het opdragen der werkzaamheden van de auditeurs-militair aan de officieren van justitie, niet zoo gereedelijk bevroeden, met het oog op de soms belangrijke regtspractijk en andere min of meer gewigtige werkzaamheden, wier uitoefening door de bestaande auditeurs-militair op vele plaatsen bij de waarneming hunner betrekking wordt gevoegd.

Vde AFDEELING.

18. Eenige leden achtten eene wettelijke regeling van de Rijkspolitie onontbeerlijk, en hebben daarop krachtig aangedrongen in het belang der publieke veiligheid.

Vde HOOFDSTUK.

Departement van Binnenlandsche Zaken.

19. Enkele leden hebben het gevoelen geuit, dat de behandeling der Staatsbegrooting eene zeer geschikte gelegenheid aanbiedt, om de leemten en gebreken, welke zich bij de invoering en toepassing van nieuwe wetten doen gevoelen, aan de Regering kenbaar te maken. Zij meenden uit dien hoofde in overweging te moeten geven dat, bij eene eventuele herziening der provinciale wet, de aandacht inzonderheid wel mag worden gevestigd op het punt der tweede of najaars-Statenvergadering, welke in onderscheidene provincien ongelegenheden veroorzaakt, die door geen evenredig nut opgewogen schijnen te worden. Immers zijn er alsdan vaak weinig onderwerpen van aanbelang te behandelen, die eene reis naar de hoofdstad gebiedend vorderen; en het vaststellen der begrooting schijnt even goed in de zomerzitting te kunnen geschieden.

20. Eenige leden hebben den wensch uitgedrukt, dat het Gouvernement, vóór dat concessien tot het daarstellen van groote werken door hetzelve worden verleend, de vereischte maatregelen neme, om het eigendom van derden daarbij betrokken, behoorlijk te verzekeren: ten einde aldus voor te komen, dat zoodanige eigendommen aangetast, en de eigenaars daardoor in de noodzakelijkheid gebragt worden hunne toevlugt te nemen tot regtsmiddelen, waarmede in ieder geval eenige moeijelijkheden en geldelijke opofferingen voor hen zullen gepaard gaan. Dergelijk verlangen strookt geheel met hetgeen deze Kamer te kennen gaf bij de behandeling der wet, betreffende dadingen over domaniale eigendommen onder de gemeenten *Zaamslag* en *Stoppeldijk*. Immers gaf men destijds herhaaldelijk, » de hoop te kennen, dat, wanneer er grond mogt zijn te veronderstellen, dat de betrokken eigenaars zich op eene verjaring konden beroepen, alsdan door den Staat geen invloed zou worden uitgeoefend, om in het bezit van titels te geraken, die denzelven door verjaring reeds zouden zijn ontvallen."

21. Te dezer gelegenheid werd ook in de Afdeelingen het verlangen te kennen gegeven, dat de indiening van onderscheidene wetten, met het Departement van Binnenlandsche Zaken in verband staande, niet langer vertraagd worde. Vele leden hebben op eene spoedige algemeene herziening van de wetten op de militie en de schutterij aangedrongen. Ten aanzien der militie-wetten achtten sommige leden eene partiele herziening nog altijd wenschelijk. Zij waren toch geenszins bevredigd geworden door hetgeen de Regering daaromtrent bij § 4 harer Memorie van Beantwoording aan de Tweede Kamer heeft medegedeeld. Het gevolg van die redenering, gevoegd bij de verklaring, dat op de voordragt eener algemeene herziening in dit zittingjaar niet mag worden gerekend, komt eenvoudig hierop neêr, dat het voorschrift van art. 181 der Grondwet aldus nog langen tijd buiten toepassing zal blijven, hetgeen noch met het belang der dienstpligtigen, noch met dat van den Staat vereenigbaar is: daar vele milieiens te jong tot de dienst worden geroepen. Daarenboven schijnt eene herziening der wetgeving, regelende de nationale militie, alleen voor dit onderwerp, niet zoo veel tijds te kunnen vorderen, dewijl daartoe alleen de overbrenging van alle verpligtingen dier wetgeving op één jaar later wordt vereischt. Ook zijn de bezwaren, wat dit punt betreft, voor eene partiele herziening niet grooter dan voor eene algemeene. Immers de aanvulling van het ontbrekende getal manschappen, wanneer men de loting één jaar verschuift, kan alleen plaats hebben door verlenging van den dienstpligt van anderen; een bezwaar dat door beide wijzen van herziening hetzelfde blijft, en zeker in tijden van rust minder weegt, dan in andere. De leden, welke dit gevoelen aankleefden, wenschten daarom met ernst aan te dringen op het in leven en werking brengen der bepaling van art. 181 der Grondwet door middel van eene partiele herziening.

22. Ook voor de wet op de schutterij werd eene herziening hoogst noodig geacht. De bestaande inrigting der dienstdoende schutterij is vooral ook wegens de bepalingen omtrent de jaarlijksche nummer-verwisseling niet vrij van bedenking. In minder gunstige tijden, dan de tegenwoordige, zou men ongaarne zien, dat de wapenen in handen werden gelaten van zoovele personen, die daarvan een minder wenschelijk gebruik zouden kunnen maken.

23. Desgelijks werd de wettelijke regeling der medische politie, inzonderheid ook met betrekking tot de veeartsenijkunde, aan de zorg der Regering aanbevolen. Eenige leden vonden bezwaar in de veelvuldige praktijk ten platten lande van een zeer groot aantal empirici, waardoor de toestand der eigenlijke vee-artsen meer en meer ongunstig wordt. Het gevolg daarvan schijnt dan ook te zijn, dat er thans slechts zes leerlingen op de veeartsenijschool aanwezig zijn. Andere leden, bij welke de bekwaamheid en de ervaring der vee-artsen niet hoog aangeschreven staat, konden zich met dit gevoelen niet vereenigen.

24. Eindelijk werd door vele leden aangedrongen op de voordragt van politie-maatregelen op de spoorwegen, en door eenige leden ook op de groote wegen. Men beweerde, dat de jongste ondervinding van het vervoer langs de spoorwegen den wensch eener wettelijke regeling van dit onderwerp allezins schijnt te regtvaardigen. En wat de groote wegen betreft, voerde men aan, dat bij het vervoer daarover groote misbruiken kunnen plaats hebben, vermits er krachtens politie-verordeningen geene straffen kunnen worden toegepast.

25. Eenige leden hebben met leedwezen opgemerkt, dat bij dit hoofdstuk steeds eenige strekking tot vermeerdering van uitgaven wordt waargenomen. Zij achtten zich niet bezwaard door verhooging van het cijfer, wegens noodzakelijke en productieve uitgaven, gelijk bijv. voor verbetering van rivieren of wegen voorgesteld: maar er komen van jaar tot jaar gedurig hoogere of nieuwe posten van schijnbaar minder aanbelang op zich zelven voor, welke evenwel gezamenlijk een niet onaanzienlijk bedrag uitmaken: thans bijv. voor de geologische kaart en het meteorologisch kabinet uitgetrokken. Zij achtten het niet wenschelijk, dat men bij eenen gunstigen toestand der schatkist zich laat verleiden, om daarvan voor deze en dergelijke onderwerpen, meer dan volstrekt noodig schijnt, gebruik te maken.

VIde AFDEELING.

26. Door eenige leden is de wensch geuit, dat de Regering bij het daarstellen van belangrijke waterstaatswerken zich niet bepale tot het hooren der hoofd-ambtenaren van den Waterstaat, maar vooral ook de daarbij belang hebbende dijkcollegien en polderbesturen in hun belang hoore. Waar bij zoodanige waterwerken vaak zeer gewigtige locale belangen zijn betrokken, achtte men het billijk dat de hier bedoelde besturen in de gelegenheid wierden gesteld, om van hun gevoelen te doen blijken. In verband daarmede achtten zich eenige andere leden bezwaard door de uitvoering der werken, die tot verbetering van de rivieren zijn aanbesteed. Men wees op de afsluitingen, die in de killen gemaakt zijn, zonder dat vooraf voltooid waren de opruimingen, welke met die afsluitingen in noodzakelijk verband staan, en daarom ook waren aanbesteed. De aanstaande winter wordt uit dien hoofde door sommige streken niet zonder zorg te gemoet gezien. Weshalve men de Regering dringend wenschte aan te bevelen, om streng toezigt te houden, dat bij de uit te voeren werken geen afvoer van water op een of ander punt worde te keer gegaan, voor dat de daarmede in verband staande opruimingen of andere werken voltooid, en de middelen tot afvoer op andere wijze daargesteld zijn.

27. Terwijl alzoo aan de Regering een naauwlettend toezigt op de uitvoering van aanbestede werken werd aanbevolen, hebben sommige leden hunne bevreemding niet ontveinsd, dat aardewerken, waarmede het Rijk belast is, en die op zich zelve als zeer nuttig en noodzakelijk aan te merken zijn, desniettemin dikwijls op zoo ongeschikte tijdstippen en saizoenen worden verrigt, dat de kosten daardoor aanzienlijk vermeerderd worden, en het werk minder deugdzaam is.

28. Het heeft de opmerking van eenige leden getrokken, dat

op den uitgewerkten en toelichtenden staat onder artikel 73 een post voorkomt als bijdrage voor den nieuwen weg van Eindhoven naar Weert ten bedrage van f 86,500, onder mededeeling, dat de betrokken provincien de helft der kosten zullen bijdragen. Deze zijn dus voor het geheel berekend op f 173,000. Naar de kaart gemeten schijnt die weg ongeveer 25,000 ellen lang te zijn. De strekkende el zou mitsdien f 7 moeten kosten.

Nu komt onder datzelfde artikel eene bijdrage voor tot den weg van *Turnhout* naar de Belgische grenzen in de rigting van Tilburg, groot f 114,750, onder bijvoeging dat de provincie Noordbrabant eene bijdrage van 15 % zal leveren: waardoor de geheele kosten f 132,000 zouden bedragen. Volgens de kaart is die weg nagenoeg 8000 ellen lang en kost dus per el circa f 16.

Gemeld verschil tusschen de kosten dezer beide wegen werd door die leden zoo aanmerkelijk geoordeeld, dat zij de oorzaak daarvan wenschten te vernemen.

29. Eenige leden hebben aangedrongen op een beter toezigt van Regeringswege op de beplantingen der wegen, waar het Rijk die aan zich heeft voorbehouden. Zij meenden dat aan de wijze waarop de beplantingen worden daargesteld, vernieuwd en onderhouden geene genoegzaam naauwlettende zorg wordt besteed, en dezelve tot nuttelooze uitgaven aanleiding geeft.

30. Naar aanleiding van hetgeen onder de toelichtingen bij artikel 70 staat aangeteekend, dat eene som van f 6200 is bestemd tot vernieuwing van den rijzen berm in den Ouden-Rhijnmond te Lobith, hebben enkele leden gevraagd naar den afloop, of wel den tegenwoordigen stand der onderhandelingen met Pruissen over eene verhooging van dien berm, of eene geheele afsluiting van den Ouden-Rhijnmond, welke onderhandelingen, volgens eene mededeeling van de Regering aan deze Kamer, reeds in 1849 aangeknoopt waren.

31. De laatste post, lit. *ij*, onder artikel 80 uitgetrokken voor nieuw te verleenen subsidien en bijdragen tot de bekostiging van werken, is in vergelijking van het loopende jaar met f 10,000 verhoogd. Dat deze vroeger reeds zeer hooge post thans weder vrij belangrijk vermeerderd wordt, gaf aan eenige leden aanleiding tot de aanmerking, dat het bedenkelijk schijnt een zoo aanzienlijk bedrag toe te kennen voor niet aangewezen werken. Aldus wordt eigenlijk een post van onvoorziene uitgaven op deze afdeeling aangewezen. Zij achtten deze uitgave te hoog, om die zonder nadere specificatie goed te keuren.

IXde AFDEELING.

32. Men heeft het verlangen uitgedrukt, dat de Regering, tenzij reeds vroeger daartoe eene gesehikte gelegenheid zich voordoe, bij het indienen eener volgende begrooting moge overleggen een staat van het aantal personen, die in de kolonien der Maatschappij van Weldadigheid in de laatste vijf jaren verpleegd werden, en van de bijdragen in dien tijd betaald zoo voor het opnemen als verplegen door gestichten, gemeenten of door het Rijk, mitsgaders van de subsidien daarenboven door het Rijk gegeven.

XIde AFDEELING.

33. Ten aanzien der premien en verdere tegemoetkomingen tot aanmoediging der onderscheidene takken van visscherij, heeft men met genoegen gezien, dat de Regering bereid is om weldra eene voordragt van wet in te dienen tot herziening der reglementaire wetgeving op de uitoefening der visseherij, en dat zij een naauwkeurig onderzoek aangaande de belangen van dien gewigtigen tak van nijverheid noodig acht. Dit gaf aan sommige leden aanleiding, om den wensch te uiten, dat met de afschaffing der premien niet zoude worden voortgegaan, dan nadat een zorgvuldig onderzoek omtrent den toestand der nationale zeevisscherijen zal zijn ingesteld. In elk geval achtten onderscheidene leden wenschelijk, dat naar mate de ondersteuning verminderd wordt, ook de belemmering van dezen tak van nijverheid opgeheven, en de vischvangst geheel vrijgesteld worde.

XIIIde AFDEELING.

34. Verscheidene leden hebben het toezigt en de conservatie der jagt en visseherij dringend aanbevolen. Zij wensehten dat het getal bezoldigde opzieners niet beperkt zou worden tot hetgeen vóór de jongste wettelijke regeling van dit onderwerp bestond, maar dat hetzelve in 't belang eener goede surveillanee van Rijkswege mogt worden uitgebreid. Noch veldwachters, noch ambtenaren voor het vak der belastingen aangesteld, kunnen geacht worden in deze behoefte te hulp te komen, daar hunne bemoeijingen tot de jagt en visscherij in geen regtstreeksch verband staan, en nu en dan sleehts toevallig te pas komen. Het getal der personen, die wezenlijk surveilleren is te gering. De bestemming der gelden, welke tot het verkrijgen van acten enz. worden opgebragt, is juist de instandhouding van het jagtveld en de conservatie der visscherij. Ook wenschte men de kosten verminderd te zien, welke tegenover hetgeen vroeger plaats had, in sommige provincien thans worden opgelegd wegens leges- en zegelgelden voor de aanstelling van onbezoldigde opzieners, welke toch ook het toezigt op de jagt en de visscherij moeten ondersteunen.

In verband daarmede hebben eenige leden betreurd dat bij deze afdeeling uitgaven worden besteed aan de bezoldiging der nieuw aangestelde inspecteurs, wier functien vroeger kosteloos door de houtvesters werden waargenomen.

35. Eindelijk werd te dezer gelegenheid door eenige leden de vraag gedaan, of eene herziening der jagtwet niet reeds gebleken is noodig te worden, wanneer men let op de ongelegenheden, welke de toepassing dezer wet veroorzaakt. Als eene in het oog vallende tegenstrijdigheid, heeft men gewezen op de omstandigheid, dat terwijl bij art. 6 in verband met art. 15 lit. *g* dier wet voor *vijf* gulden wordt verkrijgbaar gesteld eene kleine jagt-acte tot het vangen van houtsnippen met laat-, war- of valflouwen (een jagtbedrijf, dat volgens algemeene bekendheid alleen kan worden uitgeoefend in de schemering even vóór zons-opgang en even na zons- ondergang), bij art. 18 verboden wordt te jagen vóór zons-opgang en na zons-ondergang, met uitzondering alleen van het schieten van ganzen en eenden. Het ongerief, waartoe de tegenstrijdigheid dezer bepalingen aanleiding geeft, is niet denkbeeldig, daar het geval zich reeds werkelijk heeft voorgedaan, dat een persoon, van zijne bevoegdheid krachtens artt. 6 en 15 *g* gebruik makende, deswege beboet is geworden, en onvermogend om daaraan te voldoen thans met gevangenzetting wordt bedreigd.

VIde HOOFDSTUK.

Departement voor de Zaken der Hervormde Eeredienst enz.

36. Bij de behandeling van dit hoofdstuk is in drie Afdeelingen de vraag overwogen, of het behoud van de beide Departementen voor de Eerediensten op den tegenwoordigen voet, al dan niet wenschelijk te achten is. Vele leden konden de bestaande inrigting dier Departementen niet goedkeuren en hebben op eene eindbeslissing ten deze aangedrongen. Onder die leden waren er die eene opheffing allezins wenschelijk keurden. Zij meenden, dat de bemoeijingen van den Staat met opzigt tot de eerediensten zeer wel aan ondergeschikte ambtenaren opgedragen kunnen worden, en zouden aan eene definitieve regeling in dien geest de voorkeur geven. De aanwijzing nu van dezen, dan van genen Minister, om de hier bedoelde functien bij de werkzaamheden van zijn eigen Departement waar te nemen, vond over het algemeen afkeuring. Andere leden wenschten de beide Departementen te behouden. Niet, dat zij het grondwettig beginsel der scheiding van Kerk en Staat minder ernstig zouden gehandhaafd willen zien. Doch zij meenden dat in de gelijke bescherming door de Grondwet aan alle de kerkgenootschappen toegezegd, en in de verpligting van den Staat, welke daaraan belangrijke geldsommen besteedt, om te zorgen, dat die genootschappen zich houden binnen de palen van gehoorzaamheid aan de algemeene wet, eene genoegzame reden ligt, om deze Departementen op eenen doelmatigen voet in te rigten en het bestuur daarvan aan afzonderlijke hoofden op te dragen. Intussehen verklaarden onderscheidene andere leden, dat, al mogt de Regering tot eene opheffing besluiten, zij zich geenszins met het denkbeeld zouden kunnen vereenigen, om de gelden, die op de Staatsbegrooting voor de ééne of andere Eeredienst worden uitgetrokken, in massa aan de kerkgenootschappen zelven uit te betalen. Huns inziens zou het toezigt van den Staat over de verdeeling dier gelden aldus geheel verloren gaan, en de Staat eigenlijk belast worden met de uitkeering eener vaste rente aan de verschillende kerkgenootschappen.

VIIde HOOFDSTUK.

Departement voor de Zaken der Roomsch-katholieke Eeredienst.

37. De door den Minister van Buitenlandsche Zaken afgelegde verklaring omtrent den tegenwoordigen stand der regeling van de Roomsch-katholieke kerk-aangelegenheden hier te lande, heeft aan eenige leden de vraag doen opperen, of er eene overeenkomst met den Pauselijken Stoel gesloten is, tot afschaffing van het concordaat van 1827, en van de overeenkomst van 1841, en zoo ja, of deze dan niet aan de Staten-Generaal moest worden medegedeeld. In elk geval wenschte men bekend gemaakt te worden met de overeenkomst van 1841, die, zoover men weet, nooit is medegedeeld.

VIIIste HOOFDSTUK.

Departement van Marine.

38. Vele leden hebben met genoegen de vermeerdering onzer actieve zeemagt waargenomen, en konden uit dit oogpunt hunne goedkeuring aan een verhoogd eindcijfer van dit hoofdstuk niet onthouden. Zij achtten eene gepaste uitbreiding onzer zeemagt allezins nuttig, maar vonden juist daarom, met het oog op eene wenschelijke bezuiniging en vereenvoudiging, te meer bezwaar in de kostbaarheid der bestaande maritieme etablissementen. Enkele

leden gaven daarom de vraag in overweging, of het bouwen van 's Rijks oorlogschepen niet even goed op daartoe geschikte particuliere werven aanbesteed, en in verband daarmede, het getal onzer maritieme etablissementen niet gevoegelijk tot twee gereduceerd zou kunnen worden. Andere leden achtten een juist overzigt van de kosten van dit Departement bezwaarlijk verkrijgbaar, zoolang men geene kennis draagt van hetgeen uit de Oost-Indische geldmiddelen daarvoor wordt uitgegeven. Zij verlangden daarom van de Regering de toezegging te ontvangen, dat bij de volgende begrooting een staat overgelegd zoude worden van hetgeen in de laatste jaren uit de Oost-Indische geldmiddelen, zoo op Java als in Nederland, is uitgegeven voor:

a. de actieve zeemagt;
b. het onderhoud van schepen en wat daartoe behoort;
c. den aanbouw en de uitrusting van nieuwe schepen;
d. de werven en directien en de werklieden daarbij.

In verband met dit verlangen, wenschten deze leden thans voorloopig een afschrift te mogen ontvangen van het Koninklijk besluit van den 27sten Augustus 1817, n°. 48, waarbij, volgens hetgeen de Minister aan de Tweede Kamer onlangs heeft medegedeeld, de wijze van betaling van het Oost-Indisch eskader uit de koloniale kas is geregeld.

39. Met het oog op de aanzienlijke geldsom, welke aan de herstelling van de schipsluis aan het drooge dok van 's Rijks werf te Willemsoord op de loopende begrooting is toegestaan, heeft men verlangd eenige inlichtingen te mogen verkrijgen aangaande de resultaten van dit werk, en den tegenwoordigen toestand van het dok.

IVde AFDEELING.

40. Eenige leden hebben den wensch uitgedrukt, dat er omtrent de vereeniging van het Instituut voor de Marine met de Militaire Akademie nu weldra eene eindbeslissing zoude komen. Zij achtten de deswege bestaande onzekerheid nadeelig en verlangden cene definitieve regeling van dit onderwerp.

IXde HOOFDSTUK A.

Nationale schuld.

Dit hoofdstuk heeft geene aanleiding tot bedenkingen gegeven.

IXde HOOFDSTUK B.

Departement van Finantien.

41. Eenige leden hebben te dezer gelegenheid te kennen gegeven, dat zij met belangstelling te gemoet zien het door den Minister van Finantien aan de Tweede Kamer toegezegde verslag over het geheele muntwezen van den Staat, alsmede de statistiek van den opbrengst der brievenposterij, zonder dat zij, wat deze laatste betreft, daarom geacht zouden willen worden op een uniform brievenport aan te dringen.

IIde AFDEELING.

42. Met genoegen hebben eenige leden de toezegging van den Minister vernomen, dat de bestaande bepalingen omtrent de administratie van de grootboeken der nationale schuld aan eene allezins noodzakelijke herziening zullen worden onderworpen.

VIIde AFDEELING.

43. Eenige leden konden zich niet vereenigen met het gevoelen door den Minister in de Tweede Kamer uitgesproken, dat het genot van premien, aan Nederlandsche ambtenaren door de Pruissische Regering toegelegd voor het doen van aanhalingen, niet geheel en al zou kunnen worden vermeden. Zij meenden, dat zoodanig misbruik onbepaalde afkeuring verdient.

IXde AFDEELING.

44. Men heeft ook op eene regeling der paardenposterij aangedrongen.

Xde AFDEELING.

45. Eenige leden hebben met betrekking tot artikel 55 gevraagd, waarom de *kosten van vervolging en proceskosten* daarbij met andere onderwerpen vermengd, en niet, gelijk bij andere afdeelingen, afzonderlijk uitgetrokken zijn.

Xde HOOFDSTUK.

Departement van Oorlog.

46. Verscheidene leden hebben zich tegen het hooge cijfer dezer begrootingswet verklaard. Zij hadden met bekommering opgemerkt, dat de Regering nog eene verhooging daarvan in de toekomst deed vooruitzien. De bezorgdheid werd vooral opgewekt door de omstandigheid, dat de aangaande dit Departement genomen beschikkingen zullen leiden tot eene vermeerdering van zoodanige uitgaven, welke jaarlijks terugkeeren, en dus eenigermate als vaste uitgaven moeten worden beschouwd. Het op den voorgrond gestelde beginsel, dat bij de uitgaven voor dit Departement geenszins op den finantielen toestand moet worden gelet, vond bij geen van deze leden ingang. Enkele andere leden vonden daarin zoo groot bezwaar niet, zijnde van oordeel, dat bij het doen van staatsuitgaven, in 't bijzonder voor oorlogsbehoeften, niet zoo zeer de vraag kon zijn, of de geldelijke toestand des Lands in alle opzigten voordeelig te achten is, maar wel of die uitgaven inderdaad vereischt worden.

IIIde AFDEELING.

47. Eenige leden hebben gevraagd, waarom tot dusver nog geen gevolg is gegeven aan de toezegging, door den Minister van Oorlog bij de discussien over de begrooting des loopenden jaars in deze Kamer gegeven, om, indien daartegen geene bedenkingen bestaan, ook inlandsche rogge voor de garnizoens-bakkerijen te bezigen. Zij beklaagden zich dat men bij de aanbestedingen nog altijd vreemde granen, zoo als Kubanca-tarwe en Pruissische rogge vraagt, en zulks op plaatsen, waar hetgeen men aanbesteedt, niet te verwerven is; terwijl het ook niet blijkt, dat vreemde granen de voorkeur verdienen boven de inlandsche. Men stelle het gewigt zoo hoog, als men dit in 't belang van de dienst noodig keurt, maar dan schijnt het, bij even goede hoedanigheid, onverschillig te moeten zijn, waar het graan is gegroeid.

VIIde AFDEELING.

48. De uitgaven dezer afdeeling werden door sommige leden geoordeeld te hoog opgevoerd te zijn; zij vonden daarin te meer bezwaar, omdat die uitgaven niet alleen hooger zijn dan vroeger, maar steeds klimmende blijven.

XIde AFDEELING.

49. Om de belangrijke uitgave voor deze afdeeling geraamd behoorlijk te kunnen beoordeelen, hebben verscheidene leden hun verlangen te kennen gegeven, dat door den Minister in eene zitting met gesloten deuren, aan de Eerste Kamer de denkbeelden van het comité van defensie zouden worden medegedeeld, welke kunnen dienen tot toelichting van dezen post, waaromtrent men zich overigens niet wenschte uit te laten.

50. Blijkens den toelichtenden staat is onder het eenig artikel dezer afdeeling uitgetrokken hetgeen bestemd is voor onderhoud van bestaande vestingwerken, met hetgeen tot aanleg van nieuwe werken zal worden besteed. Als voorbeeld diene de aanwijzing van *nieuwe werken in de Hollandsche linie*, sub *b* tot eene som van f 110,000. Eenige leden waren van oordeel, dat bij eene behoorlijk ingerigte begrooting geene vermenging van het onderhoud van bestaande werken met kosten voor den aanleg van nieuwe moet plaats hebben. Zij drongen er daarom op aan, dat deze post bij de voordragt der volgende begrooting voor dit hoofdstuk in twee deelen worde gesplitst.

XIIIde AFDEELING.

51. Sommige leden hebben de kosten van het wapen der maréchaussée, in zoover daarvan slechts voor de dienst van drie provincien gebruik wordt gemaakt, te hoog geoordeeld. Doch zij vereenigden zich overigens gaarne met den wensch, dien door zeer vele leden eenparig werd uitgedrukt, dat dit wapen eene belangrijke uitbreiding mogt erlangen, om algemeen voor het geheele Rijk te kunnen dienen. Men verlangde, dat er aan het verschil tusschen de Departementen van Oorlog en van Justitie, met betrekking tot de politie door dit wapen uit te oefenen, een einde zou komen, daar men van oordeel was, dat het corps maréchaussée de beste Rijks-politie oplevert, welke ten platten lande kan worden ingerigt. De instandhouding daarvan alleen voor drie provincien is een ongelijk voorregt, dat aan deze, boven andere gewesten, wordt toegekend.

XIde HOOFDSTUK.

Departement van Kolonien.

52. Eenige leden hebben zich over de onvolledigheid der begrootingswet voor dit hoofdstuk beklaagd, omdat daarop geene sommen staan uitgetrokken voor uitgaven, welke hier te lande ten behoeve onzer kolonien worden gedaan. Zij wezen op inrigtingen in Nederland gevestigd, waarvan de uitgaven uit de koloniale geldmiddelen bestreden worden, bijv. het koloniaal werfdepôt te Harderwijk, en de akademie te Delft. Huns inziens geldt hier niet zoo zeer de vraag, uit welke geldmiddelen de kosten gevonden worden, als waar de bedoelde inrigtingen gevestigd zijn. Anders zou de Regering even bevoegd zijn, om voor de koloniale marine eene werf in Nederland op te rigten, of aan een bataillon artillerie, een regement cavallerie eene Indische bestemming te geven, wanneer die slechts uit de koloniale geldmiddelen wierden betaald: zonder dat daartoe met gemeen overleg der Staten-Generaal ware besloten. Aldus zou een groot deel der uitgaven binnen het Rijk in Europa aan de medewerking der Staten-Generaal kunnen worden

onttrokken. De Grondwet heeft dit niet gewild en het schijnt ook strijdig te zijn met het algemeen belang.

De hierbedoelde leden herinnerden aan de omstandigheid, dat tot en met het jaar 1820 de uitgaven voor onderwerpen van soortgelijken aard op de Staatsbegrooting zijn gebragt, en gaven hun verlangen te kennen, dat bij volgende begrootingen, tot die alleen goed te keuren handelwijs zou worden teruggekeerd.

53. Nog hebben eenige leden aan de Regering de vraag voorgesteld wenschen te zien, of het bezwaar gegrond is, dat de suiker-contracten op meer voordeelige wijze zouden kunnen worden verlengd, dan tot dusver heeft plaats gehad.

54. Eindelijk hadden eenige leden gewenscht bij de behandeling der Staatsbegrooting over het loopende jaar meer bepaalde inlichtingen van de Regering te ontvangen omtrent de concessie der exploitatie van tinmijnen op Billiton. Zij verlangden derhalve alsnog bij deze gelegenheid te mogen vernemen, of er omtrent dat onderwerp eenige overeenkomst bestaat, en zoo ja, of er door de Regering zwarigheid zoude worden gemaakt in de mededeeling der grondslagen daarvan: wenschende men tevens te weten, of het bedenkelijk wordt geacht, dat ook anderen in dergelijke exploitatie zouden deelen.

XIIDE HOOFDSTUK.

Onvoorziene uitgaven.

Geene aanmerkingen zijn op dit hoofdstuk gevallen.

ONTWERP VAN WET OP DE MIDDELEN.

55. De Commissie meent het er voor te mogen houden, dat onderscheidene leden zich opzettelijk onthouden hebben van de mededeeling van algemeene beschouwingen omtrent de inkomsten van den Staat, uit hoofde van de tegenwoordige tijds-omstandigheden, in verband met een reeds aanhangig voorstel tot aflossing of rente-vermindering van schuld.

Desniettemin hebben eenige andere leden hunne aanmerkingen en wenschen omtrent enkele gedeelten dezer voordragt niet teruggehouden.

Sommige leden hebben hun verlangen uitgedrukt, dat de Regering niet in gebreke blijve, eene herziening der zoo ongelijk drukkende wet op het regt van patent voor te dragen.

56. De wensch naar eene vermindering van de alsnog bestaande vuur-, ton- en bakengelden werd door verscheidene leden herhaald. Zij hoopten dat aan de gedane toezegging met betrekking tot dit onderwerp eerlang gevolg zal worden gegeven.

57. Omtrent de wenschelijkheid of noodzakelijkheid van het bestaan eener Staatsloterij, waren de gevoelens verdeeld. Verscheidene leden hebben op eene bepaalde regeling van dit onderwerp aangedrongen, vooral met het oog op de verkeerdheden, welke met het splitsen en verhuren van loten in verband staan. Anderen zouden liever eene algeheele afschaffing van deze, naar hunne meening, onzedelijke bron van inkomsten wenschen bepaald te zien.

58. Ten aanzien van den opbrengst der acten voor de jagt en visscherij uitgegeven, heeft het de aandacht van eenige leden getroffen, dat over het dienstjaar 1851 daarvoor geraamd was eene som van f 100,000, terwijl de werkelijke opbrengst van dat jaar f 97,289.50 bedragen heeft. Daar er voor het jaar 1853 slechts op eene som van f 63,000 voor dit middel wordt gerekend, hetgeen een aanmerkelijk verschil met vroeger oplevert, verlangden deze leden te vernemen, waarop de thans voorgedragen raming steunt. Zij wenschten ook in verband daarmede eene positieve opgave van het bedrag 't welk de uitgifte der bedoelde acten over dit jaar heeft opgebragt.

59. De opcenten op het personeel werden door sommige leden, vooral in verband met de toepassing der hiertoe betrekkelijke bepalingen der gemeentewet, voor de lagere klassen der maatschappij inderdaad drukkende geacht. Zij zouden wenschen, dat deze opcenten zoo laag maar eenigzins mogelijk was, wierden geheven.

60. Blijkens den staat nº. 80, bij dit wets-ontwerp overgelegd, hebben de accijnsen op het geslagt in 1851 eene som van f 1,577,426.13 opgebragt. Thans wordt daarvoor slechts een bedrag van f 790,500 geraamd. Eenige leden hebben gevraagd of het aanmerkelijk verschil, dat niet minder dan f 786,926.13 bedraagt, het gevolg is der afschaffing van den accijns op het schapen- en varkensvleesch. Dit gaf aanleiding, dat men wenschte bekend te worden gemaakt met de aanvankelijke uitkomst van den opbrengst der belasting op het geslagt, nà de gemelde afschaffing der bedoelde accijnsen. Bepaaldelijk zou men dan ook mededeeling verlangen van den opbrengst dezer belasting in de maand November van de jaren 1851 en 1852.

De Minister van Finantien heeft, bij de discussien over het wets-ontwerp tot *wijziging der bepalingen nopens den accijns op het geslagt*, in de Eerste Kamer erkend, dat wanneer die accijns ten deele zou worden afgeschaft, er dan geen twijfel kon bestaan, of het algemeen belang vorderde ook, dat men dan den invoer van zoodanige levensmiddelen vrijgeve. In verband daarmede wenschten diezelfde leden, dat nu weldra gevolg zou gegeven worden aan de toen gedane belofte der indiening eener voordragt tot wijziging van het tarief op dit punt.

61. Met verwijzing naar hetgeen ten vorigen jare, met betrekking tot het voortdurend brengen der inkomsten van den Hoogen Raad van Adel op de middelen van den Staat, en van de vraag aangaande het eigendom van dat fonds, bij het verslag over de middelen voor 1852 werd in het midden gebragt, hebben eenige leden weder met kracht hun ongenoegen te kennen gegeven dat deze gelden ten behoeve van den Staat worden besteed. Zij oordeelden, dat in elk geval de vraag betreffende het eigendom van dat fonds, niet bij wettelijken maatregel maar alleen door de regterlijke magt kan worden uitgemaakt.

Eenige andere leden hebben zich bepaald bij den wensch, dat er weldra eene eindregeling dezer zaak zoude worden voorgedragen.

62. Eindelijk hebben eenige leden hunne bevreemding verklaard over de onlangs door de administratie der domeinen genomen maatregelen, waarbij heerlijke jagtregten op eene allezins zonderlinge wijze weder door haar in het leven zijn geroepen. Zij wezen op verpachtingen van zoodanig jagtregt ook over gronden welke door het domeinbestuur zonder eenige reserve, behalve het tiendregt, waren verkocht, en van welke reeds gedurende verscheidene jaren registratie-regten wegens privatieve jagt der eigenaars door de schatkist zijn ontvangen. Zij achtten deze handelwijs strijdig met de begrippen, die door de jongste herziening der Grondwet zijn gehuldigd. Waar de Grondwet het beginsel eener opheffing van de heerlijke regten heeft aangenomen keurden zij het onvoegzaam, dat van Regeringswege deze regten weder in het leven worden geroepen, zelfs waar zij sedert 1795 niet meer zijn uitgeoefend.

De vorenstaande bedenkingen aan de Regering medegedeeld zijnde geworden, zijn daarop van dezelve de volgende antwoorden ontvangen.

BEANTWOORDING *van de bedenkingen der Commissie van Rapporteurs over de Staatsbegrooting voor* 1853.

ALGEMEENE BEDENKINGEN.

1 *en* 2. De gunstige toestand der geldmiddelen, waarover de leden der Eerste Kamer zich ook met reden verheugen, heeft der Regering vrijheid gegeven tot het voordragen van eenige deels volstrekt noodzakelijke, deels nuttige en zelfs in de toekomst productieve uitgaven, welke de minder gunstige toestand van 's Rijks geldmiddelen vroeger niet toeliet. Ten onregte, meent de Regering, zou men tot haar het verwijt rigten van eene bestaande zucht tot vermeerdering der uitgaven, een verwijt dat alleen dan gegrond zou zijn, wanneer het nut van hetgeen zij voorstelt, ernstig betwijfeld zou kunnen worden.

3. Hoe gaarne de Regering voldoen zou aan den hier uitgedrukten wensch, om onderscheidene andere wetten, welke het belang des Lands vereischt, spoedig aan de deliberatien der Kamer te onderwerpen, zoo moet zij ook nu wijzen op de veelvuldige werkzaamheden der Kamers, welke ten bewijze strekken dat de Regering naar haar vermogen werkzaam is. Daarin zal de Kamer dan ook een waarborg gelieven te vinden, dat de Regering het gewigt en den omvang harer taak geenszins uit het oog verliest.

4. Eene wettelijke herziening van het kadaster moet voorafgegaan worden door wettelijke bepalingen omtrent de grondbelasting. Het ontwerpen van deze laatste is bij het Departement van Finantien genoegzaam gereed: na de beslissing deswege zal eene herziening van het kadaster een onderwerp van overweging kunnen uitmaken.

5. Hoewel men, om aan het hier uitgedrukte verlangen te voldoen, in het vorige jaar geen bezwaar heeft gemaakt in de begrootingswetten de bepaling op te nemen, dat de wetten met 1 Januarij in werking zullen treden, zoo meent de Regering echter aan de volstrekte noodzakelijkheid dier bijvoeging te mogen twijfelen.

De aanmerking schijnt voort te vloeijen uit eene al te letterlijke opvatting van art. 2 der wet, houdende algemeene bepalingen der wetgeving van het Koningrijk. Immers dat artikel bepaalt, dat de afkondiging gerekend wordt in het geheele Koningrijk bekend te zijn op den 20sten dag na dien der dagteekening van het *Staatsblad* waarin de wet is geplaatst, *wanneer bij de wet geen ander tijdstip is vastgesteld.* En nu schijnt het bijna overbodig, het tijdstip van 1 Januarij als den dag waarop de begrootingswet

in werking zal treden, in die wet zelve aan te wijzen, wanneer de wet overigens niets anders is dan de magtiging op de Regering om gedurende het jaar 1853, dat is, het jaar van 1 Januarij tot 31 December toe, uitgaven te doen.

Het aangehaalde voorbeeld, geput uit het hoofdstuk IX A, is ter zake niet genoeg afdoende; de renten die op den 1sten Januarij en volgende dagen betaald worden, zijn die welke den 31sten December 1852 verschenen zijn, en deze worden dan ook ten laste van het dienstjaar 1852 en niet uit de begrooting van 1853 betaald.

IIde HOOFDSTUK.

De Hooge Collegien van Staat en het Kabinet des Konings.

6. De Regering zal gaarne al hare pogingen aanwenden om de moeijelijkheden, die kunnen voortvloeijen uit de tweeledige bestemming van de vergaderzaal der Eerste Kamer der Staten-Generaal, te voorkomen. Zij durft echter, ook met het oog op de aanmerking in § 2 van het Verslag der Commissie voorkomende, geen stellige beloften afleggen, dat zij in de bezwaren, waarop men doelt, op de meest volledige wijze zal kunnen voorzien. Daartoe toch zou het noodig zijn een geheel nieuw locaal te bouwen, of bestaande localen, met aanwending van groote kosten, tot eene vergaderzaal, hetzij voor de Eerste Kamer der Staten-Generaal, hetzij voor de Provinciale Staten van *Zuidholland*, in te rigten. Het gebrek aan beschikbare localen is toch de eenige aanleiding van de gerezen moeijelijkheden. Intusschen zal de Regering gaarne overwegen, wat er ten deze gedaan kan worden.

7. De vraag, of de uitoefening van het Koninklijk praerogatief, krachtens hetwelk adeldom verleend wordt, ten gevolge van de opheffing van den Hoogen Raad van Adel, aan het voorafgaand advies en het contreseing van den Minister van Binnenlandsche Zaken onderworpen is, dan of dit laatste reeds plaats vond vóór de opheffing van dien Hoogen Raad, moet noodwendig in den zin van het laatstgenoemd alternatief, toestemmend beantwoord worden. Sedert 1840 — het tijdstip waarop de Grondwet bevolen heeft dat *alle* Koninklijke besluiten en beschikkingen van de mede-onderteekening van het hoofd van het ministerieel departement, waartoe dezelve behooren, moeten zijn voorzien, — kon daaromtrent wel geen twijfel bestaan.

8. De Regering geeft gaarne de verzekering dat de vraag, of, en op welke wijze, aan den Raad van State de bevoegdheid tot administratieve regtsspraak zal worden toegekend, een hoofdpunt van onderzoek zal uitmaken bij het ontwerpen der wet regelende de zamenstelling en bevoegdheid van den Raad van State; en aan het ontwerpen dier wet zal zij, zoo ras haar slechts eenige tijdsruimte gegeven wordt, zonder verwijl de hand slaan.

IIIde HOOFDSTUK.

Departement van Buitenlandsche Zaken.

9. De bepalingen omtrent de ratificatie van verdragen zijn afhankelijk van de wederzijdsche toestemming der contracterende partijen. Onvoorwaardelijk kan de Regering om die reden ten deze zich niet verbinden. Het is eehter niet te ontkennen, dat er veel pleit voor het gevoelen, volgens hetwelk zoodanige verdragen, als hier bedoeld worden, niet zouden geratificeerd moeten worden, alvorens de noodige inwilliging door de Staten-Generaal hebbe plaats gehad. Het is dan ook het voornemen van het tegenwoordig hoofd van het Departement van Buitenlandsehe Zaken, om bij voorkomende gelegenheid het geuite verlangen, hetwelk met zijn bijzonder gevoelen zeer wel overeenkomt, in het oog te houden.

Iste AFDEELING.

10. De Regering meent omtrent dit punt, hetwelk ook nu wederom de beide Kamers der Staten-Generaal verdeeld houdt, het stilzwijgen te moeten bewaren. Alleen meent zij te mogen herinneren, dat onder de redenen, die haar hebben bewogen te volharden bij het voorstellen van den hier bedoelden post, bepaaldelijk moet geteld worden de reeds ten verleden jare gebleken meening van de groote meerderheid der leden van de Eerste Kamer, te dien opzigte.

11. Wanneer door de bestaande niet-officiele lijsten van de Nederlandsche gezanten en consuls buiten 's lands bedoeld worden de lijsten, welke in den Almanac de Gotha of in den Residentie-almanak voorkomen, dan zij aangemerkt, dat die opgaven telken jare aan het Departement van Buitenlandsehe Zaken worden nagezien en aangevuld, en mitsdien zoo naauwkeurig zijn als soortgelijke lijsten kunnen wezen, gelet op de onvermijdelijke veranderingen, welke in den loop van eenige maanden nu en dan in het betrokken personeel plaats vinden. Indien de Kamer zulks mogt wenschen, is de Regering bereid haar eene officiele opgave van het op dit oogenblik bestaande te doen toekomen, doch ook die lijst zal welligt, na verloop van korten tijd, door sterfgeval, ontslag of verplaatsing van daarop vermelde personen, niet meer geheel volledig blijven.

12. De Regering herhaalt de verzekering dat alle de Nederlandsche gezanten de hoedanigheid van Nederlander bezitten, zoo als die door de wet wordt gevorderd. De juistheid der veronderstelling, dat niet alle die gezanten de Nederlandsche taal verstaan, zoude alsnog moeten gestaafd worden: dusverre althans kan men de verzekering geven, dat de behandeling der hun toevertrouwde zaken nimmer grond voor dat vermoeden heeft opgeleverd.

IVde HOOFDSTUK.

Departement van Justitie.

13. Met genoegen heeft de Regering ontwaard de tevredenheid, die nopens de toezegging des Ministers van Justitie aangaande de weldra en eerlang door dezen in te dienen wetten door de meeste leden der Kamer is te kennen gegeven.

Het hoofd van dat Departement zal zich beijveren aan die toezeggingen te voldoen.

IIde AFDEELING.

14. De onvoegzaamheid van het gebouw van den Hoogen Raad trekt reeds sedert geruimen tijd de aandaeht der Regering.

Het hoofd van het Departement van Justitie zal gaarne het zijne er toe bijbrengen om de deswege bestaande klagten te doen ophouden.

15. Het onderwerp der kleine onkosten zal bij het Departement van Justitie in nadere bepaalde overweging worden genomen.

IIIde AFDEELING.

16. De Regering, erkennende de gegrondheid van het gevoelen, dat de instelling van het Hoog Militair Geregtshof op te kostbaren voet is ingerigt, en dat, uit het oogpunt van bezuiniging, het vraagstuk van het behoud of de opheffing van dat regterlijk ligehaam aan eene regeling bij de wet noodzakelijk moet worden onderworpen, wil daarom niet geacht worden in te stemmen met het in het verslag gevoerd beweren, als zoude het belang der militaire regtspleging zelve eene opheffing van het Hoog Militair Geregtshof vorderen.

Indien voormeld collegie gebrekkig werkt, gelijk de Kamer verzekert, zonder dat der Regering daar immer iets bepaalds van gebleken is, dan zal dit niet in de instelling zelve, maar in de wetgeving waaraan zij gebonden is, toe te sehrijven zijn.

17. Hetgeen in het verslag gezegd wordt omtrent de auditeurs-militair zou kunnen bewijzen, dat die ambtenaren zich somtijds met nevenwerkzaamheden inlaten, die het welligt beter ware, in het belang der militaire justitie, dat zij lieten varen, maar daaruit vloeit geenszins voort, dat eene opdragt der werkzaamheden van het openbaar ministerie bij de krijgsraden te lande aan de officieren van justitie aanbeveling zou verdienen.

De Regering verklaart, dat tegen zoodanige opdragt bij haar groote bezwaren bestaan. Een speciaal ambtenaar van het openbaar ministerie, uitsluitend belast met de vervolging der misdrijven bij het Wetboek van het krijgsvolk te lande voorzien of vermeld, is in haar oog zeer nuttig, zoowel om den bijzonderen aard van dit deel der justitie, als ook omdat eene afsehaffing der auditeurs-militair en eene opdragt hunner werkzaamheden aan de officieren van justitie zou leiden hetzij tot belemmering van den geregelden loop der militaire of der burgerlijke justitie, hetzij tot de noodzakelijkheid eener vermeerdering van het personeel der parketten bij de regtbanken in de hoofdplaatsen der meeste provincien.

In het laatste geval zou men van de ééne zijde verhooging van onkosten hebben, tegen eene vermindering van uitgaven aan den anderen kant.

Vde AFDEELING.

18. Eene wettelijke regeling der Rijks-politie is ook in het oog der Regering wenschelijk en zal door haar aan de Staten-Generaal worden voorgedragen.

Het verslag der Staats-commissie, ingesteld bij Koninklijk besluit van 3 Mei jl. (*Staatsblad* n°. 99), hetwelk thans ter perse is, zal over dit onderwerp een gewenscht licht verspreiden.

Vde HOOFDSTUK.

Departement van Binnenlandsche Zaken.

19. Het zal der Regering steeds aangenaam wezen, mededeeling te ontvangen van leemten en gebreken, welke zich bij de uitvoering van nieuwe wetten doen gevoelen. Zij is echter niet overtuigd, dat, gelijk door enkele leden is opgemerkt, de tweede of najaarsvergadering der Provinciale Staten zou kunnen worden gemist. Daargelaten de redenen, welke den wetgever tot het vaststellen van twee vergaderingen hebben geleid, heeft de ondervinding geleerd, dat niet alle zaken betreffende het provinciaal

huishouden in ééne vergadering kunnen worden afgedaan. Tot bewijs kan onder andere worden aangevoerd, dat aan vijf provinciale verordeningen en vier begrootingen der enkel provineiale en huishoudelijke inkomsten en uitgaven, in de zomervergadering van dit jaar vastgesteld, uit hoofde van gerezen bedenkingen de Koninklijke goedkeuring is onthouden. Bestond de verpligting tot het houden eener tweede vergadering niet, de Staten dier provincien hadden dan buitengewoon bijeengeroepen dienen te worden. Dat het in de najaarsvergaderingen niet aan werk ontbreekt, blijkt uit het getal zittingen der Staten, hetwelk, zoowel in het vorige als in dit jaar, in meer dan één gewest dat van *tien* heeft overschreden.

Mogt later blijken, dat ééne vergadering genoegzaam is, het Gouvernement zal daarop bij eventuele herziening der provinciale wet letten.

20. De Regering is zich niet bewust, concessien tot aanleg en exploitatie van openbare werken, groot of klein, te hebben verleend, waarbij de regten van derden zijn aangetast of niet behoorlijk verzekerd. Ook in het vervolg zal daarop met naauwgezetheid worden toegezien.

21. Met eene algemeene herziening der militie- en schutterijwetten zooveel mogelijk spoed te maken, stelt ook het Gouvernement zich voor.

De leden, die eene partiele herziening der eerstgenoemde wetgeving wenschelijk achten, gelieven bij hetgeen reeds in § 4 der Memorie van Beantwoording aan de Tweede Kamer is medegedeeld, nog het volgende in aanmerking te nemen.

Wordt de loting een jaar verschoven, zoo volgt, dat er in het eerste jaar na de invoering dier bepaling geen loting zal zijn.

Er zal dus ook geene aanvulling kunnen geschieden voor de milieiens, in dat jaar wegens volbragte dienst te ontslaan.

Die aanvulling van het ontbrekende getal mansehappen kan niet, gelijk de leden sehijnen te meenen, geschieden door verlenging van den dienstpligt van anderen. Zij, die kraehtens de thans bestaande militiewetten zijn ingelijfd, hebben in tijd van vrede regt om na vijfjarige dienst te worden ontslagen.

Dat regt is hun zoowel door die wetten als door de Grondwet verzekerd.

Bij de verlangde partiele herziening zou men zieh ook niet kunnen bepalen tot eene overbrenging van alle verpligtingen der tegenwoordige wetgeving op een jaar later.

Immers zouden er ook onderscheidene bepalingen worden vereischt ten aanzien der in vorige jaren tijdelijk vrijgestelden, die aan het hoofd der lotinglijst van het volgend jaar behooren te worden overgebragt, en wier reclames in dat jaar op nieuw moeten worden onderzocht. Er zouden in het eerste jaar geene lotingregisters zijn.

Eene geheele nieuwe wetgeving zal gelijke bezwaren medebrengen. Doch er is hier sprake van eene partiele voorziening, dewijl het voor alsnog niet mogelijk is, eene nieuwe wetgeving op de militie tot stand te brengen, en die partiele voorziening zou met eene geheele omwerking der wet gelijkstaan.

Dat de lotelingen thans het eerste jaar in de reserve worden gesteld, en dus niet vroeger in werkelijke dienst treden, dan dit bij uitvoering van art. 181 der Grondwet het geval zal zijn, en hunne belangen alzoo door de bedoelde partiele wet niet zouden worden bevorderd, is vroeger reeds opgemerkt.

De Regering kan daarom geene genoegzame gronden vinden om, terwijl de nieuwe wet wordt voorbereid, inmiddels tot eene partiele regeling van het onderwerp der nationale militie over te gaan.

22. Ook eene herziening der wet op de schutterijen is noodig, en zal die der militiewet dadelijk moeten volgen.

Van de bij de wet van den 11den April 1827 gegeven bevoegdheid tot nommerverwisseling wordt een zoo sehaarsch gebruik gemaakt, dat daaruit geene bezwaren zijn te voorzien.

23. De uitoefening van de veeartsenijkunst bij de wet te regelen schijnt ook aan het Gouvernement behoefte.

Wordt daarbij, gelijk het voornemen is, de bevoegdheid tot die practijk slechts aan hen toegekend, die bij examen van hunne bekwaamheid hebben doen blijken, het is te verwaehten dat het aantal leerlingen op de veeartsenijsehool langzamerhand zal vermeerderen.

Het oordeel, door sommige leden over de bekwaamheid en ervaring der erkende veeartsen uitgesproken, zal wel niet de geheele classe, maar slechts enkelen betreffen. Immers worden onder dat personeel velen gevonden, wier kennis en geschiktheid boven twijfel verheven schijnt.

24. Eene politiewet der spoorwegen, die sedert geruimen tijd is ontworpen, zal worden aangeboden, zoodra het overleg met de betrokken spoorwegmaatschappijen zal zijn afgeloopen.

De vele, niet minder belangrijke, wetsontwerpen waarvan de vervaardiging tot den werkkring van het Departement van Binnenlandsche Zaken behoort, is oorzaak dat eene wet op de politie der groote wegen, sedert lang voorbereid, nog niet in gereedheid is. Intusschen mag niet onopgemerkt worden gelaten, dat de tot dit onderwerp betrekkelijke verordeningen van Franschen oorsprong nog steeds van toepassing zijn.

25. Het Gouvernement gelooft, dat de gunstige toestand der schatkist niet mag verleiden tot het doen van *onnoodige* uitgaven, en dat die bij het Vde hoofdstuk ook niet worden voorgedragen.

Het kan niet toegeven, dat uitgaven, als die voor het geologisch onderzoek en de uitbreiding van het meteorologisch observatorium, tegenover noodzakelijke en productieve behooren gesteld te worden. Hierdoor toeh zoude hetgeen aan de bevordering van kennis en wetenschap wordt besteed onder de onnoodige en onvruchtbare uitgaven worden gerangschikt.

Het geologisch onderzoek kan, naar de schatting der Regering, in zeven jaren zijn afgeloopen. Daartoe wordt jaarlijks eene som vereischt, die van zeven tot tien duizend gulden kan beloopen, naar gelang men er in slaagt het onderzoek op meerdere punten tevens te doen plaats hebben. De post, die thans voor dit onderwerp op de begrooting voorkomt, is geene nieuwe uitgaaf, maar een gevolg van hetgeen bij de behandeling der begrooting voor 1852 nuttig en raadzaam is verklaard.

Is Nederland, wat de kennis van den bodem betreft, bij meest alle beschaafde volken van Europa achterlijk, dit is evenzeer het geval ten aanzien der meteorologie, die sedert eenige jaren door de pogingen van beroemde natuurkundigen tot den rang van wetensehap verheven werd, en waaraan elders door de Gouvernementen groote sommen worden te koste gelegd. Het is meer dan tijd te zorgen voor het verzamelen en ordenen van den sehat van waarnemingen, die op verschillende plaatsen van het Land gedaan worden, daar die waarnemingen, zullen zij nut stichten, naar een zelfde stelsel behooren te worden ingerigt. De Regering aeht het pligt, de hand te reiken aan Engeland, Duitsehland en Belgie, opdat Nederland niet in dit opzigt afgezonderd blijve. Een land van polders en rivieren, een volk van zeevarenden, moet het zijne doen om tot de kennis door te dringen der wetten, waaraan de verschijnselen van den dampkring gehoorzamen.

VIde AFDEELING.

26. Over den aanleg van belangrijke waterstaatswerken zullen belanghebbende watersehapsbesturen zooveel mogelijk worden gehoord; zooveel namelijk als de tijd, voor het werksaizoen, het zal toelaten, en men zich van de in te winnen advijsen nut durft beloven.

Men gelieve niet te vergeten, dat groote werken zonder krenking van eenige, soms van vele belangen niet kunnen worden tot stand gebragt.

Mag bijv. worden ondersteld, dat eenig werk tot verbetering der oude *Merwede* kon worden ondernomen, zoo het eerst aan de beoordeeling van allen, die bij de sluis van *Steenenhoek* belang hebben, moest worden onderworpen?

Welke afsluitingen van killen bedoeld worden, zonder voorafgaande voltooijing der noodige opruimingen, kan zonder nadere aanwijzing niet worden nagegaan.

Ook is welligt de opmerking niet overbodig, dat buitengewoon hooge rivierstanden en vloeden, waarmede men dit jaar zoo bijzonder had te worstelen, op den geregelden voortgang der werken van invloed kunnen zijn geweest.

Thans zijn de rivieren tot den middelbaren stand teruggekeerd en kan spoedig worden voldaan aan den wensch, dat bij de uitvoering van werken geen afvoer van water op een of ander punt worde gekeerd, vòòr dat de daarmede in verband staande opruimingen en andere werken voltooid en de middelen tot afvoer op andere wijze verzekerd zijn.

Intusschen wordt door het Gouvernement streng toezigt gehouden op den geregelden aanleg en het verband der werken tot rivierverbetering.

Deze te bereiken, met de minst mogelijke krenking van andere belangen, is het doel, waarheen wordt gestreefd.

27. Daar geene bepaalde aanwijzing is gesehied, kan niet worden nagegaan, op welke aardewerken hier het oog is gevestigd.

De Regering wenscht overigens de hier gegeven wenken zich zooveel noodig ten nutte te maken en zorg te dragen dat de aanbesteding in volgende jaren zoo vroegtijdig mogelijk plaats hebbe.

28. De oorzaak van het verschil der aanlegkosten van de wegen van *Eindhoven* tot *Weert*, lang ruim 30,000 ellen, en van *Tilburg* tot de grenzen, lang nagenoeg 9300 ellen, is zoowel een gevolg van het verschil in de ontworpen wijze van aanleg, als van de plaatselijke gesteldheid.

De weg van *Eindhoven* tot *Weert* zal een grindweg zijn, waarvoor de specie, in de nabijheid voorhanden, zonder aanzienlijke kosten is te verkrijgen en aan te voeren.

De weg van *Tilburg* tot de grenzen zal, in overeenstemming met *Belgie*, met keijen worden bestraat, eensdeels omdat zoodanige aanleg, ter zake van het vervoer op den weg te wachten, de voorkeur verdienen, anderdeels omdat een grindweg aldaar veel kostbaarder zou zijn dan elders, en daarentegen de kosten van onderhoud eener keibestrating aanzienlijk minder zijn dan die van een grindweg.

De keiweg is geschat op f 135,000; een grindweg op f 107,000. Eene begrinding, die alzoo, per strekkende el gerekend, tusschen *Eindhoven* en *Weert* op f 6 zal komen te staan, zou tusschen *Tilburg* en *Turnhout* f 11.50 kosten.

Daarentegen is het jaarlijksch onderhoud van een keiweg van *Tilburg* tot de grenzen geraamd op f 1400, en van een grindweg op ruim f 4700.

29. Voor zooveel aan de Regering bekend is, wordt de beplanting der grooto wegen niet veronachtzaamd. In 1850 en 1851 zijn o. a. in *Friesland* en *Groningen* daaraan betrekkelijk aanzienlijke sommen besteed. Het onderhoud en de vernieuwing wordt te gelijk met de instandhouding van de wegen besteed, en aan de uitvoering wordt evenzeer als aan die der overige werken de hand gehouden. Des noodig zal het aan geene aanbeveling daartoe ontbreken.

30. Men vraagt, welke de tegenwoordige stand is der onderhandelingen met Pruissen over de digting van den Oudenrhijnmond. Vroeger was het voornemen, die zaak gelijktijdig te doen behandelen door de Nederlandsehe en Pruissische commissarissen, belast met het doen van voorstellen tot vereffening der geschillen tussehen den Cirkel van de Ooy en de Dusselt.

Op verzoek van de Pruissisehe Regering is daarvan afgezien, ten einde de afdoening der laatste zaak, die thans eene beslissing nadert, niet te vertragen.

Zoodra deze taak der commissarissen zal zijn voltooid, zal het Gouvernement ernstig op de hervatting der onderhandelingen nopens de sluiting van den Oudenrhijnmond, zoo het meent niet zonder vrueht, aandringen.

31. Het bedrag van den laatsten post, lit. *ij*, onder artikel 80 uitgetrokken voor nieuw te verleenen subsidien, moge, vooral wegens de verhooging met f 10,000 in vergelijking met het loopend dienstjaar, aanmerkelijk schijnen, doeh nu reeds laat zich voorzien dat die som lang niet toereikend zal wezen.

Bepaaldelijk heeft de Regering reeds het oog op de volgende werken, waarover het onderzoek tot zekere rijpheid kwam, als:

a. de droogmaking van veenplassen onder *Hillegersberg* en *Kralingen;*

b. de verbetering der haven van *Vlissingen;*

c. den aanleg eener haven te *Huizen;*

d. den aanleg van een kunstweg van *Almelo* naar de *Hannoversche* grenzen;

e. de verbetering van wegen van *Poortugaal* over *Pernis* naar *Hoogvliet;*

f. de verbetering der gemeenschap van *Wildervank* tot de Kloostertil aan den weg tussehen *Scheemda* en *Winschoten;*

g. de voltooijing van den weg van *Venlo* naar de *Noordbrabantsche* grenzen bij *Maashees;*

h. de tegemoetkoming in de kosten van het stoombootenveer tussehen de beide oevers der *Schelde.*

IXde AFDEELING.

32. Met opzigt tot het hierbij uitgedrukt verlangen meent de Regering te moeten verwijzen naar de rekening van het bijzonder Fonds wegens de kolonisatie van behoeftigen, die ter voldoening aan de laatste alinea van art. 9 der wet van den 10den Februarij 1844 (*Staatsblad* nº. 7) jaarlijks aan de beide Kamers der Staten-Generaal wordt medegedeeld, en naar de nota's van toelichting bij die rekeningen gevoegd. Daarin zijn de gevraagde opgaven steeds vervat, voor zooveel betreft de personen door tussehenkomst der Regering en op grond van haar verdrag met de Maatsehappij van Weldadigheid van 1843, in de kolonien geplaatst.

De verdere kolonisten zijn geplaatst ten gevolge van overeenkomsten, welke de Maatschappij met anderen, zonder deelneming der Regering, heeft aangegaan.

XIde AFDEELING.

33. De afloop van de herziening der wetgeving betreffende de zeevisscherijen zal waarsehijnlijk, althans bij het Gouvernement, de overtuiging doen geboren worden, dat het noodig is alle belemmeringen op te heffen en de visehvangst geheel vrij te stellen. De trapsgewijze vermindering der premien, in 1851 begonnen en sedert voortgezet, behoort, naar het oordeel der Regering, niet te worden gestaakt, daar die vermindering het heilzame gevolg heeft, de belanghebbenden opmerkzaam te maken op hetgeen zij, met eigen kracht, tot opbeuring der visscherijen moeten doen, en daardoor de herziening der wetgeving zeer wordt bevorderd.

XIIIde AFDEELING.

34. Het toezigt op de jagt en visscherij wordt met het bestaande getal van Rijkswege bezoldigde opzieners zooveel doenlijk gehandhaafd.

Dat getal is tot dusver, even als onder de wet van 11 Julij 1814, tot 200 beperkt. Er moet alzoo aan de meeste opzieners een kring van toezigt worden aangewezen, te groot om dagelijks in zijn geheel te worden doorloopen.

Het Gouvernement is op vermeerdering bedacht. Daartoe zou reeds bij de invoering der wet van 6 Maart jl. zijn overgegaan, indien het niet noodig ware toegeschenen vooraf de opbrengst der jagt- en visehacten te kennen. Nu die opbrengst blijkt de raming aanmerkelijk te overtreffen, zal het getal der opzieners worden versterkt.

De aanstelling van onbezoldigde opzieners, in het belang en op verzoek van eigenaren of regthebbenden, wordt van de zijde der administratie zooveel mogelijk bevorderd. Op de aeten dier aanstelling worden bij het Departement van Binnenlandsche Zaken noch leges- noch zegelgelden geheven; alleen worden de daarmede in verband staande gunstige beschikkingen op de verzoekschriften, ingevolge de wet van 3 October 1843 (*Staatsblad* nº. 47), gezegeld uitgegeven.

Voor de bezoldiging van de inspecteurs in de elf provincien is slechts f 9600 uitgetrokken; een bedrag inderdaad gering voor de aan de betrekking verbonden werkzaamheden.

De instelling is voor de uitvoering der wet noodzakelijk.

Onder de wet van 11 Julij 1814 werd hunne taak gedeeltelijk door de houtvesters verrigt, die alleen ter goedmaking hunner bureaukosten eenige inkomst genoten uit de ingediende verzoeken om acten en uit de afgegeven visschersconsenten. Zij genoten wijders, tot in 1848, het voorregt der vrije jagt, voor zich, hunne inwonende zonen en jagers.

Volgens de wet van 6 Maart jl. behoort de administratie bij de Commissarissen des Konings in de provincie, aan wie in allen gevalle een ambtenaar voor het verrigten der werkzaamheden moest worden toegevoegd. Daarenboven, werd er een gevorderd voor het toezigt over en de opleiding der opzieners.

Nu is zoowel het een als het ander aan de inspecteurs opgedragen, en tot hiertoe schijnt het doeltreffende der inrigting nog niet op afdoende wijze wedersproken.

35. Bijaldien de wet, naauwelijks in kracht, bij voortgezette uitvoering bleek op sommige punten niet naar behooren te werken, zou eene herziening harer bepalingen noodig kunnen worden.

Het verbod om houtsnippen met netten vóór zonsopgang en na zonsondergang te vangen, lag ook in de wet van 11 Julij 1814. Dat men ze met flouwen nooit anders dan in de sehemering, even vóór zonsopgang en even na zonsondergang zou kunnen bemagtigen, sehijnt niet algemeen aangenomen. Reeds onder de wet van 1814 wilde men ze niet voor de jagers, houders van groote jagtaeten, die op het schieten van houtsnippen veel prijs stellen, geheel laten wegvangen. Het Gouvernement zal de zaak naauwkeurig onderzoeken, ten einde na te gaan of nieuwe voorziening noodig zij.

VIde HOOFDSTUK.

Departement voor de Zaken der Hervormde Eeredienst.

36. De Regering kan omtrent de hier ter sprake gebragte vraag wegens de nuttigheid van het behoud of de afschaffing van de Departementen van Eeredienst, alleen de verzekering herhalen dat zij eene eindbeslissing in dezen in den loop van van het volgend jaar hoopt te kunnen nemen.

Zij acht het dan ook overbodig, thans in eene discussie over dit onderwerp te treden.

Alleen meent zij, naar aanleiding van hetgeen deswege in het verslag wordt gezegd, te kennen te moeten geven, dat ook naar hare overtuiging, de massale overdragt aan de kerkgenootschappen van de gelden bij de Staatsbegrooting te hunnen behoeve toegestaan, een denkbeeld is dat in geenen deele aanbeveling verdient.

VIIde HOOFDSTUK.

Departement voor de Zaken der Roomsch-katholieke Eeredienst.

37. Er is geen eigenlijk gezegde overeenkomst met den Pauselijken Stoel gesloten tot afschaffing van het concordaat van 1827, en de zoogenaamde » overeenkomst van 1841" is niets anders dan eene, bij *nota verbaal*, uitgedrukte afspraak, rakende de uitvoering van het voornoemde concordaat.

De, in betrekking tot die uitvoering, noodige onderhandelingen werden in het laatst van 1830, ten gevolge van de toenmalige staatkundige gebeurtenissen, met onderling goedvinden verdaagd. De hervatting daarvan had plaats in 1841, maar leverde geene andere uitkomst op, dan dat wederzijds erkend werd, dat de uitvoering van het concordaat destijds min raadzaam was; waarom, bij *nota verbaal*, werd uitgedrukt, dat op die uitvoering voor 's hands niet zou worden aangedrongen, maar dat intusschen in de behoefte der Katholieke Kerk door kerkvoogden, met den titel van bisschop *in partibus*, zou kunnen worden voorzien.

Toen nu later sprake was van de toepassing der grondwettige vrijheid van de Kerk in betrekking tot hare organisatie, werd, even als in 1841, onderling goedgevonden, dat bij het gebruik

maken van die vrijheid, het, ten gevolge der afspraak van 1841, niet uitgevoerde concordaat van 1827 met der daad zal vervallen.

VIIIste HOOFDSTUK.

Departement van Marine.

38. Het is der Regering zeer aangenaam, te bespeuren dat, even als vrij algemeen in de Tweede Kamer, ook in de Eerste Kamer der Staten-Generaal vele leden met genoegen de vermeerdering der actieve zeemagt hebben opgemerkt en dus te dien opzigte eenstemmig met de Regering denken.

Wat betreft de, door enkele leden gedane vraag, of niet het bouwen van oorlogschepen even goed op particuliere werven zoude kunnen worden aanbesteed, ten einde, in verband daarmede, het getal der maritieme etablissementen op twee te verminderen, moet de Regering wijzen op het voorbeeld der Vereenigde Staten van Noord-Amerika, alwaar vóór dat er lands-werven van scheepsbouw waren aangelegd, vele oorlogsbodems op particuliere werven zijn aangebouwd, die naderhand al zeer spoedig onbruikbaar waren; zoomede op dat van Engeland, alwaar men gedurende de laatste oorlogen zijne toevlugt heeft moeten nemen tot het bouwen van oorlogschepen op particuliere werven, van dewelke 40 linieschepen zoo slecht waren te zamen gesteld, dat zij in dat Rijk alsnog bij herinnering bekend staan onder den naam van: » the » forty thieves", bij zinspeling op de nadeelen door den lande daardoor geleden. In het werk: » Enquête parlementaire sur la situation » et l'organisation des services de la marine militaire, ordonnée par » la loi du 31 Octobre 1849", wordt almede in Frankrijk het bouwen van oorlogschepen op particuliere werven zeer ernstig afgekeurd. Weshalve de Regering nog niet kan besluiten, tot zoodanigen maatregel over te gaan.

Eene opgave van hetgeen uit de Oost-Indische geldmiddelen voor de Marine wordt uitgegeven, zal ten deele bij het indienen der volgende begrooting kunnen geschieden; doch naardien alles wat de reparatien, het onderhoud, den aanbouw van schepen en de kosten van werven en directien in de Oost-Indische kolonie betreft, ganseh en al door die kolonie zelve geadministreerd wordt, zonder dat het Departement van Marine daarvan kennis bekomt, aangezien het beheer dier werven geheel aan de kolonie behoort en buiten de bemoeijenis van voornoemd Departement ligt, zoo zal te dien aanzien niet dan zeer onvolledig aan het verlangen der Kamer kunnen worden voldaan.

Van het Koninklijk besluit van den 27sten Augustus 1817, nº. 48, wordt hierbij een afschrift overgelegd. (Zie hierachter.)

39. Ten aanzien der resultaten van de herstelling der sehipsluis aan het drooge dok te Willemsoord, kan van de zijde van het Departement van Marine worden medegedeeld, dat blijkens een offieieel rapport van den directeur en kommandant der Marine te Willemsoord in dato 20 September dezes jaars: » na het afbreken » en opruimen van het metselwerk der schipsluis geene gebreken » aan de houten fundering ontdekt zijnde, de voorziening daaraan » zich bepaald heeft tot het kalfaten der naden van de beplanking » en het leggen van eenige steenklossen tegen den drempel."

IVde AFDEELING.

40. Onder aanbieding van een exemplaar van het door den Koning, bij besluit van den 27sten Augustus jl., nº. 67, vastgesteld reglement voor de Koninklijke Academie voor de Zee- en Landmagt (*), wenscht de Regering aan de Kamer te doen zien dat er werkelijk reeds eene regeling en dus geene onzekerheid bestaat betrekkelijk de vereeniging van het Instituut der Marine met de Militaire Academie.

Echter die vereeniging onherroepelijk te beschouwen, dit acht de Regering onraadzaam, daar zij nog niet lang genoeg heeft bestaan om nu reeds met juistheid en zonder gevaar te loopen van in dwalingen te vervallen, te kunnen beoordeelen in hoeverre de tegenwoordige inrigting aan de vereischten voor de opleiding der jonge zeeofficieren al dan niet voldoet.

IXde HOOFDSTUK B.

Departement van Finantien.

41. Het verslag betreffende de jongste algemeene vermunting is gereed, en zal binnen zeer korten tijd ter perse worden gelegd.

IIde AFDEELING.

42. Omtrent de verdere regeling van het brievenport wenscht de Regering voor alsnog zich haar gevoelen voor te behouden.

VIIde AFDEELING.

43. Meer dan iemand zou de Regering wenschen dat het mogelijk ware de belastingwetten ten uitvoer te leggen, zonder dat het noodig ware aan de mindere ambtenaren eenige premien toe te leggen voor het volbrengen van hunnen ambtspligt. Zij acht dit echter voor alsnog onmogelijk en meent dat vooral daar, waar de uitoefening van dien ambtspligt uiterst moeijelijk is, ja dikwijls met levensgevaar verzeld gaat, het geven van zoodanige premien als hier bedoeld wordt, niet gemist kan worden, wil men de wetten gehandhaafd zien. Hetzelfde geldt van de handhaving van het traetaat tot wering van den sluikhandel, onlangs met Pruissen gesloten. Hoewel de Regering het aannemen van premien van de zijde der Pruissische Regering geenszins onbepaald aan de ambtenaren toestaat, zoo kan zij er echter geenszins in toestemmen, met sommige leden der Kamer, dat hier te denken zou vallen aan een misbruik dat onbepaalde afkeuring zou verdienen. Indien zij dat gevoelen omhelsde, zou zij vreezen het verwijt van eene flaauwe en nalatige uitvoering van dat tractaat te verlangen, niet geheel van zich te kunnen afweren. De leden die het hier bestreden gevoelen voorstaan, zullen toch voorzeker, evenmin als de Regering, wenschen dat het tractaat niet met naauwgezetheid ten uitvoer wierd gelegd.

IXde AFDEELING.

44. De Regering hoopt nog in deze zitting de verlangde wet nopens de paarden-posterij te kunnen indienen.

Xde AFDEELING.

45. De kosten van vervolging en proceskosten zijn uit den aard der zaak bij het bestuur der domeinen oneindig wisselvalliger dan bij eenigen tak van algemeen bestuur. Het is hoogst moeijelijk, ja onmogelijk, het bedrag daarvan vooraf met eenigen grond van zekerheid te ramen. Men heeft ze daarom, ter voorkoming van noodelooze vermenigvuldiging der artikelen, in het meer omvattend artikel 55 begrepen. In den grond der zaak komt dit op hetzelfde neder, en is het onverschillig te achten of men zoo handele, dan wel of men van de proeeskosten een afzonderlijk begrootings-artikel make, voor aanvulling uit den post van onvoorziene uitgaven vatbaar.

XDE HOOFDSTUK.

Departement van Oorlog.

46. Wanneer men het eindcijfer der begrooting met die van vroegere jaren vergelijkt, dan zal men moeten erkennen, dat het tegenwoordig bedrag der uitgaven van Oorlog al zeer matig gesteld is.

De Regering heeft ook geene verhooging daarvan in de toekomst doen vooruitzien. Zij heeft integendeel bij de behandeling der begrootingswetten in de Tweede Kamer verklaard, dat het haar ernstig streven zal zijn, om de uitgaven, zoo mogelijk, niet te vermeerderen, en zulks niettegenstaande er nu vele uitgaven zijn bijgekomen; maar zij kan en mag ook tevens aan den wenseh tot verdere reductien niet toegeven. Het voorbeeld van 1849 heeft doen zien, dat zulke reductien wel kunnen worden tot stand gebragt, maar tot zoodanig groot nadeel van de dienst, dat men genoodzaakt wordt om er op terug te komen, hetgeen dan weder tot nadeel van de schatkist strekt.

Zoolang het hoofdstuk van defensie in de Grondwet geschreven staat, en de verdediging van het Rijk voor de bewaring van deszelfs onafhankelijkheid en veiligheid noodig zal wezen, zijn vaste uitgaven voor dit onderwerp onvermijdelijk, welke echter des te meer vrucht zullen dragen, wanneer er eenmaal eene wenschelijke stabiliteit in onze militaire instellingen zal zijn gekomen. Daarenboven is in de Tweede Kamer aangetoond, dat de toestand onzer krijgsmagt, met dezelfde middelen, verbeterd is; — dat men nu, om het zoo eens uit te drukken, met hetzelfde geld, betere uitkomsten heeft verkregen, en de Regering vleit zich, uit dien hoofde, dat zij in hare pogingen ook door de medewerking van de Eerste Kamer der Staten-Generaal zal worden ondersteund, bij de verzekering, welke zij bij deze gaarne geeft, dat bij alle handelingen het Departement van Oorlog betreffende, steeds de belangen der schatkist in het oog worden gehouden.

IIIde AFDEELING.

47. In antwoord op het hier aangemerkte heeft men do eer te doen kennen, dat er, in den loop dezes jaars, en wel nog onder het bestuur van den jongst afgetreden Minister van Oorlog, een nieuw algemeen voorschrift omtrent het beheer der garnizoensbakkerijen is ingevoerd, waarin onder anderen woordelijk de bepaling is opgenomen, dat: » de granen tot het bakken van het brood te bezigen, bij voorkeur moeten zijn: *Zeeuwsche*, *Rhijn-* » of *Kubanka-tarwe* en *Pruissische* of *inlandsche rogge*, van goede » qualiteit; hebbende de ondervinding namelijk geleerd, dat van » de opgenoemde graansoorten, door elkander verbruikt, het meest » voordeelig gebakken wordt."

Het is dus niet de voorkeur, welke aan buitenlandsche *granen*

(*) Dit exemplaar is op de Griffie nedergelegd ter inzage van de leden.

als zoodanig gegeven wordt, zoo als de zin der gemaakte aanmerking schijnt aan te duiden, maar het belang van de dienst en dat van 's Rijks schatkist hetwelk tot het voortdurend bezigen van vreemde graansoorten aanleiding geeft; terwijl daaromtrent al verder is voorgeschreven, » dat wanneer de bovengemelde soorten » van tarwe en rogge niet of alleen tegen bovenmatig hooge » prijzen te bekomen zijn, men zich tot andere soorten van *inlandsch* » graan kan bepalen, mits men de overtuiging hebbe, dat daarvan » goed, voedzaam en smakelijk brood bereid kan worden."

Het is dus ook geene stellige verpligting voor de autoriteiten, die met het beheer der militaire bakkerijen belast zijn, om hetzij in het geheel, hetzij naar zekere verhouding, niet anders dan vreemde granen aan te koopen; veel minder om datgene in te slaan, wat niet gereedelijk te verkrijgen is; — de plaatselijke gesteldheid en omstandigheden moeten hierin den weg wijzen, zoo als het dan ook uit de verantwoordingen der bedoelde inrigtingen blijkt, dat in al de bakkerijen (18 in getal), met uitzondering alleen van die te *Arnhem* en te *Nijmegen*, voor een gedeelte Zeeuwsche tarwe wordt gebruikt, en dat desgelijks Zeeuwsche en Noordbrabantsche rogge verbakken wordt, daar waar die geschikt te verkrijgen is en bepaaldelijk in al de garnizoensbakkerijen in de evenbedoelde gewesten gelegen.

Omtrent het betrekkelijk gewigt van iedere graansoort zijn almede vaste instructien gegeven.

VIIde AFDEELING.

48. Men kan niet toegeven dat de uitgaven voor deze afdeeling te hoog zouden zijn geraamd, en nog minder dat dezelve hooger zijn dan vroeger en, zoo als gezegd wordt, *steeds klimmende blijven*.

Eene vergelijking der kosten voor dit onderwerp, op de tegenwoordige begrooting geraamd, met de daarvoor toegestane sommen in de laatst vorige jaren, levert het volgende resultaat op:

over	1848	toegestaan	f 520,000.00
»	1849	»	520,000.00
»	1850	»	470,000,00
»	1851	»	470,000.00
»	1852	»	445,000.00
»	1853	geraamd	440,000.00

De aanmerking schijnt dus een of meer onderdeelen van den begrootingspost te betreffen, waaromtrent men echter, bij gemis van de vereischte aanwijzing, geene verdere opheldering kan geven; alleen zij in het algemeen opgemerkt, dat de onderdeelen van eenig hoofdonderwerp van uitgaaf, het eene jaar door het andere, noodwendig moeten verschillen, naar gelang van de werkelijke behoefte van de dienst of de verkregen ondervinding van vroegere jaren.

XIde AFDEELING.

49. De denkbeelden omtrent de verdediging des Rijks, in verband met het daarover te kennen gegeven gevoelen van het comité van defensie, zijn door den Minister van Oorlog *van Spengler* aan de Eerste Kamer der Staten-Generaal, in comité-generaal, medegedeeld op Maandag den 30sten December 1850, terwijl een afschrift daarvan ter griffie van de Kamer berust. De tegenwoordige Minister van Oorlog neemt de vrijheid zich aan die mededeeling te gedragen, vooral, omdat hij den inhoud daarvan volkomen beaamt, en het daarbij geuit gevoelen als het zijne aanneemt. Intusschen is hij bereid om in comité-general aan de Eerste Kamer al die inlichtingen te geven, welke slechts eenigzins verlangd of van hem gevraagd zouden kunnen worden.

50. Op de hierbij gemaakte aanmerkingen is het antwoord toepasselijk, hetwelk bij § 5 der Memorie van Beantwoording op het Voorloopig Verslag wegens de begrooting van Oorlog van 1853, aan de Tweede Kamer, onder dagteekening van den 16den der vorige maand, gegeven is. Met referte daaraan, voor zooveel noodig, veroorlooft men zich hierbij nog op te merken, dat men geene toezegging tot de splitsing van dit artikel bij eene volgende begrooting geven kan, omdat de moeijelijkheden daaraan verbonden zoo groot zijn, dat men tegen eene betere overtuiging aan zou moeten handelen, indien men aan het geuit verlangen toegaf. Men beroept zich hierbij op hetgeen bij gemelde Memorie van Beantwoording te dezer zake gezegd is, omdat, wil men besparing, wil men zorg, men de Regering in hare handelingen niet door onnoodige formaliteiten belemmeren moet, vooral nu men tegenwoordig de gelegenheid niet meer heeft tot het doen van afen overschrijvingen, zoo als vroeger. Men vleit zich overigens alle inlichtingen ter beoordeeling bij de adstructieve staten te hebben gegeven.

XIIIde AFDEELING.

51. Voor zooverre men weet, bestaat er geen verschil van gevoelen tusschen de Departementen van Justitie en van Oorlog wegens de uitoefening der politie door de maréchaussée. Alleen bestond er vroeger verschil over het dragen der kosten, vermits de maréchaussée niet bepaaldelijk geschikt of bestemd is voor de defensie, en dit de begrooting van Oorlog bezwaart, terwijl er, om die reden, van die zijde geene mogelijkheid bestaat tot het geven van eene uitbreiding van dit wapen over het geheele Rijk, daar het wel van zelf spreekt, dat dit niet zou kunnen of mogen geschieden ten laste van de reeds zoo verminderde actieve strijdkrachten.

XIde HOOFDSTUK.

Departement van Kolonien.

52. Men heeft bij het ontwerpen der begrooting van dit Departement over 1853 geene aanleiding gevonden om van de tot hiertoe gevolgde regelen ten aanzien van de in deze paragraaph bedoelde koloniale uitgaven af te wijken, te minder nog omdat dit onderwerp eigenaardig zal worden behandeld bij de wet tot regeling van de wijze van beheer en verantwoording der koloniale geldmiddelen, welke in voldoening aan art. 60 2de alinea der Grondwet moet worden vastgesteld.

Ofschoon de inzending van zoodanig wets-ontwerp door eene bijzondere omstandigheid is vertraagd geworden, hoopt de Regering dat aan het grondwettig voorschrift zal zijn voldaan vóór dat eene volgende begrooting worde behandeld.

53. De Regering kan de verzekering geven, dat bij verlenging van suikercontracten steeds wordt getracht en zal worden getracht, de meest voordeelige voorwaarden voor het Gouvernement, in verband met eene voldoende belooning voor de eigenlijke planters van het riet, te bedingen.

54. Eenige maanden geleden is goedgekeurd geworden eene overeenkomst door het Indische Bestuur aangegaan tot het ontginnen van delfstoffen bevattende en het in cultuur brengen van ongebouwde gronden op het eiland Billiton.

Die overeenkomst berust in het algemeen op de grondslagen, voorkomende in het Koninklijk besluit van 24 October 1850 (*Indisch Staatsblad* 1851 nº. 6). Zij is aangegaan voor den tijd van veertig jaren, tegen afstand aan het Gouvernement van *een tiende* gedeelte der zuivere opbrengst van de te verkrijgen producten, en tegen restitutie van de vermeerdering van uitgaven, welke voor de Regering het gevolg zal zijn van de bevordering en bescherming der onderneming; alles onder bepaling, dat de onderneming in volle werking zal zijn vóór het einde des jaars 1852.

De Regering acht het geenszins bedenkelijk, dat ook op andere plaatsen zoodanige exploitatie, als waarvan hier rede is, worde ondernomen, zoo als ook in de bedoeling lag van het Koninklijk besluit van 24 October 1850.

ONTWERP VAN WET OP DE MIDDELEN.

55. De Regering houdt zich bezig met het ontwerpen eener wetsvoordragt omtrent de patenten. Het behoeft intusschen wel geen betoog, dat dit een hoogst omslagtige en veelomvattende arbeid is, die niet binnen een kort tijdsbestek kan worden voltooid.

56. De Regering meent, dat vroeger niet van de vermindering der vuur-, ton- en bakengelden, maar van die der tonnegelden sprake is geweest. Op dat onderwerp blijft hare aandacht gevestigd.

57. Voor het tegenwoordige is de opbrengst der Loterij nog voor de schatkist onmisbaar. Over dit onderwerp neemt men de vrijheid zich te gedragen aan hetgeen bij de discussie over de Wet op de Middelen door den Minister van Finantien is aangevoerd.

58. De raming van f 63,000 vóór de opbrengst over 1853 dezer acten is opgemaakt eer de geldelijke resultaten der wet van 6 Maart 1852 (*Staatsblad* nº. 47) konden worden berekend. Men vermeent echter zich te mogen vleijen, dat die raming door de werkelijke opbrengst merkelijk zal worden overtroffen; hebbende dit middel over de elf eerste maanden dezes jaars (gedurende een gedeelte waarvan de voormalige wetten op dit stuk nog zijn van kracht geweest) opgeleverd eene som van f 88,487.14.

59. Bij de bestaande behoeften der schatkist, en terwijl de Regering in de meening verkeert dat het denkbeeld eener algemeene verligting van ééne der directe belastingen, thans weinig bijval zou vinden, valt er aan eene vermindering der rijks-opcenten op de personele belasting voor alsnog niet te denken.

60. De mindere raming dezer opbrengst is het gevolg der afschaffing van den accijns op schapen- en varkensvleesch. De opbrengst over de eerste elf maanden van 1852 is geweest f 1,558,027.43, tegen f 1,771,525.64, die in de eerste elf maanden van 1851 zijn ontvangen. In November 1851 was ontvangen op dit middel f 597,245.74½; terwijl in November 1852 f 281,164.73 is gepercipieerd, dus f 316,081.01½ minder. Die maand echter is juist degene waarin de afschaffing van den accijns op de varkens het sterkst zich doet gevoelen. Het gansche verschil tusschen de opbrengst der elf eerste maanden slechts f 213,498.21 bedragende, volgt hieruit, dat het middel op het geslagt, in 1852, merkelijk meer dan in 1851 zoude hebben gerendeerd, indien de accijns op schapen- en varkensvleesch in stand ware gebleven.

De wijziging van het tarief der in- en uitgaande regten is bij het

Departement van Finantien in bewerking. De Regering vleit zich, dat die nog in deze zitting ingediend zal kunnen worden.

61. De Regering deelt den wensch om de eindregeling, alhier bedoeld, te zien tot stand komen. Zij zal daartoe harerzijds naar vermogen werkzaam zijn. Het heeft intusschen verwondering gebaard, dat sommige leden hun ongenoegen met kracht hebben betuigd over de bestemming die aan de inkomsten van dit fonds wordt gegeven. Die bestemming toch is geen eigenmagtige keuze van de Regering. Sedert negen jaren heeft de wet over die inkomsten beschikt. Indien de vraag betreffende den eigendom van het fonds werkelijk tot de competentie der regterlijke magt behoorde, is het eer bevreemdend dat zij gedurende al dien tijd niet voor den regter is gebragt. Daarin reeds ligt een bijna voldingend bewijs dat zij niet vatbaar is voor eene regterlijke beslissing. Trouwens, om eene dergelijke beslissing uit te lokken, zou iemand als eigenaar moeten optreden. De eigenaar van het fonds is echter onwederlegbaar niemand anders dan de Staat, door wiens ambtenaren de gelden, waaruit het fonds is zamengesteld, zijn ingevorderd, en die dan ook blijkbaar de eenige is, die bevoegd is over dat fonds te beschikken.

62. De jagtregten die het bestuur der domeinen verpacht, behooren voor het grootste gedeelte tot die, welke vóór de wet van den 6den Maart 1852 (*Staatsblad* n°. 47) voor de Koninklijke jagt waren afgepaald, voor een ander gedeelte tot die, welke zelfs tot in het jaar 1820 ten behoeve van den Staat zijn verpacht geworden en toen voor de publieke jagt zijn gelaten, en overigens tot die, welke uit voldoende titels zijn gebleken niet tot de afgeschafte heerlijke regten te behooren.

In het algemeen zijn bij de verkoopingen van domeinen gehouden in den loop der jaren 1824 tot en met 1847, de heerlijke regten voorbehouden; onder dit voorbehoud is het heerlijk regt van de jagt begrepen; — wanneer dus zoodanig regt wordt verpacht, geschiedt dit krachtens contract.

Overigens is geene verpachting gehouden waarbij niet de jagtregten van derden door, titel of verjaring verkregen, zijn uitgezonderd. De regten van derden zijn dus geheel ongeschonden gelaten, zelfs die door verjaring ten gevolge van dertigjarige registratie van jagt, zonder dat de bezitter daartoe geregtigd was, verkregen.

Het bestuur der domeinen is verpligt alle de bestaande eigendomsregten van den Staat te handhaven, en de besprokene verpachtingen zijn een gevolg van die verpligting. Het verwijt van nalatigheid tegen dat bestuur indien het eigendomsregten van den Staat verloren had laten gaan, zou veel gegronder zijn geweest dan het eenigzins zonderlinge verwijt dat thans tegen dat bestuur wordt gerigt. Onvoegzaam toch kan het nimmer zijn de regten van den Staat te handhaven.

De Commissie heeft gemeend, met de bedenkingen, de daarop gegeven antwoorden aan de Kamer te moeten overleggen.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs den 18den December 1852.

DE JONGE VAN ELLEMEET.
VAN DAM VAN ISSELT.
VAN NISPEN VAN PANNERDEN.
DE BRAUW.

BIJLAGE.

KONINKLIJK BESLUIT *van* 27 *Augustus* 1817, *n°.* 48.

WIJ WILLEM ENZ.

Op het rapport van Onzen Minister voor de Marine van den 23sten Augustus jl., n°. $\frac{24}{3}$, daarbij te kennen gevende, dat hij, ten gevolge van Ons rescript van den 6den te voren n°. 105, overwogen hebbende, welk gedeelte der kosten van het esquader in de *Oost-Indien*, zonder nadeel voor de dienst, op de kas dier kolonien zoude kunnen worden gebragt, het hem was voorgekomen dat zulks, wat de begrooting voor den jare 1818 aangaat, zoude kunnen plaats hebben ten aanzien:

1°. van de $1/4$ soldijen en de toelage der mariniers, welke aan de equipagien van de zich in de Oost-Indien bevindende schepen van 1 Januarij 1818, en dus na ultimo Maart aanstaande, zullen competeren, gelijk mede de tafelgelden der officieren;

2°. van de kosten van victualiering van het esquader in de *Oost-Indien*, voor zoodanige aankoopen, welke na 1 Januarij 1818 zullen geschieden (met uitzondering echter van het vleesch en spek, hetwelk uit het Vaderland zal dienen gezonden te worden), en voorts ten aanzien van de halvestuiver-gelden aan de victualiemeesters toegelegd;

3°. van de reparatie en aankoop van behoeften ten dienste van het esquader in de *Oost-Indien;*

4°. van een gedeelte der kosten tot suppletie der medicijnkisten, voor zooverre daarin door inlandsche geneesmiddelen zal kunnen worden voorzien.

Verzoekende de Minister voornoemd op die schikkingen zoodra mogelijk, Onze goedkeuring te ontvangen, met autorisatie om met de eerste gelegenheid daarvan aan den kommanderenden officier van voornoemd esquader kennis te geven, ten einde voor te komen, dat door denzelve, na ultimo Maart aanstaande voor de soldijen enz., en na Januarij voor de victualiering en den aankoop van behoeften, geene wissels worden afgegeven,

Hebben goedgevonden en verstaan: onder voorloopige goedkeuring van de schikkingen door Onzen Minister voor de Marine ten deze voorgesteld, denzelve, alsmede Onzen Staatsraad, Directeur-Generaal van het Departement van Koophandel en Kolonien, aan te schrijven en te autoriseren om met gemeen overleg die schikkingen, ieder voor zooveel hem aangaat, te brengen ter kennis van Commissarissen-Generaal en van den Kommandant van het esquader in de Oost-Indien, en dezelven uit te noodigen, om, voor zooverre de omstandigheden der kolonien geene onoverkomelijke beletselen daartegen opleveren, aan die schikkingen gevolg te geven; doch met vrijlating evenwel, om in het onverhoopt geval dat daaraan niet of slechts ten deele kan worden voldaan, de uitvoering geheel of gedeeltelijk uit te stellen, mits daarvan zoodra mogelijk, en met gedetailleerde opgave van redenen, rapport doende.

Afschrift dezes zal worden gezonden aan Onzen Minister voor de Marine en aan den Staatsraad, Directeur-Generaal van Koophandel en Kolonien, ter executie, alsmede gelijk afschrift aan Onzen Minister van Finantien, tot informatie.

Laken, den 27sten Augustus 1817.

(*Get.*) WILLEM.

Van wege den Koning,

(*get.*) A. R. FALCK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Griffier ter Staats-Secretarie,

(*get.*) L. H. ELIAS SCHOVEL, *l. G.*

Voor eensluidend afschrift.

De Secretaris-Generaal bij het Departement van Marine,

MULLER.

ZITTING VAN DEN 20STEN DECEMBER.

16DE ZITTING.

ZITTING VAN MAANDAG 20 DECEMBER.

(TEN 11 URE.)

Ingekomen missive van een lid der Commissie voor de Stenographie houdende verzoek om ontslag als lid dier Commissie: aanvulling dier Commissie met een nieuw lid. — Beraadslaging over en aanneming: 1°. van het wets-ontwerp tot bekrachtiging eener provinciale belasting in Zeeland (steigers en aanlegplaatsen); 2°. aanneming zonder beraadslaging van tien ontwerpen van wet tot bekrachtiging van provinciale belastingen in verschillende provincien; 3°. van dat tot bekrachtiging van provinciale belastingen in Zeeland.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 37 leden, de heeren: de Bruijn, Cost Jordens, Beerenbroek, van Nispen van Pannerden, van Rijckevorsel, van Rhemen van Rhemenshuizen, Borski, Insinger, Bosch van Drakestein, 't Hooft, van Lidth de Jeude, van Andringa de Kempenaer, Verheij van den Bogaard, van Roijen, van Swinderen, de Jonge van Ellemeet, Tonckens, Cremers, van Aylva van Pallandt, van Weel, Regout, de Sitter, Martens van Sevenhoven, van Beeck Vollenhoven, de Brauw, van Eijsinga, van Sasse van Ysselt, Boxman, Blankenheijm, d'Ablaing van Giessenburg, van Dam van Issèlt, van Wessem, van der Lek de Clercq, de Villers de Pité, van Foreest en van Heeckeren van Wassenaer;

en de Ministers van Binnenlandsche Zaken en van Finantien.

De notulen worden gelezen en goedgekeurd.

Zijn ingekomen:

1°. drie exemplaren van een kopij-adres van C. Soetens aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal betreffende zijne bezwaren tegen het bewind in Belgie; en

2°. van wege het Departement van Binnenlandsche Zaken, het reglement voor de haven in de stadsgracht buiten de Steentilpoort te Groningen, in het Damsterdiep aldaar; *nederlegging ter griffie.*

De **Voorzitter**: In de zitting van den 22sten September jl. is, naar aanleiding van art. 8 van het Reglement van Orde, door mij tot lid van de Commissie voor de Stenographie benoemd de heer van Aylva van Pallandt. Van dat lid is thans ingekomen eene missive, waarbij hij, uit hoofde van veelvuldige bezigheden, die hem verhinderen de zittingen dier commissie bij te wonen, zijn ontslag verzoekt als lid van die commissie. Ik stel u voor dit met redenen omkleed verzoek in te willigen en het gevraagd verslag te verleenen. *Daartoe wordt besloten.*

De **Voorzitter**: Ik benoem alsnu, naar aanleiding van art. 8 van het Reglement van Orde, tot lid der Commissie voor de Stenographie in plaats van den heer van Aylva van Pallandt, den heer 't Hooft.

Beraadslaging over het ontwerp van wet tot bekrachtiging eener provinciale belasting in Zeeland (*voor steigers of aanlegplaatsen*).

De heer **de Jonge van Ellemeet**: Na het uitmuntend verslag dat uitgebragt is over het wets-ontwerp, thans in behandeling, acht ik het onnoodig te dien aanzien nog in breedvoerige redeneringen te treden. Ik noemde dat verslag uitmuntend omdat daarin, naar mijne meening, duidelijk zijn aangewezen de beide gevoelens, die in deze Vergadering ten aanzien van deze wetsvoordragt heerschende zijn en omdat het aan velen onzer, welligt ook aan den Minister zelven nog niet bekend is, althans zoo het hem niet van elders werd aangebragt, welk dier gevoelens het heerschende mag heeten. Hij, die ons eene juiste definitie zou kunnen geven van wat eene *belasting*, en wat bepaaldelijk eene *provinciale belasting* is, zou ons op dit oogenblik, naar het mij voorkomt, eene groote dienst bewijzen. Het is verre van mij dat ik daartoe eene poging zou aanwenden; ik voor mij beken gaarne mijn onvermogen daartoe, maar ik zie niettemin met belangstelling te gemoet of een uwer daarin gelukkiger zal slagen. Wat hiervan ook zij, mij zal, geloof ik, niet worden tegengesproken, dat zich ten opzigte van belastingen voornamelijk twee elementen opdoen: vooreerst, het bedrag en het te treffen onderwerp; ten tweede, de wijze der heffing. Ik zal mij bepalen tot het te treffen onderwerp.

Wanneer wij van grondbelasting spreken, bedoelen wij eene belasting waarbij die grond wordt getroffen; spreekt men van personele belasting, dan denkt men aan die, waarbij iemands huis en meubelen worden getroffen; spreekt men van patent, bij die belasting wordt getroffen de bevoegdheid van iemand om over zijnen eigendom te beschikken door dien aan anderen te verkoopen; spreekt men van vuur-, ton- en bakengelden, bij die belasting wordt getroffen een schip, onverschillig welk, en zij regelt zich naar den inhoud en naar de grootte. Uit dien hoofde kan ik voor mij ook niet toegeven dat het brievenport eene belasting zoude uitmaken; aan het brievenport ligt, geloof ik, hetzelfde denkbeeld ten grondslag dat bij dit wets-ontwerp op den voorgrond moet staan, dat, namelijk, van genot, van gebruik, vergoeding voor gedane kosten. Dat denkbeeld van genot en gebruik is een zeer oud denkbeeld; ik heb het volmaakt teruggevonden in een Koninklijk besluit van den jare 1819. Nu erken ik wel dat dit uit een zeer verleden tijd gesproken is en ouderwetsch kan heeten, maar ik vertrouw toch dat het daarom alleen geene afkeuring zal ondervinden. In dat Koninklijk besluit, door Willem I genomen naar aanleiding van een schrijven van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, en te vinden in de verzameling van circulaires dier provincie, zoowel als in het Bijvoegsel van het Staatsblad, lees ik: » Hebben goedgevonden » bij deze aan Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken te » kennen te geven: 1°. dat de recognitien voor het gebruik van » plaatsen op de openbare markten en de kraamgelden, de wik-, » weeg-, meet- en ijkloonen blootelijk *als huur of loon* moeten » beschouwd worden, wanneer deze regten niet gevorderd worden » als *van personen welke verlangen gebruik te maken* van plaat- » sen op kermissen, openbare markten" enz. Dat denkbeeld heeft dan ook, mijns inziens, aanleiding gegeven tot art. 238, hetwelk een der belangrijkste argumenten heeft uitgemaakt van den Minister (immers indien ik mij niet bedrieg), bij de behandeling dezer voordragt in de Tweede Kamer. Maar in art. 238 wordt geenszins gezegd: het *is* eene plaatselijke belasting, het moet er voor worden *gehouden*, het wordt er mede *gelijkgesteld*. Dit punt acht ik in het verslag te wel uiteengezet, dan dat ik hierover verder behoef uit te weiden; maar het geldt, mijns inziens, hier in geenen deele.

Ik wil liever overgaan tot een denkbeeld, dat behandeld is in de afdeeling, waarvan ik de eer had lid te zijn en aan wier medewerking ik steeds met zooveel genoegen zal blijven denken; — het is de vraag: of het gebruik van den steiger te Wolfaartsdijk of te Zijpe of elken anderen, *verpligtend* is? Ook dit punt is, wel is waar, in het verslag aangeroerd; doch, naar het mij voorkomt, slechts ter loops. Men kan hier aan tweederlei opvatting denken: dat gebruik kan verpligtend zijn òf door materiele of locale omstandigheden, òf ten gevolge van een verbod van eene bevoegde magt. Van dit laatste, heb ik wèl gelezen, vind ik geen spoor in het nieuwe reglement, door de Gedeputeerde Staten van Zeeland, voor het gebruik van deze steigers onlangs vastgesteld. Doch de goede trouw eischt van mij, dat ik erken, dat er eene locale, eene materiele verpligting tot gebruik is. Zoo iemand met een groot vaartuig komt aan den steiger te Wolfaartsdijk of te Zijpe, kan hij niet ten allen tijde aan wal komen; en bij een maatregel van politie, te vinden in het reglement van politie voor de polders in het Departement der Schelde, van den 16den December 1811, wordt het bepaaldelijk verboden aan alle andere personen dan aan de leden van het bestuur, de geëmploijeerden bij de bruggen en wegen en de in dienst zijnde werklieden

op eene boete van 3 francs, om op de kramwerken en dijkbekleedingen te *gaan*, terwijl art. 12 zegt, dat de *eigenaren* van op den buiten-talud van den dijk of op de verdedigingswerken vastgemaakte of met voordacht gestrande *schuiten* eene boete van 10 francs zouden betalen. Maar, Mijne Heeren, gelijk u bekend is, Noord-Beveland ligt op een betrekkelijk korten afstand van Zuid-Beveland, daar vlak tegenover; en nu stel ik, dat de dijkwerkers, om hun werk aan te vangen of voort te zetten, zich begeven naar de andere zijde en dat zij hunne schuiten vastmaken aan de perkoenpalen bezijden de steigers. Ik geloof dan, dat zij, op grond van deze artikelen en aangezien het niet bepaaldelijk verboden is elders aan te komen, niet verpligt zijn van die steigers gebruik te maken, maar wel degelijk aan wal zullen mogen stappen naast de steigers. Maar moet ik met mijn vaartuig in Zuid-Beveland zijn, dan ben ik verpligt, zoo als ik reeds zeide, bij storm, slecht weder of anderzins, aan den steiger aan te leggen; doch ik kan in Zuid-Beveland zeer wel in de haven van Goes binnenloopen en tot de lossing van het vee of de andere artikelen, die ik geladen heb, overgaan.

Wat reizigers of andere personen betreft, kan ik op eenen zeer korten afstand verder, bij het welbekende Katsche veer, even goed aan wal gaan. Ik ontga, ik ontduik dus telken reize als het mij goeddunkt, den steiger, waarvan de opbrengst hier als eene belasting wordt voorgedragen. Het komt derhalve, mijns inziens, ten duidelijkste uit, dat hier het genot, het vrijwillig gebruik van dien steiger wordt bezwaard en ik geloof niet, dat dit onder de belastingen kan worden gerangschikt. Maar ik ga nog een stap verder. Er is veel over de plaatsing van dien Wolfaartsdijkschen steiger te doen geweest. Het heeft eene belangrijke en langdurige quaestie uitgemaakt, wáár men hem zou stellen, òf op de plaats waár hij zich thans bevindt, òf in de nabijheid van het Katsche veer. In die nabijheid bevindt zich de welbekende Wilhelmina-polder en de bestuurder van dien polder achtte het van groot gewigt voor zich, eene plaats te bezitten waar hij op eene geschikte wijze zijne schepen kon lossen en andere laden. Maar nu stel ik, dat de eigenaar van dien polder, niet gedwarsboomd door de Provinciale of de Gedeputeerde Staten, met medewerking van hen die mede daarin aandeelen hebben — want ook voor dezen is het van belang — besluit tot groote opofferingen, om daar ter plaatse eenen steiger te vervaardigen: welnu, wie zal hem dit beletten? Mij althans is geen verbod deswege bekend. Ook in dit opzigt dus is het aanleggen aan den steiger te Wolfaartsdijk niet verpligtend.

Ik laat, Mijne Heeren, zoo ik geen misbruik maak van uw geduld, eene andere beschouwing volgen en noodig u uit met mij het oog te slaan in de begrooting der provincie Zeeland voor het jaar 1851, — daar ik die van 1852 niet bij de hand heb — en dan zult gij met mij aantreffen eene reeks van posten op die begrooting, tot de provinciale inkomsten behoorende, die, wanneer het zoo belangrijke beginsel dat in deze wet ligt opgesloten, in deze Kamer wordt aangenomen, de provinciale magt voortaan voorbij zullen gaan, en die magt bij de wetgéving overbrengen. Onder die inkomsten vind ik al dadelijk onder art. 2 eene opbrengst van zes tollen. Ik sta hierbij eehter niet lang stil, omdat de Regering beweert, dat die tollen eene belasting zijn en deze quaestie ook reeds lang schijnt te zijn uitgemaakt. Maar het bedrag van f 1420 is toch te belangrijk om het hier geheel en al voorbij te gaan. Art. 3 spreekt van de opbrengst van doorvaart-, haven-, sluis- en bruggelden en dergelijke; en dan vind ik onder lit. *k* havengelden voor de haven te Philippine. Het bedrag is slechts f 12 maar het beginsel is evenwel van belang en er zal eerlang — het verwondert mij dat dit niet reeds is geschied — aan de wetgevende Kamers worden ingediend eene wets-voordragt, even als wij er straks eene zullen behandelen ten aanzien van Groningen, om namelijk op het gebruik van de haven van Philippine de goedkeuring der wetgevende magt te erlangen.

Ik vind in hoofdstuk III, onder de inkomsten van diezelfde begrooting, art. 5: » pacht van het veer aan het Sloe f 1800: pacht van het veer aan Gorishoek f 200." En nu kan ik mij geen denkbeeld maken, wat de aanleiding zou wezen, dat dit onder de inkomsten zou blijven en niet onder de belastingen zou worden gerangschikt, indien deze wets-voordragt wordt aangenomen. Zegt men toch: ja, de provincie heeft bijgedragen tot die steigers; Mijne Heeren, de provincie doet het niet minder ten aanzien van die veren. Wil men op eene geschikte wijze van beide veren gebruik maken, vooral 's winters bij ijsgang, ook bij nat weder, dan is het noodig, dat kostbare veerdammen worden daargesteld, om den toegang tot de vaartuigen gesehikt te maken, Die dammen worden gelegd op kosten van de provincie; de uitgaven komen in deze begrooting voor. En dat die veren nu zijn verpacht, dit maakt, mijns inziens, geen verschil, want het is daármede — bedrieg ik mij niet — gelegen als met de belasting op het gemaal. Of het in Limburg bij admodiatie of bij collecte wordt geheven, het blijft eene belasting op het gemaal.

Maar nu, hetgeen naar mijn inzien nog sterker in het oog springt, is dit, dat ik op die begrooting vind *passagiegelden*, voor het gebruik van het veer tusschen Breskens en Vlissingen, viceversa, f 810, en daartegen onder de uitgaven in de begrooting, hoofdstuk VIII, art. 3 » jaarlijksche bijdragen tot instandhouding van het stoombootveer tusschen Vlissingen en Breskens, geautoriseerd bij Koninklijk besluit van 29 Julij 1842, nº. 56, f 2500." De uitgaven gaan daar de inkomsten veel te boven, maar onverschillig, — indien ik het juist inzie, dan strekt die stoomboot om iemand van deze zijde der Schelde aan gene zijde te brengen, volkomen hetzelfde als op den steiger van Wolfaartsdijk, hem die staat op een vaartuig te brengen aan den vasten wal, aan gène zijde van dien steiger. Ik aarzel niet die stoomboot te noemen een beweegbare steiger. Het komt in alles geheel overeen. Het is mij dus een raadsel, waarom die post niet op de begrooting van Zeeland voorkomt, ten ware wij te wachten hebben dat ook die zal worden geroijeerd.

En nu, Mijne Heeren, want inderdaad ik meen dat ik reeds te veel gezegd heb, vraagt men misschien welke waren dan toch de motiven van Gedeputeerde Staten van Zeeland, om dit onderwerp bij de wetgevende magt te willen gebragt hebben? Mijne Heeren, indien ik wèl onderrigt ben, dan hadden Gedeputeerden daarvoor geen reden, want zij zijn niet gehoord. Den 9den Julij 1852 werd het nieuwe reglement op de steigers, medegedeeld bij nº. 4 der gedrukte stukken, vastgesteld door Provinciale Staten van Zeeland en in September daaraanvolgende het oude ingetrokken. De Gedeputeerde Staten bevonden zich dan niet weinig in verlegenheid, toen zij, na het reglement ter goedkeuring aan Zijne Majesteit den Koning te hebben gezonden, het terugontvingen met de clausule, dat het eene belasting gold, en dat het reglement dus volgens de Grondwet nog de nadere bekrachtiging der wetgevende magt behoorde te erlangen. Ben ik wel onderrigt, dan was dit eene clausule, die het gansche collegie verbaasde, doch waaraan men zich heeft onderworpen uit hoofde der tijdsomstandigheden.

De heer **van Eijsinga**: Er zijn sommige vragen die bij den eersten aanblik zoo eenvoudig schijnen, dat men inderdaad zou schromen haar te doen. Wanneer bij voorbeeld iemand uwer, aan wien dan ook, vroeg wat eene belasting is, dan geloof ik dat hij, aan wien de vraag gerigt werd, u schouderophalend zou aanzien en het zou betwijfelen of gij een Nederlandseh burger zijt, althans naauwelijks zou willen gelooven, dat gij het regt hebt in deze Vergadering zitting te nemen. De vraag of hier sprake is van eene belasting is evenwel veel moeijelijker dan zij bij den eersten oogopslag schijnt. De behandeling toch dier vraag in de Tweede Kamer, het verschil van gevoelen daar geopenbaard, en dat, blijkens het uitgebragte verslag, zich ook hier voordoet, bewijst dat die vraag inderdaad moeijelijk is. Eene goede definitie te geven van hetgeen eene belasting, eene provineiale belasting is, is, zoo als reeds de spreker, die mij is voorafgegaan, opmerkte, zeer moeijelijk. Ook ik zal mij niet vermeten, daarvan eene juiste definitie te geven. Cicero noemde de belastingen de *nervi reipublicae*. Die definitie is elegant; zij is schoon; maar zij brengt ons in dezen niet veel verder. Wanneer men mij vraagt, welk algemeen begrip ik aan belasting hecht, dan antwoord ik: belasting is de opbrengst, die van de burgers gevorderd wordt, om te voorzien in de algemeene dienst. *In de algemeene dienst*, dit moet men wel in het oog houden, want onder de verschillende bezwaren, die bij mij tegen deze voordragt bestaan, onder de verschillende besehouwingen daartegen ingebragt, behoort in de eerste plaats, dat de heffing, welke daarin als belasting wordt gerekend, niet moet strekken om te voorzien in de publieke dienst. De stand der zaken is, naar ik mij voorstel, deze. De provineie heeft een werk daargesteld en voor het gebruik daarvan vordert zij eene retributie. Die retributie strekt niet om te voorzien in de algemeene dienst maar om te voorzien in de instandhouding van die werken; ik geloof dat dit althans zeker zoo moet zijn in het systeem der Regering, het systeem, dat aan de organieke wetten — de provinciale en de gemeentewet — is ten grondslag gelegd, en dat te vinden is in art. 254 der gemeentewet, waar ik lees: » De aan het slot van art. 240 vermelde regten, loonen en gelden worden tot geen hooger bedrag geheven, dan noodig is te achten, om den betaler, naar evenredigheid van het gebruik of genot, dat hij heeft, in de kosten van aanleg, onderhoud of verstrekking van het door hem gebruikte of genotene te doen dragen." Dat is mijns inziens in dezen het hoofddoel, en ik geloof dat daardoor verloren gaat het karakteristieke van belasting. Ik weet wel, Mijne Heeren, dat de gelden, die ingevorderd worden als retributie voor het genot van een publiek werk, dat die vloeijen in de algemeene kas, maar dat bewijst niets meer, dan dat de gemeente of de provincie niet voor ieder afzonderlijk werk een afzonderlijken ontvanger en een afzonderlijken thesaurier behoeft te houden; ik geloof dat dit kosten zou ten gevolge hebben, die men niet zoude wenschen, dat aan de provincie of gemeente worden opgelegd. Het

karakteristieke van eene belasting, dat is, dat zij strekken moet om te voorzien in de behoeften van de algemeene dienst, valt dus, mijns inziens, hier weg, en het is dus geene belasting.

Eene tweede beschouwing, die ik er tegenover wensch te plaatsen om aan te toonen dat dit geene belasting is, ligt daarin, dat dan ook alle tollen zouden moeten worden gehouden voor belastingen. Over dit punt is reeds door den geachten spreker uit Zeeland opgemerkt, en ik hoor mij daarbij ook door het Gouvernement tegenwerpen, dat de Regering inderdaad de tollen ook voor belastingen houdt. Ik erken gaarne zeer veel in dezen te hechten aan de beschouwingen van het Gouvernement: maar ik hecht evenzeer aan de uitspraak van de regterlijke magt; en wanneer ik mij niet bedrieg, dan is deze zelfde quaestie ter sprake gekomen bij de nog al gerucht gemaakt hebbende zaak van het Zwolsche Diep. Men heeft toen zwarigheid gemaakt en zelfs geweigerd om de tollen daarvoor te betalen, en de zaak is gebragt ter beslissing van de regterlijke magt. Een van de gronden, waarop men zich baseerde om die tollen niet te betalen, was, dat zij geheven werden krachtens Koninklijk besluit, of liever dat de heffing daarvan was gesanctionneerd bij Koninklijk besluit, en dat het hier eene belasting gold, die alzoo niet anders kon geheven worden als bij de wet. De uitspraak der regterlijke magt was, dat het retributie was en geen belasting, en dat zij dus kon geheven worden bij reglement, gesanctionneerd en goedgekeurd door den Koning.

Ik heb nog eene andere beschouwing, Mijne Heeren, het is dezelfde, die reeds in het verslag is in het midden gebragt. Zij grondt zich op art. 238 van de gemeentewet. Daarin worden heffingen, als waarvan thans sprake is, opgenoemd, en er wordt gezegd dat zij moeten gehouden worden voor belastingen en daarmede moeten worden gelijkgesteld, en in die wettelijke fictie ligt mijns inziens opgesloten, dat het inderdaad geen belastingen zijn, maar dat zij er slechts voor worden gehouden. Dit is reeds in het verslag opgenomen, en ik zal er dus nu niet verder op terugkomen.

Ik heb eindelijk nog een argument, dat ik ontleen aan de wet zelve. Het komt mij voor dat de voorstellers van deze wetsvoordragten — ik zeg voorstellers, omdat ik als zoodanig beschouw de Gedeputeerde Staten der betrokkene provincie, — bij het doen daarvan niet van het denkbeeld van belasting zijn uitgegaan. Uit het wetsvoorstel, — en ik erken gaarne hieromtrent thans meer te weten ten gevolge der inlichtingen gegeven door den geachten spreker uit Zeeland, den heer de Jonge van Ellemeet, dan toen ik deze Vergadering binnentrad, — blijkt, naar mijn inzien, dat de voorstellers bij het concipieren dezer heffing aan geen belasting gedacht hebben, maar veeleer aan eene retributie. De grond van deze bewering is, dat zij anders deze voordragt met meer omzigtigheid zouden hebben voorgesteld. Wie toch zijn in dezen de belastingschuldigen? Het zijn de reizigers. Ik weet wel dat de reizigers zelven niet de heffing voldoen, zoo als zij bij reglement is voorgeschreven; maar datzelfde vindt men bij menigerlei andere belasting, bij voorbeeld bij de accijnsen. Ieder die brood koopt betaalt daarvan de belasting, hoewel hij ze niet persoonlijk voldoet; maar de prijs van het brood is zoodanig gerekend, dat wanneer die prijs voldaan wordt, de belasting meteen betaald wordt. Zoo is het ook hier; het tarief van de passagiersgelden begrijpt in zich de betaling der retributie, zoodat, wanneer een reiziger zijn passagiersgeld voldoet, hij ook betaalt de belasting of retributie hier bedoeld.

Het is met het oog daarop dat ik vertrouw dat, zoo Gedeputeerde Staten hadden gedacht aan eene belasting, zij met meer omzigtigheid zouden zijn te werk gegaan en alsdan zouden hebben weggelaten het slot van het 1ste artikel dezer wet, waar wij lezen: » De regten onder *a*, *b* en *c* omschreven, zijn niet ver» schuldigd voor kinderen beneden de vier jaren, en slechts voor » de helft voor kinderen beneden de twaalf jaren."

Geldt het hier eene belasting, dan geloof ik dat, hoe gering ook, er een privilegie wordt daargesteld. Van belastingen mag men in geen geval iemand uitsluiten; tegen deze uitsluiting heb ik echter niet het minste bezwaar, wanneer men deze som houdt voor de betaling eener retributie. Merkt men haar aan als belasting, dan kan daaruit, naar het mij voorkomt, een bezwaar voortspruiten tegen deze wet.

Ik heb dit bezwaar niet aangevoerd om het tegen eene zoodanige heffing te doen gelden, maar alleen om te doen zien dat de voorstellers van deze voordragt meer bedoeld hebben eene retributie te heffen, dan wel eene belasting daar te stellen, en nu ik het heb aangevoerd, onderwerp ik het dan ook aan de overweging van den Minister.

Dit zijn de bezwaren, die ik tegen dit wets-voorstel heb; ik zal eindigen met deze opmerking: men zal mij welligt de vraag voorhouden: welk verschil bestaat er eigenlijk of deze heffing plaats vindt krachtens een reglement, gesanctioneerd door den Koning, dan wel door de wet? Mijne Heeren, ik erken dat het resultaat hetzelfde is; daarin is dus mijn bezwaar niet gelegen, maar het bestaat hierin, dat ik aan de wetgevende magt niet meer inmenging dan de Grondwet gebiedend voorschrijft, wil toekennen, in welke administrative belangen dan ook, maar vooral niet in de provinciale administrative belangen. De Grondwet bepaalt dat belastingen uitgeschreven moeten worden bij de wet; maar zij vergt niet meer en wil ook niet meer aan de wetgevende magt toegekend hebben.

De heer **van Andringa de Kempenaer**: Na de duidelijke uiteenzetting van zaken door de beide geachte vorige sprekers, zou ik mij kunnen onthouden iets in het midden te brengen, dat tot opheldering zou kunnen strekken. De aanleiding tot het verschil hetwelk bestaat tusschen den inhoud van de voordragt en het gevoelen van die sprekers, aan wier zijde ik mij ook schaar, is ontwijfelbaar gelegen in de weinig duidelijke omschrijving van art. 129 der Grondwet. Het schijnt dat de bewoordingen waarin dat artikel is gesteld, voor verschillende uitlegging vatbaar zijn; men tast daar geheel in het duister en het komt er dus enkel op aan om een juist kenmerk te vinden of het onderhavige onderwerp behoort tot de belastingen, ja dan neen.

Een geacht spreker uit Friesland heeft met weinige woorden duidelijk gezegd (het was ook geheel *mijn* denkbeeld): *belasting is het aandeel, hetwelk ieder burger draagt in de huishouding van den Staat, de provincie of de gemeente.* De hier bedoelde heffing wordt toch geenszins gedragen en betaald door het algemeen; zij wordt betaald door hem die *gebruik* van het voorwerp maakt, hetwelk tot bevordering van het algemeen nut en van het gemakkelijk verkeer, door de zorg van de provincie is daargesteld.

De geachte spreker uit Zeeland heeft opgesomd al hetgeen op de provinciale begrooting van Zeeland dezelfde strekking heeft, en ik zal daarom de gelijksoortige posten, die ik op de hier voor mij liggende provinciale begrooting van Friesland aantref, niet uiteenzetten. Het is mijns inziens niet twijfelachtig dat hetgeen voor het gebruik der steigers betaald wordt, eene recognitie is voor het *genot* hetwelk men van het voorwerp heeft. Het is dus hier eene dienstpraestatie, die de provincie verstrekt tegen eene vergoeding. Ik ook, Mijne Heeren, heb het oog op art. 254, door den laatsten spreker zoo te regt aangehaald, waarbij gezegd wordt: » dat de gemelde regten, loonen en gelden tot geen *hooger* bedrag worden geheven dan noodig is te achten om den betaler naar evenredigheid van het gebruik dat hij heeft, in de kosten van aanleg, onderhoud, versterking en gebruik van het door hem genotene te doen dragen." Zal ik dus die zaak hier beoordeelen, dan moet ik eerst weten wat het werk heeft gekost en wat noodig is voor het onderhoud; maar die inkomsten mogen niet strekken om aan het algemeen beheer der provincie te voldoen. Hetgeen dan door de gebruikers hiervoor betaald wordt, mag volgens den geest der wet (en aangezien de provinciale wet hier niets uitdrukkelijks bepaald heeft, gaan wij terug tot de gemeentewet) niet hooger opgevoerd worden dan men kan berekenen, dat voor den aanleg en het onderhoud noodig zal zijn. Om zoodanigen aanleg en onderhoud tot kapitaal te brengen, ontbreken mij de gegevens; hier wordt enkel gesproken van hetgeen betaald zal worden voor het gebruik.

Wanneer ik de begrootingen van de provincien naga, dan vind ik daar onderscheidene posten op, die met dezen post kunnen worden gelijkgesteld en dus waarschijnlijk het onderwerp van nadere wettelijke voordragten zullen uitmaken; maar het is dus de bedoeling, dat er een verbazend scherp toezigt gehouden worde op al hetgeen de provinciale huishouding aangaat. Men heeft bij de herziening der Grondwet gedacht, dat de provinciale huishouding eene meer vrije beweging zou hebben, en wanneer het denkbeeld om alles bij de wet te regelen zoo ver uitgestrekt wordt, dan zie ik daarvan niet veel in uitvoering gebragt. Maar op de begrooting van andere provincien zal waarschijnlijk ook voorkomen hetgeen op de provinciale begrooting van Friesland voorkomt. De Minister heeft gezegd, men zou door zulke heffingen de zaak ontduiken, en dan vraag ik onder welke categorie door de Regering moet gerangschikt worden de som op de begrooting van Friesland, van eene geldleening van f 123,000? Dat is eene zaak, die mij voorkomt van meer gewigt te zijn, dan de heffing van eenige centen tot onderhoud van een steiger. Voor het oogenblik wordt in eenig onderwerp voorzien bij geldleening; maar dat neemt niet weg, dat, wanneer zulke groote zaken aan de wetgevende magt kunnen onttrokken worden, het weinig doelmatig is een tol of iets dergelijks wel bij de wet te regelen.

Ik doe ook opmerken, Mijne Heeren, dat reeds door den Koning bij besluit het tarief is *vastgesteld;* dat tarief, reeds eens bij Koninklijk besluit vastgesteld, wordt op nieuw bij de wetgevende magt overgebragt. Een van beiden is dus waar: men heeft den Koning een besluit laten teekenen, dat niet van de competentie van de Kroon is; — of men brengt bij deze vergadering eene zaak, die tot de competentie der Kroon behoort. Ik heb, Mijne Heeren, met aandacht de discussien gevolgd, die over dit onderwerp bij de Tweede Kamer zijn voorgevallen. De wet zelve is eene zaak van weinig

beteekenis; maar het groote beginsel, hetwelk heden beslist zal worden, of de wetgevende vergadering hoe langer hoe meer zal worden eene administrative vergadering, zal veel afhangen van het gevoelen, dat heden zal worden geopenbaard. Het denkbeeld om de administrative zaken bij de wetgevende Kamers over te brengen, heb ik steeds bestreden. Bij die gelegenheid heeft de Minister van Binnenlandsche Zaken — het spijt mij dit hier te moeten aanvoeren, want Zijne Excellentie moest met den geest en de bedoeling der Grondwet zeker beter dan ieder onzer bekend zijn — het navolgende gezegd: » Ik be- » hoef niet op het buitensporig misbruik te wijzen, dat zou » kunnen worden gemaakt, zoo het toezigt van de wetgevende » magt zich over zulke heffingen niet wilde uitstrekken." Een buitensporig misbruik, Mijne Heeren, ja zou het zijn, wanneer een burger in den Staat geenen steun en geene bescherming vond, maar, wanneer zulk eene recognitie, zulk eene heffing behoort tot het administratief gezag en als daarop, om te kunnen werken, de Koninklijke goedkeuring moet volgen, dan vraag ik of het niet eenigzins gewaagd is om zelfs te verdenken dat een burger in zijn goed regt wordt gekrenkt. Het kan toch niet aan de wilekeur der Provinciale Staten worden overgelaten om die tariven te verhoogen of te verlagen naar den indruk van het oogenblik. Er is eene hoogere magt in den Staat, *de Kroon*, die, zoo zij door de wetgevende magt niet geheel zal worden weggecijferd, moet worden gehandhaafd in hetgeen haar toekomt. De Kroon toch is ondersteund door een verantwoordelijk Ministerie, en wanneer nu de Kroon, die verantwoordelijke ministers en de Provinciale Staten, regtstreeks door de burgers gekozen, zamenwerken om een tarief daar te stellen, dan vraag ik of het, op zijn zachtst genomen, niet gewaagd is, aan eenige willekeur te denken.

Ik behoor tot de bestrijders van dit ontwerp, om der wille van het beginsel. Wanneer wij zoo voortgaan met de magt der provinciale vertegenwoordiging in te palmen, dan zullen, binnen weinige jaren, de groote gebouwen op het Binnenhof te naauwernood toereikende zijn, om al die centralisatie hier te vereenigen.

De heer **van Roijen**: Ik zal het wagen, ook mijne denkbeelden over de voorgedragen wet mede te deelen en wel in eenen geheel omgekeerden zin als de vorige sprekers gemeend hebben dit te moeten doen. Ik ben even zoo zeer een vijand van alle afwijkingen, waarheen zij ook mogen leiden, als die geachte sprekers het kunnen zijn en wij allen zijn het op één punt eens, dat wij moeten zijn de handhavers der Grondwet. Die Grondwet zegt in art. 129, dat de Staten der provincien jaarlijks de begrooting zullen opmaken van de provinciale en huishoudelijke inkomsten en uitgaven en dat die begrooting zal worden onderworpen aan de goedkeuring des Konings en onmiddellijk volgt daarop, dat de belastingen tot dekking dier uitgaven bekrachtiging door de wet behoeven. Het karakteristieke onderscheid, dat de grondwetgever hier heeft willen doen uitkomen is, dat de begrooting behoeft de goedkeuring des Konings, de belastingen daarentegen die van de wetgevende magt. Het verschil dat thans de discussien bezig houdt, loopt niet zoo zeer over die twee steigers in Zeeland als wel over de interpretatie van art. 129 der Grondwet en daarom mag het onderwerp als van veel gewigt worden beschouwd. Het is hier geen verschil, of de wetgevende magt moet doen wat nuttig en goed werken zal in het belang der ingezetenen, maar hier is de vraag, of de Staten-Generaal competent zijn om van deze zaak kennis te nemen in dien zin, of zij hunne bekrachtiging mogen geven aan de voordragt tot heffing van steigergelden in Zeeland, ja dan neen. Hebben de Kamers die bevoegdheid, dan ligt daarin, mijns inziens, ook opgesloten de verpligting om dit te doen. Een van beide is waar: wij mogen het doen, en dan moeten wij het doen, en moeten wij het doen, dan hebben wij ook grondwettig het regt om het te verrigten. De vraag nu, of wij het moeten doen, lost zich op in eene andere vraag, namelijk, of de onderwerpelijke heffing is te beschouwen als eene belasting. Wat eene belasting is, — ik zeg het den geachten spreker uit Friesland (den heer van Eijsinga) na — is niet zoo gemakkelijk te definieren, als dit met één oogopslag schijnt. Er zal wel geen Nederlander leven, die niet gevoelt wat eene belasting is, maar het te zeggen, is minder gemakkelijk. Iedere definitie, zegt het spreekwoord, is periculeus. Eene definitie toch moet alles omvatten wat men definieert, maar daarbij tevens alles uitsluiten, wat niet valt in het te definieren onderwerp. Zonder dit laatste is de definitie niet compleet. Bij de discussie nu is gebleken dat men zich veeleer heeft bezig gehouden met vergelijkingen dan wel met eene aanwijzing wat toch eigenlijk het criterium eener belasting is. Men heeft toen gezegd: als dat belasting is, dan zal ook dit belasting moeten zijn; als men dien maatregel daarop wil toepassen, dan staat ook eene geheele rij van handeling daarvoor open. Dit is spreken bij wijze van vergelijking, maar dat is niet definieren, niet karakteriseren, dat is niet het geven van criteria. Men laat ons in het onzekere en gebruikt redenen om te doen terugdeinzen voor onbekende gevolgen. Wij behoeven ons niet te wagen aan het geven van eene definitie, zoo wij de onderwerpelijke heffing slechts toetsen aan de criteria, die altijd iets tot belasting maken. Wanneer ik hier vind de voorwaarden die eene heffing tot belasting maken, dan behoef ik niet zóó ver te gaan om te onderzoeken wat buiten dat ook belasting zou zijn en onder die voorwaarden behoort, mijns inziens, deze, dat de verpligting tot betaling der belasting haren grond hebbe, niet *in jure privato*, maar *in jure publico*.

Men heeft deze heffing gedefinieerd een huurcontract, een huur en verhuur. Maar wanneer men nagaat wat een contract van huur en verhuur is, naar de regelen van het privaat-regt, dan zal men gewis niet vinden, dat het criterium daarvan in de onderwerpelijke heffing gevonden wordt. De verpligting tot betaling moet, zoo als ik gezegd heb, zijn grond hebben, niet in het privaat, maar in het staatsregt. En dan vind ik hier dat de belasting is opgelegd door een staatsbestuur. De Staten van de provincie leggen aan de ingezetenen die belasting op en zij ontleenen daartoe de bevoegdheid uit de staatsregeling. De verpligting om de belasting te betalen, wordt opgelegd aan ieder en een iegelijk, aan allen zonder onderscheid, ingezetenen en vreemden, maar daarom is het niet waar dat *allen* de belasting zullen betalen, want iedere belasting wordt opgelegd wanneer men zich plaatst in het geval waarvoor de belasting is uitgeschreven. Wanneer men zegt: de belasting op het gemaal is opgelegd aan alle ingezetenen en vreemden, zich hier in Nederland bevindende, — is dat waar, maar daarom betalen niet *allen* de belasting op het gemaal, want die geen brood eten, betalen ze niet. Maar wanneer men zich plaatst in het geval waarvoor de wetgeving de belasting heeft uitgeschreven, dan is de voorwaarde vervuld, en men betaalt de belasting. Zoo ook hier. Aan allen wordt deze belasting opgelegd, en ieder betaalt ze, wanneer hij zich plaatst in het geval waarvoor de belasting is uitgeschreven. Dat is met alle belastingen zonder onderscheid zoo, directe en indirecte, geene enkele uitgezonderd, ook zelfs de grondbelasting niet.

In de derde plaats vind ik hier het criterium van belasting, en de wijze, waarop zij is geboden, geheel naar de voorschriften en naar de regelen door het staatsregt aangegeven. De kas waarin het provenu der belasting of heffing vloeit, is ook die van een staatsligchaam; het is de kas van de provincie, en hoe zeer het ook hier is aangegeven, het motief, de reden waarom die belasting is uitgeschreven, omdat men de inkomsten zal besteden tot een bepaald einde, neemt niet weg dat toch het geld wordt gestort in de provinciale kas; dat de provincie is de onderhoudpligtige van de steigers, en of dat meer of minder opbrengt, doet er niet toe; het provenu komt bij de andere gelden der provinciale kas. Dit is ook een der criteria van belasting.

Ook het constateren van de overtredingen die er plaats hebben en de strafbepalingen, vallen geheel in de regels van het *jus publicum*.

Dat zijn, naar mijne schatting, Mijne Heeren, de redenen waarom men ja waarlijk deze heffing moet aanzien voor eene belasting. Ik heb de gronden opgegeven waarom dat ik — ze daaraan toetsende — deze heffing schat eene belasting te zijn.

Ik zal wel niet noodig hebben om te bestrijden de argumenten die aangevoerd zijn voor eene tegenovergestelde beschouwing. Dat is meer de taak van den Minister van Binnenlandsche Zaken, doch van enkele, voor zoover ze althans in het verslag voorkomen, meen ik niet geheel te mogen zwijgen.

Men argumenteert, zoowel voor als tegen, uit de bepaling van art. 128 der gemeentewet, alwaar wij lezen dat voor belasting wordt gehouden of daarmede gelijkgesteld eene heffing als de onderwerpelijke. Wanneer ze daarvoor worden gehouden of daarmede gelijkgesteld, zegt men, dan waren ze het zonder deze bepaling niet, en de wetgever heeft dus daar de erkentenis afgelegd, dat zij uit haren aard geene belastingen zijn, maar alleen door wets-bepaling het zijn geworden.

Ik geloof het niet, Mijne Heeren, dat dit de zin, de geest en de strekking van art. 128 is. Juist omdat het in voorkomende gevallen zoo twijfelachtig kan zijn, zoo verschillend kan worden opgevat, door alle de gemeenten van ons Vaderland, en tot verschillende interpretatien aanleiding zou kunnen geven, heeft de wetgever zeer te regt, in eene zaak van zoo algemeene toepassing, allen twijfel willen opheffen, en daarom staat er, ten einde allen twijfel te doen verdwijnen: » Zij worden gehouden voor belasting, of daarmede gelijkgesteld." Het doet er niet toe, het effect van belasting zal er in ieder geval aan moeten worden gegeven. Daaruit volgt echter niet, dat wanneer die bepaling niet bestond, het desniettegenstaande uit den aard der zaak geen belasting zal zijn, of, uit hoofde van het criterium, niet daarvoor zou moeten worden gehouden; dan zou de wetgever het in het midden hebben gelaten, en de zaak alleen afhangen van de interpretatie die men hier of elders daaraan zou willen geven.

Omnis definitio est periculosa, is te regt aangemerkt, maar ons

verslag heeft toch gewaagd eene definitie te geven. Het verslag heeft gezegd, wat belastingen zijn. » Het zijn die heffingen" staat er, » die door het Rijk, het gewest of de gemeente plegen gevorderd te worden van alle ingezetenen, tot bestrijding van hunne huishouding, tot betaling der uitgaven welke op die ligchamen rusten. » Dat is de definitie welke in het verslag voorkomt, sub nº. 2.

Van alle ingezetenen. Ik heb reeds gezegd, Mijne Heeren, en ik zal het hier weder herhalen, dat die definitie zeker mank gaat, want als dat geene belastingen waren die niet van de ingezetenen gevorderd worden, dan zou er zeker menige belasting wegvallen. Maar de algemeenheid ligt niet in degenen die betalen, maar in het voorschrift dat allen moeten betalen, die zich in het geval bevinden en zich plaatsen, waarin de belasting is voorgeschreven. Grondbelasting zou iedereen wel willen betalen in Nederland, want dat zou grondbezit onderstellen, maar op verre na betaalt ieder Nederlander de grondbelasting niet, en dus gaat de definitie mank, dat belasting moet worden gevorderd van allen; maar koopt iemand grond, dan betaalt hij ook grondbelasting. Dat is het karakter van alle belastingen, direct of indirect, en dat is ook van toepassing op deze belasting, dat zij is geboden te heffen van allen, die zich in het geval plaatsen waarvoor de belasting is voorgeschreven.

De bestemming van het geld heeft men ook doen gelden om daaruit te argumenteren, dat hier geen belasting is, want, zegt men, de heffing is voorgeschreven om de steigers te onderhouden. Mijne Heeren, als de bestemming van het geld tot een bepaald einde, eene heffing doet ophouden belasting te zijn, eilieve, slaat dan eens het oog in al die belastingen in verschillende provincien, tot bekrachtiging waarvan wij thans zijn geroepen. Wat bij voorbeeld Friesland betreft wordt gezegd: er zal eene heffing zijn om te voorzien in de behoeften tot wering van de longziekte; dan komt de slatting van de Dockumer Ee en de aanleg van eenen kunstweg naar Heerenveen, naar den Groninger straatweg, alsmede van eenen kunstweg van Hijumerbrug naar den straatweg van Leeuwarden op Groningen enz. Gaat nu al die provinciale belastingen na, dan vindt ge voor alle opgegeven wat de bestemming zal zijn van het geld dat uit die belastingen zal voortkomen. Is dat niets anders dan wanneer men hier eene heffing vaststelt om een fonds tot onderhoud van steigers vast te stellen? Dit verandert volstrekt niets aan den aard of de natuur. De bestemming van het geld is ook niet het criterium van eene belasting. Art. 116 van de provinciale wet gebiedt, dat bij de voordragt van belastingen, waarop de bekrachtiging van de wetgevende magt wordt gevraagd, altijd de bestemming moet worden uitgedrukt, waarvoor zij worden geheven. De provinciale wetgever heeft dus bepaaldelijk gedacht, dat de bestemming van het geld als provenu van de belasting niet het criterium van belasting uitmaakt.

Eindelijk zegt men in het Verslag, dat wanneer het *hier* eene heffing van belasting geldt, ook de tollen en eene menigte andere zaken belastingen zijn. Ik geloof dit ook, en vraagt men, waarom die niet onderworpen zijn aan de bekrachtiging der wetgevende magt, dan antwoord ik, dat het, mijns inziens, hoog tijd is, dat zij het worden. Ik heb reeds jaren lang gewenscht, dat deze maatregel in het leven zou worden geroepen, omdat er eene menigte belastingen in ons Vaderland zijn, die, alleen omdat zij den naam daarvan niet dragen, niet aan de wetgevende magt zijn onderworpen, en die om deze redenen ook te drukkender zijn, terwijl zij, wierden ze door dat onderwerpen aan de wetgevende magt meer publiek gemaakt, misschien weldra zouden verdwijnen, althans minder drukkend zouden worden gemaakt.

Ik heb gemeend, Mijne Heeren, deze denkbeelden aan u te moeten mededeelen, omdat ik de zaak niet zoo gering schat als zij bij den eersten oogopslag wel zou schijnen te zijn. Het betreft hier niet zoozeer eene quaestie ten aanzien der steigergelden in Zeeland, als wel een beginsel dat groote gevolgen heeft, en ik voor mij heb de volle overtuiging, dat op de gronden die ik heb aangevoerd, en op andere waarvan ik de mededeeling onnoodig heb geacht, ik niet alleen bevoegd ben, maar mij volgens de Grondwet verpligt moet rekenen, om mede te werken tot bekrachtiging van deze wet. Wanneer de inhoud dezer voordragt ons reden gaf haar af te stemmen, ik zou niet aarzelen daartoe over te gaan; maar mij onbevoegd te verklaren de bekrachtiging uit te spreken, dit zou in strijd zijn met den gezonden zin van art. 129 der Grondwet.

De heer **van Dam van Isselt**: Bij de herziening der Grondwet van 1848, ben ik een tegenstander geweest van die bekrachtiging door de wetgevende magt van provinciale belastingen. Ik heb daar destijds in gezien eene tegenspraak met een vorig artikel, waarbij de regeling van huishoudelijke aangelegenheden aan de Provinciale Staten werd overgelaten. Die contrôle van het eene staatsligchaam over het andere kwam mij ondoelmatig voor; ik voor mij zelven, vond genoegzame zekerheid, dat de Provinciale Staten geen misbruik zouden maken van de hun gegevene vrijheid, in de bevoegdheid, aan den Koning gegeven om de besluiten van de Staten te vernietigen of buiten werking te stellen.

Nu echter eenmaal dat voorschrift in de Grondwet is opgenomen, ben ik steeds van oordeel geweest, dat de wetgevende magt uiterst voorzigtig moet zijn met het weigeren van hare goedkeuring aan eene belasting door Provinciale Staten voorgedragen, en ik geloof dat zij alleen dan geroepen is die goedkeurende stem te onthouden, wanneer de voorgedragen belasting in strijd is met de wetten van den Staat, of in strijd mogt zijn met de voorschriften van de Grondwet. Ik zal mij dus niet begeven op het terrein, waarop de bestrijders van dit wets-ontwerp zich hebben begeven. Voor ons is het voldoende, dat de Staten eene belasting voordragen, om onze goedkeuring daaraan niet te onthouden, dan om hoogst gewigtige redenen.

Ten opzigte van dit wets-ontwerp bestaat er bij mij een ander bezwaar, geput uit art. 131 van de Grondwet. Dat artikel zegt: » De Staten zorgen, dat de doorvoer en de uitvoer naar en invoer uit andere provincien geene belemmeringen ondergaan." Wanneer ik nu het zoo even aangehaalde art. 116 van de provinciale wet in oogenschouw neem, waarbij bepaald wordt: » dat de wet steeds zal opgeven de huishoudelijke behoeften, tot welker dekking de belasting zal moeten strekken," en wanneer ik dat voorschrift toets aan het voorgedragen wets-ontwerp, dan ontstaat bij mij deze bedenking: zal deze belasting of recognitie voor het onderhoud van de steigers niet belemmerend zijn voor uit- of doorvoer? Ik moet erkennen, dat de steigers in Zeeland van het hoogste nut zijn; wanneer dus de belasting niet hooger klimt, dan tot het bedrag dat gevorderd wordt om de steigers te onderhouden; dan heb ik geen aanmerkingen; maar nu ik in de wet zie, dat » voor elk vaartuig, zonder passagiers en al of » niet ter lading of lossing aanleggende en vertoevende niet langer » dan een half uur, twintig cents; meer dan een half uur, doch » niet langer dan een uur, veertig cents; langer dan een uur, » voor elk nieuw ingetreden uur daarenboven veertig cents" zal worden betaald, terwijl onder lit. *e* bepaald wordt, dat » voor » beestiaal en andere goederen, aldaar in of uit stoombooten » geladen of gelost wordende, vijf per cent van de vrachtpen- » ningen, volgens het tarief voor de stoomboot verschuldigd is", dan, dunkt mij, verandert deze belasting eenigzins van nature. Ik geloof dan dat, wanneer men let op het bedrag dier belasting, de Provinciale Staten van Zeeland niet heffen alleen tot onderhoud van de steigers, maar ook voor andere provinciale aangelegenheden, en dat dan wel op eene wijze in strijd met art. 131 der Grondwet. Vooral met het oog op den grooten uitvoer van vee, vraag ik of die betaling niet eene belemmering zal aanbrengen in den uit- en invoer, en dus kan worden beschouwd als in strijd te zijn met de bepalingen van art. 131 der Grondwet. Voor zoover mij betreft, heb ik niet het minste bezwaar tegen het wets-ontwerp, zoo de Minister slechts deze grondwettige bedenking voldoende kan oplossen. Is die oplossing voldoende, dan zal ik mij met vertrouwen verklaren vóór deze wet.

De heer **van Swinderen**: Eene enkele opmerking ter gelegenheid van de rede van ons geacht medelid uit Overijssel (den heer van Roijen). Deze heeft gezegd, dat er thans minder sprake is over het voorstel, dat aan de orde is gesteld, dan wel over het regt verstand van art. 129 der Grondwet. Ik geef hem deze aanmerking geheel toe, maar wanneer ik de sprekers, die tot hiertoe het woord hebben gevoerd, wel heb verstaan, dan meen ik dat allen gewag hebben gemaakt van art. 172 der Grondwet, en ik meen, dat van dit artikel gewag is gemaakt met de bedoeling, om te doen uitkomen, dat, wanneer men kon beweren, dat dit art. 129 hier van toepassing was en het dus zou zijn eene belasting, het voorstel dan niet met genoegzame zorg was bewerkt om deze heffing als belasting te kunnen doen doorgaan. De aanvoering van dit grondwettig bezwaar heeft bij mij zooveel gewogen, dat ik met belangstelling zal te gemoet zien de uitlegging, die daaromtrent door den heer Minister van Binnenlandsche Zaken zal kunnen worden gegeven. Ik heb alleen naar aanleiding der rede van den geachten afgevaardigde uit Overijssel gemeend mij deze opmerking te mogen veroorloven: omdat *ik* althans daaraan zeer groot gewigt hecht.

De heer **Cremers.** [*Deze redevoering zal later worden medegedeeld.* I.]

De heer **Minister van Binnenlandsche Zaken.** [*Deze redevoering zal later worden medegedeeld.* I.]

Schorsing voor een kwartier-uurs.

De heer **de Jonge van Ellemeet**: Ik heb den Minister

van Binnenlandsche Zaken met ongemeen genoegen twee verzekeringen hooren afleggen; de eerste is, dat hij het verslag dezer Kamer heeft genoemd een helder verslag; hij deelt dus daaromtrent mijn oordeel, en ik stel het op hoogen prijs, dat, terwijl ik zoo vaak geroepen word om zijne inzigten te bevestigen, de zeldzame gelegenheid zich voordoet, dat ook hij eens de mijne deelt.

De andere verzekering was, dat hij het onderwerp, dat ons thans bezig houdt, van veel belang noemde, omdat hij daarin een middel zag om harmonie te doen geboren worden tusschen provinciale, gemeente- en rijks-instellingen.

Het doet mij echter leed dat dat middel ten grondslag zal hebben de gevolgtrekking, dat art. 238 der gemeentewet bij assimilatie overgebragt wordt in de provinciale wet. Ik was van oordeel dat dit argument bij de verdediging van dit wetsontwerp in de Tweede Kamer op den voorgrond had gestaan; ik schijn mij daarin te hebben bedrogen; ik wil gaarne erkennen dat er andere belangrijke argumenten zijn bijgebragt, o. a. dat een wets-ontwerp, hetwelk daar in de Tweede Kamer vooraf was gegaan en welks behandeling hier zal volgen, reeds was aangenomen, waardoor vele leden zich zedelijk hadden verpligt om vóór dit ontwerp te stemmen; — tot drie malen toe heeft de Minister toch in zijne rede de meening uitgedrukt, dat die leden, door hunne stem te geven aan de wet betreffende de haven van Groningen, niet anders konden doen, dan nu ook deze wet goed te keuren. Ik geef verder den Minister gaarne toe, dat zich het denkbeeld van gebruik en genot in zekeren zin aan alle belastingen naauw hecht, maar ik heb er op gedrukt, dat hethier bijna uitsluitend ten grondslag ligt.

Het gebruik is verpligt, heeft de Minister gezegd; de stoomboot-maatschappij in Zeeland is daartoe door hare concessie gebonden. Dit woord » stoomboot-maatschappij" zou u welligt in het denkbeeld brengen dat het hier gold eene maatschappij gelijk de Nederlandsche, met vele schepen en ongunstige fondsen; het omgekeerde is hier echter het geval: deze maatschappij heeft slechts twee bodems maar eene gunstige kas. Het gebruik der steigers is evenwel alleen voor de directie der stoomjagten varende tusschen Middelburg en Rotterdam verpligtend, geenszins voor eigenaren van andere schepen, of voor wie ook, die mogt goedvinden naast de steigers aan te leggen.

Ik stem eindelijk gaarne toe dat ik ongelukkig was in de keuze van het woord »voorbijgegaan"; ik erken gezegd te hebben dat ten aanzien van onderscheidene posten, door mij aangehaald, de Provinciale Staten waren voorbijgegaan. Dit is, zoo als de Minister te regt heeft aangemerkt, verkeerd. Maar mijne bedoeling was, dat ten aanzien van die posten aan de magt der Provinciale Staten zou worden te kort gedaan, en hunne bevoegdheid ten onregte zou worden ingekrompen.

Verder heb ik den Minister hooren zeggen dat het Gouvernement met de verpachting der veren, mede door mij aangehaald, voor alsnog niets gemeens had. Ik wil de verzekering aannemen, en voor waar houden. Ik wil aannemen dat het pacht-contract gedagteekend 14 October 1844, betreffende het veer van het Sloe, en dus reeds 8 jaren oud, nog loopende is; hetzelfde wil ik aannemen ten aanzien van het pacht-contract over Gorishoek de dato 17 December 1847; maar ik betwijfel of de betaling van het passagiegeld voor het gebruik van het veer tusschen Breskens en Vlissingen berust op een contract. Ik houd het er voor dat dit jaarlijks wordt vastgesteld en hetzelfde durf ik beweren ten aanzien van het havengeld voor het gebruik van de haven te Breskens en die van Philippine.

De Minister heeft ons ten slotte gewezen op het vermoedelijk gevolg dat eene afstemming van dit wets-ontwerp zoude hebben, dat, namelijk, de heffing der steigers niet zou kunnen plaats hebben. Ik vraag echter: wat nood? Ik zie dat gevaar volstrekt niet in. Integendeel, ik zie de gevolgen, die uit de vaststelling door deze Kamer van het hoofdbeginsel dezer voordragt, geboren zullen worden, met oneindig meer ongerustheid te gemoet, dan de gevolgen der afstemming van deze wet.

Ten slotte moet ik nog een grond bestrijden, die door den geachten spreker uit Groningen, den heer Cremers, is aangevoerd om u tot de aanneming van dit wets-ontwerp over te halen. Die spreker heeft gewezen op de groote meerderheid, waarmede deze wets-voordragt in de Tweede Kamer is aangenomen. Dit argument is mij nieuw; ook geloof ik niet dat het zoo veel ingang zal vinden; en zoo blijf ik dus volharden bij mijn gevoelen, dat het hier geen belasting, maar eene retributie geldt, en het is om die reden dat ik mijne stem aan deze wet zal onthouden.

Behalve nog vele andere redenen, reeds aangevoerd, voeg ik er nog deze bij, dat ook ik zeer huiverig ben om mede te werken dat wij ons bemoeijen zouden met provinciale belangen, en dat ik op het punt van provinciale belastingen vooral wensch dat wij ons aan eene strenge interpretatie houden.

De heer van Eijsinga: Ik zal met een paar woorden terugkomen op mijn eerste discours, hetwelk door den Minister van Binnenlandsche Zaken vereerd is geworden met een zeer volledig antwoord; ten minste zijn alle door mij in het midden gebragte punten door Zijne Excellentie opgenomen en beantwoord, hoezeer ik daardoor niet van mijne zienswijze ben teruggebragt. Ik zal mij voorceerst bepalen tot twee punten, waarbij ik mij welligt minder duidelijk heb uitgedrukt, en waarop ik derhalve wensch terug te komen om ze in het ware daglicht te plaatsen.

Ik heb gewag gemaakt van regterlijke uitspraken en daarop is door den Minister van Binnenlandsche Zaken geantwoord: is dan deze Vergadering, is de wetgevende magt, onderworpen aan de uitspraak van den regter? Mijne Heeren, het is mogelijk, dat ik aanleiding heb kunnen geven dat mijne woorden in dien zin opgevat zijn geworden; doch mijne bedoeling is anders geweest. Ik meen alleen gezegd te hebben, dat ik hecht aan de zienswijze van den Minister, van het Gouvernement, maar evenzeer aan de uitspraken van de regterlijke magt; dat dit eene zaak van zeer subtielen aard is en ik dus evenzeer aan de eene als aan de andere opvatting hecht.

Een ander punt was dit, waarmede ik mijne eerste rede besloot, dat ik wenschte, dat de wetgever zich niet verder op het terrein van de provinciale belangen zou plaatsen dan de Grondwet *toelaat*. Ook op dat punt meen ik mij eenigzins anders uitgedrukt te hebben; ik bedoelde niet: zoover de Grondwet dat *toelaat*, maar: zoover zij het *gebiedend voorschrijft*.

Voor het overige heb ik gewaagd van de onregelmatigheid, die ik in het voorstel meende op te merken, namelijk dat sommige individu's geheel vrijgesteld werden van die belasting. De Minister heeft dat bezwaar opgelost door te wijzen op de vrijdommen, ook in andere belastingwetten opgenomen. Ik geloof, Mijne Heeren, dat die vrijdommen, die zeer zeker in menige wet aanwezig zijn, de belastingschuldigen verplaatsen in een minder tarief en dat voorzeker voor die vermindering oorzaken gevonden worden, hier aldus, daar anders, hoofdzakelijk ter bevordering en ontwikkeling van de nijverheid. Maar, Mijne Heeren, daarvan kan hier de rede niet zijn; wel kan er rede zijn dat sommige individu's beschouwd worden als minder schade aan de steigers aan te brengen, minder slijtagie te veroorzaken; en ik meen dus er nogmaals op terug te mogen komen dat hier niet anders gevraagd wordt dan eene retributie voor het gebruik dat gemaakt wordt van een bepaald voorwerp. De Minister heeft gezegd, dat hij in het belang der algemeene zaak het wenschelijk en noodzakelijk achtte, dat deze en dergelijke heffingen werden gebragt bij de wetgevende magt en door de wet werden bekrachtigd. Mijne Heeren, ik meen dat de Minister de autoriteit is, die daarin het best oordeelen kan, en ik zou derhalve bijna wenschen dat de wet wierd aangenomen wanneer zij wezenlijk moest strekken tot het algemeen belang. Maar de heffing, gelijk zij hier voorgesteld wordt, kan op mij den indruk niet maken dat zij eene belasting is; zij kan, volgens mijne opvatting, niet onder die rubriek worden geclassificeerd en ik zal er derhalve mijne goedkeuring niet aan kunnen hechten.

De heer **van Dam van Isselt**: Ik ben door de redevoering van den Minister van Binnenlandsche Zaken teruggekomen van mijne meening, maar, het zij met bescheidenheid gezegd, niet door het antwoord dat mij gegeven is op mijne bezwaren, maar door het antwoord dat de Minister gegeven heeft aan den eersten spreker van dezen morgen. Indien het toch in het algemeen waar is, dat eene verbetering van de gelegenheid tot in- en ontscheping, in het denkbeeld des Ministers, eer zou zijn eene bevordering dan eene belemmering van den in- en uitvoer, dan stem ik dit in zóóverre toe, maar bij eene zoo goede gelegenheid, tot in- en ontscheping heeft in de eerste plaats belang de provincie zelve waar die steigers geplaatst zijn. Om dus mijn bezwaar in dien zin op te lossen, zouden die steigers alleen moeten betaald worden door de provincien, waar zij zich bevinden. Hier nogtans geldt het eene belasting die geheven wordt van alle reizigers, van alle goederen. Doch de bevredigende oplossing van den Minister is deze, dat het, naar zijne meening, aan de belanghebbenden vrij zal staan om steigers op eigen kosten op te rigten; dat het oprigten van zulke steigers niet zal kunnen worden verboden door de provinciale autoriteit en dat van die steigers niet zal kunnen worden geheven 5 per cent van de lading, 5 per cent van de vracht, noch liggeld van 40 cents per uur. Dat is een argument, hetwelk mij doet zien, dat mijn bezwaar in zooverre ongegrond is, omdat het aanleggen van die steigers niet verpligtend is. Het is mij tevens na de rede van den Minister bekend geworden, dat de verpligting voor de stoombooten om aan de provinciale steigers aan te leggen, alleen betreft de Zeeuwsche Stoomboot-maatschappij, terwijl aan al de andere stoombooten de vrijheid wordt gegeven om elders te laden en te lossen. Om deze bevredigende oplossing mijner bezwaren, zal ik met volkomen vertrouwen mijne stem aan dit wets-ontwerp geven.

De heer **Cremers.** [*Deze rede zal later worden medegedeeld.* II.]

De heer **Minister van Binnenlandsche Zaken.** [*Deze redevoering zal later worden medegedeeld.* II.]

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wets-ontwerp wordt met 27 tegen 10 stemmen *aangenomen*. *Tegen*, de heeren: van Eijsinga, d' Ablaing van Giessenburg, van Heeckeren van Wassenaer, van Rijckevorsel, Borski, Insinger, Bosch van Drakestein, van Andringa de Kempenaer, van Swinderen en de Jonge van Ellemeet.

Ontwerpen van wet tot bekrachtiging van provinciale belastingen in Noordbrabant, Zuidholland, Noordholland, Zeeland, Friesland, Overijssel, Groningen en Drenthe.

Zonder beraadslaging met algemeene stemmen *aangenomen*; met uitzondering van het eerste ontwerp betrekkelijk Groningen, dat met 29 tegen 8 stemmen is *goedgekeurd*. *Tegen*, de heeren: van Rijckevorsel, Borski, Insinger, Bosch van Drakestein, de Jonge van Ellemeet, van Eijsinga, d' Ablaing van Giessenburg en van Andringa de Kempenaer; bij de stemming over het ontwerp betrekkelijk Drenthe was de heer d' Ablaing van Giessenburg afwezend.

Ontwerp van wet tot bekrachtiging van provinciale belastingen in Zeeland.

Zonder beraadslaging met algemeene stemmen *aangenomen*; afwezend, de heeren: d' Ablaing van Giessenburg en van Andringa de Kempenaer.

De vergadering wordt gescheiden.

ZITTING VAN DEN 20STEN DECEMBER.
(SUPPLEMENTBLAD.)

REDEVOERINGEN, *uitgesproken door den heer* **Cremers** *in de zitting van den 20sten December, bij de beraadslagingen over het ontwerp van wet tot bekrachtiging eener provinciale belasting in Zeeland (steigers en aanlegplaatsen).*

I. [Zie bladz. 71.]

De eerste spreker uit Friesland heeft een bezwaar tegen dit wets-ontwerp gevonden daarin, dat het aan de wetgevende magt invloed zou geven op zaken, waarmede die magt zich tot nog toe weinig heeft bezig gehouden. Hij vond het niet raadzaam dat de kring der bevoegdheid van de wetgevende magt wierd uitgebreid; dat bezwaar deel ik, en in sommige opzigten in nog veel sterkeren graad; een van beide is, naar mijn inzien, waar: òf de wetgevende magt is bevoegd, òf zij is geheel en al onbevoegd om mede te werken tot het daarstellen van zulk eene heffing, als waarvan hier sprake is. Is die heffing eene belasting, dan geldt art. 129 der Grondwet, maar verder dan dat artikel mag niet gegaan worden; is het geene belasting, dan geldt ook daaromtrent art. 133 der Grondwet, luidende: » De Koning heeft het vermogen de besluiten der Staten, die met de wetten of het algemeen belang strijdig zijn, te schorsen of te vernietigen." Is het dus hier geene belasting, dan geloof ik dat wij door de goedkeuring van het wets-ontwerp den Koning zouden kunnen belemmeren in zijn regt tot schorsen of vernietigen, dat Hem volgens de Grondwet toekomt. Maar hoe groot dit bezwaar ook moge zijn, de vraag blijft bij mij nog onbeslist: is deze heffing belasting in den zin van art. 129 der Grondwet?

De leden dezer Kamer, die hebben betoogd dat de heffing geene belasting is, en dat dus de wetgevende magt onbevoegd is om er toe mede te werken, hebben bij mij op sommige punten een veel sterkeren indruk te weeg gebragt, dan wel het gevolg was van hetgeen daarover elders, ook in de andere Kamer, is gezegd geworden. Maar ik heb uit de beide discussien dit geleerd: dat het zeer gevaarlijk is bij eene vraag als deze, bepaald en sterk aan zijne eigene individuele meening te blijven hangen. In eene andere discussie heeft men gevraagd: is deze heffing eene belasting? en het antwoord, dat men zich daarop gaf, luidde ontkennend; men gaf daar eerst eene bepaalde definitie aan dat woord *belasting*, en daarna zeide men met eene soort van triomf: ziet gij nu wel, het is geene belasting, het ligt buiten mijne definitie. Die redenering heeft op mij een geheel anderen indruk gemaakt; want wanneer ik mij houd aan de definitie, door hen aan het woord *belasting* gegeven, dan is het voor mij klaar en duidelijk, dat deze heffing werkelijk eene belasting moet zijn, en ik kom dus juist tot een resultaat tegenovergesteld aan dat hetwelk zij uit hunne eigene definitie hebben getrokken.

De spreker uit Friesland, die hier het eerst het woord heeft gevoerd, heeft eene andere omschrijving van *belasting* gegeven; hij heeft gezegd: belasting moet strekken om te voorzien in de kosten van het algemeene huishouden der provincie of der gemeente. Ik weet niet of *die* definitie de juiste is; ik voor mij zie eigenlijk niet in, wie van ons wel duidelijk en voor vast zal kunnen zeggen wat voor belasting zal moeten worden gehouden; maar ik vraag dan toch aan den geachten spreker uit Friesland: waarom komt deze heffing niet in het algemeene huishouden te pas; moet dat huishouden niet zorgen voor de instandhouding van de steigers, hetzij de opbrengst daarvan groot is, hetzij die gering is? Wanneer de opbrengst minder bedraagt dan benoodigd is om de onkosten van die steigers te dekken, moet dan de algemeene kas niet het ontbrekende aanvullen? Is deze heffing dus ook niet belasting in den geest van de definitie door dien geachten spreker gegeven? Of ook zijne definitie de ware is durf ik niet zeggen; maar dit alles heeft bij mij deze overtuiging doen geboren worden, dat het moeijelijk en gevaarlijk is, om hier te veel te willen hechten aan eene eigene individuele opvatting van den zin van dat eene woord *belasting*, waarvan hier alles afhangt.

Bij mij heeft dit alles ook vervolgens deze meening doen ontstaan; wanneer, volgens het Gouvernement dat de zaak beter kan overzien dan wij hier elk afzonderlijk daartoe in staat zijn, belasting in dien zin wordt opgevat, dat deze heffing daartoe behoort, wanneer dat denkbeeld is goedgekeurd door de overgroote meerderheid der Tweede Kamer, die deze wet niet zou hebben aangenomen, indien deze heffing in den geest en in de opvatting der groote meerderheid niet werkelijk en volgens de Grondwet als eene belasting ware beschouwd; wanneer ik dat bedenk en wanneer ik dan daarbij overweeg dat naar mijne beschouwing de roeping dezer Kamer in de eerste plaats is, te zorgen dat er geene inbreuken op de Grondwet geschieden, dat wanneer zij zegt: er heeft inbreuk plaats, dan een twijfel niet voldoende is, maar men dan stellig overtuigd en zeker moet zijn, dat de Grondwet is geschonden, — wanneer ik dit alles bedenk en overweeg, dan acht ik mij niet bevoegd om te zeggen, dat hier strijd bestaat met de Grondwet, want er bestaat bij mij nog altijd de twijfel of deze heffing belasting is of niet; maar ook niet meer.

Ik zie dus geen grond om de wetgevende magt in dezen onbevoegd te verklaren, en ik zeg er nog dit bij: indien deze wet in plaats van deze strekking eene tegenovergestelde strekking had, de strekking namelijk, om ten allen tijde het Gouvernement of de uitvoerende magt de bevoegdheid te geven om over zulke heffingen, over tollen, over alle heffingen voor dergelijke werken daargesteld, te beslissen, en indien dus de wetgevende magt geheel en al en voor altijd zou afstand doen van hare magt om hierin tusschen beide te treden, dan zou de maatregel gevaarlijk kunnen zijn, omdat hij dan een altijddurenden invloed zou hebben; maar in dit geval kan er op ieder oogenblik redres plaats hebben. Wij kunnen dit wets-ontwerp goedkeuren, zonder ons voor het vervolg te binden. Ik zie dus hierin gering bezwaar; ik zou veel meer bezwaar hebben tegen eene wet van eene tegenovergestelde strekking; maar ik meen ten slotte, en op het hoofdpunt terugkomende, geene bevoegdheid te hebben om, op grond van eene individuele overtuiging, die mijns inziens zelfs niet vast genoeg kan staan, te zeggen, dat het Gouvernement en de groote meerderheid der Tweede Kamer zich zoo zeer in de opvatting, geest en bedoeling van het woord *belasting* hebben bedrogen, dat ik deze wet daarom als ongrondwettig zou moeten beoordeelen. Ik zal dus stemmen voor de wet.

II. [Zie bladz. 73.]

De geachte spreker uit Zeeland (de heer de Jonge van Ellemeet) heeft straks een argument, door mij bijgebragt, aangeroerd, en daarbij te kennen gegeven, dat dit argument weinig indruk op deze Vergadering zal maken. Ik vleide mij daarmede ook niet; ik heb straks mijn gevoelen gezegd; indruk maken laat ik gaarne aan anderen over, hoewel het mij aangenaam zoude zijn geweest zoo mijne woorden invloed hadden gehad op de Vergadering en op dien spreker. Maar wat ik ongaarne zie, is dat hetgeen ik gezegd heb anders begrepen wordt dan ik het bedoelde. Zoo als het door dien spreker is voorgedragen, zou mijn eenige grond gelegen zijn in de groote meerderheid, waarmede de Tweede Kamer deze wet heeft aangenomen. Een betoog getrokken uit een getal stemmen is op zich zelf misschien nimmer een afdoend argument. In dit geval is het ook niet alles wat ik gezegd heb. Het zijn sleehts eenige woorden, die meer dan de andere de aandacht van dien spreker schijnen te hebben getroffen. Mijne bedoeling, en ik meen ook mijne woorden, was deze: van de beteekenis van het woord » belasting" kunnen verschillende opvattingen zijn; er is vóór en tegen deze of gene opvatting te zeggen; eene stellige wettige bepaling is niet gevonden. Dan mag ik ten slotte niet voorbijzien, dat ik mijne individuele opvatting niet altijd mag stellen tegenover die van vele anderen en dat, wanneer het Gouvernement, wanneer de overgroote meerderheid der Tweede Kamer dit woord in dezen of genen zin opvat, het vermoeden bestaat, dat die opvatting de juiste is, zoodat ik in dat geval gerust het woord » belasting" opvat in dien zin, die mij zal toelaten deze wet aan te nemen. — Ik zeg, ik wil de meening van vele anderen, die door het land zijn geroepen om over 's lands belangen te oordeelen, niet afkeuren. Vooral in eene zaak waaromtrent twijfel bestaat, zoo als hier het geval is, mag ik niet door tegen te stemmen, het Gouvernement en de groote meerderheid der Tweede Kamer veroordeelen.

ZITTING VAN DEN 20STEN DECEMBER.
(SUPPLEMENTBLAD.)

REDEVOERINGEN, *uitgesproken door den heer* **Minister van Binnenlandsche Zaken** *in de zitting van den 20sten December, bij de beraadslagingen over het ontwerp van wet tot bekrachtiging eener provinciale belasting in Zeeland (voor steigers of aanlegplaatsen).*

I. [Zie bladz. 71.]

Ook mij, Mijnheer de Voorzitter, schijnt dit punt, dat het middelpunt der discussie was, een onderwerp van groot belang. Het is de vraag, of de provinciale wetgeving op denzelfden weg zal worden gebragt, waarop de Rijks- en gemeentewetgeving zich bevinden. Het is de vraag, of er tusschen Rijkswetgeving, provinciale wetgeving, gemeentewetgeving harmonie van beginselen zal zijn. Ik heb ook uit dien hoofde met bijzonder genoegen kennis genomen van het mooije verslag in deze Kamer uitgebragt; een verslag dat inderdaad discuteert en met groote helderheid de redenen van weêrszijden tegen elkander over plaatst. Uit dienzelfden hoofde is mij deze discussie bijzonder welkom. Het geldt een beginsel, geheel ingevoerd bij onze gemeentewetgeving, maar nog niet in allen deele bij de Rijkswetgeving in praktijk gebragt, echter zoo, dat de wetgever tracht dat beginsel meer en meer algemeen te maken.

Ik trede nu niet in eene algemeene politisch-oeconomische discussie over het begrip van belasting; ik zal de sprekers liever op den voet volgen.

De eerste spreker, de heer de Jonge van Ellemeet, heeft niet gewaagd eene bepaling van belasting te geven, maar hij heeft gemeend te kunnen beweren, dat deze heffing geene belasting is; en waarom is zij geene belasting? Omdat het is eene heffing voor genot of gebruik. Hij heeft zich daarbij beroepen op een Koninklijk besluit van 1819, dat gemeentelijke wik-, weeg-, ijk- en andere loonen beschouwt als huur of loon.

Ik geloof dat er bij dat besluit is gedwaald; eene dwaling hersteld door de gemeentewet.

Is het voorts aannemelijk, dat, dewijl deze heffing berust op genot of gebruik, zij daarom het karakter van belasting mist? Moet de geachte spreker niet toegeven, dat onderscheidene van onze Rijksbelastingen, die hij dan toch niet buiten den kring van belastingen zal willen sluiten, op genot en gebruik rusten? Hij zal toch niet eischen dat geene andere heffingen het karakter van belasting hebben dan zij, die naar de mate van iemands inkomen is berekend. In een zeer engen zin zou men dat alleen belasting kunnen noemen, maar die naauwe opvatting is door alle belastingwetgevers verlaten.

De geachte spreker meent, dat art. 238 van de gemeentewet voor het Gouvernement bij de behandeling dezer zaak in de Tweede Kamer een van de belangrijkste argumenten is geweest. Ik meen dit niet; ik meen dat van de zijde der Regering art. 238 van de gemeentewet enkel van wege het beginsel is ingeroepen. Ik vroeg: zoo dat beginsel waar is, en dus zoodanige heffing in gemeentezaken moet worden behandeld als belasting, waarom zou het niet waar zijn bij provinciale heffingen.

De spreker heeft niet gemeend eene bepaling van belasting te kunnen geven; hij heeft echter gevraagd: is het gebruik van de steigers een verpligt gebruik? Hij zou deze heffing dus voor belasting willen houden, zoo het gebruik verpligt ware.

Vooreerst doet, mijns inziens, het meer of min verpligt gebruik hier niets af. Hoe menige belasting is niet gelegd op het gebruik van iets, waarvan het gebruik niet verpligt is. Ten aanzien der voorgestelde heffing is van verpligt gebruik geen spoor in het reglement, maar aan de stoombootmaatschappijen is bij de concessie de verpligting opgelegd, om de steigers aan te doen, om niet te lossen, niet in te nemen op stroom.

Zoo zulk een steiger ware aangelegd op bijzondere kosten, hoe dan? zegt de spreker. Maar in dat geval verkeeren wij niet. Hier is het een provinciale steiger die ten algemeenen nutte, ten dienste van het algemeen is aangelegd en waarvoor zal worden geheven ten behoeve van de provinciale kas een provinciaal regt. Indien bijzondere personen steigers wilden aanleggen, zouden zij concessie behoeven. Het stuk der concessien moet nog door de wetgeving worden geregeld en, zoo ik geloove, naar gelijke beginsels, als wanneer de Staat, de provincie of de gemeente een dergelijk werk ten dienste van het algemeen instelt.

Indien men aanneemt, zegt de geachte spreker, dat in deze heffing eene belasting wordt gevonden, hoe is het dan gelegen met zoo onderscheiden posten, die in de begrooting van Zeeland worden aangetroffen? En alvorens tot de opsomming van die posten te komen, heeft hij gevraagd: zoo hier bij deze heffing de provinciale magt wordt voorbijgegaan, waarom is zij niet voorbijgegaan bij die andere posten?

De provinciale magt, Mijne Heeren, is niet voorbijgegaan. Deze heffing is vastgesteld bij een besluit van de Provinciale Staten, en zonder dat besluit zou bij het Gouvernement of bij deze Kamer niet de minste vraag over deze heffing zijn gerezen.

Bij de opsomming heeft de spreker in de eerste plaats de tollen genoemd, zonder daarop echter sterk te drukken; want, heeft hij gezegd, het Gouvernement wil zelfs de tollen onder de belastingen begrijpen.

Dit is zoo; het Gouvernement is voornemens in de plaats van het algemeen besluit van 1833 eene wet te stellen, eene, naar zij mij toeschijnt, zeer grondwettige en in het belang der zaak zeer noodige wet. Dat tot dusver sedert de provinciale wet sommige provinciale tollen op de oude wijze zijn toegestaan, waaraan is dit toe te schrijven? Tot dusver hebben de Provinciale Staten evenmin als vóór 1848 een besluit genomen om een provincialen tol te heffen, maar wanneer een tol moet geheven worden op een provincialen weg, dan is die heffing, evenzeer als wanneer zij betreft een tol op een weg door bijzondere personen bij concessie aangelegd, een gevolg der Koninklijke vergunning. Men vroeg (de Provinciale Staten kwamen niet tusschen beide) en de Koning verleende concessie, om tol te heffen op de door hem bepaalde plaatsen. Er kon niet wel anders worden gehandeld zonder verandering der tegenwoordige orde en van het besluit van 1833. In plaats van dat besluit heeft men eene wet noodig, die in verschillende punten voorzie; en zoodra die wet aanwezig zal zijn, zal het ook ten opzigte van de provinciale tollen gaan zoo als het nu gegaan is met dezen Zeeuwschen steiger. Dan zullen ten aanzien van de provinciale wegen de Provinciale Staten besluiten moeten nemen, en zoodanig besluit, genomen volgens de algemeene regels die de wet zal hebben gegeven, zal moeten worden onderworpen aan de bekrachtiging der wetgevende magt.

De geachte spreker, de tollen voorbijgaande, heeft gedrukt op andere posten vervat in de begrooting van Zeeland: verpachte doorvaartregten en havengelden, de verpachting van het veer aan het Sleo en Gorishoek. De geachte spreker heeft gevraagd: waarom is dat alles aan de wetgevende magt niet onderworpen? Wel, Mijne Heeren, om eene natuurlijke reden; het Gouvernement had er nog niet mede te doen. Die verpachting heeft plaats gehad vóór 1848 en is nog niet verstreken. Het is geen nieuw regt als hier bij de steigers: hier werd het Gouvernement gesaisisseerd en dus ook de wetgevende magt. Het gold de vaststelling van een ander regt dan bestaan had; zoolang het oude bestond heeft noch het Gouvernement noch de wetgevende magt er zich in gemengd. Evenzeer is het gelegen met het zoogenaamde passagiegeld aan het veer tusschen Breskens en Vlissingen. Eene heffing, te voren ingevoerd op de oude wijze, en waarvan eene vernieuwing nog niet ter sprake is gebragt. Zoodra mogelijk zal ook die heffing worden behandeld naar de regelen, die het Gouvernement voorkomen de grondwettige, de wettige regelen te moeten zijn.

De geachte spreker vraagt: waarom is die post niet van de begrooting geroijeerd? Die post zal evenzeer op de begrooting blijven, al heeft de wetgevende magt later bij eene nieuwe, bij eene andere regeling van die heffing, de heffing bekrachtigd.

De geachte spreker heeft in de laatste plaats met een woord gewaagd van de verlegenheid, waarin Gedeputeerde Staten zich hebben bevonden. Gedeputeerde Staten hebben inderdaad in den beginne niet gemeend, dat deze heffing als eene belasting behoorde te worden behandeld; maar zij zijn door het Gouvernement reeds in Januarij gewaarschuwd, en toen de Koning vervolgens besloot het reglement, waarin tevens het tarief vervat was, goed te keuren, is er bij gezegd, dat geene uitvoering te pas kwam dan na bekrachtiging door de wetgevende magt. Derhalve kon door den Koning niet anders bekrachtigd worden dan het reglement, hetwelk, volgens de wet, aan de Staten-Generaal bij de voordragt tot bekrachtiging der belasting, moet worden medegedeeld.

Het zal naauwelijks noodig zijn te doen opmerken, dat, zoo de Kamer dit ontwerp afstemde, het gevolg zou wezen, dat deze heffing niet zou mogen geschieden.

De geachte spreker uit Friesland (de heer van Eijsinga) heeft gemeend eene bepaling van belasting te mogen vooropstellen. Volgens hem is belasting, hetgeen van de burgers gevorderd wordt voor de algemeene dienst; deze heffing strekt niet voor de algemeene dienst en dus is deze heffing geene belasting, zegt hij. Ik vraag den geachten spreker: de algemeene dienst, wat moet daaronder worden verstaan? Men kan algemeene dienst

beschouwen in haar geheel, men kan haar ook beschouwen voor zooveel zij is verdeeld in onderscheidene inrigtingen. Die algemeene dienst begrijpt eene groote verscheidenheid van zoodanige instellingen, en nu vraag ik, of het onderscheid tusschen belasting en niet-belasting, ten gevolge van deze definitie, niet uiterst duister, flaauw en naauwelijks herkenbaar wordt? Wat gebeurt er met de gelden die van deze heffing komen? Zij worden in de kas der provincie gestort. Maar, zegt men, de provincie behoefde daarvoor die heffing niet. Zij had een opcent kunnen heffen. Had men een opcent geheven, dan zou de geachte spreker gezegd hebben, het strekt voor de algemeene dienst. Maar die opcent, zoo hij ware geheven, had ook gediend voor den aanleg en het onderhoud der steigers en dus niet voor de algemeene dienst.

In de tweede plaats, dan moesten ook de tollen voor belasting worden gehouden. Ik ben ook van die meening; de algemeene wetgeving beweegt zich op dien weg en aan de wetgevende magt zal worden voorgedragen het besluit van 1833 door eene wet te vervangen. Daartegen heeft echter de regterlijke magt uitspraak gedaan bij gelegenheid van het Zwolsche Diep. Mijne Heeren! is het Gouvernement, zijn de wetgevende Kamers in zoodanige zaken gebonden aan de uitspraken der regterlijke magt? Zullen wij den burgerlijken regter gaan vragen, wat belasting zij of niet? Dit is zaak van het Staatsgezag, niet van de regterlijke magt. Daarenboven moet ik opmerken, dat het bij het Zwolsche Diep gold een regt, door particulieren geheven ten gevolge van eene Koninklijke concessie, even als een regt geheven wordt op eenen weg, aangelegd en onderhouden door particulieren ten gevolge van eene dergelijke vergunning.

De geachte spreker heeft ten derde uit art. 238 der gemeentewet eene reden ontleend om zoodanige heffing, als waarvan hier sprake is, niet voor eene belasting te houden. Dit is wederlegd door den geachten spreker uit Overijssel (den heer van Roijen). Ik ben verre te meenen, dat de heffingen, in art. 238 opgenoemd, geene belastingen zijn. Dit is evenwel de zin waarin de geachte spreker het artikel opvat; alleen bij fictie, zegt hij, worden zij in de rij der belastingen geplaatst. Neen, art. 238 heeft allen twijfel te dien aanzien door de wet zelve willen opheffen. In dit opzigt heeft de gemeentewet meer gedaan dan de Grondwet. De geachte spreker uit Friesland (de heer de Kempenaer) heeft geklaagd over de duisterheid van art. 129 der Grondwet. Dat artikel spreekt wel van belastingen maar het geeft geene definitie van belasting. Het is waar, zoo de Grondwet in art. 129 eene bepaling van belasting gegeven had, dan zou waarschijnlijk deze geheele discussie niet zijn voorgevallen.

In de vierde plaats heeft de geachte spreker uit Friesland (de heer van Eijsinga) ingeroepen — en dat is ook het bezwaar geworden van den heer van Swinderen — het artikel der Grondwet, dat zegt: in zake van belasting geen privilegie. Daarop is hierbij niet gelet; en daarom is deze heffing niet grondwettig.

De geachte spreker heeft gedoeld op de laatste alinea van art. 1: » De regten onder *a*, *b* en *c* omschreven, zijn niet verschuldigd voor kinderen beneden de vier jaren, en slechts voor de helft voor kinderen beneden de twaalf jaren." Mijne Heeren, is dit anders een privilegie, dan wanneer, in welke belastingwet ook, de wetgever zegt: *hij* zal getroffen worden door de belasting, en *de andere* niet? Hoe maken wij het dan met den vrijdom, bij voorbeeld, die gegeven wordt aan de fabrikanten van den aceijns op de brandstoffen? De wetgever is volkomen in zijn regt: het is geen vrijdom, wanneer de wetgever zegt: de belasting zal dáár niet treffen. Wij moeten zeer vele van onze belastingen voor ongrondwettig houden, wanneer wij gelooven, dat zóó, op die wijze, wordt gezondigd tegen een artikel der Grondwet.

De geachte spreker uit Friesland (de heer van Eijsinga) heeft, in de laatste plaats, gezegd: de wetgever moet zich in de provinciale belangen niet meer mengen, dan de Grondwet toestaat. Een punt, bijzonder sterk vooruitgezet door den anderen geachten spreker, den heer de Kempenaer.

De heer de Kempenaer acht steigergelden eene recognitie voor het gebruik; eene dienstpraestatie door de provincie, maar tegen vergoeding; geen belasting. De opbrengst van de retributie, zegt de geachte spreker, en ik heb dat met bijzonder genoegen gehoord, mag de kosten niet te boven gaan. Dezen regel wil de geachte spreker ook voor provinciale heffingen laten gelden. Men mag vragen, of dat verlangen niet juist leidt tot den eisch, dat ook zoodanige heffing aan de contrôle van de wetgevende magt worde onderworpen. Waaruit blijkt dat dat de opbrengst de kosten niet overtreft? Hoe weet de geachte spreker dat van te voren? Dat kan hij eerst weten wanneer de heffing hier aan de beoordeeling der Kamer wordt onderworpen. Nu kan ik den geachten spreker verzekeren, dat deze zaak onderzocht is; hier blijft de opbrengst beneden de kosten, maar wie waarborgt den wetgever, dat niet bij vele zoodanige heffingen, buiten hem ingevoerd, de opbrengst de kosten te boven zal gaan? Derhalve, zoo dit in één geval kan plaats vinden, dan is de wetgever gehouden, in alle gevallen dergelijke wetgeving te onderzoeken; en zoo hij dan vindt dat de opbrengst de kosten niet te boven gaat, zal hij goedkeuren, en in het andere geval afkeuren.

De heer de Kempenaer meent, dat bij voorlegging aan de wetgevende magt en bekrachtiging door haar te verleenen aan dergelijke heffingen, een buitengewoon scherp toezigt op de provinciale huishouding wordt uitgeoefend. Waar blijft, vraagt de geachte spreker, dan de provinciale vrijheid? Voor de provinciale vrijheid blijft een gebied, ruim genoeg, over. De vraag van den geachten spreker kan gekeerd worden tegen de Grondwet. Waarom belasting onderworpen aan de bekrachtiging der wetgevende magt? De grondwetgever heeft het gewild, en ik geloof om goede redenen; en die goede redenen, de redenen in allen gevalle, die den grondwetgever hebben bewogen om provinciale belastingen — welk begrip de geachte spreker ook aan belasting hechte — te onderwerpen aan de bekrachtiging der wetgevende magt, — die redenen bestaan bij dergelijke heffing zonder eenigen twijfel.

De geachte spreker noemt eene geldleening van f 123,000, die dan toch veeleer de bekrachtiging van de wetgevende magt zoude behoeven dan eene dergelijke heffing van gering belang. De provinciale wet heeft gezegd dat eene geldleening kan worden gedaan door de Provinciale Staten onder goedkeuring des Konings; en ik geloof zeer te regt, op denzelfden grond, waarop ook gemeentebesturen, onder hoogere goedkeuring, eene zoodanige leening kunnen aangaan. Maar heffingen, als waarvan hier spraak is, grijpen te zeer in het algemeen belang, zijn te naauw verbonden met het algemeene stelsel omtrent het heffen van belastingen van Rijkswege, dan dat het oog van den wetgever daarop niet zou behooren toe te zien. Eene geldleening is eene zaak uitsluitend van provinciaal huishoudelijk belang.

De geachte spreker heeft gezegd: » het tarief is reeds bij Koninklijk besluit vastgesteld". Ik heb reeds geantwoord: het reglement is vastgesteld, maar aan de Staten is uitdrukkelijk gezegd: niets anders dan het reglement is vastgesteld; voor het overige is de bekrachtiging der wetgevende magt noodig.

» Zal de wetgevende vergadering worden eene administratieve vergadering"? vraagt de spreker. Ik hoop het niet, Mijne Heeren; maar is er eenig gevaar voor? De zaak, waarover wij nu handelen, is geene administratieve zaak, maar eene zaak van wetgeving. Ook zoo zij uitsluitend moest blijven bij de Provinciale Staten en den Koning, zullen wij haar niet kunnen noemen eene administratieve aangelegenheid maar eene zaak van provinciale wetgeving.

De Minister van Binnenlandsche Zaken heeft, ten slotte van zijn betoog in de Tweede Kamer over dit punt, gesproken van misbruik, dat zou kunnen ontstaan, indien dergelijke heffingen niet aan den algemeenen regel, voor belastingen gesteld, wierden onderworpen. De geachte spreker heeft, naar aanleiding daarvan, gezegd: » aan willekeur kan niet worden gedacht, want de Koning moet altoos goedkeuren." Mijne Heeren, ik wensch zeer, ik hoop, dat de Kroon, gedekt door de ministeriele verantwoordelijkheid, alle willekeur zal weten te verhoeden, maar ik weet toch niet of daarin, hetzij voor deze wet, hetzij voor de wetgeving in het algemeen genoegzame waarborg is gelegen. De spreker moet zelf gevoelen, dat zijne reden verre zou kunnen strekken en daardoor de taak van deze Vergadering, in de onderstelling dat er geene willekeur is te vreezen bij hetgeen de Kroon doet onder de ministeriele verantwoordelijkheid, bijzonder zou kunnen worden vereenvoudigd.

De provinciale vertegenwoordiging blijft hier in haar geheel; zij neemt het initiatief, zij draagt haar besluit voor aan den Koning; het is de Koning die de belasting als zoodanig onderwerpt aan de bekrachtiging van de wetgevende magt.

De geachte spreker uit Gelderland, de heer van Dam van Isselt, wenscht dat de opbrengst van de belasting niet hooger klimme dan de kosten voor het onderhoud van de steigers noodig. De opbrengst blijft aanzienlijk beneden de kosten; althans uit de raming, die tot dusverre kon worden opgemaakt, in verband met de voorgaande tarieven, moet dit worden afgeleid. Mogt in het vervolg het tegendeel blijken en de opbrengst rijzen boven de kosten, aanstonds zal eene herziening van het tarief worden voorgesteld.

De geachte spreker uit Gelderland heeft gemeend, dat hier een strijd zou kunnen geboren worden met art. 131 der Grondwet. Volgens dat artikel moeten de Provinciale Staten zorgen, dat de doorvoer en de uitvoer naar en invoer uit andere provincien geene belemmering ondergaan.

Indien zoodanige provinciale steigers, ingesteld tot bevordering van het onderling verkeer, kosten van aanbouw en onderhoud vorderen, dan zullen de heffingen om die kosten te vinden niet kunnen worden beschouwd als eene belemmering, maar veeleer moeten worden beschouwd als eene bevordering van het verkeer tusschen de onderscheidene provincien. Zoo is het ook met de havengelden en alle dergelijke heffingen, die strekken om de onderlinge gemeenschap te bevorderen.

De spreker uit Friesland, die het laatst het woord voerde, de heer van Swinderen, heeft aangedrongen op de reden door den heer van Eijsinga in het midden gebragt, dat de zaak niet met genoegzame zorg was bewerkt; want men was niet bedacht geweest op art. 172 der Grondwet, luidende: » Geene privilegien kunnen in het stuk van belastingen worden verleend". Zoo de Provinciale Staten, meende hij, geweten hadden dat de heffing moest worden voorgedragen aan de wetgevende magt, zij zouden wel hebben zorg gedragen dat hun voorstel niet tegen art. 172, een van de meest gewigtige grondslagen van onze publieke organisatie, aandruischte. Ik meen reeds te hebben aangetoond, dat hier geen privilegie is te vinden, hetgeen ook, al ware deze heffing geene belasting, evenmin te pas zou komen.

II. [Zie bladz. 73.]

De geachte spreker uit Zeeland, Mijnheer de Voorzitter, de heer de Jonge van Ellemeet, heeft in den beginne van zijne tweede rede gewaagd van eene zeldzame gelegenheid waarbij zijne inzigten gedeeld worden door den Minister, of wèl de inzigten van den Minister gedeeld worden door den geachten spreker. Gebeurt dat zoo zeldzaam, het is mij in hooge mate leed. Ik wensch dat de schuld niet aan mijne zijde zij. Ik moet er evenwel bijvoegen, dat een verschil van meening, gelijk het nu is voorgekomen, kan leiden tot overstelling van de redenen omtrent een gewigtig punt voor en tegen; eene behandeling die niet anders dan instructief, onderrigtend, althans voor mij, kan zijn.

Zoo de geachte spreker vervolgens gezegd heeft, dat art. 238 van de gemeentewet de voorname grond was, waarop het Gouvernement zich heeft beroepen bij de beraadslaging met de Tweede Kamer, dan velt de geachte spreker een niet zeer billijk oordeel over de toen bijgebragte redenen.

Zoo ik mij wèl het betoog herinner, was de hoofdgrondslag deze: Het is eene belasting, omdat men geen begrip van belasting zal kunnen opgeven, dat men namelijk bij nader onderzoek zal kunnen vasthouden, of deze heffing zal vallen onder dat begrip. Dit is de hoofdkracht geweest van het betoog. Er is door mij gezegd: elke heffing die bevolen wordt door het Staatsgezag, als Staatsgezag, ten behoeve van de publieke dienst, is belasting. En nu vraag ik, zoo dat waar is, valt dan niet deze heffing onder den naam van belasting? Of kunt gij eene andere definitie geven van belasting, waaraan gij zelf, bij nader inzien, getrouw zult kunnen blijven? Men heeft het toen beproefd; men heeft gezegd — zoo als de geachte spreker ook — het gebruik waarop de heffing rust moet verpligt zijn. Hij kan niet tegenspreken, evenmin als de redenaren van de Tweede Kamer het vermogten, dat zoo menig gebruik, waarvoor eene heffing ook door hem als belasting erkend wordt, in geenen deele gedwongen is. Hoe is het met zoo menigen accijns, met het zegel af andere belastingen, die enkel rusten op het gebruik, dat van eene publieke dienst wordt gemaakt?

Ik heb daarom ook van de verpligting van de twee stoombootdiensten niet anders gewaagd dan in het voorbijgaan, want verpligting of niet, die komt hier niet in aanmerking. Wanneer die in aanmerking mogt komen, dan, geloof ik, zou men kunnen beweren, dat in dat geval, zoo als ook bij tollen, althans een niet minder verpligt gebruik plaats vindt, dan bij vele accijnsen. Hij toch die in zoodanige rigting, over zoodanigen weg zijn persoon of zijne goederen zou willen vervoeren, zal wel gebruik moeten maken òf van de steigers òf van den weg.

Aan de Provinciale Staten is gewis niet te kort gedaan, zoodra het vaststaat — en het komt mij voor vast te staan — dat wij hier met eene belasting, met eene heffing te doen hebben, die allezins met andere belastingen gelijk staat.

Voor mij pleit niet alleen het begrip van belasting, maar de reden, die in de Grondwet heeft doen bevelen, dat belastingen, uitgeschreven door de Provinciale Staten, zullen worden onderworpen aan de wetgevende magt van wege de algemeene belangen daarbij betrokken; en bij zoodanige heffing als deze is het algemeen belang veel meer betrokken dan bij menige opcenten.

» De wetgeving," zegt de geachte spreker uit Friesland, » moet niet verder gaan dan de Grondwet voorschrijft." Ik wil niet, dat zij verder ga; ik geloof, dat wij hier zijn binnen de grenzen van hetgeen de Grondwet voorschrijft; wij zouden minder doen, dan zij wil, indien wij zoodanige heffing niet behandelden als belasting.

Die spreker is nog eens teruggekomen op het begrip van vrijdom. Privilegie noemt hij ook zoodanigen vrijdom als hier bestaat. Maar, Mijne Heeren, de vrijdom, die hier in de laatste alinea wordt genoemd, staat gelijk met zóó vele andere vrijdommen, in onze wetten. Het zijn kinderen beneden een zekeren ouderdom, die in verband met de vrachtprijzen op de vaartuigen minder of niets zullen betalen. Indien een geld voor vervoer van personen wordt gevorderd op een weg, er zou welligt voor kinderen minder gevorderd worden, en zeer te regt. Is het een privilegie, zoo voor een persoon, die minder plaats inneemt, minder geld wordt betaald dan voor volwassenen? Hetzelfde heeft plaats bij de rijtuigen; daarbij komt het zeer aan op de soort, en men is allezins bevoegd van het eene rijtuig meer te vorderen dan van het andere, omdat het eene rijtuig zwaarder is dan het andere. Dit is geen privilegie in strijd met art. 172 der Grondwet.

De geachte spreker uit Groningen (de heer Cremers) zou wenschen, dat de kosten der steigers werden gedragen door de provincie. Dat wil zeggen, dat zij gevonden werden uit de opbrengst van de algemeene belastingen de provincie. Dit is het Fransche stelsel ten aanzien der barrières. Men wil, volgens dat stelsel geene tollen; in sommige streken van ons land worden ook geene tollen geheven. Maar verandert dit iets in de beschouwing van deze zaak? Is het niet billijk, dat men van hen, die gebruik maken van eene inrigting, eene bijdrage vordere tot den aanleg, het onderhoud van die inrigting? In alle gevallen mag ik uit hetgeen de geachte spreker gezegd heeft eene reden ontleenen voor deze wet, en voor mijne beschouwing van het beginsel, hetwelk het hier geldt. De geachte spreker wil dat de provincie betale; de provincie zou, zonder deze heffing niet kunnen betalen zonder verhooging van opcenten; die verhooging van opcenten zou moeten onderworpen worden aan de goedkeuring van de wetgevende magt. Hetgeen dus gegeven zou worden met hetzelfde doel, als waartoe deze heffing zal strekken, zou uwe bekrachtiging vereischen. Maar wil men hetzelfde geld vragen van degenen, die verpligt kunnen worden geacht om bij te dragen in hetgeen in de eerste plaats tot hun nut strekt, dan zou men de bekrachtiging der wetgevende magt niet behoeven.

Mij dunkt het een rijmt niet met het ander; maar welk verschil er ook moge bestaan omtrent den vorm dezer heffing, in het wezen der zaak is er geen verschil. Zoodat ten aanzien van de bekrachtiging, ja of neen, in beide gevallen eveneens zal moeten worden gehandeld.

17DE ZITTING.

ZITTING VAN DINGSDAG 21 DECEMBER.

(TEN 11 URE.)

Beraadslaging over de begrootingswetten voor 1853; aanneming der hoofdstukken I, II, III, IV en V.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 37 leden, de heeren: Borski, de Bruijn, de Villers de Pité, van Andringa de Kempenaer, 't Hooft, van Nispen van Pannerden, van Rhemen van Rhemenshuizen, Martens van Sevenhoven, van Beeck Vollenhoven, van Weel, Verheij van den Bogaard, de Jonge van Ellemeet, van Lidth de Jeude, Beerenbroek, Tonckens, van Wessem, Cost Jordens, d'Ablaing van Giessenburg, van Sasse van Ysselt, de Sitter, van Rijckevorsel, van Aylva van Pallandt, Boxman, Insinger, Bosch van Drakestein, van Dam van Isselt, Regout, van Roijen, van der Lek de Clercq, Cremers, van Eijsinga, van Foreest, de Brauw, van Swinderen, van Heeckeren van Wassenaer en Blankenheijm;

en al de Ministers.

De notulen worden gelezen en goedgekeurd.

Beraadslaging over de algemeene strekking der Begrootingswetten voor 1853.

De heer **van Dam van Isselt:** Het oogenblik, waarop, in een constitutioneel geregeerd wordend land, de beraadslagingen over de begrootingswetten aan de orde zijn, is een gewigtig oogenblik, omdat bij die gelegenheid de groote regeringsbeginselen ter sprake worden gebragt, omdat de vertegenwoordiger dan de gelegenheid heeft om over de strekking van binnenlandsche en buitenlandsche politiek met de Regering van gedachten te wisselen.

In strijd met de meening van sommigen, in strijd met de meening van den hoogst bekwamen staatsman, die op dit oogenblik aan het hoofd staat van het Departement van Binnenlandsche Zaken, is het steeds mijne innige overtuiging geweest, dat de vertegenwoordiger niet alleen het regt had om zijn votum te zoeken buiten de begrooting, maar ik heb dit voor mij zelven steeds beschouwd als eene verpligting. Dien ten gevolge heb ik mij dan ook altijd onthouden van mede te administreren. Ik heb niet medegewerkt tot die ongelukkige strekking, die de Tweede Kamer der Staten-Generaal van een tak der wetgevende magt heeft hervormd in een administratief ligchaam. Ik heb niet medegewerkt tot die aanmerkingen, die, naar mijne wijze van beschouwen, niet behooren tot de bevoegdheid van den vertegenwoordiger. Want ik heb het toch beleefd, dat zij, die stuurboord van bakboord niet wisten te onderscheiden, aanmerkingen maakten over de uitrusting of de wapening van een schip. Ik heb hen, die als korporaals buiten staat zouden zijn vier man ter wacht te brengen, hun gevoelens hooren uiten over de organisatie van de artillerie en over het stelsel van verdediging van ons Vaderland. Ik heb nog anderen gevonden, die met zekere zelfverheffing te kennen gaven, dat zij zoo gelukkig waren geweest te ontdekken, dat een Minister zich veroorloofd had f 150 meer voor vuur of licht op de begrooting te brengen, of dat hij zich verstout had f 50 meer toe te kennen als belooning aan den bode van zijn departement. Tot zoodanige handelwijzen heb ik nimmer medegewerkt; ik ben steeds van oordeel geweest en ben dit nog, dat ik mijn votum moet zoeken in het vertrouwen, dat ik meen te mogen stellen in de hoofden der verschillende departementen van algemeen bestuur. Te dien aanzien herhaal ik, wat ik reeds meermalen heb gezegd: wanneer het mij mogt blijken, dat een Minister de gelegenheid had gevonden om een millioen te bezuinigen, en ik was van meening dat de hem toevertrouwde gelden niet werden besteed ten nutte van het Vaderland of in die strekking, die daarheen voert dat het geluk der bevolking worde vermeerderd, ik zou mijne stem aan de begrooting van zoodanigen Minister onthouden.

Maar indien ik meen dat wij niet bevoegd zijn mede te administreren, ik geloof dat der wetgevende vergadering, tot op zekere mate, is opgedragen mede te regeren. Ik versta dit in dezen zin. Er is eene partij in ons Vaderland, die nog onlangs de theorie heeft verkondigd: » dat daar, waar de Koning niet vrij is in de keuze van zijne Ministers, het koningschap niet meer bestaat." Dit is een gezegde van Royer-Collard; maar men moge daarover denken en twisten, het staat vast dat de Koning de volkomene bevoegdheid heeft om de hoofden der verschillende departementen aan te stellen of te ontslaan; de keuze van den Koning is vrij; maar ook de Koning dient eene keuze te doen van zoodanige hoofden van de departementen, die rekenen kunnen op de sympathie en de medewerking van de vertegenwoordiging. Zonder dat is de aanstelling van een Minister of van een blijvend ministerie onmogelijk, en in dien zin, Mijne Heeren, is de Vertegenwoordiging des volks geroepen om invloed uit te oefenen op den gang van de Regering; en met het oog op dat regt geloof ik dan ook, dat wij ter sprake kunnen en mogen brengen ieder punt dat in verband staat met den algemeenen gang van de Regering. In dat opzigt ken ik geen grens voor de bevoegdheid van den volksvertegenwoordiger.

Onlangs, Mijne Heeren, heb ik bij de behandeling van het wets-ontwerp nopens de bestemming van het batig slot der koloniale middelen, mij uitgelaten over de wijze waarop eene beoordeeling in de andere Kamer had plaats gevonden over de administrative handelingen van den Minister met betrekking tot een hooggeplaatst ambtenaar. Dat was buiten verband met eenig regerings-beginsel buiten verband met den grooten en algemeenen gang van zaken, en in zooverre ben ik het met den Minister van Binnenlandsche Zaken eens, dat de Kamers de Ministers niet moeten belemmeren waar het geldt de keuze van hunne ambtenaren. Ik geloof, dat de Minister volkomen gelijk had toen hij zeide, dat de Ministers weten moeten of zij al dan niet met een ambtenaar kunnen werken, dat zij het moeten weten of de ambtenaar in hun geest langer diensten kan bewijzen aan het Vaderland.

Niet zoo, Mijne Heeren, is het gelegen met het ontslag van een ander hooggeplaatst ambtenaar, en ik moet mij veroorloven ook dat ontslag hier ter sprake te brengen, omdat het, naar mijne gedachten, in verband staat met regeringsbeginselen. Ik heb met aandacht gevolgd wat daarover in de Tweede Kamer der Staten-Generaal is gezegd; maar ik moet tot mijn leedwezen verklaren, dat ik niet ben overtuigd. Ik houd het daarvoor, dat, indien de Minister van Oostenrijk zich niet bemoeid had met de zaak van onze West-Indische kolonien, de heer van Raders niet zou zijn ontslagen. Nu wil ik gelooven, dat de Regering de waarheid heeft gesproken toen zij de verklaring heeft afgelegd, dat niet de vrees voor een magtig Rijk in aanmerking is gekomen bij dat ontslag. Ik geloof, dat de Minister van Binnenlandsche Zaken met zijne ambtgenooten getrouw is gebleven aan zijne verklaring, dat de vrees is eene der meest schadelijke hartstogten; maar het zij mij vergund, Mijne Heeren, bij zoodanige gewigtige aangelegenheden te zeggen, dat het mijne meening is, dat bij een klein volk, dat achting voor zich zelven heeft, ook de schijn moet vermeden worden, als of men vreesde voor een magtiger Rijk, wanneer het goed regt aan onze zijde is. Ik geloof niet, dat voor hem die de stukken met naauwgezetheid gelezen heeft, althans de schijn hier vermeden is dat Oostenrijk invloed heeft gehad op het ontslag van een landvoogd, aan wien, volgens de openbaar gemaakte stukken, geen ander verwijt te doen is, althans van dien aard om zijne terugroeping noodzakelijk te maken.

Ik heb gemeend, Mijne Heeren, bij gelegenheid van deze algemeene beschouwingen over de begrootings-wetten een kort woord te moeten spreken. Ik was van oordeel, dat mijne ambtgenooten in deze Kamer regt hadden van mij te vorderen, dat zij wisten welke mijne denkbeelden waren, welke gedragslijn ik mij hier voorstelde te volgen; en dan acht ik mij gelukkig, Mijne Heeren, de verklaring te kunnen afleggen, dat de tegenwoordige Ministers mijn volkomen vertrouwen bezitten; dat ik bereid ben dit Ministerie te ondersteunen, maar ik wil daaruit de gevolgtrekking niet gemaakt hebben, dat ik bereid zou zijn, altoos, bij iedere gelegenheid en onvoorwaardelijk, mij te houden aan het *jurare in verba magistri.* Ik zal met u, na naauwgezet onder-

zoek, met vrijheid en onafhankelijkheid, mijne stem verheffen tegen elke wet, die mij zal voorkomen te zijn strijdig met de belangen der Kroon of met de belangen van het Volk dat wij hier vertegenwoordigen. Ik zal, getrouw aan den regel, steeds door mij gevolgd, bereid zijn om met al de krachten, die mij gegeven zijn, te strijden voor het behoud van de regten der Kroon en van het Volk. Ik zal mij niet verdiepen in de twisten of de Koning regeert door het Goddelijk regt of dat hij alleen door de Grondwet geroepen is, maar ik houd het daarvoor, dat de Koning die ons regeert, de Koning is, dien de Grondwet aanwijst, en dat het onze roeping is, de regten, in die Grondwet omschreven, te handhaven en te verdedigen; maar ik geloof tevens, dat het onze roeping en onze pligt is, om die regten der natie, welke mede in de Grondwet beschreven zijn, te handhaven en te verdedigen, evenzeer als de regten van het Doorluchtig Hoofd van den Staat en van Zijn Huis.

Hiermede, Mijne Heeren, meen ik bij deze gelegenheid genoeg te hebben gezegd. Ik zal mij veroorloven bij sommige hoofdstukken enkele aanmerkingen mede te deelen, hoewel ik tot nog toe bereid ben aan al die verschillende hoofdstukken mijne stem te geven. Ik hoop dat de aanmerkingen, die door mijne geachte ambtgenooten en door mij zullen worden gemaakt en die gedeeltelijk zijn opgenomen in het verslag van deze Kamer, ingang zullen vinden bij de Ministers der Kroon en dat het mij, in het eerste jaar dat ik zitting heb genomen in deze Vergadering, blijken zal dat de stem die ook hier uitgaat, wanneer wij spreken in naam van het Volk, weêrklank vindt bij de Regering.

De heer **Minister van Kolonien:** De afgevaardigde uit Gelderland, de heer van Dam van Isselt, heeft gemeend ook in deze Kamer te moeten ter sprake brengen de gevanging van den heer van Raders als Gouverneur van Suriname. Hij heeft in hetgeen in de Tweede Kamer te dien opzigte is gezegd, geene voldoende aanleiding gevonden om zich te onthouden van eene beoordeeling dier regeringsdaad. Ik geloof niet, dat het noodzakelijk zal zijn om hier in eene herhaling te treden van hetgeen reeds in de Tweede Kamer breedvoerig en van verschillende zijden is betoogd. Ik wil hier alleen nogmaals en vooral aan dien geachten spreker in overweging hebben gegeven, of de omstandigheid, dat internationale belangen van invloed kunnen zijn geweest op de terugroeping van den bedoelden landvoogd, de Regering had behooren te weêrhouden van eene daad, die zij, uit hoofde van de gedragslijn van dien ambtenaar in dit speciaal geval, noodzakelijk achtte. Ik althans kan dit niet toestemmen, noch dat daardoor grond zou zijn gegeven voor de gevoeligheid van de Volksvertegenwoordiging, of eenigermate zou zijn te kort gedaan aan de waardigheid der natie.

Immers moet in de eerste plaats worden beoordeeld, in hoeverre een landvoogd, de bestuurder van eene overzeesche bezitting, in ieder opzigt beantwoordt aan het vertrouwen, dat de Regering in hem stelt en voortdurend moet blijven stellen, wil hij geheel aan zijne roeping beantwoorden. De heer van Raders heeft, bij gelegenheid van het betreurenswaardig voorval met de *Venezia*, niet gehandeld zoo als de Regering meent dat hij behoorde en dus ook had kunnen, had moeten doen. Dat feit, Mijne Heeren, is door de Regering in overweging genomen, en natuurlijk is bij die gelegenheid ook het oog gevestigd op de wijze waarop ten deze de internationale belangen zijn behartigd geworden; de terugroeping van den heer van Raders is het resultaat van die overweging geweest, maar daaruit volgt niet, en er bestaat zelfs hoegenaamd geen grond voor het verwijt, dat hier zou zijn gehandeld onder den invloed van Oostenrijk. Ik moet ook thans weder herhalen, dat Oostenrijk is opgetreden voor de geldelijke belangen der in de zaak betrokken onderdanen van dat Rijk, maar volstrekt niet heeft gewezen op de handelingen van den Gouverneur, in dier voege, dat daaraan zijne terugroeping zou kunnen worden toegeschreven. Ik moet betreuren dat dit denkbeeld ook thans weder ter sprake is gebragt en moet nogmaals nadrukkelijk verklaren dat de Nederlandsche Regering ten deze geheel naar eigen overtuiging, zonder eenigen vreemden invloed, heeft gehandeld. Ik kan dus ook geenszins instemmen met het gezegde van den geachten spreker uit Gelderland, dat, indien de Oostenrijksche regering zich niet had geadresseerd, de heer van Raders aan het bestuur van Suriname zou zijn gebleven. De zaak moet niet uit haar verband worden gerukt; men moet niet over het hoofd zien, dat de Gouverneur de belangen van Oostenrijksche zoowel als Nederlandsche onderdanen, in de waagschaal heeft gesteld; dat daaruit verschillende quaestien en verwikkelingen zijn ontstaan en dat de Regering, voor de gevolgen van dit alles verantwoordelijk, waarborgen tegen de herhaling van ondoordachte maatregelen heeft moeten nemen.

De geachte spreker heeft zoo even ook gezegd, dat »hij geloofde" dat de Regering in hare mededeelingen betreffende dit onderwerp »waarheid had gesproken." Ik weet niet, hoe dit moet worden opgevat; ik meen toch, dat, wanneer de Regering iets aan de Vertegenwoordiging zegt, aan de waarheid van dat gezegde niet kan en mag worden getwijfeld. Ik wil het gezegde dan ook niet opnemen, als of daarin zou liggen een bedekt verwijt; ik meen steeds van de zijde van den geachten spreker uit Gelderland afdoende bewijzen te hebben ontvangen, dat hij de Regering, dat hij ook mij vertrouwt. Ik zal dus die woorden niet meer dan noodzakelijk is releveren; ik vraag alleen, of het denkbaar is, dat immer van regeringswege iets zou worden medegedeeld, dat niet in allen opzigte waarheid is!

Ten slotte geef ik nogmaals de verzekering, dat de terugroeping van den heer van Raders enkel en alleen daaraan moet worden toegeschreven, dat hij, na het gebeurde in Suriname, niet kon worden geacht als Gouverneur dier kolonie het volle, het onmisbaar volkomen vertrouwen van de Regering te bezitten in zijne daden van bestuur; ik hoop hiermede, ook bij den geachten spreker, allen twijfel dienaangaande te hebben weggenomen.

De heer **van Dam van Isselt:** Ik meende niet, Mijne Heeren, dat ik geroepen zou zijn om aan den heer Minister van Kolonien een uitleg te geven van hetgeen ik bedoeld heb, toen ik zeide dat ik het er voor hield, dat de Regering waarheid had gesproken. Ik geef aan mijnheer den Minister de verzekering, dat indien ik betwijfelde of de Regering waarheid gesproken had, indien dat geval denkbaar ware, ik dan niet met eene zijdelingsche aantijging, te midden van mijne rede, zoodanige beschuldiging zou werpen op den heer Minister of op een Ministerie, maar dat ik rond en cordaat aan de Regering zeggen zou, dat ik de overtuiging had dat bij deze of gene gelegenheid de waarheid niet was gehuldigd. Ik verzoek dus den heer Minister en ik verzoek de heeren Ministers allen om achter mijne woorden niets anders te zoeken dan de betuiging van hetgeen ik heb willen zeggen, zonder eenigen omweg, dat ik geloofde, dat de Regering waarheid heeft gesproken, dat er geen twijfel daaromtrent bij mij bestaat. Maar ik heb die overtuiging, dat de Regering waarheid heeft gesproken, gezet tegenover den schijn dat er vrees bestond, en daartegen heb ik gewaarschuwd. Hier is dus waarheid positief in mijne bedoeling; hier is dus geheel positief dat ik de Regering vertrouw; maar ik heb daartegenover slechts gezet den schijn, en ik moet herhalen, ook na den Minister gehoord te hebben, dat zoo de twijfel al is weggenomen, voor mij de schijn niet weggenomen is en niet gemakkelijk weggenomen zal worden.

De beraadslaging over de algemeene strekking wordt gesloten.

Hoofdstuk I (*Huis des Konings*), zonder beraadslaging met algemeene stemmen *aangenomen.*

Hoofdstuk II (*Hooge Collegien van Staat*), zonder beraadslaging met algemeene stemmen *aangenomen.*

Beraadslaging over hoofdstuk III (*Departement van Buitenlandsche Zaken*).

De heer **van Rhemen van Rhemenshuizen:** Ik zal, Mijne Heeren, mijne stem tegen het thans in beraadslaging gebragte hoofdstuk der begrooting uitbrengen; ik wensch met een enkel woord de reden van dat afkeurend votum te doen kennen, om zelfs den schijn, als zoude daarin eenig blijk van wantrouwen jegens het tegenwoordig hoofd van het Departement van Buitenlandsche Zaken gelegen zijn, te vermijden. Die reden is in het slot van § 20 van ons verslag over de begrooting uitgedrukt; de onthouding toch van f 6000 voor tafelgelden aan den Minister vindt bij mij zoodanig bezwaar, dat ik mij genoodzaakt zie mijne stem aan het geheele hoofdstuk te weigeren.

Reeds bij de behandeling der begrooting van het thans loopende dienstjaar, zoude ik tot zoodanig besluit gekomen zijn, ware ik niet daarvan teruggehouden door de hoop, dat onze in het toenmalig verslag gemaakte bedenking en eene nadere overweging der zaak het meerendeel van de leden der Tweede Kamer een volgend jaar tot andere gedachten zouden gebragt hebben; tot mijn leedwezen ben ik in die verwachting te leur gesteld, en ik acht mij thans verpligt, daar het hier, mijns inziens, wel degelijk *de eer* en de waardigheid onzer natie geldt, niet te zwijgen.

Strijdt het toch niet met onze nationale eer, Mijne Heeren, wanneer wij, om op eene begrooting van 70 millioenen ettelijke duizende guldens te besparen, het hoofd van ons diplomatiek corps buiten staat stellen om de in geheel ons werelddeel aangenomene diplomatieke usantien en vormen in acht te nemen? Men moge over die gebruiken denken zoo als men wil, men moge van meening zijn dat elke ostentatie van dien aard eigenlijk onnoodig is om goede diplomatieke betrekkingen te onderhouden, — die gebruiken zijn eenmaal bij alle beschaafde natien aangenomen, en

ik mag het betwijfelen of wij in dat opzigt Europa eene andere wet zullen kunnen voorschrijven; krenkend noem ik het dan ook voor onze nationale eer, wanneer wij onzen Minister van Buitenlandsche Zaken beletten zich met vreemde gezanten in betrekking te stellen op zoodanige wijze als zulks volgens aangenomene regelen van welvoegelijkheid, overal elders in acht genomen wordt.

Ook geldt het hier, zeide ik, de waardigheid onzer natie; is het toch niet beneden onze waardigheid om op zoodanige wijze door bezuinigingskoorts te zijn aangetast, dat we ons aan de welverdiende spotternij van vreemde diplomaten blootstellen en ons ironiseh hooren toevoegen: » nous aurons des pique-niques avec le Ministre des Affaires Étrangères," of wel: » Son Exc. nous offrira des soupers après minuit, payables sur les fonds secrets.' Eene natie, die hare waardigheid op prijs stelt, moet, dunkt mij, den man, bij vreemden tot handhaving dier waardigheid geroepen niet blootstellen aan ongelegenheid en moeijelijkheden in de bereiking van dat doel. Ziedaar immers ook de reden waarom wij onze, ofschoon aanzienlijk besnoeide gezanten in den vreemden nog betrekkelijk hooge traetementen toekennen; op die tegenstrijdigheid is te regt in het verslag gewezen.

De Minister heeft in de andere Kamer gezegd dat Zijne Excellentie zich bij onthouding der f 6000 van alle verpligting tot hetgeen men representatie noemt, ontslagen aeht: maar ik vraag het u, Mijne Heeren, ik vraag het den Minister zelven, hoe kan men die verpligtingen ter zijde stellen? Kan Zijne Excellentie elke uitnoodiging van vreemde gezanten weigeren of kan Zijne Exeellentie die invitatien aannemen zonder ze te reciproceren? In elk geval is de Minister in eene moeijelijke, onaangename stelling geplaatst. Gaarne had ik Zijne Excellentie het amendement in de Tweede Kamer met warmte, met de hem zoo eigen welsprekendheid hooren bestrijden; teeder noem ik de quaestie niet: persoonlijke eonsideratien zwijgen toeh wanneer het hoogere algemeene belangen geldt, en wil men des Ministers eigenbelang in de zaak betrekken, dan geloof ik dat de schrale som van f 6000 zelfs ontoereikend zoude zijn om de daarvoor gevorderde uitgaven te bestrijden; hadden wij het regt van amendement, ik stelde een verhoogd cijfer voor, ook met het oog op de billijkheid en op hetgeen bij andere natien geschiedt, alwaar de Ministers bij de aanvaarding hunner betrekkingen een hôtel behoorlijk ingerigt en geheel in orde gebragt, betrekken. Het zijn, naar mijn inzien, verkeerde bezuinigingen, wanneer men de hoogste ambtenaren van den Staat als het ware dwingt eene levenswijs strijdig met den rang dien zij bekleeden, aan te nemen. Ik zal om de aangevoerde redenen stemmen tegen dit hoofdstuk.

De heer **van Rijckevorsel:** Ik deel geheel de beschouwingen van den vorigen spreker omtrent de representatiegelden van den Minister van Buitenlandsehe Zaken, welke ook reeds krachtig in het verslag der heeren Rapporteurs waren uitgedrukt. Even als ik gemeend heb het vorige jaar in mijne afdeeling mij met kracht tegen het afsehaffen dier representatiekosten te moeten verklaren, heb ik het ook gemeend dit jaar te moeten doen. In Nederland, Mijne Heeren, is de diplomatie ten allen tijde een magtig wapen geweest; ook in die tijden dat ons Gemeenebest daarenboven de stem der kanonnen kon doen gelden, stelde Nederland grooten prijs op eene goede verstandhouding met andere natien, door middel van vertegenwoordigers en gezanten. Wie uwer heeft niet het onlangs uitgekomen hoogst belangrijke werk van onzen zoo te regt beroemden archivarius de Jonge, » Holland en Venetie", gelezen? Wien heeft daarin niet getroffen het verhaal, hoe gedurende den taehtigjarigen strijd met Spanje, terwijl Nederland op nieuw bij den afloop van het twaalfjarig Bestand zich toerustte ten strijde, het nogtans niet naliet zeer belangrijke kosten aan te wenden tot een gezantschap naar Venetie, en geen geld spaarde om door dat gezantschap de eer en de waardigheid van Nederland bij die gewigtige Republiek op te houden; en hoe, toen Venetie goedvond later dat gezantschap door eene tegenzending te reciproceren, de Venetianen in deze residentie waardiglijk, ja kostbaar werden onthaald en op 's Lands kosten gehuisvest. En zouden wij nu voor eene som van f 6000 de goede verstandhouding met andere natien verminderen of eenigermate in de waagschaal stellen, en oorzaak zijn dat de vertegenwoordigers der vreemde mogendheden zich in 's Gravenhage minder behagelijk bevonden, en dat wij dan door minder bekwame staatslieden wierden bezocht?

Ik noem dit met regt eene *économie de bouts de chandelles*. Ernstig heb ik er over gedacht, Mijne Heeren, of ik, even als de vorige spreker, uit hoofde van het op dit hoofdstuk door eene kleine meerderheid in de Tweede Kamer aangenomen amendement, het geheele hoofdstuk zou afstemmen. Ik heb mij eehter daarvan ook de gevolgen voor oogen gesteld. Wanneer de Tweede Kamer eens mogt blijven volharden bij dat amendement, zoo het hoofdstuk, hier afgestemd, weder op nieuw door de Regering wierd voorgesteld, verhoogd met de representatiegelden voor den Minister, dan zou daardoor botsing tusschen de twee staatsmagten ontstaan. Ditmaal, Mijne Heeren, heb ik gemeend niet te moeten medewerken om dit te provoceren. Eene tweede reden, waarom ik het hoofdstuk niet wensch af te stemmen, is, dat hier de schuld niet ligt aan het hoofd van het departement, want de representatie-kosten zijn bij de Tweede Kamer voorgesteld geworden. Een derde grond, eindelijk, is, dat ik door een afkeurend votum geen schijn wil geven van eenig wantrouwen in den tegenwoordigen Minister, omdat ik mij vlei, dat hij het belang, de eer en waardigheid van Nederland, ook bij het aangaan van verdragen, en bij de instructien aan onze gezanten, handhaven zal; omdat ik mij vlei, dat hij de belangen van onzen handel, van onze scheepvaart, buiten 's lands zal waarderen en bevorderen; dat hij daartoe de noodige inrigting daarstellen zal bij zijn departement; dat hij het initiatief nemen zal wanneer dit vereischt wordt; dat hij de instructien, te geven aan onze consulaire agenten, zoodanig zal inrigten, dat die agenten allen doordrongen zullen worden van hunne dure verpligting, ter bevordering van de door mij opgenoemde belangen, en dat wanneer zij voorstellen aan het Ministerie van Buitenlandsche Zaken doen, die beter dan tot dusver zullen worden overwogen en beantwoord; kortom, dat onze commerciele diplomatische betrekkingen met het buitenland niet meer zullen zijn slapend, maar door den Minister wakker en levendig zullen worden gehouden.

Daarom, Mijne Heeren, omdat ik mij daarmede vlei en tevens om de vroeger door mij aangevoerde redenen, zal ik mijne stem niet aan dit hoofdstuk onthouden.

De heer **van Dam van Isselt:** Ik behoor, Mijne Heeren, onder die leden, waarvan melding wordt gemaakt in ons verslag, die ten hoogste hebben afgekeurd het amendement, waardoor de f 6000 voor het tafelgeld van den Minister van Buitenlandsche Zaken aan deze begrooting zijn onttrokken. Ik heb met aandacht nagegaan, wat daarover in de Tweede Kamer der Staten-Generaal is gezegd, en ik heb gevonden, dat een van de redenaars aldaar zich onder anderen heeft vrolijk gemaakt over de uitdrukking, in den toelichtenden staat te vinden, dat de eer van het Vaderland verbonden zou zijn aan het tafelgeld van den Minister van Buitenlandsehe Zaken.

Ja, Mijne Heeren, de eerste spreker, de heer van Rhemen van Rhemenshuizen, heeft het gezegd, de eer en de waardigheid van het Vaderland staan in verband met die f 6000. Er is een middel om een waas van belagchelijkheid over alles te werpen, en zoo is het ook niet ongemakkelijk, wanneer men aan die gelden alleen de bestemming wil toekennen van met elkander aan te zitten en zich vrolijk te maken, het vreemd te doen klinken, dat daarmede gepaard gaan de woorden: eer van het Vaderland, waardigheid van de natie. Maar wanneer men bedenkt dat hier steeds dat geld is gegeven, wanneer men weet dat die som aanvankelijk heeft bedragen f 20,000 — later f 16,000 — toen f 12,000 — en eindelijk f 6000 —, wanneer men bedenkt dat de vreemde gezanten daaraan gewend zijn en wanneer men dan het oog vestigt op die bezuinigingswoede, zoo als een van de tegenwoordige Ministers dit noemde, en men deze in verband brengt met die zucht om alles af te breken, om alles te verminderen, om met alles den spot te drijven, zoo er slechts geld is te behouden; wanneer men let op de strekking van sommigen om alles in geld op te lossen, als of de Nederlandsche natie geen ander denkbeeld had en op niets anders zijne aandaeht vestigde dan op geld en altijd geld, — ja dan is de eer en de waardigheid van de natie daarmede in verband te brengen. Dan moet het een treurigen indruk maken dat de Nederlandsehe vertegenwoordiger, wanneer de Regering het goedvindt zoodanigen post op de begrooting te brengen, dien weigert. Ik wil niemand beschuldigen, maar ik geloof dat bij velen van hen, die dat amendement hebben ondersteund òf door hunne redevoeringen òf door hunne stem, gebrek bestaat aan de noodige kennis en ondervinding van hetgeen de omgang van den Minister van Buitenlandsehe Zaken met de vreemde diplomaten moet te weeg brengen. Ik geloof dat die leden zich eene verkeerde voorstelling hebben gemaakt, wanneer zij gelooven dat het voldoende is dat de Minister van Buitenlandsche Zaken aan zijn departement gezeten, met groote deftigheid bij zich ontvangt de afgezanten der vreemde mogendheden, en meenen dat daar kan gevestigd worden die band van vertrouwelijkheid en eensgezindheid, die noodig is om de zaken van het Vaderland met betrekking tot het buitenland zoo te behandelen en daaraan die wending te geven, die noodig is voor het algemeen belang. Bij velen van die leden bestond, geloof ik, in geene genoegzame mate de ondervinding welke middelen er te vinden zijn bij een vriendschappelijken omgang van den Minister van Buitenlandsche Zaken met de vreemde diplomaten, om vriendsehapsbetrekkingen aan te knoopen, om gelegenheid te vinden, van buiten den diplomatieken weg om, voordeelen te verkrijgen of kennis van zaken te erlangen, die men op het ministerie zelf niet kan bekomen.

En nu de zaak zelve. Er zijn oogenblikken waarop men ge-

noodzaakt is de geheele, de volkomene waarheid te zeggen. Wat is de geschiedenis geweest van de f 6000 in het verleden jaar? Een bekwaam man stond aan het hoofd van de Buitenlandsche Zaken, maar de meening van vele leden der Tweede Kamer was dat de bekwaamheden van den toenmaligen Minister van Buitenlandsche Zaken niet juist diegene waren, die men wenschte voor het hoofd van het Departement. Toen werd het denkbeeld geopperd om aan den Minister te doen gevoelen dat het aan de meerderheid van de Vertegenwoordiging niet onaangenaam zoude zijn, indien hij goed mogt vinden aan den Koning zijn ontslag te vragen. Men beproefde hem een wenk te geven om tot dien maatregel over te gaan, door de afstemming van de f 6000 tafelgeld. De toenmalige Minister gaf bij die gelegenheid een hoogst waardig antwoord, een antwoord dat verdient bewaard te worden. Hij zeide tot de Vertegenwoordiging: » gij hebt gemeend mij f 6000 tafelgeld te ontnemen, maar gij hebt slechts mijne bezoldiging met f 6000 verminderd, want ik zal op den ingeslagen weg voortgaan en ik zal de eer en de waardigheid van het Land blijven ophouden tegenover de vreemde diplomaten."

Dit was een waardig antwoord en wenschelijk ware het geweest dat elk Minister dieper doorgedrongen ware in den geest en de strekking van de afstemming van die f 6000 tafelgeld. Ik heb mij daarmede destijds niet vereenigd, maar als een blijk van mijne wijze van zien, in verband met de woorden, die ik straks de eer had te spreken, heb ik toen de begrooting van Buitenlandsche Zaken afgestemd.

En wat is nu in dit jaar gebeurd? Velen van diegenen, die ten verleden jare deel genomen hebben aan die demonstratie tegen den Minister van Buitenlandsche Zaken, hebben nu gemeend dat er eene zekere soort van onedelmoedigheid in zou gelegen zijn om nu te zeggen wat destijds de strekking van dat amendement was. Indien er onedelmoedigheid heeft bestaan, dan heeft die, naar mijne wijze van zien, bestaan op het oogenblik dat men die f 6000 tafelgeld heeft afgestemd zonder den Minister de ware redenen daarvan kenbaar te maken.

Het was ook mijn voornemen om deze begrooting, alleen om deze reden, af te stemmen, maar ik heb even als de spreker, die mij voorafging, rijpelijk overwogen welke de gevolgen zouden kunnen zijn van eene afstemming, door deze Vergadering, van het IIIde hoofdstuk der Staatsbegrooting. Ik wensch de botsingen welke daaruit zouden kunnen voortspruiten, te voorkomen; ik wensch de Tweede Kamer der Staten-Generaal de gelegenheid te geven om op dat votum terug te komen bij eene nadere gelegenheid, en ik zal mijne stem over dit hoofdstuk afhankelijk maken van de plegtige verzekering der Regering, dat zij niet zal aarzelen om in een volgend jaar die f 6000 tafelgeld andermaal op de begrooting te brengen. Mogt de Regering die verzekering niet geven, mogt ik de stellige belofte niet ontvangen dat deze post zal worden hersteld op de begrooting van het aanstaande jaar, dan zal ook ik mij genoodzaakt vinden mijne stem aan dit hoofdstuk te weigeren. En wat dan ook de redeneringen van sommigen mogen zijn, ik zal gelooven de eer en de waardigheid van het Vaderland te hebben gehandhaafd, wanneer ik mij verzet tegen eene handelwijze, die wel is waar bevorderlijk kan zijn om eenige weinige duizenden te besparen, maar die zeker niet bevorderlijk kan zijn om den naam van het Nederlandsche volk buiten het Vaderland met achting en eerbied te doen noemen.

De heer **Cremers:** Het zou mij om meer dan éene reden aangenaam geweest zijn het woord over dit onderwerp niet te voeren. In hetgeen evenwel door de sprekers, die tot dusver gesproken hebben, gezegd is, vind ik een punt, dat, naar mijne meening, in deze Vergadering niet onaangeroerd moet blijven.

Ik zal den spreker uit Gelderland niet volgen in hetgeen hij opgeeft als de historische ontwikkeling van den post, die thans op de begrooting door hem wordt gewenscht. Ik moet gelooven, dat hij is ingedrongen èn verledenjaar èn thans in de meening, de bedoeling, de overtuiging van al die leden der andere Kamer, welke voor of tegen de toen aanhangige amendementen hebben gestemd, en dat dus de loop der zaken werkelijk zoodanig is geweest als hij ze voordraagt; ik zie daarin evenwel geene reden om mijne stem in dezen of genen zin uit te brengen. Ofschoon ik onder diegenen behoor, die veel liever den post van f 6000 weder op de begrooting zouden wenschen geplaatst te zien, omdat ik geloof dat hij den Minister in staat kan stellen om op verschillende wijzen in aanraking te komen met de vertegenwoordigers van andere landen, een omgang die nuttig kan zijn voor het Vaderland, — zie ik in het gemis geene redenen om het hoofdstuk af te stemmen.

Maar er is iets door hen gezegd waartegen ik bijna zou wenschen te protesteren, namelijk dat aan het bestaan van een post van f 6000 de eer van het Land verbonden zou zijn, gelijk die sprekers beweerd hebben. De spreker uit Gelderland heeft de eer van het Land met dezen post slechts in ik weet niet welk verband willen brengen. Dit kan mijns inziens niet zoo zijn: *ware* de eer des Lands er werkelijk aan verbonden, ik geloof dat ieder onzer de begrooting zou en zoude moeten afstemmen, omdat die begrooting dan zou zijn eene vlek op de eer des Lands, waartoe niemand in ons midden zijne toestemming zou willen geven. Ik geloof, dat te regt in de andere Kamer gezegd is: » het woord *eer* behoort hier *niet*." De eer des Lands staat oneindig hooger en blijft ongeschonden even als immer; moest hier niet op die wijze worden gemoeid; de belangen alleen des Lands kunnen er mede gemoeid zijn. Het komt mij daarom voor dat de wensch, dat deze post in het volgende jaar weder op de begrooting gebragt worde, zeer goed kan gepaard gaan met de aanneming van dit hoofdstuk zoo als het thans voor ons ligt.

De heer **van Sasse van Ysselt:** Sedert ik de eer heb tot de Vertegenwoordiging te behooren heb ik steeds de begrooting van het Departement van Buitenlandsche Zaken afgestemd; ik deed dit, omdat ik meende, dat het eindcijfer te hoog was opgevoerd. Heden morgen deze Vergadering binnentredende, was ik er weder niet gunstig voor gestemd; maar na hetgeen ik thans hoor van velen mijner medeleden, zou ik vreezen, door aan deze begrooting mijne stem te weigeren, te naderen tot een doel, dat niet het mijne is. Daarom zal ik voor ditmaal mijne stem aan deze begrooting schenken.

Ik zal mij niet begeven op het terrein, waarop vele sprekers zich geplaatst hebben, met betrekking tot het tafelgeld. Ik kan met den spreker uit Gelderland (den heer van Dam van Isselt) niet instemmen, dat hier de waardigheid en de eer des Vaderlands op het spel zouden zijn gezet. Hij is misschien beter dan ik bekend met hetgeen in de diplomatieke wereld omgaat en dat kan aanleiding gegeven hebben tot zijn gevoelen. Voor mij echter geldt het hier slechts eene quaestie van zeer secondairen en materielen aard, eene quaestie van f 6000, voorgedragen voor tafelgeld. Ik meen, dat de behandeling van soortgelijke vraagstukken, uit dat oogpunt beschouwd, niet moeten liggen op den weg, dien de leden der Eerste Kamer zich moeten afbakenen.

De heer **Minister van Buitenlandsche Zaken:** Ieder uwer, Mijne Heeren, zal beseffen hoe moeijelijk het mij vallen moet, te spreken over het punt, dat bijna uitsluitend het onderwerp van deze beraadslaging uitmaakt. Het is hier eene geldquaestie. Ik spreek hoogst ongaarne over geldquaestien, vooral wanneer ik daar zelf in ben betrokken. Evenwel, na hetgeen door verschillende redenaars gezegd is, meen ik geene vrijheid te hebben om het stilzwijgen te bewaren. Ik wensch, voor zooveel het noodig mogt zijn, andermaal te constateren wat voor mij de beteekenis is geweest van het besluit waardoor de hier bedoelde post van de begrooting is vervallen; en dan kan ik niet anders doen dan herhalen hetgeen ik reeds in de Tweede Kamer gezegd heb, dat ik aan zoodanig besluit deze beteekenis hecht: dat daardoor de Minister van Buitenlandsche Zaken ontheven is van alle verpligting tot het doen van hetgeen men pleegt te noemen representatie.

De geachte spreker uit Gelderland (de heer van Rhemen) heeft, doelende op die woorden door mij in de Tweede Kamer gesproken, gevraagd: hoe zal dat mogelijk wezen? zal dat ten uitvoer te leggen zijn? Mijne Heeren, mijne loopbaan is nog te kort om daarop een volledig en den spreker bevredigend antwoord te kunnen geven. Ik wil zelfs niet zeggen, dat die ondervinding, hoe kort dan ook, mij niet doet vreezen, dat er aan zoodanige algeheele onthouding van representatie ongelegenheden verbonden zijn, die mij eenige weken geleden van veel minder gewigt toeschenen dan op dit oogenblik. Maar het amendement eenmaal aangenomen en de post vervallen zijnde, geloof ik te moeten volharden met aan dat besluit die beteekenis te hechten, die ik zoo even de eer had te formuleren.

Er zoude, indien ik een anderen zin aan dat besluit moest hechten, indien ik mij niet, ten gevolge van hetgeen geschied is, kon ontslagen achten van alle verpligting tot representatie, voor mij werkelijk groot bezwaar oprijzen. Maar ik geloof bovendien dat ik zoo doende verkeerd zoude handelen met het oog op de toekomst. Er is, bij gelegenheid van de beraadslaging over dit punt in de Tweede Kamer, door mijn ambtgenoot voor de Binnenlandsche Zaken te kennen gegeven, wat bepaaldelijk de Regering had bewogen om dezen post weder op de begrooting te brengen. Mijn geachte ambtgenoot heeft ontwikkeld, dat het was met het oog op de toekomst, ten einde eene latere eventuele keuze niet te belemmeren, dat men gemeend had te moeten volharden bij het voorstellen van dezen post. Maar ik vraag u, Mijne Heeren, of datzelfde belang (wanneer ook al andere omstandigheden er zich tegen verzetteden) mij ook niet moet aansporen om te volharden in mijne opvatting? Er is door den geachten spreker uit Gelderland, die in de derde plaats het woord heeft gevoerd, gedoeld op het waardige antwoord, ten verleden jare door mijn ambtsvoorganger gegeven (een antwoord dat ook mij heeft getrof-

fen), dat namelijk, in weêrwil van het gevallen besluit, geenerlei verandering in zijne levenswijze zou plaats hebben. Evenwel geloof ik niet dat zoodanig antwoord en de volharding in zoodanig voornemen, overeenkomstig zou zijn met de belangen van de toekomst. Ik vraag of men de taak van een opvolger nog niet aanmerkelijk verzwaart, zoo men als antecedent gaat aannemen, dat, ongeacht het vervallen van dezen post, de Minister van Buitenlandsche Zaken toch gehouden is te doen wat zijne voorgangers deden? Ik vind er geene vrijheid toe, en zoo ook al geene andere omstandigheden het mij verboden — zou ik mij door die overweging alleen moeten laten terughouden om eenigerhande andere beteekenis aan het genomen besluit te heehten, dan ik vroeger gedaan heb en ook thans nog doe.

De geachte spreker uit Rotterdam (de heer van Rijckevorsel) heeft ineidenteel te kennen gegeven de gunstige verwachtingen die hij van mij gelieft te koesteren. Ik ben hem daarvoor dankbaar en te meer, omdat het meermalen gebleken is, dat door hem de taak van den Minister van Buitenlandsche Zaken niet gemakkelijk wordt gemaakt. Ik hoop dus ook bepaaldelijk in zijn eigen belang, al is het slechts in de verte, te zullen kunnen beantwoorden aan hetgeen die spreker wel van mij gelieft te verwachten.

De heer **van Dam van Isselt**: Ik heb het uitbrengen mijner stem verbonden aan de verklaring der Regering, dat zij genegen is om in het volgende jaar andermaal dezen post op de begrooting te brengen. Ik heb die verzekering niet ontvangen en, welke er dan ook de gevolgen van mogen zijn, zoo deze begrooting, hier verworpen, andermaal aan de Tweede Kamer zal worden aangeboden, zal ik mij niet later weêrhouden mijne stem daaraan te weigeren en ik voeg er den hartelijken wensch bij, dat diegenen mijner ambtgenooten die, aanvankelijk even als ik, genegen waren voor het IIIde hoofdstuk te stemmen, daarvan zullen terugkomen, niet om den Minister zelven, in wien ik volkomen vertrouwen stel, maar alleen wegens den post van f 6000.

De heer **van Foreest**: Ik heb het woord gevraagd, alleen om te verklaren, dat ik tegen deze begrooting zal stemmen, omdat door de Regering niet is afgelegd de verklaring, die de geachte spreker uit Gelderland (de heer van Dam van Isselt) zoo even heeft verlangd.

De heer **de Sitter**: Ik zal met zeer weinig woorden verklaren dat ik vóór dit hoofdstuk zal stemmen. Ik betreur zoo zeer als iemand, dat de post van f 6000 daarop niet voorkomt. Maar om die f 6000 wil ik ongaarne aanleiding geven tot eene bepaalde zekere botsing tusschen de beide Kamers. Die het wel meent met de Regering — en dit vlei ik mij te doen — moet alles vermijden wat tot zulk eene botsing kan leiden. En die botsing zal daaruit onvermijdelijk voortkomen. Het is toch niet te denken, dat de Tweede Kamer, na eenmaal dien post te hebben geschrapt, eene begrooting, waarop die post weder voorkwam, zou aannemen. Verwerpt nu de Tweede Kamer de begrooting op nieuw, dan zijn wij in hetzelfde labirinth en dan zou òf de Eerste Kamer moeten zwichten òf van gouvernementswege daarin moeten worden voorzien. De Regering zou aan die botsing een einde moeten maken. Ik zal dus, naar de inspraak van mijn hart, vóór deze begrooting stemmen.

De heer **van Aylva van Pallandt**: Ik zou mij hebben onthouden om, nadat de eerste spreker zijne denkbeelden ontwikkeld heeft, ook de mijne te ontwikkelen. Ik kan mij bepalen tot de verklaring dat ik mij geheel vereenig met zijne zienswijze. Ik verlang dat hierin niet gezocht worde eene soort van demonstratie tegen den Minister van Buitenlandsche Zaken. De wensch om aan dien Minister eenigen onaangenamen indruk te geven, bestaat bij mij volstrekt niet. Ik ben tot de conclusie gekomen van dien spreker, en zal deze begrooting afstemmen omdat de post van f 6000 daarvan is vervallen. Maar ik heb ook nog bepaaldelijk het woord gevraagd, omdat ik mij niet kan voorstellen, dat hetgeen twee sprekers hebben verlangd, namelijk eene verklaring van den Minister, dat die post op de begrooting in het volgende jaar weder zal voorkomen, eenigzins bevredigend voor ons kan zijn. Wanneer wij er op denken, dat wij in het vorige jaar onze aanmerkingen hebben medegedeeld, dat de Regering in sterke bewoordingen heeft verklaard, dat de eer en de waardigheid van den Staat vorderen, dat deze post op nieuw op de begrooting worde gebragt, dat hij dan ook dien ten gevolge ook dit jaar daarop voorkwam, doch dat de Tweede Kamer, op het amendement van een lid, dien post heeft geschrapt, — dan zie ik het voordeel niet in van eene wederplaatsing van den post op de begrooting van het volgende jaar. Want dan zal daaraan waarschijnlijk hetzelfde lot te beurt vallen als thans. Hoe ongaarne ook, zal ik dus, omdat de Regering meent dat de eer en de waardigheid van den Staat vorderen dat aan den Minister de middelen tot representatie worden verschaft, en de gelden daartoe, ten gevolge van het besluit der Tweede Kamer van de begrooting zijn vervallen, mijne stem tegen dit hoofdstuk uitbrengen.

De heer **van Rhemen van Rhemenshuizen**: Ik wensch acte te nemen van de verklaring door den Minister van Buitenlandsche Zaken afgelegd op de vraag, hoe hij zal handelen, wanneer hij uitnoodigingen van vreemde gezanten ontvangt, en of hij, die uitnoodigingen aannemende, ze al dan niet zal reciproceren? De Minister heeft verklaard, dat hij daarvan reeds ongelegenheden ondervindt, en van die verklaring wenschte ik acte te nemen.

De heer **Minister van Buitenlandsche Zaken**: Het zij mij veroorloofd, eene kleine rectificatie te geven aan de opvatting mijner woorden door den laatsten spreker. Ik meen niet gezegd te hebben dat ik reeds ongelegenheden heb ondervonden, maar dat, hoe kort mijne ondervinding ook moge zijn, zich ongelegenheden lieten voorzien.

De heer **van Nispen van Pannerden**: Een kort woord. Ik zal geenszins uitweiden over het nuttige en doelmatige, om den Minister van Buitenlandsche Zaken door eene verhooging zijner bezoldiging in staat te stellen om eenige representatie te geven, maar ik wil het toch in overweging geven, of de quaestie der tafelgelden van dat overwegend belang kan zijn, om daarom een geheel hoofdstuk der begrooting te verwerpen. Ook mij schijnt het, even als den geachten spreker uit Noordbrabant, toe, dat dit verschil van meer ondergeschikten aard is, en ik vind daarom geene vrijheid, om, hoe ik ook moge denken over die quaestie in het bijzonder, mijne stem te onthouden aan deze begrooting. Ik zal stemmen vóór dit hoofdstuk.

De heer **de Jonge van Ellemeet**: Ik wensch mij geheel aan te sluiten aan hetgeen zoo even door den vorigen spreker is gezegd. Ik geloof dat zich hier het zeldzame geval voordoet van eene *treurende* en eene *drijvende* Kamer. Er wordt betreurd, dat op deze begrooting niet voorkomen de representatie-gelden van den Minister van Buitenlandsche Zaken. Zoo ik mij niet bedrieg, dan wordt van de andere zijde min of meer gedreven om ons tot eene afstemming van dit hoofdstuk te bewegen.

In deze Kamer is door een bevoegd beoordeelaar eens gezegd, dat wanneer de keuze moest worden gedaan tusschen eene treurende of eene drijvende Kamer, die beoordeelaar zijne goedkeuring zou hechten aan eene drijvende. Die verklaring in al hare waarde latende, zal ik echter ditmaal mij aan de treurende partij aansluiten. Ik betreur het met al de vorige sprekers, dat den Minister van Buitenlandsche Zaken de middelen worden onthouden, om — hetzij men dan de eer des Lands in de verte of meer nabij daarin betrekken wil — behoorlijk den band te blijven aankweeken dien, ook naar mijn inzien, die Minister tusschen zich en de vertegenwoordigers des buitenlands behoort te hechten; maar van den anderen kant, kan ik er evenmin als de vorige sprekers toe besluiten, om alleen uit dien hoofde mijn votum aan dit hoofdstuk te onthouden, en ik zal er dus voor stemmen.

De heer **Minister van Binnenlandsche Zaken**. [*Deze redevoering zal later worden medegedeeld.* I.]

De heer **van Dam van Isselt**: Ik wensch alleen aan den heer Minister van Binnenlandsche Zaken te vragen welke beduidenis men er aan te hechten heeft, wanneer wij in den toelichtenden staat die uitgaat van het gezamenlijk Ministerie, eene uitdrukking gebezigd vinden, die ook ik gebezigd heb, en wanneer die dan later door den tijdelijken Voorzitter van het Kabinet wordt bestreden. Ik lees op den toelichtenden staat met betrekking tot deze f 6000, de navolgende woorden: » De Regering heeft gemeend aan de eer, het belang van den Staat en aan de billijkheid verschuldigd te zijn" enz. Nu meen ik, Mijne Heeren, dat wanneer een lid van deze Vergadering de woorden bezigt die de Regering gebruikt in de toelichting tot de posten van uitgaaf, dat hij dan zou moeten denken, dat hij zich op een tamelijk secuur terrein bevindt. Ik bemerk intusschen dat dit het geval niet is, en, dankbaar voor de teregtwijzing die ik ontvangen heb, blijf ik volhouden, dat, naar mijn inzien, inderdaad de eer en de waardigheid van den Staat er mede gemoeid zijn, en ik geloof dat de door de Regering gebezigde uitdrukking de juiste is. — Over het tweede punt van verschil tusschen den Minister van Binnenlandsche Zaken en mij zal ik niet spreken. Ik heb nimmer de eer gehad een ministerielen zetel in te nemen; maar ik meen, dat indien de intimiteit die moet ontstaan tusschen den Minister van Buitenlandsche Zaken en de vertegenwoordigers van de vreemde Mogendheden, volgens de meening van den heer Minister moet verworven worden wanneer de beide diplomaten tegenover

elkander zitten in die groote leuningstoelen, dat zulks eene alleronaangenaamste wijze moet zijn om » zoogenaamd" intiem kennis te maken. Het moge beter zijn om alzoo gewigtige zaken te bespreken, ik geloof niet dat aan vriendschappelijke maaltijden de groote belangen van den Staat zoo intiem kunnen en moeten worden besproken als in het kabinet geschiedt, maar ik beroep mij op de geschiedenis van de diplomatie, ik beroep mij op zoovele gedenkschriften als er van beroemde diplomaten in de wereld zijn, om mijne stelling vol te houden, dat er meer moeijelijke punten afgeslepen zijn op een vriendschappelijk maal dan in de groote leuningstoelen van het Kabinet.

De heer **Minister van Binnenlandsche Zaken.** [*Deze redevoering zal later worden medegedeeld.* II.]

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wets-ontwerp met 30 tegen 7 stemmen *aangenomen*. *Tegen*, de heeren: van Dam van Isselt, Regout, van Foreest, Borski, van Rhemen van Rhemenshuizen, d' Ablaing van Giessenburg en van Aylva van Pallandt.

Beraadslaging over hoofdstuk *IV* (*Departement van Justitie*).

De heer **van Swinderen**: Ik zal, Mijne Heeren, niet regtstreeks spreken over het hoofdstuk thans aan onze beraadslaging onderworpen, maar in verband daarmede slechts eene dankbetuiging en eene opmerking uiten. In de eerste plaats wensch ik den heer Minister van Justitie dank te zeggen voor de loyale wijze, waarop hij in de Tweede Kamer der Staten-Generaal de verzekering heeft gegeven, dat hij, in overleg met zijnen ambtgenoot voor Marine, binnen kort de revisie zal in overweging nemen van de regtspleging bij de zeemagt hier te lande, en dat hij dit, zoo mogelijk, zal laten volgen door de indiening van een bepaald wets-ontwerp daartoe strekkende. Die verklaring vinden wij op pag. 172 van het Bijblad.

Bij dien dank wensch ik echter eene opmerking te voegen, die ik uitdrukkelijk verzoek dat niet anders zal worden opgevat dan als voortspruitende uit het verlangen om, zoo mogelijk, en zoo dit noodig mogt zijn, den heer Minister van Justitie in zijne goede voornemens te versterken. Die opmerking is deze. Het verzoek en de toezegging van afschaffing of wijziging der straffen bij de zeemagt was minder juist, daar de genoemde straffen niet zoo eenvoudig gequalificeerd voorkomen in de nomenclatuur der straffen, opgenomen in het Crimineel Wetboek voor het krijgsvolk te water, maar met een onafscheidelijk aanhangsel, waarop ik meen de aandacht te moeten vestigen, en waartegen *ik* althans groot bezwaar heb. In art. 22 toch van dat wetboek vind ik onder nº. 2 en 3 niet enkel gesproken van *kielhalen* en *ravallen*, maar bij beiden wordt gewaagd van *laarzen*. Niet alleen wordt daár van laarzen gesproken, maar in artt. 27 en 32 wordt uitdrukkelijk gezegd, dat die laatste straf onafscheidelijk aan de beide eerstgenoemde is verbonden, terwijl in de artt. 35 en 36 daarvan de omschrijving gegeven wordt. In het slot van art. 36 wordt gezegd dat het laarzen kan worden overgelaten aan de discretie van heeren commissoren, zoodat dan ook de vonnissen van de krijgsraden in den regel de formule bevatten: *één*, *twee*, of *drie* malen vallen van de ra en ter discretie van heeren commissoren te worden gelaarsd.

En wat is nu, Mijne Heeren, mijn bezwaar tegen dat *laarzen?* Hoofdzakelijk dit, dat het instrument, dat daarbij gebruikt wordt, veel te dik is. Wanneer ik zeg dat het volgens art. 35 van het Crimineel Wetboek 24 draden op streng heeft, zal u dit misschien minder duidelijker voorkomen, ik zal dus de vrijheid nemen deze missehien voor velen minder bevattelijke opgave der dikte te verklaren, door den omtrek van dat instrument te schatten op acht Nederlandsche duimen waarbij ik geloof mij niet schuldig te maken aan overdrijving, evenmin als wanneer ik zeg, dat de slagen met dat strafwerktuig toegebragt, op de gezondheid van den gestrafte veeltijds een noodlottigen invloed moeten uitoefenen.

Ik meen hiermede genoeg gezegd te hebben om den wensch waarmede ik begonnen ben, te regtvaardigen; en herhaal ten slotte de woorden, waarmede ik mijne rede aanving, dat ik den Minister van Justitie verzoek hetgeen ik gesproken heb, niet anders aan te merken dan als een aandrang voor hem te meer, om in het goede voornemen, dat hij in de Tweede Kamer heeft te kennen gegeven, te blijven volharden.

De heer **Tonckens**: § 13 van het verslag dezer Kamer, in betrekking tot het thans in beraadslaging gebragte hoofdstuk der Staatsbegrooting, luidt als volgt: » De meeste leden hebben hunne tevredenheid te kennen gegeven over de toezegging des Ministers aangaande de weldra en eerlang in te dienen wetten, met dit Departement in verband staande. Zij meenden dus, in afwachting der vervulling van die beloften, zich van algemeene beschouwingen over dit hoofdstuk te kunnen onthouden."

Met deze woorden, Mijne Heeren, kan ik mij vereenigen, ik behoor dus onder die zoogenaamde *meeste leden*, die zich daaromtrent in dien zin hebben verklaard. De Regering heeft er het navolgende op geantwoord:

» Met genoegen heeft de Regering ontwaard de tevredenheid, die nopens de toezegging des Ministers van Justitie aangaande de weldra en eerlang door dezen in te dienen wetten door de meeste leden der Kamer is te kennen gegeven.

» Het hoofd van dat Departement zal zich beijveren aan die toezeggingen te voldoen."

Ook in dit antwoord kan ik berusten.

Met opzigt tot sommige andere aangelegenheden van het Departement van Justitie waarop in het verslag dezer Kamer de aandacht der Regering is gevestigd geworden, heb ik mede met genoegen vernomen, dat zij voornemens is die in nadere overweging te nemen. Ik heb hier bepaald op het oog het onderwerp der zoogenaamde » kleine onkosten" voor de regtbanken en kantongeregten, waarvan de verdeeling zeer onregelmatig is. Ik zou wenschen dat die kleine onkosten niet meer wierden geregeld, en verdeeld overeenkomstig de classificatie der regterlijke collegien, zoo als die bepaald is bij de wet op de regterlijke organisatie; maar dat zij geregeld wierden overcenkomstig de wezenlijke behoeften, en bureau-kosten, die sommige van die collegien meer dan andere behoeven.

Maar er is nog eene aangelegenheid, waarvan in het verslag niet wordt gesproken, en die ik toch met bescheidenheid onder de aandacht der Regering meen te moeten brengen. Het betreft den tijd van aanvang der jaarwedden van de regterlijke ambtenaren. Die betaling gaat thans eerst in met den eersten dag van het quartaal, *volgende op dat, waarin de benoeming heeft plaats gehad;* het geval kan zich dus voordoen, dat een regterlijk ambtenaar, een, twee, ja, wanneer de benoeming vroeg in een quartaal geschiedt, twee en een halve maand zonder genot van jaarwedde zou moeten fungeren.

Dit nu vind ik niet rationeel, niet overeenkomstig de waardigheid van die ambtenaren, wier jaarwedden bij de wet bepaald zijn, en dit te minder, omdat voor andere ambtenaren, wier tractementen niet bij de wet zijn bepaald, de wijze van betaling anders is geregeld. Zoo b. v. genieten, indien ik wel onderrigt ben, de ambtenaren van de belastingen hunne jaarwedden van den dag hunner in-functie-treding af. Ik acht dit zeer rationeel, zeer overeenkomstig de billijkheid, dat de belooning begint met den dag, waarop men zijne betrekking aanvaardt; ik kan mij dus met de wijze van betaling der regterlijke ambtenaren niet vereenigen; wil men den dag der beëediging of dien der installatie als punt van aanvang nemen, ik heb er vrede mede, doch met de tegenwoordige wijze van aanvang kan ik mij minder vereenigen, en ik heb dus de vrijheid genomen de aandacht der Regering met een kort woord daarop te vestigen.

Schorsing voor een kwartier-uurs.

De heer **van Eijsinga**: Het hoofdstuk der staatsbegrooting, thans in discussie, betreft eene aangelegenheid waarvan herziening en organisatie door de wetgevende magt wordt verlangd, waarvan herziening en organisatie door den Minister is toegezegd, waarvan de organisatie door het vijfde der additionele artikelen van de Grondwet wordt gewaarborgd, en waarvan wij alzoo eene herziening mogen te gemoet zien, — wij willen het gaarne vertrouwen — *met spoed* mogen te gemoet zien, omdat de zaak dringt zoowel met het oog op het genoemde grondwets-artikel, als op hetgeen deswege is voorgevallen, en niet in den tegenwoordigen toestand kan verblijven. Het zou derhalve minder doelmatig, minder noodig gerekend kunnen worden, om bij de behandeling van dit hoofdstuk thans in die aangelegenheden diep in te grijpen; en het is dan ook mijn voornemen niet bezwaren tegen dit hoofdstuk in het midden te brengen; het is sleehts mijne bedoeling een greep in de daarbij betrokken aangelegenheden te doen, en een punt van ondergeschikt belang ter sprake te brengen. Het is een punt, waarop ook reeds door den laatstvoorgaanden spreker is gewezen, want ik bedoel de zoogenaamde kleine onkosten, of liever tegemoetkoming aan de regterlijke collegien voor materiele behoeften. Reeds in het vorige jaar heb ik de aandacht dezer Kamer op dit onderwerp gevestigd, en men zou mij thans kunnen tegenwerpen — daar de omstandigheden in dit opzigt dezelfde zijn gebleven, daar de stand der zaak, althans wat het bedrag der uitkeeringen betreft, niet is veranderd, — men zou mij, zeg ik, kunnen tegenwerpen, dat het onnoodig is thans weder op dit onderwerp terug te komen, en ik zou die bewering ten volle moeten beamen, ware het niet, dat sinds dien tijd een ander Minister aan het hoofd van het Departement van Justitie is opgetreden.

ZITTING VAN DEN 21STEN DECEMBER.

De opmerking, die ik mij omtrent dit punt zal veroorloven te maken, is dan ook dezelfde, die ik reeds ten vorigen jare in het midden heb gebragt; zij is deze: dat ik het betwijfel, of de maatstaf, dien men in dezen heeft aangenomen en die ten grondslag ligt van het Koninklijk besluit, waarbij die kleine onkosten worden geregeld, wel de juiste is. Welken maatstaf toch heeft men aangenomen? Den hoogeren of minder hoogen rang van het regterlijk collegie, aan hetwelk de toelage wordt verstrekt.

Mijne wetenschap bepaalt zich, uit den aard der zaak, meer in het bijzonder tot de plaats, waar ik de eer heb lid van een regterlijk collegie te zijn; maar dat de bezwaren, of liever dat de twijfel, dien ik voed, of de maatstaf wel de ware is, ook elders wordt gekoesterd, ten bewijze daarvan, Mijne Heeren, heb ik u slechts te verwijzen naar de discussien over dit onderwerp in de Tweede Kamer gevoerd, waarin diezelfde bezwaren, diezelfde twijfel van meer dan één kant zijn ter sprake gebragt en geopperd. Mijne wetenschap, ik herhaal het, bepaalt zich meer in het bijzonder tot mijne woonplaats, tot de hoofdstad van Friesland. Daar is door de Staten van het gewest ten dienste der justitie gesteld een nieuw, groot en zeer kostbaar gebouw. In dat gebouw zijn vertrekken aangewezen èn aan het Hof èn aan de Regtbank. Men kan als daadzaak op den voorgrond stellen, dat aan beide collegien dezelfde ruimte en dezelfde hoeveelheid vertrekken is toegewezen. Wanneer men nu bedenkt dat de bezigheden van de regtbank de meest uitgebreide zijn en te meer uitgebreid zijn daar de regtbanken zich ook moeten inlaten met administrative werkzaamheden als die, welke de faillissementen veroorzaken, — wanneer men bedenkt dat tot de werkzaamheden der regtbank ook behooren de verhooren en instruetien, en het waar is, dat dat collegie meer zittingen moet houden dan het hof, dan is de gevolgtrekking, die zeer geleidelijk uit dat alles getrokken moet worden, dat de regtbank meer materiele behoeften heeft dan het hof. Op die gevolgtrekking voortgaande, zou men ook met grond kunnen beweren dat dien ten gevolge aan de regtbank meer schadeloosstelling voor kleine onkosten dan aan het hof behoort te worden toegekend. En echter is dit het geval niet; het omgekeerde zelfs vindt plaats. Men heeft geredeneerd dat het hof een meer aanzienlijk collegie is dan de regtbank, dat het een hoogeren rang bekleedt en men heeft om die reden gemeend het voor die onkosten eene hoogere toelage te moeten geven dan aan de regtbank wordt uitgekeerd. Het beheer van die toelagen is mij vreemd en ik kan derhalve alleen verklaren, dat ik meen te weten, dat men hier en daar aan deswege gemaakte bezwaren is te gemoet gekomen door toelagen; maar in ieder geval kan men deze niet dan als een palliatief, een tijdelijken maatregel beschouwen, en de bezwaren tegen den maatstaf, die genomen wordt, worden daardoor niet opgeheven. Reeds ten verleden jare heb ik dien twijfel geopperd; ik bragt hem toen in het midden met het doel, dat wanneer de betrokken Minister dien mogt deelen, hij daarop de aandacht zou vestigen bij eene eventuele herziening van dat Koninklijk besluit. Thans, nu wij een anderen Minister aan het hoofd van dit departement geplaatst zien, heb ik gemeend dezelfde beschouwing tot hetzelfde doel andermaal in het midden te mogen brengen.

De heer **van Andringa de Kempenaer**: Ik waag mij heden op het gebied der regterlijke magt, hoewel ik voor mij zelven daarin weinig ben ingewijd. Er is een punt dat mij echter voorkomt de aandacht van de Regering wel te verdienen. Bij de behandeling van het IIIde hoofdstuk hebben wij ontwaard dat bij de Tweede Kamer door de afstemming van de f 6000 tafelgeld het meer dan waarschijnlijk is dat de diplomatieke belangen onder den reuk van het papier in stede van onder dien van aangename geregten zullen worden behandeld. In het IVde hoofdstuk is evenzoo een amendement door de Tweede Kamer aangenomen en art. 17 van die begrooting, betreffende de rijks-politie, verworpen. Den 17den Deeember 1817 heeft de Koning een besluit genomen ten aanzien der rijks-politie. Sedert er daardoor twee soorten van politie zijn in het leven geroepen, die van het Rijk en die der gemeente, zal er ook wel eenig verschil in de toepassing moeten gemaakt worden. Ik wensch daarom aan den tegenwoordigen Minister van Justitie de vraag te rigten of dat besluit, hetwelk zijn ambtsvoorganger mede onderteekend heeft, nog effeet zal sorteren ja dan neen. Ik ben zoo vrij hierop de aandacht van den Minister te vestigen omdat ik voor mij het als een gevaarlijk antecedent beschouw, dat weinig strookt met de waardigheid van de Kroon, dat, wanneer de Koning een besluit neemt, hetzelve kraehteloos gemaakt worde door een tak der wetgevende magt. De ondervinding heeft mij echter weinig heil van dit besluit doen verwachten; ik beschouw de inrigting der politie, zoo als die bij dat besluit is voorgeschreven, als weinig doeltreffend. Het behoeft toch geen betoog dat eene politie nimmer doelmatiger en kraehtiger zal werken, dan wanneer zij in eenen kleinen kring besloten wordt; het hier aangehaalde besluit heeft integendeel provincien ten opzigte der politie zamengevoegd. Ik acht mij minder bevoegd, dat besluit in de gronden aan te tasten en het minder doelmatige daarvan aan te toonen. Zoo het echter mogelijk is, wenseh ik van den Minister van Justitie te mogen vernemen, welke de denkbeelden der Regering en in het bijzonder van dien Minister zijn, ten aanzien van deze belangrijke aangelegenheid.

De heer **Cost Jordens**: Ik zal mij veroorloven een enkel woord te zeggen nopens een paar ondergeschikte punten, door sprekers die mij zijn voorafgegaan, in het midden gebragt.

In de eerste plaats doel ik op hetgeen mijn geachte ambtgenoot uit Drenthe, de heer Tonekens, heeft gezegd ten aanzien van de betaling van de traetementen der regterlijke ambtenaren ten wier aanzien eene geheel verschillende wijze gevolgd wordt als ten aanzien van andere ambtenaren van den Staat, ten gevolge waarvan de nieuw benoemde ambtenaar zijne bezoldiging niet erlangt dan te beginnen met het eerste quartaal, loopende na zijne aanstelling, terwijl den overleden ambtenaar zijn traetement wordt toegekend over het geheele quartaal waarin hij is overleden, hoewel hij slechts voor een gedeelte daarvan heeft gefungeerd. Ik wil hiervan slechts dit zeggen, dat het mij voorkomt dat die wijze van handelen niet zeer regelmatig is en tot aanbeveling hiervan meen ik den Minister van Justitie te mogen wijzen op de herhaalde vertoogen die in de ons telken jare medegedeeld worden verslagen van de Algemeene Rekenkamer in dit opzigt gevonden worden, en waaruit blijkt dat dit collegie er ook steeds heeft op aangedrongen dat in dezen eene andere wijze van handelen behoorde gevolgd te worden.

In de tweede plaats moet ik een enkel woord zeggen van de kleine onkosten. Ik zal daarvan echter weinig zeggen, vooral om hetgeen te dien aanzien door den geachten spreker uit Friesland, den heer van Eijsinga, nu en vroeger breedvoerig is medegedeeld, en die ook mijns inziens, duidelijk heeft aangetoond, dat de grondslag, waarvan de vorige Minister van Justitie bij de regeling dezer zaak is uitgegaan, ten eenen male verkeerd was. Vooral moet ik hier drukken op hetgeen ten aanzien der kantongeregten heeft plaats gehad. Ook te dien opzigte komt het mij voor, dat die grondslag min doelmatig was. Men achte niet, dat ik hier *pro domo* spreke. Ik meen te vrijer te mogen spreken, omdat het voorname bezwaar geldt voor die kantons waar geene regtbanken van eersten aanleg gevestigd zijn, welke kantongeregten, ondanks zij meerdere uitgaven van dien aard te doen hebben, minder daarvoor ontvangen; en ik zal den Minister van Justitie wel niet behoeven te wijzen op de veelvuldige bezigheden, welke voor die kantonregters voortvloeijen uit hetgeen zij voor de instructie voor de strafzaken en dergelijke te doen hebben. Ik neem de vrijheid, dit onderwerp aan de aandachtige overweging van Zijne Exeellentie den Minister aan te bevelen.

Er is nog een derde punt, Mijne Heeren, waaromtrent ik ook met beseheidenheid mijne gedachten zal mededeelen. Dat punt is ook in de Tweede Kamer ter sprake gebragt, niet bij het hoofdstuk van Justitie, maar bij dat van Finantien; en ik spreek er hier van, omdat het naar mijne meening bij het hoofdstuk van Justitie te pas komt. Het geldt het onderwerp, waarvan sommigen uwer zeker reeds meermalen hebben hooren spreken: de zoogenaamde beperkte handligtingen. Van die beperkte handligtingen voor het drijven van nering en handel wordt, bijzonder in de hoofdstad, veelvuldig misbruik gemaakt. Wanneer er kapitalen zijn ingeschreven ten behoeve van een minderjarige, — en de vader en voogd, van die kapitalen gebruik willende maken, niet kan slagen eene autorisatie te verkrijgen van de regtbank, dan verleent hij slechts handligting aan zijn minderjarigen zoon om te drijven nering en handel, en het gevolg daarvan is, dat de kapitalen op het grootboek, alléén daardoor, zonder eenige autorisatie, kunnen worden overgedragen. Ik zeg, daarvan wordt groot misbruik gemaakt, want het getal voorbeelden is niet onaanzienlijk, dat op die wijze in de spilzueht van den vader door de opoffering van het kapitaal van zijne minderjarige kinderen is voorzien. De vorige Minister van Justitie seheen van het bestaan van dat misbruik overtuigd; althans in de voorrede voor de Statistiek, over het afgeloopen jaar uitgegeven, vestigt hij de aandaeht daarop en verklaart dat het groot aantal handligtingen, dat bijzonder in de vier eerste kantons van de hoofdstad plaats vindt, toe te schrijven is aan misbruik. Dat bezwaar, Mijne Heeren, is ook erkend door den Minister van Finantien; hij heeft bij de discussie in de Tweede Kamer over het straks genoemde hoofdstuk van Finantien te kennen gegeven, dat ten deze eene leemte bestond waarin behoorde te worden voorzien. Maar het schijnt, dat men het voornemen heeft om daaraan te gemoet te komen bij eene wet die in behandeling is, betrekkelijk de organisatie van de grootboeken. Met beseheidenheid gezegd, komt het mij voor, dat het daar minder op zijne plaats zou zijn. Ik zou meenen dat eene wijziging van eene der bepalingen van het Burgerlijk Wetboek hierin verbetering zou aanbrengen. Deskundigen beweren, dat zulks door eene zeer eenvoudige verandering van de

tweede alinea van art. 484 van dat wetboek tot stand zou zijn te brengen. Ik zal mij niet vermeten dit te beslissen; maar ik bepaal mij, de zaak aan den Minister van Justitie in ernstige overweging te geven. Misschien zal men er bezwaar in vinden, om tot eene dergelijke broksgewijze verandering over te gaan; maar men zal mij toch wel willen toegeven, dat men daartoe mag en moet overgaan, wanneer het misbruik evident is; en dan meen ik ook nog er op te mogen wijzen, dat eene dergelijke gedeeltelijke verandering van het Burgerlijk Wetboek reeds vroeger heeft plaats gehad. Ik doel, Mijne Heeren, op de bekende wet van 1843 ten aanzien van de scheiding waarbij minderjarigen betrokken zijn, door welke een gebrek, dat bestond, op eene zeer geschikte wijze is verbeterd. Toen de zaak in de Tweede Kamer behandeld werd, is door een der leden een en ander bezwaar daartegen in het midden gebragt; bezwaren die, mijns inziens, weinig behoeven te wegen. Dat het misbruik niet zeer uitgestrekt is, dat het zich bepaalt tot de hoofdstad, ligt eenigermate in den aard der zaak. Maar wanneer het waar is, dat het misbruik bestaat; wanneer het waar is dat er op die wijze een gebrek aan waarborg is voor de belangen der minderjarigen, dan zal men mij ook toegeven, dat daarin behoort te worden voorzien; terwijl, wanneer het denkbeeld, dat door sommigen voorgestaan wordt, om eene kleine verandering in het door mij genoemde wets-artikel te brengen, kan worden aangenomen, dan ook de reden niet kan gelden, dat hierdoor meerdere moeite en kosten zou worden veroorzaakt.

Ik neem daarom — ik zeg het met bescheidenheid — de vrijheid, het onderwerp in de aandacht van den Minister van Justitie aan te bevelen.

De heer **de Jonge van Ellemeet.** [*Deze rede zal later worden medegedeeld.*]

De heer **Minister van Justitie.** [*Deze rede zal later worden medegedeeld.*]

De heer **Minister van Financien**: Ik wensehte, Mijne Heeren, nog eene korte aanmerking te voegen bij hetgeen door mijn geachten ambtgenoot is gezegd, in antwoord op de bedenkingen door twee leden dezer Vergadering in het midden gebragt ten aanzien van de traetements-betaling van de ambtenaren der regterlijke magt. Zoo ik hunne rede wel begrepen heb, dan hebben zij tegenover elkander gesteld de ambtenaren van de regterlijke magt en die der belastingen. Ik geloof dat zij daarin gedwaald hebben. Volgens een besluit van 1814 of 1815 worden *alle* tractementen betaald, aan te vangen met het quartaal, volgende op dat waarin de benoeming invalt; en wordt het sterfquartaal dan ook ten volle aan de erfgenamen uitbetaald. Aan dien regel zijn de ambtenaren der regterlijke magt onderworpen, niettegenstaande hunne tractementen door de *wet*, en niet bij Koninklijk besluit zijn geregeld.

Om deze reden nu, dat is omdat de tractementen dier ambtenaren niet bij besluit maar bij de wet zijn geregeld, heeft de Algemeene Rekenkamer omtrent de tegenwoordige wijze van betaling eenig bezwaar gemaakt, meenende dat deze ambtenaren van het oogenblik van de aanvaarding hunner bediening af aanspraak op hun tractement zouden kunnen maken; zoodat, werd het sterfquartaal aan de erfgenamen van den vorigen titularis betaald, de schatkist over hetzelfde quartaal twee maal tractement zou moeten voldoen. Ik meen hier alleen te moeten opmerken, dat de ambtenaren der regterlijke magt in geen exceptionelen toestand verkeeren, maar dat zij slechts zijn onderworpen aan den algemeenen regel die voor alle ambtenaren geldt, en welks toepassing tot hiertoe ook voor de regterlijke magt geen bezwaar heeft opgeleverd.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wets-ontwerp met algemeene stemmen *aangenomen*

Beraadslaging over hoofdstuk V (*Departement van Binnenlandsche Zaken*).

De heer **van Andringa de Kempenaer**: Bij de behandeling der begrooting voor 1852, heb ik aandachtig het hoofdstuk der begrooting van Binnenlandsche Zaken, hetwelk eene zoo voorname rol in onze staatshuishouding speelt, nagegaan. Bij die gelegenheid heb ik mij eenige opmerking veroorloofd, en thans bespeur ik dat dezelfde strekking, die ik toen heb bestreden, bij voortduring in onze staatsbegrooting en evenzeer bij dit departement als bij sommige andere departementen heerseht; de strekking namelijk om gestadig aan de uitgaven te verhoogen. Ik zal mij van bijzonderheden onthouden; ik wil het aan de wijsheid van den Minister hebben overgelaten in hoeverre het noodzakelijke, nuttige of zelfs aangename op dit hoofdstuk te vinden is.

Eene andere aanmerking echter geldt de geheele staatsbegrooting; zij betreft de lijst der pensioenen en waehtgelden die, mijns eraehtens, op eene onrustbarende wijze wordt opgedreven. Wanneer ik de sommen naga, die voor de instandhouding van ons staatsbestuur worden vereiseht, en wanneer ik daarvan aftrek het aanzienlijk bedrag, dat wij als rente van schuld moeten betalen, dan vind ik dat bijna het negende deel van hetgeen dan overblijft voor de huishouding van den Staat, daaronder begrepen de verdediging van het land en van den eigendom, besteed wordt aan rust- en waehtgelden; dit is te veel.

Eene derde aanmerking geldt meer het Departement van Binnenlandsehe Zaken in het bijzonder. Ik hoop dat de Minister mij ten goede zal houden dat ik dit jaar daar weder op terugkom, maar tevens hoop ik, dat het de laatste maal zal wezen, dat ik gedwongen word er op terug te komen, en jaar op jaar zulk een belangrijk punt vruchteloos zal behoeven ter sprake te brengen. De Grondwet eiseht, dat ieder ingezeten het zijne bijdrage tot bescherming van den vaderlandsehen bodem. Art. 181 van de Grondwet sehrijft voor, dat, bij gebrek aan een genoegzaam aantal vrijwilligers om dien grond te verdedigen, *de militie voltallig worde gemaakt door loting uit ingezetenen, die op den 1sten Januarij hun twintigste jaar zijn ingetreden.* Dit is de bepaling van de Grondwet waaronder wij leven. Ik ontveins niet, dat eene geheele herziening van de wet op de nationale militie een werk is van uitgebreiden aard, maar ik wanhoop niet, dat, na zooveel jaren waehtens, de jongelingsehap, die het regt heeft te worden ingesehreven op haar twintigste jaar, niet, tegen de letter der Grondwet in, een jaar vroeger aan hare beroepsbezigheden en huisgezin zal onttrokken worden.

Is eene geheel nieuwe wet op de militie zoo moeijelijk en uitgebreid, dan zijn immers de wetten van 1817 en 1820 daar, om het spoor te geven, ten einde de leemten, die daarin zijn opgemerkt, te verbeteren? Is die werkzaamheid zoo groot, zoo veelomvattend, dan zijn er immers nog bekwame mannen die den Minister volgaarne daartoe zullen ter zijde staan? Zijn de bezwaren aan eene volledige wet verbonden zoo overwegend groot, dan kan men toch, door eene partiele wet, trachten de Grondwet *zooveel mogelijk* na te leven, opdat het onregt, tegen de letter der Grondwet in gepleegd, ophoude. Het antwoord op de vragen deswege in het verslag gedaan, heeft mij niet bevredigd. Met bescheidenheid rigt ik daarom thans de vraag tot den Minister, of bij de menigvuldige werkzaamheden, waarmede het Departement van Binnenlandsehe Zaken overkropt is, het niet mogelijk zou zijn daarin, al was het bij wijze van overgangs-maatregel, te voorzien.

Het zoude mij aangenaam zijn, Mijne Heeren, daarvan uit den mond van den Minister de verzekering te hooren, opdat ik gevrijwaard worde een volgend jaar op dezelfde zaak terug te komen.

De heer **d'Ablaing van Giessenburg**: In de memorie van antwoord door den Minister van Binnenlandsehe Zaken aan deze Kamer gegeven, komt in § 22 voor: » Ook eene herziening der wet op de sehutterijen is noodig, en zal die der militiewet dadelijk moeten volgen." Maar in de memorie van beantwoording, gegeven aan de Tweede Kamer, zegt de Minister van Binnenlandsehe Zaken: dat in dit zittingjaar niet mag gerekend worden op het tot stand brengen van eene algemeene herziening der wetgeving op de nationale militie en schutterijen.

In December 1851 heb ik in deze Vergadering beweerd, dat onze strijdkraehten bij een onverhoedsehen aanval of bij politieke verwikkelingen, niet waren in verhouding van onze behoeften om den vaderlandsehen bodem met nadruk en goed gevolg te kunnen verdedigen. En nog, Mijne Heeren, is dit mijne gemoedelijke overtuiging. Onze strijdkraehten bestaan in het staande leger, de marine en de schutterijen. Ik zal mijne beschouwing bepalen tot deze laatste. De wet van April 1827 regelt de schutterijen, maar die wet is, mijns inziens, hoogst gebrekkig; zij bepaalt de schutterlijke dienstpligtigheid op 10 jaren voor hen, die het lot daartoe zal aanwijzen, als: vijf jaren actief en vijf jaren in reserve. De schutterijen zijn verdeeld in dienstdoende en rustende. De dienstdoende schutterijen worden gewapend en gekleed, voor zoover de manschappen tot de active behooren; de kleeding geschiedt voor de onvermogenden ten koste der gemeenten; in de wapening wordt door het Rijk voorzien en de oefening voor de ondergeschikten wordt bepaald op twee uren van veertien tot veertien dagen gedurende de zomermaanden. Ik vraag aan ieder deskundige, of een soldaat, op deze wijze geoefend, kan geacht worden bruikbaar te zijn?

De tucht, voor zoover die in vredestijd bij de wet nog bepaald wordt omsehreven, stelt den bevelhebber bloot aan de grootste vergrijpen van insubordinatie, zonder dat hij de magt heeft die dadelijk te straffen, dewijl hij de uitspraak moet overlaten aan den schuttersraad. Wanneer men nu bedenkt, dat de dienstdoende schutterijen niet alléen aanvallen van buiten komende

moeten helpen afweren, maar ook mocten dienen tot handhaving van binnenlandsche rust; wanneer men daarbij bedenkt, dat, doordien de nommerverwisseling wordt geduld, daardoor gedeeltelijk het minst beschaafde deel der maatschappij in de steden de wapenen in handen heeft, dan geloof ik, dat men de tucht, zoo als die thans is geregeld, mag beschouwen als onvoldoende en als, bij voorkomende gelegenheid, de schromelijkste gevolgen te kunnen hebben. En nu de rustende schutterij: deze bestaat slechts op papier, maar er is bij haar geen oefening, geen kleeding, geen wapening; de chefs kennen hunne onderhebbende officieren slechts bij naam, de officieren kennen hunne manschappen volstrekt niet. Hieruit volgt dat de kapiteins, die volgens de wet — wanneer die ten minste overal wordt nageleefd; ik zeg *nageleefd*, hetgeen niet ik, maar wel de Minister van Binnenlandsche Zaken kan beoordeelen, — dat de kapiteins, zeg ik, die volgens de wet verpligt zijn de aanvulling van de kaders der onderofficieren voor te dragen, niet in staat zijn dit behoorlijk te doen. Ik houd mij overtuigd, dat bij bijna alle bataillons rustende schutterij zich geen twee officieren en geen vier onder-officieren of korporaals bevinden, in staat om de schutters in de soldatenschool te oefenen, veel minder in de pelotons- of bataillons-school.

Intusschen zullen, in geval van onverhoedsche verwikkeling of aanval, de schutters dadelijk gemobiliseerd moeten worden, ten einde het leger te ondersteunen. Na aftrek van den tweeden ban, zou men eene massa van 45,000 schutters de wapenen in de hand geven, zonder dat zij die weten te gebruiken. Men zal mij welligt tegenwerpen hetgeen in 1830 en 1831 is gebeurd, en dat toen, onder diezelfde wet van 1827, de schutterijen goede diensten hebben bewezen; maar de omstandigheden van dien tijd verschillen van hetgeen waarschijnlijk thans bij eene aanranding van onze onafhankelijkheid zou plaats grijpen.

Door het oproer in België was, vooreerst, de geestdrift in de noordelijke gewesten ten top gestegen; honderden, ja, duizenden jongelieden uit de eerste standen der maatschappij trokken met den ransel op den rug naar de grenzen, onderwierpen zich aan de strengste krijgstucht, verduurden alle vermoeijenissen en gevaren aan den krijgsmansstand verbonden en verwierven zich door hunne geestdrift alle aanspraak op de dankbaarheid des Vaderlands.

Ten tweede: bij de schutterijen had men toen de lotelingen, die hun diensttijd bij het leger hadden volbragt en dus destijds een jaar onder de wapenen gestaan hadden en vervolgens telken jare in de wapenen geoefend waren. Thans staan de lotelingen drie maanden bij de corpsen en worden zij de volgende jaren niet opgeroepen, zoodat dusdanige ontslagen miliciens niet beter zijn te achten dan ongeoefende schutters. Destijds kon men bij het brengen van het leger op den voet van oorlog beschikken over vele officieren van de ontbonden Belgische afdeelingen; thans zou het leger eenige honderden officieren behoeven. En hoe was de toestand van den vijand, dien wij toen te bestrijden hadden, nadat ons negen maanden tijds was gegund geworden om ons te oefenen en uit te rusten?

Ik heb gedurende een lange reeks van jaren den schuttersrok gedragen en tijd gehad te beseffen en te overwegen welke de bepalingen zijn, die bij de thans bestaande wet op de schutterijen gelden, te beseffen en te overwegen wat de schutterijen konden zijn, welke kracht zij aan de verdediging van het Vaderland konden bijdragen, indien zij behoorlijk waren ingerigt en bij tijds waren geoefend. De Ministers hebben in hunne redevoeringen blijken gegeven dat zij geen dreigende wolken aan den staatkundigen horizon zagen, maar de niet ingewijde, oordeelende naar hetgeen in naburige landen gesehiedt, kan die gerustheid niet deelen en zich niet voorstellen dat die krijgstoerustingen, daar de kosten daarvan toch zoo hoog zijn, blootelijk uit fanfaronnade zouden geschieden.

Dit zijn de redenen, die bij mij hebben gewogen om mij te wenden tot den Minister van Binnenlandsche Zaken, en bij hem aan te dringen niet langer te toeven eene deugdelijke wet op de militie en schutterijen voor te dragen, en daardoor, het zij met bescheidenheid gezegd, zijne verpligting te vervullen en het zijne bij te dragen ter voorkoming dat het Vaderland in een weerloozen toestand door de gebeurtenissen worde overrompeld.

Ten aanzien van art. 23 dezer begrooting heeft de Minister zich dusdanig uitgedrukt: » de uitoefening van de veeartsenijkunst bij de wet te regelen, schijnt ook aan het Gouvernement behoefte".

In December 1851 heeft de Minister van Binnenlandsche Zaken de voordragt cener wet toegezegd waarbij bepaald zoude worden de verpligting voor niet-gegradueerde veeartsen, om zich binnen twee jaren aan een examen te onderwerpen, bij gebreke waarvan of bij niet-voldoening aan welk examen, hun de uitoefening der veeartsenijkunst zou worden ontzegd. In het belang van onzen schoonen veestapel, die in het jaar 1851, volgens de statistiek van den Minister van Finantien, eene waarde van meer dan 24 millioen gulden tot uitvoer aan den handel heeft geleverd, is zoodanige wet eene dringende behoefte en zonder zoodanige wet zal de zoo noodige Veeartsenijschool wegkwijnen, daar de ouders hunne kinderen geene wetenschappelijke opleiding tot veeartsen zullen laten geven, zoolang hun blijkt dat de empirici niet worden geweerd.

Het is mij aangenaam der Regering bij deze gelegenheid mijnen dank te betuigen voor de instelling der commissie van onderzoek voor de wijze van inenting der longziekte door Willems voorgestaan, en de opofferingen, die de Staat zich getroost om dat onderzoek zoo volledig mogelijk te doen plaats hebben in het welbegrepen belang van onzen veestapel. Ik heb als voorstander van den landbouw deze proefnemingen nagegaan en de wijze, waarop zij door de bekwame mannen van de Vecartsenijschool en anderen, voormalige leerlingen van die school, in hun vak op den voorgrond staande, worden genomen; en zij doen de hoop geboren worden, dat die ontdekking leiden zal om de longziekte te beperken, wanneer de inenting algemeener wordt, waartoe mogelijk eene wet op het zieke en besmette vee dienstig zou kunnen gemaakt worden.

De heer **van Beeck Vollenhoven**: Ik schrijf het toe, Mijne Heeren, welligt aan eene te letterlijke opvatting van eene min juiste uitdrukking in ons verslag, dat wij van de Regering geen antwoord gekregen hebben omtrent eene aangelegenheid, die ik geloof dat van zeer veel belang is. In § 23 van ons Verslag wordt gezegd: » Desgelijks werd de wettelijke regeling der medische politie" — maar nu volgt het woord »*inzonderheid* — ook met betrekking tot de veeartsenijkunde, aan de zorg der Regering aanbevolen." De Regering heeft zich dus in haar antwoord ook bepaald tot de toezegging van eene wet, regelende de uitoefening der veeartsenijkunde. Maar, Mijne Heeren, ik geloof, dat zoo dit ook al noodzakelijk is (en de vorige spreker heeft u gewezen op het geldelijk belang van ons Vaderland dat daarbij betrokken is), het nog van veel meer belang is eene wettelijke regeling van de geneeskundige staatsregeling hier te lande voor de ingezetenen zelven tot stand te brengen.

Toen ik in 1847 de begrooting van 1848 en 1849 te behandelen had, heb ik in de andere Kamer daarop ten sterkste aangedrongen. In het toen uitgebragte verslag werd onder anderen aan den Minister van Binnenlandsche Zaken verweten; dat het bij zijn Departement aan voortvarendheid ontbrak, en dat dit waarsehijnlijk moest toegeschreven worden aan de mindere geschiktheid der ambtenaren. Dit werd door de Regering bestreden, misschien te regt. Ik zal niet aan dit Ministerie, en vooral niet aan het tegenwoordig hoofd van dit departement, het verwijt doen, dat er geene voortvarendheid bij hem bestaat; maar ik geloof — even als ik toen betoogd heb, dat er te twijfelen viel aan de geschiktheid en voortvarendheid der ambtenaren bij dat departement — dit nu nog te mogen doen ten opzigte van deze aangelegenheid. Juist dezelfde toestand van 1847 bestaat op dit oogenblik nog en wel onder veel gunstiger omstandigheden. Ik heb toen gezegd, dat ik het verwaarloozen der tot-stand-brenging eener genecskundige staatsregeling den Minister niet wijten zou, omdat het een speeiaal onderwerp regardeerde, waarvan ik bij den Minister geene persoonlijke kennis kon eischen; ik zal dit evenmin bij het tegenwoordig hoofd van dit departement doen: het is een zoo bijzonder onderwerp, dat daartoe speciale personen gebezigd moeten worden. De ambtsvoorganger van den tegenwoordigen Minister van Binnenlandsche Zaken heeft eene Staats-commissie ingesteld; die Staats-commissie heeft haar rapport uitgebragt; daarbij worden verschillende ontwerpen van wet, regelende de geneeskundige staatsregeling, voorgedragen, met memorien van toelichting. Ik ben niet geroepen, de waarde daarvan alhier te betoogen; ik wil zelfs erkennen, dat er onderscheidene bepalingen in voorkomen, waaraan ik mijn zegel niet zou wenschen te hechten. Ik constateer slechts dat de bouwstoffen nu sedert lang bij het Ministerie berusten. Maar, Mijne Heeren, wanneer men in het u allen medegedeeld rapport, uitgebragt door de Nederlandsche Maatschappij tot bevordering der Geneeskunde hier te lande, leest, dat die maatschappij, zamengesteld uit een derde gedeelte der geneeskundigen in dit Rijk, in het algemeen hare goedkeuring hecht aan het rapport van de Staatscommissie en aan de voorgedragen wets-ontwerpen, dan heeft de Regering, dunkt mij, allezins eene morele zekerheid voor zieh, dat daarin veel goeds ligt opgesloten en dat daarvan veel bruikbaar is.

Intusschen is aan deze zaak — ik geloof dit wederom te moeten wijten aan de ambtenaren die met dat gedeelte van veelomvattende werkzaamheden van het Departement van Binnenlandsche Zaken zijn belast — geen gevolg gegeven. Het doet mij leed, hierop bij dezen Minister evenzeer te moeten aandringen, maar waarlijk, al te waar zijn de woorden waarmede die maatschappij haar rapport eindigt: » dat de tegenwoordige toestand der geneeskundige staatsregeling ten onzent, eene oneere voor het Land, en in volslagen strijd is met het belang van Staat, burgerij en wetenschap." Mijne Heeren, gij hebt onlangs kunnen lezen het berigt, dat in

eene gemeente in Noordbrabant, waar een brand was uitgebarsten, een arme krankzinnige is verbrand, omdat hij aan een keten was gebonden. Moest dit in ons Land, in onzen tijd kunnen gebeuren? Bestond hier eene goede geneeskundige wet, die ook de verpligtingen der geneeskunst-oefenaren behoorlijk omschreef, dan zou zoo iets niet ligt plaats kunnen hebben. Want, aangenomen dat de burgemeester belast is te waken dat men geene krankzinnigen bij particulieren opgesloten houde, doch zulks om redenen die ik niet onderzoeken wil door de vingers gezien had, dan had de geneeskundige ten minste toegezien, dat geen krankzinnige aan eene keten wierd gebonden. Hij zou voorzeker den burgemeester attent hebben gemaakt op de gevolgen die daaruit konden onstaan.

Ik vraag nu of het niet met regt gezegd wordt wat ik u heb voorgelezen uit dat verslag, en of ik niet ten ernstigste mag aandringen om te dien aanzien eene toezegging te ontvangen, dat, hoezeer bij het Departement van Binnenlandsche Zaken veel werk is, spoedig in dit onderwerp zal worden voorzien.

De heer **van Dam van Isselt**: Ik heb niet het woord gevraagd, om te spreken over de herziening der wet op de militie en de schutterijen. Dit is reeds door den eersten spreker krachtig en doelmatig geschied. Ik ben bekend met al de moeijelijkheden die aan de herziening van zulke wetten eigen zijn. Ik heb de eer gehad eenige jaren geleden te behooren tot de commissie van herziening dier beide wetten. Maar met leedwezen moet ik zeggen, dat de leden daarvan geen ander resultaat van hunnen arbeid hebben gezien dan eene met vele schriften gevulde portefeuille. Ik wil dit nog bij het gesprokene voegen dat, bestaat eene commissie die zoodanige wetten moet herzien, grootendeels uit mannen, die de verpligting van iederen Nederlander om de wapens voor het land te dragen, met kracht willen zien toegepast op de schutterijen, dan is er van eene herziening dier wetten niet veel te verwachten. In den tegenwoordigen tijd toch zijn onze schutterijen, de kracht en de spil onzer verdediging, in een ongunstigen toestand. Ik zal over dit punt niet verder uitweiden, daar ik anders in eene herhaling zou vervallen van hetgeen de geachte spreker uit Utrecht reeds heeft in het midden gebragt.

Ik heb voornamelijk het woord gevraagd, om mijn leedwezen te betuigen over het antwoord der Regering op onze aanmerkingen betreffende de XIde afdeeling, de premien der zeevisscherijen. Sommige leden hebben bij het verslag den wensch te kennen gegeven, dat de Regering niet voort zou gaan met de vermindering van die aan de zeevisscherijen te verleenen premien, alvorens daaromtrent een naauwkeurig onderzoek te hebben ingesteld. Aan de Tweede Kamer was een voorstel gedaan tot het houden eener enquête. Dat voorstel is ingetrokken, en ik meen, uit aanmerking van de omstandigheid, dat door den Minister van Binnenlandsche Zaken de belofte was gegeven, dat dit punt met naauwkeurigheid zou worden onderzoeht, en dat dus eene enquête van de zijde van de Kamer onnoodig werd. Intusschen wordt bij de memorie van beantwoording op ons verslag gezegd, dat men met het inhouden van die premien zal voortgaan, omdat zulks noodig is, daar de belanghebbenden alsdan met eigen kraehten tot de opbeuring der visscherijen zullen medewerken, en daardoor de herziening der wetgeving zeer zal bevorderd worden. Ik ben, Mijne Heeren, volkomen overtuigd van de waarheid, dat het strijdig is met de beginselen der staathuishoudkunde, om door premien, zoo als zulks, helaas! in vroegere jaren het geval is geweest, fabrieken hier daar te stellen, die niet inheemsch waren, en bij ons geen wortel konden schieten. Tonnen schats zijn op die wijze verspild uit het fonds van nijverheid, om dergelijke fabrieken op te rigten, die uit den aard der zaak niet met het buitenland konden concurreren. Maar geheel anders, Mijne Heeren, is het met onze zeevisscherijen. Ik houd de proefneming voor gevaarlijk en voor hoogst gewaagd. Men kan in zeer weinige jaren een bekwamen metselaar, timmerman of smid vormen, maar wanneer, ten gevolge van het afschaffen der premien, onze zeedorpen in verval mogten geraken, wanneer onze zee-visscherijen er niet mogten zijn, dan is het niet zoo gemakkelijk om visschers te vinden. Nu vergezellen reeds de knapen van 10 en 12 jaren, hunne vaders op zeetogten, en leeren, nog kinderen zijnde, zich aan de gevaren van het zeeleven gewennen. Wanneer echter eenmaal dat ras van zeelieden zal zijn uitgestorven, en men te laat zal hebben ingezien dat men zich heeft vergist, en alsdan premien zal willen geven om de visschers op nieuw aan te moedigen, dan zal daartoe misschien geld voorhanden zijn, maar de vissehers zullen ontbreken. Ik neem dus de vrijheid, — zonder met den Minister te twisten over het punt van de staathuishoudkunde, omdat ik hem gaarne toegeef dat in het algemeen het geven van premien tot aanwakkering van nijverheid onstaatkundig is — hem te verzoeken met aandacht en ernst dit onderwerp te onderzoeken. Men zou zich toch te laat beklagen, indien men door te hebben toegegeven aan de beginselen van de staathuishoudkunde, een tak van nijverheid in ons land, zoodanig zou hebben laten verkwijnen, dat het veel moeite en inspanning kosten, ja dat het misschien onmogelijk wezen zou om dien weder op te beuren.

Ik herhaal de woorden die ik heden morgen reeds heb gesproken: ik hoop namelijk dat de stem die hier uitgaat, ook bij de Regering weêrklank zal mogen vinden, daar het hier betreft een zoo hoogst gewigtig onderwerp als voor mij de zeevisscherij is.

De heer **Minister van Binnenlandsche Zaken.** [*Deze rede zal later worden medegedeeld.* III.]

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wets-ontwerp met algemeene stemmen *aangenomen.*

De heer **van Eijsinga**: Ik heb het woord gevraagd om eene motie van orde voor te stellen, namelijk om de beraadslagingen thans te sluiten en ze te verdagen tot morgen ochtend. Wordt die motie niet aangenomen, dan vraag ik het woord over het VIde hoofdstuk der begrooting.

De motie van orde met 23 tegen 14 stemmen *aangenomen. Tegen*, de heeren: Beerenbroek, van Wessem, d'Ablaing van Giessenburg, van Sasse van Ysselt, de Sitter, Boxman, Insinger, Bosch van Drakestein, van Roijen, Cremers, Borski, de Villers de Pité, van Andringa de Kempenaer en van Nispen van Pannerden.

De vergadering wordt gescheiden.

ZITTING VAN DEN 22STEN DECEMBER.

aan de Eerste Kamer kan worden medegedeeld. Intusschen ben ik, naar aanleiding van hetgeen door den afgevaardigde uit Zuidholland is aangevoerd, zoo vrij ook thans te verwijzen naar hetgeen ik reeds in mijn antwoord op het verslag van de Commissie van Rapporteurs heb gezegd, dat er namelijk geen vrees behoeft te bestaan dat nadere concessien van gelijken aard op minder voordeelige voorwaarden zullen worden uitgegeven. Het doet mij leed hierbij te moeten voegen, dat tot dusverre, ofschoon van verschillende zijden inlichtingen zijn gevraagd en zelfs aanzoek tot het verkrijgen van concessien is gedaan, voor zooveel mij althans bekend is, geene tweede overeenkomst van dien aard is gesloten. De gelegenheid daartoe bestaat evenwel ruimschoots.

De spreker uit Zuidholland heeft zoo even gevraagd, of het geheele eiland Billiton in eens bepaaldelijk aan de concessionarissen was afgestaan: dit is eehter het geval niet. Het eiland Billiton is niet in deszelfs geheele uitgestrektheid ter beschikking van de concessionarissen gesteld, maar wel is hun de toezegging gedaan, dat op die punten, waar zij verlangden eene exploitatie te beginnen, het terrein, in overleg met de ondernemers, van gouvernementswege zal worden bepaald en aangewezen, zoo als dan ook werkelijk reeds eene aanwijzing is gesehied, en de eerste ontginning ook daadwerkelijk is tot stand gekomen.

Op de tweede, door denzelfden spreker gedane vraag kan ik antwoorden, dat de concessie is verleend tot exploitatie van *alle* delfstoffen van welken aard ook, zoomede tot het in cultuur brengen van onbebouwde gronden op het eiland Billiton. Het Gouvernement heeft de zich voordoende gelegenheid of althans mogelijkheid, om dit nog bijkans onbebouwde eiland tot meer ontwikkeling te brengen, gaarne aangegrepen in de hoop dat de inheemsche bevolking, die gedeeltelijk zich aan den zeeroof overgaf, daardoor tot den landbouw en anderen gezetten arbeid zal worden gebragt, zoo als daarin dan ook aanvankelijk reeds is geslaagd.

In de derde plaats is de vraag geopperd, of er geene nadeelige concurrentie zou ontstaan tusschen de ontginning der Billitonsche tinmijnen en de exploitatie op Banka. De geachte spreker uit Zuidholland vreest zulks, doch ik kan die vrees niet deelen; immers wordt niet alleen op Billiton en Banka tin gevonden en tinmijnen geëxploiteerd. Een monopolie van dit artikel ten behoeve van Neêrlandsch Indie, zoo als het verlangen van den geachten spreker schijnt te zijn, is dus onbereikbaar; op vele versehillende plaatsen van den Indischen Archipel is tin aanwezig, en wordt dit artikel sedert lang aan vreemde markten gevonden; dit heeft de exploitatie van Banka niet verhinderd noch benadeeld; integendeel zijn daaraan ruime voordeelen verbonden, en ik kan niet denken, dat die eenigermate worden bedreigd of zullen verminderen door de ontginning van Billiton. Wel heeft de spreker beweerd dat de kosten voor de ondernemers op Billiton geringer zouden zijn, maar ik besef niet waarop die stelling is gegrond. De kosten van den mijnbouw op Billiton zullen toch waarschijnlijk niet minder bedragen dan op Banka, en vermits het Gouvernement schadeloos moet worden gesteld voor de meerdere uitgaven tot bescherming als anderzins ten behoeve van de concessionarissen gedaan, en bovendien een tiende gedeelte zal genieten van de zuivere winst der onderneming, kan ik ook niet inzien, dat het belang der ondernemers zou medebrengen, om het tin tot lageren prijs dan het Gouvernement aan de markt te brengen; bovendien is ook gezorgd, dat, met uitzondering van eene zekere hoeveelheid, die ter voorziening in de geldelijke behoeften der ondernemers in Indie, regtstreeks *door hen* kan worden verkocht, het tin van Billiton herkomstig gezamenlijk met het gouvernements-tin zal worden verkocht, zoodat ook van dien kant geen vrees behoeft te bestaan, dat aan de gouvernements-belangen nadeel zou worden toegebragt.

De afgevaardigde uit Zuidholland heeft ook gesproken van het wenschelijke, om op Java, door de verbetering der communicatiemiddelen, door het aanleggen van wegen en kanalen den rijstbouw te bevorderen en het verschil in den prijs, dat tusschen sommige residentien bestaat, zooveel mogelijk weg te nemen. Het is mij aangenaam hem te kunnen verzekeren, dat op dit onderwerp de aandacht van het Indisch Bestuur bepaaldelijk gevestigd is, en dat veel, zeer veel gedaan wordt om het gemakkelijke en spoedige vervoer der produeten te bevorderen, terwijl ook door den aanleg en de verbetering van waterleidingen en andere werken de besproeijing der velden wordt bevorderd en uitgebreid.

Dezelfde geachte afgevaardigde heeft ook nog gewezen op de wenschelijkheid van een spoedig herstel van het Indisch muntwezen. Ik geloof dat allen, die van verre of van nabij eenigermate met de Indische belangen bekend zijn, dien wensch zullen deelen. Ook bij mij weegt dit zwaar, en ik zal dan ook niet in gebreke blijven, om zeer spoedig nadere voorstellen dat gewigtig onderwerp betreffende, gereed te maken en in te dienen.

Hetgeen in de laatste plaats door den geachten spreker is aangevoerd, betreffende de wijze waarop en den maatstaf naar welken de tegenwoordige Indische betaalmiddelen door andere dienen te worden vervangen, vermeen ik dat later bij eene meer gepaste gelegenheid dan thans, zal kunnen worden gehandeld.

Ik zal dan ook thans niet meer van uwe aandacht vergen, Mijne Heeren, ook omdat de tijd ten einde spoedt, die gewoonlijk aan uwe zittingen wordt besteed. Ik eindig met de verklaring, dat het niet van mij zal afhangen, om het Indisch muntwezen, dat zoo dringend verbetering en herstel behoeft, te doen worden, wat het moet worden en wat het zijn kan.

De heer **van Rijckevorsel**: Ik heb het woord gevraagd in de eerste plaats om den heer Minister dank te zeggen voor de mededeelingen en antwoorden, door hem ook aan mij gegeven; maar in de tweede plaats om te doen opmerken dat een paar deelen van mijne rede minder juist door den Minister schijnen te zijn opgevat.

Ik heb niet gesproken van de kosten van exploitatie, ik heb niet gezegd — want ik had er geen grond voor — dat de kosten van exploitatie op Billiton minder zouden zijn dan die op Banka; ik heb alleen gezegd, dat de Staat nu had eene winst van circa 100 per cent op het tin, dat geleverd werd aan den Staat door de mijnwerken op Banka; terwijl de concessionarissen op Billiton slechts 10 per cent zullen hebben te geven aan den Staat en dus lager zullen kunnen verkoopen en nog eene schoone winst zullen over hebben. Dit heb ik alleen gezegd.

Met genoegen heb ik den Minister hooren zeggen dat der Eerste Kamer mededeeling zal worden gedaan van de verleende acte van concessie. In het algemeen belang wensch ik dat die zal openbaar worden gemaakt. Ik heb gesproken van eene plaatsing daarvan in het *Staatsblad*, in de veronderstelling, ontleend aan het antwoord der Regering, dat die Indische concessie bij een Koninklijk besluit was goedgekeurd, en hieromtrent dan dezelfde wijze van publieiteit zou kunnen gevolgd worden als ten aanzien van tractaten met vreemde mogendheden gesloten menigwerf geschiedt. Maar wil de Minister de plaatsing in de *Staats-courant*, het is mij volmaakt onverschillig; mij is het alleen te doen om daaraan een legale publiciteit te doen geven. Deze publiciteit is in het algemeen belang wenschelijk, zij is ook wenschelijk in het belang der ontginningen zelve, want de gegadigden zullen daardoor beter hunne regten en verpligtingen leeren kennen, en daardoor weten in hoeverre zij, na de gegeven concessie, nog aanspraak kunnen maken op de exploitatie van een ander gedeelte van het eiland Billiton. Het is om die reden dat ik gewenscht heb dat deze concessie niet alleen aan de Eerste Kamer zou worden medegedeeld, maar dat daaraan eene algemeene publieiteit mogt worden gegeven.

De heer **van Nispen van Pannerden**: Met belangstelling heb ik de rede van den Minister van Kolonien aangehoord, en met genoegen de toezegging dat de wet regelende het beheer en de verantwoording der koloniale geldmiddelen spoedig aan de wetgevende magt zal worden voorgedragen, spoediger dan die Minister aanvankelijk gedacht had te kunnen doen. Met nog meer genoegen heb ik vernomen dat daarbij zoodanige regeling zal worden voorgedragen dat de koloniale geldmiddelen niet langer zullen worden onttrokken aan het toezigt der wetgevende magt. De billijkheid vordert van de Regering op dit oogenblik niet alles te vragen wat men wel verlangt. Na de door de Regering gegeven toezegging maak ik geene zwarigheid om mijne stem voor dit hoofdstuk der staatsbegrooting uit te brengen.

De heer **Minister van Kolonien**: Ik heb alleen het woord gevraagd, Mijnheer de Voorzitter, om iedere aanleiding tot misverstand te voorkomen. Ik heb den laatsten spreker niet geheel kunnen volgen, en acht het dus niet overbodig te herhalen, dat ik ten aanzien van de wet tot regeling der wijze van beheer en verantwoording der koloniale geldmiddelen heb gezegd, mij te zullen beijveren die zoodra mogelijk aan de Staten-Generaal voor te leggen, en dat ik vertrouw dat de wijze, waarop daarbij gevolg zal worden gegeven aan hetgeen de Grondwet voorschrijft, dan ook aan dien geachten spreker voldoende zal voorkomen.

Omtrent hetgeen door den afgevaardigde uit Zuidholland, den heer van Rijckevorsel, is aangevoerd, zal ik alleen herinneren reeds gezegd te hebben, dat de exploitatie op Billiton wel niet minder kostbaar zal zijn dan die op Banka. Wanneer hij meent dat de particuliere onderneming zich met minder prijzen zal vergenoegen en dus *onder* de marktprijzen zou kunnen verkoopen, moet ik hem doen opmerken, dat hetzelfde kan gebeuren met het Malakka-tin en de andere soorten, die in den Indischen Archipel en ook elders gevonden worden.

Ik kan echter niet inzien, dat het belang der ondernemers dit zou medebrengen, en bovendien wijs ik nogmaals op de omstandigheid, dat het Gouvernement daartegen zooveel mogelijk heeft willen waken, door te bepalen, dat het tin van Billiton zou worden begrepen in de tinveilingen van het Gouvernement.

Wat betreft de overeenkomst, zoo als die in Indie gesloten en

hier goedgekeurd is, ik herhaal dat ik mij zal beijveren de gelegenheid te vinden, om dat stuk niet *officieus*, maar *officieel* aan de Vertegenwoordiging mede te deelen; die gelegenheid zal dan gewis worden aangegrepen om dat stuk te doen drukken en op die wijze ter algemeene kennisse te brengen.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wets-ontwerp met 36 stemmen tegen 1, die van den heer van Rijckevorsel, *aangenomen.*

Hoofdstuk XII (*Onvoorziene uitgaven*), zonder beraadslaging met algemeéne stemmen *aangenomen.*

Beraadslaging over het wets-ontwerp tot vaststelling der middelen tot dekking der uitgaven voor het dienstjaar 1853.

De heer **van Dam van Isselt**: Het is niet, Mijnheer de President, om te spreken over de wet op de middelen dat ik het woord gevraagd heb, maar tot het doen eener motie van orde. Ik meen wel onderrigt te zijn, dat er meerdere leden zijn met mij, die het woord wenschen te voeren over de wet op de middelen. Ik verbeeld mij, dat het punt, dat ter sprake zal gebragt worden, aanleiding kan geven tot discussie, althans een antwoord moet uitlokken van de zijde van den Minister, dat misschien op zijne beurt weêrspraak kan verwekken. Ik neem dus de vrijheid voor te stellen de beraadslagingen te verdagen, het aan den President overlatende den tijd te bepalen waarop de discussie voortgezet zal worden.

De heer **van Andringa de Kempenaer**: Even begeerig, Mijne Heeren, als velen uwer om huiswaarts te kunnen keeren, moet ik u toch indachtig maken, dat eene gewigtige taak ons hier roept. Zondag-avond werd ons ter hand gesteld het verslag over het belangrijkste wets-ontwerp, hetwelk ons te behandelen stond. Maandag heeft deze Vergadering zich bezig gehouden met een wets-ontwerp, hetwelk belangrijke beginselen voor de toekomst heeft vastgesteld. Gisteren hebben wij de begrooting aanvaard, en heden de behandeling vervolgd. Ik zal ten volgenden jare nimmer mijne toestemming geven tot de behandeling der begrooting, indien althans sedert de laatstgehoudene deliberatie over eenig wets-ontwerp, niet 24 uren verloopen zijn, opdat men zich behoorlijk op die discussie kunne voorbereiden. De leden, die de Commissie van Rapporteurs hebben uitgemaakt, hebben in dit opzigt veel boven de andere leden voor. Ook ik, Mijne Heeren, wensch het woord te voeren over de middelen, en hoe gaarne ik ook de werkzaamheden wil bespoedigen, is het toch raadzaam niet met overijling te werk te gaan, en zoo doende eene nuttige beraadslaging te smoren. Ik zal het voorstel van den geachten afgevaardigde uit Gelderland (den heer van Dam van Isselt) ondersteunen, en het aan den geachten Voorzitter overlaten, een anderen dag voor de beraadslaging voor te stellen.

De heer **van Nispen van Pannerden**: Ik geloof niet, dat het de bedoeling van iemand onzer is om de beraadslagingen te smoren, maar dat op dit oogenblik eenvoudig de vraag is, of het uur reeds zoover is verstreken, dat onze zitting moet worden geëindigd. Het komt mij voor, dat het uur nog niet zoover gevorderd is, dat wij niet nog gevoegelijk de discussie over de wet op de middelen zouden kunnen beginnen. Blijkt dan tijdens die beraadslaging, dat zij zoo lang gerekt moet worden, dat wij haar dezen avond of morgen ochtend moeten voorzetten, daarin is volstrekt geen bezwaar gelegen. Niemand onzer toch zal willen, dat de discussie over dit gewigtig onderwerp gesloten worde, zonder dat er voor alle leden tijd zij geweest om hun gevoelen kenbaar te maken. Maar het is eerst ruim half vier ure, en wij kunnen dus zeer gevoegelijk de beraadslagingen nog voortzetten, en dan nader zien op welk tijdstip zij zullen dienen vervolgd te worden.

De **Voorzitter**: Daar er verschil van gevoelen bestaat over het al dan niet voortzetten der beraadslagingen, zoo zal ik mijn voorstel in omvraag brengen.

Het voorstel van den *Voorzitter* met 28 tegen 9 stemmen *aangenomen.* *Tegen* de heeren: van Heeckeren van Wassenaer, van Foreest, d'Ablaing van Giessenburg, Cost Jordens, van Dam van Isselt, de Jonge van Ellemeet, van Andringa de Kempenaer, van Aylva van Pallandt en de Brauw.

De heer **Cremers**: Voor weinige oogenblikken slechts vraag ik het woord over een ondergeschikt gedeelte van dit hoofdstuk, waarop ik reeds eenmaal de aandacht van den Minister van Finantien heb gevestigd. Het betreft de kleine schipperij, of die schippers die nu eens binnen en dan weder buiten varen, en thans nog het volle bedrag betalen, namelijk èn dat van binnen- èn dat van buitenschippers. De Minister van Finantien heeft vroeger gezegd, dat de klagt dier schippers billijk was, maar dat het beginsel in de patentwet ligt. Die wet had nu eenmaal de binnen- en buitenschipperij als twee afzonderlijke beroepen beschouwd. Ik neem aan dat dit waar is, ik neem aan dat de fout ligt in het beginsel en niet in de uitvoering der wet. Maar in allen gevalle is de billijkheid dier klagt eenmaal erkend en dus behoort de wet in dit opzigt te worden gewijzigd. Ik reken dit van belang niet alleen voor de schipperij, maar ook voor de geheele maatschappij. Voor de schippers, wanneer zij, door een dubbel regt getroffen, belemmerd worden na eene reis op zee eene andere binnengaats te doen. Gaan zij, betalen zij dat dubbel regt, dan volgt daaruit, dat zij die overbodige kosten moeten vinden op de vrachten, hetzij dit kome op de consumenten, die het door hen aangevoerde willen verbruiken, hetzij op diegenen, die dit om andere redenen voor hunne nijverheid noodig hebben. Dat dubbele regt heeft dus nadeeligen invloed op de nijverheid, daar het de productie-kosten vermeerdert. Dit het geval en de klagt erkend zijnde, belet niets de gerezen klagt weg te nemen.

Als er eene fout is in de wet op de middelen, waardoor de schatkist nadeel heeft te lijden, de Minister weet — het is ons nog onlangs gebleken — de middelen te vinden om die fout te herstellen en aan de schatkist te bezorgen wat haar toekomt. Ik geloof, zonder nu de geheele wet op de middelen aan te tasten, dat de Minister op diezelfde wijze moet trachten, ook al is dit ten nadeele der schatkist, eene grief der ingezetenen op te heffen. Voor mij althans is dit van genoeg gewigt, dat eene niet-opheffing van die klagt in het volgend jaar van invloed zou kunnen zijn op de stem, die ik omtrent de geheele wet op de middelen zou uitbrengen.

De heer **van Rijckevorsel**: Een paar woorden slechts, Mijne Heeren. Ik zal thans over ons stelsel van belastingen en over de middelen in het algemeen geenszins uitweiden. Ik heb reeds bij eene vorige gelegenheid mijne zienswijze doen kennen omtrent de belasting op de brandstoffen. Ik wil echter deze gelegenheid niet laten voorbijgaan zonder met een woord te spreken over een middel, dat in de oogen van deze Vergadering in het algemeen en te regt weinig bijval vindt, namelijk de loterij; in de oogen van eenige leden, omdat het is een weinig kiesch, ja een onzedelijk middel; in de oogen van anderen, om de wijze waarop dat middel wordt geheven, waarop de gelden in 's Rijks schatkist komen. Ik behoor niet tot die leden, Mijne Heeren, die meenen dat de loterij ten eenen male van staatswege zou moeten worden afgeschaft; ik zou wel wenschen dat geen loterij noodig ware, maar ik meen, dat wanneer de Staatsloterij geheel wierd afgeschaft, er dan andere vreemde en clandestine loterijen in de plaats zouden komen, die waarschijnlijk veel nadeeliger zouden werken. Maar ik geloof dat de tegenwoordig bestaande loterij veel zou kunnen verbeterd worden, zonder dat daarom de rijksinkomsten zouden behoeven te worden ingekort. Ik geloof dat de winsten die thans door de tusschenpersonen behaald worden, door de personen die de loten van den Staat aan de spelers overbrengen, en vooral door de splitters en collecteurs in het klein, veel te groot zijn en zeer in het nadeel van een aantal van onze ingezetenen, en dat vooral de middenstand en de geringe volksklasse daardoor grootelijks worden benadeeld, om geen hardere uitdrukking te gebruiken.

Ik zou het woord hierover niet gevraagd hebben, wanneer ik niet èn in het antwoord door den Minister van Finantien aan de Tweede Kamer, èn nu weder in het antwoord op ons verslag gegeven, meende te bespeuren, dat bij den Minister maar de keuze schijnt te zijn, òf tusschen het houden van het bestaande onveranderd, òf tusschen het afschaffen, en dat hij stellig zou zijn voor de afschaffing, wanneer de schatkist het missen kon. Ik geloof niet dat dit wenschelijk is. Ik heb het reeds gezegd, ik wil de loterij behouden voor den Staat, ook in het algemeen belang; maar ik wensch dat de Minister konde goedvinden om zich ernstig er op toe te leggen, al ware het door het benoemen van eene commissie van deskundigen (want zelf heeft hij er de gelegenheid niet toe, zijne veelvuldige bezigheden zullen hem den daartoe noodigen tijd niet laten) een plan te laten beramen waardoor de loterij beter zou werken, minder zou drukken, minder de geringe klasse zou uitmergelen en waardoor eene betere contrôle zou kunnen gehouden worden van regeringswege. Ik zal bijv. een enkel denkbeeld aangeven, dat reeds in het verslag voorkomt, maar niet beantwoord is door de Regering. Wanneer de splitsingen door collecteurs niet meer geoorlooft waren, wanneer de gedeelten van loten ook van wege de Regering konden worden uitgegeven, en wanneer daarenboven het verhuren bij den dag of bij de week geheel wierd verboden, zou, dunkt mij, reeds veel

gewonnen zijn. Ik erken gaarne dat ik met de zaak niet ten volle bekend ben, maar ik meen toch, na al hetgeen ik gelezen en gehoord heb, dat het onderwerp voor zeer vele verbeteringen vatbaar zou zijn. Ik kan dus niet met den Minister aannemen, dat men òf geen loterij moet hebben, òf dat men ze moet behouden met al hare gebreken.

Nog een enkel woord, Mijne Heeren, van ondergeschikt belang voor het algemeen, maar van groot belang voor de stad mijner inwoning. Ik ben anders niet gewoon om over partieuliere belangen te spreken, maar ik moet dan toch bij deze gelegenheid, daar nu de werf van Rotterdam overgegaan is aan het domein van den Staat, daarop drukken, dat dit loeaal spoedig worde disponibel gesteld ten behoeve van den handel, ten behoeve van de scheepvaart. Aan Rotterdam is ontnomen de rijks-marinewerf, die het sedert zoo lang had bezeten, en nu is in die te regt genoemde nijvere stad, een der fraaiste gedeelten, een punt dat vroeger vol welvaart en bedrijvigheid was, eene wildernis. Daar is alles gesloopt, behalve de gebouwen, en het is zonder het minste gebruik, terwijl er groote behoefte bestaat aan localen en met zware kosten getraeht wordt aan de andere zijde van de stad, die voor de scheepvaart daar te stellen. Ik neem dus de vrijheid, zoo als ik reeds bij herhaling gedaan heb, bij de Regering met kraeht aan te dringen dat door diegenen, wien het mogt aangaan, — wie het zijn wil ik niet beslissen, — gezorgd moge worden, dat dat locaal beschikbaar en bruikbaar worde gemaakt.

De heer **d'Ablaing van Giessenburg**: Bij het onderzoek der wet op de middelen, heb ik geenszins uit het oog verloren dat de Regering, eenmaal gemagtigd tot het doen van uitgaven, evenzoo in de mogelijkheid dient te worden gesteld, die uitgaven te dekken. Het benoodigde geld moet worden opgebragt, maar het is niet om het even uit welke bron wordt geput. In oogenblikken van gevaar of van nijpend geldgebrek, zoude ik het betreuren mijne stem te moeten uitbrengen tot voorloopige instandhouding van eenige onzedelijke of te onregtmatige opbrengst. Is zoodanig gebrek of gevaar niet aanwezig, zal ik mijne stem daaraan steeds onttrekken. Tot voorloopige instandhouding zegge ik, want God behoede mijn Vaderland immer in zoodanigen toestand te geraken, dat ik mij geregtigd zoude gevoelen om mede te werken tot het daarstellen van eenige naar mijn begrip onzedelijke of onregtmatige belasting.

Onder de middelen heb ik twee posten aangetroffen, die, hoewel niet voor het eerst daaronder opgenomen, naar mijn inzien, in geenen deele van onzedelijkheid en onregtmatigheid zijn vrij te pleiten, met name de opbrengst der Staats-loterij en de renten van het Fonds van den Hoogen Raad van Adel. Onnoodig is het de aandacht te vestigen op het onzedelijke, dat er gelegen is in het stijven van 's Rijks geldmiddelen door middel van eene opbrengst, die, helaas! maar al te dikwijls geheele huisgezinnen tot wanhoop heeft gebragt en nog dagelijks brengt, zelfs eene Fransche omwenteling die voor zestig jaren niet zeer zedelijk kon worden genoemd, wilde die opbrengst niet behouden.

De Minister heeft gezegd dat door de opheffing der Staats-loterij velen broodeloos zouden worden, maar hij gelieve te overwegen dat het brood (namelijk vijf tonnen gouds, die zij jaarlijks genieten), veelal bezoedeld en doordrongen was van de tranen en verwensehingen van de ligtgeloovige en verleide spelers. Dat de vier tonnen gouds die de Staats-loterij in de schatkist brengt, onmisbaar voor dezelve zijn zoude, wordt bewezen niet juist te zijn door de batige sloten der schatkist sedert drie jaren verkregen.

In deze Kamer zoowel als in de Tweede hebben sommige leden bij de behandeling van dit hoofdstuk, herhaalde reizen het Fonds van den Hoogen Raad van Adel ter sprake gebragt. Telkens kwam het antwoord van den Minister van Finantien daarop neder: dat deze zaak bij de Regering nog niet tot eene eind-beslissing was gebragt, dat is, zoo ik het wel begrijp, dat de Regering omtrent deze zaak nog geen bepaald gevoelen had. Besehouw ik zulks in verband met de omstandigheid, dat van de eene zijde de Regering *vroeger nimmer* stellig gezegd heeft het gevoelen aan te kleven, dat het fonds Staatseigendom was, en dat van de andere zijde belanghebbenden zich deswege aan deze Kamer gewend hebben, dat dus hier sprake is van eene quaestie nopens het regt van eigendom en aankleve van dien — vind ik mij bezwaard daarover te beslissen. De bevoegdheid tot zoodanige uitspraak behoort mijns inziens niet aan de Vertegenwoordiging, maar wel aan den regter. In art. 148 der Grondwet lees ik dat alle twistgedingen over eigendom of daaruit voortspruitende regten, *bij uitsluiting* behooren tot de kennis van de regterlijke magt. Om derhalve niet te handelen met hetgeen ik, op grond van dat artikel, geloof buiten mijne bevoegdheid te liggen, vind ik mij verpligt mijne stem aan dit hoofdstuk te onthouden, tenzij de Minister dit mijn bezwaar voldoende mogt oplossen.

De heer **van Andringa de Kempenaer**: De omstandigheid in aanmerking nemende, dat wij allen verlangen deze beraadslaging ten einde te brengen, zal ik sleehts zeer kort mijne bedenkingen tegen dit ontwerp in het midden brengen. Ik zal het Verslag van deze Kamer daarvoor geheel tot grondslag nemen en in de eerste plaats spreken over § 56, waarbij door de leden dezer Kamer het verlangen is te kennen gegeven naar eene vermindering der vuur-, ton- en bakengelden. Dat bezwaar heeft de Regering gedeeltelijk opgelost, door te zeggen dat die vermindering alleen begeerd kan worden met betrekking tot de tonnegelden, en dat op dit onderwerp de Regering hare aandacht gevestigd hield. Desniettemin heeft deze Kamer in haar verslag opgenomen, dat zij de vermindering van de *vuur-, ton- en bakengelden* verlangde, en nu weet ik niet in hoeverre dat antwoord van den Minister het verlangen der Kamer vernietigt. Ik wensch eehter openlijk te verklaren, dat die begeerte van de Kamer mijne begeerte niet is, omdat ik meen dat zij niet op billijkheid is gegrond. Het is toch niet te miskennen, dat, hoeveel licht er ook moge schijnen, er voor de groote scheepvaart immer vuur en lieht moet worden gebrand, en dus, indien de groothandel, die over zoovele millioenen loopt, dien last niet kan dragen, dan zal er op eene andere wijze in moeten worden voorzien. En op welke wijze zoude dat gesehieden? Waarsehijnlijk door verhooging der opeenten op artikelen aan direete belasting onderworpen.

Ik heb in het verslag onder § 59 gevonden, dat eenige leden de aandaeht der Regering vestigden op het hooge bedrag der opeenten op het personeel. Het was eene aanmerking, waar ook ik niet vreemd aan was. Ik deelde dat gevoelen geenszins met het oog op persoonlijk belang, maar met het oog op de onlangs ingevoerde gemeentewet, overtuigd dat de meening zich hoe langer hoe meer zal verlevendigen, dat het personeel in het algemeen belang, in het belang van de mindergegoede klasse, van den nijveren burgerstand, te veel is opgevoerd, want men houde wel in het oog, dat alles wat personeel is, juist geen weelde is. Goedkoop brood is altijd niet het voordeeligste brood, en den regel, dat in eene maatsehappij onbetwistbaar de een door den ander moet leven, heb ik tot nog toe nooit hooren tegenspreken.

Wanneer de opeenten op het personeel en het personeel zelf in die mate worden opgevoerd, dan moet het gevolg daarvan zijn eene gestadige afschaffing en vermindering van weelde; en wie zal den druk daarvan gevoelen? Juist, Mijne Heeren, de nijvere burgerstand.

Ik zal niet in herhaling treden van het bezwaar, dat ik verleden jaar ontwikkeld heb nopens eene onregtmatige verdeeling van de grondbelasting ten opzigte van eenige provincien en voornamelijk ten opzigte van Limburg. Ik zal niet in eene herhaling daarvan treden, omdat dit onderwerp onlangs, bij gelegenheid van de behandeling van het wetsontwerp betrekkelijk de heffing van sommige belastingen bij admodiatie in Limburg, genoegzaam is ter sprake gebragt, en ik daaromtrent op dit oogenblik van den Minister geene nadere verklaring mag verwaehten.

Bij § 60 van het verslag is de aandacht van deze Vergadering en van de Regering nog op de volgende vraag gevestigd: of het niet tijd was, dat de wet tot wijziging of afsehaffing van sommige bepalingen nopens den aecijns op het geslagt, die onlangs door deze Vergadering werd bekrachtigd, gevolgd wierd door eene verandering in het tarief op den invoer van zoodanige levensmiddelen. Het deed mij groot genoegen, toen ik bij de discussie over dat wets-ontwerp zoo oogenblikkelijk de volmondige goedkeuring van den Minister op dit denkbeeld mogt vernemen en van hem de toezegging mogt erlangen, dat daaraan nog in de loopende zitting zou worden voldaan. Het spijt mij te moeten zeggen, dat de zitting is gesloten geworden, dat er eene nieuwe zitting is aangevangen, waarin wij reeds vele wetten hebben onderzocht, terwijl wij de kleine wet, waarbij deze zaak zou kunnen worden geregeld, niet hebben zien opdagen. En met het oog op het groote belang, dat het algemeen seheen te stellen in de afschaffing van deze opbrengst voor het Rijk, — met het oog daarop, zeg ik, is men toch halverwege daarmede blijven steken en is de maat niet vol gemeten.

Ik kom tot cen bezwaar, dat ik tegen de middelen heb, en dat ook reeds is aangewezen door den geachten afgevaardigde uit Utrecht. Het betreft het bedrag, op de begrooting der middelen uitgetrokken, van de inkomsten van den Hoogen Raad van Adel. Hoe noodig het ook zij 's Lands kas op elke wijze die bereikbaar is, te stijven, nimmer mag men toch een middel daartoe aanwenden, dat den toets der regtvaardigheid niet kan doorstaan.

Ik gevoel mij niet genegen op dit oogenblik in eene grondige ontwikkeling te treden van wat het fonds is en waartoe het bestemd is. Maar zeer zeker wordt de *vrije eigendom* daarvan aan den Staat met reden betwist; en ik hoop althans niet, dat bij voortduring op zoodanige wijze van onregtmatige gelden zal worden gebruik gemaakt; ik hoop dat de Regering niet zal kunnen noch willen gebruik maken van den regel: *possession vaut titre*. Zoodanige handelwijze strookt niet — wij zijn er

allen van doordrongen — met de bedoelingen, welke wij gewoon zijn den Minister van Finantien toe te kennen.

Het zal mij aangenaam zijn op dit laatste punt eene bepaalde inlichting van den Minister te ontvangen, want, het moge kleingeestig schijnen, maar van de goede beantwoording dezer vraag zal de stem afhangen welke ik over dit hoofdstuk zal uitbrengen.

De heer **van Dam van Isselt**: Gedurende 18 jaren heb ik de eer gehad tot de minderheid van eene vergadering van een anderen tak van de wetgevende magt te behooren; ik ben dus volkomen gewoon mij te bukken onder den wil van de meerderheid. Mijn eerste denkbeeld was om dezen dwang van de meerderheid te beantwoorden met eene redenering, die ongeveer een uur zoude duren, over de algemeene beschouwingen waartoe dit wets-ontwerp aanleiding geeft. Van dit voornemen heb ik eehter afgezien, en ik zal ook nu aan den wil der meerderheid gehoorzamen, nogtans onder inlevering van protest daartegen, dat de meerderheid de leden dwingt om zich in hunne aanmerkingen te bekorten. Ik begrijp dat men verlangt huiswaarts te keeren, maar ik begrijp niet dat men de minderheid noodzaakt, om te beraadslagen wanneer de gepaste tijd van scheiden daar is.

Ik zal mij dus nu bepalen tot een enkel punt, tot eene droevige aangelegenheid, waaromtrent door den Minister van Finantien een droevig antwoord is gegeven. Het betreft het reeds twee malen ter sprake gebragte fonds van den Hoogen Raad van Adel. De geschiedenis van dat fonds is overbekend. Toen in 1844 de schatkist leêg was en de Minister van Finantien destijds van alle zijden werd gedrongen om dat fonds op de begrooting van den Staat te brengen, heeft die Minister zijnerzijds, en bij mijn weten eerst na langdurigen aandrang, de goedkeuring van den Koning verworven, om tijdelijk die inkomsten van den Hoogen Raad van Adel te brengen op de begrooting van den Staat. Ik heb destijds mijne meening over die handelwijze in ronde en duidelijke bewoordingen uitgedrukt, en ik schroom niet mijn denkbeeld hier nogmaals te herhalen.

Als iemand zich meester maakt van den eigendom van een ander, hetzij zulks geschiede door geweld, door inbraak, of door de » omnipotence parlementaire" geeft men daaraan eene hoogst onaangename benaming, die ik nu niet zal uitspreken; een ieder uwer zal daarvoor wel eene benaming vinden. Het fonds van den Hoogen Raad van Adel is zeer zeker, zegt de Minister, en uitsluitend een eigendom van den Staat. Ik ontken dit ten stelligste. Dat fonds van den Hoogen Raad van Adel is een fonds toebehoorende aan den Nederlandschen Adel, op last van den Koning gebragt op het grootboek der nationale schuld ten name van den Hoogen Raad van Adel, en ter beschikking van Zijne Majesteit. Gaarne zou ik het betoog van den Minister van Finantien vernemen of men dien titel van het grootboek kan veranderen, alleen door te verklaren dat dat fonds een eigendom is van den Staat. Het grootboek is anders zoo gemakkelijk niet in de afgifte van gelden die ten name van een bepaald fonds zijn ingeschreven. Het is eehter mogelijk dat het thans minder zwarigheid daarin zal gevonden hebben, nu het gold den Minister van Finantien, maar ik ben overtuigd dat wanneer een ander vroeg om zekere bepaalde som ten name van een bepaald fonds ingeschreven op zijnen naam over te schrijven, deze overschrijving niet zoude plaats hebben.

De Minister zegt: het is duidelijk, want het is reeds sedert verscheidene jaren door de wetgeving bekraehtigd. Ja, Mijne Heeren, maar als in die omstandigheid, dat de wetgeving goed heeft gevonden over gelden te beschikken, een bewijs van eigendom gevonden wierd, dan zouden wij zeer zeker komen op een weg, dien ik niet geloof dat, in ons Land, als de regte weg zou worden beschouwd. Van het opnoemen van voorbeelden zal ik mij onthouden. Voor mij zelven bezit ik de innige overtuiging, dat de Koning het alleen op herhaalden aandrang, tijdelijk, heeft toegestaan. Mij is het persoonlijk bekend, dat dat fonds was bestemd voor een geheel ander doeleinde, dat daarvoor eene bepaalde regeling bestond en dat de opbrengst was bestemd voor die leden van den adelstand in ons Vaderland, die zouden vervallen tot minder gunstige omstandigheden. Ik heeht zooveel, Mijne Heeren, aan dit onderdeel van de wet op de middelen (niet om de som, want die som is onbeduidend, maar om het beginsel), dat ik niet verlang door mijne stem mede te werken, dat de Regering met een tak van de wetgevende magt, beschikke over fondsen, die niet het eigendom zijn van den Staat.

De Minister zegt dat de zaak niet te huis behoort bij de regterlijke magt, want dan zou zij daar reeds sedert lang zijn aangebragt. Ik heb in dat antwoord van den heer Minister gevonden — hij vergeve mij het woord — eene zekere soort van onedelmoedigheid, want het kan den Minister volkomen bekend zijn, dat juist daarin de moeijelijkheid gelegen is, den Staat aan te spreken voor dat fonds, en dat dit reeds sedert lang zou zijn gesehied zoo niet het bezwaar bestond, wie namens den adel zal fungeren als eigenaar van het fonds. Die moeijelijkheid is hier nu eene exeeptie, die de Minister opwerpt, maar die niets afdoet tot het regt op het fonds.

Het doet mij leed, bij de gunstige omstandigheden waarin het Vaderland thans verkeert en bij het groote blijk van vertrouwen dat de Minister van Finantien nog zoo onlangs verkregen heeft van de beide takken van de wetgevende magt, dat hij de eerdaatheid niet gehad heeft om het misbruik te doen ophouden, dat gemaakt is van de toestemming des Konings, om onder de staatsinkomsten een post te brengen, die daar niet behoort.

Ik noem die inkomst met den spreker uit Utreeht eene *onzedelijke* inkomst, want zoo moet het genoemd worden als de Staat zich meester maakt, al is het ook door de bekrachtiging van de wetgevende magt, van een fonds dat hem niet toebehoort; maar ik zal nooit medewerken, en vooral niet na het gegeven antwoord van den Minister in het verslag, om zulk een stand van zaken te bestendigen. Wanneer ik van den Minister de verzekering krijg, dat dat antwoord niet behelst eene loutere beschouwing, maar zijne stellige en positive overtuiging uitdrukt, dat het fonds, in den volstrektsten zin, is een eigendom van den Staat, dan zal ik van mijne zijde, met volle overtuiging, stemmen tegen deze wet op de middelen, omdat ik niet door mijne stem eene handelwijze wil bekraehtigen die, mijns inziens, strijdig is met de goede trouw.

De **Voorzitter**: Uit hoofde van het ver verstreken uur stel ik voor de zitting thans te schorsen en die heden avond ten acht ure voort te zetten.

Het voorstel van den *Voorzitter* met 29 tegen 8 stemmen: *aangenomen*. *Tegen* de heeren: van Andringa de Kempenaer, van Foreest, Boseh van Drakestein, van Weel, Cremers, van der Lek de Clereq, van Lidth de Jeude en van Rijckevorsel.

De vergadering wordt gescheiden.

AVONDZITTING.

(TEN 8 URE.)

Hervatting der beraadslaging over het ontwerp van wet op de middelen.

De heer **de Brauw**: Ik wenseh met een enkel woord bij dit wets-ontwerp nog te gewagen van twee posten die reeds heden morgen zijn ter sprake gebragt, en waaromtrent ik gedeeltelijk met die geëerde sprekers overeenstem en gedeeltelijk verschil. Ik bedoel namelijk die, welke betreffen het fonds van den Hoogen Raad van Adel en de Loterij. De Regering heeft in hare memorie van beantwoording op de aanmerkingen in ons verslag voorkomende, gezegd, dat dit fonds ongetwijfeld is eigendom van den Staat. In verschil daarmede hebben de geaehte sprekers uit Utreeht en Gelderland (de heeren d'Ablaing van Giessenburg en van Dam van Isselt) heden oehtend aangevoerd, dat, naar hunne meening, dit fonds was de eigendom van den adel. Hiermede, met deze laatste meening, kan ik voor mij, mij niet vereenigen. Ik kan mij niet voorstellen, dat dit fonds, ingeschreven op het grootboek ten name van den Hoogen Raad van Adel, ter beschikking van den Koning, de eigendom van den adel zou zijn. Ik kan mij niet voorstellen, dat die adel als *persona moralis* eigendom zou kunnen hebben. Maar dit leidt mij evenwel niet tot de conclusie, dat de Staat eigenmagtig over dat fonds zou kunnen beschikken. Wanneer wij den oorsprong van dat fonds nagaan, dan geloof ik dat de Staat zich aan dien oorsprong moet houden, en dan meen ik in herinnering te mogen brengen, dat men bij verheffingen of bevestigingen in den adelstand moest betalen registratie volgens de wet, dat is eene belasting, die als eigendom van den Staat in de schatkist vloeide. Maar dan moest men daarenboven betalen taxa, niet gegrond op eene wet maar op een Koninklijk besluit, zoo ik mij niet bedrieg, bepalende dat die taxa zouden die-

nen om een fonds bijeen te brengen, met een bepaald doel, ten nutte namelijk van den adel. Wanneer men nu bij verheffing of bevestiging in dien stand die taxa betaald heeft, dan was dat geschied met het doel en het uitzigt, dat die taxa zouden aangewend worden ten nutte van den adel en niet opdat het fonds, dat daaruit zou ontstaan, zou vloeijen in de schatkist en zou dienen ter bestrijding van de uitgaven van den Staat. Dat fonds is ter beschikking van den Koning, maar die beschikking des Konings is gebonden aan den oorsprong, dien de Koning zelf, bij de besluiten waarbij Hij dat fonds heeft ingesteld, daaraan heeft gegeven. Het zou dus onregtmatig, althans onbillijk zijn, de bestemming van dat fonds te veranderen. De betalingen, die krachtens die Koninklijke besluiten hebben plaats gehad en die men vorderde om zijn diploma van verheffing te kunnen meester worden, zijn in zeker opzigt ongedwongen geschied, want niemand kon gedwongen worden adel of adellijke titels aan te nemen, maar zij hebben altijd plaats gehad met het doel en het uitzigt op die bepaalde bestemming, en ik geloof dat de Staat zich aan die bestemming moet houden, wil hij niet onregtvaardig handelen. Ik beschouw het fonds evenwel als eigendom van den Staat, omdat de Koning als hoofd van den Staat die betalingen opleide en vorderde, zoodat zij, ofschoon niet vloeijende in de schatkist, daarom toch het eigendom van den Staat zijn geworden, maar een eigendom waaraan eene bepaalde bestemming gegeven is.

De Minister van Finantien heeft in het antwoord op de aanmerkingen daaromtrent in het verslag van deze Kamer gemaakt, aangevoerd, dat tot nog toe nimmer eene geregtelijke actie te dier zake was ingesteld, en daaruit gevolgtrekkingen gemaakt.

Ik geloof. Mijne Heeren, dat het oogenblik om zoodanige actie in te stellen ook niet geboren was, maar ik geloof dat die tijd zou kunnen geboren worden, indien ook de Regering de bestemming van dat fonds definitief veranderde. Ik geloof dat dan zij die betaalden met het vooruitzigt dat die betalingen bestemd zouden worden ten nutte van den adelstand, misschien zouden kunnen terugvorderen hetgeen met eene bepaalde bestemming gegeven en betaald was, en dat aan die bestemming onttrokken werd. Ik zeg, Mijne Heeren, ik zou het weinig regtmatig vinden, indien dat fonds aan die bestemming wierd onttrokken, en welke bestemming er ook aan gegeven worde, dit moet altijd in het oog worden gehouden, dat het op de eene of de andere wijze ten nutte van den adelstand behoort te worden aangewend. Het zal bij mij, Mijne Heeren, geen motief zijn om tegen dit wets-ontwerp te stemmen, maar ik heb het in het midden willen brengen, opdat ik niet gerekend zou worden met die leden en ook met anderen in te stemmen, die meenen dat dit fonds zou zijn een eigendom van den Staat.

Een ander bezwaar is de opbrengst van de loterij. Ik acht, evenzeer als de leden die daarover het woord hebben gevoerd, dat die opbrengst moet geacht worden te zijn de vrucht van een onzedelijk middel. De Staat is bankier, de Staat houdt de speelbank, de Staat speculeert op de speelzucht van het publiek, en zoekt daaruit voordeelen te behalen. Ik houd het er voor dat dat onzedelijk is, en dat de Staat zoodanig middel niet moet aanwenden; ik betreur het dan ook dat de Minister van Finantien oordeelt dat de tijd niet gekomen is om de vier ton, de opbrengst van dat onzedelijk middel, van de begrooting af te schrappen. Evenwel, Mijne Heeren, ook dat zal voor mij geen motief zijn om tegen dit ontwerp te stemmen. Ik heb alleen willen constateren, dat ik mij niet vereenig met het denkbeeld van hen, die meenen dat dit middel ten allen tijde als inkomst van den Staat moet worden behouden. Ik heb van die gevoelens willen doen blijken, ten einde naderhand mij nimmer zou kunnen worden ten laste gelegd dat (hoezeer vóór dit ontwerp zullende stemmen) ik deze twee posten in het wets-ontwerp goedkeur.

De heer **Minister van Finantien:** Ik zal de verscheidene bedenkingen waartoe het wets-ontwerp op de middelen in de beraadslaging van heden aanleiding gegeven heeft, achtereenvolgens zooveel mogelijk trachten te wederleggen, en zooveel mogelijk daarbij de volgorde in acht nemen, waarin die bedenkingen zijn in het midden gebragt.

In de eerste plaats alzoo, heeft de geachte afgevaardigde uit Groningen te kennen gegeven, dat hij zeer gewenscht had, dat gevolg mogt gegeven zijn aan de toezegging, zoo hij meende mijnerzijds gedaan, dat die schippers die het binnenlandsch patent hadden betaald, vrijgesteld moesten worden van het buitenlandsch tonnegeld. Ik moet erkennen dat ik mij op dit oogenblik niet herinneren kan bij welke gelegenheid ik die toezegging gedaan heb.

Ik wil ook nu niet ontveinzen, dat ik in het algemeen van gevoelen ben, dat de dubbele vordering van binnenlandsch en van buitenlandsch lastgeld, dat van de schippers gevorderd wordt, iets onbillijks heeft, maar ik geloof, dat dan eerst de tijd zal gekomen zijn om die onbillijkheid weg te nemen, wanneer de vraag nopens de voortdurende betaling van buitenlandsch tonnegeld aan de wetgeving zal kunnen onderworpen worden. Op die vraag blijft mijne aandacht voortdurend gevestigd; en zoo ik tot hiertoe geene voordragt deswege gedaan heb, dan heb ik dit alleen nagelaten, omdat ik mij tot een stalen regel heb gesteld geene verandering hoegenaamd in de belastingen voor te dragen, vóór dat eene beslissing zou gevallen zijn omtrent het wets-ontwerp betreffende de aflossing of verwisseling van schuld. Ik achtte het onraadzaam, bij de menigvuldigheid van wenschen en de uitgebreidheid van verwachtingen, die elke voordragt van dien aard doet ontstaan, dit teedere punt ter sprake te brengen, maar de vragen of het tonnegeld moet blijven en of het op de tegenwoordige hoogte moet blijven, verliest de Regering geen oogenblik uit het oog.

De geachte afgevaardigde uit Zuidholland, de heer van Rijckevorsel, heeft gewenscht, bekend te worden gemaakt met de bestemming die door de Regering gegeven is of zal gegeven worden aan de gebouwen enz., die vroeger uitgemaakt hebben 's Rijks marine-werf te Rotterdam. Mijn antwoord daarop zal zeer kort zijn. Ik wensch dat die localen zullen gebruikt worden vooreerst ten meesten nutte van Rotterdam, en in de tweede plaats van den handel in het algemeen, in verband met den aanleg van het station voor den Rhijnspoorweg, 't welk te Rotterdam opgerigt zal worden. Vermits echter de plannen, te dien aanzien ontworpen, nog niet voldoende zijn bevonden, en vermits nog niet juist bekend is welke partij van de marine-werf te trekken is, is nog niets in dezen beslist, maar dat die localen ten meesten nutte van Rotterdam en den handel zullen en kunnen worden gebruikt, behoort tot mijne opregtste wenschen.

De afgevaardigde uit Friesland (de heer van Andringa de Kempenaer) heeft gewag gemaakt van betaling der vuur-, ton- en bakengelden. Indien ik zijne rede wel begrepen heb, dan heeft hij daarop de aandacht der Regering willen vestigen, niet zoozeer, omdat hij geene vermindering daarvan wenschelijk achtte, maar met het oog op de moeijelijkheid, dat er weder eene bron van inkomsten aan de schatkist zou worden ontnomen, terwijl daarin weder op eene andere, misschien meer drukkende wijze, zou moeten worden voorzien. Ik geloof niet dat het vuur-, ton- en bakengeld (wel te onderscheiden van het buitenlandsche tonnegeld), eene zeer drukkende belasting is; het behoort evenwel ongetwijfeld onder de categorie van die middelen, waarop vermindering van tarief een zeer heilzamen invloed zou kunnen uitoefenen, daar die vermindering eene grootere drukte op de bevaarbare wegen zal kunnen ten gevolge hebben, en alzoo niet alleen tot voordeel der scheepvaart maar ook van de schatkist zou kunnen strekken. Uit dit oogpunt beschouwd, heb ik gaarne den wensch in aanmerking genomen door de Commissie van Rapporteurs in het verslag dezer Kamer uitgedrukt.

Die spreker heeft voorts nog gewezen op eene toezegging, vroeger door mij gedaan, en die, ik moet het erkennen, tot nog toe onvervuld is gebleven, om namelijk bij gelegenheid der afschaffing van den accijns op het varkens- en schapenvleesch ook het inkomend regt op vleesch en spek te verminderen.

Ik had gaarne, Mijne Heeren, het voorstel daartoe verbonden aan een ander voorstel, dat eenige meerdere wijzigingen van het tarief van in- en uitgaande regten ten doel zou hebben. Ik meen dat het u, uit het antwoord aan deze Kamer gegeven en ook uit het antwoord aan de Tweede Kamer gegeven, gebleken zal zijn, dat men daarmede bezig is. Kon het zijn, ik zou wenschen bij de terugkomst van de Kamers in het volgend jaar een dergelijk voorstel voor te dragen; indien die hoop echter niet vervuld kan worden, dan verbind ik mij gaarne, het voorstel aan u te onderwerpen, dat de geachte spreker uit Friesland (de heer van Andringa de Kempenaer) wenscht, en dat ook ik noodig, ja hoogst noodzakelijk keur.

Eene zaak van meer belang, waarop de aandacht van onderscheidene sprekers is gevallen, betreft de Staats-loterij. Verschillende wenschen en meeningen zijn daaromtrent geuit. Ik heb niet gehoord dat de loterij vele verdedigers onder uw midden heeft gevonden; in mij heeft zij voorzeker ook geen verdediger. Ik zal gaarne beamen al hetgeen men ten nadeele van de loterij heeft gezegd, en ik zal den dag gelukkig achten, waarop zij verdwijnt uit de rij van onze staats-inkomsten. Ik heb bij de verdediging van dit wets-ontwerp in de Tweede Kamer reeds gewezen op de overgroote moeijelijkheid, die er bestaat, om de misbruiken, waartoe de loterij aanleiding geeft, uit den weg te ruimen. De geachte afgevaardigde uit Zuidholland heeft ook zijne meening omtrent dit punt medegedeeld en te kennen gegeven, dat, naar zijn gevoelen, een middel van redres daarin gevonden kon worden, wanneer men afschafte alle tusschenpersonen, die thans tusschen den Staat en degenen, die in de loterij wenschen te spelen, bestaan; — indien de Staat die tusschenpersonen afschafte en zelf ook gedeelten van loten uitgaf, dan vermeende hij dat aan vele misbruiken een einde zou komen. De verwezenlij-

king van dit denkbeeld zou eene hoogst moeijelijke zijde hebben, daar dit toch de administratie van de loterij niet weinig omslagtig zou maken. Maar allerminst zie ik in zoodanige handeling hetgeen de spreker daarin meent te zien, allerminst zie ik daarin afsnijding van de tegenwoordig bestaande misbruiken. De meening, die mij daartoe leidt, grondt zich op het volgende. Indien de Staat toch een gedeelte van een lot verkoopt aan een particulier, dan vraag ik: welk middel de Staat ten dienste heeft, om te verhinderen dat die particulier van dat gedeelte van een lot, nu zijn eigendom geworden, niet een gebruik zal maken, dat de Staat niet wenscht? Hoe zal de Staat dan beletten dat aandeelen in de Loterij niet nog altijd, even als dit nu met de aandeelen in effecten-loterijen dagelijks ter beurze van Amsterdam geschiedt, in den handel komen; dat zij gebezigd worden tot doeleinden, waartoe men thans speciaal onderdeelen van de loten bezigt? Ik ken geen middel, om dat tegen te gaan; men zal nooit kunnen verhinderen, dat een particulier met zijn wettig eigendom handelt zoo als hij verkiest, dat hij zijn loterij-briefje verhuurt of verdeelt onder anderen; dit zal men niet kunnen tegengaan in het stelsel door den geachten spreker voorgesteld, en dus zal men dan ook onderhandsche briefjes afgeven en dezelfde misbruiken voortzetten waarover men thans klaagt. Ik geloof, dat deze eenvoudige beschouwing van de zaak er toe leidt, om te zeggen, dat zoolang de Loterij bestaat, men die misbruiken niet zal kunnen weren, tenzij men geene deelen van loten, onder welken titel ook, uitgaf, en daarbij het middel wist te vinden, om die bepaling vol te houden; — eerst dan geloof ik, dat men meer kracht zou hebben, om de misbruiken tegen te gaan; maar dan geloof ik tevens dat het moeijelijk zou zijn om de loten te plaatsen, en de Loterij zou dan waarschijnlijk niet meer kunnen werken. Overigens wil ik gaarne herhalen dat ik doen zal wat ik kan om de misbruiken tegen te gaan; ik betreur die ten hoogste; ik heb er veel van gezien en vele klagten zijn er mij over ter oore gekomen, en nu wederom is er een ontwerp bij mij in overweging, waarvan het onderzoek mij zal doen zien of er niet iets aan te doen is, om, zoolang men begrijpt die bron van inkomst niet te kunnen missen, daaraan ten minste eenigzins te verhelpen, althans de grootste misbruiken te trachten te voorkomen.

Ik kom thans tot een punt, dat ook aan onderscheidene sprekers stof tot beschouwing heeft geleverd: het zijn de bezwaren, die daarover zijn in het midden gebragt dat de inkomsten van het fonds van den Hoogen Raad van Adel voortdurend onder de middelen van den Staat zijn gebragt. Ik mag niet ontveinzen, dat de beoordeeling, die dat gedeelte van het voorstel der Regering is te beurt gevallen, op mij eenen indruk heeft gemaakt, dien ik niet te hard qualificeer, wanneer ik het geen aangenamen indruk noem. Daarop doelende, heb ik toch hooren spreken van onzedelijkheid, van onregtmatigheid, en de spreker uit Gelderland, de heer van Dam van Isselt, heeft zelfs, door reticentien te bezigen, aan dat voorstel der Regering een alles behalve eervol karakter gegeven. Wat dien spreker inzonderheid betreft, moet ik verklaren dat niets minder bij mij overblijft dan de volledige overtuiging dat hij met groote warmte gesproken heeft in dat bekende gevoel van regt en billijkheid dat hem bezielt, en daarbij niet heeft gezien dat zijn oordeel voor de Regering minder aangenaam was, niet heeft doorgedacht dat de Regering, die nu acht jaren achtereen dat voorstel heeft gedaan, daartoe toch wel goede redenen zou hebben. Ik geloof niet dat iemand der Regering met eenigen grond kan te laste leggen dat zij den Staat zou wenschen te verrijken, al was het ook met eenen penning, die den Staat niet volgens regt en billijkheid toekwam.

In den korten tijd, die er sedert dezen morgen is verloopen, heb ik natuurlijk geen gelegenheid gehad om alle stukken bijeen te verzamelen, die tot deze quaestie betrekking hebben. Ik heb slechts de gelegenheid gehad enkele retroacta na te zien, maar wat ik heb verzameld zal ik u mededeelen en dit zal, geloof ik, u allen de overtuiging geven dat het fonds van den Hoogen Raad van Adel ook in het denkbeeld van den Koninklijken insteller van dat fonds *niets anders* is geweest dan een rijksfonds, dan een eigendom van den Staat. Ik zal u aantoonen, en hierin vind ik een bondgenoot in den spreker die het laatst het woord heeft gevoerd, dat de adel als corporatie nooit eenig regt van eigendom op dat fonds heeft kunnen hebben. In de laatste plaats zal ik u aantoonen dat men welligt daarover in gevoelen kan verschillen of de Staat vrij kan beschikken over de inkomsten van dat fonds, maar dat over den eigendom van dat fonds nooit eenig verschil kan bestaan. Het is een rijks-fonds en over de bestemming kan alleen bij wet worden beslist.

Vergunt mij u, in de eerste plaats, kortelijk de geschiedenis van dat fonds te herinneren.

De afgevaardigde uit Zuidholland, de heer de Brauw, heeft reeds met een woord daarover gesproken. Bij een besluit van 24 Junij 1814 is de Hooge Raad van Adel ingesteld. De leden van dien Raad waren lands-ambtenaren; zij werden uit de schatkist bezoldigd en genoten, als hun diensttijd afgeloopen was of daartoe overigens redenen bestonden, pensioen uit de schatkist. Zij waren dus — en ik begin met dit te constateren — lands-ambtenaren en anders niet. Bij een besluit van 30 September 1815 zijn de retributien ingesteld, waarvan meermalen sprake geweest is in deze discussie; dat waren zekere taxa, waarvan de betaling opgelegd werd aan hen, die brieven van adeldom bekwamen; en het 7de artikel van het besluit zegt: » dat het bedrag van » de aldus ontvangene taxa zal worden gebezigd tot nuttige » en met den adelstand in verband staande doeleinden, volgens » zoodanig ontwerp als Wij op voordragt van den Hoogen » Raad van Adel zullen vaststellen en in werking brengen." Ziedaar de oorsprong. De Koning, die volgens de Grondwet van 1815 adeldom vermogt te verleenen, bepaalde (met welk regt wil ik liefst niet onderzoeken) dat deswege zekere retributie betaald zou worden en behield zich voor, nader over de bestemming, daaraan te geven, te beschikken. Tot dusverre derhalve, Mijne Heeren, geen spoor van eigendom van den adelstand aan dit fonds. Bij besluit van 22 Maart 1816 besloot de Koning, dat die taxa besteed zouden worden tot inschrijvingen op het grootboek, *niet* ten name van den Adel der Nederlanden (en daarmede vervalt ook de geheele aanmerking van den afgevaardigde uit Gelderland, den heer van Dam van Isselt, dat hij zich verwonderde, hoe de directie van het grootboek bereid was gevonden om de renten uit te betalen aan de Regering), maar » *ten name van den Hoogen Raad van Adel als administrerende een fonds ter dispositie van Zijne Majesteit.* Welke is nu de beschikking, door den Koning ten aanzien van dat fonds genomen? Er is nooit beschikt over dat fonds. Alles bepaalt zich daartoe, dat men *plan* heeft gehad er over te beschikken. De eenige beschikking, die de Koning genomen heeft, is die van 1843, toen Zijne Majesteit de inkomsten van het fonds op de begrooting heeft doen brengen.

Ik ga nog verder (ik zal straks op deze feiten terugkomen). Een tijdlang werden de traetementen, gelijk ik straks zeide, van de leden van den Hoogen Raad van Adel altijd betaald uit de begrooting. Dit trok in 1819 de aandacht van de Staten-Generaal en men maakte er aanmerking op. Bij een besluit van 28 Julij 1819 vond de Koning dan goed te bepalen, dat, aan te vangen met 1820, de kosten van den Hoogen Raad van Adel, de tractementen en pensioenen, kortom alles, er onder begrepen, niet meer uit de staatsbegrooting gekweten zouden worden. Hoe aan dat besluit voldaan is, blijkt uit een besluit van 30 April 1820; men had bij het aanbieden der tienjarige begrooting voor 1820 — 1830 met zekeren ophef op den voorgrond gesteld dat de kosten van den Hoogen Raad van Adel nu niet meer uit de begrooting betaald zouden worden, en evenwel vind ik een besluit van 30 April 1820, waarin gezegd wordt dat nog gedurende de eerste helft van het jaar 1820 alles uit de fondsen van den Staat zou gekweten worden. Dus eene kleine afwijking van eene bepaalde wet, eene begrootingswet; eene afwijking waarop men destijds misschien niet zoo naauwkeurig acht sloeg als thans. Maar het besluit van 1819 hield dan toch de bepaling in, dat al de kosten van den Hoogen Raad van Adel gekweten zouden worden uit de inkomsten van het fonds. En wat deed men nu verder? In het jaar 1840 ontdekte de Minister van Finantien dat aan dat besluit nooit volledige uitvoering gegeven was, daar zelfs op dat tijdstip nog een aantal pensioenen, sedert 1815 verleend aan ambtenaren, die bij den Hoogen Raad van Adel in dienst geweest waren (en wier diensttijd dus niet zoo lang was geweest), in 1840 nog uit de schatkist werden gekweten. Dat is toen veranderd en die pensioenen werden gebragt ten laste van het fonds, tot dat eindelijk in 1843 de u bekende maatregel door den Koning werd genomen, waarbij dit fonds werd toegewezen aan den regtmatigen eigenaar en de inkomsten toegewezen aan den Staat als eigenaar van het fonds. Ik weet het, Mijne Heeren, dat men deze daadzaken buiten de Vergadering uit een ander oogpunt heeft beschouwd. Ik weet dat men daarover theorien heeft verkondigd die voorzeker bij u geenen ingang zullen vinden. Want die theorien, waarop men den eigendom van den Hoogen Raad van Adel bouwt, zijn de theorien van hen die het goddelijk regt verkondigen en een regeringsregt zoeken buiten en boven de Grondwet; eene stelling die de Regering niet deelt en waarmede ook gij, Mijne Heeren, niet instemt; eene stelling die ik althans in deze Kamer nog nimmer hoorde verdedigen.

De besluiten, straks aangehaald, hebben ten aanzien van hunnen inhoud nog eene merkwaardigheid. Zij is deze. Men weet dat destijds de Koninklijke besluiten door geen Minister werden gecontrasigneerd, maar toch waren bij de door mij bedoelde besluiten al de toenmaals gebruikelijke vormen in acht genomen. De Minister van Finantien werd gehoord; de rekening van den Hoogen Raad van Adel werd, nadat dit fonds was ingesteld, door den Koning onderworpen aan eene verantwoording bij de Algemeene Rekenkamer. — Ik herinner u alzoo deze daadzaken. De Koning, handelende krachtens een regt, hem bij de Grondwet van 1815 geschonken — ten regte of ten onregte, wil ik daarlaten — hief eene zekere retributie van hen die in den adelstand werden opge-

nomen. Die retributie werd, met uitzondering van hen die bij zeker Koninklijk besluit van 1820 waren vrijgesteld, op bevelschrift van het hoofd van den Staat, door staatsambtenaren, geheven, en dan kan zij ook niet anders beschouwd worden als ten behoeve van den Staat geheven te zijn.

Ik zou nu nog te betoogen hebben, dat die eigendom van den adelstand in mijn oog eene juridieke ketterij is. Maar de geachte spreker uit de residentie (de heer de Brauw) heeft mij van dat betoog ontslagen.

Nooit was sedert 1815 de adelstand hier te lande eene corporatie, die als zoodanig bevoegd was regten uit te oefenen, die eigendommen kon verkrijgen. Men had ridderschappen. Dat waren corporatien uit adellijke personen bestaande, die dergelijke regten konden uitoefenen; maar de adel was en is nooit anders geweest dan eene persoonlijke onderscheiding. Ik herhaal het, ik behoef mijn betoog niet verder uit te breiden; de afgevaardigde uit Zuidholland heeft het beter gedaan, dan ik kon doen, en het eenige punt in quaestie dat dus kan bestaan, — is dat punt waarop die spreker gewezen heeft. Ik kan mij voorstellen dat men, door een gevoel van billijkheid gedreven, lettende op de beweegreden van het besluit van 1815, bij hetwelk taxa zijn gevorderd geworden, niet goedvindt dat de Staat de inkomsten van dat fonds bij zijne inkomsten voege; ik kan begrijpen dat men toegeeft aan een gevoel van teleurstelling, dat daaruit ontstaan kan; maar dat men den Staat het *regt* zou betwisten om over de inkomsten van het fonds te beschikken zoo als hij goedvindt, kan ik nooit toegeven, en zoolang ik de eer zal hebben deze betrekking te bekleeden, zal ik, in welke omstandigheden ook, ook deze regten van den Staat, die ik gezworen heb te handhaven, handhaven naar mijn beste vermogen, en ik zal mij daarvan niet laten afschrikken door beschuldigingen, door aantijgingen, die, ik herhaal het, met leedwezen, — ik wil gaarne aannemen dat zij niet zijn geuit met eene bedoeling om iets grievends aan de Regering te zeggen, — maar die desniettemin op mij een minder aangenamen indruk hebben gemaakt, omdat het, ik herzeg het, nooit mijne bedoeling en streven is geweest, om den Staat met gelden te verrijken die hem niet in regt en billijkheid toekwamen.

De heer **van Dam van Isselt**: De Minister van Finantien heeft geantwoord op de bedenkingen die in het midden zijn gebragt omtrent het gebruik van het fonds van den Hoogen Raad van Adel. De Minister heeft zich daarbij bijzonder beklaagd over den spreker uit Gelderland, maar ik moet aan den Minister doen opmerken, dat teekenen van goed- of afkeuring, dat zich vrolijk maken over een spreker in eene Vergadering, tweeledige uitwerking heeft. Op een zeer gevoelig, op een zeer verlegen, als ik dat woord gebruiken mag, op een vreesachtig man, maakt het dien indruk, dat hij begint te twijfelen aan zijn goed regt, en eindelijk in zijne rede blijft steken. Op mij heeft zulks eene andere uitwerking. Wanneer ik tot iemand regtstreeks het woord rigt, sprekende over eene ernstige zaak, en wanneer ik dan, onder mijn spreken, positive teekenen waarneem van ontkenning en ik een zeker soort van zich vrolijk maken zie met zijn buurman, dan spoort dat mij aan om mijne argumenten nog kraehtiger aan te dringen dan ik welligt in gewone omstandigheden zou doen. Heb ik dus deze of gene uitdrukking gebezigd, die den Minister van Finantien minder aangenaam geweest is, dan vergunne hij mij te zeggen, dat de schuld ligt aan hem. Niet dat ik daardoor in de zaak zelve van meening zoude veranderd zijn; maar het heeft invloed gehad op de woorden die ik heb gebezigd.

Ik maak nu gebruik van de rede van den Minister zelven en in verband met hetgeen ik dezen morgen gezegd heb in mijne eerste rede, vraag ik naar den zin dien de Minister hecht aan het eigendom van den Staat, en dan geloof ik, dat ik volkomen in mijn regt was en dat ik nog bevoegd ben te zeggen, al is dan dat fonds rijks-eigendom, in den zin dien de Minister aan dat woord geeft, dat het gebruik van de gelden, renten van dat rijkseigendom, tot behoeften die geene behoeften van den adel zijn, onregtmatig is. De Minister heeft ons de geschiedenis van het fonds verhaald; hij heeft erkend dat bij Koninklijk besluit was bepaald, dat die taxa zouden worden gebezigd geheel ten voordeele van den adel en nu heeft hij zich laten ontvallen, dat het was eene » belasting op den adel gelegd". Neen, Mijne Heeren, de Koning had geen regt om belastingen te leggen, op wien ook, maar hij had het regt, ingevolge de Grondwet, te vragen aan diegenen, die verlangden tot den adelstand te worden verheven, of zij bereid waren die taxa te betalen. Niemand werd gedwongen die te betalen tegen zijn zin, want hij die tot den adelstand werd verheven buiten zijne voorkennis, had regt om zijn adeldom en daarmede de betaling der taxa te weigeren. Niemand werd gedwongen de brieven van adeldom aan te nemen, maar zij, die ze aangenomen en de taxa betaald hebben, hebben dit gedaan, zoo als duidelijk door den spreker uit Zuidholland op den voorgrond is gesteld, met het vaste vertrouwen op het Koninklijk woord. Zij die 16 of 18 honderd gulden (behalve de registratie-regten, die, zoo als reeds is aangemerkt, belasting waren) betaald hebben als retributie voor hun diploma van den adelstand, hebben dat gedaan met het oog op het Koninklijk besluit, waarbij werd bepaald dat die gelden zouden worden bestemd ten behoeve van diegenen uit den adelstand, die tot onvermogen mogten geraken. En wanneer nu de Minister zelf erkent dat dit de bestemming was van het fonds, door den insteller zóó bepaald; wanneer men in aanmerking neemt, dat ook ik kennis droeg van dat besluit, en dat ik daarop de verklaring van den Minister heb gevraagd, dat de uitdrukking: » dat het fonds is een eigendom van den Staat", niet in dien vollen zin zou worden genomen, dan zal het geene verwondering baren, dat ik, bij de stellige ontkenning van den Minister door teekenen, mij van krachtiger bewoordingen heb bediend, dan ik misschien anders zou gebezigd hebben.

De uitlegging door den Minister en door den geachten spreker uit Zuidholland, gewoonlijk voor mij gezeten (den heer de Brauw), gegeven, over het woord eigendom, hindert mij volstrekt niet; ik kan zeer goed aannemen, dat dat fonds is een rijks-fonds, maar het is niet in dien vollen zin, als het geschreven staat in de memorie van beantwoording, een eigendom van den Staat, waarover, gelijk ik heb begrepen uit dat antwoord van de Regering, het Gouvernement *volkomen* kan beschikken, zoowel over het kapitaal als over de renten. Ik wil er niet over twisten of dat fonds al of niet eigendom van den Staat is, maar wanneer ik gezegd heb, » het is eigendom van den adelstand," dan heb ik dat bedoeld in dien zin, dat de gelden voortvloeijende uit dat fonds, ingeschreven op het grootboek, al moge het dan rijks-eigendom heeten, moeten worden besteed naar het voorschrift van den insteller. De voorganger van den Minister moge, in de treurige omstandigheden van het jaar 1844, gedrongen van alle zijden door de leden van de Tweede Kamer, aan den Koning — ik moet dat woord bezigen — als het ware zijne toestemming hebben afgeperst, om in die tijdsomstandigheden de inkomsten van het fonds te brengen ten voordeele van de begrooting van den Staat, daaruit vloeit nog niet het positive regt voort, hetwelk nu de Minister van Finantien meent te moeten handhaven als het gevolg van den eed door hem gezworen, dat dat geld zou moeten gebruikt worden ten behoeve van den Staat. Ik blijf van meening, Mijne Heeren, dat de adel regt heeft op die inkomsten; alleen zou ik daarvan uitzonderen diegenen, die hunne taxa betaald hebben na 1844, en die zich dus hebben onderworpen aan de betaling der taxa bij hunne verheffing in den adelstand, nadat de Staat de goedkeuring der Staten-Generaal had weten te verwerven, om die fondsen tot andere doeleinden te bezigen. Die hebben geweten dat er althans twijfel bestond over het gebruik dat men maken zou van hunne taxa; maar zij, die tot 1844 toe betaald hebben met het oog op de belofte van den Koning, met het oog op het stellige voornemen van den laatsten Koning, — waarvan ook de Minister van Finantien gewag heeft gemaakt — om dat fonds speciaal aan te wenden naar vaste regels ten nutte van den adel, zij hebben naar mijne innige overtuiging regt tot terugvordering van de gelden, die zij hebben gestort tot een bepaald doel, door den Koning aangewezen; zij hebben daartoe het regt, wanneer de Minister zegt dat *hij* het regt heeft om zich van het fonds meester te maken, er eene andere bestemming aan te geven en het te gebruiken tot dekking van de staats-uitgaven.

Ik heb vroeger gezegd dat ik mijne stem over dit wets-ontwerp zou laten afhangen van het antwoord dat de Minister van Finantien zou geven omtrent het regt van eigendom van den Staat op dit fonds. De wijze, waarop de Minister het regt van eigendom heeft verdedigd, kwam neder op het betoog dat dit fonds niets anders kon zijn dan een rijksfonds, maar hij voegde er bij dat er twijfel kon bestaan over de billijkheid dat de inkomsten zouden moeten worden gebruikt voor den adel en niet in het belang van den Staat. Dit antwoord van den Minister heeft mij tot op eene zekere hoogte bevredigd; ik zal dus dit jaar mijne stem geven aan de wet op de middelen, maar ik wensch ernstig, dat de Regering althans voldoe aan de belofte, om de zaak te brengen tot regelmaat en klaarheid, zoodat men wete waaraan men zich te houden hebbe, en dan zal naar mijne overtuiging de regterlijke magt, in strijd met de overtuiging van den Minister van Finantien, beslissen, wie aanspraak heeft op de fondsen, gestort vóór 1844. Het zou mij leed doen, nadat ook in deze Vergadering nog zoo kort geleden aan den Minister van Finantien gegeven is een zoo groot blijk van vertrouwen, dat ik, die persoonlijk mede het hoogste vertrouwen in dien Minister stel, en die niet anders wensch dan hem te ondersteunen in zijne pogingen, waarvan ik meermalen de bewijzen heb gegeven, dat ik nu zou moeten stemmen tegen deze wet, om een verschil van meening, dat niet positief door den Minister is uitgemaakt. Het blijft toch een punt van verschil, want ik strijd niet over den naam; het moge een rijks-fonds zijn, het moge in dien zin beschouwd worden, mits later worde uitgemaakt wie de inkomsten van dat fonds zal genieten; daarin lost de geheele vraag zich op en de beslissing over die vraag zal ik verwachten in een volgend jaar. Ik zal ditmaal dus, zonder in eene nadere discussie over dit onderwerp te treden, mijne stem niet aan de begrooting der middelen onthouden.

De heer **Cremers**: De Minister van Finantien heeft mij de eer aangedaan mij te antwoorden op het punt, waarover ik in mijne

eerste rede over dit wets-ontwerp heb gesproken, op het punt betreffende de schipperij. Het zij mij echter vergund eene kleine inlichting te geven. De Minister heeft verstaan, dat ik zou hebben gezegd, dat hij vroeger eene *toezegging* had gegeven; hij kon zich niet herinneren wanneer. Het is mijne bedoeling niet geweest den Minister te zeggen dat hij eene toezegging zoude hebben gegeven en niet vervuld; dat zou een verwijt zijn dat niet in mijne bedoeling lag. Ik geloof ook dat ik het niet gedaan heb; de stenographen heb ik ten minste aan mijne zijde. Ik heb gezegd dat de Minister de billijkheid der klagten had erkend. Ik geloof ook, dat zij kunnen worden weggenomen zonder dat men eene geheele herziening van de wetgeving op de tonnegelden behoeft af te wachten. Het is niet de vraag, hoe hoog de tonnegelden zullen zijn, maar of de tonnegelden voor buitenvaart en het patent voor binnenvaart door denzelfden persoon te gelijk en ten volle over hetzelfde jaar zullen moeten betaald worden; of niet de eene belasting moet komen in mindering der andere. Dit kan onafhankelijk van alle andere herziening worden ingevoerd.

Overigens zij het mij vergund den Minister van Finantien mijnen dank te betuigen voor de duidelijke en bondige wijze waarop hij de geschiedenis van het Fonds van den Hoogen Raad van Adel in het licht heeft gesteld. Ik heb voor mij voldoende overtuiging, dat hij in dezen regtmatig heeft gehandeld. Mogt de gelegenheid zich voordoen, dat de zaak door de belanghebbenden gebragt werd voor den bevoegden regter, ik geloof zeker dat de beslissing zou vallen in den geest van den Minister.

De afgevaardigde uit Gelderland (de heer van Dam van Isselt), over dit onderwerp sprekende, heeft gezegd dat de Koning, aan wien de beschikking stond, eene besehikking heeft genomen die Hem was afgeperst. Ik wil dien geaehten spreker vragen of het wèl is, dat zoodanig woord hier wordt gebruikt? of het wèl is, te twijfelen aan de geheel vrijwillige handeling, die de Koning in den kring van zijne bevoegdheid heeft gepleegd? of, wanneer eenmaal dat woord in zulke zaken kan worden gebruikt, het dan niet bij alle gelegenheden kan toegepast worden en dus alle vastheid en zekerheid aan alle onze instellingen zal beginnen te ontbreken?

Ten opzigte van de Staats-loterij, neem ik de vrijheid den Minister van Finantien eene opmerking te maken. Hij heeft gezegd: de maatregelen die voorgesteld en door sommige leden gewenscht worden, zouden niet doeltreffend zijn; er zou toch nog bedrog gepleegd worden. Dit moet erkend worden. Indien evenwel, Mijne Heeren, het verbod gedaan wierd dat gewenscht wordt, dan zou toch dit g oote onderseheid bestaan, dat het bedrog thans gepleegd wordt onder den dekmantel van het staatsgezag, dat het dan daarachter niet zoude kunnen schuilen. Waarom worden de buitenlandsehe loterijen met vrucht tegengegaan? Omdat de wet ze verbiedt. Waarom vooral kan het bedrog bij de Staatsloterij niet worden tegengegaan? Omdat zij, die het plegen, ieder oogenblik kunnen zeggen: ik handel volgens de bevoegdheid, door de wet gegeven, omdat zij de ligtgeloovigen door die bevoegdheid misleiden. Ik geloof dus, dat, wanneer de Minister tot de voorgeslagen maatregelen kon overgaan, men daarvan goede vruchten zou plukken.

De heer **van Dam van Isselt** ten derden male het woord bekomen hebbende, zegt:

Mijne Heeren, ik zal zeer kort zijn. Ik wensch alleen mijn dank te betuigen aan den afgevaardigde uit Groningen (den heer Cremers), dat hij mij wel heeft willen teregtwijzen over de woorden, die ik al dan niet gebruiken moet. Ik zal trachten mij in alles naar zijn voorbeeld te vormen en zóó hoop ik eenmaal gelukkig genoeg te mogen zijn van geene woorden te bezigen, die hem hinderen.

De heer **van Andringa de Kempenaer**: Ik wensch met een paar woorden te kennen te geven, dat ik den Minister mijn dank betuig voor de uiteenzetting der omstandigheden, rakende het fonds van den Hoogen Raad van Adel. De geachte spreker uit Gelderland (de heer van Dam van Isselt) heeft heden morgen zijne stem afhankelijk gemaakt daarvan, dat de Minister van Finantien duidelijk zou opgeven de gronden, waarom de inkomsten van dat fonds behooren zouden aan de schatkist. Ik heb den Minister de geschiedenis van dat fonds hooren verhalen, doch daardoor is niet geheel mijne overtuiging aan het wankelen gebragt, dat dit fonds zou zijn een privaat-eigendom, onder toezigt van den Staat. Ik vraag den Minister, of bij de zamenstelling van dat fonds niet eene bijzonderheid is voorgevallen, waarop Zijne Excellentie niet gewezen heeft, namelijk dat uit de eigen middelen van Koning Willem I tot dat fonds is gefourneerd eene som van f 600,000. Wanneer ik dit naga, dan begrijp ik niet dat de Koning zulk eene aanzienlijke som zou hebben in de schatkist gestort, zonder daarbij eene bedoeling te hebben. Op mij heeft het antwoord des Ministers niet dien indruk gemaakt als op den geachten spreker uit Gelderland, en ik verklaar in zooverre door dat antwoord niet bevredigd te zijn.

De heer **Minister van Finantien**: Aan den geachten spreker uit Groningen (den heer Cremers) moet ik antwoorden, dat hij inderdaad ten volle gelijk heeft, wat betreft het woord *toezegging*, straks door mij gebezigd. Ik heb daarmede niets anders bedoeld als hetgeen die spreker zelf heeft uiteengezet. Wat betreft de loterij, moet ik dien spreker wijzen op de omstandigheid, dat, wel is waar, zoo het voorstel heden morgen gedaan en door dien spreker weder ter sprake gebragt, werd aangenomen, men met meer vrucht zou kunnen toezien op misbruiken, maar dat dit evenwel niet zoo volledig zou kunnen geschieden als bij de vreemde loterijen. Die vreemde loterijen baren zelfs bij den meest speelzieken eene soort van wantrouwen en er bestaat soms de grootste moeijelijkheid, om aandeelen daarin bij de mindere klassen te plaatsen, terwijl de aandeelen in de staatsloterij steeds gemakkelijk worden geplaatst. Ik wijs den spreker nog op de omstandigheid, dat het uit een algemeen staatsregtelijk en staatshuishoudelijk oogpunt onbillijk en onregtvaardig zou zijn, den man, aan wien de Staat een lot verkocht heeft, de vrije beschikking daarover te verbieden en hem te beletten het aan een ander met voordeel over te doen. De wet die dat verbood zou van eene verre strekking zijn. Matigt de Regering zich dat regt aan ten aanzien der loterij, dan zou zij dit evenzeer kunnen doen ten opzigte van honderd andere voorwerpen. Dit is eene algemeene bedenking, die ik tegenover de verwezenlijking van dat denkbeeld stel.

Met den geaehten spreker uit Gelderland acht ik de verdere discussie over het punt dat ons verdeeld houdt gesloten. Ik geloof, na de laatste verklaring door dien spreker afgelegd, dat onze zienswijzen thans niet zoo ver uit elkander liggen als dit heden ochtend het geval scheen te zijn. Ik meen er dit alleen te mogen bijvoegen, dat de Koning *alleen* niet over een rijksfonds kan beschikken. Vroeger is dit wel geschied, maar het is eene van die zaken, welke door de Staten-Generaal altijd, en te regt, ten ernstigste afgekeurd zijn; het is een beginsel, dat ik ongaarne in het leven zou terugroepen. De Koning, zegt de geachte spreker, had het regt om bij eene verheffing in den adelstand eene vrijwillige bijdrage te vorderen. Ik zeide reeds, geenen tijd gehad te hebben, om de geschiedenis van deze zaak in al hare bijzonderheden na te gaan. Maar, bedriegt mij mijn geheugen niet, dan waren die bijdragen alles behalve vrijwillig en dan is er een aantal voorbeelden te vinden, dat men die bijdragen niet kon invorderen dan onder bedreiging van de adelbrieven niet te zullen afgeven. Dit neemt veel van het karakter van vrijwilligheid weg. De Koning heeft dan ook in 1821 een besluit genomen, waarbij bepaaldelijk van de betaling der retributie zijn vrijgesteld diegenen, aan wie, zonder dat zij daarom gevraagd hadden, adeldom werd verleend.

Die omstandigheid bewijst wel degelijk, geloof ik, dat het hier gold eene extra-belasting op de verheffing in den adel, buiten en behalve de registratie-regten, die men voor de brieven van adeldom, volgens de wet van 1824, verschuldigd was.

Eene aanmerking van gering belang is die, welke betreft eene kleine onnaauwkeurigheid, die de spreker begaan heeft, en die zeer mogelijk was, daar hij het besluit niet voor zich had. De gelden, die krachtens het besluit van 1815 voor taxa betaald werden, konden nooit f 1800 bedragen. De geachte spreker bedoelt de hoogste taxa, die volgens dat besluit kon gevorderd worden, en die was die, welke voor de verheffing tot den rang van *prins* kon gevorderd worden, welke bedroeg f 1000. Dit is eene kleine aanmerking die ik in het belang van de discussie nog gemeend heb te moeten doen gelden.

Eindelijk moet ik met betrekking tot hetgeen de afgevaardigde uit Gelderland heeft gezegd omtrent het besluit door den Koning in 1844 genomen, en alsof dat toen, met het oog op de treurige omstandigheden van dien tijd, als het ware van den Koning zou zijn afgeperst, zeggen, dat mij uit de stukken niets daarvan gebleken is. Ik bekleedde destijds de betrekking niet, die ik de eer heb thans te bekleeden; de spreker die destijds eene openbare betrekking bekleedde, is welligt meer in de geheimen van dien tijd ingewijd geworden dan ik, maar dit weet ik, dat het besluit destijds door den Koning is genomen, niet op bijzonderen aandrang, maar na eenvoudig rijp beraad; en wat bijzondere aanmerking verdient, *overeenkomstig het eenstemmig advies van den Raad van State*. Ik voeg er deze bijzonderheid bij, omdat het ook uit de stukken, die laatst omtrent de zaak zijn openbaar gemaakt, gebleken is, dat in het gevoelen van dat collegie naderhand eene wijziging is gekomen; maar van 1844 is mij geen enkel stuk bekend, dat aanleiding zou kunnen geven tot de meening, dat destijds een zekere zedelijke dwang zou uitgeoefend zijn geworden. Ik kan het bestaan daarvan niet admitteren.

De heer **Minister van Binnenlandsche Zaken.** [*Deze rede zal later worden medegedeeld.* III.]

Het wets-ontwerp met 34 tegen 2 stemmen *aangenomen*. *Tegen*, de heeren: d' Ablaing van Giessenburg en van Andringa de Kempenaer; afwezend de heer Bosch van Drakestein.

De Vergadering wordt tot nadere bijeenroeping gescheiden.

ZITTING VAN DEN 22STEN DECEMBER.
(SUPPLEMENTBLAD.)

REDEVOERINGEN, *uitgesproken door den heer* **Minister van Binnenlandsche Zaken** *in de zitting van den 22sten December, bij de beraadslagingen over de Staatsbegrooting voor* 1853.

Beraadslaging over hoofdstuk VIII. (Departement van Marine.)

I. [Zie bladz. 88.]

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb een zacht protest in te brengen tegen eene verschillende lezing mijner woorden van gisteren, die de geachte spreker zoo even heeft aangehaald. Er is gisteren gewaagd van een post op de begrooting van het Departement van Buitenlandsche Zaken, en wat heb ik toen gezegd: dat de woorden tot verdediging van dien post in den toelichtenden en uitgewerkten staat afkomstig waren van het voormalig hoofd van het Departement van Buitenlandsche Zaken, maar dat die stukken, en onder andere ook de uitdrukking, waarvan toen sprake was, niet waren gebragt in den Ministerraad.

Ik heb niet gesproken van een post, maar van *de woorden tot verdediging van den post*, en ik heb er bijgevoegd dat, waren die in den Ministerraad voorgedragen, ik de vrijheid zou hebben genomen mijne bedenkingen daartegen te opperen.

II. [Zie bladz. 89.]

Mijnheer de Voorzitter! De geachte spreker uit Zeeland wil het niet opgeven, en dwingt mij hem voor de tweede maal te antwoorden. *Omschrijving* van den post noemt hij nu hetgeen *verdediging* is, en dat zijn twee verschillende zaken. Men kan een post goedkeuren in den Ministerraad, maar niet de wijze van verdediging van dien post, en ik wenseh dat dit onderscheid, hetgeen door iedereen moet worden gemaakt, ook noodzakelijk worde gekeurd voor nu en voor het vervolg door den geachten spreker.

Beraadslaging over het ontwerp van wet tot vaststelling der Middelen.

III. [Zie bladz. 100.]

Bij het laatste woord van mijn ambtgenoot, Mijnheer de Voorzitter, heb ik, ten aanzien van de rede van den spreker uit Gelderland, mijn ouden bondgenoot met betrekking tot een beginsel waaraan wij beiden steeds veel heehtten, eene enkele opmerking te voegen.

Hetgeen de geaehte spreker dezen oehtend zeide en hetgeen hij in andere woorden dezen avond heeft herhaald, riep mij het artikel der Grondwet, dat het geheim der brieven onschendbaar is, voor den geest. Niet minder zal, geloof ik, de geachte spreker dat geheim van regering, hetgeen de deliberatien van den Koning met de hoofden van de Ministeriele Departementen omsluit, willen eerbiedigen. Waarom schreven wij, » de Koning is onschendbaar", in de Grondwet? Ik heb gewis niet noodig den geachten spreker te doen gevoelen, dat, indien in deze Vergadering over regeringsdaden, met betrekking tot den persoon van den Koning, eene dergelijke beoordeeling, als wij van hem hoorden, kon worden gewild, die uitnemende en gewigtige stelregel spoedig als niet geschreven zou moeten worden beschouwd.

De geachte redenaar, over de taxa zelve sprekende, zeide: de taxa werden geheven van degenen die ze wilden betalen. Mijn ambtgenoot heeft het reeds beantwoord, en er is een tweede antwoord op te geven. De Vergadering heeft erkend en iedereen moet erkennen, dat er belastingen zijn, geheven van hen, die zich vrijwillig daaraan hebben onderworpen, heffingen die daarom niet ophouden belastingen te zijn.

De geaehte spreker heeft gezegd: de taxe werd geheven tot zekere bestemming. Dit, geloof ik, is betwistbaar, zoo men het constitutief besluit inziet. Dat besluit zegt in art. 6, dat taxen zullen geheven worden voor opneming in den adelstand; eene taxe, welke in alle landen voor dergelijke onderscheiding pleegt of plagt te worden geheven. Daaronder volgt in art. 7, » dat het bedrag der aldus te ontvangen taxa zal worden gebezigd tot nuttige en met den adelstand in verband staande doeleinden, volgens zoodanig ontwerp als Wij daaromtrent, op voordragt van den Hoogen Raad van Adel, zullen vaststellen en in werking brengen." *Tot nuttige en met den adelstand in verband staande doeleinden!* De Minister van Finantien heeft gezegd, dat zoodanig ontwerp nooit is ingeleverd, althans nooit geleid heeft tot een besluit. Dit schijnt mij zeer verklaarbaar. Ik kan mij zeer wel voorstellen, dat jaren lang werd nagedaeht om eene zoo troebele uitdrukking tot grondslag eener voordragt of beginsel van handeling te maken. In allen geval, en dit wensch ik hiermede aan te toonen, de opgelegde taxe is zelfstandig, evenals voor dergelijke verleening van Staatswege ook in andere landen eene retributie geheven wordt. Men kan niet zeggen, dat de heffing der taxe ondergesehikt is aan eene bepaalde bestemming, en niet zou gesehied zijn, indien de opbrengst die bestemming niet hadde erlangd.

Een derde punt is dit. Er is gesproken door den geaehten spreker uit Gelderland, den heer van Dam van Isselt, er is gewaagd door den geaehten spreker uit Groningen (den heer Cremers) die meer tot het gevoelen van den Minister van Finantien nadert, van regterlijke beslissing. De spreker uit Gelderland heeft gemeend, dat de Staat wel als eigenaar van het fonds kan worden besehouwd, maar niet zoo het er op aankwam eene andere bestemming te geven aan de inkomsten van het fonds. Wie, vraag ik, zou dan die andere bestemming kunnen geven? De wetgever heeft tot dusverre, sedert 1843, deze inkomsten aangewezen om te strekken tot dekking der uitgaven, die op de begrooting waren gebragt. Zullen nu die inkomsten eene andere bestemming erlangen, dan zal het toeh wel noodig wezen, dat zij door de wet worde aangewezen. Er wordt dus of eene bijzondere wet of een artikel op de begrooting vereiseht, waardoor aan de inkomsten eene bestemming worde gegeven, overeenkomstig de bedoeling die, volgens den spreker, van den beginne af de meening van den Koninklijken insteller van het fonds is geweest. Hoe een regter hier tusschen beide kunne komen, schijnt mij niet wel te vatten. Wat de Regering betreft, zij zal afwaehten of een lid der Tweede Kamer hetzij een amendement in de begrooting, hetzij een ontwerp van wet zal voorstellen, waarbij deze inkomsten ten behoeve van adelijkc personen worden bestemd.

ZITTING VAN DEN 20STEN APRIL.

19DE ZITTING.

ZITTING VAN WOENSDAG 20 APRIL.

(TEN 11/2 URE.)

Ingekomen: 1°. verschillende Koninklijke besluiten betrekkelijk de zamenstelling van het Ministerie enz.; 2°. missives van den Staatsraad, Directeur van het Kabinet des Konings, berigtende de bekrachtiging van eenige wets-ontwerpen; 3°. missives van Ministers ten geleide van verschillende stukken; 4°. geloofsbrieven van het nieuw gekozen lid, den heer de Vos van Steenwijk; toelating van dien heer; 5°. 26 ontwerpen van wet van de Tweede Kamer; 6°. verzoekschriften. — Aanneming van een voorstel van den heer van Dam van Isselt houdende verzoek om nederlegging ter griffie van stukken omtrent de organisatie der Roomsch-katholieke Kerk. — Trekking der afdeelingen.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 24 leden, de heeren: Insinger, de Bruijn, Blankenheijm, de Villers de Pité, van Beeck Vollenhoven, van Rijckevorsel, van Nispen van Pannerden, van Weel, Verheij van den Bogaard, Boxman, van Swinderen, Tonckens, van Sasse van Ysselt, van Dam van Isselt, Borski, Martens van Sevenhoven, van Eijsinga, Bosch van Drakestein, de Brauw, van Foreest, d'Ablaing van Giessenburg, Cost Jordens en de Vos van Steenwijk.

De notulen worden gelezen en goedgekeurd.

Zijn ingekomen:

1°. missives van de heeren de Jonge van Ellemeet, Cremers, van der Beken Pasteel, van Lidth de Jeude, van Heeckeren van Wassenaar, van den Dries, van Wessem en van Andringa de Kempenaer, kennis gevende dat zij verhinderd worden deze vergadering bij te wonen, enkele ten gevolge van ongesteldheid, andere ten gevolge van huisselijke omstandigheden. *Voor kennisgeving aangenomen;*

2°. geloofsbrieven, ingezonden door den heer de Vos van Steenwijk, gekozen tot lid dezer Kamer. *Benoeming eener Commissie tot onderzoek daarvan, bestaande uit de heeren van Swinderen, Martens van Sevenhoven en de Villers de Pité, met verzoek daaromtrent in eene volgende vergadering verslag uit te brengen;*

3°. Koninklijke boodschap ten geleide van het Verslag der algemeene commissie van liquidatie der zaken van de voormalige wees- en momboirkamers;

4°. Koninklijk besluit tot verhooging van de bezoldiging van den commies ter griffie, den heer Kuijpers;

5°. twee Koninklijke besluiten, onder dagteekening van 19 April jl., houdende dat het Z. M. behaagd heeft

a. aan te nemen het verzoek om eervol ontslag, aangeboden bij adres van den 16den dezer, door:
mr. J. R. Thorbecke, als Minister van Binnenlandsche Zaken;
mr. P. P. van Bosse, als Minister van Finantien, tevens belast met het bestuur van het Departement voor de Zaken van de Hervormde en andere Eeredienste;
mr. M. P. H. Strens, als Minister van Justitie, tevens belast met het bestuur van het Departement voor de Zaken der Roomsch-katholieke Eeredienst; en
mr. J. P. P. baron van Zuijlen van Nyevelt, als Minister van Buitenlandsche Zaken;
terwijl voorloopig door Z. M. is aangehouden het verzoek om ontslag bij hetzelfde adres aangeboden door de heeren:
C. F. Pahud, als Minister van Kolonien;
den schout-bij-nacht J. Enslie, als Minister van Marine, en
den generaal-majoor H. F. C. baron Forstner van Dambenoy, als Minister van Oorlog;

b. te benoemen bij besluit van dezelfde dagteekening:
tot Minister van Buitenlandsche Zaken, den Minister van Staat mr. F. A. van Hall, lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal;
tot Minister van Justitie, mr. D. Donker Curtius;
tot Minister van Binnenlandsche Zaken, mr. G. C. J. van Reenen, burgemeester van Amsterdam;
tot Minister van Finantien, tevens voorloopig belast met het bestuur van het Departemnnt voor de Zaken van de Hervormde en andere Eerediensten, E. C. U. van Doorn, lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal;
tot Minister voor de Zaken der Roomsch-Katholieke Eeredienst, mr. L. A. Lightenvelt;

6°. acht en veertig missives van den Staatsraad, Directeur van het Kabinet des Konings, houdende, dat Z. M. de Koning heeft goedgekeurd de volgende wets-ontwerpen, door de beide Kamers aangenomen:
dat tot regeling der ontvangsten en uitgaven van het Pensioenfonds voor burgerlijke ambtenaren over het jaar 1853;
dat tot regeling van het gebruik van het koloniaal batig slot over 1850;
dat tot wijziging der bepalingen nopens de heffing bij admodiatie van sommige accijnsen in Limburg;
dat tot opneming der veenderijen onder 's Gravenhage en Monster onder de irreguliere veenderijen;
dat tot het tijdelijk in omloop blijven van tien millioen der muntbiljetten van 1849;
dat tot aanvulling der wetten op de pensioenen der zee- en landmagt;
die tot naturalisatie van J. F. C. van Baar van Slangenburgh; H. R. Dinkla; F. M. baron van der Capelle; E. E. Ernst; J. H. J. Sterneberg; M. Stein; J. F. Huffstadt; J. H. Lehmann; G. L. C. H. graaf van Ranzow en N. J. P. Heeren;
dat tot vaststelling der begrooting van uitgaven wegens den arbeid der gevangenen over 1853 en aanwijzing der middelen tot dekking dier uitgaven;
dat tot aflossing of verwisseling van nationale schuld;
dat tot verhooging van de 7de afdeeling van het Vde hoofdstuk der staatsbegrooting van 1851;
dat tot regeling van ontvangst van belastingen, door het Rijk voor de provincien en gemeenten en door de gemeenten voor het Rijk geïnd;
dat tot goedkeuring eener additioncle overeenkomst van handel en scheepvaart met de Vereenigde Staten van Noord-Amerika;
dat tot bewaring der oude hypotheekregisters;
dat tot bekrachtiging eener provinciale belasting in Zeeland (steigergelden);
die tot bekrachtiging van provinciale belastingen in Noordbrabant, Zuidholland, Noordholland, Zeeland I en II, Friesland I en II, Overijssel, Groningen I en II en Drenthe:
die tot vaststelling van hoofdstuk I tot en met hoofdstuk XII der staatsbegrooting over 1853 en tot vaststelling der middelen tot dekking der uitgaven in die begrooting begrepen.
De stukken onder nos. 3—6 achtereenvolgens voor kennisgeving aangenomen.

7°. twee missives van den heer Minister van Buitenlandsche Zaken, ten geleide van afschriften van twee overeenkomsten door Nederland gesloten 1°. met de vrije Hanze-stad Bremen, tot regeling van het postwezen, en 2°. met het koningrijk Beijeren, tot wederkeerige uitlevering van boosdoeners;

8°. missive van den heer Minister van Marine, ten geleide van een exemplaar van het boekwerk, getiteld: »Koninklijke Nederlandsche Marine op den eersten Januarij 1853, uitgegeven door het Departement van Marine ten koste en ten behoeve van het Fonds voor oude en gebrekkige zeelieden;"

9°. missive van den heer Minister van Finantien, ten geleide van het Algemeen verslag van de muntwerkzaamheden over het afgeloopen dienstjaar 1852;

10°. twee missives van den heer Minister van Binnenlandsche Zaken, ten geleide van 1°. het statistieke jaarboekje over 1852,

bij dat departement uitgegeven, en 2°. het gedrukt verslag over de openbare werken in de jaren 1850 tot 1853 door den Minister aan den Koning gedaan;

11°. missive van denzelfden Minister omtrent de huishoudelijke aangelegenheden der Kamer;

12°. missive van den Minister van Kolonien, ten geleide van eene overeenkomst wegens ontginning van onbebouwde gronden op het eiland Billiton;

op voorstel van den heer van Rijekevorsel, zullen deze stukken gedrukt en rondgedeeld worden;

13°. missive van den Minister van Justitie, ten geleide van een exemplaar van het rapport der Staats-commissie omtrent de politiewet;

14°. missive van den Minister van Kolonien ten geleide van eene kaart van Sumatra;

15°. missive van denzelfden Minister ten geleide van het Verslag van den handel enz. op Java en Madura over 1851;

16°. missive van den Minister van Binnenlandsche Zaken ten geleide van stukken betreffende de kolonisatie van behoeftigen in de kolonien van de Maatschappij van Weldadigheid;

17°. missive van den Minister van Oorlog, ten geleide van 40 exemplaren van het plan tot toelichting van het ontwerp van wet omtrent het bouwen, planten, enz. binnen zekeren afstand van vestingwerken.

De missives onder n°. 6—17 achtereenvolgens voor kennisgeving aangenomen, de daarbij behoorende stukken te deponeren ter griffie, en de boeken en kaarten in de bockerij.

18°. brief van het voormalig lid der Kamer, den heer van Roijen, aldus luidende:

Zwolle, den 7den Februarij 1853.

Hoog Edel Gestrenge Heer!

Mij is de bijzondere onderscheiding te beurt gevallen, dat Zijne Majesteit de Koning mij heeft benoemd tot Hoogstdeszelfs Commissaris in de provincie Groningen. Ik heb die benoeming aangenomen en zal daardoor ophouden te zijn lid der Eerste Kamer der Staten-Generaal.

Ik verzoek U Hoog Edel Gestr. hiervan kennis te geven aan de Vergadering.

Onder opregte dankbetuiging aan U Hoog Edel Gestr. en de overige leden der Vergadering voor de welwillendheid die mij steeds in de Eerste Kamer mogt te beurt vallen, beveel ik mij aan in het gunstig aandenken der leden.

Met hoogachting ben ik

Uw H. Ed. Gestr. Dv. Dienaar,
I. A. VAN ROIJEN.

Aan
den heer Voorzitter der Eerste Kamer
der Staten-Generaal.

Voor kennisgeving aangenomen.

De **Voorzitter:** Sedert het zoo even door de Kamer genomen besluit betrekkelijk de geloofsbrieven van het nieuw benoemde lid den heer de Vos van Steenwijk, is bij mij ingekomen het berigt dat die heer de gebruikelijke eeden in handen des Konings heeft afgelegd. Ik verzoek alsnu de straks benoemde Commissie, belast met het onderzoek van de in hare handen gestelde beschciden, zich onmiddellijk met die taak bezig te houden, en nog heden daaromtrent rapport uit te brengen.

Schorsing van de vergadering voor eenige oogenblikken.

De heer **Martens van Sevenhoven:** Ik heb de eer namens de Commissie in wier handen zijn gesteld de stukken overgelegd door het nieuw benoemde lid, den heer J. A. G. baron de Vos van Steenwijk, aan de Vergadering te berigten dat door hem zijn ingezonden:

1°. een extract uit de lijst van de hoogst aangeslagenen in 's Rijks directe belastingen in de provincie Overijssel, waarop de heer mr. Jan Arend Godert baron de Vos van Steenwijk voorkomt als woonachtig te Zwolle en geboren in de Wijk den 25sten September 1818; door welke vermelding op de bedoelde lijsten, volgens de bepalingen der kieswet, hij tevens Nederlander is;

2°. een extract uit het verbaal van het verhandelde bij de Staten van de provincie Overijssel, geteekend door den Commissaris des Konings in dat gewest, waaruit blijkt dat bij de verkiezing van een lid der Eerste Kamer van de Staten-Generaal, van de 39 aldaar aanwezige leden, 22 stemmen zijn uitgebragt op den heer de Vos van Steenwijk;

3°. eene verklaring van dien heer dat hij geene openbare betrekkingen bekleedt; en

4°. een extract uit het register der beëedigingen, waaruit blijkt dat door hem op heden de bij art. 83 van de Grondwet voorgeschreven eeden in handen des Konings zijn afgelegd.

Het is der Commissie uit de overgelegde bescheiden gebleken, dat gemelde heer al de vereischten bezit om tot lid dezer Kamer te worden toegelaten, en zij heeft mitsdien de eer daartoe te adviseren.

De **Voorzitter:** Ik bedank de Commissie voor de door haar volbragte taak.

De nieuw benoemde neemt daarop zitting.

Nog zijn ingekomen:

1°. 26 ontwerpen van wet door de Tweede Kamer der Staten-Generaal aangenomen, als:

dat houdende bepalingen betrekkelijk het bouwen, planten en het maken van andere werken binnen zekeren afstand van vestingwerken van den Staat;

dat tot regeling van het muntwezen in de West-Indien;

dat tot goedkeuring van een tractaat van vriendschap, handel en scheepvaart met de republiek van Costa-Rica;

dat tot regeling van de strafwetgevende magt der waterschapsbesturen;

dat tot regeling van den pligt der provincien om behoeftige gemeenten te hulp te komen;

dat tot vereffening van het tekort over 1848 door de voordeelige sloten van andere dienstjaren;

19 ontwerpen van wet tot naturalisatie van H. A. E. Kerstiens, G. J. Klijse, P. E. Thüré, J. Realt, J. Smidt Petersen, A. F. A. Bücker, C. A. F. Vogel, H. C. F. Kampschmid, A. A. Berckemeijer, Chr. W. Uhlenbeck, O. A. Uhlenbeck, P. F. Uhlenbeck, Th. J. Niedfeld, B. Sievers, J. H. van Engelen, J. Cahn, J. Hartman, A. Meuskens en F. W. Junghuhn, en

dat tot goedkeuring eener dading tusschen het bestuur der domeinen en de gemeente Genemuiden.

Verzending naar de Afdeelingen;

2°. de volgende verzoekschriften, als:

van P. N. Jut c. s., voorzitter en curatoren der natuur-geneesstichting Bethesda, te Laag Soeren in Gelderland, verzoekende eene speciale wet op de uitoefening der natuur-geneeskunde;

van den raad der stad Amsterdam, verzoekende eene wet in verband met art. 153 der Grondwet;

van Gedeputeerde Staten der provincie Overijssel, houdende bezwaren tegen het wets-ontwerp tot regeling van den pligt der provincie om behoeftige gemeenten te hulp te komen;

van landeigenaren te Leerbroek, provincie Zuidholland, houdende bezwaren tegen het ontwerp van wet tot regeling van de strafwetgevende magt der waterschappen;

van landeigenaren te Nieuwland en omstreken, provincie Zuidholland, en van landeigenaren te Leerdam, provincie Zuidholland, beide van gelijken aard en inhoud;

van het geeombineerde collegie van het polderdistrict van Over-Betuwe, en van geërfden in de Vijf heerenlanden, provincie Zuidholland, beide van gelijken aard en strekking.

Verzending naar de Commissie voor de Verzoekschriften;

3°. van regenten van het Roomsch-katholiek oude-armen-kantoor te Amsterdam, kopij van hun adres aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal tegen het ontwerp van wet tot regeling van het armbestuur, alsmede

eene gedrukte kopij van een aan den Koning ingediend adres van eene vereeniging te Amsterdam tot oprigting van eene maatschappij voor de groote stoomvaart. *Nederlegging ter griffie, ter inzage van de leden;*

4°. eenige boekwerken als:

Handelingen van de Algemeene Synode der Christelijke Hervormde Kerk in het Koningrijk der Nederlanden, in den jare 1852;

Uitkomsten der tienjarige volkstelling in het Koningrijk der Nederlanden op den 19den November 1849, — provincien Utrecht, Zeeland en Zuidholland;

Programma van het achtste landhuishoudkundig congres, te houden binnen Alkmaar, den 21 — 25 Junij aanstaande;

Het bestuur der Marine nader toegelicht en in verband bechouwd met het algemeen verslag van eene speciale commissie, uitgebragt in Augustus 1852 door J. C. Rijk;

Brief aan den heer Voorzitter van de Eerste Kamer der Staten-Generaal over de gevangenis voor jeugdige veroordeelden te Rot-

terdam, door jhr. N. J. Storm van 's Gravesande, vice-president der commissie van administratie over de gevangenissen te Rotterdam;

Over de wijze van uitsmelting (herleiding) van den tinerts door de Chinezen op het eiland Banka, door dr. J. H. Croockewit Hz.;

Vrijmoedige beschouwingen over het aanleggen van volkplantingen door Nederlandsche behoeftigen en bedeelden in Nederlandsch Indie, door J. B. J. van Doren;

De mededinging tusschen de beetwortel- en rietsuikerproductie met betrekking tot het eiland Java, door E. A. van Vloten.

Plaatsing in de boekerij.

De heer **van Dam van Isselt**, het woord gevraagd en verkregen hebbende, zegt:

Uwe Vergadering is bijeengeroepen in een hoogst gewigtig tijdstip. De pauselijke allocutie, waarbij de hierarchie der bisschoppen in ons Vaderland is geregeld, heeft vele gemoederen in beweging gebragt. Er is geen weldenkend Protestant, die aan zijne Katholieke mede-ingezetenen het grondwettig regt zou willen betwisten op eene vrije regeling van hunne Kerk, en ik ben dan ook gelukkig, te mogen verklaren, dat ik in geen van de menigvuldige adressen eenigen den minsten twijfel heb gevonden omtrent de volkomene bevoegdheid voor de Katholieken in ons Vaderland, om de inwendige regeling hunner Kerk daar te stellen. Maar hetgeen aanleiding heeft gegeven tot onvergenoegdheid, tot wrevel en tot bekommering; en, Mijne Heeren, laten wij ons de waarheid niet verbergen, wat nu reeds aanleiding heeft gegeven tot verdeeldheid en scheuring tusschen de burgers van den Staat, het is de toon, waarop het Hoofd der Katholieke Kerk heeft gemeend te mogen en te moeten spreken tot het Nederlandsche Volk bij de vestiging der bisschoppelijke hierarchie. Ik wensch niemand te beschuldigen, maar ik meen te mogen zeggen, dat er eene groote verantwoordelijkheid rust op hem of op hen, die het Hoofd dier Kerk hebben doen gelooven, dat het denkbaar zou zijn in ons Vaderland gewag te maken van de herstelling der bisschoppelijke hierarchie, zoo als die in 1559 was ingevoerd, zonder het meerendeel der natie in beweging te brengen; die den Paus in den waan hebben gebragt, dat de meest gevoelige snaren niet zouden trillen in den boezem van hen, die, met een gevoel van geoorloofde fierheid, terugzien op de jaren van die worsteling en van dien strijd, dien de vaderen hebben gevoerd tegen de instelling van diezelfde bisdommen, die men nu weder tracht in te voeren: eene instelling, waartegen zich destijds onze Roomsche en Onroomsche landgenooten evenzeer hebben verzet: in wier bestrijding Egmond en Hoorne hunne hoofden hebben gelaten op het schavot, terwijl Montigny, die mede de regten van zijn Vaderland ten dezen opzigte verdedigde, op last van Philips II in den kerker is gewurgd. De biechtvader, die hem in zijne laatste oogenblikken heeft bijgestaan, heeft nogtans de verklaring afgelegd, dat die verdediger van de vrijheid van zijn Vaderland, dat die bestrijder van de toen ingevoerde bisschoppelijke hierarchie was gestorven, gelijk het een vroom en eerlijk Katholiek betaamt. De herinnering aan die dagen, Mijne Heeren, was eene onvoorzigtigheid en, ik herhaal het, groot is de verantwoordelijkheid van hen, die het Pauselijke Hof in de dwaling hebben gebragt, dat men zoodanige allocutie, dat men zoodanigen brief, als die allocutie vergezeld heeft, in Nederland zou kunnen afkondigen, zonder dat onvergenoegdheid bij een groot deel der natie zou worden opgewekt. Het is een zorgbarend verschijnsel, wanneer zoo vele duizenden zich bij bijna eensluidende adressen wenden tot het Hoofd van den Staat en daarbij Zijne tusschenkomst inroepen tot afwending van een gevreesd gevaar. Wij hebben op dit oogenblik geene Ministers in ons midden. Wij hebben zoo even de besluiten gehoord, waarbij een gedeelte van het Ministerie is ontslagen en door andere Ministers vervangen. Het doen van eene interpellatie is voor ons dus moeijelijk geworden.

Intusschen zou ik verlangen, dat aan onzen geachten Voorzitter de wensch te kennen werd gegeven, dat hij, namens deze Vergadering, verzocht aan de Regering, om ook aan deze Kamer te willen mededeelen al de stukken, tot die zaak betrekking hebbende. Welligt, Mijne Heeren, ontstaat daardoor de gelegenheid voor deze Vergadering, om een middel te beramen, dat kan leiden tot bevrediging der opgewonden gemoederen.

Ik spreek nu niet als een verdediger van de Protestanten, ik spreek niet in een Protestantschen zin, in een Protestantschen geest; maar ik spreek hier als een vertegenwoordiger van de Nederlandsche Natie, die het innig betreurt dat door de onvoorzigtige allocutie eene zoodanige verdeeldheid in ons Vaderland is ontstaan; ik spreek hier als een Nederlander, die het vurig wenscht, dat er zoo mogelijk door gepaste maatregelen — die ik op het oogenblik zelf niet weet aan te geven — een einde kunne worden gemaakt aan de spanning, die er heerscht tusschen de twee groote afdeelingen van de Christenheid in ons Vaderland. Ik wensch dit vooral, Mijne Heeren, in het belang van onze Katholieke mede-ingezetenen, en ik vraag het met vertrouwen, of het wenschelijk is, dat de Roomsche Kerk hare regeling vestige, onder omstandigheden als die welke, die thans bestaan; — of het wenschelijk kan zijn, dat de Roomsche Kerk zich organisere in strijd met de begeerte van het grootste gedeelte van de bevolking, dat zich door die organisatie of regeling gekrenkt en beleedigd acht?

Er zijn vele verkeerde denkbeelden opgewekt, er zijn vele passien in beweging gebragt; het zal moeite kosten ze tot bedaren te brengen; maar er *moet*, zal het Vaderland in vrede blijven voortbestaan, een middel gevonden worden, om, bij de vestiging der bisschoppelijke hierachie in de Roomsche Kerk, twisten te voorkomen, om tot bedaren te brengen de dreigende golving der gemoederen, die, wanneer zij nu niet beteugeld wordt, welligt later niet meer zou kunnen worden beteugeld, en die het Vaderland met eene overstrooming bedreigt, gevaarlijker dan die, waaraan wij soms worden blootgesteld door de wateren, waaraan wij onzen bodem hebben ontwoekerd.

Ik verzoek u dus, Mijne Heeren, mij te ondersteunen in het verzoek aan onzen Voorzitter, dat hij bewerke, dat de stukken betrekkelijk deze aangelegenheid aan ons worden overgelegd, en wanneer wij dan die stukken hebben gezien en nagegaan, dan verwacht ik, dat welligt een uwer daaruit aanleiding zal nemen om een voorstel te doen, van deze Kamer uitgaande en gerigt tot het geëerbiedigd Hoofd van den Staat, en waarin Hem de middelen worden aangewezen, die welligt geschikt zouden kunnen zijn om den opkomenden storm te doen bedaren. Gij zult mij bereid vinden om hem, die zoodanig voorstel doet, te ondersteunen, mits het geschiede in den geest van liefde en verdraagzaamheid, dien ik nooit wensch te verzaken, maar tevens met die kracht en met die waardigheid, die het grootste gedeelte van de Nederlandsche natie op dit oogenblik moet handhaven tegenover eene buitenlandsche mogendheid, die ons diep heeft gegriefd in hetgeen ons heilig en dierbaar is, die ons heeft gekrenkt in de historische herinneringen van ons Vaderland, en die ons gedreigd heeft met eene toekomst, waarvoor ik hoop dat God èn mijne Protestantsche èn mijne Roomsch-katholieke landgenooten genadiglijk zal behoeden.

De **Voorzitter:** Gij hebt gehoord, Mijne Heeren, het verlangen van den heer van Dam van Isselt, dat de Voorzitter der Eerste Kamer zal worden uitgenoodigd om aan de Regering mededeeling te vragen van de stukken, die betrekking hebben tot de zaak, waarover de heer van Dam gesproken heeft. Ik stel voor om aan dat verlangen gevolg te geven. *Dienovereenkomstig wordt besloten.*

Trekking der afdeelingen.

Eerste afdeeling, de heeren: van der Beken Pasteel, van Sasse van Ysselt, Verheij van den Bogaard, van Nispen van Pannerden, van Rhemen van Rhemenshuizen, Blankenheijm, de Brauw; de Jonge van Ellemeet, Cremers en Beerenbroek;

Tweede afdeeling, de heeren: de Bruijn, van Lidth de Jeude, 't Hooft, Boxman, van Foreest, Borski, Martens van Sevenhoven, van Eijsinga, van Andringa de Kempenaer en Regout;

Derde afdeeling, de heeren: van Dam van Isselt, van Weel, Insinger, Bosch van Drakestein, van der Lek de Clercq, van Swinderen, Cost Jordens, de Sitter en de Villers de Pité;

Vierde afdeeling, de heeren: van den Dries, van Aylva van Pallandt, van Rijckevorsel, van Beeck Vollenhoven, van Wessem, d'Ablaing van Giessenburg, de Vos van Steenwijk, van Heeckeren van Wassenaar en Tonckens.

De vergadering wordt gesloten.

Wets-ontwerpen ingekomen in de zitting van 20 April.

AANWIJZING *der veranderingen in het Ontwerp van Wet (gewijzigd n°. 7) houdende bepalingen betrekkelijk het bouwen, planten en het maken van andere werken binnen zekeren afstand van vestingwerken van den Staat.*

Art. 24 aldus veranderd: » Niemand mag de in art. 22 bedoelde

gebouwen, getimmerten en afsluitingen plaatsen of tusschen de daarin vermelde kringen houtgewassen planten, dan na van den eerstaanwezenden ingenieur eene verklaring te hebben ontvangen, dat aan dezen het voornemen van te bouwen of te planten is kenbaar gemaakt, of na hem van dat voornemen bij deurwaarders-exploit te hebben verwittigd."

Art. 29. De 1ste zinsnede blijft onveranderd.

In plaats van het daarop volgende: *Hiervoor — gekomen*, wordt thans gelezen: » Schadevergoeding wordt gegeven voor de vernielde gebouwen, getimmerten, afsluitingen of houtgewassen, gesteld of geplant tijdens zulks niet was verboden.

» Geene schadevergoeding wordt verleend voor zoover de vernielde gebouwen, getimmerten, afsluitingen of houtgewassen zijn gesteld of geplant tijdens dit alleen geoorloofd was onder voorwaarde dat zij zonder schadevergoeding zouden kunnen worden opgeruimd, of het bouwen en planten onder andere voorwaarden, welke de verpligting tot vergoeding van schade uitsloten, heeft plaats gehad."

Art. 32 aldus veranderd: » Niemand mag de verkleiningen, herstellingen, veranderingen of vernieuwingen aan de voorwerpen in art. 30 vermeld, uitvoeren, dan na van den eerstaanwezenden ingenieur ontvangen te hebben eene verklaring, dat aan dezen het voornemen, om de verkleiningen, herstellingen, veranderingen of vernieuwingen te doen uitvoeren, is kenbaar gemaakt, of hem van dat voornemen bij deurwaarders-exploit te hebben verwittigd."

Art. 33. Aldus veranderd: » Beplantingen binnen de kleine kringen van vestingwerken van de 1ste en 2de klasse mogen door andere vervangen worden, mits door den eerstaanwezenden ingenieur eene verklaring afgegeven zij, dat aan hem het voornemen tot de vervanging is kenbaar gemaakt, of aan hem dat voornemen bij deurwaarders-exploit zij beteekend."

Art. 37. Uit den laatsten regel zijn de woorden: *bij deurwaarders-exploit* weggevallen. Daarentegen is eene nieuwe zinsnede bij het artikel gevoegd, luidende: » Zij mogen, ingeval die kennisgeving niet bij deurwaarders-exploit is gedaan, de gestaakte werkzaamheden niet weder aanvangen, dan na van den eerstaanwezenden ingenieur eene verklaring te hebben ontvangen, dat aan dit artikel is voldaan."

Art. 51. De zinsnede sub 5°. van dit artikel aldus veranderd: » 5°. de verklaringen der eerstaanwezende ingenieurs en de deurwaarders-exploiten, vermeld in de artt. 24, 32, 33 en 37;"

en op ééne na de laatste zinsnede aldus veranderd: » De stukken onder n°. 2, 4 en 6 opgenoemd, alsmede de verklaringen van de eerstaanwezende ingenieurs onder n°. 5 vermeld, zijn vrij van registratie."

GEWIJZIGD ONTWERP VAN WET *tot regeling van het Muntwezen in de West-Indien.*

WIJ WILLEM III, ENZ.

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat art. 59 der Grondwet bepaalt, dat het muntstelsel in de kolonien en bezittingen van het Rijk in andere werelddeelen wordt geregeld door de wet,

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord en met gemeen overleg van de Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Art. 1. De wet van 26 November 1847 (*Staatsblad* n°. 69) tot regeling van het Nederlandsche muntwezen is verbindende voor de kolonien en bezittingen van het Rijk in de *West-Indien*.

De krachtens vroegere wetten geslagen gouden muntspecien zijn na het in werking treden der tegenwoordige wet, geen wettig middel van betaling meer, en zal alzoo art. 23 van de bovenvermelde wet in de *West-Indien* niet van toepassing zijn.

Art. 2. Vreemde muntspecien, waarvan een koers op de innerlijke waarde gegrond door Ons op voorstel der koloniale besturen bepaald is, worden in de bij art. 1 vermelde kolonien en bezittingen in 's Lands kassen n betaling aangenomen.

Art. 3. Alle verordeningen betreffende het muntwezen, tot dusverre in de bij art. 1 vermelde bezittingen bestaan hebbende, houden op van kracht te zijn.

Art. 4. Deze wet treedt in werking twee maanden na hare afkondiging in de bij art. 1 vermelde kolonien en bezittingen.

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle ministeriele departementen, autoriteiten, collegien en ambtenaren, wien zulks aangaat, aan de naauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

GEWIJZIGD ONTWERP VAN WET *tot regeling der strafwetgevende magt der Waterschapsbesturen enz.*

WIJ WILLEM III, ENZ.

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat er noodzakelijkheid bestaat, dat, in afwachting der wet tot uitvoering van art. 191 der Grondwet,

1°. tegen de overtreding van keuren of verordeningen van politie, door de besturen van waterschappen, krachtens hunne bevoegdheid gemaakt of te maken, en van daarmede gelijkstaande voorschriften, door strafbedreiging kunne worden voorzien;

2°. aan Gedeputeerde Staten de magt worde verleend, om, bij verzuim of weigering van besturen van waterschappen, de vereischte werken te doen uitvoeren, of in het beheer te voorzien;

3°. de regeling van waterstaatsbelangen, twee of meer provincien gemeenschappelijk aangaande, worde verzekerd,

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

§ 1. *Van de straffen tegen overtreding der keuren.*

Art. 1. De besturen van waterschappen kunnen tegen overtreding der keuren of verordeningen van politie, door hen krachtens de hun toegekende of tot hiertoe wettig uitgeoefende bevoegdheid gemaakt of te maken, en van daarmede gelijkstaande voorschriften, voor zooveel daartegen bij geene wet of wettelijke verordening is voorzien, geldboete van hoogstens vijf en twintig gulden en gevangenisstraf van één tot drie dagen, te zamen of afzonderlijk, bedreigen.

Art. 2. Andere straffen, in bestaande verordeningen van dezen aard bedreigd, zijn met het in werking treden dezer wet vervallen. De hoogere geldboeten en de gevangenisstraffen van langeren duur worden geacht slechts tot het maximum in het vorig artikel bepaald, te zijn vastgesteld.

Art. 3. Ingeval de overtreder gedurende het laatste jaar voor gelijke overtreding veroordeeld is, of daarvoor vrijwillig de geldboete heeft betaald, kan de regter geldboete en gevangenisstraf tot het dubbel van het voor elk bedreigd maximum uitspreken.

Art. 4. De opbrengst der geldboete komt ten voordeele van het waterschap.

Art. 5. Bij elke veroordeeling tot geldboete wordt tevens door den regter bepaald, dat, indien daaraan niet is voldaan binnen twee maanden nadat de veroordeelde bij exploit, door den bode of bediende van het waterschap of door een deurwaarder, tot betaling is aangemaand, de geldboete door gevangenisstraf van ten hoogste drie, en bij herhaling, volgens de bepaling van art. 3, van ten hoogste zes dagen zal worden vervangen.

Nogtans, indien behalve de geldboete ook gevangenisstraf is opgelegd, kunnen de beide gevangenisstraffen te zamen den tijd van zeven dagen niet te boven gaan.

Art. 6. Het politieregt der waterschapsbesturen om de molens, sluizen of andere werktuigen, waarmede de overtreding is gepleegd, ten koste van den overtreder te sluiten, te verzegelen, te stempelen of op eenige andere wijze buiten gebruik te stellen, blijft gehandhaafd.

§ 2. *Van de middelen tot voorziening bij verzuim of weigering van besturen om werken uit te voeren, of bij gebreke van beheer.*

Art. 7. Wanneer het bestuur van een waterschap weigert of nalatig is, de noodzakelijke werken, waartoe het krachtens zijne inrigting, krachtens eene wet, een algemeenen maatregel van inwendig bestuur, Onze daartoe betrekkelijke bevelen of eene provinciale verordening is verpligt, te ondernemen of door de onderhoudpligtigen te doen verrigten, kunnen Gedeputeerde Staten die werken, waaronder ook opruimingen worden verstaan, doen uitvoeren.

Die uitvoering geschiedt ten koste van hen, tot wier last zij, indien het bestuur niet weigerachtig of nalatig ware geweest, zou zijn gekomen.

Art. 8. Het met redenen te omkleeden besluit van Gedeputeerde Staten, waarbij die uitvoering is bepaald, wordt onmiddellijk aan het bestuur van het betrokken waterschap medegedeeld, welk bestuur binnen drie dagen berigt geeft van de ontvangst.

Ingeval het bestuur zich met dit besluit bezwaard acht, kan het binnen vier weken, te rekenen van de dagteekening der beslissing van Gedeputeerde Staten, bij Ons voorziening vragen.

Van het indienen van dit verzoek geeft het gelijktijdig kennis aan Gedeputeerde Staten.

Onze beschikking wordt, zoo daarbij het besluit van Gedeputeerde Staten niet wordt gehandhaafd, met opgave harer redenen, in het *Staatsblad* geplaatst.

Art. 9. Weigert of verzuimt het bestuur voor de voldoening van de kosten dier werken te zorgen, dan wordt de omslag, deswege over de ingelanden, waterschappen of gemeenten te doen, met inachtneming zooveel doenlijk van de daaromtrent in elk waterschap bestaande bepalingen, door Gedeputeerde Staten geregeld, en worden de termijnen van invordering door hen bepaald.

Art. 10. De overgifte der stukken, tot regeling dezer zaak vereischt, kan door Gedeputeerde Staten in regten worden gevorderd.

Bij het vonnis, houdende veroordeeling tot overgifte, wordt de voorloopige tenuitvoerlegging daarvan, des noods door middel van lijfsdwang, bevolen.

De bepaling van art. 590 van het Wetboek van Burgerlijke Regtsvordering omtrent het stellen van zekerheid is hier niet van toepassing.

De kosten, uit deze regtsvordering en uit de gijzeling voortvloeijende, komen ten laste van het waterschap, zoover zij op den bewaarder der stukken niet kunnen worden verhaald.

Art. 11. De door Gedeputeerde Staten vastgestelde staat van verdeeling over ingelanden, waterschappen of gemeenten wordt aan den ontvanger van het waterschap, ten wiens laste het werk wordt verrigt, ter uitvoering gegeven.

Deze neemt daarbij de voorschriften der wet van 9 October 1841 (*Staatsblad* n°. 42) en van de reglementen in acht, en moet, evenzeer als de overige beambten en bedienden der betrokken waterschaps- en gemeentebesturen, de bevelen van Gedeputeerde Staten betrekkelijk deze heffing nakomen.

Art. 12. De opbrengst van dezen omslag wordt niet in de kas van het waterschap gestort.

Daarvan, even als van al de uitgaven wegens de door Gedeputeerde Staten genomen voorzieningen, wordt door den ontvanger aan Gedeputeerde Staten afzonderlijk rekening en verantwoording gedaan.

Van de vaststelling dezer rekening geschiedt door Gedeputeerde Staten aan het bestuur van het waterschap mededeeling, met uitkeering van het voordeelig slot.

Het besluit van Gedeputeerde Staten, houdende vaststelling der ontvangsten en uitgaven, strekt, zoover de daarin goedgekeurde ontvangsten en uitgaven betreft, aan den ontvanger tot ontlasting.

De borgtogt van den ontvanger is evenzeer tot zekerheid van het beheer dezer ontvangsten en uitgaven, als van het overig geldelijk beheer ten behoeve van het waterschap verbonden.

Art. 13. Wordt door den ontvanger en door de overige beambten en bedienden tot deze inning niet of niet behoorlijk medegewerkt, en wordt niet voor hunne vervanging op de daarvoor bepaalde wijze gezorgd, of wel worden de openstaande betrekkingen dier beambten en bedienden niet op de vastgestelde of gebruikelijke wijze vervuld, dan voorzien Gedeputeerde Staten daarin door tijdelijke aanstelling van bijzondere ambtenaren en bedienden.

De belooning wegens de door dezen ten opzigte der inning te verleenen diensten wordt door Gedeputeerde Staten ten laste van het betrokken waterschap geregeld.

De betaling dezer belooning, van de in art. 10 laatste zinsnede bedoelde kosten en van al de verdere uitgaven dezer werken geschiedt op bevelschriften van Gedeputeerde Staten, door hunnen voorzitter, een der leden en den griffier der Staten te teekenen.

Art. 14. De voorzitter van het collegie van Gedeputeerde Staten treedt in de plaats van den voorzitter, bedoeld in artt. 10 en 19 der wet van 9 October 1841 (*Staatsblad* n°. 42).

In het geval omschreven in laatstgenoemd artikel wordt het dwangbevel door Gedeputeerde Staten afgegeven.

Is het waterschap in meer dan ééne provincie gelegen, dan worden de voorzitter en de griffier door Ons aangewezen.

Art. 15. Het verzet op de gronden, bedoeld in art. 13 der wet van 9 October 1841 (*Staatsblad* n°. 42), wordt gedaan bij Gedeputeerde Staten.

Hunne uitspraak kan door Ons worden geschorst of vernietigd op de wijze in art. 169 der provinciale wet bepaald.

Maken Gedeputeerde Staten bezwaar hunne uitspraak behoorlijk te herzien, dan wordt de zaak door Ons, den Raad van State gehoord, beslist.

Ons besluit, overeenkomstig hetwelk de staat van verdeeling door Gedeputeerde Staten moet worden gewijzigd, wordt in het *Staatsblad* geplaatst.

Art. 16. De bepalingen van artt. 7 en volgg. zijn ook van toepassing voor het geval, dat het bestuur van een waterschap, bij gemis van de vereischte toestemming der ingelanden of van de in den omslag dragende besturen, tot de uitvoering van het werk en tot de vaststelling van den omslag niet kan overgaan.

Art. 17. Is in een waterschap geen bestuur aanwezig, en is het noodzakelijk in het beheer te voorzien, dan beramen Gedeputeerde Staten middelen, ten einde op de, in het reglement bepaalde, of door het gebruik ingevoerde wijze een nieuw bestuur optrede.

Is dit doel niet te bereiken, dan geschiedt de benoeming of de voordragt der leden van het bestuur regtstreeks door Gedeputeerde Staten.

Op dit bestuur zijn de bepalingen van artt. 7 en volgende van toepassing.

Art. 18. De voorschriften van art. 25 der wet van 9 October 1841 (*Staatsblad* n°. 42) gelden ook voor de uitgaven en omslagen, welke het gevolg zijn van de voorziening, krachtens deze wet te nemen.

§ 3. *Van de regeling van waterstaatsbelangen meer dan ééne provincie rakende.*

Art. 19. Belangen van waterstaat, twee of meer provincien gemeenschappelijk aangaande, over wier regeling de Staten dier provincien zich niet behoorlijk verstaan, kunnen door Ons, den Raad van State gehoord, bij een met redenen omkleed, in het *Staatsblad* te plaatsen besluit, worden geregeld.

Lasten en bevelen enz.

De verdere wets-ontwerpen luiden gelijk zij in de *Bijlagen* van Bijblad II voorkomen.

VERBETERING.

In de redevoering, door den heer *van Andringa de Kempenaer* uitgesproken in de zitting van den 22sten December 1852, voorkomende op blz. 100, 1ste kolom, regel 8 van onderen, staat: »f 600,000", dit moet zijn: »f 60,000".

ZITTING VAN DEN 20STEN APRIL.
(SUPPLEMENTBLAD.)

MISSIVE, *ingekomen in de zitting van den 20sten April* 1853. [Zie bladz. 102.]

's GRAVENHAGE, *den 25sten Februarij* 1853.

Naar aanleiding van de toezegging, door mij gedaan in de zitting van den 22sten December ll., heb ik de eer U Hoog Edel Gestrenge te doen toekomen afschrift der Overeenkomst tusschen het Indisch Gouvernement en de heeren *J. F. Loudon* qq. en *V. G.* baron *van Tuijll van Serooskerken* aangegaan wegens het ontginnen door dezen, van delfstoffen bevattende en het in cultuur brengen van onbebouwde gronden op het eiland *Billiton*.

Ik voeg daarbij de mededeeling, dat de in het additionneel artikel der overeenkomst bedoelde goedkeuring door het Opperbestuur verleend is.

De Minister van Kolonien,
CHS. F. PAHUD.

Aan den Heer Voorzitter van de Eerste Kamer der Staten-Generaal.

GOUVERNEMENTS-CONTRACT
TOT
ONTGINNING VAN BILLITON.
N°. 56.

Heden, Dingsdag den drie en twintigsten Maart achttien honderd twee en vijftig,

Verschenen voor mij *Johannes Rudolphus Kleijn*, openbaar notaris, residerende te *Batavia*, in Nederlandsch Indie, bevoegd tot uitoefening van mijn ambt in het regtsgebied van den te dezer stede gevestigden raad van justitie, in bijzijn der na te noemen getuigen:

de weledel gestrenge heer *Willem Jacob van de Graaff*, ridder van de orde van den Nederlandschen Leeuw, directeur van 's Lands middelen en domeinen, wonende op *Salemba*;

handelende zijn weledel gestrenge namens Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal van Nederlandseh Indie, blijkens mij vertoond gouvernementsbesluit van den vijftienden Maart achttien honderd twee en vijftig, nummer één, — ter eenre;

ten tweede, de weledel geboren heer *John Francis Loudon*, particulier, wonende thans in het Rotterdamsche Hôtel,

handelende zijn weledel geboren ten deze als gemagtigde voor Zijne Koninklijke Hoogheid Willem Frederik Hendrik Prins der Nederlanden, blijkens mij notaris vertoonde acte van volmagt, gepasseerd voor mijnen ambtgenoot te *'s Gravenhage*, *François Marie Schmolck*, den zestienden December achttien honderd vijftig, en

ten derde, de hoogwelgeboren heer *Vincent Gildemeester* baron *van Tuijll van Serooskerken*, partieulier, thans tijdelijk alhier verblijf houdende in het Rotterdamsche Hôtel, buiten deze stad,

handelende in eigen naam, — zamen ter andere zijde;

alle heeren comparanten mij notaris bekend;

welke mij notaris te kennen gaven, dat zij, na zich van elkanders qualiteiten te hebben verzekerd, te zamen hebben aangegaan eene overeenkomst tot het ontginnen van delfstoffen bevattende, en het in cultuur brengen van onbebouwde gronden op het eiland *Billiton*;

en zulks op de volgende voorwaarden:

Art. 1. De contraetant ter eenre staat af in erfpacht aan de contractanten ter andere zijde, voor den tijd van veertig achtereenvolgende jaren, ingaande met de dagteekening dezer overeenkomst, tot het ontginnen van delfstoffen bevattende en het in cultuur brengen van onbebouwde gronden (behoudens de regten der inheemsche bevolking) het eiland *Billiton*, en zulks bij zoodanige gedeelten, als bij artikel twee van het gouvernementsbesluit van vijftien Maart jongstleden, nummer één, reeds zijn en nader zullen worden aangewezen, onder de voorwaarden hierna volgende.

Art. 2. De contraetanten ter andere zullen gedurende den geheelen loop der concessie aan het Gouvernement van Nederlandsch Indie moeten afstaan als pachtschat een tiende gedeelte van de zuivere opbrengst der door hen van het eiland *Billiton* verkregene producten, van welken aard die ook zijn mogen.

Art. 3. De berekening van de zuivere opbrengst der door de contractanten ter andere verkregene producten, bedoeld bij het voorgaande artikel, geschiedt, naar specifieke berekeningen van ontvangsten en uitgaven, in het belang der concessie, van den cersten Januarij tot den laatsten December van ieder jaar afzonderlijk.

Die rekeningen, vergezeld van alle daartoe behoorende justificatoire stukken, moeten door de contractanten ter andere bij het Gouvernement van Nederlandsch Indie zijn ingediend vóór den laatsten Maart van ieder opvolgend jaar; zullende voor iedere maand verzuim eene boete van honderd gulden (f 100) zijn verbeurd.

De rekeningen, door het Gouvernement van Nederlandsch Indie goedgekeurd zijnde, wordt het voordeelig verschil tusschen de ontvangsten en uitgaven aangenomen als het bedrag der zuivere opbrengst of winst van het betrokken jaar; in geval van nadeelig verschil wordt het bedrag daarvan gebragt ten laste der rekening over het volgende jaar.

De pachtschat, bepaald bij het voorgaande artikel, moet bij 's Lands kas in Nederlandsch Indie worden voldaan terstond nadat het cijfer der zuivere opbrengst over eenig jaar zal zijn vastgesteld en goedgekeurd, of tot ontvangst daarvan eene aanwijzing worden verleend op de agenten der onderneming in Nederland voor het geval de verkoop van het verkregen tin aldaar geschiedt, en onvoorziene omstandigheden de overmaking van gelden naar Nederlandsch Indie moeijelijk mogten maken.

Art. 4. De contractanten ter andere zijde zijn gehouden, wanneer en zoolang het Gouvernement van Nederlandsch Indie zulks noodig acht, het door hen ontgonnen tin te brengen in de veilingen van gouvernements-tin in Nederland, waarvan de kosten van overvoer, van opslag en van verkoop voor rekening komen der onderneming.

Art. 5. De contractanten ter andere behouden echter het regt om jaarlijks eene hoeveelheid van zes duizend pikols tin van honderd vijf en twintig (125) Amsterdamsche ponden elk, te verkoopen, mits op plaatsen gelegen beoosten de Kaap de Goede Hoop, en voor zooveel zulks kan geschieden, in overleg met het Gouvernement van Nederlandsch Indie.

Bijaldien de contraetanten ter andere in het belang der onderneming mogten verlangen, om in stede van gedegen tin te verkoopen tinerts, zal zulks onder gelijke voorwaarden aan hen zijn vrijgelaten; wordende voor dat geval overeengekomen, dat de te verkoopen erts berekend zal worden in verhouding tot tin op zestig (60) ten honderd of van iederen pikol erts, vijf en zeventig ponden tin.

De overige producten blijven ter vrije beschikking van de ondernemers.

Art. 6. Wanneer plaatselijke oorzaken den contractanten ter andere mogten beletten om op aannemelijke voorwaarden op het eiland *Billiton* vrije werklieden voor hunne onderneming te bekomen, wordt aan hen vergund vrije werklieden van elders aan te voeren, behoudens de noodige voorzorgen voor de openbare rust en veiligheid, en de verpligting van de ondernemers om te zorgen, dat zoodanige van elders aangevoerde personen nimmer komen ten laste van het Gouvernement.

Zullende daarenboven op den aanvoer der vrije werklieden van toepassing zijn het bepaalde bij artikel zes en twintig (26) der publicatie van vier en twintig December achttien honderd vijf en twintig (1825), *Staatsblad* nummer vier en veertig (44).

Art. 7. De contractanten ter andere verbinden zich om geene bij de mijnen op *Banka* behoorende Chinesche mijnwerkers in dienst te nemen, zonder speciale vergunning van den Gouverneur-Generaal. Zoodanige Chinezen in dienst der onderneming aangetroffen wordende, zullen ten koste der onderneming naar *Banka* worden teruggezonden.

Art. 8. Op de overeenkomsten door of namens de contractanten ter andere aangegaan met de inlandsche bevolking, zullen toepaselijk zijn de bepalingen der publicatie van vijf en twintig December achttien honderd acht en dertig (1838), *Staatsblad* nummer 50.

Art. 9. Het terrein op het eiland *Billiton*, alwaar de mijnontginning en de bebouwing van den grond in werking treden en later zullen worden uitgebreid, wordt van gouvernementswege telkens bepaald en aangewezen, in overleg met de contractanten ter andere, of met de vertegenwoordigers der onderneming.

Bijaldien zoodanige aanwijzing van gouvernementswege niet geschied mogt zijn of een daartoe vereiseht plaatselijk onderzoek niet mogt zijn ingesteld binnen twaalf maanden nadat aanvraag bij den Gouverneur-Generaal zal zijn ingekomen, zullen de contractanten ter andere of de vertegenwoordigers der onderneming geregtigd zijn, op het door hen aangevraagde terrein de mijnontginning en de bebouwing van den grond, ook zonder verdere vergunning van het Gouvernement, voort te zetten.

Art. 10. De contractanten ter andere verbinden zich tot betaling, ten behoeve der bevolking, als schadevergoeding in eens:

1°. voor onteigening van grond ten dienste van hunne onderneming, per vierkanten paal:

voor riembak-terrein (zwaar geboomte) f 24 (vier-en twintig gulden);

voor belvekar-terrein (ligt geboomte) f 18 (achttien gulden);

voor bebok-terrein (kreupelhout) f 12 (twaalf gulden);

2°. voor het wegruimen of verplaatsen van woningen en eigen-

dommen der bevolking, wanneer zulks in het belang der onderneming gevorderd mogt worden:

voor eene groote woning f 20 (twintig gulden);
voor eene middelmatige woning f 15 (vijftien gulden);
voor eene kleine woning f 10 (tien gulden); en

3°. voor het omvellen van vruchtdragende boomen:

voor een klapper- of anderen grooten boom f 3 (drie gulden);
voor een middelmatigen boom f 2 (twee gulden);
voor een kleinen of pinangboom f 1 (een gulden).

Art. 11. De contractanten ter andere mogen de regten uit deze overeenkomst voortvloeijende, noch geheel noch gedeeltelijk aan anderen overdoen dan met toestemming van het Indisch Bestuur.

In geen geval vermogen die regten, hetzij bij versterf of anderzins, overgaan dan op Nederlanders.

Art. 12. De contractanten ter andere moeten zich in Nederlandsch Indie behoorlijk doen vertegenwoordigen.

Als vertegenwoordigers kunnen alleen in aanmerking komen Nederlanders.

Art. 13. De administrateurs of de personen die van wege de contractanten ter andere bestemd zullen worden voor het beheer van den mijn-arbeid in eenig district, zullen, voor zooverre mogt worden verlangd dat aan hen, naar aanleiding van art. 8 § 6 van het besluit van vijftien Maart achttien honderd twee en vijftig (1852), nummer één, eenige politie-magt zal worden toegekend, moeten zijn Nederlanders, en op voordragt van de contractanten ter andere of van de vertegenwoordigers der onderneming, door den Gouverneur-Generaal worden benoemd, door wien zij ook kunnen worden ontslagen.

Art. 14. De contractant ter eenre verzekert den contractanten ter andere, dat de onderneming zal worden bevorderd en beschermd door alle zoodanige middelen, als het Nederlandsch-Indisch Gouvernement, na overleg met de ondernemers of hunne vertegenwoordigers, het meest doelmatig zal oordeelen.

De daaruit voortvloeijende vermeerdering van uitgaven komt voor rekening der onderneming, die gehouden is den vereischten waarborg te stellen tot terugbetaling der meerdere uitgaven.

De terugbetaling moet geschieden telke drie maanden bij 's Lands kas, ter plaatse van wege het Gouvernement van Nederlandsch Indie aan te wijzen.

Art. 15. De contractanten ter andere of de vertegenwoordigers der onderneming zijn gehouden jaarlijks aan het Gouvernement van Nederlandsch Indie in te dienen:

1°. eene kaart van het terrein over hetwelk de mijn-ontginning zich gedurende het verloopen jaar heeft uitgebreid, op eene schaal van 10,000 op 1 of 1 streep op 10 el;

2°. eene plattegrondteekening op eene schaal van 1000 op 1 of 1 streep op 1 el, aantoonende de afdammingen en waterleidingen, benevens de vakken gronds in het afgeloopen jaar in ontginning genomen;

3°. eenen staat der mijn-ontginning over het afgeloopen jaar, volgens het aan deze overeenkomst gehecht model.

Wijders alle zoodanige verdere aantooningen omtrent den gang der onderneming, als van wege het Gouvernement van hen mogten worden verlangd.

De inzending dezer stukken moet geschieden vóór den laatsten Maart van ieder opvolgend jaar.

Art. 16. Na het eindigen dezer overeenkomst zijn de contractanten ter andere of de vertegenwoordigers der onderneming verpligt, het matericel en al hetgeen verder tot de onderneming behoort en ten koste derzelve is daargesteld, te gelde te maken en de zuivere opbrengst daarvan, bij de laatst in te dienen rekening, bedoeld bij artikel drie (3) dezer overeenkomst, als eene baat te behandelen voor de berekening der zuivere opbrengst der onderneming van het laatste jaar.

Aan het Gouvernement van Nederlandsch Indie wordt toegekend het regt om de tot de onderneming behoorende en op *Billiton* gevestigde gebouwen, des verkiezende, bij taxatie over te nemen.

Art. 17. De in deze overeenkomst bedoelde onderneming moet in volle werking zijn vóór een en dertig December achttien honderd twee en vijftig. Bij gebreke daarvan zal deze onderneming worden beschouwd als vernietigd, en de contractanten ter andere gehouden zijn tot restitutie van alle gemaakte kosten, ook ter zake van het ingestelde onderzoek van gouvernementswege, bedoeld bij artikel 3 van het Koninklijk besluit dd. vier en twintig October achttien honderd vijftig, nummer vijf en veertig, opgenomen in het Nederlandsch-Indisch Staatsblad van achttien honderd een en vijftig.

Art. 18. Bijaldien tusschen de contracterende partijen geschil mogt ontstaan omtrent het regt verstand dezer overeenkomst, zal de daaraan gehechte nota van toelichting steeds tot rigtsnoer genomen worden.

Additioneel artikel.

Artikel twee en de daarmede in verband staande bepalingen dezer overeenkomst zijn in dezelve alleen opgenomen onder speciaal voorbehoud der goedkeuring van het Opperbestuur; zullende ingeval die goedkeuring niet mogt kunnen verleend worden, de daarvoor door het Opperbestuur in de plaats gestelde wijze van berekening van het in artikel twee dezer overeenkomst vermeld één tiende ($^1/_{10}$) der zuivere opbrengst, voor de ondernemers verbindende zijn, ten ware zij mogten verkiezen van het geheele contract af te zien, hetgeen hun alsdan nog zal vrijstaan.

Aldus tusschen partijen overeengekomen, welke verklaarden met het besluit van het Gouvernement in het artikel 1 aangehaald, en de Staatsbladen hierin verder vermeld, volkomen bekend te zijn, terwijl de in artikel achttien bedoelde nota van toelichting, door hen, de bij deze adsisterende getuigen en mij notaris gewaarmerkt, aan de minute dezer zal blijven vastgehecht, om daarvan bij het uitgeven van grossen en afschriften dezer overeenkomst gelijktijdig kopij uit te reiken.

Verbindende partijen voor de naleving zich overeenkomstig de wet.

Waarvan acte.

Geschreven op een zegel van één gulden, volgens *Staatsblad* nummer vier en veertig van achttien honderd en veertig.

En zullen hiervan twee grossen worden uitgereikt.

Gepasseerd ten kantore van den heer eersten comparant, in bijzijn van *Rutger Anne van Slooten* en *Teviatis Jacob Boen*, geëmploijeerden bij de Directie der Middelen en Domeinen, beiden wonende alhier, als getuigen, die deze met de heeren comparanten en mij notaris, na voorlezing, hebben geteekend.

Zonder renvooi noch doorhaling.

VEREENIGDE ZITTING DER BEIDE KAMERS

van Donderdag den 21sten April 1853,

TER SLUITING VAN DE GEWONE VERGADERING DER STATEN-GENERAAL.

De heer **Philipse**, Voorzitter der Eerste Kamer, bekleedt den voorzitterstoel.

De **Voorzitter** laat door den Griffier der Eerste Kamer een besluit des Konings van den 20sten April jl. voorlezen, waarbij aan de Ministers van Binnenlandsche Zaken en van Oorlog wordt opgedragen, om zich heden ten twee ure te begeven naar de Vergadering der Staten-Generaal en aldaar, uit naam des Konings, de tegenwoordige zitting der Staten-Generaal te sluiten.

De **Voorzitter** benoemt daarop eene Commissie van leden der beide Kamers, om de heeren Ministers van Binnenlandsche Zaken en van Oorlog in- en uitgeleide te doen. Die Commissie bestaat uit de heeren van Lidth de Jeude, van Heiden Reinestein, van Sasse van Ysselt, Dommer van Poldersveldt, van Swinderen, Godefroi, de Villers de Pité en Poortman.

Kort daarna worden de Ministers van Binnenlandsche Zaken en van Oorlog, die zich op de gewone statelijke wijze naar de Vergadering der Staten-Generaal begeven hebben, de zaal binnengeleid.

Nadat de beide Ministers zich voor den troon hebben geplaatst, houdt de heer **Minister van Binnenlandsche Zaken** de volgende aanspraak:

MIJNE HEEREN!

De Koning is van oordeel dat in de tegenwoordige omstandigheden, het belang van het Rijk niet vordert deze Vergadering langer bijeen te houden.

Zonder te treden in eene vermelding der werkzaamheden die U, gedurende deze zitting hebben bezig gehouden, is het mij eene aangename taak U namens den Koning dank te zeggen voor hetgeen door U is verrigt, tot welzijn van den Staat.

In naam des Konings verklaar ik deze Vergadering der Staten-Generaal te zijn gesloten.

NAAMLIJST

der Leden van de EERSTE KAMER *der* STATEN-GENERAAL, *gedurende de zitting van 14 Junij — 10 September 1853.*

NOORDBRABANT.

De heeren *jhr. mr.* M. A. J. VAN DER BEKEN PASTEEL.
jhr. L. J. B. VAN SASSE VAN YSSELT.
B. VERHEIJ VAN DEN BOGAARD.
H. P. VAN DEN DRIES.
F. J. T. DE BRUIJN.

GELDERLAND.

De heeren *jhr. mr.* C. E. J. F. VAN NISPEN VAN PANNERDEN.
H. W. *baron* VAN AYLVA VAN PALLANDT VAN WAARDENBURG EN NEERIJNEN.
E. W. VAN DAM VAN ISSELT.
mr. C. H. *baron* VAN RHEMEN VAN RHEMENSHUIZEN.
mr. C. C. VAN LIDTH DE JEUDE.

ZUIDHOLLAND.

De heeren D. BLANKENHEIJM.
O. B. 'T HOOFT.
mr. J. A. PHILIPSE.
A. VAN RIJCKEVORSEL *Hz.*
mr. A. BOXMAN.
mr. J. S. LOTSIJ, *sedert* 23 *Augustus.*
A. VAN WEEL *Dz.*

NOORDHOLLAND.

De heeren H. VAN BEECK VOLLENHOVEN.
A. F. INSINGER.
F. VAN DER OUDERMEULEN, *sedert* 23 *Augustus.*
J. C. VAN WESSEM.
D. BORSKI.
jhr. mr. F. L. H. J. BOSCH VAN DRAKESTEIN.

ZEELAND.

De heeren *jhr. mr.* M. C. PASPOORT VAN GRIJPSKERKE, *sedert* 15 *Junij.*
mr. C. VAN DER LEK DE CLERCQ.

UTRECHT.

De heeren *jhr. mr.* J. C. MARTENS VAN SEVENHOVEN.
J. D. C. C. W. *baron* D'ABLAING VAN GIESSENBURG.

FRIESLAND.

De heeren *jhr.* G. R. G. VAN SWINDEREN.
jhr. mr. F. J. J. VAN EIJSINGA.
jhr. T. A. M. A. VAN ANDRINGA DE KEMPENAER.

OVERIJSSEL.

De heeren *mr.* W. H. COST JORDENS.
mr. J. D. C. *baron* VAN HEECKEREN VAN WASSENAAR.
mr. J. A. G. *baron* DE VOS VAN STEENWIJK.

GRONINGEN.

De heeren J. DE SITTER.
mr. J. J. CREMERS.

DRENTHE.

De heer *mr.* W. J. TONCKENS.

LIMBURG.

De heeren L. F. H. BEERENBROEK.
jhr. L. L. W. M. J. DE VILLERS DE PITÉ.
P. D. REGOUT.

Voorzitter,

Mr. J. A. PHILIPSE.

NAAMLIJST

der Leden van de TWEEDE KAMER *der* STATEN-GENERAAL, *gedurende diezelfde zitting.*

Kiesdistricten.		
Groningen,	*de HH.*	S. BLAUPOT TEN CATE.
Zuidhorn,		G. REINDERS.
Appingadam,		*dr.* R. WESTERHOFF.
»		J. F. ZYLKER.
Assen,		*mr.* L. *graaf* VAN HEIDEN REINESTEIN.
»		*mr.* P. VAN DER VEEN.
Leeuwarden,		*mr.* J. DIRKS.
»		*mr.* J. BIERUMA OOSTING.

Kiesdistricten.		
Sneek,	*de HH.*	*jhr. mr.* W. E. ENGELEN.
»		*mr.* C. SLEESWIJK VENING.
Dokkum,		J. T. TER BRUGGEN HUGENHOLTZ.
Steenwijk,		*mr.* J. VAN LENNEP.
Zwolle,		*mr.* G. GROEN VAN PRINSTERER.
		mr. B. W. A. E. *baron* SLOET TOT
»		OLDHUIS.
Almelo,		*mr.* M. J. DE MAN.
»		*dr.* W. R. *baron* VAN HOËVELL.

Kiesdistricten		
Deventer,	*de III.*	*jhr.* C. M. Storm van 's Gravesande.
Zutphen,		W. A. *baron* Schimmelpenninck van der Oije.
»		*mr.* J. L. L. van der Brugghen.
Arnhem,		*mr.* W. *baron* van Lynden.
»		*mr.* Æ. *baron* Mackay.
Nijmegen,		*jhr.* G. E. G. C. K. Dommer van Poldersveldt.
»		*jhr.* J. A. C. A. van Nispen van Sevenaer.
Tiel,		*mr.* J. M. de Kempenaer.
Amersfoort,		*mr.* J. F. *baron* van Reede van Oudtshoorn.
»		*jhr. mr.* W. L. F. C. *ridder* van Rappard.
Utrecht,		*mr.* J. K. *baron* van Goltstein.
»		*jhr. mr.* H. A. M. van Asch van Wijck.
Hoorn,		*jhr. mr.* D. van Akerlaken.
»		J. Donker *Hz.*
Alkmaar,		J. J. Rochussen.
»		*jhr. mr.* C. van Foreest.
Haarlem,		*mr.* W. H. van Voorst.
Amsterdam,		*mr.* M. H. Godefroi.
»		S. R. van Franck.
»		H. Stolte.
»		*Prof.* J. Bosscha.
»		G. *graaf* Schimmelpenninck.
Leyden,		*jhr. mr.* D. T. Gevers van Endegeest.

Kiesdistricten.		
Leyden,	*de III.*	P. H. *baron* Taets van Amerongen tot Natewisch.
Gouda,		*jhr. mr.* W. M. de Brauw.
»		M. A. F. H. Hoffman.
Delft,		*mr.* W. Wintgens.
»		C. Hoekwater.
Rotterdam,		J. C. Baud.
»		*mr.* P. P. van Bosse.
's Gravenhage,		*jhr.* W. Boreel van Hogelanden.
»		J. C. Rijk.
Dordrecht,		*mr.* P. A. Sander.
»		*mr.* J. D. van der Poel.
Gorinchem,		*mr.* P. J. Elout van Soeterwoude.
Middelburg,		*mr.* J. J. Slicher van Domburg.
»		*mr.* D. van Eck.
Goes,		*mr.* J. J. van Deinse.
Zierikzee,		*jhr. mr.* J. F. Schuurbeque Boeije.
Breda,		*mr.* K. A. Meeussen.
»		*mr.* L. D. Storm
Tilburg,		*mr.* F. J. Jespers.
»		*mr.* C. C. A. Beens.
Eindhoven,		*mr.* J. B. Bots.
»		*mr.* P. van den Heuvel.
Maastricht,		*mr.* J. R. Thorbecke.
»		*mr.* P. F. E. van Wintershoven.
Roermond,		*mr.* M. P. H. Strens.
»		*mr.* P. L. de Lom de Berg.
Boxmeer,		*mr.* J. B. J. Hengst.
's Hertogenbosch,		*mr.* J. L. A. Luijben.
»		*dr.* J. H. H. de Poorter.

***Voorzitter*,**

***Jhr.* W. BOREEL VAN HOGELANDEN.**

NAAMLIJST

der MINISTERS, *Hoofden van de verschillende Departementen van Algemeen Bestuur, gedurende diezelfde zitting.*

Minister van Binnenlandsche Zaken, *mr.* G. C. J. van Reenen.

Minister van Justitie, *mr.* D. Donker Curtius.

Minister van Financien (*tevens voorloopig belast met het bestuur van het* ***Departement van Hervormde en andere Eerediensten***, *behalve die der Roomsch-katholijke*, E. C. U. van Doorn.

Minister van Buitenlandsche Zaken, *mr.* F. A. van Hall.

Minister van Oorlog, H. F. C. *baron* Forstner van Dambenoy.

Minister van Marine, J. Enslie.

Minister van Kolonien, Chs. F. Pahud.

Minister voor de Zaken der Roomsch-Katholijke Eeredienst, *mr.* L. A. Lightenvelt.

VEREENIGDE ZITTING DER BEIDE KAMERS

van Dingsdag den 14den Junij 1853,

TER OPENING VAN DE VERGADERING DER STATEN-GENERAAL.

Nadat de leden der beide Kamers zich hebben vereenigd, wordt tegen half één ure de Vergadering geopend door mr. *J. A. Philipse*, die door den Griffier der Eerste Kamer een besluit van Zijne Majesteit van den 1sten Junij jl. doet voorlezen, waarbij de heer Philipse benoemd wordt tot Voorzitter der Eerste Kamer, gedurende de aanstaande zitting der Staten-Generaal.

De Voorzitter alzoo ingevolge art. 103 der Grondwet met het beleid der Vergadering belast zijnde, benoemt eene Commissie van achttien leden der beide Kamers, om Zijne Majesteit den Koning bij Hoogstdeszelfs aankomst aan het gebouw der Staten-Generaal te ontvangen en in- en uitgeleide te doen. Deze Commissie is zamengesteld uit de heeren:

Verheij van den Bogaard, van Nispen van Pannerden, Bots, van der Brugghen, de Brauw, Donker, Blankenheijm, van Wessem, van Asch van Wijck, Slieher, Engelen, Sloet tot Oldhuis, d'Ablaing van Giessenburg, de Sitter, ten Cate, van Heiden Reinestein, de Lom de Berg en van der Poel.

Ten één ure vervoegen zich de heeren Ministers en de leden van den Raad van State in de Vergaderzaal.

Na een kort tijdsverloop wordt de nadering van Zijne Majesteit den Koning aangekondigd, die zich met Z. K. H. Prins Frederik der Nederlanden, op de in het programma der opening omschreven wijze, naar het gebouw der Staten-Generaal begeven heeft.

De **Koning**, ter vergaderzaal binnengeleid, plaatst zich op den Troon, en houdt, terwijl Z. K. H. Prins Frederik der Nederlanden naast Hoogstdenzelve gezeten is, de navolgende openingsrede:

Mijne Heeren!

Ik ben levendig getroffen geworden, toen onlangs duizenden Mijner beminde onderdanen, geschokt in hun nationaal gevoel, en verontrust over hunne teederste belangen, zich tot Mij wendden, en van Mij voorziening tegen het voorwerp hunner bekommering verlangden.

Doordrongen van Mijne verpligting om aller belangen en regten te beschermen, heb Ik gemeend Mij niet te moeten vereenigen met den raad, welke Mij door de Raadslieden der Kroon werd gegeven. Ik begreep, dat het opvolgen daarvan de hoog gestegene bekommering niet opheffen, de onmiskenbare spanning der gemoederen niet bedaren kon.

Op het alstoen geopenbaard verlangen der Ministers, heb ik aan sommigen hunner ontslag verleend, en hen vervangen door mannen, die Mijn vertrouwen bezitten.

Ik heb Mij verpligt geacht, in verband daarmede, een deel der Vertegenwoordiging te ontbinden, en de Kiezers in de gelegenheid te stellen om te doen blijken van hunne waardering der omstandigheden.

Thans zie Ik Mij met genoegen op nieuw omringd door de beide Kamers der Staten-Generaal, en het is Mij eene behoefte geweest, Mijne Heeren! in persoon Uwe vergadering te openen.

Het verheugt Mij dit te kunnen doen onder verblijdende uitzigten. Gewenschte goede verstandhouding naar buiten; toenemende ontwikkeling en welvaart naar binnen; deze zijn de gelukkige voorteekenen, waaronder de Wetgevende Magt hare werkzaamheden mag hervatten.

Het bezwaar intusschen, waarop ik bij den aanhef het oog had, is, tot Mijn leedwezen, nog niet uit den weg geruimd.

Ik heb getracht hierin te voorzien, zoowel door opheldering uit te lokken dàar, van waar de wonde, onwillekeurig, gelijk Ik veronderstel, was toegebragt; als door maatregelen te beramen, in eigen boezem te nemen.

De overtuiging heeft zich bij de Regering gevestigd, dat aan vele moeijelijkheden alleen door eene wet is te gemoet te komen.

Het Zesde Hoofdstuk der Grondwet verzekert regten aan de Kerkgenootschappen; maar het legt ook aan de Regering pligten op, bij welker volbrenging het gezag der wet niet kan worden gemist.

Het is mijn oogmerk hiertoe Uwe medewerking in te roepen.

Ik zal dit met te meer vertrouwen doen, naar mate Ik verzekerd ben, dat de geest van gematigdheid en bedaard onderzoek, aan onzen landaard zoo zeer eigen, bij Uwe overwegingen zal voorzitten, en dat het Uwe ernstige zucht zal zijn, gelijk het de Mijne is, het beginsel van Godsdienstige verdraagzaamheid, op onzen bodem sinds lang inheemsch, met kracht te handhaven, en alles te vermijden, wat verdeeldheid en scheuring tusschen de zonen van hetzelfde Vaderland zou kunnen doen ontstaan.

Op die wijze zal het mogelijk zijn een toestand te doen geboren worden, waarin door den Staat aan alle Kerkgenootschappen eene gelijke bescherming kan worden verleend, en waarin zij, in gemeenschappelijke onderwerping aan dezelfde billijke en onpartijdige wet, waarborgen vinden voor hunne onderlinge vrijheid en zelfstandigheid.

Het is overigens Mijn voornemen in deze zitting alleen die ontwerpen van wet aan Uwe beraadslaging aan te bieden, welke onderwerpen betreffen, die eene spoedige voorziening eischen.

Ik verklaar alsnu deze Vergadering geopend, en Ik besluite met den wensch, dat de wijsheid, die van Boven is, ook ons moge opwekken en besturen, opdat onze pogingen ten nutte van het dierbaar Vaderland zich kenmerken door orde, vredelievendheid en regt.

Na het uitspreken dezer troonrede verlaten Zijne Majesteit en Z. K. H. Prins Frederik der Nederlanden de vergaderzaal, om op de vastgestelde wijze naar het Koninklijk Paleis terug te keeren.

Daarna wordt de vereenigde zitting der Kamers gesloten.

VERSLAG DER HANDELINGEN

VAN DE

EERSTE KAMER DER STATEN-GENERAAL,

gedurende de zitting geopend den 14den Junij 1853.

ZITTING VAN DEN 15DEN JUNIJ.

1ste ZITTING.

ZITTING VAN WOENSDAG 15 JUNIJ.

(TEN 11 URE.)

Aanvaarding van het voorzitterschap. — Missives ingekomen nopens het ontslag van de heeren van Foreest, de Jonge van Ellemeet en de Brauw als leden der Kamer. — Verslag uitgebragt omtrent de geloofsbrieven van den heer Paspoort van Grijpskerke en toelating van dat lid. — Missives ingekomen betrekkelijk: 1°. het niet aannemen van het ontslag van de Ministers van Kolonien, van Marine en van Oorlog; 2°. de ontbinding van de Tweede Kamer der Staten-Generaal; 3°. de bijeenroeping van de Vergadering der Staten-Generaal. — Bepaling van den dag der beraadslaging over de wijze van behandeling der bij de sluiting der zitting bij de Kamer aanhangige wetsontwerpen. — Verzending van vroeger ingekomen verzoekschriften aan de nieuwe Commissie voor de Petitien. — Benoeming van leden der gemengde Commissie voor de Stenographie. — Besluit ter benoeming in de volgende zitting van een lid der huishoudelijke commissie. — Besluit om de troonrede met een adres te beantwoorden. — Trekking der afdeelingen.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig met den Voorzitter 31 leden, de heeren:

Van Lidth de Jeude, Tonekens, Borski, Martens van Sevenhoven, de Sitter, Bosch van Drakestein, 't Hooft, d'Ablaing van Giessenburg, van Rhemen van Rhemenshuizen, van Sasse van Ysselt, Boxman, Insinger, van Swinderen, van Wessem, de Vos van Steenwijk, Verheij van den Bogaard, Cost Jordens, van Beeek Vollenhoven, van Dam van Isselt, van Rijekevorsel, Beerenbroek, de Bruijn, van Nispen van Pannerden, van den Dries, Cremers, van der Lek de Clereq, de Villers de Pité, van Aylva van Pallandt, Regout en Paspoort van Grijpskerke.

Wordt voorlezing gedaan van een Koninklijk besluit van 20 Mei jl., waarbij mr. J. A. Philipse benoemd wordt tot Voorzitter van de Eerste Kamer gedurende de tegenwoordige zitting. — *Voor kennisgeving aangenomen.*

De **Voorzitter** aanvaardt het voorzitterschap met de volgende aanspraak:

MIJNE HEEREN!

Het heeft onzen geëerbiedigden Koning behaagd de Eerste Kamer der Staten-Generaal op nieuw ter vergadering bijeen te roepen en aan mij is de eervolle onderscheiding te beurt gevallen om andermaal als Voorzitter dezer Vergadering te mogen optreden.

Bijzonder erkentelijk voor het blijk van vertrouwen, door mij van Z. M. den Koning bij herhaling ontvangen, besef ik tevens niet alleen het gewigtige der betrekking, tot de uitoefening waarvan ik ben geroepen, maar ook de groote verantwoordelijkheid, welke daaruit voor mij zal voortvloeijen.

Bij het gevoel mijner eigene krachten, zou ik bijna terugdeinzen voor de zwaarte der taak, welke op mijne schouders is gelegd, zoo ik mijne hoop niet vestigde op de ondersteuning van den Almagtige, aan Wiens hulp en bijstand tot het volbrengen der op mij rustende verpligtingen ik zóó zeer de behoefte gevoel, en zoo de van u, Mijne Heeren, reeds vroeger zoo ruimschoots ondervondene blijken van toegevendheid en hulpvaardigheid mij den moed niet gaven, om ook thans weder, met vertrouwen op uwe welwillendheid, de taak op mij te nemen.

Bij vernieuwing, Mijne Heeren, roep ik met den meesten aandrang uwe welwillende ondersteuning voor mij in; mijne beste pogingen zal ik van mijne zijde aanwenden om aan mijne roeping met eere te beantwoorden en mij daardoor 's Konings vertrouwen en uwe aehting, waarop ik hoogen prijs stel, waardig te maken.

Na de zoo veelomvattende gebeurtenissen, welke tijdens en na onze laatste vergadering hebben plaats gehad, gaan wij een belangrijk tijdperk te gemoet; staan ons welligt, zoo als wij gisteren uit 's Koninge rede hebben vernomen, gewigtige werkzaamheden te waehten.

Mogen wij, Mijne Heeren, al wat aan onze beoordeeling zal worden onderworpen, met gematigdheid en bedaardheid nagaan en onderzoeken.

Mogen onze beraadslagingen, die ik weder trachten zal geregeld te leiden, getuigen van dien geest van kalmte en beradenheid, welke zoozeer bevorderlijk zijn tot de rigtige behandeling van staatsaangelegenheden. Mogen zij getuigen van onze zueht om mede te werken ter behartiging der belangen van het Nederlandsehe Volk! Mogen zij getuigen van onze geheehtheid aan den Koning, van onze liefde voor het dierbaar Vaderland!

Gods zegen, Mijne Heeren, gij allen wenscht dit met mij, ruste op onze werkzaamheden!

Het is in die hope, dat ik mijne betrekking van Voorzitter dezer zoo aanzienlijke Vergadering verklaar te aanvaarden.

Op voorstel van den heer **Martens van Sevenhoven** wordt besloten de aanspraak des Voorzitters te doen drukken en rondddeelen.

Zijn ingekomen:

1°. missives van de heeren van Heeekeren van Wassenaar, van der Beken Pasteel, van Andringa de Kempenaer en van Weel, kennis gevende, dat zij door ongesteldheid verhinderd worden deze vergadering bij te wonen;

2°. eene missive van den Minister van Binnenlandsehe Zaken, nopens het ontslag van den heer van Foreest als lid van de Eerste Kamer der Staten-Generaal;

3°. drie missives respeetievelijk van de heeren de Jonge van Ellemeet, de Brauw en van Foreest, betreffende hun ontslag als leden van de Eerste Kamer der Staten-Generaal.

Deze missives achtereenvolgens voor kennisgeving aangenomen.

De **Voorzitter:** De heer Paspoort van Grijpskerke, die tot lid der Eerste Kamer is benoemd, heeft zijne geloofsbrieven ingezonden. Tot onderzoek daarvan benoem ik eene commissie van *drie* leden, te weten: de heeren van Sasse van Ysselt, van Rhemen van Rhemenshuizen en de Sitter. Ik verzoek deze heeren zich onmiddellijk met deze taak te willen bezig houden en vervolgens van de uitkomst van hun onderzoek aan de Vergadering verslag te willen doen.

De vergadering wordt voor eenige oogenblikken geschorst.

De zitting hervat zijnde, zegt de heer **van Sasse van Ysselt:** Uwe Commissie, belast met het onderzoek van de geloofsbrieven van den heer jhr. mr. Marinus Cornelis Paspoort van Grijpskerke,

heeft de eer aan de Vergadering mede te deelen, dat zij heeft ontvangen: 1°. een extract van het verbaal van de zitting der Provinciale Staten van Zeeland van 27 Mei 1853, waaruit blijkt, dat bij eene tweede vrije stemming aanwezig waren 31 leden; dat de stemmen daarbij waren verdeeld als volgt: op jhr. mr. M. C. Paspoort van Grijpskerke 19 stemmen, op den heer J. Fransen van de Putte 9 stemmen, en op den heer I. G. J. van den Bosch ééne stem, zijnde een briefje oningevuld in de bus gevonden; weshalve jhr. mr. M. C. Paspoort van Grijpskerke met volstrekte meerderheid van stemmen benoemd was tot lid van de Eerste Kamer der Staten-Generaal. In de tweede plaats is aan ons overgelegd een extract uit de lijsten der 52 hoogst aangeslagenen in 's Rijks directe belastingen in de provincie Zeeland, waaruit blijkt dat jhr. mr. M. C. Paspoort van Grijpskerke op die lijst voorkomt. In de derde plaats is aan ons overgelegd een extract uit het register der beëedigingen, waaruit blijkt, dat op 14 Junij 1853 door den heer jhr. mr. M. C. Paspoort van Grijpskerke de eeden bij art. 83 van de Grondwet voorgeschreven, in handen des Konings zijn afgelegd; en eindelijk heeft uwe Commissie ontvangen eene verklaring van den heer Paspoort van Grijpskerke, waarbij hij verklaart te bekleeden de volgende betrekkingen, van: 1°. burgemeester van Middelburg; 2°. lid van het collegie van toezigt over de fondsen der hervormden in Zeeland; 3°. lid van het burgerlijk en militair huis van verzekering te Middelburg, en 4°. lid van de commissie over de provinciale school tot aankweeking van heelmeesters en vroedvrouwen te Middelburg.

Uwe Commissie is, na kennis te hebben genomen van deze stukken, van meening, dat door den heer jhr. mr. M. C. Paspoort van Grijpskerke allezins is voldaan aan de voorschriften van art. 94 van de kieswet, en heeft mitsdien de eer voor te stellen, den heer Paspoort van Grijpskerke als lid dezer Kamer toe te laten. — *Aanneming der conclusie van het rapport.*

De heer **Paspoort van Grijpskerke** wordt daarop door den heer Griffier de Vergadering binnengeleid.

Zijn verder ingekomen: drie Koninklijke besluiten betrekkelijk 1°. het niet aannemen van het ontslag van de Ministers van Kolonien, Marine en van Oorlog; 2°. de ontbinding van de Tweede Kamer der Staten-Generaal en 3°. de bijeenroeping van de Vergadering der Staten-Generaal op den 14den Junij. — *Voor kennisgeving aangenomen.*

De **Voorzitter:** Ik meen der Kamer te moeten herinneren, dat in de zitting gehouden op den 20sten April jl., ten fine van onderzoek naar de afdeelingen verzonden zijn de volgende door de Tweede Kamer der Staten-Generaal aangenomene ontwerpen van wet, als:

1°. dat houdende bepalingen betrekkelijk het bouwen, planten en het maken van andere werken binnen zekeren afstand van vestingwerken van den Staat;

2°. dat tot regeling van het muntwezen in de West-Indien;

3°. dat tot goedkeuring van een tractaat van vriendschap, handel en scheepvaart met de republiek van Costa Rica;

4°. dat tot regeling van de strafwetgevende magt der waterschapsbesturen;

5°. dat tot regeling van den pligt der provincien om behoeftige gemeenten te hulp te komen;

6°. dat tot vereffening van het tekort over 1848 door de voordeelige sloten van andere dienstjaren;

7°. die tot naturalisatie van H. A. E. Kerstiens en 8 anderen;

8°. die tot naturalisatie van Chr. W. Uhlenbeck en 9 anderen, en

9°. dat tot goedkeuring van eene dading tusschen het bestuur der domeinen en de gemeente Genemuiden.

Ik stel u voor, Mijne Heeren, in de zitting van morgen te beslissen of de afdeelingen, waarin de Kamer zich zoo straks bij loting zal verdeelen, zich met het onderzoek dezer ontwerpen zullen bezig houden.

De heer **van Dam van Isselt:** Ik neem de vrijheid den Voorzitter te vragen of hij bepaalde redenen heeft om eerst in de zitting van morgen over die vraag te beraadslagen, dan wel of hij meent dat wij nu reeds het vraagpunt kunnen behandelen, of wezenlijk die wets-ontwerpen voor ons nog als wets-ontwerpen te beschouwen zijn. Verlangt de Voorzitter, dat die discussie tot morgen uitgesteld worde, ik zal mij daaraan onderwerpen.

De **Voorzitter**: Ik heb voorgesteld eerst morgen over die vraag te beraadslagen, meenende daardoor te handelen in den geest der Kamer; is echter de Kamer van gevoelen, dat dit reeds dadelijk kan geschieden, dan kan ik mij daarmede zeer wel vereenigen.

De heer **van Rijckevorsel**: Het komt mij voor, dat het voorstel, zoo als het door den Voorzitter gedaan is, aangenomen moet worden; ook daarom, omdat thans geen der Ministers tegenwoordig is en het Ministerie in de gelegenheid moet zijn om, des goedvindende, ook de denkwijze der Regering te doen kennen. Ik meen dus dat deze quaestie, die allerbelangrijkst is, niet heden moet worden beslist, maar tot morgen behoort te worden uitgesteld.

De heer **van Dam van Isselt:** Ik wil zeer gaarne, Mijnheer de Voorzitter, tot morgen uitstellen, wat ik meende thans over de quaestie te moeten zeggen. — Ik verlang dus geene hoofdelijke stemming.

De Vergadering vereenigt zich dienovereenkomstig met het oorspronkelijke voorstel des Voorzitters.

De **Voorzitter:** Overeenkomstig art. 70 van het Reglement van Orde breng ik weder ter tafel de navolgende in de zitting van 20 April jl. ingekomen verzoekschriften, als:

van P. N. Jut c. s., voorzitter en curatoren der natuur-geneesstichting Bethesda, te Laag Soeren in Gelderland, verzoekende eene speciale wet op de uitoefening der natuur-geneeskunde;

van den raad der stad Amsterdam, verzoekende eene wet in verband met art. 153 der Grondwet;

van Gedeputeerde Staten der provincie Overijssel, houdende bezwaren tegen het wets-ontwerp tot regeling van den pligt der provincie om behoeftige gemeenten te hulp te komen;

van landeigenaren te Leerbroek, provincie Zuidholland, houdende bezwaren tegen het ontwerp van wet tot regeling van de strafwetgevende magt der waterschappen;

van landeigenaren te Nieuwland en omstreken, provincie Zuidholland, en van landeigenaren te Leerdam, provincie Zuidholland, beide van gelijken aard en inhoud;

van het gecombineerde collegie van het polderdistrict van Over-Betuwe, en van geërfden in de Vijfheeren-landen, provincie Zuidholland, beide van gelijken aard en strekking.

Verzending van al deze verzoekschriften naar de Commissie voor de Petitien, tot leden waarvan de Voorzitter benoemt de heeren van Dam van Isselt, van den Dries, van Weel, Insinger en van der Lek de Clercq.

Zijn ingekomen:

eenige exemplaren van eene brochure, getiteld: *De bezwaarschriften tegen de vastgestelde lijst van kiezers voor de keus van leden van den gemeenteraad te Nijmegen, behandeld en beslist in de zittingen van den raad der gemeente, op den 26sten en 29sten Maart en 4 en 8 April* 1853;

een exemplaar van eene brochure, getiteld: *De onwettigheid van de invoering der pauselijke hierarchie in de Nederlanden, betoogd door jhr. mr. L. Tjarda van Starkenborgh, advocaat te 's Gravenhage.*

Plaatsing in de boekerij der Kamer.

De **Voorzitter:** Ik benoem tot leden van de gemengde Commissie voor de Stenographie, gedurende de thans loopende zitting, de heeren: van Rijckevorsel, 't Hooft en Bosch van Drakestein.

Ik stel aan de Vergadering voor, in de volgende bijeenkomst over te gaan tot de benoeming van een lid der Huishoudelijke Commissie, in de plaats van den heer de Brauw, benoemd tot lid der Tweede Kamer. — *Dienovereenkomstig wordt besloten.*

De **Voorzitter:** Ik stel voor om de openingsrede met een adres te beantwoorden. — *Dienovereenkomstig wordt besloten.*

TREKKING DER AFDEELINGEN.

Eerste afdeeling de heeren: van der Beken Pasteel, van Aylva van Pallandt, Blankenheijm, 't Hooft, van Weel, Paspoort van Grijpskerke, d'Ablaing van Giessenburg, Beerenbroek en Regout.

Tweede afdeeling, de heeren: Verheij van den Bogaard, van den Dries, de Bruijn, van Lidth de Jeude, Borski, van der Lek de Clercq, van Swinderen, Cost Jordens en de Sitter.

Derde afdeeling, de heeren: van Rhemen van Rhemenshuizen, van Rijckevorsel, van Wessem, Bosch van Drakestein, van Andringa de Kempenaer, de Vos van Steenwijk, van Heeckeren van Wassenaar, Cremers en de Villers de Pité.

Vierde afdeeling, de heeren: van Sasse van Ysselt, van Nispen van Pannerden, van Dam van Isselt, Boxman, van Beeck Vollenhoven, Insinger, Martens van Sevenhoven, van Eijsinga en Tonckens.

De **Voorzitter:** Ik verzoek de leden zich in hunne afdeelingen te willen vereenigen tot het kiezen van voorzitters en ondervoorzitters en leden der Commissie voor het ontwerpen van een adres van antwoord op de openingsrede.

De vergadering wordt daarna gesloten.

2DE ZITTING.

ZITTING VAN DONDERDAG 16 JUNIJ.

(TEN 11 URE.)

Mededeeling van de benoeming van voorzitters en onder-voorzitters der afdeelingen en van leden der Commissie tot opmaking van het Adres van Antwoord. — Beraadslaging en beslissing over de wijze van behandeling der wets-ontwerpen bij de sluiting der vorige zitting bij de Kamer aanhangig. — Benoeming van een lid der huishoudelijke Commissie.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig met den Voorzitter 30 leden, de heeren:

Cost Jordens, Martens van Sevenhoven, van Rijckevorsel, Blankenheijm, van Nispen van Pannerden, van Beeck Vollenhoven, Verheij van den Bogaard, van Sasse van Ysselt, van Rhemen van Rhemenshuizen, de Bruijn, de Sitter, van Swinderen, Tonckens, Insinger, de Vos van Steenwijk, van Lidth de Jeude, van Dam van Isselt, van Wessem, van Aylva van Pallandt, Boxman, d'Ablaing van Giessenburg, de Villers de Pité, 't Hooft, Cremers, van der Lek de Clercq, Paspoort van Grijpskerke, Bosch van Drakestein, Regout en Beerenbroek;

en de Ministers van Binnenlandsche Zaken en van Justitie.

De notulen worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter:** Ik deel aan de Vergadering mede, dat door de afdeelingen tot hare voorzitters zijn benoemd de heeren: van Aylva van Pallandt, Borski, van Rijckevorsel en Martens van Sevenhoven;

en tot onder-voorzitters de heeren: d'Ablaing van Giessenburg, Cost Jordens, de Villers de Pité en van Sasse van Ysselt;

terwijl tot leden der Commissie voor het Adres van Antwoord op de Troonrede zijn gekozen de heeren: van Aylva van Pallandt, Cost Jordens, van Rijckevorsel en Martens van Sevenhoven.

Beraadslaging over het al of niet behandelen der wets-ontwerpen, bij de sluiting der vorige zitting nog bij de Kamer aanhangig.

De heer **Martens van Sevenhoven:** Het onderwerp, Mijne Heeren, waarover thans beraadslaagd zal worden, is, naar mijne bescheidene meening, niet duidelijk in de Grondwet omschreven; er is niet bepaaldelijk aangegeven hoedanig gehandeld moet worden met wetten, die aan de Eerste Kamer zijn toegezonden door eene Tweede Kamer, welke, vóór de behandeling bij de Eerste Kamer, ontbonden of zelfs gesloten is geworden. Ik heb daarom met naauwgezetheid de bepalingen der Grondwet onderzocht en vergeleken, welke ons in dezen eenig licht konden schenken, en ik meen dat als zoodanig moeten worden aangemerkt de artt. 104, 74 en 116.

Uit die artikelen vloeit voort, dat de wet eerst wet wordt, wanneer dezelve afgekondigd wordt door den Koning, en dat aan dezelve alle verbindbaarheid ontbreekt vóór dien tijd, al ware dezelve door de Staten-Generaal in beide hare onderdeelen aangenomen.

Men zoude dus als eene *fictio juris* kunnen aannemen, dat al de takken van wetgeving op een en denzelfden dag, namelijk op dien van de afkondiging, gezamenlijk de wet gemaakt hebben; — daarom staat in het formulier van afkondiging *met gemeen overleg der Staten-Generaal.*

Die Staten-Generaal vertegenwoordigen het geheele Nederlandsche Volk: dus moeten zij hetzelve geheel of gedeeltelijk niet eenmaal vertegenwoordigd hebben, maar nog werkelijk, tijdens de afkondiging der wet, vertegenwoordigen.

Eene ontbondene Kamer vertegenwoordigt het Nederlandsche Volk niet meer, en vooral niet als het Volk deszelfs meening omtrent de Vertegenwoordigers, in de kiesdistricten, door de keuze van andere leden dan die in de ontbondene Kamer zitting hadden, heeft doen kennen en voor het geheel of voor een gedeelte andere vertegenwoordigers gekozen heeft.

Daar nu het gemeen overleg van den Koning met de Vertegenwoordigers des Volks te zamen moet werken om eene wet daar te stellen, en een gedeelte van de Vertegenwoordiging, te weten de Tweede Kamer, die eenige concept-wetten heeft aangenomen, thans ontbonden is, en dus bij afkondiging der wet niet meer het Volk van Nederland kan vertegenwoordigen, volgt hier van zelf uit dat die concept-wetten, al zijn zij reeds bij de Eerste Kamer ingebragt, vervallen, om de eenvoudige reden, dat al wat eene Kamer, die ontbonden is, gedurende haar bestaan gedaan heeft en hetgeen niet grondwettig is gesanctionneerd, met hare ontbinding vervalt.

Deze redenering brengt het noodwendig gevolg met zich, dat het voor deze Kamer onnoodig en ondoelmatig is om de wets-ontwerpen in de vorige zitting van de ontbondene Tweede Kamer ontvangen, te onderzoeken en daaromtrent te beslissen.

Nu is het wel waar, dat een voorstel van wet door de Tweede Kamer aangenomen, door haar volgens art. 108 der Grondwet verzonden wordt aan de Eerste Kamer en dat deze, ingevolge art. 109, dat voorstel, *zoodanig* als het door de Tweede Kamer is aangenomen, moet onderzoeken. Maar dit art. 109 houdt tevens de voorschriften in, hoe de Eerste Kamer, bij aanneming van het voorstel, moet handelen. Zij moet daarvan kennis geven aan den Koning en aan de Tweede Kamer, volgens bij dat artikel bepaalde formulieren. *Aan den Koning* kan zij het gereedelijk doen, maar niet aan den *Tweede Kamer*, met opgave » dat zij zich vereenigd heeft met het voorstel betrekkelijk . . . op den . . . aan haar door de Tweede Kamer ingezonden"; dus in het onderhavige geval ingezonden door eene Kamer, door den Koning, ingevolge art. 70 ontbonden, en dus niet bestaande; aan eene Tweede Kamer, die niets wettiglijk en als zoodanig van het onderwerp en van den dag der inzending weet, en misschien zich met het voorstel niet zoude hebben vereenigd, als het aan hare beoordeeling ware onderworpen geweest.

Ik weet wel dat de Grondwet in artt. 108 en 109 beschrijft op welke wijze de Eerste Kamer een wets-ontwerp krijgt en op welke wijze zij zich van hetzelve ontdoet, namelijk: door aanneming of verwerping: — en dat die Grondwet *niet* spreekt van eene andere wijze, volgens welke de Eerste Kamer zich van zulk een wets-ontwerp kan desaisisseren. Doch de Grondwet spreekt van den gewonen en normalen weg, op welken wetten kunnen gemaakt worden, maar niet van eene buitengewone omstandigheid, zoo als is eene ontbinding van de Tweede Kamer, nadat bij de Eerste Kamer concept-wetten zijn ingekomen, welke door het spoedige der sluiting niet konden worden onderzocht, veel minder worden beslist. Van die buitengewone omstandigheden spreekt de Grondwet niet. Moet men daarom *of* tot de conclusie komen, dat met die wets-ontwerpen op de gewone wijze moet gehandeld worden, en dezelve hunne gewonen loop moeten hebben — *of* dat dit beginsel zoude onbeslist moeten blijven?

Neen, de grondwetgever, die niet alle mogelijke voorkomende gevallen kon vooruitzien of bepalen, heeft hierdoor getoond te willen, dat zulke en soortgelijke vragen, op eene met de zaak passende wijze zouden beslist worden, en dat men per analogiam juris tot de ratio decidendi zoude komen.

En wilt gij daarvan een voorbeeld, hetzelve ligt voor de hand. Artt. 105, 106 en 108 der Grondwet bepalen ook, hoe een voorstel van wet bij de Tweede Kamer wordt gebragt, hoe hetzelve onderzocht wordt en hoe hetzelve uit die Kamer komt, namelijk door het aan te nemen of te verwerpen. Verder zegt de Grondwet omtrent dit onderwerp niets.

En evenwel is er nog in viridi observantia een andere weg, op welken de Tweede Kamer van een voorstel van wet kan gedesaisisseerd worden, tegen welken niemand, noch onder de werking dezer Grondwet, noch onder die van vorige, immer iets in te brengen heeft of gehad heeft: te weten, het intrekken van hetzelve door de Regering vóór dat er eenige beslissing op dat voorstel zij gevallen, zelfs na het voleindigen van het onderzoek door de afdeelingen, bij de openbare discussie, gelijk onder anderen door eenen Minister van Justitie met het ontwerp op de regterlijke organisatie in het verleden jaar is geschied.

In dat geval berust men in die beschikking der Regering, omdat hij, die de magt heeft om voor te dragen, ook magt moet hebben om, vóór dat de beslissing zij gevallen, het door hem voorge-

stelde weder in te trekken; en in het geval hetwelk ons bezig houdt, omdat eene ontbondene en dus niet meer bestaande Tweede Kamer noodwendig de magt niet meer heeft om een wet te helpen maken.

Deze redenen, door mij naauwkeurig en gemoedelijk onderzocht, hebben bij mij de overtuiging doen geboren worden dat de wets-ontwerpen in de vorige zitting door deze Kamer van de thans ontbonden Tweede Kamer ontvangen, nimmer tot wet kunnen verheven worden, en dat dus het onderzoek van dezelve in de afdeelingen dezer Kamer noodeloos zoude zijn, waarom ik uit overtuiging, alleen om de ontwikkelde regtsgronden, zal stemmen tegen de verzending van dezelve naar de afdeelingen.

Ten slotte schijnt dit artikel van ons Reglement van Orde ook mede te brengen, dat het ten minste in de gedachte was van de opstellers van hetzelve, en dien ten gevolge van de toenmalige Kamer, dat met de sluiting van eene zitting vervielen de wets-ontwerpen bij de Kamer aanhangig en niet afgedaan. Exceptio confirmat regulam; en bij dat art. 70 wordt bepaaldelijk gezegd, dat de requesten welke door de Kamer bij het einde der zitting niet zijn afgedaan, door den Voorzitter bij den aanvang der volgende zitting ter tafel zullen worden gebragt, met de daar opmerkelijke woorden: *even als waren dezelve alsdan eerst ingekomen.*

De heer **van Rijckevorsel**: Ik beschouw het onderwerp onzer tegenwoordige beraadslaging als hoogst gewigtig, omdat het geldt de gevolgen van een praerogatief der Kroon. Tegenover het gewigtig regt bij de Grondwet aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal gegeven, niet enkel om amendementen te brengen in de voorstellen der Regering, maar ook om zelve voorstellen te doen en die te verzenden naar de Eerste Kamer, is te regt aan den Koning het praerogatief geschonken om de Kamers te sluiten niet alleen, maar ook om eene der beide Kamers of beide te ontbinden. Die sluiting of ontbinding kan geschieden om een einde te maken aan discussien die de Regering voor de rust en het welzijn van het land gevaarlijk acht, en daarom moeten wij wel toezien, dat wij dat salutaire beginsel niet verzwakken door aan te nemen dat wetten in eene vroegere zitting door de Tweede Kamer der Staten-Generaal aangenomen en vóór de sluiting dier zitting bij ons overgebragt, ook nog na die sluiting door ons zouden kunnen worden behandeld. Nog veel meer, wanneer de Koning om staatkundige redenen heeft begrepen eene der Kamers te moeten ontbinden en het volk tot eene nieuwe keuze te moeten oproepen. Ik herhaal het, Mijne Heeren, die ontbinding zou, mijns inziens, voor een deel illusoir worden gemaakt, wanneer wij heden beslisten dat wij met het onderzoek der ons door de ontbondene Kamer toegezonden wets-ontwerpen kunnen voortgaan. Gaarne erken ik dat er oorzaken zijn, die eene niet-behandeling dier wets-ontwerpen kunnen doen betreuren, als vooreerst het kostbaar verlies van tijd. Er kunnen ons wetten zijn toegezonden, en zulks is ditmaal geschied, die geene bezwaren opleveren en die, bij eene beslissing dat wij die niet in behandeling zullen nemen, op nieuw aan de wetgevende magt zullen moeten worden aangeboden. Dergelijke ondergeschikte consideratien komen echter, naar mijne wijze van zien, niet in aanmerking waar het geldt de beslissing over een groot beginsel van staatsregt.

Men zal mij hier welligt toevoegen dat de Koning het regt bezit zijne bewilliging te weigeren, ook dan wanneer eene wet, door de ontbonden Tweede Kamer aangenomen en mede door de goedkeuring onzer Kamer bekrachtigd, niet mogt zijn in den geest van het tegenwoordig ministerie. Dit erken ik, maar dan zal eerst over zoodanige wet, waarmede het tegenwoordig Ministerie zich niet mogt kunnen vereenigen, eene openbare discussie in deze Kamer hebben plaats gehad en dan zal men het zonderling verschijnsel zien, dat eene wet, door de vroegere Regering aan de Tweede Kamer ingezonden, hier in de Eerste Kamer door het tegenwoordig Ministerie niet zal worden verdedigd. Dan kan het daarenboven gebeuren dat zulk eene wet nogtans door deze Kamer wordt goedgekeurd. Van haar kan toch niet verlangd worden dat zij, naar mate der denkwijze van het Ministerie, de voorstellen al of niet zal aannemen; wanneer ik eene wet onder het vorig Ministerie had goedgekeurd zou ik daaraan thans evenzeer mijne stem geven. Ik geloof dus dat wij deze botsing moeten vermijden, zoo zich geene redenen, ontleend aan de Grondwet, daartegen verklaren. En nu verheugt het mij van den vorigen geachten spreker, den heer Martens van Sevenhoven, op regtskundige gronden uit de Grondwet zelve te hebben hooren betoogen dat deze er zich niet alleen niet tegen verzet, maar dat zij zelfs mijne zienswijze schijnt aan te bevelen; en dat, wanneer men art. 109 inroept, dit ten onregte geschiedt, omdat het geval, waarover wij thans handelen, bij dit artikel geenszins was voorzien. Dit artikel zegt, mijns inziens, niets anders, dan hoe bij de Eerste Kamer moeten worden behandeld de wets-ontwerpen, haar door de Tweede Kamer toegezonden. » De Eerste Kamer" zegt dit artikel, » overweegt, met inachtneming van art. 106 (dat is namelijk de overweging in de afdeelingen), het voorstel, zoodanig als het door de Tweede Kamer is aangenomen." Dat wil zeggen: met die amendementen, welke de Tweede Kamer daarin mogt gebragt hebben. » Wanneer zij tot aanneming van het voorstel besluit," zoo gaat dit artikel voort, » geeft zij daarvan kennis aan den Koning en aan de Tweede Kamer."

Reeds is door den vorigen spreker opgemerkt, dat wij bij de behandeling en aanneming der ontwerpen waarvan nu sprake is, dan aan de Tweede Kamer kennis zouden geven, dat wij ons vereenigd hadden met hetgeen ons was toegezonden, niet door die Tweede Kamer, maar door eene vorige, eene ontbondene Kamer. Evenzoo is het met art. 114 der Grondwet, hetwelk luidt: » De Koning doet de Staten-Generaal zoo spoedig mogelijk kennis dragen, of Hij een voorstel van wet, *door hen aangenomen*, al dan niet goedkeurt." Nu zal de Koning aan de tegenwoordige Tweede Kamer doen boodschappen, dat Hoogstdezelve zich vereenigt met een voorstel, niet door die Tweede Kamer maar door eene ontbondene Kamer aangenomen. Dit is ondenkbaar. Het kan zelfs gebeuren, dat die Tweede Kamer, zoo ditzelfde voorstel bij haar ware ingekomen, het zou hebben verworpen, en nogtans zou Zijne Majesteit kennis geven aan die Tweede Kamer, dat Hij zich vereenigt met een voorstel, door haar aangenomen, terwijl zij er volstrekt geen deel aan heeft gehad. Brengt men al de artikelen der Grondwet met elkander in verband, dan blijft er, mijns inziens, geen twijfel over, dat wij door art. 109 niet gebonden zijn; wanneer men vraagt naar den geest van hare bepalingen en waarom aan de Kroon het regt is gegeven om de Kamers te sluiten en eene of beide takken der wetgevende magt te ontbinden, dan komt men tot het besluit dat wij thans de wets-ontwerpen niet meer kunnen onderzoeken. Dit beginsel is ook aangenomen door de nu ontbonden Tweede Kamer. Bij art. 132 van haar Reglement van Orde, ingevoerd den 5den Mei 1852, is toch bepaald, dat, bij sluiting eener zitting, de onafgedane werkzaamheden in de volgende zitting worden hervat, *in zooverre zij niet de behandeling van voorstellen des Konings betreffen.* Wanneer zelfs een wets-ontwerp reeds geheel in de afdeelingen was onderzocht, het antwoord der Regering op het verslag der Kamer was ingekomen en het ontwerp in staat van wijzen gebragt, zoodat alleen nog de publieke discussie en de aanneming ontbraken, begreep de Tweede Kamer, dat al dit werk verviel, en het in de volgende zitting op nieuw moest worden aangevangen, niet alleen na eene ontbinding, maar zelfs na eene gewone sluiting der Kamer.

Van de Eerste Kamer is een dergelijk besluit nog niet uitgegaan. Ik erken dat er integendeel bij deze Kamer een antecedent bestaat, dat tegen mij schijnt te spreken. Op den 19den September 1849 zijn twee wets-ontwerpen, die in de vorige zitting op den 13den en 14den September waren ontvangen, in behandeling genomen en goedgekeurd. Ik zou daartegen kunnen aanvoeren, dat dit is geschied bij eene Kamer, die een anderen oorsprong had; dat een anteeedent geene wet is; dat het wets-ontwerpen waren, waaraan men geen bijzonder gewigt schijnt geheeht te hebben, zoodat over het punt in quaestie zelfs geene discussie heeft plaats gehad, maar ik kan er een ander voorbeeld tegenoverstellen, waarbij *deze* Kamer op een vroeger anteeedent is teruggekomen. Na de ontbinding in 1849, heeft de Eerste Kamer het niet noodig geacht, hare ambtenaren op nieuw te benoemen; na de ontbinding in 1850 heeft het tegenovergestelde plaats gehad en is de Kamer, op voorstel van ons geacht medelid van Wessem, overgegaan om op nieuw haren Griffier en Commies-griffier te benoemen; nogtans heeft diezelfde Kamer niet geaarzeld, om den Griffier van de ontbondene Kamer op zijn verzoek een eervol ontslag te verleenen.

Aan hen die meenen, dat deze Kamer nu kan voortwerken, vraag ik: hoe zal het dan gaan met ontwerpen die in eene vorige zitting reeds in de afdeelingen zijn onderzoeht, maar die nog niet in openbare discussie zijn gebragt? Wanneer die Kamer gedeëltelijk vernieuwd wordt, wanneer dus de mogelijkheid bestaat, dat een derde harer leden door andere personen wordt vervangen, zal dan het werk in de vorige zitting in de afdeelingen verrigt, voor de volgende Kamer geldig blijven? Dit is, dunkt mij, niet denkbaar. Naar mijne overtuiging vervallen alle wets-ontwerpen zoodra eene zitting gesloten is, wanneer zij niet bij beide Kamers zijn aangenomen. Er is hier echter nog meer; er heeft hier niet alleen eene sluiting, maar, zoo als ik reeds gezegd heb, eene ontbinding van de Tweede Kamer plaats gehad.

Bij de wet op het regt van enquête wordt een groot onderscheid tussehen die twee gevallen gemaakt. Ik lees daar toch in art. 28: » De bevoegdheid en de werkzaamheden eener commissie van onderzoek worden door de sluiting van de zitting der Kamer niet geschorst. In geval van ontbinding houdt die bevoegdheid op en worden die werkzaamheden gestaakt op hetzelfde oogenblik, waarop het besluit van ontbinding ter kennis der Kamer wordt

» gebragt; gegijzelde getuigen of deskundigen worden bij ontbin-
» ding der Kamer, terstond ontslagen."

Ik zeide dat wij onze beslissing moeten nemen overeenkomstig den geest der Grondwet en ons niet mogen aanmatigen te onderzoeken, wat bij ons is aangebragt in eene vorige zitting en door eene Kamer die ontbonden is en dus niet meer bestaat. Ik voeg er nog bij, dat ik niet geloof, dat wij door een tegenovergesteld besluit het gemeen overleg zouden bevorderen, hetwelk de Grondwet voorschrijft.

Er zijn er, die meenen dat de Regering bij magte zou zijn om thans bij ons aanhangige wets-ontwerpen in te trekken; velen zijn van een tegenovergesteld gevoelen, en tot nog toe is ook de Regering zelve van dat gevoelen geweest. Herinneren wij ons slechts de wetten door de Tweede Kamer ons toegezonden, waarin door die Kamer zoodanige veranderingen gebragt waren, dat de Regering, in plaats van haar te verdedigen, van oordeel was haar te moeten bestrijden. Dit was onder anderen het geval met de wet tot amortisatie en inkoop van schuld. Ofschoon de Regering verklaarde zich niet met die wet te kunnen vereenigen zoo als zij door de Tweede Kamer geamendeerd was, wachtte zij zich toch wel haar in te trekken, toen zij door de Tweede Kamer bij ons was overgebragt. Maar aangenomen zelfs dat de Regering daartoe het regt had, dan zou het toch te vreezen zijn, dat haar dit door deze Kamer, althans door een gedeelte, zou worden betwist, en botsing zou daarvan het onvermijdelijke gevolg wezen. Die botsing moeten wij trachten te voorkomen, niet zoo zeer met het oog op hetgeen hier voor het oogenblik aanhangig is, maar omdat wij hier een beginsel ook voor de toekomst aannemen. In geen geval kan door de Regering eene wet worden ingetrokken, waarvan het voorstel niet van haar, maar van de Tweede Kamer is uitgegaan.

Nimmer, Mijne Heeren, mogen wij vergeten wat de roeping is der Eerste Kamer: op haar rust de verpligting het gemeen overleg te bevorderen en zooveel mogelijk iedere botsing te verhoeden, die er tussehen den Koning en de wetgevende magt zou kunnen ontstaan. Van die verpligting kwijten wij ons, wanneer wij het salutaire beginsel aannemen, dat bij de sluiting en — ik voeg er dit met nadruk bij — nog veel meer bij de *ontbinding* van eene der Kamers, alle wets-ontwerpen, die niet door beide de Kamers zijn aangenomen, vervallen. Keurt de Regering die wetten toch noodig, het staat aan haar die op nieuw in te dienen.

De heer **van Dam van Isselt:** Toen onze Voorzitter gisteren het voorstel deed om door deze Kamer te laten beslissen of wij al dan niet over de aan ons ingezonden wets-ontwerpen zouden beraadslagen, beschouwde ik dat bloot als eene formaliteit, en van daar mijne motie om terstond daarover te beslissen, daar ik niet meende dat hieromtrent eenig verschil van gevoelen kon bestaan. Intusschen, een uitvoerig maar toch vriendsehappelijk gesprek met sommigen mijner medeleden heeft mij de overtuiging geschonken, dat er wel dergelijk verschil van meening bestond en daarom wensch ik ook mijne zienswijze kortelijk hier mede te deelen.

Mijns inziens bestaan er twee gewigtige vraagpunten, vooreerst: zijn de wetten aan de Eerste Kamer ingezonden, nog van eenige kracht bij eene ontbinding? Daarop antwoord ik volmondig neen. Het tweede vraagpunt, hetwelk ook door den geachten spreker is behandeld, betwijfel ik echter zeer. Ik weet wel dat in Engeland bij eene sluiting alle werkzaamheden ophouden, maar uit onzen aard van zamenstelling en wijze van werken, zou het beginsel dat bij eene sluiting der Kamers de wets-ontwerpen ons door de Tweede Kamer toegezonden, vervallen, aanleiding tot groote bezwaren kunnen geven. Immers het zou dan afhangen van de meerdere of mindere mate van activiteit dezer Kamer om eenigen arbeid van den anderen tak der wetgevende magt geheel ongedaan te maken.

Daarbij komt nog deze consideratie. Er kunnen door de Tweede Kamer wetten zijn behandeld en ons toegezonden op een oogenblik dat de grondwettige sluiting daar is, zoodat de Eerste Kamer niet bij magte is daarover te beraadslagen. Dit punt is van het hoogste gewigt, maar voor het oogenblik hebben wij er ons niet mede in te laten. Thans is de vraag sleehts: kunnen de wetten, ons door de laatst ontbonden Tweede Kamer toegezonden, hier behandeld worden? Dit beantwoord ik ontkennend, en de redenen daarvoor zijn reeds voor een gedeelte door de vorige sprekers ontwikkeld; mijne taak is dus zeer gemakkelijk geworden. Maar bij hetgeen zij reeds hebben aangevoerd, wil ik nog wijzen op art. 116 der Grondwet, waarin wij het formulier van de afkondiging der wetten vinden, en daarbij doen opmerken dat wij door de behandeling der ons toegezonden wetten den Koning in de noodzakelijkheid zouden brengen eene onwaarheid te zeggen, want art. 116 zou in dat geval eene onwaarheid behelzen; het spreekt van *gemeen overleg*, en dat gemeen overleg bestaat in dezen niet. Men kan mij niet tegenwerpen dat de Staten-Generaal als *corpus morale* voortleven: de Grondwet zelf wijst in art. 97 het geval aan, dat er een oogenblik kan zijn, waarop òf alleen de Eerste Kamer, òf de Tweede of geen der beide Kamers bestaat. Indien ons het ongeluk getroffen had dat na de ontbinding het geëerbiedigd Hoofd van den Staat was overleden, dan zou er geen Tweede Kamer zijn, vóór veertien dagen na den afloop der verkiezingen van eene nieuwe Kamer. De Grondwet erkent dus de mogelijkheid dat er geene Eerste of geene Tweede Kamer bestaat, wanneer namelijk een dier beide ontbonden is. En wanneer wij nu toch de ons toegezonden wetten behandelen en aannemen, dan zullen wij daarvan aan de thans bestaande Tweede Kamer moeten kennis geven, volgens de formule van art. 109 der Grondwet, dat wij ons vereenigd hebben met het voorstel ons op den zooveelsten toegezonden; maar zal dan niet die Kamer kunnen zeggen: » wij hebben u niets gezonden; de Kamer die u iets gezonden heeft, bestaat niet meer"? Ik geloof dat hetge en betoog behoeft, dat wij niet kunnen handelen met eene Kamer die niet meer bestaat; mij althans komt het zoo duidelijk voor, dat ik niet begrijp hoe men op goede en afdoende gronden de behandeling der ons toegezonden wets-ontwerpen verlangen kan.

De laatste spreker heeft gezegd, dat wij vrij zijn om al of niet die wetten in behandeling te nemen. Ik geloof dit niet; ik geloof niet dat wij vrij zijn dit te bepalen. Wij zijn er niet toe bevoegd om tegen den duidelijken geest van de Grondwet thans voort te gaan met wets-ontwerpen te behandelen, die niet op eene wettige wijze bij deze Kamer aanhangig zijn. Het zou mij daarom aangenaam zijn indien het voorstel van onzen geachten Voorzitter niet wierd aangenomen; niet omdat ik niet wensch mij nu reeds toe te wijden aan de werkzaamheden, die van mij gevergd zullen worden, maar omdat ik geloof dat wij een gevaarlijk antecedent zouden stellen, indien de Eerste Kamer thans voortging met die wets-ontwerpen te behandelen, en welligt wetten daar te stellen, over wier wettigheid later bij de natie bezwaar zou kunnen ontstaan. Zoo nu de laatste geachte spreker gewezen heeft op de verpligtingen die op ons rusten, verpligtingen die ik erken, zoo geloof ik van den anderen kant toch ook, dat wij verpligt zijn den Koning niet te brengen in eene moeijelijkheid, welke wij thans kunnen voorkomen. Van eene andere zijde is het daarentegen van hoog gewigt, dat wij bij de natie het denkbeeld niet doen geboren worden, dat zij zou moeten gehoorzamen aan wetten, die niet op eene behoorlijke, wettige wijze zouden zijn tot stand gekomen.

Tegen dit bezwaar staat het veel geringer bezwaar over, dat, indien het tegenwoordig Ministerie zich kan vereenigen met alle of eenige der bij ons ingekomen wets-ontwerpen, het die langs zeer gemakkelijken weg weder kan toezenden aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Daar zal het werk van het onderzoek spoedig ten einde zijn en dan zullen wij hier met volle gerustheid die voordragten kunnen behandelen, die dan, bij goedkeuring en bij de Koninklijke sanctie, wezenlijke wetten van het Vaderland zullen zijn.

De **Voorzitter:** Ik acht mij verpligt, ter voorkoming van een verkeerd begrip, den laatsten spreker te kennen te geven dat door den Voorzitter in de zitting van gisteren omtrent dit punt geen voorstel is gedaan. Door hem is alleen aan de Kamer voorgesteld op heden te beslissen of de bedoelde wets-voordragten al dan niet naar de afdeelingen zullen worden gezonden. Eene eigene meening heeft de Voorzitter daaromtrent niet aan den dag gelegd.

De heer **van Dam van Isselt:** Ik dank den heer Voorzitter voor zijne teregtwijzing; ik meende in dien zin te spreken: zoo ik mij daarbij verkeerdelijk heb uitgedrukt is dit aan mij en niet aan den Voorzitter te wijten.

De heer **van Beeck Vollenhoven**: Het is juist de laatste reden door den geachten spreker (den heer van Dam van Isselt) aan het slot zijner redevoering vermeld, die mij doet denken dat wij die wetten niet alleen in behandeling kunnen nemen, maar dat wij daartoe verpligt zijn. Ik verschil juist daarin met dien spreker van gevoelen en meen dat er geene sprake kan zijn of die wetten, eenmaal afgekondigd, zullen op eene wettige wijze zijn daargesteld. Wat toch is hier het geval? Wij zijn gesaisisseerd van wetten die ons door eene grondwettige Tweede Kamer werden toegezonden ten fine van onderzoek. In die Kamer zijn die wetten op de grondwettige wijze behandeld en onderzocht, en hebben daar de goedkeuring der meerderheid verworven. Wanneer nu is deze Kamer van die wetten gesaisisseerd geworden? Op dit oogenblik? Neen, maar op het oogenblik zelf dat de Tweede Kamer daaraan hare goedkeuring hechtte en die aan deze Kamer toezond. Zoo ik nu naga wanneer dit geschied is, dan zie ik dat de wetten, welker al- of niet-behandeling thans een onderwerp van beraadslaging uitmaakt, doordien zij in de laatste zitting, wegens de sluiting, niet konden behandeld worden, alle zijn aangenomen in de maanden

Februarij en Maart. Nu heeft men wel gezegd dat men hier bij eene fictio legis moet onderstellen dat de wetten door de Kamers en den Koning gelijktijdig aangenomen en bekrachtigd worden, maar dan vraag ik of men alsdan niet evenzeer de fictie moet aankleven, dat het in de bedoeling der Grondwet ligt, dat de Eerste Kamer bijeen is op het oogenblik dat zij van wetten gesaisisseerd wordt. Nemen wij dit stelsel niet aan, wij laden eene verantwoordelijkheid op ons, die ik in gemoede zoo bezwarend zou achten, dat ik bevreesd zou worden omtrent de grondwettigheid onzer handelingen. Hebben wij het in onze magt bijeen te komen wanneer de Voorzitter het raadzaam acht of wij dit noodig oordeelen, en geschiedt dit door toevallige omstandigheden op een tijdstip dat wij niet meer bij magte zijn al de ons toegezondene wetten te behandelen, dan zal de Eerste Kamer aan hare grondwettige verpligting te kort doen, wanneer wij het door mij aangegeven stelsel niet aannemen, want het is zoowel eene grondwettige verpligting van de Eerste als van de Tweede Kamer haar oordeel over voorgedragen wets-ontwerpen uit te spreken.

Ik kan dus nimmer toegeven dat bij eene sluiting der zitting van de Staten-Generaal, alles wat wij nog niet behandeld hadden, op nieuw in de Tweede Kamer zou moeten worden behandeld, ten ware men wilde aannemen dat de Eerste Kamer gelijktijdig met de Tweede Kamer hare werkzaamheden moet verrigten. Zoo wij in Februarij of in Maart waren bijeengekomen, waren welligt sommige dier ontwerpen van wet aangenomen, andere verworpen. Omtrent die, welke aangenomen en door den Koning bekrachtigd waren, zou toch wel niemand de meening durven voorstaan dat zij niet op eene regtmatige en grondwettige wijze zouden zijn tot stand gebragt? Wij moeten dus nu hervatten wat wij toen niet konden afdoen, anders zouden wij door eene geheel eigendunkelijke wijze van handelen den grondwettigen loop der zaken kunnen stuiten. Dit nu meen ik dat wij niet kunnen doen, en geloof daarom dat wij wel bepaaldelijk die wetten thans in behandeling moeten nemen. Het is mijns inziens eene grondwettige verpligting die op ons rust; artikel 109 zegt: » De Eerste Kamer overweegt het voorstel zoodanig als het door » de Tweede Kamer is aangenomen." Wij hadden dus die wetten en temps opportun kunnen en moeten behandelen; zoo omstandigheden tusschen beide gekomen zijn waardoor wij ons werk niet op het gesehikte oogenblik hebben kunnen verrigten, dan kunnen die omstandigheden, die ik niet te beoordeelen heb, alleen een uitstel te weeg brengen van hetgeen wij vroeger hadden moeten doen, en wij zijn bij gevolg gehouden thans over te gaan tot hetgeen wij vroeger hadden kunnen verrigten en waarmede wij in April aanvingen, toen de sluiting der zitting is tusschen beide gekomen.

Men heeft gezegd, wij zouden in strijd handelen met de Grondwet. De Koning zou den volke eene onwaarheid verkondigen, zoo hij de voorgesehreven formulieren bezigde. Maar ik vraag u of, in mijn stelsel — en het zal mij genoegen doen het te hooren wederleggen — eene onwaarheid daaraan zou hebben gekleefd, zoo wij *en temps opportun* die wetten hadden behandeld. Zijn wij niet op grondwettige wijze van de ontwerpen gesaisisseerd geworden, *op het oogenblik zelf*, *waarop de Tweede Kamer ze aannam?* Ik ben geen regtsgeleerde, maar meen toch te weten dat dit beginsel ook ligt in de leer der erfstellingen: » le mort saisit le vif." Waren wij gelijktijdig werkzaam geweest, dan hadden wij ze zeker behandeld, maar dit niet zoo geweest zijnde, moeten wij thans herstellen, wat wij destijds niet konden doen. Men heeft geredeneerd: ja, art. 109 der Grondwet is imperatief, in gewone gevallen, maar van de andere zijde verzet zich geen enkel artikel tegen onze opvatting: dit artikel is in ieder geval alleen van toepassing op een normalen en niet op den abnormalen toestand waarin wij thans verkeeren. Het is waar, wij verkeeren thans in een abnormalen toestand, maar mogen wij daarom aan de Grondwet eene explicatie geven, die naar onze convenientie is en ons beter past dààr, waar niets gesehreven staat? Ik betwijfel dit ten hoogste, maar ik beweer nog buitendien, dat de Grondwet werkelijk in dit geval heeft voorzien, door aan den Koning het praerogatief te geven, om zijne sanctie niet aan eene wet te hechten en daarom geloof ik juist, dat ook van eene practisehe zijde geen het minste bezwaar bestaat in het behandelen der ons toegezonden wetten. Wat toch kan de loop zijn, dien de zaak zal nemen? Wij behandelen de wetten en maken daarvan een verslag op, dat aan de Regering wordt medegedeeld. De Regering zal dan in haar antwoord verklaren, of zij zich al dan niet voor die wetten interesseert en of zij zich al dan niet daarmede vereenigt. Doet zij dit niet, dan laat zij het aan de prudentie der Eerste Kamer over, die wetten al dan niet goed te keuren en daarover een votum uit te brengen Keurt de Kamer ze goed, dan blijft aan den Koning nog het regt, om, op voorstel Zijner raadslieden, wanneer deze zich met het werk hunner voorgangers niet kunnen vereenigen, Zijne sanctie te weigeren. Alles heeft dan regelmatig zijn loop en aan den eisch der Grondwet is voldaan. Men spreekt van politieke bezwaren. Maar waarom zal men hierover breed uitweiden en stellingen vooropzetten, die op het oogenblik niet bestaan noch verwacht worden, zoolang de Koning het regt heeft Zijne sanctie te onthouden aan de voorstellen, door de beide Kamers aangenomen? Waarom zou de Grondwet dit Koninklijk praerogatief vermeld hebben, zoo de Koning daarvan geen gebruik kon maken? Ik eindig met de verklaring, dat wij, naar gemoedelijke overtuiging, verpligt zijn, het onderzoek der wetten aan te vangen en dat dus de vraag, gisteren door den Voorzitter gesteld, in een bevestigenden zin moet worden beantwoord.

De heer **van Nispen van Pannerden**: Met de vorige sprekers erken ik het gewigt van het onderwerp, aan onze beraadslaging onderworpen. Maar ik geloof niet, dat het hier de vraag is wat wij wenschen te doen, maar dat ieder onzer verpligt is, zich de vraag voor te stellen waartoe hij, met de Grondwet in de hand, zich gehouden rekent.

Die Grondwet heeft de 5de afdeeling van het IIIde hoofdstuk gewijd aan de wetgevende magt. In art. 105 vinden wij dat de Koning zijne voorstellen, hetzij van wet, hetzij andere, aan de Tweede Kamer inzendt, bij eene schriftelijke boodschap, welke de redenen van het voorstel inhoudt, of door eene commissie. De artt. 106, 107 en 108 regelen den loop van de werkzaamheden der Tweede Kamer en art. 109 bepaalt, wat de Eerste Kamer moet doen, wanneer eenig voorstel van wet door de Tweede Kamer is aangenomen. Dat artikel zegt in de 1ste alinea: » De Eerste Kamer overweegt, met inachtneming van art. 106, het voorstel, zoodanig als het door de Tweede Kamer is aangenomen." Hier geldt het verschillende ontwerpen, die door den Koning aan de Tweede Kamer aangeboden en door die Kamer aangenomen waren en op grondwettige wijze bij ons zijn overgebragt. En nu vraag ik: hoe zal men zich vrijpleiten van de naleving van dit grondwettig voorschrift? Een der sprekers heeft gezegd: dit artikel is niet voor de ontbinding geschreven; een ander zeide: het is evenmin voor eene gesloten zitting geschreven. Maar nu vind ik wel in art. 98 der Grondwet, dat de Koning de zittingen der Kamers sluit, wanneer Hij oordeelt, dat het belang van het Rijk niet vordert, de Vergadering langer bijeen te houden en in art. 99 dat de Koning de magt heeft eene der Kamers te ontbinden en in dat geval verpligt is de zitting te sluiten; maar ik vind in de Grondwet geene bepaling, die aanduidt, dat de algemeene regel, in de 1ste alinea van art. 109 gegeven, voor die beide gevallen niet bestaat. Zij dus, die dit stelsel voorstaan, moeten er dus van zelf toe komen, om aan te nemen, dat art. 190 alleen gesehreven is voor den tijd, dat eene zitting voortduurt.

Maar nu vraag ik u, Mijne Heeren, geven de woorden van dit artikel daartoe aanleiding? Zijn zij niet in zoodanigen algemeenen zin geschreven, dat zij deze beperking toelaten, en heeft men nu wel eene andere bepaling van de Grondwet kunnen aanhalen, waarop die beperking gegrond zou zijn? Ik heb het niet gehoord.

Maar zoo de Grondwet het nu niet gebiedend voorschrijft, vordert dan misschien het staatsbelang, dat zoodanig beginsel worde aangenomen? Het regt tot sluiting der zitting en tot ontbinding der Kamers is in mijn oog niet aan den Koning gegeven, om den loop der beraadslagingen over door de Regering voorgedragene en bij de Tweede Kamer aangenomene wetten, bij de Eerste Kamer te stuiten. Het kan dienstbaar zijn, om over voorstellen uit den boezem der Tweede Kamer voortspruitende geen besluit te doen vallen, maar nooit om eens bij de Tweede Kamer aangenomene en aan de Eerste Kamer toegezondene voorstellen in hunnen grondwettigen loop te stuiten; veel minder om voorstellen van de Kroon afkomstig, door de Tweede Kamer aangenomen, niet bij de Eerste Kamer te doen onderzoeken. De Koning heeft toch kraehtens art. 114 der Grondwet de magt, om de door de beide Kamers aangenomene wets-voorstellen te bekrachtigen, of daaraan zijne goedkeuring te onthouden, en deze bepaling is voor het onderhavige geval geschreven. Begrijpen de raadslieden der Kroon, dat zij de door hunne voorgangers ontworpene wetten niet kunnen verdedigen, niets belet hen om zich daarvan te onthouden, of op de verwerping aan te dringen, of zelfs hun gevoelen eerst na de beslissing van deze Kamer vast te stellen en daarna aan de Kroon den raad te geven, dien zij in het belang van het Land zullen oorbaar achten. Zij worden dus in hunnen werkkring niet belemmerd: de Kroon houdt de volle vrijheid, die de Grondwet haar geeft. Het staatsbelang vordert dus den uitleg niet, dien men aan de Grondwet wil geven.

Maar nu heeft men gezegd, de Twecde Kamer, die deze voorstellen bekrachtigd en aan ons toegezonden heeft, bestaat niet meer; maar de Tweede Kamer zal toch wel blijven bestaan, al mogt door de ontbinding een groot aantal andere leden daarin zitting hebben gekregen; zij is eene grondwettige instelling en al wat

zij tot stand gebragt heeft blijft bestaan en moet den loop volgen, dien de Grondwet heeft voorgeschreven. De vorige Tweede Kamer was niet alleen bevoegd, maar zelfs verpligt om de voorstellen der Kroon te onderzoeken en daarover een besluit te nemen, en dat besluit, hetwelk door haar genomen is binnen den kring van hare grondwettige bevoegdheid, vervalt niet, al is de Kamer ontbonden of de zitting gesloten.

Men heeft zich ook beroepen op de beslissing, die door de Tweede Kamer zou genomen zijn bij de behandeling van haar Reglement van Orde. De omstandigheden verschillen echter zeer: daar toch gold het sleehts voorbereidende werkzaamheden en niet de vernietiging van een besluit, en nu heeft men daar beslist, dat de voorbereidende werkzaamheden zouden vervallen, maar ook niets meer; hier daarentegen zal het gelden de vernietiging van een eens genomen besluit en nog wel door eene eenzijdige beslissing van de Eerste Kamer der Staten-Generaal; zoo ver gaat in mijn oog hare bevoegdheid niet. Wilt gij een bewijs dat de ontbinding niet van zelve een besluit vernietigt, dan verwijs ik u sleehts op de wet op de enquête, die door een der sprekers reeds is aangehaald; want bij die wet is juist bepaald, dat bij ontbinding, de bevoegdheid en de werkzaamheden der benoemde eommissien ophouden. Tot instelling van een onderzoek nu, is een besluit van de Tweede Kamer en de benoeming van eene eommissie noodig, en om dit besluit te doen vervallen heeft men het noodig geoordeeld eene uitdrukkelijke wetsbepaling vast te stellen: daardoor wordt dus aangewezen, dat de regel, dien men inroept, dat alles bij eene ontbinding vervallen zou zijn, inderdaad niet bestaat, want dan was het niet noodig dit bij de wet uit te maken.

Datzelfde beginsel, Mijne Heeren, vindt gij ook in de wetsvoordragt omtrent de ministeriele verantwoordelijkheid; ook daar vindt gij datzelfde denkbeeld ter neder gelegd. Is het noodig, dit bij de wet te bepalen, dan is het stellig waar dat het geen algemeene regel is.

Herinnert u daarbij, Mijne Heeren, dat deze Kamer op 19 September 1849, zoo als reeds door een der sprekers is opgemerkt, twee wetten, welke op 13 en 14 September en alzoo vóór de sluiting der zitting van 1849 waren ingekomen, naar de afdeelingen heeft verzonden. Zij heeft dus een anteeedent gesteld. Tegen dat anteeedent heeft men ingeroepen eene bepaling van het Reglement van Orde, maar het zij mij vergund op eene andere bepaling van datzelfde reglement te verwijzen. Daar lees ik toch in art. 38: » Zoodanige wets-» ontwerpen en voorstellen, waarvan bij de vernieuwing der af-» deelingen de overweging nog bij geene afdeeling is aangevan-» gen, worden bij de nieuwe afdeelingen overgebragt." De Kamer heeft deze ontwerpen naar de afdeelingen gezonden; het is dus niet noodig, dat daaromtrent een nieuw besluit wordt genomen, en ik geloof dus, dat in de 2de alinea van art. 38 van het Reglement van Orde de regel is geschreven die hier moet gevolgd worden.

Men heeft zich daarop beroepen, dat bij de ontbinding der Kamers na 1849, de Kamer het noodig geoordeeld heeft, hare ambtenaren op nieuw te benoemen; maar mag ik aan den spreker, die dit voorbeeld heeft bijgebragt, herinneren, dat de Kamer dit bij hare eerste optreding in 1849 niet noodig geoordeeld heeft; en dat, indien dit om de ontbinding noodig ware, zeker bij het eerste optreden in 1849, onder het beheer van eene nieuwe Grondwet, daartoe nog veel meer grond had bestaan. Het voorbeeld, dat dus te dien aanzien is aangehaald, wordt door een ander voorbeeld van denzelfden aard buiten kraeht gesteld.

Die spreker heeft ook gezegd dat het een zonderling verschijnsel zou zijn, dat eene wet door de Regering bij eene openbare beraadslaging zal kunnen worden bestreden, die door dezelfde Regering of door eene andere Regering was ontworpen; maar dezelfde spreker heeft reeds herinnerd, dat het geval zeer denkbaar is, omdat de Tweede Kamer het regt van amendement bezit. Hij heeft u gewezen op de wet tot amortisatie van schuld, maar ik wil nog herinneren aan hetgeen met de wet omtrent de kroondomeinen is voorgevallen: die wet is in deze Kamer door de Regering destijds eenparig bestreden. Er bestaat dus voor de Regering, zoo men deze wetten in behandeling neemt, volstrekt geen bezwaar die te bestrijden en op de verwerping aan te dringen. Mijns bedunkens is deze Kamer grondwettig verpligt, de haar toegezondene wetsontwerpen te onderzoeken en daarover een besluit te nemen. Ik geloof, dat hier ook toepasselijk is de tweede alinea van art. 38 van het Reglement van Orde, en ik meen dat men, daar deze wetten reeds naar de afdeelingen zijn verzonden, eenvoudig moet naleven hetgeen in de 2de alinea van dat artikel staat geschreven. Ik heb gezegd.

De heer **van Rijckevorsel**; Ik wil sleehts met een enkel woord een gezegde van den laatsten spreker releveren. Hij heeft gesproken over hetgeen ik heb aangehaald omtrent het door deze Kamer verrigte in 1849 en 1850, met betrekking tot hare ambtenaren. Ik heb niet geargumenteerd — en ik kon dit in het voordeel mijner stelling ook niet doen — dat de Kamer in 1849 niet gemeend had hare ambtenaren op nieuw te moeten kiezen, maar ik heb alleen willen doen uitkomen dat de Kamer in 1850 anders gehandeld had dan in 1849. In 1849 heeft zij geene nieuwe benoeming doen plaats hebben, in 1850 heeft zij gemeend dat wel te moeten doen. Ik heb dit aangevoerd ten einde de kracht van het anteeedent omtrent het overbrengen van eenige zaak van de eene zitting in de andere, te verzwakken.

De heer **de Sitter**: Ik was niet voornemens mij in deze discussien te mengen, maar ik voel mij gedrongen te verklaren, dat er bij mij een gemoedelijk bezwaar bestaat tegen het niet in beraadslaging nemen der laatstelijk ons toegezonden wets-ontwerpen. De Tweede Kamer, die ons deze wetten heeft toegezonden was een afzonderlijk, wettig bestaand staatsligchaam; de toezending heeft wettig plaats gehad; de wets-ontwerpen zijn behoorlijk èn overeenkomstig het Reglement van Orde èn volgens de bepalingen der Grondwet naar de afdeelingen in de Eerste Kamer verzonden om te worden onderzocht; alles is dus volgens den normalen, wettigen loop behandeld. Vóór de beraadslaging echter over die ontwerpen, is de sluiting ingevallen en zijn de werkzaamheden dus afgebroken. Had die sluiting later plaats gehad, of ware de beraadslaging over de ingezonden ontwerpen vroeger gehouden, het lijdt bijna geen twijfel, of die wetten zouden zijn afgekondigd, nadat zij ook hier waren aangenomen. Ik geloof dus dat wij ze ook nu verder moeten onderzoeken. In die meening word ik versterkt door hetgeen ik hier heb hooren zeggen omtrent de wet op de kroondomeinen. Die wet is hier verworpen ter zake van de amendementen door den anderen tak der wetgevende magt er in gebragt, welke amendementen niet overeenkwamen met de inzigten der Regering; welnu, ook thans is de Eerste Kamer dáár, om aan hare bestemming te beantwoorden en de botsing te voorkomen, die welligt uit de aanneming van sommige wetten zou kunnen ontstaan. Maar ik geloof, dat de Eerste Kamer der Staten-Generaal niet mag nalaten op den ingeslagen weg van onderzoek voort te gaan; ik geloof in gemoede, dat het als getrouwe leden van de Staten-Generaal onze pligt is, het tegenwoordig Ministerie de gelegenheid te openen, bij de beraadslaging de bezwaren tegen die wets-ontwerpen, zoo er bestaan, aan ons kenbaar te maken.

De heer **Cremers**: Mijne geachte medeleden, die het woord voerden, zullen het wel aan mijn begripsvermogen, hoop ik, toeschrijven, wanneer ik verklaar dat ik omtrent het hoofdpunt in deze quaestie geen juister inzigt heb bekomen sedert ik deze zaal binnentrad. Ik heb wel argumenten hooren aanvoeren ten betooge, dat de geest en de letter der Grondwet vorderen en verbieden dat de ons toegezonden wetten door ons worden behandeld, maar ze hebben mij sleehts bevestigd in mijne meening, dat de Grondwet vergeten heeft over dit punt te spreken. Ik geloof dus dat zij het overlaat aan hen, die volgens die Grondwet moeten handelen, om dit punt naar de omstandigheden en hun beste weten te beslissen, zoodat, welke beslissing er ook valle, geene zal zijn in strijd met de Grondwet.

In zoodanig geval regel ik het liefst mijne stem naar het belang van het algemeen. Waar de wet geene verpligting oplegt, mag, geloof ik, het belang van het oogenblik in aanmerking komen. En dan komt hier bij mij dadelijk in aanmerking het belang dat er in eene spoedige afdoening dier wetten, die reeds in de Tweede Kamer zoo veel tijd hebben gevorderd, gelegen is; die zonder deze afdoening geene vruchten van al dit werk kunnen dragen. Onder de bedoelde wetten zijn er toch onderscheidene die gewis door deze Kamer zullen worden aangenomen en door den Koning bekraehtigd.

Daartegenover staat eehter een ander bezwaar. De Koning sehenkt zijn vertrouwen aan het tegenwoordig Ministerie; het zal de vraag zijn — en dit zal uit de voordragten van dit Ministerie blijken — of het in deze Kamer hetzelfde vertrouwen ondervindt. Hoe eerder dit blijke, des te beter en om daartoe te komen, wensch ik den weg te volgen dien het Ministerie aangeeft. Ik stel mij voor dat dit Ministerie er geen bezwaar in ziet dat deze wetten hier worden behandeld; doeh het is ook mogelijk dat het eene andere zienswijze is toegedaan; dat het de wetten moet terugnemen, alleen om de Kamer of hare leden niet te kwetsen, dewijl de Grondwet ook hierover zwijgt. Daar ik voor mij omtrent dit punt gaarne in overleg zou willen handelen met het Ministerie, ten einde van het groote voordeel gebruik te kunnen maken dat in een gemeen overleg gelegen is, en later botsingen te voorkomen op dat punt, zoo zou het mij aangenaam zijn indien het Ministerie ons zijne meening over deze aangelegenheid wilde kenbaar maken.

De heer **Minister van Binnenlandsche Zaken**: Het is mijn voornemen niet de beraadslaging van deze Vergadering onnoodig te rekken door de argumenten te herhalen, die reeds

door sommige sprekers zijn aangevoerd. Ik wenseh alleen te verklaren dat het mijne meening is, en dit is ook het gevoelen der andere leden van het tegenwoordig Ministerie, dat de wetsvoordragten, die door de Tweede Kamer, thans ontbonden, zijn aangenomen en aan deze Kamer gezonden, ten gevolge van die ontbinding en van de daarvan onafscheidbare sluiting der Vergadering zijn vervallen en in deze Kamer geen onderwerp van behandeling meer kunnen uitmaken. Om dit te staven beroep ik mij voornamelijk op twee gronden. De Grondwet heeft gewild dat zoodra de Koning gebruik heeft gemaakt van zijn grondwettig regt tot ontbinding van eene der beide Kamers, de Vergadering der Staten-Generaal op dat oogenblik onmiddellijk worde gesloten. Wat is de reden daarvan, Mijne Heeren? Mijns inziens is zij deze: de Grondwet heeft gewild, dat de Staten-Generaal zullen vertegenwoordigen het Nederlandsche Volk. De Staten-Generaal zijn zamengesteld uit de Eerste en Tweede Kamer. Ten gevolge der ontbinding van één dier beide deelen, houdt het zedelijk ligchaam van de Staten-Generaal op te bestaan, en kan een deel daarvan niet bijeenkomen en onderwerpen behandelen. Eene tweede reden, waarom de Kamers, na eene zoodanige ontbinding, moeten worden gesloten, ligt hierin, dat het, zoo als reeds een der vorige sprekers zeide, wanneer de omstandigheden de ontbinding van eene der beide Kamers medebrengen, van het hoogste belang is, dat bij die gelegenheid de discussien over aanhangige onderwerpen onmiddellijk worden gestaakt. Dit doel nu, door het voorschrift der Grondwet beoogd, zou niet kunnen bereikt worden, zoo de Eerste Kamer, bij de opening harer zittingen, zich op nieuw bezig moest houden met het onderwerp, dat welligt tot de ontbinding der Tweede Kamer had aanleiding gegeven. Ten andere — en ik voor mij beschouw dit als een afdoend argument — geloof ik, dat de 5de afdeeling van het IIIde hoofdstuk der Grondwet onmiskenbaar tot de daarstelling eener wet de gezamenlijke medewerking van de beide Kamers en den Koning vordert, en nu wil ik het gevraagd hebben, of die gezamenlijke medewerking bestaat, wanneer een deel van die wetgevende magt is ontbonden en de Eerste Kamer wetsvoorstellen behandelt en aanneemt, waarmede de niet meer bestaande Tweede Kamer zich wel heeft vereenigd, doch waaraan de nieuw opgetredene geheel vreemd is, en waaraan zij welligt hare goedkeuring niet zou hebben gegeven.

Men heeft tot bewijs aangehaald de formulieren, bij de Grondwet voorgeschreven. De gronden, reeds aangevoerd om te betoogen dat uit die formulieren blijkt, dat de Eerste Kamer aan de Tweede geene kennisgeving kan toezenden omtrent voorstellen, waaraan die Tweede Kamer niet heeft medegewerkt, zijn, mijns inziens, duidelijk. Maar er is nog één geval, dat, zoo ik mij wel herinner, door geen der sprekers is aangehaald. Het is dat bedoeld bij art. 110 der Grondwet. Aan de Staten-Generaal wordt het regt toegekend, om voorstellen van wet aan den Koning te doen. Krachtens art. 111 behoort de voordragt daarvan uitsluitend aan de Tweede Kamer. Het geval is dus denkbaar en kan zich zeer wel voordoen, dat een voorstel, door de Tweede Kamer gedaan, naar de Eerste Kamer is verzonden. Indien nu ook, na de ontbinding dier Tweede Kamer de Eerste het voorstel in behandeling moet nemen, en vermeent er zich mede te moeten vereenigen, dan zal het geval daar zijn, dat aan Zijne Majesteit een voorstel wordt gezonden, waarvan de voorsteller niet meer bestaat ten gevolge der ontbinding.

Ik heb verder door een der sprekers de aanmerking hooren maken, dat, zoo de ontwerpen, door de Tweede Kamer aangenomen, slechts eenigen tijd vroeger en dus vóór de ontbinding hier waren behandeld, er wel geen twijfel had kunnen bestaan, dat deze Vergadering zich daarmede had moeten bezig houden.

Ik erken dit, maar ik geloof, dat de geachte spreker heeft vergeten, dat de omstandigheden nu, ten gevolge der ontbinding, zoodanig zijn veranderd, dat hetgeen vroeger een regt, een pligt zelfs was, op dit oogenblik geen regt en geene verpligting meer is.

Maar, heeft men verder gezegd, waarom zou deze Kamer de haar door de Tweede Kamer toegezondene voorstellen niet behandelen? Mag deze Kamer zich eigendunkelijk onttrekken aan eene verpligting, haar door de Grondwet opgelegd? Neen, Mijne Heeren, dat behoort deze Vergadering niet te doen, maar het is hier juist de vraag, of het wel eene eigendunkelijke handeling is, of wel eene handeling, door de Grondwet voorgeschreven.

Men heeft verder gezegd, de Koning kan gebruik maken van Zijne bevoegdheid en Zijne goedkeuring weigeren aan de wetten, al heeft de Kamer die al behandeld en aangenomen; men heeft gezegd, indien de Ministers zich niet kunnen vereenigen met de vroegere voordragten, dan kunnen zij ze in deze Vergadering bestrijden. Ik erken, Mijne Heeren, dat beide maatregelen toegepast zouden kunnen worden, doch dat ik het niet wenschelijk acht dat daartoe zou moeten worden overgegaan. Ik geloof, dat het weigeren van de goedkeuring des Konings een uiterst hulpmiddel moet zijn, dat niet dan in hooge noodzakelijkheid gebezigd moet worden; ik geloof, dat juist de Eerste Kamer der Staten-Generaal, zoo veel in haar is, moet waken, dat de Koning niet in de verpligting wordt gebragt, om van dat regt gebruik te maken.

Wat nu betreft de tweede aanmerking, geloof ik dat voor de tegenwoordige Ministers, uit de verpligting om eene wet vroeger door den Koning voorgesteld, in de Tweede Kamer namens de Regering verdedigd en daar aangenomen, in deze Kamer te moeten bestrijden, zeer gewigtige bezwaren zouden ontstaan, en dit nu niet kan worden gewenscht. Het is om al deze redenen dat ik meen, dat de wetten, die door de vroegere Tweede Kamer aan deze Vergadering zijn gezonden, door haar niet kunnen worden behandeld.

De heer **van Beeck Vollenhoven**: Ik heb sleehts een enkel woord in het midden te brengen ter wederlegging van hetgeen door den heer Minister van Binnenlandsche Zaken tegen mijn gevoelen geopperd is, of wel ter opheldering van hetgeen ik straks gezegd heb. Naar het schijnt heeft de Minister mij niet goed verstaan of heb ik mij niet goed uitgedrukt. Hij heeft bepaaldelijk bestreden hetgeen ik gezegd zou hebben omtrent de eigendunkelijke handeling van deze Kamer, indien zij deze wetten weigerde te behandelen, en nu zegt de Minister, het zal geene eigendunkelijke handeling, maar een gevolg der grondwettelijke voorschriften zijn. De eigendunkelijke handelwijze waarop ik wees, bestond daarin, dat wij door wetten niet te behandelen op den tijd, waarin wij ze hadden moeten en kunnen behandelen den grondwettigen loop der zaken zouden kunnen stuiten. Daar komt alles op neder. Wanneer worden wij gesaisisseerd van wetten? Op het oogenblik, wanneer de Tweede Kamer haar votum aan die wetten gegeven heeft. De quaestie, die hier behandeld moet worden, is, of de Eerste Kamer haren grondwettigen pligt vervult, wanneer zij wetten niet behandelt, nadat zij er van gesaisisseerd is geworden en dat oogenblik, ik herhaal het, is daar, wanneer de wetten door de Tweede Kamer zijn aangenomen. Om die reden geloof ik ook, daar de Tweede Kamer ons wetten toezendt en niet de Koning, dat eene wet, eenmaal door de Tweede Kamer aan ons verzonden, niet ingetrokken kan worden.

Het geldt dan toeh geene voordragt van wet, die door den Koning aan de Eerste Kamer wordt toegezonden, maar deze ontvangt haar van de Tweede Kamer, door haar wordt zij daarvan gesaisisseerd. Het is een onderwerp in staat van wijzen, dat in onze Vergadering komt. Ik zoude mij welligt kunnen vereenigen met hetgeen de heer Minister heeft gezegd omtrent de gevolgen eener ontbinding, maar het denkbeeld dat door eene *sluiting* hetgeen aan ons gerenvoijeerd is *per se* zou vervallen, gaat, mijns inziens, niet op; tenzij men invoerde dat deze Kamer gelijktijdig met de Tweede Kamer zitting had en de aanneming der wetten bijna gelijktijdig geschiedde.

Ook omtrent het andere punt door den Minister aangevoerd, wensehte ik nog een enkel woord te zeggen. De weigering des Konings om goedkeuring aan gesanetionneerde wetten te sehenken moet hoogst zeldzaam zijn, zegt hij. Ik zal de eerste zijn om dit toe te geven, maar ik geloof dat ook wij onze bestemming als staatkundig ligchaam niet uit het oog zullen verliezen; men mag van deze Kamer verwachten dat zij geene onberaden stappen zal doen, vooral niet in oogenblikken, dat de Koning gemeend heeft van Zijn praerogatief tot ontbinding der andere Kamer gebruik te moeten maken. Immers wanneer hier wetten aanhangig zijn, die men weet dat door de Regering niet verdedigd worden, dan geloof ik dat het lot dier wetten niet zeer twijfelachtig is. Daarvan vinden wij een voorbeeld in de wets-voordragt waarbij eene sehadeloosstelling aan leden der vroegere Eerste Kamer werd verleend, welke voordragt, door leden uit de Tweede Kamer gedaan, geene goedkeuring in deze Kamer ondervond ook omdat ze door de Regering niet verdedigd wierd. Hoeveel te meer zal dus de Eerste Kamer hare bestemming voor oogen houden bij onderwerpen, waaraan veel gewigtiger belangen zijn verknoeht? Ik herhaal dus, dat al de redenen die tot nog toe zijn aangevoerd, bij mij de overtuiging levendig houden, dat wij de wetten aan ons toegezonden door de Tweede Kamer, op het tijdstip dat die Tweede Kamer nog in werking was, maanden vóór hare ontbinding, thans moeten onderzoeken en dit gerustelijk kunnen doen zonder dat daaraan het minste gevaar verbonden is.

Men hecht ook veel aan de formule van mededeeling aan de Tweede Kamer, en heeft onder anderen gevraagd, of het geene dwaasheid zoude zijn aan eene Tweede Kamer de ontvangst te berigten van iets, dat zij niet verzonden heeft; maar, Mijne Heeren, hier heeft niets anders plaats dan eene bloote kennisgeving aan de Tweede Kamer, dat men zich vereenigd heeft met een voorstel *op den zooveelsten* aan de Eerste Kamer toegezonden. Is het waar of niet, dat bij voorbeeld de wet tot regeling van het West-Indisch muntwezen, door de vroegere Tweede Kamer den 19den Februarij jl. aangenomen, toen aan deze Kamer is toegezonden? Het is een feit dat men constateert. Men heeft zich al of niet vereenigd met eene wet, die op dien datum aan de Eerste Kamer is toegezonden. De

Tweede Kamer zal toch de vermelding van het feit der verzending op dien dag wel niet ontkennen. Hetzelfde geldt ten aanzien der overige wets-ontwerpen. Het is geene zaak van gemeen overleg tusschen de Eerste en Tweede Kamer; het is eene bloote kennisgeving, en de argumentatie daaraan ontleend houdt dus, mijns inziens, het zij met bescheidenheid gezegd, geen steek. Hetzelfde is waar ten aanzien der redenering, uit het formulier van afkondiging geput. Gesteld dat wij onze goedkeuring hechten aan de wet betrekkelijk het bouwen en planten binnen den kring van vestingen:— de Minister, die deze wet vroeger verdedigd heeft, geniet nog het vertrouwen van den Koning; hij is thans nog voor datzelfde onderwerp zijn raadsman en hij toch zal in dien tussehentijd wel niet van gevoelen veranderd zijn; hij zal ook nu nog wel de aanneming wenschen van hetgeen hij vroeger met warmte heeft verdedigd;—stel eens dat wij ons met dat wets-ontwerp vereenigden, en dat het ook door den Koning wierd bekrachtigd, dan toch zal het formulier wèl eene waarheid afkondigen, want het zal afkondigen dat de Koning in gemeen overleg met de Staten-Generaal die op 19 Februarij bestonden, die wet heeft goedgekeurd.

Ik zie dus in werkelijkheid niet in dat door de sprekers die met mij verschillen, te gemoet gekomen is aan het gemoedelijk bezwaar dat ik straks heb aangevoerd, en met eerbiedi ing van het gevoelen van anderen, moet ik dus bij het mijne blijven volharden.

De heer **van Dam van Isselt:** Ik wenschte gaarne nog een enkel woord te zeggen, om de zaak terug te brengen op het standpunt, waarop zij behoort te blijven. Den laatsten spreker, den heer van Beeck Vollenhoven, heb ik telkens gewag hooren maken van eene quaestie van sluiting der zitting. Ik geef de stelling, die hij daaromtrent ontwikkeld heeft, gaaf gewonnen; maar stel ik de zaak voor zoo als zij is, dan komt zij hierop neder. In Februarij en Maart zijn ons wetten toegezonden door de toen wettig bestaande Tweede Kamer; terwijl wij ons met die wetten zouden bezig houden, sluit de Koning de vergadering van de Staten-Generaal: wij werden dus belet die wetten te onderzoeken. Thans zijn wij weder bij elkander gekomen en nu verlangt men dat wij zullen onderzoeken het werk van eene Kamer, die niet bestaat. De Kamer toch, die ons die wetten heeft toegezonden, bestaat niet meer; de Koning heeft ze ontbonden en het Nederlandsche Volk zal dus, zoo wij die voordragten behandelen en zij tot wetten worden verheven, niet door zijne vertegenwoordigers in het bezit daarvan zijn gekomen.

Terugkomende op het formulier van de afkondiging dier wetten, en aannemende dat de Staten-Generaal, zoo als de Grondwet zegt, het Nederlandsche Volk vertegenwoordigen, moet het, alvorens een ontwerp kracht van wet erlangt door de sanctie des Konings, eene waarheid zijn, dat de Vertegenwoordiging het ontwerp heeft goedgekeurd, en nemen wij nu die wetten aan en schenkt de Koning daaraan zijne sanctie, dan is — ik herhaal het — het formulier van afkondiging eene onwaarheid, want de Vertegenwoordiging, de leden van de Eerste en de Tweede Kamer zijn er niet over gehoord, doordien, ten gevolge van de ontbinding, een gedeelte der Vertegenwoordiging daaraan geen deel heeft gehad; terwijl daarenboven dat gedeelte, de Tweede Kamer, de ontwerpen, zoo zij haar waren aangeboden, welligt zoude hebben verworpen. Ik geloof, dat het van het hoogste belang is, dat de Koning niet behoeft te komen tot de moeijelijke verpligting om Zijne sanctie te weigeren. Wij kunnen dit voorkomen. Daarom wensch ik, dat wij, met ter-zijde-lating van de vraag: wat te doen, zoo er eene gewone sluiting plaats heeft? — in welk geval, volgens sommige sprekers, de Eerste Kamer zich mede van de behandeling moet onthouden, — ons bepalen tot de quaestie, die het hier geldt. Er is straks gezegd: » le mort saisit le vif." Maar ik gebruik mede dit gezegde voor mijne stelling. De Tweede Kamer leeft niet voort, zij is ontbonden. Er is dus een tijd geweest, dat er geene Tweede Kamer bestond en die doode Tweede Kamer kunnen wij niet levend maken, want wij kunnen hier toch het galvanisme niet aanwenden.

De heer **Minister van Justitie:** De Regering heeft zich niet ontveinsd, dat het vraagpunt hier te beslissen, èn belangrijk èn moeijelijk is en zij is dan ook zelve tot geen besluit deswege gekomen dan na langdurig onderzoek, ik mag zeggen, na langdurige aarzeling. Het zij mij vergund bij hetgeen door mijn geachten ambtgenoot is voorgedragen, nog iets te voegen. Het is, dat men, naar ik meen, te veel drukt op de scheiding van de beide Kamers der Staten-Generaal. De Staten-Generaal maken een ligchaam uit. Zij constitueren naar onze Grondwet, een zedelijk ligchaam, verdeeld in twee afdeelingen, naar bepaalde regelen werkzaam. Dit is zoo duidelijk, dat alle twijfel daaromtrent wordt weggenomen door art. 74 der Grondwet: » De Staten-» Generaal vertegenwoordigen het geheele Nederlandsche Volk."

Maar er is meer, en hierop moet ik den spreker uit Amsterdam opmerkzaam maken: wanneer men art. 109 van de Grondwet inroept, dan gaat men, dunkt mij, aanstonds een stap te ver, want daar wordt slechts de wijze geregeld, waarop de voorstellen van de Tweede Kamer in de Eerste Kamer in behandeling komen; maar men moet het oog vestigen, om een goed begrip der zaken te verkrijgen, op art. 69 van de Grondwet, luidende: » De Koning draagt *aan de Staten-Generaal* ontwerpen van wet voor," en dus draagt de Koning geen ontwerp alleen aan de Tweede Kamer voor; de wijze daarvan wordt later in de Grondwet geregeld en daarbij heeft men eerst verzending naar de Tweede Kamer en daarna door de Tweede naar de Eerste Kamer vastgesteld. In dien zin zijn dan ook de formulieren vervat, want wanneer door de Tweede Kamer een besluit is genomen, een voorstel of eene wet is goedgekeurd, dan wordt bij het formulier aan deze Kamer eenvoudig gezegd, dat de Tweede Kamer van oordeel is, dat het, zoo als het daar ligt, door de Staten-Generaal behoort te worden aangenomen, en wat doet nu deze Kamer, wanneer zij het voorstel aanneemt? Dan spreekt zij tot den Koning uit naam van de Staten-Generaal. Eerst heeft het voorstel, als ik het zoo noemen mag, slechts de aanbeveling van de Tweede Kamer en dan, bij het tweede formulier, spreekt deze Kamer uit naam van de Staten-Generaal. » De Staten-Generaal," zegt art. 112, » oordeelende dat dit voorstel zou kunnen strekken tot bevordering van 's Lands belangen, verzoeken eerbiedig daarop 's Konings bewilliging." Dit is het onderscheid tusschen de beide formulieren; en hieruit blijkt, dat even als de Koning voordraagt aan de Staten-Generaal als aan een ligehaam, de Staten-Generaal ook als een ligchaam tegenover den Koning handelen. Dit denkbeeld mag men niet uit het oog verliezen. De Staten-Generaal zijn een ligchaam, en wanneer daaraan een gedeelte ontnomen wordt, bestaat het geheel niet meer. Deze Kamer kan, zoolang dat andere gedeelte verlamd is, niet werken, en daarom ook is in art. 99 van de Grondwet bepaald, dat de Vergadering moet gesloten worden, dat de *geheele* Vergadering van de Staten-Generaal moet gesloten worden, bij ontbinding van *een* gedeelte, omdat het is een ligehaam, dat slechts uit *twee* deelen bestaat. In de meening van hen, die beweren, dat deze Kamer in der tijd wettig van de wets-ontwerpen gesaisisseerd *is*, kan ik deelen, maar de vraag is, of zij gesaisisseerd *blijft* nadat door de ontbinding van een deel, de oude vertegenwoordiging is opgeheven en door de toevoeging van een geheel nieuw deel, de geheele vertegenwoordiging is vernieuwd.

In den zin van die sprekers, die beweren, dat de Kamer van de wets-ontwerpen gesaisisseerd blijft, moest het voorschrift van art. 99 in de Grondwet niet worden gevonden; dan moest alleen gesloten worden de zitting der ontbondene Kamer en de andere, die niet ontbonden is, moest blijven voortwerken, maar nu het voorschrift bestaat, dat zoodra er een gedeelte ontbreekt, het geheel gesloten is, nu geloof ik, dat inderdaad bij ontbinding van een gedeelte, eene geheel nieuwe vertegenwoordiging optreedt.

Ik geloof dat men, de zaak uit dit oogpunt beschouwende, tot geene andere conclusie kan komen, dan waartoe men ook in andere constitutionnele landen gekomen is. Ik laat hier met den vorigen spreker de gevolgen van de gewone sluiting geheel onaangeroerd, maar ik wil alleen doen opmerken, maken, dat zij die beweren, dat reeds door eene bloote sluiting de ontwerpen, die niet zijn afgedaan, zijn vervallen, zeker niet voor de behandeling der ontwerpen kunnen stemmen, maar dit onderwerp laten wij overigens in het midden; de Regering behoudt zich haar oordeel daaromtrent voor. De Regering spreekt alleen over het geval dat thans bestaat, en na nu, zoo ik meen, grondig te hebben aangetoond dat bij eene ontbinding van een deel der Vertegenwoordiging, er eene geheel nieuwe vertegenwoordiging is, volgt hieruit van zelf dat met deze nieuwe Staten-Generaal geheel op nieuw moet worden gewerkt en dat dit ook het belang der zaak vordert.

Hoe men beslissen moge, nimmer zou in die beslissing eene ongrondwettigheid zijn gelegen, heeft een spreker gezegd. Ik geloof dit ook; ik geloof dat men in gemoede verschillen kan van het advies der Regering— want partij is zij hier niet — zonder aan de Grondwet te kort doen. Maar wat het belang der zaak zelve aangaat, geloof ik dat, zoo men in strijd handelt met dat advies, er nieuwe moeijelijke vraagpunten kunnen ontstaan. Dan toch zal de vraag zijn, of de Regering nog magt tot intrekking heeft, hetgeen weder tot even delicate discussien kan aanleiding geven, dan wel, of men zou moeten afwachten tot deze Kamer eene beslissing genomen heeft. Maar dan vraag ik: zou dit laatste eene voegzame handeling der Regering tegenover de Kamer zijn? Stelt u voor dat een dezer wets-ontwerpen mishaagde aan de tegenwoordige Regering, zoo zeer mishaagde dat zij meende het in deze Kamer te moeten bestrijden, en wanneer het toch werd aangenomen, den Koning te moeten aanraden zijne sanctie niet te geven,—

wat zou dan het werk van deze Kamer zijn? Zou het te rijmen zijn met de achtbaarheid dezer Kamer en met den toestand der Regering tegenover haar, om haar te laten delibereren met het stellige uitzigt hare aanneming krachteloos te maken?

Ik weet het, Mijne Heeren, er zijn antecedenten; men kan zeggen dat er een voorbeeld is geweest, dat de Regering hier een geamendeerd ontwerp heeft bestreden; daarvoor kunnen redenen bestaan, maar in den regel mag men niet aannemen, dat de Regering deze Kamer bezig houde met een ontwerp, hetwelk, wat zij ook moge goedkeuren, toch geene wet zal worden.

De **Voorzitter**: Ik zal thans in stemming brengen, of de wets-ontwerpen die vóór de jongste sluiting der Staten-Generaal bij de Eerste Kamer zijn ingekomen en uit hoofde van die sluiting onafgedaan zijn gebleven, alsnu door de afdeelingen zullen worden onderzocht.

Dit voorstel wordt met 21 tegen 9 stemmen verworpen.

Voor stemden de heeren: van Swinderen, van Wessem, Cost Jordens, van Nispen van Pannerden, van Beeck Vollenhoven, Verheij van den Bogaard, de Bruijn, van Rhemen van Rhemenshuizen en de Sitter.

Verkiezing van een lid der huishoudelijke Commissie.

Tot stem-opnemers worden benoemd, de heeren: van Beeck Vollenhoven, Tonckens, de Vos van Steenwijk en Paspoort van Grijpskerke.

Bij de stemming, waaraan 30 leden deel nemen, verkrijgt de heer van Aylva van Pallandt 25, de heer van Dam van Isselt 2 stemmen en de heeren Paspoort van Grijpskerke en Cost Jordens ieder ééne stem, terwijl één stembriefje in *blanco* wordt bevonden; zoodat de heer van Aylva van Pallandt, de volstrekte meerderheid bekomen hebbende, verkozen is als lid der huishoudelijke Commissie.

De **Voorzitter**: Ik betuig den dank der Vergadering aan het bureau van stemopneming voor de door hetzelve volbragte taak.

De zitting wordt gesloten.

ZITTING VAN DEN 17DEN JUNIJ.

3DE ZITTING.

ZITTING VAN VRIJDAG 17 JUNIJ.

(TEN 3 URE.)

Ontwerp-adres van antwoord op de Troonrede ter tafel gebragt; verzending naar de Afdeelingen.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig met den Voorzitter 29 leden, de heeren: Van Lidth de Jeude, Regout, van Dam van Isselt, de Bruijn, van Rijckevorsel, van Nispen van Pannerden, Cremers, Blankenheijm, d'Ablaing van Giessenburg, van Beeck Vollenhoven, Cost Jordens, Paspoort van Grijpskerke, Verheij van den Bogaard, Martens van Sevenhoven, van Sasse van Ysselt, de Sitter, Boxman, van Swinderen, Borski, van Wessem, Beerenbroek, de Vos van Steenwijk, Bosch van Drakestein, de Villers de Pité, van Aylva van Pallandt, 't Hooft, van der Lek de Clercq en Tonckens.

De notulen worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter**: De Commissie tot het ontwerpen van een Adres in antwoord op de Troonrede is gereed met hare werkzaamheden en brengt haar ontwerp ter tafel. Ik stel voor dit ontwerp naar de afdeelingen te verzenden, ten einde aldaar te worden onderzocht.

Dienovereenkomstig wordt besloten.

De vergadering wordt gescheiden.

ZITTING VAN DEN 18DEN JUNIJ.

4DE ZITTING.

ZITTING VAN ZATURDAG 18 JUNIJ.

(TEN 3 URE.)

Verslagen uitgebragt door de Commissie voor de Verzoekschriften. — Het gewijzigd Ontwerp-adres van Antwoord op de Troonrede ter tafel gebragt; inhoud van dat adres; vaststelling van den dag der beraadslaging daarover.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig met den Voorzitter 30 leden, de heeren:

Borski, Bosch van Drakestein, de Bruijn, van Lidth de Jeude, Insinger, van Swinderen, Cremers, Tonckens, Martens van Sevenhoven, van Rhemen van Rhemenshuizen, Cost Jordens, Blankenheijm, van Nispen van Pannerden, d'Ablaing van Giessenburg, van Sasse van Ysselt, Paspoort van Grijpskerke, Beerenbroek, Regout, van Rijckevorsel, van Andringa de Kempenaer, 't Hooft, de Sitter, Verheij van den Bogaard, van Aylva van Pallandt, van Beeck Vollenhoven, van der Lek de Clercq, Boxman, van Dam van Isselt en de Vos van Steenwijk.

De notulen worden gelezen en goedgekeurd.

Verslagen uitgebragt door de Commissie voor de Verzoekschriften.

De heer **van Dam van Isselt,** lid der Commissie:

I. » De heeren *P. N. Jut van Breukelerwaard*, *Theodorus Pannekoek*, *Dirk Jut* en *P. Hondius Cz.*, voorzitter en medecuratoren der natuur-geneesstichting Betsehda, te Laag Soeren, provincie Gelderland, wenden zich tot deze Kamer bij verzoekschrift van den 3den Januarij 1853, vragende dat het der wetgevende magt van het Koningrijk der Nederlanden moge behagen eene speciale wet op het uitoefenen der natuur-geneeskunde tot stand te brengen.

Hoewel uwe Commissie niet wil ontveinzen, dat dit verzoekschrift en de daarbij gevoegde bijlagen veel belangrijks bevatten, heeft zij echter gemeend, daar het regt van initiatief niet aan deze Kamer is toegekend, u te moeten voorstellen met betrekking tot dit adres over te gaan tot de orde van den dag."

II. » In handen van uwe Commissie tot de Verzoekschriften is gesteld het afschrift van een adres, door burgemeester en wethouders der stad Amsterdam aan Z. M. den Koning aangeboden, strekkende om Hoogstdenzelve te verzoeken eene wet voorte dragen, waarbij, naar aanleiding van het voorschrift in art. 153 der Grondwet vervat, de gemeentebesturen worden aangewezen als eene magt, bevoegd om in hunne verordeningen den last te geven tot het binnentreden in de woning eens ingezetenen, in die gevallen waarin zulks tot het algemeen welzijn zal worden vereischt.

Daar dit verzoekschrift betrekking heeft tot een eventueel voor te dragen wets-ontwerp, heeft uwe Commissie de eer voor te stellen, hetzelve neder te leggen ter griffie, ter inzage van de leden."

III. » Drie verzoekschriften, als: twee over de regeling van de strafwetgevende magt der waterschappen en een over de regeling van den pligt der provincie om behoeftige gemeenten te gemoet te komen, waren aan uwe Vergadering ingediend door het Gecombineerde Collegie van Over-Betuwe en door de geërfden van de Vijfheeren-landen en door heeren Gedeputeerde Staten van Overijssel.

Daar deze Kamer echter, in hare bijeenkomst van ll. Donderdag, heeft besloten, dat zij over de wets-ontwerpen, waartoe deze verzoekschriften betrekking hebben, niet zal beraadslagen, zoo heeft uwe Commissie gemeend, dat het doelloos zoude zijn over die adressen een verslag uit te brengen, en zij heeft de eer voor te stellen, deze stukken ter griffie te doen berusten, tot tijd en wijle dat het der Regering mogt behagen, op deze onderwerpen van wetgeving bij de Staten-Generaal terug te komen."

De conclusien achtereenvolgens aangenomen.

De **Voorzitter:** De Commissie tot het ontwerpen van een adres van antwoord op de Troonrede is met haar gewijzigd ontwerp gereed.

(Dit gewijzigd ontwerp-adres luidt aldus:

SIRE!

1. De Eerste Kamer stelt op hoogen prijs dat het Uwe Majesteit heeft behaagd de Wetgevende Vergadering in persoon te openen. Zij vernam met belangstelling dat goede verstandhouding naar buiten, toenemende ontwikkeling en welvaart binnen 's lands, de gelukkige voorteekenen zijn, waaronder de Staten-Generaal hunne werkzaamheden mogen hervatten.

2. Hulde brengende aan de zucht van Uwe Majesteit, om aller belangen en regten te beschermen, eerbiedigt zij de redenen die U hebben geleid, om sommige der Ministers door anderen te vervangen en een deel der Vertegenwoordiging te ontbinden.

3. De Kamer betreurt dat er omstandigheden geboren werden, die bij velen van Uwer Majesteits onderdanen tot bekommering en verontrusting over hunne teederste belangen aanleiding gaven. Levendig beseft zij de wenschelijkheid, dat de hierdoor ontstane spanning der gemoederen bedare, en hoog wordt haar gewaardeerd elke poging, die zonder krenking van eenig regt, zonder verkorting van eenige vrijheid, bij de Grondwet verzekerd, daartoe kan leiden.

4. De Regering heeft de overtuiging dat aan vele moeijelijkheden, waarop Uwe Majesteit het oog heeft, alleen door eene wet is te gemoet te komen. Het vertrouwen van Uwe Majesteit, dat gematigdheid en bedaardheid bij de overweging van dit gewigtig onderwerp mogen voorzitten, zal niet worden te leur gesteld, wanneer het onze taak wordt daaraan onze zorg te wijden.

5. Het zal steeds ons streven blijven godsdienstige verdraagzaamheid, dat sieraad eener maatschappij, dat krachtige steunsel van elken en bijzonder van onzen Staat, met ernst te helpen bevorderen en handhaven.

6. Opregtelijk zullen wij ons verblijden, zoo de bezwaren van het oogenblik kunnen worden opgeheven en te gelijk de waarborgen voor vrijheid en zelfstandigheid der onderscheidene kerkgenootschappen bevestigd.

7. Wij vereenigen ons, Sire, met 's Konings bede, dat zegen moge rusten op iederen maatregel, die strekken kan tot heil van het dierbaar Vaderland.)

De **Voorzitter:** Ik stel voor dit ontwerp-adres te doen drukken en ronddeelen en den dag der beraadslaging daarover te bepalen op aanstaanden Maandag, des voormiddags ten elf ure.

Dienovereenkomstig wordt besloten.

De vergadering wordt gescheiden.

ZITTING VAN DEN 20STEN JUNIJ.

5DE ZITTING.

ZITTING VAN MAANDAG 20 JUNIJ.

(TEN 11 URE.)

Ingekomen: een Koninklijk besluit houdende benoeming van den Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. — Verslag uitgebragt door de Commissie voor de Verzoekschriften. — Beraadslaging over en aanneming van het ontwerp-adres van antwoord op de Troonrede; benoeming eener Commissie tot aanbieding van het aangenomen adres aan Zijne Majesteit den Koning.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig met den Voorzitter 39 leden, de heeren:

Van Nispen van Pannerden, van Rhemen van Rhemenshuizen, Paspoort van Grijpskerke, Cost Jordens, Verheij van den Bogaard, Martens van Sevenhoven, van Lidth de Jeude, Insinger, Borski, de Villers de Pité, Bosch van Drakestein, van Wessem, Cremers, van Sasse van Ysselt, van Swinderen, Beerenbroek, van Rijkevorsel, de Bruijn, Regout, Tonekens, de Vos van Steenwijk, de Sitter, d'Ablaing van Giessenburg, van Eijsinga, van Beeck Vollenhoven, van Aylva van Pallandt, 't Hooft, Boxman, Blankenheijm, van den Dries, van Andringa de Kempenaer, van Dam van Isselt en van der Lek de Clereq;

en al de Ministers uitgezonderd die van Kolonien.

De notulen worden gelezen en goedgekeurd.

Zijn ingekomen:

1°. een Koninklijk besluit waarbij jhr. W. Boreel van Hogelanden tot Voorzitter wordt benoemd der Tweede Kamer, gedurende de tegenwoordige zitting. — *Voor kennisgeving aangenomen.*

2°. twee boekwerken, als: *Bevoordeeling bij tweede en verder huwelijk* door Th. van Uije Pieterse, notaris te Vlissingen; en *Nederlandsch jaarboekje der posterijen voor* 1853, door S. Gille Heringa, directeur van het postkantoor te Vlissingen. — *Plaatsing in de boekerij der Kamer.*

Verslag uitgebragt door de Commissie voor de Verzoekschriften.

De heer **van Dam van Isselt,** lid der Commissie: Behalve de in een vroeger rapport vermelde adressen aan deze Kamer gerigt, over het wets-ontwerp tot regeling van de strafwetgevende magt der watersehappen, waren nog drie andere verzoeksehriften over datzelfde onderwerp aan uwe Vergadering aangeboden door landeigenaren van Nieuwland en omliggende streken, door landeigenaren te Leerdam c. a. en door landeigenaren te Leerbroek en omliggende streken, allen in Zuidholland wonende.

Deze drie adressen zijn gelijkluidend en houden vooral bezwaren in tegen de kunstmatige verhooging van den waterspiegel op de rivier de Merwede, door het afsluiten van de killen, waardoor het water naar den Biesbosch en van dáár naar zee werd gevoerd. Door die afsluiting en door die verhooging van den waterstand op de Merwede, wordt de uitwatering van de rivier de Linge, zoowel door de haven te Gorinchem, als door het kanaal van Steenenhoek zeer belemmerd en verliezen de landeigenaren de zoo duur gekochte voordeelen eener verbeterde waterlossing.

Tegenover de verpligting der Regering, om te zorgen voor de beteugeling en voor de bevaarbaarheid onzer groote waterwegen, staat de eerbiediging van verkregene regten en van de belangen der ingezetenen, die niet, zonder behoorlijke schadeloosstelling, aan het algemeen belang mogen worden ten offer gebragt.

De minderheid uwer Commissie heeft alzoo gemeend, dat het van nut kan zijn, dat de Regering met de bezwaren der adressanten worde bekend gemaakt; bezwaren, die door duizende andere landeigenaren worden erkend; en zij heeft derhalve gemeend dat het raadzaam zoude zijn deze verzoekschriften ter griffie neder te leggen ter inzage van de leden, en die bij afschrift kenbaar te maken aan den heer Minister van Binnenlandsche Zaken.

De meerderheid uwer Commissie stelt voor die stukken neder te leggen ter griffie. — *De conclusie aangenomen.*

Beraadslaging over de algemeene strekking van het ontwerp-adres van antwoord op de Troonrede.

De heer **van Dam van Isselt:** Indien de pligten van den Volksvertegenwoordiger moeijelijk zijn in dagen van opgewondenheid en van spanning, gelijk die zijn waarin wij leven, verheven en groot daarentegen is zijne taak, omdat hij niet alleen geregtigd is om de stem der waarheid te doen hooren, te midden van onze landgenooten, maar omdat zijne roeping zulks van hem vordert. Door die overtuiging heb ik mij geleid gevoeld, toen ik het woord heb gevraagd, om te verklaren dat ik mij niet vereenig met de strekking van het aangeboden adres. Wanneer ik dat zeg, Mijne Heeren, dan versta men mij wèl; ik breng hulde aan do Commissie voor hare zucht om liefde en verdraagzaamheid op den voorgrond te stellen, om het kenbaar te maken aan het Nederlandsche Volk dat de leden der Eerste Kamer der Staten-Generaal ieders regten willen eerbiedigen, dat zij niet wensehen, aan hunne Roomseh-katholieke landgenooten eenige van de regten te onthouden die hun door de Grondwet zijn toegekend; dat deze Kamer verlangt dat liefde en verdraagzaamheid ook in ons midden zullen wonen, en dat zij afkeurt de onverdraagzaamheid van zoovele Protestantsche landgenooten die den strijd niet voeren tegen den overmoed, maar die hunne liefdeloosheid en onverdraagzaamheid uitstrekken tot allen die in gemoede meenen de voorsehriften te moeten volgen van de kerk waarin zij zijn geboren en opgevoed. Maar naar mijne meening, Mijne Heeren, is uwe Commissie het doel voorbij gestreefd. Dit adres is uiterst bevredigend voor onze katholieke landgenooten. Ik heb het gezegd in de afdeeling waartoe ik de eer heb te behooren, en ik herhaal het gaarne in het openbaar; de meest ultrakatholiek, hij die behoort tot die partij, die in het vaderland onrust en tweedragt heeft gestookt, kan geen aanleiding vinden in het adres om zich te ergeren en te bedroeven. Maar ik heb gezegd, Mijne Heeren, wij moeten der waarheid hulde doen. Den toestand waarin velen onzer landgenooten zieh bevinden, behoef ik u niet te sehetsen. Ik behoef u niet te herinneren dat de pauselijke alloeutie en de breve die haar heeft vergezeld, groot ongenoegen heeft opgewekt, ook bij diegenen die volstrekt niet van meening zijn dat men aan de Roomsche Kerk het regt mag of moet betwisten, om zich te regelen naar haar goedvinden, mits zij blijve binnen de wanden van den tempel. Ik behoef u niet te herinneren, dat ook de meest gematigden het hoogelijk hebben afgekeurd, dat een gedeelte van de Nederlandsehe natie op eene zoo verregaande wijze is bedroefd en beleedigd.

De Koning heeft bij zijne openingsrede de woorden gebezigd: » dat er eene wonde was geslagen." Ja, Mijne Heeren, er is eene wonde geslagen en niet alleen aan de Protestantsehe onderdanen van Zijne Majesteit, maar ook in het hart van iederen eerlijken en gemoedelijken katholiek, die het met ons betreurt dat men de regten van de kerk, waartoe hij behoort, heeft zoeken te regelen met voorbijzien van de regten van anderen: dat men die regeling heeft afgekondigd op eene wijze, die kwetsend moest zijn voor de begrippen van velen en die dan ook aanleiding heeft gegeven tot die beroering die men helaas! op dit oogenblik in het vaderland ondervindt. En nu tref ik in dit geheele adres van antwoord geene enkele bevredigende zinsnede voor diegenen, die zieh, mijns inziens, te regt hebben beklaagd over de handelwijze van het Hof van Rome.

Ik vind meer, Mijne Heeren, ik vind juist in dat stillzwijgen eene soort van afkeuring van al hetgeen in de laatste tijden, aan de zijde der protestanten, is gebeurd; en dat noem ik het doel voorbijstreven. Wij mogen het ons niet ontveinzen, dat de natie ook op ons het oog gevestigd heeft, dat zij ook van ons verwaeht dat wij de Regering zullen ondersteunen dáár, waar de Regering zal trachten te herstellen wat bedorven is, vrede te brengen waar onrust is gezaaid en zoo mogelijk de zaken tot den normalen toestand terug te brengen, om de liefde en eensgezindheid tussehen de burgers van den Staat weder aan te kweeken en op te wakke-

ren. Maar zullen wij dat doel bereiken, dan moet bij de natie het denkbeeld niet kunnen ontstaan, dat zij, die zich met duizenden en honderdduizenden tot den Koning hebben gewend, in deze Kamer afkeuring ondervinden. Met mij zult gij het betreuren, Mijne Heeren, dat onder de Protestanten zoovelen de Christelijke liefde hebben vergeten; gij zult het met mij betreuren, dat zoovelen, die niet bekend zijn met den waren toestand der zaken, hunne Roomsch-katholieke medeburgers haten en vervolgen, als hadden *zij* de allocutie geschreven, als hadden *zij* de breve naar Nederland gezonden; maar ook de gematigden, de verlichten, de verstandigen onder de Protestanten vragen van de Regering regt; de gematigden, de verdraagzamen, waaronder ik, met volkomen vertrouwen van mij zelven sprekende, mij rangschik, vragen van de Regering geruststelling; zij willen *weten*, dat de bisschoppelijke hierarchie, gelijk zij hier is afgekondigd, op dien toon, in dien vorm en onder die bewoordingen, in ons vaderland en door onze Regering niet zal worden erkend: — maar als de Regering in dien zin handelt, dan moet zij steun vinden bij de Vertegenwoordiging. De taak is niet gemakkelijk, die op de schouderen van 's Konings Ministers rust; de naleving van de verpligtingen, in het VIde Hoofdstuk der Grondwet omschreven, zijn bezwarend voor de Regering, en zij moet met vertrouwen het oog kunnen slaan op de beide Kamers der Staten-Generaal; zij moet met volkomen vertrouwen het kunnen verwachten dat zij steun zal vinden bij de Volksvertegenwoordiging wanneer zij handhaaft wat hier gehandhaafd *moet* worden, onder eerbiediging van verkregen regten en zonder krenking van wettige vrijheid. En die toezegging van ondersteuning, Mijne Heeren, die verklaring dat wij van de Regering regt voor allen vragen met eerbiediging van ieders regten, staat alleen uitgedrukt voor een gedeelte van de bevolking. Er staat in ons adres van antwoord alleen geschreven, dat men van de Regering verlangt, dat zij de regten van de katholijken verdedige en handhave. Ik zou de eerste zijn om de Regering te bestrijden, indien zij iets te kort deed aan de regten mijner katholijke medeingezetenen, indien zij vergat wat geschreven staat in onze Grondwet. — Maar wanneer ik wensch, dat mijne katholijke medeburgers in hunne regten niet zullen worden verkort, dan verlang ik, Protestantsch ingezeten van het vaderland, dat ook de regten van *mijne* geloofsgenooten zullen worden geëerbiedigd en gehandhaafd. Deze denkbeelden had ik gewenscht te vinden in ons adres: daardoor zou de godsdienstige verdraagzaamheid, die in de 5de § zoo zeer gehuldigd wordt als een sieraad onzer maatschappij, eene ruimere beteekenis hebben verkregen. Maar de Commissie vergeve het mij dat ik het zegge, zij is alleen verdraagzaam geweest voor de tegenstanders, zij is niet verdraagzaam geweest voor de in dit opzigt beleedigde partij. Ik kan mij dus, Mijne Heeren, niet vereenigen met den geest en met de strekking van dit adres, in zooverre het *te* verdraagzaam is, in zooverre het doel daarin is voorbijgestreefd, en ik daarin niet datgene terugvinde, wat de Protestantsche bevolking regt heeft te vragen van de vertegenwoordiging.

Wanneer wij genaderd zullen zijn tot de discussie over de verschillende paragraphen, zal ik de vrijheid nemen een amendement voor te dragen. Ik vleije mij dat dit gesteld is in zoodanige bewoordingen, dat geen mijner katholijke medeleden, waaronder ik het mij tot eene eere reken er velen te tellen waarvoor ik de meeste vriendschap, de hoogste achting koester, dat, zeg ik, niemand hunner zich daaraan stooten of ergeren zal; maar ik vleije mij ook, dat het amendement zóó zal zijn ingerigt, dat dat andere gedeelte van de natie, hetwelk ik hier mede vertegenwoordig, daarin terug zal vinden mijne zucht, om steeds de meeste liefde te betrachten jegens allen, om ieders godsdienstige overtuiging te eerbiedigen, maar tevens bereid te zijn om geestelijk gezag, hetzij het van Rome uitga, hetzij het van Dordrecht kome, met al mijne krachten te bestrijden. Ik wil voor mij zelven en voor mijne mede-ingezetenen de godsdienstige vrijheid, zoo als die in het staatsverdrag geschreven is en die vrijheid is onbestaanbaar alom waar gezag buiten de kerk wordt gegeven aan hen, die geestelijken zijn of die zich geestelijken noemen. Geestelijk gezag, door wie ook uitgeoefend, is onbestaanbaar met de vrijheid in het Vaderland. Liefde dus en verdraagzaamheid voor allen, maar strijd tegen hen, die aan het hoofd staan eener partij in het Vaderland en daar zaden van verdeeldheid strooijen; die, in plaats van liefde te verkondigen naar de leer van Christus, haat en tweedragt zaaijen en die het bij iedere gelegenheid vergeten schijnen te hebben, dat het hoogste gebod van den Heer » de liefde" is.

De heer **Cost Jordens**, lid der Commissie: De geachte spreker, Mijne Heeren, die zoo even het woord voerde, heeft te kennen gegeven, dat hij zich met de algemeene strekking van het ontwerp-adres van antwoord niet wel konde vereenigen, en de Commissie acht zich daarom verpligt met een enkel woord het standpunt aan te geven, waarop zij gemeend heeft zich te moeten plaatsen.

Het onderwerp was inderdaad niet gemakkelijk, Mijne Heeren; men zal toegeven dat het moeijelijk was de zaak zoo te behandelen dat aan ieder tevredenheid kon worden gegeven. De Commissie heeft gemeend dat zij bovenal voorzigtig moest zijn. Voorzigtigheid, Mijne Heeren, mag dus beschouwd worden als een hoofdtrek van het adres, als een denkbeeld, ten minste dat de Commissie bij de behandeling der zaak heeft geleid. En wat was nu het standpunt, waarop de Commissie gemeend heeft zich te moeten plaatsen? Het was om de zaken zóó voor te stellen dat aan niemand aanstoot werd gegeven, en men duidelijk zag dat deze Kamer eene bedaarde en geruststellende houding aannam. Dit meende uwe Commissie, dat paste aan het ligchaam van de Eerste Kamer der Staten-Generaal; aan dat staatsligchaam, dat eene zoo aanzienlijke stelling in den Staat inneemt. Zoo iets, dacht men, moest algemeen worden goedgekeurd en zoo iets meende men dat ook vooral door het belang van het land gevorderd werd. Dit meende men, dat ook eene goede werking naar buiten zou te weeg brengen en zoo dus het antwoord koel en bedaard is, men schrijve het toe aan die zucht der Commissie, die zij meent dat op goede gronden steunt. De geachte spreker, die mij is vooraf gegaan, wenscht intusschen dat, indien ik mij zoo eens mag uitdrukken, er meer kleur aan het antwoord ware gegeven, dat men meer partij had gekozen ten voordeele van diegenen, die onvergenoegd zijn. Naar aanleiding van het denkbeeld dat bij uwe Commissie heeft voorgezeten, heeft zij echter gemeend zich bij de daadzaak te moeten bepalen. Zij heeft die daadzaak uitgedrukt, en zoo zij meent krachtig uitgedrukt in het begin van de derde paragraaph, waar zij zegt: » De Kamer betreurt dat er » omstandigheden geboren werden, die bij velen van Uwer Majesteits » onderdanen tot bekommering en verontrusting over hunne teederste » belangen aanleiding gaven."

Het is mij voorgekomen dat de geachte spreker sterkere uitdrukkingen had gewenscht; uitdrukkingen, die meer te kennen gaven op welke wijze men over die omstandigheden en gebeurtenissen op zich zelve oordeelt, doch ik herhaal het, met het oog op het hoofdbeginsel, de hoofdgedachte die uwe Commissie leidde en bezielde, heeft zij gemeend dergelijk oordeel over de zaken zelve achterwege te moeten laten.

Die geachte spreker heeft verder gezegd, dat hij meende eene afkeuring in het adres te vinden van de beweging die zou hebben plaats gehad. Met bescheidenheid meen ik van hem te mogen verschillen; die afkeuring is in het adres niet te vinden. Uwe Commissie heeft het geheel en al in het midden willen laten; zij heeft die beweging noch goed- noch afgekeurd; zij heeft alleen gezegd dat de Kamer het als staatsligchaam betreurt, dat dergelijke gemoedsbeweging en bekommering heeft plaats gegrepen. Maar zij toont haar belang toch in die beweging; zij betreurt ze niet alleen, maar zij verklaart daarenboven dat zij hoog belang stelt in elke poging, die zal aangewend worden om ze te doen verminderen, en dat zij bereid is daartoe mede te werken.

De heer **van Rijckevorsel**, lid der Commissie: Ik heb met verwondering van den eersten spreker vernomen, dat het adres scheen te zijn gesteld alleen in het belang van onze Katholijke landgenooten, en dat er niets in voorkwam tot geruststelling of in het voordeel van de andere gezindheden. Daarom neem ik de vrijheid opmerkzaam te maken op de zesde paragraaph: » Op- » regtelijk zullen wij ons verblijden, zoo de bezwaren van het » oogenblik kunnen worden opgeheven en te gelijk *de waarborgen* » *voor vrijheid en zelfstandigheid der onderscheidene kerkgenootschap-* » *pen* bevestigd." Ik geloof, dat de laatste woorden van die paragraaph genoegzaam aanduiden, dat wij niet alleen vrijheid en zelfstandigheid verlangen voor onze Katholijke medeburgers, maar voor alle godsdienstige gezindheden in den Staat.

Ik geloof niet, Mijne Heeren, dat ik veel meer zal behoeven te zeggen, om het hoofddenkbeeld uit te drukken, dat de Commissie bezield heeft. En wanneer men dan de redenen, die de geachte spreker bijgebragt heeft, daaraan toetst, dan zou ik meenen, dat het adres niet anders kon en moest worden ingerigt dan nu is geschied, en dat men daaraan geene andere kleur behoort te geven.

Ik zie voor dezen oogenblik geene noodzakelijkheid om verder hier iets bij te voegen en zal dus afwachten hetgeen de eerste spreker of andere leden ten deze soms in het midden mogten brengen.

De beraadslaging wordt gesloten.

De algemeene strekking met 32 tegen 1 stem *goedgekeurd*. *Tegen* de heer van Dam van Isselt.

Beraadslaging over de afzonderlijke paragraphen van het ontwerp-adres van antwoord.

Paragraaph 1 zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming *goedgekeurd*.

Paragraaph 2.

De heer **van Dam van Isselt**: Ik moet, Mijnheer de Voorzitter, aan de Vergadering kenbaar maken, dat het amendement, hetwelk ik zal voorstellen op de 2de paragraaph, zich verder uitstrekt. Ik heb gemeend, in de plaats van de 2de, 3de en 4de paragraphen, andere te moeten voorstellen, die met elkander in verband staan, voorts de 5de te behouden, eene nieuwe 6de paragraaph daar te stellen en de oorspronkelijke 6de en 7de paragraphen te behouden, die dan de 7de en 8ste zullen worden. Naar aanleiding van het vroeger door mij gezegde en voor mij zelven geenszins bevredigd door hetgeen de laatste spreker uit § 6 van het concept heeft aangevoerd, zal ik de eer hebben met toestemming der Vergadering dit amendement voor te dragen. Het luidt als volgt:

Na de eerste paragraaph van het ontwerp te laten volgen eene nieuwe § 2, 3 en 4 aldus luidende: » Ook wij hebben het betreurd, dat duizenden van Uwer Majesteits onderdanen zoo onlangs zijn geschokt geworden in hun nationaal gevoel en verontrust over hunne teederste belangen."

§ 3. » Wij stellen volkomen vertrouwen in de zucht van Uwe Majesteit, om aller belangen en regten te beschermen en wij verkeeren in de vaste overtuiging dat door U, Sire! de middelen zullen worden gevonden en aangewezen, om de geslagene wonde te heelen, die ook wij hopen, dat onwillekeurig aan de Nederlandsche natie is toegebragt."

§ 4. » Wij eerbiedigen de redenen, die Uwe Majesteit hebben geleid tot het ontslag van sommige Ministers en tot de ontbinding van een deel der Vertegenwoordiging."

§ 5 van het ontwerp wordt behouden.

§ 6. *Nieuw.* » In dien geest en met die gevoelens bezield, zullen wij de gewigtige wet onderzoeken, die ons door Uwe Majesteit is toegezegd en die strekken moet, zoowel om de regten der kerkgenootschappen nader te omschrijven, als om de pligten der Regering, bij het 6de hoofdstuk der Grondwet aangewezen, aan vaste regelen te binden."

§ 6 en § 7 van het ontwerp blijven behouden en worden § 7 en § 8.

De **Voorzitter**: Naar aanleiding van art. 60 van het Reglement van Orde, wordt dit amendement aan het oordeel der Commissie onderworpen.

Schorsing voor eenige oogenblikken.

De heer **van Rijckevorsel**, lid der Commissie: De Commissie heeft met de meeste aandacht overwogen het veel omvattend amendement, door ons geacht medelid, achter mij gezeten, voorgesteld. Maar al aanstonds is het der Commissie toegeschenen, dat, juist omdat dit amendement zoo veel omvat, omdat het is voorgesteld na eene gehouden rede, waarbij die spreker de algemeene strekking van het adres afkeurde, dit amendement niet in overweging kan komen, naardien deze Kamer met algemeene stemmen, op ééne na, zich met die algemeene strekking heeft vereenigd. Men zou door dit amendement in overweging te nemen en vooral door het aan te nemen, terugkomen op een zoo even genomen besluit.

De Commissie meent daarom ook zich te mogen onthouden eenige aanmerking op dit amendement te maken, zoowel wat de denkbeelden, als wat de redactie betreft. Thans is aan de orde de 2de paragraaph van het concept-adres; die paragraaph is niet bijzonder door den geachten spreker bestreden, maar daar ik nu toch aan het woord ben, zoo wil ik namens de Commissie aan de Vergadering doen opmerken, dat de geheele paragraaph niets anders inhoudt, dan eene huldiging van het grondwettig regt des Konings, eene eerbiediging van de redenen die geleid hebben om sommigen der Ministers te vervangen en een deel der Vertegenwoordiging te ontbinden; maar dit is niet alles: men heeft daarbij ook hulde gebragt aan de zucht van Zijne Majesteit om aller regten en belangen te beschermen, en dus meent de Commissie dat, zoo als deze paragraaph gesteld is, ieder welgezind onderdaan zich gaarne en gewillig met die redactie zal vereenigen.

De heer **van Dam van Isselt**: Ik ben over het zoo even over mijn amendement uitgesproken oordeel van de zijde der Commissie volstrekt niet verbaasd; ik had het voorgedragen in de sectie, waartoe ik de eer heb te behooren, en de geachte voorzitter van die afdeeling, die tevens lid van de Commissie tot het opstellen van het adres van antwoord is, had dit amendement overgebragt in de Commissie, die daaromtrent zoo even hare meening heeft doen kennen.

Het zij mij vergund, Mijne Heeren, met een enkel woord mijn amendement te adstrueren. Er is veel en dikwerf getwist, vooral in de Tweede Kamer der Staten-Generaal, over de vraag wat eigenlijk wel een adres van antwoord moest zijn; sommigen beschouwden het als een gewoon beleefdheids-formulier en naar hetgeen wij straks van het lid der Commissie vernomen hebben, schijnt dit ook wel de geest van de Commissie te zijn, maar hen, die de zaak in dien geest beschouwen, kan dit adres niet bevredigen, want men heeft de gewoonte, wanneer men het adres van antwoord als een gewoon beleefdheids-formulier beschouwt en een weêrklank op 's Konings aanspraak wil geven, alsdan zooveel mogelijk de eigene woorden van de troonrede te gebruiken; men heeft echter in het onderhavige stuk zorgvuldig vermeden een enkel woord van 's Konings troonrede over te nemen. Of dit nu voor degenen, die alleen een weêrklank verlangen, genoeg is, wil ik niet beoordeelen, maar wanneer het adres iets meer zal zijn, en geen louter beleefdheids-formulier wil daarstellen, wanneer het adres een vrij en zelfstandig oordeel van deze Kamer uitdrukt, die tot den Koning spreekt, dan moet toch ook dat adres iets meer inhouden, dan de hier voorgestelde woorden, die de Commissie zegt aan te geven het standpunt, waarop de Eerste Kamer staat. — Mijne Heeren, ik ben nog een zeer jong lid in uw midden en ik heb het reeds meer dan eens gehoord, dat ik hier stond op een ander standpunt, dat ik hier had eene andere roeping, dat ik hier op eene geheel andere wijze moest spreken, en dus beginnen met geheel anders te denken dan in de andere Kamer. Ik moet de gulle bekentenis afleggen, dat ik volstrekt niet van die meening geweest ben, toen ik naar de eer heb getracht lid te worden van deze Vergadering. Ik heb gemeend, dat ik hier kwam met dezelfde regten en met dezelfde pligten, die op iederen volksvertegenwoordiger rusten, hetzij die zitting hebbe in de Tweede, hetzij die zitting hebbe in de Eerste Kamer. Het eenige onderscheid, dat ik kende, was, dat aan deze Kamer het regt van initiatief en het regt van amendement niet was gegund, maar dat overigens deze Kamer was geroepen om waarheid te zeggen, en aan den Koning te doen kennen wat de Volksvertegenwoordiging denkt. Ik hecht zeer veel, Mijne Heeren, aan die uitdrukking in de Grondwet, dat de Eerste en Tweede Kamer vertegenwoordigen het Nederlandsche Volk; — en op dat standpunt geplaatst, vind ik geene reden om mijn amendement in te trekken.

Hulde, zeide de geachte spreker uit Rotterdam, doen wij in ons adres aan hetgeen de Koning gedaan heeft. Hij heeft gezegd *wij eerbiedigen* het, maar, Mijne Heeren, wanneer wij dat woord » eerbiedig" taalkundig nagaan, dan ligt daarin van alles opgesloten. Het kan beteekenen in de eerste plaats: » wij eerbiedigen, omdat wij verlangen er in te berusten," — maar het kan ook aanduiden: dat wij het gebeurde afkeuren, maar liever niet willen indringen in hetgeen de Koning gedaan heeft, noch een oordeel uitspreken over hetgeen de Koning in het belang van een gedeelte van zijne onderdanen, die zich gekrenkt en beleedigd gevoelen, heeft gemeend te moeten doen, waardoor wij eenvoudig te kennen geven dat wij de handelingen des Konings eerbiedigen, maar dat deze niet te zeer onze goedkeuring wegdragen. Die zin ligt in dat woord *eerbiedigen;* en dan kan ik het den geachten spreker, die mij voorafging, niet toegeven, dat die woorden zoo bijzonder huldigen wat de Koning gedaan heeft. — Ik vrees, Mijne Heeren, dat het *fin de non recevoir*, voorgesteld door het geachte lid der Commissie, zal hebben te kennen gegeven, welk lot mijn amendement te wachten staat. Ik zal er mij volstrekt niet over bedroeven noch bekommeren.

Ik heb bij den aanvang mijner rede gezegd, dat wij hier in de dagen van spanning eene hoogst gewigtige en heilige roeping bebben te vervullen. Omtrent de wijze waarop wij aan onze verpligting beantwoorden, kan alleen het Opperwezen oordeelen en niemand onzer heeft het regt om aan een ander te zeggen, dat hij aan zijne verpligting is te kort gekomen, omdat hij niet heeft gehandeld in een bepaalden geest of in eene bepaalde rigting; maar welk het lot ook moge zijn van mijn amendement, ik zal het zien aannemen met vreugde, omdat ik geloof, dat daarin ligt eene uitdrukking niet van *eerbiediging*, maar van *eerbied* voor de daden van den Koning en dus in een goeden zin. Ik zal er mij over verheugen indien het aangenomen wordt, omdat ik geloof dat daardoor bevrediging zal komen in het Vaderland bij velen, die anders niet bevredigd zullen zijn, die in de onverschilligheid van deze Kamer eene nieuwe gelegenheid zullen vinden om zich zelven op te winden of om zich, helaas! door anderen te laten opwinden. Ik zal mijn amendement met genoegen zien aannemen, omdat ik geloof dat het overeenkomstig is met de waardigheid van deze Kamer. Maar ik zal het ook aan de andere zijde zien verwerpen, Mijne Heeren, zonder bekommering en zonder droefheid. Het gevoel van hier als een verdraagzaam en eerlijk protestant, naar mijne overtuiging, mijnen pligt te hebben vervuld jegens het Vaderland en jegens den Koning, zal mij met volkomen gerustheid doen afwachten

het lot dat bij de stemming van deze Vergadering mijn amendement zal ondergaan.

De heer **van Rijckevorsel**, lid der Commissie: Ik heb reeds gezegd, Mijne Heeren, dat de Commissie niet meent het amendement te moeten bestrijden en in alle deelen te onderzoeken. Maar nogtans kan de Commissie niet nalaten de opmerking te maken, dat uit hetgeen de heer van Dam zoo even gezegd heeft, schijnt te blijken, dat die geachte redenaar het opstel door de Commissie aangeboden eenigzins met vooroordeel heeft onderzocht. De geachte spreker drukt op de woorden voorkomende in de 2de paragraaph, dat de Kamer eerbiedigt de redenen die Zijne Majesteit hebben geleid om sommigen der ministers door anderen te vervangen en een deel der Vertegenwoordiging te ontbinden, als eene uitdrukking waaraan een afkeurende zin zou kunnen worden gegeven. En wat lees ik nu in paragraaph 4 van het amendement van denzelfden spreker? » Wij eerbiedigen de redenen die Uwe Majesteit hebben geleid tot het ontslag van sommige Ministers en tot de ontbinding van het eene deel der Vertegenwoordiging." Het eenige onderscheid in die twee lezingen is dus, dat in het amendement wordt gesproken in den eersten persoon van het meervoud en dat in de paragraaph der Commissie in den derden persoon gezegd wordt: » de Kamer eerbiedigt." De woorden zijn overigens volmaakt eensluidend. De Commissie heeft derhalve niet meer te verlangen dan dat de geachte spreker aan haar voorstel dien zin gelieve te hechten welken hij er aan gehecht heeft bij het stellen van die woorden in zijn amendement.

De heer **van Dam van Isselt**: Ik erken, dat dit schijnbaar een allerfrappantst argument is tegen hetgeen ik heb gezegd; maar de geachte spreker weet toch even goed als ik, dat de woorden eene beteekenis verkrijgen door de plaats waar ze staan. En wanneer ik die woorden gebezigd heb, dan heb ik dit gedaan, omdat ze staan in verband met andere woorden, die voorafgaan en die zeggen in welken geest wij eerbiedigen. Uit het adres van antwoord van de Commissie kan getrokken worden de zin dien ik er aan heb gegeven: afkeuring; — maar wanneer de woorden, die in mijn amendement staan, voorafgaan, dan verkrijgt dat woord *eerbiedigen* een geheel andere zin; dan is dat woord eerbiedigen, in verband met de voorafgaande woorden, eene goedkeuring. Maar het eerbiedigen dat de geachte spreker overbrengt door huldigen van hetgeen de Koning heeft gedaan, kan ik op die plaats in die zinsnede, in verband met de overige zinsneden van het adres van antwoord, niet vinden.

Ik herhaal het, dat het geheele adres zoo is ingerigt, dat het mij verwonderen zou indien er een van de meest ultra-katholijken in het vaderland, die zoo gewend zijn onze woorden en onze daden te ziften, daarin vinden zou een enkelen zin, die voor hem niet bevredigend is, en ik ben inderdaad overtuigd, dat de onderteekenaars van de breve, die de pauselijke allocutie heeft vergezeld, met welgevallen dit adres, dat de Commissie van onze Vergadering voorstelt, zullen lezen.

De heer **Cost Jordens**, lid der Commissie: Ik wensch een enkel woord te spreken, niet over de beteekenis van het woord *eerbiedigen* in het amendement van mijn geëerden ambtgenoot, maar over het woord *eerbiedigen* in de tweede paragraaph van het ontwerp. Het schijnt dat dat woord, althans zoo als het daar geplaatst is, bij sommigen de opvatting heeft doen ontstaan, als of daaraan eenigzins eene afkeurende beteekenis moest gehecht worden. De Commissie heeft dat woord, ook na de opmerking die daaromtrent gemaakt is, behouden, omdat zij het met betrekking tot den stijl daar meer op zijne plaats achtte; doch daar ik het van veel belang acht, dat hare woorden goed begrepen worden, neem ik deze gelegenheid waar om nadrukkelijk te verklaren, dat geen enkel lid der Commissie een oogenblik gedacht heeft om op de uitoefening van zijn grondwettig regt door den Koning eenige de minste blaam te werpen; dat zij in haar adres, gelijk het thans gesteld is, geen goed- noch afkeuring van 's Konings handelwijze heeft willen te kennen geven.

De heer **van Andringa de Kempenaer**: Ook bij mij heeft de lezing van de tweede paragraaph eenigen twijfel doen ontstaan over de ware beteekenis van het woord eerbiedigen. Na de uitlegging zoo even door een lid der Commissie daaraan gegeven, zou ik daarin willen berusten, indien het mij niet mogelijk voorkwam om dien twijfel door de plaatsing van een ander woord uit den weg te ruimen. Daarom stel ik als amendement op die paragraaph voor, dezelve aldus te lezen: » Hulde brengende aan de zucht van Uwe Majesteit om aller belangen en regten te beschermen, *beseft* zij de redenen, die Haar hebben geleid om sommigen der Ministers door anderen te vervangen en een gedeelte der Vertegenwoordiging te ontbinden."

Ik geloof dat indien de eerste woorden goed gekozen zijn, deze welligt nog beter kunnen wezen. Het is toch niet te ontkennen, dat, wanneer wij het woord *eerbiedigen* in een afkeurenden zin beschouwen, vooral in verband met de eerste woorden van deze paragraaph, men daaruit zou kunnen lezen: wij eerbiedigen de redenen, die Uwe Majesteit gehad heeft, omdat wij hulde brengen aan de zucht van Uwe Majesteit om aller belangen en regten te beschermen; waren wij daarvan niet doordrongen, wij zouden ze *niet* goedkeuren.

Het is alzoo dat het woord *eerbiedigen* in dezen even goed eene *afkeuring* als eene *goedkeuring* kan bevatten, en daarom stel ik voor dit woord tegen *beseffen* te verwisselen.

De heer **Tonckens**: Ik heb het woord gevraagd, Mijne Heeren, om het voorstel van mijn geachten ambtgenoot, den heer van Andringa de Kempenaer, te ondersteunen. Hulde doende aan het denkbeeld dat de Commissie aan het woord *eerbiedigen* hecht en hulde doende aan den zin, waarin de Commissie dat woord heeft opgevat, zou ik voor mij zelven toch een ander woord in het adres hebben willen opgenomen zien. De heer de Kempenaer heeft nu voorgesteld in plaats van *eerbiedigt* te lezen *beseft*, en ik voor mij hecht zóóveel waarde aan dat amendement, dat, wanneer het niet mogt worden aangenomen, ik tegen deze paragraaph en welligt tegen het geheele adres zal stemmen.

De heer **van Beeck Vollenhoven**: Ofschoon ik gehoord heb van den heer de Kempenaer dat hij het woord *beseffen* hier beter acht, geloof ik toch, na de uitlegging, welke de Commissie aan het woord *eerbiedigen* gegeven heeft en aan de bedoeling, die zij daaraan hecht, dat deze paragraaph zóó te wijzigen is, dat men, bijkans hetzelfde woord bezigende, den zin behoudt, dien de Commissie er aan hecht en tevens vermijdt wat aanstoot gegeven heeft; namelijk door in plaats van » eerbiedigt zij de redenen", te lezen: » heeft zij met eerbied de redenen vernomen, die U" enz.

Er bestaat immers verschil tusschen iets met eerbied te vernemen en iets te eerbiedigen. Wanneer ik zeg iets met eerbied vernomen te hebben, dan zal ik wel niet gecenseerd worden afkeuring aan eene handelwijze te hechten.

De heer **Martens van Sevenhoven**, lid der Commissie: Het is der Commissie voorgekomen, dat, nadat zij duidelijk heeft te kennen gegeven wat zij verstaat onder het woord *eerbiedigen*, dat woord zou kunnen behouden blijven en niet behoort vervangen te worden door het woord *beseffen*, hetwelk veel meer zou te kennen geven, dat de Kamer met oordeel des onderscheids had vernomen de verandering van het Ministerie en de ontbinding der Tweede Kamer, maar dat het even onbestemd laat als bij gebruik van het woord » eerbiedigen", of de Kamer die handelwijze van Zijne Majesteit goed- of afkeurt, en dit vooral, nadat het laatste woord door de Commissie is uitgelegd en alzoo eene vaste beteekenis heeft verkregen.

Wat het tweede amendement — dat van den heer van Beeck Vollenhoven — aangaat, zoo gelooft de Commissie, dat men » iets met eerbied vernomen te hebben" ook korter kan zeggen door het woord » eerbiedigen" te gebruiken; en om deze twee eenvoudige redenen is de Commissie van oordeel de paragraaph te moeten behouden zoo als zij thans door haar is voorgesteld.

De **Voorzitter**: De bepaling van art. 61 van het Reglement van Orde vordert dat alleen over de wijziging door den heer van Dam van Isselt op de tweede paragraaph voorgesteld zal gestemd worden. Het schijnt echter de bedoeling van dien spreker te zijn dat zijn amendement in zijn geheel worde beoordeeld, en ik stel daarom voor zijn amendement thans in zijn geheel in stemming te brengen.

De heer **van Andringa de Kempenaer**: Hoe goed de bedoeling van onzen geachten Voorzitter ook moge zijn, zoo meen ik toch dat het Reglement van Orde zich bepaald tegen zijn voorstel verklaart. Wanneer het geheele amendement van het geachte lid uit Gelderland, den heer van Dam van Isselt, wierd aangenomen, zou daardoor de beraadslaging over elke volgende zinsnede afzonderlijk, zoo als die bij het reglement is voorgeschreven, zijn afgesneden. Wij hebben wel het geheele amendement in zijn vollen omvang gehoord, om bij de behandeling van de tweede paragraaph reeds te weten wat de bedoeling van den voorsteller was met de volgende paragraphen, in verband met de door hem voorgestelde gewijzigde tweede paragraaph; maar de behandeling dient zich enkel bij die paragraaph te bepalen. Ik kan om die reden mijne goedkeuring niet hechten aan het in stemming brengen van dat amendement in zijn geheel.

De heer **van Dam van Isselt**: Ik begrijp zeer wel de moeijelijkheid die er bestaat om, wanneer men dit adres wil

aannemen, thans over mijne wijziging in haar geheel te stemmen, en stel daarom voor alsnu te stemmen over de tweede paragraaph, die ik in plaats van die der Commissie heb voorgedragen. Zoo de nieuwe paragraaph, door mij voorgesteld, wordt afgestemd, zal daardoor het lot van mijn amendement bekend zijn en dan kan er geregeld worden voortgegaan met de stemming over de andere wijzigingen, die op deze paragraaph zijn voorgesteld.

De **Voorzitter:** Met wijziging van mijn eerste voorstel, stel ik thans voor om alsnu te stemmen over de wijziging, die door den heer van Dam van Isselt op deze paragraaph is voorgedragen.

Dienovereenkomstig wordt besloten.

Het amendement van den heer van Dam van Isselt met 32 tegen 2 stemmen *verworpen*. *Vóór:* de heeren van Dam van Isselt en Tonckens.

De heer **van Dam van Isselt**: Mijne Heeren, daar het lot van de tweede paragraaph, door mij voorgesteld, beslist is, zoo neem ik alsnu de vrijheid den heer President te verzoeken het te beschouwen dat ik mijn amendement heb ingetrokken.

Het amendement van den heer van Andringa de Kempenaer met 29 tegen 5 stemmen *verworpen*. *Vóór:* de heeren Borski, van Wessem, de Vos van Steenwijk, van Andringa de Kempenaer en Tonckens.

Het amendement van den heer van Beeck Vollenhoven met 27 tegen 7 stemmen *verworpen*. *Vóór:* de heeren van Wessem, de Vos van Steenwijk, van Beeck Vollenhoven, Boxman, van Dam van Isselt, van Nispen van Pannerden en Borski.

Paragraaph 2 ongewijzigd met 29 tegen 5 stemmen *aangenomen*. *Tegen:* de heeren van Dam van Isselt, van Wessem, Tonckens, de Vos van Steenwijk en van Andringa de Kempenaer.

De paragraphen 3 tot en met 7 zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming *goedgekeurd*.

Het ontwerp-adres van antwoord in zijn geheel met 32 tegen 2 stemmen *aangenomen*. *Tegen:* de heeren Tonckens en van Dam van Isselt.

De **Voorzitter:** Ik benoem tot leden der Commissie om het aangenomen adres van antwoord aan Zijne Majesteit den Koning te gaan aanbieden, de vier leden der Commissie die het ontwerp hebben opgesteld met de heeren van Sasse van Ysselt en van Nispen van Pannerden, terwijl ik mij als Voorzitter der Kamer aan het hoofd dier Commissie stellen zal.

De Vergadering wordt tot nadere bijeenroeping gescheiden.

ERRATUM.

Op blz. 6, 1ste kolom, regel 13 van boven (redevoering van den heer *Martens van Sevenhoven*) staat: *Ten slotte schijnt dit artikel*, lees: » Ten slotte schijnt het art. 70".

ZITTING VAN DEN 23STEN AUGUSTUS.

6DE ZITTING.

ZITTING VAN DINGSDAG 23 AUGUSTUS.

(TEN 1 URE.)

Verslag uitgebragt door de Commissie belast geweest met de overbrenging van het adres van Antwoord op de Troonrede. — Ingekomen: 1°. geloofsbrieven van de nieuw gekozen leden, de heeren Lotsij en van der Oudermeulen; toelating van die heeren; 2°. 66 wetsontwerpen van de Tweede Kamer; 3°. verzoekschriften; 4°. boekwerken — Trekking der afdeelingen.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig met den Voorzitter 29 leden, de heeren:

Van Lidth de Jeude, Insinger, Beerenbroek, de Sitter, van Rhemen van Rhemenshuizen, van Sasse van Ysselt, van Nispen van Pannerden, Verheij van den Bogaard, van Weel, de Vos van Steenwijk, van Wessem, Blankenheijm, de Villers de Pité, van Dam van Isselt, van Beeek Vollenhoven, van Andringa de Kempenaer, van der Lek de Clercq, Tonekens, van Heeekeren van Wassenaer, van Rijckevorsel, van Swinderen, Cost Jordens, van Eijsinga, 't Hooft, Borski, d'Ablaing van Giessenburg, en later de heeren van der Oudermeulen en Lotsij.

De notulen worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter**: De Commissie welke in de laatst gehoudene Vergadering is belast geweest met het overbrengen van het adres van antwoord op de troonrede, heeft de eer aan uwe Vergadering te brengen, dat zij zich op den 23sten Junij jl. op de gebruikelijke wijze naar het paleis des Konings heeft begeven, aldaar met het gewoon ceremonieel is ontvangen en dat het door Zijne Majesteit den Koning op dat adres gegeven antwoord bereids is gedrukt en aan de leden rondgedeeld.

De **Voorzitter**: Ik deel aan de Vergadering mede dat de heeren mr. J. S. Lotsij en F. van der Oudermeulen tot leden dezer Kamer zijn gekozen en hunne geloofsbrieven hebben ingezonden. Tot het onderzoek van die geloofsbrieven benoem ik eene Commissie van drie leden en wel de heeren Cost Jordens, van Eysinga en Verheij van den Bogaard. Ik verzoek die leden om zich onmiddellijk met die taak te belasten en om vervolgens van het resultaat van hun onderzoek aan deze Kamer verslag te willen uitbrengen. Om die Commissie daartoe in staat te stellen, zal ik de vergadering voor eenige oogenblikken schorsen.

Schorsing der vergadering.

De heer **Cost Jordens**, lid der Commissie: Namens de Commissie, die zoo even benoemd is om te onderzoeken de geloofsbrieven van de heeren F. van der Oudermeulen en mr. J. S. Lotsij, heb ik de eer te berigten, dat door den heer F. van der Oudermeulen vooreerst is overgelegd een extract uit het register der resolutien van de Staten der provincie Noordholland van 6 Julij 1853, waaruit blijkt, dat tot de vervulling van de vacature, ontstaan door het ontslag van den heer jhr. mr. C. van Foreest is benoemd geworden de heer F. van der Oudermeulen, en wel bij de eerste stemming met 32 van de 62 stemmen. Vervolgens heeft de heer F. van der Oudermeulen overgelegd een extract uit de lijst der hoogstaangeslagenen in 's Rijks directe belastingen der provincie Noordholland, waaruit blijkt dat daarop voorkomt F. van der Oudermeulen, geboren te Amsterdam den 7den Februarij 1797. Ten derde is door denzelfden heer overgelegd eene verklaring, dat hij geene andere openbare betrekkingen bekleedt dan die van staatsraad in buitengewone dienst en lid van den gemeenteraad der stad Amsterdam. Eindelijk een extract uit het register der beëedigingen, waaruit blijkt, dat genoemde heer op den 23. Augustus 1853, zijnde heden, de bij de Grondwet vereischte eeden in handen des Konings heeft afgelegd.

De heer mr. J. S. Lotsij heeft in de eerste plaats overgelegd een uittreksel uit de notulen der Staten van de provincie Zuid-Holland, waaruit blijkt dat op den 12den Julij 1853 overgegaan is tot de vervulling van de vacature ontstaan door het ontslag van den heer mr. W. M. de Brauw, uit welk extract blijkt, dat bij de derde stemming van de 71 tegenwoordig zijnde leden de heer Lotsij 37 stemmen op zich vereenigd heeft. Deze heer heeft in de tweede plaats overgelegd een extract uit de lijst der hoogstaangeslagenen in 's Rijks directe belastingen in de provincie Zuidholland, waaruit blijkt dat daarop voorkomt mr. J. S. Lotsij, geboren te Dordrecht op den 31sten Mei 1808. Ten derde is ingevolge art. 94 der kieswet door denzelfden heer overgelegd eene verklaring, dat hij is burgemeester van Dordrecht, regter plaatsvervanger in de arrondissements-regtbank aldaar, heemraad van den polder de Zomerlanden van Heineuoord en heemraad van den Strijenschen polder. Eindelijk is door dien heer overgelegd een extract uit het register der beëedigingen, waaruit blijkt, dat hij op heden in handen des Konings de bij art. 83 der Grondwet voorgeschreven eeden heeft afgelegd.

Het is uwer Commissie voorgekomen, dat deze stukken voldoen aan het daaromtrent bij de Grondwet en kieswet voorgeschrevene. Zij stelt u derhalve voor, Mijne Heeren, de heeren F. van der Oudermeulen en mr. J. S. Lotsij toe te laten tot leden van de Eerste Kamer der Staten-Generaal. — *Aanneming der conclusie.*

De **Voorzitter**: Ik bedank de leden der Commissie voor de door hen volbragte taak en verzoek den heer Griffier die heeren te willen binnenleiden.

De nieuw benoemden nemen daarop zitting.

Zijn ingekomen:

1°. schriftelijke berigten van de heeren van Aylva van Pallandt, Paspoort van Grijpskerke en Martens van Sevenhoven, dat zij door verschillende omstandigheden belet zijn deze vergadering bij te wonen. — *Voor kennisgeving aangenomen;*

2°. de ontwerpen van wet laatstelijk door de Tweede Kamer der Staten-Generaal aangenomen, als van:

dat tot wijziging van hoofdstuk II der staatsbegrooting;
dat tot tijdelijke instandhouding van eenige Belgische wetten en besluiten in het Hertogdom Limburg:
dat tot opening van eenen nieuwen termijn ter vervulling der formaliteiten, bedoeld bij art. 9 der wet van 28 Julij 1850 (naturalisatie);
dat tot regeling van het fonds van koopprijzen van domeinen, dienst 1852;
dat tot sluiting van het kanaal van St. Andries;
dat tot wijziging van hoofdstuk VI der staatsbegrooting voor 1852 (kindergelden enz.);
dat tot regeling van het fonds van consignatien;
dat tot verlenging van den termijn bij art. 293 der gemeentewet gesteld;
dat tot verzekering der uitvoering van sommige voorschriften van plaatselijke verordeningen;
dat tot goedkeuring eener dading tusschen het bestuur der domeinen en de gemeente Genemuiden;
dat tot wijziging van hoofdstuk III der staatsbegrooting van 1852 (onderstand van behoeftige Nederlanders buiten 's lands);
dat tot aanvulling der wet van 1852 betreffende de pensioenen der zee- en landmagt;
dat tot wijziging der wet van 28 Augustus 1851 (pensioenen der officieren van de geneeskundige dienst en van de administratie bij de zeemagt);
dat tot wijziging der wet van 28 Augustus 1851 (bevordering der officieren van de geneeskundige dienst en van de administratie bij de zeemagt;
dat tot wijziging van het tarief van in- en uitgaande regten;
dat tot duurzame regeling van het beheer der gelden wegens verstrekkingen;
dat tot goedkeuring van een tractaat van vriendschap, handel en seheepvaart met de republiek van Costa Rica;
dat tot opheffing der beperkende bepalingen in den Molukschen Archipel met opzigt tot handel en scheepvaart;
dat tot afstand van domeinen ten behoeve van een ziekenhuis te Leyden;
46 ontwerpen van wet tot naturalisatie van J. F. H. W. Schulze, L. M. R. Couquerque, J. W. Stoll, F. Ortli, C. F. J. Jaeger, A. A. Rothpletz, C. F. W. Juzi, C. H. Sehanze, mr. J. Pinner, P. Voss, F. L. G. Salbach, C. F. S. Pape, H. Schlegel, J. A. H. Striethorst, J. F. F. J. Pistor, H. J. Crameer, G. F. L. Giesecken, C. H. Grohé, J. H. Peters, H. J. J. Hardmann, O. A. Uhlenbeck, P. F. Uhlenbeek, Chr. W. Uhlenbeck, C. A. T. Vogel, B. Sievers, T. J. Niedfeld, J. H. van Engelen, A. A. Berckemeijer, J. Cahn, A. Meuskens, J. Hartman, F. W. Junghuhn, H. A. E. Kerstiens, G. J. Klyse, P. E. Thüre, J. Realt, J. Smidt Petersen, A. T. A. Bücker, H. C. F. Kampschmid, Löb genaamd Leopold Rindskopf, J. C. Mohr, R. Lammerts, J. H. R. Kröner, J. H. Witt, J. H. Strijbosch, F. A. Jöhr en J. Warsen.

Verzending naar de afdeelingen;

3°. missive van den heer Minister van Buitenlandsche Zaken ten geleide van een afschrift der tusschen Nederland en Oldenburg

gesloten overeenkomst tot wederkeerige uitlevering van boosdoeners;

4°. missive van den heer Minister van Binnenlandsche Zaken tot aanbieding van het Verslag aan de Staten-Generaal omtrent den staat der scholen van 1851—1852;

5°. missive van denzelfden Minister ten geleide van een exemplaar der volkstelling in Noordholland, Friesland en Overijssel;

6°. missive van den heer Minister van Finantien ten geleide van een exemplaar van het Verslag nopens het Nederlandsche muntwezen;

7°. missive van de Gedeputeerde Staten der provincie Gelderland ter aanbieding van hun verslag over den toestand dier provincie;

8°. missive van den Staatsraad, Commissaris des Konings in de provincie Zuidholland, ter aanbieding van het jaarlijksch verslag van Gedeputeerde Staten dier provincie over 1852.

Voor kennisgeving aangenomen en nederlegging ter griffie der bij de missives behoorende stukken;

9°. namens de Synodale Commissie der Evangelisch-Lutherse Kerk in Nederland, authentiek afschrift van haar adres aan den Koning ter zake van de aanhangige conceptwet regelende het toezigt op de onderscheidene kerkgenootschappen. — *Nederlegging ter griffie;*

10°. eenige boekwerken, als:

Handleiding tot de kennis van het Nederlandsche Staatsregt en Staatsbestuur, door jhr. mr. J. de Bosch Kemper;

De oorzaken en gevolgen van brand in ladingen op zee, door J. Muller en J. W. F. Matthes;

Drie antwoorden op eene prijsvraag uitgeschreven door de Broederschap der notarissen in Nederland over de wetgeving op de registratie;

Le droit public d'après les leçons de feu M. le professeur P. J. Destriveaux, par J. A. H. Michiels van Kessenich;

Proces-verbaal van de zevende jaarlijksche algemeene vergadering der Aken-Maastrichtsche Spoorweg-Maatschappij, gehouden te Aken, den 6den Junij 1853. — *Plaatsing in de boekerij.*

TREKKING DER AFDEELINGEN.

Eerste afdeeling, de heeren: van Sasse van Ysselt, van Lidth de Jeude, van Dam van Isselt, 't Hooft, van der Lek de Clercq, d'Ablaing van Giessenburg, van Eijsinga, Cost Jordens, de Sitter en Tonckens;

Tweede afdeeling, de heeren: van der Beken Pasteel, Verheij van den Bogaard, van den Dries, van Aylva van Pallandt, Boxman, Lotsij, Insinger, Borski, de Vos van Steenwijk en Beerenbroek;

Derde afdeeling, de heeren: van Nispen van Pannerden, van Beeck Vollenhoven, van Wessem, Martens van Sevenhoven, van Andringa de Kempenaer, van Heeckeren van Wassenaer, Cremers, de Villers de Pité en Regout;

Vierde afdeeling, de heeren: de Bruijn, van Rhemen van Rhemenshuizen, Blankenheijm, van Rijckevorsel, van Weel, van der Oudermeulen, Bosch van Drakestein, Paspoort van Grijpskerke en van Swinderen.

De vergadering wordt gesloten.

WETS-ONTWERPEN INGEKOMEN IN DE ZITTING VAN 23 AUGUSTUS.

AANWIJZING *der veranderingen in het Ontwerp van Wet tot duurzame regeling van het beheer der gelden wegens Verstrekkingen.*

Art. 1 aldus veranderd:

» Door de Departementen van Marine en van Oorlog wordt » bij voortduring, voor zoover de belangen der dienst dit toelaten, » tegen betaling, aan 's Rijks kolonien, en in geval van gebleken » noodzakelijkheid ook aan vreemde, gemeente- of andere bestu- » ren, bijzondere personen of bijzondere inrigtingen, verstrekking » van materieel en andere behoeften gedaan, mitsgaders hulp » en bijstand verleend.",

Art. 7 aldus veranderd:

» Eene gespecificeerde opgave der ontvangsten wegens ver- » strekkingen wordt jaarlijks door de Departementen van Marine » en van Oorlog aan de beide Kamers der Staten-Generaal ter » kennisneming ingezonden."

GEWIJZIGD ONTWERP VAN WET *tot wijziging van het Tarief van In- en Uitgaande Regten.*

WIJ WILLEM III, ENZ.

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat er noodzakelijkheid bestaat, om de regten op den in- en uitvoer van sommige goederen te wijzigen,

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Eenig artikel.

Het tarief van regten, gevoegd bij de wet van den 19den Junij 1845 (*Staatsblad* n°. 28) en 8 Augustus 1850 (*Staatsblad* n°. 47), wordt gewijzigd door de weglating der posten sub A en de invoeging der posten sub B hieronder vermeld:

A.

WAREN EN KOOPMANSCHAPPEN.	Maatstaf.	Regten bij invoer.	Regten bij uitvoer.
FABRIEK- EN STOOMWERKTUIGEN	Waarde.	1 pct.	Vrij.
VLEESCH. Allerlei vleesch of spek, hammen en worst medegerekend, versch of gezouten	100 pond.	8.00	Vrij.
VLEESCH. Allerlei vleesch of spek, gerookt	100 pond.	10.00	Vrij.

RENVOOIJEN.	BIJZONDERE BEPALINGEN.
HAMMEN, zie *Vleesch.*	
WORST, zie *Vleesch.*	

B.

WAREN EN KOOPMANSCHAPPEN.	Maatstaf.	Regten bij invoer.	Regten bij uitvoer.
FABRIEK- EN STOOMWERKTUIGEN (1)	Waarde.	1 pct.	Vrij.
VLEESCH. Allerlei vleesch of vet, versch of gezouten	100 pond.	8.00	Vrij.
VLEESCH. Allerlei vleesch, gerookt of gedroogd	100 pond.	10.00	Vrij.
VLEESCH. Schapenvleesch, mitsgaders varkensvleesch, spek en reuzel, versch of gezouten	100 pond.	f 1.00	Vrij.
VLEESCH. Schapenvleesch, mitsgaders varkensvleesch, gerookt of gedroogd	100 pond.	1.25	Vrij.

RENVOOIJEN.	BIJZONDERE BEPALINGEN.
HAMMEN. Als *Vleesch, schapen en varkensvleesch*, enz.	(1) Het blijft den Koning voorbehouden ook de landbouwers-gereedschappen *van nieuwe uitvinding*, of die, welke hier te lande niet vervaardigd worden, tegen het regt van 1 pct. ten invoer toe te laten.
LANDBOUWERSGEREEDSCHAPPEN. Zie de noot op *Fabriek- en stoomwerktuigen.*	
WORST. Als *Vleesch, allerlei vleesch of vet*, enz.	

Lasten en bevelen, enz.

De overige wets-ontwerpen luiden, gelijk zij in de *Bijlagen* van BIJBLAD II voorkomen.

ZITTING VAN DEN 26STEN AUGUSTUS.

9DE ZITTING.

ZITTING VAN VRIJDAG 26 AUGUSTUS.

(TEN 3 URE.)

Benoeming van voorzitters en onder-voorzitters der afdeelingen en van rapporteurs voor verschillende wets-ontwerpen. — Ingekomen het wets-ontwerp tot regeling van het toezigt op de onderscheidene kerkgenootschappen. — Verslagen uitgebragt omtrent onderscheidene wets-ontwerpen; bepaling van den dag der beraadslaging.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig met den Voorzitter, 31 leden, de heeren:

Borski, van Lidth de Jeude, Cremers, van Nispen van Pannerden, Regout, van Beeck Vollenhoven, van Wessem, van Andringa de Kempenaer, van Sasse van Ysselt, Blankenheijm, Verheij van den Bogaard, de Villers de Pité, de Vos van Steenwijk, Insinger, van Dam van Isselt, van Rhemen van Rhemenshuizen, d'Ablaing van Giessenburg, de Sitter, van Swinderen, Tonckens, 't Hooft, van der Oudermeulen, van Heeckeren van Wassenaer, van Rijckevorsel, van Weel, van Eijsinga, Cost Jordens, Lotsij, van der Lek de Clercq, en Beerenbroek.

De notulen worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter**: Aan de Vergadering wordt medegedeeld dat de heer Bosch van Drakestein bij brief aan de Vergadering kennis heeft gegeven, dat hij wegens ongesteldheid verhinderd wordt deze zitting bij te wonen.

Voor kennisgeving aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik deel aan de Vergadering mede dat door de onderscheidene afdeelingen zijn gekozen:

tot hare voorzitters: de heeren Cost Jordens, Borski, van Beeck Vollenhoven en Blankenheijm;

tot hare onder-voorzitters: de heeren van Eysinga, Insinger, van Nispen van Pannerden en van Rijckevorsel;

dat tot rapporteurs zijn benoemd voor de navolgende wets-ontwerpen, als:

voor de 47 wets-ontwerpen tot naturalisatie en dat tot opening van eenen nieuwen termijn ter vervulling der formaliteiten, bedoeld bij artikel 9 der wet van 28 Julij 1850 (naturalisatie), de heeren: van Lidth de Jeude, de Vos van Steenwijk, de Kempenaer en van Rhemen van Rhemenshuizen;

voor dat tot sluiting van het kanaal van St. Andries, de heeren: van Dam van Isselt, Lotsij, van Nispen van Pannerden en van Rhemen van Rhemenshuizen;

dat tot verlenging van den termijn, bij art. 293 der gemeentewet gesteld, de heeren: van Sasse van Ysselt, Lotsij, van Heeckeren van Wassenaer en van Weel;

dat tot verzekering der uitvoering van sommige voorschriften van plaatselijke verordeningen, de heeren: van Eijsinga, Lotsij, van Heeckeren van Wassenaer en van Weel;

dat tot aanvulling der wet van 1852 betreffende de pensioenen der zee- en landmagt, de heeren: de Sitter, Lotsij, van Wessem en van Rijckevorsel;

dat tot wijziging der wet van 28 Augustus 1851 (bevordering der officieren van de geneeskundige dienst en van de administratie bij de zeemagt), de heeren: de Sitter, Lotsij, van Wessem en van Rijckevorsel;

dat tot wijziging der wet van 28 Augustus 1851 (pensioenen der officieren van de geneeskundige dienst en van de administratie bij de zeemagt), de heeren: de Sitter, Lotsij, van Wessem en van Rijckevorsel;

dat tot duurzame regeling van het beheer der gelden wegens verstrekkingen, de heeren: d'Ablaing van Giessenburg, Beerenbroek, van Nispen van Pannerden en van Rijckevorsel;

dat tot wijziging van hoofdstuk II der Staatsbegrooting voor 1852, de heeren: van der Lek de Clercq, Beerenbroek, Cremers en van Swinderen;

dat tot tijdelijke instandhouding van eenige Belgische wetten en besluiten in het Hertogdom Limburg, de heeren: van Sasse van Ysselt, Beerenbroek, van Heeckeren van Wassenaer en van der Oudermeulen;

dat tot regeling van het fonds van koopprijzen van domeinen, de heeren: 't Hooft, Beerenbroek, Cremers en van der Oudermeulen;

dat tot wijziging van hoofdstuk VI der Staatsbegrooting voor 1852 (kindergelden enz.), de heeren: van der Lek de Clercq Verheij van den Boogaard, Cremers en van Swinderen;

dat tot regeling van het fonds van consignatien, de heeren: 't Hooft, Verheij van den Bogaard, Cremers en van der Oudermeulen;

dat tot goedkeuring eener dading tusschen het bestuur der domeinen en de gemeente Genemuiden, de heeren: Tonckens, Verheij van den Bogaard, van Heeckeren van Wassenaer en van der Oudermeulen;

dat tot wijziging van hoofdstuk III der staatsbegrooting voor 1852 (onderstand aan behoeftige Nederlanders buiten 's lands), de heeren: van der Lek de Clercq, Verheij van den Bogaard, Cremers en van Swinderen;

dat tot afstand van domeinen ten behoeve van een ziekenhuis te Leyden, de heeren: van Dam van Isselt, Insinger, van Heeckeren van Wassenaer en van der Oudermeulen.

Ingezonden door de Tweede Kamer het ontwerp van wet tot regeling van het toezigt op de onderscheidene kerkgenootschappen. *Verzending naar de afdeelingen.*

Verslagen ter tafel gebragt omtrent

1°. de 47 wets-ontwerpen strekkende tot het verleenen van de hoedanigheid van Nederlander aan even zoo vele daarbij genoemde personen;

2°. het wets-ontwerp tot opening van een nieuwen termijn ter vervulling der formaliteiten, bedoeld bij art. 9 der wet van 28 Julij 1850 (naturalisatie);

3°. het wets-ontwerp tot verlenging van den termijn bij art. 293 der gemeentewet gesteld;

4°. het wets-ontwerp tot verzekering der uitvoering van sommige voorschriften van plaatselijke verordeningen.

Drukken, ronddeelen en bepaling van den dag der beraadslagingen op Maandag den 28sten Augustus, des namiddags ten 1 ure.

De vergadering wordt gesloten.

WETS-ONTWERP INGEKOMEN IN DE ZITTING VAN 26 AUGUSTUS.

NADER GEWIJZIGD ONTWERP VAN WET *tot regeling van het toezigt op de onderscheidene kerkgenootschappen.*

WIJ WILLEM III, ENZ.

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat het noodig is eenige wettelijke bepalingen vast te stellen ter uitvoering van onderscheidene voorschriften van het VIde hoofdstuk der Grondwet en ter vervanging van op dit onderwerp bestaande verordeningen, opdat Wij gelijke bescherming aan alle kerkgenootschappen in het Rijk kunnen verleenen, en waken, dat zij zich houden binnen de palen van gehoorzaamheid aan de wetten van den Staat,

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord en met ge-

meen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Art. 1. Aan alle kerkgenootschappen is en blijft de volkomen vrijheid verzekerd alles wat hunne godsdienst en de uitoefening daarvan in hunnen eigen boezem betreft, te regelen.

De bepalingen betreffende de inrigting en het bestuur worden, voor zooveel zij niet reeds aan Ons bekend zijn gemaakt, binnen eene maand na de afkondiging dezer wet, door de bestuurders of hoofden der kerkgenootschappen aan Ons medegedeeld. Nieuw te maken bepalingen worden mede vóór of bij het in werking brengen daarvan, op gelijke wijze ter Onzer kennis gebragt.

Voor zooveel er zich onder de bepalingen, bij dit artikel bedoeld, eenige bevindt, welke de medewerking van het staatsgezag vereischt, wordt die medewerking niet verleend, tenzij de bepaling door Ons is goedgekeurd.

Art. 2. Vreemdelingen aanvaarden geene kerkelijke bediening, dan na daartoe Onze toestemming te hebben verkregen.

Alleen in het belang der openbare rust en orde kan die toestemming geweigerd worden.

Art. 3. De titulaturen in de kerkgenootschappen aan de bedienaren der openbare godsdienst toegekend, geven noch ten opzigte van het wereldlijk gezag, noch ten opzigte van andere kerkgenootschappen, eenige aanspraak, rang of voorregt.

In de aanraking met het wereldlijk gezag worden die titulaturen alleen gebezigd met vermelding van den geslachtsnaam der titularissen.

Art. 4. De ter aanwijzing van kerkelijk gebied door kerkgenootschappen gebezigde namen van provincien of gemeenten worden slechts als van kerkelijken aard beschouwd en hebben geen verder gevolg.

Art. 5. Synodale vergaderingen en hoofden, die kerkgenootschappen vertegenwoordigen of besturen, behoeven Onze goedkeuring op de plaats van vestiging.

Voor zooveel deze goedkeuring bij de afkondiging dezer wet nog niet is verleend, wordt, na met hen gehouden overleg, door Ons, den Raad van State gehoord, over de geschiktheid der aangewezene vestigingsplaats uitspraak gedaan.

Alleen in het belang der openbare orde en rust en bij een met redenen omkleed en openbaar gemaakt besluit kan eene aangewezen vestigingsplaats als zoodanig door Ons ongeschikt worden verklaard.

Art. 6. De bedienaren der openbare godsdienst dragen het gewaad voor kerkelijke plegtigheden of bij de uitoefening van de openbare godsdienst in hun kerkgenootschap gebruikelijk, niet dan binnen gebouwen en besloten plaatsen, of daar waar de openbare godsdienstoefening, naar het 2de lid van art. 167 der Grondwet, is toegelaten.

Art. 7. Elke oprigting of inrigting van een gebouw tot uitoefening van de openbare godsdienst, binnen den afstand van twee honderd ellen van eene bestaande kerk, vereischt in het belang der openbare orde een onderzoek omtrent de plaats van vestiging.

Vóór dat de oprigting of inrigting wordt toegelaten, wordt daaromtrent door het gemeentebestuur beslist. Deze beslissing is vatbaar voor een beroep op Gedeputeerde Staten, en bij bezwaar ook tegen de beslissing van deze, wordt hunne uitspraak aan Onze eindbeslissing onderworpen. Het besluit door Ons te nemen, na den Raad van State te hebben gehoord, wordt met redenen omkleed en openbaar gemaakt.

Wanneer de oprigting of inrigting zonder verlof heeft plaats gehad, wordt het gebouw gesloten.

Art. 8. Het klokkengelui tot viering van kerkelijke plegtigheden of om de ingezetenen tot de godsdienstoefening op te roepen, kan in gemeenten, waar kerken van meer dan één kerkgenootschap zijn, in het belang der openbare orde en rust door Onzen commissaris in de provincie worden verboden.

Klokkengelui tot andere einden heeft geene plaats dan met vergunning der plaatselijke politie.

Art. 9. Hij die aan deze wet niet voldoet, hare voorschriften overtreedt, of elders dan art. 167 der Grondwet toelaat de openbare godsdienst uitoefent, wordt verklaard » *in strijd met de wet te hebben gehandeld*" en veroordeeld in de kosten.

Art. 10. De officieren van justitie bij de arrondissements-regtbanken eischen, overeenkomstig met de bepalingen van art. 854 van het Wetboek van Burgerlijke Regtsvordering, voor de regtbank, ter burgerlijke teregtzitting, de toepassing van het voorgaand artikel.

Geene vervolging kan door hen worden ingesteld dan op magtiging van den procureur-generaal onder wiens bevelen zij staan, of op last des regters in de gevallen, voorzien bij art. 31 van het Wetboek van Strafvordering en art. 73 van de wet op de regterlijke organisatie en het beleid der justitie.

Art. 11. Van het vonnis wordt appèl, van het arrest cassatie toegelaten.

Art. 12. Die, na eenmaal ter zake van overtreding dezer wet te zijn veroordeeld, zich aan herhaling daarvan schuldig maakt, wordt gestraft met schorsing in de uitoefening zijner burgerschapsregten voor den tijd van drie tot tien jaren, en met gevangenis van één maand tot twee jaren, te zamen of afzonderlijk.

Art. 13. De regtsgedingen krachtens het voorgaand artikel ter zake van herhaalde overtreding gevoerd, worden op de gewone wijze voor den gewonen strafregter behandeld.

De vervolging wegens overtredingen van deze wet verjaart door verloop van twee jaren.

Art. 14. Bij het in werking komen dezer wet zijn, behoudens de bepalingen der wetten en reglementen bedoeld in art. 167 der Grondwet, afgeschaft de wet van 18 Germinal jaar X en alle andere met de tegenwoordige wet strijdige bepalingen.

Lasten en bevelen enz.

VERSLAGEN UITGEBRAGT IN DE ZITTING VAN DEN 26STEN AUGUSTUS.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

voor zeven en veertig Wets-ontwerpen, strekkende tot het verleenen der hoedanigheid van Nederlander aan even zoovele daarbij genoemde personen.

Omtrent deze Ontwerpen van Wet zijn geene bedenkingen bij het onderzoek daarvan in de Afdeelingen gerezen.

Aldus vastgesteld bij de Commissie van Rapporteurs, den 24sten Augustus 1853.

VAN LIDTH DE JEUDE.
DE VOS VAN STEENWIJK.
VAN ANDRINGA DE KEMPENAER.
VAN RHEMEN VAN RHEMENSHUIZEN.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

nopens het Wets-ontwerp, strekkende tot het openen van eenen nieuwen termijn ter vervulling der formaliteiten, bedoeld bij art. 9 der wet van den 28sten Julij 1850.

Eenige leden hebben zich verklaard tegen het beginsel, dat bij wettelijken maatregel teruggekomen worde op een fatalen termijn bij de wet vastgesteld, nadat die reeds verstreken is, tenzij eene gebiedende noodzakelijkheid zulks vordert.

Aldus vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs, den 24sten Augustus 1853.

VAN LIDTH DE JEUDE.
DE VOS VAN STEENWIJK.
VAN ANDRINGA DE KEMPENAER.
VAN RHEMEN VAN RHEMENSHUIZEN.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

nopens het Wets-ontwerp tot verlenging van den termijn bij art. 293 der Gemeentewet gesteld.

Bij het onderzoek van dit wets-ontwerp hebben sommige leden hunne tevredenheid deswege betoond, vooral ook omdat de op nieuw voorgestelde termijn niet al te verwijderd is. Zij achtten toch dat eene vereeniging der bij dit ontwerp bedoelde gemeenten met andere, wanneer die matig en met behoorlijk onderscheid wierd toegepast, nuttig kon zijn.

Eenige andere leden veronderstelden daarentegen, dat de voorgedragen verlenging van den termijn, volgens art. 293 der gemeentewet bedoeld, niet voldoende zoude zijn, en de Regering

zieh daarom wel genoodzaakt zou zien andermaal eene dergelijke verlenging voor te stellen. Zij wensehten dus aan de Regering in bedenking te geven, zoodanige voordragt tijdig genoeg in te dienen, dat dezelve vóór het verstrijken van den nieuwen termijn behoorlijk vastgesteld zou kunnen zijn: opdat de bezwaren, uit een tussehentoestand, gelijk den tegenwoordigen, te duehten, dien men inderdaad bedenkelijk aehtte, vermeden zouden kunnen worden.

Aldus vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs, den 25sten Augustus 1853.

VAN SASSE VAN YSSELT.
LOTSIJ.
VAN HEECKEREN VAN WASSENAER.
VAN WEEL.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

voor het Wets-ontwerp tot verzekering der uitvoering van sommige voorschriften van plaatselijke verordeningen.

Over 't algemeen is men bij het onderzoek dezer voordragt in de Afdeelingen der Kamer doordrongen geweest van het denkbeeld, dat eene wet gelijk deze inderdaad onmisbaar moet worden geacht. De meeste leden hebben uit dat oogpunt het ontwerp allezins toegejuieht.

In ééne Afdeeling evenwel hebben eenige leden de aanmerking gemaakt, dat huns inziens deze wet niet genoegzaam aanwijst de bijzondere gevallen, tot welke hare toepassing zou behooren te worden beperkt. Zij hadden gewenseht dat de omstandigheden meer bepaald waren aangeduid, waarin van de bevoegdheid bij dit ontwerp verleend gebruik kon worden gemaakt. Zoo als de wet nu ligt vreesden zij dat daarvan ligt misbruik zou kunnen worden gemaakt, inzonderheid ten platten lande, in kleinere gemeenten.

Tegenover gemeld bezwaar werd in diezelfde Afdeeling de onmogelijkheid betoogd, om bij de wet alle gevallen, waarin hare toepassing vereiseht kan worden, op te geven. Zoodanige opgave sehijnt altijd gepaard te gaan met het gevaar, dat daarbij de aanwijzing van niet altijd vooraf te voorziene omstandigheden wordt verzuimd. Men oordeelde dat bij de wet zelve voldoende waarborgen zijn verordend, welke het misbruik van hare bepalingen konden verhoeden: en achtte het ondoenlijk eene wet daar te stellen, welke in geen geval tot misbruik aanleiding zou kunnen geven.

Aldus vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs, den 26sten Augustus 1853.

VAN EIJSINGA.
LOTSIJ.
VAN HEECKEREN VAN WASSENAER.
VAN WEEL.

ZITTING VAN DEN 29STEN AUGUSTUS.

8STE ZITTING.

ZITTING VAN MAANDAG 29 AUGUSTUS.

(TEN 1 URE.)

Benoeming van rapporteurs voor onderscheidene wets-ontwerpen. — Aanneming zonder beraadslaging van de wets-ontwerpen: 1°. tot naturalisatie van 47 personen; 2°. tot opening van een nieuwen termijn ter vervulling der formaliteiten bedoeld bij art. 9 der wet van 28 Julij 1850 (naturalisatie); en 3°. tot verlenging van den termijn bij art. 293 der gemeentewet gesteld. — Beraadslaging over het wets-ontwerp tot verzekering der uitvoering van sommige voorschriften van plaatselijke verordeningen; aanneming van hetzelve. — Verslagen uitgebragt omtrent onderscheidene wets-ontwerpen; bepaling van den dag der beraadslaging.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig met den Voorzitter, 28 leden, de heeren:

Van Lidth de Jeude, Blankenheijm, Martens van Sevenhoven, van Swinderen, Regout, 't Hooft, van Weel, Verheij van den Bogaard, Cost Jordens, de Vos van Steenwijk, de Villers de Pité, de Sitter, van Sasse van Ysselt, Tonckens, van Beeck Vollenhoven, Beerenbroek, van Dam van Isselt, d'Ablaing van Giessenburg, van der Oudermeulen, van Nispen van Pannerden, van Rijckevorsel, Cremers, van Andringa de Kempenaer, van Eijsinga, van Heeckeren van Wassenaer, Borski en van Wessem;

en de heeren Ministers van Binnenlandsche Zaken, van Justitie, en van Buitenlandsche Zaken.

De notulen worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter:** Ik heb de eer aan de Vergadering mede te deelen, dat door de afdeelingen tot hare rapporteurs benoemd zijn:

voor het wets-ontwerp tot wijziging van het tarief van in- en uitgaande regten, de heeren: 't Hooft, Insinger, de Villers de Pité en van Rijckevorsel;

voor dat tot goedkeuring van een tractaat van vriendschap, handel en scheepvaart met de republiek van Costa Riea, de heeren: 't Hooft, Insinger, van Wessem en van Rijckevorsel; en

voor dat tot opheffing der beperkende bepalingen in den Molukschen Archipel met opzigt tot handel en scheepvaart, de heeren: 't Hooft, Insinger, van Heeckeren van Wassenaer en van Rijckevorsel.

De 47 wets-ontwerpen tot naturalisatie van:

J. F. H. W. Schulze, L. M. R. Conquerque, J. W. Stoll, F. Ortli, C. F. J. Jaeger, A. A. Rothpletz, C. F. W. Juzi, C. H. Schanze, mr. J. Pinner, P. Voss, F. L. G. Salbach, C. F. S. Pape, H. Schlegel, J. A. H. Striethorst, J. F. F. J. Pistor, H. J. Crameer, G. F. L. Giesecken, C. H. Grohé, J. H. Peters, H. J. J. Hardmann, O. A. Uhlenbeck, P. F. Uhlenbeck, Chr. W. Uhlenbeck, C. A. T. Vogel, B. Sievers, T. J. Niedfeld, J. H. van Engelen, A. A. Berckemeijer, J. Cahn, A. Meuskens, J. Hartman, F. W. Junghuhn, H. A. E. Kerstiens, G. J. Klijse, P. E. Thüre, J. Realt, J. Smidt Petersen, A. T. A. Bücker, H. C. F. Kampschmid, Löb genaamd Leopold Rindskopf, J. C. Mohr, R. Lammerts, J. H. R. Kröner, J. H. Witt, J. H. Strijbosch, F. A. Jöhr en J. Warsen, achtereenvolgens, zonder beraadslaging, met algemeene (28) stemmen *aangenomen.*

Het wets-ontwerp tot opening van eenen nieuwen termijn ter vervulling der formaliteiten, bedoeld bij art. 9 der wet van 28 Julij 1850 (naturalisatie),

zonder beraadslaging met algemeene (28) stemmen *aangenomen.*

Het wets-ontwerp tot verlenging van den termijn bij art. 293 der gemeentewet gesteld,

zonder beraadslaging met 27 tegen ééne stem, die van den heer van Sasse van Ysselt, *aangenomen.*

Beraadslaging over het wets-ontwerp tot verzekering der uitvoering van sommige voorschriften van plaatselijke verordeningen.

De heer **van Swinderen:** Naar mijne meening was deze aangelegenheid beter geregeld bij eene algemeene of bij de politiewet dan bij deze voordragt. Indien ik wel geïnformeerd ben, zijn voor die algemeene politie-wet reeds vele bouwstoffen geleverd; ik behoef u slechts te wijzen op het Verslag der Staats-Commissie, tot dat einde bijeengeroepen, en welke reeds zulk een belangrijken arbeid heeft volbragt. De noodzakelijkheid dat er door eene wet worde voorzien in de leemte, die er op dit punt bestaat, had een spoorslag te meer kunnen zijn om die wet, welke met zoo veel belangstelling wordt te gemoet gezien, des te spoediger in te dienen.

Nog eene reden waarom ik het verkieslijker had gevonden dat deze aangelegenheid bij politie-wet ware geregeld, is daarin gelegen, dat deze materie alsdan gelijkmatig geregeld zoude zijn, wat thans het geval niet zal wezen; want het zal alsnu afhangen van de verschillende plaatselijke besturen of zij daaromtrent verordeningen zullen maken al dan niet. Ook zou men daardoor vermeden hebben de moeijelijkheden die door dit voorstel van wet kunnen ontstaan daar, waar de bebouwde buurten niet tot eene, maar tot verschillende gemeenten behooren; zoo als bij voorbeeld de bebouwde buurt het Heerenveen behoort aan drie verschillende burgerlijke gemeenten. Nu toch zullen in eene gemeente verordeningen worden vastgesteld terwijl dit in eene andere niet zal geschieden, en ik geloof dat dit aanleiding tot moeijelijkheden zal geven. Maar vooral zou ik deze aangelegenheid bij algemeene wet hebben willen geregeld zien om te voorkomen de mijns inziens zoo gegronde aanmerking dat, wanneer dit ontwerp tot wet wordt verheven, de woningen der ingezetenen, huns ondanks, zullen worden binnengetreden op last eener magt, niet door de wet, maar door eene plaatselijke verordening bevoegd verklaard dien last te geven.

Het zijn deze redenen die mij tot dusver bewegen mijne goedkeurende stem aan deze wetsvoordragt te onthouden.

De heer **Cremers:** Ik ben almede overtuigd dat de Koning eerbiedig behoort verzocht te worden dit voorstel in nadere overweging te nemen. Voor die overtuiging vind ik geen grond juist daarin, dat dit voorstel van wet de letter van de Grondwet zoude schenden; geenszins; ik zie dat het binnen de palen van de woorden der Grondwet blijft, maar ik houd mij overtuigd dat het, ofschoon binnen de palen van de letter blijvende, echter geheel en al treedt op hetgeen mijns inziens niet in den geest der Grondwet ligt. Het laat te veel over aan de willekeur van onderhoorige ambtenaren; het toont te weinig eerbied voor hetgeen mijns inziens een eerste regt is, het regt om vrij in zijn huis te wezen, een regt voor hetwelk ik zelf gaarne eenig politiek regt zou willen opofferen.

Ik weet dat een artikel van de Grondwet toelaat om bij de wet aan te wijzen eene magt, die den last zal kunnen geven om de woningen der ingezetenen, huns ondanks, binnen te treden, en indien deze wet dus die magt geeft aan den raad van elke gemeente, dan is de wet grondwettig. Art. 153 van de Grondwet vordert ook niet, zoo als het opvolgende art. 154, dat de wet bepaaldelijk zal aanduiden de gevallen, waarin zal kunnen gesehieden hetgeen de Grondwet veroorlooft. Indien dus de wet zeide: » Elke raad zal den last kunnen geven om op elk oogenblik en in ieder geval de woningen der ingezetenen binnen te treden", dan zou de wet niet geheel en al grondwettig zijn. Maar ook dit wets-ontwerp zelf wil de gevallen bepaald hebben. Ik houd mij dan ook overtuigd, dat niemand die onbeperkte magt om zulk een last te geven, zou willen. Het komt er dus minder op aan of de wet overeenkomt met de letter der Grondwet, maar integendeel of zij zich op

eene verstandige wijze houdt binnen de grenzen van haren geest ;— of deze wet zooveel eerbied heeft voor het huisselijk leven als men met regt mag vorderen. Ik geloof dat niet: mijns inziens is de wet veel te rekbaar, veel te onbepaald, laat zij veel te veel over aan de ambtenaren.

Ik stuit hier op de aanmerking die men gemaakt heeft: » De gevallen nader te bepalen is onmogelijk ; men loopt gevaar de opgave te verzuimen van omstandigheden die men niet heeft kunnen voorzien." Ik erken dat dit het geval zou kunnen zijn ; maar ik stel daartegenover, dat het huis zulk een heiligdom is, dat ik nog liever eenige misbruiken wilde laten bestaan dan alle ingezetenen blootstellen aan de mogelijkheid van zich in hunne woningen op ieder oogenblik te zien overrompelen. Mijns inziens vordert dit de bedoeling der Grondwet.

Ten volle erken ik de behoefte aan eene zoodanige bepaling als thans is voorgesteld, aan eene regeling van dit onderwerp ; zij is lang gevoeld en daardoor is de wensch naar hare vervulling bij voortduring dringender geworden. Maar ik vermeen, dat men door den grooten drang verder is gegaan dan men moest, en over het hoofd heeft gezien, welke waarborgen men moest stellen tegen het misbruik dat van deze wet kan worden gemaakt.

Ik weet, Mijne Heeren, uit het Verslag dat de meerderheid dezer Kamer zich met het gevoelen, in de Tweede geuit, vereenigt, en dat het dus overbodig zou zijn aan te dringen op eene nadere omschrijving der gevallen waarin het binnentreden van de woningen der ingezetenen geoorloofd zal zijn. Maar evenwel meen ik met het voorafgaande te mogen aantoonen, dat er gevaar is, om daarna te vragen: zijn daartegen alle mogelijke voorzorgen genomen? Mijns inziens is dit niet geschied, en is er niet genoeg gelet op hetgeen aan het slot van art. 153 der Grondwet staat: » en volgens de vormen, in de wet bepaald." Men heeft bij dit ontwerp de vormen niet zoodanig vastgesteld, dat daarin een waarborg zou gelegen zijn.

Even als ten opzigte van de bepaling der *gevallen*, laat de Grondwet de bepaling der *vormen* geheel aan den gewonen wetgever over. Zoo die vormen verkeerdelijk zijn gesteld, zal men te dier zake deze wet nog niet ongrondwettig kunnen noemen. Ik weet ook dat bij de beraadslaging in de andere Kamer, bij art. 3 meen ik, eene bijvoeging is gesehied, houdende dat, nadat de ambtenaren hunnen last zullen hebben verrigt, zij binnen twee maal 24 uren een behoorlijk relaas zullen beteekenen aan den bewoner of eigenaar van het huis waar zij werkzaam zijn geweest. Is daarin eenig nut gelegen? Wordt daardoor eenig bezwaar weggenomen? Zal daardoor ook worden vermeden, dat de ambtenaren, in gevallen waarin dit niet noodig is, de rust in de huisgezinnen zullen storen? Geenszins, Mijne Heeren, want, in welk geval die stoornis ook zal hebben plaats gehad, de ambtenaar zal altijd op zijn eed geloofd worden. Wanneer er geen roet in den schoorsteen aanwezig is, wanneer de eetwaren volkomen gezond zijn, dan zal de ambtenaar evenwel in zijn relaas kunnen vermelden, dat hij vermoedde, dat er roet in den schoorsteen was of dat de eetwaren niet gezond waren. Van waar zal het tegendeel kunnen worden bewezen? Zulk relaas levert dus geen waarborg op tegen verkeerd gebruik. Er zal nimmer eenige straf kunnen volgen, die den ligtvaardige afschrikt. Hoe nuttig dus die bepaling ook schijne, zij zal geen nut opleveren ; om iets te doen zoude ik wenschen, dat, behalve in gevallen van brand en andere, waarin dadelijke hulp noodig is, de ambtenaar verpligt ware om, alvorens binnen te treden, aan de bewoners daarvan kennis te geven. Dit zou in de meeste gevallen voldoende zijn. Daardoor zal aan de eene zijde de huisselijke rust minder gestoord worden en aan de andere zijde worden weggenomen al het kwaad, dat men wil wegruimen. Het komt er niet op aan, te weten, of er roet in de schoorsteenen is en of de spijzen gezond zijn. Het komt er op aan te zorgen, dat het roet worde weggenomen en dat de ongezonde eetwaren niet worden verkocht ; en of dit nu gesehiedt, nadat eene politiestraf zal zijn uitgesproken of na eene verwittiging van den ambtenaar, dit is hetzelfde. Maar wat niet hetzelfde is, de huisgezinnen worden niet binnen hunne muren overrompeld.

Ik weet het, Mijne Heeren, dat eene bepaling omtrent die voorafgaande verwittiging zeer bezwaarlijk bij wijze van amendement in de wet kan worden gebragt. Ik weet het, dat deze Kamer bovendien het regt van amendement niet heeft. Aan mijn denkbeeld kan dus nu niet meer gevolg worden gegeven. Ik stel het slechts tegenover de vormen van het ontwerp. Die vormen zijn niet ongrondwettig, maar zij geven geen den minsten waarborg. Die waarborg moet liggen in art. 3, dat alleen daarvan spreekt, en dus in het aanduiden van de personen, die den ambtenaar moeten vergezellen.

Bij de Memorie van Beantwoording heeft de Regering gezegd: » Ten aanzien der vormen, bij het binnentreden der woningen in » acht te nemen, verkeert de Regering in het onzekere, wat » bovendien zou moeten voorgeschreven worden. De artt. 45 en » 46 van het Wetboek van Strafvordering, onder het gebied van » het nagenoeg gelijkluidend art. 170 der Grondwet van 1815 tot » stand gekomen, en art. 276 der genoemde wet schrijven zelfs » voor het onderzoek van woningen geene andere vormen voor, » dan in dit ontwerp zijn opgenomen." De Regering zegt: » schrijven geene andere vormen voor." De vormen zijn gelegen in de keus der ambtenaren. Zoo ik dus erken, dat die aangehaalde wetten gelijksoortige vormen voorschrijven, dan geloof ik genoeg gezegd te hebben met de waarheid overeenkomstig. Gelijke vormen schrijven zij niet voor, integendeel, geheel andere. Want zij schrijven in de artikelen van het Wetboek van Strafvordering voor, dat de officier van justitie zal zijn vergezeld van den burgemeester of die hem vervangt ; hier, bij deze wet, is de burgemeester, een wethouder, ja ieder lid van den Raad niet alleen daartoe bevoegd, maar ook de commissaris van politie. In die zoo geheel verschillende ambtenaren is de waarborg geheel niet dezelfde.

Ik geloof, dat de aanhaling van art. 276 der gemeentewet hier nog meer ter zake komt, omdat het geheel en al over hetzelfde onderwerp handelt als waarover wij thans beraadslagen ; het regelt toch ook den vorm, onder welken de ambtenaren der plaatselijke belastingen de woningen zullen kunnen binnendringen. En ter zake waarvan ? Ter zake van de uitvoering van plaatselijke belastingen. Het geldt hier dus gelijksoortige bepalingen, omdat het in beide gevallen geldt het binnendringen van de woningen der ingezetenen: in het eene geval ter uitvoering van plaatselijke verordeningen betreffende de belastingen, en in het andere geval ter uitvoering van plaatselijke verordeningen van politie. En wat zegt nu art. 276 van de gemeentewet? » dat de woningen, niet tot gemelde gebouwen behoorende, » niet mogen worden binnengetreden dan tusschen zonsop- en » ondergang, en niet anders dan in bijzijn hetzij van den bur- » gemeester of van een der wethouders, hetzij van een com- » missaris van politie," maar, » *voorzien van een bevel des* » *burgemeesters*, hetwelk de commissaris, des gevorderd, vertoont" (alinea 3). Bij deze wet echter, zal de commissaris geenerlei magtiging noodig hebben, en wanneer ik nu naga, welke de betrekking en in den regel ook de geaardheid is van de commissarissen van politie, dan zal men moeten erkennen, dat zij meestal voortvarend zijn, en moeten zijn; dat het veeleer noodig is, die voortvarendheid nu en dan in te toomen door de bedaardheid en de voorzigtigheid van het hoofd van het plaatselijk bestuur.

Wanneer dit ontwerp wet zal zijn geworden, dan zal het aan iederen wijkmeester en aan iederen commissaris van politie vrijstaan, om op ieder oogenblik, wanneer het hun zal goeddunken, het huis van elk ingezeten binnen te dringen, nu eens ter zake van eenen schoorsteen. dan weder om eene andere reden ; de commissarissen van politie komen met iedereen in aanraking, nu eens in aangename, dan in minaangename betrekking ; zij zijn menschen, en nu moet de gelegenheid niet worden opengesteld tot allerlei plagerijen, waartoe men de deur bij dit ontwerp openstelt. De invoeging van de woorden: » op bevel des burgemeesters" zoude veel van mijn bezwaar wegnemen en ik zou dan welligt in zooverre kunnen instemmen met eene wet, die ik nu geheel en al afkeurenswaardig reken. Ook kan niet ieder ingezeten, benoemd tot lid van den raad, gerekend worden de noodige bezadigdheid voor deze werkzaamheden te bezitten.

Bovendien, Mijne Heeren, heerseht in de bepaling van hetgeen die ambtenaren verrigten mogen, in de bepaling van den aard hunner betrekking, te veel onbestemdheid en onzekerheid. Ik geloof dit te mogen beweren, omdat er nu reeds, vóór dat de wet in werking is getreden, over de uitvoering daarvan tegenspraak bestaat tusschen de Ministers van Justitie en van Binnenlandsche Zaken.

Ik zie dit uit de discussie, die gevoerd is door de Tweede Kamer. Bij de Tweede Kamer is het voorstel gedaan, dat in den regel geene huiszoeking zoude geschieden, dan ten gevolge van een voorafgaand bevel door den burgemeester gegeven. Op dat voorstel heeft de Minister van Justitie geantwoord: » elke » verordening, die door het gemeentebestuur gemaakt is, zal » moeten aanwijzen hem, die haar zal *executeren*." De Minister van Justitie heeft daartoe een voorbeeld gekozen; ik wensch mij ook bij dat voorbeeld te bepalen. Hij gaf als voorbeeld het keuren van de levensmiddelen. In zoodanig geval, zeide hij, zal de keurmeester aangewezen worden om de verordening ten uitvoer te leggen. De keurmeester zal dus zijn de ambtenaar, aan wien door den raad de last wordt gegeven de verordening te handhaven, ook door middel van huiszoeking. Wanneer ik nu verder vergelijk hetgeen door de beide Ministers gezegd is, dan zie ik, dat het voorstel, hetwelk daar gedaan is, door den Minister van Binnenlandsche Zaken is afgekeurd, omdat, volgens zijn gevoelen, wanneer eene plaatselijke verordening de autoriteit aanwijst, die met de ten-uitvoer-legging belast is, de burgemeester niet tusschen beide moet treden om te beoordeelen of de verordening zal worden ten uitvoer gelegd, ja dan neen. Dat is,

zoo ging de Minister voort, de taak van dengene die bij de verordening met de uitvoering wordt belast, of daartoe geroepen is door de bepalingen der wet.

Ik wil hier niet tegenspreken, ook in het minst niet afkeuren hetgeen de Minister van Binnenlandsche Zaken bij deze gelegenheid heeft gezegd. Wanneer die uitlegging waar is, dan wil ik mij er gaarne mede vereenigen. Ik herhaal slechts des Ministers woorden. Wilde ik ze beoordeelen, dan zoude ik liever uitspreken, dat in elk geval een hooger ambtenaar dient te onderzoeken of werkelijk de noodzakelijkheid daar is, om de rust van de huishouding te storen. Dit geloof ik nu te eerder te kunnen verdedigen, dewijl de Minister van Justitie te dien aanzien, in tegenspraak met den Minister van Binnenlandsche Zaken, dit laatste denkbeeld voorstaat.

De Minister van Binnenlandsche Zaken heeft, gelijk u uit het zoo even aangehaalde blijkt, het afgekeurd, dat de uitvoering van de verordeningen afhankelijk worde gesteld van den burgemeester. De Minister van Justitie heeft integendeel gezegd: » Er is in het ontwerp eene voorzorg. Zij is deze, dat die keur- » meester niet zal mogen treden in iemands woning, dan verge- » zeld óf van den kantonregter, óf van den burgemeester, óf van » een lid van den gemeenteraad, óf van den commissaris van politie. » Welnu, die regter, die burgemeester, dat lid van den gemeenteraad, » of die commissaris van politie zijn de verantwoordelijke perso- » nen," enz. De Minister van Justitie zegt dus, dat de burgemeester de verantwoordelijke persoon is, welke behoort te onderzoeken, of het geval bestaat dat er binnentreding moet plaats hebben.

Ik kan daarin niet anders zien dan eene groote tegenstrijdigheid. Er zal eene groote onzekerheid bestaan ten opzigte van het gezag van elken ambtenaar, en ik zou daarom ook van oordeel zijn, buiten alle andere redenen, dat dit ontwerp niet zou behooren te worden aangenomen en dat dit punt beter op wettelijke wijze zou behooren te worden geregeld: de vraag namelijk, wie beslist, de burgemeester of de keurmeester.

Ten slotte geloof ik dat de hoofdzaak altijd deze moet blijven, dat het huisselijk leven, de huisselijke vrijheid niet kunne worden bedreigd en prijs gegeven aan de willekeur van onderhoorige ambtenaren, zoo als keurmeesters van levensmiddelen, wijkmeesters, vergezeld van elken commissaris van politie; dat er meer toe noodig is voor dat het huis van eenen ingezeten daarvoor op ieder oogenblik behoeft bloot te staan, want er is geen huis dat niet zal vallen binnen de termen van te kunnen worden onderzocht ten gevolge van bepalingen die door elken raad noodwendig zullen moeten worden gemaakt. Ik vind de waarborgen in deze voordragt tegen misbruik gegeven, verre van voldoende.

De heer **van Sasse van Ysselt**: Ik heb een zwaarwigtig bezwaar tegen deze voordragt, hoe onschuldig ze ook moge schijnen. Ik deel het gevoelen van eenen spreker in de Tweede Kamer dat veelal, vooral ten platten lande, de gemeentebesturen de geschiktheid zullen missen om goed te kunnen beoordeelen in welke gevallen de woningen der ingezetenen, huns ondanks, zullen moeten worden binnengetreden. In dien stand van zaken zal veelal de invloed van den burgemeester doen opnemen in die verordeningen de gevallen, die hem voor het uitoefenen zijner magt noodzakelijk, welligt gemakkelijk toeschijnen. Maar dewijl steeds elke magt geneigd is tot uitbreiding van gezag, vrees ik dat die burgemeesters ten platten lande er ook niet van zullen verschoond blijven, en dat zoo doende de vrijheid der partieulieren zal verkort worden, niet altijd in overleg met hetgeen het algemeen belang vordert. Dit zijn de redenen die mij nopen om tegen dit wets-voorstel te stemmen.

De heer **van Andringa de Kempenaer:** Ik verschil reeds dadelijk, Mijne Heeren, met den spreker die mij is voorafgegaan. Ik zal gerust mijne stem aan dit wets-ontwerp geven, omdat ik het als noodzakelijk beschouw, indien de belangen der ingezetenen op eene goede wijze zullen beschermd worden. Gelooft echter niet dat ik de voordragt van alle gebreken meen vrij te zijn. Wanneer ik het oog heb op art. 153 der Grondwet, vereenig ik mij geenszins met den eersten spreker (den heer van Swinderen), die meent dat de zaak bij deze voordragt geregeld, had moeten geregeld worden bij eene algemeene politie-wet. Deze voordragt is te gewigtig; zij treedt te veel in de regten van de ingezetenen om niet afzonderlijk daargesteld te worden. Maar bovendien, omstandigheden kunnen te weeg brengen dat deze wet niet dadelijk behoort tot het politiewezen.

De geachte spreker uit Groningen heeft u reeds gewezen op de artikelen die bepalingen inhouden omtrent belastingen; deze kunnen het evenzeer noodzakelijk maken dat een eerlijk burger tegen overtreding van de wet, tegen sluikerij beschermd worde. Maar de bedenking die ik tegen deze voordragt heb, is geput uit de tweede alinea van art. 1. Ik had wel gewenscht dat dit niet ware opgenomen. Die alinea behelst toch eene bevestiging dat de artt. 167 en 168 der gemeentewet op deze verordeningen toepasselijk zijn. De paragraaph herhaalt wat reeds wettelijk *geregeld is;* die herhaling acht ik overbodig; daarom is het doelmatig, dat de laatste paragraaph van dit artikel er bijgevoegd is, waarbij bepaald wordt dat de *onmiddellijke* afkondiging, bij art. 171 vermeld, in geen geval bij zoodanige verordening mag geschieden; ook de laatste verandering, die in het ontwerp is gebragt, en welke ons bij nota is medegedeeld, is, mijns inziens, zeer omslagtig en weinig beveiligend voor de ingezetenen. Die verpligte mededeeling, bij afschrift van het proces-verbaal aan den ingezeten, wiens woning is binnengetreden, zullen vooral zij, die aan het hoofd eener belangrijke gemeente staan, afkeuren. Het zou nuttig zijn, indien hij, wiens woning *ondanks hem zelven* wordt binnengetreden, het regt had afschrift van het proces-verbaal te vragen, ten einde de verrigte daad geconstateerd zij; maar die mededeeling bij afschrift verpligtend en algemeen te maken, en het dus als pligtverzuim te beschouwen wanneer die mededeeling niet geschiedt, dit zal de ondervinding leeren dat nutteloos en omslagtig is. Het zal de taak der plaatselijke besturen slechts vermeerderen, dikwijls tot minder goeden uitslag leiden. Er kunnen omstandigheden voorkomen; het is onnoodig voorbeelden aan te halen, dat een aaneengeschakeld onderzoek moet plaats hebben, en wanneer dan gebiedend gevorderd wordt, dat aan ieder het proces-verbaal bij afschrift wordt medegedeeld, geloof ik dat de zaken meer benadeeld dan bevorderd zullen worden. Ik kan zoodanigen eisch slechts vergelijken met het proces-verbaal dat de bureaux van stemopening moeten opmaken, omdat het even zoo nutteloos omslagtig is.

Ware het ons gegund amendementen op eene wets-voordragt voor te stellen, ik zou van die bevoegdheid gebruik maken en trachten dit ontwerp te vereenvoudigen; thans evenwel zal ik mij dit voorschrift getroosten en de wet aannemen, omdat ik er overigens geen overwegend bezwaar tegen heb.

De heer **Minister van Binnenlandsche Zaken**: Mijnheer de Voorzitter, de wet die thans aan de beraadslaging dezer Vergadering is onderworpen, is, ofschoon van geringen omvang, zeker belangrijk. Zij is belangrijk omdat zij een onderwerp regelt dat inderdaad beschouwd kan worden van groot gewigt te zijn; zij is in de tweede plaats belangrijk omdat door haar zal worden aangevuld eene leemte welke op dit oogenblik in onze wetgeving bestaat, eene leemte, waarvan de nadeelige gevolgen zich reeds meermalen hebben doen ondervinden. Aan de gemeentebesturen is door de wet de verpligting opgelegd om verordeningen te maken in het belang van de gemeente; zonder de wet, bij art. 53 van de Grondwet bedoeld, is de mogelijkheid tot het binnentreden der woningen uitgesloten en het gevolg daarvan is dat voor de handhaving der plaatselijke verordeningen niet behoorlijk kan worden gewaakt. Die toestand is gevaarlijk; hij is nadeelig om twee redenen, èn omdat van de eene zijde de overheid in minachting komt èn omdat zij van de andere zijde werkelijk niet in staat is te voldoen aan de verpligting die op haar rust om te zorgen voor het algemeen welzijn.

De aanmerking is gemaakt dat dit onderwerp beter geregeld zou zijn geworden bij eene algemeene politiewet. Ik wil gaarne toegeven dat door zoodanige wet in de behoefte had kunnen worden voorzien, maar ik geloof dat in dat geval dit onderwerp nog gedurende betrekkelijk geruimen tijd ongeregeld zou zijn gebleven. Omtrent de noodzakelijkheid van de spoedige vaststelling van zoodanige bepalingen als hier worden voorgedragen, kan inderdaad geen twijfel bestaan.

Wat nu de toepassing van deze wet betreft, ben ik zoo vrij eene algemeene aanmerking te maken; zij is deze, dat van de bevoegdheid tot het binnentreden der woningen bij deze wet geregeld eerst dan gebruik zal worden gemaakt, wanneer het intreden *geweigerd* wordt. In de meeste gevallen zal die weigering niet plaats hebben en zullen de ingezetenen toelaten dat zij, die met de uitvoering der verordeningen belast zijn, in hunne woningen komen en hun pligt volbrengen. Door deze aanmerking vervalt, zoo ik mij niet bedrieg, de bedenking door den laatsten spreker (den heer van Andringa de Kempenaer) gemaakt. Ik geloof dat er geen het minste bezwaar bestaat dat in die gevallen, waar eene voorafgaande weigering heeft plaats gehad en wanneer de ambtenaren met de uitvoering der verordening belast, de medewerking van de overheid, in art. 3 bedoeld, zullen hebben ingeroepen, een proces-verbaal tot meerdere zekerheid van de ingezetenen worden opgemaakt.

Doch het is zeker niet genoeg dat eene wet noodzakelijk is, zij moet ook beantwoorden, aan de voorschriften van de Grondwet; en ook omtrent dit punt zijn aanmerkingen gemaakt.

Art. 153 van de Grondwet bepaalt: » Niemand mag de woning » eens ingezeten diens ondanks binnentreden, dan op last eener » magt, door de wet bevoegd verklaard dien last te geven, en » volgens de vormen in de wet bepaald."

De twee vereischten, door de Grondwet gevorderd, zijn der-

halve het aanwijzen van de *magt*, het bepalen van de *vormen*. Onder het woord *magt* kan, naar mijn inzien, hier niet anders worden bedoeld dan òf zoodanige persoon òf zoodanig ligchaam, als binnen den kring, door de wet aangewezen, overeenkomstig met den aard zijner betrekking gezag kan uitoefenen en bevelen geven. Mijns erachtens is een gemeentebestuur zonder eenigen twijfel zoodanige magt. De gemeentebesturen hebben autonomie, zij kunnen bevelen, zij kunnen regelen en de wijze waarop zoodanige bevelen door hen worden gegeven, volgt uit den aard van hun werkkring: het gemeentebestuur, de gemeenteraad geeft last door eene plaatselijke verordening.

Ik geloof derhalve, Mijne Heeren, dat zonder twijfel een gemeentebestuur zoodanige *magt* is als door de Grondwet is aangewezen, en dat de tegenwoordige wetsvoordragt ten dien opzigte aan de vereischten der Grondwet voldoet.

Maar in de derde plaats geloof ik ook, dat de noodige waarborgen gegeven zijn, dat niet willekeurig op der ingezetenen regt van vrijheid van woning inbreuk zal worden gemaakt. De waarborgen door de wet gegeven, zijn deze: zij wil in de eerste plaats dat de last zal worden gegeven bij eene plaatselijke verordening, — eene plaatselijke verordening, die vastgesteld zal worden in eene vergadering van den raad, — een raad, zamengesteld uit medeingezetenen, bij directe verkiezing van de stemhebbenden verkozen; — eene verordening die daarenboven bij meerderheid van stemmen zal worden genomen in eene openbare vergadering, — eene verordening die openlijk zal worden afgekondigd, — eene verordening eindelijk, die zal moeten worden medegedeeld aan Gedeputeerde Staten, welke zullen onderzoeken of zij voldoet aan de vereischten van de wet, — aan de vereischten van het algemeen belang, en die door den Koning, als zij daaraan niet beantwoordt, kan worden geschorst of vernietigd.

Een tweede waarborg is daarin gelegen, dat de wet de onderwerpen bepaalt, waarop de voorschriften van die plaatselijke verordening betrekking moeten hebben. Die onderwerpen moeten zijn de openbare rust of veiligheid, bescherming van de gezondheid of van het leven der personen enz.

In de derde plaats wil de wet, dat het binnentreden van de woning *onmisbaar* zij om de verordening ten uitvoer te leggen; het mag alleen zijn in de uiterste noodzakelijkheid, of als er geene andere wijze mogt bestaan om gevolg te geven aan den last.

Het komt mij voor, dat door die voorschriften alle mogelijke willekeur bij de toepassing is uitgesloten. Maar daarenboven heeft art. 3 bepaald, dat de toepassing dier verordeningen, door degenen die met de uitvoering belast zijn, nimmer zal kunnen plaats hebben dan in tegenwoordigheid van den burgemeester, een van de wethouders, een lid van den gemeenteraad of een commissaris van politie.

Eindelijk heeft de wet bepaald, welke vormen zullen moeten worden in acht genomen. Die vormen zijn deze, dat in den regel het binnentreden der woningen niet zal kunnen plaats hebben tusschen zons-ondergang en opgang, dat het zal moeten geschieden in het bijzijn der overheden, in art. 3 genoemd en eindelijk dat daarvan proces-verbaal zal moeten worden opgemaakt.

De geachte spreker uit Groningen (de heer Cremers) heeft eenige bedenkingen tegen die vormen in het midden gebragt. Hij meende, dat zij niet voldoende waren. Ik beken, dat ik moeijelijk zou kunnen nagaan, welke andere vormen zouden zijn voor te schrijven. Het is, mijns inziens, niet denkbaar, bij de ten-uitvoer-legging eener zoodanige verordening, eene voorafgaande kennisgeving aan de ingezetenen te doen plaats hebben, ten minste zoo men daarmede bedoelt, dat eenige tijd moet verloopen tusschen die kennisgeving en het binnentreden. Het gevolg daarvan zou zijn dat zulk eene verordening in de meeste gevallen hare toepassing zou missen.

De geachte spreker heeft verder gewezen op een verschil van meening, dat bestaan zou hebben tusschen mijn geachten ambtgenoot, belast met de portefeuille van Justitie en mij, bij de behandeling van dit ontwerp in de vergadering van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Ik geloof echter dat dit verschil meer schijnbaar is dan dat het in waarheid bestaat. Zoo ik mij niet bedrieg, heb ik bij die beraadslaging gezegd, dat wanneer in eene verordening een bepaald persoon wordt aangewezen, belast met de ten-uitvoer-legging dier verordening, de burgemeester niet tusschen beide moest komen om tot die uitvoering het bevel te geven of te weigeren. Mijn geachte ambtgenoot, de Minister van Justitie, heeft, zoo ik mij niet bedrieg, toen gezegd, dat voor de ingezetenen in de tegenwoordigheid van een burgemeester een behoorlijke waarborg zou zijn gelegen, niet omdat de burgemeester, tegenwoordig zijnde bij de ten-uitvoer-legging, zou bevelen, dat al dan niet aan de verordening gevolg werd gegeven, maar omdat de burgemeester of de andere overheden, in art. 3 genoemd, indien zij bemerkten, dat de verordening op het gegeven geval niet van toepassing was, hun bijzijn zouden weigeren, waardoor eene willekeurige uitvoering der verordening onmogelijk zou worden.

De geachte spreker uit Friesland (de heer de Kempenaer) heeft nog eene aanmerking gemaakt. Hij meende, dat de 2de alinea van art. 1 onnoodig was en dat het beter ware, bij deze wet niet te herhalen een voorschrift, dat reeds in de gemeentewet is opgenomen. Ik geloof evenwel, dat deze bepaling dringend noodig is, zoo men ten minste bij deze wet de verzekering wil geven, dat de verordening behoorlijk zal worden afgekondigd.

De reden daarvan is, dat de verordeningen bij deze wet bedoeld, niet altijd eene straf op de overtreding zullen bepalen; zij zullen de bevoegdheid geven om de woningen binnen te treden: geene straf behoeft in alle gevallen te worden bedreigd. Let men nu op de bepalingen van de gemeentewet, dan zal men zien dat de artt. 167 en 168 staan onder de 2de paragraaph van hoofdstuk 2, luidende: » *van de plaatselijke verordeningen tegen wier* » *overtreding* STRAF *is bedreigd*" en dat de andere verordeningen niet in die paragraaph vermeld niet behoeven te worden afgekondigd. Ik geloof dus, dat het gegeven voorschrift bij deze wet allezins nuttig en noodig is.

Ik moet eindigen met eene opmerking. Ik acht zooveel als ieder ander het regt van de onschendbaarheid van het domicilie als een heilig regt; ik geloof, dat daar zoo weinig mogelijk inbreuk op moet worden gemaakt, maar men moet evenwel niet uit het oog verliezen, dat niet bij deze wet en niet bij deze gevallen alleen eenige beperking van dat regt wordt daargesteld. Een der geachte sprekers heeft er reeds op gewezen dat die beperking reeds bij belastingwetten is gemaakt; dat art. 276 van de gemeentewet uitdrukkelijk de bevoegdheid tot het binnentreden der woningen aan de ambtenaren der belastingen geeft, wanneer zij meenen, dat er inbreuk op de wetten wordt gemaakt; en nu meen ik dat wanneer die bevoegdheid wordt verleend in het belang van de schatkist, ter voorkoming van ontduiking der belastingwetten, dezelfde bevoegdheid ook kan worden verleend aan gemeentebesturen, daar waar het onderwerpen van even groot gewigt voor ingezetenen, daar waar het de openbare orde, de rust, de veiligheid, de gezondheid, ja het leven der ingezetenen betreft.

De heer **van Andringa de Kempenaer:** Mijnheer de Voorzitter! Ik heb het woord gevraagd omtrent de inlichting, die ik van den heer Minister van Binnenlandsche Zaken verkregen heb, ten opzigte van de door mij gemaakte opmerking, dat ik ongaarne zag, na hetgeen in de artt. 167 en 168 van de gemeentewet bepaald is, dat dezelfde wettelijke bepaling door eene nadere wet wierd bevestigd.

Ik kan mij geenszins vereenigen met het denkbeeld van den Minister, dat die aanhaling noodzakelijk was, *omdat* die artikelen in het IIde hoofdstuk van de gemeentewet staan, bij de plaatselijke verordeningen, tegen wier overtreding straf is bedreigd.

Indien ik toch een goed denkbeeld van deze wet heb opgevat, dan kan ik mij niet voorstellen, dat immer eene plaatselijke verordening op grond van deze wet zal worden tot stand gebragt, waarbij *geene* straf tegen de overtreding is bedreigd, anders zou het verbod maar al te gemakkelijk door de onwilligen worden overtreden, en ik heb dus bij het maken van mijne bedenking voorop gezet, dat indien een raad het noodig oordeelt zekere verordeningen krachtens deze wet vast te stellen, die verordening tevens de meest gestrenge straf zal inhouden, die de gemeentewet toelaat; elke bepaling toch is noodeloos, wanneer men den onwillige niet kan dwingen, en zou bovendien den eerbied, aan de plaatselijke besturen verschuldigd, in de waagschaal stellen.

De heer **Cremers:** Ik zal de vrijheid nemen den Minister van Binnenlandsche Zaken kortelijk te antwoorden. Ik ben er van overtuigd, dat hij evenzeer als ik de onschendbaarheid van de woning voorstaat. Maar ik geloof, dat wij bij deze wet vooral in het oog moeten houden, dat *wij* weinig te lijden zullen hebben van de verordeningen, welke zullen worden vastgesteld; dat *wij*, wanneer de wet ten uitvoer zal worden gelegd, zullen mogen rekenen op eene zeer zachte uitvoering. Vestigen wij echter voortdurend het oog op hen, die — wanneer ik deze uitdrukking eens mag bezigen — onder den commissaris van politie staan. Voor hen, Mijne Heeren, moet evenzeer onschendbaarheid van woning als voor ons bestaan.

De Minister heeft gezegd, dat die wet weinig zal worden toegepast, omdat de behoefte daartoe zich zeldzaam zal voordoen. Ik hoop het, Mijne Heeren. Ik moet u echter wijzen op hetgeen tot nu toe geschied is. Wanneer tot dusverre de ambtenaren zich zeldzaam bij de ingezetenen hebben vervoegd, en zelden geweigerd zijn, waaraan is het toe te schrijven? Aan de alom bekende omstandigheid, dat hun de toegang geweigerd werd dàar, waar zij zich vervoegden en zij geen middel van bedwang bezaten. Maar ik vrees, dat er misbruik zal ontstaan, wanneer hun het regt tot binnentreden gegeven wordt.

Op hetgeen de Minister gezegd heeft ten opzigte van de grondwettigheid van het ontwerp behoef ik niet te antwoorden. Ik geloof ook,

dat de wet grondwettig is; zij had zelfs nog verder kunnen gaan. Dat zij echter blijft binnen den geest der Grondwet — ik zeg dit slechts als eene personele opvatting, — dit kan ik niet toestemmen. Eene voorafgaande waarschuwing heeft de Minister gevaarlijk gerekend. Ik zou ook niet eene waarschuwing in ieder geval verkiezen. In geval van brand, dat ik reeds heb opgenoemd en in andere, zou dit niet behoeven. Het is u bekend, Mijne Heeren, dat, ofschoon er tot nu toe geene huiszoeking kon plaats hebben, ofschoon de onschendbaarheid der woning door geene wet beperkt werd, echter dáár, waar dit dringend noodig was, het openbaar gezag zijn gang ging en de woning is binnengetreden. Dit kan gewettigd worden. Overigens komt het er meestal op aan, weg te ruimen hetgeen gevaarlijk is. En dit wegruimen kan zoowel geschieden ten gevolge van eene waarschuwing, als ten gevolge van het plotselijk binnentreden van de ambtenaren van politie.

Op één punt meen ik den Minister nog te moeten antwoorden. Hij heeft gezegd, dat deze wet alleen zal worden toegepast, wanneer de eigenaren van de woningen het binnentreden weigeren. De ambtenaren, zeide hij, zullen zich dan voegen bij de hoogere ambtenaren, bij den burgemeester, bij de leden van den raad, bij den commissaris van politie; vergezeld van een hunner keeren zij terug en treden zij binnen. Er zal dus eene korte tusschenpoozing zijn in welke de eigenaar van het huis vrij zal wezen. Indien dat in het ontwerp stond, zou ik het aannemen, maar het staat er niet in. Men zal het misschien later in de verordeningen kunnen stellen, maar wij mogen daarop niet rekenen; wij hebben daarop geen invloed, en die bepaling zou dus in het ontwerp moeten voorkomen.

Nu heb ik nog een bezwaar dat de Minister niet heeft opgeruimd: het onderscheid tusschen de bepaling in de gemeentewet omtrent de belastingen voorkomende en die welke in deze voordragt opgenomen is, dat dáár de commissaris niet eigenmagtig, maar alleen op bevel des burgemeesters mag binnentreden. Welke de onderwerpen nu mogen zijn, het innen van belastingen of het bewaren van rust, het beschermen van de veiligheid, het leven of de gezondheid der ingezetenen, ik geloof, dat wanneer het er op aankomt om de magt te geven tot het binnentreden van de woningen der ingezetenen, de waarborgen dezelfde moeten wezen; dat ze integendeel sterker moeten zijn bij deze verordeningen, die alle ingezetenen treffen, dan bij belasting-verordeningen, die slechts enkelen aangaan. Ik geloof, dat het in geen geval aan een commissaris van politie, aan een wijkmeester, veemeester of schatter, of aan welken ondergeschikten ambtenaar ook, moge worden overgelaten om binnen te treden in het huis van elken ingezeten. Ik geloof, dat zoo iets geheel onbestaanbaar is met voldoende onschendbaarheid van het huis.

De heer **van Eijsinga**: Ik heb de voordragt, thans aan onze beraadslaging onderworpen, hooren verdedigen; ik heb ze hooren bestrijden. Ik heb leden in deze Vergadering de verklaring hooren afleggen, dat ze hunne stem tegen dit ontwerp zouden uitbrengen; ik heb van een mijner geachte mede-afgevaardigden de verklaring gehoord, dat hij het zou aannemen, en ik geloof dat het Verslag der Kamer het bewijs in zich bevat, dat meer leden in dien geest zullen stemmen. Ik verklaar op dit oogenblik dat ik nog onzeker ben, of ik mijne stem voor dan wel tegen zal uitbrengen; het zal afhangen van eene verklaring die ik van den Minister zal ontvangen. Ik heb de bewering in het midden hooren brengen en ik geloof dat daarvoor zeer veel pleit, dat, om aan de wet een regelmatigen loop te verschaffen, het wenschelijk zou zijn dat deze maatregelen wierden daargesteld bij eene algemeene politiewet, en dat men niet aan iederen raad van iedere gemeente de vrijheid liet om deze zaak hier zoo, dáár anders te bepalen. Ik heb van een ander lid de bewering gehoord dat deze voordragt niet in strijd zou zijn met de Grondwet. De Minister van Binnenlandsche Zaken heeft later dit ook betoogd. Ik kan mij met die uitlegging geheel vereenigen. Ik geloof dat tegen deze voordragt geen grondwettig bezwaar bestaat. Maar nu is mijne vraag deze: wil het Gouvernement thans de verklaring afleggen dat het bij de behandeling van eene politiewet — eene wet die verklaard is noodig te zijn; eene wet waarvoor reeds vele bouwstoffen verzameld zijn; eene wet die de Minister verklaard heeft dat met der tijd zou, maar nog niet kon worden aangeboden, en terwijl dit ontwerp niet tot die aanbieding zou hebben kunnen wachten — dat het eventueel bij het aanbieden van eene politiewet op dit onderwerp zal terugkomen, dan, Mijne Heeren, verklaar ik mijne stem te zullen uitbrengen vóór dit wets-ontwerp; in het tegenovergestelde geval zou ik tegen moeten stemmen.

De heer **Minister van Justitie**: Het geachte lid, dat het laatst het woord heeft gevoerd, moet mij niet ten kwade duiden, dat ik in het beantwoorden van vragen, eigenlijk vreemd aan het ontwerp dat in beraadslaging is, *ter gelegenheid* van eene wet geuit, en waaromtrent geene uitdrukkelijke interpellatie plaats heeft, eene interpellatie, waartoe vooraf is verlof gevraagd, en waarop men is voorbereid, hoogst voorzigtig moet zijn. Ik zal dat nu en in het vervolg wezen. De reden zal dat geachte lid zelf bevroeden, wanneer ik wijs op de wet, waarin hij verlangt dat het tegenwoordig onderwerp opgenomen worde.

Er is veel aangedrongen op eene algemeene politie-wet. Ik geloof dat het mogelijk is, eenige algemeene trekken in eene wet op dat onderwerp te stellen, maar ik acht het hoogst moeijelijk. Ik moet er bijvoegen, dat er wel vele bouwstoffen zijn geleverd omtrent de politie in het algemeen, maar dat ik niet gevonden heb een ontwerp van wet; dat er wel vele memorien zijn geschreven, maar dat de conclusie daaraan ontbreekt. Daarin nu ligt de moeijelijkheid. Om thans mij te verbinden wat al, en bepaaldelijk dat de zaak hier behandeld een onderdeel der politiewet zal uitmaken, is onmogelijk. Wanneer men tot het maken van die wet zal overgaan, dan zal men moeten bepalen wat eigenlijk tot de algemeene politie, wat tot de plaatselijke politie — indien ik het aldus mag uitdrukken — behoort. En nu is er in de gemeentewet, die goedgekeurd is in de beide Kamers der Staten-Generaal, zoodanige greep gedaan in de politie, dat de zaak waarlijk zeer uit haar verband is gerukt. En toch zal niemand willen, dat wij met onvoorzigtige hand de gemeentewet zullen aantasten. Het is mogelijk — en zoo ver kan ik gaan en durf ik gaan, — dat die algemeene politiewet regelen bevat, waarvan de plaatselijke politie gebonden wordt ook ten opzigte der verordeningen die bij de thans voorgedragene wet bedoeld zijn; maar dat algemeene bepalingen geheel zullen kunnen ondervangen de tegenwoordige wetsvoordragt, acht ik onmogelijk.

En nu moet ik hier den eersten spreker beantwoorden. Hij meent, dat eene algemeene wet wenschelijk is omdat dat alles alom op gelijken voet zou geregeld zijn. Mijne Heeren, ik geloof niet, dat omtrent zaken van zoo verschillenden aard, als hier bedoeld zijn, waaromtrent de behoefte der eene gemeente zoo zeer verschilt met die der andere, eene algemeene wet eene *vrijgevige* wet zou kunnen zijn; eene wet, die waarlijk de vrijheid der ingezetenen zooveel mogelijk zoude ontzien. Algemeenheid en centralisatie op dit punt leiden tot eene andere uitkomst; zij werken ook daar waar geene behoefte is. Eene algemeene wet kan algemeene regelen stellen; die regelen kunnen een band zijn voor de plaatselijke besturen en die band zal welligt ook dit onderwerp bevatten, maar het grootste gedeelte zal ook in het belang der vrijheid ten allen tijde aan de plaatselijke overheden moeten worden overgelaten.

De heer **Minister van Binnenlandsche Zaken**: Ik moet de vrijheid nemen, nog eenige aanmerkingen te beantwoorden die door sommige sprekers zijn aangevoerd.

In de eerste plaats is door den spreker uit Friesland, den heer de Kempenaer, teruggekomen op de bedenking, door hem gemaakt omtrent de noodzakelijkheid van de 2de alinea van art. 1. Ik geloof dat die bepaling noodig is, omdat het volstrekt niet noodzakelijk is, dat de last tot het binnentreden in de woningen worde opgenomen in eene verordening, houdende bepalingen, op wier overtreding straf is bedreigd; verordeningen zullen door de gemeenteraden kunnen worden vastgesteld alleen ter regeling van het binnentreden in de woningen, die ter aanvulling zullen strekken van reglementen, reeds vroeger gemaakt, doch, omdat zij alleen betrekking hebben tot dit onderwerp, het binnentreden in de woningen, zullen, zoo als ik reeds gezegd heb, geene strafbepalingen daarin behoeven te worden opgenomen.

De geachte spreker uit Groningen, de heer Cremers, heeft de vrees uitgedrukt, dat, wanneer deze wet eenmaal in werking zal komen, het binnentreden in de woningen alsdan veel meer zal geschieden dan thans, en hij grondt dat beweren daarop, dat thans aan de verordeningen de hand niet wordt gehouden, dat zij niet ten uitvoer zijn gelegd omdat de overheden de bewustheid hadden, dat zij niet in de mogelijkheid waren om binnen te treden. Daarvoor vrees ik niet, Mijne Heeren; ik geloof, dat wanneer deze wet in werking zal komen, het weigeren van de ingezetenen om de woningen te laten binnentreden zal ophouden. Daarin is juist het voordeel gelegen van een goed en krachtig bestuur, dat de ingezetenen weten dat het eene magt uitoefent, overeenkomstig met de wet, waardoor van zelf het denkbeeld van willekeur wordt uitgesloten.

Ik heb van dienzelfden spreker een argument tegen de wet hooren aanvoeren, dat ik niet van een bestrijder zou verwacht hebben. Hij heeft gezegd, dat ook zonder deze wet, in geval van nood, de woningen zijn binnengetreden en dat in het vervolg ook zou kunnen geschieden. Mijne Heeren, deze wet moet waken zoowel tegen willekeur van de overheid als tegen willekeurige weigering der ingezetenen, en het is juist om voor te komen dat niet buiten de wet zoodanig binnentreden geschiede, dat zij wordt voorgedragen; is dit dus in het vervolg noodig, het zal op een wettige wijze plaats hebben.

ZITTING VAN DEN 29STEN AUGUSTUS.

De heer **van Swinderen**: Tot adstructie van de wenschelijkheid bij mijne eerste redevoering te kennen gegeven om deze aangelegenheid bij algemeene wet en niet bij plaatselijke verordening te regelen, was in de laatste plaats mijne reden, dat men alsdan zou hebben ontgaan de mijns inziens zoo gegronde aanmerking, dat, wanneer dit ontwerp tot wet wordt verheven, de woningen der ingezetenen huns ondanks zullen worden binnengetreden op last eener magt niet door de wet, maar door eene plaatselijke verordening bevoegd verklaard dien last te geven.

Ik heb van geen der heeren Ministers dit argument hooren wederleggen en blijf dus persisteren bij mijn besluit om mijne stem aan deze wets-voordragt te onthouden.

De heer **van Eijsinga**: Mij dunkt, Mijne Heeren, dat in de beschouwingen welke ik straks de eer had in het midden te brengen, niet alles opgesloten lag wat daaraan door den Minister van Justitie is toegekend. Ik geloof, dat de beteekenis van mijne woorden inderdaad in een ruimer zin is opgevat dan zij werkelijk hadden. Ik wil dit evenwel gaarne toeschrijven aan de welligt minder juiste uitdrukkingen, welke ik daarbij gebezigd heb. Het was niet mijn wensch de bepaalde verzekering van het Gouvernement te ontvangen, dat dit ontwerp in zijn geheelen omvang zou worden geregeld bij eene politiewet. Ik wenschte blootelijk van Zijne Excellentie den Minister van Justitie te vernemen, of hij de bedoeling had, bij het voorstellen van zoodanige wet, op dit onderwerp terug te komen en daaraan zoo mogelijk die vormen te verbinden, die den burger zullen vrijwaren dat zijne woning zijns ondanks niet buiten dadelijke noodzakelijkheid zal worden binnengetreden, en niet zonder al die waarborgen, die de wet kan daarstellen.

De heer **Minister van Binnenlandsche Zaken**: Ik vraag nog een oogenblik het woord, Mijnheer de Voorzitter, omdat ik niet gaarne zou zien dat wij van de beraadslaging afstapten terwijl de beschuldiging van ongrondwettigheid bleef bestaan. Ik meende den spreker uit Friesland in den loop mijner rede te hebben geantwoord, maar ik zal zoo vrij zijn, hetgeen ik aanvoerde in een paar woorden te herhalen. Ik heb gemeend te betoogen, dat de Grondwet alleen vorderde, dat bij de wet zou worden aangewezen de magt, die den last zal geven, — dat de gemeentebesturen als zoodanige magt in den Staat moeten worden beschouwd, — en dat zij bij vervolg den last zullen kunnen verstrekken op de wijze als voor hen is bepaald en volgt uit hun werkkring, dat is bij plaatselijke verordening.

Ik meen hiermede te kunnen volstaan ter beantwoording van den geachten spreker.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wets-ontwerp met 23 tegen 5 stemmen *aangenomen*. *Tegen*, de heeren: Cremers, van Eijsinga, van Swinderen, de Sitter en van Sasse van Ysselt.

Verslagen ter tafel gebragt omtrent de navolgende wets-ontwerpen, als:

1°. tot aanvulling der wet van 1852 (pensioenen der zee- en landmagt);

2°. tot wijziging der wetten van 28 Augustus 1851 (pensioenen en bevordering der officieren van de geneeskundige dienst en van de administratie bij de zeemagt);

3°. tot goedkeuring eener dading tusschen het bestuur der domeinen en de gemeente Genemuiden;

4°. tot regeling van het fonds van koopprijzen van domeinen dienst 1852;

5°. tot goedkeuring van een traetaat van vriendschap, handel en scheepvaart met de republiek van Costa Rica;

6°. tot wijziging der hoofdstukken II, III en VI der Staatsbegroting voor 1852;

7°. tot tijdelijke instandhouding van eenige Belgische wetten en besluiten in het Hertogdom Limburg; en

8°. tot afstand van domeinen ten behoeve van een ziekenhuis te Leyden.

Drukken, ronddeelen en de beraadslaging te houden over die sub 1 — 4 *vermeld op aanstaanden Donderdag; en over die sub* 5 — 8 *op aanstaanden Vrijdag, beide dagen aan te vangen des namiddags ten* 2 *ure.*

De vergadering wordt gesloten.

VERSLAGEN UITGEBRAGT IN DE ZITTING VAN DEN 29STEN AUGUSTUS.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

nopens het Wets-ontwerp tot aanvulling der wet van den 18*den December* 1852 (Staatsblad n°. 212), *betreffende de pensioenen der Zee- en Landmagt.*

In ééne Afdeeling is de aanmerking gemaakt, dat het pensioen van f 1800 ten laste van de koloniale fondsen, hetwelk in de opgave van militaire pensioenen op de bijlage B, n°. 7, voorkomt, in verhouding tot den rang van sergeant bijzonder hoog schijnt. Eenige leden zouden gaarne vernemen, hoe gemeld pensioen tot zoodanig hoog bedrag opgevoerd heeft kunnen worden.

Aldus vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs, den 27sten Augustus 1853.

DE SITTER.
LOTSIJ.
VAN WESSEM.
VAN RIJCKEVORSEL.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

nopens het Wets-ontwerp tot wijziging der wet van den 28*sten Augustus* 1851 (Staatsblad n°. 126), *in zoover betreft de bevordering der Officieren van de Geneeskundige Dienst en van die der Administratie bij de Zeemagt.*

In ééne Afdeeling der Kamer heeft men zijne tevredenheid uitgedrukt over de invoering eener nieuwe organisatie van de administratieve dienst bij de zeemagt. Doch men had met leedwezen gezien, dat er voor de geneeskundige dienst bij de land- en zeemagt twee afzonderlijke inspecteurs zijn aangesteld. Men zou het wenschelijk geacht hebben, dat die functien aan één en denzelfden persoon waren opgedragen gebleven.

Aldus vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs, den 27sten Augustus 1853.

DE SITTER.
LOTSIJ.
VAN WESSEM.
VAN RIJCKEVORSEL.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

voor het Wets-ontwerp tot wijziging van den staat A, *behoorende bij de wet van den* 28*sten Augustus* 1851 (Staatsblad n°. 127), *betreffende de pensioenen der Officieren van de Geneeskundige Dienst en van die der Administratie bij de Zeemagt.*

Geene bedenkingen tegen deze voordragt zijn bij het onderzoek daarvan in de Afdeelingen voorgekomen.

Aldus vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs den 27sten Augustus 1853.

DE SITTER.
LOTSIJ.
VAN WESSEM.
VAN RIJCKEVORSEL.

ZITTING VAN DEN 29STEN AUGUSTUS.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS *voor het Wets-ontwerp tot goedkeuring van een op den 12den Julij* 1852 *gesloten tractaat van vriendschap, handel en scheepvaart tusschen* Nederland *en de Republiek van* Costa Rica.

Dit wets-ontwerp is over het algemeen met genoegen ontvangen. Men verheugde zich dat een tractaat van vriendschap tot stand is gekomen met eene Republiek, die, hoezeer klein van omvang, nogtans uit hoofde van hare geographische ligging bij de landengte van Panama, ook voor Nederland niet onbelangrijk is. De eenvoudige vorm van het tractaat, waarbij de gelijkstelling met de meest begunstigde natien wordt verzekerd, vond algemeene goedkeuring. Men hoopte dat de Regering in het sluiten van vriendschapstractaten ook met andere Amerikaansche Staten, op dat voetspoor zal voortgaan. Sommige leden gaven daarbij te kennen, dat zij gaarne nog zouden vernemen, of de Regering van Costa Rica aan het verlangde uitstel van den termijn der bekrachtiging reeds hare toestemming heeft gegeven. Zij hadden met genoegen de toezegging der Regering vernomen, van de in min algemeen bekende talen geschreven stukken, die aan de Kamers worden medegedeeld, zooveel mogelijk van eene Nederduitsche vertaling vergezeld te doen gaan. Men stelde daarop inzonderheid prijs, omdat de mededeeling van die stukken dan eerst voor den handel van algemeen nut kan zijn.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 27sten Augustus 1853.

'T HOOFT.
INSINGER.
VAN WESSEM.
VAN RIJCKEVORSEL.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS *voor het Wets-ontwerp tot wijziging van Hoofdstuk II der Staatsbegrooting over* 1852.

In eene Afdeeling is de wensch geuit, dat voortaan de Memorien van Toelichting bij de wets-ontwerpen behoorende, van eene dagteekening mogten zijn voorzien. Daardoor zou te beter blijken op welk juist oogenblik de onderwerpen daarbij behandeld zich in dien toestand bevonden, welke de Regering als *de tegenwoordige* staat van zaken aanmerkt.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 27sten Augustus 1853.

VAN DER LEK DE CLERCQ.
BEERENBROEK.
CREMERS.
VAN SWINDEREN.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS *voor het Wets-ontwerp tot wijziging van Hoofdstuk III der Staatsbegrooting van* 1852.

Op dit wets-ontwerp zijn geene aanmerkingen in eene der Afdeelingen gemaakt.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 27sten Augustus 1853.

VAN DER LEK DE CLERCQ.
VERHEIJ VAN DEN BOGAARD.
CREMERS.
VAN SWINDEREN.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS *voor het Wets-ontwerp tot wijziging van Hoofdstuk VI der Staatsbegrooting voor* 1852 (*Kindergelden, enz.*).

Bij de behandeling van dit wets-ontwerp zijne geene aanmerkingen in de Afdeelingen gerezen.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 27sten Augustus 1853.

VAN DER LEK DE CLERCQ.
VERHEIJ VAN DEN BOGAARD.
CREMERS.
VAN SWINDEREN.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS *voor het Wets-ontwerp tot goedkeuring eener dading tusschen het Bestuur der Domeinen en de gemeente Genemuiden.*

Dit wets-ontwerp heeft bij het onderzoek tot geene aanmerkingen aanleiding gegeven.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 27sten Augustus 1853.

TONCKENS.
VERHEIJ VAN DEN BOGAARD.
VAN HEECKEREN VAN WASSENAAR.
VAN DER OUDERMEULEN.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS *voor het Wets-ontwerp tot regeling van het Fonds van koopprijzen van Domeinen, dienst* 1852.

Het onderzoek van dit wets-ontwerp heeft tot geene aanmerkingen aanleiding gegeven.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 27sten Augustus 1853.

'T HOOFT.
BEERENBROEK.
CREMERS.
VAN DER OUDERMEULEN.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS *voor het Wets-ontwerp tot tijdelijke instandhouding van eenige Belgische wetten en besluiten in het Hertogdom Limburg.*

Men betreurde dat nog steeds de noodzakelijkheid bestaat om deze vreemde wetten in stand te houden; met genoegen had men daarom uit de gewisselde stukken gezien dat de Regering bedoelt tot eene herziening der wet op de schutterijen over te gaan. Vele leden meenden dan ook verpligt te zijn ten sterkste aan te dringen op eene spoedige regeling van dit hoogst belangrijk onderwerp.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 27sten Augustus 1853.

VAN SASSE VAN YSSELT.
BEERENBROEK.
CREMERS.
VAN DER OUDERMEULEN.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

voor het Wets-ontwerp tot een afstand van domeinen ten behoeve van een ziekenhuis te Leyden.

Eenige leden hebben verklaard met genoegen dit wets-ontwerp te hebben ontvangen, waardoor de regeling van eene zeer nuttige zaak kan worden bevestigd.

Door enkele leden is echter de opmerking gemaakt, dat art. 10 der overeenkomst hun voorkomt te ruim te zijn gesteld. Wordt dit ontwerp tot wet verheven en de overeenkomst uitgevoerd, dan zal de Staat steeds in de verpligting blijven jaarlijks een subsidie van f 7000 aan de stad Leyden uit te keeren, zonder dat bij die overeenkomst eenige bepaling is gemaakt tot vermindering of geheele terughouding dier som voor het geval dat de Staat verlangt niet langer het bedongen gebruik van het ziekenhuis te maken.

Ofschoon men gereedelijk erkent, dat welligt in dit geval geen overwegend bezwaar tegen dergelijk eenzijdig contract bestaat, meenden die leden toch den wensch te moeten uitdrukken, dat in het vervolg, bij het aangaan van soortgelijke overeenkomsten, de finantien van den Staat niet voor een onbepaald tijdperk zonder opzeggens mogten worden verbonden.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 29sten Augustus 1853.

VAN DAM VAN ISSELT.
INSINGER.
VAN HEECKEREN VAN WASSENAAR.
VAN DER OUDERMEULEN.

VERBETERING.

Aan het hoofd der zitting van den 26sten Augustus (blz. 25) staat: » 9*de* zitting", lees: » 7*de* zitting".

ZITTING VAN DEN 1STEN SEPTEMBER.

9DE ZITTING.

ZITTING VAN DONDERDAG 1 SEPTEMBER.

(TEN 2 URE.)

Benoeming van rapporteurs voor het wets-ontwerp tot regeling van het toezigt op de onderscheidene kerkgenootschappen. — Verzoekschriften ingekomen. — Zonder beraadslaging aangenomen het wets-ontwerp tot aanvulling der wet van 1852 betreffende de pensioenen der zee- en landmagt. — Beraadslaging over en aanneming van het wets-ontwerp tot wijziging der wet van 28 Augustus 1851 (bevordering der officieren van de geneeskundige dienst en van de administratie bij de zeemagt). — Zonder beraadslaging aangenomen de wets-ontwerpen: 1°. tot wijziging der wet van 28 Augustus 1851 (pensioenen van de geneeskundige dienst en van de administratie bij de zeemagt); 2°. tot goedkeuring eener dading tusschen het bestuur der domeinen en de gemeente Genemuiden; 3°. tot regeling van het fonds van koopprijzen van domeinen, dienst 1851. — Verslagen uitgebragt omtrent de wets-ontwerpen: 1°. tot regeling van het fonds van consignatien en 2°. tot opheffing der beperkende bepalingen in de Molukken; bepaling van den dag der beraadslaging.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig met den Voorzitter, 36 leden, de heeren:

Van Lidth de Jeude, Insinger, van der Oudermeulen, Borski, van Nispen van Pannerden, van Wessem, Regout, Verheij van den Bogaard, de Vos van Steenwijk, van der Beken Pasteel, de Bruijn, de Villers de Pité, d'Ablaing van Giessenburg, van Sasse van Ysselt, Blankenheijm, Paspoort van Grijpskerke, van den Dries, van Rhemen van Rhemenshuizen, 't Hooft, Boxman, Tonckens, Martens van Sevenhoven, van Rijckevorsel, van Weel, de Sitter, van der Lek de Clercq, van Beeck Vollenhoven, Cost Jordens, van Andringa de Kempenaer, Lotsij, van Dam van Isselt, van Heeckeren van Wassenaer, Cremers, Becrenbroek en van Eijsinga;

en de Ministers van Finantien, van Buitenlandsche Zaken, van Marine en van Oorlog.

De notulen worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter:** Ik heb de eer aan de Vergadering mede te deelen dat door de afdeelingen tot hare rapporteurs benoemd zijn voor het wets-ontwerp tot regeling van het toezigt op de onderscheidene kerkgenootschappen, de heeren: van Eijsinga, Lotsij, Martens van Sevenhoven en van Rijckevorsel.

Zijn ingekomen:

drie en vijftig adressen houdende bezwaren tegen het wets-ontwerp tot regeling van het toezigt op de onderscheidene kerkgenootschappen, als:

uit *Noordbrabant*, van ingezetenen te Boxmeer, Horssen, Geertruidenberg, Erp, 's Hertogenbosch, Elshout, Veghel, Drunen, Gemert, Schijndel, Beugen, Kortenhoef, Rietmolen, Helmond, te . . . . . en Geesteren;

uit *Noordholland:* van ingezetenen te Naarden, Leijmuiden, Alkmaar, Nibbixwoud c. a., Medemblik, Monnikkendam, Hoorn, den Helder en Enkhuizen;

uit *Zuidholland:* van ingezetenen te Veur en Leydschendam, Maassluis, Kethel, Alphen, Helvoetsluis, Kockengen, Schalkwijk, Delft en Vlaardingen;

uit *Utrecht:* van ingezetenen te Montfoort, Harmelen, Eemnes, Soest, Benschop, Abcoude Baambrugge, Hilversum, Blaricum, en van R. K. geestelijken te Eemnes;

uit *Gelderland:* van ingezetenen te Borculo, Zutphen, Druten en Dreumel;

uit *Overijssel:* van ingezetenen te Kuinre, Goor, Aalten, Borne en Steenwijk; en

een adres ten voordeele van genoemd wets-ontwerp van den algemeenen kerkeraad der Nederduitsch Hervormde gemeente te Zwolle.

Verzending naar de Commissie voor de Verzoekschriften.

Het wets-ontwerp tot aanvulling der wet van 1852 betreffende de pensioenen der zee- en landmagt,

zonder beraadslaging met algemeene (36) stemmen *aangenomen.*

Beraadslaging over het wets-ontwerp tot wijziging der wet van 28 Augustus 1851 (*Bevordering der officieren van de geneeskundige dienst en van de administratie bij de zeemagt*).

De heer **van Beeck Vollenhoven:** Bij de behandeling van de begrooting voor het loopende jaar is met een woord sprake geweest over een maatregel, die toen kort te voren was genomen en waarvan de wet, die wij nu behandelen, het gevolg is. Ik bedoel namelijk de wijziging in de organisatie der geneeskundige dienst bij de zeemagt. Ik heb toen, bij het verschil van gevoelen dat bestond tusschen de Ministers van Marine en van Oorlog, omtrent de opportuniteit van dien maatregel, eene vraag gedaan, in hoeverre, bij eene wijziging van de administratie der geneeskundige dienst, de officieren van de geneeskundige dienst bij de zeemagt nog hunne opleiding zouden genieten aan 's Rijks hospitaal te Utrecht. Ik meende toch, dat die inrigting zóó uitmuntend was, dat het zeer te betreuren zoude zijn, indien in het onderrigt van aanstaande officieren van gezondheid, zoowel voor de land- als de zeemagt, op eene andere wijze moest worden voorzien. Ik ontving daarop een eenigzins ontwijkend antwoord, te weten, dat voor het oogenblik daarin nog geene wijziging zou plaats hebben. Thans zie ik dat die organisatie, of liever het gevolg daarvan, meer bepaald aan ons oordeel wordt onderworpen. Het is de wijziging der wet van 28 Augustus 1851, voor zooverre betreft de bevordering der officieren van de geneeskundige dienst en van de administratie bij de zeemagt. Ik zie daarbij onder anderen uitgetrokken een tractement voor een inspecteur bij die dienst. In het verslag van deze Kamer vind ik vermeld, dat in eene afdeeling het leedwezen van sommige leden werd betuigd, dat bij de geneeskundige dienst der land- en zeemagt twee afzonderlijke inspecteurs waren benoemd. Ik behoorde tot die afdeeling en heb mij met die opmerking vereenigd. Op die aanmerking konden wij geen antwoord van de Regering ontvangen, doordien ons verslag aan haar niet is medegedeeld. Het schijnt intusschen dat men ook in de Tweede Kamer omtrent het min of meer nuttige van die inrigting twijfel heeft geopperd. Althans in het voorloopig verslag zijn te dien opzigte vragen aan de Regering gedaan. Het antwoord daarop was, blijkens de Memorie van Beantwoording, als volgt: » Ten aanzien van het bij deze paragraaph gevraagde, geeft de » Regering ter inlichting aan de Kamer te kennen: 1°. dat de » bestemming en werkzaamheden van den inspecteur van de geneeskundige dienst bij de organieke bepaling genoegzaam aangegeven » zijn." Meer staat er niet. Dat organiek besluit is mij, welligt ook der Kamer, ten eenen male onbekend. Zoo ik mij niet vergis, dan was de werkkring van den inspecteur der geneeskundige dienst niet alleen het toezigt over het geheele corps officieren van gezondheid, maar ook tevens na te gaan de geheele inwendige dienst, voor zoo verre betreft 's Rijks hospitalen, het onderwijs, het magazijn voor de geneesmiddelen en wat dies meer zij; dit zal, naar ik vertrouw, volgens hetgeen door den Minister van Oorlog ten verleden jaar is gezegd, bij den inspecteur voor de geneeskundige dienst bij de landmagt blijven. Is dit zoo dan neem ik de vrijheid, naar aanleiding van hetgeen in de Memorie van Beantwoording aan de Tweede Kamer is gezegd, eenige inlichtingen aan den heer Minister van Marine te vragen, namelijk, welke dan de werkzaamheden zullen zijn van den inspecteur van de geneeskundige dienst bij zijn departement.

Ik kan zeer goed begrijpen dat hij, als hoofd van zijn departement, wenscht, dat de officieren, die meer speciaal dienst bij zijn departement doen, ook meer onmiddellijk onder zijne leiding staan. Ik laat mij daarover ook niet uit; ik heb het besluit van wege Zijne Majesteit genomen niet te beoordeelen; maar daar wij later geroepen zullen worden om onze goed- of afkeuring uit te spreken over de begrooting voor het volgende jaar, waarop noodwendig een post zal moeten voorkomen wegens deze nieuwe betrekking, neem ik de vrijheid eenige inlichting aan den Minister van Marine te vragen nopens de werkzaamheden van dien inspecteur bij zijn departement.

De heer **Minister van Marine:** Mijn voornemen was reeds, Mijne Heeren, het woord te vragen ten gevolge van de aanmerking van de Commissie van Rapporteurs in het verslag der Kamer gemaakt, ten einde de zaak van de benoeming van een tweeden inspecteur eenigzins toe te lichten.

Sedert jaren is de geneeskundige dienst van beide wapens onder één inspecteur vereenigd geweest en voortdurend vernam ik van botsingen in de dienst, en voornemens om dezelve te schei-

den; gedurende den tijd dat ik de eer heb aan het hoofd van mijn departement te staan, heb ik mij van de noodzakelijkheid van dien maatregel kunnen overtuigen, en op mijne voordragt heeft de Koning daartoe besloten. — De geachte spreker uit Amsterdam (de heer van Beeck Vollenhoven) heeft gevraagd welke diensten aan den inspecteur voor de marine zullen worden opgelegd; ik antwoord: dezelfde diensten als bij het leger, het beheer en de contrôle, de geneeskundige dienst in het algemeen, en de opleiding der officieren. Dit kan men bij de marine alleen verwachten van een officier die aan boord heeft gediend en de eischen van die dienst kent. — Ik stel mij van dezen maatregel de beste gevolgen voor, daar men vroeger, misschien met de beste bedoelingen, dikwijls verkeerd handelde. Het gevolg daarvan is geweest demoralisatie en achteruitgang van het corps hetwelk met moeite met in-dienst-neming van Duitschers kon worden voltallig gehouden; dit is nu alreeds het geval niet meer, daar sedert de reorganisatie eene menigte Nederlandsche jongelingen, welke voor de burgerpraktijk hadden gestudeerd, zich voor de dienst hebben aangeboden; dit is dunkt mij het beste bewijs van het nut van den genomen maatregel.

De heer **van Beeck Vollenhoven**: Ik vrees, dat ik mij verkeerd heb uitgedrukt, althans ik heb niet bestreden, dat de heer Minister te regt de scheiding van het corps officieren bij de geneeskundige dienst voor de land- en zeemagt heeft tot stand gebragt; dit beoordeel ik volstrekt niet, maar ik heb gevraagd, welke de attributen van den inspecteur voor de geneeskundige dienst bij de zeemagt zullen zijn, daar die van den inspecteur bij de landmagt zeer uitgebreid zullen blijven.

Uit het antwoord, dat ik van den Minister heb ontvangen, dat aan dezen inspecteur dezelfde werkzaamheden zouden worden opgedragen als aan den inspecteur van de landmagt volgt, zoo niet onmiddellijk dan toch middellijk, dat het voornemen schijnt te bestaan, ook bij zijn departement eene geneeskundige school, een magazijn van geneesmiddelen enz. op te rigten. Maar dit is het juist, waartegen ik opkom. Ik vrees in het belang van de schatkist, dat dit tot zeer groote uitgaven zal leiden, zonder eenig nut, zoo niet tot schade voor het onderwijs. Ik geloof wel, dat een hoofdofficier van het corps meer invloed kan uitoefenen op zijne onderhoorige officieren van gezondheid; maar meen dat de leiding, het onderrigt en alle andere attributen, die aan beiden gelijk zijn, wel aan het toezigt van éénen persoon moeten onderworpen blijven. Maar wanneer men dan een inspecteur bij de zeemagt benoemt, dan moet men hem ook een werkkring geven. De vrees dat men bij het Departement van Marine alle dezelfde inrigtingen zoude wilden vestigen die zoo uitmuntend bij het Departement van Oorlog bestaan, deed mij juist de vrijheid nemen om inlichtingen te vragen. Een antwoord daarop heb ik tot nog toe niet ontvangen; wanneer ik het echter mogt ontvangen hebben, dan schijnt het in een bevestigenden zin geweest te zijn. Bij de appreciatie van het ontwerp, dat ons thans bezig houdt, is deze opheldering wel van geen direete waarde, omdat ze eerst ter sprake gebragt kan worden bij de behandeling der begrooting, doch aangenaam ware het mij geweest ze nu reeds te ontvangen.

De heer **Minister van Marine**: Toen ik den hier bedoelden maatregel nam, heb ik mij zelven gevraagd: zal er meer geld voor noodig zijn? Zoo als het nu is geregeld met de medicijnen gezamenlijk met het leger, en de kweekelingen op de school te Utrecht, zullen geene meerdere onkosten worden gemaakt.

Het wets-ontwerp met algemeene stemmen *aangenomen*.

De wets-ontwerpen:

1°. tot wijziging der wet van 28 Augustus 1851 (*Pensioenen der officieren van de geneeskundige dienst en van de administratie bij de zeemagt*);

2°. tot goedkeuring eener dading tusschen het bestuur der Domeinen en de gemeente Genemuiden en

3°. tot regeling van het Fonds van koopprijzen van Domeinen, dienst 1852,

achtereenvolgens zonder beraadslaging, met algemeene stemmen *aangenomen*.

Verslagen ter tafel gebragt omtrent de wets-ontwerpen:

1°. tot regeling van het fonds van consignatien; en

2°. tot opheffing der in den Molukschen Archipel bestaande beperkende bepalingen met opzigt tot den handel en de scheepvaart aldaar.

Drukken en ronddeelen en de beraadslaging te houden op aanstaanden Maandag, des namiddags ten 2 ure.

De vergadering wordt gesloten.

VERSLAGEN UITGEBRAGT IN DE ZITTING VAN DEN 1STEN SEPTEMBER.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

voor het Wets-ontwerp tot regeling van het Fonds van Consignatien.

De Regering heeft bij de aanbieding van dit wets-ontwerp in de daarbij gevoegde Memorie van Toelichting verklaard, dat zij het aankoopen van schatkistbiljetten met de geconsigneerde gelden eene noodelooze complicatie acht en voor het vervolg bedoelt, gelijk ook art. 3 van het ontwerp voorschrijft, voor de gewone rentebetaling aan hen die gelden in consignatie hebben gedeponeerd, een post op de Rijksbegrooting uit te trekken. Die verklaring heeft bij het onderzoek van dit wets-ontwerp in de Afdeelingen den wensch uitgelokt, dat wanneer deze voor de schatkist voordeelige belegging in schatkistbilejtten heeft opgehouden, de Regering er op bedacht zij aan die gelden zulk eene bestemming te geven, dat ook in de toekomst de wettelijke rentebetaling van de geconsigneerde kapitalen geen schade aan 's Rijks finantien veroorzake.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs den 29sten Augustus 1853.

'T HOOFT.
VERHEIJ VAN DEN BOGAARD.
CREMERS.
VAN DER OUDERMEULEN.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

nopens het Wets-ontwerp tot opheffing der in den Molukschen Archipel bestaande beperkende bepalingen met opzigt tot den handel en de scheepvaart aldaar.

Over het algemeen heeft dit wets-ontwerp een gunstigen indruk gemaakt bij het onderzoek in de Afdeelingen. Eenige leden hebben hun genoegen uitgedrukt, zoowel over de opheffing der bestaande beperkingen zelve, als over de voorzigtigheid en gematigdheid, welke daarbij in acht genomen is. Andere leden waren van oordeel, dat de thans voorgestelde opheffing van in den Molukschen Archipel bestaande beperkingen, bij een vroegeren toestand van zaken, toen onze bezittingen in andere werelddeelen bijna uitsluitend de kostelijkste specerijen voortbragten, welligt hoogst ongeraden zou geweest zijn. Zij achtten het thans minder gevaarlijk, onder het ook bij ons ingevoerde stelsel van handelsvrijheid, toe te geven aan hetgeen door velen schijnt te worden gevorderd: nu de algemeene toestand van zaken veel veranderd is, en ook andere vreemde kolonien notenmuskaat, foelie en nagelen voortbrengen. Zij konden derhalve in den maatregel zeer wel berusten, ofschoon zij zich niet voorstelden, dat dezelve veel zoude bijdragen om de hier bedoelde eilanden tot meerdere ontwikkeling te leiden. Onderscheidene andere leden hadden gewenscht dat deze wet reeds vroeger ware vastgesteld, en verlangden eene toepassing van dergelijke bepalingen ook op andere onzer Oost-Indische bezittingen aan te bevelen.

Eenige leden hebben hunne belangstelling in de veiligheid der bevolking op de Aroë-eilanden en in de handhaving onzer regten op Nieuw-Guinea te kennen gegeven. Zij hadden uit dien hoofde met vreugde uit de Memorie van Beantwoording op het Verslag der Tweede Kamer, en uit de verklaring van den Minister bij de beraadslaging over dit wets-ontwerp aldaar vernomen, dat de Regering deze belangen niet uit het oog verliest.

Op de nota n°. 8 bij dit wets-ontwerp overgelegd, is wegens verkoop van specerijen, van de eilanden *Amboina* en *Banda* afkomstig, als ontvangst opgegeven:

in Nederland eene som van	f 979,986.38
» Indie » » »	21,652.525

hetgeen te zamen meer dan een millioen bedraagt. Sommige ieder wenschten eene specificatie der ontvangsten en uitgaven wegens elke seort van specerijen afzonderlijk te ontvangen, ten einde dit aanzienlijk bedrag te beter te kunnen beoordeelen.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 29sten Augustus 1853.

'T HOOFT.
INSINGER.
VAN HEECKEREN VAN WASSENAER.
VAN RIJCKEVORSEL.

ZITTING VAN DEN 2DEN SEPTEMBER.

10DE ZITTING.

ZITTING VAN VRIJDAG 2 SEPTEMBER.

(TEN 2 URE.)

Verzoekschriften ingekomen. — Beraadslaging over en aanneming van het wets-ontwerp tot goedkeuring van een tractaat van vriendschap, handel en scheepvaart met de Republiek van Costa Rica. — Aanneming zonder beraadslaging van de wets-ontwerpen: 1°. tot wijziging der hoofdstukken II, III en VI der Staatsbegrooting over 1852; 2°. tot tijdelijke instandhouding van eenige wetten en besluiten in Limburg; en 3°. tot afstand van domeinen ten behoeve van een ziekenhuis te Leyden. — Verslagen uitgebragt omtrent eenige wets-ontwerpen; bepaling van den dag der beraadslaging.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig met den Voorzitter 34 leden, de heeren:

Cost Jordens, Borski, van Beeck Vollenhoven, van der Oudermeulen, van Lidth de Jeude, van der Beken Pasteel, Verheij van den Bogaard, Blankenheijm, van Sasse van Ysselt, de Sitter, van Nispen van Pannerden, d'Ablaing van Giessenburg, Lotsij, van Rhemen van Rhemenshuizen, van Andringa de Kempenaer, Martens van Sevenhoven, de Vos van Steenwijk, Boxman, Paspoort van Grijpskerke, van Eijsinga, van Dam van Isselt, 't Hooft, Regout, de Villers de Pité, Insinger, Beerenbroek, de Bruijn, Cremers, van den Dries, van Weel, van Heeckeren van Wassenaer, van der Lek de Clercq en van Rijckevorsel;

en de Ministers van Binnenlandsche Zaken, van Finantien, van Buitenlandsche Zaken en van Kolonien.

De notulen worden gelezen en goedgekeurd.

Zijn ingekomen:

twee en veertig adressen, houdende bezwaren tegen het wetsontwerp tot regeling van het toezigt op de onderscheidene kerkgenootschappen, als:

uit *Noordbrabant:* van ingezetenen van Oudenbosch, Beek en Donk, Besoijen, Waalwijk, Ginneken en van R.-K. geestelijken te Eindhoven;

uit *Gelderland:* van ingezetenen te Beest, Winterswijk, Nijmegen, Puiflijk, Millingen, Pannerden, Groesbeek, Driel en Groenlo;

uit *Zuidholland:* van ingezetenen te Schipluiden, Kralingen, Gorinchem, Bodegraven, Warmond, Schoonhoven, Oudewater; Noordwijkerhout, Rijnsaterwoude, Katwijk, ter Heijde en Zevenhoven;

uit *Noordholland:* van ingezetenen te Purmerend;

uit *Zeeland:* van ingezetenen te Philippine en Veere;

uit *Utrecht:* van ingezetenen te Utrecht, Wijk bij Duurstede en Cabauw c. a.;

uit *Friesland:* van ingezetenen te Dokkum en Sneek;

uit *Overijssel:* van ingezetenen te Deventer, Rijssen, Weerselo, Ootmarssum, Heino en Kampen; en

een adres van mr. S. P. Lipman, advocaat te Amsterdam.

Verzending naar de Commissie voor de Verzoekschriften.

Beraadslaging over het wets-ontwerp tot goedkeuring van een tractaat van vriendschap, handel en scheepvaart met de republiek van Costa Rica.

De heer **van Rijckevorsel**: Met genoegen nam ik kennis van dit tractaat van vriendschap, handel en scheepvaart en beaam geheel hetgeen deswege is gezegd in de Memorie van Toelichting, dat de vruchtbaarheid van het grondgebied dier jeugdige republiek; de rust die daar wordt genoten, de ontluikende nijverheid en de belangrijke geographische ligging, in de onmiddellijke nabijheid van de landengte van Panama, het wenschelijk maakten aan den handel van Nederland aldaar de regten der meest begunstigde natien te verzekeren, de Nederlandsche vlag te doen gelijkstellen met de nationale en gunstige bepalingen daar te stellen omtrent consulaten, regtsbedeeling, beschikking over goederen, erfopvolging, uitoefening der godsdienst en begrafenissen.

Daar wij aan de republiek bij art. 3 van het tractaat de gelijkstelling met de meest begunstigde vreemde natien voor handel en scheepvaart op onze kolonien en overzeesche bezittingen hebben verzekerd, is het zeer te verwonderen dat dezelfde gunst niet uitdrukkelijk is bedongen voor den invoer van onze overzeesche voortbrengselen in Costa Rica. Geruststellend is de verzekering der Regering bij de Memorie van Beantwoording aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal gegeven, dat zij allen grond heeft om te vertrouwen dat de republiek geen bezwaar zal vinden om art. 5 op de Nederlandsche koloniale voortbrengselen toe te passen, en dat daarvan in het protocol van de uitwisseling der bekrachtiging uidrukkelijk melding zal worden gemaakt. Ik verwacht dat van het gebeurde openlijk kennis zal worden gegeven.

Na de aanneming dezer wet zal de ratificatie door de Regering met den meesten spoed naar Washington dienen te worden overgebragt, opdat de uitwisseling vóór den afloop van den verlengden termijn zoo mogelijk nog plaats hebbe, terwijl ik gaarne zal vernemen of wegens dien verlengden termijn werkelijk eene schikking is getroffen.

Ten volle deel ik den wensch in beide Kamers geuit, dat stukken in eene min algemeen bekende vreemde taal geschreven, zoowel ten behoeve der Staten-Generaal als ten nutte van den handel, van eene vertaling mogen worden voorzien.

Bij dit tractaat, geheel op wederkeerigheid gegrond, worden hier te lande geene bijzondere gunsten verleend. Wat de scheepvaart betreft, verzekeren wij van onze zijde aan Costa Rica maar datgene, wat reeds bij de wet van 8 Augustus 1850 aan alle natien is verleend, terwijl wij tevens eene gelijke behandeling in de republiek bedingen.

Overeenkomsten, op zulke eenvoudige en vrijzinnige grondslagen gebouwd, kunnen die verwikkelingen niet geven, welke ontstaan uit tractaten, waarbij allerlei bijzondere gunsten worden bedongen en verleend; gunsten, die somtijds moeijelijk zijn overeen te brengen met hetgeen reeds aan andere natien was toegezegd.

Ik herhaal daarom den wensch, reeds in het Verslag der Kamer uitgedrukt, dat de Regering moge voortgaan soortgelijke overeenkomsten met nog andere natien zoo spoedig doenlijk te sluiten.

Het liberale stelsel, door Nederland gehuldigd, wordt daardoor uitgebreid. Volken, die nog een differentieel tarief, naar mate van vlag en herkomst, zijn toegedaan, worden meer en meer in de engte gebragt en van het onhoudbare van hunnen gekunstelden toestand overtuigd.

Voor den handel en de scheepvaart op Nederland is de wet van 1850, die beide van knellende belemmeringen heeft ontslagen, genoegzaam. Iedere vlag vindt er volkomene gelijkstelling, van waar ook de aanvoer geschiede. Vreemden worden daardoor aangemoedigd onze havens te bezoeken, en aan onze schepen in hunne havens en overzeesche bezittingen gelijke regten te verleenen of bij de reeds verleende te handhaven.

De vrijzinnige scheepvaartwetgeving, hier en elders, maar bijzonder in Engeland aangenomen, heeft dan ook reeds voor onze koopvaardijvloot rijke vruchten gedragen, en de gelegenheid geopend om van de gunstige omstandigheden een ruim gebruik te maken. Het getal onzer groote schepen, vóór drie jaren veel te groot voor onze behoefte, is thans niet meer toereikend en wordt nog steeds vermeerderd. Aanhoudend worden nieuwe bodems gebouwd of op stapel gezet. Zeer begeerd zijn onze schepen tot hooge vrachten voor de vaart naar Australie en Californie, bijzonder van de Engelsche havens. Tot hiertoe schijnen de Nederlandsche bevelhebbers bij het scheepsvolk beter de discipline te hebben kunnen be-

waren dan vele vreemden. Ook de schepen van een kleiner charter en stoombooten vinden aanhoudend bezigheid, en in den laatsten tijd op eene zeer winstgevende wijze.

De handelsbetrekkingen met de Engelsche havens zijn nog steeds toenemende. Aan de vaart op de Middellandsche en Zwarte zeeën zouden nog veel meer Nederlandsche schepen deel kunnen nemen dan tot hiertoe het geval was. Ook daar zijn, zoowel als in de Oostzee en op Archangel, de vrachten zeer belangrijk gerezen.

Het productief vermogen van sommige landen, het onderling volkenverkeer, nemen, ten gevolge der opheffing van vroegere slagboomen, in eene ongedachte mate en bestendig toe. Reeds wordt de handel door Grieksche huizen, in Engeland sedert weinige jaren gevestigd, op de onderscheidene deelen van de Middellandsche en Zwarte zeeën zoo kolossaal gedreven, dat die de 5de in rang van den algemeenen handel van het magtig Groot-Brittannie wordt beschouwd.

Algemeen is het bekend, welke nieuwe uitwegen de goudlanden en daar zich vestigende landverhuizers voor den algemeenen handel opleveren. Wie kan echter berekenen, wat Amerika en het vijfde werelddeel voor Europa nog kunnen worden?

Bestendig behoort de opmerkzaamheid onzer handelaren en onzer reeders, maar niet minder die der Nederlandsche Regering, op alle nieuwe bronnen en wegen gevestigd te blijven, zal Nederland zijn aandeel in den wereldhandel behouden en vergrooten. Niets mag daartoe gering worden geacht. Voor onzen handel en scheepvaart naar vreemde havens, waar het vrijgevig stelsel nog niet algemeen is aangenomen, is het nuttig overeenkomsten gelijk die met Costa Rica te sluiten.

De algemeene gelijkstelling voor de regten van Costa-Ricaansche voortbrengselen met die der meest begunstigde natien in Nederland, vermeerdert wel is waar het getal der afwijkingen van het algemeen tarief onzer regten, uit hoofde der tractaten met andere natien aangegaan, maar geeft geene aanleiding tot *nieuwe* complicatien.

Ik acht het wenschelijk dat het differentiele in ons tarief ten gevolge der tractaten allengs ontstaan, bij eene herziening, door eene algemeene verlaging voor allen, verdwijne, en dat die herziening niet te lang achterwege blijve.

Ik zal gaarne mijne stem voor deze wet uitbrengen.

De heer **Minister van Buitenlandsche Zaken:** Het onderwerp, dat de geachte spreker, die zoo even het woord heeft gevoerd, ter sprake heeft gebragt, levert zoo vele gunstige en aangename gezigtspunten op, dat het u voorzeker welgevallig is geweest die te hebben hooren behandelen, en het zou ook mij hoogst aangenaam zijn met den geachten spreker een verderen wandeltogt te mogen doen op het bekoorlijk terrein, dat hij heeft betreden, al was het ook dat die togt mij zou moeten leiden tot de ver gelegene gewesten van Australie, om aldaar en in hetgeen daar, en ook welligt in Californie, gebeurt, de oorzaken te zoeken van die verblijdende en gelukkige uitkomsten, waarop de geachte spreker ons heeft gewezen. Ik moet mij echter, mijns ondanks, thans bepalen bij het onderwerp zelf, dat uwe aandacht bezig houdt, en, zoo het mij al een genoegen is te hebben mogen ontwaren dat bij deze Kamer geene bedenking bestaat omtrent het wets-ontwerp, dat aan haar door de Tweede Kamer is verzonden geworden, gevoel ik mij echter verpligt met een enkel woord te gewagen van het punt, waarop de geaehte spreker de oplettendheid van de Kamer heeft gevestigd, namelijk op de meerdere of mindere waarschijnlijkheid, dat de uitwisseling der ratificatien of der acten van bekraehtiging van dit tractaat — hoezeer de termijn, bij het tractaat bepaald, is verstreken, — alsnog zou kunnen plaats hebben. De geachte spreker heeft, als ik hem wel verstaan heb, gevraagd, of daaromtrent reeds eene conventie met de regering van Costa Rica is aangegaan, of er eene afspraak tusschen die regering en de Nederlandsche daaromtrent bestond? Ik moet hierop antwoorden dat zoodanig eene conventie of afspraak niet bestaat; maar ik zal de vrijheid nemen eenvoudig voor te lezen, wat hieromtrent reeds aan de Tweede Kamer is geantwoord: dat, namelijk, » de Regering, voorziende dat de uitwisseling der acten van bekrachtiging niet binnen den bepaalden termijn zoude kunnen plaats hebben, reeds in de maand Mei jl. van die omstandigheid aan de regering van Costa Rica heeft doen kennis geven en een uitstel voorgeslagen van vier maanden. » Aan het verkrijgen der verlangde toestemming wordt niet getwijfeld, te minder daar de acte van ratificatie der republiek te Washington ter uitwisseling gereed ligt." Wij hebben ons in aanraking gesteld met den gezant van Costa Rica, en hebben alle reden om overtuigd te zijn, dat, de ratificatie binnen dien tijd geschiedende, van de zijde van de regering van Costa Rica ook geen bezwaar daartegen zal bestaan.

De heer **van Rijckevorsel:** De bedoeling van mijne vraag was, of omtrent die latere ratificatie antwoord bij de Regering was ontvangen, dat van de zijde van Costa Rica daarin was toegestemd, en tevens om de Regering opmerkzaam te maken, dat ook dan, wanneer die verlenging van termijn zou zijn toegestaan, het toch hoogst noodig zal wezen allen spoed aan te wenden, opdat ook de verlengde termijn niet weder verstrijke vóór dat de ratificatie heeft plaats gehad.

De heer **Minister van Buitenlandsche Zaken:** Wat het eerste punt betreft, zoo heb ik de eer gehad den geachten spreker te zeggen, dat er geen antwoord van de regering van Costa Rica daaromtrent is ontvangen, en, wat het tweede punt betreft, zoo ben ik hem hoogst dankbaar voor zijne herinnering; de Regering hoopt echter zich zoo te gedragen, dat zij zulk eene herinnering nooit zal behoeven.

Het wets-ontwerp met algemeene (34) stemmen *aangenomen.*

De wets-ontwerpen:

1°. 2°. 3°. tot wijziging der hoofdstukken II, III en VI der Staatsbegrooting over 1852;

4°. tot tijdelijke instandhouding van eenige Belgische wetten en besluiten in het hertogdom Limburg, *en*

5°. tot afstand van domeinen ten behoeve van een ziekenhuis te Leyden,

achtereenvolgens zonder beraadslaging met algemeene (34) stemmen *aangenomen.*

Verslagen ter tafel gebragt omtrent de wets-ontwerpen:

1°. wegens de sluiting van het Kanaal van St. Andries;

2°. tot duurzame regeling van het beheer der gelden wegens verstrekkingen;

3°. tot wijziging van het tarief van in- en uitgaande regten.

Drukken, ronddeelen en de beraadslaging bepaald op Dingsdag 6 September, 's namiddags ten een ure.

De vergadering wordt gesloten.

VERSLAGEN UITGEBRAGT IN DE ZITTING VAN DEN 2DEN SEPTEMBER.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

over het Wets-ontwerp tot sluiting van het Kanaal van St. Andries.

1. De bij dit wets-ontwerp voorgestelde beperkte sluiting van het Kanaal van St. Andries vond bij eenige leden bezwaar, uit hoofde van de schade, die door dit belangrijk waterwerk aan de landerijen in de Geldersehe streken langs de Waal zal worden toegebragt. Zij gingen uit van het denkbeeld, dat op het Gouvernement de bevoegdheid en de verpligting rust, om te zorgen voor de algemeene instandhouding der rivieren, de verbetering der stroombanen, en wat dies meer zij, maar zij waren tevens van oordeel dat, wanneer de Regering zoodanige verbeteringen ten algemeenen nutte daarstelt, zij alsdan de belangen van de daarbij betrokken ingezetenen, districten of corporatien niet uit het oog verliezen moet. Dit nu, meenden zij, dat bij het onderhavig voorstel niet genoeg in acht genomen was geworden. Wel is er slechts eene gedeeltelijke beteugeling voorgesteld, maar deze zal toch zoodanig ingerigt zijn, dat tot 6 el aan het Tielsche peil al het Boven-Waalwater langs de Beneden-Waal zal moeten afstroomen, waaruit volgt, dat de Tielerwaard bij hoogen waterstand, ijsstoppingen enz. veel meer aan het gevaar van overstrooming zal blootgesteld zijn en dat de waterwerken van die streken door de verhooging van den waterspiegel, die, volgens opgave der Regering zelve, 30 duim zou kunnen bedragen, eene evenredige verhooging zullen behoeven. Zij achtten eene schadeloosstelling der belanghebbende polders wegens de daartoe vereischte kosten allezins billijk, en wenschten daarom aan de Regering de vraag te rigten, of onder de gelden, die tot het beoogde doel, volgens dit wets-voorstel, op de Staatsbegrooting van 1854 en volgende jaren zullen worden uitgetrokken, ook geacht moet worden de vergoeding begrepen te zijn, waarop

sommige streken langs de Waal te dezer zake aanspraak schijnen te hebben. Enkele andere leden waren daarenboven van gevoelen, dat wanneer men eenmaal het beginsel aanneemt, dat wegens verhooging van den waterspiegel geene schadeloosstelling aan daardoor benadeelde eigenaars behoeft te worden toegekend, er geene grens bestaat, en men dan ook zou kunnen bewcren, dat bij zeer aanzienlijke verhooging van dien waterstand evenmin schadeloosstelling te pas komt. Zij wenschten daarover het gevoelen der Regering te vernemen.

2. Tegen dit denkbeeld eener te verleenen schadeloosstelling hebben andere leden zich ten stelligste verklaard. Wanneer dit ingang vond, zoude elke rivierverbetering daardoor belemmerd of bemoeijelijkt worden, of men zou tot het inderdaad ongerijmde en onmogelijke besluit moeten komen, dat bij iedere verbetering der afwatering, of van den loop der rivieren, voor de schade aan de lager gelegene landen veroorzaakt, aanspraak op vergoeding behoort te worden toegekend.

3. Door de eerstbedoelde leden werd tegenover deze bedenking beweerd, dat hun bezwaar niet gerigt is tegen eene gewone rivierverbetering, maar tegen de krenking van een verkregen regt. De afwatering van de Waal op de Maas verliest zich in het duistere der oudheid. Men kan daarom die afvoering van water als een verkregen regt beschouwen, waarvan de opheffing door de sluiting van het kanaal, indien deze schade veroorzaakt aan de polders, die ten allen tijde dat regt van aftapping der Waal op de Maas hebben bezeten, aan de Regering de verpligting oplegt, om de kosten, door zoodanige schade te weeg gebragt, voor hare rekening te nemen. Men drong op die verpligting van deze zijde te meer aan, dewijl, volgens het bij het Geldersche polderreglement aangenomen stelsel van afkoop, de verhooging der waterwerken in den Tielerwaard ook ten laste zal komen van zoodanige gronden in den Tielerwaardschen polder, die vroeger nooit door eenige kosten ter zake van rivierkeerende werken zijn bezwaard geweest.

4. Ook met den vorm van dit wets-ontwerp konden eenige leden zich niet vereenigen. Zij achtten het eene zonderlinge verhouding, door deze voordragt geboren, dat een zeer gewigtig waterstaats-verschil, waarover de waterbouwkundigen tot dusver altijd verdeeld zijn geweest, nu door de Staten-Generaal, als waren zij deskundigen, zou moeten worden uitgemaakt. Volgens den considerans van het ontwerp zal de wetgevende magt het zoo lang betwiste punt beslissen, door te verklaren, *dat de beperkte sluiting van het Kanaal van St. Andries, in het belang der algemeene rivierverbetering, zoowel met opzigt tot de Maas als tot de Waal, noodzakelijk moet worden geacht.* Zij oordeelden dat zoodanige verklaring, waar het een wetenschappelijk vraagstuk van zeer moeijelijken en ingewikkelden aard betreft, niet tot de taak der wetgevende magt behoort: dat het Gouvernement daarvan alleen de verantwoordelijkheid op zich moet nemen, en zich niet moet trachten te dekken door die op de wetgevende magt over te dragen. Zij hadden daarom gewenscht, dat de zaak door de Regering ware beslist geworden, en dat alleen de gelden tot uitvoering der werken benoodigd, bij de Vertegenwoordiging waren aangevraagd. Het ware dus naar hun oordeel raadzamer geweest, ook dit werk te begrijpen onder de algemeene waterstaatswerken, waarvoor een post op de begrooting staat uitgetrokken; en wanneer die post daarvoor eene belangrijke verhooging zou behoeven, dan kon eene behoorlijke toelichting de nuttigheid daarvan staven. In dier voege scheen dan ook de aanspraak van belanghebbenden op schadeloosstelling, wegens kosten hun veroorzaakt door werken, die zij met hunne verkregene regten strijdig achten, aan mindere zwarigheid onderhevig te zullen zijn.

5. Deze bezwaren tegen den vorm waarin de zaak aan de Staten-Generaal wordt voorgedragen, werden door andere leden geenszins gedeeld. Zij juichten integendeel het vaststellen van het beginsel eener beperkte sluiting van het kanaal bij speciale wet allezins toe, en gaven daaraan verre de voorkeur boven het voordragen eener uitvoering van gewigtige waterstaats-werken bij de jaarlijksche staatsbegrooting, waardoor de leden der Eerste Kamer van de Staten-Generaal in de moeijelijke noodzakelijkheid worden gebragt, om een geheel hoofdstuk dier begrooting, uit hoofde van overwegende bedenkingen tegen de uitvoering van zoodanige werken, af te stemmen: of, wanneer daartegen opgezien wordt, huns ondanks daaraan hunne goedkeuring te geven. Als voorbeeld werd het voorgevallene met de herstelling der schipsluis van het drooge dok aan 's Rijks werf te Willemsoord aangevoerd. Het daartoe ingediende voorstel van wet was door de Eerste Kamer verworpen, en later heeft men zich bij die Kamer bezwaard geacht, wegens afkeuring van dezen maatregel, de begrooting niet te bekrachtigen, waarop dat werk nader werd uitgetrokken. Men kon aan deze zijde dan ook niet inzien, in hoever de verantwoordelijkheid voor zoodanige werken minder of meer op het Gouvernement zoude rusten, wanneer daartoe bij eene der begrootingswetten, dan wel bij eene speciale wet gelijk de onderhavige, wierd besloten.

6. Niettegenstaande dit verschil van gevoelen, vereenigden zich onderscheidene leden in het uiten der bedenking, dat bij dit ontwerp geene raming van kosten overgelegd en ter bekrachtiging voorgedragen wordt. Zij achten het minder wenschelijk dat de Staten-Generaal door de aanneming van dit voorstel gebonden worden om nader voor te dragen uitgaven goed te keuren, waarvan het bedrag tot dusver vrij onzeker schijnt te zijn. Uit dit oogpunt werd de wet door sommige leden onvolledig geacht.

7. Eindelijk is bij de overwegingen, waartoe dit wets-ontwerp in de Afdeelingen der Kamer aanleiding gaf, eene bedenking ontstaan, waarmede alle de leden, die aan het onderzoek deel namen, verklaard hebben zich te vereenigen. Zij betreft de breedte der schutsluis, welke ten behoeve der scheepvaart, voor eene gewijzigde gemeenschap tusschen de Maas en de Waal, bij het nieuwe fort St. Andries zou worden aangelegd. De breedte van die sluis wordt bij de Memorie van Toelichting ondersteld te zullen zijn van *acht el*, als wanneer » *zij door de breedste schepen zal kunnen worden doorgevaren, daaronder schroefstoombooten en kanonneerbooten van de 1ste klasse begrepen.*" Men achtte zoodanig voornemen voor de stoomvaart op de Maas, uit een tweeledig oogpunt, hoogst bezwarend: vooreerst, omdat het bekend is, dat de stoomschepen, tegenwoordig op de Maas in dienst zijnde, tot eene breedte van 12,59 el zijn ingerigt, en voor het doorvaren der sluis dus geheel ongeschikt zouden zijn; ten andere, omdat de schroefstoombooten, waarvan de aangehaalde memorie melding maakt, meer diepte van water noodig hebben dan raderbooten, en het vaarwater der Maas op onderscheidene plaatsen het gebruik daarvan niet schijnt te gedoogen. Op die wijze zou dan de geheele stoomvaart op de Maas kunnen worden vernietigd, waartegen men zich niet alleen in het belang der Maasoevers zelve, maar van den handel in 't algemeen en van de koopsteden aan de Maas in 't bijzonder, niet sterk genoeg meende te kunnen verklaren. Men wilde gaarne aannemen, dat dit ook het doel der Regering niet konde zijn, en meende zulks te mogen opmaken deels uit de verzekering door haar gegeven: » dat, in geval van onverhoopte stremming der, ook in haar oog hoogst belangrijke vaart op de *Maas*, maatregelen daartegen zullen worden genomen" (1), deels uit de verklaring door den Minister van Binnenlandsche Zaken bij de discussien over dit wetsontwerp in de andere Kamer afgelegd, dat » de sluis is aangelegd, ten einde te kunnen doorlaten stoombooten en kanonneerbooten van de grootste soort; — en deze zijn de grootste vaartuigen, waarvan in die streken en op die rivier gebruik wordt gemaakt". Dit neemt echter niet weg dat de bovengemelde feiten juist het tegendeel zouden te weeg brengen, waardoor het aangeduide doel van het werk geheel zoude worden gemist. En dit gaf aanleiding, dat door de leden eenparig aangedrongen werd op eene schriftelijke verklaring van de Regering, dat de sluis op zoodanige wijs zal worden aangelegd, dat daardoor de stoom- en scheepvaart van de Maas op de Waal in geenen deele zal worden belemmerd.

Dit Verslag aan de Regering medegedeeld zijnde, is daarop ontvangen de volgende

MEMORIE VAN BEANTWOORDING.

§ 1. Eenige leden achtten zich bezwaard de verlangde bewilliging tot het uittrekken van de gelden, vereischt voor de beperkte sluiting van het Kanaal van *St. Andries* in de staatsbegrooting van 1854 en volgende jaren, te verleenen, » indien niet daaronder de » vergoeding begrepen is, waarop sommige streken langs de Waal » te dezer zake aanspraak schijnen te hebben. Zij zijn van oordeel, » dat de *Tielerwaard*, bij hoogeren waterstand dan van 6 el aan » het Tielsche peil, ijsstoppingen enz., veel meer aan het ge» vaar van overstrooming zal blootgesteld zijn, en dat de water» werken van die streken, door de verhooging van den water» spiegel, eene evenredige verhooging zullen behoeven. Daarom » achtten zij eene schadeloosstelling billijk."

Ter tegemoetkoming aan dit bezwaar diene het volgende.

Zoodra de Waal langs *Heerewaarden* den stand van 6 el aan het Tielsche peil bereikt heeft, werkt de ongemeen lange zoogenaamde Heerewaardensche overlaat, en het strookt met den aard der overlaten, dat bij slechts zeer geringe verhooging van den waterspiegel, het vermogen van den overlaat zeer sterk toeneemt.

Men kan dus aannemen, dat bij werking van den overlaat de verhooging van den waterspiegel der Waal niet zooveel zal bedragen, als door sommigen wordt gevreesd.

Al moesten de dijken na de sluiting van het kanaal verhoogd en verzwaard worden, zou het twijfelachtig zijn of de noodzakelijkheid daarvan aan dit werk zou moeten worden toegeschreven. Wel mag niet uit het oog worden verloren, dat de dijksverbeteringen in den Tielerwaard geen gelijken tred met die van andere groote Geldersche dijksdistricten gehouden hebben.

(1) Memorie van Beantwoording op 't Verslag der Tweede Kamer, blz. 2.

ZITTING VAN DEN 2DEN SEPTEMBER.

De tot verhooging der waterwerken welligt gevorderde gelden zijn alzoo niet in de raming van het ontwerp begrepen.

De Regering zal echter hier, zoowel als elders, haren pligt betrachten door de algemeene belangen zooveel mogelijk met de bijzondere te vereenigen. De bewijzen liggen ook voor de hand, dat, evenmin als elke schade, hoe gering, hoe ver gezocht ook, ten laste van het Rijk wordt genomen, evenmin de dijksdistricten met werken boven hunne krachten bezwaard worden gelaten, vooral niet indien, ondanks de gewone zorg, buitengewone behoefte zich ten gevolge van rijkswerken voordoet.

§ 2. Met het oog op hetgeen ten slotte van de vorige paragraaph is gezegd, vereenigt de Regering zich met het gevoelen der leden in deze paragraaph medegedeeld.

§ 3. De leden, die in § 1 op het verleenen van schadevergoeding aandrongen, gronden hunnen eisch meer bepaald op de krenking van verkregen regt, waartoe de uitvoering van dit werk zou leiden. De Waalpolders zouden naar hun inzien regt van aftapping der Waal op de Maas ten allen tijde hebben bezeten.

Van verkregen regt kan, zoo 't schijnt, hier geen sprake zijn. Zoo ja, dan kon eer worden beweerd, dat de Waal regtens verpligt is al haar eigen water te behouden.

§ 4. Het bezwaar van sommige leden, in den aanvang van deze paragraaph tegen den vorm van het wets-ontwerp ontwikkeld, zou alleen dan gegrond kunnen schijnen, zoo de onderhaalde woorden van het considerans in het dispositief der wet stonden. Maar nu ze in het considerans zijn opgenomen, schijnt aan de woorden: » Alzoo Wij (de Koning) in overweging genomen hebben, dat de beperkte sluiting.... noodzakelijk moet » worden geacht" bezwaarlijk de uitlegging te kunnen worden gegeven, dat de Regering de verantwoordelijkheid, wat de noodzakelijkheid van het werk betreft, op de wetgevende magt zou willen overdragen.

Het doel van het wets-ontwerp schijnt overigens in de Memorie van Beantwoording van het Voorloopig Verslag van de Tweede Kamer der Staten-Generaal genoegzaam toegelicht.

Moeijelijk kan de ware beteekenis van de laatste zinsnede dezer paragraaph worden gevat. Het laat zich niet wel verklaren, dat de aanspraak van belanghebbenden op schadeloosstelling wegens kosten, hun veroorzaakt door werken, die zij met hunne verkregen regten strijdig achten, aan mindere zwarigheid onderhevig zou zijn, zoo de voor dit werk vereischte gelden blootelijk met eenige toelichting in de begrooting waren uitgetrokken.

§ 5. De Regering vernam met genoegen, dat andere leden zich wel met het indienen dezer bijzondere wet konden vereenigen.

Reeds vroeger is verklaard, waarom de Regering in dit geval aan eene bijzondere wet de voorkeur gaf. Zij wilde, zooveel mogelijk, zekerheid erlangen, dat, indien met de uitvoering der werken in 1854 wordt aangevangen, het toestaan der gelden, voor de voltooijing noodig, later geen bezwaar zal ontmoeten.

§ 6. Wordt op deze strekking der voordragt gelet, dan kan de wet niet onvolledig worden genoemd omdat daarin geen cijfer is opgenomen.

Het totaal bedrag der uitgaven is tot dusver niet vrij onzeker. Volgens eene zoo juist mogelijke raming worden zij op f 300,000 gesteld.

§ 7. De bepaling van de breedte der sluis op *acht* el ontmoette bij al de leden, die aan het onderzoek deel namen, bezwaar, omdat het gevolg daarvan zou zijn, dat de geheele stoomvaart op de *Maas* zou worden vernietigd.

Het was der Regering, toen zij verklaarde dat de sluis, wordt zij acht el breed, door de breedste schepen, daaronder *schroef*-stoombooten en kanonneerbooten van de 1ste klasse begrepen, kan worden doorgevaren, niet onbekend, dat de van *Venlo* afvarende raderstoombooten, die met de kasten meer dan 8 el breedte hebben, na de sluiting van het kanaal, niet meer op de *Waal* langs *St. Andries* konden komen.

Het was steeds de bedoeling, dat de stoombooten, die hare raderen zouden behouden, in het vervolg van *St. Andries* naar *Loevestein* de te verbeteren *Maas* zouden bevaren.

Tweederlei reden weêrhield de Regering om, alleen in het belang der raderstoombooten, eene sluis van ruim 13 el opening te doen ontwerpen:

vooreerst, de aanzienlijke vermeerdering van kosten: de sluis zou dan bijna de tot doorlating van groote zeeschepen bestemde sluizen van het *Voornsche Kanaal* evenaren;

ten andere, de bezwaren van technischen aard aan den bouw van zulk eene breede sluis verbonden.

Het geval namelijk kan zich voordoen dat de sluis aan zeer sterke waterdrukking zal worden blootgesteld, waartegen zij, bij grootere breedte, minder goed bestand zoude zijn.

Er moest dus een zeer gewigtig belang aanwezig zijn om over die bezwaren heen te stappen.

Dat schijnt hier niet aanwezig.

De raderstoomboot kan, volgens de meening van deskundigen, zeer wel de *Maas* van *St. Andries* tot *Loevestein* bevaren, vooral na de aanzienlijke verbeteringen, die aan deze rivier in dit en volgende jaren zullen worden aangebragt.

De grootere stoomvaart, die te *Venlo* aanvangt en de *Maas* over eene lengte van 23 uren tot *St. Andries* bevaart, zal in den verderen loop dier rivier tot *Loevestein*, slechts 8 uren lang, een even bruikbaar vaarwater aantreffen.

Het water dat van *Venlo* tot *St. Andries* de *Maas* bevaarbaar houdt, zal dit ook tot *Loevestein* vermogen; inzonderheid, nu de Regering al hare aandacht aan dit laatste gedeelte der *Maas* zal wijden.

De Regering wil niet ontkennen, dat thans de *Waal* van *St. Andries* tot *Loevestein* een gemakkelijker waterweg aanbiedt, dan op dit gedeelte der *Maas* wordt gevonden; maar moet ook doen opmerken dat de aftapping der *Maas* op de *Waal*, bij lagen stand van deze laatste, de scheepvaart soms benadeelt.

De stoomvaart zal echter niet, zoo als de Kamer vreest, door de sluiting van het kanaal worden vernietigd, ook al wordt geene breedere sluis dan van 8 el gebouwd: slechts de vaart der raderstoombooten zal welligt eenige belemmering ondervinden.

Deze zal echter wel niet kunnen opwegen tegen de aanzienlijke vermeerdering van kosten en de groote bezwaren van technischen aard, aan het leggen eener sluis van grootere afmetingen verbonden.

Veelmin zou het belang dier stoomvaart de sluiting en het voortdurend bederf der rivieren mogen wettigen.

's Gravenhage, den 31sten Augustus 1853.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
VAN REENEN.

De Commissie van Rapporteurs heeft gemeend deze Antwoorden te zamen met het Verslag der Commissie aan de Kamer te moeten mededeelen.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 2den September 1853.

VAN DAM VAN ISSELT.
LOTSIJ.
VAN NISPEN VAN PANNERDEN.
VAN RHEMEN VAN RHEMENSHUIZEN.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

over het Wets-ontwerp tot duurzame regeling van het beheer der gelden wegens verstrekkingen.

De overwegingen, waartoe het onderzoek van dit wets-ontwerp in de Afdeelingen der Kamer aanleiding gaf, zijn de volgende geweest.

1. Gaarne werd door eenige leden erkend, dat deze voordragt tot duurzame regeling van het zoo herhaaldelijk besproken beheer der gelden wegens verstrekkingen, in vergelijking met vroegere voordragten tot tijdelijke regeling van dat onderwerp, merkelijke verbetering heeft ondergaan. De verstrekking van materieel en andere behoeften door de Departementen van Marine en van Oorlog aan 's Rijks kolonien mag als volstrekt noodig worden beschouwd. De inrigtingen tot vervaardiging van die behoeften hier te lande zijn dan ook op zoo ruimen voet aangelegd, dat in het vereischte voor 's Rijks kolonien daaruit overvloedig kan worden voorzien. Men vond daarin dan ook niet het minste bezwaar. Daarentegen waren die leden van oordeel, dat wanneer de verstrekkingen niet ten behoeve van 's Rijks dienst, maar aan vreemde, gemeente- of andere besturen, bijzondere personen of bijzondere inrigtingen geschieden, dezelve tot tijdelijke en onontbeerlijke hulp behooren te worden beperkt.

Uit dit oogpunt achtten zij de uitdrukking, welke thans met betrekking tot de laatstbedoelde verstrekkingen in art. 1 voorkomt, de woorden namelijk: *in geval van gebleken noodzakelijkheid*, veel te rekbaar en algemeen. Zij meenden, dat die woorden niet voldoende zijn en aan de Regering eene veel te onbepaalde bevoegdheid overlaten. En ofschoon zij zich gaarne met andere leden, die daartegen minder bezwaar hadden, overtuigd hielden, dat de tegenwoordige Ministers van die magt geen misbruik zullen maken, en dat zelfs het verkrijgen eener onbeperkte bevoegdheid niet in de bedoeling der Regering ligt, gaven zij echter het verlangen te kennen om, nu de duurzame regeling van dit beheer wordt voorgedragen, van de Regering de verzekering te ontvangen, dat de bij deze wet gestelde voorwaarde van *gebleken noodzakelijkheid* in zoo beperkten zin zal worden opgevat, dat aan die woorden

in 't vervolg geene uitbreiding zal kunnen gegeven worden, welke eene toepassing daarvan op verstrekkingen, gelijk de vroegere verkoop van metalen geschut aan Frankrijk, zou gedoogen.

2. Met leedwezen hadden sommige leden de verklaring der Regering vernomen, dat zij bij afstemming van deze voordragt met de verstrekkingen zou moeten ophouden. Deze soort van bedreiging scheen hun daarom ook minder gepast, dewijl de Regering zoowel als de Staten-Generaal overtuigd behooren te zijn van het nut en de noodzakelijkheid der verstrekkingen en er zelfs in geval van het niet tot stand komen *dezer* voordragt, nog wel middelen schijnen gevonden te kunnen worden, om aan meermalen geopperde bezwaren te gemoet te komen.

3. Onder die bezwaren bekleedt eene voorname plaats de bedenking, dat de restitutien wegens verstrekkingen, ook weder volgens dit ontwerp, tot een bijzonder fonds worden aangelegd. Sommige leden konden zich daarmede niet vereenigen, en meenden dat die gelden terstond en regtstreeks in de schatkist behooren te worden overgebragt. Hetgeen door de Regering daartegen bij de Memorie van Beantwoording op het Verslag der Tweede Kamer is aangevoerd, had hen geenszins overtuigd van het ondoelmatige van dit middel, dat hun alleen regelmatig scheen te zijn.

4. Andere leden gaven de voorkeur aan het middel dat ook door de Rekenkamer in haar Verslag aan den Koning over het jaar 1850, op bladz. 25, huns inziens te regt was aangeprezen, van namelijk te bepalen » dat de saldo's op den 31sten December van het afgeloopen dienstjaar geconstateerd, wierden toegevoegd aan de middelen van het daarop volgende dienstjaar, en dat de begrootingen der Departementen van Oorlog en van Marine met een gelijk bedrag wierden aangevuld, in twee of meer nieuwe posten ingedeeld, die voor geene vermeerdering bij overschrijving zouden vatbaar zijn, en ook niet tot verhooging van andere posten zouden bijdragen. Wat in den tweejarigen loop der begrooting niet uit die posten had kunnen besteed worden, zou wel als eene overschietende bate voor het Rijk hebben kunnen beschouwd worden, want in dat overschot zou het bewijs gelegen hebben, dat de wederaanvulling niet tot de hoogte der saldo's noodzakelijk was."

Deze leden zouden het daarom wenschelijk geacht hebben dat niet alleen, zoo als art. 12 der nu voorgedragen wet bepaalt, de gelden, waarover op de raming, binnen den daarvoor gestelden termijn, niet wordt beschikt, als vrijvallend zouden zijn aangemerkt, maar dat ieder jaar het fonds aangezuiverd wierd, en dat hetgeen waarover niet beschikt wordt, even als het overschietende op de raming, als vrijvallend beschouwd en opgenomen wierd onder de toevallige baten als rijksontvangst in het dienstjaar, waartoe dat batig slot behoort. Aldus zou men veel meer getrouw zijn gebleven aan de voorschriften wegens eene jaarlijksche begrooting, en men zou minder aanleiding gegeven hebben tot dienstvermenging, welke volgens deze voordragt in ruime mate plaats zal kunnen hebben: waardoor art. 122 der Grondwet schijnt te worden ontdoken.

5. Eindelijk achtten enkele leden zich bezwaard door de uitgaven, die ook wegens verstrekkingen door het Departement van Koloniën hier te lande zonder goedkeuring der Staten-Generaal worden gedaan. Zij vraagden waarom het XIde hoofdstuk der staatsbegrooting niet met die uitgaven wordt belast, hetgeen met opzigt tot de verstrekkingen, zeer goed tegen aftrek van het bedrag daarvan op het geordonnanceerde op de betrokken posten der begrootingen van het VIIIste en van het Xde hoofdstuk zou kunnen plaats hebben.

Deze bedenkingen aan de Regering toegezonden zijnde, is van haar ontvangen de navolgende

MEMORIE VAN BEANTWOORDING.

§ 1. De goedkeuring welke hierbij aan de wets-voordragt wordt gegeven, stelt de Regering des te meer op prijs, omdat hare bedoeling geene andere is geweest, dan om zooveel mogelijk te gemoet te komen aan de bezwaren, welke bij de Vertegenwoordiging tegen de zaak schenen te bestaan, en om te letten op de consideratien, welke daarover opvolgend in de beide Kamers der Staten-Generaal in het midden waren gebragt.

Zij wenscht dan ook, dat de voordragt alsnu mede bij de Eerste Kamer bijval moge vinden, omdat zij inderdaad gelooft, dat de nuttigheid, het doeltreffende der voorschriften, welke ontworpen zijn, zal blijken wanneer zij als wet zullen worden toegepast.

Dan ook zal, door de uitvoering aan het veranderde 7de artikel te geven, blijken, dat geheel en al in den geest der bedenkingen, hierbij op nieuw geopperd, zal worden gehandeld, en dat de Regering zich niet enkel *aan het gemeen overleg* bij het tot stand brengen der wet gevorderd zal houden, maar ook bij de uitvoering. Volledieger en duidelijker verklaring vermeent zij niet te kunnen geven.

§ 2. De Regering werpt verre van zich het denkbeeld eener bedreiging, hetwelk zou gelegen zijn in hare verklaring, dat zij met de verstrekkingen zou moeten ophouden, indien het ontwerp wierd afgestemd.

Zij heeft vooreerst verklaard, dat het haar leed zou doen wanneer zij met de verstrekkingen zou moeten ophouden, maar ten andere is zij het aan de Vertegenwoordiging en aan zich zelve verpligt, om op de gevolgen te wijzen, wanneer de duurzame regeling, waarop door de Eerste en Tweede Kamer in der tijd werd aangedrongen, niet kon worden tot stand gebragt, vermits men toch van een verantwoordelijk minister geene handeling zou kunnen vergen, strijdig met zijne overtuiging, en naar zijn gevoelen strijdig met de Grondwet; want hoe men het neme, indien hij verstrekkingen doet die aan zijn departement niet worden gecompenseerd, dan doet hij in werkelijkheid uitgaven, vreemd aan het beheer hetwelk hem is toevertrouwd.

Maar er zal en kan verder geen bezwaar over de zaak bestaan, na de explicite verklaring in deze paragraaph vervat, *dat de Regering en de Staten-Generaal van het nut en de noodzakelijkheid der verstrekkingen behooren overtuigd te zijn*; eene verklaring welke de Regering tot hare groote voldoening, voor het eerst, in deze gedachtenwisseling mag aantreffen en welke zij als zeer bemoedigend aanneemt bij de moeijelijkheden, welke dit onderwerp voor elk Minister van Marine en van Oorlog te weeg heeft gebragt.

§ 3. De Regering betreurt het dat sommige leden nog van gevoelen zijn, dat de gelden wegens restitutien een bijzonder fonds zouden uitmaken.

Niet toch in dien zin, welke aan die benaming doorgaans werd gehecht.

Daadwerkelijk worden de gelden tegenwoordig regtstreeks in de schatkist overgebragt, hetgeen vroeger niet pleeg te geschieden; maar de wijze waarop daarover kan worden beschikt, deze vereischt eene duurzame regeling, en men vertrouwt dat de ondervinding zal aantoonen dat de middelen, daartoe voorgedragen, bij vervolg en in de toepassing eene algemeene goedkeuring zullen verwerven.

§ 4. Het middel, door de Algemeene Rekenkamer aan de hand gedaan, strekt, het zij met alle bescheidenheid gezegd, ten bewijze dat dat collegie de practische zijde der zaak niet kent, als zijnde het middel niet uitvoerlijk, zonder dat men gevaar loopt een verkeerd, een niet noodig gebruik der ontvangen gelden te maken. Die behooren toch naar de behoeften geregeld te worden, niet naar eenen zekeren termijn van tijd, en wanneer men nu het voor de dienst vereischt materieel niet heeft kunnen verkrijgen, daarin tegenspoed of oponthoud heeft ondervonden, dan zou dit het bewijs opleveren, dat de wederaanvulling niet tot de hoogte der saldo's noodzakelijk was. Inderdaad, het valt moeijelijk deze argumentatie te wederleggen.

Men mag het wezen der zaak niet aan den vorm opofferen, en het zou zeker de bedoeling van de leden der Staten-Generaal niet zijn, om de administratie te belemmeren in het noodzakelijk en goed beheer van een onderwerp, dat in een zoo naauw verband staat met de middelen, dienstig voor 's Rijks verdediging.

Aan het gebruik der gelden in het jaar waarin ze ontvangen worden, kan niet worden gedacht, en ze behooren dus eerst tot een dienstjaar, wanneer ze daarvoor bij de wet beschikbaar worden gesteld.

Het ontwerp bevat nu juist de toepassing van het beginsel, dat de gelden, welke bij eene raming zullen worden toegestaan, aan alle de gevolgen van het dienstjaarlijk beginsel onderhevig zullen zijn.

§ 5. Het is moeijelijk voor de beide betrokken departementen om het bezwaar, hierbij door enkele leden voorgedragen, op te heffen. Men veroorlooft zich dus hierbij terug te wijzen op hetgeen daarover bij de behandeling van het XIde hoofdstuk der begrooting over 1853 gezegd is geworden.

's Gravenhage, den 31sten Augustus 1853.

De Minister van Marine,
J. ENSLIE.

De Minister van Oorlog,
Bon. FORSTNER VAN DAMBENOY.

De Commissie van Rapporteurs heeft gemeend deze Antwoorden te zamen met het Verslag der Commissie aan de Vergadering te moeten mededeelen.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 2den September 1853.

D'ABLAING VAN GIESSENBURG.
BEERENBROEK.
VAN NISPEN VAN PANNERDEN.
VAN RIJCKEVORSEL.

ZITTING VAN DEN 2DEN SEPTEMBER.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

voor het Wets-ontwerp tot wijziging van het Tarief van In- en Uitgaande Regten.

1. Bij het onderzoek van dit wets-ontwerp heeft men over het algemeen zijne goedkeuring gehecht aan de thans voorgedragen wijzigingen, in zoover die haren oorsprong verschuldigd zijn aan de opheffing van den accijns op het varkens- en schapenvleesch. Men erkende dat in verband daarmede de belangen van den inlandschen verbruiker billijkerwijze vorderen, dat het inkomend regt op den invoer dezer artikelen verlaagd worde, opdat dit voor de mindere volksklassen moeijelijk te ontberen levensmiddel tot niet al te hoogen prijs verkrijgbaar zij.

Men achtte evenwel eene verandering in het tarief voor zoo weinige artikelen in het algemeen minder verkieslijk. Want ofschoon het denkbeeld eener algemeene herziening van het tarief weinig bijval vond, uit hoofde van de groote menigvuldigheid der voorwerpen, welke daarbij eene grondige beoordeeling vereischen, terwijl het bijna onmogelijk schijnt daaraan op eens en te gelijk de zoo noodige zorgen te wijden, zoo kon men evenwel den wensch niet onderdrukken, dat de Regering met de voordragt van partiele wijzigingen spoedig verder gaan, en op die baan van vooruitgang belangrijker stappen doen mogt, dan die welke bij het onderhavig wets-ontwerp wordt voorgedragen.

2. Eenige leden hebben bij deze gelegenheid aangemerkt, dat het wenschelijk is aan het stelsel eener heffing *ad valorem* geene te uitgebreide toepassing te geven, daar het aanleiding schijnt te geven tot wezenlijke misbruiken. Zij zouden dit stelsel daarom alleen behouden willen zien voor die artikelen, waarvan het gehalte deze wijze van waardering onmisbaar maakt, waarbij het dan ook nog een vereisehte schijnt te zijn, dat de onderdeelen van zoodanige artikelen onderling niet te veel in waarde verschillen.

3. Dezelfde leden hebben ook den wensch geuit, dat men langzaam en met mate overga tot de verlaging van de invoerregten op de artikelen, welke voortbrengsels zijn van inlandsche industrie, wanneer tot de productie daarvan inrigtingen zijn daargesteld onder de begunstiging van beschermende bepalingen. Zij meenden, dat men in dit opzigt met behoedzaamheid behoort te handelen, en geene schokken te weeg brengen, waardoor het bestaan van zeer vele ingezetenen in gevaar wordt gebragt.

4. Tegen de uitzondering ten aanzien der *landbouwers-gereedschappen* voorgesteld, zijn door onderscheidene leden bedenkingen geopperd. Sommigen vonden geen bezwaar in het voorbehoud aan de Regering gelaten, om wanneer deze voorwerpen van nieuwe uitvinding zijn, of hier te lande niet vervaardigd worden, dezelve ook tegen 1 per cent inkomend regt toe te laten. Andere leden hadden daarentegen gewenscht dat deze gereedschappen met fabriek- en stoomwerktuigen waren gelijkgesteld. Men begreep niet, waarom voor dit artikel eene soort van beschermend stelsel wordt gehandhaafd, dat ten aanzien der fabriek- en stoomwerktuigen verlaten is. Volgens de wet van 1845 kon de Koning zelfs algeheelen vrijdom van regten op de eerstgemelde vergunnen. Thans blijft dit artikel ook bij de meest gunstige behandeling nog aan het regt van 1 per cent onderworpen. De gelijkstelling schijnt daarenboven ook daarom billijk te zijn, omdat de landbouwer uit den aard der zaak zich niet zal blootstellen aan het ongerief, van zich telken reize ter bekoming van vrijstelling aan den Koning te wenden: terwijl buitendien het onderzoek der Regering, of zoodanige gereedschappen van nieuwe uitvinding zijn, of hier te lande niet vervaardigd worden, tot moeijelijkheid of vertraging of wel tot zeer willekeurige beslissing aanleiding geven kan.

Eenige leden waren daarbij van oordeel, dat het artikel *fabriek- en stoomwerktuigen* in 't algemeen meerdere uitbreiding had kunnen erlangen. Voor vele fabrikanten bestaat de behoefte, om zich elders te voorzien van sommige gedeelten der werktuigen, welke overigens door hen hier te lande vervaardigd worden, waarom het in 't belang der inlandsche industrie zelve schijnt te zijn, dat de invoer daarvan met een zeer laag regt worde belast.

5. Het *vet* van allerlei vleesch wordt bij deze tariefs-verandering op f 8 inkomend regt de 100 ponden gesteld. Sommige leden zagen daarin eene belangrijke verhooging van belasting, omdat het vet bij het tarief van 1845 niet wordt genoemd, en de wet, waarbij dat tarief is vastgesteld, bij art. 1 wel uitdrukkelijk heeft bepaald, dat van de goederen in dat tarief *niet bij name genoemd*, en welke, uit hunnen aard, niet kunnen gerangschikt worden onder de daarin voorkomende artikelen, op den invoer slechts 1 per cent zal worden betaald.

6. Volgens den staat *B* bij deze wet gevoegd, is het schapenvleesch, mitsgaders varkensvleesch enz., afzonderlijk belast zijnde, niet begrepen onder *allerlei vleesch of vet*, *versch of gezouten*. Het schijnt dus een verzuim te zijn, dat bij deze laatste woorden het gebruikelijke »*niet afzonderlijk genoemd*" is weggelaten.

7. Onder de rubriek *Schapen- en varkensvleesch* komt nu ook voor *reuzel*. Dit was niet het geval met de nu afgeschafte rubriek in staat *A*. *Reuzel* komt echter nog eens voor in het tarief bij het artikel *Roet*, *smeer*, *talk en reuzel*, alwaar het belast is met 50 cents de 100 pond. Men veronderstelt dat de reden van het verschil tusschen het laatstgenoemde invoerregt met dat ad f 1 en f 1.25, dat bij dit ontwerp voor *reuzel* wordt voorgesteld, daarin is gelegen, dat het eerste op reuzel tot fabriekgebruik bestemd, het tweede op reuzel, die tot voeding van den mensch kan dienen, zal worden toegepast.

Deze bedenkingen aan de Regering medegedeeld zijnde, is van haar ontvangen de navolgende

MEMORIE VAN BEANTWOORDING.

1. In de 1ste paragraaph der Memorie van Beantwoording van het Voorloopig Verslag der Tweede Kamer betreffende dit wets-ontwerp heeft de Regering reeds medegedeeld, waarom zij zich thans heeft bepaald tot het herzien van zoo weinig artikelen van het tarief, en daarbij den stand, waarin de toekomstige ruimere herziening zich bevindt, doen kennen.

Ter beantwoording der door de Afdeelingen der Eerste Kamer gemaakte aanmerkingen meent de Regering in de eerste plaats daarnaar te mogen verwijzen, onder bijvoeging alleen, dat aan den kenbaar gemaakten wensch om op de baan van vooruitgang belangrijker stappen te doen, dan die welke bij het onderhavige wets-ontwerp wordt voorgedragen, bij de voorgenomen tariefsherziening door de Regering ongetwijfeld zal worden voldaan.

2. De wenschelijkheid door eenige leden betoogd, om aan het stelsel eener heffing bij de waarde geene te uitgebreide toepassing te geven, daar het aanleiding zou geven tot wezenlijke misbruiken, maakt tevens een punt van gezette overweging bij de Regering uit. De Regering mag hier echter niet onopgemerkt laten, dat ook aan de heffing van invoerregten bij het gewigt niet onbelangrijke bezwaren zijn verbonden, wanneer daaraan eene te groote uitgebreidheid wordt gegeven; daar dit stelsel alsdan billijkerwijze tot eene splitsing der tariefsposten in een zoo menigvuldig aantal onderdeelen moet leiden, dat daardoor aan de eenvoudigheid van het tarief groot nadeel zou worden toegebragt, en aan den handel bij de aangifte der goederen gewigtige moeijelijkheden zouden worden berokkend.

3. De Regering is volkomen geneigd om aan den wensch van die leden gehoor te geven, welke er op aandringen, dat bij de vermindering van regten met behoedzaamheid worde te werk gegaan. Ook zij is van oordeel dat schokken, waardoor het bestaan van vele ingezetenen in gevaar zou worden gebragt, moeten worden voorkomen, en dat bij eene tariefsherziening daarom met veel overleg moet worden gehandeld.

4. Behalve het bezwaar, hetwelk zich tegen de verlangde gelijkstelling van de gereedschappen voor den landbouw met de fabriek- en stoomwerktuigen voordoet, uit hoofde van het gemis van afdoende kenmerken, waardoor zoodanige landbouwgereedschappen van andere voorwerpen zijn te onderscheiden, zou men nog gevaar loopen dat hier eene te ver gedrevene vrijgevigheid den landbouwer zelven schadelijk zou zijn, wanneer namelijk daardoor de middelen van bestaan dergenen, die vooral ten platten lande zich met het vervaardigen en herstellen van landbouwgereedschappen bezig houden, bedreigd mogten worden.

De vrees overigens voor vertraging, moeijelijkheid en willekeurige beslissing der Regering schijnt te meer ongegrond, daar onder de werking van soortgelijke bepalingen van het tarief van 1845 daarover geene klagten zijn gerezen.

De meerdere uitbreiding, welke eenige leden voor het artikel »fabriek- en stoomwerktuigen" noodig oordeelen, wordt inderdaad reeds toegepast. De Regering toch heeft steeds gemeend, dat onder dat artikel noodzakelijk tevens moeten begrepen worden de *onderdeelen* van fabriek- en stoomwerktuigen, in onderscheiding evenwel van voorwerpen die ook tot andere einden bestemd zijn.

5. De verhooging van belasting, welke sommige leden in deze voordragt voor het *vet* meenden te zien, is daarin echter niet gelegen. *Versch vet*, hetwelk als voedingsmiddel voor den mensch wordt gebezigd, was steeds onderworpen aan het regt van f 8 de 100 pond bij invoer, als: *Vleesch*, *allerlei vleesch of spek enz.*, omdat, ofschoon niet met name genoemd in het tarief, volgens art. 1 der wet van den 19den Junij 1845 (*Staatsblad* no. 28) de ongenoemde goederen alleen dan met een regt van 1 per cent moeten worden belast op den invoer, wanneer zij *uit hunnen aard* niet kunnen gerangschikt worden onder de in het tarief voorkomende artikelen, en het *versch vet*, uit zijnen aard, allezins onder vleesch kon worden gebragt.

6. Het scheen overbodig om in eenen post, zoo als thans die van het *vleesch* is omschreven, en waarin onmiddellijk na den algemeenen post *vleesch* eene bijzondere soort volgt, de woorden: *niet afzonderlijk genoemd* in te voegen. Dat *schapenvleesch*, *varkensvleesch* enz. afzonderlijk worden genoemd en alle ander vleesch onder de eerste categorie moet worden begrepen, scheen zoo in het oog te vallen, dat de Regering alle verdere bijvoeging nutteloos rekende.

7. De reden, welke verondersteld wordt aanleiding te hebben gegeven, dat nu het artikel *reuzel* ook onder de rubriek *vleesch* voorkomt, terwijl het tevens ook bij *Roet*, *smeer en talk* is genoemd, is volkomen juist. Onder dezen laatsten post wordt bedoeld die reuzel, welke kennelijk voor fabriekgebruik bestemd wordt ingevoerd; terwijl onder den nieuwen post *Vleesch* die kleine hoeveelheden worden aangeduid, welke tot voeding van den mensch worden aangebragt.

De Minister van Finantien,
VAN DOORN.

De Commissie van Rapporteurs heeft gemeend dit Antwoord te zamen met de bedenkingen der Afdeelingen aan de Vergadering te moeten mededeelen.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 2den September 1853.

'T HOOFT.
INSINGER.
DE VILLERS DE PITÉ.
VAN RIJCKEVORSEL.

ZITTING VAN DEN 5DEN SEPTEMBER.

11DE ZITTING.

ZITTING VAN MAANDAG 5 SEPTEMBER.

(TEN 2 URE.)

Verzoekschriften ingekomen. — Zonder beraadslaging aangenomen het wets-ontwerp tot regeling van het fonds van consignatien. — Beraadslaging over en aanneming van het wets-ontwerp tot opheffing der in den Molukschen Archipel bestaande beperkende bepalingen met opzigt tot den handel en de scheepvaart. — Verslag uitgebragt omtrent het wets-ontwerp tot regeling van het toezigt op de onderscheidene kerkgenootschappen; bepaling van den dag der beraadslaging.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig met den Voorzitter, 29 leden, de heeren:

Cost Jordens, Borski, van Lidth de Jeude, de Bruijn, Paspoort van Grijpskerke, Beerenbroek, Verheij van den Bogaard, van Sasse van Ysselt, van Weel, van Swinderen, d'Ablaing van Giessenburg, de Villers de Pité, van Dam van Isselt, de Vos van Steenwijk, van Rhemen van Rhemenshuizen, Regout, van Eijsinga, Martens van Sevenhoven, van Rijckevorsel, van der Beken Pasteel, Insinger, Blankenheijm, de Sitter, Cremers, van den Dries, van Heeckeren van Wassenaar, Lotsij en van Nispen van Pannerden;

en de Ministers van Finantien en van Kolonien.

De notulen worden gelezen en goedgekeurd.

Zijn ingekomen:

1°. honderd en zeventien adressen houdende bezwaren tegen het wets-ontwerp tot regeling van het toezigt op de onderscheidene kerkgenootschappen, als:

uit *Noordbrabant:* van ingezetenen te 's Hertogenbosch, Bergen op Zoom, Leur, Stratum, Teteringen, Eindhoven, Best, Veldhoven, Etten, Steenbergen, Halsteren, de Hoeven, Rijen, Oosterwijk, Oploo, Maren, St. Anthonis, Oosterhout, Heesch, Oerle, Lepelstraat gemeente Halsteren, Nispen gemeente Rozendaal, Heusden, Herpt, Rozendaal, en van J. Zwijsen, aartsbisschop van Utrecht c. s., te Tilburg;

uit *Limburg:* van ingezetenen te Heer;

uit *Gelderland:* van ingezetenen te Harderwijk, Tiel, Zeddam, Lichtenvoorde, Duiven, Arnhem, Doesborgh, Zevenaar, Angerlo, Wageningen en het Zieuwent gemeente Lichtenvoorde;

uit *Noordholland:* van ingezetenen te Amsterdam, Ilpendam c. a., Laren, Alkmaar, Beemster en Nieuwe-Niedorp;

uit *Zuidholland:* van ingezetenen van Gouda, Overschie, Noordwijk, Maasland, Leyden, Langeraar (ter Aar) Oegstgeest, Soeterwoude, Woerden en 's Gravenhage;

uit *Utrecht:* van ingezetenen te Vleuten, Teckop, Oudenrijn en Hoogland;

uit *Overijssel:* van ingezetenen te Hengelo, Almelo, Enschedé, Haaksbergen, Oldenzaal, Weerselo en Zwol;

uit *Groningen:* van ingezetenen te Kloosterburen, Pekel-A, Bedum, Zuidhorn, Stadskanaal en Groningen;

uit *Friesland:* van ingezetenen te Leeuwarden en 't Bildt;

uit *Zeeland:* van ingezetenen te Goes, Sas van Gent, Tholen en Sluis;

zes adressen tot ondersteuning van het genoemde wets-ontwerp, als:

van ingezetenen te Amsterdam, te Didam (provincie Gelderland) en van de kerkeraden der Hervormde gemeente te Naarden, Oudewater, Doesborgh en Maasdam (Zuidholland).

Verzending naar de Commissie ad hoc.

2°. Algemeene verslagen van de Maatschappij van Weldadigheid over 1852. — *Plaatsing in de boekerij.*

Het wets-ontwerp tot regeling van het Fonds van Consignatien

zonder beraadslaging met algemeene (29) stemmen *aangenomen.*

Beraadslaging over het wets-ontwerp tot opheffing der in den Molukschen Archipel bestaande beperkende bepalingen met opzigt tot den handel en de scheepvaart.

De heer **van Rijckevorsel:** Ik heb met uitstekend genoegen dit ontwerp ontvangen en zal er zeer gaarne mijne goedkeurende stem aan hechten. Het is dan ook niet zoo zeer om op de wet zelve aanmerking te maken, dat ik het woord heb gevraagd. Integendeel, ik betreur het slechts, dat, niettegenstaande de overtuiging der Regering, dat deze wet nuttig zou zijn, zij niet veel vroeger is tot stand gebragt. Maar de reden, waarom ik het woord heb gevraagd, is, om ook thans weder met een enkel woord bij de Regering en speciaal bij den Minister van Kolonien aan te dringen op eene regeling van het muntwezen in Nederlandsch Indie, omdat ik de overtuiging heb, dat het nut, met dezen maatregel beoogd, het openstellen van onderscheidene havens in de Molukken, maar zeer ten deele, zeer beperkt, zeer gebrekkig zal bereikt worden, zoolang dit muntstelsel zich niet in een gezonderen toestand dan tegenwoordig zal bevinden en dat onze handel en scheepvaart niet alleen, maar zelfs en vooral onze overige Oost-Indische bezittingen er weinig voordeel van zullen kunnen trekken, zoolang dat muntstelsel niet zal zijn geregeld. Men ondervindt zulks op dit oogenblik met Macassar en Riouw. Hetgeen daar in betaling wordt ontvangen, mag niet op Batavia worden ingebragt. Dit houdt natuurlijkerwijze het aanbrengen van voorwerpen daarheen terug, omdat men niet dan met zwaar verlies het provenu kan terugvoeren. Men moet goederen aankoopen, waarvan men zeker is verlies te zullen lijden, vermits de duiten, die men in betaling heeft ontvangen, geprohibeerd zijn op Java. Daarom heb ik het woord gevraagd, ten einde, zoo als ik reeds meermalen van deze en van eene andere plaats heb gedaan, er op aan te dringen dat toch zoo spoedig mogelijk tot eene herziening van het muntstelsel in Nederlandsch Indie worde overgegaan.

De heer **Minister van Kolonien:** Het kan den geachten spreker uit Zuidholland niet onbekend zijn, dat door de Regering eene poging *is* aangewend om de zoo zeer gewenschte regeling van het muntwezen in Nederlandsch Indie tot stand te brengen. Omstandigheden, geheel van de Regering onafhankelijk, hebben dit tot dusverre belet. Niemand kan de beschouwingen van den geachten spreker over het wenschelijke, over het noodzakelijke van eene spoedige beëindiging dezer aangelegenheid meer deelen dan ik het doe. Gaarne wil ik er bijvoegen, dat mijne pogingen daartoe strekken en dat ik, in de volle overtuiging van het hooge nut dezer zaak, niet zal nalaten daaromtrent eerlang een voorstel aan den Koning te onderwerpen. Ik herhaal het, niemand kan meer dan ik doordrongen zijn van het wenschelijke, om in den tegenwoordigen, reeds te lang geduurd hebbende staat van zaken verandering en verbetering te brengen.

In het Verslag der Commissie van Rapporteurs over het ontwerp van wet thans hier in behandeling is mij medegedeeld, dat sommige leden eene specificatie wenschten der ontvangsten en uitgaven wegens elke soort van specerijen afzonderlijk, ten

einde het door mij als ontvangst opgegeven bedrag te beter te kunnen beoordeelen.

Ik zal gaarne aan dien wensch voldoen, doch moet daarbij herinneren, dat het bedrag in het Verslag genoemd, niets anders is dan de gemiddelde opbrengst gedurende 10 jaren van den verkoop der specerijen, zoowel in Nederland als in Indie. Tot mijn leedwezen kan ik de nu verlangde vergelijkende opgave niet over een en hetzelfde tijdvak leveren.

In mijne aan de Tweede Kamer gesuppediteerde nota (no. 8) heb ik tot basis van het tienjarig overzigt genomen de jaren 1843 tot en met 1852; dit was mij mogelijk, voor zoover de opbrengst der specerij-veilingen betreft.

Indien ik nu het Verslag wel begrepen heb, dan wenscht men eene opgave ook van de uitgaven afzonderlijk voor elke soort specerijen gedaan, maar die kan ik over hetzelfde tijdvak niet geven. Ik heb mij moeten bepalen tot hetgeen bij het Departement van Kolonien kon worden nagespoord, ook over een tiental jaren, doch niet later dan tot en met 1849; ik hoop evenwel, dat de navolgende mededeeling die leden zal bevredigen.

Een overzigt van 10 jaar geeft de volgende uitkomsten:

Gedurende 1843—1852 zijn *in Nederland* verkocht:

Notenmuskaat, netto rendement	f	6,874,323.775
Foelie » »		1,800,932.06
Nagelen » »		1,124,607.965
te zamen. .	f	9,799,863.80

Gedurende 1840—1849 zijn *op Java* verkocht:

Notenmuskaat netto rendement.	f	38,418.73
Notenzeep » »		65.13
Foelie » »		38.79
Nagelen » »		177,992.625
		216,515.275
dus te zamen in Nederland en in Indie verkocht voor	f	10,016,379.075

Gedurende 1840—1849 zijn in Indie ingekocht:

Notenmuskaat voor	f	838,453.29
Foelie »		503,251.32
Nagelen »		940,916.305
Te zamen inkoopsprijs.	f	2,282,620.915
Daarbij komt voor onkosten in Indie		1,166,352.185
Totaal aan inkoop en onkosten in Indie		3,448,973.10
Voordeelig verschil	f	6,567,405.975

Alzoo gemiddeld 's jaars ruim *zes en eene halve ton gouds.*

Ik moet hier bijvoegen, dat ik geene specificatie kan leveren van de onkosten in Indie, op iedere soort specerijen gevallen; alleen is mij gebleken, dat onder het cijfer van f 1,166,352.185 begrepen is f 335,756.85, als het nadeelig verschil tusschen den inkoopsprijs op Java, en den prijs, waarvoor te Banda aan de specerijperken geleverd wordt de rijst welke jaarlijks door tusschenkomst van het Gouverneur daarheen gezonden wordt; — het verlies, hetwelk het Gouvernement zich op dit artikel getroost, om aan de arbeiders op Banda goed en voldoend voedsel te verzekeren, drukt alzoo niet op de kruidnagelen.

Ik hoop hiermede te hebben voldaan aan den wensch van de leden, welke nadere inlichtingen omtrent dit onderwerp hebben verlangd.

De heer **van Rijckevorsel:** Wanneer ik den Minister van Kolonien wel begrepen heb, dan zullen die opgaven betreffen de gemiddelde ontvangsten over de jaren 1843 tot en met 1852, daarentegen de uitgaven over de jaren 1840 tot en met 1849. Er zal derhalve geene juiste vergelijking over eenige jaren kunnen plaats hebben. Nu geef ik den Minister in bedenking, ten einde het eenige waarde zou hebben, of het niet doenlijk zou zijn, om bij hetgeen hij ons heeft willen mededeelen, in het Bijblad te voegen de ontvangsten en uitgaven ook van de jaren 1843 tot en met 1849 op zich zelve, want tot 1849 bestaat er bekendheid der uitgaven bij het Ministerie van Kolonien, ook van diezelfde jaren 1843 tot 1849 bestaat bekendheid der inkomsten: wanneer men dus dit over die 7 jaren had, dan had men een juist punt van vergelijking. De uitgaven toch staan in betrekking met de hoeveelheid der waren, die in handen van het Gouvernement komen, en de inkomsten staan ook weder in verband met de verkochte hoeveelheden. Ik wensch zooveel mogelijk de inkomsten en uitgaven over een zeker aantal jaren op zich zelve beschouwd te hebben, opdat zij tegen elkander kunnen vergeleken worden. Ik zou die overige jaren, waarvan wel de uitgaven doch niet de inkomsten bekend zijn, er van willen aflaten; en dit zou kunnen geschieden, wanneer men zich bepaalde tot de jaren 1843 tot en met 1849 voor de inkomsten en uitgaven.

De heer **Minister van Kolonien:** Ik zal gaarne voldoen aan den wensch van den geachten spreker. Maar ik acht het noodig hem te doen opmerken, dat langs dien weg slechts gedeeltelijk kan worden bereikt hetgeen hij zich voorstelt.

De geachte spreker zal toch wel even goed als ik weten, dat de producten van één gegeven jaar niet alle in datzelfde jaar hier worden ontvangen en verkocht, en dat ook de verhouding tusschen de aan het Gouvernement geleverde en door hetzelve verkochte hoeveelheden aan groote variatie onderhevig is; zoo zijn bij voorbeeld in 1847 hier in het geheel geen specerijen verkocht. Uit dien hoofde heb ik begrepen dat men een beter overzigt zou verkrijgen, wanneer het resultaat van tien jaren tegenover een gelijk tijdvak wierd gesteld. Ik zal nu afzonderlijk hier bijvoegen de uitkomst over de jaren 1843—1849, ten einde alzoo de nadere vergelijking mogelijk te maken, welke door den geachten spreker wordt verlangd; men zal overigens indachtig dienen te zijn dat niet alleen de hoeveelheden, maar ook de verhouding tusschen de betere en mindere soorten op het eindresultaat der veilingen van invloed zijn, en dat door de geldelijke uitkomst van het bestaande stelsel (verpligte teelt en leverantie der specerijen) niet alleen door den marktprijs, maar ook door de hoedanigheid der oogsten worden geïnfluenceerd (1).

De heer **van Rijckevorsel**, voor de derde maal het woord gevraagd en verkregen hebbende, zegt: Ik erken de gegrondheid van de opmerking van den heer Minister en ook, dat de hoeveelheden van de verkoopen in één jaar niet dezelfde zijn als die waarover de betalingen in datzelfde jaar voor de inkoopen geschied zijn, maar ik geloof dan toch, dat men de resultaten van eenige en dezelfde jaren tegen elkander nog beter kan vergelijken, dan wanneer men andere jaren daarbij voegt, die in ontvangst en uitgave niet dezelfde zijn.

Het wets-ontwerp met algemeene (29) stemmen *aangenomen.*

Verslag uitgebragt over het wets-ontwerp regelende het toezigt op de onderscheidene kerkgenootschappen. — *Drukken, ronddeelen en de beraadslaging te houden op Woensdag den 7den September, des voormiddags ten elf ure.*

De vergadering wordt gesloten.

---

(1) Gedurende 1843—1849 zijn verkocht:

in *Nederland:*

Notenmuskaat voor	f	4,485,077.03
Foelie voor		1,244,035.935
Nagelen voor.		811,129.295
	f	6,540,242.26

op *Java:*

Notenmuskaat voor.	f	3,053.00
Notenzeep voor		60.33
Foelie voor.		38.79
Nagelen voor		109,516.475
		112,668.595
te zamen voor	f	6,427,573.665

Gedurende dezelfde jaren zijn in *Indie* ingekocht:

Notenmuskaat voor.	f	598,744.865
Foelie voor		342,691.345
Nagelen voor.		578,645.235
	f	1,520,081.445
Daarbij komt voor onkosten in Indie.		723,290.685
Totaal aan inkoop en onkosten in Indie		2,243,372.13
Voordeelig verschil over 7 jaren	f	4,184,201.535
Of gemiddeld		597,743.075

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

nopens het wets-ontwerp tot regeling van het toezigt van den Staat op de onderscheidene kerkgenootschappen; uitgebragt in de zitting van den 5den September.

Bij het onderzoek dezer gewigtige voordragt door 33 leden der Eerste Kamer, zijn in de Afdeelingen vier hoofdpunten voornamelijk in aanmerking genomen:

1°. de grondwettigheid eener regeling van het staatstoezigt op de kerkgenootschappen;

2°. de noodzakelijkheid van deze wet;

3°. de wet van Germinal en hare afschaffing;

4°. de onderhavige voordragt zelve in verband met de Grondwet en de eischen van het algemeen belang.

De Commissie van Rapporteurs heeft gemeend den uitslag der daarover gehouden overwegingen met de meeste beknoptheid aan de Kamer te mogen mededeelen, en zal zich daarbij hoofdzakelijk bepalen tot het opteekenen der onderscheidene gevoelens van de leden, die hunne meening omtrent de aangeduide hoofdpunten hebben kenbaar gemaakt. Immers acht zij het thans minder noodzakelijk daarbij eene volledige opgave te voegen der gronden en redeneringen, welke van weêrszijden tot staving dier gevoelens zijn aangevoerd, vermits door de uitvoerige behandeling van dit onderwerp in de Tweede Kamer, de beweegredenen tot onderscheidene daartoe betrekkelijke zienswijzen leidende, genoegzaam bekend kunnen worden geacht.

1. Verreweg de meeste leden zijn van oordeel geweest, dat de Grondwet het vaststellen eener wet tot regeling van het toezigt van den Staat op de onderscheidene kerkgenootschappen niet verbiedt. Zij achtten zoodanige wet dus niet strijdig met de letter der Grondwet. Doch onder deze leden waren er sommigen, die het regelen van dit onderwerp bij de wet met den geest der Grondwet minder vereenigbaar beschouwden. De overige leden meenden, dat het onderwerp door de Grondwet reeds geregeld is, en dat het dus met hare voorschriften niet overeengebragt kan worden, nieuwe regels bij de wet daaromtrent in te voeren, waar hoogstens alleen het vaststellen van repressieve bepalingen te dien aanzien in aanmerking zou kunnen komen.

2. Zonder daardoor geacht te willen worden de gedane voordragt in allen deele goed te keuren, heeft de meerderheid der leden de noodzakelijkheid dezer wet in de gegevene omstandigheden gereedelijk erkend. Vrij algemeen werd daarbij te kennen gegeven, dat men het ontstaan dier noodzakelijkheid betreurde. Van de andere zijde werd dezelve ontkend: en aan de voorstelling der gronden en omstandigheden, waarom die noodzakelijkheid van de zijde der meerderheid beweerd was, eene verklaring gegeven, waaruit veeleer het ongeoorloofde en ondoeltreffende der wet zou moeten worden afgeleid.

3. De meeste leden hebben zich onthouden van een stellig antwoord te geven op de vraag of de wet van Germinal Xde jaar nog als verbindbaar kan worden beschouwd. Door de overigen werd die vraag deels toestemmend, deels ontkennend beantwoord. Doch vrij algemeen heeft men geoordeeld dat eene opzettelijke afschaffing dier wet allezins wenschelijk moet worden geacht. Eenige leden gaven zelfs den wensch te kennen dat, bij afstemming dezer wet, die afschaffing alsdan bij speciale wet mogt plaats hebben. Daartegen werd evenwel opgemerkt, dat eene vervanging van sommige bepalingen dier wet bij hare afschaffing onontbeerlijk schijnt.

Het naauwkeurig onderzoek door de Regering aangaande de regtsgeldigheid en de toepassing der wet van Germinal ingesteld, heeft bij eenige leden den wensch doen ontstaan, om, zoo mogelijk, nog van de Regering inlichtingen te ontvangen omtrent de artikelen dier wet, welke in de noordelijke provincien zijn toegepast, en omtrent de plaatsen, alwaar en de omstandigheden waaronder die toepassing is geschied.

4. De beoordeeling der voorgedragen wet en hare toetsing aan de Grondwet en aan het algemeen belang heeft tot uitvoerige en zeer uiteenloopende beschouwingen geleid. Een groot aantal leden achtte de voordragt niet ongrondwettig en keurde haar in de gegevene omstandigheden strookende met het algemeen belang. Vele andere leden hebben een ongunstig oordeel uitgedrukt. Aan die zijde werd het wets-ontwerp of als strijdig met de Grondwet, of als onvolledig, of als uit overdrijving geboren, of als doelloos afgekeurd. Men vond gebrek aan overeenstemming tusschen de bepalingen van het ontwerp zelf; men oordeelde dat het algemeen belang door deze wet niet zal bevorderd worden; men vreesde dat hare strafbepalingen of niet toegepast worden, of tot botsing aanleiding geven zullen, en dat, hetzij de wet al dan niet wordt toegepast, de opgewekte strijd tusschen overdreven eischen door dezelve niet bijgelegd, maar aangewakkerd worden zal.

5. Na aldus in korte trekken de gevoelens te hebben uitgedrukt, welke van weêrszijden ter zake dezer voordragt zijn medegedeeld, zal de Commissie overgaan tot de opgave der aanmerkingen, die op onderscheidene artikelen van het ontwerp zijn gevallen, na vooraf melding te hebben gemaakt van twee punten, die nog bij de algemeene beschouwingen ter sprake zijn gekomen.

6. Het eerste betreft de afwezigheid van den Minister, belast met de Zaken der Roomsch-katholijke Eeredienst, ter gelegenheid der behandeling door de Staten-Generaal van een wets-ontwerp, waarbij de belangen van het kerkgenootschap, tot hetwelk die Minister behoort, zoo naauw betrokken zijn. Eenige leden konden de uitdrukking van hunne bevreemding deswege niet terughouden, en meenden hun leedwezen te moeten betuigen, dat het eenige lid der Regering, hetwelk de Roomsch-katholijke godsdienst belijdt, aan het gemeen overleg der Staten-Generaal met de Regering ter zake van dit zoo gewigtig onderwerp geen deel genomen heeft.

7. Het andere punt was betrekkelijk tot den strijd, welke bij de beraadslagingen over deze voordragt in de Tweede Kamer is gevoerd over de schorsing van het concordaat van 1827, waaromtrent aan de eene zijde is beweerd, dat die schorsing bij conventie in 1841 heeft plaats gehad, aan de andere, dat gemeld concordaat nog wettig bestaat, zoolang de wet van Germinal niet is afgeschaft. De behandeling van dit punt gaf aanleiding, dat eenige leden den wensch uitdrukten van mededeeling te ontvangen der nota's van 18 en 19 October 1841, tusschen het Nederlandsche Gouvernement en den Pauselijken Internuntius te 's Hage gewisseld.

Art. 1. Tegen de derde alinea van dit artikel, waarin van kerkgenootschappelijke *bepalingen*, *welke de medewerking van het staatsgezag vereischen*, gesproken wordt, zijn eenige bezwaren geopperd, welke van de andere zijde niet werden beaamd. Onderscheidene leden hebben evenwel verlangd nog eenige opheldering te ontvangen aangaande hetgeen onder de aangeduide bepalingen moet worden verstaan. De hier gebezigde uitdrukking is hun onduidelijk en bij uitstek rekbaar voorgekomen. Zij vreesden, dat daaruit al zeer ligt botsing zou kunnen ontstaan: en wenschten daarom de grenzen te kennen, binnen welke het vereischte der medewerking van het staatsgezag, bij de toepassing van dit artikel, zal worden bepaald.

Ook begeerden eenige andere leden te weten, welke de bedoeling is der woorden, waarmede de tweede alinea aanvangt, *de bepalingen* namelijk *betreffende de inrigting en het bestuur*. Zij hadden daarbij het oog voornamelijk op gezindten, die wel afzonderlijke gemeenten, maar geen eigenlijk kerkgenootschappelijk bestuur schijnen te hebben, en meenden ook uit hoofde van de in artt. 9 en 12 voorkomende strafbepalingen, dat de bedoeling van het opleggen dezer verpligting nog toelichting behoeft.

Overigens achtten eenige leden de beperkingen in de beide laatste alinea's van dit artikel voorkomende, niet vereenigbaar met de waarborgen, welke de Grondwet aan de volkomene vrijheid der kerkgenootschappen verzekert, en dus ook strijdig met de eerste alinea, waarbij die vrijheid volledig wordt erkend.

Art. 2. In verband met de verandering, welke dit artikel in de Tweede Kamer heeft ondergaan, meenden onderscheiden leden, dat de Regering tot het te keer gaan van vreemden invloed buiten dit artikel kracht behoeft. Zij wenschten daarom te vernemen, of er verordeningen bestaan, en zoo ja welke, die tot het weren van voor de orde en de rust van het land bedenkelijken invloed van buiten middelen verschaffen, wanneer de strafwet daartoe niet kan worden te baat genomen. Zij hoopten dat de Regering bij de beoordeeling der regeling van kerkgenootschappen, welke na het vaststellen dezer wet zoude volgen, inzonderheid hare aandacht op dit onderwerp zal vestigen.

Art. 5. Tegen dit artikel zijn door eenige leden verschillende bezwaren aangevoerd. Het werd strijdig met de Grondwet en met de eerste alinea van art. 1 dezer wet, duister van redactie, tot willekeur leidende, onnoodig, gevaarlijk in de toepassing, en met de waardigheid der Regering onvereenigbaar geacht. De retroactiviteit in het artikel gelegen was bij de discussie in de andere Kamer wel tegengesproken, en min of meer opgehelderd, doch niet weggenomen. Men achtte haar strijdig met alle beginselen van regt en wetgeving. Men vreesde dat dit artikel zonder eenig nut veel aanstoot en ergernis geven en ten slotte niemand bevredigen zal.

Deze en dergelijke bezwaren werden door vele andere leden niet gedeeld. In de laatste alinea, meende men, was genoegzame

waarborg gelegen tegen de grieven, waartoe deze bepalingen bij sommigen aanleiding geven.

Art. 6. Daar bij dit artikel melding wordt gemaakt van openbare godsdienstoefening, hebben eenige leden den wensch geuit, dat wanneer begeleiding van militaire detachementen daarbij vereischt wordt, de Minister van Oorlog maatregelen zal nemen, dat zoo min mogelijk militairen van andere gezindheden alsdan worden in dienst gesteld.

Art. 7. Sommige leden meenden het er voor te mogen houden, dat de bepalingen van dit artikel alsnu vervangen zullen die van de artt. 2 en 3 van het Koninklijk besluit van 16 Augustus 1842 (*Staatsblad* n°. 45). Intusschen behelst dit besluit ook eene bepaling nopens de oprigting of instelling van nieuwe kerkelijke gemeenten. Men verlangde dus te weten, of de intrekking van dit besluit als het gevolg van de vaststelling dezer wet kan worden beschouwd.

Art. 9. Dit artikel gewaagt van personen, die wegens uitoefening der openbare godsdienst, elders dan art. 167 der Grondwet het toelaat, strafbaar worden gesteld. Men vroeg of bij openbare processien alleen de bedienaars der godsdienst, of ook allen die aan de processie deelnemen, kunnen worden gerekend onder degenen, *die de openbare godsdienst uitoefenen?*

Art. 14. Eindelijk scheen aan sommige leden de redactie van dit artikel opheldering te behoeven, omdat uit de woorden: *behoudens de bepalingen der wetten en reglementen bedoeld in art.* 167 *der Grondwet*, welke de *afschaffing der wet van* 18 *Germinal jaar X* voorafgaan, niet duidelijk blijkt dat, gelijk de grondwettige bepaling dit schijnt te vorderen, art. 45 der wet van Germinal nog voortdurend dit onderwerp zal blijven regelen.

Deze aanmerkingen aan de Regering medegedeeld zijnde, zoo is van dezelve ontvangen de navolgende

MEMORIE VAN BEANTWOORDING.

De Regering, beantwoordende het Verslag der heeren Rapporteurs van de Eerste Kamer der Staten-Generaal, meent niet beter te kunnen doen dan dat Verslag op den voet te volgen en alzoo stil te staan bij:

1°. de grondwettigheid eener regeling van het staatstoezigt op de kerkgenootschappen;

2°. de noodzakelijkheid van deze wet;

3°. de wet van Germinal Xde jaar en hare afschaffing;

4°. de onderhavige voordragt zelve in verband met de Grondwet en het algemeen belang;

en eindelijk bij de opmerkingen op sommige artikelen gemaakt.

Ad 1. De Grondwet spreekt in het VIde hoofdstuk nergens van de regeling der kerkgenootschappen; zij moest dit ook niet doen; het denkbeeld van *genootschap* sluit van zelf in zich inwendige regeling, maar alle artikelen der Grondwet ademen den geest, om die inwendige regeling en de uitwerking er van onschadelijk te maken, om eene wakende en beschermende hand over de kerkgenootschappen uit te strekken, waardoor het staatsgezag bij magte blijft om stoornis van rust en orde te voorkomen.

Hoe kan men den geest der Grondwet in strijd met dat staatstoezigt oordeelen, als men zelfs de belijdenis van godsdienstige meeningen onderworpen vindt aan de bescherming der maatschappij door de strafwet (art. 164), en strafwetten steeds ten doel hebben om door voorbehoedende bepalingen onrust in de maatschappij te voorkomen en de overtreding dier bepalingen, zoowel als de onmiddellijke krenking der maatschappij en hare leden door straffen te onderdrukken?

Hoe kan men zich denken eene bescherming, welke ook, zonder grenzen, zelfs zonder bekendheid met den toestand van hem die beschermd moet worden (art. 165)?

En wanneer wij in art. 167 der Grondwet lezen, dat zelfs het hoofddoel der kerkgenootschappen, de openbare godsdienstoefening, alleen wordt toegelaten behoudens maatregelen, welke uit hunnen aard van preventiven aard moeten wezen, waartoe de medewerking der wetgevende magt kan noodig zijn, dan zal men toch wel niet met eenig regt meer kunnen beweren, dat het geheele onderwerp door de Grondwet zelve is geregeld, noch dat alleen repressive maatregelen kunnen worden voorgedragen.

Ziet men nu daarenboven art. 169 der Grondwet in, dan zal elk onbevooroordeelde overtuigd moeten zijn dat daar gewezen wordt op wetten, welke perken stellen aan de vrijheid en zelfstandigheid, in beginsel eigen aan alle genootschappen, maar in uitwerking en ontwikkeling onderworpen aan het belang en de rust van den Staat, waarin zij zich bewegen.

Alles ademt in de Grondwet, tot zelfs art. 170, dat in bepaalde gevallen bij uitzondering voorbehoedende maatregelen afwijst, wettelijke voorziening.

Ad 2. De noodzakelijkheid eener wet is altijd betrekkelijk, maar zoo dit woord ooit in beperkten zin toepassing vond, dan is het hier. Wel is de Regering van oordeel, dat er voorschriften in deze wet worden gevonden, welke onafhankelijk door den Koning zouden kunnen zijn gegeven, maar zij zouden voldoende poenale sanctie hebben gemist en den schijn van willekeur hebben gehad.

Ook de Regering betreurt het dat deze wets-voordragt onder de tegenwoordige omstandigheden plaats heeft; zij meent echter dat het reeds meermalen gebleken is, dat de grenzen, binnen welke de kerkgenootschappen zich vrij kunnen bewegen, niet waren afgebakend, immers twijfelachtig gemaakt waren en meer bepaald het toezigt van den Staat door sommigen te ver werd uitgestrekt, door anderen te zeer werd beperkt; zoodat er in de daad hooge noodzakelijkheid bestaat om aan deze onzekerheid een einde te maken.

Indien door deze wets-voordragt hieraan wordt voldaan, dan is zij niet alleen geoorloofd en doeltreffend, maar in de daad behoefte; en mogten allen met welwillendheid en beleid eenmaal tot hare uitvoering medewerken, dan zal het blijken, dat zij veel meer aller regten en vrijheden waarborgt, dan belemmert.

Ad 3. De wet van Germinal jaar X was, zoo als vele Fransche wetten in 1813, na eene kortstondige vereeniging met Frankrijk weinig gekend. Zij was ingevoerd en had dus kracht van wet. Hare bepalingen konden worden ingeroepen voor zoover ze hier toepassing konden vinden. Zoo zoude het kunnen blijken, en zal het ook wel aan leden der Kamer bekend zijn, dat art. 1 dier wet, onafhankelijk van het bepaalde in artt. 207 en 208 van het Code Pénal, is ingeroepen en toegepast, en dat men zich ook in de Kamers der Staten-Generaal vooral bij de voordragt van een Strafwetboek en ook nog bij de grondwetsherziening, daarop heeft beroepen. Zoo ook is art. 44 soms een onderwerp van correspondentie geweest en heeft de Regering art. 45 nadrukkelijk ingeroepen om processien te keer te gaan. Zij acht het echter onraadzaam om thans op te halen de omstandigheden waaronder en aan te wijzen de plaatsen waar dit is geschied, en bij bestaande spanning oude brandstoffen op te rakelen, maar moet toch herhalen wat zij meermalen heeft gezegd, dat de invoering en uitvoering dezer wet in Limburg en Staats-Vlaanderen boven alle bedenking is en dit eene voldoende reden is, om haar niet met stilzwijgen ter zijde te stellen.

Ad 4. Ten aanzien van de onderhavige voordragt in verband met Grondwet en algemeen belang, ontwikkelt zich de discussie op een ruim veld.

De Regering wenschte haar terug te brengen tot de wetsvoordragt, welke erkent vrije organisatie als beginsel, kennisgeving, uitwerking niet buiten het genootschap, 's Konings regt, in het belang der openbare orde, tot toelating van vreemdelingen tot kerkelijke bedieningen en ter beoordeeling van de geschiktheid van sommige vestigingsplaatsen of zetels, handhaving van art. 167 der Grondwet en waarborg tegen onderlinge stoornis.

Dat zulke voorzieningen niet als strijdig met de Grondwet kunnen worden beschouwd, is boven reeds aangetoond; dat zij niet alles omvatten wat tot de stoffelijke belangen der kerkgenootschappen betrekking kan hebben of waardoor aanraking tusschen den Staat en eenig kerkgenootschap bestaan kan, erkent de Regering gaarne, maar dit was ook haar doel niet.

Haar doel was alleen, om zoodanige lijnen te trekken, welke, gegrond in den aard der zaak, in de Grondwet en in het regt van den Staat om voor de openbare rust te waken, aan de eene zijde alle mogelijke vrijheid lieten en aan de andere zijde de overdrijving der vrijheid, welke tot wanorde en verdrukking leidt, te keer gaan. De Regering verwacht zeker niet, dat zij dus doende allen zal hebben bevredigd, maar zij heeft gedaan, wat eene krachtige regering behoort te doen; zij heeft zich op een onafhankelijk standpunt geplaatst, overdrevene vorderingen, van welke zijde zij ook kwamen, afgewezen, billijke toegestaan, maar nooit uit het oog verloren hare eerste roeping: handhaving van een wakend en beschermend gezag over alle kerkgenootschappen.

Leenen de Kamers haren bijstand om zoodanig gezag te ondersteunen en te bevestigen, dan zal alle overdrijving daarop afstuiten en het algemeen belang zijn bevorderd.

De Regering wil hier de keerzijde dezer waarheid niet voorspiegelen; zij veronderstelt dat de Eerste Kamer der Staten-Generaal die wel doorgrondt.

Na de beantwoording der vier eerste punten van het Verslag volgen twee opmerkingen, welke de Regering, als niet betreffende het ontwerp dat in overweging is, zoude wenschen met stilzwijgen voorbij te gaan; het eerste betreft de afwezigheid van den Minister voor de Zaken van de Roomsch-katholijke Eeredienst; het

andere betreft den strijd over het concordaat van 1827. Zij wil daaromtrent alleen opmerken, dat naar het oordeel der Regering, de Ministers voor de Eeredienſten niet zijn de natuurlijke verdedigers van de onderhavige wets-voordragt, maar dat zij integendeel, als behartigende beide de belangen van tegen elkander overstaande gezindheden, daaraan zooveel mogelijk vreemd moeten blijven.

Een dier Ministers toch behartigt zoowel de belangen der Protestantsche Christenen als die der Israëliten.

De andere, die der Roomsch-katholijken en der zoogenaamde Jansenisten, of Roomsch-katholijken der Clerezy.

Wat nu betreft de tweede opmerking, zoo zoude dit onderzoek alleen te pas komen, indien de voordragt der Regering werd afgekeurd, en nu kan men niet wel van haar vorderen, dat zij in die hypothese zich in alle de moeijelijkheden, die dan zouden ontstaan, verdiepe.

De Regering gaat alzoo over tot de aanmerkingen op de afzonderlijke artikelen gemaakt.

Ad Art. 1. De Regering acht dit artikel zeer duidelijk; intusschen zijn geene uitdrukkingen denkbaar, of men kan er twijfel uit afleiden.

De *eerste* zinsnede erkent het beginsel, dat reeds in den aanvang van dit antwoord is vooruitgezet, dat de eigenaardigheid van elk genootschap is eigene inrigting of organisatie; maar die eigenaardigheid kan nooit zoo ver gaan dat zij in losbandigheid ontaardt, en daardoor inbreuk maakt op de regten van anderen; dit kan vooral het geval niet zijn wanneer de Grondwet waarborgen voorbehoudt, zoo als boven is aangetoond het geval te zijn.

De *tweede* en *derde* zinsneden zijn, even als het overige van het wets-ontwerp, niet in strijd met het beginsel vooropgesteld, maar zij geven alleen daaraan die rigting, zonder welke het beginsel subversif van de maatschappij, waarin het genootschap als zedelijk persoon moet leven, zoude zijn.

De tweede zinsnede berust op de bescherming welke aan het genootschap moet worden verleend, maar welke niet denkbaar is zonder bekendheid met den zedelijken persoon welke beschermd moet worden.

Wat men door inrigting en bestuur verstaat, kan ook niet onduidelijk zijn, indien men slechts nagaat hoe een genootschap zich als zedelijk persoon vertoont; zijn er gemeenten die zich als zoodanig niet voordoen, die missen de eigenaardigheid van een genootschap, die noch inrigting noch bestuur hebben, en als zedelijk persoon niet naar buiten werken, — welnu, zij kunnen niets mededeelen, omdat zij niets hebben om mede te deelen.

De derde zinsnede van het artikel laat, vooral na hetgeen daaromtrent is voorgevallen, geen twijfel meer over. Daarop was een amendement voorgesteld, ten einde den duidelijken zin, zoo mogelijk, nog duidelijker te maken. Welnu, men heeft de redactie der wet verkozen, en welke is daarvan de strekking? Deze, dat in de vrije eigene regeling bepalingen konden worden gemaakt onuitvoerbaar zonder medewerking van het wereldlijk gezag, of, zoo men het anders wil hebben uitgedrukt, waarbij de medewerking van het wereldlijk gezag uit den aard der zaak noodzakelijk is, en dat op dergelijk eigenmagtig voorschrift die medewerking niet wordt verleend, zoolang op die van het regt van organisatie in eigen boezem afwijkende bepaling geene goedkeuring is verkregen.

De Regering kan hier geen woord meer bijvoegen.

Zij vervalt in eene demonstratio *in apertis*.

Ad Art. 2. Zedelijken invloed kan de Regering niet te keer gaan; persoonlijke invloed van vreemdelingen, die hier rust en orde zouden komen storen, kan door art. 12 der wet op de toelating en uitzetting van vreemdelingen worden gestuit.

Ad Art. 5. Dit artikel bevat in de eerste zinsnede een erkend en onomstootbaar beginsel, dat de Koning zeker bedrijf, op eene buiten Zijne medewerking aangekondigde plaats, uit hoofde van de ongeschiktheid dier plaats, in het belang der openbare orde kan te keer gaan.

Dit beginsel, waarvan men zoo vele sporen in onze wetgeving vindt, gaat zoo ver, dat zelfs onteigening uit dien hoofde kan plaats hebben, maar dan moeten, omdat er eigendom mede gemoeid is, bepaalde vormen worden nageleefd, en moet er schadevergoeding worden gegeven; maar desniettemin houdt het regt van den Staat tot afkeuring en opruiming in het algemeen belang de bovenhand.

Hier in dit onderwerp, waar de Grondwet het genot van bescherming toezegt, is het boven alle bedenking verheven, dat de beschermer moet kunnen afkeuren de plaatsen waar hij die bescherming niet, of niet behoorlijk, of alleen met te groote opofferingen zoude kunnen verleenen.

Wel verre dat het voorschrift van dit artikel ongrondwettig, achteruitwerkend of met de waardigheid der Regering strijdig zoude zijn, ligt het geheel in den zin der Grondwet, kan het geene toepassing vinden, dan nadat het kerkgenootschap zich verklaard heeft, en bevestigt het de kracht en waardigheid van het uitvoerend gezag dat bij den Koning berust.

Ad Art. 6. Het ligt, naar het oordeel der Regering, in de oeconomie van deze wet dat de gewapende magt in dezen alleen kan worden ingeroepen om rust en orde te handhaven.

Ad Art. 7. De strekking van dit ontwerp is hier geheel van politie. Het regelt slechts wat, ongeregeld, tot botsing en stoornis der rust aanleiding zoude geven. Het tast de wetgeving niet verder aan, dan voor zooveel dit onderwerp betreft: daarom is ook hier weder het beginsel vooropgesteld. De Regering mag zich van dit standpunt niet laten aftrekken. Het behoort tot de attributen der regterlijke magt, te beoordeelen welke vroegere wetten of besluiten door deze posterieure wet en de bepaling van art. 14 zijn vervallen.

Ad Art. 9. Het spreekt, zoo het schijnt, van zelf, dat alleen zij die de processie hebben aangelegd en er de voorgangers van zijn, en zonder wie er geene eigenlijke processie denkbaar is, hier worden bedoeld.

Ad Art. 14. De wetgever kan niet afwijken van de bepalingen van art. 167 der Grondwet; die bepalingen zijn duidelijk genoeg geoordeeld. De regter zal in de voorkomende gevallen moeten beslissen, welke wetten en reglementen bij dit artikel der Grondwet zijn bedoeld, en welke kracht de aanwijzing heeft bij de herziening in 1848 aan de Kamers gegeven.

De Raad van Ministers,

CHS. F. PAHUD.

Tijdelijk Voorzitter.

De Commissie heeft gemeend, nevens de aanmerkingen ook het daarop gegeven Antwoord der Regering aan de Vergadering te moeten kenbaar maken.

Aldus vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs, den 5den September 1853.

VAN EIJSINGA.
LOTSIJ.
MARTENS VAN SEVENHOVEN.
VAN RIJCKEVORSEL.

ZITTING VAN DEN 6DEN SEPTEMBER.

12DE ZITTING.

ZITTING VAN DINGSDAG 6 SEPTEMBER.

(TEN 1 URE.)

Verzoekschriften ingekomen. — Beraadslaging over en aanneming van de wets-ontwerpen: 1°. tot sluiting van het Kanaal van St. Andries; 2°. tot duurzame regeling van het beheer der gelden wegens verstrekkingen; en 3°. tot wijziging van het tarief van in- en uitgaande regten. — Verslagen uitgebragt door de Commissie voor de Verzoekschriften.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig met den Voorzitter 37 leden, de heeren:

Van der Beken Pasteel, van Lidth de Jeude, van der Oudermeulen, Blankenheijm, Lotsij, Beerenbroek, Insinger, Regout, van Sasse van Ysselt, van Swinderen, van Beeck Vollenhoven, de Sitter, Cost Jordens, van Dam van Isselt, Martens van Sevenhoven, van Wessem, Boxman, Verheij van den Bogaard, van Nispen van Pannerden, van Weel, van Rhemen van Rhemenshuizen, 't Hooft, d'Ablaing van Giessenburg, van Rijckevorsel, de Bruijn, Cremers, van Aylva van Pallandt, van Andringa de Kempenaer, van den Dries, van der Lek de Clercq, van Eijsinga, van Heeckeren van Wassenaer, Borski, Paspoort van Grijpskerke, de Villers de Pité en de Vos van Steenwijk;

en de Ministers van Binnenlandsche Zaken, van Finantien, van Buitenlandsche Zaken, van Marine en van Oorlog.

De notulen worden gelezen en goedgekeurd.

Zijn ingekomen:

acht en twintig adressen, houdende bezwaren tegen het wets-ontwerp tot regeling van het toezigt op de onderscheidene kerkgenootschappen, als:

uit *Noordbrabant:* van ingezetenen te Nistelrode, 's Hertogenbosch, Gilze, Kruisland en Wouw;

uit *Limburg:* van ingezetenen te Weert;

uit *Gelderland:* van ingezetenen te Appeltern, Wehl, Didam, Ewijk en Winssen, Velddriel, Ruurlo en Bredevoort;

uit *Noordholland:* van ingezetenen te Amsterdam, Westwoud en Zijp;

uit *Zuidholland:* van ingezetenen te Oud-Beijerland;

uit *Utrecht:* van ingezetenen te Cothen;

uit *Overijssel:* van ingezetenen te Denekamp, Tubbergen en Lutten;

uit *Groningen:* van ingezetenen van den Hoorn;

uit *Zeeland:* van ingezetenen te Hoedekenskerke, Heinkenszand en Ter Neuzen; en

een adres van C. H. de Witte, c. s.;

twaalf adressen, houdende goedkeuring van genoemd wets-ontwerp, als:

van ingezetenen te Utrecht, van den kerkeraad der Nederduitsch-Hervormde gemeente te Utrecht, van de kerkeraden der Nederduitsch-Hervormde gemeenten te Hoorn, Gouda, Bergen op Zoom, Zaandam, Sliedrecht, Arnhem, Nijmegen, Vlaardingen en 's Gravenhage en van ingezetenen te Aalsmeer.

Verzending naar de Commissie voor de Verzoekschriften.

Beraadslaging over het ontwerp van wet nopens de sluiting van het Kanaal van St. Andries.

De heer **van Dam van Isselt**: Gedurende de vier en twintig jaren, Mijne Heeren, dat ik de eer heb gehad lid te zijn van de Staten-Generaal, heb ik de ondervinding opgedaan, dat het maar hoogst zeldzaam gebeurt, dat eene redevoering uitgesproken in de vergadering, de meening van de geachte medeleden deed veranderen, en men zou mij dus kunnen vragen, waarom ik over dit wets-ontwerp, dat zoo gunstig, naar ons rapport te oordeelen, is ontvangen, het woord wensch te voeren? Onze redevoeringen hebben echter nog een ander, tweeledig doel. In de eerste plaats, dienen zij tot onze eigene regtvaardiging bij het gevoelen dat wij uitbrengen, en ten andere, bij de wijze waarop thans met die redevoeringen wordt gehandeld, teekenen wij daardoor, als het ware, een zeker protest aan, dat wij later kunnen doen gelden, wanneer het blijken mogt, dat wij in onze beweringen niet hebben gedwaald.

Ik heb tegen dit wetsontwerp verschillende bedenkingen, maar ik begin met te verklaren, dat zij eigenlijk niet zijn gerigt tegen den Minister van Binnenlandsche Zaken, want *non omnes possumus omnia*, en ik kan niet veronderstellen, dat de Minister eene bijzondere studie zou gemaakt hebben in de betrekkingen, waarin hij vroeger verkeerd heeft, van onze waterbouwkunde. Mijne bedenkingen gelden dus, bij mijne bestrijding, voornamelijk de inspecteurs van den waterstaat, wier rapport ons vroeger is medegedeeld, en die nu aan dezen Minister van Binnenlandsche Zaken, even als aan zijn voorganger, hebben aangeraden de gedeeltelijke sluiting van het Kanaal van St. Andries.

Het is uwer aandacht voorzeker niet ontgaan, Mijne Heeren, dat in de Memorie van Toelichting sprake is van het groote verschil van meening, dat er sedert jaren bestaan heeft over de geheele of gedeeltelijke sluiting van dat kanaal. Het schijnt dat aan de heeren inspecteurs van den waterstaat de moed ontbroken heeft om de verantwoordelijkheid van dat werk geheel op hunne schouders te laden en van daar het zonderlinge verschijnsel, dat aan u, die in den regel niet bekend kunt zijn met de locale omstandigheden, die zeer zeker niet behoort tot de waterbouwkundigen, gevraagd wordt te beslissen over de noodzakelijkheid van de gedeeltelijke sluiting van het Kanaal van St. Andries. Dit toch staat in den considerans, en wanneer wij door onze stem een wets-ontwerp bekrachtigen, bekrachtigen wij evenzeer den considerans als het wets-ontwerp zelf. Gij dus, Mijne Heeren, zult beslissen dat het noodzakelijk is dat het Kanaal van St. Andries gedeeltelijk worde afgesloten.

De gevolgen van die afsluiting zullen voor de Waaloevers zoo van den Bommeler- als van den Tielerwaard, bedenkelijke gevolgen na zich slepen. De waterspiegel zal door de afsluiting worden verhoogd. De heeren waterbouwkundigen, wier plan wordt uitgevoerd, stellen die verhooging zeer gering, maar indien wij al aannemen, dat zij niet meer zal bedragen dan 30 duim boven den gewonen waterstand van de Waal, dan volgt daaruit toch dat al onze waterwerken, die naar den gemiddelden waterstand dertig duim lager zijn aangelegd, tot dat peil zullen moeten worden verhoogd. Daarin is voor den Bommeler- en Tielerwaard een groot nadeel gelegen. Het is hier niet de gewone quaestie: » dien water deert, die water keert." Er bestaat hier eene bijzondere omstandigheid, namelijk dat zij die oorspronkelijk niets met waterwerken of onderhoud daarvan hadden te maken, ten gevolge van deze wet zullen dragen in een onverpligten last.

Bij het Geldersch polderreglement toch is bevolen, dat de waterwerken, zoo van corporatien als van bijzondere personen, tegen een vasten prijs zullen worden afgekocht; dat het districtbestuur die werken maken zal voor de bijdragen die door de daartoe verpligte gedijkslaagden jaarlijks in de polderkas worden gestort. Die bijdragen of sommen zijn bepaald, vastgesteld en geregeld naar den tegenwoordigen waterstand, en zoo wij nu genoodzaakt zullen zijn onze kribben en pakwerken te verhoogen met 30 duim, zullen de kosten daarvan komen, niet ten laste van degenen, die primitief met die werken belast waren, die de landen gekocht hadden met de lasten daarop klevende, maar zij zullen komen ten laste van hen, die geheel onverpligt waren tot onderhoud van eenig waterwerk, die onbesmet land bezitten in den polder van den Bommeler- en Tielerwaard. Eene verhooging van de dijken zal waarschijnlijk mede noodzakelijk zijn; en hier zij het mij vergund in het voor-

bijgaan eene aanmerking te maken op het antwoord, door ons van de Regering ontvangen. Ik zou wenschen dat de heeren waterbouwkundigen, die den Minister van Binnenlandsche Zaken adviseren in zaken den waterstaat betreffende, zich hielden aan de naauwkeurige opgave van hetgeen werkelijk gebeurd is, en niet konden goedvinden om, tot afwering van een gemaakt argument, eene verklaring in het regeringsantwoord te doen opnemen, die hem, die in deze vergadering de belangen van het polderdistrict den Tielerwaard heeft voorgestaan, min of meer in een belagchelijk daglicht stelt.

Tegenover de geopperde klagten, met betrekking tot den Tielerwaard, worden, zoo als alom door de heeren waterbouwkundigen, hypothesen gezet, want gij zult het hebben gezien, Mijne Heeren, dat zij nergens positief antwoord geven; zij *vermoeden*, *verwachten*, *hopen* en *denken*; maar nergens geven zij een positief antwoord, gegrond op de waarheid, gegrond op de ondervinding; het geldt de uitvoering van een plan, dat zij meenen goed te zijn en waarbij vele gissingen en ramingen worden gemaakt. Toen nu in het verslag dezer Kamer werd opgenomen, dat door de sluiting van het kanaal eene verhooging van de dijken van den Tielerwaard welligt zou noodig zijn, hebben de waterbouwkundigen den Minister doen antwoorden: » Wel mag niet uit het oog worden verloren, dat de dijksverbeteringen in den Tielerwaard geen gelijken tred met die van andere groote Geldersche dijksdistricten gehouden hebben." Ik zeg, Mijne Heeren, dat dit antwoord mij èn als lid van deze Kamer èn als dijkgraaf van den Tielerwaard, min of meer in een verkeerd en belagchelijk daglicht stelt. Wanneer men toch eene klagt uit, op waarheid gegrond, en men krijgt daarop de tegewerping, dat men niet heeft voldaan aan zijnen pligt, dan heeft dit eene zeer zonderlinge houding. Intusschen, de heer van der Kun en vooral de heer Ferrand, die gedurende vele jaren hoofdingenieur in Gelderland geweest is, konden en moesten weten, dat juist op die plaatsen, die door de sluiting van het Kanaal van St. Andries zullen bedreigd worden, aanzienlijke kosten zijn besteed geworden tot verhooging en verzwaring van de dijken: èn die van Tiel, èn die van Drumpt en die van Zennewijnen en Heestelt zijn ten koste van de ingezetenen aanzienlijk verhoogd en verzwaard. En nu ligt er nog iets anders en minder vreemds in dit verwijt. Het is namelijk ook aan de heeren van den waterstaat niet onbekend, dat het aan onze dijksbesturen niet vrijstaat om naar hun eigen goedvinden de dijken te verhoogen: zoodra wij dit willen doen, bemoeit zich 's Lands waterstaat er mede, opdat wij onze buren aan den overkant niet *overdijken*, zoo als het heet, en opdat wij ons houden aan de bestaande bepalingen. Het is dus eene vreemde houding, dat, wanneer men van de zijde van een bestuur zegt, dat men bedreigd wordt door een gevaar, men de schuld werpt op het niet genoegzaam nemen van voorzorgen door dat bestuur. Die bezwaren bestaan in de daad; er zal groote ongelegenheid ontstaan met betrekking tot onze waterwerken. Maar er is nog een ander groot bezwaar; het is dat, hetwelk aangewezen is in een uitvoerig adres aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal ingediend. Wij zullen namelijk, meer dan te voren, bedreigd worden met ijsstoppingen en overstroomingen. Wij hebben in dat adres gewezen op de schromelijke gevolgen van eene overstrooming, waardoor 60,000 bunders land onder water worden gezet en millioenen schats te loor gaan. En wat antwoordt de Regering? Men kan dit niet verwaehten; alweêr hypothetisch; men verwacht dat er zal komen meer schuring, minder ijsstopping. Maar tegenover die onwisse verzekering staat vast, dat gesloten wordt het kanaal van St.-Andries en dat wij door het gemis van de aftapping op de Maas aan grootere gevaren zullen worden blootgesteld. Men wijst ons wel op den overlaat aan het dorp Heerewaarden en ja, dit kan, indien de stroom dien weg neemt, eene hulp zijn, maar dan zal het zijn ten koste van de geheele verwoesting van het dorp Heerewaarden.

En wat staat nu tegen al die bezwaren over? bezwaren, erkend door de Regering, — en dit is eene hulde, die ik breng aan de Memorie van Toelichting.

Het is hier geene gewone verbetering van den waterweg; ware dit het geval, er ware misschien toe te geven. Maar het is voornamelijk in het belang der Maaspolders. Ik geloof dat het goed is, hier rond voor de waarheid uit te komen. De verbetering van de Maas is bijzonder onzeker en ik zou — en daarvan wensch ik ook dat acte genomen worde — gaarne het tegendeel willen volhouden van hetgeen in de gewisselde stukken gezegd wordt, dat, namelijk, de vaart op de de Beneden-Maas niet verbeterd zal worden, maar dat zij zal bedorven zijn, dat zij onbruikbaar zal worden.

En nu de voordeelen, Mijne Heeren! Een bijzonder voordeel van betere waterlossing voor de polders van den Bommelerwaard, voor die van Noordbrabant en voor al die polders, die op de Maas uitwateren. Maar nu vraag ik, indien andere middelen te vinden zijn — en wierden deze gezocht, zij zouden gevonden worden, mag men in het bijzonder belang van eenige districten andere aan bepaalde bezwaren blootstellen? Ik betwijfel het.

Ik erken dat de Koning niet alleen bevoegd is, maar als oppertoezigt hebbende op den waterstaat in het geheele land, ook verpligt is te zorgen voor den geregelden afloop van het water op onze groote rivieren. Hieraan moet zich, geloof ik, ieder onderwerpen en het spreekwoord, dat ik reeds aanhaalde: » dien water deert, die water keert," is ook op die verbetering toepasselijk, zoodat, indien door de opruijing van zand, door het meerder water brengen op eene bepaalde rivier, ingepolderde landen schade lijden, die ingepolderde landen zich zelve moeten helpen. Daar kan geen de minste quaestie zijn om van de zijde der Regering schadeloosstelling te moeten geven. De eigenaar, die zijn land daar heeft gelegen, moet, geloof ik, zorgen voor het behoud van zijn eigendom. Maar hier bestaat een ander punt. In ons voorloopig verslag is gesproken van verkregen regten en ik geloof inderdaad dat hier voor de polders aan de Waal gelegen een verkregen regt bestaat.

De geschiedenis van het Kanaal van St. Andries verliest zich in de oudheid. Met zekerheid is niet op te geven of het in vorige tijden eene natuurlijke kreek geweest is, waar over de lagere gronden het water zich van de Waal op de Maas heeft ontslast, dan wel of dit kanaal en de twee bijgelegen kanalen, het Voornsche gat en het Heerewaardensche gat, door kunst zijn daargesteld. Maar zooveel is zeker, dat de Waal sedert 350 jaren den afvoer van zijn opperwater geregeld door het kanaal van St. Andries op de Maas heeft gehad. Nu zeggen mijne regtsgeleerde vrienden dat daarin volstrekt geen regt gelegen is voor de polders die hunne waterwerken verhoogen moeten — hetgeen, ik herhaal het, niet in het algemeen belang geschiedt; ten minste is dit op zeer dubbelzinnige wijze in de stukken van de zijde der Regering uiteengezet. Nu er werken aangelegd worden in het belang van andere polders (die trouwens ook ik gaarne helpen wil) bestaat er, zegt men, voor de benadeelden geen regt om schadeloosstelling te verkrijgen of vergoeding voor de meerdere kosten welke zij zullen moeten maken.

Zelfs de voorstanders van de afsluiting, wier adviezen door de Regering worden aangehaald als bewijzen voor de noodzakelijkheid van die afsluiting, erkennen dat wij schade zullen lijden, want het blijkt onder anderen uit de Memorie van Toelichting, dat de generaal-majoor van der Wijck gezegd heeft: » Buitendien, het land tusschen Maas en Waal en de Bommelerwaard winnen ten opzigte der waterlozing veel meer door de scheiding der beide rivieren, dan de Tielerwaard en de uiterwaarden langs de Waal daarbij kunnen verliezen." Nu vraag ik of, wanneer wij schade lijden, de Regering ons daarin niet moet te gemoet komen. Wanneer het gold een gewonen uiterweg, een weg over de landerijen van een ander, die tot groot gerief is voor eene geheele gemeente, maar die ontnomen werd bij de wet, zou men dan niet behoorlijke schadeloosstelling geven? Neen, zeggen mijne regtsgeleerde vrienden, die kan de Regering niet toewijzen; gij moet die vragen bij den regter. Maar dan vraag ik op mijne beurt, Mijne Heeren, moet de wetgevende magt, hoewel te voren gewaarschuwd dat er onregt gepleegd zal worden, toch zoodanig wets-ontwerp bekrachtigen om naderhand de benadeelden te verwijzen naar den gewonen regter? Ik geloof niet, Mijne Heeren, dat zulk eene handelwijze goedgekeurd kan worden en dat dit de normale weg is dien men dient te volgen.

Er bestaan dus, Mijne Heeren, groote, zeer groote bezwaren, waartegenover hypothetische voordeelen staan. Ik zou mij verheugd hebben indien de beide inspecteurs van den waterstaat, de ontwerpers van het plan dat ons in 1851 is medegedeeld, met kracht hadden gesproken, indien zij met opgeheven hoofde verschenen waren en hadden gezegd: » Wij, op grond van onze wetensehap, verklaren: de Maas zal worden verbeterd en de Waal gewaarborgd zijn tegen eene te groote verhooging van den waterspiegel." Maar ik verwijs nogmaals naar de stukken, Mijne Heeren, en gij zult zien dat de beide waterbouwkundigen niet met zekerheid hebben *durven* spreken. Het zou te lang ophouden zoo ik al de plaatsen wilde aantoonen waar geschreven staat: » wij *verwachten*, — *denkelijk*, — *waarschijnlijk*," enz., maar nergens staat positief: » dat *zal* gebeuren".

Is mijne vrees gegrond, dan zal niet alleen een aanzienlijk district, dat zijne dijken met groote opofferingen verdedigt, maar ook het land van Kuilenburg en de Neder-Betuwe overstroomd worden. Worden onze voorspellingen bewaarheid, dan zullen er zich beneden St. Andries meerdere ijsstoppingen vormen, die door de verwachte versnelling van den stroom niet zullen worden opgeruimd, en die landen zullen veel meer dan te voren aan het gevaar van overstrooming blootgesteld zijn. Wij zullen groote kosten moeten maken aan onze waterwerken: een verkregen regt zal worden ontnomen en daarvoor geene schadevergoeding worden gegeven.

Ik heb nog een bezwaar, dat ik echter liever aan andere sprekers wil overlaten. Want ik wil den schijn niet hebben, van stemmen te winnen, door u op dat bezwaar te wijzen. Dat bezwaar

betreft de vaart op de Maas, met betrekking tot de sluis, die de schepen niet zal doorlaten, welke thans op de Maas varen. Stoomschepen met raderen zullen niet kunnen varen door eene sluis van acht ellen, terwijl de geleerden zeggen — en dit is niet tegengesproken — dat de Maas op vele plaatsen te ondiep is, om de vaart van schroefstoombooten toe te laten, zoodat bij het bezwaar van den Tieler- en Bommelerwaard nog zal komen een ander bezwaar, dat wij namelijk, bij de onzekere kans van eene goede reussite, nog zullen opofferen de vaart op de Maas, zoodat, wanneer het water van St. Andries tot Loevestein onbevaarbaar blijft, Limburg en de bovenstreken der Maas zullen worden uitgesloten van den groothandel met Rotterdam en Dordrecht. Maar, zoo als ik reeds zeide, ik laat de ontwikkeling van dit bezwaar aan anderen over.

Ik heb volgens mijne overtuiging gesproken en het resultaat is dit: tegenover een onzeker voordeel staat een dreigend gevaar; tegenover het ontnemen van een verkregen regt om dit gevaar te ontkomen, wordt ons geen andere troost gegeven dan dat wij, ingeval het herstel onze krachten te boven gaat, subsidie van het Rijk kunnen vragen en mogen verwachten. Voorwaar een treurige troost. Want, wanneer wij van het Rijk subsidie krijgen, dan is het al zeer treurig met ons gesteld en dan is dit subsidie meer als eene aalmoes dan als eene redding van de zijde der Regering te beschouwen. Het is dus een schrale en armzalige troost. Tegenover die hulp nu der Regering wordt ons het middel ontnomen om het gevaar te voorkomen en ons de last opgelegd, om onze werken voor eigen kosten te onderhouden.

Deze redenen bewegen mij, mijne stem aan dit ontwerp van wet te onthouden. Ik zou wenschen, dat de Regering den moed had om het Kanaal van St. Andries geheel of gedeeltelijk te sluiten, om dan, nadat de sluiting bij Koninklijk besluit, door den Minister gecontrasigneerd, zou zijn bepaald, ons eene bijzondere wet voor te dragen. Dit ware de regelmatige weg. Immers dan kregen wij — en hierop stel ik grooten prijs — geene afzonderlijke, maar eene begrootingswet, opdat niet, even als vroeger, schatten verloren gingen onder den naam van deze of gene waterstaatswerken. Dit is in mijn oog de echte, de normale weg. Eerst een besluit en dan bij eene afzonderlijke wet aan de Staten-Generaal de benoodigde gelden aangevraagd. Nu is de wet, èn wat den vorm, èn wat de uitvoering betreft, voor mij onaannemelijk.

Ik ben overtuigd, dat ik mijn proces voor deze Vergadering niet zal winnen, maar ik ben tevens overtuigd, dat de woorden, hier gesproken, blijven en in het *Bijblad* zullen worden opgeteekend. De dag zal zeker geboren worden, waarop ik u, zoo God mij in het leven spaart, zal kunnen wijzen op mijne waarschuwingen van dezen dag, dat namelijk de Waal onnoodig zal zijn bekommerd en de Maas niet geholpen, en onder zulke omstandigheden houd ik het niet voor raadzaam, een dusdanig wets-ontwerp aan te nemen.

De heer **van Sasse van Ysselt**: Ik deel de bezorgdheid in het laatste gedeelte der redevoering van den vorigen spreker aan u medegedeeld; ik vrees met hem, dat indien de sluiting van het Kanaal van St. Andries tot stand komt, men de stoomvaart op de Maas zal vernietigen. Het oogenblik is welligt niet ver meer verwijderd, dat men aan den handel en aan het reizend publiek zal zeggen: gij moet terugkeeren tot de zeilschepen en trekschuiten. Het denkbeeld is mij niet vreemd, dat toen de Regering deze wet bewerkte, zij niet voor den geest heeft gehad, dat thans op de Maas raderbooten varen. De Minister van Binnenlandsche Zaken antwoordde toch op eene rede van een spreker uit Arnhem (den heer Mackay) in de Tweede Kamer, op de vraag, of de sluizen geschikt zijn tot het doorlaten van groote vaartuigen, het volgende:

» Daarop kan ik toestemmend antwoorden. De sluis is aange-
» legd ten einde te kunnen doorlaten stoombooten en kanonneer-
» booten van de grootste soort; — en deze zijn de grootste vaar-
» tuigen, waarvan in die streken en op die rivier gebruik wordt
» gemaakt."

En in dezen stand van zaken, zou ik aan deze wet mijne stem niet kunnen schenken, tenzij de Minister mij zal gelieven te antwoorden op de navolgende twee vragen.

Ik lees in het antwoord door den Minister aan deze Kamer gegeven, het volgende:

» De stoomvaart zal echter niet, zoo als de Kamer vreest, door
» de sluiting van het kanaal worden vernietigd, ook al wordt
» geen breedere sluis dan van 8 el gebouwd: slechts de vaart
» der raderstoombooten zal welligt eenige belemmering onder-
» vinden."

Nu wensch ik van den Minister te weten wat hier door: » eenige » belemmering" wordt bedoeld, en hoop van Zijne Excellentie de verklaring te vernemen, dat hij nimmer zal overgaan tot de sluiting van het Kanaal van St. Andries, tenzij die werken, die de waterstaat noodzakelijk acht in de Beneden-Maas, van het fort St. Andries tot Loevestein zullen zijn tot stand gebragt en dat bij den Minister de overtuiging geboren is, dat indien eene stoomboot, varende van Venlo tot aan het fort St. Andries, die op de Boven-Maas genoegzaam water heeft ontmoet, geen gebrek aan dat element zal hebben van het fort St. Andries tot aan Loevestein. Van het antwoord op deze vragen zal ik mijne stem afhankelijk maken.

De heer **van Swinderen**: De juichtoon, in paragraaph 5 bladz. 2 van ons verslag opgenomen, brengt mij, mijns ondanks, van de sluis van St. Andries terug naar de schipsluis aan het drooge dok te Willemsoord. In het verslag van deze Kamer over het wets-ontwerp betrekkelijk die schipsluis lees ik toch op de eerste bladzijde, dat » de overwegingen omtrent dit wets-ontwerp » in de afdeelingen over het algemeen eene ongunstige stemming » ten opzigte der gedane voordragt hebben te weeg gebragt. De » groote meerderheid was onbevredigd gelaten door het van de » Regering ontvangen antwoord op de aanmerking, reeds in de » Tweede Kamer gemaakt, dat het voorstel tot het doen van deze » aanzienlijke uitgaveu op de begrooting van 1851 had behooren » te worden gebragt."

Ik zal nu niet treden in eene discussie omtrent het in het verslag nopens die schipsluis gezegde, in verband met het wetsoutwerp, dat ons op dit oogenblik bezig houdt, en het verschil van meening dat daaromtrent blijkt te bestaan; maar de stukken omtrent die schipsluis raadplegende, heb ik daarin gevonden eene bevestiging van het bezwaar, dat ik tegen dit wets-voorstel heb.

Niettegenstaande toch het hoogst onzekere van de uitkomsten en de daarvoor gevorderde kosten bij de herstelling van de schipsluis, heeft de Regering in der tijd niet geaarzeld om een bepaald cijfer voor die uitgaven uit te trekken. Ik lees toch in het eerste artikel vau die wet: » De kosten van de herstelling van de schip-
» sluis van het drooge dok van de Rijkswerf te Willemsoord
» worden vastgesteld op f 155,000." Dus, niettegenstaande de onzekerheid hoe hoog die kosten eventueel zouden kunnen loopen, heeft de Regering destijds gemeend een bepaald voorstel te moeten doen, en dat voorstel te moeten opnemen in de wet.

Mijn bezwaar omtrent het onderhavig wets-voorstel bestaat hierin, dat de Regering niet in de wet zelve de kosten heeft opgenomen, welke voor de verbetering, of liever voor de sluiting van het Kanaal van St. Andries zullen worden gevorderd. Deze bedenking weegt bij mij zoo zwaar, dat ik mijne goedkeurende stem aan dit wets-voorstel niet zal kunnen hechten.

De heer **Lotsij**: Ik wensch met een enkel woord, Mijne Heeren, de redenen op te geven, waarom ik met den geachten afgevaardigde uit Gelderland (den heer van Dam van Isselt) vooral omtrent twee punten, die hij in deze beraadslaging heeft aangeroerd, niet kan instemmen. Ik ben voor het wets-ontwerp, dat thans in behandeling is, gunstig gestemd, niet omdat ik als deskundige deze zaak kan beoordeelen, maar omdat, bij het bestaande verschil van gevoelen, ik van mijne zijde mij laat leiden door de deskundige hoofdingenieurs, die dit belangrijk onderwerp grondig hebben onderzoeht. Ik vind daartoe te meer vrijheid, omdat ik thans, met meer gerustheid dan vóór drie jaren op eene andere plaats, kan verklaren, dat de rivierverbeteringen, welke volgens het voorstel der rijks-ingenieurs in de laatste jaren zijn uitgevoerd, gunstige uitkomsten opleveren, uitkomsten, die door ieder onbevooroordeelde, die onze hoofdrivieren bevaart, zelf kunnen worden gezien.

De twee punten door den geachten spreker uit Gelderland aangevoerd betreffen vooreerst de verantwoordelijkheid, welke de leden van de Eerste Kamer der Staten-Generaal op zich nemen, wanneer dit wets-ontwerp wordt aangenomen. Ik voor mij, Mijne Heeren, geloof, dat wanneer ik mijne goedkeurende stem aan dit wets-voorstel geef, ik dezelfde verantwoordelijkheid op mij neem, die ik zou hebben, wanneer deze zaak bij de begrooting werd voorgedragen. Wanneer ik de som voor de werken toesta, dan geef ik ook daardoor mijne goedkeuring aan de werken. Zoo als in de Memorie van Toelichting door de Regering is opgemerkt, de Koning verklaart in den considerans van de wet de noodzakelijkheid, de Staten-Generaal keuren het werk goed, en nemen daardoor de verpligting op zich, om de sommen daarvoor benoodigd toe te staan. Het argument zoo als het door den geachten spreker is voorgedragen, komt mij voor neêr te komen op hetgeen men vroeger, wanneer een dergelijk groot werk in de begrooting was voorgedragen, in een tegenovergestelden zin heeft ingebragt. Ik herinner mij, dat, toen in der tijd eene som van, ik meen twee tonuen gouds, voor het Noordbrabantsche kanaal op de begrooting was gebragt, men de Regering heeft tegengeworpen: » Een dergelijk belangrijk werk moet niet als een post op de begrooting ter loops in eene discussie worden gebragt, waarin nog zoo vele andere gewigtige onderwerpen te behandelen zijn; het moet een afzonderlijk wets-ontwerp worden." Nu heeft de

Regering een afzonderlijk wets-ontwerp voorgedragen en men wil het nu weder bij de begrooting.

Ik geef de voorkeur aan eene bijzondere wet. Ik neem daardoor, naar mijn oordeel, geene grootere verantwoording op mij, dan wanneer de zaak in de begrooting was voorgedragen.

Het tweede punt dat ik met een enkel woord wensch te behandelen zijn de *verkregen regten*, waarop de geachte spreker uit Gelderland heeft gewezen, en waaromtrent hij, doelende op mij, zeide dat zijne regtsgeleerde vrienden hem dat beweren hadden tegengesproken.

Wat nu die verkregen regten betreft, ik stel mij niet voor dat ik door een regtskundig betoog — indien ik er overigens toe in staat ware — den geachten spreker uit Gelderland van die bewering van verkregen regten zou kunnen bekeeren, maar ik wensch mij alleen feitelijk bij de zaak thans in quaestie te bepalen, en dan vraag ik waartoe het stelsel van den geachten spreker uit Gelderland zou heenleiden? Wanneer dat stelsel opgaat, dan tast men bij elke rivierverbetering verkregen regten aan. Is dat zoo, dan geloof ik dat het oogenblik gekomen is om der Regering toe te roepen: » Onthoud u van alle rivierverbeteringen; gij moogt aan de rivieren volstrekt niet raken!" Want wat is het geval? Elke rivierverbetering randt, volgens dat stelsel, een verkregen regt aan. Wanneer er voor den Tielerwaard een verkregen regt bestaat op een vast peil van uitwatering, — want dat is het argument van den geachten spreker uit Gelderland, dat de Tielerwaard een verkregen regt heeft om aan hare uitwateringssluis een middelbaar verval te hebben, bij voorbeeld van een el, — wanneer nu dat regt van den Tielerwaard moet gehandhaafd worden, dan moet van dit oogenblik af de Regering zich onthouden van alle rivierverbeteringen, want dan hebben altijd de lager gelegen polders en waarden een verkregen regt op eene plaat die midden in de rivier ligt. Die plaat is door de natuur langzamerhand daargesteld, zoo als de geachte spreker uit Gelderland heeft gezegd dat het Kanaal van St. Andries van voor 200 of 300 jaren bestaat. Nu hebben de polders beneden die plaat gelegen een verkregen regt op die belemmering in de rivier, want die plaat houdt het water op; door het bestaan der plaat heeft men beneden lager water, dan wanneer zij, ten gevolge van maatregelen, tot rivierverbetering wordt weggeruimd. De beneden gelegen landen hebben dus een verkregen regt op eene sleehte rivier. Ik geloof, Mijne Heeren, dat het voorbeeld dat ik aanvoer, waarlijk alle bedenkingen niet alleen van verkregen regten, maar ook van vorderingen en aanspraken van billijkheid in dit opzigt geheel en al moet doen wegvallen. Wanneer men aan dergelijke overdreven vorderingen— zoo mag ik ze wel noemen — gehoor geeft, dan zullen onze rivieren niet kunnen verbeterd worden, dan zullen wij hebben wat wij tot over eenige jaren hadden, ik durf zeggen geene rivieren, maar hier en daar stroomen om eilanden en platen; zoodat men niet meer kan zeggen waar de eigenlijke rivier of het vaarwater ligt.

Alleen bij deze twee bedenkingen wensch ik mij te bepalen, terwijl ik gaarne het antwoorden op andere bezwaren overlaat aan meer bevoegden dan ik ben.

De heer **van Wessem**: Ook ik heb tegen dit wets-ontwerp mijne bezwaren; zij zijn gedeeltelijk uiteengezet door den eersten spreker uit Gelderland, beter dan ik het zoude kunnen doen, vooral heb ik een bezwaar in het vaarwater op de Beneden-Maas. Zoo als dat vaarwater tegenwoordig is, zijn de schepen dikwijls verpligt om de Waal te bevaren en het Kanaal van St. Andries in te gaan om zoo op de Boven-Maas te komen. Deze vaart is voor hen moeijelijk en kostbaar. Het jagen toch op de Waal, waar de jaagpaden niet in den besten toestand zijn, is veel duurder dan op de Maas, waar ten gevolge van den minderen stroom ook minder paarden behoeven gebruikt te worden. Ik zie er dus een groot bezwaar in dat men het kanaal aan de schans St. Andries zal digten voordat de Beneden-Maas van de Dieze tot Loevestein in een altijd bevaarbaren toestand zal zijn.

Er is nog een bezwaar. Waren door het sluiten van het Kanaal van St. Andries de laag gelegen landen in Noordbrabant geholpen, dan zou men kunnen zeggen: de kosten, die daar worden aangewend, komen in vergoeding voor de kosten voor een kanaal in Noordbrabant; maar wanneer ik de Memorie van Toelichting zie, die gevoegd was bij het wets-ontwerp, ten vorigen jare aangeboden tot vaststelling eener bijdrage voor den aanleg van een uitwateringskanaal, dan vind ik daar op bladz. 7 het volgende: » De Regering neemt de sluiting van het Kanaal van St. Andries in overweging. Dit zal een nuttigen invloed uitoefenen op de uitwateringen die tusschen Grave en Crevecoeur op de Maas uitkomen, maar geenszins in die mate dat de onderneming van dit werk in het minst het Noordbrabantsehe kanaal moet vertragen. Het ontwerp eener digting te St. Andries maakt dus de sluis te Crevecoeur noodzakelijk, en in zoovcrre moet het Noordbrabantsche kanaal ten deele de sluiting voorafgaan."

Deze Regering schijnt te verschillen met de vorige, wat het laatste punt betreft, want hier zal de sluiting van het kanaal voorafgaan, terwijl in de zoo even voorgelezen memorie de sluiting zal moeten volgen op het maken van een kanaal door Noordbrabant. Om al deze redenen, Mijne Heeren, vooral zoolang de Maas niet in een goeden bevaarbaren toestand verkeert, moet ik mijne stem tegen eene wetsvoordragt als de onderwerpelijke uitbrengen.

De heer **Minister van Binnenlandsche Zaken**: Er is welligt geen onderwerp van den waterstaat, Mijne Heeren, dat zoo menigmaal is beschouwd en waarover zooveel is geschreven als de verbetering van onze rivieren, en inderdaad dit onderwerp is de belangstelling ten volle waardig. De meest bekwame waterbouwkundigen hebben hunne denkbeelden ontwikkeld, en verschillende staatscommissien zijn achtereenvolgens benoemd, die dit geheele onderwerp hebben onderzocht. Zij hebben verschillende middelen tot herstel aangewezen; sommigen hebben die verdedigd, anderen hebben die aangevallen. Maar men mogt toch eindelijk aannemen, dat de zaak van alle kanten was beschouwd en dat het niet te verwachten was, dat daarover in het vervolg meer licht zou worden verspreid. Toen nu de omstandigheden het medebragten, dat de Regering met meer krachtige hand tot de verbetering der rivieren kon overgaan, was het noodig dat omtrent de wijze waarop die zou geschieden een bepaald beginsel werd aangenomen. Een van mijne voorgangers, de heer de Kempenaer, begreep dat de verschillende plannen en ontwerpen gesteld moesten worden in handen van diegenen, welke als wettige raadslieden van de Regering konden worden beschouwd. De beide inspecteurs van den waterstaat, die in het vervolg belast zouden worden met de uitvoering der werken, werden geraadpleegd. Die beide heeren hebben zich met de zaak bezig gehouden en hebben een uitvoerig rapport uitgebragt, dat u allen bekend is, als zijnde overgelegd bij de begrooting van het jaar 1850—1851. Bij het opmaken van het rapport hadden zij te beoordeelen twee stelsels: het eene van zijdelingsche afleiding van de rivieren, het andere van verbetering der stroombaan.

Om verschillende redenen hebben die deskundigen gemeend, zich tot het tweede stelsel te moeten bepalen. Zij zijn van oordeel geweest, dat men er zich voornamelijk op moest toeleggen, om de baan van de rivieren meer regelmatig te maken, zoodat hare breedte meer in verhouding werd gebragt met het water, dat door haar moet worden afgevoerd; de monden behoorlijk te verdiepen, en daardoor eene meer geregelde waterleiding te verkrijgen.

Zij zijn gekomen tot het aannemen van dat stelsel op de gronden, ontwikkeld in het rapport. Die gronden zijn daar duidelijk uiteengezet, en nu geloof ik dat men, bij het behandelen van een onderwerp, waarover zoo vele verschillende meeningen zijn geuit, het aan die deskundigen niet ten kwade mag duiden, dat zij niet bepaald durven opgeven, dat het stelsel, door hen aangenomen, het goede is, dat daaraan volstrekt geene bezwaren zouden verbonden zijn. Dat stelsel intusschen eens aangenomen zijnde, was het noodig om dit in toepassing te brengen, — dat er ook een bepaald plan werd gevolgd. Men moest zorgen dat niet het eene jaar een werk werd verrigt, dat in een volgend jaar welligt onnut of schadelijk zou kunnen blijken. Bij het aanvangen der werkzaamheden was het dus noodig, dat vooraf werd bepaald wat in het eene, wat in het volgende jaar zou worden verrigt. Dit nu is bij het rapport geschied; de inspecteurs hebben aangewezen, welke werken naar hun oordeel op de verschillende rivieren achtereenvolgens moesten worden gemaakt. Het spreekt wel van zelf dat het Kanaal van St. Andries, dat heden hier meer bijzonder ter sprake komt, ook hunne aandacht niet kon ontgaan. Bij het aangenomen stelsel was de zamenvloeijing van de twee rivieren, de Maas en de Waal, daarmede in lijnregten strijd; zij hebben de sluiting van het kanaal dan ook op den voorgrond gesteld in het rapport en gezegd: » dat het allerbelangrijkste punt van de sluiting een onderwerp van gezette en ernstige beraadslaging had uitgemaakt": zij gevoelden zelven dat die sluiting niet in eens kon geschieden, maar langzamerhand moest worden voorbereid. Daartoe strekten verschillende werken: daartoe behoorde in de eerste plaats de verbetering van de monden van die rivieren, door de verbetering van de oude Merwede en de daarstelling van de nieuwe Merwede. Met die werken is men voortgegaan, en men is daarmede reeds ver gevorderd.

In de tweede plaats was het noodig dat het kanaal zelf eenigermate werd beperkt; daartoe waren in vorige jaren kribben aangelegd, zoover men durfde te gaan, uit vrees, dat wanneer men verder ging, de scheepvaart door het kanaal zou worden belemmerd. Ziedaar het tegenwoordig standpunt van de zaak, en nu moest door de Regering de beslissing genomen worden, of men zou blijven staan op den aangevangen weg, dan wel of men volgen zou het eens gemaakte plan, thans tot de sluiting van

het Kanaal overgaan en de daartoe benoodigde gelden aanvragen. De beslissing dat het werk zou plaats hebben, was dus reeds door de Regering in 1851 genomen, want toen heeft zij reeds met de voorbereidende maatregelen tot sluiting van het kanaal, aangevangen; maar de geheele uitvoering van het besluit zal thans door deze Vergadering worden mogelijk gemaakt, bijaldien zij de gelden daartoe benoodigd, wil verleenen.

Ik zal thans overgaan tot de wederlegging van de bezwaren, door sommige sprekers in het midden gebragt.

Die bezwaren zijn voornamelijk deze. Men heeft gezegd, ten gevolge van de sluiting van het Kanaal van St. Andries, zal de waterstand op de Waal aanmerkelijk verhoogen; ten gevolge van dien verhoogden waterstand zullen de waterkeeringen van den Tieler- en Bommelerwaard lijden en zal het noodig zijn de dijken daar te verhoogen. Daarenboven zal er eenige schade worden geleden door de landerijen aan de oevers gelegen; en verder heeft men zich beklaagd dat door de Regering niet eene som in het wets-ontwerp was opgenomen, die aan de besturen der polders en de eigenaars der landerijen als schadevergoeding zou worden uitgekeerd.

De geachte spreker uit Gelderland is uitgegaan van eene min juiste hypothese en ik geloof daarom dat die aanmerkingen zonder groot bezwaar kunnen worden wederlegd.

Hij heeft gemeend dat de waterstand van de Waal zou verhoogen tot dertig duimen. Ik heb in het verslag der rapporteurs gezien dat de Kamer van oordeel is, dat dit cijfer van dertig duimen door de Regering is opgegeven. Dit is het geval niet; volgens het oordeel der Regering zal in den tegenwoordigen toestand der rivieren, na de verbetering die door het aanleggen van kribben, reeds is aangebragt, de verhooging zeer onbeduidend zijn.

En inderdaad, zonder deskundige te zijn, zal het, geloof ik, een ieder, wanneer hij een oog slaat op de kaart, duidelijk zijn dat de waterstand op dat gedeelte van de Waal door de sluiting niet aanmerkelijk kan vermeerderen, ten minste, dat geene reden bestaat waarom het gedeelte van St. Andries tot Loevestein niet even goed het water uit Duitschland komende kan afvoeren als het gedeelte van Nijmegen tot St. Andries.

Maar ik wil voor een oogenblik aannemen, dat ten gevolge van dien hoogeren waterstand eenige schade zal geleden worden, dan is het de vraag of daaruit een regt volgt tot schadevergoeding? Zal de schadevergoeding verpligtend zijn, dan moet, naar mijn inzien, een verkregen regt worden geschonden door de handeling van een derde. Dat dit hier zou hebben plaats gehad, ontken ik; ik ontken dat de Tielerwaard en de landen aan dat gedeelte van de Waal gelegen, een verkregen regt zouden hebben op de aftapping door het kanaal van Andries. Ik ontken dit vooreerst in het algemeen, omdat ik niet geloof dat iemand een verkregen regt kan doen gelden op het houden in een bedorven, slechten toestand van eene vlotbare rivier, die uit den aard der zaak het bovenwater moet afleiden naar de zee.

Maar in de tweede plaats ontken ik dat regt op historische gronden. Het Kanaal van St. Andries heeft niet gedurende 350 jaren, zoo als door een der sprekers is gezegd, bestaan zoo als wij het thans aanschouwen. Vroeger waren er drie kanalen, het Voornschegat, het Waalgat en het Kanaal van St. Andries. Die drie kanalen waren veel meer beperkt dan het tegenwoordige. In de Memorie van Toelichting heb ik hiervan reeds gesproken. » Reeds in 1481 werd er eene overeenkomst gesloten tusschen de » steden 's Hertogenbosch, Zalt-Bommel en Tiel, waarbij de » laatste plaatsen uitdrukkelijk beloofden dat zij zouden gedoogen » dat 's Hertogenbosch zou doen toedijken » » al sulcken doorsteke » » als om die Mase in den Waele te leyden tot Herwaerde ge» » maekt is" " welke bij hoogen stand van de Waal zoo hinderlijk » voor den Bosch werd bevonden."

Aan die overeenkomst heeft men evenwel geen gevolg gegeven.

Wat heeft later plaats gehad? In de vorige eeuw zijn twee van die kanalen gedigt, het Voornsche gat en het Heerewaardensche gat. Zij zijn beide gesloten en het is mij nergens gebleken dat er toen sprake is geweest van schadevergoeding, veel minder dat zij is verleend.

Men zou nu kunnen zeggen: dat heeft geen invloed op het Kanaal van St. Andries;—maar, dat heeft het wel. Het Kanaal van St. Andries heeft het vermogen, hetwelk het thans bezit, juist verkregen ten gevolge van de digting van die beide andere kanalen. Vroeger had het veel minder omvang. Eerst in 1830 heeft het den omvang verkregen dien het thans bezit. In dat jaar heeft men begrepen, dat er krachtige maatregelen moesten genomen worden om den stroom te beteugelen. Men is toen begonnen kribwerken aan te leggen en heeft die in 1837 uitgebreid. Men is er mede voortgegaan tot den tegenwoordigen tijd; doch thans kan men niet verder voortgaan of men zou de scheepvaart stremmen. Van daar het voorstel hetwelk thans gedaan wordt. De sluis, die aangelegd zal worden, is noodzakelijk tot behoud van de scheepvaart op Maas en Waal.

Eene tweede aanmerking betrof de breedte van de sluis. Ik heb uit het Verslag der Rapporteurs gezien, dat die aanmerking in het algemeen door de leden dezer Kamer werd gedeeld. Volgens het voornemen der Regering zou zij worden aangelegd op eene breedte van acht ellen. Maar na de behandeling in de Tweede Kamer der Staten-Generaal, is een verzoekschrift van den heer Berger ingekomen, mededeelende dat de stoombooten, door hem in die vaart gebezigd, eene breedte hebben van ruim twaalf ellen, zoodat zij geen gebruik van de sluis kunnen maken.

Ik moet bij deze gelegenheid een woord zeggen van de aanmerking door den geachten spreker uit Noordbrabant (den heer van Sasse van Ysselt) in het midden gebragt, dat namelijk door de Regering zou zijn gesproken van stoombooten van de grootste soort. Inderdaad, ik moet bekennen dat men de uitdrukking » *van de grootste soort*" zoo als zij door mij werd gebezigd, zou kunnen toepassen ook op stoombooten, maar mijne bedoeling is alleen geweest te spreken van kanonneerbooten van de grootste soort. Nu zou evenwel het hieruit ontstaande bezwaar gemakkelijk uit den weg zijn te ruimen indien de Regering verklaarde, dat zij zorgen zou dat de sluis de afmeting verkreeg welke men verlangt. De Regering heeft evenwel begrepen, die toezegging niet te kunnen doen, vooreerst wegens de hooge kosten waartoe de grootere sluisbreedte aanleiding zou geven, maar ten andere voornamelijk omdat de sluis dan minder bestand zou zijn tegen de drukking van het Waalwater. Maar het bezwaar dat daaruit voor de scheepvaart te verwachten is komt der Regering niet zoo gewigtig voor als het door sommige leden dezer Vergadering geacht is. Wat toch is het geval? De stoombooten, welke gebezigd worden door den heer Berger, hebben weinig diepgang en daardoor zullen zij het gedeelte van de Maas van St. Andries tot Loevestein kunnen blijven bevaren. Daarentegen zal voor de booten, waarop de schroef wordt toegepast en die meerderen diepgang hebben, de doorvaart van het Kanaal van St. Andries door de sluis openblijven. De stoomvaart zal derhalve niet worden belemmerd, tenzij men aanneme, dat de Maas als vaarwater ongeschikt is.

En hier, Mijne Heeren, kan ik de verzekering geven, welke door sommige sprekers is gevraagd, dat het namelijk de bedoeling der Regering is, om met kracht de hand te slaan aan de verbetering van de laatste rivier. Het was haar voornemen reeds in het vorige jaar, en ook op de begrooting van dit jaar is eene aanzienlijke som daarvoor uitgetrokken, om dit vaarwater te verbeteren. Maar men is daarin verhinderd geworden en waarom? Ook grootendeels ten gevolge van het nog steeds bestaan van het Kanaal van St. Andries. Ten gevolge van het water, dat uit de Waal in de Maas stroomt, is het niet mogelijk geweest, gedurende dit jaar de tot die verbetering noodige werkzaamheden te verrigten. Evenwel bestaat het voornemen en het stellige plan, om tot de verbetering der Maas over te gaan en ik geloof de verzekering te kunnen geven, dat wanneer de sluiting van het kanaal zal zijn geschied, de Maas voor de booten van den heer Berger te Venlo geschikt zal zijn.

In de derde plaats zijn aanmerkingen gemaakt op den vorm van dit ontwerp. Men heeft gemeend, dat de Regering, door het voordragen van deze wet, als het ware, de verantwoordelijkheid van zich had willen afschuiven en overdragen op deze Kamer. Die aanmerking is reeds gedeeltelijk wederlegd en ik voeg mij geheel en al bij het gevoelen van die leden, die meenden, dat de zaak volkomen dezelfde blijft, hetzij die bij eene speciale wet of bij de begrooting, door de Kamer wordt beoordeeld. In beide gevallen zal door de goedkeuring, welke de Kamer verleent, òf bij eene begrootingswet òf bij eene bijzondere wet, haar oordeel en hare beslissing aangaande de uitvoering worden kenbaar gemaakt. De Regering heeft het voornemen niet gehad, eene begrootingswet voor te dragen. Zij wilde alleen de zekerheid hebben, dat wanneer zij zal overgaan tot de werkzaamheden, de gelden door de wetgevende magt niet zullen geweigerd worden. Wat de sommen zelve betreft, het was niet noodig die in deze wet te vermelden. Die sommen zullen worden beoordeeld, telken male, wanneer zij op de begrooting zullen staan uitgetrokken en dan zal de Kamer telkens de gelegenheid hebben om te beoordeelen of die sommen voldoende of te hoog zijn en daaromtrent alsdan eene beslissing kunnen nemen.

Door eenige sprekers is gezegd: de Koning had eerst een besluit moeten nemen tot sluiting van het kanaal en daarna deze wet voordragen. Ook dit houd ik voor onnoodig. Door het voordragen van deze wet van wege den Koning, blijkt het, dat de Regering zelve overtuigd is, dat, zonder groot bezwaar, met dit werk voortgang kan worden gemaakt.

De spreker uit Noordholland (de heer van Wessem), heeft melding gemaakt van een vroeger voorstel van de Regering, namelijk

tot het graven van een kanaal in Noordbrabant, hetwelk zou strekken tot uitwatering van de daar gelegene polders; hij had gewenscht, dat de tegenwoordige sluiting van het Kanaal van St. Andries dien invloed had kunnen uitoefenen op de Maas, dat daardoor het oorspronkelijk bedoelde kanaal zou kunnen vervallen. Dit is evenwel het geval niet. Hoewel ten gevolge van de sluiting van het kanaal minder water op de Maas zal zijn, bereikt men daardoor echter niet hetzelfde doel als met het meer uitgestrekte kanaal in Noordbrabant, maar zooveel is evenwel zeker, dat een groot gedeelte van die landerijen aan de Maas gelegen, daardoor zullen worden gebaat.

Ik geloof hiermede de voornaamste opmerkingen te hebben beantwoord en ik zal verder afwachten hetgeen latere sprekers nog mogten in het midden brengen.

De heer **Regout:** De verbeteringen aan de rivier de Maas zijn voorzeker van groot belang, Mijne Heeren; ik heb echter het volste vertrouwen in de wijze, waarop de Regering de zaak onderzocht heeft ten aanzien van de sluis te St. Andries, en ik hoop, dat van jaar tot jaar met verbeteringen aan de rivier de Maas zal worden voortgegaan.

Ik heb alleen bij deze gelegenheid het woord gevraagd, om aan de Regering kennis te geven dat door de aftapping van het water van die rivier in Belgisch Limburg, door de vloeijing van eenige duizenden bunders, zeer groot nadeel in dit jaar aan onze rivier is toegebragt, gedurende dat men de sluiting van de Willemsvaart tot 15 September heeft moeten uitstellen, en daarbij in de grootste verlegenheid is geraakt. Bij de aanmerkelijke aftapping, welke in dit jaar heeft plaats gehad, heb ik niet eenmaal maar meermalen waargenomen, dat de stroom van het kanaal sterker was dan die van de rivier zelve, door de aftapping op twee punten, namelijk bij Luik en te Hoch.

In hoe verre de Regering middelen zal vinden om dit te keer te gaan, dit moet ik geheel aan haar overlaten, maar ik heb gemeend, dit ter harer kennis te moeten brengen, omdat men bevonden heeft, dat het water in de rivier door de aftapping met 2 à 3 duim was verminderd. Nu is het algemeen bekend, Mijne Heeren, dat eene aftapping van 2 à 3 duimen water op de rivier juist aan de Maassehepen dat nadeel toebrengt, dat de schippers niet meer dan de helft van de gewone vracht medenemen, en dat men genoodzaakt is geweest van vele ligters gebruik te maken, die zoodanige onkosten hebben veroorzaakt, dat de vrachtprijzen meer dan verdubbeld zijn, dan wanneer die aftapping niet juist *voor* de sluiting van de Willemsvaart had plaats gehad. Juist op het tijdstip, dat de communicatie met de noordelijke provincien langs de Willemsvaart het drukst is, en wel in het beste jaargetijde ter verzending van alle mogelijke producten van Limburg, terwijl de Maas den laagsten waterstand heeft, is men gaan aftappen.

Ik wensehte dit aan de Regering mede te deelen, er in berustende, dat de Regering de middelen zal vinden om voor volgende jaren daarin te voorzien.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wets-ontwerp met 27 tegen 10 stemmen *aangenomen. T egen*, de heeren: van Lidth de Jeude, van der Oudermeulen, Blankenheijm, Beerenbroek, van Swinderen, van Dam van Isselt, van Wessem, van Weel, van Rhemen van Rhemenshuizen en van Aylva van Pallandt.

Beraadslaging over het wets-ontwerp tot duurzame regeling van het beheer der gelden wegens verstrekkingen.

De heer **van Swinderen:** Mijne Heeren, ik heb met genoegen ontvangen het antwoord der Regering op het verslag der Kamer; vooral daarom, omdat daarin op waarde wordt geschat de verklaring dat de Regering en de Staten-Generaal van het nut en de noodzakelijkheid der verstrekkingen behooren overtuigd te zijn. Ik heb daarom met genoegen die verklaring vernomen, omdat ook ik overtuigd ben van de algemeene nuttigheid van de verstrekkingen. Maar hoezeer ik overtuigd ben van die nuttigheid, ben ik evenwel van oordeel, dat deze zaak bij eene begrooting, hetzij bij eene gewone hetzij bij eene buitengewone begrooting, beter ware geregeld dan op de wijze, zoo als zij door de Regering thans is voorgesteld. Maar ook wanneer ik deze individuele opvatting ter zijde wil zetten, dan nog geloof ik dat aan dit wets-ontwerp, zoo als het is voorgedragen, een groot bezwaar blijft kleven. Ik zal u niet vermoeijen door te spreken over de uitvoerige discussien, die daarover gevoerd zijn bij de andere Kamer. Maar het hoofdbezwaar, dat namelijk wanneer dit voorstel wet wordt, men wederom zou verkrijgen een accresserend fonds, vind ik bij de discussie in de andere Kamer zoo duidelijk uiteengezet op bladzijde 112, dat ik niet kan nalaten het in uw geheugen terug te roepen. Daar toch lezen wij: » dat niet in de wet vermeld is, dat de jaarlijksche be» grooting zal moeten omvatten het volle bedrag dat in *het fonds* » *aanwezig* is. Er wordt eene raming gemaakt, zegt de wet, van » hetgeen *men noodig heeft*. Er is bijv. f 568,000 in het fonds voor» handen: men maakt eene raming van f 200,000. Wat van die » f 200,000 niet uitgegeven wordt, komt ten bate van de schat» kist, maar de overige f 368,000 niet; en dus blijft het bezwaar » bestaan, dat, zoo als de wet hier ligt, van het fonds een ac» cumulerend fonds gemaakt wordt." Het bezwaar blijft dus bestaan, dat, wanneer de wet, zoo als zij daar ligt, wordt aangenomen, er voorzeker een accresserend fonds zal ontstaan. Ik geloof, dat het overbodig is, in eene breedvoerige beschouwing te treden over zoodanig fonds. Maar ik heb nog door geen der voorstanders van deze wet klaar en duidelijk hooren betoogen, dat, wanneer de wet, zoo als zij daar voor ons ligt, wordt aangenomen, er dan *geen* fonds zou gecreëerd worden. Dit bezwaar weegt bij mij zoo zeer, dat, wanneer ik niet mogt worden overtuigd van het tegendeel, ik moeijelijk mijne goedkeurende stem aan dit wets-voorstel zal kunnen geven.

De heer **Cost Jordens:** Ik zal mij veroorloven, Mijne Heeren, de bezwaren, die ik tegen dit wets-ontwerp heb, voor u zoo kort mogelijk te ontwikkelen. Mijne hoofdbedenking geldt het beginsel, in art. 1 der wet ter neder gelegd; het beginsel, dat aan vreemde, gemeente- of andere besturen, bijzondere personen of bijzondere inrigtingen verstrekking van materieel en andere behoeften gedaan, mitsgaders hulp en bijstand verleend kan worden. Ik wil niet ontkennen, Mijne Heeren, dat er gevallen kunnen zijn, waarin het in het belang des Rijks raadzaam is goederen, voor het Rijk vervaardigd, aan anderen af te staan. De bedenking, die ik tegen het artikel heb, is dat de strekking algemeen is en daarbij onvoorwaardelijk; dit laatste echter met uitzondering van eene algemeene phrase, die er bijgevoegd is: *in geval van gebleken noodzakelijkheid.*

Het schijnt mij toe, Mijne Heeren, dat van die magt groot misbruik kan gemaakt worden. Zoo als ik zeg, er is toch bijna geene voorwaarde aan verbonden; er is geene grens ten dien opzigte gesteld, vooral ook omdat hoegenaamd niet gesproken is van den prijs, waarvoor de voorwerpen zullen behooren gegeven te worden. Ik geloof toch dat men die waarborgen in de wet had kunnen plaatsen. Misbruik kan worden gemaakt van elke wet, maar wanneer men waarborgen tegen misbruik in de wet kan plaatsen, dan geloof ik dat men daartoe verpligt is. Ik zou van meening zijn dat het denkbeeld dat in de 4de paragraaph van het Voorloopig Verslag van de Tweede Kamer wordt aangegeven, meer aanbevelenswaard was, dan het denkbeeld in de wet uitgedrukt, namelijk dat twee zaken behooren te worden vastgesteld: vooreerst dat nieuwe of voor 's Rijks dienst nog bruikbare voorwerpen niet anders dan voor 's Rijks dienst zouden mogen worden afgeleverd; — dat dit een beginsel was dat men aannam, doch dat in het belang van de dienst van het Rijk daarvan zou kunnen worden afgeweken en daarop uitzonderingen gemaakt; dat de uitzonderingen daarop door de wet zouden bepaald worden; en dat wanneer die voorwerpen nieuw waren, de prijs niet beneden dien moest zijn welken zij gekost hadden. En in de tweede plaats, dat oude en onbruikbare voorwerpen niet dan in het openbaar zouden mogen verkocht worden. De Regering heeft in het antwoord die bezwaren trachten op te lossen, door te zeggen dat nimmer afstand van materieel wordt gedaan beneden den prijs dien men daarvoor heeft besteed, en ook dat oude en onbruikbare voorwerpen niet dan in het openbaar worden verkocht. Ik wil dat nu niet betwisten, maar de bedoeling, wanneer ik ze wèl heb gevat was, om die beginselen in de wet te plaatsen, en daardoor waarborgen te geven dat er geen misbruik van zou kunnen worden gemaakt. Naar mijne meening wordt dus het beginsel juist omgekeerd; het beginsel, dat dunkt mij ook rationeel is, dat wat voor 's Rijks dienst vervaardigd wordt ook daarvoor moet worden uitgereikt. Dat is de regel, behoudens de uitzondering om in bijzondere gevallen, door de wet te bepalen, onder waarborgen die noodig zullen bevonden worden, toe te laten dat ook verstrekkingen plaats hebben.

En ik maak deze aanmerking te meer, omdat ik indachtig moet maken daarop, dat het hier niet is eene transitoire wet, zoo als wij er reeds verscheidene hebben gehad, maar eene wet die strekken zal tot duurzame regeling van het onderwerp. De spreker, die mij is voorafgegaan, heeft reeds gewaagd van het rijks-fonds en van de wijze waarop dit bij deze voordragt wordt voorgesteld. Ik geloof inderdaad, Mijne Heeren, dat hier een rijks-fonds gecreëerd wordt. De Regering heeft dit niet ontkend, maar beweerd, dat aan dit rijks-fonds niet de bezwaren verbonden waren, die vroeger daartegen waren aangevoerd. Ik neem de vrijheid van die meening te

verschillen. Ik wil erkennen, dat de contrôle in deze wet nedergelegd een van die bezwaren heeft weggenomen, maar een ander bezwaar, aan alle rijksfondsen eigen, is niet weg te nemen. Elk rijksfonds toch, dat buiten de begrooting beheerd wordt, verbreekt de eenheid in het beheer en de verantwoording der geldmiddelen, die volgens het gevoelen van alle deskundigen zoo noodig en heilzaam is; eene eenheid, die ook door het collegie der Algemeene Rekenkamer steeds op den voorgrond is gesteld, en die zich ook daarom sterk heeft verklaard tegen deze bepaling in een ontwerp, dat vroeger haar is medegedeeld, waarbij dergelijke creatie van een rijksfonds was voorgesteld. » Steeds dieper," zegt zij in haar verslag over 1851, » vestigt zich bij haar de overtuiging, dat dergelijke » fondsen om hare verderfelijke strekking onvoorwaardelijk uit de » finantiele huishouding behooren te worden geweerd."

Wat de verstrekkingen aan de kolonien betreft, ik moet verklaren, dat ik daarover niet genoeg kan oordeelen. Ik wil aannemen dat die verstrekkingen hoogst nuttig kunnen zijn, maar daarop was niet toepasselijk het bezwaar, dat ik straks heb in het midden gebragt ten aanzien van het algemeene der door mij besproken bepalingen. Te dien aanzien zou men middelen moeten zoeken om daarin te voorzien, bij voorbeeld door een post te brengen op het hoofdstuk der begrooting van het Departement van Kolonien, en dan de verrekening te doen plaats hebben tusschen de Departementen van Oorlog, Marine en Kolonien zoo als dit tot dusverre, indien ik mij niet bedrieg, tusschen de twee eerste departementen geschiedt, ten aanzien van verstrekkingen elkander gedaan.

Ik zal het hierbij laten, Mijne Heeren; ik bezit geene kennis genoeg van het inwendig beheer der geldmiddelen om behoorlijk te kunnen aanduiden en in bijzonderheden te treden nopens de wijze, waarop deze zaak behoort te worden geregeld. Ik geloof ook niet dat dit de roeping is van deze Kamer. Ik heb mij daarom bepaald — en ik hoop dat ik goed begrepen zal zijn — om in het algemeen de bezwaren aan te geven, die bij mij bestonden tegen het beginsel nedergelegd in art. 1 en tegen de wijze, waarop dat artikel zal worden uitgevoerd.

Alvorens te eindigen wil ik echter de vrijheid nemen een wensch te kennen te geven aan den Minister van Finantien. Zij betreft de mededeeling van het verslag der Algemeene Rekenkamer. Dat algemeen verslag over 1852 heeft de Regering reeds 1°. April ontvangen, en het is dus sedert vijf maanden in haar bezit. Die verslagen hebben, bij de behandeling van zaken die zoo telkens voorkomen, hare nuttige zijde en het is van groot belang dat de Vertegenwoordiging daarmede bekend worde. De Minister is wel is waar in zijn regt, en ik maak er dus ook geen verwijt van dat die mededeeling nog niet aan deze Kamer gedaan is, daar zij slechts, ten laatste, in de volgende zitting behoort plaats te hebben; maar dit neemt niet weg, dat zoo het eerder kan plaats hebben, dit hoogst wenschelijk is, en ik neem de vrijheid den Minister van Finantien te herinneren, dat het van groot belang zou zijn, indien wij bij de aanstaande behandeling van de begrooting voor het volgende jaar 1854, dat verslag konden raadplegen.

De heer **Minister van Oorlog:** Ik wensch de heeren, die bedenkingen in het midden hebben gebragt tegen het in beraadslaging zijnde wets-ontwerp, onmiddellijk te beantwoorden, uit vrees, dat wanneer ik dit niet onmiddellijk doe, het mij moeijelijk zou zijn al de bezwaren daartegen geopperd te volgen. Maar het zij mij vergund, Mijne Heeren, te beginnen met u in weinige woorden te herinneren aan hetgeen vooraf is gegaan. Sedert onderscheidene jaren werden door de Ministers van Marine en van Oorlog credieten aangevraagd, om te kunnen beschikken over de gelden wegens verstrekkingen, terwijl telkens in de beide Kamers op eene duurzame regeling van die gelden werd aangedrongen. En, toen in de laatste zitting van deze Kamer het wets-ontwerp tot tijdelijke regeling door u, Mijne Heeren, werd bekrachtigd, heeft dit alleen plaats gehad, nadat door mij en mijnen ambtgenoot voor de Marine de stellige toezegging was gegeven, dat wij, zoo spoedig mogelijk, een wets-ontwerp zouden aanbieden tot duurzame regeling. Die wet is nu in behandeling, en wij hebben getracht de beschikking over de gelden wegens verstrekkingen aan zoodanige voorwaarden van contrôle te binden, als ons noodzakelijk voorkwam om aan alle eischen van eene goede en geregelde administratie te kunnen voldoen; en in de overtuiging dat wij dit hebben beoogd en dat dit ons streven is geweest, zou het ons moeten grieven, wanneer dit door deze Kamer niet werd erkend.

De geachte spreker uit Friesland heeft vermeend, dat de regeling van de gelden wegens verstrekkingen zou behooren te komen op de begrooting. Deze aanmerking of dat verlangen is ook elders geuit; maar de daarbij betrokken Ministers moeten zich ten stelligste daartegen verzetten, wijl daardoor het eind-cijfer van hunne begrootingen zou worden verhoogd, om uitgaven te doen vreemd aan hunne departementen, en wij gelooven, dat dit strijdig zou zijn met art. 121 der Grondwet, waarin ik lees: » Geen hoofdstuk der begrooting van uitgaven kan meer dan die voor één departement van algemeen bestuur behelzen."

Ik herhaal het, dat de Minister van Marine en ik ons ook in de andere Kamer ten stelligste hebben moeten verzetten tegen zoodanigen maatregel, als zijnde die ongrondwettig.

Dezelfde spreker heeft gewaagd van een rijks-fonds; maar, Mijne Heeren, ik zal alleen uwe aandacht voor een oogenblik moeten vestigen op de hoofdbezwaren, die altijd tegen een rijks-fonds, en met regt, zijn aangevoerd, en daarin bestaan, dat die fondsen geheel en al waren onttrokken aan de contrôle èn van de Rekenkamer èn van de Staten-Generaal.

Maar ik vraag of het fonds waarvan hier sprake is eenige overeenkomst heeft met die fondsen, wanneer ik in art. 10 lees: » Op die raming zijn, zoodra zij bij de wet wordt vastgesteld, » al de voorschriften toepasselijk, welke op 's Rijks geldelijk be» heer bestaan." Het fonds zal aldus onderworpen worden aan al de voorschriften toepasselijk op het geldelijk beheer van het Rijk. Ik beweer alzoo dat er tusschen dit fonds van gelden wegens verstrekkingen en de zoogenaamde rijksfondsen volstrekt geene overeenkomst bestaat. Ik ontken dat op dit fonds toepasselijk kan worden gemaakt het gezegde dat men zich daaromtrent wel eens heeft veroorloofd: c'est une poire pour la soif. Dit fonds dient tot niets anders dan om in de rijks-magazijnen, waaruit verstrekkingen hebben plaats gehad, de verstrekte voorwerpen door dergelijke te doen vervangen. Dit is de bestemming van het fonds en het heeft geene andere.

De geachte spreker uit Overijssel, de heer Cost Jordens, heeft beweerd dat artikel 1 aanleiding kan geven tot misbruiken.

Dat verwijt is ook elders aan dat artikel gegeven en echter geloof ik dat dit artikel dat verwijt volstrekt niet verdient. Artikel 1 zegt dat alleen die verstrekkingen zullen plaats hebben die met de belangen van de dienst overeenkomen. Er zullen dus verstrekkingen kunnen plaats hebben, maar alleen wanneer het belang van de dienst dié gedoogt. Doch men is verder gegaan en men heeft gezegd: de Minister kan volgens artikel 1 geheel en al beschikken over al de voorwerpen, die in de magazijnen zijn. Maar ik vraag, welk belang kan de Minister hebben om de voorwerpen uit de magazijnen te vervreemden, wanneer dit niet volstrekt noodig is of niet met het belang van de dienst overeenkomt. Over de gelden die voortspruiten uit verstrekkingen kan toch de Minister niet beschikken dan krachtens eene wet. Wanneer dus een Minister voorwerpen heeft verstrekt dan is hij verpligt, alvorens over die gelden te kunnen beschikken, eene wet voor te dragen aan de Staten-Generaal. Deze zullen dan gelegenheid hebben om te beoordeelen of die verstrekkingen al dan niet zoo zijn geschied als met de bedoeling der wet overeenkomt.

Dezelfde redenaar heeft gezegd dat de wet moest bepalen den prijs van de voorwerpen, die zullen verstrekt worden, maar dit is volstrekt onmogelijk. Die prijs bepaalt zich van zelf. Het Departement van Kolonien vraagt aan het Departement van Oorlog eene verstrekking bijv. van 20,000 pond buskruid. Welken prijs kan ik daarvoor vorderen? Geen anderen dan dien ik betaald heb. Een ander Departement vraagt andere voorwerpen; de betrokken Minister geeft ze af voor den prijs dien het Rijk er voor betaald heeft, voor geen anderen prijs.

Men heeft gesproken van half versleten voorwerpen. Deze zijn mij echter ten eenen male onbekend. Ik weet niet dat ergens sprake kan zijn van het verstrekken van half-versleten voorwerpen. Ik geloof niet dat een Minister, aan wien men ze verstrekte, daarmeê genoegen zou nemen.

Nog heeft men gezegd, dat de Rekenkamer tegen deze wet gestemd is. Ik geloof echter dat zij bezwaarlijk daartegen gestemd kan zijn, want men heeft haar oordeel niet gevraagd, zij is niet geraadpleegd. De Regering is niet verpligt aan de Rekenkamer raad te vragen bij het ontwerpen van eene wet; en ik onderstel dat, wanneer dit wets-ontwerp door u wordt bekrachtigd, de Rekenkamer het hare zal bijdragen om de wet naar billijkheid uit te voeren. Ik kan niet denken, dat zij aan de uitvoering eener wet, die geheel in het belang van het Rijk is, moeijelijkheden in den weg zou willen leggen.

De redenaar uit Overijssel heeft ten slotte gezegd: » Men zou het middel kunnen vinden om op de begrooting van het Departement van Kolonien de gelden te brengen, die dat Departement noodig heeft om de verstrekkingen te betalen, die aan dat Departement door de beide militaire departementen gedaan worden."

Mijne Heeren, zoodanig middel is geheel onuitvoerlijk. Ik zal u ten bewijze alleen behoeven te herinneren aan eene redevoering, welke in de andere Kamer is gehouden en waarin door een lid van de commissie die de grondwetsverandering heeft daargesteld, dit wordt gezegd: » De meerderheid, die bestuurd werd door de vrees, dat men hier te veel de hand in de zaken van de kolonien zou steken, heeft gezegevierd, en de stellige gedachte van de commissie voor de redactie der Grondwet was, dat de begrooting voor de kolonien hier niet moest worden vastgesteld." Aldus is

dat middel, dat door den geachten spreker uit Overijssel en ook elders is aan de hand gedaan, volkomen onuitvoerlijk.

Ik geloof, dat ik hiermede zooveel in mijn vermogen was de bedenkingen wederlegd heb, welke door eenige leden dezer Kamer tegen dit wetsontwerp in het midden zijn gebragt.

De heer **van Rijckevorsel:** Het is mijn oogmerk niet mij te mengen in de discussie die tusschen eenige mijner geachte medeleden en den Minister van Oorlog reeds heeft plaats gehad, — maar enkel nog één punt aan te stippen en meer bijzonder te doen uitkomen, hetwelk tot mijn leedwezen bij die discussie te veel op den achtergrond is geraakt, namelijk de wensch die geuit is, dat bij deze wet gevoegd werd eene bepaling, dat het fonds, ontstaan door de verstrekkingen, telken jare zal worden uitgeput, — dat, met andere woorden, over alles wat in dit fonds aanwezig was, bij eene begrooting of raming, zoo als dit in deze wet wordt genoemd, worde beschikt, voor zoo veel dit noodig mogt zijn en hetgeen niet noodig is worde verklaard vrij te vallen aan de schatkist. Men wil nu de gelden, die verstrekt zullen worden, geen fonds genoemd hebben, en evenwel wil men niet jaarlijks dit fonds aangezuiverd hebben. Dus is de uitdrukking juist: »C'est une poire pour la soif." Men wil die gelden, als het ware, bewaren, tot dat men later buitengewone behoeften mogt hebben. Want, ware dit niet het geval, dan zie ik volstrekt geene reden, waarom datgeen wat verstrekt is geworden, bij voorbeeld, in 1854, niet wederom zou worden aangekocht in 1855, of, zoo men dit niet noodig mogt hebben, het alsdan niet vrij zou vallen aan de schatkist.

De Minister heeft daarop geantwoord, dat de Rekenkamer door dit middel aan te geven, toonde, de praetische zijde niet te kennen, er bijvoegende: » die gelden behooren toch geregeld te worden naar de behoeften, niet naar eenen zekeren termijn van tijd, en wanneer men nu het voor de dienst vereischt materieel niet heeft kunnen verkrijgen, daarin tegenspoed of oponthoud heeft ondervonden, dan zou dit het bewijs opleveren, dat de wederaanvulling niet tot de hoogte der saldo's noodzakelijk was!" Verder is door den Minister geantwoord: » Aan het gebruik der » gelden in het jaar waarin ze ontvangen worden, kan niet wor- » den gedacht, en ze behooren dus eerst tot een dienstjaar, » wanneer ze daarvoor bij de wet beschikbaar worden gesteld."

Wat nu het eerste betreft. zoo geloof ik, dat ditzelfde kan gezegd worden van de begrooting zelve, van de gelden, die daarbij aan ieder departement worden toegestaan. Die moeten wel degelijk in het dienstjaar gebruikt worden en, zoo daartoe in dat jaar geene behoefte bestaat, maar wel in het volgende dienstjaar, dan mogen zij evenwel in het laatstgenoemde niet worden aangewend. Dit verbieden de wetten op de comptabiliteit, dit zou in strijd zijn met art. 122 der Grondwet. Maar dan brengt men die gelden op de volgende begrooting.

En wat het tweede punt aangaat: er wordt niet verlangd, dat de gelden worden gebruikt in hetzelfde jaar, waarin de verstrekkingen hebben plaats gehad, maar men verlangt eene begrooting van het geheele fonds voor ieder jaar afzonderlijk. Men wil deze onderworpen hebben aan de gewone wetten der staatsbegrooting. Geschiedt dit niet, dan kan men de gelden lang laten oploopen en dan met eene raming voor de ontvangst van meerdere jaren te voorschijn komen. Zoo als de wet daar ligt, geeft zij aanleiding tot twee zaken, tot een nieuw fonds en tot dienstvermenging, die de Grondwet niet wil en de comptabiliteitswetten verbieden. Ik zal dus tegen de wet stemmen, maar ik vlei mij dat de Minister, zoo de wet wordt verworpen, zal zien, dat, om te voldoen aan hetgeen verlangd wordt, de wet niet weinig kan worden verbeterd en aangevuld.

De heer **Cost Jordens:** Wanneer ik nog voor een enkel oogenblik het woord gevraagd heb, dan is dit niet, om met den Minister van Oorlog in eene breedvoerige discussie te treden over de verschillende punten die bij dit onderwerp in behandeling zijn, want ik vrees, dat dit tot geene uitkomst zou leiden; ik wensch slechts op een paar punten kortelijk terug te komen.

De Minister van Oorlog heeft ten aanzien van de waarborgen, die ik meende dat de wet behoorde te bevatten, ten aanzien van den prijs der te leveren voorwerpen, geantwoord — indien ik hem wel begrepen heb — dat hij die voorwerpen steeds verstrekte voor den prijs, waarvoor hij ze ingekocht had. Ik wil dit volstrekt niet betwisten; — wanneer ik dit deed, zou ik de handelingen van den Minister hebben afgekeurd en dit heb ik niet gedaan, maar ik heb eene bepaling daaromtrent verlangd, als waarborg tegen misbruik; dat was mijn bezwaar en de Minister heeft mij verkeerd begrepen, misschien omdat ik mijn bezwaar verkeerd had voorgedragen.

Ik meen verder van den Minister verstaan te hebben, dat ik zou gezegd hebben, dat de Rekenkamer zich tegen deze wet heeft verklaard, en dat zulks niet mogelijk was, omdat de Rekenkamer daarover niet was geraadpleegd. Ik moet wederom verklaren, dat ik dit niet gezegd heb; maar ik heb wel gezegd, dat de denkbeelden, die ik ten aanzien van dit onderwerp ontwikkelde, gedeeld werden door de Algemeene Rekenkamer en ik heb dit aangetoond uit verslagen van die Kamer.

Eindelijk nog ten aanzien van het fonds. De Minister is even als in de stukken, bij herhaling daarop teruggekomen, dat het fonds al de nadeelen miste, die men vroeger aan de rijksfondsen toeschreef. Ik wil gereedelijk erkennen dat het rijksfonds, zoo als het hier wordt voorgeschreven, vele der nadeelen mist, die vroeger daaraan verbonden waren; ik wil gereedelijk erkennen dat de contrôle, bij deze wet voorgeschreven, grootere waarborgen tegen misbruik geeft, maar ik heb reeds gezegd dat er een bezwaar ook aan dit rijksfonds kleeft, dat eene algemeene bedenking tegen alle rijksfondsen uitmaakt, namelijk, dat zij de eenheid in het beheer en de verantwoording van de geldmiddelen verbreken, en ik heb dit met de bedoeling gezegd om aan te toonen, dat men niet zonder groote noodzakelijkheid tot de daarstelling van dergelijke fondsen moet overgaan. Dit is de bedoeling geweest, waarmede ik die algemeene aanmerking heb gemaakt.

De heer **Minister van Oorlog:** De spreker uit Rotterdam (de heer van Rijckevorsel) heeft gezegd, indien ik hem wel verstaan heb, » gij moet met de verstrekkingen even als met de begrooting handelen; het geld, dat geraamd is op de begrooting voor elk jaar en dat op het einde van het jaar niet gebruikt is, vervalt aan de schatkist; zoo moet gij ook doen met het geld wegens verstrekkingen aan te wijzen; hetgeen gij niet gebruikt om het verstrekte weder aan te koopen, vervalt aan de schatkist. Maar de geachte spreker heeft hier twee zaken vergeleken, die aan elkander geheel vreemd zijn. Wanneer de Minister van Oorlog zijne begrooting opmaakt, dan kan hij ongeveer berekenen, wat hij voor het volgende jaar noodig zal hebben, uit hetgeen vroeger is gebruikt; dit is echter niet het geval met de verstrekkingen.

Kan ik bijv. weten of in December, vóór het einde van het jaar, de Minister van Kolonien mij verstrekking vraagt van wapenen, kruid en geneesmiddelen? Die aanvragen kunnen mijne berekeningen overtreffen, want dit zijn zaken, die mij te voren geheel en al onbekend zijn; wanneer er verstrekkingen gevraagd worden, dan weet ik het nog geen 24 uren te voren. Wat zou nu de positie van den Minister van Oorlog zijn, wanneer hem bijv. in Deeember wordt gevraagd eene verstrekking van 50,000 pond kruid. Hij zou dit uit zijne magazijnen moeten nemen, en wanneer het geld van die 50,000 pond niet wederom vóór 31 December gebruikt zou zijn, dan zou het komen in de schatkist. Hij zou dus geene mogelijkheid hebben om die 50,000 pond in zijne kruidmagazijnen te doen vervangen door aankoop van ander kruid. Maar ik wil nog meer zeggen. Het is niet zeker, dat hij die ponden kruid in het volgend jaar zal kunnen krijgen. Hij doet eene bestelling. Het kruid wordt gemaakt; het wordt onderworpen aan eene proef; het wordt slecht bevonden, afgekeurd en teruggegeven. Nu moet er dus nieuw kruid gemaakt worden, en nu kan het geval zich zeer wel voordoen, dat hij zelfs in het volgend jaar niet in het bezit kan geraken van de hoeveelheid kruid, die door hem verstrekt is. Maar het schijnt, Mijne Heeren, dat eenige leden zich nog geen goed begrip maken van die verstrekkingen. Het schijnt, dat die leden gelooven, dat de Ministers van Oorlog en Marine zeer gaarne verstrekkingen doen. Maar juist het tegendeel is waar. De verstrekkingen zijn voor de zoo even genoemde Ministers eene allermoeijelijkste zaak, en wanneer zij zich onderwerpen aan het doen van verstrekkingen is het alleen omdat zij overtuigd zijn van de noodzakelijkheid en van het nut dat het land daarvan trekt. Hadden zij die overtuiging niet, zij zouden zich voorzeker niet onderwerpen aan al de moeijelijkheden, welke aan die verstrekkingen verbonden zijn. Ik ontken het dus ten sterkste, dat èn het Departement van Marine èn dat van Oorlog met die verstrekkingen eenigermate gediend zijn.

De heer **Minister van Finantien:** Ik ben een antwoord schuldig aan den geachten afgevaardigde uit Overijssel (den heer Cost Jordens) over het verslag, dat ieder jaar door de Algemeene Rekenkamer wordt ingediend. De geachte spreker heeft de aanmerking gemaakt, dat dit verslag tot nog toe niet aan de beide Kamers van de Staten-Generaal was medegedeeld geworden. Hij voegde er bij, dat de termijn, welke voor de mededeeling was bepaald, nog niet is verstreken, maar hij heeft echter den wensch uitgedrukt, dat dit verslag aan de beide Kamers zoude worden overgelegd vóór of te gelijk met de aanbrenging van de begrootingswetten voor het volgend jaar. Voor zooveel dit van mij afhankelijk is, Mijne Heeren, wil ik gaarne de toezegging geven, dat ik traehten zal tegen dat tijdstip het verslag aan de beide Kamers in te zenden. Het is de gewoonte om bij de aanmerkingen welke door de Algemeene Rekenkamer worden opgenomen, eene wederlegging te voegen, die tot meerdere verklaring

van het onderwerp kan dienen, en daar men hiermede nog niet bij alle departementen gereed is, zoo ligt daarin de reden van het oponthoud der inzending opgesloten.

De heer **van Swinderen**: Ik heb door geen mijner geachte medeleden de stelling hooren ontwikkelen, dat de Departementen van Oorlog en Marine eene voorliefde zouden hebben tot het doen van verstrekkingen; ik geloof alzoo dat het niet noodig is de rede van den heer Minister van Oorlog te beantwoorden. Ik heb uit de gevoerde beraadslaging echter niet kunnen bemerken dat ontkend wordt, dat wanneer dit voorstel tot wet verheven zal zijn, dan niet een bijzonder fonds zal bestaan. Ik heb niet beweerd dat dat fonds aan de contrôle van de wetgevende magt zou worden onttrokken. Ik geloof dat volgens de bepalingen dezer wet daaromtrent alle bezwaar zou zijn geweken. Art. 8 toch schrijft bepaald voor, dat over de gelden, die ook boven de raming nog in het fonds zouden zijn, niet anders dan door de wet kan worden beschikt, maar juist in het ontstaan van dat bijzonder fonds en het aangroeijen daarvan zoo als het in dit wets-ontwerp gelegen is, om het misschien later tot de dienst van het Rijk aan te wenden, daarin ligt mijn hoofdbezwaar.

De heer **Minister van Oorlog**: Ik wil nog zoo kort mogelijk iets opmerken tegen het bezwaar van het aangroeijen van het fonds. Ik beken dat het fonds, voor zooveel het Departement van Oorlog betreft, aanmerkelijk is aangegroeid, maar, Mijne Heeren, daartoe hebben onderscheidene omstandigheden en oorzaken medegewerkt. Er zijn nog vragen van groot belang aanhangig; zij betreffen meestal het armement van het geheele land. Deze vragen zijn van zoo gewigtigen aard dat men ze niet dan met de meeste voorzigtigheid kan oplossen, maar ik durf de verzekering geven, dat wanneer men daaromtrent tot een besluit zal zijn gekomen, dan geen quaestie meer van aangroeijing van het fonds zal zijn.

De heer **van Swinderen**, voor de derde maal het woord gevraagd en verkregen hebbende, zegt: het was slechts voor een oogenblik dat ik het woord gevraagd had, en alleen om acte te nemen van de bepaalde erkenning door den heer Minister van Oorlog gedaan, dat namelijk op dit oogenblik wel degelijk quaestie zal zijn van een aangroeijend fonds bij het Departement van Oorlog aanwezig.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wets-ontwerp met 28 tegen 9 stemmen *aangenomen*. *Tegen*, de heeren: van Swinderen, van Beeck Vollenhoven, de Sitter, Cost Jordens, van Rijckevorsel, de Bruijn, van Andringa de Kempenaer, van der Lek de Clercq en van Eijsinga.

Beraadslaging over het wets-ontwerp tot wijziging van het tarief van in- en uitgaande regten.

De heer **van Andringa de Kempenaer**: Toen de wet van 28 April 1852 tot stand werd gebragt waarbij de accijns op het schapen- en varkensvleesch werd afgeschaft, heeft de toenmalige Minister van Finantien de toezegging gedaan dat het niet meer dan billijk was, dat ook de inkomende regten op die voorwerpen werden afgeschaft, althans merkelijk verlaagd.

Met gespannen verwachting heb ik het oogenblik te gemoet gezien dat aan die toezegging gevolg werd gegeven; en ik heb het reeds betreurd dat er een jaar verliep voor dat aan dezelve gevolg werd gegeven. De zamenloop van verscheidene omstandigheden zal daartoe hebben bijgedragen. Ondertusschen, Mijne Heeren, verheug ik mij over de aanbieding en het in behandeling nemen van dit wets-ontwerp. Tot mijne teleurstelling moet ik echter bekennen dat het niet die wijzigingen bevat welke ik mij van eene verbeterde belastingswet had voorgesteld.

Wanneer ik toch den staat naga, die ons is overgelegd bij dit ontwerp, dan vind ik onder letter *a* opgenomen hetgeen vroeger werd geheven en onder *b* wat daarvoor in de plaats zal worden gesteld; en nu is het mijne aandacht niet ontgaan, dat bij het artikel *vleesch, allerlei vleesch of vet, versch of gezouten*, is bijgevoegd het woord *vet*, hetgeen niet te vinden is in de kolom *a*. Daaromtrent werd dan ook in de Afdeelingen eene aanmerking gemaakt, die in het Verslag is opgenomen. De Minister heeft echter op die vraag, waarom dat woord in het tarief is bijgevoegd, mijns erachtens, een niet bevredigend antwoord gegeven, en daar het mij van gewigt toeschijnt, dat het duidelijk worde uitgemaakt waarom dit tarief in dit opzigt met het vorige verschilt, zal het mij aangenaam zijn van den Minister van Finantien in dezen te worden ingelicht. Van deze inlichting zal ik mijne stem over dit wets-ontwerp laten afhangen, terwijl ik na dit antwoord daarop zal terugkomen.

De heer **van Rijckevorsel**: Ik heb over de wet zelve weinig te zeggen, alleen zal ik de vrijheid nemen tot de Regering den wensch te rigten dat in de toekomst, bij eventuele wijziging of bij geheele herziening van de tariven, toch in de wet moge worden opgenomen, datgene waarin nu voorzien wordt bij ministeriele aanschrijvingen. Er bestaan manuels waar onder de bijzondere bepalingen opgenomen is wat men te verstaan heeft door het artikel reuzel bij roet, talk enz., namelijk reuzel kennelijk bestemd tot het gebruik in fabrieken, maar wanneer men dat zelfde woord opzoekt in de officiele uitgave van het Staatsblad, dan vindt men die bijzondere bestemming niet aangegeven. De aanmerking in eene der afdeelingen geopperd kwam mij dan ook zeer juist voor, dat thans reuzel tweemaal in de wet staat, en wel eens belast met 50 centen en eens — zoo als hier staat uitgedrukt — met f 1.25 tot f 1.50. Bij deze wet had, mijns inziens, daarin kunnen worden voorzien. Ik wensch dus, dat de Regering de goedheid hebbe, ten einde abuizen, twisten en misschien processen die uit de toepassing der tariven kunnen voortspruiten, te verhoeden, in de wet te brengen datgene, waarin van tijd tot tijd door ministeriele aanschrijvingen is voorzien. Die aanschrijvingen zelve bewijzen dat de wet niet volledig is; zij komen bovendien niet ter kennisse van iedereen, en wanneer men een artikel zoekt in de wet, dan dient men zoo volledig mogelijk te worden ingelicht omtrent de beteekenis, die aan dat artikel gehecht moet worden.

Ik moet thans nog met een enkel woord terug komen op het Verslag. In eene der Afdeelingen was gesproken over het wenschelijke, dat de regten zooveel mogelijk volgens de waarde werden berekend; in de andere Afdeelingen, en ook in de mijne, was dit punt geheel onaangeroerd gebleven; en daarom neem ik de vrijheid te beamen hetgeen door de Regering daarop is geantwoord, ook op dien grond, dat er artikelen zijn, waaromtrent een groot verschil bestaat tusschen de waarde en het gewigt. Het is toch natuurlijk dat, wanneer de betaling bij het gewigt plaats heeft, dan de artikelen die het zwaarste wegen ook het zwaarste belast zullen zijn, en dit zijn meestal juist de voorwerpen, die het minste waarde hebben, die dienen ten gebruike van den gemeenen man, die dan in den regel het meest betalen; ik zou artikelen kunnen opnoemen, belast bij het gewigt, die een regt betalen, waarvan het verschil der verschillende soorten, berekend naar de waarde, is als van 5 tot 30 en meer. Het zijn, ik herhaal het, juist die voorwerpen, die strekken tot gebruik van de min gegoeden der maatschappij, die door de heffing der regten bij het gewigt het meest belast zijn, bijna geprohibeerd worden, en waardoor men dus aan de binnenlandsche producteurs eene protectie geeft, die overdreven is.

De heer **Regout**: Ik veroorloof mij eene kleine aanmerking op hetgeen door den geachten spreker uit Rotterdam (den heer van Rijckevorsel) omtrent het laatst door hem aangevoerde punt is in het midden gebragt. Ik ben het geheel met hem eens, dat er vele artikelen zijn, die betalen bij het gewigt, welke zeer verschillend te beschouwen zijn. Echter dit houd ik er voor, dat wanneer men de verklaring vraagt op de waarde, dit zeer ten nadeele van de schatkist moet strekken. Eene verklaring op de waarde moet al dadelijk bij den invoer worden gedaan, en dit zal ten gevolge hebben dat die waarde te gering wordt opgegeven, vooral bij groote partijen, die niet gemakkelijk zijn te benaderen, omdat zij door haren aard en hare hoeveelheid niet zouden kunnen worden verkocht. De waarde zal dus al dadelijk om deze reden bij het aangeven zoo min mogelijk worden gesteld, zoodat de schatkist daarbij zeker zal worden te kort gedaan. De koopman wordt door het moeten doen van die verklaring genoopt, om al dadelijk met zijn eigen gemoed te transigeren en de regten zoo min mogelijk te maken.

Wanneer nu door de Regering gevolg wordt gegeven aan hetgeen, zoo als ik vernomen heb, is aangevraagd aan de kamers van koophandel en fabrieken, of, namelijk, het oogenblik nu is gekomen om de regten boven de 6 per cent op 6 per cent en die van 6 op 4 per cent te brengen; wanneer, zeg ik, aan dat verlangen wordt gevolg gegeven, en men dan voor algemeenen regel zal aannemen, dat de regten bij de waarde moeten worden geheven, dan zal de schatkist op de meeste artikelen een aanzienlijk verlies ondergaan; en het zou uit de cijfers van de inkomende regten op zekere artikelen, die in den loop van een jaar zijn ingevoerd, kunnen worden opgemaakt, hoe groot het verlies voor den Staat zou zijn, dat daaruit onmisbaar zou moeten voortvloeijen. Ik geef dus aan de Regering in bedenking om bij de herziening van het tarief met zeer veel bedachtzaamheid en voorzigtigheid te werk te gaan. Ik durf de vrijheid nemen hier tot voorbeeld te geven de Staten, die ons omgeven en waarbij meest alle ook het gewigt tot grondslag der belasting is

genomen, vooral voor die artikelen, die in hun eigen land worden vervaardigd. De zekerheid dat de schatkist bij het gewigt niet kan worden benadeeld en de waarde niet verminderd worden, heeft de regeringen van die landen er toe geleid dien grondslag per gewigt aan te nemen, die ook billijk en regtvaardig is. Ik ben het geheel eens met den laatsten geachten spreker uit Rotterdam dat bij belasting bij het gewigt het eene artikel, ofschoon minder in waarde, veel hooger kan belast worden dan het ander dat hoogere waarde kan hebben en dat de geringe man daardoor soms te veel aan inkomende regten zou betalen.

De Regering zal ook niet uit het oog mogen verliezen, dat verschillende plaatsen, waar de industrie in de laatste jaren zoozeer is vooruitgegaan, dat zij voorzeker als handelsplaatsen geen minachting meer verdienen. Ik wijs u slechts op Helmond, Tilburg, Almelo, op geheel Limburg enz. Het zou mij niet verwonderen, wanneer wij tegenwoordig vijftig à zestig duizend zielen in ons Rijk hebben, die zich uitsluitend met de wezenlijke industrie bezig houden en wier voortbrengselen van het grootste nut zijn. En waartoe zou het nu dienen, die overgroote vrijheid, die geweldige verlaging van regten op de waarde te brengen, waardoor die industrien zonden kunnen worden gedrukt. Waartoe zou het strekken? Tot benadeeling van den ambachtsman, tot benadeeling van den fabrikant, tot te kortdoening aan de industriescholen, waar kweekelingen worden opgeleid zonder vooruitzigt van in ons Land uitbreiding aan de industrie te kunnen geven.

Het is ten laatste ook in het belang der scheepvaart, die zich tegenwoordig zoozeer ontwikkelt, dat de Regering met voorzigtigheid te werk ga, bij de herziening van het tarief; dat zij wel het oog gevestigd houde op de verschillende belangen, die hier ter sprake komen, en eerst na een naauwkeurig onderzoek van al die belangen en van den grondslag, waarvan ik hiervoren gewaagd heb, tot eene bepaalde beslissing kome.

De heer **Minister van Finantien:** De strekking van het tegenwoordige wets-voorstel is zeer beperkt. De Regering heeft daarmede geen ander doel gehad dan het tarief in overeenstemming te brengen met de veranderde wetgeving ten aanzien van de belasting op het vleesch. Tegen deze strekking zijn geene regtstreeksche bedenkingen ingebragt, maar ter gelegenheid van de behandeling van dit ontwerp zijn eenige algemeene beschouwingen ter sprake gekomen, betreffende eene volgende, meer omvattende herziening, waarmede de Regering reeds verklaard heeft zich bezig te houden. Ten aanzien van die beschouwingen welke ook reeds in de Afdeelingen waren te berde gebragt, heeft de Regering hare meening kenbaar gemaakt in de Memorie van Beantwoording en ik zal, hoop ik, thans kunnen volstaan met de verzekering dat de Regering zich het verhandelde en besprokene zal ten nutte maken, wanneer nader door haar nieuwe voorstellen aan de Vertegenwoordiging zullen worden aangeboden.

Er zijn twee aanmerkingen gemaakt, die meer regtstreeks het onderhavige wets-ontwerp raken. De eerste is die van den geachten spreker uit Friesland (den heer van Andringa de Kempenaer), die de vraag tot mij gerigt heeft, of de opneming van het woord *vet* onder het artikel *vleesch*, eene verandering zal maken in de heffing van het regt zoo als dit tot dusverre heeft plaats gehad. In de Memorie van Beantwoording is hierover reeds gehandeld en mij daaraan gedragende, voeg ik daar thans bij, dat het doel enkel is, dát vet als vleesch te doen belasten, hetwelk versch of te gelijk met het versche vleesch over de grenzen wordt ingebragt.

In zooverre de aanmerking van den geachten afgevaardigde doelen mogt op eene andere bijzondere soort van vet, hetwelk in het tarief is begrepen onder het artikel *roet*, zal dat vet in denzelfden toestand blijven als thans; er zal geene verandering in worden gebragt door deze wet.

De geachte spreker uit Rotterdam (de heer van Rijekevorsel) heeft in de tweede plaats de aanmerking gemaakt, dat de *reuzel* nu twee malen in de wet zal voorkomen; en die aanmerking is juist. Maar waar zij thans in het tarief gevonden wordt, wordt zij bedoeld als talk of smeer; terwijl de reuzel in dit wets-ontwerp bedoeld, die is, welke behoort tot het varkensvleesch en daarmede versch of gezouten wordt ingevoerd. De reuzel, waarvan in het tarief bij het artikel *roet* gesproken wordt, moet hiermeê niet worden verward. Dat is eene geheel andere soort van reuzel, die belast zal blijven gelijk zij op dit oogenblik belast is.

De geachte afgevaardigde heeft nog de wenschelijkheid betoogd, dat in de wet zou worden opgenomen alles wat bij bijzondere verordeningen is bepaald en aan de ambtenaren te kennen gegeven. Ik erken gereedelijk de wenschelijkheid, dat de wet zoo volledig mogelijk zij, en ik zal mij ook gaarne bevlijtigen om zooveel doenlijk bij eene volgende herziening van het tarief te voldoen aan hetgeen door den geachten afgevaardigde is opgemerkt. Maar ik mag hem toch verzoeken, acht te willen geven, dat, volgens de wet zelve, de administratie dikwerf geroepen is te beslissen, onder welke rubrieken sommige artikelen moeten worden gerangschikt en dat het ten allen tijde onvermijdelijk zal blijven, dat door de administratie voorschriften worden gegeven aan hare ambtenaren omtrent den zin, waarin het tarief behoort te worden toegepast. Mogten zulke voorschriften onverhoopt leiden tot verschil met de belastingschuldigen, dan is er geene andere uitkomst dan zich te vervoegen bij de regterlijke magt. Maar niet zelden ontstaan er geschillen over de duidelijkste wetsbepalingen en ik geloof niet, dat men het ooit zoo verre zal brengen, dat de administratie aan hare ambtenaren geene instructien meer zal behoeven te geven, om de juiste toepassing der wet te verzekeren.

Ik vlei mij hiermede de aanmerkingen van de geachte sprekers voldoende te hebben beantwoord.

De heer **van Rijckevorsel:** Ik heb mij niet verklaard tegen de uitlegging, door de administratie aan de ambtenaren te geven. Ik geloof door den Minister verkeerd begrepen te zijn. Ik heb alleen dit willen zeggen, dat, wanneer het, na de uitvaardiging eener wet, blijkt, dat zij explicatie of bijvoeging behoeft, welke alleen in het manuel of de particuliere editie is te vinden, dat dan zeg ik, bij eene herziening dier wet, of bij eene afzonderlijke voordragt van eenige artikelen, dergelijke toelichtingen daartoe betrekkelijk, in de wet zelve worden opgenomen.

De heer **van Andringa de Kempenaer:** Ik dank den heer Minister voor de gegeven inlichtingen, maar veroorloof mij op te merken, dat het door den Minister gesprokene niet in allen deele overeenstemt met het antwoord op het Verslag der Kamer. Want, heb ik den Minister wel begrepen, dan geldt het hier *dat* vet, hetwelk met het vleesch is zamengevoegd en in de Memorie van Beantwoording lees ik: »*versch vet*, hetwelk als voedingsmiddel voor den mensch wordt gebezigd, was steeds onderworpen aan het regt van f 8 de 100 pond bij invoer." Ik heb eene opgave, dat van dit vet in 1852, alleen te Harlingen 167,752 pond is ingevoerd en nu kan ik den Minister de verzekering geven, dat dit vet, voor een groot gedeelte althans, gebezigd wordt tot voeding en dat het dus in dien zin zou vallen onder hetgeen bedoeld wordt met f 8 de 100 pond als inkomend regt te betalen. Nu moet ik den Minister daarop attent maken, dat dit, bij de overdreven hoog gestegen prijzen van het rundvee, juist het eenige is, wat uit het Engelsche Rijk terugkomt en hier tot voedsel dient voor de lagere standen. Houdt men zich stipt aan de betuiging, dat het, hoewel als voedingsmiddel gebruikt, geen verandering in de toepassing van het tarief ad 50 eents zal maken, dan houde ik die toezegging voldoende, doch er is in het tarief zelf niet uitdrukkelijk bijgevoegd, dat het met vleesch moet zijn vermengd, er wordt alleen gesproken van vet.

Ik geloof dus, dat de inlichting door den Minister thans gegeven, *niet* overeenkomt met hetgeen gedrukt is in de Memorie van Antwoord. Ik vertrouw, dat de wijze van uitvoering, die aan deze wet gegeven zal worden, overeenkomstig het *gesprokene* zal zijn, en dan geloof ik, dat er geene reden van bezorgdheid bestaat; maar wordt de wet, niet door den Minister, maar door de ambtenaren *letterlijk* uitgevoerd, die toch zoo gaarne eischen hetgeen zij volgens de letter der wet, welligt pligtmatig, eischen kunnen, dan voorzie ik, dat die bepaling ongenoegen zal verwekken, want ik herhaal, dat dit het eenige is, wat voor den lageren stand van het vee ter consumtie overblijft.

De heer **Minister van Finantien:** Ik moet verklaren, dat het mij niet bekend was, dat er eene soort van vet, als door den geachten afgevaardigde uit Friesland (den heer van Andringa de Kempenaer) is genoemd, hier te lande werd ingevoerd tot voedsel van den mensch. In de veronderstelling dat men vreesde dat er door de vermelding in dit wets-ontwerp, verwarring zou kunnen ontstaan met het *vet* begrepen in het tarief onder het artikel *roet*, heb ik straks gesproken met het oog op eene verordening waarin uitdrukkelijk wordt gezegd, dat soortgelijk vet niet zal worden belast, als dat tot voeding van den mensch dienende maar aan hetzelfde regt zal blijven onderworpen als *roet*, *talk* en *smeer*. Daar nu, gelijk ik de eer had reeds straks te zeggen, het tarief, zoo als het is voorgesteld, niet ten doel heeft, om eenige verandering in de bestaande bepalingen te maken te dezen aanzien, zoo zal daaruit van zelf volgen, dat wanneer het *vet*, bedoeld door den geachten spreker, gelijk is aan die soort, welke tot dusver is ingevoerd en belast, gelijk het artikel *roet*, dit thans dan ook zóó zal blijven.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wets-ontwerp met algemeene (36) stemmen *aangenomen*. Afwezend de heer Paspoort van Grijpskerke.

Zijn nog ingekomen:

drie adressen houdende goedkeuring van het wets-ontwerp tot

regeling van het toezigt op de onderscheidene kerkgenootschappen, als: van ingezetenen te Culemborg, van de kerkeraden der Nederduitsch-Hervormde gemeenten te 's Hertogenbosch en te Ellecom; en

vier adressen houdende bezwaren tegen het genoemde wetsontwerp, als: van ingezetenen te Olst, te Oirschot en te Echt.

Verzending naar de Commissie voor de Verzoekschriften.

Verslagen uitgebragt door de Commissie voor de Verzoekschriften.

De heer **van Dam van Isselt**, voorzitter der Commissie:

I. *T. P. Jornen*, pastoor te Harlingen en 19 andere Roomsch-katholijke geestelijken in Friesland, hebben zich tot u gewend, met hunne bezwaren tegen het aanhangige wets-ontwerp, regelende het toezigt op de onderscheidene kerkgenootschappen.

Zij kunnen daarin niets anders ontwaren dan de fnuiking van de godsdienstvrijheid, bij het VIde hoofdstuk der Grondwet zoo nadrukkelijk gewaarborgd.

Er zijn, naar hunne meening, drie waarheden, waarvan het betoog voldongen mag worden geacht:

1°. dat elke op dit stuk te ontwerpen wet, noodwendig ongrondwettig zijn moet;

2°. dat, inzonderheid, het door de Tweede Kamer aangenomen wets-voorstel, op het VIde hoofdstuk, op artt. 3 en 5 en andere der Grondwet inbreuk maakt, en

3°. dat deze Kamer het niet anders dan verwerpen kan.

Adressanten veroorloven zich daarenboven u te herinneren aan het gedenkwaardig antwoord op de laatste Troonrede gegeven, waarbij de onschendbaarheid der Grondwet, ook in deze materie, zoo onbewimpeld door u is verkondigd.

Daar het uwe roeping is elke magt binnen hare grondwettige grenzen te beperken en die des Konings te handhaven, zoo verwachten de adressanten eerbiedig, dat door u een wets-voorstel zal verworpen worden, dat, behalve deszelfs ongrondwettigheid, leiden zal tot de verstoring van rust en vrede.

Drie en zeventig volkomen gelijkluidende adressen zijn aan deze Vergadering toegezonden, als: uit Amsterdam *acht en dertig*, *twee* uit Hengelo, en voorts door ingezetenen van Ilpendam, Alkmaar, Gouda, Overschie, Voorhout, Maasland, Vleuten, Tiel, Zeddam, Duiven, Almelo, Enschedé, Kloosterburen, Pekel-a, Veldhoven, Bergen op Zoom, Teteringen, Oudenrhijn, Teckop, Woerden, Soeterwoude, Oegstgeest, ter Aar, Oude en Nieuwe Niedorp, Beemster, Sluis, Tholen, Sas van Gent, Goes, Oerle, Leeuwarden en Stads Kanaal.

Uwe Commissie heeft de eer aan de Vergadering voor te stellen, al deze verzoekschriften ter griffie te deponeren, ter inzage van de leden. — *Aanneming der conclusie.*

II. Aan uwe Vergadering zijn nog aangeboden de navolgende adressen, alle strekkende om u aan te sporen tot verwerping der wets-voordragt, regelende het toezigt op de kerkgenootschappen, als: van R. K. priesters, dekens, pastoors en kapellanen in het dekanaat van 's Hertogenbosch, van ingezetenen van Laren, Harderwijk, de Leur, Etten, Ledeakker, gemeente Oploo, Best, Eindhoven, 's Hertogenbosch, Lichtenvoorde en Stratum.

Alleen in dit laatste adres wordt vermeld, dat de adressanten behooren tot verschillende kerkgenootschappen.

De motiven waarop de adressanten zich gronden, zijn nagenoeg dezelfde, maar de uitdrukkingen, waarvan zij zich bedienen, leveren eene groote verscheidenheid op.

De Noordbrabantsche geestelijken kunnen aan de wets-voordragt geen ander karakter toekennen, dan dat eener gelegenheidswet, want zij hooren door alle onzijdige, door alle onbevooroordeelde regtsgeleerden en staatkundigen beweren, dat die wets-voordragt in strijd is met de Grondwet en met de staatsinstellingen van Nederland, en zij koesteren voor zich geene andere gevoelens.

De requestranten uit 's Hertogenbosch zien, als Katholijken, hunne godsdienstige vrijheid verkort, die door de artt. 1 en 5 in de ingewanden wordt aangegrepen, en als Nederlanders schamen zij zich over het voordragen eener gelegenheidswet, die haren oorsprong verschuldigd is aan den onzaligsten hartstogt en die in strijd is, niet alleen met het VIde hoofdstuk der Grondwet, maar ook in strijd met de begrippen van de meest bezadigde staatslieden, over vrijheid in de 19de eeuw.

De adressanten uit Ledeakker zeggen, dat een groot getal leden in de Tweede Kamer met bondige redenen de onbillijkheid der wet heeft betoogd, maar die niet konden baten tegen de drogredenen en vooroordeelen van anderen, die zich gevaren voorspiegelden, die alleen in hun eigen brein bestonden. Men heeft kunnen opmerken, tot lof der minderheid, dat vele leden der meerderheid schier aan het wankelen zijn gebragt door de overtuigende kracht van de bewijzen der tegenpartij en dat zij zich enkel door vooroordeelen hebben laten beheerschen. Adressanten hebben betere gedachten van de leden van de Eerste Kamer en zij verwachten, dat onze vergadering nu even edelmoedig zal zijn als bij het edelmoedige antwoord op de troonrede.

Alleen door verwerping van de wet, zeggen de onderteekenaren van het adres uit de Leur, zullen de treurige gevolgen worden afgewend, die Koning en Vaderland bedreigen en zal liefde en verdraagzaamheid tusschen de zonen van hetzelfde Vaderland mogelijk zijn; — zij vragen u dus de verwerping eener wet, die de rust, den vrede en de eensgezindheid van het Vaderland, ja, die den roem van het Huis van Oranje bedreigt.

De adressanten van *Laren* hebben hunne laatste hoop gevestigd op uw onafhankelijk karakter, zoo manhaftig gebleken bij het antwoord op de Troonrede. » Op u — zeggen zij — die noch door fanatismus, noch door religie-haat tot de Eerste Kamer zijt geroepen, rust onze verwachting. Verwerpt eene wet die uw verleden verloochent, die Z. M. den Koning mystificeert, die de natie in het oog van Europa belagchelijk maakt en die den naam van eene wet onwaardig is."

Nog krachtiger meenen de adressanten van *Lichtenvoorde*, in het graafschap Zutphen, zich te mogen uitdrukken. Zij veronderstellen, dat gij overtuigd zijt, dat de wijze, waarop de wet tot dusverre behandeld werd, voor de Katholijke bevolking van Nederland uiterst grievend is, en in de oogen van geheel het beschaafd Europa als oneerlijk, onopregt en verregaande willekeurig moet beschouwd worden. Zij meenen nog, dat door die wet zelve op het Protestantsche gedeelte der natie het kenmerk van eene onteerende en vernederende onverdraagzaamheid wordt gedrukt, want hoewel reeds door vele handen van hare oorspronkelijke, tirannieke strekking ontdaan, is de wet niets anders als eene gewelddadige onderdrukking van de godsdienstvrijheid en tevens eene verkorting van de regten en attributen van den Koning, beide in hoofdstuk VI der Grondwet omschreven.

De meerderheid van stemmen, zou naar hunne meening, in de Tweede Kamer nimmer verworven zijn, wanneer niet door den invloed eener fanatieke partij, de grootste vijanden van de Katholijken en van het vorige Ministerie, in die Kamer zitting hadden verkregen.

Opdat uw roem eenmaal door de Nederlandsche geschiedenis moge worden vermeld, hopen zij, dat gij deze wet zult vernietigen.

Na u met de voornaamste dezer elf requesten te hebben bekend gemaakt, heeft uwe Commissie tot de Verzoekschriften de eer u voor te stellen, al deze stukken ter griffie neder te leggen, ter inzage der leden. — *Aanneming der conclusie.*

III. De kerkeraad der Nederlandsche Hervormde gemeente te Leyden en de algemeene kerkeraad der Hervormde gemeente te Zwolle hebben zich tot uwe Vergadering gewend met den wensch dat het u behagen moge het wets-ontwerp regelende het toezigt op de verschillende kerkgenootschappen, bij de Tweede Kamer aangenomen, door uw votum te bekrachtigen.

De kerkeraad van Leyden verheugt zich dankbaar over den ernst waarmede de Regering des lands sedert eenigen tijd de verhouding der kerkgenootschappen tot den Staat, tot een voorwerp van hare bijzondere zorgen stelt.

De algemeene kerkeraad van Zwolle heeft zich grootelijks verblijd, dat het Zijner Majesteit onzen geliefden en geëerbigden Koning heeft behaagd een wets-ontwerp aan de beraadslagingen der beide Kamers over te geven, tot regeling van het toezigt over de verschillende kerkgenootschappen.

De kerkeraad voormeld zou met gerustheid de uitkomst der beraadslagingen hebben afgewacht, ware het niet dat een toevloed van adressen, ingediend door hen, die wenschen dat er geenerlei regeling van de kerkgenootschappen onder toezigt van het staatsbestuur tot stand worde gebragt, hem hadden genoopt zijne wenschen kenbaar te maken.

In beide requesten wordt de zegen des Allerhoogsten dezer Vergadering toegebeden.

Van gelijke strekking en nagenoeg van denzelfden inhoud zijn de adressen van den kerkeraad der Hervormde gemeente te Naarden, Oudewater, Doesborg en Maasdam.

Eenige leden van de Hervormde gemeente van Didam, provincie Gelderland, verzoeken mede, dat het u behage moge het wets-ontwerp aan te nemen, opdat de Koning bij magte moge zijn te waken, dat de kerkgenootschappen zich houden binnen de palen der gehoorzaamheid, die zij aan de wetten van den Staat verschuldigd zijn.

Eenige Protestantsche ingezetenen van Amsterdam, die vroeger de commissie hebben uitgemaakt, welke de eer heeft gehad een adres ter zake der bisschoppelijke hierarchie in Nederland, aan Zijne

Majesteit aan te bieden, wenden zich tot deze Vergadering, den wensch uitende, dat het u, Mijne Heeren, behagen moge het wets-ontwerp aan te nemen.

Zij doen zulks, zeggen zij, met te meer vrijmoedigheid, nadat het aangeboden wets-ontwerp zoo aanmerkelijk is verzacht en gewijzigd, dat, zonder de stoutste en buitensporigte eischen of de jammerlijkste verwarring van begrippen, elke billijke klagte over de inbreuk op de ons allen heilige en dierbare godsdienstvrijheid, hun geheel ondenkbaar voorkomt.

De adressanten voegen bij hun request een afschrift van een adres vroeger aan de Tweede Kamer ingediend, waaruit de adhaesie blijkt van verschillende kerkeraden van Protestantsche gemeenten in de hoofdstad.

Uwe Commissie heeft de eer aan deze Vergadering voor te stellen, al deze stukken ter griffie neder te leggen, ter inzage van de leden. — *Aanneming der conclusie.*

De heer **Insinger**, lid der Commissie:

IV. Als lid uwer Commissie voor de Verzoekschriften heb ik de eer te rapporteren op de navolgende verzoekschriften, alle houdende bezwaren tegen het wets-ontwerp tot regeling van het toezigt van den Staat op de onderscheidene kerkgenootschappen, als:

1°. een verzoekschrift uit Tilburg, onderteekend door de Hoog Eerwaarde Heeren J. Zwijsen, als aartsbisschop van Utrecht apostolische administrateur van 's Bosch; J. van Hooydonck, als bisschop van Breda, J. van Gink, bisschop van Arras, F. J. van Vree, als bisschop van Haarlem, J. A. Paredis, als bisschop van Roermond, waarbij hunne overtuiging wordt uitgesproken dat het wets-ontwerp de vrije uitoefening der R.-K. godsdienst verkort;

dat zij zich gevleid hadden, dat de Tweede Kamer, zoude gehoor hebben gegeven aan de gewigtige bezwaren, door hen met bescheidenheid aangevoerd, en nu den wensch te kennen geven, dat de Eerste Kamer hare bekrachtiging aan de voorgedragen wet ontzegge;

van ingezetenen van Kampen, Dockum, Philippine, Ootmaarssum, Wijk bij Duurstede, Sneek, Heino, Veere, Utrecht, Weerseloo, Rijssen;

van den heer L. Aarnink en 14 mede-onderteekenaren zonder vermelding van woonplaats, doch het postmerk Deventer dragende;

van ingezetenen van Arnhem, Neer, Roozendaal, Herpt, Heusden, Nispen, Lepelstraat en Doesburg;

een twaalftal dezer verzoekschriften, in geheel gelijkluidende bewoordingen, beweert dat niets anders dan fnuiking der godsdienstvrijheid kan ontwaard worden in deze concept-wet, waarvan zij derhalve de verwerping verlangen, vermits tallooze adressen, zoowel als de pers en de discussien in de Tweede Kamer, naar hun inzien, in het oog doen springen:

dat elke op dit stuk te ontwerpen wet noodwendig ongrondwettig zijn moet; dat inzonderheid op het VIde hoofdstuk der Grondwet inbreuk wordt gemaakt; en dat, naar hun begrip, de Eerste Kamer niet anders *vermag* dan de wet verwerpen.

De overigen geven in min of meer gematigde uitdrukkingen evenzeer hunnen wensch te kennen, dat de Eerste Kamer hare goedkeuring aan de wet zal weigeren.

2°. Een adres van den heer *S. P. Lipman*, advocaat te Amsterdam. Deze stelt op den voorgrond, dat hij geen der menigvuldige adressen aan de Tweede Kamer heeft willen teekenen, als betreurende, dat waar met de rust van het land, te gelijk de teederste en de moeijelijkste vraagstukken van Staat en godsdienst gold, gezaglooze tienduizendtallen zijn opgetreden, waarvan ook het kleinste deel gewisselijk niet met de vereischte kennis is toegerust om zoo hooge vraagstukken te begrijpen.

Als Katholijk kan hij echter geene bepalingen billijken, welke hem toeschijnen als tegen een *enkel* kerkgenootschap gerigt.

De heer Lipman betoogt dat de Roomsch-katholijke Kerk in haar wezen is eene bisschoppelijke kerk en dat de invoering der bisschoppelijke hierarchie in Nederland geenszins strijdig is met de Grondwet.

De adressant verdiept zich niet in regtskundige beschouwingen als of de voorgedragen wet of elke op dit stuk te ontwerpen wet noodwendig ongrondwettig zijn moet, zoo als andere adressanten bewèren, doch wil de Grondwet niet gewrongen zien in een zin, welke hem voorkomt buiten de bedoeling gelegen te hebben van hen die tot de herziening hebben medegewerkt.

Aangezien al deze verzoekschriften in betrekking staan tot een onderwerp uwer ophanden zijnde beraadslaging, zoo heeft uwe Commissie de eer voor te stellen de nederlegging ter griffie. — *Aanneming der conclusie.*

De heer **van Weel**, lid der Commissie:

V. In handen uwer Commissie zijn gesteld de navolgende adressen, als:

van ingezetenen te Oudenbosch, Beek en Donk, Besoijen, Waalwijk en Gorinchem en van Roomsch-katholijke geestelijken te Eindhoven;

van leden van het Roomsch-katholijke kerkbestuur te Naarden; van ingezetenen van Alkmaar, Nibbixwoude, Hawert, Benningbroek, Zwaagdijk, Medemblik, Monnikendam, Helder en Enkhuizen; en twee van plaats noch dagteekening voorzien, doch ingekomen onder de postmerken Hoorn en Purmerend, waarvan het eerste, geteekend door J. B. Buten, pastoor en elf andere personen en het andere door T. Middelhoff en 73 anderen;

van ingezetenen te Veur en Leydschendam, Maassluis, Kethel, Rhijsnaterwoude, Schalkwijk, Vlaardingen, Hellevoetsluis, Delft, Schipluiden, Kralingen, Gorinchem, Bodegraven, Warmond, Sehoonhoven, Oudewater, Noordwijkerhout, Katwijk, Ter Heijden en Zevenhoven, en een adres geteekend door J. van Egmond en 30 anderen, ingekomen onder het postmerk *Alphen;*

van ingezetenen te Beest, Winterswijk, Puiflijk, Millingen, Pannerden, Groesbeek, Driel en Groenlo en een adres ingekomen onder het postmerk Nijmegen, geteekend door G. van den . . . . . en 62 anderen;

van ingezetenen te Kuinre, Goor, Aalten en Borne;

van ingezetenen te Kockengen, Montfoort, Harmelen, Eemnes, Soest, Benschop, Abcoude, Baambrugge, Hilversum en Blaricum en van R.-K. geestelijken te Eemnes, Naarden, Bussum, Hilversum, Laren, Blaricum, Baarn, Soest, Amersfoort, Harderwijk, Putten, Hoogland, Barneveld, Achteveld, Hamersveld, Hoogland en Soesterberg, alsmede een adres zonder plaats of dagteekening, geteekend door E. Woesthoff en 127 anderen;

alle welke adressen, met uitzondering van enkele, zijn gelijkluidend en inhoudende het verzoek dat het wets-ontwerp op de kerkgenootschappen door deze Kamer niet worde goedgekeurd, als wordende, volgens het beweren der adressanten, door dit ontwerp inbreuk gemaakt op de bepalingen, vervat in het VIde hoofdstuk der Grondwet, en als zoude elke te ontwerpen wet ter dier zake, ongrondwettig zijn; terwijl enkele dier adressen de verwerping der aanhangige wet verlangen tot afwending van godsdiensttwisten en herstel van vrede en eendragt.

Uwe Commissie heeft de eer aan de Vergadering voor te stellen deze adressen ter griffie te deponeren, ter inzage van de leden. — *Aanneming der conclusie.*

De heer **van den Bries**, lid der Commissie:

VI. » Roomsch-katholijke ingezetenen van Boxmeer, Horssen, Geertruidenberg, Erp, 's Bosch, Elshout, Veghel, Drunen, Gemert, Schijndel, Beugen, Kortenhoef, Rietmolen, Helmond, alle in Noordbrabant, alsmede ingezetenen van Borculo, Zutphen, Druten en Dreumel;

hebben zich tot deze Kamer gewend, met bezwaren tegen het wets-ontwerp tot regeling van het toezigt op de onderscheidene kerkgenootschappen.

Dat wets-ontwerp bij deze Kamer aanhangig zijnde, heeft uwe Commissie de eer aan de Vergadering voor te stellen, al die requesten ter griffie, ter inzage van de leden, neder te leggen. — *Aanneming der conclusie.*

De vergadering wordt gesloten.

ZITTING VAN DEN 7DEN SEPTEMBER.

18DE ZITTING.

ZITTING VAN WOENSDAG 7 SEPTEMBER.

(TEM 11 UREN.)

Verzoekschriften ingekomen. — Verslagen uitgebragt door de Commissie voor de Verzoekschriften. — Aanvang der beraadslaging over het wets-ontwerp tot regeling van het toezigt op de onderscheidene kerkgenootschappen.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig met den Voorzitter, 38 leden, de heeren:

Van Lidth de Jeude, Borski, van der Oudermeulen, van Nispen van Pannerden, van Dam van Isselt, de Villers de Pité, van Rijckevorsel, Martens van Sevenhoven, Cost Jordens, van Weel, van Eijsinga, van Rhemen van Rhemenshuizen, Blankenheijm, van Aylva van Pallandt, Beerenbroek, Verheij van den Bogaard, de Bruijn, van Wessem, Boxman, van der Lek de Clercq, van Sasse van Ysselt, Tonckens, van Andringa de Kempenaer, de Sitter, van den Dries, van Swinderen, d'Ablaing van Giessenburg, van Beeck Vollenhoven, Paspoort van Grijpskerke, van der Beken Pasteel, de Vos van Steenwijk, Insinger, 't Hooft, Cremers, Regout, van Heeckeren van Wassenaar en Lotsij;

en al de Ministers.

De notulen worden gelezen en goedgekeurd.

Zijn ingekomen:

zeven en twintig adressen, houdende bezwaren tegen het wets-ontwerp tot regeling van het toezigt op de onderscheidene kerkgenootschappen, als:

uit *Noordbrabant:* van ingezetenen te Bergeijk, Hilvarenbeek, Ossendrecht, Valkenswaard, Lithoijen, Oijen, Rijckevoort, St. Oedenrode, Oss, Borkel, en van R.-K. geestelijken te Oosterhout;

uit *Limburg:* van ingezetenen te Maastricht, Weert, Mook, Sittard, Roggel, Heijthuijzen en Maasbree;

uit *Gelderland:* van ingezetenen te Herwen, Gent en 's Heerenberg;

uit *Zeeland:* van ingezetenen te Zuiddorpe, Westdorpe, St. Jan Steen en IJzendijke; en

uit *Zuidholland:* van ingezetenen te Pijnacker;

veertien adressen ten voordeele van hetzelfde wets-ontwerp, als:

uit *Noordholland:* van ingezetenen te Twisk en te Berkhout;

uit *Zuidholland:* van ingezetenen te 's Gravenhage, Gouda, Puttershoek, Woudrichem, Blaauwkapel, van den kerkeraad der Nederduitsch-Hervormde gemeenten te Bleskensgraaf en te Pernis;

uit *Gelderland:* van ingezetenen te Keppel en te Zelhem en van den kerkeraad der Nederduitsch-Hervormde gemeente te Buren;

uit *Utrecht:* van ingezetenen te Utrecht; en

uit *Overijssel:* van ingezetenen te Kampen.

Verzending naar de Commissie voor de Verzoekschriften.

Als ongezegeld zijnde wordt ter zijde gelegd een adres van S. J. T. van den Berg, te Amsterdam, en een van ingezetenen te Maastricht.

Verslagen uitgebragt door de Commissie voor de Verzoekschriften.

De heer **van Dam van Isselt,** Voorzitter der Commissie:

I. *C. W. J. van Boetzelaer van Dubbeldam* en 1076 ingezetenen van Utrecht, wenden zich tot deze Vergadering, met aandrang verzoekende, dat het u behagen moge het wets-ontwerp regelende het toezigt op de verschillende kerkgenootschappen door uwe goedkeurende stem te bekrachtigen.

Ingezetenen van Aalsmeer en Culemborg ondersteunen dien wensch, terwijl de kerkeraden van de Nederduitsch-Hervormde gemeenten van Utrecht, Hoorn, Gouda, Bergen op Zoom, Zaandam, Sliedrecht, Arnhem, Nijmegen, Vlaardingen, 's Gravenhage, 's Hertogenbosch en Ellekom, onder bede van uw welzijn, in krachtige, maar gematigde bewoordingen bij u aandringen op de aanneming van het voornoemde wets-ontwerp.

Uwe Commissie heeft de eer u voor te stellen, al deze verzoekschriften, ter inzage der leden, neder te leggen ter griffie. — *Aanneming der conclusie.*

De heer **van der Lek de Clercq,** lid der Commissie:

II. *J. C. van Ellen* en 48 andere onderteekenaars, bij adres van 2 September 1853 geteekend te Steenbergen;

P. Brok en 116 andere onderteekenaars, ingezetenen der gemeente Halsteren, bij adres zonder dagteekening;

P. Morgen en 84 andere onderteekenaars, Roomsch-katholijke gemeentenaren van de Hoeven, bij adres zonder dagteekening;

C. van Dongen en 18 andere onderteekenaren, bij adres geteekend te Rijen, dato 4 September 1853;

H. de Wit, pastoor, en 34 anderen, allen Roomsch-katholijke ingezetenen der gemeente Oirschot, provincie Noordbrabant, bij adres geteekend te Oirschot, den 3den September 1853;

A. Schoonmakers en 43 andere onderteekenaars, allen ingezetenen van de gemeente Oploo, provincie Noordbrabant, bij adres geteekend den 1sten September 1853;

Jacobus Aarts, pastoor, en 56 andere onderteekenaars, allen Roomsch-katholijke ingezetenen der gemeente Meren, provincie Noordbrabant, bij adres geteekend den 2den September 1853;

F. Weijers en 83 andere onderteekenaars, allen ingezetenen van de gemeente St. Anthonis, provincie Noordbrabant, bij adres van den 1sten September 1853, geteekend te St. Anthonis;

A. W. Smits en 70 andere onderteekenaars, ingezetenen der gemeente Oosterhout, bij adres van den 3den September 1853, geteekend te Oosterhout;

J. Boelens, pastoor, en 71 andere onderteekenaars, ingezetenen der gemeente Heesch, bij adres geteekend te Heesch, den 3den September 1853;

J. B. Pelgram van Enghuizen en 64 andere ingezetenen der gemeente Zevenaar, bij adres geteekend te Zevenaar, den 2den September 1853;

J. P. Boomhouwer en 66 andere onderteekenaars, ingezetenen der gemeente Angerlo, provincie Gelderland, bij adres geteekend den 3den September 1853;

H. L. Versteeg en 62 andere onderteekenaars, wonende in de dorpen Herveld en Andelst, bij adres hetwelk niet is gedagteekend;

C. T. J. Beichman en 171 andere onderteekenaars, allen ingezetenen van het Zieuwent, gemeente Lichtenvoorde, bij adres geteekend te Zieuwent, onder Lichtenvoorde, den 4den September 1853;

mr. *A. A. J. Meylink* en 69 andere onderteekenaars, allen R.-K. kiesgeregtigden of gegoede ingezetenen van 's Gravenhage, bij adres hetwelk niet is gedagteekend;

W. F. van Boudijk Bastiaanse en 138 andere onderteekenaars, allen Nederlanders, bij adres gedagteekend te Hoogland, den 4den September 1853;

H. Wiegink, pastoor, en 50 andere onderteekenaars, allen Nederlanders, bij adres geteekend te Haaksbergen, den 1sten September 1853;

G. J. Willemsens en 154 andere onderteekenaars, bewoners van Oldenzaal en omstreken, bij adres, geteekend te Oldenzaal, den 2den September 1853;

B. Jochems en 28 andere onderteekenaars, allen Nederlanders, bij adres, geteekend te Weerselo, den 2den September 1853;

C. B. de Haas en 157 andere onderteekenaars, allen Katholijken te Zwolle, bij adres geteekend te Zwolle, den 2den September 1853;

E. W. Alma, landbouwer en 20 andere onderteekenaars, allen Nederlanders, bij adres geteekend te Bedum (provincie Groningen), den 31sten Augustus 1853;

J. W. Boelens en 8 andere onderteekenaars, allen Nederlanders, bij adres geteekend te Zuidhorn, den 31sten Augustus 1853, hebben zich bij minder of meerder uitgebreid vertoog, hetwelk bij onderscheidene gelijkluidend was, gewend tot deze Kamer met verzoek om het wets-ontwerp, regelende het toezigt op de onderscheidene kerkgenootschappen, te verwerpen. Meest allen beschouwen het wets-ontwerp als aandruischende tegen en bevattende fnuiking der godsdienstvrijheid, bij het VIde hoofdstuk der Grondwet hun zoo uitdrukkelijk gewaarborgd; zij zien daarin tevens eene verkorting der regten aan den Koning of aan de uitvoerende magt uitsluitend voorbehouden en vreezen dat daaruit onrust en tweespalt tusschen de burgers van den Nederlandschen Staat zal geboren worden.

Ook hebben *G. W. Wassenaar* en 9 andere ingezetenen der gemeente 't Bildt, in Friesland, allen behoorende tot Hervormde kerkgenootschappen, zich gewend tot deze Kamer, bij adres geteekend, 't Bildt den 25sten Augustus 1853, te kennen gevende dat zij zijn constitutioneel-monarchaal, voorstanders van hervorming zonder wanorde, onder welke leus zij ten jare 1848 het genootschap hebben opgerigt, waarvan de bekende beginselen algemeen zijn gedeeld en dat het voordeel had de sympathie te ondervinden van Zijne Excellentie den toenmaligen Minister van Justitie;

dat zij zich rangschikken onder de liberale behouders en als staatsburgers van die kleur wenschen te behouden de Grondwet;

dat zij deze bedreigd meenen te zien in eene wet, die de bisschop-vreesachtigen hoogstens half zal bevredigen, doch een veel grooter aantal rustige en in hun goed regt zijnde medeburgers zal krenken en verbitteren; waaruit zij vreezen te zullen zien ontstaan zoodanige burgerlijke verdeeldheid, dat zij, bij de sanctie der bedoelde wet, ernstig beducht zullen zijn voor het ongeschonden behoud van hetgeen zij wenschen te behouden.

Adressanten hebben zich tot deze Kamer gewend met blootlegging, dat zij de hooge roeping der Eerste Kamer, om te zijn een bolwerk èn voor de vrijheden des volks èn voor de Kroon, bewezen zullen achten, indien die Kamer aan den Koning haren dank betuigt voor Zijnen ijver in het bevorderen van 's Rijks belangen en hem eerbiedig verzoeken dat voorstel van wet in nadere overweging te nemen.

Overmits, Mijne Heeren, al deze adressen betrekking hebben op een wets-ontwerp, bij uwe Vergadering aanhangig, heeft uwe Commissie de eer te adviseren, om bedoelde adressen ter griffie neder te leggen, ter inzage van de leden dezer Kamer. — *Aanneming der conclusie.*

III. Bij deze Kamer zijn nog ingekomen de navolgende 32 adressen, als van:

A. van Drunen en 184 andere onderteekenaars, allen Roomsch-katholijke ingezetenen der gemeente Nistelrode, provincie Noordbrabant, geteekend te Nistelrode, den 4den September 1853;

N. F. Sassen en 186 andere ingezetenen van 's Hertogenbosch, niet gedagteekend, onder het postmerk 's Hertogenbosch;

F. J. Janssens en 34 andere onderteekenaars, geteekend Gilze, den . . . . September 1853;

Cornelis Verbeek en 38 andere onderteekenaars, allen Katholijken, geteekend te Kruisland, den 3den September 1853;

J. Hellemans en 100 andere onderteekenaars, allen ingezetenen der gemeente Wouw, zijnde niet gedagteekend;

H. Janssens, pastoor en deken, en 40 andere onderteekenaars, allen Roomsch-katholijke priesters van het kanton Weert, geteekend te Weert, den 3den September 1853;

P. Jansen en 58 andere onderteekenaars, allen Nederlanders, geteekend in Appeltern in Maas en Waal, den 30sten Augustus 1853;

C. Kleve en 33 andere onderteekenaars, allen Katholijke ingezetenen van de gemeente Wehl, zijnde niet gedagteekend;

J. H. Rerendien en 238 andere onderteekenaars, allen Nederlanders, geteekend te Didam, den 5den September 1853;

D. Melssen en 153 andere onderteekenaars, allen Nederlanders, geteekend te Ewijk en Winssen, provincie Gelderland, zonder dagteekening;

H. van Weert, R.-K. pastoor, en 52 andere onderteekenaars, geteekend te Velddriel, gemeente Driel, den 4den September 1853;

J. Wielakker, pastoor, en 48 andere onderteekenaars, allen Nederlanders, behoorende tot de gemeente Ruurlo, geteekend te Ruurlo, den 4den September 1853;

A. te Welscher, Katholijk pastoor, en 38 andere onderteekenaars, allen Nederlanders, geteekend te Bredevoort, den 3den September 1853;

N. B. F. A. Roggen en 34 andere onderteekenaars, allen Nederlanders, zonder vermelding van dagteekening of woonplaats, ontvangen onder het postmerk Amsterdam;

J. C. Koelman en 44 andere onderteekenaars, allen Nederlanders, zonder vermelding van dagteekening of woonplaats, ontvangen onder het postmerk Amsterdam;

J. F. Pieper en 155 andere onderteekenaars, allen Nederlanders, zonder vermelding van dagteekening of woonplaats, ontvangen onder het postmerk Amsterdam;

W. J. F. Nuijens en 40 andere onderteekenaars, allen Nederlanders en Katholijken, geteekend te Westwoud, provincie Noordholland, den 29sten Augustus 1853;

C. A. Mols en 44 andere onderteekenaars, allen Nederlanders, geteekend te Rijp, den 2den September 1853;

Cornelius Beerendonk, R.-K. pastoor, en 2 andere onderteekenaars, uit naam der geheele Roomsch-katholijke gemeente Oud-Beijerland, geteekend te Oud-Beijerland, den 5den September 1853;

H. Middelweerd en 79 andere onderteekenaars, allen Nederlanders, geteekend te Cothen, provincie Utrecht, den 2den September 1853;

G. Binkhorst, R.-K. pastoor, en 48 andere onderteekenaars, allen Nederlanders, geteekend te Denekamp, den 4den September 1853;

A. H. van Coevorden, pastoor, en 54 andere onderteekenaars, allen Nederlanders, geteekend te Tubbergen, den 6den Augustus 1853;

J. Geerdink, R.-K. pastoor en 77 andere onderteekenaars, allen Nederlanders, geteekend te Lutten, den 6den September 1853;

E. B. Crone, pastoor, en 33 andere onderteekenaars, allen Nederlanders, geteekend den Hoorn, provincie Groningen, den 3den September 1853;

S. Borsten, pastoor, en 311 andere onderteekenaars, allen Nederlanders, geteekend te Krabbendam, gemeente Hoedekenskerke, den 5den September 1853;

J. Druijvenstein, pastoor en 24 andere onderteekenaars, Nederlanders, geteekend te Heinkenszand, den . . . . September 1853;

J. Cammoest, pastoor en 61 andere anderteekenaars, allen Nederlanders en Katholijken, zonder dagteekening of woonplaats, onder het postmerk ter Neuzen;

C. A. de Witte en 89 andere onderteekenaars, allen Nederlanders, zonder dagteekening of woonplaats, onder het postmerk . . ;

A. van der Linde en 34 andere onderteekenaars, allen Nederlanders, geteekend te Olst bij Deventer, zonder vermelding van dagteekening;

P. A. de Bont, pastoor, en 245 andere onderteekenaars, geteekend te Oirschot, den 4den September 1853;

A. T. van Baar en 84 andere onderteekenaars, geteekend te Oirschot, den 4den September 1853;

C. Reijnen en 75 andere onderteekenaars, allen kiezers der gemeente Echt, hertogdom Limburg, geteekend te Echt, den 2den September 1853.

Al deze adressen, waarvan de meeste gelijkluidend zijn, strekken om te betoogen, dat het ontwerp van wet tot regeling van het toezigt op de onderscheidene kerkgenootschappen, door de Eerste Kamer der Staten-Generaal niet behoort tot wet verheven te worden en zulks op grond:

1°. dat elke op dit stuk te ontwerpen wet noodwendig *ongrondwettig* zijn moet;

2°. dat inzonderheid het door de Tweede Kamer aangenomen wetsvoorstel op het VIde hoofdstuk, op artt. 3, 54 en andere der Grondwet inbreuk maakt; en

3°. dat derhalve deze Kamer het niet anders dan verwerpen kan;

drie waarheden, waarvan het betoog, zoo als de adressanten meenen, voldongen mag worden geacht.

Zij geven wijders hun regtmatig vertrouwen te kennen, dat deze Kamer, boven den hartstogtelijken invloed van het oogenblik verheven en wier bepaalde roeping het is, elke magt binnen hare grondwettige grenzen te beperken en die des Konings te handhaven, niet medewerken zal, om eene gelegenheidswet tot stand te brengen, welke buiten hare ongrondwettigheid, in de uitvoering niet dan tot vrede- en rustverstoring leiden kan.

Uwe Commissie is van oordeel, dat deze adressen ter griffie dezer Kamer behooren nedergelegd te worden, ter inzage der leden, vermits zij betrekking hebben tot een wets-voorstel bij deze Kamer aanhangig, waartoe zij de eer heeft te adviseren. — *Aanneming der conclusie.*

De **Voorzitter**: In de zitting der Eerste Kamer van 15 September 1852, is, namens de gemengde Commissie voor de Stenographie uit de beide Kamers der Staten-Generaal, een verslag uitgebragt, waarbij onder anderen werd voorgesteld, het nu bestaande voorloopige Reglement *voor de openbaarmaking van het verhandelde in beide de Kamers, door middel der stenographie*, eenigzins te wijzigen en verder vast te stellen.

De Vergadering heeft in hare zitting van 29 October 1852 daaraanvolgende besloten, voornoemd Verslag der Commissie en de daarbij voorgestelde wijzigingen in het voorloopig Reglement, naar de Afdeelingen te verzenden.

De uitslag van het onderzoek en de beoordeeling der leden is door de destijds ten dien einde benoemde Commissie van Rapporteurs opgemaakt en door mijne tusschenkomst aan de gemengde

Commissie medegedeeld, welke daarop, gelijk mede op het Verslag der Commissie van Rapporteurs uit de Tweede Kamer, eene Memorie van Beantwoording heeft ingezonden, welke, onder dagteekening van den 14den Februarij jl., vergezeld ging van een ontwerp van gewijzigd Reglement.

Dit stuk op last der Tweede Kamer gedrukt zijnde, is alzoo ook aan de leden dezer Kamer rondgedeeld. In de andere Kamer werden de beraadslagingen daarover bepaald op den 19den April jl., in welke zitting het ontwerp van gewijzigd Reglement de goedkeuring der meerderheid van die Kamer niet kon verwerven.

De Commissie van Rapporteurs uit deze Kamer heeft dezer dagen opzettelijk overwogen, of in den tegenwoordigen stand dezer zaak aan het voorstel der gemengde Commissie in deze Kamer nog eenig gevolg kan worden gegeven.

Zij is van oordeel dat na hetgeen plaats heeft gehad, dat voorstel alsnu moet beschouwd worden te zijn vervallen.

Ik heb gemeend dit een en ander aan de Vergadering te moeten herinneren en mededeelen.

Beraadslaging over het wets-ontwerp tot regeling van het toezigt op de onderscheidene kerkgenootschappen.

De heer **Minister voor de Zaken der Roomsch-Katholijke Eeredienst:** Ik heb gemeend het woord te moeten vragen om aan deze Vergadering eenige openingen te doen omtrent mijne volbragte missie te Rome.

Toen ik in April jl. de portefeuille van Roomsch-Katholijke Eeredienst aannam, was de toestand van het Land geheel exceptioneel, want het anders zoo eendragtig Neêrland was nagenoeg in twee kampen verdeeld.

Ik constateer eene daadzaak, zonder daarbij iemand te beschuldigen.

In dien toestand, ik wil het niet verbergen, aanvaardde ik die portefeuille met huivering, ja met blijkbaren weêrzin. Ik begreep dat ik, meer dan eenig ander lid van het Kabinet, de rol van bevrediger en bemiddelaar zou moeten vervullen, en ik voorspelde toen reeds dat (hoezeer met de beste bedoelingen bezield) aan mij de toepassing zou te beurt vallen der spreuk: *le pacificateur reçoit les coups des deux partis.*

Mijne voorspelling heeft zich bewaarheid; van de eene zijde heeft men mij indirect doch vrij duidelijk verweten, de Katholijke belangen en regten te hebben opgeofferd, of althans die belangen te hebben *gedeserteerd*, en van den anderen kant heeft men mijne staatkundige eerlijkheid in verdenking gebragt; het is zoo gemakkelijk op den afwezige den steen te werpen.

Ik heb haast, Mijne Heeren, mij van die blaam te wasschen.

De eerste beschuldiging kan ik in deze woorden te zamen trekken: de Minister Lightenvelt heeft, blijkens de verklaring van het Ministerie, *te Rome niet onderhandeld*, hij heeft dus zijn post verlaten om een pleizierreisje te doen of minstens om eene onnoozele boodschap over te brengen.

De Minister van Buitenlandsche Zaken heeft waarheid gezegd toen hij verklaarde, dat ik naar Rome was gezonden, opdat de Paus geene verkeerde indrukken zoude erlangen omtrent het wets-ontwerp, — daartoe moest ik noodwendig de inzigten en bedoelingen des Konings en der Regering ophelderen. De Minister had voorzeker meer kunnen zeggen, maar voorzigtigheid en goede staatkunde gebood hem, op zijn standpunt niets meer te zeggen.

Wie slechts weinig met diplomatieke aangelegenheden bekend is, weet, dat, vooral bij eene buitengewone zending, bij eene zending van teederen aard, naast *ostensibele* of aangekondigde instructien, ook *andere* instructien bestaan, en dat het dikwijls met die *andere* instructien gesteld is, even als met de postcriptum's van sommige brieven, die eigenlijk het hoofddoel van den brief inhouden. Voorzigtigheid verbood den Minister van die *andere* instructien te reppen; ik zal die ook niet bekend maken.

Dit alleen wil ik gevraagd hebben: kan eene Regering, zonder bepaaldelijk te onderhandelen eene andere Regering niet polsen, niet sonderen en van haar de kennis uitlokken, wat zij in gegeven gevallen al of niet doen zal, en tevens aan die andere Regering doen kennen, wat de eene Regering, voor die gegeven gevallen, voornemens is te doen.

Dit is toch wel niet bepaaldelijk onderhandelen met het doel om een tractaat of eene conventie te sluiten.

Zulk eene aanraking met die andere Regering heeft alleen ten doel, om de verhouding tusschen beide Regeringen gemakkelijk te maken, dat is toenadering mogelijk te maken en te bevorderen.

In dien zin genomen konden mijne verrigtingen te Rome geene verhindering opleveren voor den vrijen gang noch voor de vrije beweging en handeling der Regering en der wetgevende magt alhier.

Dit alleen kan ik als man van eer verklaren, dat mijne verrigtingen te Rome niet zonder vrucht zijn geweest ter bereiking van het door allen gewenscht doel, van toenadering en wegneming van spanning tusschen beide Regeringen.

Geen bescheiden mensch voorzeker, zal aan mij in het openbaar vragen: welke woorden heeft de Koning tot u gesproken voor uw vertrek, en welke waren de antwoorden van den Paus op die overgebragte woorden?

Ik zoude dan alleen kunnen antwoorden: de overgebragte woorden des Konings en de antwoorden des Pausen getuigen van de zelfstandigheid, waardigheid en zucht tot toenadering en van de verdraagzaamheid van beide Souvereinen.

Dit antwoord zoude zeker de nieuwsgierigen niet bevredigen: hooge bescheidenheid en staatkundige welvoegelijkheid zouden mij intusschen verbieden iets meer bekend te maken.

De toekomst alleen kan en zal bewijzen dat mijne zending een goed en ernstig doel had, en dat zij niet geheel vruchteloos is geweest ter bereiking van een heilzaam doel.

Eene andere beschuldiging heeft mij in mijne afwezendheid getroffen: het was deze:

De Minister Lightenvelt *was tegen de wet;* hij had dus als eerlijk man zijne demissie moeten nemen in plaats van zich te verwijderen. Ik zal er rond voor uit komen dat ik mij tegen het beginsel verklaard heb, om het toezigt over kerkgenootschappen te regelen bij wet, en dat ik ook deze wet in vele harer deelen tot het laatste toe bestreden heb.

Wat gebeurde er intusschen? Het Ministerie niet alleen maar ook de Koning wilde bepaaldelijk en met aandrang, dat ik belast met eene buitengewone zending naar Rome zoude vertrekken.

Ik begreep toen en ik begrijp nog, dat de woorden der Grondwet (in art. 55): *de Koning heeft het opperbestuur over de buitenlandsche betrekkingen*, geene ijdele klanken, geene woorden zonder beteekenis behooren te zijn.

Die zending intusschen lachte mij geenszins toe: voor mijn genoegen, voor mijne gezondheid behoefde ik in dat saizoen niet naar Rome te gaan: ik was dan ook de eenige vreemdeling in Rome, want een ieder was van daar gevlugt.

Het besluit mijner benoeming tot die missie is gedagteekend den 18den Junij; mijn vertrek heeft plaats gehad den 29sten Junij: een duidelijk bewijs dat ik niet met veel lust noch voortvarendheid die zending heb aanvaard.

De waarheid is dat ik aan den nadrukkelijken wil des Konings, aan mij door Hem persoonlijk kenbaar gemaakt, heb gemeend te moeten gehoorzamen.

Maar, heeft men gezegd, gij hadt als *eerlijk man* uwe demissie moeten aanbieden.

Ik vraag: wie weet wat er tusschen den Koning en zijn Minister is voorgevallen? En ik merk tevens op dat men aan een vorig Minister dat gretig aanbieden van ontslag, als middel van zedelijke dwangoefening, wel eens heeft verweten.

Maar ik merk daarbij nog op: dat de wet tot aan mijn vertrek in eenen aanhoudenden en voortdurenden staat van wijziging verkeerde, en ook na mijn vertrek nog merkelijke veranderingen heeft ondergaan.

Dat ik aan den wil des Konings gehoorzamende, de belangen en regten der Katholijken voor welke ik tot het laatste toe met onzijdigheid en ijver gestreden had, geenszins daarbij ten offer bragt, omdat ik bedongen had, dat er gedurende mijne afwezendheid, voor een ernstig en waardig Katholijk interim aan mijn Departement zoude gezorgd worden.

Dit beding, deze belofte heeft het Ministerie getrouw nagekomen. Maar is het nu de schuld van het Ministerie, is het nu mijne schuld dat geen Katholijk zich met dat *interim* heeft willen belasten?

Is het mijne schuld, dat noch in de Tweede Kamer, noch zelfs in deze Kamer, geen een Katholijk, lid heeft willen zijn van de Commissie van Rapporteurs?

Dit bewijst *het exceptionele* van den tegenwoordigen toestand.

Maar heb ik mij nu afgevraagd: is het daarom voor mij raadzaam, de belangen en de regten der Katholijken, niet vertegenwoordigd en onverdedigd te laten in het Kabinet? Ik geloof zulks niet.

Ik heb voor mij de volle bewustheid die belangen en die regten steeds met meer klem, en nadruk, en volharding te hebben verdedigd, dan zij welke mij verdenken, die te hebben opgeofferd.

En ik meen nu nog, door in het Kabinet te blijven, te handelen in het ware belang van den Koning, van het algemeene land en van de Katholijken in het bijzonder. Ik meen ter goeder trouw, aan de algemeene zaak, in het belang van allen, een offer te brengen, door mijne portefeuille te behouden.

Ik kan voor mij het bekoorlijke, het aanlokkelijke van het Departement van Roomsch-katholijke Eeredienst, onder de tegenwoordige zorgelijke omstandigheden, niet wel inzien.

Ik heb gemeend mij te mogen eigen maken de woorden van een

bekend en befaamd publicist: » L'homme d'État doit voir les » choses de plus haut, et agir non seulement d'après l'importance » de la question qui l'occupe, mais d'après les rapports de cette » question avec l'intérêt public." Deze stelling zal mijne gedragslijn uitmaken.

Ik zal in deze wet berusten wanneer zij door deze Kamer aangenomen wordt; ik zal haar *niet* verdedigen, *eensdeels*, omdat ik tegen die wet, hoezeer aanmerkelijk in mijne afwezigheid gewijzigd, nog eenige bedenkingen heb; *anderdeels*, omdat deze wet door de Regering als eene politiewet beschouwd, meer eigenaar, diglijk bij den Minister van Justitie te huis behoort, die haar dan ook bij deze Kamer zal verdedigen.

Wordt deze wet aangenomen, dan zal ik tot hare uitvoering in eenen *milden*, dat is in eenen *verdraagzamen* zin medewerken.

Mijne Heeren, indien, na deze openhartige verklaring, iemand van ulieden mijne staatkundige eerlijkheid verdenkt, hetgeen ik niet kan gelooven, hij formulere slechts zijne beschuldiging: ik zal niet verlegen zijn daarop te antwoorden.

De heer **Blankenheijm**: Het smart mij het woord te moeten voeren over een ontwerp van wet, dat in mijne wenschen lag dat nooit aan de Vertegenwoordiging ware aangeboden geworden en waaraan ik, gedreven door liefde voor Vorst en Vaderland, mijne goedkeurende stem zal moeten onthouden.

Er is een stoute greep gedaan in de dierbaarste en heiligste belangen van elken burger van den Staat. Vreest daarom niet, Mijne Heeren, dat ik de perken van gematigdheid zal overschrijden; hetzij verre; met bescheidenheid maar met ernst, met kalmte maar met waardigheid wensch ik mijne beschouwingen te doen kennen en alzoo, nu vooral niet, het hooge standpunt te vergeten dat wij als leden dezer hooge staatsvergadering innemen. Onze roeping immers is om ons te stellen boven de driften en hartstogten en vóór alles den Troon te schragen en de Grondwet te handhaven.

Al dadelijk moet ik mij beklagen dat deze wet met zooveel overhaasting is zamengesteld, dat men haar voor wie eene wet willen, den naam van fragmatisch mag schenken, terwijl wat hare behandeling aangaat, met niet minder overijling wordt gehandeld: en wat vooral mij leed doet, is de bespreking van zoo teedere en gewigtige belangen te midden van zoo veel opgewonden hartstogtelijkheid. Waarlijk, eene wet als deze mogt wel de vrucht zijn van ernstige en bedaarde overweging en van rijpe beraadslaging, terwijl hare behandeling vooral in kalme oogenblikken had moeten plaats grijpen, opdat men later geene klagt over te veel haast en te grooten hartstogt hoore, wanneer soms ongelegenheden volgen die men òf niet heeft voorzien òf waarvoor, worden ze aangevoerd, thans de ooren gesloten zijn.

Het verheugt mij den Minister der Roomsche Eeredienst in deze Vergadering te zien. Aangenaam was het mij zijne denkwijze over het beginsel in deze wet nedergelegd te vernemen. Ik zeg hem dank voor zijne rondborstige verklaring.

De Minister, die in het Kabinet de belangen zijner geloofsgenooten moet voorstaan en de eenige is die omtrent den staat, de ordening en de regten der Roomseh-katholijke Kerk kan inlichten en te regt wijzen, die Minister verklaart de beginselen der wet niet te hebben beaamd. Nu althans heeft het onzekere, in hoever die Minister *al* dan *niet* het indienen dezer wet moet hebben ontraden, opgehouden. Het kan wel niet anders of zijne verklaring moet de zedelijke kracht van het ontwerp helpen verzwakken.

Vreemd is de handeling en ik zou bijna gelooven niet grondwettig, dat dit ontwerp van wet *collective* door den Ministerraad is geeontrasigneerd, zoodat de verantwoordelijke Minister ontbreekt; een bezwaar dat te meerder klemt, nu het gebleken is dat in den Ministerraad geene volkomen eenstemmigheid heeft bestaan.

Ik kom tot nog andere beschouwingen over dit ontwerp van wet. Men heeft gezegd dat zij het gevolg is van de eigenmagtige organisatie der Roomsche Kerk in ons land; men heeft er bijgevoegd dat daaraan al de onrust en al de beweging en hartstogt is toe te schrijven die wij in de laatste tijden, tot innig leedwezen van alle weldenkenden in den lande, hebben waargenomen. Indien het eerste gevolg door mij wordt toegegeven, zie ik mij verpligt het laatste sterk te betwijfelen, indien al niet te ontkennen. Want wie met mij aandachtig hebben rondgezien en opgelet, die zullen hebben opgemerkt dat de eerste indruk van al die beweging en opgewondenheid gegeven werd tijdens het indienen der armenwet, als wanneer door velen, bij verwerping van die wet, eene hoop werd gekoesterd, welke door mij thans niet bepaalder zal worden aangeduid.

De organisatie der Roomsche Kerk volgde en de bisschoppen met haar — de bissehoppen voor wie ten allen tijde eene zoo overdreven vrees had bestaan. Zonder mijne aanwijzing zelfs, zult gij, Mijne Heeren, u herinneren hoe die regeling der Roomsche Kerk steeds was tegengegaan; hoe in 1827 het bekende, nooit uitgevoerde concordaat tot beweging aanleiding gaf, en hoe in 1847 een felle strijd werd gevoerd over het nu afgeschafte regt van placet; — geen wonder derhalve dat de beweging die reeds bestond, voedsel verkreeg en met gretigheid nieuwe wapenen werden aangegrepen om een reeds fel bestreden ministerie heftiger nog te bestrijden.

Wettigt wat daarbuiten is voorgevallen, deze wet? Ziedaar eene vraag die wij met kalmte moeten onderzoeken, zal men althans een billijk oordeel vellen.

Mij dunkt neen, en daarom zal ik reden geven van mijne meening die eene vaste overtuiging is.

Het regt tot organisatie heeft men niet durven betwisten, mitsdien is daarin geene reden te zoeken.

De bisschoppen, zegt men, hinderen op zich zelven ook niet. Van eene verstandige natie zou mij dit ook moeijelijk vallen te begrijpen, te minder omdat ons land, in plaats van een land van vreemde missie te zijn, nu een eigen Nederlandsch kerkbestuur met kanonieke zelfstandigheid heeft verkregen; te minder omdat men toch niet zal willen betwisten dat een goed geordend kerkbestuur den voorrang niet zou verdienen. Men vreest den invloed van Rome en de Roomschen beschouwt men, duldt mij de opmerking, wilt haar ten goede houden, als minder gehecht aan hun vaderland. Ziedaar de beschouwing van veler bekrompen zienswijze, die ik mij verzekerd honde dat in deze Vergadering eerder tegengesproken dan gedeeld zal worden.

Ik heb er op te antwoorden en mijn antwoord is niet dan herinnering, waartoe door mij niet zal worden gezocht in de boeken der geschiedenis, om, staande op een éénzijdig standpunt, bij uitsluiting te zoeken wat aan mijne stelling voordeelig kan zijn en anderen grieven moet of kwetsen. Dat is reeds te veel geschied en daarbij is vergeten dat ten allen tijde handelingen werden gepleegd, dan eens door deze, dan eens door gene partij, die te minder verdedigd konden worden naar gelang hartstogt verblindde en opgewondenheid in het spel was, en in plaats er verwijten van te maken, ware het beter dat men leerde hartstogt te bedwingen en opgewondenheid tot kalme en regtvaardige beoordeeling terug te brengen. Juist daarom moest in opgewonden oogenblikken geen gewigtig besluit worden uitgelokt of bekrachtigd. Mijne herinnering bedoelt in uw geheugen te roepen, dat het Roomsehen waren die hebben medegewerkt tot de wording en het behoud van den vaderlandsehen grond; waren zij ook niet tegenstanders van Spanje in de tijden op welke men zoo veel behagen schept te wijzen; werden ook zij niet geteld onder de edelen die het bekende smeekschrift indienden aan de Spaansche Landvoogdes en mogen ook zij niet, met regt, zich verheugen in de aloude roemrijke herinneringen van ons dierbaar vaderland? En om van niet zóó ver afgelegen tijden te spreken, wil ik gevraagd hebben of in 1813, in 1815, in 1831 en later de Katholijke landgenoot niet geteld werd onder de dappere en getrouwe zonen die een en hetzelfde vaderland hielpen verdedigen?

Ik heb bereids veel geleverd van mijn eerste betoog, dat moet strekken om mijne eerste stelling te handhaven die ik mij voornam vóórop te zetten, te weten: dat deze voordragt van wet is *onstaatkundig*.

Vergunt mij dit nader aan te dringen. Wat wil deze voordragt? Wat anders dan voorzieningen tegen het kerkgeloof van de bijna kleinere helft der bevolking, omdat men vreest dat het Katholijke kerkgeloof de rust, de orde en mitsdien het vaderland zelf zal in gevaar brengen. Wie gevoelt niet al het vernederende daarin voor landgenooten gelegen? Het is zoo, men ducht, of liever men zegt die gevolgen te duchten van eene overmoedige geestelijkheid en wat niet al, maar men kan niet ontkennen dat al dit voorgeven niet belet dat men diep ingrijpt in hetgeen met gezegd kerkgeloof naauw zamenhangt en als is vereenzelvigd.

Men heeft betwist dat deze wet niet tegen één kerkgenootschap, maar tegen alle kerkgenootschappen was gerigt, maar wie weet niet dat zij haar ontstaan verschuldigd is aan de eerste regeling der Katholijke kerk hier te lande? Wie weet niet dat zij de hartstogten moet doen bedaren die sedert in beweging zijn gebragt, en waarvan in tal van adressen blijkt? Wie erkent niet dat de verkiezingen van leden der volksvertegenwoordiging onder dien indruk hebben plaats gehad? En is niet in de andere Kamer der wetgeving onbewimpeld verklaard, dat deze wet was gerigt tegen de Katholijken — dat zij was eene partijwet — dat zij was eene gelegenheidswet, en dat niet eens dat kenmerk in haar opschrift mogt worden ontnomen? Wordt onverhoopt deze voordragt tot wet verheven, wat zal zij uitwerken? Wat anders dan verdeeldheid uit wantrouwen ontsproten, tusschen burgers van denzelfden Staat? Men zal verzwakken, want de vroegere eendragt zal wijken, en men zal, zij het *dan* al overdrijving, gewetensdwang en geloofsvervolging zien in deze wet. Kent gij erger vijanden in een land? Wie zal de noodlottige gevolgen berekenen? Al is de uitvoering gematigd, ja toegevend, *zoo als ik van het tegen-*

woordige ministerie verwacht, dan nog zal de vete die nu geboren wordt, niet worden vergeten of vergeven.

En dat alles zal plaats hebben in eene eeuw die men roemt als zóó hoog verlicht en in welke men vrijheid als levensbeginsel erkent! Waarlijk, Mijne Heeren, vrees, drift of hartstogt zijn slechte raadgeefsters, en mijne hoop is dat wij betere raadslieden zullen volgen.

Kan het verstandig, kan het staatkundig zijn, om in deze tijden staatkundige verdeeldheid uit te lokken, *nu* vooral, *nu* eendragt magt en onze sterkte moet maken tegen altijd mogelijke gebeurtenissen van buiten.

Mijne Heeren! Ik zal dit mijn eerste betoog besluiten met eene herinnering, ontleend aan niet ver verwijderde jaren en van gelijken aard en strekking als de tegenwoordige handeling. — Gij herinnert u, dat in het Protestantsche kerkgenootschap eene verdeeldheid plaats greep, die onrust gaf en wrevel verwekte. De hulp der Regering, de sterke arm werd ingeroepen en verleend, en met kracht, ik zou bijna zeggen met onverstandigen ijver werd, tot ergernis van vele weldenkenden in den Lande, eene geloofsvervolging begonnen, die door mij in alle hare middelen die men bezigde niet zal worden in het geheugen geroepen. Welke waren de gevolgen? Duizenden hebben hun Vaderland verlaten, en wat men eerst gelasterd heeft en vervolgd, heeft men later moeten erkennen, en de tegenwoordige dag wijst, met verontwaardiging, terug op die handelingen van hartstogt en onverstandigen ijver.

Mijn ander bezwaar tegen deze voordragt is hare *ongrondwettigheid*.

Mijne Heeren, verwacht van mij, die geen regtsgeleerde ben, geene spitsvindige redeneringen die boven mijn bereik zijn. Een eenvoudig woord zal mijne overtuiging regtvaardigen. In de andere Kamer is de geschiedenis der Grondwet betreffende het VIde hoofdstuk zeer naar waarheid ontwikkeld door het geachte lid den heer de Man, en wat door hem is gezegd wordt door mij beaamd. In 1848 had men het oog op hetgeen was voorgevallen met de dusgenaamde afgescheidenen, op hetgeen was gebeurd ten aanzien van het regt van placet en men wilde die moeijelijkheden in eens onmogelijk maken, waarom eene volkomen vrijheid en gelijke bescherming werd gehuldigd en aangenomen.

Een preventief stelsel werd niet gewild en die het wilden werden anders overtuigd of wel hebben volhard in hunne beschouwingen, — en deze waren weinigen, — maar in den geest als door mij werd aangegeven, werd het bewuste hoofdstuk in stemming gebragt.

Ik had destijds de eer lid te zijn der dubbele Kamer en daarom waag ik het mijne stellige overtuiging uit te spreken; maar indien men in die dagen had willen betoogen, dat, na de aanneming van de Grondwet, eene wet als deze voordragt mogelijk bleef, men zou aan bekrompenheid van inzigt hebben geloofd.

Nu wordt door mij niet betwist dat het geschreven woord na vijf jaren verloop niet anders kan worden opgevat en uitgelegd — trouwens het tegendeel is tot mijne bevreemding gebleken — maar die opvatting en uitlegging strijden met mijn beter weten, waarom eed en pligt mij gebieden om deze voordragt als geheel ongrondwettig af te wijzen.

Het gaat, dunkt mij, te ver om alle schriften en bescheiden die tot toelichting en verdediging van een hoofdstuk der Grondwet moesten dienen, als geheel weg te redeneren of daaraan luttele waarde toe te kennen, vooral als die voordragt onveranderd is aangenomen geworden; althans naar mijn begrip van goede trouw als koopman, kan die meening door mij niet worden gedeeld.

Er is gesproken dat de reserves, bij het Hervormde Kerkgenootschap door de Regering gemaakt, bewijs moesten leveren voor de inmenging van den Staat in de regeling van die genootschappen, maar men sta mij toe te vragen: of die reserves waren in het belang van den Staat of van de Kerk? Ik meen het laatste te hebben verstaan en moet tevens opmerken dat de Hervormde Kerk steeds tot den Staat in naauwe betrekking had gestaan en uit dien hoofde de eerste regeling noodzakelijk tot eene laatste aanraking moest aanleiding geven.

De grondwettigheid dezer voordragt kon daardoor moeijelijk bewezen worden.

Er is meer nog wat door mij zou kunnen worden aangevoerd en wederlegd, dan het zou onbescheiden van mij zijn uwe aandacht langer te vermoeijen; te onbescheidener, daar ik mag aannemen de redenen voldoende te hebben gemotiveerd die mij zullen bewegen om mijne stem tegen dit wets-ontwerp uit te brengen.

Moet deze voordragt wet worden, dan wensch ik hartelijk dat niet die verwikkelingen en moeijelijkheden zullen volgen die daarvan worden gevreesd en die gewis in de andere Kamer eene zoo aanzienlijke minderheid het ontwerp deden afstemmen.

Mijne Heeren, ik mag vertrouwen met bezadigdheid te hebben gesproken en getrouw te zijn gebleven aan de verzekering bij den aanvang mijner rede gegeven; aan haar slot wil ik de plegtige verklaring afleggen dat, ware deze voordragt meer bijzonder tegen eenig ander kerkgenootschap gerigt, ook in dat geval mijne taal dezelfde en mijn votum geen ander zou zijn; ook dan zou door mij, geleid door de gedachte aan de spreuk der vaderen: » *Eendragt maakt magt*", en uit liefde voor Vorst en Vaderland, aan Zijne Majesteit worden verzocht om dit ontwerp van wet in nadere overweging te willen nemen.

De heer **Beerenbroek**: Toen in 1848 de herziening der Grondwet tot stand kwam, verheugde ik en velen zich met mij, dat eindelijk voldaan werd aan eene sedert lang gevoelde behoefte om der natie eenen meer regtstreeksehen invloed toe te kennen op de handelingen van 's Lands zaken, en om haar, met nog vele andere vrijzinnige bepalingen, in het genot te stellen van vrijheid van godsdienst.

Ik juichte die vrijzinnige beginselen toe, Mijne Heeren, omdat het gewest dat mij naar de Vergadering heeft gezonden, met gunstige uitkomsten, gedurende negen jaren onder eene staatsregeling heeft geleefd waarin die liberale beginselen, maar nog in ruimeren zin, staan geschreven en waarvan dat Rijk tot op den huidigen dag een zóó wijs en verstandig gebruik heeft weten te maken, dat het in de getrouwe uitvoering van zijne constitutie zijnen steun en kracht tot handhaving van zijne onafhankelijkheid vindt, en waardoor het de genegenheid en het vertrouwen van de natien en van de oudste regerende stamhuizen van Europa, zoo als nog onlangs op eene schitterende wijze is gebleken, heeft verworven.

En geeft dan de vrijheid van godsdienst in België aanleiding tot zoo zeer hier te lande gevreesde botsingen, moeijelijkheden en mistrouwen tusschen de verschillende godsdienstige gezindheden? Neen, Mijne Heeren, en het treffendste bewijs dat hiervan kan geleverd worden is, dat sedert het bestaan van dat Rijk, daar veel meer kerken van verschillende eeredienst zijn opgerigt dan gedurende de vereeniging van de noordelijke en de zuidelijke provincien.

Het was te voorzien, Mijne Heeren, dat bij ons de herziening der Grondwet van 1848 niet door allen zou worden goedgekeurd; men kan toch ligt begrijpen dat zij tot stand kwam tegen wil en dank van hen die gewoon waren de vruchten te plukken van voorregten door hen genoten en welke met de openbaarheid der handelingen van de Regering en met het uitoefenen van een grooter aandeel door het volk in 's lands, provinciale en gemeentebelangen gevaar liepen te vervallen. De herziening ontmoette tegenstand bij hen die met leede oogen het VIde hoofdstuk der Grondwet zagen tot stand komen: *vrijheid van godsdienst*, geene inmenging van den Staat met zaken van de kerkgenootschappen die niet tot zijn gebied behooren, want daaruit moest voortvloeijen de werkelijke emancipatie der Roomsch-katholijken, eene vrije regeling van hun kerkgenootschap, zoo lang toegezegd maar altoos door bij de hand genomen middelen uitgesteld of tegengewerkt; die men immer als paria's in hun geboorteland wilde hebben betracht.

Mijne Heeren, ik ben voorstander van die door sommigen gevreesde vrijheid van godsdienst; ik wil de mogelijkheid afsnijden dat de Staat handele zoo als hij deed in 1825 met de Roomsch-Katholijken en later met de afgescheidenen: daarvan hebben wij de betreurenswaardige gevolgen ondervonden; ik geloof dat het Gouvernement zich nooit op het kerkelijk terrein mag begeven; afscheiding van Kerk en Staat wint meer en meer veld; daardoor worden botsingen ontnomen, want in die landen waar de Staat zich met godsdienstzaken inlaat, bestaat naar mate de eene of andere politieke partij de bovenhand heeft, beurtelingsche overheersching.

Men heeft groot bezwaar tegen die afscheiding, men meent dat een eigen regt van regeling der kerkgenootschappen, eene suprematie van de Kerk over den Staat zou kunnen ontstaan. Mijne Heeren, dat schijnt mij onmogelijk, en ik wijs u op België.

Als godsdienstige instelling is het kerkgenootschap door de Grondwet geplaatst buiten het bereik van het Gouvernement; treedt dit genootschap op het gebied van het wereldlijk gezag, dan stuit het af op de wetten van den Staat.

Mijne Heeren, ik heb met de meeste inspanning de gewisselde stukken van de Regering met de beide Kamers en de gehouden redevoeringen in de Tweede Kamer over dit wets-ontwerp gelezen en niet voorbijgegaan wat ter gelegenheid van de herziening der Grondwet over het VIde hoofdstuk is gezegd en geschreven, en ik ben tot de overtuiging gekomen dat deze wet met de letter in verband met den geest der Grondwet strijdig is.

Maar, zegt men tot die zich ook op de geschiedenis der Grondwet beroepen en langs dien weg in den geest willen doordringen: die stukken doen niets af, gij moet de Grondwet alleen raadplegen en lezen wat er staat. Maar, Mijne Heeren, moet dat stelsel opgaan, dan is het onnoodig memorien van toelichting en beantwoording bij een wetsvoorstel van de Regering in te zien: al

zijn de bepalingen duister, de uitlegging door den opsteller van het werk heeft niets te beduiden, ieder moet oordeelen volgens den indruk dien hij van de lezing ontvangt. Maar zonderling komt het mij voor dat bij andere gelegenheden, wanneer memorien van toelichting en redevoeringen bij de verdediging te pas komen, diezelfde mannen zich zoo gaarne op dergelijke stukken beroepen, zoo als nog in de zitting van gisteren is gebleken door den heer Minister van Oorlog, die zich ter gelegenheid van de beraadslaging der wet op de duurzame regeling der verstrekkingen beriep, niet op gedrukte stukken maar op het gevoelen van een lid van de Tweede Kamer, die aan de grondwetsherziening had deel genomen. Mij komt het voor dat bij het lezen van wetten men wel niet alleen de uitlegging mag aannemen, maar dat men ze moet raadplegen; zich alleen aan de wet houden strijdt, mijns inziens, met het gezond verstand; men moet trachten door te dringen in de geest en bedoeling van den opsteller, want geene wet is zoo duidelijk — dit leert ons de ondervinding — dat een ieder die met juistheid verstaat, en ook heeft het de wetgever niet in zijne magt zich zoo klaar en duidelijk uit te drukken, dat het niet noodig is zijne toevlugt te nemen tot die stukken die licht over de zaak kunnen verspreiden.

De Grondwet bij art. 73 geeft den Koning het regt de hoofden der ministeriele departementen te benoemen; het Hoofd van den Staat benoemt ook de landsambtenaren; maar is het ten onregte dat de Roomsch-katholijken zich beklagen en hun vertrouwen daardoor geschokt is, dat een zoo gewigtig voorstel van wet bij den Raad van State is onderzocht zonder dat één lid van dat kerkgenootschap daarin zitting had? Kan het vertrouwen inboezemen dat het voorstel in de afdeelingen van de beide Kamers is onderzocht, hare aanmerkingen aan de Regering medegedeeld, door haar beantwoord en door de eene Vergadering is behandeld zonder dat de Minister voor de Roomseh-katholijke Eeredienst daaraan heeft deel genomen, vooral nu uit de straks gehoorde woorden van den Minister van Roomsch-katholijke Eeredienst het zeker is dat Zijne Excellentie zich tegen het primitive wets-voorstel heeft uitgelaten, en niet in de gelegenheid is geweest zijne zienswijze over het gewijzigde voorstel te kunnen kenbaar maken? Wij hebben nu gehoord dat de Minister van de Roomseh-katholijke Eeredienst dit ontwerp niet zal verdedigen, maar wordt het wet, zal hij deze mild helpen uitvoeren; ik heb deze verklaring met genoegen gehoord, maar ik ben daarom niet minder tegen de wet gestemd.

Het is meermalen bij de discussien in de Tweede Kamer en in de gedrukte stukken bij de staatsbegrooting door het vorig Ministerie gezegd, dat het Roomsch-katholijke kerkgenootschap even als andere zich vrij kon organiseren; zelfs is gewaarschuwd dat die organisatie bij het hoofd van die Kerk gevorderd was, en nimmer is daartegen opgekomen; ik herinner mij evenmin dat één orgaan van de drukpers of ander geschrift tegen die vrije organisatie, als strijdig met de Grondwet, gewaarschuwd heeft. Mag men daaruit niet met zekerheid besluiten dat tot aan de agitatie van April de volksvertegenwoordiging en de publieke opinie het met de Regering eens waren, dat volgens de Grondwet het Roomsch-katholijke kerkgenootsehap volkomen vrijheid geniet zich zonder tusschenkomst van de uitvoerende magt te organiseren? Nu zegt de Regering wel in de Memorie van Toelichting bij dit wetsvoorstel gevoegd: *dat bevoegde beoordeelaars sedert geruimen tijd de regeling van de verhouding van den Staat tot de Kerk noodzakelijk hebben geoordeeld.* Ware dit zoo, dan moet het vreemd schijnen dat zich alsdan niet een dier bevoegde beoordeelaars heeft opgedaan die zijne zienswijze door de drukpers heeft kenbaar gemaakt; dat in de beide Kamers der Staten-Generaal, welke dan toch moeten geacht worden te zijn zamengesteld uit mannen die zich meer bijzonder met staatsaangelegenheden bezig houden, en waaronder er zich bevonden wier kunde en ervaring bekend zijn, niet één lid is geweest 't welk de aandacht zijner medeleden op die noodzakelijke regeling heeft getracht te vestigen; maar naauwelijks was de organisatie van de bisschoppelijke hierarchie bekend of eene beweging vond plaats, en vervolgens werd een petitionnement tot stand gebragt. De Koning maakte gebruik van zijn grondwettig regt, ontsloeg Zijne Ministers en benoemde een nieuw Ministerie; maar Mijne Heeren, mijns inziens beging het tegenwoordig Ministerie al dadelijk een politieken misslag: in stede van zich door de beweging te laten voortdrijven, had het zich daarboven behooren te verheffen; want daardoor werd het in de noodzakelijkheid gebragt de Grondwet geweld aan te doen: men las op eenmaal in het VIde hoofdstuk wat men er sedert de herziening niet in had kunnen vinden. Eene wet werd ons door de troonrede toegezegd en kort daarna aangeboden; de oorspronkelijke redactie getuigde bijna artikel voor artikel waaraan zij haren oorsprong ontleende. Had de Regering, getrouw aan vroeger door eenigen harer leden in de Tweede Kamer uitgesproken meening, in plaats van eene wet voor te dragen, waarbij de vrijheid van de kerkgenootschappen wordt belemmerd, en door straf op het verledene toe te passen, verklaard, dat hetgeen plaats had gevonden het gevolg was van een grondwettig regt en dat de Grondwet aan de uitvoerende magt de verpligting oplegt dat niemand nadeel lijdt, zij zou voorzeker meer eendragt hebben gesticht en het heil van den Staat hebben bevorderd: dien weg heeft de Regering niet ingeslagen en daardoor vrees ik, dat een toestand is geboren die schadelijke gevolgen zal na zich slepen, want hoe men ook tracht deze wet uit te leggen, zij is en blijft eene gelegenheidswet, men noeme haar dan ook van toezigt of politie; wel kan zij op den duur aan alle kerkgenootschappen schade toebrengen, maar men erkenne het, zij is bepaaldelijk tegen het Roomsch-katholijke kerkgenootschap gerigt; zij is eene wet door de meerderheid aan de minderheid opgelegd.

Aan een petitionnement, het gevolg van in beweging gebragte hartstogten, is deze wet haar aanzijn verschuldigd; de Regering heeft aan deze beweging gehoor gegeven, maar daardoor is de spanning naar eenen anderen kant overgeslagen; daardoor is een contra-petitionnement ontstaan, zoo als sedert 1829 zonder voorbeeld was; maar zij die zich op dit oogenblik in hun gevoel van staatsburgers en ledematen van de Roomsch-katholijke Kerk gekrenkt achten, wenden zich, hoe grievend dit voorstel van wet ook voor hen zijn moge, thans tot den Koning en de Staten-Generaal, niet in eene opgewonden stemming maar met kalmte en bedaardheid, en mogt het voorstel, op dit oogenblik aan onze beraadslaging onderworpen, wet worden, dan zal zeer zeker eene diepe wonde in het gemoed van zoo vele duizenden zijn geslagen; maar dan hoop en vertrouw ik, dat zij even standvastig en kalm den door hen ingeslagen weg zullen blijven bewandelen en hunne belangen overgeven aan den tijd, aan het regt en aan de regtvaardigheid.

Maar, Mijne Heeren, gij zult de Protestanten, die de Roomsch-katholijken geene vrijheid gunnen, die ijveraars voor hun kerkgenootsehap, met deze wet niet tevreden stellen. In 1853 heeft men de pauselijke allocutie te baat genomen om driften in beweging te brengen en zich tegen de regeling van het Roomsch-katholijk kerkgenootsehap te verzetten, maar zij liggen nog versch in het geheugen al die pamphletten en adressen die het licht zagen, al die pogingen welke aangewend werden toen in 1827 een concordaat met den Heiligen Stoel was gesloten, en wat al niet in 1841 is geschied om de uitvoering van dat concordaat te beletten en waardoor de Regering van Koning Willem II zich genoodzaakt vond aan het Hoofd van die Kerk kenbaar te maken, *dat de staat van zaken in Zijn Land niet gedoogde aan die overeenkomst voor alsnog uitvoering te geven.*

Het is van den kant van de tegenstanders der organisatie nog bij de onlangs gedane interpellatie in de Tweede Kamer gezegd: *men had middel moeten weten te vinden om de invoering der hierarchie te verschuiven, en blijven onderhandelen zoo als men sedert* 1827 *was geslaagd*, ongetwijfeld met het doel om nimmer tot uitvoering van eene overeenkomst te geraken.

Mijne Heeren, het is duidelijk voor een ieder, dat zij, die zich bij de laatste beweging op den voorgrond hebben geplaatst, dit niet alleen hebben gedaan om zich van een Ministerie te ontdoen waarvan zij de rigting en de behandeling van staatszaken voor hunne eischen en belangen begrepen nadeelig te zijn, maar ook om alle mogelijke organisatie der R.-K. Kerk te keeren; elke regeling zou bij hen worden tegengewerkt; zij willen geene bisschoppen, waarop het kerkgenootschap regt heeft en die aan het wezen der Kerk eigen zijn; waren zij er niet tegen, dan moesten zij zich al dadelijk overtuigen dat een eigen Nederlandsch kerkelijk bestuur, Nederlandsche prelaten met kanonieke zelfstandigheid aangesteld, oneindig meer waarborg opleveren dan wanneer het beleid der R.-K. Kerk in het Rijk is opgedragen aan een vreemd prelaat, die veelal onbekend is met de gebruiken en begrippen van het land waarheen hij is gezonden en die ten eenen male afhankelijk is van den Heiligen Stoel. Vrees voor vreemden invloed kan hier dan de drijfveer niet zijn geweest, maar men tracht het R.-K. kerkgenootschap in eenen voortdurenden provisionelen toestand te doen verkeeren en aan hetzelve alle zelfstandigheid te ontzeggen.

Ik acht deze wet, waarbij op de vrijheid van godsdienst eene eerste inbreuk wordt gemaakt als hoogst betreurenswaardig; eens uitgemaakt dat de Grondwet toelaat, dat de Staat zich met de regeling van de kerkgenootschappen kan inlaten, dan is de weg gebaand zulke rigting voort te zetten, en wie waarborgt mij dat er al wederom niet eene gelegenheid zal aangegrepen worden of eene beweging tot stand gebragt om dan te verkrijgen wat men op dit oogenblik niet heeft durven of kunnen verkrijgen; en, Mijne Heeren, mijne vrees, zelfs uit deze wet geput, is allezins gegrond, want in den considerans van het oorspronkelijk wets-ontwerp stond: *Alzoo Wij in overweging genomen hebben dat het noodzakelijk is wettelijke bepalingen vast te stellen ter uitvoering van onderscheidene voorschriften van het VIde hoofdstuk der Grondwet* enz.; en nu is, op de aanmerking van de meerderheid der leden van de Tweede Kamer in de afdeelingen, die deze uitdrukking te

limitatief vonden, door de Regering er bijgevoegd het woord *eenige*, zoodat men nu moet lezen dat het noodzakelijk is EENIGE *wettelijke bepalingen vast te stellen*; en wanneer ik daarbij voeg, dat, ja wel is waar, de eed van de geestelijken uit dit voorstel van wet is geligt, maar dat de Regering daarbij heeft verklaard dat eene eedsaflegging *voor het oogenblik* kan gemist worden, dan is het mij duidelijk dat men door deze wet geene volledige maar slechts eene voorloopige regeling van de kerkgenootschappen op het oog heeft, waaraan uitbreiding kan worden gegeven zoodra het oogenblik daarvoor geschikt zal worden bevonden.

Mijne Heeren, ik verdenk het tegenwoordig Ministerie volstrekt niet van kwade trouw om één kerkgenootschap vijandig te behandelen; ik verbeeld mij dat het om eene of andere reden, die ik zal voorbijgaan, noodig acht eene wet, hoe dan ook, van de Kamers te hebben; ik geloof, dat, mogt dit voorstel onverhoopt tot wet verheven worden, de leden van het tegenwoordig Ministerie loyaal zullen te werk gaan; maar Ministers treden af en de wetten door hen gemaakt blijven, en wanneer ik dan zie, dat art. 1 zóóveel aanleiding tot willekeur en inmenging in zaken van de kerkgenootschappen kan geven, aan art. 5 eene terugwerkende kracht wordt toegekend en aan het goedvinden van de uitvoerende magt de goed- of afkeuring van de vestiging eener synode of van een bisschopszetel wordt overgelaten, die mij dunkt dat geoorloofd moet blijven; — want wanneer het wereldsch gezag de magt heeft de vestigingsplaats, door het Hoofd der Kerk aangewezen, te weigeren, waar is dan de vrijheid van organisatie, waar is dan de grens? Het zal dan afhangen van de meerdere of mindere verdraagzaamheid van een gouvernement of van eene gemeente om die vestiging toe te laten of te weigeren. De benoeming van bisschoppen, indeeling van dioeeesen en aanwijzing van de plaats van den zetel zijn onafgescheiden handelingen; zoo eene magt kan benoemen en organiseren en eene tweede zonder toestemming van de eerste aan die organisatie grenspalen kan stellen, dan heeft de laatste het vermogen de handeling van de eerste te vernietigen. Wanneer ik al verder zie dat in deze wet het beginsel wordt gehuldigd: *regeling van het toezigt op de onderscheidene kerkgenootschappen*, dat is inmenging van het staatsgezag in zaken van godsdienst, dan moet ik mij onthouden mijne medewerking aan zoodanige wet te verleenen.

Mijne Heeren, er is veel gesproken over de verbindbaarheid der wet van Germinal jaar X, en ten einde dit voorstel, dat men als geschikt voor den religie-vrede wil laten doorgaan, meer aannemelijk te doen schijnen, doet men uitkomen dat sommige regtsgeleerden, in overeenstemming met het Gouvernement, beweren, dat de wet van Germinal is van kracht, zoo al niet in het gehcele Rijk dan toch in sommige gedeelten; anderen daartegen beschouwen haar als vervallen. Ik beken, Mijne Heeren, dat, na al hetgeen ik daarover gelezen heb, het mij niet gelukt is de zaak veel duidelijker in te zien, maar dit wil ik zeggen dat, mogt de wet van Germinal ook nog verbindbaar zijn, ik eene wet weinig zou vreezen aan welker verbindbaarheid naauwelijks iemand geloot hechtte, die tot stand kwam onder geheel andere omstandigheden en staatsinstellingen dan die waaronder wij sedert 1848 leven.

Die wet zag het licht onder een stelsel van regeling der Kerk in Frankrijk door het staatsgezag; maar, Mijne Heeren, past dat stelsel nog op onze Grondwet? Indien deze wet verworpen wordt, zou de Regering er ernstig over denken de wet van Germinal in te roepen; de verbindbaarheid is, ook na al hetgeen er van is gezegd, twijfelachtig, en wanneer men tot de aanleidende oorzaak van die wet in Frankrijk terugkeert, dan mist zij onder onze tegenwoordige Grondwet alle mogelijke zedelijke kracht.

Men hoort herhaaldelijk zeggen, Nederland is een Protestantsche Staat: is dit niet strijdig met de Grondwet? Wil men daardoor te kennen geven dat 1,200,000 ingezetenen ondergeschikt zullen zijn en blijven aan de overige? Met de Grondwet in de hand kan dit argument niet opgaan; daar staat geschreven: *gelijke bescherming voor allen*, en op eene andere plaats: *elk Nederlander is tot landsbedieningen benoembaar;* maar indien ik naga, hoe die landsbedieningen verdeeld zijn, en den beperkten invloed, dien het aan de Roomsch-katholijken gegund is op de staatszaken uit te oefenen, dan waarlijk, Mijne Heeren, komt bij mij de gedachte op, dat de bepalingen van het Iste hoofdstuk der Grondwet geene diepe wortelen in ons land hebben geschoten. Aan het denkbeeld van *Protestantsche natie* of *Staat* mag de Regering op het politiek terrein geen voedsel geven; zij stelle daarvoor door hare handelingen in de plaats *Nederlandsche natie*. De Regering, als ook de natie, moet er zich op toeleggen misnoegen en verdeeldheid tusschen de gezindheden te doen verdwijnen en eendragt te bevorderen. Dit wets-voorstel, wat men er ook van zegge, mist ten eenen male die strekking. Het draagt het ongelukkig kenmerk van eene partij-wet, uit volksbeweging door petitionnement ontstaan, en door de meerderheid aan eene minderheid opgelegd.

Ook, Mijne Heeren, wordt door deze wet eenigermate de goede trouw tegenover eene vreemde mogendheid geschonden.

Wat is gebeurd? Het vorig Ministerie begreep dat volgens de Grondwet het R.-K. kerkgenootschap, even als alle andere, het regt had, zich vrij te organiseren. Openingen in dien zin werden aan den H. Stoel gedaan, en het was alleen de vraag of men het concordaat van 1827 zou uitvoeren, of wel dat het kerkgenootschap zich zonder tusschenkomst van het Gouvernement kon organiseren. Daarover werden nota's gewisseld en tot eene vrije regeling werd besloten. De Paus, vol vertrouwen op die nota's, stemde toe in de afschaffing van het concordaat; alleen noodigde de Regering het Hof van Rome uit om vooraf kennis te geven van het tijdstip waarop en van de wijze hoe die organisatie zou worden ingevoerd, maar die uitnoodiging was niet tot voorwaarde gesteld om te kunnen organiseren en die organisatie volkomen uit te voeren. Maar nu treedt het Ministerie af en het tegenwoordige komt in de plaats, en schrijft in eene nota van 27 Junij aan onzen gezant te Rome: *que quelles que soient les expressions dont on s'est servi dans ces notes, celles-ci n'ont ni le caractère ni la valeur d'une convention ratifiée.*

Waarschijnlijk dacht men te Rome dat even als in 1841, toen het concordaat bij *nota's*, van het eene Gouvernement aan het andere werd medegedeeld, volgens diplomatiek gebruik eenenota als eene overeenkomst moest worden beschouwd; had men bij den Pauselijken Stoel aan de verbindende kracht van diplomatieke nota's kunnen twijfelen, gewis zou de Paus niet in de afschaffing van het concordaat van 1827 hebben toegestemd maar zich daaraan hebben gehouden. In het oog van het Hoofd van de Roomsch-katholijke Kerk kan artikel 5 dezer wet niet anders, de Regering vergeve mij de uitdrukking, dan als strijdig met aangegane verbindtenissen worden beschouwd,

Mijne Heeren, ik zal hiermede mijne beschouwingen eindigen en stemmen tegen de wet, omdat zij is en blijft eene concessie aan eene partij, maar des te grievender voor hen die daardoor in hun godsdienstig gevoel ten zeerste worden gekrenkt.

Ik zal tegen die wet stemmen omdat zij in artikel 1 bepalingen bevat waarvan ik de portée niet kan overzien, maar waarvan de uitdrukkingen, ook na al hetgeen daarover is medegedeeld, zoo onbestemd zijn, dat zij tot willekeur kunnen aanleiding geven.

Ik zal tegen de wet stemmen, omdat zij is *preventief* en *retroactief*.

Ik zal vooral tegen de wet stemmen, omdat een eerste stap wordt gedaan op eene glibbcrige baan, die voor de toekomst een heilloos precedent daarstelt; want zij doet uitspraak over het regt verstand van het VIde hoofdstuk der Grondwet, en geeft daaraan eene uitlegging, die, met al wat bij de herziening over dat VIde hoofdstuk is gezegd en geschreven, op zijn minst genomen, aan den grootsten twijfel onderhevig was. Ik geloof dat daar de grond is gelegd, om, wanneer de gelegenheid er toe aanleiding geeft, de vrijzinnige bepalingen der Grondwet voor en na tot ijdele klanken te brengen.

De heer **Insinger:** Wie de geschiedrollen van het Vaderland doorbladert (en hij behoeft niet tot ver verledene tijden op te klimmen) verheugt zich, ik zegge, mag zich verhoovaardigen overal herinnering te vinden, hoe eene geringe bevolking, wanneer haar volksbestaan bedreigd werd, in de gevaarvolste en moeijelijkste omstandigheden roemrijke blijken heeft gegeven, wat standvastige moed en het willig ter offer brengen van goed en bloed vermogt: steunende op het goede regt en Gods bescherming, werden schier onoverkomenlijke gevaren doorworsteld, en dan bleek het, wat *eendragtige* zamenspanning van krachten vermag.

Doch helaas, alles heeft zijne keerzijde. Naauwelijks is van buiten dreigende onspoed verwonnen, of men wroet in eigene ingewanden. Men waardeert niet meer pas duurgekochte rust en het zou wel schijnen, als of de gulden spreuk: *Eendragt maakt magt*, te loor gaat, zoodra de politieke horizon opgehelderd is.

Velerlei oneenigheden waren veeltijds te betreuren; doch bovenal die, waar religietwist de eerlijkste gemoederen kan in beweging brengen.

Weinigen vermogen thans ook weder aan de koele stem der rede gehoor te geven. Een iegelijk meent zijnen tegenstander als de aanvallende partij te mogen bestempelen en hartstogtelijke bestrijding bij quaestien rakende eene godsdienst die toch niets dan liefde ademt, wordt als gebiedende pligt aangerekend.

Wie moet nu de verantwoordelijkheid dragen van zooveel tweespalt? Ongaarne wil ik boosaardige oogmerken veronderstellen. Ook hier is het als bij familietwisten: *misverstand* is veelmaals de groote oorzaak.

Is het niet *misverstand*, Mijne Heeren, dat het afgetreden Ministerie te weinig voor oogen gehad heeft de geest en eigenaardigheid van ons Nederlandsche Volk? Wij hebben gehoord, dat bij dat Ministerie als beginsel was aangenomen een *laissez faire* — eene soort van *onverschilligheid*. — In andere landen kan

in eene materie als deze welligt onverschilligheid minder bezwaar opleveren. Hier was het, minstens gezegd, hoogst onvoorzigtig voorbij te zien, dat in ons gezegend Vaderland geene *onverschilligheid* bestaat. Tot welke gezindheid wij ook behooren, overal heerscht groote eerbied en liefde voor godsdienst. En wanneer bij Protestanten dat gevoel zoo levendig is als immer elders, durf ik gerust beweren dat onze Katholijke medeburgers ijveriger godsdienstig zijn en getrouwer aan hunne pligten, dan de onmiddellijke onderdanen van het hoofd hunner Kerk, zoo als de gebeurtenissen van lateren tijd te zeer hebben aangetoond.

Dat bij zoodanigen prijsselijken ijver, die ieder voor zijne eigene kerkleer koestert, ook een jaloersch gevoel bestaat tusschen onderscheidene kerkgenootschappen, mag niet miskend worden. En mogt dan in herinnering worden gehouden, dat eeuwen lang de Nederlandsche Gereformeerde Kerk de heerschende geweest is — dat de eeredienst dier Kerk hoogst eenvoudigen vorm voorschrijft, en wanneer de vroeger slechts getolereerde zuster met bisschoppelijke praal en magt als het ware beoogt boven haar te schitteren — zoo was toch eenige wederstand tegen overdreven eisehen te verwachten. Dit is niet geschied. De pauselijke regering is onvoldoende voorgelicht geworden. Ik wil geen verwijt doen aan onzen gezant te Rome; een man die algemeene achting geniet, althans ook door bewezene trouw aan den Koning, toen de zuidelijke provincien afgevallen zijn, — doch met taal en zeden van het oude Nederland min bekend, was het dien staatsman welligt onbewust, wat hier te lande te bezwaarlijk vermogt ingevoerd worden, om slechts te spreken van vestiging als aartsbisschop te Utrecht en bisschop te Haarlem.

Overigens zijn de diplomatieke onderhandelingen met Rome voor den oningewijde vrij onduidelijk gebleven. Tegenstrijdige beweringen van de zijde der beide contracterende partijen schijnen nog niet volledig verduidelijkt en voor ons opgelost geworden.

Wij weten het, de eerste aanleiding is geweest, dat sommige Katholijken de invoering eener bissehoppelijke hierarchie begeerd hebben. Ik weet niet of zulks door de meerderheid wel noodzakelijk geacht werd.

Wanneer men nagaat, hoelang zij ongestoord hunne godsdienst ijverig hebben waargenomen, zou men betwijfelen of het episcopaat stellige behoefte is.

Er zijn zekerlijk ook Protestantsche kerkgenootschappen waarbij bisschoppen bestaan. Het kerkgenootschap waartoe ik behoor, heeft in de Scandinavische Rijken zoodanige hierarchie, de Anglicanen niet minder. Men weet hoeveel in Engeland gehecht wordt aan *Church and State*, welke magten daar elkander wederzijdsche kracht en invloed verschaffen. — Ik zou dus, abstract genomen, geen bezwaar tegen bisschoppelijke hierarchie voeden — doch dezelve eigenlijk slechts consequent en wezenlijk van nut besehouwen, waar eene heerschende Kerk nog bestaat. Het geachte lid uit Limburg heeft zoo aanstonds melding gemaakt van petitionnement, dat welligt het eerst, naar zijn inzien, de beweging zou veroorzaakt hebben. Daarbij zal wel worden gedoeld op de adressen, gedurende Zijner Majesteits verblijf in de stad mijner inwoning, aan Hoogstdenzelve aangeboden. Ik heb die stukken niet mede geteekend; maar ik mag die toch niet in alle opzigten laken. Zij waren niet aggressief maar verdedigend. Een mijner hooggeschatte stadgenooten heeft zich daaromtrent in de Tweede Kamer, verantwoord; hij heeft aangevoerd het diep gekrenkt gevoel door de allocutie en over datgene wat door hem gekenmerkt werd als politieke greep van de Romeinsche Curie in het Staatsgezag van ons Vaderland. En dit, Mijne Heeren, moet toch buiten kijf blijven, laten wij den grootsten eerbied behouden voor een elks godsdienst, maar het Staatsgezag mag op geenerlei wijze gekrenkt of geschonden worden.

Laat ons billijk zijn; vroeger dan 1795, hadden degenen, die mijne kerkleer aankleven evenmin regten, als de Roomschgezinden, doch waarlijk, over overheersching hebben evenmin wij als zij in de vrije uitoefening van godsdienst last geleden. Thans zijn in het staatkundige alle inwoners van den Staat gelijkgesteld. Op alle lands- en stedelijke ambten en betrekkingen hebben wij gelijke aanspraak. En allen te zamen mogen wij thans aan meerderen politieken invloed deel nemen, dan toenmaals aan de leden van de heerschende Kerk was toegekend. Er gaan ter mijner woonplaats geene 14 dagen om, dat ik niet het voorregt geniet, eenig kiesregt uit te oefenen. En wie lid van een gemeentebestuur is, kan het otium dignitate genietende, oneindige malen, 8 uur daags, de zelfvoldoening genieten, zich voor land en stad verdienstelijk te maken, zonder de minste vermoeijenis van ligchaam of geest.

Het is nu niet quaestie, aan andersgezinde landgenooten eenige geestelijke evenmin als politieke vrijheden te ontrooven, maar alleenlijk eenige voorzorgmaatregelen daar te stellen tegen misbruik wanneer zij verlangen in bezit van meer te komen, dan thans genoten wordt.

Van de eene zijde willen wij hopen, dat met welwillendheid zal kunnen verleend worden, hetgeen met meerder of minder regt van aanspraak door hen verlangd wordt, en dat Protestanten zich zullen gewennen aan de gedachte, dat invoering der hierarchie geene wezenlijke stoornis zal geven. Maar dan zullen bij bedaarder gemoedsstemming de Katholijken ook moeten erkennen, dat wel verre zoo als ik heb moeten lezen, zij zich niet als in ballingschap moeten verklaren en in ver verwijderde gewesten, vrijheid van godsdienst hebben te zoeken.

Ik beweer dat in geen Protestantsch land grootere verdraagzaamheid bestaande is. Ik heb zoo even eene stem gehoord, dat men zich stoort aan die benaming van Protestantsch land. Ik weet het, Mijne Heeren, het Protestantismus is niet meer heerschende, maar dit neemt niet weg, dat het grootste deel onzer inwoners toch nog wanen, een Protestantsch vaderland te hebben en buiten 's lands kent men het nog niet anders.

Wij hebben in 's Lands Vergadering en in meerdere hooge betrekkingen, Israëliten, die door kunde en braafheid de hoogste achting verdienen. En ik geloof nict, dat zij zich beleedigd achten, niettegenstaande het volle regt hunner nationaliteit, dat Nederland een Christelijk rijk genoemd wordt.

Veel is in dit land, waar dan toch althans de Gereformeerde Kerk in meerderheid verblijft, geconeessioneerd; ik behoef slechts opheffing van het *placet* te noemen — waar zelfs Katholijke vorsten niet ligt van loslaten — het toelaten van bissehoppen *in partibus* en meer, is men bereid nu ook toe te laten.

Maar laat ons dan nu de handen ineenslaan, opdat een einde moge komen aan de bestaande onrust.

Wanneer het vuur van burgertwist blijft smeulen, moeten velen onschuldig last daarvan lijden. Nu reeds wordt meer dan vroeger voor dienstboden of andere onderhoorigen, meer dan vroeger, nagevraagd, tot welke religie zij zich bekennen. De een wil niet langer bij Katholijken koopen en zoo omgekeerd. Langzamerhand klimt zulke bedroevende uitzondering tot de hoogere maatschappelijke klasse. In de provincie, voor welke ik de eer heb zitting te nemen, is nog kortelings een Katholijk herkozen, waarover ik mij verheuge. Doch in een ander gewest, waar Katholijken in meerderheid zijn, en waarvoor geen enkel lid in de Tweede Kamer Protestant is, heeft men het eenig lid van die geloofsbelijdenis in deze Kamer niet gecontinueerd, waardoor een waardig lid ons ontvalt.

Ik vermeen, dat de voorgestelde wet, op den duur, alles zal kunnen bevredigen. Ik heb met aandacht alle discussie over dezelve bestudeerd, en althans deszelfs verdediging door den Minister van Justitie, welke mij volledig overtuigd heeft omtrent de grondwettigheid, zoodat ik met volle overtuiging mijne stem ten gunste van de conceptwet denk uit te brengen.

Schorsing voor een kwartier-uurs.

De heer **van Rhemen van Rhemenshuizen:** Ik mag, Mijnheer de Voorzitter, bij de behandeling van het belangrijke wets-ontwerp, dat thans aan onze beraadslagingen onderworpen is, met volle gerustheid verklaren dat ik hetzelve vrij van alle partijdige eenzijdige indrukken overwogen heb.

In de verschillende betrekkingen welke ik bekleedde, kan ik mij niet herinneren één enkele maal de godsdienstige geloofsbelijdenis bij de beoordeeling van personen of zaken in aanmerking te hebben genomen; die aanspraak van de belijdenis der onderscheidene godsdiensten op het genot van dezelfde burgerlijke en burgersehapsregten, welke de Grondwet wil, is door mij nooit uit het oog verloren, en ik mag mij op de getuigenis mijner Protestantsche en Katholijke landgenooten, waarmede ik in aanraking kwam, beroepen of ik niet steeds getraeht heb aller belangen, voor zooverre zulks in mijnen meer of min beperkten werkkring lag, te bevorderen.

Met diezelfde gevoelens, welke ik steeds hoop te blijven aankleven, bezield, heb ik het ontwerp van wet tot regeling van het toezigt op de onderseheidene kerkgenootschappen overwogen, zijn inhoud aan de voorschriften der Grondwet met naauwgezetheid getoetst, de diseussien over hetzelve in de Tweede Kamer gehouden, door lezing en herlezing van het *Bijblad* leeren kennen, en ik ben tot de vaste overtuiging gekomen dat de Grondwet eene wettelijke regeling van het toezigt op de verschillende kerkgenootschappen toelaat, dat zoodanige wetsbepalingen in de bestaande omstandigheden noodzakelijk zijn, en dat het ons aangeboden ontwerp althans aannemelijk is.

Om te betoogen dat de Grondwet wettelijke regeling toelaat, ik zoude bijna zeggen gewild heeft, mag ik u, Mijne Heeren, naar de krachtige, niet wederlegde gronden daarvoor in de Tweede Kamer èn door vele leden èn door de Ministers bijgebragt, verwijzen; daar waar die Grondwet duidelijk spreekt, behoeft men hare historische wording niet op te sporen; schier elk artikel van het VIde hoofdstuk doet de behoefte aan eene wet gevoelen; aan het staatsgezag wordt de verpligting opgelegd om te waken, om

te beschermen; te waken dat de kerkgenootschappen geen onrust, geene wanorde te weeg brengen; te beschermen, opdat aan allen gelijke vrijheid verzekerd blijve. Hoe zal het uitvoerend gezag met minder willekeur aan dien eisch der Grondwet, dan gebonden door eene wet, die tot rigtsnoer zijner handelingen moet strekken, kunnen voldoen? Hetgeen het onderwerp der thans aangebodene wet uitmaakt, kan missehien door Koninklijke besluiten geregeld worden; de Koning kan om zijne grondwettige pligten te vervullen, misschien de mededeelingen in art. 1 gevorderd, ook zonder wet eisehen; Hij kan weiligt, wanneer daaruit onrust of wanorde te vreezen zijn, de vestiging van synodale vergaderingen of hoofden van kerkgenootschappen op de eene of andere plaats verbieden, gelijk art. 5 van het ontwerp thans toelaat, maar ik vraag het u, Mijne Heeren, wordt dat door de tegenstanders der wet verlangd? Neen, ze willen de volkomene vrijheid en onafhankelijkheid niet hunner Kerk, niet van hunne geloofsbegrippen, maar van hun kerkgenootsehap en die geheele vrijheid en onafhankelijkheid zijn met het VIde hoofdstuk der Grondwet onbestaanbaar. Waren ze het niet, ik zoude eene herziening dier fundamentele wet op dat punt onmisbaar achten. De Kerk is in den Staat vrij op haar godsdienstig terrein, maar onderworpen wanneer ze met het wereldlijk gezag in aanraking komt.

Het is een vreemd verschijnsel dat schier uitsluitend de Roomsch-katholijken eenen zoo hevigen strijd tegen het ontwerp voeren; dat juist zij en niet de Protestanten eene wet afkeuren waarvan de bepalingen op alle gezindheden toepasselijk zijn. Het Roomsch-katholijke kerkgenootschap verlangt dus voorregten boven andere te genieten; het is trouwens door hare organen in de Tweede Kamer erkend, dat de aard der gezindheid die eischen medebrengt. Maar juist hierin ligt eene reden te meer om te verlangen dat de gelijke aanspraak op regten en bescherming, die de Grondwet gewild heeft, aan allen zonder onderseheid verzekerd blijve. Ik weet wel dat ook enkele Protestanten hunne stem tegen de wet in de Tweede Kamer deden hooren, maar erkenning van vroegere dwaling of verzaking van trouwe bondgenooten is veelal moeijelijk.

Dat eene wet in deze oogenblikken noodzakelijk is, blijft eveneens mijne vaste overtuiging. Aan regtsgeleerden laat ik het over om te bewijzen of de wet van 18 Germinal jaar X al dan niet van kracht is; de gronden voor haar wettig bestaan, althans in een gedeelte van ons vaderland, zijn, naar mijn inzien, onwederlegbaar door het Ministerie in de andere Kamer blootgelegd en door geen lid ontzenuwd. Maar ook dan wanneer die wet van Franschen oorsprong niet bestond, blijft, naar mijn inzien, de wenschelijkheid aanwezig om met het oog op hetgeen niet alleen in de laatste maanden maar ook in vroegere dagen voor viel, eene wettelijke regeling van het toezigt op alle kerkgenootschappen in het leven te roepen. Ik ontken niet dat deze wet is eene gelegenheidswet; geene partijwet, die nooit mijne goedkeurende stem zoude erlangen. Welke was de aanleiding tot het aanbieden der wet? Niet, naar mijn gevoelen en naar dat van de bezadigden in den lande, de allezins geoorloofde vestiging eener bissehoppelijke hierarchie. Dat regt te betwisten ware, met het oog op de Grondwet, eene dwaasheid; maar de zoo beruchte pauselijke alloeutie, welke het sluimerend Protestantseh element onzer natie deed ontwaken, eene alloeutie die ik zelfs nog door geen enkel Katholijk heb hooren verdedigen, ofschoon het geloof aan de onfeilbaarheid van hun kerkelijk opperhoofd in het godsdienstige ze daartoe als 't ware dwingen moest. Die allocutie, Mijne Heeren, of liever de tastbare strekking daarvan en niet minder de daarop volgende lijdelijke houding van het vorig Ministerie hebben de zoogenaamde Aprilbeweging in het leven geroepen; niet de organisatie van het Roomsch-katholijk kerkgenootschap, maar de wijze waarop die organisatie voorbereid werd, heeft velen de oogen geopend en overtuigd dat de Grondwet niet te vergeefs onzen geëerbiedigden Koning den pligt had opgelegd om te beschermen en te waken.

Wanneer ik die Aprilsbeweging billijk, dan moet ik evenwel erkennen dat ik ze ook betreur, en wanneer ik de wijze waarop zij zich geuit heeft niet geheel en al goedkeur, dan is het omdat bij velen onder het masker der godsdienst een politiek doel verborgen lag; omdat niet *sommigen*, zoo als de Synode zegt, maar *velen* onheilig vuur op het altaar hebben gebrand. Velen toch grepen deze gelegenheid aan, niet alleen om het door eenen vreemden prelaat verguisde Protestantismus het hoofd weder te doen opheuren, waartoe ik gaarne het mijne had bijgedragen, maar om een Ministerie te verwijderen hetwelk men om geheel andere redenen moede was. Ik treed niet als verdediger van dat Ministerie, wat zijne politieke rigting betreft, op; ik zoude het slechts met verzaking mijner beginselen doen, maar bij den laster en de verguizing waaraan zijne uitstekendste hoofden blootstonden, is het eene behoefte voor mij, vorderen regt en billijkheid om te erkennen dat hoogst begaafde mannen deel van hetzelve uitmaakten; dat er bij het binnenlandsch bestuur eene kraeht en klem, eene orde en regelmaat heerschten, die we sedert 1815 nooit gehad hebben; dat ons finantiewezen geregeld en bestuurd is op eene wijze die den lof van elken onpartijdige verdient. Een lid van dat vroegere Ministerie, wien openhartigheid en waarheidsliefde ook nadat hij het staatstooneel vele jaren had betreden, zijn bijgebleven, heeft het ten aanhoore der natie erkend dat hij en zijne voormalige ambtgenooten door het Hof van Rome waren misleid. Mijne Heeren, wanneer de woorden: » malaise, onverdraagzame stad", door vroegere hoofden van departementen gesproken of geschreven, aan de vergetelheid zijn ontrukt, het woord » misleiding" zal eveneens door den onpartijdigen geschiedschrijver geboekstaafd worden, en aan die misleiding zal veel van hetgeen er in deze dagen is gebeurd, toegeschreven mogen en moeten worden.

Het vorige Ministerie heeft, na kennis van die misleiding gekregen te hebben, niet gedaan wat het doen moest, wat het òf met het concordaat van 1827 òf met de in 1841 met den Pauselijken Stoel getroffen schikkingen in de hand doen kon; het heeft althans ten deele eene lijdelijke rol aangenomen op grond eener uitlegging aan het VIde hoofdstuk der Grondwet gegeven, die de verdedigers der thans voorgedragene wet onverklaarbaar moet voorkomen. Zeer te regt omringde onze Koning zich van andere raadslieden, welke, zoo als Zijne Majesteit zulks in de troonrede verklaarde, begrepen hebben dat eene wet regelende het toezigt op de onderscheidene kerkgenootschappen, noodzakelijk was. Mijne Heeren, ik deel in dat gevoelen; ik laat mij niet verwijzen naar eene wet op de vereenigingen. Vooreerst, omdat de onmisbaarheid daarvan in ons land mij, hoop ik, later nog zal bewezen worden; ten andere omdat kerkgenootsehappen geene gewone vereenigingen zijn en naar den eisch der Grondwet voorzieningen van geheel anderen aard vorderen. De noodzakelijkheid eener wet als de thans aangebodene, vind ik, daargelaten de wenschelijkheid tot afschaffing en vervanging der wet van Germinal, niet alleen in de schrikbarende ultramontaansehe rigting welke de Roomsch-katholijke Kerk zoowel in Nederland als in vele andere landen neemt, maar ook in de zucht die zich maar al te dikwijls in het Protestantsche kerkgenootschap openbaart, om ook daar te heerschen waar het kerkelijk gebied eindigt. Mijne Heeren, ik wijs u slechts op een sterk voorbeeld: het door de Synode ontworpen en in werking gebragte reglement op de diakonale bedeeling behelst bepalingen in lijnregten strijd met de wet van 28 November 1818 en met de arresten van het hoogste regterlijke collegie op die wet gegrond; uit welk conflict van magt en attributen dagelijks de schromelijkste verwarringen en moeijelijkheden ontstaan. Bij de behandeling der wet op het armwezen zal het tijd zijn om uit te maken welk beginsel men aankleven wil; ik voer sleehts het bewijs aan der noodzakelijkheid tot beteugeling der zich steeds uitbreidende zucht, ook van de Protestantsehe Kerk, om zich boven den Staat te plaatsen. Uit al de kracht der overtuiging, Mijne Heeren, ben ik Protestant; ik zal, dankbaar aan God, den dag zegenen waarop het licht van het Evangelie voor allen zal ontstoken zijn, maar ik zie niet voorbij dat door *beide* de voornaamste kerkgenootsehappen in ons land, helaas, te weinig, tot uitbreiding die wapenen worden gebruikt welke den volgelingen van Christus voegen; dat daar, waar men met liefde woorden van overreding mogt spreken, dikwijls haat en nijd gepredikt en maar al te zeer voortgeplant worden. Het woord van wedervergelding dat uit ieder godsdienstig hart moest gebannen worden, bekleedt zelfs bij sommige leeraren en voorgangers eene voorname plaats, en neemt men dat systema van reciprociteit niet aan, men wordt voor eenen laauwen volgeling zijner geloofsbelijdenis uitgekreten.

Uit dien strijd, die niet met geestelijke maar wereldlijke wapenen gevoerd wordt, die zich maar al te dikwijls op het wereldlijk gebied beweegt, kan, de laatste dagen hebben het ons op nieuw bewezen, wanorde of onrust geboren worden: door de hitte van dien strijd aangevuurd, kan het gebeuren dat men zich buiten de palen van gehoorzaamheid aan de wetten van den Staat begeeft; en daarom vooral geloof ik dat eene wet noodzakelijk is, eene wet, ik herhaal het, tegen alle kerkgenootsehappen gerigt. Die wet kan niet alleen maar moet, zal ze doel treffen, preventief zijn; ik wil niet alleen trachten den brand te blusschen als de vlam uit het dak slaat, maar ik wenseh voorzorgen tegen den brand te nemen; dat heeft ook de Grondwet gewild.

Ik heb eindelijk gezegd dat de wet mij aannemelijk voorkomt, ook zoo als ze ons aanmerkelijk geamendeerd door de Tweede Kamer is geworden. Ik erken gaarne dat ik gebreken in de wet zie, dat ik bepalingen mis die ik had gewenseht; terwijl ik toch ieders godsdienstige belijdenis wil geëerbiedigd zien, komt het toezigt van den Staat over de kerkgenootschappen mij onmisbaar voor, maar een toezigt van uitgestrekter aard dan datgene, hetwelk uit het ontwerp, dat ik ook daarom onvolledig noem, voortvloeit. Met leedwezen heb ik art. 3 van het primitive ontwerp der Regering door het geamendeerde 2de artikel zien vervangen; zoodat we thans nog op paters redemptoristen en reizende predikanten zullen vergast worden, die we, geloof ik, niet ongaarne zouden missen. In art. 6 ligt eene onbillijkheid ten opzigte der Protestantsche leeraren opgesloten, die, indien ik de bedoeling goed begrijp, zich nergens meer in hun geestelijk ge-

waad op publieke plaatsen zullen mogen vertoonen, terwijl voor de Roomsch-katholijken eene uitzondering in de Grondwet is toegelaten. Deze bedenkingen zullen mij echter niet weêrhouden om mijne goedkeurende stem uit te brengen, het hoofddoel wordt door de voorgestelde regeling bereikt, en de Regering schijnt om de op haar rustende pligten te kunnen vervullen, niet meer te verlangen. Overigens zie ik in de wet billijke bevrediging van regtmatige wenschen en eene verklaring der wetgevende magt, dat de Kerk is in, niet boven den Staat. Ik zal stemmen vóór de wet.

De heer **van Sasse van Ysselt**: Toen de Grondwet de Eerste Kamer der Staten-Generaal in de rij der staatsmagten opnam, waren er velen in den lande niet gunstig gestemd voor deze inrigting. En thans staat zij hoog in de achting der Natie aangeschreven.

Zoekt men naar de reden, zij ligt voor de hand, en het is meermalen gezegd: het is omdat zij, steeds rustig in haren gang, *vreemd aan alle dringende lastbrieven*, zonder partijschap, veelal met zeer overwegende meerderheid, voorgestelde wetten aannam, of zonder zwakheid eerbiedig eene nadere overweging verzocht.

Maar vooral is het, Mijne Heeren, omdat in deze Vergadering, op eene geïsoleerde uitzondering welligt na, steeds alles is vermeden, wat godsdiensttwist zoude kunnen verwekken; zij bewees daardoor dat de leden zich onderling achting toedragen, en dat zij niet instemt met die duizenden landgenooten, die dagelijks het woord » godsdienst" op de lippen hebben; zonder te letten dat godsereering eene daad is tusschen God en den mensch, hoort men er voorwaarden van maken in de kiezersvergaderingen, bij overeenkomsten van koop en verkoop, bij verhuringen, ja zelfs kommenijswinkels schoeijen er thans hunne kleine speculatie op.

Indien na eene afwezendheid van eenige jaren, een Nederlander eenmaal met veel kennis van zijne moedertaal toegerust, in bovengemelde handelingen en in honderd andere, steeds het woord » godsdienst" hoorde gebruiken, hij zou in twijfel geraken, en u vragen wat beteekent thans het woord » godsdienst" ?

Niet moeijelijk zal het u vallen door eene juiste definitie hem te overtuigen, dat men het woord misbruikt, en dat onlangs zekere partij zoo verre is gegaan van, ter bereiking van een politiek doel, eene godsdienstige beweging op te wekken, godsdiensttwist te mengen tusschen staatspartijen, hetgeen bedenkelijk is ten allen tijde maar bijzonder in onze dagen en in ons Vaderland; want hoe godsdienstiger een volk is, des te meer is het vatbaar voor hartstogt; en hoe hartstogtelijk de beweging was zult gij verzwijgen, hem geluk wenschende er geen getuige van te zijn geweest.

Maar gij zult er moeten bijvoegen: hiermede is de zaak niet uit, de gemoederen zijn kunstmatig opgewonden, waar is het middel om ze tot bedaren te brengen? Eene wet, zeggen de raadslieden der Kroon. En thans, nu een ontwerp daartoe aan onze beraadslagingen is onderworpen, moeten wij ons bewegen op een veld steeds door ons vermeden.

Het is nu pligt geworden om over dat onderwerp, hoe weinig ook geschikt om in talrijke vergaderingen te worden behandeld, ons oordeel te vellen.

Ik zal u, Mijne Heeren, mijn gevoelen daaromtrent mededeelen, in eene verdraagzame stemming, maar met ernst en vrijmoedigheid.

En al aanstonds moet ik opmerken dat de voordragt verbazing heeft verwekt, vooral bij velen die de laatste grondwetsherziening hebben helpen tot stand brengen. Waar is de staatsman in ons Vaderland, die durft zeggen, dat hij in 1848, nadat het VIde hoofdstuk van ons staatsverdrag was aangenomen, den moed zou hebben gehad, om eene inkrimpende wet voor te dragen? Hij noeme zich, en ik zal hem zeggen: gij zijt de stoutmoedigste dien immer Nederland droeg.

Maar neen, er behoorde hiertoe eene gelegenheid, eene gelegenheid die ik zoo even met eene afkeurende pen beschreef. En men koos een oogenblik, waarop tijdens het wets-ontwerp werd behandeld, geen enkel lid van het kerkgenootschap, tegen hetwelk, wat men er ook van zeggen moge, hetzelve is gerigt, in den Raad van State aanwezig was, om onder het oog van het geëerbiedigd Hoofd van den Staat te brengen welke vrijheid de Roomsch-katholijke godsdienst behoeft. En op de bank der Ministers moet de staatsman, die belast is met de zaken der Roomsch-katholijke Eeredienst, verklaren, met de hem zoo eigene cordaatheid, dat hij in de wet ja berust, maar zc niet verdedigt, omdat hij zich niet kon vereenigen met het beginsel der wet. Twee smetten die op de wet steeds zullen blijven kleven, en haar het zedelijk gezag zullen doen missen: en dat wel van eene wet, die in het tegenwoordige niets beslist, niets eindigt: maar die op den dnur alle kerkgenootschappen van grondwettige vrijheid kan berooven. Eene wet die doet denken, aan het rapport door den Franschen staatsdienaar Portalis uitgebragt over de wet houdende organisatie der eeredienaren, van Germinal an X, die in hetzelfde jaar der promulgatie van die wet de vrijheid van godsdienst aldus meende te mocten verklaren: » dat ja! het gebed » wel een godsdienstpligt was, maar dat keuze van plaats en tijd » door de politie moet worden geregeld".

Nu wil ik wel aannemen, dat het ontwerp van wet, door de tegenwoordige Ministers met zooveel honig op de lippen, zonder bitter in het hart, tegen de Katholijken is voorgedragen, en zoo het wet wordt, zij dezelve zullen toepassen met wijze gematigdheid, maar men bedenke dan toch dat de menschen voorbijgaan, maar de wetten blijven.

Doch al ware ik nu eens ultra-ministericel, ik die nimmer tot eene ministeriele partij, welke dan ook, behoorde, maar het goede door wien ook voorgedragen aannam, en het kwade terugstiet, — dan nog zoude ik dat zwaard niet in hunne handen willen geven, daar zij er zich zelven mede zullen wonden. Want daar de Regering steeds zal moeten beslissen omtrent de juiste maat dier hedendaagsche godsdienstvrijheid, zal zij op de gladde baan van willekeur komen; en eindigen met te overtreden den grond van alle regt: *dat niemand wege met tweederlei gewigt.*

Want dat beweren, Mijne Heeren, dat godsdienstvrijheid bestaanbaar zij met belemmering van godsdienstoefening, is niets anders dan een voorwendsel, dat ook eenmaal door de Spaansche dwingelandij gebruikt is, om de Hervormde godsdienst vrijelijk te kunnen onderdrukken. De Gereformeerden van dien tijd begrepen het dan ook anders. In een smeeksehrift ten jare 1588 aan de Koningin Elisabeth ingezonden, zeggen zij met zoo vele woorden: » De Spanjaards zullen zeggen dat men vrijheid van conscientie » toelaten zal zonder openbare exercitie en mits men geen schan- » daal geve. Maar dat is met de luiden gegekt" enz.

Maar al moge nu, tegen mijne verwachting in, het wets-ontwerp worden aangenomen, welks enge en nijpende strekking in strijd is met de onbetwistbare vrijheid der Katholijken en eene ongerijmdheid is onder onze instellingen, en dat een kalmer onpartijdiger nageslacht zoo gaarne uit onze geschiedenis zal willen weg wisschen, dan uit ik den wensch, dien eenmaal mr. A. van Hall, advocaat te Amsterdam, uitsprak, toen hij in 1835 een van de eersten den moed had, de afgescheidenen tegen vervolgingen te verdedigen: en zeg met hem: ratione legis (die ik noem de Aprilbeweging) cessante, cessat lex; bewerende dat de orde van zaken, waarvoor deze wet gemaakt werd, niet meer bestaande, ook de wet zelve van geene toepassing zijn kan.

De heer **van Rijckevorsel**: Ik waardeer het voorregt dat wij genieten om over deze wet, welke zoo vele gemoederen en pennen in beweging heeft gebragt en in de Tweede Kamer tot eene zoo langdurige en warme discussie aanleiding heeft gegeven, thans met kalmte te mogen beraadslagen.

Buiten deze Kamer heeft de groote belangstelling bijna plaats gemaakt voor onverschilligheid omtrent den uitslag dezer beraadslaging.

Waaraan is dit toe te schrijven? Mijns inziens daaraan, dat men is gaan begrijpen dat de opgewondenheid tegen de pauselijke allocutie overdreven was, niet dat men die niet in hooge mate blijft afkeuren en betreuren, maar overdreven in dien zin, als of de Protestanten daarvan werkelijk in Nederland iets te vreezen hadden, als of daardoor het zoogenaamd ultramontanisme voor hen gevaarlijker zou zijn geworden, als of de Roomsch-katholijke hierarchie op de bevolking, welke die godsdienst niet belijdt, ooit eenig gezag zou kunnen uitoefenen, ten gevolge der benoeming van kerkelijke opperhoofden in Nederland.

Men begint meer en meer in te zien dat het voor de Protestantsche Kerk vrij onverschillig is, of de kerkvoogden bisschoppen of vicarissen worden genoemd, welken titel zij daarbij voeren en waar zij gevestigd worden; of naast den aartsbisschop van de Roomsch-Katholijke klerezy te Utrecht nog een andere door den Paus wordt geplaatst.

Men begint meer vertrouwen te stellen op de kracht onzer instellingen, op de waarborgen tegen misbruik, bij de Grondwet verleend. Men wijst op het voorbeeld van Engeland, waar eerst mede veel gisting plaats had, met ophef eene wet is gemaakt en nu van de zaak niet meer wordt gesproken.

Ook de tegenstand tegen de wet, waarover wij thans beraadslagen, schijnt bij mijne Katholijke medeburgers merkelijk bekoeld. Men begint zich te overtuigen, vooral na de verklaringen door den tegenwoordigen Minister van Justitie in de Tweede Kamer der Staten-Generaal gegeven, dat de wet voor het oogenblik weinig of geene verandering in den staat van zaken zal daarstellen. Het is thans nog maar hoofdzakelijk het beginsel, waartegen nog strijd wordt gevoerd, doch deze strijd is algemeen en wordt zelfs door het Roomsch-katholijke lid van het Ministerie gedeeld.

Na al hetgeen over het gebeurde is geschreven en in de Tweede Kamer gesproken, acht ik het onnoodig op nieuw in eene breedvoerige beschouwing te treden over de aanleiding tot deze wet, maar beter dit alles onaangeroerd te laten. Ik getroost het mij, dat mijn discours daardoor niet in belangrijkheid wint voor hen

wier bloed nog in gisting is. Ik wensch bij deze teedere materie te bevredigen, niet te verbitteren. Wat in het gebeurde nog raadselachtig zijn mogt, zal door den tijd wel worden opgehelderd, dan zal men met meer juistheid en regtvaardigheid de handelingen van het vorige en van het tegenwoordige Ministerie kunnen beoordeelen dan thans. Ik geloof daarenboven niet bij de beoordeeling der wet die van personen te behoeven.

Even als ik deed bij het afgetreden Ministerie, zoo zal ik ook nu tegenover het nieuwe steeds trachten een onpartijdig standpunt te bewaren; ik zal het dan *gaarne*, maar ook dan *alleen* ondersteunen, wanneer ik meen dat zijne handelingen en voorstellen zijn in het ware belang des Vaderlands, en daarbij geen voorschrift of beginsel der Grondwet wordt gekrenkt. Er eenigen prijs op stellende dat de beweegredenen, welke mijn eindoordeel over de wet hoofdzakelijk geleid hebben, bekend worden, veroorloof ik mij u die kortelijk mede te deelen. Ik zal trachten mij geheel te onthouden van overtollige uitweidingen.

Ik stel mij voor de wet geheel op zich zelve en met kalmte te beschouwen, en wel in den toestand, waarin zij tot ons is gekomen, en met het oog op de omstandigheden, waarin wij ons thans bevinden.

1°. De vraag: of de Grondwet het maken *eener* wet ter aanvulling van het VIde hoofdstuk toelaat, meen ik bevestigend te moeten beantwoorden. Vraagt men mij echter of deze wet in strijd is met de Grondwet, zoo antwoord ik ja, zoo niet met de letter, dan toch stellig met den geest, waarin de herziening in 1848 is geschied.

De indruk, bij mij van die herziening gebleven, is, dat men toen de onderscheidene kerkgenootschappen de meest mogelijke vrijheid heeft willen schenken om zich zelve te besturen, te regelen en de godsdienst uit te oefenen, behoudens de beperkingen, voor rust en orde noodzakelijk en in het VIde hoofdstuk vermeld. Men heeft voor altijd de onzalige twisten over inmenging van het staatsgezag in kerkelijke zaken, bovenstaande punten betreffende, willen voorkomen.

2°. Of *eene* wet ter uitvoering der voorschriften van het VIde hoofdstuk der Grondwet noodzakelijk is te achten, moet ik nog betwijfelen, bijzonder na de proeve, thans daartoe genomen. Veeleer zou ik eene wet noodzakelijk oordeelen, voorzieningen behelzende omtrent kloosters en goederen in de doode hand.

Is het noodig, gelijk ik vaak hoor beweren, dat er een nationaal protest tegen de aanmatiging van Rome geschiedt, dan is dit de taak der Regering, niet der wetgevende magt.

Ik wil ook geene wet, alleen om aan het opgewonden deel der natie genoegdoening te verschaffen, tevens een ander deel kwetsende. Dit kan de eendragt, orde en rust in den lande niet bevorderen, maar wel ondermijnen, niet alleen nu, maar later zelfs nog in eene veel grootere mate.

De overdreven voorstellingen der mogelijke gevolgen van de vestiging der bisschoppen, wettigen niet het maken eener wet. Zij die zich, van welke zijde ook, aan onverdraagzaamheid schuldig mogten maken, moeten worden gehouden binnen de palen van gehoorzaamheid aan de wetten van den Staat.

Door den Minister van Buitenlandsche Zaken zijn de volgende woorden in de Tweede Kamer gesproken: » Aangeboren getrouwheid en eerbied voor de wet kenmerken het Nederlandsche volk, en de Regering des Konings, ofschoon zij niet zou aarzelen, waar dit noodzakelijk was, de naleving der wet met al de middelen, welke de Regering ten dienste staan, geene uitgezonderd, te handhaven, weet, dat zij tot geene buitengewone middelen, tot geene andere middelen dan die de wet, thans in beraadslaging, zelve aan de hand geeft, hare toevlugt zal behoeven te nemen."

Wanneer de Regering nu dezelfde energie, des noodig, toepast op hen, die rust en orde mogten willen verstoren, dan zullen zij ook stellig zonder deze wet kunnen gehandhaafd blijven. Ik ga nog verder. Even als de vrees voor de bisschoppen zeer overdreven was, zoo was het ook die voor de verstoring der rust bij eene vrije vestiging. Doch wat hier ook van zij, die vrees maakt eene wet als deze nog niet noodzakelijk.

Men heeft de noodzakelijkheid ook aangedrongen, door te wijzen op artt. 167 en 169 der Grondwet, en beweerd dat, wierden er maatregelen door den Koning genomen zonder medewerking der wetgeving, men over willekeur zou kunnen klagen.

Maar zal dit beklag nu worden weggenomen, wanneer ten gevolge van art. 5 de vestiging der synodale vergaderingen en hoofden van kerkgenootschappen op de eene of andere plaats wordt geweigerd? Zal deze goedkeuring niet steeds afhankelijk zijn van de zienswijze der tijdelijke raadslieden van de Kroon, van de indrukken van het oogenblik?

3°. Met mijne beschouwing omtrent den geest der Grondwet komt geheel overeen de aanhef van art. 1: » Aan alle kerkgenootschappen is en blijft de volkomene vrijheid verzekerd, alles » wat hunne godsdienst en de uitoefening daarvan in hunnen eigen » boezem betreft te regelen".

Deze zinsnede ten volle goedkeurende en beamende, heb ik nu maar te onderzoeken of de overige bepalingen der wet, speciaal die welke in het 1ste en het 5de artikel zijn opgenomen, daarmede ten volle instemmen.

Daartoe wil ik mij beperken. Ik zal bij mijne beschouwing de algemeenheid der wet niet uit het oog verliezen maar indachtig blijven, dat zij van toepassing is op alle gezindheden en dat zij zoowel den Protestanten en Israëliten als den Roomsch-katholijken geldt of later gelden kan.

Ik geloof niet dat het 2de lid van art. 1 onmiddellijk strijdt met het eerste, maar wel dat de woorden *inrigting en bestuur* zeer rekbaar en voor velerlei uitlegging vatbaar zijn. Het klinkt daarenboven vreemd, dat, als de noodzakelijkheid tot zoodanige mededeeling bestaat, bijzondere kerkelijke gemeenten, die niet met andere een kerkgenootschap uitmaken, van de toepassing uitgesloten zullen zijn, gelijk door de Regering wordt geantwoord op het Verslag dezer Kamer. De redenen door de Regering aangegeven, waarom zij bekend moet zijn met de inrigting en het bestuur der kerkgenootschappen, gelden, dunkt mij, evenzeer wegens bijzondere gemeenten, waarvan iedere als het ware op zich zelve een kerkgenootschap is.

De derde zinsnede van art. 1 kan aanleiding geven tot misbruik en vooral tot botsing. Zij had, volgens de uitlegging door den Minister van Justitie bij de verdediging der wet er aan gegeven, best gemist kunnen worden, daar het van zelf spreekt, dat het staatsgezag vrij blijft zijne medewerking al dan niet te verleenen.

Daarenboven is het geval denkbaar dat de goedkeuring, waarvan hier sprake is, noch verleend, noch geweigerd wordt.

Van de verpligting om de afkeuring kenbaar te maken of van de waarborgen, gegeven omtrent het afwijzen eener vestigingsplaats in art. 5 en omtrent die bij de eindbeslissing, in art. 7 vermeld, wordt in art. 1 zelfs niet gesproken.

4°. Het is vooral art. 5 hetwelk in strijd is met den aanhef van art. 1.

De plaats van vestiging der synodale vergaderingen en hoofden, die kerkgenootschappen vertegenwoordigen of besturen, behoort, mijnes erachtens, wel degelijk tot de regeling en uitoefening van hunne godsdienst. Hier wordt dus de verleende vrijheid weder ingekort en zal zich de Regering eene inmenging aanmatigen met hetgeen aan de kerkgenootschappen zelve had kunnen en had behooren te worden overgelaten.

Dubbel gevaarlijk acht ik het artikel omdat het schijnt dat men daarbij terug wil komen op hetgeen reeds door de Regering onder het vorig Ministerie was verleend, iets waartegen zelfs eene partij nu opkomt, welke er zich op beroemt dat zij de wet in de Tweede Kamer heeft doen aannemen.

Wat zal er daarenboven worden van het concordaat, wanneer men een deel terugneemt van hetgeen was toegestaan, toegestaan onder voorwaarde dat het concordaat geheel als vervallen zou beschouwd worden?

Wat is er van de conventie van 1841? De mededeeling der nota's, in October van dat jaar met den pauselijken internuntius gewisseld, is gevraagd, doch niet ontvangen. De Regering heeft daarop geheel ontwijkend geantwoord. Ik acht dit antwoord niet gelukkig en min voegzaam gesteld.

Het is waar, op de benoeming der bisschoppen wordt niet teruggekomen. Zij kunnen ook de hun gegeven titels voeren. Zij mogen zelfs wonen waar zij goedvinden, maar zij mogen zich in de dioecese waarover zij zijn gesteld, niet vestigen zonder goedkeuring van den Koning. Mij komt het voor, dat het laatste punt een gevolg is van de andere, dat de vestiging zoowel de taak der Kerk is als de benoeming, en dat de inmenging van het staatsgezag in de keuze van de plaats der vestiging geheel in strijd is met de 1ste zinsnede van art. 1. Misschien levert deze bepaling voor het oogenblik geen groot bezwaar op. Een toekomstig ministerie kan echter aan dit voorschrift eene bekrompener uitlegging geven. Het kan zelfs eene vestiging onmogelijk maken, door achtereenvolgens iedere aangewezen plaats als ongeschikt te verklaren, of ook maar geene uitspraak te provoceren en de zaak steeds slepende te houden.

Vestigt men zich nogtans, zonder toestemming der Regering, en meent deze haar gezag te moeten handhaven, dan zijn de openbare orde en rust in gevaar en oneindig meer dan zonder deze wet ooit het geval zou kunnen zijn. Alles wat ik hier zeg is van toepassing op alle kerkgenootschappen. Ieder hunner kan op zijne beurt het dwangbuis der wet gevoelen.

Verontrust de wet thans de Roomsch-katholijken, zij die de bisschoppen geheel wilden geweerd zien, zullen evenmin door de wet worden bevredigd. Wat zal het hun baten of bijv. de aartsbisschop van Utrecht zich quasi niet te Utrecht mag vestigen, wanneer hij evenwel den titel mag voeren en te Utrecht mag wonen?

Van welke zijde ook beschouwd, zie ik in de bepaling van art. 5 geen nut, wel schade. Wordt de strafbepaling bij over-

treding van het artikel toegepast, dan wordt daardoor een belangrijk deel der natie tegen de Regering in het harnas gejaagd. Geschiedt het niet, dan zullen eerbied en ontzag voor het staatsgezag niet vermeerderen.

5°. De moeijelijkheid der toepassing van art. 14, met het oog op art. 167 der Grondwet en de wet van Germinal jaar X, is door het antwoord der Regering, gegeven op het verslag der rapporteurs, niet opgeheven, maar nog sterker uitgekomen.

6°. Over de overige bepalingen der wet zal ik mij nu niet uitlaten. Ik heb genoeg gezegd om mijn stem te motiveren.

Hoe schijnbaar onbeduidend de wet ook zijn moge voor het oogenblik, zoo beschouw ik haar toch ook en *vooral* met betrekking tot de toekomst, zoo gewigtig, dat ik eerst na een rijp en ernstig beraad tot de conclusie ben gekomen dat de wet noch noodzakelijk, noch doeltreffend is; dat eenige harer bepalingen in strijd zijn met den geest der Grondwet, met de verklaring opgenomen in de 1ste alinea van het 1ste artikel; dat zij daarenboven gevaarlijk is en in geenen deele geschikt om eendragt, rust en orde in Nederland te bevorderen.

Van onze afstemming verwacht ik zulks veel meer. Ik meen dat de Eerste Kamer daardoor aan de natie, aan Europa een voorbeeld zou geven van bezadigdheid en verdraagzaamheid, niet alleen in woorden, maar ook in daden.

Ik acht het pligtmatig en in het waarachtig belang van Vaderland en Oranje, dat ik Zijne Majesteit eerbiedig verzoeke de wet in nadere overweging te nemen.

De heer **de Bruijn:** Het is mijne bedoeling niet, Mijne Heeren, het wets-ontwerp thans aan onze beraadslaging onderworpen, in zijne bijzondere artikelen en onderdeelen na te gaan. Na hetgeen er reeds zoo veel en op eene waardige wijze is gezegd en geschreven ter bestrijding van deze zoo ongelukkig gekozen voordragt, kan ik in mijne beschouwingen hierover kort zijn. Ongaarne kom ik ook in herhalingen en zal die zooveel mogelijk vermijden.

Met het woord te vragen, geschiedt dit mede voornamelijk om mij tegen de wets-voordragt te verklaren, als ook te gelijk dat ik beaam diezelfde opinien, welke door zoovele geachte organen in en buiten de Kamer zoo kernachtig en helder, vooral wat betreft het ongrondwettige van dit ontwerp en het niet meer bestaan der wet van Germinal jaar X, zijn uiteengezet. Ja, Mijne Heeren, met hen blijft mijne overtuiging, in weerwil van hetgeen tot heden ter verdediging is bijgebragt, dat het ontwerp *ongrondwettig*, daarbij *onregtvaardig* en *onstaatkundig is;* en om deze discussie, zoo als reeds gezegd is, niet te lang te rekken, zal ik mij alleen bepalen om over deze drie punten eenige woorden in het midden te brengen.

Ongrondwettig; omdat de Grondwet in art. 164 vrijheid geeft van godsdienst, en in artt. 165 en 166 gelijke bescherming en gelijkstelling der gezindheden voor de wet, terwijl de Koning zal waken dat men in de uitvoering hiervan blijve binnen de palen van gehoorzaamheid aan de staatswetten (art. 169). Is dit zoo, waartoe en op welke gronden dan eene preventive wet daargesteld, die, ofschoon ook wel andere kerkgenootschappen kunnende belemmeren, toch voornamelijk het Roomsch-katholijke geheel aan banden zal leggen. De grondwetgever heeft zulks niet gewild, als strijdig met de godsdienstvrijheid; laat de Regering wachten tot dat er overtreding bestaat en dat men dan repressive maatregelen neme.

De wet, Mijne Heeren, oordeel ik onregtvaardig, en waarom? Men mag het noemen naar verkiezing, ik voor mij beschouw het wets-ontwerp, in weerwil zijner wijzigingen, als voornamelijk gerigt tegen de Roomsch-katholijke eeredienst. Dit beginsel nu aanklevende, dan doe ik in gemoede de vraag: heeft dat kerkgenootschap daar aanleiding toe gegeven? Ik antwoord met overtuiging *neen*. Wat is er gebeurd? Niets dan dat er gebruik is gemaakt van een grondwettig regt om de kerkelijke organisatie in te voeren; een regt waarbij men geheel op het kerkelijk terrein is gebleven; een regt waarvan alle eerediensten grondwettig kunnen gebruik maken; een regt waartegen zelfs de tegenwoordige heeren Ministers van Buitenlandsche Zaken en Finantien in November van het vorig jaar en April dezes jaars, destijds nog leden van de Tweede Kamer zijnde, zich niet hebben verzet voor zooverre de *zaak* der regeling van de kerkelijke hierarchie betrof.

Gij weet het, Mijne Heeren, even als ik, wat er op deze kerkelijke invoering is geschied, welke middelen door duizenden Nederlanders zijn gebezigd, die, zich gehoond achtende en in hun nationaal gevoel gekrenkt, hunne bezwaren hierover den Koning hebben aangeboden; en wat is nu hierop gevolgd? Om dat deel der Natie voldoening te geven, creëert men deze rampvolle wet? Bestond hier nu noodzakelijkheid voor? Ja, naar de zienswijze der heeren Ministers; maar ware het dan ook niet regtvaardig geweest dat er ook gehoor ware gegeven aan de zoovele en vele duizende petitionnarissen, welke op vrij wat meer waardigen toon, zoowel wat het regt hunner zaak betrof als de wijze hoedanig, hunne bezwaren hebben te kennen gegeven? Dan niets van dit alles is gebeurd: de Regering heeft er zich niet aan gestoord en de wet is in de Tweede Kamer, in weerwil van al die billijke en regtvaardige reclames, aangenomen; in weerwil dat in het ministeriele programma van 26 April jl. nog wel voorkomt »met eerbiediging van de regten der Roomsch-katholijken moet aan een groot gedeelte der natie eene billijke bevrediging worden verschaft." Is dit nu eene eerbiediging?

Wat moet men toch inderdaad, Mijne Heeren, hiervan denken. Zijn er dan feiten gepleegd door de Roomsch-katholijken, waardoor zij zulke onzalige bepalingen hebben uitgelokt: zijn zij dan ooit te kort geschoten in de gehoorzaamheid aan de staatswetten? Hebben zij zich ooit verzet tegen de opbrengsten aan den Staat, hoezeer ook zoovele duizenden hun onderhoud zuur moeten verdienen? Hebben zij ooit het minst gemanqueerd in de liefde en eerbied voor hunnen Koning? Neen, volstrekt neen; van dat alles is dat kerkgenootschap geheel vrij te pleiten, zij zijn even getrouwe en ware Nederlanders als elk ander.

Ook naar mijne wijze van zien is de wet onstaatkundig. Het is eene waarheid dat, vooral sedert de Grondwet van 1848 is ingevoerd, Nederland, onder handhaving van alle rust en orde, in eene voortdurende ontwikkeling van welvaart leefde. Ja, Mijne Heeren, wij waren tot bewondering van naburige en andere Rijken. Hulde zij hiervoor mede toegebragt aan onze laatst afgetredene Ministers, onder wier wijze en doorzigtige leidingen die gelukkige uitkomsten werden verkregen. Dan, Mijne Heeren, zijn wij op dit oogenblik nog in die voorspoedige gesteldheid? Heeft de agitatie van April jl. dien schoonen stand van zaken niet merkelijk en merkelijk omgekeerd; waarvan het gevolg deze rampzalige wets-voordragt is? — Is dit *staatkundig* van de tegenwoordige Regering, om een deel der geschokte natie voldoening te geven ten koste van een ander veel talrijker eijfer Nederlanders, ja, van ongeveer de helft der Nederlandsche bevolking. Hebben deze op de eerste roepstem van Koning Willem I, bij de Belgische onlusten, niet evenzeer de wapenen aangegord ter verdediging van Vaderland en Oranje als elk ander Nederlander? Heeft de provincie Noordbrabant daarenboven niet eerder aanspraak op erkentenis voor den zwaren last van huisvesting van een leger van p. m. 100,000 man, welke zij ook ten gevolge van die gebeurtenissen langen tijd met alle gastvrijheid hebben behandeld? Is dit nu eene vergelding, Mijne Heeren de Ministers, voor 1,200,000 Nederlanders voor hunne voortdurende trouw en gehechtheid aan hun Vorst en Vaderland? Is het niet te vreezen dat, wanneer deze wet ingevoerd is, welke hunne teederste belangens krenkt en die zij steeds moeten verafschuwen doordat ze nimmer uitvoering kan gedoogen, dat zulks aanleiding kan geven dat diezelfde goede gezindheid bij onverhoopte politieke gebeurtenissen derwijze, als zoo even is aangehaald, door de blijvende spanning niet zal gevestigd zijn?

Zoude men ook niet met allen grond mogen veronderstellen dat wanneer het geheele Nederlandsche volk bij stemming het lot van dit wets-ontwerp konde beslissen, de meerderheid ze zoude verwerpen? Is dit alles dan staatkundig? Mijnes erachtens, Mijne Heeren, geenszins.

Mijne Heeren, ik meende aanvankelijk in mijne beschouwingen korter te wezen. Vergeeft mij wanneer ik te veel van uw geduld heb gevergd. In het antwoord op de troonrede heeft de Eerste Kamer eenen weg ingeslagen die kalmte en eendragt heeft doen terugkeeren. *Wij* zijn dezelfden gebleven; niet zoo de aannemers der wet in de Tweede Kamer, die meest allen uit de Aprilbeweging zijn gesproten; geen wonder dus dat daar andere beginsels zijn gehuldigd; hier, bij dezelfde mannen, is dit niet mogelijk; althans mij komt het zoo voor. Ik zal dus tegen de wet stemmen, met de volle overtuiging dat mijn geweten zulks ook in het belang van ons geschokt Nederland dicteert; ook heb ik in handen van onzen geëerbiedigden Koning getrouwheid aan de Grondwet gezworen, en ik zoude naar mijn oordeel hierin te kort schieten, wanneer ik aan de wet mijne goedkeuring hechtte.

Eindelijk, Mijne Heeren, verklaar ik, dat, gold het hier ook zoo speciaal de godsdienstbelangen mijner Protestantsche en andersdenkende broeders, ik evenzeer mijne stem voor hunne vrijheid zoude uitbrengen, hun bij de Grondwet gewaarborgd.

De heer **Paspoort van Grijpskerke:** Ik heb, Mijne Heeren, voor een oogenblik het woord gevraagd, niet om eenig nieuws aangaande deze wet voor te brengen, maar uit hoofde ik verhinderd ben geweest in de Afdeelingen tegenwoordig te zijn, toen zij aldaar in behandeling was, en ik thans de gronden wil blootleggen, die mij nopen om voor de aanneming van dezelve te stemmen.

De wet zelve is, zoo als zij hier ligt, gelijk vele andere wetten, verre van volmaakt te zijn of algemeen te voldoen, maar zij kan dit laatste ook bij geene mogelijkheid, uit hoofde der verschillende oogpunten, waaruit zij wordt beschouwd. De een vindt ze te

ZITTING VAN DEN 7DEN SEPTEMBER.

flaauw en te magteloos; de andere vindt ze te krachtig en vreest dat ze zal leiden tot willekeur. Ik voor mij vrees dit laatste niet; ik behoor niet tot de zoodanigen, die van oordeel zijn, dat ons land door dwingelanden geregeerd wordt of geregeerd zal worden; onze grondwettige instellingen zijn mij daarvoor een voldoende waarborg; maar er moet naar mijne overtuiging eene zoodanige verordening tot stand komen; 's Konings Ministers moeten weten waaraan zij zich op het kerkelijk terrein te houden hebben. Ware deze wet een jaar vroeger tot stand gekomen, de omstandigheden die ons thans hier hebben geleid, zouden niet hebben plaats gehad; geen buitenlandsch vorst zou er op bedacht zijn geweest, om zoo maar met één pennestreek, zonder voorafgaande kennisgeving aan ons Gouvernement, Nederland in stukken en brokken te verdeelen en met opzet den naam van Nederland er bij te verzwijgen, als of ons dierbaar vaderland zoo maar uit een onbewoond moeras was zamengesteld! Een treffend verschil, Mijne Heeren, tusschen den tijd, dien wij thans beleven en de roemvolle dagen van Tromp en de Ruiter! Zij moesten het eens weten, die helden, wat Nederland in de laatste dagen overkomen is; zij moesten het eens weten welk een teeder punt wij thans hier in 's lands vergaderzaal te behandelen hebben,— zij zouden zich van spijt en hartzeer in hunne graven omkeeren en ons toe roepen: » Is Nederland zoo laag gevallen!"

Maar vergeten wij op dit oogenblik het gebeurde; bedekken wij het met den mantel der liefde, der verdraagzaamheid, der toegevendheid, die alleen Nederland redden kan, en zorgen wij voor de toekomst door een wijs en verstandig beleid. Daartoe strekt de voorgedragene wet en daarom zal ik die in het welbegrepen belang van mijn Vaderland helpen aannemen.

De heer **van Swinderen**: Hetgeen ik dezer dagen over het nu aan de orde gestelde wets-voorstel gelezen en ook nu weder gehoord heb, heeft mij in mijne meening bevestigd, dat de gewone wetgever allezins de bevoegdheid bezit, aan het VIde hoofdstuk der Grondwet wettelijke bepalingen toe te voegen, mits, Mijne Heeren, daarbij niet worde te kort gedaan aan de vrijheden bij dat hoofdstuk of bij andere artikelen der Grondwet gewaarborgd.

Deze bevoegdheid toegevende, heb ik mij de vraag gesteld, of het oorbaar moet worden geacht daaraan uitvoering te geven, vóór en aleer dat aan andere, met die wettelijke bepalingen mijns erachtens, voor het minst verwante, bij de Grondwet als stellig verpligtend voorgeschreven bepalingen voldaan zij. Ik bedoele het voorschrift bij art. 10 der Grondwet gegeven. Hoezeer ik nu geenszins wil beweren, dat bij art. 10 en de artt. 164—170 der Grondwet hetzelfde onderwerp wordt bedoeld, is het mij toch altijd voorgekomen dat er wel eenige verwantschap tusschen die onderwerpen bestaat, waarom ik het dan ook verkieslijker had geacht dat eerst aan het zoo stellige gebod bij art. 10 gegeven, ware voldaan, om dan later, zoo noodig, van de facultative en zoo zeer betwiste bevoegdheid omtrent het VIde hoofdstuk gebruik te maken. Hierdoor toch ware men behoed geworden, om de quaestie van art. 10 niet, misschien reeds bij dit voorstel, te praejudicieren en zouden beide quaestien, naar mijne bescheiden meening, met meer onpartijdigheid tot volledige klaarheid gebragt hebben kunnen worden.

Wat nu het thans aan de orde gestelde wets-voorstel betreft is het mij voorgekomen dat de, het geheel beheerschende artt. 1 en 5 niet met elkander in overeenstemming zijn, waarop, naar ik veronderstel, bij § 4 van ons verslag wordt gedoeld en hetgeen ook nu door den tweeden geachten spreker uit Rotterdam, naar het mij voorkomt, overtuigend is aangetoond.

Daar ik door deze beschouwingen tot eene afwijzing van het wets-voorstel zoude moeten komen, heb ik mij nog de vraag gesteld: of door de aanneming van het voorstel, niettegenstaande de daaraan verbonden bezwaren, aan den staat van spanning en de gerezen moeijelijkheden een einde gemaakt en de rust in het dierbaar Vaderland bevorderd zal worden; en waaromtrent ik voor mij, Mijne Heeren, tot eene bepaalde ontkenning ben gekomen, als in gemoede overtuigd, dat met dit voorstel, wordt het wet, niemand voldaan zal zijn en de spanning vermeerderd en onrust gekweekt zal worden; waarom het dan ook, ten slotte, aan mij voorkomt dat het voorstel niet behoort te worden aangenomen en Zijne Majesteit de Koning eerbiedig moet worden verzocht hetzelve in nadere overweging te willen nemen.

De heer **van Dam van Isselt**: Na al de bezwaren die wij heden morgen tegen het wets-ontwerp hebben hooren inbrengen, na al de verschillende verwijten aan dat wets-ontwerp gedaan en die gedeeltelijk terugvallen op hen, die met vol vertrouwen die wet verdedigen, zou ik volkomene bevoegdheid hebben om die bezwaren te weêrleggen en die verwijten af te wenden van mij en van hen, die voornemens zijn dit wets-ontwerp met hunne goedkeurende stem te bekrachtigen. Maar ik zal van dat regt geen gebruik maken; ik zal na de langdurige discussien in de andere Kamer gevoerd en na de verdediging van dit wets-ontwerp in deze Kamer, kort zijn. Ik zal mij niet verzetten met kracht van woorden, zoo als ik het zou kunnen doen en waartoe ik het regt zou hebben, tegen het verwijt als of ik en zij die met mij deze wet verdedigen, een ongrondwettig wets-ontwerp in onze bescherming nemen. Ik zal niet van mij afwijzen het verwijt dat ik en zij, die hierin met mij eenstemmig denken, de godsdienstige vrijheid in het vaderland aanranden. Ik wensch alleen dit te zeggen, dat ik mij schamen zou voor de Regering des lands, dat ik mij schamen zou voor de meerderheid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, dat ik mij schamen zou voor mij zelven, indien het waarheid was, dat door dit wets-ontwerp de welbegrepene godsdienstige vrijheid van iemand in den Lande wierd aangerand. Neen, Mijne Heeren, de godsdienstvrijheid van niemand wordt aangerand; er is gelijkheid voor alle gezindheden en geene gezindheid, die zich rustig gedragen wil in den Staat, zal door dit wets-ontwerp belemmerd worden in de vrije uitoefening van hare vereering van God, naar de in spraak van de harten harer belijders. Maar het is niet vreemd dat een gedeelte van de Roomsch-katholijke bevolking opgewonden is; het is niet vreemd dat zoo menige adressen, in meer of minder voegzame bewoordingen, tegen dit wetsvoorstel aan uwe Vergadering zijn aangeboden, want helaas! die bladen, die zich noemen de tolken van de openbare meening, hebben het zich tot een schandelijken pligt gemaakt om de gemoederen op te ruijen. Zij hebben de waarheid verwrongen; zij hebben de feiten verminkt; zij hebben op het ongeoefend verstand van de menigte invloed trachten uit te oefenen en zij zijn, helaas! maar al te wel geslaagd. En nu wijs ik niet, Mijne Heeren, op die schandbladen, waarvan er, helaas! te veel zijn in het vaderland; maar op die bladen, die zich achting en eerbied moesten waardig maken, die ten deele geschreven worden door mannen van talent, geschreven door hen, die » *de Grondwet*" hebben durven nemen als de leus, gesteld boven een blad, dat twist en tweedragt in het vaderland zaait. Het is dus niet vreemd dat een gedeelte van het volk is opgezet tegen deze wet. Het is niet vreemd dat de Katholijken, en onder hen ook de zoodanigen die zich niet ligtelijk door anderen laten verlokken of verleiden tot eene bepaalde meening, zich gekrenkt gevoelen. Ik kan mij stellen in de plaats van hen die tot de minderheid behooren, en die, wanneer zij telkens hooren herhalen: » Tegen *u*, tegen u alléén is de wet gerigt, *niet* tegen alle kerkgenootschappen!" eindelijk, in het denkbeeld geraken, dat dit wets-ontwerp alleen de Katholijke Kerk gekozen heeft tot een doelwit van vervolging en van onderdrukking, zoo als men dat heeft genoemd. Door den gestadig vallenden druppel toch wordt eindelijk de steenrots doorboord.

Neen, Mijne Heeren, het wets-ontwerp wil vrijheid, wil gematigde vrijheid voor allen, en — een redenar, die voor mij gezeten is (de heer van Rhemen van Rhemenshuizen) heeft het u gezegd — het zal een nuttigen band opleveren, niet alleen voor het Roomsche kerkgenootschap, wanneer het den wettigen weg zou willen verlaten, maar ook voor een gedeelte van het Protestantsche kerkgenootschap dat welligt vertrouwt op den terugkeer van de jaren 1618 en 1619. Er zal vrijheid zijn, geene vervolging; er zal rust zijn in den Lande, Mijne Heeren! De spreker uit Rotterdam (de heer van Rijckevorsel) heeft u eene verklaring gedaan, die ik wenschte dat volkomen de waarheid bevatte. Hij heeft u gezegd: » *dat, naar zijne meening, de opgewondenheid plaats heeft gemaakt voor onverschilligheid nopens de wet die thans bij ons in behandeling is.*" Het doet mij leed, dat die spreker niet volkomen regt had zich aldus uit te laten. Het is eene subjective beschouwing, die ik niet geloof dat den toets der ondervinding kan doorstaan.

Ik zal niet terugkomen, Mijne Heeren, op die zoogenaamde April-beweging; maar dit wil ik zeggen, dat, wat er later ook moge gebeurd zijn en of zich later politieke overwegingen met de godsdienst-quaestie vermengd hebben, ik in gemoede en volkomen overtuigd ben dat zij was een *mouvement spontané*. Toen de pauselijke allocutie in het Vaderland bekend werd, heeft men in de eerste bezorgheid niet gedacht aan de omverwerping van een ministerie, niet gedacht aan de grieven, die, misschien in het oog van sommigen tegen dat ministerie bestonden; maar de vaderlandsche herinneringen waren geschokt, het vaderlandsch gevoel was gekwetst en dat vaderlandsch gevoel, in vereeniging met de godsdienstige begrippen, deed een kreet opgaan tot het geëerbiedigd Hoofd van den Staat: » Bescherm ons tegen den vreemde! Duld niet, dat de roemrijke herinneringen des Vaderlands worden uitgewischt, en bescherm ons tegen de partij die het waagt zóó te spreken en te schrijven!"

Zoodanig was de toestand, Mijne Heeren, en of nu later — om met de Hervormde Synode te spreken — onheilig vuur is gebrand op het altaar, 't is mogelijk, doch mij onbekend! Ik heb niet gemeend dat het onderzoek hiervan behoort tot mijn pligt of tot mijne roeping.

Het is mij bij eene vroegere gelegenheid gezegd, toen ik van deze plaats meende te moeten bestrijden het adres van ant-

woord, dat ons was voorgedragen, dat ik niet begreep, op welke plaats ik mij bevond; dat ik hier was in eene geheel andere betrekking, dat ik hier stond op een geheel ander terrein. Ik heb mij daartegen verzet. Maar als ik nu zal spreken in den geest van hen, die mij toen hebben vermaand, dan wil ik voor de Eerste Kamer, met alle gematigdheid, maar opregt verklaren, welke naar mijne meening de gevolgen zullen zijn van eene verwerping dezer wet. En nu begeef ik mij volstrekt niet op het politiek terrein. Ik spreek niet van de gevolgen, welke die verwerping mogt hebben, naar mate van een besluit door den Koning te nemen, maar ik spreek van de gevolgen, die de verwerping zal hebben voor de ingezetenen van het Vaderland. Ik heb door verschillende sprekers hooren zeggen, dat de wet geschikt is om de rust en den vrede te verstoren in het land. Gelooft dit niet, Mijne Heeren. Dit ontwerp, eenmaal tot wet verheven, zal geene rust, zal geen vrede verstoren, want de elementen van rust en vrede liggen daarin opgesloten. De wet zal, integendeel, rust en vrede bevorderen. Want, of wij het ons ook ontveinzen of dat wij het zeggen, de waarheid is daar. Duizenden en tienduizenden Protestanten hebben hunne bekommering uitgesproken. Nu is er bevrediging bij de Protestanten. Zij hebben het oog gevestigd op deze wet. Zij zien in deze wet een beginsel erkend, dat de Regering niet dulden zal, dat eenig kerkgenootschap, noch Dordrecht noch Rome, zich begeve buiten de grenzen van gehoorzaamheid aan de wetten van den Staat. Dit denkbeeld, Mijne Heeren, heeft den vrede daargesteld. En, of men nu ook zegge: » het is gevaarlijk om in dien staat van opgewondenheid aan een onbillijken eisch gevolg te geven", zoo antwoord ik, het was, in de eerste plaats, geen onbillijke eisch, die tot den Koning werd gerigt. Maar al konde men toegeven, dat die eisch niet geheel van onbillijkheid was vrij te pleiten: de eisch bestond, de opgewondenheid was daar en onze pligt, onze roeping is het, die opgewondenheid te doen bedaren. En zoo de wet verworpen werd, zoudt gij dan meenen, dat die Protestanten, die nu gerust en bedaard uwe uitspraak afwachten, even rustig en bedaard de verwerping zouden aanzien? Zij zouden niet naar de wapenen grijpen, zij zouden hunne toevlugt niet nemen tot oproer, maar zij zouden hunne eigen regters worden langs wettigen weg en dit zou nog meer rustverstorend, meer dreigend voor den vrede in het Vaderland en vooral diep rampzalig zijn voor een groot deel onzer Roomsch-katholijke mede-ingezetenen. Ten gevolge, toch, van hetgeen heeft plaats gehad in vroegere tijden, ten gevolge van de onregtvaardige behandeling waaraan de Roomsch-katholijken hier te lande waren blootgesteld, eene behandeling, vooral onregtvaardig na den Munsterschen vrede, zijn onze Roomsch-katholijke landgenooten niet voortgegaan op gelijken weg van voorspoed en beschaving. Aan velen werd het middel ontnomen, om zich behoorlijk te kunnen ontwikkelen, en het natuurlijk gevolg daarvan is, dat op dit oogenblik een groot deel der Katholijke bevolking van ons Vaderland niet behoort tot de gegoede klasse. En wanneer dan de Protestantsche opgewondenheid door onze schuld en door eene verwerping onzerzijds op nieuw werd aangewakkerd; wanneer zij de Protestanten daartoe bragt, dat zij zochten zich zelven regt te verschaffen voor eene aangedane beleediging, die zij, te regt of ten onregte, in die verwerping zouden zien, zoudt gij dan niet wanen, Mijne Heeren, dat de rust en dat de vrede in het Vaderland zouden zijn in gevaar gebragt? Wat zou er worden van zoo velen van onze mede-ingezetenen, indien hun het brood wierd onthouden, dat zij nu, door de ondersteuning der Protestantsche bevolking, kunnen vinden voor hun gezin.

Reeds nu, helaas! gebeurt het maar al te veel, en ik betreur het diep, dat minder verdraagzame Protestanten hunne oogen afwenden van de Katholijken, en wanneer zulks meer algemeen mogt worden, omdat de Protestantsche bevolking had gezien, dat zij van u dat regt niet kon verkrijgen dat haar was toegekend door de andere Kamer, die een uitvloeisel is van den wil en van de keuze der natie, en die gelijk regt en regtvaardigheid voor allen bij de wet heeft gewild, — zoudt gij dan met een gerust hart, die bevolking van onverdraagzaamheid durven beschuldigen, wanneer zij bij u tegenstand had gevonden tegen eenen regtmatigen eisch, die in verband is met het stellig uitgedrukt verlangen van het Hoofd van den Staat, van het Ministerie en van de meerderheid in de Tweede Kamer? Zoudt gij dan, ik herhaal het, met een gerust hart de Protestantsche bevolking durven veroordeelen, omdat zij onverdraagzaam was geworden? Zouden wij niet de getuigenis moeten afleggen, wanneer de klagte was gerezen, dat de klove steeds grooter werd, die de Protestanten scheidt van hunne Katholijke mede-Christenen, dat daarvan de schuld bij ons te zoeken was? Of zouden wij dat verwijt kunnen ontgaan, wanneer wij thans, door schijn-liberalismus en door hyper-grondwettigheidszucht gedreven, aan de natie onthielden wat zij regt heeft van ons te verwachten.

Dit heb ik willen zeggen, Mijne Heeren, dit heb ik u willen voorhouden. En indien het dan waar is, dat de Eerste Kamer der Staten-Generaal het bolwerk moet zijn, dat aan de eene zijde, de natie beschermt tegen willekeur van de Regering, en dat aan de andere zijde den troon beschermt tegen den overmoed van den volkswil, dan staan wij nu op een schoon en verheven standpunt. Laten wij de zaken bij haren regten naam noemen; er ligt in deze wet geene verdrukking, er is geene verkorting van de godsdienstvrijheid; maar even als er vroeger overspanning bestond bij de Protestanten, zoo bestaat er nu overspanning van de gemoederen aan de Katholijke zijde; maar indien die Protestanten hebben gedwaald, hetgeen ons telkens wordt verweten, toen zij zich bevreesd maakten voor de bisschoppelijke hierarchie, nog grootere dwaling bestaat er, nu de Katholijken in dit wets-ontwerp eene verkorting van hunne regten, eene verkorting van hunne vrijheden meenen te zien. Nog eens, Mijne Heeren, gelooft het niet! Het denkbeeld kan bij geen lid van de Nederlandsche vertegenwoordiging huisvesten, opzettelijk en moedwillig het Roomsch-katholijke kerkgenootschap te willen verdrukken. De bezorgdheid moge groot geweest zijn bij sommigen, zij moge nog groot zijn bij anderen; de vrees voor ultramontaanschen invloed moge nog bestaan, — niemand onzer kan willen, kan verlangen, dat opzettelijk de godsdienstvrijheid van onze landgenooten zou worden verkort.

Wanneer wij met kalmte en met beradenheid het wets-ontwerp betrachten, dan moeten wij zeggen, dat het alleen daarstelt het beginsel dat de Kerk niet zal heerschen over den Staat; dan zullen wij moeten erkennen, dat die wet nooit zal worden toegepast, of er moest een kerkgenootschap bestaan in het Vaderland, dat alle banden wilde verscheuren, en dat bandeloosheid met vrijheid verwart. Wanneer ik, Mijne Heeren, een verwijt had te doen aan dit wets-ontwerp, wanneer er voor mij eene reden kon bestaan om mijne goedkeurende stem er aan te weigeren, het zou niet zijn omdat er te veel in geschreven staat, maar omdat er te veel aan ontbreekt. Maar ik wensch op dit oogenblik — en nu hoop ik te spreken in den geest van mijne geachte ambtgenooten — mij geheel te plaatsen op het standpunt dat ik hier inneem; ik wil *nu* geheel en al trachten te zijn doordrongen van het denkbeeld, dat ik ben lid van de Eerste Kamer der Staten-Generaal, en dan met dat gevoel in het hart, dat ik hier *nu* meer dan ooit te voren geroepen werd om orde en rust te helpen bevorderen in het Vaderland, dat ik meer dan ooit hier geroepen ben om te waken, dat het Vaderland geene schade ondervinde; dat ik hier meer dan ooit geroepen ben om te waken, dat de Koning zijne grondwettige regten ongeschonden kan uitoefenen, — dan verklaar ik onbezwaard met de hand op het hart, dat ik geloof mijn Koning, mijn Vaderland en mijne mede-ingezetenen, hetzij Katholijken of Protestanten, eene dienst te bewijzen, wanneer ik mijne stem geef aan dit wets-ontwerp, wanneer ik verklaar, dat ik daardoor ben bevredigd, wanneer ik verklaar, dat ik daarin zie eene betere toekomst voor mijn Vaderland.

De heer **van Eijsinga:** Gij hebt zoo even gehoord de welsprekende rede van den laatsten redenaar. Er behoort inderdaad moed toe daarop het woord te vragen. Ik zal mij daardoor evenwel niet laten afschrikken, juist omdat ik met dien geachten redenaar in gevoelen verschil. Voor de leden dezer Vergadering, die over het wets-ontwerp, dat thans aan onze beraadslaging is onderworpen, het woord reeds gevoerd hebben of nog wenschen te voeren, bestond of bestaat de keuze om òf het ontwerp van verschillende kanten te beschouwen en de verschillende gezigtspunten, die het oplevert, te wikken en te wegen en dan in een lang en uitgewerkt vertoog te vervallen, òf wel slechts enkele gezigtspunten op te vatten. Dit laatste, Mijne Heeren, is met het oog op zooveel, dat wij daaromtrent reeds gelezen en gehoord hebben, mijn doel. Ik zal mij alleen bepalen bij het onderzoek naar de noodzakelijkheid en wenschelijkheid dezer voordragt, of laat ik liever zeggen, van *eene* voordragt op deze materie, welke dan ook.

Vooraf sta ik echter een oogenblik stil bij datgene, wat, naar mijne schatting althans, aanleiding heeft gegeven tot het voordragen van dit wets-ontwerp; de bezorgdheid, de spanning en de beweging die wij in den lande hebben moeten aanschouwen. Van waar dit alles, Mijne Heeren? De overdrevene woorden aan gindsche zijde der bergen gesproken, waren daarvan de oorzaak. En ik vraag nu welken indruk heeft dat verschijnsel, welken indruk hebben die woorden en de daarop gevolgde spanning bij den onpartijdigen beschouwer opgewekt, — ik antwoord tweeledig. Het was eensdeels een schoon en verheven tafereel te zien hoe de godsdienstige zin diep is gegrift in het hart van den Nederlander en hoe bij de minste, hetzij wezenlijk, hetzij gewaande krenking van de vrijheid van de godsdienst, allen die zich gekrenkt gevoelen, als één man opstaan, om zich daartegen met alle kracht te verzetten. Ja het was zeker een verblijdend teeken des tijds, dat zoo groot een deel der Natie getoond heeft de grootste waardij te hechten aan datgene wat boven de schatten des tijds ver verheven is; de vrijheid van godsdienst en van geweten. Maar heeft dat verschijnsel alzoo aan den eenen kant eene verblijdende, eene lichtzijde, van den anderen kant heeft het voor den

onpartijdigen beschouwer evenzeer eene donkere, eene schaduwzijde. Er bestond reden om zich beleedigd en gekrenkt te gevoelen, — dat geef ik toe, maar bestond er reden voor angst, voor vrees, en pleit het voor het gezond verstand van zoo groot een deel der Natie, dat het zich door die woorden laat verschrikken en beangsten als of die woorden, door wien ook gesproken, drie eeuwen zouden wegcijferen uit de geschiedenis der volkeren en ongedaan maken hetgeen geschied is; als of de op nieuwe en hechte grondslagen gevestigde vrijheid der burgers: vrijheid van godsdienst, vrijheid van geweten, daardoor zou worden omvergestooten; alsof niet het geëerbiedigd Hoofd van den Staat daar is, om krachtens de wetten van den Staat te zorgen dat de kerkgenootschappen zich houden binnen de grenzen der wetten; als of eindelijk de eerste regel van alle regt: *jus suum cuique tribuere et alterum non laedere* gevaar liep op den bodem van Nederland miskend te worden?

Maar, Mijne Heeren, ik geef voor een oogenblik toe dat er reden van bezorgdheid bestond. De adressen waarmede men den Troon als heeft overstelpt, wezen op het gevaarvolle van den toestand waarin men meende dat de invoering der bisschoppelijke hierarchie het Protestantsche gedeelte der Natie zoude heenvoeren. De verschillende adressen wezen op het gevaarvolle van den bisschoppelijken eed en op de onrust en de spanning die het gevolg zouden zijn van de nieuwe bisschoppelijke zetels. Ik geef toe dat er van dien kant aanleiding tot bezorgdheid bestond, maar was het dan nog noodig daarvoor eene wet daar te stellen? Ik heb straks door een geachten afgevaardigde uit Gelderland hooren zeggen: ja, er bestond noodzakelijkheid tot het doen dezer voordragt, want aanschouwt het, de heerschzucht verheft zich van alle kanten, heerschzucht niet alleen van Rome, heerschzucht ook bij de Protestanten; aanschouwt het hoe de Synode een besluit heeft daargesteld op de administratie der diakonale besturen en gij zult zien er bestaat behoefte aan regeling bij de wet." Mijne Heeren, ik erken dat zoodanig besluit door de Synode is genomen; ik erken dat dat besluit in strijd was met de wet van 1818; ik erken dat dat besluit, wanneer administrative autoriteiten niet te regt tusschen beide waren getreden, het gevolg zou hebben gehad, dat welligt menige arme verstooten, van honger was omgekomen. Maar leidt dit alles tot de overtuiging dat zoodanige wet noodig is? Het tegendeel is waar, want dat besluit heeft niets uitgewerkt en de ondervinding heeft geleerd dat er gewaakt is en dat de administrative autoriteit aan zoodanig besluit geene verbindende kracht hoegenaamd heeft toegekend, en dat de regter het ten allen tijde zoude hebben nietig verklaard.

Wanneer ik dus toegeef dat er reden voor bezorgdheid bestond, dan geef ik nog geenszins toe dat er noodzakelijkheid bestaat voor eene wet over een onderwerp, waaromtrent de ondervinding getoond heeft dat op andere wijze geschikte maatregelen hadden kunnen genomen worden.

Immers een der groote bezwaren was de bisschoppelijke eed; maar die eed is gewijzigd, het artikel is uit de wet geligt. De bisschoppelijke zetels — men heeft voor alsnog aan de voorgestelde vestiging geen gevolg gegeven. Ik geloof dus inderdaad, dat er geene noodzakelijkheid bestaat voor de wet, omdat, wanneer er al moeijelijkheden bestonden, deze uit den weg zijn geruimd of waren te ruimen.

Maar wanneer ik nu niet toegeef dat er noodzakelijkheid bestond, dan rijst eene andere vraag in mij op: is eene zoodanige wet, onverschillig hoe ook ingekleed, staatkundig en wenschelijk in het algemeen belang? En ook op die vraag, Mijne Heeren, meen ik ontkennend te moeten antwoorden, en de reden waarom ik in ontkennenden zin antwoord, ligt daarin dat de wet, in welken vorm ook ingekleed, geen van de partijen bevredigt en op den duur blijven zal eene herinnering aan en eene aanleiding tot onverdraagzaamheid en spanning.

Een enkel oogenblik wensch ik bij deze punten stil te staan. Ik zeg, dat deze wet geene der partijen zal bevredigen, want ik vraag mij af: wat verlangde men? Men verlangde, — zij namelijk, die aan de Protestantsche zijde de spanning en de beweging leidden, — keering zoo mogelijk van de invoering der bisschoppelijke hierarchie. En zoo men dit al niet kon keeren, dan het geven van een krachtig wapen in de hand van het Gouvernement. Daartegenover stond eene andere partij, die eene wet, welke ook, met leede oogen aanzag, en tusschen die beide partijen lag het midden: eene gematigde en weldenkende schaar in den lande, die wenschte, dat men zelfs iedere herinnering aan deze zaak zoo mogelijk mogt vernietigen. Geen van deze drie partijen zal zich door deze wet bevredigd gevoelen. Zij, die in de hand van het Gouvernement een krachtig wapen wilden geven, ontvangen het door deze wet. De andere partij, die geene wet, welke dan ook, wilde, zal nu hebben eene wet, die zij rekenen zal dat tegen haar belang, in het belang van anderen is, en eindelijk zij die wenschen, dat men zelfs de herinnering aan deze omstandigheden wegneme, zij zullen eene wet zien, waarvan de considerans, ten allen tijde, die omstandigheden in het geheugen zal terugroepen.

Ik wenschte nog een oogenblik bij dit punt stil te staan, want het is vooral dit wat ik ducht, dat namelijk deze wet steeds zal blijven eene aanleiding tot spanning. Ik noem deze wet eene partijwet, Mijne Heeren; ik weet het, men zal mij tegenwerpen: » de wet is van algemeene strekking, zij betreft zoowel de Protestantsche kerkgenootschappen als de Katholijken." Ik kan die bewering niet geheel ontzenuwen; maar ik let op datgene, wat aanleiding gaf tot deze wet, en ik moet haar dan toch eene *gelegenheidswet* noemen; ik let op den toestand, waarin deze wet zich nog op dit oogenblik bevindt, op den strijd van adressen vóór en van adressen tegen de wet, en ik zie tusschen, midden in dien strijd deze Kamer als scheidsregter. Dat is niet het terrein dezer Kamer; door zich daarop te begeven, matigt zij zich een oordeel aan over godsdienstgeschillen; zij verliest het karakter van onzijdigheid, zij doet uitspraak tusschen partijen, — en deze wet is inderdaad niet anders dan eene partijwet.

Ik heb alzoo aangetoond, Mijne Heeren, dat in mijne schatting deze wet niet wenschelijk en niet noodzakelijk is; ik heb haar beschouwd in het algemeen; ik heb haar beschouwd niet als Protestant, maar als staatsburger en als vertegenwoordiger van de geheele Nederlandsche natie — en thans kom ik op het punt, waarin ik verschil met den geachten redenaar die het laatst het woord voerde: hij wilde eene krachtiger wet, ik wil geene wet — en zelfs dan, Mijne Heeren, wanneer ik als Protestant een oordeel over deze wet had te vellen, zou dat oordeel geen ander wezen. Ik vind in de Grondwet waarborgen voor de vrijheid van Godsdienst, voor de vrijheid van geweten, en die waarborgen, Mijne Heeren, stel ik op den hoogsten prijs, maar tevens acht ik ze voor den Protestant en voor iederen burger in den Staat genoegzaam. Hij die meerdere, die andere waarborgen verlangt, verraadt een twijfel, die de mijne niet is: de kracht van het Protestantisme is de waarheid, en de waarheid vreest geene banden. Ik eindig, Mijne Heeren, met deze spreuk: *viget, vigebit et victa veniet veritas.*

De heer **van Andringa de Kempenaer:** Even als de Minister voor de Zaken der Roomsch-katholijke Eeredienst bij den aanvang dezer zitting een stap rugwaarts heeft gedaan, ten einde hier eene verklaring af te leggen omtrent en zich eenigzins te verantwoorden over zijne afwezendheid gedurende de behandeling van dit belangrijke wets-ontwerp — eene verantwoording, welke het mij in deze Vergadering niet past te beoordeelen, — evenzoo zal ook ik een stap terugtreden op hetgeen er is geschied en hetgeen aanleiding tot de indiening van dit wets-ontwerp heeft gegeven.

Bij de troonrede, Mijne Heeren, die deze zitting van de Staten-Generaal heeft geopend, heeft het Hoofd van den Staat, aan wien opgedragen is grondwettig te waken voor de veiligheid der ingezetenen, en speciaal in dezen, dat ieder kerkgenootschap zich houde binnen de wet, — heeft de Koning, zeg ik, ons gezegd, dat hij levendig getroffen was daarover, *dat duizenden zijner onderdanen in hun nationaal gevoel waren geschokt.*

Wanneer de Koning van den troon den volke verkondigt dat het in zijn nationaal gevoel *is* geschokt, dan mogen zoodanige woorden niet ter zijde geschoven worden, dan is het de pligt van de vertegenwoordigers het Hoofd van den Staat te ondersteunen, dan is het niet *hier* dat wij zullen roepen dat ons nationaal gevoel *niet* is geschokt, dat geene voldoening noodig is, of dat wij kunnen toepassen het *laissez faire* en ieder zal zich redden. Neen, Mijne Heeren, de geachte spreker uit Gelderland (de heer van Dam van Isselt), heeft u in warme en welsprekende woorden den pligt dezer Vergadering voorgehouden, en het is mijnerzijds gewaagd na dien talentvollen spreker nog het woord te voeren. Maar ook als vertegenwoordiger ben ik genoodzaakt en acht ik mij geroepen om in dit plegtige oogenblik rondborstig voor mijn gevoelen uit te komen.

Het smart mij dat men de verdediging van dit wets-ontwerp op een verkeerd terrein heeft gebragt, dat men het heeft laten voorkomen als of zij, die zich daarmede vereenigen, zouden behooren tot de reactionnairen, tot de dompers, en dat zij alleen, die zich in staat gevoelen haar hevig te bestrijden lievelingen des volks zouden wezen, ware liberalen zouden zijn. Dat gevoelen stoot ik verre van mij af. Ik zal mij in dien kring niet bewegen; ik zal het ontwerp dat de Regering ons hier voordraagt onderzoeken en bij het onderzoek van dat belangrijke ontwerp zal ik mij bepalen tot de voorgestelde hoofdpunten, zoo als die in het verslag van het onderzoek in de sectien voorkomen. Hiermede treed ik meer bijzonder in het ontwerp en zal ik de bespiegeling over de geschiedenis en over hare aanleiding niet weder aanroeren.

De eerste vraag welke te behandelen valt is: *veroorlooft de Grondwet het maken van eene wet tot regeling van het toezigt op de kerkgenootschappen?* Ik antwoord gerustelijk ja. De Grondwet staat hier niet in den weg; zelfs is uit den zamenhang van het VIde hoofdstuk der Grondwet de noodzakelijkheid af te leiden eener zoodanige wettelijke regeling. Het is hier toch geene rede

van regeling der kerkgenootschappen: het ontwerp leidt alleen tot *regeling van het toezigt* op de kerkgenootschappen. Aan den Koning is opgedragen toe te zien, aan den Koning is opgedragen te waken; en tot dat toezigt, tot dat waken heeft de Koning u, Mijne Heeren, vertegenwoordigers des volks, voorgesteld naar welke regelen Hij wil toezien, Hij wil waken.

Onbetwistbaar tot des Konings zorgen beschouw ik art. 165 der Grondwet. Het spreekt van gelijke bescherming; is daarmede bedoeld eene negative bescherming? Ligt hierin opgesloten zich in het geheel niet met godsdienstzaken in te laten? Is het de bedoeling van dit artikel dat èn Koning èn Regering enkel de materiele belangen van het volk hebben na te gaan en te beschermen?

Ik geloof het niet, Mijne Heeren. Art. 167 der Grondwet spreekt van maatregelen ter verzekering van orde en rust — zouden er zulke maatregelen door worden verstaan, dat men de kerkgenootschappen aan zich zelven moet overlaten, — eene negative handeling? Vordert zulks niet duidelijk preventive maatregelen, ten einde wanorde en onrust te voorkomen? Ik geloof het wel, Mijne Heeren. Art. 169 der Grondwet zegt: » De Koning waakt." Zou dat waken, waarover elders zoo dichterlijk gesproken is, beteekenen de oogen te sluiten voor hetgeen er omgaat om die slechts beneveld te openen als regten van anderen niet worden geëerbiedigd, als de palen van gehoorzaamheid aan de wet (ook deze wet) zijn overschreden?

Sommigen willen de regeling van dit onderwerp brengen onder art. 10 van de Grondwet. Ik kan niet aannemen dat dit artikel betrekking heeft op de godsdienstige genootschappen. Anderen meenen, dat de Koning bevoegd is dat waken bij besluit en naar zijne overtuiging uit te oefenen. Wat hier zou *kunnen*, wil ik niet beoordeelen; doch ontkennen wij niet, dat het toezigt op de thans voorgestelde wijze meer constitutioneel zal zijn.

Ten tweede werd ons de vraag voorgesteld: *is zoodanige wet noodzakelijk?* Ik meen uit de eerste vraag reeds de noodzakelijkheid van eene wet afgeleid te hebben. De noodzakelijkheid kan ook besproken worden met opzigt tot het oogenblik. Dienaangaande (hoewel ik er niet dieper in treden zal) moeten wij toch opmerken, dat na 1843 die noodzakelijkheid meer gebleken is, — dat verkeerde handelingen, hoogst beleedigende bewoordingen, die andere gezindheden stuiten moesten, door Rome gebezigd, het nationaal gevoel, gelijk ik reeds in den aanvang mijner rede zeide, hebben geschokt en bezorgdheid voor de toekomst deden ontstaan; en daaraan — daaraan alleen — is toe te schrijven, dat de Koning het noodzakelijk oordeelde bepalingen voor te stellen, die in staat zouden zijn de verbroken eensgezindheid te herstellen. Ik wil, ik moet zelfs den naam des Konings buiten de discussie laten, maar dien geheel ter zijde stellen moogt gij niet. Het is den Koning opgedragen te waken, en bij de troonrede is uwe medewerking ingeroepen, en zoo wij tot die medewerking de middelen verleenen zullen wij 's Konings eerlijke bedoelingen helpen verwezenlijken.

Met die noodzakelijkheid verbind ik de derde voorgestelde vraag: *de verbindbaarheid van de wet van Germinal.* In de quaestie zelve zal ik niet treden en die gaarne aan deskundigen overlaten; maar juist in de onzekerheid, in welke wij te dien opzigte verkeeren, is de bepaling van art. 14 zeer wenschelijk. Ik betwijfel echter of die wet door de bepaling van art. 167 der Grondwet wel geheel kan vervallen, een bewijs hoe onzeker dit art. 167 in toepassing is door de reglementen of wetten die naar omstandigheden wijziging moeten ondergaan.

Eindelijk: de onderhavige wets-voordragt zelve *in verband met de Grondwet en de eischen van het algemeen belang beschouwd.* Ik acht deze wet, gelijk ik reeds gezegd heb, niet in strijd met het algemeen belang. Ik acht haar zelfs oneindig vrijgeviger dan de voorschriften, opgelegd bij het Koninklijk besluit van 1824, en hoewel de Regering niet heeft willen beslissen welke bepalingen anterieur aan deze wet nog van kracht zijn en zulks aan de prudentie van den regter overlaat, zoo bevat de onderhavige wet toch bepalingen waaromtrent in dit besluit inderdaad op eene minder vrijzinnige wijze was voorzien. Deze wet voorziet niet in elk geval. Ik heb dit reeds door andere sprekers hooren aanhalen. Ik geef dit gaarne toe. Eene bepaling had ik, om des vredes wille, er nog wel in verlangd. Zij is deze, dat geen geestelijke, hoe ook genaamd, zich in de Kerk met de verkiezingen mag inlaten, zoowel in als na den afloop van de godsdienstoefeningen.

Ik heb deze wet sterk hooren bestrijden. Ik heb ze hooren aanvoeren als tyrannick en onverdraagzaam. Te vergeefs echter zoek ik in de artikelen eenige onbepaalde bemoeijelijking of belemmering. Het is dus eene beschuldiging, die ik nergens bewezen vond en door waarlijk verliehte Katholijken is mij de verzekering gegeven, dat de wet huns inziens tegen de vrijheid der Kerk *niet strijdt*, maar dat het ongelukkig *opgeruide oogenblikken* waren, waarin zij werd voorgedragen.

Uit volle overtuiging, dat deze wet niet tegen de Grondwet strijdt, uit volle overtuiging, dat het oogenblik nuttig is, dat het oogenblik misschien nog niet verstreken is, om eenige wettelijke bepalingen op dit punt te maken, uit de volle overtuiging, dat deze wet moet strekken om de gespannen gemoederen tot bedaren te brengen, zal ik daaraan gerustelijk mijne stem geven.

De heer **Lotsij**: Ik ben *voor* de wet, en zal in deze vergadering denzelfden regel volgen, dien ik steeds op eene andere plaats in acht nam, om namelijk, als ik eene wet goedkeurde, het woord niet te vragen, maar de verdediging aan de Ministers over te laten. Ik vraag nu alleen het woord, om aan twee leden, die in het begin dezer zitting het woord hebben gevoerd, te antwoorden op hetgeen zij hebben gezegd omtrent den geest der Grondwet, zoo als die in 1848 door de Dubbele Kamer zou zijn aangenomen. Een dier sprekers heeft daarbij melding gemaakt van zijne goede trouw. Ik behoef u niet te doen opmerken, wat het tegenovergestelde is van goede trouw. Zij, die even als ik, de eer hadden tot die grondwetsherziening mede te werken, zijn, wanneer zij beschuldigd worden eene wet goed te keuren, welke met den geest waarin die herziening is geschied, zou strijden, — zijn, naar ik meen, verpligt openlijk voor hun gevoelen uit te komen, en te verklaren, hoe zij die wijziging hebben begrepen. Naar het mij voorkomt is er door de discussie over dit ontwerp van wet in de laatste maanden toch een belangrijk resultaat verkregen. Er is namelijk niemand meer die beweert, dat het zou zijn in strijd met de letter der Grondwet. Maar nu dit wapen tegen de wet ontvallen is, nu vindt men een anderen strijd uit, die er zou bestaan met den geest der Grondwet. Mijne Heeren, het twisten over den geest eener wet opent een ruim veld. Het geeft aanleiding tot allerlei elastieke beschouwingen. Het is een kader, waarin men veelkleurige schetsen kan plaatsen.

Het heeft mij getroffen, toen ik de vraag las, die door den Minister van Justitie, die een zoo ruim deel aan de grondwetsherziening heeft genomen, in de Tweede Kamer der Staten-Generaal is gedaan. Indien ik mij niet vergis, heeft hij in die Vergadering geen antwoord ontvangen, maar dat zal ik thans geven. Vooraf merk ik nog dit op. Men heeft zoo even gezegd, dat deze wet de godsdienstvrijheid, in 1848 gegeven, inkromp, maar het bewijs is men schuldig gebleven. Het eenige punt, waarop men zich, bij gebrek aan beter, beroept, is de goedkeuring der Regering op de vestigingplaats der bisschoppen of synoden, en ook dat punt zou men moeten opgeven, wanneer men niet tevens beweerde, dat vrije bepaling van die vestigingsplaats een deel uitmaakt van het Roomsch-katholijk dogma! Verder is in deze wet niets te ontdekken wat de godsdienstvrijheid kan inkrimpen; want wat vinden wij hier? Bepalingen die met de godsdienstige belijdenissen niet in het minste verband staan; regelen voor het toezigt van den Staat, niet op de Kerk maar op de kerkgenootschappen, waar deze met den Staat in aanraking komen. Moet gij nu volgens het een of ander Roomsch-katholijk dogma meer vrijheid hebben dan andere kerkgenootschappen, zoo als in de Tweede Kamer openlijk is beweerd, dan kunt gij dat Roomsch-katholijk dogma hier te lande niet in practijk brengen, want de Grondwet wil geene *meerdere* vrijheid van eenig kerkgenootschap, dat is, zij wil geen *heerschend* kerkgenootschap. De Minister van Justitie heeft in de Tweede Kamer gevraagd: indien bij de grondwetsherziening gezegd ware, als gij dat VIde hoofdstuk aanneemt, dan zult gij onbeperkte bandeloosheid goedkeuren, dan zult gij vaststellen, dat nimmer eene wet zal kunnen worden gemaakt welke het toezigt op de kerkgenootschappen regelt, en deze houdt binnen de palen van gehoorzaamheid aan den Staat: waardoor alleen het verleenen van gelijke bescherming mogelijk is, waar de Staat die bescherming behoort te geven, — zou dan dat VIde hoofdstuk der Grondwet wel zijn aangenomen?" Welnu, indien die verklaring toen in de Dubbele Kamer door de Regering ware gegeven, ik zeg het met volle overtuiging, dan zou ik althans het VIde hoofdstuk der Grondwet hebben afgestemd. Dat is het antwoord, dat ik aan den Minister van Justitie geef. Ik geloof dat dan dat hoofdstuk niet zou zijn aangenomen. Dat is mijne verklaring van den geest der Grondwet.

Vergunt mij, Mijne Heeren, hier nog een kort woord bij te voegen. Er zijn andere sprekers, die gezegd hebben, hetgeen tot mijn leedwezen ook in het Verslag dezer Kamer als het gevoelen van eenige leden voorkomt, dat deze wet niet zal worden uitgevoerd. Ik zou met bescheidenheid meenen, dat men eene dergelijke bewering niet mag voordragen. De Minister van Roomsch-katholijke Eeredienst heeft verklaard, en ik zeg hem dank voor die verzekering, dat hij in de wet zal berusten en dat de wet door hem in verdraagzamen zin zal worden uitgevoerd. Maar wat bedoelen die sprekers, wanneer zij zeggen, dat de wet niet zal worden toegepast? Ik geloof, dat zij zouden behooren te zeggen, men zal niet merken, dat deze wet wordt uitgevoerd; de wet zal werken, zonder dat men het zien zal; de regtbanken zullen de strafbepalingen niet uitspreken, en waarom niet? Omdat het niet noodig

zal zijn. Zoodra de wet in werking is, zal elk kerkgenootschap weten, waaraan het zich te houden heeft, het zal trachten zich vooraf van de medewerking der Regering te verzekeren; zij zullen zich wel wachten daden te doen, die tot straf of waarschuwing aanleiding zullen kunnen geven. Ik achtte het niet overbodig deze aanmerking te maken, opdat niet later beweerd worde, » de wet is gemaakt en zij wordt niet uitgevoerd." Deze wet zal worden uitgevoerd, maar ik wensch vurig, dat men in het openbaar van die uitvoering zoo min mogelijk moge bemerken.

De heer **Cremers**: Het zou ons te veel tijd kosten, Mijne Heeren, en tevens ongepast zijn, wanneer wij bij deze of bij elke gelegenheid gedurig zouden opnemen uitdrukkingen, die aan de leden zijn ontvallen en die zij in een anderen zin hebben gesproken, dan den onzen. Gij zult mij echter toestaan, dat ik enkele woorden opneem. De geachte spreker naast mij gezeten (de heer de Kempenaer) heeft gewezen op de troonrede, op de woorden daarin door den Koning gesproken, op de verpligting, die op ons rust, om te ondersteunen het verlangen daarin door den Koning geuit.

In die zienswijze, Mijne Heeren, zou ieder lid dezer Vergadering, die meende te mogen verschillen van hetgeen door den Koning is uitgesproken, in tegenstand met het Opperhoofd van den Staat worden gesteld. In dezen toestand wensch ik mij niet te verplaatsen. Ik geloof dat op de woorden daar gesproken, geheel en al van toepassing zijn de woorden van den heer van Dam van Isselt, *het is een subjectief gevoelen.* In de troonrede mogen wij zien het subjectief gevoelen van de Ministers, woorden waarin zij niet alleen hun gevoelen zeggen maar ook hetgeen zij passend en dienstig rekenden daar te zeggen. Zoo ook zeide dezelfde geachte spreker uit Gelderland, dien ik zoo even noemde, van den afgevaardigde uit Rotterdam (den heer van Rijckevorsel) toen hij met hem in meening verschilde: het is uw subjectief gevoelen. Evenzoo zij het mij ook vergund te zeggen, dat ook zijne meening over deze wet een subjectief gevoelen is. De groote mate van warmte, met welke hij gesproken heeft, bewijst voor de oprégtheid van zijne meening, maar die warmte, waarmede hij gesproken heeft, doet niets af tot het bewijs der waarheid van zijne meening. Wanneer hij zegt er moet vrijheid, maar eene zekere mate van vrijheid zijn, dan behoeft zijn subjectief gevoelen over de mate van vrijheid niet tot regel gesteld te worden. Wanneer hij spreekt over het al of niet gegronde der Aprils-beweging, eerbiedig ik ten volle zijne overtuiging daaromtrent, maar het is en blijft een subjectief gevoelen. Hij heeft als zijne overtuiging te kennen gegeven dat er hier te lande in de Aprils-beweging gegronde redenen waren om van den Koning bescherming te vragen. Het staat mij echter vrij zijn subjectief gevoelen tegen te spreken. Er is, naar mijne overtuiging althans, in die dagen niets gebeurd, waarom door iemand bescherming van het opperhoofd van den Staat behoefde te worden gevraagd.

Er zijn woorden gesproken, Mijne Heeren, die ik betreur dat gesproken zijn, en menigeen met mij. Gij beseft het allen, dat het niet voor iedereen even gemakkelijk valt om zijn oordeel, wanneer het afkeurenswaardig mogt schijnen, in het openbaar uit te spreken.

Er zijn ook woorden, die wij allen ten deele moeten laten voor rekening van hem, die ze gesproken heeft. Maar zij zijn medegedeeld aan het hoofd van den Staat; en wanneer ik eerst gaarne aanneem, dat vele ingezetenen zich alleen over die woorden gegriefd gevoelen, dan zeg ik ook, dat het de pligt van ieder Nederlander is om te gevoelen, dat de mededeeling dier woorden was ondragelijk voor het Hoofd van den Staat.

En dan de eed! Maar, Mijne Heeren, die eed was meer afgelegd geworden voor 18 jaren; en heeft ooit iemand gezien dat zij nadeelig gewerkt heeft, is daaraan ooit eenig gevolg gegeven dat iemand kon hinderen? Noch in het verledene is dit gebeurd, noch in de toekomst zal het gebeuren. Maar toch ik verheug mij daarover, dat die eed is gezuiverd; ik verheug mij daarover, dewijl het rust zal geven, vooral ook in het belang van het kerkgenootschap dat het daarbij geldt, dewijl het zich zelf daardoor heeft gezuiverd en ook, naar ik meen, op dat punt een voorbeeld heeft gegeven hetwelk anderen zoude kunnen navolgen.

Er is nog meer geweest, Mijne Heeren, namelijk het uiten van eene meening, als of de Heilige Stoel te Rome uit de Grondwet van dit land het regt zou kunnen trekken om de bisschoppelijke hierarchie hier in te voeren, om de Roomsch-katholijke Kerk te organiseren zoo als zij het zou willen. Die meening zou, geloof ik, niet zoo geheel gevaarlijk zijn, maar het kan noodig wezen te doen opmerken dat alleen hij, die aan de Grondwet onderworpen is, daaruit regten kan trekken en dus de Heilige Stoel, welke regten hij ook zou mogen hebben, die niet uit de Grondwet zou kunnen trekken. Dat alles is geschied; dat zijn treurige voorvallen, maar ik zie niet dat daarin eenige reden was om met eenigen ophef te kunnen komen en te zeggen: » bescherm het land, red het land uit een dringend gevaar!" Ware iedereen gerust geweest, dan zou zonder eenigen ophef geschied zijn hetgeen waarschijnlijk in het vervolg met meer ophef zal gebeuren, maar niemand zou daarbij geleden hebben.

Die beweging, Mijne Heeren heeft aanleiding gegeven tot deze wet; ik kan geene wet beoordeelen wanneer ik hare oorzaak niet ken. Ik wensch niet in het minste met eenig bitter gevoel daarover te spreken, maar ik wensch ten einde de wet te beoordeelen, daarbij een besluit aan te halen van eene der steden in ons Vaderland, dat mij onlangs toevallig in handen viel. Het was eene stad die tot de Unie was toegetreden, onder deze verpligting, dat in hare muren alleen de Hervormde, de ware Gereformeerde religie zou worden uitgeoefend. Het was eene in dien tijd noodige bepaling, zou de onafhankelijkheid van het land gered worden. Er werd echter bepaald dat niemand in zijne conscientie zou worden geinquireerd. Dat was alles wat in dien tijd mogelijk was; — maar wat is later geschied? Tachtig jaren later is vrees ontstaan voor pauselijken dwang, voor pauselijk bijgeloof. Uit liefde voor de waarheid ging men over tot geheel andere bepalingen en men zeide, aangezien het blijkt dat de pausgezinden hier en daar in huis zamenkomen en daar altaren hebben, en dat dit tegen de rust van het land is, zal men in huis treden en de altaren wegnemen; en aangezien het zeker is dat die altaren in kasten zijn gesloten, zal men alle kasten openbreken en de altaren wegnemen; en aangezien altaren te hebben strafbaar is, zullen degenen die zich daaraan schuldig maken, gestraft worden met boeten, confiscatie en bannissement; en aangezien er eene wijze van uitvoering moet zijn om die boeten te doen betalen, zullen de boeten door de tamboers der schutterij worden afgehaald; en aangezien men moet waken tegen alle uitbreiding van het bijgeloof, zal ieder kind, dat in deze muren geboren wordt, op eene boete van f 150 in de Protestantsche kerk moeten gedoopt worden. Ik zeg dit niet, Mijne Heeren, met eenig gevoel van verbittering, ik heb te zeer te overtuiging dat van beide zijden dergelijke voor beelden kunnen worden opgehaald, en dat aan de zijde waar ik sta wèl de grootste voorraad zal te vinden zijn.

Ik spreek niet met bitterheid, maar ik vraag: welke waren de redenen, die die beweging, die dat besluit veroorzaakten? Onze republiek rustte in die tijden geheel gerust op hervormde grondvesten, toch gevoelde men vrees voor een schrikbeeld te Rome. Men was doordrongen van de overtuiging, dat eigen meening waarheid was, dat al wat streed met eigen meening dwaling was. Men gevoelde een onbeperkt pligtbesef, om al wat dwaling was uit te roeijen. Men heeft toen niet onpartijdig geoordeeld. Wat men aan de eene zijde goeds en edels zag, verlaagde men tot een bijzonder feit, een schandaal werd opgehemeld als eene algemeene ondeugd. Dezelfde daden, wanneer men die bij zijne eigene partij opmerkte, werden geheel tegenovergesteld beoordeeld. En nu, Mijne Heeren, vraag ik, of niet dezelfde oorzaken, die toen tot dat besluit geleid hebben, ook niet thans hebben geleid tot de Aprils-beweging, en deze tot de wet? Ik weet het, er hebben ook politieke drijfveren gewerkt, maar zij zijn voorbij. De Koning heeft zich andere Ministers gekozen. En verder heeft deze Kamer niet te gaan dan de voordragten te beoordeelen, die door dat Ministerie in het belang van het land zullen worden voorgedragen.

Ik heb mij zelven afgevraagd: in hoe verre is die opgewonden beweging, die verkeerde rigting der beweging oorzaak van de wet? en is zij in de wet te vinden? Eerst in het oorspronkelijke wetsontwerp, want daaraan moet ik, ter beantwoording van deze vraag, herinneren. Daarin vind ik art. 2, dat naar mijn oordeel te onrein is om aan te raken. Niet enkel dat er bepalingen in zijn, die, naar mijn oordeel, in lijnregten strijd zelfs met de letter der Grondwet moeten worden geacht, maar ik vind daarin ook, en bepaaldelijk in art. 1, eene bepaling die tot een geregtelijken moord leidt van al wat vrijheid van godsdienst heet. Wanneer de Regering het regt heeft te zeggen: deze of gene handeling eischt de medewerking van het Gouvernement, en zoolang zij zijne goedkeuring niet bezit moogt gij ze niet uitvoeren, moet uwe geheele organisatie stilstaan, — dan is de geheele vrijheid van godsdienst gesmoord, dan heeft elk minister het regt, om de godsdienst te belemmeren en onuitvoerbaar te maken, dus om een geregtelijken moord te bedrijven.

Maar ik moet ook alles terugbrengen tot de voordragt, zoo als zij ons door de Tweede Kamer is toegezonden. Die voordragt verschilt aanmerkelijk van het oorspronkelijk ontwerp; dit is zeer verzacht, zoo zelfs, dat men eenige reden zou vinden om het gevoelen te omhelzen van den Minister van Justitie, die gezegd heeft: » Neemt deze voordragt aan, want indien zij niet aange- » nomen wordt dan zal men in de verpligting zijn de wet van » Germinal uit te voeren." Die wet van Germinal is een schrikbeeld; om daar niet onder te geraken kan menigeen tot de conclusie komen: ik zal maar aannemen wat zachter is.

Maar, Mijne Heeren, de uitvoering van de wet van Germinal is toch, geloof ik, niet zoo zeer te vreezen. Wel acht ik die wet een schrikbeeld van meer invloed en van meer kracht, dan het schrikbeeld, dat hier veler hoofden ten onregte heeft bevreesd ge-

maakt, maar ik houd mij overtuigd dat het Ministerie, al wordt dit wets-ontwerp verworpen, die wet van Germinal toch nooit zal uitvoeren.

Welke zijn de hoofdbepalingen van die wet? In art. 9 lees ik: *Le culte* Catholique sera exercé sous la direction des archevèques et évêques dans leurs dioecèses", onder het genot van tractementen, die in art. 64 worden bepaald.

Er wordt verder in bepaald, dat er in geestelijke geschillen zal zijn een *appel comme d'abus* bij den Staatsraad. Indien die bepalingen niet worden uitgevoerd, dan zal er niet veel van de wet overblijven, en die bepalingen zal het Ministerie om meer dan ééne reden nimmer ten uitvoer leggen.

Volgens art. 39 zal er moeten worden gewaakt, dat er slechts één catechismus worde gebruikt in alle Roomsch-katholijke kerken hier te lande; ook zal de Regering moeten waken, dat, wanneer er bisschoppen worden aangesteld, zij met het pastorale kruis en violette kousen over de straat zullen mogen gaan. Indien men nu de wet van Germinal wil toepassen, dan moet men ook *die* bepalingen nakomen.

Maar de uitvoering der wet komt mij dan vooral onmogelijk voor, wanneer ik zie dat zij niet alleen voor het Katholijke, maar ook voor het Protestantsche kerkgenootschap bepalingen inhoudt; dat zij voorschrijft, dat er geen dogma, geene leer zal kunnen verkondigd worden, dat er geen formulier, geen catechismus, of hoe men het ook noemt, mag worden gebezigd, dan met goedkeuring van het Gouvernement; — wanneer ik dat zie, dan ben ik nog meer overtuigd dat de Ministers zelven bij nader inzien zullen begrijpen, dat de vrees voor de wederinvoering of voor de uitvoering van de wet van Germinal geen reden behoeft te zijn, om tot de aanneming van dit wets-ontwerp te nopen.

Er zijn mogelijk in die wet nog wel eenige ondergeschikte politie-bepalingen, die nog ten deele worden uitgevoerd, en nog eenige andere, die ook wel opgerakeld zouden *kunnen* worden; maar de wet zelve is dood in dit land, en het staat aan niemand haar weder in het leven te roepen en hier te doen gelden.

Er is nog eene omstandigheid, waarop ik wil wijzen: op de ongerijmdheid namelijk, zoo als het mij voorkomt, zoo als ik mij veroorloof tegen het Ministerie te spreken, om uit het arsenaal van oude wetten en vooral uit het arsenaal van oude *Fransche* wetten, verordeningen en regels op onzen bodem te willen terugroepen. Wanneer men dit wil doen, dan is er ook nog een besluit van 25 Februarij 1810, ook hier te lande afgekondigd, en dat dus evenveel kracht heeft als de wet van Germinal. Dat besluit gelast, dat de declaratie van Gallicaansehe geestelijken, in Frankrijk in 1682 uitgegeven, zal gelden als *loi de l'Etat*, als wet van den Staat. En wat behelst die deelaratie? Aan de eene zijde eene verklaring in dien zin, dat het wereldlijke gezag behoort aan den Koning en niet aan het Opperhoofd der Katholijke Kerk in Rome, — eene bepaling, die stellig hier te lande geene tegenspraak zal ondervinden en die dus hier zeer gemakkelijk kan worden uitgevoerd; maar diezelfde declaratie, diezelfde *loi de l'État* bevat nog iets anders, bevat óók, dat aan den H. Petrus en zijne opvolgers op den Stoel van Rome als stedehouders van Christus behoort het bestuur van de godsdienst. Ik betwijfel het zeer of dat gedeelte der deelaratie, door het tegenwoordig of door een ander Ministerie hier te lande ooit zal kunnen worden uitgevoerd, het zou te veel tegenstand ontmoeten in den nationalen en godsdienstigen geest van de meerderheid der bevolking; en ik zou alleen daarom de Ministers dus aanraden, zich niet te veel te wagen aan de invoering van oude Fransehe wetten.

Ik heb mij in de tweede plaats afgevraagd, of deze wet dan noodig is; ik heb gevraagd: is zij grondwettig, en is zij noodig, ter zake van de invoering der bisschoppelijke hierarchie? Ja, indien er eene overtreding is aan te wijzen welke niet te straffen is zonder maatregelen te nemen als thans worden voorgesteld. Maar waar is de overtreding? Ik vind ze nergens. De invoering der bisschoppelijke hierarchie, een gevolg van de vrijheid der kerkgenootschappen is niet uitdrukkelijk bij de Grondwet toegezegd. Art. 164 spreekt alleen van de leden; art. 165 belooft aan de kerkgenootschappen alleen gelijke bescherming tegen onregt. Het geeft geen regt tot vrije ontwikkeling. Indien men echter zoo letterknechtig wil wezen, indien men zoo uitleggen wil wat duidelijk is gezegd, dan zou, wanneer het mij vergund was ook uit deze wet met spitsvindigheid te redeneren, ik kunnen beweren dat men van deze wet kan zeggen dat zij vrijheid geeft om te organiseren, maar daarom nog niet tot de benoeming van bisschoppen, want dit staat er niet in geschreven. Wanneer men niet het beginsel aanneemt, wanneer men voor ieder geval eene afzonderlijke vermelding wil, dan is er geen eind aan den twist te maken. De geachte spreker voor mij gezeten heeft het gezegd en het is waar, wanneer men wil spreken over den geest, dan doet men beter te zeggen: naar mijne persoonlijke opvatting is de geest zóó, het aan ieder ander vrijlatende om als den geest aan te merken wat hij naar zijne overtuiging als den waren zal vermeenen te moeten aannemen. Doch ik kan mij toch niet voorstellen dat de geest van de tegenwoordige Grondwet niet deze is: het opperhoofd van de Roomsch-katholijke Kerk te Rome heeft volgens de Grondwet niet het minste regt hoegenaamd tot aanstelling van bisschoppen hier te lande, maar er is ook geene Grondwet hier te lande, die hem verbieden kan om te Rome het besluit te nemen tot benoeming van die geestelijken alhier. Hetgeen nu naar mijn inzien en diepe overtuiging de geest is van onze Grondwet, is, dat het den ingezetenen van dit land vrij staat naar hunne eigen keuze de bisschoppen aan te nemen, welke het Opperhoofd hunner Kerk te Rome tot die waardigheid heeft geroepen; dat het hun vrijstaat ze te erkennen, of, zoo ze willen, te verwerpen, te verachten.

Dit is de geest der Grondwet, maar ik zie ook nog iets in hare letter. Ik breng deze in verband met de wet van Germinal en met een opvolgend besluit. In art. 1 van de wet van Germinal zie ik dat de bekendmaking van alle bullen, breven enz. verboden was zoowel, die, welke onderwerpen betroffen van meer algemeen belang als die, welke bijzondere personen aangaan, hetgeen de Franschen noemen le for extérieur et le for intérieur.

Reeds onder het Fransche bestuur van Napoleon is het decreet van Februarij 1810 verschenen. Wat is daarbij bepaald? Daarbij is opgeheven het verbod van afkondiging en uitvoering van de pauselijke bullen, voor zoover betrof het *for intérieur;* alleen ten aanzien van hetgeen het *for extérieur* betrof bleef het bestaan. Ook dit verbod nu is hier opgeheven door art. 170 van de Grondwet; dit is niet tegen te spreken; en van dat oogenblik af kunnen alle pauselijke bullen, zoowel die het *for extérieur* als die welke het *for intérieur* betreffen, niet alleen afgekondigd maar ook ten uitvoer gelegd worden, zoover zij blijven op kerkelijk terrein, namelijk slechts de godsdienst betreffen. Zoo men dit niet als regel mogt aannemen, wat zou dan het nut zijn van art. 170 der Grondwet. Waartoe zou het dienen? Er zoude gezegd zijn: Gij zult vrijelijk alle besluiten kunnen ontvangen en afkondigen, die door het Opperhoofd uwer Kerk zullen worden genomen. Maar wanneer het nu aankomt om gevolg en uitvoering te geven aan die besluiten, zal de Regering er tusschen komen en zeggen: » vóór dat gij tot de uitvoering overgaat zult gij er ons kennis van geven". Ik moet doen opmerken, dat art. 170 der Grondwet, hetwelk het beste middel is om botsing tusschen het wereldlijk en het geestelijk gezag te voorkomen, alle kraeht zou verliezen. Bij alle vrijheid op het gebied der godsdienst zal het roer van Staat toch blijven in handen van het wereldlijk gezag, dat de magt zal behouden om alle schennis te straffen.

Mijne Heeren, ik behoor geenszins tot hen, die zouden willen volhouden dat, ook met gevaar voor den Staat, aan de kerkgenootschappen eene algeheele, eene bandelooze vrijheid zou moeten gelaten worden. Ik zou dat in geenen deele wenschelijk achten; lag eene dergelijke vrijheid in de Grondwet, ik zou haar op dat punt herzien willen hebben; maar zij wordt door de Grondwet niet gegeven. Deze legt integendeel aan den Koning (als ik het zeggen mag) de verpligting op om te waken dat de kerkgenootschappen gehoorzaamheid betoonen aan de wetten van den Staat; en na hetgeen vroeger en later, hier en elders gebeurd is geloof ik, Mijne Heeren, dat het niet overbodig is te bepalen, dat de Koning die waakzaamheid zal uitoefenen. Maar waarvoor waakt de Koning? Daarvoor, dat de kerkgenootschappen gehoorzaam zijn aan de wetten van den Staat. Is er nu eene wet overtreden door hetgeen geschied is? zij is niet aangewezen, zij is niet aanwezig; er bestaat geene. Integendeel juist in dit art. 169 vind ik de ongrondwettigheid van dit wets-ontwerp. De Grondwet laat toe dat vastgesteld worden wetten van den Staat. De Grondwet laat niet toe regelen te stellen voor de waakzaamheid die de Koning zal betoonen. Wanneer ik zie dat deze wet ten titel voert: *Regeling van het toezigt op de onderscheidene kerkgenootschappen*, en ik tevens in het oog houd dat het waken den Koning alleen toekomt, dan zeg ik dat de wet onder dat opschrift altijd ongrondwettig is.

Mijne Heeren, buiten deze redenen van ongrondwettigheid, die sommigen gezocht mogen toeschijnen, maar die mijns inziens gegrond zijn, ligt nog de beoordeeling van de bijzondere bepalingen uit welke de wet bestaat. Die bepalingen naziende ontdek ik er vele die misschien nuttig kunnen zijn, maar waarvan de waarheid iedereen zoo duidelijk in het oog valt dat het niet noodig was ze in eene wet op te nemen, tenzij hieraan eeniglijk de bedoeling ten grondslag lag om aan de wet een behoorlijken omvang te geven.

De 3de paragraaph van art. 1 is zeer juist; niemand heeft er ooit aan getwijfeld. De eerste evenzoo, maar in de twee woorden, door de Tweede Kamer daarin gevoegd, ligt, mijns inziens, het bewijs van de onjuistheid der gansche wet.

Ik vrees echter stellig, dat het 2de lid van art. 1 eene ongrondwettigheid in zich bevat. Er bestaat verschil tusschen eene vereeniging en een kerkgenootschap. Eene gewone vereeniging kan in het algemeen genoodzaakt worden tot openlegging harer regle-

menten, die alleen de oorzaak zijn van haar bestaan; het is ongrondwettig de kerkgenootschappen op dezelfde leest te schoeijen. Maar buitendien, al mogt de Grondwet het niet verbieden, het artikel is onstaatkundig, omdat het de Regering ieder oogenblik in aanraking brengt met de kerkgenootschappen, die welligt de teergevoeligste van alle zijn en hunne takken wijd verspreiden. Het is beter, het is staatkundiger de mededeeling hunner reglementen af te wachten tot dat de kerkgenootsehappen zelve de hulp der Regering behoeven, tot dat zij zelve tot de Regering komen en zeggen: help ons als burgerlijke wezens. Tot zóó lang geloof ik, dat het beter is de kerkgenootschappen stil hunnen gang te laten gaan. Wel zullen zij zich dan ja in sommige opzigten kunnen vergissen, maar voor de rust van het land zal dit dan toch beter zijn dan hen te dwingen tot iets, dat nutteloos is.

Tegen het 5de artikel heb ik veel bezwaar. Het is elders genoemd het hart van de wet; dan is het een sleeht hart. Indien ik het artikel eenvoudig kan beschouwen zoo als het daar ligt, dan zou ik mij wel in theorie kunnen afvragen: is het dan zoo geheel tegen alle regelen van staatkunde? Kon ik het artikel geheel en al in het afgetrokkene beschouwen, ik geloof, dat ik er mij mede zou kunnen vereenigen. Maar er is te veel voorafgegaan, onder anderen ook, dat de Regering in openbaar gemaakte stukken als haar gevoelen heeft kenbaar gemaakt, dat hier te lande een bisschop zijn zetel niet zou kunnen vestigen op cene plaats, wier bevolking voor het grootse gedeelte Protestantseh is. Die verklaring komt voor in een der stukken, aan Rome medegedeeld en dus aan de Regering, evenzeer als aan ons bekend. Het is aan het slot van de Nota in de maand Julij door den heer de Liedekerke te Rome overgelegd. Dit is voorafgegaan; dit is voor mij de geest dezer wet en ik vind hierin iets strijdigs met de Grondwet, die aan alle kerkgenootschappen gelijke bescherming toezegt.

Ik vind deze wet onvoorzigtig, omdat deze wet is een gevolg van eene opgewondene meening; omdat deze wet in art. 5 te kennen geeft, dat zij de bedienaren eener godsdienst, die in hun kerkgenootsehap hoog geschat zijn, verdenkt. Aangezien de godsdienst eene magt is, die onder alle versehillende omstandigheden de krachtigste steun is van den Staat, en aangezien ik overtuigd ben, dat de godsdienst geen beter steun geeft, dan wanneer alle ingezetenen daartoe geleid worden, om elkanders meening wederkeerig te eerbiedigen, geloof ik, dat het onstaatkundig is, dat de bedienaren van de godsdienst op deze wijze in verdenking worden gebragt, dat men hen, naar het schijnt, aldus zou willen verdrijven uit alle groote steden des lands.

Eene reden is echter door den Minister van Justitie bijgebragt, die mij, kon ik ze beamen, zou genoopt hebben om mijne stem aan deze wet te geven. De Minister heeft in de andere Kamer gezegd: » Wat wilt gij dan, wilt gij dan, wanneer de aartsbisschop te Utrecht zich komt vestigen, dat die prelaat daar door de gewapende magt zal worden ondersteund?" Wanneer ik vreesde dat ter zake van de intrede van dien hooggeachten bedienaar der godsdienst in die stad onlusten konden ontstaan, ik zou liever tien malen mijne stem aan deze wet geven, dan dat ik zou willen, dat te dier zake burgerbloed zou stroomen en dat daarop daden zouden kunnen volgen, die nog verdere gevolgen voor de rust en de vrijheid des lands konden hebben. Maar ik neem de vrijheid te betwijfelen, dat het gevaar zoo dringend zou zijn. Want, is het waar hetgeen de Minister zeide, dan zoude dezelfde tegenstand worden geboden, ook indien de Koning de vestiging van een zetel te Utrecht mogt hebben goedgekeurd. Dit nu kan ik mij niet voorstellen, dat de bevolking, of laat ik liever zeggen, dat gedeelte der bevolking, hetwelk zich zoo naauw verbonden rekent aan het Huis van Oranje, hetwelk aanleiding geeft, dat anderen moeten vragen: maar hebben wij dan geen aandeel aan Israël, — dat dit gedeelte der bevolking, nadat de Koning zoude hebben gesproken, niet gehoorzaam zou zijn aan de wet en de heiligheid van de godsdienstvrijheid niet onaangeroerd zou laten? Ik geloof, dat de schildering van den Minister te donker gekleurd is. Maar ik ben overtuigd, dat bovendien de bisschop in 't geheel niet zal verlangen, dat hem een verblijf worde ingeruimd dáár, waar hem eene zoo onvriendelijke ontvangst door den Minister is voorgehouden. Van die zijde is geen gevaar.

Ik zal in de derde plaats niet treden in een lang betoog, dat de wet zeer onbestemd is. Ik kan mij van mijn standpunt inderdaad niet voorstellen, wie de persoon zal moeten zijn, van welken de mededeeling in art. 1 bedoeld, zal moeten uitgaan, en evenmin wat hij zal moeten mededeelen. In de Tweede Kamer is gezegd: er zijn welligt kerkgenootschappen, die geene mededeeling zullen kunnen doen, dewijl ze niets hebben, en de Minister antwoordde: indien men niets kan geven, dan geeft men niets, en het zal wel zijn; maar zegt nu eens een kerkgenootschap, ik heb niets, of ik heb niets meer te geven, en de Minister zegt: gij geeft niet genoeg, gij moet wel of meer geven, wie zal dan beslissen? welke zullen de gevolgen zijn? Ik acht het zeer verkeerd, dat men zich begeeft op een terrein, waar Kerk en Staat zich onnoodig zullen ontmoeten.

Men heeft zich, Mijne Heeren, een bloedbad voorgespiegeld in eene der steden van ons Vaderland. Dit deed mij weifelen; bijna zoude ik aan de wet mijne stem hebben gegeven. Ik zou dan tot mijne geloofsgenooten gezegd hebben: onderwerpt u gewillig aan hetgeen de wet vordert; wanneer nu een ministeriele crisis heeft medegewerkt tot de daarstelling van die wet, dan zal er weder eene andere komen, die den hoon afwascht, die de vrijheid wedergeeft, welke thans wordt geweigerd; wijt het aan vooroordeelen, die ook bij u bestaan; — maar ik ben niet overtuigd dat het gevaar bestaat en zal, blijf ik bij die mecning, stemmen tegen de wet.

Ten slotte dit. Zoolang de regter niet heeft gesproken, staat het elken pleiter vrij vol te houden dat zijne zaak goed is: zoolang de wet niet is afgekondigd staat het vrij te zeggen: de wet is ongrondwettig. Zoodra echter het vonnis is uitgesproken, of de wet heeft beslist, dient men die uitspraak te eerbiedigen, ook dan, wanneer men in de Grondwet iets tegenstrijdigs ziet. Wij dienen te gehoorzamen, en af te wachten of wij langs wettigen weg eene verbetering kunnen erlangen. Dit moge eene algemeene overtuiging zijn.

Zijn nog ingekomen:

drie adressen ten voordeele van het wets-ontwerp op de kerkgenootschappen, als: van ingezetenen van Pieterburen, Sneek en Brummen; en

vier adressen tegen genoemd wets-ontwerp, als: van ingezetenen te Alkmaar, te Woudsend, van R.-K. geestelijken te 's Gravenhage en te Heemstede.

Verzending naar de Commissie voor de Verzoekschriften.

De vergadering wordt gesloten.

ZITTING VAN DEN 8STEN SEPTEMBER.

14DE ZITTING.

ZITTING VAN DONDERDAG 8 SEPTEMBER.

(TEN 11 UREN.)

Verzoekschriften ingekomen. — Verslagen uitgebragt door de Commissie voor de Verzoekschriften. — Voortzetting en einde der beraadslaging over het wets-ontwerp tot regeling van het toezigt op de onderscheidene kerkgenootschappen; aanneming van dat wets-ontwerp.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig met den Voorzitter, 38 leden, de heeren:

Borski, Martens van Sevenhoven, Insinger, van Swinderen, van Wessem, Regout, de Villers de Pité, de Bruijn, van Rhemen van Rhemenshuizen, Cost Jordens, Verheij van den Bogaard, van der Oudermeulen, van Weel, de Vos van Steenwijk, d'Ablaing van Giessenburg, Lotsij, van Nispen van Pannerden, van der Beken Pasteel, Beerenbroek, 't Hooft, van Andringa de Kempenaer, van Dam van Isselt, Paspoort van Grijpskerke, de Sitter, van Beeck Vollenhoven, van Aylva van Pallandt, van Rijckevorsel, van den Dries, Cremers, van Sasse van Ysselt, Blankenheijm, Boxman, Tonckens, van Lidth de Jeude, van Eijsinga, van der Lek de Clercq en van Heeckeren van Wassenaar;

en al de Ministers.

De notulen worden gelezen en goedgekeurd.

Zijn ingekomen:

zestien adressen, houdende bezwaren tegen het wets-ontwerp tot regeling van het toezigt op de onderscheidene kerkgenootschappen, als:

van ingezetenen te Roermond, Maastricht, Buggenum, Sittard, Hoorn, Berghem, Vlissingen, Aardenburg, 's Hertogenbosch, Ammerzoden, Oostburg, Boxtel, Riethoven Oud-Vossemeer, 's Princeenhage en Wervershoof;

vijf adressen ten voordeele van hetzelfde wets-ontwerp, als:

van den kerkeraad der Nederduitsch-Hervormde gemeente te Hoogmade, Montfoort en Heenvliet;

van ingezetenen te Montfoort, Groothuizen en Avenhorn.

Verzending naar de Commissie voor de Verzoekschriften.

De heer **van Dam van Isselt,** voorzitter der Commissie voor de Verzoekschriften: Mijnheer de Voorzitter, de Commissie voor de Petitien heeft een besluit genomen, dat alleen om hoogst gewigtige redenen, bij de teedere quaestie die bij deze verzoekschriften wordt behandeld, een voorstel aan deze Vergadering zou worden gedaan om over te gaan tot de orde van den dag. Ik neem dus de vrijheid aan de Vergadering voor te stellen, daar ik hoop dat de Commissie voor de Verzoekschriften niet meer in de gelegenheid zal zijn om op morgen te kunnen rapporteren, dat de heer Voorzitter de goedheid hebbe die stukken aan mij te overhandigen, om die staande de vergadering te onderzoeken en om dan, na de pauze, die wij gewoonlijk houden, verslag te kunnen doen aan de Vergadering van den inhoud van die adressen, met voorstel, indien geene bijzondere redenen een ander advies mogten motiveren, om die stukken ook ter griffie neder te leggen, ter inzage der leden.

De **Voorzitter:** Indien tegen dit voorstel geene bedenkingen bestaan, dan zal ik ter zijner tijd aan Mijnheer den voorzitter der Commissie voor de Verzoekschriften het woord geven om rapport uit te brengen.

Dienovereenkomstig wordt besloten.

Verslagen uitgebragt door de Commissie voor de Verzoekschriften.

De heer **van Dam van Isselt,** voorzitter der Commissie:

I. Onderscheidene adressen, waarbij deze Vergadering dringend wordt uitgenoodigd, in het belang van Vaderland en Koning, het wets-ontwerp tot regeling van het toezigt op de verschillende kerkgenootschappen te willen aannemen, zijn in de zitting van gisteren aangekondigd.

Zij zijn u aangeboden door *L. de Geer*, te Utrecht en 1087 andere ingezetenen van die stad; voorts door *A. Schilt*, te Twisk en 147 onderteekenaren; door *A. H. van den Hoeve* en 19 onderteekenaren te Keppel; door *H. van der Colff van Giessen*, te Woudrichem, en 56 onderteekenaren; door *J. Moerkerken*, te Gouda, en 64 onderteekenaren; door *N. van de Ruemer*, te Puttershoek, en 60 onderteekenaren; door *J. F. G. Meijer*, te 's Gravenhage, en 202 onderteekenaren; door *K. Boon*, te Berkhout, en 157 onderteekenaren; door *G. Hols*, te Zelhem, en 536 onderteekenaren; door *L. Verveer* Jzn., te Kampen, en 29 onderteekenaren; door *J. F. Dons*, te Pieterburen, en 34 onderteekenaren, en door *A. F. Vlink*, te Sneek, en 34 onderteekenaren.

Daarenboven zijn u aangeboden adressen van dezelfde strekking door de kerkeraden van de Hervormde gemeenten te Brummen, te Buren, te Blaauweapel, te Bleskensgraaf en Hofwegen en door die van Pernis.

Uwe Commissie heeft de eer u voor te stellen al deze verzoekschriften ter inzage van de leden neder te leggen ter griffie. — *Aanneming der conclusie.*

De heer **Insinger,** lid der Commissie:

II. Uwe Commissie voor de Verzoekschriften heeft de eer rapport uit te brengen op de navolgende verzoekschriften, als: van ingezetenen van Bergeijk, Hilvarenbeek, Ossendrecht, Valkenswaard, Lithoijen, Oijen, Rijckevoort, St. Oedenrode, Oss, Borkel, Roomsch-katholijke geestelijken te Oosterhout, ingezetenen te Maastricht, Weert, Mook, Sittard, Roggel, Heythuizen, Maasbree, Herwen, Gent, 's Heerenberg, Zuiddorpe, Westdorpe, St. Jan Steen, IJzendijke, Pijnacker, Roomsch-katholijke ingezetenen van Alkmaar, Woudsend, dienstdoende Roomsch-katholijke geestelijken in 's Hage, Roomsch-katholijke ingezetenen van Heemstede.

Al deze verzoekschriften strekken om van de Eerste Kamer der Staten-Generaal te verwerven eene afkeuring van het ontwerp van wet tot regeling van het toezigt op de onderscheidene kerkgenootschappen. De inhoud dezer verzoekschriften is veelal overeenstemmende met die waarover in den laatsten tijd rapport is uitgebragt. Men betreurt dat de conceept-wet in de Tweede Kamer heeft kunnen aangenomen worden; acht zulks onverantwoordelijk, omdat door dagbladen zoowel als veelvuldige adressen, naar hunne zienswijze, overtuigend moet bewezen worden geacht de ongrondwettigheid der wet, het aandruischen derzelve inzonderheid tegen het VIde hoofdstuk; dat zij meenen eene strekking in deze wet te vinden, alleenlijk tegen Katholijken gerigt; — om welke redenen, ter vermijding van eene rampzalige toekomst, zij gelooven afstemming der wet te mogen verzoeken.

Een adres uit Maasbree in Limburg dringt inzonderheid aan op afwijzing, op grond dat de leden dezer Vergadering *noch door fanatismus, noch door religiehaat tot de Eerste Kamer geroepen zijn*, eene Kamer welke geene wet vermag aan te nemen welke Zijne Majesteit mystificeert en de natie in het oog van Europa belagchelijk maakt.

Uwe Commissie heeft de eer voor te stellen deze verzoekschriften ter griffie neder te leggen, ter inzage van de leden. — *Aanneming der conclusie.*

Voortzetting der beraadslaging over het wetsontwerp tot regeling van het toezigt op de kerkgenootschappen.

De heer **de Vos van Steenwijk:** Ik wensch slechts met een enkel woord de stem toe te lichten, die ik over dit wetsontwerp denk uit te brengen. Ik heb mij in mijne beschouwing daarvan zooveel mogelijk losgemaakt van de herinnering aan de gebeurtenissen, die de naaste aanleiding zijn tot zijne aanbieding, om het ontwerp meer op zich zelf en onpartijdig te kunnen overwegen. Mogt toch deze voordragt tot wet worden verheven, dan zal zij die droevige herinneringen overleven. Het komt er dus, naar mijn inzien, slechts op aan wat er in de wet staat. Volgens mijne overtuiging bevat zij niets dan bepalingen, in het staatsbelang, voor orde en rust, welke evenmin krenkend zijn voor de grondwettige regten op het stuk van godsdienst voor mijne Katholijke landgenooten als voor de belijders van eenige andere gezindheid. Ik voor mij acht dat dit wets-ontwerp geenszins gezegd kan worden tegen hen te zijn gerigt; men kan, meen ik, niet zeggen, zoo als gisteren, indien ik mij niet bedrieg, beweerd is, dat het eene *partij*wet is. Ik beken dat het grievend is voor hen, dat juist de regeling van hun kerkgenootschap de aanleiding geweest is tot hare aanbieding, maar, Mijne Heeren, wien kunnen onze Katholijke landgenooten die grief wijten? Is het aan hunne Protestantsche mede-ingezetenen? Mij dunkt neen. Zij toch zijn gelijkelijk met hen gegriefd geworden in hetgeen hun dierbaarst was en heiligst is in hunne nationale herinneringen. Ik wil niet beslissen, Mijne Heeren, wie aan Katholijken en Protestanten beiden deze grieven berokkend hebben. Mogten het Nederlanders zijn, die hun Nederlandschen zin nog niet geheel voor een anderen hebben verwisseld, dan zullen zij gewis nu, hoewel te laat, berouw gevoelen bij het zien der onheilen, die zij over Nederland hebben gebragt, bij het zien van de onrust en de spanning, die deze gebeurtenissen hebben te weeg gebragt, zoowel op het politiek als op het godsdienstig terrein.

Ik herhaal: ik heb in de onderhavige wetsvoordragt niets kunnen vinden in strijd met de grondwettelijke regten; ik heb ook niets bepaalds in deze discussie daartegen hooren aanvoeren; ik heb slechts onbepaalde klagten gehoord over inmenging van staatsgezag in zaken van godsdienst; over schending van den geest van grondwettige bepalingen, waarvan trouwens naar mijne opvatting de letter duidelijk is; over concessien aan ééne partij en dergelijke, waarvoor ik volstrekt geen grond kan vinden in dit wetsontwerp: vond ik dien, ik zou mijne goedkeuring daaraan weigeren, want ik ben te zeer overtuigd, dat het hier mijn eerste pligt is om de grondwettige bepalingen mede te helpen handhaven; nu echter zal ik mijne goedkeurende stem aan deze wet verleenen, omdat, hoezeer ik haar in eenige opzigten wel vollediger gewenscht had, ik evenwel vermeen, dat door haar eene leemte wordt aangevuld in ons Nederlandsch staatsregt, daar wij door haar wettelijke bepalingen zullen verkrijgen omtrent de verhouding van den Staat tot de in dezen gevestigde kerkgenootschappen.

De heer **Regout:** Wanneer wij, Mijne Heeren, de aanleiding van dit voorstel van wet nagaan, dan vinden wij dat het zijn oorsprong verschuldigd is aan eene beweging, die onder onze Protestantsche landgenooten tegen eene Roomsche alloeutie ontstond. Onder den indruk dier beweging is, na ontbinding der vorige, eene Tweede Kamer gekozen, welke, schoon met eene zwakke meerderheid, het ontwerp, dat ons nu bezig houdt, heeft goedgekeurd.

Ik betreur die beweging; ik wil haar thans niet beoordeelen; men heeft gevaren voorgespiegeld, die, als droomgezigten, bij het eerste ontwaken moeten verdwijnen; ik herinner echter, ik constateer den oorsprong van het ontwerp, dewijl deze loop der zaak ons tot de uiterste behoedzaamheid verpligt.

De Eerste Kamer is niet geroepen om in de beweging, waaruit het tegenwoordiging Ministerie en de Tweede Kamer zijn voortgekomen, te deelen. Hetgeen in het rapport van de commissie tot vervaardiging der Grondwet van 1815 over de roeping der Eerste Kamer werd gezegd, schijnt mij ook nu nog, en vooral thans, te stade te komen. Volgens haar is de Eerste Kamer bestemd om alle overijling in de besluiten van wetgeving te verhinderen, om in moeijelijke tijden een dam tegen de hartstogten te stellen, om den Troon te omringen met een bolwerk, waartegen alle partijen afstuiten, en om aan de natie eene volkomene zekerheid te geven tegen alle willekeurige uitbreiding van het staatsgezag. De Eerste Kamer is, herhaalt de Commissie, daargesteld met oogmerk om driften en dwalingen van het oogenblik tegen te gaan. Onze taak is van bescheidener omvang dan die der Tweede Kamer; zij is niet zoo zeer scheppend, als tot wering van het verkeerde ingesteld; de dienst echter, die wij in omstandigheden als de tegenwoordige, aan Koning en Vaderland kunnen bewijzen, is daarom niet minder groot. Zij vergoedt ons het niet altoos aangename besef onzer meerdere lijdelijkheid in den gewonen gang der staatsregering.

Ik acht het onderwerp strijdig met de Grondwet. Hare stem en meening erken ik slechts in den aanhef van het eerste artikel. » Aan alle kerkgenootschappen is en blijft de volkomen vrijheid » verzekerd alles wat hunne godsdienst en de uitoefening daarvan » in hunnen eigen boezem betreft, te regelen."

Hetgeen verder in het ontwerp volgt is, mijns inziens, met de Grondwet niet overeen te brengen, die nergens sterker, dan in het VIde hoofdstuk, echten, milden vrijheidsgeest ademt. Ik verlang, volgens art. 10 der Grondwet, eene algemeene wet, regelende vereeniging en vergadering; eene wet die, wèl ingerigt, alle voorwendsel tot het maken van bijzondere politie-bepalingen omtrent kerk en godsdienstoefening zal wegnemen.

Den strijd van dit voorstel met de Grondwet acht ik in de Tweede Kamer zoo voldingend betoogd, dat ik er niet bij zal stilstaan.

Doch al ware zoodanige wet door de Grondwet niet uitgesloten, ik zou evenwel gelooven, haar, om meer dan ééne gewigtige reden, niet te kunnen toelaten.

Niet ligt zal uit dergelijke ontroering der gemoederen, als wij hebben bijgewoond, eene wet ontstaan, welke de goedkeuring van onpartijdigen verdient. Hoe verlegen de Regering zelve met hare wet was, blijkt uit de menigvuldige wendingen en veranderingen, welke het ontwerp heeft ondergaan; wendingen en veranderingen, waarna het, ondanks alle moeite en toegevendheid, nog een hoogst onnaauwkeurig, ja dubbelzinnig opstel is gebleven.

Doch al ware de wet, die, in haar eigen stelsel, nog vol gebreken schijnt, een meesterstuk, ik zou ze niet kunnen, niet mogen aannemen, dewijl zij de eenvoudige, ware betrekking tusschen Kerk en Staat verstoort, en tweedragt tusschen de ingezetenen sticht.

De Regering liet zich, door eene kerkelijke opgewondenheid van ingezetenen, dringen om eene wet voor te stellen, die men kort te voren als onmogelijk zou hebben beschouwd. Zij stelt voor, een greep, bij wege van politie-maatregel, te doen in het gebied der kerkelijke vrijheid, die méér dan eenige andere vrijheid behoort te worden ontzien, gespaard en beschermd. Niets noodlottiger, Mijne Heeren, dan zulk eene rigting, waarbij de Regering zich, onder den dekmantel eener handhaving der openbare orde en rust, tot werktuig van kerkelijke eischen en partijdigheid maakt.

Dit voorstel is de *eerste* schrede op een weg, die, naar mijne innige overtuiging, *geheel* moet worden gemeden, maar die, eens betreden, zal moeten worden vervolgd. Deze wet, eenmaal ingevoerd, kan niet de eenige blijven, zij moet worden aangevuld, en — behoef ik het te zeggen? — de Staat, die zich in eene kerkbeweging liet medeslepen, heeft zijne hoogheid en onafhankelijkheid, zijne magt tot *gelijke* bescherming *aller* kerkgenootschappen verloren.

Deze wet moet, zegt men, bevredigen. Het Protestantsch gevoel was getroffen; deze wet zal het geruststellen.

Ik misgun aan niemand bevrediging, maar wil regtvaardigheid bovenal. Ik wil geene bevrediging van den een met krenking en verbittering van den ander. Ik wil algemeenen vrede. En juist daarom acht ik dit voorstel verwerpelijk.

Het gevoel der Protestanten werd, hoor ik, geschokt. Maar ik vraag ernstig, of hetgeen waarover men zich beklaagde, hetzij allocutie hetzij instelling van bissehoppelijk bestuur, aan iemands vrijheid of regten, van wien ook, in het minst te kort kon doen. Niemand heeft dit aangetoond, noch zal het kunnen aantoonen. Ziedaar het besef, waaruit de bevrediging van zelf en alleen moet geboren worden.

Deze wet zal, in plaats van bevrediging, tweedragt stichten. Zij zal in eene aangelegenheid, die geene aanraking, veelmin botsing duldt, in zake van geloof en godsdienstig geweten, meerderheid en minderheid *tegen* elkander scharen. Zij zal de minderheid vervreemden van eene staatsinrigting en Regering, die het vertrouwen op gelijkheid van bescherming te leur stelt; zij zal bij de Protestantsche bevolking de onverdraagzaamheid, en bij de Roomsch-katholijken het achterdochtig, wrevelig gevoel van onderdrukking verlevendigen.

Wachten wij ons, Mijne Heeren, daartoe mede te werken. Behoeden wij, getrouw aan ons loyaal antwoord op de troonrede, het Land, den Koning, het tegenwoordig Ministerie zelf, tegen zoo verderfelijke gevolgen.

De heer **van Beeck Vollenhoven:** Lang heb ik, Mijne Heeren, om der gevolgen wille geaarzeld, welke gedragslijn ik bij de behandeling van dit wets-ontwerp zoude volgen. Als Nederlander, als Christen met het grootste leedgevoel gadeslaande wat hier te lande is voorgevallen, verbeidde ik met zorg de oplossing van een vraagstuk, dat wegens den aard der zake zooveel onheils over het vaderland dreigde te storten.

Die oplossing — velen meenen ze te zien in de wets-voordragt thans aan onze beraadslagingen onderworpen; anderen, gij hebt het uit zoovele monden gehoord, wijzen dit middel, als daartoe geenszins leidende, met nadruk van de hand. Tegen het beweren van genen, dat daardoor de bedarende spanning bevredigd zal worden, verklaren dezen dat zij slechts bij anderen overgebragt zal worden.

Is onzer aller stelling, Mijne Heeren, als de belangen van allen ter harte moetende nemen, reeds moeijelijk, hoeveel te moeijelijker wordt ze voor hem die, uit beginsel afkeerig van elk verschil omtrent geloofspunten, zich steeds tot regel gesteld heeft daarover nimmer te controverseren, doch zich, bij het eerbiedigen van het gevoelen van andersdenkenden, aan het zijne te houden.

Ik heb mij steeds aan dien regel vastgehouden, en wensch ook nu mijne beginselen niet te verzaken, maar des te meer kostte het mij eene beslissing te nemen, waardoor hetzij de eene hetzij de andere partij zich in haar godsdienstig gevoel gekwetst zal achten. Wat men toch omtrent de strekking dezer wet moge zeggen, Mijne Heeren, niemand kan ontkennen dat de hartstogtelijke wijze waarop ze aan de eene zijde verdedigd, aan de andere bestreden wordt, ik zeg niet in deze Kamer, maar daarbuiten, haren oorsprong heeft in de vermeende huldiging van of tekortdoening aan aangenomen geloofsbegrippen.

Ik zeg, Mijne Heeren, in vermeende opvatting der wet, want zal ik mijne overtuiging in gemoede uitspreken, dan is zij, zoowel van de zijde der verdedigers als van die der bestrijders, met groote overdrijving beoordeeld geworden.

Wanneer ik mij toch bij een koud en onpartijdig onderzoek der wet bepaal, zoo als die ons door de Tweede Kamer gewijzigd is toegezonden, dan moet ik verklaren, dat ik daarin evenmin de heilzame gevolgen kan zien welke de verdedigers van het onderwerp daarvan koesteren, als mij vereenigen met de noodlottige schildering, die de bestrijders daarvan ophangen.

Mogt ik dus, bij de beoordeeling der voordragt, alle nevenomstandigheden abstraheren, ik zoude haar als eene zoogenaamde *wet van beginselen*, waarbij het regt van den Staat erkend wordt om toezigt uit te oefenen op de onderscheidene kerkgenootschappen in het belang der openbare orde en rust, zoowel aan de bepalingen der Grondwet als aan de eischen der noodzakelijkheid ter toetse brengen.

Maar het zijn juist de omstandigheden waaronder deze voordragt ontworpen werd, die ik bij mijn oordeel niet ter zijde kon stellen en die bij mij het grootste bezwaar opleveren om daaraan mijne goedkeuring te hechten.

Ik kan mij gerustelijk onthouden, Mijne Heeren, van eene herinnering van het voorgevallene, nadat ze gisteren bereids door zoovele redenaars ter sprake werd gebragt; maar wanneer ik zulks doe, dan zou ik aan mijne overtuiging te kort doen, wanneer ik daarbij niet erkende dat aan het ontwerp het karakter kleeft eener *gelegenheidswet*, waardoor een aanzienlijk deel onzer landgenooten zich niet ten onregte gegriefd acht.

Dat karakter, Mijne Heeren, — en vele verdedigers der voordragt hebben dat daaraan toegekend — mag, mijns inziens, niet aan eene *wet van beginselen* kleven, die door allen behoort geëerbiedigd te worden.

Ik weet het, men heeft betoogd, dat schier elke wet eene gelegenheidswet genoemd kan worden, daar de omstandigheden meestal aanleiding geven tot het beramen en ontwerpen van wetten; dat zulks dus geen grond ter afkeuring kan daarstellen. Maar, Mijne Heeren, mag dit betoog wel zulke wetten gelden, die meer besehouwd moeten worden als de toepassing van hoofdbeginselen in de Grondwet voorgesteld?

Ik meen zulks ten sterkste te mogen betwijfelen, en daar toch het ontwerp, dat ons thans bezig houdt, slechts als de toepassing der beginselen in het VIde hoofdstuk der Grondwet neêrgelegd, reeds eene zoo betwistbare quaestie, verdedigd kon worden, geloof ik, dat het van het grootste belang is, dat daaraan geene nevenbedoelingen kunnen worden toegeschreven. Dit zoude, wordt dit ontwerp wet, toch het geval zijn, daar het in de opvatting van velen de tijdelijke overmagt van dezen boven genen zoude huldigen, en de zwakkeren aanleiding geven om zich steeds daarop te beroepen om de verongelijking hunner regten te betoogen.

Daartoe, Mijne Heeren, geloof ik in gemoede niet te mogen medewerken, te meer niet, daar mij, evenmin als den tweeden spreker uit Friesland van gisteren (den heer van Eijsinga), de noodzakelijkheid dezer wet nog op dit oogenblik gebleken is.

Die aanleidende omstandigheden, welke anderen schijnen gereedelijk ter zijde te kunnen stellen, leverden voor mij de grootste bezwaren tegen deze wet op. Daar het u uit het voorgaande reeds gebleken zal zijn, dat ik, hoezeer elke regeling van het onderwerp hoogst moeijelijk achtende, wegens de bezwaren verbonden aan de bepaling wat al dan niet » in sacra" treedt, echter van meening ben, dat eene wet van beginselen omtrent de regten van den Staat tegenover de onderscheidene kerkgenootschappen allezins uit een staatsregtelijk oogpunt veroorloofd, welligt noodzakelijk is, en geenszins in strijd met de Grondwet.

Waar de Grondwet het uitdrukkelijk gebiedt of verbiedt, acht ik den gewonen wetgever ongebonden.

Maar wanneer de noodzakelijkheid aangetoond is dat zulk eene wet van beginselen behoort daargesteld te worden, dan wensch ik die volledige dan de ons aangebodene, dan wensch ik daarbij zooveel mogelijk alles geregeld te zien wat daartoe betrekking heeft.

Ik erken dat de Regering daarvoor in deze oogenblikken in eene hoogst moeijelijke positie verkeert; dat zij, toegevende aan den drang der meerderheid, met groote gematigdheid te werk is gegaan en toegegeven heeft, wat slechts kon leiden om de eensgezindheid weder te herstellen; maar ik geloof ook dat zij in kalmer oogenblikken deze hare moeijelijke taak met gunstiger uitkomsten zal kunnen aanvaarden.

Ik heb mij natuurlijk de vraag voorgesteld, wat het gevolg zoude zijn eener verwerping dezer wet, daar zulks bij onze beschouwingen vooral niet uit het oog mag worden verloren. En dan, Mijne Heeren, is het mij voorgekomen, dat die gevolgen niet van zulk eenen belangrijken invloed kunnen zijn, als die, welke uit eene aanneming der wet kunnen voortspruiten. — Op den zedelijken invloed van het Ministerie kan zulks, mijns inziens, van geenen invloed hoegenaamd wezen. Dit ware hoogstens mogelijk geweest bij eene verwerping in de Tweede Kamer. Op de magt der Regering om toezigt uit te oefenen evenmin, want het voorschrift van art. 169 der Grondwet geeft den Koning de magt om te waken dat alle kerkgenootschappen zich houden binnen de palen van gehoorzaamheid aan de wetten van den Staat. Het antwoord der Regering op de aanmerking in ons Verslag op art. 5, levert buitendien het bewijs, dat zij zich bevoegd zoude achten de noodige maatregelen aan den Koning voor te stellen, om te voorkomen dat de orde of rust door deze of gene daad gestoord kon worden. Het grootste bezwaar zou waarschijnlijk gelegen zijn in eene latere voordragt van eene dergelijke wet, die volledige de geheele materie regelde, omdat het niet wenschelijk geacht kan worden, bij dergelijke teedere quaestien de gemoederen te vaak gespannen te houden.

Maar zal dat bezwaar, zelfs bij de aanneming dezer wet, toch niet ontstaan? Mij dunkt ja, want niemand uwer zal willen beweren, dat hiermede alles afgedaan zal zijn. Spoedig toch, wordt de voordragt tot wet verheven, zullen er zich stemmen verheffen, die betoogen zullen, dat de wet niets geeft van hetgeen men daarvan verwachtte, of wel, dat zij op zoo vele punten onvolledig is, dat eene aanvulling daarvan noodzakelijk is. Gij zult dan nieuwe ontevredenen bij de bestaande zich zien voegen, en alzoo eene wet hoe langer hoe meer impopulair zien worden, die juist naar de verwachtingen harer voorstanders strekken moet en kan om de verbroken eensgezindheid te herstellen.

Ik geloof alzoo, Mijne Heeren, daar de bezwaren aan de aanneming der wet verbonden, wanneer zij al niet die overtreffen welke redelijkerwijze van hare afstemming verwacht kunnen worden, deze althans evenaren, zoodat ik mij daarom niet van het uitbrengen eener afkeurende stem geloof te mogen laten weêrhouden.

Ik zal dit, Mijne Heeren, als Protestant met gerustheid doen, al is het ook, dat gisteren door een spreker in deze Kamer beweerd is geworden, dat die enkele Protestanten, die in de andere Kamer hunne goedkeuring aan dit wets-ontwerp geweigerd hebben, dit gedaan hebben, omdat het hun — naar hij zeide — moeijelijk was oude bondgenooten te verzaken of vroegere dwalingen te erkennen. Ik meen geen oude bondgenooten te hebben en die te moeten ontzien of feilen van vroegeren tijd te moeten verhelen, maar naar mijne overtuiging te moeten handelen.

De heer **van Nispen van Pannerden:** Na de lang gerekte discussie hier gevoerd, nadat het ontwerp, aan uwe overweging onderworpen, zoo veelzijdig is toegelicht door mannen van diep nadenken en grondige kennis, zal ik mij niet vermeten eene uitvoerige rede over dat ontwerp te houden; het zij mij echter vergund u eenige korte beschouwingen voor te dragen, welke de leiddraad van mijne stem zullen zijn.

Vreest niet dat ik mij daarbij in gesehiedkundige herinneringen zal begeven, of mij in dogmatische beschouwingen verdiepen en onderzoeken zal of de Katholijken verpligt zijn te gelooven aan de onfeilbaarheid van den Paus, dan wel of het hun vrijstaat met de Mechelsche catechismus te leeren, dat dit geen geloofsartikel is.

Neen, Mijne Heeren, ik zal mij beperken tot de Grondwet, de wet en het staatsbelang.

De Grondwet. Ik behoor niet tot degenen die zouden durven beweren dat deze wet met de letter van de Grondwet strijdt. Ik zou evenmin durven beweren dat zij met den geest van die

Grondwet in strijd is. Voor hen, die zelve tot de herziening van die staatswet hebben medegewerkt, die dus den levendigen indruk hebben behouden van hetgeen destijds beoogd werd, mag het gemakkelijk zijn daarover een gevestigd gevoelen te hebben, voor anderen, die tot de doode letter hunne toevlugt moeten nemen en den regel der uitlegkunde moeten volgen, dat zoo de woorden der wet duidelijk zijn over den geest derzelve geen twijfel mag bestaan en dat de duidelijke bepalingen derzelfde wet de beste uitleggers zijn van hetgeen door den geest dier wet wordt bedoeld — voor die anderen, zeg ik, gaat het niet om te verklaren dat deze wet in strijd is met de Grondwet.

Men heeft zich beroepen op Memorien van Toelichting, van Beantwoording, op den geest waarin de bepalingen waren aangenomen, maar thans ziet men dat de Minister welke die Memorien van Toelichting en Beantwoording ontwierp, dat de Ministers, die de herziening der Grondwet leidden, dat verschillende andere leden der Volksvertegenwoordiging geenszins instemmen met de uitlegging, welke door anderen daaraan wordt gegeven.

Ik geloof genoeg gezegd te hebben om u aan te wijzen, dat ik geene vrijheid vind om deze wet te verklaren in strijd te zijn met de Grondwet.

De wet. Er is zeker, ik erken dit met meer sprekers die zulks hebben gezegd, nooit eene wet met meer overdrijving beoordeeld dan de onderhavige. Maar daaruit volgt nog geenszins dat al hare bepalingen goedkeuring verdienen. Ik heb verschillende bezwaren tegen meerdere van die bepalingen, maar ik zal u slechts wijzen op eene enkele, omdat die enkele erkend wordt te zijn de hoeksteen van de geheele wet, en dat men dien hoeksteen dan toch moet goedkeuren, zoo men aan de wet een goedkeurend votum zal schenken. Ik bedoel de bepaling van art. 5.

Ik moet het bekennen, ik versta niet wat men door vestigingsplaatsen bedoelt, na al hetgeen daarover in de andere Kamer is gezegd. Maar dit daargelaten, de Regering zegt nu in hare Memorie van Beantwoording: » Dit artikel bevat in de eerste » zinsnede een erkend en onomstootbaar beginsel, dat de Koning » zeker bedrijf, op eene buiten zijne medewerking aangekondigde » plaats, uit hoofde van de ongeschiktheid dier plaats, in het » belang der openbare orde kan te keer gaan."

Het is dus de bedoeling om een bedrijf, hetwelk vóór deze wet gepleegd is, te vernietigen of ongedaan te maken, en daartegen straf te bedreigen. Nu zegt men: na de afkondiging der wet zal het een nieuw bedrijf zijn. Neen, Mijne Heeren, dat is het niet! Het zijn de gevolgen van het bedrijf dat vóór de wet voltooid was, want de vestigings-plaatsen *zijn* aangewezen. Dat bedrijf was bij geene wet verboden, ten minste ik heb het in de gewisselde stukken niet gevonden; het is mij niet gebleken dat het in de discussie is aangevoerd; en dus zal nu de wet met straf bedreigen de voortzetting van een bedrijf, hetwelk op het oogenblik toen het gepleegd werd, niet verboden was. Mij schijnt het toe, dat eene dusdanige bepaling terugwerkend is. — Men zal mij, ja, tegenwerpen dat de wetgeving de magt heeft om zulk eene kracht daarin te leggen, want het zijn toch slechts algemeene bepalingen van wetgeving die het verbieden. Ik erken dit; ik betwist de magt der wetgeving in dit opzigt niet. Maar als deelnemende aan die wetgeving moet ik toch vragen of er redenen zijn om eene dergelijke bepaling neder te schrijven, of het wijs en voorzigtig is? Ik maak zwarigheid om die redenen te erkennen. Integendeel geloof ik dat de bepaling, gelijk zij hier geschreven is, tot moeijelijkheden in de uitvoering moet leiden, tot botsingen waarover ik niet verder zal uitweiden, omdat ik dit niet voorzigtig zou achten.

Ik kom nu tot mijn derde punt: *het Staatsbelang.* De wet, — het is door de meeste sprekers erkend, — is eene gelegenheidswet, die door de bijzondere omstandigheden, waarin ons land gebragt is, wat men er ook van zeggen moge, is ontstaan. Zal zij nu als zoodanig goedkeuring verdienen dan moet zij ook voor de omstandigheden, waarvoor zij geschreven is, nut aanbrengen. Hare voordragt heeft de spanning, de onrust, die aan de eene zijde bestond, naar de andere zijde overgebragt. Wordt het voorstel tot wet verheven dan zullen die spanning en onrust, ik vrees het, nog vermeerderen. Ik ben daarbij overtuigd, dat de partij, die deze wet heeft uitgelokt, op den duur met hare voorschriften niet te vreden zal zijn. Er is toch reeds door een spreker op gewezen, dat er bepalingen in voorkomen, die zelfs voor haar drukkend en lastig moeten zijn.

Ik ben in mijn gevoelen versterkt, omdat de Minister van Roomsch-Katholijke Eeredienst niet heeft aangedrongen op het aannemen der wet. Achtte hij het toch uit het oogpunt van staatsbelang nuttig en noodzakelijk dat zij wierd aangenomen, dan behoorde hij daarop aan te dringen, al ware het dat hij zich niet ten volle met alle bepalingen kon vereenigen. Hij heeft het *niet* gedaan en ik vind dus mijn gevoelen bevestigd dat deze wet niet moet worden goedgestemd.

Word ik dus niet anders, niet beter ingelicht, dan zal ik in het belang van Vaderland en Koning mijne stem tegen deze wet moeten uitbrengen.

De **Voorzitter:** Ik deel aan de Vergadering mede, dat staande de zitting zijn ingekomen drie adressen ten voordeele van het thans in behandeling zijnde wets-ontwerp, als van den kerkeraad der Hervormde gemeente te Hardenberg en van ingezetenen van Amersfoort en Apeldoorn. Ik stel voor, deze adressen te verzenden naar de Commissie voor de Verzoekschriften. — *Dienovereenkomstig wordt besloten:*

Verzending naar de Commissie voor de Verzoekschriften.

De heer **van der Lek de Clercq:** Ik ben een tegenstander van deze wets-voordragt, en daarom neem ik de vrijheid en acht ik mij verpligt met eenige woorden mijne stem te motiveren. Vreest echter niet dat ik in veel beschouwingen zal treden. Ik geloof, dat dit geheel en al onnoodig is, na de redevoeringen, zoowel gisteren als heden hier gehouden, welke eene afkeurende stem over dit ontwerp geheel en al regtvaardigen. Ik wil intusschen niet geacht worden in te stemmen met al hetgeen ter bestrijding van hetzelve is in het midden gebragt en vooral daarom acht ik het noodig een enkel woord te zeggen. Na de lezing van de redevoering van den Minister van Justitie, in de andere Kamer gehouden, ten betooge, dat deze wet niet ongrondwettig is, moet ik betuigen dat ik van mijne vroegere zienswijze, dat zij namelijk wel ongrondwettig zou zijn, ben teruggekomen.

Ik geloof, dat dit ontwerp van wet, met de Grondwet in de hand, zeer gemakkelijk kan worden verdedigd; maar het komt mij voor, dat die verdediging moeijelijker wordt, wanneer men den geest der Grondwet navorscht, doch hetgeen altijd een subjectief oordeel is. Bepaaldelijk geloof ik dit met oog op de ten tijde der grondwetsherziening gewisselde stukken, alle welke documenten, alsmede de redevoeringen door de leden der Staten-Generaal en de Ministers destijds gehouden, ik niet mul en van geen waarde wil verklaren. De wet kan dus wel naar de letter der Grondwet doch minder naar haren geest worden verdedigd. Het komt mij toch voor dat zij, die met dat herzieningswerk belast waren, bij het daarstellen van het VIde hoofdstuk der Grondwet, niet op het oog hebben gehad eene wet, als die ons nu wordt voorgedragen.

Eene andere uitdrukking door een geachten spreker uit Limburg gebezigd, dat namelijk door deze wet zou worden geschonden de goede trouw tegenover eene vreemde mogendheid, kan ik mede niet beamen. Wie is die mogendheid? De Paus van Rome? Maar, Mijne Heeren, ik geloof, dat noch de Paus, noch eenige andere mogendheid met onze wetten, welke ten doel hebben onze huishoudelijke inrigting en onze eigene zaken te regelen, iets te maken heeft. Elke inmenging van buiten, van wien ook, verwerp ik. En als men van geschonden goede trouw tegenover Rome spreekt, dan merk ik daartegen op, dat het dan Rome is die geschonden heeft de goede trouw door namelijk niet te voldoen aan de billijke verwachting dat bij de invoering der bisschoppelijke hierarchie hier te lande, de Nederlandsche Regering zou worden geraadpleegd omtrent de wijze en den tijd der invoering, en zoo als dit reeds elders gezegd is, kon men deze mededeeling verwachten. Hieraan zal ik nu niet vastknoopen de beschuldiging, dat het vorig Ministerie de eigenaardigheden van het volk niet zou hebben gekend, gelijk dit door een geacht spreker uit Amsterdam, zoo ik mij niet bedrieg, in de zitting van gisteren is gezegd. Welke die eigenaardigheden zijn, kan ik mij niet voorstellen. Ik kan niet denken, dat daarmede bedoeld wordt het vooroordeel of de vrees voor de bisschoppen.

Bovendien behoort deze beschuldiging, even als zoo vele andere, tot de beweringen van subjectiven aard.

Hetgeen mij echter in dit wets-ontwerp het meest mishaagt, Mijne Heeren, zal ik u kortelijk mededeelen. Vooreerst, *de aanleiding.* De aanleiding, zoo ik die kan opsporen: het kan toch niet zijn de April-beweging, die het denkbeeld van deze wet heeft aangegeven; indien dit het geval ware, ik zou het betreuren, dat de Regering op deze wijze heeft gehoor gegeven aan eene korte oogenblikkelijke opgewondenheid, die buitendien — ik ben het met den spreker uit Rotterdam (den heer van Rijckevorsel) volkomen eens, — langzamerhand verdwijnt en op dit oogenblik reeds aanmerkelijk bekoeld is. Ik zou zoodanige inwilliging aan verkeerde eischen een ongelukkig antecedent noemen; want weet men, dat men door het in beweging brengen van de menigte, iets van de Regering en van de Vertegenwoordiging kan afpersen, ik vrees, dat wij dan nog geen einde zullen kunnen zien aan bewegingen van verschillenden aard, die misschien ten doel zouden hebben bijv. de afschaffing van de belasting op het gemaal, het leggen van eene belasting op de rente, misschien zelfs wel de doorhaling en vernietiging van onze schuld en dergelijke, deels moeijelijke en ontijdige, deels onmogelijke zaken.

ZITTING VAN DEN 8STEN SEPTEMBER.

De aanleiding kan toch ook niet in de benoeming der bisschoppen liggen. Ik geloof, dat wij hierop gedurende geruimen tijd zijn voorbereid geworden, en bovendien is die invoering noch door deze Regering, noch door de vorige bestreden geworden, terwijl ik daartegen ook geene stemmen heb hooren opgaan noch van de zijde der Protestanten, noch van eenige andere gezindheid. Men heeft overal erkend dat de Roomsch-katholijken regt hadden op het bezit van bisschoppen.

Maar, heeft een redenaar uit Gelderland (de heer van Rhemen) gezegd, de aanleiding dezer wet is de pauselijke allocutie. *De pauselijke allocutie!* Ik kan dit waarlijk niet aannemen; het zou te veel eer zijn bewezen aan dat stuk en aan de daarop gevolgde breve van den kardinaal Antonelli; beide stukken, die ik in hooge mate afkeur en die, mijns inziens, het meest hem verneder, die ze heeft ontworpen en gezonden, omdat daardoor het ondubbelzinnigste blijk is gegeven van diplomatische onhandigheid en van onbekendheid met en ongepasten wrevel en verbolgenheid over gebeurtenissen, die plaats hebben gehad en die door niemand, zelfs door den Paus niet, kunnen worden veranderd. Wij hebben gisteren eene kernachtige uitdrukking gehoord van ons geacht medelid uit Zeeland (den heer Paspoort van Grijpskerke), namelijk, dat indien Tromp en de Ruijter wisten, wat in de laatste tijden in Nederland gebeurd is, zij zich in hunne graven zouden omwenden. Ik geloof in den geest van dien spreker te durven beweren, dat wanneer die vlootvoogden nog leefden, zij liever hun geschut op stoombooten zouden hebben geplaatst, om bevrediging voor de Nederlandsche natie te erlangen, eene bevrediging, welke veel beter en veel krachtiger zoude zijn verkregen, dan door eene wet te maken, zoo als die, welke ons nu wordt voorgedragen, dan eindelijk door het zenden van een Nederlandschen Minister naar Rome, opdat de Paus geene verkeerde indrukken zoude opvatten van deze wet; welke Minister daarenboven nog tegen die wet is, gelijk wij gisteren uit den mond van Zijne Excellentie gehoord hebben.

Ten tweede zie ik geene noodzakelijkheid voor dit wets-ontwerp, vermits het mij niet bekend is dat het Roomsch-katholijke kerkgenootschap of eenig ander op een terrein zich bewegen wil, waarop het niet behoort, waarop het niet mag geduld worden; maar mogt dat het geval worden, dan geloof ik, dat dit ontwerp van wet niet voldoende en krachtig genoeg is.

Eene zoogenaamde geestelijke overheersching en regering, hetzij die van Rome, Dordrecht of elders komt, acht ik hoogst gevaarlijk, ja wat meer is niet te dulden, maar als Protestant beschouw ik vrijheid in beweging en ontwikkeling voor het beste wapen tegen alle godsdienstige overdrijving; want vrije ontwikkeling in alle zaken, ook in godsdienstige aangelegenheden, houd ik voor het zekerste middel, om tot de eeuwige waarheid te geraken; uit zoodanige vrije ontwikkeling toch moet vooruitgang geboren worden en deze leidt voorzeker tot verbetering; dit leert de dagelijksche ondervinding.

Mogt het ongelukkiglijk en tegen mijne verwachting eenmaal blijken, dat, ter beteugeling van den overmoed van eenig kerkgenootschap, eene wet noodig werd, dat de uitvoerende magt, naar aanleiding van art. 169 der Grondwet daartoe geene middelen genoeg in handen heeft, welnu, Mijne Heeren, ik geloof dat er in Nederland ten allen tijde vrijzinnige en van de geestelijkheid onafhankelijke mannen genoeg zullen gevonden worden, die elke Regering zullen helpen om de middelen te beramen en daar te stellen, welke elke geestelijkheid op haar terrein terugdringt en daarop houdt.

Eindelijk is deze wet niet bevredigend voor iemand, en verbittert velen. Waarin toch ligt de bevrediging voor de zoogenaamde geschokte gemoederen van duizenden mijner geloofsgenooten? Ik verlang ze niet, maar ik zie ze ook niet, of het zoude moeten zijn in den in mijn oog eenigermate heftigen en algemeenen tegenstand, die mij bevreemdt, der Katholijke Nederlanders tegen dit wets-ontwerp; want deze zullen niet door, maar in weerwil van dit ontwerp hunnen aartsbisschop en bisschoppen hebben en behouden.

Ik zal dit punt niet breeder behandelen; het is gelijk alle andere punten nopens deze materie uitgeput; alleen wil ik dit nog zeggen, dat ik geene bevrediging verlang, omdat er geene regtmatige reden tot verontrusting bestaat, en tot staving hiervan beroep ik mij op een man, die door geen Protestant wegens gebrek aan ijver voor de goede zaak zal geweerd worden, een man overigens die uitmunt door geleerdheid en talenten, en wel den beroemden kanselredenaar van Koetsveld, wanneer hij in eene zijner gedrukte leerredenen zegt:

» Met kalmte zie ik dus de toekomst onder de oogen, en vrees » niet met zoo velen, als of de intogt van een aartsbisschop de » voorbode zijn zou, dat binnen weinige jaren *Rome* het grond- » gebied zal herwinnen, door een tachtigjarigen, bloedigen krijg » aan zijne heerschappij ontrukt.

» Ook al ware die herstelde hierarchie het vreesselijk schrik- » beeld, dat menigeen zich daarvan maakt en mijne uitzigten » een valsche en bedriegelijke droom, ook dan nog vrees ik niet, » zoolang ons de *vrijheid* blijft. Is het Protestantisme zoo zwak, » dat het nevens *Rome* niet bestaan kan, dan verdient het te » vergaan; en zou toch, naar de eeuwige wetten der natuur, » eenmaal van zelf bezwijken."

Met een gerust geweten zal ik tegen dit wets-ontwerp stemmen. Ik geloof dat ik daarmede eene dienst zal bewijzen aan en handelen in het belang van Vaderland en Koning. Ik heb bij dit wets-ontwerp — zoo als ik dit ook doen zal wanneer ik in vervolg van tijd aan de wetgeving mogt deelnemen — alleen op het oog gehad de zaak, geenszins de personen of ontwerpers; en ik geloof, dat wanneer men eenmaal het stelsel verlaat om de zaak zelve te onderzoeken en niet te hechten aan personen, de Vertegenwoordiging zich op een verkeerden weg begeeft. Ik zal dus met het oog hierop stemmen tegen dit wets-ontwerp, en mij nu, evenmin als vroeger of later, er toe laten leiden, om eenig wetsvoorstel aan te nemen of te verwerpen, uit consideratien buiten de wets-voordragt zelve gelegen.

De heer **van Heeckeren van Wassenaer**: Ik betreur het dat wij geroepen zijn uitspraak te doen over eene wet, welke door zamenloop van omstandigheden uitsluitend gerigt schijnt te zijn tegen onze Roomsch-katholijke landgenooten, en ik gevoel mij daardoor verpligt mijne stem te motiveren en openlijk te verklaren, dat wanneer ik voor de wet stem, ik daardoor in het minst niet wil geacht worden aan mijne Roomsch-katholijke landgenooten te betwisten het regt van vrije organisatie der Kerk en invoering der bisschoppelijke hierarchie.

Wanneer ik voor de wet stem, dan is het omdat ik dezelve niet strijdig acht met de Grondwet, en ik aan het tegenwoordig Ministerie de middelen niet wil weigeren, om zooveel mogelijk te herstellen, wat eene voorzigtige staatkunde, ook zonder wet, had kunnen voorkomen.

Niet aan Rome, waarachter men schuilt, door wie men zegt te zijn misleid, is de schuld van zooveel opschudding en spanning der gemoederen.

Het afgetreden Ministerie heeft naar mijne overtuiging door zijne onverschilligheid en flaauwheid in zake van godsdienst ons in dien ongelukkigen toestand gebragt, dat eene wet noodzakelijk wordt gekeurd om de kerkgenootschappen te houden binnen de palen van gehoorzaamheid aan de wetten van den Staat en om de gemoederen te bedaren.

Ik geloof, Mijne Heeren, dat de Regering de onderhandelingen over het concordaat dienstig had kunnen maken aan het bekomen van voorzorgen voor eene geen aanstoot gevende invoering der bisschoppelijke hierarchie, waarbij de Pauselijke Stoel niet minder belang had.

Ik acht dit genoeg om mijn votum te motiveren.

Ik wil er alleenlijk dit bijvoegen: bij gelegenheid van dit wets-ontwerp is in eene andere Kamer ter sprake gebragt het *verzoek om ontslag* van het vorig Ministerie: dat stuk heeft daar een lofredenaar gevonden. Men heeft dat SCHOONE TAAL genoemd, waarbij het koningschap in het alternatief geplaatst werd, het Ministerie te ontslaan of zich te verlagen tot eene openlijke herroeping en loochening van woorden, die den Koning, op grond van een couranten-artikel, zijn in den mond gelegd. Mij geeft de behandeling van dit wets-ontwerp aanleiding, om het tegenwoordig Ministerie openlijk dank te zeggen van in een moeijelijk oogenblik zich te hebben laten vinden tot het aanvaarden dier betrekking, waardoor het zich verdienstelijk heeft gemaakt bij Vorst en Vaderland.

De heer **Cost Jordens**: Een zeer kort woord, Mijne Heeren, slechts om te zeggen wat ik na een rijp beraad doen zal.

De discussie toch over de zaak is, mag ik zeggen, uitgeput, en daarom zal mijn woord zich tot mededeeling van einduitkomst van gehouden onderzoek en overweging bepalen.

Ik wil gaarne bekennen, dat de twijfel van velen, of niet door de wet, die wij behandelen, een stap gedaan werd op het godsdienstig terrein, mij een onaangenamen indruk gaf, omdat ik innig overtuigd was van de dure verpligting van elken staatsman om de grondwettige vrijheid en regten der kerkgenootschappen streng te eerbiedigen en te handhaven.

Ik herinnerde mij daarbij nog levendig de gevoelens in het laatste adres van antwoord opengelegd, en waaraan ik zoo gereedelijk mijne toestemming had gegeven.

Nog evenzeer daarvan doordrongen, heb ik angstvallig te dezen aanzien vooral het ontwerp onderzocht, en de voorgeworpene bezwaren aan de bepalingen getoetst; maar ik moet eerlijk beken-

nen, dat ik niet heb kunnen vinden, dat op die grondwettige vrijheid en zelfstandigheid inbreuk is gemaakt.

Ik heb mij daarbij door de overdrijving die ik van weêrszijden zoo zeer aantrof, evenmin als door algemeenheden onbedaeht laten wegslepen; ik heb mij overal afgevraagd, waarin de beweerde sehending van regten, verdrukking of aan kluisters leggen der godsdienst plaats had, maar ik moet bekennen dat ik die niet heb kunnen vinden.

Ik heb er geen dwangbuis in aangetroffen, waarvan ik gisteren hoorde spreken.

Maar ik heb te gelijk bij dat onderzoek niet vergeten, Mijne Heeren, dat ook de Grondwet aan den Staat regten geeft en pligten oplegt; dat de kerkgenootschappen niet zijn *boven*, niet *nevens*, maar *in* den Staat; dat zij zijn zelfstandig, volkomen vrij in hunne beweging op eigen, dat is kerkelijk terrein, maar te gelijk onderworpen aan al datgene wat de Staat noodig aeht, om zijne zelfstandigheid te behouden, om regtszekerheid, regtsveiligheid op eigen gebied te bewaren en te handhaven.

Ik heb daarbij ook niet kunnen zien dat de Staat zieh meester maakte van regten, die hem niet toekwamen.

Ik heb de omstandigheden die tot de beweging en tot dit ontwerp aanleiding hebben gegeven, diep betreurd, ik zal die beweging niet in mijne beseherming nemen; ik heb er nergens voedsel aan gegeven; maar als feit kan ik ze niet wegeijferen.

Het ontwerp, Mijne Heeren, zal zijne gebreken hebben. Wat daarin voor mij ook waarde heeft, is de uitdrukking van het grondwettig beginsel van volkomene vrijheid voor de kerkgenootsehappen; maar ook dat de wet gesehoeid is op het denkbeeld dat zij zijn niet *boven* maar *in* den Staat. En wanneer men haar onbeduidendheid toesehrijft, dan wil ik zeggen, dat, zoo zij meer gekleurd was in den zin van sommigen of van hen, die een sterker toezigt voor het staatsgezag verlangen, ik daarover niet zoo matig zoude denken.

In den staat, waarin de quaestie zieh op dit oogenblik en in deze Kamer bevindt, heb ik mij vooral bezig gehouden met de meer algemeene vraag, of het voor het belang en de rust van het land beter was de wet aan te nemen, dan wel ze af te wijzen, en dat onderzoek, Mijne Heeren, heeft mij, na lange aarzeling tot het eerste doen besluiten, hoe vele bezwaren daartegen ook waren in te brengen.

Ik zal er alleen dit van zeggen, dat bij aanneming missehien de spanning eenigermate verplaatst zal worden, doeh niet zoodanig als sommigen dat voorstellen. Ik wil gaarne gelooven, dat ultradenkbeelden niet zullen zijn bevredigd, juist omdat de wet zoo veel beter en matiger is geworden, maar ik zou denken dat bij verwerping meer brandstoffen smeulende zullen blijven dan bij aanneming. Ik vlei mij in dit laatste geval ook niet met geheele terugkeer tot vorigen toestand, maar geloof aan langzame verbetering, aan het plaats maken van overdrevene gevoelens voor die van gematigdheid en bedaardheid. Ik vlei mij daarmede te meer na de toenadering waarvan gisteren bij deze aanvang der diseussie is gesproken.

Dat is mijn geloof, Mijne Heeren, dat is mijne overtuiging. Zij is te vaster nu ik de verklaring gehoord heb, dat de wet in eenen *milden*, dat is in eenen *verdraagzamen* zin zal worden uitgevoerd.

Ik heb daarbij niet vergeten, dat ook aan afwijzing verantwoordelijkheid was verbonden, die ik niet ligt mogt aehten.

Ik hoop dat het einde 't welk ik wenseh de rust van het lieve Vaderland zal bevorderen. Ik hoop dat de zoo ongelukkig te weeg gebragte oneenigheid voor betere gevoelens plaats moge maken en de behartiging van andere belangen eens weder ter hand kunnen worden genomen. Ik hoop, dat wij het gevoel eens weder regt levendig mogen zien, dat door eendragt een huis gebouwd wordt en dat het door tweedragt moet instorten. Mogt ik mij bedriegen, mogt ik in later tijd ontwaren verkeerd te hebben gezien, dan zal ik ten minste de bewustheid met mij dragen, dat ik in dezen niet ligtvaardig heb gehandeld.

De heer **de Sitter**: Ik zal na al hetgeen reeds hier en bij den anderen tak van wetgeving over het thans in beraadslaging zijnde wets-ontwerp is gesproken, en na de openbaar gewordene, zeer verschillende gevoelens en gezigtspunten niet wagen nieuwe bezwaren *daartegen* noeh argumenten *daarvoor* te berde te brengen, maar ik zal traehten u, Mijne Heeren, met zeer korte woorden mijne zienswijze omtrent dit onderwerp duidelijk te maken.

Mijne beseheidene wijze van zien brengt mede dat ik niet geloof dat het tegen de letter van de Grondwet strijdt, wanneer eene wet wordt tot stand gebragt, die alleen de strekking heeft om alle kerkgenootschappen te beletten zieh verder te bewegen, dan het wezenlijk kerkelijk of geloofsterrein zulks toelaat met dien verstande dat, door het opvolgen van godsdienstige plegtigheden of voorsehriften nimmer aanleiding mag worden gegeven, om andersdenkenden in hun gevoel te krenken. Dan toeh behouden alle kerkgenootsehappen de bij de Grondwet gewaarborgde gelijke beseherming.

In hoeverre nu het hier in beraadslaging zijnde wets-ontwerp daaraan voldoet, zal ik niet tot een punt van overweging maken, want dat kan niet gesehieden, Mijne Heeren, zonder in herhalingen van reeds geuite denkbeelden of gevoelens te vervallen, en zoude alleen strekken om deze reeds zeer gerekte discussien noodeloos te verlengen.

Bij mij is de vraag ontstaan wat het wets-ontwerp eigenlijk zoude bedoelen, en na lang daarover met mijn gemoed te hebben in tweestrijd geweest, is bij mij de zekerheid ontstaan, dat ik als lid eener wetgevende Kamer dit wets-ontwerp niet anders mag besehouwen, dan als eene zijdelingsche interpretatie van een gedeelte van het VIde hoofdstuk der Grondwet.

Ik tref in het wets-ontwerp even als in dat hoofdstuk aan:

1°. Volkomene vrijheid van belijdenisse der godsdienstige meeningen: daaronder behoort gewis ook de organisatie van het kerkelijk of geestelijk bestuur.

2°. Waakzaamheid des Konings tegen het oversehrijden van de palen van gehoorzaamheid aan de wetten van den Staat.

Hier zie ik dus alles wat noodig is, vrijheid voor allen, wat hun godsdienstig geloof aangaat. Repressive waakzaamheid wanneer de algemeene rust of orde mogt worden verstoord of wanneer een of ander kerkgenootsehap zoude trachten zulks te doen.

Hieruit, Mijne Heeren, ben ik dus tot de eonclusie gekomen, dat het hier ter sprake zijnde wets-ontwerp niets anders is dan eene interpretatie van een gedeelte van het reeds veel besprokene VIde hoofdstuk der Grondwet, en nu staat het bij mij vast, dat die interpretatie moet leiden tot ampliatie van dat hoofdstuk, dat is met andere woorden tot het toekennen van grootere magt dan de letter medebrengt; of wel tot beperking der daarin ter neder gelegde repressive waakzaamheid van den Koning.

In die gegevens is eene sehending van art. 165 of van art. 169 der Grondwet onvermijdelijk, en daarom gevoel ik mij naar innige overtuiging, volgens dien inwendigen, altijd waakzamen, altijd gemoedelijk regtvaardigen regter die in onze ziel huisvest, en onder den naam van *geweten* bekend staat, gedrongen te verklaren dat ik dit wets-ontwerp niet mag aannemen.

Ik verheug mij, Mijne Heeren, dat ik door de uitspraak van mijn gemoed te volgen, niet zal medewerken om de weldadige waakzaamheid van den geëerbiedigden Koning te beperken of te belemmeren. Zoo als ik deze zaak beschouw, heeft de Koning het volledigst grondwettig regt om naar aanleiding van art. 169 der Grondwet, de strafwet te doen toepassen, telkens wanneer zulks noodig zal worden geaeht, terwijl bij het wets-ontwerp sleehts eenige gevallen worden aangeduid, die tot het inroepen der strafwet aanleiding zouden kunnen geven.

Eindelijk ben ik van oordeel en vermeen ik beseheidenlijk als mijn gevoelen in het midden te mogen brengen, dat indien eene interpretatie van een gedeelte der Grondwet wordt vereiseht, zulks niet bij eene gelegenheidswet, maar volgens den voorgeschreven en bepaalden vorm, behoort te gesehieden. Ik betwijfel dus mijn grondwettig regt daartoe langs den nu ingeslagen weg mede te werken, en de lessen mijner jeugd indachtig, roept mijn geweten mij toe: si tu doutes, abstiens-toi.

Schorsing voor een kwartier-uurs.

De heer **Minister van Buitenlandsche Zaken**: Het zal mijne taak zijn bij deze Kamer de punten toe te lichten, die niet in onmiddellijk verband staan met het wets-ontwerp zelf. Bij de vervulling van die taak de noodige kortheid in aeht wensehende te nemen, zal ik sleehts enkele punten opnemen, die in deze discussie zijn ter sprake gebragt.

Vooreerst is aan dit wets-ontwerp een verwijt gedaan, dat het zou zijn eene *gelegenheidswet*. Ter verdediging daarvan wijs ik op hetgeen reeds elders te dien aanzien is gezegd geworden. Eene ongelukkig ontstane gebeurtenis heeft aanleiding gegeven tot de wet, gelijk een geaeht spreker uit Overijssel dit heden nog zeer juist heeft uitgedrukt; aanleiding in dien zin, dat daaruit is gebleken, dat er eene wet ontbrak, en nu ben ik het met den geaehten spreker uit Noordholland (den heer van Beeek Vollenhoven) volkomen eens, dat het altijd wensehelijk is, dat eene wet van beginselen niet blootgesteld kunne zijn aan het

verwijt, dat zij tevens zou zijn eene gelegenheidswet. Maar, Mijne Heeren, hetgeen men wenschelijk acht kan men niet altijd bereiken. Wanneer de omstandigheden zoodanig zijn, dat er bij de uitvaardiging van eene wet spoed is, dan kan men toch niet, aan dien wensch gehoor willende geven, het Vaderland en den loop der zaken in gevaar brengen; en dit is hier het geval. In de Grondwet is *gelegen*, maar niet *uitgedrukt* het beginsel van vrije organisatie van elk kerkgenootschap in zijn eigen boezem. Dit beginsel was tot nog toe door geene wet in werking gebragt; de bestaande wetten, onder andere die van Germinal jaar X, hebben het in werking brengen van dit beginsel belet. En nu openbaart zich in eens in het stelsel van het vorige Ministerie, dat ik hier niet te beoordeelen heb, maar dat toch geheel van het onze verschilt: eene rigting om alles te laten begaan, het laissez faire, gelijk het genoemd is. Bij een belangrijk kerkgenootschap in dit Rijk werd eene organisatie ingevoerd, die, ofschoon zich grondende op de bepalingen der Grondwet, evenwel in strijd was met de bestaande wetten. Daarom bestaat er noodzakelijkheid voor die wet. Maar die noodzakelijkheid vordert spoedige voorziening; want, zoolang die quaestie niet beslist is — ik heb reeds de eer gehad dit in de andere Kamer te zeggen, en het is, meen ik, bij de discussie, welke hier door de tegenstanders gevoerd is, geheel en al voorbijgezien — kan er geen penning betaald worden aan de bedienaren van het Roomsch-katholijke kerkgenootschap, omdat ten gevolge van zijne organisatie — men moet de zaken kennen, om wel te beoordeelen het standpunt waarop eene regering geplaatst is — naar den aard van dat kerkgenootschap alles verdween wat bestond. Het Land heeft opgehouden een land van missie te zijn: de statien bestaan niet meer; er moeten parochien ontstaan en aan het hoofd daarvan priesters en die priesters moeten worden bekend gemaakt aan de Regering door de prelaten. Zoolang dus de Regering zich met die prelaten niet in aanraking kan stellen, is het onmogelijk een penning te betalen aan het Roomsch-katholijk kerkgenootschap. Ik heb de eer gehad elders te zeggen, en het is in deze discussie geheel en al voorbijgezien: er is dus eene instantanele behoefte, niet voorspruitende uit een denkbeeld bij het volk opgevat, maar uit den aard der zaak. En zou men nu wenschen dat, om aan het denkbeeld van eene wet van beginselen niet den schijn te doen hebben van besmet te zijn met den titel van » gelegenheidswet", men daaraan zou opofferen de belangen van dat geheele kerkgenootschap en den geheelen Staat in onrust brengen? Dat geloof ik niet.

Er was geen tijd te verliezen, en in verband nu daarmede, na dit alzoo opgehelderd te hebben en toegelicht, ten einde de kleur van eene gelegenheidswet, die men wel aan dit wets-ontwerp heeft willen toeschrijven, daaraan te ontnemen, mag ik het oog van deze Vergadering op de gevolgen vestigen die de aanneming van dit wets-ontwerp zal hebben en daartegenover stellen de gevolgen, die de afstemming na zich zou slepen; en daarna zal het aan uwe wijsheid overgelaten zijn te beslissen wat oorbaar is.

Van den aanvang af de quaestie die ons op dit oogenblik bezig houdt beschouwende, is het Ministerie niet alleen uit een regtskundig, maar ook uit een staatkundig oogpunt van oordeel geweest, dat bij onzen landaard, die kalm en beraden is, die houdt van openbaarheid, die gaarne zich, binnen den kring van zijne bevoegdheid, met 's Lands zaken bemoeit, niets beter was dan eene vrije openbare discussie van de gewigtige quaestien die door den zamenloop van omstandigheden aan de orde van den dag waren gebragt. Uit dat oogpunt liet het zich aanzien dat het wenschelijk was dat deze quaestie kon worden gemaakt en beschouwd als het onderwerp van een wets-ontwerp. De spanning — dat ontveinsde men zich niet — vermeerderde daardoor tijdelijk, en die spanning zou — ik wil dit voor een oogenblik toegeven — zoo als het nog dezen morgen is gezegd, worden overgebragt van de meerderheid op de minderheid, maar de spanning zou bestaan. Maar *dit* wisten wij van het Nederlandsche volk, dat wanneer zijne regering eene voordragt doet en de redenen openbaart van haar gedrag, en wanneer dan zijne vertegenwoordigers die zaak langdurig, rijpelijk onderzoeken en van beide zijden bespreken, de spanning dan zou bedaren en de rede de overhand zou hebben. En heeft nu de uitkomst, Mijne Heeren, deze beschouwing al dan niet bevestigd? Wij hebben gehad twee soorten van spanning in het land, maar wij hebben die spanning van dag tot dag zien bedaren, zóó dat een der geachte sprekers, de afgevaardigde uit Zuidholland, die toch dit wets-ontwerp bestrijdt, ronduit verklaard heeft dat de natie omtrent dit ontwerp is gekomen tot een staat van onverschilligheid. Nadat het wets-ontwerp met eene aanzienlijke meerderheid in de Tweede Kamer was aangenomen, is de natie bedaarder en bedaarder geworden, voorgelicht door de gronden van zijne vertegenwoordigers, en naar mate het oogenblik genaderd is dat het wets-ontwerp in deze Kamer zou behandeld worden, is die spanning zoo zeer verminderd, dat zelfs die bladen die er zich weken, maanden lang op toegelegd hebben om de Regering zoo mogelijk te verguizen, sedert twee dagen zwijgen, en dat zelfs de buitenlandsche bladen, waarvan een enkel zich vermeten heeft om zich met de zaken van Nederland te bemoeijen, het stilzwijgen zijn begonnen te bewaren. Het zal dus zijn een der gezegende gevolgen van de aanneming van dit wets-ontwerp, een van die gevolgen waarop de geachte spreker die dezen morgen het voorlaatste het woord heeft gevoerd, met zooveel welsprekendheid en nadruk heeft gewezen, toen hij eene hoop uitte die de God van Nederland geve dat bevestigd worde! Een ander der goede gevolgen van de aanneming van dit wets-ontwerp — in bijzonderheden treed ik niet omdat mijn geachte ambtgenoot van Justitie die beter kan behandelen dan ik — maar een algemeen goed gevolg waarop ik toch wijzen moet, zal wezen, dat het uitgemaakt zal zijn hetgeen tot nu toe in twijfel werd getrokken, bij enkele leden dezer Vergadering die tegen het wets-ontwerp zullen stemmen, maar bij vele andere der tegenstanders thans wordt erkend, dat de gewone wetgever het regt heeft om dergelijke onderwerpen te regelen, dat het uitgemaakt is dat eene wet tot regeling van het toezigt van de kerkgenootschappen in dit land, is grondwettig. Dit zullen de twee nuttige, gezegende en gewenschte gevolgen zijn van de aanneming van dit wets-ontwerp.

Daartegenover, Mijne Heeren, zal ik u nu niet schilderen al de gevolgen die de niet-aanneming na zich zou kunnen slepen. Ik zal alleen dit zeggen, dat alles wat nu in het oog der Natie bijna geregeld is, bijna zeker is, dan op nieuw onzeker zal worden. En gelooven dan zij die zoozeer bevreesd zijn voor spanning bij de Natie, die zich als wetgevers door de vrees daarvoor zouden laten bewegen om hunne stem aan dit wets-ontwerp te weigeren, gelooven zij dan inderdaad dat bij de natie de spanning minder zal zijn, terwijl eene quaestie onbeslist blijft, dan wanneer zij beslist is? Gelooven zij dat het volk van Nederland geruster zal zijn, wanneer het ziet dat de Regering en een der takken van de wetgevende magt van den anderen dier takken verschilt over een zoo gewigtig onderwerp, dan wanneer het ziet dat de drie takken der wetgevende magt daaromtrent eenstemmig denken? Ik geloof het niet. Gelooven zij dat de spanning bij de natie zal ophouden, wanneer zij zal zien dat het bewijs is geleverd dat het Staatsgezag onvermogend is om zich te verdedigen tegen den overmoed van kerkgenootschappen, wie dan ook, want ik spreek hier over alle kerkgenootschappen zonder onderscheid?

Want, Mijne Heeren, gij zijt het niet vergeten, de Regering des Konings heeft verklaard en verklaart nog eene wet te behoeven om te kunnen waken voor hetgeen, waarvoor de Grondwet haar ten pligt gemaakt heeft te waken.

In mijn oog is dit ook altijd geweest het gevoel, dat velen van hen, die in April verzoekschriften hebben aangeboden, bewogen heeft, maar dat zij uitgedrukt hebben op eene wijze, die niet juist te kennen geeft het denkbeeld dat zij koesterden: de vrees namelijk van werkeloosheid, van onvermogen van het staatsgezag. De aanneming van dit wets-ontwerp zal alle vrees daaromtrent bij de natie wegnemen.

Ik gewaag niet, Mijne Heeren, van een ander gevolg van de niet-aanneming der wet, waarop door den geachten spreker uit Noordholland dezen morgen is gewezen, dat namelijk de zedelijke invloed van het Ministerie door eene afstemming zou kunnen verminderen. Hoewel ik het niet zou zijn, die in deze Kamer zulk een argument zou aanvoeren, beschouw ik toch een afkeurend votum der Eerste Kamer evenzeer den invloed der Regering verminderende als een van de Tweede Kamer.

Een ander geacht spreker heeft in de zitting van gisteren gezegd: » Er is geene wet noodig, want de ondervinding heeft geleerd, dat door onderhandeling alles zou zijn verkregen. In den eed reeds heeft men veranderingen gemaakt; de zetelplaatsen zijn gewijzigd." Ik mag aan dien geachten spreker met bescheidenheid vragen, of zij, die hetgeen te dien aanzien door de Regering verrigt is goedkeuren, niet moesten toonen ook in andere opzigten vertrouwen in de Regering te stellen. Een Ministerie, dat getoond heeft de zaak zooveel mogelijk vredelievend geregeld te willen zien, en dat blijft verklaren eene wet noodig te hebben, verdient dat Ministerie ten opzigte van die laatste verklaring geen vertrouwen? Ik moet er evenwel bijvoegen, dat hij zich bedriegt, indien hij meent, dat ook zonder de indiening dezer voordragt van het Hof van Rome zou zijn verkregen wat men ten aanzien van den eed reeds verkregen heeft. Ik geloof dat niet.

Ten gevolge van de verandering in het gedrag van het Hoofd van het Katholijke kerkgenootschap is ook eene wijziging in de wet gebragt en is het artikel er uit geligt omtrent den eed, omdat dat artikel voor het oogenblik niet noodig was. Die laatste uitdrukking heeft de aandacht van een der geachte sprekers opgewekt. Hij heeft gezegd: » *voor het oogenblik:* men zal er dus later

op terugkomen." Neen, Mijne Heeren, maar daar, naar aanleiding van het aangenomen beginsel, geene conventie met het Hoofd van het Katholijke kerkgenootschap mogelijk is, in een land waar de vrijheid van godsdienst in de Grondwet is opgenomen, moet men op alle eventualiteiten bedacht blijven. Indien de Paus, die door geene conventie gebonden is, in dien eed cene verandering bragt, zou het oogenblik ophouden, dat die bepaling uit de wet had kunnen worden geligt. Dit zij een bewijs voor den geachten spreker uit Friesland hoe zeer eene wet noodig blijft, al mogten wij ten aanzien van den eed ook hebben verkregen wat wenschelijk wordt geacht.

En wie waarborgt den geachten spreker en hun die daaromtrent zoo gerust zijn, dat zonder wet deze zaken zoo behoorlijk zouden zijn geregeld; wie geeft waarborgen, dat die zaken zoo zouden *blijven* geregeld in een geval als dit, waarin geene conventie bestaat noch bestaan kan? Die waarborgen moeten liggen in de Regering zelve, in hare eigene kracht; en die kracht erlangt zij alleen door eene wet.

» De natie," zegt dezelfde geachte spreker, » kan gerust zijn, de Koning waakt." Hij waakt, Mijne Heeren, maar hij, die dit zegt, weigert den Koning de wetten te geven, die hij zegt dat Hem noodig zijn om te kunnen blijven waken.

» Niemand," zegt de geachte spreker — en het is ook in de zitting van heden herhaald — » niemand zal met de wet tevreden zijn." De spreker heeft zeker het oog alleen op het binnenland. Daarop heb ook ik alleen het oog; maar gij zult het den Minister van Buitenlandsche Zaken ten goede houden, dat hij, bij deze gelegenheid, een enkelen blik werpt op het buitenland, en ik doe dat te eerder omdat het resultaat daarvan velen uwer aangenaam moet zijn. De mogendheid die onwillekeurig — daarvan ben ik overtuigd — de wonde heeft toegebragt, waaraan wij lijdende zijn en die, door Gods zegen, hare genezing nabij is, die mogendheid zelve heeft ons bewijzen gegeven hoe zeer zij waardeert wat ten onzent gedaan is. Van alle andere mogendheden, zonder onderscheid, om het even of het zijn — het doet mij leed die woorden te moeten bezigen — Protestantsche of Katholijke mogendheden — ondervindt Nederland op dit oogenblik de meest mogelijke sympathie in den moeijelijken toestand, waarin men erkent dat wij buiten onze schuld geraakt zijn. Van alle geniet het de meest mogelijke ondersteuning en goedkeuring op zijn gedrag. Ik kan het dus den geachten spreker uit Zuidholland niet toestemmen dat deze Kamer een goed voorbeeld zou geven aan Europa, wanneer zij deze wet verwierp. In mijn oog zou het — met bescheidenheid zeg ik het, maar het is mijne vaste overtuiging — een ongelukkig voorbeeld zijn voor de eer van het Vaderland; een ongelukkig voorbeeld, dat ik voor mij den moed niet zou hebben als Nederlandsch staatsman te overleven. — Maar, Mijne Heeren, het is niet op het buitenland, dat wij ons beroepen. Wij spreken over het binnenland alleen. » Niemand," zegt de geachte spreker, » zal tevreden zijn." Hij zal uitzonderen, hoop ik, de Regering des Konings; hij zal uitzonderen de groote meerderheid der leden van de Tweede Kamer, die — gekozen na de gebeurtenissen — hunne meening hebben doen kennen; en, zoo ik hoop, zal ook de meerderheid van deze Kamer bevredigd worden. Die allen zullen er dus vrede mede hebben.

Niemand, zeide de geachte spreker, zal er vrede mede hebben, en hij noemde bij die gelegenheid drie verschillende partijen, en meende dat geene van die vrede zou hebben met het wets-ontwerp. Ik weet wel, Mijne Heeren, dat er zijn buiten deze Kamer, die, hoe zij ook over dit wets-ontwerp mogen denken, hoezeer zij zich ook in hun binnenste te leur gesteld zouden zien, indien thans weder, door eene afstemming van het wets-ontwerp, alles van het terrein eener bedaarde en onpartijdige discussie op dat van het opgewonden en door teleurstelling verbitterde gevoel wierd overgebragt, — die, hoezeer zij die afstemming om die reden zeer zouden vreezen, — echter begrepen hebben hunne goedkeuring als met ééne stem aan het wets-ontwerp te moeten onthouden, — ik weet wel dat er anderen zijn, die staatkundige en ministeriele quaestien met dit gewigtige vraagstuk verward hebben, en die, wat er ook door dit Ministerie zou zijn gedaan, daarover ontevreden zouden zijn geweest; — maar ik kan toch, wat betreft degenen die behooren tot de eerste categorie, aan den spreker niet toegeven, dat zij, wanneer de wet er zal zijn, daarmede geen vrede zouden hebben. Zou ik, Mijne Heeren, als gunstig voorteeken voor de juistheid mijner opvatting, niet mogen inroepen de verklaring van vertrouwen omtrent de uitvoering door dit Ministerie van dit wets-ontwerp nadat het aangenomen zal zijn, door zoovele leden in deze Vergadering uitgesproken? Want het Ministerie, dat die leden daaromtrent zeggen te vertrouwen, in welks verdraagzamen geest zij waarborgen vinden, dit Ministerie zegt met denzelfden mond, dat het eene dergelijke wet noodig acht. Maar buiten die meening is er nog eene andere: de meening van een zeer groot aantal in den lande, dat vrede met deze wet heeft, en dat aantal — de geachte spreker vergeve het mij — is door hem voorbijgezien; het zijn zij, Mijne Heeren, die opgewekt zijn geworden door het stelsel van *laissez faire;* die beangst zijn geworden door het denkbeeld, dat de Staat onvermogend zou zijn zich te verzetten tegen den overmoed van kerkgenootschappen, van welke zijde die ook mogt ontstaan; die daarbij aan de Grondwet gehecht zijn, en die de Grondwet zeer ongaarne zouden veranderd zien; die daarom het problema hebben willen zien oplossen, dat men zonder aan de Grondwet te raken het staatsgezag kon verzekeren, godsdienstvrijheid kon hebben, zonder bandeloosheid; die welligt — ik ontveins het niet — iets meer in deze wet zouden verlangd hebben, maar die weten hunne wenschen te matigen ter bereiking van een groot doel: de handhaving van het staatsgezag met behoud van de eendragt in het land; die niet onverzettelijk aan een eenmaal opgevat denkbeeld blijven hechten; die niet behooren tot hen, die ontevreden zouden geweest zijn, als niet alles juist zóó luidde, als zij zich vooraf hadden gedacht. Wij hebben daarvan groote voorbeelden gezien in de andere Kamer der wetgevende magt, en in deze is daarvan een groot voorbeeld gegeven door den welsprekenden redenaar uit Gelderland, die gisteren het woord heeft gevoerd. Deze allen — deze groote meerderheid in den lande — zijn tevreden met de wet, en deze moeten op den duur de meerderheid blijven uitmaken in een land, dat zich door ernst en beradenheid, niet minder dan door godsdienstzin onderscheidt.

Deze achtbare Vergadering zal dan ook niet, gelijk de geachte spreker dien ik hier beantwoorde zeide te meenen, door de aanneming van dit wets-ontwerp, zoo zij er toe overgaat, optreden als vrederegter tussehen twee partijen, die over en weêr adressen hebben ingediend; want deze Vergadering beschikt op die adressen niet; maar zij voldoet aan hare roeping, door over een bij haar ingediend wets-ontwerp, voorgedragen namens den Koning en aangenomen door de Tweede Kamer, haar ja of neen uit te spreken.

En nu nog, Mijne Heeren, een woord — ik zeg één woord om u gerust te stellen — over de wet van Germinal Xde jaar, waarvan een spreker, die op gisteren het laatst het woord voerde, gesproken heeft. Ik heb dien geachten spreker (den heer Cremers) — hij houde het mij ten goede — met al de aandacht, die ik aan hem gewijd heb, niet kunnen volgen in alles, wat hij gezegd heeft. Indien ik hem wel gehoord en wel begrepen heb, heeft hij een aantal bepalingen van de wet van Germinal aangevoerd, die in strijd zijn met onze grondwettige orde van zaken, en op dien grond beweerd, dat die wet hier te lande niet meer bestond.

Maar juist omdat die bepalingen in strijd zijn met de beginselen van de Grondwet, stelt dit wets-ontwerp de afschaffing van die wet van Germinal voor; de vraag is hier alleen, of de wet van Germinal voor dat dit wets-ontwerp zal zijn aangenomen afgeschaft is of niet. Men moet onderscheiden tusschen die bepalingen van de wet van Germinal, waarvan direct met zoo vele woorden het tegendeel in de Grondwet is vastgesteld, bijv. de bepaling over het placet, die is afgeschaft door de Grondwet — en al die bepalingen van de wet van Germinal, die, ja, in strijd zijn met de beginselen van de Grondwet, maar die toch nog niet uitdrukkelijk zijn afgeschaft. Er is eene wet noodig om die nieuwe beginselen van de Grondwet in praetijk te brengen; maar zoolang dit niet is gedaan, gelden de vroegere wetsbepalingen: eene tegenovergestelde leer zou ons leiden tot revolutie. In Limburg bestaat die wet van Germinal nog in haar geheel: het coneordaat van 1801 is daar ingevoerd, en met de wijzigingen vóór 1848 in dat concordaat gebragt door schikking met den Paus, — met die wijzigingen, zeg ik, bestaat dat concordaat en ook de wet van Germinal in Limburg. En na 1848 kon bij geen bloot tractaat atteinte worden gebragt aan wettelijke bepalingen, die bestonden; al wat dus na 1848 gebeurd is, buiten goedkeuring der wetgevende magt, is zonder kracht, zonder waarde. Deze wet zal die wet van Germinal afschaffen met al de gevolgen van dien en al wat strijdig is met de beginselen der Grondwet; deze wet zal maken, dat de vrije organisatie van alle kerkgenootschappen — óók van het Roomsch-katkolijke — in Limburg tot stand kan komen; tot zoolang, tot dat dat tijdstip daar is, moet die wet van Germinal worden geëerbiedigd. En in geene wetgevende vergadering, althans niet in deze, zal er iemand zijn, die beweert dat aan eene wet, die bestaat, in Nederland de hand niet kan worden gehouden.

Dit weinige meende ik te moeten zeggen, als behoorende tot de taak mij opgelegd; eene meer gewigtige taak zal vervuld worden door mijn ambtgenoot, den Minister van Justitie, die het wets-ontwerp zelf zal verdedigen.

ZITTING VAN DEN 8STEN SEPTEMBER.

De heer **Minister van Justitie**: Na reeds bij herhaling dit wets-ontwerp niet alleen mondeling, maar ook schriftelijk te hebben verdedigd, nadat gij allen gelezen hebt wat ik daarvan gezegd en geschreven heb, is mijne taak thans inderdaad moeijelijk geworden. Niet omdat het mij niet gemakkelijk zou vallen het ontwerp, dat wij u voordragen, te verdedigen, maar moeijelijk om iets te zeggen en niet te veel te zeggen en tevens toch ook niet te weinig te zeggen. Het mag eenigzins vreemd klinken dat ik na zoo lange discussien begin, met te onderzoeken wat men in deze wet niet vindt, om u daarna te wijzen op hetgeen men er in vindt en om eerst daarna de tegenwerpingen, die gemaakt zijn, te weêrleggen.

Het ontwerp van wet dat wij u voordragen treedt volstrekt niet op eenig kerkelijk terrein; alle geloofsbelijdenis wordt er in vrijgelaten, niet alleen — en dit moet men niet uit het oog verliezen — voor de kerkgenootschappen die zijn, maar ook voor de kerkgenootschappen; die komen kunnen want onze Grondwet beschermt ook die kerkgenootschappen, welke nog opgerigt mogten worden. Onze wet treedt niet in de benoeming van eenig hoofd van kerkgenootschappen; geen invloed wil de Staat daarop uitoefenen; geen personen aanwijzen noch goedkeuren. De Staat roept, volgens deze wet, ook geen kerkvergaderingen bijeen; hij vraagt zelfs geen invloed op die bijeenroeping. Uwe kerkelijke omschrijvingen laat zij aan de Kerk; het kerkelijk gebied wordt door de Kerk bepaald; geen woord daarvan in de wet dan alleen om te zeggen: die aanwijzing van gebied blijft voor de Kerk. Ja, wat meer is, de standplaatsen, de zetels worden zelfs aangewezen door de kerkgenootschappen zoowel voor de hoofden van kerkgenootschappen als voor de kerkvergaderingen. Er is alleen een voorbehoud daaromtrent in de wet, en ik zal u straks aantoonen dat dit noodzakelijk is tot behoud van orde en rust in den Staat.

Ziedaar dus wat gij niet in de wet vindt; maar er is nog meer dat in die wet niet te vinden is en sommigen er toch in zouden verlangen. Zij wilden dat ook hier geregeld zou worden de verkrijging en het behoud van eigendom in de doode hand, maar dit lag geheel buiten de perken dezer wet. Dit betreft eene wet, als ik het zoo eens noemen mag, van finantielen aard. Het bezit in de doode hand betreft ook niet alleen kerkgenootschappen, maar alle genootschappen en stichtingen, welke een blijvend bestaan hebben. Men wilde hier voorts voorzieningen omtrent kloosters, maar eene vereeniging van individu's valt, indien er geen band is, indien die vereeniging zich niet vertoont als burgerlijk persoon, buiten bereik der wetgeving en voor zoover die zich vertoont als burgerlijk persoon, wordt natuurlijk de regeling daarvan bepaald in de wet op de vereenigingen.

Onze wet derhalve trekt slechts ééne lijn. Zij zegt: hier hebt gij vrijheid; hier houdt die vrijheid op, omdat hier het regt van den Staat begint omdat het pligt van het wereldlijk gezag is de rust en de orde van het land te handhaven.

En wat lees ik nu in de wet? Organisatie in uw eigen boezem vrij. Maar, zegt men, die vrijheid neemt gij terug in art. 5. Neen, Mijne Heeren, dat regt om zelven uwe regelen te stellen, nemen wij niet terug, maar wij zeggen: die regels mogen dat gevolg niet hebben, dat daardoor de Staat kan benadeeld worden. Wanneer gij maakt een gewoon societeitscontract — en een genootschap heeft altijd veel van eene vennootschap — dan maakt gij zelven uwe regels: dit is uwe vrijheid, het wordt u nergens door de wet belet, daarvan zou kunnen gezegd worden wat hier gezegd wordt in het eerste lid van art. 1: het regt om maatschappen op te rigten is u gewaarborgd, het blijft u vrij en onbelemmerd. Maar intusschen, indien er onder de bepalingen van het societeits-contract voorkwamen, die streden met de goede zeden of de openbare orde, dan zoudt gij die niet kunnen uitvoeren. Dit is de beperking, die noodwendig moet staan tegenover de vrijheid van zelf-organisatie. Ik zal straks met een woord hierop terugkomen en aantoonen dat het denkbeeld van vrije organisatie zoodanig inhaerent is aan de natuur van elk genootschap, dat de Grondwet er niet van spreken moest. Maar genoeg, ik heb u gezegd dat het beginsel, hier nedergelegd, is dat gij zelven uwe regelen stelt. En als ik nu naderhand een regel, dien gij stellen moogt, verbied uit te voeren, dan heb ik u daarom uwe vrijheid om zelven uwe regelen te stellen nog niet ontnomen, ik heb er slechts de schadelijke gevolgen van belet. Doch nu vraagt de wet verder, dat gij uwe inrigtingen en besturen aan het staatsgezag zult kenbaar maken. Welnu, waarop rust de bevoegdheid om dat te eischen? Zij berust op art. 165 der Grondwet. Daar is aan den Staat niet de bevoegdheid, maar de verpligting opgelegd om alle kerkgenootschappen gelijkelijk te beschermen. Maar nu vraag ik, hoe zal ik u kunnen beschermen als ik uw toestand niet ken, als ik niet weet *waar* gij zijt en *hoe* gij er zijt? Ik heb het reeds meermalen gezegd: elke bescherming is uit haar aard en natuur voorwaardelijk, en de eerste voorwaarde van alle bescherming is, dat degene die beschermen moet, den toestand kent van dengene die beschermd moet worden. Het regt dus om die mededeeling te eischen, ligt onwedersprekelijk in de Grondwet.

De Staat meent het regt te hebben om vreemdelingen uit te sluiten van het uitoefenen van de openbare godsdienst. Dat regt is ook gegrond in de beginselen van onze Grondwet, waar geene vreemdelingen met Nederlanders zijn gelijkgesteld dan in de gevallen door de wet bepaald. Dit artikel heeft eene verandering ondergaan in de Tweede Kamer der Staten-Generaal, en men heeft die verandering genoemd eene concessie, door het Ministerie aan de anti-revolutionaire partij (zoo als zij zich noemt) gedaan. Indien men de geheele waarheid zeggen wilde, had men moeten verklaren, dat het was eene concessie, gedaan èn aan die partij èn aan de Katholijke partij in de Kamer, want die partij verdedigde het geamendeerde artikel met alle kracht. Die concessie (indien men haar eene concessie wil heeten) nemen wij voor onze verantwoording. Ons eenige doelwit in deze zaak is steeds geweest met kalmte te werk te gaan en zoo min mogelijk de vrijheid te verkorten. De Regering heeft hare kalmte in dezen tijd van spanning nooit een oogenblik op zijde gesteld. Maar die concessie kon gedaan worden, Mijne Heeren, omdat, indien vreemdelingen die zich verstoutten in dit land onrust te komen prediken, er eene wet bestaat, uit krachte waarvan zij over de grenzen kunnen worden gebragt. De Regering bleef alzoo gewapend en kon dus toegeven.

Over de artt. 3 en 4 zwijg ik, omdat zij met stilzwijgen zijn voorbijgegaan. Sommigen achten ze onbelangrijk, velen zijn van een ander oordeel. Maar naardien er niet van gesproken is, kom ik er niet op terug.

Ik sta echter stil bij art. 5. Dat artikel geeft een negatief vermogen aan den Staat. De kerkgenootschappen wijzen de plaatsen aan, waar zij meenen vergadering te moeten houden, waar zij begrijpen dat hunne hoofden moeten gevestigd zijn. Maar de Koning zegt: » Aan Mij behoort het onvervreemdbare regt om eene standplaats af te keuren, wanneer ik meen, dat het behoud van die standplaats de rust van den Staat in gevaar zou kunnen brengen." Ook die bepaling vindt steun in art. 165 der Grondwet. Wanneer er spraak is van bescherming, moet degene die beschermd zal worden, zich niet in den toestand brengen, dat de beschermer òf in het geheel niet aan zijne verpligting zou kunnen voldoen, òf te groote opofferingen zou moeten doen om die bescherming te verleenen. Wij zullen moeten erkennen, Mijne Heeren, in weerwil van al hetgeen gesproken wordt over de verdraagzaamheid, dat het maar al te waar is, dat hetgeen den een sticht, hetgeen de een aanbidt, den ander ergert, en dat het de pligt is van eene regering, in een land waar zoo vele kerkgenootschappen bestaan die dagelijks elkander ontmoeten, alles te voorkomen wat ergernis geven kan; en dat, wanneer die ergernis te hoog klom, wanneer eene daad van eenig kerkgenootschap een ander zoodanig ergerde dat men daarin eene provocatie zou vinden, de Staat tusschen beide moet kunnen treden en waken dat die provocatie geen plaats hebbe.

Ik vraag het u: indien een bisschop werd geplaatst daar waar in 1620 de vergadering gezeteld was waarop het grootste gedeelte mijner landgenooten nog wijst, zou men dan niet zeggen: » Die plaats is opzettelijk gekozen om ons te grieven! Men kon begrijpen dat ons dit eene ergernis moest zijn!" Men ziet, dat dit tot provocatie zou leiden. Welnu, dan moet de Staat er tusschen komen en zeggen: » Die plaats is daarvoor ongeschikt; ik laat u vrijheid, kies eene andere! Maar u daar te vestigen, waar degenen gezeten hebben die als het ware de grondleggers zijn van andere kerkgenootschappen, dit kan niet anders dan onrust en spanning verwekken!"

En nu, Mijne Heeren, ik heb het reeds gezegd: het doel dezer bepaling is niet iemand, wie het ook zij, te kwetsen. Ik heb er u reeds op gewezen dat de eenige bedoeling is, die ergernis te voorkomen welke tot provocatie leiden zou; en nu wil ik het u gevraagd hebben: handelen wij in dit opzigt zoo verkeerd? Ik vraag dat aan de leden dezer Kamer die de Katholijke godsdienst belijden. Wanneer na de bekrachtiging dezer wet twee plaatsen, die ik nu niet noemen wil, ongeschikt worden verklaard voor het vestigen van zetels, handelen wij dan als Regering verkeerd? Bevorderen wij dan door dit te doen, niet de rust in den Staat? Gij, Mijne Heeren, kunt dit het minst van allen ontkennen. Want Rome zelf heeft die plaatsen niet doen innemen. Rome komt hier op ter verdediging van art. 5. Rome zelf heeft het onraadzaam gekeurd, die zetels te doen bezetten, — waarom, Mijne Heeren? Omdat Rome het gevaarlijk oordeelde. Maar zoo dit het oordeel van Rome is, is dan niet de tijd gekomen voor de Regering om te waken? Ik wil nu nog een voorbeeld geven in geheel omgekeerden zin. Stelt u eens voor, dat Rome zoo verdraagzaam werd dat het eene Protestansche kerk binnen zijne muren gedoogde en dat het tot de Protestanten zeide: gij kunt binnen mijne muren eene kerk bouwen. Maar wanneer nu de Protestanten zich meester maakten van het terrein over de St. Pieterskerk te Rome en daar, met de hulp van anderen, een gebouw oprigtten, grootscher dan de St. Pieter zelf, zou dan

niet — ik zeg niet de Paus — maar de Souverein van Rome geregtigd zijn om te zeggen: gij maakt misbruik van de vrijheid, die ik u gaf: de daad, die gij daar pleegt, is eene ergernis voor mijne Roomsch-katholijke onderdanen; uwe daad is eene provocatie jegens hen. Ik geloof, dat, wanneer in zulk geval de Souverein van Rome aldus sprak, niet alleen de Roomsch-katholijken hem zouden toejuichen, maar dat zelfs al de eerlijke Protestanten het zegel hunner goedkeuring op zijne woorden zouden drukken.

Maar op die wijze, zeide een geacht spreker — en ik ontveins het niet, dat die opmerking mij bevreemd heeft in den mond van een oud staatsman — op die wijze kunnen al de zetels worden afgekeurd en inderdaad de bisschoppelijke hierarchie in den ban worden gelegd. Ik vraag het u, Mijne Heeren, of er ooit een Ministerie zou te vinden zijn, dat gemeente voor gemeente de aangewezen plaatsen zou durven afwijzen. Is dit mogelijk, als men al de behoedmiddelen kent, welke art. 5 inhoudt, als de Raad van State moet worden gehoord, als een gemotiveerd besluit moet worden genomen, als dat besluit openbaar moet worden gemaakt?

Een ander redenaar heeft gezegd: o neen, dit Ministerie zal van het artikel geen misbruik maken, maar de volgende Ministerien zouden het kunnen doen. Maar dit geloof ik niet. Naar mijn begrip zal deze zaak binnen weinig tijds zóó beëindigd zijn, dat geen volgend Ministerie er iets meer aan zal kunnen doen. Zijn eenmaal de vestigingsplaatsen goedgekeurd, dan kan er niet meer op worden teruggekomen. Wij zeggen nu reeds: ga naar 's Hertogenbosch, ga naar Roermond, en weldra zullen wij in overleg met de prelaten, vragen: welke zijn de andere plaatsen die gij wilt aanwijzen? Die plaatsen eenmaal goedgekeurd zijnde, is de geheele werking van art. 5 voor altijd geëindigd. Zoolang zal, hoop ik, dit Ministerie wel bestaan, dat het deze zaak tot haar einde zal kunnen brengen.

Er blijft nu nog een verwijt tegen dit artikel over, en dat is zijne achteruitwerkende kracht. Ik heb dit punt reeds zeer breedvoerig behandeld.

Vooreerst mag eene wet achteruitwerken. In de tweede plaats werkt geene wet achteruit, die eenvoudig een beginsel sanctioneert. Verlangt men deswege de aanhaling van regtsgeleerden, ik ben bereid ze u op te geven. Eindelijk en in de derde plaats werkt geene wet achteruit, die de gevolgen van eene daad afkeurt. Wat is het argument geweest van den geachten spreker die dit punt nog in deze Kamer heeft aangedrongen? Dat argument was: de *aanwijzing*, niet de *uitvoering* heeft plaats gehad, en derhalve, op welke wijze gij nu ook de aangewezen plaats afkeurt, doet gij inderdaad die aanwijzing te niet. Maar nu wil ik gevraagd hebben, als de bloote daad van aanwijzing voortaan een regt moet constitueren, waar moet het dan met ons heen? Vóór dat de plaats is aangewezen, kan men er natuurlijkerwijze niets aan doen, want dan is nog niets bekend, en zijn de plaatsen eenmaal aangewezen, dan is het een *fait accompli*. Daaruit zou volgen eene complete vrijheid, om toe te laten al wat maar verlangd werd. Neen, Mijne Heeren, als iemand eene plaats aanwijst, waarop hij zeker bedrijf, zekere vertooning, zekere fabriek wil oprigten, en de Regering meent, dat dit bedrijf, die vertooning, die fabriek op de aangewezen plaats niet kan tot stand komen, of de openbare orde zou daardoor worden beleedigd, dan komt de Regering tusschen beide. Immers, vóór de aanwijzing kon men niet tusschen beide komen, want toen wist men het niet, en kon men ook nu niet meer tusschen beide komen, dan zou het feit der aanwijzing een regt constitueren. Neen, Mijne Heeren, een feit geeft geen regt, dan wanneer het dertig jaren achtereen heeft plaats gehad. Hier is niet te denken aan retroactiviteit. Hier beschikt men in praesenti et futuro, niet over het verledene.

De verdere bepalingen der wet zijn eenvoudige handhaving van art. 167 der Grondwet en voorts waarborg tegenover de stoornis der kerkgenootschappen onderling; op deze punten is ook in deze Kamer niet aangedrongen.

Maar nu blijft mij nog over de wet tegen eenige tegenwerpingen en bepaaldelijk tegen de beschuldiging van ongrondwettigheid te verdedigen en om ten slotte nog eenige woorden te zeggen over hetgeen aangevoerd is over de niet-noodzakelijkheid en niet-wenschelijkheid dezer wet.

Ten opzigte van de Grondwet moet ik aanmerken, dat naar mijn inzien met al wat daarover gesproken is nog zeer weinig de ware geest van de Grondwet is in het licht gesteld. De Grondwet spreekt met geen enkel woord van kerkregeling; niet eene enkele letter is er in te vinden, waarin over de organisatie der kerkgenootschappen wordt gesproken; en waarom niet? Om de zeer eenvoudige reden, dat het in den aard en de natuur van elk kerkgenootschap, zonder onderscheid, ligt, dat het zich organiseert; zoodra een genootschap zich zelf niet meer organiseert, houdt het op een genootschap te zijn; dan wordt het een deel van een bestuur, van een gezag. De Grondwet heeft niet gezegd, een genootschap schept zich zelf, het schept zich alleen, evenmin als de Grondwet gezegd heeft, dat een Nederlander zich vrij mag bewegen, of zich vrij mag te ruste leggen, wanneer hij dit goedvindt; wat bepaalt de Grondwet in het VIde hoofdstuk? De bepalingen die men daar vindt strekken alleen om te waken, dat juist, die vrije organisatie niet schadelijk werke voor den Staat, of voor de individuen: dat is het geheele doel van de Grondwet; en even als de Grondwet nu niet zegt, om bij mijn voorbeeld te blijven, gij kunt u vrij bewegen en u te ruste begeven, wanneer gij goedvindt, zegt diezelfde Grondwet echter wel: » indien gij op zekeren leeftijd komt, dan moet gij onder de militie en dan kunt gij u niet vrij bewegen, want dan moet gij het linkerbeen vooruitzetten; wanneer de nood aan den man is dan geeft men u de wapens in de hand en zult gij uw land verdedigen, gij zult u niet meer vrij kunnen bewegen, wanneer gij het goedvindt, en gij zult u nog veel minder ter ruste kunnen begeven wanneer gij dit verkiest.

Duidelijke en onbetwistbare waarheden sanctioneert de Grondwet niet — en zoo is het ook gelegen met de kerkgenootschappen. De natuur van elk genootschap is, dat het zich zelf organiseert, dat het zich schept en regels daarstelt, maar al wat ik in de Grondwet lees, is juist een waarborg tegen misbruik. Ik vind dit bepaaldelijk reeds in het eerste artikel van het VIde hoofdstuk, in art. 164: » Gij belijdt uwe godsdienstige meening met volkomene vrijheid, *behoudens de bescherming der maatschappij en van hare leden tegen de overtreding der strafwet*", daaruit leidt men af, dat wanneer daadwerkelijk de maatschappij of een individu wordt gekrenkt, dat men dan alleen wraak mag nemen en straffen. De tegenstanders zeggen, anders mag men niets doen. Maar juist het tegendeel ligt niet alleen in alle strafwetten, maar ook bepaaldelijk in de uitdrukking, in art. 164 gebezigd. Wat staat er? Dat de maatschappij tegen het misbruik van die vrijheid *moet beschermd worden* door de strafwet, en ik bescherm nu iemand niet als ik zeg, wanneer gij hem zult hebben gewond of gedood, dan zal ik u wonden of dooden, maar ik bescherm hem door mij vóór hem te plaatsen en door te waken, dat die persoon niet aangerand worde. Ik zeg dus, art. 164 der Grondwet heeft met zoovele woorden juist een preventief stelsel gewild.

Art. 167 heeft denzelfden zin en art. 169 verwijst naar wetten, en niet naar wetten, die individuen bedwingen, maar naar wetten waardoor de kerkgenootschappen als zoodanig worden bepaald en bedwongen. De letter van de Grondwet geeft men ons meestal toe, maar ik ga gerust verder dan de letter. Ik geloof, dat hetzelfde wat in de letter ligt in den geest van de Grondwet is gelegen. Wij hebben hier, Mijne Heeren, de Grondwet van 1815, herzien in 1848, en wij hebben die eerste Grondwet in de meeste bepalingen behouden. Notabele wijzigingen zijn alleen gebragt in artt. 164, 167 en 170. Art. 164 geeft thans niet alleen het eenvoudige regt, om elke godsdienstige meening te hebben, maar ook om die te kunnen belijden, behoudens de bescherming, die ik u heb aangetoond preventief te zijn. Art. 167 heeft in beginsel aangenomen, dat de godsdienstoefening, behoudens eenigermate verkregene regten, moest blijven in de Kerk en moest geweerd worden van den openbaren weg. Art. 170 stelt de briefwisseling en afkondiging vrij van voorafgaande goedkeuring; maar buiten dat zijn art. 169 en de overige gebleven in den zin, in den geest van de Grondwet van 1815 en die geest en zin was toen toch zeker niet, om aan de kerkgenootschappen zoodanige onbepaalde vrijheid te geven, dat wanneer zij eens iets hadden gedaan, alleen daardoor een regt was verkregen. Ook ik beroep mij op de schrifturen bij de grondwetsherziening gewisseld; ik aarzel geen oogenblik die in de hand te nemen en bepaaldelijk de Memorie van Toelichting.

Niemand is meer de natuurlijke verdediger van dit stuk dan ik, omdat juist dat stuk, waarop men zich beroepen heeft, door mij is gesteld. Ik ken de periode, waarop men zich beroepen heeft, maar die periode mag niet uit haar verband worden gerukt. Wat lezen wij in den aanhef van dit stuk? » Het is met vertrouwen » dat de Regering tot de toelichting van dit wets-ontwerp over- » gaat. Zij heeft het bewustzijn zich ten aanzien van de gods- » dienst op het onafhankelijk standpunt te hebben geplaatst, hetwelk » haar past. Zij heeft het bewustzijn, jegens allen regtvaardig, » jegens niemand zwak te zijn geweest.

» De betrekking van den mensch tot het Opperwezen, zijn ge- » loof in en zijn vertrouwen op Hetzelve; de behoefte om, als » alles ontvalt, zijnen troost in de godsdienst te zoeken; de vor- » men waarin elk in gemoede meent dat het Opperwezen zich » geopenbaard heeft of nog openbaart, dat alles is zoo eerbied- » waardig, zoo heilig, dat geene regering daarin eene roekeloóze » hand mag slaan, maar zich, ieders vrijheid *zooveel mogelijk* » ontziende, tot MATIGING en beteugeling moet bepalen, opdat de » openbare orde en rust niet gestoord worden."

Zegt dit nu niet met ronde woorden: de openbare orde en rust staan bovenaan en uwe vrijheid kan gematigd worden, daar waar de openbare orde en rust dit vorderen? Verder leest men in dit stuk: » Het waken der Regering, dat allen blijven binnen de

» palen der wet, bestaat in het beteugelen van hen, die buiten » deze palen gaan, niet in het vlechten van banden, opdat zij » dezelve niet zouden kunnen overschrijden." Welnu, aan deze bepaling blijven wij bij deze wet getrouw. Wij zeggen: van u gaat organisatie, inrigting en bestaan uit. Maar daarop volgt dan: » Als het bedoelde kerkgenootschap vraagt, om, zonder » voorloopige censuur, met hare hoofden briefwisseling te houden, » en zonder voorloopige censuur hare kerkelijke voorschriften af » te kondigen, vraagt het slechts die vrijheid van godsdienst- » oefening, welke haar leer behoeft. En als andersdenkenden de » Regering den last willen opleggen om preventive maatregelen » tegen *deze vrijheid* te nemen, vragen zij geene vrijheid meer » voor zich, maar eene beteugeling voor anderen, welke zij voor » zich zouden verwerpen. Daaraan mag de Regering geen gehoor » geven."

Maar in den aanvang was gezegd: dat de rust en orde moeten bewaard worden, en de vrijheid dus gematigd worden, waar zij die rust en orde kan bedreigen. Tegen die bevoegdheid om vrij te kunnen afkondigen moet geene preventie bestaan. Men wil niet meer, gelijk dit sedert lang is vastgehouden, en nog in andere Staten aanwezig is, bepalen, dat gij niet afkondigen moogt of ik moet eerst gezien hebben, wat gij wilt afkondigen; men wil niet meer, dat de Staat wanneer hij niet goedvindt, dat gij de verlangde afkondiging doet, voor 's hands zal kunnen zeggen *veto*. Dit zou zijn, hetgeen ik te dier tijde en nog zou noemen een wapen, waarmede men zich zelven kwetst. Maar dit is ook het eenige punt, waarop gij te regt kunt zeggen: tegen *deze* vrijheid moogt gij voorzorg nemen. Wanneer in de wet geschreven stond: gij zult vooraf, opdat ik het kunne goedkeuren, mededeelen, wat Rome wil laten afkondigen, dan zoudt gij kunnen zeggen: dit strijdt met de Grondwet; maar wanneer ik overigens vraag bepalingen, die de maatschappij beschermen, dus behoedende bepalingen, dan ben ik *in* de Grondwet. Letter, geest, geschriften toen gewisseld, woorden toen gesproken, alles bevestigt hetgeen ik heb gezegd. De voordragt is met de Grondwet overeenkomstig en daarin ligt haar steun en hare kracht.

Een lid van deze Kamer heeft gezegd: het moet een stoutmoedig man zijn, die durft beweren, dat men in 1848 zou hebben kunnen denken aan eene wet als deze is. Het moet een stoutmoedig man zijn, zeide hij, die meent, dat men in 1848 zou hebben kunnen eischen mededeeling van de inrigting en het bestuur der genootschappen, dat men zich het regt toen zou hebben kunnen voorbehouden, om in het belang van openbare orde en rust af te keuren eene vestigingsplaats. Welnu, Mijne Heeren, die stoutmoedige man ben ik. Er is niemand zoo naauw bekend met de grondwetsherziening, als ik. Ik heb haar gevolgd niet als toeschouwer, maar als medewerker van den aanvang af tot aan het einde toe. Ik ben lid geweest der Commissie van 17 Maart, van het Ministerie Schimmelpenninck, tijdens hetwelk eene algemeene herziening heeft plaats gehad, van het Ministerie, dat de voordragt heeft gedaan, ik heb dus de geheele zaak gevolgd, — maar dit durf ik verklaren, dat, wanneer men zelfs in den Raad van Ministers had durven zeggen, dat de Regering met deze Grondwet in de hand onbevoegd zou zijn geweest om eene zoo onschuldige wet voor te dragen, als hier wordt aangeboden, alsdan de grondwetsherziening niet zou zijn tot stand gekomen, en in den Ministerraad zelven het VIde hoofdstuk zou zijn afgekeurd.

Ernstig kan inderdaad de tegenwerping niet zijn, dat wanneer art. 170 het regt geeft van iets vrij af te kondigen, daarin van zelf gelegen ligt, dat al hetgeen in die afkondiging vervat is, ook zou mogen worden uitgevoerd. Art. 170 wil niet, dat men u in uwe afkondiging zal belemmeren, maar wanneer in die afkondiging iets voorkomt dat òf de maatschappij òf den Staat of de individuen zou krenken, dan wordt gij vervolgd, niet alleen van wege het openbaar ministerie, maar ook van wege de individuen die zich beleedigd of gehoond mogten achten.

Maar nu nog een woord, Mijne Heeren, over de noodzakelijkheid of liever over de wenschelijkheid van deze wet, want de noodzakelijkheid daarvan is u reeds door mijn geachten ambtgenoot van Buitenlandsche Zaken voorgedragen. Ik zeg een woord daarover: niemand zal kunnen betwijfelen, dat wanneer deze wet niet wordt goedgestemd, wij zullen komen in een staat van desorganisatie. Ik erken zeer gaarne dat de wet van Germinal, die ik meen dat wèl bestaat, in haar geheel niet uitvoerbaar is, maar dat is het geval met zeer vele, vooral oude wetten, doch ik ontken dat er geen bepalingen in voorkomen die niet uitvoerbaar zouden zijn. En wij zouden wel tot de verpligting komen om die uit te voeren of wij zouden inderdaad geheel in een wetteloozen toestand verkeeren. Maar er is hier meer ten aanzien van de noodzakelijkheid eener wet: uw geheele voorschrift van art. 167 der Grondwet over het bedwingen van de kerkgenootschappen binnen de muren, is eene ijdele bepaling wanneer deze voordragt niet wordt aangenomen, want er ontbreekt eene poenale sanctie aan. Het eenige wat nu mogelijk is, is om daadwerkelijk processien tegen te gaan, maar als ze plaats hebben gehad, dan inderdaad, als ik het woord mag gebruiken, lacht men de Regering uit. Er is geen middel hoegenaamd om te straffen hem die tegen de wet heeft gehandeld. En om nu overal zooveel politie-beambten te hebben dat men daadwerkelijk iets van dien aard zou kunnen beletten, daartoe zou ik denken meer politie-dienaren noodig te hebben dan het leger manschappen telt. Er is dus eene wet noodig ten einde de bepaling van art. 167 der Grondwet te sanctionneren, en wanneer gij die sanctie niet geeft, brengt gij inderdaad de Regering in een toestand die belagchelijk is. Maar nu zegt men; deze wet is niet wenschelijk, omdat zij zal veroorzaken eene tegen-spanning tegen die welke heeft plaats gehad. Door niets te doen, zegt men, zal die spanning voorbijgaan; door iets te doen zal men voor den eenen niet genoeg gedaan hebben en zal men den anderen hebben gekrenkt. Mijne Heeren, ik geloof dat deze wet juist een spons is, die zoo veel mogelijk de teekenen, welke reeds verflaauwen, zal uitwisschen, maar zonder oplossing, zal men zoo lang er verschillende kerkgenootschappen in dit land zullen bestaan, niet vergeten wat in 1853 heeft plaats gehad, want dergelijke zaken wisschen zich niet van zelf uit het geheugen.

Wat heeft de Regering gedaan in de gegevene omstandigheden? Ik vraag niet: hoe is de spanning in de wereld gekomen? Genoeg; wij hebben gezien een stroom, afkomende van Rome en daartegen in een anderen stroom, en overdrijving daarna. Wat hebben wij nu gedaan, toen men ons tot de Regering riep? Wij hebben ons afgevraagd: hoe zullen wij die tegen elkander indruischende stroomen bedwingen? Welken dam zullen wij opwerpen, ten einde botsing te voorkomen of te bedwingen? Hoe zullen wij de Protestanten bevredigen en tevens de regten der Katholijken eerbiedigen?

Wij hebben met bedaardheid en met de Grondwet in de hand den toestand overwogen, en zijn tot het besluit gekomen, dat in de Grondwet het regt gegeven is aan de Regering om mededeeling van de inrigting en het bestuur der kerkgenootschappen te vragen, en dat dit regt hier moest worden ingeroepen. Wij zijn tot het besluit gekomen, dat zonder krenking van de regten der Katholijken, sommige zetels in het belang der openbare orde konden worden afgekeurd, en dit was eene voldoening voor de niet-Katholijken en voor het gekwetst nationaal gevoel; want de groote grieve, de HERSTELLING van den aartsbissehoppelijken zetel te Utreeht, werd daardoor gekeerd. In die overweging, in dat doel waren wij het eens, bij een gering verschil over de middelen. Dezelfde denkbeelden waren bij elk onzer opgekomen, en zij hebben ons geleid. Ofschoon in ons eerste ontwerp meer werd gezien dan er, naar ons inzien, in gelegen was, en wij dus verduidelijking gaarne toegaven, zijn echter die twee punten ongesehonden gebleven. Ik zag de noodzakelijkheid in — en daarop wijs ik, omdat ik er innig van ben overtuigd — ik zag de noodzakelijkheid in, en mijne ambtgenooten met mij, dat er een blijk kwam in onze wetgeving, dat het staatsgezag zich kan stellen in dien zin boven de kerkgenootschappen, dat het alles kan houden binnen zoodanige palen, dat de rust in den Staat bewaard wordt, en dat was noodzakelijk en uit meer dan één oogpunt wenschelijk. Ik betreur het inderdaad, wanneer nu hier en in de Tweede Kamer mijne oude vrienden dit niet beamen. Het doet mij leed, omdat ik met hen innig geheeht ben aan de wijzigingen, welke in 1848 in de Grondwet zijn gebragt; Want wat hoorde ik van vele zijden; ja, Mijne Heeren, ik durf vragen: wat is het gevoelen *van de meerderheid der Natie?* Indien de Grondwet de Regering magteloos maakt om de kerkgenootschappen in billijk bedwang te houden, dan moet die Grondwet herzien worden! Want de meerderheid der natie wil dat de kerkgenootschappen zijn *in* den Staat. En nu zeg ik, zij, die dit wets-ontwerp afstemmen, werken hunnes ondanks mede, om dien ongelukkigen drang der herziening te bevorderen; zij leggen onwillekeurig de eerste hand aan de afbreking van het gebouw, met zooveel moeite en met zooveel beleid in 1848 opgetrokken; want waarlijk! het was toen ook geen kleine zaak om zoovele hoofden te vereenigen. En deze Kamer, die gehouden is te waken, dat de gronden van dat gebouw niet worden aangetast, — welnu, ik geloof, dat wanneer zij dit wets-ontwerp afstemt, dit besluit alleen zal worden toegeschreven aan de Grondwet, en dat zij den grond daardoor zoodanig zal doen trillen, dat het gebouw, in 1848 opgerigt, met instorting kan bedreigd worden.

De heer **van Eijsinga**: Ik zal de discussie niet weder brengen, Mijne Heeren, op het wijd uitgestrekte terrein, waarop zij geloopen heeft; ik vraag slechts een enkel oogenblik uwe aandacht om terug te komen op mijne rede van gisteren en om van die rede een punt, hetwelk ik minder duidelijk schijn besproken te hebben, in beter licht te plaatsen.

De Minister van Buitenlandsche Zaken heeft mij de eer bewezen

op mijne rede ampel te antwoorden, en ik gevoel thans dat er eene dubbele verpligting op mij rust: in de eerste plaats de verpligting om Zijne Excellentie dank te zeggen voor de eer van dat antwoord; maar in de tweede plaats de verpligting, die ik aan mij zelven verschuldigd ben, om duidelijker uit te drukken, hetgeen ik gisteren niet of minder duidelijk schijn te hebben gezegd.

Toen ik gisteren beweerde, dat dit wets-ontwerp niet wenschelijk was, want dat het geene partij zou bevredigen, toen was dit mijn eerste argument tegen dit wets-ontwerp, en thans is dit argument door den Minister van Buitenlandsche Zaken opgevat, en hij heeft gezegd: » indien gij vermeent dat geene partij in den lande bevredigd is, gij zult dan toch wel willen uitzonderen: de Regering, de meerderheid in de Tweede Kamer en de meerderheid in deze Kamer, die welligt dit wets-ontwerp zal aannemen."

De Regering, Mijne Heeren, heeft eene wet noodig gekeurd; zij heeft een wets-ontwerp aangeboden; maar, wanneer zij dit deed, dan vermeen ik dat zij dit wets-ontwerp heeft aangeboden, zoo als zij het noodzakelijk keurde, dat zij in dat wets-ontwerp heeft gelegd, wat zij noodig keurde, maar ook niets meer en niets minder. En wanneer ik nu vergelijk het wets-ontwerp dat wij thans behandelen en dat hetwelk aan de Tweede Kamer primitief is aangeboden geworden, dan, ik erken het, zou ik hebben kunnen betwijfelen of de Regering door dit wets-ontwerp, zoo als het thans luidt, bevredigd was geworden. Maar de Minister heeft geantwoord: wij zijn tevreden met deze wet; — welnu, ik ben door deze verklaring gerustgesteld.

De meerderheid van de Tweede Kamer heeft getoond met dit wets-ontwerp tevreden te zijn; de meerderheid van deze Kamer zal daarmede welligt ook tevreden zijn. Het zou mij genoegen doen, wanneer ik thans kon verklaren dat de opvatting der beteekenis, welke de Minister van Buitenlandsche Zaken aan mijne woorden gehecht heeft, de juiste ware en dat ik het door mij gesprokene zoude kunnen terugnemen ik wenschte dat ik in die beteekenis van partijen gesproken had, als die Minister het heeft opgevat, want dan zoude ik gesproken hebben van partijen uitsluitend op het staatkundig terrein. Maar ik heb het woord partijen gebruikt in een anderen geest; ik heb gesproken, — want men moet het helaas! bekennen, de quaestie behoort niet meer uitsluitend tot het staatkundig terrein; zij is vooral overgebragt op het godsdienstig terrein — ik heb gesproken, Mijne Heeren, van partijen op het godsdienstig terrein en ik geloof het nog, geene van die partijen zal door deze wet bevredigd worden.

Na de indrukwekkende woorden, waarmede zoo even de Minister van Justitie zijne rede geëindigd heeft, behoort er moed toe om zijne overtuiging in dezen te volgen. Maar, Mijne Heeren, ik hoop dat het mij nooit aan den moed zal ontbreken om even als thans te verklaren dat ik niet ben teruggekomen van de beschouwingen, welke ik gisteren de eer had in het midden te brengen. Mijne overtuiging is nog dezelfde; ik ben daarvan niet teruggebragt.

Verslag uitgebragt door de Commissie voor de Verzoekschriften.

De heer **van Dam van Isselt**, voorzitter der Commissie:

Gedurende deze zitting zijn nog verschillende verzoekschriften ingekomen, sommige tegen dat wets-ontwerp gerigt, andere zich ten voordeele daarvan verklarende.

Er zijn verzoekschriften ingekomen tegen de aanhangige wetsvoordragt van ingezetenen van Roermond, Maastricht, Buggenum, Sittard, Hoorn, Berghem, Vlissingen, Aardenburg, 's Hertogenbosch, Ammerzoden, Oostburg, Boxtel, Riethoven, Oudvossemeer, 's Princenhage, Wervershoof.

Ik heb gedurende deze zitting gelegenheid gehad niet om al die adressen te lezen, maar ik heb mij kunnen overtuigen dat zij bijna alle overeenstemmen met het een of ander der reeds vroeger aangeboden adressen, waarover reeds verslag is uitgebragt. Het is mij daarenboven gebleken dat geen van die adressen in zoodanigen toon is gesteld dat ik daarvoor mijne ambtgenooten van de Commissie zou behoeven te raadplegen om over te gaan tot een ander besluit dan hetwelk tot nu tot genomen is. Ik kan niet voorstellen de gewone conclusie der Commissie, om namelijk deze stukken neder te leggen ter inzage der leden, want ik onderstel, dat bij den stand der beraadslaging aan die stukken toch de eer der inzage niet te beurt zou vallen. Ik meen mij dus te mogen bepalen met u kennis te geven dat de inhoud gelijk is aan dien van vroegere adressen en dat daarin geen nieuw licht wordt ontstoken, dat ik mij anders verpligt zou gerekend hebben der Vergadering mede te deelen.

Voorts zijn ingekomen ten voordeele van het wets-ontwerp eenige adressen van kerkeraden van de Nederduitsch-Hervormde gemeente te Hoogmade, Montfoort, Heenvliet en Hardenberg, en ingezetenen van Montfoort, Grosthuizen en Avenhorn, Apeldoorn en Amersfoort.

Ook deze adressen, Mijne Heeren, bevestigen hetgeen ook in vroegere adressen is kenbaar gemaakt, dat die kerkeraden en die ingezetenen verlangen, dat deze Vergadering zich moge vereenigen met het aanhangige wets-ontwerp. Maar ook in deze adressen ten voordeele van het wets-ontwerp zijn geen nieuwe gezigtspunten geopend, en ik bepaal mij dus tot de mededeeling, dat ook die adressen meestal zijn gelijkluidend met die waarover reeds vroeger aan deze Vergadering door de Commissie voor de Verzoekschriften verslag is uitgebragt.

De **Voorzitter:** Ik stel aan de Vergadering voor, genoegen te nemen met hetgeen door den heer van Dam van Isselt, als voorzitter der Commissie voor de Verzoekschriften, in het midden is gebragt. — *Dienovereenkomstig wordt besloten.*

Voortzetting der beraadslaging over het wets-ontwerp betrekkelijk de kerkgenootschappen.

De heer **van Nispen van Pannerden:** Na de krachtige en welsprekende rede, door den Minister van Justitie zoo even gehouden, zal ik niet terugkomen op de bedenkingen, welke door mij tegen dit wets-ontwerp zijn aangevoerd. Maar de Minister heeft aan het slot zijner rede eene uitdrukking gebezigd, die het mij tot pligt maakt, nog een enkel woord te spreken. De oplossing, door den Minister gegeven aan de bedenkingen welke ik de eer heb gehad voor te dragen, hebben mij niet overtuigd, dat ik ongelijk heb. Bij die overtuiging blijvende en alzoo voornemens zijnde mijne stem tegen dit wets-ontwerp uit te brengen, moet ik er tegen opkomen als of ik daardoor een eersten stap zou willen doen om de staats-instellingen, die het jaar 1848 ons heeft geschonken, af te breken of te vernietigen.

Stelt de Regering er zoo veel prijs op, dat eene groote meerderheid in deze Kamer dit wets-ontwerp aanneme, zij heeft het regt er eene kabinets-quaestie van te maken. Dat is gebruikelijk in alle constitutionele landen. Wordt de kabinets-quaestie gesteld, ik zal zien wat ik doen moet, en of ik mijne overtuiging aan hetgeen de Regering verlangt moet opofferen.

De heer **van Beeck Vollenhoven:** Mijne Heeren, ik stond gelijktijdig op met den spreker, die zoo even het woord heeft gevoerd. Ook ik verhief mij om protest aan te teekenen tegen de laatste woorden door den Minister van Justitie gebezigd. Het heeft mij gegriefd ze te hooren, Mijne Heeren; want ik heb met opregtheid, ter goeder trouw, in het jaar 1848 medegewerkt, om de grondwets-herziening tot stand te doen komen. Steeds heb ik, met de hand op het hart, getracht die Grondwet, zooveel in mijn vermogen was, waarheid te doen zijn. Ik zal dus geene roekelooze hand uitstrekken om haar te laten vallen of op nieuw te wijzigen. Geen uwer die, in deze Kamer gezeten, met mij deel gehad hebt aan de grondwets-herziening in 1848, kunt immer wenschen zoodanig werk te hervatten. Er behoort moed toe de herziening eener grondwet tot stand te brengen en te bevorderen. Ik althans wensch zulks nimmer meer te doen. Maar hoe dit zij, zooveel is zeker, Mijne Heeren, dat ik meen niet te mogen of te kunnen afgaan van de conclusie, waartoe ik volgens mijne overtuiging, na langdurig overleg bij mij zelven, en niet zonder aarzelen gekomen ben. Wanneer echter de Regering verklaarde, gelijk de spreker naast mij gezeten (de heer van Nispen van Pannerden) gezegd heeft, de uitspraak over dit wets-ontwerp tot eene kabinetsquaestie te willen maken, dan zal ik nagaan, of ik daarvoor bukken kan, of ik daarvoor mijne overtuiging mag opofferen.

De heer **van Swinderen:** In tegenstelling der beide laatste sprekers hebben de woorden van den Minister van Justitie mij niet gegriefd. Ik heb ze beschouwd als eene rhetorische figuur, als eene subjective opvatting van dien Minister.

Hadden die woorden mij gegriefd, ik zou de zaak hebben omgekeerd. Ik zou dan zeggen: hij, die *voor* deze wet stemt, zal van het gebouw, in 1848 opgerigt, den eersten steen sloopen.

De heer **van Rijckevorsel:** Ook ik behoor onder diegenen, die in de Tweede Kamer der Staten-Generaal en in de Dubbele Kamer de Grondwet hebben helpen daarstellen. Ik heb ook die woorden van den Minister van Justitie met veel leedwezen gehoord. Ik wil ieders overtuiging eerbiedigen. Ik eerbiedig ook de overtuiging van diegenen onder u, die meenen, dat deze wet geenszins in strijd is met de letter of den geest der Grondwet. Maar voor mij zelven heb ik de overtuiging, dat de wet strijdt met den geest, waarin de grondwetsherziening in 1848 is tot

stand gekomen en dat do Grondwet van Nederland te vaster zal staan, naar mate men èn voor de letter èn voor den geest dier Grondwet meer eerbied betoont. Ik wijk voor geene bedreiging, noch van den Minister van Justitie omtrent de Grondwet, noch van den Minister van Buitenlandsche Zaken, die, zoo ik hem wel begrepen heb, gezegd heeft, dat hij eene verwerping der wet, als staatsman, niet zou kunnen overleven. Ik wijk voor geene bedreiging. Ik stem naar pligt en geweten en zal dus stemmen tegen de wet.

De heer **van Sasse van Ysselt:** In mijne rede van gisteren zeide ik, dat mijns inziens tweo smetten op deze wet kleefden, die daaraan allen zedelijken invloed zouden ontnemen. Heden moet ik er eene derde bijvoegen; want ik hoor zoo even uit den mond van den Minister van Justitie een argument, dat grievend moet zijn voor iederen tegenstander dezer wet. Zijne Excellentie zeide namelijk, dat zij, die tegen deze wet zullen stemmen, den eersten steen zullen sloopen, waarop onze Grondwet berust. Noch ik, noch anderen, die tegen de wet zullen stemmen, hebben die bedoeling; maar het is ongepast, in deze gewigtige oogenblikken eene dergelijke bedreiging te doen.

De heer **Minister van Justitie:** Het schijnt, dat òf mijne woorden verkeerd zijn opgevat, òf dat ik mij verkeerd heb uitgedrukt. Dit heb ik gezegd en dit blijft nog mijn gevoelen, dat ik de overtuiging had, dat het meerendeel der natie verlangde, dat het gezag in staat was om alle kerkgenootschappen te houden binnen zoodanige palen, dat orde en rust konden worden bewaard, en dat, naar mijn gevoelen, de meerderheid van de natie van die behoefte zoodanig was doordrongen, dat die meerderheid duidelijk genoeg had te kennen gegeven, dat wanneer onze Grondwet zoo moest worden verstaan, dat de Regering geene magt kon erlangen om dat doel te bereiken, die meerderheid dan eene herziening van de Grondwet zou verlangen, en ik ben van mijne zijde overtuigd dat ik hierin de waarheid zeg. Ik zeg, indien het waarheid is, hetgeen sommige leden van deze Kamer hebben aangevoerd, dat de Grondwet zoodanig is gesteld, dat alle kerkgenootschappen eene volkomene vrijheid moeten hebben, dan zal de meerderheid van de natie zeggen, dat de Grondwet dan herzien moet worden, en daarom heb ik gezegd, niet dat de intentie bij eenig lid van de Kamer bestond, om de Grondwet van 1848 af te keuren, maar ik heb gezegd, dat indien men in deze omstandigheden dit wets-ontwerp afkeurde, men dan onwillekeurig den eersten stap zou doen, om dat gevoelen veld te doen winnen.

Ziedaar hetgeen ik gezegd heb, en ziedaar hetgeen ik meen te kunnen en te mogen zeggen. Dit kan geene bedreiging heeten, maar ik dring daar te meer op aan, omdat ik reeds meer dan eens gezien heb, dat men de Grondwet dikwijls buiten hare grenzen wil plaatsen, dat men in die Grondwet wil lezen hetgeen er niet in geschreven is, dat sommigen zich scheppen een abstract constitutioneel regt, zoo als zij het noemen buiten en boven de Grondwet, en dan zeg ik, dat degenen, die de vrijheid, bij de Grondwet verleend, overdrijven, het eerst de Grondwet ondermijnen. Dat is mijne redenering en die redenering meen ik te mogen voeren; daardoor kan zich niemand beleedigd achten; het is nooit mijne bedoeling geweest, daarvan mogen de laatste sprekers zich overtuigd houden, te onderstellen, dat zij het zouden zijn, die de eerste hand aan onze instellingen zouden willen slaan, maar alleen dat zij hunnes ondanks en onwillekeurig de begeerte daartoe zouden kunnen opwekken.

De heer **Cremers:** Ook na de verklaring die de heer Minister van Justitie aan zijne woorden gegeven heeft, kan ik niet ontveinzen, dat hetgeen hij het eerst gezegd heeft, een pijnlijken en onaangenamen indruk op mij heeft achtergelaten. Het geeft mij aanleiding tot het maken van deze opmerking: welke ook de uitslag moge zijn van de stemming, deze zal steeds grievend zijn, of voor de eene of voor de andere partij. Ik heb gisteren de hoop geuit, dat wanneer deze wet mogt worden aangenomen, zij overal gewillig moge worden ontvangen en uitgevoerd. Ik vertrouw echter ook, dat wanneer deze wet wordt afgestemd, dan niet zal geschieden hetgeen de Minister van Justitie ons heeft voorgespiegeld; en dat niet bij de meerderheid in ons land de meening moge ontstaan, dat eene herziening van de Grondwet noodig is. Ik vertrouw dat zo niet zal werken wanneer die meening niet door de Regering wordt ondersteund, wanneer zij niet door de Regering wordt doorgedreven. Ik vertrouw, dat men hier te lande voldoende overtuigd is van de weldaden, die ons sedert 1848 door de herziene Grondwet zijn geschonken, zoodat men niet wegens eene voorbijgaande opgewondenheid zou medewerken tot de afbreking van een gebouw, hetwelk met zooveel moeite is opgerigt. Indien die meening echter met kracht mogt ontstaan, dan zou ik dit wijten aan het gebrek van voorzorg, kracht en wil van de zijde der Regering.

Ik zal niet alle punten opnemen, die in deze discussie zijn ter sprake gebragt. Slechts één argument, dat door den Minister van Justitie is aangevoerd, wil ik beantwoorden. Hoe grooter verantwoordelijkheid men heeft, hoe grooter de magt is, die men moet bezitten; ook vroeger is dit op de ministeriele zetels gevoeld. Wanneer dus in art. 164 der Grondwet, zoo als de Minister vermeent, de verpligting gevonden wordt der Regering om preventive maatregelen te nemen tegen de misbruiken, die er zouden kunnen voortvloeijen uit de vrije belijdenis van ieders meening, dan is reeds door de bijvoeging van die preventie grooter magt aan dit ministerie gegeven dan het eigenlijk noodig heeft. Wanneer de Minister nu echter ook beweert dat in art. 165 gezegd wordt dat de Regering mededeeling van de besluiten der kerkgenootschappen omtrent hunne organisatie noodig heeft om die kerkgenootschappen te beschermen, dan geloof ik, dat daarin eene gevaarlijke leer gelegen is. De kerkgenootschappen zijn niet in allen deele sui juris, zij zijn niet geheel vrij; maar zij zijn toch zoo vrij, dat zij moeten beoordeelen wanneer zij de bescherming der Regering noodig hebben; tot zoolang zal wel ten hunnen behoeve geene mededeeling noodig zijn. Wanneer echter de leer der Regering opgaat, dan volgt daaruit ook onmiddellijk dat, wanneer zij iets in de besluiten vond hetwelk nadeelig is voor het kerkgenootschap en voor de voorzorgen die zij meent te moeten nemen, zij evenzeer bevoegd zal zijn de wijziging in het belang van het kerkgenootschap te vorderen, en daardoor de vrijheid dier kerkgenootschappen aan banden te leggen. Dit vloeit toch regtstreeks voort uit hetgeen door den Minister van Justitie is gezegd; het is eene te gevaarlijke leer. Dit is een gevolg, dat, geloof ik, niet uit de Grondwet voortvloeit. Ik zal dus blijven stemmen tegen de wet. Ik zal er tegen blijven stemmen, in dien geest van eensgezindheid dezer Vergadering vooral, zoo als die door den spreker uit Overijssel is aan den dag gelegd, niet in den geest die aan het einde is ingeblazen. Ik zal tegen de wet stemmen, omdat ik gevoel het te moeten doen voor mijn Vaderland, den Koning en voor de algemeene vrijheid.

De heer **de Sitter:** Ik heb gemeend het woord te moeten vragen om kortelijk te zeggen, dat ik zal blijven stemmen, zoo als ik dit reeds in mijne eerste rede heb gezegd, tegen de wet. Ik doe dit uit overtuiging en volgens de inspraak van mijn geweten, ofschoon ik daardoor niet de verdenking op mij wil laden, als of ik eene goddelooze, schendende hand zou willen slaan aan de grondvesten van ons geheel staatsgebouw, namelijk aan de *Grondwet;* die verdenking werp ik verre, zeer verre van mij.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wets-ontwerp met 22 tegen 16 stemmen *aangenomen. Tegen*, de heeren: van Nispen van Pannerden, van der Beken Pasteel, Beerenbroek, de Sitter, van Beock Vollenhoven, van Rijckevorsel, van den Dries, Cremers, van Sasse van Ysselt, Blankenheijm, van Eijsinga, van der Lek de Clercq, van Swinderen, Regout, de Villers de Pité en de Bruijn.

De **Voorzitter:** Ingevolge de bepalingen van art. 13 van het Reglement van Orde, zullen nu aan de Kamer ter goedkeuring worden voorgedragen de notulen van het verhandelde in deze vergadering.

De notulen worden gelezen en goedgekeurd.

De vergadering wordt gesloten.

VEREENIGDE ZITTING DER BEIDE KAMERS

van Zaturdag den 10den September 1853,

TER SLUITING VAN DE VERGADERING DER STATEN-GENERAAL,

geopend den 14den Junij 1853.

De heer **Philipse**, Voorzitter der Eerste Kamer, bekleedt den voorzitterstoel.

De **Voorzitter** laat door den Griffier der Eerste Kamer een besluit des Konings van den 7den September jl. voorlezen, waarbij aan den Minister van Binnenlandsche Zaken wordt opgedragen, om zich heden ten twee ure te begeven naar de Vergadering der Staten-Generaal en aldaar, uit naam des Konings, de tegenwoordige zitting der Staten-Generaal te sluiten.

De **Voorzitter** benoemt daarop eene Commissie van leden der beide Kamers, om den heer Minister van Binnenlandsche Zaken in- en uitgeleide te doen. Die Commissie bestaat uit de heeren: van Lidth de Jeude, de Brauw, de Villers de Pité, Stolte en van Franck.

Kort daarna wordt de Minister van Binnenlandsche Zaken, die zich op de gewone statelijke wijze naar de Vergadering der Staten-Generaal begeven heeft, de zaal binnengeleid.

Nadat de **Minister van Binnenlandsche Zaken** zich voor den troon heeft geplaatst, wordt door hem de volgende aanspraak gehouden:

MIJNE HEEREN!

Ik heb van den Koning den last ontvangen mij in uw midden te begeven en deze Vergadering der Staten-Generaal te sluiten.

Gewigtig boven vele andere was de zitting die thans is geëindigd; zij zal eene belangrijke bladzijde in de geschiedenis van het Vaderland beslaan.

Bij de moeijelijke omstandigheden waarin dat Vaderland verkeerde, hebt gij, Mijne Heeren, de Regering ondersteund in hare pogingen om rust en orde te bestendigen.

De Koning heeft met vertrouwen uwe medewerking ingeroepen en dat vertrouwen is niet te leur gesteld. Met al den ernst, welken het gewigt der zaak vorderde, maar tevens met de gematigdheid en kalmte die verwacht mogten worden van de Vertegenwoordigers des Nederlandschen Volks, hebt gij de voorstellen der Regering onderzocht en beoordeeld.

De vruchten van dat gemeen overleg zullen niet achterwege blijven, en de wet in deze zitting het laatst tot stand gekomen, in hare ware beteekenis opgevat en in milden zin ten uitvoer gelegd, zal, gelijk wij vertrouwen, strekken tot bevordering der eensgezindheid in den Staat, zonder welke geene betere toekomst, geen volkswelvaart voor Nederland is te wachten.

In naam des Konings verklaar ik deze Vergadering der Staten-Generaal te zijn gesloten.

UITTREKSEL UIT DE NOTULEN VAN HET VERHANDELDE

IN DE

VERGADERING DER TWEEDE KAMER

IN COMITÉ-GENERAAL,

gehouden den 23sten Julij 1853.

UITTREKSEL *uit de notulen van het verhandelde in de Vergadering der Tweede Kamer in Comité-generaal van den 23sten Julij* 1853, *betrekkelijk tot* de ruiling der gedrukte stukken van de Kamer tegen dagbladen (*openbaar gemaakt ingevolge het besluit genomen in de vergadering in comité-generaal van den 23sten Augustus* 1853).

Er zijn met den Voorzitter, den heer **Boreel van Hogelanden**, 49 leden tegenwoordig, te weten de heeren:

Van Franck, de Kempenaer, van Deinse, Stolte, Westerhoff, Rijk, Ter Bruggen Hugenholtz, Gevers van Endegeest, Reinders, van der Veen, Sleeswijk Vening, Hoekwater, de Man, Bots, van Bosse, Blaupot ten Cate, Donker, Schuurbeque Boeije, Dirks, van Heiden Reinestein, Baud, van Rappard, Luijben, van Voorst, Schimmelpenninck, de Lom de Berg, van Hoëvell, van der Poel, Dommer van Poldersveldt, Sander, Mackay, Elout van Soeterwoude, Beens, van Nispen van Sevenaer, L. D. Storm, van Reede van Oudtshoorn, Hengst, Wintgens, Taets van Amerongen, Hoffman, Bosscha, Thorbecke, Groen van Prinsterer, Storm van 's Gravesande, van Eck, Sloet tot Oldhuis, de Brauw en van Foreest.

Nadat de vergadering geopend is wordt de Raming der voor de Tweede Kamer in 1854 benoodigde uitgaven in beraadslaging gebragt.

Niemand enz.

De heer **Mackay**, lid der Commissie voor de huishoudelijke aangelegenheden, herinnert wat in het Eindverslag wegens de raming gezegd is over de ruiling van de gedrukte stukken der Kamer tegen dagbladen. De Commissie moet er op blijven aandringen, dat de Vergadering, nu men, met het oog op aanhangige aanvragen, haar met deze zaak heeft bekend gemaakt, daaromtrent tot eenige beslissing kome. Zij wenscht te weten, of men die ruiling al dan niet goedkeurt of de Commissie al dan niet daarmede moet voortgaan. Slechts het algemeen beginsel behoeft te worden uitgemaakt; de uitvoering zou aan de Commissie overgelaten kunnen worden.

De heer **van Heiden Reinestein** zegt, dat de ruilhandel, dien het hier geldt, zijnes inziens, niet overeenkomstig is met de waardigheid der Kamer. Degenen, die de gedrukte stukken der Kamer wenschen te bezitten, kunnen zich die aanschaffen. De Kamer kan zich van hare zijde abonneren op de dagbladen, die men verkiest te lezen. Hij wil dus teruggekomen hebben op het tot nu toe gevolgde beginsel; of zoo de Kamer dit niet wil, de ruiling beperkt hebben tot de dagbladen, met welke die thans plaats heeft, zoodat die niet zou worden uitgebreid tot nieuwe couranten, en het getal dergenen die in het genot zijn, langzamerhand zou uitsterven.

De heer **Storm van 's Gravesande** verklaart zich insgelijks tegen het volhouden der ruiling, zonder daarom te willen beweren, dat zij met de waardigheid der Kamer strijdt. De drukkosten zijn klimmende; het aantal bladen, die de stukken verlangen, kan nog grootelijks vermeerderen. Wil men niet aan alle, die de stukken vragen, deze toestaan; wil men onderscheid maken tusschen goede, minder goede en slechte dagbladen, dan komt men in moeijelijkheden. In den tijd, toen men van de zijde der Kamer met deze ruiling begonnen is, waren de gedrukte stukken niet algemeen verkrijgbaar, thans is dit wel het geval.

De heer **van Nispen van Sevenaer** deelt niet in de bezwaren der beide vorige sprekers. De Kamer geeft, door het verstrekken der op haren last gedrukte stukken, aan de dagblad-uitgevers niets meer weg dan de waarde van het papier dier stukken. Hij wilde den tot nu toe gevolgden regel omtrent de ruiling in stand gehouden en de toepassing daarvan aan de Commissie overgelaten hebben. Er zouden daaruit moeijelijkheden kunnen voortspruiten, maar hij meent van de Commissie te mogen verwachten, dat zij die zal weten voor te komen.

De heer **de Man** is het met den heer van Nispen eens dat de kosten, die de ruiling ten gevolge heeft, niet van gewigt zijn. De waardigheid der Kamer is daarmede niet gemoeid. Er is hier echter een punt, waarvoor men wel uit mag komen. De huishoudelijke Commissie kon zoodanig zamengesteld zijn, dat zij de dagbladen van de eene of andere staatkundige kleur wilde weren. Wierd het abonneren op de eene of andere courant aan de beslissing der Kamer onderworpen, dan zou men dit als een middel kunnen bezigen om de kleur van de meerderheid der Kamer te leeren kennen. Dit zou hij verkeerd achten. Er bestaan genoeg andere middelen om die kleur te leeren kennen. Hij wil dus de zaak laten op den tegenwoordigen voet. Het abonneren op een zeker aantal couranten zou veel kostbaarder zijn, dan de tegenwoordige schikking. Het zou hem onaangenaam zijn, zoo bij stemming wierd uitgemaakt, dat men in de Kamer geene couranten meer lezen zal.

De heer **de Kempenaer** is het eens met den eersten spreker. De reden, waarom men den tot nu toe gevolgden weg omtrent de ruiling heeft ingeslagen, is vervallen. Toen men dien weg insloeg, waren de gedrukte stukken der Kamer niet algemeen verkrijgbaar. Nu dit wel het geval is, behoort men dien weg te verlaten, waardoor de Commissie in zeer veel moeijelijkheden kan worden gewikkeld. De gedrukte stukken der Kamer zijn thans tot geringen prijs voor de uitgevers der dagbladen verkrijgbaar.

De heer **Thorbecke** zegt, dat hij de zaak, die het hier geldt, uit een ander gezigtspunt beschouwt. Hij ziet in de ruiling niets anders dan een middel, om zorg te dragen dat aan de handelingen der Kamer de meest mogelijke en de meest spoedige publiciteit worde gegeven.

Hij zou dus ook wenschen dat de gedrukte stukken gezonden wierden aan al de dagbladuitgevers die ze vroegen, ook dan wanneer deze geen exemplaar van hun blad inzonden.

Door eene spoedige toezending dier stukken wordt het belang der Kamer en van de publiciteit harer handelingen bevorderd. Hij twijfelt of dit evenzeer het geval zal zijn, zoo de redactien moeten wachten tot zij de stukken ter Landsdrukkerij kunnen koopen of tot dat die in het *Bijblad* verschijnen. Alleen komt het hem voor dat de toezending beperkt zou kunnen worden tot de dag-

bladen die werkelijk in de gelegenheid zijn om hetgeen van de Kamer uitgaat, spoedig openbaar te maken, en dat dus de Huishoudelijke Commissie zou kunnen worden gemagtigd, om de toezending der stukken niet uit te strekken tot de dagbladen, die eens of twee malen 's weeks in 't licht verschijnen.

De heer **van Eck** merkt op, dat indien het voorstel tot afschaffing der ruiling ingang vond en de Kamer zich voortdurend op dagbladen wilde abonneren, voor die abonnements-kosten een post op de raming van de uitgaven der Kamer zou moeten voorkomen. Die kosten zouden anders uit de som voor aankoop van boeken moeten worden gevonden, hetgeen dit lid bezwaarlijk zou achten.

De heer **de Kempenaer** zegt, dat de openbaarheid door het afschaffen der ruiling niet zou lijden, daar de gedrukte stukken voor de dagblad-uitgevers, die daarop prijs stellen, verkrijgbaar zijn.

De heer **Mackay** herinnert, dat, blijkens de toelichtende nota tot de raming het punt der openbaarheid ook bij de Huishoudelijke Commissie heeft gewogen. Men moet echter niet uit het oog verliezen, dat hier alleen voor de dagbladuitgevers het onderscheid geldt tusschen het *kosteloos* ontvangen der stukken en het betalen daarvoor van den abonnements-prijs, die omstreeks f 15 's jaars bedraagt. Hij meent, dat de geabonneerden op die stukken ze nagenoeg even spoedig ontvangen als de leden der Kamer.

Aan den heer van Eck moet de spreker doen opmerken, dat abonnementsgelden voor dagbladen niet ten laste van den post voor aankoop voor boeken, maar ten laste van dien voor bureaukosten komen. Op de Staatsbegrooting vindt men alleen wat het Departement van Buitenlandsche Zaken betreft, de abonnementen op dagbladen afzonderlijk vermeld.

De heer **van Hoëvell** verklaart zich voor het voortgaan op den tot nu toe betreden weg ten aanzien der ruiling. Het is hem niet gebleken, dat men de minste moeijelijkheid op dien weg heeft ontmoet en hij ziet dus geene reden om daarvan af te wijken. De gedrukte stukken zijn aan de Lands-drukkerij niet op hetzelfde oogenblik te verkrijgen, dat de leden der Kamer die ontvangen. Ook betwijfelt hij, of bij nader onderzoek het aan de Commissie niet blijken zal, dat die stukken daar meer dan f 15 's jaars kosten. Wierd de ruiling afgeschaft, dan zou hij het geenszins aan de Commissie overgelaten willen hebben om zich op dagbladen te abonneren. De Commissie zou dan de keuze dier dagbladen voor de Kamer moeten doen en daaruit zouden zeer zeker moeijelijkheden ontstaan. In dat geval zou hij wenschen, dat in de Kamer in 't geheel geene dagbladen meer wierden gelezen.

De heer **Sleeswijk Vening** zegt, dat ook hij aan de publiciteit veel waarde hecht, maar dat deze in 't gegeven geval door de Kamer zelve niet behoeft te worden bevorderd. De stukken, die het hier geldt, zijn voor iedereen te verkrijgen. De publiciteit der wetten zelve is van het hoogste belang, en toch moet degene, die ze verlangt te bezitten, het *Staatsblad* aankoopen. De Kamer moet alle denkbeeld van zich weren, als of zij op hetgeen van haar uitgaat zoo hoogen prijs stelde.

De heer **van Rappard** zegt, dat hij sedert ruim een jaar ter Lands-drukkerij op de gedrukte stukken voor de Kamer geabonneerd is, en dat hij die menigmaal eer heeft ontvangen dan de in zijne woonplaats gevestigde leden der Kamer. Hij moet voorts betwijfelen, of de Kamer wel de bevoegdheid bezit, om den ruilhandel, waarvan hier sprake is, aan te gaan.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **Voorzitter** zegt, dat er drie verschillende voorstellen of denkbeelden geopperd zijn, en dat hij die achtereenvolgende in ontvraag zal brengen, namelijk:

1°. het afschaffen van alle ruiling van de gedrukte stukken tegen dagbladen;

2°. het beperken dier ruiling tot de dagbladen, die tot nu toe in het genot daarvan geweest zijn;

3°. het uitstrekken der ruiling tot al de dagbladen, die ze vragen, met zoodanige beperking, als de Commissie voor de huishoudelijke aangelegenheden in hare prudentie noodig zou achten.

De heer **Ter Bruggen Hugenholtz** vraagt of in de aanneming van het eerste voorstel eene magtiging op de Commissie opgesloten zou zijn om zich voor de Kamer op dagbladen te abonneren; zoo ja, zou hij zich daartegen moeten verklaren.

De **Voorzitter** geeft een ontkennend antwoord. Wierd het eerste voorstel aangenomen, dan zou de Huishoudelijke Commissie omtrent het abonneren op bladen een nader voorstel moeten doen.

Het eerste door den Voorzitter geformuleerde voorstel wordt met 26 tegen 20 stemmen aangenomen, waardoor de beide andere voorstellen vervallen zijn.

Tegen hebben gestemd de heeren: de Lom de Berg, van Hoëvell, Dommer van Poldersveldt, Mackay, van Nispen van Sevenaer, L. D. Storm, Hengst, Thorbecke, Groen van Prinsterer, Sloet tot Oldhuis, Westerhoff, Rijk, Ter Bruggen Hugenholtz, Reinders, van der Veen, de Man, Bots, Blaupot ten Cate, Dirks en de Voorzitter.

Bij deze en de volgende stemming waren afwezend de heeren Luijben, Beens en van Foreest.

De heer **van Eck** stelt voor om den maatregel, waartoe besloten is voor de dagbladen, die in het genot der ruiling waren, eerst te doen aanvangen met de volgende zitting der Staten-Generaal.

Dit voorstel wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De heer **Storm van 's Gravesande** vraagt, of nu niet beter ware uit te maken, dat voortaan geene couranten meer voor rekening der Kamer zullen worden genomen.

De **Voorzitter** antwoordt, dat de Huishoudelijke Commissie zich zonder eene nadere beslissing der Kamer niet op couranten abonneren zal.

De Raming, enz.

ALPHABETISCH REGISTER.

[NB. De stukken die niet in de afdeeling *Bijlagen* opgenomen, doch voor de leden gedrukt zijn, worden met een * aangeduid.]

ADRES VAN ANTWOORD. Zie *Openingsrede.*

ADRESSEN.

Bijblad I. Eerste Kamer. (Commissie voor de Verzoekschriften van de) blz. 4; voorzitter de heer van Dam van Isselt.

Ingekomen en behandeld:

betreffende het wets-ontwerp tot regeling van het toezigt op de onderscheidene kerkgenootschappen, blz. 24, 37, 39, 47, 53, 62, 63, 65, 83, 85 en 88; rapporten, blz. 63, 64, 65, 66, 67, 85 en 96.

Verslagen uitgebragt op in de vorige zitting ingekomen adressen:

tot bevordering der geneeskunst, betrekkelijk art. 153 der Grondwet; tegen het wets-ontwerp regelende den pligt der provincie om behoeftige gemeenten te hulp te komen; tegen het wets-ontwerp regelende de strafwetgevende magt der waterschapsbesturen, blz. 15 en 17.

Ongezegeld adres ter zijde gelegd, blz. 65.

» *II.* Tweede Kamer, (Commissien voor de Verzoekschriften van de) blz. 15 en 299; voorzitters blz. 23 en 307.

Ingekomen en behandeld:

betrekkelijk bestaande wetten, aanhangige wets-ontwerpen en onderwerpen van wetgeving:

Accijns op het zout, blz. 52; rapport, blz. 165, 166; — armbestuur, blz. 14, 41, 49, 52, 83, 120; rapporten, blz. 327; — belastingen op bijzondere voorwerpen (schulperspaarden), blz. 14, 120; rapporten, blz. 73, 164; — in- en uitgaande regten (wijziging van het tarief van), blz. 83; rapport, 165; — jagtwet (wijziging der), blz. 14, 143; rapporten, blz. 53, 165; — kanaal van St. Andries, blz. 52, 58; rapporten, blz. 60 en 61; dito in Noordbrabant, blz. 14; rapport, blz. 53, 54; — kerkgenootschappen, blz. 52, 55, 57, 58, 75, 83, 93, 107, 118, 125, 126, 141, 143, 163, 181, 199, 219, 239, 259, 289, 307, 327; rapporten, blz. 72, 80, 81, 119, 120, 126—129, 143, 144, 163, 181, 199, 217, 237, 258, 327; — patent (aanslag van), blz. 52; rapport, blz. 163; — reglement op het beleid der regering in West-Indie, blz. 52; rapport, blz. 122;

betrekkelijk bijzondere aangelegenheden:

afgescheidenen (zaken der), blz. 52, 55, 75, 83, 107, 120, 126, 219, 259, 345 (†) — rapporten, blz. 71, 80, 163, 236, 327; — bisschoppen (aanstelling van), blz. 55, 289; rapporten, blz. 327, 328; — gemeentebestuur (handelingen van een), blz. 47; rapport, blz. 166, 167; — geregtskosten (verwaarborging van), blz. 58; rapport, blz. 327; — heerlijke regten (verlies van), blz. 14; rapport, blz. 71; — molens (bepalingen omtrent), blz. 120; rapport, 164; — stoombootdiensten (regeling van), blz. 83; rapport, blz. 167; — uitvoer naar Engeland, blz. 55; rapport, blz. 122; — verkiezingen, blz. 3, 6; rapporten, blz. 6, 8;

betrekkelijk persoonlijke belangen:

van J. E. de Groot, blz. 199; rapport blz. 328; — werklieden der marine-werven te Vlissingen en te Willemsoord, blz. 14; rapport, blz. 53.

Ongezegelde adressen ter zijde gelegd, blz. 14, 120, 126, 307.

Verslagen uitgebragt op in het vorig zittingjaar ingekomen adressen:

betrekkelijk bestaande wetten, aanhangige wets-ontwerpen en onderwerpen van wetgeving:

Accijnsen op steenkolen, blz. 121, 122; op den turf, blz. 123; — armbestuur, blz. 68—70; —

(†) Omtrent het betrekkelijk dit onderwerp opgegeven adres, voorkomende op bladzijde 345, is geen rapport uitgebragt.

belasting op bijzondere voorwerpen, blz. 166; — conversie (vrijstellen van sommige kapitalen van), blz. 53; — in-, uit- en doorvoerregten (wijziging der wet op de), blz. 122, 123; — kanaal van Assen naar Groningen (wets-ontwerp nopens het), blz. 54; — sluikhandel (overeenkomst tot wering van den), blz. 165; — tiendregten (afschaffing van), blz. 73; — tollen (opheffing van), blz. 56; — uitvoerregten op bijzondere voorwerpen, blz. 56; — visscherijen, blz. 53; — woningen (verordeningen tot het binnentreden van), blz. 56;

betrekkelijk bijzondere aangelegenheden:

afgescheidenen (zaken der), blz. 71; — arrondissements-regtbanken (classificatie van), blz. 166; — bisschoppen (aanstelling van), blz. 72; — gemeenten (vereeniging van), blz. 72; — godsdienstuitoefening (vrijheid van), blz. 71; — kantonregters (bezoldiging van), blz. 166, 167; — kantongeregten (vestiging van), blz. 166; — loterij (Staats-), blz. 163, 164; — natuurgeneeskunst (uitoefening der), blz. 164, 165; — producten (verkoop van Oost-Indische), blz. 123; — regtbanken van koophandel (herstel van), blz. 166; — stoomwaterwerktuigen (plaatsing van), blz. 73;

betrekkelijk persoonlijke belangen:

van de Breuk, blz. 165, — van Brussel, blz. 56; — van den Heuvel, blz. 71; — Sercu, blz. 90, 91; — Soetens, blz. 70; — Toorn, blz. 53; — Verbeek, blz. 68; — Verhoeff, blz. 123; — van Vliet, blz. 123; — werklieden aan marine-werven, blz. 53.

Beraadslagingen gehouden bij gelegenheid van het uitbrengen van rapporten op adressen, als:

adres van J. Zintel en vier anderen, te Hazerswoude, omtrent de uitoefening hunner godsdienst, blz. 71;

adres van J. J. Sercu, te Oostburg, verzoekende schadeloosstelling wegens geledene verliezen, tijdens den oorlog met Belgie, blz. 91 en 92;

adres van J. Zwijsen, aartsbisschop van Utrecht, en andere bisschoppen, blz. 127 en 128;

adres van J. Theunissen c. s., geconcessioneerden der schippersbooten, varende tusschen Nijmegen en Rotterdam, blz. 167—169.

AFDEELINGEN. Zie *Kamers.*

ANDRIES. (VII. Wets-ontwerp nopens de sluiting van het Kanaal van St.-)

Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 16 Junij 1853. — 2. Ontwerp van wet. — 3. Memorie van toelichting. Bijl. blz. 10—13.
4. Voorloopig verslag, 4 Julij, Bijl. blz. 59—61.
5. Memorie van beantwoording, 14 Julij, Bijl. blz. 93—95.
6. Eindverslag, 14 Julij, Bijl. blz. 95.
Verzoekschriften en daaromtrent uitgebragte verslagen. Zie *Adressen*, Tweede Kamer.
Beraadslaging 20 Julij, blz. 58—68. Aanneming met 49 tegen 9 stemmen, blz. 68.

» *I.* Ingekomen bij de Eerste Kamer, 23 Augustus 1853; Inhoud, blz. 24. — Verslag der Commissie van Rapporteurs, 2 September, blz. 40—42.
Beraadslaging 6 September, blz. 53—58. Aanneming met 27 tegen 10 stemmen, blz. 58.
De wet is den 9den September 1853 vastgesteld. *Staatsblad* 1853, nº. 99.

ARBEID der gevangenen over 1851. (XXIX. Rekening van ontvangst en uitgaaf wegens den)

Bijbl. II. 1. Geleidende brief, 30 Junij 1853. — 2. Rekening. Bijl. blz. 97—103.
3. Verslag der Commissie tot onderzoek, 9 Augustus, Bijl. blz. 156.
De conclusie van het Verslag der Commissie zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd, 15 Augustus, blz. 179.

BESLUITEN. Zie *Kamers. Koning.*

———— (Belgische) Zie *Limburg.*

BOEKWERKEN, KAARTEN enz.

Bijbl. I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, blz. 4, 17, 24, 47.
» *II.* Ingekomen bij de Tweede Kamer, blz. 15, 23, 49, 52, 55, 58, 143, 307.

BOOSDOENERS. (XXVIII. Overeenkomst tusschen Nederland en Oldenburg tot wederkeerige uitlevering van)

Bijbl. II. 1. Geleidende brief, 5 Junij 1853. — 2. Overeenkomst met vertaling. Bijl. blz. 87—89.
3. Verslag der Commissie tot onderzoek, 16 Augustus, Bijl. blz. 168.
De conclusie van het rapport der Commissie zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd, 24 Augustus, blz. 327.

» *I.* Ingekomen bij de Eerste Kamer, 23 Augustus 1853, blz. 23.

BOUWEN, planten en het maken van andere werken binnen zekeren afstand van de vestingwerken van den Staat. (XXI. Ontwerp van wet betrekkelijk het)

Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 30 Junij 1853. — 2. Ontwerp van wet. — 3. Memorie van toelichting. Bijl. blz. 53—56.
4. Voorloopig verslag, 30 Julij, met Nota van den heer van der Brugghen, Bijl. blz. 147—151.

5. Memorie van beantwoording, 8 Augustus. — 6. Nota van wijzigingen Bijl. blz. 162—165.
7. Eindverslag, 9 Augustus, Bijl. blz. 165.
Dit wets-ontwerp is, bij missive van den Minister van Oorlog van den 24sten Augustus, ingetrokken, blz. 336.

COMITÉ-GENERAAL. Zie *Kamers.*

COMMISSIEN. Zie *Kamers. Koning.*

CONSIGNATIEN. (IX. Wets-ontwerp tot regeling van het Fonds van)
Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 16 Junij 1853. — 2. Ontwerp van wet. — 3. Memorie van toelichting. Bijl. blz. 15 en 16.
4. Eindverslag, 15 Julij, Bijl. blz. 96.
Beraadslaging, 20 Julij, blz. 68. — Aanneming met algemeene (53) stemmen, blz. 68.
» *I.* Ingekomen bij de Eerste Kamer, 23 Augustus 1853; Inhoud, blz. 24. — Verslag der Commissie van Rapporteurs, 29 Augustus, blz. 38.
Zonder beraadslaging met algemeene (29) stemmen aangenomen, 5 September, blz. 47.
De wet is den 8sten September 1853 vastgesteld. *Staatsblad* 1853, n°. 97.

COSTA RICA. (XXV. Wets-ontwerp tot goedkeuring van een tractaat van vriendschap, handel en scheepvaart tusschen Nederland en de Republiek van)
Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 11 Julij 1853. — 2. Ontwerp van wet. — 3. Memorie van toelichting. — 4. Tractaat. — 5. Vertaling van het tractaat. — 6. Tariefsbepalingen der Republiek van Costa Rica. Bijl. blz. 66—72.
7. Eindverslag met Nota van wijziging, 27 Julij, Bijl. blz. 145 en 146.
Zonder beraadslaging met algemeene (59) stemmen aangenomen, 9 Augustus, blz. 120.
» *I.* Ingekomen bij de Eerste Kamer, 23 Augustus 1853, blz. 23; Inhoud, blz. 24. — Verslag der Commissie van Rapporteurs, 27 Augustus, blz. 35.
Beraadslaging, 2 September, blz. 39 en 40. — Aanneming met algemeene (34) stemmen, blz. 40.
De wet is den 7den September 1853 vastgesteld. *Staatsblad* 1853, n°. 91.

DADING. Zie *Genemuiden.*

DAGBLADEN. (Ruiling van gedrukte stukken tegen) Zie *Kamers.*

DOMEINEN. Zie *Ziekenhuis.*

———— over 1851. (XXX. Rekening der ontvangsten en uitgaven wegens het Fonds, voortspruitende uit koopprijzen van)
Bijbl. II. 1. Geleidende brief, 30 Junij 1853. — 2. Rekening. Bijl. blz. 104—105.
3. Verslag der Commissie tot onderzoek, 9 Augustus, Bijl. blz. 156.
De conclusie van het rapport der Commissie, zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd, 15 Augustus, blz. 179.

————, dienst 1852. (VI. Wets-ontwerp tot regeling van het Fonds van koopprijzen van)
Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 16 Junij 1853. — 2. Ontwerp van wet. — 3. Memorie van toelichting. Bijl. blz. 9 en 10.
4. Eindverslag, 12 Julij, Bijl. blz. 65.
Zonder beraadslaging met algemeene (60) stemmen aangenomen, 15 Julij, blz. 56.
» *I.* Ingekomen bij de Eerste Kamer, 23 Augustus 1853, blz. 23; Inhoud, blz. 24. — Verslag der Commissie van Rapporteurs, 27 Augustus, blz. 35.
Zonder beraadslaging met algemeene (36) stemmen aangenomen, 1 September, blz. 38.
De wet is den 4den September 1853 vastgesteld. *Staatsblad* 1853, n°. 90.

EEDSAFLEGGINGEN. Zie *Kamers.*

FONDSEN. Zie *Consignatien. Domeinen. Lands-drukkerij. Pensioenfonds.*

GELOOFSBRIEVEN. Zie *Kamers.*

GEMEENTEWET. (XIII. Wets-ontwerp tot verlenging van den termijn in Art. 293 der)
Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 16 Junij 1853. — 2. Ontwerp van wet. — 3. Memorie van toelichting, Bijl. blz. 22.
4. Eindverslag, 15 Julij, Bijl. blz. 118.
Zonder beraadslaging met algemeene (49) stemmen aangenomen, 23 Julij, blz. 75.
» *I.* Ingekomen bij de Eerste Kamer, 23 Augustus 1853, blz. 23; Inhoud, blz. 34. — Verslag der Commissie van Rapporteurs, 25 Augustus, blz. 26 en 27.
Zonder beraadslaging, met 27 tegen éene stem aangenomen, 29 Augustus, blz. 29.
De wet is den 31sten Augustus 1853 vastgesteld. *Staatsblad* 1853, n°. 82.

GENEMUIDEN. (XXVI. Wets-ontwerp tot goedkeuring eener dading tusschen het bestuur der domeinen en de gemeente)

Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 12 Julij 1853. — 2. Ontwerp van wet. — 3. Memorie van toelichting Bijl. blz. 79—83.
4. Eindverslag, 21 Julij, Bijl. blz. 128.
Zonder beraadslaging met algemeene (46) stemmen aangenomen, 27 Julij, blz. 90.
» *I.* Ingekomen bij de Eerste Kamer, 23 Augustus 1853, blz. 23; Inhoud, blz. 24. — Verslag der Commissie van Rapporteurs, 27 Augustus, blz. 35.
Zonder beraadslaging met algemeene (36) stemmen aangenomen, 1 September, blz. 38.
De wet is den 4den September 1853 vastgesteld. *Staatsblad* 1853, n°. 89.

GEVANGENEN. Zie *Arbeid.*

GRIFFIER en COMMIES-GRIFFIER. Zie *Kamers.*

HANDEL en SCHEEPVAART. Zie *Costa Rica. Molukschen Archipel.*

IN- en UITGAANDE REGTEN. (Tarief van) Zie *Regten.*

INTERPELLATIEN en VRAGEN tot één of meerder der Ministers gerigt en door dezen beantwoord.

Bijbl. II. Over de verkiezing in het onder-kiesdistrict Hendrik-Ido-Ambacht, blz. 12, 17.
» » Over met den Pauselijken Stoel gewisselde stukken, blz. 52.
» » Over de Roomsch-katholijke aangelegenheden, blz. 83—87.
» » Over de gevoelens van drie tot het vorige Bestuur behoord hebbende Ministers, blz. 223; 224; 254—256.
» » Over het begeleiden van processien door militairen, blz. 337, 338.

KAMERS der STATEN-GENERAAL.

Bijbl. I. Afdeelingen (trekking der), blz. 4, 24.
» *II.* » » » 15, 299.
» *I.* » (voorzitters en onder-voorzitters der), blz. 5, 25.
» *II.* » » » 15, 299.
» *I.* Besluiten (genomen) tot het doen drukken van stukken, blz. 3, 15.
» *II.* » » » » 14, 18, 19, 20, 45.
» *I.* » » tot het niet in behandeling nemen der in de vorige zitting onafgedaan gebleven wets-ontwerpen, blz. 12, met 21 tegen 9 stemmen.
Beraadslaging daarover, blz. 5—12.
» » » » tot het verzenden naar de Comm. ad hoc van in de vorige zitting ingek. verzoeks., blz. 4.
» *II.* » » » » » » » » » » » » » » » » 14.
» *I.* » » omtrent het ontwerp van een gewijz. reglement betrekkelijk de stenographie, blz. 66, 67.
» *II.* » » betrekkelijk de ruiling der gedrukte stukken van de Kamer tegen dagbladen. — Beraadslaging, Aanhangsel van het Bijblad, blz. 1, 2.
» » Comité-generaal (beraadslaging in), blz. 80, 325, 344.
» *I.* Commissie (benoemde) huishoudelijke, blz. 12.
» *II.* » » » » 19.
» *I.* » » voor de stenographie, blz. 4.
» *II.* » » » » 19.
» » » » voor de verzoekschriften. Zie *Adressen.*
» *I.* » » tot onderzoek der geloofsbrieven van nieuw benoemde leden, blz. 3, 23.
» *II.* » » » » » » » » » » » 3, 14, 23.
» » Zie verder de betrekkelijke onderwerpen, wets-ontwerpen, voorstellen of daarop uitgebragte verslagen, alsmede daartoe te pas gekomen gelegenheden.
» » Griffier en commies-griffier (beraadslaging over het voorstel tot benoeming van een), blz. 15—17; verwerping met 32 tegen 25 stemmen, blz. 17.
» *I.* Leden (rapporten voor geloofsbrieven van), blz. 3, 4, 23.
» *II.* » » » » » » 5—9, 17, 18, 24; Beraadslaging over de rapporten, blz. 9—12, 20, 21.
» » » (eeds-afleggingen van), blz. 23, 45.
» *I.* » verhinderd om zittingen bij te wonen, blz. 3, 23, 25.
» *II.* » » » » » » » » 13, 19, 23, 45, 55, 57, 119.
» *I.* » (ontslag ingezonden door) blz. 3.
» *II.* » (loting voor het bepalen van den tijd der aftreding van), blz. 47, 48.
» » Nominatien (opmaking van), blz. 12.
» » Raming van uitgaven voor de Tweede Kamer. Zie *Uitgaven.*

Bijbl. I. Voorzitterschap (aanvaarding van het), blz. 3.
» *II.* » » » 3, 13, 14.
» *I.* Wets-ontwerpen (door de Tweede Kamer aangenomen), blz. 23, 25.

De zittingen der Kamers zijn geopend op den 14den Junij 1853 en gesloten den 10den September 1853.

De Eerste Kamer is vergaderd geweest van 15 tot 20 Junij en van 23 Augustus tot 8 September. Zij heeft 14 zittingen gehouden.

De Tweede Kamer is vergaderd geweest van 15 Junij tot 1 Julij, van 12 tot 30 Julij en van 9 tot 25 Augustus. Zij heeft 30 zittingen gehouden.

KANAAL. Zie *Andries.* (*St.*)

KERKGENOOTSCHAPPEN. (XXII. Wets-ontwerp regelende het toezigt op de onderscheidene)

Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 1 Julij 1853. — 2. Ontwerp van wet. — 3. Memorie van toelichting. Bijl. blz. 57—59.
4. Missive van den Minister van Buitenlandsche Zaken, dd. 13 Julij 1853, ten geleide van stukken met het Hof van Rome gewisseld. — 5. Nota van den Nederlandschen gezant te Rome. — 6. Idem van den Pauselijken internuntius bij het Nederlandsche Hof. — 7. Idem van den Minister van Buitenlandsche Zaken aan den Pauselijken internuntius. — 8. Idem van den Pauselijken internuntius aan den Minister van Buitenlandsche Zaken. — 9. Idem van den Minister van Buitenlandsche Zaken aan den Pauselijken internuntius. — 10. Idem van den kardinaal Antonelli aan den gezant der Nederlanden. — 11. Idem van den Nederlandschen gezant aan den kardinaal. Bijl. blz. 72—79.
12. Voorloopig verslag, 27 Julij, Bijl. blz. 128—140.
13. Nota van schrijf- of drukfeilen, Bijl. blz. 147.
14. Memorie van beantwoording. — 15. Nota van wijzigingen. — 16. Nota van den Pauselijken internuntius aan den Minister van Buitenlandsche Zaken. — 17. I. Forma juramenti. — 18. II. Forma juramenti. Bijl. blz. 151—154.
19. Eindverslag, 3 Augustus, Bijl. blz. 154.
20. *Gewijzigd ontwerp van wet. — 21. Nota van nadere wijziging in het ontwerp van wet. Bijl. blz. 160.
22. Voorgesteld amendement van den heer Rochussen. — 23. Idem van den heer van Voorst. — 24. Idem van den heer Elout van Soeterwoude. — 25. Idem van den heer van Rappard c. s. — 26. Idem van den heer van Heiden Reinestein. Bijl. blz. 168 en 169.
Verzoekschriften en daaromtrent uitgebragte verslagen. Zie *Adressen.* Tweede Kamer.
Beraadslaging, 12, 13, 16—20, 22—25 Augustus.

Beraadslaging over het aan de orde stellen der behandeling van het wets-ontwerp, blz. 121.
Algemeene beraadslagingen, blz. 126—161; 182—283.
Motien van orde, voorgesteld gedurende de algemeene beraadslagingen: Tot het houden van avondzittingen, door de heeren van Heiden Reinestein en Storm van 's Gravesande, blz. 188 en 189, 269 en 270. — Tot het vervroegen der ochtendzittingen, door den heer Elout van Soeterwoude, blz. 189. — Tot het verdagen der behandeling van het wets-ontwerp, door den heer Blaupot ten Cate, blz. 283—287. — Tot het behandelen der beweegredenen vóór de artikelen, door den heer van Voorst, blz. 289 en 290.

Beraadslagingen over artikel 1 en de daarop voorgestelde amendementen van de heeren Groen van Prinsterer (blz. 299), van Lennep (blz. 296), van Rappard (blz. 299), Rochussen (blz. 290 en 294), blz. 290—305. — Aanneming van het artikel met 41 tegen 27 stemmen, blz. 305.
Beraadslagingen over art. 2 en de daarop voorgestelde amendementen door de heeren Elout van Soeterwoude (blz. 305), en Godefroi (blz. 311), blz. 305—314. — Aanneming van het artikel met 43 tegen 25 stemmen, blz. 314.
Beraadslagingen over art. 3 en de daarop voorgestelde veranderingen door de heeren van Asch van Wijck (blz. 315) en den Minister van Justitie (blz. 316), blz. 314—316. — Aanneming van het artikel met 42 tegen 26 stemmen, blz. 316.
Aanneming van art. 4 zonder beraadslaging, met 43 tegen 25 stemmen, blz. 316.
Beraadslagingen over art. 5, blz. 316—325, 328—336. — Aanneming van het artikel met 40 tegen 28 stemmen, blz. 336.
Beraadslaging over art. 6, blz. 336—339. — Aanneming van het artikel met 41 tegen 27 stemmen, blz. 339.
Beraadslaging over art. 7, blz. 339. — Aanneming van het artikel met 44 tegen 24 stemmen, blz. 340.
Beraadslagingen over art. 8 en de daarop voorgestelde amendementen door de heeren van Deinse (blz. 341), van Heiden Reinestein (blz. 340) en Hoffmann (blz. 340), blz. 340—344. — Aanneming van het artikel met 42 tegen 26 stemmen, blz. 344.
Beraadslaging over art. 9, blz. 345. — Aanneming van het artikel met 36 tegen 23 stemmen, blz. 345.
Beraadslaging over art. 10 en het daarop voorgestelde amendement van de heeren Elout, Godefroi en van Rappard (blz. 346), blz. 345—346. — Aanneming van het artikel met 38 tegen 25 stemmen, blz. 347.
Aanneming van art. 11 zonder beraadslaging, met 41 tegen 23 stemmen, blz. 347.
Beraadslaging over art. 12 en de daarop gemaakte veranderingen door den Minister van Justitie, blz. 347. — Verwerping van het artikel, met 41 tegen 24 stemmen, blz. 347.
Beraadslaging over art. 13 (nieuw 12) en de daarop voorgestelde wijzigingen door de heeren Elout, Godefroi en van Rappard (blz. 347), van Goltstein (blz. 350), de Kempenaer (blz. 348), blz. 347—351. — Aanneming van het artikel met 43 tegen 25 stemmen, blz. 351.
Beraadslaging over art. 14 (nieuw 13) met de daarop voorgestelde wijziging van de heeren Elout, Godefroi en van Rappard en de daarin gebragte verandering door den Minister van Justitie (blz. 351), blz. 351. — Aanneming van het artikel met 45 tegen 23 stemmen, blz. 351.
Beraadslaging over art. 15 (nieuw 14), blz. 352. — Aanneming van het artikel met 43 tegen 25 stemmen, blz. 352.
Beraadslaging over de beweegredenen en de daarop voorgestelde wijziging van den heer van Voorst (blz. 352), blz. 352. — Aanneming der beweegredenen zonder hoofdelijke stemming.
Aanneming van het wets-ontwerp den 25sten Augustus, met 41 tegen 27 stemmen, blz. 352.
Verbeteringen, blz. 179, 237, 287, 306, 344, 353.

Bijbl. I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 26 Augustus 1853, blz. 25; Inhoud, blz. 25 en 26. — Verslag der Commissie van Rapporteurs, 5 September, blz. 49—51.
Verzoekschriften en daaromtrent uitgebragte verslagen. Zie *Adressen*, Eerste Kamer.
Beraadslaging, 7 en 8 September, blz. 67—83, 86—97. — Aanneming van het wetsontwerp, 8 September, met 22 tegen 16 stemmen, blz. 97.
De wet is den 10den September 1853 vastgesteld. *Staatsblad* 1853, n°. 102.

KINDERGELDEN enz. Zie *Staatsbegrooting.*

KONING.
Opent de Vergadering der Staten-Generaal. Zie *Openingsrede.*
Antwoorden door Hem gegeven aan Commissien. Zie *Adres van Antwoord.*
Bijbl. I. Besluiten door Hem genomen tot benoeming van voorzitters, blz. 3, 17.
» *II.* » » » » » » » » » 13, 14.
» *I.* » » » » » het niet aannemen van ontslag van Ministers, blz. 4.
» *II.* » » » » » » » » » » » » 14.
» » » » » » » de sluiting van de vorige zitting der Staten-Generaal, blz. 14.
» *I.* » » » » » het ontbinden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, blz. 4.
» » » » » » » » bijeenroepen van de Vergadering der Staten-Generaal, op den 14den Junij, blz. 4.
» *II.* » » » » » de opening der tegenwoordige zitting der Staten-Generaal, blz. 14.
» » » » » » » het doen afleggen van eeden door leden der Kamer, blz. 23, 45, 51.
» » » » » » » » intrekken van het wets-ontwerp, houdende bepalingen omtrent het bouwen, planten, enz. binnen zekeren afstand van vestingwerken van den Staat, blz. 336.
Doet de zitting der Kamers sluiten door den Minister van Binnenlandsche Zaken. Zie *Sluitingsrede.*

LANDS-DRUKKERIJ, over 1851. (XXXII. Rekening van ontvangsten en uitgaven wegens het Fonds der Algemeene)
Bijbl. II. 1. Geleidende brief, 30 Junij 1853. — 2. Rekening. Bijl. blz. 112—117.
3. Verslag der Commissie tot onderzoek, 9 Augustus, Bijl. blz. 156 en 157.
De conclusie van het rapport der Commissie, gewijzigd, zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd, 15 Augustus, blz. 179.

LEDEN. Zie *Kamers. Koning. Motien van Orde.*

LEYDEN. Zie *Ziekenhuis.*

LIMBURG. (XII. Wets-ontwerp tot tijdelijke instandhouding van eenige Belgische wetten en besluiten in het hertogdom)
Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 16 Junij 1853. — 2. Ontwerp van wet. — 3. Memorie van toelichting. Bijl. blz. 21 en 22.
4. Eindverslag, 29 Junij 1853. — 5. Nota van wijzigingen. Bijl. blz. 65.
Zonder beraadslaging met algemeene (61) stemmen aangenomen, 15 Julij, blz. 56.
» *I.* Ingekomen bij de Eerste Kamer, 23 Augustus 1853, blz. 23; Inhoud, blz. 24. — Verslag der Commissie van Rapporteurs, 27 Augustus, blz. 35.
Zonder beraadslaging met algemeene (34) stemmen aangenomen, 2 September, blz. 40.
De wet is den 7den September 1853 vastgesteld. *Staatsblad* 1853, n°. 95.

MINISTERS. Zie *Interpellatien. Koning. Motien van Orde.*

MOLUKSCHEN ARCHIPEL met opzigt tot handel en scheepvaart. (X. Wets-ontwerp tot opheffing der beperkende bepalingen in den)
Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 16 Junij 1853. — 2. Ontwerp van wet. — 3. Memorie van toelichting. Bijl. blz. 16—19.
4. Voorloopig verslag, 21 Julij, Bijl. blz. 120—123.
5. Memorie van beantwoording met nota van wijzigingen, Bijl. blz. 157—159.
6. Eindverslag, 9 Augustus, Bijl. blz. 160.
7. Missive van den Minister. — 8. Nota en drukfeil in de memorie van beantwoording. Bijl. blz. 161 en 162.
Beraadslaging, 15 Augustus, blz. 169—178. Aanneming met algemeene (48) stemmen, blz. 178
» *I.* Ingekomen bij de Eerste Kamer, 23 Augustus 1853, blz. 23; Inhoud, blz. 24. — Verslag der Commissie van Rapporteurs, 29 Augustus, blz. 38.
Beraadslaging, 5 September, blz. 47 en 48. Aanneming met algemeene (29) stemmen, blz. 48.
De wet is den 8sten September 1853 vastgesteld. *Staatsblad* 1853, n°. 98.

MOTIEN VAN ORDE en voorstellen van leden.

Bijbl. I. Betrekkelijk het behandelen der laatst ingekomene adressen, blz. 85.

» *II.* Tot het uitstellen of vervroegen van beraadslagingen over wets-ontwerpen, blz. 24, 79, 87—90, 121.

» » Tot het doen voorlezen van een adres betrekkelijk een in beraadslaging zijnde wets-ontwerp, blz. 60.

» » Tot het houden van avondzittingen, blz. 188 en 189, 269 en 270.

» » Tot het vervroegen der ochtendzittingen, blz. 189.

» » Tot het verdagen der verdere behandeling van een wets-ontwerp, blz. 283—287.

» » Tot het eerst in behandeling nemen der beweegredenen van een wets-ontwerp, blz. 289 en 290.

» » Tot het zonder hoofdelijke stemming goedkeuren van een artikel door een amendement geheel vernieuwd, blz. 343.

Zie ook beraadslagingen over het wets-ontwerp betreffende de *Kerkgenootschappen.*

NAAMLIJST der leden met bepaling van den tijd hunner aftreding, *Bijbl. II.* blz. 48.

NATURALISATIE. Zie *Wet.*

——— van L. Rindskopf en zeven anderen. (XXXIV. Ontwerpen van wet tot)

Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 22 Julij 1853. — 2. Ontwerp van wet betrekkelijk L. Rindskopf. — 3. Memorie van toelichting. — 4. Ontwerp van wet betrekkelijk J. C. Mohr. — 5. Memorie van toelichting. — 6. Ontwerp van wet betrekkelijk R. Lammerts. — 7. Memorie van toelichting. — 8. Ontwerp van wet betrekkelijk J. H. R. Kröner. — 9. Memorie van toelichting. — 10. Ontwerp van wet betrekkelijk J. H. Witt. — 11. Memorie van toelichting. — 12. Ontwerp van wet betrekkelijk J. H. Strijbosch. — 13. Memorie van toelichting. — 14. Ontwerp van wet betrekkelijk F. A. Jöhr. — 15. Memorie van toelichting. — 16. Ontwerp van wet betrekkelijk J. Warsen. — 17. Memorie van toelichting. Bijl. blz. 143—145.

18. Eindverslag, 28 Julij, Bijl. blz. 145.

Zonder beraadslaging met algemeene (50) stemmen aangenomen, 30 Julij, blz. 107.

» *I.* Ingekomen bij de Eerste Kamer, 23 Augustus 1853, blz. 23; Inhoud, blz. 24. — Verslag der Commissie van Rapporteurs, 24 Augustus, blz. 26.

Zonder beraadslaging met algemeene (28) stemmen aangenomen, 29 Augustus, blz. 29.

De wetten zijn den 31sten Augustus 1853 vastgesteld. *Staatsblad* 1853, nº. 73—80.

——— van F. L. G. Salbach en negen anderen. (XVI. Ontwerpen van wet tot)

Bijbl. II. Koninklijke boodschap, 16 Junij 1853. — 2. Ontwerp van wet betrekkelijk F. L. G. Salbach. — 3. Memorie van toelichting. — 4. Ontwerp van wet betrekkelijk C. F. S. Pape. — 5. Memorie van toelichting. — 6. Ontwerp van wet betrekkelijk H. Schlegel. — 7. Memorie van toelichting. — 8. Ontwerp van wet betrekkelijk J. A. H. Striethorst. — 9. Memorie van toelichting. — 10. Ontwerp van wet betrekkelijk J. F. F. J. Pistor. — 11. Memorie van toelichting. — 12. Ontwerp van wet betrekkelijk H. J. Crameer. — 13. Memorie van toelichting. — 14. Ontwerp van wet betrekkelijk G. F. L. Giesecken. — 15. Memorie van toelichting. — 16. Ontwerp van wet betrekkelijk C. H. Grohé. — 17. Memorie van toelichting. — 18. Ontwerp van wet betrekkelijk J. H. Peters. — 19. Memorie van toelichting. — 20. Ontwerp van wet betrekkelijk H. J. J. Hardmann. — 21. Memorie van toelichting. Bijl. blz. 25—27.

22. Eindverslag, 24 Junij, Bijl. blz. 27.

Zonder beraadslaging met algemeene (52) stemmen aangenomen, 28 Junij, blz. 47.

» *I.* Ingekomen bij de Eerste Kamer, 23 Augustus 1853, blz. 23; Inhoud, blz. 24. — Verslag der Commissie van Rapporteurs, 24 Augustus, blz. 26.

Zonder beraadslaging met algemeene (28) stemmen aangenomen, 29 Augustus, blz. 29.

De wetten zijn den 31sten Augustus 1853 vastgesteld. *Staatsblad* 1853, nº. 44—53.

——— van J. F. H. W. Schulze en negen anderen. (XI. Ontwerpen van wet tot)

Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 16 Junij 1853. — 2. Ontwerp van wet betrekkelijk J. F. H W. Schulze. — 3. Memorie van toelichting. — 4. Ontwerp van wet betrekkelijk L. M. R. Couquerque. — 5. Memorie van toelichting. — 6. Ontwerp van wet betrekkelijk J. W. Stoll. — 7. Memorie van toelichting. — 8. Ontwerp van wet betrekkelijk F. Ortli. — 9. Memorie van toelichting. — 10. Ontwerp van wet betrekkelijk C. F. J. Jaeger. — 11. Memorie van toelichting. — 12. Ontwerp van wet betrekkelijk A. A. Rothpletz. — 13. Memorie van toelichting. — 14. Ontwerp van wet betrekkelijk C. F. W. Juzi. — 15. Memorie van toelichting. — 16. Ontwerp van wet betrekkelijk C. H. Schanze. — 17. Memorie van toelichting. — 18. Ontwerp van wet betrekkelijk mr. J. Pinner. — 19. Memorie van toelichting. — 20. Ontwerp van wet betrekkelijk P. Voss. — 21. Memorie van toelichting. Bijl. blz. 19—21.

22. Eindverslag, 24 Junij, Bijl. blz. 21.

Zonder beraadslaging met algemeene (53) stemmen aangenomen, 28 Junij, blz. 47.

» *I.* Ingekomen bij de Eerste Kamer, 23 Augustus 1853, blz. 23; Inhoud, blz. 24. — Verslag der Commissie van Rapporteurs, 24 Augustus, blz. 26.

Zonder beraadslaging met algemeene (28) stemmen aangenomen, 29 Augustus, blz. 29.

De wetten zijn den 31sten Augustus 1853 vastgesteld. *Staatsblad* 1853, nº. 34—43.

NATURALISATIE van O. A Uhlenbeck en achttien anderen. (XXVII. Ontwerpen van wet tot)

Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 12 Julij 1853. — 2. Ontwerp van wet betrekkelijk O. A. Uhlenbeck. — 3. Memorie van toelichting. — 4. Ontwerp van wet betrekkelijk P. F. Uhlenbeck. — 5. Memorie van toelichting. — 6. Ontwerp van wet betrekkelijk Chr. W. Uhlenbeek. — 7. Memorie van toelichting. — 8. Ontwerp van wet betrekkelijk C. A. T. Vogel. — 9. Memorie van toelichting. — 10. Ontwerp van wet betrekkelijk B. Sievers. — 11. Memorie van toelichting. — 12. Ontwerp van wet betrekkelijk T. J. Niedfeld. — 13. Memorie van toelichting. — 14. Ontwerp van wet betrekkelijk J. H. van Engelen. — 15. Memorie van toelichting. — 16. Ontwerp van wet betrekkelijk A. A. Berckemeijer. — 17. Memorie van toelichting. — 18. Ontwerp van wet betrekkelijk J. Cahn. — 19. Memorie van toelichting. — 20. Ontwerp van wet betrekkelijk A. Meuskens. — 21. Memorie van toelichting. — 22. Ontwerp van wet betrekkelijk J. Hartman. — 23. Memorie van toelichting. — 24. Ontwerp van wet betrekkelijk F. W. Junghuhn. — 25. Memorie van toelichting. — 26. Ontwerp van wet betrekkelijk H. A. E. Kerstiens. — 27. Memorie van toelichting. — 28. Ontwerp van wet betrekkelijk G. J. Klyse. — 29. Memorie van toelichting. — 30. Ontwerp van wet betrekkelijk P. E. Thüre. — 31. Memorie van toelichting. — 32. Ontwerp van wet betrekkelijk J. Realt. — 33. Memorie van toelichting. — 34. Ontwerp van wet betrekkelijk J. Smidt Petersen. — 35. Memorie van toelichting. — 36. Ontwerp van wet betrekkelijk A. F. A. Bücker. — 37. Memorie van toelichting. — 38. Ontwerp van wet betrekkelijk H. C. F. Kampsehmid. — 39. Memorie van toelichting. Bijl. blz. 83—87.
40. Eindverslag, 20 Julij, Bijl. blz. 87.
Zonder beraadslaging met algemeene (49) stemmen aangenomen, 23 Julij, blz. 75.

» *I.* Ingekomen bij de Eerste Kamer, 23 Augustus 1853, blz. 23; Inhoud, blz. 24. — Verslag der Commissie van Rapporteurs, 24 Augustus, blz. 26.
Zonder beraadslaging met algemeene (28) stemmen aangenomen, 29 Augustus, blz. 29.
De wetten zijn den 31sten Augustus 1853 vastgesteld. *Staatsblad* 1853, n°. 54—72.

NEDERLAND. Zie *Boosdoeners. Costa Rica.*

NEDERLANDERS. (Behoeftige) Zie *Staatsbegrooting.*

NOMINATIEN. Zie *Kamers.*

OFFICIEREN. (Bevordering en pensionering van) Zie *Wet.*

OLDENBURG. Zie *Boosdoeners.*

ONTVANGSTEN. Zie *Arbeid. Domeinen. Landsdrukkerij. Pensioenfonds.*

OPENINGSREDE en ADRES VAN ANTWOORD. (I.)
Openingsrede, uitgesproken 14 Junij 1853, Vereenigde zitting. — Commissie tot ontvangst en uitgeleide van den Koning, id.

Bijbl. I. Eerste Kamer. Commissie tot het ontwerpen van een Adres van antwoord, blz. 5.
* Ontwerp-adres van antwoord, 17 Junij. — Gewijzigd ontwerp-adres medegedeeld, 18 Junij; blz. 15.
Beraadslaging, 20 Junij, blz. 17—21. — Erratum, blz. 21. — Aanneming met 32 tegen 2 stemmen. — Benoeming der Commissie tot aanbieding aan Z. M., blz. 21. — Rapport der Commissie met het weder-antwoord des Konings bij de aanbieding, blz. 23.

» *II.* Tweede Kamer. (1. Openingsrede, uitgesproken 14 Junij 1853, Vereenigde zitting.)
Commissie tot het ontwerpen van een adres van antwoord, blz. 15.
2. * Ontwerp-adres van antwoord, 21 Junij. — 3. Gewijzigd ontwerp-adres, 23 Junij, blz. 23.
Beraadslaging, 24 en 25 Junij, blz. 25—44. — Verbeteringen, blz. 45. — Aanneming met 45 tegen 13 stemmen. — Benoeming der Commissie tot aanbieding aan Z. M., blz. 44. — Rapport der Commissie met het weder-antwoord des Konings bij de aanbieding, blz. 45.

OVEREENKOMST. Zie *Boosdoeners. Costa Rica.*

PENSIOENEN. Zie *Wet.*

PENSIOENFONDS voor Burgerlijke Ambtenaren, over 1851. (XXXI. Rekening van ontvang en uitgaaf wegens het)

Bijbl. II. 1. Geleidende brief, 30 Junij 1853. — 2. Rekening. Bijl. blz. 106—111.
3. Verslag der Commissie tot onderzoek, 13 Augustus, Bijl. blz. 166.
De conclusie van het rapport der Commissie is niet in behandeling gebragt.

RAMING. Zie *Uitgaven.*

REGLEMENT. Zie *Stenographie*.

REGTEN. (VIII. Wets-ontwerp tot wijziging van het Tarief van in- en uitgaande)

Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 16 Junij 1853. — 2. Ontwerp van wet. — 3. Memorie van toelichting. Bijl. blz. 13 en 14.
4. Voorloopig verslag, 14 Julij, Bijl. blz. 91—93.
5. Memorie van beantwoording met Nota van wijziging, Bijl. blz. 126 en 127.
6. Eindverslag, 23 Julij, Bijl. blz. 127.
Beraadslaging, 28 Julij, blz. 95—105. — Aanneming met 42 tegen 3 stemmen, blz. 105.

» *I.* Ingekomen bij de Eerste Kamer, 23 Augustus 1853, blz. 23; Inhoud, blz. 24. — Verslag der Commissie van Rapporteurs, 2 September, blz. 44 en 45.
Beraadslaging, 6 September, blz. 61 en 62. — Aanneming met algemeene (36) stemmen, blz. 62.

De wet is den 9den September 1853 vastgesteld. *Staatsblad* 1853, n°. 101.

REKENING. Zie *Arbeid. Domeinen. Landsdrukkerij. Pensioenfonds.*

RUILING van gedrukte stukken tegen dagbladen. Zie *Kamers.*

SCHOLEN over 1851—1852. (XX. Verslag omtrent den staat der hooge-, middelbare en lagere)

Bijbl. II. 1. Geleidende brief, 20 Junij 1853. — 2. Verslag. Bijl. blz. 30—44[2].
3. Opgaaf van het getal studenten op 31 December 1851. — 4. Staat van de Latijnsche scholen en gymnasien over 1851—1852. — 5. Openbare scholen over het jaar 1851. — 6. Bijzondere scholen van de eerste klasse over 1851. — 7. Idem van de tweede klasse over 1851. — 8. Lagere scholen over 1851. — 9. Verhoudingen uit de voorgaande staten afgeleid. — 10. Seholen van bijzonderen aard en strekking. — 11. Staat der aeten van algemeene toelating in 1851 afgegeven. — 12. Staat van het personeel voor huisonderwijs en dér schoolonderwijzersgezelschappen. Bijl. blz. 45—52.
13. Verslag der Commissie tot onderzoek, 16 Augustus. Bijl. blz. 166—168.
De conelusie van het rapport der Commissie zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd, 24 Augustus, blz. 327.

» *I.* Ingekomen bij de Eerste Kamer, 23 Augustus 1853, blz. 24.

SLUITINGSREDE.

Vereenigde zitting, 10 September 1853. Benoeming der Commissie tot ontvangst en uitgeleide van den Minister, id.

STAATSBEGROOTING voor 1852. (XVIII. Wets-ontwerp tot wijziging van hoofdstuk II der)

Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 16 Junij 1853. — 2. Ontwerp van wet. — 3. Memorie van toelichting. — 4. Specificatie van de geraamde en uitgegeven sommen, voor het dienstjaar 1852. Bijl. blz. 28 en 29.
5. Eindverslag, 24 Junij, Bijl. blz. 29.
Zonder beraadslaging met algemeene (52) stemmen aangenomen, 28 Junij, blz. 47.

» *I.* Ingekomen bij de Eerste Kamer, 23 Augustus 1853, blz. 23; Inhoud blz. 24. — Verslag der Commissie van Rapporteurs, 27 Augustus, blz. 35.
Zonder beraadslaging met algemeene (34) stemmen aangenomen, 2 September, blz. 40.

De wet is den 7den September 1853 vastgesteld, *Staatsblad* 1853, n°. 92.

———— (XXIV. Wets-ontwerp tot wijziging van hoofdstuk III der) Onderstand van behoeftige Nederlanders.

Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 5 Julij 1853. — 2. Ontwerp van wet. — 3. Memorie van toelichting. Bijl. blz. 65 en 66.
4. Eindverslag met Nota van wijziging, 23 Julij. Bijl. blz. 127 en 128.
Zonder beraadslaging met algemeene (46) stemmen aangenomen, 27 Julij, blz. 90.

» *I.* Ingekomen bij de Eerste Kamer, 23 Augustus 1853, blz. 23; Inhoud, blz. 24. — Verslag der Commissie van Rapporteurs, 27 Augustus, blz. 35.
Zonder beraadslaging met algemeene (34) stemmen aangenomen, 2 September, blz. 40.

De wet is den 7den September 1853 vastgesteld, *Staatsblad* 1853, n°. 93.

———— (XV. Wets-ontwerp tot wijziging van hoofdstuk VI der) Kindergelden enz.

Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 16 Junij 1853. — 2. Ontwerp van wet. — 3. Memorie van toelichting en staat der gedane en nog te doene betalingen over 1852. Bijl. blz. 23 en 24.
4. Eindverslag, 15 Julij, Bijl. blz. 95 en 96.
Zonder beraadslaging met algemeene (58) stemmen aangenomen, 20 Julij, blz. 68.

» *I.* Ingekomen bij de Eerste Kamer, 23 Augustus 1853, blz. 23; Inhoud, blz. 24. — Verslag der Commissie van Rapporteurs, 27 Augustus, blz. 35.
Zonder beraadslaging met algemeene (34) stemmen aangenomen, 2 September, blz. 40.

De wet is den 7den September 1853 vastgesteld, *Staatsblad* 1853, n°. 94.

STENOGRAPHIE. Zie *Kamers.*

TARIEF. Zie *Regten.*

TRACTAAT. Zie *Costa Rica.*

UITGAVEN. Zie *Arbeid. Domeinen. Landsdrukkerij. Pensioenfonds. Raming.*

———— (XXIII. * Raming der voor de Tweede Kamer benoodigde)

* 1. Geleidende brief der Commissie voor de huishoudelijke aangelegenheden. — * 2. Raming. — * 3. Toelichtende nota.

* 4. Eindverslag.

De raming is door de Kamer in comité-generaal behandeld den 23sten Julij.

UITVOERING van voorschriften van plaatselijke verordeningen. Zie *Verordeningen.*

VERORDENINGEN. (V. Wets-ontwerp tot verzekering der uitvoering van sommige voorschriften van plaatselijke)

Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 16 Junij 1853. — 2. Ontwerp van wet. — 3. Memorie van toelichting. Bijl. blz. 8 en 9.

4. Eindverslag met Nota van wijzigingen, 19 Julij, Bijl. blz. 96 en 97.

Beraadslaging, 23 Julij, blz. 75—79. — Aanneming met 32 tegen 16 stemmen, blz. 79.

« *I.* Ingekomen bij de Eerste Kamer, 23 Augustus 1853, blz. 23; Inhoud, blz. 24. — Verslag der Commissie van Rapporteurs, 26 Augustus, blz. 27.

Beraadslaging, 29 Augustus, blz. 29—34. — Aanneming met 23 tegen 5 stemmen, blz. 34.

De wet is den 31sten Augustus 1853 vastgesteld. *Staatsblad* 1853, nº. 83.

VERSLAGEN. Zie *Kamers. Scholen.*

VERSTREKKINGEN. (XIV. Wets-ontwerp tot duurzame regeling van het beheer der gelden wegens)

Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 16 Junij 1853. — 2. Ontwerp van wet. — 3. Memorie van toelichting. Bijl. blz. 22 en 23.

4. Voorloopig verslag, 13 Julij, Bijl. blz. 90 en 91.

5. Memorie van beantwoording, 21 Julij. — 6. Bijl. A, Staat van ontvangst en uitgaaf op het fonds van 1843—1852. — 7. Bijl. B, Ontvangsten en uitgaven wegens verstrekkingen sedert 1843 tot en met 1852. Bijl. blz. 140—143.

8. Eindverslag, 23 Julij, Bijl. blz. 143.

Beraadslaging 30 Julij, blz. 107—118. — Aanneming met 35 tegen 15 stemmen, blz. 118.

» *I.* Ingekomen bij de Eerste Kamer, 23 Augustus 1853, blz. 23; Inhoud, blz. 24. — Verslag der Commissie van Rapporteurs, 2 September, blz. 42 en 43.

Beraadslaging, 6 September, blz. 58—61. — Aanneming met 28 tegen 9 stemmen, blz. 61.

De wet is den 9den September 1853 vastgesteld. *Staatsblad* 1853, nº. 100.

VERZOEKSCHRIFTEN. Zie *Adressen.*

VESTINGEN en VESTINGWERKEN. Zie *Bouwen.*

VOORZITTERSCHAP. (Nominatie van drie candidaten voor het) Zie *Kamers.*

VRIENDSCHAP. Zie *Costa Rica.*

WET van 28 Julij 1850. (XVII. Wets-ontwerp tot opening van een nieuwen termijn ter vervulling der formaliteiten bedoeld bij art. 9 der) Naturalisatie.

Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 16 Junij 1853. — 2. Ontwerp van wet. — 3. Memorie van toelichting. Bijl. blz. 27 en 28.

4. Eindverslag, 12 Julij. — 5. Nota van wijziging. — 6. * Gewijzigd ontwerp van wet. Bijl. blz .63—65.

Zonder beraadslaging met algemeene (61) stemmen aangenomen, 15 Julij, blz. 56.

» *I.* Ingekomen bij de Eerste Kamer, 23 Augustus 1853, blz. 23; Inhoud, blz. 24. — Verslag der Commissie van Rapporteurs, 24 Augustus, blz. 26.

Zonder beraadslaging met algemeene (28) stemmen aangenomen, 29 Augustus, blz. 29.

De wet is den 31sten Augustus 1853 vastgesteld. *Staatsblad* 1853, nº. 81.

WET van 28 Augustus 1851. (III. Wets-ontwerp tot wijziging der) Bevordering der officieren van de geneeskundige dienst en van de administratie bij de Zeemagt.

Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 16 Junij 1853. — 2. Ontwerp van wet. — 3. Memorie van toelichting. — 4. Organisatie van het corps officieren van gezondheid bij de Nederlandsche zeemagt. — 5. Idem van het corps officieren van administratie bij idem. Bijl. blz. 4—7.
6. Voorloopig verslag, 6 Julij, Bijl. blz. 61—63.
7. Memorie van beantwoording, 19 Julij, met Nota van wijzigingen, Bijl. blz. 124—126.
8. Eindverslag, 23 Julij, Bijl. blz. 126.
Beraadslaging, 28 Julij, blz. 93—95. — Aanneming met 41 tegen 4 stemmen, blz. 95.

» *I.* Ingekomen bij de Eerste Kamer, 23 Augustus 1853, blz. 23; Inhoud, blz. 24. — Verslag der Commissie van Rapporteurs, 27 Augustus, blz. 34.
Beraadslaging, 1 September, blz. 37 en 38. — Aanneming met algemeene (36) stemmen, blz. 38.
De wet is den 4den September 1853 vastgesteld. *Staatsblad* 1853, nº. 87.

——— (IV. Wets-ontwerp tot wijziging der) Pensioenen der officieren van de geneeskundige dienst en van de administratie bij de Zeemagt.

Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 16 Junij 1853. — 2. Ontwerp van wet. — 3. Memorie van toelichting. Bijl. blz. 7 en 8.
4. Voorloopig verslag, 6 Julij, Bijl. blz. 63.
5. Memorie van beantwoording, 19 Julij, Bijl. blz. 126.
6. Eindverslag, 23 Julij, Bijl. blz. 126.
Beraadslaging, 28 Julij, blz. 95. — Aanneming met 30 tegen 16 stemmen, blz. 95.

» *I.* Ingekomen bij de Eerste Kamer, 23 Augustus 1853, blz. 23; Inhoud, blz. 24. — Verslag der Commissie van Rapporteurs, 27 Augustus, blz. 34.
Zonder beraadslaging met algemeene (36) stemmen aangenomen, 1 September, blz. 38.
De wet is den 4den September 1853 vastgesteld. *Staatsblad* 1853, nº. 88.

——— van 18 December 1852. (II. Wets-ontwerp tot aanvulling der) Pensioenen der Zee- en Landmagt.

Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 16 Junij 1853. — 2. Ontwerp van wet. — 3. Memorie van toelichting, Bijl. blz. 3.
4. Voorloopig verslag, 6 Julij, Bijl. blz. 61.
5. Memorie van beantwoording, 18 Julij. — 6. Opgave van militaire pensioenen, ressorterende onder het Departement van Marine. — 7. Idem onder dat van Oorlog. Bijl. blz. 123 en 124.
8. Eindverslag, 19 Julij, Bijl. blz. 124.
Zonder beraadslaging met 43 tegen 1 stem aangenomen, 28 Julij, blz. 93.

» *I.* Ingekomen bij de Eerste Kamer, 23 Augustus 1853, blz. 23; Inhoud, blz. 24. — Verslag der Commissie van Rapporteurs, 27 Augustus, blz. 34.
Zonder beraadslaging met algemeene (36) stemmen aangenomen, 1 September, blz. 37.
De wet is den 4den September 1853 vastgesteld. *Staatsblad* 1853, nº. 86.

WETS-ONTWERPEN. Zie *Kamers. Koning.*

——— (Beraadslaging over een te nemen besluit omtrent onafgedaan gebleven) Zie *Kamers.*

WETTEN. (Belgische) Zie *Limburg.*

ZIEKENHUIS te Leyden. (XXXIII. Wets-ontwerp tot afstand van Domeinen ten behoeve van een)

Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 18 Julij 1853. — 2. Ontwerp van wet. — 3. Memorie van toelichting. Bijl. blz. 118—120.
4. Eindverslag, 9 Augustus, met Nota van schrijf- en drukfouten, Bijl. blz. 155 en 156.
Beraadslaging, 15 Augustus, blz. 178 en 179. — Aanneming met 43 tegen 1 stem, blz. 179.

» *I.* Ingekomen bij de Eerste Kamer, 23 Augustus 1853, blz. 23; Inhoud blz. 24. — Verslag der Commissie van Rapporteurs, 29 Augustus, blz. 36.
Zonder beraadslaging met algemeene (34) stemmen aangenomen, 2 September, blz. 40.
De wet is den 7den September 1853 vastgesteld. *Staatsblad* 1853, nº. 96.

LIJST van aangenomen wetten, zitting 14 Junij — 10 September 1853.

BENAMING DER WETTEN.	DAGTEEKENING der indiening van de wets-ontwerpen.	der aanneming door de Tweede Kamer.	der aanneming door de Eerste Kamer.	derbekrachtiging door den Koning.	der uitgifte in het *Staatsblad*.
Wet tot aanvulling der WET VAN 18 DECEMBER 1852 (*Staatsblad* nº. 212), betreffende de pensioenen der zee- en landmagt. (II.)	16 Junij	28 Julij	1 Sept.	4 Sept.	12 Sept. nº. 86.
Wet houdende wijziging van eenige artikelen der WET VAN 28 AUGUSTUS 1851 (*Staatsblad* nº. 126), in zoover betreft de bevordering der officieren van de geneeskundige dienst en die der administratie bij de zeemagt. (III.)	»	»	»	»	» » » 87.
Wet houdende, voor zooveel de geneeskundige en administrative diensten bij de zeemagt betreft, wijziging van den staat A, behoorende bij de WET VAN DEN 28STEN AUGUSTUS 1851 (*Staatsblad* nº. 127). (IV.)	»	»	»	»	» » » 88.
Wet tot verzekering der uitvoering van sommige voorschriften van plaatselijke VERORDENINGEN. (V.)	»	23 »	29 Aug.	31 Aug.	14 » » 83.
Wet tot regeling van het Fonds van koopprijzen van DOMEINEN, dienst 1852. (VI.)	»	15 »	1 Sept.	4 Sept.	12 » » 90.
Wet nopens sluiting van het Kanaal van St. ANDRIES. (VII.)	»	20 »	6 »	9 »	15 » » 99.
Wet tot wijziging van het Tarief van in- en uitgaande REGTEN. (VIII.)	»	28 »	6 »	9 »	» » » 101.
Wet tot regeling van het Fonds van CONSIGNATIEN. (IX.)	»	20 »	5 »	8 »	» » » 97.
Wet tot wijziging der in den MOLUKSCHEN ARCHIPEL bestaande beperkende bepalingen met opzigt tot den handel en de scheepvaart aldaar. (X.)	»	15 Aug.	5 »	8 »	» » » 98.
Wetten tot NATURALISATIE van J. F. H. W. Schulze en negen anderen. (XI.)	»	28 Junij	29 Aug.	31 Aug.	12 » » 34-43.
Wet tot tijdelijke instandhouding van eenige wetten en verordeningen in het hertogdom LIMBURG. (XII.)	»	15 Julij	2 Sept.	7 Sept.	» » » 95.
Wet tot verlenging van den termijn bij Art. 293 der GEMEENTEWET gesteld. (XIII.)	»	28 »	29 Aug.	31 Aug.	4 » » 82.
Wet tot duurzame regeling van het beheer der gelden wegens VERSTREKKINGEN. (XIV.)	»	30 »	6 Sept.	9 Sept.	15 » » 100.
Wet tot wijziging van hoofdstuk VI der STAATSBEGROOTING voor 1852. (XV.)	»	20 »	2 »	7 »	12 » » 94.
Wetten tot NATURALISATIE van F. L. G. Salbach en negen anderen. (XVI.)	»	28 Junij	29 Aug.	31 Aug.	» » » 44-53.
Wet tot het openen van eenen nieuwen termijn ter vervulling der formaliteiten bedoeld bij art. 9 der WET VAN 28 JULIJ 1850 (*Staatsblad* nº. 44). (XVII.)	»	15 Julij	29 »	31 »	7 » » 81.
Wet tot wijziging van hoofdstuk II der STAATSBEGROOTING voor 1852. (XVIII.)	»	28 Junij	2 Sept.	7 Sept.	12 » » 92.
Wet tot regeling van het toezigt op de onderscheidene KERKGENOOTSCHAPPEN. (XXII.)	1 Julij	25 Aug.	8 »	10 »	15 » » 102.
Wet tot wijziging van hoofdstuk III der STAATSBEGROOTING voor 1852. (XXIV.)	5 »	27 Julij	2 »	7 »	12 » » 93.
Wet tot goedkeuring van het tractaat, den 12den Julij 1852 tusschen Nederland en COSTA RICA gesloten. (XXV.)	11 »	4 Aug.	9 »	7 »	» » » 91.
Wet tot goedkeuring eener dading tusschen het bestuur der domeinen en de gemeente GENEMUIDEN. (XXVI.)	12 »	27 Julij	1 »	4 »	» » » 89.
Wetten tot NATURALISATIE van O. A. Uhlenbeck en achttien anderen. (XXVII.)	12 »	23 »	29 Aug.	31 Aug.	» » » 54-72.
Wet tot afstand van domeinen ten behoeve van een ZIEKENHUIS te Leyden. (XXXIII.)	18 »	15 Aug.	2 Sept.	7 Sept.	15 » » 96.
Wetten tot NATURALISATIE van L. Rindskopf en zeven anderen. (XXXIV.)	22 »	30 Julij	29 Aug.	31 Aug.	12 » » 73-80.

ALPHABETISCH REGISTER.

[NB. De stukken die niet in de afdeeling *Bijlagen* opgenomen, doch voor de Leden gedrukt zijn, worden met een * aangeduid.]

ACCIJNSEN. Zie *Limburg. Zout.*

ADRES VAN ANTWOORD. Zie *Openingsrede.*

ADRES uit Appeltern wegens de verpligte vereeniging der betrekking van voorlezer, voorzanger enz. met die van schoolonderwijzer. (XXXV. Inlichting van den Minister van Binnenlandsche Zaken omtrent het)

Bijblad II, Bijl. blz. 86. (Deze inlichting komt voor onder CXXI der gedrukte stukken van de zitting 1851—1852. Bijbl. II vorige jaar. Bijl. blz. 852 en 853.)

Rapport der Commissie voor de Verzoekschriften op het adres uit Appeltern. Zie *Adressen*, Eerste Kamer.

De vroeger benoemde Commissie tot onderzoek der inlichtingen heeft geen verslag uitgebragt.

ADRES van D. Verbeek, wegens een koffij-contract. (LXVIII. Inlichtingen van den Minister van Kolonien omtrent een)

Bijblad II. 1. Missive van den Minister, houdende inlichtingen, 1 December 1852. Bijl. blz. 373.

2. Verslag der Commissie tot onderzoek, 24 Februarij 1853. Bijl. blz. 510.

Rapport op het adres zelf van Verbeek. Zie *Adressen*, Tweede Kamer.

Beraadslaging over de conclusie van het rapport der Commissie tot onderzoek der inlichtingen, 7 Maart, blz. 412—420. — Verwerping der conclusie met 36 tegen 15 stemmen, blz. 420.

ADRES van L. van Vliet, wegens zijne bezwaren ter zake van het met hem gebeurde op Java. (LXXXVII. Inlichtingen van den Minister van Kolonien omtrent een)

Bijbl. II. 1. Missive van den Minister, 5 Maart 1853. Bijl. blz. 512—514.

Benoeming der Commissie tot onderzoek, blz. 411.

Rapport op het adres zelf van van Vliet. Zie *Adressen*, Tweede Kamer.

De Commissie tot onderzoek van de inlichtingen heeft geen verslag uitgebragt.

ADRESSEN.

Bijbl. I. Eerste Kamer, (Commissie voor de Verzoekschriften van de) blz. 10; voorzitter blz. 29.

Ingekomen en behandeld: tot bevordering der geneeskunst, blz. 10, **102** (†); rapport, blz. 35; — tegen het wets-ontwerp regelende de verdeeling der provincien in kiesdistricten, blz. 10; rapport, blz. 11; — wegens de verpligte vereeniging der betrekking van voorlezer, voorzanger enz. met die van schoolonderwijzer, blz. 25; rapport, blz. 35; — betrekkelijk de wet op de conversie of aflossing van nationale schuld, blz. 35; rapport, blz. 47; — betrekkelijk art. 153 der Grondwet, blz. **102**; — tegen het wets-ontwerp regelende den pligt der provincien om behoeftige gemeenten te helpen, blz. **102**; — tegen het wets-ontwerp regelende de strafwetgevende magt der waterschapsbesturen, blz. **102.**

» *II.* Tweede Kamer, (Commissie voor de Verzoekschriften van de) blz. 7, 184, 382, 466; voorzitter blz. 17, 191, 383, 491.

Ingekomen en behandeld:

Betrekkelijk bestaande wetten, aanhangige wets-ontwerpen en onderwerpen van wetgeving.

Accijnsen op brandstoffen, blz. 53, 237; rapporten, blz. 67, 81, 347; op steenkolen, blz. 6, **411**; rapport, blz. 50; op turf, blz. 10, 87; rapporten, blz. 51, 267; op zeep, blz. 10; rapport, blz. 52; — accijnsen bij admodiatie (heffing van), blz. 6, 10; rapport, blz. 50; — armbestuur, blz. 6, 46, 58, **421, 431, 439, 455, 457, 458, 465, 481, 491**; rapporten, blz. 54, 55, 56, 81, 88; — belastingen in het algemeen, blz. 42, 58, 79, **382**; rapporten, blz. 54, 81, 91; — belastingen op bijzondere onderwerpen, blz. **411**; idem in Zeeland,

(†) Omtrent de adressen betrekkelijk opgegeven onderwerpen, voorkomende op de bladzijden met zwaardere cijfers gedrukt, is geen rapport uitgebragt.

blz. 129; rapport, blz. 266; — belastingen (regeling der kosten van inning van), blz. 191, **315**, 341, **353**; rapporten, blz. 345, 346, 347; — differentiele regten, blz. 57; rapport, blz. 81; — geneeskundige staatsregeling, blz. 46; rapport, blz. 66; — Grondwet (art. 153 der), blz. **455**; — handel en scheepvaart met Noord-Amerika (overeenkomst van), blz. 307; rapport, blz. 348; — Handel-maatschappij (overeenkomst met de), blz. **411**; — in-, uit- en doorvoerregten (wijziging der wet van 1822 betrekkelijk de), blz. **411**, **465**; — inkwartieringen, blz. 253; rapport, 353; — jagtwet, blz. 6, 89; rapporten, blz. 50, 284; — kadaster, blz. 9, **87**; rapport, blz. 51; — kanalen in Noordbrabant, Groningen en Drenthe, blz. **439**, **455**, **458**, **465**, **481**, **491**; — kiesdistricten (verdeeling der provincien in), blz. 41, 57, 65; rapporten, blz. 53, 58, 90; — onderwijs (wet op het), blz. 41; rapport, blz. 54; — patenten (wet op de), blz. 41; rapport, blz. 66; — polderreglementen (herziening van), blz. **382**; — reglement op het beleid der regering in West-Indie, blz. 79, 87; rapport, blz. 283; — regterlijke magt (wet op de), blz. **465**; — sluikhandel (overeenkomst tot wering van den), blz. **465**; — tollen (afschaffing van), blz. **383**; — vestingen (bouwen enz. in den omtrek van), blz. 79, 181; rapport, blz. 345; — waterschapsbesturen (strafwetgevende magt der), blz. 57, 151, 307, 329, 363, 382; rapporten, blz. 78, 344, 347, 353, 421, 431; — zeevisscherijen, blz. 57, 65, 69, 79, 87, **93**, **382**; rapporten, blz. 78, 90, 113; — zegelregt op de dagbladen, blz. 6; rapport, blz. 51.

Betrekkelijk bijzondere aangelegenheden:

afgescheidenen (zaken der), blz. 6, **382**; rapporten, blz. 49, 51; — bisschoppen (aanstelling van), blz. **481**; — brievenvervoer, blz. 6, rapporten, blz. 51, 54; — gemeenten (splitsing van), blz. 65; rapport, blz. 90; — vereeniging van idem, blz. **399**; — geneeskunst (natuur-), blz. **411**; — Haarlemmermeer (ongelegenheden ten gevolge van de droogmaking van het), blz. 87, 93, 129, 167, 215; rapporten, blz. 265, 266, 345, 346; — kantongeregten (vestiging van zetels van), blz. 79, **383**, **458**; rapport, blz. 911; — korenmolens (oprigting van), blz. 6; rapport, blz. 54; — loterij, blz. **465**; — postdirecteuren (levering van boekwerken door), blz. **347**; — slavernij (afschaffing der), blz. 79, 315; rapporten, blz. 283, 449; — tienden (afkoop van), blz. **382**; — vaccine (verpligte), blz. 363; rapport, 449; — vergadering (weigering van toestemming tot het houden van godsdienstige), blz. **382**; — verkiezingen, blz. 1; rapport, blz. 3; — vredegeregten (instelling van), blz. 431.

Betrekkelijk persoonlijke belangen:

van: Bos (van den), blz. 93; rapport, blz. 261; — Brussel (van), blz. **382**; — Heuvel (van den), blz. **465**; — Loven (van), blz. 301; rapport, 348; — Martini van Geffen, blz. 382; — Rup, blz. 215; rapport, blz. 347; — Sereu, blz. **46**; — Soetens, blz. **382**; — Timmermans, blz. 6, 105; rapporten, blz. 88, 284; — Verbeek, blz. 58, **382**; rapport, blz. 90; — Toonen, blz. **382**; — Verhoeff, blz. **439**; — Vliet (van), blz. 58, **458**; rapport, blz. 282; — werklieden van de marine-werf te Rotterdam, blz. **453**.

Verslagen uitgebragt op in het vorig zittingjaar ingekomen adressen betrekkelijk:

armbestuur, blz. 54—56, 88; — Haarlemmer-meer (ongelegenheden wegens de droogmaking van het), blz. 49; — kiesdistricten (verdeeling der provincien in), blz. 48; — raadslid (uitzetting van een), blz. 353; — reglement op het beleid der regering in de kolonien, blz. 48, 49; — regterlijke magt (zamenstelling der), blz. 17—21; — veeziekte (wering der), blz. 66; — Hink, blz. 48; — Tijhuis, blz. 49; — Verbeek, blz. 48.

Beraadslagingen bij gelegenheid van het uitbrengen van rapporten op adressen, als:

adres van Christelijke afgescheidenen tot intrekking van het Koninklijk besluit van 9 Januarij 1841 (*Staatsblad* n°. 27), blz. 49, 50;

adres uit Limburg omtrent het brievenvervoer, blz. 51;

adres van Gedeputeerde Staten van Gelderland, betreffende het wets-ontwerp tot regeling van de verdeeling der provincien in kiesdistricten, blz. 59;

adres der maatschappij tot bevordering der geneeskunst betrekkelijk de wettelijke regeling der geneeskunst, blz. 66, 192;

adres van besturen van polders en andere personen betrekkelijk het plaatsen van een stoomgemaal op den IJssel, blz. 265—266;

adres van het collegie van het polderdistrict van Over-Betuwe tegen het wets-ontwerp regelende de strafwetgevende magt der waterschapsbesturen, blz. 345;

adres der kamer van koophandel te Rotterdam betrekkelijk de additionnele overeenkomst van handel en scheepvaart met de Vereenigde Staten gesloten, blz. 348;

adres van D. Verbeek wegens een koffijcontract, blz. 412—420.

ADRESSEN wegens het opheffen van Nijmegen als vesting. (XIV. Inlichtingen op twee)

Bijbl. II. 1. Missive van den Minister van Oorlog, 24 September 1852, Bijl. blz. 70.

2. Verslag der Commissie van onderzoek, 22 November, Bijl. blz. 361.

Beraadslaging over de conclusie van het verslag der Commissie, 29 November, blz. 237 en 238. — Aanneming der conclusie met 40 tegen 8 stemmen, blz. 238.

AFDEELINGEN. Zie *Kamers.*

AFTAPPEN der rivieren, kanalen enz. (XXVI. Bepalingen tusschen Nederland en Belgie, vastgesteld voor het jaarlijks)

Bijbl. II, Bijl. blz. 86. (* De stukken komen voor onder n°. XLIV van de gedrukte stukken der zitting 1851—1852 en zijn in n°. 269 der *Staats-courant* medegedeeld.)

De in het vorige jaar benoemde Commissie tot onderzoek heeft geen verslag uitgebragt.

AMER. Zie *Grave.*

AMORTISATIE van schuld. Zie *Domeinen.*

APPELTERN. Zie *Adres.*

ARBEID der gevangenen over 1853. (LVI. Wets-ontwerp tot vaststelling der begrooting van de uitgaven wegens den)

Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 2 November 1852. — 2. Ontwerp van wet. — 3. Memorie van toelichting. — 4. Uitgewerkte en toelichtende staat. — 5. Raming der middelen. Bijl. blz. 267—272.
6. Voorloopig verslag, 30 November, Bijl. blz. 368.
7. Memorie van beantwoording, 6 December, Bijl. blz. 381.
8. Eindverslag, 8 December, Bijl. blz. 381 en 382.
Zonder beraadslaging met algemeene stemmen aangenomen, 11 December, blz. 363.

» *I.* Ingekomen bij de Eerste Kamer 11 December 1852; Inhoud, blz. 29. — Verslag der Commissie van Rapporteurs, 15 December, blz. 42.
Zonder beraadslaging met algemeene stemmen aangenomen, 17 December, blz. 45.
De wet is den 18den December 1852 vastgesteld. *Staatsblad* 1852, n°. 223.

ARMBESTUUR. (LXXIII. Wets-ontwerp op het)

Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 15 Februarij 1853. — 2. Ontwerp van wet. — 3. Memorie van toelichting. Tabel houdende aanwijzing van het beloop van den onderstand in 1848 uitgereikt. Bijl. blz. 455—473.
4. Voorloopig verslag, 13 April, Bijl. blz. 603—617.
Verzoekschriften en daaromtrent uitgebragte rapporten. Zie *Adressen*, Tweede Kamer.

ARMWEZEN over 1850. (XLIX. Verslag omtrent den staat van het)

Bijbl. II. 1. Geleidende brief, 11 October 1852. — 2. Verslag, Bijl. blz. 185—200. — 3. Staat van het aantal der armbesturen, godshuizen enz. op 31 December 1850, Noordbrabant en Gelderland. — 4. Idem, Zuid- en Noordholland. — 5. Idem, Zeeland en Utrecht. — 6. Idem, Friesland en Overijssel. — 7. Idem, Groningen en Drenthe. — 8. Idem, Limburg en algemeen totaal. — 9. Besturen voor huiszittende armen. — 10. Winteruitdeelingen van levensmiddelen. — 11. Onderstand aan behoeftige kraamvrouwen en godshuizen. — 12. Gasthuizen en armenscholen. — 13. Bijzondere scholen en werkscholen. — 14. Gestichten voor doofstommen en blinden. — 15. Werkplaatsen van liefdadigheid. — 16. Kolonien van weldadigheid. — 17. Banken van leening onder administratien van liefdadigheid. — 18. Banken van leening, die verpacht zijn. — 19. Spaarbanken en spaarkassen. — 20. Zieken- en begrafenisbussen. Bijl. blz. 200—2144.
21. Verslag der Commissie, 28 Februarij 1853, blz. 4091—4095.
De conclusie van het rapport der Commissie zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd 7 Maart, blz. 412.

» *I.* Ingekomen bij de Eerste Kamer 29 October 1852, blz. 10.

ARNHEM. Zie *Spoorweg.*

ARTILLERIE. (Organisatie van het wapen der) Zie *Koning.*

ASSEN. Zie *Grave.*

BEGROOTING. Zie *Arbeid. Domeinen. Landsdrukkerij. Staatsbegrooting. Staatsinkomsten.*

BEIJEREN. Zie *Boosdoeners.*

BELASTINGEN. Zie *Provinciale.*

BELASTINGEN, door het Rijk voor de provincien en gemeenten en door de gemeenten voor het Rijk geïnd wordende. (XLI. Wets-ontwerp tot regeling der kosten van ontvangst van)

Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 7 October 1852, Bijl. blz. 87. (De Koninklijke boodschap is gedrukt onder n°. XXXVIII. Het bij deze Koninklijke boodschap ingezonden Wets-ontwerp en daarbij behoorende Memorie van Toelichting zijn geheel gelijkluidende met die, voorkomende onder n°. CXXIX 2 en 3 van de gedrukte stukken der zitting van 1851—1852. Bijbl. II vorig jaar, Bijl. blz. 926.)
2. Voorloopig verslag, 27 November, Bijl. blz. 376 en 377.
3. Memorie van beantwoording en Nota van veranderingen, 4 December, Bijl. bladz. 377.
4. Eindverslag, 6 December, Bijl. blz. 377.
Verzoekschriften en daarop uitgebragte verslagen. Zie *Adressen*, Tweede Kamer.
Beraadslaging 9 December, blz. 348 en 349. — Aanneming met 50 tegen 3 stemmen, blz. 349.

» *I.* Ingekomen bij de Eerste Kamer 11 December 1852, blz. 29; Inhoud, blz. 29; — Verslag der Commissie van Rapporteurs, 16 December, blz. 42.
Zonder beraadslaging met 30 tegen 2 stemmen aangenomen, 18 December, blz. 51.
De wet is den 21sten December 1852 vastgesteld. *Staatsblad* van 1852, n°. 226.

BELGIE. Zie *Aftappen, Spoorwegen.*

BESLUITEN. Zie *Kamers. Koning.*

BIJBLAD der Staats-courant. Zie *Reglement. Staatsbegrooting.*

BIJEENKOMSTEN. Zie *Kamers.*

BILLITON. (Overeenkomst wegens ontginning van onbebouwde gronden op het eiland) *Bijbl.* I, blz. 102, 105'.

BISDOMMEN. (Invoering der) Zie *Interpellatien. Motien van orde.*

BOEKWERKEN en KAARTEN.

Ingekomen in de Eerste Kamer, Bijbl. I, blz. 5, 10, 11, 25, 31, 35, 67, 101, 102.
Ingekomen in de Tweede Kamer, Bijbl. II, blz. 6, 10, 17, 42, 46, 58, 65, 87, 151, 165, 269, 329, 341, 369, 382, 399, 405, 409, 411, 421, 431, 439, 449, 455, 458.

BOOSDOENERS. (XV. Overeenkomst tusschen Nederland en Oostenrijk tot wederkeerige uitlevering van)

Bijbl. II. 1. Geleidende brief, 25 September 1852. — 2. Overeenkomst met vertaling, Bijl. blz. 71—73.
3. Verslag der Commissie tot onderzoek, 12 November, blz. 89 en 90.
De conclusie van het rapport der Commissie zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd, 16 November, blz. 105.

» *I.* Ingekomen bij de Eerste Kamer 29 October 1852, blz. 10.

——————— (XXII. Tusschen Nederland en Wurtemberg.)

Bijbl. II. 1. Geleidende brief, 2 October 1852. — 2. Overeenkomst met vertaling, Bijl. blz. 81—83.
3. Verslag der Commissie tot onderzoek, 12 November, blz. 89 en 90.
De conclusie van het rapport der Commissie zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd, 16 November, blz. 105.

» *I.* Ingekomen bij de Eerste Kamer 29 October 1852, blz. 10.

——————— (LIX. Tusschen Nederland en Hamburg.)

Bijbl. II. 1. Geleidende brief, 6 November 1852. — 2. Overeenkomst met vertaling, Bijl. blz. 325—327. —
3. Verslag der Commissie tot onderzoek 8 December, Bijl. blz. 385.
De conclusie van het rapport der Commissie zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd 11 December, blz. 363.

» *I.* Ingekomen bij de Eerste Kamer 7 December 1852, blz. 25.

——————— (LX. Tusschen Nederland en Bremen.)

Bijbl. II. 1. Geleidende brief, 6 November 1852. — 2. Overeenkomst met vertaling, Bijl. blz. 327—329.
3. Verslag der Commissie tot onderzoek 8 December, Bijl. blz. 385.
De conclusie van het rapport der Commissie zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd 11 December, blz. 363.

» *I.* Ingekomen bij de Eerste Kamer 7 December 1852, blz. 25.

——————— (LXII. Tusschen Nederland en Keurhessen.)

Bijbl. II. 1. Geleidende brief, 16 November 1852. — 2. Overeenkomst met vertaling, Bijl. blz. 346—348.
3. Verslag der Commissie tot onderzoek 8 December, Bijl. blz. 385 en 386.
Aanneming der conclusie van het rapport der Commissie zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming 11 December, blz. 363.

» *I.* Ingekomen bij de Eerste Kamer 7 December 1852, blz. 25.

——————— (LXXIV. Tusschen Nederland en Beijeren.)

Bijbl. II. 1. Geleidende brief, 20 December 1852. — 2. Overeenkomst met vertaling, Bijl. blz. 475—477.
Benoeming der Commissie tot onderzoek, blz. 381.
De Commissie heeft geen verslag uitgebragt.

» *I.* Ingekomen bij de Eerste Kamer 20 April 1852, blz. 101.

BOUWEN, planten en het maken van andere werken binnen zekeren afstand van de vestingwerken van den Staat. (V. Ontwerp van wet betrekkelijk het)

Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 24 September 1852. — 2. Ontwerp van wet. — 3. Memorie van toelichting. Bijl. blz. 42—46.
4. Voorloopig verslag, 10 November, Bijl. blz. 319—321.
5. Memorie van beantwoording, 10 December. — 6. Nota van wijzigingen, Bijl. blz. 393 en 394. — * 7. Gewijzigd ontwerp van wet.
8. Eindverslag, 13 December, Bijl. blz. 395. — 9. Amendementen op het gewijzigd ontwerp van wet door de heeren *van Goltstein* en *van der Linden* voorgesteld, Bijl. blz. 485 en 486.
Verzoekschriften en daarop uitgebragte verslagen. Zie *Adressen*, Tweede Kamer.
Beraadslaging 18 en 19 Februarij 1853, blz. 383—402. — Aanneming met 34 tegen 11 stemmen, blz. 402.

» I. Ingekomen bij de Eerste Kamer 20 April 1853, blz. 102; Inhoud, blz. 103 en 104.
Dit wets-ontwerp is bij de Eerste Kamer niet in behandeling gekomen.

BREMEN. Zie *Boosdoeners. Postwezen.*

COMITÉ-GENERAAL. Zie *Kamers. Motien van orde.*

COMMISSIEN. Zie *Kamers. Koning.*

COMPTABILITEIT. (XXXVIII. Wets-ontwerpen tot regeling van 's Rijks algemeene)

Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 7 October 1852, Bijl. blz. 86. (De bij deze Koninklijke boodschap ingezonden wets-ontwerpen en daarbij behoorende stukken zijn geheel gelijkluidende met die voorkomende onder nº. XCVII van de gedrukte stukken der zitting van 1850—1851. Bijbl. II vorig jaar, Bijl. blz. 595 en volgg.)
2. Voorloopig verslag over ontwerp I, 9 December. — 3. Voorloopig verslag over de ontwerpen II en III, 9 December. Bijl. blz. 386.
4. Memorie van beantwoording omtrent ontwerp I. — 5. Nota van wijzigingen. — 6. Gewijzigd ontwerp van wet I. — 7. Brief der Algemeene Rekenkamer van 21 September 1852. — 8. Brief der Algemeene Rekenkamer van 21 September 1852. Bijl. blz. 416—443. — 9. Memorie van beantwoording omtrent ontwerp II. — 10. Nota van wijzigingen — 11. Gewijzigd ontwerp van wet II. Bijl. blz. 443—450. — 12. Ontwerp van reglement ter uitvoering der wet, regelende 's Rijks algemeene comptabiliteit, Bijl. blz. 450—454.
13. Verslag der beide Commissien van Rapporteurs omtrent een nader onderzoek der wets-ontwerpen, Bijl. blz. 454.

COSTA RICA. Zie *Vriendschap.*

DADING. Zie *Genemuiden.*

DOMEINEN, dienst 1852. (LXXXVIII. Wets-ontwerp tot regeling van het Fonds van koopprijzen van)

Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 8 Maart 1853. — 2. Ontwerp van wet. — 3. Memorie van toelichting. Bijl. blz. 514 en 515.
4. Voorloopig verslag, 19 April, Bijl. blz. 601.

DOMEINEN en tot amortisatie van schuld, beide over 1851. (III. Wets-ontwerp tot wijziging der wetten tot regeling der begrooting van uitgaven op het Fonds, voortspruitende uit koopprijzen van)

Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 24 September 1852. — 2. Ontwerp van wet. — 3. Memorie van toelichting. Bijl. blz. 41 en 42.
4. Eindverslag, 4 October. — 5. Nota van wijziging, Bijl. blz. 83 en 84.
Zonder beraadslaging met algemeene stemmen aangenomen, 11 October, blz. 46.

» *I.* Ingekomen bij de Eerste Kamer, 29 October 1852, blz. 10; Inhoud, blz. 12. — Verslag der Commissie van Rapporteurs, 30 October, blz. 12.
Zonder beraadslaging met algemeene stemmen aangenomen, 2 November, blz. 13.
De wet is den 4den November 1852 vastgesteld. *Staatsblad* 1852, nº. 190.

DOMEINEN en van den afkoop van domaniale tienden enz. in 1850. (XXX. Opgave van verkochte of afgestane)

Bijbl. II, Bijl. blz. 86. (*De opgave is niet gedrukt, maar geregistreerd onder nº. XCIV van de gedrukte stukken der zitting 1851—1852.)
1. Verslag der Commissie van onderzoek, 22 November 1852, Bijl. blz. 362.
De conclusie van het rapport der in het vorige jaar benoemde Commissie is zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd, 29 November, blz. 238.

——— over 1852. (XCVI.)
Deze stukken, ingekomen 13 April 1853, werden niet gedrukt.

Bijbl. II. Benoeming der Commissie tot onderzoek, blz. 457.
De Commissie heeft geen verslag uitgebragt.

DOORVOER. Zie *Invoer. St. Martin.*

EEDSAFLEGGINGEN. Zie *Kamers.*

ENQUÊTE. Zie *Commissien. Motien van orde. Zeevisscherijen. Zout.*

FONDSEN. Zie *Domeinen. Kolonisatie. Landsdrukkerij. Nijverheid. Pensioenfonds.*

FRANKRIJK. Zie *Loodsgelden.*

GELOOFSBRIEVEN. Zie *Kamers.*

GEMEENTE. Zie *Belastingen. Genemuiden. Provincie.*

GENEMUIDEN, tot beëindiging van een geding wegens den eigendom van aanwassen in de Zuiderzee. (LXIII. Wets-ontwerp tot goedkeuring eener dading tusschen het bestuur der domeinen en de gemeente)

Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 19 November 1852. — 2. Ontwerp van wet. — 3. Memorie van toelichting, Bijl. blz. 348—352.
4. Voorloopig verslag, 7 Maart 1853, Bijl. blz. 511 en 512.
5. Memorie van beantwoording, Bijl. blz. 531.
6. Eindverslag, 11 Maart, Bijl. blz. 531 en 532.
Beraadslaging 14 Maart, blz. 455 en 456. Aanneming met 34 tegen 1 stem, blz. 456.
» *I.* Ingekomen bij de Eerste Kamer 20 April 1853, blz. 102; Inhoud, blz. 105.
Dit wets-ontwerp is bij de Eerste Kamer niet in behandeling gekomen.

GEVANGENEN. Zie *Arbeid.*

GRAVE naar den Amer en van een scheepvaartskanaal tusschen Assen en Groningen. (LXXXII. Wets-ontwerp tot het verleenen van bijdragen ter bevordering van den aanleg van een uitwateringskanaal van)

Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 22 Februarij 1853. — 2. Ontwerp van wet. — 3. Memorie van toelichting. — 4. Bijlage, begrooting van kosten. Bijl. blz. 488—493.
Benoeming der Commissie van Rapporteurs, blz. 455.
Het verslag is niet vastgesteld.
Verzoekschriften. Zie *Adressen*, Tweede Kamer.

GRAVENHAGE. (S) Zie *Veenderijen.*

GRONDWET. (L. Wets-ontwerp tot uitvoering van art. 187 der) Inkwartieringen.

Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 19 October 1852. — 2. Ontwerp van wet. — 3. Memorie van toelichting, Bijl. blz. 247—250.
4. Voorloopig verslag, 26 Januarij, Bijl. blz. 397—400.
5. Memorie van beantwoording, 7 April. — 6. Nota van wijzigingen. — 7. Gewijzigd ontwerp van wet. Bijl. blz. 619—623.
8. Eindverslag 19 April, Bijl. blz. 623.
Verzoekschrift en daarop uitgebragt verslag. Zie *Adressen*, Tweede Kamer.
De beraadslaging over dit wets-ontwerp is op den 25sten April 1853 bepaald geweest; doch heeft, ten gevolge van de sluiting der zitting, geen voortgang gehad.

GRONINGEN. Zie *Grave.*

GUINEA. (Kust van) Zie *Kolonien.*

HAARLEMMER-MEER. Zie *Staatsbegrooting.*

HAMBURG. Zie *Boosdoeners.*

HANDEL. Zie *Vriendschap.*

HANDEL en scheepvaart tusschen Nederland en de Vereenigde Staten van Noord-Amerika gesloten. (LXIV. Wets-ontwerp tot goedkeuring eener additionele overeenkomst van)

Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 22 November 1852. — 2. Ontwerp van wet. — 3. Memorie van toelichting. — 4. Overeenkomst met vertaling. Bijl. blz. 353—356.
5. Eindverslag, 10 December, Bijl. blz. 392. [illegible] van wet. Bijl. blz. 389—391.
Verzoekschrift en daarop uitgebragt rapport. Zie *Adressen*, Tweede Kamer.
Beraadslaging 13 December, blz. 369 en 370. Aanneming met 46 tegen 5 stemmen, blz. 370.
» *I.* Ingekomen bij de Eerste Kamer 14 Dec. 1852, blz. 31; Inhoud, blz. 32. Verslag der Commissie van Rapporteurs, 16 December, blz. 42.
Beraadslaging 18 December, blz. 51 en 52. Aanneming met 33 tegen 1 stem, blz. 52.
De wet is den 21sten December 1852 vastgesteld. *Staatsblad* 1852, nº. 227.

HANDEL-MAATSCHAPPIJ geslotene overeenkomst. (XCII. Wets-ontwerp tot bekrachtiging eener met de Nederlandsche)

Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 14 Maart 1853. — 2. Ontwerp van wet en overeenkomst. — 3. Memorie van toelichting, Bijl. blz. 533—535.
4. Voorloopig verslag, 19 April, Bijl. blz. 601—603.
Verzoekschriften. Zie *Adressen*, Tweede Kamer.

HIJPOTHEEK-REGISTERS. (XL. Wets-ontwerp tot bewaring van de oude)

Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 7 October 1852. Bijl. blz. 86. (De Koninklijke boodschap is gedrukt onder nº. XXXVIII. Het bij deze Koninklijke boodschap ingezonden wets-ontwerp en daarbij behoo-

rende memorie van toelichting zijn geheel gelijkluidende met die, voorkomende onder nº. CXXVIII 2 en 3 van de gedrukte stukken der zitting van 1851—1852, Bijbl. II vorig jaar, Bijl. blz. 925.)
2. Voorloopig verslag, 22 November, Bijl. blz. 352 en 353.
3. Memorie van beantwoording en nota van wijziging, Bijl. blz. 375 en 376.
4. Eindverslag, 6 December, Bijl. blz. 376.

Beraadslaging, 9 December, blz. 349—352. Aanneming met algemeene stemmen, blz. 352.

Bijbl. I. Ingekomen bij de Eerste Kamer 11 December 1852, blz. 29; Inhoud, blz. 29. — Verslag der Commissie van Rapporteurs, 16 December, blz. 42 en 43.

Beraadslaging 18 December, blz. 52—54. Aanneming met 33 tegen 1 stem, blz. 54.

De wet is den 21sten December 1852 vastgesteld. *Staatsblad* 1852, nº. 228.

HOOGEN RAAD der Nederlanden. (LXXVIII. Vervulling van eene vacature in den)

Bijbl. II. 1. Missive van den Hoogen Raad, 2 Februarij 1853. — 2. Lijst van aanbeveling, Bijl. blz. 483. — Verzoekschrift om bij de nominatie in aanmerking te komen, blz. 382.
Opmaking van de nominatie, 7 Maart, blz. 411 en 412. Benoeming eener Commissie tot aanbieding der nominatie aan den Koning, blz. 412. Verslag der Commissie, blz. 431.
Benoeming van mr. *H. H. Geradts* tot raadsheer, blz. 455.

HUWELIJKSVERBINDTENIS van Z. K. H. Prins WILLEM FREDERIK HENDRIK DER NEDERLANDEN met H. H. Prinses AMELIA MARIA DA GLORIA AUGUSTA VAN SAKSEN-WEIMAR-EISENACH. (XLVI. Wets-ontwerp tot het verleenen van toestemming tot de)

Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 13 October 1852. — 2. Ontwerp van wet. — 3. Memorie van toelichting. Bijl. blz. 94 en 95.
4. Eindverslag, 20 October, Bijl. blz. 252.

Zonder beraadslaging met algemeene stemmen aangenomen, 21 October, blz. 66.

» *I.* Ingekomen bij de Eerste Kamer, 29 October 1852, blz. 10; Inhoud, blz. 12. — Verslag der Commissie van Rapporteurs, 30 October, blz. 12.

Zonder beraadslaging met algemeene stemmen aangenomen, 2 November, blz. 13.

De wet is den 4den November 1852 vastgesteld. *Staatsblad* 1852, nº. 192.

IN-, UIT- EN DOORVOER. (Tarief van) Zie *Wet.*

INDIE. Zie *Kolonien.*

INKWARTIERINGEN. Zie *Grondwet.*

INTERPELLATIEN en vragen tot één of meerder der Ministers gerigt en door dezen beantwoord.

Bijbl. I. Over de uitzetting uit den gemeenteraad van een lid, blz. 14. Zie ook *Adressen*, Eerste Kamer.
» » Over de uitgifte van rentegevende promessen door den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch Indie, blz. 31 en 32.
» *II.* Id. id. blz. 106 — 108, 110, 1123 — 1125, 321.
» *I.* Over het aan den Gouverneur van Suriname gegeven ontslag, blz. 76.
» *II.* Id. id. blz. 149, 154, 155, 156, 307 — 3134, 324, 3273, 332, 333, 3391 en 2, 339 4 en 5.
» » Over de staatkundige beginsels van den Minister van Oorlog, blz. 22 — 25, 37 — 40, 405 en 6, 168. Motie van orde, blz. 40.
» » Over het ontslag van den Minister van Buitenlandsche Zaken, blz. 28.
» » Over op den Hollandschen spoorweg voorgevallen ongelukken, blz. 63 en 64, 643, 119, 120, 199, 200, 201, 2013 en 4, 2018 en 9.
» » Over het beletten van uitgaven van sommige boekwerken, blz. 178.
» *I.* Over de instelling der bisdommen, blz. 103.
» *II.* Id. id. blz. 244, 458—464, 466—479. Motie van orde, blz. 479. Zie ook *Adressen*, Tweede Kamer.
» » Over het aan vier Ministers verleend ontslag, blz. 491 en 492.

JUSTITIE. (Beleid der) Zie *Regterlijke magt.*

KAMERS der Staten-Generaal.

Bijbl. I. Afdeelingen (trekking der), blz. 1, 10, 25, 103.
» *II.* » » » 6, 184, 382, 466.
» *I.* » (voorzitters en ondervoorzitters der), blz. 3, 11, 27.
» *II.* » » » 7, 65, 184, 382, 466.
» *I.* Besluiten (genomen) tot het doen drukken van stukken, blz. 102.
» *II.* » » » » 43, 56, 490.
» » » » tot voortzetting van sommige in de vorige zitting onafgedaan gebleven werkzaamheden, blz. 42.
» » Bijeenkomsten, niet voltallige vergaderingen, blz. 79.
» *I.* Comité-generaal (beraadslaging in), blz. 89.
» *II.* » » » 301.

Bijbl. *I.* Commissien (benoemde) huishoudelijke, blz. 3.
» *II.* » » » » 7.
» *I.* » » voor de stenographie, blz. 3, 67.
» *II.* » » » » 7.
» » Verzoekschriften. Zie *Adressen.*
» » Zie verder de betrekkelijke onderwerpen, wets-ontwerpen, voorstellen of daarop uitgebragte verslagen, alsmede daartoe te pas gekomen gelegenheden.
» *I.* Leden, (rapporten op geloofsbrieven van), blz. 9.
» *II.* » » » » 3 en 4, 167, 285.
» » » (eeds-afleggingen van), blz. 9, 41, 167, 293.
» *I.* » verhinderd om zittingen bij te wonen, blz. 1, 9, 11, 25, 101.
» *II.* » » » 1, 41, 46, 53, 57, 69, 81, 87, 93, 137, 151, 237, 269, 301, 381, 383, 405, 409, 411, 431, 449, 457, 465.
» *I.* » (ontslag ingezonden door), blz. 102.
» *II.* » » » 46, 57, 457, 491.
» » Nominatien (opmaking van), blz. 3. Zie ook *Hoogen Raad.*
» *I.* Voorzittersehap (aanvaarding van het), blz. 1.
» *II.* » » » 1, 5.
» *I.* Wets-ontwerpen (door de Tweede Kamer aangenomen), blz. 10, 11, 25, 27, 29, 102.
» *II.* » » Eerste Kamer » blz. 6, 87, 381.
» » » » » verworpen), » 6.
» » Zie ook *Reglement.*

De zittingen der Kamers zijn geopend op den 20sten September 1852 en gesloten den 21sten April 1853.

De Eerste Kamer is vergaderd geweest van 21 tot 23 September, van 29 Oetober tot 4 November, van 7 Deeember tot 23 December 1852 en 20 April 1853. Zij heeft 19 zittingen gehouden.

De Tweede Kamer is vergaderd geweest van 21 September tot 13 December 1852, van 15 Februarij tot 14 Maart 1853; van 13 tot 20 April. Zij heeft 56 zittingen gehouden en is den 26sten April ontbonden.

KANALEN. Zie *Aftappen. Grave.*

KIESDISTRICTEN. Zie *Provinciale Staten.*

KINDERGELDEN enz. Zie *Staatsbegrooting.*

KOLONIAAL BATIG SLOT over 1850. (XX. Ontwerp van wet tot regeling van het gebruik van het)

Bijbl. II. (De Koninklijke boodschap, 4 Oetober 1852 is gedrukt onder n°. XVII. 1., Bijl. blz. 80.) — 1. Ontwerp van wet. — 2. Memorie van toeliehting. Bijl. blz. 81.
3. Voorloopig verslag, 25 Oetober, Bijl. blz. 258 en 259.
4. Memorie van beantwoording, Bijl. blz. 317—319.
5. Eindverslag, 11 November, Bijl. blz. 319.

Beraadslaging 16 November, blz. 105—1125. — Aanneming met 56 tegen 1 stem, blz. 112.

» *I.* Ingekomen bij de Eerste Kamer 7 December 1852, blz. 25; Inhoud, blz. 26. — Verslag der Commissie van Rapporteurs, 10 Deeember, blz. 29.

Beraadslaging 14 December, blz. 31 en 32. — Aanneming met algemeene stemmen, blz. 32.

De wet is den 17den Deeember 1852 vastgesteld. *Staatsblad* 1852, n°. 206.

——————— over 1851. (XC.)

Bijbl. II. 1. Koninklijke boodsehap, 10 Maart 1853. — 2. Ontwerp van wet. — 3. Memorie van toelichting. — 4. Rekening Oost-Indisehe remises 1851, met bijlagen A—E. — 5. Eerste suppletoire rekening Oost-Indisehe remises 1850, met bijlagen C[1]—E[1]. — 6. Proees-verbaal van de staatseommissie tot onderzoek der koloniale rekeningen. — 7. Staat van het administratief kapitaal van Nederlandsch Indie, onder ultimo Deeember 1851. Bijl. blz. 520—530.

Benoeming der Commissie van Rapporteurs, blz. 466.

De Commissie heeft haar verslag niet vastgesteld.

KOLONIEN. Zie *Billiton. Indie. Interpellatien. Koloniaal batig slot. Kolonisatie. Muntwezen. Palembang. Promessen. Raders. Reglement.*

KOLONIEN over 1849. (LI. Nota van beantwoording door den Minister van Kolonien van het Verslag der Commissie uit de Kamer betrekkelijk het Verslag wegens de West-Indische)

Bijbl. II. 1. Geleidende brief, 14 Oetober 1852. — 2. Nota van beantwoording. — 3. Bijl. Overeenkomst met de Aximsehe grooten, dd. 21 Oetober 1846. Bijl. blz. 241—246.
4. Verslag der Commissie tot onderzoek, 11 Deeember, Bijl. blz. 392.

De eonelusie van het Rapport der Commissie zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd, 13 December, blz. 369.

KOLONIEN en der bezittingen ter Kuste van Guinea over 1849. (Verslag van het beheer en den staat der West-Indische)

Bijbl. II, blz. 42. (Opgenomen in het Bijblad II van het vorige jaar, Bijl. blz. 203—234[36].)

Aanneming der conclusie van het rapport der Commissie (opgenomen in het Bijblad II van het vorige jaar, blz. 1326[1]—1326[8]) zonder beraadslaging, met algemeene stemmen, 11 October 1852, blz. 47.

KOLONIEN en bezittingen van het Rijk in andere werelddeelen enz. over 1849. Oost-Indien. (XXV. Verslagen omtrent het beheer en den staat der)

Bijbl. II, Bijl. blz. 86. (Dit verslag komt voor onder n°. XXVIII der gedrukte stukken van de zitting 1851—1852, Bijblad II vorige jaar, Bijl. blz. 111—203.)

1. Verslag der Commissie van onderzoek 17 November 1852, Bijl. blz. 338—346.

Beraadslaging over de conclusie van het verslag der Commissie 29 November, blz. 238—243.

De conclusie van het rapport der Commissie met 32 tegen 22 stemmen goedgekeurd, blz. 243.

——— over 1850. (XLIV.)

Bijbl. II. 1. Geleidende brief, 9 October 1852. — 2. Verslag Nederlandsch Indie. — 3. 's Lands plantentuin te Buitenzorg in 1850. — 4. Raming ontvangsten en uitgaven inIndie, 1850. — 5. Idem in Nederland, 1850. — 6. Ontvangsten en uitgaven in Indie, 1850. — 7. Idem in Nederland, 1850. Bijl. blz. 97 — 145.

8. Verslag Suriname. — 9. Verantwoordingsstaat inkomsten en uitgaven Suriname, 1850. — 10. Specificatie van verloftractementen enz. Bijl. blz. 145 tot 156.

11. Verslag Curaçao. — 12. Staat van ontvangsten en uitgaven Curaçao, 1850. — 13. Idem St. Martin, 1850. — 14. Idem St. Eustatius, 1850. — 15. Opgave der gouvernements-cultures op Curaçao, 1850. — 16. Idem Bonaire, 1850. — 17. Idem Aruba, 1850. — 18. Generale staat van uitgaven en opbrengsten der onderscheidene cultuur-etablissementen op Curaçao, Bonaire en Aruba, 1850. — 19. Staat van den invoer op Curaçao, 1850. — 20. Idem van den doorvoer. — 21. Binnengevallen vaartuigen op Curaçao, 1850. — 22. Publicatie van den Gouverneur van Curaçao wegens de slaven, van den 29sten September 1824. — 23. Idem van den Gouverneur van St. Eustatius, St. Martin en Saba, wegens idem, van den 21sten April 1826. — 24. Authentieke interpretatie van die publicatie, dato 24 December 1849. Bijl. blz. 156 — 175. — 25. Verslag Kust van Guinea, 1850. — 26. Staat van ontvangsten en uitgaven aldaar, 1850. Bijl. blz. 175 — 184.

Benoeming van twee Commissien tot onderzoek, blz. 46 en 481.

Beide deze Commissien hebben geen verslag uitgebragt.

KOLONISATIE van behoeftigen in de kolonien der Maatschappij van Weldadigheid over 1850. (Rekening van ontvang en uitgaaf van het bijzonder Fonds tot voldoening der uitgaven, voortvloeijende uit de

Bijbl. II, blz. 42. (Opgenomen in Bijblad II van het vorige jaar, Bijl. blz. 684—686.)

Beraadslaging over de conclusie van het rapport der Commissie (opgenomen in hetzelfde Bijblad, blz. 1344[3]—1344[5]), blz. 46—48. — Aanneming der conclusie 11 October 1852, blz. 48.

——— over 1851. (XCVII. Rekening van enz.)

Bijbl. II. 1. Geleidende brief, 26 Maart 1853. — 2. Rekening. — 3. Nota van toelichting, Bijl. blz. 623—626.

Benoeming der Commissie tot onderzoek, blz. 457.

De Commissie heeft geen verslag uitgebragt.

» *I.* Ingekomen 20 April 1853, blz 102.

KONING.

Antwoorden door Hem gegeven aan Commissien. *Zie Adres van antwoord.*

Bijbl. I. Besluiten door Hem genomen tot benoeming van voorzitters, blz. 1 en 9.
» *II.* » » » » » » » » 5 en 6.
» *I.* » » » » » » of ontslag van Ministers, blz. 9, 104.
» *II.* » » » » » » » » » » 57, 491. Zie ook *Hoogen Raad.*
» » » » » » » het doen afleggen van eeden door leden der Kamer, blz. 9, 41, 167, 293.
» » » » » » » organisatie van het wapen der artillerie, blz. 46, 56.
» » » » » » » Door de Kamer aangenomen wets-ontwerpen door Hem bekrachtigd, blz. 10, 101.
» *I.* » » » » » » » » 9, 89, 381.
» *II.* Doet de zitting der Kamers sluiten door eene Commissie. Zie *Sluitingsrede.*

LANDSDRUKKERIJ over 1850. (XXXII. Rekening van de ontvangsten en uitgaven wegens het Fonds der Algemeene)

Bijbl. II, Bijl. blz. 86. (Deze rekening komt voor onder n°. CVI der gedrukte stukken van de zitting 1851—1852, Bijbl. II vorige jaar, Bijl. blz. 744 — 747.)

Verslag der Commissie van onderzoek, 10 Maart 1853, Bijl. blz. 532.

De conclusie van het verslag zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd, 14 Maart, blz. 456.

LANDS-DRUKKERIJ over 1853. (IX. Wets-ontwerp tot vaststelling van de begrooting der uitgaven voor de)

Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 24 September 1852. — 2. Ontwerp van wet. — 3. Memorie van toelichting. — 4. Uitgewerkte en toelichtende staat. Bijl. blz. 55 — 57.
5. Eindverslag, 12 October 1852. — 6. Koninklijk besluit van 10 Junij 1845 omtrent het drukwerk der departementen van algemeen bestuur. Bijl. blz. 91 — 93.
Zonder beraadslaging met algemeene stemmen aangenomen, 19 October, blz. 58.
» *I.* Ingekomen bij de Eerste Kamer 29 October 1853, blz. 10; Inhoud, blz. 12. — Verslag der Commissie van Rapporteurs, 1 November, blz. 12.
Beraadslaging 2 November, blz. 13. — Aanneming met algemeene stemmen, blz. 13.
De wet is den 4den November 1852 vastgesteld. *Staatsblad* 1852, n°. 194.

LANDVERHUIZERS. (LXXXIII. Wets-ontwerp regelende het toezigt op de)

Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 23 Februarij 1853. — 2. Ontwerp van wet. — 3. Memorie van toelichting. Bijl. blz. 493—495.
4. (abusivelijk gesteld LXXXVIII. 4.) Voorloopig verslag, 20 April, Bijl. blz. 617—619.

LEDEN. Zie *Kamers. Koning. Motien van orde.*

LEENING en de conversie van schuld van 1844. (Rekening wegens de 3 percents)

Bijbl. II, blz. 42. (Opgenomen in het Bijblad II van het vorige jaar, Bijl. blz. 899—923.)
Aanneming der conclusie van het rapport der Commissie (opgenomen in het Bijblad II van het vorige jaar, blz. 1330[1]) zonder beraadslaging, met algemeene stemmen, 11 October 1852, blz. 47.

LIMBURG. (XXXIX. Wets-ontwerp tot wijziging der bepalingen nopens de heffing bij admodiatie van sommige accijnsen in

Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 7 October 1852, Bijl. blz. 86. (De Koninklijke boodschap is gedrukt onder n°. XXXVIII 1. Het bij deze Koninklijke boodschap ingezonden wets-ontwerp en de daarbij behoorende memorie van toelichting zijn geheel gelijkluidende met die, voorkomende n°. CXXIV 2 en 3 van de gedrukte stukken der zitting van 1851—1852, Bijbl. II vorig jaar, Bijl. blz. 873 en 874.)
2. Voorloopig verslag, 2 November, Bijl. blz. 265.
3. Memorie van beantwoording met Nota van wijzigingen, Bijl. blz. 315.
4. Eindverslag, 10 November, Bijl. blz. 315.
Verzoekschriften en daaromtrent uitgebragte verslagen. Zie *Adressen*, Tweede Kamer.
Beraadslaging 15 November, blz. 93—98. — Aanneming met 39 tegen 9 stemmen, blz. 98.
» *I.* Ingekomen bij de Eerste Kamer 7 December 1853, blz. 25; Inhoud, blz. 26. — Verslag der Commissie van Rapporteurs, 14 December, blz. 32 en 33.
Beraadslaging 16 December, blz. 36—41 en 43[1]. — Aanneming met 33 tegen 3 stemmen, blz. 41.
De wet is den 18den December 1852 vastgesteld. *Staatsblad* 1852, n°. 209.

LOODSGELDEN. (XXXIV. Overeenkomst tusschen Nederland en Frankrijk omtrent de gelijkstelling der wederzijdsche vlaggen met opzigt tot de)

Bijbl. II, Bijl. blz. 86. (Deze overeenkomst komt voor onder n°. CXI der gedrukte stukken van de zitting 1851—1852, Bijbl. II vorig jaar, Bijl. blz. 773).
1. Verslag der Commissie van onderzoek, 30 November 1852, Bijl. blz. 369.
Beraadslaging over de conclusie van het verslag, 8 December, blz. 341. — Aanneming zonder hoofdelijke stemming, blz. 341.

[illegible] eiland St.)

Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 4 October 1852, Bijl. blz. 81. (Het bij deze Koninklijke boodschap ingezonden wets-ontwerp is geheel gelijkluidend met dat, gedrukt onder n°. CXXX der stukken van de zitting 1851—1852, Bijblad II vorig jaar, Bijl. blz. 927.)
2. Voorloopig verslag, 21 October, Bijl. blz. 253 en 254.
3. Memorie van beantwoording. — 4. Nota van wijzigingen. — 5. Bijlage, publicatie van 1 Junij 1849, waarbij het emolument op den uitvoer van zout te St. Martin wordt gewijzigd, Bijl. blz. 262.
6. Eindverslag, 28 October, Bijl. blz. 262 en 263.
Zonder beraadslaging met algemeene stemmen aangenomen, 30 October, blz. 86.
» *I.* Ingekomen bij de Eerste Kamer, 1 November 1853, blz. 11; Inhoud, blz. 12. — Verslag der Commissie van Rapporteurs, 2 November, blz. 14.
Beraadslaging 3 November, blz. 15 en 16. — Aanneming met algemeene stemmen, blz. 16.
De wet is den 5den November 1852 vastgesteld. *Staatsblad* 1852, n°. 195.

MIDDELEN tot dekking. Zie *Tekort.*

MINISTERS. Zie *Interpellatien. Koning. Motien van Orde.*

MONSTER. Zie *Veenderijen.*

MOTIEN VAN ORDE en Voorstellen van Leden.

Bijbl. *II.* Tot het onmiddellijk doen onderzoeken van geloofsbrieven, blz. 2.
» » Bétrekkelijk de staatkundige beginsels van den Minister van Oorlog, blz. 23, 24 en 40.
» » Tot het doen drukken van stukken, blz. 43, 56, 490.
» *I.* Tot het uitstellen of vervroegen van aan de orde gestelde beraadslagingen, blz. 11.
» *II.* Id. id., blz. 59 en 60, 641, 418, 453, 466.
» » Tot het instellen eener enquête naar den toestand der zeevisscherijen, blz. 69.
» » Tot het instellen eener enquête nopens den accijns op het zout, blz. 98 — 104.
» *I.* Tot het beraadslagen in comité-generaal over de begrooting van Oorlog, blz. 89.
» *II.* Id. id., blz. 299.
» *I.* Betrekkelijk de invoering van bisdommen, blz. 103.
» *II.* » » » » » » 478 en 479.

MUNTBILJETTEN van 1849. (LII. Wets-ontwerp tot het doen in omloop blijven van 10 millioen gulden aan)

Bijbl. *II.* 1. Koninklijke boodschap, 20 October 1852. — 2. Ontwerp van wet. — 3. Memorie van toelichting. Bijl. blz. 254 en 255.
4. Voorloopig verslag, 15 November, Bijl. blz. 329 en 330.
5. Memorie van beantwoording. — 6. Opgave van wijzigingen. Bijl. blz. 360 en 361.
7. Eindverslag, 23 November, Bijl. blz. 361.
Beraadslaging, 8 December, blz. 341 en 342. — Aanneming met algemeene stemmen, blz. 342.
» *I.* Ingekomen bij de Eerste Kamer, 9 December 1852, Inhoud, blz. 27. — Verslag der Commissie van Rapporteurs, 14 December, blz. 41.
Zonder beraadslaging, met algemeene stemmen aangenomen, 17 December, blz. 45.
De wet is den 18den December 1852 vastgesteld. *Staatsblad* 1852, nº. 211.

MUNTWERKZAAMHEDEN over 1852. (LXXVII. Algemeen verslag van de)

Bijbl. *II.* 1. Geleidende brief, 9 Februarij 1853. — 2. Tweede Algemeen Verslag. Bijl. blz. 480 — 482.
Benoeming der Commissie tot onderzoek, blz. 381.
Deze Commissie heeft geen verslag uitgebragt.
» *I.* Ingekomen bij de Eerste Kamer, 20 April 1853, blz. 101.

MUNTWEZEN in de West-Indien. (XIX. Wets-ontwerp tot regeling van het)

Bijbl. *II.* (De Koninklijke boodschap, 4 October 1852, is gedrukt onder nº. XVII. 1, Bijl. blz. 80.) — 1. Ontwerp van wet. — 2. Memorie van toelichting. Bijl. blz. 80 en 81.
3. Voorloopig verslag, 25 October, Bijl. blz. 257 en 258.
4. Eindverslag, 15 Februarij 1853. — 5. Nota van wijzigingen. Bijl. blz. 473 en 474.
Beraadslaging, 19 Februarij, blz. 402 — 404. — Aanneming met algemeene stemmen, blz. 404.
» *I.* Ingekomen bij de Eerste Kamer, 20 April 1853, blz. 102; Inhoud, blz. 104.
Dit wets-ontwerp is bij de Eerste Kamer niet in behandeling gekomen.

NATURALISATIE van J. F. C. van Baar van Slangenburgh en negen anderen. (LVIII. Ontwerpen van wet tot)

Bijbl. *II.* 1. Koninklijke boodschap, 11 November 1852. — 2. Ontwerp van wet betrekkelijk J. F. C. van Baar van Slangenburgh. — 3. Memorie van toelichting. — 4. Ontwerp van wet betrekkelijk H. R. Dinkla. —5. Memorie van toelichting. — 6. Ontwerp van wet betrekkelijk F. M. baron van der Capellen. — 7. Memorie van toelichting. — 8. Ontwerp van wet betrekkelijk E. E. Ernst. — 9. Memorie van toelichting. — 10. Ontwerp van wet betrekkelijk J. H. J. Sterneberg. — 11. Memorie van toelichting. — 12. Ontwerp van wet betrekkelijk M. Stein. — 13. Memorie van toelichting. — 14. Ontwerp van wet betrekkelijk J. F. Huffstadt. — 15. Memorie van toelichting. — 16. Ontwerp van wet betrekkelijk J. H. Lehmann. — 17. Memorie van toelichting. — 18. Ontwerp van wet betrekkelijk G. L. C. H. graaf van Ranzow. — 19. Memorie van toelichting. — 20. Ontwerp van wet betrekkelijk J. J. H. Poppen Heeren. — 21. Memorie van toelichting. Bijl. blz. 322 — 324.
22. Voorloopig verslag, 20 November, Bijl. blz. 373 en 374.
23. Memorie van beantwoording en nota van wijziging, Bijl. blz. 374. — 24. Eindverslag, 3 December. Bijl. blz. 374.
Zonder beraadslaging, met algemeene stemmen aangenomen, 8 December, blz. 342.
» *I.* Ingekomen bij de Eerste Kamer, 9 December 1852; Inhoud, blz. 27. — Verslag der Commissie van Rapporteurs, 14 December, blz. 41.
Zonder beraadslaging, met algemeene stemmen aangenomen, 17 December, blz. 45.
De wetten zijn den 18den December 1852 vastgesteld. *Staatsblad* 1852, nº. 213 — 222.

——— van H. A. E. Kerstiens en acht anderen. (LXIX.)

Bijbl. *II.* 1. Koninklijke boodschap, 14 December 1852. — 2. Ontwerp van wet betrekkelijk H. A. E. Kerstiens. — 3. Memorie van toelichting. — 4. Ontwerp van wet betrekkelijk G. J. Klyse. — 5. Memorie van toelichting. — 6. Ontwerp van wet betrekkelijk P. E. Thure of Thuré. — 7. Memorie van toelichting. — 8. Ontwerp van wet betrekkelijk J. Realt of Reyalt. — 9. Memorie van toelichting. — 10. Ontwerp van wet betrekkelijk J. Smidt Petersen. — 11. Memorie van toelichting. — 12. Ontwerp van wet betrekkelijk A. F. A. Bücker. — 13. Memorie van toelichting. — 14. Ontwerp van wet betrekkelijk C. A. T. Vogel. — 15. Memorie van toelichting. — 16. Ontwerp

van wet betrekkelijk H. C. F. Kampschmid. — 17. Memorie van toelichting. — 18. Ontwerp van wet betrekkelijk A. A. Berckemeijer. — 19. Memorie van toelichting. Bijl. blz. 395 — 397.
Eindverslag, 2 Maart, met Nota's van wijziging in de ontwerpen van wet nº. 6 en nº. 8, Bijl. blz. 511.
Zonder beraadslaging met algemeene stemmen aangenomen, 14 Maart, blz. 455.
Bijbl. I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 20 April 1853, bladz. 102; Inhoud, blz. 105.
Deze wets-ontwerpen zijn bij de Eerste Kamer niet in behandeling gekomen.

NATURALISATIE van C. W. Uhlenbeck en negen anderen. (LXX.)
Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 15 Januarij 1853. — 2. Ontwerp van wet betrekkelijk C. W. Uhlenbeck. — 3. Memorie van toelichting. — 4. Ontwerp van wet betrekkelijk O. A. Uhlenbeck. — 5. Memorie van toelichting. — 6. Ontwerp van wet betrekkelijk P. F. Uhlenbeck. — 7. Memorie van toelichting. — 8. Ontwerp van wet betrekkelijk Th. J. Niedfeld. — 9. Memorie van toelichting. — 10. Ontwerp van wet betrekkelijk B. Sievers. — 11. Memorie van toelichting. — 12. Ontwerp van wet betrekkelijk J. H. van Engelen. — 13. Memorie van toelichting. — 14. Ontwerp van wet betrekkelijk J. Cahn of Cahen. — 15. Memorie van toelichting. — 16. Ontwerp van wet betrekkelijk J. Hartman. — 17. Memorie van toelichting. — 18. Ontwerp van wet betrekkelijk A. Meuskens. — 19. Memorie van toelichting. — 20. Ontwerp van wet betrekkelijk F. W. Junghuhn. — 21. Memorie van toelichting, Bijl. blz. 400—402.
Eindverslag, 2 Maart, met Nota's van wijzigingen in de ontwerpen van wet nº. 14 en nº. 20, Bijl. blz. 511.
Zonder beraadslaging met algemeene stemmen aangenomen, 14 Maart, blz. 455.
» *I.* Ingekomen bij de Eerste Kamer, 20 April 1853, blz. 102; Inhoud, blz. 105.
Deze wets-ontwerpen zijn bij de Eerste Kamer niet in behandeling gekomen.

——— van F. L. G. Salbach en negen anderen. (XCIV.)
Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 1 April 1853. — 2. Ontwerp van wet betrekkelijk F. L. G. Salbach. — 3. Memorie van toelichting. — 4. Ontwerp van wet betrekkelijk C. F. S. Pape. — 5. Memorie van toelichting. — 6. Ontwerp van wet betrekkelijk H. Schlegel. — 7. Memorie van toelichting. — 8. Ontwerp van wet betrekkelijk J. A. H. Striethorst. — 9. Memorie van toelichting. — 10. Ontwerp van wet betrekkelijk J. F. F. J. Pistor. — 11. Memorie van toelichting. — 12. Ontwerp van wet betrekkelijk H. J. Crameer. — 13. Memorie van toelichting. — 14. Ontwerp van wet betrekkelijk G. F. L. Giesecken. — 15. Memorie van toelichting. — 16. Ontwerp van wet betrekkelijk C. H. Grohé. — 17. Memorie van toelichting. — 18. Ontwerp van wet betrekkelijk J. H. Peters. — 19. Memorie van toelichting. — 20. Ontwerp van wet betrekkelijk H. J. J. Hardmann. — 21. Memorie van toelichting. Bijl. blz. 587—589.
22. Eindverslag, 18 April, Bijl. blz. 601.
Deze wets-ontwerpen zijn niet in beraadslaging gebragt.

——— Zie *Wet.*

NEDERLAND. Zie *Aftappen. Boosdoeners. Handel. Loodsgelden. Postwezen. Spoorwegen. Vriendschap.*

NEDERLANDERS. (Behoeftige) Zie *Staatsbegrooting.*

NIJMEGEN. Zie *Adres.*

NIJVERHEID. (XXXVII. Nadere inlichtingen wegens de Rekening van het Fonds tot bescherming der nationale)
Bijbl. II. Bijl. blz. 86. (Deze nadere inlichtingen komen voor onder nº. CXXXI der gedrukte stukken van de zitting 1851 — 1852, Bijbl. II vorig jaar, Bijl. blz. 927 en 928.)
De Commissie, in wier handen deze stukken in het vorige jaar tot onderzoek zijn gesteld, heeft geen verslag uitgebragt.

NOMINATIEN. Zie *Kamers.*

ONTEIGENING van perceelen. Zie *Spoorweg.*

ONTVANGSTEN. Zie *Belastingen. Kolonisatie. Landsdrukkerij. Pensioenfonds. Verstrekkingen.*

OOSTENRIJK. Zie *Boosdoeners.*

OPENINGSREDE en ADRES VAN ANTWOORD. (I.)
1. Openingsrede, uitgesproken 20 September 1852, Vereenigde zitting. — Commissie tot ontvangst en uitgeleide van den Koning, id.
Bijbl. I. Commissie tot het ontwerpen van een Adres van antwoord, blz. 3.
* Ontwerp-adres van antwoord (alleen voor de leden gedrukt). — Gewijzigd ontwerp-adres medegedeeld, 22 September, blz. 4.
Beraadslaging, 23 September, blz. 5—81. — Aanneming met algemeene stemmen. — Benoeming der Commissie tot aanbieding aan Z. M., blz. 8. — Rapport der Commissie met het weder-antwoord des Konings bij de aanbieding, blz. 9.
Behandelde onderwerpen bij de openbare beraadslaging.
Onderzoek naar den staat der rivieren en waterkeeringen, blz. 5.
Vaststelling van sommige wetten in het belang des vaderlands aangedrongen, wet op het onderwijs, blz. 5—8.

1. Openingsrede, 20 September 1852, Vereenigde zitting.
Bijbl. II. Commissie tot het ontwerpen van een adres van antwoord, blz. 7.
2. *Ontwerp-adres van antwoord, 27 September (alleen voor de leden gedrukt). — 3. Gewijzigd ontwerp-adres, 28 September, blz. 17. — 4. Adres van antwoord vastgesteld, 29 September blz. 45.
Beraadslaging, 28 en 29 September, blz. 21 — 37. — Aanneming met 50 tegen 4 stemmen, 29 September blz. 37. — Benoeming der Commissie tot aanbieding aan Zijne Majesteit, blz. 37. — Rapport der Commissie en weder-antwoord des Konings bij de aanbieding, blz. 45.

Behandelde onderwerpen bij de openbare beraadslaging.

Onderzoek naar de daden van het Ministerie en naar de werking van sommige onlangs ingevoerde wetten, blz. 21—25, 32^{1} enz.
Beschouwingen over de staatkundige beginsels van den Minister van Oorlog, blz. 22—24.
Uiteenzetting der verpligtingen voortvloeijende uit het met Frankrijk in 1840 gesloten verdrag, blz. 26 en 27.
Ontslag van den Minister van Buitenlandsche Zaken, blz. 28.
Betrekkingen tusschen Nederland en Japan en tussehenkomst der Regering in de aangelegenheden van de Vereenigde Staten en Japan, blz. 29—32^{2}.
Oorzaken der onlusten in Palembang, blz. 29—32^{3}.
Hervorming van het belastingstelsel, blz. 30—32, 32^{3}.
Verpligting der vaststelling van sommige wetten binnen zeker tijdperk, blz. 33—36, 40^{1}—40^{5}.

OVEREENKOMST. Zie *Billiton. Boosdoeners. Handel. Handel-maatschappij. Loodsgelden. Postwezen. Spoorwegen.*

PALEMBANG. (LV. Mededeeling van eene publicatie van den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch Indie omtrent het verbod van den invoer van vuurwapenen en buskruid in de residentie)

Bijbl. II. 1. Geleidende brief, 22 October 1852. — 2 Publicatie, 31 Julij 1852. Bijl. blz. 267.
3. Verslag der Commissie tot onderzoek, 4 December, Bijl. blz. 375.
De conclusie van het rapport der Commissie zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd, 9 December, blz. 352.
» *I.* Ingekomen bij de Eerste Kamer, 29 October 1852, blz. 10.

PENSIOEN aan werklieden en bedienden, op daggeld werkzaam bij inrigtingen van 's Rijks zee- en landmagt. (LXXI. Wets-ontwerp betreffende het verleenen van)

Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 5 Februarij 1853. — 2. Ontwerp van wet. — 3. Memorie van toelichting. — 4. Staat van werklieden en bedienden bij 's Rijks militaire inrigtingen. Bijl. blz. 402 — 408.
5. Voorloopig verslag, 14 Maart, Bijl. blz. 583 — 586.

PENSIOENEN der zee- en landmagt. (XLII. Wets-ontwerp tot aanvulling der wetten van 28 Augustus 1851, regelende de)

Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 7 October 1852. — 2. Ontwerp van wet. — 3. Memorie van toelichting, Bijl. blz. 87 en 88.
4. Voorloopig verslag, 29 October, Bijl. blz. 264.
5. Memorie van beantwoording, 12 November, Bijl. blz. 362.
6. Eindverslag, 24 November, Bijl. blz. 363.
Zonder beraadslaging met 49 tegen 2 stemmen aangenomen, 8 December, blz. 342.
» *I.* Ingekomen bij de Eerste Kamer, 9 December 1852; Inhoud, blz. 27. — Verslag der Commissie van Rapporteurs, 14 December, blz. 41.
Zonder beraadslaging met algemeene stemmen aangenomen, 17 Deeember, blz. 45.
De wet is den 18den December 1852 vastgesteld. *Staatsblad* 1852, nº. 212.

PENSIOENFONDS voor Burgerlijke Ambtenaren over 1850. (XXXVI. Rekening van ontvang en uitgaaf wegens het)

Bijbl. II, Bijl. blz. 86. Deze rekening komt voor onder nº. CXXVI der gedrukte stukken van de zitting 1851—1852, Bijblad II vorige jaar, Bijl. blz. 884—887.
De in het vorige jaar benoemde Commissie tot onderzoek heeft geen verslag uitgbragt.

PENSIOENFONDS voor Burgerlijke Ambtenaren over het jaar 1853. (LIII. Wets-ontwerp tot regeling der ontvangsten en uitgaven van het)

Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 21 October 1852. — 2. Ontwerp van wet. — 3. Memorie van toelichting. — 4. Uitgewerkte en toelichtende staat. — 5. Opgave van de bezittingen van het Pensioenfonds op 15 September 1852. Bijl. blz. 255 en 256.
6. Voorloopig verslag, 3 November, Bijl. blz. 265 en 266.
7. Memorie van beantwoording. — 8. Opgave van de kosten van aankoop van inschrijving op het grootboek, Bijl. blz. 266.
9. Eindverslag, 5 November. — 10. Nota van wijziging. Bijl. blz. 267.
Zonder beraadslaging met algemeene stemmen aangenomen, 15 November, blz. 98.
» *I.* Ingekomen bij de Eerste Kamer, 7 December 1852, blz. 25; Inhoud, blz. 26; — Verslag der Commissie van Rapporteurs, 8 December, blz. 27.
Zonder beraadslaging met algemeene stemmen aangenomen, 14 December, blz. 31.
De wet is den 17den December 1852 vastgesteld. *Staatsblad* 1852, nº. 205.

POSTKANTOOR te Amsterdam. Zie *Staatsbegrooting.*

POSTWEZEN. (LXXV. Overeenkomst tusschen Nederland en Bremen tot regeling van het)

Bijbl. II. 1. Geleidende brief, 28 December 1852. — 2. Overeenkomst met vertaling, Bijl. blz. 477 — 480. Benoeming der Commissie tot onderzoek, blz. 381.

Deze Commissie heeft geen verslag uitgebragt.

» *I.* Ingekomen bij de Eerste Kamer, 20 April 1853, blz. 101.

PROMESSEN in Indie. (Uitgifte van rentegevende) Zie *Interpellatien.*

PROVINCIALE BELASTING. Zie *Zeeland.*

PROVINCIALE BELASTINGEN. (LXI. Wets-ontwerpen ter bekrachtiging van)

Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 16 November 1852. — 2. Ontwerp van wet betrekkelijk Noordbrabant. — 3. Idem betrekkelijk Zuidholland. — 4. Idem betrekkelijk Noordholland. — 5. Idem betrekkelijk Zeeland. — 6. Idem betrekkelijk Friesland. — 7. Idem betrekkelijk Friesland. — 8. Idem betrekkelijk Overijssel. — 9. Idem betrekkelijk Groningen. — 10. Idem betrekkelijk Groningen. — 11. Idem betrekkelijk Drenthe. — 12. Memorie van toelichting. — 13. Staat van voorgedragen en geheven provinciale belastingen. Bijl. blz. 332 — 337.

14. Eindverslag Noordbrabant, 25 November. — 15. Voorloopig verslag Zuidholland, Noordholland en Zeeland, 25 November. — 16. Memorie van beantwoording, betrekkelijk idem, 26 November. — 17. Eindverslag, idem 27 November. — 18. Voorloopig verslag Friesland en Groningen, 25 November. — 19. Memorie van beantwoording idem, 26 November. — 20. Eindverslag idem, 27 November. — 21. Voorloopig verslag Overijssel en Drenthe, 25 November. — 22. Memorie van beantwoording idem, 26 November. — 23. Eindverslag idem, 27 November, Bijl. blz. 363 en 364.

Zonder beraadslaging, met algemeene stemmen aangenomen, uitgezonderd het eerste ontwerp betrekkelijk Groningen met 51 tegen 1 stem, 8 December, blz. 342.

» *I.* Ingekomen bij de Eerste Kamer, 9 December 1852; Inhoud, blz. 27. — Verslag der Commissie van Rapporteurs, 17 December, blz. 46.

Zonder beraadslaging met algemeene stemmen aangenomen, uitgezonderd het eerste ontwerp betrekkelijk Groningen met 29 tegen 8 stemmen, 20 December, blz. 73.

De wetten zijn den 22sten December 1852 vastgesteld. *Staatsblad* 1852, n°. 230 — 239.

PROVINCIALE STATEN. (XII. Wets-ontwerp tot regeling van de verdeeling der provincien in kiesdistricten, ter benoeming van de leden der)

Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 25 September 1852. — 2. Ontwerp van wet en tabellen *A* en *B*. — 3. Memorie van toelichting. — 4. Staat van het getal inwoners in elk der kiesdistricten. Bijl. blz. 58—70.

5. Eindverslag, 13 October 1852 — 6. Nota van wijzigingen. Bijl. blz. 89—91.

Verzoekschriften en daaromtrent uitgebragte verslagen. Zie *Adressen*, Tweede Kamer.

Beraadslaging, 19 October, blz. 59—63 en 641—643. — Aanneming met 45 tegen 5 stemmen, blz. 63.

» *I.* Ingekomen bij de Eerste Kamer 29 October 1852, blz. 10; Inhoud, blz. 12. — Verslag der Commissie van Rapporteurs, 2 November, blz. 17—19.

Verzoekschriften en daaromtrent uitgebragt rapport. Zie *Adressen*, Eerste Kamer.

Beraadslaging 4 November, blz. 21—23. — Aanneming met 26 tegen 1 stem, blz. 23.

De wet is den 5den November 1852 vastgesteld. *Staatsblad* 1852, n°. 197.

PROVINCIE. Zie *Belastingen.*

PROVINCIE om behoeftige gemeenten te hulp te komen. (XLV. Wets-ontwerp tot regeling van den pligt der)

Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 12 October 1852. — 2. Ontwerp van wet. — 3. Memorie van toelichting. Bijl. blz. 94.

4. Voorloopig verslag, 13 December, Bijl. blz. 392 en 393.

5. Memorie van beantwoording en Nota van wijziging, 21 Februarij 1853, Bijl. blz. 503 en 504.

6. Eindverslag, 26 Februarij, Bijl. blz. 504.

Beraadslaging, 11 Maart, blz. 450—453. — Aanneming met 46 tegen 10 stemmen, blz. 453.

» *I.* Ingekomen bij de Eerste Kamer, 20 April 1853, blz. 102; Inhoud, blz. 105.

Verzoekschrift. Zie *Adressen*, Eerste Kamer.

Dit wets-ontwerp is bij de Eerste Kamer niet in behandeling gekomen.

PRUISSEN. Zie *Spoorwegen.*

RADERS. (De heer van) Zie *Interpellatien.*

REGLEMENT op het beleid der regering van Nederlandsch Indie. (XVII. Wets-ontwerp tot vaststelling van een)

Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 4 October 1852, Bijl. blz. 80. (Het bij deze Koninklijke boodschap ingezonden wets-ontwerp is geheel gelijkluidend met dat, gedrukt onder n°. XXXIX der stukken van de zitting van 1851—1852, Bijblad II van het vorige jaar, Bijl. blz. 239 en volgg.)

2. Voorloopig verslag, 12 Maart 1853, Bijl. blz. 535—583.

REGLEMENT op het beleid der regering in de Nederlandsche West-Indische bezittingen. (XVIII. Wets-ontwerp tot vaststelling van een)

Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 4 Oetober 1852. Bijl. blz. 80. (Het bij deze Koninklijke boodschap ingezonden wets-ontwerp is geheel gelijkluidend met dat, gedrukt onder nº. LX der stukken van de zitting van 1851 — 1852, Bijbl. II van het vorige jaar, Bijl. blz. 475 en volgg.

Verzoekschriften en daarop uitgebragte verslagen. Zie *Adressen*, Tweede Kamer.

Benoeming der Commissie van Rapporteurs, blz. 89.

Het voorloopig verslag is niet vastgesteld.

REGLEMENT voor de openbaarmaking van het verhandelde in de beide Kamers der Staten-Generaal. (XI. Voorstel tot wijziging van het)

Bijbl. II. 1. Verslag der gemengde Commissie, 11 September 1852, ingekomen 24 September 1852. — 2. Voorgestelde wijzigingen, Bijl. blz. 54 en 55.

3. Eindverslag, 9 Maart 1853, Bijl. blz. 516 — 520. — 4. Gewijzigd ontwerp van reglement, Bijl. blz. 520.

Beraadslaging, 19 April, blz. 481 — 490. — Verwerping met 36 tegen 12 stemmen, blz. 490.

» *I.* Bij de Eerste Kamer ter tafel gebragt in het vorige zittingjaar, 15 September 1852. — Verzending naar de Afdeelingen, 29 Oetober 1852, blz. 10.

Dit voorstel is bij de Eerste Kamer niet in behandeling gekomen.

REGTERLIJKE MAGT en het Beleid der Justitie. (XCV. Wets-ontwerp regelende de zamenstelling der)

Bijbl. II. 1. Koninklijke boodsehap, 2 April 1853. — 2. Ontwerp van wet. — 3. Memorie van toeliehting' Bijl. blz. 589—599. —

Verzoeksehriften. Zie *Adressen*, Tweede Kamer.

Het wets-ontwerp is in de Afdeelingen der Tweede Kamer niet onderzocht.

REKENING. Zie *Kolonisatie. Landsdrukkerij. Nijverheid. Pensioenfonds. Staatsinkomsten.*

REKENKAMER van het resultaat harer werkzaamheden over 1850. (XXVIII. Verslag der Algemeene)

Bijbl. II. Bijl. blz. 86. (* Dit verslag komt voor onder nº. LXXXVII van de gedrukte stukken der zitting 1851—1852.)

De aanvulling der in het vorige jaar benoemde Commissie tot onderzoek, blz. 43.

De Commissie heeft geen verslag uitgebragt.

——————— over het jaar 1851. (XLVIII.)

Bijbl. II, Bijl. blz. 176. * 1. Koninklijke boodsehap, 12 Oetober 1852. — * 2. Verslag. — * 3. Staat van af- en oversehrijvingen op de staatsbegrooting over 1850. — * 4. Staat van af- en oversehrijvingen op de staatsbegrooting over 1851. — * 5. Staat van af- en overschrijvingen op bijzondere fondsen. — * 6. Opgave van staatsuitgaven, verevend op de verantwoordelijkheid van het hoofd van het betrokken departement van algemeen bestuur. — * 7. Staat van verleende dispensatien in 1851.

Benoeming der Commissie tot onderzoek, blz. 53 en aanvulling blz. 58.

De Commissie heeft geen verslag uitgebragt.

» *I.* Ingekomen bij de Eerste Kamer, 29 October 1852, blz. 10.

RIVIEREN EN KANALEN. Zie *Aftappen.*

SCHEEPVAART. Zie *Handel. Vriendschap.*

SCHOLEN over 1850—1851. (XXXIII. Verslag omtrent den staat der hooge-, middelbare en lagere)

Bijbl. II, Bijl. blz. 86. (Dit verslag met bijlagen komt voor onder nº. CVII der gedrukte stukken van de zitting 1851—1852, Bijbl. II vorig jaar, Bijl. blz. 749—7666.)

De in het vorig jaar benoemde Commissie tot onderzoek heeft geen verslag uitgebragt.

SCHULD. Zie *Leening.*

SCHULD. (LXVI. Wets-ontwerp tot aflossing of verwisseling van nationale)

Bijbl. II. 1. Koninklijke boodsehap, 1 Deeember 1852. — 2. Ontwerp van wet. — 3. Memorie van toelichting. — 4. Nota van bijvoegingen. Bijl. blz. 369—371.

5. Voorloopig verslag, 8 December, Bijl. blz. 377—381.

6. Memorie van beantwoording. — 7. Gewijzigd ontwerp van wet. Bijl. blz. 386—389.

8. Eindverslag, 10 December, Bijl. blz. 389.

Verzoeksehriften en daarop uitgebragte verslagen. Zie *Adressen*, Tweede Kamer.

Beraadslaging, 13 December, blz. 370—3806. — Aanneming met 57 tegen 1 stem, blz. 379.

» *I.* Ingekomen bij de Eerste Kamer, 14 December 1852, blz. 31; Inhoud, blz. 32. — Verslag der Commissie van Rapporteurs, 16 Deeember, blz. 42.

Verzoekschrift en daaromtrent uitgebragt verslag. Zie *Adressen*, Eerste Kamer.

Beraadslaging, 18 Deeember, blz. 47 en 48. — Aanneming met algemeene stemmen, blz. 48.

De wet is den 20sten Deeember 1852 vastgesteld. *Staatsblad* 1852, nº. 224.

SLUITINGSREDE.

Vereenigde zitting, 21 April 1853. Benoeming der Commissie tot ontvangst en uitgelei Ministers, id.

SPOORWEG. Zie *Interpellatien.*

SPOORWEG van Arnhem tot de Pruissische grenzen. (VII. Wets-ontwerp omtrent de onteigening van perceelen voor de verlenging van den)

Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 24 September 1852. — 2. Ontwerp van wet. — 3. Memorie van toelichting, Bijl. blz. 47 — 49.
4. Voorloopig verslag, 9 October, Bijl. blz. 84 — 86.
5. Memorie van beantwoording, 19 October, Bijl. blz. 250 en 251.
6. Eindverslag, 21 October, Bijl. blz. 252.
Beraadslaging, 23 October, blz. 69 — 78. — Aanneming met algemeene stemmen, blz. 78.
» *I.* Ingekomen bij de Eerste Kamer, 29 October 1852, blz. 10; Inhoud, blz. 12. — Verslag der Commissie van Rapporteurs, 1 November, blz. 12.
Zonder beraadslaging met algemeene stemmen aangenomen, 2 November, blz. 13.
De wet is den 4den November 1852 vastgesteld. *Staatsblad* 1852, nº. 193.

SPOORWEGEN. (X. Overeenkomst tusschen Nederland en Belgie ter verbinding van de beide Rijken door middel van ijzeren)

Bijbl. II. 1. Geleidende brief, 9 Augustus 1852. — 2. Overeenkomst met vertaling, Bijl. blz. 52 en 53.
3. Verslag der Commissie van onderzoek, 9 December, Bijl. blz. 385.
Beraadslaging over de conclusie van het verslag der Commissie tot onderzoek. — Aanneming der conclusie zonder hoofdelijke stemming, 11 December, blz. 363.

SPOORWEGEN en tot verbinding van de electro-magnetische telegrafen. (XXXI. Overeenkomsten tusschen Nederland en Pruissen tot aaneensluiting der wederzijdsche)

Bijbl. II, Bijl. blz. 86. (De stukken komen voor onder nº. CV der gedrukte stukken van de zitting 1851 1852, Bijblad II van het vorig jaar, Bijl. blz. 737—741.)
Aanvulling der in het vorig jaar benoemde Commissie van onderzoek, blz. 58.
De Commissie heeft geen verslag uitgebragt.

SPOORWEG-MAATSCHAPPIJ. Zie *Staatsbegrooting.*

STAATSBEGROOTING. Zie *Tekort.*

STAATSBEGROOTING van 1851. (VIII. Wets-ontwerp tot verhooging van hoofdstuk V der) (Bijdrage ten behoeve van het speciaal Fonds voor de kosten van droogmaking van het Haarlemmer-meer.)

Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 24 September 1852. — 2. Ontwerp van wet. — 3. Memorie van toelichting. — 4. Stand van de begrooting van kosten tot droogmaking, Bijl. blz. 49 — 51.
5. Voorloopig verslag, 28 October, Bijl. blz. 260 — 262.
6. Memorie van beantwoording, 6 December. — 7. Conclusie van repliek in de zaak van den Staat der Nederlanden tegen burgemeester en wethouders van Leyden. Bijl. blz. 382 — 384.
8. Eindverslag, 9 December, Bijl. blz. 384 en 385.
Beraadslaging, 11 December, blz. 363 — 3688. — Aanneming met algemeene stemmen, blz. 368.
» *I.* Ingekomen bij de Eerste Kamer, 14 December 1852, blz. 31; Inhoud, blz. 32. — Verslag der Commissie van Rapporteurs, 16 December, blz. 43.
Beraadslaging, 18 December, blz. 48 — 51, 541 en 542. — Aanneming met algemeene stemmen, blz. 51.
De wet is den 20sten December 1852 vastgesteld. *Staatsblad* 1852, nº. 225.

STAATSBEGROOTING van 1852. (XCIII. Wets-ontwerp tot wijziging van hoofdstuk III der). Onderstand van behoeftige Nederlanders buiten 's lands.

Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 23 Maart 1853. — 2. Ontwerp van wet. — 3. Memorie van toelichting. Bijl. blz. 587.
Benoeming der Commissie van Rapporteurs, blz. 466.
Omtrent dit ontwerp is geen verslag uitgebragt.

STAATSBEGROOTING van 1852. (VI. Wets-ontwerp tot verhooging van hoofdstuk V der) Bijdrage aan de Nederlandsche Rhijnspoorweg-maatschappij.

Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 24 September 1852. — 2. Ontwerp van wet. — 3. Memorie van toelichting. Bijl. blz. 46 en 47.
4. Eindverslag, 21 October, Bijl. blz. 256.
Zonder beraadslaging met algemeene stemmen aangenomen, 23 October, blz. 78.
» *I.* Ingekomen bij de Eerste Kamer, 29 October 1852, blz. 10; Inhoud, blz. 12. — Verslag der Commissie van Rapporteurs, 30 October, blz. 12.
Zonder beraadslaging, met algemeene stemmen aangenomen, 2 November, blz. 13.
De wet is den 4den November 1852 vastgesteld. *Staatsblad* 1852, nº. 191.

STAATSBEGROOTING over 1852. (XCI. Wets-ontwerp tot wijziging van hoofdstuk VI der) Kindergelden enz.

Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 14 Maart 1853. — 2. Ontwerp van wet. — Memorie van toelichting en staat der gedane en nog te doene betalingen over 1852, Bijl. blz. 532 en 533.

Benoeming der Commissie van Rapporteurs, blz. 466.

De Commissie heeft geen verslag uitgebragt.

STAATSBEGROOTING voor het dienstjaar 1853. (II. Wets-ontwerpen tot vaststelling der)

Bijbl. II. 1. Redevoering van den Minister van Finantien, 27 September 1852. blz. 10 — 13.

Hoofdstuk I. 2. Ontwerp van wet, Bijl. blz. 3.

Hoofdstuk II. 3. Ontwerp van wet. — 4. Memorie van toelichting. Bijl. blz. 3 en 4. — * 5. Uitgewerkte en toclichtende staat. — * 6. Staat van pensioenen. — * 7. Staat van wachtgelden.

Hoofdstuk III. 8. Ontwerp van wet. — 9. Memorie van toelichting. Bijl. blz. 4 — 6. * 10. Uitgewerkte en toelichtende staat. — * 11. Staat van pensioenen. — * 12. Staat van wachtgelden. — * 13. Staat van afloopende betalingen.

Hoofdstuk IV. 14. Ontwerp van wet. — 15. Memorie van toelichting. Bijl. blz. 6 en 7. — * 16. Uitgewerkte en toelichtende staat. — * 17. Staat van pensioenen. — * 18. Staat van wachtgelden. — * 19. Uitgaven voor al gemeene justitie-kosten in 1850.

Hoofdstuk V. 20. Ontwerp van wet. — 21. Memorie van toelichting en vergelijking der begrootingen van 1853 met 1852. Bijl. blz. 7—15. — * 22. Uitgewerkte en toclichtende staat. — * 23. Staat van pensioenen. — * 24. Lijst der lijfrenten en toclagen. — * 25. Lijst van wachtgelden.

Hoofdstuk VI. 26. Ontwerp van wet. — 27. Memorie van toelichting. Bijl. blz. 16 en 17. — * 28. Uitgewerkte en toelichtende staat. — * 29. Nota van inlichtingen omtrent de predikantstractementen. — * 30. Staat van tractementen en toelagen voor kerkelijke bedienden enz., over 1851. — * 31. Staat van verleende pensioenen. — * 32. Staat van verstorven pensioenen.

Hoofdstuk VII. 33. Ontwerp van wet. — 34. Memorie van toelichting. Bijl. blz. 17. — * 35. Uitgewerkte en toelichtende staat. — * 36. Staat van verstorven pensioenen. — * 37. Staat van verleende pensioenen.

Hoofdstuk VIII. 38. Ontwerp van wet. — 39. Memorie van toelichting. Bijl. blz. 18—20. — * 40. Uitgewerkte en toelichtende staat. — * 41. Staat van pensioenen. — * 42. Staat van wachtgelden. — * 43. Staat van schepen in aanbouw, 1852. — * 44. Staat van 's Rijks zeemagt, in dienst, 1 Augustus 1852. — * 45. Staat van 's Rijks zeemagt, buiten dienst, Augustus 1852. — * 46. Ontwerp der sterkte van 's Rijks zeemagt voor 1853. — * 47. Staat van vergelijking van den voorraad in de magazijnen der marine, 1851 en 1852. — * 48. Staat der sterkte van het corps mariniers, 1 Julij 1852. — * 49. Beweging van Zijner Majesteits schepen, 1851 en 1852. — * 50. Staat van 's Rijks schepen in Oost-Indie. — * 51. Staat der sterkte van 's Rijks zeemagt, Augustus 1852. — * 52. Voorraad van ankers enz., 1 Januarij 1852. — * 53. Staat van vergelijking der active zeemagt, 1852 en 1853. — * 54. Staat van het artillerie-materieel, 1 Julij 1852. — * 55. Opgaven van het personeel op de maritime werven. — * 56. Kapitalen op het grootboek ten name der kas van het loodswezen enz., 1 Augustus 1852.

Hoofdstuk IX *A.* 57. Ontwerp van wet. — 58. Memorie van toelichting. Bijl. blz. 20 en 21. — * 59. Uitgewerkte en toelichtende staat.

Hoofdstuk IX *B.* 60. Ontwerp van wet. — 61. Memorie van toelichting met Nota en vergelijkenden staat betrekkelijk de brievenpost. Bijl. blz. 21—25. — * 62. Uitgewerkte en toelichtende staat. — * 63. Staat van pensioenen. — * 64. Lijst van wachtgelden.

Hoofdstuk X. 65. Ontwerp van wet. — 66. Memorie van toelichting. Bijl. blz. 25—27. — * 67. Uitgewerkte en toelichtende staat. — * 68. Staat van non-activiteits-tractementen en van verleende pensioenen. — * 69. Staat van verstorven pensioenen.

Hoofdstuk XI. 70. Ontwerp van wet. — 71 Memorie van toelichting. Bijl. blz. 27. — * 72. Uitgewerkte en toelichtende staat. — * 73. Staat van pensioenen. — * 74. Lijst van wachtgelden.

Hoofdstuk XII. 75. Ontwerp van wet, Bijl. blz. 28.

76. Recapitulatie op de begrooting van staats-uitgaven voor het dienstjaar 1853, Bijl. blz. 28.

Wet op de middelen. 77. Ontwerp van wet. — 78. Memorie van toelichting. — 79. Raming der middelen over 1853. — 80. Vergelijking der middelen, over 1851 en 1853. Bijl. blz. 28 — 40.

* 81. Lijst der stukken behoorende bij de Staatsbegrooting voor 1853.

82. Voorloopig verslag hoofdstuk I en II, 19 October, Bijl. blz. 215—218. — 83. Voorloopig verslag hoofdstuk III, 13 October, Bijl. blz. 218 en 219. — 84. Voorloopig verslag hoofdstuk IV, 11 October, Bijl. blz. 219—222. — 85. Voorloopig verslag hoofdstuk V, 28 October, Bijl. blz. 223 — 226. — 86. Voorloopig verslag hoofdstuk VI, 30 October, Bijl. blz. 227 en 228. — 88 [n°. 87 is overgeslagen]. Voorloopig verslag hoofdstuk VIII, 1 November, Bijl. blz. 229—231. — 89. Voorloopig verslag hoofdstuk IX *A* en IX *B*, 3 November, Bijl. blz. 231—234. — 90. Voorloopig verslag hoofdstuk X, 6 November, Bijl. blz. 234—237. — 91. Voorloopig verslag hoofdstuk XI, 20 October, Bijl. blz. 237—239. — 92. Eindverslag hoofdstuk XII, 19 October, Bijl. blz. 313. — 93. Voorloopig verslag wet op de middelen, 4 November, Bijl. blz. 239 en 240.

* 94. Besluiten en bescheiden wegens de organisatie van het wapen der artillerie.

95. Memorie van beantwoording hoofdstuk I en II. — 96. Eindverslag hoofdstuk I en II, 9 November. — 96*a*. Nota van wijziging hoofdstuk II. Bijl. blz. 273 — 275.

97. Memorie van beantwoording en nota van wijzigingen hoofdstuk III. — 98. Eindverslag hoofdstuk III, 10 November. Bijl. blz. 275 — 277.

99. Memorie van beantwoording hoofdstuk IV. — 99*a*. Aanwijzing van veranderingen in dit ontwerp van wet. — * 99*b*. Idem in den toelichtenden staat. — 99*c*. Staat van het getal der tot eenzame opsluiting veroordeelde gevangenen. Bijl. blz. 277 — 281. — 100. Eindverslag hoofdstuk IV, 12 November, Bijl. blz. 282.

101. Memorie van beantwoording hoofdstuk V, 8 November. — 101 *a*. Veranderingen ontwerp van wet. — 101 *b*. Staat betrekkelijk de rivier-werken. — 101 *c*. Verslag betrekkelijk de inenting van het vee, longziekte. — 101 *d*. Overzigt der verrigte inentingen van het vee Bijl. blz. 282 — 297. — 102. Eindverslag hoofdstuk V, 10 November, Bijl. blz. 298.

103. Memorie van beantwoording hoofdstuk VI. — 103 *a*. Nota van wijzigingen in het ontwerp van wet, Bijl. blz. 298 en 299. — 104. Eindverslag hoofdstuk VI, 10 November, Bijl. blz. 299.

105. Eindverslag hoofdstuk VII, 14 October, Bijl. blz. 299 en 300.

106. Memorie van beantwoording hoofdstuk VIII, 10 November. — 106 *a*. Verzoek van de Kamer van Koophandel te Amsterdam wegens de belangen der scheepvaart in Australie, Bijl. blz. 300—303. — 107. Eindverslag hoofdstuk VIII, 11 November. Bijl. blz. 303.

108. Memorie van beantwoording hoofdstuk IX *A* en IX *B*. — 109 *a*. [n°. 109 is overgeslagen]. Overzigt van de opbrengst der belastingen 1831—1851. — 109 *b*. Overzigt van de middelen vergeleken met de uitgaven 1831—1851. — 109 *c*. Opgave der besparing van renten door inkoop en aflossing van schuld, 1850—1852, Bijl. blz. 303—306[22]. — 110. Eindverslag hoofdstuk IX *A* en IX *B*, 11 November, Bijl. blz. 306[22].

110 [hetzelfde nommer is abusivelijk twee maal gebruikt]. Memorie van beantwoording hoofdstuk X en nota van wijziging in het ontwerp van wet, 16 November. — * 110 *a*. Wijziging der toelichtende staten. — 110 *b*. Koninklijk besluit omtrent de tractementen van officieren, 13 September 1852. — 110 *c*. Gewijzigde uitgewerkte en toelichtende staat. — * 110 *d*. Aanvullingsstaat van verleende pensioenen. — * 110 *e*. Aanvullingsstaat van verleende tijdelijke pensioenen. — * 110 *f*. Koninklijk besluit omtrent de Militaire Academie, 27 Augustus 1852, Bijl. blz. 307—311. — 111. Verslag der Commissie van Rapporteurs omtrent een nader onderzoek, 17 November, Bijl. blz. 311 en 312.

112. Memorie van beantwoording hoofdstuk XI, Bijl. blz. 312. — * 112 *a*. Lijst van Oost-Indische ambtenaren met verlof in Nederland. — * 112 *b*. Lijst van West-Indische ambtenaren met verlof in Nederland. — 113. Eindverslag hoofdstuk XI, 13 November, Bijl. blz. 312 en 313.

114. Memorie van beantwoording wet op de middelen. — 114 *a*. Overzigt van de opbrengst der belastingen, 1842 — 1851. — 114 *b*. Overzigt van de opbrengst der belastingen, 1842 — 1851, accijnsen en scheepvaartregten. — 114 *c*. Veraccijnsde hoeveelheden tarwe, spelt en rogge, 1834 — 1851. — 114 *d*. Staat, aanwijzende de veraccijnsde runderen enz., 1836 — 1851, Bijl. blz. 313—314[5]. — 114 *e*. Opbrengst der middelen, 9 eerste maanden 1852, Bijl. blz. 314[10]. — 115. Eindverslag wet middelen, 15 November. Bijl. blz. 314[5].

116. Tweede nota van wijzigingen hoofdstuk IV. — 117. Verbetering in deze nota. Bijl. blz. 314[5].

118. Eindverslag hoofdstuk X, 24 November. — 119. Nota van den heer *Storm van 's Gravesande* over hoofdstuk X, Bijl. blz. 314[5]—314[9].

120. Amendement voorgesteld door den heer *Bachiene* op hoofdstuk IX *A*. — 121. Amendement voorgesteld door den heer *Rochussen* op hoofdstuk IX *A*. Bijl. blz. 314[9].

Algemeene beraadslaging over de begrootingswetten voor 1853, 17 en 18 November, blz. 121—135[6] (drukfeilen, blz. 127, 135, 166, 180). — Hoofdstuk I zonder beraadslaging met algemeene stemmen aangenomen, 18 November, blz. 135. — Hoofdstuk II, beraadslaging 19 November, blz. 137—144 en 149[1]—149[3] (verbetering, blz. 180); aanneming met algemeene stemmen, blz. 144. — Hoofdstuk III, beraadslaging 19 en 20 November, blz. 144 — 160, 149[3] en 163[1]—163[3] (drukfeilen, blz. 166, 180); aanneming met 54 tegen 5 stemmen, blz. 160. — Hoofdstuk IV, beraadslaging 20 en 23 November, blz. 160—163 en blz. 167—180 (verbeteringen, blz. 166, 189); aanneming met 61 tegen 1 stem, blz. 180. — Hoofdstuk V, beraadslaging 24—27 November, blz. 181—189[5], 191—201[9], 203—214[6], 215—217, 235[5] en 235[6] (verbeteringen, blz. 201, 235[3], 362; aanneming met algemeene stemmen, blz. 217. — Hoofdstuk VI, beraadslaging 27 November, blz. 217—235[3], aanneming met 46 tegen 9 stemmen, blz. 235. — Hoofdstuk VII, beraadslaging 29 November, blz. 243 en 244; aanneming met 45 tegen 8 stemmen, blz. 244. — Hoofdstuk VIII, beraadslaging 29 en 30 November, blz. 244—251 en 253—257 (verbeteringen, blz. 284); aanneming met 54 tegen 5 stemmen, blz. 257. — Hoofdstuk IX *A*, beraadslaging 30 November, blz. 257—265 (verbetering, blz. 299); aanneming met algemeene stemmen, blz. 265. — Hoofdstuk IX *B*, beraadslaging 1 December, blz. 269—282 (verbetering, blz. 299); aanneming met algemeene stemmen, blz. 282. — Hoofdstuk X, beraadslaging 2 en 3 December, blz. 285—299[1] en 301—306 (verbeteringen, blz. 299[1], 313); aanneming met 43 tegen 20 stemmen, blz. 306. — Hoofdstuk XI, beraadslaging 4, 6 en 7 December, blz. 307—313[4], 315—327[1], 327[3] en 327[4], 329—339[6] (verbetering, blz. 327, 339, 346); aanneming met 47 tegen 12 stemmen, blz. 339. — Hoofdstuk XII, zonder beraadslaging met algemeene stemmen aangenomen, 7 December, blz. 339.

Wet op de Middelen, beraadslaging 10 December, blz. 354—362[6]; aanneming met 48 tegen 12 stemmen, blz. 362.

Hoofdonderwerpen behandeld bij de beraadslagingen.

Alg. Beraads. Materiele, finantiele en politieke toestand des lands; algemeene gang des bestuurs; verhooging van het cijfer der begrooting; werking van sommige nieuw ingevoerde wetten: kies-, provinciale, gemeente- en jagtwet; staatkundige partijen, aard en onderlinge verhouding der inrigtingen hier te lande; nuttige in tegenstelling van noodzakelijke uitgaven. Blz. 121—135[6].

Hoofdst. II. Raad van State; vindingrijkheid tot uitputting der begrooting; onevenredigheid der bezoldigingen; snelschrijverij en Bijblad der Staats-courant; zegel der dagbladen; boekerij der Kamer. Blz. 137—144, 149[1]—149[3].

„ III. Regeling der Luxemburgsche zaken; tractaten tot uitlevering van boosdoeners en afkondiging daarvan;

gezantschappen en consulaten; tafelgeld des Ministers van Buitenlandsche Zaken; erkenning van den Keizer der Franschen; buitenlandsche staatkunde; heffing van regten van consulaten; terugroeping van den gouverneur van Suriname; invloed der drukpers; geheime uitgaven. Blz. 144—149, 149[2], 151—160, 163[1]—163[3].

Hoofdst. IV. Partiele verbeteringen in de wetboeken; herziening van wetten van Franschen oorsprong; indiening van tot het Ministerie van Justitie behoorende wetten; transport van gevangenen; cellulaire gevangenissen; geregtskosten; geregtelijke statistiek; onkosten voor de regterlijke collegien; hervorming der regterlijke magt: de jury; militaire strafwetgeving; hoog militair geregtshof; zamenstelling der bureaux van het Ministerie van Justitie; behoefte aan een locaal voor den Hoogen Raad; rijks- en gemeentelijke politie; vrijheid der drukpers; onveiligheid in de hoofdstad. Blz. 160—163, 167—180.

» *V.* Uitbreiding der uitgaven in het Vde hoofdstuk; onderzoek waaraan: telegrafie, waterstaat enz.; inkrimping der artikels van dit hoofdstuk; van het Ministerie van Binnenlandsche Zaken te verwachten wetten, die betreffende het onderwijs en armbestuur, beginselen daarbij aan te nemen; kostbaarheid van het binnenlandsch bestuur; werking van sommige organieke wetten; moeijelijkheden bij de vestiging van bijzondere scholen; vergelijkende examina; bezoldiging van de provinciale in vergelijking van de rijksambtenaren; geneeskundige staatsregeling; vecartsenijkunde; inenting van vee; politiedienst en strandvonderij bij sommige behoeftige gemeenten; subsidien voor wegen en kanalen in Noordbrabant, Groningen, enz.; toestand der dijken, rivieren en stroomen en daaraan te brengen verbeteringen; lijnpaden; ongelukken op spoorwegen; calamiteuse polders; veren op den Moerdijk en Buiksloot; vervulling van opengevallen onderwijzersplaatsen en posten van hoogleeraar in de godgeleerdheid; staats-examen; archiven; musea en boekerijen; woonplaats van Willem I te Delft; metereologisch observatorium; geologische kaart; toestand der Maatschappij van Weldadigheid. Blz. 181—216, 235[5-6].

» *VI.* Afscheiding van Kerk en Staat; benoeming van afzonderlijke Ministers voor de Departementen der Eeredienſten; regeling van het Hervormde kerkgenootschap en de elf reserves; opheffing der bedoelde Departementen; collatie-regt; quaestie der vicarijen en hare inkomsten; Hervormde en Roomsche Kerk in Indie; verspreiding van het Christendom aldaar; gebeurde met den Soesoehoenan te Soerakarta en de militaire en geestelijke ambtenaren op die plaats. Blz. 217—235[4].

» *VII.* Organisatie der Roomsch-katholieke eeredienst, blz. 244.

» *VIII.* Verhouding van de marine tot de kolonien; gezagsverhouding van den Gouverneur-Generaal van Indie en den kommandant der zeemagt; verhooging der begrooting van marine, niet-noodzakelijkheid daarvan; uitbreiding der active zeemagt; diensten door de marine aan den handel bewezen; nut der stoomschepen in Oost-Indie; beteugeling der zeerooverijen in Indie; demping van onlusten; loodswezen; kustlichten; bezuinigingen in het administratief beheer; geldelijke verhouding tusschen de zeemagt en het bestuur in Oost-Indie; kanonneerbooten en blokschepen; betonning der Eijerlandsche gronden; buitengewone beloonigen aan ingenieurs der marine; zending van oorlogschepen naar Australie en Amerika tot bescherming van Nederlandsche koopvaarders; vereeniging der Militaire Academie met het Instituut voor de Marine. Blz. 244—253.

» *IX* A. Belasting op de renten en conversie der 4 percents schuld; voldoening aan de bepaling der wet van September 1841 betrekkelijk de amortisatie van schuld. Blz. 253—265.

» *IX* B. Nadeelen voortspruitende uit het tractaat tusschen Nederland en Pruissen tot wering van den sluikhandel; niet behoorlijke uitvoering van het met België aangegaan contract betrekkelijk het vrij invoeren van goederen tot 5000 ellen van de grenzen; aangelegenheid der paardenposterij; voorziening in het misbruik van het verleenen van handligting aan minderjarigen; historisch overzigt van het herstel van het munt wezen; onderzoek van aangegeven slagtvee op Zon- en feestdagen; al- of niet-opheffing der rijksadvocatie; postwezen; invoering van het uniform-port; postkantoor te Amsterdam; misbruiken van vrijdommen van port; onnaauwkeurigheden in het brievenvervoer; bestemming te geven aan het opgeheven marine-etablissement te Rotterdam; toestand van het veer van Amsterdam op Buiksloot. Bladz. 269—284.

» *X.* Beschouwingen over de organisatie; de pensioenen van het leger; het stelsel van defensie; huwelijken der officieren; voor- en nadeelen der verhooging van het cijfer der begrooting van Oorlog; noodzakelijkheid dier verhooging ontkend en toegestemd; blik op de handelwijze van andere Staten, op de tijdsomstandigheden en de krachten der natie; organisatie des legers nader onderzocht; afkeuring der vroegere reductien in het leger; getalsterkte van het leger op onderscheiden tijdperken; nut der schutterijen voor de verdediging; verband van het leger hier te lande met dat van Oost-Indie; de organisatie en de uitrusting der schutterijen nader aangedrongen; grondwettige invloed der Vertegenwoordiging op de organisatie des legers; twijfel over de doelmatigheid der nieuwe organisatie; houding der regering ten opzigte der Limburgsche grensvestingen; de organisatie van het wapen der artillerie goedgekeurd en bestreden; de kosten der organisatie in verband met de finantien des lands; vereeniging der veld- en rijdende artillerie; groot getal ambtenaren bij het Ministerie van Oorlog; toepassing der reglementen omtrent het poort-sluiten in de vestingen; toelagen aan de ingenieurs in de vestingen; remonte-paarden; vereeniging van het instituut te Medemblik en de academie te Breda; vermindering van het materieel der genie; tegenspraak te dien aanzien. Blz. 284—306.

» *XI.* Ontslag van den gouverneur van Suriname; slavenhandel in West-Indie; emancipatie der slaven; aanstelling van vrije werklieden; emigratie naar Suriname; inrigting der begrooting van het Ministerie van Kolonien; courtagie betaald aan de makelaars voor den verkoop van gouvernements-producten en premien aan de verzekeraars; beginselen waarop suiker- en transport-contracten worden gegeven; gedrag van den resident van Tagal; onderzoek van het voorgedragen stelsel van koloniaal bestuur; uitgifte van rentedragende recepissen; suikerfabrieken op Java; vestiging van een depôt der Nederlandsche Handel-maatschappij te Harlingen; stoomvaart tusschen Java en Australie; nut eener paketvaart naar Curaçao; kwikmijnen op Sumatra; radicaal der ambtenaren in Oost-Indie; aanwakkering van den ondernemingsgeest der Nederlandsche kapitalisten ten behoeve onzer kolonien; aflossing van het kapitaal verschuldigd aan de Handel-maatschappij; nadere behandeling der suiker-cultuur en contracten; middelen van vervoer op Java; invoering van verbeteringen in den laatsten tijd aldaar; cumulatie van Indische verlofs-tractementen, blz. 307—339[6].

Middelen. Beschouwingen over ons belastingstelsel; hervormingen daarin te brengen; goede werking der nieuwe belasting op het zout tot wering van sluikerij; veroordeeling der Staats-loterij; wet tot conversie van schuld; onderzoek naar de vraag of de ontvangsten uit de kolonien ook in de wet op de middelen moeten voorkomen; belasting op den tabak; fonds van den Hoogen Raad van Adel. Blz. 344—362[6].

Bijbl. I. Ingekomen bij de Eerste Kamer 7, 9 en 11 December 1852; Inhoud van de hoofdstukken I—X, blz. 25 en 26. — Idem van de hoofdstukken XI en XII, blz. 27. — Idem van de wet op de middelen, blz. 29. — Verslagen der Commissien van Rapporteurs en antwoorden der Regering, 18 December. — Bijlage Koninklijk besluit van 27 Augustus 1817. Blz. 55—65.

Algemeene beraadslaging, 21 December, blz. 75 en 76. — Hoofdstuk I en II zonder beraadslaging met algemeene stemmen aangenomen, 21 December, blz. 76. — Hoofdstuk III, beraadslaging 21 December, blz. 76—80 en 843; aanneming met 30 tegen 7 stemmen, blz. 80. —

Hoofdstuk IV, beraadslaging 21 December, blz. 80—82, 84[1] en 84[2]; aanneming met algemeene stemmen, blz. 82. — Hoofdstuk V, beraadslaging 21 December, blz. 82—84, 84[3] en 844; aanneming met algemeene stemmen, blz. 84. — Hoofdstuk VI, beraadslaging 22 December, blz. 85—87; aanneming met algemeene stemmen, blz. 87. — Hoofdstuk VII, zonder beraadslaging met algemeene stemmen aangenomen, 22 December, blz. 87. — Hoofdstuk VIII, beraadslaging 22 December, blz. 87—89 en 100[1]; aanneming met 26 tegen 11 stemmen, blz. 89. — Hoofdstuk IX *A* en IX *B*, zonder beraadslaging met algemeene stemmen aangenomen, blz. 89. — Hoofdstuk X, beraadslaging 22 December, blz. 89—91; aanneming met 33 tegen 4 stemmen blz. 91. — Hoofdstuk XI, beraadslaging 22 December, blz. 91—94; aanneming met 36 tegen 1 stem, blz. 94. — Hoofdstuk XII, zonder beraadslaging met algemeene stemmen aangenomen, 22 December, blz. 94.

Wet op de Middelen, beraadslaging 22 December, blz. 94—100[1] (verbetering, blz. 105); aanneming met 34 tegen 2 stemmen, 22 December, blz. 100.

Behandelde onderwerpen bij de beraadslagingen.

Ontslag van den gouverneur van Suriname, Bijbl. I, blz. 75—76.
Tafelgeld van den Minister van Buitenlandsche Zaken, bl. 76—80, 84[3].
Regtspleging bij de zeemagt, blz. 80, 84[1].
Jaarwedden der regterlijke ambtenaren, bl. 80, 81, 82, 84[1].
Kleine aan de regterlijke collegien toegekende onkosten, blz. 80, 81, 84.
Rijks-politie, blz. 81, 84[1].
Wetgeving op de nationale militie en schutterijen, blz. 82, 84[4].
Veeartsenijkunde en geneeskundige staatsregeling, blz. 83, 84.
Staat der zeevisscherijen, 84, 84[4].
Aanstelling van boschwachters, blz. 84[1], 84[2].
Opheffing of instandhouding der departementen van eeredienst, blz. 85—87.
Organisatie van het Hervormd kerkgenootschap, blz. 85—87.
Splitsing der geneeskundige dienst bij de zee- en landmagt, blz. 87, 88.
Opleiding van jonge zeeofficieren, blz. 87.
Defensiewezen, blz. 89—91.
Mijnen op Billiton, blz. 91—94.
Materiele en finantiele toestand van Java, blz. 91—94.
Inrigting der begrooting van hoofdstuk XI, blz. 91—94.
Vrijstelling der kleine schipperij van de betaling van buitenlandsch tonnegeld, blz. 94, 97, 100.
Staatsloterij, blz. 94, 96, 97, 100.
Bestemming der voormalige marine-werf van Rotterdam, blz. 94, 97.
Fonds van den Hoogen Raad van Adel, blz. 95, 96, 98, 99, 100, 100[1].
Vuur-, ton- en bakengelden, blz. 95, 97.
Opcenten op de personele belasting, blz. 95.

De wetten tot vaststelling der hoofdstukken van de Staatsbegrooting voor 1853 zijn alle den 23sten December, de wet op de middelen den 24sten December 1852 vastgesteld. *Staatsblad* nº. 241 — 253 en 256.

STAATSBEGROOTING van 1853. (LXXXIX. Wets-ontwerp tot wijziging van hoofdstuk IX *B* der) Postkantoor te Amsterdam.

Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 8 Maart 1853. — 2. Ontwerp van wet. — 3. Memorie van toelichting. Bijl. blz. 515 en 516.
4. Voorloopig verslag, 14 April, Bijl. blz. 599 en 600.

STAATS-INKOMSTEN en uitgaven over het dienstjaar 1846. (XXIX. Algemeene rekening wegens de)

Bijbl. II, Bijl. blz. 86. (* Deze rekening komt voor onder nº. C der gedrukte stukken van de zitting 1850—1851 en onder nº. XCIII der zitting 1851—1852.)
Aanvulling der in het vorige jaar benoemde Commissie tot onderzoek, blz. 43.
De Commissie in wier handen dit stuk was gesteld, heeft geen verslag uitgebragt.

——— over het dienstjaar 1847. (XXIV.)

Bijbl. II, Bijl. blz. 86. (*Deze rekening komt voor onder nº. XXV der gedrukte stukken van de zitting 1851 — 1852.)
De in het vorige jaar benoemde Commissie heeft geen verslag uitgebragt.

——— over het dienstjaar 1849. (XIII.)

Bijbl. II. 1. * Geleidende brief, * 2. Rekening.
Benoeming der Commissie van onderzoek, blz. 9.
De Commissie heeft geen rapport uitgebragt.

——— over het dienstjaar 1850. (LXXVI.)

Bijbl. II. * 1. Geleidende brief, 10 Februarij 1853. — * 2. Verslag.
Benoeming der Commissie tot onderzoek, blz. 381.
De Commissie heeft geen verslag uitgebragt.

STAATS-INKOMSTEN en uitgaven over de dienstjaren 1849 en 1850. (XXVII. Verslag in betrekking tot de algemeene begrootingen van)

Bijbl. II, Bijl. blz. 86. (* Dit verslag komt voor onder nº. LXXI van de gedrukte stukken der zitting 1851 — 1852.)
De in het vorige jaar benoemde Commissie tot onderzoek heeft geen verslag uitgebragt.

STAATS-INKOMSTEN en uitgaven over de dienstjaren 1850 en 1851. (LXXX. Verslag in betrekking tot de algemeene begrootingen van)

Bijbl. II. * 1. Geleidende brief, 14 Februarij 1853. — * 2. Verslag, Bijl. blz. 530.
Benoeming der Commissie tot onderzoek, blz. 383.
Omtrent dit verslag is geen rapport door de Commissie van onderzoek uitgebragt.

STEIGERGELDEN. Zie *Zeeland.*

STENOGRAPHIE. Zie *Kamers. Reglement. Staatsbegrooting.*

STRAFWETGEVENDE MAGT. Zie *Waterschapsbesturen.*

TEKORT over het dienstjaar 1848. (IV. Wets-ontwerp tot aanwijzing van middelen tot dekking van het)

Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 24 September 1852. — 2. Ontwerp van wet. — 3. Memorie van toeliehting. Bijl. blz. 42.
4. Voorloopig verslag, 28 October, Bijl. blz. 263 en 264.
5. Memorie van beantwoording en nota van wijzigingen, Bijl. blz. 514.
6. Eindverslag, 4 Maart 1853, Bijl. blz. 514.
Zonder beraadslaging met algemeene stemmen aangenomen, 14 Maart, blz. 455.

» *I.* Ingekomen bij de Eerste Kamer 20 April 1853, blz. 102; Inhoud, blz. 105.
Dit wets-ontwerp is bij de Eerste Kamer niet in behandeling gekomen.

TELEGRAFEN. Zie *Spoorwegen.*

TIENDEN. (Domaniale) Zie *Domeinen.*

UITGAVEN. Zie *Arbeid. Domeinen. Kolonisatie. Lands-drukkerij. Pensioenfonds. Staats-inkomsten. Verstrekkingen.*

UITVOER. Zie *Invoer.*

VEENDERIJEN onder 's Gravenhage en Monster onder de irreguliere veenderijen. (LVII. Wets-ontwerp tot opneming van de)

Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 11 November 1852. — 2. Ontwerp van wet. — 3. Memorie van toelichting, Bijl. blz. 321 en 322.
4. Voorloopig verslag, 23 November, Bijl. blz. 364 en 365.
5. Memorie van beantwoording en nota van wijziging, Bijl. blz. 365.
6. Eindverslag, 27 November, Bijl. blz. 365.
Zonder beraadslaging met algemeene stemmen aangenomen, 8 December, blz. 342.

» *I.* Ingekomen bij de Eerste Kamer, 9 December 1852; Inhoud, blz. 27. — Verslag der Commissie van Rapporteurs, 14 December, blz. 41.
Zonder beraadslaging met algemeene stemmen aangenomen, 17 December, blz. 45.

De wet is den 18den December 1852 vastgesteld. *Staatsblad* 1852, nº. 210.

VERANTWOORDELIJKHEID der hoofden van de ministeriele departementen. (LXXXV. Wets-ontwerp tot regeling der)

Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 26 Februarij 1853. — 2. Ontwerp van wet. — 3. Memorie van toelichting. Bijl. blz. 500 — 503.
Benoeming der Commissie van Rapporteurs, blz. 411.
Het verslag is niet vastgesteld.

VERBEEK. (D.) Zie *Adres.*

VEREENIGDE STATEN van Noord-Amerika. Zie *Handel.*

VEREENIGING van betrekkingen. Zie *Adres.*

VERORDENINGEN. (XCVIII. Wets-ontwerp tot verzekering der uitvoering van sommige voorschriften van plaatselijke)

Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 16 April 1853. — 2. Ontwerp van wet. — 3. Memorie van toelichting. Bijl. blz. 600 en 601.
Dit wets-ontwerp is in de Afdeelingen niet onderzocht.

VERSLAGEN. Zie *Armwezen. Kamers der Staten-Generaal. Kolonien. Muntwerkzaamheden. Rekenkamer. Scholen. Staatsinkomsten. Wees- en Momboirkamers.*

VERSTREKKINGEN tot 31 December 1852. (XLVII. Wets-ontwerp tot regeling van ontvangsten en uitgaven wegens)

Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 13 October 1852, Bijl. blz. 95. (Het bij deze Koninklijke boodschap ingezonden wets-ontwerp komt voor onder nº. CXVI. 6 van de gedrukte stukken der zitting van 1851—1852, Bijblad II vorig jaar, Bijl. blz. 818 en volgg.) — 2. Memorie van toelichting. Bijl. blz. 95 en 96.
3. Voorloopig verslag, 21 October, Bijl. blz. 252 en 253.
4. Memorie van beantwoording, Bijl. blz. 259 en 260.
5. Eindverslag, 27 October, Bijl. blz. 260.

Beraadslaging 30 October, blz. 83—85. — Aanneming met 31 tegen 4 stemmen, blz. 85.

» *I.* Ingekomen bij de Eerste Kamer, 1 November 1852, blz. 11; Inhoud, blz. 12. — Verslag der Commissie van Rapporteurs, 2 November, blz. 14.

Beraadslaging 3 November, blz. 16 en 17. — Aanneming met algemeene stemmen, blz. 17

De wet is den 5den November 1852 vastgesteld. *Staatsblad* 1852, nº. 196.

VERSTREKKINGEN. (LXXXI. Wets-ontwerp tot duurzame regeling van het beheer der gelden wegens)

Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 21 Februarij 1853. — 2. Ontwerp van wet. — 3. Memorie van toelichting. Bijl. blz. 487 en 488.

Benoeming der Commissie van Rapporteurs, blz. 409.

De Commissie heeft haar verslag niet vastgesteld.

VERZOEKSCHRIFTEN. Zie *Adressen.*

VESTING EN VESTINGWERKEN. Zie *Adres. Bouwen.*

VLIET, (L. VAN) Zie *Adres.*

VOORZITTERSCHAP. (Nominatie van drie candidaten voor het) Zie *Kamers.*

VREEMDELINGEN tot landsbedieningen. (LXXIX. Wets-ontwerp tot regeling der benoembaarheid van)

Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 17 Februarij 1853. — 2. Ontwerp van wet. — 3. Memorie van toelichting. Bijl. blz. 486 en 487.

Benoeming der Commissie van Rapporteurs, blz. 405.

De Commissie heeft geen verslag uitgebragt.

VRIENDSCHAP, handel en scheepvaart, tusschen Nederland en de Republiek van Costa Rica gesloten. (LXV. Wets-ontwerp tot goedkeuring van een tractaat van)

Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 22 November 1852. — 2. Ontwerp van wet. — 3. Memorie van toelichting. — 4. Tractaat. — 5. Vertaling van het tractaat. Bijl. blz. 356—360.
6. Voorloopig verslag, 3 December, Bijl. blz. 372 en 373.
7. Memorie van beantwoording, Februarij 1853. — 8. Bijl. Tariefsbepalingen der Republiek. Bijl. blz. 483—485.
9. Eindverslag, 16 Februarij, Bijl. blz. 485.

Beraadslaging, 23 Februarij, blz. 405—408. — Aanneming met 45 tegen 1 stem, blz. 408. — Erratum, blz. 409.

» *I.* Ingekomen bij de Eerste Kamer 20 April 1853, blz. 102; Inhoud, blz. 105.

Dit wets-ontwerp is bij de Eerste Kamer niet in behandeling gekomen.

VUURWAPENEN EN BUSKRUID. Zie *Palembang.*

WATERSCHAPSBESTUREN. (XVI. Wets-ontwerp houdende regeling van de strafwetgevende magt der)

Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 1 October 1852. — 2. Ontwerp van wet. — 3. Memorie van toelichting, Bijl. blz. 73 — 80.
4. Voorloopig verslag, 29 November, Bijl. blz. 365 — 368.
5. Memorie van beantwoording, 8 Februarij 1853. — 6. Nota van wijzigingen, Bijl. blz. 495—498.
7. Eindverslag, 25 Februarij, Bijl. blz. 498.

Verzoekschriften en daarop uitgebragte verslagen. Zie *Adressen*, Tweede Kamer.

Beraadslaging 8, 9 en 10 Maart, blz. 421—4306, 431—4387, 439—4476. — Verbetering, blz. 438 en 447; drukfeilen, blz. 4476. — Aanneming met 40 tegen 21 stemmen, blz. 447.

» *I.* Ingekomen bij de Eerste Kamer, 20 April 1853, blz. 102; Inhoud, blz. 104 en 105.

Verzoekschriften. Zie *Adressen*, Eerste Kamer.

Dit wets-ontwerp is bij de Eerste Kamer niet in behandeling gekomen.

WEES- EN MOMBOIRKAMERS wegens den stand harer werkzaamheden op 31 December 1852. (LXXXVI. Algemeen verslag van de Algemeene Commissie van liquidatie der zaken van de voormalige)

Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 24 Februarij 1853. — 2. Verslag. — 3. Staat van de kapitalen der weeskamers. — 4. Nominaal bedrag van overgenomen schuldbrieven. Bijl. blz. 504 — 510.
Benoeming der Commissie tot onderzoek, blz. 409.
Deze Commissie heeft geen verslag uitgebragt.

» *I.* Ingekomen bij de Eerste Kamer, 20 April 1853, blz. 101.

WET op het heffen der regten van in-, uit- en doorvoer enz. van 26 Augustus 1822. (LXXII. Wets-ontwerp tot het brengen van wijzigingen in enkele bepalingen der algemeene)

Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 9 Februarij 1853. — 2. Ontwerp van wet. — 3. Memorie van toelichting, Bijl. blz. 408 — 416. — 4. Adres der kamer van koophandel te Oldenzaal. — 5. Adres van winkeliers in Groningen, Bijl. blz. 474 en 475.
Verzoekschriften. Zie *Adressen. Tweede Kamer.*
Benoeming der Commissie van Rapporteurs, blz. 415.
Het verslag is niet vastgesteld.

WET VAN 28 JULIJ 1850. (LXXXIV. Wets-ontwerp tot het openen van eenen nieuwen termijn ter vervulling der formaliteiten bedoeld bij art. 9 der) Naturalisatie.

Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 26 Februarij 1853. — 2. Ontwerp van wet. — 3. Memorie van toelichting. Bijl. blz. 499 en 500.
4. Voorloopig verslag, 11 Maart, Bijl. blz. 530 en 531.

WETS-ONTWERPEN. Zie *Kamers* en *Koning.*

WURTEMBERG. Zie *Boosdoeners.*

ZEELAND (XLIII. Wets-ontwerp tot bekrachtiging eener provinciale belasting in) Steigergelden.

Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 7 October 1852. — 2. Ontwerp van wet. — 3. Memorie van toelichting. — 4. Koninklijk besluit, van 26 Julij 1832. — 5. Reglement op het gebruik van de provinciale steigers in Zeeland, Bijl. blz. 88 en 89.
6. Voorloopig verslag, 30 October, Bijl. blz. 264 en 265.
7. Memorie van beantwoording, 1 December, Bijl. blz. 374 en 375.
8. Eindverslag, 4 December, Bijl. blz. 375.
Verzoekschriften en daarop uitgebragte verslagen. Zie *Adressen*, Tweede Kamer.
Beraadslaging, 8 December, blz. 342 — 344, 346[1] en 346[2]. — Erratum, blz. 380. — Aanneming met 42 tegen 10 stemmen, blz. 344.

» *I.* Ingekomen bij de Eerste Kamer, 9 December 1852; Inhoud, blz. 27. — Verslag der Commissie van Rapporteurs, 17 December, blz. 45 en 46.
Beraadslaging, 20 December, blz. 67 — 73, 74[1], 74[3] — 745. — Aanneming met 27 tegen 10 stemmen, blz. 73.
De wet is den 22sten December 1852 vastgesteld. Zie *Staatsblad* 1852, n°. 229.

——— (LXVII. Wets-ontwerp tot bekrachtiging van provinciale belastingen in)

Bijbl. II. 1. Koninklijke boodschap, 1 December 1852. — 2. Ontwerp van wet. — 3. Memorie van toelichting. Bijl. blz. 371.
4. Eindverslag, 6 December. Bijl. blz. 381.
Zonder beraadslaging met algemeene stemmen aangenomen, 9 December, blz. 352.

» *I.* Ingekomen bij de Eerste Kamer, 11 Deeember 1852; Inhoud, blz. 29. — Verslag der Commissie van Rapporteurs, 17 December, blz. 46.
Zonder beraadslaging met algemeene stemmen aangenomen, 20 December, blz. 73.
De wet is den 22sten December 1852 vastgesteld. *Staatsblad* 1852, n°. 240.

ZEEVISSCHERIJEN. (LIV. Voorstel van den heer Wintgens tot het houden eener enquête naar den toestand der nationale)

Bijbl. II. 1. Voorstel, 21 October 1852. — 2. Memorie van Toelichting, Bijl. blz. 256 en 257.
3. Eindverslag, 15 November, Bijl. blz. 330.
Verzoekschriften en daaromtrent uitgebragte verslagen. Zie *Adressen*, Tweede Kamer.
Beraadslaging, 17 November, blz. 113—121. — Intrekking van het voorstel, blz. 121.

ZOUT. (XXIII. Voorstel van den heer Bachiene c. s. tot het houden van eene enquête omtrent den accijns op het)

Bijbl. II, Bijl. blz. 86. (Dit voorstel komt voor onder n°. XCV der gedrukte stukken van de zitting 1851—1852, Bijbl. II vorig jaar, Bijl. blz. 674.)
1. Voorloopig Verslag, 29 Junij 1852, Bijl. blz. 315 en 316.
2. Memorie van beantwoording, 14 Julij, Bijl. blz. 316.
3. Eindverslag, 8 November, Bijl. blz. 316 en 317.
Beraadslaging, 15 November, blz. 98—104. — Aanneming met 26 tegen 25 stemmen, blz. 104. — Benoeming eener Commissie tot het houden der enquête, blz. 165, 166, 191.

LIJST van aangenomen wetten, zitting 1852—1853.

BENAMING DER WETTEN.	DAGTEEKENING				
	der indiening van de wets-ontwerpen.	der aanneming door de Tweede Kamer.	der aanneming door de Eerste Kamer.	der bekrachtiging door den Koning.	der uitgifte in het *Staatsblad*.
Wetten tot vaststelling der STAATSBEGROOTING voor het dienstjaar 1853.	27 September	18, 19, 20, 23, 27, 29, 30 November 1, 3, 7 December.	21 en 22 Dec.	23 December	31 December nº. 241—253.
Wet op de *Middelen*.	»	10 December	22 »	24 »	31 Dec. nº. 256.
Wet tot wijziging der wetten tot regeling der begrooting van uitgaven op het fonds voortspruitende uit koopprijzen van DOMEINEN en tot amortisatie van schuld, beide over 1851.	24 September	11 October	2 November	4 November	12 Nov. nº. 190.
Wet tot verhooging van hoofdstuk V der STAATSBEGROOTING van 1852 (Bijdrage aan de Nederlandsche Rhijnspoorweg-maatschappij)	24 »	23 »	2 »	4 »	10 Nov. nº. 191.
Wet verklarende het algemeen nut der verlenging van den SPOORWEG van Arnhem tot de Pruissische grenzen.	24 »	23 »	2 »	4 »	10 Nov. nº. 193.
Wet tot verhooging van de 8ste afdeeling, hoofdstuk V der STAATSBEGROOTING van 1851 (Bijdrage ten behoeve van het speciaal fonds voor de kosten van droogmaking van het Haarlemmermeer)	24 »	11 December	18 December	20 December	24 Dec. nº. 225.
Wet tot vaststelling van de begrooting der uitgaven voor de LANDSDRUKKERIJ over 1853 . . .	24 »	19 October	2 November	4 November	10 Nov. nº. 194.
Wet houdende regeling van de verdeeling der provincien in kiesdistricten, ter benoeming der leden van de PROVINCIALE STATEN enz.	25 »	19 »	4 »	5 »	12 Nov. nº. 197.
Wet tot regeling van het gebruik van het KOLONIAAL BATIG SLOT over 1850.	4 October	16 November	14 December	17 December	23 Dec. nº. 206.
Wet houdende vrijstelling op het eiland ST. MARTIN (Nederlandsch gedeelte) van de regten van in- en uitvoer van alle goederen voor den doorvoer bestemd.	4 »	30 October	3 November	5 November	15 Nov. nº. 195.
Wet tot wijziging der bepalingen nopens de heffing bij admodiatie van sommige accijnsen in LIMBURG	7 »	15 November	16 December	18 December	24 Dec. nº. 209.
Wet betreffende de bewaring van de oude HIJPOTHEEKREGISTERS.	7 »	9 December	18 »	21 »	28 Dec. nº. 228.
Wet tot regeling der kosten van ontvangst van BELASTINGEN, door het Rijk voor de provincien en gemeenten, en door de gemeenten voor het Rijk geïnd wordende	7 »	9 »	18 »	21 »	28 Dec. nº. 226.
Wet tot aanvulling der wetten van 28 Augustus 1851 (*Staatsblad* nº. 127 en 129), regelende de PENSIOENEN der zee- en landmagt.	7 »	8. »	17 »	18 »	28 Dec. nº. 212.
Wet ter bekrachtiging eener provinciale belasting in ZEELAND (Steigergelden)	7 »	8 »	20 »	22 »	28 Dec. nº. 229.
Wet houdende toestemming tot de HUWELIJKSVERBINDTENIS van Z. K. H. Prins Willem Frederik Hendrik der Nederlanden	13 »	21 October	2 November	4 November	12 Nov. nº. 192.
Wet houdende regeling der ontvangsten en uitgaven wegens VERSTREKKINGEN tot 31 December 1852.	13 »	30 »	3 »	5 »	15 Nov. nº. 196.
Wet omtrent het tijdelijk in omloop blijven van 10 millioen der MUNTBILJETTEN van 1849	20 »	8 December	17 December	18 December	23 Dec. nº. 211.
Wet tot regeling der ontvangsten en uitgaven van het PENSIOENFONDS voor Burgerlijke Ambtenaren over het jaar 1853.	21 »	15 November	14 »	17 »	23 Dec. nº. 205.

BENAMING DER WETTEN.	DAGTEEKENING der indiening van de wets-ontwerpen.	der aanneming door de Tweede Kamer.	der aanneming door de Eerste Kamer.	der bekrachtiging door den Koning.	der uitgifte in het *Staatsblad*.
Wet tot vaststelling der begrooting van uitgaven wegens den ARBEID der gevangenen over 1853, en tot aanwijzing der middelen tot dekking van die uitgaven	2 November	11 December	17 December	18 December	24 Dec. nº. 223.
Wet tot opneming der VEENDERIJEN onder 's Gravenhage en Monster (provincie Zuidholland) onder de irreguliere veenderijen.	11 »	8 »	17 »	18 »	24 Dec. nº. 210.
Wetten tot NATURALISATIE van J. F. C. van Baar van Slangenburgh en negen anderen.	11 »	8 »	17 »	18 »	23 December nº. 213—222.
Wetten ter bekrachtiging van PROVINCIALE BELASTINGEN in Noordbrabant enz.	16 »	8 »	20 »	22 »	28 December nº. 230—239.
Wet houdende goedkeuring eener additionele overeenkomst van handel en scheepvaart met de VEREENIGDE STATEN van Noord-Amerika . . .	22 »	13 »	18 »	21 »	31 Dec. nº. 227.
Wet tot aflossing of rentevermindering van nationale SCHULD.	1 December	13 »	18 »	20 »	23 Dec. nº. 224.
Wet ter bekrachtiging van provinciale belastingen in ZEELAND	1 »	9 »	20 »	22 »	28 Dec. nº. 240.

ERRATA.

Op blz. VII staat onder de interpellatien over de uitzetting uit den gemeenteraad van een lid: Zie *Adressen*, *Eerste Kamer*, lees: » Tweede Kamer".

De op blz. VIII voorkomende laatste titel, en de eerste van blz. IX zijn abusivelijk in eene verkeerde orde gesteld. De laatste moet aan de eerste voorafgaan.

Op blz. IX, regel 10 van onderen, staat: *Door de Kamer aangenomen wets-ontwerpen*, lees: » Door de Kamers" enz.

Op blz. X staat, regel 8 en 34 van boven en 7 van onderen, het jaartal » 1853", dat in » 1852" moet veranderd worden.

VERSLAG

DER

HANDELINGEN

VAN DE

STATEN-GENERAAL,

GEDURENDE DE

Zitting van 19 September 1853 — 4 September 1854.

BIJBLAD

TOT DE

NEDERLANDSCHE STAATS-COURANT.

's GRAVENHAGE,
TER ALGEMEENE LANDS-DRUKKERIJ.
1854.

VEREENIGDE ZITTING DER BEIDE KAMERS

van Maandag den 19den September 1853,

TER OPENING VAN DE GEWONE VERGADERING DER STATEN-GENERAAL.

Nadat de leden der beide Kamers zich hebben vereenigd, wordt tegen half één ure de vergadering geopend door mr. *J. A. Philipse*, die door den Griffier der Eerste Kamer een besluit van Zijne Majesteit van den 13den September jl. doet voorlezen, waarbij de heer Philipse benoemd wordt tot Voorzitter der Eerste Kamer, gedurende de aanstaande zitting der Staten-Generaal.

De Voorzitter alzoo ingevolge art. 103 der Grondwet met het beleid der vergadering belast zijnde, benoemt eene Commissie van achttien leden der beide Kamers, om Zijne Majesteit den Koning bij Hoogstdeszelfs aankomst aan het gebouw der Staten-Generaal te ontvangen en in- en uitgeleide te doen. Deze Commissie is zamengesteld uit de heeren:

Martens van Sevenhoven, van Rhemen van Rhemenshuizen, Engelen, Ter Bruggen Hugenholtz, van der Brugghen, van Nispen van Sevenaer, Tonckens, van Swinderen, van Akerlaken, van Foreest, Godefroi, Hoekwater, van den Dries, van der Oudermeulen, Elout van Soeterwoude, Schuurbeque Boeije, van Hoëvell en Donker.

Ten één ure vervoegen zich de heeren Ministers en de leden van den Raad van State in de vergaderzaal.

Na een kort tijdsverloop wordt de nadering van Zijne Majesteit den Koning aankondigd, die zich op de in het programma der opening omschreven wijze naar het gebouw der Staten-Generaal begeven heeft.

De **Koning**, ter vergaderzaal binnengeleid, plaatst zich op den Troon, en houdt de navolgende openings-rede:

MIJNE HEEREN!

Andermaal, na kort tijdsverloop, bevind Ik Mij in Uw midden. Met genoegen rigt Ik Mij tot Vertegenwoordigers van een Volk, hetwelk Mij de ondubbelzinnigste, de hartelijkste bewijzen geeft van genegenheid en gehechtheid.

Bij het hervatten Uwer gewone werkzaamheden, mag Ik U de verzekering herhalen, dat Ik de beste verstandhouding blijf bewaren met de overige Mogendheden. In de laatste maanden ontving Ik bewijzen van belangstelling, welke Ik hoog waardeer.

De vredelievende staatkunde door Mijne Regering gevolgd, stelt in de gelegenheid geene poging te verzuimen, om het vrije handelsverkeer tusschen Nederland en andere Staten uit te breiden.

De zee- en landmagt blijven, voor zooveel de beperktheid der middelen het toelaat, eervol aan hare roeping voldoen.

Onze scheepsmagt vertoont zich in onderscheidene zeeën. Hierdoor worden betrekkingen onderhouden, en wordt er steun verleend aan de Nationale vlag en scheepvaart.

De ondervinding wijst meer en meer de noodzakelijkheid aan om den graad van geoefendheid der landmagt te verhoogen, zoowel door de miliciens langer onder de wapenen te houden, als door vereenigingen van troepen.

De toestand der Kolonien en bezittingen van het Rijk in andere werelddeelen is, in het algemeen, gunstig.

In de binnenlanden van Sumatra werd de rust gestoord; doch met geringe krachtsontwikkeling hersteld.

Evenzoo is het te vertrouwen, dat aan vernieuwde woelingen van Chinezen op Borneo weldra een einde zal worden gemaakt.

In de Molukken hebben, tot Mijn leedwezen, aard- en zeebevingen zware verwoestingen aangerigt. Door de maatregelen van het Bestuur en door de belangstelling van het algemeen is deze ramp aanmerkelijk gelenigd.

Aan het veelomvattende werk der verbetering van onze voornaamste rivieren werd met kracht gearbeid. Aanvankelijk zijn de uitkomsten voldoende.

Landbouw, fabriekwezen en nijverheid verkeeren in gunstigen toestand. De meer en meer opgewekte ondernemingsgeest der ingezetenen deed het oog vestigen op onderscheidene nieuwe werken, waardoor de gemeenschap te water en te land zal worden bevor-

derd of nieuwe gronden ter ontginning aan den landbouw zullen worden verstrekt.

Waar het algemeen belang het vereischt, wordt de inspanning der ingezetenen door bijdragen van het Rijk ondersteund.

De werken tot verbinding van Nederland met het buitenland erlangen meer en meer uitbreiding. De reeds vroeger goedgekeurde spoorwegen naderen hunne voltooijing. Aanvragen tot nieuwe vergunningen worden zooveel mogelijk bevorderd.

Ook de electro-magnetische telegraaflijnen worden bij voortduring vermeerderd en verbeterd. De onlangs, voor rekening van bijzondere personen, aangelegde lijn naar Engeland is voor onzen handel van groot gewigt.

Mogt men zich verheugen in het wèlslagen van de grootsche onderneming der droogmaking van het Haarlemmermeer, niet minder verblijdend zijn de uitkomsten, aanvankelijk door den verkoop der blootgelegde gronden verkregen.

Voor zooveel men kan opmaken uit de berigten, welke nog slechts gedeeltelijk verzameld zijn, zal de oogst niet boven de middelmatige te rekenen wezen. Ofschoon de bekommering hierdoor in den laatsten tijd bij sommigen ontstaan, eenigzins overdreven moge schijnen, heb Ik echter voorloopig maatregelen genomen, om den invoer der eerste levensbehoeften, reeds niet noemenswaardig bezwaard, verder van belemmering te ontheffen.

Voorspoedig is ook dit jaar de toestand van handel, scheepvaart en scheepsbouw. Deze takken van volkswelvaart gaan voort zich uit te breiden.

De geldmiddelen des Rijks zijn insgelijks in gewenschten staat.

De goede verwachtingen omtrent de uitkomsten van de dienst des vorigen jaars zijn niet te leur gesteld. Het laat zich aanzien, dat ook de loopende dienst stof tot tevredenheid zal opleveren.

Onvoorziene omstandigheden hebben de volkomene uitvoering verhinderd der wet tot rentevermindering. Nieuwe voorstellen tot voortgezette delging van 's Lands schuld zullen weldra aan Uwe beraadslaging worden onderworpen.

Deze zitting zal, zoo Ik vertrouw, en gelijk het de ernstige wensch is Mijner Regering, de gelegenheid schenken, om belangrijke onderwerpen van wetgeving tot afdoening te brengen.

Ons aller streven zal zamenloopen in één doel: het welzijn des lieven Vaderlands, onder den zegen des Allerhoogsten, met al onze krachten voor te staan.

Ik verklaar deze zitting der Staten-Generaal geopend.

Na het uitspreken dezer troonrede verlaat Zijne Majesteit de vergaderzaal, om op de vastgestelde wijze naar het Koninklijk Paleis terug te keeren.

Daarna wordt de vereenigde zitting der Kamers gesloten.

NAAMLIJST

der Leden van de EERSTE KAMER *der* STATEN-GENERAAL, *gedurende de zitting van* 19 *September* 1853 — 4 *September* 1854.

NOORDBRABANT.

De heeren *jhr. mr.* M. A. J. VAN DER BEKEN PASTEEL.
jhr. L. J. B. VAN SASSE VAN YSSELT.
mr. N. F. C. J. SASSEN.
H. P. VAN DEN DRIES.
F. J. T. DE BRUIJN.

GELDERLAND.

De heeren *jhr. mr.* C. E. J. F. VAN NISPEN VAN PANNERDEN.
H. W. *baron* VAN AYLVA VAN PALLANDT VAN WAARDENBURG EN NEERIJNEN.
E. W. VAN DAM VAN ISSELT.
mr. C. H. *baron* VAN RHEMEN VAN RHEMENSHUIZEN.
jhr. M. H. R. W. *baron* VAN GOLTSTEIN VAN OLDENALLER.

ZUIDHOLLAND.

De heeren D. BLANKENHEIJM.
O. B. 'T HOOFT VAN BENTHUIZEN.
mr. J. A. PHILIPSE.
A. VAN RIJCKEVORSEL *Hz.*
mr. A. BOXMAN.
mr. J. S. LOTSIJ.
A. VAN WEEL *Dz.*

NOORDHOLLAND.

De heeren H. VAN BEECK VOLLENHOVEN.
A. F. INSINGER.
F. VAN DER OUDERMEULEN.
D. BORSKI.
J. C. VAN WESSEM.
jhr. mr. F. L. H. J. BOSCH VAN DRAKESTEIN.

ZEELAND.

De heeren *jhr. mr.* M. C. PASPOORT VAN GRIJPSKERKE.
mr. C. VAN DER LEK DE CLERCQ.

UTRECHT.

De heeren *jhr. mr.* J. C. MARTENS VAN SEVENHOVEN.
jhr. J. D. C. C. W. *baron* D'ABLAING VAN GIESSENBURG.

FRIESLAND.

De heeren *jhr.* G. R. G. VAN SWINDEREN.
jhr. mr. F. J. J. VAN EIJSINGA.
jhr. T. A. M. A. VAN ANDRINGA DE KEMPENAER.

OVERIJSSEL.

De heeren *mr.* W. H. COST JORDENS, *toegelaten* 5 *April* 1854.
mr. J. A. G. *baron* DE VOS VAN STEENWIJK.
jhr. J. D. C. *baron* VAN HEECKEREN VAN WASSENAER.

GRONINGEN.

De heeren J. DE SITTER.
mr. J. J. CREMERS.

DRENTHE.

De heer *mr.* W. J. TONCKENS.

LIMBURG.

De heeren L. F. H. BEERENBROEK.
jhr. L. L. G. M. DE VILLERS DE PITÉ.
P. REGOUT.

Voorzitter,

Mr. J. A. PHILIPSE.

NAAMLIJST

der Leden van de TWEEDE KAMER *der* STATEN-GENERAAL, *gedurende diezelfde zitting.*

Hoofd-kiesdistricten. *de H. H.*	
Groningen,	S. BLAUPOT TEN CATE.
Zuidhorn,	G. REINDERS.
Appingadam,	*dr.* R. WESTERHOFF.
»	J. F. ZYLKER.
Assen,	*mr.* L. *graaf* VAN HEIDEN RÈINESTEIN.
»	*mr.* P. VAN DER VEEN.
Leeuwarden,	*mr.* J. DIRKS.
»	*mr.* J. BIERUMA OOSTING.

Hoofd-kiesdistricten. *de H. H.*	
Sneek,	*jhr. mr.* W. E. ENGELEN.
»	*mr.* C. SLEESWIJK VENING, *tot* 29 *Mei* 1854; — *mr.* H. U. HUGUENIN, *toegelaten* 24 *Julij.*
Dokkum,	J. T. TER BRUGGEN HUGENHOLTZ.
Steenwijk,	*mr.* J. VAN LENNEP.
Zwolle,	*mr.* G. GROEN VAN PRINSTERER.
»	*mr.* B. W. A. E. *baron* SLOET TOT OLDHUIS.

Hoofd-kiesdistricten *de II. II.*	
Almelo,	*mr.* M. J. DE MAN.
»	*dr.* W. R. *baron* VAN HOËVELL.
Deventer,	*jhr.* C. M. STORM VAN 'S GRAVESANDE.
Zutphen,	W. A. *baron* SCHIMMELPENNINCK VAN DER OIJE.
»	*mr.* J. L. L. VAN DER BRUGGHEN.
Arnhem,	*mr.* W. *baron* VAN LYNDEN.
»	*mr.* Æ. *baron* MACKAY.
Nijmegen,	*jhr.* G. E. G. C. K. DOMMER VAN POLDERSVELDT.
»	*jhr.* J. A. C. A. VAN NISPEN VAN SEVENAER.
Tiel,	*mr.* J. M. DE KEMPENAER.
Amersfoort,	*mr.* J. F. *baron* VAN REEDE VAN OUDTSHOORN.
»	*jhr. mr.* W. L. F. C. *ridder* VAN RAPPARD.
Utrecht,	*mr.* J. K. *baron* VAN GOLTSTEIN.
»	*jhr. mr.* H. A. M. VAN ASCH VAN WIJCK.
Hoorn,	*jhr. mr.* D. VAN AKERLAKEN.
»	J. DONKER *Hz.*
Alkmaar,	J. J. ROCHUSSEN.
»	*jhr. mr.* C. VAN FOREEST.
Haarlem,	*mr.* J. HEEMSKERK BZ.
Amsterdam,	*mr.* M. H. GODEFROI.
»	S. R. VAN FRANCK.
»	H. STOLTE.
»	*prof.* J. BOSSCHA.
»	*graaf* G. SCHIMMELPENNINCK.
Leyden,	*jhr. mr.* D. T. GEVERS VAN ENDEGEEST.
»	P. H. *baron* TAETS VAN AMERONGEN TOT NATEWISCH.

Hoofd-kiesdistricten. *de II. II.*	
Gouda,	*jhr. mr.* W. M. DE BRAUW.
»	M. A. F. H. HOFFMAN.
Delft,	*mr.* W. WINTGENS.
»	C. HOEKWATER.
Rotterdam,	J. C. BAUD.
»	*mr.* P. P. VAN BOSSE.
's Gravenhage,	*jhr.* W. BOREEL VAN HOGELANDEN.
»	J. C. RIJK, *overleden 2 Mei 1854;* — I. P. DELPRAT, *toegelaten 11 Julij.*
Dordrecht,	*mr.* P. A. SANDER.
»	*mr.* J. D. VAN DER POEL.
Gorinchem,	*jhr. mr.* P. J. ELOUT VAN SOETERWOUDE.
Middelburg,	*mr.* J. J. SLICHER VAN DOMBURG.
»	*mr.* D. VAN ECK.
Goes,	*mr.* J. J. VAN DEINSE.
Zierikzee,	*jhr. mr.* J. F. SCHUURBEQUE BOEIJE.
Breda,	*mr.* K. A. MEEUSSEN.
»	*mr.* L. D. STORM.
Tilburg,	*mr.* F. J. JESPERS.
»	*mr.* C. C. A. BEENS, *tot 31 Mei 1854, na zijne herkiezing toegelaten 11 Julij.*
Eindhoven,	*mr.* J. B. BOTS.
»	*mr.* P. VAN DEN HEUVEL, *tot 20 Maart 1854;* — J. F. VAN DER HEIJDE, *toegelaten 15 Mei; overleden 25 Julij.*
Maastricht,	*mr.* J. R. THORBECKE.
»	*mr.* P. F. E. VAN WINTERSHOVEN.
Roermond,	*mr.* M. P. H. STRENS.
»	*mr.* P. L. DE LOM DE BERG.
Boxmeer,	*mr.* J. B. J. HENGST.
's Hertogenbosch,	*mr.* J. L. A. LUIJBEN.
»	*dr.* J. H. H. DE POORTER.

Voorzitter,

***Jhr.* W. BOREEL VAN HOGELANDEN.**

NAAMLIJST

der MINISTERS, *Hoofden van de verschillende Departementen van Algemeen Bestuur, gedurende diezelfde zitting.*

Minister van Binnenlandsche Zaken, *mr.* G. C. J. VAN REENEN.

Minister van Justitie, *mr.* D. DONKER CURTIUS.

Minister van Finantien, E. C. U. VAN DOORN, *tot 5 Januarij 1854;* — *ad interim, mr.* F. A. VAN HALL, *tot 30 April;* — *dr.* A. VROLIK.

Minister van Buitenlandsche Zaken, *mr.* F. A. VAN HALL.

Minister van Marine, J. ENSLIE.

Minister van Oorlog, H. F. C. *baron* FORSTNER VAN DAMBENOY.

Minister van Kolonien, CHS. F. PAHUD.

Minister voor de Zaken der Hervormde en andere Eeredienst, *behalve die der Roomsch-Katholijke*, E. C. U. VAN DOORN, *tot 20 Januarij 1854;* — *jhr. mr.* A. G. A. *ridder* VAN RAPPARD.

Minister voor de Zaken der Roomsch-Katholijke Eeredienst, *mr.* L. A. LIGHTENVELT, *tot 31 December 1853;* — *mr.* J. A. MUTSAERS.

VERSLAG DER HANDELINGEN

VAN DE

EERSTE KAMER DER STATEN-GENERAAL,

gedurende de zitting van 1853 — 1854.

ZITTING VAN DEN 20STEN SEPTEMBER.

1STE ZITTING.

ZITTING VAN DINGSDAG 20 SEPTEMBER.

(GEOPEND TEN 11 URE.)

Verslag uitgebragt omtrent de geloofsbrieven van den benoemden Voorzitter der Kamer, en toelating van dat lid; aanvaarding van het Voorzitterschap. — Geloofsbrieven van onderscheidene leden onderzocht door twee Commissien; — verslagen daaromtrent uitgebragt. — Opgaven van ingekomen stukken, boekwerken, verzoekschriften. — Benoeming der Commissie tot de Verzoekschriften. — Beraadslaging over het verzenden van eenige adressen aan die Commissie. — Trekking der afdeelingen. — Besluit om de Troonrede met een adres te beantwoorden.

Tegenwoordig 24 leden, de heeren:

Paspoort van Grijpskerke, Borski, van Rhemen van Rhemenshuizen, van Weel, van Beeck Vollenhoven, Tonckens, van Swinderen, van Wessem, Martens van Sevenhoven, Insinger, de Vos van Steenwijk, van Goltstein van Oldenaller, d'Ablaing van Giessenburg, van der Oudermeulen, van den Dries, van Dam van Isselt, van Nispen van Pannerden, Boxman, van Eijsinga, de Sitter, Philipse, Lotsij, Blankenheijm en van Rijckevorsel.

De heer **Martens van Sevenhoven** neemt, naar aanleiding der bepaling van art. 3 van het Reglement van Orde, in den aanvang tijdelijk het Voorzitterschap waar.

De waarnemende **Voorzitter** deelt mede, dat zijn ingekomen:

1°. missives van de heeren Bosch van Drakestein en de Bruijn, die aan de Vergadering kennis geven, dat zij wegens ongesteldheid verhinderd worden deze zitting bij te wonen.

Die missives worden voor kennisgeving aangenomen:

2°. afschrift van een Koninklijk besluit van 13 September jl., waarbij mr. J. A. Philipse benoemd wordt tot Voorzitter van de Eerste Kamer gedurende de tegenwoordige zitting.

Dit stuk wordt voor kennisgeving aangenomen.

Na de voorlezing van dit besluit zegt de waarnemende **Voorzitter**: Daar de geloofsbrieven van den heer Philipse eerst moeten worden onderzocht en die heer dus het voorzitterschap op dit oogenblik niet kan waarnemen, zoo heb ik, ingevolge art. 7 van het Reglement van Orde, de eer deze plaats voor eenige oogenblikken te vervullen. Vermits, volgens art. 3 van dit reglement, de geloofsbrieven van den Voorzitter het eerst moeten worden behandeld, zoo benoem ik tot dit onderzoek eene commissie, bestaande uit de heeren van Eijsinga, Tonckens en van den Dries. Ik verzoek deze heeren zich onmiddellijk met deze taak te willen bezig houden en vervolgens van de uitkomst van hun onderzoek aan de Vergadering verslag te willen doen.

De Vergadering wordt voor eenige oogenblikken geschorst.

De zitting hervat zijnde, brengt de heer **van Eijsinga**, namens de zoo even benoemde Commissie, het volgend verslag uit:

De Commissie, zoo even door den waarnemenden Voorzitter benoemd om de ingezonden geloofsbrieven van het herkozen lid, den heer Philipse, tevens tot Voorzitter dezer Kamer benoemd, te onderzoeken, heeft de eer daaromtrent te rapporteren, dat in de eerste plaats door den heer Philipse is aangeboden een extract uit het register der resolutien van de Staten der provincie Zuidholland, waaruit blijkt, dat de vergadering heeft bestaan uit 71 leden, en dat bij de eerste stemming zijn uitgebragt 69 stemmen op den heer mr. J. A. Philipse, zoodat bij de eerste stemming de volstrekte meerderheid op dien heer is verkregen.

In de tweede plaats een extract uit de lijst der hoogst aangeslagenen uit diezelfde provincie, waaruit blijkt dat de heer mr. J. A. Philipse op die lijst voorkomt en tevens dat die heer op den 19den Maart 1800 is geboren.

In de derde plaats is aan uwe Commissie overgelegd eene verklaring van genoemden heer Philipse, inhoudende, dat geene andere betrekkingen door hem worden bekleed, dan die van president van het Provinciaal Geregtshof in Zuidholland en van vice-president der Commissie van administratie over het burgerlijk en militair huis van verzekering te dezer stede.

Eindelijk is aan uwe Commissie overgelegd een extract uit het register der beëedigingen, waaruit blijkt, dat de heer Philipse op den 19den September jl. als lid van de Eerste Kamer der Staten-Generaal den eed, bij art. 83 van de Grondwet voorgeschreven, in handen des Konings heeft afgelegd.

Het is uwer Commissie alzoo voorgekomen, dat de geloofsbrieven, zoo als die aan het onderzoek van uwe Commissie zijn onderworpen, in alle opzigten voldoen aan de vereischten, zoowel bij de Grondwet als bij de kieswet voorgeschreven; naar aanleiding van die overweging heeft uwe Commissie de eer voor te stellen, den heer Philipse als lid dezer Vergadering toe te laten.

Dienovereenkomstig wordt besloten.

De nieuw benoemde **Voorzitter**, door den heer Griffier bin-

nengeleid, aanvaardt daarop het Voorzitterschap met het houden der volgende rede:

MIJNE HEEREN!

Was de vereerende wijze, waarop ik onlangs door de Staten van Zuidholland tot lid van de Eerste Kamer der Staten-Generaal ben herkozen, mij bijzonder aangenaam, niet minder vereerend is het mij, door Zijne Majesteit den Koning ten derden male tot Voorzitter van deze Kamer te zijn benoemd en dit vernieuwd blijk van 's Konings vertrouwen te hebben mogen ontvangen.

Heb ik, Mijne Heeren, in de afgeloopene zittingen het belang en het gewigt dezer zóò aanzienlijke betrekking van nabij leeren kennen en tevens de vele bezwaren ondervonden, welke daaraan zijn verbonden, zoo betuig ik volgaarne, dat indien het mij sleehts eenigermate mogt gelukt zijn de aan mij opgelegde taak naar den eisch te volbrengen, ik dit grootelijks aan uwe ondersteuning en aan uwe hulpvaardige medewerking zoude te danken hebben.

Gelooft eehter niet, Mijne Heeren, dat ik nu zonder schroom weder in uw midden ben opgetreden; — integendeel gevoel ik thans nog meer dan te voren de moeijelijkheid der taak in al haren omvang; en het is even als vroeger, alléén in de hoop op uwe mij meermalen betoonde toegevendheid en welwillendheid, waarop ik steeds den grootsten prijs blijf stellen, dat ik trachten zal aan deze mijne nieuwe roeping te beantwoorden.

Van Zijne Majesteit den Koning mogten wij op gisteren bij de opening van de tegenwoordige zitting bijzonder gunstige en bemoedigende mededeelingen ontvangen nopens den toestand van onze buiten- en binnenlandsehe aangelegenheden, en zult gij, Mijne Heeren, even als ik, met welgevallen hebben vernomen den voordeeligen staat onzer geldmiddelen, — de toezegging van nieuwe voorstellen tot voortgezette delging van 's Lands schuld, — en het gegeven uitzigt op de gelegenheid tot het afdoen van belangrijke onderwerpen van wetgeving.

Mogen de welligt vele en gewigtige werkzaamheden, welke daaruit ook voor ons, Mijne Heeren, kunnen voortvloeijen, met belangstelling door ons aangevangen en met uwe gewone zorg worden ten einde gebragt en al onze daartoe aan te wenden pogingen strekken tot bevordering der belangen van ons dierbaar Vaderland!

Hiertoe, Mijne Heeren, zal ik van mijne zijde weder trachten onze vergaderingen met orde te leiden en de bepalingen van Grondwet en Reglement van Orde te helpen handhaven.

Wilt gij, Mijne Heeren, voortgaan mij hiertoe met uwen bijstand hulpvaardig ter zijde te staan en toeh vooral mij met uw vertrouwen blijven vereeren!

Met den wensch dat het God behage om aan mij de noodige krachten tot vervulling mijner pligten te sehenken en dat bovenal zegen des Allerhoogsten moge rusten op al wat in deze zitting tot welzijn van Koning en Vaderland door ons zal worden tot stand gebragt, verklaar ik de betrekking van Voorzitter dezer Vergadering te aanvaarden.

Op voorstel van den heer **Martens van Sevenhoven**, 'twelk door andere leden wordt ondersteund, wordt besloten die redevoering te doen drukken en ronddeelen.

De **Voorzitter**: De nieuw gekozene leden hebben hunne geloofsbrieven ingezonden, en wel in de eerste plaats de heeren van Aylva van Pallandt, van Goltstein van Oldenaller, van Rijekevorsel, Borski en Boseh van Drakestein. Tot onderzoek van die geloofsbrieven benoem ik eene commissie, bestaande uit de heeren van Eijsinga, Tonekens en van den Dries.

Voorts zijn nog ingekomen de geloofsbrieven van de heeren de Bruijn, Sassen, van Swinderen, Cost Jordens, de Sitter en de Villers de Pité. Tot onderzoek dier geloofsbrieven benoem ik eene eommissie, bestaande uit de heeren van Weel, Insinger en van Rhemen van Rhemenshuizen.

Ik verzoek deze heeren zieh wel onmiddellijk met de uitvoering der hun opgedragene taak te willen bezig houden en nog staande deze vergadering den uitslag van hun onderzoek aan deze Kamer te willen mededeelen.

De vergadering wordt voor eenige oogenblikken geschorst.

De zitting hervat zijnde brengt de heer **van Eijsinga** het volgende verslag uit:

De Commissie, zoo even door den Voorzitter benoemd om verslag uit te brengen wegens de geloofsbrieven van de heeren: baron van Aylva van Pallandt tot Waardenburg en Neerijnen, baron van Goltstein van Oldenaller, van Rijckevorsel, Borski, en jhr. mr. Bosch van Drakestein, heeft de eer te rapporteren: in de eerste plaats ten opzigte van de ingezondene geloofsbrieven van den heer van Aylva van Pallandt, dat aan uwe Commissie is overgelegd, vooreerst, een extraet uit het register der resolutien van de Staten der provincie Gelderland, waaruit blijkt, dat bij de eerste stemming de volstrekte meerderheid van stemmen op den heer van Aylva van Pallandt is uitgebragt; ten tweede, het bewijs, dat de heer van Pallandt voorkomt op de lijst der hoogst aangeslagenen in die provineie; ten derde, eene verklaring, door den heer van Aylva van Pallandt onderteekend, dat hij geene openbare betrekkingen bekleedt behalve die van staatsraad in buitengewone dienst, van lid van den raad der gemeente Wageningen, van dijkgraaf van het heemraadsehap van Steenenhoek en van heemraad van den Tielerwaard, en eindelijk het bewijs, dat de heer van Aylva van Pallandt in handen des Konings de vereischte eeden hecft afgelegd.

Ten opzigte der ingezonden stukken door den heer baron van Goltstein van Oldenaller heeft de Commissie de eer te rapporteren dat door genoemden heer is overgelegd: 1°. een extract uit het register van resolutien van de Staten der provincie Gelderland, waaruit blijkt, dat bij de twee eerstc stemmingen geene volstrekte meerderheid van stemmen verkregen zijnde, bij eene derde stemming deze zich vereenigd heeft op den heer van Goltstein; 2°. het bewijs dat hij voorkomt op de lijst der hoogst aangeslagenen dier provincie; 3°. eene door den heer van Goltstein onderteekende verklaring dat hij geene andere openbare betrekking bekleedt dan die van dijkgraaf van den Arkenheenschen polder; en 4°. dat door hem de vereischte eeden in handen des Konings zijn afgelegd.

Ten opzigte van de stukken door den heer van Rijckevorsel ingezonden, heeft uwe Commissie de eer te rapporteren, dat zich daaronder bevinden: 1°. een extraet uit het verbaal der notulen van de Staten der provineie Zuidholland, waaruit blijkt, dat in de vergadering dier Staten tegenwoordig zijn geweest 71 leden en dat bij eene eerste stemming op dien heer zijn uitgebragt 55 stemmen; 2°. het bewijs dat hij voorkomt op de lijst der hoogst aangeslagenen in die provineie; 3°. eene door den heer van Rijekevorsel onderteekende verklaring, dat hij geene andere openbare betrekking bekleedt dan lid en voorzitter der Kamer van Koophandel en Fabrieken te Rotterdam, en 4°. het bewijs dat de heer van Rijekevorsel de gewone eeden in handen des Konings heeft afgelegd.

Door den heer Borski is ingezonden 1°. een extract uit het register van resolutien der Staten van de provincie Noordholland, waaruit blijkt dat 59 van de 64 in de vergadering tegenwoordig zijnde leden, zieh hebben verklaard voor de verkiezing van den heer Borski, zoodat door dien heer de volstrekte meerderheid is verkregen; 2°. een extract uit de lijst der hoogst aangeslagenen in de provincie Noordholland, waarop die heer voorkomt; 3°. eene door den heer Borski onderteekende verklaring dat hij geene andere openbare betrekking bekleedt dan die van directeur van het entrepôtdok te Amsterdam en commissaris der West-Indische maatsehappij te dier stede gevestigd, en 4°. een uittreksel uit het register van beëediging, waaruit blijkt dat de vereischte eeden door dien heer in handen des Konings zijn afgelegd.

In de laatste plaats zijn aan het onderzoek uwer Commissie onderworpen de stukken ingezonden door den heer Boseh van Drakestein. Die stukken zijn 1°. een uittreksel uit de resolutien van de Staten der provincie Noordholland, waaruit blijkt dat die heer bij eene eerste stemming de volstrekte meerderheid heeft verkregen; 2°. een uittreksel uit de lijst der hoogst aangeslagenen in die provincie, waarop genoemde heer voorkomt; en 3°. eene onderteekende verklaring, dat de heer Bosch van Drakestein geene andere openbare betrekking bekleedt dan die van lid der arrondissements-regtbank te Amsterdam.

Uwe Commissie heeft verder de eer te rapporteren, dat al die stukken zich in behoorlijke orde bevinden en allezins voldoen aan de vereischten, zoowel bij de kieswet als bij de Grondwet voorgeschreven. Zij moet alleen opmerken, dat door den heer Bosch van Drakestein niet is overgelegd het bewijs, dat hij in handen des Konings den gevorderden eed heeft afgelegd.

Uwe Commissie stelt dus voor, dat deze Vergadering besluite tot toelating van de vier eerstgenoemde heeren, zoomede tot die van den heer Boseh van Drakestein, wanneer hij aan deze Kamer zal hebben overgelegd het bewijs, dat door hem de gevorderde eed is afgelegd.

Aanneming der conclusie.

De heer **van Weel** brengt namens de tweede Commissie het navolgend rapport uit:

Omtrent de in handen uwer Commissie gestelde geloofsbrieven van de tot leden dezer Vergadering benoemde heeren dc Villers de Pité, de Sitter, Cost Jordens, van Swinderen, Sassen en de Bruijn heeft zij de eer het navolgende te berigten.

Door den heer van Swinderen zijn overgelegd een extract uit de

ZITTING VAN DEN 20STEN SEPTEMBER.

notulen eener vergadering der Staten van de provincie Friesland, waaruit blijkt dat op hem bij eerste stemming zijn uitgebragt 31 stemmen van de 44 aanwezige leden; — een extract uit de lijst van hoogst aangeslagenen in die provincie, waarop die heer voorkomt onder n°. 1; — eene verklaring door hem onderteekend, waaruit blijkt dat hij bekleedt het lidmaatschap van den gemeenteraad van Gaasterland; en een bewijs dat hij op den 19den September jl. in handen des Konings den vereischten eed heeft afgelegd.

Door den heer de Sitter zijn overgelegd: een extract uit de notulen der vergadering van de Provinciale Staten van Groningen, waaruit blijkt dat zijn uitgebragt 43 stemmen, waarvan door dat lid zijn verkregen 32 stemmen; — een extract uit de lijst van hoogst aangeslagenen in die provincie waarop hij voorkomt onder n°. 36; — eene verklaring door hem onderteekend dat hij geene openbare betrekkingen bekleedt, — en voorts het bewijs dat hij in handen des Konings den vereischten eed heeft afgelegd.

Door den heer mr. N. F. C. J. Sassen zijn overgelegd: een extract uit de notulen eener vergadering der Provinciale Staten van Noordbrabant, waaruit blijkt dat zijn uitgebragt 61 stemmen, waarvan bij eerste stemming door dien heer zijn verkregen 36 stemmen; — een extract uit de lijst van hoogst aangeslagenen in die provincie waarop hij voorkomt onder n°. 56; — eene verklaring door hem onderteekend waaruit blijkt dat hij bekleedt het lidmaatschap van den gemeenteraad van 's Hertogenbosch, dat hij is secretaris van het waterschapsbestuur van de uitwatering van Grave naar den Amer; dat hij is lid van het collegie van regenten over de godshuizen en de algemeene armen te 's Bosch. Bij deze stukken ontbreekt het bewijs dat hij den gevorderden eed heeft afgelegd.

De heer F. J. T. de Bruijn heeft overgelegd: een extract uit notulen der Provinciale Staten van Noordbrabant, waaruit blijkt dat er zijn uitgebragt 63 stemmen, waarvan er door hem bij eene eerste stemming 30 zijn verkregen; bij eene tweede vrije stemming 31, en bij eene derde stemming tusschen hem en den heer Verheij van den Bogaard 37 stemmen. Verder een extract uit de lijst der hoogst aangeslagenen, waaruit blijkt dat hij daarop voorkomt onder n°. 53, en eene verklaring, waaruit blijkt dat hij de betrekking bekleedt van plaatsvervangend kantonregter van het 3de kanton, hoofdplaats Helmond, van het 2de arrondissement, hoofdplaats Eindhoven. Bij die stukken is echter niet gevoegd het bewijs der eedsaflegging in handen des Konings.

De heer jhr. L. L. G. M. de Villers de Pité heeft overgelegd een extract uit de notulen der Provinciale Staten van Limburg, waaruit blijkt dat er zijn uitgebragt 43 stemmen, en dat er bij eene eerste stemming daarvan 36 door hem zijn verkregen; verder een extract uit de lijst der hoogst aangeslagenen, waaruit blijkt dat hij daarop voorkomt onder n°. 26. Bij die stukken ontbreekt echter de verklaring omtrent de openbare betrekkingen door hem bekleed.

De heer mr. W. H. Cost Jordens heeft overgelegd een extract uit de notulen der Provinciale Staten van Overijssel, waaruit blijkt dat er 44 stemmen zijn uitgebragt, waarvan hij er bij eene eerste stemming 42 stemmen heeft verkregen. Verder is daarbij gevoegd een extract uit de lijst der hoogst aangeslagenen, waaruit blijkt dat hij daarop voorkomt onder n°. 26. Bij die stukken ontbreekt echter ook de verklaring nopens de openbare betrekkingen door hem bekleed.

Uwe Commissie heeft alzoo de eer te adviseren, de heeren van Swinderen, de Sitter, de Bruijn en Sassen toe te laten als leden dezer Vergadering, eehter niet dan nadat de heeren de Bruijn en Sassen zullen hebben doen blijken de vereischte eeden in handen des Konings te hebben afgelegd, terwijl uwe Commissie omtrent de heeren de Villers de Pité en Cost Jordens adviseert de toelating aan te houden.

De **Voorzitter**: Ik stel u voor u te vereenigen met de conclusie van het uitgebragt rapport, en alzoo te besluiten tot toelating van de heeren van Swinderen, de Sitter, de Bruijn en Sassen als leden dezer Kamer, echter ten aanzien van de heeren de Bruijn en Sassen niet, alvorens zij zullen hebben overgelegd het bewijs van de aflegging der gevorderde eeden, en ten aanzien van de heeren de Villers de Pité en Cost Jordens de zaak aan te houden, op grond dat zij niet hebben overgelegd de verklaring omtrent openbare betrekkingen, door hen bekleed, en ook omdat door hen nog niet de gevorderde eed is afgelegd.

Dienovereenkomstig wordt besloten.

De heeren van Goltstein van Oldenaller, van Rijckevorsel, Borski, van Swinderen en de Sitter worden daarop door den heer Griffier in de vergaderzaal binnengeleid en nemen zitting.

De **Voorzitter** geeft kennis dat zijn ingekomen:

1°. eene missive van den Minister van Binnenlandsche Zaken, ten geleide van een exemplaar van de uitkomsten der derde algemeene tienjarige volkstelling (de provincien Groningen, Drenthe en Limburg) en van het algemeen overzigt der bevolking des Rijks op 19 November 1849;

Aanneming der missive voor kennisgeving, en plaatsing der werken in de boekerij.

2°. van den schrijver eene brochure, getiteld: *Proeve der waarheidsliefde en opregtheid van het* Tijdschrift voor Nederlandsch Indie, *gerigt aan den Redacteur van hetzelve, door J. B. J. van Doren, oud militair onderintendant der eerste klasse* enz.;

Plaatsing in de boekerij der Kamer;

3°. onderscheidene verzoekschriften als:

een kopij-adres aan Z. M. den Koning tegen het wets-ontwerp tot sluiting van het Kanaal van St. Andries, van den dijkstoel van Boemelerwaard beneden den Meidijk;

64 adressen tegen het wets-ontwerp houdende eenige bepalingen omtrent de kerkgenootschappen, als:

uit *Noordbrabant:* van ingezetenen te Dussen, Helvoirt, Huijbergen, Dongen, Goudkade, Cuijk, Baarlo, Papenhoven Epen, Esch;

uit *Limburg:* van Roomsch-katholijke priesters te Kerkerade Venlo, Roermond, Schinnen, Meerssen, van den burgemeester van Maasbree, van het gemeentebestuur en kiesgeregtigden te Bingelraede, van ingezetenen te Belfeld, Maasniel, Velden, Oud-Valkenburg, Margraeten, Areen, Wylré, Gulpen, Hulsberg, Schinveld, Tegelen, Blerick, Brunssum, Venlo, Kessel, Reuver, Vaals, Valkenburg, Eijsden, Beesel, Voerendaal, Wittem, Amstenrade, Vijlen, Noorbeek, Neerweert, Oirsbeek;

uit *Gelderland:* van ingezetenen te Nijmegen, Appeltern, Ubbergen;

uit *Noordholland:* van ingezetenen te Amsterdam, Opmeer;

uit *Zuidholland:* van ingezetenen te Schiedam, Ooltgensplaat;

uit *Zeeland:* van ingezetenen te Hoofdplaat, Oudorp, Hontenisse (2), Hulst, Ossenisse, Koewacht, Hengstdijk, Stoppeldijk, Boschcapelle, Graauw;

uit *Friesland:* van ingezetenen te Heeg;

uit *Drenthe:* van ingezetenen te Coevorden.

19 adressen ten voordeele van hetzelfde wets-ontwerp, als:

uit *Gelderland:* van den kerkeraad der Nederduitsch-Hervormde gemeenten te Herveld, Wageningen, van ingezetenen te Wisch, Apeldoorn, Beusichem, Silvolde, Zoelmond;

uit *Friesland:* van den kerkeraad der Nederduitsch-Hervormde gemeente te Harlingen, van ingezetenen te Smallingerland;

uit *Overijssel:* van ingezetenen te Almelo, te Hengelo, van den kerkeraad der Nederduitsch-Hervormde gemeenten te Heemse, Tubbergen, Markelo, Blokzijl;

uit *Noordholland:* van ingezetenen te Zwaag;

uit *Zuidholland:* van den kerkeraad der Nederduitseh Hervormde gemeente te Oudshoorn, van ingezetenen te Maassluis;

uit *Noordbrabant:* van het klassikaal bestuur van Heusden.

De **Voorzitter:** Ik stel aan de Vergadering voor, al deze adressen te verzenden naar de Commissie voor de Verzoekschriften, welke bestaan zal uit de heeren: Lotsij, Paspoort van Grijpskerke, de Vos van Steenwijk, van Goltstein van Oldenaller en van der Oudermeulen.

De heer **van Dam van Isselt**: De adressen, waarvan zoo even melding is gemaakt, hebben betrekking tot wets-ontwerpen, die reeds bij de wetgevende magt zijn aangenomen. Het eerste betreft het Kanaal van St. Andries. Er kan bij deze Vergadering geene sprake meer zijn van de bedenkingen, die door dijkgraaf en heemraden van den Boemelerwaard beneden den Meidijk zijn in het midden gebragt. Zoo komt het mij ook voor, dat de adressen tegen het wets-ontwerp regelende het toezigt op de onderscheidene kerkgenootschappen, evenmin als de adressen ten voordeele van deze wets-voordragt punten van beraadslaging bij deze Vergadering kunnen uitmaken.

Mijn advies zou dus zijn de bedoelde adressen eenvoudig op de griffie te bewaren, en ze niet te stellen in handen van de Commissie voor de Verzoekschriften.

De heer **van Rijckevorsel:** Ik ben niet van het gevoelen van den geachten spreker, die mij vooraf is gegaan, Mijne Heeren. Het schijnt mij toe, dat wij het voorstel van onzen Voorzitter moeten aannemen, en dat het de taak is van de Commissie voor de Verzoekschriften, onderzoek te doen naar den inhoud van die adressen en dienovereenkomstig een praeadvies aan de Vergadering in te rigten. Zouden wij er over oordeelen, dan zouden die adressen eerst gelezen moeten worden. Ik geloof, dat wij volstrekt niet over stukken kunnen beslissen, die wij niet volledig kennen. Ik zal den geachten spreker maar doen opmerken, dat, ja in principe aangenomen is dat het Kanaal van St. Andries ten deele digt gemaakt zal worden, maar dat in de begrooting de daartoe benoodigde som zal moeten uitgetrokken worden en dat het bedoelde adres beschouwingen kan inhouden die het nuttig is daarbij te kennen. Ik geloof dus dat wij allezins moeten aannemen, en ik neem de vrijheid te ondersteunen, het voorstel van onzen geachten Voorzitter om het adres te verzenden aan de Commissie voor de Verzoekschriften, die ons dan præadvies zal uitbrengen zoo als zij zal meenen te behooren.

De heer **van Dam van Isselt:** Het doet mij altijd bijzonder leed wanneer ik het niet eens ben met den geachten spreker uit Rotterdam. Ik begin alzoo reeds te betwijfelen of mijn voorstel wel gegrond is, maar ik moet mij dan nu toch afvragen wat het werk eener Commissie voor de Verzoekschriften is. Zij moet de verzoekschriften onderzoeken en vervolgens een voorstel daaromtrent doen. Nu zijn maar twee voorstellen denkbaar; het eene is om over te gaan tot de orde van den dag, wanneer het adres niet inhoudt eenige inlichtingen die voor de Vergadering van belang kunnen geoordeeld worden. Wanneer het geldt een aanhangig wets-voorstel, kan alleen worden voorgesteld het ter inzage van de leden, op de griffie te deponeren. Maar nu komt het mij niet doelmatig voor om aan de Commissie voor de Verzoekschriften een werk op te dragen, dat leiden moet tot eene conclusie welke geen nut hoegenaamd kan hebben. Het kan eenigzins waar zijn wat de geachte spreker gezegd heeft met betrekking tot het Kanaal van St. Andries; maar ook dat wetsontwerp hier afgehandeld zijnde, geloof ik dat, wanneer adressanten ons inlichtingen zullen willen geven, zij zullen moeten wachten tot dat de gelden op de begrooting zullen gebragt zijn. Bestaan er dan nieuwe inzigten, dan, geloof ik, kan eerst de tijd geboren zijn voor het bestuur van den Boemelerwaard, indien het dit nuttig mogt oordeelen, de Vergadering andermaal te adieren om zijne bedenkingen mede te deelen. Maar op dit oogenblik kan dit niet geschieden en het werk dat men de Commissie zou willen opdragen, zou dus nutteloos en doelloos zijn. Wanneer de geachte spreker uit Rotterdam lid van die commissie was, zou hij het misschien minder aangenaam vinden om zijn kostbaren tijd te moeten besteden aan een geheel overbodig werk. Ik blijf dus persisteren bij mijne meening, dat men aan de Commissie voor de Verzoekschriften niet een werk moet opdragen, dat volstrekt geen nut kan hebben. Vooral deze Vergadering moet, dunkt mij, geene werkzaamheden verrigten, die geene bepaalde en nuttige strekking hebben.

De heer **van Nispen van Pannerden:** Het zij mij vergund, Mijne Heeren, een enkel woord in het midden te brengen tot ondersteuning van het voorstel van onzen geachten Voorzitter. Art. 70 van ons Reglement van Orde voorziet, geloof ik, bepaaldelijk in het geval dat hier aanwezig is. Daar toch is bepaald dat, wanneer de Kamer bij het einde der zitting op eenig verzoekschrift nog geen besluit heeft genomen, de Voorzitter het tot dat einde bij den aanvang der volgende ter tafel brengt, even als ware het alsdan eerst ingekomen en dat deswege vóór alle andere verslag wordt gedaan. Ik geloof dus dat, zonder af te wijken van de bepaling van het Reglement van Orde, geen ander besluit kan worden genomen dan dat door den Voorzitter voorgesteld.

Maar in de tweede plaats behelst het Reglement van Orde ook bepalingen, waaruit men kan opmaken dat men is uitgegaan van het denkbeeld dat wel degelijk verslag kan worden uitgebragt over verzoekschriften, al is de wet waartoe zij betrekking hebben, reeds behandeld.

Daaromtrent verwijs ik u naar artikel 66, waarin staat » dat » de verslagen *zooveel mogelijk* vóór den aanvang dier beraadsla» ging worden uitgebragt." Die woorden *zooveel mogelijk* sluiten in, dat zij ook *na* de sluiting van de beraadslagingen, *na* de stemming kunnen worden uitgebragt. Ik geloof, dat wij, zonder geheel af te wijken van de bepalingen van ons Reglement van Orde, niets anders kunnen doen dan het voorstel van onzen geachten Voorzitter aannemen.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het voorstel van den Voorzitter wordt met 15 tegen 9 stemmen *aangenomen*. *Tegen* hebben gestemd de heeren: Paspoort van Grijpskerke, Borski, van Rhemen van Rhemenshuizen, van Wessem, Martens van Sevenhoven, de Vos van Steenwijk, van Goltstein van Oudenaller, van der Oudermeulen en van Dam van Isselt.

De **Voorzitter** berigt dat nog is ingekomen een verzoekschrift van ingezetenen te Ekkelrade dat, als ongezegeld zijnde, ter zijde wordt gelegd.

Naar aanleiding der bepaling van art. 33 van het Reglement van Orde heeft alsnu plaats de trekking der afdeelingen.

De uitslag is de volgende:

tot de eerste afdeeling zullen behooren, de heeren van Sasse van Ysselt, van Nispen van Pannerden, van Aylva van Pallandt, van Goltstein van Oudenaller, van Weel, van der Oudermeulen, van Eijsinga en de Sitter;

tot de tweede afdeeling, de heeren: van Rhemen van Rhemenshuizen, Boxman, Borski, van Andringa de Kempenaer, van Heeckeren van Wassenaer, Cremers, Beerenbroek en Regout;

tot de derde afdeeling, de heeren; van Dam van Isselt, 't Hooft, Insinger, Paspoort van Grijpskerke, Martens van Sevenhoven, d'Ablaing van Giessenburg, de Vos van Steenwijk en Tonckens;

tot de vierde afdeeling, de heeren: van der Beken Pasteel van den Dries, Blankenheijm, van Rijckevorsel, Lotsij, van Beeck, Vollenhoven, van Wessem en van Swinderen.

De **Voorzitter:** Ik stel voor om de openingsrede met een adres te beantwoorden, en verzoek de leden zich in hunne afdeelingen te willen vereenigen tot het kiezen van voorzitters en ondervoorzitters en van leden der Commissie voor het ontwerpen van een adres van antwoord op de openingsrede.

Dienovereenkomstig wordt besloten.

De vergadering wordt gesloten.

ZITTING VAN DEN 21STEN SEPTEMBER.

2DE ZITTING.

ZITTING VAN WOENSDAG 21 SEPTEMBER.

(GEOPEND TEN 3 URE.)

Mededeeling van de benoeming van voorzitters en onder-voorzitters der afdeelingen en van de leden der Commissie voor het Adres van Antwoord op de Troonrede. — Ingekomen 67 missives van den Staatsraad, Directeur van het Kabinet des Konings omtrent de bekrachtiging door Z. M. van even zoovele wets-ontwerpen.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig met den Voorzitter 21 leden, de heeren:

D'Ablaing van Giessenburg, van Swinderen, Lotsij, van der Oudermeulen, Paspoort van Grijpskerke, Borski, van Nispen van Pannerden, Insinger, van Goltstein van den Oldenaller, van Dam van Isselt, van Rhemen van Rhemenshuizen, Tonckens, van Wessem, de Sitter, Martens van Sevenhoven, Boxman, van Weel, de Vos van Steenwijk, van Eijsinga en van den Dries.

De **Voorzitter:** De heeren Villers de Pité, 't Hooft, Cost Jordens en van Aylva van Pallandt hebben schriftelijk te kennen gegeven dat zij om verschillende redenen verhinderd worden deze vergadering bij te wonen.

Voor kennisgeving aangenomen.

De **Voorzitter:** Ik heb de eer mede te deelen:

1°. dat door de afdeelingen gekozen zijn

tot voorzitters, de heeren: van Nispen van Pannerden, Boxman, Martens van Sevenhoven en Blankenheijm;

tot onder-voorzitters, de heeren: van Eijsinga, Borski, Insinger en van Swinderen;

tot leden van de Commissie voor het adres van antwoord op de troonrede, de heeren: van Eijsinga, van Rhemen van Rhemenshuizen, Insinger en Lotsij;

2°. dat zijn ingekomen zeven en zestig missives van den Staatsraad, Directeur van het Kabinet des Konings, betreffende de bekrachtiging door Zijne Majesteit den Koning van even zoovele daarbij genoemde wets-ontwerpen, als:

die tot naturalisatie van L. Rindskopf, J. C. Mohr, R. Lammerts, J. H. R. Kröner, J. H. Witt, J. H. Strijbosch, F. A. Jöhr, J. Warsen, F. L. G. Salbach, C. F. S. Pape, H. Schlegel, J. A. H. Striethorst, J. F. F. J. Pistor, H. J. Crameer, G. F. L. Giesecken, C. H. Grohé, J. H. Peters, H. J. S. Hardmann, J. F. H. W. Schulze, L. M. R. Couquerque, J. W. Stoll, F. Ortli, C. F. J. Jaeger, A. A. Rothpletz, C. F. W. Juzi, C. H. Schanze, mr. J. Pinner, P. Voss, O. A. Uhlenbeck, P. F. Uhlenbeck, Chr. W. Uhlenbeck, C. A. T. Vogel, B. Sievers, F. J. Niedfeld, J. H. van Engelen, A. A. Berckemeijer, J. Cahn, A. Meuskens, J. Hartman, F. W. Junghuhn, H. A. E. Kerstiens, G. J. Klyse, P. E. Thüre, J. Realt, J. Smidt Petersen en H. C. F. Kampschmid;

dat tot opening van een nieuwen termijn ter aanvulling van de formaliteiten bedoeld bij art. 9 der wet van 28 Julij 1850;

dat tot verlenging van den termijn bij art. 293 der gemeentewet gesteld;

dat tot verzekering van de uitvoering van sommige voorschriften van plaatselijke verordeningen;

dat tot aanvulling van de wet van den 28sten December 1852 (*Staatsblad* n°. 212), betreffende de pensioenen der zee- en landmagt;

dat tot wijziging der wet van 28 Augustus 1851 (*Staatsblad* n°. 126) in zooverre betreft de bevordering der officieren van de geneeskundige dienst en van die der administratie bij de zeemagt;

dat houdende wijziging van den staat A, behoorende bij de wet van 28 Augustus 1851 (*Staatsblad* n°. 127), betreffende de pensioenen der officieren van de geneeskundige dienst en van die der administratie bij de zeemagt;

dat tot goedkeuring eener dading tusschen het bestuur der domeinen en de gemeente Genemuiden;

dat tot regeling van het fonds van koopprijzen van domeinen, dienst 1852;

dat tot goedkeuring van een op den 12den Julij 1852 gesloten tractaat van vriendschap, handel en scheepvaart tusschen Nederland en de republiek van Costa Rica;

dat, houdende wijziging van hoofdstuk II der Staatsbegrooting van 1852;

dat tot wijziging van hoofdstuk III der Staatsbegrooting van 1852;

dat tot wijziging van hoofdstuk VI der Staatsbegrooting van 1852 (kindergelden);

dat tot tijdelijke instandhouding van eenige Belgische wetten en besluiten in het hertogdom Limburg;

dat tot afstand van domeinen ten behoeve van een ziekenhuis te Leyden;

dat tot regeling van het fonds van consignatien;

dat tot opheffing der in den Molukschen Archipel bestaande beperkende bepalingen met opzigt tot den handel en de scheepvaart aldaar;

dat nopens de sluiting van het Kanaal van St. Andries;

dat tot duurzame regeling van het beheer der gelden wegens verstrekkingen;

dat tot wijziging van het tarief van in- en uitgaande regten;

dat tot regeling van het toezigt op de onderscheidene kerkgenootschappen.

Voor kennisgeving aangenomen.

3°. dat de Commissie belast met het ontwerpen van een adres van antwoord op de Troonrede met haar ontwerp gereed is en dat ter tafel brengt.

Drukken voor de leden alleen, en ronddeelen en verzenden naar de Afdeelingen.

De **Voorzitter:** Ik stel u voor om in de vergadering, op morgen ten twee ure te houden, over te gaan tot het kiezen van leden der Commissie voor de huishoudelijke zaken van deze Kamer.

Dienovereenkomstig wordt besloten.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gescheiden.

ZITTING VAN DEN 22STEN SEPTEMBER.

3DE ZITTING.

ZITTING VAN DONDERDAG 22 SEPTEMBER.

(GEOPEND TEN 2 URE.)

Ingekomen: 1°, een Koninklijk besluit houdende benoeming van den Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal; 2°. geloofsbrieven van een lid. — Benoeming van twee leden der huishoudelijke Commissie. — Verslagen uitgebragt door de Commissie voor de Verzoekschriften. — Gewijzigd Adres van Antwoord ter tafel gebragt. — Vaststelling van den dag der beraadslaging.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig met den Voorzitter 21 leden, de heeren:

Martens van Sevenhoven, van Goltstein van Oldenaller, van der Oudermeulen, Lotsij, de Vos van Steenwijk, Paspoort van Grijpskerke, van den Dries, van Swinderen, Borski, Blankenheijm, van Dam van Isselt, van Rhemen van Rhemenshuizen, Boxman, de Sitter, Tonckens, van Wessem, d'Ablaing van Giessenburg, Insinger, van Eijsinga en Cremers.

De notulen worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter** deelt mede dat zijn ingekomen:

1°. een Koninklijk besluit dd. 22 September 1853, waarbij jhr. W. Boreel van Hogelanden tot Voorzitter wordt benoemd der Tweede Kamer, gedurende de tegenwoordige zitting.

Voor kennisgeving aangenomen.

2°. de geloofsbrieven van den heer van der Lek de Clercq, herkozen tot lid dezer Kamer.

De **Voorzitter** benoemt tot leden van de Commissie tot het onderzoeken van die geloofsbrieven, de heeren: van Eijsinga, Tonckens en van den Dries, die verzocht worden zich met dat onderzoek te willen bezig houden en van het resultaat daarvan verslag te geven in de eerstvolgende zitting.

De Vergadering gaat over tot de verkiezing van twee leden der huishoudelijke Commissie.

Tot stemopnemers worden benoemd, de heeren: Lotsij, van Wessem, Paspoort van Grijpskerke en van Goltstein van Oldenaller.

Aan de stemming ter verkiezing van het eerste lid nemen, even als aan de volgende stemming, 21 leden deel.

De heer van Aylva van Pallandt bekomt 15, de heer Blankenheijm 6 stemmen.

De heer **van Aylva van Pallandt** de volstrekte meerderheid van stemmen erlangd hebbende, is aldus benoemd tot eerste lid van de huishoudelijke Commissie.

De Vergadering gaat alsnu over tot de keuze van een tweede lid van de huishoudelijke Commissie.

De heer Blankenheijm bekomt 20, de heer Insinger één stem.

De heer **Blankenheijm** de volstrekte meerderheid van stemmen erlangd hebbende, is aldus benoemd tot tweede lid van de huishoudelijke Commissie.

De **Voorzitter** bedankt de heeren stemopnemers voor de door hen volbragte taak.

De Commissie voor de Verzoekschriften brengt thans de volgende verslagen uit:

De heer **Lotsij**, voorzitter der Commissie:

I. De dijkstoel van Boemelerwaard beneden den Meidijk, heeft aan uwe Vergadering ingezonden afschrift van een adres, aan **Z. M.** den Koning ingediend tegen de digting van het Schansche gat, en verzoekt u het daartoe strekkende wets-ontwerp af te wijzen tot zoolang daaraan middelen verbonden zijn, geschikt om de nadeelen voor te komen.

Ofschoon het wets-ontwerp, waarop dit adres betrekking heeft, reeds bij deze Vergadering is afgedaan, daar er beschouwingen in voorkomen, welke op latere besluiten dezer Kamer van invloed zouden kunnen zijn, heeft uwe Commissie de eer de nederlegging ter griffie ter inzage van de leden voor te stellen.

De **Voorzitter** stelt voor de aanneming der conclusie van het rapport.

De heer **van Swinderen:** Tegen de conclusie door de Commissie voor de Verzoekschriften en het besluit door onzen geachten Voorzitter dien ten gevolge voorgesteld, heb ik volstrekt geen bezwaar. Ik heb slechts het woord gevraagd, omdat bij gelegenheid der discussie op jongstleden Dingsdag gehouden, door den eersten spreker uit Gelderland, den heer van Dam van Isselt, bij zijne tweede rede, de meening is voorgestaan, dat er slechts twee wijzen van concluderen voor de Commissie voor de Verzoekschriften denkbaar waren, òf overgaan tot de orde van den dag, òf deponeren ter griffie ter inzage van de leden. Ik verschil hieromtrent in meening met dien geachten spreker en zal mij veroorloven, Mijne Heeren, daaromtrent mijne meening mede te deelen, die, zoo ik mij niet vergis, steunt op de retroacta dezer Kamer. Zij is deze: dat er bij verzoekschriften meeningen of beschouwingen kunnen worden ontwikkeld, welke deze Vergadering aanleiding kunnen geven om die met hare zienswijze te brengen ter kennisse van de Regering, ten einde, zoo de Kamer het noodig mogt oordeelen, deze daarop regard zou kunnen slaan. Bij het nazien van sommige dier stukken heb ik gevonden, dat dit onder anderen den 11den Augustus 1849 heeft plaats gehad. Toen was er ingediend een verzoekschrift houdende bezwaren tegen de wet op de militie. De beschouwingen in dat verzoekschrift voorkomende gaven destijds der Commissie aanleiding om aan de Vergadering voor te stellen niet alleen het adres te deponeren ter griffie, maar ook daarvan afschrift te verzenden aan den daarbij betrokken Minister, om daarop, ter gelegener tijd, het noodige regard te slaan, welke conclusie de Kamer met algemeene stemmen heeft aangenomen. Ik geloof, Mijne Heeren, dat zulk eene handeling meer heeft plaats gehad; ik heb daarom vooral het woord gevraagd, ten einde later niet welligt verkeerd zou worden geargumenteerd dat de Vergadering, de door den heer van Dam voorgestane meening niet tegensprekende, daaromtrent geheel eenstemmig met dien spreker dacht.

De conclusie van het rapport wordt aangenomen.

De heer **Lotsij**, voorzitter der Commissie:

II. Bij uwe Vergadering zijn ingekomen: 19 adressen, als van den kerkeraad der Nederduitsche Hervormde gemeente te *Herveld*, te *Wageningen*, van ingezetenen te *Wisch*, *Apeldoorn*, *Beusichem*, *Silvolde* en *Zoelmond*, in Gelderland; van den kerkeraad der Nederduitsche Hervormde gemeente te *Harlingen*, en van ingezetenen van *Smallingerland*, in Friesland; van ingezetenen te *Almelo*, den kerkeraad der Nederduitsche Hervormde gemeente te *Heemse*, *Tubbergen*, *Markelo*, *Blokzijl*, en van ingezetenen te *Hengelo*, in Overijssel; van ingezetenen te *Zwaag* in Noordholland; van den kerkeraad der Nederduitsche Hervormde gemeente te *Oudshoorn* en *Maassluis* in Zuidholland; van het classikaal bestuur van *Heusden* in Noordbrabant.

Alle deze adressen strekken tot aanneming der wet op de kerkgenootschappen.

Ofschoon nu deze wet bij uwe Vergadering reeds is afgedaan

heeft uwe Commissie echter, daar er in deze adressen beschouwingen voorkomen, waarvan de kennisneming ook later voor u, Mijne Heeren, van eenig belang zou kunnen zijn, — de eer het depôt op de griffie, ter inzage der leden, voor te stellen.

De heer **van Dam van Isselt**: Mijne Heeren, na de meening, die ik heb uitgebragt over het wets-ontwerp, waarvan hier sprake is, zal ik wel niet behoeven te zeggen, dat ik belang stel in de adressen daarover aan de Kamer aangeboden; maar ik zal terugkomen op een denkbeeld, bij eene vroegere gelegenheid door mij in deze Kamer geuit, dat het mij namelijk hoogst ondoelmatig voorkomt, dat in deze Vergadering rapporten worden uitgebragt over verzoekschriften, wets-ontwerpen betreffende, die reeds zijn afgehandeld. Ik zal thans op dit punt niet in het breede terugkomen, omdat deze Vergadering beslist heeft dat deze adressen zouden worden verzonden aan de Commissie voor de Verzoekschriften. Ik zal echter van deze gelegenheid gebruik maken, om een der argumenten, toen tegen mij gebezigd en niet door mij beantwoord, daar ik reeds twee malen het woord had gevoerd, te wederleggen. Men heeft mij toen voorgeworpen art. 66 van ons Reglement van Orde, waarin staat: » Wanneer eene beraadslaging over een onderwerp op handen is, waaromtrent verzoekschriften bij de Kamer zijn ingekomen, worden de rapporten daarover, zooveel mogelijk, vóór den aanvang dier beraadslaging uitgebragt."

En daaruit heeft men nu geargumenteerd, dat het dus van zelf sprak, omdat er stond *zooveel mogelijk vóór de beraadslaging*, dat de gelegenheid ook werd gegeven, om *na* de beraadslaging rapport uit te brengen. Ik, Mijne Heeren, wensch in ons Reglement van Orde niets te lezen, dan hetgeen er in staat, en wanneer ik zie, dat de Commissie voor de Verzoekschriften hare rapporten zooveel mogelijk zal uitbrengen vóór de discussie, dan wil dat zeggen, volgens mij, dat er ook gelegenheid zal bestaan om dit te doen *gedurende* de discussie, zoo als dan ook gedurende de beraadslaging over de wet omtrent de kerkgenootschappen de Commissie voor de Verzoekschriften herhaaldelijk rapporten heeft uitgebragt over adressen, die wet betreffende. Maar, wanneer wij nu, na het afhandelen van die wet, nog besluiten dat adressen, daarop betrekkelijk, ter griffie zullen worden gedeponeerd, omdat er redenen in staan, die, indien er weder zulk eene wet omtrent de kerkgenootschappen mogt worden ingediend, welligt te pas zouden kunnen komen, dan zetten wij, naar het mij voorkomt, de deur wijd open voor misbruiken. Gesteld nu eens dat de tegenstanders van deze wet bij herhaling goedvonden adressen daarover in te leveren, zou dan deze Kamer, op grond dat er welligt in die adressen iets zou kunnen zijn dat later te pas zou kunnen komen, — nog altijd rapport daarover moeten uitbrengen en aldus moeten medewerken om de gemoederen gespannen te houden? — Naar mijne wijze van zien is de zaak eenvoudig deze, dat wij omtrent die adressen moeten overgaan tot de orde van den dag; niet om een teeken van afkeuring te geven — en ik gevoel mij gelukkig, dat het nu juist geldt adressen ten voordeele van de wet, omdat men mij nu wel niet zal kunnen beschuldigen dat ik ze wil afkeuren; — maar ik wil tot de orde van den dag doen overgaan, omdat ik het deponeren ter griffie geheel ondoelmatig acht, dit kan alleen van dienst zijn gedurende de beraadslaging: maar niet voor eene volgende gelegenheid, wanneer er weder eens eene soortgelijke wet mogt worden behandeld; want dan onderstel ik, dat de belangstelling groot genoeg zal zijn om zich andermaal tot deze of tot de andere Kamer met verzoekschriften te wenden. Ik geloof dus, Mijne Heeren, dat wij het voorstel van de Commissie tot de Verzoekschriften niet moeten aannemen, maar dat wij, zonder daarmede eenige afkeuring te kennen te willen geven, ordeshalve moeten overgaan tot de orde van den dag, waarvan dan toch het gevolg is dat die stukken ter griffie zullen worden nedergelegd. Ik meen inderdaad, Mijne Heeren, — en het zij mij vergund dit met alle bescheidenheid te zeggen — dat wij op een verkeerden weg zijn. Indien het waar is, dat deze adressen op grond van art. 66 van ons Reglement van Orde door de Commissie tot de Verzoekschriften moeten worden behandeld, dan kan niets beletten dat nog honderde adressen voor of tegen de wet inkomen, en wij er bij de hervatting onzer werkzaamheden verslag over zullen hooren uitbrengen en wij ze al weêr zullen verzenden naar de griffie.

Met allen eerbied voor de zienswijze mijner medeleden, die met mij van gevoelen verschillen, neem ik dus de vrijheid voor te stellen, om der gevolgen wille, dat wij overgaan tot de orde van den dag.

De heer **van der Oudermeulen**: Tot inlichting der Vergadering meen ik in 't midden te moeten brengen, dat 8 September de datum is van alle deze adressen; — zij zijn dus geteekend vóór dat het aan de adressanten bekend was dat het wetsontwerp was aangenomen, en nog twee dagen voor dat dit ontwerp door Zijne Majesteit bekrachtigd was. Ik geloof dus, dat de vrees van den geachten spreker uit Gelderland (den heer van Dam van Isselt), dat namelijk het door de Commissie voorgestelde besluit het gevolg zou hebben dat er tot in het oneindige adressen omtrent de wet op de kerkgenootschappen zouden inkomen, ongegrond is. Zoo lang het requesten zijn, ingediend door ingezetenen die niet wisten dat het besluit hier reeds gevallen was, of ook voor dat Zijne Majesteit de wet bekrachtigd had, zie ik niet het minste bezwaar in het besluit, dat de Commissie tot de Verzoekschriften aan deze Vergadering voorgesteld heeft.

De heer **Lotsij**: Ik neem de vrijheid, bij hetgeen de geachte vorige spreker gezegd heeft, alleen dit te voegen, dat juist niet alle verzoekschriften, bij deze Kamer inkomende, betrekking hebben op ontwerpen van wetgeving, maar dat meermalen de conclusie van de Commissie voor de Verzoekschriften gelijkluidend zal zijn met de thans genomene, daar er beschouwingen in kunnen voorkomen, die bij later tijd tot inlichting van de leden kunnen strekken. Ook omtrent zulke stukken adviseert de Commissie, wanneer er geene termen zijn om deze Kamer onbevoegd te rekenen tot nederlegging ter griffie. Ik geloof, dat ik ook op dien grond de conclusie der Commissie kan handhaven.

De **Voorzitter**: Daar er verschil van gevoelen bestaat, stel ik u voor, Mijne Heeren, tot eene hoofdelijke stemming over te gaan. Zij die vóór stemmen vereenigen zich met de conclusie der Commissie voor de Verzoekschriften. Daarentegen zullen degenen, die tegen stemmen, geacht worden hunne goedkeuring te schenken aan het voorstel van den heer van Dam van Isselt, strekkende om over te gaan tot de orde van den dag.

Het voorstel der Commissie alzoo in stemming gebragt zijnde, wordt met 19 tegen 2 stemmen *aangenomen*. *Tegen*, de heeren: Borski en van Dam van Isselt.

De heer **Lotsij**, voorzitter der Commissie:

III. Bij uwe Vergadering zijn ingekomen 64 adressen van ingezetenen te *Dussen*, *Helvoirt*, *Huijbergen*, *Dongen*, *Goudkade*, *Cuyk*, *Baarlo*, *Papenhoven* en *Grevenbicht*, *Epen*, *Esch* (Noordbrabant), van Roomsch-katholijke priesters te *Kerkrade*, *Venlo*, *Roermond*, *Schinnen*, *Meerssen*, van den burgemeester te *Maasbree*, van gemeentebesturen, kiesgeregtigden te *Bingelrade* en *Jabeek*, van ingezetenen te *Belfeld*, *Maasniel*, *Velden*, *Oud Valkenburg*, *Margraten*, *Arcen*, *Wylré*, *Gulpen*, *Hulsberg*, *Schinveld*, *Tegelen*, *Blerick*, *Brunssum*, *Venlo*, *Kessel*, *Reumer*, *Vaals*, *Valkenburg*, *Eijsden*, *Beesel*, *Voerendaal*, *Wittem*, *Amstenrade*, *Vijlen*, *Noorbeek*, *Nederweert* en *Oirsbeek* (Limburg), van ingezetenen te *Nijmegen*, *Appeltern* en *Ubbergen* (Gelderland), van ingezetenen te *Amsterdam*, *Hoogwoud* en *Opmeer* (Noordholland), van ingezetenen te *Schiedam* en *Ooltgensplaat* (Zuidholland). Alle deze adressen strekken tot verwerping der wet op de kerkgenootschappen.

Ofschoon nu deze wet bij uwe Vergadering reeds is afgedaan, daar er in deze adressen beschouwingen voorkomen, waarvan de kennisneming ook later voor u, Mijne Heeren, van eenig belang zou kunnen zijn, heeft uwe Commissie de eer het depôt op de griffie, ter inzage der leden, voor te stellen.

Aanneming der conclusie.

De **Voorzitter**: De Commissie tot het ontwerpen van een adres in antwoord op de troonrede, heeft dat adres nader overwogen en vastgesteld. Ik stel u voor, Mijne Heeren, om dit te doen drukken en ronddeelen en de beraadslaging daarover vast te stellen op aanstaanden Zaturdag, des morgens ten 11 ure.

[Het ontwerp-adres van antwooord luidt als volgt:

SIRE!

1. Met levendige belangstelling heeft de Eerste Kamer der Staten-Generaal, na een kort tijdsverloop, Uwe Majesteit andermaal zien verschijnen in het midden der Vertegenwoordiging van het Nederlandsche Volk, dat steeds van de hartelijkste genegenheid en gehechtheid aan zijnen Koning treffende blijken geeft.

2. Wij verblijden ons over het voortduren der goede verstandhouding van Uwe Regering met de overige Mogendheden, en schatten op hoogen prijs dat de uitbreiding van het vrije handelsverkeer ook door eene wijze staatkunde wordt bevorderd.

3. Het gunstig getuigenis door Uwe Majesteit bij vernieuwing afgelegd omtrent de zee- en landmagt, werd door ons met genoegen vernomen. Wij waarderen de ondersteuning door onze zeemagt aan de nationale scheepvaart en aan het onderhouden van belangrijke betrekkingen buiten 's lands verleend. Wij achten het, voor zoover de middelen het toelaten, met Uwe Majesteit

wenschelijk dat gepaste maatregelen worden genomen, om den graad van geoefendheid der landmagt te verhoogen.

4. Wij beseffen levendig dat de welvaart van het Vaderland in naauw verband staat met den voorspoed der kolonien en bezittingen van het Rijk in andere werelddeelen, en verheugen ons daarom te meer, dat haar toestand in 't algemeen gunstig mag worden genoemd. Onze wensch is, dat de rust in de binnenlanden van Sumatra niet verder gestoord en op Borneo hersteld zal worden, en dat de sporen der zware ramp, welke den Molukschen Archipel heeft getroffen, allengs mogen worden uitgewiseht.

5. Dankbaar erkennen wij met Uwe Majesteit de verschijnselen van welvaart, die zich in den huishoudelijken toestand van het Rijk voordoen. Eene afdoende verbetering van den staat onzer rivieren wordt door ons op hoogen prijs gesteld. Wij verblijden ons in de ontwikkeling van landbouw en nijverheid en in alles wat eene verbeterde en versnelde gemeenschap zoo binnen 's lands als met het buitenland kan bevorderen. Wij juichen den ondernemingsgeest der ingezetenen toe, die thans een meer dan gewoon voedsel vindt in den aanleg van nieuwe werken en in de gunstige uitkomsten, welke de reeds tot stand gebragte opleveren. Het zoo grootsche werk der volbragte droogmaking van het Haarlemmermeer wekt ook onze onverdeelde belangstelling. Wij hopen dat de maatregelen door de Regering ten aanzien van den invoer der eerste levensbehoeften genomen, zull en medewerken om overdreven duurte te verhoeden; en wij vleijen ons dat de uitbreiding van handel, fabriekwezen, scheepvaart en scheepsbouw ook het hare zal toebrengen, om het volksbestaan te schragen en de volkswelvaart te verhoogen.

6. De gunstige staat, waarin de openbare geldmiddelen verkeeren, wordt door ons met voldoening waargenomen. Hebben onvoorziene omstandigheden de uitvoering der wet tot rentevermindering belet, het zal ons hoogst aangenaam zijn nieuwe voorstellen tot verligting van den drukkenden rentelast te ontvangen.

7. Wij hechten groot gewigt aan het vertrouwen van Uwe Majesteit, dat deze zitting de gelegenheid zal schenken om belangrijke onderwerpen van wetgeving tot afdoening te brengen en herhalen onzen ernstigen wensch, dat de ontwerpen van wet, wier indiening de Grondwet voorschrijft, en die welke het belang des Vaderlands eischt, door Uwe Regering met onafgebroken zorg zullen worden voorbereid.

8. De Eerste Kamer gevoelt innig dat het welzijn van het dierbaar Vaderland in vele opzigten afhangt van hetgeen Uwe Majesteit in gemeen overleg met de Staten-Generaal ook in deze zitting zal besluiten. Moge de Allerhoogste tot dat gewenschte doel onze eendragtige pogingen leiden en zegenen!]

De heer **van Swinderen**: Het Reglement van Orde inziende, geloof ik, dat de geachte Voorzitter ingevolge art. 46 heeft voorgesteld om de beraadslaging over dit adres van antwoord op aanstaanden Zaturdag te doen plaats hebben. Wanneer ik echter nalees de laatste zinsnede van art. 58 van dat reglement, dan komt het mij voor, dat, daar het eoneept-adres van antwoord op de troonrede op heden gedrukt zal worden en aan de leden rondgedeeld, er geen bezwaar kan zijn om de discussie daarover niet te bepalen op Zaturdag aanstaande maar op morgen. Ik neem dus de vrijheid aan de Vergadering voor te stellen in zooverre af te wijken van het besluit van den geachten Voorzitter, om de discussie over het adres van antwoord te houden op morgen.

De **Voorzitter**: Wanneer dit voorstel geene tegenkanting ontmoet, wordt de beraadslaging bepaald op morgen ten 11 ure.

Dienovereenkomstig wordt besloten.

De vergadering wordt daarop gescheiden.

ZITTING VAN DEN 23STEN SEPTEMBER.

4DE ZITTING.

ZITTING VAN VRIJDAG 23 SEPTEMBER.

(GEOPEND TEN 11 URE.)

Benoeming der Commissie voor de Stenographie. — Verslag uitgebragt omtrent de geloofsbrieven van een lid uit Zeeland; toelating van dat lid. — Beraadslaging over en aanneming van het Ontwerp-adres van Antwoord op de Troonrede; benoeming eener Commissie tot aanbieding van het aangenomen adres aan Zijne Majesteit den Koning.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig met den Voorzitter 23 leden, de heeren:

Borski, Insinger, van der Oudermeulen, d'Ablaing van Giessenburg, Paspoort van Grijpskerke, van Weel, van Wessem, Martens van Sevenhoven, van Swinderen, de Vos van Steenwijk, van Beeck Vollenhoven, Tonekens, van Rhemen van Rhemenshuizen, van den Dries, Lotsij, van Eijsinga, Cremers, de Sitter, van Goltstein van Oldenaller, van Rijckevorsel, Boxman en Blankenheijm;

en de Ministers van Justitie, van Finantien, van Buitenlandsche Zaken, van Marine, van Oorlog en van Kolonien.

De notulen worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter**: Ik heb de eer tot leden van de Commissie voor de Stenographie gedurende deze zitting te benoemen de heeren: van Rijckevorsel, 't Hooft van Benthuizen en Bosch van Drakestein.

De heer **van Eijsinga** brengt het volgend rapport uit:

De Commissie op gisteren door den Voorzitter benoemd tot onderzoek van de geloofsbrieven, ingezonden door het nieuw benoemde lid dezer Kamer, den heer van der Lek de Clereq, heeft de eer te rapporteren, dat in hare handen zijn gesteld de navolgende stukken:

in de eerste plaats een extract uit het verbaal van de heeren Staten van de provincie Zeeland, waaruit blijkt dat in de vergadering dier Staten, gehouden op Dingsdag den 12den Junij 1853, bij eerste stemming, de volstrekte meerderheid van stemmen op genoemden heer van der Lek de Clereq is uitgebragt:

ten tweede, een extract uit de lijst der 52 hoogst aangeslagenen in 's Rijks directe belastingen in de provincie Zeeland, waaruit blijkt dat genoemde heer op die lijst voorkomt;

in de derde plaats eene door den heer van der Lek de Clereq onderteekende verklaring, waarop voorkomt dat hij geene andere openbare betrekking bekleedt dan die van notaris, residerende te Zierikzee.

Eindelijk is bij die stukken overgelegd een extract uit het register der beëedigingen, waaruit blijkt dat op den 19den September jl. genoemde heer in handen des Konings de vereischte eeden heeft afgelegd.

Het is aan uwe Commissie voorgekomen dat die stukken zich allen in den vereischten vorm en in behoorlijke orde bevinden, en de Commissie heeft dienvolgens de eer aan de Kamer voor te stellen, dat zij besluite tot toelating van genoemden heer als lid van de Eerste Kamer der Staten-Generaal.

Aanneming der conclusie van het rapport.

Aan de orde is de behandeling van het *ontwerp-adres van antwoord op de Troonrede.*

De algemeene strekking, alsmede de paragraphen 1 tot en met 4 worden achtereenvolgens zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd.

Paragraaph 5.

De heer **Tonckens**: De woorden der troonrede: » Waar het algemeen belang het vereischt, wordt de inspanning der ingezetenen door bijdragen van het Rijk ondersteund" zijn met andere daarop volgende paragraphen van die rede beantwoord in § 5 van ons adres, althans, zoo mij voorkomt, in de navolgende woorden: » Wij juichen den ondernemingsgeest der ingezetenen toe, die thans een meer dan gewoon voedsel vindt in den aanleg van nieuwe werken en in de gunstige uitkomsten welke de reeds tot stand gebragte opleveren." Ik had de woorden der troonrede zoo even door mij voorgelezen, liever beantwoord gehad met eene uitdrukking die, bij onze toejuiching van de inspanning der ingezetenen, tevens eene goedkeuring inhield van de ondersteuning door bijdragen van het Rijk. Het voorstel daartoe door mij gedaan in de afdeeling waartoe ik de eer had te behooren, vond evenwel bezwaren waarvan ik het gewigt niet mag of kan ontkennen, en het is dan ook om de erkenning van die bezwaren dat ik niet voornemens ben een amendement voor te stellen in den geest zoo als ik gezegd heb de paragraaph liever te zien luiden. Maar dit belet mij evenwel niet hier openlijk bij de behandeling van dit adres te verklaren, dat die woorden van de troonrede op mij een zeer aangenamen indruk hebben gemaakt, als een blijk te meer dat de tegenwoordige Regering, op het voetspoor van hare voorgangster, de toch wezenlijk bestaande en niet te miskennen inspanning der ingezetenen wil ondersteunen, daar waar het algemeen belang zulks vordert en de ingezetenen alzoo een spoorslag hebben om in hunne inspanning of ondernemingsgeest (hoe men het noemen wil) niet te verflaauwen, al worde door ons dan ook de in de troonrede erkende rijks-ondersteuning niet expressis verbis toegepast.

De beraadslaging wordt gesloten.

Paragraaph 5 wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Paragraphen 6 tot en met 8 worden achtereenvolgens zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd.

Het ontwerp-adres van antwoord wordt in zijn geheel met algemeene (23) stemmen aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik benoem, naar aanleiding van art. 62 van het Reglement van Orde, tot leden der Commissie om het aangenomen adres van antwoord aan Zijne Majesteit den Koning te gaan aanbieden, de vier leden der Commissie die het ontwerp hebben opgesteld met de heeren van den Dries en de Vos van Steenwijk, terwijl ik mij als Voorzitter der Kamer aan het hoofd dier Commissie stellen zal.

De Vergadering wordt tot nadere bijeenroeping geseheiden.

VERBETERING.

In het verslag der vorige zitting is vergeten vermeld te worden dat de heer Lotsij benoemd is tot voorzitter der Commissie voor de Verzoeksehriften.

ZITTING VAN DEN 2DEN DECEMBER.

5DE ZITTING.

ZITTING VAN VRIJDAG 2 DECEMBER.

(GEOPEND TEN 1½ URE.)

Ingekomen: 1°. missive van den heer Cost Jordens omtrent zijne herbenoeming als kantonregter en verzoek dat de Kamer beslisse of hij al dan niet ophoudt lid der Kamer te zijn; 2°. geloofsbrieven van twee leden; benoeming eener Commissie tot onderzoek daarvan; verslag uitgebragt door die Commissie; beraadslaging over de voorgestelde conclusie; bepaling van den dag der beraadslaging omtrent het verzoek van den heer Cost Jordens; 3°. onderscheidene regerings-verslagen en verdere stukken; 4°. verzoekschrift; 5°. wets-ontwerpen; en 6°. boekwerken. — Trekking der afdeelingen.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig bij den aanvang der zitting met den Voorzitter, 19 leden, te weten, de heeren:

Lotsij, van Aylva van Pallandt, Martens van Sevenhoven, van der Oudermeulen, van Goltstein van Oldenaller, van Beeck Vollenhoven, Borski, van Andringa de Kempenaer, de Vos van Steenwijk, van Swinderen, d'Ablaing van Giessenburg, van Wessem, van Heeckeren van Wassenaar, 't Hooft van Benthuizen, Blankenheijm, van Weel, van Nispen van Pannerden en van Rijckevorsel; terwijl gedurende de eerste schorsing nog op de presentielijst geteekend hebben de heeren: Bosch van Drakestein en Sassen; en na de tweede schorsing de heer de Villers de Pité.

De notulen van het verhandelde in de vorige vergadering worden gelezen.

De **Voorzitter** schorst de zitting voor eenige oogenblikken, aangezien het half uur na den voor het openen der vergadering bepaalden tijd nog niet is verstreken en er slechts 19 leden tegenwoordig zijn.

De zitting heropend zijnde, zegt de **Voorzitter:** In eene vorige zitting is besloten, dat de heeren Sassen en Bosch van Drakenstein als leden dezer Kamer zouden worden toegelaten, wanneer zij zouden overgelegd hebben de bewijzen dat door hen de bij de wet gevorderde eeden zijn afgelegd. Die stukken zijn thans bij deze Kamer ingekomen.

Na de voorlezing dezer stukken zegt de **Voorzitter:** Aan het door de Kamer in de laatst gehoudene Vergadering te kennen gegeven verlangen is voldaan, en zijn die beide heeren alzoo als leden dezer Kamer toegelaten.

De notulen van het verhandelde in de laatst gehoudene zitting worden nu nogmaals gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter** deelt mede dat zijn ingekomen:

1°. twee berigten van de heeren Cremers en de Bruijn, daarbij te kennen gevende, dat zij wegens verschillende omstandigheden verhinderd worden de zitting bij te wonen.

Deze berigten worden voor kennisgeving aangenomen.

2°. de volgenden brief van den heer Cost Jordens, luidende:

Hoog Edel Gestrenge Heer!

Ter aanvulling van hetgeen voor mijne toelating als lid der Kamer in de zitting van den 20sten September jl. nog bleek noodig te zijn, heb ik de eer UHEG. te zenden het bewijs van eedsaflegging en de verklaring nopens de door mij bekleede openbare betrekkingen.

Ik moet UHEG. intusschen kenbaar maken, dat ook ik in de maand October jl. heb aangenomen en aanvaard de betrekking van kantonregter te Deventer, waartoe ik bij het besluit des Konings van 21 September te voren was herbenoemd en bij continuatie aangesteld, en dat het mij daarom aangenaam zoude zijn, gelijk ik de eer heb daartoe het verzoek te doen, dat de Kamer wilde beslissen of art. 91 § 4 van de Grondwet en art. 97 van de kieswet moeten geacht worden hier van toepassing te zijn.

Ik heb de eer mij met de meeste hoogachting te teekenen,

Hoog Edel Gestrenge Heer,
UHEG. dw. dienaar,
COST JORDENS.

Aan den Heere Voorzitter van de Eerste Kamer der Staten-Generaal.

Wordt besloten om op aanstaanden Maandag des namiddags ten 2 ure de vraag te behandelen, of de heer Cost Jordens heeft opgehouden lid der Vergadering te zijn.

3°. Verklaringen van de heeren Cost Jordens en de Villers de Pité, ten aanzien van de openbare betrekkingen, welke door hen worden bekleed.

Deze stukken worden, ten fine van onderzoek, gesteld in handen eener commissie bestaande uit de heeren: Blankenheijm, van Swinderen en van Goltstein van Oldenaller, om staande de vergadering daaromtrent rapport uit te brengen.

De zitting wordt inmiddels voor eenige oogenblikken gesehorst.

De zitting heropend zijnde, brengt de Commissie het volgende rapport uit, bij monde van den heer **Blankenheijm**:

De Commissie in wier handen zijn gesteld de verklaringen van de heeren de Villers de Pité en Cost Jordens, welke verklaringen vroeger ontbraken, heeft de eer te rapporteren, dat het haar gebleken is, dat de heer de Villers de Pité geene openbare betrekkingen bekleedt en dat de heer Cost Jordens geene andere openbare betrekkingen bekleedt dan die van kantonregter en lid van den gemeenteraad van Deventer. De Commissie heeft dus de eer te adviseren om, wanneer het gebleken zal zijn, dat door deze beide heeren de vereischte eeden zullen zijn afgelegd, den heer de Villers de Pité dadelijk en den heer Cost Jordens, behoudens het straks door deze Kamer genomen besluit, in de Vergadering toe te laten.

De **Voorzitter** berigt dat zijn ingekomen extracten uit het register van eedsaflegging waaruit blijkt dat de beide genoemde heeren in handen des Konings de vereischte eeden hebben afgelegd.

Na de voorlezing der stukken vraagt de heer **van Rijckevorsel** het woord en zegt:

Mijnheer de Voorzitter, ik geloof, dat de Kamer zich vereenigen kan met het zoo even uitgebragte rapport wat betreft den heer de Villers de Pité. Maar wanneer ik wèl verstaan heb, dan stelt de Commissie ook voor om den heer Cost Jordens toe te laten, *behoudens het straks door de Kamer genomen besluit.* Dit zou, dunkt mij, eenigzins in contradictie zijn met dat besluit. Wij kunnen nu omtrent den heer Cost Jordens nog geen besluit nemen.

De **Voorzitter:** Ik verzoek den heer Blankenheijm nogmaals voorlezing te willen doen van de conclusie der Commissie.

De heer **Blankenheijm**: Het is de bedoeling der Commissie, den heer Cost Jordens als lid der Vergadering al dan niet toe te laten, naar mate eene beslissing omtrent de toelating van dien heer op aanstaanden Maandag zal genomen zijn.

De heer **van Swinderen**: Met een enkel woord wensch ik te adstrueren het door de Commissie uitgebragte advies. De Kamer

heeft straks besloten, dat eerst Maandag zal beslist worden, of de heer Cost Jordens al dan niet heeft opgehouden lid dezer Kamer te zijn. Nu kon van de Commissie, naar haar oordeel, niet gevorderd worden om te adviseren tot toelating van iemand, van wien eerst op aanstaanden Maandag zal beslist worden of hij al dan niet heeft opgehouden lid te zijn.

De heer **van Rijckevorsel**: Ik stel voor, Mijne Heeren, het voorstel der Commissie te splitsen, en dus eerst te stemmen over de toelating van den heer de Villers de Pité. En wat den heer Cost Jordens betreft, meen ik dat wij thans niet daarover behooren te stemmen, omdat reeds het besluit genomen is, dat wij Maandag er over zullen beraadslagen, of die heer al dan niet kan toegelaten worden.

De **Voorzitter**: Ik moet den heer van Rijckevorsel doen opmerken, dat de bedoelde stukken in handen der Commissie niet zijn gesteld om te onderzoeken of de heer Cost Jordens al dan niet heeft opgehouden lid der Kamer te zijn, maar om blootelijk te onderzoeken of die stukken in behoorlijke orde zijn.

De heer **Blankenheijm**: Wat de splitsing betreft, waarvan de heer Rijckevorsel zoo even sprak, zoo kan ik verklaren, dat de Commissie daarin geen bezwaar ziet.

Wordt besloten den heer de Villers de Pité als lid der Kamer toe te laten.

De **Voorzitter**: Ten aanzien van het tweede punt verzoek ik de Commissie haar voorstel nog eens te herhalen.

De heer **Blankenheijm**: De Commissie heeft de eer voor te stellen, om ook den heer Cost Jordens toe te laten tot lid dezer Vergadering, *behoudens het straks door de Kamer genomen besluit*, namelijk dat op aanstaanden Maandag zal uitgemaakt worden de vraag: of die heer, door zijne herbenoeming tot kantonregter, opgehouden heeft lid dezer Vergadering te zijn.

De heer **van Andringa de Kempenaer**: Ik heb het woord gevraag om te kennen te geven, dat ik mij met de conclusie der Commissie niet geheel kan vereenigen. Ik vind dat wij èn door de verwerping èn door de aanneming van die conclusie op een glibberig terrein komen. Ik geef dus in overweging om de conclusie, die de Commissie ten opzigte van den heer Cost Jordens genomen heeft, aan te houden tot aanstaanden Maandag. Op die wijze blijft de zaak in haar geheel en ontstaat er geene verwarring, en zullen wij daarover niet stemmen, vóór dat de zaak ten principale is beslist.

De heer **van Swinderen**: De bedoeling van de Commissie is juist geweest de Vergadering te vrijwaren tegen het nemen van een verkeerd besluit. Het is daarom, dat de Commissie hare conclusie in den u bekenden geest heeft gesteld. Het is evenwel aan de Commissie vrij onverschillig, welke de beslissing daarover van de Kamer zal zijn. Zij heeft gemeend in hare conclusie, wat betreft den heer Cost Jordens, te moeten inlasschen de woorden: » *behoudens het genomen besluit der Vergadering*", maar zij stelt zich overigens daaromtrent geen partij.

De heer **van Nispen van Pannerden**: Het schijnt mij toe, Mijne Heeren, dat door den heer van Andringa de Kempenaer eene motie van orde gedaan is. Die motie strekt daartoe, om op dit oogenblik niet te beraadslagen over het voorstel van de Commissie, maar dat tot aanstaanden Maandag uit te stellen en daaromtrent eerst dan een besluit te nemen.

Het komt mij voor, dat de prioriteit toekomt aan het voorstel van den heer de Kempenaer. Wordt dit aangenomen, dan zal natuurlijk op dit oogenblik over het voorstel der Commissie niet beraadslaagd worden; wordt het evenwel verworpen, dan zal de conclusie van het rapport der Commissie een onderwerp van beraadslaging moeten uitmaken. Ik geef dus den Voorzitter in overweging, om als motie van orde het voorstel van den heer de Kempenaer in omvraag te brengen.

De heer **van Andringa de Kempenaer**: Ik vereenig mij ten volle met hetgeen door den geachten spreker uit Gelderland (den heer van Nispen) is gezegd. Ik heb geheel voor oogen gehouden, dat wanneer de geloofsbrieven van een lid der Vergadering werden onderzocht, de Commissie de zaak in haren geheelen omvang moest onderzoeken en daarna de Vergadering een besluit moet voorstellen. En nu meen ik, dat wanneer dit onderzoek nog niet is afgeloopen, de Commissie, door een besluit te nemen, waarbij zij zou beslissen, dat de heer Cost Jordens op dit oogenblik het radicaal om zitting te kunnen nemen al of niet bezat, op de beslissing door de Vergadering te nemen eenigzins zou vooruitloopen. Wij moeten dus aanhouden de beslissing over de conclusie van de Commissie en ik geloof het dus rationeel om ten opzigte van de geloofsbrieven van den heer Cost Jordens op dit oogenblik geene beslissing te nemen, maar af te wachten wat de Vergadering daarover Maandag zal besluiten.

De heer **van Swinderen**: De Commissie heeft haar advies uitgebragt met de zelfde bedoeling als de heer de Kempenaer nader ontwikkeld heeft; hij heeft alleen gemeend dit nog te moeten aanvoeren ter verduidelijking van het straks door ons bepaald uitgebragt advies.

Het voorstel van den heer van Andringa de Kempenaer in hoofdelijke omvrage gebragt zijnde, wordt met 15 tegen 6 stemmen aangenomen.

Tegen hebben gestemd de heeren: 't Hooft van Benthuizen, Blankenheijm, Lotsij, van Goltstein van Oldenaller, van Swinderen en de Voorzitter.

Daarna wordt de heer de Villers de Pité door den heer Griffier in de vergaderzaal binnengeleid en neemt zitting.

De **Voorzitter**: Ik heb de eer aan de Vergadering mede te deelen, dat de Commissie, die belast is geweest met het aanbieden aan Zijne Majesteit den Koning van het adres van antwoord op de troonrede, met het gewone ceremonieel is ontvangen.

Het wederantwoord van den Koning is reeds gedrukt en aan de leden rondgedeeld geworden.

De **Voorzitter** berigt verder dat nog zijn ingekomen:

3°. het verslag der Algemeene Rekenkamer over het jaar 1852;

4°. van den heer Minister van Finantien een exemplaar der Algemeene Statistiek van handel en scheepvaart van het Koningrijk, voor 1852, voor de Kamer en 39 exemplaren voor de leden dier Kamer;

5°. eene missive van den heer Minister van Kolonien, ten geleide van eene publicatie van den Gouverneur-Generaal van Neerlandsch Indie, houdende verbod van invoer van buskruid en schietgeweer in de havens van Sumatra;

6°. eene missive van den heer Minister van Buitenlandsche Zaken ten geleide van negen pakketten, inhoudende de verslagen van het verhandelde in de Kamers van Pruissen, in ruiling van twee exemplaren van het Bijblad van de Nederlandsche Staats-courant;

7°. eene missive van denzelfden Minister ten geleide van een afschrift der overeenkomst tusschen Nederland en het Groothertogdom Hessen gesloten, tot wederkeerige uitlevering van boosdoeners;

8°. eene missive van den heer Minister van Justitie ten geleide van een exemplaar van de Geregtelijke Statistiek voor het Koningrijk, over het jaar 1852, voor de Kamer en 39 exemplaren voor de leden der Kamer; en

9°. van den Commissaris des Konings in de provincie Friesland een exemplaar van de Mededeelingen omtrent gedane proeven van inenting betrekkelijk de longziekte.

Al deze stukken worden voor kennisgeving aangenomen; de verschillende bescheiden zullen ter griffie nedergelegd en de gedrukte stukken in de boekerij der Kamer geplaatst worden.

10°. een adres van den heer Regout te Maastricht, ten geleide van eene nota van aanmerkingen op het adres, door de kamer van koophandel en fabrieken te Rotterdam, aan de Tweede Kamer ingediend, nopens wijzigingen in het tarief van regten.

Dit adres wordt verzonden naar de Commissie voor de Verzoekschriften.

11°. Van de Tweede Kamer de navolgende wets-ontwerpen als:

dat tot vaststelling van de begrooting der uitgaven voor de Lands-drukkerij voor 1854;

dat verklarende het algemeen nut van den aanleg van een kunstweg van Swichum naar den weg van Warrega naar Goutum en Leeuwarden;

dat tot vereffening van het tekort over het dienstjaar 1848;

dat tot regeling van het muntwezen in de West-Indien;

dat houdende bepalingen betrekkelijk het bouwen, planten en maken van andere werken binnen zekeren afstand van vestingwerken van den Staat;

dat tot bekrachtiging eener met de Nederlandsche Handelmaatschappij gesloten overeenkomst;

dat tot amortisatie en aflossing van nationale schuld;
dat tot vaststelling van de begrooting wegens den arbeid der gevangenen voor 1854;
die tot vaststelling van uitgaven wegens verstrekkingen voor de Departementen van Marine en van Oorlog, dienst 1853;
dat tot regeling der ontvangsten en uitgaven van het pensioenfonds voor Burgerlijke Ambtenaren over 1854:
dat tot verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting van 1853 (Bijdrage en vergoeding van rente aan de Nederlandsche Rhijn-spoorweg-maatschappij);
dat tot verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting voor 1852 (Bijdrage ten behoeve van het speciaal fonds voor de kosten van droogmaking van het Haarlemmer-meer), en
die tot vaststelling der hoofdstukken I, II, III en IV der Staatsbegrooting voor 1854:

Al deze wets-ontwerpen worden verzonden naar de nader te trekken afdeelingen.

12°. De navolgende boekwerken, als:
Staatkundig en staathuishoudkundig jaarboekje voor 1853;
Tariven voor den Rijkstelegraaf, door A. H. van Thiel;
Algemeen verslag gedaan in de jaarlijksche vergadering van leden, wegens het Instituut voor Doofstommen te Groningen, aangeboden door de hoofddirectie;
Derde verslag van de Algemeene Vereeniging tegen het pauperisme;
De Geologie in Nederland, handleiding voor bezigtigers der verzameling op het Paveljoen te Haarlem, en
Verhandelingen der Commissie voor de Geologie in Nederland, 1ste deel, — beide aangeboden door voorzegde Commissie;
van den heer Minister van Oorlog, een exemplaar van blad n°. 51 (Eindhoven) der topographische kaart des Rijks.

Al deze boekwerken worden geplaatst in de boekerij der Kamer.

De Vergadering gaat alsnu over tot *het trekken der afdeelingen*:
de uitslag daarvan is dat tot de eerste afdeeling zullen behooren de heeren: van Sasse van Ysselt, Sassen, van Nispen van Pannerden, van Goltstein van Oldenaller, Insinger, Bosch van Drakesteijn, d'Ablaing van Giessenburg, van Andringa de Kempenaer, de Villers de Pité en van Dam van Isselt;
tot de tweede afdeeling de heeren: van den Dries, van Rhemen van Rhemenshuizen, van Rijckevorsel, van Beeck Vollenhoven, van der Lek de Clercq, van Swinderen, de Sitter, Cremers, Tonckens en Beerenbroek;
tot de derde afdeeling de heeren: Boxman, Lotsij, Borski, Paspoort van Grijpskerke, van Eijsinga, de Vos van Steenwijk, van Heeckeren van Wassenaer en Regout; en
tot de vierde afdeeling, de heeren, van der Beken Pasteel, van Aylva van Pallandt, Blankenheijm, 't Hooft van Benthuizen, van Weel, van der Oudermeulen, van Wessem en Martens van Sevenhoven.

De leden begeven zich alsnu naar hunne afdeelingen tot het kiezen van voorzitters en onder-voorzitters; en de Vergadering wordt gescheiden tot aanstaanden Maandag, des namiddags ten twee ure.

WETS-ONTWERPEN INGEKOMEN IN DE ZITTING VAN 2 DECEMBER.

Die wets-ontwerpen, met uitzondering van de hieronder opgegevene veranderingen in sommige aangebragt, luiden gelijk zij in Bijblad II zijn medegedeeld.

AANWIJZING *eener verandering in het Ontwerp van Wet, verklarende het algemeen nut van den aanleg van een kunstweg van* Swichum (*provincie* Friesland) *naar den weg van* Warrega *naar* Goutum *en* Leeuwarden.

De considerans van het wets-ontwerp is aldus veranderd:
» Alzoo Wij in overweging hebben genomen, dat de aanleg van een kunstweg, leidende van het dorp *Swichum* in de gemeente *Leeuwarderadeel* naar den aan te leggen grindweg van *Warrega* naar *Goutum*, in het publiek belang der gemeenten *Leeuwarderadeel* en *Idaarderadeel* noodig is."

AANWIJZING *eener verandering in het Wets-ontwerp tot regeling van het Muntwezen in de West-Indien.*

Door bijvoeging van één woord luidt thans de aanvang van art. 2 van het ontwerp:
» Vreemde zilveren muntspecien" enz.

VERANDERINGEN *in het Ontwerp van Wet, houdende bepalingen betrekkelijk het bouwen, planten en het maken van andere werken binnen zekeren afstand van de Vestingwerken van den Staat.*

Art. 5. De aanhef der vierde alinea aldus veranderd:
» Indien iemand beweert, dat zijn eigendom binnen de verboden » kringen gelegen, door besluiten," enz.
Art. 13. Het woordje *hen* in den 2den regel vervangen door » hun".
Art. 14. Eene tweede nieuwe alinea bij dit artikel gevoegd, luidende:
» De gevangenisstraf wordt niet toegepast, dan nadat de ver- » oordeelde, tot betaling der boete aangemaand zijnde, binnen » twee maanden, sedert die aanmaning, de boete niet heeft » voldaan".
Art. 21. Het woord *twintig* in den derden regel van n°. 1 veranderd in » veertig".
N°. 2 aldus gewijzigd:
2°. » afsluitingen te stellen, zelfs met steenen voeten, doch » deze laatste niet hooger dan vijf palm boven den beganen grond,"
Art. 22. N°s. 1 en 2 van dit artikel aldus veranderd:
1°. » gebouwen en getimmerten te plaatsen, waarvan de dek- » king naar verkiezing kan worden gemaakt, en welke gebouwen » en getimmerten van steenen voeten, niet hooger dan vijf palm » boven den beganen grond, en van gemetselde stookplaatsen » en schoorsteenen zullen mogen voorzien zijn, maar voor het » overige uit verbrandbare stoffen zijn zamengesteld;"
2°. » afsluitingen te stellen, zelfs met steenen voeten, doch » deze laatste niet hooger dan vijf palm boven den beganen » grond."
Art. 28. Ten slotte van de eerste alinea zijn de woorden *de vergunning van den Minister van Oorlog*, veranderd in » Onze » vergunning."
De aanhef der tweede alinea aldus gewijzigd:
» Deze vergunning wordt niet vereischt met betrekking tot de » gewone herstellingen dier werken en tot de voorzieningen door » de dijksbesturen" enz.
Art. 56 is aldus veranderd:
» Bij het ontdekken van eene plaats hebbende of plaats gehad » hebbende verrigting, in strijd met de bepalingen dezer wet, » maakt de officier der genie, of de fortificatie-opzigter, deswege » proces-verbaal op, hetwelk door den beambte, die hem inge- » volge art. 54 vergezelt, mede wordt onderteekend, en waarmede » gehandeld wordt overeenkomstig de bepalingen van het Wet- » boek van Strafvordering."
Art. 57. Aan het slot der eerste alinea bijgevoegd de woorden: » met inachtneming van het bepaalde bij het 2de lid van art. 14."
Desgelijks aan het slot der tweede alinea bijgevoegd de woorden: » mede met inachtneming van het bepaalde bij het 2de lid van » art. 14."

GEWIJZIGD ONTWERP VAN WET *tot amortisatie en aflossing van Nationale Schuld.*

WIJ WILLEM III, ENZ.

Alzoo Wij in overweging genomen hebben dat het noodzakelijk is nader meer bepaaldelijk de bestemming te regelen der middelen, welke bij art. 5 der wet van den 20sten December 1852 (*Staatsblad* n°. 224), tot aflossing of rentevermindering van nationale schuld zijn beschikbaar gesteld;
dat aan die middelen nog andere kunnen worden toegevoegd, en dat tot verevening der uitgaven, naar aanleiding der zoo even gemelde wet gedaan, wettelijke bepalingen vereischt worden,
Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:
ART. 1. De begrooting der uitgaven, bedoeld bij de wet van

den 20sten December 1852 (*Staatsblad* n°. 224), wordt, met verhooging eener som van f 3,012,000, hierna omschreven bij het 2de, 3de en 4de artikel van ART. 2, vastgesteld op eene som van *vijftien millioen zes honderd acht duizend zes honderd vier en zestig gulden acht en vijftig en een halven cent* (f 15,608,664.585), te weten:

Artikel 1. Voor inkoopen reeds gedaan of nog te doen van $2^1/_2$, 3, $3^1/_2$ en 4 ten honderd rentegevende nationale schuld met inbegrip van $^1/_8$ ten honderd voor courtagie *zeven millioen vijf honderd negen en negentig duizend gulden* . . . f 7,599,000.00

Artikel 2. Voor aflossing met 1 Januarij 1854 der geldleeningen, kraehtens de wet van den 22sten Maart 1839 (*Staatsblad* n°. 7), aangegaan voor de kosten der bedijking en droogmaking van het Haarlemmer-meer, tot een gezamenlijk bedrag van *acht millioen gulden* 8,000,000.00

Artikel 3. Voor kosten van af- en overschrijving, mitsgaders van roijement van certificaten van deelgeving in inschrijvingen op de grootboeken der nationale schuld, en verdere onkosten van verschillenden aard *negen duizend zes honderd vier en zestig gulden acht en vijftig en een halven cent* 9,664.585

f 15,608,664.585

ART. 2. Tot bestrijding der uitgaven bij artikel 1 omschreven, worden aangewezen:

Artikel 1. De middelen bij artikel 5 der wet van den 20sten December 1852 (*Staatsbl.* n°. 224), beschikbaar gesteld tot een beloop van *twaalf millioen vijf honderd zes en negentig duizend zes honderd vier en zestig gulden acht en vijftig en een halven cent* . . . . . f 12,596,664.585

Artikel 2. Uit de beschikbare middelen van het dienstjaar 1851 eene som van *een honderd duizend gulden* 100,000.00

Artikel 3. Uit de beschikbare middelen van het dienstjaar 1852 eene som van *twee millioen gulden*. 2,000,000.00

Transporteren f 14,696,664.585

Per transport f 14,696,664.585

Artikel 4. Het fonds tot onderpand, ingesteld naar aanleiding van artikel 1 der wet van den 22sten Maart 1839 (*Staatsblad* n°. 7), voor de geldleeningen ter voorziening in de kosten der bedijking en droogmaking van het Haarlemmermeer, geraamd op *negen honderd twaalf duizend gulden* 912,000.00

Ten gezamenlijken bedrage van *vijftien millioen zes honderd acht duizend zes honderd vier en zestig gulden, acht en vijftig en een halven cent* . f 15,608,664.585

ART. 3. De certificaten van deelgeving in inschrijvingen, zoomede de inschrijvingen, bij inkoop verkregen, worden als geamortiseerd op de grootboeken der nationale schuld afgeschreven. De schuldbekentenissen van het Amortisatie-syndicaat en de obligatien ten laste van 's Rijks overzeesche bezittingen, almede bij inkoop verkregen, en de ingetrokken schuldbrieven, voortgesproten uit de geldleeningen voor de kosten der bedijking en droogmaking van het Haarlemmer-meer aangegaan, worden ter vernietiging bij de Algemeene Rekenkamer overgebragt.

Desniettegenstaande blijven de nummers der bereids ingekochte en later in te koopen schuldbekentenissen van het Amortisatiesyndicaat deelen in de lotingen, die tot delging van deze schuld worden gehouden.

ART. 4. De bewijsstukken wegens uitgaven overeenkomstig deze wet gedaan, worden voor 1°. Januarij 1855 ter verevening bij de Algemeene Rekenkamer ingediend.

ART. 5. Zoodra de verevening der bij art. 4 bedoelde uitgaven heeft plaats gehad, wordt eene rekening der in deze wet begrepen ontvangsten en uitgaven afgelegd en, na opneming en sluiting ter Algemeene Rekenkamer, aan de Staten-Generaal medegedeeld.

ART. 6. De renten op de kapitalen, af te lossen krachtens het 2de artikel van ART. 1 dezer wet, houden op met den 1sten Januarij 1854.

Wanneer de houders of geregtigden gedurende tien jaren na dien dag in gebreke blijven om de aflossing hunner kapitalen in ontvang te nemen, vervalt hun regt tot opvordering daarvan.

ART. 7. Deze wet treedt in werking op den dag van hare plaatsing in het *Staatsblad*.

Lasten en bevelen, enz.

ZITTING VAN DEN 5DEN DECEMBER.

6DE ZITTING.

ZITTING VAN MAANDAG 5 DECEMBER.

(GEOPEND TEN 2 URE.)

Ingekomen: 1°. Missives van twee leden; 2°. eene missive van den Minister van Buitenlandsche Zaken ten geleide van het postverdrag tusschen Nederland en Hannover gesloten. — Mededeeling van de benoeming van voorzitters en onder-voorzitters der afdeelingen. — Benoeming van Rapporteurs. — Beraadslaging en beslissing omtrent het verzoek van den heer Cost Jordens. — Boekwerk ingekomen. — Eindverslag uitgebragt over eenige wets-ontwerpen en bepaling van den dag der beraadslaging daarover.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 25 leden, te weten de heeren:

Insinger, d'Ablaing van Giessenburg, Borski, Sassen, Paspoort van Grijpskerke, van Nispen van Pannerden, van Beeck Vollenhoven, van Rijckevorsel, van Rhemen van Rhemenshuizen, 't Hooft van Benthuizen, van Weel, van Aylva van Pallandt, van der Oudermeulen, Martens van Sevenhoven, van Wessem, Boxman, de Villers de Pité, de Vos van Steenwijk, van Heeckeren van Wassenaer, Blankenheijm, van Swinderen, van Goltstein van Oldenaller, van der Lek de Clercq en van Andringa de Kempenaer.

en de heeren Ministers van Justitie en van Marine.

De notulen van het verhandelde in de vorige vergadering worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter** berigt,

1°. dat zijn ingekomen:

a. schriftelijke kennisgevingen van de heeren van der Beken Pasteel en de Sitter, dat zij door ongesteldheid verhinderd zijn de vergadering bij te wonen.

Deze berigten worden voor kennisgeving aangenomen.

b. eene missive van den heer Minister van Buitenlandsche Zaken, ten geleide van een postverdrag tusschen Nederland en Hannover.

De missive wordt voor kennisgeving aangenomen en het verdrag ter griffie gedeponeerd.

2°. dat door de afdeelingen benoemd zijn:

a. tot voorzitters, de heeren van Nispen van Pannerden, van Beeck Vollenhoven, Borski en Martens van Sevenhoven;

en tot onder-voorzitters de heeren van Andringa de Kempenaer, van Rijckevorsel, Lotsij en Blankenheijm.

b. tot rapporteurs;

voor de wets-ontwerpen tot vaststelling van uitgaven wegens verstrekkingen voor de Departementen van Marine en van Oorlog, dienst 1853, de heeren van Andringa de Kempenaer, van Swinderen, de Vos van Steenwijk en Blankenheijm;

voor het wets-ontwerp tot amortisatie en aflossing van nationale schuld, de heeren van Nispen van Pannerden, van Rijckevorsel, de Vos van Steenwijk en van der Oudermeulen;

voor dat tot verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting van 1852 (Bijdrage en vergoeding van rente aan de Nederlandsche Rhijnspoorweg-Maatschappij), de heeren van Goltstein van Oldenaller, van Beeck Vollenhoven, de Vos van Steenwijk en van Aylva van Pallandt;

voor dat tot verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting voor 1852 (Bijdrage ten behoeve van het speciaal fonds van de kosten van droogmaking van het Haarlemmer-meer), de heeren d'Ablaing van Giessenburg, van der Beken Pasteel, de Vos van Steenwijk en van Aylva van Pallandt;

voor dat tot vaststelling van de begrooting der uitgave voor de Landsdrukkerij voor 1854, de heeren Sassen, van Beeck Vollenhoven, de Vos van Steenwijk en 't Hooft van Benthuizen; en

voor het tot vaststelling van de begrooting wegens den arbeid des gevangenen voor 1854, de heeren: d'Ablaing van Giessenburg, van Rijckevorsel, de Vos van Steenwijk en 't Hooft van Benthuizen.

Aan de orde is de beraadslaging over de *vraag van den heer Cost Jordens* of hij, ten gevolge van de aanneming der betrekking van kantonregter te Deventer, waartoe hij is herbenoemd *opgehouden heeft lid der Kamer* te zijn.

De heer **van Andringa de Kempenaar**: Het onderwerp, hetwelk ons thans andermaal bezig houdt, is, of een lid van deze Vergadering, die eene herbenoeming tot eene landsbediening heeft ontvangen, daardoor het radicaal verliest om voortdurend in deze Kamer zitting te houden. Bij eene vroegere gelegenheid, in Mei 1851, is diezelfde vraag ten opzigte van den heer Tonekens beslist. Het geldt hier bepaaldelijk de vraag, of het laatste gedeelte van art. 91 van de Grondwet, waarbij is voorgeschreven » dat de leden der Staten-Generaal, een bezoldigd staatsambt aannemende of bevordering in de staatsdienst verwervende, ophouden leden der Kamer te zijn", al of niet toepasselijk is wanneer het geldt eene herbenoeming. Hier is dus de vraag, hoe de geest en de bedoeling van de Grondwet moeten worden opgenomen.

Bij eene vroegere gelegenheid heb ik tot de minderheid behoord, die van gevoelen was, dat men in de Grondwet niet meer moet lezen dan er in staat. Ik heb behoord tot die leden, die enkel het oog hebben op de vraag *of de kiezer die hier de leden dezer Vergadering heeft gezonden, een ambtenaar verlangde of niet en of hij hem een mandaat zou verleenen, indien hij in eenige landsbediening zijnde, staande zijne benoeming wordt bevorderd.* Ik ben toen van opinie geweest, dat ik die bepaling niet van toepassing vond op iemand, die eene herbenoeming heeft verkregen, en zijne bediening als het ware slechts continueert.

Wij hebben echter thans de eer een lid der Regering in ons midden te zien, die bij eene vorige gelegenheid, nog onlangs, in deze Vergadering te kennen heeft gegeven, dat hij regt had om de man te zijn, die bij uitnemendheid met den geest en de bedoeling der Grondwet bekend was, daarbij die Grondwet in hare onderscheidene phases had behandeld. Ik voor mij zou er nu hoogen prijs op stellen om het gevoelen van dien hoog geplaatsten staatsman te mogen vernemen. Indien de heer Minister van Justitie over deze zaak eenig licht kon verspreiden, dan zou ik daar hoofdzakelijk van afhankelijk maken, of ik mijne individuele opinie aan de vroegere beslissing der Kamer zou opofferen.

De heer **van Beeck Vollenhoven:** Ik wensch slechts met een enkel woord te zeggen, dat er sedert het zoo even aangehaald voorval, in het jaar 1851, bij mij geen verschil in mijne opinie gekomen is.

Ik heb, zoowel bij die gelegenheid als later, toen er over de herbenoeming van burgemeesters sprake was, mede het beginsel verdedigd, dat eene herbenoeming, naar mijne bescheiden meening, gelijkstaat aan eene benoeming; dat dezelfde reden, die den grondwetgever heeft genoopt om de bepaling van art. 91 alinea 4 in de Grondwet te plaatsen, evenzeer geldt bij eene herbenoeming. Tot nu toe ben ik niet van gevoelen veranderd.

Ik zal dus ook, zoo ik althans door de nadere discusstie over deze zaak daarvan niet word teruggebragt, mijne stem uitbrengen tegen de admissie van den heer Cost Jordens als lid dezer Vergadering, of liever, ik zal medewerken tot de beslissing dat hij heeft opgehouden lid der Vergadering te zijn, ten gevolge der aanneming van zijne herbenoeming als kantonregter.

De heer **van Nispen van Pannerden**: In de zitting van 1 Mei 1850 heeft de toenmalige Voorzitter dezer Kamer ons de vraag onderworpen, of de Kamer, na kennis genomen te hebben

van den brief van den heer Tonckens, dien heer nog beschouwde als lid van deze Kamer. Destijds heeft een lid dezer Vergadering opgemerkt, dat de Vergadering alzoo in algemeenen zin de vraag moest uitmaken, of een lid dezer Vergadering, tot een staatsambt herbenoemd, zich al dan niet aan eene herkiezing moest onderwerpen. Toen is met 19 tegen 11 stemmen beslist, dat de heer Tonckens had opgehouden lid der Vergadering te zijn. Het is in mijn oog niet twijfelachtig, dat de betrekking van kantonregter een staatsambt is. Ik erken, dat eene herbenoeming in den geest van art. 91 der Grondwet, als zoodanig kan worden aangemerkt; ik erken echter ook, dat dit artikel voor eene andere uitlegging vatbaar is. Maar deze Kamer heeft die vraag nu eenmaal beslist en daarom schijnt het mij toe, dat die vraag aan geene nadere beslissing moest worden onderworpen en dat men dus eenvoudig aan den heer Cost Jordens moest antwoorden, dat zijne vraag reeds vroeger beslist is door het besluit, ten opzigte van den heer Tonckens genomen. In dien zin zal ik mij dan ook aan die vroegere beslissing onderwerpen en mijne stem dienovereenkomstig uitbrengen.

De heer **Minister van Justitie**: Mijnheer de Voorzitter, ik kan niet ontveinzen, dat ik mij in eene eenigzins moeijelijke omstandigheid bevind. Mijn geachte ambtgenoot voor de Binnenlandsche Zaken, die op zich genomen had bij deze discussie tegenwoordig te zullen zijn, is eenigzins ongesteld geworden, en heeft mij verzocht om thans in zijne plaats hier te verschijnen. Ik zeg, ik ben hier in eene eenigzins moeijelijke omstandigheid, omdat ik vroeger in eene andere betrekking mijn bijzonder gevoelen over deze zaak heb geopenbaard en intusschen dit mijn gevoelen door de meesten mijner medeleden in het Kabinet niet wordt gedeeld. Ten aanzien van het laatste lid van art. 91 der Grondwet mag ik zeggen, dat, zoover mijn geheugen gaat, bij de daarstelling van dit artikel, eigenlijk niet bijzonder aan eene herbenoeming is gedacht geworden.

Ik kan mij niet herinneren, dat in de Commissie van 17 Maart of in het daarop gevolgde Ministerie of in de discussie dat punt is ter sprake gebragt. Mijne eigene meening berust hierop, dat iemand die benoemd wordt voor een bepaald tijdvak, na expiratie van dat tijdvak *per se*, zonder eenig ontslag, ophoudt de betrekking die hem was opgedragen te bekleeden; waaruit ik, persoonlijk, heb afgeleid, dat eene herbenoeming gelijkstaat met eene nieuwe benoeming: maar ik moet er bijvoegen, dat anderen een ander gevoelen zijn toegedaan, dat die hun oog eenvoudig gevestigd hebben op de kiezers, zoo als zeer juist daareven door den eersten spreker is aangemerkt; zij zeggen: » wanneer de kiezers hebben gekozen tot lid van de Staten-Generaal een kantonregter of een burgemeester, dan kan men niet veronderstellen, dat zij dien ambtenaar zouden willen onderworpen hebben aan eene herkiezing, nu hij door herbenoeming slechts blijft in den toestand waarin hij was, op het oogenblik dat hij werd gekozen." Dit is ook het gevoelen van vele leden van het tegenwoordig Kabinet.

Tusschen deze twee gevoelens zal de Kamer eene keus moeten doen en die keus behoort geheel en al aan de Kamer. Immers het vraagpunt, of iemand lid blijft van de Kamer is, als het ware, eene voortzetting van het onderzoek der geloofsbrieven. Dat onderzoek behoort, en evenzoo de voortzetting er van, aan elke Kamer der Staten-Generaal. De Regering kan, des geroepen, niet gevoegelijk alle advies afwijzen, ik heb dit ook niet gedaan ofschoon ik eigenlijk sleehts verschenen was om inlichtingen op omstandigheden te geven, wanneer men die mogt vragen; de beslissing zelve behoort echter niet aan het Ministerie, maar aan de Kamer.

De heer **van Nispen van Pannerden**: Ik wensch aan de Vergadering in overweging te geven, om niet alleen de vraag van den heer Cost Jordens te beslissen, maar in algemeenen zin eene beslissing te nemen. Het komt mij toch weinig wenschelijk voor, dat telken male de Kamer dezelfde vraag moet beslissen; en daarom zou ik het goed achten, dat, even als in der tijd geschied is, ten opzigte van leden, die tot burgemeesters waren herbenoemd, ook thans in algemeenen zin wierd uitgemaakt of zij, die als kantonregter worden herbenoemd, al of niet ophouden lid van de Eerste Kamer te zijn.

De **Voorzitter**: Ik moet den heer van Nispen van Pannerden doen opmerken, dat thans aan de orde is de beslissing omtrent de vraag door den heer Cost Jordens aan de Kamer gedaan, en niet het uitmaken van het beginsel der herbenoeming in het algemeen.

De heer **van Nispen van Pannerden** voor de derde maal het woord gevraagd en bekomen hebbende, zegt: Ik wensch even te herinneren dat dezelfde vraag, als thans door den heer Cost Jordens is gedaan, met betrekking tot de herbenoeming als burgemeester, den 16den April 1850 aan onze beslissing is onderworpen, en dat toen eveneens is voorgesteld eene beslissing in algemeenen zin te nemen. Thans wenschte ik evenzeer, ook voor het vervolg, wanneer zich een gelijk geval voordoet als waaromtrent nu onze beslissing gevraagd wordt, het beginsel uitgemaakt te hebben, en ik heb daartoe een voorstel gedaan naar aanleiding van het voorstel dat in April 1850 gedaan is, en dat toen is aangenomen.

De **Voorzitter**: In de vorige vergadering is beslist, dat thans zou worden beraadslaagd over de door mij aan de orde gestelde vraag. Wil de heer van Nispen vervolgens een nader voorstel doen, dit staat hem vrij. Op dit oogenblik echter is aan de orde de vraag, of de heer Jordens al dan niet opgehouden heeft lid der Vergadering te zijn.

De heer **van Andringa de Kempenaer**: Ik vraag alleen het woord, om het voorstel van den heer van Nispen van Pannerden te ondersteunen, namelijk, om in het algemeen aan den heer Cost Jordens te antwoorden, dat ten aanzien van deze zaak door eene vroegere Vergadering reeds eene beslissing is genomen.

De **Voorzitter**: Ik ben bereid dat voorstel nader in omvraag te brengen, maar eerst zal moeten worden beslist over het voorstel, welks behandeling in eene vorige vergadering op heden aan de orde is gesteld.

De beraadslaging wordt gesloten.

De Vergadering beslist alsnu met 18 tegen 7 stemmen, dat de heer Cost Jordens, door de aanvaarding der betrekking van kantonregter, waartoe hij is herbenoemd, opgehouden heeft lid der Kamer te zijn.

Vóór de toelating van dien heer hebben gestemd de heeren: Paspoort van Grijpskerke, van Weel, van Aylva van Pallandt, van Wessem, de Villers de Pité, van der Lek de Clercq en Insinger.

De **Voorzitter**: Wenscht de heer van Nispen thans nog een voorstel te doen?

De heer **van Nispen van Pannerden**: Mijnheer de Voorzitter, ik moet u in overweging geven, of het nu nog wel mogelijk is eenig voorstel te doen. Ik had voorgesteld dat men aan den heer Cost Jordens tot antwoord zou geven, dat de vraag, of iemand, die herbenoemd is tot eenig staatsambt, ophoudt lid der Kamer te zijn en zich alzoo aan eene herkiezing moet onderwerpen, reeds beslist was in Mei 1851, toen door den heer Tonekens gevraagd was, dat men eene beslissing zou willen nemen nopens zijne herbenoeming. Nu echter deze beslissing gevallen is, zoo even door u voorgesteld, schijnt het mij toe, dat ik geen algemeen voorstel meer kan doen.

De **Voorzitter** berigt:

1°. dat is ingekomen een boekje getiteld: jhr. mr. **H. J. van** der Heim, *de Hulpbank, een middel tot voorkoming van armoede.*

Dit boekwerk wordt in de boekerij der Kamer geplaatst.

2°. dat de rapporteurs voor de wets-ontwerpen:

a. tot vaststelling van uitgaven wegens verstrekkingen voor het Departement van Marine dienst 1853; en

b. tot vaststelling van uitgaven wegens verstrekkingen voor het Departement van Oorlog dienst 1853,

hare verslagen daaromtrent uitbrengen.

Deze stukken zullen gedrukt en rondgedeeld en de beraadslaging over die wets-ontwerpen gehouden worden op Woensdag, 7 December des namiddags ten twee ure.

De heer **van Swinderen**: Ik wensch voor te stellen, om van het besluit ten aanzien van den heer Cost Jordens genomen, kennis te geven aan den heer Minister van Binnenlandsche Zaken.

De **Voorzitter**: Ik moet den heer van Swinderen doen opmerken, dat ik die mededeeling reeds van zelf zou gedaan hebben, maar dat dit bij ons Reglement van Orde niet is voorgeschreven. Ik ben echter zeer bereid om, indien de Vergadering zich daartegen niet verklaart, die kennisgeving aan den heer Minister van Binnenlandsche Zaken te doen.

De heer **van Swinderen**: Naar aanleiding van de inlichting door den Voorzitter gegeven, wensch ik nu daarvan geen bepaald

voorstel te maken. Zoo de kennisgeving slechts geschiedt, ben ik voldaan.

Overeenkomstig het denkbeeld van den Voorzitter wordt besloten en de Vergadering gescheiden.

VERSLAGEN UITGEBRAGT IN DE ZITTING VAN DEN 5DEN DECEMBER.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS *nopens het wets-ontwerp tot vaststelling van uitgaven wegens verstrekkingen voor het Departement van Marine, dienst* 1853.

Door ééne Afdeeling werd algemeen de wensch uitgedrukt, dat, ingevolge de wet van den 9den September jl., de voorwerpen, die door het Departement van Marine worden verstrekt, voortaan meer gespecificeerd zouden worden opgegeven. Men verlangde geenszins, dat bij die opgave in details wierd afgedaald, maar kon het ook niet goedkeuren, dat ongelijksoortige voorwerpen in éénen post te zamen gevoegd en vermengd werden. Als voorbeeld wees men op den post, die wegens Verstrekkingen, door de administratie van het loodswezen gedaan, in ééns ten bedrage van 85,392.76½ is uitgetrokken, waarbij men meende dat hetgeen aan bouwen van vaartuigen en repareren der bestaande was uitgegeven, had moeten gesplitst worden. De Minister van Oorlog heeft bij de discussie in de Tweede Kamer toegezegd, dat bij de eerst in te dienen raming voor het Departement van Oorlog zal voldaan worden aan het verlangen naar behoorlijke splitsing van afzonderlijke onderwerpen in de gespecificeerde opgave der ontvangsten wegens verstrekkingen. Men drukte dienvolgens den wensch uit dat ook door het Departement van Marine, bij hoofdonderwerpen van uitgaaf wegens verstrekkingen, dezelfde weg zou worden ingeslagen.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 5den December 1853.

VAN ANDRINGA DE KEMPENAER.
VAN SWINDEREN.
DE VOS VAN STEENWIJK.
BLANKENHEIJM.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS *nodens het wets-ontwerp tot vaststelling van uitgaven wegens verstrekkingen voor het Departement van Oorlog, dienst* 1853.

In eene Afdeeling gaf men te kennen, dat de toezegging eener splitsing van afzonderlijke onderwerpen bij de eerst in te dienen raming voor het Departement van Oorlog, met veel genoegen vernomen is.

In eene andere Afdeeling werd herinnerd aan het bezwaar zoowel bij het Verslag als bij de discussie in deze Kamer tegen de wet tot duurzame regeling van het beheer der gelden wegens verstrekkingen aangewend, dat namelijk volgens die wet de restitutien wegens verstrekkingen tot een bijzonder fonds worden aangelegd. Men meende dat ten gevolge der thans aangeboden raming er nu wel degelijk een bijzonder fonds gecreëerd wordt. Immers die raming bevat voor het Departement van Oorlog niet, gelijk te regt voor dat van Marine is voorgesteld, de aanvrage voor het geheel der beschikbare som wegens gedane verstrekkingen; maar van de som, die voor materieel der artillerie in 's Rijks schatkist voorhanden is, wordt slechts een vijfde gedeelte nagenoeg aangevraagd. Het overschot blijft alzoo als bijzonder fonds bestaan.

Hoewel men dit minder goedkeuren kon, zou men er evenwel met opzigt tot deze voordragt thans in berusten; vertrouwende dat in het volgende jaar de raming zal gelijkstaan met het bedrag van hetgeen in het fonds aanwezig is, zoodat het overschot geheel tot vervanging van het verstrekte en tot aanvulling der magazijnen zal worden gebruikt; terwijl men dan later ramingen wenscht te ontvangen, die steeds met hetgeen in 't vorige jaar verstrekt is, overeenstemmen zullen.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 5den December 1853.

VAN ANDRINGA DE KEMPENAER.
VAN SWINDEREN.
DE VOS VAN STEENWIJK.
BLANKENHEIJM.

7DE ZITTING.

ZITTING VAN WOENSDAG 7 DECEMBER.

'(GEOPEND TEN 2 URE.)

Benoeming van Rapporteurs voor eenige wets-ontwerpen. — Missive en Memorie van Beantwoording ingekomen betrekkelijk het wets-ontwerp tot vaststelling van uitgaven wegens verstrekkingen (Departement van Marine). — Beraadslaging over en aanneming der wets-ontwerpen tot vaststelling van uitgaven wegens verstrekkingen, dienst 1853, voor de Departementen van Marine en van Oorlog. — Wets-ontwerpen ingekomen. — Verslagen uitgebragt over eenige wets-ontwerpen en bepaling van den dag der beraadslaging daarover.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 26 leden, te weten de heeren:

Van Aylva van Pallandt, Martens van Sevenhoven, Borski, van Swinderen, van Rhemen van Rhemenshuizen, d'Ablaing van Giessenburg, Tonckens, van Wessem, van Nispen van Pannerden, de Vos van Steenwijk, van Andringa de Kempenaer, van der Oudermeulen, van Rijckevorsel, Sassen, Lotsij, van der Lek de Clercq, van Weel, Paspoort van Grijpskerke, van Goltstein van Oldenaller, Boxman, de Villers de Pité, van Beeck Vollenhoven, van Heeckeren van Wassenaer, Blankenheijm en 't Hooft van Benthuizen;

en de heeren Ministers van Oorlog en voor de Zaken van Roomsch-Katholijke Eeredienst.

De notulen van het verhandelde in de vorige vergadering worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter** berigt:

dat door de afdeelingen benoemd zijn tot rapporteurs:

voor het wets-ontwerp verklarende het algemeen nut van den aanleg van een kunstweg van Swichum naar den weg van Warrega naar Goutum en Leeuwarden, de heeren: Insinger, van Swinderen, de Vos van Steenwijk en van Wessem;

voor dat tot vereffening van het tekort over het dienstjaar 1848, de heeren: van Andringa de Kempenaer, van Rijckevorsel, de Vos van Steenwijk en van Wessem;

voor dat tot regeling van het muntwezen in de West-Indien, de heeren: Insinger, van Beeck Vollenhoven, Lotsij en Martens van Sevenhoven;

voor dat tot regeling der ontvangsten en uitgaven van het pensioenfonds voor Burgelijke Ambtenaren over 1854, de heeren: van Andringa de Kempenaer, van Rhemen van Rhemenshuizen, Lotsij en van Weel;

voor dat tot bekrachtiging eener met de Nederlandsche Handelmaatschappij gesloten overeenkomst, de heeren: van Nispen van Pannerden, van Rijckevorsel, Lotsij en van der Oudermeulen, en

voor dat houdende bepalingen betrekkelijk het bouwen, planten en maken van andere werken binnen zekeren afstand van vestingwerken van den Staat, de heeren: van Andringa de Kempenaer, van Swinderen, Lotsij en van Wessem.

De **Voorzitter**: Nadat volgens het besluit van deze Kamer het verslag der Rapporteurs omtrent het wets-ontwerp, tot vaststelling van uitgaven wegens verstrekkingen, dienst 1853, voor het Departement van Marine, reeds was gedrukt en aan de leden rondgedeeld, is gisteren avond laat van den Minister van Marine bij mij ingekomen een brief, waarvan ik den heer Griffier verzoek voorlezing te willen doen:

Deze brief luidt aldus:

's GRAVENHAGE, 6 *December* 1853.

Ik heb de eer U Hoog Ed. Gestr. hierbij in te zenden de Memorie van Beantwoording op het Verslag der Commissie van Rapporteurs nopens het wets-ontwerp tot vaststelling van uitgaven wegens Verstrekkingen voor het Departement van Marine, dienst 1853.

De Minister van Marine
J. ENSLIE.

Aan den Heer Voorzitter van de Eerste Kamer der Staten-Generaal.

De **Voorzitter**: De heeren Rapporteurs over dit wets-ontwerp hebben van die stukken inzage genomen.

Ik stel nu voor ze te doen drukken en ronddeelen aan de leden.

Dienovereenkomstig wordt besloten.

Aan de orde is de beraadslaging over HET WETS-ONTWERP TOT VASTSTELLING VAN UITGAVEN WEGENS VERSTREKKINGEN DIENST 1853 (*Departement van Marine*).

De heer **Minister van Oorlog**: Mijnheer de Voorzitter, Ik neem de vrijheid om namens mijn ambtgenoot voor het Departement van Marine, zijn leedwezen te doen kennen, dat hij hier niet tegenwoordig kan zijn, ten gevolge der behandeling van de begrooting van zijn departement, die op dit oogenblik in de Tweede Kamer der Staten-Generaal plaats heeft.

De beraadslaging wordt gesloten en het wets-ontwerp met algemeene stemmen aangenomen.

Aan de orde is is de beraadslaging over het WETS-ONTWERP TOT VASTSTELLING VAN UITGAVEN WEGENS VERSTREKKINGEN (*Departement vau Oorlog*) DIENST 1853.

De heer **Minister van Oorlog**: Mijnheer de Voorzitter, te gelijker tijd ontvangen hebbende het verslag der Commissie van Rapporteurs omtrent het wets-ontwerp tot vasttelling van uitgaven wegens verstrekkingen voor het Departement van Oorlog, dienst 1853, en de kennisgeving dat de beraadslaging daarover door de Kamer op heden was bepaald, zoo heeft mij dit doen onderstellen dat de Kamer geen schriftelijk antwoord op het verslag verlangde, maar wenschte dat antwoord mondeling te verkrijgen bij de openbare discussie. Ik zal alzoo de vrijheid nemen, Mijnheer de Voorzitter, mijn antwoord op dat verslag aan de Kamer te onderwerpen.

Op de eerste paragraaph heb ik geene bedenkingen. Omtrent de tweede, welke luidt als volgt:

In eene andere Afdeeling werd herinnerd aan het bezwaar zoowel bij het verslag als bij de discussie in deze Kamer tegen de wet tot duurzame regeling van het beheer der gelden wegens verstrekkingen aangewend, dat namelijk volgens die wet de restitutien wegens verstrekkingen tot een bijzonder fonds worden aangelegd. Men meende dat, ten gevolge der thans aangeboden raming, er nu wel degelijk een bijzonder fonds gecreëerd wordt.

Ik kan, Mijnheer de Voorzitter, die zienswijze niet deelen. Het aangeboden wets-ontwerp is een gevolg der wet van 9 September van het jaar 1853, nº. 100, waarin van geen particulier fonds gesproken wordt. Ik geloof niet, dat de aangebodene raming een particulier fonds kan creëren. Die raming bepaalt het gedeelte van de ontvangene gelden wegens verstrekkingen, waarover het Departement van Oorlog wenscht te beschikken, onder de voorwaarde, dat, wanneer over de geheele som niet wordt beschikt, het overschot vrijvalt voor de schatkist. Welnu, ik meen, dat daardoor reeds alleen wel degelijk wordt bepaald, dat hier geen sprake is van een particulier fonds; omdat, wanneer er een particulier fonds aanwezig was, dan zou het overschot in dat particulier fonds gestort worden. De gelden wegens verstrekkingen worden gestort in de schatkist. Die gelden volgen het mouvement van alle andere gelden, die zich in de schatkist bevinden. Alleen willen de Departementen van Oorlog en Marine de bevoegdheid hebben om bij de wet over dat gedeelte te beschikken, dat zij meenen noodig te bebben. Aldus blijkt het wel degelijk, dat hier geen bijzonder fonds aanwezig is. — Ik zal echter niet ver-

der uitweiden over dat punt, omdat ik meen, dat het reeds is beslist door de wet, die ik zoo even heb aangehaald, tot duurzame regeling van het beheer der gelden wegens verstrekkingen.

In die tweede paragraaph komt vervolgens deze zinsnede voor: » Immers die raming bevat voor het Departement van Oorlog » niet, gelijk *te regt* voor dat van Marine is voorgesteld, de aan- » vrage voor het geheel der beschikbare som wegens gedane ver- » strekkingen; maar van de som, die voor materieel der artillerie » in 's Rijks schatkist voorhanden is, wordt slechts een vijfde » gedeelte nagenoeg aangevraagd. Het overschot blijft alzoo als » bijzonder fonds bestaan.

Mijnheer de Voorzitter, ik heb eenige bedenking tegen deze woorden *gelijk te regt*. Ja, wanneer de wet bepaald had, dat de Ministers verpligt waren om gebruik te maken van de geheele som welke aanwezig is, dan zouden de woorden: *gelijk te regt*, dunkt mij, zeer wel gebezigd zijn; maar van die verpligting staat niets in de wet. Het Departement van Oorlog heeft kunnen beschikken over de geheele som, betreffende de ontvangene gelden wegens verstrekte geneesmiddelen, daar die geneesmiddelen kunnen worden aangekocht. Maar het Departement van Oorlog heeft niet kunnen vragen de beschikking over de geheele som van het materieel der artillerie, dewijl het daarbij niet alleen aankomt op zaken, die men koopen kan, maar ook op zaken, die men moet aanmaken, en het is niet mogelijk om die geheele som te besteden gedurende den daartoe vergunden tijd.

De derde paragraaph luidt als volgt: » Hoewel men dit min- » der goedkeuren kan, zou men er evenwel met opzigt tot deze » voordragt thans in berusten; vertrouwende dat in het volgende » jaar de raming zal gelijkstaan met het bedrag van hetgeen in » het fonds aanwezig is, zoodat het overschot geheel tot vervan- » ging van het verstrekte en tot aanvulling der magazijnen zal » worden gebruikt; terwijl men dan later ramingen wenseht te » ontvangen, die steeds met hetgeen in 't vorige jaar verstrekt is, » overeenstemmen zullen." De Minister van Oorlog, Mijnheer de Voorzitter, met de beste bedoeling om te voldoen aan den wensch en het verlangen dezer Kamer, kan zich niet verbinden om te beantwoorden aan hetgeen in deze paragraaph vermeld is. Ik veronderstel, dat de geheele aanwezig zijnde som voor het materieel der artillerie geabsorbeerd was; zoo zou het toch kunnen gebeuren, dat door het Departement van Kolonien zoodanige verstrekkingen wierden verlangd, dat het niet mogelijk was, dat het Departement van Oorlog liet aanmaken in den loop van het jaar al de voorwerpen, die verstrekt waren.

Ik herhaal het, dat ik met het meeste verlangen om aan den wensch der Kamer te voldoen, mij niet kan verbinden om den hier vermelden wensch te beantwoorden.

De heer **van Swinderen**: Ik behoor tot die leden, wier bedoeling in de derde zinsnede van ons verslag over het wets-ontwerp, dat thans aan onze beraadslaging is onderworpen, is vermeld, en waarin gezegd wordt, dat vele leden in het voorgedragene wets-ontwerp wenschten te berusten. Bij mij steunde dat berusten op de hoop, dat gevolg zou worden gegeven aan den in die paragraaph uitgedrukten wenseh. Na de verklaring van den Minister, dat daaraan van wege het Departement van Oorlog niet kan worden voldaan, ontzinkt mij mijn steun. Ik zal dus, mijns ondanks, mijne goedkeurende stem niet kunnen heehten aan dit wets-ontwerp. Ik had het gaarne gedaan, wanneer wij de toezegging hadden gekregen, dat door het Departement van Oorlog op dezelfde wijze als dit nu door het Departement van Marine is geschied, in de toekomst er voor gezorgd zal worden, dat geen afzonderlijk fonds zal blijven bestaan. Ik had het daarom gewenscht, omdat, naar mijne bescheiden meening, hierdoor het best onschadelijk kan worden gemaakt het verkeerde beginsel dat naar mijne individuele opvatting tot grondslag van de wet van 9 September (*Staatsblad* n°. 100) gelegd is.

De heer **van Beeck Vollenhoven**: Ik moet erkennen, Mijne Heeren, dat hetzelfde bezwaar. dat door den vorigen spreker geopperd is, bij mij heeft bestaan. Het was eene der hoofdredenen, waarom ik mijne goedkeurende stem aan de wet van 9 September jl. geweigerd heb. Heb ik echter den Minister wel verstaan, dan geloof ik tot eene andere conelusie te kunnen geraken als de spreker, die mij zoo even voorafging. Ik geloof niet, dat de Minister geweigerd heeft de toezegging te geven, dat over de nog voorhanden gelden wegens verstrekkingen eerlang beschikt zal worden. Ik geloof, dat de Minister gezegd heeft, dat hij onmogelijk de toezegging kan geven om reeds in het volgend jaar deze geheele zaak te regelen; omdat het Departement van Kolonien nog veel op het einde van het jaar kan aanvragen, dat onmogelijk alsdan kan worden aangemaakt.

Daaruit zou mijns inziens volgen, dat hetgeen dus in het volgende jaar niet mogelijk is, in het daarop volgende kan gesehieden. En wanneer dat plaats heeft, wanneer er maar geen gelden in de schatkist beschikbaar blijven, ben ik te vreden. Hoe men dat moge noemen, doet er weinig toe; in mijne schatting is en blijft het een bijzonder fonds, en wij hebben te veel ondervinding van de nadeelen aan bijzondere fondsen verbonden, dan dat ik daartegen niet zou willen waken. Maar mij is het vrij onverschillig of de sommen die vrijkomen ten gevolge van verstrekkingen aan Kolonien, onmiddellijk in dit jaar dan wel in het daarop volgende gebruikt worden, mits die sommen maar gebruikt worden. Wanneer nu de Minister van Oorlog kan verklaren dat dat voornemen bestaat, dan zal ik ook in dit wets-ontwerp berusten; maar wanneer de strekking moest wezen om steeds gelden in de schatkist ten behoeve van verstrekkingen te laten rusten, dan zou ik tot dezelfde conclusie moeten geraken als de spreker die mij zoo even voorafging.

De heer **van der Oudermeulen**: Indien ik mijne stem gegeven heb den 7den September voor het wets-ontwerp tot regeling der verstrekkingen, dan is het geweest in de meening, dat de bedoeling van het Gouvernement was om geen speciaal fonds daarvan op te rigten. Mij dunkt dat destijds aan ons de verzekering is gegeven, dat dit niet de bedoeling van het Gouvernement was. En echter, even als de heeren van Swinderen en van Beeck Vollenhoven te regt hebben aangemerkt, zou de zaak, zoo als zij thans behandeld wordt, daarheen leiden, dat een speciaal fonds wierd opgerigt. Het kan echter wezen dat wij den Minister niet goed verstaan hebben, en dat het de bedoeling is het inconvenient, dat nu blijkt in de wet van 7 September te bestaan, in een volgend jaar weg te ruimen. Het zou mij daarom hoogst aangenaam zijn, indien de Minister de goedheid had daaromtrent de Vergadering te willen inlichten, voor dat zij tot de stemming overgaat.

De heer **van Rijckevorsel**: Ik moet ook nog herinneren, Mijne Heeren, dat bij de beraadslaging over de bedoelde wet, de Minister, om ons gerust te stellen, wel degelijk verklaard heeft, dat er geen fonds zou worden gevormd: dat in het vervolg, wanneer de nu opeengehoopte gelden gebruikt zouden wezen, dan van zelf hetgeen dan in een jaar verstrekt was, voor het volgende jaar zou dienen. Dat heeft, indien ik het mij wel herinner, tot ondersteuning gestrekt om het wets-ontwerp te doen aannemen. Men heeft ons toegezegd dat geen fonds zou worden opgerigt. Ik meen bij deze gelegenheid nog te moeten doen opmerken dat het volstrekt niet noodig is, zoo als de Minister toen heeft gezegd, dat wanneer de verstrekkingen in December geschieden ook de uitgaven in diezelfde maand moeten plaats hebben. Dat is ook volgens de wet op de Rekenkamer niet noodig. Men heeft nog een geruimen tijd om over de gelden te beschikken. Het verlangen van de leden die vóór mij het woord hebben gevoerd, is eene verklaring van den Minister te ontvangen, dat wanneer het niet in dat jaar waarover deze wet loopt mogelijk zou zijn, het dan toch geschieden zou in het volgende jaar; dat bij eene volgende wet op de verstrekkingen, ten minste datgene, hetgeen nu in de schatkist aanwezig is, en wel degelijk een fonds uitmaakt, ofschoon het er den naam niet van heeft, op de raming van uitgaven gebragt zal worden, en dat men dan ook uiterlijk ieder volgend jaar gebruiken zou hetgeen in het vorige weêr op nieuw mogt worden verstrekt.

Wanneer de Minister deswege niet eene voldoende verklaring aflegt, dan zal ik mij ook genoodzaakt vinden mijne stem aan deze voordragt te weigeren. De andere bijzondere fondsen in 's Rijks schatkist vormen geene afzonderlijke kas, die gelden zijn mede in 's Rijks schatkist; daarover wordt ook gedisponeerd naar mate de fondsen dat behoeven; ik zie volstrekt geen onderscheid tusschen deze fondsen en de gelden waarvan nu sprake is, wanneer die in 's Rijks schatkist blijven tot de Minister begrijpt ze te kunnen gebruiken en de dienstjaren steeds door elkander loopen. Daartegen hebben wij ons verklaard. Ik wil geen nieuw bijzonder fonds gecreëerd hebben. Men zegge dus niet, dat geld is er nu eenmaal, wij kunnen het nog niet gebruiken. Wanneer de Minister dit punt niet voldoende opheldert, kan ik mijne stem aan deze wet niet geven.

De heer **Minister van Oorlog**: Mijnheer de Voorzitter, ik geloof dat de leden die gesproken hebben — ten minste wanneer ik wel verstaan heb, — van mij het onmogelijke verlangen.

De geachte spreker uit Friesland heeft gezegd dat ik er voor moet zorgen. Maar in hoeverre kan ik zorgen, dat de Minister van Kolonien bij voorbeeld, al dan niet eene verstrekking van mij verlangt, dat die zich tot eene zekere som bepale. Noch de verstrekking, noch het bedrag is van mij afhankelijk, dat wil zeggen dat het Hoofd van het Departement van Oorlog er volstrekt niets aan kan doen dat die verstrekking al dan niet zeer belangrijk zij.

De geachte spreker uit Rotterdam wil van mij de verklaring hebben dat de ontvangen gelden wegens verstrekkingen van dit jaar in het aanstaande jaar zullen worden gebruikt. Ik kan die

verklaring niet geven, dat hangt af van de hoeveelheid der verstrekte gelden. Het is hier eene zaak van aanmaak en ik heb reeds gezegd bij de beraadslaging over de wet van 9 September, dat dit eene zaak is die dikwijls veel en dikwijls weinig tijd vordert. Ik kan dus daarover volstrekt niet beschikken. Maar ik mag mij nog eene andere opmerking veroorloven. Ik geloof dat hier alleen quaestie kan zijn om te beoordeelen of de raming die is voorgedragen, beantwoordt aan de vormen welke in de wet van 9 September jl. (*Staatsblad* n°. 100), worden voorgeschreven.

De heer **van Beeck Vollenhoven**: Ik geloof, Mijnheer de Voorzitter, dat hierbij welligt een misverstand heerscht. De heer Minister zegt dat hij de verzekering niet kan geven, dat hij alles zal laten aanmaken wat de Minister van Kolonien hem zal verzoeken te verstrekken. Maar dat is de quaestie niet, maar wel deze. Er is op dit oogenblik, blijkens de Memorie van Toelichting, in 's Rijks schatkist voorhanden eene som van circa f 56,000 voor geneesmiddelen en circa f 512,000 voor materieel der artillerie. Bij dit wets-ontwerp wordt beschikt over het totaal van die f 56,000, maar slechts over f 131,600 voor materieel der artillerie. Er blijft dus op dit oogenblik in de schatkist circa f 380,590 over van vroegere verstrekkingen aan Kolonien of aan andere Departementen. Welnu, wat vragen wij? Wij vragen niet dat de Minister in het volgende jaar, *zoowel* over deze *als* over hetgeen de Minister van Kolonien hem zal doen verstrekken, in den loop van dat jaar zal beschikken. Maar wij vragen slechts, dat die som van circa f 380,400, waarvoor verstrekkingen hebben plaats gehad, in het volgend jaar gebezigd zal worden om weder aan te maken wat verstrekt is, of die ten minste voor soortgelijke voorwerpen te bezigen. Meer wordt niet verlangd; het wordt verlangd, opdat niet blijve bestaan een saldo, dat tot een fonds zoude aangroeijen door bijvoeging van hetgeen in volgende jaren weder zou worden verstrekt.

Ik geloof dus dat het een billijke eisch is, die volkomen blijft in den geest van de wet van 9 September, in den geest waarin die wet hier is aangenomen.

De heer **Minister van Oorlog**: Mijnheer de Voorzitter, ook aan dien eisch kan ik niet voldoen; de geneesmiddelen, die kunnen aangekocht worden uit de ontvangen gelden voor de verstrekking van geneesmiddelen, vraag ik ook aan. Wanneer er echter eene mindere som voor het aanmaken en aanvullen der magazijnen, wat betreft het materieel der artillerie, is aangevraagd, is het alleen het gevolg van den korten tijd, die overblijft om over dat geld te kunnen beschikken, en wanneer de Eerste Kamer in het bezit zal zijn van de begrooting van het Departement van Oorlog, zal zij zich kunnen overtuigen, dat ik op het oogenblik dat die begrooting is opgemaakt, in de maand Julij, over eene veel grootere som wegens verstrekkingen wilde beschikken. Wanneer voor het materieel der artillerie eene groote som overblijft is dit het gevolg van een zamenloop van omstandigheden, een gevolg van dat men gedurende tien jaren niet heeft kunnen beschikken, zoo als men het had gewenscht, over die gelden.

Wanneer er sedert tien jaren eene wet had bestaan, zoo als wij ze thans hebben, had die som nooit een zoo hoog bedrag kunnen bereiken.

Ik wil mij echter gaarna verbinden om zooveel eenigzins mogelijk is van die gelden gebruik te maken; maar ik kan niet op mij nemen, mij te verbinden de geheele som, die hier is vermeld, in een jaar voor het aanmaken van materieel der artillerie te gebruiken.

De heer **van Swinderen**: Ik heb enkel het woord gevraagd om de vrijheid te nemen, tot verduidelijking van hetgeen ik straks heb gezegd, en hetgeen mij voorkomt door den Minister van Oorlog minder juist te zijn verstaan, te verwijzen naar de laatste rede, gehouden door den geachten afgevaardigde uit Amsterdam, den heer van Beeck Vollenhoven.

De beraadslaging wordt gesloten en het wets-ontwerp aangenomen met 21 tegen 5 stemmen.

Tegen hebben gestemd de heeren: van Swinderen, de Vos van Steenwijk, van der Oudermeulen, van Rijckevorsel en van Beeck Vollenhoven.

De **Voorzitter** berigt:

1°. dat van de Tweede Kamer de wets-ontwerpen zijn ingekomen tot vaststelling der hoofdstukken V, VI en VII der Staatsbegrooting voor 1854.

Deze wets-ontwerpen worden verzonden naar de afdeelingen.

2°. dat de Rapporteurs voor de wets-ontwerpen:

a. tot verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting voor 1852 (Bijdrage ten behoeve van het speciaal Fonds voor de kosten van droogmaking van het Haarlemmermeer);

b. tot vaststelling van de begrooting der uitgaven voor de Lands-drukkerij voor 1854;

c. tot vaststelling van de begrooting wegens den Arbeid der Gevangenen voor 1854;

d. tot verklaring van het algemeen nut van een kunstweg van Swichum naar den weg van Warrega naar Goutum en Leeuwarden;

e. tot vereffening van het tekort over het dienstjaar 1848;

hare verslagen daaromtrent uitbrengen.

Deze stukken zullen gedrukt en rondgedeeld en de beraadslaging over die wets-ontwerpen gehouden worden op Zaturdag, 10 December, des namiddags ten twee ure.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de Vergadering gescheiden.

WETS-ONTWERPEN INGEKOMEN IN DE ZITTING VAN 7 DECEMBER.

Deze wets-ontwerpen luiden gelijk zij in Bijblad II zijn medegedeeld.

VERSLAGEN EN MEMORIE INGEKOMEN IN DEZELFDE ZITTING.

MEMORIE VAN BEANTWOORDING *op het Verslag der Commissie van Rapporteurs bij de Eerste Kamer der Staten-Generaal, nopens het wets-ontwerp tot vaststelling van uitgaven wegens Verstrekkingen voor het Departement van Marine, dienst* 1853.

De Regering wil volgaarne voldoen aan het verlangen te kennen gegeven in het verslag der Commissie van Rapporteurs bij de Eerste Kamer der Staten-Generaal, nopens het wets-ontwerp tot vaststelling van uitgaven wegens verstrekkingen voor het Departement van Marine, dienst 1853, om in den vervolge zoodanige specificatien als bij dat verslag verlangd worden, op te nemen in den bij de tot dit onderwerp betrekkelijke voordragt van wet over te leggen staat.

De Minister van Marine,
J. ENSLIE.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS *voor het Wets-ontwerp tot verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting van* 1852. (Bijdrage ten behoeve van het speciaal Fonds voor de kosten van droogmaking van het Haarlemmer-meer.)

§ 1. Tegen de strekking van dit Wets-ontwerp, waarbij eene verhooging van het Vde hoofdstuk der Staatsbegrooting van 1852, als bijdrage ten behoeve van het speciaal Fonds voor de droogmaking van het Haarlemmer-meer, wordt voorgedragen, zijn geene aanmerkingen gerezen.

Eenige leden intusschen zijn teruggekomen op de aanmerking, ook in de Tweede Kamer gemaakt, dat art. 2 van het wets-ontwerp, in verband met de Bijlage der Memorie van Toelichting (n°. 4 der gewisselde stukken), als eene *bill van indemniteit* scheen beschouwd te moeten worden, wegens plaats gehad hebbende onregelmatigheden in de af- en overschrijvingen van het eene op het andere artikel. Het antwoord toch door de Regering op deze aanmerking in de andere Kamer gegeven, schijnt evenmin als de gehouden discussien, het gerezen bezwaar geheel te hebben opgeheven. Die leden oordeelden, dat niet te ontkennen viel, dat, wanneer men de bepalingen van art. 3 der wet van 21 December 1850 (*Staatsblad* n°. 96) toepaste op de verschillende onder-afdeelingen in gemelde Bijlage vermeld, alsdan ten duidelijkste bleek, dat sommige dier posten meer verhoogd waren geworden dan het geheele bedrag der som voor *onvoorziene uitgaven* toelaat, terwijl andere posten, waarvoor geene verhooging uit de *onvoorziene uitgaven* was toegestaan, desniettemin zijn verhoogd. Zij wezen, om zulks duidelijk aan te toonen, eensdeels op het verschil tusschen het bedrag gelijk het vroeger was geraamd en dat hetwelk na gedane af- en overschrijvingen volgens de §§ 4, 8 en 9 blijkt aanwezig te zijn, welk verschil

niet minder dan f 591,000 bedraagt, terwijl § 11 (*onvoorziene uitgaven*), waaruit de verhooging alleen mag plaatst hebben daartoe sleehts f 330,830.065 aanwijst; anderdeels op het bedrag na gedane af- en overschrijvingen der §§ 6 en 10, dat f 145,920.91 meer aanduidt dan de daartoe bij de wet van 21 Deeember 1850 geraamde sommen, die voor geene verhooging uit de *onvoorziene uitgaven* vatbaar waren. Uit dit alles moest, huns inziens, noodwendig volgen, dat er ook ten opzigte van dit speeiaal fonds, de steeds zoo te regt afgekeurde af- en oversehrijvingen van het eene op het andere artikel hebben plaats gehad.

§ 2. Tegen hetgeen door deze leden is aangevoerd, hebben andere leden opgemerkt, dat niet onvoorwaardelijk behoeft gesteld te worden, dat de hier bedoelde af- en oversehrijvingen hebben plaats gehad in strijd met art 3 der aangehaalde wet van 21 December 1850 (*Staatsblad* nº. 96), maar dat ook kon beweerd worden, dat die oversehrijvingen hadden plaats gehad vóór December 1850 en dus onder vigueur der wet van 31 Deeember 1843 (*Staatsblad* nº. 71), welke wet geen dergelijk beperkend artikel bevat, als het aangehaalde art. 3 der wet van 1850.

Een naauwkeurig onderzoek der stukken tijdens de behandeling der wet van 21 Deeember 1850 (*Staatsblad* nº. 96) gewisseld, zal dan ook allezins de gegrondheid van de laatstgenoemde meening aan den dag brengen.

Uit bijlage G. (nº. 10 der gewisselde stukken), tot die wet van 21 Deeember 1850 behoorende, blijkt:

1º. dat de posten sub. §§ 4, 8 en 9 toen reeds boven de raming door af- en overschrijvingen verhoogd waren geworden met f 461,000;

2º. dat de posten sub § § 6 en 10 ook toen reeds dezelfde verhooging van f 145,920.91 aanwijzen, welke nu ook op de Bijlage van het onderhavige wets-ontwerp voorkomt.

De geheele verhooging der posten sub. §§ 4, 8 en 9, kraehtens de wet van 21 Deeember 1850 gesehied, heeft mitsdien niet meer bedragen dan f 130,000, waartoe de post sub. § 11 allezins toereikend was.

§ 3. Door eenige leden is gewezen op het voornemen, dat blijkens de Memorie van Toeliehting (pag. 2) bij de Regering sehijnt te bestaan, om alle subsidien, die later nog voor dit onderwerp mogen blijken noodig te zijn, bij één post op de Staatsberooting aan te vragen. Hoewel men nu bij deze weldra afloopende zaak tegen dit voornemen geene bedenking heeft, verlangen die leden sleehts te kennen te geven, dat het beginsel om posten op de Staatsbegrooting te brengen voor speeiale werken van algemeen nut, huns inziens, niet is goed te keuren. Daardoor toeh wordt het oordeel der Eerste Kamer over soortgelijke werken te zeer aan banden gelegd. Bij eene eventuele afkeuring immers van zoodanige voordragt, zou aan de Kamer geen andere keuze overblijven, dan òf haar gevoelen prijs te geven, òf wel het geheele betrokken hoofdstuk der Staatsbegrooting af te stemmen.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 7den Deeember 1853.

D'ABLAING VAN GIESSENBURG.
VAN BEECK VOLLENHOVEN.
DE VOS VAN STEENWIJK.
VAN AYLVA VAN PALLANDT.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

voor het Wets-ontwerp tot vaststelling van de begrooting der uitgaven voor de Algemeene Lands-drukkerij over 1854.

Geene aanmerkingen werden bij het onderzoek van dit Wetsontwerp in de Afdeelingen geoperd.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 7den Deeember 1853.

SASSEN.
VAN BEECK VOLLENHOVEN.
DE VOS VAN STEENWIJK.
'T HOOFT VAN BENTHUIZEN.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

voor het Wets-ontwerp tot vaststelling der afzonderlijke begrooting van de uitgaven wegens den Arbeid der Gevangenen.

Eenige leden hebben met genoegen uit het antwoord der Regering op het Verslag der Tweede Kamer hare voortdurende zorg vernomen, dat, ter voorkoming van verderfelijken lediggang, de gevangenen, vooral ook de jeugdige, met geschikten arbeid worden bezig gehouden.

Aldus vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs, den 7den December 1853.

D'ABLAING VAN GIESSENBURG.
VAN RIJCKEVORSEL.
DE VOS VAN STEENWIJK.
'T HOOFT VAN BENTHUIZEN.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

voor het Wets-ontwerp verklarende het algemeen nut van den aanleg van een kunstweg van Swichum *naar den weg van* Warrega *naar* Goutum *en* Leeuwarden.

Dit Wets-ontwerp heeft bij het onderzoek in de Afdeelingen tot geene aanmerkingen aanleiding gegeven.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 7den December 1853.

INSINGER.
VAN SWINDEREN.
DE VOS VAN STEENWIJK.
VAN WESSEM.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

nopens het Wets-ontwerp tot vereffening van het tekort over het dienstjaar 1848, *door de voordeelige sloten van andere dienstjaren en onderwerpen.*

In ééne der Afdeelingen is de opmerking gemaakt, dat in de Memorie van Toeliehting tot dit Wets-ontwerp eene misstelling ingeslopen is, waar, ten slotte van de eerste bladzijde, eene som van f 5,639,775.02 wordt vermeld, als zijnde bij § *a* van art. 5 der wet van 20 Deeember 1852 (*Staatsblad* nº. 224), uit het dienstjaar 1850 voor aflossing of rentevermindering van nationale sehuld besehikbaar gesteld. Dit bedrag moet volgens die wet f 20 minder, namelijk f 5,639,755.02 zijn, welke som van het saldo der Staatsrekening over 1850 afgetrokken zijnde, het overschot van f 331,294.13½, onder litt. *a* der wet vermeld, oplevert.

Aldus vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs, den 7den December 1853.

VAN ANDRINGA DE KEMPENAER.
VAN RIJCKEVORSEL.
DE VOS VAN STEENWIJK.
VAN WESSEM.

ZITTING VAN DEN 10DEN DECEMBER.

8STE ZITTING.

ZITTING VAN ZATURDAG 10 DECEMBER.

(GEOPEND TEN 2 URE.)

Aanneming der ontwerpen: 1°. tot vereffening van het tekort over het dienstjaar 1848; 2°. tot verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting voor 1852; 3°. tot vaststelling der begrooting van uitgaven voor de Lands-drukkerij voor 1854; 4°. tot vaststelling van de begrooting wegens den arbeid der gevangenen voor 1854; 5°. tot verklaring van het algemeen nut van een kunstweg van Swichum naar den weg van Warrega naar Goutum en Leeuwarden. — Wets-ontwerpen ingekomen. — Verslagen uitgebragt over eenige wets-ontwerpen en bepaling van den dag der beraadslaging over sommige.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 29 leden, te weten de heeren:

Borski, Blankenheijm, van Aylva van Pallandt, Lotsij, d'Ablaing van Giessenburg, Regout, de Villers de Pité, van Andringa de Kempenaer, van Weel, Sassen, van Goltstein van Oldenaller, van Sasse van Ysselt, van der Oudermeulen, van Swinderen, van Beeck Vollenhoven, de Vos van Steenwijk, van Nispen van Pannerden, Martens van Sevenhoven, van Eijsinga, van Rhemen van Rhemenshuizen, van Rijckevorsel, Tonckens, Beerenbroek, Cremers, van der Lek de Clercq, de Bruijn, Paspoort van Grijpskerke en van Heeckeren van Wassenaer;

en de heeren Ministers van Binnenlandsche Zaken, van Justitie en van Finantien.

De notulen van het verhandelde in de vorige vergadering worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter**: In de vergadering van den 20sten September jl. is besloten geworden tot de toelating van den heer de Bruijn als lid dezer Kamer, zoodra door hem zouden zijn overgelegd de bewijzen dat hij de bij de Grondwet gevorderde eeden had afgelegd. Dit stuk is thans ingekomen, en ik stel alzoo aan de Vergadering voor dit lid alsnu te laten.

Dienovereenkomstig wordt besloten.

De heer de Bruijn op de gebruikelijke wijze door den heer griffier in de Vergaderzaal binnengeleid zijnde, neemt als lid der Kamer zitting.

De Vergadering gaat over tot de behandeling van de wets-ontwerpen, waarvan de beraadslaging heden aan de orde is gesteld.

De **Voozitter**: Volgens het bepaalde in de laatst gehoudene zitting zou thans het eerst aan de orde zijn de behandeling van het wets-ontwerp tot verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting voor 1852. De heer Minister van Finantien heeft mij echter te kennen gegeven, dat het hem aangenaam zoude zijn, daar hij niet geheel meester van zijnen tijd is, indien de Vergadering kon goedvinden hare werkzaamheden aan te vangen met de behandeling van het wets-ontwerp tot vereffening van het tekort over het dienstjaar 1848. Ik stel dus aan de Vergadering voor aan dat verlangen gevolg te geven.

Dienovereenkomstig wordt besloten.

I. Het WETS-ONTWERP TOT VEREFFENING VAN HET TEKORT OVER HET DIENSTJAAR 1848,

wordt zonder beraadslaging met algemeene (28) stemmen aangenomen.

Bij deze en de volgende stemmingen was de heer Borski afwezend

II. Het WETS-ONTWERP TOT VERHOOGING VAN HOOFDSTUK V DER STAATSBEGROOTING VAN 1852. (*Bijdrage ten behoeve van het speciaal fonds voor de kosten van droogmaking van het Haarlemmer-meer.*)

De heer **Minister van Binnenlandsche Zaken**: Uit de omstandigheid dat het verslag mij werd toegezonden te gelijk met het berigt dat de behandeling van deze zaak op heden was bepaald, heb ik afgeleid dat de Kamer geen schriftelijk antwoord verlangde op de aanmerkingen door sommige leden gemaakt. Ik wensch evenwel met eenige weinige woorden mijne beschouwingen mede te deelen omtrent hetgeen in dat verslag voorkomt. Daarin zijn twee punten opgenomen. Vooreerst de aanmerking, ook in de Tweede Kamer gemaakt, dat door het aannemen dezer wet eene *bill of indemnity* zou worden gegeven voor onregelmatige handelingen, die hadden plaats gevonden. Welligt heeft het antwoord der Regering op de vraag in het Voorloopig Verslag der Commissie van Rapporteurs voorkomende, aanleiding tot eenigen twijfel gegeven omdat dat antwoord niet zoo pertinent is geweest als het had kunnen en moeten zijn. De Regering meent dat in geen enkel opzigt hier eene bill of indemnity noodig is, omdat door haar niets is geschied dat niet geheel overeenkomstig met de wet is. De wet van 1843 waarbij deze zaak voor het eerst werd geregeld, hield geene voorschriften in die verboden van den eenen post op den anderen af en over te schrijven. Van 1843 af tot aan de wet van 1850 was de bevoegdheid daartoe aan de Regering toegekend en heeft zij daarvan gebruik gemaakt. Na de wet van 1850, waarbij deze bevoegdheid niet werd verleend, heeft zoodanige af- en overschrijving dan ook niet meer plaats gehad. Teregt is dit reeds door andere leden dezer Vergadering opgemerkt, en door hen is uit de stukken, welke van wege de Regering in 1850 zijn overgelegd de juistheid van hunne meening onwederlegbaar aangetoond.

Eene tweede aanmerking, in het Verslag opgenomen, betreft het voornemen dat bij de Regering zou bestaan om subsidien die voor dit onderwerp nog mogten blijken noodig te zijn in het vervolg bij een post op de staatsbegrooting aan te vragen. Ik ben zoo vrij te doen opmerken dat door de Regering eigenlijk niet is gezegd dat in een post de nog noodige subsidien zouden worden aangevraagd, maar alleen door haar is te kennen gegeven dat zij op de begrooting een post zou uittrekken, waarop de behoeften voor het Haarlemmer-meer zouden kunnen worden verevend, even als dit geschiedt voor andere uitgaven. Wat overigens den wensch betreft dat, wanneer tot een nieuw werk is besloten, de daarvoor noodige gelden bij een afzonderlijk wets-ontwerp worden aangevraagd, daaromtrent kan ik de verzekering geven dat de Regering dit gevoelen geheel en al deelt. Op eene dergelijke aanmerking bij de behandeling van de begrooting in de Tweede Kamer der Staten-Generaal gemaakt, is dit voornemen dan ook bepaald te kennen gegeven.

Ik meen hiermede de aanmerkingen van het Verslag te hebben beantwoord.

De beraadslaging wordt gesloten, en het wets-ontwerp met algemeene (28) stemmen aangenomen.

III. Het WETS-ONTWERP TOT VASTSTELLING VAN UITGAVEN VOOR DE LANDS-DRUKKERIJ VOOR 1854,

wordt zonder beraadslaging met algemeene (28) stemmen aangenomen.

IV. Het WETS-ONTWERP TOT VASTSTELLING VAN DE BEGROOTING WEGENS DEN ARBEID DER GEVANGENEN VOOR 1854.

De heer **van Nispen van Pannerden**: Ik heb het woord gevraagd, niet om eenige bedenkingen betrekkelijk dit wets-ontwerp in het midden te brengen, maar alleen om eenige inlichtingen te vragen aan den heer Minister van Justitie.

In het wets-ontwerp vind ik onder art. 5 uitgetrokken:

» Arbeidsloonen aan de gevangenen f 26,500." Zie ik nu den toelichtenden staat in welke daarbij behoort, dan vind ik daar: » Bedrag der arbeidsloonen f 61,500, korting van 's Rijks aandeel f 35,000"; en alzoo blijft op deze begrooting f 26,500. Nu vraag ik: Vooreerst, waaruit wordt dat rijksaandeel gevonden? en in de tweede plaats: Welke is de grondslag waarnaar dat rijksaandeel berekend wordt?

De heer **Minister van Justitie**: Zoo deze opmerkingen in de schriften waren gemaakt, zou ik zeker een meer volledig antwoord hebben kunnen geven dan nu het geval is.

De berekening van den arbeid wordt in het algemeen gemaakt; daarop wordt dan het aandeel uitgetrokken dat de gevangenen daarvan genieten en 't geen hun naderhand, in zakgeld en bij hun ontslag, wordt uitgereikt, terwijl het overige verblijft aan het Rijk of eigenlijk niet wordt uitgegeven.

De heer **van Nispen van Pannerden**: Begrijp ik het dus wel, dan worden deze f 35,000 niet uitbetaald, maar blijven bij het Rijk berusten.

De heer **Minister van Justitie**: Juist, zoo is het ook. Het deel dat aan het Rijk vervalt wordt niet uitgegeven.

De heer **van Nispen van Pannerden**: Ik dank den heer Minister van Justitie voor de inlichting die hij wel heeft willen geven. Ten opzigte van het gezegde des Ministers dat hij een volledige antwoord zou hebben kunnen geven zoo de door mij gemaakte aanmerking in het verslag opgenomen ware, zij het mij vergund op te merken dat ik, in de afdeeling waartoe ik behoor, dezelfde vraag heb gedaan, doch dat zij aan de Commissie van Rapporteurs niet gewigtig genoeg is toegeschenen om haar in het verslag op te nemen.

De beraadslaging wordt gesloten en het wets-ontwerp met algemeene (28) stemmen aangenomen.

V. Het WETS-ONTWERP TOT VERKLARING VAN HET ALGEMEEN NUT VAN EEN KUNSTWEG VAN SWICHUM NAAR DEN WEG VAN WARREGA NAAR GOUTUM EN LEEUWARDEN,

wordt met algemeene (28) stemmen aangenomen.

De **Voorzitter** deelt mede:

1°. dat de heer de Bruijn zal behooren tot de vierde afdeeling;

2°. dat van de Tweede Kamer de wets-ontwerpen zijn ingekomen tot vaststelling der hoofdstukken VIII, IX*A*, IX*B* en X der Staatsbegrooting voor 1854.

Deze wets-ontwerpen worden verzonden naar de afdeelingen.

3°. dat de Commissien van Rapporteurs hare verslagen uitbrengen:

a. voor het wets-ontwerp tot verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting voor 1854. (Bijdrage en vergoeding van rente aan de Nederlandsche Rhijnspoorweg-maatschappij);

b. voor dat tot regeling van het muntwezen in de West-Indien;

c. voor dat tot regeling der ontvangsten en uitgaven van het pensioenfonds voor burgerlijke ambtenaren over 1854; en

d. voor dat tot amortisatie en aflossing van Nationale Schuld.

Deze stukken zullen worden gedrukt en rondgedeeld en de beraadslagingen over de wets-ontwerpen sub *a* — *c* vermeld, gehouden worden op Maandag den 12den December, aan te vangen des namiddags ten 2 ure; terwijl de dag der beraadslaging over dat sub *d* vermeld, nader zal worden bepaald.

4°. dat door den heer Minister van Kolonien is ingezonden eene missive ten geleide van een exemplaar van de Reglementaire en andere wettelijke bepalingen, betreffende het beheer der justitie op de buitenbezittingen in Nederlandsch Indie, voor zooverre dezelve niet in het Staatsblad van Nederlandsch Indie zijn opgenomen.

Deze missive zal ter griffie gedeponeerd en het gemelde exemplaar geplaatst worden in de boekerij der Kamer.

Daarna wordt de Vergadering gescheiden.

WETS-ONTWERPEN INGEKOMEN IN DE ZITTING VAN 10 DECEMBER.

Deze luiden gelijk zij in Bijblad II voorkomen.

VERSLAGEN UITGEBRAGT IN DEZELFDE ZITTING.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS *voor het Wets-ontwerp tot verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting van* 1853. (Bijdrage en vergoeding van rente aan de Nederlandsche Rhijnspoorweg-maatschappij.)

Ter gelegenheid van het onderzoek van dit Wets-ontwerp, hebben vele leden in de Afdeelingen hunne belangstelling uitgedrukt in de voltooijing van het zoo gewigtig werk der aansluiting van den Rhijnspoorweg met het Duitsche spoorwegnet. Zij hadden met veel genoegen uit de mededeelingen, van regeringswege aan de Tweede Kamer gegeven, vernomen, dat van de zijde van het Pruissische gouvernement alles aangewend wordt, wat vereischt is om het doel van het tractaat van aansluiting te doen bereiken. Gaarne zouden zij, ware dit mogelijk, de maatregelen vernemen, die door Pruissen in het werk gesteld worden, om die aansluiting op Pruissisch grondgebied althans gelijktijdig met de voltooijing der hier te lande aan te leggen werken, tot stand te brengen.

Hoe meer dergelijke uitkomst hun wenschelijk voorkwam, des te meer rekenden zij zich verpligt, met het oog op de belangrijke werken die op Nederlandsch grondgebied nog te verrigten zijn, en op de belemmeringen vroeger ondervonden, aan de Regering in overweging te geven, om te waken dat de Rhijnspoorweg-maatschappij in tijds de verpligtingen vervulle, welke deze, zoowel ten aanzien van het Rijk als van de verschillende gemeenten, op zich genomen heeft.

Aldus vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs.

VAN GOLTSTEIN VAN OLDENALLER.
VAN BEECK VOLLENHOVEN.
DE VOS VAN STEENWIJK.
VAN AYLVA VAN PALLANDT.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS *nopens het Wets-ontwerp tot regeling van het Muntwezen in de West-Indien.*

Op dit Wets-ontwerp zijn geene aanmerkingen in de Afdeelingen medegedeeld.

Aldus vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs, den 9den December 1853.

VAN ANDRINGA DE KEMPENAER.
VAN BEECK VOLLENHOVEN.
LOTSIJ.
MARTENS VAN SEVENHOVEN.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS *voor het Wets-ontwerp tot regeling der ontvangsten en uitgaven van het Pensioenfonds voor Burgerlijke Ambtenaren, over het jaar* 1854.

Er zijn op dit Wets-ontwerp geene aanmerkingen gevallen.

Aldus vastgesteld bij de Commissie van Rapporteurs, den 9den December 1853.

VAN ANDRINGA DE KEMPENAER.
VAN RHEMEN VAN RHEMENSHUIZEN.
LOTSIJ.
VAN WEEL.

ZITTING VAN DEN 10DEN DECEMBER.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

over het Wets-ontwerp tot amortisatie en aflossing van Nationale Schuld.

1. Eenige leden hebben hunne goedkeuring gehecht aan het beginsel dezer wetsvoordragt, om bij den tegenwoordigen staat der geldmarkt van Europa, liever over te gaan tot amortisatie van schuld, dan de gelden in 's Rijks schatkist voorhanden beschikbaar te houden tot eene thans niet uitvoerbare vermindering van de vier percents schuld.

2. In twee Afdeelingen hebben eenige leden bij het onderzoek van art. 1 dezer voordragt twijfelingen geopperd aangaande het regt van den Staat, om op deze wijze tot eene algeheele aflossing der geldleeningen voor de kosten der bedijking en droogmaking van het Haarlemmer-meer over te gaan. Huns inziens scheen uit den inhoud en het verband der onderscheiden artikelen der wet van den 22sten Maart 1839 (*Staatsblad* n°. 7) te blijken, dat die geldleening voor een bepaald doel aangegaan en op een bepaald onderpand gesloten was, en afgelost moest worden uit de koopprijzen der landerijen, daarvoor ten onderpand gegeven, terwijl aan de houders der obligatien tevens het regt was toegekend, om dezelve tot betaling van den koopprijs der droog te maken landen te besteden. Door de thans voorgedragen geheele aflossing werd voor die houders het ongerief geboren, dat zij het bedrag hunner schuldbekentenissen òf renteloos zouden moeten laten liggen, òf zich verpligt zouden zien hetzelve tot minder zekere ondernemingen te gebruiken; waartegen zij konden beweren, dat zoowel de letter als de geest der evengemelde wet hen scheen te vrijwaren. Deze leden verlangden daarom van de Regering omtrent dit aangelegen punt eenige nadere en meer bevredigende toelichting te ontvangen dan bereids aan de Tweede Kamer door haar gegeven is.

3. De meerderheid kon zich evenwel met de voorgedragen aflossing der geldleeningen voor het Haarlemmer-meer aangegaan wel vereenigen. Zij deelde niet in den straks vermelden twijfel aangaande het regt dier aflossing, zijnde veeleer van oordeel, dat de bij de wet van 1839 bepaalde losbaarheid dezer schuld aan den Staat in dit opzigt de bevoegdheid ook tot algeheele aflossing had toegekend, welke bepaling tevens het belang der houders dier schuldbekentenissen, om namelijk eerlang de voorgeschoten gelden terug te bekomen, verzekerd had. Het tegenwoordig voorstel scheen haar de volkomen verwezenlijking van den toen verleenden waarborg te behelzen.

4. Daarentegen hadden enkele leden uit ééne Afdeeling gewenscht, dat de Regering zich door deze voordragt niet had gehouden tot de verpligting om juist de schuld voor de droogmaking van het Haarlemmer-meer aangegaan af te lossen. Daar de aflossing dezer schuld, krachtens de meergemelde wet, uit de gerealiseerde waarde der verkochte gronden buitendien genoegzaam verzekerd schijnt, hadden zij liever gezien dat aan den Minister meerdere ruimte ware gelaten, om zoodanige schuld van den Staat af te lossen, als aan de Regering naar den eisch der omstandigheden het meest geraden zoude toeschijnen.

5. Aan vele leden is de wijziging, door welke aan art. 3 eene tweede zinsnede is toegevoegd, zeer bedenkelijk voorgekomen. Zij wenschten alsnog van de Regering te vernemen, hoevele schuldbekentenissen van het Amortisatie-syndicaat vroeger ingekocht en vernietigd zijn geworden, en welk bedrag van die ingekochte en vernietigde schuldbrieven, volgens de ingelaschte bepaling, nu zal deelen in de lotingen, die tot delging van deze schuld worden gehouden. Men kon zich toch niet voorstellen, dat daaronder ook begrepen en bedoeld zouden zijn obligatien ten gevolge van het besluit van 1 Junij 1830 tot aan de vaststelling der wet van December 1852 ingekocht en vernietigd. Dit zouden zij, voor zoover de obligatien betreft, die vóór 1845 zijn ingekocht, onvereenigbaar achten met het verkregen regt der tegenwoordige houders, en voorts eensdeels strijdig met het beginsel eener schuldvermenging van regtswege, waardoor, volgens ons burgerlijk regt, de schuldvordering zelve vernietigd wordt; anderdeels ongeoorloofd omdat schuldbrieven, eenmaal volgens de wet ingekocht en vernietigd, niet andermaal door deelgenootschap aan lotingen als het ware op nieuw in het leven kunnen geroepen worden.

Deze bedenkingen aan de Regering medegedeeld zijnde, is daarop de volgende *Memorie van Beantwoording* ontvangen.

Ter beantwoording van den inhoud van het verslag der overwegingen waartoe het wets-ontwerp tot amortisatie en aflossing van schuld, in de Afdeelingen van de Eerste Kamer der Staten-Generaal heeft aanleiding gegeven, heeft men de eer het navolgende mede te deelen:

§ 1. De Regering heeft met genoegen gezien, dat het denkbeeld bijval vindt, om de voorhanden gelden in 's Lands schatkist niet langer ongebruikt te laten, maar aan te wenden tot amortisatie van schuld.

§§ 2 *en* 3. De stelling, dat de geldleening voor de kosten der bedijking en droogmaking van het Haarlemmer-meer voor een bepaald doel en op een bepaald onderpand werd gesloten, is volkomen juist en geheel in overeenstemming met art. 1 der wet van 22 Maart 1839 (*Staatsbad* n°. 7). Ook volgt uit de duidelijke bepalingen van artt. 3 en 4 dier wet, dat de geldleening onder andere uit de opbrengst van den verkoopprijs der droog-gemaakte landen moet worden afgelost, en dat die koopprijs in schuldbrieven kan worden voldaan.

Doch deze bepalingen staan, even als art. 2 der wet, met het aangewezen onderpand der geldleening in onafscheidelijk verband. Gelijk art. 2 de aflossing verzekert, door den aanvang te bepalen met het jaar volgende op dat der voltooijing van de onderneming, zoo strekt art. 3 tot *zekerheid van het onderpand*, door daaraan eene uitsluitende bestemming te geven; terwijl art. 4 eene *zekerheid* te meer voor de schuld geeft, door het verleenen der bevoegdheid tot betaling van den koopprijs in schuldbrieven tegen het nominaal kapitaal.

Terwijl nu ieder onderpand, iedere zekerheid voor eene schuld gegeven, uit den aard der zaak niet langer duren kan dan de schuld zelve, en noodwendig met haar ophouden moet, zoo doet ook hier de aflossing der geldleening het daarvoor gegeven onderpand met zijne gevolgen vervallen. Uit de beloofde zekerheid tot de noodzakelijkheid van de voortduring der schuld te willen besluiten, ware de hoofdzaak afhankelijk stellen van het gevolg.

Het ligt dan ook geenszins, noch in de letter, noch in den geest der aangehaalde wet, om de schuldeischers tegen het beweerd ongerief van de voorgestelde aflossing te vrijwaren. Het blijkt daaruit veeleer, dat de wetgever er op bedacht was, de vrees voor schade of verlies door achterblijven van geheele of gedeeltelijke betaling der schuld te doen verdwijnen, dan dat hij zich de mogelijkheid van eenig bezwaar uit de volledige en stipte nakoming der op den Staat gelegde verpligtingen zou hebben voorgesteld.

Ter meerdere tegemoetkoming aan den twijfel door de hier bedoelde leden geopperd, acht de Regering het voorts niet onbelangrijk, de aandacht te vestigen op art. 3 der wet van 25 Junij 1844 (*Staatsblad* n°. 28), waarbij de aflossing der *domein-losrenten* wordt bevolen, hoezeer daaraan, gelijk bekend is, de uitdrukkelijke bevoegdheid was verbonden om ze in betaling van koopprijzen van domeingoederen te doen strekken.

§ 4. De Regering heeft in de bepaalde aanwijzing tot aflossing van de schuld voor de droogmaking van het Haarlemmer-meer te minder bezwaar gevonden, vermits het de eenige schuld is, welke voor eene *dadelijke* aflossing van het *geheel* bedrag van acht millioen gulden vatbaar is. De inkoop van iedere andere soort van staatsschuld tot een zoodanig bedrag zoude noodwendig over een ruim tijdvak moeten verdeeld worden en alzoo met een niet onaanzienlijk renteverlies gepaard gaan, wat thans niet wordt geleden. Ook mag hierbij niet uit het oog verloren worden, dat geene andere schuld tot een zoo hoog rentebedrag van 5 en $4^1/_2$ per cent onder de staatsschuld wordt aangetroffen, zoodat ook daarom hare aflossing verkieslijker en de bedoelde meerdere ruimte voor den Minister overbodig konde geacht worden.

§ 5. De wijziging waardoor aan art. 3 eene tweede zinsnede is toegevoegd, is door de Tweede Kamer der Staten-Generaal aangenomen en de Regering heeft gemeend daarin te moeten berusten, hoezeer zij in het gevoelen van den voorsteller niet volkomen deelde. De Regering vindt er echter geene bedenkelijkheid in dat nu aan het voorschrift, in die zinsnede vervat, gevolg worde gegeven. Uit de nota, welke men de eer heeft hierbij over te leggen, kan gezien worden dat geene der vóór 1852 ingekochte en vernietigde schuldbekentenissen volgens de ingelaschte bepaling in de toekomstige lotingen zullen deelen. Alleen de ingekochte schuldbekentenissen op grond der wetten van 22 April en 20 December 1852 (*Staatsblad* n°. 63 en 224), zijn niet vernietigd geworden en het kapitaal daarvan is in die Nota afzonderlijk opgegeven.

's Gravenhage, den 9den December 1853.

De Minister van Finantien,

VAN DOORN.

NOTA.

Tijdens de afschaffing van het Amortisatie-syndicaat op 1°. Januarij 1841, bedroeg het kapitaal $3^1/_2$ percents schuldbekentenissen nog in omloop, — na aftrek der stukken, welke tot dat tijdstip krachtens de wet van 27 Mei 1830 (*Staatsblad* n°. 10) en art. 5 van het Koninklijk besluit van 1 Junij 1830 (*Staatsblad* n°. 13), bij inkoop waren verkregen en vernietigd, — de som van f25,689,000.00

Na 1°. Januarij 1841, is, bij inkoop verkregen en vernietigd: de som van. . . . . f 25,689,000

Transporteren f 25,689,000

	Per transport	f 25,689,000
in 1841 (wet van 27 Sept. 1841, *Staatsbl.* n°. 36)	f 389,000	
in 1842 (wet van 8 Julij 1842, *Staatsbl.* n°. 18)	385,000	
in 1843 (wet van 29 Dec. 1843, *Staatsbl.* n°. 63)	374,000	
in 1844 (wet van 23 Nov, 1844, *Staatsbl.* n°. 59)	333,000	
Totaal .		1,481,000
		f 24,208,000
en voorts, na voorafgaande uitloting afgelost:		
in 1845 (wet van 18 Dec. 1845, *Staatsbl.* n°. 72)	f 300,000	
in 1846 tot en met 1852, krachtens de begrootingswetten over die dienstjaren (zijnde bij Koninklijk besluit van 21 December 1845 (*Staatsblad* n°. 92) de wijze van uitloting en aflossing voor het vervolg geregeld), 7 dienstjaren à f 300,000.	2,100,000	
in 1853 als voren	300,000	
doch waaronder begrepen:		
10 stuks, aangekocht krachtens de wet van 22 April 1852 (*Staatsblad* n°. 63) en		
3 stuks, aangekocht krachtens de wet van 20 December 1852 (*Staatsblad* n°. 224)	13,000,000	
	287,000	
Totaal der aflossing . . .		2,687,000
		f 21,521,000
Transporteren		f 21,521,000

	Per transport	f 21,521,000
Door inkoop verkregen, krachtens de hiervoren aangehaalde wetten:		
van 22 April 1852 (*Staatsblad* n°. 63) .	f 449,000	
van 20 December 1852 (*Staatsblad* n°. 224)	266,000	
		715,000
Thans nog in omloop . . .		f 20,806,000

De Commissie heeft gemeend dit Antwoord en de daarbij gevoegde Nota te zamen met de bedenkingen der Afdeelingen aan de Kamer te moeten mededeelen.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 10den December 1853.

VAN NISPEN VAN PANNERDEN.
VAN RIJCKEVORSEL.
DE VOS VAN STEENWIJK.
VAN DER OUDERMEULEN.

In de rede van den heer *van Beeck Vollenhoven*, voorkomende op bladz. 25, 1ste kolom, regel 12 v. b., staat: » Er blijft dus op » dit oogenblik in de schatkist over circa f 380,590", lees: *circa f* 380,400.

ZITTING VAN DEN 12DEN DECEMBER.

9DE ZITTING.

ZITTING VAN MAANDAG 12 DECEMBER.

(GEOPEND TEN 2 URE.)

Beraadslaging over en aanneming van het wets-ontwerp tot verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting van 1853. — Zonder beraadslaging aangenomen de wets-ontwerpen tot regeling van het muntwezen in de West-Indien en tot regeling der ontvangsten en uitgaven van het pensioenfonds voor burgerlijke ambtenaren over 1854. — Wets-ontwerpen ingekomen.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 30 leden, te weten de heeren:

Borski, van Sasse van Ysselt, van Andringa de Kempenaer, d'Ablaing van Giessenburg, van Nispen van Pannerden, Blankenheijm, de Bruijn, van Aylva van Pallandt, van Goltstein van Oldenaller, van Wessem, de Villers de Pité, de Vos van Steenwijk, van der Oudermeulen, Martens van Sevenhoven, Regout, Sassen, Cremers, van Swinderen, van Beeck Vollenhoven, Tonekens, Beerenbroek, van Rijckevorsel, van Rhemen van Rhemenshuizen, Boxman, van Eijsinga, 't Hooft van Benthuizen, Paspoort van Grijpskerke, van Heeckeren van Wassenaer en van der Lek de Clercq;

en de heer Minister van Binnenlandsche Zaken.

De notulen van het verhandelde in de vorige vergadering worden gelezen en goedgekeurd.

De Vergadering gaat over tot de behandeling van de wets-ontwerpen, waarvan de beraadslaging heden aan de orde is gesteld.

I. WETS-ONTWERP TOT VERHOOGING VAN HOOFDSTUK V DER STAATSBEGROOTING VAN 1853. (*Bijdrage en vergoeding van rente aan de Nederlandsche Rhijnspoorweg-maatschappij.*)

De heer **van Nispen van Pannerden**: In het verslag over het onderhavig wets-ontwerp heb ik met genoegen gelezen eene aansporing van de Regering om te waken dat de Rhijnspoorweg-maatschappij de verpligtingen vervulle welke deze ten aanzien van het Rijk en de verschillende gemeenten op zich genomen heeft.

Met te meer genoegen heb ik die opmerkingen gelezen, omdat deze aangelegenheid in de afdeeling waartoe ik de eer heb te behooren, niet ter sprake gebragt is en het dus blijkt dat het ook aan andere leden dezer Vergadering niet onbekend is, dat het nuttig is, dat de handelingen der spoorweg-maatschappij, aan een wakend toezigt worden onderworpen.

Ik beaam geheel dat gevoelen, en ik reken mij verpligt eenige beschouwingen ter ondersteuning, in het midden te brengen.

Er wordt gebouwd eene brug over den IJssel. Van de wijze waarop, hangt het af of de scheepvaart op die rivier daardoor groote belemmeringen zal ondergaan.

Van de wijze waarop daarbij gezorgd wordt voor de gelegenheid tot afvoer van ijs, hangt het geheel af of bij ijskarring de hooger gelegen rivierpolders voor rampen en groote nadeelen zouden worden behoed.

Er wordt van Arnhem tot Westervoort een kapitale dijk door lage weidegronden aangelegd; men vindt bij de vergraving veengrond; van de wijze van bewerking hangt veel af of later ongelijkmatige verzakkingen te vreezen zijn, waardoor de veiligheid der passagie in de waagschaal gesteld wordt.

Ook de gemeenten zijn niet zonder belang. Het is mij toch persoonlijk bekend dat de Rhijnspoorweg-maatschappij verlangt:

1. om alle gemeentelijke wegen, welke door den spoorweg doorsneden worden, in bezit te nemen, op te hoogen, daarover rails te leggen en andere werken te maken, en die wegen af te sluiten zoo dikwijls als zij dit noodig heeft;

2. om verschillende gemeentewegen en voetpaden geheel af te sluiten en gedeelten van wegen en paden in eigendom te verkrijgen.

Zij verlangt dit om meerdere wegen en voetpaden tot een te kunnen maken, daardoor minder overwegen te hebben en *minder wachters te behoeven.*

Zij verlangt beide, zonder eenige schadevergoeding te willen geven en daar waar een bestuur daartoe ongenegen is, wendt zij zich aan den Koning om te vragen dat het geëerbiedigd Hoofd van den Staat zal beschikken over gemeentelijke eigendommen.

Men vraagt dus dat de Koning zal beschikken over gemeentelijke eigendommen, welke tot de publieke dienst bestemd zijn, ten behoeve der Rhijnspoorweg-maatschappij; dat de Koning sommige gedeelten van die gemeentelijke eigendommen aan de Rhijnspoorweg-maatschappij zal afstaan zoodanig dat dezelve bijzonder eigendom en aan hunne bestemming onttrokken worden.

Men vraagt dit niet op de wijze en in de vormen bij de onteigeningswet voorgeschreven, maar bij eenvoudige Koninklijke beschikking; men verlangt dit zonder vergoeding.

Art. 230 der gemeentewet zegt: de aan de gemeente behoorende wegen kunnen niet worden vervreemd, bezwaard, dan nadat zij door een besluit van den raad verklaard zijn ter openbare dienst niet meer bestemd te wezen. Zoodanig besluit is in art. 194 litt. *c*, en art. 198 aan de goedkeuring van Gedeputeerde Staten onderworpen. Het schijnt dat men deze bepalingen bij de spoorweg-maatschappij geheel voorbijziet.

En wat is nu de reden? Geldelijk belang, maar niet de publieke dienst. Men verlangt toch meerdere wegen tot een te maken om minder wachters te behoeven.

De ingezetenen zullen dus door omwegen naar hunne huizen, naar hunne landen moeten komen, zij zullen alzoo tijdverlies lijden, zij zullen oponthoud ondervinden om het geldelijk belang der spoorweg-maatschappij te bevorderen.

Ik heb u gezegd wat de spoorweg-maatschappij verlangt ten nadeele der gemeenten; ik zal u nu ook zeggen, hoe zeer zij de belangen der gemeenten welke de spoorweg doorloopt, wil bevorderen.

Een groot aantal gemeenten op den regter IJssel-oever gelegen hebben het verlangen te kennen gegeven dat er op dien oever der rivier een station worde opgerigt waar alle treinen, die personen vervoeren, op zullen houden, zoodat daar gelegenheid zij om op de nspoorweg te komen of denzelven te verlaten.

Als plaats waarop alle wegen gerigt zijn en verder zullen worden, is Zevenaer aangewezen.

Gedeputeerde Staten van Gelderland hebben dien wensch in het algemeen belang van een *groot* aantal gemeenten van het gewest (het zijn hunne eigene woorden) ondersteund en desniettemin kan men daarvan geene toezegging verwerven.

De waarschijnlijke loop der zaak zal deze zijn: er zullen dagelijks *drie* treinen voor personen tussehen Arnhem en Oberhausen loopen, daarvan zullen er twee sneller gaande treinen zijn. Voor die twee sneller gaande treinen wil men geen oponthoud op den regter IJssel-oever geven en men zal dus dagelijks eens op den spoorweg kunnen komen of denzelven verlaten. Mogten er vier treinen komen zal dat voor twee het geval zijn.

De afstand van Arnhem tot aan de Pruissische grenzen tusschen Babberich en Elten is 4 uren; een groot aantal gemeenten hebben wegen aangelegd en wenschen dien aanleg uit te breiden om op den spoorweg te kunnen komen.

Het belang van die wegen is in de andere Kamer door een afgevaardigde, vroeger Commissaris des Konings in Gelderland, aangetoond. De Minister van Binnenlandsehe Zaken heeft rijkssubsidien toegezegd. Ik zeg dien hoogen staats-ambtenaar daarvoor dank. Maar wat baten die wegen, indien men niet op den spoorweg kan komen of denzelven verlaten?

Nu zegt de spoorweg-maatschappij: elk oponthoud veroorzaakt kosten, want er gaat stoomkracht verloren en dit veroorzaakt kosten.

Maar een spoorweg moet in mijn oog aan het algemeen belang dienstbaar gemaakt worden, waarom te regt is voorbehouden de bepaling der stations aan de Regering: Hier geldt het een belang, gewigtig voor een aantal gemeenten die zeker 30,000 zielen bevatten en dat moet in mijn oog zwaarder wegen dan dat der spoor-

wegmaatschappij, maar ook voor die maatschappij zal dit op den duur geen nadeel zijn; treinen welke uren voortvliegen zonder oponthoud, mogen in uitgestrekte landen nuttig zijn, in ons klein land moeten zij niet geduld worden.

Gelooft men het algemeen gerucht, dan zoude er ook eenen aandrang bestaan om het grensbureau der in- en uitgaande regten voor dit Rijk te Emmerich te vestigen en de weigering van toezegging om te Zevenaar een station op te rigten waar de treinen, die personen vervoeren, zullen ophouden, geeft eenigen schijn als of dit gerucht waarheid zoude bevatten.

Maar nu mag ik niet denken dat de Nederlandsche Regering zoude willen toestaan dat op Pruissisch grondgebied ons grenskantoor zoude worden gevestigd; ik kan nimmer veronderstellen dat men zoodanig grenskantoor naar Arnhem op 4 uren van onze grenzen verwijderd zoude willen overbrengen, want dan zouden, om dit doel te bereiken, eene landstreek van 25 tot 30,000 zielen moeten worden verstoken van de gelegenheid om van den spoorweg gebruik te kunnen maken.

De Regering meene nu niet dat ik van haar eenig antwoord verlang op de bezwaren welke ik aanvoer, neen ik verlang geene andere toezegging dan die van overweging.

Maar als volksvertegenwoordiger moet ik er tegen opkomen, dat de belangen der Rhijnspoorweg-maatschappij aan die van een groot getal ingezetenen zullen worden voorgetrokken.

Mij toch is het niet onbekend dat de directie van den Rhijnspoorweg daartoe eene poging heeft aangewend. Ik stel vertrouwen in de Regering en daarom verzoek ik haar, bij hare beslissing op de bezwaren en belangen te letten, die ik heb voorgedragen.

De heer **van Rijckevorsel**: Nu bij deze gelegenheid ter sprake gebragt worden de werkzaamheden van de Rhijnspoorweg-maatschappij mag ik niet nalaten een enkel woord in het midden te brengen ten voordeele van de stad mijner inwoning, speciaal van den handel en nog meer bijzonder van de binnenlandsche scheepvaart der stad Rotterdam. Het is nu, zoo mijn geheugen mij niet bedriegt, ruim zes jaren geleden dat tusschen de spoorweg-maatsehappij en de regering der stad Rotterdam is gesloten eene overeenkomst omtrent het stations-gebouw en den aankleve van dien te dier plaatse; welk station volgens die overeenkomst zou geplaatst worden aan het Oude Hoofd. Bij die overeenkomst was in alles voorzien en de direetie van die maatschappij heeft later aan hare deelhebbers berigt, dat de onteigening had plaats gehad, dat zij de meeste welwillenheid en medewerking bij de regering van Rotterdam had ondervonden en, dat alles gereed was om de uitvoering te beginnen.

Tot op het huidige oogenblik, Mijne Heeren, is er intusschen nog geen begin van uitvoering gemaakt. Ik sprak straks van de belangen onzer binnenlandsehe scheepvaart. Die belangen worden door dit ongelukkig statu quo ten hoogste geeompromitteerd. Ieder uwer die van tijd tot tijd gebruik maakt van de aanlegplaatsen voor de stoombooten aan het Oude Hoofd, zal het vaak ondervonden hebben hoe gebrekkig die aanlegplaatsen zijn, hoe de in- en ontscheping van personen, vee en goederen niet zelden met levensgevaar voor de passagiers en hulpverleenende personen vergezeld gaat. Bij die overeenkomst nu was bepaald dat de maatschappij zoude zorgen voor eene betere aanlegplaats, waardoor de Regering van Rotterdam daarom tot heden toe niets heeft kunnen doen. Later heb ik vernomen dat de maatsehappij de plaats van het station elders wenseht te brengen, meer aan de oostzijde van de stad en dat zij minder genegen is om van deze overeenkomst gebruik te maken. Doch bij mij staat het vast, dat de maatschappij uitvoering behoort te geven aan het werk of dat die plaats aan de stad Rotterdam behoort te worden teruggegeven, ten einde de Regering van die stad zelve zou kunnen zorgen voor hetgeen volstrekt noodig, ja, onvermijdelijk is. Intusschen blijft thans de geheele zaak in statu quo; de ongelukkige aanlegplaats voor stoombooten blijft even onvoldoende, even defectueus. De onzekerheid of het station van den Rhijnspoorweg zal worden overgebragt aan de zijde van de voormalige Marine-werf is tevens oorzaak dat dit geheele terrein niet ten nutte van de stad en van den handel kan gebruikt worden. Niet alleen hebben wij dit rijke etablissement, waarin de stad zooveel belang stelde, verloren, maar dat terrein ligt daar thans als eene wildernis, hetgeen verbazend afsteekt tegen de welvaart, welke de westzijde van de stad oplevert.

In het belang dus van onzen handel, van onze seheepvaart, speciaal van de binnenlandsehe, ja, ik durf zeggen in het belang van menschenlevens, moet ik bij den Minister ten sterkste aandringen dat aan het *statu quo* op eene of andere wijze een einde worde gemaakt. Ik beschuldig de maatschappij niet, ik beschuldig niemand, want ik weet niet, wie op dit oogenblik de oorzaak van de vertraging is, maar ik weet, dat het in het belang van Rotterdam zoo niet mag blijven en dat Rotterdam regt heeft, dat de plaats bepaald worde, waar het station komen zal, en, in de tweede plaats, dat er met den aanleg van het station een aanvang worde gemaakt.

De heer **Minister van Binnenlandsche Zaken**: Ik bedank den geachten spreker uit Gelderland (den heer van Nispen) voor de welwillende wijze, waarop hij de aandacht der Regering gevestigd heeft op sommige bezwaren, welke bij hem waren opgerezen met betrekking tot de werken door de Rijnspoorweg-maatschappij, in die provincie uitgevoerd. Ik ben bereid de gemaakte bedenkingen in nadere overweging te nemen, overtuigd zijnde, dat de Rijnspoorweg-maatschappij gehouden is aan hare verpligtingen te voldoen, zoowel ten opzigte van den Staat, als ten opzigte van de gemeentebesturen en van de bijzondere personen, wier belangen in de zaak zijn betrokken.

De spreker heeft met een woord gewag gemaakt van werken, waarmede men op dit oogenblik bezig is; hij heeft gesproken van de brug, die over den IJssel wordt gebouwd en hij heeft de aandacht gevestigd op de gewigtige belangen, die daaraan zijn verbonden en van de voorzorgen te nemen ter voorkoming der gevaren bij ijsgang. In de Tweede Kamer der Staten-Generaal is bij de behandeling van dit wets-ontwerp, over dezelfde aangelegenheid gesproken en de Regering heeft zich toen bereid verklaard, zooveel mogelijk te voldoen aan het verlangen, om meer bekendheid te geven aan de plannen, zoowel voor de brug als de ijsbrekers ontworpen. Ik kan thans aan den spreker uit Gelderland de verzekering geven, dat de gevraagde stukken, welligt reeds spoedig, voor de belanghebbenden ter inzage zullen worden gelegd aan het provinciaal gouvernement van Gelderland.

De spreker heeft, in de tweede plaats, gewag gemaakt van het innemen van wegen en andere voor de publieke dienst bestemde werken en van de bepalingen der gemeentewet in het bijzonder art. 230. Hij heeft daar echter bijgevoegd, dat deze aanmerkingen alleen werden gemaakt om de aandacht der Regering daarop te vestigen, minder om te treden in eene beoordeeling van hetgeen heeft plaats gehad en van de bevoegdheid der Regering om over die eigendommen te beschikken. Ik zal dan ook niet treden in eene discussie over dit punt, maar slechts verklaren dat bepaald zal worden onderzoeht, of, bij het daarstellen der werken de spoorweg-maatschappij hare bevoegdheid al dan niet te buiten gaat.

In de derde plaats heeft de spreker de wenschelijkheid betoogd van een station aan den regter oever van den IJssel. Het voornemen bestaat om te Zevenaar een station te vestigen. Het verlangen van die gemeente is evenwel, dat alle treinen daar zullen ophouden en daarvan kon de toezegging niet worden gegeven; nu zegt de geachte spreker, dat er waarschijnlijk drie treinen zullen loopen, waarvan twee zoogenaamde sneltreinen zullen zijn. Ik moet den geachten spreker doen opmerken, dat ik niet geloof, dat omtrent het ophouden van de treinen en hun getal nu reeds eenige zekerheid bestaat; dat zal in het vervolg moeten worden onderzocht: maar zoo ik mij niet bedrieg, bestaat bij de Rhijnspoorweg-maatschappij het voornemen, om behalve de treinen die van de eindstations zullen loopen, nog zoogenoemde *locale* treinen te laten afgaan die slechts een gedeelte van de weg zullen afleggen, en dus is het zeer mogelijk, dat, indien de behoefte tot meerder verkeer blijkt te bestaan, te Zevenaar andere treinen zullen ophouden behalve den eenen, waarvan de spreker melding heeft gemaakt. De vestiging van het grenskantoor te Emmerik of te Zevenaar is een punt dat nog in overweging is, waaromtrent nadere onderhandelingen moeten gevoerd worden en dat dus nog geheel onzeker is.

De afgevaardigde uit Rotterdam, de heer van Rijckevorsel, heeft de aandacht der Regering gevestigd op de noodzakelijkheid van eene spoedige beslissing omtrent de plaats, waar te Rotterdam het station zal gevestigd worden. Met dien geachten spreker verlang ik ten sterkste dat die zaak voor goed zij geregeld en bepaald en voor zoover de Regering daartoe kan bijdragen ben ik bereid alle pogingen daartoe in het werk te stellen. Eenige dagen geleden zijn nieuwe plannen ten opzigte van dit werk bij de Regering ingekomen; deze zullen zoo spoedig mogelijk behandeld worden en ik hoop, dat de staat van onzekerheid weldra zal kunnen worden opgeheven.

De heer **van Rijckevorsel**: Ik dank den Minister zeer voor de gedane mededeelingen, maar ik moet mij toch veroorloven zijne aandaeht daarop te vestigen, dat eerst sedert eenige dagen bepaalde nieuwe plannen omtrent dit werk zijn ingekomen: dat is dus meer dan zes jaren nadat alles niet voorloopig maar definitief was vastgesteld. Ik heb dus het volste regt om daarop bij de Regering aan te dringen dat zij niet alleen van hare zijde alle mogelijke bespoediging verleene, maar dat zij ook zorge dat er van eene andere zijde geen nieuw oponthoud meer plaats hebbe.

De heer **van Nispen van Pannerden**: Ik dank den heer Minister van Binnenlandsehe Zaken voor de inlichtingen, welke

hij mij wel heeft willen geven. Ik ben volstrekt niet voornemens op de door mij ter sprake gebragte punten thans nader aan te dringen; ik heb mij bepaald met de aandacht van den Minister daarop te vestigen en zal mij dan ook op dit oogenblik onthouden van daaromtrent in nadere beschouwingen te treden.

De beraadslaging wordt gesloten en het wets-ontwerp met algemeene (30) stemmen aangenomen.

II. WETS-ONTWERP TOT REGELING VAN HET MUNTWEZEN IN DE WEST-INDIEN.

De **Voorzitter:** Alvorens de beraadslaging over dit wets-ontwerp te openen, acht ik mij verpligt der Vergadering mede te deelen, dat ik zoo even eene missive van den Minister van Kolonien heb ontvangen, waarbij hij mij berigt dat hij door ongesteldheid verhinderd wordt bij de behandeling van dit wets-ontwerp tegenwoordig te zijn.

Het wets-ontwerp wordt zonder beraadslaging met algemeene (30) stemmen aangenomen.

III. WETS-ONTWERP TOT REGELING DER ONTVANGSTEN EN UITGAVEN VAN HET PENSIOENFONDS VOOR BURGERLIJKE AMBTENAREN OVER HET JAAR 1854.

De heer **Minister van Binnenlandsche Zaken:** Ik heb even het woord gevraagd om namens den Minister van Financien aan deze Vergadering mede te deelen, dat hij tot zijn leedwezen verhinderd wordt de behandeling van dit wets-ontwerp bij te wonen, daar zijne tegenwoordigheid vereischt wordt in de Tweede Kamer, alwaar heden middag de wet op de middelen wordt behandeld.

Het wets-ontwerp wordt zonder beraadslaging met algemeene (30) stemmen aangenomen.

De **Voorzitter** berigt:

dat van de Tweede Kamer zijn ingekomen de wets-ontwerpen tot vaststelling der hoofdstukken XI en XII der Staatsbegrooting voor 1854.

Deze wets-ontwerpen worden verzonden naar de afdeelingen.

Daarna wordt de zitting gesloten.

WETS-ONTWERPEN INGEKOMEN IN DE ZITTING VAN 12 DECEMBER.

Deze luiden gelijk zij in Bijblad II voorkomen.

ZITTING VAN DEN 15DEN DECEMBER.

10DE ZITTING.

ZITTING VAN DONDERDAG 15 DECEMBER.

(GEOPEND TEN 3 URE.)

Mededeeling van benoeming van Rapporteurs voor de Staatsbegrooting voor 1854. — Wets-ontwerpen ingekomen. — Verslagen uitgebragt omtrent twee wets-ontwerpen; bepaling van den dag der beraadslaging.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 29 leden, te weten de heeren:

Van Aylva van Pallandt, de Sitter, van der Oudermeulen, van Swinderen, d'Ablaing van Giessenburg, Blankenheijm, Bosch van Drakestein, Regout, van Goltstein van Oldenaller, van Sasse van Ysselt, Borski, van Nispen van Pannerden, van Rhemen van Rhemenshuizen, van Andringa de Kempenaer, van der Lek de Clercq, Beerenbroek, Paspoort van Grijpskerke, Martens van Sevenhoven, de Vos van Steenwijk, van Rijckevorsel, de Villers de Pité, van Beeck Vollenhoven, van Eijsinga, Lotsij, van Wessem, Boxman, Tonckens en van Heeckeren van Wassenaer.

De notulen van het verhandelde in de vorige vergadering worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter** deelt mede:

1°. dat door de afdeelingen tot Rapporteurs benoemd zijn voor de hoofdstukken I tot en met V der Staatsbegrooting voor 1854, de heeren: Sassen, van der Lek de Clercq, Lotsij en Blankenheijn;

voor de hoofdstukken VI tot en met VIII, de heeren: van Sasse van Ysselt, van der Lek de Clercq, Lotsij en Blankenheijm;

voor de hoofdstukken IX *A* en IX *B*, de heeren: d'Ablaing van Giessenburg, van der Lek de Clercq, Lotsij en Blankenheijm; en

voor de hoofdstukken X tot en met XII, de heeren: Bosch van Drakestein, van der Lek de Clercq, Lotsij en Blankenheijm;

2°. dat van de Tweede Kamer zijn ingekomen de navolgende wets-ontwerpen, als:

a. dat tot vaststelling der Middelen tot dekking der uitgaven voor 1854;

b. dat tot vermindering der regten op de granen en andere levensmiddelen;

c. die tot bekrachtiging van provinciale belastingen in zeven verschillende provincien; en

d. dat tot goedkeuring eener dading tusschen het bestuur der domeinen en de gemeente Rucphen.

Deze wets-ontwerpen worden verzonden naar de afdeelingen.

3°. dat de Commissien van Rapporteurs gereed zijn hare verslagen uit te brengen omtrent de wets-ontwerpen:

a. houdende bepalingen betrekkelijk het bouwen, planten en het maken van andere werken binnen zekeren afstand van vestingwerken van den Staat; en

b. tot bekrachtiging eener met de Nederlandsche Handelmaatschappij gesloten overeenkomst.

Deze stukken zullen gedrukt en rondgedeeld en de beraadslagingen over die wets-ontwerpen gehouden worden op Maandag den 19den December aanstaande, aan te vangen des namiddags ten 12½ ure.

Daarna wordt de Vergadering geschciden.

VERSLAGEN UITGEBRAGT IN DE ZITTING VAN DEN 15DEN DECEMBER.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS *voor het Wets-ontwerp houdende bepalingen betrekkelijk het bouwen, planten en het maken van andere werken binnen zekeren afstand van de Vestingwerken van den Staat.*

§ 1. Het onderzoek van dit Wets-ontwerp heeft in de Afdeelingen tot verschillende beschouwingen aanleiding gegeven.

Sommige leden toch konden hunne goedkeuring niet hechten aan het beginsel waarop deze geheele wetsvoordragt steunt, het beginsel namelijk, dat ten behoeve van vestingwerken aan den Staat een regt kan worden toegekend op den bijzonderen eigendom der ingezetenen, door eene eenvoudige *verklaring van erfdienstbaarheid*, die dan op zulk eigendom zal rusten, of verklaard wordt steeds te hebben gerust, terwijl toch een regt den Staat alleen kan toekomen door de onteigening, gelijk de Grondwet en de uit deze gevolgde algemeene wet van 28 Augustus 1851 (*Staatsblad* n°. 125) die kent. Die leden toch oordeelden, dat art. 147 der Grondwet algemeen was en geene uitzonderingen toeliet en dat zoodra wierd te kort gedaan aan de algeheele vrije beschikking van den eigendom, den eigenaar bij art. 625 van het Burgerlijk Wetboek gewaarborgd, eene feitelijke ontzetting ontstond, die niet anders dan volgens art. 147 der Grondwet, en dus bij eene wet voor elk bijzonder geval, kon geschieden. Deze meening werd, volgens die leden, niet weinig versterkt door de laatste alinea van meergemeld art. 147 der Grondwet, waaruit zou blijken, dat alleen dan wanneer onverwijlde in-bezit-neming wordt gevorderd, in oorlog, bij brand of watersnood, de algemeene regelen voor onteigening voorgeschreven niet behoeven in acht genomen te worden, behoudens toch altijd de later toe te kennen schadeloosstelling. In elk ander geval derhalve is zelfs de bloote schadeloosstelling door de Grondwet verboden, maar wordt onteigening volgens de wet vereischt. Ook de wet van 28 Augustus 1851 (*Staatsblad* n°. 125), regelende de onteigening ten algemeenen nutte, heeft in art. 63 de onteigening van onroerende eigendommen ten behoeve van vestingbouw als regel gesteld en alleen als uitzondering daarop in art. 73 oogenblikkelijke in-bezit-neming toegelaten voor het geval bedoeld bij de 4de alinea van art. 147 der Grondwet.

§ 2. Nog een ander bezwaar tegen de strekking van dit wets-ontwerp gold het beginsel om als regel te stellen het verbod om *eenig werk* te maken binnen de kringen der vestingwerken, en de uitzonderingen op dat verbod telkens bij name in de wet te vermelden. Juist het omgekeerde had volgens die leden moeten geschieden. De wet behoorde als regel te stellen: ieder eigendom, ook in den omtrek van vestingen is vrij, behoudens de uitzonderingen door de wet uitdrukkelijk op te sommen, zoodat de eigenaar al het daarbij niet genoemde vrijelijk kan verrigten. Daardoor zouden vele, nu te duchten bezwaren en onaangenaamheden zijn uit den weg geruimd en elk eigenaar juist geweten hebben welke regten hem ontnomen, maar tevens welke regten hem verbleven waren. Thans, integendeel, zal telkens de vraag rijzen, hoe verre de vergunning om op den hier bedoelden grond te bouwen, te planten of werken te verrigten mag uitgestrekt worden.

§ 3. Vele andere leden daarentegen deelden niet in deze bezwaren. Zij stelden op den voorgrond, dat eene wet gelijk die hier is aangeboden, dringend wordt vereischt. Het belang van den Staat vraagt voorziening op dit punt, opdat niet, nu de wet van 16 November 1844 (*Staatsblad* n°. 106) door de uitspraak van het hoogste regterlijk collegie, alle toepassing mist, een toestand geboren worde, waardoor de verdediging des lands binnen weinige jaren onmogelijk zou zijn, en tevens in tijd van oorlog de eigendommen in den omtrek van vestingen aan veel grootere

schade zouden zijn blootgesteld, dan bij eene wettelijke voorziening, tijdig toegepast, immer het geval kon wezen.

Die leden konden niet toegeven dat de Grondwet het bezwaren van den bijzonderen eigendom met erfdienstbaarheid ook zonder onteigening verbood. De ligging der eigendommen in den omtrek van vestingwerken brengt mede, dat die bezittingen niet al die regten genoten, aan andere eigendommen toegekend. Met die bezwarende voorwaarden waren die eigendommen eenmaal verkregen en zoo hier eene erfdienstbaarheid kon gezegd worden te bestaan, het was geen willekeur die ze oplegde, maar de omstandigheden waaronder die gronden en goederen verkeerden. Daarom kon dan ook geene schadevergoeding te pas komen, zoo de wet de volvoering eischt van die voorwaarden onder welke eigenaars van goederen rond vestingwerken geheel vrij en onbeperkt met die bezittingen kunnen handelen. Het zou dan ook in de uitvoering onmogelijk blijken eene onteigening steeds te doen plaats hebben en eene schadevergoeding door den regter te doen uitspreken voor alle eigenaars, wier bezittingen binnen de verboden kringen van vestingwerken vallen, daar zeer dikwijls inderdaad geen verlies noch schade zal worden berokkend. Eigenaars van landerijen, van gebouwen wier oprigting niet is verboden, en van alle verdere werken die de wet binnen die kringen toestaat, kunnen toch bij geene mogelijkheid beweren schade te lijden, omdat eenige beperking wordt vastgesteld in zulke eigendomsregten, die zij toch niet zouden kunnen noch willen uitoefenen. Alleen daar, waar het nieuwe vestingwerken geldt en dus de eigenaars in den omtrek dier uit te voeren werken van mindere conditie worden zouden dan zij vroeger waren, kon, volgens die leden, schadeloosstelling te pas komen. Juist hierin voorziet art. 5 van dit wets-ontwerp, door in dit geval het ontstaan van schade mogelijk te stellen en, zoo noodig, die schadevergoeding aan het oordeel des regters te onderwerpen.

§ 4. Ook het denkbeeld om in de wet als regel te stellen, dat elk eigendom in den omtrek van vestingen geheel vrij en onbelemmerd is, behoudens de uitzonderingen bij de wet *nominatim* op te sommen, vond bij vele leden tegenkanting. Zulk een beginsel zou ten gevolge hebben, dat eene wet op dit onderwerp veel gestrenger en moeijelijker dan de thans voorgestelde, worden zou. Elk verbod op te noemen zou ondoenlijk zijn, daar telkens een geval zich kan voordoen, dat niet te voorzien was; ontduiking van het omschreven verbod zou door allerlei uitvlugten worden beproefd, dikwijls met goeden uitslag en ten slotte zou dan de geheele wet blijken kraghteloos te zijn. In tijd van nood zou inbezit-neming en vernieling van werken, tegen den geest der wet eenmaal opgerigt, moeten volgen en de eigenaar zou dan inderdaad veel grooter verlies, ook zelfs bij latere schadeloosstelling, lijden dan zoo hij vroeger ware verhinderd dergelijke werken op te rigten.

§ 5. De leden die zich aldus met de beginselen dezer wetsvoordragt konden vereenigen, wilden echter niet ontkennen, dat ook huns inziens elke wet op dit onderwerp voor de eigenaars van goederen in den omtrek van vestingwerken bezwarend zijn moest; zij meenden daarom der Regering met nadruk te moeten aanbevelen, dat zoo dit ontwerp kracht van wet zal hebben verkregen, de bepalingen dier wet welwillend zouden worden toegepast. Daartoe zal het vooral noodig zijn strenge maatregelen te nemen, ten einde de ambtenaren, met die uitvoering belast, niet slechts de belangen der vestingen, maar ook inzonderheid de regten en belangen der eigenaars steeds in het oog houden. Daarbij werd onder andere gewezen op het onderzoek volgens de artt. 13 en 53 in te stellen, hetwelk dan toch niet anders dan des daags zal behooren te geschieden, ofschoon de wet die beperking, bij andere wetten uitdrukkelijk voorgeschreven, niet bevat, terwijl daarbij steeds zooveel mogelijk een officier der genie behoorde aanwezig te zijn. Zoo hoopte men, dat het proces-verbaal, volgens art. 57 op te maken, steeds zou worden voorafgegaan door eene behoorlijke waarschuwing, opdat niet de vaak onwetende eigenaar terstond bij eene geringe of onwillekeurige overtreding der wet als misdadiger zou worden behandeld. Gaarne zou men op deze twee punten de verzekering van de Regering ontvangen, dat ook zij verlangde in dusdanigen milden geest de wet toegepast te zien.

§ 6. Bij de artikelen van het wets-ontwerp zijn de volgende aanmerkingen gerezen.

Artt. 1 en 2. Door eenige leden wordt gevraagd, of het in de bedoeling der Regering ligt, om onder *vestingwerken* ook gerctrancheerde kampen te verstaan, gelijk bijv. het kamp Willem II in de nabijheid van 's Hertogenbosch? dan of de Regering niet oordeelt, dat indien zulke werken, die meer den naam van *veldwerken* verdienen, ook in deze wet begrepen waren, het te duchten stond, dat de eigendommen aan het bezwaar dezer wet onderworpen, telkens in getal zouden vermeerderen tot nadeel der ingezetenen.

Nog verlangde men te weten, of bij vestingen aan eene rivier gelegen, waar geene of althans geene belangrijke verdedigingswerken aan de rivierzijde bestaan, de verboden kringen zich ook uitstrekken op en over die rivier, zoodat bijv. de verboden kringen der vesting Nijmegen zich zouden kunnen uitstrekken tot in de Betuwe, aan de overzijde der rivier?

Art. 4. Men onderstelt, dat de onteigening en schadeloosstelling bij den aanleg van nieuwe vestingwerken niet anders geschieden zullen dan volgens de wet van 28 Augustus 1851 (*Staatsblad* nº. 125). Bij mogelijken twijfel echter en daar dit artikel die wet niet uitdrukkelijk noemt, zou men gaarne het gevoelen der Regering daaromtrent vernemen.

Art. 17. Algemeen is opgemerkt, dat dit artikel niet bepaalt ten wiens koste de hier voorgeschreven *kennisgevingen* in de *Staats-courant* en in een dagblad der provincie moeten geschieden, daar alleen de kosten der *afkondigingen*, waarvan ook in dit artikel sprake is, voor rekening van den Staat gesteld zijn.

Art. 23. De woorden: *binnen de kringen van vestingen der derde klasse* enz. gaven aanleiding tot de vraag, hoedanig die woorden te verstaan zijn. Indien het inderdaad gcoorloofd is *binnen* die kringen, dat is zooverre die kringen zich uitstrekken, te bouwen en te planten zonder eenige uitzondering, dan schijnt het ook onnoodig bij vestingen der derde klasse kringen vast te stellen. Daarom vermoedden sommige leden, dat het woord *binnen* hier eene andere beteekenis moet hebben. Men hoopte van de Regering te vernemen, welke oppervlakte ten deze bepaaldelijk is bedoeld.

Art. 31. Dit artikel verbiedt het vernieuwen of herstellen van gebouwen en andere werken met *bouwstoffen van duurzamer soort* dan die, welke zij vervangen. Waarschijnlijk heeft men daarbij op het oog gehad, dat bijv. geen houten gebouw door een van steen zou mogen worden vervangen; doch de uitdrukking, gelijk die in dit artikel is gebezigd, zou ook kunnen doen denken aan materialen van denzelfden aard, doch alleen in qualiteit duurzamer te achten. Opdat niet in de toepassing soms aan dit artikel eene uitbreiding worde gegeven tegen de bedoeling des wetgevers, acht men het niet onbelangrijk, dat de Regering alsnog in staat worde gesteld, de wezenlijke strekking van de hiergenoemde woorden van dit artikel te kennen te geven.

Art. 57. De bepaling hier voorkomende, dat bij zedelijke ligchamen de leden die tot een besluit hebben medegewerkt, waardoor eene handeling, verzuim of nalatigheid, met deze wet strijdig, heeft plaats gehad, persoonlijk aansprakelijk zijn, heeft, ook met het oog op de artt. 1692, 1693 en 1698 Burg. Wetboek, tot bedenking aanleiding gegeven, indien namelijk daardoor inderdaad *al* de leden van zulk ligchaam en niet enkel de bestuurders aansprakelijk worden gesteld. In het eerste geval toch zal de straf zeer dikwijls bezwaarlijk zijn toe te passen en bovendien toepassing gezocht worden bij hen, die òf onwetend eene overtreding der wet hebben geprovoceerd, òf, zoo er sprake van verzuim is, op de waakzaamheid der bestuurders te veel hebben vertrouwd.

Deze aanmerkingen aan de Regering medegedeeld zijnde, is van haar ontvangen de navolgende *Memorie van Beantwoording:*

§ 1. De Regering, overgaande tot de beantwoording der aanmerkingen in de Afdeelingen der Eerste Kamer gevallen nopens het Ontwerp van wet, houdende bepalingen betrekkelijk het bouwen, planten en het maken van andere werken binnen zekeren afstand van de Vestingwerken van den Staat, koestert het vertrouwen, dat de leden der Kamer kennis zullen hebben genomen van al de bescheiden omtrent dit wets-ontwerp gewisseld tusschen haar en de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Zij vertrouwt dit vooral met betrekking tot het punt, in de 1ste paragraaph van het verslag omtrent het verhandelde in de Afdeelingen der Eerste Kamer voorkomende, hetgeen in de bedoelde bescheiden zoo breedvoerig en herhaaldelijk is ter sprake gebragt. Dat vertrouwen geeft der Regering dan ook vrijheid, zich te onthouden van eene herhaalde opzettelijke verdediging van het stelsel der wetsvoordragt, onder opmerking alleen, dat dit stelsel rust op de onderscheiding tusschen onteigening ten algemeene nutte en beperking van eigendom in het algemeen belang. Gelijk in verschillende onderwerpen van algemeene, van provinciale en van gemeentelijke wetgeving zoodanige beperking als noodig en geoorloofd is aangenomen, ook zonder dat daarmede noodzakelijk een beginsel van schadevergoeding gepaard moet gaan, zoo meent de Regering dat de aard der zaak zelve de toepassing van die beperking eischt en toelaat, doch dat zij van zoodanigen omvang kan wezen, dat het erlangen van schadevergoeding in sommige gevallen, krachtens een stellig voorschrift der wet, mogelijk moet zijn. De Regering acht zich des te meer geregtigd om zich thans van verdere uitweiding te onthouden, omdat zij met genoegen uit den inhoud van § 3 heeft ontwaard, dat vele leden het stelsel van het wets-ontwerp hebben goedgekeurd en de gronden daarvoor kort en bondig in gemelde paragraaph zijn opgegeven.

§ 2. Behalve in de Memorie van Beantwoording der Regering van den 8sten Augustus jl. bij het aangeteekende op art. 1, is ook bij de openbare discussie in de Tweede Kamer, in hare

zitting van den 14den November jl., de hier aangeduide verandering in de zamenstelling van het wets-ontwerp bestreden. De Regering gelooft ook hier van eene nadere behandeling van dit punt zich te mogen onthouden, vooral ook met het oog op den inhoud van § 4 van het onderhavig verslag, die geheel in den geest van het stelsel der Regering is.

§§ 3—5. De Regering met genoegen van den inhoud der §§ 3 en 4 kennis genomen hebbende, verheugt zich tevens door het medegedeelde in § 5 in de gelegenheid te zijn, de betuiging af te leggen, dat zij volkomen doordrongen is van het bezwarende, dat in het algemeen voor de eigenaren van gronden in de nabijheid van vestingwerken gelegen is in dergelijke verbodsbepalingen, als in het onderhavig wets-ontwerp zijn opgenomen. De overtuiging daarvan heeft grooten invloed geoefend op de zamenstelling van dat ontwerp, zoo als uit eene vergelijking van zijne bepalingen, met die van de wet van den 16den November 1814 (*Staatsblad* n°. 106) zal kunnen blijken, terwijl dan ook de Regering in de vroegere van haar uitgegane stukken, telkens de gelegenheid gehad heeft aan te toonen, hoeveel milder de ontworpen bepalingen zijn dan de bestaande. In verband hiermede, wil de Regering gaarne de verklaring afleggen, dat het steeds haar toeleg zal zijn, door het geven van instructien aan de autoriteiten meer bijzonder met de handhaving der wet belast, voor zooveel noodig, te zorgen, dat de toepassing der verbodsbepalingen zoo weinig drukkend voor de ingezetenen zij als de verdedigingsbelangen slechts eenigzins zullen toelaten; en zij doet tevens gaarne de toezegging, dat de bedoelde onderzoekingen nimmer des nachts — waarvoor trouwens ook zonder die toezegging geen vrees zou behoeven te bestaan, — maar alleen na den opgang en voor den ondergang der zon zullen plaats hebben, alsmede, dat het doen van voorafgaande waarschuwing zal worden aanbevolen.

Men doet nogtans opmerken, dat niet *altijd* eene waarschuwing vooraf zal kunnen gaan, bij voorbeeld wanneer de officieren der genie zich op een erf bevinden tot het constateren eener overtreding en bij die gelegenheid eene andere overtreding ontdekken.

§ 6. *Artt.* 1 *en* 2. Van de geretrancheerde kampen of kampvelden met vestingwerken zullen deze vestingwerken meestal in eene klasse moeten worden geplaatst. Maar dit is ook nu reeds het geval, en de toestand der eigenaren zal daardoor niet slechter worden. In het bijzonder zal voor den tijd van vrede de verschanste legerplaats bij *Vught* weinig bezwaar opleveren, vermits het voornemen bestaat hare vestingwerken onder die van de derde klasse, waartoe zij nu behooren, te laten. Wanneer er bij eene vesting aan eene rivier volstrekt geen vestingwerken naar de rivierzijde gekeerd zijn, zullen op de rivier en aan den tegenoverliggenden oever geen verboden kringen wezen. *Nijmegen* echter is niet eene zoodanige vesting, daar er zoowel boven als beneden de stad vestingwerken zijn, aan de rivierzijde gesloten. Verboden kringen zich op en over de rivier uitstrekkende zijn hier dus onvermijdelijk; nogtans zal het bezwaar voor de inwoners van *Lent* zeer gering wezen.

Art. 4. Met betrekking tot de eigendommen en welke tot het aanleggen van vestingwerken moeten worden ingenomen, kan de Regering de verzekering geven dat in alle opzigten overeenkomstig de voorschriften van de wet van 28 Augustus 1851 (*Staatsblad* n°. 125) zal worden gehandeld.

Art. 17. Het is niet meer dan billijk dat de kosten der hier bedoelde kennisgevingen ten laste van het Rijk komen. De Regering wenscht ook dit punt aldus toe te passen.

Art. 23. Het woord *binnen*, met betrekking tot de vestingwerken van de derde klasse, duidt geene andere oppervlakte aan dan die gelegen is tusschen de lijn in art. 1 vermeld en den kring op 1000 el afstands van die lijn.

Het aannemen intusschen der verboden kringen ook bij vestingwerken van de derde klasse, wordt vereischt in verband tot de bepalingen der artt. 28, 29 en 30.

Art. 31. Er is hier alleen bedoeld, dat de materialen, bij verkleiningen, herstellingen of vernieuwingen gebezigd, *van geen duurzamer aard* moeten zijn dan die welke zij vervangen, en dat alzoo geen steen kan gebezigd worden waar vroeger hout is aangewend.

Art 57. De bepaling, waaromtrent te dezer plaatse in het Verslag bedenking is geopperd, was in vorige ontwerpen niet opgenomen. Op eene aanmerking in het Voorloopig Verslag door de Commissie van Rapporteurs uit de Tweede Kamer op den 30sten Julij jl. vastgesteld, die der Regering niet ongegrond voorkwam, is die bepaling in het ontwerp opgenomen. De Regering heeft zich de zaak aldus voorgesteld, dat de wet worde overtreden òf, ten gevolge van een besluit genomen in eene vergadering, waarin zich behalve bestuurderen, commissarissen of directeuren van een zedelijk ligchaam, ook andere leden bevinden en tot zoodanig besluit medewerken, òf, zonder zoodanig besluit, door hen, die met het doorloopend beheer van de zaken van het zedelijk ligchaam zijn belast. In het eerste geval zijn allen, die tot het besluit hebben medegewerkt, persoonlijk aansprakelijk; in het tweede alleen zij, die met het doorloopend beheer zijn belast. Maar dus nimmer onvoorwaardelijk *al* de leden. De Regering vleit zich dan ook, dat de gemaakte bedenking genoegzaam opgelost zal zijn, vooral als men in overweging gelieft te nemen, dat toch de aangehaalde artt. 1692, 1693 en 1698 van het Burgerlijk Wetboek veeleer toepasselijk te achten zijn op burgerlijke handelingen en verbindtenissen, dan op daden aan de strafwet onderworpen, waartoe de overtredingen der bepalingen van het onderhavig wets-ontwerp behooren.

's Gravenhage, den 12den December 1853.

De Minister van Oorlog,
Bon. FORSTNER VAN DAMBENOY.

De Commissie heeft gemeend dit antwoord te zamen met de bedenkingen der Afdeelingen aan de Kamer te moeten mededeelen.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 13den December 1853.

VAN ANDRINGA DE KEMPENAER.
VAN SWINDEREN.
LOTSIJ.
VAN WESSEM.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

voor het Ontwerp van Wet tot bekrachtiging eener met de Nederlandsche Handel-maatschappij gesloten overeenkomst.

1. Bij het onderzoek van dit Wets-ontwerp is in de Afdeelingen der Kamer in de eerste plaats ter sprake gekomen het consignatiestelsel, volgens hetwelk de producten, die in Indie aan de Regering zijn geleverd, naar de markt hier te lande worden overgevoerd. Verreweg de meeste leden hebben aan dat stelsel hunne goedkeuring gehecht, en het behoud daarvan wenschelijk gekeurd. Ofschoon niet allen dat stelsel onafscheidelijk beschouwden van het agentschap der Nederlandsche Handel-maatschappij, waren allen van oordeel dat hetzelve een allergunstigsten invloed uitoefent zoowel op het crediet van den Staat, als op een groot deel van den handel, de nijverheid en de scheepvaart van Nederland, en tevens, dat het moet geacht worden in naauw verband te staan met het cultuurstelsel. Zij meenden daarom in het belang van den bloei des Vaderlands aan de handhaving van dat stelsel het zegel hunner goedkeuring te mogen hechten.

2. Eenige leden hebben betreurd, dat op het contract in 1849 met de Handel-maatschappij voor de jaren 1850 tot en met 1854 gesloten, tusschentijds is teruggekomen, hetgeen, bij het sluiten van volgende contracten, die maatschappij meer behoedzaam zal moeten maken, en door het vertrouwen in gesloten contracten te schokken, het crediet van den Staat niet kan bevorderen. — Verschillende andere leden waren daarentegen van oordeel, dat het aan contracterende partijen steeds vrij moet staan op een contract, met tijdsbepaling gesloten, vóór het verstrijken van den gestelden termijn, met wederzijdsch goedvinden, terug te komen; en zij keurden de zorg der Regering in dit opzigt goed, omdat daaruit eene belangrijke besparing van uitgaven voor den Staat voortspruit.

3. Bijna algemeen werd de meerdere bevoegdheid, bij dit contract aan het Gouvernement voorbehouden, om producten des noodig in Indie te laten verkoopen, nuttig geoordeeld. Men keurde die bepalingen van het contract vooral goed in de overtuiging, dat het Gouvernement alleen dan van die bevoegdheid gebruik zal maken, wanneer zulks in het welbegrepen belang van het algemeen zal kunnen geschieden.

4. In ééne Afdeeling hebben eenige leden hunne tevredenheid betuigd over de verklaring door den Minister van Kolonien bij de beraadslagingen over dit onderwerp in de Tweede Kamer afgelegd, dat, zijns inziens, *na* den afloop van het vijfjarig tijdvak, waarover dit contract wordt aangegaan, geene nieuwe beschikkingen kunnen worden genomen dan met goedkeuring van de wetgevende magt. Ofschoon zij van meening waren, dat gemelde waarborg in den aard der zaak zelve gelegen is, hechtten zij aan die verklaring niettemin groot gewigt, en gaven daarom hun verlangen te kennen, dat de Regering ook aan de Eerste Kamer, in antwoord op dit Verslag, gelijke verzekering gave.

5. Eenige leden waren van oordeel, dat de kosten der factorij van de Nederlandsche Handel-maatschappij te Batavia bij het contract niet ten laste van den Staat hadden behooren te worden gebragt. Dit gevoelen werd niet gedeeld door andere leden, welke daarbij aanmerkten, dat het bedongen commissieloon betaald wordt alleen voor het in ontvang nemen en verzilveren van goederen hier te lande, terwijl de agenten van de factorij op Java voor

het in ontvang nemen en het afschepen van producten aldaar hebben te zorgen.

Deze bedenkingen aan de Regering medegedeeld zijnde, is daarop de volgende *Memorie van Beantwoording* ontvangen:

De Regering meent dat er onder de bedoelde aanmerkingen slechts twee punten zijn, waaromtrent het noodig zij dat hare zienswijze worde geconstateerd.

Het eerste betreft de aanmerking, dat op het contract van 1849 tusschentijds is teruggekomen.

De Regering beaamt volkomen het gevoelen van die leden, die van oordeel zijn dat daartoe vrijheid bestond, wanneer zulks met goedvinden van beide partijen geschiedde. Overigens moest hier het algemeen belang op den voorgrond staan en heeft de Regering gemeend dat consideratien van eenen anderen aard daarvoor moesten zwichten.

Het tweede punt betreft het verlangen van eenige leden, dat de in de Tweede Kamer der Staten-Generaal gedane verklaring worde herhaald, dat, naar des ondergeteekenden inzien, na den afloop van het vijfjarig tijdvak, waarover het nieuwe contract met de Nederlandsche Handel-maatschappij is aangegaan, geene nieuwe beschikkingen kunnen worden genomen, dan met goedkeuring van de wetgevende magt.

Gaarne voldoet de ondergeteekende aan dat verlangen, door hier op nieuw te verklaren, dat bij hem geen de minste twijfel bestaat dat iedere verandering in hetgeen thans met de Handelmaatschappij is overeengekomen en tot en met 1859 van kracht blijft, van zelf aan de beoordeeling van de Staten-Generaal zal worden onderworpen.

De Minister van Kolonien,
CHS. F. PAHUD.

De Commissie van Rapporteurs heeft gemeend dit antwoord aan de Kamer te moeten mededeelen.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 13den December 1853.

VAN NISPEN VAN PANNERDEN.
VAN RIJCKEVORSEL.
LOTSIJ.
VAN DER OUDERMEULEN.

ZITTING VAN DEN 19DEN DECEMBER.

11DE ZITTING.

ZITTING VAN MAANDAG 19 DECEMBER.

(GEOPEND TEN 12½ URE.)

Mededeeling van benoeming van Rapporteurs voor verschillende wets-ontwerpen. — Ingekomen missive van den Minister van Oorlog betrekkelijk het wets-ontwerp omtrent het bouwen, planten enz., in den omtrek van vestingwerken. — Beraadslaging over en aanneming van dat wets-ontwerp. — Verdaging der beraadslagingen over het wets-ontwerp tot bekrachtiging eener met de Nederlandsche Handel-maatschappij gesloten overeenkomst. — Bepaling van den dag der beraadslaging van het wets-ontwerp tot amortisatie en aflossing van nationale schuld. — Verslagen uitgebragt over verschillende wets-ontwerpen; bepaling van den dag der beraadslagingen.

Voorzitter: de heer **Phillipse.**

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 33 leden, te weten de heeren:

D'Ablaing van Giessenburg, van Nispen van Pannerden, van Andringa de Kempenaer, Borski, Regout, van Swinderen, Bosch van Drakestein, de Bruijn, Sassen, van Aylva van Pallandt, van Goltstein van Oldenaller, Paspoort van Grijpskerke, van Eijsinga, Cremers, van Sasse van Ysselt, van Rhemen van Rhemenshuizen, Martens van Sevenhoven, de Vos van Steenwijk, van Beeck Vollenhoven, van der Lek de Clercq, Tonckens, Boxman, van Rijckevorsel, Beerenbroek, Lotsij, van der Oudermeulen, de Villers de Pité, van Heeckeren van Wassenaer, van Dam van Isselt, Blankenheijm en Insinger;

en de heeren Ministers van Binnenlandsche Zaken, van Justitie, van Oorlog en die voor de Zaken van Roomsch-katholijke Eeredienst.

De notulen van het verhandelde in de vorige vergadering worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter** deelt mede:

1°. dat door de afdeelingen tot Rapporteurs benoemd zijn:

a. voor het wets-ontwerp tot vaststelling der middelen voor het dienstjaar 1854, de heeren: van Nispen van Pannerden, van der Lek de Clecq, Lotsij en Blankenheijm;

b. voor de wets-ontwerpen tot bekrachtiging van provinciale belastingen in verschillende provincien, de heeren: van Andringa de Kempenaer, Beerenbroek, van Eijsinga en Martens van Sevenhoven;

c. voor het wets-ontwerp tot goedkeuring eener dading tusschen het bestuur der domeinen en de gemeente Rucphen, de heeren: van Sasse van Yssselt, Tonckens, van Eijsinga en Martens van Sevenhoven; en

d. voor het wets-ontwerp tot vermindering der regten op de granen en andere levensmiddelen, de heeren: van Sasse van Yssel, Cremers, van Eijsinga en Martens van Sevenhoven;

2°. dat is ingekomen:

a. van den schrijver den heer S. Gille Heringa, een exemplaar van zijn werk, getiteld: *Aardrijkskundig Handwoordenboek van Nederland.*

Dit boekwerk zal worden geplaatst in de boekerij der Kamer.

b. eene missive van den heer Minisser van Oorlog betrekkelijk het wets-ontwerp houdende bepalingen omtrent het bouwen, planten en het maken van andere werken binnen zekeren afstand van vestingwerken van den Staat.

Deze missive, waarvan voorlezing gedaan wordt, luidt aldus:

Ontvangen hebbende het gedrukt verslag der Commissie van Rapporteurs voor het wets-ontwerp houdende bepalingen betrekkelijk het bouwen, planten en het maken van andere werken binnen zekeren afstand van vestingwerken van den Staat, heb ik in het antwoord der Regering twee drukfouten ontdekt, die, vooral de tweede, van te veel belang zijn, om niet aan UHEG. mede te deelen, het aan uw oordeel overlatende, op welke wijze van deze mededeeling het beste gebruik zal te maken zijn.

Beide fouten komen voor op bladz. 5, de eerste in de aanteekening op artikel 4, alwaar in den eersten regel staat: *eigendommen en welke*, hetgeen gelezen moet worden, » eigendommen welke." De tweede in de aanteekening op artikel 23, alwaar in den tweeden regel staat *art.* 1 dit moet wezen » artikel 8." Als in het voorbijgaan merk ik nog op, dat in dezelfde aanteekening in den derden regel staat: *dien lijn.*

De Minister van Oorlog,
Bon. FORSTNER VAN DAMBENOY.

Aan den Heer Voorzitter van de Eerste Kamer der Staten-Generaal.

Deze missive wordt voor kennisgeving aangenomen.

Thans worden de beraadslagingen over het WETS-ONTWERP HOUDENDE BEPALINGEN BETREKKELIJK HET BOUWEN, PLANTEN EN HET MAKEN VAN ANDERE WERKEN BINNEN ZEKEREN AFSTAND VAN DE VESTINGWERKEN VAN DEN STAAT geopend.

De heer **Sassen:** Het wets-ontwerp, dat thans aan de orde onzer beraadslagingen is, heeft bij mij het onderwerp van een naauwgezet onderzoek uitgemaakt; hoewel ik gaarne mijne medewerking tot het vaststellen van bepalingen daaromtrent zou verleenen, strijdt het tegen mijne gemoedelijke overtuiging, die ik uit eene achttienjarige regtsondervinding put, eene goêdkeurende stem aan de voordragt te schenken.

Ieder, hij zij voorstander, hij zij tegenstander van het ontwerp, erkent, dat het hier geldt eene *wet van noodzakelijkheid*, waardoor regten toegekend, verpligtingen opgelegd worden; regten en verpligtingen, waarbij, naar mijne meening, de veiligheid van personen, woningen en eigendommen is betrokken. Ten aanzien van de op te leggen verpligtingen schaar ik mij aan de zijde der Regering en deel het gevoelen, dat ik dezer dagen las in de Memorie van Toelichting op het aangeboden wets-ontwerp betreffende het armbestuur, dat namelijk die op te leggen verpligtingen, dáár de subsidien, niet anders dan als een *noodzakelijk* kwaad beschouwd en zooveel mogelijk beperkt behooren te worden.

Bij het vaststellen van dergelijke bepalingen moet bovenal in ruimen zin gehecht worden aan de regten door de Grondwet gewaarborgd, en men moet evenzeer toezien, dat van de gewone beginselen van burgerlijke wetgeving niet wordt afgeweken.

Naar mijn eerbiedig oordeel nu kan het ontwerp in eenige zijner artikelen den toets van het grondwettig onderzoek niet doorstaan; het wijkt af van de beginselen onzer burgerlijke wetgeving; het zal in zijne uitvoering èn de Regering èn de betrokken eigenaren in onoplosbare geschillen wikkelen.

Ik zal dit trachten te betoogen en daardoor de reden mijner afkeurende stem blootleggen.

Ik zal daarbij evenwel zooveel mogelijk alles vermijden wat bij den anderen tak der wetgevende magt tegen het ontwerp is aangevoerd; eene enkele omstandigheid, die mij getroffen heeft, meen ik evenwel bij u in herinnering te moeten brengen. Het is het amendement dat voorgesteld werd door den heer van der Brugghen, waardoor die afgevaardigde wenschte, dat aan de eigenaars van gronden binnen de verboden kringen liggende, alles wierd toegestaan, wat bij de wet niet verboden was, terwijl thans, omgekeerd alles verboden is, wat de wet niet uitdrukkelijk veroorlooft. Dat amendement werd met de meerderheid van slechts éêne stem verworpen, een bewijs dat het beginsel, hier op den voorgrond gesteld, hevigen tegenstand heeft ondervonden en inderdaad allezins vóór tegenspraak vatbaar is.

Thans, Mijne Heeren, zal ik mijne beschouwingen over het wets-ontwerp zelf mededeelen. En dan zeg ik in de eerste plaats:

het beginsel, dat het ontwerp beheerscht, namelijk het verbod, om binnen de verboden kringen der vestingen te bouwen, houtgewassen te planten of *eenig werk* te maken, dus in den onbepaaldsten zin, dan voor zooverre zulks bij de wet is toegestaan of daartoe overeenkomstig hare bepalingen vergunning is verleend, is niet in overeenstemming met art. 147 der Grondwet.

Door de enkele verklaring van wettige erfdienstbaarheid wordt den Staat een *regt* toegekend, door eene enkele bepaling der wet den eigenaars eene nog niet gekende verpligting opgelegd, die anders niet dan met moeite door de Regering en alleen door *onteigening* kan worden verkregen en daargesteld.

Ik zeg dat ik deze bepaling niet in overeenstemming kan brengen met art. 147 der Grondwet. Dat artikel in zijn geheel gelezen, levert daarvan het duidelijk bewijs, en toont ook aan dat reeds geregeld is wat men ons hier wil doen regelen: » Niemand, lees ik daar, kan van zijn eigendom worden ontzet, dan ten algemeene nutte en tegen voorafgaande schadeloosstelling."

» De wet verklaart vooraf dat het algemeen nut de onteigening vordert."

Maar men gelieve vooral te letten op de zinsnede die volgt: » Eene algemeene wet regelt de uitzondering op het vereischte van zoodanige verklaring *ten behoeve van vestingbouw*."

De bovengenoemde vereischten van voorafgaande verklaring door eene wet en van voorafgaande schadeloosstelling kunnen niet worden ingeroepen, wanneer oorlog eene onverwijlde in-bezit-neming vordert. Het regt van den onteigende op schadeloosstelling wordt hierdoor echter niet verkort.

Wij zien dus uit dit artikel van de Grondwet dat de waarborg voor het vreedzaam bezit der eigendommen in onbeperkten zin en zonder uitzondering als hoofdbeginsel wordt vooropgezet:

zij duldt alleen eene afwijking ten algemeene nutte en tegen voorafgaande schadeloosstelling;

zij wil, dat de wet vooraf verklaart, dat het algemeen nut de onteigening vordert. Dat zijn de algemeene beginselen, maar nu, om te doen uitkomen, dat *al wat tot den vestingbouw behoort*, in de bepaling van art. 147 begrepen is, laat de grondwetgever dadelijk volgen, dat eene algemeene wet de uitzondering regelt ten behoeve van *vestingbouw*.

Wij zullen zoo aanstonds uit den mond der Regering vernemen wat vestingbouw is, dat blijkt ook uit de gewisselde stukken bij het ontwerp gevoegd.

Art. 147 der Grondwet slaat dus wel degelijk op vestingbouw, en is dat waar, dan is die ook niet daar te stellen zonder onteigening. En is nu de algemeene wet, waarvan art. 147 gewaagt — ik vraag dit met eerbied aan de Regering — nog niet tot stand gebragt? Voorzeker. Dat is de wet van 28 Augustus 1851 (*Staatsblad* n°. 125), regelende de uitvoering der onteigening ten algemeene nutte, waarvan dan ook eene afzonderlijke afdeeling gewijd is, aan de onteigening ten behoeve van vestingbouw.

Daar heeft de wetgever de onteigening noodig geacht, daar heeft de wetgever reeds geregeld, wat thans ter regeling wordt voorgesteld: ik spreek altijd van art. 1 van het ontwerp, waarbij de verbodene kringen worden vastgesteld.

Art. 62 van de wet van 1851 spreekt van onteigening van onroerende *zaken* — het is juist of men de verboden kringen heeft op het oog gehad — van onteigening van onroerende zaken, ten behoeve van vestingbouw, uit kracht van een Koninklijk besluit.

Waarom vinden wij in dat art. 62 sprekende van vestingbouw, gewaagd van *onroerende zaken?* — de wet verstaat door *zaken*, volgens art. 555 van het Burgerlijk Wetboek, alle goederen, maar ook alle *regten*, welke het voorwerp van eigendom kunnen zijn. En wie betwijfelt het, dat het regt of verbod om te bouwen, te planten of eenig werk te maken, het voorwerp van eigendom kan zijn? Immers niemand.

De Regering heeft in de Tweede Kamer bij de behandeling dezer zaak gezegd en naar mijne beschouwing zeer te regt; » dat door het maken van eene vesting *per se* verbod plaats heeft om binnen zekeren kring te bouwen";

alzoo geen vestingbouw zonder verboden kring; evenmin als een berg zonder dalen.

De verboden kring, in andere woorden, het verbod om te bouwen en te planten of eenig werk te maken binnen zekeren omtrek der vesting, is één met de vesting, heeft de Regering gezegd en dan zeg ik, de Grondwet en de wet van 1851, sprekende van vestingbouw, hebben daardoor den verboden kring op het oog gehad. De wet van 1851 heeft den verboden kring of het verkrijgen daarvan geregeld; waarom wil men nu hier weder afscheiden en afzonderlijk regelen den verboden kring, die *één* uitmaakt met de vesting; terwijl de vestingbouw in het algemeen reeds geregeld is.

En indien de wet van 1851 opgevolgd wordt, zal de Regering dan eenige moeijelijkheid ondervinden, om het regt dat de verboden kringen moeten verschaffen te erlangen? Ik kan het niet zien. Het is om dat verbod te verkrijgen, om de verpligting op te leggen dat de wet van 1851 de onteigening van onroerende *zaken* heeft geregeld.

En nu, wanneer de wet van 1851 opgevolgd wordt en de Regering besluit tot het bouwen van eene vesting, dan kan gelijktijdig bij het besluit, waarbij de voor de daarstelling der vesting noodige gronden worden onteigend, óók het regt worden onteigend voor de verboden kringen, en dan blijft men in de strekking van art. 147 der Grondwet: de vestingbouw wordt dan door onteigening verkregen en te gelijk de verboden kring, die, volgens de Regering, *één* daarmede is.

Ik acht het na deze beschouwingen overbodig te bewijzen, dat het regt om te bouwen, te planten en alle werk te maken op zijn eigendom, is een deel en wel een gewigtig deel van den eigendom, en dat een ontzetting van dat regt is eene ontzetting van den eigendom.

De Regering zelve heeft dit eenigermate toegegeven door het betoog, dat, zoo er al onteigening noodig was, deze daad bij het ontwerp geregeld wordt, maar, indien dit zoo is, dan vraag ik, waarvoor dient de regeling van onteigening van vestingbouw met den aankleve van dien, zoo de wet van 1851 de voorziening daaromtrent reeds gegeven heeft?

Ik geef toe, Mijne Heeren, al wat men uit vroegere wetten, ook van Franschen oorsprong, betrekkelijk dit onderwerp heeft afgeleid; ja ik zie in deze wetten de verboden kringen werkelijk uit eene verklaarde erfdienstbaarheid gesproten. Men heeft intusschen gesproken van de wet van 1791; maar daar staat in art. 4 dat eene vesting nimmer kon worden gemaakt, zonder tusschenkomst van de wetgevende magt.

Ik geef toe, zoo als ik gezegd heb, dat de verboden kringen daar werkelijk uit eene verklaarde erfdienstbaarheid zijn gesproten, maar wij zijn gebonden door de Grondwet die den vestingbouw in art. 147 begrijpt en ik voeg er bij dat geen enkele vroegere grondwet — en ook geene grondwet in Frankrijk — den *vestingbouw* opgenomen heeft. Art. 147 heeft, door eene uitzondering te maken, door te vorderen eene algemeene wet, waarbij de onteigening van den vestingbouw zal geregeld worden; art. 147, zeg ik, of de grondwetgever van 1848 heeft door dit te zeggen een nieuw beginsel omtrent dit punt vastgesteld. Kan men mij daarop eene grondige wederlegging geven, dan zou mijn argument vervallen; maar ik beweer dat geene enkele vroegere grondwet het woord *vestingbouw* heeft genoemd, en dat art. 147 der tegenwoordige Grondwet heeft gewaarborgd rustig genot en bezit van eigendom, en alleen beperking daarvan als dit moet geschieden ten behoeve van het algemeen belang, doch dan ook onteigening. En nu vraag ik, waarom men den vestingbouw zou uitsluiten buiten art. 147?

Men heeft ook gesproken van het zoogenaamde *militair servituut*, als maatregel van politie en men heeft gewezen op het verbod, dat in het belang der politie kan gegeven worden, als voorbeeld stellende het verbod om te planten langs openbare wegen enz.; — Ja, Mijne Heeren, het belang van de politie vordert veel. Ik erken dat in de vroegere wetten dat *militair servituut* voorkomt en ook genoemd wordt, maar ik durf betwisten, dat het verbod immer als maatregel van politie beschouwd is geworden. De verboden kringen zijn geene gevolgen van maatregelen van politie.

In den ruimsten zin genomen versta ik met de schrijvers door politie de geheel inwendige Regering, met uitzondering echter van de finantien, van het regtswezen en van de defensie.

Men heeft gezegd: het beginsel, en dit stem ik alweder toe, vindt zijn steun in art. 625 Burgerlijk Wetboek, waarbij het vrije gebruik en genot van het bijzonder eigendom aan elk eigenaar wordt gewaarborgd, maar waarbij tevens die bijzondere regten aan de belangen van het algemeen ondergeschikt verklaard worden.

Ik geef ook toe, dat het algemeen belang den vestingbouw vordert; de Grondwet heeft dit verklaard in § 3 van art. 147; maar men verlieze niet uit het oog, dat hier geen geschil is over het regt om vestingen daar te stellen met al den aankleve van dien, maar over de wijze, waarop de ondergeschiktheid van de daaraan gelegen landen zal worden verkregen. Die wijze, ik herhaal het, moet niet zijn zoo als bij dit ontwerp is voorgeschreven, maar overeenkomstig art 147 der Grondwet en de wet van 1851.

Het tweede bezwaar tegen de aanneming dezer wet vind ik in de laatste alinea van art. 5, luidende: » Indien iemand beweert dat zijn eigendom door besluiten, krachtens art. 4 genomen, in waarde is verminderd en op schadevergoeding te dier zake aanspraak maakt, doet, indien daaromtrent geen minnelijke schikking kan worden getroffen, de regter uitspraak of er schade wordt geleden; zoo ja, bepaalt hij de hoegrootheid er van en veroordeelt den Staat tot de betaling."

Hier wordt het toekennen van schadevergoeding van het oordeel des regters afhankelijk gemaakt, en dit acht ik wederom in strijd met het grondwettig gevolg eener onteigening. Kan het regt van den Staat alleen door onteigening worden verkregen, moet de schadevergoeding door de wet toegekend blijven en alleen

de bepaling van het bedrag aan den regter worden overgelaten? Nu zegge men niet, dat door het verbod van te bouwen, te planten of *eenig werk* te maken niet altijd schade wordt geleden. Naar mijn oordeel brengt het verbod zelf hier reeds schade mede. Ik erken hier het *damnum re ipsa*.

De beperking van het vrij gebruik des eigenaars brengt uit zich zelf en uit den aard der zaak reeds schade te weeg. Het is waar wat de Regering zegt, schadevergoeding is altijd tweeledig, vooreerst wat werkelijk verloren is en vervolgens de winst, die had kunnen behaald worden. Hier nu wordt het onbeperkt gebruik en genot aan den eigenaar ontnomen en is het voor de grondeigenaren onverschillig dat ook verboden wordt eenig werk te maken? Zal dit verbod de waarde van het pand niet verminderen? Zal dit verbod bij voorbeeld op den verkoop van het goed geen merkbaren invloed uitoefenen? Ik neem het voorbeeld, door de Regering in de Tweede Kamer gegeven. Daar is gezegd: wanneer daar een stuk weiland ligt, dat sedert honderde jaren niets anders is geweest dan weiland, dan is dat stuk grond waarschijnlijk en bijna zeker weiland gebleven, omdat de eigenaar er geen beter gebruik van wist te maken, omdat het ongerijmd was er op te bouwen, ongerijmd er op te planten (de Regering voegde er niet bij: *of eenig werk te maken*, want ook dit wordt bij de wet verboden). Als ik den eigenaar nu belet te bouwen of te planten, breng ik hen geene schade toe. Zoo spreekt de Regering. Maar nu vraag ik al dadelijk: als het ongerijmd is op dien grond te bouwen of te planten, is het dan niet even ongerijmd dat bouwen of planten te verbieden?

Ik vraag nogmaals: beduidt het niets het bouwen of planten te verbieden? Beduidt het ook niets het maken van *eenig werk* te beletten? Ik wijs u op de duizende bunders grond, in Nederland, die sedert eeuwen woest en onbebouwd liggen. Ik wijs u op eene omstandigheid die, naar ik vertrouw, indruk zal maken, op de groote heide in Noordbrabant. Die heeft daar honderde jaren gelegen zonder te produceren. Wanneer nu daar eens de ontginning op ruime schaal wierd begonnen, zou dan door het verbod van te planten, die ontginning niet onmogelijk gemaakt worden? Ik wijs u ook op den thans drooggemaakten Haarlemschen plas. Zoo voor eenige jaren besproken ware het plan om in het Haarlemmer-meer te bouwen of te planten, men zou de schouders hebben opgehaald. Maar, indien nu eens wierd verboden in dat meer te bouwen of te planten, of zelfs eene sloot te graven, dan ware dit zeker ten nadeele van hen, die thans eigenaars voor een gedeelte van den drooggemaakten plas zijn geworden. De toestand, waarin zich een stuk gronds bevindt, moet wel niet buiten aanmerking blijven; maar laat aan den regter over naar de omstandigheden te bepalen welk bedrag als schadevergoeding moet worden toegekend; handhaaft het beginsel van schadevergoeding, vooral voor hen die in den omtrek van verboden kringen zullen komen. Daarover straks een woord nader.

Wat mij, Mijne Heeren, vooral getroffen heeft, was dat de Regering, toen zij sprak van dat land dat honderd jaren weiland is geweest, zelfs nog een uitzigt opende in het belang der eigenaren. Wanneer eene vesting wordt aangelegd, zegt zij, dan worden daarbij gewoonlijk grachten gegraven en andere dergelijke werken gemaakt, waardoor de afwatering kan worden bevorderd. Maar, Mijne Heeren, wie heeft het ooit gehoord, dat eene vesting werd gemaakt, zonder dat men daarbij de aandacht vestigde op de waterkeerende werken? Eene vesting wordt gewoonlijk niet gemaakt om het water te laten wegloopen, maar er wordt in den regel gezorgd, om, als het noodig is, het water bij de vesting te kunnen houden.

En hier moet ik de vrijheid nemen de aandacht te vestigen op hetgeen de Regering door groote kringen bij vestingen verstaat. Groote kringen, zegt de Regering, worden aangenomen in het belang der verdediging door onderwaterzetting. De eigenaar alzoo heeft integendeel het uitzigt om bij het minste gevaar zijn eigendom te zien inunderen. Werpt slechts een blik op den omtrek van de vestingen in 1830 en volgende jaren, dan zal niemand de voordeelen begrijpen die de verboden kringen aanbrengen, en uit de aanwezigheid van vestingen worden geboren. Het genot en gebruik was geheel ontnomen (het was pligtmatig dat dat geschiedde); de grondlasten moesten geregeld worden betaald en toen in later tijd door de Regering uit een gevoel van billijkheid, eene som werd aangevraagd, om eenige tegemoetkoming voor de nadeelen die geleden waren, te verschaffen, welke moeite heeft het toen niet ingehad om de toestemming daartoe te erlangen. En moest hij die de schade geleden had niet dat geld als eene milddadige ondersteuning erlangen? Hij, die zijn eigendom binnen de verboden kringen bezit, zal geheel andere denkbeelden koesteren. Ik neem de vrijheid hier te wijzen op de vele klagten, die jaarlijks bij de Regering inkomen over het opkeeren van het water aan de zuidoost-zijde van 's Hertogenbosch, hetgeen, zonder eenig nut voor den Staat, belangrijke schade aan de eigendommen toebrengt. Dit zeg ik niet om eenig verwijt te doen; verre van mij dat denkbeeld! maar alleen omdat men van bevordering van afwatering bij het maken van vestingen heeft gewaagd. Wanneer men dan schadevergoeding als beginsel aanneemt, dan worden waarlijk zoo groote voordeelen door de eigenaars niet genoten; want schade uit andere oorzaken geleden, wordt niet eens ingebragt.

Het zij mij veroorloofd tot de gewone wetgeving af te dalen en de beginselen na te gaan, waarvan de wetgever, bij gelijke omstandigheden, uitgaat.

De wet der noodzakelijkheid kent den eigenaar van een ingesloten land een regt van uitweg toe, die in den regel geene schade aan het lijdende erf te weeg brengt; *en wat zegt nu de wetgever?* Art. 715 van het Burgerlijk Wetboek kent schadeloosstelling toe en alleen het bedrag der schade wordt door deskundigen begroot.

En zou de grondwetgever uitgegaan zijn van een ander beginsel bij het opleggen van verpligtingen in het algemeen belang? Ik heb hooren zeggen, dat ieder ingezeten goed en bloed moet offeren op het altaar des Vaderlands voor de verdediging van zijn Vaderland. Ik huldig dat edele beginsel in hooge mate; maar ik voeg er in eenen adem bij, dat het Vaderland dit eischt van al zijne zonen; dat het de offers van den een door allen vergoed wil hebben! Indien dus het Vaderland aan een eigendom schade toebrengt, dan moet ook het Vaderland, daarvoor vergoeding verleenen.

Nu nog een enkel woord over de laatste paragraaph: de voorwaardelijke toekenning van schade. Die voorwaardelijke toekenning van schade noem ik eene ijdele bevrediging.

Wie, ik vraag het, zal, welligt voor een luttel bedrag, eene kostbare procedure tegen den Staat voor den Hoogen Raad der Nederlanden wagen?

Ik heb dezer dagen van het omslagtige en kostbare van de procedures hooren gewagen. Men wil in de Wet op de Burgerlijke Regtsvordering ten dien aanzien verbeteringen hebben. En nu vraag ik, wie zal, om de uitspraak des regters over de schade te erlangen, een proces tegen den Staat, nota bene voor den Hoogen Raad der Nederlanden wagen? Geen enkel eigenaar! In den regel toch is de uitspraak des regters wisselvallig en komt daarbij de kostbaarheid der procedure voor den Hoogen Raad, dan ben ik voor mij zeker, dat niemand er zich aan blootstellen zal.

Men verlieze ook niet uit het oog, dat bij de wet tot regeling der gemeenschap door electro-magnetische telegraphen het *damnum re ipsa* wordt aangenomen. Wanneer iemand op mijn erf komt, om metingen of andere werken te verrigten, dan kent die wet *per se* schadevergoeding toe. Van dat beginsel gaat die wet uit: want zij zegt: » De Staat vergoedt de schade," door eene procedure voor den Hoogen Raad? Neen, maar door de enkele verklaring. En tot welk bedrag? Tot zoodanig bedrag als op begrooting van den kantonregter wordt vastgesteld. Waarom nu hier een proces voor den Hoogen Raad, terwijl, nog zoo kort geleden, in 1852 bepaald is, dat de schade, die men lijdt, ten gevolge van het daarstellen eener electro-magnetische telegraphenlinie door den Staat zal worden vergoed, op enkele begrooting van den kantonregter. Die bepaling had ik ook gaarne hier opgenomen gezien, en ik vat de reden niet, waarom men hier hetzelfde beginsel niet heeft aangenomen, denzelfden weg niet heeft voorgeschreven. Naar mijn oordeel worden bij het ontwerp de belangen èn van den Staat èn van de ingezetenen aan kostbare procedures voor het hoogste regterlijk collegie opgeofferd. Voor den Staat ook, want indien er proces gevoerd wordt, en de Hooge Raad zegt: er is schade, al is het dan ook slechts een enkele gulden, dan zal de Staat de groote kosten van het proces moeten dragen, en dat moet men ook in het oog houden. Waarom dan niet gekomen in het beginsel van de wet op de telegraphie? Regel is schadevergoeding; het bedrag kan de kantonregter begrooten.

Een derde bezwaar tegen het ontwerp vind ik in artt. 13, 16 en 53, waarbij de veiligheid van woning, die de Grondwet door haar 153ste voorschrift heeft willen waarborgen, naar mijne beschouwing wordt prijs gegeven. De Grondwet zegt: » Niemand mag de woning eens ingezeten diens ondanks binnentreden, dan op last eener magt, door de wet bevoegd verklaard om dien last te geven; eene magt dus moet bevoegd worden verklaard om dien last te geven, en dat is hier niet geschied; hier wordt de bevoegdheid dadelijk uit de wet aan bepaalde personen toegekend. En dan zegt de Grondwet nog: volgens de vormen in de wet bepaald.

De officieren der genie en de opzigters der fortificatien zijn volgens het ontwerp bevoegd met de arbeiders zich te begeven op de erven en in de gebouwen, bij het ontwerp aangeduid. Welke? — de gebouwen die in de verboden kringen vallen? Neen, de gebouwen die *vermoedelijk* binnen de verboden kringen gelegen zijn, — De kringen zijn nog niet bepaald, en toch wordt de bevoegdheid reeds gegeven om de woningen binnen te treden, al zijn zij er slechts *vermoedelijk* in gelegen. En waarvoor wordt de bevoegdheid van het binnentreden verleend? Alleen om contraventien te constateren? Tot het doen van opnemingen en wat dies meer zij?

Neen, dit niet alleen, maar ook om zich te overtuigen dat geene verrigtingen in strijd met de bepalingen der wet geschieden.

Dus ook binnentreden der woningen, alléén om zich te overtuigen dat geene verrigtingen in strijd met de bepalingen der wet geschieden. En welke zijn de vormen van de wet?

Kennisgeving te voren door eene bode of een veldwachter, schriftelijk te doen, en dan binnentreding met de bijstand van den commissaris van politie, of, is deze niet ter plaatse aanwezig, van den burgemeester of dien hem vervangt.

Die weigert wordt met boete en bij wanbetaling met gevangenis gestraft. Maar dit is nog niet genoeg: men wil zien of gij niet handelt in strijd met de wet — gij weigert, de officieren van de genie of de opzigters, vergezeld door arbeiders, den toegang tot uwe woning, en nu wordt gij niet alleen tot boete en bij wanbetaling met gevangenis gestraft, maar bovendien geeft de wet magtiging op degenen, die de officieren of de opzigters vergezellen, om uwe woning open te breken en binnen te gaan. Men wil een onderzoek in uw huis doen: gij wilt niet openen. Bevoegdheid om open te breken op uwe kosten, en daarenboven boete en gevangenis, bij wanbetaling! Dat is streng, en wij zullen de vrijheid nemen de Regering te interpelleren, om te verklaren, waaruit de noodzakelijkheid daartoe in Nederland is geboren. Ik heb sedert twintig jaar in eene vesting geleefd en de wet van 1814 in hare volle werking gezien, en nu vraag ik: waarom hier zulk een exorbitant regt toegekend? Heeft de wet van 1814 dat gegeven? Is nu de waarborg door de Grondwet geschonken, niet een ijdele klank? De Regering heeft gezegd, dat dit ontwerp in sommige bepalingen zooveel zachter was dan de wet van 1814; in sommige bepalingen, Ja! Maar in de wet van 1814 vond men toch geene bepaling om de woningen binnen te treden, vond men toch geene straffen bedreigd, geene zulke onereuse bepalingen, als wij hier aantreffen. Dit ontwerp is dus veel strenger in zijne nieuwe bepalingen.

Nu heeft men wel gezegd, ook in andere omstandigheden is toch het regt bij de wetten gegeven om de woningen binnen te treden, maar hoe en wanneer kent de wet in den regel dat regt toe? Dan wijst de wet in de eerste plaats de magt aan en hoe die daartoe bevoegd wordt verklaard, en in de tweede plaats geschiedt het nooit anders dan met het oog op ontdekking of vervolging van een misdrijf op heeter daad — en wanneer het binnentreden bij *flagrant délit* wordt toegekend bij de wet, dan nog zijn er beschermende maatregelen voorgeschreven; en het verbod voor de *nacht* is vrij algemeen. De Regering zal daartoe in dezen ook wel niet besluiten; maar wij, als wetgevers, moeten vragen, of wij er de gelegenheid voor mogen laten?

In de gewone wetgeving is het binnentreden van eens anders woning, buiten het *flagrant délit*, niet toegestaan dan op een bevel van den regter, zelfs bij het onderzoek naar de snoodste misdaden. En waarom dat ook hier niet gevraagd? Waarom de onpartijdige regter niet laten oordeelen over het denkbeeld van den officier van de genie en den fortificatie-opzigter om een huis binnen te treden? Dit kan geschieden; de moeite is niet zoo groot als de onaangenaamheden, die uit het binnentreden kunnen voortspruiten. Maar de regter heeft er hier geen oordeel over; de officieren van de genie en de opzigters zijn bevoegd om na eene aanzegging, binnen twee maal 24 uren, bijgestaan door een commissaris van politie of burgemeester, de woning, bij dag en bij nacht, en zoo dikwijls het goedgevonden wordt, binnen te treden. Van de publieke opinie zal ik hier niet spreken; maar ik vraag, welken indruk het geeft, indien men de politie eene woning ziet binnentreden?

Een ander bezwaar vind ik in de laatste zinsnede van art. 2 van het ontwerp, die toelaat, dat de wet ten aanzien van sommige perceelen, hoezeer binnen eenen verboden kring liggende, niet van toepassing zal zijn.

De Regering heeft gezegd, dat het maken eener vesting den verboden kring in zich sluit, en is dat waar, dan moet het niet geoorloofd zijn daarvan af te wijken; dan ook geene uitzondering op de wet.

De bepaling is algemeen gesteld; nu heeft men voorbeelden aangehaald, waar het bouwen kan toegestaan worden, zonder bezwaar voor de verdediging; maar de *wet* is onbepaald, en nu zal het der Regering vrijstaan aan den eenen te vergunnen, wat aan den anderen verboden wordt, zonder eenige verantwoordelijkheid. De bepaling, zoo als zij nu gesteld is, kan in elk geval toegepast worden; zij laat de deur open voor het toekennen van voorregten; en in het dragen van lasten moet de gelijkheid voor allen de regel zijn: *privilegia sunt odiosa;* geene privilegien!

Een vijfde bezwaar biedt mij de voorlaatste zinsnede van art. 57 aan:

» In geval de handeling, het verzuim of de nalatigheid met deze wet strijdig, heeft plaats gehad krachtens een besluit van een zedelijk ligchaam, zijn zij, die tot dit besluit hebben medegewerkt, persoonlijk aansprakelijk."

Hier wordt het tot heden ongekende beginssl, de *solidariteit in delicten* gehuldigd. Zij, die tot het besluit hebben medegewerkt, zijn persoonlijk aansprakelijk. De bedoeling der Regering zal wel anders zijn; maar het staat er: zij die tot het besluit hebben medegewerkt; niet alleen zij, die tot de uitvoering hebben medegewerkt (en door de uitvoering alleen wordt de overtreding begaan en dit zal de Regering ook wel meenen) maar allen, die tot het besluit, eene niet strafbare daad, hebben medegewerkt, zijn persoonlijk aansprakelijk. En nu stel ik mij voor een polder, zamengesteld uit honderde geërfden; het bestuur van dien polder doet het voorstel om een dijk te maken; de geërfden stemmen in goed vertrouwen daarin toe; maar nu raakt men door de uitvoering van dat besluit in contraventie, het polderbestuur is hier dus alleen schuldig, maar volgens de wet zal elk der ingelanden verantwoordelijk zijn voor de uitvoering van dat besluit.

Ik ontveins niet, dat het in de bedoeling der Regering ligt, de daders te hebben willen treffen, hen alleen die tot de uitvoering hebben medegewerkt; maar de regter is door de wet gebonden: *lex scripta et dura, sed tamen servanda*! De regter zal de wet handhaven en zich niet door motiven buiten de wet daarvan laten afleiden. Ik heb dus niet gaarne gezien, dat de Regering deze paragraaph heeft opgenomen, al is het dan ook geweest, ten gevolge van eene bedenking in de Tweede Kamer gemaakt.

Een laatste bezwaar put ik uit de artt. 14, 55 en 57 van het ontwerp, waarbij straffen (geldboeten of bij wanbetaling gevangenis) tegen handelingen, verzuimen of nalatigheden, met die wet strijdig, worden bedreigd.

Eerbied voor het gezag, onderwerping aan de wet, zijn hoofddeugden van het Nederlandsche Volk.

Naar mijne bescheiden meening moeten die deugden op hooger prijs gesteld worden. Hier worden straffen uitgesproken, die in geene wet op de verboden kringen, zoover mij bekend is, worden aangetroffen. De wet van 1814 kent geene straffen. Als inwoner van 's Bosch, eene vesting van de eerste klasse, of die dit denkelijk wel zal worden, heb ik de wet van 1814 zien werken en zooveel is zeker, dat het verzet dat daar tegen de uitvoering dier wet heeft plaats gehad, is geschied volgens de vormen der wet; daarover is geprocedeerd en de de Staat had zich niet te beklagen. Waarom dus hier straffen bedreigd welke bij geene wet van dien aard en ook niet bij die van 1814 bekend zijn? Waarom straffen bedreigd op een punt, dat enkel als een burgerlijk regt en als eene burgerlijke verpligting moet worden geregeld? De Staat verkrijgt het regt om het bouwen te beletten; de eigenaar wordt verpligt niet te bouwen. Waarom dus hier straffen bedreigd op een punt van burgerlijk regt?

Ik moet nog eene opmerking maken, wier juistheid door de Regering wel zal worden beaamd. Volgens art. 254 van het Wetboek van Strafvordering kan men in zake van overtredingen de straf-actie voorkomen door vrijwillige betaling van het maximum der boete, mits daarbij geene gevangenisstraf zij bedreigd. Daar nu echter in deze wet zoodanige straf wel voorkomt, zoo is het gevolg daarvan dat hier in elk geval eene strafvervolging zal moeten plaats hebben en eene veroordeeling worden uitgesproken, zelfs al wilde de overtreder f 75 boete betalen, en al heeft het feit bloot bestaan in een verzuim of eene nalatigheid te goeder trouw begaan. Bij overtredingen wordt niet gelet op de bedoeling.

Zoo de klagten vrij algemeen en gegrond zijn over de gelijkvormigheid in de straffen der jagtwet, wat zal het dan hier zijn? Hier zal het minste verzuim, de *culpa levissima*, aanleiding geven tot een strafvonnis, even als een vrijwillig vergrijp tegen de wet, want ook dat minste verzuim is bij de wet niet uitgezonderd.

Ik zeg dus, ook om het stelsel der straffen heb ik bezwaar mijne goedkeurende stem aan deze wet te geven. Naar mijne bescheiden meening ware de *poena temere litigantium* voldoende geweest om hem te treffen, die onwillig is om zich aan de wet te onderwerpen. De Grondwet geeft de noodige waarborgen om regt te krijgen, om verpligtingen op te leggen, zelfs zonder straffen, en nu wil ik het nogmaals en ten slotte gevraagd hebben waar is de reden gevonden, om in deze wet straffen te bedreigen, die, voor zoover mij bekend is, in geene wet van dien aard worden aangetroffen?

De heer **Cremers**: Even als de vorige spreker zal ik vermijden aan te voeren de verschillende bedenkingen en beschouwingen, welke in de gewisselde stukken bij de Tweede Kamer zijn behandeld geworden. De wet is daar reeds zóó dikwijls behandeld, de zaak is u zóó bekend, dat het onnoodig is met de herhaling daarvan den tijd te verspillen. Echter wensch ik, even als de vorige spreker, te wijzen op één dier pnnten, namelijk op het groote voordeel, dat èn de Regering èn de ingezetenen zouden hebben, zoo het tegenwoordig hoofd van het departement had kunnen goedvinden zich te voegen bij diegenen, die verlangen, dat de wet, in plaats van een algemeen verbod te stellen, eeneuitdrukkelijke bepaling had gegeven van hetgeen verboden zal zijn. Ik zeg, het zou een

groot voordeel geweest zijn. Thans immers zal de ingezeten, ieder oogenblik wanneer hij de spade in den grond steekt, moeten vreezen of dit wel de goedkeuring van een ingenieur of een officier der genie zal wegdragen. Maar ook voor het Ministerie zelf ware dit beter geweest, daar het minder tijd en minder moeite zou gekost hebben, thans eene korte ontwikkeling te geven van hetgeen werkelijk verboden is dan later, wanneer het noodig zal zijn te beslissen over de verschillende quaestien, waartoe soms een onwillekeurige misgreep der ingezetenen of ook wel, zonder misgreep, eene verkeerde opvatting van de ambtenaren der genie aanleiding zal geven.

Ik wensch overigens slechts twee bezwaren op te geven, die mij beletten zullen vóór deze wet te stemmen. Het eerste betreft de laatste alinea van art. 5. Het is bekend, dat de Regering meent, dat, in geval van vestingbouw, geen sprake kan zijn van onteigening en dus ook niet van schadevergoeding. Bekend is ook het gevoelen van anderen, die beweren, dat in ieder geval onteigening bestaat en dus ook in ieder geval vergoeding moet gegeven worden, niet als schadeloosstelling, maar als afkoopprijs der zaak. Ik voor mij begrijp ten volle de overtuiging van hen, die in al de gevallen geene onteigening zien, daar er iets aan ontbreekt, dat bij onteigening noodig is: de in-bezit-neming. Ik kan mij dus zeer wel brengen op de plaats dergenen, die niet op grond van art. 147 der Grondwet hier een afkoopprijs verschuldigd rekenen. Maar ik zie ook in, dat met volle regt is gezegd: zoo al niet op grond van art. 147 een afkoopprijs verschuldigd is, dan is daarom ook aan de wet nog niet geoorloofd al wat de Grondwet niet verbiedt.

Ik begrijp dus dat men is gekomen tot het derde stelsel, dat, zoo dikwerf het algemeen belang vordert de opoffering van particuliere belangen, de Staat vergoeding zal geven. 't Is nu het minste dat kan worden gedaan. Elders is het reeds gezegd, wanneer dit beginsel in de wet juist ware opgenomen, dan nog zou de toepassing daarvan moeijelijkheden opleveren. Want, hoe zal de regter kunnen uitmaken de schade die geleden is door den eigenaar van een land, waarop nog geen gebouw staat?

Wanneer er een huis staat, dat de eigenaar wil vergrooten, hetzij tot uitbreiding zijner fabriek, van zijn bedrijf, van zijne nering, hetzij tot eigen gemak, en die vergrooting geen plaats kan hebben, hoe zal hij dan bewijzen dat hij benadeeld is! De schade zal moeten worden getaxeerd. Hoe zal dat geschieden? De vorige spreker heeft bovendien reeds gewezen op de kostbaarheid der procedures voor den Hoogen Raad, in plaats van de zeer eenvoudige wijze van schatting door den kantonregter. Ik ga verder; ik zeg dat, hoe moeijelijk eene beslissing van den regter te verkrijgen is, die beslissing altijd ten nadeele van den eigenaar zal zijn. Het komt hier geheel aan op de keuze der woorden; de regter mag niet afgaan op gissing, hij moet zich houden aan de duidelijke woorden der wet, en nu zijn de woorden in dit ontwerp zoodanig gekozen, dat de beslissing bijna altijd in strijd moet zijn met het stelsel zelf, dat ik met het ontwerp billijk en regtvaardig acht.

Mijne Heeren, wat is het denkbeeld, dat men in de wet heeft willen uitdrukken? Wij hebben het uit den mond van den Minister van Justitie gehoord: de vergoeding moet worden gegeven voor hetgeen wordt genomen en voor derving van mogelijke winst, voor *quantum mihi abest* en het *lucrari quantum possum*.

In dit ontwerp is de keuze van woorden niet vrij; in het Burgerlijk Wetboek ligt het beginsel uitgedrukt, en nu moet de regter in deze wet ook dezelfde woorden vinden, om tot het besluit te komen, dat het denkbeeld hetzelfde is. De burgerlijke wet nu spreekt in art. 1282 niet enkel van vergoeding van schade, maar ook van interesten; schade dat is *quantum abest*, zooveel wordt ontnomen; interesten dat is winstderving. De regter die dat algemeene beginsel op zoodanige wijze ziet uitgedrukt en steeds heeft toegepast, moet bij vestingbouw onderzoeken of er schade wordt geleden, of hem die over schade klaagt iets *abest*. Er wordt geene spade in den grond gestoken; indien dit gedaan wierd, zou ook volgens deze wet, onteigening plaats hebben en afkoop moeten geschieden, en de regter zal dus, wanneer dit niet heeft plaats gehad, moeten verklaren dat er geene vergoeding voor schade te vorderen is.

De Minister van Justitie heeft gezegd: er zal ook vergoeding worden gegeven voor het *quantum lucrari possum*, mogelijke derving van winst. Ieder regter zal nu moeten zeggen: ik lees het, ja, in de gewisselde stukken, maar toon het mij in de wet, dan zal ik vergoeding kunnen geven voor mogelijke winstderving. In de wet lees ik alleen, dat ik moet onderzoeken of er schade is geleden, en dat bestaat volgens deze wet in het ontnemen van iets: dat heeft geen plaats gehad: er is dus geene schade geleden; van winstderving spreekt die wet niet.

Ik wil niet zeggen, Mijne Heeren, en ik bedoel het ook niet, dat de Regering er op uit zou zijn geweest, om eene vergoeding voor te spiegelen, die zij, door de keuze der woorden, onmogelijk maakt; maar *indien* zij daar op uit ware geweest, en de gemoederen had willen tevreden stellen door het uitzigt op eene vergoeding, die niet zal worden gegeven, zij zou geene betere woorden hebben kunnen kiezen; derwijl door dit ontwerp het altijd mogelijk zal zijn om, indien ik het zoo noemen mag, de militaire servituten ten laste te brengen der ingezetenen, zonder eenige de minste vergoeding.

Mijn tweede bezwaar breng ik meer in betrekking met deze wet, dan dat ik het uit de wet put. Ik zou namelijk wenschen dat hier meer gevolgd wierd het voorbeeld elders gegeven. In plaats van alleen te letten op het behoud van vestingen en op vermeerdering van het aantal er van, heeft België, bij voorbeeld, sommige vestingen, die, na 1815 met groote kosten zijn aangelegd, thans, nu het de zaken wat naauwkeuriger beschouwt, omvergeworpen. Ik zou hebben gewenscht dat wij dat voorbeeld volgden in het waarachtig belang van het land, en voor het voordeel, dat daaruit zou volgen voor de bewoners uit den omtrek. De afschaffing van vestingen geeft, in vredestijd, besparing op al die kosten, die uit de artt. 10, 12, 20 en 22 der begrooting van het Departement van Oorlog voortvloeijen en die gezamenlijk f 2,500,000 bedragen.

Maar ook in geval van oorlog zou ik in het bezit van minder vestingen voordeel zien. Ik geloof, dat bij de tegenwoordige wijze van behandelen der zaken, ook een leek in dezen een gevoelen kan uiten, en met eenige juistheid kan oordeelen; en nu meen ik dat het bezitten van vele vestingen niet enkel kostbaar is door het daarvoor benoodigde materieel, maar ook door het personeel dat men onbruikbaar maakt; terwijl bovendien, wanneer de vesting in de hand valt van den vijand, ook al het materieel in diens magt overgaat, en de vesting zelve hem tot schuilhoek kan verstrekken. En dit alles nog daargelaten, brengt het bezit van vestingen ook indirect nadeel toe aan het land door de belemmering van de nijverheid, die terugwerkt op het Rijk in het algemeen.

De Minister heeft ons eene milde toepassing van de wet toegezegd. Maar die toezeggingen, zij zijn niet in de wet opgenomen, zij baten dus niets; ik geef toe dat zij niet in de wet kunnen gebragt worden; maar zij baten dus ook niet langer, dan voor zoolang deze Minister van Oorlog aan het hoofd van het departement zal blijven; hij zal zijn woord niet breken, maar een zijner opvolgers zal door zijn woord niet meer zijn gebonden. Het is waar, en het is te regt door den Minister aangewezen, de kringen zijn veranderd; de ingezetenen zullen nu op zekeren afstand van vestingen allerlei werken kunnen uitvoeren, die vroeger niet konden geschieden; zij zijn dus, zegt men, door de bepalingen van dit onderwerp gebaat en in hun belang zou men dit ontwerp moeten aannemen. Ik merk daartegen op, dat er op een grooten afstand van de vestingen volgens dit ontwerp meerdere vrijheid zal bestaan; maar op een afstand, waar die vrijheid bijkans noodeloos is; noodeloos althans in vergelijking van het groote nadeel, dat in de onmiddellijke nabijheid der vestingen wordt en zal worden geleden. Waarom zijn de bepalingen zoo schadelijk? Omdat zij de ontwikkeling belemmeren, Mijne Heeren; omdat zij beletten dat men zich aansluite aan het bestaande, en daardoor moet men toch tot ontwikkeling komen. Juist door de belemmering in die 300 ellen, die thans door deze wet in een even verderfelijken toestand zullen worden gebragt als waarin zij nu zijn, zal zoo veel nadeel worden geleden, dat dit niet kan worden vergoed door al de voordeelen, op verderen afstand van de vestingen toegekend. En dit laatste punt is van groot belang. Ik wijs u slechts op die enkele plaatsen van groot en algemeen belang; op die middenpunten van bevolking, die brandpunten zijn van beschaving, die tot bevordering strekken moeten van de welvaart van het algemeen; want hetgeen zich daár verzamelt, hetgeen zich daár ontwikkelt, het is noodig en voordeelig voor het algemeen, voor allen, en in die middenpunten van bevolking, beschaving en welvaart wordt door deze wet alle ontwikkeling geheel onmogelijk gemaakt.

Ik zal dus tegen dit wets-ontwerp stemmen, en ik zou er tegenstemmen, óók dan indien het beter was en indien ik overigens over de gebreken heen zag — ik zou er dan toch tegen stemmen, om te doen uitkomen dat, naar mijne overtuiging, ons getal vestingen moet worden verminderd; maar in die tweede plaats zal ik er tegen stemmen, omdat thans eene noodzakelijk vergoeding wordt beloofd, welke aan de ingezetenen, die ze later zullen vragen, nimmer zal worden gegeven.

De heer **van Andringa de Kempenaer:** Het ontwerp van wet, hetwelk op dit oogenblik onze aandaeht boeit, is voorwaar geen zeer aangenaam onderwerp, in zooverre het zal regelen beperking van het regt van eigendom; maar welke is de aanleiding geweest, dat deze wet aan de wetgevende magt is aangeboden geworden? Het is, omdat toezigt omtrent het bouwen en planten rondom vestingen in een *wetteloozen* toestand is gebragt; niemand zal ontkennen dat het den Staat mogelijk moet wezen het grondgebied te verdedigen, en dan geloof ik en ben ik er van

overtuigd, dat het beter is het kwaad van vernieling te voorkomen, dan elke bouwing enz. vrij toe te laten, zoodat, wanneer de tijd van gevaar daar zou zijn, elke verdediging voor de bevelhebbers eene onmogelijkheid zou wezen.

De onzekere toestand waarin de zaak gebragt is, berust op een vonnis van den Hoogen Raad; maar wat heeft de Hooge Raad bij vonnis van 1849 beslist? Hij heeft niet beslist dat de wet van 1814 niet van toepassing was, maar wèl dat het Koninklijk besluit van 6 Julij 1844 voor de ingezetenen niet verbindend was. Wanneer dus de Regering op eene wettige wijze in de klassering had voorzien, in stede van bij het Koninklijk besluit van Julij 1844, dan ware op dit oogenblik de wet van November 1814 in volle kracht, dan had de Regering voorgekomen dat reeds, naar hare eigene opgave, zooveel nadeel en schade ware aangerigt door het bouwen en planten op plaatsen waardoor de verdediging der vestingen geheel wordt belemmerd.

Ik heb met aandacht de bezwaren gehoord van den eersten spreker (de heer Sassen), maar het zij mij veroorloofd, daar toch met de meeste bescheidenheid tegen op te merken, dat die bezwaren inderdaad meer golden vestingen, welke eventueel te stichten zijn, dan de reeds bestaande vestingen. Wanneer ik mij toch voor oogen stel, eene vesting als bijv. 's Hertogenbosch, waaraan de geachte afgevaardigde voornamelijk heeft gedacht, die reeds zoo vele jaren vóór de wet van 1814 heeft bestaan, dan moet toch erkend worden, dat, wanneer eensklaps al die bezwaren, die, als uit de wet van 1814 en vroegere wetgevingen voortvloeijende, reeds wettig bestonden, wierden opgeheven, dat dan aan de eigenaren van gronden om zoodanige vestingen gelegen een aanzienlijk voordeel zou worden gegeven, zonder dat zij zich daarvoor ook de geringste opoffering behoeven te getroosten. Ik zie dus een groot onderscheid tusschen de reeds voorlang bestaande vestingen en die, welke ter verdediging van den vaderlandschen grond eventueel kunnen noodig worden geoordeeld. Ik deel dus die bezwaren ten opzigte van deze wet niet geheel, hoewel ik erken dat er enkele punten zijn, die naar mijn inzien, beter geregeld hadden kunnen worden en daar behoort in de eerste plaats onder, dat ook ik gaarne in de wet had gevonden de aanduiding van hetgeen verboden was, zoodat als regel ware gesteld geworden: *ieder eigendom is vrij, behoudens de uitzonderingen door de wet uitdrukkelijk op te sommen*, zoodat de eigenaar al het daarbij *niet genoemde* vrijelijk kan verrigten; en niet, zoo als nu omgekeerd is geschied, zoodat men uit de wet moet opmaken, dat wat daarbij *niet* toegestaan is, *verboden is* en alzoo strafbaar.

Bij het verslag van deze Kamer is opgenomen eene aanmerking omtrent art. 23. Indien, Mijne Heeren, de bepalingen van de wet van 1814 de Regering in moeijelijkheden en processen hebben gewikkeld, dan wordt het, dunkt mij, hoog tijd dat zoodanige bepalingen tot stand komen, die meerdere vastheid bezitten en geene tegenstrijdige bepalingen bevatten, en daarom vraag ik den Minister van Oorlog, hoe of art. 23 te rijmen is met de bepaling van art. 28.

Art. 23 van de wet zegt: » Tusschen de middelbare en groote kringen van vestingwerken van de eerste klasse, tussehen de kleine en groote kringen van vestingwerken, van de tweede klasse en binnen de kringen van vestingwerken van de derde klasse is het geoorloofd, zonder voorafgaande toestemming, alle gebouwen, *getimmerten* en *afsluitingen* te plaatsen en alle houtgewassen te planten."

En wat zegt nu art. 28? Het verbiedt werken te maken zonder toestemming van den Minister van Oorlog.

Art. 23 laat dus aan den grondeigenaar de volle bevoegdheid, alles te bouwen en te planten, onder die mits, dat, indien dit in geval van nood moet worden opgeruimd, hij daartoe gehouden is, dus zonder eenige vergoeding. Maar 5 artikelen verder, in art. 28, wordt hetgeen in art. 23 is gegeven, weder ontnomen. Nu vraag ik: zal dit niet wederom aanleiding geven tot moeijelijkheden? Want de eenige moeijelijkheid, waartoe, volgens het arrest van den Hoogen Raad, de wet van 1814 heeft geleid, is, dat bij art. 9 dier wet *alleen* is gesproken van kringen van de 1ste en de 2de klasse, en niet van die der 3de klasse. Had die wet in algemeenen zin gesproken van *kringen*, dan had alles tot vesting kunnen worden verklaard te behooren.

Het zou mij aangenaam zijn, zoo de Minister van Oorlog mijne bezwaren omtrent die botsing tusschen die artikelen, zou kunnen oplossen. Overigens zou ik, de omstandigheden in aanmerking genomen, die het volstrekt noodzakelijk maken, dat deze zaak niet langer in eene wetteloozen toestand blijve, mijne goedkeurende stem aan deze wet geven, hoewel ik niet wil ontveinzen, dat daarin veel bepalingen voorkomen die, mijns inziens, minder doelmatig en billijk zijn te achten.

De heer **van Swinderen**: De exceptie, gesteld in de derde zinsnede van art. 147 der Grondwet en vooral de laatste volzin van dat artikel, regtvaardigt, mijns inziens, allezins den twijfel of niet in dit ontwerp de *verboden kring, door de Grondwet om den eigendom getrokken*, wordt overschreden, en daar op dit punt vooral bij mij nog twijfel bestaat, zal ik met hooge belangstelling het antwoord der Regering en de verdediging van het ontwerp inzonomtrent dit punt te gemoet gezien, om mij daarnaar te regelen.

De heer **Lotsij**: Ik ben voor deze wet en zal daarom de verdediging daarvan aan den Minister overlaten. Daar echter de geachte spreker uit Friesland (de heer van Andringa de Kempenaar) heeft aangedrongen op eene opmerking, gemaakt door den eersten spreker (den heer Sassen), terugziende op een amendement, door den heer van der Brugghen in de Tweede Kamer voorgesteld, en ik de kracht van dit argument tegen deze wet tot nog toe niet heb kunnen vatten, zal ik zoo vrij zijn, eenige bedenkingen tegen het gevoelen dier geachte sprekers in te brengen.

Men wilde dat deze wet inhield eene algemeene vergunning en daartegenover verbodsbepalingen. Men wilde dat deze wet zou toestaan wat niet is verboden. Nu heb ik tot nog toe deze wet dus begrepen, dat zij werkelijk deed hetgeen die sprekers verlangen, hetgeen ook het amendement in de Tweede Kamer verlangde. Maar zoo die wet niet voldoet aan hetgeen die sprekers verlangen, dan geloof ik, dat de wet òf in den geest dier sprekers zou moeten worden eene mystificatie, of, zoo als in ons verslag reeds is opgemerkt, erger zou moeten zijn en meer bezwaren hebben voor de ingezetenen, nabij vestingen wonende, dan in het voorgedragen ontwerp het geval is. Ik wil dit met een kort woord aan de aandacht dier sprekers onderwerpen.

De wet stelt voorop in art. 1: » Tusschen de buitengrenzen van vestingwerken en de lijnen, in deze wet verboden kringen genoemd, is het niet geoorloofd te bouwen, houtgewassen te planten of eenig werk te maken, dan voor zooverre zulks bij deze wet is toegestaan, of daartoe, overeenkomstig hare bepalingen, verguning is verleend". De wet houdt dus in een algemeen verbod zonder vergunning der Regering of van het betrokken departement van algemeen bestuur, volgens de bepalingen der wet. Maar tegenover dit algemeen verbod, nadat dit beginsel in art. 1 was gelegd, kon de wetgever eene algemeene vergunning toestaan en die algemeene vergunning wordt gevonden in de artt. 21, 22 en 23 dezer wet. In art. 22 wordt ten aanzien der kleine en middelbare kringen eene zeer algemeene vergunning gegeven. Ik beweer dus, vooreerst, dat de wet werkelijk voldoet aan het verlangen der beide geachte sprekers. Maar als men het omkeert, en art. 1 iets anders zou bevatten dan een algemeen verbod, dan stel ik twee gevallen: òf men geeft dan een algemeen verbod tegenover eene algemeene vergunning en dan is de wet eene mystificatie, want dan ontneemt zij met de eene hand wat zij met de andere geeft, òf men verlangt het onmogelijke; men verlangt een verbod in alle speciale gevallen, voor iedere bijzondere onderneming, en deze wet zelve bewijst, dat dergelijke speciale verbodsbepalingen onmogelijk zouden zijn, want in art. 22 heeft zij zelve eene algemeene vergunning moeten geven. Een verbod in bijzonderheden zou even onmogelijk zijn als eene vergunning in bijzonderheden.

Maar nu het derde punt, dat ik gesteld heb. Het is, dat, zoo de wet niet van dit beginsel ware uitgegaan en dus een verbod in bijzonderheden inhield, zij dan veel strenger had moeten zijn dan zij nu is. Want dan zou de Regering, om effect van de wet te hebben, met veel meer zorgvuldigheid, met veel meer angstvalligheid, met grootere ruimte de verbodsbepalingen hebben moeten uitdenken, dan zij nu de vergunningen heeft kunnen toestaan.

Om deze redenen geloof ik, dat het beginsel van art. 1 juist is en dat die leden, welke daaromtrent andere wenschen koesteren dan ik, in die beschouwingen dwalen.

De heer **Minister van Oorlog**: Mijnheer de Voorzitter, ik moet mij al dadelijk veroorloven den geachten spreker uit Friesland (den heer de Kempenaer) te doen opmerken, dat omtrent de wet van 16 November 1814 de zaak zich niet geheel en al heeft toegedragen, zoo als door dien geachten spreker is medegedeeld. De zaak is deze. De wet van 1814 is gedurende meer dan dertig jaren toegepast geworden zonder de minste tegenspraak. De wettigheid van die wet is nimmer bestreden, maar aangezien daarin van vestigingen gesproken wordt, behoorende tot de eerste tweede en derde klasse, en er toen noch bij eenige wet, noch bij eenig besluit zoodanige classificatie bestond, is door den Hoogen Raad den 14den Mei 1849 een arrest uitgesproken, waardoor de Staat buiten magte werd gesteld om de overtredingen tegen die wet te vervolgen. Daaruit is een toestand van verwarring ontstaan, dien ik elders heb genoemd eene nationale ramp, en ik geloof dat ik hier ook diezelfde uitdrukking kan bezigen, zonder dat ik mij aan eenige overdrijving schuldig maak. Meer dan drie honderd overtredingen hebben plaats gehad, en wanneer men bedenkt, hoe vele en groote opofferingen vereischt worden tot het daarstellen en het onderhouden van versterkte plaatsen en

welk een overwegend gewigt zij op de defensie van het land uitoefenen, dan geloof ik, dat men zonder overdrijving die menigvuldige belemmeringen, welke daardoor in derzelver defensie gebragt zijn, met regt als eene nationale ramp kan beschouwen. Het was dus de pligt der Regering om daarin te voorzien, en het is u allen bekend, Mijne Heeren, hoe zij getracht heeft zulks te doen, en door welken zamenloop van gebeurtenissen het tot stand komen eener wet vertraagd is geworden. De beperkingen, en het is reeds in de Memorie van Beantwoording gezegd, welke vervat zijn in het u voorgedragen wets-ontwerp, zijn veel minder drukkend dan de bepalingen der wet van den 16den November 1814. Bij eene vroegere gelegenheid heb ik de voordeelen opgesomd, die, onder anderen de vesting Groningen ten deel zullen vallen, wanneer dit wets-ontwerp eene plaats zal innemen in de rij onzer wetten.

Ik geloof mij te moeten onthouden van herhalingen en zal aldus nu overgaan tot het wederleggen naar mijn beste vermogen, der bedenkingen, die tegen dit wets-ontwerp door eenige sprekers zijn aangevoerd.

De geachte afgevaardigde uit 's Hertogenbosch, de heer Sassen, alsmede die uit Groningen, de heer Cremers, hebben verlangd dat men bij dit wets-ontwerp alles zou toestaan, alles zou vrijlaten, en dat alleen datgene wat verboden zou zijn in de wet zou worden uitgedrukt. De geachte afgevaardigde uit Dordrecht, de heer Lotsij, heeft het onmogelijke daarvan reeds aangetoond; ik had daaromtrent het een en ander willen aanvoeren, maar na hetgeen door dien geachten spreker in het midden is gebragt, geloof ik mij daarvan te kunnen onthouden.

De geachte afgevaardigde uit 's Hertogenbosch heeft ook gesproken over hetgeen er zou kunnen gebeuren, wanneer er eens eene vesting wierd gebouwd in het midden van de heidegronden van Noordbrabant. Ik moet doen opmerken, dat ik niet geloof dat het ooit den Nederlandschen Staat in de gedachten zal komen, om daar een nieuwe vesting op te rigten; maar ik voeg er tevens bij, dat indien zoodanige vesting op die wijd uitgestrekte heidegronden wierd opgerigt, ik tevens geloof dat er geen beter middel zou kunnen worden uitgedacht om die gronden te ontginnen en tot vruchtbare akkers te maken.

Diezelfde geachte afgevaardigde heeft u, Mijne Heeren, een zeer somber tafereel opgehangen van al de nadeelen, die de ingezetenen van vestingen moeten lijden. Ik geloof dat het als stellig kan worden aangenomen, dat het niet aangenaam is eene vesting te bewonen, en wil dit ook geenszins beweren; maar dit neemt niet weg dat er evenwel voor de veiligheid van den Staat en de verdediging van den vaderlandschen grond vestingen noodig zijn en dat dus de inwoners van die vestingen zich aan eenige ongelegenheden moeten onderwerpen.

Diezelfde geachte afgevaardigde heeft zich nog verklaard tegen de derde paragraaph van art. 2. Hij heeft gezegd: wat den een verboden wordt, moet den ander niet worden toegestaan; niemand moet privilegien genieten. Die paragraaph luidt aldus: » Er kan bepaald worden, dat deze wet ten aanzien van sommige gronden, hoezeer binnen de verboden kringen liggende, niet van toepassing zal zijn."

Ik geloof niet dat er hier quaestie van privilegie kan zijn; maar ik geloof wel dat men regt had in het geval te voorzien, hetwelk aanleiding heeft gegeven tot het stellen dezer paragraaph. Het terrein toch kan van zoodanigen aard zijn, dat een stuk grond, hoewel binnen den verboden kring gelegen, vrijelijk tot den opbouw kan gebruikt worden, omdat accedenten van het terrein het den vijand onmogelijk maken van dat bebouwde gedeelte eenig voordeel te trekken. De geachte afgevaardigde uit Groningen heeft van de Belgische vestingen gesproken en van hetgeen aldaar ten dien aanzien wordt gedaan, Mijne Heeren, wanneer het Nederlandsche grondgebied geheel vrij was van vestingen, zoo zou voorzeker geen ingenieur en geen strategisch militair daarop die vestingen bouwen, die er nu bestaan; maar die vestingen zijn er; omstandigheden van vroegeren en van lateren tijd hebben die tot stand gebragt; in nieuweren tijd heeft men ook daaromtrent andere denkbeelden gekregen, en daardoor is ook het getal der vestingen veel verminderd; zij worden nu niet meer, zoo als vroeger plaats had, opgerigt om elke stad op zich zelve te verdedigen, maar de vestingen behooren tegenwoordig tot één algemeen plan, om het geheele land te verdedigen. Ik zeg alzoo, wanneer er geene verstingen bestonden, zouden voorzeker de vestingen, die nu bestaan, niet worden opgerigt; maar nu die bestaan, wat doen wij nu? Wij vereenvoudigen de vestingen, die wij hebben, zooveel wij kunnen. Het Departement van Oorlog zou niets liever verlangen, dan ook hier te doen wat men in Belgie doet en ook hier tot op den grond toe die vestingen omver te werpen, die in het geheele systeem van de defensie eigenlijk niet behooren; maar dit kan niet geschieden zonder aanwending van groote geldsommen, en wanneer ik zie dat men op dit oogenblik in Belgie meer dan 13 millioen franken aanwendt om eenige vestingen te sloopen, dan geloof ik, Mijne Heeren, dat een zoodanige maatregel de goedkeuring van onze wetgevende magt niet zou wegdragen.

Maar de spreker uit Groningen heeft zich — wanneer ik het met de meeste bescheidenheid mag zeggen — toch nog in dit opzigt vergist. Die vestingen worden in Belgie niet alleen gesloopt, omdat welligt door een nader onderzoek hare mindere nuttigheid gebleken is, maar ten gevolge van eene overeenkomst, die, zoo ik geloof, in het laatst van 1831 of in het begin van 1832 tusschen Belgie en Frankrijk is gesloten, en het zou bij mij nog eene tweede vraag zijn, of die vestingen in Belgie gesloopt worden ten voordeele van Belgie of ten voordeele van Frankrijk? Ik geloof dat dit nog niet zoo volkomen is uitgemaakt.

Ik ben thans nog een antwoord schuldig aan den geachten afgevaardigde uit Friesland (den heer van Andringa de Kempenaer), die mij gevraagd heeft, hoe is art. 23 te rijmen met art. 28 van het ontwerp van wet?

Art. 23 zegt:

» Tusschen de middelbare en groote kringen van vestingwerken van de eerste klasse, tusschen de kleine en groote kringen van vestingwerken van de tweede klasse en binnen de kringen van vestingwerken van de derde klasse is het geoorloofd, zonder voorafgaande toestemming, alle gebouwen, getimmerten en afsluitingen te plaatsen en alle houtgewassen te planten."

Hier wordt dus gesproken van al hetgeen wat kan opgerigt worden en wat alzoo ook in tijd van nood of wanneer het noodzakelijk is, door het vuur uit de vestingen kan worden weggeruimd; maar art. 28 spreekt van iets geheel anders. Art. 28 luidt: » Het is verboden, binnen de groote kringen van vestingwerken van de eerste, tweede en derde klasse, dijken, kaden, wegen, bruggen, sluizen, duikers en dergelijke werken te maken, slooten en kanalen te graven, bestaande werken van dezen aard te veranderen of weg te nemen, en den grond te verhoogen, zonder daartoe de vergunning van den Minister van Oorlog te hebben verkregen."

Ik geloof, Mijne Heeren, dat het hier klaarblijkelijk zaken geldt van een geheel anderen aard. Een gebouw, dat is opgerigt, kan gemakkelijk worden gesloopt of weggeruimd; maar een kanaal te graven of een dijk of ander zoodanig werk aan te leggen, dat is van veel meer gewigt en kan meer moeijelijkheid ondervinden om schadeloos te worden gemaakt.

Mijnheer de Voorzitter, ik zal alsnu het woord laten aan mijn geachten ambtgenoot voor het Departement van Justitie, om de regterlijke zijde van de quaestie nog nader toe te lichten.

De heer **van Rijckevorsel:** Een woord slechts, Mijne Heeren, om aan den Minister van Oorlog te vragen, of niet aan het slot van de eerste zinsnede van art. 28 moet gelezen worden: » zonder daartoe *Onze* vergunning te hebben verkregen." en niet, zoo als door den Minister is gelezen: » de vergunning *van den Minister van Oorlog*?"

De heer **Minister van Oorlog**: Mijnheer de Voorzitter, dat is veranderd; er staat in het nieuwe ontwerp: » *Onze* vergunning."

De heer **Minister van Justitie**: Het vraagpunt, Mijne Heeren, dat ons heden bezig houdt, is niet van belang ontbloot. Het is een vraagpunt in de laatste tijden in sommige constitutionele landen opgeworpen, namelijk, of eenige schadevergoeding moet worden gegeven voor de vermindering van waarde, welke kunnen ondergaan de landerijen, gelegen rondom vestingwerken, binnen, zoo als men het noemt, de *verboden kringen*. Het verbod in het algemeen — want ik moet hier een blik slaan op de geheele zaak, ten einde het geschilpunt, dat ons verdeelt, op de hoogte te brengen om te kunnen worden opgelost, — het verbod, zeg ik, om te bouwen en werken te maken binnen de kringen van vestingen, is nog niet van zeer ouden datum. Men hield vroeger de vestingen voor onneembaar; alleen door insluiting en uithongering kon men ze overmeesteren; maar toen de militaire kundigheden het zoover hebben gebragt, dat om zoo te zeggen alle vestingen inneembaar zijn geworden, ja zelfs binnen zekere tijdruimte, met eene behoorlijke magt ingenomen *moeten* worden, is het geheele stelsel van verdediging van eene vesting geworden eene quaestie van tijd. De legerhoofden berekenen: dat punt zal zich zoo- of zoolang tegen de vijand kunnen verdedigen, en daarna rigten zij hun stelsel van aanval of van verdediging in. Nu werd het belangrijk om ten minste den tijd zooveel mogelijk te rekken en nu werd ieder obstakel van terrein binnen het bereik van het geschut een middel voor den aanvaller om den tijd der belegering te bekorten, om eerder meester te worden van de vesting, dan ingeval dat obstakel van terrein niet aanwezig ware. Het is in het begin der vorige eeuw, dat er in verschillende landen en ook bij ons het verbod is uitgegaan: onder de vestingen mag niet worden gebouwd, geplant of eenig werk worden aange-

legd. Ik zal de wetten, die daaromtrent in andere landen bestaan of de plakkaten, die daarop hier te lande aanwezig zijn, niet op nieuw aanhalen. De Souverein van het land bepaalde toen eenvoudig: wanneer in het belang der verdediging van het land vestingen worden daargesteld, mag niet meer gebouwd worden binnen den kring dier vestingen, en men gaf geene schadevergoeding. Er is nimmer aan gedacht, om dit regt van den Souverein te betwijfelen. Later heeft men dien last wel genoemd een militair servituut, maar ik moet den eersten geachten spreker doen opmerken, dat dit slechts vergelijkenderwijze was gesproken en hij hieruit niet mag afleiden, dat wij hier slechts verkeeren in den kring van het burgerlijk regt. Die geachte spreker vroeg: Waartoe die straffen, er is thans slechts quaestie van het daarstellen van een gewonen burgerlijken last. Neen, die consequentie mag ik al aanstonds niet toegeven. Het is alleen vergelijkenderwijze dat men het verbod om te planten heeft genoemd een militair servituut. Er is quaestie van de verdediging van het land en van de daartoe noodige middelen. Het is de Staat die hier optreedt ter verdediging van het land, en straffen bedreigt tegen hem die handelt tegen de daartoe betrekkelijke bepalingen. Er is hier geen quaestie van burgerlijk regt.

Ik zeide zoo even: men gaf geene schadevergoeding en daarvoor bestonden belangrijke redenen.

Vooreerst toch voerde men aan: het geldt hier de verdediging van het land en even als ieder individu tot die verdediging gehouden is, moet ook elk stuk gronds den last dragen, aan die verdediging verbonden. Daaraan zou ik nog zooveel niet hechten, maar er is eene andere opmerking, die wel mag worden overwogen. Zij is deze. Indien, gelijk de geachte eerste spreker verlangt, in ieder geval schadevergoeding vaststond, dan zou men in een zonderlingen toestand komen, ingeval de vesting naderhand wierd opgeruimd. Men zal vergoeding hebben gegeven, omdat ontnomen is het regt om te bouwen of kanalen te graven op zekeren grond. Maar nu wordt de vesting opgeheven, nu keert de eigenaar terug in zijn vroegeren toestand. Hij zal dus dubbel hebben, vergoeding en genot. Ik haal dit alleen aan om aan te toonen, hoe exceptioneel de zaak is en hoe men dus hier moet opsporen, wat regt en billijk is. Er zal geene mogelijkheid zijn, om in het geval, zoo even door mij gesteld, van den lateren eigenaar terug te vorderen wat men aan den vorigen eigenaar had gegeven. Die latere eigenaar zal zeggen: waartoe moet ik teruggeven wat mijn voorganger van u genoten heeft, omdat hij op het land niet mogt bouwen of planten? Ik heb geen plan om er op te bouwen of te planten; ik denk er niet aan.

Maar er is meer, waaruit blijkt, dat wij hier uit den aard der zaak in een exceptionelen toestand verkeeren. Hier is geene rede van directe schade. De landerijen blijven in den staat waarin zij waren, maar men ontneemt den eigenaar slechts het regt om een bepaald gebruik daarvan te maken; dat is eene zekere soort van winst, met het gebruik van den grond te behalen, welke winst hij nog niet geniet en welligt nooit genieten zou; dit brengt er mede toe bij, dat, hoe men de zaak ook regele, in vele gevallen met geene mogelijkheid schadevergoeding kan worden gegeven. Want de regtsgeleerde, die het eerst het woord voerde, weet even goed als ik, dat, wanneer het geldt het vergoeden van schade uit hoofde van winstderving, de regter den eisch niet toewijst van eene onzekere, zelfs niet van eene mogelijke winst, maar dat ten duidelijkste moet worden aangetoond, dat er winst zou behaald zijn, zoo hij, die vergoeding eischt, niet in zijne handelingen ware belemmerd geworden.

Na u dien toestand der zaak te hebben opengelegd, zeg ik nu: de wet, zoo als zij hier ligt, is billijk. Straks zal ik u aantoonen, dat zij ook niet ongrondwettig is. Maar zij is billijk, omdat er in vele gevallen voor de eigenaars geene schade zal zijn en men toch geene schadevergoeding kan geven aan iemand, die geene schade heeft geleden, en omdat wij hier vergoeding geven daar waar wezenlijk schade is geleden. Ik kies hier, even als de geachte eerste spreker, met genoegen het voorbeeld van het Haarlemmer-meer, en stel dat dit meer geheel of ten deele had toebehoord aan een particulier persoon of wel aan eene corporatie, en dat men aan de boorden van het meer eene vesting had gebouwd; zoude dan de eigenaar van dit meer inderdaad eenige schade hebben gehad, omdat hij in dat meer niet mag bouwen of kanalen graven? Immers neen.

Geen regter ter wereld zou eenige vergoeding hebben toegekend. Maar er is nog meer; er kunnen gevallen zijn, waarin het plaatsen eener vesting inderdaad den prijs doet rijzen van de landerijen, die er omheen zijn gelegen. In de andere Kamer is er reeds op gewezen, dat het graven van eene gracht somwijlen eene betere afwatering van landerijen kan ten gevolge hebben. Dat hangt geheel af van het terrein; maar er zijn meer gevallen, waarin het bouwen eener vesting den prijs kan verhoogen der omliggende gronden, die vroeger zeer weinig waarde hadden. Immers in afgelegen onbewoonde oorden is de prijs van den grond zeer gering, en nu zal, wanneer aldaar eene vesting wordt aangelegd, welke een vrij aanzienlijk garnizoen vordert, alleen daardoor de waarde der omliggende gronden hooger worden. Het geval kan zich dus zeer ligt voordoen, dat het bouwen van vestingen voordeelig voor de landeigenaren binnen de verbodene kringen is, maar het geval kan ook bestaan, dat het nadeelig is en de waarde der betrokkene landerijen vermindert. Maar dan, Mijne Heeren, verzekert de wet schadevergoeding.—Ik ga nu over tot het grondwettig bezwaar.

Is deze wet overeen te brengen met de Grondwet, even als zij overeen te brengen is met de billijkheid? Ik heb het reeds aangetoond dat deze wet eenen exceptionelen toestand regelt; ongrondwettig mag zij echter niet zijn. Ik geef toe, dat de Grondwet gezegd heeft: geene onteigening kan plaats hebben dan ten gevolge eener wet en met voorloopige schadevergoeding. Ten opzigte van de wet in quaestie, is eene uitzondering gemaakt: daaromtrent is eenvoudig bepaald: » Eene algemeene wet regelt de uitzondering ten behoeve van vestingbouw." Die algemeene wet heeft bepaald dat een besluit noodig is van den Koning, den Raad van State gehoord. Maar nu heeft men beweerd, de préalable schadevergoeding wordt gevorderd door de Grondwet, en beweert men hier, dat de regter niet mag uitmaken of er schade is, maar slechts hoe groot de schade is. Ten aanzien van die préalable schadevergoeding moet ik opmerken, dat altijd het regt van bouwen ontnomen wordt voor dat schadeloosstelling *kan* worden gegeven, want die bevoegdheid om te bouwen wordt ontnomen door het besluit, waarbij bepaald wordt » op die plaats zal eene vesting zijn". Zoodra dat besluit genomen wordt, mag niet meer worden gebouwd, en intusschen, eerst *na* dat het besluit genomen is, kan de vergoeding worden geregeld en dus ook worden betaald.

Dat beginsel zelf heeft de wetgevende magt aangenomen, niet alleen voor de vestingen, maar in het algemeen. Dat staat in art. 61 van de wet van 1851; wanneer gij decreteert eene onteigening, dan wordt geene schadevergoeding gegeven voor hetgeen daarna op den aangewezen grond wordt gebouwd, ofschoon nog geene onteigening heeft plaats gehad, nog geene vergoeding is betaald. Datzelfde beginsel is hier slechts in toepassing gebragt. Het onmogelijke vergt de Grondwet niet; de Grondwet *kan* niet vergen, dat reeds vóór dat het besluit wordt genomen, vergoeding worde gegeven, en dus *eer* de toestand geboren wordt waaruit het regt tot vergoeding geboren wordt. Maar nu is hier ook de vergoeding, wanneer men de zaak wel begrijpt, *préalabel*. En waarom? Omdat wij hier hebben die bijzondere schade, welke bestaat, niet in hetgeen men dadelijk verliest, maar in hetgeen men belet wordt te winnen. En hier moet ik in het voorbijgaan een antwoord geven aan den afgevaardigde uit Groningen (den heer Cremers), die beweerde, dat wanneer men, zoo als hier, op schade wees, daarin geene winstderving zoude begrepen zijn. Ik kan dit niet toegeven onder den algemeenen term van schade is steeds begrepen èn hetgeen men werkelijk verliest en hetgeen men zou gewonnen hebben. Maar nu verkeeren wij hier in het laatste geval, in het geval dat verloren gaat een uitzigt op winst. Als de Koning ergens eene vesting wil plaatsen en het gevorderde besluit neemt, dan is het verboden van dat oogenblik in de kringen te bouwen.

Maar er is niets *ontnomen* aan de gronden, gelegen binnen die kringen; die zijn gebleven in den toestand, waarin zij waren; er is alleen belet aan de eigenaars van die gronden om andere, om door nieuwe werken meerdere voordeelen te behalen, dan zij tot dusver behaald hebben. En als ik dus hun het regt geef om van den Staat voor den regter te eischen vergoeding voor die winstderving, dan is de vergoeding *préalabel*, want zij, de eigenaars, hebben die winst nog niet behaald.

In de Grondwet is dus geen bezwaar, zoo men goed tot in den grond van de zaak doordringt.

Maar nu zegt de geachte spreker uit 's Hertogenbosch (de heer Sassen): mijne schade *is* geleden; art. 62 van de algemeene wet op de onteigening bewijst het. Dat is volgens onze meening juist het geval niet; wij gelooven dat dit artikel het volstrekt niet bewijst. Wat staat er in dat artikel? » Onteigening van onroe» rende zaken, ten behoeve van vestingbouw, den aanleg, het » herstel of het onderhoud van dijken", — na dit voorschrift toont de wetgever aan wat hij hier verstaat door onroerende goederen — » heeft plaats (zoo vervolgt het artikel) uit kracht » van een door Ons, den Raad van State gehoord, genomen be» sluit, waarbij de goederen, die onteigend moeten worden, » naauwkeurig, met opnoeming hunner kadastrale nommers » en van de namen der in de registers van het kadaster aangeduide » eigenaars, worden aangewezen."

Dit laatste gedeelte van dit artikel toont, dat men hier niets op het oog heeft gehad dan de eigenlijke onteigening, waardoor iemand ontzet wordt van hetgeen hij bezit aan grondstukken en de Staat daarentegen bezit neemt van hetgeen de ander verloren heeft.

In de zaak moest dus voorzien worden en nu had de Regering het standpunt kunnen kiezen, dat tot dusver steeds gekozen is en ook, naar ik meen, nog in Frankrijk bestaat, ook na de wet van 1819, dat namelijk, wanneer eene vesting wordt gedecreteerd, de last bestaat om niet meer te mogen bouwen en graven en wel zonder vergoeding. Maar dat heeft de Regering niet gedaan. Zij heeft gezegd, zoo gij kunt aantoonen, dat uw eigendom in waarde is verminderd, dan kunt gij vergoeding eischen, gij kunt schadevergoeding vragen voor de gevolgen van het verbod, dat is uitgesproken en dit — ik heb het u aangetoond — is de billijkheid zelve.

Maar, zegt men, hierin zijn toch vele bezwaren. Ik geef toe, dat men regt moet vragen bij den Hoogen Raad. Maar dit is toch de regter, dien de Grondwet aanwijst als gij eene actie hebt tegen den Staat. Het gevolg nu daarvan zal zijn, dat zij, die geene schade lijden, ook werkelijk geene actie zullen instellen en het is toch, geloof ik, een gouvernementsbeginsel, dat deze Kamer wel zal aannemen, dat de wet geene vergoeding moet geven daar, waar geene schade is geleden. Maar blijkt het inderdaad dat de waarde van het land is verminderd, welnu, dan zal eene actie ingesteld worden, zoo men zich niet verstaat. Maar men zal zich meestal verstaan, als de Staat begrijpt, dat werkelijk schade is geleden. En nu zegge men niet, zulk een geval is niet denkbaar. Ik voor mij kan het mij zeer ligt denken. Zeer dikwerf worden de gronden rondom de steden aangekocht tot een hoogen prijs, met het kennelijk doel om daar gebouwen te stellen, of om ze weder aan anderen te verkoopen, ten einde deze daarop gebouwen stelle. Wanneer nu zulk eene stad tot vesting wordt verklaard, dan lijdt het geen twijfel, en alle deskundigen zullen het mij eenstemmig toegeven, dat die gronden daardoor aanmerkelijk in waarde zijn verminderd. Zoo nu de Staat in zulk een geval niet vrijwillig schadevergoeding geeft, dan zal de Hooge Raad hen niet afwijzen, die schade hebben geleden. Neemt men daarentegen met den geachten spreker aan, dat altijd, ook dan wanneer er geene schade is geleden, vergoeding moet worden verleend, dan heeft men even zoo vele proeessen als er eigenaren gelegen zijn rondom eene vesting, want dan is voor die eigenaren, door het onregtvaardigste proces, dat denkbaar is, niets te verliezen, maar altijd te winnen. Hij zal altijd eene actie instellen, want hij weet dat er altijd eene veroordeeling zal volgen, al is het maar ten bedrage van één cent. Men zal dus aan de overdrevenste eischen blootstaan.

Schadevergoeding en schaderekeningen zijn zeer moeijelijk en hoogstbedenkelijke zaken. Onze oude regtsgeleerden plagten te zeggen, dat het eene materie was, waarin geen grond was te peilen, en wanneer nu de Staat door al die eigenaren aangevallen tegen één zijne zaak verliest, dan zal hij angstvallig al zeer ligt aan onredelijke vorderingen immers transactien aanbieden, om vexatien af te koopen. Wat er dan welligt al zou kunnen worden gevorderd, indien er eene nieuwe linie van defensie moest worden opgerigt, zou onberekenbaar zijn. Men heeft dat in 1819 in Frankrijk ook allezins gevoeld en dien ten gevolge is, toen dat geschilpunt èn in de Kamer der Gedeputeerden èn in die der Pairs hoe ook besproken en toegelicht zonder oplossing gebleven en de zaak is gebleven zoo als zij was. Wij hebben den weg gekozen waardoor hij die schade heeft, die kan vorderen en de Staat zonder gevaar hem kan afwijzen die ze slechts voorwendt.

Ik vertrouw, Mijne Heeren, door dit weinige ter verdediging van de wet kunnen volstaan.

De heer **Sassen**: Wat de geachte spreker uit Dordrecht (de heer Lotsij) over het amendement, dat in de Tweede Kamer der Staten-Generaal door den heer van der Brugghen werd voorgesteld, gezegd is, meen ik dat in ruimer zin kan toegepast worden op hetgeen ik de eer had zoo aanstonds voor te stellen. Die spreker heeft intusschen gezegd: » Wanneer dat amendement was aangenomen, en wanneer dus het bouwen geheel vrij was gelaten en het verbodene speciaal in de wet moest worden aangetoond, zou dit gelijkstaan met eene mystificatie". Ik wil echter dien afgevaardigde doen opmerken, dat de vergunning in artt. 21, 22 en 23 gegeven, slaat op bepaalde werkzaamheden, terwijl art. 1 een algemeen verbod inhoudt. En nu moet ik vragen: zal nu voor ieder werk, dat buiten de algemeene vergunning in die artt. 21, 22 en 23 gegeven ligt, een speciaal verlof noodig zijn, ja of neen? Ja, zal de Minister van Oorlog zeggen, wanneer dat de verdediging schaadt; zoo niet, dan is er geen speciaal verlof noodig. Maar, heeft niet juist hierdoor eene mystificatie voor de eigenaars plaats? Niemand toch zal eenig werk binnen den verboden kring durven ondernemen, zelfs geen werk voor de vesting oneindig minder gevaarlijk dan de werken in de artt. 21, 22 en 23 opgenoemd.

Ik had gesproken van het stellen van vestingwerken op eene heide. De Minister van Oorlog gelooft niet, dat daartoe ooit zal besloten worden; en wierd eenig vestingwerk daar gemaakt, zou dit de ontginningen bevorderen in stede van te schaden.

Wat het eerste aangaat, Mijne Heeren, het is boven mijne kennis; maar ik veroorloof mij toch op te merken, dat het tot stand brengen van vestingwerken in heidevelden, toch nog al in Noordbrabant in practijk is gebragt. Ik wijs onder anderen op het verschanste legerkamp in de heide van Vught. Dat kamp is van twee zijden door onbebouwde gronden omringd, en nu wenschte ik in de tweede plaats te weten, welke voordeelen de eigenaars van die gronden bij het oprigten van dat vestingwerk voor de ontginning hebben erlangd? Tusschen de gemeente Cromvoirt en het legerkamp is eene heide gelegen, die in zeer gunstige omstandigheden voor de ontginning verkeert; maar die ontginning wordt naar mijn oordeel door het vestingwerk belet; want houtplanting in de kringen, waardoor de schadelijke westewinden nadeelig voor de bebouwing zouden kunnen worden afgeweerd, is evenmin als het oprigten van gebouwen geoorloofd; en het graven van slooten ter bevordering van afwatering, het opwerpen van kaden tot keering van het water, zijn verboden. Voordeel voor de ontginning van woeste gronden is dáár alleen mogelijk, waar eene vesting is, die groote garnizoenen kan ontvangen; maar in den regel zullen vestingwerken te velde wel niet anders dan schadelijk voor de eigenaren kunnen zijn.

Zijne Excellentie de heer Minister van Justitie heeft deze bedenking in het midden gebragt: » Schadevergoeding in elk geval, ook zonder dat de schade nog bewezen is, waar zou dat heen? Wanneer eenmaal de schade begroot en betaald is en het vestingwerk wordt opgeruimd, dan zal men het volle genot van zijn grond wederom erlangen."

Maar, Mijne Heeren, dit geldt in ieder geval, waarin schadevergoeding zal toegekend worden; het ontwerp van wet gaat in art. 5 uit van de onderstelling, dat ook in zulke gevallen schadevergoeding zal kunnen worden gegeven. En wanneer men bevreesd is, dat men eene vergoeding zal geven, die later, als de vestingwerken worden opgeruimd, niet behoeft te worden teruggegeven, dan is daar een middel voor te vinden, dat zeer goed in het wets-ontwerp zou hebben kunnen worden opgenomen en dat ik zeer billijk zou hebben gevonden. Waarom heeft men niet eene jaarlijksehe uitkeering vastgesteld? Dat zou den wetgever toch vrij hebben gestaan voor het gemis van het volkomen genot en gebruik; zoo men toegeeft, dat wanneer men het genot van een eigendom geheel of gedeeltelijk belemmert, vergoeding daarvoor moet worden toegekend, dan verbiedt de grondwetgever niet, om dit te doen bij jaarlijksche uitkeering, bij eene soort van *rente-brief*, zoo als oudtijds werd uitgegeven, en die voortduurt zoolang het gebruik ontnomen blijft.

Ik heb niet beweerd, dat de Grondwet vordert *préalabele* vergoeding; maar alleen dat de Grondwet in elk geval vergoeding vordert, en ik heb beweerd en blijf nog beweren uit innige overtuiging, dat de zaak die het hier geldt, bij art. 62 van de wet van 1851 geregeld is. Het laatste gedeelte van het artikel bewijst naar mijn oordeel volstrekt niet, dat het niet zal slaan op de verboden kringen. Daar wordt gesproken van de naauwkeurige aanduiding der goederen, die onteigend moeten worden, van de opnoeming hunner kadastrale nommers, enz. Nu zal hetzelfde volgens dit ontwerp van wet ook moeten geschieden, en zoolang de vereisehte plannen niet behoorlijk zijn vastgesteld, zullen de gronden ook niet kunnen geacht worden in de verboden kringen te behooren. Ik zie het bezwaar niet in dat eene onteigening volgens art. 62 der wet van 1851 plaats hebbe.

En dan, Mijne Heeren, ten aanzien der schadevergoeding heb ik gewezen op de vergoeding, die toegekend wordt voor het daarstellen van den electro-magnetischen telegraaf. Zoo de beginselen, hier verkondigd, opgingen, dan moesten zij ook gelden in de wet, in 1852 aangenomen. Daar wordt het *dammum re ipsc* erkend. De daad zelve is reeds schade en men heeft een zeer eenvoudig middel om het bedrag te vinden: de kantonregter begroot die schade; wij als wetgevers kunnen hier niet komen in de bezwaren, die elke zaak heeft. De becijfering van het bedrag der schade moet aan den regter verblijven, die naar de omstandigheden uitspraak doet even als de kantonregter in de zaken der telegraphie. Waarom heeft men nu bij deze wet ook niet den kantonregter aangewezen? De Grondwet wijst den Hoogen Raad niet noodwendig aan: zij en de wet op de Regterlijke Organisatie willen den Staat wel als gedaagden voor dat collegie opgeroepen hebben, maar daarvan kan hier afgeweken worden op dezelfde wijze als er bij de wet op de telegraphie reeds van afgeweken is, die duidelijk zegt, dat de Staat de schade vergoedt en de kantonregter die schade begroot.

De moeijelijkheid in de begrooting der schade is zoo groot niet, als men zegt. Men zal den Staat niet in duizende processen brengen, wanneer het beginsel van schadevergoeding wordt erkend. En waarom niet? Omdat het, naar mijne overtuiging, zeer gemakkelijk is te bepalen, dat de Staat aanbod zal kunnen doen, en dat wanneer de eigenaar het aanbod niet aanneemt, de regter zal begrooten, en dat, wanneer de regter het aanbod goedkeurt, de succumberende partij de kosten zal dragen.

Wat nu betreft art. 5, niemand zal schade beweren, om de groote proceskosten en de onzekerheid der beslissing, en van de andere zijde, zal de Staat steeds de beslissing van den regter vragen, al is het slechts eene schade van het minste bedrag. Maar de zaken zullen altijd in der minne worden afgedaan. Ik voor mij wensch dit, doch ik geloof, dat, wanneer eene plaats wordt verklaard tot vesting, het dan voor de Regering moeijelijk zal zijn, volgens het ontwerp, schadevergoeding aan te bieden. Neem bij voorbeeld eens aan, dat de Regering in der minne schadevergoeding geeft aan een eigenaar, doch later in een soortgelijk geval zich met een anderen eigenaar niet kan verstaan. Nu komt de zaak voor den Hoogen Raad en deze beslist, dat er geene schadevergoeding verschuldigd was; dan zal de Staat in andere gelijke zaken vergoeding hebben verleend, waar, volgens de uitspraak van den Hoogen Raad, geene termen daarvoor bestonden. Ik geloof dus, dat het aannemen van het beginsel van schadevergoeding minder aanleiding zou geven tot processen, dan thans het geval zal zijn.

De heer **Cremers**: De Minister van Oorlog heeft straks eene uitdrukking gebezigd over de gebouwen, in den laatsten tijd in de nabijheid van vestingen gesteld, die ik vroeger wel eens gelezen heb. Hij heeft die genoemd eene nationale ramp. Die uitdrukking schijnt mij toe niet vrij van overdrijving te zijn. Ik geloof wel dat uit het oogpunt der verdediging enkele gebouwen nadeelig zijn; maar de uitdrukking nationale ramp is te sterk. Die overdrijving is ook eenigzins zigtbaar in hetgeen door een voorstander dezer wet is geantwoord op het geopperd bezwaar, dat deze wet ten onregte verbiedt al hetgeen niet uitdrukkelijk is toegestaan in plaats van te veroorloven al hetgeen niet uitdrukkelijk is verboden. Men heeft er op gewezen dat dit ontwerp eene algemeene vrijstelling heeft gegeven in de artt. 21, 22 en 23, terwijl men te gelijker tijd gezegd heeft, dat die algemeene vrijstelling onmogelijk was, even als eene algemeene verbodsbepaling onmogelijk zoude zijn. Ik weet dat niet te rijmen; dit weet ik echter, dat de ingezetenen van Groningen veel liever zouden gebleven zijn onder de wet van 1814, omdat men toen wist waar zich aan te houden; en het voor ieder burger altijd wenschelijker is, om, wanneer hij aangeklaagd is van overtreding, te kunnen zeggen: » bewijs mij dat ik iets heb gedaan, dat verboden is," dan, gelijk thans, te moeten zeggen: » ik zal bewijzen dat ik iets gedaan heb, dat mij uitdrukkelijk was veroorloofd."

Er was voor die ingezetenen en ook voor de ingezetenen van andere vestingen nog een voordeel aan die wet van 1814 verbonden. Krachtens die wet was het hun veroorloofd — waar het hier vooral op aankomt — om in de onmiddellijke nabijheid der stad onder de goedkeuring des Ministers de gebouwen te kunnen stellen, die zij noodig hadden, terwijl het thans, wanneer dit ontwerp wet zal zijn geworden, zelfs den Koning niet zal vrijstaan, om verlof te geven dáár het onbeduidendste gebouw te plaatsen.

De Minister heeft mij geantwoord op hetgeen ik ten aanzien van Belgie gezegd heb, en daarbij het woord bescheidenheid gebruikt. Ik wenschte dat ik, van mijne zijde, een krachtiger woord kon gebruiken in eene wisseling van gedachten over het defensiewezen met den Minister van Oorlog, aan wiens kant waarschijnlijk wel het regt zal zijn. Maar ik weet geen krachtiger woord en ik zie mij dus verpligt ook slechts met bescheidenheid op te merken, dat, indien ik mij niet bedrieg, de vestingen, die thans afgebroken worden, niet die zijn, op welker slooping door de buitenlandsche mogendheden is aangedrongen. In dat geval had ik zeker het voorbeeld van Belgie niet aangehaald, want ook ik stel er prijs op, dat wij onze onafhankelijkheid handhaven ook ten opzigte van het vernietigen van die bolwerken, die wij voor onze veiligheid noodig achten, en op welker vernietiging door anderen mogt worden aangedrongen. Ik zoude liever vestingen met schade aanhouden, dan ze op aandrang van den vreemde afbreken. Doch de vestingen, die men verlangd heeft dat zullen gesloopt worden zijn Philippeville, Marienburg en andere, die op het gebied van het aangrenzende Frankrijk inspringen.

Deze vestingen, omtrent welke het tractaat bestaat, meen ik blijven bestaan; maar anderen worden op dit oogenblik afgebroken. En dan, indien er werkelijk toe kon worden besloten om hier te lande vestingwerken te slechten, dan zou de Minister niet bevreesd behoeven te wezen, dat dit hier, even als in Belgie, zoo als door hem is gezegd, 13 millioen zou kosten; althans uit de plaats mijne inwoning — ik zal mij daartoe bepalen, omdat ik daarvan met de meeste zekerheid kan spreken — zou aan den Staat een aanzienlijke koopprijs worden aangeboden, indien men daardoor het regt verkreeg gebruik te mogen maken van de vestingwerken, zoo als men het nuttig zou oordeelen, in plaats dat ze nu tot een doelloos einde nuttelooze kosten vereischen.

De heer **Minister van Oorlog**: Mijnheer de Voorzitter, een enkel woord. In het Voorloopig Verslag is melding gemaakt van het kamp bij Vught, en in de Memorie van Beantwoording komt omtrent dat punt onder andere voor: » In het bijzonder zal voor den tijd van vrede de verschanste legerplaats bij *Vught* weinig bezwaar opleveren, vermits het voornemen bestaat hare vestingwerken onder die van de derde klasse, waartoe zij nu behooren, te laten."

Het zij mij nu veroorloofd de Kamer te herinneren, welke de verpligtingen zijn, waaraan men is onderworpen in eene vesting van de derde klasse. » Het bouwen en planten bij vestingwerken van de derde klasse is evenmin beperkt, doch de kring, waarbinnen in tijd van oorlog zonder schadevergoeding kan worden weggeruimd, strekt zich niet verder uit dan tot 600 ellen, en is dus veel kleiner." Dit komt voor in artt. 23 en 29 van het wets-ontwerp. Ik heb dit alleen willen aanhalen om te doen zien, dat de bezwaren van het legerkamp bij Vught voor de omliggende en in de naaste nabijheid gelegene gronden van zoo weinig gewigt zijn, dat zij niet noemenswaardig kunnen geacht worden.

De geachte afgevaardigde uit Groningen (de heer Cremers) vermeent, dat ik, door het bezigen van de woorden *nationale ramp*, eene overdrijving heb begaan. Mijnheer de Voorzitter, ik moet tot mijn leedwezen deze beschuldiging van mij afwerpen; ik neem niets terug van die woorden: *nationale ramp*. Ik voor mij heb de vaste overtuiging, dat wanneer de toestand, waarin wij nu verkeeren, nog moest voortduren, dat er dan aan geene verdediging van ons land meer te denken zou zijn, en ik geloof toch wel dat zoodanige toestand, waardoor aan de verdediging van Nederland niet meer te denken zou zijn, wel mag genoemd worden eene *nationale ramp*. De tegenwoordige toestand is welligt aangenaam voor de ingezetenen van vestingen die het vaste voornemen hebben overtredingen te plegen; maar het is juist de pligt van de Regering om uit dien verwarden en verderfelijken toestand trachten te geraken.

Wat nu de Belgische vestingen betreft, zoo geloof ik mij niet te vergissen, wanneer ik aanvoer dat er een tractaat bestaat, waardoor Belgie genoodzaakt is, vijf van zijne zuidelijke grensvestingen te sloopen, en die zijn Philippeville en Mariënbourg, zoo als door den spreker uit Gron,ngen reeds is gezegd, en vervolgens, als ik mij niet bedrieg, Menain, Mons en Ath.

De heer **Minister van Justitie**: Ik heb inderdaad in mijne vorige rede vergeten te antwoorden op de vergelijking, gemaakt tusschen deze wet en de wet op de telegraphie. Intusschen moet ik daartegen opmerken, dat die zaken niet gelijkstaan. Bij de wet op de telegraphie zijn wij niet in het geval, dat de rede is van eene winst, die nog te behalen is, maar van eene dadelijke schade, hoe klein ook. Zoodra ik een paal sla in den grond van een ander, doe ik hem dadelijk schade. Hij verliest, hoe klein het ook zij, dat gedeelte van den grond, waarin de paal gezet is. Hier daarentegen is het onzeker of er wel eenige schade is, hier moet de schade nog aangetoond worden. De gevallen staan dus niet gelijk.

Wat nu betreft dat de beslissing niet is overgelaten aan den kantonregter even als bij de wet op de telegraphie, ik heb die wet nu niet voor mij en durf dus niet bepaald zeggen, wat daar geschreven staat, terwijl ik ook in ieder geval niet geroepen ben, die wet te beoordeelen. Maar dit is zeker, dat in art. 161 der Grondwet geschreven staat » De Hooge Raad oordeelt over alle » actien, waarin de Koning, de leden van het Koninklijke Huis » of de Staat als gedaagden worden aangesproken, met uitzonde- » ring der reële actien, die voor den gewonen regter worden be- » handeld;" en nu zal de kundige regtsgeleerde die het eerst het woord heeft gevoerd mij wel toegeven, dat eene actie tot schadevergoeding is eene personele en geene reële actie.

De beraadslagingen worden gesloten.

Het wets-ontwerp wordt met 27 tegen 6 stemmen aangenomen.

Tegen hebben gestemd de heeren: Cremers, van Sasse van Ysselt, van Rhemen van Remenshuizen, van Swinderen, de Bruijn en Sassen.

De **Voorzitter**: Volgens het bepaalde in de vorige vergadering is thans aan de orde de beraadslaging over het wets-ontwerp tot bekrachtiging eener met de Handel-maatschappij gesloten overeenkomst. Uit hoofde echter van het reeds vergevorderde uur en daar het daglicht ons hier gaat begeven, stel ik voor die beraadslaging te verdagen tot morgen ochtend ten elf ure.

De heer **van Swinderen**: Het is mijn voornemen omtrent dit wets-ontwerp aan de Vergadering een voorstel te doen, namelijk om van den Minister van Kolonien te verzoeken mededeeling van de in der tijd met de Handel-maatschappij gesloten zoogenaamde lijnwaadcontracten, en om verder de beraadslaging

over dit wets-ontwerp te verdagen tot een nader te bepalen dag.

Ik zal zoo vrij zijn mijne gronden voor dit voorstel aan de Vergadering te ontwikkelen; zij zijn de navolgende. Bij de behandeling van dit ontwerp in de andere Kamer is door den Minister van Kolonien de verzekering gegeven, dat, wierd dit voorstel van wet tot wet verheven en dus de nieuwe overeenkomst met de Handel-maatschappij bekrachtigd, daardoor die vroegere lijnwaadcontracten zouden komen te vervallen. Van eene andere zijde heb ik vernomen, dat in die lijnwaadcontracten voorwaarden waren opgenomen, uiterst nadeelig voor de Handel-maatschappij.

Wat daarvan zij laat ik geheel in het midden, maar is mijne onderstelling juist, dan moet die mededeeling van het contract zeker van invloed zijn op de beoordeeling van die nieuwe overeenkomst, omdat dan helderder blijken zal of er genoegzame voordeelen door den Staat van de Handel-maatschappij bedongen zijn.

Nu komt het mij voor dat de Kamer, om uitspraak hieromtrent te kunnen doen, met die contracten moet bekend zijn.

Ik heb nog een grond, waarom ik dit voorstel doe, dezen namelijk. De bekrachtiging der overeenkomst kan nog nagenoeg drie maanden uitblijven; het wets-ontwerp behoeft dus niet onverwijld te worden behandeld.

Eindelijk, Mijne Heeren, mogt de Minister van Kolonien redenen hebben om de mededeeling van dat contract niet te doen plaats hebben op de wijze als door mij is voorgesteld, maar in comité-generaal, dan zal, wanneer mijn voorstel wordt aangenomen, den Minister daartoe de gelegenheid zijn geopend.

Ik herhaal dus mijn voorstel, dat de Kamer besluite van den Minister van Kolonien te vragen de mededeeling van het lijnwaadcontract, en de discussie over de overeenkomst met de Handelmaatschappij te verdagen tot een nader te bepalen dag.

Het voorstel van den heer van Swinderen wordt door onderscheidene leden ondersteund.

De **Voorzitter**: Naar aanleiding van het gesprokene door den heer van Swinderen stel ik de Vergadering voor, vooreerst, om den Minister van Kolonien uit te noodigen tot het mededeelen van het lijnwaadcontract, en, in de tweede plaats, om de beraadslaging over het wets-ontwerp thans aan de orde, tot een nader te bepalen dag uit te stellen.

De heer **Minister van Justitie**: Het oorspronkelijk voorstel van den Voorzitter dezer Kamer strekte om het wets-ontwerp tot bekrachtiging eener overeenkomst met de Handel-maatschappij morgen te doen behandelen; de heer van Swinderen stelt voor om eerst mededeeling van den Minister van Kolonien te vragen van een lijnwaadcontract tusschen het Gouvernement en de Handelmaatschappij gesloten, en om de beraadslaging over de overeenkomst nader te bepalen. Ik moet te dien aanzien den wensch te kennen geven, dat de behandeling der motie thans geen plaats hebbe, maar morgen. Dan zal ik in staat wezen om behoorlijk, namens de Regering, te kunnen antwoorden op hetgeen door den heer van Swinderen is verlangd.

De heer **van Swinderen**: Ik wil alleen doen opmerken dat mijn voorstel niet zoo onbepaald is als door den heer Minister van Justitie wordt voorgesteld. Ik heb toch in mijn voorstel aangehaald de dagteekening, of liever opgegeven de maanden, die nog zouden moeten verloopen, eer het noodzakelijk zou worden, dat de overeenkomst door de wet wierd bekrachtigd, wil men niet dat de overeenkomst vervallen zal. Mijn voorstel hield dus niet bepaaldelijk in, om de beraadslaging over dat wets-ontwerp tot in het oneindige te verdagen, maar wel om die beraadslaging uit te stellen tot een nader te bepalen dag, die dan altijd zou moeten vallen binnen den, bij die overeenkomst gestelden termijn en bij art. 8, bepaald op 31 Maart 1854.

De heer **Cremers**: Ik zal stemmen voor het eerste gedeelte van het voorstel van den geachten afgevaardigde uit Friesland (den heer van Swinderen). Zijne overtuiging, dat er eenig nut in de mededeeling der door hem bedoelde stukken kan liggen, is voor mij voldoende om de vraag te ondersteunen, om den inhoud te mogen vernemen van die stukken, welke mij overigens geheel onbekend zijn. Maar ik geef der Vergadering in overweging, of de verdaging van de openbare behandeling van het wets-ontwerp nu reeds kan worden beslist. Het antwoord op de gevraagde mededeeling kan morgen inkomen, en dan kan de Vergadering beslissen, of de beraadslaging over het wets-ontwerp dadelijk zal kunnen geschieden, dan wel of er eene of andere prealabele discussie zal noodig zijn. Indien wij dit punt op die wijze aanhouden, zou dit wets-ontwerp waarschijnlijk nog kunnen worden afgedaan in den loop dezer zitting; wordt het tweede lid van het voorstel aangenomen, dan loopt de afdoening gevaar. — Doch de geachte afgevaardigde uit Friesland heeft gezegd, dat er nog een geruime tijd, drie maanden meen ik, zou kunnen verloopen, eer de niet-bekrachtiging de overeenkomst zou doen vervallen. Het is mogelijk, doch indien wij die drie maanden nu gedeeltelijk laten verloopen, dan zal toch na Januarij, ten einde dit wets-ontwerp door deze Kamer zal kunnen worden behandeld, eene buitengewone oproeping der Vergadering noodig zijn, want het is niet te denken dat wij anders binnen drie maanden terug zullen komen. Ik geloof dus, dat het eerste gedeelte van het voorstel van den afgevaardigde uit Friesland nu dadelijk kan worden beslist; maar dat de dag voor de beraadslaging over het wets-ontwerp morgen, na kennisneming der stukken, zal moeten worden bepaald, òf op den dag van morgen zelf, òf binnen korten tijd, en nog gedurende deze zitting.

De **Voorzitter**: Ik stel aan de Vergadering voor, dat over de motie van orde, door den heer van Swinderen gedaan, zal worden beslist in eene vergadering, te houden op morgen ochtend ten elf ure.

De heer **van Dam van Isselt**: Ik kan mij zeer wel vereenigen met het denkbeeld van den geachten Voorzitter om op morgen te beraadslagen over de motie van orde, gedaan door den heer van Swinderen; maar aangezien ik niet geloof dat die beraadslaging zoo lang zal duren, vraag ik, of wij die niet kunnen bepalen op morgen ten twee ure.

De **Voorzitter**: Ik moet den geachten spreker opmerken, dat er op morgen welligt nog andere werkzaamheden zouden kunnen plaats hebben. Wij hebben toch nog te behandelen de wets-ontwerpen ter bekrachtiging van provinciale belastingen.

De heer **van Andringa de Kempenaer**: Ik vraag het woord om de motie van orde van den heer van Dam van Isselt te ondersteunen. De overige werkzaamheden, die op morgen te verrigten zijn, zullen zich toch bepalen tot de wets-ontwerpen ter bekrachtiging van provinciale belastingen, en ik geloof dus dat het niet noodig is om vroeger dan ten twee ure te vergaderen.

De heer **van Beeck Vollenhoven**: Ik geloof dat zeer te regt door den heer Voorzitter is voorgesteld de discussie op morgen ochtend ten elf ure te bepalen. De heer Minister van Justitie heeft toch gezegd, dat hij zich gereed zou maken om op morgen een antwoord mede te deelen op de vraag, in de eerste plaats door den heer van Swinderen gedaan, omtrent de mededeeling der lijnwaadcontracten. Dat antwoord kan tweeledig zijn: het kan òf bestaan in eene mededeeling in eene openbare vergadering in extenso van het gevraagde stuk, òf wel in eene mededeeling, te doen in eene gesloten zitting van deze Kamer. Nu zie ik niet in, waarom niet onmiddellijk, nadat de heer Minister zich zal hebben verklaard, de Vergadering, des vereischt, in geheim comité worde veranderd, om kennis te nemen van de stukken en daarna de zitting wederom worde geopend om, zoo geene redenen dit beletten, over te gaan tot de behandeling van dit ontwerp. De bedoeling des voorstellers kan toch zeker niet geweest zijn om die behandeling lang te verdagen. Het is hem, even als ons allen, te doen, zooveel mogelijk licht over deze zaak te verkrijgen en allen twijfel, die nog mogt bestaan, op te helderen. Welnu, daartoe is zoo lange tijd niet noodig. Zoodra wij dat licht zullen hebben verkregen, kunnen wij de zaak in behandeling nemen.

Ik ondersteun dus het voorstel van onzen Voorzitter, om de zitting te verdagen tot morgen ochtend ten elf ure.

De **Voorzitter.** Bij het bestaan van verschil van gevoelen, zal over mijn voorstel worden gestemd.

De heer **van Dam van Isselt.** Ik neem de vrijheid die stemming te voorkomen, door mijn voorstel in te trekken. Zoodra bij een mijner geachte collega's daartegen bezwaar bestaat, zie ik daarvan af.

De **Voorzitter.** Naar aanleiding daarvan zal, ingevolge mijn voorstel, in de zitting van morgen ochtend ten *elf* ure de motie van orde van den heer van Swinderen worden behandeld.

De **Voorzitter.** In de Vergadering van 10 December jl., is aangehouden de bepaling van een dag der beraadslaging over het ontwerp van wet tot amortisatie van schuld. Ik stel u alsnu voor, die beraadslaging te bepalen op aanstaanden Woensdag des voormiddags ten *tien* ure, en ik stel daarom dat vroegtijdig uur voor, omdat er dan welligt gelegenheid zal zijn, dat de Minister van Finantien hier tegenwoordig zal wezen.

Dienovereenkomstig wordt besloten.

De **Voorzitter** berigt:

dat de Commissien van Rapporteurs hare verslagen ter tafel brengen voor de volgende wets-ontwerpen, als:

a. voor dat tot vermindering der regten op de granen en andere levensmiddelen;

b. voor die tot bekrachtiging van provinciale belastingen in verschillende provincien; en

c. voor dat tot goedkeuring eener dading tusschen het bestuur der Domeinen en de gemeente Rucphen.

Deze stukken zullen worden gedrukt en rondgedeeld.

De **Voorzitter** stelt voor de beraadslagingen over de genoemde wets-ontwerpen vast te stellen op aanstaanden Woensdag den 21sten December, na afloop der beraadslaging over het wets-ontwerp tot amortisatie en aflossing van nationale schuld.

De heer **van Nispen van Pannerden**: Heb ik het verslag over die wets-ontwerpen wel ingezien, dan zijn in de afdeelingen daartegen geene bedenkingen in het midden gebragt. Ik zou dus wenschen in overweging te geven, om die wets-ontwerpen reeds morgen, na afloop van hetgeen dan aan de orde zal zijn gesteld, te behandelen.

Dienovereenkomstig wordt besloten.

De Vergadering wordt tot den volgenden dag, des voormiddags ten elf ure gescheiden.

VERSLAGEN UITGEBRAGT IN DE ZITTING VAN DEN 19DEN DECEMBER.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

over het wets-ontwerp tot vermindering der regten op de granen en andere levensmiddelen.

Bij het onderzoek van dit Wets-ontwerp zijn de navolgende beschouwingen ter sprake gebragt.

§ 1. De wijziging op voorstel der Regering in den termijn, tot welken de hier bedoelde opheffing of vermindering van regten zal werken, daargesteld, heeft bij zeer vele leden goedkeuring verworven, daar, met het oog op den graanhandel en de uitkomsten van een volgenden oogst, de vroeger gestelde termijn van 1 Julij, in den voorzomer van 1854 vreemde handelaars zou afschrikken hunne granen in consignatie hierheen te zenden.

Enkele leden hadden echter den termijn liever op 1 September vastgesteld gezien, zoo niet voor alle, in art. 2 opgenoemde voedingsmiddelen, ten minste voor gerst en enkele andere producten, die reeds in de maand Augustus plegen ter markt gebragt te worden, zoodat nu hier aan vreemde voortbrengselen van een nieuwen oogst een voordeel zal verschaft worden, dat alleen bij gedeeltelijke mislukking van het product des vorigen jaars moest worden toegestaan.

§ 2. Bij deze gelegenheid is in ééne Afdeeling bijzonder aangedrongen, dat de Regering thans dezen maatregel om den invoer te verligten, ook na het ophouden van duurte der levensmiddelen zou bestendigen, en alle belemmeringen, die den invoer van granen bemoeijelijken, zou uit den weg ruimen.

Door andere leden werd deze wensch bestreden. Ofschoon niet verlangende terug te keeren tot de vorige schaalregten, meenden zij toch te mogen wijzen op de meerdere kosten van cultuur, die onzen landbouw drukken, en welke een matig inkomend regt op vreemde granen, gelijk dat bij het thans geschorste tarief bestaat, allezins billijken.

§ 3. Eenige leden betreurden het, dat de Regering hare statistiek ontleent aan opgaven, die maar al te zeer de noodige naauwkeurigheid missen. Zoo is de waarheid van de opgegeven cijfers omtrent den oogst minstens twijfelachtig; evenzoo de elders opgenoemde cijfers omtrent de bunders bouw- en weiland in Nederland aanwezig. Toch valt het niet te ontkennen, dat eene meer juiste kennis hier èn voor de Regering èn voor de Natie, vooral in oogenblikken van schaarschte, hoogst gewigtig is te achten.

§ 4. *Art.* 1. Door vele leden is opgemerkt, dat de wijziging door de Regering op art. 2 voorgesteld en door de Tweede Kamer aangenomen, om namelijk ook de *rijst*, *het brood*, *beschuit*, *en meel van alle graansoorten*, *vermicelli*, *macaroni*, *semoule* en *zemelen* tot lager regt te doen invoeren, ook bij art. 1 eene bijvoeging dier woorden vereischt, hetgeen echter is verzuimd.

§ 5. Bij gelegenheid van dit wets-ontwerp is in de Afdeelingen de aceijns op *de maïs* ter sprake gebragt. Naar aanleiding van de verklaring door de Regering in de Memorie van Beantwoording op het verslag der Tweede Kamer, afgelegd, dat zij deze zaak tot een onderwerp van nadere overweging zoude maken, hebben vele leden als hun gevoelen te kennen gegeven, dat de maïs niet met rogge, maar met gerst, boekweit of dergelijke voortbrengselen, bij het heffen eener belasting moest worden gelijkgesteld.

Zij wenschten daarom de heffing van den accijns geheel te doen ophouden, en daardoor den aanvoer van maïs uit andere landen, die dan hier gemalen en tot brood verbakken zou worden, aan te moedigen. Voor de mindere klasse is het maïsbrood een uitnemend voedsel, dat wel verdient meer gekend te worden en de aanvoer van maïs zou aan onze schepen, die bijv. de Middellandsche zee bezoeken, retourvrachten verzekeren, die zij thans dikwerf missen.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 19den December 1853.

VAN SASSE VAN YSSELT.
CREMERS.
VAN EIJSINGA.
MARTENS VAN SEVENHOVEN.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

voor de zeven wets-ontwerpen, ter bekrachtiging van provinciale belastingen in Zuidholland, Noordholland, Zeeland, Friesland, Overijssel, Groningen *en* Drenthe.

Bij het onderzoek in de Afdeelingen zijn geene aanmerkingen, ter mededeeling aan de Vergadering, ter sprake gebragt.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 16den December 1853.

VAN ANDRINGA DE KEMPENAER.
BEERENBROEK.
VAN EIJSINGA.
MARTENS VAN SEVENHOVEN.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

voor het Wets-ontwerp tot goedkeuring eener dading tusschen het Bestuur der Domeinen en de gemeente Rucphen.

Door eenige leden is bij het onderzoek van dit Wets-ontwerp de wensch geuit, dat de Regering moge voortgaan, om ook vele andere geschillen, tusschen het bestuur der domeinen en bijzondere personen of corporatien bestaande, zoo dit eenigzins mogelijk wordt geoordeeld, bij dading ten einde te brengen.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 16den December 1853.

VAN SASSE VAN YSSELT.
TONCKENS.
VAN EIJSINGA.
MARTENS VAN SEVENHOVEN.

ZITTING VAN DEN 20STEN DECEMBER.

12DE ZITTING.

ZITTING VAN DINGSDAG 20 DECEMBER.

(GEOPEND TEN 11 URE.)

Voorstel tot het houden eener vergadering in comité-generaal; aangenomen. — Besluit genomen tot het dadelijk in behandeling nemen van het wets-ontwerp tot bekrachtiging eener met de Nederlandsche Handel-maatschappij gesloten overeenkomst; beraadslaging over en aanneming van dat wets-ontwerp. — Beraadslaging over en aanneming der wets-ontwerpen tot bekrachtiging van provinciale belastingen in verschillende provincien; aanneming zonder beraadslaging van het wets-ontwerp tot goedkeuring eener dading met de gemeente Ruephen. — Verslagen uitgebragt over de begrootingswetten voor 1854 en tot vaststelling der Middelen voor dit jaar; bepaling van den dag der beraadslagingen dearover.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 32 leden, te weten de heeren:

Beerenbroek, de Bruijn, van der Oudermeulen, Insinger, Borski, van Goltstein van Oldenaller, Regout, van Beeck Vollenhoven, van Rhemen van Rhemenshuizen, van Andringa de Kempenaer, Martens van Sevenhoven, Boxman, van Wessem, de Vos van Steenwijk, Tonekens, van Rijckevorsel, d'Ablaing van Giessenburg, Blankenheijm, Cremers, van Sasse van Ysselt, van Nispen van Pannerden, van der Lek de Clercq, van Swinderen, van Heeckeren van Wassenaer, Bosch van Drakestein, de Villers de Pité, van Eijsinga, Sassen, van Aylva van Pallandt, Lotsij en Paspoort van Grijpskerke;

en de heeren Ministers van Binnenlandsche Zaken, van Justitie en van Finantien.

De notulen van het verhandelde in de vorige vergadering worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter**: De heer van Swinderen heeft gisteren bij motie van orde voorgesteld, dat de Kamer besluite, van den heer Minister van Kolonien te verzoeken mededeeling van de lijnwaadcontracten, en om de beraadslaging over het wets-ontwerp tot bekrachtiging eener met de Handel-maatschappij geslotene overeenkomst, uit te stellen tot een nader te bepalen dag. De Kamer heeft gisteren besloten om heden over dit voorstel te beslissen, en ik open alzoo daarover de beraadslaging.

De heer **van Swinderen**: Ik geloof dat het tot geleidelijke behandeling van deze motie het best zal zijn dat ik ze, als voorsteller, splitse, dat ik van den heer Voorzitter verzoek van de Kamer te willen verstaan of zij wenscht die mededeeling van de Regering te vragen. Nadat daarop door stemming zal zijn beslist, wensch ik het aan de wijsheid der Kamer over te laten, omtrent het tweede punt, de bepaling van den dag der beraadslaging over het wets-ontwerp, houdende bekrachtiging van eene met de Handel-maatschappij geslotene overeenkomst, te beslissen.

De **Voorzitter**: Ik zal het eerst aan de stemming onderwerpen de vraag van den heer van Swinderen om den heer Minister van Kolonien te verzoeken mededeeling der lijnwaadcontracten. Verlangt iemand daarover nog het woord te voeren?

De heer **Minister van Justitie**: De Regering is bereid in comité-generaal onmiddellijk de openingen te geven welke door den geachten voorsteller der motie zijn gevraagd. Ik laat alsnu de beslisssing daaromtrent aan de Kamer over.

De heer **van Swinderen**: Als voorsteller der motie, heb ik mij gisteren veroorloofd aan de Regering den weg te wijzen waarop zij geleidelijk aan het door mij verzochte zou kunnen voldoen, wanneer zij meende dat er overwegende bezwaren bestonden om dat te doen in openbare zitting of bij een officieel stuk. Ik heb reeds gewezen op hetgeen nu door den heer Minister van Justitie wordt voorgesteld, namelijk dat de Regering de gevraagde mededeeling doe in eene vergadering met gesloten deuren. Als voorsteller der motie, heb ik daarop volstrekt geene aanmerkingen en het zal mij zeer aangenaam zijn wanneer de Kamer daartoe besluit.

Daar niemand verder verlangt het woord te voeren over de motie van den heer van Swinderen, wordt, op voorstel des Voorzitters, de openbare zitting alsnu veranderd in comité-generaal.

De openbare vergadering wordt na verloop van eenigen tijd hervat.

De **Voorzitter**: Ik vraag alsnu aan den heer van Swinderen of hij verlangt dat de tweede vraag, door hem aan de Vergadering voorgesteld, in omvraag gebragt worde, namelijk om de beraadslaging over het wets-ontwerp tot bekrachtiging eener met de Nederlandsche Handel-maatschappij gesloten overeenkomst uit te stellen tot een nader te bepalen dag.

De heer **van Swinderen**: Ik wensch in het door mij voorgestelde dat zoo even door den heer Voorzitter is medegedeeld, eenige wijziging te brengen. Ik wensch aan de Kamer voor te stellen, om de beraadslaging over het bedoelde wets-voorstel te doen plaats hebben op eene der dagen dezer week, de keuze van den dag overlatende aan den Voorzitter der Kamer.

De heer **van Nispen van Pannerden**: Ik zou in overweging geven, om dan liever den dag der beraadslaging te bepalen op morgen, na afloop van de beraadslaging over het wets-ontwerp, betreffende de amortisatie van schuld.

De heer **van Swinderen**: Wanneer de heer Voorzitter daarin geen zwarigheid mogt vinden, heb ik van mijne zijde geen bezwaar tegen het voorstel van den geachten spreker uit Gelderland.

De heer **van Wessem**: Het komt mij voor, Mijne Heeren, dat de zaak in comité-generaal zoo rijpelijk besproken is en dat er zoo vele becijferingen hebben plaats gehad, dat het niet moeijelijk kan vallen om dadelijk over te gaan tot de behandeling van het wets-ontwerp, dat reeds zoo dikwijls besproken is. Ik zou dus een voorstel daartoe willen doen.

De heer **van Swinderen** erlangt voor de derde maal het woord en zegt: Mijne Heeren, ik heb, zoo als ik straks zeide, gisteren voorgesteld om de beraadslaging onbepaald te verdagen. Nu is men op dat voorstel heden na de mededeelingen in het comité-generaal, teruggekomen. Ik heb het aan den geachten Voorzitter overgelaten, om de beraadslaging over het bedoelde wets-ontwerp aan de orde te stellen op een der dagen dezer week. Een der leden heeft voorgesteld, dit op morgen te doen. Ik heb toen verklaard, dat wanneer de Voorzitter daartegen geen bezwaar had, ik er niets tegen had om morgen tot eene eindbeslissing te geraken, maar ik meen juist om hetgeen in comité-generaal behandeld is, mij bepaald tegen het laatste voorstel van den den spreker uit Noordholland te moeten verzetten. Ik zal alzoo den Voorzitter verzoeken mijne voorstel in stemming te willen brengen:

De **Voorzitter**: Ik moet aan de Vergadering doen opmerken, dat de Kamer gisteren bepaald heeft, dat op morgen ten 10 ure aan de orde zou gesteld worden de beraadslaging over het wets-ontwerp tot amortisatie van schuld, en dat na afloop daarvan zou worden behandeld het ontwerp van wet betreffende de vermindering van regten op de granen enz., zoodat, die beslissing door de Vergadering genomen zijnde en het voorstel van den heer van Nispen voortgang hebbende, eerst na afloop der aan de orde gestelde wetten het thans bedoelde ontwerp zou kunnen behandeld worden. Daar er echter verschil van gevoelen bestaat, zoo als

ik heb bemerkt nadat de heer van Wessem het woord had gevoerd, zal ik aan de stemming onderwerpen het voorstel van den heer van Swinderen: om de behandeling van het ontwerp van wet betrekkelijk de overeenkomst met de Handel-maatschappij aan de orde te stellen op morgen, na afloop van de behandeling der twee wets-ontwerpen die reeds bepaald is.

De heer **van Wessem**: Mijnheer de Voorzitter, zullen degenen die tegenstemmen geacht worden in te stemmen met het door mij gedane voorstel om dadelijk met de behandeling van dit wets-ontwerp voort te gaan?

De **Voorzitter**: Zij zullen geacht worden door hunne stem te bekraehtigen het reeds vroeger door deze Kamer genomen besluit, namelijk om heden de behandeling van dit wets-ontwerp te doen plaats hebben.

Het voorstel van den heer van Swinderen wordt met 21 tegen 11 stemmen verworpen.

Voor hebben gestemd de heeren: van Rijckevorsel, Blankenheijm, van Nispen van Pannerden, van Heeckeren van Wassenaar, van Eijsinga, Sassen, van Aylva van Pallandt, de Bruijn, Borski, van Beeck Vollenhoven en van der Lek de Clereq.

De zitting wordt voor een kwartier-uurs geschorst.

De zitting hervat zijnde deelt
de **Voorzitter** mede, dat is ingekomen eene missive van den heer 't Hooft van Benthuizen, dat hij door ongesteldheid verhinderd wordt de vergadering bij te wonen.

Dit berigt wordt voor kennisgeving aangenomen.

De Vergadering gaat thans over tot de behandeling van het WETS-ONTWERP TOT BEKRACHTIGING EENER MET DE NEDERLANDSCHE HANDEL-MAATSCHAPPIJ GESLOTEN OVEREENKOMST.

De heer **Borski**: Ik heb bezwaren tegen dit wets-ontwerp en zal de vrijheid nemen, zoo kort mogelijk, dezelve aan u kenbaar te maken.

In het midden latende of, volgens artt. 59 en 60 der Grondwet, de bekraehtiging door de wetgevende magt van de te sluitene overeenkomst met de Handel-maatschappij noodzakelijk is of niet, zoo zoude ik in den tegenwoordigen stand der zaak nu de wetgevende magt er mede gemoeid is geworden, gewenscht hebben, dat de Regering dan ook verder ware gegaan en, zoo als door een lid in de Tweede Kamer der Staten-Generaal is voorgesteld, door de wetgeving in het jaar 1860 laten beslissen of de gouvernements-producten al dan niet op Java zouden verkocht worden. Thans zal dit gewigtig punt geheel afhankelijk zijn van den Minister die alsdan aan het hoofd van het Departement van Kolonien zijn zal; konde ik de zekerheid erlangen dat de tegenwoordige Minister, aan wien ik gaarne de beslissing over deze gewigtige vraag zoude overlaten, alsdan nog aan het hoofd van dat departement zoude zijn, mijn bezwaar ten dezen opzigte zoude vervallen zijn; maar in de onzekerheid die daaromtrent bestaat, mag ik die beslissing niet overlaten aan een mij onbekenden persoon.

Ik ben een voorstander van het consignatiestelsel, omdat ik daarvan goede resultaten gezien heb; daarom wensch ik dat het Gouvernement denzelfden weg blijve bewandelen en daarom keur ik af de vermeerdering der hoeveelheid van gouvernements-producten die op Java zullen kunnen verkoeht worden. In de Tweede Kamer der Staten-Generaal is duidelijk, ten minste naar mijne overtuiging, bewezen dat de markt op Java genoegzaam produeten aanbiedt voor den particulieren handel; de vrijvallende producten moeten ieder jaar in hoeveelheid toenemen. Waarom dan de quantiteit van gouvernements-producten, die op Java verkocht kunnen worden, thans vermeerderd? Het kan niet zijn om in moeijelijke oogenblikken de Indisehe kas te stijven, want indien de Gouverneur-Generaal zijne wissels niet kan plaatsen, zullen de particulieren dezelfde moeijelijkheden ondervinden en het resultaat van een verkoop van producten onder dergelijke omstandigheden zal zijn, dat die producten niet dan tot zeer lage prijzen koopers vinden, dewijl er weinig concurrentie zijn zal. Kortelings zijn onze suikers bij den invoer op Sidney met een inkomend regt van 15 per cent belast; het debouché derwaarts wordt daardoor niet aangemoedigd.

Door de realisatie van producten op Java vermindert men de attentie die thans zoo gelukkig gevestigd is op de Nederlandsche markten en men berooft de Nederlandsehe schepen van vraeht te vinden voor een aanzienlijk aantal bodems. Het is niet te ontkennen dat ten gevolge van de bemoeijingen van den tegenwoordigen Minister van Kolonien, die uitsluitend het batig slot voor oogen gehad heeft, de producten van Java op eene minder kostbare wijze overgevoerd en gerealiseerd worden. Maar men verlieze niet uit het oog dat die vermindering van kosten voor het grootste gedeelte voortspruit uit de verminderde vrachten die toegestaan worden, en is het nn billijk die schepen, die tot de thans betaald wordende vrachten naauwelijks kunnen bestaan, nog de gelegenheid te ontnemen om verscheidene ladingen over te voeren en dat wel naar markten alwaar de bedongene prijzen voldoende resultaten opgeleverd hebben?

Ik heb bij de beoordeeling van het contract met de Handel-maatschappij het oog voornamelijk te vestigen op de belangen van Nederland; dit brengt mijne roeping als vertegenwoordiger mede. Maar dan vind ik dat bij die overeenkomst het land te weinig en de Handel-maatschappij te veel verkregen heeft, vooral met het oog op de bepaling der commissie tegenover de verpligting waarvan de Handel-maatschappij ten gevolge van deze overeenkomst ontslagen wordt.

Bij gelegenheid dat ik de eer mogt hebben lid te zijn van de Staats-commissie, belast met het opnemen der rekening van de koloniale remises, is meer dan eenmaal de opmerking gemaakt dat eene splitsing van het commissieloon, te weten: eendeels voor den verkoop en anderdeels voor het del credere, wenschelijk was. Het doet mij leed dat deze regeling bij het nieuwe contract niet plaats heeft gevonden, dewijl dusdanige splitsing billijk en voor het land voordeelig zoude zijn. Bij de veilingen der Handel-maatschappij worden aanzienlijke kortingen voor comtante betaling toegestaan; die kostingen geschieden dus voor rekening van het Gouvernement. Maar het gevolg van die groote kortingen is dat verre na de meeste betalingen à contant geschieden. Ik wil niet spreken van artikelen zoo als specerijen en tin, waarvan de betaling bij de Nederlandsche Bank moet plaats gevonden hebben *vóór en aleer* men de eedullen bij de Handel-maatschappij kan bekomen; bij deze verkoopen komt geen del credere te pas en daarover eene commissie van 2 per cent toe te staan is, naar mijn oordeel, te hoog. Weinige huizen in onze groote koopsteden zouden eene dusdanige commissie alleen voor den verkoop, wanneer geen del eredere te pas komt, van hunne correspondenten erlangen, vooral wanneer het commissieloon over aanzienlijke sommen loopt.

Het komt mij voor, dat deze nieuwe overeenkomst te veel in het voordeel der Handel-maatschappij gesloten is en het Gouvernement betere bedingen had kunnen maken.

De heer **van Rijckevorsel**: In verschillende opzigten niet eenstemmig denkende met den vorigen spreker, zal ik de vrijheid gebruiken kortelijk mijne gedachten over het onderhavige contract over de door hem aangevoerde punten te ontwikkelen.

Ik moet beginnen met de verklaring af te leggen, dat ik thans deze overeenkomst wensch te beoordeelen van de plaats waarvan ik tot u spreek, dat ik als volksvertegenwoordiger, als lid van de Staten-Generaal, niet als deelhebber of commissaris van de Nederlandsche Handel-maatschappij.

Wat betreft de vrijheid, die hier aan de Regering is gelaten, om eene zekere tamelijk belangrijke hoeveelheid koffij en suiker op Java te kunnen verkoopen, beter gezegd in Indie (want de koffij van Padang zal er onder begrepen zijn), zoo moet ik zeggen dat ik dit beschouw als te zijn in het welbegrepen staatsbelang. Wanneer in de kolonie werkelijk behoefte is aan die producten, ten einde te voorzien in de consumtie van Noord-Amerika, Californie, China, Australie, dan zou het mijns inziens niet alleen verkeerd, maar laakbaar, ik mag zeggen bespottelijk zijn, die hoeveelheden eerst naar Europa te voeren. Het is waar, Ceylon is daar om in de behoefte, wat de koffij betreft, te voorzien; maar voor het welzijn van onze Oost-Indische bezittingen is het ook belangrijk, dat zij, die betrekkingen onderhouden met Australie en andere gewesten, artikelen van uitvoer hebben daarheen.

Ik heb geene vrees, dat in Indie, ten gevolge der verkregen vrijheid, tot spotprijzen verkocht zal worden. Er zal vraag zijn boven datgeen wat de particulieren aan de markt brengen, of zij zal er niet zijn, Is de behoefte voor de nieuwe wereld in Indie grooter dan het aangebodene, dan is het goed dat daarin op de plaats der produeten voorzien kan worden. Is dit het geval niet, dan heb ik vertrouwen genoeg in de Regering, dat dan ook van gouvernementswege aldaar niet verkocht zal worden, in de eerste plaats omdat dan de belangen van de schatkist daartegen zouden aandruischen, en in de tweede plaats omdat toeh der Regering van Nederland stellig de scheepvaart en de handel van Nederland steeds ter harte zullen gaan.

Ik heb bezwaar hooren maken van eenen anderen aard, niet door den geachten vorigen spreker, maar door anderen, dat die hoeveelheid veel te gering was gesteld. Wanneer de termijn langer ware dan vijf jaren, dan zou ik dat bezwaar kunnen deelen; maar na vijf jaren is de Regering vrij om meer, om zelfs des

verkiezende alles in de Oost te verkoopen. Ik zou misschien dat bezwaar ook voor die vijf jaren nu nog kunnen deelen, ware het niet dat de Regering bij magte is om veel meer dan die hoeveelheden op de Indische markt te brengen; vooreerst al de artikelen die niet speciaal in het contract zijn genoemd, als tin, thee, tabak, coehenille en meer andere, maar ook dat door de contracten, gesloten met de suikerfabrikanten, de Regering de magt heeft om meer suiker ter besehikking van die fabrikanten te laten. Des noods immers kan de Regering bedingen dat haar het suikerriet in geld wordt betaald en niet zoo als nu geheel of gedeeltelijk in suiker. Ook volgens het contract, met de Handel-maatschappij in 1849 gesloten, kon het Gouvernement zoo het die mogt noodig achten, alles door de fabrikanten laten verkoopen. Ik geloof dus dat, zoo als nu het contract gesteld is, de Regering heeft gezorgd voor het belang van den Staat, voor het belang van onze Oost-Indische bezittingen, zonder die van onzen handel en scheepvaart uit het oog te verliezen.

Ik ben begonnen, Mijne Heeren, met te zeggen dat ik hier sprak als volksvertegenwoordiger, en niet als verdediger der Nederlandsche Handel-maatschappij. Ik zal er dus niet op drukken dat ik dit contract voor de maatschappij in vele opzigten nadeeliger beschouw dan het tegenwoordige. Door de maatschappij zijn toch belangrijke concessien gedaan en ik moet erkennen dat het mij verwonderd heeft, dat die concessien niet meer gereleveerd, niet meer erkend zijn geworden. Ik wil dit echter niet meer doen gelden dan het verdient, en gaarne ook toestemmen dat tegen die belangrijke geldelijke opofferingen der maatschappij en tegen de vrijheid, door den Staat verkregen, om een gedeelte van het vroeger verbondene dadelijk in de Oost te verkoopen, de maatschappij voor een langeren termijn meer zekerheid heeft verkregen.

Wat betreft het punt, door den vorigen spreker aangehaald, dat hij liever gezien had dat men, gebruik makende van de bevoegdheid om na het jaar 1860 meer of alles in Oost-Indie te verkoopen, men dit niet moest kunnen doen zonder medewerking van de wetgevende magt, zoo neem ik de vrijheid dien geachten spreker te doen opmerken, dat hier aan de Regering niet meer bevoegdheid gegeven wordt dan bij het vorige contract van 1849 reeds gesehied was, en dat, zoo het contract niet de sanctie van de wetgevende magt binnen den bepaalden tijd erlangt, alsdan het vorige contract van kracht blijft. Mij resumerende, zoo geloof ik dat het contract, ons ter bekrachtiging aangeboden, is in het belang van den Staat, in het welbegrepen belang van handel en scheepvaart; om die redenen zal ik mijne goedkeurende stem daaraan niet onthouden.

De heer **Lotsij**: Toen in het jaar 1849 het vorige contract met de Handel-maatsehappij gesloten, aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal ter bekraehtiging werd voorgesteld, heb ik mij verpligt gerekend tegen dat wets-ontwerp te stemmen. Indien ik thans voor dit wets-ontwerp mijne stem uitbreng, wil ik de redenen opgeven welke mij *nu* tot die goedkeuring nopen. Het bezwaar dat mij in 1849 tegen dat wets-ontwerp deed stemmen, was vooral gelegen in art. 60 der Grondwet. Ik oordeel dat zoolang het cultuurstelsel werkt, de Oost-Indische producten een deel uitmaken van de koloniale geldmiddelen. Daar nu de laatste alinea van art. 60 bepaalt, dat de wet de wijze van beheer en verantwoording der koloniale geldmiddelen regelt, vond ik mij bezwaard voor eene wet te stemmen die niet de wijze van beheer regelde, maar die zelve beheerde, indien ik mij dus mag uitdrukken: eene wet die geen instructie gaf aan den Minister, maar eene wet die zelve in de plaats van dien Minister handelde en contracten sloot.

Maar nu vraag ik wat is thans de stand der zaak? De wetgevende magt heeft het vorige contract in 1849 in de Tweede Kamer der Staten-Generaal aangenomen met eene kleine meerderheid. Dus toen is het contract met de Handel-maatschappij rijkswet geworden. Wanneer ik dus ook nu, om de vroeger aangegeven reden, tegen dit wetsvoorstel zou stemmen, dan zou mijne afkeuring geen doel treffen. In het jaar 1849 kon de afstemming van het contract ten gevolge hebben gehad, dat daardoor de zaak ter beschikking van het Opperbestuur der kolonien bleef; maar thans kan in de rijkswet van 1849 geen verandering gebragt worden, dan door eene andere rijkswet. Wanneer mij dus nu deze wet wordt voorgelegd, dan heb ik alleen te vragen: of die overeenkomt met het algemeen belang? En als ik dan zie op de voordeelen, die de schatkist van de aanneming van dit wets-ontwerp met het einde van 1854 zal genieten, verminderd commissieloon, verminderde rente van het voorschot, dan moet ik erkennen, dat door de Regering, loffelijk door de Handelmaatschappij ondersteund, het belang van het Rijk is bevorderd. Maar ik heb toch, behalve deze reden, nog eene andere, waarom ik thans minder grondwettig bezwaar tegen dit wets-ontwerp heb. Ik ben later meer gaan hechten aan de bepaling van art. 59 der Grondwet, waarin op het einde de bijzonder elastieke uitdrukking voorkomt: » Andere onderwerpen deze koloniale bezittingen betreffende, worden door de wet geregeld *zoodra* de *behoefte* daaraan blijkt te bestaan."

Nu geloof ik dat de vraag, of er behoefte bestaat, aanleiding kan geven tot eene discussie, tot verschil van gevoelen dat nimmer tot zoodanige eindbeslissing gebragt kan worden, dat daartegen niets meer zou te zeggen vallen.

Ik neem de vrijheid, nu ik mijne goedkeurende stem heb gemotiveerd, er nog dit bij te voegen. Ik ben een voorstander van het cultuur- en consignatiestelsel. Ik geloof dat de Regering ter verzilvering der aanzienlijke voor ons vaderland zoo belangrijke producten van de Oost-Indien geen beteren agent kan bezigen dan de Handel-maatschappij. Ik geloof dat de bezwaren die in 1849 tegen de aanneming van het toenmalige contract bestonden, thans zijn weggenomen; geheime contraeten, waarop ik toen heb gewezen, zijn thans opgeruimd; de zaak is dus nu aan de Staten-Generaal voorgedragen in een meer zuiveren, indien ik mij dus mag uitdrukken, in een meer waren toestand dan in 1849 het geval was.

Ik geloof dat de oprigting van de Handel-maatschappij in der tijd is geweest eene der belangrijkste weldaden, die het Vaderland aan Koning Willem I te danken heeft. Die maatschappij heeft niet enkel katoen- of lijnwaad-industrie in sommige provincien begunstigd, maar zij heeft, vooral in de eerste jaren van haar bestaan, krachtig gewerkt om onze scheepvaart en onzen scheepsbouw op te wekken. Indien het waar is, dat er in deze dagen eommissie-kantoren te vinden zouden zijn, geschikt voor de werkzaamheden die door de Handel-maatschappij worden uitgeoefend, ik meen te mogen betwijfelen of zelfs te Amsterdam in de jaren toen de Handel-maatsehappij werd opgerigt, dergelijke kantoren zouden te vinden zijn geweest. Alle ondernemingsgeest was toen uitgedoofd. Zoo mijn geheugen mij niet geheel bedriegt, geloof ik dat men zou kunnen zeggen, dat, toen de Handel-maatschappij werd opgerigt, onze groote vaart bijna geheel verloren was gegaan. Het vaderland trekt voortdurend onberekenbare vruchten van de consignatie aan de Handel-maatschappij. Ik wensch daarom dat die maatschappij in stand blijve, en ik wensch dat onder de voorwaarde dat zij blijve eene Nederlandsche maatschappij met gelijke regten van alle Nederlanders, zonder gunsten voor bijzondere plaatsen. Wanneer de maatschappij in dit opzigt aan hare roeping voldoet (en ik zal niet beweren, dat zij die vergeet), dan vrees ik niet, dat de wetgevende magt, in latere jaren geroepen tot beoordeeling van nieuwe contracten, zieh vijandig tegen deze maatschappij zal betoonen; en ik meen hierbij te mogen opmerken dat het een verblijdend versehijnsel is, dat, hoe meer lieht over de handelingen van de maatschappij verspreid wordt, zich des te minder tegenstand openbaart. Eene vergelijking van het in 1849 voorgevallene met hetgeen thans geschiedt, nu het wets-ontwerp in de Tweede Kamer der Staten-Generaal bijna eenparig is aangenomen, duidt aan, dat de min gunstige stemming voor die maatschappij in de laatste jaren merkelijk ten goede is veranderd.

De heer **van Nispen van Pannerden**: Ik ben voornemens mijne stem voor dit wets-ontwerp uit te brengen, en daarom zij het mij vergund die met een kort woord te motiveren. Ik doe dat, Mijne Heeren, omdat ik geloof dat uit het gesloten contraet aanzienlijke besparingen voor den Staat zullen voortvloeijen. Vergelijk ik toeh dit contract met hetgeen vroeger bestond, dan vermeen ik dat de staatskas aanzienlijk zal worden gebaat, en het is om die reden dat ik mijne stem ter gunste van het ontwerp zal uitbrengen.

De Handel-maatsehappij heeft zieh, gelijk de spreker uit Rotterdam (de heer van Rijckevorsel) heeft gezegd, nadeeliger voorwaarden getroost, maar de toegestane vermindering, en het commissieloon wordt op eene andere wijze aan de maatschappij weder vergoed, zoodat ik geloof dat men hetgeen de maatschpapij heeft ten offer gebragt, niet al te zwaar in de schaal moet laten wegen.

De heer **van Swinderen**: In den korten tijd, verstreken tusschen het straks gehouden comité-generaal en de tegenwoordige beraadslaging, is het mij met den besten wil niet mogelijk geweest om met genoegzame naauwkeurigheid te kunnen nagaan de schriften en cijfers met de fractien van dien, welke ons in het comité-generaal zijn medegedeeld en voorgelegd, en ik mis dus voor mij zelven een grondslag om te kunnen beoordeelen of in dezen de belangen van den Staat genoegzaam zijn behartigd, of er, bij die overeenkomst, ten behoeve van den Staat genoegzame voordeelen van de maatschappij zijn bedongen. In die onzekerheid en bij den twijfel daardoor ontstaan, heb ik geene vrijheid gevonden om mijne goedkeurende stem aan dit voorstel van wet te geven.

De heer **Minister van Justitie**: De toevallige ongesteldheid van mijn ambtgenoot, den Minister van Kolonien, heeft mij

genoodzaakt in dezen ter verdediging van het tegenwoordige wets-ontwerp op te treden.

Omtrent dit wets-ontwerp moet ik aanmerken dat hier de Kamer verkeert in een exceptionelen toestand. In den regel is de wetgeving geroepen om te gebieden of te verbieden; zij alleen bepaalt wat moet worden daargesteld, hoe het moet worden verdedigd, welke sanctie van straf tot die verdediging wordt vereischt. In een woord zonder daarom het staats-alvermogen te willen erkennen, de wetgever spreekt uit de hoogte, zonder in het minst de gevoelens van anderen na te gaan of op te volgen. Maar hier is de zaak geheel anders; hier verkeeren wij in het geval van vrijwillige verbindtenis; hier is de Regering geweest contracterende partij hebbende tegenover zich eene andere contracterende partij, even vrij om toe te geven of te weigeren en nu wordt de wetgeving geroepen om de overeenkomst te bekrachtigen, dat is om zich te stellen in den toestand van de Regering, zoo als die was. De vraag wordt nu deze: is hier eene verbindtenis aangegaan, welke al of niet voordeelig, welke in de gegeven omstandigheden al of niet aannemelijk is? Bij die algemeene beschouwing moet men in het oog houden dat er met die partij, waarmede gecontracteerd wordt, eene verbindtenis bestond; er was een band en een band uitgestrekt over eene lange tijdsruimte. Zoodra het Nederlandsch Gouvernement de gouvernements-producten uit Indie naar Nederland wilde consigneren, was men gebonden aan de Handel-maatschappij tot 1874, ook al loste men de schuld af. Ziedaar den toestand waarin men verkeert. In dien toestand nu moest men zich verstaan. Er moest overeenkomst; de wil van den een moest de wil van den anderen zijn, en van de zijde der Regering moest in het oog gehouden worden dat hoofdpunt, dat de belangen van Nederland vereenigd werden met de belangen van de kolonien. Als ik u, Mijne Heeren, op dien toestand heb gewezen, dan dunkt mij, dat zeer ligt de verbindtenis, welke hier is gesloten, kan worden verdedigd. Ik kan bijna met stilzwijgen voorbijgaan het belang dat er in gelegen is om de Handelmaatsehappij te behouden als agent van het Nederlandsch Gouvernement, als commissionair, ten einde hier te realiseren hetgeen uit de Oost-Indien herwaarts geconsigneerd wordt. Immers wáár zou men vinden een commissionair bezittende een zoo groot kapitaal, in staat om zulke credieten te geven als deze agent doen kan, en tevens zoo solide tegenover de committenten, dat er geen groote waarden te bedenken zijn die niet gerust aan dien agent kunnen worden toevertrouwd? En nu eindelijk, waar anders dan bij dit ligchaam, zou men vinden die eenheid van werking, waardoor de markt hier te lande gevestigd wordt en men niet blootstaat aan honderde moeijelijkheden welke zouden ontstaan indien men versehillende handen zou moeten gebruiken? Genoeg dus, en dat is reeds in 1849 door de wetgeving aangenomen, dat de beste commissionair denkbaar om bij ons cultuurstelsel, bij de consignatie onzer produeten naar Nederland, te realiseren volgens de bedoelingen van de Regering, is de Nederlandsche Handel-maatsehappij. En hoe is nu op nieuw met de maatschappij gecontraeteerd? Er was een voorsehot van 19 millioen gulden; de renten daarvan bedroegen 4 per eent en de maatschappij heeft toegestemd in eene conversie dezer schuld tegen $3^1/_2$ per cent. In den laatsten tijd dat er sprake is geweest van eonversie van schuld, heeft men genoeg geleerd wat het zeggen wil om zoodanigen overgang daar te stellen en hoe de minste gebeurtenis de beste plannen kan vernietigen. Maar op het gunstigste oogenblik zou men zich toch meer dan gelukkig gerekend hebben, indien men van 4 tot $3^1/_2$ per cent had kunnen komen, zonder eenige opoffering of voorwaarde, en daarin heeft de maatschappij voor deze 10 millioen toegestemd, een voordeel dat wij verwerpen indien wij dit contract niet aannemen. Ik voor mij ten minste zou de verantwoording van eene verwerping, al ware het maar alleen met het oog op dit punt, niet voor mijne rekening durven nemen.

Maar nu is in de tweede plaats het commissieloon verminderd van $2^3/_4$ (weldra na 1854) tot 2 per cent. En hoe is dit geschied? In strijd met de vroegere verbindtenis, in strijd met eene verbindtenis voor de toekomst, opgenomen in het vorige contraet, want in die vroegere overeenkomst was bepaald, dat nimmer tot 1874 in de toekomst, na afloop van den termijn voor welken het contract werd aangegaan, het commissieloon minder zou zijn dan $2^1/_2$ per cent; en zoo nu de maatschappij voordeel heeft, zeker is het dat dit voordeel, die vermindering, geheel en al komt ten behoeve van het Nederlandseh Gouvernement. Dit is een hoogst belangrijk punt; voorheen betaalde het Gouvernement, zoodra de maatschappij aan al hare verpligtingen voldeed, $2^3/_4$ per cent en het zal bij vervolg niet meer betalen dan 2 per cent, derhalve eene winst van $^3/_4$ per cent. Ik vraag het u: kan zoodanige overeenkomst worden afgekeurd?

In de derde plaats is een gedeeltelijke verkoop in Indie toegestaan. Sommigen vinden hierin bezwaar en meenen dat het beter zou zijn, dat de zaak op den ouden voet ware gebleven. Maar welke zijn daarvoor de gronden? Men zegt: In de Oost zullen de producten minder voordeelig verkocht worden dan hier. Dit moet ik betwijfelen, en daaromtrent kan ik geheel eenstemmig met den spreker uit Rotterdam (den heer van Rijckevorsel) zeggen: Het Gouvernement is niet *verpligt* om in de Oost te verkoopen; het Gouvernement *kan* daar verkoopen 150,000 pikols suiker en 200,000 pikols koffij, maar het *behoeft* dat niet te doen, en het *zal* dit dus niet doen, wanneer het grooter voordeel belooft om ook die producten naar Nederland te consigneren.

Maar er valt van deze zaak nog iets meer te zeggen. Reeds op dit oogenblik en consecutief, sedert jaren wordt een gedeelte van de koffij verkocht in de Oost, dat is de zoogenaamde Padangkoffij. Die koffij is nooit geconsigneerd geworden aan de maatsehappij. De reden daarvan was, dat de cultuur van die koffij geheel en al was verwaarloosd en dat door middelen, welke de vorige Gouverneur-Generaal heeft aangewend, de teelt van die koffij op Sumatra zoodanig is gereleveerd dat zij in het vorige jaar reeds bedragen heeft 120,000 pikols en misschien kan klimmen tot de volle 200,000, die gereserveerd zijn. Nu was reeds, toen het releveren van die koffijteelt plaats had, eene schikking gemaakt, dat die koffij op Sumatra zou worden verkocht: dat was als het ware eene conditie geworden, voortvloeijende uit de opofferingen tot opbeuring van de teelt gedaan, als daar is, het opslaan van pakhuizen, waar konde geleverd worden en het geleverde werd betaald. Door dat alles nu is leven in de cultuur gekomen en is deze vermeerdering ontstaan. Dit is eene van de weldaden, die men aan den vorigen Gouverneur-Generaal verschuldigd is.

De productie van suiker is zoo toegenomen dat men berekend heeft dat, al worden er 150,000 pikols in de Oost verkocht, er desniettemin voortdurend zoo veel suiker zal kunnen worden aangevoerd als in de laatste jaren herwaarts is gezonden, zoodat er ook van dien kant geene bezwaren bestaan. Ik noem het dus een voordeel het regt om daar te verkoopen, want men bedenke dit wel, op die wijze bestaat er mogelijkheid om, wanneer het noodig is, zich daar meester te maken van fondsen. En dit nu moet bevorderd worden ook in een Nederlandsch belang, want om de consignatie naar Nederland te doen moet men in de Oost onmiddellijk de producten kunnen betalen. Dit is derhalve ook een voordeel dat in deze verbindtenis ligt opgesloten.

Eindelijk vergunne men mij in de vrijheid, welke na 1860 verkregen wordt, ook eene verbetering te vinden. Laten wij, Mijne Heeren, toch niet al te veel over de toekomst beschikken. Wie toch heeft er ooit aan gedacht dat wanneer men zich verbond, het een voordeel was zich voor een zeer langen tijd aan banden te leggen. Het tegendeel is altijd als een voordeel beschouwd. Niemand kan weten in welke omstandigheden men over eenige jaren zal verkeeren. Maar — zegt men daarentegen — ik vrees voor die vrijheid; eene andere Regering kan optreden; een ander Minister van Kolonien kan van gevoelen wezen dat de produeten in Indie moeten verkocht worden en dan is het welligt met scheepvaart en voorspoed gedaan.

Mijne Heeren, ik kan mij niet bedenken dat, wanneer de omstandigheden zijn als thans, eenige Regering er aan zoude durven denken om een anderen weg te bewandelen dan die nu bewandeld wordt. Doch ik ga verder, ik zou aan die Regering het regt daartoe betwisten.

Wat zegt onze Grondwet? In artikel 59 wordt gezegd, dat, behalve eenige bepaalde onderwerpen, ook andere onderwerpen door de wet geregeld worden zoodra de behoefte daaraan blijkt te bestaan. Nu ben ik het met den spreker uit Dordrecht eens, dat a priori beschouwd, het eene zeer onzekere uitdrukking is en een zeer onzekere zaak waaraan behoefte bestaat, maar hier op ons punt bestaat die onzekerheid niet meer. In 1849 heeft men het noodig geoordeeld de wetgevende magt in te roepen om goed te keuren de verbindtenis welke met de Handel-maatschappij gesloten was. Thans op nieuw acht men het noodzakelijk in te roepen de goedkeuring der wetgevende magt op de nieuwe verbindtenis. Het is dus uitgemaakt dat er behoefte aan bestaat om deze zaak bij de wet te regelen. En hoe zou dan nu de Regering, of laat ik liever zeggen de Minister van Kolonien die er zijn zal in 1860, daartegen durven opkomen? Wilde toch de Kamer dan op het contract terugkomen, dan zal er wel niets aan te doen zijn, maar dan meen ik moet er iets aan te doen zijn. Het zou waarlijk wel eene vreemde zaak zijn indien men meende thans zoo zeer de wijsheid in pacht te hebben, dat men nu hier moest binden èn den Koning, èn de Ministers, èn de Eerste èn de Tweede Kamer der Staten-Generaal, die in 1860 zullen bestaan. Maar dit zeg ik, geen Minister van Kolonien zal, na deze antecedenten den moed hebben om tegen den wil van de beide Kamers der Staten-Generaal eene nieuwe verbindtenis te sluiten en daarover hare goedkeuring niet te vragen. Daaromtrent kan men gerust zijn.

Met dit weinige meen ik te hebben aangetoond, dat men nu heeft eene betere verbindtenis dan die welke vroeger bestond, en deze Vergadering gerust, even als de Tweede Kamer, door een

ZITTING VAN DEN 20STEN DECEMBER.

goedkeurend votum kan beslissen dat deze verbindtenis in het belang van den Staat is aangegaan.

De beraadslagingen worden gesloten.

Het wets-ontwerp wordt met 30 tegen 2 stemmen aangenomen.

Tegen hebben gestemd de heeren van Swinderen en Borski.

Aan de orde is de behandeling der WETS-ONTWERPEN TOT BEKRACHTIGING VAN PROVINCIALE BELASTINGEN IN VERSCHILLENDE PROVINCIEN.

De wets-ontwerpen tot bekrachtiging van provinciale belastintingen in ZUIDHOLLAND, NOORDHOLLAND en ZEELAND worden achtereenvolgens zonder beraadslaging met algemeene (32) stemmen aangenomen.

De beraadslagingen worden geopend over het wets-ontwerp tot bekrachtiging van provinciale belastingen in FRIESLAND.

De heer **van Andringa de Kempenaer**: Dit wets-ontwerp getuigt van de bijzondere inspanning welke zich de Staten van Friesland getroosten om de veeziekte, welke die provincie zoo zeer teistert, zoo mogelijk paal en perk te stellen, en althans de schade daardoor veroorzaakt, zooveel doenlijk dragelijk te maken. Wanneer wij toch bij dit wets-ontwerp aan die provincie eene belasting toekennen die gezamenlijk een bedrag van 281,384 gulden zal beloopen, is het voorwaar niet te miskennen dat het eene kraehtsinspanning is die prijzenswaardig mag genoemd worden. Het zal hiermede echter niet afloopen. Telken jare hebben er zware heffingen plaats gehad om die schade te vergoeden en telken jare zien wij nieuwe voordragten te gemoet, om dien kanker, die longziekte zooveel mogelijk te weren. Indien de Staten van het gewest zich die zaak niet zoo sterk aantrokken, dan zou de rijke veestapel, wiens waarde op 12 millioen gulden wordt geschat, groot gevaar loopen grootendeels te worden uitgeroeid. Ik wil u, Mijne Heeren, herinneren, dat ten jare 1714 die provincie, in één jaar het onzaggelijk verlies van 61,000 runderen moest lijden. Ik weet wel, dat de Regering niet bij magte is de longziekte te doen ophouden; maar ik neem deze gelegenheid te baat om tot den Minister van Binnenlandsche Zaken de vraag te rigten, of de Regering niet voornemens en in staat is om eenigzins mede te werken? Ik heb hierbij niet het oog op geldelijken bijstand, maar op middelen waardoor de landbouwer in staat zou worden gesteld om de uitbreiding der ziekte te voorkomen; of het niet raadzaam zou wezen, de inenting van het rundvee op eene meer uitgebreide schaal en onder medewerking van het Gouvernement in die provincie te doen plaats grijpen? Ten andere, in hoeverre het doelmatig zou kunnen geacht worden door eene meer dadelijke behandeling van het vee achter den waren aard van de ziekte te geraken. Nog wensch ik den Minister te vragen of het niet goed zou zijn, dat eenige vee-artsen *van rijkswege* naar Friesland wierden gezonden, om in deze buitengewone omstandigheden buitengewone hulp te verleenen.

Ik had mij voorgenomen dit onderwerp te behandelen bij het Vde hoofdstuk der Staatsbegrooting; maar, gelijk ik reeds zeide, ik vond de tegenwoordige gelegenheid te geschikt om de Regering op het onderwerp indachtig te maken, en het zal mij aangenaam zijn indien ik daaromtrent van den Minister van Binnenlandsche Zaken eene geruststellende verklaring mag ontvangen.

De heer **Minister van Binnenlandsche Zaken**: Mijnheer de Voorzitter, naar aanleiding van hetgeen door den geachten spreker is gezegd, wil ik hier alleen de verzekering geven, dat al wat de wering of de genezing betreft der longziekte, die reeds zoeveel jaren in dit land geheerseht en zooveel offers geeiseht heeft, een onderwerp van de meeste belangstelling der Regering is. Toen door de Staten der provincie Friesland het voorstel werd opgezonden, dat thans in behandeling is, is bij mij twijfel ontstaan of de pogingen, welke in die provincie werden aangewend, wel met den gelukkigen uitslag werden bekroond dien men daarvan seheen te verwachten. Dit heeft aanleiding gegeven, dat ik in correspondentie ben getreden met de Gedeputeerde Staten van de provincie Friesland, en het is mij gebleken, dat deze overtuigd waren van het wensehelijke om op de thans gevolgde wijze voort te gaan, namelijk met dooding van het besmette rundvee. Bij die gelegenheid heb ik bepaald de aandacht gevestigd op de uitvinding der inenting en er op aangedrongen dat zij zooveel mogelijk zou worden toegepast. Ik heb van mijne zijde aangeboden om door het zenden van vee-artsen zooveel mogelijk mede te werken tot het behoorlijk nemen van proeven. Met deze verklaring zal, geloof ik, grootendeels voldaan zijn aan den wensch van den geachten spreker. Indien in die provincie de wensch bestaat, zoo als ik weet dat het geval is, om met het nemen van proeven op eene ruime schaal voort te gaan, en mijn aanbod aangenomen wordt, dan zal daaraan gevolg worden gegeven.

De beraadslaging wordt gesloten en het wets-ontwerp met algemeene (32) stemmen aangenomen.

De wets-ontwerpen tot bekrachtiging van provinciale belastingen in OVERIJSSEL, GRONINGEN en DRENTHE worden achtereenvolgens zonder beraadslaging met algemeene (de twee eerstgenoemde met 32) en het laatstgenoemde met 31 stemmen aangenomen; bij deze laatste stemming was de heer van Andringa de Kempenaer afwezend.

HET WETS-ONTWERP TOT GOEDKEURING EENER DADING TUSSCHEN HET BESTUUR DER DOMEINEN EN DE GEMEENTE RUCPHEN,

wordt zonder beraadslaging met algemeene (30) stemmen aangenomen; de heeren Insinger en van Adringa de Kempenaer waren bij deze stemming afwezend.

De **Voorzitter** berigt:

dat de verschillende Commissien van Rapporteurs gereed zijn hare verslagen uit te brengen over de onderscheidene hoofdstukken der Staatsbegrooting voor 1854, en over het wets-ontwerp tot vaststelling der middelen voor dat jaar.

Die stukken zullen worden gedrukt en rondgedeeld.

De **Voorzitter** stelt voor om de beraadslagingen daarover te bepalen op aanstaanden Donderdag den 22sten December, aan te vangen des voormiddags ten elf ure.

De heer **van Eijsinga** erlangt het woord voor eene motie van orde, en zegt: Ik neem de vrijheid, Mijne Heeren, als motie van orde voor te stellen om deze beraadslaging niet te bepalen op aanstaanden Donderdag des voormiddags ten elf ure, maar op morgen na de alsdan aan de orde gestelde wets-ontwerpen. Het is waar, de orde, zoo als die door den geachten Voorzitter is voorgesteld, is geheel overeenkomende met de bepalingen van het Reglement van Orde, maar het is even waar dat deze Vergadering daarvan reeds meermalen is afgeweken wanneer de omstandigheden dit medebragten. Thans bestaat er ook aanleiding, naar het mij voorkomt, om daarvan af te wijken en de voorgestelde orde te wijzigen, omdat de bewuste rapporten reeds voor twee dagen aan de leden zijn rondgedeeld en de antwoorden der Regering, naar ik verneem, niet zulk eene uitgebreidheid bezitten, of de leden zullen zich nog heden avond wel van den inhoud van die stukken kunnen vergewissen.

Het is om deze redenen dat ik dit voorstel aan uwe beslissing vermeen te mogen onderwerpen.

De heer **van Rijckevorsel**: Het doet mij leed, maar ik moet mij tegen dit voorstel verklaren. Het komt mij voor dat, daar nog niet aan ons zijn rondgedeeld de antwoorden van de Regering, de tijd te kort is tussehen de overweging dezer stukken en het oogenblik der beraadslaging. Ik vereenig mij dus met het voorstel van onzen Voorzitter.

De heer **van Andringa de Kempenaer**: Ik heb mij vroeger pertinent verklaard tegen het gevoelen om de begrooting, eene onzer voornaamste werkzaamheden, zoo dadelijk in behandeling te nemen nadat over het laatste af te doene wets-ontwerp is gestemd. Op dit oogenblik zijn wij nog niet in het bezit van de antwoorden der Regering en ik moet dus vragen hoe het mogelijk zal wezen om bij den aanvang der beraadslaging over de begrooting op morgen genoegzaam op de hoogte der zaken te zijn. De tijd van **vier en twintig** uren is niet te veel om zich daartoe voor te berei ten en ik zal dus daarom tegen deze motie, en voor het voorstel van den Voorzitter stemmen.

Het voorstel van den Voorzitter in hoofdelijke omvrage gebragt, wordt met 18 tegen 14 stemmen verworpen.

Voor hebben gestemd de heeren: van der Oudermeulen, Insinger, Borski, van Beeek Vollenhoven, van Andringa de Kempenaer, Martens van Sevenhoven, van Wessem, van Rijckevorsel, d'Ablaing van Giessenburg, Blankenheijm, van Heeekeren van Wassenaer, de Villers de Pité, van Aylva van Pallandt en de Voorzitter.

De beraadslagingen over de Begrootingswetten en over de wet op de Middelen zullen alzoo gehouden worden op Woensdag den

21sten December, na afloop der beraadslagingen over de reeds aan de orde gestelde wets-ontwerpen.

De Vergadering wordt gescheiden tot den volgenden dag des voormiddags ten tien ure.

VERSLAGEN UITGEBRAGT IN DE ZITTING VAN 20 DECEMBER.

VERSLAG DER ONDERSCHEIDENE COMMISSIEN VAN RAPPORTEURS *omtrent de Staatsbegrooting voor* 1854.

A. Een algemeen overzigt van deze geheele Staatsbegrooting heeft bij verscheiden leden der Eerste Kamer de opmerking doen rijzen dat, indien de finantien van het Rijk zich op dit oogenblik in eenen gunstigen toestand bevinden, die zeer gewenschte omstandigheid geene aanleiding moet geven, om 's Lands penningen met ruimer hand te besteden, dan tot bevordering van het welbegrepen belang van den Staat onmisbaar schijnt. Zij zouden ongaarne zien dat uit dien hoofde voet gegeven wierd aan zekere neiging tot vermeerdering van uitgaven, welke nu en dan, in meerdere of mindere mate, bij sommige departementen van algemeen bestuur wordt waargenomen. Aan de Regering kan huns inziens de zorg niet genoeg worden aanbevolen, om met wijze spaarzaamheid alles te vermijden, wat minder noodige uitgaven zou veroorzaken. Immers alleen langs dien weg zal op doeltreffende wijs kunnen worden voortgegaan met uitdelging van schuld; zonder welke geene besparing van renten kan worden verkregen, en waar deze ontbreekt, zal de wensch naar vermindering van lasten op den duur bezwaarlijk te bevredigen zijn.

B. Meermalen is ook van de zijde dezer Kamer aangedrongen op de aanbieding van verschillende wets-ontwerpen, welke door de Grondwet geboden zijn, of al worden die ook in de Grondwet niet genoemd, door het belang van het Rijk schijnen te worden vereischt. Op de daaromtrent vroeger uitgedrukte wenschen is men thans weder teruggekomen. Eenige leden waren van oordeel, dat verwisseling van ministerien geen grond mag opleveren tot het voortdurend achterblijven van voordragten, die uit de Grondwet voortvloeijen, of aan welke zich eene dringende behoefte laat gevoelen. Mag het van de hoofden der departementen van algemeen bestuur aan de eene zijde niet worden gevergd, dat zij zich met de minste bijzonderheden van die voordragten inlaten, zoo kan welligt aan de andere zijde door eene meer doeltreffende inrigting van het personeel bij die departementen, en vooral door eene behoorlijke regeling van den Raad van State, daarin het best worden voorzien. Onder de wets-ontwerpen waarop thans door verschillende leden meer speciaal gedoeld werd, behooren inzonderheid de wet op het onderwijs en op de watersehapsbesturen. Met genoegen had men de verzekering der Regering vernomen, dat aan de eerstgenoemde wet met ijver gearbeid wordt. Zoo werd ook aangedrongen op de wet die tot uitvoering van art. 186 der Grondwet, de dienst ter zee van een gedeelte der militie regelen zal. Voorts werd het verlangen geopenbaard naar eene wet op de politie, waarover het verslag der Staatscommissie, benoemd bij Koninklijk besluit van 3 Mei 1852 (*Staatsblad* nº. 99), reeds sedert meer dan een jaar is uitgebragt. Eenige leden drukten den wensch uit dat de Minister van Justitie de nuttigheid eener wet regelende de tucht op koopvaardijschepen, nog eens in nadere overweging zou gelieven te nemen. Men meende te weten dat sedert lang reeds een ontwerp tot regeling der banken van leening is voorbereid, en zou gaarne zien dat door eene niet al te verwijderde behandeling en afdoening van dat belangrijk onderwerp een einde wierd gemaakt aan de bestaande misbruiken, en aan de plaatselijke besturen meer vrijheid werd gelaten, om, zonder moeijelijke formaliteiten tot eene voor elke gemeente in het bijzonder meest passende inrigting van die banken te kunnen overgaan. Eindelijk wees men op eene voordragt van wet op de octrooijen, en op de wenschelijkheid, dat binnenkort veranderingen werden gebragt in het reglement op de middelen van vervoer, ook om hetzelve tusschen kleinere plaatsen gemakkelijker te doen worden. Doch vooral scheen eene wet tot voorziening in de middelen van vervoer langs spoorwegen en door stoombooten niet langer te kunnen worden gemist. En in verband daarmede werd de regeling van het zoo hoognoodige toezigt van Staatswege op de stoommachines, hetzij op booten of in fabrieken, in het belang der openbare veiligheid, op nieuw aanbevolen.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 17den December 1853.

SASSEN.
VAN DER LEK DE CLERCQ.
LOTSIJ.
BLANKENHEIJM.

HOOFDSTUKKEN I — IV.

ISTE HOOFDSTUK.

Huis des Konings.

1. Door onderscheidene leden is de wensch geuit, dat de Regering weldra andermaal een wets-ontwerp zou aanbieden tot duurzame wettelijke regeling van de zaak der kroondomeinen. Zoodanige regeling toch meende men dat niet onbepaald verschoven mogt worden, uit hoofde van de moeijelijkheden, die zich bij de administratie van die domeinen konden voordoen of welligt reeds hadden doen gevoelen.

IIDE HOOFDSTUK.

Hooge Collegien van Staat en Kabinet des Konings.

2. Met leedwezen heeft men opgemerkt, dat aan den bij het vorig Verslag dezer Kamer omtrent de Staatsbegrooting voor 1853 uitgedrukten wensch tot voorziening in den bekrompen en gebrekkigen toestand waarin zich de localen, bestemd voor den Voorzitter, sommige Afdeelingen, de Griffie enz. der Eerste Kamer bevinden, door de Regering tot dusver geen gevolg is gegeven. Men meende die bedenkingen thans te moeten herhalen en aandringen, en gaf tevens het verlangen te kennen, dat voortaan ook bij de begrooting voor de onkosten der Eerste Kamer een post zou worden aangewezen, waaruit in de behoeften van hare boekerij behoorlijk zoude kunnen worden voorzien.

3. Met genoegen heeft men uit het antwoord der Regering, aan de Tweede Kamer gegeven, vernomen, dat door haar pogingen worden aangewend om nog in de tegenwoordige zitting de bij artikel 71 der Grondwet gevorderde wet omtrent de zamenstelling en bevoegdheid van den Raad van State aan de beoordeeling en overweging van de Staten-Generaal te onderwerpen. Vele leden achtten het wenschelijk, dat aan dit grondwettig Collegie zoodanige inrigting wierd gegeven, dat men van hetzelve tot het zamenstellen van belangrijke wetsvoordragten de noodige voorlichting mogt erlangen, hetgeen hun het beste middel scheen te zijn, om in het vervolg de benoeming van peciale Staats-commissien tot dit doel overbodig te maken.

4. Eenige leden hebben ook aangedrongen op de regeling der zamenstelling en taak van de Algemeene Rekenkamer, tot uitvoering van art. 176 der Grondwet. De kostbare inrigting van dat collegie, vergeleken met de voor die instelling gevorderde som in andere landen, scheen tot de wenschelijkheid eener min kostbare organisatie, meer dan genoegzame aanleiding te geven.

IIIDE HOOFDSTUK.

Departement van Buitenlandsche Zaken.

5. Bij de behandeling van dit Hoofdstuk hebben onderscheidene leden hunne meening kenbaar gemaakt, dat het Departement van Buitenlandsche Zaken inzonderheid geroepen schijnt, om, hetzij door eigen zorg en ijver, hetzij door middel van onze diplomatieke en consulaire agenten, de Nederlandsche belangen van handel en scheepvaart ernstig en naauwlettend te behartigen. Eene zoo wenschelijke bescherming der belangen van onze aanzienlijke koopvaardijvloot bekleedt geene geringe plaats onder de bedoelde zorgen. Ten aanzien van dit punt achtten eenige leden het niet overtollig de Regering uit te noodigen, om geene gelegenheid te doen voorbijgaan tot aanbeveling aan het Engelsch gouvernement, dat de acte van Victoria 25 art. 16 tot krachtdadige beteugeling van desertie en ander wangedrag der zeelieden, behoorende tot buitenlandsche zeeschepen, in de Engelsche havens en kolonien ook op onze schepen regelmatig worde toegepast.

IVDE HOOFDSTUK.

Departement van Justitie.

6. Bij dit hoofdstuk is in de eerste plaats ter sprake gekomen de instelling der Staatscommissie, belast met het ontwerpen eener wet op de zamenstelling der Regterlijke Magt en het Beleid der Justitie; en van verbeteringen in de wetboeken van Burgerlijke Regtsvordering en van Strafvordering. De gevoelens waren in de Afdeelingen omtrent het nut dier instelling verdeeld. Aan de eene zijde werd de benoeming dezer Staatscommissie afgekeurd, omdat men daarvan geene bevordering noch bespoediging, maar wel vertraging en uitstel eener door de Grondwet gebodene hervorming van onze regterlijke instellingen meende

te moeten verwachten; aan de andere zijde keurde men den maatregel goed, of meende men althans daarin te kunnen berusten, daar men van oordeel was, dat de Vertegenwoordiging, die eerlang zal worden geroepen tot de waardering der vruchten van den arbeid van zoodanige Staatscommissie, minder bevoegd schijnt te zijn om reeds nu in eene beoordeeling te treden van den weg, dien de Regering heeft gemeend te moeten volgen om tot het gewenschte resultaat te geraken. Overigens hebben bij deze gelegenheid onderscheidene leden de aandacht gevestigd op de tegenwoordige kostbaarheid der Justitie, en de wenschelijkheid betoogd, dat, ten gevolge eener nieuwe organisatie, het verkrijgen van burgerlijk regt minder duur en omslagtig worde.

IIde afdeeling.

7. Art. 7. Door eenige leden is de wensch geuit, dat de Regering niet te karig zou zijn in het aanvullen der vacaturen bij de regterlijke collegien, inzonderheid bij sommige arrondissementsregtbanken der 1ste klasse. De ondervinding toch heeft geleerd, dat althans bij enkele dier collegien zulk eene aanvulling inderdaad noodzakelijk is, daar het gebrek aan een genoegzaam aantal regters de spoedige afdoening van zaken in den weg staat en de regterlijke ambtenaren met werkzaamheden overlaadt.

8. Art. 10. In eene afdeeling is opgemerkt, dat de som van f 104,272, hier als bezoldiging der geregtsdienaren uitgetrokken, niet in verhouding staat tot de weinige diensten door die beambten bewezen. Men verlangde dat bij algemeenen maatregel van bestuur de werkkring der geregtsdienaren zou worden geregeld in dier voege, dat aan hen het vermogen werd gegeven om procesverbaal op te maken en overtredingen te constateren, waartoe eene beëediging dier ambtenaren en aanstelling als buitengewone politiedienaren zou worden vereischt. Daardoor zou eene zeer wenschelijke uitbreiding der politie worden verkregen en de som hier bedoeld nuttiger worden besteed. Men meende dat dergelijke maatregel, onlangs in één gewest genomen, nuttig werkte en ook daarom algemeen navolging verdiende.

IIIde afdeeling.

9. Door vele leden is met genoegen kennis genomen van de verklaring door den Minister van Justitie in de Tweede Kamer afgelegd, dat de Regering eene reorganisatie van het Hoog Militair Geregtshof en tevens eene herziening van het Strafwetboek voor het krijgsvolk op het oog heeft. Men hoopt dat de daartoe vereischte voordragten weldra aan de wetgevende magt zullen aangeboden worden.

VIIde afdeeling.

10. De uitbreiding der cellulaire gevangenissen, die ook in 1854 zal worden voortgezet, gaf aan sommige leden aanleiding om den wensch te kennen te geven, dat de Regering zooveel mogelijk zou blijven toezien, dat de toepassing der eenzame opsluiting niet te uitgebreid en vooral niet voor langen tijd zou geschieden. Meer en meer toch blijkt, volgens die leden, dat het stelsel van eenzame opsluiting eigenaardige bezwaren medebrengt, die tot voorzigtige en oordeelkundige uitvoering nopen.

Vde HOOFDSTUK.

Departement van Binnenlandsche Zaken.

IIIde afdeeling.

11. Vele leden hebben uit de rede, door den Minister van Binnenlandsche Zaken in de Tweede Kamer gehouden, met genoegen opgemaakt, dat eene herziening der wet op de nationale militie eerlang door de Regering ontworpen en aan de Vertegenwoordiging aangeboden zal worden. Men was eenstemmig van oordeel, dat de wet op de schutterijen als een gevolg van deze wet moest worden beschouwd, en wenschte daarom dat dit belangrijk onderwerp bij de zamenstelling der eerstgenoemde wet niet uit het oog zal worden verloren.

IVde afdeeling.

12. Eene wettelijke regeling der medische politie werd, vooral ook met betrekking tot de vee-artsenij, aan de zorg der Regering aanbevolen. Tevens werd het verlangen te kennen gegeven, dat tot wering der longziekte onder het rundvee, krachtige maatregelen zouden worden gebezigd, en dat, bijaldien het middel der inenting daaraan bevorderlijk wezen kan, hetzelve des noods op kosten van het Rijk meer algemeen zou worden toegepast.

VIde afdeeling.

13. De wenschelijkheid eener splitsing der hoofd-artikelen van deze afdeeling in meer onderdeelen, scheen aan sommige leden onbetwistbaar. Zij hadden daarom met genoegen uit de beraadslaging in de Tweede Kamer ontwaard, dat de Minister zich bereid verklaard heeft, om die zaak gedurende den loop van 1854 in nadere overweging te nemen, en wanneer hij mogt bevinden dat geene overwegende redenen zich daartegen verzetten, aan het voordragen der bedoelde splitsing bij de Staatsbegrooting voor 1855 gevolg te geven.

14. Bij art. 80 wordt onder lit. *b* een subsidie voor aflossing en rentebetaling der geldleeningen tot bevaarbaarmaking van den Amstel, de Drecht en de Aar voor groote schepen in de provincie Noordholland, ten bedrage van f 8,000 uitgetrokken. Eenige leden verlangden te vernemen hoe groot de schuld is, bij deze geldleeningen aangegaan, en welk bedrag voor renten en aflossing daarbij bepaald is geworden.

VIIde afdeeling.

15. Enkele leden hebben verklaard, dat zij niet konden instemmen met de redenen, door de Regering gegeven, waarom de kosten der Delftsche academie niet op de begrooting zijn gebragt. Niettegenstaande die redenen, achtten zij deze academie eene rijks-instelling te zijn, waarvan de leeraren door de Regering worden benoemd en de kosten uit de koloniale fondsen worden gedekt. Het kwam hun daarom regelmatig voor dat deze post op de Staatsbegrooting worde uitgetrokken.

IXde afdeeling.

16. Eenige leden hebben met belangstelling uit het verslag van de beraadslaging bij de Tweede Kamer over het IVde Hoofdstuk gehouden, de verklaring van den Minister van Justitie vernomen, dat het voornemen bestaat, om de transportkosten van bedelaars voor het vervolg te brengen ten laste van het Rijk. Men vroeg daarbij, of de veronderstelling juist is, dat de woorden *zooveel mogelijk* in het voorbehoud ten slotte van art. 131 betrekking hebben op het *onvermogen* van sommige gemeentebesturen. Hieraan werd eenig gewigt gehecht, omdat men, zoowel ten aanzien der transportkosten van bedelaars, als van de hier bedoelde verplegingskosten eene eenparige en regelmatige handelwijs van het Rijk met opzigt tot de betrokkene gemeenten wenschelijk achtte.

XIde afdeeling.

17. Verscheiden leden gaven hun verlangen te kennen, dat de reglementaire wetgeving op de uitoefening der visscherij weldra eene bepaalde herziening zou ondergaan. Eenige leden hadden met leedwezen gezien, dat de Regering niet is voortgegaan met de trapsgewijze vermindering van de premien tot aanmoediging van dezen tak van nijverheid. Anderen verlangden de geheele opheffing, zoowel van deze premien, als van elke belemmering in de vrije uitoefening der vischvangst.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 15den December 1853.

Sassen.
Van der Lek de Clercq.
Lotsij.
Blankenheijm.

HOOFDSTUKKEN VI — VIII.

VIde HOOFDSTUK.

Departement voor de Zaken der Hervormde Eeredienst enz.

18. Slechts enkele leden hebben zich niet vereenigd met de redenen, welke de Regering hebben bewogen om op deze begrooting eene som uit te trekken voor het tractement van een afzonderlijken Minister aan het hoofd van dit departement. Zij meenden dat deze administratie zeer wel als bijzondere afdeeling aan eenig ander departement van algemeen bestuur toegevoegd had kunnen worden, hetgeen zij oordeelden dat aan eene huns inziens wenschelijke afscheiding van Kerk en Staat, meer bevordelijk zou geweest zijn. Zeer vele andere leden waren van een tegenovergesteld gevoelen. Met het oog op art. 173 der Grondwet achtten zij den Koning alleen bevoegd om ten dezen te beslissen. Dat er altijd punten van aanraking tusschen den Staat en de kerkgenootschappen overblijven, is meermalen en nog onlangs genoegzaam gebleken. De artt. 165 en 168 der Grondwet schijnen tot rigtige uitvoering der daarin voorkomende bepalingen, het bestaan van afzonderlijke Departementen van Eeredienst, met ministers aan het hoofd daarvan te veronderstellen. Zij meenden daarom in de voordragt te kunnen berusten, terwijl de overige leden verklaarden zich omtrent dit punt liefst niet uit te laten.

19. Enkele leden hebben ook den wensch geuit, dat de bekende reserves ten aanzien van de door den Koning verleende bekrachtiging van het door de Synode der Hervormde Kerk in 1851 vastgestelde Algemeen Reglement opgeheven, en dat de collatie-regten niet langer van staatswege uitgeoefend zouden worden.

VIIde HOOFDSTUK.

Departement voor de Zaken der Roomsch-katholijke Eeredienst.

20. Het onderzoek van dit hoofdstuk heeft geene aanleiding tot andere aanmerkingen gegeven, dan tot die algemeene, welke reeds bij het vorige hoofdstuk zijn behandeld.

VIIIste HOOFDSTUK.

Departement van Marine.

21. Met veel genoegen heeft men dit jaar de beide staten, aanwijzende de uitgaven in Nederlandsch Indie, ten behoeve der active zeemagt, het onderhoud der schepen in aanbouw en uitrusting van nieuwe schepen, gelijk mede ten behoeve der werven en van het personeel derzelve over negen verloopen jaren ontvangen.

22. Enkele leden hebben der Regering aanbevolen willen hebben, te zorgen dat het personeel der active zeemagt steeds met eene behoorlijke instandhouding van het materieel in verhouding blijve.

23. Ook hebben enkele leden hunne tevredenheid te kennen gegeven over het stelsel der Regering om onze uitgebreide handelsvloot, dien grondslag der welvaart van het Rijk, door de active zeemagt te doen beschermen. Zij wenschten dat die bescherming inzonderheid ook mogt worden toegepast op Nederlandsche koopvaardijschepen die de havens van Australie aandoen, waaraan de behoefte in den jongsten tijd meer bijzonder is gebleken.

IIde afdeeling.

24. Op eene vroeger reeds toegezegde regeling van het loodswezen is weder door eenige leden aangedrongen. In verband met de schade, die door gebrek aan de noodige kennis en bedrevenheid van sommige loodsen niet zelden wordt geleden, achtte men zoodanige regeling onontbeerlijk, terwijl sommige leden daarbij voegden, dat de zorg voor eene goede betonning en bebakening der zeegaten mede nog al te wenschen overlaat.

IVde afdeeling.

25. Art. 23. Die leden, welke thans meenden te kunnen berusten in den tegenwoordigen stand der zaak, met opzigt tot de opleiding voor 's Rijks zeedienst van adelborsten bij de Militaire Academie te Breda, wilden uit hun stilzwijgen daaromtrent niet afgeleid hebben, dat deze regeling hunne goedkeuring wegdraagt.

VIde afdeeling.

26. Art. 29. Eenige leden hebben afgekeurd, dat pensioenen aan daggeld genietende beambten, werklieden en bedienden bij 's Rijks maritime inrigtingen slechts pro memorie op de Staatsbegrooting worden aangeduid. Wel is een ontwerp van wet tot regeling van dit onderwerp bij de Tweede Kamer in de beide vorige zittingen van 1851/52 en 1852/53 onafgedaan gebleven; doch dit schijnt daarom juist te meer bedenkelijk, dewijl aldus pensioenen zullen worden uitbetaald, waartoe eene wettelijke regeling voor alsnog ontbreekt.

27. Art. 2. In dit artikel is, waarschijnlijk door eene schrijffout, de wet van 5 October 1851 in plaats van 1841 aangehaald.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 15den December 1853.

Van Sasse van Ysselt.
Van der Lek de Clercq.
Lotsij.
Blankenheijm.

HOOFDSTUKKEN IX*A* EN IX*B*.

IXde HOOFDSTUK *A*.

Nationale Schuld.

28. Dit hoofdstuk heeft geene aanleiding tot bedenkingen gegeven.

IXde HOOFDSTUK *B*.

Departement van Finantien.

IIde afdeeling.

29. Eenige leden zijn teruggekomen op de wenschelijkheid eener herziening der bestaande bepalingen omtrent de administratie van de grootboeken der Nationale Schuld, waaromtrent reeds vroeger eene toezegging door de Regering was gegeven.

VIIde afdeeling.

30. Eenige leden zijn ook teruggekomen op de ten vorigen jaren reeds behandelde vraag aangaande het genot van premien door het Pruissisch gouvernement verleend aan Nederlandsche ambtenaren, die op de grenzen aanhalingen doen. Zij drukten den wensch uit, dat de bepalingen van het tractaat tot wering van den sluikhandel van beide zijden met regelmatigheid zouden worden toegepast.

IXde afdeeling.

31. Met genoegen heeft men de toezegging van regeringswege vernomen, dat eene afschaffing der paardenposterij weldra zal worden voorgedragen.

32. Art. 54. Eenige leden hebben hunne bevreemding niet ontveinsd, dat door de Regering thans op de Staatsbegrooting worden uitgetrokken de kosten, vereiscbt voor den opbouw ven een nieuw postkantoor te Amsterdam, terwijl men vroeger tot de regeling van dit onderwerp eene speciale wets-voordragt noodzakelijk achtte. Zij konden bezwaarlijk inzien, hoe voor deze herstelling een zoo hoog bedrag als van f 90,000 aangevraagd kon worden, daar voor onderhoud en lasten der postgebouwen enz. over het geheele Rijk overigens sleehts f 18,000 benoodigd zijn. Terwijl op andere plaatsen de directeur van het postkantoor in eigen woning en localen moet voorzien, begreep men te minder eene ongelijkheid, welke geheel in het belang der administratie van de posterij in de hoofdstad daargesteld schijnt te worden. — Andere leden waren daarentegen van gevoelen, dat deze zaak door de betrokken Ministers genoegzaam naauwkeurig onderzocht schijnt te zijn, om daarin alsnu te kunnen berusten. Zij meenden ook, dat indien op andere plaatsen aan de directeurs geene gebouwen van rijkswege worden ingeruimd, aan hen daarvoor eene geldelijke tegemoetkoming wordt toegekend, waardoor deze schijnbare ongelijkheid genoegzaam wordt vereffend. Zij hadden overigens geen bezwaar tegen het cijfer, dat voor de behoeften van een behoorlijk postkantoor te Amsterdam welligt niet te hoog gesteld is, maar gaven daarom tevens de wenschelijkheid in bedenking, dat het in de hoofdstad op te rigten gebouw den toets der vergelijking kunne doorstaan met de beste postgebouwen of soortgelijke inrigtingen buiten 's lands.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 15den December 1853.

D'Ablaing van Giessenburg.
Van der Lek de Clercq.
Lotsij.
Blankenheijm.

HOOFDSTUKKEN X, XI EN XII.

Xde HOOFDSTUK.

Departement van Oorlog.

33. Eenige leden konden zich met het hooge cijfer dezer begrooting niet vereenigen. Zij konden niet toegeven, dat de pensioenen, gagementen, onderstanden en waehtgelden, welke tot een vrij hoog bedrag op deze begrooting worden aangewezen; eigenlijk niet zouden behooren te worden medegerekend onder het totale cijfer der oorlogskosten. Eene mogelijke verhooging van deze uitgaven, waartoe de Regering zeer geneigd schijnt te zijn, werd door hen met bekommering gadegeslagen. Dit deed vooral ook bij hen de vrees ontstaan dat men van lieverlede zou terugkeeren tot vroegeren toestand, waarbij de geldmiddelen werden uitgeput door voorziening in oorlogsbehoeften, en dat wel in vredestijd. Naar hun oordeel werd aan vestingwerken te veel geld besteed, en scheen het wenschelijk die uitgaven in te krimpen, ten einde meer manschappen op de been te kunnen houden, of krijgen wanneer dit vereischt mogt worden.

34. Andere leden hebben met deze beschouwingen niet ingestemd. Zij vestigden vooral de aandacht op de grondwettige bepaling, volgens welke de Koning heeft te zorgen, dat er ten allen tijde eene toereikende zee- en landmagt onderhouden worde, en de defensie van het Rijk aldus gewaarborgd zij. Volgens hen was de verhouding tusschen het cijfer voor dit departement geraamd en de finantiele krachten van het Rijk zoo bezwarend niet: en zij achtten het ook minder raadzaam zich weêrloos te stellen, omdat men het voorregt had voortdurend in het genot van vrede te zijn.

XIIIde afdeeling.

35. Vele leden zouden gaarne eene belangrijke uitbreiding van het wapen der maréchaussée in het belang der algemeene politie tot stand gebragt zien. Zoodanige uitbreiding kwam hun, voornamelijk ook in verband met den slechten toestand van de politie ten platten lande, noodzakelijk voor.

XIde HOOFDSTUK.

Departement van Kolonien.

36. Onderscheidene leden hebben gemeend bij deze gelegenheid hunne tevredenheid te mogen uitdrukken over de gunstige resultaten, welke de toenemende bloei van onze Oost-Indische kolonien, vooral ook ten behoeve der geldmiddelen van het moederland, voortdurend oplevert.

37. Eenige leden hebben zich weder beklaagd over de onvolledigheid der begrootingswet voor dit hoofdstuk, omdat daarop geene sommen staan uitgetrokken voor uitgaven, die hier te lande ten behoeve onzer kolonien worden gedaan. Daar eene voorziening in dit onderwerp afhankelijk schijnt te zijn van de wet tot regeling der wijze van beheer en verantwoording der koloniale geldmiddelen, die in voldoening aan art. 60, 2de alinea der Grondwet moet worden vastgesteld, en deze wet, niettegen-

staande de toezegging desaangaande ten vorigen jare geschied, niet is aangeboden, achtten deze leden het noodzakelijk nogmaals hierop de aandacht te vestigen.

38. Zeer vele andere leden wenschten veeleer hunne tevredenheid uitgedrukt te zien, over den ijver en de naauwgezetheid, waarmede de Minister, welke aan het hoofd van dit departement is geplaatst, de voordrag ten reeds heeft aangeboden, welke volgens de Grondwet van wege zijn departement werden te gemoet gezien. Indien de zoo even gemelde wet daaraan nog heeft ontbroken, behoort men niet uit het oog te verliezen, dat daarvoor gewigtige redenen hebben bestaan. Met veel genoegen was ook de toezegging vernomen dat de regerings-reglementen voor Oost- en West-Indie binnen korten tijd weder aan de Vertegenwoordiging zullen worden aangeboden.

39. Uit één afdeeling heeft men gewenscht van de Regering te vernemen of de ontginning van gronden, delfstoffen bevattende en het in cultuur brengen van onbebouwde gronden op *Billiton*, waaromtrent tusschen het Indisch Gouvernement en de heeren Loudon en baron van Tuyll van Serooskerke eene overeenkomst is aangegaan, reeds in werking is. Men verlangde van die zijde tevens overlegging aan de Kamer van de nota, waarheen bij art. 18 dier overeenkomst wordt verwezen.

40. Eenige leden hebben hun verlangen medegedeeld, dat aan de Regering in overweging zoude worden gegeven, om zoo spoedig mogelijk het publiek bekend te maken met den uitslag van het mineralogisch onderzoek in Oost-Indie.

41. De zoo belangrijke zorg voor de verbetering der middelen van gemeenschap, zoowel te lande als op de rivieren in onze Oost-Indische bezittingen, werd ook door eenige leden voortdurend aan de Regering aanbevolen.

42. Eindelijk heeft men over 't algemeen goedgekeurd dat de Regering het beginsel eener emancipatie der slaven verlangt aan te nemen, en dat zij aan eene Staats-commissie heeft opgedragen, de meest geschikte middelen te onderzoeken, door welke dat doel het best zoude kunnen worden bereikt.

XIIde HOOFDSTUK.

Onvoorziene uitgaven.

43. Geene aanmerkingen zijn op dit hoofdstuk gevallen.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 15den December 1853.

Bosch van Drakestein.
Van der Lek de Clercq.
Lotsij.
Blankenheijm.

WET OP DE MIDDELEN.

1. Zeer vele leden hebben ter gelegenheid der behandeling van dit ontwerp in de afdeelingen het beginsel toegejuicht, dat tegenover de renten, welke jaarlijks ten gevolge der reeds tot stand gebragte, of nog te bewerkstelligen amortisatie van schuld, zijn of zullen worden bespaard, een evenredig bedrag aan lasten, inzonderheid van die, welke op de minvermogende klassen der bevolking het meest drukken, gevoegelijk zal kunnen worden opgeheven. De meeste leden wenschten echter geenszins vooruit te loopen op den weg, welken de Regering zal meenen te moeten inslaan, om dat doel te bereiken. Slechts eenige leden hadden gewenscht dat de Regering nu reeds verder ware gegaan, daar zij meenden dat het tijdstip gekomen is, om aan de Natie eene vermindering van lasten toe te kennen. Zij hadden dus gaarne gezien, dat reeds bij deze voordragt van regeringswege een daartoe strekkend voorstel aan de Vertegenwoordiging ware gedaan.

Overigens zijn door onderscheidene dezer leden wenschen geopenbaard omtrent de middelen, die naar hun inzien op vermindering of afschaffing de meeste aanspraak schijnen te kunnen maken. Daaromtrent waren echter de gevoelens zeer verdeeld: vermits door sommigen het eene, door anderen weder een ander belastingsmiddel meer bijzonder daartoe werd aanbevolen.

Verscheidene andere leden hebben zich met de hierboven vermelde gevoelens en wenschen niet vereenigd. Volgens hen schenen de tijdsomstandigheden geenszins te gedoogen om nu reeds op afschaffing van belastingen bedacht te zijn. Zij hebben zich derhalve onthouden van het mededeelen van beschouwingen, of het uiten van wenschen, die zouden kunnen schijnen de strekking te hebben, om reeds nu aan zoodanige afschaffing bevorderlijk te zijn.

2. Ten aanzien van *de grondlasten* is door eenige leden het verlangen medegedeeld, dat men weldra tot eene gelijkmatige toepassing van ons stelsel van grondbelasting op het Hertogdom Limburg, en tot eene herziening van het kadaster mogt geraken.

3. Met betrekking tot het *patentregt* hebben eenige leden eene partiele herziening der wetten op dat middel verlangd, met het oog op die bedrijven, welke inzonderheid door de toepassing der stoomkracht worden uitgeoefend. Zij meenden dat daardoor eene onevenredigheid in de toepassing dier verordeningen is ontstaan, welke eene herziening op dit punt noodzakelijk maakt. — Tegenover dezen wensch naar partiele herziening, hebben andere leden, die tegen het stelsel zelf meerdere bezwaren opperden, eene algeheele herziening der patentwetten vooral wenschelijk gekeurd.

4. Op de *inkomsten der domeinen* enz. is door eenige leden aangemerkt, dat zij der Regering gaarne aanbevolen zagen, om met den verkoop van domeingoederen voortgegaan, dewijl het niet ontkend zal worden, dat de opbrengst dier goederen tot derzelver tegenwoordige verkoopwaarde, in geene de minste verhouding staat.

5. Daar er weldra eene algemeene herziening van het porto der brieven te gemoet gezien wordt, wenschten eenige leden in overweging te geven, dat men dan vooral tot eene vermindering van het klimmende porto van het gewigt vooral van kleine pakketten zal overgaan.

6. Omtrent de Staatsloterij waren de gevoelens schier eenparig. Hoezeer men bijna algemeen de loterij, als middel van inkomst wilde behouden, wenschte men echter tevens bij de Regering zeer nadrukkelijk aan te dringen op eene spoedige meer doelmatige inrigting. De misbruiken, die inzonderheid door middel van de huurloten plaats hebben, en de buitensporig hooge winsten, door de collecteurs genoten, maken eene verandering van de tegenwoordige inrigting onontbeerlijk.

7. Bij het regt op de mijnen heeft men gevraagd, in welken stand zich thans de zaak der aansluiting van den Aken-Maastrichtschen spoorweg door een zijtak naar de mijnen van *Kerkrade* bevindt?

8. Verschillende leden hebben verlangd, dat in afschrift aan de Kamer mogt worden overgelegd het Koninklijk besluit van 30 September 1815, betreffende den Hoogen Raad van Adel, en de latere verordeningen omtrent dat onderwerp. Er waren er onder deze leden die zich meenden te kunnen onthouden van verdere aanmerkingen, omdat door de Regering een nader onderzoek op dit punt is toegezegd.

9. Enkele leden hebben eene afschaffing van alle *leges* in overweging gegeven. Behouden wordende, zouden dezelve, huns inziens, althans aan de schatkist moeten vervallen, met toekenning eener evenredige verhooging van bezoldiging aan de belanghebbende ambtenaren.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 17den December 1853.

Van Nispen van Pannerden.
Van der Lek de Clercq.
Lotsij.
Blankenheijm.

MEMORIE van ANTWOORD der REGERING *op het Verslag van de onderscheidene Commissien van Rapporteurs, omtrent de Staatsbegrooting voor* 1854.

De bedenkingen, voorkomende in het Verslag aan de Regering medegedeeld zijnde, zoo zijn van dezelve de navolgende antwoorden ontvangen.

ALGEMEENE BESCHOUWINGEN.

A. Terwijl het een ernstig streven van de Regering is, op den reeds ingeslagen weg van rentebesparing door schulddelging voort te kunnen gaan, wijl, ook naar hare meening, op die wijze alleen aan den wensch naar vermindering van lasten zal kunnen worden voldaan, is zij evenzeer overtuigd dat, ter bereiking van dat doel, steeds met wijze spaarzaamheid alles behoort vermeden te worden wat minder noodige uitgaven zou veroorzaken.

De Regering meent daarop het oog gehouden te hebben bij de zamenstelling der begrooting voor 1854 en zij kan dan ook geenszins toegeven dat daarin neiging zoude kunnen worden bespeurd tot vermeerdering van uitgaven, welke het welbegrepen belang van den Staat niet zou vorderen. Zij gelooft integendeel, dat geene uitgaven op de begrooting gebragt zijn, welke niet door de noodzakelijkheid worden geregtvaardigd.

B. De Regering, evenzeer overtuigd van de noodzakelijkheid der indiening van de wets-ontwerpen, die door de Grondwet worden voorgeschreven, als van die door het belang van het Rijk worden vereischt, zal hare beste pogingen blijven aanwenden om aan die noodzakelijkheid te kunnen voldoen. Zij mag daarbij evenwel niet nalaten op het veelomvattende van dien arbeid te

wijzen, blijkbaar ook uit de verschillende onderwerpen, waarop in deze paragraaph de aandacht der Regering bij name wordt gevestigd.

Verandering van ministerien vermindert voorzeker noch de noodzakelijkheid, noch de wenschelijkheid der bedoelde wets-voordragten. Dat evenwel de indiening dien ten gevolge noodwendig vertraging moet ondervinden, zal niet kunnen worden ontkend. Welke gevolgen men zich ook in dit opzigt van eene verandering in de inrigting van het personeel bij de departementen van algemeen bestuur, of van eene nieuwe regeling van den Raad van State mogt voorstellen, zal toch wel altijd het tijdelijk hoofd van het departement den grond moeten leggen van de door hem voor te dragen wets-ontwerpen en de zamenstelling daarvan moeten leiden.

Ten aanzien van de in het bijzonder opgenoemde wets-voordragten, kan de Regering van sommige, als die op het onderwijs, de waterschapsbesturen, de octrooijen, de verklaring geven dat zij in bewerking zijn; terwijl zij zich voorstelt in de uitvoering van art. 186 der Grondwet bij de algemeene herziening der wet op de militie te voorzien.

Andere onderwerpen, welker wettelijke regeling noodzakelijk is zullen zoo spoedig mogelijk in behandeling worden genomen. Daartoe kan evenwel voor alsnog eene regeling van de tucht op de koopvaardijschepen niet worden gebragt. Mogt evenwel de noodzakelijkheid daarvan nader blijken, dan zal aan den daaromtrent uitgedrukten wensch worden voldaan.

Wat eindelijk de politie aangaat, de Regering kan zich niet vereenigen met het denkbeeld dat de algemeene politie voor eene regeling bij de wet vatbaar zoude zijn.

's Gravenhage, den 19den Deeember 1853.

De Minister van Finantien,
VAN DOOEN.

De Commissie van Rapporteurs legt bij deze het antwoord der Regering tot sluiting van haar verslag aan de Kamer over.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 20sten December 1853.

SASSEN.
VAN DER LEK DE CLERCQ.
LOTSIJ.
BLANKENHEIJM.

HOOFDSTUKKEN I—V.

ISTE HOOFDSTUK.

Huis des Konings.

1. Het ligt niet in de bedoeling der Regering, de wettelijke regeling van de zaak der kroondomeinen onbepaald te verschuiven. De moeijelijkheden, waarop in het verslag wordt gewezen, hebben zich evenwel tot nog toe niet doen gevoelen.

's Gravenhage, den 19den December 1853.

De Minister van Finantien,
VAN DOORN.

IIDE HOOFDSTUK.

Hooge Collegien van Staat en Kabinet des Konings.

2. Ofschoon de Regering den wensch der Kamer, betreffende voorziening in den bekrompen toestand waarin zich sommige localen ten haren gebruike bestemd, bevinden, niet uit het oog heeft verloren, is zij tot dusver niet in de mogelijkheid geweest daaraan te voldoen. Eerst nu doet zich op de verwezenlijking der gedane toezegging uitzigt op, ten gevolge van de aanstaande verplaatsing van het rijks-archief. Zoodra het archief van het Binnenhof naar het gebouw op het Plein zal zijn overgebragt en de localen waarin het thans is geplaatst, zullen zijn ontruimd, zal het kunnen worden uitgemaakt, of niet aan de Kamer andere vertrekken, meer in de nabijheid van hare vergaderzaal, kunnen worden toebedeeld, ter vervanging van die, welke aanleiding tot de opmerking in het tegenwoordig verslag hebben gegeven.

De Regering zal zich gelukkig achten indien bij die gelegenheid eene verschikking kan plaats hebben waarbij aan het verlangen der Kamer mogt kunnen worden voldaan.

3. Bij het ontwerpen der wet omtrent de zamenstellingen bevoegdheid van den Raad van State, zal ook het denkbeeld om de inrigting van dat collegie aan de zamenstelling van belangrijke wets-voordragten dienstbaar te maken, in overweging genomen worden.

4. De Regering is van het wenschelijke om ook aan art. 176 der Grondwet uitvoering te geven, geheel overtuigd. Aan het ontwerpen der daarbij bedoelde wet wordt met ijver gearbeid.

's Gravenhage, den 19den December 1853.

De Minister van Finantien,
VAN DOORN.

IIIDE HOOFDSTUK.

Departement van Buitenlandsche Zaken.

5. Aan de Regering zijn bekend, twee acten betrekkelijk het onderwerp dat in de 5de paragraaph behandeld wordt, namelijk Victoria 25 en 26. De bepalingen van die acten zijn sinds de optreding van dit Ministerie met ernst door hetzelve ter harte genomen, doch staan in verband met een voorschrift van de wet op de vreemdelingen en een sinds jaren aangenomen beginsel. Een en ander maakt rijpe overweging noodzakelijk.

's Gravenhage, den 17den December 1853.

De Minister van Buitenlandsche Zaken,
VAN HALL.

IVDE HOOFDSTUK.

Departement van Justitie.

6. Ten aanzien der Staatscommissie tot het ontwerpen eener regterlijke organisatie, op den voet als die bij besluit des Konings van den 24sten September jl. nº. 49 (*Staatsblad* nº. 106), is ingesteld, was het te voorzien, dat deze maatregel geen onverdeelden bijval zoude vinden. De Regering hoopt intusschen dat de uitkomst, die nu wel zal moeten worden afgewacht, dien maatregel zal regtvaardigen. Haar beginsel blijft om de kostbaarheid der Justitie te verminderen en vooral om het verkrijgen van regt minder duur en omslagtig te maken. Bij het groot verschil over de wijze waarop dit doel te bereiken is, scheen het der Regering raadzaam eenige kundige regtsgeleerden bijeen te roepen, ten einde daarover met haar in overleg te treden.

IIDE ADFEELING.

7. ART. 7. De Regering antwoordt, dat men hier in den geest der opmerking heeft gehandeld en bij de regtbanken der 1ste klasse geene vacaturen bestaan. Zij heeft getracht, en doet dit nog, om de dienst niet aan het belang der schatkist op te offeren, maar een en ander in verband te brengen.

8. ART. 10. Met hetgeen hier wordt aan de hand gegeven, is de Regering het eens; zij heeft met omzigtigheid eene proef genomen en zal daaraan uitbreiding geven. De trapsgewijze verbetering der politie is eene der zorgen, welke den Minister van Justitie bijzonder ter harte gaat.

IIIDE AFDEELING.

9. De Regering meent, dat hier eene te verre strekking aan hetgeen de Minister van Justitie heeft gezegd, wordt gegeven. Eene geheele reorganisatie van het Hoog Militair Geregtshof is eene zeer bedenkelijke zaak; maar verbetering in de regtspleging is, ook zonder algeheele reorganisatie, mogelijk, en daarop zal de Regering het oog houden. Wijziging in de straffen, vooral ten opzigte der Marine, is eene behoefte; daarin te voorzien zal tot eene der eerste werkzaamheden der Departementen van Justitie en Marine behooren.

VIIDE AFDEELING.

10. De Regering deelt ook ten dezen aanzien geheel het gevoelen der Kamer. Zij wil daarbij echter opgemerkt hebben, dat het nut der cellulaire gevangenissen, toegepast voor niet te langen tijd, niet is te betwijfelen.

's Gravenhage, den 17den December 1853.

De Minister van Justitie,
D. DONKER CURTIUS.

VDE HOOFDSTUK.

Departement van Binnenlandsche Zaken.

IIIDE AFDEELING.

11. Het is werkelijk het voornemen der Regering eene herziening der wetten op de nationale militie zoo spoedig mogelijk aan de Vertegenwoordiging aan te bieden, en, bij het ontwerpen van die herziening, de wetgeving op de schutterij niet uit het oog te verliezen.

IVDE AFDEELING.

12. Tot de onderwerpen van medische politie, waarvan de wettelijke regeling door de Regering gewenscht en voorbereid wordt, behoort ook de uitoefening der vee-artsenijkunst.

De toepassing der inenting als voorbehoedmiddel tegen de longziekte schijnt geheel onder het bereik van de particuliere krachten te liggen en men kan veilig aannemen, dat niet de geringe kosten de veebezitters weêrhouden dit middel aan te wenden, maar wel gemis aan vertrouwen op de deugdelijkheid daarvan.

De Regering vleit zich door hare proefnemingen en het publiek maken van de uitkomsten dat vertrouwen allengs te zullen wekken en wenscht overigens niets liever dan de zaak, waarin zij zeer groot belang stelt, voor zoover van haar afhangt, krachtig te bevorderen.

VIDE AFDEELING.

13. Van den wensch, dat de hoofdartikelen dezer afdeeling in meer onderdeelen mogen worden gesplitst, heeft de Regering kennis genomen en daarop zal, bij het onderzoek, ter gelegenheid van de beraadslagingen in de Tweede Kamer, ten aanzien van dit punt toegezegd, worden gelet.

14. De schulden van het heemraadschap van den Amstel en Nieuwer-Amstel, ter zake van de verbetering der vaart langs den Amstel, de Drecht en de Aar, met het doel om een waterweg voor *groote* schepen tusschen Amsterdam en den Rhijn, of liever eene regtstreeksche verbinding tusschen Amsterdam en de zuidelijke provincien des Rijks te openen, beloopen nog de volgende sommen:

van de *eerste* leening, krachtens Koninklijk besluit van 29 November 1823, n°. 90, ten bedrage van f 350,000, tegen 5 pct. 's jaars, is afgelost f 102,000, blijft	f 248,000
van de *tweede* leening, krachtens Koninklijk besluit van 17 Mei 1825, n°. 64, ten bedrage van f 100,000, tegen 5 pct. 's jaars, is afgelost f 48,000, blijft. . .	52,000
van de *derde* leening, krachtens Koninklijk besluit van 28 Mei 1826, ten bedrage van f 50,000, mede tegen 5 pct. 's jaars, is afgelost f 13,000, blijft	37,000
van de geldleening van het Hervormd kerkgenootschap te Thamen, groot f 18,000, tegen 4 pct. 's jaars, die door het heemraadschap moest worden overgenomen, is afgelost f 8000, blijft	10,000
Te zamen	f 347,000
De renten bedragen 's jaars.	f 17,250
Het onderhoud en de schuld aan het Rijk gemiddeld.	29,676
Te zamen	f 46,926
De inkomsten der tollen gemiddeld	f 37,426

Zonder rijksbijdrage kan alzoo niet in het onderhoud en de rentebetaling worden voorzien; zelfs met het belangrijk subsidie van f 8000 kon sedert 1843 aan geene aflossing, ofschoon in de plannen voorgesteld voor de eerste leening op f 9000 à f 20,000, voor de 2de op f 5000 's jaars, worden gedacht, hoezeer dit zeer de onderneming drukt, daar de twee eerste leeningen zijn aangegaan onder bezwaar van eene jaarlijks met $1/2$ % oploopende premie, die in 1853 voor ieder aandeel van f 1000 in de eerste geldleening 15 % en in de tweede geldleening 14 % zou beloopen. Ook kon de schuld van f 1500 's jaars aan het Rijk wegens afkoop van twee tollen, sedert zes jaren niet worden betaald.

Het Rijk is, zoo als reeds meer dan eenmaal aan de Staten-Generaal is opgemerkt, zedelijk verpligt deze onderneming te gemoet te komen.

De uitvoering der werken, waarvoor deze gelden zijn opgenomen en die voortdurend door het bestuur van het heemraadschap geheel belangeloos, maar met loffelijken ijver en zorg worden onderhouden, werd bij Koninklijk besluit van 5 April 1823, n°. 77, aan het heemraadschap, tegen zijn verlangen, *opgedragen*.

De ongunstige staat is verder aan omstandigheden te wijten die buiten het bereik van het bestuur lagen; eerst aan den politieken toestand van het jaar 1830, de afbreking der handelsbetrekkingen tusschen Amsterdam en de zuidelijke provincien, later aan de exploitatie van spoorwegen en aan het kosteloos vervoer langs de ringvaart van den Haarlemmermeer-polder.

Sedert eenigen tijd is een overleg met het bestuur van het heemraadschap geopend, ten einde meer afdoende maatregelen van voorziening te nemen en de onderneming van de hoogst drukkende geldleeningen te bevrijden.

Dit zal echter vooreerst op de jaarlijksche bijdrage des Rijks geen gunstigen invloed hebben, daar de opbrengsten steeds verminderen.

VIIde AFDEELING.

15. Enkele leden oordeelen het regelmatig, dat de kosten der Delftsche Academie op de Staatsbegrooting worden uitgetrokken, dewijl zij die academie eene rijks-instelling achten te zijn, waarvan de leeraren door de Regering worden benoemd en de kosten uit de koloniale fondsen worden gekweten.

Dit laatste steunt vermoedelijk op eene misvatting. Uit de koloniale fondsen toch worden, blijkens den staat, overgelegd bij de Staatsbegrooting voor 1850, alleen de tractementen van den hoogleeraar en van de twee leeraren in de taal-, land- en volkenkunde van Nederlandsch Indie, en eene som wegens kostinrigting voor in Oost-Indie te huis behoorende en aan de academie studerende jongelingen, ten gezamenlijken bedrage van f 10,900 's jaars, voldaan, terwijl de verdere kosten der academie, ongeveer f 32,000 's jaars beloopende, uit de bijdragen der jongelieden, ad f 200 per hoofd, worden bestreden.

Overigens is de Regering, zoo als zij ook bij de jongste discussien over de Staatsbegrooting in de Tweede Kamer heeft kenbaar gemaakt, bereid te overwegen, in hoeverre deze post op de begrooting van het volgende jaar zou behooren te worden uitgetrokken.

IXde AFDEELING.

16. De woorden *zooveel mogelijk*, in de omschrijving van artikel 131 voorkomende, slaan op het al of niet bestaan der *mogelijkheid* om de gemeenten, waar de hier bedoelde kinderen domicilie van onderstand hebben, *aan te wijzen*. De kosten waarvan bij dat artikel sprake is, zijn doorgaans gering, en het laat zich niet onderstellen, dat de gemeenten onvermogend zouden zijn die te voldoen.

Het geldt hier *verpleging*, dus *onderstand* aan arme kinderen verstrekt, en derhalve een geheel ander onderwerp dan kosten *van transport* van bedelaars.

Overigens wil de Regering hier gaarne de verzekering geven, dat ook zij eene eenparige en regelmatige handelwijze ten aanzien van het verhaal der kosten, allezins wenschelijk en pligtmatig acht.

XIde AFDEELING.

17. De Regering is overtuigd van de noodzakelijkheid, dat de reglementaire wetgeving op de uitoefening der visscherij weldra eene bepaalde herziening onderga. Het uiteenloopend oordeel over de wijze waarop die herziening moet plaats hebben, uit de ingewonnen adviezen blijkbaar, heeft echter belet met deze zaak den voorgang te maken, dien de Regering zou gewenscht hebben.

Terwijl genoegzaam zeker te voorzien was, dat eene nieuwe wetgeving op de visscherijen niet tot stand zou kunnen komen vóór het tijdstip waarop de schepen voor de groote visscherij worden uitgerust, achtte de Regering zich bezwaard de premien verder te verminderen. De opheffing en ook de verdere vermindering der premien staat, naar het oordeel der Regering, in te naauw verband tot de beperkende bepalingen die het visschersbedrijf beheersehen, dan dat het raadzaam zoude zijn deze onderwerpen afgescheiden te behandelen.

's Gravenhage, den 19den December 1853.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
VAN REENEN.

De Commissie van Rapporteurs legt bij deze het antwoord der Regering tot sluiting van haar verslag aan de Kamer over.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 20sten December 1853.

SASSEN.
VAN DER LEK DE CLERCQ.
LOTSIJ.
BLANKENHEIJM.

HOOFDSTUKKEN VI — VIII.

VIde HOOFDSTUK.

Departement voor de Zaken der Hervormde Eeredienst, enz.

18. Het zou der Regering aangenaam zijn geweest, indien ook de enkele leden, welke zich met de redenen voor het uittrekken van een post voor het traetement van een afzonderlijk Minister niet hebben kunnen vereenigen, daaraan hunnen bijval hadden kunnen schenken; doch ofschoon zij zich, na alles wat over dit vraagpunt in verschillenden zin is te berde gebragt, wel niet met onverdeelde instemming heeft kunnen vleijen, zoo strekt het haar toch tot voldoening dat zeer vele andere leden in hare voordragt kunnen berusten.

19. Wat de bedoelde zoogenaamde reserves betreft, wier opheffing door enkele leden wordt gewenscht, meent de Regering hier te kunnen volstaan met de opmerking, dat, als de bekrachtiging der Regering wordt verzocht op een reglement, 't welk mede bepalingen bevat welke zouden kunnen worden beschouwd als regels voor de Regering, ook wat geldelijke verstrekkingen betreft, het verleenen van zoodanige bekrachtiging, zonder eenige bepaling van den zin waarin zij moet worden verstaan, tot bedenkelijke gevolgen zou kunnen leiden, en welligt in plaats van een niet gewenschten Staats-invloed op kerkelijke aangelegenheden te keeren, aanleiding zou geven tot een evenmin wenschelijken kerkelijken invloed op de aangelegenheden van den Staat.

Ten aanzien van den wensch derzelfde leden, dat de collatieregten niet langer van staatswege zouden uitgeoefend worden, moge tot inlichting strekken, dat eigenlijk gezegd van staatswege zoodanige regten niet worden uitgeoefend, maar dat in een aantal Hervormde gemeenten het collatierégt toekomt aan Zijne Majesteit, wiens regt ten deze voorzeker evenmin betwistbaar is als dat van particuliere collatoren.

's Gravenhage, den 19den December 1853.

De Minister van Financien, voorloopig belast met het bestuur van het Departement voor de Zaken der Hervormde Eeredienst enz.,

VAN DOORN.

VIIIste HOOFDSTUK.

Departement van Marine.

21 — 23. Het blijft de voortdurende zorg der Regering, om met het behoud eener aan de behoefte voldoende active zeemagt, tevens het materieel der Marine in eene geëvenredigde verhouding te doen wezen.

Wanneer er oorlogsschepen naar Oost-Indie vertrekken zullen, geschikt om op de reis derwaarts de kusten van Australie te kunnen bezoeken, dan zal dit, zooveel noodig, tot het beschermen der Nederlandsche handelsschepen, welke zich daär mogten bevinden, niet uit het oog verloren worden.

IIde afdeeling.

24. Ten aanzien der regeling van het loodswezen vermeent de Regering te mogen herhalen hetgeen kortelings rakende dit punt is medegedeeld geworden bij de beantwoording van het Voorloopig Verslag der Commissie van Rapporteurs uit de Tweede Kamer der Staten-Generaal, namelijk dat de ten verleden jare bij Koninklijk besluit benoemde Commissie tot nadere regeling van het loodswezen hier te lande, het verslag harer werkzaamheden heeft ingediend; dat het ontwerp tot de wettelijke regeling van dit onderwerp hetwelk met het werk der Commissie in een noodzakelijk verband staat, in behandeling is en de aanbieding daarvan spoedig kan worden te gemoet gezien.

Onafhankelijk van die regeling, wordt door het bestuur over het loodswezen zooveel mogelijk gewaakt, dat het den loodsen niet aan de noodige kennis en bedrevenheid ontbreke. Wordt niettemin somtijds schade gevaren door schepen waar rijksloodsen zich aan boord bevinden, hoewel die gevallen, bij het groot aantal schepen onze zeegaten en binnenstroomen bevarende, zeldzaam zijn te noemen, — dan is de schuld daarvan niet immer aan den loods te wijten, maar vaak aan omstandigheden buiten zijne magt. Wordt werkelijk de schuld van eenig ongeval aan de zijde van den loods bevonden, dan aarzelt het bestuur niet hem nadrukkelijk te doen straffen, of wel, naar bevind van zaken, uit zijne betrekking te ontslaan.

De opmerking van sommige leden, als of de zorg voor eene goede betonning en bebakening der zeegaten nog al wat te wenschen overlaat, kan de Regering niet beamen.

Veel zorg is vooral in de laatste jaren aan dezen tak van dienst besteed en in het algemeen mag vrijelijk gezegd worden, dat de betonning en bebakening, met name in onze zeegaten, zich in goeden staat bevindt, hetgeen nog onlangs bij eene plaats gehad hebbende generale inspectie is gebleken.

Door het leggen van eene nieuwe soort van uitertonnen, zich op verderen afstand dan de gewone aan het oog voordoende, zoomede door het aanwenden van zwaarder kettingen en steenen, om de bakentonnen op hare bepaalde plaats te houden, zijn in den laatsten tijd nog aanmerkelijke verbeteringen in deze dienst aan gebragt.

Ook de verbetering van bestaande kapitale kustlichten, de oprigting van nieuwe vuurtorens en zeebaken getuigen van de zorg voor dat onderwerp.

Met het oog op dit een en ander en bij het gemis eener bepaalde aanwijzing, kan men zich moeijelijk voorstellen, wat aanleiding tot de min gunstige beoordeeling dezer diensten heeft kunnen geven.

IVde afdeeling.

25. Ten aanzien van het opleiden der adelborsten aan de Militaire Academie te Breda, acht de Regering het wenschelijk en voorzigtig afdoende uitkomsten af te wachten alvorens op nieuw daarin verandering aan te brengen.

VIde afdeeling.

26. Art. 29. Na het uitvaardigen der wet van 24 September 1849 (*Staatsblad* nº. 48), zijn er geen pensioenen meer toegewezen aan daggeld genietende beambten, werklieden en bedienden bij 's Rijks maritime inrigtingen.

De zoodanigen die door ouderdom of gebreken voor den arbeid minder geschikt werden, zijn, in afwachting van de wettelijke regeling van dit onderwerp, tijdelijk op een verminderd daggeld gebragt.

Er is op dit oogenblik een nieuw wets-ontwerp betrekkelijk die pensioenen bij den Raad van State in behandeling.

27. Art. 2. Er is inderdaad door eene onoplettendheid, eene letterfout ingeslopen bij het aanhalen der wet, houdende instructie voor de Algemeene Rekenkamer van 5 October 1841 (*Staatsblad* nº. 40), hebbende men in stede van 1841, geschreven 1851, eene vergissing welke men wenschelijk acht verbeterd te worden.

's Gravenhage, den 19den December 1853.

De Minister van Marine,
J. Enslie.

De Commissie van Rapporteurs legt bij deze het antwoord der Regering tot sluiting van haar verslag aan de Kamer over.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 20sten December 1853.

Van Sasse van Ysselt.
Van der Lek de Clercq.
Lotsij.
Blankenheijm.

IXde HOOFDSTUK. B.

Departement van Finantien.

IIde afdeeling.

29. De herziening der bestaande bepalingen omtrent de grootboeken der Nationale Schuld wordt door de Regering niet uit het oog verloren.

Men is daarmede reeds eenigermate gevorderd, en zoo niet meer in deze zitting, zal toch in de eerstvolgende waarschijnlijk een ontwerp van wet betreffende dat onderwerp aan de Staten-Generaal kunnen worden aangeboden.

VIIde afdeeling.

30. Ten aanzien der vraag, ten vorige jare gedaan, aangaande het genot van premien voor de ambtenaren die op de Pruissische grenzen aanhalingen doen, waarop eenige leden zijn teruggekomen, moet de Regering verwijzen naar het destijds op die vraag bij hare Memorie van Beantwoording gegeven antwoord.

Zij voegt er nog bij, dat, hoezeer wederkeerig de bevoegdheid is bedongen tot het toekennen van premien aan ambtenaren ter belooning van hunnen ijver en tot het tegengaan der sluikerijen, deze toekenning echter niet mag geschieden dan onder bewilliging van het Gouvernement, waartoe de ambtenaren, aan wie men de premien wenscht te verleenen, behooren, en dat het Nederlandsche Gouvernement deze bewilliging slechts zeer zeld zaam heeft verleend.

De Regering zal overigens alle middelen blijven aanwenden, welke tot bevordering van eene behoorlijke en wederkeerige uitvoering van het tractaat haar ten dienste staan.

IXde afdeeling.

31 *en* 32. Art. 54. De Regering heeft tot twee malen toe de uitgave welke het onderwerp van dit artikel uitmaakt, afzonderlijk voorgedragen, omdat daarvoor toen, naar haar oordeel, telkens eene bijzondere aanleiding bestond. Die redenen echter thans niet aanwezig zijnde, heeft zij vermeend daarvoor eene som op de gewone begrooting van staats-uitgaven te moeten uittrekken.

De hoogte der geraamde som vindt hare oplossing in de omstandigheid, dat er een geheel nieuw gebouw moet worden opgetrokken, en in den omvang van het werk. Behalve in de hoofdstad bestaan er slechts op vier andere plaatsen gebouwen voor de dienst der post-administratie, die rijks-eigendom zijn. Voor het onderhoud en de lasten van die gebouwen is niet f 18,000 maar f 1500 op de begrooting gebragt. Daarentegen genieten de directeuren der postkantoren op alle andere plaatsen, ter vervanging der gelegenheid tot inwoning in een rijksgebouw, eene toelage voor huishuur, welke voor allen te zamen f 17,600 bedraagt.

Met opzigt tot het laatste gedeelte van de op dit artikel gemaakte aanmerkingen, kan alleen de verzekering worden gegeven, dat hoezeer de aangevraagde som geenszins zoude toereiken om een gebouw daar te stellen, 't welk in omvang of uiterlijk aanzien zelfs in de verte zoude kunnen evenaren de gebouwen in enkele buitenlandsche steden, waaraan schatten zijn ten koste gelegd, de Regering het zich evenwel ten pligt zal stellen om het gebouw in dier voege te doen inrigten dat daardoor, zooverre de aanwezige ruimte en middelen strekken, in de behoefte van de dienst naar behooren worde voorzien.

Dit is ook bepaaldelijk de reden, waarom men verpligt is tot het daarstellen van een nieuw gebouw over te gaan.

'z Gravenhage, 19 December 1853.

De Minister van Finantien,
Van Doorn.

De Commissie van Rapporteurs legt bij deze het antwoord der Regering tot sluiting van haar verslag aan de Kamer over.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 20sten December 1853.

D'Ablaing van Giessenburg.
Van der Lek de Clercq.
Lotsij.
Blankenheijm.

HOOFDSTUKKEN X, XI EN XII.

Xde HOOFDSTUK.

Departement van Oorlog.

33 *en* 34. Reeds zijn de bedenkingen tegen het hooge cijfer dezer begrooting door eenige leden ingebragt, door andere wederlegd. De Regering die wederlegging geheel en al beamende, meent er te moeten bijvoegen, dat de pensioenen en gagementen vroeger niet

op de begrooting van het Departement van Oorlog, maar op de begrooting van het Departement van Financien werden gebragt. Ter beoordeeling van het cijfer der begrooting van het Departement van Oorlog, behoort men dus op die omstandigheid te letten, en daarbij na te gaan hoe veel hooger vroeger dat cijfer wel was. Dan komt men tot eene billijke en bevredigende uitkomst. Er bestaat geene geneigdheid bij de Regering tot eene verhooging in den zin welke hierbij wordt veronderstcld, namelijk als of men zou willen terugkeeren tot vroegeren toestand, waarbij de geldmiddelen werden uitgeput door voorziening in oorlogsbehoeften, en dat wel in vredestijd. De Regering meent van het tegendeel bewijzen te hebben gegeven; doch zij vertrouwt tevens dat wanneer zij in vredestijd niet voor de belangen van 's Rijks verdediging waakt, zulks in tijd van oorlog te laat zou wezen. De geschiedenis van vroegere tijden leert welke nadeelige gevolgen dit voor het bestaan des lands gehad heeft. Noch de Vertegenwoordiging,noch de Regering zou voorzeker de verantwoordelijkheid van eenen zoodanigen vroegeren toestand willen op zich nemen. Daar de Minister van Oorlog bij de behandeling der begrooting over 1854 in de Tweede Kamer der Staten-Generaal, ter inzage der leden, staten heeft overgelegd welke tot aanwijzing dienen zoo der posten welke op de begrooting van het Departement van Oorlog voorkomen, die tot de eigenlijke defensie niet behooren, als der baten van onderscheiden aard welke van wege het beheer van Oorlog in de schatkist vloeijen, heeft hij gemeend van die stukken ook hierbij afschriften te moeten voegen, als kunnende allezins tot appreciatie van dat beheer dienen.

Dat aan de vestingwerken van den Staat niet te veel gelden worden besteed, is meermalen en bij herhaling aangetoond.

Wanneer men de uitgaven daarvoor wilde inkrimpen, zou men alles in een vervallen toestand brengen. Men vergelijke hetgeen de instandhouding der publieke gebouwen en werken der stad *Amsterdam* vordert, met hetgeen voor de militaire gebouwen en werken over het geheele Rijk wordt gepetitionneerd, en men zal dan gereedelijk erkennen dat de aangevraagde som niet te hoog is.

Niet alleen wordt in dat gedeelte van de dienst alle mogelijke zuinigheid betracht, maar beijvert men zich ook, niets te verzuimen wat strekken kan om de opbrengsten van het *Domein van Oorlog*, welke geheel ten voordeele van de schatkist komen, op allerlei wijze te bevorderen en te verbeteren.

Voor weinige jaren bedroegen die opbrengsten min of meer f 50,000, thans zijn die genoegzaam tot f 70,000 geklommen, behalve zoovele andere baten, waarvan de vermelding op den hiervoren bedoelden staat zal worden aangetroffen.

XIIIDE AFDEELING.

35. Aan eene uitbreiding van het corps marechaussée in het belang der algemeene politie, kan van de zijde van het Departement van Oorlog geen gevolg worden opgegeven. Ook kan de toestand der politie ten platten lande niet door dat departement beoordeeld worden.

's Gravenhage, den 17den December 1853.

De Minister van Oorlog,
B^on^. FORSTNER VAN DAMBENOY.

OPGAAF *der sommen voorkomende in het Ontwerp van wet tot vaststelling van het Xde hoofdstuk der Staatsbegrooting (Departement van Oorlog) voor de dienst van* 1854, *welke geacht kunnen worden niet tot de defensie en alzoo niet tot dit hoofdstuk te behooren, als:*

XIIDE AFDEELING, 31ste *Artikel.* Kosten wegens vestiging en onderhoud van militaire huisgezinnen in de kolonien van de Maatschappij van Weldadigheid . . . . . f 38,016.20

XIIIDE AFDEELING, 37ste *Artikel.* Tractementen, soldijen, en verdere kosten van het corps marechaussée, alsmede gratificatien, te verleenen aan met ligchaamsgebreken ontslagen wordende marechaussées 183,000.00

XIVDE AFDEELING, 39ste *Artikel.* Pensioenen, gagementen en onderstanden 1,475,000.00

Te zamen. . . . f 1,696,016.20

Bovenstaand bedrag afgetrokken van het eindcijfer der Staatsbegrooting ad . . . . . f 10.400,000.00
af. 1,696,016.20

Zoodat voor de werkelijke kosten van Oorlog benoodigd is. . . . . f 8,703,983.80

De Minister van Oorlog,
B^on^. FORSTNER VAN DAMBENOY.

STAAT VAN DE OPBRENGSTEN: 1°. *van het Domein van Oorlog;* 2°. *van verkoopingen enz., welke door het Departement van Oorlog als toevallige bate in 's Rijks schatkist zijn gestort, in de jaren* 1848, 1849, 1850, 1851 *en* 1852.

SOORT DER OPBRENGSTEN.	1848.	1849.	1850.	1851.	1852.	TOTAAL.
Opbrengsten van het Domein van Oorlog.						
Verpachtingen van grasgewassen en visscherijen.			f46,920.00	f53,380.00	f55,203.35	
Verhuringen van gronden en gebouwen.	„	„	7,100.00	6,690.00	8,820.26	
Verkoopingen van hakhout enz.	f 49,640.12	f 54,352.82	3,240.00	2,430.00	4,213.12	
Opbrengsten als toevallige baten.						
Opbrengsten van verkochte reforme-paarden. .	f13,037.15	f57,267.08	f11,814.10	f 9,252.85	f 6,404.88	
Idem van verkocht vleesch, beenderen, vaatwater en anderen afval in de hospitalen	355.75	236.22	189.59	195.39	196.00	
Onverschenen tijd van duur van verloren wapenen.	55.30	141.13	40.47	44.16	71.46	
Inhoudingen van de soldijen van manschappen der 2de klasse van discipline	1,086.25	1,029.49	1,139.62	324.69	379.74	
Opbrengsten van verkochte oude goederen van de genie, van de hospitaaldienst, artillerie-magazijnen, geneeskundige dienst enz. . .	6,321.15	7,023.05	17,532.39	10,667.16	10,685.39	
Opbrengsten van op het Topographisch Bureau vervaardigde kaarten, de kaart van Kraijenhoff enz.	40.95	26.88	172.60	5,273.90	1,422.10	
Opbrengsten van verkochte rijks-militaire gronden en gebouwen	42,170.00	65,825.00	3,910.00	15,400.00	49,526.79	
	f 112,706.68	63,066.55	131,540.86	34,798.79	68,686.37	339,250.74
		f 185,893.68		f 92,058.79	f 136,923.12	f 631,240.44

De Minister van Oorlog,
B^on^. FORSTNER VAN DAMBENOY.

XIde HOOFDSTUK.

Departement van Kolonien.

36 — 38. Dat nog geen wets-ontwerp is ingediend tot regeling der wijze van beheer en verantwoording der koloniale geldmiddelen, is aan verschillende omstandigheden toe te schrijven, waaronder voornamelijk moet gerangschikt worden het wenschelijk verband tusschen zoodanig wets-ontwerp en de regeling van hetzelfde onderwerp hier te lande. Zoo als reeds elders is te kennen gegeven, is het de wensch der Regering, deze aangelegenheid tot een einde te brengen, en zal zij dit trachten te doen, onafhankelijk van de bedoelde regeling hier te lande.

39. De ontginning van gronden, delfstoffen bevattende op het eiland Billiton, is in volle werking. Reeds waren in de maand Junij jl. aldaar 19 mijnen aangelegd; van het in cultuur brengen van gronden door de ondernemers is nog niet gebleken. De nota, bedoeld bij art. 18 der overeenkomst, zal nader aan den heer Voorzitter der Kamer, ter inzage van de leden, worden gezonden.

40. Het is het voornemen der Regering om aan de bij haar in komende rapporten betreffende mineralogische onderzoekingen in Oost-Indie, voor zoover zij daartoe geschikt worden bevonden, de noodige publiciteit te geven, zoo als reeds het geval is geweest met dat van dr. Crookewit aangaande Banka, Malakka en Billiton, hetwelk in druk is uitgegeven door tusschenkomst van het Koninklijk Instituut voor Land-, Taal- en Volkenkunde van Nederlandsch Indie.

41. De verbetering der middelen van gemeenschap in onze Oost-Indische bezittingen blijft het voorwerp der aanhoudende zorg van het Bestuur aldaar. Als een bewijs daarvan wordt hier vermeld, dat in den laatsten tijd op verschillende plaatsen van Java met particulieren overeenkomsten zijn gesloten wegens het transport van producten uit de binnenlanden naar de strandplaatsen, langs de rivieren, met ijzeren laadbooten, getrokken door stoomslepers, en wederkeerig tot vervoer van zout van de strandplaatsen naar de binnenlanden.

's Gravenhage, den 19den December 1853.

De Minister van Kolonien,
CHS. F. PAHUD.

De Commissie van Rapporteurs legt bij deze het antwoord der Regering tot sluiting van haar verslag aan de Kamer over.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 20sten December 1853.

BOSCH VAN DRAKESTEIN.
VAN DER LEK DE CLERCQ.
LOTSIJ.
BLANKENHEIJM.

ONTWERP VAN WET OP DE MIDDELEN.

1. Reeds is bij de beantwoording van § 1 der Algemeene Beschouwingen over de tegenwoordige begrooting der staats-uitgaven opgemerkt, dat het stelsel der Regering is, om te trachten door amortisatie van schuld zoo veel te besparen op het jaarlijksch rentebedrag, dat men in het uitgespaarde kunne vinden een aequivalent voor de afschaffing van belastingen; op die wijze acht zij het mogelijk dat men er in zal kunnen slagen tot werkelijke ontheffing van lasten te komen.

Wat de wenschelijkheid betreft om de lasten, inzonderheid die welke op de minvermogende klassen der bevolking het meest drukken, op te heffen of te verminderen, en het verlangen van sommige leden, dat de Regering reeds nu een daartoe strekkend voorstel aan de Vertegenwoordiging mogt hebben gedaan, te dien opzigte meent de Regering zich te kunnen gedragen aan de onlangs in de Tweede Kamer herhaaldelijk afgelegde verklaring dat zij de wenschelijkheid van zoodanige afschaffing in geenen deele ontkent: dat de vraag, of daartoe reeds nu zou kunnen worden overgegaan, vóór het indienen van deze begrooting opzettelijk en rijpelijk in beraadslaging is genomen, maar dat de Regering heeft bevonden dat daartegen te groote bezwaren bestonden. Zoodra de omstandigheden zullen toelaten om te besluiten tot eene afschaffing van belasting, die werkelijk zou kunnen medewerken tot leniging van den druk, zal de Regering niet aarzelen daartoe aanstonds de noodige voorstellen te doen.

2. De regeling der zaak betreffende de heffing der grondbelasting in het Hertogdom *Limburg* wordt niet uit het oog verloren. Zij heeft tot heden voor de afdoening van andere zaken moeten achterstaan.

Wat den wensch betreft, om ook tot eene herziening van het kadaster te geraken, de Regering moet daaromtrent opmerken, dat die herziening alleen voor zooveel de gebouwde eigendommen aangaat, in aanmerking kan komen, daar van die der ongebouwde wel geen sprake zal kunnen zijn; en dat zij van oordeel is, dat de herziening der gebouwde eigendommen welke vroeger bepaaldelijk om de belangrijke daaraan verbonden kosten is uitgesteld, eindelijk zal moeten plaats hebben. Zij is bereid in overweging te nemen of en in hoeverre de tijd gekomen is om dat veelomvattend werk ter hand te nemen.

3. De Regering eene verbetering der patent-wetgeving noodzakelijk blijvende achten, houdt zich ijverig bezig met het onderzoek hetwelk aan het ontwerpen van een wetsvoorstel noodzakelijk dient vooraf te gaan.

Daarbij wordt ook bepaaldelijk gelet op de veranderingen, die de aanwending van den stoom in den toestand van onderscheidene bedrijven heeft te weeg gebragt.

4. Met den verkoop van domeingoederen wordt onafgebroken voortgegaan, gelijk de opgaven bewijzen, welke, ter voldoening van artikel 4 der wet van den 29sten Augustus 1848 (*Staatsblad* n°. 39), jaarlijks aan de Staten-Generaal worden ingezonden.

De nog aanwezige domeingoederen worden in veiling gebragt, naar mate der wegruiming van regten of bezwaren die daarop kleven, die den vroegtijdiger verkoop hebben in den weg gestaan. Van die, welke reeds wederom voor vervreemding geschikt zijn geworden, wordt de veiling voorbereid.

5. De Regering zal voorzeker het alhier aangeroerde punt niet buiten aanmerking laten wanneer het voor de herziening der postwet bepaalde tijdstip zal gekomen zijn; doch zij gelooft dat het voorbarig zoude zijn daaromtrent thans in bijzonderheden te treden. Alleenlijk vermeent zij niet onvermeld te mogen laten, dat de bepalingen van het tegenwoordige Nederlandsche tarief omtrent de opklimming van het briefport naar het gewigt, de minst drukkende zijn die, zooveel zij weet, aangaande dit onderwerp in eenig land bestaan.

6. Het misbruik door middel van de huurloten kan alleen ontstaan doordat de speler een verkeerd gebruik van zoodanige wijze van deelneming maakt; de huur namelijk is bestemd voor de spelers die de kans gedurende eenen *bepaalden tijd* verlangen mogten, en niet voor dezulken die dit gedurende den *ganschen loop* der loterij wensehen te bekomen; voor de laatsten is natuurlijk de koop veel voordeeliger. De klagt tegen de huur is dus minder aan het stelsel, dan wel aan de verkeerde toepassing van hetzelve te wijten.

Om nu die verkeerde toepassing geheel voor te komen, zoude de wegneming van alle huur noodig zijn; de ondervinding heeft evenwel voldoende geleerd, dat het bestaan der loterij hierdoor meer dan in de waagschaal zou worden gesteld en dat zulks in zooverre in strijd zoude zijn met het denkbeeld om dat middel van inkomst voor 's Rijks schatkist te behouden. Het heeft intusschen reeds vroeger een punt van ernstige overweging uitgemaakt en is het bepaaldelijk ook nog voor het tegenwoordige, in hoeverre door eene beperking daaraan zoude kunnen worden te gemoet gekomen, en men vleit zich dat zulks niet geheel ondoenlijk zal worden bevonden. Bij die gelegenheid zal ook naar de voordeelen der collecteurs een bepaald onderzoek worden gedaan.

7. De Spoorweg-maatschappij heeft uitstel gevraagd voor het leggen van den zijtak naar de domaniale steenkolenmijnen te Kerkrade en gelijktijdig voorstellen gedaan om in het vervoer van de steenkolen langs eenen anderen weg te voorzien. Omtrent dit tweeledig verzoek zijn bij de Regering nog overwegingen aanhangig.

8. Ter voldoening aan het verlangen door verschillende leden te kennen gegeven, worden ter griffie der Kamer nedergelegd afschriften van de Koninklijke besluiten van 30 September 1815, n°. 10, 28 Julij 1819, n°. 16, en 22 Februarij 1821, n°. 69, alle betreffende den Hoogen Raad van Adel.

9. De afschaffing der leges, welke door enkele leden wordt verlangd, heeft vroeger geen bijval bij de Eerste Kamer der Staten-Generaal kunnen vinden.

Of het geraden is te achten, dat nopens deze aangelegenheid andermaal een wets-ontwerp worde voorgedragen, zal door de Regering in overweging worden genomen. Inmiddels is reeds in zooverre aan het geuite verlangen voldaan, dat bij elke nieuwe benoeming het aandeel in de expeditiegelden 't welk aan den rijksontvanger der in- en uitgaande regten toekomt, als buitengewone ontvangst aan de schatkist wordt verantwoord.

's Gravenhage, den 19den December 1853.

De Minister van Finantien,
VAN DOORN.

De Commissie van Rapporteurs legt bij deze het antwoord der Regering tot sluiting van haar verslag aan de Kamer over.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 20sten December 1853.

VAN NISPEN VAN PANNERDEN.
VAN DER LEK DE CLERCQ.
LOTSIJ.
BLANKENHEIJM.

ZITTING VAN DEN 21STEN DECEMBER.

13DE ZITTING.

ZITTING VAN WOENSDAG 21 DECEMBER.

(GEOPEND TEN 10 URE.)

Beraadslaging over en aanneming van de wets-ontwerpen: *a.* tot amortisatie en aflossing van nationale schuld; *b.* tot vermindering der regten op de granen en andere levensmiddelen. — Aanvang der beraadslaging over de begrootingswetten voor 1854; aanneming der hoofdstukken I tot en met IV.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 32 leden, te weten de heeren:

De Bruijn, Insinger, Borski, Blankenheijm, Beerenbroek, d'Ablaing van Giessenburg, van Sasse van Ysselt, van Goltstein van Oldenaller, de Villers de Pité, Martens van Sevenhoven, de Vos van Steenwijk, van Beeck Vollenhoven, van Rijckevorsel, van der Oudermeulen, Bosch van Drakestein, van Nispen van Pannerden, Paspoort van Grijpskerke, van der Lek de Clercq, Sassen, Cremers, Tonckens, Lotsij, van Eijsinga, Regout, van Heeckeren van Wassenaer, Boxman, van Wessem, van Andringa de Kempenaer, van Aylva van Pallandt, van Rhemen van Rhemenshuizen en van Dam van Isselt;

en de heeren Ministers van Binnenlandsche Zaken, van Justitie, van Finantien, van Buitenlandsche Zaken, van Marine, van Oorlog en die voor de Zaken van de Roomsch-katholijke Eeredienst.

De notulen van het verhandelde in de vorige vergadering worden gelezen en goedgekeurd.

Aan de orde is de behandeling der aan de orde gestelde wets-ontwerpen.

I. Het WETS-ONTWERP TOT AMORTISATIE EN AFLOSSING VAN NATIONALE SCHULD.

De beraadslagingen worden daarover geopend.

De heer **van Rijckevorsel**: Het is voorwaar, Mijne Heeren, een gelukkig, een merkwaardig verschijnsel, dat wij thans geroepen worden tot bekrachtiging eener wetsvoordragt tot aflossing van een voor ons land niet onaanzienlijk bedrag van schuld, en dat wel op een oogenblik dat zoovele, ja bijna alle Staten in Europa te worstelen hebben met tekorten. Wij hebben dat ja grootelijks te danken aan de rustige houding die onze natie gedurende de beroeringen van Europa steeds heeft in acht genomen, maar ook aan de doeltreffende maatregelen van vele opvolgende regeringen, van vele hoofden van het Departement van Finantien. Door den Minister Rochussen is klaarheid en duidelijkheid gebragt in ons finantiele wezen. Door de maatregelen die hij heeft voorgesteld, is de doode schuld, die kanker van onze finantien, uit de wereld gebragt. Daarop heeft zijn opvolger, de heer van Hall, door den zoo streng bestreden maatregel van 6 Maart, onze finantien geheel hersteld, en de conversie-wet die daarop volgde, heeft er het zegel op gedrukt. De heer van Bosse is op dat pad blijven wandelen en gedurende zijn Ministerie zijn inzonderheid maatregelen genomen strekkende tot bezuiniging; hij heeft den eersten grondslag gelegd tot verdere amortisatie van schuld. Nu wordt ons door dezen Minister op nieuw eene wetsvoordragt aangeboden, waarbij, gelijk ik zeide, eene niet onaanzienlijke rentebesparing plaats zal hebben. Wij mogen ons daarover, Mijne Heeren, dankbaar verheugen, maar tevens den wensch uiten dat men op hetzelfde voetspoor moge voortgaan met zooveel mogelijk de uitgaven te bekrimpen, ten einde den schuldenlast, die nog steeds op de Natie drukt, meer en meer te doen verminderen. Ik deel verder geheel en al het gevoelen, in de Tweede Kamer der Staten-Generaal geuit, en door den Minister van Finantien als het zijne aangenomen, dat de besparing van renten, verkregen door amortisatie van schuld dienen, moet tot ontheffing van de belastingen door de natie op te brengen en vooral van de mingegoede ingezetenen. Het komt mij voor, Mijne Heeren, wat ook sommigen in de Tweede Kamer van de woorden van den Minister mogen gezegd hebben, dat die niet twijfelachtig zijn. » Ik heb, Mijne » Heeren", sprak de Minister, » de eer gehad te zeggen, dat, zoo de » Regering nog niet heeft kunnen besluiten om eenig voorstel tot af- » schaffing van belastingen te doen, dit moest worden toegeschreven » aan de omstandigheden, waarin wij verkeeren. Maar ik geloof » er te moeten bijvoegen, dat zij daarom en ondanks hetgeen ik » over de accijnsen in het algemeen heb in het midden gebragt, » de wenschelijkheid van zoodanige afschaffing in geenen deele ont- » kent. Het denkbeeld ten dien aanzien door den geachten af- » gevaardigde uit Friesland (den heer Dirks) ontwikkeld en » later aangedrongen door de geachte afgevaardigden uit Gelder- » land en Drenthe (de heeren Mackay en van Heiden Reinestein) » is ook het stelsel der Regering; het denkbeeld namelijk, om te » trachten door amortisatie van schuld zooveel te besparen op » het jaarlijksch rentebedrag, dat men in het uitgespaarde kunne » vinden een equivalent door de afschaffing van belastingen. De » Regering acht het, ook op grond van hetgeen reeds vroeger in » deze Vergadering is gebleken, weinig waarschijnlijk, dat men er » in slagen zou om langs een anderen weg de mingegoeden te » ontheffen."

Ik deel, zeg ik, geheel dat denkbeeld; onze schuldenlast moet voortdurend verminderd worden, zal waarlijk onze finantiele toestand waarborgen opleveren voor de toekomst, maar de rentebesparing moet strekken tot ontheffing van belastingen, vooral van die welke drukken op de mingegoeden. Niettegenstaande deze verklaring van den Minister, heb ik toch nog een wensch, en die is, dat de Regering goed moge vinden er bij te voegen, dat dit niet lang zal worden uitgesteld. Reeds is eene aanzienlijke besparing op de renten verkregen. Ik wensch derhalve dat spoedig eenig gevolg moge worden gegeven aan het stelsel hier door den Minister ontwikkeld. Welke belastingen het meeste drukken, zal ik nu niet ontwikkelen; misschien zal ik daarvan spreken bij de beraadslaging over de wet op de middelen.

De heer **van Beeck Vollenhoven**: Het is volstrekt niet ter bestrijding van dit wets-ontwerp dat ik de vrijheid genomen heb het woord te vragen; het is veeleer om mij zelven omtrent een bezwaar dat in het verslag geopperd is, gerust te stellen. In ons verslag toch is in de tweede paragraaph het bezwaar geopperd dat sommige leden meenden te hebben omtrent het regt, of liever, omtrent de billijkheid van de aflossing der schuld, voortspruitende uit de leening voor de droogmaking van het Haarlemmer-meer. De Regering heeft daarop in hare Memorie van Beantwoording gezegd, dat de bepaling van art. 2 der wet van 1839 (*Staatsblad* nº. 7) daartoe allezins de bevoegdheid gaf en daarop deze woorden laten volgen: » Terwijl nu ieder onderpand, iedere zekerheid voor eene schuld gegeven, uit den aard der zaak niet langer duren kan dan de schuld zelve, en noodwendig met haar ophouden moet, zoo doet ook hier de aflossing der geldleening het daarvoor gegeven onderpand met zijne gevolgen vervallen."

Ik zal die stelling niet wederleggen, maar wanneer ik ook al in beginsel aanneem dat de schuldenaar ten allen tijde het regt heeft om zijne schuld at te lossen, zoo moet ik toch vragen of hetzelfde beginsel mag gelden wanneer die schuldenaar in eene andere betrekking opkomt, schuldeischer wordt, en voor de betaling van het aan hem verschuldigde voorwaarden verbindt, die in verband staan met eene door hem zelven vroeger aangegane schuld. Ik heb hier bepaaldelijk het oog op de conditien, die gemaakt zijn tijdens den verkoop van den Haarlemmermeer-polder. In die veilconditien, waarvan ik een exemplaar van de eerste verkoeping heb voor mij liggen — en ik onderstel dat zij voor alle volgende verkoopingen dezelfde zullen zijn — lees ik in art. 11, dat de koopprijzen betaald kunnen worden in drie termijnen, dat is in 1854, in 1855 en in 1856, dat voor dien verlengden termijn door de

koopers zal verschuldigd zijn eene rente van vier per cent en dat — het is vooral hierop dat ik wensch te wijzen — de koopprijzen ook kunnen worden voldaan in schuldbrieven der geldleening volgens de wet van 22 Maart 1839 (*Staatsblad* nº. 7), met bijrekening der onvoldaan zijnde interesten tot den dag dat de termijnen verschuldigd zijn, en ingeval van vroegere betaling, tot den dag dier betaling. Wat vloeit daaruit voort? Dat men aan de koopers van gronden in den Haarlemmermeer-polder gelegen de bevoegdheid gelaten heeft om tot in 1856 met die schuldbrieven hunne schuld te voldoen. Sommigen dier koopers hebben wellicht schuldbrieven aangekocht om daarmede bij tijd en wijle hunne schuld te kunnen voldoen door óp die wijze hunne verschuldigde renten te secureren, omdat de schuldenaar tevens is schuldeischer en de eerste den laatsten dus kan voldoen met zijne eigene schuld. Voorzigtiger wijze om gedurende dien tijd zijne gelden te verzekeren, kon er voor hen wel niet bestaan.

Mijn bezwaar nu is daarin gelegen, dat door deze wet wellicht te kort wordt gedaan aan eene verpligting, die de Staat onlangs schijnt aangegaan te hebben jegens de koopers van gronden in den Haarlemmermeer-polder. Ik zal niet beoordeelen of het regt dit gedoogt, want ik ben geen regtskundige. Maar ik moet toch vragen of de Staat thans niet in een geheel ander aspect tegenover die koopers is gekomen dan waarin hij ten opzigte der geldleening staat tegenover het publiek. Het is meer een gemoedelijk bezwaar dat ik tegen eene bepaling dezer wet heb, dan wel een grond om deze wet te bestrijden. Gij zult toch allen gaarne met mij instemmen dat er voor vertegenwoordigers der natie geene aangenamer taak kan zijn weggelegd dan die van schuld te mogen delgen. Het zal mij echter aangenaam zijn indien de Minister mij omtrent het geopperde bezwaar een geruststellend antwoord kan geven.

De heer **Cremers:** Ik wensch een enkel woord in het midden te brengen waartoe ik word uitgelokt door hetgeen straks door den afgevaardigde uit Rotterdam (den heer van Rijekevorsel) is aangevoerd. Het is zijne meening dat de renten, bespaard door vermindering van schuld, onmiddellijk zouden behooren te worden aangewend tot afschaffing van belastingen en dat de Minister van Financien in de Tweede Kamer deze meening zou hebben omhelsd. Ik kan dat denkbeeld, zoo onbepaald als dit door dien afgevaardigde is uitgedrukt, niet tot het mijne maken; ik wensch dit eenigermate beperkt te hebben. Indien ik mij den toestand onzer finantien wel voorstel, dan was, nu tien jaren geleden, het oogenblik daar om te beslissen welke weg zou worden gevolgd, die van eene vermindering van renten, als het ware een staatsbankroet door den Staat zelven uitgesproken, of die van een kraehtigen maatregel, maar waarbij toch de verpligtingen van den Staat in haar geheel werden gelaten. Men heeft toen, en ik geloof niet dat dit mijn weg zou geweest zijn, maar men heeft toen tot het laatste besloten. De maatregel is kraehtig en hard geweest. Wij zijn thans eenigzins gehouden om in dienzelfden geest voort te gaan; wij zouden dus missehien tot geene vermindering van belastingen moeten overgaan voor en aleer de Staat zich in de zekerheid geplaatst zag van aan al zijne verpligtingen uit zich zelven te kunnen voldoen. Wilde men eehter dit beginsel ten einde toe doordrijven, men zou tot eene vermindering van lasten niet kunnen overgaan dan nadat de Oost-Indische bijdrage van f 9,800,000 zal kunnen worden ontbeerd. Zooverre zou ik niet tot aan het uiterste gevolg willen gaan; ook geloof ik dat wanneer de wetgevende magt overigens daartoe al mogt willen besluiten, de wensch van de natie haar wel zoude nopen om van dat streng volhouden van dat beginsel af te wijken. Maar sehoon ik toegeef dat het oogenblik daar is om te zien of niet tot eene vermindering van lasten kan worden overgegaan, sehoon ik erken dat er toe moet worden besloten, moet ik van eene andere zijde toch ook erkennen dat het stelsel van een geaehten afgevaardigde uit Rotterdam om bij iedere vermindering van rentebetaling ook dadelijk vermindering van lasten aan te brengen, toch ook zijne kwade zijde heeft. Vermindering van den rentelast kan toch alleen geschieden in voorspoedige omstandigheden door meerdere opbrengst der belastingen boven de behoeften. Wilde men nu het bedoelde stelsel tot aan het uiterste in toepassing brengen, het gevolg daarvan zou wezen dat verminderden eenmaal de inkomsten, men niet meer tot verdere aflossing zou kunnen overgaan en zelfs al zeer ligt dezelfde belastingen, welke men zou hebben afgesehaft, met grooter moeite weder zou moeten invoeren of andere in het leven roepen. Ik wenseh om die reden te zeggen dat schoon er thans reden zijn om tot eene vermindering van lasten over te gaan, men daarin evenwel met behoedzaamheid bchoort te werk te gaan, daar het beginsel door den afgevaardigde uit Rotterdam vooropgesteld niet in zijne volle uitgestrektheid kan worden toegepast.

De heer **Minister van Finantien:** Het is voorzeker een gelukkig verschijnsel, Mijne Heeren, gelijk is opgemerkt door den eersten spreker, dat aan deze Vergadering aangeboden is kunnen worden een wets-ontwerp ten einde zeer belangrijke sommen tot amortisatie van schuld aan te wenden. Vooral is dit een gelukkig verschijnsel te aehten wanneer men het oog slaat op de omstandigheden waarin zoovele vreemde Staten verkeeren. Wij hebben zulks bovenal te danken, ik erken dit gereedelijk, aan de rustige houding van ons volk, maar in de tweede plaats bchalven aan zeer voordeelige omstandigheden, ook aan de maatregelen welke met zooveel beleid door de Regering in dit land sedert lange zijn genomen. De geaehte spreker heeft aangewezen aan wien het voornamelijk te danken is, dat wij ons thans in zulk een gelukkigen toestand bevinden; wij bezitten in het tegenwoordige Kabinet een Minister die, toen hij het beheer had over de Finantien, heeft getoond, hoe kraehtvol en hoe ernstig door hem de regel werd betracht, dat besparing in de huishouding van den Staat voor ons onmisbaar en noodzakelijk was. Dien regel zullen wij blijven volgen, Mijne Heeren, en niet uit het oog verliezen dat, wanneer wij beschikken over groote sommen, die sommen de opbrengst zijn der belastingen opgelegd aan de natie.

Men heeft bij deze gelegenheid gevraagd in hoeverre het stelsel moest worden nageleefd om de besparingen, die verkregen zouden zijn door vermindering van den rentelast, aan te wenden tot ontheffing van de belastingen die in dit land worden opgebragt. De eerste spreker heeft zijn vollen bijval geschonken aan hetgeen te dien aanzien bij de onlangs gehouden raadplegingen in de andere Kamer is gezegd. Een ander spreker wensehte daaromtrent eenige uitzonderingen te zien maken. Hij meent ten minste dat men het niet te ver zou moeten uitstrekken, dat men anders wel nimmer tot ontlasting zou komen. Heb ik zijn betoog wel gevat dan wil hij, dat men de bespaarde sommen meer dadelijk besehouwe als een equivalent der belastingen die zouden kunnen worden afgesehaft.

Mijne Heeren, ik heb ten aanzien van dit onderwerp te herhalen hetgeen ik de eer had te zeggen in de andere Kamer. Bij de Regering staat het denkbeeld op den voorgrond, om door amortisatie zooveel te besparen dat men in het bespaarde een equivalent kan vinden voor de afsehaffing van belastingen. De Regering gelooft dat het doel langs een anderen weg moeijelijk zou zijn te bereiken; maar zij heeft ook in de andere Kamer bij deze verklaring uitdrukkelijk de verzekering gevoegd dat zij niet aarzelen zou de gelegenheid, zoodra die zich voor deed, aan te grijpen om tot eene ontheffing van lasten over te gaan.

Een ander geaehte spreker heeft bedenkingen in het midden gebragt ten aanzien van de aflossing der obligatien, gevestigd op de droogmaking van het Haarlemmer-meer. De spreker heeft betwijfeld of, zoo al daartoe het regt bestond, de billijkheid veroorloofde thans tot die aflossing over te gaan, en heeft zieh vooral beroepen op de veil-conditien, waarin bepaald is, dat men den koopschat ook zal kunnen voldoen in zoodanige obligatien. Mijne Heeren, tot dat doel gebruik te maken van die obligatien, is eene faculteit welke verleend is aan de koopers; maar zijn die obligatien eenmaal afgelost, dan zal die faeulteit niet meer bestaan, dan zullen de koopers geen gebruik meer kunnen maken van obligatien welke niet meer in wezen zijn.

Wat nu aangaat het regt om tot de aflossing te besluiten, zoo geloof ik dat men zich met allen grond heeft beroepen op de hiermede in verband staande bepaling der wet van Maart 1839. Daaruit blijkt, dat men, tot eene betere guarantie van de geldschieters, bepaaldelijk ook de drooggevallen gronden heeft geaffecteerd voor de teruggave. Men heeft er bijgevoegd dat, zoo de opbrengst van die gronden daarvoor niet voldoende mogt zijn, men dan door andere middelen daarin zou voorzien, en dat men uit 's Rijks gewone middelen hetgeen ontbreken mogt zou aanvullen. Ik meen te mogen herhalen hetgeen in de Memorie van Beantwoording is gezegd, dat, wanneer de schuld ophoudt te bestaan, ook van zelf het onderpand vervalt hetwelk voor die schuld was gegeven. Uit beloofde zekerheid schijnt men toch niet te kunnen afleiden de noodzakelijkheid dat de schuld zal blijven voortduren. Ik geloof dat de eenige vraag, welke men te dezen aanzien kan doen, hierop nederkomt: of het tijdstip is aangebroken, waarop de Regering het regt heeft om tot de aflossing over te gaan? Ten aanzien daarvan kan geen twijfel bestaan. Men heeft bij het openstellen van de geldleening bepaald, dat de aflossing aanvangen zou met het jaar volgende op dat waarin de gronden zullen droogvallen. Nu is gebleken en aangetoond bij de gewisselde stukken, dat reeds in het midden van het thans loopende jaar de droogmaking geheel was voltooid. Het Gouvernement heeft derhalve te regt begrepen, dat nu met 1 Januarij van het volgende jaar, tot die aflossing kan worden overgegaan en wel tot het bedrag van de geheele som der leening.

Ik moet hierbij nog opmerken, dat de aanmerking, welke door den geachten spreker is gemaakt, mij toeschijnt alleen te kunnen baten aan de houders van die obligatien, maar wij moeten in deze Vergadering ook het belang van 's Lands sehatkist in het oog houden, en dan geloof ik, dat het niet in twijfel kan worden ge-

trokken of tegengesproken, dat het belang van den Staat eischt, dat men in de eerste plaats aflosse die schulden welke tegen hooge renten zijn opgenomen.

Ik kan overigens, gelijk ook reeds in de Memorie van Beantwoording is opgemerkt, ten aanzien van den thans geopperden twijfel in het midden brengen, dat eene soortgelijke handeling heeft plaats gehad bij de wet van 25 Junij 1844. Bij het vaststellen van die wet, waren er domein-losrenten in omloop en bij de voorwaarden tot aflossing van die losrenten was eene dergelijke bepaling genomen als bij de schuldbrieven voor de droogmaking van het Haarlemmer-meer, namelijk dat bij aankoop van domeinen, die losrenten in betaling konden worden gegeven. De wetgeving heeft evenwel begrepen, dat eene dergelijke bepaling niet kon te kort doen aan het regt van den Staat, om tot de aflossing van de domein-losrenten over te gaan en is dan ook bij de evengenoemde wet van 1844 die aflossing bepaald geworden. Van de zijde van de houders der domein-losrenten is daartegen geen bezwaar gemaakt. Misschien zijn er wel pogingen aangewend, om te dien aanzien eenige verandering te erlangen, maar in die pogingen is men niet geslaagd; men heeft gemeend het regt van den Staat te moeten handhaven en herhaaldelijk alle pogingen van de hand te moeten wijzen.

De heer **van Beeck Vollenhoven:** Ik meen mijnen dank te moeten betuigen aan den Minister van Finantien voor de mij gegevene opheldering op mijne vraag. Ik heb ook het oog gehad op de domein-losrenten; ik heb er zelfs aan gedacht, of hier niet een soortgelijk geval aanwezig was; maar er is twijfel bij mij gerezen, omdat die domein-losrenten alleen konden geaffecteerd worden om eventueel aan te koopen domeinen te betalen, terwijl het hier geldt bereids verkochte gronden te betalen, zoodat ik mij afvroeg, of de Staat niet welligt ten gevolge van het thans besprokene contract in regten kon worden aangesproken. Indien er nu bij de Regering volstrekt geen bezwaar uit het regtskundig oogpunt bestaat en zij de zaak voor onbetwistbaar houdt, die ik — ik herhaal dit — niet duidelijk vind, — dan zal ik, hetgeen ik voor billijk houd, voor hetgeen streng regt is doen zwichten en daarom mijne stem niet aan dit wets-ontwerp onthouden.

De heer **Cremers:** Ik wensch den Minister van Finantien om verschooning te vragen, dewijl ik straks mijne denkbeelden op zoodanige wijze heb uitgedrukt, dat ik door hem, blijkens het straks gesprokene, niet geheel en al ben begrepen gelijk ik dit meende. Voor dit verschil kunnen misschien verschillende redenen bestaan; ik wensch dit thans echter op te helderen.

Mijne meening is, dat zoodra de rente van de staatsschuld vermindert, daarin eene reden ligt, om in die vermindering een equivalent te kunnen vinden om belastingen op te heffen. Er bestaat evenwel bij iedere rentevermindering niet dadelijk reden, om die als een equivalent te beschouwen, om dien ten gevolge de belastingen te verminderen.

Nu zou men bepaaldelijk kunnen volhouden, dat het welbegrepen staatsbelang medebrengt, dat men moet volhouden hetgeen vroeger wel is gezegd, dat men geene belastingen moet opheffen, niettegenstaande alle vermindering van renten, zoolang niet de som van f 9,800:000 uit de Indische middelen, van de Staatsbegrooting is verdwenen. Dat zoude ik niet beamen. Ik geloof ook, dat de strenge uitvoering van dat stelsel niet zou zijn vol te houden. Ik geloof, dat er op dit oogenblik redenen bestaan om te zeggen, dat er eene voldoende rentevermindering heeft plaats gehad, om daarin een equivalent voor de afschaffing van belastingen te zien; dit is dan ook door den Minister toegezegd.

Hetgeen ik heb willen zeggen is, ik wensch echter, dat dit stelsel van afschaffing niet zoo streng worde toegepast, als de geachte spreker uit Rotterdam (de heer van Rijckevorsel) dit, mijns inziens, heeft vooropgesteld, zoo streng namelijk, dat, zoo dikwerf er eenige vermindering van den rentelast aanwezig is, dit dadelijk zal moeten worden gebruikt als een equivalent voor eene vermindering der belastingen, dewijl deze strenge toepassing, zoodra de middelen eens minder mogten opbrengen, den Staat in verlegenheid zou brengen. De ongelegenheid is toch altijd groot, om, hetgeen er het gevolg van zou kunnen zijn, tot de wederinvoering van te vroeg afgeschafte belastingen te moeten komen.

In plaats dus van den Minister te hebben willen zeggen, zoo als ik ben begrepen, alles moet worden besteed, wensch ik te zeggen, er moeten belastingen worden verminderd, maar met behoedzaamheid; niet elke vermindering van den rentelast moet dadelijk tot vermindering van lasten leiden. Deze verduidelijking zal, hoop ik, het misverstand wegnemen.

De heer **van Rijckevorsel:** In de eerste plaats moet ik opmerken, dat ik geen nieuw stelsel heb ontwikkeld, maar dat ik mijne goedkeuring heb geheeht aan het door den Minister in de Tweede Kamer der Staten-Generaal gesprokene.

Ten tweede komt het mij voor, dat de bezorgdheid van den vorigen geachten spreker veel te ver gaat. Wat is toch het geval? Wanneer er amortisatie van schuld kan plaats hebben, dan is dit een gevolg van een overschot, uit hoofde de middelen meer hebben opgebragt dan de uitgaven hebben bedragen, hetzij door dat de middelen boven de raming hebben opgebragt; hetzij, door dat de uitgaven zijn gebleven beneden de toegestane som op de begrooting; hetzij beide te zamen, of dat er meer batig slot uit de Oost in de schatkist is gekomen, dan waarop men had gerekend. Maar, onverschillig door welke oorzaken, er is een batig saldo aanwezig; daarmede wordt geamortiseerd en dit bewijst reeds, dat de finantien eenige verminderiug van lasten gedoogen. Wanneer ik nu voorstelde, om al wat er over was dadelijk te gebruiken tot vermindering van lasten, dan bleef de schuld dezelfde; maar wanneer dat overschot eerst gebruikt wordt tot amortisatie van schuld, dan vermindert daardoor in het vervolg de jaarlijksche uitgave en dan is het billijk, dat de lasten ook afnemen naar gelang van de rentevermindering. Dit is niet alleen billijk, maar ook pligt, en het is staatkundig; want dan zal de natie zien, dat de belastingen niet alleen worden opgebragt tot vermindering van de schuld en tot meerdere zekerheid voor de rentheffers van den Staat, maar dat zij er ook dadelijk nut van trekken, door verminderde opbrengst aan 's Rijks schatkist. Wanneer men ook nu en dan de lasten, die op de natie drukken, mogt overdrijven, dan is het toch zeker, en niemand zal dit ontkennen, dat zij voor vele standen en vooral voor den geringen en kleinen middenstand drukkende zijn. Ik houd het dus voor billijk, pligtmatig en staatkundig, dat men zoo spoedig mogelijk zorge, dat het equivalent, want zoo noem ik het, tot vermindering van lasten strekke.

De heer **van Dam van Isselt**: Het zij mij vergund een enkel woord in het midden te brengen ter bestrijding van het denkbeeld, zoo even geopperd door ons medelid uit Rotterdam (den heer van Rijckevorsel). Ik deel volkomen de meening van hen, die gelooven, dat er geene vermindering van lasten kan plaats hebben dan ten gevolge van amortisatie van schuld. Vermindering van renten dus, en ten gevolge van mindere rentebetaling, vermindering van lasten. Maar nu moet ik de vrijheid nemen den geachten spreker, dien ik thans beantwoord, te vragen, wat er zal worden van vermindering van lasten, wanneer zijn denkbeeld opgaat? Want, volgens zijne eigene opgaaf, is de vermeerdering van inkomsten een gevolg óf van een hooger bedrag der inkomsten dan de raming bedroeg, óf van meerdere inkomsten uit onze O.-I. bezittingen. Maar wanneer ik de eerste maal de beste, dat ik een overschot heb, namelijk een batig slot op mijne begrooting, dat gebruik voor amortisatie en ten gevolge van dien maatregel de lasten verminder met zooveel als de rente bedraagt, dan houdt mijn maatregel de eerste maal de beste op. Dan volgt, daaruit, dat hetgeen door de opbrengst van lasten verkregen is tot amortisatie, maar eenmaal tot amortisatie zal worden gebruikt; terwijl bij het volgen van een gezond en geregeld systeem, door namelijk, op den duur, de overschotten op onze begrooting te bezigen tot amortisatie, eindelijk de dag kan geboren worden, dat de Regering met stoute hand een greep in onze belastingen kan doen. Maar ik geloof, dat, wanneer het denkbeeld opging door mijn geachten ambtgenoot ontwikkeld, men spoedig zou komen in den hoogst verwarden finantielen toestand. Men wil gedeeltelijke vermindering van lasten. Maar welke gedeeltelijke vermindering? Van welke belastingen wil men vermindering? Aanvankelijk, zal hij antwoorden, kan men de opcenten op verschillende belastingen verminderen. Maar het evenwigt zou verbroken worden en men zou geen voortgang kunnen maken met die wenschelijke besparing, dat is met amortisatie van schuld, die ons voeren kan tot wezenlijke vermindering van lasten.

Ik heb echter het woord niet gevraagd, Mijne Heeren, om juist dat denkbeeld te bestrijden. Maar ik geloof, dat het nuttig en noodzakelijk is, dat zich andere stemmen verheffen, dan de stemmen van diegenen, die altijd wijzen op den druk der belastingen, die — en dat heeft nu niet de spreker gedaan — als het ware tot de Regering het verwijt rigten, dat zij de geschikte gelegenheid voorbij laat gaan om die drukkende lasten van de mindere klasse te verminderen. "Wij leven in een oogenblik. Mijne Heeren, waar dat woord » vermindering van drukkende belastingen" sedert verschillende dagen aan de orde van den dag is. En ik meen dat het gevaarlijk is om de Natie te brengen in het denkbeeld, dat zij wezenlijk zoo zwaar belast is. Ik geloof te mogen zeggen, dat ik in de streek, waarin ik woon, over dien druk niet hoor klagen. Ik verklaar, dat ik niet, bij herhaling, hoor, dat men gebukt gaat onder de belastingen en dat de huisgezinnen te gronde gaan alleen door de belastingen van den Staat. Maar dat geloof ik, en het is waarheid, dat wanneer er uit de Tweede en Eerste Kamer der Staten-Generaal telkens stemmen opgaan om de menigte te zeggen, gij

zijt gedrukt en de ongelukkige toestand van uwe huisgezinnen is een gevolg van de zware lasten van den Staat," dan geloof ik, dat zelfs de minst gedrukte tot die overtuiging zal komen en dat daar, waar nu niet geklaagd wordt, eindelijk zal geklaagd worden. Ik wil daarom niet zeggen, dat de lasten niet zwaar zijn. Ik wil niet zeggen, dat ik niet verlang, dat men de lasten zal kunnen verminderen; maar partiele vermindering, waarvan de geachte spreker gewaagde, zal niet de minste ondersteuning aanbrengen voor de onder zorgen gebukte huisgezinnen. Wij hebben dezer dagen verschillende berekeningen gezien over dien druk der belastingen en over die vermindering van de accijnsen. Wij hebben gezien uit goed gestaafde berekeningen hoe onbeduidend het voor de huisgezinnen zou zijn, wanneer partiele vermindering werd ingevoerd. Ik voor mij wensch van ganscher harte, dat de Regering zal voortgaan met alle gelden die eenigzins beschikbaar zijn, tot amortisatie aan te wenden. En ik wensch, dat het oogenblik eenmaal zal geboren worden, waarop wij van de Regering zullen kunnen vragen, niet eene partiele, maar eene fiksche en goede vermindering, die inderdaad de lasten minder drukkend zal maken. Ik wensch, dat de Regering daartoe zal kunnen overgaan, wanneer wij zullen kunnen aanduiden met cijfers, dat de rentelast zoodanig verminderd is, dat men wezenlijk met goed gevolg eene onzer belastingen kan afschaffen.

De heer **Minister van Financien**: Ik heb straks in het algemeen gesproken van de stelling, dat hetgeen men bespaarde op de renten kon en behoorde te worden aangewend tot vermindering der lasten. Thans is men getreden in eene beschouwing over de toepassing van dien algemeenen regel. En wanneer ik verklaar, dat ik met belangstelling de van weêrszijden voorgedragen meeningen heb gevolgd, dan geloof ik er te mogen bijvoegen, dat dit onderwerp thans kan worden geacht te liggen buiten deze wet. Ik heb dan ook meer bepaald het woord opgenomen, ten einde aan den geachten spreker uit Amsterdam (den heer van Beeck Vollenhoven) te antwoorden ten aanzien van de vrees, welke door hem is aan den dag gelegd, dat wanneer men voortging met de aflossing van de obligatien van het Haarlemmer-meer, men zich zou blootstellen aan moeijelijkheden en aan verzet van de zijde der schuldeischers. Mijne Heeren, ik vrees dat in geenen deele. En ik vrees het te minder omdat de omstandigheid, waarover wij nu handelen, volkomen gelijk is aan de omstandigheid, welke zich voordeed met betrekking tot de domein-losrenten, waarvan ik de eer had straks te gewagen.

Ook in dien tijd heeft men de Regering bedreigd met procedures, maar de Regering heeft zich in staat bevonden om zulke toelichtingen te geven, als strekken konden om alle moeijelijkheden uit den weg te ruimen. Zij vleit zich, dat in dezen geene ernstiger moeijelijkheden zullen worden ontmoet.

De beraadslaging wordt gesloten en het wets-ontwerp met algemeene (32) stemmen aangenomen.

II. Het Wets-ontwerp tot vermindering der regten op de granen en andere levensmiddelen.

De beraadslagingen worden daarover geopend.

De heer **van Beeck Vollenhoven**: Ik geloof, dat de Regering te regt, met het oog op hetgeen in naburige Staten geschied is, het u allen bekende besluit van 15 September 1853 (*Staatsblad* nº. 103) genomen heeft, en alzoo aan onze bekrachtiging eene wet onderwerpt, waardoor de aanvoer van verschillende levensmiddelen zonder bezwarende regten kan geschieden.

Ik kan mij derhalve zoowel met de strekking als met het voorgedragene zelf vereenigen, doch wensch te dezer gelegenheid in eenige nadere ontwikkeling te treden van hetgeen in de 5de paragraaph van ons verslag is opgenomen.

Voor dat ik daartoe overga, meen ik echter als mijn gevoelen te moeten doen kennen, dat ik niet tot die leden behoord heb, die omtrent dit wets-ontwerp wenschten, dat alle mogelijke regten van granen opgeheven zouden opgeheven worden. Hoezeer den vrijen handel in den uitgebreidsten zin toegedaan, geloof ik echter niet, het beweren in de 2de paragraaph tot het mijne te moeten maken. Ik kan niet inzien, waarom de granen niet even als andere artikelen aan een matig inkomend regt zouden kunnen worden onderworpen.

In de door mij bedoelde 5de paragraaph wordt gewezen op den wensch in de andere Kamer geuit, dat de maïs, wat de heffing van den accijns op het gemaal betreft, met de rogge zou gelijkgesteld worden. Dit is het punt, dat ik het meest meen te moeten bestrijden. Ik geloof dat de maïs gelijk moet gesteld worden met de gerst en de boekweit; dat het dus, even als deze veldvruchten en de haver, onder de *onbelastbare granen* moet gerangschikt worden. Ik ben overtuigd dat men door dit te doen zoowel aan de minvermogende klasse der maatschappij wegens de mindere waarde van het product als aan den landbouw en de scheepvaart eene belangrijke dienst zou bewijzen, en ik geloof tevens dat de schatkist daardoor volstrekt geen nadeel zou ondervinden. Ik zal trachten het een en ander zoo kort mogelijk te betoogen.

Vooraf moet ik opmerken, dat de maïs in de laatste jaren, vooral sedert het ontstaan van de aardappelen-ziekte, eene meer gewigtige rol vervuld heeft in vele landen van Europa en van Amerika, om als surrogaat te dienen van dat algemeene voedingsmiddel, de aardappel. De consumtie van de maïs is allerbelangrijkst toegenomen. De maïs schijnt een brood te kunnen opleveren, dat, ja, zeer zwaar is; maar dat ontzaggelijk veel voedingsvermogen in zich vereenigt. In Engeland, in Ierland, waar men vooral een zeer groot gebruik daarvan maakt, zoo als ik straks nader zal aantoonen, stelt men de voedingsverhouding van een pond maïs-meel gelijk met die van drie pond aardappelen. Intusschen kan van dat voedingsmiddel hier te lande volstrekt geen gebruik worden gemaakt. Zoo het hier als voedingsmiddel al niet onbekend is, het wordt hier althans schier nimmer gebruikt. Waarom? Omdat men aan dat product den ongelukkigen naam heeft gegeven van *Turksche tarwe*, en dat de wetgever door dien naam in den waan schijnt te zijn gebragt, dat het een en hetzelfde voorwerp of zelfstandigheid is als de gewone tarwe en mitsdien aan gelijke belasting moest worden onderworpen. In ons tarief vindt gij Turksche tarwe gelijkgesteld met de tarwe wat de invoerregten betreft. In onze wet op het gemaal wordt de tarwe belast met f 2 per 100 pond, en in § 5 van art. 1 van die wet wordt gevonden: dat alle bepalingen ten aanzien van de tarwe in allen deele op de Turksche tarwe toepasselijk zijn." Ik beweer daarentegen dat de Tursche tarwe volstrekt niet met de tarwe gelijkstaat, dat het een geheel ander product is en dat het niets anders daarmede gemeen heeft dan den synoniemen naam.

Ik wil hier in geen scheikundig onderzoek treden; maar ik meen toch te mogen herinneren dat de hoogleeraar Mulder, die de tarwe, de rogge en de maïs heeft ontleed, eene geheel andere verhouding van bestanddeelen in de maïs dan in de tarwe opgeeft. Zoo de tarwe het rijkste is aan proteïne-verbindingen, dan bevat de maïs daarentegen de meeste hoeveelheid suikerhoudende beginselen.

Dat de maïs, hoewel in geldswaarde zelfs beneden die der rogge staande, hier niet gebruikt wordt, is geen bloot beweren, maar wanneer gij, Mijne Heeren, de tabellen van den in- en uitvoer inziet, die jaarlijks van wege het Departement van Financien worden uitgegeven, dan zult gij er vruchteloos Turksche tarwe of maïs in zoeken. Het komt ook bijna nimmer in den handel voor; niet dan zelden wordt het in kleine hoeveelheden aangevoerd. Ik meen mij te herinneren, dat in den loop van dit jaar uit Curaçao eene kleine hoeveelheid is aangevoerd, die voor eene waarde van circa f 8 per vaatje van negentig Ned. ponden verkocht is; het beste bewijs, Mijne Heeren, dat men dit product hier niet weet of liever als voedingsmiddel, wegens de daarop klevende belasting, niet *kan* aanwenden. Indien het waar was, dat de maïs en de tarwe gelijk stonden in hoedanigheid, dan zou men althans de maïs nu en dan vermengd hebben met ander meel, men zou het in de broodbakkerijen gebezigd hebben, zoo als men, om den goedkooperen prijs, dikwerf de mindere soorten van tarwe gebruikt, die uit de Zwarte zee afkomstig zijn. Ik geloof intusschen niet, dat men de maïs immer daartoe aangewend heeft, en dit moet, mijns inziens, voor de administratie der belastingen, den besten waarborg opleveren dat door het vrijstellen der maïs geen vrees voor fraude behoeft gekoesterd te worden. Het krachtigst bewijs, dat het meel uit de maïs bereid aanmerkelijk van dat der tarwe verschilt, ligt in de onderlinge verhouding der prijzen van de beide artikelen zoowel in de productie- als in de consumtie-landen. Ik wil u niet ophouden met u eene reeks van prijzen op te geven. Ik heb slechts enkele opgeteekend. Zoo is, bij voorbeeld, in de laatste maanden te Galacz de prijs der tarwe geweest 140 tot 150 piasters, de maïs 60 tot 80 piasters. Te Odessa varieerden de prijzen der tarwe van 19 tot 27 roebels, terwijl de maïs van 9 tot 14 roebels genoteerd stond, dus bijna de helft verschil. In Noord-Amerika, een land waaruit ook veel maïs wordt aangevoerd, betaalde men in de laatste maanden de tarwe met 110 tot 140 cents de bushel, de maïs daarentegen met 62 tot 75 cents, dus wederom schier de helft verschil.

Evenzoo in de consumtie-landen. In het zuiden van Frankrijk waar sedert ettelijke maanden een groote aanvoer van maïs heeft plaats gehad, stond de tarwe bij voorbeeld van 32 tot 42 francs de charge, de maïs 22 tot 25 francs en in den laatsten tijd klom de prijs der tarwe aldaar van 38 tot 45 francs, terwijl de maïs niet hooger ging dan 30 francs, dus gemiddeld meer dan een derde of bijkans de helft verschil. Om kort te gaan, wanneer

men de prijzen daarvoor in Engeland besteed nagaat, dan vindt men dat de tarwe van 58 tot 76 schellingen en de maïs slechts van 33 tot 44 gerezen is. Zoo de maïs dus dezelfde hoedanigheid van graan ware als de tarwe, dan zou in al die landen daartusschen geen verschil van een derde of de helft der waarde hebben bestaan.

Nu heb ik, mijns inziens, voldoende aangetoond, dat er een bepaald onderscheid bestaat tusschen de maïs en de tarwe, dat het geheel andere voorwerpen zijn, en onze wetgeving dus ten onregte die twee artikelen op gelijke lijn gesteld heeft, dat dit tevens ten nadeele strekt der algemeene voeding zoowel als van den landbouw en de scheepvaart, zoo als ik nu zal trachten te betoogen.

Het beste betoog, dat het een uitmuntend voedingsmiddel is, moet blijken uit de vermeerderde consumtie. Met een enkel woord heb ik straks gezegd, wat men in Engeland en Ierland aanneemt als de verhouding van het voedingsvermogen der maïs tegenover de aardappelen. Ik heb hier voor mij een Engelsch rapport omtrent den invoer van maïs in Engeland gedurende de laatste jaren. Ongelukkig mis ik het overzigt over 1852, maar ik heb toch dat over 1851, toen reeds de aardappelen-oogst veel verbeterd was. — Uit dat *rapport* blijkt dat gedurende het jaar 1851 in het Vereenigd Koningrijk zijn ingevoerd 1,800,000 quarters maïs, dat is circa 180,000 lasten. En wanneer men van een voedingsmiddel 180,000 lasten jaarlijks invoert, zal men wel tot het besluit moeten geraken dat het een zeer goed voedingsmiddel is. Van die 180,000 lasten is het grootste gedeelte in Ierland verbruikt geworden; men heeft berekend dat het gemiddeld verbruik in Ierland in de jaren 1849, 1850 en 1851 bedragen heeft 32,000 à 38,000 quarters per week, dus bijkans 3,200 à 3,800 last. Dat aanzienlijke verbruik bewijst reeds genoeg dat het een uitnemend surrogaat voor de aardappelen moet zijn. Gaat men na, wat daarvan in Noord-Amerika gebruikt wordt, dan ziet men dat, naar mate daar de bevolking is toegenomen, ook de uitvoer is verminderd, terwijl er toevoer van maïs uit de Zwarte zee en andere Middellandsche zeehavens, waar bij eene mindere bevolking grootere hoeveelheden van verschillende granen aanwezig zijn, jaarlijks is vermeerderd, zoodat ook hieruit het gevolg moet worden afgeleid dat het een uitnemend voedingsmiddel zijn moet.

Maar het is ook in het belang van den landbouw, dat de maïs gelijk worde gesteld aan de onbelaste granen, vooreerst omdat het ten platten lande, waar zwaar werk moet verrigt worden, een uitmuntend voedsel voor de arbeidende klasse kan worden en in de tweede plaats, omdat het een standaard-artikel zal worden voor den prijs van het veevoeder. Thans worden daarvoor erwten gebruikt, maar bij den toenemenden veestapel en de daaruit voortvloeijende schaarschte van erwten, wordt dat voortbrengsel van jaar tot jaar duurder en voor de vetweiders zou het dus allerwenschelijkst zijn, dat zij die vrucht, door een ander even krachtig voedingsmiddel konden vervangen.

Verder zal ik over dit punt niet uitweiden; maar nog met een enkel woord wijzen op de belangen der scheepvaart. De maïs is een van die artikelen, die even als andere granen zeer volumineus zijn, en dus veel scheepsruimte noodig hebben om te worden aangevoerd. Volgens de Engelsche Table of Rates wordt de vracht voor maïs gelijk gesteld met die voor tarwe; welnu wij, die zoo veel suiker naar de meeste havens aan de Middellandsche zee hebben uit te voeren, missen vaak de gelegenheid om uit die havens eene retourlading te bekomen, van daar dat men alsdan in ballast andere havens of die van de Zwarte zee moet gaan bezoeken. Intusschen kan men in de meeste Italiaansche havens maïs bekomen, die wij nu voor onze regtstreeksche vaart moeten laten liggen. Dat het dus voor de scheepvaart van belang is, behoef ik niet verder te betoogen. De quantiteit waarvan ik straks gewaagde, wordt in Engeland ingevoerd, met 847 bodems.

Ik besluit met de aandacht van de Regering ernstig op dit punt te vestigen en hoop de overtuiging bij haar te hebben kunnen doen ingang vinden, dat de schatkist volstrekt geen gevaar loopt door het wijzigen van de wet op het gemaal en van het tarief van de inkomende regten, wat de maïs betreft.

De wijziging der wet op het gemaal moge der Regering tevens aanbevolen zijn, in het belang der meelfabrieken die bij de bestaande bepalingen zoo als vroeger in deze Kamer meermalen is aangewezen, onmogelijk voor den *uitvoer* kunnen werken.

Ik neem dus de vrijheid bij de Regering aan te dringen op eene herziening van die wetten en hoop, kan het zijn, daaromtrent eene bevredigende toezegging van den Minister te zullen ontvangen.

De heer **van Rijckevorsel**: Ofschoon geheel deelende het denkbeeld, ontwikkeld door den vorigen spreker, heb ik het woord niet gevraagd om het te ondersteunen, omdat de uitmuntende wijze, waarop hij dat belangrijke onderwerp heeft behandeld, mijns inziens, iedere bijvoeging onnoodig maakt. Maar ik heb het woord gevraagd, om op een ander punt te wijzen, ditzelfde onderwerp betreffende, dat is namelijk het malen van de tarwe en van de rogge. Dit moet nu geschieden in bijna alle plaatsen van ons land, op de oude wijze, door windmolens met eene menigte formaliteiten, voorgeschreven door de wet tot waarborg van den accijns.

Maar die wet, zoo als zij nu is, belet het malen door stoomkracht in het groot daar te stellen, maar in eenige streken, bijzonder daar waar admodiatie der belasting plaats vindt, schijnt het gedoorloofd.

De wet verbiedt meer dan eens hetzelfde graan te malen, het op den molen zelve tot meel of bloem te verwerken; het moet dezen ongebuild verlaten, zoo eene maling van meel en bloem kon geschieden, gelijk dit bij de Amerikanen, de Engelschen, Franschen en andere natien geschiedt, dan zou er vooreerst eene groote besparing van onkosten plaats hebben, ten tweede zou de productie veel beter worden, en ten derde — en let daarop wel, Mijne Heeren, — zou het volk veel minder afhankelijk zijn van de bakkers en zou het veel moeijelijker zijn, om, gelijk dit in de groote steden geschiedt, van het brood bijna een monopolie te maken, omdat dan iedereen, des verkiezende, zonder dat hij verder met den fiscus te doen heeft, zijn eigen brood kan bakken, als hij zich het meel of de bloem aanschaft. Het is tot hiertoe slechts op enkele plaatsen toegelaten en op andere door de administratie halsstarrig geweigerd. Ik houd die weigering niet voor eene caprice, maar voor een gevolg der nu bestaande wet, die niet toelaat, dat het graan aan den molen tot meel gemalen worde. Maar waarom dan die wet niet gewijzigd en die maling mogelijk gemaakt? Op dit punt heb ik in eene andere betrekking meermalen aangedrongen en ik verzoek den Minister van Finantien zonder daaromtrent op het oogenblik een antwoord te verlangen, dat hij dit punt onderzoeke en er zich aan late gelegen liggen. Ik weet, dat men daartoe in zijn Departement niet genegen is, maar ik ben overtuigd dat het kan geschieden, ja, Mijne Heeren, ik ben overtuigd dat het *moet* geschieden. Ik zal er verder niets van zeggen.

De heer **Minister van Finantien**: De Vergadering zal met belangstelling hebben aangehoord wat haar is voorgedragen geworden ten aanzien van het verbruik der Turksche tarwe. Men heeft aangetoond, dat dit product hier te lande, wat de belasting betreft, ten onregte met onze tarwe is gelijk gesteld. Men heeft er op gewezen, hoe aanzienlijk de consumtie van die graansoort is in Ierland en hoe wenschelijk het zou zijn, het verbruik daarvan ook in ons land aan te moedigen. Men heeft betoogd, welk eene belangrijke aanwinst dit zou zijn voor de scheepvaart in het algemeen en voor onzen landbouw in het bijzonder.

Wat het verbruik van dat graan betreft, is bij de behandeling dezer wet in de andere Kamer, aangevoerd geworden, dat men het betwijfelde, of het te verwachten zou zijn dat deze graansoort hier te lande, waar boekweitmeel en grutten, als geheel onbelast, in vele streken vrij algemeen gebruikt worden, wel spoedig als middel van volksvoeding zou worden aangewend. Ik laat den twijfel daaromtrent thans in het midden. De bevordering van het doel kan, geloof ik, slechts in zeer geringe mate plaats hebben door het departement, aan het hoofd waarvan ik de eer heb te staan.

Ik heb ten aanzien van het verbouwen van deze graansoort meermalen evenwel de opmerking hooren maken, dat men betwijfelt of onder onze luchtgesteldheid die verbouwing met vrucht kon worden beproefd en men heeft dan oek meermalen medegedeeld dat daartoe vooral veel mestspecie en veel arbeid zoude worden gevorderd, zoodat men in twijfel trok of die onderneming hier te lande voordeel zou geven.

De afgevaardigde heeft echter meer bepaald de aanmerking gemaakt, dat men ten onregte deze graansoort had gelijk gesteld, wat de belasting betreft, met de tarwe. Die aanmerking is ook in de andere Kamer gemaakt, en daar heeft men verlangd, dat de Turksche tarwe zou worden gelijk gesteld met de rogge. De Regering heeft toen op zich genomen die bedenking in nadere overweging te nemen. Bij de behandeling dus van dat onderwerp zal het blijken hoe ver men daarin gaan kan en het spreekt wel van zelf, dat, na hetgeen daarover in deze Vergadering thans gezegd is, de Regering zal onderzoeken of het mogelijk is, de maïs gelijk te stellen met de onbelaste granen. Dit punt zal een onderwerp der zorg van de Regering uitmaken.

Evenzeer heeft de Regering zich onledig gehouden met het onderwerp door den geachten afgevaardigde uit Rotterdam, den heer van Rijckevorsel, ter sprake gebragt. Het is mij toegeschenen dat sommige bepalingen in onze accijnswet gevonden wordende, in dit opzigt een grooten hinderpaal opleveren. Ik geloof dat het niet te ontkennen is, dat deze bepalingen ongunstig werken in zooverre dat men hier te lande niet kan arbeiden gelijk in naburige Staten geschiedt, om de granen geschikt te maken niet alleen voor binnenlandsch gebruik maar ook voor de verzending buiten 's lands. Men houdt zich bezig met een onderzoek daarover en met het

overleg welke maatregelen zouden aangewend kunnen worden om in het ongerief te voorzien.

De heer **van Nispen van Pannerden**: Met belangstelling heb ik aangehoord hetgeen in deze discussien met betrekking tot de maïs is aangevoerd; maar de Minister van Finantien heeft gezegd dat de maïs hier weinig verbouwd werd, omdat men betwijfelde of de luchtsgesteldheid daartoe wel geschikt was, en, in de tweede plaats, omdat dit gewas te veel handenarbeid vorderde. Ik erken met den Minister, dat er verschil van gevoelen bestaat, of de luchtsgesteldheid geschikt zou zijn, maar ik moet opmerken dat, juist omdat de maïs veel handenarbeid vordert, zij zeer geschikt is tot verbouwing, met het oog namelijk op de mindere klasse, en zoolang de tegenwoordige wetgeving op het gemaal bestaat, is er, zoo als de spreker uit Amsterdam heeft aangetoond, een groote hinderpaal dat dat gewas door de mindere klasse verbouwd wordt. Ik wensch dus ook mijnerzijds de aandacht der Regering op dit gewigtig punt van volksvoeding te vestigen.

De heer **van Andringa de Kempenaer**: Ik vraag het woord, Mijne Heeren, omdat ik uit het Verslag van deze Kamer aanleiding vind, te spreken. Het Verslag geeft aan, dat er leden zijn, welke er bijzonder op aandrongen, » dat de Regering thans dezen maatregel om den invoer te verligten, ook na het ophouden van duurte der levensmiddelen zou bestendigen."

Ik hoop, Mijne Heeren, dat het getal leden, die dien wensch deelen, gering zal zijn. Wij verkeeren geenszins in een normalen toestand; wij bevinden ons in eene buitengewone omstandigheld door den mislukten oogst; maar wij willen hopen, dat na dezen duren tijd, er tijden van overvloed zullen komen, en wat zou dan het geval zijn, indien de landbouwende stand dan juist tegenovergestelde gevoelens zou *moeten* openbaren, terwijl men voor altijd ten onderst boven had geworpen, hetgeen vroeger wijsselijk is tot stand gekomen. Ik juich daarom het denkbeeld der Regering toe, dat zij dezen maatregel als tijdelijk beschouwt, en dat de termijn daarvan dus ook zoodanig gesteld is, dat men weder bij een nieuwen oogst zal kunnen beoordeelen, wat dan noodzakelijk zal zijn, *òf* om den termijn te verlengen *òf* om alles weder in den gewonen toestand terug te brengen.

Er is in de tweede plaats gesproken over de maïs. Na de zoo uitmuntende rede van mijn geachten ambtgenoot uit Amsterdam (den heer van Beeck Vollenhoven) zou ik daarover het stilzwijgen hebben bewaard, indien ik niet in de rede van den Minister den twijfel had hooren opperen of de maïs wel eene graansoort was, die in dit klimaat met vrucht zou zijn aan te kweeken. Ik heb door den geachten spreker uit Gelderland (den heer van Nispen van Pannerden) dat punt reeds hooren te berde brengen, en hem als zijn gevoelen hooren openbaren, dat, voor zoo ver hem bekend is, die maïs hier met vrucht ware te kweeken; waarmede ik mij vereenig. Als ik daarover een woord in het midden breng, Mijne Heeren, dan is dit een woord, gegrond op eigen ondervinding en dan durf ik de verzekering geven, dat evenzeer als zoo vele vruchten hier voor het eerst zijn ingevoerd, ook de maïs naar mijne overtuiging ongetwijfeld hier goede resultaten zal opleveren.

Het is nog niet vele jaren geleden dat eene plant, die de hoop der mindere standen uitmaakt, al levert zij geen brood tot voeding op, handenarbeid in overvloed geeft, waardoor men wordt in staat gesteld om brood te kunnen koopen. Het is de vlasplant, die inderdaad zeer belangrijk is, en die aan die standen de ruimste gegeningen wat handenarbeid betreft, kan aanbrengen. Een jaar van mislukking van die vlasplant is een jaar van armoede voor vele plaatsen van ons land, en een overvloedige oogst van vlas kan opwegen tegen een minderen oogst wat de voedingsmiddelen betreft. Ik wil daarom bij de Regering er op aandringen, dat zij de belemmeringen, die in het kweeken van de zoo nuttige maïs-plant bestaan, zoo spoedig mogelijk opheffe. De maïs, Mijne Heeren, is eene plant, die bij uitmuntendheid geschikt is tot voeding van het vee, gelijk reeds door andere sprekers is opgemerkt, en wanneer dat vee met die vrucht kan gevoed worden, zal er meer ruimte overschieten, om andere gewassen, en vooral garst, die op dit oogenblik daartoe veel gebezigd worden, te besparen. Maar zal men zeggen, dit kan geschieden. Niemand belet maïs te gebruiken voor veevoeder. Het is waar, maar juist omdat de maïs gelijk wordt gesteld met het edele graan, de tarwe, is het noodzakelijk, dat eerst de accijns worde betaald, dat die accijns worde voorgeschoten en dat, na afloop der maling, als het gebleken is, dat die graansoort behoorlijk gezand is — en dit wordt nog al sterk gedaan — dat men dan. zeg ik, den vroeger gedeponeerden accijns kan terugbekomen. Dat bezwaar is wel niet zoo groot, maar het is toch eene zeer lastige formaliteit. En dan in de tweede plaats, zoo de mensch onderscheid maakt tusschen zuiver en onzuiver graan, ik kan de verzekering geven dat het vee daaromtrent evenmin onverschillig, is en dat het een groot onderscheid maakt, of men het gezand of ongezand tot voedsel toedient. Het is op grond van het door twee sprekers aangevoerde, waarbij ik nog iets gevoegd heb, dat ik de Regering inzonderheid in overweging geef om het misverstand (want inderdaad ik kan het niet anders dan een misverstand noemen), dat men twee geheel ongelijksoortige graansoorten gelijk stelt, op te heffen.

De heer **d'Ablaing van Giessenburg**: Ik beaam volkomen hetgeen door den geachten spreker uit Amsterdam (den heer van Beeck Vollenhoven) gezegd is over de maïs als voedingsmiddel. Maar ik verschil met de beide sprekers uit Gelderland en Friesland (de heeren van Nispen en de Kempenaer), omtrent den bouw der maïs hier te lande. Eene ondervinding van elf jaren, gedurende welke ik mij met dien bouw heb bezig gehouden, geregtigt mij om te persisteren bij mijn gevoelen, dat in ons land, gelijk ook in het noorden van Duitschland gebleken is, de aankweeking van maïs steeds wisselvallig zal zijn. Wat betreft de aankweeking, in die streken waar de stalvoedering is ingevoerd, zal de maïs steeds een heerlijk stalvoeder zijn, omdat het vee daarvan zeer gezonde melk en boter zal geven. Maar wat aangaat de aankweeking voor volksvoeding, geloof ik, dat men op den duur zal bevinden, dat ons land daartoe niet geschikt is.

De heer **van Andringa de Kempenaer**: Ik heb eenvoudig het woord gevraagd, omdat twee sprekers zich met mijn gevoelen hebben vereenigd, en iemand die groote kennis en langdurige ondervinding heeft in zaken van landbouw en veeteelt en aan wien ongetwijfelfd ons land in dit opzigt groote verpligting heeft, met mij verschilt. Het is daarom, dat het gevoelen van iemand als de geachte spreker uit Utrecht, voorzeker zwaar moet wegen.

Maar in ben in staat om hem buiten deze Vergadering de overtuiging te geven, dat het niet overal althans, hetzelfde gesteld is. Ik heb de ondervinding dat van een morgen (de landmaat bij ons in gebruik) is getrokken 35 mudden. Het is juist hetgeen de spreker gezegd heeft, gebrek aan kennis hoe die hoogst belangrijke plant moet aangekweekt worden die oorzaak, dat men zich niet algemeen op het verbouwen daarvan toelegt. Ik herhaal echter dat ik, buiten deze Vergadering met den geachten spreker (den heer d'Ablaing), daaromtrent in meer bijzonderheden hoop te treden.

De heer **Minister van Finantien**: Ik zal, Mijne Heeren, de discussien niet volgen op het terrein, waarop zij thans gebragt zijn, ten aanzien van de maïs, en mij alleen veroorloven op te merken, dat ik straks, met alle bescheidenheid, slecht de bedenkingen heb medegedeeld, welke mij te dien aanzien waren bekend gemaakt. Ik geloof, dat op dit oogenblik alleen quaestie kan zijn van een antwoord op de vraag, of men de Turksche tarwe, wat de belasting betreft, niet zou kunnen gelijk stellen met de onbelaste granen, en op die vraag heb ik het antwoord reeds gegeven.

Door den geachten afgevaardigde uit Friesland is ook een punt ter sprake gebragt, dat in paragraaph 2 van het verslag der Commissie van Rapporteurs voorkomt, en nu meen ik daarop te moeten antwoorden, dat de quaestie in hoeverre vermindering van regten van invoer op de granen zou wenschelijk zijn, mij voorkomt eene quaestie van zoo groot gewigt te wezen, dat men die thans niet incidenteel bij de behandeling van dit wets-ontwerp, tot besluit kan brengen. Het is mij toegeschenen, dat de regten zoo als zij tot hiertoe bestonden, geene overwegende bezwaren opleveren, en dat derhalve geene bedenkingen tegen het vasthouden van die regten kunnen worden gemaakt. Deze wet is overigens slechts een tijdelijke maatregel; na verstrijking van den termijn, die daarin genoemd is, zal men zich weder in denzelfden toestand bevinden, waarin men zich vóór het besluit van 15 September jl. bevond.

De heer **van Rijckevorsel**: Uit hoofde van de gewigtige onderwerpen, die ons tot hiertoe, naar aanleiding van deze wet, bezig hielden is mij iets ontsnapt, dat ik nog onder de aandacht van den Minister wensch te brengen. Ik heb namelijk met verwondering gezien dat bij de bijvoeging: » Brood, beschuit en meel van alle graansoorten", ook genoemd is vermicelli, macaroni, enz. tot het hoogste regt van f 4.10 per 100 pond. Reeds als lid der Tweede Kamer heb ik, toen daar de accijns van de macaroni en de vermicelli werd afgenomen, er op aangedrongen en later bij herhaling er op gewezen, dat men nu dat inkomende regt van die voorwerpen ook behoorde te verminderen, want dat onder dat regt nog steeds de accijns begrepen is; wanneer men nu de macaroni en de vermicelli, die van buiten 's lands komt, laat betalen den accijns, terwijl die niet meer wordt betaald binnen 's lands; dan, al moge het onderwerp ook al niet van groot belang zijn, dan is het stelel

toch niet goed, en het gevolg daarvan zal wezen dat, wanneer de fabrieken van die voorwerpen hier te lande gedurende een aantal jaren hebben gewerkt onder die protectie, hetgeen eigenlijk eene *prohibitie* is, zij dit dan zullen aanmerken als een verkregen regt. Dit verkeerde stelsel zou nu zeer gemakkelijk te veranderen zijn geweest, als men maar op de gewisselde stukken had willen letten. Wanneer nu de Minister eene vermindering of afschaffing van den aceijns op de Turksche tarwe of maïs zal voorstellen of bij eene andere gelegenheid eene wijziging van het tarief voordraagt, dan wensch ik dat hij tevens ook op die regten op de macaroni en vermicelli zijne aandacht zal gelieven te vestigen.

De beraadslaging wordt gesloten en het wets-ontwerp wordt met algemeene (32) stemmen aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik wensch thans over te gaan tot het doen voorlezen met gesloten deuren der notulen van het verhandelde in het gisteren gehouden comité-generaal.

Dienovereenkomstig wordt besloten en de openbare zitting in eene met gesloten deuren veranderd.

De zitting heropend zijnde, gaat de vergadering over tot het behandelen der WETS-ONTWERPEN TOT VASTSTELLING DER STAATSBEGROOTING VOOR 1854.

De algemeene beraadslagingen worden geopend.

De heer **van Rijckevorsel**: Mijne Heeren, ik heb eene algemeene aanmerking, waaromtrent ik zeer kort zal kunnen zijn, maar die ik beschouw *algemeen* te zijn, omdat zij meer dan één Ministerie raakt. Zij is opgenomen in het Verslag van deze Kamer en betreft het niet uittrekken op de begrooting van een cijfer voor de academie te Delft. Men heeft daarop geantwoord dat door den Staat niets aan die instelling wordt betaald, maar dat daaraan alleen eene bijdrage wordt gegeven van f 10,900 door de Kolonien. Dit, Mijne Heeren, is die ongelukkige sacramentele uitdrukking van vroegeren tijd: » *daarin zal voorzien worden zonder* » *bezwaar van 's Lands schatkist.*" Dat heeft ons die millioenen op millioenen gekost, dat is de oorzaak geweest van dien treurigen toestand van 's Rijks finantien; toen men meende dat hetgeen uitgegeven werd uit gelden, voortkomende uit onze Oost-Indische bezittingen, konde uitgegeven worden zonder dat het toegestaan was op de begrooting. Ik neem de vrijheid, Mijne Heeren, om op nieuw ernstig er op aan te dringen, dat die academie te Delft, die eene instelling is van den Staat, gesubsidieerd wordende uit 's Rijks geldmiddelen, al is het dan ook indirect uit de kolonien, een volgend jaar op de begrooting worde gebragt.

Ik geloof ook dat het billijk is, dat bij eene instelling, waarvan de leeraren worden aangesteld door den Koning, die leeraren ook aanspraak moeten kunnen maken op pensioenen, behoudens de bijdragen aan het pensioenfonds door hen te doen; terwijl het nu zoude kunnen zijn, dat men hen quasi niet beschouwde als Rijks-ambtenaren, omdat zij niet op de begrooting voorkomen, en dat zij dus geen aanspraak op pensioen zouden kunnen maken.

Ik verzoek de Ministers van Binnenlandsche Zaken en van Kolonien, die ongelukkig beiden thans hier niet tegenwoordig zijn, op die zaak bij eene volgende begrooting wel te letten; want ik verklaar bij deze plegtig dat ik, bij gemis van voorziening in dezen (even als het tot nog toe voor mij is geweest eene reden, om telken reize tegen de begrooting van het XIde hoofdstuk (Departement van Kolonien) te stemmen) ik in het vervolg daarom ook tegen die van het Vde hoofdstuk (Departement van Binnenlandsche Zaken) mijne stem zou uitbrengen.

De zitting wordt voor een half uur geschorst.

De zitting hervat zijnde, worden de algemeene beraadslagingen voortgezet over de begrootingswetten.

De heer **van Rijckevorsel**: In het verslag dezer Kamer over de begrootingswetten kwamen eenige leden terug op den wensch, dat de Minister van Justitie de noodzakelijkheid eener wet, regelende de tucht op de koopvaardijschepen, nog eens in nadere overweging zou gelieven te nemen. Tot mijn groot leedwezen, en ik mag zeggen, tot mijne verbazing, heb ik als antwoord des Ministers gelezen: » Andere onderwerpen, welker » wettelijke regeling noodzakelijk is, zullen zoo spoedig mogelijk » in behandeling worden genomen. Daartoe kan evenwel voor » alsnog eene regeling van de tucht op de koopvaardijschepen » niet worden gebragt; mogt evenwel de noodzakelijkheid daar- » van nader blijken, dan zal aan den daaromtrent uitgedrukten » wensch worden voldaan."

Ik zal nu niets zeggen van de onbepaaldheid en algemeenheid der belofte: » Andere onderwerpen, welker wettelijke regeling » noodzakelijk is, zullen zoo spoedig mogelijk in behandeling ge- » nomen worden." Ik zal alleen spreken van dat bijzondere punt, de tucht op de koopvaardijschepen. Ik verwonder mij, dat bij de Regering de noodzakelijkheid van de regeling van dit punt nog niet gebleken is. Die noodzakelijkheid bestaat niet alleen, maar is dringend, en ik hoop den Minister van Justitie daarvan te overtuigen.

Reeds meermalen vestigde de kamer van koophandel en fabrieken te Rotterdam de aandacht der Regering op de gevaren, welke onze scheepvaart dreigen en de nadeelen, welke haar niet zelden treffen door de desertie van het scheepsvolk en door het gebrek aan eene behoorlijke wetgeving ter verzekering en bevestiging van de tucht aan boord. Zij rigtte daartoe eene opzettelijke en breedvoerige missive aan den Commissaris des Konings in Zuidholland, dd. 10 September 1852, waarin zij het belang dezer aangelegenheid uiteenzette en, in navolging van hetgeen in Engeland en Frankrijk daartoe betrekkelijk gesehied is, op eene wettelijke regeling van dit onderwerp aandrong.

Door tussehenkomst van dien hoogen ambtenaar vernam de kamer in October 1852, dat de Minister van Justitie haar gevoelen deelde en dat er bereids sedert geruimen tijd een ontwerp van wet betrekkelijk dit onderwerp bij zijn departement in bewerking was; dat Zijne Exeellentie de zaak zooveel mogelijk zoude bespoedigen, doch dat het onderwerp veelomvattend en gewigtig zijnde, geen overhaasting gedoogde.

Ik stem dit laatste volgaarne toe, doch vermeen tevens dat de noodzakelijkheid eener onverwijlde voorziening in den laatsten tijd nog veel dringender is geworden, dat het belang onzer scheepvaart (zoo het maken eener behoorlijke wet nog niet doenlijk is) gebiedend eischt althans eenige voorloopige maatregelen te nemen tegen de desertie der matrozen.

Vooral sedert het toenemen der bevrachtingen van Nederlandsche schepen naar Australie, hetgeen nu sedert ruim een jaar op zeer groote schaal geschiedt, is het verloop van volk, voornamelijk van die schepen zoo toegenomen, dat het te vreezen is dat onze reeders van die anders zoo zeer voordeelige reizen zullen worden afgeschrikt *eeniglijk en alleen om dit bezwaar.*

Het ware echter welligt niet onmogelijk geweest reeds sedert geruimen tijd veel te doen ten einde de desertie van het scheepsvolk te stuiten.

Een eerste bezwaar is gelegen in de moeijelijkheid om de matrozen die in Engeland, vooral in de kolenhavens, waar de schepen zich op de uitreize eerst ter inlading moeten heen begeven, niet zelden reeds wegloopen, in hechtenis te doen nemen en weêr aan boord te doen brengen. Vroeger schijnt de Engelsche wetgeving dit niet te hebben toegelaten, doch in het begin van verleden jaar is bepaald dat de Regering daartoe verdragen kon aangaan op wederkeerigheid gegrond. Het is in hooge mate te bejammeren dat Nederland, hetwelk misschien meer dan eenige natie ter wereld belang heeft bij zulk een verdrag, niet dadelijk een daartoe betrekkelijk voorstel gedaan heeft. De kamer van koophandel te Dordrecht heeft bereids aan den Minister van Buitenlandsche Zaken een adres ingediend, om dit verzuim alsnu zoo spoedig mogelijk te herstellen, en de kamer te Rotterdam heeft dat verzoek met den meest mogelijken ernst, bij hare missive van den 12den November jl., aan den Commissaris des Konings ondersteund, tevens wijzende op het volgend nog belangrijker punt.

Veel erger dan in Engeland is het deserteren in zijne kolonien in Australie. Het is daar ongelukkiglijk, behoudens eenige loffelijke uitzonderingen, zoo algemeen geworden, dat de gezagvoerders niet zelden daardoor in de uiterste vergelegenheid geraken en zich slechts met ontzettende opofferingen van geld, en dan nog niet altijd, kunnen redden.

Ook hier is voorziening dringend noodig. In New South Wales en welligt nog in andere kolonien, is eene verordening uitgevaardigd, dat de deserteurs van vreemde schepen door de politie zullen worden opgespoord en weder aan boord gebragt, ter requisitie des consuls, en mits de vreemde mogendheden officieel verklaren eene zoodanige behandeling van het scheepsvolk te verlangen. Zulk eene verklaring behoort door ons Gouvernement ten spoedigste gedaan te worden, daar niets bevorderlijker voor onze reeders kan wezen dan hen onverwijld de bescherming der wetten des lands te doen genieten. Daar dit nog niet geschied was, is een verzoek van de gezagvoerders onzer schepen aan den gouverneur van New South Wales om de gezegde wet ook op Nederlandsche schepen toe te passen, natuurlijk afgeslagen. Deze geheele aangelegenheid is bereids in de dagbladen vermeld, ander andere in het *Handelsblad* van 31 October jl.

De reden, waarom ons Gouvernement het voorregt der locale wetgeving niet voor Nederlandsche schepen heeft in aanspraak genomen, is welligt voor een deel te wijten aan de omstandigheid dat onze belangen aldaar door niemand worden waargenomen. De

kamer heeft reeds verleden jaar bij missive van 2 November, op de aanstelling van Nederlandsche consuls in Australie aangedrongen. Het antwoord der Regering was echter toen afwijzend, op grond dat in onze kolonien insgelijks geen vreemde consuls werden toegelaten. De vraag is echter of bij het blijkbaar belang om onze scheepvaart niet langer geheel onbeschermd te laten, een zoodanig beginsel niet verdient gewijzigd te worden? Vroeger moge er aanleiding geweest zijn om liefst geene vreemde, dat is, Engelsche agenten in onze kolonien te hebben; die vrees zal thans wel grootelijks verdwenen zijn, daar er geen redelijke twijfel bestaan kan of de Engelsche regering en de Engelsche handel zijn tegenwoordig even goed betrekkelijk onze kolonien ingelicht, als zij door consulaire agenten zouden kunnen worden. Bovendien, al had het toelaten van vreemde consuls in onze kolonien eenig bezwaar, ook dan zoude men daarover behooren heen te stappen, ter bereiking van het voordeel om de Nederlandsche belangen in vreemde kolonien behoorlijk te doen waarnemen. De beschermingonzer handelsbelangen in vreemde kolonien was vroeger geenszins zoo noodzakelijk als thans, daar het bezoeken van zoodanige gewesten door onze vlag toen bijna eene zeldzaamheid was, en integendeel tegenwoordig door eene hoogst gelukkige verandering in de wetgeving van Engeland en door andere omstandigheden, gedurig toeneemt.

Reeds in hare missive van 10 September betoogde de kamer het ongerijmde stelsel onzer tegenwoordige wetgeving, die den matroos, welke zijn schip, dat zeilreê ligt, verlaat of onderweg deserteert, met een gewonen bediende, die de dienst zijns meesters verlaat, gelijkstelt. Het eerste is toch een *geheel eigenaardig misdrijf*, dat veel meer overeenkomst heeft met de desertie eens militairs dan met het wegloopen van een bediende of werkman. Van daar werd het in ons oud-Hollandsch regt met geeseling, en ingeval van recidive, met de galg gestraft. (Zie de Wisbuysche zeeregten van Keizer Karel van 1551; de zeeregten van Koning Philips van 1563 en de Rotterdamsche keur van 9 October 1721, geapprobeerd door de Staten van Holland en West-Friesland, den 19den Julij bevorens). Thans wordt desertie in Engeland met gevangenis en in Frankrijk eveneens of wel met verpligte dienst op een oorlogsschip gestraft, in welk laatste geval de gagie of een deel daarvan ten voordeele des reeders komt, die door de desertie schade heeft geleden. Hetzelfde kan worden opgemerkt ten opzigte van *insurbordinatie*, dienstweigering, nalatigheid enz. Ook in die gevallen is er geene de minste gelijkheid tusschen scheepsvolk en dienstboden.

Dat alles was reeds voor een jaar en herhaaldelijk vroeger opgemerkt, terwijl op de wetgevingen gewezen werd, door naburige volken in de laatste jaren daargesteld, om in de behoeften der scheepvaart te voorzien. Bij ons schijnt men daartoe niet te hebben kunnen overgaan, en de gevolgen zijn niet uitgebleven.

Tot mijn leedwezen las ik het kort, ontwijkend, ja zelfs afwijzend antwoord van den Minister van Justitie, zoo bij de Tweede Kamer als bij de Memorie van Antwoord op het Verslag der Rapporteurs dezer Kamer gegeven. Dit dringt mij om Zijne Exeellentie op nieuw en ernstig te verzoeken om het décrêt disciplinaire et pénal pour la marine marchande van den President der Fransehe Republiek, van den 24sten Maart 1852, benevens het rapport van den Minister van Marine, van dienzelfden datum, te willen raadplegen. (Zie onder anderen artt. 65, 66, 67, 69 en 70 van genoemd decreet).

Ik heb door een geacht Rotterdamseh huis te Havre daarnaar onderzoek laten doen. Dat huis heeft mij eene kopij gegeven van den brief, dien het had geschreven, opdat ik zou zien dat aan zijn correspondent niet was in den mond gelegd hoe te antwoorden. Ik zal de vrijheid nemen om de vraag en het oorspronkelijk antwoord, die ik beide hier voor mij heb liggen, voor te lezen.

De aanvraag was van den navolgenden inhoud:

» Vous nous obligerez en nous disant d'une manière un peu détaillée le résultat produit par le dernier décret de votre gouvernement au sujet de la discipline à bord de la marine marchande. Notre législation est très défectueuse et incomplète sur cette matière; c'est pourquoi nos armateurs tachent de provoquer une loi mieux adaptée aux besoins actuels. C'est surtout par rapport à la désertion que nous aimerions à savoir si votre règlement fonctionne bien. — Vous savez sans doute, que vos déserteurs doivent servir sur les vaisseaux de l'État et que la moitié de leurs gages sert à indemniser les armateurs.

» Vous nous obligerez en nous répondant d'une manière à ce que votre lettre puisse être produite à notre gouvernement, si le cas l'exige.

» Vous nous obligerez aussi en nous expédiant par la poste sous bande deux exemplaires du décret précité.

» Rotterdam, 28 Novembre 1853."

Het antwoord luidde aldus:

» Je m'empresse de vous adresser par la poste deux exemplaires du décret disciplinaire, qui régit actuellement la marine marchande.

» Depuis que cette loi fonctionne, elle n'a produit que de bons effets; nos marins sont plus dociles; point capital: ils se rendent exactement à bord des navires au moment du départ. Les désertions au départ et à l'étranger sont beaucoup moins nombreuses.

» Nos tribunaux maritimes sont bien organisés; les lenteurs de la justice ordinaire sont évitées; on juge, pour ainsi dire, jour pour jour.

» Quoiqu'il en soit, le décret Français a ses défectuosités, ainsi que toutes les lois humaines; c'est à la pratique à les signaler et au législateur à les réprimer.

» Mais pour compléter ces mesures disciplinaires, il serait à désirer que toutes les nations maritimes s'entendissent entre elles, pour empêcher l'embauchage des marins ayant reçu des avances ou en cours de voyage.

» Havre, 3 Decembre 1853."

De desertie en de daarmede gepaard gaande insubordinatie nemen dagelijks hand over hand toe. Het is geen zeldzaam, ja een alledaagsch verschijnsel, dat matrozen, die hun schip verlaten hebben, met de grootste onbeschaamdheid op de plaats hunner monstering terugkomen, ten einde een nieuw gagement te zoeken, dat zij even ligt wederom schenden. Onze wetgeving is daarvan grootelijks oorzaak; de matroos weet zeer wel dat de reeder hem niets dan een civiel proces tot schadeloosstelling kan aandoen, hetgeen deze natuurlijk nooit zal beproeven.

Ik zie niet in welk bezwaar het hebben kan om binnen weinige weken eene wet te vervaardigen en voor te dragen, die ten minste aan dezen onhoudbaren toestand een einde maakt, door te bepalen, dat desertie gestraft zal worden met verpligte dienst op een oorlogsschip, en dat de helft der aldaar verdiende gagie aan het schip, waarvan de desertie heeft plaats gehad, tot schadevergoeding zal worden uitgekeerd. Deze eenvoudige bepaling zou reeds een zeer heilzamen indruk maken en een eerste stap zijn om de verslapte tucht onder het scheepsvolk eenigermate te herstellen. De noodzakelijkheid eener geheele regeling dezer zaak blijft niettemin bestaan, maar voor het oogenblik is eene krachtige beteugeling der desertie het meest en het eerst noodig. Ik verzoek daarom de Regering, zonder verder tijdverlies, tot de voordragt eener wet op dit punt te willen overgaan.

De heer **Martens van Sevenhoven**: Ik behoor tot diegeden, die in het Verslag dezer Kamer op de vervaardiging van sommige wets-ontwerpen hebben aangedrongen; onder die wetten behoort ook de wet op de waterschapsbesturen, die ik allezins noodig acht. In de provincien Zuid- en Noordholland hebben de Staten beproefd, althans voor het oogenblik, in deze behoeften te voorzien, maar zij hebben daarbij, geloof ik, uit het oog verloren dat art. 191 van de Grondwet gebiedt, dat de wet het algemeen en bijzonder bestuur van de waterschappen regelt, terwijl art. 192 zegt, dat de Provinciale Staten binnen hunne provincie veranderingen kunnen maken in de reglementen van de waterschapsbesturen, behoudens de bepalingen van het voorgaande artikel. En naar dit artikel renvoijeert dan ook de provinciale wet.

Nu wensch ik dat die algemeene wet tot stand worde gebragt, ten einde deze zaak behoorlijk worde geregeld, want ik vrees dat de maatregelen door de Provinciale Staten in Noord- en Zuidholland genomen, in regten voor niet geldend zullen worden verklaard. Tot nog toe hebben zij dien toets nog niet behoeven te doorstaan; ik ben echter zeer bedueht, dat zij die, wanneer het voorkomt, kunnen doorstaan. Ook voor de provincie Utrecht acht ik zulk eene wet noodig, en ik moet dus bij de Regering zeer op het tot stand brengen dier wet aandringen.

In de Memorie van Beantwoording der Regering vind ik omtrent hetgeen in ons Verslag voorkomt ten opzigte eener algemeene politiewet, dat de Regering van meening is, dat eene algemeene politie niet vatbaar is voor eene regeling bij de wet. Maar dit geloof ik toch als zeker te kunnen stellen, dat bij de tegenwoordige wet op de veldpolitie de landeigenaren niet in het veilig bezit hunner eigendommen zijn. In de provincie waar ik woon, bij voorbeeld, heeft men sleehts één veldwachter in de meeste gemeenten; die veldwachter is meestal de knecht van den burgemeester; hij loopt zeer weinig door de gemeente, en hij kan ook slechts gebrekkig zijne taak vervullen, omdat veelal de gemeente te uitgebreid is. De politie moet dus hoogst onvoldoende werken, om niet liever te zeggen nietig en onbeduidend. Overal langs de groote wegen ziet men beroovingen van de bosschen plegen, en ziet men naar de steden en dorpen onderscheiden menschen terugkeeren met groote bossen hout beladen, die zij in die bosschen hebben gestolen. Die beroovingen worden weinig en slecht gestraft; de meeste regters zijn van oordeel dat een enkele bos dood hout weinig waarde heeft en een geringen diefstal daarstelt. Maar zij schijnen niet te beseffen dat dit doodc hout levend is geweest en door de dieven eenige dagen te voren wordt afgebroken en dan blijft liggen, dood gaat en vervolgens uit het bosch wordt weggehaald. Die diefstallen van dat hout berokkenen aan den eigenaar eene groote schade.

ZITTING VAN DEN 21STEN DECEMBER.

Het zou mij dus voorkomen, dat èn omtrent de waterschpsbesturen, èn omtrent de politie ten platten lande, afdoende maatregelen genomen en wetten daaromtrent ingediend moeten worden.

Dit was het eenige, wat ik bij deze gelegenheid wenschte te zeggen.

De heer **van Wessem**: De bezwaren, Mijne Heeren, door den geachten afgevaardigde uit Utrecht (den heer Martens), ten opzigte van de wet op de waterschappen aan u medegedeeld, deel ik ten volle. Het is zoo, in de provincie Zuidholland en ook in het gewest, dat mij de eer heeft gedaan mij naar deze Kamer af te vaardigen, ziet men in bijna elke zomer- en ook in de wintervergaderingen nieuwe reglementen voor de waterschapsbesturen vaststellen. Die reglementen worden opgezonden naar het Ministerie van Binnenlandsche Zaken, door Zijne Majesteit den Koning, ingevolge art. 98 van de provincíale wet goedgekeurd en vervolgens in werking gebragt. Het komt mij waarschijnlijk voor, dat de Provinciale Staten, gelijk de redenaar die mij vooraf ging, te regt heeft opgemerkt, de wettelijke voorschriften van art. 191 der Grondwet vooruitloopen. Maar er bestaat bij mij nog een bezwaar en dat is niet gering. Het ontbreken van eene wet op de waterschappen maakt op dit oogenblik, dat de watersehapsbesturen zonder eenige magt zijn. Wij hebben regterlijke uitspraken, waarbij verklaard is dat de waterschaps-besturen, zoo als zij zijn geconstitueerd of volgens de nieuwe reglementen geconstitueerd worden, geene strafwetgevende magt hebben, zoo lang de algemeene wet niet zal zijn gemaakt, waarbij hun die magt wordt gegeven. Nu kunnen zij wel verordeningen maken en keuren daarstellen, maar geene strafbepalingen; en eene verordening of eene keur zonder strafbepaling is zoo goed als niets.

Het doet mij leed, dat de heer Minister van Binnenlandsche Zaken niet in ons midden is, maar het zal mij aangenaam zijn, indien een der andere heeren Ministers dit bezwaar zoude willen brengen ter zijner kennis en dien Minister zou willen aansporen, om in die groote behoefte, die zóó algemeen gevoeld wordt, zoo spoedig mogelijk te voorzien.

De heer **Minister van Justitie**: Ik kan niet ontveinzen dat de vraag, geopperd door den spreker uit Rotterdam, mij zeer bedenkelijk voorkomt: hij vraagt eene wet op de tucht der schepen ter koopvaardij. Wanneer wij zien, wat er onder onze oogen heeft plaats gehad, hoe onze koopvaardijschepen zijn vermeerderd, hoe bij voorkeur onze schepen worden bevracht en bij voorkeur dienst daarop wordt genomen, dan zeg ik, komt het mij bedenkelijk voor, of het niet beter is deze geheele zaak over te laten gelijk zij nu is overgelaten aan het burgerlijk commercieel regt. De schipper is een bloot individu, hij heeft geen ander karakter; hij neemt vrije lieden aan en nu kan hij zoodanige bedingen maken als hij goedvindt en door die bedingen waken tegen de achteloosheid en den onwil der schepelingen, zoo als daar zijn: inkrimping of wijziging der voeding, het niet uitbetalen van eenige gage dan nadat het schip terug is, het inhouden van een gedeelte dier gage als verbeurde boete. Dit waren tot heden de eenige middelen van bedwang en met die middelen is onze handelsvloot steeds in bloei toegenomen. Is het in dien stand van zaken raadzaam het spoor te volgen, dat in Engeland en Frankrijk is gelegd? Ik heb zeer naauwkeurig nagegaan al wat daaromtrent bestaat en de geachte spreker heeft mij niets nieuws verhaald. Ik heb bepaaldelijk ook bestudeerd het laatste decreet, in 1852 in Frankrijk ingevoerd, maar ik meen dat, zoo men deze zaak wil regelen, men meer moet doen, dan ik in dat decreet gevonden heb. Men moet dan van den scheepskapitein een ander individu dan eenen meester maken hebbende uit kracht van vrijwillig beding, regt van bevel en regt van opschorsing van zijne verpligtingen, zoo de bediende aan de zijne niet voldoet, men moet dan van hem, eene soort van autoriteit maken en om dit te doen, zullen wij bepalingen moeten maken over de admissie van scheepskapiteins over de admissie van stuurlieden en dergelijke meer en wij zouden dan geheel afwijken van die vrijwillige verbindtenissen, waaronder, gelijk ik zeide, onze scheepvaart bloeit. De noodzakelijkheid is mij niet gebleken. Word ik nader overtuigd, dan zal ik toegeven. Ook ik heb informatien genomen omtrent de zaak en mijne informatien zijn deze, dat in Frankrijk het decreet nog te kort gewerkt heeft, om nu reeds over de resultaten te kunnen oordeelen, doch dat, wat de desertie buiten 's lands betreft, deze thans nog even goed plaats heeft als vroeger. Van de andere punten spreek ik niet. De desertie van onze schepen binnen onze havens is niet zoo erg maar de desertie buiten 's lands is toegenomen, juist door de ontwikkeling der vrije scheepvaart; zij heeft groote bezwaren voor de schippers en reeders, maar om die met eene wet te willen uit den weg ruimen acht ik niet mogelijk. Van scheepskapiteins die in menige gelegenheid getoond hebben deskundigen te zijn, heb ik vernomen, dat zij hoopten dat er nooit eene wet zou komen op deze aangelegenheid. Daar staat tegenover, ik erken het, het gevoelen van de kamer van koophandel te Rotterdam. Het berust grootendeels op het bezwaar der desertie. Maar wat is er nu van dat punt van desertie? Desertie heeft plaats vooral in die landen, waar tegenwoordig goud gevonden wordt. Wat zal dáár eene wet, hier gemaakt uitrigten? De deserteurs verlaten dáár hun schip niet met een *esprit de retour*. Daarentegen vrees ik dat die wet de matrozen zal afschrikken om dienst te nemen dáár waar zulk eene wet bestaat, en dat er aldus een voordeel in gelegen is om zulk eene wet niet te hebben.

Wat ik hier zeg zijn bedenkingen en meer niet. Ik sta niet op mijn stuk; indien men mij door vergelijkende feiten overtuigt, zal ik terstond mijn werk van de zaak maken.

De beste maatregel die, naar mijn oordeel, tegen desertie zou zijn te nemen, zou bestaan in het sluiten van tractaten met andere mogendheden, waaromtrent mijn geachte ambtgenoot voor Buitenlandsche Zaken het woord zal opnemen. Maar ook zonder tractaten doet hier en daar de politie het noodige om scheepskapiteins behulpzaam te zijn. Om nog eens op die wet terug te komen, ik geloof, dat, wanneer er zulk eene wet bestaat, de kapiteins despoot zullen worden, in den kwaden zin, en dat zij zullen ophouden zeemanschap te gebruiken, hetgeen naar ik meen, zeer noodig is. Ik houd het er voor, dat het voornaamste punt, waarop het aankomt, is, dat de kapitein met Janmaat wete om te gaan, en nu schijnt het mij toe, dat, onder het bestaan van zulk eene wet, hij meer militair opperhoofd dan schipper zal zijn, wat ik mij begrijp in een meer militairen Staat, maar niet hier. Daarenboven zal dat militaire ook alleen bestaan ten aanzien van den matroos, maar ook de passagiers zullen onder eene andere krijgstucht worden gesteld. Ik begrijp zeer goed, dat de kapitein baas is op zijn schip en niet de passagier, maar dat kan bij verbindtenis worden geregeld, en de manschap en ook de passagier zal in ieder geval, wanneer de nood aan den man is, wel gehoorzamen in zijne eigen, door den nood zoo duidelijk aangewezen belangen. Eene wet die dat punt regelt acht ik echter niet raadzaam; ik voor mij althans zou, voor een eenigzins verren togt, altijd de voorkeur geven aan schepen, waarop die wet niet geldt, boven die waar die wet van kracht is.

Maar er is nog meer, Mijne Heeren. Na afloop van de reis zal de kapitein blootstaan aan allerlei actien, want nu zal het volk zijne regten willen laten gelden. Immers men meent toch niet dat het volk geheel à la merci aan den kapitein zal worden overgegeven. Ook voor het volk en passagiers zullen in die wet waarborgen zijn opgenomen; en nu zal elk, die meent in zijn regt verkort te zijn, met zijne klagten komen tegen den kapitein, daartoe geeft ook de Fransche wet ruimschoots gelegenheid. Ik heb de wet hier en indien eenigen van de heeren lust hebben om die te lezen, dan is ze te hunner dispositie.

Ik eindig op dit punt met te verklaren dat ik, zoo als ik reeds gezegd heb, de zaak heb onderzocht, van alle zijden, want het is waar, bij de aanvaarding van mijn Ministerie, heb ik reeds daar gevonden een dik paket over dat onderwerp, waarin onderscheidene projecten waren van allerlei aard; als over de examens die de kapiteins en stuurlieden zouden moeten afleggen, hunne admissien, over de baraterie of de schelmerijen van schippers en schepelingen, de voeding en ook over de tucht, en dit laatste onderwerp besloeg geene geringe plaats. Welnu, juist de lezing van dat alles heeft mij in het denkbeeld bevestigd dat eene wet op dit stuk wel eens meer kwaad dan goed konde stichten. Maar ik herhaal het, wanneer men mij kan aanduiden, dat het in de landen, waar hieromtrent wetten bestaan, beter toegaat dan bij ons, dan zal ik dadelijk bereid zijn, mijne opinie op te offeren en eene voordragt te dien aanzien te doen.

In de tweede plaats is gesproken geworden over de politie. De geachte spreker uit Utrecht heeft gezegd, dat de politie vooral ten platten lande beter en bij de wet moest geregeld worden. Mijne Heeren, wat men meent door het regelen bij de wet van de politie, begrijp ik niet. De bevoegdheid van de politie ligt in onze wetten; de verpligtingen van de ingezetenen, voor de nakoming waarvan de politie moet waken, vinden wij eveneens in onze wetten, alsmede in de provinciale en plaatselijke verordeningen. De politie is maar eene hulpmagt, zij is alleen daar om te waken dat de wetten, verordeningen en reglementen niet worden overtreden en om de overtredingen daarvan op te sporen en te constateren. Ik erken gaarne dat de politie, vooral ten platten lande, onvoldoende is en ik ben er niet alleen op uit om die zooveel mogelijk te verbeteren, maar ik ben reeds werkzaam geweest om dit te doen. Een eerste stap is reeds daartoe gedaan in eene provincie als proef, want ook in deze zaak moet men proeven nemen en niet in eens eene geheele organisatie daarstellen, die later slecht zou kunnen blijken te zijn; als proef, zeg ik, heb ik aan geregtsdienaren het radicaal van agent van algemeene politie gegeven, en dit heeft aanvankelijk goed gewerkt. Ik zal daaraan meerdere uitbreiding geven.

Ik denk er in de tweede plaats over, in hoever de opzieners van de jagt dienstbaar kunnen worden gemaakt aan de algemeene politie. En ik denk op dezen weg stap voor stap nog verder te gaan; ik hoop te roeijen met de riemen, die voorhanden zijn, en dus doende de politie te verbeteren en gepaste zuinigheid niet uit het oog te verliezen; — want eene kostbare politie in te stellen, dat is geen kunst, dat kan iedereen; ik heb dan maar te volgen het groote plan, aangegeven door de Commissie, die daartoe bijeen is geweest, en aan de Kamers te vragen twee en een half millioen gulden, en dan zal er eene uitmuntende en zelfs eene *te uitmuntende* politie wezen; maar eene politie, die ik hoop dat nooit zal tot stand komen, want zij zou naar mijn inzien zoo geducht zijn, dat de vrijheid er zeer onder zoude kunnen lijden. Ik zal trachten de verbeteringen, die ik op het oog heb, zoo veel mogelijk in te voeren.

Eindelijk zal ik een antwoord geven op een punt, dat meer den Minister van Binnenlandsche Zaken betreft, maar aan de behandeling waarvan ik evenwel niet geheel en al vreemd ben. Overigens kan dit punt gevoegelijk worden behandeld bij de begrooting van het Vde hoofdstuk, wanneer de Minister van Binnenlandsche Zaken in deze Vergadering zal tegenwoordig zijn. Er is echter één punt, dat wij zamen behandelen, het is de sanctie, die ontbreekt aan de reglementen, gemaakt of nog te maken door de heemraadschappen. De Kamer weet dat door de vorige Regering eene wet daarop was voorgedragen. Welnu, die wet is reeds geweest in de handen van al de leden van het tegenwoordig Kabinet en daarop zijn bepaaldelijk door mij aanmerkingen gemaakt en is eindelijk besloten, dat die zaak door den Minister van Binnenlandsche Zaken in overleg met mij onmiddellijk zal worden behandeld, zoodat die wet, naar ik hoop, spoedig aan de Kamers zal worden ingediend, waardoor dat bezwaar, want, ik erken het, het is een bezwaar, zal ophouden.

De heer **Minister van Buitenlandsche Zaken**: Naar aanleiding van hetgeen door mijn geachten ambtgenoot voor Justitie is gezegd, zal ik weinig behoeven te zeggen tot opheldering van hetgeen door den geachten spreker uit Rotterdam is opgemerkt, vooreerst betreffende de wenschelijkheid om met Engeland een tractaat te sluiten over de uitwisseling van deserteurs van koopvaardijschepen en ten andere omtrent zijn denkbeeld om in Australie een consul aan te stellen.

Wat het eerste punt betreft, is het mij aangenaam te kunnen zeggen, dat deze zaak nagenoeg van af de optreding van het tegenwoordig kabinet, reeds van af Mei, een onderwerp van beraadslaging en van wisseling van denkbeelden tusschen mijne ambtgenooten en mij heeft uitgemaakt. Het is minder gemakkelijk dan die geachte spreker schijnt te denken; omdat in onze wet op de vreemdelingen eene bepaling voorkomt, die deze Kamer zich zal herinneren en vooral een geacht lid, dat sedert voor Zuidholland hier heeft zitting genomen, en er bij de beraadslaging over die wet in de Tweede Kamer in betrokken is geweest. Dat bezwaar zal voor den geachten spreker uit Rotterdam minder bestaan, omdat hij er toe schijnt over te hellen, om de desertie op de koopvaardijschepen, gelijk te stellen met de desertie op de oorlogsschepen. Ware dit juist, dan zou er geen bezwaar in zijn, maar nu betwijfel ik het en acht het bezwaarlijk. De meerdere menschelijkheid, die het gevolg is van de beschaving, de meerdere liberaliteit hebben medegebragt, dat men nu juist die straffen niet meer wil toepassen, waarop die geachte spreker nog met zeker welgevallen heeft gewezen, en dat men de matrozen op de koopvaardijsehepen niet met zooveel gestrengheid behandelt, als men vroeger deed; ik geloof, dat de geachte spreker, die even als ik het beginsel van liberaliteit is toegedaan, zich daarover zal verheugen. Maar nu is dit punt toch zeer moeijelijk, daar die desertie geen misdrijf zijnde, volgens de vreemdelingenwet geene matrozen kunnen uitgeleverd worden. Dit is eene beschouwing, die welligt voor tegenspraak vatbaar is en ik herhaal dus, ik wissel nog van denkbeelden met mijnen geachten ambtgenoot van Justitie. Ik voeg er bij, dat al wordt te dien aanzien eene conventie aangegaan, ik niet durf verzekeren, dat daarvan groote resultaten te verwachten zullen zijn, vooral wanneer men hoort, dat onze koopvaardijvloot jaarlijks vermeerdert en geen gebrek aan matrozen heeft en dat daarentegen mijn ambtgenoot voor de Marine verklaart, dat hij bijna geene vrijwilligers voor 's Lands oorlogsvloot kan bekomen. Ik moet nu toch zeggen, dat in die zaak zelve toch wel een argument ligt, om te gelooven, dat de desertie niet zoo uitgebreid en nadeelig is. In allen gevalle herhaal ik, de zaak is in behandeling en ik zal mij beijveren die zoo spoedig mogelijk ten einde te brengen.

Wat het andere punt betreft, dat is, het beginsel, dat de Regering zou bepalen, of zij het al dan niet raadzaam acht eonsuls in Australie te hebben, ook daaromtrent heeft de geachte spreker zijn gevoelen doen kennen. Hij zegt van meening te zijn, dat de vraag is, of men het beginsel van geene consuls in Indie te hebben zal willen vasthouden, nu de Engelsche regering toch alles weet wat in onze kolonien voorvalt. Ik ben verpligt echter tegen te spreken hetgeen door dien spreker gezegd is omtrent de reden, die men heeft opgegeven waarom wij geene consuls in Indie zouden wenschen te zien; het is van belang om alle misverstand te dien aanzien buiten deze Vergadering, in den vreemde, te vermijden. Men heeft daarbij het oog niet op Engeland, maar op alle natien. Wat nu het punt betreft, dat de spreker meent, dat wij geene consuls in de kolonien willen hebben, opdat dezen niet kunnen weten wat in onze kolonien gebeurt, ook daarin vergist hij zich; er is eene geheel andere reden. Het is onmogelijk geheim te houden al wat bij ons gebeurt; en bovendien, men weert den vreemdeling niet uit onze kolonien, en derhalve bestaat niet deze, maar eene geheel andere reden. Ik heb die reden hier thans niet te ontwikkelen. De Regering is bezig te beraadslagen en zij zal beslissen, of zij het beginsel al dan niet zal vasthouden, en ik geloof welligt dat men, met zekere tempering, dat beginsel eenigzins zal kunnen loslaten. Ik heb alleen willen rectifieren het standpunt, waarop de geachte spreker zich geplaatst heeft, die de zaak aldus beschouwt, dat zoo lang wij geene consuls in Australie hebben, men geene middelen zal bezitten, om de desertie daar tegen te gaan.

Ik moet er ook nog op wijzen, dat door mijn geachten ambtgenoot voor Justitie de opmerking is gemaakt, die mij nog niet getroffen had, dat wanneer desertie in Australie plaats heeft, al reclameert onze eonsul de deserteurs, het moeijelijk zal zijn ze weder in handen te krijgen; men weet, hoe moeijelijk het is eenig gezag in Australie te voeren, maar dit is eene zaak, die deze Regering niet aangaat en ik wijs er alleen op, omdat ik meen, dat het groote gewigt van een consul om die reden eenigzins wordt getemperd.

Ik hoop hiermede aan het verlangen van den geachten spreker te hebben voldaan; ik ben bereid, wanneer deze opheldering hem niet voldoende mogten schijnen, hem nog nader alle verlangde opheldering te geven.

De heer **van Rijckevorsel**: Nog een enkel woord, Mijne Heeren, ik vrees dat het pak, dat de Minister van Justitie gevonden heeft, toen hij zijn departement heeft aanvaard, te dik was; misschien had een kleiner pak den Minister minder afgeschrikt. De Minister heeft herhaald, dat hij niet overtuigd is van de noodzakelijkheid van het daarstellen eener wet. In het pak zal wel zitten hetgeen ik heden meen te hebben betoogd; maar wil men mij en de kamers van koophandel niet gelooven, dan raadplege men al onze reeders en scheepsbevelhebbers te Amsterdam, te Rotterdam, te Dordrecht en overal elders, en men zal dan bevestigd vinden, hetgeen ik hier gezegd heb, dat er behoefte is aan zoodanigen maatregel.

Nu zegt de Minister, er kan eene overeenkomst gesloten worden, maar wat helpt dat? Hij heeft zelf gezegd, en dit blijkt uit het Wetboek van Koophandel, dat men die matrozen eene boete kan laten verbeuren, de gagie inhouden. Dit blijft ons gewis over, maar hoe zal dit toegepast worden? Dan moet men welligt 6 maanden proeederen en is men al victorieus, dan heeft de matroos geen cent meer in den zak; men heeft dan kosten gemaakt en men krijgt niets. Zoo lang geene straf kan toegepast worden, zal de tucht niet alleen slap blijven, maar zelfs nog nietiger worden.

Hetgeen de Minister van Buitenlandsche Zaken heeft gezegd, bevestigt op nieuw de hooge noodzakelijkheid, dat er strafbepalingen worden gemaakt, strenger dan tegenwoordig bij ons wetboek zijn bepaald. Al maakt men een tractaat met Engeland, zegt de Minister, het zal toch niet baten en ik geloof, dat hij gelijk heeft, omdat wij geene genoegzame strafbepalingen op desertie bepaald hebben.

Het doet mij leed, dat eene zaak van dat gewigt sedert de maand Mei tot nu toe altijd in deliberatie is tussehen de hoofden der departementen. Wanneer zal op die wijze aan de zaak een einde komen? Wanneer nu de hoofden der departementen het eens zullen zijn en er in den Raad van Ministers is besloten, om eene overeenkomst met Engeland aan te gaan, dan zal er weder geruime tijd met de onderhandeling verloopen en daardoor gaat een kostbare tijd verloren. Men moet zich geen rad voor de oogen draaijen; omdat nu onze koopvaardijvloot toeneemt, omdat het bij ons niet erger gaat dan bij anderen, missehien nog minder erg dan bij sommige natien, daarom moet men niet het feit loochenen. Het feit bestaat en wel in zoo hooge mate, dat wij te Rotterdam een schip, met Javanen bemand, hebben zien binnenkomen en dat men met groote onkosten soms uit Java naar Australie manschappen heeft moeten laten komen, waarbij men dan niet alleen die kosten heeft om die lieden van daar te laten komen, maar ook om ze later wederom huiswaarts te doen keeren.

Wat is het karakter van Janmaat, gelijk de Hollandsche ma-

troos in de andere Kamer genoemd is? Hij wil gaarne onder tucht staan en wanneer hij weet, dat men gezag over hem kan uitoefenen eer men daarvan geen misbruik maakt, maar het, zoo als de Minister van Justitie gezegd heeft, met zeemanschap uitoefent, dan is hij gedwee. Weet hij echter, dat men geen gezag over hem heeft en er geen middel van contrainte bestaat, dan laat het gedrag van onze zeelieden dikwijls veel te wenschen over. Over het algemeen gevoelt men gebrek aan eene goede wetgeving, en nu oefenen wel is waar eenige bevelhebbers toch gezag uit, maar dat kan niet anders als misbruik genoemd worden. Mij is een voorbeeld bekend van een bevelhebber, die met zijn schip in Australie lag en die gezegd heeft: hier is men onder Nederlandsche vlag; ik vertegenwoordig den Koning der Nederlanden en den eersten matroos, die van boord deserteert, schiet ik neder. Hij wandelde dan ook steeds met geladen pistool op het dek. Die bevelhebber verloor dan ook geen enkel man; ieder avond loste hij een schot, dat andere Nederlandsche schepen beantwoorden, om elkander een sein te geven, dat alles behoorlijk in orde was, waardoor de meesten al hunne matrozen behielden; maar onderstel eens dat een matroos getracht had te deserteren en hij hem had neêrgeschoten, wat zou dan daarvan het gevolg geweest zijn? Ik verlang niet dat zulk eene daad geoorloofd zij; de Minister behoeft dus geene aanmerking op te teekenen (*hetgeen op dat oogenblik geschiedde, maar gestaakt werd*) ik zal mij zelven beantwoorden; ik ben geen voorstander van harde maatregelen, evenmin als ik een voorstander ben van het geeselen en andere lijfstraffen in het algemeen, maar ik geloof dat de eenvoudige bepaling van het Wetboek van Koophandel van geen invloed is noch kan zijn, omdat, indien men al krachtens dat Wetboek den matroos condemneerde, dit volstrekt geen effect zou sorteren.

Wat betreft de werking van die wet in Frankrijk, de Minister heeft daaromtrent bewijzen gevraagd. Ik meen die te hebben geleverd: wil de Minister er geen geloof aan slaan, dat is mijne schuld niet; zij zijn ter goeder trouw gevraagd en ter goeder trouw gegeven, het spreekt van zelf, dat van eene wet, die nog niet lang geleden is ingevoerd, geene groote getuigenissen kunnen afgelegd worden. Ik bepaal niet wat er moet gedaan worden, maar dit wensch ik, dat de Minister van Justitie, in overeenstemming met zijn ambtgenoot van Buitenlandsche Zaken, de zaak zonder uitstel in ernstige overweging neme en, zoo hij eindelijk doordrongen worde van de noodzakelijkheid dat er iets gedaan moet worden, hetgeen ik vertrouw dat hij bij nader onderzoek erkennen zal, dan verwacht ik van zijne welwillendheid, dat hij spoedig aan die noodzakelijkheid zal voldoen.

De heer **van Dam van Isselt**: Ik heb met groot genoegen door den spreker uit Utrecht klagten hooren aanheffen in deze Vergadering over den hoogst gebrekkigen toestand van de veldpolitie, en ik heb met gespanneu verwachting geluisterd naar het antwoord, dat de Minister geven zou. Ik hoopte een bevredigend antwoord te ontvangen, maar ik moet zeggen, dat wij een schralen troost bekomen hebben. Ik geloof dat, zonder dat men f 2,500,000 zou moeten besteden voor eene algemeene politie, het zeer goed binnen het bereik ligt van den Minister om de veldpolitie te verbeteren. Het is niet de eerste maal, dat in de Staten-Generaal de klagt wordt aangeheven over het gebrekkige der politie ten platten lande. Zij, die het platteland bewonen, zijn in den regel geen meester van hunne eigendommen, niet zoo zeer omdat de veldwachter de dienstwillige dienaar is van den burgemeester, maar omdat hij woont in de plaats van zijn stationnement, met vrouw en kinderen, en daar, om zoo te spreken, is vast geworteld. Hij is in gedurige aanraking met degenen die hij moet surveilleren, er wordt een zekere band gesloten tusschen overtreder en veldwachter en er bestaat dus eigenlijk geene politie. En nu mag ik vragen, waarom de Minister geheel en al de groote vraag ter zijde heeft gezet, om ons maréchaussées te geven, niettegenstaande het overbekend is, dat daar, waar maréchaussées dienst doen, de veldpolitie oneindig beter gehandhaafd wordt? Het doet mij leed, dat de Minister van dien, zoo dikwerf geuiten wensch, geen het minste gewag heeft gemaakt.

Er is ook nog eene zaak die ten aanzien der veld-politie wel eens ter sprake gebragt is, en die ik thans de vrijheid neem onder de aandacht van den Minister van Oorlog te brengen. Er is namelijk bij eene andere gelegenheid gesproken over organiseren van de schutterijen, bepaaldelijk van de plattelands-schutterij en daarbij is het plan geopperd, hetgeen mij zeer aannemelijk toeschijnt, om vaste caders op te rigten. Maar dat denkbeeld is onmogelijk uit te voeren, indien daarbij geene instructeurs uit onderofficieren van het leger bestaande, gevoegd worden. En zouden nu niet, en dit is de zaak welke ik onder de aandacht der Regering wilde brengen, die instucteurs van de plattelands-schutterij die niet zeer drukke bezigheden zullen hebben tevens dienst kunnen doen als hulp-maréchaussées? Indien de Minister de stukken, op zijn Ministerie aanwezig, raadpleegt, zal hij, meen ik, een dergelijk plan vinden om de verbetering der plattelands-schutterij gepaard te doen gaan met de verbetering van de veldpolitie. Ik geloof dat het hier de plaats niet is, en dat *wij* ook niet geroepen zijn om voorschriften of aanwijzingen te doen, die de Regering bij een of ander ontwerp zou moeten volgen; maar ik geloof dat het voldoende is als mijne overtuiging te kennen te geven, en ik ben zeker dat geen der afgevaardigden, die met mij een groot gedeelte van het jaar, op het platte land doorbrengen, mij zullen tegenspreken, dat de veldpolitie ten platten lande dringende voorziening vereischt; en ik voeg daarbij de verklaring dat het mij leed gedaan heeft, dat de Minister van Justitie zulk een weinig bemoedigend antwoord op de klagt van onzen medeafgevaardigde uit Utrecht gegeven heeft.

De heer **Lotsij**: Als ik eenige zelfkennis bezit, geloof ik dat ik eer zou zondigen door legophobie dan door legomanie. Van daar misschien, dat ik het gevoelen deel van den Minister van Justitie omtrent twee van de besproken punten. Ik verschil echter met hem ten opzigte van een derde punt, dat ook betrekking heeft tot hetgeen de geachte spreker uit Rotterdam heeft aangevoerd, en waarmede ook de Minister van Buitenlandsche Zaken gemoeid is. Ik geloof ook dat het maken eener algemeene wet van Rijks-politie eene onmogelijkheid is, en, indien zij al mogelijk ware, dan zou zij toch mijns inziens eene geheel onnoodige zaak zijn. Tot eene algemeene regeling en inrigting zouden, gelijk de Minister te regt gezegd heeft, groote sommen noodig zijn, die naar mijne overtuiging, noodeloos verspild zouden worden.

Het tweede punt, de tucht op de koopvaardijschepen, ik meen dat, zulks door eene wet te regelen, groote bezwaren zou opleveren. Eenige ondervinding, die ik daaromtrent in mijne woonplaats heb opgedaan, doet mij verschillen van den spreker uit Rotterdam. Aan eene wet op dat onderwerp is geene zoo groote behoefte, dat de mogelijke voordeelen de zekere bezwaren door den Minister reeds genoemd, zouden opwegen. Ik, voor mij, geloof dat de beste maatregel is, wanneer de kapiteins handelen als die, waarvan de spreker uit Rotterdam ons het gedrag tegenover zijne matrozen heeft medegedeeld. Mij dunkt dat voorbeeld te volgen is beter dan alle wettelijke maatregelen.

Het derde punt, dat de Minister van Justitie slechts ter loops heeft aangeroerd, is juist dat waar ik bijzonder de aandacht op vestigen wilde. Het betreft het wegloopen van onze matrozen in Engelsche havens.

Ik heb het antwoord van den Minister van Buitenlandsche Zaken op de deswege in het Verslag gedane vraag niet goed begrepen; thans echter nadat die Minister zich nader heeft verklaard omtrent het niet benoemen van consuls in Australie en op andere punten heb ik begrepen wat de woorden »een sinds jaren aangenomen beginsel" door den Minister van Buitenlandsche Zaken in zijn antwoord op ons Verslag bedoeld is: zij betreffen niet de desertie der matrozen. De kamer van koophandel te Dordrecht — wier adres ik hier voor mij heb liggen — dringt sedert lang aan op het sluiten van eene overeenkomst met Engeland, naar aanleiding van de Foreign Deserters act van 17 Julij 1852. Ik geloof dat door die kamer vooral gedoeld is op de bestaande bezwaren in Engelsche havens, om van onze schepen weggeloopen matrozen aan boord terug te krijgen, die willigt ook daaraan moeten worden toegeschreven, dat in Engeland het verkrijgen van matrozen voor de Engelsche schepen thans zoo moeijelijk is.

Ik meen daarom te mogen betwijfelen of hetgeen door den Minister van Justitie is gezegd, »dat ook in andere landen al het mogelijke wordt gedaan om de desertie tegen te gaan", wel zoo volkomen van de Engelsche autoriteiten ten aanzien van onze weggeloopen matrozen mag gezegd worden. Het betreft hier de hulp van plaatselijke politie ambtenaren. Als Engelsche kapiteins in de stad mijner woonplaats klagten doen over het wegloopen van matrozen van hun boord, en hulp vragen, dan is de politie terstond bereid om al het mogelijke te doen, ten einde die matrozen terug te brengen; en wanneer nu in de Engelsche zeehavens met dezelfde welwillendheid wierd gehandeld ten opzigte van onze schepen, dan geloof ik niet dat die klagten door onze kamer van koophandel zouden worden ingebragt. En wanneer de Minister van Justitie daaromtrent met zijn ambtgenoot van Buitenlandsche Zaken in gemeen overleg handelt, en deze zich tot de bevoegde Engelsche autoriteit wendt, dan vertrouw ik dat de uitslag zal zijn, dat het Engelsche Gouvernement bevel zal geven, dat er in zijne havens voor onze schepen even als in onze zeehavens voor de Engelsche schepen, ter goeder trouw tegen de desertie worde gewaakt en de hulp van de plaatselijken autoriteiten tot het opsporen en terugbrengen der van boord geloopen matrozen worde verleend.

De heer **van Nispen van Pannerden**: Ik was niet voornemens in deze algemeene beraadslaging het woord te voeren; maar nadat door drie geachte sprekers het gebrekkige van de politie ten platten lande uit een verschillend oogpunt is ter sprake

gebragt, zij het ook mij vergund een kort woord daarover in het midden te brengen. Ik geloof dat, zonder in het minst de denkbeelden van den Minister van Justitie omtrent eene algemeene politiewet te bestrijden, men toch zeer goed kan klagen over het gebrekkige van de politie ten platten lande, en het dien Minister zeer goed in overweging kan geven dat dit gebrekkige bestaat uit een tweeledig oogpunt. In de eerste plaats uit het oogpunt van wetgeving.

Ik wensch den Minister er aan te herinneren, dat in Frankrijk nog steeds worden nageleefd verschillende bepalingen eener wet van 1791, over de landeigendommen en veld-politie, die door ons hoogste regterlijke collegie hier voor niet meer toepasselijk wordt gehouden. Ik wensch hem er aan te herinneren, dat ook tijdens de Fransche overheersching een *Code Rural* is zamengesteld en te zijner tijd is gezonden aan de commissien van landbouw tot onderzoek.

Ik geloof dat onze wetgeving omtrent de politie ten platten lande gebrekkig is en daarop wenschte ik in de eerste plaats de aandacht van den Minister te vestigen.

In de tweede plaats wensch ik zijne oplettendheid in te roepen op de inrigting. Ik geloof, dat indien men in eenige grensprovincien maréchaussées ten koste van het Rijk onderhoudt, er ook andere grensprovincien zijn, die daarop evenzeer aanspraak mogen maken. Is het toch noodig dat langs de Belgische grenzen eene dergelijke inrigting bestaat, waarom is dit dan minder noodig langs de grenzen van Hannover en Pruissen?

Het schijnt mij ook toe, dat aan de maréchaussées te voet eene uitbreiding zou kunnen worden gegeven, zonder dat dit tot die enorme kosten aanleiding zou geven, waarvan zoo dikwijls wordt gewaagd. En ik wensch den Minister dus in overweging te geven, of niet, met het oog op de politie ten platten lande, het corps maréchaussées eenigzins zou kunnen worden uitgebreid?

De heer **Sassen**: De rede van den geachten afgevaardigde voor mij gezeten (den heer Martens van Sevenhoven), die in het punt, dat ik thans op het oog heb, is ondersteund geworden door den geachten afgevaardigde uit Noordholland (den heer van Wessem), brengt mij in de verpligting voor een oogenblik uwe aandacht bezig te houden. Het geldt hier het vraagpunt van de magt van de Provinciale Staten ten aanzien der waterschappen. Men heeft in twijfel getrokken of de Provinciale Staten wel magt bezaten ten aanzien van de waterschappen, zoolang niet de wet, bij art. 191 der Grondwet bedoeld, is tot stand gekomen; en omdat ik nu als lid van de Provinciale Staten van Noordbrabant met gerustheid heb medegewerkt tot het veranderen van bestaande en tot het vaststellen van nieuwe reglementen, en zelfs tot het oprigten van nieuwe waterschappen, zult gij het mij wel ten goede houden, Mijne Heeren, dat ik u de redenen voor die gerustheid mededeel.

Ik heb de zaak aldus beschouwd. Art. 192 van de Grondwet, in verband met art. 138 der provinciale wet, heeft aan de Provinciale Staten de volstrekte magt om, onder 's Konings goedkeuring, alles in zaken van waterschappen te doen, willen toekennen, maar die onbeperkte magt zou soms aanleiding kunnen geven tot gevolgen, die de grondwetgever zelf niet gewild had; en daarom is in art. 192 geschreven: » De Provinciale Staten hebben binnen hunne provincien het toezigt op alle wateren, bruggen, wegen, waterwerken en waterschappen; zij zijn bevoegd, onder goedkeuring des Konings, in de bestaande inrigtingen en reglementen der waterschappen, *behoudens de bepalingen der twee voorgaande artikelen*, veranderingen te maken en nieuwe vast te stellen." Dat wil dus zeggen: behoudens de bepalingen, die *zullen* voorkomen in de wet bij artikel 191 bedoeld, en zoo lang dus die wet niet daar is, hebben de Staten die opbeperkte magt; de uitvoerende magt, de Regering, is daar om te zorgen, dat geen misbruik van die onbeperkte magt worde gemaakt. » Gij hebt de volstrekte magt, behoudens die bepalingen", dat wil zeggen: Gij kunt door den gewonen wetgever worden beperkt; maar, zoolang de wet die beperking niet maakt, zijt gij onder 's Konings goedkeuring volkomen magtig in alle zaken.

Eene gelijke uitlegging van die woorden der Grondwet is door den gewonen wetgever zelf gegeven, en ik zal de vrijheid nemen om dit nog te bewijzen, door aan te halen art. 134 van de provinciale wet. Indien het stelsel van den geachten spreker voor mij gezeten opging, zou dat art. 134 niet hebben kunnen worden uitgevoerd, en het is toch dagelijks ten uitvoer gelegd en wordt het nog dagelijks gedaan. In dat artikel hebben wij dezelfde woorden: » de Provinciale Staten bevelen, *behoudens de bepalingen der wet door art.* 191 *der Grondwet gevorderd*, het aanleggen of verbeteren van provinciale wegen, gebouwen, werken en inrigtingen."

Het zijn nagenoeg dezelfde woorden als in de Grondwet, en wie zal nu beweren, dat de Provinciale Staten nog geen magt zouden gehad hebben om wegen, gebouwen, werken en inrigtingen te doen aanleggen, veranderen of verbeteren, dat de wet door art. 191 der Grondwet verlangd, nog niet tot stand is gekomen.

De heer **Martens van Sevenhoven**: Het zij mij vergund, Mijne Heeren, in dit opzigt te verschillen èn van den Minister van Justitie, die mij op dit punt geen antwoord heeft gegeven, èn van den afgevaardigde uit 's Hertogenbosch.

De provinciale wet begint niet in art. 134, maar in art 138 te spreken van de veranderingen, welke de Provinciale Staten bevoegd zijn te maken omtrent de inrigtingen en reglementen der waterschappen, en in dat art. 138 zegt de wet, dat er even als in art. 191 der Grondwet is bepaald, eene algemeene wet omtrent den waterstaat zal moeten worden uitgevaardigd.

Nu beteekenen de woorden: » behoudens de bepalingen der twee voorgaande artikelen", in art. 192 der Grondwet, iets of niets. Zoo zij iets beteekenen, en dit is toch waarlijk wel te veronderstellen van eene Grondwet, dan beteekenen zij, dat de veranderingen en vernieuwingen, in die waterschaps-reglementen te maken, moeten overeenstemmen met de wet, volgens art. 191 te maken. Ik spreek niet van de nieuw te maken polders, maar van de oude, en daarop nu moet de in art. 191 bedoelde wet gemaakt worden. Daarenboven blijkt uit hetgeen de geachte spreker uit Noordholland heeft te berde gebragt, dat de waterschappen geene bepalingen kunnen maken die straffen inhouden, daar door den Hoogen Raad is uitgemaakt, dat die ligchamen daartoe niet bevoegd zijn, volgens de wet van 1818. Er moet dus een einde komen aan dien strijd tusschen de waterschapsbesturen en de Provinciale Staten, en is het te hopen, dat de daartoe strekkende wet aan de wetgevende Kamers zal worden voorgesteld; te meer omdat bij die wet te gelijker tijd zal kunnen gegeven worden de magt om straffen te bedreigen. Dit laatste is door de vorige Regering begrepen en daarom ook in hare wet voorgesteld. Die wet bevatte heterogene bestanddeelen, die bij elkander waren gevoegd om eene regeling voor de ingezetenen te krijgen. Ik zal op die wet niet insteren maar altijd blijven volhouden, dat art. 191 der Grondwet eene wet op het algemeen waterschapsbestuur vordert, die ik hoop, dat de Minister van Binnenlandsche Zaken ons zal voordragen.

De heer **van Andringa de Kempenaer**: Ik had niet gedacht, dat bij deze algemeene beschouwingen het punt der politie ter sprake zou komen en had mij gereserveerd bij de begrooting van het Departement van Justitie daarover een kort woord in het midden te brengen Ik zou ook nu gezwegen hebben, maar na de rede van den afgevaardigde uit Noordbrabant (den heer Sassen), kan ik het stilzwijgen niet bewaren. Ik moet verklaren, dat ik met bevreemding van iemand, dien de regten zoo zeer bekend zijn, dergelijk gevoelen heb hooren te berde brengen. Ik vereenig mij geheel met het gevoelen van de afgevaardigden uit Utrecht en Noordholland. Ik acht het hoogst wenschelijk en de Regering zelve is er van doordrongen, dat de wet, die de Grondwet beveelt, om tot rigtsnoer te strekken voor de Provinciale Staten, in het leven kome. Die wet in de Tweede Kamer aangenomen is door de politieke gebeurtenissen van dit jaar niet in deze Kamer gebragt. De Grondwet heeft te regt aan de Provinciale Staten een belangrijk toezigt toevertrouwd, maar de Grondwet heeft evenmin het regt der ingezetenen over het hoofd gezien. Zij heeft niet gewild, dat die Staten eigendunkelijk zouden beschikken over de verordeningen der waterschapsbesturen. De wet stelt regelen, en hoezeer de goedkeuring aan het Hoofd van den Staat verblijft, zoo heeft de Grondwet niet gewild, dat ook de goedkeuring des Konings geheel onbepaald zal zijn. De Grondwet wil eene wet, binnen welke de provinciale wetgever zich zal moeten bewegen, onder goedkeuring des Konings. Ik zou het betreuren, indien door het achterblijven dier wet, die zaak ongeregeld zoude blijven, terwijl inmiddels die reglementen tot in het oneindige, onder 's Konings goedkeuring zouden kunnen worden daargesteld. Ik ben veeleer het gevoelen toegedaan, dat, zoodra die wet bij art. 191 gevorderd, daar zal zijn; de reglementen, zonder die vereischte medewerking gemaakt, hunne kracht moeten verliezen.

De heer **Sassen**: Ik vraag alleen het woord om te verklaren, dat het mijn gevoelen volstrekt niet geweest is, dat de wet, bedoeld bij art. 191 der Grondwet, achterwege kan blijven. Ik heb met veel voldoening van de Regering vernomen, dat wij die wet mogen te gemoet zien. Maar mijne stelling is geweest en daaraan blijf ik ook nu nog vasthouden, dat, zoolang die wet niet is vastgesteld, de Provinciale Staten onder 's Konings goedkeuring eene onbeperkte magt hebben ten aanzien der waterschappen in hun gewest.

De heer **Minister van Justitie**: Ik begrijp inderdaad niet, hoe de geachte afgevaardigde uit Gelderland (de heer van Nispen) zich heeft kunnen beklagen over mijn antwoord ten aanzien der

politie. Ik heb toch erkend, dat de politie op het platteland veel te wenschen overlaat en dat het mijne eerste werkzaamheid geweest is, daarin dadelijk eenigzins te gemoet te komen, zoo als ik ook in 1848 gedaan heb, toen ik aan het platteland hulp-maréchaussées heb gegeven. Zoo heb ik nu weder, onmiddellijk na mijne optreding als Minister, aan de geregtsdienaren in sommige localiteiten van qualiteit van agenten de algemeene politie gegeven.

Ik zal dit nog uitbreiden. Ik heb er bij gezegd, dat ik nog andere middelen opspoorde en zoodra ik die in gereedheid zou hebben, de politie op het platteland stap voor stap zou verbeteren. Alle aanwijzingen mij deswege gegeven, zullen mij hoogst aangenaam zijn; ook de aanwijzing van den geachten spreker, ofschoon nieuw voor mij, zal ik in overweging nemen. Mijne bemoeijing, eene van mijne eerste, ik mag zeggen van mijne hoofdzorgen, is altijd geweest op dit punt verbeteringen daar te stellen.

Maar ik moet er bijvoegen, dat ik hier hoor klagen over iets, dat ik niet regt begrijp, dat is, dat misdrijven niet zouden worden gestraft. Ik kan begrijpen, dat door eenig gebrek in de politie, de dief niet in handen komt, maar als dit het geval niet is, als er een proces-verbaal is opgemaakt, als de bedrijver bereikbaar is en de misdadiger wordt dan niet gestraft, dan ligt de schuld aan het openbaar ministerie of bij den regter van eersten aanleg. Ligt de schuld aan het openbaar ministerie, dan kan men de klagten bij mij brengen en de vervolging zal plaats hebben; ik zal bevel daartoe geven en dat daaraan gevolg zal worden gegeven, daarvoor sta ik in. Ligt de schuld bij den regter, welnu, het middel van appèl is in dat geval daar en des noods dat van cassatie. Inderdaad is ons strafwetboek ten aanzien van die delieten voldoende.

Ik erken, dat eenige punten ons door het wegvallen van den *Code Rural* zijn ontvallen, maar ik moet hierbij opmerken, dat wij in eenen geheel anderen toestand verkeeren dan toen de wet is gemaakt. Wij hebben thans onze Grondwet, onze provinciale reglementen, onze plaatselijke verordeningen en eene gemeentewet, waarbij bepaaldelijk de politie is opgedragen aan de hoofden der gemeentebesturen, die de politie moeten uitoefenen krachtens de verordeningeu door de gemeentebesturen te maken. Dat moet men wel in het oog houden, en als ik dan zeg, dat men moet roeijen met de riemen die men heeft, dan moet men daarbij wel in aanmerking nemen, dat de riemen die men in de gemeentewet vindt, voor het hoofd der algemeene politie zeer moeijelijk te hanteren zijn. Ik meen dit punt voldoende te hebben beantwoord.

Ten aanzien van het gesprokene door het lid uit Rotterdam, (den heer van Rijekevorsel), dat men tegen den matroos, tot verhaal van boete, door inhouding van gagie welligt, zou moeten procederen, antwoord ik, dat ik die stelling niet toegedaan ben. Neen: de reeder of scheepskapitein houdt eenvoudig, wanneer de matroos zijn gagie verbeurd heeft, het geld in, en dan zou de matroos, die daar ontevreden mede is, hem in regten moeten aanspreken; ik geloof, dat daar geen voorbeeld van is. Mij is een geval bekend, dat een matroos, die eene lange reis had gedaan, zooveel van zijne gagie verbeurd had, dat de man bij afrekening van zijn geheele gagie slechts *één* gulden kreeg, en het zonderlingste van de zaak is nog, dat de matroos den volgenden dag wederbereid was om met het schip van denzelfden reeder en onder bevel van denzelfden kapitein opnieuw naar zee te gaan, en ook werkelijk weder aangenomen werd. Zoude men met eene wet met hare strafbepalingen zulke uitkomsten verkrijgen? Ik geloof het niet.

De heer **Minister van Binnenlandsche Zaken:** Mijnheer de Voorzitter, het heeft mij leed gedaan, dat ik ten gevolge van mijne tegenwoordigheid bij de zitting van de Tweede Kamer, afwezig ben geweest bij den aanvang van deze discussie. Voor zooveel ik kan nagaan uit de annotaties van mijne ambtgenooten, is aangedrongen op eene spoedige indiening der wet, bij art. 191 van de Grondwet bedoeld. Ieder die eenigzins met die zaak bekend is, weet welk eene omslagtige en uitgebreide wet dat zal moeten zijn; dus durf ik de verzekering niet geven dat zij *spoedig* zal worden voorgedragen. De Regering is intusschen met dat onderwerp bezig. Ik geloof daarom dat het goed zal zijn dat onderwerp, voor zooverre de behoefte zich het meest dringend doet gevoelen, gedeeltelijk te regelen, waarvan ook reeds het vorige jaar eene proef is genomen, door de wetsvoordragt, waarbij de strafwetgevende magt der waterschapsbesturen en tevens het toezigt van Gedeputeerde Staten op de verschillende waterschappen werden geregeld. Die wetsvoordragt is door de Tweede Kamer aangenomen, maar ten gevolge der plaats gehad hebbende gebeurtenissen is zij niet aan de deliberatien van deze Kamer onderworpen. Het is mijn voornemen die wet, welligt eenigzins gewijzigd, spoedig weder voor te dragen.

Ik kan evenwel zoo volmondig niet toestemmen, dat zoodanige algemeene wet dringend vereischt wordt, ten einde de Gedeputeerde Staten in de mogelijkheid te stellen om het toezigt hun opgedragen, behoorlijk uit te oefenen, want ik ben het eens met den spreker uit Noordbrabant, dat de Grondwet aan de Staten het toezigt heeft opgedragen en zij, krachtens haar, bevoegd zijn wijzigingen in de reglementen en de inrigting van de waterschapsbesturen te brengen. Ik weet wel dat vroeger de gevoelens daaromtrent verschilden; dat sommigen aan de Staten die bevoegdheid toekenden, anderen haar die ontzeiden, maar ik geloof dat, na de invoering der provinciale wet, dat verschil van meening grooten deels heeft opgehouden. Wanneer men art. 138 der provinciale wet, een uitvloeisel der grondwettige bepaling, leest, dan ziet men daarin dat de Staten bevoegd zijn de inrigting en de reglementen der waterschapsbesturen te veranderen en nieuwe reglementen vast te stellen en in dat artikel staat niet *overeenkomstig* de bepalingen van de algemeene wet, die krachtens art. 191 der Grondwet zal worden tot stand gebragt, maar *behoudens* die bepalingen; derhalve zijn de Staten, krachtens het beginsel in de Grondwet gelegd, bevoegd wijzigingen in de inrigting en in de reglementen te maken. De bevoegdheid daarvan is hun reeds toegekend en zij behoeven haar niet nader te ontleenen aan de wet bij art. 191 der Grondwet bedoeld; doch wanneer die wet in werking zal zijn gekomen, zullen zij bij het gebruik maken dier bevoegdheid zich moeten houden aan de bepalingen, waarbij zij zal worden geregeld en omschreven.

De algemeene beraadslagingen worden gesloten.

De HOOFDSTUKKEN I, II en III worden achtereenvolgens zonder beraadslaging met algemeene (32) stemmen aangenomen.

De beraadslaging wordt geopend over HOOFDSTUK IV (*Departement van Justitie*).

De heer **van Rijckevorsel**: Art. 66 van het nog vigerend (Fransche) strafwetboek bepaalt, » dat een beschuldigde beneden de zestien jaren oud, indien het uitgemaakt is dat hij zonder oordeel des onderscheids gehandeld heeft, zal worden vrijgesproken: maar hij zal naar gelang der omstandigheden, aan zijne ouders teruggegeven of in een verbeterhuis (une maison de correction), gebragt worden, ten einde, gedurende zoo vele jaren als het vonnis bepalen zal, aldaar opgevoed en in heehtenis gehouden te worden, hetgeen echter het tijdstip der volkomene bereiking van zijn twintigste jaar niet te boven zal gaan."

Naar de letter dezer bepaling, en ook volgens de *Motifs*, uitgesproken bij gelegenheid van het aanbieden van den Code, is het doel des wetgevers, de *vrijspraak* van den gevangene, in het bedoeld geval te bevorderen. De aangehaalde: *Motifs du Conseil d'État*, zeggen: » Les Juges prononcerent qu'il est acquitté, mais » ils ne pourront pas le faire rentrer dans la société, sans pour» voir à ce que quelqu'un ait les regards fixés sur sa conduite; » ils auront l'option de le rendre à ses parents, s'ils ont en eux » assez de confiance, ou de le tenir renfermé durant un espace de » temps qu'ils determineront. *Cette detention ne sera point une peine*, » mais du moyen de suppléer à la correction domestique, lorsque » les circonstances ne permettront pas de la confier à la famille."

Het doel is lofwaardig. Kinderen, jongelieden, zelfs van jeugdigen leeftijd, kunnen als medepligtigen of werktuigen betrokken zijn bij belangrijke misdrijven van ouders of anderen, en echter onschuldig worden verklaard, als hebbende gehandeld zonder oordeel des onderscheids. Alsdan wil de wetgever hen tegen de gevolgen eener gewone schuldigverklaring vrijwaren, hen beschermen en beveiligen tegen verderfelijken invloed van ouders of andere betrekkingen en hen alzoo op twintig-jarigen leeftijd aan de zamenleving teruggeven, in beteren toestand dan wanneer zij als strafschuldigen in het lot der gewone veroordeelden hadden moeten deelen.

Intusschen sedert dat de bovengenoemde Code in ons land is ingevoerd, en dus sedert meer dan *veertig* jaren, heeft dat alles geen plaats. Integendeel, het lot der zoo even beschrevene *onschuldig-verklaarden* is niet alleen in Nederland gelijk geworden aan dat van de *veroordeelden*, maar in vele opzigten, tegen de duidelijke letter van het wetboek, veel rampzaliger dan dat van de gewone tuchtelingen.

Men sluit die dus vrijgesprokenen (ook wel *opvoedelingen* genoemd) met de andere veroordeelden gezamenlijk op in de gewone huizen van correctie of tuchtiging. Bij gebrek aan hetgeen het wetboek voorschreef: *une maison de correction*, voor deze jonge menschen bepaaldelijk ingerigt, worden zij met allerlei soort van boosdoeners vereenigd.

Het kind of de jongeling wordt gedoemd om *vele* jaren — en wel de belangrijkste — die van zijne vroege levensontwikkeling — door te brengen onder schuldig verklaarde boosdoeners. Het verwijzen van dergelijke kinderen of jongelingen naar die zoogenaamde *gestichten van correctie* is meer en meer toegenomen, sedert dat het huis voor jeugdige veroordeelden te Rotterdam gevestigd,

zekere reputatie naar buiten heeft verkregen, wegens de goede zorg aan de opgeslotenen aldaar besteed. Thans zijn er 30 à 40 van die opvoedelingen in gezegde gevangenis. Doch wie worden buiten hen in dat huis bewaard? Alle *veroordeelden welke met oordeel des onderscheids* hun misdrijf volbragt en als zoodanig strafbaar zijn verklaard, doch welke den leeftijd van *achttien* jaren nog niet hebben bereikt. Daar de bepaling van 18 jaren alleen het tijdstip is hunner intreding in de gevangenis, zoo vindt men er zelfs recidivisten van 20 jaren en meer, ook zij die tot een langeren straftijd veroordeeld zijnde, soms daarin tot vrij gevorderden leeftijd verblijven. Alle goede zorg, voor zooveel die in een bekrompen locaal mogelijk is, wordt voor de zindelijkheid en zekerheid in acht genomen; ook het schoolonderwijs is zeer loffelijk, maar het is en blijft een kring van boosdoeners, in welks midden een onschuldig verklaard kind of jongeling allerlei voor hem nadeelig smetstof aantreft. Het is geen *zedelijk* verblijf, nog veel minder eene opvoedende kweekplaats voor *kinderen*. En toch vaak zijn het *kinderen*, kinderen van 6 à 7 jaren, welke men hier bestemt om soms voor tien of meer jaren (tot 20jarigen leeftijd kan het bevel des regters zich uitstrekken), den meest gewigtigen tijd van hun leven, weg te kwijnen. Ik zeg *weg te kwijnen*, want met geen ander woord weet ik den toestand van een knaap te bestempelen, die van zijn vroegste jeugd af van het gezigt der vrije natuur beroofd wordt, niet *spelen* kan noch mag, *bewaakt* maar niet *verzorgd* wordt, voor wien liefderijke vrouwenhulp op dien leeftijd behoefte is, maar, daarvan verstoken, bij enkele uitzondering soms eene vriendelijke toespraak geniet, maar in den regel niets dan strenge tucht ondervindt en dragen moet.

Men heeft wel getraeht door enkele kleine voorregten, ook door kleeding bij voorbeeld, dergelijke opvoedelingen van de gewone gecondemneerden te onderscheiden, doch wezenlijke verzachting in hun lot kon en mogt men niet aanbrengen, zoowel uit hoofde van den algemeenen levensregel, dien men in dergelijk gesticht heeft te volgen, als wegens den naijver en de mishandeling, waaraan de opvoedelingen van de zijde der veroordeelden ten doel staan, bij elk gunstbewijs toegekend aan lotgenooten, die zij niet waardiger dan zich zelven beschouwen.

Het lot der zoo even beschreven opvoedelingen is, zeide ik, veel beklagenswaardiger dan dat der gewone veroordeelden. Voor deze laatsten toch is *afslag van straftijd* te bekomen, voor deze laatsten kan men *request van gratie* indienen. Noch het een noch het ander kan voor de eerstgenoemden plaats hebben! Er ligt geen vonnis ten hunnen laste, zij hebben volgens de wet het beste verkregen, dat een beschuldigde verlangen mag: *Vrijspraak*, en daarenboven, zoo het heet, *voortgezette menschlievende opvoeding*. Van eene gunstige beschikking kan men geene absolutie verlangen noch vragen.

Doch nu verbeelde men zich den ongelukkigen toestand van een kind, dat zoo als onlangs het geval geweest is, op $6\frac{1}{2}$ jarigen leeftijd vrijgesproken, maar tot tienjarig verblijf in een huis van correctie verwezen, nu 17 jaren oud in de maatschappij terugkeert, vreemd aan de meest dagelijksehe voorwerpen en gebeurtenissen, maatschappelijk geheel onontwikkeld en tot aanbeveling bij zich dragende een getuigschrift hetwelk behelst, dat hij het grootste deel van zijn jeugdig leven onder boosdoeners heeft doorgebragt. Hoezeer zijne onschuldig-verklaring duidelijk werd uitgesproken, zoo kleeft toch op hem eene onuitwischbare smet van gevangenisstraf. Bijaldien hij niet het voorwerp wordt van onzekere menschlievende hulp van elders, zoo wordt hij als een jonge deugniet van de maatschappij teruggestooten. Kraehtens de thans bestaande orde van zaken is hij reeds aanvankelijk ingelijfd in den kring der aanstaande recidivisten. Inderdaad, hoe hard het zij dit uit te spreken, men heeft aan hem een *zedelijken moord* gepleegd.

Meer dan tijd en eene dure pligt is het dus, te zorgen voor de oprigting van een of meer afzonderlijke huizen van opvoeding voor dergelijke ongelukkigen gesehikt, waar zij niet alleen onderwezen, maar ook zedelijk en godsdienstig ontwikkeld, tot nuttige burgers der maatschappij gevormd worden.

Ik neem de vrijheid dit in mijne oogen hoogst gewigtig onderwerp aan de menschlievendheid, ja, aan de regtvaardigheid der Regering dringend aan te bevelen. Zij schrome de kosten niet, noodig om te waken voor het tijdelijk en eeuwig welzijn van kinderen, door de wet aan hare onmiddellijke zorg toevertrouwd. Met hen tot nuttige staatsburgers op te voeden zal het daaraan bestede geld eene hooge rente opbrengen.

De heer **van Eysinga**: Het zij mij vergund, bij gelegenheid van de behandeling van dit hoofdstuk, eenige woorden in het midden te brengen. Ik zal niet uitweiden te dezer gelegenheid over de benoeming der Staats-commissie, die daargesteld is om te onderzoeken naar de meest geschikte bouwstoffen voor eene reorganisatie van onze regterlijke magt. Ik zal de bemoeijingen van die commissie niet vooruitloopen. Ik zal mij nederleggen bij de verklaring van de Regering, die ik vind in de Memorie van Beantwoording op dat punt, en waar ik lees: » de Regering hoopt » intusschen, dat de uitkomst, die nu wel zal moeten worden afge» wacht, dien maatregel zal regtvaardigen."

Die hoop, Mijne Heeren, is ook de mijne, en ik neem de vrijheid er alleen deze verklaring bij af te leggen, dat de benoeming van die Commissie van dien aard is, dat wij zeer zeker van haar de meest belangrijke resultaten mogen verwachten. Ik zal evenmin stilstaan bij het onderwerp van de politie, te minder nadat wij daarover hebben hooren spreken bij die algemeene beschouwingen dezen morgen over de begrootingswetten gevoerd. En ik ben te meer huiverig om dat terrein te betreden, omdat ik, na het aanhooren van die discussie, vermeen te moeten opmaken, dat wij op hetzelve eene belangrijke schrede zijn teruggegaan. Tot nog toe had ik mij gevleid, dat het indienen van eene wet op op de politie werd voorbereid en spoedig zou kunnen worden te gemoet gezien. Die hoop is evenwel zeer getemperd.

Ik zal alleen stilstaan bij een punt, dat missehien door u zal worden beschouwd als van minder belang; ik meen echter daarvoor verschoonende redenen te kunnen bijbrengen. Het onderwerp, dat ik bedoel, betreft de kleine onkosten. Reeds ten verleden jare had ik de eer dat onderwerp hier ten tweeden male ter sprake te brengen. Het was toen, omdat er een nieuw hoofd aan het Ministerie van Justitie was opgetreden, en thans breng ik dit onderwerp ten derden male ter sprake, omdat dit thans weder het geval is. En juist daarin geloof ik ook dat mijne redenen van verschooning, waarvan ik gewaagde, gelegen zijn. Ik wil eenige woorden omtrent de kleine onkosten, die aan de geregtshoven en aan de regtbanken verstrekt worden, in het midden brengen. De sommen die tot dat einde op de begrooting staan uitgetrokken, zijn misschien, wanneer men het totaalcijfer in aanmerking neemt, voldoende, misschien ook niet; maar de maatstaf, waarnaar zij worden uitgekeerd, is in allen gevalle mijns inziens niet juist. Ik heb het oog bijv. op twee regtscollegien, een hof en eene regtbank. Ik heb de eer lid te zijn van een van die collegien; zij zijn gezeteld in dezelfde plaats en in hetzelfde gebouw. In dat gebouw is aan beiden de zelfde ruimte toegekend. Zij hebben elk eene zaal, van gelijke extensie; zij hebben even vele apartementen, die even groot zijn. Nu zou men, meen ik, tot de conclusie moeten komen, dat, uit hoofde harer meerdere werkzaamheden en dien ten gevolge harer meerdere behoefte, behoudens allen eerbied aan den hoogeren rang van het provinciaal geregtshof verschuldigd, de regtbank van die som een grooter aandeel moet hebben dan het hof. En toch heeft het omgekeerde plaats. Het hof heeft, zoo ik mij niet vergis, f 1400, de regtbank slechts f 1100. Om nu te justifieeren, wat ik zeg ten aanzien van de meerdere werkzaamheden der regtbank, zal ik een paar omstandigheden, die dit naar ik geloof duidelijk zullen aantoonen, mededeelen In hetzelfde tijdsbestek dat bij het hof van Friesland op de eivile rol waren ingeschreven 198 zaken, bedroeg dat aantal bij de regtbank te Leeuwarden 1723 en daarbij komt nog, dat bij die zaken in eerste instantie dikwijls voorkomen incidentele vorderingen, als geregtelijke plaats-opnemingen, getuigenverhooren, voeging en tussehenkomst enz. In dat zelfde tijdsbestek werden op de criminele rol bij het hof ingeschreven 1049 zaken en bij de regtbank ter correctio ele rol 4075. Hierbij is nog op te merken dat de instructie van al die zaken ook bij de regtbank gesehiedt. De regtbank heeft bovendien de faillissementen, eene aan het hof vreemde zaak, die veel bemoeijingen na zich sleept. In datzelfde tijdsbestek alverder waren bij het hof behandeld 146 requesten en bij de regtbank 4318 en dat waren geene requesten waarop altijd sleehts eene bloote beschikking volgde; neen, dikwijls hadden die requesten ten gevolge het hooren van bloedverwanten en verschillende andere bemoeijingen. Deze omstandigheden justificeren, meen ik genoegzaam dat de regtbank minder belangrijke zaken maar toch meerdere werkzaamheden, meerdere bemoeijingen en dien ten gevolge meerdere materiele behoeften heeft, en dit laatste is het waarop het hier aankomt.

Verder zal ik er niet over uitweiden. Ik heb gemeend, juist omdat ik dit reeds twee malen gedaan heb, hierop nog voor de derde maal te moeten aandringen.

Ik geloof, dat het aangevoerde wel in aanmerking zal mogen komen bij de regeling van dit onderwerp en neem de vrijheid, dit punt met de meeste bescheidenheid aan den Minister aan te bevelen, opdat eventueel een, mijns inziens, meer juiste maatstaf opzigtens dit onderwerp moge worden toegepast.

De heer **Tonckens**: De Regering heeft bij haar antwoord op eene opmerking van deze Kamer, in het verslag opgenomen, een beginsel nedergelegd, dat ik allezins toejuich en daarom wensch te zien in toepassing brengen. Ik herhaal even als de geachte spreker, die mij is voorafgegaan, den wensch, dat wij spoedig

vruchten mogen zien van het werk der benoemde Staats-commissie vooral met betrekking tot dat beginsel, hetwelk ik voornamelijk op het oog heb.

Wij lezen toch in het verslag over het Departement van Justitie van deze Kamer uitgegaan:

» Overigens hebben bij deze gelegenheid onderscheidene leden » de aandacht gevestigd op de tegenwoordige kostbaarheid der » Justitie, en de wenschelijkheid betoogd, dat, ten gevolge eener » nieuwe organisatie, het verkrijgen van burgerlijk regt, minder » duur en omslagtig worde."

De Regering antwoordt hierop, na met eenige woorden van de benoeming der Staats-commissie te hebben gewaagd, het volgende: » haar (der Regering) beginsel blijft, om de kostbaarheid der justitie » te verminderen en vooral om het verkrijgen van regt minder » duur en omslagtig te maken. Bij het groot verschil over de » wijze waarop dit doel te bereiken is, scheen het der Regering » raadzaam, eenige kundige regtsgeleerden bijeen te roepen, ten » einde daarover met haar in overleg te treden."

Op de toepassing van dit beginsel vermeen ik met bescheidenheid te mogen aandringen.

Zij, die bij de regtsbedeeling betrokken zijn, en wie zijn dat niet? hebben weinig of geen belang bij eene nieuwe organisatie, als zij niets anders behelst dan eene opheffing of verplaatsing of bevestiging van hoven en regtbanken. Het algemeen laat zich daar moeijelijk mede tevreden stellen wanneer het niet tevens bij die organisatie onderscheidene bepalingen nopens de regtsvordering in burgerlijke zaken (want deze is het die ik vooral bedoel en ook veronderstel dat de Regering bedoelt) opgehcven ziet, die, met grooten omslag, kostbare en nuttelooze uitgaven vorderen. Dit is het beginsel dat ik als eene der vruchten van het werk der Staatscommissie wensch te zien toegepast en ik den heer Minister van Justitie niet genoeg kan aanbevelen, als zijnde het verlangen der Natie dat men goed, spoedig en weinig kostbaar regt kunne verkrijgen, in plaats van het thans zeer dure en tijdroovende.

Ik had het voornemen niet om over de kleine onkosten te spreken, maar nu de spreker uit Friesland (de heer van Eysinga) dit weder te berde heeft gebragt, heb ik, naar aanleiding daarvan, gemeend, met een enkel woord ook op dat punt nader te moeten aandringen. De geachte spreker heeft voornamelijk de ongelijkheid op het oog gehad tusschen de verdeeling van de som voor kleine onkosten bestemd, voor zooverre de regtbanken en de hoven betreft, uit hoofde hij daarmede meer van nabij bekend is. Ik zal op het gevaar af van beschuldigd te worden *pro domo* te spreken, de kantongeregten aanbevelen. Die kantongeregten worden in 5 klassen verdeeld; die van de hoogere, in hoofdplaatsen van arrondissementen gevestigd, hebben meerdere toelagen, dan die van de vierde en vijfde klasse en echter hebben de kantongeregten van die laagste klassen (en ik roep als getuigen op zoo vele in bijna alle hoofdstukken der vijf wetboeken voorkomende bepalingen) meerdere onkosten, dan die in hoogere klassen, daar den kantonregter in de laagste klassen dikwijls werkzaamheden worden opgedragen, die de kantonregters in de hoogere klassen niet behoeven en à peine de nullité niet vermogen te doen. Om toch niet te gewagen van onderscheidene andere commissien of magtigingen aan kantonregters, buiten de arrondissements-hoofdplaatsen gezeteld opgedragen, en die eigenlijk behooren tot de attributen van de regtbanken of derzelver voorzitter, noem ik slechts eene commissie die nog al dikwijls plaats vindt, te weten, magtiging van den regter-commissaris tot het hooren van getuigen in strafzaken.

Ik ondersteun dus het door den spreker uit Friesland aangevoerde en hoop, dat de Minister die aangelegenheid wel in nadere overweging zal willen nemen, ten einde eene ongelijkheid worde weggenomen die den naam van onbillijkheid niet kan ontgaan.

De heer **Martens van Sevenhoven**: Ik acht mij verpligt de aanmerking door onze geachte medeleden uit Friesland, Drenthe en Gelderland gemaakt ten sterkste te ondersteunen. Door velen in het Vaderland wordt geklaagd over de kostbaarheid der justitie en vooral der justiciabelen, over den grooten omslag en der kosten die de verschillende formaliteiten na zich slepen. Van daar ook de reden dat er provinciale hoven zijn, die zeer weinig, ja bijna niets te doen hebben, omdat vele justiciabelen weêrhouden worden door de overdreven hooge kosten om te appelleren. Maar de arrondissements-regtbanken hebben genoeg arbeid. Om deze reden zou ook ik het wenschelijk achten dat door de verwachte regterlijke organisatie daarin eene verbetering werde gebragt.

Een ander punt, dat ook ik wensch ter sprake te brengen, is de repartitie der kleine geregtskosten. Het hof, waartoe ik de eer heb te behooren, occupeert hetzelfde locaal met de arrondissementsregtbank. Het hof ontvangt eene voldoende som om de zoogenaamde kleine onkosten te kunnen dekken, maar de arrondissementsregtbank, waar de werkzaamheden talrijker zijn, ontvangt veel minder en schiet ook te kort. Ook de kantonregter te Utrecht ontvangt te weinig. Er zijn kantons, die f 50, f 60 of f 70 ontvangen, dat in den regel veel te weinig is. Ik acht het dus zeer wenschelijk dat de repartitie voor die onkosten op betere schaal geregeld worde.

De heer **Sassen**: Ik wensch ten aanzien van het onderwerp, dat ter sprake gebragt is, een enkel woord in het midden te brengen. Ik blijf met vertrouwen de voordragt betrekkelijk de reorganisatie der regterlijke magt te gemoet zien, die door het Hoofd van het Departement van Justitie ons is toegezegd. Met vertrouwen, zeg ik, omdat deze Minister, die, door theoretische en practische ondervinding gesteund, reeds de schitterendste bewijzen van diepe regtskennis gaf, toen mijne practijk een aanvang nam, mij den noodigen waarborg voor een goed werk levert. Maar ik heb het woord alleen gevraagd om van hem opheldering te ontvangen ten opzigte van een punt dat in de gewisselde stukken voorkomt. De Eerste Kamer heeft in haar verslag over het IVde hoofdstuk onder nº. 7 het volgende gezegd: » Door eenige leden" en ik verklaar onder die leden te behooren, » is de wensch geuit, dat de » Regering niet te karig zou zijn in het aanvullen der vacaturen » bij de regtelijke collegien, inzonderheid bij sommige arrondis» sements-regtbanken der 1ste klasse. De ondervinding toch heeft » geleerd, dat althans bij enkele dier collegien zulk eene aanvul» ling inderdaad noodzakelijk is, daar het gebrek aan een ge» noegzaam aantal regters de spoedige afdoening van zaken in » den weg staat en de regterlijke ambtenaren met werkzaamheden » overlaadt." Het antwoord daarop door de Regering gegeven, heeft mij in het eerste gedeelte eenigszins bevreemd, maar in het tweede bemoedigd. De Regering zegt: » Dat men hier in den geest der opmerking heeft gehandeld en dat er bij de regtbanken der 1ste klasse geene vacature bestaat. Zij, de Regering, heeft getracht, en doet dit nog, om de dienst niet aan het belang der schatkist op te offeren, maar een en ander in verband te brengen."

Uit dat antwoord van de Regering volgt, dat de noodzakelijkheid van aanvulling van vacatures bij de regtbanken van de 1ste klasse wordt erkend, en daaruit zal moeten volgen, dat de wensch van die eenige leden spoedig zal worden vervuld, want hoewel de Regering zegt: » er zijn geene vacatures"; is dit waarschijnlijk eene vergissing, omdat toch ten blijke van het bestaan der vacatures, in den uitgewerkten en toelichtenden staat aangetroffen wordt: onder art. 7*a* '*s Hertogenbosch* (arrondissements-regtbank der 1ste klasse) een lid voor memorie, onder *b*. *Arnhem* (arrondissements-regtbank der 1ste klasse) en *c*. *Middelburg* (arrondissements-regtbank der 1ste klasse) ook voor beide een lid voor memorie, en voor *Groningen* (arrondissements-regtbank der 1ste klasse) twee leden voor memorie; daaruit schijnt te blijken, dat hetgeen die leden in de sectien hebben opgemerkt, op waarheid is gegrond en dat er bij het Departement van Justitie hieromtrent eene vergissing bestaat. Ik zal alsnu den Minister alleen verzoeken, om zoo spoedig mogelijk aan den wensch gevolg te geven; over de noodzakelijkheid van de aanvulling der vacatures zal ik niet spreken, daar de Regering zelve die noodzakelijkheid heeft erkend.

De heer **Minister van Justitie**: Ik zal kortelijk de onderscheidene, aangevoerde punten beantwoorden. In de eerste plaats moet ik spreken over eene opmerking, gemaakt door het lid uit Rotterdam. Ik zal u, Mijne Heeren, daarvan niets anders zeggen, dan dat de behandeling van die kinderen, die worden verklaard te hebben gehandeld zonder discernement, mij steeds is geweest en nog is eene ergernis. Het geachte lid heeft het lot van die kinderen met ware kleuren afgeschilderd: ik onderschrijf al wat hij gezegd heeft. Ik moet er eenvoudig dit op antwoorden, dat ik reeds in den aanvang van 1849, toen mijne aandacht op deze zaak gevestigd is, heb gezegd en te kennen gegeven, dat in de behandeling van die kinderen verandering moest komen. Ik heb echter de zaak teruggevonden, zoo als ik die gelaten had in den zomer van 1849, maar mijn eerste werk is geweest om met den hoofdambtenaar voor de gevangenissen, die zich thans, helaas, in een zeer ziekelijken toestand bevindt, over de zaak te spreken, en hem uitdrukkelijk op te dragen allereerst eene plaats te trachten te vinden, waar die kinderen kunnen worden overgebragt, en waar zij behandeld kunnen worden als in een verbeterhuis en tevens als in een opvoedingsgesticht.

Daaraan is gevolg gegeven; bij de inspectie, door hem gedaan, heeft die ambtenaar bevonden, dat er mogelijkheid was om te Alkmaar zoodanig gesticht op te rigten, en de bevelen zijn gegeven aan de bevoegde ambtenaren om een staat van de veranderingen, die de localen daar moeten ondergaan, op te geven, ten einde inderdaad een opvoedingsgesticht daar tot stand te brengen.

Naar mijn inzien moeten die kinderen, ofschoon onder tucht, eenige kennis maken met de maatschappij, en niet op hun 20ste jaar in een toestand komen, dat zij niets kennen van hetgeen plaats heeft buiten de vier muren, waar tusschen zij waren opgesloten.

Ofschoon ik nu op dit oogenblik belemmerd ben, vooral wat

betreft de werkzaamheden voor de gevangenissen, ten gevolge der droevige ziekte van dien bekwamen en allerverdienstelijken referendaris als inspecteur aan dat vak geattacheerd, zoo zal ik niet te min alles doen wat in mijn vermogen is, om hierin verbetering te brengen, want ik ben het te dien opzigte geheel eens met den geachten spreker uit Rotterdam.

Wat de kleine onkosten betreft, moet ik opmerken, dat men, daar waar twee regtscollegien in één gebouw gehuisvest zijn, heeft verondersteld, dat die collegien zich eenigermale zouden verstaan en dat waar bijv. het hof grooter toelage had dan de regtbank, dat hof ook meer kosten voor zijne rekening zou nemen dan die regtbank. Dit betreft echter niet de kantongeregten. Ik wil ook het besluit van 1851 niet in alle opzigten verdedigen, maar men moet toch de werking van dat besluit wel kennen, alvorens er wijzigingen in te brengen. Inmiddels bestaat er gelegenheid om daar, waar werkelijk te weinig is toegelegd, suppletie te vragen, die dan ook altijd wordt verleend, als het blijkt dat de toelage te gering is. Sedert den korten tijd, dat ik weder aan het Ministerie ben, heb ik onderscheidene suppletien aan diverse regtbanken en kantongeregten gegeven, als het slechts bleek, dat men inderdaad met geene mogelijkheid met het toegestane kon uitkomen. Bleek dit niet, dan heb ik die aanvragen afgewezen. Wanneer nu dus doende de ware behoeften bekend zullen zijn, dan zal het oogenblik daar zijn, om er in te voorzien en om, afgaande op de verkregene kennis, de noodige verbeteringen aan te brengen.

Ten opzigte der regterlijke organisatie blijf ik altijd bij het beginsel, dat ik heb vooropgezet in het verslag van November 1848, dat men namelijk goed regt voor weinig geld moet trachten te krijgen. Maar ik heb gemeend, omtrent de wijze om dit doel te bereiken, eenige kundige regtsgeleerden bij elkander te moeten brengen, om zich daarover te verstaan en met mij in overleg te treden. Maar bij het beginsel, dat ik bedoelde, blijf ik volharden en zal daarin niet veranderen.

Ten aanzien der vacatures bij de regtbanken der 1ste klasse, ben ik afgegaan op de informatien, die ik ontvangen heb. Toen mij het antwoord dezer Kamer onder de oogen kwam, heb ik zelf terstond de pen opgevat, omdat op een zeer spoedig antwoord werd aangedrongen.

Ik heb toen aan den ambtenaar, die met het finantieel gedeelte van de zaken belast is, gevraagd, hoe het met die zaak gelegen was, en ik heb tot antwoord ontvangen dat er in de regtbanken der 1ste klasse geene vacatures bestonden. Dit schijnt thans abusief te zijn; ik vraag om verschooning voor deze onwillekeurige dwaling en zoo het blijken mogt, dat in de aangewezene plaatsen behoefte is, dan zal daarin worden voorzien. Verder mag ik volgens de wet van 1849 niet gaan.

De beraadslaging wordt gesloten en het Hoofdstuk met algemeene (31) stemmen aangenomen; bij deze stemming was de heer van Andringa de Kempenaer afwezend.

De **Voorzitter**: Thans is aan de orde de beraadslaging over het Vde Hoofdstuk der Staatsbegrooting; ik stel echter aan de Vergadering voor wegens het vergevorderde uur, die beraadslaging thans te verdagen tot morgen ochtend ten elf ure.

Dienovereenkomstig wordt besloten en de Vergadering gescheiden.

ZITTING VAN DEN 22STEN DECEMBER.

14DE ZITTING.

ZITTING VAN DONDERDAG 22 DECEMBER.

(GEOPEND TEN 11 URE.)

Ingekomen eene missive van den heer Minister van Kolonien ten geleide eener publicatie van den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch Indie. — Verslag uitgebragt door de Commissie voor de Verzoekschriften. — Voortzetting der beraadslaging over de begrootingswetten voor 1854; aanneming der hoofdstukken V tot en met X *B.* — Voorstel tot het houden eener avondzitting aangenomen. — Voortzetting der beraadslagingen over de Staatsbegrooting voor 1854; aanneming der hoofdstukken X tot en met XII; beraadslaging over en aanneming van het wetsontwerp tot vaststelling der Middelen voor het dienstjaar 1854,

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 32 leden, te weten de heeren:

Blankenheijm, Borski, Paspoort van Grijpskerke, van der Oudermeulen, van Goltstein van Oldenaller, Martens van Sevenhoven, de Bruijn, van der Lek de Clercq, van Sasse van Ysselt, van Wessem, Tonckens, van Beeck Vollenhoven, van Rijkevorsel, Lotsij, Cremers, de Vos van Steenwijk, Boxman, van Rhemen van Rhemenshuizen, d'Ablaing van Giessenburg, van Nispen van Pannerden, Bosch van Drakestein, Insinger, Sassen, van Eysinga, van Andringa de Kempenaer, van Aylva van Pallandt, Beerenbroek, van Heeckeren van Wassenaer, van Dam van Isselt, de Villers de Pité en Regout;

en de heeren Ministers van Binnenlandsche Zaken, van Justitie, van Finantien, van Buitenlandsche Zaken, van Marine, van Oorlog en die voor de Zaken van de Roomsch-katholijke Eeredienst.

De notulen van het verhandelde in de vorige vergadering worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter** deelt mede dat is ingekomen:

eene missive van den heer Minister van Kolonien ten geleide van eene publicatie van den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch Indie dd. 2 October 1853, waarbij tot den 31sten December 1855 de uitvoer van gouden en zilveren munt enz. uit Nederlandsch-Indie wordt vrijgesteld.

Deze missive wordt voor kennisgeving aangenomen en de publicatie ter griffie gedeponeerd.

De Commissie voor de Verzoekschriften brengt het volgende verslag uit:

bij monde van den heer **Lotsij**, Voorzitter der Commissie, die zegt:

Aan deze Vergadering, Mijne Heeren, is door ons geacht medelid, den heer Regout, ingezonden eene nota van bedenkingen door hem ingediend tegen een adres van de kamer van koophandel en fabrieken te Rotterdam, betrekkelijk wijzigingen in het tarief van in-, uit- en doorvoer. Daar deze nota van bedenkingen mede in gedrukte exemplaren aan elk der leden van deze Vergadering is rondgedeeld, acht uwe Commissie het onnoodig in eene breedvoerige inhouds-opgave daarvan te treden.

Daar de zaak daarbij behandeld, bij de voordragt van een wets-ontwerp tot wijziging in het genoemd tarief, kan aanleiding geven tot verschillende beschouwingen en op uwe beoordeeling van invloed kan zijn, heeft uwe Commissie de eer voor te stellen, dat adres ter griffie dezer Vergadering neder te leggen.

De conclusie van het rapport wordt aangenomen.

Aan de orde is de beraadslaging over het VDE HOOFDSTUK (*Departement van Binnenlandsche Zaken*) DER STAATSBEGROOTING VOOR 1854.

De heer **Paspoort van Grijpskerke**: Ik zal ook aan dit wets-ontwerp mijne stem geven, en alzoo ook helpen goedkeuren de uitgaven, die in dit hoofdstuk voorkomen voor tractementen en belooningen van de inspecteurs en de opzieners der jagt en visscherij.

Ik doe dit evenwel alleen, ten gevolge van de verklaring, die de Minister van Binnenlandsche Zaken in de Tweede Kamer der Staten-Generaal gedaan heeft, dat het zijn voornemen was om de wet van 6 Maart 1852, tot regeling van de jagt en visscherij, te herzien. En ik heb in eene volgende alinea zijner rede er nog met genoegen bij gevonden: » De Regering stelt zich dus voor die wijzigingen binnen een betrekkelijk kort tijdsbestek, en zeker nog gedurende de tegenwoordige zitting der Staten-Generaal, bij een wets-ontwerp aan de Kamer in te dienen."

Dat die post van uitgaaf, door mij genoemd, niet zoo geheel buiten bedenkingen is, is gebleken uit de discussie in de Tweede Kamer der Staten-Generaal. De afgevaardigde uit Arnhem (de heer van Lynden) heeft bij die gelegenheid onder anderen gezegd: » dat de instelling van inspecteurs niet is opgenomen en voorzien bij de wet op de jagt en visscherij;" en hij laat er op volgen, » dat het hem zeer twijfelachtig voorkomt, dat die instelling goed zou werken; dat de inspecteurs meer kosten dan de vroegere onbezoldigde houtvesters, die dezelfde werkzaamheden waarnamen met dezelfde zoo niet betere uitkomsten, en die niets kostten aan de schatkist."

Ik stem volkomen in met het gevoelen van dien geachten spreker: in de geheele wet op de jagt en visscherij vindt men niets van inspecteurs; men zou ze des noods kunnen beschouwen als kinderen zonder vader noch moeder. Zij zijn door de Regering toegevoegd aan de commissarissen in de provincien, omdat men voorzag, en niet zonder grond, dat de gewone ambtenaren op hunne bureaux wel weten te schrijven, maar met de jagt niet bekend zouden zijn en die wet dus niet behoorlijk zouden kunnen uitvoeren,

Er is, wanneer de revisie van de jagtzaken bij de hand wordt genomen, nog een ander punt, dat tot de wet betrekking heeft, en dat ik met een woord zal aanstippen. Het betreft de strafbepalingen die in die wet voorkomen. Men heeft het vroegere stelsel van transactie laten varen, eene wijze, op welke het meerendeel der overtredingen op de jagt en visscherij vroeger werden afgedaan tot tevredenheid der beide partijen. Nu moet alles den grooten weg op; de regterlijke collegien zijn overstelpt met processen-verbaal betreffende jagt-overtredingen. In de stad mijner inwoning, en ik meen ook wel te weten in andere steden, doen de regtbanken die jagtzaken bij partijtjes van dertig à veertig af. En wat is daarvan het gevolg? Dat de schatkist er niets van trekt, en daarentegen eene massa proceskosten voor hare rekening krijgt, aangezien de meeste processen-verbaal personen betreffen die de hun opgelegde boeten niet kunnen voldoen.

Het zou mij aangenaam zijn, en ik zou het ook in het belang van de zaak achten, indien ook dit punt werd herzien, en ik twijfel er niet aan, of het zou algemeen genoegen geven.

En nu ten slotte. De hoofden der gemeentebesturen, Mijne Heeren, hebben zich ook niet over die wet te beroemen; zij zijn daardoor als het ware tot rijks-commissionairs bevorderd; zij moeten al de aanvragen van de jagt en visscherij aan de commissarissen des Konings opzenden en naderhand weder aan de belanghebbende personen uitreiken: eene werkzaamheid, geheel vreemd aan de huishouding der gemeenten. Zij moeten de processen-verbaal aan den commissaris des Konings toezenden voorzien van hunne consideratien, even als of de regtbanken die in de te nemen beschikkingen zouden opnemen: gelet op de consideratien van den burgemeester. Het is inderdaad wenschelijk, dat ook dit gedeelte van uitvoering der wet op eene andere wijze kan plaats hebben. En hiermede stap ik van dit onderwerp af, vertrouwende dat het geachte hoofd van dit departement, voor zoover de groote taak die op hem rust, en de menigte van andere werkzaamheden

waarmede hij overladen is, hem hierin niet hinderlijk zullen zijn, getrouw aan zijne belofte, zoodanige geamendeerde wet aan de Kamers der Staten-Generaal zal aanbieden.

De heer **van Rijckevorsel**: In de eerste plaats wensch ik een woord te spreken over het lager onderwijs, voornamelijk om mijn groot genoegen te betuigen over de antwoorden, die door den Minister van Binnenlandsche Zaken te dien aanzien in de Tweede Kamer der Staten-Generaal zijn gegeven. Ik lees daar onder anderen: » Omtrent het bijzonder onderwijs heeft de spreker zijn wensch te kennen gegeven, dat deze Regering zou handelen in den geest en in den zin der bestaande verordeningen. Dat is geheel de bedoeling der Regering; maar zij wenscht tevens die verordeningen, zoo lang zij bestaan en tot dat zij door andere wettelijke bepalingen zullen zijn vervangen, in acht te nemen en te handhaven.

» In de tweede plaats heeft de spreker den wensch te kennen gegeven, dat bij het toestaan van de oprigting van bijzondere scholen, niet *alleen* op het getal der bestaande scholen zou worden gelet, en dat niet alles aan de willekeur der plaatselijke besturen zou worden overgelaten.

» Het beginsel van vrijheid van onderwijs is in de Grondwet nedergelegd. Wat mij betreft, ik heb het altijd betreurd wanneer om deze of gene weinig voldoende reden door een gemeentebestuur de oprigting van bijzondere seholen werd geweigerd. Ik meen, in eene andere betrekking waarin ik geroepen werd die verordeningen toe te passen, meer dan eens daarvan het bewijs te hebben gegeven. Het is mijn voornemen om op dezelfde wijze voort te gaan, doch ik wensch ook hierbij de bestaande verordeningen in acht te nemen en bijaldien, krachtens die verordeningen, aan een plaatselijk bestuur of aan Gedeputeerde Staten de beslissing is opgedragen, dan geloof ik, dat de Vergadering het mij ten goede zal houden, dat ik, als Minister niet tusschen beide treed. Ik wensch hierin volstrekt geene reactie; evenmin in deze zaak, als in vele andere opzigten."

Later (om niet alles voor te lezen) vind ik nog het volgende: » Ik moet antwoorden, dat, naar mijne wijze van zien, tot grondbeginsel van de wet van 1806 liggen *de gemengde scholen* en dat, zoolang die wet bestaat, de openbare scholen *gemengde scholen* zullen moeten zijn. Ik zou derhalve aan den spreker de verzekering niet mogen geven, dat de Regering zoodanige splitsing in de tegenwoordige omstandigheden zal bevorderen. Ik geloof dat zij, met het oog op de bestaande bepalingen, die verzekering niet kan geven.

» Met betrekking tot het lager onderwijs heeft die afgevaardigde in de tweede plaats ook nog zijn wensch te kennen gegeven, dat van staatswege gezorgd zou worden voor eene Christelijke opvoeding. In abstracto beschouwd, geloof ik dat geene scheiding tusschen opvoeding en onderwijs moet gemaakt worden; maar het is eene andere vraag of, van *haar* standpunt, de Regering voor zoodanige Christelijke opvoeding kan en moet zorgen bij de wet. Ik weet zelfs niet of in het algemeen zoodanige staatszorg voor de opvoeding wel zou worden gewenscht."

Ik zeg, met uitstekend genoegen heb ik in de eerste plaats de verzekering hooren geven, dat er geene reactie zou plaats hebben en dat het bestaande zou worden gehandhaafd, zoo lang het niet door eene nieuwe wet was vervangen. Ik heb het steeds betreurd wanneer ik meende te bespeuren, dat dit bij de vorige Regering niet altijd in acht werd genomen en dat soms aan de bestaande wet, en aan de verordeningen ten gevolge van die wet uitgevaardigd, eene uitlegging gegeven werd, niet altoos in overeenstemming, mijns inziens, met de vigerende bepalingen, die, volgens de additionele artikelen der Grondwet, moesten gehandhaafd worden, zoolang zij niet door nieuwe waren vervangen.

Ten einde de Vergadering daarmede niet te lang bezig te houden neem ik de vrijheid om de aandacht van den Minister van Binnenlandsche Zaken aan te bevelen een ingezonden stuk in de oude *Rotterdamsche courant* van 28 Julij jl., n°. 103. Het komt mij voor, dat in dit stuk vele behartigenswaardige aanmerkingen zijn gemaakt, welke allezins de aandacht van Zijne Excellentie verdienen.

Er was een tijd, Mijne Heeren, dat de wet van 1806 beschouwd wierd als een parel aan de kroon van Nederland. En te regt. Hoe was de toestand vóór de invoering van die wet, niet in eene vorige eeuw, maar nog in de eerste jaren van de tegenwoordige? Wat betreft de onderwijzers, zal ik, om u niet te lang op te houden, slechts enkele staaltjes mededeelen. In de dorpen Kerkwerve, Nieuwerkerke en Rengerskerke, moesten de onderwijzers bij de boeren op het land werken om te kunnen bestaan; te Melissant was de man te gelijk metselaar, hij hield dan ook slechts 15 of 16 weken 's jaars school; te Cortgene was hij kleedermakersbaas en de school was zijne werkplaats. Thans, wij weten het uit in 't licht gekomen stukken, zijn er in België, waar de vrijheid van onderwijs is ingevoerd, zonder dat de wet door behoorlijke verordeningen is vervangen, nog plaatsen, waar de schoolonderwijzer tevens slagter is.

Wat betreft de leermiddelen, zoo waren er op enkele plaatsen slechts een genoegzaam aantal leesboeken voorhanden. Op andere behielp men zich met couranten, met de Boekzaal der geleerde wereld, de algemeene Vaderlandsche letteroefeningen, de Vaderlandsche bibliotheek voor kunst en smaak, naast het Kort begrip van den *Heidelbergschen* Cathechismus en van dien van *Hellenbroek;* op sommige vond men het geslachtregister van Adam tot Christus. Ik zal de proeven, van hetgeen in ons Vaderland nog bij den aanvang dezer eeuw bestond, niet verder uitbreiden; maar ik wil liever daarop drukken, dat men lette op den tegenwoordigen stand van ons volksonderwijs, dat men vooral lette op den onderwijzersstand, zoo als die heden is, zoo als die waardige mannen zich meer en meer ontwikkelen niet alleen, maar ook met ijver, met hart en ziel trachten hunne moeijelijke pligten te vervullen. Ik spreek natuurlijk in het algemeen, van de groote menigte, enkele uitzonderingen daargelaten. En nu wensch ik, dat het belang dier onderwijzers, in het belang van het onderwijs zelf, niet vergeten moge worden bij het daarstellen van eene nieuwe wet, opdat wij niet allengs terugkeeren tot dien hoogstbetreurenswaardigen vroegeren staat van zaken. Ik wensch verder dat de openbare seholen mogen blijven gemengde scholen. Ik moet er de Regering op wijzen, hoe het anders mogelijk zou zijn. In de grootere steden ja, zou men scholen kunnen daarstellen voor de twee grootere afdeelingen der Christenheid, maar op de kleinere plaatsen zou dit niet wel doenlijk zijn. Maar, indien al afzonderlijke scholen worden gesticht voor de Roomsch-katholijken en de Protestanten, zullen dan de verschillende afdeelingen der Protestantsche Kerk, zullen dan vooral zij, die de rigting volgen, waartoe de geachte spreker, dien de Minister antwoordde, behoort, wel tevreden zijn? Wanneer er eene algemeene school wordt daargesteld voor al de gezindheden der Protestantsche Kerk, kan men dan niet ook verlangen dat niet alleen voor de Hervormden, maar ook voor de Lutherschen, Doopsgezinden en de Remonstranten afzonderlijke seholen worden geopend?

En dit zal nog niet genoeg zijn, want in de Hervormde Kerk zijn verschillende rigtingen, en, even als men er nu op aandringt, om die rigtingen vertegenwoordigd te zien bij de theologische professoren aan de hoogescholen, zoo zal men er ook op aandringen, dat zij bij de openbare scholen vertegenwoordigd worden en dat er voor iedere rigting eene afzonderlijke school worde daargesteld.

Maar wat is nu de oorzaak van den strijd tegen gemengde scholen? Ik verzoek u vooral daarop wel te letten. Men wil aan de kinderen dogmatiek onderwijzen; men wil aan de kinderen datgene onderwijzen, wat een bijzonder kerkgenootschap of eene bijzondere rigting in een kerkgenootschap kenmerkt. Bleef men bij datgene, waarin zich alle Christelijke afdeelingen vereenigen, waarover de verschillende afdeelingen van de Christenheid het eens zijn, dan had men sleehts ééne gemengde school noodig, zoo als men tot nog toe met zoo veel goed gevolg heeft gehad, en dan kan men het Christelijk onderwijs, zoodanig als kinderen het naar mijn inzien noodig hebben, op die school geven.

Ik houd het er voor, gelijk de Minister gezegd heeft, dat opvoeding en onderwijs zich niet laten scheiden, maar ik houd het er tevens voor, dat die opvoeding Christelijk moet wezen en wanneer er eene afscheiding plaats heeft, dan moet die, gelijk tot hiertoe, voor de Israëliten zijn. Dit wenseh ik aan de overweging van den Minister van Binnenlandsehe Zaken aan te bevelen; men zorge voor de belangen van de onderwijzers; mijn wensch is gemengde seholen te behouden en op de gemengde scholen Christelijk maar geen leerstellig onderwijs te doen geven.

Tevens wensch ik dat de Minister datgene, wat hij nu in de Tweede Kamer zeer te regt heeft aangevoerd, streng zal handhaven, namelijk het bestaande niet te verzwakken, zoolang het niet door iets nieuws vervangen wordt. Ik wil niets afdingen op hetgeen in de Grondwet is geschreven; ik neem aan, het onderwijs is vrij, maar behoudens de waarborgen die in hetzelfde artikel van de Grondwet zijn gegeven. Ik moet daar met nadruk op wijzen, dat wanneer thans die vrijheid verder dan de tegenwoordige wetten en verordeningen toelaten, wordt uitgebreid, alsdan die waarborgen voor de toekomst worden verzwakt. Ik herhaal dus met den Minister: geene reactie; handhaving van het bestaande, tot dat het zoo spoedig mogelijk door eene nieuwe wet zal worden vervangen. Hiermede stap ik van dit gewigtige onderwerp af.

Ik heb nog een ander onderwerp te behandelen van geheel verschillenden aard: het betreft de premien aan de visscherij toegekend, die reeds aanvankelijk zijn verminderd en waaromtrent ik in het Verslag dezer Kamer lees:

» Verscheidene leden gaven hun verlangen te kennen, dat de reglementaire wetgeving op de uitoefening der visscherij weldra eene bepaalde herziening zou ondergaan. Eenige leden hadden

met leedwezen gezien, dat de Regering niet is voortgegaan met de trapsgewijze vermindering van de premien tot aanmoediging van dezen tak van nijverheid. Anderen verlangden de geheele opheffing, zoowel van deze premien, als van elke belemmering in de vrije uitoefening der vischvangst."

Daarop is door den Minister van Binnenlandsche Zaken geantwoord:

» De Regering is overtuigd van de noodzakelijkheid, dat de reglementaire wetgeving op de uitoefening der visscherij weldra eene bepaalde herziening onderga. Het uiteenloopend oordeel over de wijze waarop die herziening moet plaats hebben, uit de ingewonnen adviezen blijkbaar, heeft echter belet met deze zaak den voortgang te maken, dien de Regering zou gewenscht hebben.

» Terwijl genoegzaam zeker te voorzien was, dat eene nieuwe wetgeving op de visscherijen niet tot stand zou kunnen komen vóór het tijdstip waarop de schepen voor de groote visscherij worden uitgerust, achtte de Regering zich bezwaard de premien verder te verminderen. De opheffing en ook de verdere vermindering der premien staat, naar het oordeel der Regering, in te naauw verband tot de beperkende bepalingen die het visschersbedrijf beheerschen, dan dat het raadzaam zoude zijn deze onderwerpen afgescheiden te behandelen."

Ik begin met te zeggen, dat ik geen voorstander ben noch van premien, noch van beperkende bepalingen. Ik zal dit laatste nader ontwikkelen. Wat de premien betreft, zoo beschouw ik het onjuist in het algemeen te stellen, dat de reederijen de premien kunnen missen, wanneer zij meer vrijheid van handelen bekomen. De reglementaire bepalingen mogen verkeerd en af te keuren zijn, zij zijn echter in het vermeend belang der visscherijen daargesteld. De reeders zijn er zeer aan gehecht. Zij inzonderheid, die de zoogenaamde groote visscherij uitoefenen, meenen dat hun bedrijf met die bepalingen alleen in stand is te houden; tevens wordt beweerd dat het bedrijf zoo weinig winstgevend is dat de meesten ontmoedigd zullen worden als zij de premien geheel moeten missen.

Zeker is het, dat de opheffing dier reglementen een schok zal geven, vooral voor de groote visscherij, dat is zij die in volle zee alleen ter haringvangst uitgaan en die kaken en zouten. Zal men nu dien schok vermeerderen door hun te gelijker tijd de premie te ontnemen, die zij zoo lang hebben genoten. Ik geloof dat men zeer verkeerd zou handelen. Men moet de wet van 1818 en het provinciaal reglement herzien of geheel opheffen, maar de verminderde premie nog eenigen tijd uitkeeren, tot dat de reeders den tijd hebben gehad zich naar de nieuwe orde van zaken te schikken, en tot men den uitslag daarvan kent. Men moet hen niet te gelijker tijd aan eene dubbele crisis blootstellen.

Later als de reeders geleerd zullen hebben van hunne vrijheid gebruik te maken, en de gelegenheid gehad hebben om, in zooverre zij het nog noodig achten, onderling eenige beperkende maatregelen te nemen, dan eerst zal het tijd zijn de premien, welke zij nog genieten, allengs in te krimpen en eindelijk geheel op te heffen. Met anders te handelen en op eens wet en reglementen en premien te gelijk te vernietigen, zou men eene wreede regtvaardigheid begaan en gevaar loopen velen te ruïneren, immers hen hun bedrijf vaarwel te doen zeggen, een bedrijf dat zij tot nu toe onder het genot eener jaarlijksche tegemoetkoming met afwisselend geluk hebben uitgeoefend, en hetwelk aan een groot aantal nijvere ingezetenen werk en brood heeft verschaft.

Ik erken dat de Staat niet steeds voort kan gaan die premien uit te keeren, dat een tak van nijverheid op den duur het nationaal vermogen dan alleen vermeerdert, wanneer hij zonder bescherming kan bestaan; doch ik beweer tevens dat de overgang zoo min mogelijk met geweldige schokken plaats moet hebben, en meen daarom dat de Staat beginnen moet met de visscherij in hare werking geheel vrij te laten, maar niet wet en premie te gelijk moet opheffen. Evenmin zal de premie weg moeten vallen terwijl men de beperkingen op de uitoefening van het bedrijf in wezen laat.

Lang en veel is er over het al dan niet behouden dier beperkingen getwist. Dit is niet te verwonderen. Aan de groote of zoutharing-visscherij zijn grootsche herinneringen gehecht. In vorige eeuwen toen zij eene goudmijn van den Staat werd genoemd, had zij feitelijk een monopolie. Wij voorzagen alle natien. Wij hadden ook vrije vischvangst aan de Schotsche kusten waar de meeste haring wordt gevangen; thans moeten wij daarvan 2 mijlen verwijderd blijven, thans heeft iedere zeevarende natie in eene meer of mindere mate eigene visscherij en daarvoor eene beschermende wetgeving, zoodat vele rijken, waaronder zij die in de vasten veel haring gebruiken, geheel of gedeeltelijk voor ons gesloten zijn.

Schotten en Noormannen vangen aan hunne kusten haring in groote hoeveelheden, en leveren dien aan geheel Europa, zelfs door ons Land transito naar Duitschland, tot lagere prijzen dan wij kunnen doen.

Wij hebben tot hiertoe getracht het debiet tot hoogere prijzen te vinden door de betere hoedanigheid. Om die te behouden, strekken de strenge wettelijke en provinciale reglementaire bepalingen.

Ik betwijfel het echter of die bepalingen wel het effect hebben dat men zich er mede voorstelde.

Geen pekelharing mag volgens art. 38 der wet van 12 Maart 1818 verzonden worden, dan nadat die door beëedigde keurmeesters gekeurd en op de fust daarvan gebrand zal zijn de naam van de plaats, alwaar die uit zee is aangebragt.

Ik wil gelooven dat dit voorschrift zorgvuldig wordt nagekeefd, doch wat baat het? De afgekeurde zoogenaamde kuit- en homzieke haring wordt niet vernietigd maar ongekeurd verkocht. Nu kan men niet beletten dat die voor goedgekeurde haring binnen 's lands wordt verkoeht, en zelfs vooral in grensplaatsen, met de laatste vermengd, in de gebrande vaatjes worden verpakt en naar buiten verzonden. Al geschiedde dit ook niet, in Duitschland en elders verkoopt men Schotschen haring voor Hollandschen en ontneemt men den laatsten zijne reputatie, terwijl ons debiet uit hoofde van de hoogere prijzen beperkt is.

Het is waar, bij den aanvang der visscherij is dit debiet hier te lande nog groot en betaalt men voor lekkeren haring gaarne nog veel geld. Maar is dit niet tevens een prikkel voor de belanghebbenden om vrijwillig voor goede qualiteit te zorgen, ook zonder daartoe door wettelijke voorschriften te worden gedwongen?

Om den verschen haring spoedig aan de markt te hebben is de jaging ingesteld; dit is echter bij art. 31 der wet maar geoorloofd, niet voorgeschreven, en zal, zoolang de reeders daarbij rekening vinden, ook wel blijven bestaan.

De vereeniging tusschen de reeders zal vermoedelijk vervallen wanneer de tot nu toe verleende premie ophoudt, of niet meer aan de toetreding tot de vereeniging verbonden is, maar ik acht het zeer twijfelachtig, dat deze vereeniging in het welbegrepen belang is van de reederijen.

Die vereeniging bepaalt dat alle haring na den jaagtijd gebragt wordt onder de directie van een algemeen bestuur, hetwelk aan de reeders, naar mate van den tijd der aanbrengst, te voren bepaalde prijzen uitkeert en hetwelk den haring tot de hoogst mogelijke prijzen verkoopt, om later het plus of minus van dezen handel met de reeders, naar gelang van het door hen aangebragte, te verrekenen. Daardoor wordt een monopolie uitgeoefend en voorgekomen, dat een gelukkig vanger den haring niet lager dan noodig verkoopt, uit vrees van nieuwen aanvoer. Doch het gebeurt ook wel, dat die vereeniging te lang met den voorhanden voorraad speculeert en later tot lagere prijzen moet verkoopen dan zij vroeger had kunnen bedingen.

Onze wet draagt zooveel mogelijk zorg dat de qualiteit van den Hollandschen haring goed zij, maar zij belet de verzending van goedkoopen haring naar andere landen, en bij gevolg de concurrentie met andere natien die mede dit bedrijf uitoefenen. Zij verbiedt bij artt. 15, 16, 17 en 18, om haring met platgeboomde vaartuigen, in volle zee gevangen, in zee of aan land te kaken' ook den zoogenaamden panharing, in de rivieren en hare uitwateringen, op de stroomen, in de binnenzeeën en langs de kusten te kaken of als pekelharing in te zouten, op de daartegen gestelde straffen.

Men heeft het echter niet zelden zien gebeuren, dat haring in de Zuiderzee gevangen, door Fransche visschers werd opgekocht, gezouten en gekaakt, om, ter bekoming der premien, als in volle zee door hen zelven gevangen, in Frankrijk te worden ingevoerd.

De vraag ontstaat dus of men niet ieder vrij zou moeten laten te vangen, te kaken en te zouten waar en hoe hij het met zijn belang meest overeenkomstig acht? Er zullen er dan zijn die zich voortdurend toeleggen op puike qualiteit, ten einde van hen, die deze duur willen betalen, hooge prijzen te bedingen. Anderen zullen zich beijveren groote hoeveelheden te bekomen, al zijn die dan ook niet zoo voortreffelijk, ten einde die tot lagere prijzen aan mingegoeden of aan minkeurige natien te slijten. Achten de belanghebbenden nog bepalingen noodig wegens jagerij en vereeniging, zij kunnen zich deswege onderling verstaan. Zij kunnen zelfs de keuringen bijbehouden.

Het komt mij voor dat de wetgever, alles vrij latende, daarom geene onderlinge overeenkomst moet verbieden.

Ik heb lang geaarzeld, Mijne Heeren, om deze mijne zienswijze openlijk uit te spreken, juist omdat ik groot belang stel in dien vroeger zoo hoogst gewigtigen tak van nationale nijverheid, welke nog steeds voor velen een middel van bestaan en geheel nationaal is; en omdat ik huiverig was in tegenspraak te komen met verreweg de meeste belanghebbenden der groote visscherij. Doch ik heb dien schroom overwonnen, omdat ik zulke goede vruchten zie van de vrijheid, verleend aan de planters en trafikanten van onze inlandsche meekrap. Ook van deze vrijheid werden de treurigste gevolgen voorspeld, de ondergang van deze kostbare teelt van ons debiet naar buiten. Het tegendeel is nu gebleken. Hoogst merkwaardig is de opgave van dit product, voorkomende in de

voorrede van de statistiek, opgemaakt bij het Departement van Financien voor het jaar 1852. Niet alleen heeft geen achteruitgang, maar eene ongedachte vermeerdering van productie en een groot débouché tot zeer bemoedigende prijzen plaats, nu ieder naar goed-vinden kan verwerken.

Het is waar, er heeft nu niet alleen, gelijk vroeger in sommige handelssteden, ook in het land vervalsching plaats, welke aan dat débouché op den duur nadeel kan toebrengen, doch belanghebbenden zijn ook reeds bedacht door onderlinge voorziening daartegen te waken.

Dit is mij een nieuw en krachtig bewijs dat de Staat zoo min mogelijk moet reglementeren en aan de nijverheid zelve, aan het eigenbelang der daarbij betrokkenen moet overlaten datgeen te doen wat dat belang vordert.

Dit zal, geloof ik, ook bij de visscherijen in het algemeen, in het nationaal belang zijn, doch ik haast mij er bij te voegen, voor's hands vermoedelijk geenszins in het bijzonder belang van hen, die tot hiertoe, bij uitsluiting van anderen, op zee mogen kaken en zouten en hunne visscherij op de hoogte van Hitland en Edinburg en langs de kusten van Engeland met kielschepen uitoefenen (art. 13 der wet). Deze hebben nu daarvoor een monopolie. Hoe velen van hen zullen het kunnen volhouden als de kustvisschers hier te lande mede hetzelfde mogen doen? Wordt de laatste visscherij voordeeliger, dan verliest een deel der kostbaarder schepen, nu tot de groote visseherij gebruikt, zijne waarde.

Eene opheffing der restrictien zal dus hunne reeders, immers aanvankelijk, gevoelig treffen, de overgang zal voor hen eene crisis daarstellen, welke niet allen zullen kunnen doorstaan. Het zou daarom (ik moet het herhalen) vreemd en onstaatkundig zijn, om vooreerst de nu reeds zoo sterk verminderde premien te gelijk te ontheffen. Men moet hun den tijd laten om hun bedrijf zoo veel noodig te wijzigen. Daarna later trekke men alle premien in. Geen bedrijf kan daarop voortdurend aanspraak maken. Het moet in zich zelf goed zijn of plaats maken voor een ander: dit vereiseht het algemeen nationaal belang.

De tijd verbiedt mij thans in verdere bijzonderheden te treden. Ik heb ook, zoo ik meen, voor het oogenblik genoeg gezegd om mijne zienswijze over dit gewigtig punt eenigermate te doen kennen.

De heer **Tonckens**: Ik heb alleen het woord gevraagd om eene vraag te doen aan Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsehe Zaken. De Regering heeft op de in ons verslag opgenomen aanbeveling van eene wettelijke regeling der medische politie, vooral ook met betrekking tot de vee-artsenij, geantwoord, dat tot de onderwerpen van medische politie, waarvan de wettelijke regeling door de Regering gewenscht en voorbereid wordt, ook behoort de uitoefening der vee-artsenijkunst.

In de Tweede Kamer heeft bij de behandeling van de 4de afdeeling van het hoofdstuk waarover thans de beraadslagingen zijn geopend, de heer Gevers van Endegeest gesproken van en aangedrongen op eene wet tot wering van de zoogenaamde empirici. Hierop is door den Minister van Binnenlandsche Zaken geantwoord: » Ik zal met weinige woorden kunnen beantwoorden hetgeen door den laatsten spreker is gezegd: in de eerste plaats heeft hij melding gemaakt van eene wet, in eene vorige zitting toegezegd, tot wering van de *empirici*. Ik moet der Vergadering mededeelen dat ik bij mijne optreding in het Ministerie, zoodanig ontwerp van wet in gereedheid heb gevonden; als ik mij niet bedrieg, was het reeds den Raad van State aangeboden. In dat wets-ontwerp werd echter een beginsel toegepast, dat insgelijks moest voorkomen in de wet op het zoogenaamde *medische staatsbestuur*. Om die zaak nu niet te praejudicieren, heb ik aan dat wets-ontwerp geen nader gevolg gegeven; ik hoop evenwel dat het spoedig zal kunnen geschieden."

Het is mogelijk dat ik eene overtollige vraag doe, en is dit het geval, zoo vraag ik verschooning, maar daar het mij niet duidelijk is, zoo neem ik de vrijheid met bescheidenheid den heer Minister te vragen, of het voornemen der Regering is om die wet, welke betrekking zal hebben op de wering van de empirici, tevens zal bevatten bepalingen met betrekking tot de vee-artsenijkunde in het algemeen, en zoo ja, of een en ander al of niet in diezelfde wet zal behandeld worden, welke betrekking zal hebben op de geneeskunde en die ter vervanging van de wet van 1818 wordt voorbereid.

Te meer ben ik tot het doen dezer vraag gekomen uit hoofde bij Koninklijke boodschap van 5 December 1851, eene afzonderlijke wet met betrekking tot de gezondheid van het vee bij de Tweede Kamer is ingediend, ten titel voerende: Regeling der Politie ten aanzien van besmettelijke veeziekte.

De heer **vaa Andringa de Kempenaer**: Ik wensch bij de behandeling van het in mijn oog belangrijkste hoofdstuk van onze staatshuishouding, een oogenblik het woord te voeren, ten einde mede te werken tot verbetering van zoodanige wetten, die wij onder den naam van organieke wetten eerst sedert korten tijd in het leven hebben helpen roepen. Ik heb in deze Vergadering de woorden reactionnair, revolutionnair en anti-revolutionnair, gelukkigerwijze nog niet dikwijls hooren uitspreken.. Ik voor mij verklaar geene reactie te verlangen en ik verheug mij in het eerlijk Bestuur, dat tot heden daaraan geen voedsel heeft gegeven. Ik verwijder verre van mij het denkbeeld reactionnair te zijn, wanneer ik als Volksvertegenwoordiger met rondborstigheid de Regering opmerkzaam maak op zoodanige verbeteringen in die wetten, welke de ondervinding in het welbegrepen belang der ingezetenen aanwijst. Met genoegen heb ik de toezegging der Regering ontvangen, dat zij zich met die zeer belangrijke taak onledig houdt. Ik wensch tot verderen spoorslag er nog bij te voegen, dat de gemeentewet, hoe goed zij in vele opzigten moge zijn, te groote leemten bezit om niet handen aan het werk te slaan. Door die wet is inderdaad de toestand ontstaan, dat groote, belangrijke gemeenten belemmerd zijn in hare werking. Bij die wet valt niet te ontkennen het bezwaar der zamenvatting der bevoegdheid van steden, zoo groot als halve provincien en van eenvoudige landgemeenten. Dit veroorzaakt moeijelijkheden in de uitvoering. Art. 242, waar inzonderheid sprake is van de toepassing van het belastingstelsel, geeft aanleiding tot moeijelijkheden. Bij de behandeling van die wet heb ik als mijn gevoelen te kennen gegeven, dat ik de wet, die de bevoegdheid van de plaatselijke besturen regelt, had willen afgescheiden houden van die wet, die in ruimen kring de belastingen regelt, die door de gemeenten tot hare instandhouding gevorderd worden. De eene wet vordert medewerking of althans het inwinnen van het gevoelen der Provinciale Staten, terwijl de andere zonder die medewerking van dat staatsligchaam kan daargesteld wsrden.

In de tweede plaats vereenig ik mij met het gevoelen van de leden der andere Kamer, die gewezen hebben op de moeijelijkheden, welke ontstaan uit de kieswet. Ik verzoek de Regering te willen overwegen, in hoeverre het noodig is om terug te komen op het beginsel daar aangenomen, dat het voldoende is tot de aangeslagenen te behooren en niet te behoeven betaald te hebben. Die kieswet heeft ook belemmerende bepalingen in de wijze van zamenstelling der bureaux en van de werkzaamheden daaraan verknocht. Zij zijn noodeloos omslagtig, en vorderen daardoor van de gemeenten belangrijke kosten, die vermeden hadden kunnen worden, wanneer men althans de strekking van dien tijd van » bezuiniging door vereenvoudiging" had opgevolgd.

Ten derde, Mijne Heeren, zij het mij geoorloofd een woord te voegen bij hetgeen reeds door den geachten spreker uit Zeeland (den heer Paspoort), naast mij gezeten, is in het midden gebragt over de jagtwet. Die wet, zoo hevig in deze Vergadering bestreden, behoeft noodwendig verbetering, zonder het beginsel van die wet aan te tasten; intussehen is de jagt eene onmogelijkheid geworden voor de kleine jagtliefhebbers; ik wijs op de moeijelijkheden welke uit hare vexatoire bepalingen ontstaan. In de eerste plaats op de ongerijmdheid die er in gelegen is dat een jagtliefhebber een schriftelijk verlof van den eigenaar van den grond noodig heeft. Die schriftelijke toestemming moet gevorderd worden, zal de jagtopzigter zich vergewissen dat hij met geen strooper te doen heeft. Maar ik zal u het voorbeeld aanhalen, Mijne Heeren, dat de eigenaar van den grond tegenwoordig was, dat de jager zich op zijn eigendom bevond en desniettegenstaande, volgens de letter van de wet, werd gecalangeerd.

Het is mij bewust dat die calange afgedaan kan worden door eene schriftelijke toestemming later op te maken, maar daardoor is de gecalangeerde niet van de kosten van het proces-verbaal en van de vervolging bevrijd.

In de tweede plaats wil ik wijzen op de harde en ondoelmatige bepaling, dat iemand die een hond heeft laten losloopen zonder kruisbungel. Ik verlang niet dat een dergelijk verzuim ongestraft blijve, maar de straf moet in evenredigheid zijn van het misdrijf.

Ik zal u daaromtrent een voorbeeld aanhalen, Mijne Heeren, mij persoonlijk bekend: dat namelijk een arbeider op het veld werkzaam was om eene bete brood te verdienen en een hond bij zich had liggen; dat die hond opsprong in tegenwoordigheid van den jagt-opziener en de man daarvoor is gecalangeerd. Dat was billijk volgens de wet, maar nu werd die man beboet met f 7, en toen hij in de onmogelijkheid was die som te betalen, heeft de regter op hem toegepast 10 dagen gevangenisstraf. En wat is het gevolg daarvan geweest? Dat de man, gedurende tien dagen zijne broodwinning zal moeten derven, en dat alleen, omdat hij zijn hond geen kruisbungel had aangedaan. Ik herhaal het, die straf is niet in evenredigheid met het misdrijf. Had die wet nog de bepaling bevat, dat er eene transactie kon plaats hebben zoo als vroeger het geval was, en zoo als nog geschiedt bij overtredingen in zaken van belastingen, dan had die zaak kunnen geschikt worden met eene waarschuwing voor het vervolg; de Minister van Binnenlandsche Zaken, die destijds, die wet verdedigde, en, naar velen, en ook mij toescheen, er zeer

mede ingenomen was, heeft blijken gegeven minder kenner van de jagt te zijn. Ik weet wel, er kan misbruik van die bevoegdheid om te transigeren gemaakt worden, maar ik noem het een ongelukkig land waar de Regering en zij, die de Regering in hare moeijelijke en veelomvattende taak moeten ondersteunen, zooveel vertrouwen niet bezitten.

In de derde plaats sluit ik mij nopens die wet aan, met een gevoelen van een vroeger spreker, dat de betrekking der inspecteurs — ik mag het niet verbergen — een onding is. In onze benamingen van ambtenaren komt veelmalen het woord inspecteur en controleur voor; maar men had dit, althans bij de jagtwet, wel mogen vermijden; van grooter belang is echter dat er met klem op is gewezen, hetgeen destijds tot verwondering heeft aanleiding gegeven en door zeer velen is betwijfeld, dat de jagtwet eer meer dan minder opbrengen zou. Het zij mij thans evenwel vergund aan te wijzen, dat op de begrooting van het jaar 1851 staat uitgetrokken eene ontvangst van f 100,000 en eene uitgaaf van f 58,000; dit leverde dus een batig saldo op van f 42,000. In 1852 is de ontvangst f 94,000 en de uitgaaf f 71,231. Het voordeelig saldo bedroeg dus toen f 22,769, derhalve de helft minder. En nu kom ik tot de begrooting van 1854, die thans voor ons ligt. De ontvangst wordt daarop begroot op f 81,500 en de uitgaaf op f 78,350. De jagt zal dus voor de schatkist thans slechts eene som van f 3,150 afwerpen, en daarbij komt het vooruitzigt, dat men de inspecteurs hooger zal beloonen, want wat op deze begrooting staat uitgetrokken, is te gering om daarvoor onafhankelijke, bekwame, werkzame menschen te vinden. Immers, zoo die ambtenaren zich steeds in de hoofdplaats ophouden, dan zal men het doel niet bereiken, dat men zich met het scheppen dier betrekking heeft voorgesteld. Zij zullen dus moeten reizen en daarvoor schadeloosstelling genieten, die zeker niet gering kan genomen worden, omdat die reizen plaats hebben in het koude jagtseizoen, als het veel moeite kost om zich overal heen te begeven.

Ik wensch almede een enkel woord te spreken over een onderwerp, hetwelk zoo zeer in den geest des tijds valt, ik bedoel de spoorwegen. Ik heb ontwaard, dat de Minister van Binnenlandsche Zaken daarover in de Tweede Kamer op aan hem gedane vragen geantwoord heeft. Maar, daar er sinds dien tijd weder eene wijl verloopen is en ik een hoogen prijs op dit onderwerp stel; — het is zijne Excellentie toch bewust dat ik onder die leden heb behoord, aan wie door eenige leden van de Tweede en van deze Kamer de bespreking van het onderwerp met Zijne Excellentie met nadruk was opgedragen — zoo moet ik er nog eens op terugkomen. Ik heb bespeurd dat er met den laatsten dezer maand, reeds zoo aanstaande, weder eene aangevraagde concessie zal verloopen zijn; het is mij bekend, dat na de decisie van die zaak er al weder eene latere aanvraag gereed ligt; maar wanneer wij nu zoo van de eene aanvraag tot concessie tot de andere overgaan, zonder dat er eigenlijk het Rijk, de handel, de nijverheid, vruchten van zien, dan vraag ik met bescheidenheid, en geenszins met wantrouwen, of er geene mogelijkheid zou zijn, om de bezwaren, die aan die concessien verbonden zijn, in zooverre te wijzigen, dat het doel meer bevorderd wierd?

Van de spoorwegen, Mijne Heeren, ga ik over tot eene eenvoudiger wijze van transport. Ik zou wel eenige inlichtingen wenschen te ontvangen hieromtrent, of de reglementen thans vigerende op de middelen van vervoer ten platten lande, niet meer in den geest des tijds zouden kunnen gewijzigd worden? Wanneer die middelen van vervoer, die bij de ontwikkeling en verbeteringen der wegen hoe langer zoo meer ontstaan tusschen onderscheidene plaatsen, geregeld mogten worden door de meer zelfstandige besturen, onder hoogere goedkeuring, dan geloof ik en houd ik mij overtuigd, dat aan het platteland daardoor eene weldaad zou worden bewezen. Hetgeen de thans bestaande reglementen op het vervoer vorderen is voor den plattelandbewoner en voor de aanzienlijke dorpen ten eenen male onmogelijk om na te komen, en daarom blijft die zaak, ik moet het bekennen, in een onvoorzienen toestand.

Ik zou gaarne bij deze gelegenheid, zoo als eergisteren bij de behandeling van het wets-ontwerp tot bekrachtiging van belastingen tot wering van de longziekte in de provincie Friesland een woord spreken over de medische politie en bij de Regering er op aandringen, dat voor die provincien, die wezenlijk, wat de longziekte betreft, in een ellendigen toestand verkeeren, middelen wierden beraamd om de middelen, door die provincien aangewend, krachtdadig te ondersteunen. Ik wil echter over dat onderwerp niet verder uitweiden, omdat het mij bekend is, dat een ander lid dezer Vergadering (de heer d'Ablaing van Giessenburg) aan wien die taak beter toevertrouwd is, zich voorstelt daarover het woord te voeren.

Ik zal mij vereenigen, Mijne Heeren met dit wets-ontwerp; maar ik kan van de behandeling daarvan niet afstappen, zonder den Minister van Binnenlandsche Zaken opmerkzaam te hebben gemaakt op eene zaak die mij altijd voorkomt in dit hoofdstuk der begrooting eene onregelmatigheid te wezen. Zij betreft de verschillende wijze van bekostiging van de gebouwen, bestemd voor woningen van de Commissarissen des Konings. Dat verschil, Mijne Heeren, is bij de onderscheidene provincien zoo groot, dat het den schijn wel heeft van onbillijke regeling. Bij de behandeling van de vorige begrooting heeft men mij hieromtrent gewezen op de provinciale wet. Ik geloof evenwel niet dat die wet eene billijke regeling van deze zaak in den weg staat. » De kosten van onderhoud," staat er in de wet, art. 105, » van » het gebouw tot woning van Onzen Commissaris bestemd, *waar » het Rijks eigendom is.*" Maar de provinciale wet kan toch geene onbillijkheid gevorderd hebben; die wet heeft ook niet verboden, dat — de stelling die ik heb vooruitgezet, — dat, zeg ik, òf al de gebouwen moesten zijn provinciaal, òf dat zij alle moesten zijn rijks-eigendom, en die wet is geen hinderpaal, dat het Rijk in alle provincien eenvormig handelt en in alle provincien het gebouw voor de woning van den Commissaris des Konings bestemd, tot rijks-eigendom overnam. Wanneer dat geschied zal zijn, zal die onevenredigheid ophouden.

Ik zou hiermede kunnen eindigen, Mijne Heeren, ware het niet dat er in de Tweede Kamer eene zaak is ter sprake gebragt, die ik niet met stilzwijgen kan voorbijgaan. Gedurende de discussien in die Kamer over deze begrooting gevoerd, is in de zitting van den 26sten November eene aanmerking gemaakt door een lid, en de vraag tot de Regering gerigt: » of zij het goedkeurt, dat amb» tenaren misbruik maken van gezag?" De vraag zelve komt mij reeds minder gepast voor, want de Regering toch kan nimmer misbruik goedkeuren; maar de vraag behelsde de zijdelingsche verhindering te provoceren, dat de burgemeesters van hunne vrijheid en van hunne burgerschapsregten gebruik maken. Ik wil over die zaak om voor mij particuliere redenen niet uitweiden; kieschheid vordert, dat ik ze slechts even aanstippe. Maar ik verklaar, dat ik met genoegen gelezen heb wat de Minister van Binnenlandsche Zaken op die vraag geantwoord heeft; hij heeft gezegd: » Omtrent het deelnemen van burgemeesters aan kiezersvereenigingen zijn echter van mijne zijde geene waarschuwingen aan die ambtenaren gedaan". Ik heb te veel vertrouwen in den Minister van Binnenlandsche Zaken, dan dat ik vreezen zou dat hij van dien waren, vrijheidlievenden weg zal afgaan, en ik wil hem de verzekering geven, dat, indien de Regering *vrije*, *zelfstandige*, *onafhankelijke* mannen in dien belangrijken werkkring wil houden en daarop prijs stelt, die vrijheid nimmer moet aangerand worden.

De heer **d'Ablaing van Giessenburg**: Reeds is door den afgevaardigde uit Drenthe gesproken over de noodzakelijkheid, om bij eene regeling van de medische policie, die ook toepasselijk te maken op de uitoefening van de vee-artsenijkunde. De afgevaardigde uit Friesland heeft ook dit onderwerp aangestipt. Ik zal de vrijheid nemen er eenige woorden over te zeggen, daar ik bij gelegenheid van twee vorige beraadslagingen over de begrootingswetten, ook daarover het woord heb gevoerd.

Bij de beraadslaging over de begrooting van 1852 heb ik mij gedrongen gevoeld, den Minister van Binnenlandsche Zaken dringend uit te noodigen hierin te voorzien. Met klem van redenen heb ik getracht de noodzakelijkheid van dusdanige regeling aan te toonen. Het was mij dan ook een groot genoegen van den Minister van Binnenlandsche Zaken te vernemen dat hij mijne meening deelde; hij was zoo goed van zich te dien aanzien zeer tot mijn genoegen uit te drukken; hij deed de stellige belofte zoodanige wet te zullen voordragen, ja, hij heeft die wet destijds zelfs in groote trekken afgeschetst. Ten hoogste voldaan over de aangewende poging keerde ik huiswaarts en waehtte op daden, maar te vergeefsch; het jaar verliep, zonder dat de wet verscheen. Bij eene volgende begrooting ben ik andermaal op dit onderwerp teruggekomen. Voor zooveel ik mij thans herinner, antwoordde de Minister toen, dat hij niet het onmogelijke kon doen. Die onmogelijkheid om zoodanige wet voor te dragen, bestond toen daarin, dat de Minister door eene commissie, welke hij had ingesteld om hem deswege te adviseren, verlaten was geworden. Tot mijne groote verwondering heb ik eenige dagen daarna in de Medische courant een beweren gevonden, onderteekend door den hoogleeraar Mulder, en volkomen in strijd met het laatste gezegde van den Minister. Die hoogleeraar beweerde daarin dat niet die medische commissie den Minister had verlaten, maar dat de Minister die commissie had ontbonden. Ik zal er liever niet verder over uitweiden. Intusschen blijft het eene behoefte, eene wezenlijke behoefte dat de medische politie de uitoefening van de vee-artsenijkunde regele. Ons land, 600 quadraat mijlen groot, bezit een veestapel, die, naar mijn inzien, thans eene waarde heeft van 120 millioen gulden en die aan producten aan den handel oplevert voor eene waarde van ongeveer 30 millioen jaarlijks. Naar mijne wijze van zien eischt zulk een belangrijke veestapel van de Regering, zoo al geen monopolie, dan toch eene

krachtige medewerking tot bescherming. Die veestapel is nu bijna geheel aan zich zelven overgelaten voor zooveel betreft de behandeling van het zieke vee. Wij hebben wel eene nuttige instelling te Utrecht (de vee-artsenij-school) welke thans aan haar hoofd heeft een ijverig en bekwaam hoogleeraar, ondersteud door ijverige en bekwame leeraaren, maar desniettemin verkeert die schoone instelling thans in een kwijnenden toestand. En welke is de oorzaak van dien kwijnenden toestand? Wij bezitten 112 gegradueerde vee-artsen, maar deze personen, voor zoover ze niet bij de corpsen geplaatst of in groote steden gevestigd zijn, hebben een zeer karig bestaan. De oorzaak daarvan is dat die gegradueerde vee-artsen ten platten lande in de uitoefening der practijk bemoeijelijkt worden door 700 empirici, die hun het gras voor de voeten wegmaaijen. Zoolang wij middelen hadden om uit het veefonds schadeloosstelling te geven aan degenen, wier vee door de thans nog heerschende longziekte getroffen werd, was het in het belang van de landman, om de hulp der gegradueerde vee-artsen in te roepen ten einde op de certificaten, door deze af te geven. schadeloosstelling te kunnen erlangen. Maar van het oogenblik dat dat fonds was uitgeput, heeft zich de kans voor de gegradueerde vee-artsen gekeerd en de landman gaat thans liever de hulp inroepen van den empiricus, die niet als de gegradueerde vee-arts onder de verpligting staat om nopens het heerschen der besmettelijke ziekte staten op te maken en deze aan de burgemeesters der betrokken gemeenten mede te deelen.

De landman heeft nog eene andere reden waarom hij eerder van den empiricus gebruik maakt; deze verleent hem soms ook zijne hulp om het verdachte en dikwijls reeds besmette vee te verkoopen en aan de markt te brengen. Het gevaar hieraan verbonden kan men nagaan als men bedenkt dat ééne besmette koe, die gebragt wordt op een stal van dertig koebeesten, bijna geregeld den geheelen stal aansteekt.

Nu spreekt het van zelf dat de ouders zich thans niet meer de kosten getroosten om hunne kinderen gedurende vier jaren op dit zoo deugdelijk instituut te plaatsen en de jongelieden zieh niet meer beijveren om hunne wetenschappelijke kennis uit te breiden, daar deze zieh, om de zoo even vermelde omstandigheden, bewust zijn dat zij, eenmaal gegradueerde vee-artsen zijnde, toch geen voldoend bestaan zullen kunnen vinden.

Deze zijn de redenen van het verval en den kwijnenden toestand der vee-artsenijschool. Maar die toestand kan echter verholpen worden door eene deugdelijke wet op de medische politie, toepasselijk gemaakt op de uitoefenaren der vee-artsenijkunde. Hetgeen de tegenwoordige Minister van Binnenlandsche Zaken daaromtrent reeds gezegd heeft, doet mij hopen, dat hij deze belangrijke zaak zal ter harte nemen en de verlangde wet zoo spoedig mogelijk zal voordragen.

Ten tweede moet ik een oogenblik de aandacht vestigen op de tegenwoordig heerschende longziekte. Onder het Ministerie Schimmelpenninck van der Oije, is mij de eer te beurt gevallen, benoemd te worden tot lid eener commissie, belast met het opstellen van een wets-ontwerp tot *keering van ziek, besmet en verdacht vee*. Deze Commissie, zich met ijver van haren pligt kwijtende, heeft binnen vier of vijf maanden aan het Ministerie een daartoe betrekkelijk wets-ontwerp opgezonden, gelijk er dan ook eene voordragt bij de Tweede Kamer is ingediend, hoewel de zaak, om welke redenen dan ook, haar beslag niet heeft gekregen. Intusschen woedt de longziekte hier sedert bijna tien jaren, en heeft, naar mijne berekening, thans reeds meer dan 130,000 stuks runderen weggesleept. Er is tot nog toe niets geschied. Ik weet wel dat daaromtrent verpligtingen in het wetboek zijn voorgeschreven; maar worden die nageleefd? In hoe verre worden de overtredingen gestraft? Dit is mij niet bekend. Wij hebben gezien en zien nog, dat enkele provincien middelen aanwenden om de ramp te lenigen, waaronder vooral de provincie Friesland uitblinkt, die daaraan in dit jaar waarschijnlijk meer dan twee tonnen gouds zal besteden; maar zou het der Regering nu niet mogelijk zijn eenige middelen te bedenken, ten einde de provincien, welke onder dat bezwaar gebukt gaan, eenigzins tegemoet te komen? Ik zal mij niet verstouten haar eene gedragslijn voor te schrijven, maar hoop dat Zijne Excellentie de Minister van Binnenlandsche Zaken het mij ten goede zal houden wanneer ik hem in bedenking geef, of het niet doelmatig zou kunnen zijn, dat de Regering aan de thans aanwezige gegradueerde vee-artsen last gaf om niet alleen zooveel in hun vermogen is de aanwending van het nieuw ontdekte voorbehoedmiddel, (ik bedoel de inenting waarvan ik veel goeds verwacht) te bevorderen, maar ook op 's Rijks kosten die inenting te bewerkstelligen en 't zieke vee te behandelen bij landlieden die zulks verkiezen; want ieder die, gelijk ik, met de plattelandsbevolking bekend is, weet hoe bezwaarlijk het gaat bij den landman eenige nieuwigheid in te voeren, vooral wanneer die hem geld zal kosten. Ik geloof dat een dergelijke maatregel tot aanmerkelijke verligting zou kunnen strekken van de provincien, waar de longziekte op het oogenblik woedt en ook zou bijdragen om het vooroordeel tegen de inenting te doen verminderen.

De heer **Cremers**: Er zijn vele en verschillende aanmerkingen gemaakt op de wetten en daden van den laatstverloopen tijd. Zonder als verdediger te willen optreden van alles wat geschied is, wensch ik toch een kort woord te spreken, om als mijn gevoelen kenbaar te maken, dat toch niet alles zoo geheel verwerpelijk is, en dat eene herziening met meer bedaardheid dient te geschieden dan wel door sommigen beoogd schijnt te worden.

In de eerste plaats zal ik spreken over de jagtwet. De Minister van Binnenlandsche Zaken heeft te kennen gegeven dat die wet ook zijns inziens herziening behoefde en verbetering zou ondergaan, en dat hij voornemens was een daartoe betrekkelijk wets-ontwerp aan te bieden. Ik zal gaarne in die verklaring berusten, het is mijn doel niet er tegen op te komen; doch ik wil er op wijzen, dat men met die herziening niet alles zal verkrijgen wat men wenscht en dat ook daarna de klagten niet zullen ophouden, te minder daar ook, mijns erachtens, sommige klagten die thans worden aangeheven, ongegrond zijn, hare oorzaak hebben in een goed beginsel.

Ik zal een voorbeeld noemen. Er is gesproken van de inspecteurs der jagt. Ik kom ze hier niet verdedigen; of zij gesehikt of niet gesehikt, gepast of niet gepast zijn, laat ik daar. Maar men heeft gezegd: » Die ambtenaren zijn personen welke vader noch moeder hebben; zij zijn een onding." Of ze dienstig zijn weet ik niet; ik zal mij daarom niet vermeten de beslissing des Konings te beoordeelen; het is de Koning, die deze ambtenaren heeft aangesteld. Het oordeel staat mij vrij, of de Koning in dat opzigt een goed, een juist gebruik van Zijne magt gemaakt heeft; ik onthoud mij er hier van. Te zeggen echter dat die ambtenaren personen zijn welke noch vader noch moeder hebben, gaat te ver, Mijne Heeren, de vader is het besluit des Konings; wij, de wetgevende magt, kunnen ons de moeder noemen, want de begrooting, waarop de bezoldiging dier ambtenaren voorkomt, is èn door de Tweede èn door de Eerste Kamer goedgekeurd. Ik geloof dus, dat dergelijke uitdrukkingen de blijken dragen van eene overdrevene afkeuring van hetgeen is geschied.

De burgemeesters hebben volgens de jagtwet sommige werkzaamheden te verrigten, waarmede zij vroeger niet waren belast. » Is dan de jagt", heb ik hooren vragen, »een onderdeel van de huishouding der gemeente?" Ik geloof neen; doch ik heb tot nog toe altijd hooren zeggen dat de burgemeester het hoofd is van de gemeente en ook in het algemeen dienstbaar moet zijn aan 's Lands besturen. Ik zou dus de gevolgtrekking maken, dat hem, ter zake van de jagt, schoon ze niet tot de gemeentelijke huishouding behooren, sommige werkzaamheden kunnen worden opgedragen waarvan hij vroeger verschoond was.

Ik wil evenwel, deze aanmerkingen bestrijdende, gaarne toegeven, dat de jagtwet gebreken heeft en ik heb, geloof ik, bij de behandeling zelve der wet sommige aangewezen. Maar er zijn ook gebreken in de vijf wetboeken, die onze maatschappij grootendeels beheerschen; er zijn gebreken in de registratiewet en in alle andere wetten. Zijn nu de gebreken in de jagtwet zóó groot, dat men vóór alles zou moeten trachten ze te herstellen? Ik weet het niet. Als het geschiedt, zal ik er in berusten, maar dit voorspel ik, dat, in weerwil dier verbeteringen, de klagten niet zullen ophouden. Dit maak ik daaruit op, dat in de vorige jagtwet vele bepalingen bestonden, die toen bijna werden voorbijgezien, en waarover zich niemand beklaagde. Die bepalingen zijn in de tegenwoordige wet opgenomen, en thans schijnt er zieh een ieder over te verontrusten. Ik geloof ook daarom, Mijne Heeren, dat de klagten tegen de jagtwet grootendeels zijn toe te sehrijven aan het beginsel dat ik straks noemde, aan het beginsel, dat, zoo als straks werd beweerd, de jagt voor de liefhebbers onmogelijk zoude maken. Onmogelijk, is te sterk, maar moeijelijker dan het vroeger was, dit geef ik gaarne toe. Maar juist dat beginsel, dat ieder vrij is op zijn eigen erf, dat hij die vrijheid niet behoeft te koopen door het registreren van palen, door moeijelijkheden en kosten, een beginsel dat hem laat behouden wat hem van zelf toekomt, dat beginsel, hoop ik, dat in de wet blijve bestaan. Ik aeht dat beginsel zóó groot, dat ik daarom de jagtwet met al hare gebreken, reken voor de beste jagtwet, die wij hebben gehad, en dat ik daarom gaarne opoffer het geringe verlies, dat de schatkist thans lijdt. Vroeger gaf de jagt aan de schatkist dertien of veertien duizend gulden, thans geeft zij sleehts drie duizend, zoo als ik heb vernomen. Welnu, zoo het de schatkist nog meer moest kosten, ik zou het er voor over hebben, want wat vroeger meer werd genoten, werd op eene onregtvaardige wijze verkregen, door den eigenaar te verpligten tot het afpalen en tot het betalen van kosten voor hetgeen hem kosteloos moest zijn gewaarborgd.

Ik wil nog kortelijk blijven stilstaan bij eene klagte die de geachte spreker uit Rotterdam (de heer van Rijekevorsel) geuit heeft over een zeer teeder, een zeer moeijelijk onderwerp. Hij heeft

gezegd: openbare scholen moeten altijd blijven gemengde scholen. De bezwaren, aan het ander stelsel verbonden, heeft hij zóó wel uitgelegd, met zóó veel kracht voorgedragen, dat ik, zoo ik ooit eene andere meening ware toegedaan geweest, mij nu aan de zijne zou aansluiten. Maar in de tweede plaats, of liever in de eerste woorden, heeft de geachte spreker gezegd, dat de wet van 1806 in den laatsten tijd is toegepast, ik zou bijna zeggen op eene, naar zijn oordeel, onwettige wijze, in alle gevallen op eene schadelijke wijze. Het onwettige betwijfel ik, en wat het schadelijke betreft, daarmede vereenig ik mij niet. Want juist door het vasthouden aan het beginsel, dat openbare scholen zouden zijn gemengde scholen, is het, naar mijne meening, en ik mag zeggen, naar mijne ondervinding in mijn eigen huishouden, zooveel meer noodzakelijk geworden vrijheid te laten tot het oprigten van die scholen, welke de ingezetenen in het belang hunner kinderen wenschelijk achten. De geachte spreker heeft wel niet duidelijk gezegd, maar het is toch een uitdrukkelijk gevolg van hetgeen hij heeft voorgedragen: laat de bijzondere scholen niet gemakkelijk opkomen. Hij heeft gezegd: Christelijk onderwijs, geen dogmatiseh, geen leerstellig onderwijs.

Ik vereenig mij met hem in beginsel: geen leerstellig onderwijs, maar ik zeg uit mijne ondervinding op die openbare gemengde scholen, het is onmogelijk te voorkomen, dat het Christelijk onderwijs niet op de eene of andere wijze leerstellig, dogmatisch worde. Wordt het dit, dan gesehiedt dit altijd op eene wijze, die regts of links moet kwetsen. Ik wil daarom niet komen tot de eonclusie, dat de openbare seholen geene gemengde seholen moeten zijn, maar ik kom toeh tot eene andere conelusie, strijdig met de zijne, ik zeg: laat gemakkelijk toe het opkomen van bijzondere seholen. Het onderwijs kan niet, zoo als het naar de Grondwet moet, vrij zijn, zoolang de wet die zaak niet heeft geregeld. De ondervinding heeft mij doen wensehen dat de wet van 1806 inmiddels worde toegepast op eene voor de bijzondere scholen vrijgevige wijze. Dit wensch ik en daarom vereenig ik mij niet met den geachten spreker

Er zijn nog meer wetten ter sprake gebragt, ook de gemeentewet. Elke wet heeft hare gebreken, ook deze. Ik zou het echter bejammeren, zoo men thans, door alles aan te vatten, waarin gebreken zijn aangewezen, alles te gelijker tijd zou willen verbeteren. Ik vrees dat door de verbetering van alles, nog veel grooter gebreken dan nu bestaan, zouden worden daargesteld.

De heer **van Wessem**: Ik ben noch jager, noch visscher, en echter waag ik het te spreken over de jagtwet wat betreft de visscherij, zonder vrees van door den vorigen spreker (den heer Cremers) beschuldigd te worden van te willen drijven en niet te verlangen, dat de wetten, die daargesteld zijn, met bedaardheid zouden worden herzien. Met genoegen heb ik van den Minister van Binnenlandsche Zaken, in een der gewisselde stukken, gezien, dat hij voornemens is eene verbetering te brengen in de wet op de jagt en visscherij, en ik neem de vrijheid den Minister in overweging te geven een gebrek, dat zieh vooral doet gevoelen in die provincien, die door vele wateren doorsneden zijn, in die provincien, waar zich de behoeftige en de arme geneert met het beroep van visscher. Het laatste gedeelte van art. 6 dier wet zegt: » het » blijft aan onzen commissaris in de provincie voorbehouden, aan » kennelijk onvermogenden, ter zake van de uitoefening der vis« scherij met één vischtuig vergunning te verleenen om kosteloos » te visschen enz." Met één vischtuig zal de onvermogende mogen visschen, wordt daaronder verstaan met een vischtuig *te gelijk*, dan zou dit nog eenigzins opgaan. Maar bedoelt men, dat hij in het geheel niet meer dan één vischtuig gebruike, omdat de wet uitdrukkelijk zegt: één vischtuig, dan ontneemt men dien man zijne broodwinning; want het is toch wel zeker waar, dat men niet èn in den zomer èn in den winter met hetzelfde vischtuig zal kunnen visschen.

Maar er is nog een bezwaar in de uitoefening. Er wordt verlangd, dat die minvermogenden, om eene vischacte kosteloos te verkrijgen, aan den burgemeester der gemeente eene verklaring zal afleggen, dat de visch, die hij vangt, tot zijn voedsel dient en dat hij die niet zal gebruiken om. hetgeen hij te veel vangt, te verkoopen, om daardoor voor zich en zijn gezin in het dagelijksch onderhoud te voorzien.

Ik neem de vrijheid de aandacht van den Minister op het gezegde te vestigen bij de herziening van de bedoelde wet, want zoo als men in dat artikel leest is het eene gunst, die men met de eene hand geeft en met de andere terugneemt.

De heer **Lotsij**: Ik wensch bij dit hoofdstuk van de begrooting kortelijk twee punten te behandelen, waarop ik de aandaeht van den Minister van Binnenlandsehe Zaken wilde vestigen.

Het eerste is dit: ik verlang dat ook in deze Kamer der Staten-Generaal de wensch gehoord worde, die in de Tweede Kamer voor den Minister is gebragt, dat het Rijk zich ernstig late gelegen liggen aan de verbetering van het observatorium te Leyden. Indien dit onderwerp niet in de Tweede Kamer door den heer Gevers van Endegeest zoo juist en met zooveel kracht was besproken, dan zou het mij waarlijk leed doen, dat mij de welsprekendheid ontbreekt, om op eene zoo goede zaak met meer klem te kunnen aandringen. Ik spreek hier niet als oud Leydsch academieburger, ofschoon die naam onder de dierbaarste herinneringen van mijn leven behoort, maar ik spreek hier als burger van Nederland, en ik beweer, dat de Regering des Lands niet langer moet dulden, dat een man, die hier de eerste in zijn vak is, aan wien ons Vaderland het te danken heeft, dat het in de sterrekunde met andere natien kan wedijveren, zijn leven verslijt en verkort door gebrekkige hulpmiddelen. Dit mag vooral niet geschieden in eenen tijd, waarin de toestand der finantien, behoudens wijze spaarzaamheid, toelaat, dat kunsten en wetenschappen bevorderd worden: en die behooren vooral daar te worden bevorderd waar het instellingen geldt, die onze voorvaderen in de rampspoedigste tijden hebben kunnen tot stand brengen.

Ik behoef hierop niet verder aan te dringen, want de zaak is in de Tweede Kamer met zoo veel klem en nadruk behandeld, dat ik u slechts behoef te verwijzen naar hetgeen daaromtrent in het Bijblad voorkomt. Maar ik zal hierover te minder uitweiden, omdat ik in deze zaak twee bondgenooten heb, voorzeker de beste, die ik verlangen kan. Die twee bondgenooten zijn: Z. M. onze geëerbiedigde Koning en Zijne Exc. de Minister van Binnenlandsche Zaken. Dit Ministerie heeft gezegd: wij zullen de Grondwet toepassen in monarchalen zin. Dat beginsel draagt mijne warme, mijne algeheele sympathie weg. Die toepassing van de Grondwet in monarchalen zin zal, naar ik vertrouw, ook volkomen bij de begrooting in praetijk worden gebragt. En wanneer ik nu bedenk, dat Z. M. onze geëerbiedigde en geliefde Koning, een warm medegevoel heeft voor alles wat den roem van het Vaderland kan bevorderen; voor alles wat den roem van de Leydsehe hoogeschool in het bijzonder kan verhoogen, van die hoogeschool waaraan voor Zijner Majesteits Doorluchtig Geslacht zulke belangrijke herinneringen zijn verbonden; al 't welk door Zijne Majesteit den Koning bij meer dan eene gelegenheid is verklaard; wanneer ik bedenk, dat Zijne Majesteit zelf Leydsch academie-burger is geweest; wanneer ik mij dat alles herinner, dan behoef ik geene woorden meer te gebruiken, om deze zaak bij Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken aan te bevelen, die wel verzekerd kan zijn, dat, wanneer hij dit onderwerp slechts aanroert, hij dadelijk op de hooge goedkeuring van Zijne Majesteit zal kunnen rekenen.

Het tweede punt, dat ik behandelen wil, betreft een geheel ander onderwerp. Ik wensch te spreken, over eene zaak, die in vroegere verslagen van de Tweede Kamer jaarlijks, ik zou bijna zeggen tot vervelens toe, werd behandeld en waaromtrent ik in dit jaar niets heb vernomen. Ik bedoel de betere inrigting van het stoombootveer tusschen Willemsdorp en den Moerdijk. Deze zaak behoort gewis tot de ongerijmdsche zaken, die in ons vaderland voortdurend blijven bestaan. Men heeft daar, door een bespottelijk hoog tarief, den overtogt langzamerhand zoodanig belemmerd, dat het veer aan het Rijk steeds veel meer heeft gekost dan het behoefde te kosten. Het gebruik van het veer is daardoor langzamerhand zoo zeer afgenomen, dat men weldra tot het resultaat zou kunnen komen: er is aan het veer aan den Moerdijk geene passagie en dus geene behoefte meer, er is geene stoomboot meer noodig. Ik weet, dat dit onderwerp sedert lang bij het Ministerie van Binnenlandsche Zaken, ook bij den vorigen Minister in overweging is geweest; het komt mij echter voor, dat die zaak te lang in overweging blijft en dat men zich tot een zeer eenvoudigen maatregel zou kunnen bepalen, indien men, — terwijl de zaak nu jaarlijks toeh aan het Rijk eene vrij aanzienlijke toelage kost, — dan toch eindelijk eens beproefde een lager tarief in te voeren. Men beproeve eens of men daardoor niet tot betere uitkomsten, ook in een geldelijk opzigt, zal komen.

Behoudens dwaling en mij aan beter oordeel gaarne onderwerpende, neem ik de vrijheid te verklaren, dat ik mij niet kan voorstellen, dat deze zaak van zoo diepzinnigen of duisteren aard is, dat de Minister van Binnenlandsche Zaken, wanneer hij daarop opzettelijk zijne aandacht vestigt, die niet zeer spoedig tot een goed einde kan brengen. Indien ik mij niet vergis, dan meen ik vroeger vernomen te hebben, dat men die zaak aanhield in verband met de te verwachten voltooijing van den spoorweg in de rigting der Roodevaart. Ik neem echter de vrijheid te vragen, of het niet wenschelijk is zelfs nu, in afwachting dat de spoorweg tot daar zal voltooid zijn, eene zoo eenvoudige en duidelijke zaak, als eene verlaging van het tarief, tot stand te brengen.

Ik herhaal dus, ik neem de vrijheid den Minister van Binnenlandsche zaken dringend te verzoeken daarop het oog te vestigen, en ik heb te hoogen dunk van dien Minister, dan dat ik de overtuiging niet zou koesteren, dat die Minister, bij den wil om in deze verbetering te brengen, daarin spoedig zal slagen, en ik

durf dien Minister de verzekering geven, dat hij, daaraan voldoende, een zeer goed werk tot stand zal hebben gebragt.

De zitting wordt voor een kwartier-uurs geschorst.

De zitting hervat zijnde, worden de beraadslagingen over het VDE HOOFDSTUK voortgezet.

De heer **de Vos van Steenwijk**: Ik wil slechts, Mijne Heeren, eenige weinige woorden in het midden brengen omtrent twee punten, die door eenen vorigen spreker (den heer van Andringa de Kempenaer) ter sprake zijn gebragt. Door dien spreker is gewezen op eene zaak, waarvan reeds bij herhaling in de andere Kamer is gewaagd, en die voorzeker de aandacht van de Volksvertegenwoordiging allezins waardig is, want het is eene zaak van algemeen belang. Ik bedoel den aanleg van spoorwegen in de noordoostelijke gewesten des Rijks, gewesten, welke bijna een derde gedeelte der bevolking van het geheele Rijk in zich bevatten, en ruim een derde van zijne oppervlakte beslaan. Aan zoodanigen aanleg hebben deze gewesten groote behoefte, zoo tot onderlinge verbinding, als tot die met de meer zuidelijk gelegen provincien en met het buitenland. Over die behoefte als een algemeen bekende en tastbare zaak zal ik nu niet uitweiden. Ik zou zulks slechts als tijdverspilling beschouwen, evenmin zal ik treden in de beoordeeling, of niet de Regering eenigzins te angstvallig geweest is in het eischen van waarborgen voor het verleenen, ik zeg niet van de definitive maar zelfs van de voorloopige concessien tot die werken, en of het niet misschien daaraan moet worden toegeschreven, dat eene onderneming mislukt is, die de door mij bedoelde gewesten met een net van spoorwegen zou hebben begiftigd. Alleen bepaal ik mij op dit oogenblik met de meeste bescheidenheid, maar tevens met den meesten aandrang deze zaak aan de Regering aan te bevelen.

Omtrent een ander punt dat door den genoemden spreker mede is aangeroerd, kan ik mij minder met hem vereenigen. Zijns inziens bestaan er dringende redenen tot herziening van eene der organieke wetten; namelijk der gemeentewet. Ik zal niet beweren, Mijne Heeeen, dat die wet niet evenzeer als de andere organieke wetten voor verbeteringen vatbaar is, maar ik moet echter betwijfelen of het nu reeds het geschikte tijdstip zou zijn om tot eene herziening dier wet over te gaan.

Ik verheug mij dan ook over hetgeen door de Regering gezegd is in antwoord op de bedenkingen omtrent dit hoofdstuk aan haar medegedeeld door de Tweede Kamer. Zij antwoordde namelijk, dat die wetten nog te kort hebben gewerkt om nu reeds tot hare herziening over te gaan. Had de Regering zich omtrent dit punt niet *zoo duidelijk* uitgelaten en had ik den aandrang van herziening vernomen, dien ik heden morgen heb gehoord, dan zou ik mij op dit oogenblik verpligt achten om de Regering tot voorzigtigheid aan te manen. Nu echter acht ik het overbodig.

De heer **Sassen**: De redevoeringen, welke ik heden morgen door onderscheidene sprekers heb hooren leveren, nopen mij een enkel woord te zeggen. Ik behoor onder hen die in de afdeelingen gewezen hebben op de gebreken, welke in sommige wetten voorkomen. Maar ik voor mij heb dat met omzigtigheid willen doen. Ik heb alleen willen wijzen op die gebreken, vooral van de laatste wetten, welke de uitvoering als het ware onmogelijk maken. Ik heb niet willen wijzen op *alle* gebreken, die de kies-, jagt- en gemeentewet zouden kunnen bevatten. En waarom niet, Mijne Heeren? Met de wet is mijn dagelijksche omgang. Het onderzoek der wetten is mijn hoofdwerk. En dan verklaar ik met den geachten spreker uit Groningen (den heer Cremers) dat er geene wet in Nederland, en ik geloof gerust te mogen zeggen, geene wet in de wereld is zonder gebreken. Wilt gij eene wet zonder gebreken, Mijne Heeren, ik geloof niet dat zij door menschen moet daargesteld worden. Ik ben gehecht aan de beginselen der Grondwet van 1848. Ik ben gehecht aan de beginselen, die reeds bij de wet uit die Grondwet zijn vastgesteld. Nu wil ik, zoo als de Regering ons gezegd heeft, niet aandringen op eene herziening van gebreken met overhaasting. Ik wil dit geheel en al aan het wijs beleid der Regering overlaten, die, na de behoeften *in het algemeen* te hebben gekend en geraadpleegd, daaromtrent herziening kan voordragen. En ik vraag het u in ernst, Mijne Heeren, waarom is zoo voortdurend gewezen juist op die wetten, die in den laatsten tijd zijn tot stand gebragt? De gebreken in vroegere wetten bestaan even groot, ja nog grooter dan in de laatste wetten. En wanneer men telkens van de herziening eener wet gewaagt, daarop aandringt, ontneemt men dan den eerbied en het gezag niet, dat de wet vooral moet bezitten? En van daar dat ik met de meeste omzigtigheid op gebreken in de wetten heb willen wijzen. Ik heb niet willen klagen over eene enkele wet. Want ik zeg het nog eens, Mijne Heeren, geene wet is zonder gebreken. En is er eene wet, die niet ontdoken kan worden, wanneer namelijk de ingezetenen zonder eerbied voor de wet, de wet als het ware met een zeker genoegen trachten te schenden? De kieswet (men heeft op voorbeelden gewezen), ja, is in sommige harer bepalingen miskend geworden. Ja, er is misbruik gemaakt. Maar door wie? Is er misbruik gemaakt van de kieswet door de getrouwe Nederlandsche ingezetenen, die eerbied voor de wet hebben? Ik geloof het niet. Ja er zijn personen, die deze wet ontdoken hebben. Maar welke wet wordt niet ontdoken? En wanneer men het ontduiken eener wet ziet, dan moet daarop de aandacht niet gevestigd worden op eene wijze waardoor het gezag voor de wet voor een ieder verloren gaat. Zoo heeft men van de jagtwet gesproken. Ik ben jager, Mijne Heeren, ik was het onder de wet van 1814 ook, en dan verklaar ik, dat ik onder de wet van 1852 meer bescherming ontwaar dan onder die van 1814, en ik voeg er nog bij, dat mij door de wet van 1852 de grondwettige zekerheid, de waarborg voor mijn eigendom, is gegeven.

De straffen zijn ongelijkmatig, zegt men, in verhouding tot de overtredingen. Dat geef ik toe, maar ik vraag het, kan de wet in alles en in alle omstandigheden voorzien; waartoe dient het regt van gratie, in de Grondwet geschreven? Dat dient juist om het Koninklijk pregoratief te laten werken, waar de gewone wet den regter buiten de gelegenheid gelaten heeft, het noodige te verrigten. De gewone wet kan niet alle gevallen voorzien, en het is zelfs gevaarlijk de gewone wet te veel in speciialiteiten te laten afdalen. Wanneer dus de regter genoodzaakt is grootere straffen op te leggen, dan het gepleegde feit in zijne omstandigheden zoude vorderen, of wanneer geheel ter goeder trouw die straffen zijn beloopen, dan nadere men tot den troon. De Koning zal dan doen wat bij elke stratwet niet voorzien kan worden; de Koning zal tusschenbeide treden, en vullen door eene ontheffing of wijziging der straf aan, wat door den gewonen regter niet kon gedaan worden.

Dit alleen heb ik gemeend te moeten bijbrengen. Ik wensch de Regering wel te wijzen op de gebreken die in de wetten moeten verbeterd worden, maar ik verlang geene overhaasting in het voordragen van voorzieningen. Overhaasting in dergelijke gevallen is meestal gevaarlijk. Eerbied voor de wet moet een hoofdbeginsel zijn en die eerbied lijdt, naar mijne beschouwing, wanneer vooral in het hoogste Staats-ligchaam, te veel over de wetten en hare uitvoering geklaagd wordt. Ik kan ten aanzien van de gebreken die aan wetten kleven, eene vergelijking maken, Mijne Heeren, met de belastingwetten, maar de zaak is op dit oogenblik niet aan de orde. Dit alleen wil ik nog gevraagd hebben: wanneer zal er eene wet gemaakt of eene belasting ingevoerd kunnen worden, die een ieder bevredigt? Ik oordeel nimmer.

De heer **Minister van Binnenlandsche Zaken**: Ik zal trachten te antwoorden op de verschillende aanmerkingen die bij deze beraadslaging zijn gemaakt. Ik zal daarbij de volgorde der sprekers in acht nemen, hoewel het daardoor noodzakelijk zal zijn, dikwijls zeer verschillende onderwerpen door elkander te bespreken.

De afgevaardigde uit Zeeland (de heer Paspoort) heeft de aandacht gevestigd op de bepalingen van de jagtwet, en zijn genoegen te kennen gegeven, dat eene spoedige herziening van die wet te wachten was. Ik heb gemeend daarvan de toezegging te kunnen doen omdat de beginselen waarop de jagtwet berust, mijns bedunkens, in hun geheel kunnen blijven, omdat het alleen zal betreffen de herziening van eenige bepalingen die, volgens hetgeen de ondervinding heeft geleerd herziening, vereischen.

De geachte spreker heeft met een woord melding gemaakt van de inspecteurs van de jagt en visscherij, en gevraagd of die instelling haar nut had. Ik geloof dat na de invoering van de nieuwe wet zoodanige betrekking moeijelijk kan worden gemist. Het was noodig dat aan de commissarissen des Konings iemand werd toegevoegd die zich kon belasten met de dagelijksche behandeling van de zaken, die in staat zou zijn een regtskundig advies te geven bij die behandeling, en tevens in de gelegenheid zou zijn opzigt te houden over de mindere ambtenaren der jagt en visscherij. De werkzaamheden aan die ambtenaren opgedragen, zijn dan ook zeer talrijk en naar aanleiding daarvan heeft de Regering verklaard, dat bijaldien de betrekking mogt worden bestendigd, het waarschijnlijk noodig zou zijn de tractementen dier ambtenaren eenigzins te verhoogen.

De spreker heeft vervolgens de wenschelijkheid aangetoond, dat het stelsel van transactie, op nieuw in de wet wierd opgenomen. Het valt niet te ontkennen dat veel voor en tegen dat stelsel pleit. In de praktijk is het zeker doelmatig, het zal de behandeling van de zaken bekorten, maar van eene andere zijde zijn daaraan groote bezwaren verbonden, en ik betwijfel of bij eene herziening van de jagtwet, dat stelsel daarin wederom zal worden opgenomen.

De spreker uit Rotterdam (de heer van Rijckevorsel) behandelde een geheel ander onderwerp, maar zeker niet minder belangrijk. Hij heeft gewezen op hetgeen in de Tweede Kamer over het lager

onderwijs is gehandeld, en zijn genoegen te kennen gegeven over hetgeen toen door mij is gezegd. De spreker heeft verlangd, dat zoo lang de nieuwe wet niet zou zijn ingevoerd, de thans bestaande reglementen zouden worden toegepast in den geest en in den zin waarin zij zijn ontworpen, en met het oog op de grondwettige bepalingen omtrent het onderwijs.

Die zienswijze is geheel de mijne, ik heb dit te kennen gegeven in de Tweede Kamer en ik herhaal het gaarne in deze Vergadering. De spreker heeft gewezen op den toestand van het lager onderwijs hier te lande vóór de invoering van de wet van 1806. Hij herinnerde den ongelukkigen staat van het onderwijs en den niet minder ongelukkigen toestand waarin de onderwijzers zich bevonden; maar hij heeft daarbij gevoegd, dat het lot van de onderwijzers ook in deze oogenblikken nog veel te wenschen overliet. Ik geef dien spreker gaarne toe, dat in vele opzigten het lot van die onderwijzers verbetering behoeft; het is dan ook een van de belangrijke punten welke bij eene wet op het onderwijs zullen worden behandeld.

De spreker gaf zijn wensch te kennen, dat de *gemengde scholen* ook in het vervolg mogten worden bestendigd, en deelde zijne zienswijze mede omtrent de strekking van het onderwijs dat op de scholen moest worden gegeven. De Vergadering houde het mij ten goede dat ik dien spreker thans in die beschouwingen niet volg. Het is mijn voornemen de wet op het lager onderwijs zoo mogelijk nog in deze zitting van de Staten-Generaal aan te bieden. Bij die gelegenheid hoop ik mijne beginselen te ontwikkelen en ik geloof dat het in het belang der zaak is dat zij in hun zamenhang worden beschouwd, ten einde goed te worden beoordeeld in en buiten deze Vergadering.

Na gesproken te hebben over het onderwijs, is diezelfde spreker overgegaan tot de premien op de visscherij. Zoo ik mij niet bedrieg, heeft hij eenigzins zijn leedwezen te kennen gegeven dat de Regering niet is voortgegaan op den ingeslagen weg, en tot eene vermindering van premien ook bij het opmaken dezer begrooting heeft besloten.

Ik meen dat dit het gevoelen was van den spreker. Zijne zienswijze, geloof ik, dat in het algemeen, niet veel verschilt van die der Regering. Ook zij is van oordeel dat het niet wenschelijk is plotseling en, als het ware met een schok, de reglementen op te heffen en te gelijk de premien af te schaffen. De premien toch waren thans reeds verminderd tot op de helft; wanneer men voortgaande op den ingeslagen weg ze weder tot de helft verminderd had, dan zouden zij op een vierde van het oorspronkelijk bedrag zijn gebragt zonder dat eenige wijziging of verandering der bestaande reglementen had plaats gevonden. Nu moet naar mijn oordeel de zaak neit verder uit haar verband worden gebragt, maar behoort men eerst over te gaan tot eene bepaalde behandeling van de reglementen zelve, ten einde te kunnen oordeelen of, en zoo ja, wanneer die kunnen worden opgeheven overeenkomstig met den wensch van den spreker. Is men omtrent dat punt tot eene beslissing gekomen, dan zal men kunnen bepalen welke vermindering de premien achtereenvolgens zullen ondergaan en wanneer zij geheel kunnen worden afgeschaft.

De geachte afgevaardigde uit Drenthe, de heer Tonckens, heeft, sprekende van de vee-artsenij gevraagd naar het voornemen der Regering ten opzigte van eene wet tot wering van de empirici, en of de algemeene wet omtrent de medische politie, welke de wet van 1818 zal vervangen, daaromtrent bepalingen zou inhouden. De wet vroeger ontworpen was zeer eenvoudig, daarin was evenwel een beginsel opgenomen, dat insgelijks moest worden toegepast in de algemeene wet, waarvan gesproken is, van daar dat zij nog niet aan de Kamer is aangeboden, Het is evenwel mijn voornemen, indien de zaak niet spoedig in haar geheel kan worden geregeld, zoodra mogelijk eene wet ter voorziening in de bestaande leemte voor te dragen.

De geachte spreker uit Friesland, de heer van Andringa de Kempenaer, gaf zijn verlangen te kennen, dat in de organieke wetten eenige wijzigingen en veranderingen wierden grbragt. Hij heeft gewezen op de belemmeringen, die ten gevolge der gemeente wet, voor de gemeentebesturen zijn ontstaan, en de moeijelijkheid waaraan de uitvoering der kies- en jagtwet aanleiding gaven. In het algemeen komt de zienswijze der Regering omtrent dit belangrijke punt hierop neder, dat zij, ofschoon niet bewerende, dat de organieke wetten, zoo als zij zijn ingevoerd, geene gebreken hebben, echter van oordeel is, dat voor zooveel het de beginselen van die wetten betreft, eene algemeene herziening in deze oogenblikken niet raadzaam of wenschelijk zou zijn. Zij gelooft niet geroepen te zijn nu reeds eene geheele herziening van die organieke wetten te beginnen, maar zij is evenzeer overtuigd, dat, wanneer de ondervinding aantoont, dat in die wetten eenige wijzigingen behooren te worden gebragt, die het beginsel zelf niet aanraken, daartoe behoort te worden overgegaan. Dit is ook haar voornemen. Om die reden kon ik ook omtrent de jagtwet zeer gevoegelijk zoodanige toezegging doen, omdat, zoo als ik reeds in den aanvang gezegd heb, de bedoeling niet is andere beginselen tot grondslag te leggen, maar eenige veranderingen aan te brengen, die de ondervinding thans reeds als wenschelijk heeft leeren kennen.

Dezelfde spreker heeft vervolgens de aandacht gevestigd op de plannen tot het aanleggen van spoorwegen in de noord-oostelijke provincien van dit Rijk, en heeft er op aangedrongen, dat, zooveel mogelijk, door de Regering die zaak worde bevorderd, vooral door aan de concessien geene te bezwarende voorwaarden te verbinden. De Regering wenscht niets liever dan die zaak te bevorderen; zij heeft dan ook aan de concessien geene zwaardere voorwaarden gehecht dan noodig zijn. In sommige andere landen, in Frankrijk zeker en ook in Belgie; zoo ik mij niet bedrieg, is bij de wet geregeld wat tot het erlangen eener concessie vereischt wordt, en wanneer men de verschillende bepalingen in die wetten nagaat, dan geloof ik dat men zal moeten erkennen dat de voorwaarden door de Regering gesteld zeker niet te bezwarend zijn. Men moet niet uit het oog verliezen, dat eenige waarborg te geven door hen, met wie de Regering eene voorloopige overeenkomst aangaat, noodig is. Het getal aanvragen is dikwijls zeer groot, en het belang der zaak vordert dat de concessie niet worde verleend aan personen, ten aanzien van welke men volstrekt geen waarborg heeft; die met het werk geen aanvang of voortgang maken, terwijl anderen van wie men betere verwachtingen mag hebben, daardoor verscheidene maanden in de onmogelijkheid zijn voor dezelfde zaak concessie te bekomen. Daarbij komt dat elke aanvrage tot concessie, noodwendig een bepaald en grondwettig onderzoek der zaak noodig maakt, en, bij de veelvuldige werkzaamheden der ambtenaren van het Departement van Binnenlandsche Zaken, moet er eenige waarschijnlijkheid bestaan dat het onderzoek geheel vruchteloos zal zijn.

De geachte spreker heeft verder gewag gemaakt van eene onregelmatigheid, die er zijns inziens bestond, ten opzigte van de woningen van de commissarissen des Konings in de provincien. Ik moet bekennen, dat ik de onbillijkheid van die regeling niet inzie. De woningen voor de commissarissen zijn òf rijksgebouwen òf zij worden ten dienste dier hoofdambtenaren gehuurd; in het laatste geval wordt die som op de provinciale begrooting als rijksuitgave gebragt. Mij dunkt de zaak is alzoo op billijke en regelmatige wijze geordend.

Eindelijk nog heeft de spreker gewezen op eene aangelegenheid welke ook in eene der zittingen van de Tweede Kamer is behandeld. Hij heeft te kennen gegeven, dat hij met genoegen gezien had uit mijn antwoord, dat het mijne bedoeling niet was de burgemeesters te belemmeren in de uitoefening hunner regten als burgers. Ik heb bij de gelegenheid, door den spreker bedoeld, te kennen gegeven, dat het naar mijn inzien dikwijls moeijelijk was den individu af te scheiden van de betrekking; en tevens dat ik het afkeurde wanneer de burgemeesters in hunne betrekking zich inlieten met zaken, ten opzigte waarvan zij zich geheel onzijdig moesten houden. Ik heb er evenwel bijgevoegd, dat ik hun noch aanschrijvingen noch waarschuwingen had doen toekomen, waardoor ik hen wenschte te belemmeren in de uitoefening der regten, welke hun als burgers van den Staat zijn toegekend.

De spreker uit Utrecht is teruggekomen op de wet op de medische politie. Hij heeft ons medegedeeld hetgeen omtrent dit onderwerp door hem bij vroegere gelegenheden was gevraagd, en welke antwoorden hij van de Regering had ontvangen. Het onderwerp is van zeer grooten omvang, en daarom zou ik ook eene spoedige regeling hier kunnen toezeggen, indien niet, zoo als bekend is, een ontwerp van wet door de Staats-commissie was opgemaakt, waarmede ik mij, wat de hoofdbeginselen betreft, grootendeels kan vereenigen. Het wets-ontwerp zal, grootendeels zoo als het door de commissie is opgemaakt, waarschijnlijk aan den Raad van State worden ingezonden ten einde het advies van dat collegie in te winnen, om later aan de Staten-Generaal te worden ingediend. Het werk van die commissie is in dien staat, dat het voor zoodanige behandeling vatbaar is; en ik geloof dat op die wijze het doel waarmede de Staats-commissie is benoemd zal worden bereikt.

In de tweede plaats heeft de geachte spreker melding gemaakt van de veeartsenijschool te Utrecht en van den kwijnenden toestand, waarin die inrigting zich bevindt. Ik geloof evenwel, dat met dien kwijnenden toestand alleen bedoeld moet worden het geringe aantal leerlingen dat zich daar nu op het oogenblik bevindt; want de school verkeert naar mijn inzien, wat hare inrigting en het personeel der leeraars aangaat, in een zeer gunstigen toestand. Ik geef het den spreker gaarne toe, dat de reden, waarom het aantal leerlingen zoo gering is, grootendeels is toe te schrijven aan het bezwaar door hem geopperd, en hetwelk velen doet afzien van de praktijk van veearts. Over de wet tot wering der empirici heb ik reeds gesproken en ik zal daarop dus niet terugkomen.

Ten aanzien van de longziekte, die reeds gedurende zoo vele

jaren in ons vaderland heeft geheerscht, gaf de spreker den wensch te kennen, dat van wege de Regering eenige maatregelen mogten worden genomen, waardoor de wering van het zieke of besmette vee worde verzekerd. Ik laat voor een oogenblik de vraag daar in hoe ver door zoodanige wettelijke bepalingen het doel zal kunnen worden bereikt; maar het valt zeker niet te ontkennen, dat die maatregelen, tot wering van het besmette vee, zeer zeker een nadeeligen invloed op het vrije handelsverkeer zullen moeten uitoefenen.

Wat het tweede punt betreft, dat namelijk van wege de Regering de inenting van het vee moet worden bevorderd, ik heb reeds bij eene vorige gelegenheid aan den spreker te kennen gegeven, dat ik bereid was het mijne daartoe bij te dragen, en ik wil het gaarne in overweging nemen, of ten koste van het Rijk de inenting kan worden toegepast en meer algemeen bevorderd; ik meen echter te mogen betwijfelen, of wel de geringe kosten, die aan de bewerking zijn verbonden, de reden zijn waarom de inenting vooral in Friesland nog zoo weinig wordt toegepast, en of dit niet meer is toe te schrijven aan eenige vooroordeelen, welke tot nu toe bij de landbouwers bestaan, doch welke, naar mijn inzien, zullen worden overwonnen, wanneer in vervolg van tijd blijkt, dat de uitvinding werkelijk gunstige resultaten oplevert.

De spreker uit Groningen heeft in de eerste plaats eenigermate de verdediging op zich genomen van de jagtwet, en hij heeft tevens te kennen gegeven dat, naar zijn inzien, het herzien en wijzigen van de organieke wetten in de tegenwoordige omstandigheden niet wenschelijk zou zijn. Ik geloof dat hij thans daaromtrent gerustgesteld zal zijn, na het antwoord dat ik reeds de eer had aan een der andere sprekers te geven.

De spreker uit Noordholland heeft de aandacht der Regering gevestigd op eenige wijzigingen, welke naar zijn inzien voornamelijk in art. 6 der jagtwet zouden moeten worden gebragt. Ik ben bereid bij eene herziening van die wet de aanmerkingen van dien spreker in overweging te nemen.

Twee punten zijn door den geachten spreker uit Zuidholland aangevoerd. Hij heeft gewezen in de eerste plaats op het wenschelijke en pligtmatige dat het observatorium te Leyden, dat inderdaad zeer veel te wenschen overlaat, in een beteren toestand worde gebragt. Hij heeft daarbij gezegd, dat dit naar zijne overtuiging ook moest liggen in den wensch van den Minister van Binnenlandsche Zaken, en dat, bijaldien de Minister dien wensch wilde vervullen, het hem niet zou ontbreken aan de ondersteuning van het Hoofd van den Staat. Ik ben overtuigd dat in het algemeen, waar het de bevordering van kunsten en wetenschappen aangaat, men op de ondersteuning van den Koning kan rekenen, en, ik mag er bijvoegen, ook op de mijne. Evenwel zal niet altijd kunnen worden gevolg gegeven aan hetgeen op zich zelf als wenschelijk wordt beschouwd, en dat is hier, vrees ik, eenigzins het geval. Wenschelijk zeker is het dat het observatorium te Leyden geheel op nieuw worde opgebouwd; maar het is de vraag, of, bij eene volgende begrooting, de vrij aanzienlijke som van f 80,000, die daarvoor zou benoodigd zijn, zal kunnen worden uitgetrokken, te meer, daar in eene andere academiestad des Rijks welligt spoedig een goed observatorium zal zijn daargesteld. Wanneer het eenigzins mogelijk is, zal het der Regering echter zeer aangenaam zijn, om aan de wensch van den spreker, en die ook de hare is, te voldoen.

Dezelfde spreker heeft zijne bevreemding te kennen gegeven, dat eene zaak, welke, naar zijn oordeel, van zeer eenvoudigen aard is, niet reeds lang op een behoorlijken voet is gebragt; hij bedoelde de verbetering van het veer aan den Moerdijk.

Over deze zaak is inderdaad reeds veel gesproken en verscheidene plannen zijn beraamd. Er is onder anderen quaestie geweest van eene verpaehting, van eene betere bediening van het veer in eigen beheer, doch tot hiertoe is de zaak nagenoeg dezelfde gebleven. Het valt niet te ontkennen dat het tarief hoog is, en bijaldien men niet eene wijziging in het vooruitzigt had, eene wijziging, die het noodwendig gevolg zal zijn van den aanleg van den Belgischen spoorweg, dan geloof ik dat ook werkelijk meer afdoende maatregelen zouden kunnen genomen worworden. De Regering heeft reeds te kennen gegeven, dat het haar voornemen was in het volgend jaar te beproeven eene wijziging in de dienst te brengen, en, door eene verbetering en vermindering van het tarief en wijziging in de uren van afvaart, eene poging aan te wenden tot verbetering.

Dezelfde geruststelling, welke ik gemeend heb te kunnen geven aan den spreker uit Groningen, kan ik den geachten spreker uit Drenthe geven ten opzigte van de herziening der organieke wetten. Hij heeft ook de aandacht gevestigd op het wenschelijke eener spoedige daarstelling van spoorwegen in de noordoostelijke provincien van het Rijk. Ten aanzien van dit punt meen ik hem te mogen verwijzen naar het antwoord, dat ik aan den afgevaardigde uit Friesland heb gegeven.

En hiermede geloof ik de gemaakte aanmerkingen en gedane vragen te hebben beantwoord.

De heer **van Rijckevorsel:** Ik acht het noodig nog een enkel woord in het midden te brengen, om een mogelijk misverstand bij den Minister van Binnenlandsche Zaken weg te nemen. Zoo ik den Minister wel heb verstaan dan heeft hij mij niet juist begrepen toen ik sprak over de premien, aan de visscherijen te verleenen. Van den Minister heb ik namelijk verstaan dat ik zou gezegd hebben dat ik het betreurde dat men nog niet verder met de vermindering was gegaan.

Dit misverstand is waarschijnlijk ontstaan doordien ik begonnen ben met voor te lezen het verslag dezer Kamer, waarin iets dergelijks voorkomt. Doch ik heb integendeel daarop laten volgen dat ik zulks niet dulde, dat ik de stelling niet was toegedaan, welke ik tot nu toe heb hooren verkondigen, dat men namelijk te gelijker tijd moest afschaffen en premien en reglementaire bepalingen. Ik heb er integendeel op aangedrongen dat men — ten einde den schok niet te hevig te doen zijn — de premien nog een tijdlang moet blijven uitkeeren, ook *na* de afschaffing van die bepalingen.

Ik kon derhalve de meening niet uiten dat men nu reeds verder had moeten gaan, daar ik zelfs geloof dat men reeds te ver gegaan is, ofschoon ik van den anderen kant volmondig erken dat *later*, wanneer de schok zal zijn geleden, die premien ook allengs zullen moeten worden ingetrokken, opdat deze niet ten eeuwigen dage zouden voortduren, want ook ik ben van het denkbeeld, dat men die niet *steeds* kan laten bestaan.

Ik heb gemeend dit weinige nog te moeten zeggen, terwijl ik overigens de vrijheid neem naar het Bijblad te verwijzen.

De heer **van der Oudermeulen**: Ik heb van den Minister van Binnenlandsche Zaken verstaan, dat de Regering zich voorstelt, om eerst wanneer de ondervinding zal aantoonen dat de gemeentewet in de uitvoering moeijelijkheden oplevert, op die wet terug te komen. Te dien aanzien moet ik aanmerken, dat wanneer men de afdeeling in die wet, welke handelt over de plaatselijke belastingen, eerst zou willen wijzigen nadat de ondervinding zal hebben doen zien, dat de bepalingen dier afdeeling nadeelig werken of niet aan het doel beantwoorden, men dan aan de groote gemeenten van ons Vaderland zoodanig nadeel zal toebrengen, dat het waarlijk wel de aandacht der Regering verdient zich vroeger te vergewissen, of het ook zaak is in die afdeeling althans wijzigingen te brengen, alvorens eene welligt droevige ondervinding de noodzakelijkheid daarvan zal hebben aangetoond.

De heer **Lotsij**: Nadat de spreker uit Overijssel (de heer de Vos van Steenwijk) zoo straks kort en juist zijne denkbeelden over eene herziening van de gemeentewet heeft uitgedrukt, heb ik gezwegen. Nu er meer stemmen tegen die wet zijn gehoord, wil ik thans zeggen dat ik met de denkbeelden van dien spreker in dit opzigt geheel instem en dat ik voor mij de overtuiging heb dat de bezwaren die tegen de gemeentewet worden aangevoerd, zeer overdreven zijn, en zich tot eenige algemeene onbestemde woorden bepalen. Ik deel geheel het gevoelen van den Minister van Binnenlandsche Zaken en ik heb met genoegen zijne verklaring gehoord, dat men vooreerst geene herziening der beginselen of hoofdbepalingen dier organieke wet moet beproeven. Tegenover de klagten, welke over die gemeentewet worden ingebragt, stel ik de ondervinding, welke ik in mijne woonplaats, waar ik sedert ongeveer twee jaren deel aan het bestuur heb, heb opgedaan, dat namelijk die gemeentewet tot geene moeijelijkheden heeft aanleiding gegeven en zeer goed werkt. Sedert vele jaren ben ik in de gelegenheid geweest de werking der vroegere regeringsreglementen mede, in mijne geboortestad, na te gaan; de vergelijking daarmede is zeker almede zeer gunstig voor de gemeentewet. Omtrent het bezwaar dat nu meer bijzonder tegen het in die wet opgenomen belastingstelsel is aangevoerd, moet ik toch aanmerken dat in verreweg het grootste getal gemeenten van ons vaderland aan de bepalingen omtrent dat belastingstelsel reeds is voldaan geworden. Wanneer men hier spreekt van eenige aanzienlijke gemeenten, dan moet ik doen opmerken, dat het geneesmiddel voor dat bezwaar in de gemeentewet zelve is aangegeven. De geachte spreker voor mij gezeten (de heer van der Oudermeulen) zal dat geneesmiddel vinden in in art. 255 dier wet. Dat artikel zegt dat in die gemeenten waar de invoering van het belastingstelsel te veel bezwaar zou ontmoeten, daaromtrent bij de wet eene uitzondering kan worden gemaakt.

Ik geloof dus dat men, alvorens in de beginselen dier wet verandering te brengen, eene langere ondervinding zal behooren af te wachten, te meer, daar indien in sommige aanzienlijk gemeenten, om welke reden dan ook, de bepalingen van het belastingstelsel der gemeentewet niet kunnen worden ingevoerd, bijv. in Amsterdam, dan de eenvoudige weg openstaat om ten aanzien van die gemeenten eene uitzondering bij eene afzonderlijke wet te maken.

De heer **Insinger**: Ik was niet voornemens over deze zaak te spreken. Ik weet dat de Minister gezegd heeft, niet te vroeg de hand te zullen slaan aan eene herziening der organieke wetten en ik durf in dit opzigt ook geen spoed aanbevelen. Maar naar mijn inzien vertoonen zich de bezwaren, aan de toepassing en uitvoering van de gemeentewet verbonden, al meer en meer. Dit is ook geheel en al wat ik daarvan heb verwacht, en ik heb mij in der tijd dan ook scherp tegen die gemeentewet en tegen die kieswet uitgelaten. Het is alleen omdat wij zoo even door een geacht medelid eene gunstige verklaring omtrent die wetten hebben hooren maken, dat ik mij verpligt heb geacht daarover ook mijn gevoelen te zeggen. Ik ben ook lange jaren in regeringsbetrekkingen geweest en het is mogelijk dat in sommige steden die gemeentewet goed en gemakkelijk is toe te passen, maar in talrijke gemeenten wordt het steeds moeijelijker. Niemand is daarvan beter overtuigd dan Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken. In de stad mijner inwoning weet ieder dat niets bezwaarlijker valt dan iemand te vinden, die bij de tegenwoordig heerschende beginselen, aldaar burgemeester wil worden. Deze gemeentewet verwekt voortdurend in de groote steden aan alle zijden onbegrijpelijk veel moeijelijkheden en maakt het door omslagtige bezigheden te lastig om zich met de wezenlijke belangen van de stad bezig te kunnen houden.

Ik heb het woord alleen gevraagd om protest aan te teekenen tegen hetgeen ik zoo even gehoord heb van sommige leden, dat deze gemeentewet gunstig zou werken. Ik wil niet tegenspreken dat dit het geval is op sommige plaatsen, maar op vele andere daarentegen werkt zij allerdroevigst en allernadeeligst; en dit heb ik mij genoopt gevonden te doen opmerken.

De heer **Minister van Binnenlandsche Zaken**: Ik moet bekennen, Mijnheer de Voorzitter, dat ik den geachten spreker uit Rotterdam (den heer van Rijckevorsel) niet wel had verstaan. Ik had het dan ook reeds bij den aanvang mijner rede gezegd, dat ik daaraan twijfelde. Evenwel geloof ik, dat onze inzigten niet veel verschillen. Zoo ik mij niet bedrieg is het ook de wensch van den spreker, dat eerst de reglementen worden herzien en gewijzigd en dat daarna de premien geheel zullen ophouden. In dien geest is thans ook door de Regering voorgesteld om de som, op de begrooting van dit hoofdstuk voor premien uitgetrokken, te laten gelijk zij was in 't vorige jaar, ten einde dadelijk over te gaan tot de herziening en zeker te weten wat daaromtrent moet worden bepaald.

De spreker uit Amsterdam (de heer van der Oudermeulen) is teruggekomen op het wenschelijke van eene herziening der gemeentewet, voornamelijk wat betreft sommige van hare bepalingen. Hij heeft de aanmerking gemaakt, dat, indien men eerst tot die herziening wilde overgaan wanneer de ondervinding de nadeelen zou hebben aangetoond welke aan de uitvoering van die wet verbonden zijn, de schade, welke door sommige groote steden daardoor geleden zou worden, welligt niet meer te herstellen zou zijn.

Ik wil den spreker gaarne toegeven dat, indien het noodig ware op die ondervinding te wachten, eene wijziging niet uitgesteld zou moeten worden. Ik zou evenwel aan dien spreker hetzelfde antwoord hebben gegeven, dat reeds door den spreker uit Zuidholland (den heer Lotsij) is aangevoerd. Ware art. 255 niet in de gemeentewet opgenomen, ik zou ook meenen dat het onvermijdelijk ware dadelijk eenigen maatregel voor te stellen. Wanneer evenwel blijkt, dat in deze of gene gemeente het stelsel der gemeentewet ten aanzien van de belastingen niet zonder eenige uitzondering kan worden toegepast en daaromtrent dus voorstellen aan de Regering worden gedaan, dan zal men mij bereid vinden de zaak onverwijld te onderzoeken en zoo er geene overwegende bezwaren tegen bestaan, den Koning voor te stellen de noodige wets-voordragt aan de Kamers aan te bieden.

De heer **van Andringa de Kempenaer**: Indien ik bij mijne rede gewezen heb op de gemeentewet, dan betwijfel ik, dat iemand der latere sprekers mij kan ten laste leggen, dat ik laag op die wet heb nedergezien. Integendeel, ik doe hulde aan de vele goede bepalingen, welke daarin zijn vervat. Ook ik verlang geene dadelijke en algeheele herziening van die wet, maar ik heb gewezen op eenige daarin bestaande leemten en, nu ik dien ten gevolge verdacht word van eene schendige hand aan die wet te willen slaan, ben ik wel genoodzaakt tot verdediging te zeggen: dat ik die wet zelve geheel en al niet wil declineren. Ik vraag u evenwel: tot welk verschil van denkwijze heeft niet de uitvoering van art. 192 aanleiding gegeven? De daarin vervatte bepaling is bijna niet uit te voeren. Den Minister van Binnenlandsche Zaken is het bekend, waarop ik het oog heb. Er zal hier eerst moeten blijken, dat de gemeente geheel onvermogend is om iets te kunnen doen ter vermeerdering van doelmatige verordeningen.

Bij art. 242, in mijne eerste rede aangehaald, verwijs ik den Minister op het tarief, gevoegd bij dezelfde wet. Dat artikel, sprekende over de opcenten op de personele belasting, zegt, dat zij naar de bevolking worden geheven, » ten getale als in de bij deze wet gevoegde tabel is aangewezen". Daar heb ik niet tegen; maar het tarief zegt in de eerste kolom: » In gemeenten wier kom eene bevolking heeft." Het is juist dat woord *kom*, hetwelk tot ongelegenheid aanleiding geeft. Dezer dagen zijn nog in mijn oog regtmatige reclames op grond daarvan afgewezen.

Voor het overige blijf ik bij mijn eerste gevoelen, dat ik weinig bedenking tegen de gemeentewet in haar geest en strekking heb, wel tegen eenige bijzondere bepalingen.

Ik heb nog een verzoek aan Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken te rigten omtrent de middelen van vervoer. Ik geloof niet, dat dit bij wet geregeld is en dus dat deze zaak, bij reglementen van inwendig bestuur geregeld, ook op dezelfde wijze verbeterd zou kunnen worden. Ik wil daaromtrent in geene discussie treden, en verlang ook geene bepaalde toezegging. Ik heb het onderwerp alleen aangeroerd, omdat ik in die regeling ten behoeve van de plattelandsgemeenten inderdaad belang stel, en omdat daarop wel eens aangedrongen is in de verslagen van die gemeenten, welke, volgens de gemeentewet, jaarlijks worden opgemaakt; een werk waartegen men in den beginne opzag, maar dat stellig de gunstigste resultaten zal opleveren.

De beraadslaging wordt gesloten en Hoofdstuk V met algemeene (31) stemmen aangenomen; bij deze stemming was de heer de Villers de Pité afwezend.

De beraadslagingen worden geopend over het VIde HOOFDSTUK (*Departement voor de zaken der Hervormde Eeredienst enz.*).

De heer **van Eysinga**: Toen, Mijne Heeren, het VIde hoofdstuk der Staatsbegrooting ten verleden jare aan de orde werd gesteld, heb ik mij de vrijheid veroorloofd daarover het woord te voeren, en het is naar aanleiding van een gedeelte mijner toen gehouden rede dat ik thans de vrijheid neem daarop terug te komen. Bij die gelegenheid sprekende over het al dan niet wenschelijke van het voortdurend bestaan van de Departementen van Eeredienst, heb ik mij geschaard bij die leden, welke de bestendiging niet wenschelijk achtten. Ik heb behoord tot die leden welke zouden wenschen, dat eventueel tot eene opheffing van die departementen wierd overgegaan, echter niet, alvorens de verhouding tusschen Kerk en Staat in een meer normalen toestand was gebragt. Want, al was ik van gevoelen dat de Grondwet de scheiding van Kerk en Staat medebragt, ik heb daarin niet gezien eene onvoorwaardelijke scheiding. Eene onvoorwaardelijke scheiding is, mijns inziens, een grondwettige wanklank. Er blijven banden bestaan tusschen Kerk en Staat, waarop ik straks zal terugkomen. Het zijn banden van materielen aard. Wanneer ik dus ten verleden jare heb voorgedragen de wenschelijkheid eener eventuele opheffing der Departementen van Eeredienst, dan verklaar ik thans, dat dit gevoelen nog het mijne is. Want, als ik mij zelven nu afvraag, waartoe het voortdurend bestaan van die departementen zal dienen, dan kan ik mij in bevestigenden zin geen bevredigend antwoord daarop geven. Men heeft gesproken van de wenschelijkheid van dat voortdurend bestaan en daarvoor zijn argumenten aangevoerd. Men heeft gezegd, de Minister van Eeredienst is noodig om de kerkgenootschappen te beteugelen, de Minister van Eeredienst is noodig om de kerkgenootschappen te beschermen. Geen van die beide argumenten kan ik beamen.

De Minister van Eeredienst zou noodig zijn om de kerkgenootschappen te beteugelen. Maar, Mijne Heeren, art. 169 is in de Grondwet gelegd, om aan het geëerbiedigd Hoofd van den Staat de zorg op te dragen dat de kerkgenootschappen zich bewegen binnen den hun aangewezen kring en de Minister van Justitie is daar om te waken, dat de wetten van den Staat gehandhaafd worden.

De Minister van Eeredienst zou noodig zijn om de kerkgenootschappen te beschermen. Maar, Mijne Heeren, ik zou het betreuren, zoo een kerkgenootschap, ik zou het betreuren, zoo het Hervormd kerkgenootschap noodig had zijne ontwikkeling, zijne bescherming van elders te ontvangen, want dan zou het kerkgenootschap voorwaar op wankele grondslagen gevestigd zijn. Dit is ook niet het gevoelen der Regering zelve en ter regtvaardiging beroep ik mij op de omstandigheid, dat de Minister van Roomsch-katholijke Eeredienst niet tegenwoordig was in de Tweede Kamer, toen de wet op de kerkgenootschappen daar behandeld werd. Maar ik beroep mij daarenboven op de woorden, bij die gelegenheid gesproken door den Minister van Justitie, die zich met de verdediging van dit wets-ontwerp had belast. Die Minister zeide in de zitting van 20 Augustus 1853: » Hij, de Minister van » Roomsch-katholijke Eeredienst (en het betreft natuurlijk de

» beide departementen evenzeer), is niet geroepen om te treden in » de geloofsbelijdenis van dat kerkgenootschap, veelmin om er » toezigt over te houden; hij is geroepen, als Minister des Konings, » tot de leiding van *dat uiterlijke of stoffelijke deel*, waaromtrent » dat kerkgenootschap zich in verhouding met den Staat bevindt, » *niet verder of anders*." Die woorden, Mijne Heeren, maak ik gaarne tot de mijne. De Minister van Eeredienst is de Minister des Konings, geroepen tot de leiding van dat uitwendige en stoffelijke deel, waaromtrent de kerkgenootschappen staan in verhouding tot den Staat; niet verder en niet anders. Maar, wanneer ik nu op den voorgrond stel, dat de verhouding van de kerkgenootschappen tot den Staat zich, volgens de verklaring van de Regering zelve, oplost in geheel materiele banden, wanneer het slechts is eene aanraking van administrativen en louter materielen aard, dan vraag ik, is daarvoor een opzettelijk Ministerie van Eeredienst noodig, of kan dat niet veeleer worden opgedragen aan eene afdeeling van een ander departement? Maar er is meer. Zoolang toch een Minister aan het hoofd van het departement staat, zal men voortgaan met aan hem de belangen, ook de meer innerlijke belangen van het kerkgenootschap op te dragen en men zal aanleiding geven tot het bestendigen van een toestand, die, zoo men daaraan den naam van verwarring niet mag geven, toch dikwijls tot verwarring leidt; een toestand, waarin men soms niet weet, of men zich moet vervoegen tot de provinciale commissie van toezigt, tot het Ministerie of tot de Synode, een toestand, waarin de Minister, de Staatsambtenaar, en alzoo de Staat wordt gebragt op het terrein van de Kerk, waar de Staat volgens ons staatsregt niet te huis behoort. Die toestand, die dikwijls aan verwarring grenst, mag niet bestendigd worden en hij zal blijven bestaan, zoolang een Minister aan het hoofd van het departement staat.

Maar kan die toestand in eens worden opgeheven, is die toestand met ééne pennestreek te wijzigen? Neen, Mijne Heeren! dat kan niet en ik voor mij zou nimmer wenschen, dat men dien toestand wijzigde, als dit aanleiding kon geven tot botsingen. Die overgang moet geleidelijk zijn, en dit is het jnist, wat mij in weifeling gebragt heeft, of ik thans, nu ik op de begrooting in cijfers vind uitgetrokken het tractement van een Minister, vroeger voor *memorie* op de begrooting voorkomende, mijne stem vóór of tegen dit hoofdstuk zou uitbrengen. Wanneer ik toch uit het antwoord der Regering had kunnen opmaken, dat het voornemen bestaat, om de verhouding tusschen Kerk en Staat in een meer normalen toestand te brengen, om, zoo doende; eventueel over te gaan tot de opheffing van een opzettelijk departement, dan zou ik gaarne mijne stem aan deze begrooting hebben gegeven. Want, om dien toestand voor te bereiden, wordt zeer zeker veel tijds gevorderd en zullen vele bemoeijingen noodig zijn, bemoeijingen, die het noodzakelijk maken, dat een opzettelijk Staatsambtenaar, een Minister er zich mede inlate.

Ik heb gezegd, dat er bij mij twijfel bestond, hoe ik mijne stem omtrent dit hoofdstuk zou uitbrengen, en ik voeg er bij, dat ik, door de verdediging van den Minister, van het voortdurend behoud der Departementen van Eeredienst, blijkbaar uit de discussien in de Tweede Kamer gehouden — en evenzeer uit de gewisselde stukken, al ligt zoude zijn gekomen, tot het uitbrengen van eene afkeurende stem omtrent dit hoofdstuk. Maar ik stuitte op eene moeijelijkheid, die ik mij niet heb kunnen oplossen: ik ben gestuit, Mijne Heeren, op art. 73 van de Grondwet, dat uitsluitend aan het geëerbiedigd Hoofd van den Staat het grondwettig regt geeft om ministeriele departementen in te stellen, daarvan de hoofden te benoemen, of die departementen op te heffen. Ik zou van mijnen kant nimmer aanleiding wenschen te geven, om in eenen toestand te geraken, dien ik niet, of althans hoogst moeijelijk voor oplossing vatbaar acht. Ik geloof wel, dat de Volksvertegenwoordiging het volle regt heeft niet alleen, maar zelfs verpligt is om alle wetten, die haar ter beoordeeling worden voorgelegd, ook in hare bijzonderheden, in hare onderdeelen te toetsen; en dezelve naar aanleiding, van dat onderzoek goed of af te keuren; maar, zoo als ik gezegd heb, ik stuitte op deze moeijelijkheid en omdat ik voor 's hands geene oplossing daarvoor weet te vinden, zal ik, voor dit maal althans, mijne stem aan dit hoofdstuk geven; maar heb ik gemeend deze beschouwing te moeten in het midden brengen, omdat ik ze wil beschouwd hebben, als een protest tegen het voortdurend bestaan van deze ministeriele zetels, en opdat ik later ten allen tijde de gelegenheid zoude hebben daarop nader terug te komen.

De heer **Minister van Financien**, *voorloopig belast met het bestuur van de Zaken der Hervormde en andere Eerediensten:* De Regering heeft zich niet gevleid, dat hare inzigten, ten aanzien van het onderwerp, dat nu in beraadslaging is gebragt, overal en door een iegelijk zouden gedeeld worden, noch dat zich daartegen geene bestrijding zou voordoen. De Regering heeft zich evenwel verheugd, dat het vooruitzigt is gegeven, dat evenzeer als zij den bijval van de andere Kamer daarop heeft mogen erlangen, haar ook hier de meerderheid zoude ondersteunen.

Wat men ook beweren moge nopens de afscheiding van Kerk en Staat, is het toch voor ieder blijkbaar, dat die afscheiding nooit zoo volkomen wezen kan, dat er niet vele en gewigtige punten van aanraking blijven bestaan welke de grootste zorgvuldigheid van de zijde der Regering vorderen. Het doel, waarom men gemeend heeft een afzonderlijk hoofd aan dat departement te moeten plaatsen, moet ten deele gezocht worden in de zucht om ten aanzien van die punten overeenstemming en zamenwerking te waarborgen, maar het is hoofdzakelijk geweest om zich in den raad des Konings te verzekeren van een Staatsambtenaar, wiens roeping meer bij uitsluiting zou wezen de aandacht te vestigen op al die aangelegenheden van beheer en wetgeving, welke met de groote belangen van zedelijkheid en godsdienst in verband staan.

Dat doel zal, hoop ik, bij deze Vergadering regtvaardiging vinden, en daarom heeft men gemeend tot het uittrekken van de som te moeten besluiten, welke in de bedoelde afdeeling van dit hoofdstuk wordt gevonden.

Behalve dat doel bestond er evenwel nog eene andere aanleiding, waarom men oordeelde, dat er een afzonderlijk Departement voor de Zaken van de Hervormde Eeredienst behoorde in stand te worden gehouden, want, zoo er bovenal aan gelegen is, dat alom in den lande godsdienst en openbare eeredienst kunne worden uitgeoefend, zoo moet men niet over het hoofd zien, dat daarvoor aanmerkelijke bijdragen worden gevorderd en dat die bijdragen over het grootste gedeelte uit 's Lands kas worden verstrekt. Er was dus tevens belang bij om te waken, dat het goed beheer en de spaarzaamheid welke bij alle uitgaven van den Staat als zoo wenschelijk moeten worden aangemerkt, ook hier blijvend worden betracht.

Ik vlei mij dan ook, dat wanneer men deze beschouwing, welke ik de eer heb aan u voor te dragen, zal willen in oog houden, de Vergadering daarop hare goedkeuring zal kunnen uitspreken, zoo als ik ook hoop, dat de geachte afgevaardigde, die zoo even het woord heeft gevoerd, zijne stem bij die van de meerderheid zal kunnen voegen.

De beraadslaging wordt gesloten en Hoofdstuk VI met algemeene (31) stemmen aangenomen; bij deze stemming was de heer de Villers de Pité afwezend.

De beraadslagingen worden geopend over het VIIde HOOFDSTUK (*Departement voor de Zaken der Roomsch-katholijke Eeredienst*).

De heer **van der Lek de Clercq**, Mijnheer de Voorzitter, ik heb een bezwaar tegen dit hoofdstuk dezer begrooting en zal de vrijheid nemen dit zoo kort mogelijk voor te dragen. Ik wensch tevens dat mijn bezwaar zal kunnen worden weggenomen, omdat ik niet gaarne, als lid van deze Kamer, mijne stem aan dit hoofdstuk zou willen onthouden.

Dat bezwaar, Mijne Heeren, betreft niet de omstandigheid, dat er aan het hoofd van dit departement een afzonderlijk en bezoldigd Minister staat; want ofschoon ik wel beken — gelijk dat ook is uitgedrukt in het verslag van deze Kamer — dat het wenschelijk mogt worden geacht, dat het Departement van Roomsch-katholijke Eeredienst en ook dat van Hervormde en andere Eerediensten, als eene afdeeling bij een of ander departement kon worden geplaatst — moet ik aan den anderen kant erkennen, dat dergelijke zamenvoeging misschien ook eigenaardige moeijelijkheden zou opleveren, daar het toch nog niet zoo ver bij ons gekomen is, dat de liberaalste onder de liberalen van de Protestanten gaarne zou zien, dat zijn kerkgenootschap onder het bestuur van een Roomsch-katholijk Minister wierd gebragt, evenmin als onze Roomsch-katholijke landgenooten het aangenaam zouden vinden, dat hunne godsdienstige belangen aan een Protestantsch Staatsdienaar wierden toevertrouwd.

Ook betreft mijn bezwaar de April-beweging niet, en evenmin de zoogenaamde bisschops-quaestie. Ik beschouw een en ander als eene afgedane zaak en wensch daarover niets meer te zeggen. Maar ik zal mij nu veroorloven op een gevolg van die bisschops-quaestie te wijzen. Het zal onnoodig zijn te verklaren, dat ik mij, vermits de Grondwet zulks toeliet, volstrekt niet heb verontrusten, dat er bisschoppen in den lande zouden komen; integendeel, ik juich toe hetgeen geschied is; de bisschoppen zijn geinstalleerd, zij zijn door de Regering erkend en zij zijn ook op de begrooting gebragt, om te worden bezoldigd. Ik geloof, het laatste punt daargelaten, dat de Regering niet anders heeft kunnen doen; te dien opzigte laat ik ook alle observatien daar. Maar hetgeen bij mij groote teleurstelling heeft te weeg gebragt, of liever groote verwondering heeft gebaard, is, dat het uit den uitgewerkten en toelichtenden staat, die bij het ontwerp van wet is gevoegd, blijkt, dat de bisschoppen door den Staat moeten worden bezoldigd.

Dit had ik niet verwacht. Ik durf veronderstellen, dat ook de vorige Regering, aan wie men wel eens, mijns inziens ten onregte, ten laste heeft gelegd, dat zij tot de invoering van de bisschoppelijke hierarchie het hare heeft toegebragt en die heeft begunstigd, nooit aan eene bezoldiging van bisschoppen gedacht heeft. Doch hoe dit zij, bij mij staat het vast, dat het Roomsch-katholijk kerkgenootschap, gelijk elk ander kerkgenootschap, volgens de bepalingen der Grondwet het regt heeft zich te organiseren. Maar ik kan mij niet vereenigen met het denkbeeld, dat uit zoodanige organisatie meer lasten voor den Staat kunnen en moeten voortvloeijen. Is het waar, dat ten gevolge van de organisatie van een kerkgenootschap, hetgeen zonder overleg met of voorkennis van de Regering geschieden kan, de schatkist genoopt wordt tot het bezoldigen van meerdere of hoogere geestelijken? Ik geloof, Mijne Heeren, dat er dan veel kans bestaat voor de verhooging der uitgaven van dit hoofdstuk der Staatsbegrooting, en misschien ook van de hoofdstukken voor de Hervormde en andere Eeredienssten. Immers, het is niet zoo ongerijmd te veronderstellen, dat het getal tegenwoordige bisschoppen wordt vermeerderd, dat men aandringt voor het vervolg op verhooging van bezoldiging, als staande deze volstrekt niet in verhouding met den rang en de waardigheid, waarmede die kerkvoogden bekleed zijn. Wie zal beweren, dat nimmer het een of ander kerkgenootschap zich zal organiseren of reorganiseren, en daaruit niet zal voortvloeijen de benoeming van geestelijken met grootere waardigheid en met hoogeren rang bekleed, die eveneens aanspraak maken op ruimere bezoldiging? Ik weet nu wel, dat hetgeen thans aan de bisschoppen wordt verstrekt en op den toelichtenden staat als zoodanig voorkomt, op eene andere wijze vroeger aan het Roomsch-katholijk kerkgenootschap werd verstrekt, en het is mijn doel geenszins om dat kerkgenootschap te beknibbelen, — ik vraag slechts of het wel voorzigtig is het beginsel te erkennen en vast te stellen, dat, ten gevolge van de organisatie of reorganisatie van een kerkgenootschap, de Staat verpligt is meerdere uitgaven te doen en hoogere geestelijken te bezoldigen? Wanneer ik van de Regering de verklaring mogt verkrijgen, dat het niet een regt maar slechts eene welwillendheid is, hetgeen men nu aan de bisschoppen wil verstrekken, ik zou in dat geval er geen bezwaar in zien om mijne stem aan dit hoofdstuk te geven. Ik zal afwachten hetgeen de heer Minister voor de Roomsch-katholijke Eeredienst te dien opzigte zal gelieven te antwoorden, ten einde daarnaar mijne stem te regelen.

De heer **Minister voor de Roomsch-katholijke Eeredienst**: De rede van den laatsten spreker heeft hoofdzakelijk gestrekt om in twijfel te trekken de nuttigheid en wettigheid der bezoldiging van de bisschoppen. Hij heeft gevraagd: »is het voorzigtig van de Regering die bisschoppen te betalen; zal zij later niet verpligt zijn hoogere uitgaven te doen? Ik zal hierop in de eerste plaats antwoorden, dat hier geen sprake kan zijn van verhooging van uitgaven. Want het artikel is letterlijk op hetzelfde cijfer gebleven, waarop het verleden jaar was; de kosten van het kerkelijk bestuur hebben geen cent verhooging ondergaan. Er heeft dus ten deze niets anders plaats gegrepen dan eene geldelijke repartitie van dezelfde som. Is het nu voorzigtig die bisschoppen te bezoldigen? Ik zeg, dat het niet alleen voorzigtig is, maar dat het nuttig, doelmatig en overeenkomstig de Grondwet is. De Grondwet immers legt aan den Staat de verpligting op tot bescherming en bezoldiging. Bij die Grondwet is aan de kerkgenootschappen niet alleen bescherming verzekerd, maar aan hen is ook verzekerd de betaling en het genot van hetgeen zij bezaten bij de invoering der Grondwet. Men kan hier dus niet spreken van voorzigtigheid en verhooging, want men is gebleven binnen de palen van hetgeen de Staat aan dit kerkgenootschap verschuldigd was. Ik zou zelfs durven beweren, dat men gebleven is beneden hetgeen men aan dit kerkelijk bestuur verschuldigd was. En, ten betooge, dat men geen wilden greep gedaan heeft in 's Lands penningen om de bisschoppen te bezoldigen, zal ik in de eerste plaats aanmerken, zonder hieruit een gevolg te willen trekken, dat voor anderen kwensend zou zijn, dat elk bisschop een tractement heeft van f 2,500, eene bezoldiging, die zeker niet te hoog is wanneer men weet, dat een dertigtal predikanten in Amsterdam hetzelfde tractement genieten. Maar wat meer is. Er was voor het kerkelijk bestuur in 1829 op de begrooting van 1830 meer toegekend. Die toekenning is bij de wet bekrachtigd geworden. En nu is deze kerkelijke inrigting, in hare bezoldiging van bisschoppen verre gebleven beneden hetgeen van den Staat toen gevorderd werd. Om te doen zien, dat men hier niet onvoorzigtig gehandeld heeft, zal ik eenige punten aanstippen.

Volgens de verbindtenis, voortgevloeid uit het concordaat van 1827, was de Staat aan het kerkelijk bestuur, — want hier is toch alleen quaestie van het kerkelijk bestuur van het Roomsch-katholijk kerkgenootschap — voor zooveel het tegenwoordig grondgebied des Rijks betreft, eene som verschuldigd van f 71,000 welke ook bij de wet van den 24sten December 1829 (*Staatsblad* n°. 75) op de tienjarige begrooting, aangevangen met 1830, is toegestaan. Onder die som was begrepen aan tractementen voor de bisschoppen hier te lande eene som van f 30,600 en het bedrag van de tractementen van den tegenwoordigen aartsbisschop en vier bisschoppen is nu niet meer dan f 12,500. Men kan dus niet zeggen, dat, wanneer men van f 30,600 afdaalt tot f 12,500 hier dan een wilde greep is gedaan in 's Lands finantien. Men kan dus niet zeggen, dat men hier onvoorzigtig heeft gehandeld en dat men te hooge uitgaven heeft gedaan. Ik geloof met dit weinige, daar het hier toch maar eene quaestie van geld is, genoeg te hebben gezegd om den spreker te bevredigen.

De heer **van der Lek de Clercq**: Mijne rede heeft, naar het schijnt, een geheel verkeerden indruk gemaakt op den heer Minister van de Roomsch-katholijke Eeredienst. De Minister heeft toch mij minder juist begrepen, of ik heb mij verkeerdelijk uitgedrukt, wanneer Zijne Excellentie meent, dat ik de cijfers van dit hoofdstuk, de bezoldigingen van de bisschoppen heb aangevallen. Dit zij verre van mij. Ik begin met te zeggen, dat die som van f 2500 voor iederen bisschop uitgetrokken eer te laag dan te hoog konde worden geacht, ik heb te gelijker tijd beweerd, dat ik geloofde dat men dat naderhand zou inzien en gevoelen en dan een voorstel tot verhooging van bezoldigingen zou doen. Er is nog veel minder sprake geweest van aanmerking te maken op de uitgaven in het algemeen. Ik heb er op gewezen dat hetgeen vroeger wegens andere zaken verstrekt werd aan het Roomsch-Katholijk kerkgenootschap, nu daaraan verstrekt wordt op de wijze als in den toelichtenden staat is uitgedrukt. Maar wat heb ik gezegd, welke bedenking heb ik gemaakt, slechts uit voorzigtigheid? Men is nu begonnen met de benoemde bisschoppen te bezoldigen, maar wie verzekert mij, dat er niet in plaats van 5, 10 bisschoppen zullen komen, niet alleen, maar dat men ook niet bij andere kerkgenootschappen zal gaan organiseren en reorganiseren, ten gevolge waarvan er geestelijken met hoogeren rang zullen komen dan die er tot nog toe waren? Dan zal men ook verpligt zijn die meerdere bisschoppen en aan die hoogere geestelijken meerdere en hoogere bezoldigingen te geven op het voorbeeld van wat bij het Roomsch-Katholijk kerkgenootschap is geschied, en nu als beginsel schijnt aangenomen.

De Minister zegt, dat de Grondwet de kerkgenootschappen beschermt. Het is volkomen waar, maar het komt mij voor dat de verpligting om te beschermen toch iets anders beteekent dan de verpligting om te betalen; want is dat synoniem, *beschermen* en *bezoldigen*, dan zou ik moeten erkennen dat de Minister gelijk had en ook de bisschoppen moesten worden bezoldigd. Maar dan ga ik ook verder. Ik kan mij daarin bedriegen, en vraag, behoorden de dominés der afgescheiden gemeenten ook niet door den Staat betaald te worden? Dit is, zoo ver ik weet, het geval niet maar ik verbeeld mij toch, dat dit kerkgenootschap ook bescherming geniet, ten gevolge van de Grondwet, en deze geestelijken zouden dan ook, als de redenering van Zijn Ex. opgaat, door den Staat betaald moeten worden. Wanneer dus de Heer Minister mij de verzekering gelieft te geven, dat door het brengen van den bedoelden post op de begrooting niet uitgemaakt is, dat de Staat verpligt is, om ten gevolge eener organisatie, de bezoldiging van bisschoppen of andere geestelijken te voldoen, dan zal ik geen de minste reden vinden, om mijne stem aan dit hoofdstuk te weigeren.

De heer **Minister voor de Zaken der R.-kath. Eeredienst**: Het verschil dat tusschen den laatsten spreker en mij bestond wordt hoe langer hoe geringer; de oplossing zal dus hoe langer hoe gemakkelijker worden. De spreker meent dat nu er 5 bisschoppen zijn, er ook wel 10 kunnen komen, dat er ook nog wel mannen van hoogeren rang zouden kunnen aangesteld worden, en dat dus de bezoldigingen steeds zouden toenemen. Over de toekomst kan niemand spreken, die kan niemand waarborgen, maar wil men mijne meening weten, dan geloof ik dat het getal der bisschoppen hier wel tot zijn hoogste maximum gekomen is, zelfs tot hooger getal dan gewenscht is. Ik geloof dat men zelfs daar van waar de bisschoppen hunne benoeming ontvangen, wel overtuigd is dat het getal thans zeker compleet is, zoodat voor de vermeerdering van dat getal en het geven van hoogeren rang, nu er een aartsbisschop en bisschoppen zijn, voor de toekomst wel niets te duchten valt.

Maar, heeft de spreker gezegd, houdt dan de bescherming, waarop de Minister zich volgens de Grondwet beroept, de verpligting tot bezoldiging in? Neen, Mijne Heeren, maar naast de grondwettige verpligting tot bescherming, staat geschreven de grondwettige verpligting tot betaling, en ik zal den spreker enkel verwijzen naar den tekst der Grondwet.

In art. 164 vind ik gewag gemaakt van de bescherming die de Staat aan alle de kerkgenootschappen verschuldigd is, maar in art. 168 vind ik eene andere verpligting aan den Staat opgelegd

en wel degelijk de verpligting tot betaling. Ik lees daar: » De tractementen, pensioenen en andere inkomsten van welken aard ook, thans door de onderscheidene godsdienstige gezindheden of derzelver leeraars genoten wordende, blijven aan dezelve gezindheden verzekerd."

Er waren toen ja geene bisschoppen, maar er waren gelden, van Staatswege toegekend voor het kerkelijk bestuur, en wanneer nu die bisschoppen uit die gelden, zonder verhooging van het cijfer, bezoldigd worden, dan heeft er niets anders plaats gegrepen dan eene repartitie van gelden in den gelijksoortigen administrativen kring.

De heer **van Dam van Isselt**: Ik zal volstrekt in geene discussie komen; ik zal stemmen voor dit hoofdstuk, maar ik zal het doen met protest tegen de uitlegging door den Minister van Roomsch-Katholijke Eeredienst gegeven aan de bezoldiging van de bisschoppen. Ik protesteer vooral tegen de uitlegging gegeven aan artikel 168 der Grondwet, dat mij voorkomt buiten toepassing te zijn. De zaak is mij overigens te teer om er hier over te spreken. Ik herhaal dus, onder protest tegen de uitlegging des Ministers, zal ik mijne stem aan de begrooting van dit Departement geven.

De heer **van der Oudermeulen**: Ik durf een twijfel te opperen of de uitlegging door den Minister gegeven aan het woordje *thans* voorkomende in het artikel der Grondwet van 1848, wel juist is. Mij dunkt de Grondwet is in 1814 daargesteld en later is zij telkens aangevuld. Wanneer dus de Grondwet spreekt van *thans*, dan geloof ik dat het jaar 1814 wordt bedoeld. De troonopvolging is daarvan een bewijs, want dat artikel is onveranderd gebleven.

De beraadslaging wordt gesloten en Hoofdstuk VII met 31 tegen éene stem, die van den heer van der Lek de Clercq, aangenomen.

De beraadslagingen worden geopend over het VIIISTE HOOFDSTUK (*Departement van Marine*).

De heer **van Rijckevorsel**: Ik lees in het Verslag onzer geachte rapporteurs omtrent dit hoofdstuk: » Ook hebben enkele leden hunne tevredenheid te kennen gegeven, over het stelsel der Regering om onze uitgebreide handelsvloot, dien grondslag der welvaart van het Rijk, door de active zeemagt te doen beschermen. Zij wenschten dat die bescherming inzonderheid ook mogt worden toegepast op Nederlandsche koopvaardijschepen, die de havens van Australie aandoen, waaraan de behoefte in den jongsten tijd meer bijzonder is gebleken."

Ik had mij gevleid toen ik dat Verslag las, daarop van den Minister van Marine een allezins voldoend antwoord te vinden, maar ik moet bekennen dat dat antwoord mij geheel onbevredigd heeft gelaten. Het antwoord luidt aldus: » Het blijft de voortdurende zorg der Regering om, met het behoud eener aan de behoefte voldoende active zeemagt, tevens het materieel der marine in eene geevenredigde verhouding te doen wezen. Wanneer er oorlogsschepen naar Oost-Indie vertrekken zullen, geschikt om op de reis derwaarts de kusten van Australie te kunnen bezoeken, dan zal dit, zooveel noodig, tot het beschermen der Nederlandsche handelsschepen welke zich daar mogten bevinden, niet uit het oog verloren worden."

Ik ben gewoon zeer korte antwoorden van den Minister te krijgen; ik weet dat hij meer doet dan hij zegt, maar ik moet bekennen, dat hier zoovele restricties zijn gemaakt, dat er bijna niets overblijft en dat wij alzoo op dat punt niet gerust kunnen zijn. Ik geloof niet, dat de Minister gisteren tegenwoordig was, toen hier discussien plaats hadden over de tucht op de koopvaardijschepen, over straf te bedreigen tegen desertie, over de toepassing van de wettelijke bepalingen, die in Engeland gemaakt zijn omtrent het deserteren, welke bepalingen men kan inroepen, indien deswege eene overeenkomst is gesloten, en over de bescherming aan de scheepsbevelhebbers te verleenen in New South Wales in Australie, zoo die door de bevoegde autoriteit wordt ingeroepen. Wij hebben toen gehoord dat er zwarigheden bestonden tegen het regelen van de tucht, tegen het nemen van provisionele maatregelen tegen de desertie, ten gevolge waarvan het moeijelijk is eene overeenkomst deswege met Engeland aan te gaan, dat het ook niet mogelijk is in Australie bescherming te erlangen, omdat onze consuls daar niet zullen worden toegelaten, zoolang wij Engelsche consuls in onze kolonien weren. Wij hebben dus niemand, die zich de belangen van onze reeders, van onze scheepsbevelhebbers, van onze equipages daar kan aantrekken. Men heeft er op gewezen, dat het tot hiertoe al vrij wel ging met die koopvaardijvloot en equipages, en dat het verloop bij ons op verre na zoo sterk niet was als bij anderen. Ik heb dit niet betwist, maar ik heb er op gewezen, dat het verloopen van tijd tot tijd toch zoo belangrijk is, dat de scheepsbevelhebbers somtijds niet dan met groote kosten de havens van Australie verlaten kunnen en dan nog slechts op Java kunnen komen; terwijl ik gisteren nog mededeelde, dat een kapitein de desertie tegenhield door de bedreiging, ieder, die zou trachten van boord te gaan, voor den kop te schieten, en erkende dat deze energieke maatregel toch niet goed te keuren is.

Wat is nu de eenige hoop van onze scheepsreeders? Dat onze marine, die dan toch voornamelijk wel is daargesteld ter verdediging van onze mercantiele vloot en van onze kolonien, zich die taak zou aantrekken. De lijst van de Nederlandsche schepen, die in de twaalf laatste maanden uit Engelsche havens naar Australie zijn uitgezeild, is enorm. Kostbare bodems zijn thans in die gewesten voor Nederlandsche rekening. Wanneer er nu niets voor onzen handel en scheepvaart kan gedaan worden, noch door eene overeenkomst met Engeland, noch door het zenden van consuls, noch door onze marine, dan vrees ik dat onze reeders die vaart, nu voor velen zoo voordeelig, zullen moeten opgeven.

Ik geloof dat de Nederlandsche koopvaardijvloot regt heeft daar besohermd te worden door onze militaire marine, en dat dit niet moet geschieden als bij toeval, » wanneer er eens eens een schip » naar Indie gaat, dat te gelijkertijd voor die vaart mogt geschikt » zijn," maar ik acht het noodig, dat bestendig een of meer bodems der marine zich in die wateren ophouden. De Minister van Marine moet, mijns inziens, zich met den Minister van Kolonien verstaan omtrent victualien in Indie enz. — Ik zie den Minister het hoofd schudden. — Indien dat overleg niet noodig is, des te beter: dat dan de Minister zelfstandig handele. Indien het echter eene zaak geldt, die met den Minister van Kolonien of met den Gouverneur-Generaal moet worden behandeld, dan wensch ik dat het zonder uitstel geschiede. Des noods verdient de zaak wel in den Kabinetsraad gebragt te worden.

Ik acht het van het grootste belang voor ons Land in het algemeen en voor de reederij in het bijzonder noodig voor de eer onzer vlag, dat er bestendig hulp kan verleend worden en dat steeds, zooveel mogelijk, kan gewaakt worden tegen desertie.

Ik heb wel eens hooren zeggen — ik weet niet of het waarheid is — dat eene der redenen waarom onze marine geene schepen zendt naar Australie, daarin gelegen zon zijn, dat men beducht is dat de Rijksmatrozen zouden deserteren. Maar ik meen dan toch, dat de bevelhebbers der Rijksschepen zoo veel gezag moeten kunnen uitoefenen, dat zij daartegen kunnen waken. Ik zou het zeer ongelukkig vinden, indien dat gerucht waar was.

Ik geloof hiermede te mogen eindigen, na nogmaals deze zaak dringend aan den Minister van Marine te hebben aanbevolen.

De heer **van der Lek de Clercq**: Naar aanleiding van het verslag dezer Kamer omtrent dit hoofdstuk en het daarop gevolgde antwoord van de Regering wensch ik een paar woorden in het midden te brengen. Het betreft de tweede afdeeling n°. 24, daar wordt gezegd; » Op eene vroeger reeds toegezegde regeling van het loodswezen, is weder door cenige leden aangedrongen. In verband met de schade, die door gebrek aan de noodige kennis en bedrevenheid van sommige loodsen niet zelden wordt geleden, achtte men zoodanige regeling onontbeerlijk, terwijl sommige leden daarbij voegden, dat de zorg voor eene goede betonning en bebakening der zeegaten mede nog al te wenschen overlaat." Daarop heeft de Regering geantwoord, onder anderen, ik zal u de gansche paragraaph nu niet voorlezen zij is toch genoegzaam aan de Vergadering bekend: » de opmerking van sommige leden, als of de zorg voor eene goede betonning en bebating der zeegaten nog al wat te wenschen overlaat, kan de Regering niet beamen."

Ik hoop, Mijne Heeren, dat Zijne Excellentie de Minister van Marine zich, wat betreft de aangehaalde opmerking, in het verslag van deze Kamer gemaakt, niet te zeer zal verwonderen; immers, bij de erkenning van de vele verbeteringen, die in de laatste jaren ten aanzien van de betonning en bebakening, en vooral ten aanzien van het kustlicht, hebben plaats gehad, blijft er toch nog altijd wel iets voor de Regering te doen over, en blijft eene voortdurende verbetering voor degenen, die daarbij zoo groot belang hebben, nog altijd wenschelijk. Zoo behoort bijv. onder de verbeteringen, die binnen korten tijd ten nutte van den handel en de scheepvaart hebben plaats gehad, de betonning en bebakening van het Brouwershavensche zeegat en de uitmuntende lichttorens op het eiland Schouwen.

Dit geeft zeker groote voordeelen aan de scheepvaart, voordeelen, die wel niemand haar zal misgunnen. Misschien hebben er ook op andere plaatsen groote verbeteringen, ten opzigte van betonning en bebakening of kustlicht plaats gehad; ik wil dat niet betwisten, ik neem het zelf aan; maar ik neem de vrijheid den Minister te wijzen op een zeegat, waarmede ik in het bijzonder bekend ben, omdat het zoo nabij mijne woonplaats

ligt, het zeegat *de Roompot*. Hiervan wordt door vele zeeschepen zeer dikwerf gebruik gemaakt, en de zeeschepen, bestemd voor Middelburg en Zierikzee, komen in den regel op de reede van Zierikzee en passeren alzoo het zeegat *de Roompot*. Vooral wensch ik nu Zijne Excellentie den Minister te wijzen op de omstandigheid, dat mijns inziens, de betonning en de bebakening van dat zeegat nog wel wat te wenschen overlaat, en in de tweede plaats, dat het mij voorkomt dat meerdere ongelukken, meerdere verliezen van schepen en kostbare ladingen zouden voorgekomen en menschenlevens zouden gespaard worden, indien op de uiterste punten van de banken, bekend onder de namen van de *Noorderrassen* en *de Banjert*, gelegen nabij de kusten van de eilanden Walcheren en Schouwen — indien, zeg ik, op de uiterste punten van die zoo gevaarlijke banken, tonnen of andere aanwijzingen werden gelegd, opdat de schepelingen en zelfs de loodsen in staat zouden zijn, te weten, op welke hoogte die banken zich bevinden.

En dat dit geen ijdele of liever ongegronde wensch is, zal ik bewijzen, door hetgeen zeer onlangs, althans in den loop van dit jaar, is gebeurd met een groot en rijk geladen schip, bestemd naar de stad Zierikzee. Dat schip werd in den zomer op het midden van den dag met helder weêr en gunstige gelegenheid binnengeloosd en bevond zich op de hoogte van Walcheren; de loodsen die aan boord waren, zetteden koers naar de kust, niettegenstaande, gelijk ik des noods uit het zeeprotest zou kunnen bewijzen, de kapitein de zeeloodsen gewaarschuwd en hun gezegd heeft, dat zij zich in hunne berekeningen vergisten. De zeeloodsen verwierpen den raad van den kapitein en daar zij op dit oogenblik het bestuur van het schip in handen hadden, werd er koers gezet in eene, zoo als later gebleken is, verkeerde rigting. Het gevolg daarvan was, dat het schip, op een dier banken stootende, verging, de lading te loor ging en dat men ook eenige menschenlevens heeft te betreuren gehad.

Dit heeft in den loop van dezen zomer plaats gehad en ik neem daaruit aanleiding om den Minister van Marine in overweging te geven of het niet hoogst wenschelijk is het zeegat, de Roompot, behoorlijk te laten betonnen en bebakenen; en in de tweede plaats, om op de aangegeven gevaarlijke punten en misschien nog op andere plaatsen zoodanige aanwijzingen te doen als waardoor men dergelijke ongelukken, waarvan ik er een heb medegedeeld, zou kunnen voorkomen. Met genoegen heb ik dan ook ontwaard uit het antwoord der Regering op de bedenkingen dezer Kamer, dat wij weldra eene aanbieding van eene wet houdende regeling van het loodswezen te wachten hebben. Daaraan toch heeft de handel en de scheepvaart eene groote behoefte en ofschoon ik in deze geen zaakkundige ben, neem ik de vrijheid in bedenking te geven, of het niet nuttig konde zijn om de belooningen der zeeloodsen zoodanig te stellen dat zij niets erlangden, indien zij werkelijk geene dienst hadden gepresteerd; dit zou welligt een spoorslag zijn tot meerdere activiteit, daar deze bij velen wel wat te wenschen overlaat, want ook uit het ongeval, dat ik heb aangehaald, is het gebleken dat onderscheidene zeeloodsen hun pligt niet hebben gedaan en zij deswege geschorst en andere zelfs van hun ambt zijn ontzet.

Het ware ook wenschelijk, dat de, door onbekwaamheid of nalatigheid van loodsen berokkende schade uit de fondsen van het loodswezen werde vergoed. Dit zou toch meer doeltreffend zijn voor hen, die de schade hebben geleden, dan nu de schrale troost, dat men, om schadevergoeding te bekomen, een proces kan aangegaan worden tegen de loodsen, menschen, die in den regel tot zoodanige klasse behooren, dat er wel niet aan gedacht kan worden van hen eene schadeloosstelling te eischen van dat bedrag als bij dergelijke verliezen vereischt zou worden.

Ik heb de vrijheid genomen beide punten ter kennis van den Minister te brengen en een en ander in overweging te geven, in de hoop dat daarop bij voorkomende gelegenheid gelet zal worden.

De heer **Minister van Marine**: De geachte afgevaardigde uit Rotterdam heeft mij de eer aangedaan van mij te beschouwen als een man, die meer doet dan hij zegt, en ik wil ook wel verklaren, dat dit het geval is, en tevens geloof ik ook in de twee laatste jaren het bewijs gegeven te hebben, dat van de marine alle mogelijke partij wordt getrokken.

Het geachte lid is nedergekomen op de zending van schepen naar Australie. Op het eerste verzoek van den handel heb ik daaraan voldaan, en uit de rapporten van den kommandant is mij gebleken, dat, op dat oogenblik ten minste, daar geen schip meer noodig was. Later zijn die rapporten ongunstig geworden, en in de laatste dagen heb ik werkelijk gehoord, dat het volk van de koopvaardijschepen aldaar verliep, zoodat er òf een oorlogschip òf een consul noodig was. Voor zoover het mij mogelijk is zal ik in die behoefte voorzien; maar aan al de eischen te voldoen die aan de marine gedaan worden, dat is ten eenen male onmogelijk; nu komt er eene vermeerdering van het VIIIste hoofdstuk, van tonnen, maar dan zouden er millioenen meer gevorderd worden. Zend ik thans een oorlogschip naar Australie dan verloopt het volk even snel als van de koopvaardijschepen; daar komt geen schieten bij te pas. Dit neemt echter niet weg, dat eene voorziening nuttig en noodig is, en wat aan mij ligt zal gedaan worden. Ik zend schepen over Australie naar Java, omdat ik voor het oogenblik geen ander middel weet.

De tegenwoordige omstandigheden, de hooge prijzen van alle benoodigdheden, ja soms de onmogelijkheid om iets te krijgen, werken zeer belemmerend. Met de middelen, die ik ter beschikking heb, kan ik daar geene oorlogsschepen voor vast stationneren, zoodat ik, hoe gaarne ik meer wenschte te doen, alleen de schepen, die naar de kolonien bestemd zijn, hun weg over Australie kan doen nemen. Het is een gebrekkig middel, maar er is geen ander.

Ik doe overigens zoo veel de middelen zulks toelaten, ofschoon 't alleen op kleine schaal kan geschieden. De Nederlandsche vlag wordt vertoond op de beide kusten van Amerika, op de kusten van Afrika. Maar bij het gebrek aan middelen komt nog dat van bemanning, het zijn bijna te geringe details om er u mede bezig te houden. Zoo ligt er bijv. eene brik met eene bemanning van 100 koppen, die ik niet kan verzenden omdat ik zelfs zulk eene kleine equipagie niet voltallig kan krijgen.

In allen gevalle, het geachte lid hoort dat ik zeer geneigd ben om den handel, in die streken waar ik besef dat het nuttig en noodig is, en waar een consul ontbreekt, zoo veel het eenigzins kan, te beschermen. Wat in mijn vermogen ligt zal gedaan worden..

Wat de betonning en bebakening van de Roompot betreft waarvan het geachte lid uit Zeeland gesproken heeft, ik durf niet verzekeren of die niets te wenschen overlaat; maar ik zou toch eenigzins betwijfelen of zijne berigten wel geheel accuraat zijn. Het vergaan van het schip, waarvan die spreker gewaagde is mij bekend. De schuld daarvan lag gedeeltelijk aan den loods die ook, na gedaan onderzoek, zijne demissie heeft gekregen, doch ook gedeeltelijk, naar ik vermeen, aan den kapitein. Het schip had nooit op die droogte kunnen komen als het met beleid bestuurd was geworden.

Maatregelen later genomen zullen dergelijke ongelukken zooveel mógelijk voorkomen.

De heer **van der Lek de Clercq**: De Minister heeft gezegd, dat ik misschien verkeerd ben ingelicht geweest; dat is zeer wel mogelijk, eigene ondervinding ten dezen aanzien heb ik niet. Doch dit wil ik alleen ter beantwoording kortelijk zeggen en doen opmerken. De Minister heeft gezegd, het vergaan van het schip, waarvan ik melding heb gemaakt, is in de eerste plaats de schuld geweest van den loods, maar in de tweede plaats die van den kapitein. Ik neem de vrijheid dat gevoelen te bestrijden, wat het laatste punt betreft. Ik geloof te mogen observeren, dat de kapitein ten aanzien van het zetten van den koers niets te zeggen heeft op zijn schip, als er een loods aan boord is; ten minste heb ik meermalen gehoord, dat de kapitein verpligt is, als het ware lijdelijk aan te zien dat het schip vergaat ten gevolge van wanbestuur van den loods, ten ware hij zich bloot wil stellen aan eene groote verantwoordelijkheid.

De beraadslaging wordt gesloten en Hoofdstuk VIII met algemeene (32) stemmen aangenomen.

De beraadslagingen worden geopend over HOOFDSTUK IX *A* (*Nationale schuld*).

De heer **van Rijckevorsel**: In het Voorloopig Verslag der Tweede Kamer, blz. 2, heeft men in overweging gegeven om de renten der 2½ en 3 pereents schuld als waarborg ingeschreven tegen de uitgifte van muntbiljetten (wet van den 26sten April 1852, Staatsblad nº. 90), te gebruiken:

a. tot aankoop van schuld om te amortiseren, of

b. tot aankoop van schuld om die dezelfde bestemming te geven als de reeds aangekochte effecten en naar die mate schatkistbiljetten uit het depôt te ligten.

De Regering heeft daarop geantwoord: »Men ziet geen bezwaar in het denkbeeld, enz." maar zoude de voorkeur geven aan *a*

Het komt mij voor dat *b* verkieslijker is, 1º. omdat er dan, zonder dat daartoe een eigenlijk en niet verkieslijk amortisatiefonds wordt opgerigt voor dit speciaal doel, eene oploopende amortisatie plaats vindt;

2º. het fonds allengs alleen uit 2½ en 3 percents schuld zal zamengesteld zijn; en vooral

3º. dat na eenigen tijd alle de schatkistbiljetten weder disponibel worden. Het laatste punt verdient vooral de overweging der Regering. Deze biljetten zijn toch, gelijk in het verslag der Tweede Kamer te regt is aangemerkt, eene schuld ten laste van den Lande, welke bij uitgifte geene gelden *boven* de toegestane middelen breng t

in de schatkist, maar, wanneer zij en portefeuille blijft, een deel der middelen *absorbeert*. Dit is bij ruimte van geld uitnemend een eene tijdelijke rentebesparing, doch bij schaarschte der geldmiddelen van den Staat moet de Regering over de f 9,800,000 geheel kunnen beschikken en dit kan zij niet van het deel hetwelk in het depôt is gebragt. Ik meen dus dat men van den tegenwoordigen toestand der finantien gebruik moet maken om het depôt voor de muntbiljetten op de wijze sub *b* aangegeven bij het Verslag der Tweede Kamer met schuldbrieven te versterken.

De heer **Minister van Finantien**: De geachte spreker uit Rotterdam heeft herinnerd welke beraadslagingen over dit punt in de Tweede Kamer hebben plaats gehad en welk antwoord te dien aanzien door de Regering is gegeven. De Regering meende, dat het denkbeeld in de gewisselde stukken onder letter *a* ontwikkeld, het meest eenvoudige zou zijn, omdat zij dan niet zou behoeven te komen tot eene herziening der wet van 26 April 1852 betrekkelijk de instelling van het bedoeld fonds tot verzekering van de verzilvering der rentelooze schuld, maar zoo zij niet uitdrukkelijk verklaard heeft, dat zij het maakte tot een onderwerp van nadere beraadslagingen, zij heeft toch te kennen gegeven, dat zij te gelegener tijd een voorstel van wet te dien aanzien aan de Kamers zal onderwerpen. De Regering zal dan ook gaarne gebruik maken van de beschouwingen van den geachten spreker en overwegen, of men tot het denkbeeld onder letter *a*, dan wel tot dat onder letter *b* ontwikkeld, zal behooren te besluiten.

De beraadslaging wordt gesloten en het Hoofdstuk met algemeene (32) stemmen aangenomen.

HOOFDSTUK IX *B* (*Departement van Finantien*) wordt zonder beraadslaging met algemeene (32) stemmen aangenomen.

Aan de orde is de beraadslaging over het XDE HOOFDSTUK (*Departement van Oorlog*).

De heer **d'Ablaing van Giessenburg**: Uit hoofde van het ver gevorderde uur, wensch ik der Vergadering in overweging te geven, om thans de zitting te schorsen en die op een bepaald uur heden avond te hervatten.

De heer **van Rijckevorsel**: Ik meen mij tegen die motie van orde te moeten verzetten. Vooreerst zie ik geene reden, waarom wij deze discussie met zooveel overhaasting zouden voortzetten. Maar ten andere heb ik nog eene bijzondere reden, namelijk deze, dat ik, in dienst der Kamer, als lid van de Commissie voor de stenographie, heden avond ben opgeroepen tot, en aangenomen heb eene zitting dier Commissie met de leden der Tweede Kamer. Ik moet mij dus tegen het houden eener avondzitting verklaren.

De **Voorzitter**: Het voorstel van dan den heer d'Ablaing van Giessenburg tot het houden eener avondzitting was mij reeds door onderscheidene leden voorgedragen, en ook door mij als Voorzitter zou aan de Vergadering zijn voorgesteld geworden, om de zitting heden avond ten half acht ure te vervolgen. Daar er echter verschil van gevoelen bestaat, zal ik dit voorstel in stemming brengen.

De heer **van Rijckevorsel**: Mijnheer de Voorzitter. Indien mijne bedenking niet ondersteund wordt, dan verlang ik geene stemming.

Eenige leden ondersteunen de bedenking van den heer van Rijckevorsel.

De motie van orde tot het houden eener avondzitting wordt daarop in stemming gebragt en met 27 tegen 5 stemmen aangenomen.

Tegen hebben gestemd de heeren: van Rijckevorsel, Bosch van Drakestein, van Heeckeren van Wassenaer, Borski en de Villers de Pité.

De Vergadering wordt gescheiden tot des avonds ten $7\frac{1}{2}$ ure.

AVONDZITTING.

(GEOPEND TEN $7\frac{1}{2}$ URE.)

De beraadslagingen over de Begrootingswetten voor 1854 worden voortgezet.

Het XDE HOOFDSTUK (*Departement van Oorlog*) wordt zonder beraadslaging met 23 tegen één stem, die van den heer de Bruijn, aangenomen; bij deze stemming waren de heeren Blankenheijm, Paspoort van Grijpskerke, van der Lek de Clercq, van Sasse van Ysselt, van Wessem, Cremers, Bosch van Drakestein en van Heeckeren van Wassenaer afwezend.

De beraadslagingen worden geopend over het XIDE HOOFDSTUK (*Departement van Kolonien*).

De heer **van Rijckevorsel**: Slechts een enkel woord, Mijne Heeren, in de eerste plaats om te herhalen, hetgeen ik bij de algemeene beschouwingen gezegd heb, namelijk, dat ik mij verpligt gevoel mijne stem *tegen* dit hoofdstuk uit te brengen, omdat het niet volledig is, uit hoofde uitgaven, die hier te lande worden gedaan, niet op de begrooting gevonden worden.

Verder zal ik hier niets bijvoegen; hetgeen ik bij gelegenheid van het hoofdstuk betrekkelijk het Departement van Kolonien te zeggen had, kan ik even gevoegelijk bij eene andere gelegenheid, doen, wanneer de Minister van Kolonien, die door ongesteldheid, tot mijn leedwezen, verhinderd wordt deze beraadslaging bij te wonen, tegenwoordig zal kunnen zijn.

De heer **Insinger**: Wanneer bij de begrooting over het Departement van Kolonien, onderscheiden beschouwingen behandeld worden, zoo gelden die meestal, in beide Kamers der Staten-Generaal, uitsluitend onze volkplantingen in Oost-Indie.

Zeldzaam mogen 's Rijks bezittingen in West-Indie ter sprake komen, en geschiedt zulks, zoo als laatstelijk, bij den anderen tak van wetgeving, zoo was het waarlijk niet op bemoedigende wijze voor Nederlanders, in het andere werelddeel gevestigd, noch voor het overgroot aantal ingezetenen in het moederland, ik zeg voor het belang van meerderen dan algemeen wel begrepen wordt.

Ik heb het vroeger eens gewaagd, het was bij gelegenheid der suiker-accijnswet, te trachten eenige goede gezindheid der Regering voor Suriname op te wekken, — doch van den ministerielen zetel kwamen niet anders dan verwijten, dat de belanghebbenden geene genoegzame energie betoonden en hunne kapitalen niet in die kolonie wilden aanleggen, en zij het zich zelve te wijten moeten hebben, wanneer de cultuur in Suriname te gronde gaat.

Waarvan komt die ongunst jegens eene kolonie, voor welke toch vroeger zoo veel onverschilligheid niet bestond.

Tijdens de herrijzing van ons nationaal zelfbestaan, toen Brittannie vele kolonien teruggaf, werd betreurd dat een gedeelte der Nederlandsche bezittingen in Guyana niet weder in ons bezit kwam.

Men hechtte toen ook, ten aanzien van die kolonien, groot gewigt aan directe en indirecte voordeelen, welke voor het moederland ontsproten.

Er zijn aanvankelijk jaren geweest dat Suriname, in evenredigheid, meer opleverde ten gunste onzer nijverheid, scheepvaart als anderzins, dan het groote Java zelf. Dit was het nationale belang.

Doch droevig is het te erkennen, dat de Nederlandsche plantagie-eigenaren, wat hun bijzonder belang gold in het Engelsch gewordene Demerary, Essequebo en Berbice, zich in voordeeliger toestand kwamen te bevinden, dan waar Nederlands standaard wederom wapperde.

En waarom? omdat het Engelsch gouvernement bij vele veranderende zienswijze altijd duidelijk er voor uitgekomen is, wat het wilde.

Ik mag hier niet uitweiden, hoe, van den aanvang af, in geheel verschillende mate, door Engeland protectie gegeven is aan zijne West-Indische kolonisten, en hoe onstelselmatig aanhoudend door onze Regering gehandeld is.

Ik wensch nu slechts eenige opmerkingen te maken, ter gelegenheid, dat eene Staatscommissie benoemd is.

Het is mij niet volkomen duidelijk of deze Commissie zal raadplegen over de quaestie, of emancipatie *ja* dan *neen* is aan te raden? Of men reeds dadelijk de hoofdquaestie als uitgemaakt zal stellen, en zich bepalen de meest doeltreffende middelen aan te duiden, om aan den maatregel effect te geven.

» Moeten de belanghebbenden de Regering dank weten, voor het benoemen dezer Commissie — sommigen zullen zeggen *neen* — omdat wel eens gezegd wordt, wanneer Ministers eene moeijelijke quaestie ad calendas graecas willen verschuiven, eene staatscommissie benoemd wordt. Wie weet het niet, welke kostbare bouwstoffen, door staatscommissien geleverd in verschillende archiven onder het stof verborgen liggen?

Ik wil echter niet gelooven, dat het rapport, wat van de nieuw benoemde commissie te wachten is, voor zoodanig lot gedoemd zal zijn.

Ik wil dus liever dank zeggen voor de uitmuntende keuze van mannen, die tot deze taak geroepen zijn.

Aan den waardigen voorzitter heeft het Vaderland in groote mate te danken de heerlijke vruchten welke het cultuur-stelsel op Java ons schenkt. Zijn schrandere blik kan ook voor West-Indie maatregelen aanprijzen, welke die kolonien nogmaals doen herrijzen. Nevens hem zien wij den Oud-Gouverneur der kolonien en allen mannen die den toestand van zaken nabij kennen, en daarnevens een lid dien ik er ongaarne bij gemist zoude hebben, uitmuntend door groote wetenschap, godsdienstijver en menschenliefde, die de belangen der negers meer bepaaldelijk kan voorstaan. Zulke lieden zal men niet behoeven te waarschuwen: *qu'il existe aussi un fanatisme de philanthropie, qu'on peut qualifier comme le délire de la vertu.*

Bij eenzijdige beschouwing en overhaaste emancipatie zoude men welligt het doel voorbijloopen om den toestand onzer zwarte natuurgenoten in wezenlijkheid te verbeteren.

Het eenige wat ik nog had kunnen begeere bij de zamenstelling der commissie, had kunnen zijn dat aan het personeel ware toegevoegd eenig landgenoot, bezitter of oud-bezitter van plantagie-eigendom in Demerary.

Door gesprekken met zoodanige personen en uit door hen medegedeelde officiele stukken van latere dagteekening, is mij gebleken, dat niettegenstaande de groote geldopoffering op het tijdstip der vrijverklaring, en wat later nog door het Britsch gouvernement geschied is ten gunste der kolonie, desniettegenstaande vele teleurstelling ontwaard wordt. Ik hoop dat de staatscommissie zich naauwkeurig bekend zal maken met het gevolg der emancipatie, waar die tot stand gekomen is. Behalve de belangen van eigenaren, zal dan blijken hoe moeijelijk het is, het lot onzer zwarte natuurgenooten wezenlijk te verbeteren. De Christen, de menschenvriend, zal nog weinig stof van bevrediging ontmoeten, wanneer men leert, dat Christelijke godsdienst, meer dan te voren, voor heidensche afgoderij op vele plaatsen wijkt; hoe heerlijk bebouwde streken in stinkende moerassen terug vervallen zijn, waar koortsen het verblijf voor menschen afschrikt, en wat niet meer.

Ik zal niet spreken over het zoo veel bevreemding verwekt hebbende plan van emancipatie, zoo als vroeger was voorgedragen, omdat de heer Minister van Kolonien niet tegenwoordig is ik wil mij thans daarvan liever onthouden, doch ik wil den wensch uiten, dat de staatscommissie voor eene kolonie nut zal kunnen stichten die inderdaad nog onze aandacht verdient, en dat men moge trachten èn de belangen des Vaderlands èn die der eigenaars in het oog te houden, benevens het WEZENLIJK belang van die negers waarvoor men zich thans zoo zeer in de bres stelt.

De heer **Minister van Justitie**: De eerste spreker heeft nu opgemerkt, en ook reeds bij de algemeene beschouwingen, dat de begrooting voor het Departement van Kolonien niet volledig zou zijn. Zijn bezwaar is, meen ik, hierin gelegen, dat er hier te lande uitgaven geschieden, welke hij meent dat op dit budget moesten voorkomen. Wanneer ik den aard van die uitgaven naga, dan geloof ik dat men tot een ander besluit moet komen, en dat uitgaven, die hier te lande geschieden ten behoeve van de kolonien, inderdaad behooren te komen ten laste van het koloniaal budget.

Die uitgaven bestaan, meen ik, in kosten van het werfdepôt ten dienste van de kolonien; die inrigting is derhalve gehcel in het belang van de kolonien; voorts bestaan zij in toelagen voor kweekelingen in de geneeskunde en ook voor kweekelingen aan de militaire school te Breda; alles weder geheel ten dienste van de kolonien, en eindelijk in de bezoldiging van drie leeraren te Delft, die de Indische talen en het Mahomedaansche regt doceren; ook dit is geheel en al in het belang van de kolonien. En nu meen ik, dat wanneer de Regering had goedgevonden, om die inrigtingen elders te plaatsen, waar het ook zij, in eene landstreek digter bij Java gelegen, er wel geen twijfel aan zou zijn, dat die kosten zouden moeten komen op het koloniaal budget, maar niet op dat van Nederland. En of men nu ook besluite om hier te lande in het belang der kolonien inrigtingen te subsidieren of elders, daardoor zal de staat van zaken niet veranderen. Het blijft altijd een zuiver koloniaal belang. Ik geloof dus, dat het doen van uitgaven hier te lande niets afdoet omtrent de vraag » of de onderwerpen moeten komen ten laste van de kolonien, dan wel of zij moeten verschijnen op het budget van Nederland. Wanneer de uitgaven waren in het belang van het moederland, dan zouden zij noodwendig moeten voorkomen op het Nederlandsch budget. Maar nu zij uitsluitend in het belang der kolonie geschieden, nu meen ik, dat deze uitgaven niet behooren op dit budget.

Ten opzigte van het aangevoerde door den tweeden spreker zal ik mij tot eene enkele opmerking bepalen. Zij is deze: dat het geheele vraagpunt omtrent hetgeen met de slavenbevolking zal moeten geschieden, in de meeste uitgestrektheid opgedragen is aan de benoemde staatscommissie, zoowel de vraag of men dadelijk tot emancipatie moet overgaan, of wel dat er slechts voorbereidende maatregelen moeten worden genomen, of dat men eerst het lot der slaven moet verbeteren en hen brengen op de hoogte om geëmancipeerd te kunnen worden. Dat alles is in den meest uitgestrekten zin overgelaten aan het oordeel van die commissie. Ik vermeen met die enkele opmerking te hebben voldaan aan het verlangen van dien spreker. Het overige zijn aanwijzingen, welke ik geloof, dat de leden der commissie, wier talenten en kundigheden de spreker zelf op hoogen prijs stelt, niet uit het oog zullen verliezen.

De heer **van Nispen van Pannerden**: Ik was voornemens mijne stem aan dit hoofdstuk te geven, om de toezegging, door den Minister van Kolonien in het vorig jaar gegeven. Na de verklaring, zoo even in deze Vergadering door den Minister van Justitie afgelegd, welke ik geheel in strijd beschouw met hetgeen ons in het vorige jaar is toegezegd, gaat het mij even als den spreker uit Rotterdam (den heer van Rijckevorsel) en moet ik even als hij dit hoofdstuk *onvolledig* beschouwen en daarom mijne stem er aan onthouden. Ik zal niet nader mijne beweegredenen daarvoor toelichten. Ik heb gezegd, dat ik dit hoofdstuk als onvolledig beschouw. Er geschieden in Nederland uitgaven voor verschillende inrigtingen uit de koloniale geldmiddelen, zonder dat zij op de staatsbegrooting worden gebragt. Dit stelsel kan ik niet huldigen. Ik vind mij dus verpligt, even als de spreker uit Rotterdam, mijne stem *tegen* dit hoofdstuk uit te brengen.

De heer **Regout**: Ik heb geene aanmerking te maken op deze begrooting: ik zal ook daaraan mijne stem gaarne schenken. Ik wensch slechts eene enkele opmerking aan den heer Minister te onderwerpen. Een paar jaar geleden, heb ik de aandacht der Regering daarop gevestigd, dat de voorwerpen die ten dienste der kolonien worden uitgezonden uit het buitenland worden getrokken. Ik bedoel hier nu speciaal de wapenen. De wapenfabriek in Limburg gevestigd, heeft voor de Departementen van Oorlog en Marine zeer voldoende geweren geleverd, dit heeft de ondervinding geleerd. » De geweren zijn van dezelfde goede qualiteit, en even goedkoop van prijs als de Luiksche geweren. Eene Hollandsche commissie heeft die wapenen goedgekeurd, na naauwkeurig onderzoek, en zij heeft de Limburgsche wapenen ten sterkste aanbevolen. Het zal zeker een voordeel zijn wanneer de aanzienlijke kapitalen die voor dat artikel uitgegeven worden, niet naar het buitenland zullen gaan, en dat het Gouvernement er belang in stelt om de gelden die uit de schatkist besteed worden, zooveel mogelijk in het land te houden, bewijst het genoegzaam, door te bepalen dat de pensioenen die de Indische ambtenaren genieten, hier te lande moeten verteerd worden. Ik hoop nu dat de Regering, in het belang der nationale nijverheid, de bedoelde wapens niet langer uit Luik zal laten komen, maar ze zal ontbieden uit de Koninklijke fabriek in Limburg.

De heer **Minister van Justitie**: Ik kan den laatsten spreker de verzekering geven, dat de opmerking door hem gemaakt, ter kennis van mijn ambtgenoot zal worden gebragt, en dat daarop, voor zoover daartegen geene bezwaren bestaan, zal worden regard geslagen.

De beraadslaging wordt gesloten en Hoofdstuk XI met 29 tegen 2 stemmen aangenomen.

Tegen hebben gestemd de heeren: van Rijckevorsel en van Nispen van Pannerden; de heer Paspoort van Grijpskerke was bij deze en de volgende stemmingen afwezend.

Het XIIDE HOOFDSTUK (*Onvoorziene uitgaven*) wordt zonder beraadslaging met algemeene (31) stemmen aangenomen.

De beraadslaging over het WETS-ONTWERP TOT VASTSTELLING DER MIDDELEN VOOR 1854 wordt geopend.

De heer **van Rijckevorsel**: Mijne Heeren, met belangstelling heb ik nagegaan de discussie over de middelen in de Tweede Kamer der Staten-Generaal en ook de verklaring gegeven

door den Minister van Finantien op het uitgedrukt verlangen, om bij de herziening van ons belastingstelsel, tegemoet te komen in den druk van de geringere standen, speciaal met betrekking tot personele belasting en het patent. Ik zal over dat onderwerp kort zijn en alleen er dit van zeggen, dat ik deel het gevoelen, dat beide die belastingen zeer drukkend zijn voor die standen, en speciaal dat het wenschelijk is dat volstrekt geen belasting betaald wordt voor de dienstboden van het vrouwelijk geslacht beneden de 20 jaren, *in de eerste plaats* om ze zooveel langer in de dienst te doen blijven, ter bevordering van de zedelijkheid, ter bevordering van haar volgend bestaan, maar *in de tweede plaats* omdat dergelijke dienstmeisjes in de burgerhuisgezinnen geen weelde zijn, maar niet ontbeerd kunnen worden, en dat het dus tevens eenige ontheffing zou zijn van de belastingen die op die huisgezinnen drukken. Verder heb ik van den Minister met genoegen vernomen, dat ook de deuren en vensters meer ontheven zullen worden.

Maar ik geef den Minister in bedenking om bij de grondslagen verder te gaan in de ontheffing, want in de groote steden zijn er slechts zeer weinigen van de geringe middelklasse geheel vrijgesteld van de personele belasting; zij kunnen die belasting bijna niet dragen, die ook daarom drukt, omdat zij niet ongemerkt, maar direct wordt betaald.

Ik geef tevens in overweging, zoo de Minister meent, dat de opbrengst van die belasting te veel zou verminderen, liever de belasting op de mannelijke dienstboden eenigzins te verhoogen, want dat is meer een punt van weelde, terwijl door die verhooging geenszins, als door de belasting op de vrouwelijke dienstboden, de onzedelijkheid in de hand zal worden gewerkt. Tevens opper ik het denkbeeld om één grondslag geheel op te heffen, namelijk dien op het mobilair en in evenredigheid daarvan de belasting op de huurwaarde te verhoogen; te meer zou ik dit mogelijk oordeelen, omdat als basis dier belasting toch de huurwaarde wordt aangenomen, tenzij men het mobilair late taxeren, dat niet alleen lastig is, maar ook vermeerdering van kosten ten gevolge heeft.

Wat betreft de patenten, ook deze maken te regt een punt van overweging bij de Regering uit. De patenten zijn voor den geringen stand uiterst drukkend. Kleine neringen en bedrijven kunnen naauwelijks het geld voor het patent afzonderen, en, zoo als nu de wet luidt, moeten zelfs schamele burgers somwijlen meer dan één patent betalen. Maar die patentwet heeft nog meer gebreken, onder anderen, dat verschillende associés van dezelfde firma, ja zelfs de procuratie-houders patent moeten betalen, als of zij elk afzonderlijk handel dreven, al is de zaak niet grooter, niet voordeeliger dan van andere handelshuizen, die maar éénen chef hebben.

In het algemeen houd ik dit stelsel der patentwet vicieus, ik mag dat hij deze gelegenheid niet verzwijgen. Ik dring nu niet aan op eene geheele afschaffing der patenten, omdat ik weet, dat de schatkist de opbrengst daarvan thans niet kan missen, maar ik acht dat stelsel daarom vicieus, vooreerst omdat het eene belasting stelt op de nijverheid, die men wil uitoefenen, en ten tweede omdat het gebaseerd is op den waarschijnlijken, den vermoedelijken omvang van het bedrijf, op eene winst, die men waarschijnlijk acht, maar waarvan men volstrekt niet zeker is.

Wil men eene compensatie voor de afschaffing der meest drukkende patenten, ik zou voorstellen het patent van slijters van sterke dranken te verhoogen en ik zou er gaarne dat der orgeldraaijers bijvoegen.

Kon de schatkist eene grootere som missen, zoo dat men kon overgaan tot de afschaffing van accijnsen, dan zou ik wenschen, dat daarvoor in de eerste plaats de accijns op de brandstoffen in aanmerking kwam. Ik beschouw die als de drukkendste èn voor de gemeenen man èn voor de nijverheid, vooral van geringe bedrijven, waarvoor geene vrijstelling gegeven wordt. Ik zou het wenschelijk achten, zoo die belasting niet geheel kan worden opgeheven, haar althans te verminderen en de vrijstelliugen te doen ophouden, die ik nadeelig acht zoowel voor de belastingschuldigen als voor de schatkist, omdat er zoo groot misbruik van gemaakt wordt.

Er is in de andere Kamer, Mijne Heeren, veel gesproken over de afschaffing van het *tonnegeld*. Dat tonnegeld wordt, mijns inziens, te veel beschouwd als een last, komende maar ten nadeele van den handel, en dan is het gezegde niet vreemd: » de handel kan het wel betalen, er wordt genoeg door den handel verdiend." Maar ik geloof dat die stelling geheel verkeerd is: de handel betaalt die belasting niet, Mijne Heeren; de handel laat het zich weder vergoeden door de consumateurs. Men verlangt alleen de afschaffing van het tonnegeld, om de vreemde schepen meer in onze havens te lokken, en — dit wil ik nu vooral opmerken, de zaak staat vooral in verband met de welvaart van de geringere volksklasse. Dat tonnegeld zal minder afweren de goederen, die aan onze markt komen om verkocht te worden, dan dat het weert die goederen, die hier worden aangebragt om door ons land doorgevoerd te worden naar andere landen. Aan dien doorvoer wordt door den handel uiterst weinig verdiend: de grootste verdiensten daarvan komen ter gunste van de geringere volksklasse, van den arbeidzamen stand, en het zou in het belang van dien stand zijn, als die tonnegelden geheel wierden afgeschaft. Ik heb hooren beweren — en ik ontken het niet — dat wanneer ook België het tonnegeld afschafte, de verhouding tusschen Nederland en België dan dezelfde zou blijven: maar thans bestaat er niet alleen onderscheid tusschen hetgeen betaald wordt te Rotterdam en te Amsterdam en hetgeen betaald wordt in de haven van Antwerpen; maar er bestaat een nog veel grooter verschil tusschen de onkosten in de havens van Amsterdam en Rotterdam en die van Havre, Liverpool, Hamburg en andere, die met onze havens concurreren en waar men geen tonnegeld behoeft te betalen. Onze schepen betalen ook in de Fransche havens het tonnegeld, ofschoon de Fransche schepen er van zijn vrij gesteld, omdat die laatste schepen het bij ons betalen moeten. En wat baat het ons dat wij die vreemde schepen met de onze gelijk hebben gesteld, wanneer zij toch onze havens schuwen, uit hoofde van de groote kosten?

Ik weet wel, alle onkosten kunnen niet opgeheven worden: de ligging onzer havens verbiedt dat grootendeels; maar hetgeen *kan* afgeschaft worden, dat, meen ik, moet opgeheven worden. Ik hoop dat de Regering nu uit eigene beweging zal doen, hetgeen men in de Tweede Kamer met eene andere belasting te zamen heeft voorgesteld, en hetgeen toen door de Regering beschouwd werd als gezamenlijk te veel op onze schatkist te zullen drukken.

Ik herhaal het, ik geloof dat dit niet alleen ten voordeele zal strekken voor onzen handel en onze scheepvaart, vooral van onze kleine schipperij, die gewoonlijk binnen 's lands vaart, en die nu voor eene enkele buitenlandsche reis het tonnegeld moet betalen, of van die schepen, die in het laatst van het jaar binnen komen en die dan in den aanvang van het volgende jaar het tonnegeld op nieuw betalen moeten, omdat dan het nieuwe jaar is ingetreden; — maar ik geloof dat dit ook voor onze arbeidzame klasse eene groote weldaad zal wezen. Ik neem dus de vrijheid aan de Regering ernstig in overweging te geven die afschaffing van het tonnegeld niet te lang uit te stellen; ik hoop dat, volgens het stelsel der Regering zelve, om de besparing van renten te doen strekken tot vermindering van lasten, spoedig, te gelijk met een nieuw voorstel tot amortisatie, ook een voorstel tot vermindering van lasten komen zal.

Ik zal verder daarover thans niet uitweiden.

De heer **Insinger**: Ik heb slechts weinig te zeggen na hetgeen zoo even door den afgevaardigde uit Zuidholland (de heer van Rijckevorsel) is in het midden gebragt, en wat ik alleenlijk nog eens wensch aan te roeren, betreft het tonnegeld. Ik zal niet in herhalingen behoeven te treden om u te bewijzen dat de afschaffing dier tonnegelden voor scheepvaart en handel van veel belang is. Alleen moet ik u wijzen op de kamer van koophandel van Amsterdam, waarvan ik vroeger de eer had lid te zijn, die zich in dezen door haar adres ook weder aan deze Vergadering heeft gewend. In dat adres wordt gewag gemaakt van beloften gegeven door den vorigen Minister van Finantien en toen ter tijd gedaan op aanmerkingen, welke ik mij veroorloofd had in het midden te brengen. Bij de scheepvaartwetten is veel vrijgesteld en toch zou ik welligt mijne stem tegen die wetten hebben uitgebragt indien ik niet gehoopt had dat die beloften vervuld zouden worden. Immers er zijn groote inkomsten opgeofferd, die geheven werden op de riviervaart en nu mogt het toch vreemd genoemd worden dat, terwijl men zooveel deed voor de riviervaart, in niets de vaart van de zeezijde te gemoet wierd gekomen. De toenmalige Minister van Finantien heeft de regtmatigheid wel willen erkennen van hetgeen ik had aangevoerd; hij zeide zelfs dat ook naar zijn inzien niets meer billijk was dan zoo al geene afschaffing, dan toch eene vermindering van de tonnegelden. Behalve de redenen, welke ik daarvoor had bijgebragt, gaf Zijne Excellentie nog deze op, dat, daar de reederijen aan patent onderworpen zijn, het onbillijk was om, nadat daarvan reeds eene belasting werd geheven, die nog aan eene andere directe belasting te onderwerpen.

En wat is er nu gebeurd? Er is geene vermindering gevolgd, noch van het tonnegeld noch van het patent. Alleen is bij uitzondering, ter gelegenheid van het tractaat met het Tolverbond, aan onze schippers geringe vrijstelling gegeven, om deze met de Duitsche gelijk te stellen. Bij de veelvuldige tractaten, later gesloten, en die men na de scheepvaartwetten eigenlijk gehoopt had niet meer noodig te hebben, heb ik nogmaals op dit punt gewezen. Ik heb gezegd, dat het verblijdend was, wanneer de Hollandsche vlag in den vreemde met geen grootere lasten werd bezwaard dan hier, maar dat men dan toch ook alles moest doen om onze zeehavens voor allen open te stellen; dat het tonnegeld niet alleen eene belasting is op eigene, maar ook op vreemde schepen, en ik heb toen bewezen dat vreemde schepen dikwijls schuwen om naar onze havens te komen.

Ik heb mij verpligt geacht deze weinige woorden in herinnering te brengen. Drie jaren lang heeft men daarop te vergeefs gehoopt. Ik wil dat niet aan den tegenwoordigen Minister verwijten dat hij daarop niet dadelijk is teruggekomen, want deze had nog geene beloften gedaan. Toen de vorige Regering eenigen tijd, na de behandeling der scheepvaartwetten eene gedeeltelijke afschaffing voorstelde, geschiedde dit tegen een groot equivalent, want men wenschte toen eene belasting op de inkomsten in te voeren waardoor niets van de zaak kwam.

Ik zal nu niet verder uitweiden over de afschaffing van deze belasting, die, zoo als men het genoemd heeft, tot locomotief heeft moeten dienen bij een voorstel tot afschaffing van eene andere belasting, die op het geslagt. Daarover hebben wij reeds zeer veel gehoord en bij mij is de overtuiging gevestigd, dat met zoodanige afschaffing degenen niet gebaat zouden worden, welke men daardoor verligting wilde aanbrengen. Ik voor mij zou niet wenschen in eenig opzigt mede te werken om op deze wijze iets af te dwingen.

Ik heb alleen met deze weinige woorden de aandacht der Regering op het tonnegeld willen vestigen, in de hoop dat zij later, wanneer de gelegenheid gunstig is, overga om de afschaffing voor te dragen.

De heer **van Andringa de Kempenaer**: Ik was niet voornemens, Mijne Heeren, over dit wets-ontwerp te spreken, maar bereid om eenvoudig mijne stem ter gunste daarvan uit te brengen, zonder daarom geacht te willen worden de onderscheidene posten, waaruit dit wets-ontwerp is zamengesteld, onvoorwaardelijk goed te keuren. Ik zou dus het stilzwijgen hebben bewaard, indien niet twee geachte sprekers, die vóór mij het woord hebben gevoerd, gesproken hadden over twee belastingen, het personeel en het tonnegeld.

Ik verschil met den geachten spreker uit Rotterdam (den heer van Rijckevorsel) aanmerkelijk, daar ik, in stede van het mobilair af te schaffen, het volgaarne zou verdubbeld zien. Geene belasting, Mijne Heeren, treft zoo zeer de weelde die vermeden kan worden, als het mobilair, en zoo ik klagten hoorde dan betrof dit meer bepaald den eersten grondslag, omdat voornamelijk de handeldrijvende standen, willen zij hun bedrijf met vrucht uitoefenen, de vrolijkste en aanzienlijkste standen moeten uitzoeken, waardoor zij dikwerf genoodzaakt zijn tegen prijzen te huren, die buiten evenredigheid zijn met de lasten welke zij daardoor moeten betalen.

Door den geachten spreker uit Amsterdam (den heer Insinger) is gesproken over het tonnegeld. Indien al, Mijne Heeren, de tweeledige voordragt in de andere Kamer van vele zijden te beschouwen was, dan heeft het toch velen verwonderd dat die stand welke in ons Vaderland zoo zeer bloeit, de handelsstand, op de afschaffing van het tonnegeld blijft aandringen. Statistieken zijn in deze dagen veel waard, en wanneer wij dan nagaan dat de omzet en bedrijvigheid van den handel in ons vaderland in het afgeloopen jaar bijna 600 millioen schats bedroeg, dan heb ik verbaasd gestaan dat diezelfde handel en scheepvaart, welke zulk een voorspoed geniet, bezwaar vinden om die *vier* ton op te brengen. Daar komt bij, dat ik van andere zijden vernomen hebt, dat die last niet zoo bijzonder drukkend is. Het zal waar zijn en ik neem het aan, dat de wijze van toepassing van die belasting bezwarend is en verbeterd dient te worden, maar ik kan niet goedkeuren, dat men in een tijd, dat over den druk der belastingen zoovcel gesproken wordt, zou aanvangen met juist die belasting af te schaffen. En hiermede, Mijne Heeren herhaal ik, dat, hoevele bezwaren ik bij eene vorige gelegenheid tegen vele posten der wet op de middelen had, ik op de toezegging, der Ministers, op wier woord ik vertrouw, dat er verbetering in het belastingstelsel zal worden aangebragt, volgaarne mijne stem aan deze wet zal geven.

De heer **Cremers**: Ik verkeer in denzelfden toestand als de vorige spreker. Zoo niemand het woord had gevraagd, ik zou ook gezwegen hebben en deze wet, voor zoover mijne stem betreft, hebben aangenomen; hetgeen straks is gezegd, doet ook mij het woord nemen. Ik verkeer dus in zooverre in denzelfden toestand, doch heb evenwel niet geheel en al dezelfde gronden als de vorige geachte sprekers. De geachte sprekers uit Rotterdam en Amsterdam (de heeren van Rijckevorsel en Insinger) hebben aangedrongen op de afschaffing van het tonnegeld. De geachte spreker uit Friesland (de heer de Kempenaer) is het met hen niet eens. Ik ook niet, evenwel om andere redenen. De geachte spreker uit Friesland beschouwt het tonnegeld als eene belasting op den handel; ik voor mij beschouw het als een belasting op iederen consument. Want zoodra het tonnegeld den invoer der waren bezwaart, dan zal voorzeker de handelaar de kosten, die hij voorschiet, niet voor zijne rekening nemen, maar moet iedereen, die ten slotte die waren verbruikt, daarin zijn aandeel betalen. Ik vereenig mij evenwel met de geachte sprekers uit Rotterdam en Amsterdam. Ik wensch, dat dit punt, de keuze der belasting, die zal worden afgeschaft, wanneer tot eene afschaffing zal worden besloten — ik zeg, wanneer tot eene afschaffing zal worden besloten, omdat ik dit niet weet en ook dit punt in zijn geheel wil laten — geheel en al vrij blijven. Ik wensch, dat wij, wanneer het voorstel tot afschaffing door de Regering zal worden gedaan, geheel en al vrij zullen zijn in de beoordeeling daarvan en in de goed- of afkeuring. Ik weet niet of het raadzaam is, eene bepaalde soort van belasting, als het tonnegeld, het gemaal of eene andere af te schaffen. Het kan mogelijk zijn, dat de Regering de voorkeur geeft aan het verminderen van opcenten op verschillende belastingen. Dit alles moet in de ruimste mate vrij blijven en op dit oogenblik mag op de keuze der Regering geen de minste invloed worden uitgeoefend. De geachte sprekers, die vóór mij het woord hebben gevoerd, zullen het mij ten goede houden, zoo ik mijn gevoelen tegenover het hunne stel,

Een punt is er waarop ik vroeger gewezen heb en dat ik thans nog wensch te berde te brengen. Het tonnegeld is, geloof ik, niets anders dan eene patentbelasting op de zeevaart. Ieder die het geheele jaar de zee bevaart, betaalt tonnegeld, ieder die het gansche jaar op de binnenwateren vaart, betaalt patent. Beide worden betaald naar gelang der veronderstelde winsten. Het kan waar zijn, dat de zeevaart, of dat de vaart op de binnenwateren de meeste voordeelen oplevert. In het eerste geval moet het tonnegeld, in het tweede, het patent het hoogste wezen, maar het moet nimmer waar kunnen zijn, dat hetzelfde schip, als het eenmaal het maximum betaald heeft, het moge zijn tonnegeld, het moge zijn patent, ten tweeden male nog met het mindere worde belast; dat de schipper, die elf maanden binnen heeft gevaren, het volle tonnegeld over een jaar zal moeten betalen, wanneer hij, in de maand December eene enkele zeereis doet. Dit bestaat en dit drukt nu juist op dat gedeelte van de schipperij, dat het minst eene hooge belasting kan betalen. Dit acht ik eene volstrekte onregtvaardigheid, die in alle gevalle dient te worden weggenomen. Ik wensch hierop ook nu aan te dringen, even als ik daarop vroeger heb aangedrongen, want wat er ook van het tonnegeld zelf moge zijn, zoolang het blijft bestaan, is dit eene onbillijke wijze van heffing; die de Regering zoo spoedig mogelijk dient te verbeteren.

De heer **de Bruijn**: Slechts een enkel woord, Mijnheer de President, wil ik in het midden brengen om mijne goedkeurende stem over dit wets-ontwerp te motiveren. — Vergist zich mijn geheugen niet dan was *deze* ook affirmatief in den jare 1851 op de middelen voor de begrooting van 1852, doch onder clausule, dat ik vertrouwde dat de Hooge Regering eenen verminderden last op de middelbare en lagere standen zoude leggen, dewijl ik anderzins bij eene volgende gelegenheid mijn votum welligt aan dit hoofdstuk zoude onttrekken. *Gedeeltelijk*, Mijne Heeren, is hieraan gevolg gegeven door de afschaffing bij de wet van 28 April 1852 (*Staatsblad* nº. 96), van het geslagt op de varkens en schapen. Ik mag echter niet ontveinzen, dat vooral de sedert meer en meer gunstige gesteldheid van ons finantiewezen en de sedert langen tijd zoo voortdurende stijging der prijzen ook der eerste levensbehoeften, ik, met alle bescheidenheid gezegd, meerdere verligting voor den minderen stand verwacht had en het, naar mijne beschouwing, eene ernstige overweging bij de Hooge Regering verdient, om zoodra mogelijk gevolg te geven aan eene meerdere reductie van lasten, welke op den minderen man het meeste drukken en welke, ja ik mag het gerust verklaren, in vele gevallen niet in verhouding staan met hetgeen de gegoeden aan 's Rijks schatkist opbrengen. De prioriteit welke ik wenschte dat bij die reductie werd in acht genomen zijn, Mijne Heeren, de belastingen op het gemaal, voornamelijk wat de rogge, en op de brandstoffen, voornamelijk wat den turf betreft; te meer daar deze beide bij het heffen of innen niet alleen aan zeer veel moeijelijkheden maar zelfs dikwerf aan *vexatien* onderhevig zijn.

Ook, Mijne Heeren, omtrent onze Staats-loterij *blijft* veel te verlangen over; meermalen is dat onderwerp ook in deze Kamer behandeld, dan het is tot heden met beschouwingen hierover er bij gebleven, zonder dat er wijzigingen in zijn gebragt. Ook mijne zienswijze is, dat de voordeelen welke voor den Staat hieruit voortspruiten, hoedanig die ook worden verdedigd, geenszins opwegen tegen de geduchte schade en verliezen welke zoo vele deelnemers *moreel* en *materieel* hierdoor lijden.

Ik zal mij onthouden in meerdere bijzonderheden over dit een en ander te treden; alleen vind ik mij genoopt deze korte bedenkingen mede te deelen, tevens met gepasten en bescheiden aandrang dat het de Hooge Regering moge behagen hier in ten spoedigste te voorzien, ten einde ik mij niet behoeve *bezwaard* te achten om bij het indienen der middelen over 1855, ook mijne goedkeuring hier aan alsdan te verleenen.

De heer **d'Ablaing van Giessenburg**: Het heeft mij zeer leed gedaan ten vorigen jare, uit gemoedelijke overtuiging, mijne stem aan dit wets-ontwerp te moeten weigeren. De rede-

nen daarvan waren, dat ik het onbillijk en onregtvaardig achtte, dat onder de middelen werden opgenomen de renten van het fonds van den Hoogen Raad van Adel en de baten, voortvloeijende uit de instandhouding van de Staats-loterij.

Wanneer ik mijne stem aan dit wets-ontwerp zal geven, acht ik mij verpligt, de gronden, die mij daartoe zullen bewegen, kenbaar te maken, opdat ik door mijne geachte medeleden niet van incousequentie verdacht worde.

Die redenen zijn dan, dat, wat het eerste punt aangaat, de renten van het fonds van den Hoogen Raad van Adel, ik acte neem van hetgeen door den Minister van Finantien daaromtrent is gezegd bij de Memorie van Beantwoording op het Verslag over de wet van de middelen van de Tweede Kamer. Wat aangaat de Staats-loterij, voed ik de hoop, dat de Minister van Finantien de bron van die verderfelijke inkomst, die wel vier tonnen gouds aan den Staat opbrengt, maar die aan de ingezetenen bovendien meer dan een half millioen kost, op zoodanige wijze zal herzien en reorganiseren, dat de verderfelijkheid daarvan voor de ingezetenen worde verminderd. Het vertrouwen, dat ik stel in de woorden van dit Ministerie, zal mij bewegen om ditmaal dit wets-ontwerp door mijne stem te bekraehtigen.

De heer **van Wessem**: In het Verslag van de heeren Rapporteurs over de wet van de middelen wordt gezegd:

» Ten aanzien van de *grondlasten* is door eenige leden het ver» langen medegedeeld, dat men weldra tot eene gelijkmatige » toepassing van ons stelsel van grondbelasting op het Hertogdom » Limburg, en tot eene herziening van het kadaster mogt » geraken."

Ik moet verklaren, dat ik heb behoord tot die enkele leden, die telken jare én in de verslagen èn mondeling bij de Regering hebben aangedrongen op eene gelijkstelling, wat de grondbelasting betreft van het Hertogdom met de andere noordelijke provincien.

Nadat de wet tot regeling van de grondbelasting in Limburg die door de Tweede Kamer der Staten-Generaal was aangenomen door deze Kamer niet is goedgekeurd, heeft men jaarlijks aangedrongen op eene gelijkmatige verdeeling der grondbelasting in Limburg, tot een bedrag zoo als die geheven wordt in de noordelijke provincien. Maar telkens is hetzelfde antwoord van de Regering teruggekomen, dat wij nu lezen: » De regeling der zaak » betreffende de grondbelasting in het hertogdom Limburg wordt » niet uit het oog verloren." Dat is het antwoord, dat wij gedurende twee of drie jaren van de Regering hebben ontvangen op de aanmerkingen, die op dit onderwerp zijn gemaakt. Nu evenwel wordt er nog bijgevoegd » zij heeft voor de afdoening van andere zaken moeten aehterstaan." Ik maak over dit achterstaan aan den tegenwoordige Minister van Finantien geen verwijt. Maar ik wil dien Minister herinneren, dat zijn voorganger zoo veel jaren hetzelfde antwoord heeft gegeven, dat volgens eene berekening, destijds gemaakt, de grondbelasting in Limburg bedraagt $6^1/_2$ à 7 per cent, terwijl zij over de noordelijke provincien 13 en meer per cent is. Terwijl erkend is geworden door den voormaligen Minister van Finantien in deze Kamer, op eene aanmerking van een lid uit Limburg, dat de ongebouwde eigendommen zeer hoog gesehat waren, dat juist het tegendeel plaats had, want dat die waardering tegen zeer lagen prijs was gesehied. Ik herinner den Minister van Finantien aan art. 172 der Grondwet, waar met zoovele ronde woorden gelezen wordt: » Geene privi» legien kunnen in het stuk van belastingen worden verleend." In de eene provineie worden gevorderd $6^1/_2$ à 7, in de andere 13 per cent en meer. Nu vraag ik u, Mijne Heeren, of hier in het stuk van belastingen geen privilegie bestaat? Ik vertrouw, dat dit genoeg zal zijn om den Minister van Finantien aan te sporen om niet alleen de zaak niet uit het oog te verliezen maar om haar met kracht ter hand te nemen, opdat die ongelijkmatige belasting moge ophouden.

De heer **Regout**: Ik moet een enkel woord zeggen om ons geacht medelid (den heer van Wessem) te beantwoorden. Ik meen dat bij hem eene vergissing bestaat ten aanzien van de percentsgewijze belasting. Wanneer ik wel onderrigt ben door een hoofdambtenaar, dan is die pereents belasting in Limburg plus minus $9^1/_2$ per eent en niet 6 per cent. Wanneer men nagaat, dat er versehil bestaat in de onderseheidene provincien van ons Rijk, dan geloof ik, dat men alle provincien te dien opzigte op gelijken voet moet plaatsen, indien men ten minste geheele gelijkheid wil daarstellen.

Ik zal mij veroorloven te zeggen, dat een onzer geachte medeleden mij onderrigt heeft, dat de landerijen in Friesland zoo versehillend in opbrengst zijn tegenover die in Limburg, dat wanneer men het naauwkeurig wilde berekenen men zou vinden, dat degene die landerijen in Limburg bezit veel meer betaalt per bunder, dan hij die landerijen bezit in Friesland.

Ik zal nu die berekening niet maken, want ik heb geen eijfer voor mij, maar de bedoelde hoofdambtenaar van de belastingen heeft mij verzekerd dat de belasting $9^1/_2$ per cent is.

De andere reden waarom ik de vrijheid heb genomen het woord te voeren is daarin gelegen, dat een onzer medeleden uit Limburg ons eene berekening heeft voorgedragen van de opbrengst der landerijen aldaar die met mijne berekening weinig verschilt. Ik meen dat wanneer men eene vergelijking maakt tusschen de opbrengst der belasting in Friesland en Groningen en die in Limburg, men zal alsdan bevinden dat er een voordeel bestaat voor de eerstgenoemdeu provineien. In Limburg brengen de landerijen in verre na niet op, wat ze in die andere provincien opleveren.

Ik zal Mijnheer den Minister van Finantien verzoeken, te laten nagaan of de informatien die ik van den hoofd-ambtenaar en van een onzer geachte medeleden uit Friesland ontvangen heb, juist zijn.

De heer **van Wessem**: Ik heb zoo even van den geaehten spreker uit Limburg gehoord, dat een hoofd-ambtenaar hem zou gezegd hebben, dat er wordt betaald in de provincie Limburg $9^1/_2$ per eent van de huurwaarde, maar ik neem de vrijheid daarop aan te merken, dat het eijfer door mij genoemd, $6^1/_2$ per cent, nooit door den voormaligen Minister van Finantien, die zoo zeer bekend was met die zaak, is tegengesproken. Ik moet dus onderstellen dat het cijfer door mij aangenomen en veel malen door den vroegeren Minister van Finantien genoemd, wel het ware zal zijn.

Wat aanbelangt de waarde van het land in Friesland in tegenoverstelling van die in Limburg, gelijk de geëerde spreker zieh heeft uitgelaten, dit doet niets af tot de betaling, in zooverre dat de per eenten worden betaald naar de huurwaarde waarvoor het land getaxeerd is. Dus of die waarde hooger of lager in Limburg zij doet niets af; het is maar de vraag, waar meer betaald wordt in Limburg of in Friesland. En dan geloof ik dat het zal blijken, dat het in Friesland 13 en in Limburg maar $6^1/_2$ per eent is. Ik heb gemeend dit te moeten zeggen ter reetificatie van hetgeen de vorige spreker heeft in het midden gebragt.

De heer **van Andringa de Kempenaer**: De geachte spreker naast mij gezeten heeft mijn denkbeeld omtrent het tonnegeld gedeeld, doeh hij heeft de gevolgtrekking gemaakt, dat die belasting minder op den handel drukte dan op consumateurs. In prineipe waren wij het eens; maar, zoo beschouwd, drukken alle indirecte belastingen op de consumateurs.

Met een enkel woord moet ik eehter het gevoelen ondersteunen van dien afgevaardigde ten opzigte van het tonnegeld. Ik acht het onregtvaardig, dat schepen, die buiten 's lands varen, en het hoogste regt betaald hebben, nog om binnenlandseh patent worden aangesproken.

Ik stap van dit onderwerp af om kortelijk te antwoorden op hetgeen de afgevaardigde uit Limburg gezegd heeft. Die spreker heeft zich, naar mij voorkomt, op een eenigzins gewaagd terrein begeven. Het is mij nog niet geheel ontgaan dat, tijdens de beraadslaging over de regeling der grondbelasting in Limburg, het onregtmatige der voorgestelde toepassing van die belasting aan deze Kamer zoo klaar was, dat die wet hier met eene overgroote, ongewone meerderheid werd afgestemd. Zij is afgestemd, omdat de Vergadering overtuigd was door deugdzame cijfers, waartoe ik geloof destijds het mijne te hebben bijgedragen, van de ongelijkmatige repartitie dier belasting. Ik heb op dit oogenblik die eijfers niet voor mij en zij staan mij ook niet meer duidelijk voor den geest, maar ik geloof dat dit ook niet noodig is om den spreker in zijne laatste rede te weêrleggen; want hij is zoo verre gegaan, dat hij getracht heeft te betoogen, dat Limburg *zwaarder belast is dan Friesland*. De geaehte spreker heeft ten eenen male uit het oog verloren, dat daar op den landbouw voor dijken, waterwerken enz. lasten drukken, die in Limburg niet bestaan. Men komt altijd tot eene onjuiste couelusie, wanneer men enkel het oog houdt op de vruehten die de goederen afwerpen, zonder de lasten in aanmerking te nemen.

Ik eindig met den wensch te beamen van ons geacht medelid uit Noordholland, den heer van Wessem, dat de Regering gelegenheid moge vinde om het afgelegen hertogdom Limburg de lasten te doen dragen, die het redelijker- en billijkerwijze dragen moet. Ik heb reeds gezegd, dat ik mijne stem aan dit wetsontwerp zou schenken, en die stem van geene onderdeelen zou doen afhangen. De Regering immers is dan ook ik, erken het, zoodanig met eischen en beloften overkropt, dat ik de regeling dezer aangelegenheid, die reeds zoo vele jaren telkens versehoven is, zoo spoedig niet durf verwachten, maar ik wensch toeh dat de Regering deze zaak ter zijner tijd in overweging neme.

De heer **Sassen**: De wet op de middelen is, naar mijne beschouwing, eene van de gewigtigste werkzaamheden, welke door

ZITTING VAN DEN 22STEN DECEMBER.

de Staten-Generaal moeten worden verrigt. Gij zult het mij dus ten goede houden, dat ik, voor het eert geroepen, om daarover mijn votum uit te brengen, de redenen ontvouw, waarom ik aan dit wets-ontwerp mijne goedkeuring zal hechten. Even als ik al de hoofdstukken van uitgaven heb goedgestemd zal ik aan de wet op de middelen mijne goedkeurende stem hechten. Van geene Regering, welke zij ook zij, mag het onmogelijke worden verlangd; maar zij is gehouden, aan de billijke en regtmatige wenschen, aan de wezenlijke behoeften van het Vaderland te voldoen. Dit nu is door deze Regering toegezegd; ik stel daarin vertrouwen, Mijne Heeren, en ziedaar ten grondslag, waarom ik dit jaar mijne goedkeurende stem ook aan de wet op de middelen zal geven. Maar die goedkeuring voor het jaar 1854 moet evenwel niet aangemerkt worden, als een bewijs dat ik zou zijn een voorstander van het bestaande belastingstelsel. Ik zal niet zeggen dat de belastingen, zoo als zij thans in Nederland bestaan, *in principaal* te hoog zijn opgevoerd. Neen, Mijne Heeren, de behoeften die de Staat heeft, moeten worden voldaan; maar hetgeen de Regering reeds zelve heeft erkend en hetgeen als het ware de volksstem geworden is — dat is: dat dit belastingstelsel niet gelijkmatig drukt naar de behoeften van de ingezetenen, en op die wijze leidt tot ondergang van den stand, die de kracht eener natie uitmaakt. En dan voeg ik er dit nog met bescheidenheid bij, Mijne Heeren, dat de formaliteiten, die voorgeschreven zijn tot de invordering der belastingen, de formaliteiten, die de belastingschuldigen moeten vervullen, dat die door hare omslagtigheid en kostbaarheid strekken tot verzwaring der belasting zelve. En in de derde plaats beschouwde ik het onder het vorige bestuur van Finantien als eene grief, en als eene groote grief, dat zoogenaamd *productief maken* van de belastingen, waardoor de last zwaarder gemaakt en op nieuw een *malaise* onder de ingezetenen verwekt werd; want in de laatste jaren, Mijne Heeren, is, vooral in de streken waar ik te huis behoor, de toepassing der belasting-wetten dermate uitgestrekt en de invordering zoo streng doorgezet, dat de toepassing der wetten bij hare invoering, vergeleken met hetgeen tegenwoordig geschiedt, verschilt als de dag van den nacht. Wat bij het daarstellen der wet, bij de eerste uitvoering daarvan, geene onderwerpen van belasting waren daarop zijn later drukkende belastingen gelegd geworden. Ik zal daaromtrent niet in bijzonderheden treden, Mijne Heeren, het is van algemeene bekendheid.

De klagten over het belastingstelsel zijn vrij algemeen: niet zoo zeer de klagten over de hoogte der belastingen, maar over de ongelijkmatige drukking en die klagten stijgen vooral, naarmate de belastbare levensbehoeften al duurder en duurder worden; en wat daaromtrent ook gisteren in deze Vergadering verklaard is, ik zeg dat die klagten zelfs bestaan in die streken van Gelderland, waaruit ik geboren ben. Spreekt daar even als elders een molenaar over het gemaal, en hij zal klagen; spreekt een landbouwer over het personeel, hij zal klagen; spreek den neringdoende over het patentg hij zal klagen; maar, Mijne Heeren, als wij in overwegins nemen, dat elke belasting in haren aard drukkend is, dan it het ook ligtelijk te begrijpen dat elke belasting aanleiding tot klagten geeft. Maar daarom juist moeten die klagten me, bezadigdheid worden overwogen, Mijne Heeren, en ik zeg het hier, nu ik voor de eerste maal geroepen ben over de wet op de middelen te spreken; die klagten moeten zoo min mogelijk weêrklank vinden in eene Staats-vergadering, en waarom niet? omdat zij de kwaal niet leenigen, maar verergeren. En, wij weten het allen, de kwaal uit de belastingen voortspruitende is eene kwaal, die niemand geheel genezen zal; maar die wij moeten trachten te verzachten door den ongelijkmatigen druk te keer te gaan. Welnu de Regering heeft daaromtrent toezegging gedaan; ik berust daarin en wil het aan haar overlaten, Mijne Heeren, ik heb gezegd dat ik het stelsel van de belastingen, zoo als het thans voor gedragen is, in zijne grondslagen afkeur en dat ik toch mijne goedkeurende stem zal geven aan deze wet op de middelen, en waarom zal ik dit doen? Omdat de wet slechts voor één jaar wordt vastgesteld, en het volgende jaar daar zal zijn, om, als ik dan nog de eer heb lid van deze Vergadering te zijn, andermaal mijne stem daarover uit te brengen. Ik heb gezegd dat ik vertrouwen stel in de toezeggingen der Regering, ik wil haar dan ook den tijd laten te kunnen handelen. Het onmogelijke verlang ik niet; wordt intusschen bewezen, dat de Regering doen wil wat het welbegrepen belang der ingezetenen eischt, ook een volgend jaar zal ik mijne goedkeurende stem aan die wet schenken. Waarom, ik herhaal het, zal ik thans door mijne stem een belastingstelsel goedkeuren, dat ik niettemin in zijne grondslagen afkeur? Ik heb daarvoor twee redenen; de eerste is, zoo als ik gezegd heb, dat de Regering hare genegenheid tot verbetering heeft aan den dag gelegd; de tweede, dat ik mij verzekerd heb dat de middelen om verbetering aan te brengen, aanwezig zijn en de Regering aan hare belofte kan voldoen. Mijne hoop is dus gebouwd op 1854, en ik vertrouw dat zij zal vervuld worden. Ja, Mijne Heeren, de middelen tot verbetering zijn aanwezig, en dit gelukkig verschijnsel schrijf ik toe — ik herhaal hier hetgeen ik dezen morgen zeide — aan de weldadige beginselen, die ons in 1848 zijn geschonken, beginselen, waaruit eene tevredenheid van het Nederlandsche volk is voortgesproten en aan den dag gelegd; beginselen, waardoor het rustig is gebleven op een oogenblik, dat gansch Europa in onrust verkeerde. Ik schrijf dit toe aan de loyale uitvoering van die grondwettige beginsels, en het heeft mij daarom verheugd, dat bij de optreding eener nieuwe Regering, deze gezegd heeft die beginselen te zullen handhaven. Ik schrijf dit vooral toe aan het programma van 1848, waarin op den voorgrond werd geplaatst, dat door vereenvoudiging bezuiniging zou worden betracht. Die beginsels zijn met bezadigdheid toegepast en dan wijs ik daarbij op het zuinig beheer der vroegere Regering en ik wijs vooral op den voorspoed onzer overzeesche bezittingen. Dit zijn de zegeningen die de Voorzienigheid aan het vreedzame Nederland heeft geschonken en waaruit is voortgevloeid dat thans de gelegenheid daar is om het belastingstelsel te verbeteren.

Ik vereenig mij geheel en al met het beginsel door den geachten spreker uit Rotterdam (den heer van Rijckevorsel) voorgestaan. Wij moeten niet altijd wachten tot het oogenblik dat men eene belasting kan afschaffen, om verbeteringen aan te brengen, want de geheele afschaffing eener belasting is dikwijls moeijelijk en soms gevaarlijk; vooral als immer de nood, om haar te herstellen, zou aanbreken. In mijne jeugdige jaren heb ik gezien, dat de wet op het gemaal is afgeschaft geworden en in mijn volgenden leeftijd heb ik diezelfde belasting weder zien invoeren. Deze laatste nu werd met algemeen ongenoegen ontvangen en heeft haren waren naam erlangd, want ontevredenheid is daarover steeds aan den dag gelegd. Ziedaar de moeijelijkheid, veelal aan het afschaffen eener belasting verbonden.

Maar ik kom terug op de stelling van den afgevaardigde uit Rotterdam. Het is ook mijn oordeel en ik geef het om een beter, want ik heb te weinig ondervinding in die zaken om daarop geheel en al te vertrouwen, — het is ook mijn oordeel, zeg ik, dat elke vermindering van renten onze staatsschulden, dadelijk moet strekken tot vermindering van belasting. Hebben wij nu reeds eene groote som bespaard door aflossing van schuld; men wachte niet, maar men bestede de verminderde renten tot verligting der meest gedukte belastingschuldigen. Is de geheele afschaffing, waarvan ik het soms gevaarlijke heb aangewezen, niet mogelijk, vermindering van betingen is immers dadelijk mogelijk? Naar mijn inzien is niet alleen het stelsel van belastingen dat drukt, maar ook het stelsel van opcenten dat wij hebben, en die opcenten drukken evenzeer als de belasting zelve. Van daar heb ik gezegd: het prineipaal der belastingen is niet hoog; maar dat stelsel van opcenten, Mijne Heeren, dat is eene ongevoelige opdrijving van de belasting, en wanneer die opdrijving gelijkmatig op alle voorwerpen gaat, drukt zij de hoofdbelasting die ook op de eerste levensbehoeften en dus op de mindere klassen ligt. En kan nu dat opeenten-stelsel gelenigd worden? Ja, Mijne Heeren, naar mijne beschouwing kan dit dadelijk geschieden.

Mijns inziens is dat stelsel drieledig. Men heeft de opcenten, zoo als ik ze noem, die voortvloeijen uit het vervullen van omslagtige formaliteiten en de belastingschuldigen noodzaken tot uitgaven welke eigenlijk niet tot de belasting behooren. In de tweede plaats; ik noem het opcenten, hetgeen ook overtreders ter goedertrouw van de belastingwetten betalen moeten voor transactien en onkosten wegens contraventien. De formaliteiten die ter zake van de uitoefening van een bedrijf voorgeschreven zijn, alleen ten behoeve van de iuvordering der belasfing, zijn zoo omslagtig dat men inderdaad niet alleen een wetkundige, maar als het ware een wettenmaker moet zijn om ze te kennen en te kunnen vervullen. Daardoor vervallen honderde gemoedelijke menschen, personen geheel ter goeder trouw, in contraventie; zij moeten daarvoor min of meer betalen en dit ook maakt de belasting zwaarder.

Zoo de Regering dus van zich kon verkrijgen om die formaliteiten in de eerste plaats te vereenvoudigen, in de tweede plaats de overtreders der belastingwetten, wanneer zij ter goeder trouw zijn, zoo min mogelijk te doen straffen, dan zou zij reeds eene belangrijke verligting schenken.

Maar nu de eigenlijke opcenten, Mijne Heeren. Ik zie in het ontwerp van wet op de middelen, dat het geslagt is bezwaard met 38 opcenten, de brandstoffen, bepaaldelijk de turf, met 28, het gemaal met 23. Welnu, men vermindere de formaliteiten, gelijk ik reeds gezegd heb; men vergemakkelijke de transactien voor zoover de overtredingen ter goeder trouw zijn begaan, en dan vermindere men de eigenlijke opcenten van die belastingen, die het meeste drukken op den minvermogenden stand. Dit zal verligting geven, geene verligting die beweging in het land verwekt maar eene zeer wezenlijke verligting en die wensch ik.

Zou het nu geen pligt zijn, Mijne Heeren, de opcenten te verminderen naar mate de rentelast vermindert? Ik voor mij noem het een *pligt*. En waarom? Waarom heffen wij opcenten op de

belastingen? Waarom zijn die nu en dan verhoogd? Omdat de Staat in de verpligting is geweest schulden te maken en de opcenten moesten strekken om de verhoogde renten te kwijten. Welnu, dan noem ik die opcenten een oneigenlijke debiteur. Wanneer nu de renten verminderen dan moeten die opcenten, de debiteur, verligt worden. En nu zeg ik: Hebt gij, bij voorbeeld acht ton moeten vinden door opcenten om renten te betalen, wacht dan niet, maar vermindert de opcenten met acht ton, omdat die vermindering van renten door de besparingen en aflossing van schulden zijn verkregen; vermindert die belastingen, die het meest op den stand, die ik de kracht der natie noem, drukken.

Zie hier, Mijne Heeren, bij zamenvatting mijne beschouwingen. Het stelsel van opcenten is gesproten uit een grooteren rentelast. Van het oogenblik dat die rentelast is vermindert, is er gelegenheid om diezelfde opcenten te verminderen. Vermindert ze op de belastingen die het meest op de kracht der natie, dat is, op den middenstand drukken, dan zult gij ware verligting aanbrengen, en wordt die stand verligt, dan zal tevredenheid geboren worden.

Bij deze gelegenheid moet ik nog eene enkele uitnoodiging aan de Regering doen. Ik heb in de wet op de middelen gezien, dat onder de middelen opgenomen zijn de domaniale prestatien, en met genoegen gelezen, dat de Minister van Finantien reeds in de Tweede Kamer heeft toegezegd, dat de achterstallige debiteuren, die ter goeder trouw zijn, in de gelegenheid zullen worden gesteld, de betaling in redelijke termijnen te doen. De domaniale prestatien zijn vooral in het gewest, dat mij afgevaardigd heeft, groot in getal. Die domaniale prestatien zijn meestal gedurende 25 of 27 jaren ten achteren; dit is zeker niet de schuld der debiteuren; aan wien de schuld ligt, zal ik in het midden laten, maar zooveel is zeker, dat door de krachtdadige invordering die thans plaats heeft, de debiteuren, die ter goede trouw zijn, zich aanmelden en nu zou het voor velen, zoo zij in eenmaal vier jaren zouden moeten betalen (de Hooge Haad der Nederlanden heeft uitgemaakt, dat een vijfde gedeelte dier domein-renten kan gekort worden voor de betaling der grondlasten van de bezwaarde eigendomen), dit voor hen een groote last zou zijn. Ik heb evenwel met genoegen van den Minister van Finantien vernomen, dat te hunnen aanzien met gematigdheid zal worden te werk gegaan; maar ik herzeg, ik moet hier nog aan de Regering eene aanbeveling doen die reeds in de Tweede Kamer heeft plaats gehad, doch waarop geen antwoord gegeven is, en toch het is eene zaak van het uiterste gewigt voor geheel Nederland. De domaniale prestatien van oude dagteekening drukken, volgens een beginsel van oud regt, op de gronden, *zonder inschrijving* op de openbare daartoe bestemde registers. Velen, en ik geloof zelfs leden in deze Kamer, hebben de schadelijke gevolgen daarvan ondervonden. Ik zeg, de domaniale prestatien zijn renten, cijnsen, pachten enz. die op de goederen drukken, volgens de regtsspraak, ook van den Hoogen Raad, zonder inschrijving. Wat is daarvan nu het gevolg? Dat iemand, die ter goeder trouw een erf koopt, nadat hij eigenaar daarvan is geworden, soms aanzegging krijgt om vier jaren achterstallige prestatien te betalen, die ten behoeve van het domein daarop gevestigd zijn. Hij is nu gehouden te betalen en het is hem niet mogelijk geweest zich te verzekeren dat die last op het goed drukte, en waarom? Omdat de regtsspraak heeft beslist, dat die last drukt zonder inschrijving. Dit geeft aanleiding, dat de verkrijger, die ter goeder trouw is, gedrukt wordt door een ongekenden en onverdienden last. Ik wensch alzoo aan de Regering in overweging te geven, om door een of anderen maatregel, zoo noodig door de wet te bekrachtigen, de verpligting op te leggen, om, zoo als dat bijv. met de hypotheken heeft plaats gehad, de domaniale prestatien binnen een zekeren tijd in te schrijven en te bepalen dat, zoo dit binnen dien tijd niet zal hebben plaats gehad, de nieuwe verkrijger niet zal gedrukt zien door de prestatien. In het hypothecair stelsel dat wij bezitten, is dit voorschrift, naar ik meen, in 1841 gegeven. Het is eene wenschelijke zaak en het zou tot billijkheid en regtvaardigheid leiden, zoo ditzelfde voorschrift wierd gegeven ten aanzien der prestatien. Dit meen ik, om te eindigen, der Regering in ernstige overweging te moeten geven. Ik hoop, dat zij daaromtrent een maatregel zal gelieven te nemen, niet alleen wat betreft de domaniale prestatien, maar ook alle prestatien, die als cijnsen, renten en pachten ten behoeve van wien ook, geheven worden.

De heer **van Nispen van Pannerden**: Een enkel woord tot vraag, een ander tot opmerking.

De vraag. Bij gelegenheid van de behandeling van de wet tot regeling der zaken van de verschillende wees- en monboirkamers, is het vooruitzigt geopend op eene aanzienlijke bate, welke daaruit voor de schatkist zou voortvloeijen. Ik lees in art. 13 van de wet van 5 Maart 1852 (*Staatsblad* nº. 45):

» Vóór 1 Januarij 1854 zal eene nadere wettelijke voordragt worden gedaan, nopens de eindbestemming, eens voor al te geven, aan de baten, welke blijken zullen aan den Staat te behooren."

Het jaar 1853 spoedt ten einde. Uit eene mededeeling ons vroeger gedaan, bleek ons dat er reeds destijds eene bate aanwezig was van ongeveer 5 millioenen aan $2^1/_2$ percents, 3 percents en 4 percents schuldbrieven en van meer dan f 300,000 aan geld. Ik vraag nu aan de Regering: welke verdere baten daaruit zijn voortgesproten en daar de tijd aanwezig is, waarop eene nadere regeling daarvan behoort te worden voorgedragen, welke de bedoelingen der Regering omtrent die baten zijn?

De opmerking. Ik ben van voornemen mijne stem vóór dit wets-ontwerp uit te brengen. Ik zal dat doen omdat ik vertrouwen stel in de toezegging der Regering, dat zij, zoodra zij het oogenblik daarvoor geschikt acht, eene voordragt zal doen tot vermindering van de lasten der natie, en omdat zij gezegd heeft, dat daarvoor, naar haar oordeel, diegene in aanmerking komen, welke op den minderen stand drukken. Men heeft zich in deze Kamer beroepen op de toezegging door een vorigen Minister van Finantien gegeven omtrent de afschaffing van de belasting van het tonnegeld; maar zoo die toezegging van eene vorige Regering in de schaal moet wegen, dan zij het mij vergund te herinneren aan eene toezegging van eene andere vroegere Regering omtrent de afschaffing van den accijns op het gemaal. De toezegging omtrent de opheffing van het tonnegeld gegeven, ging uit van den Minister van Finantien; die betreffende de afschaffing van de belasting op het gemaal, werd door een gehcel Ministerie gegeven en aan de Natie bekend gemaakt. Zoo nu toezeggingen in de schaal zullen wegen, dan geloof ik, dat de laatstbedoelde toezegging van meer gewigt is dan de eerstgenoemde. Ik ben echter niet van voornemen om op dit oogenblik in beschouwingen te treden over de belastingen, welke in mijn oog het eerst in aanmerking zouden moeten komen om afgeschaft te worden, omdat ik vertrouwen stel in de Regering en niet wil vooruitloopen op de voordragt, die zij voornemens is daaromtrent te doen.

De heer **Regout** voor de derde maal het woord gevraagd en verkregen hebbende, zegt:

Ik heb het woord gevraagd om het geachte lid uit Friesland (den heer van Andringa de Kempenaer) te antwoorden, dat ik met zekerheid van een hoofdambtenaar vernomen heb, dat in Limburg $9^1/_2$ per cent grondbelasting worden geheven. Ik stel genoeg vertrouwen in de Regering, dat zij bij een nader onderzoek van de opbrengst der landerijen, ook in Limburg, waarvoor echter eene herziening van het kadaster volstrekt noodig is, die daarover zeer veel licht zal verspreiden, zal zorg dragen dat zoowel in de eene provincie als de andere dan met meer regtvaardigheid, gelijkheid en billijkheid voor den Staat zal gevorderd worden. Er is nog een ander punt, Mijne Heeren, waarover ik bij gelegenheid der middelen de vrijheid zal nemen een oogenblik te spreken. Omtrent 12 jaar geleden heeft eene spoorweg-maatschappij van Maastricht naar Aken, onderhandelingen aangegaan met onzen Staat ten aanzien van de domaniale kolenmijnen. Men heeft getracht deze mijnen van den Staat zonder betaling te erlangen onder uitdrukkelijk beding van een zijtak van dien spoorweg te maken, ten einde de kolen van die domeinen ten nutte van Limburg en Noordbrabant zouden kunnen worden gebruikt. Dit is wenschelijk, hoofdzakelijk daarom, omdat de kolen van vreemden oorsprong, namelijk de Engelsche en Duitsche kolen, in die provincien niet konden worden aangevoerd. Ik moet nu de Regering en de Staten-Generaal danken voor de goedheid, die zij betoond hebben door aan die maatschappij deze domaniale kolenmijnen te schenken, die omstreeks op vier ton geschat worden, onder voorwaarde dat de maatschappij een zijtak van dien spoorweg zou aanleggen. Daar die weg nu voltooid en aan die voorwaarde *niet* voldaan is, zoo wil ik aan de Regering in bedenking geven of die domaniale goederen door den Staat niet kunnen worden teruggenomen, omdat door die maatschappij, voor zooverre mij bekend is, aan geene der gestelde voorwaarden is voldaan. Daarop dring ik nu te meer aan, omdat de Pruissische en Belgische kolen door verloop van jaren kunnen worden verzwaard door uitgaande regten. En dan zou het vooral nuttig zijn, dat men het genot heeft van de Limburgsche en Noordbrabantsche kolen. Een zijtak is daartoe allernoodzakelijkst, om die kolen tot billijken prijs in Limburg en Noordbrabant verkrijgbaar te stellen, omdat zij daar voor huishoudelijk gebruik noodig zijn en men ze met veel voordeel aldaar kan aanbrengen door de bestaande middelen van vervoer.

Ik neem de vrijheid de aandacht der Regering daarop te vestigen, dat het van belang is dat die domaniale kolenmijnen in handen blijven van de maatschappij die ze tegenwoordig exploiteert.

De heer **Minister van Finantien**: Daar is bij gelegenheid van de behandeling van dit ontwerp van wet door zoo vele leden een bewijs gegeven van vertrouwen in de Regering, dat ik geloof in de allereerste plaats daarover de voldoening van de Regering te moeten te kennen geven. Zij zal, zooveel in haar vermogen

is, dat vertrouwen trachten te regtvaardigen. De verwachting welke ten dien aanzien is uitgedrukt door een geacht afgevaardigde uit Noordbrabant, hopen wij alzoo niet te zullen te leur stellen.

Maar er is, Mijne Heeren, gesproken over ons stelsel van belastingen, en zoo dikwijls men gewaagt van belastingen, spreeekt het van zelf dat de bezwaren op den voorgrond treden die daaraan onafscheidelijk zijn verbonden.

Ik ontken niet dat ook in ons belastingstelsel menig bezwaar wordt aangetroffen; ik geloof echter dat wanneer men die alle wilde wegnemen en daarom een ander stelsel wilde invoeren, ook hier wederom zou worden bewezen hoe men vaak meer let op de lasten die men ondervindt, dan op die welke eene verandering op onze schouderen zou kunnen leggen.

Ik heb hooren gewagen, Mijne Heeren, van den ongelijkmatigen druk, als een gevolg van het stelsel waarnaar onze belastingen worden geheven. Ik wil toestemmen dat er bezwaren zijn waaraan de Regering zal moeten te gemoet komen, en ik rangschik daaronder in de eerste plaats de formaliteiten waarvan gesproken is, de hinderpalen welke aan het vrije verkeer, aan den vrijen arbeid en aan de ondernemingen van nijverheid worden in den weg gelegd; die moeijelijkheden moeten, zooveel het kan, uit den weg worden geruimd.

Maar ik moet de vrijheid nemen te verschillen van de meening van velen, die beweren, dat ons stelsel zou leiden tot uitputting van de mindere standen, indien men die uitputting bepaaldelijk toeschrijft aan het accijnsstelsel, dat bij ons bestaat.

Ik meen te mogen betwijfelen, Mijne Heeren, of die opvatting geheel en al juist is, omdat ik geloof, dat men niet moet voorbijzien, dat de hoogere standen juist door het accijnsstelsel in dubbele, ja ik zou bijna durven zeggen, in driedubbele mate worden getroffen.

Waar belastingen geheven worden naar het verbruik, spreekt het toch van zelf, dat zij, die het meest verbruiken, ook het meest in de belasting moeten bijdragen, en nu zal het wel geen betoog behoeven, dat de hoogere standen in dit land niet alleen het dubbele maar wel zeer zeker het driedubbel verbruiken van hetgeen voldoende is voor de behoeften van den minderen staud. Ik meen dan ook op grond daarvan te kunnen beweren, dat de belastingen niet zoo ongelijkmatig worden gedragen.

Men heeft ook gesproken van den druk, die ontstaat door de duurte van de eerste levensbehoeften. Dat is eene ramp, maar eene ramp, die ligt buiten het bereik van de Regering. Zij heeft gedaan hetgeen zij doen kon. Zij heeft naar middelen uitgezien om de ramp te lenigen en zij heeft maatregelen genomen, die zij zich vleit, dat met een gunstigen uitslag zullen worden bekroond en strekken zullen om alle beletselen weg te nemen, die den ruimeren aanvoer van levensmiddelen in den weg kunnen staan. Tot zooverre beperkte zich het vermogen van de Regering, verder heeft zij niet kunnen gaan.

Wanneer men gewaagt van ontheffing van den minderen stand, wanneer men wil dat belastingen worden afgeschaft, dan wijst men op den overvloed, die thans in de schatkist zou gevonden worden. Maar de begrootingswetten, die heden ook in deze Kamer zijn aangenomen, toonen het aan, hoe gering het overschot zal zijn, wanneer in alle behoeften wordt voorzien. Inderdaad vindt men toch dat er nog maar naauwlijks vier tonnen gouds op de middelen kunnen overblijven, en wanneer men dan het oog slaat op hetgeen uitgespaard is, ten gevolge van de vernietiging van schuld, dan moet men er acht op geven, dat andere uitgaven zijn opgekomen, en dat de som dier uitsparingen thans reeds een bepaalde bestemming heeft verkregen. Men kan dus kwalijk vorderen, dat die besparingen ten tweeden male en nu in vergoeding voor af te schaffen belastingen worden aangewend.

De Regering heeft in de Tweede Kamer de verpligting op zich genomen om te doen wat mogelijk zou worden bevonden. Het is u allen bekend, Mijne Heeren, dat de tijdsomstandigheden niet van dien aard zijn, dat men ligtvaardiglijk middelen zou kunnen opofferen, die welligt eerlang gevorderd zouden kunnen zijn, om te voorzien in datgene, wat dan volstrekt noodzakelijk wezen zal. Ik geloof daarom te moeten wijzen op hetgeen gezegd is door den geachten afgevaardigde uit Noordbrabant, dat het wijs en voorzigtig is in zulk eene hooge Vergadering als deze, niet te veel te gewagen van den druk van de belastingen; niet al te zeer op den voorgrond te plaatsen, dat er mogelijkheid zou zijn om de belastingen te verminderen.

Er is, Mijne Heeren, met klem van redenen gesproken over een middel van inkomst, hetwelk meer bepaald drukt op den handelsstand in ons Vaderland. Men heeft gehandeld over het tonnegeld. Wanneer in dit land gesproken wordt van handel en koopvaart, weten wij dat dit weêrklank zal vinden in het gemoed van een ieder, die zich gelegen laat zijn aan de welvaart van het volk. Maar de vraag moet ook hier gelden: tot hoe ver reikt ons vermogen? En wanneer wij dan weder met de werkelijkheid raadplegen, dan bevinden wij, dat er op dit oogenblik weinig is te doen. Veel is er gevraagd, veel is er gevorderd; maar misschien mag het verwacht worden dat de handelsstand, die tegenwoordig gewisselijk niet over tegenspoed zal klagen, billijk genoeg zal zijn, om het niet te veroordeelen wanneer wij meenen dat ook hier kan worden gewacht, tot dat de tijden gunstiger zullen wezen.

Het is erkend geworden dat de Regering het weet, dat zij het beseft, dat het overeenkomt met de hoogste belangen van den Staat om den handel te ontheffen van de bezwaren, die daarop drukken. Ik kan niet meer doen, Mijne Heeren, dan te verzekeren dat zoo door haar over deze aangelegenheid wordt gedacht en te herhalen hetgeen ik straks reeds zeide, dat de Regering zich ten pligt zal stellen, om te doen, wat te doen mogelijk zal blijken te wezen.

De quaestie die behandeld is geworden over de ongelijkmatigheid, die men vindt in de verdeeling van de grondbelasting met opzigt tot het Hertogdom Limburg, is geloof ik niet geheel onjuist. Ik meen ook, dat er een verschil is, een verschil ten voordeele van dat Hertogdom, en misschien is het niet zoo geheel zonder grond, wanneer men in dit opzigt heeft gesproken van *privilegie*. Maar het is niet gemakkelijk om in den toestand, waarin zich deze zaak bevindt, zoo aanstonds, zoo dadelijk eene verbetering aan te brengen. Veranderingen in de grondbelasting zijn hoogst gewigtige zaken, en ik geloof het best en het voorzigtigst te handelen, wanneer ik in deze Vergadering de verzekering afleg, dat de Regering zich met dit onderwerp bepaaldelijk zal bezig houden, dat zij al hare zorgen zal aanwenden, ten einde ook hierin die gelijkmatigheid te brengen, waarop van weêrszijden aanspraak kan worden gemaakt; zij zal in hetgeen zij zich te dien aanzien voorneemt, trachten te handelen in overeenstemming met de regtvaardigheid en de billijkheid.

Een geacht afgevaardigde, die gesproken heeft over het fonds van den adel, had de goedheid de verklaring af te leggen, dat hij bevredigd was door hetgeen de Regering heeft te kennen gegeven ten aanzien van dat fonds. De denkbeelden van de Regering daaromtrent zijn nedergelegd in de gewisselde stukken, en ik geloof niet, dat iemand zich er over bezwaard kan achten, dat de renten van dat fonds thans zijn opgenomen in de begrooting.

De bezwaren ten aanzien van de Loterij, ook nu weder in het midden gebragt, zijn zoo herhaaldelijk voorgedragen, dat het wel van zelf spreekt dat de Regering met die bezwaren niet onbekend meer is. Die bezwaren evenwel zijn eigenaardig aan de instelling verbonden, en ik geloof dat, zoolang men die instelling *wil* en *moet* behouden, men zich niet van al die bezwaren kan ontslaan. Ongaarne zou men de opbrengst der Loterij zien wegvallen uit de middelen, die wij bezitten, om onze uitgaven te bestrijden. Maar ook te dezen aanzien zijn onderzoekingen aangevangen en overleggingen gehouden en men zal trachten, zooveel dit mogelijk is, te doen wat strekken kan tot wegneming van verkeerdheden, die — naar ik ook geloove — bij het debiteren van loten van de loterij worden opgemerkt.

Een geacht lid van deze Vergadering heeft gesproken over de domaniale prestatien en over die bezwaren, die meer bepaald daaruit voortvloeijen, dat men, nadat die prestatien gedurende lange jaren niet waren opgevorderd, thans de debiteuren aanspraak voor de laatst verloopen vier jaren. Ik meen verstaan te hebben dat die afgevaardigde wenscht dat die debiteuren niet met die achterstallige jaren zullen belast worden en dat door hem gezegd is dat ik in dien zin eene verzekering zou hebben gegeven in de andere Kamer.

Ik geloof niet dat ik mij op die wijze daaromtrent in de andere Kamer heb verklaard, en het komt mij voor dat de Staat niet kan afstand doen van de achterstallen, welke van regtswege kunnen worden gevorderd. Maar ik geloof tevens — en daaromtrent heb ik in de andere Kamer eene toezegging gegeven — dat het aan de debiteuren gemakkelijk kan worden gemaakt om zich van die achterstallige schuld te kwijten.

Die prestatien drukken op den grond, en indien iemand nu ter goeder trouw en zonder in staat te zijn geweest zich te verzekeren of soortgelijke prestatien bestaan, zulke gronden koopt, dan meen ik dat daaruit bezwaarlijk deze gevolgtrekking kan worden afgeleid, dat daarin van de zijde der Regering kan en behoort te worden voorzien. Indien in enkele gevallen de zaak zich zoo voordoet, dan staat het gelijk met de moeijelijkheid, die ieder kooper ondervindt wanneer hij het gekochte met verborgen lasten vindt bezwaard. Dit onderwerp zal misschien beter geregeld kunnen worden maar, naar het mij voorkomt, niet anders dan door eene wettelijke verordening en de Regering zal gaarne in overweging nemen of er redenen bestaan daaromtrent eene voordragt aan de Staten-Generaal te doen.

De afgevaardigde uit Limburg (de heer Regout) heeft u onderhouden over de omstandigheid dat de kolenmijnen van Kerkrade in der tijd zijn afgestaan aan de spoorweg-maatschappij met den last om aan te leggen een zijtak naar Maastricht, en hij heeft herinnerd hoe die spoorwegmaatschappij tot hiertoe in gebreke

was gebleven dien zijtak te maken. Mijne Heeren, het feit is waar; de maatschappij heeft den zijtak niet aangelegd; maar zij heeft zich te dien aanzien met voorstellen tot schikking aan de Regering gewend. Die voorstellen zijn nog niet tot volkomen afdoening gebragt en ik geloof dat de geachte afgevaardigde, vermits hierbij een meer bijzonder belang is betrokken, niet verlangen zal dat ik daaromtrent in nadere bijzonderheden trede. Zooveel kan ik hem verzekeren, dat er acht gegeven zal worden op het belang van den Staat, op het belang van het algemeen, op het belang dat Limburg meer bijzonder heeft bij de voltooijing van dien zijtak.

De geachte afgevaardigde uit Gelderland heeft gesproken over de wees- en momboirkamers, en vroeg waarom de wet nog niet was aangeboden, welke vóór het einde van dit jaar behoort te worden ingediend? De geachte afgevaardigde heeft gewezen op de groote baten, die men in der tijd gerekend had van de verevening van de wees- en momboirkamers te zullen genieten. De zaak is nog niet tot een volkomen staat van afdoening gebragt; al de opgaven, welke volgens de bestaande wet moesten worden gedaan, zijn nog niet kunnen verkregen worden. Men is dus nog niet gekomen tot de juiste wetenschap van den stand der zaak. Maar de wet, die gevorderd wordt en die ingediend behoort te wezen vóór het einde van dit jaar, is dezer dagen ontworpen, is bij den Raad van State in overweging genomen en heeft daar geene bedenking ontmoet. Zij zal dus, eerlang welligt reeds op den dag van morgen bij de wetgevende Kamers worden ingediend. Men zal daarbij voorstellen om de baten, die verwacht worden van de wees- en momboirkamers, te bestemmen tot delging van Nationale Schuld.

Ik geloof, Mijnheer de Voorzitter, hiermede de vragen beantwoord te hebben, welke tot mij zijn gerigt en ik hoop dat ik in die beantwoording de leden, welke die vragen gedaan hebben, zal mogen hebben bevredigd.

De heer **Sassen**: Mijnheer de Voorzitter, ik wensch alleen Zijne Exeellentie den Minister van Finantien te kennen te geven, dat ik mij òf niet wel heb uitgedrukt òf niet wel door Zijne Exeellentie ben begrepen. Ik heb mijn genoegen willen betuigen over de toezegging van den Minister, dat hij aan de ter goeder trouw achterstallige debitcuren van renten op hun verzoek de gelegenheid zou schenken om de vier verschuldigde jaren niet in eens maar in termijnen af te betalen.

Voor het overige, Mijne Heeren, acht ik mij verpligt den Minister van Finantien te bedanken voor de toezegging, dat hij het voorstel door mij gedaan, in overweging zal nemen.

Ik wil alleen nog zeggen, dat ik geene reden zie, waarom domaniale prestatien, en ook alle andere prestatien, bestaande in renten, cijnsen en pachten, volgens de beginselen der tegenwoordige wetgeving, moeten blijven drukken op de eigendommen, zonder dat er eene inschrijving in de openbare registers heeft plaats gehad. Dit is toch voorgeschreven ten aanzien van alle andere lasten van oude dagteekening. Op de wijze, zoo als nu aangenomen blijft, wordt inderdaad de verkrijger bezwaard, die ter goeder trouw is, omdat hij zich niet kan vergewissen van lasten die bestaan op het erf, en toch kan de inschrijving, zonder eenig ongerief der rentheffers, bevolen worden, en men bevestigt het stelsel, dat ten grondslag onzer huidige wetgeving ligt, namelijk geene reële lasten zonder inschrijving in de daarvoor bestemde openbare registers.

De beraadslaging wordt gesloten en het wets-ontwerp tot vaststelling der Middelen met algemeene (31) stemmen aangenomen.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de Vergadering tot nadere bijeenroeping gescheiden.

BIJEENKOMST VAN DINGSDAG 4 APRIL.

(GEOPEND TEN 2 1/4 URE.)

Voorzitter: de heer **Philipse.**

De **Voorzitter** zegt:

Naardien er slechts negentien leden tegenwoordig zijn en dus niet het getal aanwezig is, tot het houden eener vergadering vereischt, zoo verzoek ik den Griffier om, ingevolge art. 12 van ons Reglement van Orde, de namen voor te lezen der leden die afwezig zijn.

De namen dezer leden, waarvan voorlezing wordt gedaan, zijn die der heeren: van der Beken Pasteel, de Bruijn, van den Dries, van Aylva van Pallandt, van Rhemen van Rhemenshuizen, van Goltstein van Oldenaller, 't Hooft van Benthuizen, van Rijekevorsel, Boxman, van Weel, van Beeck Vollenhoven, Bosch van Drakestein, van der Lek de Clercq, van Eijsinga, van Heeckeren van Wassenaer, de Sitter, Cremers, Beerenbroek en Regout.

De **Voorzitter** zegt daarna:

De bijeenkomst zal alzoo worden uitgesteld tot morgen ochtend ten 11 ure.

ZITTING VAN DEN 5DEN APRIL.

15DE ZITTING.

ZITTING VAN WOENSDAG 5 APRIL.

(GEOPEND TEN 11 URE.)

Ingekomen: 1°. geloofsbrieven van het nieuw benoemde lid uit Overijssel; benoeming eener Commissie tot onderzoek; verslag daaromtrent uitgebragt en toelating van dat lid; 2°. Koninklijke besluiten betreffende het ontslag en de aanstelling van Ministers; 3°. verslagen: *a.* omtrent den stand der werkzaamheden van de Wees- en Momboirkamers op 31 December 1853; en *b.* omtrent de muntwerkzaamheden over 1853; 4°. missives van den Staatsraad, Directeur van het Kabinet des Konings tot bekrachtiging van wets-ontwerpen; 5°. Verschillende missives van Ministers ten geleide van gedrukte verslagen en andere stukken; 6°. verzoekschriften; 7°. vijftig door de Tweede Kamer aangenomen wets-ontwerpen, 8°. boekwerken en gedrukte stukken. — Trekking der afdeelingen.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 22 leden, te weten de heeren:

Borski, d'Ablaing van Giessenburg, Bosch van Drakestein, Insinger, van Aylva van Pallandt, van der Oudermeulen, Martens van Sevenhoven, van Dam van Isselt, Blankenheijm, Paspoort van Grijpskerke, van Nispen van Pannerden, de Vos van Steenwijk, van Rhemen van Rhemenshuizen, Sassen, van Sasse van Ysselt, Tonckens, van Wessem, Boxman, van Swinderen, Lotsij en de Bruijn; terwijl later de heer Cost Jordens op de presentielijst heeft geteekend,

en de heer Minister van Buitenlandsche Zaken en ad interim van Finantien.

De notulen van het verhandelde in de laatst gehoudene vergadering van 22 December 1853, worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter** deelt mede:

dat reeds vroeger van de heeren van Rijckevorsel, van Aylva van Pallandt, Cremers, van der Beken Pasteel, van Eijsinga, de Sitter en van den Dries, schriftelijke berigten zijn ingezonden, dat zij door verschillende omstandigheden verhinderd worden de zitting bij te wonen; en dat heden nog een schriftelijk berigt is ingekomen van den heer van Beeck Vollenhoven uit Rome, dat hij mede belet wordt voor alsnog deel te nemen aan de vergaderingen.

Deze berigten worden voor kennisgeving aangenomen.

Daarop worden de notulen van het verhandelde in de bijeenkomst van gisteren gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter** deelt mede:

dat de heer *Cost Jordens*, als lid der Kamer herbenoemd, zijne geloofsbrieven heeft ingezonden.

Deze stukken worden gesteld in handen eener commissie bestaande uit de heeren: van Sasse van Ysselt, Lotsij, en Villers de Pité.

De vergadering wordt voor eenige oogenblikken geschorst opdat de Commissie zich met het onderzoek dier bescheiden onmiddellijk bezig houde.

De vergadering hervat zijnde, brengt de heer **van Sasse van Ysselt** namens de Commissie het volgend rapport uit:

De Commissie, die de eer had belast te zijn met het onderzoek der geloofsbrieven van den heer Cost Jordens, heeft de eer aan de Vergadering mede te deelen, dat bij haar geene bezwaren zijn gerezen om tot de toelating van dien heer te adviseren. De redenen, die de Commissie tot dit besluit hebben geleid, zijn: 1°. dat aan de Commissie zijn overgelegd: *a.* een extract uit het verbaal van het verhandelde in de vergadering van de Provinciale Staten van Overijssel, waaruit blijkt, dat daar tegenwoordig waren 39 leden, waarvan 29 hunne stem hebben uitgebragt op den heer W. H. Cost Jordens, die derhalve de volstrekte meerderheid van stemmen heeft verkregen; *b.* een extract uit het register der beëedigingen, waaruit blijkt, dat de heer Cost Jordens de eeden, bij art. 83 der Grondwet voorgeschreven, in handen des Konings heeft afgelegd; 2°. eene verklaring van den heer W. H. Cost Jordens, dat hij geene andere openbare betrekkingen bekleedt dan die van kantonregter en van lid van den gemeenteraad te Deventer; en 3°. het bewijs dat de heer Cost Jordens den ouderdom bereikt heeft, vereischt voor het lidmaatschap dezer Kamer, dat hij is geboren Nederlander en op de lijst der hoogst aangeslagenen in de provincie Overijssel voorkomt.

Weshalve de Commissie meent te mogen adviseren tot toelating van den heer Cost Jordens.

De Vergadering vereenigt zich met de voorgestelde conclusie, terwijl de Commissie voor de door haar volbragte taak wordt bedankt.

De heer **Cost Jordens**, door den Griffier binnengeleid, neemt als lid der Kamer zitting.

De **Voorzitter** berigt dat zijn ingekomen:

1°. afschriften van vier Koninklijke besluiten betreffende de benoeming van den heer mr. J. A. Mutsaers tot Minister voor de Zaken van de Roomsch-katholijke Eeredienst;

2°. de benoeming van den heer mr. F. A. van Hall tot tijdelijk Minister van Finantien;

3°. de benoeming van den heer jhr. A. G. A. ridder van Rappard tot Minister voor de Zaken van de Hervormde Eeredienst enz.; en

4°. de benoeming van den heer dr. A. Vrolik tot Minister van Finantien.

Deze besluiten worden voor kennisgeving aangenomen.

2°. Twee Koninklijke boodschappen ten geleide van:

a. het verslag der Algemeene Commissie van liquidatie der zaken van de voormalige Wees- en Momboirkamers wegens den stand harer werkzaamheden op 31 December 1853; en

b. het algemeen verslag der muntwerkzaamheden over 1853.

Deze stukken zullen ter griffie worden gedeponeerd.

3°. Zes en dertig missives van den Staatsraad, Directeur van het Kabinet des Konings, houdende bekrachtiging van even zoovele door de beide Kamers der Staten-Generaal aangenomen wetsontwerpen, als:

die tot vaststelling van uitgaven wegens verstrekkingen voor de Departementen van Marine en van Oorlog, dienst 1853;

dat tot verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting voor 1852 (Bijdrage ten behoeve van het speciaal fonds voor de kosten van droogmaking van het Haarlemmer-meer);

dat tot vaststelling van de begrooting der uitgaven voor de Algemeene Lands-drukkerij over 1854;

dat tot vaststelling der begrooting van uitgaven wegens den arbeid der gevangenen over 1854 en tot aanwijzing der middelen tot dekking van die uitgaven;

dat tot verklaring van het algemeen nut van den aanleg van een kunstweg van Swichum (provincie Friesland) naar den weg van Warrega, naar Goutum en Leeuwarden;

dat tot vereffening van het tekort over het dienstjaar 1848;

dat tot verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting van 1853 (Bijdrage en vergoeding van rente aan de Nederlandsche Rhijnspoorweg-maatschappij);

dat tot regeling van het muntwezen in de West-Indien;

dat tot regeling van de ontvangsten en uitgaven van het Pensioenfonds voor Burgerlijke Ambtenaren over 1854;

dat tot vaststelling van bepalingen betrekkelijk het bouwen, planten en het maken van andere werken binnen zekeren afstand van vestingwerken van den Staat;

dat tot bekrachtiging eener met de Nederlandsche Handelmaatschappij gesloten overeenkomst;

die tot bekrachtiging van provinciale belastingen in Zuidholland, Noordholland, Zeeland, Friesland, Overijssel, Groningen en Drenthe;

dat tot goedkeuring eener dading tusschen het bestuur der domeinen en de gemeente Rucphen;

dat tot amortisatie en aflossing van schuld;

dat tot aanmoediging van den invoer van granen en andere levensmiddelen;

die tot vaststelling van de hoofdstukken I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII, IX *A*, IX *B*, X, XI en XII der Staatsbegrooting voor het jaar 1854; en

dat tot aanwijzing der middelen ter goedmaking van de uitgaven begrepen in de Staatsbegrooting voor den jare 1854.

Deze missives worden voor kennisgeving aangenomen.

4°. Twee missives van den Minister van Binnenlandsche Zaken tot aanbieding van:

a. het verslag van de Staten-Generaal over de verrigtingen aangaande het armbestuur, en

b. een exemplaar van het Statistisch jaarboekje voor het Koningrijk der Nederlanden, 3de jaargang;

5°. eene missive van den Minister van Marine, ten geleide van een exemplaar van het boekwerkje, getiteld: *Koninklijke Nederlandsche Marine op den eersten Januarij* 1854;

6°. eene missive van den Minister van Binnenlandsche Zaken, ten geleide van het gedrukt verslag over de openbare werken in het jaar 1853;

7°. eene missive van den Minister van Kolonien, ten geleide van een door den heer de Waal vervaardigden uitvoerigen en algemeenen *Index op de wetboeken en verdere wettelijke verordeningen van Nederlandsch Indie;*

8°. twee missives van den Minister van Binnenlandsche Zaken ten geleide van:

a. een afschrift der rekening van het bijzonder fonds tot kolonisatie van behoeftigen bij de maatschappij van weldadigheid; en

b. het verslag aan de Staten-Generaal omtrent den staat der hooge-, middelbare en lagere scholen over 1852 en 1853.

Deze missives worden voor kennisgeving aangenomen en de daarbij behoorende stukken ter Griffie, alsmede de boekwerken in de boekerij gedeponeerd.

De heer **van Dam van Isselt** het woord gevraagd en bekomen hebbende, zegt: Bij de vermelding van de ingekomene stukken heb ik niet hooren opnoemen het verslag van den Minister van Binnenlandsche Zaken, aan den Koning uitgebragt, over de openbare werken. Het is mij nogtans uit de dagbladen gebleken, dat er zoodanig verslag bestaat. Nu neem ik de vrijheid aan de Vergadering voor te stellen om onzen Voorzitter uit te noodigen, om aan de leden der Kamer, niet aan de Kamer zelve, maar aan de leden, zeg ik, der Kamer een exemplaar van dat verslag te geven. Dat verslag staat in verband met wets-ontwerpen; het staat in verband met de aanstaande begrooting, wanneer op die begrooting zullen voorkomen aanvragen voor werken, die verder voltooid moeten worden.

Ik zou dus verlangen, dat in navolging van andere ministerien, die ook aan elk der leden der Tweede Kamer een zoodanig exemplaar hebben gegeven, als geldende het onderwerpen, waarin de Kamer en de leden individueel groot belang stellen ook door den Minister van Binnenlandsche Zaken aan de leden van deze Kamer een exemplaar van dat verslag werd gegeven. Het komt mij voor, dat dit behoort tot die regten, die de Kamer kan doen gelden, wanneer de Minister verslagen uitbrengt aan Zijne Majesteit.

De **Voorzitter:** Indien ik den heer van Dam wèl heb begrepen, meen ik dat hij gezegd heeft dat zoodanig verslag niet aan de Kamer zou zijn ingezonden. Ik moet doen opmerken dat het verslag wel degelijk ingezonden en door den griffier opgenoemd is.

De heer **van Dam van Isselt:** Ik heb mij aanvankelijk versproken, Mijnheer de Voorzitter; ik heb gemeend te zeggen, dat het verslag wel was ingekomen bij de Kamer, maar niet aan de leden was rondgedeeld, en dat het mij voorkomt niet betamelijk te zijn, dat, als een lid van de Staten-Generaal wenscht kennis te nemen van een verslag van den Minister aan den Koning, over openbare werken, hij dan verpligt is zich daarvan meester te maken op eene wijze die niet vereenigbaar is met hetgeen ik voor mij ten minste geloof betamelijk te zijn tegenover de Kamer. Ik weet zeer goed, dat het verslag aan de leden der Tweede Kamer ook niet is rondgedeeld, maar dit is eene afwijking van eene gewoonte die ik voor mij zeer gaarne weder zou zien ingevoerd.

Het voorstel van den heer van Dam van Isselt wordt door onderscheidene leden ondersteund.

De **Voorzitter** zegt daarop: Ik zal zeer gaarne, namens de Kamer, zoodanig verzoek aan den Minister van Binnenlandsche Zaken doen.

De **Voorzitter** deelt mede dat nog zijn ingekomen de volgende:

1°. 21 verzoekschriften:

een adres van bestuurders van het Fonds van liefdadigheid: De vereeniging te Maassluis, verlangende wijziging van art. 549 van het Burgerlijk Wetboek;

een adres van den gemeenteraad van 's Gravenhage, daarbij overleggende een afschrift van haar adres aan den Koning, strekkende tot opheffing van alle nog bestaande beperkende bepalingen, welke de vrije uitoefening der visscherij in den weg staan;

een adres der gemeente Harlingen, verlangende wijziging van art. 549 Burgerlijk Wetboek;

een adres van het gemeentebestuur van Vlaardingen, van gelijke strekking;

een adres van den raad der gemeente Delfzijl, van gelijke strekking;

een adres van burgemeester en wethouders van Schiedam, ten geleide van een adres van den raad dier gemeente aan Z. M. den Koning, van gelijke strekking;

een adres van Ernst en Dijk en de wed. G. Dommer & Cie.; kooplieden te Amsterdam, strekkende dat de inkomende regten der geraffineerde borax zullen blijven als bij het tarief bepaald is,

een adres van Johanna de Visser, echtgenoote van IJ. Schrieck te Moerdijk, postmeesteresse aldaar, strekkende dat door het een of ander amendement bij het ontwerp van wet op de paardenposterij, in haar lot worde voorzien;

een adres van M. Brouwer, c. a., postmeesters in onderscheidene plaatsen, strekkende dat de zoo evengenoemde wet niet worde aangenomen, zonder dat door de Regering is erkend het regt der paardenpostmeesters op schadevergoeding of wachtgeld na de opheffing der paardenposterij; en

een adres van H. Groeneveld, postmeester te Gorinchen, verzoekende voorziening in zijne regten en belangen.

Deze verzoekschriften zullen worden verzonden naar de Commissie *ad hoc.*

2°. de 50 volgende van de Tweede Kamer ontvangen wetsontwerpen, als:

een tot wijziging van hoofdstuk IV der Staatsbegrooting voor 1853 (Abonnementen enz. van de admininistratie der gevangenissen);

een tot verhooging van hoofdstuk VII der Staatsbegrooting voor 1853 (Tractement van den Minister);

een tot verhooging van hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1854 (Drooge dok te Willemsoord);

een tot verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting over 1853 (Herstel van waterkeeringen in Zeeland);

een tot amortisatie van nationale schuld;

een tot regeling van het fonds van koopprijzen van domeinen, dienst 1853—1854;

een tot wijziging van hoofdstuk VI der Staatsbegrooting over 1853 (Kindergelden enz.);

zestien wets-ontwerpen tot naturalisatie van B. E. J. Driessen, J. B. Bünnekamp; J. Boijsen, J. G. Schrakamp, C. P. L. Driessen, C. F. W. Ammon, J. Strehler, A. H. Wehdemeier, C. Hill, C. L. Overbeck, J. A. C. Damnitz, M. A. Jasper, P. Andreas, J. R. Lange, L. A. H. Schröder en J. C. C. Henekel;

een wets-ontwerp tot opheffing der paardenposterij;

een tot regeling van het muntwezen van Nederlandsch Indie;

een tot aanwijzing der middelen tot herstel van het muntwezen van Nederlandsch Indie;

een tot het verleenen van vrijdom van inkomende regten voor meststoffen in Nederlandsch Indie:

tien wets-ontwerpen tot naturalisatie van H. C. Haacke, E. J. Marten, A. Moussault, J. Riper, G. W. L. Honckel, E. Mehler, mr. J. A. Truter, J. L. J. Knagge, B. Sterneborg, E. Ainsworth;

zeven wets-ontwerpen tot vereeniging der gemeenten Valburg en Loenen en Wolferen, Laren en Verwolde, Nieuwer-Amstel en Rietwijkeroord, Beets en Schardam, Leijmuiden en Kalslagen, Avenhorn en Grosthuizen en Scharwoude, Heerhugowaard en Veenhuizen;

een wets-ontwerp tot regeling van het pensioen der militaire leden van het Hoog Militair Geregtshof;

een tot verhooging van het Xde hoofdstuk der Staatsbegrooting van 1854;

een tot wijziging der wet van 12 Mei 1818, op de uitoefening der groote visscherij;

een tot het verleenen eener bijdrage ter bevordering van den aanleg van een scheepvaartkanaal tusschen Assen en Groningen;

een tot verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting van 1854 (vergoeding van rente aan de Nederlandsche Rhijn-spoorweg-maatschappij); en

een tot verklaring van algemeen nut van den aanleg van een spoorweg van de Belgische grenzen in de rigting van Antwerpen langs Roosendaal tot aan het Hollandsch Diep bij Roodevaart, met eenen zijtak van Roosendaal tot Breda.

Deze wets-ontwerpen zullen naar de Afdeelingen verzonden worden.

3°. de navolgende boekwerken, als:

van den schrijver jhr. Salvador, drie exemplaren van: 1°. Regtsgeleerd advies tot betoog der niet regtsgeldigheid van huur-contracten van 1804 te Haarlem. 2°. Twee exemplaren van Nader schrijven; de niet regtsgeldigheid van contracten van 1804 te Haarlem en 3°. Adres aan Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken, betreffende eene zoogenaamde schrijffout in eene resolutie van heeren Gedeputeerde Staten der provincie Noord-Holland, door jhr. M. Salvador;

van de afdeeling 's Hertogenbosch van de Noordbrabantsche maatschappij ter bevordering van nijverheid, een exemplaar van *a.* het verslag der Commissie van beoordeeling der antwoorden op de bekende, in Junij ll. uitgeschreven prijsvraag; *b.* de bekroonde verhandeling; en *c.* het adres ter invoering van den aangegeven maatregel.

van den schrijver *B. M. Perk*, lid van de kamer van koophandel en fabrieken en bierbrouwer te 's Gravenhage, vier exemplaren van zijn werk: » De wet op de bieren en de Nederlandsche brouwerijen;

een exemplaar van le Proeès de la veuve Huyds devant la cour provinciale du Limbourg et devant la Haute Cour des Pays-Bas; renvoi devant la cour provinciale de la Gueldre;

een exemplaar van de Handelingen van de Algemeene Synode der Christelijke Hervormde Kerk in het Koningrijk der Nederlanden in den jare 1853;

Al deze gedrukte stukken en boekwerken zullen worden geplaatst in de boekerij der Kamer.

Thans wordt overgegaan tot het *trekken der afdeelingen*,

De uitslag daarvan is dat:

tot de eerste afdeeling zullen behooren de heeren: van den Dries, de Bruijn, van Goltstein van Oldenaller, van Weel, van Beeck Vollenhoven, Borski, van Wessem, Paspoort van Grijpskerke, Cremers en Tonekens;

tot de tweede afdeeling de heeren: van der Beken Pasteel, van Sasse van Ysselt, Sassen, van Rhemen van Rhemenshuizen, 't Hooft van Benthuizen, van Rijekevorsel, Boseh van Drakestein, van Eijsinga, van Andringa de Kempenaer en van Heeekeren van Wassenaer;

tot de derde afdeeling de heeren: van Aylva van Pallandt, Lotsij, van der Oudermeulen, Martens van Sevenhoven, d'Ablaing van Giessenburg, van Swinderen, de Vos van Steenwijk, Beerenbroek en de Villers de Pité;

tot de vierde afdeeling de heeren: van Nispen van Pannerden, van Dam van Isselt, Blankenheijm, Boxman, Insinger, van der Lek de Clereq, Cost Jordens, de Sitter en Regout.

De leden begeven zieh daarna naar de afdeelingen ten einde tot de keuze van voorzitters en onder-voorzitters der afdeelingen over te gaan.

Daarna wordt de Vergadering gescheiden.

WETS-ONTWERPEN INGEKOMEN IN DE ZITTING VAN 5 APRIL.

GEWIJZIGD ONTWERP VAN WET LIT. A *tot regeling van het Muntwezen van Nederlandsch Indie.*

WIJ WILLEM III, ENZ.

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat art. 59 der Grondwet bepaalt, dat het muntstelsel in de kolonien en bezittingen van het Rijk in andere werelddeelen wordt geregeld door de wet;

dat bij Koninklijk besluit van den 12den Junij 1839 (*Staatsblad van Nederlandsch Indie* n°. 37) de Nederlandsche gulden, zoo als dezelve bij de wet van den 22sten Maart 1839 (*Staatsblad* n°. 6) voor dit Rijk is bepaald, verklaard is te zijn de standpenning van Nederlandsch Indie, en dat die standpenning, uit kracht van de publicatie van Onzen Gouverneur-Generaal van Nederlandsch Indie, van 26 Maart 1846 (*Staatsblad van Nederlandsch Indie* n°. 10), thans wordt vertegenwoordigd door den *recepis*,

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Art. 1. 's Rijks muntspecien in Nederlandsch Indie zijn zilveren standpenningen, zilveren en koperen pasmunt en gouden negotiepenningen.

Art. 2. De standpenningen zijn de volgende zilveren muntstukken:

de Nederlandsche gulden, zijnde ook de eenheid van het muntstelsel voor Nederlandsch Indie;

de rijksdaalder of het stuk van *twee en een halven gulden;*

de halve gulden;

zoo als zij zijn verordend bij de wet van 26 November 1847 (*Staatsblad* n°. 69).

Art. 3. Zilveren pasmunt zijn:

het stuk van $^1/_4$ (*een vierde*) *gulden*;

het stuk van $^1/_{10}$ (*een tiende*) *gulden*;

het stuk van $^1/_{20}$ (*een twintigste*) *gulden.*

Art. 4. Koperen pasmunt zijn:

de cent of het honderdste van den gulden;

de halve cent.

De beeldenaar en middellijnen worden door Ons bepaald bij een in het *Staatsblad* te plaatsen besluit.

Het gewigt dezer muntstukken wordt binnen een jaar na het in werking brengen dezer wet, door de wet geregeld en de uitgifte bepaald.

Art. 5. De negotiepenningen zijn:

de gouden Willem;

de dubbele en halve Willem;

de gouden dukaat en

de dubbele dukaat;

zoo als zij zijn verordend bij de wet van 26 November 1847 (*Staatsblad* n°. 69).

Art. 6. Het gewigt van het stuk van $^1/_4$ gulden is *drie wigtjes, honderd tachtig duizendsten van een wigtje;*

van het stuk van $^1/_{10}$ gulden, *een wigtje, twee honderd vijftig duizendsten van een wigtje;*

van het stuk van $^1/_{20}$ gulden, *zes honderd tien duizendsten van een wigtje.*

De ruimte in gewigt is: voor het stuk van $^1/_4$ gulden, zes duizendste; voor het stuk van $^1/_{10}$ gulden tien duizendste, en voor het stuk van $^1/_{20}$ gulden twaalf duizendste gedeelten van het gewigt voor elk stuk bepaald, zoowel boven als beneden dat gewigt.

Art. 7. Het gehalte der zilveren pasmunt is *zeven honderd twintig duizendsten* (0.720) met eene ruimte van twee duizendsten, zoowel boven als beneden dat gehalte.

Art. 8. De beeldenaar der zilveren pasmunt is: aan de voorzijde 's Rijks wapen tussehen de aanduiding der geldswaarde $^1/_4$ . . . . G, $^1/_{10}$ . . . . G, $^1/_{20}$ . . . G, benevens het jaartal en het omschrift: *Nederlandsch Indie*, met zoodanige verkortingen als de grootte van het stuk vereiseht, en aan de keerzijde de aanduiding der geldswaarde in de Maleische en Javaansche talen.

Deze stukken worden in den ring gemunt, met eenen staanden kartelrand.

Art. 9. De middellijnen der zilveren pasmunt worden door Ons bepaald, bij een in het *Staatsblad* te plaatsen besluit.

Art. 10. De aanmunting van pasmunt voor Nederlandsch Indie geschiedt alleen voor rekening van den Staat en krachtens eene in elk geval door Ons te verleenen magtiging, tevens bepalende het bedrag der aanmunting.

Dit bedrag wordt telken jare in de *Staats-courant* medegedeeld.

Het maximum van elke soort uit te geven pasmunt wordt, binnen drie jaren na het in werking brengen van deze wet, door de wet bepaald.

Art. 11. De negotiepenningen zijn geen wettig betaalmiddel.

Niemand is verpligt zilveren pasmunt tot een hooger bedrag dan *tien* gulden of koperen pasmunt tot een hooger bedrag dan *twee* gulden in betaling aan te nemen.

Art. 12. Vreemde zilveren muntspeeien waarvan de koers, op de innerlijke waarde gegrond, door Ons, op voorstel van het koloniaal Bestuur is bepaald, worden in 's Lands kassen in Nederlandsch Indie in betaling aangenomen.

Art. 13. Geene valsche, vervalschte, in waarde verminderde,

verminkte of gesehonden muntspecien worden in 's Lands kassen aangenomen, en is niemand gehouden dusdanige specien aan te nemen.

Art. 14. Alle thans in Nederlandseh Indie wettig omloopende betaalmiddelen blijven voorloopig op den bestaanden voet gangbaar.

Art. 15. Het verbod van invoer van kopermunt, uit de buitenbezittingen in Nederlandseh Indie naar Java en Madura, wordt gehandhaafd.

Art. 16. Binnen drie jaren na het in werking treden dezer wet, wordt het bedrag van omloopende kopermunt verminderd tot de hoeveelheid die als koperen pasmunt zal blijken noodig te zijn.

Binnen een gelijk tijdsbestek worden de reeepissen, uitgegeven kraehtens de publieatie van den Gouverneur-Generaal van Nederlandseh Indie van den 4den Februarij 1846 (*Staatsblad van Nederlandsch Indie* n°. 3), buiten omloop gesteld, nadat aan de houders de gelegenheid tot inwisseling tegen zilveren munt, gulden om gulden, zal zijn verstrekt.

Art. 17. De reeepissen verjaren twee jaren na afloop van den termijn voor de geheele verwisseling te stellen.

Art. 18. Maandelijks wordt door den Gouverneur-Generaal openbaar gemaakt het bedrag der ingetrokken kopermunt en der ingewisselde en vernietigde, alsmede dat der nog niet ingewisselde reeepissen.

Art. 19. Jaarlijks, te beginnen met 1°. Januarij 1855, wordt door Onzen Minister van Kolonien aan de Staten-Generaal gezonden een verslag omtrent de uitvoering aan de tegenwoordige wet gegeven.

Art. 20. De middelen tot dekking der uitgaven, noodig tot regeling van het muntwezen in Nederlandseh Indie, worden door de wet vastgesteld.

Art. 21. Ten aanzien van de vervolging en bestraffing hier te lande der misdrijven gepleegd met opzigt tot 's Rijks muntspeeien, in de tegenwoordige wet vermeld, worden deze gelijkgesteld met de nationale gangbare muntspeeien.

Art. 22. Op een nader door Ons te bepalen tijdstip zal deze wet in Nederlandsch Indie afgekondigd en in werking gebragt worden.

Alle vroegere, met de tegenwoordige wet strijdende verordeningen zijn van dat tijdstip af vervallen.

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst en dat alle ministeriele departementen, autoriteiten, collegien en ambtenaren, wien zulks aangaat, aan de naauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

NOTA VAN WIJZIGINGEN *in zeven Ontwerpen van Wet tot Vereeniging van Gemeenten.*

Art. 8 van het 1ste en 2de ontwerp en art. 7 van het 4de, 5de, 6de, 7de en 8ste ontwerp wordt nu aldus gelezen:

» De belastingen, welke bij de afkondiging dezer wet in elke der beide gemeenten worden geheven, kunnen tot en met den 31sten Deeember 1855 ten behoeve der vereenigde gemeente worden ingevorderd."

» De aeten van den burgerlijken stand worden over het jaar 1854 in de loopende registers ingesehreven."

met dit onderseheid, dat in art. 7 van het 7de ontwerp ten aanzien van *Avenhorn*, *Grosthuizen* en *Scharwoude*, in de 1ste alinea in plaats van: *in elke der beide gemeenten*, moet worden gelezen: » in elke der drie gemeenten."

VERANDERING *in het nader Gewijzigd Ontwerp van Wet tot verhooging van het Xde hoofdstuk der Begrooting van Staats-uitgaven voor het dienstjaar* 1854.

De aanvang van den considerans van dit Wets-ontwerp, wordt nu aldus gelezen:

» Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat het uit hoofde van buitengewone omstandigheden noodzakelijk is, de sommen", enz.

De overige wets-ontwerpen luiden gelijk zij in Bijblad II voorkomen.

16DE ZITTING.

ZITTING VAN VRIJDAG 7 APRIL.

(GEOPEND TEN 3 URE.)

Benoeming van voorzitters en ondervoorzitters; mededeeling van benoeming van rapporteurs voor verschillende wets-ontwerpen; verzoekschriften ingekomen; verslagen ter tafel gebragt omtrent verscheidene wets-ontwerpen; bepaling van den dag der beraadslaging.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 29 leden, te weten de heeren:

de Bruijn, van Goltstein van Oldenaller, van der Oudermeulen, Lotsij, van Andringa de Kempenaer, Borski, Bosch van Drakestein, Blankenheijm, Regout, van Dam van Isselt, van Aylva van Pallandt, van Wessem, d'Ablaing van Giessenburg, Tonekens, van Rhemen van Rhemenshuizen, Boxman, Martens van Sevenhoven, van Swinderen, de Vos van Steenwijk, Sassen, Paspoort van Grijpskerke, 't Hooft van Benthuizen, Insinger, Beerenbroek, van Eijsinga, van Nispen van Pannerden en de Villers de Pité.

De notulen van het verhandelde in de vorige vergadering worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter** deelt mede:

1°. dat de heeren van der Lek de Clercq en van Rijckevorsel schriftelijk hebben kennis gegeven verhinderd te zijn om de Vergadering bij te wonen, de eerste uit hoofde van ambtsbezigheden, de laatste door ongesteldheid van een zijner nabestaanden.

Deze berigten worden voor kennisgeving aangenomen.

2°. dat door de afdeelingen zijn benoemd tot voorzitters, de heeren: Borski, van Sasse van Ysselt, Martens van Sevenhoven en Cost Jordens, en tot onder-voorzitters de heeren van Wessem, van Andringa de Kempenaer, van Aylva van Pallandt en van Nispen van Pannerden.

3°. dat tot rapporteurs zijn gekozen:

voor het wets-ontwerp tot amortisatie van schuld, de heeren van Wessem, Bosch van Drakestein, van der Oudermeulen en Insinger;

voor dat tot wijziging van hoofdstuk VI der Staatsbegrooting voor 1853 (kindergelden enz.) de heeren van Wessem, van Andringa de Kempenaer, van der Oudermeulen en Insinger;

voor dat tot verklaring van algemeen nut van den aanleg van een spoorweg van de Belgische grenzen tot aan het Hollandsch diep, de heeren Tonckens, Sassen, van Aylva van Pallandt en van Nispen van Pannerden;

voor dat tot wijziging der wet van 12 Maart 1818 (uitoefening der groote visscherij), de heeren Paspoort van Grijpskerke, 't Hooft van Benthuizen, van der Oudermeulen en van Nispen van Pannerden;

voor dat tot verhooging van hoofdstuk X der Staatsbegrooting voor 1854, de heeren Tonckens, Sassen, van Aylva van Pallandt en Blankenheijm;

voor dat tot verhooging van Hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1854 (drooge dok te Willemsoord) de heeren de Bruijn, Sassen, van Aylva van Pallandt en Blankenheijm;

voor dat tot verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting voor 1853 (waterkeeringen in Zeeland), de heeren Paspoort van Grijpskerke, 't Hooft van Benthuizen, de Vos van Steenwijk en van Nispen van Pannerden;

voor die tot vereeniging van verschillende gemeenten, de heeren Paspoort van Grijpskerke, Sassen, Lotsij en Blankenheijm;

voor dat tot het verleenen eener bijdrage voor het scheepvaart-kanaal tusschen Assen en Groningen, de heeren Tonckens, Sassen, Lotsij en Blankenheijm.

4°. dat is ingekomen een verzoekschrift van Willem Pastoors, paardenpostmeester te Groot-Zundert, houdende bezwaren tegen de wet tot opheffing der paardenposterij.

Dit verzoekschrift wordt gesteld in handen van de Commissie voor de Verzoekschriften.

5°. dat bij missive van gisteren aan den Minister van Binnenlandsche Zaken het verlangen der Kamer is medegedeeld, dat aan elk der leden moge worden uitgereikt een exemplaar van het verslag over de openbare werken in 1853.

6°. dat de Commissien van Rapporteurs hare verslagen ter tafel brengen omtrent de navolgende wets-ontwerpen, als omtrent:

dat tot wijziging van hoofdstuk VI der Staatsbegrooting voor 1853 (kindergelden enz.);

dat tot wijziging der wet van 12 Maart 1818 (uitoefening der groote visscherij);

dat tot amortisatie van nationale schuld;

dat tot verklaring van algemeen nut van den aanleg van een spoorweg van de Belgische grenzen tot aan het Hollandsch diep;

dat tot het verleenen eener bijdrage voor het scheepvaart-kanaal tusschen Assen en Groningen; en

dat tot verhooging van hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1854 (drooge dok te Willemsoord).

Die stukken zullen worden gedrukt en aan de leden rondgedeeld.

De **Voorzitter** stelt voor, de beraadslaging over die wets-ontwerpen te doen plaats hebben op aanstaanden Maandag, des morgens ten 11 ure.

De heer **Lotsy** vraagt en bekomt het woord, en zegt: Ik geloof, Mijne Heeren, niet in strijd met de antecedenten van deze Kamer te handelen indien ik voorstel, de beraadslaging over die wets-ontwerpen tegen morgen aan de orde te stellen. Er zou dan welligt gelegenheid zijn, in de Vergadering van morgen rapport uit te brengen omtrent andere wets-ontwerpen die reeds in de seetien behandeld zijn en waaromtrent de Commissien van Rapporteurs zich reeds vereenigd hebben; en de behandeling tegen den eersten of tweeden dag der volgende week aan de orde te stellen. Er zijn weinige aanmerkingen op de zoo even opgegeven wets-ontwerpen gevallen en ik herhaal dus, ik meen dat het niet strijdig zou zijn met hetgeen meermalen in deze Kamer is geschied, om ze morgen, in eene zitting bijv. ten twee ure te houden, te behandelen.

Onderscheiden leden ondersteunen het voorstel van den heer Lotsij.

De **Voorzitter:** Zoo het derhalve het verlangen van de Vergadering is, wordt de behandeling der wets-ontwerpen, waaromtrent de verslagen ter tafel zijn gebragt, vastgesteld op morgen, des namiddags ten twee ure.

Dienovereenkomstig wordt besloten en de Vergadering gescheiden.

VERSLAGEN UITGEBRAGT IN DE ZITTING VAN 7 APRIL.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS *voor het Wets-ontwerp tot wijziging van het VIde Hoofdstuk der Begrooting van Staats-uitgaven voor* 1853 (Kindergelden enz.);

Dit Wets-ontwerp heeft geene aanleiding tot bedenkingen gegeven.

In ééne Afdeeling is de wenschelijkheid betoogd, dat de Regering gepaste maatregelen neme om zich te vergewissen, dat de betalingen, die wegens schoolgelden voor de zonen van predikanten

gedaan worden, op eene doeltreffende wijze mogen worden aangewend.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 6den April 1854.

VAN WESSEM.
VAN ANDRINGA DE KEMPENAER.
VAN DER OUDERMEULEN.
INSINGER.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS *voor het Wets-ontwerp tot wijziging van art.* 26 *der wet van den* twaalfden *Maart* 1818 (Staatsblad *n°.* 15), *op de uitoefening der Groote Visscherij.*

Eenige leden hebben ter gelegenheid der behandeling van dit wets-ontwerp den wensch uitgedrukt, dat de benoeming van eene commissie, bestemd om de vraag in overweging te nemen, of de bestaande wetten en verordeningen op het stuk der visscherijen dadelijk geheel ingetrokken, dan wel gedeeltelijk behouden of door andere vervangen dienen te worden, weldra moge leiden tot eene eindbeslissing omtrent dezen zoo gewigtigen tak van nijverheid.

Eenige andere leden uitten daarbij het verlangen, dat de bedoelde regeling zoo spoedig mogelijk zou kunnen plaats hebben, in dier voege, dat de groote visscherij van belemmerende beperkingen ontheven worde, en het toekennen van alle premien moge vervallen.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 6den April 1854.

PASPOORT VAN GRIJPSKERKE.
'T HOOFT VAN BENTHUIZEN.
VAN DER OUDERMEULEN.
VAN NISPEN VAN PANNERDEN.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS *voor het Wets-ontwerp tot Amortisatie van Nationale Schuld.*

Op dit Wets-ontwerp zijn in de Afdeelingen der Kamer geene aanmerkingen gevallen.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 6den April 1854.

VAN WESSEM.
BOSCH VAN DRAKENSTEIN.
VAN DER OUDERMEULEN.
INSINGER.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS *over het wets-ontwerp tot verklaring van algemeen nut van den aanleg van een Spoorweg van de* Belgische grenzen *in de rigting van* Antwerpen *langs* Roosendaal *tot aan het* Hollandsch diep *bij* Roodevaart, *met eenen zijtak van* Roosendaal *tot* Breda.

Dit Wets-ontwerp heeft bij het onderzoek in de Afdeelingen tot geene aanmerkingen aanleiding gegeven.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 6den April 1854.

TONCKENS.
SASSEN.
VAN AYLVA VAN PALLANDT.
VAN NISPEN VAN PANNERDEN.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS *voor het Wets-ontwerp betrekkelijk het verleenen eener bijdrage ter bevordering van den aanleg van een Scheepvaartkanaal tusschen* Assen *en* Groningen;

Tegen deze voordragt als zoodanig zijn over het algemeen in de Afdeelingen der Kamer geene bedenkingen gerezen. Onderscheiden leden wenschten hunne tevredenheid deswege aan de Regering te kennen te geven. Zij zagen daarin het bewijs van haren ernstigen wil om de onderneming van nuttige openbare werken met klem te ondersteunen. Zij waren dan ook van oordeel, dat subsidien voor zoodanige werken van staatswege te verleenen, de goedkeuring der wetgevende magt verdienen: omdat dezelve blijkbaar strekken tot bevordering van het algemeen belang. Zij meenden, dat door de Regering op dien weg behoort te worden voortgegaan, zoolang de toestand der schatkist het gedoogt en er tusschen de bijdragen der belanghebbenden en van het Rijk eene billijke evenredigheid bewaard wordt.

Onderscheidene andere leden konden zich met eene aldus uitgedrukte aanbeveling van dergelijke subsidien niet onvoorwaardelijk vereenigen. Zij achtten deze aansporing ook minder noodig, waar bij de Regering reeds genoegzame neiging schijnt te bestaan, om op die wijze het daarstellen van openbare werken te bevorderen. Het kwam hun ook twijfelachtig voor, of eene ondersteuning van rijkswege, gelijk de thans voorgestelde, eigenlijk wel onder de rubriek van subsidien kan worden gerangschikt. Immers de verhouding van de rijksbijdrage tot die der betrokken gewesten en gemeenten is van dien aard, dat zij, bijna de helft der geraamde som bedragende, buitensporig hoog mag worden gerekend, en het bedrag van een gewoon rijkssubsidie verre overtreft hetgeen, gelijk de considerans van het wets-ontwerp dit ook aanduidt, alleen tot aanmoediging en bevordering van soortgelijke ondernemingen schijnt te moeten dienen. Deze leden konden zich in den regel dus niet vereenigen met het beginsel om van gouvernementswege verreweg het aanzienlijkst deel der kosten van zoodanige werken op zich te nemen.

Tegenover deze beschouwingen werd door de eerstgemelde leden met opzigt tot deze voordragt aangemerkt, dat men niet uit het oog moet verliezen, dat bij het onderhavige werk er eene verbinding van hoofdwegen zóó te water als te land wordt tot stand gebragt. Zij wenschen daarom aan de Regering voor de toekomst in overweging te geven, of het niet verkieslijk ware geweest, dit geheele werk, gelijk met soortgelijke werken meermalen is geschied, voor rekening van het Gouvernement te doen verrigten, met inbegrip namelijk van de bijdragen, welke daartoe door de belanghebbenden zullen worden verstrekt. Zij meenden, dat daartoe thans reeds allerzins termen waren geweest bij een werk, dat voor het Rijk zelf als dadelijk productief kan worden aangemerkt.

Op art. 1 is door enkele leden opgemerkt, dat het wenschelijk scheen, bij zoodanige voordragt het genoemde bedrag voor het geheele werk bij de wet zelve te vermelden.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 7den April 1854.

TONCKENS.
SASSEN.
LOTSIJ.
BLANKENHEIJM.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS *voor het Wets-ontwerp tot verhooging van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting voor* 1854 (Drooge dok te Willemsoord).

Bij het onderzoek van dit Wets-ontwerp in de Afdeelingen hebben de leden over 't algemeen verklaard te kunnen berusten in deze beschikking over gelden, die ook reeds vroeger bij de Staatsbegrooting waren toegestaan. Sommige leden hadden echter wenschelijk geacht, dat de Regering daarvoor geene afzonderlijke voordragt gedaan, maar die gelden bij de begrooting zelve voor 1854 aangevraagd had, vermits de noodzakelijkheid dezer uitgave reeds toen bekend scheen te zijn.

Ook werd door sommige leden het vermoeden ter sprake gebragt, dat de fonderingen van het drooge dok met den zoogenaamden casius-tras waren opgemetseld. Zij meenden, wanneer dit inderdaad het geval mogt zijn, den twijfel te moeten opperen, of het dan wel veel baten zou, de muurwerken te herstellen, daar het, volgens het antwoord der Regering aan de Tweede Kamer gegeven, is gebleken, dat die tras wel tot verharding overgaat wanneer dezelve langen tijd droog staat, maar niet bestand is tegen langdurige inwerking van het water.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 7den April 1854.

DE BRUIJN.
SASSEN.
VAN AYLVA VAN PALLANDT.
BLANKENHEIJM.

ZITTING VAN DEN 8STEN APRIL.

17DE ZITTING.

ZITTING VAN ZATURDAG 8 APRIL.

(GEOPEND TEN 2 URE.)

Ingekomen: eene missive van den heer Minister van Binnenlandsche Zaken betrekkelijk de vraag der Kamer omtrent het ontvangen van exemplaren van het Verslag over de openbare werken in 1853. — Zonder beraadslaging aangenomen de wets-ontwerpen: 1°. tot wijziging van Hoofdstuk VI der Staatsbegrooting van 1853; 2°. tot wijziging der wet van 12 Maart 1818; 3°. tot amortisatie van nationale schuld; en 4°. tot verklaring van algemeen nut van den aanleg van een spoorweg van de Belgische grenzen en tot het Hollandsch diep; beraadslaging over en aanneming van het wets-ontwerp tot het verleenen eener bijdrage voor het scheepvaartkanaal tusschen Assen en Groningen. — Verdaging der beraadslaging tot verhooging van Hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1854. — Verslag uitgebragt door de Commissie over de Verzoekschriften. — Verslagen ter tafel gebragt voor verschillende wets-ontwerpen; bepaling van den dag der beraadslaging.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 28 leden, te weten de heeren:

de Bruijn, Cost Jordens, Borski, van Aylva van Pallandt, Insinger, Tonckens, 't Hooft van Benthuizen, de Vos van Steenwijk, van Swinderen, van Weel, Sassen, van Nispen van Pannerden, Lotsij, van Goltstein van Oldenaller, van Andringa de Kempenaer, Bosch van Drakestein, van Eijsinga, Blankenheijm, Martens van Sevenhoven, van Rhemen van Rhemenshuizen, Regout, van Dam van Isselt, de Villers de Pité, Paspoort van Grijpskerke, van Sasse van Ysselt, van der Oudermeulen en Beerenbroek;

en de heeren Ministers van Binnenlandsche Zaken, van Buitenlandsche Zaken en ad interim van Finantien, van Kolonien, en voor de Zaken van de Hervormde Eeredienst enz.

De notulen van het verhandelde in de vorige vergadering worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter** deelt mede

dat is ingekomen:

eene missive van den heer Minister van Binnenlandsche Zaken van den volgenden inhoud:

's GRAVENHAGE, *den 8sten April* 1854.

Bij uwe geëerde missive van 6 dezer werd mij het verlangen medegedeeld van de Eerste Kamer der Staten-Generaal, dat aan elk van de leden der Kamer een exemplaar mogt worden uitgereikt van het Verslag over de openbare werken, onlangs aan den Koning uitgebragt.

Ik vind mij tot mijn leedwezen verpligt te antwoorden, dat er voor het oogenblik geene mogelijkheid is aan dat verlangen te voldoen. Tot besparing van kosten toch zijn er, behalve de voor de betrokken ambtenaren en autoriteiten benoodigde exemplaren, niet meer gedrukt dan men meende dat verkocht zouden worden, en het getal nog beschikbare exemplaren is op verre na niet voldoende tot uitdeeling aan elk der leden.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
Namens den Minister,
De Secretaris-Generaal,
SCHRÖDER.

Aan den Heer Voorzitter van de Eerste Kamer der Staten-Generaal.

De **Voorzitter** zegt, na de voorlezing: Ik stel voor deze missive voor kennisgeving aan te nemen.

De heer **van Dam van Isselt**: Na het antwoord van den Minister van Binnenlandsche Zaken ontvangen zie ik zeer goed in, dat er voor dit jaar niet te rekenen is op de uitdeeling van zoodanig verslag. Maar ik neem de vrijheid aan Zijne Excellentie de bede te rigten, van in een volgend jaar aan de leden der Staten-Generaal gedachtig te zijn. Ik heb dit verzoek in de Vergadering gebragt, en daarbij als mijne consideratie op den voorgrond gesteld, dat, zoo de ambtenaren, nu in de missive des Ministers genoemd, belang moeten stellen om dit verslag te kennen, dan ook de leden der Staten-Generaal, die bij de begrooting der uitgaven voor de openbare werken een oordeel over die werken moeten kunnen vellen, alle aanspraak hebben om een exemplaar van zoodanig verslag te ontvangen. Ik neem dus de vrijheid 's Ministers aandacht hierop te vestigen.

De heer **Minister van Binnenlandsche Zaken:** Mijnheer de Voorzitter. Wanneer door de leden der Staten-Generaal de wensch wordt te kennen gegeven, om gesteld te worden in het bezit van een exemplaar van zulk een verslag, dan zal de Regering geene bedenkingen maken tegen het voldoen aan dat verlangen. Dit jaar was het, gelijk ik reeds schriftelijk te kennen gaf, niet mogelijk. Ik heb gemeend te kunnen volstaan met de toezending van een exemplaar aan elke der Kamers van de Staten-Generaal als collegie. Wel werd het stuk toegezonden aan verschillende autoriteiten en ambtenaren, doch alleen aan hen, die bepaaldelijk het rapport bij hunne werkzaamheden noodig hebben. De uitdeeling heeft zich niet verder uitgestrekt, omdat daardoor de kosten nog al vrij aanmerkelijk zouden zijn vermeerderd en ik begrepen heb die zooveel mogelijk te moeten beperken.

In een volgend jaar zal men aan het verzoek der Kamer indachtig kunnen zijn en zorgen dat een exemplaar aan elk der leden worde uitgereikt.

De Vergadering gaat over tot de behandeling van de heden aan de orde gestelde wets-ontwerpen.

I. Het WETS-ONTWERP TOT VERHOOGING VAN HOOFDSTUK VI DER STAATSBEGROOTING voor 1853 (Kindergelden enz.) wordt zonder beraadslaging met algemeene (28) stemmen aangenomen.

II. Het WETS-ONTWERP TOT WIJZIGING DER WET VAN 12 MAART 1818 (Uitoefening der groote visscherij).

De **Voorzitter:** Alvorens tot de behandeling van het thans aan de orde zijnde wets-ontwerp over te gaan, geef ik het woord aan den heer van Goltstein, ten einde verslag uit te brengen omtrent een verzoekschrift betrekkelijk deze wetsvoordragt.

De heer **van Goltstein van Oldenaller** brengt daarop, namens de Commissie voor de Verzoekschriften, het volgende verslag uit:

De gemeenteraad van 's Gravenhage heeft aan deze Kamer een afschrift ingezonden van een adres aan Z. M. den Koning ingediend, ten doel hebbende om te verkrijgen de opheffing van alle beperkende bepalingen welke de vrije uitoefening der zeevisscherij in den weg staan, met verzoek dat het der Kamer moge behagen, gezegd adres krachtdadig te ondersteunen, zoowel door mede te werken tot die voorstellen, welke aan de Staten-Generaal van wege den Koning ter bereiking van dat doel mogten worden gedaan, als door zelve te nemen zoodanige maatregelen, als de Eerste Kamer in het belang der zaak van de geheele vrije uitoefening der zeevisscherij noodig en gepast zal oordeelen.

Aangezien dit verzoek in verband staat tot eene aangelegenheid, welke aanleiding kan en waarschijnlijk zal geven tot een wetsvoorstel, stelt uwe Commissie voor de nederlegging van dit verzoekschrift ter griffie.

De Vergadering vereenigt zich met de voorgestelde conclusie.

Het *wets-ontwerp tot wijziging der wet van* 12 *Maart* 1818 (Uitoefening der groote visscherij) wordt daarna zonder beraadslaging met algemeene (28) stemmen aangenomen.

IV. Het WETS-ONTWERP TOT AMORTISATIE VAN NATIONALE SCHULD wordt zonder beraadslaging met algemeene (28) stemmen aangenomen.

Het WETS-ONTWERP TOT VERKLARING VAN ALGEMEEN NUT VAN DEN AANLEG VAN EEN SPOORWEG VAN DE BELGISCHE GRENZEN TOT AAN HET HOLLANDSCH DIEP wordt mede zonder beraadslaging met algemeene (28) stemmen aangenomen.

V. Het WETS-ONTWERP TOT HET VERLEENEN EENER BIJDRAGE VOOR HET SCHEEPVAARTKANAAL VAN ASSEN NAAR GRONINGEN.

De beraadslaging wordt daarover geopend.

De heer **Andringa de Kempenaer:** Ik verheug mij dat 's Lands kas in staat is om de nijverheid, waarvoor particulieren hunne kapitalen beschikbaar stellen, te ondersteunen. Het verslag meldt, dat men aan de eene zijde de Regering wenscht opmerkzaam te maken, dat in die soort van ondernemingen met behoedzaamheid moet te werk gegaan worden. Wil men toch tot eene voortdurende, krachtige vermindering onzer staatsschulden geraken, dan moet het verleenen van subsidien met de meeste omzigtigheid geschieden. Ik wijs er daarom op, omdat het voorbeeld navolging zal vinden en hetgeen in den beginne het aanzien van *subsidie* had, ten laatste het geheele werk zelf zal worden.

Ik geloof, wanneer ik het oog vestig op de totale som die hier gevraagd wordt, namelijk f 461,000, en ik daarbij naga, dat 's Rijks kas daarvan als *bijdrage* twee tonnen gouds zal moeten verstrekken, dat dan het woord subsidie zeer twijfelachtig is.

Ik wil echter niet zoo kleingeestig zijn, om de juiste houding te wegen, die tusschen de bijdragen uit de staatskas en die welke van de betrokkene provincien en steden gevorderd wordt, bestaat. Ik wil die geenszins op eene goudschaal leggen, maar indien de staatskas die belangrijke opoffering doet voor dat werk, dan is het pligtmatig dat de volksvertegenwoordiging onderzoeke, dat de onderneming dan ook zooveel mogelijk *ten algemeenen nutte* strekken moge. De Regering heeft in hare Memorie van Toelichting gezegd: „Het geldt hier echter niet alleen het belang van twee provincien, „maar ook dat des Rijks." Het is ontwijfelbaar, dat de provincien Groningen, Drenthe en Overijssel bij de daarstelling van dat zeer nuttige kanaal belang hebben; maar wanneer wij een blik op de kaart werpen, bij eenige bekendheid van het terrein, dan zullen wij vinden, dat een ander belangrijk kanaal, uitgaande van de provincie Friesland langs Stroobos naar Groningen, slechts van dit kanaal verwijderd zal zijn door een dam van welligt geen 150 ellen breed. Wanneer nu die dam opgeruimd wierd, dan zou ik met volle overtuiging zeggen, dat het een kanaal is, dat niet alleen wordt daargesteld in het belang van enkele provincien, maar dat ook 's Rijks belang door den aanleg wordt bevorderd. Wanneer men daarbij den waterweg nagaat, waarvan op dit oogenblik gebruik wordt gemaakt om uit Friesland in de stad Grouingen en verder te komen, en dat bij de eventuele daarstelling aan het ontworpen kanaal, de scheepvaart merkelijk zal bevorderd worden, dan is het de pligt der Regering te zorgen, dat die twee tonnen gouds zooveel vrucht opleveren, als eenigzins mogelijk is.

Het heeft mij leed gedaan, dat men daarop bij dit wets-ontwerp zelf het oog niet heeft gehouden, maar het zou mij aangenaam zijn thans van den Minister van Binnenlandsche Zaken te vernemen, of de bedoeling ook bestaat, om, wanneer dit kanaal daargesteld mogt zijn en 's Rijks kas dan daartoe zoo veel zal hebben bijgedragen, de belemmering in de scheepvaart, welke die dam in den weg legt, op te heffen?

Ik kan wel is waar niet verwachten, dat mij daaromtrent op dit oogenblik reeds een pertinent antwoord zal kunnen worden gegeven, want ik wil gaarne erkennen, dat de verdediging van Groningen daarbij betrokken is; maar wanneer wij nagaan, dat ten laatste male in het jaar 1672 van dit defensie-middel is gebruik gemaakt, en dat de kunst thans welligt tot die hoogte is geklommen, dat beider belangen zouden kunnen worden vereenigd, dan mag ik — zoo ik een gunstig antwoord ontvang — het daarvan afhankelijk maken, of ik met volle overtuiging mijne stem zal kunnen geven aan deze aanzienlijke bijdrage.

De heer **Minister van Binnenlandsche Zaken:** Mijnheer de Voorzitter. Indien geen der leden van deze Vergadering over dit wets-ontwerp het woord had opgevat, zoude ook ik welligt het niet hebben gevraagd.

Nu echter de geachte spreker uit Friesland (de heer van Andringa de Kempenaer) eene vraag tot mij heeft gerigt, wil ik bij het antwoord de weinige aanmerkingen opnemen, in het verslag van de Commissie van Rapporteurs vervat.

De Regering heeft met genoegen gezien, dat onderscheidene leden van deze Vergadering bereid zijn haar te ondersteunen in de pogingen welke zij aanwendt ten einde het algemeen welzijn te bevorderen door het aanleggen van werken van publiek belang en door het verleenen van subsidien; andere leden hebben echter gevreesd, dat die goedkeuring de Regering zou aansporen om, meer dan raadzaam is, aan zoodanige ondernemingen te beginnen en welligt grootere uitgaven te doen dan in het belang van 's Rijks schatkist wenschelijk is. Ik kan aan die leden de geruststellende verzekering geven, dat de Regering niet dan na rijp beraad overgaat tot het voorstellen van zoodanige subsidien en niet dan nadat zij zich heeft overtuigd, dat bij de voorgenomen werken inderdaad het algemeen belang is betrokken.

Uit het verslag is verder gebleken dat er verschil van gevoelen heeft bestaan ten opzigte van de wijze waarop in dit geval het Rijk zijne ondersteuning moet verleenen. Sommige leden meenden, dat men niet wel kon spreken van het verleenen van subsidien in dit geval, waar inderdaad het grootste gedeelte der kosten door den Staat zou worden gedekt, en dat hetgeen door de belanghebbende provincien en gemeenten zal worden gegeven niet in verhouding staat tot de bijdragen uit 's Rijks kas; terwijl andere leden van oordeel zijn geweest, dat het hier een werk betrof dat ondernomen had moeten worden door het Rijk en dat alleen bijdragen hadden moeten worden verleend door de provincien en betrokken gemeentebesturen. De Regering is van meening geweest, dat, daar het algemeen belang zonder twijfel bij deze onderneming in ruime mate betrokken was, zij eene subsidie van 2 tonnen gouds mogt voorstellen, zonder welke zij de overtuiging had dat van de zaak niets kon komen. Maar, terwijl eene particuliere maatschappij het werk op zich wilde nemen en alleen vroeg eene subsidie van een bepaald bedrag, heeft zij geene genoegzame reden gevonden om als handelende persoon op te treden en slechts bijdragen te bedingen van de belanghebbende gemeenten en provincien. Zij heeft gemeend, dat het meer was in het belang van 's Rijks schatkist te weten met welke som men zou kunnen volstaan, met welke vaste bijdrage het werk zou kunnen worden ten uitvoer gelegd, dan dat de Staat zelf de kansen van het geheele werk op zich nam.

De geachte spreker uit Friesland heeft gevraagd: of het algemeen belang niet veel meer bij de zaak zoude zijn betrokken wanneer eene verbinding kon plaats hebben tussehen het zoogenaamde Hoendiep en Hoornsche diep. Zonder eenigen twijfel zal het in het belang van het kanaal en van het algemeen zijn, wanneer die verbinding plaats heeft. Ik geloof evenwel, dat die vereeniging niet onafscheidbaar is verbonden aan het plan, dat thans aan uwe beoordeeling is onderworpen. De verlenging van het Hoendiep tot in het Hoornsehe diep heeft reeds meermalen een punt van overweging uitgemaakt. Het is mij gebleken uit de vroeger overgelegde stukken, dat de Provineiale Staten van Groningen, toen zij dit punt hebben behandeld en zich bereid hebben verklaard tot het verleenen der subsidie, hebben gewezen op het wensehelijke van zoodanige vereeniging.

Op dit oogenblik zou ik niet met zekerheid durven zeggen welke bedenkingen tegen die vereeniging bestaan. Zoo ik mij niet bedrieg, hebben tot nu toe èn het belang van den waterstaat, èn het belang van de verdediging van het Rijk en der vesting Groningen daartegen bezwaren opgeleverd.

Ik moet evenwel aan de Vergadering herinneren dat het plan, zoo als het thans is opgemaakt, slechts een voorloopig plan is, dat nog moet worden onderworpen in de eerste plaats aan de goedkeuring van Gedeputeerde Staten van de provincie Groningen, en in de tweede plaats aan de goedkeuring der Regering; dat de concessie nog niet is verleend, zoodat de Regering in de mogelijkheid is om daarin zoodanige bepalingen te maken en verpligtingen op te leggen als zij zal meenen dat in het algemeen belang noodzakelijk zijn en, bij het verleenen van zulk eene aanzienlijke subsidie, billijkerwijze kunnen worden gesteld.

Ik geloof evenwel niet, zoo als ik reeds de eer had te zeggen, dat die beide plannen in onafscheidelijk verband staan. Men heeft hier het oog op het in gemeenschap brengen van twee verschillende kanalen door ze beide door te trekken en te doen uitkomen in hetzelfde vaarwater, het Hoornsche diep, zoodat, ook afgescheiden van dit plan, de doorgraving, waarop de spreker uit Friesland doelt, zal kunnen geschieden, nu of later.

De heer **van Andringa de Kempenaer:** Ik dank den Minister van Binnenlandsche Zaken voor het duidelijk antwoord op mijne vraag gegeven. Ik neem acte van hetgeen de Minister omtrent dat onderwerp heeft gezegd. Ik ben voor het oogenblik met die beantwoording tevreden en het zal mij leiden om mijne goedkeuring aan dit ontwerp te geven.

Ik heb den Minister hooren zeggen, dat de concessien nog *niet*

waren verleend, en dat nog met de concessionnarissen bepalingen konden worden gemaakt; ik zou dus gaarne zien, dat bij die gelegenheid deze zaak, indien het mogelijk ware, verder wierd behandeld en daardoor het *algemeen* belang bevorderd.

De beraadslaging wordt gesloten en het wets-ontwerp met 27 tegen één stem, die van den heer de Villers de Pité, aangenomen.

VI. Het WETS-ONTWERP TOT VERHOOGING VAN HOOFDSTUK VIII DER STAATSBEGROOTING VOOR 1854 (Drooge dok te Willemsoord).

De beraadslaging wordt daarover geopend.

De heer **van Swinderen**; Vraagt het woord en zegt: Het zou mij hoogst aangenaam zijn van de Regering eenige inlichtingen te ontvangen omtrent het aan de orde gestelde wets-ontwerp. Bij de afwezendheid echter van den Minister van Marine, die, naar ik vernomen heb, door ambtsbezigheden buiten de residentie is geroepen, maar evenwel in den loop van heden of morgen terugkomt, neem ik de vrijheid aan de Vergadering voor te stellen, om thans met de beraadslaging over dit wets-ontwerp niet voort te gaan maar die te verdagen tot aanstaanden Maandag, wanneer waarschijnlijk andere wets-ontwerpen door den voorzitter aan de orde zullen worden gesteld. Ik doe het voorstel, met het oog op het meer voegzame om nu de Regering met vragen niet lastig te vallen, welke het voor den Minister van Marine gemakkelijker zal zijn te beantwoorden dan voor een zijner ambtgenoten.

Dit voorstel wordt door onderscheidene leden ondersteund.

De **Voorzitter**: Daar het voorstel van den heer van Swinderen strijdig is met hetgeen in de Vergadering van gisteren is bepaald, onderwerp ik het aan het oordeel der Vergadering en zal het alzoo ter stemming brengen.

Het voorstel van den heer van Swinderen om de beraadslaging tot aanstaanden Maandag uit te stellen, wordt met 23 tegen 5 stemmen aangenomen.

Tegen hebben gestemd de heeren: Bosch van Drakenstein, van Rhemen van Rhemenshuizen, Borski, Insinger en van Goltstein van Oldenalder.

De heer **de Vos van Steenwijk** brengt daarop namens de Commissie voor de Verzoekschriften het volgende verslag uit:

De bestuurders van het fonds van liefdadigheid *De vereeniging* te Maassluis, de gemeentebesturen van Harlingen, Vlaardingen en Delfzijl, hebben zich tot deze Kamer gewend met het verzoek, dat zij de wijziging mogt bevorderen van art. 549 van het Burgerlijk Wetboek, voor zooveel de wettelijke ontbinding der huwelijken aangaat van zeelieden, die eene prooi der golven worden en wier overlijden met geene zekerheid is te bepalen; terwijl burgemeester en wethouders van Schiedam aan deze Kamer in afschrift hebben medegedeeld een verzoekschrift van dezelfde strekking, door den raad dier stad aan Z. M. den Koning ingediend.

De gronden door deze verschillende adressanten aangevoerd zijn dezelfde en strekken om het bezwaar aan te toonen dat in art. 549 van het Burgerlijk Wetboek gelegen is en dat zich in het bijzonder aan hunne mede-ingezetenen laat gevoelen, waaronder zich zoo vele zeevarenden bevinden. De termijn van tien volle jaren na het verlaten der woonplaats bij genoemd wetsartikel bepaald, waarbij nog ruim een jaar komt voor den loop van het regtsgeding, is, volgens der adressanten meening, bij de versnelde communicatie en de vermeerderde scheepvaart veel te lang voor zeevarenden op de Oost of West; en in nog hoogere mate overbodig voor de bemanning van de schepen ter haring- en kabeljaauw-visscherij uitgerust, van de kustvischvaartuigen, de loodsbooten en van de koopvaardijschepen voor de zoogenaamde kleine vaart bestemd, wier approviandering slechts voor enkele weken of dagen plaats heeft en van welke, wanneer daarvan binnen een jaar niets vernomen wordt, men veilig zeggen kan dat zij verongelukt en hunne opvarenden verdronken zijn. Verder wijzen de adressanten op de menigvuldige vaartuigen die op onze kusten bij de aanbieding van hulp aan in nood verkeerende schepen omslaan, waarvan de bemanning omkomt zonder dat, bij ontstentenis van het terugvinden en herkennen der lijken, een wettig bewijs van hun overlijden kan worden geleverd. Ten slotte toonen de adressanten aan hoezeer de ongelijkheid en de armoede door die in de door hen bedoelde gevallen noodeloos gerekte huwelijks-ontbinding worden bevorderd.

Uwe Commissie heeft de eer uwe Vergadering voor te stellen om te besluiten deze vijf verzoekschriften, ter inzage der leden, op de Griffie neder te doen leggen.

De Vergadering vereenigt zich met de conclusie van het rapport.

De **Voorzitter** deelt mede:

dat de Commissien van Rapporteurs hare verslagen ter tafel brengen omtrent:

a. het wets-ontwerp tot verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting van 1853 (herstel van waterkeeringen in Zeeland);

b. dat tot verhooging van Hoofdstuk X der Staatsbegrooting voor 1854; en

c. die tot vereeniging van gemeenten.

Deze stukken zullen gedrukt en rondgedeeld en de beraadslaging achtereenvolgens gehouden worden op aanstaande Maandag, des namiddags ten 2 ure, na afloop der op dien dag aan de orde gestelde werkzaamheden.

Daarna wordt de Vergadering gesloten.

VERSLAGEN UITGEBRAGT IN DE ZITTING VAN 8 APRIL.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS *voor het Wets-ontwerp tot verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting voor* 1853. (Herstel der waterkeeringen in Zeeland.)

Bij het onderzoek van dit Wets-ontwerp in de Afdeelingen, waaraan men algemeen goedkeuring scheen te hechten, voor zooverre het alleen strekt om het doen van noodige uitgaven volgens een eenmaal aangenomen stelsel aan de Regering toe te staan, is het stelsel zelf, om namelijk op den duur door hooge Rijkssubsidien in het onderhoud van een aantal zoogenoemde *calamiteuse* polders in de provincie Zeeland, te voorzien, meer breedvoerig ter sprake gebragt.

Verschillende leden toch achtten het minstens twijfelachtig, of inderdaad zonder dergelijke aanzienlijke ondersteuning al die polders als niet langer rentegevende door de eigenaren zouden worden verlaten, of dat deze zich aan het onderhoud der zeewerken voor eigen rekening zouden onttrekken. Toch scheen de eenige billijke grond, waarop het subsidie van rijkswege te verdedigen is, deze te zijn, dat het algemeen belang uitgaven wettigt, die, niet geschiedende, het verloren gaan van geheele polders zouden moeten ten gevolge hebben. Indien welligt in vroegeren tijd de toestand der eigenaren geene grootere opoffering van hunne zijde gedoogde, zoo meende men echter, dat de ontwikkeling van den landbouw en de meerdere opbrengsten van alle landerijen, ook hier niet zonder gunstige gevolgen voor de eigenaren zullen zijn gebleven. Daarbij kwam nog, dat uit de Memorie van Beantwoording schijnt te blijken, dat de hier bedoelde landen gedurende de jaren 1811 tot 1813, inderdaad zonder subsidie van rijkswege hebben bestaan.

§ 2. Vele leden, ofschoon erkennende, dat bij deze aanvullingswet alle bijzonderheden over den toestand der calamiteuse polders niet konden besproken worden, verklaarden echter, dat men steeds tot juiste beoordeeling dezer zaak, waarvoor telken jare eene aanzienlijke som wordt aangevraagd, vele opgaven mist.

Gaarne zou men dan ook van de Regering de verzekering ontvangen, dat zij bij de eerstvolgende Staatsbegrooting, wanneer deze post van uitgaaf wederom ter sprake komt, eenige meerdere inlichtingen aan de wetgevende magt zou verleenen. Als zoodanig wees men: 1°. op het aantal der calamiteuse polders in Zeeland; 2°. de grootte in bunders; 3°. hunne gemiddelde opbrengst; 4°. de bijdragen door de belanghebbende grondeigenaren tot bestrijding der kosten van de oeverdefensie betaald; alle welke punten voor alsnog of geheel onbekend zijn, of alleen bij gissing kunnen worden opgemaakt.

§ 3. In één Afdeeling heeft de uitdrukking, *verloren gronden boven de rijs- en kramwerken*, waarvan in de Bijlage C tot dit wets-ontwerp gesproken wordt, tot eenigen twijfel aanleiding gegeven. Men meent echter dat hierdoor te verstaan is, de grond

die gebruikt wordt om den door de wegspoeling verloren grond, aan de kruin der dijken of zeeweringen aan te vullen.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 7den April 1854.

PASPOORT VAN GRIJPSKERKE.
'T HOOFT VAN BENTHUIZEN.
DE VOS VAN STEENWIJK.
VAN NISPEN VAN PANNERDEN.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

voor het Wets-ontwerp tot verhooging van het XIde hoofdstuk der Begrooting van Staats-uitgaven voor het dienstjaar 1854.

Onderscheiden leden hebben hun genoegen betuigd, dat de Regering heeft bewilligd in de verandering van den considerans van dit wets-ontwerp, door welke deze aanvrage tot verhooging van voor dit Hoofdstuk toegestane sommen meer bepaaldelijk met buitengewone omstandigheden in verband gebragt is geworden. Hunne toestemming toch aan deze voordragt te verleenen, konde nu niet worden aangemerkt als eene onbepaalde bewilliging in eene duurzame verhooging van het eindcijfer van de begrooting van Oorlog.

Andere leden hebben aan de bedoelde verandering minder of in 't geheel geene waarde gehecht, daar het hun voorkwam, dat de Vertegenwoordiging, ook zonder de bijvoeging waardoor dit verband opzettelijk wordt aangeduid, volkomen vrij blijft om bij de overweging van de jaarlijksche Staatsbegrooting haar gevoelen omtrent het bedrag der uitgaven voor de verdediging des Lands te bepalen.

In ééne Afdeeling wenschte men aan de Regering de tevredenheid der leden te kennen te geven over hare verklaring, dat de voordragt eener herziening van de wetten op de militie der voltooijing nabij is. De noodzakelijkheid dier herziening valt te meer in het oog, nu het besluit genomen wordt, om de miliciens gedurende twaalf maanden onder de wapenen te houden. Immers de oefening in de wapendienst heeft nu eerst plaats in het tweede jaar en dient voor de drie volgende, terwijl, wanneer de bepaling der Grondwet in werking zal komen, dieselfde oefening voor vier jaren zal dienen.

Eenige leden wilden aan de Regering aanbevolen hebben, om niet dan in de uiterste noodzakelijkheid tot de uitbreiding van het Limburgsche contingent over te gaan. Wel is bij het besluit van de Bondsvergadering van 10 Maart 1853 eene vermeerdering van het Bondsleger met $^1/_6$ deel van het gewoon contingent bevolen; doch uit de rede van den Minister van Oorlog in de zitting van 28 Maart jl. bij de beraadslaging over dit voorstel in de Tweede Kamer gehouden, schijnt te kunnen worden afgeleid, dat tot die vermeerdering nog slechts weinige regeringen, tot den Bond behoorende, zijn overgegaan. Er schijnt dus voor Nederland geene reden te bestaan om zich in dit opzigt op den voorgrond te plaatsen, vooral waar het zoo kostbare wapenen geldt, als waaruit het Limburgsch contingent bestaat.

In ééne Afdeeling heeft men ook verlangd, dat de aandacht der Regering zou worden gevestigd op hetgeen als een billijk gevolg van de oorzaak van een deel dezer aanvrage, de duurte namelijk van de levensmiddelen, schijnt te mogen worden aangemerkt. Men achtte het pligtmatig, dat de voor inkwartieringen en zelfs voor verpleegkosten van militairen in bijzondere gestichten toe te kennen vergoeding, ook in eene billijke verhouding met den prijs der levensmiddelen, tijdelijk verhoogd wierd. Daar toch de inkwartieringen voortdurend zonder verzet worden ontvangen, mag men bij het verhoogen der uitgaven voor brood en fourragies de verpligting niet over het hoofd zien, om, in verband hiermede, ook aan de daarbij belanghebbende ingezetenen eene evenredige vergoeding toe te kennen.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 8sten April 1854.

TONCKENS.
SASSEN.
VAN AYLVA VAN PALLANDT.
BLANKENHEIJM.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

nopens zeven Ontwerpen van Wet tot Vereeniging van Gemeenten.

Ten aanzien van het beginsel eener vereeniging van gemeenten zijn de gevoelens der leden, in de Afdeelingen uitgesproken, zeer verdeeld geweest.

Bij een deel der leden werd zoodanige vereeniging, uit een administratief oogpunt, heilzaam beschouwd, zelfs wanneer daartoe uit anderen hoofde geene dadelijke noodzakelijkheid zou schijnen te bestaan. Zij kan eenvoudigheid in het beheer bevorderen, de gemeente van de al te drukkende kosten van een afzonderlijk eigen beheer ontheffen en, zonder schade der gemeenten, de werkzaamheden in betrekking tot het gewestelijk en hooger bestuur verminderen. Deze leden zouden daarom gaarne het beginsel ook op gemeenten van grootere bevolking toegepast zien, wanneer de omvang derzelve het beheer niet al te moeijelijk maakt, en zij wezen daarbij op in vroegere jaren tot stand gebragte vereenigingen, waarvan het nut thans niet ligt zal worden betwist. Zij konden zich ook om die reden volstrekt niet vereenigen met het beweren, dat de vrede en de eensgezindheid tusschen vroeger gescheiden gemeenten door hare vereeniging zal worden prijs gegeven.

Andere leden hebben zich met nadruk tegen eene onvoorwaardelijke toepassing van dit beginsel verklaard. Zij konden niet inzien, ten behoeve van wie eigenlijk, zoodra de gemeenten zelve hare vereeniging niet uitdrukkelijk begeeren, die vereeniging dan toch plaats zou moeten hebben. Zij verwachten daarvan ook uit een administratief oogpunt noch vereenvoudiging, noch vermindering van kosten, en waren van oordeel, dat er in den regel niemand door zal worden gebaat, vermits het daarstellen van groote gemeenten hun voorkwam noch het belang van den Staat, noch dat van de aldus gecombineerde gemeenten te zullen bevorderen. Met uitzondering van zeer enkele leden, welke in geen ander geval daarin konden toestemmen dan wanneer de gemeenten zelve de vereeniging begeerden, zouden deze leden alleen kunnen berusten in het door de Regering, bij hare Memorie van Beantwoording aan de Tweede Kamer uitgesproken stelsel, dat slechts in twee gevallen tot vereeniging van gemeenten behoort te worden overgegaan: 1°. wanneer de gemeenten zelve er genoegen mede nemen; en 2°. wanneer daartoe volstrekte noodzakelijkheid bestaat in het algemeen belang.

De overige leden stonden eenigermate tusschen de beide straks vermelde gevoelens. Zij wilden althans gaarne iets verder gaan dan de laatstgenoemden, meenende dat eene vereeniging van gemeenten ook nuttig en wenschelijk geacht mag worden, wanneer daartoe wel geene volstrekte noodzakelijkheid kan worden aangewezen, hetgeen in de meeste gevallen zeer bezwaarlijk zijn zal, maar toch het bestaan van eene redelijke en betrekkelijke noodzakelijkheid mag worden aangenomen. Desniettemin waren zij tevens van oordeel, dat men met het tot stand brengen eener vereeniging onder die voorwaarden niet te gemakkelijk behoort te zijn, en vooral ook in aanmerking zou moeten nemen, of daartegen in de gemeenten zelve een min of meer hevige tegenstand openbaar geworden is.

Tegen de wets-ontwerpen zelve zijn geene overwegende bedenkingen aangevoerd.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 8sten April 1854.

PASPOORT VAN GRIJPSKERKE.
SASSEN.
LOTSIJ.
BLANKENHEIJM.

18DE ZITTING.

ZITTING VAN MAANDAG 10 APRIL.

(GEOPEND TEN 2 URE.)

Mededeeling der benoeming van verschillende Commissien van Rapporteurs over onderscheidene wets-ontwerpen. — Verslag ingekomen omtrent het armbestuur over 1852. — Beraadslaging over en aanneming der wets-ontwerpen: 1°. tot verhooging van hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1854; 2°. tot wijziging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting voor 1853; en 3°. tot verhooging van hoofdstuk X der Staatsbegrooting voor 1854; zonder beraadslaging aangenomen de acht wets-ontwerpen tot vereeniging van onderscheidene gemeenten. — Verslagen ter tafel gebragt over verschillende wets-ontwerpen; bepaling van den dag der beraadslaging. — Verslagen uitgebragt door de Commissie voor de Verzoekschriften.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 32 leden, te weten de heeren:

Insinger, van Nispen van Pannerden, Cost Jordens, van Swinderen, Blankenheijm, van der Oudermeulen, Borski, 't Hooft van Benthuizen, van Aylva van Pallandt, Martens van Sevenhoven, van Wessem, van Rhemen van Rhemenshuizen, de Bruijn, van Dam van Isselt, van Goltstein van Oldenaller, de Villers de Pité, van Eijsinga, van Sasse van Ysselt, de Vos van Steenwijk, Sassen, d'Ablaing van Giessenburg, van Weel, van Andringa de Kempenaer, Boxman, Regout, Tonekens, Bosch van Drakestein, Paspoort van Grijpskerke, Beerenbroek, Lotsij en van Rijckevorsel;

en de heeren Ministers van Binnenlandsche Zaken, van Buitenlandsche Zaken en ad interim van Finantien, van Marine en van Oorlog.

De notulen van het verhandelde in de vorige vergadering worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter** deelt mede:

1°. dat door de Afdeelingen tot rapporteurs verkozen zijn:

voor het wets-ontwerp tot verhooging van hoofdstuk VII der Staatsbegrooting voor 1853 (traetement van den Minister), de heeren: de Bruijn, van Rhemen van Rhemenshuizen, van Aylva van Pallandt en van Dam van Isselt;

voor dat tot wijziging van hoofdstuk IV der Staatsbegrooting voor 1853 (abonnementen commissien van administratie over de gevangenissen), de heeren: Paspoort van Grijpskerke, van Eijsinga, van Swinderen en van Dam van Isselt;

voor die tot naturalisatie van B. E. J. Driessen en vijf en twintig anderen, de heeren: de Bruijn, van Eijsinga, van Aylva van Pallandt en van Dam van Isselt;

voor dat tot regeling van het fonds van koopprijzen van domeinen, dienst 1853 en 1854, de heeren: Tonckens, van Andringa de Kempenaer, van Swinderen en Regout;

voor dat tot verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting voor 1854 (vergoeding van rente aan de Nederlandsche Rhijnspoorweg-maatschappij) de heeren: Tonckens, van Sasse van Ysselt, van Swinderen en Blankenheijm;

voor dat tot het verleenen van vrijdom van inkomende regten voor meststoffen in Nederlandsch Indie, de heeren: van Goltstein van Oldenaller, van Rhemen van Rhemenshuizen, van Aylva van Pallandt en Insinger;

voor dat tot regeling van het pensioen der militaire leden van het Hoog Militair Geregtshof, de heeren: Paspoort van Grijpskerke, van Eijsinga, d'Ablaing van Giessenburg en van Nispen van Pannerden; en

voor dat tot opheffing der paardenposterij de heeren: van Goltstein van Oldenaller, van Sasse van Ysselt, de Vos van Steenwijk en Blankenheijm;

2°. dat is ingekomen:

van den heer Minister van Binnenlandsche Zaken eene missive ten geleide van het verslag omtrent de verrigtingen van het armbestuur over 1852.

Deze missive wordt voor kennisgeving aangenomen, en het verslag ter griffie gedeponeerd.

De Vergadering gaat over, volgens het besluit in de vorige vergadering genomen, tot de behandeling van:

I. Het WETS-ONTWERP TOT VERHOOGING VAN HOOFDSTUK VIII DER STAATSBEGROOTING VOOR 1854 (Drooge dok te Willemsoord).

De beraadslaging wordt daarover geopend.

De heer **van Swinderen**: Ik wensch, Mijne Heeren, ter zijde te stellen de algemeene quaestie of een dergelijk wetsvoorstel, als nu aan onze beraadslagingen is onderworpen, bij eene afzonderlijke wet, dan wel bij de begrootings-wetten behoort te worden geregeld. Ik meen evenwel in het voorbijgaan te mocten opmerken dat de meerderheid, welke nu drie jaren geleden dergelijk wetsvoorstel in deze Vergadering afwees, dit deed, eensdeels omdat het bij afzonderlijke wet voorgedragen en niet in de begrooting opgenomen was, maar anderdeels — en onder dit andere deel rangschikte ik mij zelven, — uit de overweging dat destijds het Departement van Marine ad interim werd waargenomen en sommigen de vrees koesterden dat de definitief aan te stellen Minister van Marine welligt niet zou deelen de zienswijze van zijn ambtsvoorganger omtrent de herstelling van de schipsluis te Willemsoord. Ik heb deze opmerking in het voorbijgaan gemaakt omdat dit bezwaar thans niet meer bestaat, dewijl er sedert 1851 een definitief Minister van Marine is, die ook bij de begrooting van 1852 de herstelling van de schipsluis verdedigd heeft. De cijfers nu, in het voorstel van wet voorkomende, vergeleken met de cijfers, die zijn opgenomen in de Memorie van Toelichting, hebben mij in verband met het slot der eerste zinsnede van het Verslag der Commissie van Rapporteurs aanleiding gegeven om eene vraag tot de Regering te rigten, waarvan de beantwoording mij noodig schijnt, om te kunnen komen tot de juiste appreciatie van het tegenwoordig wets-ontwerp. In het voorstel is uitgetrokken de som van f 63,000, terwijl uit de Memorie van Toelichting blijkt dat van deze som ruim f 30,000 moet strekken tot voldoening van den laatsten termijn van de aannemingssom, toegezegd voor de herstelling van de schipsluis, waarvan de aanbesteding heeft plaats gehad in het jaar 1852, zoo als mede uit de Memorie van Toelichting blijkt. Verder blijkt uit diezelfde Memorie dat f 25,000 worden gevraagd voor de herstelling van het muurwerk van het dok zelf, en welke f 25,000 later met het resterende van de f 63,000 of met f 7,076.13 zullen worden aangevuld en alzoo te zamen op het bedrag van f 32,076.13 gebragt. Nu is mijne vraag aan de Regering deze: moet het niet geacht worden dat de laatste termijn van de aannemingssom in 1853 reeds bekend was vóór dat bij het Departement van Marine de begrooting voor 1854 werd opgemaakt, en, zoo dit niet anders dan toestemmend mogt kunnen worden beantwoord — waarom is alsdan die som ook niet op de begrooting van 1854 uitgetrokken? Ik geloof dat het wenschelijk zou zijn, indien de Minister van Marine de goedheid wilde hebben, daaromtrent een bepaald opheldérend antwoord te geven. Aan die vraag verbind ik eene opmerking wel van minder belang, maar die ik toch gemeend heb te moeten maken. Zij is deze. Wanneer bij het Departement van Marine de overtuiging bestond dat deze wel verwante, maar toch verschillende onderwerpen in één en hetzelfde wetsvoorstel behoorden te worden vervat, zoo als thans geschied is, waarom dan het mindere (f 30,000) aan het meerdere (f 32,000) laten voorafgaan? Mag ik mij daaromtrent eene gissing veroorloven, dan geloof ik uit de officiele stukken zelve te kunnen aanwijzen dat de overtuiging, dat namelijk ordeshalve het meerdere het mindere moet voorafgaan, althans ook aanvankelijk bij het Departement van Marine

heeft bestaan. Het opschrift van het wetsvoorstel luidt toch: verhooging van hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting en daarna volgt: Drooge dok te Willemsoord, zonder meer. In den considerans en in het eenig artikel vind ik daarentegen deze beide zaken gesplitst en wel eerst de verdere voltooijing van de schipsluis ad f 30,923.87 en daarna het drooge dok f 32,077.13. Ik heb gemeend deze opmerking niet te moeten achterwege houden omdat het mij voorkomt, dat de orde eene omgekeerde plaatsing had gevorderd.

Wat nu aanbelangt het dok zelf voor welks muurwerk de bedoelde som wordt gevraagd, zoo neem ik de vrijheid aan mijne geachte medeleden in het geheugen terug te roepen hetgeen betrekkelijk deze aangelegenheid in deze Kamer is voorgevallen in de zitting van den 29sten December 1851. Ik rigtte destijds de bepaalde vraag aan den Minister van Marine of bij het toestaan der gevraagde som voor de herstelling der schipsluis te Willemsoord bij de Regering de meening gevestigd was dat van het dok minstens nog gedurende een tiental jaren zou kunnen worden gebruik gemaakt. De Minister had de goedheid daarop een bepaald bevestigend antwoord te geven; ik meen thans nog dit van die vraag te moeten zeggen. Mijne vraag was opzettelijk dus en niet anders geformuleerd omdat ik de Regering niet in tegenspraak met zich zelve wensehte te brengen, bij het eventueel aanwenden van kosten tot onderhoud van het dok en mijn opzet had zijn grond in den bekenden toestand van het muurwerk van het dok te Willemsoord. Reeds toen verwachtte ik de onvermijdelijkheid van de tegenwoordige door de Regering aangevraagde som, om te herstellen hetgeen aan het muurwerk van dat dok door den tijd of door het bezigen van eene verkeerde metselspeeie was bedorven. Ik geloof evenwel dat het niet ongepast is, daar het aangevoerde slechts als mijne individuele meening kan gelden, wanneer ik, ter geruststelling van de Kamer, eindig met den Minister te verzoeken ons wel te willen inlichten omtrent den toestand van het dok (wanneer namelijk daaraan besteed zullen zijn de thans aangevraagde gelden) en den vermoedelijken toestand in de toekomst.

Ik vlei mij, den Minister bereid te vinden om die inlichtingen aan deze Vergadering te geven.

De heer **Minister van Marine**: Ik heb aan het geachte lid uit Friesland (den heer van Swinderen) drie vragen te beantwoorden.

Vooreerst (zoo ik wel heb), of de laatste termijn van het contract ten opzigte van de reparatie der schipsluis bekend was geweest tijdens het opmaken van de begrooting? want, ware hij toen bekend geweest, dan had hij op de begrooting kunnen komen. Ik kan aan het geachte lid antwoorden, dat hij niet bekend was, en dat daarom dit wets ontwerp, daartoe strekkende, is voorgedragen. Ik geloof, dat dit antwoord voldoende zal zijn.

De tweede vraag heb ik niet goed begrepen. Het is eene verplaatsing van eijfers: een kleine post vóór een grooten. Waarschijnlijk is dit eene administratie-fout: zij is mij niet in 't oog gevallen en ook niet opgemerkt door de personen aan mijn departement welke deze zaak behandeld hebben. Ik denk echter niet, dat het veel tot de zaak zal afdoen.

Wat den toestand van het dok zelf betreft, komen van de ingenieurs, welke met dat werk belast zijn geweest, de gunstigste berigten bij mij in en ik durf de meest geruststellende verzekering geven, dat wanneer de laatste reparatien behoorlijk volbragt zijn, het dok nog eene reeks van jaren zal kunnen dienen.

De beraadslaging wordt gesloten en het wets-ontwerp met algemeene (32) stemmen aangenomen.

II. Het WETS-ONTWERP TOT WIJZIGING VAN HOOFDSTUK V DER STAATSBEGROOTING VOOR 1853. (Herstel van waterkeeringen in Zeeland.)

De beraadslaging wordt daarover geopend.

De heer **Minister van Binnenlandsche Zaken**: Het verslag der Commissie van Rapporteurs is mij gedrukt toegezonden, Mijne Heeren, en in de vorige bijeenkomst is de beraadslaging op heden bepaald. Ik heb daaruit begrepen, dat de Vergadering niet begeerde, dat ik schriftelijk zou antwoorden op de in het verslag opgenomen aanmerkingen. Ik wil evenwel mondeling voldoen aan den wensch der leden, van wie die aanmerkingen zijn uitgegaan.

In dat verslag zijn drie punten behandeld.

In de eerste plaats is gevraagd, of de gunstige omstandigheden waarin, over het algemeen, de landbouw zich bevindt, niet ten gevolge moesten hebben, dat de polders zelven ruimer bijdroegen tot die kosten? Ik kan aan de Vergadering mededeelen, dat dit punt der aandacht van de Regering niet is ontgaan. Reeds voor eenige weken heb ik daaromtrent eene correspondentie aangevangen met Gedeputeerde Staten van de provincie Zeeland en deze houden zich thans onledig met die zaak, welke uit haren aard vrij omslagtig is. Ik hoop evenwel, dat de Regering bij de behandeling der begrooting in de gelegenheid zal zijn, omtrent dat punt inlichtingen te geven.

In de tweede plaats hebben sommige leden verlangd, dat door de Regering nog eenige nadere opgaven zouden worden verstrekt. Bij de behandeling van dit wets-ontwerp in de Tweede Kamer is bij de Memorie van Beantwoording een historisch overzigt gegeven van den geheelen loop der zaak.

Ik meen te dier gelegenheid belangrijke inlichtingen te hebben gegeven, die ook aan deze Kamer bekend zijn. Thans zijn nog eenige bepaalde vragen aan de Regering gedaan, en zij zal trachten die bij de behandeling van de volgende begrooting te beantwoorden.

In de derde plaats is in eene Afdeeling de vraag gedaan, wat verstaan moet worden onder de uitdrukking: *verloren gronden boven de rijs- en kramwerken?* Ik kan daarop antwoorden, dat meestal in de contracten van aanbesteding van het onderhoud der dijkwerken van de calamiteuse polders, op het verlies van grond van de dijken niet wordt gerekend; dit hangt toch af van zoo vele buitengewone omstandigheden, dat men het meer in het belang der zaak acht om, wanneer zulke omstandigheden plaats vinden, daarvoor afzonderlijke overeenkomsten sluiten. Dit heeft ook hier plaats gehad; men heeft gemeend eene afzonderlijke raming te moeten maken van de onkosten voor de reparatien van de dijken en eene afzonderlijke begrooting van hetgeen wegens verlies van aarde daaraan moest worden verrigt, ten gevolge waarvan tevens aan de talus van den dijk eenige verbetering kon worden aangebragt.

De beraadslaging wordt gesloten en het wets-ontwerp met 31 tegen ééne stem, die van den heer de Villers de Pité, aangenomen.

III. Het WETS-ONTWERP TOT VERHOOGING VAN HET HOOFDSTUK X DER STAATSBEGROOTING VOOR 1854.

De beraadslaging wordt daarover geopend.

De heer **van Dam van Isselt**: Bij gelegenheid van de beraadslaging over het budget van Oorlog voor het jaar 1853 werd door sommige leden een comité-generaal gevraagd. Ik heb in dat comité-generaal het woord niet gevoerd; maar toen deze vergadering weder was geopend en de beraadslaging met opene deuren werd voortgezet, heeft een van de toenmalige leden van deze Kamer gemeend aan de Regering het verwijt te moeten doen, dat de millioenen voor Oorlog niet doelmatig werden besteed in 's Lands belang, dat zij aan die bestemming behoorden te worden ontrokken en gebezigd tot den aanleg van kanalen en tot bevordering van onze nijverheid. Bij die gelegenheid heb ik gemeend dat lid te moeten beantwoorden, en ik heb daarbij gezegd, dat indien ik mij in comité-generaal onthouden had van het maken van aanmerkingen, ik gemeend had zulks te kunnen doen, omdat ik met volkomene gerustheid rekende op den ijver van den Minister van Oorlog. Maar indien ik vragen had willen doen, dat ik dan aan den Minister gevraagd zou hebben, of hij, in verband met art. 178 van de Grondwet, de verantwoordelijkheid des Konings genoegzaam dekte?

Wij behandelen een hoogst moeijelijk en teeder punt; ik voor mij althans acht het hoogst moeijelijk om in de tegenwoordige tijdsomstandigheden in het openbaar over het Departement van Oorlog en over de inrigting van ons leger te spreken. Ik heb er mij zeer over verheugd, toen ik den tegenwoordigen Minister van Oorlog tot het besluit zag komen, aan de Staten-Generaal eene wets-voordragt te doen, waarbij gewezen werd op de noodzakelijkheid om sommige posten op de begrooting van Oorlog te verhoogen. Ik zag daarin vooruitgang en een blijk van de zucht van den Minister, om ons leger, dat zoo vele jaren — ik mag dit woord gerust gebruiken — mishandeld is, weder op te beuren en tot den staat terug te brengen, waarin het, mijns inziens, steeds had behooren te blijven.

Het is uit de geschiedenis van ons Vaderland maar al te zeer bekend, dat de afdanking van troepen hier steeds een struikelblok geweest is, en welke treurige gevolgen daarvan in vroegere jaren ondervonden zijn, is niemand uwer onbekend. Ik heb echter nooit gemeend, dat wij ons leger hadden moeten behouden op den voet waarop het in 1831 geweest is, maar ik zou gewenscht hebben, dat ons leger in zoodanigen toestand gebleven ware, dat daarin de kern kon worden gevonden, om ons, in geval van nood, in behoorlijken staat van tegenweer te kunnen stellen.

De Minister van Oorlog zeide dus, naar mijne overtuiging te regt, dat er noodzakelijkheid bestond om eenige posten van de begrooting te verhoogen, en ik reken daar nu onder *niet* die posten welke een uitvloeisel zijn van de duurte der levensmiddelen, van de duurte der fourrages, maar de andere aangevraagde

sommen. In de discussie nogtans die gevoerd is in de Tweede Kamer, is een kreet opgegaan tegen eene verhooging van ons budget van Oorlog *in gewone tijden*; men heeft gewild en men heeft er op aangedrongen dat de Regering de verklaring zoude geven, » dat het uitgaven waren, die gedaan moesten worden *alleen ten gevolge van buitengewone omstandigheden.*"

De Regering heeft, en men houde mij de uitdrukking ten goede, de zwakheid gehad aan die begeerte toe te geven. De Minister van Oorlog, aan wiens ijver, aan wiens kunde en aan wiens zucht om met weinig middelen veel voor het leger te doen ik, welligt meer dan iemand, hulde laat wedervaren, had, naar mijne wijze van zien, het amendement in de Tweede Kamer voorgesteld niet moeten overnemen. Zoo als de considerans van het wets-ontwerp luidde bevatte hij de volkomen waarheid: er bestond *noodzakelijkheid* tot verhooging van sommige posten op de begrooting en, Mijne Heeren, ik moet het zeggen met een gevoel van leedwezen, zoo als de considerans van het wets-ontwerp nu luidt, bestaat daarin voor mij groot bezwaar, als den waren stand der zaken niet met juistheid omschrijvende. Die considerans luidt nu: » Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat het *uit hoofde van buitengewone omstandigheden*, noodzakelijk is." Wanneer ik mijne stem gaf aan dit wets-ontwerp, zonder mijne bezwaren te doen kennen, dan zou ik daardoor bevestigen, dat alleen om buitengewone omstandigheden deze verhooging van Oorlog wordt gevraagd. Ook in deze Kamer, Mijne Heeren, en het blijkt uit ons verslag, zijn er vele leden die zich verheugd hebben dat het is eene buitengewone omstandigheid, die zich verheugd hebben dat er hier geene sprake was van een blijvend cijfer. Ik moet herhalen, Mijne Heeren, het is moeijelijk, ik zou misschien kunnen zeggen dat het strafbaar zou wezen om in deze Vergadering alles mede te deelen wat mij bekend is, om te bewijzen, waarvan voorzeker de heer Minister van Oorlog meer dan iemand is overtuigd, » dat het niet is om buitengewone omstandigheden, dat het niet is om den drang der tijden, dat de verhooging gevraagd wordt." Ik zou de middelen gereedelijk vinden, Mijne Heeren, en indien ik daartoe door ulieden werd gedrongen, dan zou ik bereid zijn in een comité-generaal, want in het openbaar bespreekt men zulke zaken niet, u door cijfers aan te wijzen, dat geen buitengewone omstandigheden, » maar dat de tegenwoordige toestand van het leger het noodzakelijk maakt dat de verhooging plaats hebbe."

Wanneer ik, Mijne Heeren, het oog vestig op hetgeen in de laatste jaren met ons leger is voorgevallen, en zulks in verband breng met het bijeentrekken van troepen in den afgeloopen zomer, — dat is eene kleine brigade — en wanneer ik dan naga wat het heeft gekost om die troepen op een bepaald punt te vereenigen, en hoe ze dàar, aanvankelijk, bijeen waren, dan mag ik mijne toestemming niet geven aan eene verklaring, die, naar mijne innige overtuiging, niet overeenkomstig de waarheid is. Men moge dus gesproken hebben van eene gewapende neutraliteit; men moge er zich in verheugd hebben, dat men de gezegden van den Minister van Buitenlandsche Zaken en den Minister van Oorlog in tegenspraak kon brengen in de dagbladen; men moge getracht hebben welligt, onze Regering in moeijelijkheden te brengen bij de Westersche mogendheden, — ik geloof dat ik hier getuigenis der waarheid afleg, wanneer ik zeg, dat er geen quaestie kan zijn bij die verhoogde uitgaven voor Oorlog van gewapende neutraliteit, dat ik zeggen kan met volkomene overtuiging (en ik ben bereid om de waarheid van hetgeen ik zeg te bevestigen en te bewijzen), dat er geen quaestie kan zijn om ons leger te brengen, zelfs van verre maar, in een staat, die zou kunnen gelijken naar eenen staat van oorlog.

Ik zou gewenscht hebben, Mijne Heeren, dat de Minister van Oorlog, bij den twijfel die ontstond over den aard der gevraagde verhooging, zelf een comité-generaal had gevraagd; dat hij aan de Tweede Kamer, die zamengesteld is uit vaderlandlievende mannen, aan wie voorzeker de eer van het vaderland naauwer ter harte gaat dan de uitgave van eenige tonnen gouds, eene gesloten vergadering had voorgesteld; en ongetwijfeld zouden zij hem geloofd en hem hun vertrouwen geschonken hebben, indien hij dan met cijfers bewezen had, dat met de gelden, die tot dusverre voor het Departement van Oorlog zijn aangevraagd, het leger onmogelijk in behoorlijken staat kan worden gehouden. Wanneer een Minister van Oorlog, die te strijden heeft met de Vertegenwoordiging en met zijne ambtgenooten, en meer bijzonder met zijn ambtgenoot van Finantien, de verklaring gaf, dat hij volgens art. 178 der Grondwet 's Konings verantwoordelijkheid niet kan dekken, en dit overtuigend bewees, — dan houd ik mij verzekerd dat onder al die vaderlandlievende mannen geen zou gevonden worden, die een zoo bekwaam Hoofd van zijn Departement zou willen verwijderen; omdat hij dan tevens de overtuiging zou erlangen, dat geen ander diens plaats zou willen bekleeden en de verantwoordelijkheid op zich nemen, welke die Minister van Oorlog van zich zou hebben afgeworpen.

Men heeft er zich bij de discussien in de Tweede Kamer over verwonderd, ja bedroefd, dat er gesproken was over de zonderlinge wijze, waarop in vroegere jaren het budget van Oorlog is behandeld. Men heeft toen gemeend, dat dit een verwijt was aan den braven Voet, die zoo te regt genoemd werd *le chevalier sans peur et sans reproche*; men heeft gemeend dat het was een verwijt aan den cordaten generaal van Spengler. Het kan in niemands doel hebben gelegen, die mannen te beschuldigen, maar zij hebben gebukt gegaan onder den drang van het oogenblik, onder die zucht tot bezuiniging, die eens, door een nu afgetreden Minister genoemd werd de bezuinigings-*woede*. Die zucht heeft zich in niets erger doen gevoelen, dan bij het Departement van Oorlog, en dat de wijze, waarop de vermindering daarbij plaats had, zonderling is geweest, Mijne Heeren, wie kan dat ontkennen? Wij hebben immers een jaar beleefd, dat men zonder den Minister van Oorlog te raadplegen besloten had eenvoudig het decimale stelsel op het budget toe te passen en de begrooting heeft verminderd door het regelmatig verzetten der komma's en toen die Minister nog over zijne begrooting, en de som die hij kon missen nadacht, was reeds in den Ministerraad bepaald welke som aan de Vertegenwoordiging voor het budget van Oorlog zou worden voorgesteld.

Ik weet zeer wel, dat het eene soort van geestigheid geworden is, om mij aan te wijzen als de standvastige verdediger der begrooting van het Departement van Oorlog, maar ik verklaar als eerlijk man voor het oog der natie, dat de Minister niet in staat is behoorlijk aan zijne verpligtingen te voldoen, wanneer hij telkens stuit op den onwil van de Vergadering om toe te staan wat voor het leger noodig is.

Dat de begrooting een groot deel absorbeert van onze inkomsten, stem ik toe; wij gaan gebukt onder een rentelast, die ik hoop dat steeds heilig zal worden geëerbiedigd, maar ik zie geene reden, wanneer men van de eene zijde steeds spreekt om de eer van het Vaderland te verdedigen, door met oud Hollandsche eerlijkheid zijne schuld te voldoen, waarom men dan van den anderen kant er zoo ligt kan over heen stappen om den roem en de eer van het Vaderland prijs te geven voor eenige honderd duizenden guldens meer, die voor het Departement van Oorlog noodig zijn.

Ik eindig, Mijne Heeren, met mijn leed te betuigen aan de Regering en aan den Minister van Oorlog in het bijzonder, dat door de overneming van het amendement van den afgevaardigde uit Maastricht (den heer Thorbecke) de Vertegenwoordiging en de natie in het denkbeeld zullen kunnen raken, dat de gevraagde uitgaven zijn *buitengewone* uitgaven. Ik verklaar nogmaals dat ik, indien deze vergadering het van mij vergen mogt, in comité-generaal bewijzen zal dat ik hier niet met eene voorliefde voor het Departement van Oorlog heb gesproken, noch dat ik met het oog op mijn oud kameraadschap met zoovelen, die nog in het leger zijn, de hoogere belangen van het Vaderland zou hebben vergeten. En indien gij dit van mij verlangen mogt, Mijne Heeren, dan geloof ik, dat zij, die, zoo als uit het verslag dezer Kamer blijkt, hebben gezegd, dat zij zich verheugen dat de Regering heeft bewilligd in de verandering van den considerans van dit wets-ontwerp, dat zij met sehrik op het tafereel zouden staren dat ik voor u zou ophangen, wanneer ik, met cijfers, den tegenwoordigen toestand van ons leger u aantoonde.

Ik zal natuurlijk mijne stem aan dit wets-ontwerp niet weigeren, maar ik wensch met den meesten ernst den Minister van Oorlog op het hart te drukken, dat hij, door te volharden op den goeden weg, zijn ministerielen zetel zal kunnen verliezen, maar dat hij daardoor zeer zeker zal winnen in die achting, die reeds nu ieder burger, die prijs stelt op de verdediging van het Vaderland, hem toedraagt; en in de achting van dat leger, dat weet en met mij overtuigd is, dat hij zijne beste pogingen aanwendt om met de geringe middelen, die hem tot nog toe ten dienste stonden, zoo veel te doen als hij tot verbazing van velen reeds heeft gedaan. En ik beveel ten slotte mijnen ambtgenooten aan om de Regering niet te bemoeijelijken dáár waar men zich misschien te laat zou beklagen zuinig geweest te zijn, dáar waar onze vaderen eens zuinig waren en zich die zuinigheid later zoo duur hebben beklaagd.

De heer **van Rijckevorsel:** Het doet mij leed zoo weinig met den vorigen geachten spreker (den heer van Dam van Isselt) te kunnen instemmen: wat hem vreugde verschafte, veroorzaakte mij leedgevoel; wat hem leed deed, strekte mij tot vreugde: zoo ver zijn mijne denkbeelden en gevoelens in dezer van de zijne verwijderd. Trouwens dit is niét nieuw: reeds sedert jaren stonden wij in de Tweede Kamer der Staten-Generaal in dit opzigt vaak tegen elkander over: hij, de welsprekende verdediger van een hoog opgevoerd budget van oorlog: ik de vrees uitende, dat onze finantien door dit budget, gevoegd bij andere niet geheel onmisbare uitgaven, geheel en al in de war zouden geraken. Die vrees is, helaas, gebleken gegrond te zijn geweest. Wij hebben het beleefd, Mijne Heeren, dat de toestand van onze finantien bijna onherstelbaar bedorven was. Door energieke maatregelen en door groote opofferingen van de natie is die weder verbeterd; dit zou echter nog niet genoegzaam geweest zijn, zoo men niet te

gelijker tijd krachtige bezuinigingen had tot stand gebragt; eindelijk heeft de begrooting van Oorlog ook in die bezuinigingen gedeeld.

Reeds verleden jaar werd bij mij en bij velen uwer, Mijne Heeren, door eenige uitdrukkingen bij het behandelen der begrooting de vrees opgewekt, dat die bezuinigingen allengs weder plaats zouden gaan maken voor meerdere uitgaven. Bij alle hoofdstukken der begrooting is steeds eene niet onnatuurlijke neiging van het hoofd van het departement, om hetgeen hij acht te zijn noodzakelijk, nuttig of wenschelijk, op de begrooting te brengen; doch in het algemeen belang moeten allen zich eenige bekrimpingen getroosten van datgeen, hetwelk voor 's Lands welvaart niet onmisbaar is te achten, opdat onze finantien, nog zoo kort geleden hersteld, niet weder in den vorigen wanhopigen toestand geraken.

Met de vrees bezield, dat men dit niet genoegzaam in het oog mogt houden, is het natuurlijk, dat ik dit wets-ontwerp niet met blijdschap, maar met bekommering heb zien aanbieden. Eene reden daarvoor was ook dat mij aanvankelijk uit de gewisselde stukken niet duidelijk bleek, of alleen buitengewone omstandigheden daarvan de oorzaak waren, dan wel of het wetsvoorstel dienen moest als eerste stap tot eene blijvende verhoogde begrooting voor het Departement van Oorlog. Om die reden heb ik met zeer veel blijdschap de verandering van den considerans gezien, want deze geeft mij vrijheid om de verhoogde begrooting, die nu alleen voor buitengewone uitgaven geldt, aan te nemen. Ik wil thans geenszins treden in eene definitie van hetgeen hier onder buitengewone omstandigheden verstaan moet worden. Ik wil mij niet begeven op het politiek terrein; maar met de Regering en met de Tweede Kamer wil ik aannemen, dat er, om verschillende redenen, tegenwoordig buitengewone middelen voor het Departement van Oorlog vereischt worden. Maar tevens moet ik daarbij de plegtige verklaring afleggen, dat, mijns inziens, de toestand onzer finantien geene blijvende verhooging van dien aard toelaat, en men dus genoodzaakt zal zijn om hetgeen in vervolg van tijd gedaan moet worden in gewone omstandigheden, steeds te doen met de som op vorige begrootingen uitgetrokken, ten bedrage van bijna $10^1/_2$ millioen. Ik laat mij nog geene vrees aanjagen door hetgeen die geachte spreker, ofschoon in dit vak eene specialiteit, gezegd heeft van gevaren, waaraan wij ons dan zouden blootstellen, en van de hooge noodzakelijkheid om meer uit te geven voor het Departement van Oorlog. Ik heb daarentegen de vorige geruststellende verklaringen — en deze zijn nog zoo oud niet — van denzelfden Minister van Oorlog, die ons nu tijdelijk deze verhooging vraagt.

Ik eindig, Mijne Heeren, na herhaald te hebben dat ik het cijfer, waartoe thans de begrooting van Oorlog tijdelijk is geklommen, in verhouding tot onzen finantielen toestand, niet zou kunnen gedoogen, indien het van blijvenden aard mogt wezen, maar dat ik, uit hoofde van hetgeen in den considerans van het wetsontwerp vermeld staat, daaraan thans mijne goedkeurende stem zal geven.

De heer **Minister van Oorlog:** Uit al de opheldering, welke ik bij gelegenheid van de discussie over dit wets-ontwerp in de Tweede Kamer heb gegeven, blijkt genoegzaam, zoo ik meen, dat ik volkomen instem met hetgeen door den geachten afgevaardigde uit Gelderland, den heer van Dam van Isselt, zoo even is gezegd ten aanzien van de noodzakelijkheid om den toestand van het leger te verbeteren. Die afgevaardigde meent niet te kunnen goedkeuren de bereidwilligheid van de Regering om een amendement aan te nemen, hetwelk volgens hem aan de gevraagde verhooging eene andere strekking geeft als zij, naar de opvatting der Regering, moest hebben.

Het is noodig, met weinige woorden na te gaan hetgeen te dien aanzien in de andere Kamer is voorgevallen. Op het oogenblik toen het ontwerp van wet in stemming moest worden gebragt, werd een amendement voorgesteld, strekkende om tussehen de woorden *het* en *noodzakelijk* te plaatsen de woorden » *uit hoofde van buitengewone omstandigheden.*" Zoo nu de Regering vermeend heeft dat amendement over te moeten nemen, is zulks niet geschied dan onder voorwaarde, dat daardoor niet gepraejudicieerd zou worden het voornemen om den toestand van het leger op eene duurzame wijze te verbeteren. Klaarblijkelijk was het toch dat de gevraagde verhooging wel gedeeltelijk het gevolg was van buitengewone omstandigheden, als bijv. de buitengewone duurte der granen, de buitengewone duurte der fourragien, het buitengewoon vervoer van materieel der artillerie enz. — maar ook gedeeltelijk het gevolg van het voornemen om het leger op eene duurzame wijze te verbeteren. Het kon toch in de bedoeling van het amendement liggen om, onder andere, toe te staan, dat het kader der onderofficieren en korporaals bij de infanterie zou uitgebreid worden en dan na eenige maanden daarop weder terug te komen en de gelden te weigeren welke deze maatregel vordert.

De geachte afgevaardigde heeft vermeend, dat het eene zwakheid van de Regering was geweest, dat amendement over te nemen. Mijnheer de Voorzitter, ik moet daartegen protesteren. Het was geene zwakheid van de Regering. De Regering heeft dat amendement overgenomen in de overtuiging, dat het beginsel van het wets-ontwerp er door in zijn geheel gelaten werd. Zij nam dat amendement over om een bewijs te geven van haar wenseh, van haar verlangen, van hare zucht om steeds mede te werken tot het gemeen overleg. Zij heeft dat amendement overgenomen ten einde een nieuw blijk te verkrijgen van eenstemmigheid, zoo dikwijls het een maatregel betreft, waarmede de nationale eer gemoeid is.

Omtrent het verslag der Commissie van Rapporteurs bevind ik mij in hetzelfde geval, als waarin mijn ambtgenoot voor de Binnenlandsche Zaken zoo even zeide, dat hij zich bevond. Dat stuk is mij dezen morgen eerst ter hand gesteld, zoodat het mij onmogelijk was daarop schriftelijk te antwoorden. Ik vermeen echter, één eenig punt uitgezonderd, dat, na hetgeen ik zoo even reeds heb gezegd, geen antwoord vereischt wordt.

In het verslag komt eene zinsnede voor, waarin eenige leden der Regering aanbevolen hebben, » om niet dan in de uiterste noodzakelijkheid tot de uitbreiding van het Limburgsche contingent over te gaan." Diezelfde leden hebben vermeend, dat tot nu toe slechts weinige Regeringen tot den Bond behoorende, tot die vermeerdering waren overgegaan. In de Tweede Kamer heb ik reeds de eer gehad te zeggen, dat het besluit van 10 Maart van het vorige jaar in handen van eene militaire commissie is gesteld, waaraan tevens de last tot uitvoering van dat besluit is gegeven. Wij zien nu het aanzoek tot uitvoering van dat besluit dagelijks te gemoet; eenige regeringen hebben reeds aan dat besluit voldaan, en zonder dat wij ons nu op de voorgrond willen stellen, geloof ik toch, dat het de pligt der Regering is zoodanige maatregelen te nemen als noodig zijn, om ook daartoe gereed te zijn, wanneer de militaire commissie overgaat tot het ten uitvoer leggen van dat besluit. Men zegt, dat het vooral hier een zoo kostbaar wapen geldt. Ik erken, het wapen der cavalerie is een zeer kostbaar wapen, maar het is tevens een wapen, dat men volstrekt niet op een enkel oogenblik kan in het leven roepen. Het vordert tijd aan dat wapen eenige uitbreiding te geven en wanneer men na de aanneming van dit wets-ontwerp daartoe overgaat, dan zal er nog zekere tijd verloopen, alvorens de beoogde maatregel geheel en al uitgevoerd zal kunnen zijn.

De beraadslaging wordt gesloten en het wets-ontwerp met algemeene (32) stemmen aangenomen.

IV. De zeven WETS-ONTWERPEN TOT VEREENIGING DER GEMEENTEN: *Valburg en Loznen en Wolferen*, *Laren en Verwolde*, *Nieuwer Amstel en Rietwijkeroord*, *Beets en Schardam*, *Leijmuiden en Kalslagen*, *Avenhorn*, *Grosthuizen en Scharwoude en Heerhugowaard en Veenhuizen*, worden alle zonder beraadslaging met algemeene stemmen aangenomen, uitgezonderd die van Beets en Schardam en Heerhugowaard en Veenhuizen, waartegen de heer van Andringa de Kempenaer zijne stem heeft uitgebragt.

De **Voorzitter** deelt mede

dat de Commissien van Rapporteurs hare Verslagen ter tafel brengen over de wets-ontwerpen:

1°. tot verhooging van Hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1853;

2°. tot het verleenen van vrijdom van inkomende regten voor meststoffen in Nederlandsch Indie;

3°. tot regeling van het fonds van koopprijzen van domeinen, dienst 1853 en 1854;

4°. tot wijziging van hoofdstuk IV der Staatsbegrooting voor 1853;

5°. tot regeling van het pensioen der militaire leden van het Hoog Militair Geregtshof; en

6°. tot naturalisatie van B. E. J. Driessen en vijf en twintig anderen.

Deze stukken zullen worden gedrukt en rondgedeeld.

De **Voorzitter** stelt voor de beraadslaging over al deze ontwerpen van wet te bepalen op Woensdag den 12den dezer, aan te vangen des namiddags ten één ure.

De heer **van Sasse van Ysselt:** De wets-ontwerpen, waarvan de behandeling zoo even door onzen geachten Voorzitter

ZITTING VAN DEN 10DEN APRIL.

op Woensdag aan de orde gesteld wordt, schijnen mij toe tot de zoodanige te behooren, die door ons Reglement van eenvoudigen aard genoemd worden. Ik stel dus voor de beraadslagingen over die wets-ontwerpen, in plaats van op Woensdag, morgen reeds te doen plaats hebben.

Onderscheidene leden ondersteunen dit voorstel.

Dienovereenkomstig wordt besloten.

De heer **van der Oudermeulen** brengt namens de Commissie voor de Verzoeksehriften het volgende verslag uit:

De heeren *van Enst* en *Dijk* en de Wed. *G. Dommer en Comp.*, kooplieden te Amsterdam, verzoeken uwe Vergadering hare goedkeuring niet te hechten aan de voorgestelde wijziging in het tarief van regten op den in-, uit- en doorvoer, vermits daarin het inkomend regt op de geraffineerde borax van f 6 tot f 1 wordt verlaagd en hunne twee borax-raffinaderijen, de overgeblevene van vijf soortgelijke fabrieken, die vroeger in Amsterdam bestonden, nu reeds met moeite de concurrentie met vreemde fabrikanten kunnende volhouden, alles van de voorgestelde vermindering van inkomend regt moeten duchten.

Vermits nu dit verzoekschrift betrekking heeft op een aanhangig wets-ontwerp, stelt de Commissie voor, het ter inzage van de leden neder te leggen ter griffie.

De heer **Paspoort van Grijpskerke** brengt mede namens de Commissie voor de Verzoeksehriften nog het volgende verslag uit:

In handen uwer Commissie zijn gesteld de verzoeksehriften van: *Johanna de Visser* te Moerdijk, *M. Brouwer* te Amersfoort en andere postmeesters, *G. van Caspel* te Nieuwersluis en andere postmeesters, *J. V. Gelderman* te Harderwijk en andere postmeesters, de weduwe *Kuijpers* te Rosendaal en andere postmeesters, *C. van Tooren* te Breda en andere postmeesters, *J. Schriek* te Moerdijk en andere postmeesters, *W. A. Ariens* te Nijmegen en andere postmeesters, *J. L. Roesink* te Tiel en andere postmeesters, *J. Vincent* te Holten en andere postmeesters, *N. P. Lunten* te Groningen en andere postmeesters, *B. Barlage* te Heerenveen en andere postmeesters, *G. Weenink* te Zutphen en andere postmeesters, *W. Groeneveld* te Gorinehem en andere postmeesters en *W. Pastoor* te Grootzundert en andere postmeesters.

Alle die verzoekschriften houden het verlangen in dat de Kamer gelieve uit te werken dat de in behandeling zijnde wet op de paardenposterij niet worde aangenomen zonder dat door de Regering voor de Kamer zij erkend het regt der paardenpostmeesters op schadevergoeding of wachtgeld na de opheffing der paardenposterij.

Het advies van uwe Commissie is om alle de voorschreven requesten op de griffie neder te leggen, ter inzage van de leden, als in verband staande met het voorgedragen ontwerp van wet op de paardenposterij.

De Kamer vereenigt zich achtereenvolgens met de voorgestelde conclusien.

Daarna wordt de vergadering gesloten.

VERSLAGEN UITGEBRAGT IN DE ZITTING VAN 10 APRIL.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS *voor het Wets-ontwerp tot verhooging van hoofdstuk VII der Staatsbegrooting voor* 1853. (Traetement van den Minister.)

Geene aanmerkingen zijn bij het onderzoek in de Afdeelingen tegen dit wets-ontwerp gerezen.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 8sten April 1854.

DE BRUIJN.
VAN RHEMEN VAN RHEMENSHUIZEN.
VAN AYLVA VAN PALLANDT.
VAN DAM VAN ISSELT.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS *voor het, wets-ontwerp tot het verleenen van vrijdom van inkomende regten in Nederlandsch Indie, voor guano en andere meststoffen.*

Bij het onderzoek in de Afdeelingen zijn geene aanmerkingen tegen dit wets-ontwerp gemaakt.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 8sten April 1854.

VAN GOLTSTEIN VAN OLDENALLER.
VAN RHEMEN VAN RHEMENSHUIZEN.
VAN AYLVA VAN PALLANDT.
INSINGER.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS *voor het Wets-ontwerp tot regeling van het Fonds van koopprijzen van Domeinen, dienst* 1853 *en* 1854.

Sommige leden hebben verlangd, dat aan de Regering de wenschelijkheid zou worden aanbevolen, om met den verkoop van tienden voort te gaan, althans om dien verkoop voortdurend te beproeven.

Bij de Memorie van Beantwoording op het Verslag der Tweede Kamer heeft de Regering te kennen gegeven, dat zij den afkoop van het domaniaal tiendregt voor elk grondstuk afzonderlijk toelaat. Eenige leden hadden gaarne vernomen in hoever zoodanige afkoop van tienden voor afzonderlijke grondstukken reeds heeft plaats gehad, daar zij meenden te weten, dat tot dusver alleen afkoopen *en bloc* waren vergund geworden.

Eenige leden hebben ook aangedrongen op eene nadere regeling bij de wet van het regt op de aanwassen, inzonderheid ook ter bevordering der ontginning van die aanwassen. Zij meenden dat er te dezen aanzien meer zekerheid zoowel voor particulieren als voor den Staat behoort te zijn.

Aldus vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs, den 8sten April 1854.

TONCKENS.
VAN ANDRINGA DE KEMPENAER.
VAN SWINDEREN.
REGOUT.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS *voor het Wets-ontwerp tot wijziging van hoofdstuk IV der Staatsbegrooting van* 1853. (Abonnementen voor schrijfloonen en kleine onkosten ten dienste der besturen en commissien van administratie over de gevangenissen.)

Tegen dit Wets-ontwerp zijn geene aanmerkingen te berde gebragt.

Aldus vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs, den April 1854.

PASPOORT VAN GRIJPSKERKE.
VAN EIJSINGA.
VAN SWINDEREN.
VAN DAM VAN ISSELT.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS *voor het Wets-ontwerp tot regeling van het pensioen der militaire leden van het Hoog Militair Geregtshof.*

Eenige leden konden zich niet vereenigen met het stelsel dat door de Regering ten grondslag van deze voordragt is gelegd. Volgens dat stelsel blijven de militaire leden van het Hoog Militair Geregtshof tot het leger behooren, en zijn zij als zoodanig ondergeschikt aan de bevelen van den Minister van Oorlog. Het geval zou zich kunnen voordoen, dat het hoofd van dit departement zoodanig lid door de opdragt eener tijdelijke commissie zou kunnen verwijderen, wanneer men er belang in stelde, dat hetzelve bij de regtspraak van het collegie in eene bijzondere zaak niet tegenwoordig ware. Bovendien houden deze leden hunne aanspraak op bevordering in de militaire dienst, en in verband daarmede op

eventuele verhooging van pensioen. Dit een en ander schijnt inbreuk te maken op de onafhankelijkheid, welke aan leden van het hoogste regterlijk collegie in militaire zaken betaamt. Zij hadden tegen het bedoelde stelsel uit dien hoofde bezwaar.

Aldus vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs, den 8sten April 1854.

PASPOORT VAN GRIJPSKERKE.
VAN EIJSINGA.
D'ABLAING VAN GIESSENBURG.
VAN NISPEN VAN PANNERDEN.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

voor de 26 *Wets-ontwerpen tot naturalisatie van even zoovele personen.*

§ 1. Bij het onderzoek der zes en twintig wets-ontwerpen tot naturalisatie van de daarbij omschreven personen, zijn in de Afdeelingen slechts omtrent ééne dier voordragten, de tiende namelijk, bedenkingen gerezen.

Uit de Memorie van Toelichting en de overgelegde bescheiden bij het wets-ontwerp tot naturalisatie van *C. L. Overbeck* blijkt, dat deze persoon gedurende zijne minderjarigheid zijne moeder en voogdes, welke in Hannover woonde, heeft verlaten en zich met haar medeweten heeft begeven naar Nederlandsch Indie, om aldaar te Samarang door zijnen oom te worden opgevoed. De moeder heeft alstoen gewenscht hare voogdij aan dien oom over te dragen en nadat de Hannoversche regter geweigerd had die acte van overdragt, volgens het Hannoversche regt geoorloofd, te homologeren, heeft de voogdes eene eenvoudige verklaring afgegeven, waarbij zij de toestemming aan haren pupil verleent, om zich naar de Nederlandsche kolonien te begeven en aldaar te verblijven, terwijl zij hare regten als voogdes afstaat of overdraagt aan haren broeder te Samarang. De minderjarige is na een meer dan zesjarig verblijf in de kolonien in 1851 meerderjarig geworden en verlangt alsnu zijne naturalisatie als Nederlander.

De vraag is hier derhalve — en zij is door de Regering blijkens hare voordragt toestemmend beantwoord, — of dit *zesjarig verblijf* is het *gevestigd verblijf* bedoeld bij de wet van 28 Julij 1850 (*Staatsblad* n°. 44).

Vele leden konden met dit gevoelen der Regering niet instemmen. Zij stelden op den voorgrond, dat de wet van 1850, een *gevestigd verblijf* vorderende van zes jaren, daarmede toch wel zal bedoeld hebben dat vertoeven in een land of op eene plaats, waardoor iemand als het ware aantoont aldaar te willen wonen, zich te willen vestigen of te willen blijven, gelijk die beteekenis dan ook door de Regering bij de behandeling der wet van 1850 als de juiste schijnt te zijn aangenomen. Dergelijken wil, dergelijke bedoeling kan de minderjarige niet hebben; hij is geen persoon in den zin der wet van 1850; hij heeft slechts één verblijf volgens de burgerlijke wet: dat van zijne ouders of voogden. De hier bedoelde persoon moet dus, meenden die leden, tot den dag zijner meerderjarigheid gerekend worden zijne woonplaats en dus ook zijn gevestigd verblijf bij zijne voogdes in Hannover te hebben gehad.

De bloote verklaring der moeder, dat zij toestemt in het verblijven van haren zoon in Nederlandsch Indie, kan daartoe niets afdoen, omdat daardoor in elk geval slechts haar wil, niet die van den te naturaliseren vreemdeling kan blijken, en zij daardoor niet in staat is de wetsbepaling te wijzigen, die slechts één woonplaats of één verblijf des minderjarigen kent, dat van de voogdes. Dat die verklaring eene overdragt der voogdij zou bevatten, scheen onaannemelijk, omdat de vereischte goedkeuring des Hannoverschen regters daaraan ontbreekt en dit stuk derhalve slechts als een verlangen der voogdes bevattende kan beschouwd worden. Die leden meenden dat hier dus het zesjarig gevestigd verblijf, door de wet gevorderd, niet bestond, omdat de bedoelde persoon niet gedurende zes jaren *sui juris* zijnde, in Nederland had vertoefd.

Ten slotte wezen zij op de woorden der wet van 28 Julij 1850 zelve, waar als vereischten om te kunnen worden genaturaliseerd, eerst wordt gevorderd meerderjarigheid en ten tweede een zesjarig verblijf.

§ 2. Vele andere leden konden in deze bezwaren niet deelen. Zij meenden dat men verkeerd deed, zoo men het *verblijf*, in de wet van 1850 bedoeld, vergelijkt of gelijkstelt met de *woonplaats* uit het Burgerlijk Wetboek, of de ééne wet door de andere zocht te interpreteren.

Vooral moest men hierbij in het oog houden, waarom een zesjarig verblijf door den wetgever van 1850 werd vereischt. De reden scheen voornamelijk deze, dat de vreemdeling, na eenige jaren op Nederlandschen bodem te hebben vertoefd, kon geacht worden de gewoonten, zeden en belangen van zijn aangenomen vaderland te hebben leeren kennen en waarderen en daardoor aanspraak maken kan om als Nederlander te worden erkend.

Het woord *verblijf* drukte dus alleen het vertoeven en aanwezig zijn in Nederland uit, afgescheiden van elke andere beteekenis door de burgerlijke of eenige andere wet daaraan gegeven.

Ook werd opgemerkt, dat de wet van 1850 het Nederlanderschap aan vreemdelingen wilde opgedragen hebben, om hun de uitoefening van politieke regten te verzekeren en dat derhalve een gevestigd verblijf van zes jaren in Nederland voor elken vreemdeling, mits voldoende aan de overige voorschriften der wet, genoegzaam zijn moest om naturalisatie te vragen.

Indien men deze beginselen op de voordragt hier in behandeling toepast, dan meenden die leden, dat gereedelijk het voorstel der Regering kon worden aangenomen.

Volgens strenge regtsbeginselen moge de verklaring der moeder en de overdragt harer voogdij niet geheel geldig zijn, men houde echter in het oog, dat zij vreemdelinge is en als zoodanig geregtigd om te handelen gelijk zij deed; het was haar uitdrukkelijke wil — en daar de minderjarige geen eigen wil kon hebben, komt die der voogdes alleen in aanmerking, — dat haar zoon in Nederlandsch Indie zou verblijven en onder voogdij van eenen aldaar wonenden persoon zou komen.

Wat nog meer zegt: de minderjarige, meerderjarig geworden, heeft deze handeling zijner voogdes goedgekeurd, immers is daartegen niet opgekomen, gelijk hij had kunnen doen. Hij heeft door dit stilzwijgen bekrachtigd wat met hem vroeger was geschied en als het ware erkend, dat hij gedurende zijne minderjarigheid zijn verblijf op Nederlandschen bodem heeft gehad en in dit verblijf heeft toegestemd ook nu hij zijnen wil kan kenbaar maken.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 10den April 1854.

DE BRUIJN.
VAN EIJSINGA.
VAN AYLVA VAN PALLANDT.
VAN DAM VAN ISSELT.

19DE ZITTING.

ZITTING VAN DINGSDAG 11 APRIL.

(GEOPEND TEN 1 UREN.)

Zonder beraadslaging aangenomen de wets-ontwerpen tot verhooging van hoofdstuk VII der Staatsbegrooting voor 1853 en tot het verleenen van vrijdom van inkomende regten voor meststoffen in Nederlandsch Indie; beraadslaging over en aanneming van het wets-ontwerp tot regeling van het Fonds van koopprijzen van Domeinen, dienst 1853 en 1854; zonder beraadslaging aangenomen het wets-ontwerp tot wijziging van hoofdstuk IV der Staatsbegrooting van 1853; beraadslaging over en aanneming van het wets-ontwerp tot regeling van het pensioen der militaire leden van het Hoog Militair Geregtshof; zonder beraadslaging aangenomen zes en twintig wets-ontwerpen tot naturalisatie van even zoovele personen.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 34 leden, te weten, de heeren:

Cost Jordens, Beerenbroek, de Bruijn, van Andringa de Kempenaer, Boxman, van Nispen van Pannerden, van der Oudermeulen, van Wessem, de Vos van Steenwijk, d'Ablaing van Giessenburg, Tonckens, Borski, van Aylva van Pallandt, Martens van Sevenhoven, van Rhemen van Rhemenshuizen, Blankenheijm, van Goltstein van Oldenaller, van Dam van Isselt, van Eijsinga, van Weel, Cremers, 't Hooft van Benthuizen, Paspoort van Grijpskerke, van Sasse van Ysselt, Bosch van Drakestein, Sassen, de Villers de Pité, van Heeckeren van Wassenaer, Regout, Insinger, Lotsij, van Swinderen en van Rijckevorsel;

en de heeren Ministers van Justitie, van Buitenlandsche Zaken en ad interim van Finantien, van Marine, van Oorlog, van Kolonien en voor de Zaken van de Roomsch-katholijke Eeredienst.

De notulen van het verhandelde in de vorige vergadering worden gelezen en goedgekeurd.

De Vergadering gaat over tot de behandeling van de heden aan de orde gestelde wets-ontwerpen.

I. Het WETS-ONTWERP TOT VERHOOGING VAN HOOFDSTUK VII DER STAATSBEGROOTING VOOR 1853 (*Tractement van den Minister*) wordt zonder beraadslaging met algemeene (34) stemmen aangenomen.

II. Het WETS-ONTWERP TOT HET VERLEENEN VAN VRIJDOM VAN INKOMENDE REGTEN VOOR MESTSTOFFEN IN NEDERLANDSCH INDIE wordt zonder beraadslaging met algemeene (34) stemmen aangenomen.

III. Het WETS-ONTWERP TOT REGELING VAN HET FONDS VAN KOOPPRIJZEN VAN DOMEINEN, DIENST 1853 EN 1854.

De beraadslaging wordt daarover geopend.

De heer **van Andringa de Kempenaer**: Ik zou over dit wets-ontwerp het woord niet gevoerd hebben, omdat ik van oordeel ben dat reeds den 8sten April jl. deze zaak bij de wet geregeld is, en dit ontwerp, voor zoover de anderhalf millioen betreft, tamelijk overbodig is te achten, maar ik wensch *in verband* met dit ontwerp een enkel woord in het midden te brengen.

In de 3de alinea van het Verslag der Commissie van Rapporteurs wordt aangedrongen op eene *nadere* regeling bij wet van het regt op de aanwassen, inzonderheid ter bevordering der ontginning van zulke aanwassen. Het er toch van algemeene bekendheid dat deze zaak zeer twijfelachtig is geregeld en dat het sedert jaren, ten gevolge van het decreet van 1811, onzeker is wat de particulier kan doen ten opzigte van de aanwassen. In de Memorie van Beantwoording over dit wets-ontwerp aan de Tweede Kamer toegezonden, heeft de Regering het vooruitzigt geopend, dat er een onderzoek zoude plaats hebben omtrent die aanwassen, voor zoover de noord-oostelijke kusten van *Groningen* betreft. Meer van nabij bekend met den toestand van die gronden in de provincie Friesland, mag ik ten aanzien van deze beweren, dat het meer dan wenschelijk is, dat die toestand behoorlijk en bij de wet worde geregeld. De aanwas in het noordelijk gedeelte van Friesland is vatbaar om, met vele inspanning en kosten, voet voor voet aan de zee ontweldigd te worden en nu is het zoowel in het belang van den Staat, wiens grondgebied daardoor vergroot wordt, als van den werkman, die er een goed dagloon door vinden zou, dat die ontginning worde aangemoedigd. Zoolang echter de stand van zaken zoo onzeker blijft, en een zwaard van Damocles den ondernemers boven het hoofd blijft hangen, zullen zij daartoe niet verder overgaan. En nu houde men in het oog, dat ook hier stilstaan achteruitgaan is; dat men voet voor voet den vijand moet verwijderen of hij zou met dubbele kracht zijn geweld op die kusten doen gevoelen. De particulier heeft zeker het regt niet om zich de *bezittingen* van den Staat toe te eigenen, maar hij moest toch in de gelegenheid gesteld worden zijne nijverheid uit te breiden. Door eene doelmatige regeling zou de industrie worden bevorderd en ook zeker de Staat bevoordeeld.

Op grond hiervan zou het mij aangenaam zijn, indien de Regering eenige inlichting wilde geven en doen blijken of zij de zienswijze van deze Kamer deelt, dat dit onderwerp voor eene nadere regeling bij de wet vatbaar is.

De heer **Minister van Buitenlandsche Zaken** *en ad interim Minister van Finantien*: Ik moet de vrijheid nemen aan den geachten afgevaardigde uit Friesland op te merken, dat het der Regering nog niet gebleken is welke, omtrent het door hem bedoelde onderwerp de meening van deze Kamer is; wel dat door eenige leden in de afdeelingen dit onderwerp ter sprake was gebragt. Het valt mij in den interimairen toestand waarin ik mij bevind moeijelijk om hier verklaringen te doen, die gerekend zouden kunnen worden eenigermate mijn opvolger te binden: dat zult gijlieden, Mijne Heeren, dat zal de geachte spreker zelf gevoelen. Ik kan hier dus alleen mijne bijzondere meening over dit onderwerp in het algemeen en zoo kort als de aard der zaak en de plaats, waar ik mij bevinde, dit gedoogen, doen kennen. Indien ik mij niet bedrieg dan is de thans bestaande burgerlijke wet, die in 1838 hier te lande is ingevoerd, uitermate gunstig voor de bezitters van landerijen, die door aanwas kunnen vermeerderen. Onzekerheid uit een wettelijk oogpunt bestaat er niet, want het Burgerlijk Wetboek heeft de regten, welke het hier geldt, bepaald; maar er heeft onzekerheid bestaan omtrent de toepassing van de anterieure wetgeving, men heeft de regten van het domein betwist. Die regten zijn nu eindelijk bij verschillende gewijsden definitief erkend geworden en het domein is in het gelijk gesteld; die regten nu kan de Staat niet opgeven. Wat voor de toekomst de bedoelingen der Regering zouden zijn omtrent eene wettelijke regeling der zaak — ik moet het den spreker bekennen, die vraag is mij niet regt helder. Men kan niet voor de toekomst regelen regten, *vroeger* verkregen, of toegekende regten, die *uit het verledene* zouden ontspruiten; ik kan mij dus niet helder denken, wat de spreker onder die wettelijke regeling verstaat. In mijn oog is de zaak door het Burgerlijk Wetboek geregeld en kan er alleen quaestie zijn over de appreciatie der bestaande bepalingen in enkele bijzondere gevallen.

In het antwoord der Regering aan de Tweede Kamer is niets gezegd, wat aanleiding kon geven om te veronderstellen dat de Regering het oog had op wettelijke regeling der zaak; het onderzoek daar besproken is alleen het onderzoek naar feiten, ten einde

te beoordeelen, wat op grond van de bestaande regten daaromtrent al dan niet behoort te worden gedaan.

Ik hoop dat de geachte spreker met deze ophelderingen voor het oogenblik genoegen zal kunnen nemen, maar ik wil hem gaarne de verzekering geven, dat ik de zaak aan mijn opvolger, dien ik spoedig verwacht, zal aanbevelen.

De heer **van Andringa de Kempenaer**: Ik stel mij voor het oogenblik met het antwoord van den Minister tevreden; maar ik moet toch opmerken dat in het verslag van de Eerste Kamer op eene wettelijke regeling van het regt op de aanwassen, meer overeenkomstig met de tegenwoordige omstandigheden, met de zucht om te ontginnen, is aangedrongen, en het niet alleen bij het *bespreken* van die wettelijke regeling is gebleven. Maar ik wil ook den Minister opmerkzaam maken daarop, dat in dezen onzekeren toestand alle werken, alle inspanning, die aan de stranden der zee worden aangewend en tot stand gebragt om die zee voet voor voet te verwijderen en onschadelijk te maken, ja, winstgevend voor het algemeen te doen worden, dat dit, zeg ik, in den tegenwoordigen onzekeren toestand en na deze openbaring van de gevoelens der Regering, zeer zeker al ras zal moeten ophouden, want hij, die zich jaren lang kosten en moeiten heeft getroost om zijn goed te verbeteren, om van zee slib en van slib velden te maken, wordt zoodanig in het onzekere gelaten, dat wanneer hij zijn doel zal hebben bereikt, en vruchten van de kosten hoopt te plukken, het domein dan niet op eene onbillijke wijze — ik geloof dat ik het zoo noemen mag — de hand op dat goed zal leggen en pretenderen zal eigenaar van de gronden te wezen, omdat die na 1811 aan de zee zijn ontwoekerd. Dit is hetgeen ik bedoel. Wij zullen aan de Regering moeten overlaten hoedanig billijke regels kunnen worden daargesteld ten aanzien van aanwassen, die langs het zeestrand gelegen zijn en dus in de eerste plaats de woede van dat element hebben te verduren. Zij zal naar beginselen van zelfstandigheid en billijkheid behooren te regelen dat, wanneer de eigenaren van zee-oevers werken willen aanleggen, zij ook de vruchten van die werken moeten kunnen plukken. Wij hebben dezer dagen van die aanwassen het voorbeeld gehad met Kampen en Genemuiden en nu ligt ook de provincie Groningen aan de beurt. Moeijelijkheden met het domein moeten voorkomen worden; bezwaren tegen die werken moeten dus niet toegelaten worden zonder de gelegenheid om met het domein in schikking te komen.

De heer **Cremers.** [*Deze redevoering zal later worden medegedeeld.* I.]

De heer **Minister van Buitenlandsche Zaken** *en ad interim Minister van Finantien:* Naar aanleiding van hetgeen de beide geachte sprekers nu gezegd hebben, is de quaestie eenigzins van aard veranderd. Ik merk dit alleen op, opdat men de discussie niet op een ander terrein zou brengen dan waarop zij behoort. Van wettelijke regeling is nu geene sprake meer; maar er is nu sprake van twee verschillende onderwerpen: het eene aangeroerd door den geachten spreker uit Friesland (den heer van Andringa de Kempenaer), die aangetoond of althans beweerd heeft, dat het wenschelijk is, dat er zekerheid besta, dat men wete wat regt zij; — het andere door den geachten spreker uit Groningen (den heer Cremers) in het midden gebragt, die beweerd heeft, dat men op de noord-oostelijke kusten van ons land de regtsregels niet kon toepassen, die reeds bij regterlijk gewijsde toegepast waren omtrent de aan de Zuiderzee gelegen gronden.

Ik ben het met den geachten spreker uit Friesland volkomen eens, dat het allerwenschelijkst is dat er zekerheid besta, en wat ik daaraan kan toebrengen zal ik gaarne doen. Ook mijn opvolger, ik ben daarvan overtuigd, zal dit punt niet uit het oog verliezen en ik geef den geachten spreker de verzekering dat ik het in de aandacht van mijn opvolger zal aanbevelen.

Maar laat ons nu eens vragen: wie doet de onzekerheid geboren worden? De wet is zeker; regterlijke gewijsden hebben de toepassing verzekerd. Zoo dit niet gecontesteerd wordt bestaat er zekerheid, — onzekerheid alleen wanneer men tegenspreekt hetgeen, nadat de Regering jaren geprocedeerd had, regtens is verklaard. In zooverre kan ik welligt begrijpen wat de geachte spreker op het oog heeft. Er kan eene feitelijke onzekerheid bestaan. Het regt van den Staat op de aanwassen vastgesteld zijnde, kan het wenschelijk zijn dat men wete hoever zich dat regt uitstrekt en waar het eindigt, en dat er eene delimitatie gemaakt worde. Dan kan de particuliere industrie wederom vrij werken. Maar om dat te doen moet van de zijde der particulieren eene erkenning van den regtstoestand plaats hebben en daarvoor schijnt men nog, ik zeg niet onwillig, maar huiverig te zijn. De zaak zal altijd eene mate van onzekerheid behouden (ik kom er nogmaals op terug) door het gedrag der bijzondere personen zelven. Het domein heeft de onbetwistbaarste regten en geen lid dezer Kamer zal beweren, dat de Minister van Finantien die prijs mag geven, — dat *kan*, dat *mag* hij niet.

En, Mijne Heeren, dat ik mij niet bedrieg in hetgeen ik de eer had te zeggen, blijkt uit hetgeen de geachte spreker uit Groningen heeft opgemerkt. Wij meenden, dat er zekerheid bestaat omtrent de aanwassen in de provincie Groningen, en nu moet ik hier hooren, dat dit niet zoo is, dat de zaak in Groningen van een geheel anderen aard is. Ik geloof echter, behoudens allen eerbied voor het gevoelen van den geachten spreker, wien het zeker als lid der Vergadering aangenaam zal zijn dit te hooren, dat de Staat ook in Groningen regt heeft, en dus de zaak aldaar niet van een anderen aard is. De regtsgeleerde adviesen die ik daarover reeds bezit, brengen mede, dat het Ommelander regt geene verandering brengt in den stand der zaak, die door de bestaande wetgeving geboren is. Ik geloof, dat een *jus ex lege* door eene posterieure wet kan worden ontnomen, en dat het regt, dat toegepast is op Kampen en Genemuiden, ook voor Groningen moet gelden. Ik geloof het, maar ik kan mij bedriegen, wij pleiten hier niet. De Minister van Finantien zegt alleen, wat de regten van den Staat zijn. Worden die regten tegengesproken, dan moet de regter beslissen, en wij leven, Gode zij dank, in een land, waar, zonder aanzien van persoon, regt gesproken wordt. De provinciale geregtshoven wijzen regtvaardige vonnissen in geschillen tussehen den Staat en de ingezetenen der provincien. Ik wil dus hier de zaak niet debatteren; ik zal de gronden niet uitwerken, die voor het domein kunnen worden aangevoerd; de regter zal die gronden hooren uit den mond van de advoeaten van het domein. Maar ik raak dit punt daarom aan, om den geachten spreker uit Friesland te doen gevoelen, dat hier wederom het bewijs is geleverd, hoe de onzekerheid ontstaat. Zij ontstaat niet uit de wet, maar uit de eontestatien van particulieren, die regten beweren, welke men hun, ik moet bijna zeggen niet dan met het zwaard der geregtigheid in de hand kan ontnemen. De particuliere industrie kan dan alleen profiteren, wanneer de ingezetenen erkennen de regten welke de Staat zoo langen tijd bezeten heeft.

Ik hoop dat de geachte sprekers hiermede genoegen zullen nemen. Den wenseh van den geachten spreker, dat zooveel mogelijk worde medegewerkt tot het doen ophouden van alle onzekerheid, zal de Regering volgaarne in het oog houden.

De heer **Cremers.** [*Deze redevoering zal later worden medegedeeld.* II.]

De heer **Minister van Buitenlandsche Zaken** *en ad interim Minister van Finantien:* Zoo ik nog eenmaal het woord vraag, dan is dit om elke terugwerking, die de hier geuite meeningen op de regtelijke discussie zou kunnen hebben, te voorkomen. Al de argumenten over verkregen regt volgens vroegere wetten zijn aangevoerd met betrekking tot de quaestien, die nu beslist zijn. Dieper zal ik thans in dit onderwerp niet doordringen. De regter zal moeten beslissen, en zoo de regter dat niet al uitgemaakt heeft, het domein zal zijne regten, die reeds in andere provincien door regterlijke vonnissen erkend zijn, handhaven; verkiezen bijzondere personen dat regt te contesteren, dan zal buiten onze schuld eenige onzekerheid blijven bestaan, maar ik voor mij heb het volle vertrouwen, dat de zekerheid, die uit de te vellen regterlijke vonnissen zal ontstaan, ten gunste van het domein zal geboren worden.

De heer **van Andringa de Kempenaer** erlangt voor de derde maal het woord en zegt: Ik kan mij zeer goed met het antwoord van den Minister van Buitenlandsche Zaken en *ad interim* van Finantien tevreden stellen, maar deze heeft toch eene uitdrukking gebezigd, die eene kleine opheldering noodzakelijk maakt. Indien ik wel gehoord hebt, dan heeft de Minister gezegd, dat men met het *zwaard in de hand* het eigendom van het domein moest handhaven. Ik wil in niets te kort doen aan de regten van den Staat en aan het eigendom van het domein, maar ik meen toch, dat men daarmede niet te ver moet gaan; ik wil den Staat het regt niet betwisten om met het zwaard in de hand het eigendom van het domein te handhaven, o neen! daartegen bestaat bij mij juist geen bezwaar. Maar wat ontweldigt de Staat met het zwaard in de hand? Hij doet dat zwaard dan eerst gevoelen, als de particulier zijn kapitaal en zijne industrie gebezigd heeft, en van een schadelijk element, productive gronden heeft gemaakt. Het is dan veel aanlokkelijker er de hand op te leggen, maar dit noem ik, uit volle overtuiging, onbillijk. Door die onbillijkheid, uit Fransche besluiten ontstaan, te doen ophouden, beneem ik volstrekt niet het regt van den Staat eigenaar van de zee te zijn, maar ik wenseh een regel, die, ik erken het gaarne, door den Minister is toegezegd, waardoor de naastliggende, eigenaar die de nadeelen ondervindt van het water in de gelegenheid zal worden gesteld, preferent te zijn boven anderen,

om zijne industrie te kunnen ontwikkelen. Dat is hetgeen ik bedoel.

De heer **Minister van Buitenlandsche Zaken** *en ad interim Minister van Financien:* Het doet mij leed dat ik de Vergadering nog een oogenblik moet lastig vallen, maar eene uitdrukking die ik gebruikt heb en die ik den geachten spreker uit Friesland heb hooren herhalen, zou welligt, zoo als hij die herhaald heeft, aanleiding kunnen geven tot eene verkeerde opvatting. Van *het zwaard* heb ik niet gesproken: ik ben een man des vredes; maar ik heb gesproken van *het zwaard der geregtigheid.* Ik heb gezegd, dat *het zwaard der geregtigheid* zou moeten gebruikt worden tegen diegenen die de Regering tegenspraken. Ik bid de Vergadering, ik bid den geachten spreker aan mijne woorden geene andere beteekenis te geven dan ze hebben. Ik zou met veel leedwezen — althans in deze oogenblikken — voor een oorlogsman doorgaan. Ik ben een man des vredes en ken geen ander zwaard dan dat der geregtigheid, en ook *dat* wensch ik nimmer getrokken te zien, dan tegen hen die de Regering tegenspreken waar zij regt heeft.

Voor het oogenblik moet ik dan toch den geachten spreker wijzen op schikkingen die reeds gemaakt zijn met Genemuiden, eene transactie die de Kamer heeft goedgekeurd; ik zou er kunnen bijvoegen, op de onderhandelingen die geopend zijn met de stad Kampen. En ik mag er bijvoegen, dat, zoo het waar is, dat bijzondere personen zich moeite en arbeid getroost hebben om die aanwinning van land te bevorderen, die bijzondere personen of corporatien daarvan gedurende al die jaren groote voordeelen genoten hebben, zoodat die onbillijkheid zoo groot niet is geweest. Trouwens de voorzigtige aard van onze natie strekt ten waarborg, dat men nimmer zijn geld zal wagen, wanneer men niet een zeker vooruitzigt heeft van daarvan goede vruchten te plukken. En dat wordt bevestigd door het eigen verzoek van den geachten spreker, die verlangt zekerheid te hebben, opdat de industrie zou kunnen werken.

De beraadslaging wordt gesloten en *het wets-ontwerp tot regeling van het Fonds van koopprijzen van Domeinen, dienst* 1853 *en* 1854, met algemeene (34) stemmen aangenomen.

IV. Het WETS-ONTWERP TOT WIJZIGING VAN HOOFDSTUK IV DER STAATSBEGROOTING VAN 1853 (*Abonnementen commissien van administratie over de gevangenissen*) wordt zonder beraadslaging met algemeene (34) stemmen aangenomen.

V. Het WETS-ONTWERP TOT REGELING VAN HET PENSIOEN DER MILITAIRE LEDEN VAN HET HOOG MILITAIR GEREGTSHOF.

De beraadslaging wordt daarover geopend.

De heer **van Eijsinga:** Er zijn verschillende leden in de Tweede Kamer opgetreden, het is zoowel blijkbaar uit de discussien in die Kamer gehouden, als uit de gewisselde stukken, met te kennen te geven, dat dit wets-ontwerp op hen een minder aangenamen indruk had gemaakt, voor zooverre men daaruit de onderstelling kon opmaken, dat het Gouvernement het voornemen had om het Hoog Militair Geregtshof te bestendigen en het te houden op den voet waarop het thans bestaat. De verklaring door de Ministers van Oorlog en van Marine bij die gelegenheid afgelegd bevestigt dit nader. Mijnerzijds vermeen ik thans in het midden te mogen brengen, dat dit wets-ontwerp ook op mij een min gunstigen indruk heeft gemaakt. Ik zal thans niet stilstaan bij de inrigting van het Hoog Militair Geregtshof; ik zal niet vragen of die doelmatig is; of ze welligt niet te kostbaar is in verhouding tot de finantiele krachten van onze huishouding van Staat. Ik beschouw dat toch meer als nevenquaestien welke welligt meer doelmatig kunnen behandeld worden bij de beschouwingen omtrent de Staatsbegrooting.

Maar er is bij mij een bezwaar gerezen van een anderen en meer beteekenenden aard. Wij hebben zoo straks van den Minister van Buitenlandsche Zaken de woorden gehoord, dat wij hier, Gode zij dank, leven in een land waarin de regter regt spreekt zonder aanzien van personen. U allen, Mijne Heeren, zijn zeker die woorden aangenaam geweest en vooral hun, die als ik de eer hebben tot de regterlijke magt te behooren. Maar ik geloof dat, om dien toestand te verzekeren, alle waarborgen van onafhankelijkheid voor ieder regterlijk ambtenaar moeten gehandhaafd worden. En toch wanneer wij de grondslagen nagaan, waarop dit wets-ontwerp is opgetrokken, dan geloof ik dat wij in de militaire leden van het Hoog Militair Geregtshof twee criteria aantreffen, die met elkander in strijd zijn, die niet met elkander kunnen harmonieren. In de eerste plaats vind ik in hen een waarborg van onafhankelijkheid, daar zij benoemd zijn *ad vitam*; maar daar tegenover vind ik in hen ook eene zekere afhankelijkheid, daar zij, als militaire leden van het Hoog Militair Geregtshof, militairen blijven en als zoodanig ondergeschikt aan hun chef, den Minister van Oorlog. Ik ontmoet alzoo in hen afhankelijkheid aan de eene en onafhankelijkheid aan de andere zijde, die elkander neutraliseren, en door die oplossing in neutraliteit *kan* — ik zeg niet *zal* — het eerste vereischte voor den regter, onafhankelijkheid, verloren gaan. Dit bezwaar is bij mij overwegend en ik zal naar aanleiding daarvan mijne stem aan hetzelve niet kunnen geven.

De heer **van Nispen van Pannerden**: Ik behoor ook tot die leden, waarvan in het verslag wordt melding gemaakt, die bezwaar tegen dit wets-ontwerp voeden, en ik zal mij daarom veroorloven met een kort woord mijn votum te regtvaardigen.

Het eerste en gewigtigste vereischte voor den regter is in mijn oog, onafhankelijkheid. Daarom bepaalt de wetgeving van de meeste Rijken in Europa niet alleen de benoeming voor het leven, maar die der meeste behelst ook beperkingen, die het voor een regter onmogelijk maken om eene betrekking aan te nemen, waardoor hij op de eene of andere wijze ondergeschikt zou worden aan een of ander deel van het staatsgezag. Volgens het stelsel der Regering zullen de leden van het Hoog Militair Geregtshof blijven behooren tot het leger en als zoodanig ondergeschikt aan den Minister van Oorlog en verpligt de bevelen na te leven, die hun van die zijde worden gegeven.

Zij zullen daarbij behouden aanspraak op bevordering en, bij eventueel ontslag uit de dienst, op hooger pensioen. In mijn oog worden zij daardoor geplaatst op een aan den Minister van Oorlog ondergeschikt standpunt; die hooge staats-ambtenaar verkrijgt daardoor de magt — ik beweer geenszins dat de tegenwoordige Minister van Oorlog van die magt zal gebruik maken — maar, zeg ik, hij verkrijgt daardoor de magt om in elk voorkomend geval die leden van dat hoogste regterlijke collegie, die hij zou goedvinden dat verhinderd wierden om aan eene of andere regtspraak deel te nemen, door eene tijdelijke zending, door de opdragt van eene of andere werkzaamheid uit hunne woonplaats te verwijderen en alzoo buiten de gelegenheid te stellen om hun pligt als regter te vervullen.

Ik beschouw dit een en ander als strijdig met de onafhankelijkheid die voor de leden van dit Hoog Militair Geregtshof, even als voor de regters in burgerlijke zaken, moet worden gevorderd — eene onafhankelijkheid, die in ons Vaderland steeds op zoo hoogen prijs is gesteld en die naar mijn oordeel ook in den geest onzer grondwettige staatsregeling ligt. Een van beide is waar: òf de krijgsman heeft, even als de burger, aanspraak om in het hoogste ressort een regter te vinden aan niemand ondergeschikt en alleen afhankelijk van de wet, òf het Hoog Militair Geregtshof is eene geheel overbodige instelling. Men wil die instelling behouden, maar men wil haar in mijn oog ontnemen de waarborgen, die zij zou behoeven, zoo zij in stand zal blijven. Met dat stelsel kan ik mij niet vereenigen. Zal het Hoog Militair Geregtshof behouden blijven, gelijk de Ministers van Oorlog en van Marine dit in de Tweede Kamer als hunne overtuiging hebben doen kennen, dan verlang ik voor de leden, al behooren zij tot den krijgsmansstand, dezelfde onafhankelijkheid als aan andere regters is gewaarborgd; ik verlang dus voor hen, dat zij alleen blijven dienaren van de wet en van hun geweten.

De heer **Sassen:** Waren wij op dit oogenblik geroepen om ons te verklaren over de al of niet noodzakelijkheid van de organisatie van het Hoog Militair Geregtshof, waren wij geroepen om te beslissen over de vraag of het bestaan van dat collegie al dan niet noodzakelijk was, ik zou inderdaad, nu ik de geëerde sprekers gehoord heb, het gevoelen aankleven, dat onafhankelijkheid ook hier in den regter zeker een der hoogst noodzakelijke vereischten is om de regtvaardigheid te handhaven, te gelijker tijd met de inachtneming van de wet. Maar, ofschoon overtuigd van de waarheid der beschouwingen door hen voortgebragt, zoo kan ik toch niet besluiten mijne stem tegen dit wets-ontwerp uit te brengen. En waarom niet? Ik kan dit niet doen omdat deze wetsvoordragt een gevolg is van eene moeijelijkheid die bij de Rekenkamer is ontstaan. De wet is eene noodzakelijkheid om het pensioen te regelen van de thans bestaande ambtenaren. Bestaan die ambtenaren in het belang van onze instelling? Dit is eene tweede vraag. Maar nu het hier alleen geldt de noodzakelijke regeling van te verleenen pensioenen meen ik mijne stem voor dit wets-ontwerp te moeten uitbrengen, zonder daardoor te deelen in het denkbeeld der Regering, die gezegd heeft het bestaan van het Hoog Militair Geregtshof als noodzakelijk te beschouwen, of daardoor te willen goedkeuren de grondslagen waarop die instelling thans rust.

De heer **Minister van Oorlog**: Na hetgeen zoo even door

20STE ZITTING.

ZITTING VAN DONDERDAG 27 APRIL.

(GEOPEND TEN 2 URE.)

Ingekomen: 1°. missives van den Directeur van het Kabinet des Konings tot bekrachtiging van wets-ontwerpen; 2°. kennisgevingen van leden die niet tegenwoordig kunnen zijn; 3°. overeenkomst met Zwitserland tot uitlevering van boosdoeners; 4°. boekwerk.— Verslagen uitgebragt door de Commissien van Rapporteurs omtrent drie wets-ontwerpen; voorstel om de beraadslaging daarover te bepalen; stemming over dat voorstel; staking der stemmen; bepaling tot het houden eener avondzitting.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 30 leden, te weten, de heeren:

Insinger, Borski, van Dam van Isselt, de Bruijn, d'Ablaing van Giessenburg, van Wessem, Cost Jordens, de Sitter, van Goltstein van Oldenaller, de Vos van Steenwijk, Sassen, Bosch van Drakestein, van Nispen van Pannerden, van Rhemen van Rhemenshuizen, van Swinderen, van der Oudermeulen, Blankenheijm, 't Hooft van Benthuizen, Tonckens, Boxman, Lotsij, van Eijsinga, van Sasse van Ysselt, Paspoort van Grijpskerke, van Rijckevorsel, van Beeck Vollenhoven, Martens van Sevenhoven, Regout en Cremers;

en de heer Minister van Buitenlandsche Zaken en ad interim van Finantien,

De notulen van het verhandelde in de vergadering van den 11den April 1854 worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter** berigt:

A. dat zijn ingekomen:

1°. schriftelijke kennisgeving van de heeren van Weel en van Aylva van Pallandt, dat zij door ambtsbezigheden verhinderd worden, deze vergadering bij te wonen.

Deze berigten worden voor kennisgeving aangenomen.

2°. zes en veertig missives van den Directeur van het Kabinet des Konings, houdende bekrachtiging door Zijne Majesteit van even zoovele door de Staten-Generaal aangenomen wets-ontwerpen, als:

dat tot wijziging van hoofdstuk VI der Staatsbegrooting voor 1853 (Kindergelden enz.);

dat tot wijziging der wet van 12 Maart 1818 (Uitoefening der groote visscherij);

dat tot amortisatie van nationale schuld;

dat tot verklaring van algemeen nut van den aanleg van een spoorweg van de Belgische grenzen tot aan het Hollandsch Diep;

dat tot het verleenen eener bijdrage voor het scheepvaartkanaal tusschen Assen en Groningen;

dat tot verhooging van hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1854 (Drooge dok te Willemsoord);

dat tot wijziging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting voor 1853 (Herstel van waterkeeringen in Zeeland);

dat tot verhooging van hoofdstuk X der Staatsbegrooting voor 1854;

dat tot vereeniging der gemeenten: Valburg en Loenen en Wolferen, Laren en Verwolde, Nieuwer-Amstel en Rietwijkeroord, Beets en Schardam, Leijmuiden en Kalslagen, Avenhorn en Grosthuizen en Scharwoude, Heerhugowoord en Veenhuizen;

dat tot verhooging van hoofdstuk VII der Staatsbegrooting voor 1853 (*Tractement van den Minister*);

dat tot het verleenen van vrijdom van inkomende regten voor meststoffen in Nederlandsch Indie;

dat tot regeling van het fonds van koopprijzen van domeinen, dienst 1853 en 1854;

dat tot wijziging van hoofdstuk IV der Staatsbegrooting voor 1853 (Abonnementen commissien van administratie over de gevangenissen);

dat tot regeling van het pensioen der militaire leden van het Hoog Militair Geregtshof;

die tot naturalisatie van B. E. J. Driessen, J. B. Bünnekamp, J. Boijsen, J. G. Schrakamp, E. P. L. Driessen, C. F. W. Ammon, J. Strehler, A. H. Wehdemeier, C. Hill, C. L. Overbeck, J. A. C. Damnitz, M. A. Jasper, P. Andreas, J. R. Lange, L. A. K. Schröder, J. C. C. Henckel, H. C. Haacke, E. J. Marten, A. Moussault, J. Riper, G. W. L. Henckel, E. Mehler, mr. J. A. Truter, J. L. J. Knagge, B. Sterneberg en E. Ainsworth.

Al deze missives worden voor kennisgeving aangenomen.

3°. eene missive van den Minister van Buitenlandsche Zaken, ten geleide van een afschrift der tusschen Nederland en het Zwitsersch bondgenootschap geslotene overeenkomst tot wederkeerige uitlevering van boosdoeners.

Deze missive wordt voor kennisgeving aangenomen en het afschrift der overeenkomst ter griffie nedergelegd.

4°. van wege de curatoren der hoogescholen een exemplaar der *Annales academici* over het jaar 1849 op 1850.

Dit boekwerk zal in de boekerij der Kamer worden gedeponeerd.

B. Dat de Commissien van Rapporteurs gereed zijn met hunne verslagen over de navolgende wets-ontwerpen:

1°. dat tot opheffing der paardenposterij;

2°. die tot regeling van het muntwezen in Nederlandsch Indie, ontwerp litt. A en B; en

3°. dat tot verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting over 1854. (Vergoeding van renten aan de Nederlandsche Rhijnspoorweg-maatschappij.)

De **Voorzittter** zegt: Deze verslagen zijn bereids gedrukt en aan de leden rondgedeeld en ik stel voor om de openbare beraadslaging daarover vast te stellen op aanstaanden Zaturdag, des voormiddags ten elf ure.

De heer **de Bruijn:** Mijnheer de Voorzttter, ik wensch aan de Vergadering voor te stellen om deze wets-ontwerpen op morgen te behandelen. Het verslag omtrent de wetsvoordragt tot regeling van het muntwezen is aan de leden reeds eenigen tijd geleden medegedeeld. Het komt mij dus voor dat dit wets-ontwerp en de andere twee, die van minder beduidenden aard zijn, morgen in beraadslaging zouden kunnen worden gebragt, wanneer de Voorzitter en de leden der Vergadering dit zouden kunnen goedvinden.

De **Voorzitter:** Wordt dit voorstel ondersteund?

Verscheidene leden ondersteunen het voorstel.

De heer **van Dam van Isselt:** Ik ondersteun het niet; ik ben er tegen.

De **Voorzitter:** Daar er verschil van gevoelen bestaat zal mijn voorstel in omvraag gebragt worden met dien verstande dat die zich daartegen verklaart geacht wordt te stemmen voor de behandeling der wets-ontwerpen op morgen.

Tegen hebben gestemd de heeren: Lotsij, van Eijsinga, Paspoort van Grijpskerke, van Beeck Vollenhoven, Martens van Sevenhoven, Regout, Insinger, de Bruijn, d'Ablaing van Giessenburg, van Wessem, de Sitter, van Goltstein van Oldenaller, Sassen, Bosch van Drakestein en van Rhemen van Rhemenshuizen.

De **Voorzitter** zegt na de stemming: Mijne Heeren, de stemmen staken. Er zijn 15 leden voor en 15 tegen mijn voorstel. Volgens het Reglement van Orde zal dit punt in eene volgende zitting moeten worden uitgemaakt, en die vergadering zal plaats hebben heden avond ten half acht ure.

Daarna wordt de vergadering gesloten.

VERSLAGEN UITGEBRAGT IN DE ZITTING VAN 27 APRIL.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS
over het Wets-ontwerp tot opheffing der Paardenposterij.

Tegen de voorgedragen intrekking der bestaande wetten en wettelijke verordeningen betrekkelijk de paardenposterij zijn over het algemeen in de Afdeelingen geene bedenkingen gerezen.

Sommige leden hebben alleen den wensch uitgedrukt dat, nu de heffing der eentimes ten behoeve van de paardenpostmeesters afgeschaft wordt, de Regering er op bedacht moge zijn, om ter verzekering der veiligheid en van het gerief der reizigers, op de gewone middelen van vervoer een meer waakzaam en naauwlettend toezigt uit te oefenen.

Andere leden zouden het met de billijkheid overeenkomstig hebben geacht, dat men aan de postmeesters, althans aan enkelen hunner, regt op pensioen had toegekend. De meeste leden konden zich echter met dat gevoelen niet vereenigen, zoowel omdat de postmeesters op den duur niet onaanzienlijke voordeelen genoten, maar ook omdat zij nimmer tot eenig pensioenfonds bijgedragen hebben. Zij wilden dus de vraag, of de postmeesters eenig regt op pensioen bezitten, geheel in het midden gelaten hebben, zijnde van oordeel, dat het aan de belanghebbenden zelven moest worden overgelaten, om hunne vermeende aanspraken daaromtrent te doen gelden waar zulks behoort, en dat bij gelegenheid van deze wet bij de Regering tot geene beslissing op dat punt moest worden aangedrongen.

Wat de vraag betreft of aan de paardenpostmeesters hetzij in 't algemeen, hetzij in bijzondere gevallen eenig waehtgeld, gratificatie of schadevergoeding zou kunnen worden toegelegd, daaromtrent waren de gevoelens onderscheiden. Sommige leden waren van meening dat wanneer men zou achten daartoe te moeten overgaan, dit onderwerp dan, op aanvrage van de zijde der postmeesters, niet anders dan bij de wet behoorde te worden geregeld. Andere leden hebben gemeend, dat het belang van sommige postmeesters, aan welke de vaststelling van dit wets-ontwerp eene aanzienlijke winstderving zal berokkenen, of die reeds bijv. door het vervoer langs spoorwegen, niet onbelangrijke schade geleden hebben, wel verdient in eenige gunstiger aanmerking te worden genomen.

Aldus vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs, den 11den April 1854.

VAN GOLTSTEIN VAN OLDENALLER.
VAN SASSE VAN YSSELT.
DE VOS VAN STEENWIJK.
BLANKENHEIJM.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS
nopens de beide Wets-ontwerpen LITT. **A** *en* **B** *tot regeling van het Muntwezen van Nederlandsch Indie.*

Bij het onderzoek dezer aangelegen zaak zijn in de Afdeelingen der Eerste Kamer zeven en twintig leden tegenwoordig geweest.

1. In de eerste plaats is de vraag ter sprake gekomen of, bij de tegenwoordige tijdsomstandigheden en de verwikkelingen die thans in Europa bestaan, het beschikken over zulk eene aanzienlijke som voor een Indisch belang raadzaam te achten is.

Onderscheiden leden hebben de wenschelijkheid betoogd, dat de Regering alsnog omtrent die vraag volledige en geruststellende verzekeringen aan de Kamer mogt geven. Sedert de aanbieding dezer wet zijn de bedoelde omstandigheden bijzonder dreigend geworden. Het Vaderland in Europa zou welligt uit dien hoofde groote sommen kunnen behoeven, en in verband met aanzienlijke buitengewone uitgaven, ook vermindering van inkomsten kunnen ondervinden. Waarschijnlijk zou dan in de behoefte aan geld niet anders dan door drukkende belastingen of schadelijke geldleeningen voorzien kunnen worden: en er zoude in dat geval reden zijn te betreuren, dat de nu nog in de schatkist aanwezige gelden alsdan niet meer beschikbaar waren.

Ofschoon deze leden met de overigen gaarne instemden dat de voorgedragen regeling, zoo niet noodzakelijk, dan toch wenschelijk moet worden geacht, meenden zij echter dat het *dringende* daarvan nog niet zoo zeer door allen wordt erkend: en zij wenschten daarom van de Regering te vernemen, of deze nog van meening is, dat de regeling van het Indische muntwezen geen uitstel lijdt, en zoo ja, op welke gronden die meening berust, en of bij haar geene vrees voor toekomstige buitengewone behoeften der schatkist bestaat, dan wel of zij in zoodanige omstandigheden nog over andere hulpmiddelen zou kunnen beschikken?

2. Andere leden konden zich met het denkbeeld van het uitstel eener behandeling van deze wets-ontwerpen door de Eerste Kamer niet zoo gaaf vereenigen. Zij meenden dat wanneer de Regering eenig bezwaar mogt zien in de uitvaardiging dezer wetten, art. 22 van het ontwerp *A* haar de bevoegdheid geeft, het afkondigen en in werking brengen derzelve te vertragen. Zij konden niet inzien, dat het aan de Eerste Kamer zou vrijstaan, om door het niet-behandelen van deze wetten, de afdoening eener zoo belangrijke aangelegenheid te belemmeren, achtende zij de Kamer thans geroepen haar oordeel daaromtrent uit te brengen, terwijl zij de vraag omtrent het al of niet *dringende* der omstandigheden voor Nederland liever aan de beslissing der Regering wensehten over te laten.

3. Nog andere leden hebben zich wel niet verklaard tegen het doen der hierboven besproken vragen aan de Regering, maar zij gaven tevens als hun gevoelen te kennen, dat hoe bezwaarlijk het zijn moge alle eventualiteiten der toekomst vooraf te berekenen, zulks, evenwel geen grond schijnt op te leveren om eenen maatregel uit te stellen die door de regtvaardigheid jegens Indie, en door het belang der kolonie zoowel als van het moederland, ernstig wordt geboden.

Deze leden hebben tot staving van hun gevoelen de volgende beschouwingen in het midden gebragt. Indie is door overmatige uitgifte van min wigtig kopergeld zeer benadeeld geworden. Deze munt en de circulatie van groote massa's papieren geld maken die van edel metaal onmogelijk. Wat daarvan in omloop was en verder mogt komen, is en zal bij het tegenwoordig stelsel steeds worden uitgevoerd. Thans zijn niet alleen de transactien met andere landen in en buiten Europa ten hoogste belemmerd, maar zelfs die met de Nederlandseh-Indische buitenbezittingen, hetgeen voor de welvaart en ontwikkeling dier bezittingen zeer nadeelig is. Zoolang het muntwezen in Nederlandsch Indie zich in geen gezonden toestand bevindt, zullen Nederlanders en vreemdelingen worden teruggehouden hunne kapitalen derwaarts over te brengen, zal er in den loop van allerlei zaken minder of meerder stilstand blijven plaats hebben en het moederland van deze rijke gewesten niet al die voordeelen plukken welke zij bij ontwikkeling van eigen welvaart, ten gevolge van ontginning, verbetering der middelen van gemeenschap, beschaving der bewoners, vermeerdering van handel en scheepvaart, nog in veel ruimere mate dan thans schijnen te kunnen opleveren.

Daarenboven moeten jaarlijks voor de Indische huishouding eenige millioenen van de opbrengst der Indische produeten hier te lande naar Java terugvloeijen. Tot hiertoe is in die behoefte gedeeltelijk voorzien door traites van den Gouverneur-Generaal die door de koopers in recepissen worden betaald. Wanneer nu die koopers, zelfs tot eenen voor den Staat veel meer nadeeligen koers, ontbreken, dan is het Gouvernement tot de uitzending van aanzienlijke sommen zilvergeld genoodzaakt. Wordt dit zilver voortdurend te Batavia buiten den omloop gehouden en worden daartegen steeds recepissen uitgegeven, dan wordt de toestand der geldmarkt op Java nog erger. En zoo het zilver uitgegeven wordt, dan zal het dadelijk wegvloeijen, omdat er voor de binnenlandsche behoeften te veel minwaardig kopergeld en te veel papieren munt in omloop is.

Het tegenwoordig oogenblik schijnt daarenboven voor de uitvoering van den maatregel bijzonder gunstig te zijn, zoowel uit hoofde van den hoogen stand der prijzen van het koper als van den tegenwoordigen wisselkoers, welke eene inwisseling der recepissen a pari, door de wet voorgeschreven, zonder schokken mogelijk maakt.

Ook zijn de vereischte fondsen nu aanwezig. Men kan dus het kwaad herstellen zonder der natie nieuwe lasten op te leggen, of tot geldleening de toevlugt te nemen; terwijl men niet uit het oog moet verliezen, dat de middelen, tot dekking der uitgaven eener regeling van het Indische muntwezen bestemd, uit de Oost-Indische bezittingen zij voortgesproten, en dat, nu men deze middelen voor de behoeften van Nederland schijnt te kunnen missen, de regtvaardigheid vordert, dat een maatregel, waarvan het nut en de wenschelijkheid wordt beaamd, niet langer uitgesteld, maar zonder verwijl in uitvoering gebragt worde.

Deze beweegredenen, tot eene onverwijlde toepassing van den maatregel leidende, hebben aan de leden, welke dezelve opperden, het gewigt niet doen voorbijzien dat er in kon gelegen zijn wanneer de Regering hare meening omtrent *het tijdige der regeling op het tegenwoordig oogenblik* meer bepaald deed kennen, en zij konden zich daarom allezins vereenigen met het doen der bovengestelde vragen.

4. Een ander bezwaar, dat door een deel der leden tegen de uitvoering van deze voordragt werd aangevoerd, bestond in den geringen waarborg welken zij meenden te hebben, dat de door de Regering gemaakte berekening van kosten niet zal tegenvallen. Zij vreesden dat er welligt veel meer kopergeld op Java in omloop is dan thans wordt gegist, en dat in ieder geval de vermunting der duiten nog meer geld kosten zal. Dit zou te meer bezwarend zijn omdat, wanneer de maatregel eens aangevangen is, dezelve dan ook geheel schijnt te moeten worden uitgevoerd, al mogt het later blijken dat daartoe nog meerdere opofferingen worden vereischt. Het ware wenschelijk geweest dat in Indie een nader onderzoek had kunnen worden ingesteld omtrent de hoeveelheid koper die aldaar in omloop is. In alle geval wenschten deze leden van de Regering te vernemen op welke wijze zij denkt te kunnen voorzien in het meerdere dat tot verwezenlijking van het beoogde doel eventueel zou kunnen gevorderd worden.

5. Daar de Regering geene nadere opgaven heeft gedaan van het totaal der uitgegeven recepissen, als betaalmiddel in omloop, en van het totaal bedrag van voor recepissen gedeponeerd zilvergeld, sedert de maanden Junij en Julij ll. in Indie aanwezig, zoo is door enkele leden de vraag gedaan, welke verandering er in den stand dier zaak sedert de gemelde tijdstippen gekomen is.

6. Eenige leden waren nog niet overtuigd dat de billijkheid eischt de recepissen a pari in te wisselen. Deze dragen wel den naam van zilver, maar vertegenwoordigen alleen koper, namelijk den gulden van 120 duiten. Zij begrepen niet waarom, indien de inwisseling a pari, krachtens de publicatie van den Gouverneur-Generaal van 1846, werkelijk verpligtend is, dezelve dan nog bij art. 16 van het ontwerp lit. A wordt voorgeschreven. Een enkel lid had het naar regt en billijkheid voldoende geacht wanneer de Indische gulden 5 per cent aan intrinsieke waarde van den Nederlandschen verschilde. De gulden hier te lande gemunt, moet toch, alvorens in circulatie op Java te worden gebragt, geacht worden bezwaard zijn met de kosten van vracht, assurantie en verlies aan interest, van het oogenblik van aflevering uit de Munt, tot aan de uitgifte in Indie.

De groote meerderheid der leden was daarentegen eenstemmig van gevoelen, dat het billijk en noodzakelijk is het muntstelsel van Nederlandsch Indie op de voorgestelde wijze te regelen; en dat de goede trouw medebrengt, dat het kopergeld en de recepissen, die tot vervanging van zilver zijn uitgegeven, op gelijken voet weder ingewisseld worden.

7. Onderscheidene leden hebben den wensch uitgedrukt, dat de Regering aan de Kamer nog een duidelijk en bepaald overzigt moge geven omtrent de beoogde uitvoering van den maatregel. Dit scheen hun te meer noodig, omdat het ontwerp A in de Tweede Kamer beduidende veranderingen ondergaan heeft, en de Minister aanvankelijk eene zeer groote hoeveelheid koper in circulatie scheen te willen houden. Zij waren niet genoegzaam overtuigd, dat de Regering doordrongen is van de noodzakelijkheid om de pasmunt tot hare uiterste grenzen te beperken. Dewijl ook de beraadslagingen in de Tweede Kamer gevoerd, over dit en andere onderwerpen naar hun oordeel geen genoegzaam licht hebben verspreid, wenschten zij te vernemen, volgens welk plan de Regering deze wet denkt te zullen uitvoeren.

8. Verscheidene leden hebben daarbij de vrees niet kunnen terughouden, dat de wet niet snel genoeg zou worden uitgevoerd: en dat, bij eene trapsgewijze executie, veel kracht nutteloos zoude worden verspild. Zij waren daarom van oordeel, dat er met de voorbereidende maatregelen niet te veel spoed kan worden gemaakt, en dat vervolgens de inwisseling èn van de recepissen, èn van het als pasmunt overtollige kopergeld, zoo niet op hetzelfde tijdstip, dan toch binnen zeer korte termijnen behoort plaats te hebben.

Doet men dit niet, maar handelt men met aanzienlijke tusschenpoozen, dan vreesden zij dat terstond al het bij de eerste termijnen uit te geven zilver zal worden uitgevoerd. Wanneer later alles in eenen gezonden en natuurlijken toestand zal zijn hersteld, zou er wel weder edel metaal naar Java terugvloeijen: doch intusschen zal er stagnatie in het verkeer en niet weinig botsg ondervonden zijn. Deze zal minder zijn, naar mate er veerkracht bij de toepassing der regeling wordt aan den dag gelegd.

Bij deze aanbeveling eener bespoediging in de uitvoering van deze wetten, wanneer zij tot stand mogten komen, hebben zich ook die leden gevoegd, welke, blijkens hetgeen hierboven in § 3 is opgemerkt, de groote belemmering aanwezen, welke de transactien der buitenbezittingen en vrijhavens met Java thans ondervinden. Zij zouden daarom wenschen dat de inwisseling buiten Java zoo min' mogelijk wierd vertraagd.

9. Ofschoon de wet eene regeling van het muntwezen in Nederlandsch Indie en alzoo niet alleen op Java en Madura voorschrijft, wenschten toch de laatstgenoemde leden van de Regering eene stellige verklaring te vernemen, dat ook nog in de buitenbezittingen gelegenheid zal worden gegeven tot inwisseling niet alleen van recepissen, maar ook van duiten, op 's Rijks munten geslagen. Dit kwam hun te meer noodzakelijk voor, nu bij art. 15 van het ontwerp A het verbod van invoer van kopermunt uit die bezittingen naar Java en Madura wordt gehandhaafd. Indien dat verbod de particulieren belet, wordt de Indische Regering daardoor niet verhinderd zelve de ingewisselde duiten naar Java te vervoeren.

10. Bij de behandeling van dit punt heeft men ook nog gewenscht van de Regering de verzekering te ontvangen, dat geene overtollige duiten *onversmolten*, als oud koper, zullen worden verkocht. Mogt dit onverhoeds plaats hebben, dan zouden deze duiten zonder twijfel op nieuw onder de bevolking, die er zoo zeer aan gewend is, worden verspreid, en het nieuwe muntwezen zoude weder bedorven zijn. Een verpligte uitvoer van zoodanige duiten zoude niet genoegzaam zijn tot wering van het kwaad.

11. Door éene Afdeeling is de vraag gedaan, of het voorzigtig kan worden geacht, nog een geruimen tijd duiten tegen eene waarde van 120 stuks per gulden in omloop te laten? Wanneer men in Indie voor die duiten, in plaats van recepissen, zilveren specie zal kunnen ontvangen, dan schijnt de bedekte invoer van die koperen munt allezins te duchten. Deze Afdeeling was van oordeel, dat daarom eene aanmunting van de nieuwe Indische centen niet te veel kon worden bespoedigd, en zij had gaarne reeds in deze wet opgenomen gezien, hetgeen volgens art. 4 (ontwerp *A*) eerst bij eene latere wet moet worden bepaald.

12. De bijzondere artikelen van de beide wets-ontwerpen hebben geene aanleiding tot overwegende bedenkingen gegeven. Alleen werd door eenige leden op art. 6 van het ontwerp *A* aangemerkt, dat het gewigt der stukken van $^1/_{10}$ en $^1/_{20}$ gulden, hun voor de Indische bevolking te ligt voorkomt. Zij zouden het uit dien hoofde raadzaam achten van deze pasmunt, en speciaal van het kleinste stuk, voorloopig slechts eene zeer spaarzame hoeveelheid te doen aanmunten.

13. Eindelijk werd de vraag gedaan, in welk verband art. 14 (ontwerp *A*) moet geacht worden te staan tot met slot-artikel 22. Volgens dit laatste vervallen alle vroegere, met die wet strijdende verordeningen, van het tijdstip der afkondiging en in werking brenging van dezelve. Desniettemin blijven alle thans in Nederlandseh Indie wettig omloopende betaalmiddelen volgens art. 14 voorloopig op den bestaanden voet gangbaar. Men vroeg, inzonderheid ook niet het oog op het *gouden tienguldenstuk*, dat nog altijd in Indie als wettig betaalmiddel moet worden aangemerkt, hoelang de termijn van het *voorloopig gangbaar* blijven dier betaalmiddelen zal duren? En of dezelve bij Koninklijk besluit, dan wel bij eene wet zal worden opgeheven.

Aldus voorloopig vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs, den 12den April 1854.

VAN GOLTSTEIN VAN OLDENALLER.
VAN RIJCKEVORSEL.
VAN DER OUDERMEULEN.
INSINGER.

Nadat de Commissie van Rapporteurs haar Verslag nopens de beide wets-ontwerpen (L^a. A en B) betrekkelijk de regeling van het Muntwezen van Nederlandsch Indie, op den 12den April jl. voorloopig vastgesteld, en zoowel aan de Regering als aan hare medeleden had doen mededeelen, is haar op den 20sten April daaraanvolgende gewor den deze

MEMORIE VAN BEANTWOORDING.

„ Na kennis genomen te hebben van het Voorloopig Verslag der Commissie van Rapporteurs omtrent de wets-ontwerpen tot regeling van het Muntwezen van Nederlandsch Indie, doet de Regering het volgende tot beantwoording strekken.

Ad § 1. De in de eerste plaats gestelde vraag, of de Regering van meening blijft, dat de regeling van het Indisch muntwezen geen uitstel lijden mag, kan niet dan bevestigend worden beantwoord.

Die meening berust op de overtuiging van de volstrekte noodzakelijkheid, dat zoo spoedig mogelijk worde opgeheven de onzekerheid die in alle geldelijke handelingen bestaat, zoolang het

ruilmiddel, dat tot maatstaf bij die handelingen dient, geene vaste innerlijke waarde bezit.

Het laten voortduren van zulk eene onzekerheid, terwijl de middelen tot wegneming voorhanden zijn, zou een grievend onregt zijn voor Indie dat reeds sedert zoo vele jaren de groote steun voor de finantien van het Vaderland is geweest.

Ook afgescheiden van het reeds beschikbare voor de regeling van het muntwezen, is de toestand van 's Rijks geldmiddelen in het algemeen van dien aard, dat geen gegronde vrees behoeft te worden gekoesterd, dat bij het ontstaan van mogelijke verwikkelingen, al dadelijk tot zoodanige buitengewone en voor de natie drukkende maatregelen zou behoeven te worden overgegaan, als waarop in het Voorloopig Verslag wordt gedoeld.

De opbrengst der middelen over de drie eerste maanden van dit jaar, heeft die van het gelijke tijdperk des vorigen jaars overtroffen, en ook de laatste veilingen van Indische producten zijn voordeeliger afgeloopen dan men uit hoofde van de jongste politieke gebeurtenissen in Europa had verwacht.

Onder deze omstandigheden mogen de belangen van onze Indische bezittingen, naar de overtuiging der Regering, niet worden benadeeld door eene overmatige bezorgdheid voor toekomstige behoeften, welker ontstaan, zoover men de toekomst kan nagaan, hoogst onwaarschijnlijk is.

Ad § 2. Zoo als te regt in het Voorloopig Verslag wordt opgemerkt, geeft de voorgestelde wet zelve, in art. 22 van ontwerp L^a^. A, de gelegenheid aan de Regering, om het afkondigen en in werking brengen der wet te vertragen ingeval de noodzakelijkheid het mogt gebieden; eene gelegenheid waarvan zij echter vertrouwt dat geen gebruik zal behoeven te worden gemaakt.

Ad § 3. De Regering vereenigt zich volkomen met de zeer juiste en uitvoerige beschouwingen, die in deze paragraaf van het Voorloopig Verslag tot aandrang van de verbetering van het Indisch muntwezen zijn opgenomen, en zij acht het, na het daar aangevoerde, overbodig omtrent dit punt hier thans meer bij te voegen.

Ook het tijdige der regeling op het tegenwoordige oogenblik kan naauwelijks worden betwijfeld, wanneer men de noodzakelijkheid eener regeling in het algemeen erkent en tevens weet, dat een groot deel van de middelen tot die regeling vereischt, geheel door Indie zelf opgebragt, slechts op eene nadere wettelijke bestemming wacht; terwijl een ander gedeelte, namelijk de te verkoopen overtollige duiten, juist in de tegenwoordige tijden, bij eene vermoedelijke vermindering van den uitvoer van koper uit *Rusland*, bijzonder voordeelig te gelde zal zijn te maken.

Mogen overigens beschouwingen van staatkundigen aard niet zonder invloed blijven op de overweging van dezen maatregel, dan zouden zij ook in een ander opzigt slechts kunnen strekken om den wensch eener spoedige regeling te verlevendigen; want het Indisch muntstelsel, zoo als het thans bestaat, zou, bij den minsten schok van buiten, geheel kunnen ineenstorten, omdat het vertrouwen op de Regering en de gelegenheid tot het bekomen van wissels de voorname gronden zijn waarop het berust.

Wordt daarentegen aan het ruilmiddel eene behoorlijke innerlijke waarde gegeven, dan is zulk eene ramp voor Indie, waarin ook Nederland zoo zeer zou deelen, niet langer te vreezen.

Ad § 4. De raming der kosten van uitvoering is zoodanig gesteld, dat men vertrouwen durft groote misrekeningen te zullen vermijden. Als grondslag is bij die raming aangenomen een cijfer van 39 millioen voor het kopergeld, zijnde het volle bedrag van de duiten, die sedert 1816 door het Gouvernement in omloop zijn gebragt. Men meent te mogen veronderstellen, dat hetgeen aan kopergeld van vroegeren tijd thans nog over is, en het weinige vreemde geld dat onder onze duiten schuilt, wordt opgewogen door de hoeveelheid, die van het sedert 1816 in omloop gebragte is verloren, versmolten, of uitgevoerd naar plaatsen buiten ons gebied. Tot nadere staving van deze veronderstelling kan hier nog worden aangevoerd een merkwaardig voorbeeld, ontleend aan de inwisseling der kleine zilveren munt hier te lande, bij gelegenheid der laatste hermunting, en vermeld op bladz. 107 van het bekende verslag van den Voorzitter van het Muntcollegie, thans benoemd Minister van Finantien, dr. *A. Vrolik*. Men wist destijds dat van 1745 tot 1796 aan dubbeltjes en stuivers was geslagen voor een bedrag van 24 1/2 millioen gulden, en van deze gansche hoeveelheid bleek slechts over te zijn gebleven, met inbegrip daarenboven van de oude acht-stuivers-stukken, een bedrag van 4 1/4 millioen gulden, ofschoon deze muntsoorten bij smelting, zelfs op den tegenwoordigen muntvoet, 39 per cent verlies opleverden.

De geraamde middelen voor de uitvoering der muntregeling, zoo als deze in de bij de Tweede Kamer behandelde stukken is omschreven, zijn thans reeds, na de eerste aanbieding van de tegenwoordige wets-ontwerpen, gebleken ruimer te zijn dan aanvankelijk werd aangenomen, en daarbij is, met uitzondering van het bedrag voor hetwelk latere aanwijzing is voorbehouden, niet verder gerekend dan op de opbrengst van de veilingen van het jaar 1853, terwijl voor de geheele uitvoering der wet een termijn van drie jaren na de afkondiging in Indie is gesteld.

Er schijnt dus geen grond te bestaan voor de vrees, dat ook het eventueel meerder benoodigde, zoowel voor de *algeheele* intrekking van het thans circulerend kopergeld als ter zake van mogelijke doch onverhoopte misrekeningen, niet uit latere opbrengsten zouden kunnen worden gevonden.

Ad § 5. In voldoening aan het te kennen gegeven verlangen, om nadere opgave te ontvangen omtrent het totaal der uitgegeven recepissen, als betaalmiddel in omloop, en omtrent het totaal bedrag van het voor recepissen gedeponeerde zilvergeld, kan worden medegedeeld, dat het cijfer der recepissen onder ultimo Januarij jl. bedroeg f 24,499,985 en dat van het gedeponeerde zilvergeld f 8,433,029.

Ad § 6. Met genoegen heeft de Regering ontwaard, dat de groote meerderheid der leden eenstemmig van gevoelen is, dat het billijk en noodzakelijk is, het muntstelsel van Nederlandsch Indie op den voorgestelden voet, dat is met volledige inwisseling der tegenwoordige betaalmiddelen, gulden voor gulden, te regelen.

De door eenige leden geopperde bedenking, dat indien die verwisseling a pari reeds thans verpligtend was, zij in art. 16 van het wets-ontwerp L^a^. A. niet meer behoefde te worden voorgeschreven, vindt, naar het voorkomt, hare oplossing in de discussien, welke omtrent dit punt vroeger hebben plaats gehad; en het denkbeeld, door één lid geuit, om den gulden in Indie 5 per cent aan innerlijke waarde met den Nederlandschen gulden te doen verschillen, omdat het geld, van hier overgebragt wordende, met de kosten van vracht, assurantie en verlies van rente bezwaard is, schijnt moeijelijk aanneembaar, nadat zoo herhaaldelijk is verklaard, dat de standpenning voor Nederlandsch Indie is de Nederlandsche gulden.

Ad § 7. De opmerking door onderscheidene leden gemaakt, „dat de Minister aanvankelijk een zeer groote hoeveelheid koper in circulatie scheen te willen houden", zal waarschijnlijk aan eene misvatting zijn toe te schrijven, daar toch in de Memorien van Toelichting (in art. 17) en van Beantwoording van het Voorloopig Verslag van de Commissie van Rapporteurs uit de Tweede Kamer (ad § 7), zoowel als uit de beraadslaging over het wetsontwerp in die Kamer gehouden duidelijk blijkt van het voornemen der Regering om het koper te beperken *tot de wezenlijke behoefte aan die scheidemunt*.

Met de noodzakelijkheid om de pasmunt tot enge grenzen te beperken stemt de Regering dan ook volkomen in.

Hierdoor alleen zal het mogelijk zijn de vroeger ondervondene bezwaren te vermijden. De pasmunt, onmatiglijk vermeerderd, moest, in weerwil van alle bepalingen, hoofdbetaalmiddel worden, en zou het ook thans blijven of op nieuw worden, zoo al het overtollige kopergeld niet uit den omloop wierd genomen.

Daarom zal de eerste zorg der Regering zijn de ruilmiddelen in het algemeen, maar voornamelijk de omloopende kopermunt te verminderen, hetzij door het trekken van wissels, zoolang de koers het toelaat, hetzij door verkoop op *Java* van een gedeelte der depôts, zoo het blijkt dat daar behoorlijke prijzen zijn te bedingen, en door inhouding der dus verkregen gelden.

Na die aanvankelijke vermindering zal tot verwisselbaarstelling van het kopergeld en de recepissen worden overgegaan; terwijl intusschen met het doen van betalingen uit 's Lands kas met zilveren specie en pasmunt al vroeger zal kunnen en moeten worden aangevangen, wanneer de stand van den wissel zoodanig is, dat het voor het Gouvernement voordeeliger uitkomt specie aan te voeren dan wissels op het Departement van Kolonien af te geven tot voorziening in het gewone *tekort* op de Indische administratie.

Een groot deel van het kopergeld zal zeer geleidelijk uit den omloop worden genomen, door eenvoudige inhouding bij ontvangsten aan 's Lands kassen.

De onderscheidene soorten van recepissen van 1, 5, 10, 25, 100 en 500 gulden verschaffen een uitstekend middel om de verwisseling van dat papier trapsgewijze te doen plaats vinden, en het verbod van invoer van kopergeld op *Java*, dat, voor den tijd tot uitvoering der wet vereischt, steeds in de bedoeling der Regering heeft gelegen, maakt het eveneens doenlijk, om het koper op de buitenbezittingen iets later dan op *Java* te verwisselen, en hierdoor mogelijke misrekeningen omtrent de geheele in te wisselen hoeveelheid schadeloos te maken.

Deze algemeene omschrijving van het plan van uitvoering der wet, gevoegd bij vroegere mededeelingen, zal, zoo men vertrouwt, thans geene breedere ontwikkeling doen verlangen, daar toch de omstandigheden van plaats en tijd een in meer bijzonderheden afdalend plan aanmerkelijk zou kunnen doen wijzigen.

Ad § 8. Zooveel kan intusschen worden verzekerd, dat de uitvoering geen oogenblik langer dan noodig is zal worden vertraagd, en dat de belangen der gemeente en die der schatkist zooveel mogelijk zullen worden vereenigd.

Ad § 9. Ook op de buitenbezittingen zal gelegenheid tot ver-

wisseling van reeepissen en kopergeld worden verstrekt, even als op Java. De verpligting hiertoe is, gelijk ook in het verslag wordt aangemerkt, te meer bindend, omdat er geene gelegenheid bestaat om het kopergeld ter verwisseling naar Java op te zenden.

Ad § 10. Gereedelijk kan worden voldaan aan den geuiten wensch, om de verzekering te ontvangen, dat geene overtollige duiten *onversmolten* zullen worden verkocht. Dit is steeds de bedoeling geweest, daar toch anders diezelfde duiten, tot groot nadeel van het goed gelukken der voorgenomene maatregelen, ligtelijk op nieuw in den omloop in onze bezittingen konden komen.

Ad. § 11. De Regering stemt volkomen in met het gevoelen, dat het wenschelijk is, de duiten spoedig door nieuwe koperen pasmunt geheel te vervangen, vooral voor de buitenbezittingen, die niet zoo goed afgesloten kunnen worden voor aanvoer van elders als Java. Maar alvorens hiertoe over te gaan, is het noodig meer zekerheid te hebben omtrent de vraag, wat de nieuwe te Soerabaija te vervaardigen kopermunt zal kosten, en de voorbereidende maatregelen tot de aanmunting te nemen.

De wetsvoordragt tot bepaling van het gewigt en tot regeling van de uitgifte zal in ieder geval zooveel mogelijk worden bespoedigd, daar zulks geheel met de wenschen der Regering overeenkomt.

Ad. § 12. Door de uitgifte van zilveren pasmunt van $^1/_{10}$ en $^1/_{20}$ gulden zal het gebruik van kopergeld tot naauwere grenzen kunnen worden beperkt dan anders het geval zou zijn. Het ongerief van het gemis van zulke munt is dikwijls in andere landen, met name in Frankrijk, ondervonden.

De stukjes van $^1/_{20}$ gulden zullen waarschijnlijk bij de Europesche bewoners van onze Indische bezittingen zeer welkom zijn, en zullen overigens, als voor de inlanders minder geschikt, in kleinen getale worden aangemunt.

Ad. § 13. Tusschen de artt. 14 en 22 van het wets-ontwerp L^a. A, bestaat, naar het voorkomt, geen strijd. De bepaling van art. 14 was noodig om mogelijken twijfel weg te nemen, of de reeepissen als hoofdbetaalmiddel en de duiten als pasmunt gangbaar zouden blijven tot aan de intrekking of inwisseling tegen zilveren standpenningen en nieuwe zilveren en koperen pasmunt. Heeft die inwisseling volledig plaats gehad, dan volgt de ongangbaarheid van zelve.

Wat het goudgeld betreft, hierin is, ten gevolge van de maatregelen kraehtens de wet van 17 September 1849 (*Staatsblad* n°. 46) genomen, ook voor Indie voorzien, daar bereids aan den Gouverneur-Generaal is opgedragen, om ten spoedigste aan de stukken van tien en vijf gulden de hoedanigheid van wettig betaalmiddel te ontnemen, na vooraf, in alle gedeelten van Nederlandsch Indie gedurende acht dagen de gelegenheid tot inwisseling te hebben verstrekt.

De Minister van Kolonien,
CHS. F. PAHUD."

De Commissie heeft gemeend door de mededeeling van dit antwoord der Regering aan de Kamer, haar Verslag alsnu bepaald te mogen sluiten.

Aldus vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs, den 20sten April 1854.

VAN GOLTSTEIN VAN OLDENALLER.
VAN RIJCKEVORSEL.
VAN DER OUDERMEULEN.
INSINGER.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

nopens het Wets-ontwerp tot verhooging van het Vde hoofdstuk der Staatsbegrooting voor 1854. (*Vergoeding van rente aan de* Nederlandsche Rhijn-spoorweg-maatschappij.)

Tegen dit wets-ontwerp zijn geene bedenkingen van overwegenden aard in de Afdeelingen der Kamer te berde gebragt.

Bij de behandeling van hetzelve zijn echter eenige wenschen geuit en vragen geopperd, welke de Commissie van Rapporteurs gemeend heeft ter kennis van de Regering te moeten brengen.

Onderscheiden leden hebben hun verlangen te kennen gegeven dat het toestaan dezer bijdrage de Regering nopen mogt, om indien zij niet dadelijk kon medewerken tot de daarstelling van ijzeren spoorwegen in de noordelijke gedeelten des Rijks, althans niets te verzuimen wat de bevordering en het welslagen van zoodanige ondernemingen, door particulieren aan te vangen, zou kunnen in de hand werken.

Voorts zijn in twee Afdeelingen der Kamer eenige vragen geopperd, waaromtrent men gaarne inlichting van de Regering zou ontvangen. In de eerste wenschte men te vernemen, hoever de werkzaamheden gevorderd zijn, die tot voorbereiding der aansluiting van onzen spoorweg met het Duitsche spoorwegnet moeten leiden. In het bijzonder zou men ook gaarne weten hoe de zaak der aanneming van het leggen van eene brug over den IJssel thans staat, of namelijk de plannen, welke daarvoor zijn opgemaakt, nu zonder oponthoud kunnen worden toegepast. In de andere werd gevraagd naar den stand der werkzaamheden der versmalling van de sporen tusschen Amsterdam en Arnhem. Ook zoude men gaarne vernemen, hoe ver de werkzaamheden aan den spoorweg, tusschen Rotterdam en Utreeht aan te leggen, reeds gevorderd zijn.

In beide Afdeelingen toonde men veel prijs te stellen op het ontvangen van deze inlichtingen, waaruit men meende het best te zullen kunnen beoordeelen, in hoever de maatschappij voldoet aan de voorwaarden der haar verleende eoneessie; in het bijzonder van die welke bij de overeenkomst van Maart 1852 zijn opgelegd. Zonder behoorlijke kennis van den stand dezer gewigtige aangelegenheid, meende men geene genoogzame vrijheid te hebben, om de aangevraagde gelden toe te staan.

Deze bedenkingen aan de Regering medegedeeld zijnde, zoo is van dezelve daarop ontvangen de navolgende

MEMORIE VAN BEANTWOORDING.

» In het Voorloopig Verslag der Commissie van Rapporteurs komen geene bedenkingen voor die eene nadere verdediging der voordragt noodzakelijk maken. De Regering zal zich alzoo bepalen tot het toelichten der bijzondere punten, waarbij in het Verslag wordt stilgestaan.

§ 1. » Onderscheiden leden hebben hun verlangen te kennen » gegeven dat het toestaan der bijdrage de Regering nopen mogt, » om indien zij niet dadelijk kon medewerken tot de daarstelling » van ijzeren spoorwegen in de noordelijke gedeelten des Rijks, » althans niets te verzuimen, wat de bevordering en het welslagen » van zoodanige ondernemingen door partieulieren aan te vangen, » zou kunnen in de hand werken."

Reeds is bij eene andere gelegenheid, op soortgelijken wensch in de Tweede Kamer uitgedrukt, door de Regering geantwoord, hetgeen zij thans meent te mogen herhalen, dat aangezien van staatswege niet in den aanleg van spoorwegen voorzien wordt, zij niets liever wenscht dan dat zich solide ondernemingen opdoen, bereid en in staat zich met de uitvoering dier wegen te belasten, welke aan ons spoorwegnet ter verbinding met het buitenland ontbreken; dat zoodanige vereenigingen zich verzekerd kunnen houden bij de Regering bijval en ondersteuning te zullen vinden, mits dien waarborg aanbiedende, waardoor het welslagen der onderneming met eenige waarschijnlijkheid mag worden voorzien; iets hetgeen de Regering in het welbegrepen belang van het Rijk meent te moeten eischen.

§ 2. Gevraagd is 1°. » Hoever de werkzaamheden gevorderd » zijn die tot voorbereiding der aansluiting van onzen spoorweg » met het Duitsche spoorwegnet moeten leiden; in het bijzon- » der, hoe de zaak der aanneming van het leggen van eene brug » over den IJssel, thans staat, of namelijk de plannen welke daar- » voor zijn opgemaakt, zonder oponthoud kunnen worden toegepast;

2°. » in welken stand zich de werkzaamheden der versmalling van het spoor tusschen *Amsterdam* en *Arnhem* bevinden;

» 3°. » hoever de werken aan den spoorweg tusschen *Utrecht* en » *Rotterdam* zijn gevorderd?"

Onafgebroken wordt aan de werken ter voortzetting van de verlenging van den Rhijnspoorweg, en van den aanleg van den zijtak van *Utrecht* naar *Rotterdam* gearbeid. Tussehen *Arnhem* en de *Pruissische* grenzen bedroeg op 1°. April 1854 de hoeveelheid grond die is verwerkt 401,088 kubieke el. Tusschen *Utrecht* en de grensscheiding met *Zuidholland* moesten op den 31sten Maart jl. van de 11,769 strekkende ellen wegs nog 174 el worden opgewerkt. Van daar tot *Rotterdam* was met 1°. April jl. verwerkt eene massa gronds ten bedrage van 926,193 kubieke el.

Voor de IJsselbrug is op den linker oever het landhoofd tot 11 el 52 duim + A. P. opgemetseld, en twee eilinders voor de pijlers op den oever zijn op de vereischte diepte gezonken.

Omtrent sommige punten, de uitvoering rakende, is nog overleg met de directie hangende, zonder dat dit den gang der werkzaamheden op andere punten schaadt.

Wat de versmalling van het spoor tusschen *Amsterdam* en *Arnhem* aangaat, zijn de aangevangen werken reeds zoo ver gevorderd, dat, volgens berigt van de directie, in het eerstkomend najaar de dienst reeds over smal spoor tusschen *Amsterdam* en *Utrecht* zal kunnen aanvangen.

Overigens meent de Regering naar aanleiding van het slot van het verslag er de aandacht op te moeten vestigen, dat de Staat, krachtens artt. 11 en 12 der overeenkomst van den $^{14}/_{13}$ Maart 1852, zich verbonden heeft tot het geven der bijdrage en het vergoeden der daarbij vermelde rente, wanneer aan de voorwaarden, daarbij gesteld, door de maatschappij behoorlijk is voldaan. Zijn die voorwaarden vervuld, dan schijnt de maatschappij uit de overeenkomst regt op de uitkeering te ontleenen. Het tegenwoordige wets-ontwerp strekt dan ook alleen om de Regering in de mogelijkheid te stellen die uitbetalingen te kunnen doen, zoodra het haar gebleken zal zijn dat door de maatschappij aan hare verpligtingen volgens de overeenkomst is voldaan.

's Gravenhage, den 20sten April 1854.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
VAN REENEN."

De Commissie heeft gemeend nevens de bedenkingen, ook het daarop ingekomen antwoord aan de Kamer te moeten mededeelen.

Aldus vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs, den 21sten April 1854.

TONCKENS.
VAN SASSE VAN YSSELT.
VAN SWINDEREN.
BLANKENHEIJM.

ZITTING VAN DEN 27STEN APRIL.

21STE ZITTING.

ZITTING VAN DONDERDAG-AVOND 27 APRIL.

(GEOPEND TEN $7^1/_2$ URE.)

Stemming over en aanneming van het voorstel van den Voorzitter omtrent de bepaling van den dag der beraadslaging.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 29 leden, te weten de heeren:

Cost Jordens, Bosch van Drakestein, de Villers de Pité, de Vos van Steenwijk, van Rhemen van Rhemenshuizen, Martens van Sevenhoven, van Beeck Vollenhoven, d'Ablaing van Giessenburg, van Nispen van Pannerden, van Rijckevorsel, de Sitter, Paspoort van Grijpskerke, Insinger, van Wessem, Regout, Blankenheijm, Boxman, van Andringa de Kempenaer, de Bruijn, van Dam van Isselt, Tonckens, Sassen, van der Oudermeulen, van Swinderen, Cremers, van Sasse van Ysselt, Lotsij en van Goltstein van Oldenaller.

De notulen van het verhandelde in de vorige vergadering worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter:** In de zitting van heden morgen hebben de stemmen gestaakt bij de stemming over het voorstel door mij gedaan betreffende het aan de orde stellen der beraadslaging over drie wets-ontwerpen, waaromtrent de verslagen waren uitgebragt. Ingevolge de bepaling van art. 101 der Grondwet moet in eene volgende vergadering tot eene herstemming worden overgegaan. Daartoe is deze zitting belegd. Ik zal thans op nieuw in omvrage brengen mijn voorstel om de bedoelde wets-ontwerpen te behandelen op aanstaanden Zaturdag, des voormiddags ten 11 ure.

Dit voorstel wordt met 15 tegen 14 stemmen aangenomen.

Tegen hebben gestemd de heeren van Goltstein van Oldenaller, Bosch van Drakestein, van Rhemen van Rhemenshuizen, Martens van Sevenhoven, van Beeck Vollénhoven, d'Alblaing van Giessenburg, de Sitter, Paspoort van Grijpskerke, Insinger, van Wessem, Regout, de Bruijn, Sassen en Lotsij.

Daarna wordt de Vergadering gescheiden.

ZITTING VAN DEN 29STEN APRIL.

22STE ZITTING.

ZITTING VAN ZATURDAG 29 APRIL.

(GEOPEND TEN 11 URE.)

Beraadslaging over en aanneming der wets-ontwerpen; 1°. tot opheffing der paardenposterij; 2°. tot regeling van het muntwezen van Nederlandsch Indie; en 3°. tot verhooging van Hoofdstuk V der Staatsbegrooting voor 1854.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 32 leden, te weten, de heeren:

Borski, de Bruijn, d'Ablaing van Giessenburg, van Dam van Isselt, van Nispen van Pannerden, Blankenheijm, Lotsij, de Sitter, Regout, van Goltstein van Oldenaller, Martens van Sevenhoven, Paspoort van Grijpskerke, van Wessem, 't Hooft van Benthuizen, de Villers de Pité, van Rijckevorsel, Cost Jordens, Bosch van Drakestein, Boxman, Tonckens, Sassen, van Sasse van Ysselt, de Vos van Steenwijk, van Rhemen van Rhemenshuizen, van Beeck Vollenhoven, van der Oudermeulen, Cremers, van Andringa de Kempenaer, Insinger, van Eijsinga, en van Swinderen,

en de heeren Ministers van Binnenlandsche Zaken, van Justitie, van Buitenlandsche Zaken en ad interim van Finantien en van Kolonien.

De notulen van het verhandelde in de vorige vergadering worden gelezen en goedgekeurd.

De Vergadering gaat over tot de behandeling van de heden aan de orde gestelde wets-ontwerpen.

I. Het wets-ontwerp tot opheffing der paardenposterij.

De beraadslaging wordt daarover geopend.

De heer **Lotsij**: Ik heb, Mijne Heeren, niet lang geaarzeld om mijne goedkeurende stem aan dit wetsvoorstel te geven; ik geloof dat de maatregel den algemeenen bijval ook van deze Kamer zal wegdragen.

Ik wensch alleen een woord te zeggen over hetgeen in het verslag dezer Kamer in de laatste plaats voorkomt.

Enkele personen, die gedurende lange jaren krachtens Koninklijke aanstellingen de betrekking van postmeester hebben bekleed, zullen schade lijden. In de andere Kamer is de vraag behandeld of de postmeesters aanspraak zouden hebben op pensioen; ik geloof dat de taak der Regering op dit terrein zeer gemakkelijk is geweest. Met de pensioenwet in de hand, is het ligt te bewijzen dat de postmeesters geen pensioen kunnen vorderen.

Andere vorderingen, welke zij zouden kunnen instellen, zijn met het bekende arrest van den Hoogen Raad te bestrijden.

Maar het is een ander punt, dat ik geloof in het bijzonder tot de hooge roeping van deze Kamer te behooren, dat aan de aandacht der Regering de vraag wordt onderworpen: of er ten aanzien van *sommige* dier postmeesters geene gronden van hooge billijkheid pleiten om hun toestand in gunstige overweging te nemen. » Men zegt — en ik geloof dat het in het algemeen waarheid is — men zegt, de postmeesters hebben sedert lange jaren onredelijke winsten genoten, daar zij geene paarden, geene inrigtingen, waardoor zij hun bedrijf konden voeren, meer bezaten." Ik geloof dat dit in het algemeen de waarheid is, maar ik geloof ook dat er uitzonderingen bestaan en dat noch de Minister van Finantien, noch de ambtenaren bij het postwezen zullen kunnen ontkennen: er zijn postmeesters — laten het dan ook weinigen zijn — omtrent wie het eene groote hardheid is, wanneer men met 1 Julij 1854 tegen hen zegt: » gij zijt geene postmeesters meer; gij kunt opruimen, zonder meer." Ik neem de vrijheid te verzoeken dat men mij wel versta; ik spreek niet in het algemeen, maar van eenige gevallen. Er zijn voorbeelden — mij althans zijn die bekend, — dat voor sommige postmeesters de opruiming eene groote schade zal zijn. Zij hebben hunne inrigtingen op onvoordeelige plaatsen. Zij zijn gevestigd op punten, waar ze niet gemakkelijk hunne stelling te gelde kunnen maken, waar zij geene stalhouderijen, geene andere bedrijven of neringen kunnen uitoefenen, en dan is er voor die weinige personen zeker een groot bezwaar en eene groote hardheid gelegen in deze wet. » Maar, zegt men, hoe wilt gij dan? Moet het dan eene zaak van wettelijke regeling worden?" Ik geloof, Mijne Heeren, dat wanneer de Regering wil, deze zaak niet zulk eene diepzinnige overweging zal behoeven en dat het niet zulk eene groote moeijelijkheid zal opleveren om haar billijk te regelen, wanneer namelijk, niet als pensioen, niet als gages, maar als tegemoetkoming, als gedeeltelijke schadevergoeding op de begrooting eene som wordt gebragt ter repartitie der hooge Regering zelve, en wanneer die Regering dan goed vindt in loco inlichtingen in te winnen omtrent het werkelijk bestaan van schade voor sommigen, omtrent gronden van billijkheid om eenige schadevergoeding of tegemoetkoming te verleenen, dan geloof ik dat die zaak niet dat groote bezwaar zal opleveren; en ik voeg er ten slotte bij, dat, naar mijne overtuiging, de Minister van Finantien *ad interim*, wanneer hij na weinige dagen dat departement aan zijnen opvolger zal overdragen, alsdan eene meer aangename herinnering zal behouden van eenen overigens nuttigen maatregel, zoo daardoor aan niemand onredelijk schade of verlies wordt toegebragt.

De heer **Sassen**: Ik zou in de beraadslaging over het thans in behandeling zijnde wets-ontwerp het woord niet gevraagd hebben, indien ik mij niet verpligt achtte ook mijn gevoelen ten aanzien van de geopperde punten kenbaar te maken. Naar mijne wijze van beschouwing bestaat er ten behoeve van de postmeesters geen regt op eenige indemniteit; van mijn standpunt pleit zelfs de billijkheid daar niet voor. De postmeesters hebben hunne aanstelling uit de wet van 19 Frimaire VIIde jaar: zij hebben bij die aanstelling den omvang der wet gekend en de uitvoering die daaraan hier te lande gegeven was.

Wat zegt nu die wet? In de eerste plaats, dat de postiljons, die volgens de vormen der wet hunne dienst hebben volbragt, aanspraak zullen kunnen maken op eene *pension de retraite*. Ten aanzien der postmeesters daarentegen wordt niets in de wet gezegd. Ik moet dus aanmerken: *inclusio unius est exclusio alterius*, — in andere woorden: De wet, die eene *pension de retraite* aan de postiljons toezegt en omtrent de postmeesters zwijgt, heeft aan deze laatsten niets willen geven.

Wat nu het *regt* op pensioen of waehtgeld aangaat, zoo beweer ik, dat de Regering bij de beraadslaging over dit ontwerp in de Tweede Kamer der Staten-Generaal zeer te regt het arrest van den Hoogen Raad der Nederlanden van 22 Junij 1849 heeft ingeroepen. Wat staat in dat arrest te lezen? Dat de postmeesters zelfs niet onvoorwaardelijk aanspraak op eenige gage hadden. In de overwegingen lees ik, dat gage, loon of toelage werd toegekend naar gelang van het getal paarden, die zij zouden geoordeeld worden noodig te hebben gehad voor hunne dienst, en zij hadden regt op indemniteit of schadeloosstelling voor moeijelijke plaatsing en voor grove en onvoorziene verliezen, door hen te lijden. Maar de wet van Frimaire, VIIde jaar, voegde volgens de overwegingen van den Hoogen Raad, daar nog eene andere voorwaarde bij: de regeling en repartitie van dit alles is bij § 2 van art. 12 uitdrukkelijk opgedragen aan het uitvoerend bewind (dat is, aan de administratie), en het uitvoerend bewind (de administratie) kon die regeling of repartitie niet bewerkstelligen, zonder daartoe door de wetgevende magt geautoriseerd te zijn, want die regeling en repartitie kon alleen gesehieden in verhouding tot de som die volgens artt. 18 en 20 van dezelfde wet, door het Wetgevend Ligchaam (de Staten-Generaal) op de begrooting was geplaatst. Aanspraak op gages bestond er niet en regt op wachtgeld of pensioen evenmin.

Wat nu aangaat de billijkheid, Mijne Heeren, — indien de stelling van den geachten spreker uit Zuidholland (den heer Lotsij)

doorging, dan zou hier een privilegie tusschen ambtenaren worden gecreëerd. De ambtenaren hebben hunne dienst behoorlijk volbragt of niet. Hebben zij hunne dienst niet behoorlijk volbragt, dan was de Regering bij magte hun het mandaat te ontnemen. Wij veronderstellen dus, dat zij zich behoorlijk gekweten hebben, en waarom nu een onderscheid gemaakt tusschen den eenen postmeester en den anderen? Ik voor mij zie geene reden van billijkheid, omdat de postmeesters zijn aangesteld onder de werking der wet hier te lande, onder de uitvoering dier wet, en het hun bekend was onder welke voorwaarden hunne aanstelling plaats had. En, zoo ik van mijne zijde kon veronderstellen dat de opheffing der paardenposterij aanleiding zou kunnen geven om in het vervolg indemniteiten toe te kennen, dan zou ik mij verpligt achten zelfs deze wet af te stemmen, om de eenvoudige reden, dat ik den Staat zou bezwaren met uitgaven, die tot nu toe van bijzondere personen en ondernemingen genoten werden, van ondernemingen die, naar aanleiding dezer uitgaven, den prijs van het vervoer van reizigers en goederen zullen hebben verhoogd.

De heer **Lotsij:** Ik wensch slechts kortelijk te antwoorden op het door den vorigen spreker aangevoerde. Ik zelf heb erkend, dat er geen regt op pensioen of gage bestaat. In dit opzigt zijn wij het dus eens. Maar ten aanzien van het laatste punt, de billijkheid, neem ik de vrijheid, dien geachten spreker te herinneren, welke de stand dezer zaak is. De paardenposterij is geene instelling, die tot dusverre op een welgeordenden grondslag is gebleven, maar eene zaak, wier bestaan, zoo ik mij niet bedrieg, reeds gedurende 10 jaren op den duur wankelende is, en wier opheffing steeds als nabij werd beschouwd. Men heeft op den duur blijven vragen: » Hoe lang of kort zal de paardenposterij blijven bestaan? Ik meen gehoord te hebben, dat ditzelfde ontwerp reeds door den tegenwoordigen Minister van Finantien, *ad interim*, gedurende zijn vroeger ministerie, op dezelfde wijze was in gereedheid gebragt. Wat is nu het geval? Niet, dat men, zoo als de vorige spreker zeide, een privilegie zou geven aan enkelen, maar dat men niet anders zal doen, dan de zaak volgen zoo als zij bestaat. Wel zijn er postmeesters, die andere beroepen hebben begonnen, anderen die sedert lang geene paarden hebben gehouden, anderen die onbillijke winsten uit de centimes hebben genoten. Ik geef dit alles toe. Maar de Regering heeft dit zelve zoo gewild of toegelaten. Zij zelve heeft onderscheid gemaakt. Eenige postmeesters hebben hunne stallingen, hunne paarden *moeten* houden. Ik heb alleen over deze uitzonderingen gesproken, en als nu de Regering, na *behoorlijke* inlichting, verklaart, dat die uitzonderingen niet bestaan, dan zal ik de eerste zijn om te erkennen dat er geene onbillijkheid gelegen is in de opheffing zonder eenige schadevergoeding. Maar ik neem de vrijheid nogmaals aan te dringen op dit, ik mag zeggen, afdoende motief van billijkheid. Ik heb gezegd, dat er enkele postmeesters zijn, die kostbare inrigtingen hebben gemaakt en behouden, waarvan zij zich op 1 Julij 1854 niet zonder groote schade zullen kunnen ontdoen. Ik vraag, of het niet de roeping van een lid der Kamer is, de Regering op die onbillijkheid te wijzen en te vragen: is er geen middel om, door het uittrekken eener som op de begrooting, ter repartitie der Regering zelve, die hardheid voor eenige weinige belanghebbende personen eenigermate te verzachten? Op deze wijze geloof ik het vroeger door mij aangevoerde te kunnen volhouden.

De heer **Minister van Buitenlandsche Zaken** *en ad interim van Finantien:* Het is u gebleken, dat door den geachten spreker uit Zuidholland (den heer Lotsij) niet wordt vooropgezet eenig regt of zelfs eenige aanspraak op pensioen van de paardenpostmeesters en dat ook door hem niet wordt aangedrongen op eenen algemeenen maatregel tot tegemoetkoming, maar dat hij alleen verlangt, dat de Regering in aanmerking zal nemen den bijzonderen toestand van enkele postmeesters, aan welke, gelijk hem bekend is, volgens zijne verklaring, in billijkheid eene schadevergoeding zou toekomen. Dit zal dus, volgens den geachten spreker zelven, eene quaestie worden, die bij de begrooting te huis behoort.

Gij zult het mij dus niet euvel duiden, Mijne Heeren, en de geachte spreker zal dat voorzeker niet doen, dat ik mij gelukkig gevoel te kunnen zeggen, dat ik zeer spoedig de interimair opgenomen portefeuille van Finantien zal nederleggen, mijn opvolger omtrent eene quaestie van dien aard niet prejudicieer en daaromtrent geene toezegging hoegenaamd aan den geachten spreker kan doen. Ik voor mij zou, indien hij niet gezegd had, dat er, volgens zijne kennis, enkele postmeesters waren, die eene billijke aanspraak op tegemoetkoming hadden, *prima facie* zeggen: neen, er is geen een die dit regt kan hebben; maar nadat de geachte spreker zegt, dat hem enkele bijzondere gevallen bekend zijn, mag ik hem niet tegenspreken. Hij zal echter van mij niet vergen, dat ik de juistheid van zijne stelling toegeef, daar ik niet bekend ben met die bijzondere postmeesters en hunne omstandigheden. Dit is dus eene quaestie van latere zorg, maar ik durf zeggen dat mijn opvolger die natuurlijkerwijze met al de belangstelling, waarmede de Ministers des Konings lezen hetgeen in deze Kamer gezegd wordt, ook zal lezen hetgeen hier door den geachten spreker is verklaard die zaak in ernstige overweging zal nemen; daarvan ben ik overtuigd en ik hoop, dat de geachte spreker met dit niet zeer voldoende antwoord, maar het eenige, dat ik geven kan, tevreden zal willen zijn.

De beraadslaging wordt gesloten en het *wets-ontwerp tot opheffing der Paardenposterij* met algemeene (32) stemmen aangenomen.

II. Het WETS-ONTWERP TOT REGELING VAN HET MUNTWEZEN VAN NEDERLANDSCH INDIE.

De beraadslaging wordt daarover geopend.

De heer **Cost Jordens:** Wanneer ik voor een oogenblik ga spreken over het onderwerp dat wij thans behandelen, dan doe ik dit met groote bescheidenheid. Wij spreken toch over de regeling van het muntwezen, eene zaak die hare eigenaardige moeijelijkheden heeft, over het muntwezen in Indie, waar de pogingen tot herstel van het muntwezen zoo herhaaldelijk schipbreuk hebben geleden.

Ik heb mij bij de beoordeeling van dit wets-ontwerp in de eerste plaats de vraag voorgesteld, of eene zilver-circulatie in Indie duurzaam met goed gevolg kan tot stand komen. Die vraag, dunkt mij, moest men zich voorstellen, wilde men de wet goed beoordeelen, omdat in die wet een zilver-muntstelsel wordt aangenomen. Die vraag is niet nieuw. Toen twee jaren geleden een wets-ontwerp van gelijken aard aan de Tweede Kamer is aangeboden, is dat punt bijzonder uitvoerig behandeld, en zoo in de gewisselde stukken als in de geschriften, die bij deze gelegenheid zijn in het licht gekomen, zijn uitvoerige en uitmuntende vertoogen te vinden, waarin dit vraagstuk behandeld wordt. De lezing van dit een en ander heeft mij de overtuiging gegeven, dat die vraag *bevestigend* moet worden beantwoord. Ik zal u nu niet bezig houden met de wetenschappelijke en geschiedkundige gronden uiteen te zetten, waarop die meening berust. Ik zou inderdaad vreezen, dat ik dan misbruik zou maken van het regt tot spreken dat mij is gegeven, omdat ik van zaken zou moeten spreken, die men overal elders kan vinden. Ik herhaal het dus, ik zal de gronden, waarop die meening berust, laten varen. Alleen zij het mij vergund te zeggen, dat de geschiedenis van dit ontwerp bijzonderen indruk op mij gemaakt heeft. Bijzonder heeft mijne aandacht getrokken het betoog, dat gedurende een zeer geruimen tijd onder de oude republiek, van af de vestiging der stad Batavia tot in het midden der vorige eeuw, eene goede zilvercirculatie in Indie heeft plaats gegrepen, althans dat men over gebrek aan zilver niet heeft geklaagd. Gij kunt dit betoog vinden in de uitnemende rede door den vroegeren Minister van Kolonien, toen en nu lid der Tweede Kamer, vóór 2 jaren gehouden, waarin hij een levendig tafereel heeft opgehangen van de geschiedenis van dat muntwezen in Indie. Maar later meent men, Mijne Heeren, dat nog op twee tijdstippen eene zilvercirculatie in Indie bestaan heeft. Ik meen tijdens het Engelsche tusschenbestuur en later na den maatregel, door den heer Du Bus de Gisignies in 1826 genomen. Ik heb althans deze meening gevonden in het geschrift van den heer Steijn Parvé, die uitvoerig over het munt- en bankwezen heeft geschreven. Ik zeg, dat die geschiedkundige feiten, ten aanzien van de stelling, waarover ik spreek, indruk op mij gemaakt hebben. Van den anderen kant zegt men: en toch is dat zilver weggevlocid: dat feit wederspreekt uwe stelling. Maar dan, Mijne Heeren, antwoord ik met zoo vele deskundigen, dat de misslagen, die begaan zijn, dat zilver hebben verdreven, dat de overgroote invoer van koper het zilver verjaagd heeft en dat die zilvercirculatie, welke bestond, eerst is onmogelijk geworden, toen het koper de grenzen der pasmunt had verlaten. Maar ik zou doen hetgeen ik niet wilde doen. Ik wil over die vraag niet verder spreken en alleen zeggen dat, naar mijn inzien, eene goede, duurzame zilvercirculatie in Indie mogelijk is, maar ik voeg er bij dat zij alleen mogelijk is, dat er alleen kans van slagen is, wanneer het stelsel op een goeden grondslag is gevestigd, wanneer dat zoodanig is ingerigt, dat het zilver kan blijven heerschen, dat het standaard-metaal is en blijft, *niet in de wet*, *niet in het artikel*, *maar inderdaad*, en dat alle transactien haren grondslag vinden in de eenheid van munt in het standaard-metaal aangewezen. Zal dat nu kunnen plaats hebben, Mijne Heeren, dan moet men de aandacht bijzonder gevestigd houden op de pasmunt, en het is hierover en over de uitvoering der wet, dat ik meer bijzonder een enkel woord wensch te zeggen.

In een goed stelsel, Mijne Heeren, is het dus noodig dat er geen pasmunt meer zij dan voor de dagelijksche handelingen noodig is, en dat die pasmunt niet te slecht is van hoedanigheid. Wanneer er te veel pasmunt is, dan wordt het heerschen van dat

zilver-metaal verzwakt, en staat het bloot om door de pasmunt overmeesterd te worden. Wanneer dat eenmaal heeft plaats gegrepen, dan behoef ik niet te zeggen dat er groote opofferingen noodig zijn om weêr tot den vorigen toestand terug te keeren. Twee metalen, de aard der zaak brengt het mede, kunnen met gelijke kracht onmogelijk te zamen loopen. Ik heb dat zamenloopen van twee metalen ergens vergeleken gevonden bij een vat waarin vloeistoffen van verschillende soortelijke zwaarte te zamen liggen: de ligtere zal blijven boven drijven en men zal de zwaardere niet eer vinden voor dat de bovenste tot de behoorlijke hoeveelheid teruggebragt is.

Het circulatiemiddel op Java bestaat thans uit 46 millioen: 24 millioen recepissen en 22 milioen kopergeld. Nu schijnt het voornemen van den Minister te zijn daarvan 15 à 16 millioen pasmunt te nemen, 5 à 6 millioen zilver en 10 millioen koper als maximum. Wat het zilver betreft, heb ik mij afgevraagd of dat ook te veel was. Ik wil in dat opzigt de kolonien niet met het moederland vergelijken; ik weet dat die toestand zeer verschillend is; ik weet dat de Javaan door zijne eenvoudige levenswijze meer behoefte heeft aan kleine munt dan dit met de Europesche bevolkingen het geval is, — maar ik moet dan toch herinneren dat wij in Nederland op eene zilvercirculatie van omstreeks 148 millioen slechts aan zilveren pasmunt hebben eene som van $6^1/_4$ millioen, hetgeen dus slechts $4^1/_2$ per cent bedraagt. In andere landen is het nog minder: ik meen dat het in Frankrijk weinig meer dan 2 per cent is. En dan moet men bij pasmunt niet vergeten, dat zij zich vergroot door veelvuldigen omloop, omdat zij meer daardoor dienst doet dan standpenningen die voor grootere betalingen meer blijven rusten. Ik zou dus meenen, dat deze hoeveelheid zilveren pasmunt ruim genoeg is, ofschoon ik moet erkennen, dat daarin op verre na dat bezwaar niet gelegen is als bij te veel koperen pasmunt, omdat de innerlijke waarde van de zilveren pasmunt altijd veel nader bij den gulden komt dan de koperen. Zoo als thans is voorgesteld, zal het fijne zilver in de pasmunt in Indie gelijk zijn aan die der pasmunt in Nederland, ja nog een weinig ruimer; er is een weinig meer fijn zilver in dan in de pasmunt hier te lande. Volgens het verslag van het Muntcollegie zullen de confectiekosten met de grondstof te zamen gelijkstaan met het fijn zilver in de standpenningen, en zullen dus voor deze slechts de muntkosten meer moeten worden betaald, hetgeen niet meer dan f 1.20 per Ned. pond werks bedraagt, anders gezegd zal de pasmunt dit vooruit hebben.

Wat de zilveren pasmunt betreft, geloof ik dus dat er niet veel prikkel tot zondigen is; desniettemin moet men altijd voorzigtig en matig zijn, en de bestemming, die de naam aanduidt, nimmer uit het oog verliezen. Ten aanzien dier munt geeft mij echter de bepaling, dat het bedrag in de Staats-courant zal worden vermeld, en dat het maximum door de wet zal worden bepaald, eene geruststelling, dat er geen groot misbruik zal plaats hebben; zoo als het geval is geweest met de aanmunting der gouden Willems in der tijd die — mag ik het zeggen — ons muntwezen geheel en al zouden hebben bedorven, indien de wet van 1847 niet bij tijds door het aannemen van een enkelen standaard dit had verhinderd.

Wat de koperen pasmunt betreft, zal het gewigt van den cent eerst binnen een jaar na het in werking brengen der wet worden bepaald, omdat de tegenwoordige wisseling van den prijs van het koper dit bemoeijelijkt zoo men meent. Maar zal dit over een jaar beter zijn? De tijd zal het leeren. Intusschen zal het Indisch koper op den tegenwoordigen voet blijven loopen, en 120 duiten een gulden gelden. Wanneer men, den prijs van het koper op 67 gulden de 50 kilo's en voor confectiekosten omstreeks 34 per cent rekent, zullen de honderd Nederlandsche centen aan grondstof en vervaardigingskosten waard zijn 86 centen; en volgens denzelfden maatstaf hebben de 120 duiten slechts eene waarde van 81 centen. Het is dus een punt van de meest ernstige overweging, of het voorloopig in omloop houden van de duiten geene zeer groote bezwaren inheeft. Het is de vraag niet of het niet wenschelijk ware, dat in de wet het gewigt van de centen bepaald was, — want aan de wet zoo als zij daar ligt kan niet worden veranderd — maar het is de vraag, of de bepaling, zoo als zij thans luidt, voldoende redenen kan opleveren om de wet af te stemmen.

Ik geloof, Mijne Heeren, dat er in twee omstandigheden daartegen bezwaar zal worden gevonden: te weten namaak en te veel in omloop laten dezer duiten.

De namaak komt mij voor niet zoo heel veel bezwaar in zich te hebben, hoezeer ik moet erkennen dat de waarde van 81 cents voor de 120 duiten niet zeer hoog is, en wil vertrouwen dat de nadere wet, waarbij het gewigt der centen en halve centen en de uitgifte daarvan zal worden bepaald, een hooger gewigt zal aangeven, zoo als ook vroeger ten opzigte van de centen in het vorige wets-ontwerp het geval was. Die namaak, zeg ik, kan dunkt mij zooveel bezwaar niet opleveren, hoezeer men altijd in het oog moet houden de sterke wisseling van het kopergeld, Maar daartegenover staat dat de beperkte hoeveelheid dit minder aanlokkend maakt, en dan nog het verbod om op Java koper in te voeren, dat nu in de wet is geschreven, en ten derde dat de tijd van het in omloop blijven van de duiten, naar wij ons vleijen, niet zoo heel lang meer wezen zal. Wat de tweede omstandigheid betreft wil ik vertrouwen op eene oordeelkundige uitvoering en aannemen dat de Minister overtuigd is dat het koper een gevaarlijke vijand is, en dat, zoo als men het elders heeft gezegd, in de koper-circulatie het hoofdelement van de munt-inrigting in Nederlandsch Indie ligt opgesloten. Ten aanzien van de hoeveelheid van het koper, dat in omloop zal worden gelaten, zij het mij vergund nog op te merken, dat de oud-Minister van Kolonien, aan wien ik reeds straks heb gedacht, in 1852 bij de discussie over dit onderwerp, verklaarde, dat, naar zijn oordeel tien millioen aan koperen munt te veel was voor de circulatie. Hij heeft ons herinnerd, dat in 1774 in omloop was de som van f 2,200,000 aan koper en dat toen reeds over te veel werd geklaagd; wel heeft hij er bijgevoegd dat sedert de bevolking aanzienlijk is vermeerderd en ontwikkeld, en dat daar de bevolking sinds lang aan eene ruime kopercirculatie gewoon is, deze niet op eenmaal kan worden teruggebragt tot de eischen der wetenschap. Dit feit, waarom zou ik het verzwijgen, heeft indruk op mij gemaakt. Wij weten allen hoe een ruime invoer van koper de munt ep Java heeft bedorven en elke poging tot verbetering heeft vernietigd, wij weten allen dat daardoor het denkbeeld is ontstaan van de onmisbaarheid van eene groote massa koper voor de Indische maatschappij, dat te regt een *wanbegrip* wordt genoemd, en daarom kan men niet te sterk waken om den vijand meester te worden en meester te blijven.

Ik heb met aandacht nagegaan hoe de tegenwoordige Minister over die koperen pasmunt denkt, hetgeen mij te meer noodig scheen, omdat in deze wet kwalijk een cijfer daaromtrent kon worden opgenomen. Hij neemt een maximum aan van 10 millioen, maar meent dat met inwisseling moet worden voortgegaan tot dat de overtuiging zal zijn verkregen dat de kopercirculatie zal zijn teruggebragt tot hetgeen voor de werkelijke behoefte der bevolking wordt vereischt. De Minister kan er kwalijk meer van zeggen, maar wanneer ik acht sla op het oordeel van andere deskundigen, omtrent de verhouding van het koper tot het cijfer der standpenningen, dan inderdaad dringt de overtuiging zich aan mij op, dat het cijfer van den koper-omloop nog aanmerkelijk kan worden verminderd. Het spreekt echter wel van zelf, dat dit niet op eenmaal kan geschieden; ik geloof inderdaad en ik wil toegeven, dat daaruit ongelegenheden zouden kunnen ontstaan. De zieke kan niet op eens worden genezen, maar een streng dieet is eene eerste behoefte; de kopercirculatie moet tot de engste grenzen worden teruggebragt, tot het minimum waarvoor zij vatbaar is. Het koper moet pasmunt worden in den vollen zin des woords. De Minister houde mij ten goede, dat ik hem dit nog met ernst op het hart druk en dat ik hem inzonderheid spoed aanbevele met de wet, die het gewigt der centen zal regelen, zoo als hij gezegd heeft zijn voornemen te zijn; die wet zal in deze Kamer gewis met belangstelling worden ontvangen.

Om nu tot het cijfer van koper te komen, dat men in omloop wil laten, neemt de Regering aan, dat er thans 39 millioen aan koper circuleert. Van dien grondslag heeft de Regering niet veel kunnen zeggen. Zij geeft op, dat sedert 1816 dat cijfer ongeveer aan duiten geslagen is, en dat het vroeger geslagene en clandestien ingevoerde zou opwegen hetgeen geacht moet worden op andere wijze te zijn verloren gegaan. Ik heb de moeite genomen andere geschriften, waarin daaromtrent opgaven gevonden worden, te raadplegen, en mij is gebleken dat door geachte hoofd-ambtenaren in Indie een lager cijfer wordt opgegeven. Ik zal slechts de heeren *Kruseman* en *Merkus* noemen. In hetgeen zij in der tijd daarover rapporteerden wordt het bedoelde cijfer, als ik 't wel heb begrepen, lager gesteld. Ik heb die opgaven getrokken uit het straks reeds aangehaalde werk van den heer Steijn Parvé.

Wat nu de vreemde en nagemaakte duiten betreft, komt het mij voor, dat de staat, dien wij bij de stukken ontvangen hebben, allezins bevredigend is. Een cijfer toch van 16 honderdste per cent, of 16 tienduizendste van het geheel, als cijfer van de in omloop zijnde nagemaakte duiten, is onbeduidend te noemen. Deze overwegingen hebben mij genoegen doen nemen met den aangenomen grondslag. Overigens vertrouw ik, dat men niet zal blijven gronden op het thans aangenomen cijfer van kopercirculatie, maar dat men met de intrekking voort zal gaan wanneer blijken mogt dat er meer koper voor den dag komt dan waarop men gerekend had. Indien men zich dit voorneemt, dan bestaat er bij mij geen verder bezwaar omtrent dit punt.

Wat nu de uitvoering betreft was het mij aangenaam in de beantwoording van het Verslag van deze Kamer herhaald te zien, dat men met het terugbrengen van het koper zal beginnen;

en dat daarna de inwisseling daarvan en van de recepissen zal geschieden; dat dus de recepissen volstrekt niet op den voorgrond worden gesteld.

Ik acht dit van hoog gewigt. Ik wil daarover nog alleen dit zeggen, dat ik het eens ben met diegenen, welke niet te lang op elkander volgende maatregelen verlangen, ten einde het geheel zooveel doenlijk op eens te voorschijn trede en men gewaarborgd zij tegen verloop en bederf, dat langzamerhand weêr zou kunnen insluipen.

Ik heb mijn gevoelen betrekkelijk dit hoofdpunt doen kennen. Aanvankelijk waren voor mij die duiten en koperen pasmunt niet zonder bedenking. Maar eene naauwgezette overweging, waarvan ik u de omstandigheden mededeelde, hebben veel daarvan weggenomen. Overigens ben ik het eens met de Regering en vele leden der Kamer, dat de maatregel noodzakelijk is, dat hij door de regtvaardigheid jegens Indie en door het belang der kolonien zoowel als door dat van het moederland ernstig wordt geboden. Geheel stem ik in met de Memorie van Beantwoordig, » dat het laten voortduren van zulk eene onzeker-» heid, terwijl de middelen tot wegneming voorhanden zijn, » een grievend onregt zou zijn voor Indie, dat reeds sedert zoo-» vele jaren de groote steun voor de finantien van het Vader-» land is geweest."

Het is een hoogst aanzienlijk cijfer, waarover wij gaan beschikken. Ook met de meeste zorg en het beste beleid kan de uitvoering bezwaren ondervinden en deze overweging moet ons naauwgezet doen toezien. Maar als wij vrede kunnen hebben met de bepalingen, die ons voorgesteld worden, dan mag te groote bezorgdheid voor de toekomst ons niet wêerhouden van de goedkeuring van een maatregel, waarvoor zoovele en zoo gewigtige gronden worden bijgebragt.

De heer **Sassen:** De regeling van het muntwezen van Nederlandsch Indie is voor mij een onderwerp van zoo veel gewigt, dat ik, die in mijne gemoedelijke overtuiging nog wankelende ben, behoefte gevoel, mijne beschouwingen daaromtrent openbaar te maken; — en ik heb daartoe te gereeder besloten, om, is het mogelijk, wederspraak uit te lokken en licht verspreid te krijgen.

Het moeijelijke der zaak, mijne mindere bekendheid met de aangelegenheid, heeft van mijne zijde een meer bijzonder onderzoek geëischt, en ik moet bekennen, dat het gevolg van dit onderzoek is, dat ik nog altijd blijf zweven tusschen het oordeel van meer zaakkundige mannen — van mannen van groote ervarenheid en ondervinding, — van bevoegde beoordeelaars. Intusschen betuig ik, dat niets mijn verlangen meer bevredigen zou, dan door een betoog van de voorstanders der regeling van het muntwezen ten voordeele van het ontwerp gestemd te worden; want zoolang ik niet eene volkomen en juiste overtuiging heb, hoe ik handelen moet en dat ik wel handel, mag ik mijne stem niet geven aan zooveel schats, als tot herstel van vroegere misgrepen, gelijk men die genoemd heeft, moet worden aangewend.

Ik wil met de meeste zaakkundigen op den voorgrond stellen, dat eene regeling van het muntwezen van Nederlandsch Indie noodzakelijk is, en dat het wenschelijk is, dat eene behoorlijke zilvercirculatie op Java worde ingevoerd; — doch ik verbind daaraan de onafscheidelijke voorwaarde, dat die regeling op een ook voor Nederland gunstig tijdstip plaats grijpe en dat zij op billijke en zekere grondslagen gevestigd zij. Immers, in de stelling der Regering zelve, vordert de regeling eene uitgaaf van millioenen schats — er is zelfs van zes en dertig millioen gulden gesproken, — en voor zulk een belangrijk offer moet het tijdstip gekozen worden, moet de billijkheid van den maatregel niet betwistbaar, en de zekerheid van welslagen boven elken redelijken twijfel verheven zijn. Werd het tijdstip geschikt bevonden, de billijkheid in het oog gehouden, en die zekerheid versehaft, ik zou geen bezwaar hebben, der Regering de beschikking over zoo veel millioenen te vertrouwen.

Ik had gewenscht, Mijne Heeren, dat bij het afdoen van deze aangelegenheid het woord *urgentie* niet ware gebruikt; ik had liever gezien, dat daar waar het geldt een onderwerp aan velen zoo vreemd, waar een zoo vervaarlijke greep in 's Rijks finantien wordt voorgesteld, meer aan den tijd, aan het bedaard en rijp onderzoek ware overgelaten geworden, dat aan al de geopperde bezwaren ware te gemoet gekomen; want de aanneming van den maatregel brengt de verantwoordelijkheid niet alleen van den maatregel zelven, maar ook van al zijne gevolgen op ons, — de aanneming doet een voorstel bevestigen, dat eenmaal tot wet verheven, volledige uitvoering moet erlangen al zou het thans noodig voorgedragen cijfer in de toekomst ook verdubbeling eischen; — en dit is een zware last voor den vertegenwoordiger, die, ik wijs op mij zelven, oningewijd als het ware in de zaak, zijne stem moet uitbrengen. Is eene regeling van het muntwezen wenschelijk, noodzakelijk, zij schijnt mij toe niet spoedeischend te zijn. Immers, in 1852 bij de behandeling van hetzelfde onderwerp in de Tweede Kamer der Staten-Generaal, werd ook met ernst en nadruk op het gevaar van uitstel gewezen, — het ontwerp intusschen werd verworpen, en nu zijn bijna twee jaren verloopen, zonder dat het gevolg hiervan eenige noodlottige schokken aan Indie heeft berokkend. Ik zeg, de regeling van het muntwezen schijnt mij toe, niet spoedeischend te zijn, en ik zeg dit zelfs met het oog op de voordragt, die aan de Regering vrijlaat, het tijdstip te bepalen, waarop de wet in Nederlandsch Indie in werking zal worden gebragt, — ik zeg het met het oog op de termijnen, die voor de uitvoering der wet zijn gesteld.

En deze opmerking leidt mij al dadelijk tot de vraag: is de afdoening der zaak in de tegenwoordige omstandigheden des tijds wel raadzaam te achten? Ik behoor onder hen, die bij het onderzoek in de Afdeelingen gedeeld hebben in de bezwaren, welke aan de afdoening noodwendig verbonden zijn. De staatkundige verwikkelingen in Europa leveren naar mijn inzien gemoedelijke bezwaren op tegen het ontblooten der schatkist van zoo veel millioenen guldens. De verklaarde oorlog tusschen de Westersche mogendheden en Rusland kan van onberekenbare gevolgen worden, ook voor de Staten van minderen rang; ook voor Nederland met zijne overzeesche bezittingen. En nu moge de neutraliteit van die Staten zelfs zijn erkend, ik voor mij heeht daaraan zeer weinig, omdat de geschiedenis op meer dan eene bladzijde boekstaft, dat, wanneer de groote mogendheden ten strijde trekken, de erkende neutraliteit der mindere Staten zoolang geëerbiedigd wordt, als het belang der strijdvoerenden het toelaat.

Wanneer ik bovendien terugzie op het buitengewoon crediet, dat nog zoo kort geleden, uit hoofde van buitengewone omstandigheden, aan het Departement van Oorlog is verschaft; wanneer ik in groote en kleine Staten buitengewone belastingen zie heffen en geldleeningen uitschrijven, dan durf ik aan de Regering bij hernieuwing en met den meesten ernst de vraag rigten, of het niet hoogst gewaagd, of het niet onverantwoordelijk zou zijn, in dat zelfde tijdsgewrieht al die millioenen schats, welke de regeling van het muntwezen eischt, door de aanneming der voordragt onherroepelijk buiten nadere beschikking te stellen; want is eenmaal de wet aangenomen, dan kan, ik betwist het niet, hare uitvoering voor eenigen tijd worden geschorst, maar die millioenen guldens hebben hunne bestemming gekregen, waaraan zij nimmer meer, zonder verkrachting van verkregen regten, kunnen onttrokken worden.

Bij gelegenheid der beraadslagingen over dit zelfde wets-ontwerp in de Tweede Kamer der Staten-Generaal werd door een man van ervarenheid en ondervinding de vraag gedaan, » of de maatregel nu wel noodig en dringend noodig is? En zijn antwoord was: » oppervlakkig zou men zeggen, op dit oogenblik minder noodig, omdat de wissel nu pari staat," en hij is op dit punt niet afdoende wedersproken, maar om eene andere reden (aldus vervolgt hij) om eene andere reden, geloof ik, dat de maatregel dringend noodig is. Wij weten niet, welke staatkundige gebeurtenissen, welke verwikkelingen kunnen plaats hebben in en buiten Europa, en mogen wij dan, nu wij de gelegenheid, de middelen hebben om dit te voorkomen, onze allerwaardste bezittingen overlaten aan de kans, dat zij zich in oorlogstijd kunnen bevinden in een toestand van eigenlijke geldeloosheid. Deze reden beweegt mij vooral ook, om mijne stem aan deze voordragt te schenken." Maar ik stel op mijne beurt de vraag: kunnen wij bij de *bestaande* staatkundige gebeurtenissen, bij de onzekerheid der verwikkelingen die daaruit voor Europa kunnen voortvloeijen, onder die omstandigheden het dierbaar vaderland overlaten aan de kans, dat het zich in oorlogstijd kan bevinden in een toestand van eigenlijke geldeloosheid? Hoe zouden wij, als ware vertegenwoordigers van datzelfde vaderland, het verantwoorden, in een dergelijk onzeker en gevaarvol tijdperk de schatkist van middelen te hebben ontbloot, om welligt spoedig door het opleggen van buitengewone lasten of door het uitschrijven van geldleeningen in de behoefte te moeten voorzien? Daarom heb ik bij het onderzoek in de afdeelingen gaarne aangedrongen op het rigten der vraag aan de Regering of zij in zoodanige omstandigheden nog over andere hulpmiddelen zou kunnen beschikken; doch het antwoord, dat wij hebben ontvangen, was voor mij niet bevredigend, niet geruststellend. Immers, de toestand van 's Rijks geldmiddelen moge gunstig zijn, de opbrengst der middelen over de drie eerste maanden van dit jaar moge die van het gelijke tijdperk des vorigen jaars hebben overtroffen, de laatste veilingen van Indische produeten mogen voordeeliger afgeloopen zijn, dan men uit hoofde van de jongste politieke gebeurtenissen in Europa had verwacht, — het antwoord geeft ons den maatstaf niet aan, waarop in tijd van nood en gevaar kan gerekend worden. En zou de gunstige afloop der veilingen niet hoofdzakelijk zijne oorzaak hebben gevonden in de alom heerschende duurte van alle levensmiddelen, welker voortduring, men mag het niet ontveinzen, als een tweede vijand, ook gevoelige slagen aan ons finantieel gebouw kan toebrengen? De Regering, wel is waar, waakt in

haar antwoord, onder de opgegeven gunstige omstandigheden, de overmatige bezorgdheid voor toekomstige behoeften; maar daardoor is die, bij mij althans, niet weggenomen. Mijne bezorgdheid voor toekomstige behoeften is, ik hoop ten onregte, groot, ja zeer groot. Is dat bevreemdend? Zij schijnt door de Regering in haar antwoord op eene andere plaats en vooral bij andere gelegenheden, zelfs in hooge mate, gedeeld te worden. Waarom verwijst zij tot onze geruststelling op art. 22 van het ontwerp A, dat, volgens haar, gelegenheid geeft, het afkondigen en in werking brengen der wet in Nederlandsch Indie te vertragen, ingeval de noodzakelijkheid het mogt gebieden? En in stede dat zulks tot mijne geruststelling zou leiden, zoo is het juist deze verwijzing, welke mij nog meer voor de aanneming van het voorstel doet terugdeinzen; — immers, men mag niet uit het oog verliezen, dat bij het ontwerp B over bepaaldelijk aangewezen sommen wordt beschikt, en aan deze eene zekere bestemming wordt gegeven, en nu is het mijne meening, gelijk ik reeds gezegd heb, dat, wanneer de wet eenmaal in het *Staatsblad* is geplaatst, op die beschikking, op die bestemming niet meer kan teruggekomen worden, zonder verkregen regten, ik wijs hier op de recepissenhouders, te schenden; — en wat zal het dan baten, dan het afkondigen en in werking brengen der wet in Nederlandsch Indie kan worden vertraagd? De aangewezen millioenen kunnen geene andere bestemming meer krijgen, tot geen ander einde meer gebruikt worden. En wat, ingeval de noodzakelijkheid gebiedt, van de eene zijde het afkondigen en in werking brengen der wet te vertragen, en van de andere zijde hoogere geldelijke offers te doen, dan de gewone rijks-ontvangsten gedoogen? Dan zullen millioenen schats ongebruikt in de schatkist moeten blijven liggen op hetzelfde oogenblik dat door buitengewone maatregelen in de buitengewone dienst moet worden voorzien. — Ik heb gezegd, dat de Regering zelve bij andere gelegenheden in hooge mate hare bezorgdheid voor toekomstige behoeften heeft geopenbaard en zulks wel in oogenblikken, dat de verwikkelingen aan den staatkundigen gezigteinder niet dat ernstig en vreesselijk aanzien hadden, wat zij nu vertoonen. Was het niet de stem der Regering, welke in December van het afgeloopen jaar door de zaal van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, met den vinger op die gebeurtenis wijzende, deed weêrgalmen, dat het onraadzaam, gevaarlijk, onverantwoordelijk zou zijn, in dien toestand van Europa de rijks-inkomsten te verminderen? En wat lezen wij in de Memorie van Toelichting tot het Ontwerp van Wet, regelende de *verwisseling van staatsschuld?* De ongelijkmatige werking van het bestaande belastingstelsel wordt toegegeven, de hooge noodzakelijkheid tot vermindering van belastingen, die op de eerste levensbehoeften en op handel en scheepvaart drukken wordt erkend, de noodzakelijkheid tot verbetering der personele belasting in het belang van den minderen middenstand wordt op den voorgrond gesteld. De Regering heeft de voorstellen gereed, maar zij oordeelt het *onverantwoordelijk*, om die voorstellen in te dienen *op een oogenblik, waarop de rust in Europa ernstig wordt bedreigd.* En is het dan eene overmatige bezorgdheid voor toekomstige behoeften, te wijzen op die staatkundige gebeurtenissen bij gelegenheid dat er eene aanvraag gedaan wordt, om in oogenblikken van grooter gevaar de schatkist van hare aanzienlijkste bezittingen te ontblooten?

Het is opmerkelijk en het treft bijzonder, dat, nu van regeringswege een voorstel wordt gedaan, om beduidende improductive uitgaven te doen, en men gemoedelijke bezwaren daartegen aanvoert met het oog op de staatkundige verwikkelingen in Europa, deze als het gevolg van eene *overmatige* bezorgdheid worden geschetst; terwijl, wanneer men op de erkende noodzakelijkheid tot opbeuring van den minderen stand wijst, uit diezelfde staatkundige gebeurtenissen de reden geput wordt, waarom voor alsnog geene hulpmiddelen kunnen worden verleend.

Ik vraag het u allen, Mijne Heeren, als vaderlandlievende vertegenwoordigers van Nederland: ja, de regeling van het muntwezen in Nederlandsch Indie is noodzakelijk, is wenschelijk; maar is dan de herziening van het belastingstelsel in het Vaderland tot opbeuring van den minderen stand niet even en meer noodzakelijk? Niet eene enkele stem die het Vaderland bemint ontkent het. Welnu, hoe zouden wij het in onze vaderlandsliefde verantwoorden, over *milioenen* schats te beschikken tot regeling van het muntwezen van Nederlandsch Indie op hetzelfde oogenblik, dat berust wordt in de verklaring der Regering, dat het in den toestand van Europa onverantwoordelijk zou zijn, der schatkist misschien *eenige tonnen gouds* te ontnemen voor eene eerlijke en meer noodzakelijke regeling van het belastingstelsel? En men zegge niet, dat een groot deel van de middelen, tot regeling van het muntwezen vereischt, geheel door Indie zelf is opgebragt. Indie toch, dat zijne bescherming van Nederland verkrijgt, dat in het Nederlandsch bestuur een vaderlijk bestuur ontmoet, Indie maakt een integrerend deel van het Rijk uit, het voert ten aanzien van Nederland tot leus: *salus reipublicae suprema lex.* Vordert Indie tot zijn behoud offers van Nederland, zij zullen nooit geweigerd worden; maar ook Indie moet zijne offers leenen, wanneer het kan gelden de bescherming van den vaderlandschen bodem tegen vijandelijk geweld; en daartoe wordt bij verwerping van de voordragt gelegenheid gegeven, wanneer de nood het onverhoopt zou vorderen.

Ik heb in den aanvang mijner rede gezegd, dat ik aan de wenschelijkheid, aan de noodzakelijkheid tot regeling van het muntwezen in Nederlandsch Indie, een finantielen maatregel van zulk een gewigt, de onafscheidelijke voorwaarde verbond, dat de regeling zelve op *billijke*, op *zekere* grondslagen gevestigd zij; en of dit bij de voordragt wel is in acht genomen, blijft een strijd tusschen de bevoegde beoordeelaars en wordt door de zaakkundigen zeer betwijfeld. Ik zal ook hieromtrent mijn gevoelen in korte trekken doen uitkomen, hoewel ik mij niet in bijzonderheden, een gevaarlijk terrein voor mij, zal wagen.

Volgens het ontwerp A (art. 16) moeten binnen drie jaren buiten omloop worden gesteld de *recepissen*, uitgegeven krachtens de publicatie van den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch Indie van 4 Februarij 1846, nadat aan de houders de gelegenheid tot inwisseling tegen zilveren munt, *gulden om gulden*, is verstrekt. Wordt bij dat voorschrift de *billijkheid* betracht? Het is mij niet gebleken. Trouwens het is beweerd, en gelijk mij voorkomt met grond beweerd, en deze bewering schijnt zelfs van de zijde der Regering niet tegengesproken, dat de recepissen in handen der houders zijn gekomen en verhandeld tegen eene waarde van ten hoogste *negentig* per cent: het schijnt tevens, dat voor meer dan *dertien* millioen gulden aan recepissen van honderd en vijf honderd gulden (en van deze wil ik alleen gewagen) in omloop zijn gebragt; wanneer deze nu *a pari* worden ingewisseld, worden de houders dan niet buitenmatig gebaat? Is dat de *billijkheid* vestigen tegenover de schatkist? De goede trouw, zeer zeker, brengt mede, den bezitters van de recepissen het aequivalent te geven van hetgeen zij ontvangen en in handen hebben, maar het strookt niet met de billijkheid, een hooger bedrag uit te betalen dan werkelijk gegeven is, vooral niet aan houders van recepissen van zulke hooge waarde. Wel is waar heeft bij de uitgifte der recepissen de aanduiding der waarde per gulden plaats gegrepen, maar dat was in de gegeven omstandigheden inderdaad naar mijn oordeel eene fictive aanduiding; en de Regering zelve schijnt de verpligting tot inwisseling a pari zoo twijfelachtig opgenomen te hebben, dat zij de bepaling in de wet, dat die *gulden om gulden* zal geschieden, toegelaten heeft. Ware het niet billijker en daarom verkieslijker, de inwisseling tegen *negentig* per cent te stellen, met vrijlating aan de houders, om daarvan al of niet gebruik te maken; welligt zouden dan recepissen in omloop gebleven zijn, doch naar mijn inzien niet ten ongerieven van het handelsverkeer. Aan papieren geldswaarde zal spoedig behoefte bestaan, omdat zilver en vooral koper geen gemakkelijk middel tot betaling van aanzienlijke sommen is. Zal men dan zijne toevlugt niet moeten nemen tot de Java-Bank of andere instellingen, en waarom de voordeelen van het uit te geven papier niet aan de schatkist gelaten? De Regering heeft nu ruim acht millioen aan zilvergeld voor een bedrag van ruim vijf en twintig millioen uitgegeven recepissen gedeponeerd; waarom zou die handeling in eene gelijke verhouding niet kunnen voortgezet worden?

Zóo wordt, naar mijn begrip, in de voordragt gemist de zekerheid van het welslagen van den maatregel; ik vrees, dat de aangewezen middelen niet voldoende zullen zijn tot verwezenlijking van het herstel van het muntwezen. Mogt die vrees in de toekomst blijken op waarheid gegrond te zijn, waaruit zal dan het tekort gevonden worden? Ik rangschik mij onder hen, die niettegenstaande het bekende verslag van het Munteollegie, het vermoeden deelen, dat er nagemaakte en vreemde koperen munt op Java bedriegelijk en wel op groote schaal is ingevoerd, en dat de pogingen daartoe alsnog zullen worden verdubbeld naar mate de zekerheid tot inwisseling wordt verkregen; de hooge marktprijzen van het koper verminderen wel de kans op hooge winsten, maar zij ontnemen niet allen grond aan de bestaande vrees.

Ik mis in de tweede plaats den waarborg, dat het eenmaal herstelde muntwezen niet zeer spoedig zal verstoord worden; want is het eene erkende waarheid, dat de behendigheid der Chinesche bevolking in het afvoeren van het zilvergeld tot heden eene behoorlijke circulatie van dat metaal heeft belemmerd, en de nood tot eene kostbare nieuwe regeling van het muntwezen meer en meer doen stijgen, dan vind ik geene afdoende middelen voorgedragen, waardoor belet kan worden dat niet, even als in vroegere jaren, het zilver weder naar China zal vloeijen.

Maar wat hiervan ook verder zij: in de staatkundige gesteldheid van Europa en de dreigende omstandigheden van het tegenwoordig tijdsgewricht vind ik reden genoeg, om mijne stem aan de voordragt te weigeren.

De zitting wordt voor een half uur geschorst.

ZITTING VAN DEN 29STEN APRIL.

De zitting hervat zijnde wordt de beraadslaging over het in behandeling zijnde wets-ontwerp voortgezet.

De heer **van Rijckevorsel**: Er zijn weinig onderwerpen die meer dan het onderhavige aanlokkend zijn om er lang en veel over te spreken, èn uit hoofde van het hooge gewigt van het onderwerp zelf, èn uit hoofde der aanzienlijke som, die thans daarvoor wordt geëischt. Intusschen is hierover reeds zooveel geschreven in de gewisselde stukken, in brochures, in wetenschappelijke werken; zooveel gesproken bij de discussie in de Tweede Kamer ter gelegenheid van de herhaalde behandeling dezer wet, dat ik met den eersten spreker van heden meen kort te mogen en te moeten zijn. Misschien zou ik na zijn discours, waarmede ik bijna geheel kan instemmen, het woord niet gevraagd hebben, zoo niet de laatste geachte spreker mij daartoe eenigermate gedrongen had. Ik wil dan mijne meening doen kennen.

Vooral is het tijdige van den maatregel door hem betwist geworden. De toestand, waarin Europa zich bevindt, is van dien aard, meende die spreker, dat wij over die aanzienlijke som nu niet moesten beschikken. Hij heeft niet betwist de nuttigheid en de noodzakelijkheid eener regeling van het muntwezen in Nederlandsch Indie, ook niet aangevallen de grondslagen van de wet zelve, doch het scheen, dat hij niet overtuigd was, dat het nu reeds behoorde te geschieden, maar dat het integendeel wenschelijk ware, dat het nog niet geschiedde, uit hoofde van de politieke verwikkelingen van Europa. Wanneer men mij bewijzen kon, dat die verwikkelingen voor ons Vaderland zeer spoedig belangrijke uitgaven zullen vereischen, ja, dan zou ik mij bij hem kunnen voegen, om eerst aan de Regering positief af te vragen, welke andere ressources de schatkist nog zou kunnen aanbieden. Maar nu er slechts eene zekere schemerachtige vrees in de verte bestaat van iets dat zou kunnen gebeuren, nu vraag ik; wanneer zal dan het tijdstip geschikt zijn, om over deze som ten behoeve dezer zaak te beschikken? Ook wanneer de politieke verwikkelingen in Europa niet meer zullen bestaan, blijft het nog altijd mogelijk, dat er andere bestaan. Dan kan men zeggen: door den eersten stormachtigen winter kunnen onze dijken verschrikkelijk geteisterd worden en kunnen wij buitengewone uitgaven daarvoor hebben; wanneer bij den tegenwoordigen hoogen prijs der levensmiddelen weder eene mislukking van den oogst plaats heeft, bestaat er vrees voor hongersnood en dan zullen weder buitengewone uitgaven moeten geschieden en welke andere schrikbeelden kan men zich al niet vormen?

Ik geloof, dat de vraag niet is, wat er in eene verwijderde toekomst gebeuren kan, maar of de wet, die ons hier wordt aangeboden, nuttig en noodzakelijk is niet alleen, maar of het wenschelijk is, dat zij zoo spoedig mogelijk wordt uitgevoerd, en tevens of de middelen, die daartoe worden aangewezen, de regte zijn. Dat is, dunkt mij, het standpunt, waarop wij ons behooren te plaatsen, en dan erken ik volmondig de overtuiging te hebben, dat de wet niet alleen nuttig, maar dringend noodzakelijk is in het belang van Indie en van Nederland.

In het Verslag der Commissie van Rapporteurs § 3 wordt mijn gevoelen uitgedrukt, waar de redenen worden opgesomd, waarom uitstel niet raadzaam is. Wij zijn het allen eens, dat het muntstelsel in Indie totaal bedorven is en dat dit groote nadeelen voor het verkeer onzer kolonie heeft. Thans is dat verkeer tusschen de kolonien onderling geheel botsend, ja, ik zou bijna zeggen, er is geen onderling verkeer; het heeft bijna geheel opgehouden tusschen Java en de buitenbezittingen. Wanneer men eene expeditie wil doen van Batavia naar eene van de buitenbezittingen, naar Macassar b. v., van mannfacturen en andere producten van onze nijverheid, en men heeft die daar verkocht, dan moet men toch eene retourlading ontvangen. Men heeft betaling in duiten ontvangen, en deze mogen niet op Java ingevoerd worden. Naar Europa kan men de duiten evenmin overbrengen, want daar hebben zij geene andere waarde dan als oud koper, zoodat men verpligt is de producten te koopen die men daar vindt, zoo als paarlemoer, schildpad en dergelijke artikelen, met de zekerheid dat men slechts drie vierde gedeelten van den prijs zal ontvangen waarvoor men ze gekocht heeft, hetzij men ze naar Java of naar Nederland voert. En dit moet men evenwel doen, want men kan zijn geld daar toch niet laten en het crediet onbepaald uitstrekken. De operatie moet ten einde worden gebragt. De relatien tusschen onze bezittingen worden daardoor aanmerkelijk gestremd en die van de Engelschen te Singapore in de hand gewerkt. Het is dus in het belang der kolonien niet alleen, maar ook van onzen eigen handel en van onze industrie, dat men het muntwezen zoo spoedig mogelijk herstelle.

Maar er is nog meer. Men wil, en zeer te regt, de groote minerale rijkdommen niet alleen op Java, maar ook in de buitenbezittingen exploiteren; daarvoor moet men Europeesch geld derwaarts brengen, en wie zal dat nu doen, in den toestand waarin onze kolonien zich bevinden? Men waagt dat men er goed geld heen brengt, om dat later met een aanzienlijk verlies aan waarde terug te ontvangen, uit hoofde van de onzekerheid van het circulerend medium.

Wij moeten niet vergeten, dat het circulerend medium invloed heeft op de waarde van al de producten, en naar mate dat dit vast is naar diezelfde mate hebben de goederen, die men daar koopt, eene meer zekere waarde. Het is hetzelfde met de vrije cultuur, welke door velen wordt gewenscht, alsmede met het daarstellen van suikerfabrieken. Zoolang het muntwezen op Java en op de andere bezittingen niet behoorlijk is geregeld, geloof ik niet, dat wij eene groote uitbreiding van de Nederlandsche industrie en eene overbrenging van Nederlandsche kapitalen in die anders zoo rijkgezegende gewesten met succes te wachten hebben. Uit den aard der zaak zijn aan dergelijke ondernemingen steeds gevaren verbonden. Maar, wanneer men bij die gevaren daarenboven nog bedreigd wordt met een gedeeltelijk verlies van zijn kapitaal, alleen uit hoofde van den slechten toestand van het muntwezen, is het nog minder raadzaam zich aan dergelijke ondernemingen te wagen. Ik geloof dus, dat het èn in het belang van de kolonien èn in het belang van Nederland is om het muntwezen in Indie ten spoedigste te herstellen. *Nu* hebben wij daartoe de noodige middelen, die door Java zelf zijn verschaft; het zijn de overschotten van de remises in producten. Nadat daarvan is afgenomen hetgeen bestemd was om te gemoet te komen aan de behoeften van de Nederlandsche schatkist, is er door den loop der omstandigheden en den hoogen prijs der producten zooveel overgeschoten dat er een aanzienlijk fonds aanwezig is, waaruit, in vereeniging met het provenu van het oude koper, wanneer de duiten ingetrokken zullen zijn, bijna geheel in die kosten kan voorzien worden. En dat geld zouden wij nu ongebruikt laten in de onzekerheid of het soms tot een ander einde nuttig zou kunnen worden besteed? Neen, Mijne Heeren. Ik vlei mij, dat, wanneer wij *nu* onzen pligt doen, wanneer wij nu zorgen voor het herstel van dat muntwezen, de bloei der kolonien dermate kan toenemen, dat wij voortdurend kunnen hopen op een batig slot, dat dan des noods later voor eventuele buitengewone uitgaven zal kunnen gebruikt worden.

Dat het tijdstip der uitvoering aan de Regering is overgelaten verwondert mij niet. Ik vind het zeer natuurlijk, omdat er zeer vele praeparatoire maatregelen noodig zijn. Ik wensch zelfs, dat die uitvoering niet geschiede vóór dat vele van die voorbereidende maatregelen met kracht genomen zullen zijn; omdat ik de overtuiging heb, dat, naar mate men met meer spoed en op eens den maatregel neemt, hij des te beter zal gelukken. Ik zou dus wenschen, — en dit staat uitdrukkelijk in het verslag — dat de Regering met den meest mogelijken spoed zorge voor de aanmunting der pasmunt. Ik ben het met den eersten spreker eens, dat dit niet in te groote hoeveelheid moet geschieden. Ik geloof, dat men aanvankelijk liever te weinig dan te veel van die pasmunt moet uitgeven.

Ik ben het ook geheel eens met dien spreker, dat men wel moet zorgen, dat men niet op den duur te veel koperen pasmunt in circulatie late, want is die grooter dan de behoefte als pasmunt, dan zal het zilver weêr worden uitgevoerd en dan zal de pasmunt weêr, even als thans, standaard worden en de zilveren het niet blijven. Ook dan wanneer de maatregel naar behooren genomen wordt, en er niet meer zilveren of koperen pasmunt circuleert dan volstrekt voor de behoefte noodig is, zullen toch de zilveren standaardpenningen van tijd tot tijd worden uitgevoerd. Dat is niet te betwijfelen, maar dat is ook geen ongelnk, dat behoeft men niet te vreezen. Men moet nimmer uit het oog verliezen, Mijne Heeren, dat de edele metalen niets anders zijn dan eene koopwaar, even als koffij en suiker, en wanneer het nu voordeeliger is om onze standaardpenningen uit te voeren, dan moet men zich niet daartegen verzetten, en dat niet beklagen. Is het muntwezen gezond en is er dan behoefte aan dat zilver, dan zal het van den anderen kant weêr ingevoerd worden: wanneer het naar China uitgaat, dan zal het van Europa of elders weêr inkomen. Maar is het muntwezen niet gezond, gelijk thans, is er òf te veel papier, òf te veel koper, òf van beide te veel, dan komt het er niet weder in en dan heeft men den maatregel en de opoffering te vergeefs gedaan.

Ik ben daarom ook nog niet gerust dat de provisionele maatregel, die zich anders aanbeveelt door de eenvoudigheid, om voor 's hands nog 120 duiten te laten circuleren voor één gulden, niet een weinig gevaarlijk is, dat die nog niet te veel zal uitlokken tot invoer van duiten, niet door ons, maar elders gefabriceerd. En daarom zou ik zeer wenschen dat binnen den kortst mogelijken tijd de wet die nu nog is voorbehouden, aan de Staten-Generaal wierd aangeboden, het gewigt van de centen wierd bepaald en dat men zoo spoedig mogelijk in de plaats van de duiten de centen invoerde en in circulatie bragt. Het koper zal steeds blijven een metaal van zeer wisselbare waarde; men zal over een of twee jaren daaromtrent niet meer zekerheid hebben dan nu. De exploitatie van koper is kostbaar

en moet van tijd tot tijd onderdoen voor de meer begeerde en meer aanlokkelijke exploitatie van goud. Later kan die van het zilver in de mijnen van Mexico en Peru er misschien bij komen, en derhalve is het zeer onzeker of men de rijke kopermijnen die zich nog in de wereld bevinden al dan niet met meer kracht zal ontginnen, of voor een tijd lang ongebruikt zal laten liggen. Dat heeft natuurlijk ook invloed op de prijzen van het koper. Men kan dat vooruit volstrekt niet berekenen, en dus geloof ik dat men wel zal doen met de tegenwoordige ondervinding die men heeft, liever te raadplegen en zoo spoedig mogelijk over te gaan om den gcheelen maatregel uit te voeren. Mogten de eenten dan ook later iets te ligt worden bevonden, het kwaad zal dan minder groot zijn, wanneer men maar zorgt dat men niet meer koper als pasmunt in circulatie houdt, dan voor de behoefte volstrekt noodig is.

Maar er is nog een ander punt, waarop ik wensch te wijzen en waarop, zoover mij bewust is, nog niemand gewezen heeft. In de eerste plaats namelijk wil ik mijne goedkeuring en tevredenheid betuigen over den maatregel genomen door den Gouverneur-Generaal van Nederlandseh Indie, om den uitvoer van gouden en zilveren muntspeeien, alsmede van ongemunt goud en zilver vrij te stellen. Dit toch is juist het middel, hoe paradox dit ook klinke, om het er in te houden, om den invoer te bevorderen, en ik neem de vrijheid met volle overtuiging te voorspellen, dat wanneer deze maatregel niet ten behoorlijken tijde tot wet verheven wordt, en de vrije uitvoer definitief wordt vastgesteld, maar deze na verloop van den gestelden termijn weder ophoudt te werken, wij dat metaal *niet* in onze kolonien zullen houden. Het zal dan wel ingevoerd worden, maar in entrepôt zoo als nu gesehiedt, het zal niet in cireulatie komen. Het zilver, dat nu op Java eirculeert, was vóór dien maatregel minder waard dan op Macassar en Singapore, omdat men er uitgaande regten van moest betalen. Niemand voerde het derhalve op Java in om het daar in cireulatie te brengen. Men bragt het er slechts in entrepôt; en wanneer men het in andere kolonien noodig had, werd het van Java uitgevoerd, waar het renteloos en ongebruikt lag. Bragt men het in de wandeling, het was er als in een *cul de sac*, omdat het niet zonder regten kon worden uitgevoerd.

De maatregel — ik herhaal het — om het zilver op Java te houden veroorzaakte juist dat het werd uitgevoerd en niet ingevoerd werd. Dit is een nieuw bewijs, dat zoodra men de lessen der wetenschap in de practijk verkraeht, men steeds de zaak bederft. Ik juich dus den genomen maatregel toe en noodig den Minister dringend uit om hem door eene voordragt aan de Staten-Generaal definitief tot wet te doen verheffen.

Ik zal het aan de Regering zelve overlaten om de tegenstrijdigheid te verklaren, die er volgens den vorigen spreker ontstaat door het niet afschaffen eener belasting en het beschikbaar stellen der benoodigde gelden voor deze zaak. Alleen moet ik als mijn persoonlijk gevoelen te kunnen geven, dat naar mate men meer geld meent noodig te hebben, men ook minder genegen is om opbrengsten af te sehaffen; er bestaat dus, mijns inziens, volstrekt geene tegenstrijdigheid tusschen de twee handelingen door dien spreker genoemd.

Eveneens zal ik het aan de Regering overlaten om het billijke van de inwisseling der recepissen a pari aan te toonen. Ik erken gaarne, en ik meen bij eene vorige gelegenheid van deze plaats te hebben gezegd, dat ook mijne zienswijze vroeger was, dat men de recepissen tegen *negentig* per cent kon inwisselen, omdat in den tijd, dat ik die woorden uitte, de recepissen nooit eene grootere waarde hadden gehad, en dat men, door ze tegen eene hoogere waarde in te wisselen, aan alle debiteuren eene sleehte dienst zou bewijzen, terwijl men den crediteuren een geschenk zou geven; hij, die geld te ontvangen had uit Indie en die rekende op een verschil van minstens 10 per cent tusschen de waarde daar en de waarde in Nederland, zou 10 per cent meer verkrijgen; terwijl hij die te betalen had, 10 per cent meer zou uitgeven. Maar de tijd heeft de Regering in haar stelsel gediend en nu geloof ik dat er niet wel aanmerking op kan worden gemaakt dat de recepissen ingewisseld worden a pari, en dat waarom niet? Omdat ze thans nagenoeg a pari staan; volgens de laatste berigten uit Indie bestond er slechts een verschil van één per cent tusschen den recepis en het zilvergeld, terwijl er vroeger een verschil van 14 tot 15 per cent was; dit is misschien gedeeltelijk het gevolg van deze wet; maar voor het grootste gedeelte is het een gevolg van den stand van den wissel; maar daarom juist is het zoo wenschelijk, dat thans deze wet niet alleen worde aangenomen, maar zoo spoedig als de voorbereidende maatregelen gedoogen worde ten uitvoer gelegd, omdat het nu zonder botsing van belang kan geschieden.

Het geeft, ook dan wanneer men hetgeen slecht is goed wil maken, toch altijd een schok, waarvan de een voordeel trekt en de ander het slagtoffer wordt. Dit zou verleden jaar, gelijk ik reeds zeide, het geval zijn geweest wanneer toen de wet ware uitgevoerd geworden, omdat er toen wezenlijk een verschil van meer dan 10 per cent bestond tusschen de waarde van den recepis en de waarde van den Nederlandschen gulden. Maar thans kan de sehok geheel vermeden worden; thans kan het zonder botsing geschieden. Ik geloof dan ook dat het op dit oogenblik minder gewaagd zou zijn om een gedeelte van de recepissen nog in cirlulatie te laten. Wanneer echter meer recepissen in omloop blijven, dan de behoefte toelaat, zal de specie die men in omloop brengt dadelijk wegvloeijen. Ik heb reeds gezegd dat ik in dat uitvoeren geen bezwaar zie, wanneer het muntwezen hersteld is, maar ik heb daarin wel bezwaar, zoolang er zulk eene groote massa koper beneden de waarde circuleert, zoodat dat koper niet is *pasmunt*, maar zoo als op het oogenblik het geval is: *standaard*. Wanneer de muntstandaard van een land vicieus is, wanneer hetgeen voor standaard geldt circuleert ver beneden de reële waarde, dan gevoelen alle waarden er zich van, dan moet men alles zooveel duurder betalen, als hetgeen men er voor in betaling geeft sleehter is. Dat is een van de redenen, waarom het belang van Indie noodzakelijk vereischt dat het herstel van het muntwezen zoo spoedig mogelijk geschiede.

Ik sprak zoo even van het blijven circuleren van recepissen. De laatste spreker (de heer Sassen) heeft gevraagd: waarom kunnen die niet blijven? dat gaat nu goed. — Gaat het nu goed? Dat is de vraag. Kunnen degenen, die fondsen uit Indie moeten ontvangen, die fondsen gemakkelijk bekomen? Neen, Mijne Heeren, niet altoos; dat zij verre. Op dit oogenblik, ja, kan men ze in produeten verkrijgen; nu zijn er producten aanwezig; maar die produeten zijn zoo hoog, dat men bijna vooruit berekenen kan, dat men, ze herwaarts voerende, 20 per cent verlies zal lijden.

Men zou ja missehien, even als hier, eene zekere kleine hoeveelheid papier voortdurend kunnen laten cireuleren; maar men zou dan ook even als hier er voor moeten zorgen, dat dit ten allen tijde inwisselbaar was. Wat zou dit echter aan den Staat baten? Daarvoor zou dan toch het edel metaal aanwezig moeten zijn. Doet men dat niet, dan zal men ook het muntstelsel niet behoorlijk regelen; dan zullen èn het papier èn de groote massa kopergeld die men altijd wegens de meerdere behoefte aan pasmunt zal noodig hebben, hoogst waarsehijnlijk weder den zilveren standaard verdringen en zal het koper weder als standaard in de circulatie treden. Daarom geloof ik, dat het zeer wijs is, dat de Regering zelve geene recepissen meer in omloop laat. Ik zwijg van het verleidende voor de administratie aldaar, wanneer zij tijdelijk in verlegenheid mogt verkeeren, om meer papier in circulatie te laten of te brengen, dan waarop men hier te lande gerekend heeft.

Er zullen nu, ja, meer biljetten van de Javasche Bank circuleren; maar die zijn steeds opvraagbaar; de Javasche Bank moet dus zorgen steeds aan hare verpligting te dien opzigte te kunnen voldoen. Ik hoop, dat de Indische regering nimmer meer een maatregel zal nemen als die welke eenige jaren geleden genomen werd en waarbij men de Javasche Bank magtigde om haar papier niet in te lossen en verklaarde, dat zij geregtelijk niet gedwongen kon worden om de biljetten die zij uitgegeven had, met specie te betalen.

Evenwel, ik zal nu niet spreken over hetgeen gebeurd *is*. Ik zal ook niet spreken van de wijze, waarop het muntstelsel is bedorven, vooral door den overdadigen invoer van duiten tot eene mindere waarde, noch van al de verdere maatregelen die daarop gevolgd zijn. Wij zijn het daarover allen eens dat het muntwezen in Indie thans slecht is, en ik hoop dat onze stemming zal aantoonen dat wij het ook hierin eens zijn, dat het niet alleen pligt, maar ook in het belang van Nederland is, het zoo spoedig mogelijk te verbeteren en te herstellen; ik vlei mij, na de gewisselde stukken en na het laatste antwoord van de Regering dat dit op eene doeltreffende wijze met kracht en energie zal geschieden, en, wat de pasmunt betreft, met omzigtigheid. Alsdan twijfel ik volstrekt niet aan den goeden uitslag.

Vroeger waren er die meenden, men kon in de Indische bezittingen, uit hoofde van de nabijheid van China, en om andere redenen, geen zilver houden.

Thans zijn diezelfde menschen voor een groot gedeelte overtuigd geworden, dat, zoo het muntstelsel gezond gemaakt wordt, men dan daarvoor niet te vreezen heeft, de ondervinding in onze West-Indische bezittingen en daarenboven in de Engelsche bezittingen aan de vaste kust, heeft het ten overvloede bewezen.

Ik zal met volle overtuiging aan dit wets-ontwerp mijne goedkeurende stem geven.

De heer **Minister van Kolonien:** Ik heb met uitstekend genoegen uit den mond van den laatsten geachten spreker vernomen, dat ook hij zich vereenigt met het thans in behandeling zijnde wets-ontwerp; immers zijne veeljarige praetische bemoeijingen met Indische zaken, zullen in deze Kamer niet zonder invloed zijn,

en het geldt hier een onderwerp van bijzonderen, van hoogst gewigtigen aard, waarmede de een meer, de ander minder van nabij bekend is; eene aangelegenheid welke tot velerlei dwalingen heeft aanleiding gegeven, en derhalve onze aandacht overwaardig is, ten einde de gevolgen dier dwalingen eindelijk en naar behooren kunnen worden opgeheven.

Ik stel er prijs op, dat zooveel mogelijk algemeen zij de overtuiging, dat de Regering de dure lessen der ondervinding — ik mag ze zoo noemen, want die lessen waren kostbaar — niet vergeten zal, als het er op aankomt, om radicale genezing te verzekeren aan de kwaal, waaraan Indie zoo lang heeft geleden. Ik wil hopen, dat het vertrouwen, hetwelk in de aanneming eener wet als deze, ligt opgesloten, niet zal worden gelogenstraft, maar dat de uitkomst zal leeren, dat aan den heilzamen maatregel, met goed succes en zonder dat daarop zal behoeven te worden teruggekomen, uitvoering is gegeven.

Door den geachten spreker uit Overijssel die het eerst het woord gevoerd heeft, is gewezen op het onderscheid tusschen Nederland en Indie met opzigt tot de hoeveelheid standpenningen en pasmunt, hier en ginds in omloop. Hij berekent dat in Nederland 148 millioen standpenningen in omloop zijn, tegenover 6¼ millioen pasmunt en leidt daaruit af dat 15 à 16 millioen pasmunt in Indie te veel is, in verhouding tot het cijfer van 48 millioen waarop de overige betalingsmiddelen aldaar door hem worden geschat.

De verdere redeneringen van dien geachten spreker leveren echter het bewijs, dat ook hij niet over het hoofd ziet het groot onderscheid tusschen de Indische maatschappij en de Europesche waarin wij leven; daarom meen ik hem te mogen wijzen op hetgeen ik bij de behandeling van het eerste wets-ontwerp in 1852 in de Tweede Kamer heb betoogd en waaruit volgt dat, welke ook moge zijn de verhouding noodig geoordeeld in onze maatschappij, diezelfde verhouding niet uit dien hoofde alleen moet worden toegepast en in werking gebragt in eene maatschappij, zoo als die tegenwoordig in Nederlandsch Indie en meer bepaaldelijk op Java gevonden wordt.

Niet alleen is het zielental aldaar sedert de laatste 30 à 40 jaren zeer vermeerderd, maar ook de ontwikkeling der inlandsche bevolking, ten gevolge van het zoogenaamde cultuur-stelsel, mag niet over het hoofd worden gezien.

Er bestaan bij elk individu van de mindere klasse meer behoeften dan vroeger en daarom heeft ieder lid van die maatschappij ook meer behoefte aan geld; doch wanneer men daarbij in aanmerking neemt, dat in het gezegend klimaat van Indie zoo weinig noodig is, om in de eerste levensbehoeften te voorzien, dan laat het zich zeer goed begrijpen, dat daar met het kleinste geldstuk naar evenredigheid meer kan worden gedaan dan hier, en dat voor de talrijke schamele, werkzame klasse eene te groote beperking van de voor haar zoo onmisbare kleine of scheidemunt gegronde redenen tot misnoegdheid zou geven.

Het is dan ook, om niet van het eene uiterste in het andere te vervallen, en om de nijvere Javaansche arbeiders niet noodeloos prijs te geven aan de woekerzucht en bovenmatige eischen van geldwisselaars, die onder zoodanige omstandigheden van de algemeene behoefte aan klein geld misbruik zouden maken, dat de Regering ten deze met beleid en voorzigtigheid moet handelen; nogtans behoeft er geen twijfel te bestaan omtrent het ernstige voornemen der Regering, om bij de uitvoering van den onderwerpelijken maatregel zoodanig te werk te gaan, dat alle vrees voor het behoud der eenmaal herstelde zilvercirculatie weldra verdwijnen zal. De Regering is van deze op haar rustende verpligting zoodanig doordrongen, dat zij met leedwezen heeft bespeurd dat hetgeen zij in 1852 omtrent de wijze van uitvoering der geprojecteerde maatregelen tot herstel van het Indisch muntwezen als haar voornemen heeft te kennen gegeven, opgenomen is geworden als een bewijs, dat zij niet genoeg de noodzakelijkheid gevoelde om het bestaande kwaad in het hart aan te tasten en met wortel en tak uit te roeijen. Mijne Heeren, ik herhaal ook thans, met volle overtuiging en hoogen ernst, dat de Regering niets onbeproefd zal laten om te beantwoorden aan het vertrouwen, dat haar met betrekking tot dit allergewigtigst onderwerp, zoo wij hopen, door de Vertegenwoordiging zal worden geschonken, en om het herstel van het Indisch muntwezen zoodanig te doen plaats vinden, dat het duurzaam in zijne werking zal zijn.

Niemand zou het aangenamer zijn geweest dan mij, indien de omstandigheden hadden toegelaten, dat bij gelegenheid van de behandeling van dit wets-ontwerp ook het gewigt van de nieuwe koperen pasmunt werd geregeld. Ik heb in de andere Kamer bij herhaling mijne overtuiging deswege uitgesproken, en wanneer ik gemeend heb niet te mogen toegeven aan den omtrent dit punt gebezigden aandrang, dan is dit alleen geweest, omdat de Regering niet alleen aan de zilveren pasmunt maar ook aan de koperen munt de volle intrinsieke waarde wenscht te geven, na aftrek van de fabricatiekosten; zoodra deze op goede gronden kunnen worden berekend, hetgeen naar ik vertrouw binnen weinige maanden het geval zal zijn, zal ook dit punt worden afgedaan, en zonder dralen het daartoe strekkend wets-ontwerp worden aangeboden. Ik erken, dat de wisseling der koperprijzen steeds van invloed zal blijven op de relative waarde van den Indischen cent, maar die omstandigheid is een motief te meer om de bepaling van het gewigt waarop de fabricatiekosten van invloed moeten zijn met volledige kennis van zaken te doen plaats vinden.

Laten wij het niet vergeten, wanneer de munt *te ligt* is, dan kan dit aanleiding geven tot het aanvoeren van nagemaakt geld, en wanneer de munt *te zwaar* is, zal daaruit voor de Indische gemeente gereede aanleiding ontstaan om het koper, hetwelk daar voor huishoudelijk en ander gebruik zoo algemeen noodig is, bij voorkeur door versmelting van pasmunt te verkrijgen. èn het een èn het ander moeten wij trachten te voorkomen.

En nu denke men niet, dat ten gevolge van dit uitstel de uitvoering van het geheel lijden zal. Neen, Mijne Heeren, wanneer deze wet wordt aangenomen kan al dadelijk aan den Koning worden voorgesteld het nemen van een besluit, waarbij èn de middellijnen èn de beeldenaar van de Indische koperen pasmunt worden bepaald. En wanneer dan — gelijk geschieden zal — onverwijld maatregelen worden genomen ten einde de benoodigde hoeveelheid oude duiten uit de bestaande depôts op Java te doen versmelten, om plattoestellen en muntpersen naar Indie te zenden, en de vereischte stempels te doen vervaardigen, dan voorzeker zal het geene vertraging veroorzaken wanneer eerst later, binnen weinige maanden het gewigt van den Indischen cent wordt vastgesteld. Immers daarvan zal terstond met de overland-post naar Java worden berigt gezonden, men kan dan het pletten en munten met kracht doorzetten in de nieuwe kopermunt zal naar mijne overtuiging even zoo spoedig gereed zijn als wanneer in dit wets-ontwerp reeds de bepaling van het gewigt dier kopermunt ware opgenomen. De geachte spreker uit Overijssel (de heer Cost Jordens) heeft er te regt op gewezen, dat eene duurzame zilvercirculatie in Indie evenzoo als in Europa mogelijk is en ook bestaan heeft. Zoo als ik ook reeds in de andere Kamer heb gezegd, ik ben gedurende mijn veeljarig verblijf in Indie twee malen in de gelegenheid geweest getuige te zijn van die normalen staat van zaken. De eerste maal is die zilvereirculatie verstoord door eene overmatige uitgifte van *papier*, de tweede maal door eene overmatige uitgifte van *koper*. Indien zulks geen plaats had gehad, indien de onvermijdelijke gevolgen dier handelingen niet waren geprovoceerd, de geldcirculatie waarvan het herstel thans een offer van vele millioenen kost, zou gewis in Indie gezond zijn gebleven.

Dat de wijze van uitvoering der wet invloed moet uitoefenen op het welslagen van den maatregel, daarvan ben ik zóó doordrongen, dat niets door mij gespaard wordt om die uitkomst door alle bereikbare middelen reeds nu te verzekeren. Wat betreft het bedrag dat bij de finale intrekking van het thans in Indie circulerend kopergeld zal blijken aanwezig te zijn, daaromtrent kan ik niets meer zeggen dan bereids gezegd is: de mogelijkheid bestaat niet om thans reeds met juistheid op te geven het cijfer, dat daarvan in Nederlandsch Indie aanwezig is; men heeft zich aanvankelijk tot eene raming moeten bepalen.

De gegevens daartoe verkregen, en waarvan ik bij mijne berekeningen ben uitgegaan, steunen op zeer aannemelijke gronden.

Kortheidshalve veroorloof ik mij dienaangaande te verwijzen tot de stukken aan de Tweede Kamer overgelegd, en aan de aldaar gevoerde discussien.

Door den afgevaardigde uit Overijssel is beweerd, dat twee in deze materie allezins bevoegde beoordeelaren, de heeren Kruseman en Merkus, de in Nederlandsch Indie circulerende kopermassa op een lager cijfer dan 39 millioen hebben geraamd; — ik zal over de juistheid dier bewering in geen onderzoek treden, doch ben overtuigd dat beide die heeren voor hunne berekeningen voldoende gronden hadden, — maar aangenomen eens dat het hoogere cijfer door de Regering geraamd niet bereikt werd, — het gevolg daarvan zou slechts zijn dat de berekeningen thans door de Regering gemaakt zullen medevallen. Van daar dan ook, Mijne Heeren, dat ik met gerustheid volhard bij de ramingen die mijnerzijds zijn gemaakt en die van 's Konings wege aan de Staten-Generaal zijn voorgelegd. Mij is zeer goed bewust dat op dit oogenblik nog niet kan worden gezegd wat het eindcijfer zal zijn van de kosten voor het herstel van het Indische muntwezen benoodigd; dit zal de ondervinding, en dus de tijd moeten leeren, maar dat, gelijk door den afgevaardigde uit Noordbrabant (den heer Sassen) is betoogd, het welligt kan gebeuren dat de nu geraamde kosten verdubbeld zouden moeten worden, — daaromtrent, Mijne Heeren, geloof ik niet dat eenige vrees kan worden gekoesterd. Waarschijnlijk is het, dat bij de invoering van de nieuwe koperen pasmunt en wanneer de inmiddels als scheidemunt in omloop blijvende duiten definitief worden ingetrokken, eene suppletoire som voor het kostende van die laatste operatie zal moeten worden bestemd, vermits dat gedeelte van den maatregel, hetwelk de vervanging van *oude* door *nieuwe*

koperen scheidemunt betreft, niet in dit wets-ontwerp is geregeld; maar overigens zijn mijne ramingen zóó gemaakt, dat ik durf vertrouwen dat zij niet zullen tegenvallen.

De redevoering van den geachten afgevaardigde uit Zuidholland (de heer van Rijckevorsel), heb ik, ik herhaal dit, met genoegen gehoord. Al hetgeen door hem is aangevoerd als drangredenen voor de spoedige, de onverwijlde uitvoering van deze wet, beaam ik ten volle. Het is dan ook duidelijk dat het vroeger door sommigen voorgestaan denkbeeld om de recepissen niet a pari maar tegen eene mindere waarde in te trekken, thans minder dan ooit met de billijkheid overeen te brengen, ja eene onmogelijkheid zou zijn.

Dat de recepis van Regeringswege zou zijn uitgegeven, en dus in handen van de houders gekomen tegen eene waarde van 90 centen, zoo als door den afgevaardigde uit Noordbrabant (den heer Sassen) is vermeld, is eene bewering die ik heden voor het eerst heb gehoord, en ik zou gaarne vernemen op welken grond die afgevaardigde dit heeft betoogd. Er is, voor zooveel mij bekend is, geen enkel spoor van zoodanige handelwijze te vinden in alle de maatregelen die van het Indisch bestuur zijn uitgegaan. Daarentegen blijkt het uitdrukkelijk, dat bij de invoering der recepissen als betaalmiddel op Java en in de meeste overige gedeelten van Nederlandsch Indie door den competenten wetgever is verklaard, dat de recepis was de vertegenwoordiger van den Nederlandschen gulden; dat hij zou worden gegeven en ook moest worden aangenomen in betaling van schulden in zilver gecreëerd. Van stonden af aan werd dus de recepis de legalen vertegenwoordiger van den zilveren gulden, en ik vind mij genoopt tot de verklaring dat ik nooit heb vernomen, dat noch van regeringswege, noch door particulieren de recepis zou zijn in betaling gegeven naar den maatstaf van 90 per cent of onder de daaraan toegekende legale waarde. Het tegendeel is overbekend, en zelfs de jaarlijksche aflossing door uitloting van de schuld bekend onder den naam van *Indische achterstand*, vroeger steeds in klinkende munt bewerkstelligd is sedert 1846, toen de recepissen gecreëerd werden, steeds in dat betaalmiddel, gulden om gulden, geschied.

Thans blijft mij nog over den laatstbedoelden afgevaardigde te antwoorden op zijn betoog omtrent het ontijdige van den maatregel die tot herstel van het Indisch muntwezen moet leiden.

Hij heeft op den voorgrond gesteld dat ook hij geen bezwaar heeft tegen dien maatregel, mits daartoe wierd overgegaan op een voor het moederland geschikt tijdstip. Wanneer hij zich dus tegen de wet verklaart, dan is het hoofdzakelijk omdat naar zijne overtuiging het geschikte oogenblik niet daar is, en wel uit hoofde van de staatkundige gebeurtenissen die Europa thans bedreigen, een en ander in verband met het hooge cijfer dat tot het herstel van het Indisch muntwezen wordt vereischt. Ik moet ten opzigte van dit laatste eene kleine dwaling van den geachten spreker herstellen: hij heeft gesproken van 36 millioen, die noodig zouden zijn om den maatregel ten uitvoer te brengen; ik moet hem evenwel doen opmerken dat er, behalve hetgeen reeds uit de gewone middelen ter bestrijding der Indische uitgaven op Java aan zilveren specie aanwezig en voorloopig gedeponeerd is en het provenu der overtollige koperen duiten, slechts 19½ millioen voor de uitvoering van deze wet noodig zullen zijn. Ik zal daarop terstond laten volgen, dat, indien niet bij de Grondwet uitdrukkelijk was voorgeschreven, dat de regeling van het Indische muntstelsel bij de wet moest geschieden, het herstel, waarvan thans sprake is, zonder medewerking van de Nederlandsche wetgevende magt tot stand gebragt zou kunnen worden, vermits dit door een zamenloop van gelukkige omstandigheden thans geheel uit de koloniale geldmiddelen zelve kan geschieden.

Dat het Indisch muntstelsel nu bij de wet geregeld wordt, brengt van zelf mede dat de kosten aan het herstel der zilvercirculatie verbonden hier ter sprake komen. Ik erken dat dit zeer goed is; ik erken de waarborgen die in eene wet als deze liggen opgesloten, maar ik moet tevens herinneren dat die kosten geheel zullen worden bestreden uit de baten van Nederlandsch Indie, en dat Nederlandsch Indie bij de algemeen erkende dringende noodzakelijkheid van het herstel van deszelfs muntwezen, onbetwistbaar aanspraak heeft op de thans voorgestelde regeling.

Wat toch zou het gevolg zijn van eene andere beslissing? Immers dat de schuld, die op Nederland blijft drukken zoolang de vroeger begane dwalingen niet zijn hersteld, *later* zou moeten worden gekweten, — want Nederland is gewoon zijne schulden te betalen, en dat onder welligt minder gunstige omstandigheden dan de tegenwoordige, daartoe dan werkelijk offers van de natie zouden moeten worden gevorderd! En nu vraag ik of de gevolgtrekkingen van den geachten spreker uit Noordbraband wel juist en kan aannemelijk zijn, en of het niet vreemd is dat hij zoo heeft kunnen voorbijzien dat hier van eene geheel exceptionele zaak de rede is? Volgens hem zou het hoogst gewaagd, ja onverantwoordelijk zijn, om in de tegenwoordige tijdsomstandigheden zoo vele millioenen aan de schatkist te onthouden en die onherroepelijk buiten beschikking te stellen, waarvan eindelijk geldeloosheid het gevolg zou kunnen worden; naar zijn oordeel moet alles beschikbaar blijven, met het oog op de eventualiteiten van den oorlog, die thans Europa bedreigt. Maar ik mag op mijne beurt vragen, of niet noodeloos eene groote verantwoordelijkheid zou worden aanvaard door hen die oorzaak zouden zijn dat een, niet alleen in het Indisch belang maar ook in het Nederlandsch belang zoo dringend noodzakelijke maatregel als die, welke door de Regering is voorgesteld, verijdeld werd, nu een zamenloop van bijzonder gunstige omstandigheden het oogenblik voor de uitvoering zoo bij uitstek geschikt maken?

Dezelfde afgevaardigde heeft ook gewezen op eene volgens hem bestaande tegenstrijdigheid tusschen hetgeen eenige maanden geleden door de Regering in de Tweede Kamer is betoogd, toen daar sprake was van de afschaffing van zekere belastingen, en hetgeen thans van regeringswege wordt verklaard, nu zij eene meer dan nuttige bestemming wenscht te geven aan daartoe opzettelijk beschikbaar gehouden gelden. Maar heeft die spreker dan geen onderscheid kunnen vinden tusschen de zoo algemeen erkende noodzakelijkheid om over te gaan tot het herstel van het Indische muntwezen, nu de middelen daartoe voorhanden zijn en daaruit geen het minste bezwaar voor de schatkist kan ontstaan, en de in de Tweede Kamer ter sprake gebragte afschaffing van zekere belastingen, waardoor het cijfer der jaarlijksche gewone rijks-inkomsten eene aanmerkelijke vermindering zou ondergaan? Dat onderscheid is toch tastbaar, Mijne Heeren, en ik kan niet gelooven, dat iemand, die doordrongen is van het naauwe verband dat er bestaat tusschen de welvaart van Indie en de welvaart van Nederland, die gevoelig en dankbaar is voor de milde vruchten die Indie in de laatste dertig jaren ten behoeve van het moederland heeft afgeworpen, — dat zulk een, zeg ik, nu in de gegevene omstandigheden zou kunnen terugdeinzen voor eenen weldadigen maatregel als de onderwerpelijke, en die gewis strekken zal om den band die tusschen Indie en Nederland bestaat en moet blijven bestaan, naauwer toe te halen.

De heer **van Rijckevorsel:** Ofschoon ik de eer heb op dit oogenblik de bondgenoot van den Minister te zijn tegen den geachten spreker uit Noordbrabant (den heer Sassen), zoo gevoel ik mij toch verpligt met bescheidenheid op te komen tegen hetgeen de Minister gezegd heeft met betrekking tot de uitgifte van den recepis, omdat ik niet alleen die zienswijze niet deelen kan (ware dit alleen het geval, ik zou het met stilzwijgen hebben kunnen voorbijgaan), maar ook omdat ik bij eene andere gelegenheid opgekomen ben tegen de inwisseling a pari, en dus meen nu nog te moeten herhalen hetgeen ik toen gezegd heb, namelijk dat de Staat niet *verpligt* was den recepis a pari in te wisselen, en te bestrijden dat die recepis, gelijk de Minister zich heeft uitgedrukt, gulden voor gulden zou zijn uitgegeven, namelijk een gulden recepis, papiergeld, voor een gulden zilvergeld. Dat stond wel geschreven op het papier, maar in effecte was dit het geval niet. Men kreeg een gulden recepis voor 120 duiten, en wanneer men, specie noodig hebbende, dien recepis wilde inwisselen, kon men er nimmer een gulden zilvergeld voor ontvangen, alleen 120 duiten. De waarde van 120 duiten toch is circa $^{40}/_{100}$ van een gulden en dat kon men er voor ontvangen, maar meer niet, — geen gulden zilvergeld. Met die recepissen kon men den wissel betalen die de Gouverneur-Generaal trok op het bestuur in Nederland. Maar wat ontving men? Dan ontving men voor 100 gulden recepis 95 gulden Nederlandsch courant, tien maanden later hier te ontvangen. Er heerschte dus een aanzienlijk verschil en daarom heb ik vroeger beweerd (en ik beweer het nog) dat men niet verpligt was den recepis a pari in te wisselen. Maar ik meen desniettemin, dat de pari-verwisseling nu te regt in de wet gebragt is en goed werken zal, omdat op het oogenblik de recepis nagenoeg pari staat. Het is namelijk op het oogenblik een disconto van één per cent, terwijl het vroeger 14 of 15 per cent was, zoodat men thans aan het publiek de recepissen niet mag afnemen tegen 95 per cent, terwijl de handel ze voor 100 aanneemt.

Ik zeg dit alles nu niet zoozeer om den Minister te bestrijden, als wel om de opinie, die ik vroeger kenbaar maakte, te regtvaardigen en in het ware licht te plaatsen.

De heer **van der Oudermeulen:** Ik wensch aan te merken, dat de vorige redenaar wel en te regt gezegd heeft, dat de recepis niet was het representatief van een zilveren gulden, maar van 120 duiten. Doch die redenaar zal moeten toegeven, dat die 120 duiten vroeger uitgegeven zijn voor de waarde van den zilveren gulden en dat dus per consequentie de recepis wel degelijk de waarde van den zilveren gulden heeft. De recepis is uitgegeven voor duiten, maar die duiten zijn vroeger uitgegeven voor den zilveren gulden en derhalve, per saldo, komt het neder op hetgeen Zijne Excellentie zegt, dat de verpligting op den Staat

rust om de uitgegeven koperen munt weder voor zilver in te wisselen.

De heer **van Andringa de Kempenaer:** [*Deze rede zal later worden medegedeeld.*]

De heer **van Swinderen:** Ik wensch met een paar woorden rekenschap te geven van de stem, die ik over deze wets-voorstellen zal uitbrengen. Ik heb bezwaar tegen beide deze wetten en waarop in de eerste zinsnede van ons Verslag is gewezen. Dat bezwaar is dezen morgen door den tweeden spreker (den heer Sassen) vooróp- en uiteengezet, en, ofschoon ik ter zijde laat elke schatting van de beweegredenen, welke dien spreker gebragt hebben tot de conclusie, dat deze wet is ontijdig, moet ik voor mij verklaren dat ik het bezwaar deelende de Regering er bij mij niet in geslaagd is, noch door hare schriftelijke beantwoording, noch door hetgeen door haar dezen morgen is gezegd, om dat bezwaar op te heffen, zoodat ik mijne goedkeurende stem aan deze voorstellen van wet zal moeten onthouden. Ik zal dit echter niet doen zonder daarbij tevens te verklaren, dat ik voor mij overtuigd ben van de dringende noodzakelijkheid, dat het Indische muntstelsel, — indien het een stelsel genoemd mag worden, — verbetering behoeft; dat ik voor mij overtuigd ben, dat de billijkheid, en tevens de regtvaardigheid vorderen, dat de Nederlandsche Staat zich offers, ja des noodig groote offers getrooste, om het circulerend medium in Indie in gezonden toestand te brengen, en dat ik, van mijne zijde, bereid zal zijn om dan, wanneer de omstandigheden mij minder dreigend zullen toeschijnen dan thans het geval is aan een dergelijk voorstel mijne stem te geven. Nu weegt bij mij die dreigende toestand zwaarder dan de aandrang tot herstel van het Indisch muntwezen en ik zal derhalve mijne stem tegen deze wetsontwerpen uitbrengen.

De heer **Sassen:** Kort zal ik zijn in mijn antwoord, dat ik meen in de onderwerpelijke aangelegenheid te moeten geven zoowel aan den geachten afgevaardigde uit Rotterdam (den heer van Rijckevorsel) als aan Zijne Excellentie den Minister van Kolonien.

Ik stel op den voorgrond, Mijne Heeren, hetgeen ik reeds aanvankelijk gezegd heb, dat hier mijne uit te brengen stem hoofdzakelijk geleid wordt door de quaestie van tijd, en dat ik welligt over de bezwaren tegen het ontwerp zou hebben kunnen heenstappen, bijaldien het tijdstip tot afdoening mij geraadzaam was voorgekomen. Ik heb gezegd, dat ik de noodzakelijkheid en wenschelijkheid van de regeling van het muntwezen van Nederlandsch Indie als bewezen aanneem, maar dat ik mijne goedkeuring daaraan niet kon hechten tenzij het mij blijkbaar was, dat die regeling op een voor Nederland geschikt oogenblik plaats greep, en dat de grondslagen daarvan berusten op billijkheid en zekerheid. En om dit aan te dringen heb ik niets anders gedaan dan herhaald hetgeen ik over deze zaak gelezen en gehoord heb. En nu was het voor mij een zonderling gevoel, dat ik uit den mond van den Minister moest vernemen, dat hij mijne bezwaren met bevreemding vernam. De bezwaren, die ik heb medegedeeld, had ik opzettelijk, omdat ik in die zaak geen specialiteit ben, in schrift gesteld en de openbaarmaking daarvan zal bewijzen, dat ik geen enkel woord heb gebezigd of het vindt zijne verantwoording in de woorden van bevoegde beoordeelaars.

Ik heb niet beweerd, zoo als men het heeft doen voorkomen, dat het gouvernement van Nederlandsch Indie den recepis à 90 per cent zou hebben uitgegeven, maar ik heb gezegd, — en dit is betoogd door eene specialiteit in de Tweede Kamer der Staten-Generaal, die in dat opzigt van wege de Regering niet is tegengesproken — dat de waarde van den recepis zoo als hij in Java steeds verhandeld is, slechts kon geschat worden op 90 per cent; dat dit èn aan het Gouvernement èn aan hen, die hem ontvingen bekend was; dat de houders hem slechts op 90 per cent berekenden en dat de billijkheid dus medebragt dat de uitwisseling wel à 90 per cent maar niet à 100 per cent plaats had. En is nu het tegendeel daarvan aangetoond? In mijn begrip volstrekt niet.

In de tweede plaats heb ik wel gesproken van 36 millioenen, die zullen noodig zijn om de inwisseling tot stand te brengen, en eene behoorlijke regeling van het muntwezen te vestigen; maar in welken zin? Ik heb voorgebragt, dat die regeling millioenen schats zou kosten, en dat men zelfs van 36 millioenen gesproken had; — dit is al wederom een feit, dat bij eene vorige gelegenheid door een bevoegd man in schrift is gesteld.

De Minister van Kolonien — en dit heeft mijne aandacht bijzonder getroffen — heeft tot drie maal toe gesproken van het blijk van vertrouwen, dat hem door de aanneming van dit wets-ontwerp zou gegeven worden; maar ik moet al dadelijk geheel verwerpen het denkbeeld, als of mijne stem zou zijn het gevolg van vertrouwen of wantrouwen in de Regering; — zij is alleen gegrond op eene gemoedelijke overtuiging, die mij beheerscht, en ik beaam volkomen wat een geacht spreker in de Tweede Kamer der Staten-Generaal, die zeker geen bewijs van wantrouwen aan de Regering zou hebben willen geven, gezegd heeft, namelijk, dat hij in het beoordeelen van het onderwerp geen geschil ontmoette over het al of niet schenken van vertrouwen of wantrouwen in de Regering; en hij verklaarde dan ook aanvankelijk zijne stem *tegen* het wets-ontwerp te zullen uitbrengen. Zoo wil ik mijne uit te brengen stem ook geschat hebben; zij moet niet geacht worden een blik van wantrouwen of vertrouwen, maar het gevolg te zijn van gemoedelijke overtuiging.

Ja, Mijne Heeren (en nu geef ik antwoord aan een verwijt dat mij zoo even buiten deze Kamer gedaan is), ik heb gesproken over dit onderwerp zonder specialiteit in de zaak te zijn, en dit heb ik bij mijne eerste rede op den voorgrond gesteld; maar ik heb gesproken, en dit zal men mij niet betwisten, op het gezag van specialiteiten in de zaak; en dan voeg ik daar bij met den geachten afgevaardigde in de Tweede Kamer der Staten-Generaal, die in dit onderwerp een kundig man mag genoemd worden, dat zoolang men niet met volkomen zekerheid weet hoe men handelen moet, en zoolang men de overtuiging niet heeft, dat men door zijne goedkeuring te schenken wèl handelt, men ook zoolang zijn votum niet mag geven aan het ontwerp.

Ik heb gezegd tegen dit ontwerp te zullen stemmen, vooral op grond dat het tijdstip waarop het tot wet verheven wordt, daarvoor onraadzaam schijnt, omdat de staatkundige verwikkelingen meer behoedzaamheid bij het beschikken over de fondsen der schatkist vorderen; en men heeft die bezwaren even zoovele schrikbeelden genoemd, maar heb ik hier meer gedaan dan alleen hem gevolgd, van wien de publicatie van 1846 afkomstig schijnt? Hij heeft gewezen en met ernst de aandacht gevestigd op die politieke gebeurtenissen, en daarin ook grond gevonden, om zijne stem te geven aan dit ontwerp, om te zorgen dat geen nood, dat geen geldeloosheid in Indie ontstond op het oogenblik dat die verwikkelingen tot uitbreiding zouden komen. En is het nu schrikbeelden wekken, bij het meer dreigende van het oogenblik te wijzen op het gevaar dat er in gelegen is onze schatkist van geld te ontblooten, en zulks wel op hetzelfde oogenblik dat de Regering, met de beste bedoelingen bezield, ten aanzien van de verbeteringen te brengen in het belastingstelsel, daarvoor met het oog op die verwikkelingen terugdeinst? Ik voor mij begrijp het niet, hoe de Regering, die in hare beschouwingen over de verwikkelingen in het Oosten toch wel homogeen zal zijn, van de eene zijde kan aanvoeren dat het op grond dier gebeurtenissen onverantwoordelijk zou zijn om verbeteringen in het belastingstelsel te brengen en daardoor de inkomsten van de schatkist eenigermate te verminderen, en van de andere zijde voorstelt te beschikken over zulke aanzienlijke schatten, — zij mogen dan slechts $19\frac{1}{2}$ millioen gulden bedragen. — Ik wil aan de eventualiteit niets opgeofferd hebben. Mijne stem strekt niet om de regeling van het muntwezen in Nederlandsch Indie af te keuren, want ik heb gezegd: had ik de overtuiging van het geschikte oogenblik, had ik de overtuiging van billijke en zekere grondslagen, ik zou gaarne de beschikking aan het Gouvernement over al die millioenen toevertrouwen;" maar mijne stem, Mijne Heeren, leidt alleen tot verdaging van een maatregel, waarvan ik de afdoening op dit oogenblik gevaarvol voor het Vaderland acht. En zijn het niet veeleer schrikbeelden en ijdele schrikbeelden, te wijzen op de gevolgen van een uitstel? Ik heb nog niet gehoord, welke verschrikkelijke noodlottige gevolgen uit eene afstemming van het ontwerp kunnen voortspruiten; — de verwerping zou slechts eene vertraging in de afdoening te weeg brengen en na omloop van eenigen tijd, als de vrede duurzaam zal gevestigd zijn, zou daarop teruggekomen kunnen worden. Zoo als ik gezegd heb, is in 1852 een gelijk ontwerp gevallen, en het heeft geen noodlottigen schok voor Indie te weeg gebragt. Welk bezwaar bestaat er dan nu in de verwerping van de voordragt? Ik voor mij zie dat niet in, terwijl ik er het grootste gevaar in zie, dat over zooveel millioenen schats beschikt wordt op een tijdstip, dat welligt spoedig millioenen noodig kunnen zijn tot handhaving van de eer en de welvaart van het vaderland.

Nog eens, Mijne Heeren, de Regering zelve is bezorgd voor de toekomst, anders zou zij er niet op gewezen hebben dat het in hare magt blijft om het in werking brengen dezer wet te verdagen. Maar indien uitstel van den maatregel dus zoo gevaarlijk zou zijn voor Neêrlandsch Indie, dan mag de Regering, naar mijne eerbiedige beschouwing, ook niet tot onze geruststelling wijzen op eene bepaling, die haar de magt tot verdaging geeft. Bovendien heb ik reeds aangetoond hoe zulk eene verdaging zou werken: de maatregel zou niet worden uitgevoerd, en de millioenen zouden in de schatkist ongebruikt moeten blijven liggen op een tijdstip, dat buitengewone uitgaven buitengewone offers zouden vorderen; want ik blijf bij mijne bewering, dat, wanneer eenmaal het ontwerp tot wet verheven is, de aangewezen millioenen geene andere bestemming meer mogen erlangen, zonder de regten van derden, waaronder ik de recepishouders rangschik, te krenken.

De heer **Minister van Kolonien:** Ik vind mij genoopt, Mijne Heeren, nog een enkel woord te voegen bij hetgeen ik reeds de eer had te zeggen. Twee sprekers zijn in hetgeen zij zoo even gezegd hebben in overeenstemming gekomen met den afgevaardigde die het laatst het woord heeft gevoerd. Ook voor hen geldt het hier hoofdzakelijk de opportuniteit van den maatregel; het is eene quaestie van tijd, en zij zijn huiverig hunne stem te geven aan eene wet, waardoor aan de schatkist zal worden onthouden de som of liever een gedeelte der som, waarop het herstel van het Indische muntwezen begroot is.

Dit brengt mij tot eene beschouwing, die ik straks verzuimd heb mede te deelen. Reeds in zijne eerste rede heeft de spreker uit Noordbrabant (de heer Sassen) gewezen op de moeijelijkheid waarin men zou kunnen geraken door het vastleggen van zoo vele millioenen. Maar, Mijne Heeren, indien de omstandigheden mogten gebieden — hetgeen God verhoede — dat, met ter-zijde-stelling van alle andere uitgaven, hoe nuttig en onvermijdelijk ook, in de eerste plaats gewaakt werd voor de verdediging en het behoud van het Vaderland, dan zouden wij toch allen de handen ineenslaan, en de Regering zou evenmin aarzelen om een wets-ontwerp tot schorsing of intrekking der thans in behandeling zijnde wet in te dienen, als de Staten-Generaal dan zouden aarzelen om aan die schorsing of intrekking haar zegel te hechten.

Ook heeft die spreker beweerd dat het inconsequent van de Regering was aan de eene zijde te verklaren dat de voorgestelde maatregel geen uitstel duldt, en aan den anderen kant te zeggen: » weest niet bevreesd; wanneer de omstandigheden het noodig maken, zal de afkondiging der wet worden vertraagd."

Toen in mijne Memorie van Beantwoording op het Verslag door de Commissie van Rapporteurs uit deze Kamer uitgebragt, en naar aanleiding van eene in dat verslag voorkomende opmerking, die geruststelling gegeven werd, is er bijgevoegd » dat de Regering vertrouwde, dat zoodanige vertraging niet noodig zou zijn," terwijl ik bovendien daarbij alleen het oog had op gebeurtenissen, die eene vertraging wettigen, en het terugkomen op een bevolen maatregel regtvaardigen zouden.

Immers, wat zal het gevolg zijn van de aanneming van dit wets-ontwerp? Zoodra de Koning zich daarmede heeft vereenigd, en zoodra dus dit ontwerp tot wet is verheven, rust op de Regering de pligt om de wet uit te voeren. Te dien einde zal aan den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch Indie de vereischte aanschrijving worden gezonden; de wet zal worden afgekondigd en van dat tijdstip af zullen de termijnen van één en drie jaren, waarvan de wet spreekt, beginnen te werken. In zoover zal dus op de afkondiging niet kunnen worden teruggekomen; maar wat ik bedoeld heb en nog bedoel is, dat wanneer onverhoopt de staatkundige gebeurtenissen zóó dreigend en gevaarlijk mogten worden als de geachte spreker vermeent te moeten duchten, dat dan ook de Regering zou besluiten om voor zooveel noodig terug te komen op de bestemming, bij deze wetten aan de hier aanwezige geldsommen te geven. Ik geloof dat men daaromtrent gerust kan zijn, en dat de pligten, die op de Regering rusten, ook dan door haar zullen worden vervuld.

De spreker heeft gezegd: dat hij de sehromelijke gevolgen van een uitstel van de regeling van het Indisch muntwezen niet kon inzien, dewijl toch de omstandigheden *nu* dezelfde zijn als in 1852. Ik heb straks getracht hem mijne overtuiging te doen deelen, dat die omstandigheden — hoezeer *ook toen* de herstelling van dat muntwezen dringend en allezins wenschelijk was, — thans nog veel dringender en tevens voor de uitvoering van den maatregel gunstiger zijn geworden, omdat de middelen, daartoe benoodigd, thans bijna geheel voorhanden zijn, hetgeen in 1852 het geval niet was; en bovendien zoowel de agio op het zilver als de wisselkoers die destijds voor schokken deden vreezen, thans hebben opgehouden bezwaren tegen de invoering van deze wet op te leveren.

Deze gelukkige omstandigheden, die welligt nooit meer in die mate zullen zamentreffen, maken dat het nu bij uitnemendheid het geschikte oogenblik is, niet alleen om de wet te arresteren, maar ook om die ten uitvoer te leggen.

Ik kan het alleen aan een misverstand toeschrijven dat de geachte afgevaardigde uit Noordbrabant in de meening verkeert dat ik door mijne eerste rede bij herhaling zou hebben te kennen gegeven, dat ik de aanneming van dit wets-ontwerp als een speciaal bewijs van vertrouwen in mijn persoon zou beschouwen. Indien mijne woorden tot die opvatting hebben aanleiding gegeven, dan heb ik mijne gedachten niet juist uitgedrukt.

Ik heb aan de bloote aanneming van dit wets-ontwerp volstrekt niet willen verbinden een votum van vertrouwen aan de Regering en ook niet aan den Minister; maar ik heb bedoeld dat in de aanneming van deze wet een groot blijk van vertrouwen met opzigt tot de *uitvoering* derzelve lag opgesloten, vermits het hier geldt niet alleen de beschikking over millioenen, maar ook de goede besteding daarvan; en zoodanig bewijs van vertrouwen, — dit heb ik willen zeggen — wordt allezins door de Regering op prijs gesteld.

De geachte afgevaardigde uit Zuidholland (de heer van Rijckevorsel) heeft nader toegelicht hetgeen straks door hem gezegd was ten aanzien van de thans bestaande aanleiding om de inwisseling van den recepis a pari te doen plaats hebben. Ik zal dit punt niet verder aanroeren, Mijne Heeren. Het is mij voldoende dat die afgevaardigde, om welke reden dan ook, van eene vroeger bestaan hebbende verschillende opinie is teruggekomen.

Door den geachten spreker uit Noordholland (den heer van der Oudermeulen) is zeer te regt opgemerkt dat, wanneer men den recepis wil beschouwen als vertegenwoordigende 120 duiten, men ook niet vergeten moet, dat deze laatste oorspronkelijk door de Regering uitgegeven zijn als aequivalent van den zilveren gulden, en waar zij een zilveren gulden schuldig was. Of de recepis dus de vertegenwoordiger is van 120 duiten of van den zilveren gulden komt hier op hetzelfde neder.

De afgevaardigde uit Friesland (de heer van Andringa de Kempenaer) acht het nog wenschelijk, dat de Regering zou overgaan tot eene matige uitgifte van munt-papier. Bij de verdediging van deze wet in de Tweede Kamer heb ik trachten aan te toonen welke bezwaren de verwezenlijking van dat denkbeeld zou opleveren; vooreerst zou het feitelijk eene restant-schuld zijn, die de Regering later toch zou moeten kwijten; in de tweede plaats zou dit papier, wil men geen agio zien ontstaan, steeds aan toonder verwisselbaar moeten zijn tegen zilveren munt op eene of meer plaatsen. Dit zou van zelf medebrengen, dat het geld daarvoor benoodigd altijd beschikbaar bleef, want de minste staatkundige verwikkeling of andere bijzondere omstandigheid zou in Indie van zelf te weeg brengen dat ieder gebruik maakte van zijne bevoegdheid om de verwisseling zijner muntbiljetten aan te vragen. Het is om die redenen, dat ik gemeend heb, dat, nu de Regering kan overgaan om hare schuld geheel te kwijten, zij dit ook moet doen op zoodanige wijze, dat zij van verdere verantwoordelijkheid ten deze volkomen bevrijd worde.

Aan de Javasehe Bank zal daarentegen op nader te bepalen voorwaarden kunnen worden overgelaten om zilver vertegenwoordigend papier in omloop te brengen tot zoodanige vermeerderde hoeveelheid als voor de behoefte noodig kan zijn, terwijl dan op haar de verpligting moet rusten om ten allen tijde voor de verzilvering van hare biljetten zorg te dragen. Vóór dat de laatste recepis uit de circulatie is genomen, zal een termijn van drie jaren kunnen verstrijken; de inkrimping van het kopergeld tot op het vereischte peil om het werkelijk scheidemunt te doen zijn, moet daaraan voorafgaan; de Indische maatschappij zal dus gedurende nog twee à drie jaren over recepissen als betaalmiddel kunnen beschikken; er zal dus ook in dit opzigt geen schok worden veroorzaakt en ik vlei mij dat wanneer men deze materie wel wikt en weegt, men zal moeten toestemmen dat de Regering pligtmatig handelt, door thans van de gunstige gelegenheid die zich voordoet gebruik te maken om de jegens Nederlandsch Indie bestaande schuld finaal te kwijten.

De heer **de Bruijn:** Ik heb alleen, Mijnheer de Voorzitter, het woord gevraagd om zeer kort de stem welke ik over dit wets-ontwerp zal uitbrengen ook te motiveren. Ik zal niet bestrijden de noodzakelijkheid dat het Oost-Indisch muntstelsel bij eene wet worde herzien en geregeld; dan wanneer ik mij de vraag doe of daartoe thans het tijdstip raadzaam is dan moet ik dit negatief beantwoorden. Neem ik nu hierbij nog in aanmerking de heldere uitgebragte denkbeelden mijner geachte ambtgenooten welke uitgebreid deze wet zoo even hebben bestreden dan leidt mij zulks tot het besluit ook mijne goedkeurende stem aan dezelve niet te verleenen.

De beraadslaging wordt gesloten en het *wets-ontweop tot regeling van het muntstelsel van Nederlandsch Indie* wordt met 24 tegen 8 stemmen aangenomen.

Tegen hebben gestemd de heeren: van Andringa de Kempenaer, van Eijsinga, van Swinderen, de Bruijn, de Sitter, de Villers de Pité, Sassen en van Sasse van Ysselt.

III. Het WETS-ONTWERP TOT AANWIJZING DER MIDDELEN TOT HERSTEL VAN HET MUNTWEZEN VAN NEDERLANDSCH INDIE wordt zonder beraadslaging met 29 tegen 3 stemmen aangenomen.

Tugen hebben gestemd de heeren: van Eijsinga, van Swinderen en van Sasse van Ysselt.

IV. Het WETS-ONTWERP TOT VERHOOGING VAN HOOFDSTUK V DER STAATSBEGROOTING VOOR 1854. (*Vergoeding van rente aan de Nederlandsche Rhijnspoorweg-maatschappij.*)

De beraadslaging wordt daarover geopend.

De heer **van Nispen van Pannerden:** Het zij mij vergund

bij deze gelegenheid aan de Regering eene vraag te rigten, die reeds bij het verslag werd gedaan. Ik lees daarin: » In het bijzonder zou men ook gaarne weten hoe de zaak der aanneming van het leggen van eene brug over den IJssel thans staat, of namelijk de plannen welke daarvoor zijn opgemaakt, nu zonder oponthoud kunnen worden toegepast." De Regering heeft daarop geantwoord: » Voor de IJsselbrug is op den linker oever het landhoofd tot 11 el 52 duim + AP. opgemetseld, en twee eilinders voor de pijlers op den oever zijn op de vereischte diepte gezonken. Omtrent sommige punten, de uitvoering rakende, is nog overleg met de directie hangende, zonder dat dit den gang der werkzaamheden op andere punten schaadt." Het komt mij voor, dat dit geen volledig antwoord is. Op het provinciaal gouvernement van Gelderland zijn ter inzage gelegd vier plans of teekeningen met betrekking tot het onderwerp der brug, drie daarvan zijn den 6den April en de vierde of laatste, zoo ik mij niet bedrieg, in het laatst der maand April 1853 door het Ministerie van Binnenlandsche Zaken goedgekeurd. Die goedkeuring heeft plaats gehad zonder dat er gelegenheid is gegeven, om van de werken, die men wilde daarstellen, inzage te nemen en daartegen bezwaren te opperen. Ik wijt dit niet aan de tegenwoordige Regering, want de goedkeuring is door haar niet verleend. De daarstelling van die brug is een werk van groot belang voowel voor de veiligheid der passage, als voor de polders, die aan den IJssel belende, omdat de werken, die in het rivierbed daargesteld worden, aan den afloop van water en ijs natuurlijk hinder moeten toebrengen. Ik wil slechts wijzen, op de drie rijen ijsbrekers, die voor de brug zullen worden geplaatst.

Maar indien alles reeds voor meer dan een jaar is goedgekeurd, hoe kunnen er dan nu nog bezwaren bestaan, of wil men misschien veranderingen in de plannen brengen, die eenmaal zijn ontworpen, of zijn soms bezwaren geopperd door het bestuur van den waterstaat tegen enkele gedeelten van die plans; of bestaat er verschil over het onderzoek, waaraan die werken, na hunne voltooijing, zullen worden onderworpen? De Regering zegt, dat er omtrent sommige punten met de directie overleg aanhangig is, maar nu vraag ik, hoe dit het geval kan zijn, daar waar reeds voor meer dan een jaar goedkeuring is verleend?

Ik hoop, dat de heer Minister van Binnenlandsche Zaken mij daaromtrent wel eenige inlichting zal willen geven.

De heer **Minister van Binnenlandsche Zaken:** Ik ben bereid eenige inlichtingen te geven ten opzigte van de vraag, die door den geachten spreker uit Gelderland is gedaan. Het heeft hem verwonderd, dat er thans nog sprake kan zijn van het wijzigen van een plan, dat reeds ongeveer een jaar geleden was goedgekeurd. Zoo als te regt door hem werd opgemerkt, is die goedkeuring in der tijd na een naauwkeurig onderzoek van de zijde van de ingenieurs van den waterstaat verleend, maar naar aanleiding van een verzoek van de maatschappij zelve zal eene wijziging in dat plan worden gebragt, voor zooveel de constructie van de brug betreft. Grootendeels zal de constructie blijven, zoo als zij was vastgesteld, maar wijziging ondergaan ten opzigte van twee hoofden en waarvan de zamenstelling nader zal moeten worden gearresteerd en waaromtrent plannen bij de Regering worden ingewacht. Het tweede punt betreft de ijsbrekers. De juiste plaatsing daarvan moet nog worden geregeld en door de maatschappij een gewijzigd plan worden ingediend, eenigermate verschillende van het reeds vroeger aangenomene. Het is om deze redenen dat de Regering gemeend heeft te kunnen verklaren, dat met de werkzaamheden kan worden voortgegaan, doch dat nog eenige punten tusschen de maatschappij en de Regering regeling behoeven.

Ik hoop met dit weinige de aanmerking van den geachten spreker te hebben beantwoord.

De heer **van Nispen van Pannerden**: Ik zeg den heer Minister van Binnenlandsche Zaken niet alleen dank voor de inlichting, die hij mij thans wel heeft willen geven, maar ik heb ook met zeer veel genoegen vernomen, dat de zaak der ijsbrekers nog een nader onderwerp van regeling en goedkeuring der Regering zal uitmaken.

Ik geloof dat dit punt voor de belanhebbende polders van het hoogste gewigt is, en het zij mij vergund daarop zijne volle aandacht nogmaals in te roepen.

De beraadslaging wordt gesloten en het wets-ontwerp met algemeene (30) stemmen aangenomen; bij deze stemming waren de heeren Bosch van Drakestein en Boxman afwezend.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de Vergadering tot nadere bijeenroeping gescheiden.

ZITTING VAN DEN 29STEN APRIL.
(SUPPLEMENTBLAD).

REDEVOERING *uitgesproken in de zitting van den 29sten April door den heer* **van Andringa de Kempenaer.**

[Bladz. 144.]

Het onderwerp, hetwelk ons heden bezig hield, is zeker belangrijk, het vordert toch groote opofferingen van de schatkist van het moederland tot herstel van het verbroken muntwezen. Denkt niet, dat ik niet gaarne mijne stem aan zulk eene wet zou geven, zoo ik de volle ozertuiging had, dat in allen deele het doel daarmede alleen kan worden bereikt. Maar als ik de schatkist een bezwaar van over de 19 millioen opleg, dan weegt bij mij de vraag zwaar: is het ook mogelijk, dat die last zou kunnen worden verminderd en het doel evenzeer bereikt? Ik zal niet herhalen wat door vorige sprekers is aangevoerd, ten opzigte van het bezwaar, dat het moederland zal ondervinden, om zijne eigene huishouding, die nog niet tot den normalen staat is teruggebragt, te verbeteren. Ik ben in mijn gevoelen bevestigd door hetgeen ik van den Minister gehoord heb. Ik heb bezwaar in art. 16, tweede gedeelte, der wet, namelijk de intrekking der recepissen tegen 100 per cent. Denkt niet, dat ik de overtuiging niet deel, dat de kopermassa, die, zoo als de stukken ons aanwijzen, in onze rijke Oost-Indien in circulatie is, overdreven moet geacht worden. Denkt niet, dat ik vrede zou kunnen hebben, dat zij, die eene wettige en goede betaling kunnen vorderen, met een last koper worden betaald. Ik verlang dit koper op te ruimen. Maar ik wensch met de opruiming van het koper nog een gedeelte van de recepissen in wezen te laten. Daardoor zou de opoffering van 19 millioen, voor het oogenblik althans, aanmerkelijk kunnen worden verminderd. In dat gevoelen ben ik min of meer versterkt door hetgeen ik zoo even van den Minister heb vernomen, dat namelijk het muntwezen goed zou kunnen geregeld worden zoo de regeling niet gestoord werd door eene *overmatige* uitgifte van papier. Hierin ligt dus opgesloten, dat eene *matige* uitgifte de circulatie geenszins zou schaden. Ik kan mij niet voorstellen, dat in een land van uitgebreiden handel en van veel omzetting het papier geheel gemist kan worden. Daarin zal alsnu door een ander middel moeten voorzien worden en men heeft op het oog de Javasche Bank.

Maar dan vraag ik: welk bezwaar kan er in gelegen zijn dat de schatkist een deel van die voordeelen voor zich behoudt. Ik herhaal, gaarne wil ik medewerken om zoodra mogelijk de overdreven hoeveelheid koper op te ruimen. Maar ik wensch tevens mede te werken, dat ik de som, die ter opoffering wordt gevorderd, zooveel mogelijk inkrimpe.

Ik heb hooren zeggen, dat die som gevonden werd uit de overschotten van de Oost en dat die gelden daartoe reeds vóórlang bestemd waren, ja zelfs een eigendom der kolonie zijn beschouwd, doch verbergen wij het ons niet, Mijne Heeren, onze Oost-Indische bezittingen zijn het, die den bloei en de welvaart van het moederland moeten staande houden, en ik verwerp het denkbeeld dat de vruchten, van onze Indische bezittingen, onder aftrek van het gedeelte dat daar ter plaatse volstrekt noodzakelijk is, niet het eigendom van het moederland zou zijn. Had ik echter in deze wet de gelegenheid gevonden om het koper op te ruimen, en in verband met hetgeen, naar ik meen, door den Minister is gezegd, omtrent eene gedeeltelijke uitgifte van papier hetwelk ook, zoo ik wel begrepen heb, in de verte door den geachten spreker uit Rotterdam (den heer van Rijckevorsel) is aangegeven, dan zou ik met volle overtuiging mijne stem aan dit wets-ontwerp gegeven hebben.

Ik heb gemeend deze inlichtingen te moeten geven, omdat ik het denkbeeld van mij afwerp, dat, indien ik geene goedkeurende stem over dit wets-ontwerp mogt uitbrengen, daarin wantrouwen jegens den Minister opgesloten lag.

Het is vooral uit dien hoofde dat ik mij verpligt heb gerekend mijne stem te motiveren.

23STE ZITTING.

ZITTING VAN DONDERDAG 15 JUNIJ.

(GEOPEND TEN 1½ URE.)

Ingekomen: 1°. missives van den Directeur van het Kabinet des Konings houdende bekrachtiging van wets-ontwerpen; 2°. verschillende missives van Ministers ten geleide van gedrukte verslagen en andere stukken; 3°. eene missive van den Commissaris des Konings in de provincie Groningen, ten geleide van een verslag met betrekking tot de inpoldering der Lauwerzee; 4°. verzoekschriften; 5°. boekwerken; 6°. veertien door de Tweede Kamer aangenomen wets-ontwerpen. — Trekking der Afdeelingen.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 24 leden, te weten, de heeren:

De Sitter, van Swinderen, Blankenheijm, van Sasse van Ysselt, de Vos van Steenwijk, Paspoort van Grijpskerke, van Beeck Vollenhoven, van Weel, Lotsij, van Aylva van Pallandt, van Dam van Isselt, Boxman, van Rijckevorsel, 't Hooft van Benthuizen, Sassen, Insinger, d'Ablaing van Giessenburg, van Eijsinga, Borski, van Goltstein van Oldenaller, van Wessem, de Villers de Pité en van der Oudermeulen;

en de heeren Ministers van Binnenlandsche Zaken, van Financien en van Buitenlandsche Zaken.

De notulen van het verhandelde in de laatst gehoudene vergadering worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter** deelt mede dat zijn ingekomen:

1°. twee missives van de heeren van Rhemen van Rhemenshuizen en van der Beken Pasteel, dat zij door ongesteldheid verhinderd worden de vergadering bij te wonen.

Deze missives worden voor kennisgeving aangenomen.

2°. vier missives van den Directeur van het Kabinet des Konings, houdende bekrachtiging van even zoovele door de beide Kamers der Staten-Generaal aangenomen wets-ontwerpen, als:

dat tot opheffing der paardenposterij;

dat tot regeling van het muntwezen van Nederlandsch Indie;

dat tot aanwijzing der middelen tot herstel van het muntwezen van Nederlandsch Indie;

dat tot verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting voor 1854. (Vergoeding van rente aan de Nederlandsche Rhijn-spoorwegmaatschappij.)

Deze missives worden voor kennisgeving aangenomen.

3°. eene missive van den Minister van Kolonien, ten geleide van het verslag omtrent den handel en de scheepvaart op Java en Madura over 1852;

4°. eene missive van den Minister van Buitenlandsche Zaken, ten geleide van een afschrift eener gesloten overeenkomst tusschen Nederland en Zweden en Noorwegen tot wederkeerige uitlevering van boosdoeners;

5°. eene missive van den Minister van Oorlog, ten geleide van eene kaart van het tooneel des oorlogs in het Oosten in 1854, vervaardigd op het Topographisch Bureau;

6°. eene missive van den Commissaris des Konings in de provincie Groningen, ten geleide van twee exemplaren van het gemeenschappelijk rapport en het voorstel der zamengestelde commissie uit de Staten der provincien Friesland en Groningen, in zake der inpoldering van de Lauwerzee.

Deze missives worden voor kennisgeving aangenomen en de daarbij behoorende stukken ter griffie, alsmede de boekwerken in de boekerij gedeponeerd.

7°. de navolgende verzoekschriften, als:

een adres van het bestuur van de afdeeling Sneek der Nederlandsche vereeniging tot afschaffing van den sterken drank, ten geleide van een afschrift van een adres aan den Minister van Binnenlandsche Zaken;

een adres van Klaas van Leeuwen en andere landbouwers te Reeuwijk bij Gouda, voerende bezwaren aan tegen art. 24 der wet op de jagt en visscherij;

een adres van den kerkeraad der Christelijke afgescheidene gemeente te Scharnegoutum, houdende verzoek tot verwerping van de wet op het armbestuur;

een adres van den algemeenen kerkeraad der Nederduitsch-Hervormde gemeente te Utrecht, van gelijke strekking;

een adres van den kerkeraad der Hervormde gemeente te Weesp, van gelijke strekking;

een adres van den kerkeraad der Hervormde gemeente te Harderwijk, van gelijke strekking;

een adres van den kerkeraad der Hervormde gemeente te Dussen (provincie Noordbrabant), van gelijke strekking;

een adres van den kerkeraad der Hervormde gemeente te Amsterdam, van gelijke strekking;

een adres van den kerkeraad der Hervormde gemeente te Gouda, van gelijke strekking;

een adres van regenten van het Roomsch-katholijke oude-armenkantoor te Amsterdam, van gelijke strekking; en

een adres van mr. J. P. Amersfoordt, advocaat te Amsterdam, betreffende de voor te dragen wet over de voorloopige indeeling der landen in den Haarlemmermeer-polder.

Deze verzoekschriften zullen naar de commissie ad hoc verzonden worden.

8°. De navolgende boekwerken; als:

Handelingen der Staten-Generaal over onderwijs, kunsten en wetenschappen, 1853 — 1854, eerste aflevering, blad 1 — 8, te Leyden bij Du Mortier en Zoon;

vier exemplaren van een geschrift, getiteld: Stukken betreffende eene regterlijke vervolging tegen jhr. Moses Salvador, lid der Provinciale Staten van Noordholland en van den Gemeenteraad van Haarlem en Simon Fongers, zaakwaarnemer te Haarlem;

vier exemplaren van het programma van het Negende Landhuishoudkundig Congres te Assen, 1854.

Deze boekwerken zullen worden geplaatst in de boekerij der Kamer.

9°. De 14 volgende van de Tweede Kamer ontvangen wets-ontwerpen, als:

een houdende eenige veranderingen in de straffen op misdrijven door het krijgsvolk te water gepleegd;

een betreffende het verleenen van pensioen aan mindere geëmploijeerden, werklieden en bedienden, op daggeld werkzaam bij inrigtingen van 's Rijks zee- en landmagt;

een tot regeling van het gebruik van het koloniaal batig slot over 1851;

een tot regeling van het armbestuur;

een tot vaststelling der raming van uitgaven wegens verstrekkingen voor het Departement van Marine, dienst 1854;

een tot vaststelling der raming van uitgaven wegens verstrekkingen voor het Departement van Oorlog, dienst 1854;

een tot wijziging van hoofdstuk X der Staatsbegrooting voor 1853;

een tot goedkeuring eener dading tusschen het bestuur der domeinen en het heemraadschap van Mark en Dintel;

een tot wijziging der wetten betreffende den accijns van het gemaal;

een houdende veranderingen in de straffen op misdrijven gesteld;

een tot uitbreiding van de regtsmagt der kantonregters in strafzaken;

een tot verhooging van hoofdstuk IV der Staatsbegrooting voor 1854;

een tot wijziging van hoofdstuk IV der Staatsbegrooting voor 1853; en

een tot verlenging van den termijn bij art. 293 der Gemeentewet gesteld.

Deze wets-ontwerpen zullen naar de Afdeelingen verzonden worden.

Thans wordt overgegaan tot het *trekken der afdeelingen:*

De uitslag daarvan is dat:

tot de eerste afdeeling zullen behooren de heeren: de Bruijn, van Beeck Vollenhoven, van der Oudermeulen, van Wessem, Martens van Sevenhoven, d'Alblaing van Giessenburg, van Swinderen, de Vos van Steenwijk, van Heeckeren van Wassenaer en Tonckens;

tot de tweede de heeren: van Dam van Isselt, van Rhemen van Rhemenshuizen, 't Hooft van Benthuizen, Lotsij, Insinger, Borski, van der Lek de Clercq, Cremers, Beerenbroek en Regout;

tot de derde de heeren: van den Dries, van Aylva van Pallandt, van Rijckevorsel, Boxman, van Weel, Paspoort van Grijpskerke, van Andringa de Kempenaer, Cost Jordens en de Villers de Pité;

tot de vierde de heeren: van der Beken Pasteel, van Sasse van Ysselt, Sassen, van Nispen van Pannerden, van Goltstein van Oldenaller, Blankenheijm, Bosch van Drakestein, van Eijsinga en de Sitter.

De leden begeven zich daarna naar de afdeelingen, ten einde tot de keuze van voorzitters en onder-voorzitters der afdeelingen over te gaan.

Daarna wordt de Vergadering gescheiden.

WETS-ONTWERPEN INGEKOMEN IN DE ZITTING VAN 15 JUNIJ.

GEWIJZIGD ONTWERP VAN WET, *houdende eenige veranderingen in het bestraffen van Misdrijven door het Krijgsvolk te water gepleegd.*

WIJ WILLEM III, ENZ.

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat het wenschelijk is, eenige veranderingen te maken in de straffen op misdrijven door het krijgsvolk te water gepleegd,

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Art. 1. De straffen van kielhalen en van de ra vallen worden afgeschaft.

Art. 2. De straf van kielhalen met bijkomende straffen wordt vervangen door kruiwagenstraf.

Het van de ra vallen met bijkomende straffen wordt vervangen:

voor dek- en onderofficieren door de straffen vastgesteld in artt. 39 en 41 van het Crimineel Wetboek voor het krijgsvolk te water;

voor mindere schepelingen door laarzen.

Voor beide kan de opgelegde straf gepaard gaan met detentie, zoo als die is omschreven in art. 46 van hetzelfde wetboek.

Art. 3. De kruiwagenstraf bestaat in het plaatsen des veroordeelden in eene militaire strafgevangenis voor den tijd van drie tot vijftien jaren, ten einde aldaar, volgens de voor veroordeelden der landmagt bestaande verordeningen, aan het verrigten van arbeid te worden onderworpen.

Aan de kruiwagenstraf gaat bij dek- en onderofficieren steeds de degradatie, bedoeld in art. 41 lit. *a* des wetboeks, bij mindere schepelingen vervallen-verklaring van den militairen stand vooraf.

Art. 4. Het eind touw, dat voortaan tot het laarzen wordt gebezigd, is ongeteerd, drie-strengs, losgeslagen en de dikte van vijftien draad op streng niet te boven gaande voor veroordeelden boven de zestien jaren.

Voor veroordeelden onder de zestien jaren worden zoogenaamde knutteltjes van niet meer dan negen einden oud getakelde loglijn, zonder knoopen, gebezigd.

Art. 5. Het getal slagen gaat voor de veroordeelden boven de zestien jaren dat van honderd, en voor veroordeelden beneden de zestien jaren dat van zestig niet te boven.

Art. 6. De slagen met handdaggen worden toegebragt met een eind witte lijn, niet zwaarder dan vijftien draad voor veroordeelden boven de zestien jaren; voor veroordeelden beneden de zestien jaren worden de knutteltjes, in artikel 4 omschreven, gebruikt.

Het getal slagen gaat voor eerstgemelden dat van vijftig, voor laatstgemelden dat van dertig niet te boven.

Art. 7. De disciplinaire straffen voor dek- en onderofficieren in art. 29 van het Reglement van krijgstucht voor het krijgsvolk te water, worden vervangen door de navolgende straffen:

degradatie voor eenen bepaalden of onbepaalden tijd, met of zonder arrest;

arrest, met of zonder waarneming van dienst.

Art. 8. Bij de straffen in art. 29 van gezegd reglement voor mindere schepelingen vastgesteld, wordt gevoegd die van vermindering in klasse voor bepaalden of onbepaalden tijd.

Art. 9. Bij de veroordeeling tot en de uitvoering van het laarzen of slaan met handdaggen, van detentie, arrest, sluiting in de boeijen, het zetten op water en brood aan boord, houden de regters en bevelhebbers in het oog de plaats en luchtsgesteldheid, en alle omstandigheden, waardoor de gezondheid van den gevangene te zeer zoude kunnen worden benadeeld, en mogen zij steeds zoodanige tusschenpozingen in de uitvoering bevelen, als de gezondheidstoestand van den gevangene vordert.

Art. 10. Aan het Hoofd van het Departement van Marine wordt de bevoegdheid toegekend, om mindere schepelingen, die 't zij door herhaalde overtredingen of liederlijkheid, 't zij door minderen aanleg voor de zeedienst ongeschikt zijn, op voordragt van den kommandant van den bodem in welks rolle zij zijn ingeschreven, hier te lande met een briefje van ontslag, of een bijzonder gemerkt paspoort, uit de dienst weg te zenden.

Lasten en bevelen, enz.

GEWIJZIGD ONTWERP VAN WET, *betreffende het verleenen van pensioen aan mindere geëmployeerden, werklieden en bedienden, op daggeld werkzaam bij inrigtingen van 's Rijks Zee- en Landmagt.*

WIJ WILLEM III, ENZ.

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat bij de wet behoort te worden geregeld het verleenen van pensioen aan mindere geëmployeerden, werklieden en bedienden, op daggeld werkzaam bij inrigtingen van 's Rijks zee- en landmagt, niet begrepen in de wetten van den 28sten Augustus 1851 (*Staatsblad* n°. 127 en 129), en op 's Rijks jagten en werkvaartuigen, mitsgaders aan de weduwen en kinderen van diegenen hunner, die in en door de uitoefening van 's Lands dienst het leven hebben verloren,

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Iste AFDEELING.

Van de pensioenen der toekomstig in dienst te stellen werklieden en bedienden.

Art. 1. Ten laste van den Staat wordt pensioen verleend aan werklieden en bedienden, die na de invoering dezer wet op daggeld in dienst worden gesteld bij inrigtingen van 's Rijks zee- en landmagt, niet begrepen in de wetten van den 28sten Augustus 1851 (*Staatsblad* n°. 127 en 129), en op 's Rijks jagten en werkvaartuigen, in de gevallen, onder de voorwaarden en naar de regelen bij deze afdeeling bepaald.

Art. 2. De aanspraak op pensioen wordt verkregen ter zake van *verwonding*, *verminking*, *ziels-* of *lijchaamsgebreken*, ontstaan in en door de uitoefening van gevorderde of bevolene dienst; voor zooveel die *verwonding*, *verminking* of *gebreken* den belanghebbende tot de verdere waarneming van zijne werkzaamheden *voor altijd* ongeschikt maken en hem tevens buiten staat stellen om, door handenarbeid, in zijn levensonderhoud te voorzien.

Art. 3. De regeling van het pensioen geschiedt naar den tijd, dat de belanghebbende bij de, in deze wet bedoelde rijks-inrigtingen, jagten en werkvaartuigen werkzaam is geweest.

Diensten beneden den ouderdom van *twintig* jaren daarbij verrigt, komen niet in aanmerking.

Militaire en burgerlijke diensten vóór en na de invoering dezer wet aan den lande bewezen, worden, met inachtneming van de bepalingen voorkomende in de artt. 4 en 5, in de berekening van het volgens deze wet te verleenen pensioen opgenomen.

Art. 4. Wanneer de belanghebbende niet *binnen één jaar*, nadat hij uit zijne betrekking bij eene der inrigtingen van 's Rijks zee- en landmagt of op 's Rijks jagten en werkvaartuigen, of wel uit eenige andere militaire of burgerlijke betrekking in dienst van het Rijk is ontslagen, weder bij die inrigtingen of jagten en werkvaartuigen is geplaatst, worden zijne vroegere diensten in de berekening van het pensioen niet begrepen.

Deze bepaling is niet van toepassing op de werklieden en bedienden die, ten gevolge van algemeene maatregelen van bestuur

of onder toekenning van pensioen zijn ontslagen, en werkt niet terug op diensten, vóór het in werking treden dezer wet bewezen.

Art. 5. Hij die vrijwillig het ontslag uit zijne betrekking neemt, kan, bij weder-in-dienst-treding bij eene der inrigtingen van 's Rijks zee- en landmagt of op 's Rijks jagten en werkvaartuigen, zijne vroegere daarbij bewezene diensten, tot het erlangen van pensioen doen gelden, ingeval deze diensten *binnen ééne maand* zijn opgevolgd door eene verbindtenis bij de zee- of landmagt.

Art. 6. Het pensioen wordt bepaald voor ieder jaar dienst, op *een veertigste deel* van het *een derde* van het gemiddeld bedrag van het daggeld, over één jaar, gedurende *de laatste zestig maanden* door den belanghebbende genoten.

Waar deze maatstaf ontbreekt, wordt daartoe genomen het gemiddelde bedrag van het genoten daggeld over het kortere tijdvak, in verhouding tot zoodanig bedrag gedurende *zestig maanden*.

Niet meer dan 40 jaren dienst komen in berekening, en behoudens de uitzondering in de 2de zinsnede van art. 7, kan het pensioen het bedrag van *drie honderd gulden* niet te boven gaan.

Bij minderen diensttijd dan van *twintig* jaren wordt het pensioen bepaald op de *helft* van het bedrag na 40 jaren dienst toe te staan; doch zal het, behoudens de uitzondering in de 2de zinsnede van art. 7, de som van *honderd vijftig gulden* niet te boven kunnen gaan.

Ingeval het pensioen, in evenredigheid der dienstjaren, minder dan *vijftig gulden* zou moeten bedragen, wordt het, bij uitzondering, op die som bepaald.

Art. 7. Wanneer de *verwonding*, *verminking* of *ligchaamsgebreken*, vermeld in art. 2, het verlies ten gevolge hebben van een der ledematen of het gemis van het gebruik daarvan, wordt, ongelet de diensttijd, het pensioen bepaald op hetzelfde bedrag als waarop de belanghebbende na eenen diensttijd van *veertig jaren* aanspraak zou hebben; de som van *drie honderd gulden* niet te boven gaande.

Bij verlies, door gelijke oorzaken, van *twee* of *meer* ledematen of bij het gemis van het gebruik daarvan, zoo ook voor *geheel en onherstelbaar verlies van het gezigtsvermogen in beide oogen*, wordt het pensioenbedrag, aangewezen in de 1ste zinsnede, met *een vierde* gedeelte vermeerderd, het geheele bedrag de som van *drie honderd vijf en zeventig gulden* niet te boven gaande.

Door *ledematen* worden bepaaldelijk verstaan *handen* en *voeten*, onverschillig of zich aan het verlies daarvan dat van *armen* en *beenen* paart.

Art. 8. Het pensioen, toe te kennen aan den werkman of bediende, die reeds vroeger op pensioen is gesteld geweest, wordt in den zin van het bepaalde bij de artt. 6 en 7 geregeld naar het daggeld door hem gedurende de laatste *zestig maanden* of over korter tijdvak genoten, met inachtneming overigens van de bepalingen dezer wet.

In geen geval zal het latere pensioen beneden het bedrag van het vroeger genotene worden gesteld.

Art. 9. Het pensioen neemt aanvang met den dag volgende op dien waarop het daggeld heeft opgehouden.

Art. 10. Wanneer de werkman of bediende, die onder toekenning van pensioen is ontslagen, later, hetzij meerdere dienstjaren mogt kunnen doen gelden, als waarnaar zijn pensioen is geregeld, hetzij ten gevolge van de *verwonding*, *verminking* of *ligchaamsgebreken*, welke zijne verwijdering uit de dienst hebben veroorzaakt, in zoodanigen toestand is gebragt, als op grond waarvan hij, bij het ontslag, aanspraak op hooger pensioen zoude hebben gehad dan aan hem is verleend, wordt hij in het genot van dat hooger pensioen nog gesteld, mits de aanvrage daartoe *binnen den tijd van één jaar* nadat het pensioen heeft aangevangen, aan het Departement van Marine of aan dat van Oorlog zij ingezonden.

Die verhooging gaat in, bijaldien ze wordt verleend op grond van meerder dienstjaren, met den dag volgende op dien waarop het daggeld heeft opgehouden, en voor het geval zulks plaats heeft op grond, dat de bekomen verwonding of gebreken, verergerd of toegenomen zijn, met den dag waarop de aanvraag bij het betrokken departement is ontvangen.

Art. 11. De werkman of bediende die uit zijne betrekking is ontslagen, zonder dat hem pensioen is toegekend, kan het nog verkrijgen, wanneer later bevonden wordt dat hij daarop tijdens zijn ontslag aanspraak had.

Die aanspraak vervalt wanneer de aanvraag om pensioen niet *binnen den tijd van één jaar* na het ontslag aan het Departement van Marine of aan dat van Oorlog is ingezonden.

Het pensioen neemt aanvang met den dag volgende op dien waarop het daggeld heeft opgehouden.

Art. 12. De oorzaak, de aard en de gevolgen van de *verwonding*, *verminking*, *ziels-* en *ligchaamsgebreken* die aanspraak op pensioen geven, moeten bij militair-geneeskundig onderzoek zijn erkend.

IIde AFDEELING.

Van de pensioenen der bestaande mindere geëmploijeerden, werklieden en bedienden.

Art. 13. Ten laste van den Staat wordt pensioen verleend aan de mindere geëmploijeerden, werklieden en bedienden die bij de invoering dezer wet van geen vaste aanstelling voorzien en op daggeld werkzaam zijn bij inrigtingen van 's Rijks zee- en landmagt, niet begrepen in de wetten van den 28sten Augustus 1851 (*Staatsblad* nº. 127 en 129), en op 's Rijks jagten en werkvaartuigen, in de gevallen, onder de voorwaarden en naar de regelen bij deze afdeeling bepaald.

Art. 14. De aanspraak op pensioen wordt verkregen:

a. ter zake van *veertig jaren* dienst, met *zestigjarigen* ouderdom, mits de belanghebbende tot de verdere waarneming van zijne werkzaamheden *voor altijd* ongeschikt is;

b. ter zake van *verwonding*, *verminking*, *ziels-* of *ligchaamsgebreken* ontstaan in en door de uitoefening van gevorderde of bevolene dienst, voor zooveel die *verwonding*, *verminking* of *gebreken* den belanghebbende tot de verdere waarneming van zijne werkzaamheden *voor altijd* ongeschikt maken, en hem tevens buiten staat stellen, om door handenarbeid in zijn levensonderhoud te voorzien;

c. wegens *ongeschiktheid* of *onbekwaamheid* van den belanghebbende *voor altijd* tot de verdere waarneming zijner werkzaamheden, hoezeer ontstaan door andere oorzaken als die ad *b* vermeld, doch niet het gevolg van eigen moedwillige handelingen of ongeregeld gedrag, voor zooveel die *ongeschiktheid* of *onbekwaamheid* hem tevens buiten staat stellen, om door handenarbeid in zijn levensonderhoud te voorzien; mits een diensttijd hebbende van niet minder dan *twintig* jaren.

Art. 15. Het pensioen ter zake van *veertig* jaren dienst, met *zestigjarigen* ouderdom, aangeduid bij lit. *a* van art. 14, wordt vastgesteld op de *helft* van het gemiddeld bedrag van het daggeld over één jaar, gedurende *de laatste zestig maanden* door den belanghebbende genoten.

Niet meer dan 40 jaren dienst komen in berekening, en behoudens de uitzondering in de 2de zinsnede van art. 18, kan het pensioen het bedrag van *vier honderd gulden* niet te boven gaan.

Art. 16. Het pensioen voor *verwonding*, *verminking*, *ziels-* of *ligchaamsgebreken* omschreven in art. 14 lit. *b*, wordt bepaald voor ieder jaar dienst op *een veertigste deel* van de *helft* van het gemiddeld bedrag van het daggeld over één jaar, gedurende de laatste *zestig maanden* door den belanghebbende genoten.

Waar deze maatstaf ontbreekt, wordt daartoe genomen het gemiddeld bedrag van het genoten daggeld, over het kortere tijdvak, in verhouding tot zoodanig bedrag gedurende *zestig maanden*.

Niet meer dan 40 jaren dienst komen in berekening, en behoudens de uitzondering in de 2de zinsnede van art. 18, kan het pensioen het bedrag van *vier honderd gulden* niet te boven gaan.

Bij minderen diensttijd dan van *twintig* jaren wordt het pensioen bepaald op de helft van het bedrag voor 40 jaren dienst, met *zestigjarigen* ouderdom vastgesteld, doch zal het, behoudens de uitzondering in art. 18, de som van *twee honderd gulden* niet te boven kunnen gaan.

Ingeval het pensioen in evenredigheid der dienstjaren minder dan *vijftig gulden* zou moeten bedragen, wordt het, bij uitzondering, op die som bepaald.

Art. 17. Bijaldien de mindere geëmploijeerde werkman of bediende moet worden ontslagen ter zake van *ongeschiktheid* of *onbekwaamheid*, waarvan de rede is bij lit. *c* van art. 14, wordt het pensioen bepaald op *drie vierde gedeelten* van het bedrag, bij art. 16 ter zake van *verwonding*, *verminking*, *ziels-* of *ligchaamsgebreken* toegekend, met toepassing van het bepaalde in de laatste zinsnede van art. 16.

Art. 18. Wanneer de *verwonding*, *verminking* of *ligchaamsgebreken*, bedoeld bij lit. *b* van art. 14, het verlies ten gevolge hebben van één der ledematen of het gemis van het gebruik daarvan, wordt, ongelet de diensttijd, het pensioen bepaald op hetzelfde bedrag, als waarop de belanghebbende na eenen diensttijd van *veertig* jaren aanspraak zou hebben; de som van *vier honderd gulden* niet te boven gaande.

Bij verlies, door gelijke oorzaken, van *twee* of *meer* ledematen, of bij het gemis van het gebruik daarvan, zoo ook voor *geheel en onherstelbaar verlies van het gezigtsvermogen in beide oogen*, wordt het pensioenbedrag, aangewezen in de 1ste zinsnede, met *een vierde* gedeelte vermeerderd; het geheele bedrag de som van *vijf honderd gulden* niet te boven gaande.

Door *ledematen* worden bepaaldelijk verstaan *handen* en *voeten*, onverschillig of zich aan het verlies daarvan dat van *armen* en *beenen* paart.

Art. 19. Het pensioen toe te kennen aan den minderen geëmploijeerde, werkman of bediende die reeds vroeger op pensioen is gesteld geweest, wordt in den zin van het bepaalde bij de artt. 15,16, 17 en 18 geregeld naar het daggeld, door hem gedurende de laatste *zestig maanden* of over korter tijdvak genoten; met inachtneming overigens van de bepalingen dezer wet.

In geen geval zal het latere pensioen beneden het bedrag van het vroeger genotene worden gesteld.

Art. 20. Het eigendunkelijk verlaten der betrekking, zoowel als de niet eervolle verwijdering daaruit, doet de aanspraak op pensioen verloren gaan.

De bepalingen der artt. 3, 4, 5, 9, 10, 11 en 12 zijn toepasselijk op de personen in deze afdeeling vermeld.

IIIde AFDEELING.

Van de pensioenen en onderstanden der weduwen en kinderen, zoo van de toekomstig in dienst te stellen werklieden en bedienden, als van de bestaande mindere geëmploijeerden, werklieden en bedienden.

Art. 21. De weduwen van de *bestaande* mindere geëemploijeerden, zoomede van de *bestaande* en *toekomstige* werklieden en bedienden, op daggeld werkzaam bij inrigtingen van 's Rijks zee- en landmagt, niet begrepen in de wetten van den 28sten Augustus 1851 (*Staatsblad* n°. 127 en 129), en op 's Rijks jagten en werkvaartuigen, hebben aanspraak op pensioen, in de gevallen, dat hare echtgenooten in en door de uitoefening van gevorderde of bevolene dienst het leven hebben verloren, of aan de onmiddellijke gevolgen van daarin ontstane *verwonding* of *verminking*, binnen *één jaar*, zijn overleden, nadat de voorschrevene omstandigheden behoorlijk zijn erkend.

De voormelde bepalingen zijn niet toepasselijk op weduwen wier huwelijk na de gedaehte omstandigheden is voltrokken.

Art. 22. Het pensioen wordt bepaald op de *helft* van het pensioenbedrag, waarop de echtgenoot, bijaldien hij tijdens zijn overlijden 40 jaren had gediend, ingevolge de artt. 6 en 15 aanspraak zou gehad hebben; zullende mitsdien het pensioen der weduwe van een *toekomstig in dienst te stellen* werkman of bediende in geen geval de som van *honderd vijftig gulden*, en dat der weduwe van een der *bestaande* mindere geëmploijeerden, werklieden of bedienden in geen geval de som van *twee honderd gulden* mogen te boven gaan.

Art. 23. Het pensioen neemt in den regel aanvang met den dag volgende op dien waarop het daggeld van den echtgenoot ophoudt. Doch ingeval deze, ter zake van *in en door de uitoefening van gevorderde of bevolene dienst* bekomene *verwonding* of *verminking*, reeds in het genot van pensioen gesteld zijnde, *binnen den tijd van een jaar*, aan de gevolgen van die omstandigheden is overleden, neemt het pensioen der weduwe aanvang met den dag volgende op dien waarop het pensioen van haren echtgenoot heeft opgehouden.

Wanneer de aanvrage tot het bekomen van weduwen-pensioen niet *binnen één jaar*, nadat de aanspraak daarop was verkregen, aan het Departement van Marine of aan dat van Oorlog is ingezonden, gaat het pensioen eerst in met het vierendeeljaars, volgende op dat, waarin de aanvrage is gedaan.

Bijaldien de aanvrage niet *binnen vijf jaren*, nadat op het pensioen aanspraak was verkregen, mogt zijn ingediend, vervalt die aanspraak.

Bij hertrouwen houdt het pensioen op met den dag waarop het huwelijk is voltrokken.

Art. 24. Wanneer de mindere geëmploijeerde, werkman, of bediende die, op eene wijze als bij art. 21 is vermeld, het leven heeft verloren, geene weduwe, maar kind of kinderen, geboren uit een, vóór het ontstaan der bij evengemeld artikel omschrevene omstandigheden, voltrokken wettig huwelijk achterlaat, wordt aan dat kind of die kinderen, zoolang zij beneden den ouderdom van *achttien jaren* en ongehuwd zijn, en in het geval dat zij geen verzorging uit 's Rijks geldmiddelen genieten, een onderstand verleend, ten gelijken bedrage als het pensioen dat aan de weduwe zoude zijn toegestaan. Zoodra een der kinderen ophoudt aanspraak te hebben op onderstand, gaat zijn aandeel over op de overig blijvende, daarop aanspraak hebbende kinderen.

Op den onderstand der kinderen zijn ook de bepalingen van de 1ste, 2de en 3de zinsneden van art. 23 van toepassing.

Art. 25. Bijaldien eene weduwe in het genot van pensioen, een huwelijk aangaat, of wanneer eene weduwe gepensioneerd of op het pensioen aanspraak hebbende, is overleden, en er kind of kinderen aanwezig zijn, geboren uit een wettig huwelijk van hem, die, op eene wijze als bij art. 21 is omschreven, het leven heeft verloren, wordt aan dat kind of die kinderen, onder dezelfde voorwaardelijke bepalingen en op denzelfden voet, als in art. 24 zijn vastgesteld, en daarbij bepaalde onderstand toegelegd, met ingang van den dag waarop het pensioen heeft opgehouden.

Art. 26. Ingeval de mindere geëmploijeerde, werkman of bediende die, op eene wijze als bij art. 21 is omschreven, het leven heeft verloren, behalve eene weduwe, ook kind of kinderen, door hem in vroeger huwelijk verwekt, achterlaat, wordt het aan de weduwe toe te kennen pensioen, zoolang dat kind of die kinderen in de omstandigheden verkeeren, op grond waarvan zij, krachtens de bij art. 24 vastgestelde bepalingen, op onderstand aanspraak hebben, op naam en ten behoeve van de weduwe voor de ééne helft en van gemeld kind of kinderen voor de wederhelft verleend.

Van den dag dat het kind of de kinderen ophouden op onderstand aanspraak te hebben, wordt de weduwe ook in het bezit van de tweede helft van het pensioen gesteld.

Bij overlijden van de weduwe of wanneer zij in het huwelijk treedt, gaat de door haar genotene helft op het kind of de kinderen over, voor zooverre zij, krachtens de bij art. 24 vastgestelde bepalingen, nog op onderstand aanspraak hebben.

Art. 27. Eene weduwe hertrouwd, doch op nieuw weduwe geworden en, krachtens haar *tweede* of nader huwelijk, tot rijkspensioen, hetzij burgerlijk of militair, niet geregtigd, treedt weder in het genot van haar vorig pensioen. De ingang daarvan wordt, behoudens het voorgeschrevene in de 2de en 3de zinsneden van art. 23, bepaald op den dag, volgende op dien, waarop haar laatste echtgenoot is gestorven, of waarop later het rijkstractement of pensioen, waarvan laatstgemelde in het bezit mogt zijn geweest, heeft opgehouden.

Ingeval er kind of kinderen uit vroeger huwelijk, krachtens art. 25 in het genot zijn van onderstand, wordt de weduwe niet eerder in haar vorig pensioen hersteld, dan met den dag, volgende op dien, waarop de onderstand aan het kind of de kinderen toegekend, geheel heeft opgehouden.

Art. 28. Wanneer er, tijdens het overlijden van den echtgenoot, *scheiding van tafel en bed*, *op zijn verzoek* uitgesproken, bestaat, heeft zijne weduwe geen aanspraak op pensioen.

In zoodanig geval en in dat van *echtscheiding* worden de kinderen, met betrekking tot de aanspraak op onderstand, met ouderlooze kinderen gelijkgesteld.

Heeft de scheiding van tafel en bed op *verzoek van de vrouw* plaats gehad, dan heeft zij aanspraak op pensioen.

Is de scheiding van tafel en bed op verzoek van de beide echtgenooten uitgesproken, dan *kan* de vrouw voor het pensioen in aanmerking komen.

IVde AFDEELING.

Algemeene bepalingen.

Art. 29. Vervolging wegens misdaad schorst het verleenen van pensioen of onderstand.

De aanspraak op beide wordt verloren door veroordeeling tot lijf- of onteerende straf.

Art. 30. De pensioenen, onderstanden en verhoogingen worden, op voordragt van het Departement van Marine of van Oorlog, door Ons bepaald.

Van de gronden waarop het pensioen of onderstand is verleend wordt in Ons besluit melding gemaakt.

Voorts wordt, bij het aanbieden van de begrooting van staatsuitgaven, jaarlijks aan de Staten-Generaal eene lijst overgelegd van de, sedert de indiening der vorige begrooting verleende pensioenen en onderstanden.

Die lijst bevat:

a. de namen der gepensioneerden of onderstand genietende;
b. hun ouderdom, woonplaats en laatste betrekking;
c. de gronden waarop het pensioen of de onderstand is verleend;
d. de artikelen der wet, krachtens welke het pensioen of de onderstand is verleend;
e. het bedrag van het pensioen of den onderstand.

Art. 31. De pensioenen en onderstanden worden in volle guldens bepaald, waarbij de onderdeelen als een geheele gulden worden berekend.

Art. 32. De pensioenen en onderstanden worden op naam van den belanghebbende, ten laste van den Staat, in het grootboek der pensioenen ingeschreven en van die inschrijving een bewijs uitgereikt.

Art. 33. Na den afloop van elke *drie* maanden worden de pensioenen en onderstanden betaalbaar gesteld en op overlegging van de vereischte bewijsstukken uitbetaald.

Art. 34. Bij overlijden van den titularis wordt het pensioen of de onderstand uitbetaald, tot het einde van het vierendeeljaars waarin het overlijden heeft plaats gehad.

Art. 35. De gepensioneerde en onderstand genietende is verpligt zijne woonplaats en verblijf te hebben en te houden op het grondgebied van den Staat of van deszelfs overzeesche bezittingen.

Wij behouden Ons voor, de vergunning te verleenen, om het pensioen of den onderstand *voortdurend* of *tijdelijk* buiten het Rijk of zijne overzeesche bezittingen te verteren.

Het *voortdurend* buitenlandsch verblijf heeft voor gepensioneerden en onderstand genietende, wier pensioen of onderstand meer dan *drie honderd gulden* 's jaars bedraagt, eene korting ten gevolge van *één derde gedeelte* van het pensioen of den onderstand.

Deze bepaling is ook toepasselijk op het *tijdelijk* buitenlandsch verblijf, wanneer dit langer dan voor *drie maanden* in het jaar wordt toegestaan.

Bij het verkrijgen van vergunning tot *voortdurend* buitenlandsch verblijf, is de belanghebbende, wiens pensioen of onderstand meer dan *drie honderd gulden* 's jaars bedraagt, verpligt, vóór zijn vertrek of vóór de daarop eerstvolgende pensioenbetaling, domicilium binnen het Rijk of in de overzeesche bezittingen te nemen en daarvan bij authentiek bewijs te doen blijken, met aanduiding van den naam en de woonplaats van dengene, bij wien domicilium wordt gekozen.

Dat bewijs wordt door den belanghebbende onverwijld aan het departement van algemeen bestuur, hetwelk met de uitbetaling is belast, ingezonden.

Zoolang aan laatstgemelde bepaling niet is voldaan, wordt het pensioen of de onderstand niet uitbetaald.

Wanneer uit behoorlijke geneeskundige getuigenis blijkt, dat een *tijdelijk* buitenlandsch verblijf tot herstel van gezondheid, langer dan voor *drie maanden* in het jaar, noodzakelijk is, wordt het pensioen of de onderstand, hoezeer de som van *drie honderd gulden* te boven gaande, bij uitzondering niet aan de korting van *één derde* onderworpen.

Bij *tijdelijk* buitenlandsch verblijf, wordt de gepensioneerde of onderstand genietende geacht zijne woonplaats binnen het Rijk of in de overzeesche bezittingen te behouden.

Hij die zich, zonder Onze toestemming te hebben verkregen, buiten het Rijk of deszelfs overzeesche bezittingen ophoudt, al mogt hij daartoe later de toestemming vragen en erlangen, verliest het pensioen of den onderstand, over den tijd dat hij in strijd met de tegenwoordige bepaling heeft gehandeld.

Art. 36. De soldij en de toelage verbonden aan de Militaire Willemsorde en aan de benoeming van broeder der orde van den Nederlandschen Leeuw, worden te gelijk met het pensioen en den onderstand genoten.

Art. 37. Het pensioen of de onderstand kan niet zonder Onze toestemming, geheel of gedeeltelijk gelijktijdig worden genoten met aan eenige militaire of burgerlijke betrekking verbondene inkomsten of belooningen uit de geldmiddelen van den Staat of van zijne overzeesche bezittingen, of van fondsen onder het beheer des Rijks geplaatst.

Buiten die toestemming, houdt het pensioen of de onderstand op met den dag voorafgaande dien, waarop het traetement of de belooning aan de militaire of burgerlijke betrekking verbonden, aanvang heeft genomen.

Bij het ontslag uit de militaire of burgerlijke betrekking wordt de gepensioneerde of onderstand genietende, in het geval dat het pensioen of de onderstand geheel of gedeeltelijk geschorst is geweest, in het volle genot daarvan hersteld, tenzij er termen bestaan tot het bekomen van een hooger pensioen of wel dat de belanghebbende de aanspraak op pensioen mogt hebben verloren.

Art. 38. Het pensioen kan niet gelijktijdig met een ander pensioen ten laste der geldmiddelen van den Staat of deszelfs overzeesche bezittingen worden genoten.

Art. 39. De pensioenen en onderstanden zijn onvervreemdbaar. De titularis kan daarover op geenerlei wijze beschikken, ook niet door verpanding of beleening.

Indien hij last geeft om het pensioen of den onderstand voor hem te ontvangen, kan hij die lastgeving altijd herroepen.

Alle overeenkomsten hiermede strijdig, zijn nietig. Deze bepalingen worden in de aete van pensioen of onderstand uitgedrukt.

De voorschotten door gemeentebesturen, liefdadige of tot algemeen nut werkende instellingen, hetzij renteloos, hetzij tegen matige rente, op voorschreven pensioenen of onderstanden verstrekt en tot zekerheid waarvan de acten van pensioen of onderstand zijn afgegeven, zijn niet onder de bij deze wet verbodene beleeningen begrepen, mits de bepalingen, waarnaar die voorschotten geschieden, door Gedeputeerde Staten der provincien, waarin de gezegde besturen en instellingen zijn gevestigd, goedgekeurd zijn.

Art. 10. Op de pensioenen kunnen, ten behoeve van particuliere schuldeischers, geene kortingen worden toegestaan, dan ter zake van gelden, verschuldigd wegens woning, kleeding en verdere noodwendige levensbehoeften.

Voor de opgenoemde onderwerpen kan het hoofd van het Departement van Marine of van dat van Oorlog, onverschillig de hoegrootheid der verschuldigde som, na een ingesteld onderzoek, in den geest der bepalingen van de wet van den 24sten Januarij 1815 (*Staatsblad* n°. 5), korting verleenen, hoogstens tot *een zesde* van de pensioenen meer bedragende dan *honderd gulden* in het jaar, en hoogstens tot *een achtste* van die van *honderd gulden* of daarbeneden.

Indien de schuldeischer naar aanleiding van het voorschreven onderzoek aan de gewone justitie verwezen en de schuldenaar tot het betalen der proceskosten door den regter veroordeeld is, kan de korting tevens worden verleend voor het beloop der kosten door den schuldeischer gemaakt.

Op de onderstanden voor kinderen beneden achttien jaren kan, om geenerlei reden, korting ten behoeve van particuliere schuldeischers worden verleend.

Art. 41. Wanneer de gepensioneerde of onderstand genietende in eenig, door het openbaar gezag erkend gesticht of instelling van weldadigheid opgenomen, of, op welke wijze ook, door zoodanige instelling of wel door de gemeente, waar zijn onderstands-domicilie is gevestigd, wordt verpleegd, wordt, zoolang dit geschiedt, het pensioen of de onderstand uitbetaald aan het bestuur van dat gesticht, die instelling of gemeente, voor rekening waarvan de verpleging plaats heeft; welk bestuur zich, te dien einde in het bezit zal stellen van het bewijs van inschrijving, vermeld in art. 32.

Indien echter het bedrag van het pensioen of den onderstand de verplegingskosten mogt overtreffen, wordt dat meerdere door het betrokken bestuur aan den gepensioneerde of ten behoeve van den onderstand genietende, uitgekeerd.

Art. 42. Het pensioen en de onderstand vervallen wanneer de titularis de hoedanigheid van Nederlander verliest, of wanneer hij, buiten Onze toestemming, in het bezit is van tractement of pensioenvan eene vreemde mogendheid.

Art. 43. Veroordeeling tot lijf- of onteerende straf, tenzij door geheele kwijtschelding der straf opgevolgd, doet het genot van pensioen of onderstand ophouden tot aan de rehabilitatie.

Wij behouden Ons voor, daartoe termen vindende, over het pensioen van den veroordeelde te beschikken ten behoeve van zijne vrouw, of wel van zijne kinderen, die beneden den leeftijd van achttien jaren en ongehuwd zijn, in het geval dat eene of andere geene verzorging uit 's Rijks geldmiddelen geniet.

Betreft de bepaling, in *de eerste* zinsnede voorkomende, het pensioen eener *weduwe*, dan kan daarover door Ons op dezelfde wijze en onder dezelfde bepalingen als in de *tweede* zinsnede zijn vermeld, ten behoeve van de kinderen, die daarop ingeval van haar overlijden aanspraak zouden hebben, worden beschikt.

Art. 44. De pensioenen en onderstanden, waarvan de betaling gedurende *vijf* achtereenvolgende jaren niet is ingevorderd, zijn vervallen.

De belanghebbenden die later, op hun verzoek, in het genot van het pensioen of den onderstand worden hersteld, erlangen de uitbetaling daarvan, te rekenen van en met het vierendeeljaars, volgende op dat, waarin de aanvraag tot herstel gedaan is.

De termijnen van betaling van het pensioen of den onderstand waarvan de invordering niet binnen *één jaar* na de betaalbaar, stelling heeft plaats gehad, worden niet meer uitbetaald.

Transitoire bepalingen.

Art. 45. Aan de voormalige mindere geëmploijeerden, werklieden en bedienden, die ten gevolge van de opheffing van 's Rijks werfte *Rotterdam* en van het magazijn van levensmiddelen te *Delfshaven* ontslagen en in het genot gesteld zijn van een maandelijkschen onderstand, wordt de aanspraak op pensioen toegekend; met bepaling dat het pensioen zal worden berekend naar het daggeld door hen, gedurende de laatste *zestig maanden* vóór het tijdstip waarop die onderstand is verleend, genoten en overigens in overeenstemming met de bepalingen vervat in de IIde afdeeling. De tijd waarover de maandelijksche onderstand is genoten komt bij de berekening van het pensioen niet in aanmerking.

Het pensioen neemt aanvang met den dag waarop de tegenwoordige wet in werking treedt.

Art. 46. Het pensioen toe te kennen aan de mindere geëmploijeerden, werklieden en bedienden, bij inrigtingen van 's Rijks zeemagt die, te rekenen van en met den 1sten December 1848 en aan de mindere geëmploijeerden, werklieden en bedienden, bij inrigtingen van 's Rijks landmagt, die de rekenen van en met den 1sten November 1848, ter zake van ongeschiktheid tot de verdere waarneming van hunne werkzaamheden, ontstaan door omstandigheden, vermeld in art. 14, op een verminderd daggeld in dienst zijn gehouden, wordt, met inachtneming overigens van de bepalingen, vervat in de IIde afdeeling, geregeld naar het daggeld door hen, gedurende de laatste *zestig maanden* vóór het tijdstip, dat zij op het verminderd daggeld zijn gesteld, genoten.

De tijd gedurende welken de mindere geëmploijeerden, werklieden en bedienden op verminderd daggeld werkzaam zijn geweest, wordt als diensttijd gerekend.

Art. 47. Aan de weduwen en kinderen van mindere geëmploijeerden, werklieden en bedienden, welke, te rekenen van en met den 1sten December 1848, uit hoofde dat hare echtgenooten of vaders, op

de wijze als bij art. 21 is vermeld, het leven hebben verloren, geen pensioen maar tijdelijke ondersteuning hebben bekomen, wordt de aanspraak op pensioen of onderstand toegekend, met bepaling, dat een en ander zal worden geregeld, zoo als in de IIIde afdeeling is voorgeschreven.

Het pensioen en de onderstand nemen aanvang met den dag, waarop de tegenwoordige wet in werking treedt.

Art. 48. De artt. 33, 34, 36, 37, 40, 41, 42, 43 en 44 worden van toepassing verklaard op pensioenen en onderstanden verleend, vóór het tijdstip waarop de tegenwoordige wet in werking treedt, aan mindere geëmploijeerden, werklieden en bedienden op daggeld werkzaam bij inrigtingen van 's Rijks zee- en landmagt, niet begrepen in de wetten van den 28sten Augustus 1851 (*Staatsblad* nº. 127 en 129), en op 's Rijks jagten en werkvaartuigen, mitsgaders aan hunne weduwen en kinderen.

Art. 49. Evenzoo worden op de in het vorig artikel bedoelde pensioenen en onderstanden van toepassing verklaard de bepalingen, vervat in de artt. 35, 38 en 39, met die uitzondering nogtans (voor zooveel de artt. 35 en 38 betreft), dat de gepensioneerden en onderstand genietenden aan wie, vóór het tijdstip, waarop de tegenwoordige wet in werking treedt, vergunning is verleend het pensioen of den onderstand voortdurend of tijdelijk buiten het Rijk of zijne overzeesche bezittingen te verteren, zonder aan korting te zijn onderworpen, of om het pensioen of den onderstand gelijktijdig met een ander pensioen ten laste der geldmiddelen van den Staat of van zijne overzeesche bezittingen te genieten, bij die vergunning gehandhaafd blijven, en (voor zooveel art. 39 aangaat), behoudens de regten door derden, vóór de invoering dezer wet wettig verkregen.

Art. 50. De tegenwoordige wet treedt in werking met den dag harer afkondiging.

Met dat tijdstip zijn alle vroegere verordeningen, betreffende de pensioenen en onderstanden der mindere geëmploijeerden, werklieden en bedienden, werkzaam bij inrigtingen van 's Rijks zee- en landmagt, niet begrepen in de wetten van den 28sten Augustus 1851 (*Staatsblad* nº. 127 en 129), en op 's Rijks jagten en werkvaartuigen, mitsgaders hunne weduwen en kinderen, buiten werking gesteld.

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle ministeriele departementen, autoriteiten, collegien en ambtenaren, wien zulks aangaat, aan de naauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven te , den

GEWIJZIGD ONTWERP VAN WET *tot regeling van het Armbestuur.*

WIJ WILLEM III, ENZ.

Alzoo Wij in overweging genomen hebben dat art. 195 der Grondwet vordert, dat het armbestuur door de wet worde geregeld,

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

EERSTE HOOFDSTUK.

Van het armbestuur.

EERSTE AFDEELING.

Van instellingen van weldadigheid, hare oprigting en reglementen.

Art. 1. Instellingen van weldadigheid, in den zin dezer wet, zijn die welke armenverzorging, in of buiten gestichten, voortdurend ten doel hebben.

Op instellingen, uitsluitend bestemd tot het voorkomen van armoede, is deze wet niet van toepassing.

Art. 2. De wet onderscheidt:

a. Staats-, provinciale of gemeente-instellingen, door de burgerlijke overheid geregeld en van harentwege bestuurd;

b. instellingen eener kerkelijke gemeente, bestemd voor de armen eener bepaalde godsdienstige gezindte, en van wege die kerkelijke gemeente geregeld en bestuurd;

c. instellingen door bijzondere personen of door bijzondere, niet kerkelijke, vereenigingen geregeld en bestuurd;

d. instellingen van gemengden aard, in welker regeling of bestuur door de burgerlijke overheid en van wege eene kerkelijke gemeente of door bijzondere personen of bijzondere, niet kerkelijke, vereenigingen gezamenlijk wordt voorzien.

Art. 3. Van alle in de gemeente aanwezige instellingen van weldadigheid wordt, naar de onderscheidingen bij art. 2 vermeld, door de zorg van het gemeentebestuur, eene lijst opgemaakt en bijgehouden.

Art. 4. De reglementen der gemeente-instellingen, vermeld onder lit. *a* van art. 2, worden, binnen eenen door Ons voor te schrijven termijn, door den gemeenteraad, met inachtneming van de bepalingen dezer wet, herzien, of, zoo er nog geene bestaan, vastgesteld.

De oprigting van nieuwe instellingen van dien aard geschiedt krachtens een besluit van dien raad, houdende tevens vaststelling van het reglement.

Art. 5. De reglementen der instellingen, vermeld onder lit. *d* van art. 2, worden, binnen eenen door Ons voor te schrijven termijn, door den gemeenteraad en het betrokken kerk- of bijzonder bestuur gezamenlijk, met inachtneming van de bepalingen dezer wet, herzien, of, zoo er nog geene bestaan, vastgesteld.

Daarvan moet blijken door een besluit van den gemeenteraad.

De oprigting van nieuwe instellingen van dien aard en het vaststellen van hare reglementen geschieden op gelijke wijze.

Art. 6. De besluiten der gemeenteraden en de reglementen bij de artt. 4 en 5 vermeld, worden, binnen acht dagen nadat zij zijn vastgesteld, in afschrift, door den burgemeester en den secretaris te waarmerken, medegedeeld aan Gedeputeerde Staten. Deze geven aan den Raad berigt van de ontvangst binnen acht dagen nadat het afschrift hun is geworden.

Gedeputeerde Staten zien toe, dat die reglementen de noodige voorschriften inhouden tot verzekering van een regelmatig beheer, en dat zij niets bevatten, strijdig met de wetten of het algemeen belang.

Art. 7. De bepalingen betreffende de inrigting en het bestuur der instellingen, onder litt. *b* en *c* van art. 2 vermeld, worden door hare bestuurders aan het bestuur der gemeente waar zij zijn gevestigd medegedeeld.

Die mededeeling geschiedt, voor de reeds bestaande instellingen, binnen zes maanden na het in werking treden dezer wet, en voor die in het vervolg op te rigten, binnen éene maand nadat zij tot stand komen.

Wijzigingen der medegedeelde bepalingen worden, binnen eene maand na hare vaststelling, op gelijke wijze aan het gemeentebestuur bekend gemaakt.

Indien de instelling niet uitsluitend armenverzorging ten doel heeft, wordt de mededeeling beperkt tot hetgeen dié zorg betreft.

De instellingen voor welke de gevorderde mededeeling niet binnen de gestelde termijnen geschiedt, missen van het oogenblik van het verstrijken dier termijnen af tot dat zij plaats heeft, de bevoegdheid bij art. 1691 van het Burgerlijk Wetboek aan zedelijke ligchamen toegekend tot het aangaan van burgerlijke handelingen.

Art. 8. Alle niet door het Staats- of provinciaal gezag opgerigte gods- en werkhuizen, die behooren tot de instellingen, vermeld onder litt. *a* en *d* van art. 2, zijn, onverminderd het toezigt dat daarop, in verband met hunnen oorsprong, stichtingbrief of andere verordeningen door anderen moet worden uitgeoefend, onderworpen aan het toezigt van het gemeentebestuur.

Van Onzentwege kan, zoo dikwerf Wij dit noodig oordeelen, door een plaatselijk onderzoek in die en in provinciale gods- en werkhuizen worden nagegaan, of zij aan hunne bestemming blijven beantwoorden.

Art. 9. Zoo het doel eener instelling van weldadigheid is vervallen, wordt het gebruik harer bezittingen en inkomsten tot eene andere, aan de laatst bekende zoo nabij mogelijk komende, bestemming geregeld, ten aanzien van:

a. gemeente-instellingen (art. 2 *a*), door den gemeenteraad, onder goedkeuring van Gedeputeerde Staten;

b. instellingen eener kerkelijke gemeente (art. 2 *b*), door de bevoegde kerkelijke besturen;

c. instellingen van bijzondere personen of vereenigingen (art. 2 *c*), door de oprigters of hunne erfgenamen, en bij ontstentenis of onbekendheid van deze, door de bestuurders der instelling; in het laatste geval onder Onze goedkeuring; en

d. instellingen van gemengden aard (art. 2 *d*), door den gemeenteraad en het bevoegd kerkelijk of bijzonder bestuur in gemeenschappelijk overleg, onder goedkeuring van Gedeputeerde Staten.

Blijft die regeling binnen eenen voor elk bijzonder geval, des noodig, door Ons, voor te schrijven termijn achterwege, dan geschiedt zij door Ons bij een met redenen omkleed, openbaar gemaakt besluit. Deze bepaling geldt voor de instellingen, onder lit. *c* vermeld, slechts zoo de oprigters zelven of hunne erfgenamen niet meer in leven of niet bekend zijn.

TWEEDE AFDEELING.

Van opgaven door de besturen van alle instellingen van weldadigheid te doen, en van collecten.

Art. 10 De besturen van alle instellingen van weldadigheid doen jaarlijks, binnen den daarvoor door den Minister van Binnenlandsche

Zaken aangewezen termijn, en in den door dezen voor te schrijven vorm, ten behoeve van het verslag bij art. 195 der Grondwet bedoeld, aan het gemeentebestuur opgave van het getal der door hen ondersteunden of verpleegden; van het beloop hunner uitgaven voor beheer en voor onderstand van allerlei aard, en van dat hunner inkomsten door collecten, inschrijvingen of andere vrijwillige bijdragen en subsidien.

De besturen der burgerlijke en gemengde instellingen doen daarenboven alle verdere opgaven, door de Regering noodig geacht.

Art. 11. De bestuurders, die niet voldoen aan het voorschrift van art. 10, worden elk met geldboete van vijf en twintig tot vijf en zeventig gulden gestraft.

Zij zijn hoofdelijk voor het geheel der gezamenlijk opgelegde boeten aansprakelijk.

Tegen den bestuurder, die bewijst het zijne te hebben gedaan om aan het voorschrift gevolg te geven, wordt geene veroordeeling uitgesproken.

Art. 12. De besturen der kerkelijke, gemengde en bijzondere instellingen van weldadigheid moeten, des gevraagd, aan de burgerlijke besturen opgeven, of een arme, die zich bij een burgerlijk bestuur heeft aangemeld, van hen al dan niet onderstand kan erlangen.

De bestuurders, die deze opgaven niet doen binnen veertien dagen na de aanvraag, worden elk met geldboete van tien tot vijf en twintig gulden gestraft.

Het 2de en 3de lid van art. 11 is ook in dit geval van toepassing.

Art. 13. Openbare inzameling van gelden ten behoeve van instellingen van weldadigheid, bij wege van colleete, insehrijvingen of op eenige andere wijze, heeft niet plaats dan nadat daarvan, minstens drie maal vier en twintig uren te voren, schriftelijk kennis zij gegeven aan het gemeentebestuur.

Geene zoodanige inzameling mag plaats hebben ten behoeve van instellingen, die vallen in de toepassing van het laatste lid van art. 7.

Het gemeentebestuur kan de inzameling stuiten.

Zoo het bestuur der betrokken instelling zich met die stuiting bezwaard aeht, kan het Onze beslissing inroepen.

Van de toepassing van dit artikel zijn uitgezonderd eollecten in kerkgebouwen bij de uitoefening der openbare eeredienst, en die, voor instellingen eener kerkelijke gemeente, enkel aan de huizen van de leclematen dier gemeente.

DERDE AFDEELING.

Bepalingen betreffende het bestuur van burgerlijke en gemengde instellingen.

Art. 14. Alle daarvoor vatbare goederen der gemeente-instellingen, onder lit. *a.* en der instellingen onder lit. *d.* van art. 2 vermeld, moeten voor den koopprijs of de door deskundigen te schatten waarde, tegen brandschade worden verzekerd.

De verzekering geschiedt, voor de goederen reeds bezeten bij het in werking treden dezer wet, binnen drie maanden daarna, en voor die later te verkrijgen, binnen éene maand na den eigendoms-overgang.

De bestuurders, die dit hebben verzuimd zijn hoofdelijk voor het geheel, aansprakelijk voor de schade door dat verzuim te weeg gebragt.

Het openbaar ministerie kan, in het belang der instelling, ambtshalve de toepassing dezer bepaling vorderen.

De bepaling van het laatste lid van art. 11 is hier mede van toepassing.

Art. 15. De beschikbare gelden dier instellingen worden belegd door aankoop van insehrijvingen in een der grootboeken der Nederlandsche schuld.

Zij kunnen, na verkregen goedkeuring van Gedeputeerde Staten, ook worden belegd door aankoop van onroerende goederen of in rentegevende schuldbrieven:

a. van geldleeningen van den Staat, provincien of gemeenten, onder voorwaarde dat de stukken op naam zijn gesteld, en de verklaring inhouden, dat zij niet dan krachtens de bij de wet gevorderde magtiging kunnen worden vervreemd;

b. gehypothekeerd op vaste goederen, welker onbezwaarde waarde ten minste een derde boven de te beleggen som bedraagt.

Indien Gedeputeerde Staten de gevraagde goedkeuring weigeren, kan het bestuur der betrokken instelling Onze beslissing vragen.

Bestuurders, die zich schuldig maken aan grove nalatigheid in het beleggen van geldsommen, niet noodig voor het dagelijksch beheer, zijn, hoofdelijk voor het geheel, de wettelijke interesten daarvan verschuldigd. Het openbaar ministerie kan, in het belang der instelling, ambtshalve de toepassing dezer bepaling vorderen.

De bepaling van het laatste lid van art. 11 is hier mede van toepassing.

Art. 16. De besturen dier instellingen behoeven de magtiging van Gedeputeerde Staten tot het opnemen van gelden; vervreemden, uitgeven op erfpaeht, verruilen of verpanden van onroerende goederen; verkoopen of overdragen van inschrijvingen in een der grootboeken der Nederlandsche schuld, of van andere effecten, actien en schuldvorderingen; verleenen van kwijtschelding of afslag van paehtgelden, huurpenningen en interesten; voeren van regtsgedingen, anders dan in het geval bij art. 72 vermeld; het aangaan van dadingen en opdragen van de beslissing eener zaak aan scheidsmannen, en alle andere daden, die buiten het gewoon beheer vallen. Zij mogen onroerende goederen niet anders dan in het openbaar verhuren of verpachten, ten ware Gedeputeerde Staten in bijzondere gevallen, in het belang der instelling, bewilligen, dat het onderhands geschiedde.

De besturen, die zich met de beschikking van Gedeputeerde Staten bezwaard aehten, kunnen Onze beslissing vragen.

Art. 17. Gelijke magtiging van Gedeputeerde Staten wordt voor de besturen dier instellingen vereischt tot het oprigten van nieuwe of het vernieuwen van bestaande gebouwen en het doen van buitengewone, met vernieuwing gelijkstaande herstellingen, waarvan de kosten worden berekend te boven te gaan eene som door Gedeputeerde Staten te bepalen.

Alle werken, die eene uitgaaf vorderen van meer dan vijf honderd gulden, worden in het openbaar aanbesteed, ten ware Gedeputeerde Staten, in bijzondere gevallen, in het belang der betrokken instelling, toestaan dat daarvan worde afgeweken.

De bepaling van het laatste lid van art. 16 is hier mede van toepassing.

Art. 18. Alle handelingen in strijd met de voorschriften der artt. 15 en 16 worden, zoo zij niet, om redenen in het belang der instellingen, na hare volbrenging, door Gedeputeerde Staten zijn bekraehtigd, door den regter, op de vordering van belanghebbenden of van het openbaar ministerie, nietig verklaard.

Uitgaven gedaan in strijd met art. 17 worden in de rekening der betrokken instelling niet goedgekeurd.

Art. 19. Onverminderd de bepaling van art. 148 der wet van den 29sten Junij 1851 (*Staatsblad* n°. 85), zijn de begrootingen en rekeningen van ontvangsten en uitgaven der gemeente-instellingen onder lit. *a* en der instellingen onder lit. *d* van art. 2 vermeld, onderworpen aan de goedkeuring van den gemeenteraad.

Indien de gemeenteraad de gevraagde goedkeuring weigert, kan het bestuur der betrokken instelling de beslissing van Gedeputeerde Staten vragen.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Van de ondersteuning der armen en het domicilie van onderstand.

EERSTE AFDEELING.

Van de ondersteuning der armen.

Art. 20. De ondersteuning der armen wordt, behoudens de verdere bepalingen dezer afdeeling, overgelaten aan de kerkelijke en bijzondere instellingen van weldadigheid.

Art. 21. Geen burgerlijk bestuur mag onderstand verleenen aan armen dan na zich, voor zooveel mogelijk, te hebben verzekerd, dat zij dien niet van kerkelijke of bijzondere instellingen van weldadigheid kunnen erlangen, en dan slechts bij volstrekte onvermijdelijkheid.

Art. 22. Het burgerlijk of algemeen, het gemengd armbestuur, of bij gebreke daarvan, het bestuur der gemeente waar de arme domicilie van onderstand heeft, beslist, behoudens de bepalingen van het derde hoofdstuk dezer wet, zonder beroep, op de aanvraag om onderstand dergenen die verkeeren in het geval bij het vorig artikel bedoeld.

Art. 23. In het geval bij art. 33 vermeld, beslist de Minister van Binnenlandsehe Zaken.

Art. 24. Aan het verleenen van onderstand mogen voorwaarden worden verbonden, niet strijdig met de wet, de openbare orde of de goede zeden.

Art. 25. De gemeenteraad stelt, in December van elk jaar, vast het maximum van den onderstand, dat gedurende het volgende jaar, naar gelang van het jaargetijde, de sterkte der gezinnen, de leeftijden en de ligchaamskrachten, kan worden verstrekt aan de armen, wier aanvraag krachtens art. 22 is ingewilligd, en die niet in godshuizen worden opgenomen.

Hunne ondersteuning heeft zoo min mogelijk plaats in geld, maar bij voorkeur in eetwaren, brandstoffen, kleeding- en liggingstukken en woning.

De gemeenteraad kan, indien in den loop des jaars buitengewone omstandigheden dit noodig maken, het in December te voren vastgesteld maximum voor eenen door hem te bepalen tijd wijzigen.

Art. 26. De kosten, voortvloeijende uit het overbrengen van arme krankzinnigen naar, en hunne verpleging in gestichten voor krankzinnigen, voor zooverre die niet uit de fondsen dier ge-

stichten zelve moeten worden bestreden, en die van verpleging in gevangenissen van niet veroordeelde arme kinderen van gevangenen, die niet van de ouders kunnen worden gescheiden, worden voldaan uit de fondsen der burgerlijke gemeenten, waar de verpleegden domicilie van onderstand hebben, en indien die gemeente niet te vinden is, uit 's Rijks kas.

Art. 67 is op die kosten toepasselijk.

TWEEDE AFDEELING.

Van de plaats waar de arme domicilie van onderstand heeft.

Art. 27. De burgerlijke gemeente waartoe, bij het ontstaan der behoefte, de plaats behoort waar de arme is geboren, is zijn domicilie van onderstand.

Art. 28. Indien iemand in eene gemeente is geboren uit ouders, die er geen woonplaats hebben, wordt hij geacht geboren te zijn in de gemeente waar de vader of moeder, naar de onderscheidingen bij het 1ste lid van art. 32 vastgesteld, tijdens de geboorte woonplaats had.

Militairen worden, voor de toepassing van dit artikel, geacht woonplaats te hebben waar zij garnizoen houden.

Geboorte in een gesticht voor krankzinnigen of andere zieken en voor kraamvrouwen of in eene gevangenis wordt geacht te hebben plaats gehad in de gemeente, waar de vader of moeder, naar voormelde onderscheidingen, woonplaats had, toen hij of zij daarin opgenomen of in bewaring werd gesteld.

Kinderen van kolonisten, geboren in de koloniale inrigtingen tot verzorging van behoeftigen bestemd, worden geacht geboren te zijn in de gemeente waartoe het bestuur behoort, voor wiens rekening de vader of moeder, naar dezelfde onderscheidingen, tijdens de geboorte in de kolonien gevestigd was.

Zoo die vestiging plaats heeft voor rekening van het Rijk, worden die kinderen, voor de toepassing dezer wet, met vreemdelingen gelijkgesteld.

Indien de gemeente, welke, volgens dit artikel, geacht moet worden de geboorteplaats te zijn, niet bekend is, wordt die, waar de geboorte voorviel, daarvoor gehouden.

Zij van wier geboorte geen acte bestaat, worden geacht geboren te zijn waar zij zijn gedoopt of kerkelijk ingeschreven, indien het tegendeel niet blijkt.

Vondelingen en verlaten kinderen worden geacht geboren te zijn ter plaatse waar zij aan de openbare liefdadigheid zijn overgelaten, zoolang niet blijkt dat zij elders zijn geboren.

Art. 29. Indien er in eene gemeente meer dan een burgerlijk of algemeen of gemengd armbestuur bestaat, wordt, behoudens de bepalingen van het IIIde hoofdstuk dezer wet, het domicilie van onderstand geacht te zijn in het gedeelte der gemeente, waarvoor het armbestuur is bestemd, binnen welks kring de arme, in den zin der twee voorgaande artikelen, is geboren.

Art. 30. Vreemdelingen die bij het ontstaan van behoefte niet in de termen verkeeren om over de grenzen te worden uitgeleid, hebben domicilie van onderstand in de gemeente waarin zij op dat tijdstip het laatst zes achtereenvolgende jaren hebben gewoond, zonder genot van onderstand uit fondsen tot ondersteuning van armen bestemd.

Inwoning gedurende de minderjarigheid komt hierbij ook in aanmerking, behalve wanneer en zoolang aan den minderjarigen vreemdeling een domicilie van onderstand in dit Rijk kan worden aangewezen krachtens art. 32.

Indien het blijkt, dat het bestuur eener gemeente of instelling van weldadigheid eenen vreemdeling op eenigerhande wijze heeft aangespoord, of doen aansporen om elders te gaan wonen, met het doel om het verkrijgen van domicilie van onderstand te verhinderen, wordt, bij de uitspraak van het deswege ontstaan geschil, beslist, of de duur van het daarop gevolgd verblijf elders, voor de toepassing van dit artikel, moet worden gevoegd bij den tijd der inwoning in de gemeente waar die aansporing is geschied.

Art. 31. Het domicilie van onderstand eener gehuwde vrouw is dat van den man.

Na ontbinding van het huwelijk, overeenkomstig de bepaling van art. 254 van het Burgerlijk Wetboek, of zoo de man vermoedelijk overleden is verklaard, heeft de vrouw domicilie van onderstand in hare geboorteplaats, onverschillig of zij, op het tijdstip dier ontbinding of verklaring, al dan niet onderstand genoot.

Art. 32. Minderjarigen, in echt geboren of door den vader erkend, volgen het domicilie van onderstand van hunnen vader, en na diens dood of zoo, bij zijn afwezen, de moeder krachtens art. 550 van het Burgerlijk Wetboek een ander huwelijk heeft aangegaan, gelijk mede onechte, niet door den vader erkende minderjarigen, dat hunner moeder.

Na het overlijden der ouders of voor onechte, niet door den vader erkende kinderen na het overlijden der moeder, hebben minderjarigen domicilie van onderstand in hunne eigene geboorteplaats, onverschillig of zij op het tijdstip van dat overlijden al dan niet onderstand genoten.

Vermoedelijk overleden verklaarde ouders worden voor de toepassing dezer bepalingen met overledenen gelijkgesteld.

Bij ontbinding van het huwelijk der ouders, anders dan door den dood, volgen minderjarigen het domicilie van onderstand van diegene der ouders, aan wien zij zijn toevertrouwd, en dat van den vader indien zij aan derden zijn toevertrouwd.

Art. 33. Armen, wier domicilie van onderstand niet is te vinden, kunnen onderstand van 's Rijks wege vragen.

De Regering kan hen doen verplegen in de koloniale of andere inrigtingen, bestemd tot het werkverschaffen aan of verzorgen van armen.

DERDE AFDEELING.

Van acten van indemniteit en dergelijke.

Art. 34. Acten van indemniteit, borgtogt, ontslag, readmissie en dergelijke, mogen niet worden afgegeven door gemeentebesturen en burgerlijke of algemeene noch ook door gemengde armbesturen, dan ten behoeve van buitenlandsche besturen, met Onze vergunning.

Art. 35. De gemeentebesturen en burgerlijke of algemeene en gemengde armbesturen mogen met die van of in andere burgerlijke gemeenten, geene overeenkomsten aangaan tot het wederkeerig ondersteunen van elkanders armen, op andere grondslagen dan die bij de vorige afdeeling vastgesteld.

VIERDE AFDEELING.

Overgangsbepalingen betrekkelijk tot de twee vorige afdeelingen.

Art. 36. Armen, die in den loop der vijftien maanden, laatst voorafgegaan aan het in werking treden dezer wet, onderstand hebben genoten uit fondsen van burgerlijke of algemeene, van kerkelijke of van gemengde armbesturen, behouden het domicilie van onderstand, dat zij bij dat in werking treden hadden, tot dat zij gedurende vijftien achtereenvolgende maanden, of langer, geen onderstand hebben gevraagd en verkregen.

Art. 37. Vreemdelingen, die in het geval bij art. 36 voorzien, verkeeren, behouden het domicilie van onderstand, hetwelk zij op het tijdstip van het in werking treden dezer wet hadden, tot dat zij een nieuw hebben erlangd, overeenkomstig art 30.

Art. 38. Het domicilie van onderstand van allen, die na het in werking treden dezer wet arm worden en niet verkeeren in het geval bij art. 36 vermeld, wordt naar hare bepalingen geregeld, om het even of zij al dan niet vroeger onderstand genoten.

Art. 39. De acten, bij art. 34 vermeld, door gemeentebesturen, door burgerlijke of algemeene of door gemengde armbesturen afgegeven vóór het in werking treden der wet van den 28sten November 1818 (*Staatsblad* nº. 40) hebben gevolg, doch niet verder dan de waarbij aangegane verbindtenis medebrengt.

Art. 40. Art. 39 is ook toepasselijk op overeenkomsten, door dezelfde besturen met die van of in andere burgerlijke gemeenten vóór het in werking treden der wet van den 28sten November 1818 (*Staatsblad* nº. 40), aangegaan tot het wederkeerig ondersteunen van elkanders armen, zoolang partijen van die overeenkomsten niet afzien.

DERDE HOOFDSTUK.

Van het verhaal van verleenden onderstand.

EERSTE AFDEELING.

Van het verhaal op besturen.

Art. 41. De onderstand, waaronder belooning van arbeid niet wordt verstaan, door burgerlijke besturen krachtens art. 21 aan armen verstrekt, elders dan ter plaatse van het domicilie van onderstand, ook hangende het onderzoek naar dat domicilie, wordt, des gevorderd, tot een billijk bedrag, nimmer te boven gaande het maximum bij art. 25 vermeld, van wege het domicilie van onderstand teruggegeven.

Van de verstrekking moet blijken bij een met redenen omkleed besluit van den burgemeester, of van een door hem daarmede belasten wethouder der gemeente, waar de arme verblijft.

Art. 42. Dat besluit wordt, binnen veertien dagen nadat de verstrekking van den onderstand is begonnen, medegedeeld aan het bestuur der gemeente, waar de arme wordt vermoed domicilie van onderstand te hebben, of, in het geval bij art. 33 vermeld, aan het Departement van Binnenlandsche Zaken, met aanduiding der gronden van dat vermoeden.

Indien binnen dien termijn geen vermoedelijk domicilie van onderstand ontdekt kan worden, gaat de termijn eerst in op het oogenblik der ontdekking.

Bij ontkenning van het domicilie van onderstand door het aangesproken bestuur, en zoo die ontkenning aanleiding geeft eene andere gemeente daarvoor te houden, gaat de termijn in met den

dag, waarop die aanleiding ontstaat, ten aanzien van elk ander bestuur, dat nader wordt vermoed tot de teruggaaf verpligt te zijn.

Bij het niet in acht nemen van voormelde termijnen, kan de onderstand, vóór de mededeeling verstrekt, niet worden teruggevorderd.

Art. 43. De burgemeester der aangesproken gemeente of degeen die hem vervangt, berigt, binnen twee maal vier en twintig uren, de ontvangst der krachtens art. 42 aan het gemeentebestuur gerigte mededeeling.

Indien die mededeeling niet binnen veertien dagen na ontvangst is beantwoord, moet uit de middelen der aangesprokene burgerlijke gemeente, ten gevolge van dat verzuim, zonder regt van verhaal op eenig bestuur, worden teruggegeven hetgeen volgens de artt. 41 en 42 kan worden gevorderd, tot op het tijdstip der beantwoording.

Art. 44. Het bestuur der gemeente van het domicilie van onderstand van den arme, die elders wordt ondersteund, kan des verkiezende, na overleg met het betrokken armbestuur, vorderen, dat hij, verder onderstand behoevende, zich komc vestigen ter plaatse van dat domicilie, voor zooverre ziekte of andere volstrekte beletselen dit niet verhinderen.

Zoo de zamenwonende leden van een arm gezin in meer dan éene gemeente domicilie van onderstand hebben, kan dit regt alleen worden uitgeoefend door het gemeentebestuur van dat van het hoofd des gezins, en kunnen de leden daarvan niet, tegen hunnen wil, van elkander worden verwijderd.

In dat geval kan de onderstand aan die leden in billijkheid verstrekt, mits niet te boven gaande het maximum bij art. 25 vermeld, op hun domicilie van onderstand worden verhaald.

De artt. 41—43 zijn ook ten deze toepasselijk.

Art. 45. De onderstand in de verblijfplaats verstrekt in strijd met de vordering, bij art. 44 vermeld, kan niet worden verhaald dan alleen ingeval de verstrekking het gevolg is van bewezene ziekte of andere volstrekte verhindering van verplaatsing.

In dat geval gelden mede de bepalingen der artt. 41—43.

Art. 46. Het voorschot van den onderstand bij art. 41 en het 3de lid van art. 44 vermeld, en, des noodig, van de kosten der reis in het geval bij het 1ste en 2de lid van art. 44 voorzien, geschiedt door de burgerlijke of algemeene armbesturen en, indien deze ontbreken, uit de fondsen der burgerlijke gemeente, waar de arme verblijft.

De teruggaaf geschiedt uit de fondsen der burgerlijke gemeente van het domicilie van onderstand, behoudens verhaal op het burgerlijk of algemeene armbestuur, zoo het er is.

Een en ander onverminderd plaatselijke schikkingen ook met diakonien of kerkelijke en gemengde armbesturen, welke schikkingen echter, voor de teruggaaf, nimmer kunnen worden ingeroepen tegenover de vorderende gemeente.

De bepalingen van dit artikel zijn ook toepasselijk op onderstand, verstrekt in Nederland aan vreemdelingen en in het buitenland aan Nederlanders, vallende in de termen van overeenkomsten door de Regering daaromtrent met andere mogendheden aangegaan.

Art. 47. De bepalingen der artt. 41—46 zijn niet toepasselijk op de kosten van verpleging bij art. 26 vermeld. De wijze waarop van het verstrekken daarvan wordt kennis gegeven, wordt door Ons geregeld.

Art. 48. Geen verhaal kan plaats hebben van:

a. kosten van onderwijs van arme kinderen, die daarom echter niet mogen worden verstoken van het onderwijs, dat in de gemeente waar zij verblijven, aan zoodanige kinderen in het algemeen wordt gegeven;

b. kosten van begrafenis, en

c. reispenningen en andere kortstondige en geringe bedeelingen, ter beoordeeling van den regter.

Die uitgaven blijven voor rekening der burgerlijke gemeente waar zij zijn gedaan, onverminderd plaatselijke schikkingen ook met diakonien of kerkelijke en gemengde armbesturen.

TWEEDE AFDEELING.

Van het verhaal op de ondersteunden, hunne bloed- of aanverwanten of nalatenschappen.

Art. 49. De inkomsten van bezittingen van weezen, vondelingen, verlaten kinderen en andere armen, in burgerlijke, kerkelijke of bijzondere godshuizen verpleegd, kunnen, gedurende den tijd der verpleging, worden genoten door het bestuur dat haar bekostigt, doch niet verder dan tot het beloop der gemaakte kosten.

Art. 50. Op de nalatenschappen van hen die, gedurende hunne verpleging in die godshuizen, overlijden, kunnen de kosten dier verpleging en der begrafenis worden verhaald, voor zooverre die niet reeds door de toepassing van art. 49 zijn vergoed.

Art. 51. De artt. 49 en 50 zijn niet van toepassing ten aanzien van meerderjarigen, die op andere voorwaarden in een godshuis ter verpleging zijn opgenomen.

Art. 52. Alle verdere onderstand aan armen, waaronder beloosning van arbeid niet wordt verstaan, kan door het burgerlijk, kerkelijk of bijzonder bestuur, voor welks rekening de verstrekking plaats had, renteloos worden verhaald:

a. indien de ondersteunde tot de teruggaaf daarvan in staat geraakt, op hem zelven;

b. op zijne bloed- of aanverwanten die, krachtens de artt. 376 en volgg. van het Burgerlijk Wetboek, tot zijne alimentatie zijn verpligt.

Art. 53. De vorderingen bij de artt. 49, 50 en 51 vermeld, zijn bevoorregte schulden, en nemen rang onmiddellijk na die in art. 1195 van het Burgerlijk Wetboek omschreven, voor zooverre zij daarin niet reeds zijn begrepen.

Art. 54. De oetrooijen vroeger verleend omtrent het verhaal van kosten van verpleging of ondersteuning, of het erfregt van burgerlijke, kerkelijke of bijzondere instellingen van weldadigheid op de nalatenschappen der verpleegden of ondersteunden, zijn vervallen.

DERDE AFDEELING.

Van verjaring.

Art. 55. Alle vorderingen tegen besturen wegens onderstand aan armen, voor of op last en voor rekening van burgerlijke gemeenten, of van burgerlijke of algemeene armbesturen verstrekt, verjaren door verloop van zes maanden na den 31sten December van het jaar waarin de verstrekking plaats had.

Voor onderstand bij het in werking komen dezer wet reeds verstrekt, gaat die termijn in op den 31sten December na hare afkondiging.

Indien het domicilie van onderstand van den arme, bij het verstrijken dier termijnen, nog niet is erkend of aangewezen, gaan zij in den 31sten December van het jaar waarin die erkenning of aanwijzing plaats heeft.

Art. 56. De verjaring, bij art. 55 vermeld, wordt, doch telkens slechts voor één jaar, gestuit door eenvoudige schriftelijke aanmaning van het bestuur der gemeente, waar de onderstand is verstrekt.

Die aanmaning wordt geacht niet te bestaan, indien daarvan niet gelijktijdig afschrift is gezonden aan Gedeputeerde Staten der provincie tot welke het aangesproken bestuur behoort. Deze berigten de ontvangst binnen veertien dagen nadat die plaats had.

Art. 57. De verjaring, bij art. 55 vermeld, geldt slechts zoo zij wordt ingeroepen door het bestuur ten welks behoeve zij is verkregen.

Art. 58. De regtsvorderingen tot verhaal van onderstand, krachtens de artt. 49, 50, 51 en 52, verjaren door verloop van vijf jaren na den 31sten December van het jaar waarin de onderstand is verstrekt.

VIERDE HOOFDSTUK.

Van subsidien uit fondsen van burgerlijke gemeenten aan instellingen van weldadigheid.

Art. 59. Na het in werking komen dezer wet, mogen geene subsidien, uit de fondsen van burgerlijke gemeenten aan besturen van instellingen van weldadigheid worden toegestaan, dan bij een met redenen omkleed besluit van den gemeenteraad.

Art. 60. Bij dat besluit moet blijken:

a. dat de volstrekte noodzakelijkheid van het subsidie is bewezen door de rekening en verantwoording der inkomsten en uitgaven van het betrokken bestuur over het laatst afgeloopen, en de begrooting voor het loopend of eerstvolgend dienstjaar;

b. dat ten behoeve van het betrokken bestuur, naar het oordeel van den gemeenteraad, op eene billijke wijze is bijgedragen door hen, van wie, overeenkomstig den aard der instelling, in den regel bijdragen kunnen worden verwacht;

c. dat het bestuur der instelling, overeenkomstig haren aard en hare bestemming, aan zijne verpligtingen naar vermogen voldoet.

Art. 61. De besluiten der gemeentcraden, krachtens dit hoofdstuk genomen, worden, binnen acht dagen na hunne dagteekening, medegedeeld aan Gedeputeerde Staten.

Deze zien toe dat niet dan bij volstrekte onvermijdelijkheid subsidien verleend worden. Zij nemen alle maatregelen waartoe zij bevoegd zijn, om de vermindering er van te bevorderen.

VIJFDE HOOFDSTUK.

Van bedelaars en landloopers.

Art. 62. Behalve de koloniale inrigtingen, tot opneming van bedelaars en landloopers bestemd, kunnen ook werkhuizen, op verlangen hunner besturen, door Ons, bij een in het *Staatsblad* te plaatsen besluit, worden verklaard te zijn bedelaarsgestichten ter opneming van bedelaars en landloopers, wier opzending naar zoodanige gestichten, krachtens de bepalingen van het Wetboek van Strafregt, moet of kan plaats hebben, en die domicilie van onderstand hebben in de gemeenten in Ons besluit aan te wijzen.

In dat geval behoeven de reglementen dier werkhuizen Onze goedkeuring.

Art. 63. De tuchtiging, welke in bedelaarsgestichten kan worden opgelegd, bestaat in gedeeltelijke onthouding der gewone voeding; in vermindering der toeberekende belooning voor arbeid, en in eenzame opsluiting van ten hoogste zeven dagen.

Die tuchtigingen kunnen afzonderlijk of vereenigd worden opgelegd.

Art. 64. Bij algemeenen maatregel van inwendig bestuur worden geregeld de gevallen, de mate waarin en de tijd waarvoor de tuchtiging, bij art. 63 vermeld, kan worden toegepast, gelijk mede, in verband met de bepalingen van het Wetboek van Strafregt, de voorwaarden, de tijd en wijze waarop de bedelaars en landloopers uit de bedelaarsgestichten worden ontslagen.

Art. 65. Van de opgelegde tuchtigingen worden registers gehouden. Afschriften daarvan worden, telke drie maanden, gezonden aan den officier van justitie in het arrondissement waarin het bedelaarsgesticht is gelegen.

Art. 66. De kosten, voortvloeijende uit de plaatsing en verzorging in bedelaarsgestichten van bedelaars en landloopers, krachtens de bepalingen van het Wetboek van Strafregt, en van hunne kinderen, die niet van de ouders kunnen worden gescheiden, worden voldaan uit de fondsen der burgerlijke gemeente waar zij domicilie van onderstand hebben, en, indien deze niet is te vinden, door het Rijk.

Indien de gemeente door Ons, na verhoor van Gedeputeerde Staten, verklaard wordt onvermogend te zijn, die kosten geheel te dragen, wordt in hetgeen hare krachten te boven gaat door de provincie en het Rijk, elk voor de helft, voorzien.

De kosten van verpleging van bedelaars en landloopers, die na het eindigen der hun opgelegde gevangenisstraf, naar de bedelaarsgestichten gebragt of teruggebragt moeten worden, tot op het tijdstip der overbrenging en die der overbrenging zelve, zijn ten laste van het Rijk.

Art. 67. De kosten bij het 1ste lid van art. 66 vermeld, kunnen niet anders dan ten gevolge van bijzondere of plaatselijke schikkingen worden verhaald op besturen van instellingen van weldadigheid.

Indien de verpleegde bij het Rijk armlastig is en pensioen of gagement geniet, worden art. 69 der wet van den 28sten Augustus 1851 (*Staatsblad* n°. 127) en art. 68 der wet van denzelfden dag (*Staatsblad* n°. 129), ten behoeve van het Rijk, op die kosten toegepast.

Art. 68. Indien de besturen der gemeenten waar de betrokken personen domicilie van onderstand hebben, het verlangen, kunnen de bedelaars en landloopers uit het gesticht ontslagen en, ten koste dier gemeenten, naar deze overgebragt worden.

In dat geval zal hetgeen de ontslagenen in het bedelaarsgesticht mogten hebben te goed gemaakt, aan hen eerst bij aankomst in die gemeente worden uitgereikt.

ZESDE HOOFDSTUK.

Van de uitspraak over geschillen.

Art. 69. Geschillen over de inrigting en bestemming van instellingen onder litt. *a* en *d* van art. 2 vermeld, en over het regt tot benoemen, schorsen en ontslaan harer besturen, worden door Ons beslist na verhoor dergenen, die, bij het ontstaan van het geschil, met het bestuur der betrokkene instelling zijn belast.

Art. 70. Gedeputeerde Staten trachten in der minne te doen bijleggen alle geschillen tusschen besturen van gemeenten tot dezelfde provincie behoorende, over het domicilie van onderstand van armen.

Indien zij daarin niet slagen, dragen zij die geschillen aan Ons ter beslissing voor.

Geschillen van dien aard tusschen gemeentebesturen en burgerlijke of algemeene en gemengde besturen van instellingen van weldadigheid, of tusschen deze laatste onderling, worden, indien partijen tot dezelfde provincie behooren, door Gedeputeerde Staten beslist.

Alle geschillen van dien aard tusschen-besturen tot méer dan éene provincie behoorende, en die over de vraag, of een behoeftige bij het Rijk armlastig is, worden door Ons beslist.

De kantonregters zijn verpligt, op aanvraag van Gedeputeerde Staten, personen onder eede of belofte te hooren over feiten betreffende geschillen in dit artikel bedoeld, en daarvan procesverbaal op te maken.

Art. 71. De uitspraken van Gedeputeerde Staten bij art. 70 vermeld, kunnen door Ons worden vernietigd.

De partij, die zich door zoodanige uitspraak bezwaard acht, kan die vernietiging slechts vragen binnen drie maanden nadat de uitspraak ter harer kennis is gekomen.

Voor de uitspraken over de toepassing der wet van den 28sten November 1818 (*Staatsblad* n°. 40), reeds gedaan bij het in werking komen der tegenwoordige wet, gaat de voormelde termijn in op den dag van dat in werking treden.

Bij vernietiging eener uitspraak wordt het geschil tevens door Ons beslist.

Art. 72. Geschillen over de vraag, of eene instelling, al dan niet is eene instelling van weldadigheid, en tot welke der in art. 2 omschreven soorten zij behoort; over het verhaal en het verhaalbaar bedrag van onderstand krachtens deze wet verstrekt, en over de toepassing der artt. 49 — 54, behooren, indien zij niet door de administrative magt in der minne worden afgedaan, tot de kennis van de regterlijke magt.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

Algemeene en slotbepalingen.

Art. 73. Onder godshuizen worden, voor de toepassing dezer wet, verstaan alle inrigtingen in welke armen met een weldadig doel worden gehuisvest, met of zonder verdere verzorging.

Ten aanzien van gestichten voor krankzinnigen blijven de bepalingen der wet van den 29sten Mei 1841 (*Staatsblad* n°. 20) in kracht.

Onder werkhuizen worden verstaan alle inrigtingen van weldadigheid, waarin aan armen, in plaats van onderstand, arbeid tegen loon wordt verstrekt.

Art. 74. Indien een gemeenteraad weigert de uitgaven, die krachtens deze wet, met of zonder regt van verhaal, uit de fondsen der gemeente moeten worden gedaan, op de begrooting te brengen, wordt art. 212 der wet van den 29sten Junij 1851 (*Staatsblad* n°. 85) toegepast.

Art. 75. Indien een armbestuur, welks begrooting en rekening, volgens art. 19, onderworpen is aan de goedkeuring van den gemeenteraad, weigert de uitgaven die, krachtens deze wet, uit zijne fondsen moeten worden gedaan, op zijne begrooting te brengen, geschiedt zulks door den gemeenteraad.

Art. 76. Voor de werking dezer wet is art. 874 van het Wetboek van Burgerlijke Regtsvordering toepasselijk op de besturen der burgerlijke gemeenten.

Art. 77. Alle stukken, uit deze wet voortvloeijende, zijn vrij van zegel en griffieregten en worden, voor zooveel zij aan registratie onderhevig zijn, gratis geregistreerd.

Art. 78. De wet van den 28sten November 1818 (*Staatsblad* n°. 40) en alle andere wetten, reglementen en verordeningen betrekkelijk de onderwerpen bij deze wet geregeld, worden afgeschaft.

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst en dat alle ministeriele departementen, autoriteiten, collegien en ambtenaren, wien zulks aangaat, aan de naauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven enz.

GEWIJZIGD ONTWERP VAN WET, *tot wijziging der wetten betreffende de heffing van den accijns op het Gemaal.*

WIJ WILLEM III, ENZ.

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat in de wetten van 29 Maart 1833 (*Staatsblad* n°. 3) en 26 November 1847 (*Staatsblad* n°. 70) bepalingen voorkomen, welke het daarstellen belemmeren van molens of inrigtingen waar de tarwe tot meel voor den handel wordt bereid;

Willende, door wijziging dier bepalingen, de gelegenheid openen dat dergelijke trafieken kunnen worden daargesteld;

En tevens willende voorzien in de bezwaren tegen het bedrag van den accijns, waaraan de maïs of Turksche tarwe onderworpen is,

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Art. 1. Na daartoe van Ons verkregen vergunning, wordt het daarstellen van molens toegelaten, alwaar uitsluitend tarwe tot meel, door zuivering, maling, builing en schifting, voor den handel wordt bereid; een en ander onder de bepalingen hieronder vermeld, in verband met die der wetten van 29 Maart 1833 (*Staatsblad* n°. 3) en 26 November 1847 (*Staatsblad* n°. 70).

Art. 2. Op deze molens en hunne bemalers zijn niet toepasselijk:

art. 7 der wet van 29 Maart 1833 (*Staatsblad* n°. 3), houdende dat aan niemand een tweede biljet mag worden afgegeven ter maling op denzelfden molen van dezelfde soort van graan en voor eene hoeveelheid, welke niet meer dan $1/5$ verschilt van die, waarvoor reeds vroeger een accijnsbiljet was afgegeven en waarvan de afvoer van den molen niet gebleken is;

art. 22 derzelfde wet van 1833, voor zooveel betreft het be-

paalde, dat bij het ter maling uitstorten van elken zak graan, zulks door den molenaar door middel van streping op het dubbel van het accijnsbiljet moet worden aangeteekend;

art. 50 der meergenoemde wet van 1833, wat aangaat het verbod om het korenmolenaars-bedrijf te zamen uit te oefenen met dat van meelverkooper;

en de artt. 3 en 4 der wet van 26 November 1847 (*Staatsblad* n°. 70), voorschrijvende dat de korenmolenaars de gemalen granen geene bewerking op den molen mogen doen ondergaan, maar die moeten houden in denzelfden staat waarin zij van de steenen komen; noch gemalen granen, welke eenige bewerking hebben ondergaan, van den molen mogen vervoeren.

Art. 3. De zekerheid, volgens art. 10 der wet van 29 Maart 1833 (*Staatsblad* n°. 3) ten behoeve der administratie van 's Rijks belastingen te stellen, kan niet minder dan *een duizend* en hoogstens *vier duizend gulden* bedragen.

Art. 4. Behalve de stukken gewigt, bij art. 13 der wet van 29 Maart 1833 (*Staatsblad* n°. 3) genoemd, moet op de korenmolens nog een stuk van *vijftig ponden* voorhanden zijn.

Het ontbreken daarvan doet den molenaar eene boete van *vijftig gulden* verbeuren.

Art. 5. Behoudens eene hoeveelheid van *vijf ponden* meel van belast en van *twintig ponden* meel van onbelast graan voor huishoudelijk gebruik, mag geen ander graan dan tarwe, noch ander meel of zemelen dan van tarwe, in den molen en in de plaatsen in art. 25 der wet van 29 Maart 1833 (*Staatsblad* n°. 3) genoemd, aanwezig zijn.

Bevinding van ander belast graan dan tarwe, of van onbelast graan, of wel van ander meel of andere zemelen dan van tarwe, in den molen of de plaatsen in de 1ste zinsnede van dit artikel bedoeld, doet den molenaar vervallen in eene boete van *twee gulden* per pond van dat belast of onbelast graan, meel of zemelen.

Gelijke boete is verschuldigd, wanneer blijkt dat de tarwe of het daarvan afkomstige meel met ander graan of meel vermengd is. In dat geval wordt zij betaald in verhouding tot het getal ponden, waaruit de partij vermengd graan of meel bestaat.

In de gevallen, in de 2de en 3de zinsneden van dit artikel voorzien, is het graan, het meel of de zemelen, alsmede de daarbij behoorende zakken, verbeurd.

Onder tarwe wordt verstaan de gewone en niet de maïs of Turksche tarwe; onder onbelast graan, behalve dat bij de 1ste zinsnede van art. 4 der wet van 29 Maart 1833 (*Staatsblad* n°. 3) genoemd, ook linzen, rijst en kastanjes.

Art. 6. De aangifte tot inslag van tarwe in den molen en daartoe volgens de wet behoorende gebouwen moet minstens twee uren vóór den inslag zelven ten kantore van den ontvanger in de gemeente worden ingeleverd.

Alle inslag van tarwe in den molen en daartoe volgens de wet behoorende gebouwen geschiedt in tegenwoordigheid van ambtenaren, die de accijnskwitantie volgens hunne bevinding afteekenen.

Accijnskwitantien, in voege voormeld niet afgeteekend, zijn niet geldig om den voorraad op den molen en daartoe volgens de wet behoorende gebouwen, of den afvoer van daar, te dekken.

Art. 7. Met wijziging in zooverre der 1ste zinsnede van art. 8 en der laatste zinsnede van art. 24 der wet van 29 Maart 1833 (*Staatsblad* n°. 3), wordt door den ontvanger in de gemeente op de accijnskwitantie de tijd bepaald, binnen welken de aanvoer van de tarwe naar den molen en daartoe volgens de wet behoorende gebouwen moet plaats hebben.

Art. 8. De hoeveelheid ponden tarwe in den molen en daartoe volgens de wet behoorende gebouwen iederen dag kunnende worden ingeslagen, mag niet meer bedragen dan in den loop van *vier en twintig uren* op den molen kan worden afgewerkt.

De administratie van 's Rijks belastingen is bevoegd om, op verlangen van den molenaar, den inslag van grootere hoeveelheden toe te staan, met dien verstande echter, dat de voorraad, te gelijker tijd in den molen en daartoe behoorende gebouwen aanwezig, nimmer mag overtreffen het zesvoudige der hoeveelheid in den loop van 24 uren op den molen kunnende worden afgewerkt.

De hoeveelheid, in de 1ste zinsnede vermeld, wordt voor elken molen door de administratie van 's Rijks belastingen bepaald, en moet, zooveel mogelijk, achtereenvolgend en zonder tusschenpoozen worden ingeslagen.

Art. 9. Geen accijnskwitantien zijn geldig om den voorraad op den molen en daartoe volgens de wet behoorende gebouwen te dekken, dan die ten name van den molenaar staan.

Art. 10. De uitslag van gemalen tarwe van den molen en daartoe volgens de wet behoorende gebouwen mag niet geschieden dan tusschen zons-op- en ondergang en in tegenwoordigheid van ambtenaren, die op de accijnskwitantie, na gedane verificatie, van hunne bevinding en van het tijdstip dier verificatie melding maken.

Accijnskwitantien, in voege voormeld door de ambtenaren niet afgeteekend, hebben geen kracht om het meel en de zemelen bij den afvoer of het meel in de meelverkooperij te dekken.

De tijd, door den ontvanger in de gemeente op de accijnskwitantie tot den afvoer bepaald, vangt aan van het oogenblik der afteekening door de ambtenaren die bij den uitslag tegenwoordig zijn.

Art. 11. Geen uitslag van gemalen tarwe van den molen en daartoe volgens de wet behoorende gebouwen mag geschieden, zoo niet gelijktijdig met het meel afgevoerd worden de zemelen en de afval der partij, ieder in afzonderlijke zakken, en volgens de verhouding in art. 12 of art. 13 uitgedrukt.

Door afval wordt verstaan hetgeen door de zuivering van het graan wordt verkregen.

Art. 12. Zoowel bij peiling op als bij afvoer van gemalen tarwe van den molen en daartoe volgens de wet behoorende gebouwen moet elke *honderd ponden* tarwe verantwoord worden met minstens *zes en zeventig en een half pond* meel, *een en twintig en een half pond* zemelen en *een pond* afval.

Bevinding van een verschil van meer dan drie ten honderd op de verhouding tusschen het meel en de zemelen in dit of in het volgende artikel, hetzij in overwigt op het meel en onderwigt op de zemelen, of omgekeerd, doet den molenaar eene boete verbeuren van twee gulden per pond van dat meerdere.

Het meel en de zemelen moeten door builing behoorlijk van elkander zijn afgescheiden.

Geene behoorlijke afscheiding in voege voorschreven geschied zijnde, heeft de administratie van 's Rijks belastingen de bevoegdheid om die afscheiding met des molenaars werktuigen en ten zijnen koste te doen bewerkstelligen.

De verpligtingen, den molenaar bij art. 18 dezer wet opgelegd, zijn, op de daarbij bepaalde boeten, ook in dit geval toepasselijk, even als de bevoegdheid den ambtenaren daarbij toegekend.

Art. 13. De administratie van 's Rijks belastingen heeft de bevoegdheid om, op verlangen van den molenaar, eene andere doorloopende verhouding tusschen het meel en de zemelen, dan die in het 1ste lid van art. 12 daar te stellen, doch alleen in dier voege, dat de hoeveelheid meel worde verhoogd en de hoeveelheid zemelen in evenredigheid verminderd.

De verhouding, zoowel in dit als in het vorige artikel, wordt door den ontvanger in de gemeente op het dubbel der accijnskwitantie uitgedrukt.

Art. 14. Onverminderd het bepaalde bij art. 12 dezer wet, wordt in de gevallen van de 2de en 3de zinsneden van art. 28 der wet van 29 Maart 1833 (*Staatsblad* n°. 3), bij bevinding van overwigt, en wanneer het verschil meer dan *een ten honderd* bedraagt, door den molenaar eene boete verbeurd van *twee gulden* voor elk pond te veel bevonden tarwe, meel, zemelen of afval, behoudens zijne verpligting tot betaling van den enkelen accijns wegens de te veel bevondene tarwe of meel.

Bij bevinding van onderwigt wordt, wanneer het verschil meer dan *drie* doch niet boven *vijf* ten honderd bedraagt, eene boete verbeurd van *twintig cents*, en wanneer het verschil meer dan *vijf* ten honderd beloopt, eene boete van *veertig cents* voor elk te kort bevonden pond tarwe, meel, zemelen of afval.

Art. 15. Alle uitslag uit den molen en daartoe volgens de wet behoorende gebouwen van tarwe, meel, zemelen, stuifmeel of opveegsel, gelijk mede van afval in welke hoeveelheid ook, zonder gedekt te zijn met een door de ambtenaren bij den uitslag afgeteekend biljet, is strafbaar met eene boete van *twee gulden* per pond, en verbeurte van het aldus uitgeslagen wordende, benevens de zakken.

Art. 16. De aan- en afvoer naar of van den molen en daartoe volgens de wet behoorende gebouwen van het harde en het gemalen graan mag niet anders geschieden dan met vaar- of voertuigen van den molenaar, volgens de 1ste zinsnede van art. 24 der wet van den 29sten Maart 1833 (*Staatsblad* n°. 3).

Overtreding dezer bepaling doet den molenaar eene boete van *vijftig gulden* verbeuren.

Art. 17. Bij uitbreiding van art. 27 der wet van 29 Maart 1833 (*Staatsblad* n°. 3), is de molenaar verpligt om, in de bij dat artikel bedoelde gevallen, de in bewerking zijnde partijen graan en meel onverwijld af te werken en den voorhanden voorraad in zoodanige orde te plaatsen, dat zoowel de aanwezige ongemalen tarwe, als het meel, de zemelen en de afval elk afzonderlijk kunnen worden opgenomen.

Overtreding van eene dezer bepalingen wordt gestraft met eene boete van *drie honderd gulden*.

Art. 18. De molenaar is verpligt den ambtenaren hulp te verleenen tot het doen van visitatien en peilingen op of aan zijnen molen of meelverkooperij en de tot een en ander volgens de wet behoorende gebouwen, en tot dat einde de noodige knechts of arbeiders, alsmede de vereischte zakken en andere benoodigdheden, beschikbaar te stellen.

Weigering of verzuim van dit een en ander doet den molenaar eene boete verbeuren van *drie honderd gulden*, onverminderd de

bevoegdheid der ambtenaren, om zich ten koste des molenaars van de vereischte hulp en het verder benoodigde te voorzien.

Deze peilingen geschieden niet anders dan op schriftelijke lastgeving van den hoogsten ambtenaar van 's Rijks belastingen *in loco*.

Art. 19. De ambtenaren hebben de bevoegdheid om in het tijdvak tusschen eene aangevangen en volbragte peiling in den molen of meelverkooperij en de tot een en ander volgens de wet behoorende gebouwen, ook des nachts, en onverschillig of daarin al dan niet gewerkt wordt, te blijven waken.

Art. 20. Het zoogenaamde stuifmeel of opveegsel wordt, na als zoodanig door de ambtenaren te zijn erkend en vermengd in verhouding van *twee en een half pond* droog zand op elke *honderd ponden*, op een geleibiljet zonder zegel, in hoeveelheden van minstens *drie honderd ponden*, van den molen en daartoe volgens de wet behoorende gebouwen afgevoerd.

Geen geleibiljet wordt daartoe afgegeven tot een grooter bedrag dan in verhouding van hoogstens *een ten honderd* van de ingeslagene en bereids gemalen hoeveelheden tarwe.

Bij bevinding van meer stuifmeel dan in de even vermelde verhouding, verbeurt de molenaar eene boete van *een gulden* per pond van dat meerdere.

Van het stuifmeel mag geene grootere hoeveelheid dan van *zes honderd ponden* op den molen en daartoe volgens de wet behoorende gebouwen aanwezig zijn; bevinding van meerder doet den molenaar in eene boete van *een gulden* per pond van dat meerdere vervallen.

Het stuifmeel wordt in geen geval bij de peiling in aanmerking genomen.

Art. 21. De boeten bij de 4de en 5de zinsneden van art. 4 en de 1ste en 2de zinsneden van art. 9 der wet van 29 Maart 1833 (*Staatsblad* n°. 3) tegen den aangever, en bij de 3de zinsnede van laatstgenoemd artikel tegen den aldaar bedoelden vervoerder bedreigd, blijven buiten toepassing.

Art. 22. Geene localen worden tot de uitoefening der meelverkooperij van den molenaar toegelaten, dan die minstens *drie honderd ellen* van den molen en daarbij volgens de wet behoorende gebouwen verwijderd zijn.

Art. 23. In de gevallen van de artt. 6 en 10 dezer wet, worden geenerlei kosten van toezigt of verificatie gevorderd.

Art. 24. De hierboven vermelde bepalingen zijn uitsluitend van toepassing op de molens, in art. 1 dezer wet vermeld.

Art. 25. Wij behouden Ons voor, om, op den voet dezer wet en met toepassing der straffen, welke daarbij met opzigt tot de tarwe zijn vastgesteld, ook het malen van rogge en van maïs of Turksche tarwe toe te staan, en alsdan de verhouding te bepalen, waarin eene gegevene hoeveelheid dezer graansoorten tot het daarvan afkomstige meel, zemelen en afval zal moeten staan.

Art. 26. Met wijziging van de laatste zinsnede van art. 1 en van de voorlaatste zinsnede van art. 53 der wet tot invoering van een accijns op het gemaal, van 29 Maart 1833 (*Staatsblad* n°. 3), worden de bepalingen ten aanzien van de rogge, het roggemeel en het roggebrood, in evengenoemde wet vervat, toepasselijk verklaard op de maïs of Turksche tarwe en het daarvan afkomstige brood en meel.

Lasten en bevelen, enz.

GEWIJZIGD ONTWERP VAN WET, *houdende eenige veranderingen in de straffen op misdrijven gesteld.*

WIJ WILLEM III, ENZ.

Alzoo Wij in overweging genomen hebben dat het wenschelijk is om, in afwachting van een nieuw Strafwetboek, eenige verandering in de straffen, zoo als die thans bij de wet zijn geregeld, te maken,

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Art. 1. De doodstraf wordt door den scherpregter uitgevoerd op een schavot, door den veroordeelde met eenen strop om den hals aan eene galg vast te maken en een luik onder zijne voeten te doen wegvallen.

Art. 13 van het Wetboek van Strafregt wordt afgeschaft.

Art. 2. De straffen van *algemeene verbeurdverklaring der goederen den schuldige toebehoorende*, van *het stellen onder bijzonder toezigt der hooge politie*, van *eeuwigdurenden of tijdelijken dwangarbeid* zijn, voor zooverre zij hier te lande nog bestaan, afgeschaft.

De dwangarbeid is en blijft vervangen:

de eeuwigdurende door eene tuchthuisstraf van minstens vijf en hoogstens twintig jaren;

de tijdelijke door eene tuchthuisstraf van minstens vijf en hoogstens vijftien jaren.

Art. 3. De straf van het brandmerk wordt afgeschaft.

Art. 4. De straf van de kaak, als volgens art. 22 van het Wetboek van Strafregt de straffen van eeuwigdurenden dwangarbeid, dwangarbeid voor eenen tijd en de tuchthuisstraf (*réclusion*) voorafgaande, wordt afgeschaft.

Art. 5. Waar de straf van de kaak als op zich zelve staande straf bij het Wetboek van Strafregt is bedreigd, wordt zij vervangen door eene correctionele gevangenisstraf van drie tot vijf jaren, en ontzetting van de regten in art. 8 dezer wet vermeld, voor vijf tot tien jaren.

Indien nevens de straf van de kaak geldboete bedreigd is, wordt die met de voormelde straffen toegepast.

Art. 6. De straf van ontzetting van burgerschapsregten (*dégradation civique*) wordt vervangen door eene correctionele gevangenisstraf van één tot drie jaren, met of zonder geldboete van tien tot vijf honderd gulden, en ontzetting van de regten, in art. 8 dezer wet vermeld, van vijf tot tien jaren.

De onbepaalde straffen van confinement, correctie en ontzegging van inwoning, in bijzondere wetten bedreigd, worden vervangen door eene correctionele gevangenisstraf van drie maanden tot drie jaren.

Art. 7. De bepaling van art. 2 der wet van 28 Junij 1851 (*Staatsblad* n°. 68) wordt uitgestrekt tot de gevallen, waarin de regter de gevangenisstraf voor twee jaren of minder zoude hebben uitgesproken.

Art. 8. De regten, omschreven in art. 42 van het Wetboek van Strafregt, worden vervangen door:

a. het kiesregt;

b. het waarnemen van alle openbare bedieningen of ambten;

c. het zijn van voogd of curator over vreemden;

d. het zijn van voogd of curator over eigen kinderen;

e. het afleggen van getuigenis onder eede in burgerlijke zaken in geval van wraking;

f. het regt om schietgeweer of wapenen te dragen.

Het wordt den regter overgelaten de ontzetting dier regten, of sommige hunner, al of niet uit te spreken.

De ontzetting van de waarneming van bedieningen of ambten is echter in de gevallen van artt. 5 en 6 dezer wet, en artt. 113 en 171 van het Wetboek van Strafregt alleen dan niet verpligtend, wanneer de regter art. 463 van dat Wetboek toepast.

Art. 9. Wanneer de beschuldigde, hetzij uit hoofde zijner jonge jaren, hetzij wegens dwang, bevel, billijke vrees, verleiding, bekrompenheid van verstand, de geringheid of het vrijwillig herstel des nadeels door de misdaad toegebragt, of andere verzachtende omstandigheden eene aanmerkelijke vermindering van straf mogt verdienen, kunnen de tuchthuisstraf van vijf tot twintig jaren en deportatie door eene correctionele gevangenis van één jaar minstens, de tuchthuisstraf van vijf tot vijftien jaren door eene correctionele gevangenis van zes maanden minstens, de gewone tuchthuisstraf van vijf tot tien jaren en verbanning door eene correctionele gevangenis van drie maanden minstens worden vervangen.

Deze correctionele gevangenisstraffen kunnen door de toepassing van art. 2 der wet van 28 Junij 1851 (*Staatsblad* n°. 68), en art. 7 dezer wet, niet lager dan tot de helft afdalen.

Art. 10. Poging tot misdaad wordt gestraft met de straf volgende op die, welke bij de wet tegen de misdaad zelve is bedreigd.

De poging wordt gestraft, indien:

tegen de misdaad zelve deportatie is bedreigd, met tuchthuisstraf van vijf tot vijftien jaren;

tegen de misdaad zelve tuchthuisstraf (*réclusion*) of verbanning is bedreigd, met eene correctionele gevangenisstraf van één tot vijf jaren.

De bepalingen van dit artikel zijn niet toepasselijk op bijkomende straffen naast de hoofdstraf in het Strafwetboek bedreigd.

Deze straffen worden gelijkelijk op de poging als op de daad zelve toegepast.

Art. 11. De artt. 56, 57 en 58 van het Wetboek van Strafregt zijn afgeschaft.

Indien iemand, na reeds te voren hetzij tot eene criminele straf, hetzij tot eene gevangenisstraf voor den tijd van langer dan één jaar, of tot eenzame opsluiting voor den tijd van langer dan zes maanden veroordeeld te zijn geweest, andermaal wegens misdaad of wanbedrijf, daarna gepleegd, te regt staat, stelt de vroegere veroordeeling eene verzwarende omstandigheid daar, waarop de regter, behoudens de bepalingen van artt. 9 en 20 dezer wet, bij de toepassing der straf acht moet geven.

De regter is bevoegd de straf van verbanning, tuchthuis of gevangenis zelfs met een derde boven het maximum te verhoogen.

Art. 12. Het art. 11 is ook toepasselijk na voorafgaande veroor-

deeling door den militairen strafregter, doch niet anders dan in de gevallen, aangeduid in de wet van 3 Maart 1852 (*Staatsblad* n°. 20).

Art. 13. De doodstraf wordt veranderd in tuchthuisstraf van vijf tot twintig jaren, ten aanzien der misdaden van:

1°. valsche munt, omschreven in art. 6 der wet van 24 April 1836 (*Staatsblad* n°. 13);

2°. valschheid, omschreven in art. 139 van het Wetboek van Strafregt;

3°. manslag, voorafgegaan, vergezeld of gevolgd van eene andere misdaad of een wanbedrijf, mits de manslag niet gestrekt heeft om het plegen van die misdaad of dat wanbedrijf voor te bereiden, gemakkelijk te maken of de ontdekking daarvan voor te komen.

4°. kindermoord, voor de eerste maal door de ongehuwde moeder gepleegd;

5°. brandstichting, omschreven in de artt. 434 en 435 van het Wetboek van Strafregt, wanneer niet te voorzien was dat eenig menschenleven daardoor in gevaar kon worden gebragt.
Art. 9 dezer wet is hier niet van toepassing.

Art. 14. Met gevangenisstraf van twee tot vijf jaren worden gestraft:

1°. de gewelddadigheden tegen ambtenaren en agenten, vermeld in art. 230 van het Wetboek van Strafregt, indien zij slechts bloedstorting, kwetsing of ziekte hebben voortgebragt;

2°. de gewelddadigheden in art. 309 van dat Wetboek vermeld;

3°. diefstal op den openbaren weg, zonder geweld of bedreiging;

4°. diefstal met braak, inklimming of valsche sleutels, op plaatsen, die niet als bewoonde huizen worden aangemerkt of daarmede gelijkgesteld;

5°. diefstal bij nacht, door meer dan één persoon, op plaatsen, die niet als bewoonde huizen worden aangemerkt of daarmede gelijkgesteld;

6°. diefstal, vermeld in art. 386, n°. 3, van het Wetboek van Strafregt;

7°. diefstal, vermeld in n°. 4 van hetzelfde art. 386, doch alleen in het geval, dat hij is bedreven door iemand in herbergen opgenomen.
De veroordeelden wegens de diefstallen onder n^is. 3 tot en met 7 vermeld, kunnen worden ontzet van de regten in art. 8 opgenoemd, gedurende den tijd van vijf tot tien jaren.

Art. 15. Art. 312 van het Wetboek van Strafregt wordt ingetrokken en de gewelddadigheid jegens wettige of natuurlijke ouders of jegens grootouders als eene verzwarende omstandigheid aangemerkt, waarop de regter, behoudens de bepalingen van artt. 9 en 20 dezer wet, bij de toepassing der straf moet acht geven.
De regter is zelfs bevoegd de tuchthuis- of gevangenisstraf met een derde boven het maximum te verhoogen.

Art. 16. Met de straffen, in art. 401 van het Wetboek van Strafregt bedreigd, worden gestraft de in art. 388 van dat Wetboek omschrevene diefstallen van gereedschappen van landbouw, oogsten, koren- of graanstapels of hoopen, die een deel van den oogst uitmaken, in de weiden of op de akkers; steendieverijen in steengroeven, dieverijen van hout op koopen gesteld; en van visch in de vijvers, vischkommen of bewaarplaatsen van visch.

Art. 17. De poging tot de misdaden (*crimes*), welke door deze wet correctioneel strafbaar worden en het kenmerk van wanbedrijf erlangen, is even als de volbragte daad strafbaar.
De gevangenisstraf tegen wanbedrijven, in deze wet en in het Strafwetboek bedreigd, wordt echter bij strafbare poging met een derde verminderd.
Indien er op de poging in dat Wetboek eene mindere straf is bedreigd, wordt deze toegepast.

Art. 18. Met gevangenisstraf van zes dagen tot eene maand, met of zonder geldboete van acht tot vijf en zeventig gulden, worden gestraft:
de enkele diefstallen vallende onder art. 401 van het Wetboek van Strafregt, van
mestspecien;
zoden, plaggen, heide en helm;
te veld staand gras en veldvruchten;
groen of ander hout, gehakt of niet gehakt;
riet, biezen, gesneden of niet gesneden;
gevallene bladeren;
mos, dennenknoppen en eikels;
mits deze enkele diefstallen zijn gepleegd noch met behulp van vaartuigen, noch met behulp van trek- of lastdieren, noch in vereeniging van meer dan vier personen.
De poging tot de in dit artikel opgenomene diefstallen blijft even als de daad strafbaar, behoudens de slotbepaling van het voorgaand artikel.

Art. 19. De artt. 271 laatste gedeelte, 272, 273, 274 en 282 van het Wetboek van Strafregt worden vervangen door de navolgende bepalingen:
Die bedelende wordt gevonden in eene plaats, voor welke eene openbare inrigting tot voorkoming van bedelarij bestaat, wordt gestraft met gevangenis van veertien dagen tot zes maanden.
De regter kan gelasten dat landloopers en bedelaars na het uiteinde der gevangenisstraf naar een bedelaarsgesticht of werkhuis zullen worden overgebragt. De last tot overbrenging is verpligtend ten aanzien van hen, die reeds eenmaal wegens landlooperij of bedelarij zijn veroordeeld.
Veroordeelde landloopers en bedelaars, welke vreemdelingen, zijn, kunnen ten allen tijde op last der Regering over de grenzen worden geleid.

Art. 20. Het art. 463 van het Wetboek van Strafregt kan worden toegepast ook dan wanneer de toegebragte schade de 25 francs te boven gaat, of tegen het wanbedrijf in het Strafwetboek slechts enkele geldboete is bedreigd.
Het is toepasselijk in de gevallen van artt. 5, 6, 10, 11, 12 14, 15, 16, 17, 18 en 19 dezer wet.
Het is mede toepasselijk bij eerste of latere overtredingen van politie, in het Wetboek van Strafregt voorzien, met die uitbreiding, dat de toepassing der daartegen bedreigde gevangenisstraf in geen geval meer verpligtend is.

Art. 21. De ontzetting van regten, bedoeld in art. 8 dezer wet, vangt aan met den dag waarop het vonnis kracht van gewijsde verkrijgt.
De tuchthuis- en gevangenisstraffen, vangen aan met den dag der ten-uitvoer-legging.
Is de veroordeelde bereids in hechtenis, dan vangen zij aan met den dag der uitspraak, niettegenstaande hooger beroep of voorziening in cassatie.
Verstrijkt, hangende het hooger beroep of de voorziening in cassatie, de straftijd, dan blijft echter deze veroordeelde in hechtenis.
Worden de oorspronkelijk opgelegde tuchthuis- of gevangenisstraffen verzwaard, zoo wordt in het geval, in het derde en vierde lid bedoeld, de laatst opgelegde straf geacht te loopen van den dag der eerste uitspraak.

Art. 22. De vernietiging of onbruikbaarmaking van werktuigen of andere voorwerpen, vervaardigd, geschikt gemaakt, of gediend hebbende tot het plegen van een misdrijf, kan in het vonnis worden gelast.

Art. 23. De bij artt. 205, 206 en 207 van de algemeene wet van 26 Augustus 1822 (*Staatsblad* n°. 38) bedreigde straf van tentoonstelling op een schavot wordt afgeschaft.
De misdrijven in die artikelen omschreven verliezen in elk geval het karakter van *misdaad*, en vervallen alzoo het eerste en tweede lid van art. 247 dierzelfde wet.
De in gemelde wet bedreigde straffen blijven overigens in haar geheel.

Art. 24. De besluiten van den Souvereinen Vorst van 11 December 1813 (*Staatsblad* n°. 10), 9 September 1814, n°. 35 (*Journal officiel de la Belgique*, n°. 87) en 20 Januarij 1815, n°. $^{16}/_{1026}$ (*Journal officiel de la Belgique*, n°. 118), alsmede het art. 209 van het Wetboek van Strafvordering zijn afgeschaft.

Art. 25. De tegenwoordige wet is van toepassing ook ten aanzien der misdrijven vóór haar in werking treden gepleegd.
De regtsgedingen, waarin de artt. 5, 6, 10, 14, 15, 16, 17 en 23 dezer wet toepasselijk zijn, en welke bij haar in werking treden krachtens arrest van teregtstelling naar de openbare teregtzitting van een provinciaal geregtshof verwezen zijn, worden aldaar in eersten en hoogsten aanleg beslist.
Op de misdaden (*crimes*), welke door deze wet correctioneel strafbaar worden, is het 2de lid van art. 88 des Wetboeks van Strafvordering toepasselijk.

Lasten en bevelen, enz.

VERANDERING *in het Ontwerp van Wet tot verlenging van den termijn bij art.* 293 *der Gemeentewet gesteld.*

De woorden *is verstreken*, aan het slot van de eerste zinsnede van den considerans, worden alsnu gelezen » zal verstrijken."

VERANDERING *in het Ontwerp van Wet houdende uitbreiding van de Regtsmagt der Kantonregters in Strafzaken.*

a. van Art. 1 aldus te lezen:

» de enkele diefstallen en de pogingen daartoe, opgenoemd in art. 18 der wet houdende eenige veranderingen in de straffen op misdrijven gesteld."

De overige wets-ontwerpen luiden gelijk zij in Bijblad II voorkomen.

ZITTING VAN DEN 19DEN JUNIJ.

24STE ZITTING.

ZITTING VAN MAANDAG 19 JUNIJ.

(GEOPEND TEN 3 URE.)

Mededeeling van de benoeming van voorzitters en onder-voorzitters der afdeelingen en van rapporteurs over verschillende wets-ontwerpen. — Ingekomen: 1°. boekwerken; 2°. verzoekschriften. — Verslagen uitgebragt over verschillende wets-ontwerpen; bepaling van den dag der beraadslaging.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 23 leden, te weten, de heeren:

Martens van Sevenhoven, Insinger, van Aylva van Pallandt, van Dam van Isselt, van den Dries, Cost Jordens, de Sitter, de Vos van Steenwijk, van Andringa de Kempenaer, van Sasse van Ysselt, d'Ablaing van Giessenburg, Bosch van Drakestein, Blankenheijm, van Weel, van Goltstein van Oldenaller, van Swinderen, Cremers, van Eijsinga, Tonckens, van Rijckevorsel, van der Oudermeulen, de Villers de Pité en Paspoort van Grijpskerke;

en de heer Minister van Kolonien.

De notulen van het verhandelde in de vorige vergadering worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter** deelt mede:

1°. dat de heeren de Bruijn en van Heeckeren van Wassenaer schriftelijk hebben kennis gegeven verhinderd te zijn om de vergadering bij te wonen.

Deze berigten worden voor kennisgeving aangenomen.

2°. dat door de Afdeelingen zijn benoemd tot Voorzitters, de heeren: van Beeck Vollenhoven, Insinger, van Aylva van Pallandt en Blankenheijm, en tot Onder-voorzitters, de heeren: d'Ablaing van Giessenburg, van Dam van Isselt, van Rijckevorsel en van Goltstein van Oldenaller.

3°. dat tot Rapporteurs zijn gekozen:

voor het wets-ontwerp tot verlenging van den termijn bij art. 293 der gemeentewet gesteld, de heeren: de Vos van Steenwijk, van Dam van Isselt, Paspoort van Grijpskerke en de Sitter;

voor dat tot regeling van het armbestuur, de heeren: van Swinderen, Insinger, Cost Jordens en van Eijsinga;

voor dat tot regeling van het gebruik van het koloniaal batig slot over 1851, de heeren: van Swinderen, Cremers, van Rijckevorsel, en van Goltstein van Oldenalder;

voor dat tot vaststelling der raming van uitgaven wegens verstrekkingen voor het Departement van Oorlog, dienst 1854, de heeren: van der Oudermeulen, Cremers, Paspoort van Grijpskerke en van Goltstein van Oldenaller;

voor dat tot vaststelling der raming van uitgaven wegens verstrekkingen voor het Departement van Marine, dienst 1854, dezelfde heeren;

voor dat betreffende het verleenen van pensioen aan mindere geëmploijeerden, werklieden en bedienden, op daggeld werkzaam bij inrigtingen van 's Rijks zee en landmagt, de heeren: van Wesseem, Cremers, van Rijckevorsel en de Sitter;

voor dat tot goedkenring eener dading tusschen het bestuur der domeinen en het heemraadschap van Mark en Dintel, de heeren van Wessem, Cremers, van Weel en de Sitter.

4°. eene missive van den Minister van Kolonien ten geleide van een boekwerk, getiteld: *Die Tertiärflora auf der Insel Java, nach den Entdeckungen des Herrn Fr. Junghuhn* u. s. w., beschrieben und erörtert von H. R. Göppert.

5°. de navolgende verzoekschriften, als;

van P. de Bruijne c. s., kiezers der gemeente St. Anna ter Muiden (provincie Zeeland), houdende bezwaren tegen het ontwerp van wet tot verlenging van den termijn, bij art. 293 der gemeentewet gesteld;

van het klassikaal bestuur van Alkmaar;

van den kerkeraad der Hervormde gemeente te Ooster-End op Texel;

van den kerkeraad der Hervormde gemeente te Oude-Schild op Texel, en

van de Synode der Christelijke Afgescheidene Gereformeerde Kerk in Nederland; de vier laatste houdende aandrang tot verwerping van het ontwerp van wet tot regeling van het armbestuur.

Deze verzoekschriften worden verzonden naar de Commissie voor de Petitien.

De **Voorzitter** berigt, dat de verschillende Commissien van Rapporteurs gereed zijn met hare verslagen omtrent de navolgende wets-ontwerpen, als omtrent:

dat tot verlenging van den termijn, bij art. 293 der gemeentewet gesteld;

dat tot regeling van het gebruik van het koloniaal batig slot over 1851;

dat tot raming der uitgaven wegens verstrekkingen voor het Departement van Marine, dienst 1854;

dat tot goedkeuring eener dading tusschen het bestuur der domeinen en het heemraadschap van Mark en Dintel;

dat tot het verleenen van pensioenen aan mindere geëmploijeerden, werklieden en bedienden, op daggeld werkzaam bij inrigtingen van 's Rijks zee- en landmagt; en

dat tot raming der uitgaven wegens verstrekkingen voor het Departement van Oorlog, dienst 1854.

Deze stukken zullen gedrukt en rondgedeeld worden en de beraadslaging over al deze wets-ontwerpen achtereenvolgens plaats hebben op aanstaanden Woensdag, des namiddags ten 2 ure.

Daarna wordt de vergadering gesloten.

VERSLAGEN UITGEBRAGT IN DE ZITTING VAN 19 JUNIJ.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS *voor het Ontwerp van Wet tot verlenging van den termijn bij art. 293 der Gemeentewet gesteld.*

Tegen de voorgedragen herhaalde verlenging van den termijn gesteld bij art. 293 der gemeentewet met één jaar zijn geene bedenkingen gerezen. Eene Afdeeling verklaarde daartegen geen bezwaar te hebben, in de veronderstelling dat de gemeenten, in welke sedert de invoering dezer wet de kiezers tot of boven het getal van 25 zijn toegenomen, niet langer in de uitzondering van gemeld artikel zullen geplaatst blijven.

Aldus vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs, den den 16den Junij 1854.

DE VOS VAN STEENWIJK.
VAN DAM VAN ISSELT.
PASPOORT VAN GRIJPSKERKE.
DE SITTER.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS *op het Wets-ontwerp tot regeling van het gebruik van het koloniaal batig slot over* 1851.

Bij de behandeling van dit Wets-ontwerp is door verscheiden leden met kracht de wensch geuit, dat de Regering bij den aanvang

der volgende zitting van de Staten-Generaal het reeds sedert langen tijd toegezegde wets-ontwerp indiene tot regeling der wijze van verantwoording der koloniale geldmiddelen. In afwachting dezer voordragt, zou men gaarne nog in deze zitting een ontwerp ontvangen tot regeling van het gebruik van het koloniaal batig slot over 1852.

Aldus vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs, den 19den Junij 1854.

VAN SWINDEREN.
CREMERS.
VAN RIJCKEVORSEL.
VAN GOLTSTEIN VAN OLDENALLER.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS
voor het Wets-ontwerp tot vaststelling der raming van uitgaven wegens Verstrekkingen voor het Departement van Marine, dienst 1854.

Tegen dit Wets-ontwerp zijn bij het onderzoek in de Afdeelingen geene bedenkingen gerezen.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 19den Junij 1854.

VAN DER OUDERMEULEN.
CREMERS.
PASPOORT VAN GRIJPSKERKE.
VAN GOLTSTEIN VAN OLDENALLER.

VERSLAG VAN DE COMMISSIE VAN RAPPORTEURS
over het Wets-ontmerp tot goedkeuring eener dading tusschen het bestuur der Domeinen en het Heemraadschap van Mark en Dintel.

Door eenige leden is verklaard, dat zij met genoegen de hier gesloten dading ter goedkeuring hadden ontvangen, waardoor eene zaak, welke tot vele moeijelijkheden heeft aanleiding gegeven, op billijke wijze wordt geregeld en tot beslissing gebragt.

Aldus vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs, den 19den Junij 1854.

VAN WESSEM.
CREMERS.
VAN WEEL.
DE SITTER.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS
voor het Wets-ontwerp betreffende het verleenen van pensioen aan mindere geëmploijeerden, werklieden en bedienden, op daggeld werkzaam bij inrigtingen van 's Rijks Zee- en Landmagt.

Door vele leden is verklaard, dat zij met genoegen het ontwerp eener wet hadden ontvangen, waardoor eene zaak geregeld wordt, die tot heden van verschillende Koninklijke besluiten afhankelijk is. Door deze zal vooral een vaste maatstaf en éénheid bij het pensioneren dér hier bedoelde personen worden verkregen, terwijl vroeger ongelijkheid bestond bij het toestaan van pensioen aan werklieden en mindere geëmploijeerden bij het Departement van Marine en dat van Oorlog.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 19den Junij 1854.

VAN WESSEM.
CREMERS.
VAN RIJCKEVORSEL.
DE SITTER.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS
over het Wets-ontwerp tot vaststelling der raming van uitgaven wegens Verstrekkingen voor het Departement van Oorlog, dienst 1854.

Bij het onderzoek van dit Wets-ontwerp is door sommige leden de wensch geuit, dat, evenzeer als dit bij het Departement van Marine geschiedt, deze zaak een geregelden loop verkrijge, waardoor het bestaande saldo in 's Rijks schatkist verdwijne, zoodat de ordelijke toestand moge ontstaan, welke vroeger als een gevolg van de regeling van dit onderwerp is voorgesteld.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 19den Junij 1854.

VAN DER OUDERMEULEN.
CREMERS.
PASPOORT VAN GRIJPSKERKE.
VAN GOLTSTEIN VAN OLDENALLER.

ZITTING VAN DEN 21STEN JUNIJ.

25STE ZITTING.

ZITTING VAN WOENSDAG 21 JUNIJ.

(GEOPEND TEN 2 URE.)

Ingekomen: afschrift van eene publicatie van den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch Indie, betrekkelijk het vrijstellen van den invoer op padie en rijst. — Mededeeling der benoeming van rapporteurs over verschillende wets-ontwerpen. — Verzoekschriften ingekomen. — Rapport uitgebragt omtrent een verzoekschrift.— Aanneming zonder beraadslaging van eenige wets-ontwerpen; beraadslaging over en aanneming van het wets-ontwerp tot vaststelling der raming van uitgaven wegens verstrekkingen voor het Departement van Oorlog, dienst 1854.

Voorzitter: de heer **Philipse**.

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 28 leden, te weten, de heeren:

Blankenheijm, de Sitter, 't Hooft van Benthuizen, van Swinderen, van Sasse van Ysselt, van Aylva van Pallandt, Insinger, van Rijckevorsel, van Weel, van Wessem, Sassen, Tonckens, d'Ablaing van Giessenburg, Paspoort van Grijpskerke, van Andringa de Kempenaer, Martens van Sevenhoven, Boxman, Cremers, van der Oudermeulen, van Goltstein van Oldenaller, Bosch van Drakestein, de Vos van Steenwijk, Cost Jordens, van den Dries, de Villers de Pité, van Eijsinga en Regout;

en de heeren Ministers van Binnenlandsche Zaken, van Financien, van Marine, van Oorlog en van Kolonien.

De notulen van het verhandelde in de vorige vergadering worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter** deelt mede:

1°. dat de heeren Lotsij en van Beeck Vollenhoven schriftelijk kennis hebben gegeven, dat zij verhinderd zijn deze vergadering bij te wonen, de eerste door ambtsbezigheden, de laatste door eene ligte ongesteldheid.

Deze berigten worden voor kennisgeving aangenomen.

2°. dat is ingekomen eene missive van den Minister van Kolonien, ten geleide van een afschrift eener publicatie van den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch Indie, houdende vrijstelling van den invoer in Nederlandsch Indie van padie en rijst gedurende het jaar 1854.

Deze missive wordt voor kennisgeving aangenomen en de publicatie ter griffie gedeponeerd.

3°. dat tot Rapporteurs benoemd zijn:

a. voor het wets-ontwerp tot wijziging van den accijns op het gemaal, de heeren: van Wessem, Regout, Boxman en van Sasse van Ysselt;

b. voor dat tot verandering van de straffen op misdrijven, door het krijgsvolk te water gepleegd, de heeren: Martens van Sevenhoven, Cremers, Paspoort van Grijpskerke en Bosch van Drakestein;

c. voor dat tot verandering der straffen op misdrijven gesteld, de heeren: Martens van Sevenhoven, Cremers, Cost Jordens en Bosch van Drakestein;

d. voor dat tot uitbreiding der regtsmagt van de kantonregters in strafzaken, de heeren: Tonckens, Cremers, Cost Jordens en Bosch van Drakestein;

4°. dat zijn ingekomen twee verzoekschriften, als:

een adres van den kerkeraad der Hervormde gemeente te Burg op Texel, tegen de wet op het armbestuur; en

een adres van het gemeentebestuur van Waalre (provincie Noordbrabant) voor die wet.

Deze verzoekschriften worden verzonden naar de Commissie voor de Petitien.

De Kamer gaat over tot de behandeling van de wets-ontwerpen waarvan de beraadslaging heden aan de orde is gesteld.

De heer **Paspoort van Grijpskerke** brengt vooraf rapport uit omtrent een adres betreffende het wets-ontwerp tot verlenging van den termijn bij art. 293 der gemeentewet gesteld en zegt:

Namens de Commissie voor de Petitien heb ik de eer rapport uit te brengen over een verzoekschrift van kiezers der gemeente St. Anna ter Muiden, kanton Sluis, provincie Zeeland. De requestranten verzoeken dat het u behagen moge, het wets-ontwerp tot verlenging van den termijn bij art. 293 der gemeentewet gesteld, niet aan te nemen, ten einde de ingezetenen dier gemeente dezelfde regten mogen genieten als die der overige gemeenten, daar men van hen dezelfde lasten en, als het het Vaderland geldt, dezelfde offers eischt. Te meer achten zij dit noodig, daar reeds verleden jaar in het bestuur der gemeente een hoofd van het plaatselijk bestuur benoemd is, die ingezeten is van eene andere gemeente, en die, zoolang deze exceptionele toestand duurt, ook stem in den raad heeft.

De requestranten zien daarin eene strekking, waardoor zij vreezen met eene andere gemeente vereenigd te worden en hunne zoo hooggeschatte zelfstandigheid te verliezen; eene zelfstandigheid die zij vermeenen zoowel den geringsten daglooner als den vorst dierbaar te zijn en waarop elk burger gelijke aanspraak heeft.

De Commissie heeft de eer voor te stellen, dit verzoekschrift, als in verband staande tot een aanhangig wets-ontwerp, ter griffie te deponeren, opdat de leden daarvan nader kennis zullen kunnen nemen.

Dienovereenkomstig wordt besloten.

De wets-ontwerpen:

1°. dat TOT VERLENGING VAN DEN TERMIJN BIJ ART. 293 DER GEMEENTEWET GESTELD;

2°. dat TOT REGELING VAN HET GEBRUIK VAN HET KOLONIAAL BATIG SLOT OVER 1851;

3°. dat TOT VASTSTELLING DER RAMING VAN UITGAVEN WEGENS VERSTREKKINGEN VOOR HET DEPARTEMENT VAN MARINE, DIENST 1854;

4°. dat TOT GOEDKEURING EENER DADING TUSSCHEN HET BESTUUR DER DOMEINEN EN HET HEEMRAADSCHAP VAN MARK EN DINTEL; en

5°. dat TOT HET VERLEENEN VAN PENSIOEN AAN MINDERE GEËMPLOIJEERDEN, WERKLIEDEN EN BEDIENDEN, OP DAGGELD WERKZAAM BIJ INRIGTINGEN VAN 'S RIJKS ZEE- EN LANDMAGT;

worden achtereenvolgens zonder beraadslaging met algemeene stemmen aangenomen.

Bij de stemming over het tweede wets-ontwerp was de heer van Rijckevorsel en bij dat over het vierde wets-ontwerp de heer van den Dries niet tegenwoordig.

6°. Het WETS-ONTWERP TOT VASTSTELLING DER RAMING VAN UITGAVEN WEGENS VERSTREKKINGEN VOOR HET DEPARTEMENT VAN OORLOG, DIENST 1854.

De beraadslaging wordt daarover geopend.

De heer **van Swinderen**: Wanneer ik er op let, dat toen een vorig wets-ontwerp omtrent de verstrekkingen in December des vorigen jaars was aangenomen, er nog in de schatkist als bijzonder fonds overbleef eene som van ruim f 380,000; wanneer ik er op let dat zoodra dit voorstel tot wet zal verheven zijn, er niet meer in de schatkist zal overblijven dan ruim f 156,000, dan moet ik erkennen dat hier vooruitgang is, dat hier, naar mijn bescheiden oordeel, verbetering plaats heeft. Die verbetering zou mij kunnen nopen om mijne stem aan dit voorstel te geven. Maar wanneer ik in uwe herinnering terugroep, wat ook ge-

schied is tijdens die vorige voordragt behandeld werd, dat vele leden wenschten in die voordragt te berusten, wanneer zij konden vertrouwen dat in een volgend jaar, dat is in 1854, de aanmaak zal gelijkstaan met het bedrag van hetgeen in het fonds aanwezig is ten gevolge van de gedane verstrekkingen, en dit derhalve tot aanvulling van de magazijnen zal worden gebruikt, dan moet ik erkennen dat ik door deze voordragt minder voldaan ben. Alleen wanneer de Minister van Oorlog ons de verzekering mogt kunnen geven, dat nog in den loop van dit jaar aan den destijds uitgedrukten wensch zal worden voldaan, zou ik mijne stem kunnen geven aan dit voorstel van wet, en zoo de Minister daarin bezwaar mogt vinden, zal ik mijne goedkeuring aan dit wets-ontwerp moeten onthouden.

De heer **Cost Jordens**: Ik heb de eer niet gehad tegenwoordig te zijn in de zitting van December laatstleden waarvan mijn ambtgenoot zoo even heeft gesproken. Het zij mij intusschen geoorloofd te zeggen dat ik hetgeen door sommige leden toen in het midden is gebragt omtrent de eerste toepassing van de algemeene wet omtrent de verstrekkingen, en de bezwaren die destijds in het midden zijn gebragt, gedeeld heb. Het is mij voorgekomen dat de zaak op de wijze als ze toen is en nu weder door den Minister van Oorlog behandeld wordt niet ordelijk is. Ik zeg niet ordelijk, want ik beweer niet dat er eene bepaalde schennis, eene bepaalde afwijking van de algemeene wet bestaat, maar het komt mij voor dat de nadeelen die eigenaardig aan die algemeene wet verknocht zijn, kunnen voorkomen worden, wanneer al datgene dat in de schatkist in een jaar is gekomen, op de raming van de verstrekkingen van het volgende jaar gebragt wordt. Dat is destijds in December niet geschied. En ondanks al hetgeen daarover door die geëerde leden is gezegd, is dat ook nu wederom niet gebeurd.

Ik wenschte dat dit plaats had. Ik geloof, dat dit regelmatiger zou zijn; dat het de nadeelen, welke uit die wet voortspruiten, zou wegnemen; dat het ongerief, 't welk uit dat beheer van gelden buiten de begrooting voorkomt, op die wijze zou kunnen verzacht worden. Daarbij wil ik nog opmerken, dat de f 156,000, die nu nog overblijven ter beschikking, eerst op de raming van 1855 zullen kunnen gebragt worden, terwijl zij voor een goed gedeelte voortkomen uit hetgeen reeds in 1852 voor verstrekkingen ontvangen is.

Ik herhaal het, ik geloof niet dat hier sprake is van eene afwijking, eene schending van de algemeene wet, en met den spreker, die mij is voorafgegaan, wil ik wel erkennen, dat er vooruitgang heeft plaats gehad; maar ik heb geene waarborgen, dat er niet weder achteruitgang zal ontstaan, en daarom zie ik er bezwaar in, deze wet, zoo als zij daar ligt, aan te nemen.

De heer **Minister van Oorlog**: Ik kan de opmerking niet weêrhouden, dat de wet van 9 September 1853 de wijze voorschrijft, waarop jaarlijks door de Ministers van Marine en van Oorlog aan de wetgevende magt toestemming zal gevraagd worden om over de gelden wegens verstrekkingen te kunnen beschikken. Die wet bestaat, en ik geloof dat er nu alleen sprake kan zijn van het onderzoek of de raming, die aan de Kamer wordt voorgesteld, al of niet volgens de voorschriften in die wet bepaald is opgemaakt, en dat men niet kan terugkomen op die wet zelve.

Aan den Minister wordt niet in die wet de verpligting opgelegd om die gelden, wegens verstrekkingen ontvangen, te absorberen, waardoor toch alleen het saldo in 's Rijks schatkist zoude komen te verdwijnen; maar hem is eene andere verpligting opgelegd, om namelijk de verstrekkingen te doen die hem gevraagd worden. Hij wordt niet geraadpleegd omtrent de voorwerpen, hun aantal en het tijdstip hunner aflevering; en nu is het, dunkt mij, zoo klaar als de dag dat het gebeuren kan, dat er voorwerpen gevraagd worden, welke om hunnen aard, hun aantal en den tijd hunner aflevering, den Minister in de onmogelijkheid stellen dezelve in den loop van het volgend jaar te doen aanmaken, en de magazijnen daarmede te doen aanvullen. Die verlangt dat dit altijd gebeure, kan in het geval zijn het onmogelijke te verlangen. Buitendien kan het zeer wel gebeuren, dat bij voorbeeld het volgende jaar het saldo uit 's Rijks schatkist verdwijne; dat men in staat zij om hetgeen er in de schatkist beschikbaar blijft te absorberen, zoo zelfs dat er gedurende eenige jaren achtereen geen saldo bestaat; maar dit neemt niet weg dat door de eene of andere bijzondere omstandigheid, of door de veelvuldige aanvragen weder een saldo in 's Rijks kas worde veroorzaakt. En dat de saldo's weder eenige jaren daar kunnen aanwezig zijn, — deze mogelijkheid is onafscheidelijk van het beginsel der verstrekkingen. Wanneer men die mogelijkheid wil doen verdwijnen, dan kan geene verstrekking meer plaats hebben: de grondslag daarvan ligt in de wet van 9 September 1853.

De heer **van Rijckevorsel**: De Minister van Oorlog heeft het laten voorkomen als of de aanmerkingen gerigt waren tegen de wet op de verstrekkingen; maar ofschoon die wet ook de goedkeuring van sommigen onzer niet moge hebben weggedragen, zoo spreekt het toch wel van zelf dat wij nu die wet moeten eerbiedigen. De aanmerkingen van mijne geachte medeleden zijn dan ook niet gerigt tegen die wet, strekken er niet toe om op die wet terug te komen, maar betreffen de uitlegging die nu aan die wet wordt gegeven en de uitvoering daarvan door het Ministerie van Oorlog. Wij hebben, tijdens die wet aan onze beraadslaging onderworpen was, de bedenking gemaakt dat die wet weder zou daarstellen een nieuw rijks-fonds. Dat is ons bestreden en tegengesproken geworden; intusschen, wanneer het provenu van verstrekkingen gedurende eenige jaren in de schatkist blijft, dan is het wel degelijk (gelijk ik toen ook beweerd heb) een nieuw rijks-fonds. En wat is het gevolg daarvan? Dat er vermenging van dienstjaren plaats heeft: dat is hetgeen wij steeds hadden tegen bijzondere fondsen en wat wij ook hebben tegen dit fonds. Wanneer nu maar steeds ten spoedigste al het verstrekte weder op nieuw wierd aangemaakt, weder wierd gebragt op eene begrooting zoo als de tegenwoordige, dan zou een van de twee gebeuren: òf hetzelfde zou weder in de plaats komen, òf, zoo het Ministerie het niet noodig had, zou het geld vervallen aan de schatkist. En dat is juist hetgeen wij verlangen, dat zou bezuiniging ten gevolge hebben en de uitgaven verminderen. Maar wij verlangen niet dat het provenu gedurende jaren blijft in het fonds — ik herhaal het — in *het fonds*, tot dat het voor een of ander einde zou kunnen dienen; dat toch geeft dienstvermenging; dat is strijdig met eene goede comptabiliteit, met het denkbeeld dat ook ik heb van de Staatsbegrooting. Derhalve, wanneer ik dit wets-ontwerp zal afstemmen, dan doe ik dit niet om terug te komen op eene reeds aangenomen wet, maar omdat ook ik met andere leden van oordeel ben, dat de Minister van Oorlog niet, zoo als de Minister van Marine, die uitlegging, dat gevolg aan de wet van September 1853 geeft, hetwelk wij meenen te zijn in het belang van den Staat en van eene goede comptabiliteit.

De heer **Minister van Oorlog**: Ik moet verklaren dat de woorden, zoo even door den geachten spreker uit Rotterdam (den heer van Rijckevorsel) geuit, mij zeer hebben verwonderd. Ik vermeen, dat, wanneer niet bewezen wordt, dat het wets-ontwerp strijdig is met de voorschriften van de wet van 9 September 1853, dat men alsdan niet het wets-ontwerp bestrijdt, maar wel terugkomt op de eerste wet van 1853. Bij de discussie over de wet van 1853, zoowel in de Tweede als in deze Kamer, is door de Ministers van Marine en van Oorlog duidelijk en herhaaldelijk verklaard, dat wanneer zij verpligt waren de gelden wegens verstrekkingen te absorberen in den loop van het jaar volgende op dat waarin die verstrekkingen hebben plaats gehad, zij dan geene verstrekkingen meer zouden kunnen doen. Ook geloof ik dat het geheel en al strijdig is met de Grondwet om gelden, ontvangen wegens verstrekkingen, tot een ander doel te gebruiken dan om de verstrekte voorwerpen weder aan te schaffen en de Minister moet steeds in de gelegenheid zijn om dit te bewerkstelligen.

De beraadslaging wordt gesloten en het wets-ontwerp *tot vaststelling der raming van uitgaven wegens verstrekkingen voor het Departement van Oorlog, dienst* 1854, wordt met 20 tegen 8 stemmen aangenomen.

Tegen hebben gestemd: de heeren Cremers, van der Oudermeulen, de Vos van Steenwijk, Cost Jordens, de Sitter, van Swinderen, Insinger en van Rijckevorsel.

Daarna wordt de vergadering gesloten.

ZITTING VAN DEN 22STEN JUNIJ.

26STE ZITTING.

ZITTING VAN DONDERDAG 22 JUNIJ.

(GEOPEND TEN 3 URE.)

Mededeeling der benoeming van rapporteurs over verschillende wets-ontwerpen.— Verzoekschriften ingekomen.— Verslagen uitgebragt door de Commissie voor de Verzoekschriften. — Verslagen ter tafel gebragt over verschillende wets-ontwerpen; bepalingvan den dag der beraadslaging daarover.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 28 leden, te weten, de heeren:

Van Nispen van Pannerden, 't Hooft van Benthuizen, de Sitter, van Goltstein van Oldenaller, van der Oudermeulen, Martens van Sevenhoven, van Weel, Blankenheijm, d'Ablaing van Giessenburg, Bosch van Drakestein, Lotsij, Insinger, van Wessem Paspoort van Grijpskerke, van Swinderen, Regout, de Vos van Steenwijk, Cost Jordens, van Rijckevorsel, van Eijsinga, van Aylva van Pallandt, van Andringa de Kempenaer, van Sasse van Ysselt, Boxman, de Villers de Pité, Cremers en van den Dries.

De notulen van het verhandelde in de vorige vergadering worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter** deelt mede:

1°. dat door de Afdeelingen tot hare Rapporteurs benoemd zijn

voor de wets-ontwerpen tot verhooging van hoofdstuk IV der Staatsbegrooting voor 1854 en tot wijziging van hoofdstuk IV der Staatsbegrooting voor 1853, de heeren: Tonckens, Regout, van Rijckevorsel en Blankenheijm; en

voor dat tot wijziging van hoofdstuk X der Staatsbegrooting voor 1853, de heeren: Tonckens, 't Hooft van Benthuizen, van Weel en de Sitter.

2°. dat zijn ingekomen de volgende verzoekschriften, als:

een adres van burgemeester en wethouders van Zeelst (Noordbrabant);

een adres van het gemeentebestuur van Valkenswaard;

een adres van het gemeentebestuur van Hoogeloon;

een adres van het gemeentebestuur van Eersel; en

een adres van burgemeester en wethouderen van Veghel;

alle strekkende tot aanneming der wet tot regeling van het armbestuur;

Deze adressen worden verzonden naar de Commissie voor de Verzoekschriften.

De heer **Paspoort van Grijpskerke**, lid der commissie voor de Verzoekschriften, brengt de volgende verslagen uit:

I. Namens uwe Commissie voor de Verzoekschriften heb ik de eer een rapport uit te brengen omtrent een verzoekschrift van 28 landbouwers te Reeuwijk, bij Gouda, het verzoek inhoudende tot wijziging van art. 24 der wet op de jagt en visscherij van 6 Maart 1852 (*Staatsblad* n°. 47), bepalende dat honden in de kom der landgemeenten en openbare wegen niet mogen los loopen, zonder voorzien te zijn van een slependen kruisbungel.

De Commissie meent uwe Vergadering te moeten voorstellen dit verzoekschrift ter griffie neder te leggen, in afwachting van de wijzigingen, die de Minister van Binnenlandsche Zaken bij de behandeling der begrooting van dit jaar, zoo in deze als in de Tweede Kamer, heeft toegezegd in opgemelde wet te zullen voordragen.

II. Bij uwe Commissie is ontvangen een adres van het bestuur der afdeeling Sneek der Nederlandsche Vereeniging tot afschaffing van den sterken drank, ten geleide van een afschrift van een aan den Minister van Binnenlandsche Zaken gerigt verzoekschrift.

Adressanten verzoeken niet alleen, dat de Kamer inzage neme van dat verzoek, maar ook dat zij met ernst en kracht medewerke tot bevordering van het doel der Vereeniging.

Zij zeggen in hun verzoekschrift, dat zij het, in den tegenwoordigen stand van zaken, hoogst ongepast en onverschoonlijk vinden, jaarlijks tien duizenden lasten graan te verstoken, tot sterken drank, waarvan het misbruik de bron is van zooveel armoede en ellende.

Zij verzoeken den Minister:

1°. om overwijld tot het voordragen eener wet tot tijdelijke staking der branderijen over te gaan;

2°. er intusschen op bedacht te zijn, om het stoken en verstoken van granen, ook in het vervolg hier te lande (en zoo mogelijk mede elders) te doen ophouden, althans zoozeer te belemmeren, dat daaruit niet langer die betreurenswaardige nadeelen in stoffelijk zoowel als in zedelijk opzigt, te vreezen zijn.

Uwe Commissie meent te moeten voorstellen, dit verzoekschrift ter griffie te deponeren, ter inzage der leden.

III. In handen uwer Commissie is gesteld een verzoekschrift van mr. Jacob Paulus Amersfoordt, advocaat te Amsterdam, houdende verzoek om de wet tot voorloopige indeeling van de landen in den Haarlemmermeer-polder niet aan te nemen, dan wanneer de landen in den polder, gelegen in de afdeeling Rijk, sectie B B, toebehoorende aan hem requestrant en aan zijne zuster, voorloopig worden gevoegd bij de gemeente Zuid-Schalkwijk of wel bij de gemeente Houtrijk en Polanen en niet bij Sloterdijk en Sloten.

Tot ondersteuning van dit verzoek voert adressant aan, dat de binnen- en waterwegen van Sloten naar Sloterdijk moeijelijk te begaan of te bevaren, en bovendien aan overgroote lasten onderhevig zijn; dat de armenlast dier gemeente buitengemeen hoog is, en dat bovendien de plaatselijke belastingen niet alleen zoo hoog zijn, maar ook onder andere de brandkeur van die plaats bepaalt, dat men geene huizen met rieten daken mag bouwen; eene bepaling, die vooral voor kaasmakers zeer nadeelig is; dat de plaatselijke reglementen ook hinderlijk zijn voor verveeningen, een regt aan de koopers van landen in den Haarlemmermeerpolder uitdrukkelijk toegestaan; om al welke redenen hij verzoekt, dat de door hem bedoelde landen voorloopig zullen worden ingedeeld bij de gemeente Zuid-Schalkwijk of bij Houtrijk en Polanen.

Uwe Commissie meent te moeten voorstellen dit verzoekschrift ter griffie neder te leggen, als in verband staande met een aanhangig wets-ontwerp betrekkelijk dit onderwerp.

De Vergadering vereenigt zich achtereenvolgens met de voorgestelde conclusien.

De **Voorzitter** deelt nog mede:

dat de Commissien van Rapporteurs gereed zijn hare verslagen ter tafel te brengen omtrent de volgende wets-ontwerpen, als omtrent:

1°. dat houdende veranderingen in het bestraffen van misdrijven door het krijgsvolk te water gepleegd;

2°. dat tot verhooging van hoofdstuk IV der Staatsbegrooting voor 1854;

3°. dat tot wijziging van hoofdstuk IV der Staatsbegrooting voor 1853; en

4°. dat tot wijziging van hoofdstuk X der Staatsbegrooting voor 1853;

Die stukken zullen gedrukt en rondgedeeld worden.

De **Voorzitter** stelt voor de beraadslaging over de genoemde wets-ontwerpen achtereenvolgens te houden op Zaturdag den 24sten dezer, aan te vangen des namiddags ten een ure.

De heer **van Rijckevorsel** stelt voor die beraadslagingen

in plaats van ten één ure, des voormiddags ten elf ure te doen aanvangen.

Dit voorstel, door onderscheidene leden ondersteund, wordt dienovereenkomstig besloten en de Vergadering daarna gescheiden.

VERSLAGEN UITGEBRAGT IN DE ZITTING VAN 22 JUNIJ.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

op het Wets-ontwerp houdende eenige veranderingen in het bestraffen van Misdrijven door het Krijgsvolk te water gepleegd.

§ 1. Ofschoon de bij dit wets-ontwerp voorgestelde wijzigingen in de straffen op Misdrijven, door het Krijgsvolk te Water gepleegd, bij het onderzoek in de afdeelingen algemeen werden goedgekeurd, hebben vele leden echter zich niet ontveinsd, dat door dergelijke gedeeltelijke herziening eene nieuwe codificatie op dit onderwerp, ook voor het krijgsvolk te land, wederom op den achtergrond zou kunnen geraken. Zij hoopten dat de Regering door het tot stand brengen van deze kleine verbetering in de strafwetgeving zich niet zou laten verleiden om de meer uitgebreide taak, de herziening der militaire wetboeken, uit het oog te verliezen.

§ 2. Enkele leden, hoezeer de verzachting der ligchamelijke straffen toejuichende, meenden toch dat men in het vervolg bij herziening der strafbepalingen niet zoo ver moest gaan, dat eindelijk alle ligchamelijke straffen zouden afgeschaft zijn. Die leden oordeelden, dat zonder deze de discipline op 's Rijks schepen onmogelijk zou zijn te handhaven, en opsluiting in vele gevallen de dienst zou belemmeren.

§ 3. Eenige leden in één afdeeling hebben bij deze gelegenheid gemeend bij de Regering andermaal te moeten aandringen, dat zij eenige wettelijke voorzieningen neme tot handhaving der tucht en het verleenen van het regt van bestraffing op koopvaardijschepen.

Aldus vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs, den den 21sten Junij 1854.

MARTENS VAN SEVENHOVEN.
CREMERS.
PASPOORT VAN GRIJPSKERKE.
BOSCH VAN DRAKENSTEIN.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

nopens het Wets-ontwerp tot verhooging van het IVde Hoofdstuk der begrooting van Staatsuitgaven voor het dienstjaar 1854.

Vele leden hebben eene suppletoire begrooting, gelijk de onderhavige, minder wenschelijk en regelmatig geoordeeld. Hetgeen de Regering op gelijke bedenking, in het Verslag der Tweede Kamer voorkomende, heeft geantwoord, scheen hun met betrekking tot de eerste drie artikelen der begrooting van het IVde hoofdstuk voor 1854, bij het eenig artikel van dit wets-ontwerp opgenoemd, wel eenigen grond tot verontschuldiging op te leveren. Dit kwam hun echter voor niet evenzeer te gelden ten opzigte van het nieuw art. 32a, dat aan de VIIde afdeeling wordt toegevoegd. Deze leden meenden dat het zeer doenlijk ware geweest dien post, nog vóór de aanneming, op de gewone Staatsbegrooting te brengen, vermits ook nu het bedrag van de daarvoor geraamde kosten niet volkomen zeker is, en uit den post voor onvoorziene uitgaven welligt zal moeten worden aangevuld.

Overigens heeft men de oprigting van een afzonderlijk huis van verbetering en opvoedingsgesticht voor jeugdige gevangenen zeer toegejuicht. Men verblijdde zich die zaak met ernst en ijver door de Regering behartigd te zien, en uitte tevens den wensch dat het haar moge gelukken door middel van die instelling vele jeugdige gevangenen tot nuttige leden der maatschappij te hervormen.

Aldus vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs, den 22sten Junij 1854.

TONCKENS.
REGOUT.
VAN RIJCKEVORSEL.
BLANKENHEIJM.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

voor het Wets-ontwerp strekkende tot wijziging van het IVde Hoofdstuk der begrooting van Staats-uitgaven van het dienstjaar 1853.

Op dit wets-ontwerp zijn bij het onderzoek in de Afdeelingen der Kamer geene aanmerkingen gevallen.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 22sten Junij 1854.

TONCKENS.
REGOUT.
VAN RIJCKEVORSEL.
BLANKENHEIJM.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

over het Wets-ontwerp tot wijziging van het Xde Hoofdstuk der begrooting van Staatsuitgaven, dienst 1853.

§ 1. Bij de behandeling van dit Wets-ontwerp is door eenige leden verklaard, dat zij met genoegen hadden gezien, dat de hier bedoelde uitgaven kunnen worden gevonden, zonder dat het eindcijfer der geheele begrooting wordt verhoogd. Nogtans hoopte men, dat in het vervolg de verschillende uitgaven der begrooting zoo naauwkeurig mogelijk zouden worden geraamd, en dat, zoo er op eenige artikelen gelden mogten vrijvallen, deze niet steeds op andere zouden overgebragt worden, waardoor in den regel het eindbedrag der begrooting wordt uitgeput.

§ 2. Door eenige leden is de wenseh geuit, dat bij dergelijke wets-ontwerpen, wanneer er sprake is van grootere uitgaven voor pensioenen, steeds eene opgave moge worden gevoegd van de nieuw verleende of verstorven pensioenen, die tot eene wijziging van het cijfer leiden moeten.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 22sten Junij 1854.

TONCKENS.
'T HOOFT VAN BENTHUIZEN.
VAN WEEL.
DE SITTER.

ZITTING VAN DEN 24STEN JUNIJ.

27STE ZITTING.

ZITTING VAN ZATURDAG 24 JUNIJ.

(GEOPEND TEN 11 URE.)

Ingekomen een afschrift eener gesloten overeenkomst tusschen Nederland en het Groot-Hertogdom Baden. — Beraadslaging over en aanneming van het wets-ontwerp houdende veranderingen in de straffen op misdrijven door het krijgsvolk te water gepleegd. — Zonder beraadslaging aangenomen de wets-ontwerpen tot verhooging van Hoofdstuk IV der Staatsbegrooting voor 1854; tot wijziging van Hoofdstuk IV der Staatsbegrooting voor 1853; en tot wijziging van Hoofdstuk X der Staatsbeting voor 1853. — Verslag uitgebragt door de Commissie voor de Verzoekschriften. — Verslagen ter tafel gebragt over verschillende wets-ontwerpen; bepaling van den dag der beraadslaging. — Behandeling der huishoulijke begrooting in comité-generaal.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 30 leden, te weten, de heeren:

Cost Jordens, Martens van Sevenhoven, van Weel, van der Oudermeulen, Blankenheijm, van Nispen van Pannerden, 't Hooft van Benthuizen, van Wessem, Boxman, Regout, de Sitter, de Vos van Steenwijk, van Sasse vanYsselt, van Beeek Vollenhoven, van Swinderen, van Eijsinga, van Goltstein van Oldenallér, d'Ablaing van Giessenburg, Paspoort van Grijpskerke, Cremers, de Villers de Pité, Tonckens, Sassen, van Rijckevorsel, van Aylva van Pallandt, Bosch van Drakestein, van Andringa de Kempenaer, van Dam van Isselt en Lotsij;

en de heeren Ministers van Justitie, van Marine en van Oorlog.

De notulen van het verhandelde in de vorige vergadering worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter** deelt mede dat zijn ingekomen:

van den heer Minister van Buitenlandsche Zaken eene missive ten geleide van een afschrift eener tusschen Nederland en het Groot-Hertogdom Baden gesloten overeenkomst ten aanzien eener wederkeerige afschaffing van het regt van aftogt (het jus detractus).

Deze missive wordt voor kennisgeving aangenomen en besloten het bedoelde stuk ter griffie te deponeren.

De Vergadering gaat over tot de behandeling van de volgende heden aan de orde gestelde wets-ontwerpen.

I. HET WETS-ONTWERP HOUDENDE EENIGE VERANDERINGEN IN HET BESTRAFFEN VAN MISDRIJVEN DOOR HET KRIJGSVOLK TE WATER GEPLEEGD.

De beraadslaging wordt daarover geopend.

De heer **van Swinderen**: Naar aanleiding van § 1 van het Verslag dezer Kamer op het thans aan de orde gesteld wets-ontwerp, veroorloof ik mij in uw geheugen terug te roepen, dat tijdens de behandeling der begrooting voor het jaar 1853, èn in deze, èn in de Tweede Kamer der Staten-Generaal, er bij de Regering op aangedrongen is om niet te wachten tot de algeheele herziening van het crimineel wetboek voor de zee- en landmagt, maar bij afzonderlijke voordragt weg te nemen die straffen met de menschelijkheid in strijd, welke tot heden in dat wetboek voor het krijgsvolk te water waren gebleven. Bij gelegenheid dat die zaak werd behandeld in de Tweede Kamer werd daar uitsluitend gewezen op het *kielhalen* en het *ra vallen*. Ik veroorloofde mij bij de beraadslaging over deze aangelegenheid in deze Kamer aan de Regering te doen opmerken, dat deze straffen, afzonderlijk, niet bekend waren in het criminele wetboek, maar dat zij in dat wetboek altijd hadden een onafscheidelijk aanhangsel, en ik veroorloofde mij verder de aandacht der Regering te vestigen vooral daarop, dat ook dat aanhangsel dringend herziening behoefde. Wij hebben toen van de Regering de verzekering ontvangen dat zij, na het noodig overleg tusschen de Departementen van Justitie en van Marine, zich zou beijveren om eerlang daaromtrent eene voordragt te doen. Het is alzoo met genoegen dat ik deze voordragt heb ontvangen, met te meer genoegen omdat de Regering ook daarbij had gelet op de bijzonderheid hier ter sprake gebragt. Ik erken met dankbaarheid dat feit en met te meer dankbaarheid, omdat de Regering, naar mijne schatting, nog een stap verder op den goeden weg is gegaan dan waartoe wij haar in deze Kamer hebben genoopt; ik bedoel dat zij ook nog gewijzigd en verzacht heeft de straffen in de artikelen na art. 4 genoemd.

Maar wanneer ik deze tevredenheid betuig, dan houde de Regering het mij ten goede wanneer ik van oordeel ben dat het door haar verrigte eenige opheldering vordert, niet zoo zeer voor mij, want ik begrijp de bedoeling van de Regering volkomen, maar vooral in het belang van den schuldige, op wien soms een dezer artikelen zal worden toegepast. Mijne bedoeling is deze. In artikel 35 van het crimineel wetboek voor het krijgsvolk te water wordt de daar bedoelde straf, *het laarzen*, bepaald en juist omschreven; dat heeft ook plaats in hetzelfde wetboek bij art. 43, met betrekking tot de *handdaggen*.

Ik vind in het ons aangeboden wets-ontwerp dezelfde duidelijkheid, dezelfde volledige omschrijving met betrekking tot art. 4, maar ik mis in art. 6 de aanwijzing omtrent strengen of dikte in het geheel van het daar genoemde strafwerktuig, de handdaggen. Ik herhaal het; ik doe deze vraag niet voor mij; de geest toch, waarvan de Regering is uitgegaan, verzachting van straffen, maakt het voor mij duidelijk genoeg dat de lijn, in art. 6 bedoeld, slechts in het geheel 15 draden dik moet zijn; maar juist de omstandigheid dat in het oude criminele wetboek bij beide zaken gesproken wordt van drie op streng, zou mogelijk tot de gevolgtrekking kunnen leiden, dat in art. 6 drie strengen worden bedoeld, waardoor men eene dikte, niet van 15 draden, maar van 45 draden zou verkrijgen; en dit kan ik niet aannemen, omdat volgens de vroegere bepaling het strafwerktuig toch slechts 36 draden in het geheel bedroeg. Ik geloof dus dat een enkel woord van de zijde der Regering, dat mijne opvatting de juiste is, wenschelijk mag worden geacht, om een einde aan alle onzekerheid te maken.

Ten opzigte van § 3 van ons Verslag zij het mij geoorloofd, de bij die paragraaph bedoelde aangelegenheid met den meesten aandrang aan de zorg en behartiging van de Regering aan te bevelen. Ik veroorloof mij daarbij hare aandacht te vestigen op eene dezer dagen uitgekomen brochure: *Zeemans leven en zeemans regt*. Ik zal niet in eene discussie over die brochure treden, maar ik meen dat er veel behartigingswaardig in voorkomt, en ik durf den heeren Ministers wel de lezing er van aanbevelen.

Ik eindig met den wensch, die, naar ik vertrouw, door u allen zal worden gedeeld, dat de Regering zal blijven voortgaan met het nemen van doeltreffende maatregelen om de kwaal voor te komen, waarvoor het nu nog somtijds onvermijdelijk is toe te passen de recepten door dit voorstel voorgeschreven, opdat alzoo die toepassing hoe langer zoo schaarscher noodig moge zijn.

De heer **Minister van Marine:** Ik ben het geheel eens met den geachten spreker dat de redactie van dit artikel minder duidelijk is; de bedoeling is vijf draden op streng, zoodat het geheel wordt vijftien draad. De Kamer vergeve mij, dat ik in technieke termen treed; maar ik moet de opmerking maken, dat wanneer van eene ligte lijn gesproken wordt, men het geheele getal garens noemt, doch met zwaarder touwwerk, zegt men: zoo veel garens op streng.

De beraadslaging wordt gesloten en het wets-ontwerp *houdende veranderingen in de straffen op misdrijven door het krijgsvolk te water gepleegd*, wordt met 29 tegen één stem, die van den heer Bosch van Drakestein, aangenomen.

II. Het WETS-ONTWERP TOT VERHOOGING VAN HOOFDSTUK IV DER STAATSBEGROOTING VOOR 1854;

III. dat tot WIJZIGING VAN HOOFDSTUK IV DER STAATSBEGROOTING VOOR 1853; en

IV. dat tot WIJZIGING VAN HOOFDSTUK X DER STAATSBEGROOTING VOOR 1853;

worden achtereenvolgens zonder beraadslaging met algemeene stemmen aangenomen; bij deze drie laatste stemmingen was de heer van Weel afwezend.

De heer **Paspoort van Grijpskerke**, lid der Commissie voor de Verzoekschriften, brengt het volgende verslag uit:

Namens de Commissie voor de Verzoekschriften heb ik de eer verslag uit te brengen over negentien verzoekschriften, alle betrekking hebbende tot het aanhangig wets-ontwerp tot regeling van het armbestuur, te weten:

van den kerkeraad der Christelijke afgescheidene gemeente te Scharnegoutum;
van den kerkeraad der Hervormde gemeente te Weesp;
van den kerkeraad der Hervormde gemeente te Harderwijk;
van den kerkeraad der Hervormde gemeente te Dussen;
van den kerkeraad der Hervormde gemeente te Amsterdam;
van den kerkeraad der Hervormde gemeente te Utrecht;
van den kerkeraad der Hervormde gemeente te Gouda;
van regenten van het R.-k., oude-armen-kantoor te Amsterdam;
van het klassikaal bestuur van Alkmaar;
van den kerkeraad der Hervormde gemeente te Oosterend op Texel;
van den kerkeraad der Hervormde gemeente te Oudeschild op Texel;
van de Synode der Afgescheiden Kerk in Nederland;
van den kerkeraad der Hervormde gemeente te Burg op Texel.

De eerste *dertien* dezer verzoekschriften houden alle een groot bezwaar in tegen het voorgedragen wets-ontwerp tot regeling van het armbestuur, voornamelijk wat betreft de artt. 7, 10, 11 en 12 omtrent het mededeelen der bepalingen betrekkelijk de inrigting en het beheer der instellingen van weldadigheid en het doen van opgaven aan de gemeente besturen van de door elk armbestuur ondersteunde en verpleegde personen.

De requestranten keuren inzonderheid ook af art. 27, dat de burgerlijke gemeente, waar de arme is geboren, zijn domicilie van onderstand is en verklaren zich eveneens tegen de bepaling van art. 54 wat betreft de vroeger verleende octrooijen.

Zij vreezen dat al deze bepalingen tot eindelooze botsingen aanleiding zullen geven en verlangen mitsdien dat het aanhangig wets-ontwerp door de Eerste Kamer *niet* worde aangenomen.

Van eene tegenovergestelde strekking zijn de zes overige, alle nagenoeg eensluidende verzoekschriften als:

van het gemeentebestuur van Waalre (provincie Noordbrabant);
van burgemeester en wethouders van Zeelst (provincie Noordbrabant);
van het gemeentebestuur van Valkenswaard (provincie Noordbrabant);
van het gemeentebestuur van Hoogeloon (provincie Noordbrabant);
van het gemeentebestuur van Eersel (provincie Noordbrabant),
van burgemeester en wethouders van Vessem (provincie Noordbrabant).

De requestranten vermeenen zich overtuigd te mogen houden dat de voorgedragen wet heilzame uitwerkselen zal voortbrengen en de intrigues en kwade practijken, waardoor personen buiten hunne geboorteplaats woonachtig, thans te vroegtijdig worden bedeeld om het verkrijgen van een nieuw domicilie in de plaats hunner woning voor te komen, eindelijk eens zullen ophouden, evenzeer als het met hetzelfde doel in hunne gemeenten aangenomen beginsel van alle huurlingen, zoowel land- als ambachtslieden met de drie jaren te doen vertrekken en de gemeente te doen ontruimen.

Zij verzoeken ten ernstigste dat uwe Vergadering ter zake hiervan dit wets-ontwerp met hare goedkeuring bekrachtige.

Uwe Commissie, Mijne Heeren, meent u te moeten voorstellen al deze stukken, als betrekking hebbende tot het aanhangig wets-ontwerp, ter griffie neder te leggen.

De Vergadering vereenigt zich met de voorgestelde conclusie.

De **Voorzitter** deelt mede dat de Commissien van Rapporteurs gereed zijn hare verslagen ter tafel te brengen over de wets-ontwerpen: 1°. tot regeling van het armbestuur; en 2°. tot wijziging der wetten betreffende den accijns op het gemaal.

Deze stukken zullen gedrukt en rondgedeeld en de beraadslaging over die wets-ontwerpen achtereenvolgens gehouden worden op Maandag den 26sten dezer, aan te vangen des voormiddags ten 11 ure.

De **Voorzitter** zegt daarop: Bij den aanvang dezer vergadering zijn van zijne Excellentie den heer Minister van Justitie ingekomen de Memorien van Beantwoording, betrekkelijk de wets-ontwerpen houdende veranderingen in de straffen op misdrijven gesteld, en uitbreiding van de regtsmagt der kantonregters in strafzaken; ik wensch de vergadering gedurende eenige oogenblikken te schorsen, ten einde de leden der Commissien van Rapporteurs in de gelegenheid te stellen, inzage van die stukken te nemen en daaromtrent nader in deze vergadering te kunnen verslag uitbrengen.

Dienovereenkomstig wordt besloten en de vergadering voor eenigen tijd geschorst.

De vergadering hervat zijnde berigt

de **Voorzitter** dat de Commissien van Rapporteurs gereed zijn hare verslagen ter tafel te brengen over de wets-ontwerpen: 1°. houdende veranderingen in de straffen op misdrijven gesteld; en 2°. tot uitbreiding van de regtsmagt der kantonregters in strafzaken.

Deze stukken zullen gedrukt en rondgedeeld en de beraadslaging over die wets-ontwerpen achtereenvolgens gehouden worden op Dingsdag den 27sten dezer, aan te vangen des voormiddags ten elf ure.

De heer **van Nispen van Pannerden** het woord gevraagd en bekomen hebbende, zegt: Ik heb inlichtingen gevraagd over de begrooting voor de huishoudelijke behoeften dezer Kamer voor het volgende dienstjaar. Onze geachte Voorzitter heeft mij op die vraag ten antwoord gegeven, dat die begrooting ter inzage van de leden ter griffie was nedergelegd. Ik koester den wensch om daaromtrent eenige bedenkingen aan de Kamer voor te dragen, maar het komt mij voor dat het best zou zijn om die zaak te behandelen in eene vergadering met gesloten deuren; ik vraag dus verlof aan de Vergadering om mijne wenschen met betrekking tot de begrooting van de huishoudelijke behoeften voor te dragen; ik vraag het besluit der Kamer, dat die wenschen zullen worden aangehoord in eene Vergadering met gesloten deuren.

De heer **van Rijckevorsel:** Ik wensch te weten van den geachten voorsteller (den heer van Nispen van Pannerden), of het zijne bedoeling is dat dit dadelijk zal geschieden, anders zou ik de vrijheid nemen om, terwijl ik de hoofdstrekking van zijn verzoek appuijeer, voor te stellen, dat de behandeling der bedenkingen omtrent de huishoudelijke begrooting eerst na afloop der discussie op Maandag zal plaats hebben, opdat wij in de gelegenheid zouden zijn intusschen de begrooting in te zien, waarvan ik niet geweten heb dat zij op de griffie ter visie lag.

De heer **van Nispen van Pannerden:** Ik vrees dat de ontwerpen van wet, welke op Maandag aan onze overweging zullen worden onderworpen, nog al langen tijd ter behandeling zullen vorderen, en dat men dus op dien dag misschien minder genegen zal zijn om het door mij ter sprake gebragte onderwerp te behandelen, dan heden. Ik meen dus in overweging te moeten geven om nu dadelijk tot de behandeling van die zaak over te gaan.

Bij verschil van gevoelen wordt het voorstel van den heer van Nispen van Pannerden in stemming gebragt en met 20 tegen 4 stemmen aangenomen.

Tegen hebben gestemd de heeren: Cremers, Tonckens, Sassen en van Rijckevorsel; bij deze stemming waren de heeren van Beeck Vollenhoven, d'Ablaing van Giessenburg, Paspoort van Grijpskerke, van Weel, van Wessem en Boxman afwezend.

De openbare zitting wordt daarna in comité-generaal veranderd.

Na verloop van een kwartier-uurs wordt de zitting in comité-generaal opgeheven en de Vergadering gescheiden.

VERSLAGEN UITGEBRAGT IN DE ZITTING VAN 24 JUNIJ.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

voor het Wets-ontwerp tot regeling van het Armbestuur.

De overweging van deze gewigtige voordragt, waarvan het onderwerp reeds herhaaldelijk tot zoo menigvuldige en veelzijdige beschouwingen aanleiding gaf, heeft ook in de afdeelingen der Eerste Kamer een vrij aanmerkelijk verschil doen uitkomen met betrekking tot het standpunt, waarop men zich van onderscheidene zijden bij de beoordeeling van deze regeling van het armbestuur meende te moeten plaatsen. De Commissie van Rapporteurs zal zich bepalen bij de mededeeling der hoofdgedachten, welke op die beoordeeling den meesten invloed hebben gehad, en daaraan eenige opmerkingen en vragen toevoegen, welke bij het onderzoek der afzonderlijke bepalingen van het wets-ontwerp zijn geopperd.

1. Onderscheiden leden hebben getoond veel prijs te stellen op de zelfstandigheid der kerkelijke armbesturen, en konden daarmede niet overeenbrengen de werking van het staatsgezag op het inwendig beheer van die instellingen. In strijd met dat beginsel meenden zij dat de regten der diakonien ook bij dit ontwerp niet genoeg geëerbiedigd zijn gebleven. Zij aehtten uit dit oogpunt vooral de artt. 7, 10 en 11 hoogst bedenkelijk. Vooral hadden zij met leedwezen de daarin voorkomende bedreiging met boeten en andere poenaliteiten aangetroffen. Ook andere leden, welke gaarne erkenden dat de onderhavige voordragt zieh op dit punt van de beide vorige gunstig onderseheidt, konden echter de doelmatigheid van deze bepalingen voor instellingen, die geen subsidie genieten, geenszins inzien. Zij vreesden, dat hier toegegeven is aan theoretisehe inzigten van zeer betwistbare waardij, terwijl het practisch nut voorbijgezien wordt. Immers daar men van de ongesubsidieerde diakonien geene rekenschap van hare daden zal kunnen vergen, schijnen de opgelegde verpligtingen niet aan het doel, dat men zich voorstelt, te kunnen beantwoorden.

2. Tegenover deze beschouwing stond die van verscheidene andere leden, welke eene behoorlijke regeling der armverzorging door kerkelijke en bijzondere instellingen van liefdadigheid allezins geoorloofd, ja pligtmatig keurden. Zij meenden dat de onafhankelijkheid dezer instellingen noch met de bepalingen der Grondwet, noch met het staatsbelang vereenigbaar is. Volgens hen leed het geen twijfel, of art. 195 der Grondwet maakt geen onderscheid tusschen kerkelijk, bijzonder en burgerlijk *armbestuur*, hetwelk een onderwerp van de aanhoudende zorg der Regering is en door de wet geregeld wordt, zoodat het oppertoezigt van den Staat over al die instellingen als vereischte eener welgeordende maatschappij mag worden aangemerkt Dit denkbeeld moest niet als uitvloeisel eener vroegere vereeniging van Kerk en Staat, ook niet als nieuw of revolutionair worden ten toon gesteld. Het is in den aard en de behoefte van het publiek belang gegrond, en als zoodanig erkend door het Souverein besluit van 10 October 1814 en door het Koninklijk besluit van 1 Julij 1816, waarbij het toezigt van den Staat over het doen van verkoopingen van vaste en roerende goederen enz., en den verkoop, de verruiling en verhuring van eigendommen, bestemd tot een liefdadig doel, die in de doode hand zijn overgegaan, is uitgeoefend. Uit dit oogpunt achtten deze leden het voorstel onvolledig. Zij meenden dat men op vele punten niet ver genoeg is gegaan met de regeling van al hetgeen tot de kerkelijke en bijzondere armverzorging behoort. Zij keurden het af dat de ondersteuning der armen, zonder eene huns inziens zoo hoog noodige regeling, aan de kerkelijke en bijzondere instellingen van weldadigheid is overgelaten. De heilzame bepalingen van artt. 8, 14 en 16 hadden zij evenzeer op kerkelijke en bijzondere als op burgerlijke en gemengde instellingen toegepast willen zien, en zij meenden dat het beter ware geweest, wanneer bij deze voordragt *alle* instellingen van weldadigheid, welke ook derzelver oorsprong mogt zijn, volledig en zorgvuldig waren geregeld geworden.

3. Tusschen de beginselen, die in de Memorie van Toelichting op den voorgrond zijn gesteld, en de bepalingen der wet, is niet overal volmaakte overeenstemming gevonden. In 't bijzonder met betrekking tot de armverzorging van staatswege heeft dat gebrek aan overeenstemming bij sommige leden bedenkingen doen rijzen. Immers de bepalingen van het *tweede*, *derde* en *vierde hoofdstuk* der wet zijn van dien aard, dat, niettegenstaande de aangekondigde bedoeling om de armenverzorging zooveel mogelijk over te laten aan de kerkelijke en bijzondere liefdadigheid, eene vermeerdering van het aantal burgerlijke armbesturen en eene uitbreiding van den werkkring dezer instellingen allezins daarvan te duchten schijnt. Ook de voorgestelde regeling van het domicilie van onderstand scheen niet weinig tot vermeerdering eener verstrekking van subsidien te zullen medewerken. Als voorbeeld van het gegrond zijn der hier bedoelde vrees haalde men onder andere ook art. 25 in verband met art. 41 aan. Men achtte die bepalingen overtollig en schadelijk: de eerste als strijdig met het in art. 20 aangeduide doel, de laatste als makende het verstrekken van onderstand tot een geboden pligt.

4. Tegenover de bezwaren en bedenkingen, welke aldus uit onderscheiden standpunten tegen het wetsvoorstel zijn te berde gebragt, is door de overige leden inzonderheid gewezen op de eigenaardige moeijelijkheden, waaraan de regeling van dit aangelegen onderwerp, niet alleen in Nederland, maar men mag zeggen bijna in geheel Europa onderworpen is. Van geene Regering is daarom de voordragt eener regeling van het armbestuur te vergen of to verwachten die algemeene goedkeuring zou kunnen verwerven. Buitendien heeft de in Nederland bestaande wetgeving op dit stuk in hare toepassing, niet het minst door menigvuldige daartoe betrekkelijke verordeningen, tot zoo veel onduidelijkheid en onzekerheid, om van kwade practijken niet te gewagen, aanleiding gegeven, dat de behoefte om uit den tegenwoordigen toestand van het armwezen op wettigen voet te geraken, zich steeds dringender doet gevoelen, en het daarom als hoogst nuttig en noodzakelijk moet wordon aangemerkt, dat het onderwerp eindelijk bij de wet worde geregeld. De overtuiging van het wenschelijke, ja onontbeerlijke van zoodanige regeling was niet alleen bij do hierbedoelde leden, maar ook bij verscheidene andere, wier bedenkingen tegen de thans voorgedragen wet in de voorafgaande paragraphen zijn aangewezen, zoo zeer gevestigd, dat zij verklaarden over veel van hetgeen hun òf minder wenschelijk, òf zelfs eenigermate bezwarend was voorgekomen, te kunnen en te moeten heenstappen, opdat er toch eene wet tot stand mogt komen, die aan de verwikkeling van dit moeijelijk onderwerp een einde zou maken. Zoo betuigden bijv. eenige leden, wier bezwaren hier boven in § 1 zijn aangeduid, zieh over 't algemeen uit dien hoofde tevreden gesteld door de zeer gematigde uitlegging, welke de Minister van Binnenlandsche Zaken, bij de discussien in de Tweede Kamer, aan het in hun oog zeer bedenkelijke art. 10, der wet heeft gegeven. Zoo hebben andere leden te kennen gegeven, dat zij, alleen door diezelfde behoefte aan het tot stand komen eener regelingswet op dit stuk gedrongen, het bezwaar konden voorbijzien, dat in art. 66, inzonderheid voor deze Kamer met het oog op de vroegere behandeling van een wetsvoorstel betreffende behoeftige gemeenten, kon geacht worden te zijn gelegen in eene wettelijke aanwijzing van gemeenten, door den Koning *onvermogend* te verklaren.

ISTE HOOFDSTUK.

EERSTE AFDEELING.

Art. 1. De tweedo alinea van dit artikel werd door sommige leden overbodig geaeht. Zij meenden dat hetgeen daarbij bepaald wordt van zelf spreekt.

Andere leden achtten die bepaling niet alleen overbodig, maar ook nadeelig, uit hoofde van do rekbaarheid der daarin voorkomende uitdrukking. Zij vreesden, dat niet alleen de genootschappen opgenoemd bij de laatste alinea van hetgeen bij de Memorie van Toelichting op dit artikel is aangeteekend, maar in 't algemeen alle instellingen door bijzondere personen of door bijzondere, niet kerkelijke, vereenigingen geregeld en bestuurd, zich aan de toepassing van deze wet zouden kunnen onttrekken, daar het van het goedvinden der bestuurders van dio instellingen zou afhangen, om zich de exceptie van deze 2de alinea, in hare tegenwoordige zeer rekbare omschrijving, ten nutte to maken. Dit zoude de toepassing van lit. *c* van art. 2 en van al de daarmede in verband staande bepalingen der wet geheel illusoir kunnen maken.

Art. 2. Op dit artikel is de vraag gedaan, of de *bureaux de bienfaisance* in het hertogdom Limburg, krachtens de inlijving in Frankrijk van dat gewest, opgerigt, na de invoering van deze wet zullen blijven bestaan; en zoo ja, onder welke der vier categorien van dit artikel zij dan zullen worden gerangschikt.

Lit. c. Bij deze derde categorie wordt er gewag gemaakt van instellingen door bijzondere personen enz. *geregeld.* Daartoe, meenden enkele leden, zouden kunnen geacht worden te behooren gestichten, waarvan de regeling bij een stichtingbrief geboden is. Wannecr nu, gelijk bij onderscheiden gestichten het geval is, deze titel ontbreekt, en bijzondere personen zich in het feitelijk beheer en bestuur bevinden, dan zou men kunnen beweren, dat zoodanige gestichten eigenlijk niet *geregeld* zijn. Men wenschte te vernemen of dit ook met de beschouwing der Regering overeenkomt.

Art. 9. In eene afdeeling heeft men de vrees geuit, dat de verpligting om bezittingen en inkomsten eener instelling van weldadigheid, wier doel vervallen is, tot eene andere, *aan de laatst bekende zoo nabij mogelijk komende* bestemming te regelen, krachtens lit. *a* aan de gemeenteraden een nadeeligen band oplegt ter zake van gemeente-instellingen. Men zou gewenseht hebben, dat de gemeenteraden vrij waren gebleven om, bij veranderde omstandigheden, het kapitaal en de renten van zoodanige instellingen op eene andere, welligt nuttiger wijze aan te wenden.

IIDE AFDEELING.

Art. 13. De uitzondering, voorkomende in de laatste alinea van dit artikel, is aan sommige leden voorgekomen geheel buiten het gebied van deze wet te liggen voor zoover *collecten in kerkgebouwen bij de uitoefening der openbare eeredienst* betreft. Zij achtten het niet vrij van bedenking eene uitzondering, die zoo geheel van zelf spreekt, speciaal in de wet te vermelden, vermits daaruit afgeleid kan worden, dat de wetgever zoodanige collecten ook aan de toepassing der wet had kunnen onderwerpen.

Art. 17. Uit de 1ste alinea van dit artikel blijkt niet duidelijk hoe de som, boven welke, zonder magtiging van Gedeputeerde Staten, geene kosten ten behoeve van burgerlijke en gemengde instellingen tot het aangewezen doel mogen worden aangewend, *door Gedeputeerde Staten zal worden bepaald.* Daar men zich hier geen algemeenen maatregel kon voorstellen welken de groote verscheidenheid van die instellingen, ook wat haar vermogen betreft, niet zoude gedoogen, achtte men het waarschijnlijk dat de besturen dier instellingen telken reize vooraf de bepaling van die som bij Gedeputeerde Staten zouden moeten aanvragen. Doch vermits daarin reeds eene ingewikkelde speciale magtiging is gelegen, welke volgens het artikel eerst dan te pas komt wanneer de kosten worden berekend de bedoelde som te boven te gaan, wenschte men omtrent de juiste opvatting van deze bepaling door de Regering te worden ingelicht.

IIDE HOOFDSTUK.

ISTE AFDEELING.

Artt. 21 en 22. Eenige leden hebben de vrees uitgedrukt, dat de bevoegdheid, bij deze artikelen aan de burgerlijke armbesturen toegekend, om zonder beroep op de aanvragen om onderstand te beslissen, waaruit dus ook de magt om dien onderstand te weigeren voortvloeit, in vele gevallen zal blijken in de practijk òf tot nadeelige gevolgen te leiden, òf de vrijheid der burgerlijke armverzorging illusoir te maken. Indien toch de behoeftige bij herhaling, hetzij bij kerkelijke of bijzondere instellingen van weldadigheid, hetzij bij burgerlijke, algemeene of gemengde armbesturen wordt afgewezen, dan vervalt hij al zeer ligt tot bedelarij en landloopen. In dat geval vinden de bepalingen van het *vijfde* hoofdstuk op hem hare toepassing, en dan worden volgens art. 66 de kosten, uit zijne plaatsing en verzorging in een bedelaarsgesticht voortvloeijende, voldaan uit de fondsen der burgerlijke gemeente, welke uit dien hoofde, in haar eigenbelang, zich genoopt zal zien reeds bij voorbaat zorg te dragen, dat geen armbestuur door onthouding van de noodige hulp den behoeftige tot bedelen noodzaakt; — maar waar blijft dan de vrije beschikking van die armbesturen?

IIDE AFDEELING.

Art. 27. Omtrent den grondslag van het domicilie van onderstand heeft zich in de afdeelingen veel verschil van gevoelen geopenbaard. Onderscheidene leden hebben niet ontveinsd, dat zij in de geboorteplaats als grondslag van het domicilie groot bezwaar zagen, inzonderheid voor de gemeenten ten platten lande, daar het getal der personen in die gemeenten geboren, welke zich in de steden vestigen en na verloop van langen tijd soms tot armoede vervallen, in den regel grooter is dan dat dergenen die, in de steden geboren, zich naar het platte land begeven en aldaar behoeftig worden. Zij zouden daarom liever het werkelijk verblijf tot grondslag aangenomen gezien hebben, hoewel zij ook daaraan bezwaren verknocht achtten te zijn. Andere leden konden zich met den thans voorgedragen grondslag wel vereenigen. Zij meenden dat daarin vooral voor de plattelands-gemeentebesturen een prikkel kon gelegen zijn, om in tijds maatregelen te nemen, ten einde door de zorg voor het onderwijs en andere middelen de verarming der leden van de gemeente te verhoeden. Weder andere leden hebben zich verklaard voor het vierjarig verblijf als grondslag van het domicilie van onderstand. Zij zagen inzonderheid voor den behoeftige in dien grondslag eigenaardige voordeelen, daar hij ter plaatse van zoodanig verblijf alligt van aangeknoopte betrekkingen eenige tegemoetkoming in zijn lot kan verwachten, welke hem, in geval van terugzending naar de plaats zijner geboorte, alligt geheel zoude ontvallen.

Over het algemeen heeft men zich echter vereenigd in de erkenning, dat ieder stelsel ten deze zijne bezwaren heeft, en deze overweging heeft aan vele leden grond opgeleverd om ten slotte in het thans voorgedragen beginsel te berusten.

Art. 30. Op dit artikel is gevraagd, waar een vreemdeling die, genaturaliseerd zijnde, als Nederlander behoeftig wordt, onderstand verkrijgen kan; of hij dan onder de toepassing van art. 33 valt?

IIIde AFDEELING.

Art. 34. Ten aanzien der afgifte van acten van indemniteit en dergelijke, ten behoeve van buitenlandsche besturen, heeft men gevraagd, of de eisch van reciprociteit niet allezins billijk te achten is? Zoo ja, dan achtte men eene gepaste zorg voor het verkrijgen van dit beginsel van wederkeerigheid aanbevelenswaard.

IIIDE HOOFDSTUK.

ISTE AFDEELING.

Art. 42. Men heeft gevraagd of er geen strijd is tusschen deze bepaling en die van art. 12, volgens hetwelk de bestuurders van kerkelijke, gemengde en bijzondere instellingen van weldadigheid aan de burgerlijke besturen binnen veertien dagen na de aanvraag moeten opgeven, of een arme, die zich bij een burgerlijk bestuur heeft aangemeld, van hen al dan niet onderstand kan erlangen. Hoe kan nu de bij art. 42 voorgeschreven termijn van veertien dagen worden in acht genomen, indien de gevraagde opgave volgens art. 12 niet dan binnen dezelfde tijdruimte wordt verkregen?

Art. 44, *alinea* 1. Hierbij is de autoriteit niet aangewezen, welke over de gegrondheid der verhindering door *ziekte of andere volstrekte beletselen* zal oordeelen. Dit achtte men bedenkelijk met het oog op de geschillen, welke daaruit tusschen gemeenten onderling zouden kunnen ontstaan. Moest ééne der beide gemeenten daaromtrent uitspraak doen, dan scheen de billijkheid te vorderen, dat deze zaak ter beoordeeling zou staan van het bestuur der gemeente van het domicilie van onderstand.

Art. 48, *lit. c.* De woorden: *ter beoordeeling van den regter* gaven aan eenige leden grond om te duchten, dat deze bepaling procedures zal veroorzaken, die het wenschelijk ware geweest in den regel te verhoeden, vooral waar het zoo weinig beduidende sommen geldt.

IIDE AFDEELING.

Art. 54. Ook omtrent de vervallen-verklaring der octrooijen waren de gevoelens verdeeld. Sommige leden hadden de handhaving gewenscht, ook om daarin de regten en de zelfstandigheid van bestaande instellingen te sparen. Anderen waren van oordeel, dat deze octrooijen, vroeger door den Souverein verleend zijnde, thans ook zonder het minste bezwaar door de hoogste magt in den Staat konden worden teruggenomen. Weder andere leden hadden wel gewenscht dat men zich bepaald had bij een verbod tot het verleenen van dergelijke octrooijen voor de toekomst.

IVDE HOOFDSTUK.

Art. 59. Enkele leden hadden gaarne gezien, dat in dit hoofdstuk een termijn ware aangewezen, na welken het toestaan van subsidien uit de fondsen van burgerlijke gemeenten aan instellingen van weldadigheid niet langer vergund ware geweest. Door andere leden is die wensch bestreden geworden.

Art. 66. Zeer vele leden zijn van oordeel geweest, dat in de hier bedoelde kosten door het Rijk behooren te worden voorzien. Zij meenden dat daarin een krachtig middel zoude zijn gevonden om de bedelarij te keer gaan. Eenige andere leden hebben deze meening weêrsproken.

VIIDE HOOFDSTUK.

Art. 73, 1*ste alinea.* Men heeft gevraagd, of deze bepaling van hetgeen *godshuizen* zijn, niet zóó moet worden verstaan, dat in die inrigtingen *uitsluitend* armen met een weldadig doel worden gehuisvest. Immers er bestaan voorzeker instellingen die men gewoon is godshuizen te noemen, waarin ook andere menschen opgenomen worden dan degenen, die alleen onder de armen worden geteld. Zoo deze opvatting niet juist mogt zijn, verlangde men te weten, welk dan het onderscheidend kenmerk van *godshuizen* is?

Deze bedenkingen aan de Regering medegedeeld zijnde, zoo is van dezelve daarop ontvangen eene Memorie van Beantwoording, welke de Commissie van Rapporteurs, tot meerder gerief van de leden, nevens dit haar verslag als afzonderlijke bijlage heeft gevoegd.

Aldus vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs, den 24sten Junij 1854.

VAN SWINDEREN.
INSINGER.
COST JORDENS.
VAN ELJSINGA.

MEMORIE VAN BEANTWOORDING.

De Regering heeft met belangstelling kennis genomen van den inhoud van het Voorloopig Verslag, en zal bij de beantwoording de daarbij aangenomen orde volgen.

ZITTING VAN DEN 21STEN JUNIJ.

§ 1. De Regering stelt, evenzeer als de onderscheiden leden wier gevoelen hier wordt medegedeeld, veel prijs op de zelfstandigheid der kerkelijke armbesturen. Zij meent dat die dan ook bij het wets-ontwerp volkomen is geëerbiedigd, en dat dit geene daarmede strijdende werking van het staatsgezag op het inwendig beheer dier instellingen medebrengt. Zoodanige werking vloeit toch in geenen deele voort uit de voorschriften der hier aangehaalde artt. 7, 10 en 11. Het geldt daarbij volstrekt geene inmenging in het *beheer* der kerkelijke en bijzondere instellingen — de vrijheid van dat beheer wordt door geen enkele bepaling der wet beperkt, — maar bloot het doen van eenige opgaven. Die bij art. 7 gevorderd zijn onmisbaar om den Staat bekend te maken met het aanwezen der daar genoemde instellingen, zoowel opdat hij haar de bescherming kunne verleenen waarop zij aanspraak hebben, als opdat het burgerlijk bestuur in de gelegenheid worde gesteld zijne taak behoorlijk te vervullen en de inlichtingen te ontvangen welke onmisbaar zijn om met kennis van zaken te kunnen beoordeelen in hoeverre ondersteuning van het burgerlijk bestuur onvermijdelijk is te achten.

De opgaven bij art. 10 bedoeld zijn, door de uitdrukkelijk daarin vervatte omschrijving, beperkt tot hetgeen met opzigt tot de duizende bestaande kerkelijke en bijzondere instellingen moet geweten worden om den toestand van het armwezen in Nederland met eenige zekerheid te kunnen beoordeelen. Dat de kennis hiervan door het welbegrepen belang van den Staat wordt gevorderd, schijnt, na al hetgeen reeds vroeger met opzigt tot dit punt is in het midden gebragt, geen nader betoog te behoeven, evenmin als het bloot doen van bepaaldelijk aangewezen opgaven (waarvan al wat bezittingen en inkomsten betreft is uitgesloten), *niet ter beoordeeling noch bij wijze van verantwoording, maar uitsluitend ter kennisneming*, geenszins kan worden gezegd zoodanige verpligting in zich te sluiten als met een zelfstandig beheer zou strijden, daar dat beheer onaangeroerd blijft. Schrijft de wet de mededeeling voor, dan moet de naleving van het voorschrift door eene poenale bepaling verzekerd zijn, daar het anders aan het middel zou ontbreken om voor de gehoorzaamheid aan de wet te waken. Men zie daarbij ook niet over het hoofd, dat het, wat art. 7 aangaat, in de magt der betrokken besturen staat, om de werking der daarbij gestelde straf elk oogenblik te doen ophouden.

De Regering vertrouwt dat het aangevoerde de overtuiging zal geven, dat hier geenszins sprake is van theoretische inzigten van zeer betwistbare waardij maar wel van practisch nut. Het voorgestelde doel is, dit kan niet genoeg worden herhaald, geenszins het vergen van rekenschap der daden van de bedoelde instellingen, maar louter het erlangen van mededeeling van sommige bepaaldelijk door de wet aangewezen uitkomsten en bijzonderheden.

§ 2. De redenen waarom eene regeling der armenverzorging door kerkelijke en bijzondere instellingen van liefdadigheid niet in dit wets-ontwerp moet worden vervat, zijn in de Memorie van Toelichting, naar het oordeel der Regering, zoo volledig uiteengezet, dat zij de vrijheid neemt daarnaar te verwijzen. Zij blijft van meening en is daarin door den loop der beraadslagingen bij de Tweede Kamer versterkt, dat het oppertoezigt van den Staat over die instellingen zich niet verder behoeft noch behoort uit te strekken dan het wets-ontwerp medebrengt; en dat de goede ordening der maatschappij door de erkende zelfstandigheid dier inrigtingen niet zal lijden maar veeleer zal worden bevorderd door het milder vloeijen van de bron der weldadigheid, hetgeen verwacht mag worden van de eerbiediging van hetgeen waarop een zoo groot deel der natie heeft getoond den hoogsten prijs te stellen, toen zij meende, dat daarvan bij vroegere wets-ontwerpen te zeer was afgeweken. Daardoor zal het publiek belang veel meer worden bevorderd dan door het leggen van wettelijke banden, welke, naar het oordeel der Regering, niet zouden strooken met den geest der Grondwet, die medebrengt, dat de Kerk zich zoo vrij bewege als met de regten en verpligtingen van het staatsgezag bestaanbaar is.

De aangehaalde besluiten van den 10den October 1814 en den 1sten Julij 1816 bevatten niets anders dan het opdragen van bevoegdheid aan de provinciale besturen om te beschikken op de verzoeken, welke door de besturen der bedoelde instellingen worden gedaan om magtiging tot het aangaan der daarbij bedoelde burgerlijke handelingen. Zij houden volstrekt niet in, dat die verzoeken moeten worden gedaan. Dit wordt daarbij geheel in het midden gelaten. Onderscheiden dier besturen deden dergelijke verzoeken op grond van oude verordeningen, tot stand gekomen onder eenen vroegeren, sedert geheel gewijzigden staat van zaken Verscheiden andere dier besturen kochten, verkochten en gingen andere handelingen van dien aard aan onder het gebied van die besluiten, zonder magtiging of goedkeuring van het burgerlijk gezag te vragen, en het is der Regering niet gebleken, dat ooit zulke handelingen op grond van het niet in acht nemen dier besluiten nietig zijn verklaard.

Er wordt dan ook geene wettelijke regeling van al hetgeen tot de kerkelijke en bijzondere armenverzorging behoort vereischt, om de ondersteuning der armen aan deze over te laten. Daartoe is het niet genoeg te weten, dat zij schier overal in het Rijk bestaat, en, zoo als reeds is gezegd, ruimer middelen voor hare heilzame werking zal erlangen naar mate zij zich vrijer beweegt, iets waarmede de toepassing der artt. 8, 14 en 16 en van vele andere daarmede in verband staande artikelen van het ontwerp op de kerkelijke en bijzondere instellingen niet zoude strooken, omdat dit een ingrijpen in haar beheer zou zijn, in strijd met het beginsel waarop het wets-ontwerp rust.

§ 3. De Regering kan niet toegeven, dat er, in 't bijzonder met betrekking tot de armverzorging van staatswege, gebrek aan overeenstemming zou zijn tusschen de beginselen in de Memorie van Toelichting op den voorgrond gesteld en de bepalingen der wet. Zij kan volstrekt niet zien, dat de bepalingen van het IIde, IIIde en IVde hoofdstuk der wet van aard zijn, dat eene vermeerdering van het aantal burgerlijke armbesturen en eene uitbreiding van hunnen werkkring daarvan te duchten zouden zijn. Het wets-ontwerp bevat geene enkele bepaling welke daartoe zou moeten leiden, of die in strijd zou zijn met het zooveel mogelijk overlaten der armverzorging aan de kerkelijke en bijzondere liefdadigheid. De inhoud der artt. 21, 22, 24 en 25 strekt integendeel om de burgerlijke armverzorging binnen de engst mogelijke grenzen te beperken; maar hoe eng die grenzen ook mogen worden gesteld, zoo is het echter in den tegenwoordigen stand van zaken onmogelijk alle burgerlijke armverzorging geheel te vermijden. Dit is in de bij de Tweede Kamer gewisselde stukken en de daar gehouden beraadslagingen, naar het oordeel der Regering, zoo onwederlegbaar aan het licht gesteld, dat zij zich veroorlooft, naar het aldaar aangevoerde te verwijzen.

Daar nu de wetgever de volstrekte noodzakelijkheid van het aanwezen van burgerlijke instellingen van weldadigheid in den tegenwoordigen stand van zaken niet kan ontkennen, zoo is hij daardoor van zelf geroepen eene goede en regelmatige werking van deze te verzekeren. Dit is nu het doel der bepalingen in de aangehaalde hoofdstukken vervat, en van de daarbij, onder andere, voorgestelde regeling van het domicilie van onderstand. Die bepalingen schijnen in zich zelve niet te kunnen leiden tot vermeerdering der subsidien, waarvan de verstrekking in het IVde hoofdstuk door zeer stellige voorschriften zooveel is beperkt als mogelijk is.

Uit het opgemerkte volgt ook dat het reeds aangehaalde hier nog bijzonder ter sprake gebragte art. 25, als uitsluitend de burgerlijke armverzorging betreffende, geenszins kan geacht worden overtollig, schadelijk of in strijd te zijn met het in art. 20 aangeduide doel, omdat dat doel niet overal in die mate kan worden bereikt, dat de burgerlijke armverzorging geheel gemist zou kunnen worden. Die verzorging nu wordt door dat artikel bepaaldelijk beperkt in stede van uitgebreid, omdat het strekt tot het voorkomen van te ruime bedeeling door burgerlijke besturen. Art. 41 maakt ook het verstrekken van onderstand geenszins tot een geboden pligt, want ook voor ieder bestuur dat, krachtens dat artikel, tijdelijk handelend optreedt, zijn de bepalingen der artt. 21 en 22 verbindend; het is dus niet alleen tegenover den arme geheel vrij in zijne beslissing op de aanvraag om onderstand, maar het mag die zelfs niet inwilligen dan na zich, zooveel mogelijk, te hebben verzekerd, dat de arme geen hulp van kerkelijke of bijzondere instellingen van weldadigheid kan erlangen, en dan slechts bij volstrekte onvermijdelijkheid. Art. 41 heeft, met de daarop volgende artikelen, alleen ten oogmerk den weg te regelen langs welken het betrokken bestuur den onderstand, met inachtneming der artt. 21 en 22, in het buitengewoon bij art. 41 voorzien geval voorgeschoten, kan terugerlangen, terwijl art. 44 aan het bestuur, dat tot de teruggaaf is verpligt, het middel verschaft om dat voorschot te doen ophouden.

§ 4. Met genoegen heeft de Regering uit het hier ter neder gestelde ontwaard, dat door de hier bedoelde overige leden de eigenaardige moeijelijkheden zijn erkend, waaraan de regeling van het armbestuur onderworpen is, en is toegegeven dat geene voordragt daaromtrent te vergen of te verwachten is die algemeene goedkeuring zou kunnen verwerven. Daartoe is dan ook de strijd van meeningen omtrent schier elk der menigvuldige vraagstukken, die daarbij moeten worden opgelost, zoo op zich zelve als in hun onderling verband, inderdaad al te groot, en het was der Regering aangenaam te vernemen, dat de overtuiging ten opzigte van het wenschelijke en onontbeerlijke om de thans bestaande bezwaren door eene wettelijke regeling te doen ophouden, bij onderscheidene leden zoo zeer is gevestigd, dat zij verklaarden over veel van hetgeen hun minder wenschelijk of zelfs eenigermate bezwarend was voorgekomen te kunnen en te moeten heenstappen. De Regering meent zich dus voor de beantwoording dezer paragraaph te kunnen bepalen tot de opmerking, dat de bevoegdheid, bij art. 66 aan den Koning verleend om gemeenten *onvermogend* te verklaren, is beperkt tot een enkel door de wet zelve aangewezen geval, dat uit den aard der zaak voor een onderzoek allezins

vatbaar is. Het geldt dus hier een bepaald geval, waaromtrent de wet zelve uitspraak doet, terwijl het vroeger behandeld, hier bedoeld wets-ontwerp eene algemeene strekking had en daardoor juist tot twijfeling en tot de vrees voor te ruime toepassing aanleiding gaf.

ISTE HOOFDSTUK.

Iste AFDEELING.

Art. 1. De bepaling van het 2de lid van dit artikel is noodig, ten einde te voorkomen dat de wet welligt later, *tegen haren geest en bedoeling*, op instellingen uitsluitend tot het voorkomen van armoede zoude kunnen worden toegepast. Daarom behoeft men geene nadeelige gevolgen van de bepaling te vreezen. Immers ook zonder de bijvoeging in de wet, zouden de bestuurders der instellingen van weldadigheid evenzeer kunnen beweren, dat sleehts voorkoming van armoede het doel der instelling is, omdat, met of zonder de uitdrukkelijke bepaling der 2de alinea van art. 1, eene wet regelende het *arm*bestuur, uit den aard der zaak niet kan omvatten instellingen tot *voorkoming* van armoede en dus bestemd ten behoeve van personen die nog niet als *armen* kunnen worden beschouwd. Maar de bepaling heeft ook niet de rekbaarheid door sommige leden aan haar toegekend. Zij kan de toepassing van lit. *c* van art. 2 en van de daarmede in verband staande bepalingen der wet niet illusoir maken, omdat de uitsluiting der instellingen tot voorkoming van armoede niet is afhankelijk gemaakt van de vraag, door wie zij worden *geregeld* en *bestuurd*, maar alleen van den *aard* der instellingen zelve. Valt eene dezer in de omschrijving van het eerste lid van art. 1, dan kan het tweede lid niet worden ingeroepen, om het even van wie de regeling en het bestuur uitgaat. Art 72 wijst daarenboven aan, op welke wijze de geschillen, die over den aard der instellingen mogten rijzen, zullen worden afgedaan.

Art. 2. De bureaux de bienfaisanee in het hertogdom Limburg, kraehtens de inlijving in Frankrijk van dat gewest opgerigt, zullen, gelijk alle audere aanwezige instellingen van weldadigheid, na de invoering dezer wet blijven bestaan, want geen enkel harer voorschriften heeft de opheffing of vernietiging van eenige dier instellingen van welken aard ook ten doel. In den regel behooren die voormalige bureaux of bienfaisanee in hunnen tegenwoordigen toestand, naar het oordeel der Regering, tot de gemeente-instellingen door de burgerlijke overheid geregeld en van harentwege bestuurd, bij lit. *a* van art. 2 genoemd.

Lit. c. Tot de hierbedoelde instellingen behooren voorzeker de gestiehten waarvan de regeling bij een stiehtingbrief geboden is, voor zoover die regeling door bijzondere personen of door bijzondere, niet kerkelijke, vereenigingen voorgeschreven of aan deze opgedragen is. Indien nu deze titel niet meer bestaat, en bijzondere personen zieh in het feitelijk beheer en bestuur bevinden, dan zal de vraag, of die regeling al dan niet ontbreekt, en welken invloed, easu quo, het gebrek dier regeling op den aard der instelling in den zin dezer wet uitoefent, in ieder afzonderlijk geval en met het oog op de bijzondere omstandigheden, welke zieh daarbij mogten voordoen, moeten worden opgelost op de wijze bij het reeds aangehaalde 72ste artikel omschreven.

Art. 9. Naar het oordeel der Regering is het pligtmatig te waken, dat bezittingen en inkomsten van eene instelling, eenmaal tot weldadige einden bestemd, daaraan niet of niet verder worden onttrokken dan voor zooveel de mogelijkheid ontbreekt haar die bestemming te doen blijven erlangen. Indien nu dit laatste het geval is met opzigt tot de oorspronkelijk aangewezen bestemming, dan strookt het met dien pligt te zorgen, dat de nieuwe bestemming zoo nabij mogelijk kome aan de laatst bekende, *en dus steeds strekke tot een weldadig einde.* Liet de wet daaromtrent aan de gemeenteraden onbeperkte vrijheid, het gaf ligt aanleiding, dat die bezittingen en inkomsten, in strijd met het doel waarmede zij zijn bijeengebragt of gesehonken, tot andere, daarmede soms geheel strijdige einden wierden gebezigd, hetgeen dikwerf later, uit het oogpunt der armverzorging, betreurenswaardige gevolgen zou kunnen hebben.

IIde AFDEELING.

Art. 13. De uitdrukkelijke vermelding dat colleeten in kerkgebouwen bij de uitoefening der openbare eeredienst van de toepassing der bepalingen van dit artikel zijn uitgesloten, strekt om de mogelijkheid af te snijden van daarmede strijdige beweringen, die anders welligt zouden kunnen worden afgeleid uit de algemeenheid dier bepalingen omtrent *openbare* inzamelingen, waartoe zij in eenen letterlijken zin behooren. De Regering kan dan ook niet toegeven, dat, met het oog op dat verband, daaruit het gevolg kan worden getrokken, dat de wetgever zoodanige eolleeten ook aan de toepassing der wet had kunnen onderwerpen.

Art. 17. De Regering kan niet inzien, waarom Gedeputeerde Staten niet bij eenen algemeenen maatregel de hier bedoelde som zouden kunnen vaststellen. Indien de verscheidenheid der instellingen, ook wat haar vermogen betreft, verhindert eene enkele som voor alle te bepalen, niets zal hen verhinderen, er meer dan eene naar zekere eategorien voor te sehrijven. Het is daarom geenszins het doel, dat de besturen dier instellingen telken reize vooraf de bepaling van die som zouden moeten aanvragen.

IIDE HOOFDSTUK.

Iste AFDEELING.

Artt. 21 en 22. Er is sleehts één middel om voor te komen, dat van de vrijheid om zonder beroep op de aanvragen om onderstand te beslissen nimmer een te ruim gebruik worde gemaakt, dit namelijk, dat de wet het beroep instelle en de magt aanwijze die het verleenen van onderstand kan bevelen. Dit middel zou eehter erger zijn dan het voor mogelijk gehouden kwaad, en geheel en al strijden met het beginsel der wet; terwijl het ook in de praetijk onuitvoerbaar is. Immers die magt zou eene hoogere moeten zijn dan het gemeentebestuur, en dus, in verreweg de meeste gevallen, elders gevestigd zijn dan waar de arme zieh bevindt. Nu behoeft het geen betoog, dat het genoegzaam onmogelijk is zoo diep in te dringen in de kennis van den toestand van eenen elders verblijvenden arme, als noodig is om met de vereisehte kennis van zaken over de mate zijner behoefte en zijne middelen van bestaan te beslissen. De wetgever kan zieh dan ook, naar het oordeel der Regering, veilig verlaten op het belang, dat de besturen in de plaats hebben, zoowel bij de handhaving eener goede politie, als bij het tegengaan van zulke verkeerde handelingen als in het verslag worden bedoeld. Daarenboven moet niet uit het oog worden verloren, dat er hier sprake is van burgerlijke besturen geregeld door het burgerlijk gezag, door den gemeenteraad van de plaats waar zij zijn gevestigd, en dat, ofsehoon de wet aan den arme de bevoegdheid tot hooger beroep niet kan toekennen, de reglementen der instellingen zoodanige voorsehriften kunnen inhouden als noodig zijn om een behoorlijk toezigt op de handelingen van hare bestuurders te verzekeren.

IIde AFDEELING.

Art. 27. De breedvoerige wisseling van denkbeelden welke, zoowel in de gedrukte stukken als bij de openbare beraadslagingen bij de Tweede Kamer, heeft plaats gehad met opzigt tot de keuze van den grondslag tot regeling van het domieilie van onderstand, heeft dit gewigtig punt tot zoodanige rijpheid gebragt, dat het niet mogelijk te aehten is daaromtrent nieuwe opmerkingen in het midden te brengen.

De onderseheiden stelsels, welke ook weder in dit verslag zijn ter sprake gebragt, zijn daarbij uit alle oogpunten overwogen, en daardoor is overtuigend gebleken, hetgeen dan ook door de leden der Eerste Kamer is erkend, dat ieder stelsel zijne bezwaren heeft, en het was der Regering aangenaam te zien, dat die overweging aan vele leden grond heeft opgeleverd om ten slotte in het thans voorgedragen beginsel te berusten.

In dien staat van zaken meent de Regering zieh te kunnen onthouden van de herhaling van hetgeen hieromtrent reeds bij de behandeling van het wets-ontwerp bij de Tweede Kamer is medegedeeld, en zieh, in verband met het aangeteekende in het nu behandeld verslag, te mogen bepalen tot de opmerking, dat hoewel alle opgaven ontbreken over de verhouding van het getal der personen die, in plattelandsgemeenten geboren, zieh in de steden vestigen *en aldaar behoeftig worden*, tot dat dergenen, die in het omgekeerd geval verkeeren, de uitkomsten der laatste volkstelling niet strekken tot bevestiging van het algemeen heersehend en in het verslag mede geuit vermoeden, dat het getal der eersten grooter zou zijn dan dat der anderen, vermits het daardoor is gebleken, dat, in het algemeen, in de gemeenten ten platten lande meer elders geborenen wonen dan in de steden.

Overigens is de terugroeping van den elders wonenden arme naar de geboorteplaats bij de wet niet geboden maar sleehts vergund, en zullen velen, die buiten hunne geboorteplaats verblijven, in hunne woonplaats onderstand van kerkelijke armbesturen kunnen erlangen, tot het verstrekken van welke deze in vele gevallen te eer zullen besluiten, ten einde mede te werken tot voorkoming der hardheid aan de terugzending verbonden. In zooverre zal het stelsel dezer wet, wier bepalingen over het domieilie van onderstand voor de kerkelijke armbesturen niet verbindend zijn, bijdragen tot uitbreiding der kerkelijke en beperking der burgerlijke armenverzorging.

Art. 30. De genaturaliseerde vreemdeling, die als Nederlander behoeftig wordt, valt in de toepassing van art. 33. Het is te verwachten, dat dit geval zieh uiterst zeldzaam zal voordoen.

IIIde AFDEELING.

Art. 34. Het is het oogmerk der Regering bij de vergunning

tot het afgeven van acten van indemniteit en dergelijke ten behoeve van buitenlandsche besturen, bepaaldelijk op het in acht nemen van reciprociteit te letten, en, bij gemis daarvan, daartoe niet over te gaan dan wanneer de behartiging der belangen van Nederlanders, die zich naar het buitenland begeven, dit bepaaldelijk vordert of wenschelijk maakt.

IIIde HOOFDSTUK.

Iste AFDEELING.

Art. 42. De hier onderstelde strijd met art. 12 bestaat niet, vermits de termijn van veertien dagen, bij art. 42 gesteld, eerst ingaat *op het oogenblik der werkelijke verstrekking van den onderstand*, terwijl uit de bepaling van art. 12 slechts kan, doch op verre na niet altoos zal voortvloeijen, dat er veertien dagen verloopen tusschen het tijdstip der aanvraag tot en dat der verstrekking van onderstand.

Art. 44, alinea 1. Het spreekt, naar het inzien der Regering, van zelf, dat de beoordeeling, of ziekte of andere volstrekte beletselen het vertrek naar het domicilie van onderstand verhinderen, in de eerste plaats toekomt aan het bestuur der gemeente waar de arme verblijft. Indien deze toch het bestaan van zoodanig beletsel voorgeeft en op dien grond aldaar onderstand vraagt tot dat dit zal ophouden, dan moet dat bestuur, krachtens art. 41, oordeelen, of die vraag al dan niet kan worden ingewilligd.

Art. 45 brengt echter mede, dat het bestuur der gemeente van het domicilie van onderstand, de regtmatigheid van die beoordeeling kan betwisten, en de geschillen die daarover ontstaan zullen worden afgedaan op de wijze bij art. 72 omschreven.

Art. 48, lit. *c.* Men mag gerust onderstellen, dat waar het weinig beduidende sommen geldt, de administrative magt er in zal slagen, de hier bedoelde geschillen in der minne af te doen. Daartoe is de weg bij art. 72 opengelaten, en het is de bedoeling, dat die magt geene aanwendbare pogingen onbeproefd late, om het ontstaan van regtsgedingen over het verhaal en verhaalbaar bedrag van onderstand, in het algemeen, zooveel mogelijk door hare bemiddelende tusschenkomst voor te komen.

TWEEDE AFDEELING.

Art. 54. Het valt niet te ontkennen, dat de hier bedoelde octrooijen eene afwijking van het burgerlijk regt en daarmede strijdige privilegien bevatten, meermalen tot regtsgedingen aanleiding geven en ten opzigte van behoeftige of minvermogende bloedverwanten der verpleegden hard zijn. Deze redenen zijn der Regering voorgekomen tot hare vervallen-verklaring te moeten leiden, te meer nog daar het er in het algemeen voor schijnt te kunnen worden gehouden, dat het in elk bijzonder geval doorgaans geringe voordeel, dat daaruit voor de belanghebbende instellingen voortvloeit, niet kan opwegen tegen het betrekkelijk grooter belang dier bloedverwanten, voor welke in hunnen toestand de geringe nalatenschap veel grootere waarde heeft dan voor de begunstigde instelling. De bevoegdheid van den wetgever tot het vervallen verklaren is, naar het het oordeel der Regering, aan geenen redelijken twijfel onderhevig.

Van een verbod tot het verleenen van dergelijke octrooijen voor de toekomst kan geen sprake zijn. Dit toch is een onbetwistbaar gevolg der bepalingen van het Burgerlijk Wetboek omtrent het erfregt. Het is der Regering dan ook niet bekend, dat er, sedert de invoering daarvan, ooit is gedacht zulke octrooijen te vragen, veel minder die te verleenen.

De Regering wenscht hier nog te herinneren aan de voorschriften van de artt. 49 en 50 van het wets-ontwerp, krachtens welke de kosten, voor de verpleging in godshuizen gemaakt, op de inkomsten der verpleegden of op hunne nalatenschap kunnen worden verhaald, zoodat, bij het aanwezig zijn van bezittingen, de uitkeering daarvan niet geschiedt vóór dat de instelling geheel schadeloos is gesteld.

IVde HOOFDSTUK.

Art. 59. De vraag, of het mogelijk is een termijn aan te wijzen na welken het toestaan van subsidien uit de fondsen van burgerlijke gemeenten aan instellingen van weldadigheid niet langer vergund zou zijn, is bij de Tweede Kamer, ook naar aanleiding van voorgedragen amendementen die daartoe strekten, zeer opzettelijk en omstandig overwogen, en, door verwerping dier amendementen, met groote meerderheid beslist, in overeenstemming met de overtuiging der Regering, dat voor alsnog de subsidien niet kunnen worden ontbeerd, noch het tijdstip kan worden bepaald op hetwelk dit het geval zal kunnen zijn. Hierbij komt, dat de bepalingen van dit hoofdstuk de subsidien betreffen, welke aan *alle* soorten van instellingen van weldadigheid, en dus niet alleen aan de kerkelijke en bijzondere, worden verleend, en dat er niet enkel van armbesturen maar ook van gasthuizen, gestichten voor weezen en oude lieden, en dergelijke sprake is, wier hoogst nuttig aanzijn door zoodanige beperkende bepaling in de waagschaal zou worden gesteld.

Art. 66. In de Memorie van Toelichting zijn bij artt. 66 en 67 de redenen, om welke de Regering zich met den meesten nadruk moet verklaren tegen het denkbeeld om de hier bedoelde kosten ten laste van het Rijk te brengen, zoo omstandig en, naar haar oordeel, zoo voldingend uiteengezet, dat zij zich veroorlooft, ter voorkoming van herhaling, naar het daar ter neder gestelde te verwijzen. Het voordeel van een meer krachtig te keer gaan der bedelarij kan, naar hare innige overtuiging, zelfs niet in de verte opwegen tegen het verderfelijk gevolg van zoodanige bepaling, waardoor de armenlast, onder den vorm van wering der bedelarij en landlooperij, voor een groot en vermoedelijk steeds toenemend gedeelte op den Staat zou worden overgebragt.

VIIde HOOFDSTUK.

Art. 73, 1*ste alinea.* Godshuizen zijn, in den zin der wet, *alle* inrigtingen in welke *armen* met een weldadig doel worden gehuisvest. Zijn er zulke waarin tevens andere niet-armen worden opgenomen, dan kan dit niet verhinderen, dat zij, *voor zooveel de huisvesting der armen betreft*, vallen in de toepassing der wet. De aard der zaak brengt dit van zelf mede, en dat zulks met de bedoeling van den wetgever strookt, blijkt duidelijk uit de 4de alinea van art. 7, houdende dat, indien de instelling niet uitsluitend armenverzorging ten doel heeft, de daar gevorderde mededeeling wordt beperkt tot hetgeen die zorg betreft.

's Gravenhage, den 22sten Junij 1854.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

VAN REENEN.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

tot wijziging der wetten betreffende de heffing van den Accijns op het Gemaal.

§ 1. De thans voorgedragen wijziging der wetten betreffende den Accijns op het Gemaal is door zeer vele leden der Kamer over 't algemeen gunstig beoordeeld. Men keurde die bepalingen goed in het belang van handel en nijverheid, welke daardoor in staat gesteld worden met het buitenland mede te dingen, daar thans aan uitvoer van meel van hier tegenover de fabrieken en den handel van dit artikel uit Engeland en Amerika niet te denken valt. Men verwachtte ook gunstige gevolgen van de wet ten behoeve van den inlandschen graanbouw, welke, zoo deze poging ter bevordering van meelbereiding voor den handel wel mogt slagen, daarbij niet dan winst zoude ondervinden. Aan sommige leden scheen ook het verkrijgen van beter brood het gevolg van dezen maatregel te zullen zijn, hetgeen inzonderheid voor de van hier uitgaande schepen als een belangrijk voordeel werd aangemerkt. Sommige andere leden waren zelfs voor deze wet gunstig gestemd alleen door de bepalingen, welke daarin ten behoeve der aankweeking van maïs of Turksche tarwe voorkomen. Zij beschouwden dit voedingsmiddel als onwaardeerbaar, vooral bij bestaande en steeds mogelijke duurte of schaarschheid van levensmiddelen, en zagen daarin ook groote voordeelen voor den Nederlandschen veestapel gelegen.

2. Tegenover deze gunstige beschouwing hebben de overige leden onderscheidene bezwaren doen gelden, waardoor dit voorstel hun toescheen gedrukt te worden. Zoolang de grondstof aan den accijns onderworpen blijft, vreesden zij dat het doel eener mededinging met het buitenland niet zal bereikt worden. Het kwam hun zelfs zeer onwaarschijnlijk voor, of de overige gewesten van het Rijk in dit opzigt de concurrentie met het hertogdom Limburg zouden kunnen ondernemen. Zij meenden dat de wet voor den inlandschen landbouw eer nadeelig zal werken, daar het meel als handels-artikel in de gewesten binnen welke de graanbouw inzonderheid gevestigd is ingevoerd wordende, het ter markt brengen van het aldaar geteelde graan door dien invoer moeijelijkheid zou ondergaan. Aan de bestaande molenaars scheen deze maatregel ook schade te zullen berokkenen, en de belemmerende formaliteiten, waaraan deze tak van industrie thans weder onderworpen wordt, konden hunne goedkeuring niet verwerven.

3. Van de andere zijde werd op de mededeeling dier bezwaren geantwoord, dat de accijns bij uitvoer van het meel teruggegeven wordt; dat dit nieuwe fabricaat als een voorwerp van weelde kan worden beschouwd, hetwelk uit hoofde van deszelfs kostbaarheid alleen voor den uitvoer en tot het gebruik van de hoogere standen geschikt schijnt te zijn, en dat er mitsdien van hetzelve noch

schade voor den vaderlandschen landbouw, noch nadeel voor de bestaande molenaars te vreezen is; — dat al mogt dit laatste te duchten zijn, het algemeen belang dan toch vóór het bijzondere gaat; terwijl het in den aard eener vooruitgaande industrie ligt, dat door de toepassing van nieuwe takken van nijverheid de reeds bestaande een voorbijgaanden druk ondervinden of zelfs geheel kunnen worden verdrongen; — dat eindelijk de thans voorgeschreven formaliteiten onmisbaar zijn in het stelsel der bestaande wetten, terwijl niemand wordt gedwongen zich aan die voorwaarden te onderwerpen, daar elk vrij blijft al dan niet tot het daarstellen van dergelijke trafieken over te gaan.

Ten slotte heeft de meerderheid der leden te kennen gegeven, gaarne te zullen zien dat er eene proeve genomen wierd, en de ondervinding alleen regt zoude kunnen leeren, in hoe ver de wet eenen gunstigen invloed op de daarbij betrokken belangen zal uitoefenen.

4. Op eenige artikelen van het wets-ontwerp zijn de volgende aanmerkingen medegedeeld.

Art. 12. Eenige leden hebben gemeend dat de hier bepaalde verhouding tusschen het meel en de zemelen niet houdbaar is. Zij vreesden dat, naar aanleiding van die bepaling, de fabrikant zich altijd slechts aan zekere soorten van tarwe zal moeten houden.

Art. 13. Deze leden wenschten ook van de Regering te vernemen, of de verandering der doorloopende verhouding, waartoe de administratie hier de bevoegdheid erlangt, voor elke partij tarwe die ingeslagen wordt zal loopen, dan wel voor een zeker tijdsbestek?

Art. 14. De bepaling van *een ten honderd* voor overwigt scheen ook aan eenige leden bedenkelijk, uit hoofde van den invloed welken de luchtgesteldheid op het gewigt van het graan en bijzonder van het meel uitoefenen kan.

Art. 17. De verandering van dit artikel, waarbij de *onverwijlde* afwerking van de in bewerking zijnde partijen graan en meel bevolen is, daar er vroeger slechts sprake was van den *kortst mogelijken tijd* binnen welken die afwerking zou behooren plaats te hebben, scheen aan sommige leden vooral daarom bezwarend toe, omdat het toch zoo ligt gebeuren kan dat eenige stoornis in de molens het afwerken van het graan of meel onmogelijk maakt. Art. 27 der wet van 29 Maart 1833, dat hier uitgebreid wordt, heeft ook in zoodanig geval niet voorzien.

Art. 20. Het scheen in één afdeeling niet weinig bezwarend te zijn, dat het stuifmeel in hoeveelheden van minstens *drie honderd* pond van den molen enz. moet worden afgevoerd, daar volgens dit artikel geen grootere hoeveelheid dan van *zes honderd* pond op den molen aanwezig mag zijn.

Art. 22. In eene afdeeling is de vraag gedaan, of onder de hier bedoelde localen alleen die, waar het meel verkocht wordt, of bijv. ook de *builderijen* mogen worden verstaan.

Art. 26. Eenige leden hebben gevraagd, of de toepassing van den termijn van drie maanden, bij art. 53 der wet van den 29sten Maart 1833 voor de teruggave van den accijns bepaald, niet belemmerend zal zijn voor den handel in dit nieuwe fabricaat. Men kan zich voorstellen, dat de omstandigheden tot het inhouden van meel gedurende een langer tijdsverloop zouden kunnen noodzaken, en dan zou de teruggave tot groot nadeel van den handelaar zijn verjaard.

Deze bedenkingen aan de Regering medegedeeld zijnde, is daarop de volgende *Memorie van Beantwoording* ontvangen:

1, 2 en 3. Het was der Regering aangenaam uit de algemeene beschouwingen over het Wets-ontwerp tot wijziging der wetten betreffende de heffing van den Accijns op het Gemaal te ontwaren, dat zeer vele leden van de Eerste Kamer der Staten-Generaal met de zienswijze der Regering omtrent het doel en de waarschijnlijke gevolgen van dat ontwerp instemmen en aan hetzelve hunne goedkeuring hechten.

Het komt der Regering voor, dat de vrees van eenige leden dat bij het bestaan van den accijns de mededinging met het buitenland niet zou zijn vol te houden, minder gegrond is, daar toch de accijns bij uitvoer wordt teruggegeven, en het vreemde meel, wanneer het hier te lande wordt ingevoerd, aan een inkomend regt is onderworpen dat het bedrag van den accijns overtreft. En wat de mededinging met Limburg betreft, kan zij niet inzien dat die nadeelige uitkomsten voor de daarbuiten gevestigde molenaars zou kunnen opleveren, als zijnde het uit dat gewest afkomstige meel bij invoer op niet geadmodieerd territoir al dadelijk aan accijns-betaling onderworpen.

Dat de inlandsche landbouw nadeel zoude lijden door het vestigen eener meelmarkt, kan niet worden toegegeven.

Integendeel heeft de Regering zich voorgesteld dat door de meelfabricatie op groote schaal en het bevorderen van den uitvoer van dat artikel, de inlandsche landbouw daardoor een te gereeder afzet voor zijn graan zou vinden en er dus niet dan goede vruchten van zou plukken.

En wat de belangen der bestaande molenaars betreft, moet niet uit het oog worden verloren, dat, gezwegen van de mededinging met het Limburgsche en vreemde meel, welke zij nu reeds met goeden uitslag kunnen volhouden, de voorkeur steeds aan de gewone graanmolens verzekerd blijft voor de gewone broodbereiding, waartoe niet alleen in den regel ten platten lande het graan van eigen gewas gebezigd wordt, maar ook veelal ander dan het fijne en op eene fabriekmatige wijze bereide meel wordt gebruikt.

Overigens is, bij het bestaan eener accijnsheffing op het gemaal, het voorschrijven van formaliteiten als middelen van contrôle onvermijdelijk.

Bij het onderhavige wets-ontwerp heeft men getracht die zoo weinig mogelijk belemmerend te maken, en het mag dan ook niet onopgemerkt worden gelaten, dat de molenaar in zijne werkzaamheden op den molen geheel vrij is.

4. Ter beantwoording voorts der aanmerkingen op de bijzondere bepalingen der wet diene:

Art. 12. De Regering meent hier te kunnen herhalen hetgeen zij reeds op eene gelijksoortige aanmerking van de Tweede Kamer der Staten-Generaal geantwoord heeft, namelijk: » dat zij gaarne erkent dat de eene soort van tarwe eene andere verhouding in meel oplevert dan de andere; dat de verhouding bij dit artikel aangegeven daarom ook slechts als een gemiddeld cijfer moet worden beschouwd, hetwelk echter, volgens de bij de Regering ingewonnen berigten, met eene speling van 3 ten honderd veilig kan worden aangenomen." Die verhouding komt ook nagenoeg overeen met die van art. 48 der wet op het gemaal van 29 Maart 1833. (*Staatsblad* nº. 3) en wordt nu reeds sedert 21 jaren bij alle peilingen van bakkerijen en meelverkooperijen gevolgd zonder aanleiding tot klagten te geven.

Art. 13. Eene verschillende verhouding voor onderscheidene partijen graan, die te gelijker tijd ter molen zijn, zouden bezwaarlijk kunnen worden toegelaten; doch vermits aldaar het graan in den regel niet dan bij belangrijke partijen zal worden ingeslagen, zal het, wanneer het geval zich mogt voordoen dat voor zulk eene partij eene andere verhouding dan volgens art. 12 gevorderd werd, geen bezwaar ontmoeten, om daarin op verlangen van den molenaar te voorzien, mits geene andere partijen, die volgens de gewone verhouding moeten verantwoord worden, zich op den molen bevinden of er worden aangebragt.

Art. 14. Men geeft toe, dat de luchtsgesteldheid op het gewigt van het graan en meel invloed kan uitoefenen, doch dat die invloed zoo groot is, dat daarom de hier toegestane speling ongenoegzaam zou zijn, meent men te moeten ontkennen. Men moet niet uit het oog verliezen, dat elke op den molen gebragte partij aldaar slechts kortstondig en langstens zes dagen verblijft, en dus zoo kort, dat de invloed daarop van het luchtsgestel niet zeer belangrijk wezen kan. Buitendien werken verschillende oorzaken, als verstuiving, verspilling enz. zamen, om het graan of meel gedurende de bewerking in hoeveelheid te verminderen, en die vermindering zal zeker ruim opwegen tegen hetgeen die producten ten gevolge van het luchtsgestel aan gewigt mogten vermeerderen.

Art. 17. Het voorschrift van dit artikel moet niet anders worden opgevat, dan dat de afwerking van eene in bewerking zijnde partij graan of meel *zoo spoedig mogelijk* moet geschieden. Omstandigheden, buiten den wil des molenaars, die de afwerking zouden beletten, zullen bij zulk eene gelegenheid niet buiten aanmerking worden gelaten.

Art. 20. De Regering deelt niet in de bedenking dat de in dit artikel voorkomende bepalingen nopens den afvoer en den voorraad van het stuifmeel bezwarend voor den molenaar zou wezen.

Daarentegen zou de afvoer van dat meel in kleine partijtjes de gestadige tegenwoordigheid van ambtenaren vorderen en hun van meer nuttige werkzaamheden aftrekken; terwijl het toelaten van een grooteren voorraad stuifmeel het toezigt en de peiling zeer zou kunnen bemoeijelijken.

Art. 22. Bij dit artikel heeft men op het oog niet alleen de localen waar het meel verkocht wordt, maar in het algemeen al de localen, die tot het meelverkoopers-bedrijf dienstbaar zijn.

Art. 26. De meelverkooper, die de uitvoeren bewerkstelligt, zal door zijne doorgaande inslagen van meel wel steeds van genoegzame biljetten voorzien zijn om teruggave van accijns op den voet van art. 54 der wet van 29 Maart 1833 te kunnen verkrijgen, vooral als men in aanmerking neemt dat hij de oudste biljetten gebruikt voor hetgeen voor de binnenlandsche consumtie wordt afgezet. Mogten echter buitengewone omstandigheden den afzet van meel gedurende eenigen tijd belemmeren, dan wordt door de administratie de tijd van geldigheid der kwitantien verlengd.

De Commissie heeft gemeend dit antwoord met de bedenkingen der Afdeelingen aan de Kamer te moeten mededeelen.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, 24 Junij 1854.

VAN WESSEM.
REGOUT.
BOXMAN.
VAN SASSE VAN YSSELT.

ZITTING VAN DEN 24STEN JUNIJ.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

over het Wets-ontwerp houdende eenige Veranderingen in de straffen op Misdrijven gesteld.

§ 1. Bij de behandeling van dit wets-ontwerp in de afdeelingen heeft men zich algemeen de vraag gesteld, of eene dergelijke partiele herziening der strafwetgeving, als nu wordt voorgedragen, op dit oogenblik de voorkeur verdient boven het daarstellen van een geheel nieuw wetboek van strafregt?

De meeste leden beantwoordden die vraag toestemmend. Juist dit wets-ontwerp, zeiden zij, eenmaal tot wet verheven, zal eene algeheele herziening der wetgeving, zoo die later wordt ondernomen, ligter doen tot stand komen. Men zal alsdan reeds een vasten grondslag bezitten, waarop verder kan worden voortgebouwd. Men herinnerde zich welk het lot geweest is van vroegere voorstellen tot algeheele vernieuwing der strafwetgeving. De zaak is — de ondervinding getuigt het — hoogst moeijelijk; ten slotte zou, bij het afkeuren van geheele voordragten om verschillende redenen, de zaak op den ouden voet blijven.

Veel onzekers bleef ook over in het beoordeelen der belangrijkste punten van strafwetgeving. Als voorbeeld daarvan wees men op de uiteenloopende gevoelens over het penitentiair stelsel. Want terwijl nog in 1847, ten minste bij de wetgevende magt, omtrent de voortreffelijkheid der eenzame opsluiting vrij groote eenstemmigheid bestond, bleek nu bij velen twijfel te zijn gerezen, hoever men in de toepassing dezer straf kan en behoort te gaan.

Ofschoon deze leden dus het denkbeeld eener gedeeltelijke wijziging in de strafwetgeving, in den geest als nu wordt voorgedragen, konden goedkeuren, wilden zij daarom volstrekt niet gehouden zijn te verlangen, dat steeds op denzelfden voet broksgewijze een strafwetboek tot stand zou komen. Daarom hadden zij ook met genoegen uit den *considerans* gezien, dat de Regering deze voorstellen doet *in afwachting* van een nieuw strafwetboek. De moeijelijkheid om dit daar te stellen mogt de Regering wel tot beraad, maar niet tot werkeloosheid op dit punt bewegen.

§ 2. Enkele andere leden hadden liever gezien, dat de Regering reeds nu den arbeid hadde aangevangen tot het ontwerpen van een geheel nieuw strafwetboek, en dit te zamen hadde voorgesteld en in verband gebragt met de nog steeds gewacht wordende regterlijke organisatie. Aldus zou een goed gesloten geheel te verkrijgen zijn, terwijl nu, bij het wegvallen van de eene bepaling en het toevoegen van enkele nieuwe, verwarring en tegenstrijdigheid te wachten is, en de hoop, dat eindelijk eene Nederlandsche strafwetgeving zou tot stand komen, hoe langer zoo meer op den achtergrond wordt geschoven.

§ 3. Wat in het algemeen den geest der voorgedragen wijzigingen betreft, konden de meeste leden hunne goedkeuring daaraan hechten.

Het denkbeeld om de gestrengheid van den Code Pénal bij verschillende misdrijven te verzachten, ligt geheel in den geest des tijds. Van daar dat dan ook tot heden een overmatig gebruik wordt gemaakt van art. 209 van het Wetboek van Strafvordering, waardoor verzachting aan de bedreigde straf wordt toegebragt, terwijl aan de andere zijde het Koninklijk regt van gratie, dat steeds als eene uitzondering dient te worden beschouwd, in den laatsten tijd dikwerf de regel is geworden, waardoor de uitvoerende magt de gestrengheid lenigde eener wetgeving, die zij zelve, en de meesten met haar, moesten afkeuren. Thans zou dergelijke verandering van de eenmaal opgelegde straf niet langer noodig zijn, en dit zou den zoo noodigen eerbied voor de uitspraken der regterlijke magt versterken, die, bij de onzekerheid welke thans heerscht, dikwerf dreigt verloren te gaan.

Wel duchtten sommige leden dat eene zoo aanzienlijke vermindering van straf, als voor vele gevallen wordt voorgedragen, het aantal misdrijven zou doen toenemen, en durfden zij niet geheel bevestigend de vraag beantwoorden, of bij zulke wijziging genoegzame waarborgen voor de veiligheid der maatschappij overbleven; maar van de andere zijde werd geantwoord, dat die waarborg niet te zoeken is in de gestrengheid der straf, maar in de zekerheid dat de op het misdrijf gestelde straf zal toegepast worden. Juist die zekerheid ontbreekt thans, doch zal ontstaan zoo dit ontwerp kracht van wet erlangt.

§ 4. Het andere beginsel van dit wets-ontwerp, om namelijk verschillende misdrijven, thans ter beregting aan de provincíale hoven opgedragen, aan de uitspraak der arrondissements-regtbanken over te laten, vond evenzeer bij vele leden bijval.

Het valt niet te ontkennen, dat meer schande in het algemeen gehecht wordt aan eene teregtstelling voor een provinciaal hof dan voor een lager regtscollegie, zoodat deze overbrenging van regtsmagt in het naauwste verband staat tot de verzachting der straf, en nuttiger werken zal dan de herhaalde toepassing van art. 209 van het Wetboek van Strafvordering.

§ 5. Enkele leden echter betwijfelden, of na het in werking treden dezer wet eene zeer juiste verdeeling van werkzaamheden zou blijven bestaan tusschen de hoven en regtbanken, en de eerste niet te zeer zouden worden ontlast ten nadeele der laatste.

§ 6. Eenige leden keurden het af, dat zoo vele werkzaamheden aan de arrondissements-regtbanken zouden worden opgedragen. Vooral in groote steden zijn die collegien reeds nu met arbeid overladen; eene zoo aanzienlijke uitbreiding hunner regtsmagt, als hier bedoeld wordt, zou tot verwarring en slechte afdoening der zaken noodwendig moeten leiden.

§ 7. Uit het verhandelde in de Tweede Kamer der Staten-Generaal is met genoegen opgemerkt, dat het beginsel om de deportatie als straf in werking te brengen, ook bij de Regering niet geheel wordt op zijde gesteld en een punt van overweging schijnt uit te maken.

§ 8. Op de bijzondere artikelen van het wets-ontwerp zijn de navolgende aanmerkingen medegedeeld.

Art. 13. Enkele leden hebben het betreurd, dat de oorspronkelijke redactie van dit artikel bij de behandeling in de Tweede Kamer is gewijzigd. Volgens hen behoort kindermoord onder geene omstandigheid met doodstraf gestraft te worden, en kan er geen werkelijk onderscheid worden aangewezen, hetzij die misdaad door eene gehuwde, hetzij door eene ongehuwde vrouw wordt bedreven, hetwelk tot eene grootere gestrengheid van straf moet leiden.

Art. 18. Niet zelden komt een ligte diefstal voor, bestaande in het afplukken en wegnemen van groene bladeren of het opzoeken van zoogenaamde beukennoten. Daar deze echter hier niet genoemd wordt, vragen sommige leden of die dan gestraft moet worden als behoorende tot ongenoemde overtredingen bedoeld bij art. 401 van den Code Pénal; en of dan niet zulk een ligte diefstal strenger zal geboet worden dan de in dit art. 18 bedoelde ontvreemdingen, die òf belangrijker òf van denzelfden aard als de hier besprokene zijn te achten?

Art. 19. Enkele leden meenden, dat geenszins aan de administrative magt behoorde te worden overgelaten den tijd te bepalen gedurende welken een veroordeeld bedelaar in een werkhuis zou worden opgesloten. Zij hadden liever gezien dat de regter, de verzending naar zulk werkhuis uitsprekende, daarbij het maximum steeds had behooren te bepalen van den tijd, gedurende welken de veroordeelde aldaar zou moeten verblijven. Daartegen werd echter opgemerkt, dat de opsluiting in een werkhuis niet is eene bepaalde straf, maar plaats vindt juist nadat de straf is ondergaan, en dat alleen de administrative magt in staat is in ieder bijzonder geval te beoordeelen, of en wanneer een aldus opgeslotene wederom in staat is in de gewone maatschappij, zonder gevaar voor de algemeene veiligheid, terug te keeren.

Art. 20. Dit artikel gaf tot eenige beschouwingen aanleiding; het gevolg dat deze bepaling zal hebben was niet voor allen duidelijk.

Men meende dat, ten gevolge van de laatste alinea, eene vermindering van de geldboete alleen bij de tweede en derde klasse van politie-overtredingen, en nimmer bij de eerste zal kunnen plaats hebben, en wenschte deze opvatting door de Regering te zien bevestigd.

Sommige leden waren verder van oordeel dat, aangezien enkel in geval van herhaling de gevangenisstraf verpligtend is en dan geene geldboete kan worden opgelegd, de regter het slot van deze alinea nimmer op een recidivist zal kunnen toepassen dan door hem van alle straf te ontheffen. Geschiedt dit, het zoude voor hen een bezwaar zijn; geschiedt het niet, dan is, volgens hen, de bepaling zonder doel. Andere leden meenden daarentegen, dat de artt. 474—478 en 482 van den Code Pénal in dien zin moeten worden uitgelegd, dat de regter, in geval van herhaling, verpligt is de gevangenisstraf *boven* de boete uit te spreken en dat hij dus, na de vaststelling dezer wet de gevangenis niet toepassende, de boete, zoo als hij die tot één franc zal kunnen verminderen, ook tegen een recidivist zal uitspreken.

Art. 24. Bij art. 4 van het besluit van den Souvereinen Vorst van 11 December 1813 (*Staatsblad* n°. 10) werden de bepalingen in het toen vigerend en nog bestaand Fransch Wetboek van Strafregt, ten aanzien van het Fransche rijk, het Fransch gouvernement en de Fransche geconstituteerde magten voorkomende, toepasselijk verklaard op de Nederlandsche. Men heeft dus in die dagen zulk eene bepaling noodig geacht. Is die meening juist geweest, dan meent men de vraag te mogen doen, of de algeheele afschaffing van het besluit, zonder eene gelijktijdige regeling van dat bepaalde onderwerp, niet een bezwaar zal doen herleven, dat men in 1813, en dan te regt, heeft willen opheffen.

Deze aanmerkingen aan de Regering medegedeeld zijnde, is van haar ontvangen de navolgende *Memorie van Beantwoording*.

§ 1. Met genoegen vond de Regering in dezc paragraaph hare beschouwingen gedeeld omtrent het voordeel eener partiele wijziging van het Strafwetboek, gelijk die geschiedt bij de wetsvoordragt *houdende eenige veranderingen in de straffen op misdrijven gesteld*, boven eene algemeene herziening van den Code Pénal.

§ 2. Geenszins kan dan ook de Regering beamen het gevoelen

dier leden, welke wenschten dat de Regering veeleer een geheel nieuw strafwetboek aan de Staten-Generaal had voorgedragen.

De Regering heeft in de met de Tweede Kamer der Staten-Generaal gewisselde stukken breedvoerig en herhaaldelijk hare zienswijze op dit punt kenbaar gemaakt.

De openbare beraadslagingen hebben sedert getoond op hoevele en belangrijke punten van strafregt verschillende meeningen zich kruisten, en de Regering moet openlijk verklaren de voorkeur te geven aan eene voordragt als de tegenwoordige, welke kans heeft van tot wet te worden verheven, boven een volledig wetboek, dat hoogst waarschijnlijk schipbreuk zou lijden, gelijk reeds meermalen de ondervinding heeft doen zien.

§ 5. De Regering gelooft niet dat eene gewenschte verdeeling van werkzaamheden onder de verschillende regterlijke collegien, bij eventuele aanneming dezer voordragt, zou gebroken worden.

Bij de hoven zullen wel is waar de in eersten en hoogsten aanleg behandeld wordende criminele zaken verminderen, maar daarentegen zullen de correctionele appellen bij die collegien in getal toenemen.

De regtbanken zullen van de eene zijde vermeerdering van strafzaken erlangen, maar van de andere zijde niet onbelangrijk ontlast worden bij eventuele aanneming der wetsvoordragt *houdende uitbreiding van de regtsmagt der kantonregters in strafzaken*, waardoor alle de in art. 1 dier wet vermelde wanbedrijven tot de kennisneming der kantonregters worden gebragt.

§ 6. Beschouwt men de hier besprokene twee bij de Kamer thans aanhangige wets-ontwerpen in hun verband, dan zal, na het op § 5 gezegde, niet nader betoogd behoeven te worden, dat men ten onregte vreest voor verwarring en slechte afdoening van zaken bij de grootere arrondissements-regtbanken.

De Regering is met het volst vertrouwen overtuigd van het tegendeel.

Art. 18. De Regering betwijfelt zeer, of wel immer het eenvoudig afplukken en wegnemen van groene bladeren als diefstal in den zin van art. 401 Code Penal zoude te beschouwen zijn.

Zoodanig feit is òf zoo gering dat het niet wel voor vervolging en bestraffing vatbaar schijnt, òf het valt in de speciale bepalingen der artikelen 446—448 Code Pénal.

Ook het rapen van boukennoten is veelal een feit van zoo weinig gewigtigen aard, dat slechts zeldzaam daaruit eene strafvordering zal kunnen ontleend worden.

Meest zal het wel te beschouwen zijn als de toeëigening van eene verlatene of niemand toebehoorende zaak.

Heeft het feit eene meer ernstige strekking, dan zal dit het gevolg van zeer bijzondere omstandigheden moeten zijn, en is het niet meer dan billijk, dat het vervolgd en gestraft worde krachtens art. 401 Code Pénal.

Het mag dan geacht worden gelijk te staan met de diefstallen van art. 18 der voordragt, doch gepleegd met meer dan vier personen of onder eene der andere in art. 18 genoemde verzwarende omstandigheden.

Art. 20. Ook ter zake van politie-overtredingen zal de kantonregter, toepassende art. 463 Code Pénal (met de wijzigingen van het tegenwoordig art. 20), nimmer eene lagere boete dan van *één* franc kunnen opleggen.

De opvatting der Kamer van het artikel op dit punt is de opvatting der Regering.

De slotbepaling van art. 463 Code Pénal zal ook voor den kantonregter verbindend zijn.

De artt. 474, 478 en 482 Code Pénal moeten in dien zin worden uitgelegd, dat de regter in geval van herhaling verpligt is de gevangenisstraf *boven* en *behalve* de boete uit te spreken.

Carnot op art. 474 Code Pénal nº. II, en *Chauveau* en *Hélie* § 4087 leeren dit uitdrukkelijk.

Het *laatste lid* van art. 20 des ontwerps heeft, ten aanzien der aangehaalde artt. 474, 478 en 482 Code Pénal, slechts ten gevolge, dat de daarin bedreigde gevangenisstraffen *facultatief* worden en al of niet de ook in het geval van recidive uit te spreken geldboete kunnen vergezellen.

Art. 24. Het hier geopperd bezwaar kan de Regering niet deelen.

Het besluit van den Souvereinen Vorst van 1 December 1813 (*Staatsblad* nº. 3) komt daaraan genoegzaam te gemoet, en maakte ook art. 4 van het besluit van 11 December 1813 (*Staatsblad* nº. 10), wel beschouwd, overbodig.

De Minister van Justitie,

D. DONKER CURTIUS.

De Commissie heeft gemeend dit antwoord met de bedenkingen der Afdeelingen aan de Kamer te moeten mededeelen.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 24sten Junij 1854.

MARTENS VAN SEVENHOVEN.
CREMERS.
COST JORDENS.
BOSCH VAN DRAKESTEIN.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

nopens het Ontwerp van Wet houdende uitbreiding van de Regtsmagt der Kantonregters.

Het beginsel dat aan dit Wets-ontwerp te gronde ligt, om namelijk bij het nog bestaan der tegenwoordige regterlijke organisatie de jurisdictie van een gedeelte der regterlijke magt te wijzigen en uit te breiden, vond bij vele leden, die aan het onderzoek dezer wetsvoordragt deel namen, afkeuring. Zij meenden dat door zulke partiele herzieningen het bestaande te zeer uit het verband wordt gerukt. De regtsmagt, aan den kantonregter toevertrouwd, staat in verhouding met zijnen geheelen toestand, met zijn tractement, met zijne aanstelling voor enkele jaren, met de waarneming van het publiek ministerie bij die kantongeregten dikwerf door ongegradueerden, en het toevertrouwen van regtsmagt aan één enkel persoon, waar niet als min belangrijke regtszaken ter zijner beslissing zijn. Thans verlangt men die magt aanzienlijk uit te breiden met behoud van alle omstandigheden, die alleen in den vorigen, meer beperkten kring hare verdediging vonden. Daarom moest, oordeelden die leden, eene nieuwe regterlijke organisatie voorafgaan, omdat eerst dan sprake zijn kon van hetgeen aan de alsdan aangewezen regtsmagistraten behoorde te worden opgedragen.

Men vreesde dat de uitvoering dezer wet vele zwarigheden zou doen ontstaan en eene goede regtsbedeeling verhinderen.

De regter, geroepen, gelijk dit ontwerp verlangt, om over niet onbelangrijke misdrijven te oordeelen, behoeft ontzag, invloed en onafhankelijkheid. Één persoon zal die niet zoo ligt erlangen als eene vereeniging van onderscheiden personen, die te zamen een regterlijk collegie vormen. Bovenal de periodieke aftreding der kantonregters staat aan zijne onafhankelijkheid in den weg.

Nog meer geldt dit van den plaatsvervanger der kantonregters, bij wien in kleinere gemeenten niet zelden de noodige kennis ontbreekt om in gewigtige zaken oordeel te vellen. Hetzelfde geldt vooral niet in mindere mate voor de ambtenaren van het openbaar ministerie bij de kantongeregten, die meestal zonder regtsgeleerde opleiding, reeds nu voor de hun opgelegde taak veeltijds minder geschikt zijn te achten. En terwijl men aldus de taak der kantonregters aanzienlijk bezwaarde, bleven hunne bezoldigingen, even als ook die der griffiers en de emolumenten van dezen op denzelfden voet. Zoo immer, dan scheen het nu ten minste bij de uitbreiding der werkzaamheden pligt, ook de tractementen te vermeerderen. Wilde men, wat zoo noodig scheen, inderdaad de achtbaarheid en het ontzag voor deze regterlijke ambtenaren verhoogen, dan ware geen maatregel gepaster dan het wegnemen van alle salarissen en dergelijke emolumenten, die dan door verhooging van vaste bezoldiging behoorden vergoed te worden.

§ 2. Vele andere leden deelden niet in deze bezwaren tegen het wets-ontwerp ingebragt.

Zij konden zich vereenigen met dergelijke partiele herziening, die, langzaam doorgezet, meer kans van gelukkig slagen aanbiedt dan algeheele omwerking van het bestaande. De vrees, dat de taak der kantonregters te zeer zou worden uitgebreid, meer ten minste dan met eene goede regtsbedeeling oirbaar scheen, kwam hun eenigzins overdreven voor.

Alleen kleine diefstallen en jagtdelicten, mitsgaders enkele andere overtredingen, die minder dikwijls voorkomen, zouden van de arrondissements-regtbanken naar de kantongeregten worden overgebragt. Dat zulke wijziging meer werkzaamheden van den kantonregter zou vorderen dan billijkerwijze van één regterlijk beambte kon geëischt worden, konden die leden niet toegeven, noch ook, dat zulke min gewigtige overtredingen eerder aan het oordeel en de kennis van een geheel collegie behoorden te worden onderworpen dan zoovele andere, die reeds nu aan den kantonregter zijn opgedragen.

Die leden meenden integendeel dat er veel voor pleitte om de bestraffing der hier bedoelde wanbedrijven aan één regter over te laten, die, meestal op de plaats zelve waar de overtreding is begaan tegenwoordig, personen en omstandigheden beter zou kunnen

beoordeelen. Daarbij kwam nog dat zulke regtspleging veel minder kosten zou vereischen; terwijl eindelijk in het oog der menigte minder schande verbonden is aan eene teregtstelling voor een kantongeregt dan voor een hooger regtscollegie, hetgeen bij jagtdelicten en andere inderdaad ligtere overtredingen wel in het oog mag gehouden worden.

Deze leden ontveinsden zich echter niet, dat ook voor hen deze voordragt bezwaar had, in verband met het personeel der ambtenaren bij de kantongeregten geplaatst, vooral wat de personen betreft met de vervulling van het openbaar ministerie aldaar belast. Deze zullen hunnen werkkring vrij aanzienlijk zien uitbreiden, zonder dat zij als vaste ambtenaren bezoldiging genieten en zonder de wetenschappelijke opleiding te hebben genoten die zij, optredende als eischers, in zoo vele strafzaken behoeven.

§ 3. Vrij algemeen werd de aanmerking gemaakt, dat, nu aan de ambtenaren van het publiek ministerie bij de kantongeregten zooveel meer werd opgedragen, de bedoeling der gemeentewet op dit punt grootendeels werd miskend. Art. 62 toch der gemeentewet wilde deze taak aan den burgemeester ontnemen en alleen bij art. 292 dier wet was, als voorbijgaande maatregel, die lastpost aan het hoofd van het gemeentebestuur verbleven, tot dat daarin door de wet anders zou zijn voorzien. Thans echter wordt deze toestand voor de hoofden der plaatselijke besturen aanzienlijk bezwaard, zonder dat eenig middel wordt aangewezen, om volgens den geest der gemeentewet hierin ten minste verligting aan te brengen.

Deze aanmerkingen aan de Regering medegedeeld zijnde, is van haar ontvangen de navolgende *Memorie van Beantwoording.*

De Regering meent aan het welwikkend oordeel der Eerste Kamer, ter beantwoording van haar verslag, de vraag te moeten onderwerpen, of de overbrenging van eenige zaken, welke grootendeels als bij toeval onder het regtsgebied der regtbanken waren gekomen, bij de kantonregters wel kan gezegd worden te zijn eene wijziging der regterlijke organisatie.

Die organisatie blijft in haar geheel: de kantonregters, de arrondissements-regtbanken, de hoven, alles blijft behouden; maar de regtspraak in eersten aanleg omtrent weinig beduidende zaken wordt slechts aan eenen lageren regter toegekend. Dit schijnt te minder eene inbreuk op de regterlijke organisatie te mogen heeten, indien men overweegt, dat het grootste deel der thans aan de kantonregters opgedragene zaken oorspronkelijk werd geoordeeld tot hunne jurisdictie te behooren.

Zeer lang toch is de wet van 6 October 1791 (de zoogenaamde Code Rural) hier toepasselijk geoordeeld en werden vele der strooperijen in art. 18 der wet, houdende wijziging in de straffen op misdrijven gesteld, ter beslissing der kantonregters gebragt.

Tot aan de invoering der nieuwe wet op de jagt en visscherij werden ook de jagtdelicten ter beoordeeling der kantonregters gebragt, en vóór de uitspraak van den Hoogen Raad van den 21sten Augustus 1849 stonden ook de meeste overtredingen der maatregelen van inwendig bestuur ter hunner kennisneming.

De voordragt, zoo als die na de opmerkingen der Tweede Kamer is ingekort en, als het ware op hare aanwijzing, zoodanig in gemeen overleg is voorgedragen, dat alle discussie daarover onnoodig werd, is alzoo eerder de restauratie der oorspronkelijke regtsmagt der kantonregters dan eene inbreuk daarop.

Is het nu eene waarheid dat die oorspronkelijke regtsmagt in verhouding stond met het tractement, de aanstelling voor vijf jaren, de waarneming van het openbaar ministerie en met de regtsmagt van één persoon, dan is die toestand door het later begrip omtrent de wet van 1791 en van 6 Maart 1818 en door de invoering der wet van 6 Maart 1852 op de jagt en visscherij verbroken, en was de regtsmagt der kantonregters zoodanig ingekort, dat zij op vele plaatsen voldoenden werkkring miste.

De Regering meent aan hen, welke zwarigheid in deze voordragt vinden, nog in overweging te moeten geven, of de kantonregter hier wel ergens geroepen wordt, om over niet onbelangrijke misdrijven te oordeelen, en of de regtsmagt die hem hier is toevertrouwd niet een behoorlijk verband met zijne overige regtsmagt houdt.

De Regering verzoekt die leden eens aandachtig te willen inzien artt. 39, 41 en 44 der Wet op de Regterlijke Organisatie. Zij meent dat hunne bezwaren bij dusdanige vergelijking zullen blijken meer gerigt te zijn tegen de instelling, zoo als die is, dan tegen de omzigtige wijze, waarop bij deze voordragt hare werking wordt ingeroepen.

Bepaaldelijk zoude de Regering wenschen de vragen te zien beantwoord, of een plaatsvervangend kantonregter (welligt volstrekt geen regtsgeleerde) niet veel minder verlegen zal zijn bij de toepassing van art. 1 van het hier behandeld wets-ontwerp, dan bij de beoordeeling eener vergoeding wegens toegebragte schade; de reparatie van woningen, en of die al of niet is ten laste des huurders; wegens ontruiming van huizen en of er is verlenging van huur en schriftelijk bewijs? Zal èn kantonregter èn zijn plaatsvervanger niet letterlijk in denzelfden toestand zijn, wanneer zij geroepen worden uit krachte eener provinciale of gemeentelijke verordening eene boete toe te passen, als wanneer zulks van hen gevorderd wordt uit kracht van een maatregel van inwendig bestuur?

Integendeel men mag als regel stellen dat hoe meer algemeen werkend eene wet is, hoe meer zij bekend en beter toegepast zal worden, en dat zoo dikwijls misdrijven of overtredingen ligt kunnen worden bedreven en daardoor menigvuldiger zijn en meer openbaar worden gepleegd, hoe gemakkelijker er de beoordeeling en beregting van zal zijn.

Genoeg oordeelt de Regering dit weinige om aan te toonen, dat hetgeen hier den kantonregter en zijn plaatsvervanger wordt opgedragen, blijft binnen de grenzen der kennis en ondervinding, welke de wetgever bij de organisatie in hem heeft verondersteld.

Veel van het reeds opgemerkte geldt ook ten opzigte van het openbaar ministerie. De meeste opmerkingen zijn eigenlijk gerigt tegen de instelling zelve. Men moet er echter de bezwaren niet van overdrijven: de vervolging van een relaas is zoo moeijelijk niet, de dagvaardingen zijn slechts in te vullen, de officieren der regtbanken geven de gevraagde aanwijzingen, en het geheel onderzoek en de uitspraak, die er op valt, hebben plaats in eersten aanleg, zoodat altijd een tweede onderzoek kan gevorderd worden.

De Regering erkent gaarne, dat het ligt in den geest van artt. 62 en 292 der gemeentewet om de hoofden der plaatselijke besturen niet voortdurend met het openbaar ministerie ook bij de kantongeregten te belasten, maar zoo iets de organisatie der regterlijke magt zoude aantasten, dan zoude het zeker zijn afzonderlijk de instelling van een openbaar ministerie bij de kantongeregten te regelen; deze zaak dient dus wel in den tegenwoordigen toestand te worden gelaten; maar dit kon geene reden zijn, om het oogenblikkelijk en dringend belang eener goede politie aan het altijd ongewis vooruitzigt van een beter zamenhangend geheel op te offeren.

Het is bepaaldelijk ter bevordering eener betere politie, dat de Regering groote waarde aan het tegenwoordig ontwerp hecht; de vrees voor een onderzoek, verwijderd van de plaats der overtreding, bevordert oogluiking en bedekking der waarheid; het verwijderd onderzoek zelf is lastig door gebrek aan locale kennis, minder volledig en minder vatbaar voor uitbreiding en verbetering; de uitspraak wordt vertraagd, — in een woord, indien men eene goede politie wil, dan moeten de kleine strooperijen niet langer door de vingers worden gezien en is eene vervolging en bestraffing in loco onontbeerlijk.

De Regering vleit zich, dat de Eerste Kamer der Staten-Generaal, welke het geheel der wet tot rigtsnoer van hare beschouwingen neemt, kleine bezwaren, altijd in de uitvoering eenigzins te gemoet te komen en onafscheidelijk van den laagsten trap der regtspleging, zal op zijde stellen, om een groot en nuttig doel te bereiken.

De Minister van Justitie,
D. DONKER CURTIUS.

De Commissie heeft gemeend dit antwoord met de bedenkingen der Afdeelingen aan de Kamer te moeten mededeelen.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 24sten Junij 1854.

TONCKENS.
CREMERS.
COST JORDENS.
BOSCH VAN DRAKESTEIN.

ZITTING VAN DEN 26STEN JUNIJ.

28STE ZITTING.

ZITTING VAN MAANDAG 26 JUNIJ.

(GEOPEND TEN 11 URE.)

Beraadslaging over en aanneming van het wets-ontwerp tot regeling van het armbestuur. — Besluit genomen tot het houden eener avondzitting. — Beraadslaging over en aanneming van het wets-ontwerp tot wijziging der wetten betreffende den accijns van het gemaal.

Voorzitter: de heer Phillipse.

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 31 leden, te weten, de heeren:

Van Swinderen, Blankenheijm, Martens van Sevenhoven, Regout, van Nispen van Pannerden, van Weel, Paspoort van Grijpskerke, van Goltstein van Oldenaller, Sassen, van Sasse van Ysselt, Bosch van Drakestein, de Vos van Steenwijk, 't Hooft van Benthuizen, Lotsij, Cost Jordens, de Sitter, Insinger, van den Dries, de Villers de Pité, van Eijsinga, Boxman, Tonckens, van der Oudermeulen, van Rijckevorsel, van Andringa de Kempenaer, van Beeck Vollenhoven, van Dam van Isselt, van Wessem, van Aylva van Pallandt en Cremers;

en de heeren Ministers van Binnenlandsche Zaken, van Justitie, van Finantien, van Buitenlandsche Zaken en voor de Zaken van de Roomsch-katholijke Eeredienst.

De notulen van het verhandelde in de vorige vergadering worden gelezen en goedgekeurd.

De openbare zitting wordt daarna voor eenige oogenblikken geschorst, ten einde in eene vergadering met gesloten deuren de notulen te lezen van het verhandelde in het comité-generaal van jongstleden Zaturdag.

De zitting heropend zijnde, gaat de Vergadering over tot de behandeling van het WETS-ONTWERP TOT REGELING VAN HET ARMBESTUUR.

De beraadslaging wordt daarover geopend.

De heer **Sassen**: Ik stel er hoogen prijs op, Mijne Heeren, mijne denkbeelden te openbaren over het *ontwerp van wet tot regeling van het armbestuur*; vooreerst omdat omstandigheden, onafhankelijk van mijnen wil, mij belet hebben, aan het onderzoek in de afdeelingen deel te nemen, ten tweede en vooral, om de gronden bloot te leggen, die mijne uit te brengen stem zullen leiden.

Het onderwerp voorzeker is gewigtig en het heeft meer belangstelling opgewekt, dan de menige andere zaken, die eene wettelijke regeling behoeven. Is dat bevreemdend? Neen, want in Nederland is weldadigheid eene volksdeugd; geen beroep op de algemeene barmhartigheid klinkt dáár immer te vergeefs. Hierin vinden wij het bewijs van de groote zorgen voor de armen; bijna een ieder trekt zich de belangen van het armbestuur aan, laat zich daarover uit, en hoe verschillend en uiteenloopend de meeningen over zijne regeling ook zijn mogen, ik houd mij overtuigd, dat het doel van allen is: *den toestand der arme bevolking te verbeteren.*

De stof die ons bezig houdt, levert een ruim veld voor bespiegelingen, de schriften daarover in het licht gegeven, vormen, gelijk te regt gezegd is, een afzonderlijken tak van letterkunde; ik zal mij nogtans op dat terrein niet verder begeven dan uiterst noodig is tot verklaring van mijn gevoelen.

Hoofdzakelijk *drie* stelsels, even verschillend als tegenstrijdig, zijn het voorwerp van uitvoerige, uitmuntend beschreven vertoogen geweest, vooral sedert dat proeven genomen zijn tot regeling van het armbestuur na de uitvaardiging der Grondwet van 1848.

a. De een wil de armenzorg in al hare bijzonderheden en vertakkingen onder het gebied van den gewonen wetgever gebragt hebben, met inbegrip van alle kerkelijke en bijzondere instellingen van liefdadigheid; hij acht den Staat het regt toegekend en de verpligting opgelegd, om tot regeling van een behoorlijk toezigt voorschriften te geven ten aanzien van het beheer der gelden, ten aanzien van de rekenpligtigheid, het geven van inlichtingen en het mededeelen van alle omstandigheden, welke ter zake kunnen dienstig zijn.

b. De ander beweert, dat de Staat zich niet met de armenzorg zelve mag inlaten, — dat deze geheel aan de kerkelijke en bijzondere instellingen van liefdadigheid moet overgelaten worden, zonder regeling zelfs van eenen algemeenen onderstand, zonder eenige inmenginng van staatswege.

c. De derde eindelijk kiest den middenweg; hij wil het burgerlijk armbestuur niet geheel opgeheven zien, en de kerkelijke en bijzondere liefdadigheid alleen aan eenige voorschriften, betrekkelijk het geven van inlichtingen, onderworpen hebben.

Wat mij aangaat, Mijne Heeren, ik voeg mij bij de voorstanders van het *eerste* stelsel, maar toch niet in die onbepaalde beteekenis, als daar aangeduid is. Ik acht de armenzorg in al hare bijzonderheden en vertakkingen, de kerkelijke en bijzondere instellingen van liefdadigheid hieronder begrepen, aan het gebied van den gewonen wetgever onderworpen; — ik beschouw den Staat het regt toegekend, alles wat het beheer, de rekenpligtigheid betreft te regelen, en ik erken zelfs de *verpligting*, om voorschriften, uit te vaardigen ten aanzien van het geven van alle inlichtingen, ook van die, welke voor het opmaken van een behoorlijk verslag van de verrigtingen aangaande het armbestuur gevorderd worden.

De gegrondheid van het door mij aangenomen stelsel is zeer gemakkelijk door de bepalingen der Grondwet en de geschiedenis van het regt, voor hare uitvaardiging geheerscht hebbende, te betoogen.

Zoo vinden wij, wat de grondwettigheid van het beginsel aanbelangt, al dadelijk bepaald: dat de *wetgevende* magt gezamenlijk door den Koning en de Staten-Generaal uitgeoefend wordt (art. 104 der Grondwet); dat *alle* voorstellen van wet, door den Koning en de beide Kamers der Staten-Generaal aangenomen, *kracht van wet* verkrijgen; dat de wetten *onschendbaar* zijn (art. 115). Hieruit leid ik af dat de *wetgevende magt* in hare bevoegdheid is *algemeen* en alleen beperkt kan zijn door de Grondwet zelve; dat zij *alles* vermag wat haar door den grondwetgever niet is verboden. Nu vraag ik aan de voorstanders van de volkomen door de Grondwet gewaarborgde vrijheid van alle kerkelijke en bijzondere instellingen van liefdadigheid, waar bevindt zich het grondwettig voorschrift, dat de wetgevende magt in hare bevoegdheid met betrekking tot de onderhavige aangelegenheid paal en perk stelt; ik zeg vooral in deze aangelegenheid, want het armwezen (wie betwist het?) is sedert lang eene algemeene zaak van openbare orde en van hoog publiek belang. Ik vind die grondwettige inkrimping van magt nergens; integendeel, art. 195 der Grondwet eischt de regeling van het *armbestuur* door de wet, zonder uitzondering, zonder afscheiding; en wat bijzondere opmerking verdient, de grondwetgever heeft hier niet eens de beperkende bepalingen gegeven, welke wij ten aanzien van de *godsdienst* en het *onderwijs* aantreffen. De Grondwet verklaart het armbestuur een onderwerp van *aanhoudende zorg* der Regering; zij eischt van den Koning een jaarlijkseh *uitvoerig* verslag van de verrigtingen *dienaangaande* aan de Staten-Generaal; zij vordert de regeling van het *armbestuur* door de wet. Van welk armbestuur? De Grondwet maakt geene uitzondering, geen onderscheid. Hoe kan dan hier met eenigen grond, ten aanzien van dit onderwerp, eene beperking in de algemeene bevoegdheid van de wetgevende magt beweerd worden? Waar is slechts een *vermoeden* te putten, dat de kerkelijke en bijzondere liefdadigheid, ook in de toekomst, aan elke inmenging van staatswege zou onttrokken zijn? De geest der Grondwet, zeer zeker, brengt mede, dat de Kerk zich zoo vrij bewege als met de regten en verpligtingen van het staatsgezag bestaanbaar is, en het kan niet worden betwist, dat tot de onderwerpen van het gebied der Kerk behoort het verzamelen en uitdeelen der giften, die uit het beginsel van godsdienstige liefdadigheid worden bijeengebragt; maar is daardoor alle inmenging van staatswege en het stellen van regels, om het staatstoezigt naar behooren te kunnen uitoefenen, verboden? Gewis behoort, en in veel hoogere mate, tot het gebied der

Kerk de opvoeding der jeugd, en aan deze opvoeding is een goed geregeld onderwijs onafscheidelijk verbonden, en toch heeft de Grondwetgever (art. 194) noodig geacht, het geven van onderwijs vrij te verklaren, en voorschriften geëischt tot regeling van het toezigt der overheid. En waarom zou het staatsgezag niet zoodanige wettelijke bepalingen kunnen daarstellen als waardoor het meest wordt bijgedragen, om de bron der kerkelijke armverzorging op de milddadigste wijze te doen vloeijen?

De gesehiedenis van het regt, dat voor de uitvaardiging der Grondwet hier te lande geheerscht heeft, toont het bestaan van een gelijk stelsel duidelijk aan; en waarom zou dat voorvaderlijk erfdeel door de Grondwet van 1848 vervallen verklaard zijn? Waarom zou een stelsel verworpen zijn, dat, wij durven bijna zeggen, in alle beschaafde rijken van Europa met kracht wordt gehandhaafd en door de heerlijkste uitkomsten schittert? Sedert eenwen is het hier te lande gehuldigd. Ik wijs al aanstonds op het ediet van KAREL V van 7 October 1531, op de plakkaten van de Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden van 25 Junij 1649, en van de Staten van Holland van 8 Augustus 1682; — ik wijs op de wet van 15 Julij 1800, op het decreet van 18 October 1810 en op het Souverein besluit van 31 December 1814. Het is altijd de staatsmagt, die zich vrijelijk beweegt op het terrein der armenzorg in eene algemeenheid, welke geene instellingen van liefdadigheid uitsluit. Ik zal niet ontveinzen, Mijne Heeren, dat vele dezer heilaanbrengende verordeningen in hare uitvoering een betreurenswaardig verzet hebben ontmoet, en dat de uitvoering soms in het archief van de *pia vota* is blijven berusten; maar de uitvaardiging zelve der wettige bepalingen toont onwederlegbaar aan, dat het staatsgezag zich steeds als meester van de regeling van het armbestuur zonder eenige beperking heeft gedragen. Die toestand heeft geene verandering ondergaan door de Grondwetten van 1814 (art. 141) en van 1815 (art. 228); daarvan levert de wet van 28 November 1818 het klaarblijkelijkste bewijs, en vooral de toepassing hieraan door de regterlijke magt gegeven. De artt. 917 en 1717 Burgerlijk Wetboek, den 1sten October 1838 in werking gebragt, en de afgekondigde wet van 29 Mei 1841 hebben het stelsel bekrachtigd.

Ik zeg met den grooten Merlin: » Dans tous les États bien reglés les pauvres sont l'objet spécial du Gouvernement. Dans *tous* les temps, on a vu émaner du Trône et des Cours, interprètes de ses volontés, les ordonnances et les règlemens les plus sages en faveur des pauvres, mais par malheur on n'a pas toujours veillé assez soigneusement à leur exécution." Neen, de Grondwet van 1848 is niet op dat stelsel terruggekomen; — de gewone wetgever heeft het reeds bij herhaling verklaard door de beginselen in de artt. 146, 147, 148 en 179 (litt. *t* en *u*) der gemeentewet aangenomen.

Ik beweer dan uit volle overtuiging, dat de armenzorg in al hare bijzonderheden en vertakkingen, de kerkelijke en bijzondere instellingen van liefdadigheid hieronder begrepen, aan het gebied van den gewonen wetgever is onderworpen; maar eene andere vraag, niet van minder gewigt, is: of onder de zich voordoende verschijnselen in het vaderland de daarstelling van eene wet, welke tot regeling van een behoorlijk toezigt, het beheer der gelden, de rekenpligtigheid der beheerders, en wat niet al van de kerkelijke en bijzondere instellingen van liefdadigheid zou omvatten, niet onraadzaam zou wezen? Wenschelijk en heilzaam zou zij zijn, Mijne Heeren, wanneer zij in overleg met, zonder tegenstand van die instellingen kon worden zamengesteld; doch zulks schijnt niet mogelijk en dit betreur ik zeer. De beheerders van heden schijnen niet te denken aan de beheerders van morgen; — zij verliezen geheel uit het oog, dat aller pogingen, èn van de Regering, èn van de Staten-Generaal, een en hetzelfde doel trachten te bereiken, namelijk, om door het opwekken der liefdadigheid het lot der schamele klasse te verbeteren, de heerschende armoede te lenigen, haar zooveel doenlijk te verminderen.

Door eenheid en openbaarheid zou de groote ongelijkheid van bedeeling en de beginselloosheid bij de onderscheiden liefdadige instellingen heerschende, weggenomen worden, en zij zouden heilzaam werken bij de behandeling van alle zaken vooral op het geldelijk beheer. Zelfs voor de bedeelden behoeft de openbaarheid niet te worden geschuwd, want eene eerlijke armoede is geene ondeugd in de maatschappij. Wierd met opregtheid de opruiming van den algemeenen burgerlijken onderstand gewenscht, men moest de kerkelijke. bijzondere en burgerlijke liefdadigheid hand aan hand laten gaan en werkzaam zijn; door openbaarheid zou zij het vertrouwen van ieder waardig worden. De weldadigheid, deze zoo te regt hoog geprezen volksdeugd van Nederland, zou in stede van te verdooven, met den dag weelderiger groeijen. Blijft daarentegen iedere, hetzij kerkelijke, hetzij bijzondere, hetzij burgerlijke instelling van liefdadigheid op zich zelve en geene onder den sluijer des geheims werken, de bestaande afgunst zal voorttieren, de eene zal den armenlast op de andere trachten te schuiven, en de zorg zal vermeerderen naar mate het vertrouwen blijft afnemen. Door zamenwerking met open vizier kan de *ware* toestand van het armwezen beschreven, en de oorzaak van het vermeerderen of het verminderen van het *pauperismus* met zekerheid bekend worden. En dan kunnen met krachtige hand maatregelen genomen worden tegen den voortgang van deze zoo zeer gevreesde plaag der maatschappij.

De tegenstand echter tegen eene regeling van het armbestuur in alle zijne vertakkingen is vrij algemeen van de zijde der kerkelijke en bijzondere instellingen van liefdadigheid. Deze wenschen hare vrijheid in den onbeperktsten zin gewaarborgd te zien, doch, wat opmerkelijk is en onze aandacht niet mag ontgaan, zij dringen met de andere voorstanders van die vrijheid niet aan op de opheffing van een algemeen burgerlijk bestuur, en dit is in mijn oog van veel beteekenis. Intusschen, bij den verklaarden tegenstand zou, het is mijne overtuiging, de daarstelling eener wet in de aangeduide uitgestrektheid onraadzaam zijn; zij zou schadelijk en gevaarlijk kunnen worden, en onder *zoodanige* verschijnselen kan ik het niet afkeuren, dat de Regering tot het *derde* stelsel is toegetreden.

Welke zijn nu de hoofdbeginselen, die ons in het aangeboden ontwerp ter bekrachtiging worden voorgedragen?

De ondersteuning der armen, dit is het hoofddoel, wordt overgelaten aan de kerkelijke en bijzondere instellingen van liefdadigheid, welke tevens ontheven worden van de banden, die de bestaande wettelijke verordeningen haar opleggen. Ik stel op den voorgrond de groote diensten, welke deze instellingen steeds bewezen hebben, maar heeft men het niet te ligt geschat, heeft men wel genoeg in het oog gehouden, dat eene onbeperkte vrijheid, die zoo vaak tot verkeerdheden leidt, verderfelijke gevolgen kan na zich slepen, en hoe zullen die dan worden hersteld? Ik hoop intusschen dat het vertrouwen der Regering moge bevestigd worden, en dat de toegekende vrijheid tot ruimere bijdragen zal aansporen en de bestuurderen meer en meer pogingen zullen aanwenden, om de armen door het betoonen hunner zorg bij toeneming aan de Kerk te verbinden.

Was intusschen dit beginsel alleen en zonder uitzondering ter bekrachtiging voorgedragen, ik zou mijne goedkeuring daaraan moeten weigeren, maar de zorg der Regering heeft zich verder uitgestrekt, zij heeft zeer wijsselijk een *algemeen burgerlijk armbestuur* willen behouden, bepaaldelijk om te voorzien daar, waar de armen geen onderstand van de kerkelijke en bijzondere instellingen van liefdadigheid kunnen erlangen, en de ondersteuning onvermijdelijk is. De verzorging door burgerlijke besturen is in de gewoonte der natie doorgedrongen; — de noodzakelijkheid voor het behoud wordt door de geschiedenis van het armwezen bewezen; — ruim een derde gedeelte der instellingen van liefdadigheid zijn burgerlijke besturen; — hunne regeling is gebiedend; — de opheffing zou onraadzaam, gevaarlijk en onmogelijk zijn. Ik juich de proef toe, welke de Regering voorstelt te nemen, om de ondersteuning met den tijd *geheel* aan de kerkelijke en bijzondere liefdadigheid over te brengen, maar ik vrees voor den goeden uitslag, wanneer ik mijne ondervinding in het beheer der armzaken raadpleeg. Ik ben te meer tegen eene opheffing der burgerlijke armbesturen gestemd, als ik terugzie op de ondersteuning, welke zij, door trouw en openbaarheid in hun beheer, van vele zijden ontvangen, en welke ondersteuning zij, in mijne schatting, zullen zien vermeerderen naar mate door de kerkelijke en bijzondere instellingen gebruik wordt gemaakt van de haar toegekende vrijheid. Zoo werd nog in het afgeloopen jaar, om sleehts een voorbeeld te noemen, door een persoon de aanzienlijke gift van f 25,000 aan het *algemeene* armbestuur van 's Hertogenbosch geschonken.

Het derde beginsel van het ontwerp draagt almede mijne geheele goedkeuring weg; — het is opgenomen in de verbindende bepalingen voor de kerkelijke en bijzondere instellingen van liefdadigheid, om de Regering in staat te stellen, kennis te krijgen van haar bestaan en hare werking. De uitvoering wordt met straf bedreigd als een gevolg der weigering van vele instellingen, om der Regering de inlichtingen te verschaffen die zij behoeft tot vervulling van eene grondwettige pligt, en wegens welke weigering zij zich bij herhaling in het jaarlijksch verslag over de verrigtingen aangaande het armbestuur heeft beklaagd. Deze bepalingen zijn onmisbaar, om aan de wet eene geregelde werking te verzekeren. Ik hecht daaraan te meer mijne geheele goedkeuring, omdat zij in mijn oog voor de toekomst den weg banen voor meer doelmatige verordeningen op het gebied der kerkelijke en bijzondere liefdadigheid. Ik kan niet aannemen wat de bestrijders dezer bepalingen voorgeven, dat door deze voorschriften aan het bestuur der kerkelijke instellingen van liefdadigheid een last wordt opgelegd die velen weigerachtig zal maken, om den post van bestuurder te aanvaarden; immers, de betrekking van bestuurder bij die instellingen wordt uit Christenpligt en uit godsdienstige beweegredenen waargenomen, en deze doen zeker meer moeijelijkheden en bezwaren trotseren, dan wat alleen uit burgerpligt geschiedt.

En wat hebben wij tot heden zien gebeuren bij de burgerlijke armbesturen? Het ontbrak nooit aan menschlievende mannen, om de lasten van een beheer te torschen, waaraan zoo vele zorgen zijn verknocht; en toch was hun beheer geheel ondergeschikt aan hoogere bevelen. Is dan de geopperde vrees der tegenstanders niet geheel herssenschimmig te achten dàar, waar het geldt een beheer van kerkelijke instellingen van liefdadigheid? Is het beginsel door de wet bekrachtigd, dan verwacht ik daarvan eene getrouwe naleving, want is de weldadigheid in Nederland te regt eene volksdeugd genoemd, de eerbied voor de wet kenschetst niet minder het edelaardig karakter van de Nederlandsche natie! Ik vind geen bezwaar in de bedreigde straffen; zij zijn alleen gerigt tegen onwilligen die geen beter lot waardig zijn.

Een ander heilzaam beginsel vind ik in de voordragt gehuldigd, namelijk: dat niemand *rejt* heeft op onderstand; dat de ondersteuning van de armen alleen is eene *zedelijke* pligt; dat geen burgerlijk bestuur onderstand mag verleenen, dan na zich zooveel mogelijk te hebben verzekerd, dat de armen dien niet van kerkelijke of bijzonderlijke instellingen van liefdadigheid kan erlangen en dan sleehts bij volstrekte onvermijdelijkheid. Ik begrijp niet, hoe men in dit beginsel de strekking tot eene *verpligte* ondersteuning heeft kunnen ontmoeten; naar mijn oordeel wordt hier juist het middel aan de hand gegeven, om elke ontkieming der zoo zeer geduchte *staatsarmenzorg* te keer te gaan, en wordt aan elken vreesachtigen het wapen verschaft tot geheele afwering der zoo zwart geschilderde *charite légale*. Ik acht het een regel van Staat, dat in eene beschaafde maatschappij niemand van gebrek kan of mag omkomen: » La vie de celui qui manque de tout, *sans être l'auteur de sa propre misère*, la mort de celui qui expire de besoin, *sans être l'auteur de la pauvreté de sa fin*, est un démenti visible au principe de toute societé civilisée; maar daarom leidt ik hieruit nog niet af het regt, om onderstand te *vorderen*, neen, maar alleen de *zedelijke* pligt tot ondersteuning, en deze zal, waar het pas geeft, met naauwgezetheid vervuld worden, omdat die pligt ook hooger geschreven staat dan in de menschelijke wetten.

Het subsidiestelsel is te regt behouden in de voordragt, omdat het in de gewoonte is doorgedrongen en niet kan worden gemist, vermits het bewezen is, dat in de bestaande behoefte door de liefdadige instellingen niet naar eisch kan worden voorzien. Wie zou het wagen aan 1578 dergelijke instellingen, op eene bevolking als Nederland bezit, *in eens* allen bijstand te weigeren? Laten wij ons niet verblijden in vrome wenschen! Waar de subsidien op zoo vele plaatsen voor het oogenblik onmisbaar zijn geworden, daar zullen zij wel voor vele plaatsen onmisbaar blijven. Ik verheug mij echter over de beperkende voorwaarden, welke de Regering aan het verleenen van subsidien door de burgerlijke gemeenten heeft gehecht; zij zullen de groote misbruiken doen vervallen, welke onder het tegenwoordig stelsel worden gepleegd. Het is pligtmatig, dat geen subsidie worde verleend dan op het bewijs van volstrekte noodzakelijkheid. Ik wijs hier op het gebeurde in eene voorname gemeente van Noordbrabant in 1849: tot dien tijd werd daar het algemeen armbestuur jaarlijks door eene toelaag van tien à veertien duizend gulden uit de gemeentekas gesubsieerd, een lid van van den raad oordeelde, dat, door eenheid en gelijkheid in het bestuur, door gepaste bezuining en openbaarheid in het beheer te brengen, het subsidie kon worden gemist en hij waagde het stoute voorstel in eens weg alle subsidien te weigeren; de meerderheid van den raad nam het voorstel aan; het bestuur, dat zich niet wilde onderwerpen, moest wijken; een nieuw bestuur trad op; het heeft de eenheid en gelijkheid betraeht, gepaste bezuinigingen ingevoerd, aan zijn beheer alle openbaarheid gegeven, en niettegenstaande gedurende de jaren 1849—1854 de subsidien, ten bedrage van ongeveer f 70,000 zijn gemist en de armoede is vermeerderd, wordt de dienst geregeld gaande gehouden.

Het vijfde hoofdstuk van het ontwerp maakt voor de toekomst een gewenscht einde aan het geschil over de betaling der kosten, voortvloeijende uit de plaatsing en verzorging in bedelaarsgestichten van bedelaars en landloopers, krachtens de bepalingen van het Wetboek van Strafregt, en van hunne kinderen, die niet van de ouders kunnen worden gescheiden. Die kosten worden gebragt ten laste der burgerlijke gemeenten waar zij domicilie van onderstand hebben, en indien deze niet is te vinden, ten laste van het Rijk; wordt de gemeente verklaard onvermogend te zijn die kosten geheel te dragen, wordt in hetgeen hare krachten te boven gaat door de provincien en het Rijk, elk voor de helft voorzien. Tegen de bepaling zelve heb ik geen bezwaar, want het geldt de ondersteuning van armen, welke in het beginsel der wet door de burgerlijke gemeenten moet gedragen worden. Ik hecht ook mijne goedkeuring aan de bepaling, dat, bij onvermogen der gemeenten, de Staat met een gedeelte der kosten wordt bezwaard; dit beginsel zien wij, zelfs met meer vrijgevigheid, heilzaam werken bij de verpleging ten laste der gemeenten van arme krankzinnigen in de daartoe bestemde geneeskundige gestichten. Maar ik vraag aan de Regering, naar welken maatstaf zullen de kosten der verzorging in de koloniale inrigtingen berekend en vastgesteld worden? Hierin had naar mijn oordeel bij de wet kunnen en moeten worden voorzien. En wat, vraag ik hier, zal van wege de Regering ten aanzien van het verledene ondernomen worden? Zullen de gemeenten, welke tot heden onwillig waren te voldoen, het voorregt dier non-betaling blijven genieten? Bijaldien de Regering zich niet bij magte gevoelt de betaling alsnog te doen plaats hebben, dan eischt zeer zeker de billijkheid, dat die gemeenten, die vrijwillig den staatspligt hebben vervuld, teruggaaf erlangen, en wel minstens genomen in gelijke verhouding als de onwilligen zich door non-betaling hebben gebaat.

Eindelijk wijst het ontwerp de geboorteplaats als domicilie van onderstand aan. Wijsselijk is deze plaats boven die van de vierjarige inwoning of van het werkelijk verblijf gekozen. Mijne ondervinding in een armbestuur van uitgestrekten werkkring heeft mij het onhoudbare van de plaats der inwoning voor het domicilie van onderstand aangetoond, niet zoo zeer door de menigvuldige bemoeijingen, die het onderzoek eischen en daardoor te veel bezigheden aan het bestuur veroorzaken, — niet zoo zeer door de misbruiken, die daaruit voortspruiten, maar hoofdzakelijk omdat elke belanghebbende gemeente tot regter in hare eigene zaak wordt verheven en zij zich voorregten kan scheppen en onregtvaardigheden plegen, naarmate haar bestuur minder angstvallig is in het invullen der staten van inlichtingen. Nu zal de geboorte-acte *in den regel* het geschil uitmaken: en mogten ook bij het voorgedragen stelsel niet alle bezwaren te vermijden zijn, zij zullen in geen geval in vergelijking komen met de duizenden en meer, die voor het vervolg opgeruimd worden.

Mijne Heeren, ik schaar mij gaarne onder die leden dezer Kamer, die, blijkens het verslag, hebben gewezen op de eigenaardige moeijelijkheden, waaraan de regeling van het armbestuur onderworpen is. Van geene Regering is daarom eene voordragt te vergen of te verwachten, die algemeene goedkeuring zou kunnen verwerven. Hoewel ik gaarne zou gezien hebben, dat ook de regeling der armverzorging door kerkelijke en bijzondere instellingen van liefdadigheid in het ontwerp ware opgenomen geworden, zoo wil ik echter wijken voor de verschijnselen, die zich ten aanzien van dit punt in de laatste tijden hebben opgedaan. Ik mag om zijne onvolledigheid in dit opzigt het ontwerp niet afstemmen, dat overigens nuttige en heilzame bepalingen bevat. Wordt het tot wet verheven, dan zullen wij vaste regels bezitten voor onderwerpen, die thans aan de willekeur van op zich zelve staande besturen zijn prijs gelaten; alle onzekerheid over de regten en verpligtingen der *burgerlijke* instellingen zal opgeheven en de uitspraak over de geschillen behoorlijk geregeld zijn.

Alvorens te eindigen, wensch ik nog op twee punten door de Regering te worden ingelicht; de inlichtingen moeten alleen strekken, om bij de uitvoering der wet zooveel mogelijk alle belemmeringen af te snijden.

a. Ik vind in onderscheidene artikelen van het ontwerp gewag gemaakt van het gemeentebestuur (artt. 3, 7, 8, 10, 13, 30, 34, 39, 42, 43, 44 en 68); in andere wordt van den gemeenteraad gesproken (artt. 4, 5, 6, 9, 19, 25, 59 74); wordt hier door *gemeentebestuur*, in de strekking van art. 126 der gemeentewet, bedoeld het *collegie van burgemeester en wethouders?*

b. Volgens art. 78 van het ontwerp worden afgeschaft de wet van 1818 (*Staatsblad* nº. 40) en *alle andere* wetten, reglementen en verordeningen betrekkelijk de onderwerpen bij het ontwerp geregeld. Zijn hieronder ook begrepen de verordeningen op het armbestuur der Israëliten, waarvan vele, zoo ik mij niet vergis, door de Regering zijn uitgevaardigd?

De heer **Lotsij**: Ik wensch, Mijne Heeren, omtrent deze belangrijke wet zoo beknopt mogelijk mijne goedkeurende stem te motiveren. Art. 195 der Grondwet bepaalt: » Het armbestuur wordt bij de wet geregeld." Het beroemde 5de additionele artikel heeft voor die regeling een termijn bepaald, die zeker, ook met de meest toegevende uitlegging van de woorden *voorstellen*, *voordragen*, reeds lang is verstreken. Ik meen daarom op uw aller toestemming te mogen rekenen, wanneer ik zeg dat het wenschelijk, ja noodzakelijk is, dat eindelijk aan het grondwettig voorschrift voldaan en de wet op het armbestuur tot stand gebragt worde.

Ik heb ook een goed vertrouwen, dat *deze* wet tot stand komen zal, eensdeels omdat deze voordragt de tweede is, welke van de Regering uitgaat, en wij bij de kieswet, de provinciale wet en de gemeentewet, bij de meest belangrijke wetten door de Grondwet gevorderd, de ondervinding hebben, dat zij bij de tweede aanbieding een gunstiger onthaal vinden dan aan de eerste voordragt was ten deel gevallen. Maar vooral vertrouw ik dat zij tot stand zal komen, omdat zij de beide uitersten, welke van twee zijden zijn voorgestaan, mijns bedunkens op eene gelukkige wijze vermijdt. Die twee stelsels, Mijne Heeren, zijn u allen bekend;

het eene is de uitgebreide algemeene staatszorg, die ook alle kerkelijke of diakonale besturen omvat; het andere sluit alle staatszorg uit en laat geheele vrijheid, zoo als men het noemt, aan de diakonien. Men heeft zich, bij het verdedigen en bestrijden dier stelsels niet zelden aan schromelijke overdrijving schuldig gemaakt. Men heeft geschermd met staatsalvermogen en dergelijke woorden, die op zich zelve voor mij geene beteekenis hebben; die dan alleen beteekenis erlangen, wanneer men de werking er van in bijzondere gevallen of maatregelen aanwijst.

Ik merk op dat, wat de Grondwet betreft, naar mijn bescheiden oordeel, art. 195 geene regeling van diakonale of kerkelijke armbesturen voorschrijft. Ik geloof, dat het bekende antwoord door de Regering op de bedenkingen van de Dubbele Kamer hieromtrent gegeven allen redelijken twijfel uitsluit. Maar zal men daarom alle denkbeeld van staatsarmenzorg, van staatsbemoeijing ook met de kerkelijke armbesturen op zijde stellen? Zal men daarom alle verpligting van den Staat om in het algemeen armenzorg uit te oefenen, wraken? Mijne Heeren, bij de discussien in de Tweede Kamer, die ik voor mij oordeel dat onder de gewigtigste en belangrijkste behooren welke sedert lang in die Kamer gehouden zijn, zijn verschillende opgaven gedaan, waaruit gebleken is dat die staatsarmenzorg hier te lande voorwaar geene onbekende zaak is; ja, dat men ze hier als inheemsch kan beschouwen. De vorige spreker (de heer Sassen) heeft u op vele publicatien, algemeene bepalingen gewezen; ik zal de vrijheid nemen, eene kleine bijdrage te leveren met betrekking tot hetgeen hieromtrent in Holland's oudste stad bestond. Ik heb voor mij eene ordonnantie in 1759 gegeven door: Mijne Edele Heeren, Burgemeesteren, Schepenen, Oud-Raaden en Goede Luiden van den Achten der stad Dordrecht, » op het stuk van den Neder» duitschen diakenie-Armen, en de Handreikingen aan denzelven » te doen."

Die ordonnantie regelt de Nederduitsche Gereformeerde diakonie-armen-instelling in haren ganschen omvang; zij bevat bepalingen omtrent bedeelden, omtrent giften in geld, kleeding of brandstoffen, omtrent collecten, omtrent de verantwoording van gelden; kortom zij regelt die gansche zaak in den wijdsten omvang. In art. 35 spreekt de ordonnantie aldus: » En opdat 't heilzaam oogmerk van Hun Ed: Groot Achtb:, in desc tot redres van den Armen bedoeld, worde bereikt, gelasten Hun Ed: Groot Achtb: den Eerw: Grooten Kerkenraad, in 't generaal, en wel speciaallijk Broederen Boekhouder, en Diakenen der Nederduitsche Gereformeerde gemeente binnen dese stad, en allen de geenen, die 't verder aangaat, zig naar dese Ordonnantie, alsmede naar alle vorige Ordonnantien, Publicatien en Resolutien, soo van Hun Ed: Groot Achtb:, als van Mijne Ed: Heeren van den Gerechte, voor soo vecl dezelven door dese, of vorige Ordonnantien, Publicatien of Resolutien niet zijn geannuleerd, en buiten effect gesteld, te gedraagen."

De *groote kerkenraad* dus — er is hier geen quaestie van algemeene. heilige-geest-armen, of van burgerlijke armbesturen — de groote kerkenraad der Hervormde gemeente wordt gelast zich stiptelijk naar de ordonnantie van de regering der stad te gedragen.

Het is dus niet zoo overdreven, wanneer men een stelsel voorstaat dat ook staatszorg mag gepaard gaan en in verband mag gebragt worden met de kerkelijke armbesturen.

Ik heb reeds opgemerkt dat naar mijn oordeel de verdiensten dezer wet daarin gelegen zijn, dat zij de beide uiterste stelsels vermijdt. Het stelsel dezer wet is, zoo ik het wel begrijp, regeling van het burgerlijke armbestuur, volgens art. 195 van de Grondwet; voorschriften omtrent gemengde en gesubsidieerde diakonie-armbesturen; vordering van alle armbcsturen van opgaven, noodig voor de grondwettige staatsarmenzorg, die de Staat krachtens het algemeene politieregt verpligt is uit te oefenen. En nu noem ik dat stelsel gelukkig, omdat het let op het bestaande, omdat het het bestaande tracht te verbeteren, zonder een absoluut beginsel — misschien in abstracto goed, maar niet lettende op het bestaande — consequent te willen doorvoeren, en daardoor verwarring, tegenstand en welligt daardoor niet-uitvoering te weeg te brengen. Maar is dan het stelsel dezer wet wel een stelsel? Men heeft gezegd: het is eene transactie, het is water en melk, het is flaauw, het is niet koud en niet warm. Ik oordeel, Mijne Heeren, dat het stelsel dezer wet het juiste is: het is het eenvoudig ware beginsel, te trachten het bestaande te verbeteren, te paren een geest van behoud van het bestaande goede aan een geest van vooruitgang van verbetering; te dwingen het minder goede, dat bestaat, zich naar het betere te hervormen. Dat is naar mijn oordeel het eenvoudige, het juiste practicale stelsel van deze wet.

Dat men daarin geen zoogenaamd *esprit de système*, geen consequent doorvoeren van een absoluut beginsel aantreft is, naar mijn oordeel eene verdienste van het ontwerp. Met een bekend Fransch schrijver, Ernest Vitet, zeg ik: L'esprit de système a un grand inconvénient: c'est de rendre obscur ce qui est clair et clair ce qui est obscur.

Ik heb gezegd het noodig te rekenen dat de staatszorg zich zoo ver uitstrekke dat aan de Regering de opgaven worden gedaan, die zij behoeft om aan harc grondwettige verpligting ten aanzien van dit onderwerp te kunnen voldoen.

Opgeven, zegt men echter — en dit is eene bedenking, die ik aan de gewisselde stukken en aan de petitien zoo aan deze als vroeger aan de Tweede Kamer ingediend ontleen — ja, dit kan nog gaan, maar die boete, die straf is iets ongehoords; men zal geene personen meer vinden die zich in het vervolg de betrekking van diaken zullen laten welgevallen. Ik antwoord, de opgaven, die hier gevraagd worden, kunnen door elk goed ingerigt kerkelijk armbestuur gerust gegeven worden; zij, die ze zouden willen weigeren, zouden geene geschikte diakenen zijn, geene geschikte personen om aan een welgeregeld armbestuur deel te nemen. Zijn nu de opgaven noodig, dan is het ook noodig de verkrijging daarvan door straffen te verzekeren. Het is bekend dat er bij de Romeinen zoogenaamde leges imperfectae bestonden, waarin alleen bepaald werd dat hij, die er tegen handelde, verkeerd, slecht deed. Ik heb wel eens gelezen dat in de eerste tijden der Romeinsche republiek deze wetten goed werkten en de volksgeest zoo welwillend was, dat niemand die wetten overtrad. Doch ik ben op dit punt wat ongeloovig en betwijfel zeer of de verzekeringen van die schrijvers wel waarheid behelzen. Dit geloof ik echter, dat, bij onze vergevorderde beschaving en in eene maatschappij waarin wij de ondervinding verkregen hebben dat sommige armbesturen uit zwakheid, eigenzinnigheid of onderwerping aan te ver gedreven geestelijken invloed het geven van die opgaven weigeren, eene verpligting tot het doen van opgaven niet in practijk te brengen is zonder strafbepaling. Tegen die opgaven is nog eene andere bedenking gemaakt. Wacht u voor den eersten stap, is er gezegd; als die zal gedaan zijn, zal men u tot meer dwingen; men vraagt nu den vinger om spoedig de geheele hand te eischen.

Zoodanige argumentatie is altijd zeer lastig omdat men zoo moeijelijk kan zeggen wat in het vervolg zal kunnen gebeuren. Ik neem echter de vrijheid daartegen te doen opmerken dat, zal zoodanig argument eenige waarde hebben, er evenwel voor het vragen van alle verdere opgaven een even goede regtsgrond aanwezig zal moeten zijn als voor de opgaven, die nu gevorderd worden, thans is aangegeven; vervolgens, dat een waarborg tegen het vragen van opgaven, die op geen regtsgrond zouden rusten, niet anders te vinden is dan in de bestaande grondwettige voorschriften, want dat er tegen eene mogelijke willekeur van latere Regeringen en Staten-Generaal geene waarborgen te geven zijn. Het argument: men moet eene opgave, waarvan men op zich zelf het nuttige, het billijke, het wettige, het verpligtende niet betwist, niet geven, omdat men later misschien meer zou vragen: dat argument, eene dergelijke weigering, Mijne Heeren, neem ik de vrijheid gelijk te stellen met de handelwijze van een schuldenaar, die bijv. 100 gulden wettig schuldig is, doch die niet wil betalen, alleen uit vrees dat men hem welligt later 1000 gulden zou komen afvorderen, die hij *niet* schuldig is.

Het voorgaande, Mijne Heeren, heb ik willen zeggen tot adstructie in het algemeen van de gunstige stem, die ik voor dit wets-ontwerp zal uitbrengen. Voor ik eindig wensch ik nog een paar punten te behandelen, die meer bijzonder de artikelen dezer wet betreffen.

Het eerste punt, de bepaling van de geboorteplaats voor domicilie van onderstand, reken ik eene belangrijke verbetering. Het bezwaar, dat daarin *quasi* voor het platteland zou gelegen zijn, geloof ik dat door de cijfers, bij de discussie in de Tweede Kamer aangevoerd, zegepralend is bestreden. Ik erken, ook aan de geboorteplaats zijn bezwaren verbonden. Maar één groot bezwaar, dat aan het vierjarig verblijf was verbonden, zal door de bepaling dezer wet worden gekeerd. Dat bezwaar, waarop ook reeds door den vorigen spreker werd gedoeld, is voor mij van overwegend belang: ik bedoel (zoo ik het triviale woord mag gebruiken) de oneindige knoeijerijen, de menigvuldige vonden, al de streken, die — vooral in de kleinere gemeenten, waar men meer tijd heeft om zich daarmede bezig te houden dan in de grootere — zijn bedacht en in practijk gebragt, om het vierjarig domicilie op den hals van de grootere gemeenten te schuiven.

Nog zeer kort geleden, in den loop van dit jaar, heb ik in mijne betrekking daarvan een treffend voorbeeld gehad, een voorbeeld dat zoo eenvoudig is dat zeker door ieder, die eenigzins met armenzaken bekend is, meermalen soortgelijke gevallen zullen zijn waargenomen. In eene kleine gemeente nabij Dordrecht woonde eene arme vrouw met een kind, dat aan eene kwijnende ziekte leed. Wat doet nu een diaken van die kleine gemeente? Hij zendt de vrouw met het kind naar Dordrecht en geeft haar ruime bedeeling, onder voorwaarde dat zij in Dordrecht geene bedeeling zou vragen en niet zou vertellen dat zij van hem bedeeling verkreeg, want, » hij gaf het maar in zijn privé en deed dit niet als diaken". Het meisje is om niet in het gasthuis opgenomen en menschlievend verpleegd, en, nu de vier jaren verstreken

ZITTING VAN DEN 26STEN JUNIJ.

zijn, houdt de bedeeling van den diaken van de kleine gemeente op, hij weigert verder iets tot onderstand te geven, hij laat de vrouw met de zieke dochter te Dordrecht blijven en zegt, dat zij daar onderstand moeten vragen.

Op zoodanige wijze, Mijne Heeren, is van dat vierjarig verblijf zoo veelvuldig misbruik gemaakt, dat ik aan de geboorteplaats, zelfs al zijn er bezwaren aan dat domicilie verbonden, verre de voorkeur geef, om eens voor goed een einde te maken aan al die verkeerdheden.

Ik keur de bepaling van art. 66 goed, omdat ik het geheel met de Regering eens ben, dat indien men het verblijf van veroordeelde bedelaars in gestichten ten laste van het Rijk brengt, het dan in de magt van alle gemeenten staat, en (ik neem de vrijheid dit al weder op te merken) vooral in kleinere gemeenten, waar men meer gelegenheid heeft dan in de groote gemeenten om daarop te letten, om door middel van het opmaken van processenverbaal van bedelarij de armverzorging op het Rijk te schuiven. Het zij mij echter vergund, den Minister eene inlichting te vragen omtrent art. 68. In dat artikel, ten gevolge der eerste verwerping van het art. 66 in de wet gebragt, lees ik: dat op de vordering der gemeentebesturen de verpleegde bedelaars kunnen worden teruggevoerd. De uitdrukking *kunnen* acht ik juist. Ik geloof werkelijk, dat men zich gevallen kan denken, waarin het facultatief moet blijven, om de terugzending te weigeren. Maar ik neem toch de vrijheid om te vragen, of mijne opvatting van art. 68 juist is, dat namelijk de terugzending, op de vordering der gemeentebesturen, verpligtend zal zijn *in den regel* en dat slechts bij wijze van zeldzame uitzondering, om redenen, die ik op dit oogenblik niet kan te berde brengen of beoordeelen, de terugzending zal *kunnen* worden geweigerd. Als dit de ware uitlegging van dit artikel is, dan kan ik mij daarmede wel vereenigen.

Ik heb gemeend dit een en ander te moeten zeggen, om van den gunstigen indruk dien deze wetsvoordragt op mij gemaakt heeft, reden te geven.

De heer **de Vos van Steenwijk:** Het doet mij leed, niet even gunstig voor deze wetsvoordragt te zijn gestemd als de beide voorgaande sprekers, maar er bestaan bij mij bezwaren van overwegenden aard. Het is alleen tot hunne mededeeling, dat ik het woord opvat, want deze wetsvoordragt is van zoo vele zijden beschouwd, dat er waarlijk geene nieuwe beschouwingen meer omtrent haar zijn voor te dragen.

Wij zijn met betrekking tot het armwezen in een toestand geraakt, die voorzeker vele moeijelijkheden in zich heeft. Een zamenloop van omstandigheden, die hetzij geheel, hetzij gedeeltelijk buiten het bereik van elke Regering liggen, hebben, onder medewerking der wet van den 28sten November 1818, ons in dien toestand gebragt. Het bij die wet ingevoerde domicilie van onderstand, de ten gevolge van hare toepassing ontstane onwil van sommige diakonien om zich van hare verpligtingen te kwijten en de dien ten gevolge verleende subsidien van de zijde der gemeentebesturen hebben ons, naar mijne schatting, tot die gedeeltelijke en ongeregelde staatsarmenzorg gebragt, die ik acht dat moet worden verlaten. Ik heb mij de vraag gesteld: biedt deze wet daartoe de gelegenheid aan? Brengt zij het armbestuur in een ander spoor, of wel, laat zij het in het oude voortloopen, waarlangs wij eenmaal, naar mijne meening, onvermijdelijk tot de volkomen wettelijke liefdadigheid zullen worden gevoerd?

Het meest onpartijdige onderzoek heeft bij mij de overtuiging gevestigd, dat dit laatste het geval is en dat de bestaande staatsarmenzorg niet alleen bij deze wet wordt behouden, maar zelfs meer geregeld en dus ook meer bevestigd. Zoo ik nu tegen de tegenwoordige bemoeijingen van den Staat opkom, dan geschiedt dit geenszins omdat ik zou wenschen, dat de burgerlijke besturen zich *eensklaps* aan de bemoeijingen onttrokken, die zij tot verslapping van de kerkelijke en bijzondere liefdadigheid en tot vermeerdering van het getal der behoeftigen ter kwader ure op zich hebben genomen; maar ik zou verlangen, dat ik in deze wetsvoordragt de bevestiging mogt vinden van den wensch der Regering, in de Memorie van Toelichting uitgedrukt, dat het getal van de armen, die van wege den Staat onderstand verkrijgen, tot het geringst mogelijke worde beperkt. Het is mij niet mogen gelukken.

Ik vind bij deze wetsvoordragt voor onbepaalden tijd behouden *de aanwijzing van een domicilie van onderstand* en de *subsidien der burgerlijke besturen.* De aanwijzing van het domicilie van onderstand acht ik een grooten stap tot staatsarmenzorg.

Men zegt wel: men kan de ondersteuning beperken; men kan hem, die zich ter plaatse van het domicilie van onderstand aanmeldt, ondersteuning weigeren; maar in allen gevalle volgt uit de aanwijzing van het domicilie van onderstand in zekere mate *verpligte* ondersteuning, want ten gevolge van het regt van verhaal, daaraan verbonden, is altijd deze of gene burgerlijke gemeente tot restitutie verpligt, hoe groot of hoe klein de restitutie dan ook zijn moge. Daarenboven staat het domicilie van onderstand in de schatting van de meeste armen gelijk met het regt op onderstand. Ik geloof, dat de ondervinding dit bewezen heeft.

In de tweede plaats komen nog de subsidien der burgerlijke besturen, het kwaad, waarover reeds zoovele jaren van alle zijden is geklaagd. Ook deze blijven volgens deze wetsvoordragt bestaan. Wel zie ik in de artt. 59, 60 en 61 eenige bepalingen daartegen opgenomen, die tot waarborg zouden moeten strekken dat zij niet al te zeer vermeerderen, maar hoe ik die bepalingen ook naga, zie ik daarin geene meerdere waarborgen tegen hunne te groote vermeerdering, dan in de bepalingen die reeds in de gemeentewet zijn opgenomen en reeds nu bestaan. Nu vraag ik, hoe kan men verwachten dat die bepalingen, al zijn zij met eenige andere woorden in deze wet geschreven, van meer kracht zullen zijn dan zij tot nu toe geweest zijn?

Ik heb nog gezegd, dat ik in deze wetsvoordragt niet alleen vond behoud van het bestaande, maar zelfs uitbreiding daarvan. Ik wijs met betrekking tot deze opmerking op de artt. 9 en 25.

Volgens art. 9 alinea *a* zullen de gemeente-instellingen, al is ook haar doel vervallen, bij voortduring tot ondersteuning van armen *moeten* worden gebezigd. Ik vraag: waartoe die beperking van de gemeentebesturen? Waartoe niet aan hun oordeel overgelaten, of, de omstandigheden veranderd zijnde, het wenschelijker is om in het belang der gemeente die fondsen tot andere doeleinden aan te wenden?

Ik wijs verder op art 25. Daarin vind ik het voorschrift gegeven aan den raad der gemeente, om elk jaar eene begrooting op te maken der kosten tot onderstand van behoeftigen gevorderd. Ik vrees, Mijne Heeren, dat, wanneer de behoeftigen weten, dat er zoodanige begrootingen bestaan en dat uit de gemeentekas fondsen voor die ondersteuning zijn aangewezen, zij de gemeentebesturen, hetgeen welligt ten platten lande dikwerf met succes zal geschieden, zoolang zullen lastig vallen tot dat telken jare de daarvoor aangewezene sommen zullen zijn uitgegeven.

Ik heb tegen het overlaten van de ondersteuning der armen aan de kerkelijke en bijzondere liefdadigheid hooren aanvoeren, dat de ondervinding bewezen had, dat de diakonien daartoe niet in staat waren, maar ik geloof, dat de diakonien juist ten gevolge der toepassing van de wet van 1818 in een minder gunstigen toestand zijn gekomen. Ten laste der diakonien zijn kosten gebragt, welke, als zijnde ontstaan uit handelingen door den Staat en in zijn belang voorgeschreven, nimmer ten haren laste, maar ten laste van den Staat hadden moeten gebragt worden. Ik bedoel onder andere de kosten van verpleging in de bedelaarsgestichten en van die der kinderen van gevangenen, die niet van de ouders konden worden gescheiden. Volgens deze wetsvoordragt worden zij ten laste der gemeenten gebragt; maar ook hierin vind ik grond tot afkeuring. Naar mijn oordeel moesten zij komen ten laste van den *Staat.* Ik geloof ook, dat door de kosten van verpleging der bedelaars in de werkhuizen of, zoo als tot heden heeft plaats gevonden, in de gestichten der Maatschappij van weldadigheid, te doen dragen door den Staat, de bedelarij beter zoude worden geweerd dan tot nu toe geschied is. Men heeft daartegen aangevoerd — het is heden morgen nog gezegd door den spreker uit Dordrecht — de gemeentebesturen, de diakonien, zullen daarvan misbruik maken. Mijne Heeren, ik voor mij heb betere gedachte van de gemeentebesturen en van de diakonien, en ik geloof bovendien dat dit niet van de diakonien of van de gemeentebesturen alleen afhankelijk zal zijn. Is de toestand in die werkhuizen van dien aard, zoo als ik het mij voorstel dat zij wezen moet, wel overeenkomstig de eischen der menschelijkheid, maar toch zoodanig dat het verblijf daarin geene wenschelijke zaak is, dan stel ik mij voor dat de individuen die het gemeentebestuur of de diakonie daarin wenscht geplaatst te zien, zich wel zullen wachten dien wensch te bevorderen. Ik herhaal het, ik geloof dat door die kosten te brengen ten laste van den Staat, men productive uitgaven zal doen en dat op die wijze alleen de bedelarij ten platten lande met kracht zal worden geweerd.

Ik eindig dan, Mijne Heeren, met te herhalen dat de redenen die mij bewegen om mijne stem aan deze voordragt te onthouden, zijn: *in de eerste plaats* dat zij het armbestuur in die rigting bevestigd waarin het tot heden geloopen heeft, en die wrange vruchten heeft voortgebragt, en *in de tweede plaats* omdat ik ten laste van de gemeenten kosten gebragt zie, die ik oordeel dat ten laste van den Staat zouden moeten komen.

De heer **Paspoort van Grijpskerke:** Ik schaar mij aan de zijde van dezulken die eene gunstige stem ten aanzien van deze wetsvoordragt zullen uitbrengen en ik kan niet anders dan mij ten volle vereenigen met hetgeen zoo even gesproken is door de geachte afgevaardigden uit Noordbrabant en Zuidholland. Ik geloof dat de Regering een verstandigen greep gedaan heeft, wanneer

ik mij zoo mag uitdrukken, tusschen de onderscheidene stelsels ter regeling van het armbestuur. De voorname gronden die mij nopen om mijne stem voor dit voorstel uit te brengen zijn: 1°. dat men aan de armen hoegenaamd geen regt tot bedeeling of verpleging heeft toegekend; 2°. dat de armen in de eerste plaats worden verwezen tot de algemeene weldadigheid en de ondersteuning uit de gemeentekassen eerst kan worden ingeroepen wanneer de fondsen der kerkelijke armbesturen niet toereikende zijn; en 3°. dat de geboorteplaats bij opvolging van het hoofdbeginsel der wet van 28 November 1818, is aangewezen als het domicilie van onderstand, zonder door eene latere vierjarige inwoning in eene andere gemeente te kunnen worden gestoord. Wij hebben zoo even gehoord van den spreker uit Zuidholland wat dit laatste zoo al in heeft; ik zou, wat mijne provincie betreft, dit met een aantal voorbeelden van gelijken stempel kunnen bevestigen, en wat aangaat de bezwaren, die aangevoerd zijn door een aantal kerkelijke besturen, tegen de mededeelingen, bij de wet voorgeschreven, en het doen van opgaven der door hen ondersteunde of verpleegde personen, het komt mij voor, dat die bezwaren ongegrond zijn,

Ik zal, Mijne Heeren, om alle deze redenen mijne stem aan de onderhavige wet geven en laat geheel ter zijde het gebrekkige en onvolmaakte dat ook haar, even als alle andere wetten aankleeft.

De heer **van Eijsinga**: Het is mijn voornemen bij de behandeling van dit wets-ontwerp eenige algemeene beschouwingen in het midden te brengen; zij zullen u het bewijs leveren, dat ik meer en meer tot het resultaat ben gekomen, door den voorlaatsten spreker als zijne meening geuit, namelijk tot min gunstige denkbeelden omtrent deze voordragt; evenwel, ik voeg er dadelijk bij, op zeer verschillende gronden. Wanneer ik toch opzigtens deze gewigtige aangelegenheid eene keuze zou moeten doen tusschen de verschillende stelsels, die aangevoerd zijn, mijne keuze zoude bepaald wezen. Ik zou het stelsel kiezen, dat eene algeheele regeling van het armbestuur daarstelt, regeling zoowel van het burgerlijk armbestuur als van het kerkelijk; regeling van dat bestuur in dien zin, zooals zij door den spreker uit Noordbrabant (den heer Sassen), geacht is geheel en al te liggen onder het bereik van den gewonen wetgever.

Op onderscheidene gronden is door de leden der Tweede Kamer en vooral door den Minister van Binnenlandsche Zaken betoogd, dat een tegenovergesteld stelsel in deze wet is opgenomen, en daaruit vloeit reeds voort, dat ik tegen dit wets-ontwerp gewigtige bezwaren heb, bezwaren van dien aard, dat ik gaarne erken steeds te hebben geaarzeld welke stem ik omtrent dit wets-ontwerp zou uitbrengen. Want, bestaan aan den eenen kant die bezwaren en zijn zij gewigtig, er staat veel tegenover. Er staat tegenover de wensch om te voldoen aan het voorschrift van de Grondwet, dat eene wet op dit onderwerp beveelt. Er staat tegenover de vrees, dat wanneer dit wets-ontwerp niet wordt aangenomen, wij welligt falen zullen in de vervulling van dat grondwettig voorschrift. De daarstelling toch van eene wet tot regeling van het armbestuur werd meer en meer, naar mij is voorgekomen, uit dat oogpunt beschouwd, dat de voordragt er van niet alleen eene hagchelijke zaak was, maar de aanneming bijna gerekend werd te behooren onder de *pia vota*, als eene zaak waaraan men schier wanhoopte.

Bestaan er dus aan den eenen kant gegronde bezwaren, aan den anderen kant moet men wel den wensch in zich voelen ontstaan om tot de aanneming mede te werken.

Mijn stelsel zou zijn de algeheele regeling van het armbestuur door de wet. In strijd daarmede is zeker de onbeperkte onafhankelijkheid der diakonien, en het loslaten van het oppertoezigt van den Staat op die goederen, die aan de liefdadigheidsinstellingen toebehooren, die, zoo als men het noemt, in de doode hand verkeeren; waarop het staatstoezigt ten allen tijde is gehuldigd geweest, en mijns inziens moet gehuldigd blijven. De onbeperkte onafhankelijkheid der diakonien is in mijn oog geene wenschelijke zaak; zij stelt daar een *imperium in imperio* en is oorzaak van stelselloosheid en beginselloosheid en, mijns inziens, is eenheid van beginsel, eenheid van doel een der voornaamste eischen voor iedere regeling, ook voor deze. De loslating van het toezigt van den Staat, geloof ik dat evenmin beschouwd kan worden als eene wenschelijke zaak.

Alvorens verder te gaan zal ik mij eene kleine uitweiding veroorloven. Ik gevoel, dat men mij zou kunnen beschuldigen van inconsequentie: ik geloof evenwel dat die inconsequentie zal blijken slechts in schijn te bestaan; maar zelfs tegen dien schijn meen ik mij te moeten vrijwaren. Men zal mij namelijk welligt tegenwerpen: » gij hebt de onafhankelijkheid van de Kerk verdedigd, gij hebt er met aandrang tegen geprotesteerd, dat de Kerk aan wettelijke banden zou worden gelegd, en thans, nu het geldt instellingen van kerkelijken aard, nu het geldt diakonien, nu wilt gij toezigt van de wet en wettelijken band. Dit is niet consequent." Die beschuldiging lost zich op in schijn. Er is een groot verschil — het is dit. Ik heb beweerd dat het terrein der Kerk een eigenaardig terrein is, dat vrij moet zijn, waarop de burgerlijke regter — noch de wetgever te huis behoort; maar hier geldt het armenzorg, eene zaak van algemeen belang, eene zaak van publieke orde; want in dengene, die behoeftig is, die bedeeling vraagt, zie ik niet den lidmaat van deze of gene gemeente, neen, ik zie in hem in de eerste plaats den burger van den Staat, den zoodanige, dien ik reeds daarom te beklagen acht, omdat hij behoeftig is, maar wiens toestand ik niet hopeloos zou willen maken door wien ook, al is het de grootste autoriteit, na te zeggen, dat hij tegenover den Staat het regt niet heeft om te leven. Ik zie in hem niet den lidmaat van deze of gene gemeente, die bij de diakonie aanvraag doet om onderstand, maar den burger van den Staat, een gedeelte van dat geheel waarvoor de zorg is — eene zorg bij de Grondwet bevolen — eene nationale zorg.

Ik keer thans tot mijn betoog terug. » Uit mijn stelsel volgt dat de diakonien te plaatsen buiten en boven de wet, mijns inziens, niet wenschelijk is. Maar men zal mij tegenwerpen dat de leer, die ik voorsta, in strijd is met de oorspronkelijke instelling der diakonien: dat zij doodend zal zijn voor de Christelijke liefdadigheid, en dat zij, in verband met het subsidie-stelsel, zal leiden tot de verpligte liefdadigheid, tot de *charité légale*.

Bij deze drie punten wensch ik eenige oogenblikken stil te staan. Mijne leer, Mijne Heeren, zou dus vooreerst in strijd zijn met de primitive instelling der diakonien. Zij is dat inderdaad, ik erken het; maar ik vraag: doet het iets af tot de beoordeling in dezen van het voor of tegen? Immers neen! Het kan toch de vraag niet zijn, wat de diakonien primitief waren; het moet de vraag zijn, *wat zijn zij thans?* Het kan toch niet in ernst de bedoeling zijn, de diakonien terug te brengen op het standpunt, waarop zij onder geheel andere omstandigheden en eischen in den aanvang stonden. Maar misschien zegt men: de diakonien waren hier te lande nog steeds vrij en niet door de wet gebonden, want de wet van 1818 was op haar ten onregte toegepast. Ik zal niet in eene herhaling treden van de opsomming der besluiten en verordeningen, reeds voorgedragen door den geachten spreker uit Noordbrabant (den heer Sassen); maar ik meen boven en behalve dat te mogen wijzen op het gewest mijner inwoning en den toestand, die daar bestaan heeft, en dan verzoek ik u te letten op twee publicatien, die ook in de gewisselde stukken zijn aangehaald, op de publicatien van den 28sten November 1755 en die van 15 Maart 1757, die geëmaneerd zijn van de Staten van Friesland, ten tijde dat zij met het wetgevend gezag bekleed waren — publicatien, die nog steeds door de regterlijke magt zijn verbindend verklaard, en dan vraag ik, of indien het bij die publicatien, ongeveer honderd jaren oud, reeds werd noodig gekeurd, om hetgeen bereids als gewoonteregt bestond, in de wet uitdrukkelijk te sanctioneren, namelijk de verpligtingen van de diakonien en hare onderworpenheid aan de wet, — ik vraag, zeg ik, of, indien dat toen reeds noodig werd geoordeeld, of het dan thans bij het vermeerderen van de bevolking en bij het toenemen der behoeften, nog niet meer noodzakelijk is? — Maar welligt zegt men: dat stelsel heeft verkeerd gewerkt, en daarmede kom ik tot het tweede punt: men zegt, dat stelsel heeft geleid tot vermindering, tot dooding van de Christelijke liefdadigheid; ik ontken dit. Ik heb mij vergewist dat het uit de stukken, berustende bij de diakonie van de plaats mijner inwoning, blijkt, dat de Christelijke liefdadigheid niet is afgenomen maar toegenomen. En wanneer ik dit op den voorgrond stel, dan geloof ik dat daarin het bewijs is gelegen, dat men niet zeggen kan dat dit stelsel de Christelijke liefdadigheid heeft ondermijnd, maar dat men het tegendeel kan aannemen.

Maar, Mijne Heeren, dit ligt ook in den aard der zaak: de Christelijke liefdadigheid in Nederland wordt geroemd, en ik durf mij vleijen met regt; maar ik beweer dat men mag en moet aannemen dat zij ten allen tijde zal blijven bestaan en dat zij niet afhankelijk is van de wet en van welke bepalingen ook, die er in de wet mogten worden opgenomen, en dat om deze reden: men vraagt niet: hoe groot is de behoefte; maar men gaat met zich zelven te rade en vraagt, hoeveel men van zijne bezittingen aan de armen behoort mede te deelen, hoeveel de zedelijke inspraak van het gemoed medebrengt dat men van zijne goederen moet opofferen.

Er zijn meer redenen: — bijv. omdat de toestand der maatschappij nog steeds leert, dat het waar is en waar zal zijn dat, wat men ook doet, men de armen steeds bij zich zal hebben, en eindelijk omdat het criterium en het hoofddoel der Christelijke liefdadigheid is om te voldoen aan de innerlijke roeping van den Christen, om een bewijs te geven van dankbaarheid, omdat het plegen van liefdadigheid de toetssteen is van zelfverloochening en zelfopoffering, die den Christen als zoodanig door het Evangelie is opgedragen en aanbevolen.

Maar ik geloof dat daaruit volgt, dat de maatstaf, waarnaar gegeven wordt, ligt in het innerlijke gemoed, en dat, wat ook de wet bepale, die maatstaf daarvan geheel onafhankelijk is.

Maar men zegt in de derde plaats: uwe leer is verderfelijk, want zij leidt, in verband met het subsidiestelsel, lijnregt tot verpligte liefdadigheid. Ik heb mij er over verwonderd, te hooren beweren dat het subsidiestelsel zou kunnen worden afgeschaft, in eens of langzamerhand. De magt des wetgevers is zeker groot, maar wanneer men aannam dat die magt zóó groot was, dan geloof ik dat men eene schrede verder had kunnen gaan en dat men eene wet zou hebben kunnen voorstellen, waarbij men bepaalde, » de armoede is en blijft afgeschaft".

Ik geloof dat het subsidiestelsel af te schaffen inderdaad zou blijken — niet een roekelooze greep te zijn — maar eene onhoudbare stelling, waartegen, wat de wet ook mogt bepalen, altijd de onmogelijkheid in den weg zou staan. Naar mijne schatting is de armenzorg eene *nationale* zorg, en het zal u dus niet bevreemden, Mijne Heeren, dat ik groot bezwaar zou gehad hebben tegen eene wet, waarbij het geven van subsidien zou zijn afgeschaft. Maar nu zou men mij kunnen tegenwerpen: gij bestrijdt de onafhankelijkheid der diakonien, gij verdedigt het subsidiestelsel: uwe leer is de wettelijke liefdadigheid. Ik geloof dat niet.

Indien men hetgeen vroeger hier bestond en hetgeen vooral in Friesland bestond en dat door deze wet — met uitzonderingen, ik beken het — maar toch in meerdere of mindere mate wordt bestendigd — de verpligte liefdadigheid noemt, ja, Mijne Heeren, dan erken ik dat het stelsel door mij voorgestaan, daartoe leidt. Maar mijns inziens moet aan die woorden van » verpligte liefdadigheid" eene ruimere, eene andere beteekenis worden toegekend; ik vermeen toch dat wanneer men spreekt over verpligte liefdadigheid, men dan moet aannemen niet dat de arme het regt heeft onderstand *te vragen*, maar dat hij regt heeft dien onderstand *te eischen*, dat er eene autoriteit is aangewezen, die de aanvragen van de armen onderzoekt, die daarover haar oordeel uitspreekt, en die zoo doende op het armbestuur de verpligting legt om ondersteuning te geven en die het bedrag regelt, waarnaar het de liefdadigheid *moet* betrachten. Die toestand bestond niet en zal ook niet het gevolg zijn van deze wet, al paste men daarop ook het stelsel toe, dat ik voorsta.

Ik meen alsnu de hoofdzakelijke bezwaren te hebben bestreden, die tegen het stelsel worden aangevoerd dat ik in de wet had willen zien opgenomen. Vraagt men mij echter of het voldoende is de bezwaren te bestrijden, die tegen dat stelsel bestaan en of ik niet dat stelsel zelf zoude behooren te verdedigen, ik zon gelooven te kunnen antwoorden dat ik reeds genoeg gedaan heb, doch ik wil gaarne eene schrede verder gaan. Dit doende, vraag ik of in alle regeringszaken éénheid van beginselen, éénheid van doel niet een hoofdvereischte is, of, zonder dat, de orde geen gevaar loopt verbroken te worden en of die orde, eenmaal verbroken, wel ligtelijk te herstellen is? In het stelsel dat ik voorsta ligt die éénheid van beginselen en doel opgesloten; zij zal vervallen wanneer men de onafhankelijkheid der diakonien in alle opzigten zal eerbiedigen. Maar dan die adressen, die zoo hebben geijverd voor de onafhankelijkheid der diakonien! Zij hebben op mij, Mijne Heeren, geen gunstigen indruk gemaakt. Of is er vrees dat die banden zullen knellen, hen, die met de daad het goede doel voorstaan, hen, die hunne wezenlijke roeping gevoelen? Immers neen! Mijns inziens pleiten zoodanige bedenkingen ten nadeele van hen, die ze maken. Van die onafhankelijkheid, van dat loslaten van het oppertoezigt van den Staat kan groot misbruik gemaakt worden. Ik vlei mij echter dat dit niet zal gesehieden. Maar is het stelsel der wet wel zoo in strijd met het stelsel dat ik voorsta? Ik geloof inderdaad dat ik mij beter en naauwkeuriger uitdruk, wanneer ik zeg, dat de wet niet zoo ver gaat als ik zoude verlangen, en wanneer mij dit meer en meer helder mogt worden uit de verdere discussie, dan zoude dit bij mij de schaal kunnen doen overhellen; ik zal mij daarom ten aanzien der door mij uit te brengen stem nog niet verklaren.

De zitting wordt voor een kwartier-uurs geschorst.

De zitting hervat zijnde, wordt de beraadslaging over het wetsontwerp *tot regeling van het armbestuur* voortgezet.

De heer **van Nispen van Pannerden.** [*Deze rede zal later worden medegedeeld.* I.]

De heer **van Swinderen:** Het is naar aanleiding van het antwoord door de Regering op de in ons verslag, bladz. 3 en 4, voorkomende bedenking omtrent de artt. 21 en 22, in verband met het Vde hoofdstuk en bepaaldelijk art. 66 van het wetsvoorstel, gegeven, — dat ik de volgende vraag aan de Regering wensch te rigten: wanneer, ten gevolge van de bevoegdheid toegekend bij art. 22 van het wets-ontwerp, een behoeftige bij herhaling wordt afgewezen door het burgerlijk armbestuur, of de Regering dan meent dat, bijaldien die afwijzing steunt op een besluit van den gemeenteraad of een besluit dat met goedkeuring van den gemeenteraad is genomen, dat besluit dan moet worden gehandhaafd, en zoo ja, wat dan het lot van den behoeftige zal zijn?

Ik zie met belangstelling het antwoord van de Regering op deze vraag te gemoet, even als op de andere bedenkingen en vragen, door mijne geachte medeleden in het midden gebragt; daar de oplossing dier bedenkingen en het antwoord der Regering op die vragen mijne stem omtrent dit ontwerp zullen regelen.

De heer **van der Oudermeulen:** Het voorstel van wet dat ons thans bezig houdt, bevat bij vele aanbevelenswaardige bepalingen eenige voorschriften van bedenkelijken aard, waarop ik uwe aandacht wensch te vestigen. Die voorschriften zijn vervat in art. 2 litt. *b* en *c*, art. 7, artt. 10 en 11 en art. 54, en komen mij voor onvoorzigtig, onbillijk en onregtvaardig te zijn.

Van oudsher hebben hier te lande diakonien, armenkassen en kerkelijke armbesturen bestaan die de milde giften van de weldadigen inzamelden en aan de armen op eene onbekrompene wijze weder uitdeelden, en welk verschil in kerkelijke leerstellingen tusschen de Nederlanders mogt plaatst hebben, die armbesturen waren allen ijverig in hunnen kring, en hunne onvermoeide pogingen zijn tot dusverre met hooger zegen bekroond geworden.

Bij dien grooten ijver bestaat bij al die besturen een gevoel van onafhankelijkheid, dat hen dikwijls in moeijelijke tijden heeft opgehouden, maar dat door deze wet aangerand wordt of immers schijnt te worden, en dat zulks het gevoelen van die armbesturen is, daarvoor pleiten de menigte verzoekschriften ons hiertegen aangeboden: » verzoekschriften, van de Gereformeerde, van de afgescheidene, van de Luthersche kerken, van het Katholijke armbestuur, inderdaad van al zoodanige besturen, die geene subsidien erlangen; zal men nu al deze personen, het ijverigste deel van de natie, voor het hoofd stooten, hen met boeten bedreigen, de eenstemmigheid in hunne collegien in gevaar brengen om van hen onnoodige opgaven te erlangen? Men zij tevreden dat de armenbedeeling plaats vindt en zij niet nieuwsgierig naar de wijze hoe; het is waarlijk als iemand aan wien men een uurwerk ter hand stelt en die niet tevreden is daarop den tijd te zien, maar de raderen uiteenneemt, om te zien hoe het werkt, maar niet in staat is het wederom ineen te zetten: dit noem ik onvoorzigtig.

De gelden, die de kerkelijke armbesturen inzamelen, spruiten alleen uit vrijwillige giften voort. Welk regt heeft men dan om opgave te vorderen; en heeft men daartoe geen regt, welk regt heeft men dan om straffen op te leggen aan diakonien die weigeren die opgaven te doen; ik noem dien eisch onbillijk.

Eindelijk noem ik art. 54 onregtvaardig. De Souverein in der tijd heeft aan gestichten en diakonien octrooijen verleend, om hunne kassen te stijven met de nalatenschappen van kinderen die, in hunne gestichten verpleegd zijnde geweest, geene kinderen nalaten. Hunne naastbestaanden hadden voor hen niet gezorgd: was het dan niet billijk dat het gestieht, dat voor hen gezorgd had, in de plaats dier naastbestaanden trad. De regenten hebben altijd een zeer gunstig gebruik van deze bevoegdheid gemaakt en billijke uitkoopen toegestaan. En thans, zonder dat eenige aanleiding daartoe bestaat, neemt men hun dat regt, die bezitting af, en dat in een tijd dat de levensmiddelen duur en met zware imposten van den lande belast zijn: dit noem ik onregtvaardig. Vermits nu volgens mijne meening artt. 2, 7, 10, 11 en 54 zijn onvoorzigtig, onbillijk en onregtvaardig, stem ik tegen dit ontwerp van wet.

De heer **Cremers:** De discussie van dezen morgen heeft stellingen doen hooren die evenzeer onderling in strijd zijn als die welke uit dagbladen en gesprekken zijn bekend geworden. Ik geloof dat het natuurlijk is dat die strijd ook in deze Kamer zich voordoet: zij zou niet goed zijn zamengesteld indien niet de verschillende gevoelens hier weêrklank konden vinden. Ik vind het natuurlijk; ik erken ook daarbij dat de strijd hier niet is overgegaan tot die uiterste stellingen die op andere plaatsen, in dagbladen en in gesprekken worden gehoord. Dit is echter waar, mijns inziens, dat de verschillende stelsels, hier ontwikkeld, schoon niet zoover uiteenloopende, toch met elkander evenzeer onbestaanbaar zijn als al hetgeen tot die uitersten is voortgedreven op andere plaatsen, en ik zou daarin misschien alleen zien eene reden om te komen tot het besluit, dat de Regering wèl heeft gedaan door met de wet te blijven staan halverwege, midden tusschen die gevoelens in.

Ik zou, dit gevoelen ondersteunende, aan hen vragen die beweren en die bewijzen dat de Staat bevoegd is om alles ten opzigte ook van de kerkelijke instellingen voor de armenverzorging te regelen, of zij dan meenen dat het stelsel dat zij voorstaan, schoon door anderen weêrsproken, voor allen moet zijn eene stalen wet? Ik zou vragen of het raadzaam is, en hiermede zou ik verder gaan, door alle middelen van regten te willen bewijzen dat de Staat

mag doen, hetgeen de Staat toch niet wil doen; dat de Staat mag doen, hetgeen zij zelve op dit oogenblik niet willen dat de Staat zal uitvoeren: ik zou vragen of het raadzaam is, daar wij allen toch weten dat het juist de vrees is voor de toepassing van dat overdreven beginsel, van die algemeene staatsarmenverzorging, die hier te lande in den laatsten tijd, naar ons aller inzien, groote en noodlottige bewegingen heeft doen ontstaan? Er is, geloof ik, niemand onzer die het stelsel van staatsarmenverzorging op dit oogenblik in toepassing zou willen hebben gebragt. Waarom dan bewijzen dat het mag worden ingevoerd, als men het toch niet wil; waarom, daar het bewijs van de mogelijkheid daarvan aan velen in ons land eene misschien niet geheel ongegronde vrees voor eene toekomstige toepassing inboezemt?

Die onbegrensde uitbreiding van het staatsgezag, waaraan Staatsarmenzorg zoo naauw verbonden is, waarmede wordt ze ook bewezen? Door beginselen, waartegen met evenveel regt andere beginselen kunnen worden overgesteld; door aanhalingen van besluiten en reglementen van voor en na 17 Julij 1795. Het zou de vraag kunnen zijn of het bestaan van een besluit dadelijk bewijst dat het gegrond is of het bestaan van eene wet of een reglement van vorigen tijd ook thans onder geheel andere instellingen en staatsvormen, bewijst, dat hetgeen toen geschiedde thans nog grondwettig zou kunnen geschieden.

Ik zou nog verder kunnen gaan en zeggen, dat thans, na de grondwetsherziening van 1848, reeds veel onmogelijk is geworden van hetgeen vroeger zeer wel geschieden kon, en uit dat alles zou ik kunnen opmaken, dat veel van de kracht der bewijzen, welke uit al die autoriteiten geput worden, geheel en al daardoor vernietigd wordt; zoo zij al vroeger van kraeht waren, tegenwoordig, onder de thans bestaande Grondwet, gelden zij niet.

Maar aangenomen dat het ook thans grondwettig zou zijn, wanneer men handelde zoo als men vroeger handelen kon, dan blijft nog de vraag: zou dat nuttig wezen? Sommige stellingen, Mijne Heeren, die ik ook hier heb hooren opperen, schijnen mij toe in groote mate te leiden tot hetgeen men in sommige geschriften leest, eene verpligte armenzorg, door en ten laste van den Staat. Dat uiterste bestrijd ik hier niet; waarschijnlijk is het niet in dien zin hier bedoeld; het bestrijdt dan ook overigens zich zelf. Ik bepaal mij daarom sleehts tot dit weinige: dat in ons land, zoo als het werkelijk en inderdaad bestaat, de kerkelijke inrigtingen van liefdadigheid, van armenzorg niet alleen nuttig, maar onmisbaar zijn. Zij zijn voor den Staat, ook wanneer deze zieh besehouwt als bevoegd om de zorg voor de armen geheel voor zieh te nemen, eene onmisbare hulp; wanneer men namelijk, zoo als ik zeg, den Staat neemt zoo als hij werkelijk is, en niet zoo als men hem zich zou kunnen voorstellen. En omdat die instellingen onmisbaar zijn, moet de Staat hare hulp trachten te erlangen. Hij zou dit kunnen doen door dwang; hij kan het doen door hare vrijwillige medewerking in te roepen.

Door dwang, zeg ik; maar het komt mij minstens twijfelaehtig voor, of hij daardoor zou slagen. De poging op zieh zelve, om door dwang de hulp der kerkelijke instellingen te bekomen, zou voldoende zijn om eene noodlottige seheuring te veroorzaken. Naar die onmisbare medewerking moet de Staat dus trachten, door den vrijwilligen bijstand in te roepen van de kerkelijke inrigtingen, zal die medewerking vrijwillig zijn; — en dit is een gezegde, dat welligt hen, die in den Staat *alles* willen zien, tegen de borst zal stuiten — dan moet zij verkregen worden op voorwaarden, die aan de diakonien welgevallig zijn; die haar tevreden stellen. Is dit waar, dan is het ook, mijns inziens, ontwijfelbaar dat voorwaarden die drukkend zijn voor de kerkelijke inrigtingen, althans drukkender, dan die bij deze wet zijn voorgesteld, bij haar voor alsnog geene ondersteuning zouden vinden. Eene wet dus die veel seherper regeling en staatstoezigt wil daarstellen, zou missehien gemakkelijk zijn neêr te sehrijven, maar de uitvoering zou waarsehijnlijk thans niet dan op gewelddadige wijze kunnen plaats hebben. Daarom aeht ik het prijsselijk en goed dat de Regering tot nu toe ter halver wege is blijven staan, is blijven staan op een punt, dat geene regering mag verlaten. Daardoor zal zij worden ondersteund door allen, met uitzondering van enkelen, die missehien uit overdrijving vreezen voor verderen voortgang, missehien met te groote zueht zijn bezield voor het bewaren van hun gezag, van hun invloed, en alle toezigt van de zijde van den Staat zouden hebben willen afgesehaft en ter zijde gesehoven. Aan dezen zou ik zeggen: helpt liever dan te wederstreven; helpt deze wet trouwhartig en goedwillig uitvoeren; doet gij het niet, zoekt gij deze wet een spaak in het wiel te steken, gij zult groot gevaar loopen onder een strengeren toestand, onder strengere zorg te worden gebragt, want dit standpunt kan niet worden verlaten: de Staat heeft belang bij armenzorg; hij verlangt uwe hulp, hij wil u niet dwingen; maar zoo het door uwe sehuld noodig werd bevonden, dan zouden waarsehijnlijk al de leden der wetgevende magt en ook de Regering liever tot de strengste bepalingen willen overgaan, dan na te laten de zorg, die elke Regering moet dragen om de orde te handhaven, zonder welke de Staat uit elkander zou barsten; dan zou de Regering zelve waarschijnlijk overgaan tot het strengste, om te bekomen hetgeen noodig en onmisbaar is tot behoud van ons burgerlijk staatswezen; wordt dit eenmaal in gevaar geacht, dan zijn alle theorien gewoonlijk onmagtig.

Ik zal dus gerust voor deze wet stemmen, Mijne Heeren, ik laat liever ter zijde alle redeneringen over ver uitstrekkende beginselen, welker onbillijke toepassing niet kan worden geregtvaardigd; ik zie de beginselen, die ten grondslag liggen aan deze wet, volkomen geregtvaardigd; ik zie geene reden om voor het oogenblik verder te gaan; met deze wet zal, mits zij ondersteuning vindt bij allen, en ook bij die inrigtingen wier hulp zoo noodig is, alles op een goeden voet kunnen worden geregeld.

Ik zal voor deze wet stemmen, in het vol vertrouwen dat daar, waar de ondervinding mogt doen blijken dat meerdere zorg en toezigt vereiseht worden, de Regering niet zal aarzelen die te vragen, en de wetgevende magt niet zal weigeren die meerdere magt aan de Regering toe te vertrouwen.

De heer **Insinger**: Verseheidene geachte leden dezer vergadering hebben heden bezwaar tegen het wets-ontwerp ook *daarin* gevonden, dat oppervoogdij van den Staat over kerkelijke en bijzondere inrigtingen van weldadigheid niet streng genoeg wordt gehandhaafd. Bij mij is juist het tegenovergesteld beginsel eene aanbeveling, en met veel genoegen heb ik heden wederom gelezen in de Memorie van Beantwoording, dat het » geenszins het vergen van rekenschap der daden van de bedoelde instellingen, maar louter het verlangen van mededeeling van sommige bepaaldelijk door de wet aangewezen uitkomsten en bijzonderheden" aangaat. Hier is, naar mijne meening, het gelukkige prineipe, dat de zelfstandigheid van die kerkelijke en bijzondere inrigtingen van weldadigheid in hooge mate gehuldigd wordt. Ik geloof altijd, dat wanneer men de hand opent naar de inspraak van het Christelijk gemoed, uit een gevoel van welwillendheid voor den medemenseh, dat men de gave gaarne toevertrouwt aan diakenen, aan regenten, aan mensehen, die ons vertrouwen genieten en wij mogen er in ons gezegend vaderland op roemen, dat men algemeen mag volhouden dat dat vertrouwen zelden gelogenstraft is geworden. Ik geloof dat dit de gelukkigste wijze is, waarop de armen bedeeld worden, en ik vermeen ook dat giften die uit eene zoo zuivere bron voortvloeijen, door de armen met de meeste dankbaarheid zullen genoten worden, en daardoor de band versterkt wordt, die zoo nuttig en zoo wensehelijk is, en waardoor de hulpbehoevende zieh aan zijn kerkgenootsehap onderworpen aeht en meer en meer, op waarde stelt, daartoe te behooren.

Wanneer mij dus iets te betreuren overblijft, het betreft de vele vragen, welker beantwoording *gebiedend* wordt geëiseht. Zoo wij de adressen lezen, die door onderscheidene kerkgenootsehappen aan de Staten-Generaal zijn ingediend, vindt men in meest alle beduchtheid dat hunne zelfstandigheid nog niet voldoende geëerbiedigd wordt en de uitgedrukte vrees dat ten gevolge der verpligte opgaven, door den tijd aan vrije werkkring zal worden te kort gedaan. Dit nu is, vermeene ik, te ver getrokken, maar toch moet ik vragen waartoe het moet strekken dat men die mededeelingen zoo strengelijk vergt. Ik voor mij geloof dat het grootelijks is om aan de eisehen der wetensehap te voldoen. Deze moet gewis door allen hooggesehat worden en wij die meer praetiseh zijn, moeten ons wel waehten om over wetensehap ligtzinnig te spreken. De statistiek is eene van die wetenschappen, die tegenwoordig bij uitstek in eere is en dit wel zal mogen verdienen, al is het dan ook dat de onkosten van steeds vermeerderend aantal tabellen niet gering zijn. Doeh het volledige doel te bereiken zal ook ter dezer zake, zijne moeijelijkheid doen kennen. In het verslag van de Tweede Kamer lees ik: hoe men het moge aanleggen, eene volkomene waarachtige bekendheid met den toestand der armoede in het gansehe land, is een van de vele droombeelden welke niet te bereiken zijn" En moet men dan bij twijfelaehtig resultaat aan de diakonien eene verpligting opleggen, die hun gevoel kwetst? Het doet mij leed dat men daartoe gekomen is. Een spreker uit Zuidholland (de heer Lotsij) heeft dezen morgen gezegd dat elassieke schrijvers gewezen hebben op eene goede werking der leges imperfeetae. Ik geloof dat men hier te lande niet minder zou kunnen rekenen op die publieke moraliteit die ten deze bij de oude Romeinen straf bepalingen deed missen, en hier geene boeten vereiseht worden, om wetenschap te verkrijgen van datgene, wat naar behooren kan en mag medegedeeld worden. Ik wil dus alleen hopen dat het gemeen overleg en de welwillendheid tusschen kerkelijke en burgerlijke besturen het hatelijke van die bepaling buiten toepassing zal doen blijven. — Verder zooveel rekenende op en zooveel belang stellende in die kerkelijke en bijzondere weldadigheid, zoo ben ik toeh ook overtuigd, gelijk vele geaehte sprekers heden gezegd hebben, dat deze weldadigheid niet in alles kan voorzien. Een geaeht lid van de Tweede Kamer (de heer Gevers van Endegeest), dien het ons vroeger tot roem strekte, medelid

dezer Vergadering te noemen, heeft een voorbeeld aangehaald van het geen gebeurd is met de arbeiders bij de droogmaking van het Haarlemmermeer. Velen onzer, die leden van gemeentebesturen geweest zijn, zullen ook wel weten, dat er niet uitsluitend zulke gevallen noodig zijn om de burgerlijke besturen te noodzaken, tussehen beide te treden.

Ik geloof, dat ons land, bij vergelijking tegen het buitenland, in dit opzigt nog zoo ongelukkig niet te noemen is. Ik herinner mij van hooggeplaatste personen in Engeland vernomen te hebben, omtrent de daar vigerende poor-tax, dat er geene belasting bestaat, die met grooter weerzin wordt betaald en met meer ondank genoten. Wie in Frankrijk en vele andere Europesche Staten gereisd heeft, zal, geloof ik, niet van oordeel zijn, dat de instellingen daar, over het algemeen, ons ten voorbeeld kunnen strekken.

Welligt zou men zeggen: wat zulk een moeijelijk onderwerp betreft, *als het bestaande redelijk is, laat het dan zoo blijven.* Maar de Grondwet schrijft het maken van eene wet stellig voor, hetgeen ik dan ook bovendien voor hoogst wenschelijk houd, want velen uwer zullen ondervonden hebben, dat bij de bestaande wet zoo vele ministeriele uitleggingen zich opgevolgd hebben, zoo vele spitsvindigheden zijn aangevoerd, dat de duidelijkheid van eene nieuwe wet een noodwendig vereischte is. In dezen stand der zaak ben ik inderdaad van oordeel dat men — de vele moeijelijkheden, welke deze materie oplevert, in aanmerking genomen — zich kan vereenigen met de voorgestelde wet, althans uit aanmerking, dat zoo vele tegenover elkander staande zienswijzen eene transactie onvermijdelijk maakten.

De heer **Minister van Binnenlandsche Zaken**: Verwacht niet, dat gij ter verdediging van deze wet vele nieuwe gronden door mij zult hooren aanvoeren, of dat ik gezigtspunten zal openen waarop niet reeds vroeger uwe aandacht werd gevestigd. Hoe rijk het onderwerp ook moge zijn, het is in den laatsten tijd in zoovele geschriften behandeld, het is in de vergadering van de Tweede Kamer der Staten-Generaal zoo van alle zijden bezien, dat ik niet schroom te zeggen: het is uitgeput. Ik zal mij derhalve bepalen tot het behandelen van de aanmerkingen die heden gemaakt zijn zoowel wat betreft de algemeene strekking van de wet, als die welke meer bijzonder sommige van de artikelen raken.

Ook weder in deze vergadering zijn de beide stelsels behandeld, welke aan eene wet, het armbestuur regelende, ten grondslag kunnen liggen: het eene, van de geheel vrije kerkelijke liefdadigheid, het andere van de algeheele regeling bij de wet zoowel van het kerkelijk als van het burgerlijk armbestuur.

Zij, die het eerste stelsel voorstaan, verlangen, dat de kerkelijke en bijzondere liefdadigheid geheel vrij worde gelaten. Zij willen dat in de wet, regelende het armbestuur, zelfs niet worde gesproken van een burgerlijk bestuur, omdat zij vreezen, dat het noemen daarvan het denkbeeld zou kunnen doen ontstaan aan eene verpligte verzorging van den arme door den Staat. Zij, die het andere stelsel voorstaan, wensehen, dat het geheele onderwerp worde geregeld bij de wet, dat zoowel de kerkelijke instellingen als de burgerlijke armbesturen aan vaste regels worden onderworpen, dat het toezigt van den Staat zich uitstrekke op het beheer van de goederen dier instellingen, op den verkoop en den aankoop van bezittingen. Dit tweede stelsel heeft voornamelijk dezen morgen zijne verdedigers gevonden. De eerste spreker uit Noordbrabant (de heer Sassen) heeft de bevoegdheid des wetgevers tot regeling van dit onderwerp aangetoond. Hij heeft in de eerste plaats gewezen op art. 195 der Grondwet en betoogd, dat het de bedoeling der Grondwet is, aan den wetgever de bevoegdheid te geven tot regeling van al wat de armenverzorging betreft. Ik heb in de gewisselde stukken reeds te kennen gegeven, dat naar mijn inzien door art. 195 de vraag, in hoeverre ook de kerkelijke armbesturen een onderwerp van wettelijke regeling mogen uitmaken, niet is opgelost. Ware dit de bedoeling geweest, de zaak zou bij de behandeling der Grondwet meer uitvoerig en bepaald zijn onderzocht. Men zou dan niet hebben volstaan met in de Memorie van Toelichting alleen te zeggen, dat de regeling van het armbestuur een onderwerp was, dat voorziening behoefde, en dat die waarheid wel niet zou worden in twijfel getrokken. Ik geloof dus niet, dat men door de letter der Grondwet gebonden is om het armbestuur in ruimeren of meer beperkten zin te regelen.

De geachte spreker zeide, dat de wetgever bevoegd was alle onderwerpen te regelen, voor zoover hem dit niet bij de Grondwet is verboden. Ik zou zóó ver niet durven gaan. Ik geloof — en dit is eene aanmerking, bij eene vorige gelegenheid gemaakt, waarvan ik de juistheid ten volle beaam, dat ook voor den wetgever wetten bestaan, die hij niet mag overtreden. Het zijn de wetten van billijkheid en regt. Maar daarenboven moet men letten op den geest der Grondwet en dienovereenkomstig moeten de regten en vrijheden, waarop de natie hoogen prijs stelt, niet meer verkort en omschreven worden dan eenigzins noodig is.

Maar in de tweede plaats, is het stelsel van eene algemeene regeling der liefdadigheid, eene geheele regeling bij de wet van de kerkelijke en bijzondere instellingen, wel wenschelijk? Ik geloof het niet. De bijzondere toestand van ons Vaderland, dat te regt kan beschouwd worden als bij uitnemendheid een land van liefdadigheid, maakt dat zoodanige regeling niet wenschelijk is.

Men heeft het voorbeeld aangehaald van andere landen en men heeft gezegd, dat de algemeene regeling daar zulke uitnemende vruchten had gedragen. Ik meen dit te moeten betwijfelen; ik geloof, dat het geheele onderwerp van het armwezen hier even goed en welligt beter geregeld is dan in vele andere landen, en dat het armwezen in het algemeen hier niet achter staat bij hetgeen elders wordt gevonden. Ik geloof, dat men vele voorbeelden zou kunnen aanhalen, onder andere, uit een nabij gelegen land, Engeland, waar eene algemeene wettelijke regeling allernadeeligste vruchten heeft opgeleverd.

Maar er is nog eene tweede reden, waarom eene algeheele wettelijke regeling niet raadzaam is. Men heeft gemeend, dat op den voorgrond moest worden gesteld, dat de verpleging, de ondersteuning der armen de taak van de bijzondere en kerkelijke liefdadigheid was, omdat het niet eene burgerlijke, maar eene zedelijke verpligting is, die op ieder rust; en nu houd ik mij overtuigd (en het is reeds herhaaldelijk betoogd) dat eene wettelijke regeling en eene beperking binnen te naauwe grenzen van de bijzondere en kerkelijke liefdadigheid, geheel andere gevolgen zou hebben, dan men zich voorstelt. Daardoor zou de bijzondere en kerkelijke liefdadigheid zich niet kunnen uitbreiden in die mate, als wenschelijk wordt geacht, en zij zou zich onttrekken aan instellingen, geheel en al door de wet geregeld.

Ziedaar de twee stelsels, die beide hunne voorstanders vonden. De absolute toepassing van een van beide kwam der Regering onmogelijk voor. Wanneer wij geplaatst waren in eene geheel nieuwe maatschappij, waarin wij de zaken konden overleggen en regelen, zoo als wij het verlangen; wanneer wij een geheel vrij terrein voor ons hadden, waarop wij naar welgevallen konden bouwen en planten; ik zou meenen dat het eerste stelsel gaaf moet worden aangenomen; ik zou de geheele armverzorging willen overlaten aan de kerkelijke en bijzondere liefdadigheid en geen enkelen regel stellen bij de wet. Doch hoeveel verschilt niet daarvan de toestand, waarin wij ons bevinden! Indien wij het oog slaan op de verschillende gewesten van ons Vaderland, dan zien wij, dat het onderwerp reeds van de vroegste tijden af in de verschillende deelen ook op verschillende wijzen was geregeld. In sommige plaatsen is de armverzorging bijna uitsluitend overgelaten aan de Kerk; in andere plaatsen, in andere gewesten zijn het voornamelijk de burgerlijke besturen aan welke de zorg voor de armen is toevertrouwd; in andere gewesten weder wordt de Kerk die zich met die taak belast, bijgestaan door ruime subsidien van het burgerlijk gezag en wanneer men nu eene wet moet vaststellen, die voor al die deelen zal moeten werken, dan dunkt mij, moet men tot het besluit komen, dat geen van de twee stelsels absoluut kan worden toegepast.

De Regering was dan ook daarvan overtuigd en zij heeft gemeend, dat zij den tegenwoordigen toestand zoodanig moest regelen, als zij dit met het oog op den toestand, dien zij zou wenschen, het meest gepast en geschikt oordeelde. Zij heeft daarom bij de wet bepaald, dat de armverzorging werd overgelaten aan de kerkelijke en bijzondere liefdadigheid. Dat stelde zij op den voorgrond als een hoofdbeginsel; maar overtuigd, dat in vele opzigten en in vele gevallen de bijzondere en kerkelijke liefdadigheid voor alsnog te kort moesten schieten, heeft zij gemeend dat het burgerlijk armbestuur niet gemist kon worden, en door deze wet behoorlijk moest worden geregeld.

De wet moet echter zorgen dat het burgerlijk armbestuur niet meer worde uitgebreid dan eenigzins noodig is. Van daar bepaalt art. 21, dat het burgerlijke bestuur geene ondersteuning mag verleenen dan na zich, voor zooveel mogelijk, te hebben verzekerd, dat de arme die niet van kerkelijke of bijzondere instellingen van weldadigheid kan erlangen, en dan slechts bij volstrekte onvermijdelijkheid.

Om die bepaling behoorlijk te kunnen toepassen en in werking brengen was het noodig, dat de wet eenige bepalingen inhield waardoor aan de kerkelijke en bijzondere instellingen sommige verpligtingen worden opgelegd. Van daar het voorschrift in art. 7, dat de bijzondere en kerkelijke instellingen kennis moeten geven van haar bestaan en van haar reglement. Dit was noodig ten einde het burgerlijk bestuur in de mogelijkheid zou zijn te weten welke instellingen aanwezig zijn en aan welke het de vragen kan rigten bij art. 21 voorgeschreven. Art. 10 legt aan de kerkelijke en bijzondere instellingen de verpligting op tot het doen van eenige opgaven. Ik ben vroeger in de gelegenheid geweest aan te toonen, dat bij dit artikel niet meer wordt voorgeschreven en gevraagd dan eenigzins

noodig is voor den Staat om den toestand van het armwezen te leeren kennen. Zonder de kennis van dien toestand is het voor de Regering niet mogelijk aan hare verpligtingen te voldoen en eene behoorlijke zorg over het geheele armwezen uit te oefenen. Art. 11 houdt in eene strafbepaling. Ook daartegen is heden morgen aanmerking gemaakt. Men heeft begrepen, dat de kerkelijke instellingen niet gedwongen moesten worden door vrees voor straf. Ik geloof en ik vertrouw, dat, wanneer eens deze bepaling tot wet zal zijn verheven, de toepassing uiterst zeldzaam noodig zal zijn. Ik vertrouw, dat die instellingen, overtuigd van de bedoelingen der Regering, gewillig zullen voldoen aan de zeer geringe verpligtingen, die haar thans zijn opgelegd. Maar het weglaten van de poenale bepaling was niet mogelijk, in de eerste plaats niet, omdat in het algemeen eene wet, die een voorschrift geeft, ook moet zorgen dat voor eene behoorlijke handhaving kan worden gewaakt; en in de tweede plaats, omdat, mogt het geval zich voordoen dat deze of gene instelling onverhoopt weigerde aan de wet gevolg te geven, de Regering in de mogelijkheid moet zijn om haar daartoe wettelijk te verpligten. Verder, omdat een burgerlijk bestuur geen ondersteuning mag geven dan nadat het zich verzekerd heeft dat de arme die niet van eene andere instelling kan erlangen, was de bepaling van art. 12 noodig, krachtens welke de kerkelijke en bijzondere instellingen van weldadigheid gehouden zijn op te geven of een arme, die zich bij het burgerlijk bestuur aanmeldt, al dan niet ondersteuning van haar kan erlangen.

Ziedaar, Mijne Heeren, de algemeene strekking der wet tegen de gemaakte aanmerkingen verdedigd. Ik vertrouw dat de leden, die gemeend hebben dat op de onafhankelijkheid der diakonien inbreuk was gemaakt, na deze laatste inlichtingen overtuigd zullen zijn, dat er niet meer gevraagd wordt dan inderdaad noodig is om de taak van het burgerlijk gezag mogelijk te maken.

Op geheel andere gronden hebben andere leden tegen de wet bedenkingen gemaakt. De spreker uit Overijssel heeft gevreesd, dat zij zou leiden tot eene verpligte staats-armenverzorging. Hij heeft als reden aangevoerd de bepalingen omtrent het domicilie van onderstand. Het aannemen van een domicilie van onderstand en het erkennen van het regt van verhaal, leidden, naar zijne meening, tot verpligten onderstand.

Ik deel die vrees niet. Het aannemen van het domicilie van onderstand is een noodzakelijk kwaad; het is noodzakelijk bij het aanwezig zijn van een burgerlijk armbestuur. Uit het regt van verhaal volgt, naar mijn inzien, geenszins een verpligte onderstand. Het geldt hier de regeling ten opzigte van dit onderwerp, van een beginsel, dat ook is aangenomen in het burgerlijk regt. Wanneer iemand voor een ander eene zaak heeft waargenomen, dan kent het Burgerlijk Wetboek hem de bevoegdheid toe om zich te doen schadeloos stellen door hem voor wien hij dat verrigt heeft. De onderstand is hier verleend door het bestuur der plaats waar de arme zijn domicilie van onderstand niet heeft. Het regt wordt toegekend om het bedrag te verhalen op het bestuur, dat eigenlijk de zaak aangaat, maar de arme zelf heeft daarmede volstrekt niets te maken: het is eene regeling van de wijze waarop schadeloosstelling zal worden verkregen, die in het minst niet kan leiden tot een verpligten onderstand ten opzigte van den arme die ze geniet.

In de tweede plaats heeft de spreker gewezen op het behouden van subsidien. Wel is waar worden in de wet eenige beperkende bepalingen ten dien opzigte opgenomen, maar de spreker heeft gezegd: die beperkende bepalingen bestaan op dit oogenblik evenzeer, en hij vreest dat het kwaad door de wet niet zal worden tegengegaan. Ik zal niet herinneren de verschillende bepalingen die in dit hoofdstuk der wet voorkomen, en ten gevolge waarvan naar mijn inzien, de subsidien inderdaad merkelijk zullen verminderen. De spreker heeft niet opgenoemd de bepalingen die thans bestaan en door hem worden bedoeld: ik kan dus niet in eene vergelijking treden van hetgeen thans is voorgeschreven met hetgeen volgens deze wet in het vervolg zal bestaan, maar ik geloof dat de gemeentebesturen in het verleenen van subsidien veel meer beperkt zullen worden dan nu het geval is.

De spreker had gewild, dat aan gemeentebesturen geheel en al de bevoegdheid ware overgelaten om naar goedvinden eene bestemming te geven aan de bezittingen der instellingen, waarvan het doel geheel of gedeeltelijk vervallen is.

De Regering heeft gemeend zoo ver niet te moeten gaan. Zij is van oordeel dat de bedoeling, waarmede die bezittingen en gelden bijeengebragt zijn, niet uit het oog moet worden verloren. Zoodanige gemeente-instellingen kunnen bezittingen hebben, die haar zijn geschonken om ze tot een bepaald einde aan te wenden; en kan dat niet meer worden bereikt, dan meent de Regering echter dat het doel zooveel mogelijk in het oog moet worden gehouden, en die fondsen niet in de gemeentekas moeten worden gestort om de algemeene uitgaven te bestrijden.

De spreker heeft verder eene reden van vrees gevonden in art. 25 der wet. Daarin wordt bepaald, dat door den gemeenteraad jaarlijks het maximun van den te verleenen onderstand zal worden vastgesteld. Hij heeft echter dat artikel niet in den zin waarin het ontworpen is opgevat. Hij heeft gemeend dat eene jaarlijksche begrooting moest worden opgemaakt, eene som uitgetrokken, die jaarlijks voor armen-ondersteuning moet worden uitgegeven. Van daar dat hij vreest, dat de uitgetrokken som ook jaarlijks zal worden gebruikt. Dit is evenwel het geval niet. Art. 25 is in de wet opgenomen juist om te zorgen dat de burgerlijke armbesturen niet te hooge ondersteuning geven, ruimer ondersteuning verleenen dan de armen bij de kerkelijke en bijzondere instellingen genieten, waarvan het gevolg zou zijn, dat dezen zich bij voorkeur tot de burgerlijke besturen zouden wenden. Daarom is bepaald dat bij een raadsbesluit jaarlijks het maximum van den onderstand zal worden vastgesteld, die aan personen, in behoeftige omstandigheden verkeerende, kan worden uitgereikt. Geenszins is de bedoeling geweest, dat de raad zal gehouden zijn jaarlijks eene zekere som op de begrooting te brengen, die tot ondersteuning der armen *moet* worden aangewend.

Voorts was de spreker van oordeel, dat de verplegings-kosten van bedelaars moeten komen ten laste van den Staat. Hij meende dat daaruit eene betere wering van de bedelarij kan worden verwacht. Ook dit punt zal ik niet in het breede beschouwen. Ik geloof dat bij de behandeling van dit wets-ontwerp in de Tweede Kamer, al het mogelijke licht daarover is verspreid. Ik heb toen aangetoond tot welke schromelijke nadeelen zoodanige bepaling aanleiding zou *kunnen* geven, en, naar mijne overtuiging, ook *zou* geven. Ik geloof dat het wenschelijke om de bedelarij tegen te gaan, op verre na niet zou opwegen tegen de groote bezwaren, welke van het stelsel van den spreker te verwachten zijn.

De afgevaardigde uit Friesland heeft insgelijks verklaard een voorstander te zijn van eene algeheele regeling door de wet. Daarmede was in strijd het denkbeeld om de armverzorging over te laten aan de kerkelijke en bijzondere instellingen van liefdadigheid. Hij vreesde dat het gemis van staatstoezigt op de bezittingen en de goederen van die instellingen nadeelige gevolgen zoude hebben; dat gevoelen werd ook gedeeld door den spreker uit Gelderland.

Het is niet te ontkennen, en ik heb het in de Memorie van Beantwoording ook niet tegengesproken, dat er thans voor verschillende plaatsen verordeningen bestaan die dat onderwerp regelen; dat in sommige gewesten de besturen verpligt zijn toestemming te vragen van hoogere autoriteiten tot het verkoopen van vast goed of van inschrijvingen op de grootboeken; maar ik heb bij de Memorie van Beantwoording alleen dit willen te kennen geven, dat de aangehaalde besluiten de *verpligting* niet opleggen, maar alleen aanwijzen het gezag, bij hetwelk de aanvraag moet geschieden. Thans, bij eene nieuwe wettelijke regeling van de zaak, is het de vraag of het welzijn en het belang van den Staat vorderen dat zoodanig toezigt voortdurend worde uitgeoefend. Bij het aannemen van het beginsel van vrije liefdadigheid en vrij bestuur en beheer van kerkelijke instellingen, kon eene regeling van dat toezigt in de wet moeijelijk hare plaats vinden. Indien het noodige toezigt op de goederen en bezittingen van kerkelijke instellingen niet is geregeld, dan zal het de taak van de kerkelijke gemeenten zijn, om daarvoor te waken. Wanneer het bij eene instelling aan één persoon moest worden overgelaten, naar eigen goedvinden het beheer te voeren; wanneer aan hem alleen de bevoegdheid werd toegekend de bezittingen te vervreemden, dan zou ik gaarne erkennen dat de zaak regeling behoefde; maar de diakonien zullen zich moeten gedragen overeenkomstig de bepalingen en reglementen, die haar bestuur omschrijven. Hetgeen vroeger van den Staat uitging, zal thans van de Kerk en de gemeente behooren uit te gaan, en waar het niet is geschied, zal in deze aangelegenheid door behoorlijke voorschriften moeten worden voorzien.

De spreker uit Gelderland is teruggekomen op den aangenomen grondslag voor *het domicilie van onderstand*. Hij heeft de vrees te kennen gegeven dat de keus der geboorteplaats nadeelige gevolgen zou hebben voor de gemeenten van het platte land. Hij heeft eenige cijfers aangehaald ten betooge dat die vrees niet ongegrond was. Ik zou, Mijne Heeren, uit eene opgave, die voor mij ligt, tegen die cijfers andere kunnen overstellen. De spreker heeft aangehaald eenige gemeenten, ik voor mij zou opgeven het geheele bedrag van de bevolking in het algemeen, zoo als dat in de verschillende provincien uit de laatste statistieke opgaven is opgemaakt, en dan zou daaruit blijken — óók ten opzigte van die gewesten, door den spreker aangehaald — dat de verhouding in het algemeen genomen ongunstiger is voor de groote steden dan wel voor het platte land. Ik herhaal evenwel dat men voorzigtig moet zijn met het opmaken van resultaten uit zoodanige algemeene statistieke opgaven.

De spreker heeft zich verder beroepen op eene erkentenis van de Regering bij de Memorie van Toelichting, die, zoo ik mij niet bedrieg, in 1847 gevoegd was bij het ontwerp van wet toen ingediend.

Ik moet herinneren wat ik vroeger zeide, dat de ongunstige verhouding ten opzigte van het platte land steeds als eene waarheid is aangenomen, maar dat uit de volkstelling, welke eenige jaren geleden heeft plaats gehad en de statistiek, die daaruit is opgemaakt, gebleken is dat dat beweren voor tegenspraak vatbaar is.

Eindelijk heeft dezelfde spreker gewezen op de overgangsbepaling, en gevraagd of daarvan geen misbruik is te waehten.

Ik wil toegeven dat van die bepaling misbruik kan worden gemaakt even als thans plaats heeft met het domicilie van onderstand naar de vierjarige inwoning. Dit misbruik zal echter tijdelijk zijn; de overgangsbepaling zal voor sleehts weinige maanden gelden. Voorts moet ik verklaren dat het, na herhaald onderzoek, niet mogelijk is geweest eene overgangsbepaling vast te stellen, welke niet aan eenige bezwaren of bedenkingen onderhevig was.

Thans ga ik over tot de beantwoording van de vragen, die mij in den loop der beraadslaging zijn voorgesteld.

De eerste vraag, gedaan door den spreker uit Noordbrabant, den heer Sassen, is: naar welken maatstaf de kosten voor verpleging in de kolonien van weldadigheid geregeld zullen worden. Die kosten zijn geregeld door een Koninklijk besluit van 1843; ook na de invoering dezer wet zal dat besluit waarschijnlijk kunnen blijven gelden. Die kosten zijn toen bepaald geheel overeenkomstig het contract, dat in dat jaar met de Maatschappij van Weldadigheid is gesloten en berekend naar mate de verpleegden als *valide* of *gedeeltelijk valide* kunnen worden beschouwd en zij tot hetzelfde huisgezin behooren.

Omtrent de tweede vraag: wat de Regering zal doen ten opzigte van die gemeentebesturen, die tot nu toe weigeraehtig zijn gebleven in de voldoening dier kosten, moet ik voor het oogenblik het antwoord schuldig blijven. Die zaak is nog hangende; de Regering heeft begrepen geene maatregelen te moeten nemen alvorens over dit wets-ontwerp zou zijn beslist. Wanneer dit is geschied zal eene beslissing worden genomen.

Die spreker heeft verder gevraagd, wat verstaan moet worden onder de uitdrukking „gemeentebestuur", zoo als die in verschillende artikelen der wet voorkomt.

Ten einde de moeijelijkheden te voorkomen, welke uit eene verschillende opvatting zouden kunnen voortvloeijen, is het woord *gemeentebestuur* altijd gebezigd, wanneer overeenkomstig met art. 126 der gemeentewet de uitvoering aan het collegie van burgemeester en wethouders moest worden toevertrouwd. Daar waar eene beslissing door den gemeenteraad wenschelijk of noodig werd gekeurd, is steeds van den *gemeenteraad* gesproken.

Nu heeft de spreker ten opzigte van art. 68 de bedenking gemaakt, dat het terugroepen van verpleegde kolonisten eene zaak is die aan den raad, niet aan het collegie van burgemeester en wethouders moet zijn opgedragen. Ik geloof evenwel dat de beslissing omtrent een bepaald persoon meer behoort bij burgemeesters en wethouders, maar dat het beginsel, in hoeverre de verpleegden voor rekening van de gemeente, al of niet teruggeroepen zullen worden, van zelf door den raad zal worden besproken bij de behandeling van de begrooting, als wanneer bij den post voor de verpleging van kolonisten door den raad zal worden uitgemaakt of hij verlangt, dat die personen voortdurend worden verpleegd in de kolonie of teruggeroepen naar de plaats waar zij behooren.

De spreker uit Dordrecht (de heer Lotsij) heeft gevraagd of art. 68 niet zóó moest worden uitgelegd, dat de inwilliging van de aanvraag van een gemeentebestuur om de kolonisten uit de kolonie te doen ontslaan in den regel, zou zijn verpligtend. De opvatting van den spreker is juist. De Regering heeft evenwel eene onbeperkte verpligting in de wet niet durven opnemen; zij heeft gemeend dat er omstandigheden kunnen bestaan, waarin de toestemming niet zou moeten worden verleend. In den regel zal derhalve de aanvraag worden toegestaan; slechts in buitengewone gevallen zal de toestemming kunnen worden geweigerd.

Eindelijk heeft de spreker uit Friesland (de heer van Swinderen) gevraagd: wanneer de arme wordt afgewezen door een armbestuur, wat zal dan het lot van dien arme zijn? Die vraag staat in verband met art. 21 van de wet, waarbij is bepaald, dat, op zijne eigene verantwoordelijkheid en zonder hooger beroep, een armbestuur beschikt op de aanvraag van den arme. Ik geloof, Mijne Heeren, dat het hoogst gevaarlijk zou zijn, indien in de wet een regt van hooger beroep aan den behoeftige werd toegekend. Het burgerlijk armbestuur zal het best in staat en in de gelegenheid zijn te beoordeelen in hoeverre hij, die zich aanmeldt, behoefte aan ondersteuning heeft, en of er termen zijn om hem die te verleenen. Men mag vertrouwen dat de besturen den onderstand niet zullen weigeren, wanneer er inderdaad termen zijn om dien te geven. Doch, ik herhaal — het hooger beroep kan niet worden toegestaan.

Ik geloof, Mijnheer de Voorzitter, hiermede de aanmerkingen en vragen beantwoord te hebben, die in den loop van deze beraadslaging zijn gemaakt en gedaan. Ik heb mij wederom bevestigd gezien in de overtuiging, dat zoowel omtrent het beginsel als omtrent de bijzonderheden van eene wet, regelende het armbestuur, een groot verschil van meening bestaat. De Regering heeft getracht de verschillende denkbeelden te vereenigen, voor zooveel het bestaanbaar was met eene behoorlijke en naar haar inzien goede regeling van de zaak. Ik eindig met de verklaring, dat ik zeker niet wil beweren dat er geene betere wet zou kunnen worden voorgedragen dan die welke thans aan uwe beraadslaging is onderworpen, maar dat ik voor mij de overtuiging heb, dat nimmer eene wet zal worden voorgesteld, die de algemeene goedkeuring zal erlangen of met algemeene stemmen zal kunnen worden aangenomen.

De heer **van Nispen van Pannerden.** [*Deze rede zal later worden medegedeeld.* II.]

De heer **de Vos van Steenwijk:** Ik wensch nog eenige bedenkingen te o peren tegen de antwoorden die ik van den Minister heb mogen ontvangen op hetgeen ik omtrent deze wet had in het midden gebragt. Ter voorkoming van verkeerd begrepen te worden, moet ik herhalen, dat ik niet verlang dat eensklaps de armenzorg aan de kerkelijke en bijzondere liefdadigheid worde overgelaten. Ik heb gezegd mijne stem aan deze voordragt niet te kunnen geven, omdat de bestaande rigting in het armbestuur bij voortduring door haar wordt bestendigd. Tot bewijs daarvan heb ik gewezen op twee zaken: de aanwijzing van een domicilie van onderstand en de subsidien. De Minister heeft gezegd: het domicilie van onderstand is noodig bij het behoud van het burgerlijk armbestuur.

Dit geef ik den Minister volkomen toe. Ik zou geen burgerlijk armbestuur kunnen denken, zonder aanwijzing van een onderstandsdomicilie: maar mijn bezwaar is juist daarin gelegen dat die armbesturen bij voortduring zullen blijven bestaan.

Mijne bedenking tegen de bepalingen omtrent de subsidien heb ik ook niet opgeheven mogen zien. Ik meen gezegd te hebben dat ik in deze wet geene meerdere beperking vond in het verleenen van dezelve, dan in de gemeentewet is te vinden. Volgens deze laatste toch kunnen de gemeentebegrootingen niet werken zonder goedkeuring van Gedeputeerde Staten, zoodat daarop dan ook geen subsidie kan worden gebragt, zonder dat Gedeputeerde Staten dit homologeren. Nu vind ik wel in art. 59 van dit ontwerp, dat geen subsidie mag worden verleend zonder een met redenen omkleed besluit van den gemeenteraad; maar wanneer een gemeentebestuur daartoe gezind is, dan zullen die redenen wel zijn te vinden, en zoo nu het collegie van Gedeputeerde Staten staatsarmenzorg mede voorstaat, dan zal het alligt met die redenen genoegen nemen. Het geven van subsidien is dus bij deze wet niet meer beperkt dan bij de gemeentewet. Er is sleehts een waarborg in de gezindheid van het afwisselend personeel der gemeentebesturen en der collegien van Gedeputeerde Staten, en deze is mij niet voldoende. Ik had een waarborg in de wet zelve gewenscht.

Omtrent mijn bezwaar tegen alinea *a* van art. 9 heeft de Minister, zoo ik hem wel begrepen heb, aangevoerd, dat aan die instellingen giften konden gemaakt zijn van wege particulieren; en dat het dus onbillijk zou zijn en in strijd met de bedoeling van de gevers, om die fondsen bij het vervallen van het doel der instelling waaraan zij geschonken waren, in de gemeentekassen te doen overgaan.

Ik moet opmerken, dat dit juist is, doch dat ter bereiking van dat doel men naar mijn inzien volstaan konde met te bepalen, dat *die fondsen* steeds voor een liefdadig doel moesten worden besteed, al ware het oorspronkelijk doel vervallen, onder vrijlating overigens aan de gemeenteraden, om in dat geval, altijd onder goedkeuring van Gedeputeerde Staten, over de fondsen uit de gemeentekas voortgevloeid, tot elk belang der gemeente te beschikken.

Met betrekking tot art. 25 moet ik bekennen in eene dwaling te hebben verkeerd, daar ik dit artikel minder juist had opgevat, maar niettegenstaande de uitlegging door den Minister daaraan gegeven, zie ik daarin nog dit bezwaar, dat de armen, wetende dat het plaatselijk bestuur kan voorzien in hunne behoeften en er een tarief van heeft opgemaakt, zich spoedig tot hetzelve zullen wenden, en dat bij hen hierdoor meer en meer het denkbeeld zal worden gevestigd, dat zij onderstand kunnen vorderen.

De heer **van Eijsinga:** Slechts een enkel woord, Mijne Heeren. Toen ik mijne eerste rede aanving, heb ik verklaard, dat wanneer het stelsel voor de armenwet aan te nemen aan mij stond, ik het stelsel van algeheele regeling van het armbestuur zou kiezen, zoowel het burgerlijke als het kerkelijke en bijzondere armbestuur, door de wet. De Minister van Binnenlandsche Zaken heeft daarentegen gezegd, dat bij een ongepraejudicieerden toe-

stand zijne keuze zou zijn alles over te laten aan de particuliere en kerkelijke liefdadigheid. Er ligt een groot verschil tusschen beide. Ik eerbiedig de gronden, die voor het tegenovergestelde systeem pleiten: ik meen echter van mijne zijde gronden te hebben voor het systeem dat ik zou kiezen, en ik meen die reeds in het midden te hebben gebragt.

De Minister heeft echter — en dit zijn woorden die indruk op mij hebben gemaakt — gezegd: de vrijheid om een van die stelsels absoluut toe te passen bestaat niet, maar de toestand is gepraejudicieerd, en van daar dat het stelsel van deze wet niet is, dat de kerkelijke en bijzondere liefdadigheid geheel en al vrij moeten worden gelaten; in deze wet zijn daarom zoo weinig regelen als mogelijk, maar toch altijd regelen gesteld. Wanneer ik dit aanneem, dan vervalt grootendeels het bezwaar, dat ik tegen deze wet heb gehad, want daardoor wordt door de Regering toegegeven, dat de gewone wetgever bevoegd is om die regelen te stellen. Dat is het punt hetwelk ik meende te moeten verdedigen, waarvoor ik meende te moeten waken, en wanneer de Regering dit stelsel huldigt en deze wet volgens dat beginsel wordt voorgesteld, dan vervallen mijne bezwaren zoo niet geheel, dan ten minste grootendeels, en wegen ze niet zoo zwaar, of ik zal mijne stem vóór dezelve kunnen uitbrengen.

De beraadslaging wordt gesloten en het wets-ontwerp *tot regeling van het armbestuur* met 26 tegen 5 stemmen aangenomen.

Tegen hebben gestemd: de heeren van Swinderen, van Nispen van Pannerden, de Vos van Steenwijk, de Villers de Pité en van der Oudermeulen.

Aan de orde is de behandeling van HET WETS-ONTWERP TOT WIJZIGING DER WETTEN BETREFFENDE DEN ACCIJNS VAN HET GEMAAL.

De **Voorzitter** stelt voor de beraadslaging over dat wets-ontwerp wegens het vergevorderde uur te verdagen tot den volgenden ochtend ten elf ure.

De heer **van Rijckevorsel**: Naardien tegen morgen ten 11 ure de beraadslagingen zijn aan de orde gesteld over twee andere wets-ontwerpen, het eene houdende veranderingen in de straffen op misdrijven en het andere tot uitbreiding van de regtsmagt der kantonregters, zoo neem ik de vrijheid voor te stellen om dezen avond de wet in behandeling te nemen, die voor heden morgen aan de orde was gesteld, namelijk die betreffende den accijns op het gemaal. Op die wijze zou de orde van den dag voor morgen ongewijzigd kunnen blijven, terwijl die twee andere wets-ontwerpen, waarmede wij ons morgen zullen bezig houden, ook van belangrijken aard zijn.

De heer **van Andringa de Kempenaer**: Ik heb het woord gevraagd om het voorstel van ons geacht medelid, den heer van Rijckevorsel, te bestrijden. Wij zijn heden morgen ten 11 ure met onze werkzaamheden begonnen en ik geloof, dat wij thans wel eenige rust mogen hebben om ons genoegzaam voor de werkzaamheden van den volgenden dag voor te bereiden.

Willen echter de leden met zoo een ontzettenden spoed een einde aan de zaken maken, nadat wij hier reeds eenige dagen zeer op ons gemak hebben doorgebragt, zou ik voorstellen om morgen ochtend, al ware het ten negen ure, de Vergadering te openen. Op die wijze zouden wij nu op een geschikt uur kunnen eindigen en heden avond bij de warmte van de atmospheer geene vergadering behoeven te houden.

De heer **Cost Jordens**: Ik heb alleen het woord gevraagd, Mijnheer de Voorzitter, om te ondersteunen hetgeen is in het midden gebragt door den vorigen spreker. Ik wil er nog alleen dit bijvoegen, dat, naar mij voorkomt, de discussie over de drie wets-ontwerpen niet zoo lang zal duren, dat men daarvoor den geheelen dag van morgen zal noodig hebben. Ik geloof dus dat, na de vele en langdurige redevoeringen, die reeds uitgesproken zijn, het beter is om dit wets-ontwerp eerst morgen te behandelen. Wil men het uur vervroegen en morgen ten 10 ure beginnen, misschien kan dit goed zijn.

De **Voorzitter**: Bij het verschil van gevoelen dat er bestaat, zal ik mijn voorstel aan de stemming onderwerpen. Zij die stemmen *vóór* zullen geacht worden zich te verklaren voor de verdaging tot morgen, en zij die *tegen* stemmen voor de behandeling der zaak op heden avond.

De heer **van Eijsinga**: Er is, Mijnheer de Voorzitter, wanneer ik mij niet bedrieg, nog eene derde zienswijze, om namelijk de orde zoo te regelen, dat men morgen ten 10 ure met de werkzaamheden zou aanvangen en niet ten 11 ure.

De **Voorzitter**: Eerst zal het door mij gedane voorstel aan de stemming onderworpen worden. Bij aanneming daarvan zal ik ten aanzien van het uur een ander voorstel doen.

Het voorstel van den Voorzitter in stemming gebragt, wordt met 18 tegen 13 stemmen verworpen, zoodat besloten is eene avondzitting te houden.

Voor hebben gestemd de heeren: de Vos van Steenwijk, 't Hooft van Benthuizen, Cost Jordens, de Villers de Pité, van Andringa de Kempenaer, van Beeck Vollenhoven, van Wessem, van Swinderen, Blankenheijm, van Nispen van Pannerden, van Weel, Paspoort van Grijpskerke en de Voorzitter.

De Vergadering wordt, op voorstel van den Voorzitter, gescheiden tot heden avond ten half acht ure.

AVONDZITTING.

(GEOPEND TEN 7½ URE.)

De beraadslaging wordt geopend over HET WETS-ONTWERP TOT WIJZIGING DER WETTEN BETREFFENDE DEN ACCIJNS VAN HET GEMAAL.

De heer **van Beeck Vollenhoven**: Bij den aanvang zijner rede ter verdediging van dit wets-ontwerp in de andere Kamer, verklaarde de heer Minister van Finantien dat het aangename zijner stelling ten opzigte van dit onderwerp gelegen was in het geheel onzijdig standpunt waarop hij zich bevond. Hij zou het betreuren zoo men de voordragt verwierp, omdat hij haar voor goed hield, doch zijne eigenliefde kon er niet door lijden omdat hij er de maker niet van was. Deze woorden, Mijne Heeren, heb ik met groot genoegen gelezen, want ze waarborgen de bestrijders van dit wets-ontwerp, waaronder ik mij rangschik, voor elke verkeerde opvatting hunner bedoelingen, en geven tevens aan de Kamer de verzekering, dat bijaldien zij zich genoopt mogt achten om eerbiedig aan den Koning te verzoeken dit wets-ontwerp in nadere overweging te nemen, de heer Minister daarin geenszins zal zien eene poging om de zoo zwaarwigtige taak die hij op zich genomen heeft, reeds bij den aanvang zijner werkzaamheden te bemoeijelijken.

Het wets-ontwerp, Mijne Heeren, dat aan onze beoordeeling is onderworpen, heeft ten doel, zoo als gij in den considerans leest, het wegnemen van de bepalingen waardoor het daarstellen wordt belemmerd van molens of inrigtingen waar de tarwe tot meel voor den handel wordt bereid. Het heeft dus ten doel om eene nieuwe, tot dusver hier te lande niet bestaande, industrie te bevorderen, de fabriekmatige meelbereiding. Dat doel, Mijne Heeren, ik acht het uitmuntend. Ik geloof dat er niemand in deze vergadering is die dat doel meer kan toejuichen dan ik, zoowel in het algemeen belang als van mijn bijzonder standpunt. Weinige landen zijn er, waar eene industrie als diegene welke voorgedragen wordt in te voeren, meer inheemsch zou kunnen worden, beter zou kunnen worden toegepast. Er is geen land, wanneer men Engeland uitzondert, waar zooveel soorten van tarwe aangevoerd worden van alle oorden der wereld, als juist in ons gezegend vaderland, want wat zal bij het ontwerpen van elke industrie wèl op den voorgrond behooren te staan? Het verkrijgen van de best mogelijke grondstof. Daartoe bieden ons land en onze markten zeer zeker de gereedste gelegenheid aan. Niemand dus, zoo als ik straks zeide, kan het doel dat het wets-ontwerp zich voorstelt, meer toejuichen dan ik. Maar, Mijne Heeren, eene andere vraag is, of dat doel te bereiken valt door dit ontwerp. Met bescheidenheid meen ik daaraan te mogen twijfelen, en ik zal trachten dat zoo duidelijk mogelijk te betoogen.

Ik moet u echter vooraf wijzen op eene omstandigheid, deze namelijk, dat in de andere Kamer, bij de behandeling van dit wets-ontwerp, de zaak zelve die het hier geldt, mijns inziens, meer beschouwd is als eene nevenzaak. Daár heeft bepaaldelijk de belasting op het gemaal, als ik het zoo mag uitdrukken, geprimeerd de opinien van de sprekers. Die belasting op het gemaal nu stel ik geheel ter zijde; ik verklaar zelfs, dat ik zulk een bestrijder van die belasting niet ben; en dus uit dat oogpunt zal ik geen woord tegen de voordragt aanvoeren.

ZITTING VAN DEN 26STEN JUNIJ.

Mijne eerste vraag is: wanneer men eene fabriek wil oprigten als de onderhavige, wat wordt daartoe vereischt? Daartoe wordt vereischt eene groote vrijheid van handelen in het industriele gedeelte. Laat deze wet dit toe? Mijns erachtens, neen. Vele bepalingen komen er in voor, die het uitvloeisel zijn der belasting op het gemaal; die bepalingen zijn van fiscalen aard. Zij waren noodzakelijk, noodwendig en werden vereischt bij de wet van 1833. Daarbij gold het fabrieken en trafieken om op kleine schaal meel voor de bakkerijen te bereiden, uitsluitend dus om het graan te breken of te vermalen; terwijl het graan daartoe in kleine hoeveelheden naar den molen werd aangevoerd. Daarbij kon dus ten allen tijde, bij elke gelegenheid, misbruik van vertrouwen plaats grijpen. De wetgever moest, wilde hij aan het stelsel van accijns op het gemaal vasthouden, daartegen waken; van daar al die formaliteiten. Ik geloof echter dat bij dit wets-ontwerp die formaliteiten voor een groot deel hadden kunnen gemist worden; — maar daarover zal ik straks nader spreken.

Het wets-ontwerp heeft ten doel, zegt men, zoodanige bepalingen ten aanzien van het bereiden van meel te maken, dat men met het buitenland kan concurreren. Wij moeten dus, onder verschillende omstandigheden, met den buitenlander in dit opzigt gelijk staan. Straks heb ik aangetoond, dat de grondstof hier verkrijgbaar was, hierin staan wij dus gelijk. Doch ik heb ook als een eerste vereischte opgenoemd de vrijheid van handelen van den industrieel, en voor de mogelijkheid nu dier concurrentie bevat dit wets-ontwerp zeer belemmerende bepalingen. Ik behoef slechts te wijzen op de artt. 11, 12, 14, het laatste gedeelte der eerste paragraaph van art. 17 enz., waaruit terstond blijkt, dat wij in deze wet belemmerende bepalingen zouden bekrachtigen, die ons buiten alle verhouding met het buitenland brengen.

Die fabrieken, heeft men gezegd, zullen opgerigt worden op plaatsen, waar de gemeente-accijnsen op het gemaal niet drukkend zijn; dus op het platte land. Maar tot oprigting eener meelfabriek wordt, om haar te doen concurreren met het buitenland, een zeer groot kapitaal vereischt. De vestiging van zoodanige fabriek is geene geringe zaak. Ik geloof mij niet aan overdrijving schuldig te maken, wanneer ik aanneem, dat voor de oprigting eener in alle opzigten deugdelijke meelfabriek minstens f 100,000 noodig zijn; en wanneer ik er bijvoeg, dat men daarbij het dubbel zal moeten stellen voor roulerend kapitaal omdat deze molenaar tevens koopman in graan en verkooper van meel zal worden, dan geloof ik niet verre van de waarheid te zijn.

De buitenlander heeft evenzeer een graankapitaal noodig, doch niet in die mate, daar hij geen voorschot van accijns behoeft te doen en daarop doelt het gezegde in het Verslag, waar er op wordt gewezen dat de accijns op het fabricaat zal drukken — hier drukt dus de accijns wel degelijk op den fabrikant, omdat de accijns, dien hij voor moet schieten in den eersten tijd hem niet gerestitueerd wordt; geen waarborg kan immers gegeven worden dat hij dadelijk al wat verwerkt wordt wederom verkoopen kan. Uit den aard der zaak dus moet de fabrikant hier een grooter uitschot van gelden doen dan de buitenlander; hij heeft een grooter renteverlies dan daar plaats vindt.

Ik geloof dat wanneer men bij dit wets-ontwerp een ander stelsel aangenomen had dat van doorloopend crediet, dit bezwaar ware te voorkomen geweest: men had de wet dan wel geheel moeten omwerken, maar het was, naar mijn inzien, noodzakelijk. Zoodra men deze nieuwe industrie wilde toelaten, had men bij dit wets-ontwerp met opzigt tot den accijns, het stelsel van crediet en afschrijving op crediet moeten aannemen.

Ik heb gezegd, Mijne Heeren, dat de vrijheid van handelen in het algemeen hier belemmerd werd door het behouden van te vele formaliteiten; mag ik u dit thans kortelijk aanwijzen. Artt. 11, 12, 14 en al die, welke tot de peiling betrekking hebben, leveren het grootste bezwaar op. Het peilen is, als middel van contrôle beschouwd, goed; het was noodzakelijk daar, waar het veroorloofd was, in de meelkooperijen twee soorten van belast graan te verkoopen, die zeer ongelijkmatig belast waren: de tarwe en de rogge. Volgens dit wets-ontwerp echter mag de fabrikant slechts één artikel verkoopen: het tarwemeel; hij kan dus niet frauderen, gelijk de meelverkooper volgens de wet van 1833 werd geacht te kunnen frauderen. Al de bepalingen, die daaromtrent in de wet van het jaar 1833 voorkomen, heeft men, mijns erachtens, ten onregte zeer ten nadeele van deze fabrikanten toegepast bij dit nieuwe wets-ontwerp. Men heeft, mijns inziens, daarbij uit het oog verloren, dat het eigenbelang van hem, die zoodanige trafiek zal willen oprigten, medebrengt, en dat zal ieder industrieel mij toegeven, de minst mogelijke kosten van aanvoer te maken; welnu, hij zal dus zijne *matière première* in de grootst mogelijke quantiteit te gelijk aanvoeren naar zijne fabriek. Het graan is zulk een volumineus artikel, dat het onmogelijk ter sluik ingevoerd kan worden; wanneer men nu bij zoodanige fabrieken eenigzins in het groot zal werken, ik wil het gevraagd hebben: wat zou het dan zulk een fabrikant baten, of hij nu en dan een zak tarwe invoerde? In een wel ingerigten stoomkorenmolen, want deze fabrieken zullen wel met stoom gedreven worden, kan men minstens aannemen, dat iedere paar steenen 75 pond meel per uur kunnen verwerken, wat zou het dus baten nu en dan een enkelen zak graan aan te voeren? Het eigenbelang van den fabrikant zal hem dus steeds nopen om groote quantiteiten naar zijne fabriek te vervoeren. Al de bepalingen derhalve, die vereischt werden bij de gewone korenmolenaars, waren hier niet noodzakelijk; hier geven zij oponthoud; hier belemmeren zij en leggen den fabrikant zoodanig aan banden, dat hij zich naauwelijks kan bewegen.

Een ander groot bezwaar, dat vooral ook weegt tegenover de concurrentie met het buitenland, is gelegen in art. 12. Is hetgeen ik straks als hoofdvereischte aangaf eene waarheid, eene andere waarheid, die voor alle fabrikanten geldt, is deze, dat men het meest mogelijke product uit de grondstoffen moet trachten te erlangen. Hoe verder de industrieel in zijn werkkring gaat, des te meer productie zal hij uit zijne grondstoffen trachten voort te brengen. De buitenlander is ten eenen male vrij in dit opzigt, de hier bedoelde fabrikant niet. Bij art. 12 wordt dezen de verpligting opgelegd om uit 100 pond tarwe te verantwoorden 76½ pond meel, 21½ pond zemelen en 1 pond afval. Stond dit artikel op zich zelf, ik zou er gaarne als minimum der verhouding, die ieder fabrikant moet verantwoorden, mijn zegel aan hechten. Maar nu wordt deze bepaling onmiddellijk illusoir gemaakt door de opvolgende alinea, die zegt dat bevinding van een verschil van meer dan drie ten honderd op de verhouding tusschen het meel en de zemelen in dit of in het volgend artikel, hetzij in overwigt op het meel en onderwigt op de zemelen of omgekeerd, den molenaar eene boete doet verbeuren van twee gulden per pond van dat meerdere. Wanneer ik dus door mijne industrie uit tarwe kan verkrijgen in plaats van de aangegeven hoeveelheid, vermeerderd met drie per cent, bijv. 85 pond meel, dan ben ik beboetbaar. Men zegge niet dat art. 13 daarop een correctief is, want dit is het geval niet. Art. 13 geeft aan de administratie wel het regt om die verhouding op verzoek van den molenaar te veranderen, maar dan zal dit alleen geschieden, zoo als gij uit het antwoord op ons verslag hebt kunnen zien, voor al het graan dat op den molen aanwezig is. Men heeft bij deze bepaling uit het oog verloren de eigenaardigheid van het bedrijf, deze namelijk, dat de molenaar eerst onder de bewerking kan beoordeelen hoeveel per cent meel hij uit elke soort zijner grondstof zal verkrijgen: en wanneer hij ziet dat die quantiteit niet genoeg is, zal hij door bijmenging van andere tarwesoorten trachten die quantiteit te vermeerderen. Hij kan het nu niet doen. Hij is verpligt ten allen tijde de hier gestelde proportie te verantwoorden, of hij is beboetbaar. Ik vraag, is dat niet in strijd met het beginsel hetwelk ik zoo even aanvoerde, dat elk fabrikant moet trachten het meest mogelijk product te verkrijgen uit de door hem gebezigde grondstof? Aan dat bezwaar is de buitenlander niet onderworpen; hij zal zijne uiterste pogingen inspannen om het meest mogelijke meel uit elke soort van tarwe die hij bewerkt te trekken.

Het is die verhouding, Mijne Heeren, die mij juist het meest tegen dit wets-ontwerp gestemd doet zijn, want ik kom daardoor tot de overtuiging, dat niemand, die kennis van de zaak heeft, zoodanige fabriek zal oprigten noch daarvoor de best mogelijke soort van tarwe gebruiken, omdat hij weet dat hij gedurig bloot zal staan aan beboeting. Het zal hem schier onmogelijk vallen te gereeder tijd de administratie te verwittigen. Wanneer dit vooraf moet gaan, is het ten eenen male onmogelijk. Moet het plaats hebben onder de bereiding, dan zal noch de administratie in staat zijn te peilen, noch de fabrikant zelf. Het zal dus alleen kunnen geschieden als hij werkelijk het product voortgebragt heeft; en dan wil ik u vragen, of het geene belemmering in de fabriek te weeg zal brengen dat dan onmiddellijk de peiling zal moeten plaats hebben en die peiling zal moeten geschieden bij elke partij die men alsdan onder handen heeft?

Een ander bezwaar is in dezelfde reeds aangehaalde attikelen gelegen. Art. 11 zegt, dat geen uitslag van gemalen tarwe van den molen en de daartoe volgens de wet behoorende gebouwen mag geschieden, zoo niet gelijktijdig met het meel afgevoerd worden de zemelen en de afval der partij, *ieder in afzonderlijke zakken* en volgens de verhouding van het zoo even door mij bestreden art. 12. Gij ziet, die verhouding moet steeds in acht genomen worden bij den afvoer.

Wat wordt vereischt bij de bereiding van meel voor den handel, voor den uitvoer? Dat het meel volkomen droog zij, dat daaruit zooveel mogelijk alle vochtdeelen verwijderd zijn. Het doet mij leed, Mijne Heeren, dat ik in technische beschouwingen moet treden; maar wij hebben eene practische wet voor ons en gij zult mij niet ten kwade duiden, dat ik, die bestrijdende, zooveel mogelijk de gronden tracht aan te voeren, die mij in opregtheid doen meenen dat deze wet niet werken kan. Welnu dan: men heeft

er zich in de laatste tijden bijzonder op toegelegd het meel, zoodra het van onder de steenen kwam, te doen bekoelen (want onder het malen wordt het warm) en er zooveel mogelijk de waterdampen uit te drijven. Verschillende middelen zijn daartoe aangewend, hetzij door groote uitbreiding op zolders, hetzij door het meel, zoo als het van den molen komt, over schijven te laten loopen en die steeds in beweging te brengen, en zoo doende de afkoeling daar te stellen. Het meel moet zelfs vóór de verzending volkomen droog wezen. Het moet gedroogd worden, voor en aleer het verpakt wordt, en die verpakking moet geschieden in hetzelfde gebouw waar gebuild wordt en de buil zal wel zijn in het molengebouw. Datzelfde meel zal nu, volgens art. 11, in stede van dadelijk in vaten gepakt en behoorlijk digt gemaakt te worden, eerst in zakken moeten gebragt worden en in die zakken vervoerd naar de meelverkooperij, naar het meelmagazijn, dat op 300 el afstands zal moeten gelegen zijn. De invloed van den dampkring kan en zal onmiskenbaar zeer groot daarop zijn. Men zal daar andermaal eene drooging moeten daarstellen, of het meel zal verzuren of voor de verzending ongeschikt worden. Intusschen belet art. 11 den fabrikant, die waarborgen te nemen, die de buitenlander kan nemen. Deze behoeft het meel niet uit het eene gebouw naar het andere te vervoeren; hij kan de afkoeling, builing, drooging en verpakking dadelijk doen, zoodra het meel van onder den steen komt. Van welk groot belang dit is, is mij gebleken uit een rapport te New-York uitgegeven van waar mede de grootste uitvoer van meel plaats heeft en welk rapport opzettelijk door professor Becks is medegedeeld. Ik zal u niet ophouden met cijfers; ik zou daaraan anders eenigen tijd kunnen besteden. Maar dit alleen moet ik zeggen, dat het verschil van watergehalte volgens dien geleerde, in de differente tarwesoorten beloopt van 9 tot 20 pct. Dit bewijst tevens dat het voor den fabrikant alles behalve onverschillig is, welke soort van tarwe hij gebruikt. Ten bewijs, hoe die vochtdeelen, eenmaal in het tarwemeel opgenomen, het meel tot bederf doen overgaan, strekt dat professor Becks onder anderen in zijn rapport aangeeft, dat hij bij een enkel inspecteur te New-York heeft nagezien diens inspectie-boek over 1847 en dat hij bevonden heeft, dat door dien inspecteur 218,679 vaten meel op dien grond waren afgekeurd, eene waarde evenarende van 250,000 dollars en dat zijne onderzoekingen hem hebben geleid tot de overtuiging, dat jaarlijks in de Vereenigde Staten van Noord-Amerika eene waarde van 3 tot 5 millioen dollars berekend wordt aan verlies voor dat verzuurde of voor den uitvoer minder geschikt geworden meel.

Gij ziet dus, dat ik niet overdreven heb, wanneer ik beweer, dat het meel terstond gedroogd en verpakt moet worden en van welk uiterst belang dit voor de meelfabrikanten is; ik vraag, hoe zal de fabrikant dit met mogelijkheid onder de werking dezer wet kunnen doen?

Ik wees u straks op de proportie, die bij art. 12 is gesteld. Op de aanmerking dezerzijds is in het antwoord van de Regering gezegd, dat men den fabrikant in Limburg geraadpleegd had; dat hij die verhouding goedkeurde; dat er trouwens onder de werking van de wet van 1833 geene klagten daaromtrent waren gerezen. Ik zal volstrekt niet bestrijden, dat de fabrikant in Limburg die verhouding als genoegzaam juist heeft aangemerkt; maar het zij mij veroorloofd daartegen op te merken, dat die fabrikant uit den aard der zaak niets anders heeft kunnen vermalen en ook voortaan vermalen zal, dan de tarwe, die in Limburg groeit en nu is het u allen toch wel bekend, dat die soort van tarwe behoort tot de zoodanigen, die een dikke bast of schil hebben en dus over het algemeen minder meel bevatten dan de fijnere tarwe, die men uit de Oostzee en ook wel uit Zeeland trekt. Hij zal dus zijne proportie meel wel vinden, want hij verwerkt alleen dat locale graan, maar dat is niet toereikend voor het verbruik van en de verzending naar het buitenland; daarvoor moet men witter meel en fijnere soorten tarwe gebruiken, dan men doorloopend in Limburg verbouwt.

Het is ook zeer ligt te verklaren, dat bij de peilingen, die nu en dan hebben plaats gehad, onder de werking van de wet van 1833, en die hoofdzakelijk bij bakkers en meelverkoopers plaats hadden, geene klagten zijn gerezen, daar die wet hun veroorlooft zoowel tarwemeel als roggemeel te verkoopen. Nu is het bekend, dat sommige soorten van rogge, vooral de zware Amerikaansche, een zeer blank graan leveren, en in den laatsten tijd vooral tot verbuiling vermalen worden. De wet van 1833 erkent een zeer groot verschil van proportie tusschen het gehalte der zemelen van rogge en die van tarwe. Ik vraag nu, hoe gemakkelijk het niet is, het verschil van de zemelen aan te vullen, door met eene geringe hoeveelheid zemelen van rogge, die van de tarwe aan te mengen? Gij zult alsdan gereedelijk de proportie van 77 en 21 ponden terug vinden en tenzij men eene scheikundige proef bewerkstellige, is het schier onmogelijk deze geringe hoeveelheid roggezemelen er uit te onderscheiden. Daaraan schrijf ik het hoofdzakelijk toe dat. wanneer het nu en dan mogt plaats hebben gehad, men zich op die wijze zal gezocht hebben te redden; want waar is het, dat diegenen, die de fijnere qualiteiten van tarwe goed laten malen en uitbuilen, eene grootere proportie meel zullen verkrijgen dan de wet hier aangeeft. Men heeft gezegd: het is mogelijk dat de wet niet aan haar doel beantwoorde en een der sprekers in de andere Kamer heeft gezegd dat hij bijkans de overtuiging had — dat de wet niet werken kan, maar dat zij niet batende ook niet schaden kon, dat men daarom zijne goedkeuring aan die wet kon hechten, dat de proef in allen gevalle kon genomen worden opdat zij leiden zou om den Minister van Financien te nopen een ander ontwerp ter tafel te brengen, dat dan meer van algemeene werking zou kunnen zijn. Ik geloof, Mijne Heeren, dat het nemen van eene dergelijke proef een allergewaagdst iets is, vooral in een land als het onze, waar verschillende industrien beproefd zijn en door deze of gene reden met nadeeligen uitslag. Wat is daarvan het gevolg geweest? Dat terstond zoodanige industrie in miscrediet is geraakt en dat zij, die door andere middelen tot betere resultaten hadden trachten te komen, geene ondersteuning of hulp bij hunne medeburgers vonden om op nieuw zoodanige industrie te beproeven. Laten wij deze proef toe, het gevolg zal hetzelfde zijn. Er zullen hoogst waarschijnlijk enkelen zijn, die zich zullen laten verlokken om eene proef te nemen. Hetgeen ik hier aangevoerd heb — en ik geloof dat het de waarheid is — leidt mij tot de overtuiging, dat de proef niet gelukken kan, want dat de inlandsche fabrikant, wanneer hij niet smokkelen wil en wanneer hij eerlijk te werk zal gaan, niet met den buitenlandschen fabrikant zal kunnen concurreren. Het gevolg zal dus zijn, dat, wanneer de Regering inziet, dat zij door deze wet niet zal komen tot het doel, dat zij wenscht te bereiken, zij een beter ontwerp zal ter tafel brengen, waarvan men dan geen gebruik zal maken en dat de industrie, wier vestiging hier te lande ik zoo hoogst wenschelijk acht, niet tot stand zal komen. Een ander bezwaar is daarvan ook het gevolg, dat de verbruiker, die inmiddels gehoopt had op de resultaten van dit ontwerp, die resultaten niet hebbende kunnen verkrijgen, connectien met het buitenland zal aanknoopen. Dit is zoo waar, dat mij dezer dagen nog werd gezegd, dat alleen op een besluit van den gemeenteraad van Amsterdam, dat men namelijk de zetting op het brood zou opheffen en den vrijen verkoop zou toestaan, reeds door verschillende bakkers groote contracten zouden gesloten zijn met buitenlandsche fabrikanten tot levering van meel niettegenstaande dit ontwerp hangende en reeds door de Tweede Kamer aangenomen was, zich overtuigd houdende, dat zij ten gevolge van dit ontwerp niet die qualiteit van meel zouden verkrijgen welke zij zouden behoeven. Ik zeg, dat mij dit dezer dagen verzekerd is. Het bewijs er van heb ik echter niet.

Waar is het dat in de laatste jaren de toevoer van buitenlandsch meel vermeerderd is geworden. De statistieken hebben dit aangetoond en opmerkelijk is het dat schier de helft daarvan ons uit het Tolverbond is toegevoerd. Daarvoor is wel eene bijzondere reden welke gelegen is in de tarra die toegestaan wordt. Volgens het tarief wordt toegelaten eene tarra van 8 pct. wanneer iets in linnen emballage is. Nu wordt het meel van het tolverbond in zakken, welke gewoonlijk niet meer dan één kilogramma wegen, hier aangevoerd. Ze betalen dus den accijns niet over 99 kilos, maar over 92 zoowel voor den rijks- als voor den stedelijken accijns. Dit is welligt mede eene reden waardoor meer invoer van het Tolverbond heeft plaats gehad in den laatsten tijd dan vroeger het geval was.

Ik geloof, Mijne Heeren, dat ik hiermede hoofdzakelijk het doorloopen de punten die mij grootendeels bezwaar doen hebben tegen dit wets-ontwerp. Ik geloof dat ik heb aangetoond, dat door de bepalingen van de artt. 11, 12, 14 en 17, het doel dat men wenscht te bereiken, het doel om voor den handel te werken, om in concurrentie met het buitenland te geraken, ten eenen male zal vervallen. Ik heb gezien in het Verslag dat sommige leden, de bezwaren die tegen dit wets-ontwerp bestaan in het midden latende, zich daarvoor zullen verklaren, omdat er ten slotte nog een artikel is bijgevoegd waarbij de accijns op de maïs of Turksche tarwe wordt verminderd. Mijne Heeren, ik acht het reeds een groote stap gedaan dat de Regering daartoe is overgegaan. Ik heb in deze Kamer echter betoogd dat men de maïs geheel onbelast moest laten; ik heb toen aangetoond dat men het gerust kon doen, Ik zal daarop dus ter dezer gelegenheid niet terugkomen. Ik wil alleen in zooverre op het door mij toen gesprokene iets nader zeggen, wat ik aan de waarheid verschuldigd ben. Ik heb toen gezegd dat ik meende de verzekering te hebben, dat men daaruit goed brood kon bakken. Uit het onderzoek dat ik sedert ingesteld heb in andere Rijken is het mij voorgekomen, dat uit zuiver maïsmeel geen brood, hetwelk dagelijks te eten is, te bereiden is, dan wanneer men het met tarwemeel vermengt. Maar dan ook zal altijd dat brood eenigzins den eigenaardigen smaak van maïs hebben. Maar daaruit vloeit ook tevens voort,

dat men zeer gerust de maïs als onbelast graan op het tarief had kunnen brengen, want dan is ook geene vervalsching van het tarwemeel door maïsmeel mogelijk of ze wordt dadelijk door smaak en kleur ontdekt. Nu reeds heeft bij de meelfabrieken — en in sommige provincien is dat zeer sterk, vervalsching plaats met boonenmeel en dat is oneindig moeijelijker te ontdekken.

Intusschen de boonen zijn onbelast en ik zie geene reden, waarom men dan de maïs belast wil houden. De maïs is niet meer dan garst, dan erwten, dan boonen, die evenzeer als die artikelen tot menschelijk voedsel kan dienen, maar waaruit niet het zuiver brood kan gebakken worden, dat men gewoon is onder den naam van tarwebrood te gebruiken.

De heer **van Dam van Isselt**: Toen onze geachte en der zake kundige ambtgenoot in den aanvang zijner rede zijne bezwaren tegen het aanhangige wets-ontwerp ontwikkelde, begon ik een oogenblik aan mij zelven te twijfelen en ik meende dat ik de wet niet goed gelezen had. Ik begon te gelooven, dat bij die wet de verpligting aan de Nederlandsche natie was opgelegd, om meel voor exportatie te malen; in dien geest toch was het geheele betoog van den geachten spreker ingerigt. Het was of de Regering bij de wet aan de natie gelastte meel tegen de vreemde concurrentie te vervaardigen. Intusschen aan het slot zijner rede, begon ik te ontdekken wat eigenlijk het hoofdbezwaar van dien spreker was; dit namelijk, dat wanneer de proef met deze wet mogt mislukken, wannneer de Regering te laat mogt inzien, dat deze wet niet goed was ingerigt, de industrielen afgeschrikt zouden zijn, om, zelfs bij eene verbeterde wet, de proef te herhalen.

Ik erken, Mijne Heeren, dat het tafereel, door den laatsten spreker opgehangen, donker is; maar ik moet toch mijnerzijds vragen, of die bezwaren zoo groot zijn, dat deze Kamer daarom het regt zou hebben deze wet af te stemmen. Onze geachte ambtgenoot heeft in het begin zijner rede gezegd, dat hij wenschte, dat de Minister overtuigd zou zijn — ook dan wanneer de uitslag onzer beraadslaging mogt wezen, dat men den Koning eerbiedig zou verzoeken deze wet in nadere overweging te nemen — dat hij geenszins hem had willen bemoeijelijken bij den aanvang zijner gewigte betrekkingen. Hij heeft verder gezegd, dat hetgeen in de andere Kamer en vooral buiten dezelve met betrekking tot deze wet was aangevoerd, namelijk het hatelijke van de belasting op het gemaal die door dezen maatregel wordt bestendigd, niet bij hem woog; maar ondanks die beide beweringen, geloof ik, dat, wanneer wij eens tot het ongelukkig resultaat mogten komen, dat deze Kamer een negatief votum uitbragt over eene wet, door de andere Kamer aangenomen, dat dan die groote voorstanders en beschermers van het volk, dat die mannen, die zoo doordrongen zijn van liefde voor dat ongelukkige Nederlandsche volk, dat zóó gedrukt wordt en gebukt gaat onder zijne lasten en ellenden, met gretigheid gebruik zouden maken van het votum van deze Kamer, om daaruit af te leiden dat ook zij instemt met de dwaze vertoogen, die bij zoo velen ingang vinden, dat ons land een land is waar het volk geen bestaan kan vinden, omdat het moet voldoen aan de vorderingen eener allesverslindende schatkist; aan de vorderingen van die rijken in zijn midden, die de armen uitzuigen en plagen, alleen tot eigen profijt. Daarom, zouden zij zeggen, heeft de Eerste Kamer deze fatale wet verworpen.

De spreker moet niet gelooven, dat die menschen, die zich ten pligt stellen het volk op te ruijen tegen de Regering en die streven naar een doel, dat wij allen verfoeijen, met eerlijkheid zijne rede zullen nagaan; hij moet niet gelooven, dat men nota zal nemen van zijne verklaring, dat hij *niet* is een tegenstander der belasting op het gemaal, dat men acht zal slaan op de wezenlijk met zoo veel kunde ontwikkelde bezwaren, die hij tegen de wet heeft ingebragt: neen! dat alles zal vergeten worden om den triumfkreet te doen opgaan: » de Eerste Kamer heeft de wet verworpen, eene dier wetten op den accijns, waardoor het volk, gebukt en uitgemergeld, zijn onherstelbaar ongeluk met rassche schreden te gemoet gaat!" Het zou mij leed doen, Mijne Heeren, indien de bezwaren, door den geachten spreker geopperd, ingang bij u hadden gevonden, ten minste zoodanig, dat ge daarom de wet zoudt kunnen verwerpen. Bestaan er bezwaren — welnu, het wordt niemand opgedrongen meelfabrikant te worden; bestaan er bezwaren — niemand wordt gedwongen zijne drie maal honderd duizend gulden, honderd duizend guldens voor een molen en twee maal honderd duizend gulden voor roulerend kapitaal, in die nieuwe industrie te brengen; het zal eene vrije keus zijn, en waagt zich dan iemand in die industrie — hij hebbe het zich zelven te wijten, zoo hij er bij verliest.

Ik beken dat er bezwaren zijn, ik beken dat vooral het bezwaar, waarop de geachte spreker aan het slot zijner rede heeft gewezen, zou moeten wegen, dat het namelijk een ongeluk voor een land is, wanneer eene industrie mislukt, omdat de wetten, welke die industrie moeten regelen, niet behoorlijk zijn ingerigt; maar hij vergunne mij te zeggen, dat zijn tafereel wat donker is gekleurd. Ik ben niet de bevoegde persoon om hem op dat terrein te volgen, maar toch, het is hem en het is u, Mijne Heeren, bekend, dat die kleuren niet zoo zwart zijn als men ze plaatst in een behoorlijk licht, en ik wijs de Vergadering hier op de woorden, door zoo velen ten gunste van dezen maatregel gesproken, maar vooral op de uitnemende redevoering, waarin de Minister van Finantien in de andere Kamer deze wet heeft verdedigd. Er mogen dan bezwaren zijn, ik ontken het niet, maar ik houd het er nogtans voor dat er een grooter bezwaar daarin zou gelegen zijn, wanneer door eene afstemming van dit ontwerp degenen in de hand wierden gewerkt, die omverwerping zoeken, die de rust van den Staat trachten te verstoren, die steeds een gereed middel daartoe vinden in den kreet: » vermindering van belastingen!" die, hoe versleten ook, nog altijd de gemoederen, in grootere of kleinere kringen, in beweging brengt. In onze landelijke gemeenten is bijv. niets gemakkelijker om de beste maatregelen omver te werpen, dan te zeggen, » indien gij met mij stemt, dan zullen uwe lasten worden verminderd", en wat dáár geldt, geldt overal. Maar degenen, die zoo handelen en zoo spreken, moeten wij, leden der Eerste Kamer, niet in de hand werken, en ik moet u hier nog eens herhalen, hetgeen ik reeds vroeger heb gezegd, ik geloof dat onze roeping, dat de roeping van de Eerste Kamer in ons Vaderland edel en grootsch is, ik geloof dat er heilige en dure verpligtingen op ons rusten; maar ik geloof ook, dat wij alleen dan van ons regt van afstemming moeten gebruik maken, wanneer overwigtige redenen ons daartoe dwingen, wanneer of de Regering maatregelen wilde nemen, die ons zouden voorkomen te strijden tegen de regten en vrijheden van het volk, of wanneer het volk inbreuk mogt maken op de regten van de Kroon.

Thans echter bevinden wij ons in geene van die beide omstandigheden; laat ons overlaten aan den tijd, wat er worden zal van deze industrie indien dit wets-ontwerp tot wet wordt verheven; maar wachten wij er ons voor dat de Eerste Kamer niet aangegeven worde als bondgenoot van hen, die zeker *niet* zijn wat ik vertrouw dat wij allen zijn: vrienden van het Vaderland, vrienden van den Koning.

De heer **van Rijckevorsel**: Ik ben omtrent dit wets-ontwerp niet zoo ongunstig gestemd als de eerste spreker (de heer van Beeck Vollenhoven); maar ik moet nogtans verklaren, dat dit geenszins is op de gronden, zoo even door den laatsten spreker (den heer van Dam van Isselt) ontwikkeld. Op mij zullen bij het uitbrengen mijner stem die staatkundige beschouwingen geen invloed uitoefenen; ook niet het meer of min wenschelijke om de accijnswetten op het gemaal te behouden of af te schaffen. Ik heb getracht mij omtrent deze wet op een geheel onzijdig standpunt te plaatsen en haar geheel op zich zelve te beschouwen. Van dat standpunt nu moet ik verklaren dat bezwaren als die welke ik tegen de oeconomie van de wet en tegen hare uitvoering heb hooren maken èn in de andere Kamer èn in deze door den eersten spreker, op mij allezins indruk hebben gemaakt. Ik heb mij echter afgevraagd, of met de bestaande accijnswetten de formaliteiten, waartegen gestreden is, zouden kunnen worden gemist. Ik heb gewenscht dat mij dit duidelijk ware aangetoond; dat niet alleen de bezwaren waren ontwikkeld, maar dat ook ware aangetoond hoe de wet had kunnen werken met opheffing dier bezwaren, doch behoudens waarborgen tegen misbruik.

Er zijn enkele bepalingen, ik erken dit, die zonder schade voor de schatkist en zonder gevaar voor fraude gewijzigd hadden kunnen worden. Onder andere is dit het geval met art. 11, zoo als reeds door den eersten spreker is aangetoond. Men had even goed kunnen toestaan het vervaardigde meel te vervoeren in vaten als in zakken. Met dien spreker geloof ik dat dit een groot gebrek in deze wet is, want ik onderstel dat door dezelfde machine, waardoor de tarwe wordt gemalen en het meel wordt gebuild, ook de plaatsing in vaten, ja het toeslaan zelfs van de vaten welligt had kunnen geschieden.

Voor de conservatie van het meel is het nuttig en goed dat het meel niet eerst in zakken vervoerd worde, vooral in ons vochtig klimaat. Ik heb ook bezwaar daarin, dat men binnen drie maanden het meel zal moeten uitvoeren of in consumtie brengen, uit hoofde men later geene restitutie van den accijns zal kunnen bekomen. Ik zie niet in waarom men het meel niet in entrepôt zou kunnen doen nederleggen. Aan den buitenlander is dit wel toegestaan; hij kan zijn meel in entrepôt brengen en behoeft den accijns niet te betalen voor en aleer het in consumtie wordt gebragt. Deze gunst had, naar mijn inzien, even goed kunnen worden verleend aan den vervaardiger van zoodanig meel hier te lande. Het antwoord van de Regering gegeven op de bedenking daaromtrent in de gewisselde stukken van de Tweede en deze Kamer gemaakt, is mij geenszins voldoende voorgekomen.

Maar de hoofdbedenking tegen deze wet, de moeijelijkheid om steeds in acht te nemen de bij de wet gestelde verhouding uit

hoofde van de verschillende soorten van tarwe, die verbruikt zullen worden, de meerdere kosten die de contrôle en de uitvoering van de wet ten gevolge zullen hebben, acht ik voor het grootste gedeelte een gevolg daarvan, dat wij hier aan eene belasting onderworpen zijn, die elders niet bestaat. Dat is een bezwaar, dat is een kwaad; maar nog grooter kwaad zou ik het achten, wanneer eene wet wierd gemaakt, waardoor fraude en ontduiking van eene belasting, zoolang die bestaat, mogelijk wierd.

Er is geweezen op Noord-Amerika. Ik erken, dat ook dan wanneer wij volstrekt geene belasting, geene wet hadden, steeds de concurrentie met een land dat veel graan oplevert en veel meel ter exportatie fabriceert, waar de prijzen dus lager zijn, allermoeijelijkst zou weezen; maar een gedeelte van hetgeen waarop de vorige spreker gewezen heeft, heeft juist in Amerika plaats, niettegenstaande daar geene belasting, geene beperkende wet bestaat: — het bederf, de verzuring van het meel.

Hoe de wet ook worde gemaakt, het zal steeds eene industrie zijn moeijelijk uit te voeren, aan vele bezwaren onderhevig; maar desniettemin, Mijne Heeren, stel ik de zaak op zeer hoogen prijs. Wij missen hier te lande vele artikelen van uitvoer, die men elders heeft. Dit is voor onzen grooten handel naar overzeesche gewesten, en met name naar de Zuid-Amerikaansche, een zeer groot ongerief. Het veroorzaakt dat wij die voorwerpen eerst van elders moeten aanvoeren, of dat wij in ballast daarheen moeten gaan, en dat artikelen, die anderen als retouren laten komen, voor ons het hoofddoel der operatie moeten zijn, waardoor wij dus moeite hebben de concurrentie vol te houden, ja in sommige gevallen in het geheel niet kunnen concurreren. Wanneer nu steeds de tarwe, waarvan het meel vervaardigd moet worden, eerst over zee moest worden aangevoerd, dan zou die tarwe met vracht bezwaard zijn; in dat geval zou ik in gewone tijden zelfs niet veel hoop hebben op een goeden uitslag, ook met eene meer vrijgevige wet. Doch wij zijn aan de monden van den Rhijn gelegen. In goede jaren wordt veel tarwe uit Duitschland naar Nederland en over Holland naar Engeland en andere gewesten uitgevoerd. Voor die producten zijn wij de best gelegen haven en van daar hebben wij, even als uit onze landprovincien, van tijd tot tijd tarwe te wachten, die met voordeel met die van andere streken concurreren kan. en waarvan wij dus meel kunnen vervaardigen dat niet te hoog te staan komt.

Nu erken ik met den vorigen spreker dat, zullen wij kunnen concurreren, alle noodelooze formaliteiten en onkosten moeten geweerd en vermeden worden. De vraag is echter: wat kan uit deze wet worden gemist? Ik neem aan, dat die wet liberaler had kunnen ingerigt worden; ik heb reeds gezegd, ik had dit echter gaarne nog duidelijker aangewezen gezien. Maar ook dan nog blijft de vraag, zoo als de laatste spreker zeide: moeten wij nu de wet daarom verwerpen? In allen gevalle geeft zij eene verbetering van het bestaande. Thans kan het in het geheel niet geschieden. Wordt de wet verworpen, de Regering zal dan, verbeeld ik mij, staande houden, dat die wet wel goed zou gewerkt hebben en wij zullen welligt dan lang op eene nieuwe, betere, gemakkelijker uit te voeren wet moeten wachten. Blijkt het, dat de wet niet goed werkt en dat, zonder gevaar voor de schatkist, mildere bepalingen in de wet konden gebragt worden, dan vlei ik mij, dat de Regering niet weigerachtig zal zijn, die bepalingen in een wets-ontwerp aan de wetgevende magt aan te bieden. Om kort te gaan, ik meen, dat de proef van deze wet moet genomen worden. Het regt van amendement is ons niet gegeven, zoodat deze Kamer met *ja* of *neen* over deze wet beslissen moet. Verwerpen wij haar, wij verwerpen ook het artikel, waarbij de maïs wordt gelijkgesteld met de rogge. Ik wil thans niet beslissen of de maïs geheel vrij van accijns had kunnen gesteld worden, maar zeker is het eene groote verbetering, dat zij niet meer aan de voor deze graansoort prohibitive belasting van de tarwe is onderworpen. De maïs toch is in andere landen een groot artikel van invoer, scheepvaart en handel. De maïs is een belangrijk voedsel voor den gemeenen man. Het is dus wenschelijk, ook dit te beproeven, of de maïs is in te voeren of te gebruiken, als de accijns daarop niet meer zal drukken dan op de rogge. Ik herhaal wat door den laatsten spreker is gezegd, dat de wet facultatief is. Niemand behoeft er zich aan te onderwerpen dan vrijwillig. Thans bestaat er een privilegie voor een deel der provincie Limburg, waar de admodiatie plaats heeft. Onder de bepalingen der wet zal men ook elders datzelfde kunnen verrigten. Men zal dan ja aan formaliteiten gebonden zijn, waaraan die provincie niet gebonden is, maar ik zeg nog eens, dit is grootendeels een gevolg der accijnswet zelve, die, zoo lang zij in vigueur is, behoorlijk moet worden gehandhaafd.

Ik meen dus verpligt te zijn aan deze wet mijne stem te geven, maar tevens de Regering aan te bevelen, om op de zaak een wakend oog te houden en, mogt de voorspelling van den eersten spreker gegrond bevonden worden, dan zonder veel tijdsverwijl ernstig na te gaan, of de wet nog voor verzachting vatbaar is, wanneer dan ook in aanmerking zou kunnen komen eene wet, waarbij de fabricatie, zonder eenige formaliteit hoegenaamd, in entrepôt wierd toegelaten.

De heer **van Swinderen:** Het moge vermetel schijnen, nadat twee van onze geachte ambtgenooten, die wij bij uitnemendheid geschikt achten over deze materie te oordeelen, het woord hebben gevoerd, daarna nog het woord te durven opvatten. De conclusie van den laatsten spreker geeft mij daartoe aanleiding. Ik zie toch, dat die beide sprekers, vertegenwoordigers van den handel, verschillen in de conclusie omtrent deze wet, dat zij — als ik het zoo eens mag uitdrukken — zich neutraliseren. Dit onzijdig standpunt nu geeft mij moed, om ook mijne beschouwingen over deze wet aan uw oordeel te onderwerpen.

Bij de ontvangst van dit wets-ontwerp, deed ik mij de vraag, hoe is het mogelijk dat in een land, waarin op de grondstof van hetgeen men wil voortbrengen, accijnsen en belemmerende bepalingen kleven, de fabrikant ooit met voordeel, *wat den handel betreft*, zal kunnen concurreren met een land, waar de grondstof van alle belasting, van alle belemmerende bepalingen bevrijd is? Op deze beschouwing gaf ik mij zelven het antwoord, dat dit onmogelijk is, ten ware men bij de wet, die dergelijke industrie mogelijk maakt, zoodanige bepalingen voegde, dat zij met eene premie kon gelijkstaan. Het aanhangsel of liever het geheele voertuig van deze wet, de opheffing van het onregt aan de *maïs* sinds jaren aangedaan, noopte mij echter om over vele bezwaren, die ik had, heen te stappen en ten slotte nog misschien mijne goedkeurende stem aan deze wet te verleenen, omdat ik aarzelde in de beoordeeling van de waardij van het wetsvoorstel op zich zelf.

Nadat ik in deze discussie evenwel den eersten spreker heb gehoord, ben ik hem grootelijks verpligt, omdat hij bij mij althans allen twijfel heeft weggenomen. Hij heeft toch met duidelijkheid en overtuiging aangetoond al de leemten, die op het technische gedeelte dezer wet kleven en ik zal alzoo nu met de meest mogelijke gerustheid mijne goedkeurende stem aan dit wetsvoorstel kunnen onthouden.

Ik wil dit evenwel niet doen zonder te eindigen met het begin van den eersten spreker en aan den Minister van Finantien, hier tegenwoordig, de verklaring te geven, dat ik niet alleen aan hem de leemten dezer wet niet wijt: hij toch heeft die wet gevonden, toen hij het bestuur van het Departement van Finantien op zich nam maar ik wil zelfs een stap verder gaan. Ik wil hulde brengen aan dien Minister voor de verdediging der wet in de andere Kamer, voor zooverre zij namelijk daar was gebragt op een terrein, dat eigenlijk niet het terrein van de wet was. En ik erken, dat de Minister op het terrein, waarop de wet daar was gebragt, zich met uitnemendheid van de hem opgedragen taak heeft gekweten.

De heer **Regout:** Wanneer ik het woord heb gevraagd, Mijne Heeren, dan is het om daardoor te kennen te geven de hulde, die ik geloof dat ieder industrieel aan de Regering moet toebrengen voor den stap, dien zij doet om eene zoo belangrijke industrie den weg te openen en tevens daardoor den handel aanmerkelijke voordeelen te verschaffen. In de eerste plaats heb ik het oog op het groote quantum van die soort meel, dat in ons land in het laatste jaar is ingevoerd. Hierdoor is het bewijs geleverd, dat die soort meel, hetzij voor exportatie, hetzij voor consumtie, hier gezocht en onmisbaar geoordeeld wordt. Wanneer hier aan zoodanige industrie de weg wordt geopend om zich met aanzienlijke kapitalen daar te stellen, dan vind ik daarin aanleiding om der Regering hulde te brengen voor den prikkel, dien zij geeft om een moeijelijke tak van nijverheid te doen ondernemen. Wanneer dit moeijelijk is, zoo als ik het met den geachten eersten spreker uit Amsterdam (den heer van Beeck Vollenhoven) eens ben, dan komt het mij voor, dat men daardoor een bewijs zal geven, dat de Nederlandsche nijverheid en ondernemingsgeest niet achterblijven en zich durven wagen om zelfs met zoo groote moeijelijkheden met den vreemdeling te concurreren. Dit zal echter alleen de eerlijke fabrikant kunnen doen; maar wanneer een ander zich met smokkelen zou willen inlaten, dan zal dit zeer gewaagd voor hem zijn, daar hij namelijk èn het kapitaal voor zijn etablissement benoodigd èn zijn roulerend kapitaal plotseling zou kunnen verliezen.

De uitzendingen van meel — en dit is reeds door dien geachten spreker opgemerkt — gaan zeker met vele moeijelijkheden gepaard door het vocht en het moeijelijk overbrengen. Dit alles ligt echter alleen in de bekwaamheid van den fabrikant. En ik geloof, dat men uit den weg zou kunnen ruimen het bezwaar, dat tegen deze wet gemaakt is, om namelijk binnen drie maanden de goederen te moeten afzetten, door het middel, dat door den geachten spreker uit Rotterdam (den heer van Rijckevorsel) is aan de hand gegeven, mits slechts die vergunning gegeven wordt aan den inlandschen fabrikant, die men aan den koopman geeft om zijne goederen in entrepôt op te slaan. Daardoor zou dit bezwaar vervallen en de

eerlijke fabrikant, die eene goede qualiteit wil leveren, in staat zijn het debiet te verzekeren niet alleen in Limburg, op dat uiterste punt van ons land, maar ook daar waar die granen met meer gemak zullen verkrijgbaar zijn. Ik houd het er voor dat wanneer men zich op een onzijdig standpunt plaatst, niet voor eene provincie, maar voor alle spreekt, men zal moeten bekennen, dat men zich overal de granen zal kunnen verschaffen die voor dergelijk groot etablissement noodig zijn. Het is een groot voordeel in ons land zoodanige etablissementen daar te stellen, en ik zie met genoegen, dat de Regering zoo diep ingezien heeft in hetgeen der nijverheid bevorderlijk is, die hand aan hand gaat met onzen groothandel, landbouw, zeevaart enz.

Wanneer de wet minder moeijelijke bepalingen van contrôle inhield, dan zou dat zeker voor de ondernemers een groot gemak daarstellen om beter met den vreemde te concurreren; eehter indien een industrieel met aanzienlijke kapitalen handel drijvende, zoo als daarvoor noodig zijn, met de hand op het hart kan zeggen, dat hij eerlijk werkt, dan zal hij in zijn eigen voordeel handelen met die contrôle niet te vreezen en goede waar te leveren, en hij zal zijn etablissement in goede reputatie brengen en daarin houden en hij zal voor zich en de zijnen een etablissement daargesteld hebben, dat voordeel zal doen aan den Staat, aan den handel en aan de zeevaart. Ik zal stemmen voor de wet.

De heer **de Sitter:** Ik vergun mij voor eenige weinige oogenblikken het woord te nemen, ten einde u kenbaar te maken dat ik bij het ontvangen van het nu in behandeling zijnde wets-ontwerp, daarvan eene zeer gunstige verwachting koesterde en zulks vooral naar aanleiding van den considerans.

In den considerans wordt gezegd, » dat in de bestaande wetten van 29 Maart 1833 en 26 November 1847 bepalingen voorkomen, welke het daarstellen belemmeren van molens of inrigtingen waar de tarwe tot meel voor den handel wordt bereid". De indruk door die bewoordingen op mij gemaakt was zeer gunstig, dewijl ik daaruit afleidde, dat het kunstmatig fabriceren van meel de bevordering van den handel in dat artikel naar het buitenland ten doel had, en dat daardoor aan den groothandel een belangrijk voordeel zoude worden verzekerd of aangeboden. Die gunstige indruk verminderde evenwel naar mate ik meer met den inhoud van het wets-ontwerp bekend geraakte, en verdween grootendeels toen ik uit de memorie van toelichting ontwaarde, dat het voorname doel dezer wet mede in de bevordering der consumtie van dat meelfabricaat in het binnenland moest worden gezocht, want daardoor zal eene concurrentie ontstaan, die door de hier te lande bestaande tarwemolens onmogelijk kan worden volgehouden; het zal de strijd zijn tusschen le pot d'airain en le pot de terre; aan de eene zijde kapitalisten, die over groote sommen beschikken, en die in den beginne noch kosten noch opofferingen behoeven te ontzien om zich van die mededingers te ontslaan. Wanneer ik nu naga, tegen wie die magtige middelen worden aangewend, dan vind ik zeer weinige van de bestaande tarwemolenaars, die eenigen tijd daartegen zullen kunnen worstelen, maar geene, die het met vrucht zullen kunnen volhouden. Vele molens behooren aan vennootschappen, die molens verhuren of verpachten, de daarop werkende molenaars zijn dus inderdaad weinig meer dan werklieden, die door hunnen handenarbeid in de behoefte van hunne huisgezinnen moeten voorzien en die steeds onder den druk gebukt gaan van ter zake deze of gene soms onwillekenrige nalatigheid te worden bekeurd. Een ander deel der tarwemolens en wel voornamelijk in eenige groote steden behoort aan de bakkers; de daarop werkende molenaars bevinden zich in geene gunstiger omstandigheden dan die welke ik zoo op het oogenblik heb aangeduid, en dikwijls nog minder, dewijl zij meer van de luimen hunner meesters afhangen. En eindelijk zijn er ten platten lande vele molenaars, die eigenaars heeten te zijn, maar wier molens zoodanig met hypotheken zijn bezwaard, dat slechts een zeer miniem gedeelte der molens hun in eigendom toebehoort.

Hoewel het nu bij de thans in behandeling zijnde wet aan die onderscheidene molenaars wordt vrijgelaten ook kunstmatige meelfabricken op te rigten, zal het hun bij gebrek aan fondsen weinig baten zulks te mogen doen, wijl zij daartoe niet bij magte zijn. Naar mijne wijze van zien zal dus die geheele klasse van industrielen in hunne middelen van bestaan aanmerkelijk worden benadeeld, ten deele zelfs te gronde worden gerigt, terwijl daardoor tevens geene groote maar eene menigte van toch niet geheel onbelangrijke kapitalen zullen verloren gaan. Ik vermeen hierdoor genoegzaam te hebben aangetoond, dat ten deze geene concurrentie wordt geopend; maar dat een bestaande tak van bestaan zal worden vernietigd, of ten minste grootelijks worden benadeeld, zonder dat een middel tot wederopheffing van dien benadeelden tak denkbaar is. De noodlottige gevolgen dezer wetsvoordragt zullen dus zijn, vermeerdering van armoede, ongerief voor alle ingezetenen van het platte land, dewijl zijlieden het benoodigde meel steeds van elders zullen moeten ontbieden en nog meerderen, van minder belang, die ik onnoodig acht aan de aandacht dezer Vergadering aan te bevelen of op te noemen.

Hoewel nu bij mij nog andere zeer gewigtige bezwaren bestaan die mij het thans in behandeling zijnde wets-ontwerp uit een ongunstig daglicht doen beschouwen, mag ik ulieder aandacht daarmede niet vermoeijen en zal mij dus bepalen, met te verklaren dat de weinige woorden die ik de vrijheid heb genomen te spreken alleen hebben moeten dienen om het uitbrengen eener afkeurende stem te motiveren, zonder dat ik daardoor geacht worde, de goede bedoelingen die den heer Minister van Finantien tot het doen dezer voordragt hebben geleid eenigermate te miskennen of op geringen prijs te schatten.

De heer **van Wessem:** Ik wensch slechts met een kort woord aan u te doen weten, dat ik geheel deel in de beschouwingen van den eersten geachten spreker uit Amsterdam, den heer van Beeck Vollenhoven. De bezwaren, welke tegen deze voordragt bestaan, zijn zóó duidelijk door dien geachten afgevaardigde uiteengezet, dat ik het niet wagen zal daarbij iets te voegen. Het doet mij leed dat ik tegen de wet moet stemmen, doch ik zal het doen onder uitdrukkelijk protest tegen de pathetische rede van den geachten afgevaardigde uit Gelderland. Ik wil volstrekt niet geacht worden door mijne afkeurende stem aan dit wets-ontwerp te geven, te bewijzen dat ik afkeur de belasting op het gemaal, welke belasting ik hoop dat zoolang mogelijk in de rij onzer belastingen zal blijven bestaan.

Het doet mij leed dat de heer Minister van Finantien niet meer acht heeft geslagen op de bezwaren, die ingebragt zijn door de kamers van koophandel. Ik geloof dat die ligchamen, op wettelijke wijze daargesteld, gekozen door handelslieden, geheel onafhankelijk, wel de organen zijn geweest die eenigzins in aanmerking zouden hebben moeten komen; ten minste geloof ik te mogen zeggen dat hun advies wel in de schaal had mogen gelegd worden tegen de juichtoonen en het vreugdebewijs gegeven door den fabrikant uit Maastricht, eigenaar van die groote fabriek, die hij gekocht had en waarvan hij geen gebruik kon maken.

Het spijt mij dat de heer Minister geen gebruik gemaakt heeft van die wenken, dewijl hij toch nog een paar verbeteringen in de wet heeft opgenomen die er zeker veel goed aan doen. Het is de bijgevoegde alinea van art. 18, waarbij bepaald is, dat de peilingen niet mogen geschieden dan op schriftelijke autorisatie van den hoofdambtenaar, en art. 23, dat geenerlei kosten van toezigt of verificatie worden gevorderd.

Ik geloof dat door eenigzins verder te gaan, de Minister den handel eene groote dienst zou hebben bewezen. Ik zal het antwoord van den heer Minister afwachten en mijne stem daarna regelen.

De heer **van Andringa de Kempenaer:** Dit wets-ontwerp is bestreden en het is verdedigd. Ik wensch met korte woorden het standpunt aan te geven, waarop ik het beoordeel.

Er is eene industrie ontstaan tot het fabriceren van meel, voornamelijk voor den handel, doch de bestaande wetten op het gemaal beletten dat die industrie zich hier te lande ontwikkele; en van daar uitgaande zal ik de wet beoordeelen, en de redenen opgeven, die mij leiden om, hoezeer ik haar niet in alle onderdeelen goedkeur, aan te nemen.

Ik stel mij de vraag voor: wat zal het gevolg zijn, indien de Eerste Kamer deze wet afstemt — nadat zij door de Tweede Kamer is aangenomen, — omdat zij niet in *alle* deelen voldoet? Ik heb deze wet hooren bestrijden door den handel, ik heb ze hooren goedkeuren door den handel; ik heb ze ook hooren goedkeuren door de industrie. Waarom zouden wij, door deze voordragt tot wet te verheffen, de industrie niet in de gelegenheid stellen om zelve de proef te nemen in hoeverre deze wet gebreken aankleven, waardoor de Regering tevens in de gelegenheid zal zijn om, door ondervinding geleid, datgene aan te vullen wat de tijd zal leeren dat aan deze wet ontbreekt.

Ik zal niet in beschouwingen van het onderwerp zelf treden, omdat het mijn voornemen niet was daarover het woord te voeren, maar nu deze voordragt van verschillende zijden bestreden is, wil ik trachten ook den beteren indruk er van te verlevendigen. Zij toch kan de nijverheid bevorderen, en dit doel moet vooral niet miskend worden; evenwel, art. 12, waarbij de verhouding tusschen meel en zemelen is aangegeven, behoort tot die artikelen, waarmede ik mij minder kan vereenigen; ik wenschte aan de industrie de meest mogelijke vrijheid te laten om het fabricaat in die verhouding en zoodanig te maken als de nijverheid en scherpzinnigheid van den industrieel aan de hand geven. Ik acht het van belang dat aan het slot van deze voordragt eene verbetering is toegevoegd ten opzigte van de belasting op de maïs. Het moge nu waar zijn, dat de maïs nog minder belast kon worden, maar er is toch aangegeven dat maïs, vermengd met andere meel-

soorten, eene voedzame spijs levert, en daarom geloof ik dat de billijkheid medebrengt, dat deze graansoort, die hier te lande niet aangekweekt wordt, geene voorregten geniete boven de producten van eigen bodem.

Al vereenig ik mij met de bedenkingen van de geachte afgevaardigden uit Rotterdam en Amsterdam, dat het stelsel van entrepôt zeer doelmatig bij dit wets-ontwerp had kunnen gevoegd wezen, ik wanhoop niet, dat de Regering, voorgelicht door deskundigen en door hen, die hunne kapitalen in deze industrie zullen aanwenden, daarop later zal terugkomen.

Ik wil verder aannemen, Mijne Heeren, dat de toestand van Limburg, ten opzigte van deze industrie gunstiger is dan die van de andere provincien; dat dus de provincie Limburg als het ware, bij de vele voorregten welke zij reeds geniet, nog deze zal kunnen voegen; maar ik wil mij vleijen dat de weg geopend wordt, om, wanneer die provincie bevoorregt wordt, de tijd dan toch eens zal komen dat zij de lasten, die de andere provincien van ons Vaderland opbrengen, in evenredigheid en in billijkheid zal mededragen. Het is om deze consideratien, Mijne Heeren, dat ik een toestemmend votum aan deze wet zal geven.

De heer **van Sasse van Ysselt**: Bij eene vorige gelegenheid, Mijne Heeren, die ook niet geheel vreemd was aan handel van granen en meel, heb ik gezegd, dat de regelen, die dat toen besprokene onderwerp beheerschten, welligt getrokken waren uit cartons, berustende aan het ministerie van af de dagen toen de handel alléén het bedrijf was, hetwelk Nederland met gunstig gevolg uitoefende. Ik vrees dat, indien wij thans het onderhavig ontwerp aannemen, die cartons met een nieuw stuk, even onbruikbaar in onze dagen, zouden worden verrijkt. Want ik voor mij heb de overtuiging dat dit wets-ontwerp aan velen schade zal toebrengen en aan niemand voordeel. Ik vereenig mij allezins met den spreker uit Amsterdam (den heer van Beeck Vollenhoven), die ons zoo even zeide, dat indien de proef mislukt, men ontmoedigd zal wezen en niet verder op dien weg zal durven voortgaan, en terwijl de proef zou genomen worden, zouden welligt uit de rij van onze kleine industrien verdwijnen die talrijke molenaars, die thans eene eerlijke kostwinning hebben. Onder die omstandigheden kan ik mij met dit wets-ontwerp niet vereenigen en zal ik mijne stem dus daartegen uitbrengen.

De heer **Minister van Financien**: Mijnheer de Voorzitter, het geachte lid dezer hooge vergadering, dat het eerst het woord tot mij voerde bij de behandeling van dit wets-ontwerp (de heer van Beeck Vollenhoven), is begonnen met de betuiging dat zijn afkeurend votum niet zou moeten beschouwd worden als eene daad eenigermate van vijandschap jegens mij. Ik zeg hem dank voor die betuiging. Voor mij was zij niet noodig; doch de scherpzinnige wijze waarop hij gesproken heeft, de moeite die hij zich gegeven heeft om dit wets-ontwerp met grond en zakelijkheid te bestrijden, zou wel eenigzins voor anderen dan voor mij het vermoeden kunnen wettigen, dat hij minder gunstig was gestemd jegens den Minister met de verdediging van dit ontwerp belast. Daarom is het mij aangenaam dat hij deze betuiging hier openlijk heeft afgelegd. Ook andere geachte leden dezer Vergadering hebben de goedheid gehad eenige welwillende woorden tot mij te rigten, doch het doet mij leed bij een dier sprekers dan toch niet op den voorgrond te hebben zien staan den stelregel: *audi et alteram partem*. Die geachte spreker heeft gezegd: » De spreker uit Amsterdam heeft mij zoodanig overtuigd, dat ik nu tegen de wet zal stemmen;" doch hij heeft zich daaromtrent verklaard vóór dat de Minister in de gelegenheid was gesteld het gesprokene te wederleggen. Hij heeft dus zijn oordeel bepaald vóór dat hij de wederpartij gehoord heeft.

Ik zal aanvangen, Mijne Heeren, met naar mijn vermogen te wederleggen de menigvuldige gronden tegen de wet zelve aangevoerd. Ik verheug mij dat men zich in deze hooge vergadering tot de wet zelve bepaald heeft, waardoor ik mij dus kan onthouden van de wederlegging dier menigvuldige bezwaren, die in eene andere vergadering tegen de wet gerigt werden, doch eigenlijk buiten de wet liggen.

De geachte sprekers, die het wets-ontwerp bestrijden wegens de daarin vervatte bepalingen, daarin vooral voorgegaan door den spreker uit Amsterdam, hebben zich hoofdzakelijk bepaald tot de volgende bezwaren. Vooreerst heeft die spreker gezegd: met deze wet is geene concurrentie mogelijk; men moet daarvoor hebben een te groot kapitaal. Maar, Mijne Heeren, een genoegzaam gelijk kapitaal heeft men in het buitenland evenzeer noodig. Ook geloof ik dat die spreker ons is schuldig gebleven het bewijs waarom hier te lande zooveel grooter kapitaal noodig is dan in het buitenland. Ik wil hem daarin echter te gemoet komen. Ik geef hém toe, dat in enkele opzigten de fabrikant, welke hier eene meelfabriek volgens de beginselen dezer wet wil oprigten, aan kosten gebonden is die de buitenlander niet behoeft te maken. Men heeft vooreerst de betaling van den accijns, die voor het grootst gedeelte, doch niet volkomen bij den uitvoer wordt terugontvangen. Dit is een verlies aan rente voor den tijd dat men dien accijns betaald heeft; het is dus eene vermeerdering van het roulerend kapitaal. Behalve deze zijn, naar mijn inzien, volgens de oeconomie van deze wet, voor hem, die eene fabriek naar hare beginselen wil oprigten in ons land, de meerdere kosten die hij te maken heeft slechts zeer gering. Die kosten liggen slechts in een hoofdbezwaar. Wanneer men niet gebonden is aan de wetten op den accijns — en dat men daaraan gebonden is is reeds door zoovele sprekers aangetoond dat ik niet noodig heb daarop terug te komen, — kan men de fabriek oprigten zoo als men wil. Dewijl men daarentegen aan die wetten gebonden is, heeft men bij het ontwerpen dezer wet natuurlijk hare bepalingen moeten in het oog houden. Welke beperking treft nu den fabrikant hier te lande die de kosten vermeerdert? Zij is deze. In het buitenland kan een fabrikant zijn graan opslaan bij of in zijne fabriek; hij kan dus op één erf alles vereenigen. Hij kan daar vereenigen zijn magazijn van granen, zijne fabriek, zijne molens, zijne builderij, zijn zuiveringstoestel en verdere werktuigen en plaatsen om het meel te bewerken en te bewaren. Nu heeft men zich afgevraagd, hoe het met de bestaande wetten op den accijns mogelijk is hier eene goede contrôle uit te oefenen en hierin ligt hoofdzakelijk het eigenaardige van deze wet. Men heeft gezegd: die contrôle kan men alleen uitoefenen wanneer men tegenwoordig is bij elken in slag van het graan in de fabriek en wanneer men zich daarentegen later overtuigt hoeveel meel er wordt uitgevoerd, dat men dus weder tegenwoordig is bij den uitslag. Om nu dit doel goed te bereiken, heeft men deze bepaling (en dat is eene beperking, ik geef dat gaarne toe, maar eene onvermijdelijke beperking) in de wet gesteld: gij die deze fabrieken wilt oprigten, zult het meel, dat in de fabriek wordt voortgebragt, naar de meelverkooperij moeten vervoeren, en die zal op zekeren afstand van de fabriek moeten gelegen zijn. De gebouwen van die meelverkooperij zullen daar niet duurder zijn, evenmin als de gebouwen van de fabriek waar gemalen wordt, dan wanneer die bijeen waren geplaatst. Maar deze industrie wordt bezwaard (en dat is het eenige bezwaar, behalve die waarvan ik gesproken heb) door het vervoer naar en van de fabriek, heen en weder. Dat is duur, het veroorzaakt onkosten, die het wenschelijk zou zijn te vermijden; maar in de oeconomie dezer wet is het onvermijdelijk, en ik geloof niet dat die onkosten zoo groot zijn, dat men daardoor alleen zou moeten worden afgeschrikt van het oprigten van die fabricken.

Er is gevraagd: hoe kan men concurreren, als men zóó wordt belemmerd? Ik geef het toe, het ware wenschelijk dat men niets behoefde te belemmeren. Doch, Mijne Heeren, dan zouden wij niet moeten verkeeren onder de wet van 1833, gewijzigd bij de wet van 1847; dat is de wet op den accijns, en die wet is niet afgeschaft. Hetgeen de Regering zich dus afgevraagd heeft is dit: hoe is het mogelijk, bij het bestaan van deze wet, eene fabriek zoo in te rigten, dat zij vrij werke en desniettemin de accijns op het gemaal niet worde ontdoken? Het geachte lid uit Zuidholland (de heer van Rijckevorsel) heeft zelf erkend, dat hij eene wet zou afkeuren, waarbij zoodanige ontduiking mogelijk wierd gemaakt.

Nu zegt men: welk een last, dat die fabrieken aan peiling onderhevig zijn! Men heeft gezegd: als er verschillende soorten van graan waren, kon het noodig zijn te peilen; doch als er maar één soort is, is dit niet noodig. Ik heb de beste verwachtingen van hen, welke deze fabrieken zullen oprigten. Wanneer men zich dagelijks overtuigt dat volkomen wordt voldaan aan alle voorschriften van de wet; dat in die fabrieken geen hard graan wordt gebragt dan, gelijk is voorgeschreven, in tegenwoordigheid van de ambtenaren; verder, dat uit die fabrieken niets wordt afgevoerd dan meel en zemelen, en dit telkens geschiedt in tegenwoordigheid van de daartoe aangewezen ambtenaren, — dan geloof ik dat die fabrieken ook geen last zullen hebben van peilingen. Doch die geachte spreker, die zoo naauwkeurig met het fabriekmatige bekend is en zich zoo veel moeite heeft gegeven om ons zijne bezwaren mede te deelen en die met zwarte kleuren af te schilderen, weet zeer goed dat de Regering altijd moet waken dat de belastingen niet kunnen worden ontdoken, en als hij zegt dat dit met graan niet mogelijk is, kan ik hem dit volstrekt niet toestemmen. Ik geloof, dat wanneer wij de geschiedenis onzer accijnsen en al wat met de accijnsen geschiedt nagaan, het ontduiken daarvan dikwerf veel meer heeft plaats gehad bij groote industriele inrigtingen dan wel in het klein. Mijns inziens dus zou de Regering haar pligt niet vervullen, indien zij zich niet voorbehield het regt om te komen peilen.

Een ander geacht spreker uit Noordholland (de heer van Wessem) heeft mij verweten, dat ik niet genoeg had gelet op de adressen der kamers van koophandel. Dit verwijt heeft mij gegriefd, vooral van hem. Ik geloof, dat ik met dat geachte lid in eene andere betrekking heb medegewerkt tot hetgeen waarover wij nu spreken. Eene der groôte aanleidingen tot deze wet, behalve die uit Maastricht is gekomen, is ontstaan door de Ne-

derlandsche maatschappij van nijverheid, in wier vergaderingen ik dikwerf het genoegen had dat geachte lid te ontmoeten. Die maatschappij had eene prijsvraag uitgeschreven over de meelfabrieken, die bleken onder de bestaande accijnsen niet te kunnen werken en toen is door de directie, waarvan ik de eer had lid te zijn, een voorstel aan de Regering gedaan, zoo als u allen bekend is, ten einde uit te lokken wettelijke bepalingen, onder welke die fabrieken tot stand zouden kunnen komen. Nu zegt die geachte spreker: gij hebt niet gelet op de adressen der kamers van koophandel. Ik geloof, dat niemand meer naauwgezet heeft gelet op die adressen dan ik. Ik heb daarop gelet en heb mij laten voorlichten wat uit die adressen zou kunnen overgenomen worden, welk nuttig gebruik daarvan ware te maken. Maar onder andere is in een adres uit de streek van den geachten spreker hoog opgegeven van de peilingen. Ik geloof dat dit zeer overdreven is. Men heeft daar de peilingen vergeleken bij het opmaken van eene balans. Ik geloof dat wanneer de eigenaar eener fabriek eene balans wil opmaken, wanneer hij komt in al de moeijelijkheden in het adres opgegeven, dit dan werkelijk eene zaak van veel moeite is. Maar dan wil die eigenaar ook juist weten, hoe zijne rekening van winst en verlies staat. Wanneer nu de administratie komt peilen, dan is het voor haar niet, even als voor den eigenaar, de vraag, om op weinige ponden na te weten hoe veel meel uit zooveel lasten tarwe komt, maar de Regering heeft eene ruimte toegestaan van 3 ten honderd onder of boven. Wanneer men eene fabriek oprigt op dezelfde schaal als die te Maastricht, dan bedraagt eene ruimte van 3 ten 100 een gewigt van plus minus 1500 Nederlandsche pond. En daar de ruimte onder en boven is, heeft men eene speling van drie duizend pond. Bij eene peiling, wanneer een voorraad van zes dagen in de fabriek aanwezig kan zijn, heeft men zich dus maar te overtuigen of het meer of minder aanwezige binnen die toegestane ruimte blijft. Ik geloof, dat dit vrij wat gemakkelijker en met minder omslag kan plaats hebben dan het opmaken van eene balans. Bij de peiling heeft men die naauwkeurigheid niet noodig, die bij het opmaken van eene balans gevorderd wordt.

Die geachte spreker heeft wel willen erkennen, dat toch in allen gevalle twee verbeteringen uit die adressen waren overgenomen in de wet.

Ik kan er nog eene derde bijvoegen. Onder de bezwaren, tegen deze wet aangevoerd, was ook dit. Men had in art. 8 gezegd: » de hoeveelheid ponden tarwe in den molen of daartoe volgens » de wet behoorende gebouwen, iederen dag kunnende worden » ingeslagen, mag niet meer bedragen dan in den loop van *vier* » *en twintig uren* op den molen kan worden afgewerkt."

Ik geloof, dat het ook als eene verbetering kan worden aangemerkt, dat de tweede alinea bij dit artikel is gevoegd, welke tweede alinea ook al weder haar ontstaan te danken heeft aan de vertoogen van de kamers van koophandel.

Wat voorts mijne achting voor die kamers betreft, het is niet noodig dat ik daaromtrent in herhalingen treed. Ik heb daarvan de openlijke getuigenis afgelegd in mijne rede over ditzelfde onderwerp in de Tweede Kamer der Staten-Generaal gehouden, maar in allen gevalle meen ik aan mijn geachten vriend de betuiging te kunnen afleggen, dat alleen de moeijelijkheid om uit die vertoogen iets meer in de wet op te nemen, mij daarvan heeft afgehouden en geenszins omdat ik die bezwaren te ligt heb geacht; ik had die gaarne, ware het mogelijk geweest, uit den weg geruimd.

Een groot bezwaar, dat ook elders en thans op nieuw is aangevoerd, bestaat in de verhouding van de hoeveelheid meel, die uit eene zekere hoeveelheid tarwe moet worden voortgebragt. Wanneer men de bezwaren daarover hoort opperen, dan hebben die eene groote mate van waarschijnlijkheid, maar bij nader inzien komen zij mij voor verre van zoo bezwarend te zijn.

Vergunt mij nog voor een oogenblik terug te komen op de gewone wetgeving op den accijns; daar heeft men elk oogenblik eene zekere contrôle op het geheele molenaarsbedrijf; daarvoor dienen eene menigte formaliteiten bij de wet voorgeschreven; de molenaar is niet vrij in zijnen handel en hij moet al de formaliteiten opvolgen, die te zamen gevat het raderwerk vormen, waaraan niets mag ontbreken, omdat zij het eenige middel zijn om zich te verzekeren, of men de schatkist niet tracht te bedriegen. Bij deze wet daarentegen laat men den fabrikant eigenlijk geheel vrij om te doen wat hij wil van het oogenblik waarop het graan in den molen komt, tot op het oogenblik waarop het meel er wordt uitgehaald. Hoe zal men nu, dit vraag ik u zelven, eenige contrôle daarover kunnen uitoefenen, wanneer men niet eene zekere verhouding vaststelt tusschen het uitgevoerde graan en het uitgevoerde meel? Die verhouding van 76½ pond moge nu in alle opzigten niet volkomen juist zijn, wanneer men de graansoorten gaat raadplegen, dan zal men daarvan wel eene menigte voorbeelden van kunnen geven; maar hoe werkt de fabrikant in het groot? Dit is de vraag: De geachte spreker uit Amsterdam heeft gezegd, de molenaar kan vooraf niet op eene kleinigheid na zeggen, wat zijn graan zal opleveren, maar ik zeg en ik ben overtuigd, dat hij dit in het groot wel kan doen. Iemand die eene dergelijke fabriek oprigt, zal zeer wel bekend zijn met de meelgehalte der tarwe, die hij koopt. Ik ben overtuigd, dat even als de fabrikant te Maastricht zeer wel weet dat met de tarwe, die in Limburg wordt verbouwd, hij zeer goed 76½ pond meel op 100 pond tarwe kan voortbrengen, elk ander fabriekant, die eene soortgelijke fabriek oprigt, zeer wel bij benadering kan weten hoeveel meel elke tarwesoort zal opleveren. Hij kan bij v. Zeeuwsche tarwe of tarwe uit de landen aan de Oostzee uf uit de Rhijnlanden laten aanbrengen, en dan zal hij zich daarvan wel moeten overtuigen, en voorzeker zal hij als de fabriek eenigen tijd gewerkt heeft eene volkomen kennis van de verhouding hebben.

Die fabrikant zal nu twee middelen hebben om aan de bepaling van de verhouding te voldoen. Hij heeft vooreerst het middel om te gelijk tarwe, die een hooger gehalte heeft, te verwerken met tarwe van lager gehalte, even zoo als men in den smeltkroes zilver van hooger en van lager gehalte bij elkander werpt, om het gehalte van 945 duizendsten, die van onze munt, te verkrijgen. Men kan even als met het zilver dat te fijn is, met de tarwe van hoogere gehalte handelen.

De wet biedt hem daarenboven nog een tweede zeer gemakkelijk middel aan, want zij zegt, dat het der administratie vrij zal staan de verhouding ten zijnen gevalle te veranderen.

Ik moet dus erkennen, dat, ofschoon het ook in abstracto waar moge schijnen dat die verhouding van 76½ niet altijd even juist zal zijn, zij evenwel met eene ruimte van drie ten honderd in de practijk zeer wel zal voldoen. Doch bovendien, wanneer zij niet voldoende is, dan geeft de wet in art. 13 het middel aan de hand om eene andere verhouding aan te nemen. Ik beken, dat dit bezwaar, hetwelk men zoo hoog heeft laten gelden, bij mij niet voldoende is om die wet voor onuitvoerbaar te verklaren.

Men heeft gezegd: het is eene beperking dat die zemelen ook moeten worden afgevoerd. Ik kan het groote van die beperking niet inzien. In eene gewone fabriek, waar de fabrikant naar zijn wil kan handelen, is hij daarin vrij, maar wanneer hij zijne fabriek tot de productie van het meel zooveel mogelijk in vaste verhouding moet inrigten, dan zal zijn belang medebrengen dat die zemelen goed afgezonderd blijven, en het is voor de contrôle van het hoogste belang, dat de hoeveelheid zemelen altijd in verhouding zij tot de hoeveelheid meel. Gesteld eens, men zeide alleen: gij zult afvoeren 76½ pond meel op de 100 pond hard graan, en dat de molenaar in de mogelijkheid was gekomen om heimelijk hard graan te doen aanvoeren en meel te doen afvoeren, dan zou men dit moeijelijk kunnen ontdekken. Doch, wanneer het blijkt, dat zijne fabriek eenige duizenden ponden zemelen meer heeft afgeleverd dan het veraccijnsde graan moest afleveren, dan heeft men eene contrôle te meer om te zien of werkelijk de wet is kunnen ontdoken worden.

Sommige sprekers hebben een bezwaar aangevoerd tegen art. 11, tegen den afvoer namelijk in zakken. Ik deel ook tot op zekere hoogte dat bezwaar. Ik zou ook gewenscht hebben, dat men in de wet had kunnen toestaan dat het meel in de fabrieken in de vaten gepakt en weggevoerd had kunnen worden. Ik heb echter geene verandering in dit ontwerp kunnen brengen zonder mij te laten voorlichten door de deskundige ambtenaren, door hen die de wetten op den accijns jaren lang hebben zien werken. En deze hebben mij verzekerd, dat de contrôle alsdan vrij onnaauwkeurig, ja zeer moeijelijk zou zijn om goed na te gaan de hoeveelheid meel die afgevoerd zal worden. Nu heeft men gezegd, dat meel moet gedroogd, zelfs goed gedroogd worden. Dit geef ik volkomen toe. Ik beken gaarne, dat, wordt het meel niet goed gedroogd en dus vochtig, het zuur wordt en tot bederf overgaat. Doch ik deel niet dat groote bezwaar, dat die hoeveelheid vocht zoo enorm zou zijn bij het korte traject van 300 ellen. Wanneer men alleen dien afstand van 300 ellen heeft, ik herhaal het, dan geloof ik niet dat die hoeveelheid vocht zoo groot is om tot het bederf van het meel aanleiding te kunnen geven.

Men heeft ook gezegd, het zou een gemak zijn voor den fabrikant, indien hij dat meel in de fabriek zelve in vaten kon doen pakken: daarvoor gebruikt hij dezelfde toestellen. Ik geef alweder toe dat het gemakkelijker zou zijn, maar ik moet zeggen dat het niet overeen te brengen is met onze wet op den accijns. En dan geloof ik dat, wat de machine betreft, het bezwaar minder groot is. Dat pakken geschiedt, zoo ik mij niet bedrieg, door middel eener hydraulische pers, dat is een werktuig dat overal gemakkelijk te plaatsen is, dat volstrekt niets gemeens heeft met het stoomwerktuig of het waterrad dat de fabriek in beweging brengt en dus dat bezwaar, ja het ware wenschelijk dat men het kon wegnemen, maar vermits het blijven moet, is het toch niet zoo overwegend als men het wel wil voordragen. En ter beantwoording van het lid dat zoo zeer gewezen heeft op het bezwaar, dat het meel vochtig zou worden ten gevolge van de bepalingen dezer wet, is reeds op eene voldoende wijze aangetoond, dat in Amerika, waar geheele

vrijheid van handelen bestaat, waar men aan niets gebonden is, het meest geklaagd wordt over meel dat zuur wordt en bederft.

Men heeft gezegd, dat dat vocht in het meeste graan in zeer verschillende hoeveelheden is. Dat geef ik volkomen toe. Men heeft het vroeger gezegd: sommig graan is veel vochtiger dan het andere, doch dat is geen bezwaar. De fabrikant betaalt den accijns van het graan dat hij in zijne fabriek heeft, en dus brengt het belang van den fabrikant mede, dat dat graan zoo zuiver mogelijk zij, want anders betaalt hij den accijns van het vuil in plaats van het graan. En die hoeveelheid vochtdeelen moeten in allen gevalle uit het graan, want het meel kan niet goed zijn voor het vervoer wanneer het niet volkomen droog is. Ieder fabrikant zal dus, na eenige oefening, zich volkomen overtuigd hebben van den invloed dien het verwijderen van de vochtdeelen op zijn meel heeft, en dus zal hem dat ook bij het vaststellen van de doorloopende verhouding te stade komen, en indien hij merkt dat door het verdampen van dat vocht, door het droog worden, zijne verhouding van gewigt van meel veranderd wordt, zal hem dat aanleiding geven om ingevolge art. 13 eene andere verhouding te vragen.

Men heeft gezegd: het is niet onverschillig of die wet wordt aangenomen, want indien ze niet goed is, dan zal men er niet naar werken. Dat is echter een gevaar dat ik minder acht, want in allen geval, er zal, stellig in de fabriek te Maastricht, naar gewerkt worden. Men zal met nadeel werken, zegt men, en hierdoor zal de industrie in diserediet komen. Ik deel dat bezwaar niet. Ik heb bij eene vroegere gelegenheid, tegenover de bezwaren die tegen deze wet waren in het midden gebragt, gesteld de getuigenis van de mannen die reeds eene fabriek hebben opgerigt, van hen die de werking van zoodanig eene fabriek kennen. Zij hebben die getoetst aan de wet, in verband met de bepalingen betrekkelijk den accijns op het gemaal, en zij zijn gekomen tot het besluit dat onder de wet, zoo als zij daar ligt, hunne fabriek goed kan werken. Ik geloof dus dat, evenzeer als in Maastricht die fabriek goed kan werken, dat ook elders het geval zal zijn. Ik kan niet inzien, dat wanneer men dáár met al deze beperkingen die onafscheidelijk zijn van onzen accijns op het gemaal, werken kan, dat men het dan elders niet zou kunnen doen. Doch er is meer. Men heeft ook het getuigenis afgelegd, dat al de beperkende formaliteiten, die men uit deze wet zou willen weglaten, alleen zouden dienen om den accijns te doen ontduiken; dat er niets kan gemist worden, zonder dat men gevaar loopt, dat de accijns ontdoken wordt. Ik geloof dus, dat men in gemoede van de Regering niet kan verwachten, dat zij een ander ontwerp voordrage.

Men heeft gevraagd — en daaran hecht ik veel waarde — waarom hebt gij op deze fabrieken niet het stelsel van crediet of entrepôt toegepast? Het zou mij aangenaam geweest zijn, indien dat mogelijk ware geweest; zoo als de wet dáár ligt was het evenwel ondoenlijk. Men zou dan eene andere wet hebben moeten maken. Maar daar staat ook tegenover, dat elders, zoo als ook in deze vergadering door een geacht lid uit Groningen (den heer de Sitter), klagten zijn aangeheven, dat door deze wet de gewone koren molenaars te gronde zullen gaan. Ik geloof het niet; ik geloof dat, wannneer de fabrieken, waarop deze wet doelt, worden opgerigt, de molenaars, althans ten platten lande — in de steden durf ik het niet zoo stellig zeggen, — evenveel zullen malen als thans. De landbouwer zal voortgaan zijne tarwe, rogge en de vele soorten van onbelast graan bij hen te doen malen. Maar ofschoon ik dat bezwaar dus niet in die mate gevoel als een der sprekers, en ik vermeen dat dit bezwaar elders met veel overdrijving is voorgedragen, zoo heeft de Regering toch gemeend, den schijn van eene zekere partijdigheid niet op zich te moeten laden; en indien men op deze fabrieken reeds dadelijk het stelsel van crediet of entrepôt had toegepast, zouden de klagten van elders tegen deze fabrieken aangeheven, nog veel erger zijn geweest dan thans. De Regering heeft zich dus op een onzijdig standpunt willen plaatsen, door in de wet op het gemaal die veranderingen te brengen die noodig zijn om de fabrieken, welke hier bedoeld worden, te doen oprigten, maar zij heeft allen schijn willen vermijden, dat zij die fabrieken bijzonder begunstigde. Ziedaar het standpunt der Regering.

Een der sprekers (de heer van Rijckevorsel) heeft de Regering aanbevolen een waakzaam oog te houden om te zien in hoeverre deze fabrieken kunnen werken, en, bijaldien zij kunnen werken, die leemten aan te vullen en de gebreken te verbeteren, die zij er in ontdekt. Ik leg gaarne het getuigenis af dat, zoolang ik deze plaats bekleed, die mij opgedragen is doch die ik niet gezocht heb, ik gaarne tot dat doel zal medewerken.

Wanneer nu de bezwaren door sommigen tegen deze wet in het midden gebragt en die ik thans getracht heb te ontzenuwen, niet uit den weg mogten zijn geruimd, en ik niet geslaagd ben, — hetgeen ik slechts ter naauwernood durf hopen — de meeningen van sommigen uwer te doen veranderen, dan dient men zich toch wel af te vragen, wat de gevolgen zullen zijn der verwerping van deze wet?

De Regering heeft getoond gaarne eene proeve te doen om dezen tak van nijverheid te bevorderen; door deze wet af te stemmen zou de Kamer toonen de Regering in die proef de behulpzame hand niet te willen bieden, doch zij zou bovendien uitermate benadeelen hen, die, in het vooruitzigt eener verandering van de wetgeving, reeds eene fabriek hebben opgerigt, en die slechts naar deze wet wachten om de fabriek in werking te brengen.

Door dus toe te geven aan de zucht om iets beters te krijgen, — 't geen op het oogenblik toch niet mogelijk is — zou zij bepaaldelijk benadeelen hen, die in het vooruitzigt dezer wet reeds eene fabriek hebben opgerigt. Ik heb het vroeger gezegd: ik heb de wet niet gemaakt, het is dus geene zaak van eigenliefde, maar het is eene zaak van algemeen belang, en ik zou het zeer betreuren, Mijne Heeren, indien gij om dergelijke redenen aan deze wet uwe toestemming niet zoudt willen schenken.

De heer **van Beeck Vollenhoven:** Ik wensch, Mijne Heeren, met een enkel woord terug te komen op de welwillende wederlegging van den heer Minister, en ook nog tevens het een en ander in het midden te brengen tot staving van mijn gevoelen. Ik moet echter vooraf zeggen, dat het laatst door hem gezegde ook door mij zeer gewikt en gewogen is geworden: ik heb ook mij vóór alles de vraag gedaan, wat zal er gebeuren, indien deze wet niet wordt aangenomen?

Ik heb hooren zeggen in deze Vergadering: » de Regering houdt de wet voor goed en zij zal dus geen ander ontwerp voordragen." Dat heeft op mij geen invloed gehad. Ik geloof dat de Regering, met de beste gevoelens een wetsvoorstel ontwerpende, wanneer zij bezwaren daartegen hoort aanvoeren en ondervindt dat de Kamer zich met die bezwaren vereenigt en het wets-ontwerp alzoo afstemt, — dat zij zich dan de moeite zal getroosten die bezwaren nader te toetsen en zoo mogelijk een ander ontwerp te leveren. Het spreekt van zelf dat elk Minister een voorstel door hem voorgedragen tot het uiterste zal verdedigen; men kan niet van de Regering vergen dat zij zelve in de discussie erkennen zal, dat het ontwerp, door haar geleverd, minder juist is dan het had behooren te zijn. Ik heb dit argument dus geheel ter zijde gesteld, omdat ik niet van een Minister hier te lande kan verwachten, dat hij zich de moeite niet zou willen getroosten, om, bij het niet aannemen van een ontwerp, een ander voor te dragen; ik vertrouw dat dit bij alle onderwerpen het geval kan zijn, en dus dat wanneer men een ontwerp afstemt, dit even goed is als of men te kennen gaf dat men een ander voorstel verwacht.

Het tweede argument was dat men te leur zou stellen hen, die in afwachting dezer wet eene fabriek hebben tot stand gebragt. Het zij mij veroorloofd daaromtrent te zeggen, dat die fabriek moet hebben bestaan vóór dat dit wetsvoorstel is ontworpen, of het zou den schijn hebben dat die fabrikanten bij uitsluiting kennis zouden hebben gekregen van de Regering omtrent hare inzigten om zoodanig ontwerp daar te stellen, hetgeen eenzijdigheid bij de Regering zou doen vermoeden die ik niet kan onderstellen. Maar ik meen dan ook gehoord te hebben — en zoo ik mij niet bedrieg blijkt het ook uit de met de Tweede Kamer gewisselde stukken, — dat die fabriek reeds lang bestond, dat zij opgerigt is, omdat men meende dat men er mede kon werken, en dat men eerst later gemerkt heeft dat men onder de bestaande wet daarmede niet werken kon; dat zelfs de eigenaar van die fabriek die verkoeht heeft, zoodat zij nu in andere handen is; maar dan valt daarop alleen te antwoorden: » gij hebt dat eenmaal gedaan, dat is dus ten uwen laste"; die fabriek is dus voor de tegenwoordige eigenaars thans bijkans eene *non-valeur*, omdat zij er geen gebruik van kunnen maken. Juist om die reden heb ik beweerd dat men elders geene fabrieken tegen de hier bedoelde zal kunnen oprigten. Deze bestaat, de kosten van oprigting daarvan behoeven dus niet in rekening gebragt te worden, terwijl ieder ander, die eene fabriek zal willen oprigten, dadelijk uitgaven zal moeten doen. Het is waar, zij hebben vroeger dit geld verkeerdelijk uitgegeven, maar de wetgevende magt behoeft toch niet tusschen beide te treden om zoodanige vergissing te herstellen.

Mijn geheele betoog strekte om aan te toonen dat het wetsontwerp, zoo als het hier ligt, met zijne beperkingen en bepalingen, waarvan ik geloof dat men gerust en zonder schade voor de schatkist veel had kunnen weglaten, de concurrentie met den buitenlandschen fabrikant zou belemmeren. Bij elk betoog dat ik daartoe leverde, heeft de Minister gezegd: ja, ik erken dit, het is een bezwaar, maar een bezwaar inhaerent aan het systeem dat wij hier hebben. Het is derhalve waar dat de concurrentie, door de bepalingen der wet ten hoogste bemoeijelijkt, zoo niet onmogelijk gemaakt wordt en intusschen is concurrentie toch het doel der wet. Wat het *kapitaal* betreft, evenzeer als hier, heb ik gezegd, heeft

de buitenlander kapitaal noodig, maar met mij heeft de Minister erkend dat de laatste geen uitschot aan accijns te doen heeft. Maar, zegt de Minister, onze fabrikant zal het meel ook weder uitvoeren en dan krijgt hij zijn accijns terug of wel het meel komt in de consumtie en dan betaalt de consument den accijns. Hierin nu is geloof ik eene vergissing gelegen. Bij den uitvoer van meel wordt volgens de wet van 1833 aan de fabrikanten toegestaan per 100 pond gebuild tarwemeel f 2.46, wat genoegzaam gelijkstaat met den accijns, die f 2 bedraagt, doch door de 23 opcenten tot f 2.46 en door de 10 per cent collectief zegel tot f 2.70 verhoogd wordt. Maar waarover is die accijns betaald? Niet over 100 pond tarwemeel, maar over 100 pond tarwe, en die 100 pond tarwe leveren slechts 76½ pond aan meel. Indien ik dus dezelfde berekening maak ten aanzien van de kosten van den accijns op de 100 pond tarwemeel volgens de verhouding die bij de wet is aangenomen, en ik neem aan dat ik voor 100 pond tarwe betaal aan accijns f 2.70, dan betaal ik voor 100 pond tarwemeel niet f 2.70, maar f 3.64. Daarin is het groot bezwaar gelegen en daarom heeft onze fabrikant, die op het buitenland werkt, al krijgt hij den accijns terug, meer kapitaal noodig.

De buitenlander heeft die uitschotten van geld niet te doen, weshalve hij met een geringer kapitaal kan werken. Dit alleen is de strekking van mijn betoog geweest.

De Minister heeft gezegd: ja, de gebouwen, ik erken het, zijn op twee plaatsen, maar dat zal zooveel meer niet kosten dan één groot gebouw, dat de buitenlandsche fabrikant kan hebben. Mijne Heeren, die kosten zullen veel grooter zijn, zoo men werkelijk aan het meel de bewerking wil doen ondergaan die het vereischt. Ik ben het volkomen eens met den heer Minister, dat het meel in het transport van den molen naar het magazijn zooveel vocht niet aan zal trekken. Maar wat zal het gevolg wezen? Dat de drooging plaats zal moeten hebben waar de fabrikant het meelmagazijn heeft, want de heer Minister heeft gezegd: Ik erken het, gij moet nu het meel in zakken transporteren uit het molengebouw naar het magazijn van meel; maar gij knnt het droogen in het molengebouw of in het magazijn. In het molengebouw kan men het niet droogen, omdat de fabrikant bij de drooging minstens zes per cent verlies heeft. Daarvoor is art. 13 nimmer een correctief. Art. 13 zegt: de verhouding kan veranderen, maar steeds moet de proportie van meel meer wezen. Die drooging kan dus niet in het molengebouw geschieden; zij moet in het magazijn plaats vinden. Daar dient hij dus verwarmingstoestellen te hebben, waardoor hij het meel kan laten droogen en de verpakking doen plaats hebben. Men ziet dus dat hier wel degelijk groot verschil zal zijn in de kosten, in vergelijking tegen het buitenland.

Wat nu de formaliteiten van de peiling betreft, er zijn verschillende artikelen in de wet, die ik werkelijk overtuigd ben, dat men gernstelijk had kunnen missen, indien men de materie meer uit het oogpunt had beschouwd waaruit ik meen dat zij beschouwd moet worden, namelijk van fabricatie in het groot. Ik zal, uit hoofde van het vergevorderde uur, niet al die artikelen doorloopen, maar ik herhaal met overtuiging, dat men bij het concipieren van deze wet niet genoeg in het oog heeft gehouden dat bepalingen, die noodwendig waren voor een klein trafiekje, niet te pas komen voor eene groote fabriek, te meer omdat art. 1 altijd aan de Regering de bevoegdheid geeft om toe te staan dat zoodanige fabriek worde opgerigt, zoodat zij dus naauwkeurig kan letten op de localiteiten die men denkt te gebruiken, en toezien of er genoeg gelegenheid bestaat tot het uitoefenen van de contrôle.

Ik zal met den heer Minister in geen verderen woordenstrijd treden over de verhouding tusschen het meel en de zemelen; wilde ik dit doen, het zou mij te ver leiden. Ik blijf met hem in gevoelen verschillen, dat men *a priori* zou kunnen oordeelen over die proportie. Het doel, waartoe het fabricaat moet dienen, verzending of consumtie, maakt reeds verschil. Ik bepaal mij tot de zemelen; ja, het is moeijelijk die te contrôleren; maar de wet zegt: telken reize als het meel wordt afgevoerd, moeten de zemelen worden afgevoerd. Nu is bij elke groote fabriek zelfs de afval, en vooral zijn de zemelen van groote waarde. Als de fabrikant die niet bewaren kan tot op de aanvraag — het meest worden die gebruikt in den mesttijd, — dan lijdt hij schade. Dit bezwaar heeft ook de buitenlander niet. Zoo zijn er nog verschillende andere punten van mijn betoog bestreden. Ik wil deze discussie niet onnoodig rekken, maar wensch toch te doen gevoelen, dat ik niet tegen het ontwerp gestemd ben geraakt, dan na de zaak behoorlijk te hebben nagegaan. Ook ik wensch dat die fabrieken tot stand komen, maar ik ben overtuigd, dat de proef van deze wet ons op een verkeerd standpunt zal brengen.

Ik heb, meen ik, nergens gezegd, en zoo ja, dan heb ik mij zeer verkeerd uitgedrukt, dat het meel door deze wet vochtig zou worden. De geachte spreker uit Rotterdam heeft gezegd: het meel wordt vochtig in Amerika, het zal ook hier wel vochtig worden. Ik heb het voorbeeld van Amerika aangehaald om te doen zien, van welk nadeel het vochtig worden voor de conservatie is. Anders heb ik niet gezegd. In mijne eerste rede heb ik betoogd, dat er in Amerika verlies wordt geleden door het vochtig worden, om te doen zien hoe noodig het is, het meel zoo droog mogelijk te verzenden.

En nu ten slotte, en hiermede zal ik ook eindigen, het stelsel van doorloopend crediet. De Regering heeft hier misschien door onpartijdigheid het grootste nadeel toegebragt aan hetgeen zij zelve wil. Ik zie niet in waarom, evenzeer als dit met vele andere aan accijns onderworpen artikelen het geval is, ook niet in dezen het crediet-stelsel kan ingevoerd worden. Door te groote onpartijdigheid is de Regering hier welligt op een dwaalspoor geraakt.

Ik geloof hiermede te kunnen volstaan.

De heer **van Eijsinga**: Het is eene gewaagde stelling, om bij den volksvertegenwoordiger te zoeken de kennis van alle zaken, die aan zijn oordeel worden onderworpen. Om die reden zal ik mij niet in het technische gedeelte dezer wet verdiepen. Maar ik wensch toch eene quaestie in deze discussie te mengen, die nog niet behandeld is en die op mijne zienswijze omtrent deze wet van veel invloed zal zijn.

Tot nu toe is steeds gesproken over den producent. Men heeft bezwaren geopperd, of hij met voordeel onder deze wet zal kunnen werken, of hij de concurrentie met het buitenland zal kunnen doorstaan. Dit is bestreden en het is verdedigd. Maar ik wensch thans den blik te wenden naar den consument, en dit is iets dat bij mij zwaar weegt. Ik wenschte van den Minister van Finantien ingelicht te worden van welken invloed naar zijne zienswijze dit wetsvoorstel zal zijn op den consument. Men noemt dit wetsontwerp — wet geworden zijnde — eene proef, maar het zal bij mij van die inlichtingen afhangen, of ik die proef zal willen nemen. Mogt mij worden bewezen, dat deze wet voor den consument voordeelig zal zijn, dan weegt dit bij mij zwaarder dan dat zij voordeelig zal zijn voor den producent. Ik geloof, dat daarop wel moet worden gelet en ik zie met belangstelling de oplossing daarvan te gemoet door de inlichtingen die de Minister van Finantien mij daaromtrent wel zal willen geven.

De heer **Minister van Finantien**: Mijnheer de Voorzitter, ik zal aanvangen met te antwoorden op de vraag, zoo even door den geachten spreker uit Friesland (den heer van Eijsinga) tot mij gerigt. Het komt mij voor, dat de op te rigten fabrieken voor den consument niet anders dan heilzaam kunnen zijn; ik geloof, dat de wet, uit dat oogpunt beschouwd, ook ondersteuning verdient. Indien men deze wet verwerpt, dan zal men niet tegengaan den invoer van meel die in het belang van den consument meer en meer toeneemt, maar wanneer men nu door de afstemming van deze wet onze eigene ingezetenen verbiedt en belemmert om zoodanige fabrieken op te rigten, dan vergunt men den vreemdeling hetgeen men den ingezetene ontzegt. Nu geloof ik wel niet, dat de consument er zeer veel door zou winnen, omdat het meel mag worden ingevoerd, maar in allen gevalle kan hij er, naar mijn inzien, in geen geval iets door verliezen.

Het geachte lid uit Amsterdam (de heer van Beeck Vollenhoven), is teruggekomen op verschillende punten. Ik zal wegens het ver gevorderde uur geen misbruik maken van uwen tijd, door in herhalingen te treden over al hetgeen ik reeds gezegd heb. Enkele dwalingen van het geachte lid mag ik echter niet onopgemerkt laten voorbijgaan.

Onder andere zegt hij, dat men door den verpligten afvoer van zemelen ze niet gebruiken kan, juist als men ze noodig zou hebben. Dit is, met allen eerbied gezegd, een bewijs, dat de spreker de strekking van de daartoe betrkkelijke bepaling niet begrepen heeft. De fabrikant moet de zemelen afvoeren uit den molen, maar in zijne meelverkooperij kan hij ze bewaren, zoolang hij wil; hij is dus geenszins beperkt in den afzet van zijne zemelen en ik zie niet in, dat die bepaling den minsten nadeeligen invloed kan hebben.

Hij heeft nog gezegd, dat ik gedwaald heb in hetgeen ik gezegd heb over de fabriek te Maastricht; ik geloof dat het eenigzins onverschillig is na te gaan of de fabrick te Maastricht reeds bestond voor deze wet is ontworpen, of nadat zij is ontworpen. De hoofdzaak is, zij bestaat en wacht maar naar de nieuwe wet om in werking te kunnen komen.

Doch ik geloof tevens dat de eigenaren dier fabriek zeer weinig tevreden zouden zijn met de wijze van boekhouden van het geachte lid, die de kapitaalswaarde dezer belangrijke fabriek voor *nihil* aanneemt.

Eindelijk heeft dat geachte lid gezegd, dat wanneer gij deze wet verwerpt, de Minister dan eene nieuwe wet zal geven, en hij zal de wet dan maken, zoo als die had behooren te zijn. Ik maak deze opmerking, dat die spreker heeft gezegd, dat ik eene wet

zou maken *zoo als die zou behooren te zijn*, en nu is uit de rede van dien geachten spreker volstrekt niet gebleken, *hoe* die wet dan zijn moest. Hij heeft eene menigte bezwaren opgesomd, eene menigte redenen opgegeven waarom men de wet moest afkeuren, maar hij heeft geen enkel middel aan de hand gedaan om met het oog op de bestaande accijnswet eene betere wet te maken.

De beraadslaging wordt gesloten en het wets-ontwerp *tot wijziging der wetten betreffende den accijns van het gemaal* met 22 tegen 8 stemmen aangenomen.

Tegen hebben gestemd de heeren: de Sitter, van den Dries van Eijsinga, van Beeck Vollenhoven, van Wessem, van Swinderen, Sassen en van Sasse van Ysselt; bij deze stemming was de heer Blankenheijm afwezend.

De Vergadering wordt daarna gescheiden.

ZITTING VAN DEN 26STEN JUNIJ.
(*SUPPLEMENTBLAD.*)

REDEVOERINGEN, *uitgesproken door den heer* **van Nispen van Pannerden**, *in de zitting van Maandag den 26sten Junij* 1854.

[I. Bladz. 185.]

Het onderwerp aan uwe overweging, aan uwe regeling onderworpen is van te veel gewigt dan dat ik zou mogen nalaten daarover eenige beschouwingen voor te dragen. Wie toch zou uit een menschelijk en Christelijk oogpunt zonder belangstelling volgen de verordeningen welke voor de toekomst zullen regelen hoe in het lot dergenen zal worden voorzien, die niet in staat zijn voor zich zelven onderhoud te verwerven of voor hunne gezinnen te verschaffen? Maar welk staatsman zal uit een maatschappelijk oogpunt bij het verbroken evenwigt tusschen de vraag naar arbeid en het aanbod van arbeid, de daaruit voortvloeijende lage prijzen der dagloonen in verhouding tot de levensmiddelen en de vermeerdering van het pauperisme, het gewigt van eene goede regeling van het onderwerp voor de maatschappij ontkennen? Wien toch, die zich de bewogen tijden voor den geest brengt, waarover nog zoo weinige jaren zijn voorbijgegaan, zal het niet getroffen hebben dat een groot land, waar de staatsarmenzorg op de uitgebreidste schaal is gevestigd en twee kleine landen, waar de Christelijke liefdadigheid meer dan in andere werkzaam is, van volksberoeringen zijn verschoond gebleven?

Dan waartoe langer uitgeweid over het gewigt van het onderwerp, hetwelk ieder erkent.

Ik zal u niet bezighouden met de verschillende stelsels, welke in de armenzorg zouden kunnen gevolgd worden en met u voor te dragen hetgeen in mijn oog de voorkeur verdient. Maar ik zal het wets-ontwerp dat aan uwe overweging onderworpen is volgen, — in de eerste plaats trachten te zeggen hetgeen in mijn oog daaraan ontbreekt en u in de tweede plaats eenige beschouwingen over eenige bepalingen daarvan voordragen. Dan ter zake.

Ik mis in dit wets-ontwerp bepalingen, welke het staatstoezigt regelen met betrekking tot de inrigtingen voor armen door kerkelijke gemeenten of kerkelijke instellingen beheerd, — met betrekking tot inrigtingen voor armen door bijzondere personen bestuurd en niet door het burgerlijk gezag opgerigt. Ik zal van uwe aandacht geen misbruik maken door in breedvoerige beschouwingen te treden over dat staatstoezigt. Er is zooveel over geschreven dat de stof uitgeput is en dat ieder daarover wel eene gevestigde overtuiging zal hebben. Maar gewoon om bij gewigtige wets-ontwerpen u rekenschap te geven van de beweegredenen, die mijn oordeel leiden en mijne stem regelen, zult gij mij wel veroorloven u daarover eenige korte beschouwingen voor te dragen.

Ik kan mij zeer goed begrijpen dat men voor de kerkelijke armbesturen de meest mogelijke vrijheid verlangt in de verdeeling der liefdegaven, welke hun worden toevertrouwd; dat men van meening is dat daardoor die liefdegaven des te ruimer zullen vloeijen. Maar er is een groot aantal van die kerkelijke instellingen of van inrigtingen door bijzondere personen bestuurd, die vermogen bezitten als vaste goederen, kapitalen, inschrijvingen op het grootboek der nationale schuld, en nu schijnt het mij toe dat het toezigt van den Staat, voor zooveel dit betrekking heeft tot de instandhouding van dit vermogen en de regels voor een goed beheer van dat vermogen, niet kunnen worden gemist. In mijn oog beperkt noch het een noch het ander den vrijen werkkring dier besturen; schadelijk kunnen dusdanige voorschriften nimmer zijn. De gemeenten, de provincien, de voogdijen zijn aan regelen van beheer gebonden; de besturen van de gemeenten, de provincien, de voogden worden daarom in hun werkkring niet belemmerd. Hetgeen voor den een noodig is, kan voor den ander niet gemist worden.

Uit een algemeen staatsregtelijk oogpunt schijnt het mij toe een der gewigtigste regten en pligten van het staatsgezag te zijn, te waken en te zorgen dat het vermogen der gestichten voor armen, weezen en ouden van dagen, door de liefdadigheid van het voorgeslacht vergaderd, ongekrenkt en ongeschonden voor het nageslacht bewaard blijve. Bij de instandhouding van die inrigtingen hebben toch niet alleen de godsdienstige gezindheden of de personen, waarvoor zij bestemd zijn, belang, maar ook de Staat heeft er het grootste belang bij. Kunnen toch de kerkelijke armbesturen niet meer in het onderhoud der armen voorzien, dan moeten de burgerlijke gemeenten door subsidien te hulp komen, of een deel van de armenzorg overnemen. Gaan de godshuizen of stichtingen van welken aard ook te gronde, de gemeenten of de ingezetenen zullen hulp moeten bieden en de zorg overnemen waarin door die stichtingen werd voorzien. Niemand, geloof ik, zal durven beweren, dat de armen, de ouden van dagen, de zieken, die de godsdienstige gezindheden niet kunnen of niet willen verzorgen, aan hun lot moeten worden overgelaten: en daarom juist moet de Staat toezien, dat het vermogen, 't welk daarvoor bestemd is, in stand gehouden en niet aan zijne bestemming onttrokken worde. *Te regt* vindt men daarom in het Landregt voor den Pruissischen Staat voorgeschreven: » Geene eigendommen en andere bezittingen mogen worden vervreemd zonder toestemming van het staatsgezag. Armenhuizen, godshuizen en alle andere dergelijke inrigtingen, staan onder toezigt van dat gezag. Geene stichting kan worden opgerigt zonder deszelfs toestemming. Ieder stichter is vrij om bij de oprigting van een gesticht aan te wijzen de wijze van bestuur, van rekening-aflegging en van beheer; maar heeft hij noch het eene noch het andere geregeld, dan behooren al deze regten aan den Staat. Ook waar deze regeling plaats vindt, behoudt de Staat het oppertoezigt, doch dan alleen beperkt tot het toezien, dat niets aan zijne bestemming worde onttrokken."

Ik heb mij bij voorkeur beroepen op de wetgeving van den Pruissischen Staat, omdat die wetgeving dagteekent van vóór 1 814, en alzoo voorwaar geene revolutionaire wetgeving mag worden genoemd; omdat in den Pruissischen Staat in verschillende opzigten de beide hoofdgezindheden, waarin de Christelijke Kerk verdeeld is, reeds toen gelijke regten hadden; en omdat die wetgeving, ook nadat in Pruissen grondwettige instellingen zijn tot stand gebragt, welke aan de Kerk meerdere vrijheid geven dan in mijn vaderland, aldaar in stand is gebleven.

Ik zou ook kunnen wijzen op de wetgeving in andere landen, bijv. van Frankrijk, zoo oude als nieuwe, te vinden bij Merlin, voce : *main morte;* op Belgie, op het edict van Maria Theresia van 1753. Maar waartoe noodig? Laat ik liever terugkeeren tot mijn eigen vaderland. De sprekers, die het eerst het woord hebben gevoerd en de spreker, die mij is voorafgegaan, hebben verschillende voorbeelden aangehaald van verordeningen daaromtrent tot stand gebragt. De eerste spreker heeft u herinnerd, hoe vóór de afschudding van het Spaansche juk al wat tot het armwezen betrekking had door het staatsgezag was geregeld; maar ook na die afschudding vindt men menig voorbeeld, dat zoowel 's Lands Staten als de gewestelijke en de gemeentebesturen zich de zorg voor het armwezen hebben aangetrokken. Die sprekers hebben er voorbeelden van bijgebragt, maar ik veroorloof mij die nog met enkele aan te vullen.

Zoo vindt ge van 16 Maart 1700 een reglement en verordening op het aanstellen van kerk- en armmeesters, mitsgaders voor allerhande godshuizen, administratien en bedieningen in de Meijerij van den Bosch, vastgesteld door de Staten-Generaal; in 1750, den 16den October, een reglement door de Staten van Gelderland vastgesteld op de belegging van armenpenningen door diakenen of armenmeesters ten platten lande, voor de kwartieren Zutphen en Veluwe; den 1sten Augustus 1764 eene resolutie van den Raad van State, houdende dat geene vaste goederen, obligatien of renten, aan kerken of armen in de Meijerij van den Bosch behoorende, zullen mogen verkocht worden zonder toestemming van den Raad; van 25 April 1771 eene resolutie van de Staten van Gelderland omtrent de verpleging en het onderhoud van de armen der Roomsch-katholijke gemeente; voorts den 11den October 1774 een reglement ter handhaving van armenfondsen in de Baronnie van Breda en Steenbergen; en den 30sten Augustus 1775 van de Staten van Utrecht een reglement, nopens het beheer der diakenen over de penningen en de bedeeling der armen in de gemeenten ten platten lande.

Ik geloof, dat naar onze oude wetgeving de Staat het beheer over alles wat tot de kerkelijke en bijzondere liefdadigheid betrekking had, regelde. De eerste spreker heeft u nader gewezen op de wet van 1800 betrekkelijk het armwezen. Het zij mij vergund daarbij nog te herinneren aan het reglement op de departementale en landschapsbesturen van 9 Julij 1805 en het Koninklijk decreet van 30 Junij 1809. Ik meen dus te mogen zeggen, dat het in Nederland nationaal is, dat de Staat regele hetgeen tot de armenzorg betrekking heeft.

In het verslag vind ik melding gemaakt van twee besluiten van den Souvereinen Vorst van 10 October 1814, en een ander van den Koning van 1 Julij 1816, die in mijn oog van veel gewigt zijn, en waarbij vele voorschriften zijn opgenomen betrekkelijk de handelingen aan toezigt onderworpen. De Minister van Binnenlandsche Zaken zegt in de Memorie van Beantwoording, dat die besluiten volstrekt niet de verpligting opleggen om magtiging te vragen tot de handelingen, die daarbij worden opgenoemd. Ik wensch te dien opzigte echter te herinneren dat bij Keizerlijke besluiten van 8 November 1810, 6 Januarij en 19 April 1811, hier te lande executoir verklaard zijn een groot getal Fransche wetten en besluiten, en

dat daarbij het staatstoezigt in zijn vollen omvang is geregeld; dat daarbij alles is opgenomen wat in de Koninklijke besluiten, zoo even opgenoemd, is vermeld en daarbij de autoriteiten zijn aangewezen, die hunne toestemming moesten geven tot al die handelingen. De Koning, door de Grondwetten van 1814 en 1815 met de zorg voor alle instellingen voor het armwezen belast, kon dus naar aanleiding èn van die grondwettige bepalingen èn van de Fransche verordeningen, regelen door wie en op welke wijze het staatstoezigt zou worden uitgeoefend en de autoriteiten aanwijzen, die daarmede zouden worden belast.

Het schijnt mij dus toe, dat die besluiten wel degelijk, in verband met de vroegere verordeningen, in verband met de grondwettige bepaling, verpligtingen oplegden. Het zou niet moeijelijk zijn, u vele bewijzen bij te brengen, dat de Regering tot op dit oogenblik steeds dit stelsel heeft voorgestaan en gehandhaafd. Maar ik wil u daaromtrent slechts wijzen op één enkel Koninklijk besluit van latere dagteekening, een besluit van 11 Julij 1846, medegedeeld in het Provinciaal blad van Gelderland van dat jaar, nº. 84. Bij dat besluit wordt gezegd:

» Op het rapport van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken ad interim enz., betrekkelijk den verkoop of afstand van onroerende goederen, toebehoorende aan steden of gemeenten, aan administratien van armen, gods- of weeshuizen, diakonien en andere dergelijke publieke administratien en gestichten van weldadigheid ten behoeve van openbare werken;

» Gezien art. 71 van de reglementen voor de stedelijke besturen en art. 30 van het reglement voor het bestuur ten platten lande in Noordbrabant en het daarmede gelijkluidend artikel van de reglementen voor het bestuur ten platten lande in de andere provincien, gelijk mede de Koninklijke besluiten van den 10den October 1814, nº. 3, en den 1sten Julij 1816, nº. 82, naar aanleiding van welke verordeningen de beschikking op de verzoeken om magtiging tot den gemelden verkoop of afstand, welke tot het bedoelde einde steeds onder de hand geschiedt, aan Ons is voorbehouden enz.,

» Hebben besloten:

» 1º. enz.

» 2º. De opbrengst van den verkoop of afstand van al de voormelde onroerende goederen zal zonder Onze speciale magtiging tot geene andere einden mogen werden gebezigd dan om te worden belegd in inschrijvingen op een der grootboeken van de Nederlandsche schuld of tot weder-aankoop van vaste goederen."

De Koning erkent dus in dat besluit, dat aan Hem was voorbehouden de beschikking op die aanvragen. Het is waar, de plaatselijke besturen werden gemagtigd, om, voor zooverre de af te stane goederen betrekking hadden tot werken van algemeen nut, op de aanvragen van armeninrigtingen te beschikken, maar nu bepaalt het besluit in nº. 2: » de opbrengst zal worden belegd in inschrijvingen op de grootboeken der nationale schuld of tot weder-aankoop van vaste goederen." Er is dus zelfs omtrent de wederbelegging van den koopprijs eene uitdrukkelijke verpligting opgelegd. Dit besluit is tot op het huidige oogenblik in Gelderland nageleefd.

Verder is bij dit besluit aan de plaatselijke besturen de verpligting opgelegd, om telken jare opgave te doen van den afstand van goederen die plaats heeft gehad. Ik herhaal het ook, dit is steeds gevorderd en ik kan dus niet denken, dat de Regering het gevoelen zal voorstaan, dat die besluiten geene verpligtingen hebben opgelegd. De Minister zegt, dat er veel voorbeelden zijn, dat die besluiten niet zijn nageleefd, zonder dat het hem bekend is, dat ooit eene van dusdanige handelingen was vernietigd geworden. In mijn Vaderland ken ook ik daarvan geen voorbeeld, maar wat Frankrijk betreft, welks verordeningen ook hier verbindend zijn, kan de Minister een voorbeeld daarvan vinden bij Merlin, voce: *pouvoir judiciaire*. Daar is wel degelijk vernietigd eene handeling, welke zonder magtiging was aangegaan. De Minister zal mij toch wel toegeven, dat personen, die het bestuur hebben over armengoederen, over godshuizen, geene eigenaren zijn. Bij sommige kerkgenootschappen, bij verschillende gestichten zijn het personen, welke zich als het ware de zaak hebben aangetrokken, zonder door de kerlijke gemeenten te zijn aangesteld, of daaraan rekening en verantwoording te doen. Zullen deze dan nu zonder iemands magtiging de eigendommen, welke voor het onderhoud den armen bestemd zijn, kunnen verkoopen, zonder toestemming van het staatsgezag? Wilt u herinneren, dat in het naburig België een geschil is ontstaan tusschen de Regering en de clericale partij, of het beheer over eene stichting, de uitdeeling der liefdegaven bij de oprigting van zulk eene stichting aan bijzondere personen kan worden toevertrouwd. Wilt u herinneren, dat het Belgisch staatsgezag zóó ver is gegaan van dit zelfs te verbieden en dat daartegen en te regt aanmerkingen zijn gemaakt. Want dit gaat veel te ver, maar het staatstoezigt over het vermogen — ik heb hier een werk voor mij, dat de zaak behandelt uit een wetenschappelijk oogpunt, juist in den geest van hen, die de handeling van het Belgisch gouvernement afkeuren — wordt daarin geenszins bestreden. Integendeel, de regtmatigheid der besluiten van de Nederlandsche Regering wordt daarin verdedigd. Maar verbiedt dan misschien onze tegenwoordige Grondwet, dat dusdanig toezigt in stand blijve? Art. 195 zegt: » Het armbestuur is een onderwerp van aanhoudende zorg der Regering en wordt door de wet geregeld." In het voorafgaand art. 194 leest men: » Het *openbaar* onderwijs is een voorwerp van de aanhoudende zorg der Regering. De inrigting van het *openbaar* onderwijs wordt, met eerbiediging van ieders godsdienstige begrippen, door de wet geregeld." Maar is het nu aannemelijk, dat, wanneer in het eerste van twee opvolgende artikelen voorkomt het woord *openbaar* en in het andere niet, dit evenwel in beide artikelen hetzelfde zou beteekenen en dat dus het bijvoegelijk naamwoord *openbaar* bij vergissing uit het tweede artikel zou zijn weggelaten? Wanneer men nu eehter daarbij nog vindt, dat het eerste en het laatste gedeelte van dit artikel, waarbij de armenzorg wordt aanbevolen, is overgenomen uit de Grondwetten van 1814, 1815 en 1840, dat er alleen is tusschengevoegd de regeling door de wet; en dat de commissie, welke de Grondwet van 1815 ontwierp, in haar belangrijk rapport aan den Koning zeide:

» In weinige landen is zoo veel voor de onvermogenden gedaan als in het onze; men zoekt vergeefs elders zoo veel gestichten waar de grijsaard eene rustplaats, de zwakke hulp en bijstand en de jeugd kosteloos onderwijs vinden kan. — Het levendig belang dat Uwe Majesteit in die gedenkteekenen van voorvaderlijke godsdienst, Christelijke liefde en weldadigheid stelt is bij de Grondwet aan alle onze Koningen voorgeschreven."

Wanneer nu de beide Koningen uit het Doorluchtig Huis van Oranje, welke aan het tegenwoordig geëerbiedigd Hoofd van den Staat zijn voorafgegaan, steeds hunne zorgen voor de kerkelijke en bijzondere armbesturen zóó verre hebben uitgestrekt, dat zij het staatstoezigt over het vermogen hebben voorgeschreven — getuigen de menigvuldige besluiten over dit onderwerp, welke gij bijeenverzameld vindt in Luttenberg's Vervolg van het groot Plakkaatboek, afdeeling *armwezen*; — wanneer die zorg is uitgeoefend, zonder dat in de volksvertegenwoordiging sleehts één enkele stem is opgegaan om de wettigheid van hetgeen door den Koning gedaan was te bestrijden; wanneer eindelijk de jaarlijksche verslagen, aan de Staten-Generaal medegedeeld, u bewijzen voor die zorg opleveren, dan geloof ik voorwaar, dat de uitlegging, die men nu aan art. 195 der Grondwet wil geven, te beperkt is.

De Minister zegt in de Memorie van Beantwoording, dat een groot deel der natie getoond heeft op de zelfstandigheid der kerkelijke en bijzondere liefdadigheid prijs te stellen. Maar het staatstoezigt over het vermogen, voorschriften dat men gebouwen tegen brandschade zal verzekeren, en andere die alleen betrekking hebben tot een goed beheer, vernietigen die zelfstandigheid niet. Maar zoo het ook waar mogt zijn, dat een groot deel van de natie dat toezigt hinderlijk is, dan is er toch zeker een ander deel, dat dit geenszins beaamt, en dan moet het staatsbelang zwaarder wegen dan de wenseh van een deel der natie. Het toezigt over de eigendommen, die in de doode hand overgaan, is in bijna alle landen door het staatsgezag gehandhaafd. De Grondwet draagt de zorg voor alle arminrigtingen aan de Regering op; zij kan dien pligt niet vervullen, zonder dat er regelen worden gesteld, waarnaar het staatstoezigt zal worden uitgeoefend. Deze ontbreken in deze wet niet alleen voor kerkelijke en bijzondere instellingen, die uit eigene middelen of uit liefdegiften bestaan, maar zelfs voor de instellingen, die door subsidien uit de gemeentekas worden in stand gehouden; want ook voor de gesubsidieerde instellingen zijn geenerlei regelen van beheer vastgesteld.

Ik zal nu overgaan tot de bepalingen der wet waarover ik iets wensch te zeggen. Onder de bepalingen waartegen ik bezwaar voed, behoort in de eerste plaats die bij art. 27 vastgesteld, houdende dat de plaats waar de arme geboren is, het domicilie van onderstand uitmaakt, en wel in verband met de artt. 20 en 37. In het stelsel dezer wet voegt deze bepaling niet. Art. 20 bepaalt toch dat de ondersteuning der armen wordt overgelaten aan de kerkelijke en bijzondere instellingen van weldadigheid. Zoowel bij de Hervormde als bij de Katholijke, en waarschijnlijk ook bij andere gezindheden, strekken de kerkelijke armverzorgers hunne zorg niet uit tot die armen, welke woonachtig zijn op eene andere plaats, dan waarvoor het kerkelijk armbestuur bestaat. De armen, die dus op eene andere plaats geboren zijn dan waar zij wonen, kunnen op de kerkelijke liefdadigheid niet rekenen. Nu is het wel niet twijfelachtig, dat in bijna alle eenigzins belangrijke gemeenten armen gevonden worden die elders geboren zijn, die dus verpleegd zullen moeten worden voor rekening van hun onderstand-domicilie, hetzij voor korteren, hetzij voor langeren tijd. Die verpleging kan niet geschieden door kerkelijke armbesturen, omdat dit strijdt met de beginselen door

de Kerk voor de bedeeling aangenomen. Dit kan te minder, daar naar de bepaling van art. 41 alleen zoodanige onderstand kan teruggevraagd worden, die door burgerlijke besturen is verstrekt. In bijna alle gemeenten zullen de besturen der gemeenten dus verpligt worden om òf zelven òf door tusschenkomst van burgerlijke armbesturen te voorzien in de ondersteuning dergenen, die arm worden en op eene andere plaats geboren zijn dan waar hunne woning gevestigd is. Regel zal het dus overal worden, dat de armbedeeling niet kan worden overgelaten aan de kerkelijke liefdadigheid.

Is men van oordeel, dat men eene proef moet nemen of de kerkelijke en bijzondere liefdadigheid in den nood der armen kan voorzien, dan moet de woonplaats het domicilie van onderstand zijn. De ondervinding zal dan leeren of dit mogelijk is. Ik voor mij geloof het niet. Ik deel het gevoelen van den grijzen staatsman, aan wien Nederland veel is verschuldigd, Gijsbert Karel grave van Hogendorp, te vinden in zijne *Bijdragen tot de huishouding van Staat*, 8ste deel, bladz. 381, waar hij duidelijk aanwijst, dat het in den tegenwoordigen toestand der maatschappij onmogelijk is, de armenzorg alleen aan de kerkelijke en bijzondere liefdadigheid over te laten. Mij schijnt het toe dat de bepaling van art. 20 een doode letter is, dat zij nimmer tot waarheid zal worden. Maar mogt ik hierin dwalen, dan zeker maakt de aanname der geboorteplaats als domicilie van onderstand, dat zij in de meeste gemeenten geene toepassing kan vinden.

Maar tegen de aanwijzing van de geboorteplaats als domicilie van onderstand, die door den eersten en tweeden spreker van dezen morgen zoo zeer is gelooid, is in mijn oog groot bezwaar, omdat zij drukkend is voor het platteland, schadelijk voor de armen. Ik zeg drukkend voor het platteland; de Regering ontkent dit; maar nu wil ik de Regering herinneren aan een wets-ontwerp, dat in 1847 betrekkelijk het armbestuur is voorgedragen, en dat ik daar in de Memorie van Toelichting lees:

» Het is wel waar, dat ook deze grondslag niet geheel vrij van bedenkingen is, daar het bezwaar uit het domicilie van onderstand voortspruitende te gevoeliger is, naar mate de betrokken personen tijdens het ontstaan der behoefte langer zijn verwijderd geweest van de plaats waar hetzelve is gevestigd.

Dit bezwaar zal zich het meest doen gevoelen in de gemeenten ten platten lande en vooral in dezulke welke in de nabijheid der steden zijn gelegen, vermits het getal der personen, in die gemeenten geboren welke zich in de steden vestigen en na verloop van eenen langeren of korteren tijd tot armoede vervallen, in den regel grooter is, dan dat dergenen in de steden geboren die zich naar het platteland begeven en aldaar behoeftig worden.

Daartegen staat echter over, dat het beginsel dat inwoning domicilie van onderstand doet verkrijgen, is bevonden voor de steden zeer bezwarend te werken."

Ik geloof, Mijne Heeren, dat ik dus de eigene erkentenis van eene vroegere Regering heb.

Mij schijnt het ook toe, dat dit naauwelijks voor tegenspraak vatbaar is; ieder die op het platteland bekend is, weet, dat velen in jeugdigen leeftijd, in de kracht der jaren hunne woonplaats van het platteland naar de steden overbrengen en daar òf dienstbare betrekkingen opzoeken òf op andere wijzen door handenarbeid hun brood verdienen. Zelden daarentegen gebeurt het, dat men zijne woonplaats uit de steden naar het platteland overbrengt, ten minste in Gelderland; en zoo al, dan komen bijna nimmer voor zij, waarvoor vrees bestaat, dat zij later tot armoede zullen vervallen. De steden zullen dus van velen, die op het platte land geboren zijn, in de kracht hunner jaren, in gezonde dagen, het voordeel van hunnen arbeid genieten, en bij ouderdom het onderhoud, bij ziekte de verpleging, van het platteland terugvragen. Ja, vrouwelijke dienstboden, die van het platteland afkomstig, in de steden als slagtoffers van het zedebederf gevallen, zullen, indien zij niet meer in staat zijn om de steden te dienen, naar het platteland voor onderhoud en verpleging worden teruggebragt. Mij schijnt dit onbillijk te zijn.

De tweede spreker van heden morgen heeft gezegd: gij kunt die onbillijkheid niet aantoonen; de cijfers, in de andere Kamer bijgebragt, hebben bewezen dat men zich daaromtrent verkeerde voorstellingen heeft gevormd, maar nu wenscht ik dien spreker te herinneren, dat de staten der bevolking aanwijzen, dat in Gelderland op 1000 zielen bevonden zijn: voor de steden 616 die daar geboren zijn, en voor de plattelandsgemeenten 739; in Noordbrabant 650 in de steden, 723 ten platten lande; in Friesland 667 in de steden, 719 ten platten lande; in Overijssel 679 in de steden, 721 ten platten lande.

In die vier provincien vindt men dus in den regel, dat er op het platteland meer woonachtig zijn die er geboren zijn dan in de steden. Men kan het dus niet ontkennen, dat het aannemen van de geboorteplaats als domicilie van onderstand allernadeeligst moet zijn voor het platteland in die gewesten. Ik had mij gevleid, voor de provincie die ik bewoon, tot meer naauwkeurige resultaten te komen en eene meer bepaalde opgave van de onderlinge verhouding voor te leggen. Maar het was van te veel omvattenden omvang dan dat het afgewerkt kon worden in den tijd mij gegund. Ik ben dus niet in staat die détails te geven. Ik meen echter dat de bijgebragte cijfers het vooraf ontwikkeld gevoelen staven, dat het aannemen der geboorteplaats voor het platteland allernadeeligst moet werken. Maar ik zal toch nog trachten het u door een ander voorbeeld duidelijk te maken.

Arnhem is eene, in bevolking en welvaart toenemende stad. Op eene bevolking van 19831 zielen vindt men 8057, die buiten die gemeente geboren zijn of ruim 2/5 gedeelte. Neemt men nu arme plattelands-gemeenten, die in teruggang zijn, waarvan één algemeen bekend is, namelijk Huissen, dan vindt men op eene bevolking van 3236 zielen slechts 790 die buiten de gemeente geboren zijn, of minder dan één vierde. Is het nu regtvaardig dat eene gemeente, welke in welvaart toeneemt, de zorg voor hen, die niet in de gemeente geboren zijn, bij ouderdom of ziekte overbrengt op de arme gemeente, waar zij geboren zijn en die velen juist verlaten hebben omdat zij niet in staat waren daar hun brood te verdienen? Het aannemen der geboorteplaats moet ten gevolge hebben dat de gemeenten, die in welvaart en bloei vooruitgaan van de armenlast ontheven worden en dat daartegen de gemeenten, die teruggaan, zullen worden bezwaard. Dat toch zal niemand ontkennen.

Hoe langer hoe meer ontwikkelt zich eene neiging bij de vermogenden om het platteland te verlaten en naar de steden hunne woonplaats over te brengen. Daar zijn dus in den regel de groote vermogens gevestigd; daar is de zetel van alle besturen: daar wonen vele goed bezoldigde ambtenaren, daar bloeijen winkel- en andere neringen; daar kan de armenlast beter getorscht worden dan op het platteland.

Voor de grensgemeenten is er nog een bijzonder bezwaar, en wel daaruit voortvloeijende, dat men voor hen die buiten 's lands geboren zijn als regel heeft moeten aannemen dat na zesjarige inwoning de armenlast gebragt wordt op de plaats, waar zij gevestigd zijn. Het is u bekend, dat de vreemdelingenwet verbiedt om, wanneer een vreemdeling met eene Nederlandsche vrouw getrouwd is en uit dit huwelijk kinderen geboren zijn, dien vreemdeling over de grenzen te brengen. De grensgemeenten hebben dus in den regel nog een tweede bezwaar te duchten.

Hier nu, Mijne Heeren, ben ik zoo gelukkig cijfers te kunnen bijbrengen die onwederlegbaar zijn. Zoo bijv. heeft Arnhem op ongeveer 20 000 zielen slechts 800 inwoners die buiten het Rijk geboren zijn of 4 ten 100. Nijmegen integendeel, hetgeen veel nader aan de grenzen ligt, heeft er op ruim 21,000 zielen 1092 of meer dan vijf ten honderd: de navolgende grensgemeenten

Gendringen	op	5343 zielen	423,	of 8	ten honderd
Ubbergen	»	2378 »	256,	» 11	» »
Milligen	»	1626 »	225,	» 14	» »

Hetzelfde kunt gij terugvinden bij andere grensgemeenten, en hetgeen men in Gelderland vindt zal waarschijnlijk ook wel het geval zijn voor de overige provincien.

Ik meen dus genoeg gezegd te hebbben om aan te toonen, dat het aannemen der geboorteplaats als domicilie van onderstand voor de gemeenten op het platteland in het algemeen en voor de grensprovincien in het bijzonder drukkend moet zijn.

Er is door den eersten spreker van dezen morgen gezegd: ja het kan waar zijn, maar het stelsel dat inwoning domicilie van onderstand doet verkrijgen heeft tot groote misbruiken aanleiding gegeven. Zoo bijv. is het gebleken dat er gemeentebesturen zijn geweest die daaromtrent *onnaauwkeurige* opgaven — dit was naar ik meen zijne uitdrukking — hebben gedaan. Maar, wanneer dit waar mogt zijn, dan moet dit hierin bestaan, dat de burgemeester zich bijv. veroorloofd heeft om op te geven, dat deze of gene niet 4 jaren in de gemeente gewoond heeft die daar wel degelijk 4 jaar gewoond heeft, of dat iemand niet in de belastingen is aangeslagen die er wel in aangeslagen is geweest, of dat iemand niet bedeeld is die wel bedeeld was. Maar wanneer de burgemeester zich zoo iets veroorloofd heeft dan kan dit geene reden zijn om de wet te veranderen. Dan moet die ambtenaar gestraft worden, want die daad is strafbaar. Een ander spreker heeft gewezen op de knoeijerijen die daaruit voortvloeijen. Het is bekend, zeide hij, hoe dikwijls armen door diakenen uit eigene middelen gedurende vier jaren in eene stad onderhouden zijn, omdaar door den armenlast op die stad over te brengen.

Maar als dit waar is, welke gevolgen zal dan deze wet hebben? In deze wet wordt toch bepaald, dat armen, die in den loop der vijftien maanden, laatst voorafgaande aan het in werking treden dezer wet, onderstand hebben genoten uit fondsen van burgerlijke of algemeene, van kerkelijke of van gemengde armbesturen, het domicilie van onderstand behouden, dat zij bij dat in werking treden hadden, tot dat zij gedurende vijftien achtereenvolgende maanden, of langer, geen onderstand hebben gevraagd en gekregen. Zoo nu die diakonien op het platteland de verkeerdheid hebben gehad om iemand gedurende vier jaren te onderhouden

om daardoor dien last over te brengen naar eene stad, hoeveel gemakkelijker zal het dan niet zijn voor de steden om hen, die door vierjarig verblijf domicilie van onderstand hebben verkregen, slechts gedurende 15 maanden van onderhoud te voorzien, om die verzorging aldus weder naar de gemeente waar zij geboren zijn over te brengen? Ik kan toch niet onderstellen dat die spreker tot dergelijke handelingen alleen diakenen of bijzondere personen van het platteland in staat acht.

Voor de armen is daarenboven het stelsel hard. Vele ouden van dagen en anderen in ziekelijken toestand worden gedwongen de steden te verlaten, waar zij een groot gedeelte van hun leven hebben doorgebragt, waar zij hunne betrekkingen en weldoeners hebben. Zij moeten alzoo hunne woonplaats overbrengen naar de plaats hunner geboorte, waar niemand hen kent en niemand medelijden men hen heeft. Een ieder met tijdelijke middelen gezegend is in den regel genegen, om hen, die in gezonde dagen, in de kracht der jaren voor hem gearbeid hebben, bij ziekte of ouderdom te ondersteunen. Maar wanneer nu de wet zegt, dat elders het domicilie van onderstand gevestigd is, dan zullen velen zich onttrekken in het belang der gemeente hunner woning en verwijzen naar het domicilie van onderstand. De arme zal met dat stelsel slecht worden verpleegd. De kerkelijke liefdadigheid zal op het platteland ten minste weinig toereikend zijn om zoo velen te onderhouden, die door langere of kortere afwezendheid van hunne geboorteplaats zijn vervreemd en de burgerlijke gemeente zal door hoofdelijken omslag of andere belastingen zich de middelen moeten verschaffen om in het onderhoud te voorzien. In de meeste steden en in vele gemeenten ten platten lande bestaat nu reeds eene armenbelasting, want of zij afzonderlijk geheven wordt of dat een gedeelte der opbrengst der gewone belastingen tot het onderhoud der armen bestemd wordt, dit maakt geen verschil. Maar wordt dit ontwerp tot wet verheven, dan zal in de ruim 1200 gemeenten, waarin ons vaderland verdeeld is, eene zoodanige heffing bijna algemeen worden. Men wil het subsidiestelsel beperken en een gevolg daarvan zal zijn, dat men in de plaats zal stellen burgerlijke armbesturen en burgerlijke armverzorging, en mijne overtuiging zegt mij, dat de wet zal bewerken juist hetgeen men zegt dat zij wil voorkomen.

Ik zou nu nog moeten spreken over het bij de wet aangenomen beginsel om alle geschillen, zelfs de vraag of een arme naar het onderstands-domicilie kan terugkeeren, of een gesticht, eene inrigting voor armen tot eene van de vier in art. 2 opgenoemde categorien behoort, aan de beslissing van den regter te onderwerpen; ik zou ook nog wat moeten zeggen over de bepaling van art. 66 die reeds te berde is gebragt, maar ik zou misbruik maken van uw geduld en van uwe welwillendheid. Ik zal dus hetgeen ik daaromtrent wilde zeggen achterwege laten.

Ik resumeer mij. De Minister wil de vrijheid voor de kerkelijke, voor de bijzondere inrigtingen van liefdadigheid, om zelfs, indien zij het goedvinden, het vermogen te verteren en slecht beheer te voeren. Ik verlang toezigt van den Staat tot instandhouding van het vermogen; regelen voor het beheer. De Minister meent dat de Grondwet het staatstoezigt niet toelaat; het staatsbelang dat niet vordert, ten minste indien ik wel begrepen heb hetgeen daaromtrent in de Memorie van Beantwoording staat geschreven. Ik meen met de Commissie voor de grondwetsherziening van 1815, dat de zorg voor de instandhouding der instellingen van de voorvaderlijke godsdienstige en Christelijke liefdadigheid aan al onze Koningen is voorgeschreven; dat die zorg en dat toezigt in het belang van den Staat moet gehandhaafd en daarvoor regels voorgeschreven worden. Ik noem die zorg eene van de gewigtigste regten, van de gewigtigste pligten der Kroon. Ik weet het, er bestaat daarover groot verschil van gevoelen, maar ik ben hier niet geroepen om dat van anderen te volgen, maar om het mijne met bescheidenheid voor te staan. Het geldt hier een groot, een gewigtig beginsel hetwelk ik niet mag opofferen en hetwelk, naar mijne overtuiging, alleen wordt opgeofferd om te voldoen aan de eischen van de overdreven kerkelijkgezinden onder de verschillende godsdienstige gezindheden in ons vaderland.

[II. Bladz. 189.]

Mijne Heeren, slechts een kort woord, om u te herinneren, dat de cijfers, door mij bijgebragt, juist geput zijn uit de 10jarige tabellen der volkstelling, welke op last der Regering zijn gedrukt en openbaar gemaakt. Nu wil ik gaarne gelooven, dat de Minister tegen die cijfers eijfers uit andere gewesten kan overstellen, maar uit dezelfde gewesten voorzeker niet. Want ik heb hier voor mij de opgaven over het geheele Rijk, die door 's Ministers ambtsvoorganger zijn openbaar gemaakt, en de door mij opgegevene cijfers heb ik daaruit geput.

ZITTING VAN DEN 27STEN JUNIJ.

29STE ZITTING.

ZITTING VAN DINGSDAG 27 JUNIJ.

(GEOPEND TEN 11 URE.)

Verzoekschrift ingekomen. — Beraadslaging over en aanneming van de wets-ontwerpen: 1°. houdende veranderingen in de straffen op misdrijven gesteld; en 2°. tot uitbreiding der regtsmagt van de kantonregters in strafzaken. — Verslag uitgebragt door de Commissie voor de Verzoekschriften.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 30 leden, te weten, de heeren:

Van der Oudermeulen, Blankenheijm, van Swinderen, van Wessem, Martens van Sevenhoven, van Goltstein van Oldenaller, de Sitter, Cost Jordens, Tonckens, 't Hooft van Benthuizen, de Vos van Steenwijk, Lotsij, Sassen, van Eijsinga, Bosch van Drakestein, Regout, de Villers de Pité, Paspoort van Grijpskerke, van Sasse van Ysselt, van Nispen van Pannerden, van Beeck Vollenhoven, Insinger, van Rijckevorsel, van Weel, Boxman, Cremers, van Andringa de Kempenaer, van Aylva van Pallandt en van Dam van Isselt;
en de heer Minister van Justitie.

De notulen van het verhandelde in de vorige vergadering worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter** deelt mede dat is ingekomen:

een adres van de diakonie der Engelsche Hervormde gemeente te Amsterdam, met een afschrift van een adres aan de Tweede Kamer ingediend, houdende bezwaren tegen het wets-ontwerp tot regeling van het armbestuur.

Dit adres wordt verzonden naar de Commissie voor de Verzoekschriften.

Aan de orde is de behandeling van het WETS-ONTWERP, HOUDENDE VERANDERINGEN IN DE STRAFFEN OP MISDRIJVEN GESTELD.

De beraadslaging wordt daarover geopend.

De heer **Bosch van Drakestein**: Indien dit wets-ontwerp gepaard ware gegaan met de steeds gewacht wordende wet op de regterlijke organisatie, met verdere verbeteringen en aanvullingen zoo hoog noodig van den Code Pénal, gaarne zoude ik hieraan mijne goedkeurende stem gegeven hebben, thans echter zie ik in deze partiele veranderingen niets dan de voortduring van den provisionelen toestand, waarin wij sedert veertig jaren verkeeren, en zal men het doel, Mijne Heeren, dat men zich voorstelt door die veranderingen bereiken, te weten bespoediging en vereenvoudiging van regtspraak (andere bedoelingen kan of mag ik bij de Regering niet veronderstellen)? Ik geloof neen, Mijne Heeren; de regtbanken in de grootere steden, reeds met werkzaamheden overladen, worden door dit wets-ontwerp nog met $^3/_5$ belast van de werkzaamheden waarmede de hoven thans belast zijn; en dat sommige regtbanken met werkzaamheden overladen zijn, kan men hieruit opmaken, dat bij de arrondissements-regtbank te Amsterdam van 1°. Junij 1853 tot 1°. Junij 1854, bij de Derde Kamer, regt doende in correctionele zaken, niet minder gewezen zijn dan 51 vonnissen in 's Rijks belastingzaken, 116 in stadszaken en 764 in strafzaken, een totaal van 931 vonnissen uitmakende; dit aanzienlijk cijfer zal door deze veranderingen nu nog met $^3/_5$ vermeerderd worden en nu vraag ik het u af, of, zonder vermeerdering van personeel bij die regtbanken, in plaats van bespoediging en vereenvoudiging van regtspraak te bevorderen, zulks niet leiden moet tot verwarring en slechte afdoening der zaken? Het is om dezen redenen, dat ik mijne goedkeurende stem aan dit wets-ontwerp moet onthouden.

De heer **van Eijsinga**: Toen gisteren aan de orde was gesteld het wets-ontwerp, regelende het armbestuur, heb ik aan de eene zijde geplaatst de bezwaren, die ik meende tegen dat ontwerp te moeten doen gelden. Aan de andere zijde heb ik gesteld de wenschelijkheid om die wet in het leven te roepen. En als grond voor die wenschelijkheid heb ik opgegeven het voldoen aan het bepaalde voorschrift der Grondwet, die de wet, regelende het armbestuur, vordert.

Ditzelfde argument zal eveneens bij mij gelden, wanneer er quaestie zal zijn van eene vroegere of latere indiening der wet op de regterlijke organisatie, die evenzeer door een additioneel artikel der Grondwet wordt gevorderd. Datzelfde argument zou gelden bij de vroegere of latere indiening van een Nederlandsch strafwetboek, dat evenzeer in den geest van de Grondwet ligt. Hierin ligt reeds opgesloten dat bij de beraadslaging over het ontwerp, houdende veranderingen in de straffen op misdrijven gesteld — en over het tweede ontwerp, dat heden aan de orde is, geldt dit evenzeer — zich bij mij deze, in mijne schatting, gewigtige vraag opdoet: zullen deze wets-ontwerpen de indiening der wet op de regterlijke organisatie bespoedigen en bevorderen, of wel zullen zij aan de indiening van een dusdanig ontwerp in den weg staan? En ik behoef niet te zeggen, dat van het antwoord, dat ik mij zelven op die vraag gegeven heb, bij de beoordeeling van deze wets-ontwerpen bij mij zeer veel afhangt.

Ik mag niet ontveinzen, Mijne Heeren, dat behoudens de hulde, die ook ik breng aan het goede, dat in dit ontwerp gelegen is, ik heb behoord tot diegenen, waarover gesproken wordt in § 2 van het Verslag. Daar leest men: » Enkele andere leden hadden liever gezien, dat de Regering reeds nu den arbeid hadde aangevangen tot het ontwerpen van een geheel nieuw strafwetboek, en dit te zamen hadde voorgesteld en in verband gebragt met de nog steeds gewacht wordende regterlijke organisatie. Aldus zou een goed gesloten geheel te verkrijgen zijn, terwijl nu, bij het wegvallen van de eene bepaling en het toevoegen van enkele nieuwe, verwarring en tegenstrijdigheid te wachten is, en de hoop, dat eindelijk eene Nederlandsche strafwetgeving zou tot stand komen, hoe langer zoo meer op den achtergrond wordt geschoven."

Ik heb behoord, zeg ik, tot die leden, welke op deze wijze in de afdeelingen over dit wets-ontwerp hebben geoordeeld. Ik kwam evenwel tot eene andere gevolgtrekking. Wanneer ik op den voorgrond stel, dat verwarring en tegenstrijdigheid van dit ontwerp te wachten zijn, dat zou ik meenen, dat dit juist eene omstandigheid zou zijn, die het indienen eener wet op de regtelijke organisatie zou moeten bevorderen, die ons met andere wooaden, van een abnormalen in eenen normalen toestand zoude kunnen brengen Ik meende toch dat, wanneer in de natuur de orde der elementen is verbroken, eene oplossing noodzakelijk, eene zuivering, het onvermijdelijk gevolg is. En wanneer wij dus zouden verkeeren in een staat van verwarring en tegenstrijdigheid, dat dan eene oplossing en zuivering, in dezen het indienen eener wettige regeling, daarvan het noodzakelijke gevolg zou zijn. Maar ik ben van mijne zienswijze teruggekomen en ik meen dat de gevolgtrekking, die in het Verslag is opgenomen, inderdaad de juiste is. Ik geloof, zeg ik, dat de gevolgtrekking, dat de hoop, dat eindelijk eene Nederlandsche strafwetgeving en eene regeling der organisatie zou tot stand komen, hoe langer zoo meer op den achtergrond wordt geschoven, juist is.

Het is waar, Mijne Heeren, wanneer ik den considerans inzie, dan bemerk ik dat dit een voorstel is *in afwachting* van een Nederlandsch strafwetboek. Maar, Mijne Heeren, ik wijs u op het besluit van 1 December 1813, een besluit dat nog steeds van kracht was onder den naam van een provisioneel besluit. Ook in dat besluit wordt gesproken van in afwachting van een Nederlandsch strafwetboek. En wanneer wij nu reeds sedert de invoering van dat besluit 40 jaren hebben gewacht, dan geloof ik inderdaad dat het geduld van de natie op eene te groote — ja op eene te langdurige proef reeds is gesteld. Ik geloof, Mijne Heeren, dat die provisionele toestand een toestand is die strekt tot oneer voor het land en voor de Regering. Ik geloof dat de maatregelen die er toe leiden om dien toestand te bestendigen, niet aanneme-

lijk zijn. Ik stel mij dus ook voor dat dit ontwerp, dat, naar aanleiding van het Verslag en naar aanleiding van mijne opvatting zou kunnen leiden om dien abnormalen toestand te bestendigen, niet op de onverdeelde goedkeuring van deze Kamer aanspraak zal kunnen maken.

De heer **Sassen**: Het ontwerp van wet inhoudende *veranderingen in de straffen op misdrijven gesteld* is bij mij met genoegen ontvangen, en ik zal in het kort de redenen daarvoor aan de Vergadering kenbaar maken. Door dit ontwerp, eenmaal tot wet verheven, beschouw ik dat ons land eindelijk zal worden gebragt in eenen regtstoestand, die niet alleen hoog noodzakelijk is, maar zelfs door ieder noodzakelijk geacht wordt. Door deze wet zullen wij straffen verkrijgen op misdrijven, geheel en al overeenkomstig aan onze zeden en gewoonten, en daardoor zullen vervallen vele der straffen van den Code Pénal en van andere wetten waartegen vroeger scherpe aanmerkingen zijn gemaakt en die vooral tegenwoordig met vernieuwde kracht worden herhaald. Door deze wet zal eene zuivering van een groot gedeelte van den Code Pénal plaats hebben, die lang genoeg verlangd is geworden. Maar er is meer. Door deze wet zal de regter een behoorlijken werkkring verkrijgen, voor eene goede regtsbedeeling noodig. Want wat zien wij tegenwoordig gebeuren? Dat de hoven ten aanzien van vele zaken zijn veranderd als het ware in correctionele regtbanken en de correctionele regtbanken in kantongeregten. Wanneer men toch de statistieken nagaat, dan is het bijna regel, dat de provinciale geregtshoven, met de afdoening van criminele zaken belast, correctionele straffen toepassen, terwijl de regtbanken in den regel politie-straffen opleggen. Het is een beginsel van de competentie, Mijne Heeren, dat zij geregeld wordt door de bedreigde, niet door de toegepaste straf, maar wanneer men nu ziet dat de bedreigde straf niet meer in verhouding is tot het feit waarop zij moet worden toegepast, en dat de regter zich bepaalt tot de oplegging eener mindere straf, dan moet ook de competentie daarnaar bij de wet worden geregeld. Dit is ook het stelsel der Regering in de gedane voordragt, dat daarom onze goedkeuring waardig is. De regter door de bedreigde straf aangewezen, moet de beoordeelaar zijn van het bewezene of niet bewezene van het feit, dat een aangeklaagde wordt ten laste gelegd, en van zijne schuldpligtigheid.

Wanneer blijkt dat in den regel eene mindere straf moet toegepast worden dan in de strafwet bedreigd is, dan houd ik veranderingen daarin te brengen noodzakelijk en ik voor mij verklaar hier, dat ik zelfs niet gaarne gezien heb, dat de Regering, in afwijking van de oorspronkelijke voordragt, heeft toegestemd in voorgestelde wijzigingen en toegegeven aan de aanmerkingen, die hieromtrent in de Tweede Kamer der Staten-Generaal zijn gemaakt; welke wijzigingen noodzakelijk waren, niettegenstaande de daar bedoelde misdrijven minder gepleegd, en dus minder ter kennisse van de regterlijke collegien gebragt worden.

Men heeft twee bezwaren tegen deze wet aangevoerd, vooreerst dat door de aanneming eene herziening van den Code Pénal zou worden verdaagd, en ten tweede, eene ongelijkmatige toedeeling van werkzaamheden aan de regtseollegien zou plaats hebben.

Ik heb op den voorgrond gesteld en ik zeg het ook thans, dat ik, bij den toestand van ons land, een voorstander ben van partiele wijzigingen. In de eerste plaats acht ik die heilzaam, omdat ik daarvan een ruim gebruik heb zien maken in het rijk, waaruit ons de Code Pénal geworden is, ja zelfs in al die andere rijken, waar hij in werking is. Goede voorbeelden moeten nimmer veracht worden. Zien wij in andere rijken eene gunstige uitwerking van wijzigingen in de strafwet, waarom zouden wij dat voorbeeld dan hier niet volgen?

In de tweede plaats ben ik een voorstander van partiele wijzigingen, omdat ik eene herziening van den Code Pénal in zijn geheel aan zoovele wisselvalligheden en toevallige uitkomsten acht bloot gesteld, dat ik inderdaad daaraan wanhoop. Gaat sleehts na wat er vroeger gebeurd is. Ik heb zoo even hooren zeggen, en met regt, dat reeds bij het Souverein besluit van 11 December 1813 wijzigingen op den Code Pénal zijn aangenomen, in afwachting van de herziening van dat wetboek, en wanneer alzoo veertig jaren zijn verstreken zonder dat men in staat schijnt geweest te zijn eene herziening tot stand te brengen, dan mogen wij geene nuttige, noodzakelijke en door andere landen als zoodanig erkende en aangenomen veranderingen in de strafwet verschuiven, om daardoor als het ware tot eene herziening van den Code Pénal te dwingen, welke herziening, zoo als ik zeide, aan zoo vele wisselvalligheden bloot staat.

In de derde plaats is het brengen van wijzigingen in den Code Pénal welligt wenschelijker dan eene geheele herziening. Ik ben geen lofredenaar van den Code Pénal, maar ik kan mij toch ook niet vereenigen met de beleedigende bestrijders van een strafwetboek, dat bijna eene halve eeuw hier te lande heeft geheerscht, terwijl de Nederlandsche natie nog niet getoond heeft door eenstemmigheid in staat te zijn om het behoorlijk te vervangen. Wanneer wij gedurende zoo vele jaren eene wet hebben zien eerbiedigen, uitvoeren en toepassen, moet zij toch ook wel wat goeds bevatten en mag eene herziening door partiele wijzigingen nog niet zoo afkeurenswaardig voorgesteld worden. Vergeet men het oogenblik waarop de Code Pénal is gemaakt? Ik voor mij noem den Code Pénal een werk van groote verdienste, wanneer ik het tijdsgewricht naga waarin hij is zamengesteld, en dat in een rijk, waar de gewoonten, de karakters even verschillend waren als de bestaande verordeningen op de misdrijven; — in een rijk, dat destijds door ordonnantien, eostumen en usantien werd geregeerd, bijna even onderscheiden in bepalingen als er plaatsen waren.

Ik durf zelfs niet met ernst op eene herziening van den Code Pénal, aandringen, omdat de ondervinding leert dat hetgeen hier met betrekking tot het beleid der justitie herzien wordt, niet heel gelukkig in zijne werking is. Ik zal u alleen wijzen op de herziene wetboeken, die in 1838 zijn uitgevaardigd, en vooral en in de eerste plaats op de Wet op de Regterlijke Organisatie; zij was naauwelijks tot stand gebragt, naauwelijks voor goed in werking, of de klagten daartegen waren algemeen; de herziening van die herziene wet is zelfs in 1848 grondwettig bevolen; de Regering heeft meer dan eenmaal de proef gewaagd en eene nieuwe herziening voorgedragen, en wij kennen den uitslag. De nieuwe proef, die misschien daarvan binnen korten tijd genomen zal worden, zal welligt geene betere uitkomsten opleveren; ik wensch gaarne het tegendeel, maar beschouw het niet mogelijk, tenzij men er toe kan besluiten, om — wat zoo moeijelijk is — provinciale, gemeentelijke en personele belangen ten offer te brengen. Is dan het middel om door partiele wijzigingen zoo nabij mogelijk tot hetzelfde einde te geraken, wel zoo verwerpelijk? Die herziene organisatie, die wij in 1838 verkregen hebben en waarvan de Grondwet eene nieuwe herziening eischt, hoe wordt die beoordeeld? Vergunt mij dat ik u kortelijk mededeel, wat een kundig schrijver daarvan zegt: » Zij is een zeer weinig gelukkig voortbrengsel van wetgevende kunst; zij telt weinig bewonderaars; zij bezit bij zeer weinig voorfreffelijks, vele en grove gebreken." Wanneer het herziene werk van 1838 reeds zoodanig, en zoo kort na de invoering, beoordeeld is, en ik daarbij op de mislukte proeven van verbetering die genomen zijn let, moet ik mij dan niet scharen onder de voorstanders van partiele wijzigingen, vooral van den Code Pénal, welk wetboek zoo ik mij niet vergis in 1847, reeds gedeeltelijk is herzien, en dat, zonder dat het nog in werking is gebragt, op dit oogenblik reeds op eenige punten afgekeurd wordt en op andere punten herziening vordert.

En nu het tweede bezwaar: de ongelijkmatige verdeeling van de werkzaamheden tussehen de collegien.

Het is waar dat de arrondissements-regtscollegien door de thans voorgedragene wijzigingen meer werkzaamheden zullen erlangen, maar het ontwerp tot uitbreiding van de regtsmagt der kantonregters, indien het aangenomen wordt, zal daarin al dadelijk te gemoet komen. En al was dat niet, dan zeg ik nog dat de regtbanken over het algemeen niet met zoo veel werk overladen zullen worden, dat er de geregelde dienst door lijdt; dit bewijst de statistiek.

Maar nemen wij eens aan, dat het waar is dat sommige regtbanken waarlijk te veel werk zouden krijgen, moet men dan daarom eene wet afkeuren, die door de menschelijkheid gevorderd wordt? Moeten dan daarom straffen of feiten behouden blijven, die algemeen afgekeurd worden? Er is middel om, wanneer er te veel werk bij sommige collegien komt, daarin te voorzien; de regering kan voorstellen om het personeel dier regtbanken uit te breiden en hare kamers tot afdoening van strafzaken te vermeerderen; maar het mag geene reden zijn om eene goede zaak ten offer te brengen.

Eindelijk houde men in het oog, het is althans mijne overtuiging, dat het veel wenschelijker voor de collegien is veel dan weinig werk te hebben; want de collegien die veel werk hebben, leveren het beste werk.

De heer **Tonckens**: Ik ben niet opgestaan en heb niet het woord gevraagd om het wets-ontwerp thans in behandeling te bestrijden, veel min om hetzelve te verdedigen, maar alleen om te verklaren dat ik hoofdzakelijk mijne stem aan hetzelve zal onthouden wegens het naauwe verband, dat er tussehen hetzelve bestaat en het ontwerp op de uitbreiding van de regtsmagt der kantonregters in strafzaken waarom de beraadslagingen straks aan de orde zijn gesteld en waaraan ik om alsdan op te geven reden vermeend heb mijne goedkeuring niet te kunnen schenken.

De heer **Insinger**: Ik wensch eene enkele vraag te doen aan den Minister van Justitie met betrekking tot art. 19. In dat artikel lees ik: » Die bedelende wordt gevonden in eene plaats, voor welke eene openbare inrigting tot voorkoming van bedelarij bestaat, wordt gestraft met gevangenis van veertien dagen tot zes maanden." Wat men verstaat onder openbare inrigtingen tot

voorkoming van bedelarij is mij onbekend, doch ik zou het zeer gelukkig achten dat vele zulke inrigtingen bestonden tot *voorkoming* van bedelarij. Later wordt gewag gemaakt van bedelaarsgestichten of werkhuizen en met de eerste schijnt men derhalve iets anders te bedoelen. Het komt mij zeer wenschelijk voor dat steeds strafbepalingen gesteld worden op het bedelen, die lepra van onze maatschappij. Bedelen is diep vernederend voor dengene die bedelt en iets 't welk het weldadig Christelijk gevoel onaangenaam aandoet, want al geeft men, men geeft toch niet met een goed hart. Moeten die menschen gestraft worden dan is het te hopen dat de straffen nut zullen stichten. De vreeze voor toepassing der strafbepaling heeft wel eens ten gevolge dat volwassen menschen dit bedrijf minder uitoefenen, maar dan worden hunne kinderen daarop afgezonden. Nu weet ik niet wat de letter der wet toelaat om zulks te kunnen weren, maar dit weet ik, dat het getal der kinderen die bedelen of wat niet veel nuttiger is u naloopen met lucifers hoe langer zoo meer toeneemt. Wanneer de politie dergelijke kinderen aanhoudt worden zij aan de ouderlijke tucht teruggegeven en deze tucht werkt helaas! meestal verkeerd. In den laatsten tijd zijn er door particulieren wezenlijk nuttige inrigtingen gesticht. Ik behoef u slechts te wijzen op het Nederlandsch Mettray, op het gesticht te Montfoort en op dat voor verwaarloosde kinderen.

Wie de verslagen van die inrigtingen gelezen heeft moet zich bedroeven over den verregaanden staat van verwaarloozing waarin de kinderen verkeeren, welke zoodanigerwijze op de straten en publieke wegen rondzwerven. Bij de jeugd welke onder de liefdadige zorg der beschermers van *verwaarloosde kinderen* wordt opgenomen, ondervindt men veelmaals dankbaarheid en lust de goede opleiding te genieten, maar veelmaals komen de rampzalige ouders tusschen beide, en jagen hen op de straat — het bedelen der kinderen beschouwende als eene soort van getolereerd bedrijf en hen uitzendende als kostwinners van het gezin. Loffelijk is het vele wat gedaan wordt om Christendom en beschaving uit te breiden bij onze antipoden; maar loffelijker nog dat velen zich ook bezig houden om trapsgewijze te verbeteren wat in ons eigen land nog verbetering eischt. Ik zou dus vooreerst wenschen te vernemen wat wij eigenlijk verstaan moeten onder die *openbare* inrigtingen tot voorkoming van de bedelarij, en ten andere willen bepaald zien dat de kinderen, wanneer zij door de politie van de straat opgenomen worden, als het ware eenige straf zullen ondergaan. Niet dat ik strengheid jegens die onschuldige schepselen gebezigd zou willen zien: integendeel! Bij de behandeling van de laatste begrooting heeft een lid uit Zuidholland (de heer van Rijckevorsel) met groote welsprekendheid uitgeweid over die kinderen die vrijgesproken waren, als gehandeld hebbende zonder oordeel des onderscheids. Het moet voor dat lid eene groote zelfvoldoening zijn, dat hij de aandacht der Regering gevestigd heeft op het lot van die ongelukkige kinderen, en werkelijk daarvoor gezorgd is. Wanneer men echter nagaat dat op zoodanige kinderen als welke de regter heeft moeten vrijspreken, dan toch nog eene meerdere morele schuld kleeft dan op de jeugdige bedelaars, dan moet ik wijzen op de wenschelijkheid om die bedelende jeugd eene zekere straf op te leggen, ten einde hen op die wijze in eene veel gelukkiger categorie te brengen. Het gemelde lid eindigde toen zijne rede met aan de menschlievendheid, ja regtvaardigheid der Regering zulk een hoogst gewigtig onderwerp aan te bevelen en haar op het hart te drukken dat zij voor het tijdelijk en eeuwig welzijn van die kinderen zorgen zou door hen tot nuttige staatsburgers op te voeden. De daaraan bestede tijd of gelden zullen eene hooge rente opbrengen. Die overweging heeft mij den moed gegeven, mij deze zaak aan te trekken en mijne rede te eindigen met dezelfde aanbeveling welke door den meergenoemden spreker gedaan is.

De heer **van Andringa de Kempenaer**: Ik vraag het woord om zoo mogelijk inlichting van den Minister van Justitie te ontvangen omtrent de bedoeling van art. 19, zoo even mede besproken door den geachten afgevaardigde uit Amsterdam (den heer Insinger). In het Verslag van deze Kamer komt ten opzigte van art. 19 voor: „ dat enkele leden meenden, dat geenszins aan de administrative magt behoorde te worden overgelaten den tijd te bepalen gedurende welken een veroordeeld bedelaar in een werkhuis zou worden opgesloten."

Art. 19 beveelt dat hij, die bedelende wordt gevonden in eene plaats, voor welke eene openbare inrigting tot voorkoming van bedelarij bestaat, zal worden gestraft met gevangenisstraf, en dat de regter kan gelasten, dat landloopers en bedelaars, na het uiteinde hunner gevangenisstraf, naar een bedelaarsgesticht of werkhuis zullen worden overgebragt. Nu is het niet twijfelachtig, dat wanneer een bedelaar wegens het misdrijf, door hem begaan, zijne straf heeft ondergaan, hem dan nog eene andere straf volgt. Zij moge van administrativen aard zijn, maar de persoon, wien zij treft, verliest na het uiteinde van zijn straftijd, voortdurend zijne vrijheid. Hij zal den kost moeten verdienen in eene inrigting, waar hij zal moeten werken, in eene inrigting, waar hij niet over zijn arbeid, waar hij niet over zijn persoon kan beschikken. Ik keur dien maatregel niet af, maar ik kan minder goedkeuren, dat niet tevens bij het regterlijk vonnis een tijd wordt bepaald, gedurende welken de persoon van die vrijheid zal verstoken blijven. Zal dit geheel van de willekeur der administrative magt afhangen, dan geloof ik dat die zeer verschillend kan worden toegepast. Ik had verwacht, dat op die pertinente vraag, die in het Verslag voorkomt, de Regering zou hebben geantwoord, maar in de Memorie van Beantwoording komt over dit belangrijk punt niets voor.

In de tweede plaats zegt alinea 2 van art. 19, dat hij gestraft zal worden, die bedelende wordt gevonden in eene plaats, voor welke eene openbare inrigting tot voorkoming van bedelarij bestaat. Maar, wanneer nu iemand bedelende wordt gevonden in eene plaats, waar geene zoodanige inrigting bestaat, zou men dan daaruit kunnen afleiden, dat zoodanige daad in die gemeente niet strafbaar is? Het is mogelijk dat men op het oog heeft de algemeene kolonie en dat deze gerekend wordt de inrigting te vervullen ter voorkoming van bedelarij. Maar dan is toch de uitdrukking zeer onjuist, als men speciaal noemt eene plaats. Deze bedenking, Mijne Heeren, is bij mij echter niet gewigtig genoeg om daarom tegen deze wet te stemmen, maar ik achtte ze toch van te veel gewigt, dat in deze openbare discussie daarover de noodige inlichting worde gegeven, ten einde die zaak daarnaar geregeld en niet geheel aan het arbitraire overgelaten worde.

De heer **Minister van Justitie**: Het tegenwoordig wetsontwerp strekt om aan onze straffen te ontnemen het karakter van wraakneming. De indruk daarvan naar buiten moet nuttig werken op de algemeene zedelijkheid.

Het ontwerp strekt verder, om de straffen zoo te matigen, dat zoo min mogelijk eene onuitwisbare vlek op den misdadiger drukke, en derhalve om zoo min mogelijk den weg tot verbetering te versperren, want het is eene uitgemaakte zaak, dat het gevoel van de vlek, die kleeft op den misdadiger, niet alleen nadeelig werkt op de medeburgers, maar ook op het individu zelf, en hem belet op den goeden weg terug te keeren.

Het ontwerp strekt verder, om den regter in de gelegenheid te stellen met juistheid de toerekenbaarheid te overwegen; om den regter nimmer te dwingen eene straf op te leggen die hij te zwaar oordeelt. Het geheel van dit wets-ontwerp zal dus meer evenredigheid ten gevolge hebben tusschen het misdrijf en de straf en dienvolgens de straffeloosheid verminderen, en dit nu is het hoofddoel, dat door den strafwetgever moet beoogd worden. De strafwetgeving moet zoo ingerigt worden, dat de straf den misdadiger bijna met zekerheid treft. Wanneer wij dat doel zullen hebben bereikt, dan zullen wij, zooveel dit mogelijk is, de veiligheid der maatschappij en der individuen hebben beschermd.

Is er iemand in deze Kamer of in de Tweede Kamer der Staten-Generaal geweest, die deze heilzame strekking van dit ontwerp heeft ontkend? Neen! En hoe zal men dan nu, om bijkomende redenen, zoo veel goeds weigeren? Ik vraag het u, al ware het, dat hierdoor eene organisatie van de regterlijke magt, die moeijelijk te maken, nog moeijelijker tot stand te brengen is, wierd verschoven; al ware het, dat daardoor de daarstelling van een geheel strafwetboek, dat ook moeijelijk te ontwerpen, misschien onmogelijk te doen aannemen is, ten minste indien dit op zoodanige wijze moet worden behandeld als de gewone wetten, voor geruimen tijd wierd uitgesteld, zouden wij dan nog wel mogen afwijzen het goede dat voor de hand ligt?

Zullen wij nu van zooveel ongewis, als in de aanneming eener regterlijke organisatie en van een geheel wetboek, dat wat nuttig werken zal, afhankelijk maken? Zullen wij dat doen op een tijdstip, waarop het zoo ver gekomen is, dat de regter zelf ons als het ware is voorgegaan, en, zoo het slechts eenigzins mogelijk is, eene mindere dan de gewone straf oplegt?

Inderdaad wij zijn hier gebragt in een gelukkigen toestand. Het factum is de wet vooruitgegaan. De verzachting is daargesteld, ik erken het, aanvankelijk door het verleenen van gratie, maar naderhand ook door de medewerking van de regterlijke magt. De verzachting is daargesteld als het ware buiten de wet. Maar in plaats van nadeelig te werken heeft zij goed gewerkt, en ik heb het voorregt gehad te zien, dat zij, die mijne begrippen omtrent deze zaak in 1848 het meest bestreden hebben, thans mijne bondgenooten en verdedigers zijn geworden.

Wat nu aangaat de meerdere werkzaamheden, welke sommige regterlijke collegien door de aanneming van deze wet zullen hebben, ook dat kan waarlijk geene reden zijn om eene zaak van zoo groot belang in den ongeregelden toestand mag ik zeggen, waarin zij thans is, te laten. Want is het niet ongerijmd, Mijne Heeren, dat dagelijks door de hoven straffen worden uitgesproken, die nooit worden toegepast? De schavotstraffen; vooral de geesel-

straf en het brandmerk, worden wel uitgesproken maar nimmer meer toegepast. Zulk een toestand moet spoedig veranderd worden. Die verandering, dunkt mij, kan niet worden uitgesteld.

Intusschen zal zeker de aanneming van dit wets-ontwerp de regterlijke organisatie niet in den weg staan. Integendeel, zij zal die organisatie bevorderen; want uit de aanneming zal reeds blijken, dat men de regtsmagt der mindere regterlijke collegien wil uitgebreid hebben. Dit is reeds een punt van veel belang, dat, nu eenmaal aangenomen, van invloed kan zijn bij de eventuele regterlijke organisatie. Wij zullen dus om die organisatie te verkrijgen iets gewonnen, niets verloren hebben. De verpligting rust volgens de Grondwet op de Regering om eene nieuwe regterlijke organisatie voor te stellen; de Regering zal aan die verpligting voldoen.

Omtrent het maken van een nieuw wetboek moet ik zeggen, dat daartegen bij mij op dit oogenblik groote bezwaren bestaan. Er is nooit een tijdstip geweest of men heeft gezegd: nu weten wij genoeg van de verhouding tusschen de straf en het misdrijf, thans is men genoegzaam ingelicht om een nieuw wetboek te maken. Maar treedt nu eens in uwe gedachten eenige jaren terug. Treedt eens 20 jaren terug en had men in dien tijd een strafwetboek gemaakt, men had er zeker de corporele straffen in gebragt en zeer weinigen zouden toen van oordeel geweest zijn, dat de orde en veiligheid zonder die straffen konden bewaard worden. Treedt 10 jaren terug, en men zou eene overdrevene cellulaire gevangenisstraf gegeven hebben. Plaatst u in welk tijdperk gij wilt, en gij zoudt een wetboek hebben, dat gij heden eenparig zoudt afkeuren.

Wij zijn in een tijdstip van overgang. De juiste toepassing van het cellulair stelsel, dat ik hoog aanprijs wanneer het met zeer veel voorzigtigheid wordt toegepast, kunnen wij nog niet maken, en wij zien in bijna alle landen proeven nemen van zoo verschillenden aard, dat het wijs is zich daarin niet te begeven, maar de resultaten af wachten. Frankrijk, pas tot het cellulair stelsel overgegaan, komt er op terug. Engeland breekt zijn stelsel van deportatie op dit oogenblik bijna af en mitigeert het cellulair stelsel: in één woord, men is hier en elders ten aanzien van de strafwetgeving in een tijd van overgang, en dan is het raadzaam toe te zien en gebruik te maken van de nuttige lessen, zonder schade te lijden, zonder wijs te worden door de ondervinding der dwazen. Ik geloof dus dat de gronden die men aangevoerd heeft inderdaad niet mogen strekken om dit wets-ontwerp af te wijzen.

Ik zal nu eenige inlichtingen geven die men mij gevraagd heeft omtrent de bijzondere artikelen.

De uitdrukking van art. 9 komt inderdaad overeen met die welke thans staat in den Code Pénal, dat is, dat de bedelarij dan alleen gestraft wordt wanneer men bedelt ergens waar men het niet behoeft te doen, waar een gesticht bestaat, waarin men kan worden opgenomen. Maar nu is het eene uitgemaakte zaak door de jurisprudentie, dat onze bedelaarskolonien worden gehouden voor een algemeen gesticht, dienstbaar voor alle gemeenten en het is op grond daarvan, dat ook op dit oogenblik de bedelaars worden aangehouden en veroordeeld, want anders konden zij, volgens den Code Pénal, niet veroordeeld worden. Wij blijven dus ten dien opzigte in den toestand waarin wij zijn, en de regtbanken zullen dus de bestaande jurisprudentie kunnen blijven volgen.

Maar men heeft in de tweede plaats gevraagd, of dat brengen naar een bedelaarsgesticht niet eigenlijk eene straf op eene straf is; en of dus den regter den duur van het verblijf in het bedelaarsgesticht niet moest bepalen? Ik antwoord daarop, dat het verzenden naar een bedelaarsgesticht nooit als eene straf is beschouwd. Maar wat is het? Het is het plaatsen van den bedelaar in eene inrigting van verzorging. De redenering van den wetgever is deze. Gij, die loopt bedelen langs de straat, hebt daardoor de openbare verklaring afgelegd geen middel te hebben om in uw onderhoud te voorzien. Welnu, nu zal het voor u gedaan worden. Men zal u, tegen het werk dat wij u in handen geven en dat geëvenredigd is naar uwe krachten, onderhoud en voeding geven. Dat is het plaatsen in een bedelaarsgesticht. Maar hoe zal men nu bij mogelijkheid bij het vonnis een tijd bepalen? Hoe kan de regter met mogelijkheid weten of iemand binnen een, twee, drie of tien jaren in staat zal zijn in de maatschappij zijn onderhoud te vinden?

Het is dus niet doenlijk aan den regter op te dragen om den duur van het verblijf te bepalen. Dat moet aan het beheer van het gesticht worden overgelaten. Daaromtrent moet men wel in het oog houden, dat dat beheer niet zeer ingenomen is met een te grooten toevoer van dergelijke personen en zich dus zeer gelukkig rekent indien het eenige van hen kan lozen en weder aan de maatschappij teruggeven. Zoodra voor een hunner de familie zorgen wil of hem eene erfenis of iets dergelijks ten deel valt, wordt hij onmiddellijk ontslagen; maar de conditie van ontslag is deze: » gij moet in de maatschappij kunnen bestaan en niet weder komen in een toestand dat gij op nieuw zoudt gaan bedelen"; en die conditie is a priori niet te beoordeelen en moet aan de administratie worden overgelaten.

Wat nu de bedelarij in het algemeen aangaat, waarvan de afgevaardigde uit Amsterdam gesproken heeft, ook met de beste wet is het altijd moeijelijk die geheel te keeren. Mijne ondervinding daaromtrent heeft mij echter geleerd, dat wanneer er in eene gemeente, ten gevolge van verslapping van het toezigt der politie, drie honderd bedelaars op een gegeven tijdstip zijn, en men vat er daarvan twintig, de anderen van zelf verdwijnen. Het is eene wonderlijke zaak, maar wanneer er drie honderd zijn, die geen stuk brood schijnen te kunnen vinden dan door te bedelen, en twintig daarvan gevat worden, morgen zijn de 280 niet meer te zien en leven toch.

Ik erken dat er bezwaren bestaan ten aanzien der kinderen, vooral wanneer zij zeer klein zijn. Zijn zij grooter, dan is het delict in hen strafbaar, maar de bedelarij van kleine kinderen is moeijelijk tegen te gaan; de ouders kunnen er niet voor vervolgd worden. Men volgt tegenover hen dus een anderen weg: men pakt de kinderen even goed op als de volwassenen, brengt hen naar de gevangenis of het gemeentehuis: dat is geene straf, maar eene oogenblikkelijke bewaring, en waarschuwt nu de ouders, die hunne kinderen kunnen reclameren. Wanneer dit twee of drie maal herhaald wordt, dan houdt de bedelarij van zoodanige familie meestal op. Dit is eene billijke, regtvaardige en op de wet gegronde handelwijze, want elk flagrant delict kan in actu, op hetzelfde oogenblik, gekeerd worden; men kan dus het kind dat bedelt opnemen en bewaren, tot dat de ouders aan de waarschuwing tot reclameren gehoor geven. Het ontbreekt ook niet bij zulke gelegenheden aan vaderlijke lessen, om die bedelarij te doen tegengaan. In hoeverre die helpen weet ik niet.

Hiermede vertrouw ik de geopperde bedenkingen tegen dit wets-ontwerp te hebben weêrlegd.

De beraadslaging wordt gesloten en het wets-ontwerp *houdende veranderingen in de straffen op misdrijven gesteld* met 26 tegen 4 stemmen aangenomen.

Tegen hebben gestemd de heeren: van Swinderen, Tonckens, van Eijsinga en Bosch van Drakestein.

De Vergadering gaat over tot de behandeling van HET WETS-ONTWERP TOT UITBREIDING VAN DE REGTSMAGT DER KANTONREGTERS IN STRAFZAKEN.

De beraadslaging wordt daarover geopend.

De heer **Tonckens**: Was het alleen de inhoud der wet die thans aan onze beraadslagingen is onderworpen voor zooverre dezelve betreft den regter die de vonnissen over de in dezelve opgegevene wanbedrijven en overtredingen moet uitspreken, ik voorwaar zoude geen oogenblik aarzelen aan dezelve eene goedkeurende stem te schenken. Is het toch niet in het belang der justitiabelen en (ik neem hier de woorden van Z. Exc. den Minister van Justitie over) *ter bevordering eener betere politie*, dat hier locale kennis en eene mindere verwijdering van de plaats der overtredingen en wanbedrijven op den voorgrond staan?

Maar het is het beginsel der wet in § 1 van het Verslag dezer Kamer blootgelegd, en met naar hetzelve te verwijzen, vermeen ik te kunnen volstaan, dat mij zal verhinderen mijne goedkeurende stem aan het ontwerp te schenken. Ik zoude, Mijne Heeren, te veel van uw geduld vergen en het ten eenen male als overtollig beschouwen, wanneer ik ieder bezwaar in gedachte § 1 opgenomen, afzonderlijk naging en bevestigde. Maar er is één punt dat ook aldaar onder de bezwaren wordt aangetroffen, dat ik gemeend heb andermaal bij name te moeten noemen, als zijnde bij mij het grootste dat ik tegen deze wet heb en dat ik dan ook de vrijheid zal nemen met bescheidenheid voor te dragen.

Het is, Mijne Heeren, de waarneming van het Openbaar Ministerie in voege, zoo als thans plaats heeft, de waarneming van hetzelve door den burgemeester der gemeente van de hoofdplaatsen der kantons, en dit bezwaar is overigens geene bedenking van mij alleen tegen deze wet; integendeel, hetzelve wordt door zeer velen mijner ambtgenooten gedeeld.

§ 3 van het Verslag zegt toch: » Vrij algemeen werd de aanmerking gemaakt, dat, nu aan de ambtenaren van het publiek ministerie bij de kantongeregten zooveel meer werd opgedragen, de bedoeling der gemeentewet op dit punt grootendeels werd miskend. Art. 62 toch der gemeentewet wilde deze taak aan den burgemeester ontnemen en alleen bij art. 292 dier wet was, als voorbijgaande maatregel, die lastpost aan het hoofd van het gemeentebestuur verbleven, tot dat daarin door de wet anders zou zijn voorzien. Thans echter wordt deze toestand voor de hoofden der plaatselijke besturen aanzienlijk bezwaard, zonder

dat eenig middel wordt aangewezen, om volgens den geest der gemeentewet hier ten minste verligting aan te brengen."

Heb ik het overtollig beschouwd alle andere punten van bezwaar afzonderlijk na te gaan, als een gevolg van deze beschouwing zal ik mij bij het antwoord der Regering niet tot de bestrijding van dezelve bepalen, maar zulks alleen doen met betrekking tot hetgeen door haar is opgemerkt op mijne grootste bedenking, op het openbaar ministerie. En wat zegt de Regering ten onderwerpe?

» Veel van het reeds opgemerkte geldt ook ten opzigte van het openbaar ministerie. De meeste opmerkingen zijn eigenlijk gerigt tegen de instelling zelve. Men moet er echter de bezwaren niet van overdrijven: de vervolging van een relaas is zoo moeijelijk niet, de dagvaardingen zijn slechts in te vullen, de officieren en regtbanken geven de gevraagde aanwijzingen, en het geheel onderzoek en de uitspraak, die er op valt, hebben plaats in eersten aanleg, zoodat altijd een tweede onderzoek kan gevorderd worden."

De meeste opmerkingen zijn eigenlijk gerigt tegen de instelling zelve, zegt de Regering. Geen wonder, Mijne Heeren, dat bij eene uitbreiding van werkzaamheden in omvang en gewigt, de ambtenaren die met dezelve zullen worden belast, ter sprake komen. Het is toch niet de eerste maal dat er klagten worden aangeheven over het uitoefenen van het openbaar ministerie door de hoofden der plaatselijke besturen, en in den regel van groote gemeenten, en als zoodanig met bezigheden bezwaard, die het niet wenschelijk maken om hen steeds te belasten met werkzaamheden eigenlijk vreemd aan hunne hoofdbetrekking en door hen ten koste der gemeente wordende uitgeoefend, als door wie alleen zij worden bezoldigd; terwijl de functien van het openbaar ministerie door hen worden bekleed ten behoeve van den Staat, zonder eenige de minste te gemoetkoming van zijne zijde. Is het nu wonder dat er tegen eene zoodanige instelling opmerkingen worden gemaakt, nu diezelfde burgemeesters, bij aanneming dezer wet, belast zullen worden met hetgeen thans op de schouders rust van hen die den graad van doctor of licenciaat in de regten moeten bezitten, terwijl zoo vele hoofden van kantons-hoofdplaatsen worden gevonden die dien graad missen?

» Men moet er echter de bezwaren niet van overdrijven: de vervolging van een relaas is zoo moeijelijk niet, de dagvaardingen zijn slechts in te vullen, de officieren der regtbanken geven de gevraagde aanwijzingen, en het geheel onderzoek en de uitspraak, die er op valt, hebben plaats in eersten aanleg, zoodat altijd een tweede onderzoek kan gevorderd worden."

Neen, Mijne Heeren, er is in ons Verslag niets te dien aanzien overdreven. Is het toch voor iemand, die het niet tot zijne hoofdbezigheden maakt en in den regel met tegenzin waarneemt, niet moeijelijk strafzaken te vervolgen en dagvaardingen te doen uitgaan, waarvan er zoovele, als een gevolg van onkunde en ongeschiktheid, worden nietig verklaard? De officieren bij de regtbanken zijn bij den besten wil niet altijd in staat de gevraagde aanwijzingen te geven, omdat hun het benoodigde daartoe niet wordt gesuppredireerd en dikwijls door der zake onkundigen datgene wordt achtergehouden, hetwelk voor eene goede behandeling op den voorgrond moest staan om te worden opgegeven of in aanmerking te brengen.

» De Regering erkent gaarne, dat het ligt in den geest van artt. 62 en 292 der gemeentewet om de hoofden der plaatselijke besturen niet voortdurend met het openbaar ministerie ook bij de kantongeregten te belasten; maar zoo iets de organisatie der regterlijke magt zoude aantasten, dan zoude het zeker zijn afzonderlijk de instelling van een openbaar ministerie bij de kantongeregten te regelen; deze zaak dient dus wel in den tegenwoordigen toestand te worden gelaten; maar dit kon geene reden zijn, om het oogenblikkelijk en dringend belang eener goede politie aan het altijd ongewis vooruitzigt van een beter zamenhangend geheel op te offeren."

Neen, Mijne Heeren, het ligt niet alleen in den geest der gemeentewet, maar zij drukt ook duidelijk het incompatible uit, als zij in art. 62, n°. 4, de betrekking van burgemeester onvereenigbaar verklaart met die van ambtenaar van het openbaar ministerie bij eenig regterlijk collegie.

Deze wet is de eerste geweest, die aan dezen gezochten en onnatuurlijken toestand een einde heeft gemaakt. Zij heeft het moeijelijke en oneigenaardige van de vereeniging beseft en van daar deze heilzame bepaling. Het is nu juist drie jaren geleden, dat ik van deze zelfde plaats mijn goedkeurend votum aan die wet heb geschonken, en ik zoude mij zeer bezwaard achten van eene wet te kunnen goedkeuren, die dit voorschrift, het zij met verbied gezegd, in mijne oogen overtreedt. Deze wet toch vermindert de bezigheden van de burgemeesters, ambtenaren van het openbaar ministerie, niet, laat dezelve ook niet *statu quo*, maar zij vermeerdert dezelve door hen te laten waarnemen het openbaar ministerie bij behandeling van misdrijven, die het kenmerk van wanbedrijf niet verliezen. De Regering zegt: een en ander kan geene reden zijn » om het oogenblikkelijk en dringend belang eener goede politie aan het altijd ongewis vooruitzigt van een beter zamenhangend geheel op te offeren."

Waar is dat oogenblikkelijk en dringend belang, Mijne Heeren? Waarom moet zoo op eens met 1 September 1854 door de burgemeesters in de hoofdplaatsen der kantons wanbedrijven worden vervolgd, die sedert 1 Maart 1811 ten laste zijn geweest van het openbaar ministerie bij de correctionele regtbanken? Ik zie volstrekt dit belang niet. Ik mag het, al bestond het er, niet aannemen ten koste van eene wet die naauwelijks in werking is, en hetzelve uitdrukkelijk verbiedt.

Veel, Mijne Heeren, zoude ik hier nog kunnen bijvoegen ter regtvaardiging van mijne uit te brengen stem, maar ik meen zulks genoegzaam te hebben gedaan.

Nog eene opmerking ten slotte. Zij is deze: Gisteren avond is bij deze Kamer behandeld de wet die wijzigingen inhoudt in die op het gemaal. Zij werd bestreden en verdedigd. De Minister van Finantien zeide bij de verdediging tot een geacht ambtgenoot die tot de bestrijders behoorde: gij zegt wel dat de wet niet goed en voldoende is, maar gij geeft niet op, hoe gij dezelve wilt hebben ingekleed. Ik zal trachten mij voor zoodanige opmerking te vrijwaren, door te verklaren dat ik voor het eenige middel houde om in mijn bezwaar te kunnen voorzien, dat bij aanneming of verwerping dezer wet, de Regering zoo spoedig mogelijk eene wet voordrage, waarbij tot ambtenaren van het openbaar ministerie bij de kantongeregten regtdoende in strafzaken, worden benoemd afzonderlijke personen, ambtenaren ad hoc en zulks op het voetspoor van de beide ambtvoorgangers van den tegenwoordigen Minister van Justitie. En met het oog op de artt. 62 en 292 der wet van 29 Junij 1851 (*Staatsblad* n°. 85) twijfel ik geen oogenblik aan de goedkeuring van de wetgevende magt van zoodanig eene voordragt.

De zitting wordt voor een kwartier-uurs geschorst.

De zitting hervat zijnde wordt de beraadslaging over het in behandeling zijnde wets-ontwerp voortgezet.

De heer **Cost Jordens**: Er zijn tegen deze wet onderscheidene bezwaren in het midden gebragt, die reeds van den beginne af aan hebben bestaan en ook nu nog, blijkens het verslag dat van deze Kamer is uitgegaan en blijkens de rede van den eersten spreker (den heer Tonckens), niet geheel zijn opgeheven.

Ik wil gaarne bekennen dat deze bezwaren ook op mij indruk hebben gemaakt en dat ik niet zoo gereedelijk heb kunnen besluiten om mijne goedkeurende stem aan dit wets-ontwerp te geven. Eene gezette overweging intusschen van dit onderwerp heeft mij tot andere gedachten gebragt en de overtuiging geschonken dat het goede boven het bezwarende de overhand had. Ik acht mij niet geroepen om al die bezwaren te wederleggen of om het ontwerp te verdedigen; ik wil alleen enkele opmerkingen in het midden brengen, die mij bij de beoordeeling van het onderwerp meer bijzonder hebben geleid.

Ik zet op den voorgrond dat eene matige uitbreiding van de regtsmagt der kantonregters in strafzaken eene wenschelijke zaak is. De kantonregters, Mijne Heeren, zijn niet meer 't geen zij oorspronkelijk waren: *pères de famille*; zij zijn niet meer regters des vredes; zij zijn *regters* geworden in den eigenlijken zin van het woord. Dat gevoelen, Mijne Heeren, dat aan de bevoegdheid van de kantonregters in strafzaken uitbreiding kan worden gegeven, is een gevoelen dat door vele deskundigen en ook door den Minister van Justitie wordt gedeeld; immers het maakt den grondslag uit van de voorgestelde wet en kan geacht worden daarmede in een naauw verband te staan.

De uitbreiding van die bevoegdheid in strafzaken, die bij dit wets-ontwerp plaats heeft, is dus eigenlijk — het is niet te ontkennen — een anticiperen op de organisatie van de regterlijke magt, maar dit anticiperen kan voor mij ter zake van dat gevoelen geen bezwaar opleveren.

In de tweede plaats, Mijne Heeren, wil ik u doen opmerken dat de min gunstige beoordeeling, die dit wets-ontwerp èn vroeger èn ook nu nog blijkens de eerste paragraaph van het verslag dezer Kamer is ten deel gevallen, grootendeels ontstaan is door den *krassen greep* — als ik het zoo noemen mag — dien door het eerste ontwerp gedaan werd. Ik geloof dat afkeuring, die het wets-ontwerp heeft ondervonden, nog te veel plaats had onder den indruk van dat eerste ontwerp, hetwelk ook naar mijn gevoelen te ver ging, en men schijnt zich nog niet geheel te hebben los gemaakt van den nadeeligen indruk, die daardoor was ontstaan.

Eene volgende opmerking is dat er verband bestaat tusschen de wet, die wij zoo even hebben aangenomen en de wet thans aan onze overweging onderworpen. Bij de eerste werd de beoordeeling van onderscheiden misdrijven aan de hoven ontnomen

en bij de regtbanken overgebragt, en om dit te vergoeden zijn eenige ligtere misdrijven van deze bij de kantongeregten overgebragt. Er bestaat dus verband tusschen de beide wetten; het komt mij voor dat deze wet eenigermate een gevolg is van de eerste en dat, wanneer er geene bijzondere andere bezwaren bestaan, de aanneming van de eerste ook de aanneming van deze zou behooren ten gevolge te hebben. Dat dit verband werkelijk bestaat blijkt uit den inhoud der wetten; het blijkt ook nog uit verschillende plaatsen der gewisselde stukken, waar de Regering zich in dien geest heeft verklaard. Hetgeen evenwel deze wet vooral aanbeveelt is het doel, op verschillende plaatsen der stukken uitgedrukt, dat in het belang eener goede regtsbedeeling de regter van de plaats over de misdrijven zal oordeelen. » De vrees voor een onderzoek (heeft de Regering naar mijn inzien te regt gezegd), verwijderd van de plaats der overtreding, bevordert oogluiking en bedekking der waarheid." Dit is zoo, het is in het belang eener goede politie, in het belang van de justitiabelen dat de regter onder het oog van de ingezetenen, waar het misdrijf is bedreven, met meer kennis van zaken en dus juister kan oordeelen dan ingeval hij van die plaats verwijderd is. Hierbij komt nog deze kleine omstandigheid, die ook in het verslag is aangewezen, dat het namelijk minder schande is voor een lageren regter te regt te staan dan voor een hoogeren, hetgeen vooral ook op de jagtdelicten en de diefstallen, die eigenlijk slechts strooperijen zijn, van toepassing is.

Men dient zich verder ook af te vragen of de hoeveelheid van het werk dat aan de kantonregters wordt opgedragen te bezwarend is. De beide hoofdzaken, die hier bij de kantongeregten worden overgebragt, zijn de jagtzaken en de kleine diefstallen. Wat de eerste betreft, heb ik in de statistiek gevonden, en ik meen ook dat de Regering dit heeft toegegeven, dat in 1852 omstreeks 12 à 1300 overtredingen hebben plaats gehad. Wanneer ik nu aanneem, dat dit getal in volgende jaren zelfs verdubbeld zal worden (ik wil het stellen op 3000), dan maakt dit toch over de 150 kantongeregten een luttel cijfer, hetwelk de werkzaamheden niet belangrijk kan vermeerderen.

Ik moet daarbij nog opmerken, dat de jagt-delicten vroeger ook een geruimen tijd ter beoordeeling van de kantonregters hebben gestaan en dezen daarvan eerst later, door de aanneming van de jagtwet, zijn ontlast.

Wat de diefstallen of strooperijen betreft die in deze wet voorkomen, daarover heb ik minder kunnen oordeelen, omdat zij in de statistiek onder de algemeene diefstallen geteld worden, die krachtens art. 401 van het Wetboek van Strafregt worden gestraft. Het getal van die veroordeelingen bedraagt over het jaar 1852 omstreeks 2200. Wanneer ik nu reken (hetgeen zeer ruim is) dat een vierde gedeelte daarvan zal behooren tot diegenen, welke in de wet worden opgeteld, dan is het getal, hetwelk ten laste van de kantongeregten zal worden gebragt, ook zeer luttel. Hier komt dan nog bij, zoo als de Minister ook in zijn antwoord heeft opgemerkt, dat een gedeelte van deze diefstallen of strooperijen vroeger aan de judicature der kantongeregten was overgelaten, krachtens de wet van 1791, waaromtrent later door den Hoogen Raad een ander begrip is aangenomen.

Van de algemeene maatregelen van inwendig bestuur zal ik niet spreken, omdat die inderdaad te weinig in getal zijn om die werkzaamheden eenigermate van belang te kunnen vermeerderen.

Van meer belang is de vraag of de voor deze zaken vereischte mate van kennis ook buiten den kring ligt van de kantonregters, zoo als die bij de regterlijke organisatie is voorgeschreven. Met eenige levendigheid heeft de Regering, in haar antwoord op het Verslag van deze Kamer, gewezen op eenige artikelen van de Wet op de Regterlijke Organisatie, en aangetoond, dat bij de artt. 39, 41 en 44, aan de kantonregters zaken zijn opgedragen, waarbij veel meer kennis wordt vereischt dan voor de zaken waarmede zij nu belast zullen worden. Ik wil er nog bijvoegen, dat bij art. 38, hetwelk civile regtszaken aan de kantonregters opdraagt, nog veel meer kennis van regt vereischt wordt dan voor de door de Regering aangewezen artikelen. In den regel zijn die burgerlijke regtszaken zeer eenvoudig; maar er komen somtijds moeijelijke regtsvragen voor, menigmaal even moeijelijk als bij de gewone arrondissements-regtbanken; en wanneer de kantonregters nu verpligt zijn zaken te behandelen, waarin die moeijelijke vragen en regtsbeginselen voorkomen, dan mag men gerust aannemen dat zij, wat de vereischte kennis betreft, door deze wet niet bezwaard kunnen worden. Bij die strafzaken geldt toch enkel de vraag: is het feit gepleegd? is de gedaagde schuldig aan het feit? is er eene wet, die het feit strafbaar stelt? De Regering heeft dan ook, mijns inziens, te regt gezegd, dat hetgeen hier in deze wet aan den kantonregter en zijn plaatsvervanger wordt opgedragen, blijft binnen de grenzen van kennis en ondervinding, welke de wetgever bij de organisatie in hem heeft ondersteld.

Het grootste bezwaar echter dat bij velen en ook bij den geachten spreker, die mij is voorafgegaan, bestaat, ligt in de vermeerdering van werkzaamheden, die nu aan het openbaar ministerie worden opgedragen. Het komt mij voor, dat voor de grootere plaatsen daaruit geen bezwaar kan voortvloeijen. In die grootere plaatsen toch, wij weten het, is de waarneming van het openbaar ministerie opgedragen aan de commissarissen van politie en de behandeling van die zaken ligt geheel in hun werkkring en kan zeer gevoegelijk door hen plaats hebben. Zij hebben de daartoe vereischte kennis. Voor de kleinere plaatsen moet ik bekennen dat de zwarigheid wel bestaat, en dit te meer, omdat voor die kleinere plaatsen niet bestaan de surrogaten, die men in de grootere plaatsen kan aannemen. In de kleinere gemeenten, waar geen commissaris van politie is, waar ook geene andere personen zijn aan wie dit kan worden opgedragen, is dit werk zeer drukkend voor de burgemeesters. Het verkrijgen van goede burgemeesters wordt daardoor wel eenigzins tegengewerkt. Ik ben het eens met hen die meenen, dat de werkzaamheden van het openbaar ministerie eigenlijk liggen buiten de werkkring der burgemeesters. Van daar dan ook, dat de gemeentewet, en te regt, de functien van het openbaar ministerio onvereenigbaar heeft verklaard met die van burgemeester en alleen transitoir heeft bepaald, dat zij die functien zouden kunnen waarnemen tot dat daarin verandering zal zijn gebragt. Ik meen dus, dat het onbillijk is, aan de burgemeesters nu nog meerdere werkzaamheden op te dragen, maar ik geloof tevens, dat daarin zou kunnen voorzien worden, indien de Regering in overweging wilde nemen, of daarin niet door eenige bezoldiging zou kunnen worden te gemoet gekomen. Dit denkbeeld neem ik de vrijheid ten ernstigste aan de overweging der Regering aan te bevelen. Zoolang immers die transitoire toestand bestaat, waarin de burgemeesters verpligt zijn het openbaar ministerie waar te nemen, geloof ik dat eenige tegemoetkoming wenschelijk is, omdat zij billijk is en het verkrijgen van goede burgemeesters in de hand zal werken, hetgeen voor de kleinere plaatsen inzonderheid dikwerf zeer moeijelijk is.

Ik zal bij het weinige dat ik aangevoerd heb niets meer voegen. Ik heb geenszins het oogmerk gehad om de wet te verdedigen of de bezwaren te wederleggen die ook nu nog daartegen zijn aangevoerd, maar ik heb alleen de hoofddenkbeelden willen aangeven die mij bij mijne beoordeeling hebben geleid en die er mij toe zullen brengen, om mijne goedkeurende stem aan de wet te geven.

De heer **van Dam van Isselt**: Ik heb over deze wet niet veel in het midden te brengen, maar ik wenseh van deze gelegenheid gebruik te maken, nu er sprake is van de werkzaamheden van de kantonregters, om een wenseh te uiten, die reeds meermalen door mij is kenbaar gemaakt; het betreft de belooning van de kantonregters voor hunne werkzaamheden.

Er ligt, naar mijne wijze van beschouwing, iets vernederends in voor den regter, dat hij als het ware, nadat hij zijn pligt vervuld heeft, nadat hij regt heeft gesproken tusschen den man en zijn naaste, zijn loon moet komen afbedelen bij dengeen, die voor zijn geregt zaken heeft behandeld. Ik zou aan de Regering in ernstige overweging willen geven of het niet doelmatiger en meer overeenkomstig met de waardigheid van de regterlijke magt zou zijn, dat de kantonregters, en evenzoo de griffiers bij de kantongeregten, vaste bezoldigingen ontvingen.

Ik weet wel, dat daartegen wordt aangevoerd, dat daardoor de begrooting van 's lands uitgaven zou worden verhoogd, maar ik geloof, dat de geheele natie in den regel bij de zaak belang heeft. Niemand toch kan weten, of en wanneer hij met den kantonregter in aanraking zal kunnen komen, en of men dan het geld bij wijze van bijzondere belooning aan den kantonregter betaalt of dat men zijn aandeel voor alle belanghebbenden bij eene goede justitie in den lande gezamenlijk betaalt bij de algemeene begrooting van den Staat, dit zal, geloof ik, ten slotte, voor de belastingschuldigen bijkans op hetzelfde nederkomen.

Een ander punt, dat ik met den vorigen spreker zou wenschen te ondersteunen, is het denkbeeld, dat men niet met billijkheid van de burgemeesters ten platten lande, die niet zoo als die in de groote steden kunnen worden vrijgesteld van de waarneming van het openbaar ministerie kan vergen, dat zij de werkzaamheden daaraan verknocht, zonder eenige vergelding zullen waarnemen. De billijkheid brengt mede, dat de burgemeesters voor den hun opgelegden last behoorlijk beloond worden.

Ik zal stemmen vóór dit wets-ontwerp. Hetgeen ik gezegd heb, is voor mij geene reden van afkeuring, maar ik zal de vrijheid nemen de bedenkingen, die ik heb voorgedragen, ten ernstigste aan de overweging van den heer Minister van Justitie aan te bevelen.

De heer **Minister van Justitie**: Een der sprekers heeft te regt gezegd, dat het tegenwoordig wets-ontwerp hemelsbreed verschilt van het eerst voorgedragene. Ik wil niet ontveinzen.

dat ik het op den duur voor geraden zou houden den laagsten trap van jurisdictie uit te breiden. Ik moet echter erkennen, dat men tegen den greep, dien ik aanvankelijk had gedaan, zoodanige bezwaren heeft bijgebragt, dat ik gemeend heb het wets-ontwerp, zoo als het thans is, te moeten aanbieden, hetwelk eigenlijk niet anders kan genoemd worden dan eene herstelling van de regtsmagt der kantongeregten zoo als die plag te zijn op het oogenblik van de invoering der regterlijke organisatie. Ik heb niets onder de kantongeregten teruggebragt, dan hetgeen er vroeger onder was, en daartegen kan, dunkt mij, niet veel bezwaar zijn.

Ik geloof, en dit is een antwoord op hetgeen de laatste spreker heeft aangemerkt, dat wanneer eene nieuwe wet op de regterlijke organisatie zal worden voorgedragen, het denkbeeld om regters en griffiers te doen betalen als of zij in dienst van particulieren waren, wel niet meer zal worden vastgehouden.

Wat nu aangaat de bezwaren, die tegen dit wets-ontwerp geopperd zijn, betreffen die hier hoofdzakelijk het openbaar ministerie.

Ik zou spreken tegen mijn gevoel, wanneer ik ontkende al de bezwaren, die deswege zijn en kunnen geopperd worden. Maar ik moet deze algemeene opmerking maken, dat ik geloof, dat bij elke inrigting van de regterlijke magt men nooit zal kunnen vinden die waarborgen bij den laagsten trap van jurisdictie, die men vindt bij de hoogere trappen, Het is eene onmogelijkheid. En wanneer men nagaat hetgeen vroeger hier te lande ten aanzien der kleine zaken bestond, dan zal men bevinden, dat de waarborgen, die men tegenwoordig heeft, oneindig overtreffen al hetgeen vroeger bestaan heeft. Bij deze algemeene opmerking moet ik nog dit in het bijzonder zeggen, dat zij, die burgemeester zijn geworden in de hoofdplaats van de kantons voordat de gemeentewet tot stand kwam hebben geweten, dat zij met de functien van het openbaar ministerie zouden belast zijn en dat zij, die later benoemd zijn, ook moesten weten, dat zoolang geen gevolg was gegeven aan de artt. 62 en 292 der gemeentewet, hun die functien zouden worden opgelegd. Wanneer zij dus met weerzin die taak vervullen, dan moet ik zeggen, dat zij tegen hun pligt handelen. Zoowel de vroeger als later aangestelden hebben geweten, dat het tot hunne functien behoorde om het openbaar ministerie waar te nemen. Maar moet dat alles om niet geschieden? Kan er ten minste niet eenige tegemoetkoming voor schrijfbehoeften gegeven worden aan die burgemeesters? Ik geloof ja. En ik moet zeggen, dat ik er reeds op uit ben om het budget van de menues dépenses te raadplegen, ten einde te overwegen hoe men de onkosten, die noodzakelijk aan de werkzaamheden verbonden zijn, terstond kan vergoeden. Wat daar verder aan gedaan moet worden, zal ik overwegen, en misschien zal dit punt bij de volgende begrooting in aanmerking kunnen worden gebragt.

Maar, zegt men, dit ontwerp is niet van dringend belang, de zaak kan wel blijven zoo als die is. Ik geloof, dat uit deze en ook uit de andere Kamer menige klagt opgegaan is tegen de politie ten platte lande. Men heeft er van alle zijden en te regt op aangedrongen, dat die politie zou worden verbeterd. Ik heb te dien aanzien reeds maatregelen genomen. En ik mag zeggen, dat de aanvankelijke uitkomsten mijne verwachting hebben overtroffen. De benoeming van de geregtsdienaren tot rijksveldwachters en de benoeming van de jagtopzieners tot dezelfde betrekking hebben reeds op dit oogenblik, durf ik gerust zeggen, de politie verbeterd. Maar hetgeen ontbreekt is de medewerking van het publiek. En waarom wil het publiek niet medewerken? Omdat het ducht, om bij de minste aanklagt te worden opgeroepen naar de hoofdplaats van het arrondissement. Men wil zich die moeite niet getroosten. Daarbij komt dat juist die kleine delicten — en dat is eene opmerking die nog niet is gemaakt — die kleine strooperijen, uit den aard der zaak bij de regtbanken behandeld worden als nietigheden: *cela ne vaut pas la peine.* Ook dat werkt nadeelig, maar dat zal ophouden wanneer zij *in loco* beregt worden. Daar komt bij, dat men bij die regtbanken de notien mist die men vooral voor deze en dergelijke delicten behoeft. Om die strooperijen behoorlijk te kunnen beoordeelen, heeft men meer kennis van de localiteit noodig. Een regter moet in de gelegenheid wezen om, zonder dadelijk eene plaatselijke opneming te doen, toch te gaan zien hoe de plaats gelegen is, door eigen onderzoek te bevestigen hetgeen hem is voorgebragt.

Dat alles kan bij de kantonregters gebeuren, maar het geschiedt niet en kon niet geschieden bij de regtbanken. Het is uit dien hoofde dat ik geloof, dat juist dat dringend, dat zoodanig oogenblikkelijke belang van eene goede politie, het noodzakelijk maakt om deze voordragt aan te nemen.

De heer **Tonckens:** Indien ik den Minister wel begrepen heb, dan heeft hij verklaard niets anders bij deze voordragt te hebben gedaan, dan teruggebragt bij de kantonregters de zaken die vroeger aan hunne competentie waren onderworpen. Ik kan dat gevoelen niet deelen. Zou dat dan hebben plaats gehad tijdens vigueur van den Code Pénal in Frankrijk, bij de vrederegters als politie-regters? Ik neem de vrijheid te doen opmerken dat ik bij die collegien gedurende 22 jaren heb gefungeerd, en dat ik mij volstrekt niet herinner van een van mijne ambtgenooten, de voormalige kantonregters of griffiers ooit gehoord te hebben dat zij, hetzij ten gevolge der bepalingen van den Code Pénal of van eenig ander wetboek, ooit vervolgingen te behandelen zouden hebben gehad waarop eene straf van eene maand met of zonder 75 gulden boete gesteld was. Ik heb op het oogenblik den Code Pénal niet bij mij en weet dus niet of art. 12 of 20 afgeschaft is door eene hoogere decisie van een regterlijk collegie, maar ik zou toch meenen veilig te kunnen vaststellen wat ik gezegd heb.

De heer **Minister van Justitie**: Ik zal eenvoudig antwoorden dat het juist ten gevolge van eene decisie is van den Hoogen Raad, in 1849 gegeven, dat daarna geoordeeld is dat die strooperijen, die men vindt in de wet van 1791, behooren onder de art. 401 van den Code Pénal.

De heer **Tonckens**, voor de derde maal het woord gevraagd en verkregen hebbende, zegt: Ik moet nog even doen opmerken dat dit niet kan zien op die burgemeesters van de hoofdplaats van het kanton, die zijn aangesteld na die decisie van den Hoogen Raad. De Minister toch heeft gezegd dat de burgemeesters hebben geweten voor hunne benoeming, dat zij de betrekking van openbaar ministerie in die bedoelde zaken moest vervullen; op dezen kan alzoo dit verwijt niet gelden.

De beraadslaging wordt gesloten en het wets-ontwerp *tot uitbreiding van de regtsmagt der kantonregters in strafzaken* met 23 tegen 7 stemmen aangenomen.

Tegen hebben gestemd de heeren: Bosch van Drakestein, van Rijckevorsel, van Andringa de Kempenaer, van Swinderen, van Wessem, Tonckens en van Eijsinga.

De heer **Paspoort van Grijpskerke**, lid der Commissie voor de Verzoekschriften, brengt het volgende rapport uit:

In handen der Commissie voor de Verzoekschriften is gesteld een adres van de diakonie der Engelsche Hervormde gemeente te Amsterdam, met bijgevoegd afschrift van een adres in der tijd aan de Tweede Kamer ingediend, houdende bezwaren tegen de artt. 7, 10, 11, 12 en 54 van het wets-ontwerp tot regeling van het armbestuur.

Vermits dat wets-ontwerp dezer dagen door de Eerste Kamer is aangenomen, heeft uwe Commissie de eer voor te stellen dit stuk te deponeren.

De Vergadering vereenigt zich met de voorgestelde conclusie.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de Vergadering tot nadere bijeenroeping gescheiden.

ZITTING VAN DEN 23STEN AUGUSTUS.

30STE ZITTING.

ZITTING VAN WOENSDAG 23 AUGUSTUS.

(GEOPEND TEN 2 URE.)

Ingekomen: 1°. missives van den Directeur van het Kabinet des Konings, betreffende de bekrachtiging door Zijne Majesteit van onderscheidene wets-ontwerpen; 2°. missives van Commissarissen des Konings en van Ministers ten geleide van gedrukte verslagen of andere stukken; 3°. zestien door de Tweede Kamer aangenomen wets-ontwerpen; 4°. verzoekschriften; 5°. boekwerken. — Trekking der Afdeelingen.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 24 leden, te weten de heeren:

Blankenheijm, van Aylva van Pallandt, Insinger, van Wessem, Borski, van Dam van Isselt, van Swinderen, van Rhemen van Rhemenshuizen, d'Ablaing van Giessenburg, van Rijckevorsel, Lotsij van Nispen van Pannerden, 't Hooft van Benthuizen, van der Oudermeulen, Boxman, van Weel, Martens van Sevenhoven, Sassen, Cost Jordens, van Beeck Vollenhoven, van Eijsinga, de Vos van Steenwijk, van Heeckeren van Wassenaer en van der Lek de Clercq;

en de heeren Ministers van Finantien en van Kolonien.

De notulen van het verhandelde in de laatst gehouden vergadering worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter** deelt mede dat zijn ingekomen:

1°. Vier missives van de heeren Bosch van Drakestein, van der Beken Pasteel, Beerenbroek en Paspoort van Grijpskerke, berigtende dat zij om de daarbij opgegevene omstandigheden verhinderd worden de vergadering bij te wonen.

Deze missives worden voor kennisgeving aangenomen.

2°. veertien missives van den Directeur van het Kabinet des Konings, houdende berigt der bekrachtiging door Zijne Majesteit van even zoovele door de beide Kamers der Staten-Generaal aangenomen wets-ontwerpen, als van:
dat tot verlenging van den termijn bij art. 293 der gemeentewet gesteld;
dat tot regeling van het gebruik van het koloniaal batig slot over 1851;
dat tot vaststelling der raming van uitgaven wegens verstrekkingen voor het Departement van Marine, dienst 1854;
dat tot goedkeuring eener dading tusschen het bestuur der domeinen en het heemraadschap van Mark en Dintel;
dat betreffende het verleenen van pensioen aan mindere geëmploijeerden, werklieden en bedienden, op daggeld werkzaam bij inrigtingen van 's Rijks zee- en landmagt;
dat tot vaststelling der raming van uitgaven wegens verstrekkingen voor het Departement van Oorlog, dienst 1854;
dat houdende eenige veranderingen in de straffen op misdrijven door het krijgsvolk te water gepleegd;
dat tot verhooging van het IVde hoofdstuk der Staatsbegrooting voor 1854;
dat tot wijziging van het IVde hoofdstuk der Staatsbegrooting voor 1853;
dat tot wijziging van hoofdstuk X der Staatsbegrooting voor 1853;
dat tot regeling van het armbestuur;
dat tot wijziging der wetten betreffende den accijns van het gemaal;
dat houdende veranderingen in de straffen op misdrijven gesteld, en
dat tot uitbreiding van de regtsmagt der kantonregters in strafzaken.

De missives worden voor kennisgeving aangenomen.

3°. eene missive van den Staatsraad, Commissaris des Konings in de provincie Zuidholland, ten geleide van een exemplaar van het jaarlijksch *Verslag van Gedeputeerde Staten dier provincie* (1853);
4°. eene missive van Gedeputeerde Staten van Gelderland, ten geleide van een exemplaar van het *Verslag over den toestand van die provincie* (1853), gedaan aan de Provinciale Staten in hunne tegenwoordige zitting;
5°. eene missive van den Minister van Binnenlandsche Zaken, ten geleide van een exemplaar van het *Verslag van den landbouw in Nederland over elk der jaren* 1851 *en* 1852.
6°. eene missive van den Minister van Oorlog ten geleide van een exemplaar van iedere der drie *kaarten*, vervaardigd op het topographiseh bureau en behoorende tot de groote kaart des Rijks, als: *de kaart van Hillegom* n°. 24, *die van Amsterdam* n°. 25 en *van 's Gravenhage* n°. 30;

7°. eene missive van den Minister van Binnenlandsche Zaken ten geleide van 42 exemplaren zoo voor de boekerij, als voor de leden den griffier en den Commies-Griffier van een op des Ministers last uitgegeven *Overzigt van het Nederlandsch Rijks-archief*, *eerste stuk*;

8°. eene missive van den Minister van Buitenlandsche Zaken ten geleide van verschillende bij Zijner Majesteits gezant te Berlijn ontvangen *gedrukte bescheiden van het verhandelde* gedurende de beide laatste zittingen *in de Pruissische Kamer van Vertegenwoordigers.*
De missives sub 3°. — 8°. worden achtereenvolgens voor kennisgeving aangenomen, terwijl de boekwerken en gedrukte bescheiden in de boekerij der Kamer geplaatst, en de onder n°. 7 bedoelde exemplaren rondgedeeld zullen worden.

9°. de zestien volgende van de Tweede Kamer ontvangen wets-ontwerpen, als:
dat, verklarende dat het algemeen nut de onteigening vordert van perceelen tot uitbreiding van de stad Arnhem;
die tot naturalisatie van P. J. Heijning, F. C. Blees, B. J. Stockmann, C. A. D. Stoekmann, C. J. Mähler, B. A. J. Wittkamp, W. C. E. Waitz, H. Kruthoffer, E. Scheider en H. Preller;
dat tot vastelling van het reglement op het beleid der regering in Nederlandsch Indie:
dat tot wijziging van het tarief der regten van in-, uit- en doorvoer;
dat tot wijziging en verhooging van het IXde hoofdstuk *B* der begrooting van staats-uitgaven voor het dienstjaar 1853;
dat tot goedkeuring eener ruiling tusschen het bestuur der domeinen en de gemeente Middelburg;
dat tot verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting en van de begrooting van het bijzonder fonds, vast gesteld bij de wet van 10 Februarij 1844 over 1854 (buitengewone geldelijke bijdrage aan de Maatschappij van Weldadigheid.

Deze wets-ontwerpen zullen naar de nader te trekken afdeelingen verzonden worden.

10°. twee adressen, als:

een van inwoners der gemeente Nijmegen, kiesbevoegden tot de keus der Tweede Kamer van de Staten-Generaal, houdende bezwaren uit de toepassing der kieswet ontleend, waarin zij wettelijke voorziening vragen.
een van de kamer van koophandel en fabrieken te Rotterdam, betrekkelijk het wets-ontwerp tot gedeeltelijke wijziging van het tarief van regten van in-, uit- en doorvoer.

Deze adressen zullen worden verzonden naar de Commissie voor de verzoekschriften.

11°. de navolgende boekwerken, als:
vier exemplaren van de tweede reeks stukken, betreffende eene *regterlijke vervolging tegen jhr. M. Salvador en S. Fongers.*
Staatkundig en staathuishoudkundig jaarboekje voor 1854 (zesde jaargang.)
Het Protestantisme en zijne betrekking tot den Staat door C. W. Pape.

Deze boekwerken zullen worden geplaatst in de boekerij der Kamer.

Thans wordt overgegaan tot de *trekking der afdeelingen.*

De uitslag daarvan is dat:

tot de *eerste* afdeeling zullen behooren de heeren: van Sasse van Ysselt, van den Dries, van Nispen van Pannerden, Boxman, Insinger, van Wessem, van der Lek de Clercq, van Swinderen, de Sitter en de Villers de Pité;

tot de *tweede* de heeren: van Dam van Isselt, van Rhemen van Rhemenshuizen, Blankenheijm, van Weel, Bosch van Drakestein, Paspoort van Grijpskerke, van Eysinga, van Andringa de Kempenaer van Heeckeren van Wassenaer en Tonckens;

tot de *derde* de heeren: de Bruijn, van Aylva van Pallandt, van Goltstein van Oldenaller. 't Hooft van Benthuizen, van der Oudermenlen, d'Ablaing vân Giessenburg, de Vos van Steenwijk, Beerenbroek en Regout; en

tot de *vierde*, de heeren: van der Beken Pasteel, Sassen, van Rijckevorsel, Lotsij, van Beeck Vollenhoven, Borski, Martens van Sevenhoven, Cost Jordens en Cremers.

De leden begeven zich daarna naar de afdeelingen, ten einde tot de keuze van voorzitters en ondervoorzitters der Afdeelingen over te gaan.

Daarna wordt de Vergadering gescheiden.

WETS-ONTWERPEN INGEKOMEN IN DE ZITTING VAN 23 AUGUSTUS.

VERANDERINGEN *in het Ontwerp van Wet verklarende dat het algemeen nut de onteigening vordert van perceelen tot uitbreiding der stad* Arnhem.

Het 2de lid van den considerans aldus te lezen:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat de uitbreiding der stad *Arnhem* aan de zuid- en oostzijde in het publiek belang der gemeente *Arnhem* noodig is;

Eenig artikel.

In den 3den regel in plaats van de woorden: *dezer gemeente*, te lezen: » der stad Arnhem".

GEWIJZIGD ONTWERP VAN WET *tot vaststelling van het Reglement op het beleid der regering van Nederlandsch Indie.*

WIJ WILLEM III, ENZ.

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat de tweede alinea van art. 59 der Grondwet bepaalt, dat de reglementen op het beleid der regering van de kolonien en bezittingen van het Rijk in andere werelddeelen door de wet worden vastgesteld,

Zoo is het; dat Wij, den Raad van State gehoord en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze vast te stellen het navolgende

REGLEMENT op het beleid der regering van Nederlandsch Indie.

ISTE HOOFDSTUK.

Van de zamenstelling van de regering van Nederlandsch Indie.

Art. 1. De regering der kolonien en bezittingen van het Rijk in Azie, uitmakende het gebied van Nederlandsch Indie, wordt in naam des Konings uitgeoefend door eenen Gouverneur-Generaal, op den voet en onder de bepalingen van het tegenwoordig reglement.

Ieder, die zich in Nederlandsch Indie bevindt, is verpligt den Gouverneur-Generaal te erkennen als des Konings vertegenwoordiger, en hem als zoodanig te eerbiedigen en te gehoorzamen.

Art. 2. De Gouverneur-Generaal moet Nederlander zijn en den ouderdom van dertig jaren vervuld hebben.

Hij wordt door den Koning benoemd en ontslagen en mag zijne waardigheid niet nederleggen, noch Nederlandsch Indie verlaten, zonder magtiging van den Koning.

Art. 3. De Gouverneur-Generaal mag regtstreeks noch zijdelings deelhebber zijn in, noch borg zijn voor eenige onderneming, ten grondslag hebbende eene met de Indische Regering om winst of voordeel aangegane overeenkomst.

Hij mag geene schuldvorderingen ten laste van Nederlandsch Indie koopen.

Hij mag geen deel hebben, regtstreeks of zijdelings, in ondernemingen van handel en scheepvaart in Nederlandsch Indie gevestigd, noch aldaar eigenaar of huurder van landerijen zijn.

Art. 4. De Koning kan aan den Gouverneur-Generaal toevoegen eenen Luitenant-Gouverneur-Generaal, bestemd om hem voorloopig op te volgen, en om inmiddels zoodanig werkzaam te zijn, als door den Koning of door den Gouverneur-Generaal zal worden voorgeschreven.

Het bepaalde bij de eerste alinea van art. 2 en bij art. 3 is toepasselijk op den Luitenant-Gouverneur-Generaal.

Art. 5. De Gouverneur-Generaal legt in handen van den Koning, of op 's Konings magtiging, in eene vergadering, zamengesteld overeenkomstig art. 15, den volgenden eed (verklaring en belofte) af:

» Ik zweer (verklaar) dat ik, om tot Gouverneur-Generaal over » Nederlandsch Indie benoemd te worden, directelijk of indirec- » telijk, aan geene personen, hetzij in of buiten het bestuur, on- » der wat naam of voorwendsel ook, eenige giften of gaven beloofd » of gegeven heb, noch beloven of geven zal.

» Ik zweer (beloof) dat ik, om iets in deze betrekking te doen » of te laten, van niemand hoegenaamd eenige beloften of geschen- » ken aannemen zal, directelijk of indirectelijk.

» Ik zweer (beloof) dat ik den Koning gehoorzaam en getrouw » zal zijn.

» Ik zweer (beloof) dat ik de welvaart van Nederlandsch Indie » naar mijn vermogen bevorderen zal.

» Ik zweer (beloof) getrouwheid aan de Grondwet; dat ik het » Reglement op het beleid der regering van en alle andere voor » Nederlandsch Indie geldende verordeningen steeds zal onderhou- » den en doen onderhouden, en dat ik mij in alles zal gedragen » zoo als een braaf en eerlijk Gouverneur-Generaal betaamt.

» Zoo waarlijk helpe mij God almagtig!" (» Dat verklaar » en beloof ik.")

Art. 6. De Luitenant-Gouverneur-Generaal legt, in handen des Konings of van den Gouverneur-Generaal, den volgenden eed (verklaring en belofte) af:

» Ik zweer (verklaar) dat ik, om tot Luitenant-Gouverneur- » Generaal over Nederlandsch Indie te worden benoemd, directe- » lijk of indirectelijk, aan geene personen, hetzij in of buiten het » bestuur, onder wat naam of voorwendsel ook, eenige giften of » gaven beloofd of gegeven heb, noch beloven of geven zal.

» Ik zweer (beloof) dat ik, om iets in deze betrekking te doen » of te laten, van niemand hoegenaamd eenige beloften of geschen- » ken aannemen zal, directelijk of indirectelijk.

» Ik zweer (beloof) dat ik den Koning en den Gouverneur- » Generaal, als des Konings vertegenwoordiger, gehoorzaam en » getrouw zal zijn.

» Ik zweer (beloof) dat ik de welvaart van Nederlandsch Indie » naar mijn vermogen bevorderen zal.

» Ik zweer (beloof) dat ik mij met naauwgezetheid en ijver zal » kwijten van alle verrigtingen, welke de Koning of de Gouver- » neur-Generaal mij zal opdragen; dat ik het Reglement op het » beleid der regering van en alle andere voor Nederlandsch Indie » geldende verordeningen getrouwelijk zal nakomen, en dat ik mij » in alles gedragen zal zoo als een braaf en eerlijk Luitenant- » Gouverneur-Generaal betaamt.

» Zoo waarlijk helpe mij God Almagtig!" (» Dat verklaar » en beloof ik.")

Art. 7. Er is een Raad van Nederlandsch Indie, bestaande uit eenen vice-president en vier leden.

Hij wordt bijgestaan door eenen secretaris.

De Gouverneur-Generaal kan het voorzitterschap van den Raad opdragen aan den Luitenant-Gouverneur-Generaal en kan het zelf bekleeden, zoo dikwijls hij dit noodig oordeelt. Zij hebben alleen eene raadgevende stem.

De Gouverneur-Generaal kan, in bijzondere gevallen, andere ambtenaren, alsmede officieren der zee- of landmagt, gelasten de vergaderingen van den Raad bij te wonen, tot het geven van mondelinge inlichtingen.

Het reglement van orde voor 's Raads vergaderingen wordt door den Koning vastgesteld. Het behelst de verpligting tot geheimhouding, in zoover het algemeen belang dit vordert.

Art. 8. De vice-president en de leden van den Raad van Nederlandsch Indie moeten Nederlanders zijn en den ouderdom van dertig jaren vervuld hebben.

Zij worden door den Koning benoemd en ontslagen.

Bloedverwantschap of zwagerschap, tot den vierden graad ingesloten, mag niet bestaan tusschen den Gouverneur-Generaal, den Luitenant-Gouverneur-Generaal en den vice-president of leden van den Raad, noch tusschen den vice-president en de leden onderling.

Die na zijne benoeming in den verboden graad van zwagerschap geraakt, kan zijne bediening niet behouden zonder vergunning van den Koning.

De zwagerschap houdt op door het overlijden der vrouw, die haar veroorzaakte.

Art. 9 De vice-president en de leden van den Raad van Nederlandsch Indie mogen geene andere staatsambten bekleeden.

Het bepaalde bij art. 3 is op hen toepasselijk.

Art. 10. Tot het vervullen eener opengevallene plaats in den Raad van Nederlandsch Indie wordt door den Gouverneur-Generaal, na overleg met den Raad, binnen dertig dagen, eene met redenen omkleede aanbeveling van minstens twee personen aan den Minister van Kolonien gezonden.

Indien de belangen van 's Lands dienst dringend vorderen, dat de opengevallene plaats inmiddels worde vervuld, draagt de Gouverneur-Generaal aan een der aanbevolenen de waarneming op van het lidmaatschap van den Raad.

Dusdanige tijdelijke waarneming heeft altijd plaats, wanneer bij gebreke daarvan het getal der dienstdoende leden van den Raad, de vice-president daaronder begrepen, minder dan drie zou bedragen.

Art. 11. De vice-president en de leden van den Raad van Nederlandseh Indie leggen, vóór de aanvaarding hunner bediening, in handen van den Koning of van den Gouverneur-Generaal den volgenden eed (verklaring en belofte) af:

» Ik zweer (verklaar) dat ik, om tot vice-president (lid) van den
» Raad van Nederlandsch Indie benoemd te worden, direetelijk of
» indirectelijk, aan geene personen, hetzij in of buiten het bestuur,
» onder wat naam of voorwendsel ook, eenige giften of gaven
» beloofd of gegeven heb, noch beloven of geven zal.

» Ik zweer (beloof) dat ik om iets in deze betrekking te doen
» of te laten, van niemand hoegenaamd eenige beloften of geschen-
» ken aannemen zal, directelijk of indirectelijk.

» Ik zweer (beloof) getrouwheid aan den Koning, eerbied voor
» en gehoorzaamheid aan den Gouverneur-Generaal, als des Konings
» vertegenwoordiger.

» Ik zweer (beloof) dat ik door mijne daden en raadgevingen,
» naar mijn vermogen zal medewerken tot bevordering van de
» welvaart van Nederlandsch Indie.

» Ik zweer (beloof) dat ik het Reglement op het beleid der re-
» gering van en alle andere voor Nederlandsch Indie geldende
» verordeningen getrouwelijk zal nakomen, en dat ik mij in
» alles zal gedragen zoo als een braaf en eerlijk vice-president (lid)
» van den Raad van Nederlandsch Indie betaamt.

» Zoo waarlijk helpe mij God Almagtig!" (» Dat beloof
» en verklaar ik.")

Deze eed wordt mede door den waarnemenden vice-president en de waarnemende leden van den Raad van Nederlandsch Indie afgelegd.

Art. 12. Wanneer bij het openvallen van het ambt van vice-president van den Raad van Nederlandsch Indie, de benoeming van den opvolger niet geschied, of in Nederlandseh Indie niet bekend is, of de benoemde in de spoedige aanvaarding zijner waardigheid verhinderd wordt, draagt de Gouverneur-Generaal de waarneming daarvan op aan het oudste lid in benoeming van den Raad.

Art. 13. Wanneer ziekte of afwezendheid van den Gouverneur-Generaal eene voorziening noodzakelijk maakt, kan hij het dagelijksch beleid der zaken tijdelijk opdragen aan den Luitenant-Gouverneur-Generaal; bij ontstentenis van dezen, aan den vice-president, en deze niet aanwezend zijnde, aan het oudste lid in benoeming van den Raad van Nederlandsch Indie; een en ander op zoodanigen voet, als de Gouverneur-Generaal zal noodig oordeelen.

Art. 14. Wanneer de waardigheid van Gouverneur-Generaal openvalt en de benoeming van den voorloopigen of definitiven opvolger niet geschied, of in Nederlandsch Indie niet bekend is, gelijk mede wanneer de benoemde in de dadelijke aanvaarding wordt verhinderd, treedt de door den Koning benoemde vice-president van den Raad van Nederlandsch Indie op als waarnemend Gouverneur-Generaal.

Art. 15. Wanneer, in het geval bij het voorgaand artikel voorzien, geen door den Koning benoemde vice-president van den Raad van Nederlandsch Indie aanwezig is, wordt aan een der leden van den Raad de tijdelijke waarneming der waardigheid van Gouverneur-Generaal opgedragen, in eene vergadering, waartoe worden te zamengeroepen:

de ter plaatse aanwezige leden van den Raad;
de bevelhebber der zeemagt;
de bevelhebber der landmagt;
de president van het Hooggeregtshof;
de procureur-generaal bij het Hooggeregtshof;
de direeteuren der departementen van algemeen bestuur, en
de president der Algemeene Rekenkamer.'

De vergadering wordt binnen twee maal vier en twintig uren bijeengeroepen en voorgezeten door den oudste in benoeming van de aanwezige leden van den Raad.

De voorzitter en de leden der vergadering leggen den eed (belofte) af: » dat zij hunne stem zullen uitbrengen op het lid van » den Raad van Nederlandsch Indie, dien zij in gemoede het » meest geschikt achten voor de tijdelijke waarneming der waar- » digheid van Gouverneur-Generaal."

De algemeene secretaris en de secretarissen van het Gouvernement wonen de vergadering bij. Een hunner voert de pen, de overigen zijn stemopnemers.

De benoeming geschiedt bij volstrekte meerderheid van stemmen, door middel van ongeteekende stembriefjes.

De stembriefjes worden, na door de medestemmenden in eene bus te zijn gestoken, door de stemopnemers overluid voorgelezen.

Niet of niet behoorlijk ingevulde stembriefjes worden, tot bepaling der meerderheid, afgetrokken van het getal der aanwezige leden der vergadering.

Wanneer bij de eerste stemming geene volstrekte meerderheid is verkregen, wordt tot eene tweede vrije stemming overgegaan.

Indien ook bij deze stemming door niemand de volstrekte meerderheid is verkregen, heeft er eene derde stemming plaats over de twee personen, die bij de tweede de meeste stemmen op zich vereenigd hebben. Deze onthouden zich van verdere deelneming aan de stemming.

Wanneer bij de tweede stemming meer dan twee personen een gelijk aantal stemmen op zich vereenigen, wordt door voorafgaande stemming beslist, wie hunner niet zullen behooren tot het bij de vorige alinea bedoelde tweetal.

Bij het staken der stemmen is de oudste in benoeming de verkozene. Na den afloop der werkzaamheden worden de stembriefjes in tegenwoordigheid der leden verbrand.

Van de verrigtingen der vergadering wordt een naauwkeurig proces-verbaal in dubbel opgemaakt en door al de leden en de secretarissen onderteekend. Een der dubbelen wordt gezonden aan den Minister van Kolonien.

Art. 16. Het bepaalde bij art. 15 is ook toepasselijk op het geval dat de door den Koning benoemde vice-president van den Raad van Nederlandsch Indie, hoewel in Indie aanwezig, echter niet in staat is de waardigheid van waarnemenden Gouverneur-Generaal dadelijk te aanvaarden. Zoodra de verhindering ophoudt, treedt hij van regtswege op als waarnemende Gouverneur-Generaal.

Art. 17. Wanneer er vermoeden bestaat dat de Gouverneur-Generaal door krankzinnigheid buiten staat is zijne waardigheid te blijven uitoefenen, belegt degene die hem zou moeten vervangen, of, als deze niet bekend of afwezend is, de oudste in benoeming der aanwezige leden van den Raad van Nederlandsch Indie, eene vergadering van dien Raad, ten einde te onderzoeken of er gronden aanwezig zijn om het bestaande vermoeden als juist aan te nemen.

In die vergadering worden de ambtenaren, die dagelijks met den Gouverneur-Generaal in aanraking zijn, geroepen om inlichtingen te geven.

Zoo daartoe redenen bestaan, wordt vervolgens eene commissie benoemd, om den Raad te dienen van berigt omtrent den toestand van den Gouverneur-Generaal.

Die commissie bestaat uit het hoofd van de geneeskundige dienst, den oudste in rang van de ter plaatse aanwezige officieren van gezondheid en den stads-geneesheer te Batavia.

Zij is bevoegd om den gewonen geneesheer van den Gouverneur-Generaal in haar midden te roepen.

Bevestigt dit nader onderzoek het bestaande vermoeden, dan wordt de vergadering belegd, omschreven in art. 15.

Die vergadering roept als getuigen voor zich degenen die over de zaak licht kunnen verspreiden, en beslist vervolgens bij meerderheid van stemmen of er redenen zijn om den Gouverneur-Generaal, onder 's Konings goedkeuring, te ontheffen van de uitoefening zijner waardigheid.

Wanneer de vergadering tot de ontheffing besluit, is de Gouverneur-Generaal, uit kracht dier verklaring, van de uitoefening zijner waardigheid ontheven en wordt, naar mate der omstandigheden, in de voorloopige vervulling voorzien, overeenkomstig het bepaalde bij art. 14 of 15.

Van elk gedeelte des onderzoeks worden naauwkeurige processen-verbaal in dubbel opgemaakt, en door al de leden en de secretarissen onderteekend.

Een der dubbelen wordt gezonden aan den Minister van Kolonien.

Art. 18. Bloedverwantschap of zwagerschap tot den vierden graad ingesloten, mag niet bestaan tusschen den Gouverneur-Generaal en de secretarissen van het Gouvernement, noch tusschen die secretarissen onderling.

Het bepaalde bij de twee laatste alinea's van art. 8 is hier toepasselijk.

Art. 19. Al wat in dit reglement omtrent den Gouverneur-Generaal is bepaald, is toepasselijk op hem, die de waadigheid tijdelijk uitoefent, met uitzondering van het vastgestelde bij art. 18.

IIde HOOFDSTUK.

Van de bevoegdheid en de pligten van de Regering van Nederlandsch Indie.

Art. 20. De Gouverneur-Generaal is bevoegd om met inachtneming van de bepalingen van dit reglement en van 's Konings bevelen, algemeene verordeningen vast te stellen omtrent alle onderwerpen, waarvan de regeling niet door de wet is geschied of moet geschieden, waarin niet door een Koninklijk besluit is voorzien, of waarvan aan den Koning de regeling niet is voorbehouden.

Art. 21. Onverminderd het geval, voorzien bij art. 43, is de Gouverneur-Generaal in dringende omstandigheden bevoegd, om, onder nadere bekraehtiging door de wet of goedkeuring van den Koning, algemeene verordeningen vast te stellen omtrent onderwerpen waarvan de regeling door de wet moet geschieden of aan den Koning is voorbehouden, zoolang die regeling niet heeft plaats gehad.

Zoodanige maatregel wordt, wanneer het een onderwerp geldt waarvan de regeling door de wet geboden is, door den Koning onverwijld gebragt ter kennis van de Staten-Generaal.

Art. 22. De Gouverneur-Generaal kan om gewigtige redenen onder nadere bekraehtiging door de wet of goedkeuring van den Koning de afkondiging of uitvoering uitstellen van wetten of Koninklijke besluiten en bevelen.

Van deze handelingen wordt, wanneer zij eene wet betreffen, door den Koning onverwijld kennis gegeven aan de Staten-Generaal.

Art. 23. Onverminderd het geval voorzien bij art. 43 en behoudens de bepalingen van dit reglement, is de Gouverneur-Generaal bevoegd om in dringende omstandigheden voor geheel Nederlandsch Indie of voor bepaalde gedeelten daarvan, onder nadere bekrachtiging door de wet, bij algemeene verordening, wetten geheel of gedeeltelijk buiten werking te stellen.

Van deze handeling wordt door den Koning onverwijld kennis gegeven aan de Staten-Generaal.

Art. 24. De Gouverneur-Generaal heeft, onder de nadere goedkeuring des Konings, gelijke bevoegdheid als hem bij art. 23 is geschonken, ten aanzien van verordeningen door den Koning, of in Zijnen naam door Commissarissen-Generaal vastgesteld of goedgekeurd.

Bij de toepassing van dit artikel worden als door den Koning vastgesteld beschouwd de bestaande organisatien der verschillende takken van bestuur en de aangenomen gewigtige beginselen van regering, ook die het stelsel der belastingen betreffende, hoezeer niet uitdrukkelijk door den Koning bekraehtigd.

Art. 25. Wanneer de Gouverneur-Generaal gebruik maakt van de magt hem bij art. 22 verleend, en zijne handeling wordt afgekeurd, is hij tot afkondiging of uitvoering verpligt dadelijk na ontvangst van den daartoe strekkenden last des Konings.

Art. 26. Wanneer de algemeene verordeningen door den GouverneurGeneraal afgekondigd, in de gevallen bedoeld bij de artt. 21, 23 en 24, door de wet of door den Koning niet bekraehtigd worden, afgekeurd worden, of wanneer, in het geval bedoeld bij art. 20, het onderwerp inmiddels in Nederland is geregeld, blijven die verordeningen desniettemin in Nederlandseh Indie hare verbindende kraeht behouden, tot dat hare intrekking door den Gouverneur-Generaal is afgekondigd.

Art. 27. De Gouverneur-Generaal zorgt voor de uitvoering der algemeene verordeningen en vaardigt de daartoe noodige bevelen uit.

De algemeene verordeningen zijn op die gedeelten van Nederlandsch Indie, alwaar het regt van zelfbestuur aan de inlandsche vorsten en volken is gelaten, slechts in zoo ver toepasselijk, als met dat regt bestaanbaar is.

Art. 28. De Gouverneur-Generaal vraagt het advies van den Raad van Nederlandsch Indie over alle zaken van algemeen of bijzon der belang, waar hij dit noodig oordeelt.

Tot die raadpleging is hij verpligt ten aanzien van:

a. alle instructien en reglementen het algemeen of gewestelijk bestuur betreffende, op zijnen last ontworpen;

b. de toepassing van art. 44 van dit reglement en in het algemeen van elke regeling der staatkundige betrekkingen met Indisehe vorsten en volken;

c. de algemeene begrooting van ontvangsten en uitgaven;

d. de algemeene strekking der maatregelen door het burgerlijk gezag genomen of te nemen in geval van oorlog of opstand;

e. buitengewone maatregelen van gewigtigen aard; en

f. benoemingen tot gewigtige ambten, ter aanwijzing van den Koning.

De Gouverneur-Generaal alleen beslist en geeft van zijn besluit kennis aan den Raad.

Wanneer de Raad van Nederlandsch Indie door den Gouverneur-Generaal is gehoord, wordt daarvan melding gemaakt in den aanhef der besluiten.

Art. 29. Overeenstemming met den Raad van Nederlandsch Indie wordt, onverminderd in de gevallen uitdrukkelijk in dit reglement genoemd, gevorderd voor de vaststelling, wijziging, uitlegging, schorsing en intrekking door den Gouverneur-Generaal van alle algemeen verbindende verordeningen, gelijk mede voor het uitstellen harer afkondiging.

Art. 30. Wanneer de Gouverneur-Generaal, in de gevallen waarin overeenstemming wordt gevorderd, zich niet vereenigt met het advies van den Raad van Nederlandsch Indie, wordt de uitspraak des Konings door hem ingeroepen.

De Gouverneur-Generaal kan, zonder die uitspraak af te wachten, de door hem noodig gekeurde maatregelen op eigen gezag en verantwoordelijkheid nemen, wanneer hij oordeelt, dat langer verwijl de veiligheid of de rust van Nederlandsch Indie of andere gewigtige algemeene belangen zou in gevaar brengen.

Alvorens die maatregelen worden genomen, deelen de Gouverneur-Generaal, de vice-president en de leden van den Raad elkander schriftelijk hunne gevoelens mede. Het onderwerp wordt daarna op nieuw aan eene beraadslaging in den Raad, onder het voorzitterschap van den Gouverneur-Generaal, onderworpen. De Gouverneur-Generaal stemt in dit geval mede en heeft, bij staking, eene beslissende stem.

Ter deelneming aan deze beraadslaging worden de leden van den Raad opgeroepen, die ingevolge art. 36 afwezend zijn, en zich op de eilanden Java en Madura bevinden. Zij zijn gehouden onverwijld aan die oproeping te voldoen.

Art. 31. De algemeene verordeningen, vastgesteld, hetzij door de wetgevende magt in Nederland (wetten), hetzij door den Koning alleen (Koninklijke besluiten), hetzij door den Gouverneur-Generaal (ordonnantien), worden door den Gouverneur-Generaal afgekondigd, en door den algemeenen secretaris, of een der secretarissen van het Gouvernement gewaarmerkt.

Die afkondiging wordt gerekend geschied te zijn door plaatsing in het *Staatsblad van Nederlandsch Indie*. Zij is, in geldigen vorm geschied, de eenige voorwaarde der verbindbaarheid.

De algemeene verordeningen werken terstond nadat hare afkondiging kan bekend zijn.

Wanneer geen ander tijdstip is vastgesteld, wordt de afkondiging gerekend bekend te zijn, op Java en Madura op den dertigsten dag, en in de overige kolonien en bezittingen op den honderdsten dag, na dien der dagteekening van het *Staatsblad van Nederlandsch Indie*, waarin de verordening is opgenomen.

Art. 32. De Gouverneur-Generaal, het bevel tot afkondiging van eene wet of van een Koninklijk besluit ontvangen hebbende, zorgt voor de plaatsing daarvan in het *Staatsblad van Nederlandsch Indie* met het navolgende ondersehrift:

» En opdat niemand hiervan onwetendheid voorwende, beveelt
» de Gouverneur-Generaal van Nederlandseh Indie (den Raad van
» Nederlandsch Indie gehoord) dat deze in het Staatsblad van
» Nederlandsch Indie worde geplaatst en dat daarvan, voor zooveel
» noodig, vertalingen in de inlandsche en Chinesehe talen worden
» aangeplakt. Gelast verder alle hooge en lage collegien en amb-
» tenaren, officieren en justicieren, ieder zooveel hem aangaat, aan
» de stipte naleving van de bovenstaande wet (Koninklijk besluit)
» de hand te houden, zonder oogluiking of aanzien des per-
» soons.

» Gedaan te . . . . den . . . . ."

(Handteekeningen van den Gouverneur-Generaal en van den algemeenen secretaris of van een der gouvernements-secretarissen.)

Art. 33. Het formulier van afkondiging der ordonnantien is als volgt:

» In naam des Konings!

» De Gouverneur-Generaal van Nederlandsch Indie,

» Den Raad van Nederlandsch Indie gehoord,

» Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, salut! doet te
» weten."

(Hier volgen de beweegredenen en de inhoud der ordonnantie en daarna de woorden:)

» En opdat niemand hiervan onwetendheid voorwende, zal deze in
» het Staatsblad van Nederlandsch Indie geplaatst, en, voor zoo-
» veel noodig, in de inlandsche en Chinesche talen aangeplakt worden.

» Gelast en beveelt voorts dat alle hooge en lage collegien en » ambtenaren, officieren en justicieren, ieder voor zooveel hem » aangaat, aan de stipte naleving dezer de hand zullen houden, » zonder oogluiking of aanzien des persoons.

» Gedaan te . . . . den . . . ."

(Handteekeningen van den Gouverneur-Generaal en van den algemeenen secretaris of van een der gouvernements-seeretarissen.)

Art. 34. Alle collegien en landsdienaren, geene uitgezonderd, zijn verpligt aan den Raad van Nederlandseh Indie, op zijne aanvrage, inlichtingen te geven omtrent de feiten, wier kennis vereischt wordt voor de adviesen, door den Gouverneur-Generaal van den Raad gevraagd.

Art. 35. De Raad van Nederlandsch Indie heeft het regt aan den Gouverneur-Generaal voorstellen te doen.

Wanneer de Gouverneur-Generaal, na onderzoek, vermeent een voorstel van den Raad buiten gevolg te moeten laten, geeft hij daarvan, met opgave zijner bezwaren, kennis aan den Minister van Kolonien.

Hij brengt tevens zijn besluit ter kennis van den Raad.

Art. 36. De Gouverneur-Generaal kan aan de leden van den Raad van Nederlandsch Indie bijzondere commissien opdragen en hen met zendingen in Nederlandseh Indie belasten, mits, behalve de vice-president, twee leden ter hoofdplaats aanwezig blijven.

Art. 37. De Gouverneur-Generaal is, met opzigt tot de uitoefening van zijne waardigheid, verantwoordelijk aan den Koning, onverminderd het regt tot vervolging bij art. 159 der Grondwet aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal toegekend.

Art. 38. De Gouverneur-Generaal is strafbaar:

a. wanneer hij uitvoering geeft of doet geven:

1°. aan Koninklijke besluiten of beschikkingen, niet voorzien van de vereischte mede-onderteekening van een der hoofden van de ministeriele departementen;

2°. aan Koninklijke besluiten of beschikkingen, waarvan hem de uitvoering niet is opgedragen door den Minister van Kolonien;

b. wanneer hij opzettelijk nalaat of grovelijk verzuimt uitvoering te geven of te doen geven aan voorschriften van dit reglement en van andere voor Nederlandsch Indie verbindende wetten en verordeningen, alsmede aan Koninklijke besluiten of beschikkingen en aan geslotene verdragen, voor zoover die uitvoering door den Minister van Kolonien aan hem is opgedragen;

c. wanneer hij beschikkingen neemt of bevelen geeft, waardoor hij wist of weten moest, dat bepalingen van dit reglement, van andere voor Nederlandsch Indie verbindende wetten of algemeene verordeningen, of van geslotene verdragen worden geschonden.

Art. 39. De straffen bij de wet regelende de verantwoordelijkheid van de hoofden der ministeriele departementen tegen de daarbij omschreven misdrijven bedreigd, zijn toepasselijk op den Gouverneur-Generaal, in de gevallen bij het voorgaande artikel vermeld.

Art. 40. In geval van vervolging, hetzij naar aanleiding van art. 159 der Grondwet, hetzij ter zake van andere misdrijven of overtredingen, legt de Gouverneur-Generaal, op ontvangen bevel van wege den Koning, zijne waardigheid neder in handen van den daartoe door den Koning of door dit reglement aangewezen opvolger.

Art. 41. De Gouverneur-Generaal is opperbevelhebber van de in Nederlandseh Indie aanwezige zeemagt, behoudens hare administrative betrekkingen tot het Departement van Marine. Hij beschikt over de schepen en vaartuigen en derzelver manschap in overeenstemming met de door den Koning gegeven voorschriften, zoo als hij meest oorbaar acht voor de belangen van Nederlandsch Indie.

Art. 42. De Gouverneur-Generaal is opperbevelhebber van de in Nederlandsch Indie aanwezige landmagt.

In Nederlandsch Indie worden de officieren door den Gouverneur-Generaal benoemd. Zij worden door hem bevorderd en ontslagen op den voet bij algemeene verordening bepaald.

De regelen omtrent het toekennen van pensioenen en gagementen worden bij algemeene verordening gesteld.

Art. 43. In geval van oorlog of opstand, neemt de Gouverneur-Generaal de maatregelen, die hij in het belang van het Rijk en van Nederlandsch Indie noodzakelijk acht, ook de zoodanige waartoe anders 's Konings magtiging vereiseht wordt.

Bepaaldelijk heeft hij alsdan de magt om Nederlandsch Indie, geheel of gedeeltelijk, in staat van oorlog of beleg te verklaren, wetten en bepalingen van dit reglement te schorsen en autoriteiten tijdelijk op te heffen.

De Gouverneur-Generaal kan in bezittingen buiten Java en Madura de burgerlijke of militaire gezaghebbers magtigen tot het nemen van voorloopige maatregelen van den bij dit artikel bedoelden aard.

Art. 44. De Gouverneur-Generaal verklaart oorlog aan en maakt vrede- en andere verdragen met Indische vorsten en volken, alles met inachtneming van de bevelen des Konings.

Van den inhoud dier verdragen wordt door den Koning mededeeling gedaan aan de beide Kamers der Staten-Generaal, zoodra Hij oordeelt dat het belang en de zekerheid van het Rijk en van Nederlandsch Indie zulks toelaten.

Art. 45. Aan personen, niet in Nederlandsch Indie geboren, die gevaarlijk worden geacht voor de openbare rust en orde, kan het verblijf aldaar door den Gouverneur-Generaal, in overeenstemming met den Raad van Nederlandsch Indie, worden ontzegd.

Het daartoe strekkend besluit wordt, wanneer het Nederlanders geldt, met redenen omkleed.

Het besluit bepaalt een redelijken tijd, die den betrokken persoon gelaten wordt voor het orde stellen op zijne zaken.

De Gouverneur-Generaal kan, bij een door hem onderteekend bevel, gelasten dat de betrokken persoon, in afwachting van cene gelegenheid tot verwijdering, in hechtenis worde genomen.

Het besluit tot verwijdering en het bevel tot inhechtenisneming worden aan den betrokken persoon bij geregtelijke acte beteekend.

De Gouverneur-Generaal brengt het besluit tot verwijdering, met de verdere stukken, onverwijld ter kennis van den Minister van Kolonien.

Van het besluit tot verwijdering wordt, wanneer het Nederlanders geldt, door den Koning kennis gegeven aan de Staten-Generaal.

Art. 46. Aan personen, niet in Nederlandseh Indie geboren, kan door den Gouverneur-Generaal, in overeenstemming met den Raad van Nederlandsch Indie, in het belang der openbare rust en orde, het verblijf in bepaalde gedeelten van Nederlandsch Indie worden ontzegd.

Wanneer de maatregel iemand betreft, niet tot de inlanders behoorende, wordt het besluit met de verdere stukken onverwijld gebragt ter kennis van den Minister van Kolonien.

Van den maatregel wordt, wanneer het Nederlanders geldt, door den Koning kennis gegeven aan de Staten-Generaal.

Art. 47. De Gouverneur-Generaal kan, in overeenstemming met den Raad van Nederlandsch Indie, aan personen, binnen Nederlandsch Indie geboren, in het belang der openbare rust en orde, eene bepaalde plaats aldaar tot verblijf aanwijzen, of het verblijf in bepaalde gedeelten van Nederlandsch Indie ontzeggen.

De Gouverneur-Generaal kan, bij een door hem onderteekend bevel, gelasten dat de betrokken persoon, in afwachting van eene gelegenheid tot verwijdering, in hechtenis worde genomen.

Het besluit tot verwijdering en het bevel tot inhechtenisneming worden aan den betrokken persoon bij geregtelijke acte beteekend.

Wanneer de in dit artikel bedoelde maatregelen iemand betreffen, niet tot de inlanders behoorende, wordt gehandeld overeenkomstig het voorlaatste lid van het voorgaande artikel.

De bepaling, vervat in het laatste lid van het voorgaand artikeld is mede toepasselijk wanneer het Nederlanders geldt.

Art. 48. In de gevallen, bedoeld in de artt. 45, 46 en 47, wordt door den Gouverneur-Generaal niet beslist dan nadat de betrokken persoon in zijne verdediging gehoord, of daartoe behoorlijk opgeroepen is. Van het verhoor wordt proces-verbaal opgemaakt.

Art. 49. Behoudens de uitzonderingen bij dit reglement bepaald, worden de ambtenaren benoemd, ontslagen en op pensioen gesteld door den Gouverneur-Generaal, overeenkomstig regels, bij algemeene verordening gesteld.

Art. 50. De Gouverneur-Generaal regelt het bedrag der bezoldigingen en soldijen, voor zoover het niet door den Koning vastgesteld is. Bezoldigingen en soldijen bij Koninklijke besluiten bepaald, of begrepen in eene goedgekeurde begrooting, kunnen door den Gouverneur-Generaal zonder magtiging des Konings niet worden verhoogd.

Aat. 51. Het bezoldigen der ambtenaren geschiedt naar het beginsel, dat, behalve de toe te leggen jaarwedde, geene andere dan de uitdrukkelijk toegestane voordeelen uit het ambt mogen worden getrokken.

Die voordeelen worden door den ambtenaar alleen genoten wanneer het genot daarvan hem bij zijne benoeming uitdrukkelijk is vergund.

Spillagien of overwigten worden nimmer beschouwd als voordeelen aan de ambten verbonden, maar slechts als middelen om verliezen, buiten de schuld der ambtenaren ontstaan, te vergoeden.

Het bepaalde bij art. 3 van dit reglement kan bij algemecne verordening, geheel of gedeeltelijk, op ambtenaren worden toepasselijk gemaakt.

Art. 52. De Gouverneur-Generaal heeft, na gehoord advies van het Hooggeregtshof, het regt van gratie van straffen, door regterlijke vonnissen in Nederlandsch Indie opgelegd, zoolang de veroordeelden zich aldaar ophouden.

Voor zooveel inlandsche vorsten en hoofden betreft, heeft hij ook, in overeenstemming met den Raad van Nederlandsch Indie, het regt van amnestie en abolitie.

Art. 53. De Gouverneur-Generaal heeft de magt om dispensatien te verleenen, in de gevallen bij de algemeene verordeningen omschre-

ven; voor zooveel regtszaken betreft, na gehoord advies van het Hooggeregtshof.

De Gouverneur-Generaal kan ook, in overeenstemming met den Raad van Nederlandsch Indie, en na gehoord advies van het Hooggeregtshof, dispensatie verleenen van eene bepaalde ordonnantie, in de gevallen daarbij niet vermeld.

Art. 54. De Gouverneur-Generaal verleent in naam des Konings zeebrieven aan schepen en vaartuigen, op de Europesche wijze getuigd. Vaartuigen, op de inlandsche wijze getuigd, worden van jaarpassen voorzien; een en ander overeenkomstig reeds vastgestelde of nader vast te stellen algemeene verordeningen.

Art. 55. De bescherming der inlandsche bevolking tegen willekeur, van wien ook, is een der gewigtigste pligten van den Gouverneur-Generaal.

Hij zorgt dat de besturende ambtenaren de daaromtrent bestaande of nader uit te vaardigen verordeningen stiptelijk nakomen, en dat den inlanders overal gelegenheid gegeven worde om vrijelijk klagten in te leveren.

Art. 56. De Gouverneur-Generaal houdt de op hoog gezag ingevoerde eultures, zooveel doenlijk, in stand, en zorgt in overeenstemming met de bevelen des Konings:

1°. dat die eultures niet in den weg staan aan de teelt van genoegzame voedingsmiddelen;

2°. dat, voor zoover die eultures plaats hebben op gronden door de inlandsche bevolking voor eigen gebruik ontgonnen, de beschikking over die gronden geschiede met billijkheid en met eerbiediging van bestaande regten en gebruiken;

3°. dat bij de verdeeling van den arbeid, dezelfde regelen worden in acht genomen;

4°. dat de belooning der betrokken inlanders, met vermijding van schadelijke opdrijving, zoodanig zij, dat de gouvernementscultures hun, bij gelijken arbeid, ten minste gelijke voordeelen opleveren als de vrije teelt;

5°. dat zooveel doenlijk opgeheven worden de bezwaren die, na een opzettelijk onderzoek, mogten bevonden worden ten aanzien van die cultures te bestaan; en

6°. dat alzoo worde voorbereid eene regeling, steunende op vrijwillige overeenkomsten met de betrokken gemeenten en personen, als overgang tot eenen toestand, waarbij de tusschenkomst des Bestuurs zal kunnen worden ontbeerd.

In het verslag, bedoeld bij het 1ste lid van art. 60 der Grondwet, wordt jaarlijks opgave gedaan van de maatregelen door den Gouverneur-Generaal naar aanleiding van dit artikel genomen.

Art. 57. In elk gewest worden de aard en duur der persoonlijke diensten, waartoe de inboorlingen verpligt zijn, de gevallen waarin en de wijze en voorwaarden waarop zij kunnen worden gevorderd, door den Gouverneur-Generaal geregeld, in overeenstemming met de bestaande gebruiken, instellingen en behoeften.

De verordeningen, die persoonlijke diensten betreffende, worden in elk gewest, om de vijf jaren, door den Gouverneur-Generaal herzien met het doel om daarin trapsgewijze de verminderingen te brengen, bestaanbaar met het algemeen belang.

In het verslag, bedoeld bij het 1ste lid van art. 60 der Grondwet, wordt jaarlijks opgave gedaan van den staat, waarin zich de voorgeschreven regeling der hier bedoelde diensten bevindt.

Art. 58. De Gouverneur-Generaal zorgt, dat in Nederlandsch Indie geene belastingen geheven worden dan die bij algemeene verordeningen zijn bepaald.

Art. 59. De Gouverneur-Generaal zorgt, dat overal, waar de *landrente* geheven wordt volgens den gemeentelijken of dorps-aanslag, daarmede voorloopig worde voortgegaan.

De grondslagen voor den aanslag in de landrente worden bij algemeene verordening vastgesteld.

In het verslag, bedoeld bij het 1ste lid van art. 60 der Grondwet, wordt jaarlijks opgave gedaan van de maatregelen naar aanleiding van dit artikel genomen.

Art. 60. De Gouverneur-Generaal moedigt den handel, de nijverheid en den landbouw aan, en zorgt ook, ter bevordering hiervan, voor het aanleggen of in stand houden van markten (passars). Hij waakt, met eerbiediging van verkregene regten, dat op die markten geene belastingen worden geheven.

Art. 61. De Gouverneur-Generaal vestigt zijne bijzondere aandacht op de bosschen van djatti-hout. Hij zorgt dat de regten van eigendom des Rijks op alle dusdanige bosschen, niet bij verkoop of op eenige andere wijze aan bijzondere personen afgestaan, worden gehandhaafd; en dat het in stand houden of uitbreiden dier bosschen en de houtkap in dezelven door doeltreffende maatregelen worden geregeld.

Art. 62. De Gouverneur-Generaal mag geene gronden verkoopen.

In dit verbod zijn niet begrepen kleine stukken gronds, bestemd tot uitbreiding van steden en dorpen en tot het oprigten van inrigtingen van nijverheid.

De Gouverneur-Generaal kan gronden uitgeven in huur, volgens regels bij algemeene verordening te stellen. Onder die gronden worden niet begrepen de zoodanige, door de inlanders ontgonnen of, als gemeene weide of uit eenigen anderen hoofde, tot de dorpen of dessa's behoorende.

Art. 63. Op de eilanden van den Oost-Indischen Archipel worden geene nieuwe gouvernements-vestigingen daargesteld zonder magtiging des Konings.

IIIde HOOFDSTUK.

Van het algemeen bestuur.

Art. 64. De verschillende takken van het algemeen burgerlijk bestuur worden, onder de bevelen en het oppertoezigt van den Gouverneur-Generaal, beheerd door directeuren, wier getal, werkkring en bevoegdheid worden bepaald door den Koning.

Art. 65. De hoofden der aldus ingestelde departementen van algemeen bestuur vereenigen zich tot een *Raad van Directeuren*, telkens wanneer de Gouverneur Generaal hunne zamenwerking beveelt.

Art. 66. Er is eene Algemeene Rekenkamer, belast met het toezigt over het beheer der koloniale geldmiddelen en over de verantwoording der rekenpligtigen.

De zamenstelling der kamer en hare instructie worden door den Koning vastgesteld, in overeenstemming met de wet op de wijze van beheer en verantwoording der koloniale geldmiddelen.

IVde HOOFDSTUK.

Van de gewestelijke en plaatselijke besturen.

Art. 67. Zooveel de omstandigheden het toelaten, wordt de inlandsche bevolking gelaten onder de onmiddellijke leiding van hare eigene van regeringswege aangestelde of erkende hoofden, onderworpen aan zoodanig hooger toezigt, als bij algemeene of bijzondere voorschriften door den Gouverneur-Generaal is of zal worden bepaald.

Art. 68. De indeeling van het grondgebied van Nederlandsch Indie in gewesten geschiedt door den Koning.

In de gewesten wordt, in naam van den Gouverneur-Generaal, het bestuur uitgeoefend door hoofd-ambtenaren, onder zoodanige ambtstitels als zijn of zullen worden bepaald.

De Gouverneur-Generaal stelt de instructien dier hoofd-ambtenaren vast en regelt hunne betrekking tot de verschillende collegien en ambtenaren, tot de militaire gezaghebbers en tot de bevelhebbers van 's Rijks schepen van oorlog.

Het burgerlijk gezag is, zoolang niet anders is bepaald, het hoogste.

Art. 69. De verdeeling der gewesten in regentschappen geschiedt door den Gouverneur-Generaal.

In elk regentschap wordt, onder zoodanigen ambtstitel als de inlandsche gebruiken medebrengen, een regent aangesteld, door den Gouverneur-Generaal uit de inlandsche bevolking gekozen.

De instructien der regenten en hunne betrekking tot de Europesche ambtenaren worden door den Gouverneur-Generaal vastgesteld.

Bij het openvallen der betrekking van regent op het eiland Java wordt, behoudens de voorwaarden van bekwaamheid, ijver, eerlijkheid en trouw, zooveel doenlijk tot opvolger gekozen een der zonen of nabestaanden van den laatsten regent.

Art. 70. De regentschappen worden, waar hij dit noodig acht, door den Gouverneur-Generaal verdeeld in districten.

Elk district wordt bestuurd door een inlandsch hoofd, onder zoodanigen ambtstitel als de inlandsche gebruiken medebrengen.

De instructien der districtshoofden en hunne betrekking tot de Europesche ambtenaren worden door den Gouverneur-Generaal vastgesteld.

Art. 71. De inlandsche gemeenten verkiezen, behoudens de goedkeuring van het gewestelijk gezag, hare hoofden en bestuurders. De Gouverneur-Generaal handhaaft dat regt tegen alle inbreuken.

Aan die gemeenten wordt de regeling harer huishoudelijke belangen gelaten, met inachtneming der van den Gouverneur-Generaal of van het gewestelijk gezag uitgegane verordeningen.

Waar het bepaalde bij de alinea's 1 en 2 van dit artikel niet overeenkomt met de instellingen des volks, of met verkregene regten, wordt de invoering daarvan achterwege gelaten.

Art. 72. De ambtenaren, met het hoogste gewestelijk gezag bekleed, zijn bevoegd tot het maken van reglementen en keuren van politie. Zij kunnen tegen de overtreding daarvan straffen bedreigen, overeenkomstig regels bij algemeene verordening te stellen.

Art. 73. Vreemde Oosterlingen, in Nederlandsch Indie gevestigd, worden zooveel doenlijk in afzonderlijke wijken vereenigd, onder de leiding van hunne eigene hoofden.

De Gouverneur-Generaal zorgt dat die hoofden van de vereischte voorschriften worden voorzien.

VDE HOOFDSTUK.

Van de justitie.

Art. 74. Overal waar de inlandsche bevolking niet is gelaten in het genot harer eigene regtspleging, wordt in Nederlandsch Indie regt gesproken in naam des Konings.

Art. 75. Voor zooveel de Europeanen betreft, berust de regtspraak in burgerlijke en handelszaken, alsmede in strafzaken, op algemeene verordeningen, zooveel mogelijk overeenkomende met de in Nederland bestaande wetten.

De Gouverneur-Generaal is bevoegd om, in overeenstemming met den Raad van Nederlandsch Indie, de daarvoor vatbare bepalingen dier verordeningen, des noodig gewijzigd, toepasselijk te verklaren op de inlandsche bevolking of een gedeelte daarvan.

Behoudens de gevallen waarin zoodanige verklaring heeft plaats gehad, of waarin inlanders zich vrijwillig hebben onderworpen aan het voor de Europeanen vastgestelde burgerlijke en handelsregt, worden door den inlandschen regter toegepast de godsdienstige wetten, instellingen en gebruiken der inlanders, voor zoover die niet in strijd zijn met algemeen erkende beginselen van billijkheid en regtvaardigheid.

Naar die wetten, instellingen en gebruiken wordt, onder gelijk voorbehoud, ook door den Europeschen regter gevonnisd in zaken der aan zijne regtspraak onderworpen inlandsche hoofden en bij de kennisneming in hooger beroep van door den inlandschen regter, in burgerlijke en handelszaken, gedane uitspraken.

Op die wetten, instellingen en gebruiken wordt door den Europeschen regter, bij zijne regtspraak naar de voor Europeanen vastgestelde wetgeving, zooveel mogelijk acht gegeven, wanneer inlanders, buiten het geval waarin de bij het 2de lid bedoelde verklaring heeft plaats gehad, of het geval van vrijwillige onderwerping aan gezegde wetgeving in de bij wettelijke bepalingen aangewezene gevallen, als verweerders in burgerlijke of handelszaken voor hem te regt staan.

Bij de regtspraak over inlanders, in het 3de en 4de lid van dit artikel bedoeld, neemt de regter de algemeene beginselen van het burgerlijk en handelsregt voor Europeanen tot rigtsnoer, wanneer het de beslissing geldt van zaken, die bij de hiervoren bedoelde godsdienstige wetten, instellingen en gebruiken niet geregeld zijn.

Art. 76. De militaire strafregtspleging berust op algemeene verordeningen, zooveel mogelijk overeenkomende met de in Nederland bestaande wetten.

Art. 77. Niemand kan van zijn eigendom worden ontzet dan ten algemeenen nutte, op de wijze bij algemeene verordening bepaald, en tegen voorafgaande schadeloosstelling.

De verklaring dat het algemeen nut onteigening vordert geschiedt door den Gouverneur-Generaal, in overeenstemming met den Raad van Nederlandsch Indie.

De vereischten van overeenstemming met den Raad en van voorafgaande schadeloosstelling kunnen niet worden ingeroepen, wanneer oorlog, brand, watersnood, aardbeving, vulkanische uitbarsting of andere dringende omstandigheden eene onverwijlde in-bezit-neming vorderen.

Het regt van den onteigende op schadeloosstelling wordt daardoor niet verkort.

Art. 78. Alle twistgedingen over eigendom of daaruit voortspruitende regten, over schuldvorderingen of andere burgerlijke regten, behooren bij uitsluiting tot de kennis van de regterlijke magt.

Evenwel blijven de tusschen inlanders of tusschen met deze gelijkgestelde personen van denzelfden landaard gerezen burgerlijke geschillen, welke volgens hunne godsdienstige wetten of oude herkomsten ter beslissing staan van hunne priesters of hoofden, daaraan onderworpen.

Art. 79. De regterlijke magt wordt alleen uitgeoefend door regters, bij algemeene verordeningen aangewezen.

Art. 80. Niemand kan tegen zijn wil worden afgetrokken van den regter, dien algemeene verordeningen hem toekennen.

Art. 81. Alle tusschenkomst van de Regering in zaken van justitie, niet bij dit reglement toegestaan, is verboden.

Art. 82. De zaken, welke uit haren aard of krachtens algemeene verordeningen ter beslissing staan van het administratief gezag, blijven daaraan onderworpen.

Geschillen over bevoegdheid tusschen de regterlijke en administrative magt worden door den Gouverneur-Generaal, in overeenstemming met den Raad van Nederlandsch Indie, beslist volgens regels, bij algemeene verordening te stellen.

Art. 83. Geschillen over bevoegdheid tusschen de regtbanken en de inlandsche priesters en hoofden, als ook tusschen den burgerlijken en militairen regter, worden op den voet en de wijze, bij het vorig artikel bepaald, door den Gouverneur-Generaal beslist.

Art. 84. Het verlof van den Gouverneur-Generaal, of buiten Java en Madura van den hoogsten gewestelijken gezaghebber, is noodig tot het instellen van burgerlijke regtsvorderingen en van vervolgingen tot straf tegen inlandsche vorsten en hoofden, bij algemeene verordening aangeduid.

Art. 85. Buiten de gevallen bij de artt. 43, 45, 47 en 86 voorzien, mag niemand in hechtenis worden genomen dan op bevel van het daartoe, ingevolge de algemeene verordeningen op de strafvordering, bevoegd gezag en op den voet en de wijze daarbij omschreven.

Art. 86. Wanneer iemand, niet behoorende tot de inlandsche bevolking, in buitengewone omstandigheden, buiten het geval voorzien bij de artt. 45 en 47, door het politiek gezag is in hechtenis genomen, is hij, op wiens bevel zulks plaats heeft gehad, gehouden daarvan terstond kennis te geven aan den officier van justitie bij de Europesche regtbank, binnen wier regtsgebied de inhechtenisneming is geschied.

Art. 87. Het geheim der aan de post of andere instelling van vervoer toevertrouwde brieven is onschendbaar, behalve op last des regters, in de gevallen bij algemeene verordening omschreven.

Art. 88. Niemand mag tot straf vervolgd of daartoe veroordeeld worden dan op de wijze en in de gevallen bij algemeene verordening voorzien.

Art. 89. Geenerlei straf heeft den burgerlijken dood of het verlies van alle burgerlijke regten ten gevolge.

Art. 90. Op geen misdrijf of overtreding mag als straf gesteld worden de verbeurdverklaring der goederen, den schuldige toebehoorende.

Art. 91. Alle vonnissen vermelden de gronden waarop zij rusten, en in strafzaken, behalve het misdrijf of de overtreding, de stellige wetsbepalingen waarop zij zijn gegrond.

Algemeene verordeningen regelen, met betrekking tot den inlandschen regter, de noodige wijzigingen van het voorschrift dat de vonnissen met redenen moeten omkleed zijn.

De teregtzittingen zijn openbaar, behoudens de uitzonderingen, bij algemeene verordening aangewezen.

De vonnissen worden in het openbaar uitgesproken, behoudens de uitzonderingen bij algemeene verordening aangewezen.

Art. 92. Het geval van verklaarden staat van oorlog of beleg uitgezonderd, kan nergens, waar in naam des Konings wordt regt gesproken, een doodvonnis ten uitvoer worden gelegd, zonder magtiging van den Gouverneur-Generaal, na gehoord advies van den hoogsten burgerlijken of militairen regter.

De beschikking, waarbij de ten-uitvoer-legging is geweigerd, wordt door den Gouverneur-Generaal ter kennis gebragt van den Minister van Kolonien.

De hoogste gezagvoerders in de bezittingen buiten Java en Madura zijn bevoegd, ingeval de dadelijke uitvoering van een doodvonnis gebiedend noodzakelijk is, deze te gelasten, na gehoord advies van den regter, die het vonnis heeft gewezen.

Van hunne beschikking geven zij onverwijld kennis aan den Gouverneur-Generaal.

Art. 93. Het hoogste regterlijk collegie in Nederlandsch Indie is gevestigd te Batavia, en draagt den naam van *Hooggeregtshof van Nederlandsch Indie.*

Art. 94. De president van het Hooggeregtshof van Nederlandsch Indie wordt door den Koning benoemd en ontslagen.

Hij kan alleen met zijne toestemming door den Koning in eene andere ambtsbetrekking worden overgeplaatst.

De vice-president en de leden van het Hooggeregtshof kunnen alleen met hunne toestemming door den Gouverneur-Generaal in andere ambtsbetrekkingen worden geplaatst.

Art. 95. Behoudens de in het vorig artikel bedoelde overplaatsing en ontslag op eigen verzoek, kunnen de president, de vice-president en de leden van het Hooggeregtshof van hun ambt niet worden ontslagen, dan wanneer zij wegens misdrijf tot gevangenisstraf veroordeeld, in staat van kennelijk onvermogen verklaard, wegens schulden gegijzeld, onder curatele gesteld zijn, of de waardigheid van hun ambt uit het oog verliezen, gelijk mede bij gebleken wangedrag, onzedelijkheid, merkelijke achteloosheid, ongeschiktheid door ouderdom, of aanhoudende ziels- of ligchaamsziekte.

Wanneer de Gouverneur-Generaal, den Raad van Nederlandsch Indie gehoord, oordeelt, dat het ontslag om eene der bij de vorige zinsnede vermelde redenen behoort plaats te hebben, zendt hij zijne daartoe strekkende voordragt met alle ter zake betrekkelijke stukken aan den Minister van Kolonien, vergezeld van eene schriftelijke verantwoording van den betrokken ambtenaar, wien tot dat einde de tegen hem bestaande bezwaren worden medegedeeld.

De Gouverneur-Generaal is bevoegd, om, in afwachting van 's Konings beschikking, den betrokken ambtenaar, onder toekenning van wachtgeld, in zijn ambt te schorsen en voorloopig in de waarneming daarvan te voorzien.

De betrokken ambtenaar wordt, des verkiezende, door toekenning

van verloftractement en vrijen overtogt in de gelegenheid gesteld om zich in Nederland te gaan verantwoorden.

De Koning verleent of weigert het ontslag.

Art. 96. Het verleenen van een bevel tot gevangenneming van een regterlijk ambtenaar brengt, behoudens het bepaalde bij art. 100, van regtswege schorsing in zijn ambt te weeg.

Art. 97. In het vonnis, waarbij een regterlijk ambtenaar tot eene lijf- of ontecrende straf is veroordeeld, wordt tevens zijne afzetting uitgesproken.

Art. 98. Het Hooggeregtshof oordeelt in burgerlijke zaken in eersten aanleg:

1°. over alle regtsvorderingen waarin de Gouverneur-Generaal als gedaagde wordt aangesproken;

2°. over alle regtsvorderingen, uitgezonderd die, welke de belastingen en pachten betreffen, tegen den lande.

Niettemin moeten alle zakelijke regtsvorderingen voor den gewonen regter gebragt worden.

Art. 99. De vice-president en de leden van den Raad van Nederlandsch Indie, en zoodanige andere ambtenaren als algemeene verordeningen aanduiden, staan te regt voor het Hooggeregtshof, wegens misdrijven en overtredingen gedurende den tijd hunner functien begaan.

Art. 100. Met uitzondering van het geval van voorloopige aanhouding bij ontdekking op heeterdaad, kan tegen de ambtenaren, in het vorig artikel bedoeld, geen bevel van gevangenneming worden ten uitvoer gelegd, en, in het geval van ambtsmisdrijf, geene vervolging plaats hebben dan nadat daartoe door den Gouverneur-Generaal, op den voet en de wijze bij algemeene verordening omschreven, magtiging is verleend.

Art. 101. De Gouverneur-Generaal en Luitenant-Gouverneur-Generaal staan wegens misdrijven of overtredingen in Nederland te regt: wegens ambtsmisdrijven voor den Hoogen Raad der Nederlanden; wegens andere misdrijven of overtredingen ter plaatse, waar de zetel der Regering in Nederland is gevestigd, voor den regter, die, naar de Nederlandsche wetgeving, bevoegd is over het onderwerp te oordeelen.

Art. 102. Het Hooggeregtshof heeft het toezigt op den geregelden loop en de afdoening van regtsgedingen, alsmede op het nakomen der wetten en andere algemeene verordeningen bij alle regtbanken en geregten.

Het kan regterlijke handelingen, beschikkingen en vonnissen, wanneer die met de wetten en andere algemeene verordeningen strijdig zijn, vernietigen en buiten werking stellen, volgens de daaromtrent gestelde regels.

Art. 103. Algemeene verordeningen bepalen de gevallen waarin de arresten van het Hooggeregtshof in burgerlijke zaken onderworpen zijn aan hooger beroep bij den Hoogen Raad der Nederlanden, en de wijze van regtspleging ten aanzien van dat beroep te volgen.

Art. 104. Vonnissen, door den regter in Nederland gewezen, en bevelen door hem uitgevaardigd, mitsgaders grossen van authentieke acten aldaar verleden, kunnen in Nederlandsch Indie worden ten uitvoer gelegd.

Zoo ook kunnen vonnissen en bevelen, door den regter in Nederlandsch Indie gewezen of uitgevaardigd, alsmede grossen van authentieke acten aldaar ten overstaan van Europesche openbare ambtenaren verleden, aan welke gelijke kracht als aan de vonnissen is toegekend, in Nederland ten uitvoer gelegd worden.

VIDE HOOFDSTUK.

Van de ingezetenen.

Art. 105. Met uitzondering van de personen van 's Rijkswege naar Nederlandsch Indie gezonden, mag niemand zich van elders aldaar vestigen zonder schriftelijke vergunning, op Java en Madura van den Gouverneur-Generaal, elders van den hoogsten gewestelijken gezaghebber.

De voorwaarden der toelating van Nederlanders en vreemdelingen worden bij algemeene verordening geregeld.

Aan Nederlanders, welke de bovenbedoelde vergunning verkregen hebben, kan niet dan in het geval en op de wijze bij art. 45 vermeld het verblijf in Nederlandsch Indie worden ontzegd.

Art. 106. Ingezetenen van Nederlandsch Indie zijn, behalve de inboorlingen des lands, allen die, op den voet bij het vorig artikel bepaald, hun verblijf binnen Nederlandsch Indie gevestigd hebben.

Art. 107. Onder Nederlanders worden in dit reglement verstaan, die het zijn volgens de wetten van het Koningrijk.

Art. 108. Allen die zich op het grondgebied van Nederlandsch Indie bevinden hebben aanspraak op bescherming van persoon en goederen.

Art. 109. De bepalingen van dit reglement en van alle andere algemeene verordeningen, waarin sprake is van Europeanen en inlanders, zijn, waar het tegendeel niet bepaald is, toepasselijk op de met hen gelijkgestelde personen.

Met Europeanen worden gelijkgesteld alle Christenen en alle personen, niet vallende in de termen der volgende zinsnede.

Met inlanders worden gelijkgesteld Arabieren, Mooren, Chinezen en allen die Mohammedanen of heidenen zijn.

De inlandsche Christenen blijven onderworpen aan het gezag der inlandsche hoofden, en met opzigt tot regten, lasten en verpligtingen, aan dezelfde algemeene gewestelijke en gemeentelijke verordeningen en instellingen, als de inlanders die het Christendom niet belijden.

De Gouverneur-Generaal kan, in overeenstemming met den Raad van Nederlandsch Indie, uitzonderingen maken op de toepassing der in dit artikel gestelde regels.

Art. 110. Het toezigt der Regering op de drukpers wordt bij algemeene verordening geregeld, in overeenstemming met het beginsel, dat het door de drukpers openbaren van gedachten of gevoelens en het toelaten van elders dan in Nederland gedrukte stukken geene andere belemmering mogen ondervinden dan tot verzekering der openbare orde gevorderd wordt.

In Nederland gedrukte stukken worden onbelemmerd toegelaten, behoudens ieders verantwoordelijkheid, volgens regels bij algemeene verordening te stellen.

Art. 111. Vereenigingen en vergaderingen van staatkundigen aard, of waardoor de openbare orde wordt bedreigd, zijn in Nederlandsch Indie verboden. Tegen de overtreding van dit verbod worden zoodanige maatregelen genomen als de omstandigheden vorderen.

Art. 112. Ieder ingezeten heeft het regt om verzoeken aan de bevoegde magt, zoowel in Nederland als in Nederlandsch Indie, schriftelijk in te dienen, mits die persoonlijk en niet uit naam van meer worden onderteekend, welk laatste alleen kan geschieden door of van wege ligchamen, wettelijk zamengesteld of als zoodanig erkend, en in dat geval niet anders dan over onderwerpen tot hunne bepaalde werkzaamheden behoorende.

Art. 113. De ingezetenen zijn verpligt om op den voet, reeds bepaald of nader te bepalen, deel te nemen aan schutterijen of andere gewapende vereenigingen, welke door den Gouverneur-Generaal noodig worden geoordeeld tot bewaring van rust en orde. Algemeene verordeningen bepalen welke ingezetenen, bij de schutterijen ingelijfd, kunnen geroepen worden om mede te werken tot de handhaving van het Nederlandsch gezag in Indie.

Art. 114. In Nederlandsch Indie worden geene Europesche titels van adeldom erkend, dan die door den Koning zijn verleend.

Vreemde ordesteekenen, titels, rangen of waardigheden mogen door de ingezetenen van Nederlandsch Indie niet worden aangenomen zonder het bijzonder verlof des Konings.

Art. 115. Uiterlijk op den 1sten Januarij 1860 is de slavernij in geheel Nederlandsch Indie afgeschaft.

De maatregelen tot voorbereiding en geleidelijke trapsgewijze uitvoering van die afschaffing, zoo mede de vergoedingen, welke daarvan het gevolg kunnen zijn, worden bij algemeene verordening vastgesteld.

In het verslag, bedoeld bij het 1ste lid van art. 60 der Grondwet, wordt jaarlijks opgave gedaan van het verrigte naar aanleiding van dit artikel.

Art. 116. De slavenhandel, de invoer en de openbare verkoop van slaven zijn verboden.

De als slaven van elders aangevoerde personen zijn vrij, zoodra zij zich op het grondgebied van Nederlandsch Indie bevinden.

Art. 117. De regten en verpligtingen der meesters ten aanzien der in Nederlandsch Indie aanwezige slaven worden bij algemeene verordeningen geregeld.

Art. 118. Op Java en Madura blijft het nemen van pandelingen tot zekerheid van schuld verboden.

Dit verbod wordt door den Gouverneur-Generaal toegepast op die gedeelten van de bezittingen buiten Java en Madura, waar de maatschappelijke toestand het gedoogt.

De algemeene verordeningen, het pandelingschap regelende, waar het nog niet kan worden afgeschaft, hebben de strekking om die afschaffing te bevorderen.

Het pandelingschap gaat niet over op de kinderen des schuldenaars.

Het vervoeren van pandelingen over zee is verboden.

VIIDE HOOFDSTUK.

Van de godsdienst.

Art. 119. Ieder belijdt zijne godsdienstige meeningen met volkomen vrijheid, behoudens de bescherming der maatschappij en harer leden tegen de overtreding der algemeene verordeningen op het strafregt.

Art. 120. Alle openbare godsdienstoefening binnen gebouwen en besloten plaatsen wordt toegelaten, voor zoover die geene stoornis aan de openbare orde toebrengt.

Tot openbare godsdienstoefening buiten gebouwen en besloten plaatsen wordt het verlof des Bestuurs vereischt.

Art. 121. De Gouverneur-Generaal zorgt dat alle godsdienstige gezindheden zich houden binnen de palen van gehoorzaamheid aan de algemeene verordeningen.

Art. 122, In de bestaande inrigting en het bestuur der Christelijke kerkgenootschappen wordt geene verandering gebragt dan met wederzijdsch goedvinden van den Koning en het bestuur van het betrokken kerkgenootschap.

Art. 123. De Christen-leeraars, priesters en zendelingen moeten voorzien zijn van eene door of namens den Gouverneur-Generaal te verleenen bijzondere toelating, om hun dienstwerk in eenig bepaald gedeelte van Nederlandsch Indie te mogen verrigten.

Wanneer die toelating schadelijk wordt bevonden, of de voorwaarden daarvan niet worden nageleefd, kan zij door den Gouverneur-Generaal worden ingetrokken.

Art. 124. De priesters der inlanders, die het Christendom niet belijden, zijn geplaatst onder het oppertoezigt der vorsten, regenten en hoofden voor zooveel betreft de godsdienst, die elk hunner belijdt.

Deze zorgen, dat door de priesters niets worde ondernomen strijdig met dit reglement, en met de door of uit naam van den Gouverneur-Generaal uitgevaardigde verordeningen.

VIIIste HOOFDSTUK.

Van het onderwijs.

Art. 125. Het openbaar onderwijs is een voorwerp van de aanhoudend zorg van den Gouverneur-Generaal.

De inrigting daarvan wordt, met eerbiediging van ieders godsdienstige begrippen, bij algemeene verordening geregeld.

Het verslag, bedoeld bij het 1ste lid van art 60 der Grondwet, doet den staat van het openbaar onderwijs, ook dien van de scholen voor de inlandsche bevolking bestemd, jaarlijks kennen.

Art. 126. Het geven van onderwijs aan Europeanen of daarmede gelijk gestelde personen is vrij, behoudens het toezigt der overheid, en het onderzoek naar de bekwaamheid en zedelijkheid der onderwijzers.

Art. 127. Overeenkomstig regels, bij algemeene verordening te stellen, wordt voldoend openbaar lager onderwijs gegeven, overal waar de behoefte der Europesche bevolking dit vordert en de omstandigheden het toelaten.

Art. 128. De Gouverneur-Generaal zorgt voor het oprigten van scholen ten dienste der inlandsche bevolking.

IXde HOOFDSTUK.

Van den handel en de scheepvaart.

Art. 129. De tariven van in-, uit- en doorvoer worden vastgesteld door de wet.

Alleen in dringende omstandigheden is de Gouverneur-Generaal bevoegd die tariven tijdelijk te wijzigen, onder nadere bekrachtiging door de wet.

Van zoodanige wijziging wordt aan de beide Kamere der Staten-Generaal onverwijld kennis gegeven.

Art. 130. De havens van Nederlandsch Indie, geopend voor den algemeenen handel, zijn toegankelijk voor de schepen van alle volken, met welke het Koningrijk der Nederlanden in vriendschap is, behoudens de naleving der algemeene en plaatselijke verordeningen.

In andere havens worden alleen toegelaten inlandsche vaartuigen en die tot de kustvaart geregtigd zijn.

Overgangsbepalingen.

Art. 131. Het tegenwoordig reglement wordt in Nederlandsch Indie afgekondigd op de wijze bij art. 31 vastgesteld.

De tijd waarop het aldaar in werking treedt wordt door den Koning bepaald.

Art. 132. Alle op het bij het vorig artikel bedoelde tijdstip verbindende wettelijke verordeningen, reglementen en besluiten worden gehandhaafd tot dat zij door andere zijn vervangen.

Bepalingen, voorkomende in de verordeningen, vermeld in de eerste zinsnede van art. 82, die in strijd zijn met het voorschrift der eerste zinsnede van art. 78, behouden slechts kracht gedurende twee jaren na het in werking treden van dit reglement.

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle ministeriele departementen, autoriteiten, collegien en ambtenaren, wien zulks aangaat, aan de naauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

VERANDERINGEN *in het ontwerp van wet tot wijziging van het Tarief van regten op den In-, Uit- en Doorvoer.*

Een nieuw artikel 2 bijgevoegd van den volgenden inhoud:

Art. 2. Van de opzegging van een verdrag, waarbij verminderingen van regten van in- of uitvoer zijn toegestaan, wordt kennis gegeven aan de Staten-Generaal, terstond, indien zij plaats heeft gedurende hunne zitting, en anders binnen dertig dagen na de opening der eerstvolgende zitting.

Binnen zes maanden na de opzegging wordt door Ons een wetsontwerp aangeboden strekkende tot regeling van de gevolgen dier opzegging.

Art. 2 wordt art. 3.

Art. 3 wordt art. 4.

Op bladz. 3 achter: *Biezen* en *Riet* in te voegen:

	MAATSTAF.	REGTEN BIJ	
		Invoer.	Uitvoer.
BOKKEN EN GEITEN . .	. . . .	Vrij.	Vrij.

Op dezelfde bladz. vervallen in de renvooijen de woorden:

Bokken en geiten. Als *lammeren*, onder *slagtvee*.

Zoomede op bladz. 5 de woorden: Geiten. Zie *bokken* en *geiten*.

ZITTING VAN DEN 28STEN AUGUSTUS.

31STE ZITTING.

ZITTING VAN MAANDAG 28 AUGUSTUS.

(GEOPEND TEN 3 URE.)

Mededeeling: 1°. van de benoeming van voorzitters en onder-voorzitters der Afdeelingen; 2°. van rapporteurs over verschillende wets-ontwerpen. Ingekomen: 1°. een verzoekschrift; 2°. een verslag van de leden der Commissie voor de stenographie. — Verslagen uitgebragt door de Commissie voor de Verzoekschriften. — Verslagen uitgebragt over onderscheidene wets-ontwerpen; bepaling van den dag der beraadslaging.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 24 leden, te weten de heeren:

Lotsij, Borski, van Swinderen, van Rijckevorsel, Regout, van Rhemen van Rhemenshuizen, d'Ablaing van Giessenburg, van Nispen van Pannerden, Blankenheijm, van Aylva van Pallandt, van Eijsinga, van Wessem, Boxman, de Sitter, Martens van Sevenhoven, Tonekens, van Dam van Isselt, van der Oudermeulen, Cost Jordens, van Beeck Vollenhoven, de Vos van Steenwijk, van Weel en Cremers;

De notulen van het verhandelde in de vorige zitting worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter** deelt mede:

1°. dat de heer Cremers schriftelijk heeft berigt dat hij door ambtsbezigheden verhinderd was de laatst gehouden vergadering bij te wonen.

Dit berigt wordt voor kennisgeving aangenomen.

2°. dat door de Afdeelingen benoemd zijn tot voorzitters de heeren: van Nispen van Pannerden, Blankenheijm, d'Ablaing van Giessenburg en Lotsij; en

tot onder-voorzitters de heeren: Insinger, van Eijsinga, van Aylva van Pallandt en Martens van Sevenhoven;

3°. dat tot rapporteurs zijn gekozen:

voor het wets-ontwerp tot vaststelling van het reglement op het beleid der regering van Nederlandsch Indie, de heeren: Insinger, van Dam van Isselt, van der Oudermeulen en Cost Jordens;

voor dat tot wijziging van het tarief van regten op den in-, uit- en doorvoer, de heeren: van Wessem, Blankenheijm, 't Hooft van Benthuizen en van Rijckevorsel;

voor die tot onteigening van perceelen tot uitbreiding van de gemeente Arnhem, de heeren: van Nispen van Pannerden, van Weel, de Vos van Steenwijk en van Beeck Vollenhoven;

voor die tot goedkeuring eener ruiling tusschen het bestuur der domeinen en de gemeente Middelburg en tot verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting over 1854 (kolonisatie van behoeftigen), de heeren: van Swinderen, van Weel, de Vos van Steenwijk en van Beeck Vollenhoven;

voor dat tot wijziging en verhooging van hoofdstuk IX *B* der Staatsbegrooting over 1853, de heeren: van Wessem, Blankenheijm, d'Ablaing van Giessenburg en van Rijckevorsel; en

voor die tot naturalisatie van P. J. Heijning en negen anderen, de heeren: de Sitter, van Weel, de Vos van Steenwijk en van Beeck Vollenhoven;

4°. dat zijn ingekomen:

1°. een adres van papierfabrikanten te Waddinxveen, betrekkelijk het wets-ontwerp tot wijziging in het tarief van regten op den in-, uit- en doorvoer.

Dit adres wordt verzonden naar de Commissie voor de Verzoekschriften.

2°. van de permanente commissie van de Maatschappij van Weldadigheid een exemplaar van het algemeen verslag wegens den staat der kolonie over het dienstjaar 1853.

Dit verslag zal worden geplaatst in de boekerij der Kamer.

3°. een verslag namens de Commissie voor de Stenographie wegens den toestand der stenographische inrigting.

Dit stuk zal worden gedrukt en rondgedeeld.

De heer **Lotsij** brengt namens de Commissie voor de Verzoekschriften verslagen uit, en zegt:

I. Aan uwe Vergadering is ingediend een adres van *J. H. L. J.* baron *Sweerts de Landas* en 102 andere inwoners en kiesbevoegden van de gemeente Nijmegen, hunne bezwaren te kennen gevende tegen de interpretative bepaling in art. 2 der kieswet opgenomen, dat voor *betalen* wordt gehouden het *aangeslagen zijn* in de kohieren, die op het oogenblik van het sluiten der kiezerslijsten tot de loopende dienst behooren.

De adressanten beweren, dat die bepaling van het artikel der kieswet strijdig is met art. 76 der Grondwet, houdende, dat het kiesregt wordt toegekend aan » meerderjarige ingezetenen, Nederlanders, in het volle genot der burgerlijke en burgerschapsregten en *betalende* in de directe belastingen eene som tot census vastgesteld."

De adressanten beweren, dat deze bepaling der kieswet in de gemeente Nijmegen tot misbruik aanleiding geeft; dat de gevorderde aanslag in de kieswet veroorzaakt, dat personen beweren op die kiezerslijsten te moeten worden gebragt, die niet *betalende* zijn in den zin der Grondwet. Zij geven te kennen, dat zij die bezwaren aan Zijne Majesteit den Koning hebben voorgedragen met de bede, dat het Zijne Majesteit moge behagen, eene voordragt van wet bij de beide Kamers der Staten-Generaal in te dienen om in de kieswet die wijziging daar te stellen, dat naar grondwetsbepaling de kiesbevoegdheid door gedane en gebleken betaling in de directe belastingen zij geregtvaardigd. Zij verzoeken aan de Eerste Kamer der Staten Generaal, dat wanneer zoodanig ontwerp van wet door Zijne Majesteit mogt worden aangeboden, de Eerste Kamer zoodanig wets-ontwerp moge ondersteunen.

Daar dit adres de strekking heeft om, bij eene wets-voordragt, die door Zijne Majesteit den Koning zou kunnen worden aangeboden, invloed uit te oefenen op de beschouwingen van de leden dezer Kamer, heeft uwe Commissie de eer de nederlegging van dit adres ter griffie, ter inzage der leden, voor te stellen.

II. De kamer van koophandel en fabrieken te Rotterdam deelt aan de Eerste Kamer der Staten-Generaal hare beschouwingen mede over het ontwerp van wet, houdende wijziging in het tarief van regten van in-, uit- en doorvoer, dat door de Tweede Kamer is aangenomen. De kamer van koophandel en fabrieken zegt met uitstekend genoegen gezien te hebben, dat er belangrijke wijzigingen in het wets-ontwerp zijn gebragt, zoo als het thans door de Tweede Kamer is aangenomen; zij acht het mitsdien hoogst wenschelijk dat de gewijzigde voordragt, waarmede de Tweede Kamer zich met algemeene stemmen vereenigde, ten spoedigste tot wet worde verheven.

Daar dit adres betrekking heeft tot een aanhangig wets-ontwerp, heeft uwe Commissie de eer de nederlegging ter griffie ter inzage der leden voor te stellen.

De conclusien dezer rapporten worden achtereenvolgens aangenomen.

De **Voorzitter** berigt:

1°. dat de verschillende Commissien van Rapporteurs gereed zijn met hare verslagen omtrent de navolgende wets-ontwerpen, als omtrent;

1°. die tot naturalisatie van P. J. Heijning en negen anderen;

2°. dat tot goedkeuring eener ruiling tusschen het bestuur der domeinen en de gemeente Middelburg;

3°. dat tot wijziging en verhooging van hoofdstuk IX *B* der staatsbegrooting over 1853;

4°. dat tot wijziging van het tarief van regten op den in-, uit- en doorvoer;

5°. dat tot onteigening van perceelen tot uitbreiding van de gemeente Arnhem; en

6°. dat tot verhooging van hoofdstuk V der staatsbegrooting over 1854 (*Maatschappij van Weldadigheid*).

Deze stukken zullen gedrukt en rondgedeeld worden en de beraadslaging over al deze wets-ontwerpen achtereenvolgens plaats hebben op Woensdag den 30sten Augustus, aan te vangen des morgens ten elf ure.

2°. dat de Commissie van Rapporteurs voor het wets-ontwerp betreffende hetreglement op het beleid der regering van Nederlandsch Indie mede haar verslag uitbrengt.

Dit stuk zal gedrukt en rondgedeeld worden en de beraadslaging over dit wets-ontwerp plaats hebben op Donderdag den 31sten Augustus, aan te vangen des voormiddags ten elf ure.

De Vergadering wordt daarop gescheiden.

VERSLAGEN UITGEBRAGT IN DE ZITTING VAN 28 AUGUSTUS.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

nopens tien Ontwerpen van Wet, strekkende tot het verleenen der hoedanigheid van Nederlander aan even zoovele daarbij genoemde personen.

Op deze wets-ontwerpen zijn geene aanmerkingen der Commissie ter mededeeling voorgekomen.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 28sten Augustus 1854.

DE SITTER.
VAN WEEL.
DE VOS VAN STEENWIJK.
VAN BEECK VOLLENHOVEN.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

voor het Wets-ontwerp houdende goedkeuring eener ruiling tusschen het Bestuur der Domeinen en de gemeente Middelburg.

Dit Wets-ontwerp heeft bij het onderzoek in de Afdeelingen geene aanleiding tot bedenkingen gegeven.

Aldus vastgesteld bij de Commissie van Rapporteurs.

VAN SWINDEREN.
VAN WEEL.
DE VOS VAN STEENWIJK.
VAN BEECK VOLLENHOVEN.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

nopens het Wets-ontwerp strekkende tot wijziging en verhooging van het IXde hoofdstuk B der begrooting van Staatsuitgaven over het dienstjaar 1853.

Door éene Afdeeling is de wensch uitgedrukt, dat de Regering zich in den regel zooveel mogelijk onthoude van het aanbieden van suppletoire begrootingen, en dat liever in verband daarmede het bedrag der jaarlijksche Staatsbegrooting wierd verhoogd. Men zoude althans gaarne zien, dat bij het indienen dier jaarlijksche begrooting de onderwerpen, waarvoor men de noodzakelijkheid van het nader vaststellen eener suppletoire begrooting kan voorzien, vermeld mogten worden.

Bij diezelfde Afdeeling heeft men ter zake der vermeerdering van art. 46 de Regering willen aansporen om in 't vervolg behoedzaam te zijn in het aanwenden van regtsmiddelen bij de beslissing van soortgelijke quaestien, waaromtrent de beoordeeling niet geheel overgelaten schijnt te kunnen worden aan ambtenaren in loco, die door den aard hunner betrekking niet altijd genoeg belangeloos kunnen worden geacht. Men verlangde ook bij gelegenheid der behandeling van dit wets-ontwerp in de openbare zitting te vernemen, of de kosten, welke tot de hier bedoelde zaak in betrekking staan, daarmede nu geheel afgedaan zijn.

Aldus vastgesteld bij de Commissie van Rapporteurs, den 28sten Augustus 1854.

VAN WESSEM.
BLANKENHEIJM.
D'ABLAING VAN GIESSENBURG.
VAN RIJCKEVORSEL.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

over het Wets-ontwerp verklarende dat het algemeen nut de onteigening vordert van perceelen tot de uitbreiding van de gemeente Arnhem.

Geene aanmerkingen zijn op dit Wets-ontwerp gevallen.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs.

VAN NISPEN VAN PANNERDEN.
VAN WEEL.
DE VOS VAN STEENWIJK.
VAN BEECK VOLLENHOVEN.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

voor het Wets-ontwerp tot wijziging van het tarief van regten op den In-, Uit- en Doorvoer.

Vrij algemeen werd het wets-ontwerp, strekkende tot wijziging van het Tarief van regten op den in- en uitvoer, bij het onderzoek in de afdeelingen, als eene belangrijke verbetering beschouwd.

Ofschoon eene geheele herziening van dat tarief de voorkeur scheen te verdienen, zoo wilde men nogtans eene partiele geenszins afkeuren, ook omdat de laatste eerder tot stand is te brengen. Zoo deze van tijd tot tijd stelselmatig wordt voortgezet, leidt zulks allengs tot de gewenschte vereenvoudiging en vrijgevigheid.

Eenige leden hebben opgemerkt, dat het wenschelijk ware geweest dat de Regering duidelijker had doen uitkomen of zij zich een *einddoel* voorstelt naar hetwelk bij iedere herziening moet worden gestreefd, en dat zij dit doel, ten minste in de hoofdtrekken, had opgegeven. Men deed deze opmerking ook naar aanleiding der vragen in 1853 aan de kamers van koophandel en fabrieken, de collegien van landbouw en van visscherij gedaan en van de antwoorden door deze gegeven, welke stukken, ter inzage der leden, ter griffie der Kamer zijn nedergelegd.

De Regering heeft zich bij de tegenwoordige wijziging tot eenige punten bepaald, doch is daarbij, naar het oordeel van eenige leden, niet ver genoeg gegaan. Zij had ook niet moeten schromen nu reeds eenige overdrevene inkomende regten van sommige fabricaten te verminderen en den eersten stap te doen tot de opheffing eener vroeger gehuldigde doch tegenwoordig zoo te regt afgekeurde zoogenaamde bescherming.

Algemeen werd de wijziging toegejuicht bij het *eerste artikel* in het oorspronkelijk voorstel gebragt. Het differentieel stelsel dat daarbij nog ten gronslag lag kon men niet goedkeuren. Daarentegen vond het tegenwoordige voorstel, strekkende om de regten, bij tractaten toegestaan, van *algemeene* toepassing te maken, bijval en goedkeuring.

Met genoegen vernam men daarbij de verklaring van den Minister van Finantien, in de Tweede Kamer der Staten-Generaal afgelegd, dat het geenszins de bedoeling is, om, bij eene eventuele opzegging van verdragen, tot het vorig tarief terug te keeren.

Met betrekking tot art. 3 is in eene afdeeling de vrees geuit, dat ligt bij de toepassing van hetzelve *of* misbruik plaats zal kunnen vinden, *of* dat de formaliteiten te bezwarend zullen bevonden worden om van de toegekende gunst gebruik te maken. Men had het daarom beter geacht vele der bedoelde voorwerpen bij het tarief geheel vrij van inkomend regt te stellen. Bij sommige hunner ware dit, volgens de zienswijze dier leden, ook daarom wenschelijk, dewijl zij als belangrijke voedingsmiddelen zijn te beschouwen.

Bij de beoordeeling van het 4de artikel is men in eene afdeeling in bijzonderheden getreden. De vrijstelling van metalen en eenige andere grondstoffen der nijverheid, alsmede van eenige artikelen, welke weinig aan de schatkist opbrengen en voor den doorvoer-

handel belangrijk zijn of kunnen worden, werd zeer toegejuicht. Naar het oordeel dier leden had echter de Regering verder kunnen gaan en meerdere artikelen in die ontheffing moeten begrijpen, zoo ter vermijding van kosten bij dien handel, als ter verdere vereenvoudiging van het nog steeds omslagtige tarief.

Men keurde het af dat op eenige voorwerpen nog een inkomend en een uitgaand regt beide zijn behouden, en meent dat dit door niets wordt gewettigd.

Meent men in het belang van sommige takken van nationale nijverheid den uitvoer nog niet geheel vrij te moeten stellen, waarom dan, werd door die leden gevraagd, den invoer nog steeds min of meer bezwaard en belemmerd?

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 28sten Augustus 1854.

VAN WESSEM.
BLANKENHEIJM.
'T HOOFT VAN BENTHUIZEN.
VAN RIJCKEVORSEL.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

nopens het Wets-ontwerp tot verhooging van het Vde hoofdstuk der Staatsbegrooting en van de begrooting van het Bijzonder Fonds, vastgesteld bij de wet van den 10den Februarij 1844 (Staatsblad *n°.* 7), *over* 1854.

1. Vele leden hebben als hun gevoelen te kennen gegeven, dat wanneer zij deze buitengewone geldelijke bijdrage aan de Maatschappij van Weldadigheid niet in verband moesten beschouwen met de omstandigheden die daartoe aanleiding gaven, zij alsdan zwarigheid zouden maken om eene verhooging van subsidie over 1854 aan de Maatschappij toe te staan. Immers deze wetsvoordragt vindt haren oorsprong in den ongunstigen uitslag van den oogst en in de groote duurte der levensmiddelen, die mede veroorzaakt is geworden door het gemis aan crediet hetwelk de Maatschappij ondervindt. De eerste aanleiding mag als onvermijdelijk worden beschouwd. Op het crediet der Maatschappij mag men hopen dat eene regeling van het punt der vlottende schuld, waarop door de Regering uitzigt is gegeven, eenen gunstigen invloed uitoefenen zal.

2. Door andere leden werd de twijfel geopperd, of de administratie der kolonien van weldadigheid wel met die zuinigheid plaats heeft, welke voor een zoo kostbaar beheer wenschelijk schijnt te zijn, en of door de bevolking dier kolonien voortdurend voldoende arbeid wordt verrigt. Men meende toch dat in het hooge bedrag der kosten althans eenigermate zou kunnen worden voorzien, indien vele kolonisten, die in de reeds ontgonnen en bijna geheel bebouwde kolonien niet zelden zonder genoegzame arbeid verkeeren, tot het bearbeiden van meer woeste gronden wierden in het werk gesteld.

3. Ook de eerstgenoemde leden zijn van oordeel geweest, dat hoe gestrenger de Staat zich houdt aan het contract in 1843 met de Maatschappij van Weldadigheid gesloten, het standpunt, daarbij aan den Staat toegekend, des te zuiverder bewaard en alle verantwoordelijkheid jegens derden het best verhoed zal kunnen worden. Deze overweging gaf aanleiding dat zij van de Regering bij de behandeling van dit wets-ontwerp in de openbare zitting der Kamer de verzekering wenschten te ontvangen, dat het gemelde contract in al zijne bepalingen nog steeds verbindend is gebleven, en dat de Maatschappij voortdurend aan hare daarin omschreven verpligtingen voldoet. Tevens verlangden die leden te vernemen, of er in het contract van 1843 geenerlei wijziging heeft plaats gehad, en tot welk bedrag de in art. 43 van hetzelve bedoelde loopende schuld laatstelijk door de Regering is bepaald geworden.

4. Met deze vragen om inlichting ten aanzien van de aangeduide punten hebben zich ook andere leden te meer kunnen vereenigen, omdat het betoog der Regering, voorkomende in de Memorie van Beantwoording op het Voorloopig Verslag der Tweede Kamer, hen geenszins overtuigd heeft van het minder noodzakelijke, om een naauwkeurig onderzoek naar den toestand der Maatschappij in te stellen. Zij achtten integendeel, dat de Vertegenwoordiging regt heeft en er prijs op stellen moet, waar zij geroepen wordt verhoogde subsidien toe te staan, omtrent de oorzaken van mindere productie en meerdere duurte van levensbehoeften de meest volledige inlichtingen te ontvangen. Daartoe kwam hun voor in de eerste plaats te behooren een gedetailleerd vervolg op het historisch overzigt dat in de Memorie van Toelichting, behoorende bij het wetsontwerp den 20sten Junij 1848 aan de Tweede Kamer aangeboden, over den geheelen toestand der Maatschappij aan de Staten-Generaal is gegeven. Daartoe zou verder ook de mededeeling van het verslag van den Commissaris der Regering bij de Maatschappij nuttige opheldering kunnen verschaffen. Daartoe zou bij voorbeeld ook kunnen dienen eene splitsing van den staat (Bijlage A, n°. 4), aanwijzende de opbrengst in de gestichten te *Ommerschans* en *Veenhuizen*, waarin de opgaven gezamenlijk voor die beide gestichten voorkomen, waardoor men in 't onzekere blijft omtrent de verhouding der productie, die afzonderlijk door elk dier gestichten is opgeleverd.

Op deze en alle dergelijke punten, die gerekend kunnen worden dienstig te zijn tot volkomen bekendheid met den gang der zaken, verlangde men dat de Regering, bij de ophanden zijnde aanbieding der jaarlijksche Staatsbegrooting, de noodige bescheiden en inlichtingen aan de Staten-Generaal verschaffe.

Aldus vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs, den 28sten Augustus 1854.

VAN SWINDEREN.
VAN WEEL.
DE VOS VAN STEENWIJK.
VAN BEECK VOLLENHOVEN.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

nopens het Wets-ontwerp (gewijzigd n°. 71) *tot vaststelling van het Reglement op het beleid der regering van Nederlandsch Indie.*

Nadat deze belangrijke en veelomvattende wetsvoordragt door 23 leden in de afdeelingen der Eerste Kamer onderzocht was geworden, is het der Commissie van Rapporteurs gebleken, dat men zich algemeen met de strekking van het voorstel kon vereenigen.

1. De beschouwingen, welke daarover zijn medegedeeld, kwamen voornamelijk hierop neder, dat men, zonder geacht te willen worden ieder ondergeschikt punt bepaaldelijk goed te keuren, nogtans met het stelsel en de hoofdgrondslagen dezer wet zeer wel genoegen kon nemen en daarom ook die verbeteringen, waarvoor het reglement alsnog vatbaar scheen te zijn, over het hoofd wilde zien, opdat het zoo gewigtig onderwerp, waarvan de wettelijke regeling door de Grondwet wordt geboden, niet langer in het onzekere worde gelaten. Immers de laatste halve eeuw is getuige geweest van zoovele verschillende inzigten omtrent het beheer van Neêrlandsch Indie, dat eene definitive regeling der zaak onmisbaar schijnt te zijn, zoowel tot verzekering van de voordeelen, die het bezit der kolonie aan het moederland in de laatste twintig jaren heeft opgeleverd, als ter bevordering van de welvaart en de zedelijke ontwikkeling der inboorlingen. Men was vrij algemeen overtuigd dat Java niet kan behandeld worden als een Europeesch land, omdat de maatschappelijke toestand in Indie niet rijp is voor de toepassing van vele beginselen, die in Europa een wettig bestaan hebben verkregen en eene nuttige werking kunnen uitoefenen, doch waarvan de strekking voor het Nederlandsch gezag in Indie met niet ligt te achten gevaren gepaard zoude gaan. Men kon het daarom ook goedkeuren dat aan den Gouverneur-Generaal eene aanzienlijke mate van gezag is overgelaten, getemperd door de bepaling eener niet alleen strafregtelijke verantwoordelijkheid volgens art. 159 der Grondwet, maar ook van die algemeene verantwoordelijkheid aan den Koning met opzigt tot de uitoefening van zijne waardigheid die, in verband met andere waarborgen bij dit reglement vastgesteld, het misbruik der magt van dien hoogen staatsambtenaar kan verhoeden. Daarbij werd de wenschelijkheid te kennen gegeven en beaamd, dat dit hoog gezag iets langer in handen mogt blijven van elken tijdelijken titularis dan zulks in den regel tot dusver het geval geweest is; ofschoon men zich niet ontveinsde dat, vermits de verwezenlijking van dien wensch afhankelijk blijft van de personen die achtereenvolgens met dit gezag bekleed worden, zoodanig beginsel in de toepassing aan niet weinig bezwaren onderhevig moet worden geacht.

2. Onderscheiden leden hebben niet onopgemerkt gelaten, dat in deze voordragt geene bepalingen omtrent het beheer der *Indische geldmiddelen* voorkomen. Volgens hen wordt de regeling der wijze van beheer en verantwoording dier geldmiddelen door de Grondwet niet minder gebiedend voorgeschreven dan die van het beleid der koloniale regering. Zij hadden dus niet ongaarne gezien, dat in dit reglement ook finantiele bepalingen waren voorgesteld. De meeste leden konden evenwel de reden van het gemis dier voorschriften, naar aanleiding van vroegere overwegingen omtrent dit punt in de Tweede Kamer der StatenGeneraal voorgevallen, billijken. Zij hadden echter tevens met genoegen opgemerkt het vertrouwen van den Minister, dat aan de Vertegenwoordiging weldra zal worden ingezonden het ontwerp van wet ter voldoening aan de laatste alinea van art. 60 der Grondwet. Daar het hier inderdaad eene zaak van overwegend belang betreft, werd door

hen de wensch genit, dat aan deze belofte door de Regering binnen den kortst mogelijken tijd werkelijk gevolg zal worden gegegeven.

3. De verwijzing naar *algemeene verordeningen*, die zoo herhaaldelijk bij een niet gering aantal artikelen van dit reglement geschiedt, heeft ook de aandacht van vele leden meer bijzonder bezig gehouden. Het blijkt uit art. 31, 't welk van de afkondiging dier verordeningen door den Gouverneur-Generaal melding maakt, dat dezelve van zeer onderscheiden aard kunnen zijn, als wordende vastgesteld hetzij bij wet, hetzij bij Koninklijk besluit, hetzij bij ordonnantie van den Indischen gezagvoerder. Volgens art. 59 der Grondwet is *wettelijke* regeling voorgeschreven zoodra de behoefte daaraan blijkt te bestaan. Het blijft echter onzeker tot welke categorie de *algemeene verordeningen* zullen behooren naar welke telken reize verwezen wordt. Sommige leden betreurden, dat dit punt zoo onbepaald is gelaten: zij hadden hetzelve nu reeds meer bepaald uitgemaakt willen hebben, ook om voor de toekomst alle quaestien af te snijden. Andere leden, welke daarop niet hebben aangedrongen, wenschten evenwel van de Regering te vernemen, of daaromtrent bij haar reeds eenig overzigt of stelsel bestaat naar hetwelk zij zich bij de toepassing denkt te gedragen.

4. Over 't algemeen heeft men zijne tevredenheid uitgedrukt, dat deze voordragt de strekking heeft om langzamerhand en met voorzigtige schreden de ontwikkeling van de vrije teelt tegenover het cultuurstelsel, en van den vrijen arbeid tegenover bezwarende persoonlijke diensten te bevorderen. De noodzakelijkheid om Indie ten behoeve van het moederland productief te houden werd op den voorgrond gesteld. Men wenschte evenwel de weldaden der beschaving aan den Javaan niet te onthouden. Dat de gelegenheid daartoe bij dit reglement niet is afgesneden, en dat zoowel het openbaar als bijzonder onderwijs bij het VIIIste hoofdstuk is ter harte genomen, vond bij vele leden goedkeuring. Men meende dat de zedelijke en materiele toestand der inboorlingen over 't algemeen niet achteruitgegaan is en dat er feiten zijn, die zelfs zekeren vooruitgang schijnen aan te wijzen, bijv. de meerdere consumtie van katoenen lijnwaden enz. Dat er echter ter bevordering van de materiele welvaart der ingezetenen van Indie nog veel te doen overblijft, werd door de hier bedoelde leden geenszins ontkend, terwijl zij in dit opzigt inzonderheid op twee punten de aandacht vestigden, namelijk op den aanleg van waterwerken en op de bevordering der middelen van communicatie in de binnenlanden, die tot ontwikkeling van nijverheid en welstand allezins wenschelijk werd geacht.

Op enkele artikelen van het ontwerp zijn eenige vragen en aanmerkingen medegedeeld, welke het de taak der Commissie is, na vermelding van deze algemeene consideratien, thans op te geven.

Art. 7. De derde alinea van dit artikel heeft bij eenige leden de aanmerking doen rijzen, dat, zoo als die zinsnede ligt, daaruit schijnt afgeleid te moeten worden, dat de Luitenant-Gouverneur-Generaal in den regel bij de zittingen van den Raad van Nederlandsch Indie niet tegenwoordig kan zijn dan wanneer het voorzitterschap van dien Raad hem door den Gouverneur-Generaal wordt opgedragen. Andere leden hebben daartegen opgemerkt, dat onder de werkzaamheden, die volgens art. 4 aan den Luitenant-Gouverneur-Generaal kunnen worden voorgeschreven, zeer gevoegelijk ook het bijwonen der zittingen van den Raad kan worden gerekend. Verscheidene leden wenschten omtrent dit punt inlichting van de Regering te ontvangen.

Art. 29. Ten gevolge der discussie, welke op 21 en 22 Julij jl. in de Tweede Kamer over art. (25 oud, nu) 23 is gehouden, zijn, met toestemming van den Minister van Kolonien, uit de eerste zinsnede van dat artikel weggevallen de woorden: *te wijzigen of te schorsen*. Het laatste woord scheen overbodig, uit hoofde van het voorafgaande *buiten werking te stellen*, waardoor dezelfde zaak wordt uitgedrukt. De magt om wetten geheel of gedeeltelijk *te wijzigen* werd door eenige leden hoogst bedenkelijk geoordeeld, weshalve die bevoegdheid bij de vaststelling van het artikel aan den Gouverneur-Generaal niet is toegekend.

Deze omstandigheid heeft aanleiding gegeven, dat sommige leden hunne bevreemding niet hebben kunnen terughouden over de bepaling, welke nu desniettemin in art. 29 wordt aangetroffen met betrekking tot *wijziging* van alle algemeen verbindende verordeningen door den Gouverneur-Generaal, voor welke, volgens dat artikel, overeenstemming met den Raad van Nederlandsch Indie wordt gevorderd. Immers schijnen de redenen, die tegen het toekennen der bevoegdheid tot wijziging van wetten aan den Gouverneur-Generaal hebben gegolden, hunne waarde niet te verliezen wanneer hij in dat geval door den Raad van Indie wordt bijgestaan.

Art. 31. De woorden, waarmede de laatste zinsnede aanvangt: *wanneer geen ander tijdstip is vastgesteld*, deden, in verband met art. 32, bij eenige leden de vraag oprijzen, of de Gouverneur-Generaal in elk geval, en bijzonder wanneer eene verordening van hem zelven uitgaat, de bevoegdheid heeft om het tijdstip, waarop volgens die alinea eene verordening verbindbaar is, te wijzigen en dus zelf een ander tijdstip vast te stellen. Dit laatste kwam hun voor, althans met betrekking tot zijne eigene ordonnantien, eene zeer nuttige zijde te kunnen hebben.

Art. 39. De wijze waarop bij dit artikel wordt verwezen naar eene wet die nog moet worden vastgesteld, scheen vreemd en niet vrij van bedenking te zijn. Wanneer de wet, regelende de verantwoordelijkheid van de hoofden der ministeriele departementen, waarvan de voordragt bij art. 5 additioneel der Grondwet tot de meest urgente zaken behoort, spoedig mogt worden vastgesteld, dan zoude in het bedoelde bezwaar op de meest doeltreffende wijze worden voorzien.

Art. 44. Met het oog op artikel 57 der Grondwet, vooral de derde zinsnede, werd de twijfel geopperd of de uitdrukking *Indische vorsten en volken* in zeer algemeenen of meer beperkten zin moet worden opgevat. Men verlangde te weten of onder Indische vorsten ook kunnen worden verstaan bijv. de beheerschers van *China*, *Japan* of *Siam*, dan wel of daarmede wordt gedoeld op vorsten in den Indischen Archipel, of nog meer bepaald op vorsten die onder het oppergebied van het Koningrijk der Nederlanden staan.

Art. 55. Bij ééne Afdeeling vonden de 2de en slot-alinea, die bij dit artikel zijn gevoegd, bezwaar. Volgens die leden wordt de doeltreffende maatregel van politie, die tot behoud der rust in Indie tot dusver noodzakelijk werd geacht, niet weinig in waarde en kracht verminderd. Het is juist wanneer iemand tot oproer wenscht aan te sporen, maar zich voor alsnog van daden van geweld en openbare opruijing onthoudt, dat zijne verwijdering noodzakelijk schijnt. Doch dan kunnen ook moeijelijk redenen opgegeven worden, die, eerst maanden daarna aan de Staten-Generaal medegedeeld zijnde, geheel voldoende zullen voorkomen. Ook schijnt het niet wenschelijk dat zoodanig onderwerp bij de Staten-Generaal in 't openbaar behandeld worde. Enkele leden meenden dat hierin door behandeling dier zaken in comité-generaal konde worden voorzien.

Art. 75, *alinea* 5. Door sommige leden is gevraagd waarom in deze alinea enkel van *verweerders* wordt gesproken. De verpligting toch voor den regter, om op de wetten, instellingen en gebruiken der inlanders acht te geven, scheen niet minder te moeten gelden wanneer deze *eischers* waren. En dat zulks het geval konde zijn, meende men te mogen afleiden uit de artt. 108 en 124 van het *Reglement op de regterlijke organisatie en het beleid der justitie in Nederlandsch Indie*, waarbij aan de regtsmagt zoo van de residenten op Java en Madura als van de raden van justitie op Java worden opgedragen regtsvordeningen, ingesteld door inlanders tegen Europeanen. Men wenschte alzoo hieromtrent eenige opheldering te ontvangen.

Art. 110. Aan sommige leden is de inhoud van dit artikel niet boven alle bedenking verheven toegeschenen. Zij betreurden de losbandigheid der drukpers in Nederland en vreesden, dat eene onbeperkte verspreiding van al wat hier te lande gedrukt wordt, in Indie nog zooveel erger gevolgen zal te weeg brengen. Daarom gaven zij den wensch te kennen, dat de regels, welke volgens de tweede zinsnede bij algemeene verordening zullen worden gesteld, het gevreesde kwaad eenigzins zullen temperen, waartoe het hun onmisbaar scheen dat de verantwoordelijkheid, die bij zoodanige verordening zal worden geregeld, inzonderheid drukken moge op degenen, die in Indie zich met het verspreiden van in Nederland gedrukte stukken bezig houden.

Eenige andere leden vonden in de bepalingen van dit artikel geen bezwaar: zij waren veeleer van gevoelen, dat indien de vrijheid van drukpers in Indie aan de eene zijde beperking behoeft, aan de andere de verandering, welke dit artikel heeft ondergaan, als eene wezenlijke verbetering mag worden aangemerkt.

Art. 115. In ééne afdeeling werd de inlassching van dit geheel nieuw artikel ongunstig beoordeeld. Het zijdelings beslissen bij dit reglement van een zoo belangrijk beginsel als dat der emancipatie werd gevaarlijk geacht, en te meer ontijdig, omdat nog onlangs aan eene Staatscommissie de taak is opgedragen, om ten aanzien van al wat den toestand der slaven betreft de Regering voor te lichten; welke commissie, ofschoon ijverig werkzaam, omtrent dit aangelegen punt nog geen advies heeft kunnen geven.

Zonder zich alsnog omtrent de emancipatie te kunnen of te willen verklaren, meende men dat eene zoo moeijelijke quaestie, waarvan de beslissing in velerlei opzigten hoogst gewigtige maar voor alsnog onzekere gevolgen zal hebben, niet eenzijdig voor Oost-Indie had moeten worden uitgemaakt. Meer stelselmatig zoude gehandeld zijn, wanneer men de emancipatie-quaestie, die in zoo naauw verband staat met het bestaan der slavernij in de beide werelddeelen, te gelijker tijd voor West- en Oost-Indie in overweging en behandeling had genomen.

Zonder aan het regt der Tweede Kamer om in de voorstellen des Konings wijzigingen te maken iets te kort te willen doen, betreurde men evenwel dat een zoo gewigtig punt alsnu aan de

beslissing der Eerste Kamer wordt onderworpen, zonder dat aan haar van het gevoelen van den Raad van State of van den Ministerraad omtrent dat punt iets bekend is geworden.

Ook de finantiele beschouwing der zaak werd bij deze overweging niet over het hoofd gezien. Men beklaagde zich dat bij het artikel in zeer algemeene bewoordingen is gewaagd van *vergoedingen*, die van de afschaffing der slavernij *het gevolg kunnen zijn*. Men achtte het faeultative van die uitdrukking verontrustend, en meende dat dezelve, uit hoofde van de regten bij de Grondwet aan elken wettigen eigenaar verzekerd en in ons vaderland altijd geëerbiedigd, wel eenige verduidelijking tot geruststelling noodig maken.

Bij vele andere leden vond de bepaling van dit artikel, voor zooveel de afschaffing der slavernij na verloop van eenige jaren in Neêrlandsch Indie betreft, geen bezwaar. Zij toonden zelfs met eene emancipatie op billijken en redelijken voet zeer ingenomen te zijn. Zij onthielden zich van het vragen van inlichtingen omtrent den stand der quaestie van de afschaffing der slavernij in de West-Indische bezittingen, omdat eene Staatscommissie thans over dat onderwerp werkzaam is en de Minister van Kolonien verklaard heeft, dat de Regering, met de behartiging der belangen van allen, zorg dragen zal, dat de zaak zoo spoedig en zoo goed mogelijk zal worden ten uitvoer gelegd.

Desniettemin hebben ook deze leden zich, gelijk vele andere, vereenigd met het bezwaar dat tegen het onbestemde en faeultative der bewoordingen omtrent de schadevergoeding gerezen is. Ook zij hadden dezelve niet facultatief maar verpligtend gesteld willen zien, en liever in het artikel gelezen: *de vergoedingen, welke daarvan het gevolg* ZULLEN *zijn*. Enkele leden hebben daarentegen verklaard, dat zij in de bewoording van het artikel omtrent de schadevergoeding zeer wel konden berusten.

Art. 122. De overweging van dit gewigtig artikel, dat uit de beraadslagingen in de Tweede Kamer als in één oogenblik des tijds opgerezen is, gaf in één afdeeling aanleiding dat men zich eenparig beklaagde over den kennelijken achteruitgang tot het stelsel der concordaten met den Pauselijken Stoel, waarvan deze bepaling de blijken draagt. Men beklaagde zich dat dit artikel, door terug te gaan tot het systeem van concordaten, te kort doet aan het beginsel van gelijkstelling der gezindheden, dat zoowel door de Grondwet als door de wet op de kerkgenootschappen gehuldigd is. Men vreesde dat door die bepaling aan het Hervormde en andere kerkgenootschappen eene afhankelijkheid wordt opgelegd, welke het Roomsch-katholijke, naar den aard van deszelfs inrigting, niet zal ondervinden.

Met het oog op de moeijelijkheden, die vroeger ten aanzien van het bestuur van het Roomsch-katholijke kerkgenootschap zijn gerezen, werd in eene andere afdeeling de vraag geopperd, of er eene overeenkomst bestaat, naar welke dat bestuur is geregeld; en zoo neen, met wien de Regering voornemens is dienaangaande in overleg te treden? Men verlangde tevens ook met betrekking tot het Hervormde en andere kerkgenootschappen te vernemen, met wien men over eene toekomstige regeling zou kunnen en willen onderhandelen.

Deze bedenkingen aan de Regering medegedeeld zijnde, is van dezelve daarop ingekomen de navolgende

» MEMORIE VAN BEANTWOORDING.

1. Het is der Regering zeer aangenaam geweest te vernemen dat de leden der Eerste Kamer, die aan het onderzoek van dit wets-ontwerp in de afdeelingen hebben deel genomen, zich algemeen hebben vereenigd met de strekking, en genoegen genomen hebben met het stelsel en de hoofdgrondslagen van het voorgedragen reglement. De Regering vertrouwt met hen, dat door de vaststelling van dat reglement, alle onzekerheid zal ophouden omtrent de beginselen welke ten aanzien van het beheer van Nederlandsch Indie moeten worden gevolgd, en dat de definitive regeling dezer zaak zal strekken ter bevordering van de welvaart en de zedelijke ontwikkeling der inheemsche bevolking van die belangrijke bezittingen, en tot verzekering van de voordeelen, welke het moederland uit die bezittingen geniet; terwijl de Regering zich mede overtuigd houdt, dat de in dit reglement opgenomen bepalingen omtrent de magt en de verantwoordelijkheid van den Gouverneur-Generaal alle waarborgen voor een goed beheer opleveren. Men zal de wenschelijkheid niet betwisten, dat het hoog gezag in Oost-Indie iets langer dan zulks in den regel tot dusver het geval is geweest in handen van elken tijdelijken titularis blijve; doch vermits de opdragt van dat gezag niet voor een bepaald tijdvak geschiedt, en de omstandigheden, welke den titularis kunnen nopen om zijne vervanging te verzoeken, niet vooraf met eenige zekerheid te berekenen zijn, zou het opleggen van bepaalde verpligtingen omtrent dit punt aan den te benoemen landvoogd niet zonder bezwaar zijn.

Uit dien hoofde komt het geraden voor, dat in de bestaande eynosure geene verandering worde gebragt.

2. De redenen waarom in dit reglement geene bepalingen betreffende het beheer der Indische geldmiddelen worden aangetroffen, zijn bij de behandeling van dit onderwerp in de Tweede Kamer der Staten-Generaal uiteengezet; de Regering vleit zich dat die redenen ook door de leden der Eerste Kamer zullen worden gebillijkt, en herhaalt ook thans de verzekering, dat de aanbieding van de wet tot regeling van de wijze van beheer en verantwoording der koloniale geldmiddelen, ter uitvoering van de laatste alinea van art. 60 der Grondwet, zooveel mogelijk zal worden bespoedigd.

3. Het zou aan moeijelijkheid onderhevig zijn geweest, om bij elke gelegenheid waar in het regeringsreglement gesproken wordt van *algemeene verordeningen*, en dus voor elk speciaal geval, a priori te bepalen, tot welke categorie de te maken verordening zal behooren. De met de Tweede Kamer gewisselde stukken bewijzen, dat men de bepaalde aanwijzing, aan *wien* de vaststelling der *algemeene verordeningen* is opgedragen, in het regeringsreglement heeft willen vermijden, met het doel om mogelijke, bij de toepassing opkomende bezwaren te voorkomen. Het zou ook niet mogelijk zijn geweest voor de toekomst alle quaestien af te snijden, omdat toch de laatste alinea van art. 59 der Grondwet steeds, hoezeer dan ook slechts in de daarbij voorziene gevallen, van toepassing zal zijn.

Overigens meent de Regering, met opzigt tot de aan het slot van deze paragraaph gedane vraag te mogen verwijzen tot de artt. 20 en 21 van het onderwerpelijk regeringsreglement, alwaar de gevallen zijn aangewezen waarin de Gouverneur-Generaal tot het vaststellen van algemeene verordeningen bevoegd is. De medewerking van de wetgevende magt in Nederland wordt vereischt voor de onderwerpen door de Grondwet, het regeringsreglement of eenige andere speciale wet bepaaldelijk aangewezen, zoomede in de gevallen bij de laatste alinea van art. 59 der Grondwet voorzien.

In alle andere gevallen zal de regeling geschieden bij Koninklijk besluit.

4. Het strookt geheel met de bedoelingen der Regering dat aan de inlandsche bevolking de weldaden der beschaving niet zullen worden onthouden.

Dat er voor de materiele welvaart der ingezetenen van Nederlandsch Indie nog veel te doen overblijft, zal de Regering niet tegenspreken, doch zij meent tevens, dat daarvoor reeds veel gedaan is en nog gedaan wordt, en gelooft te dezen opzigte met vertrouwen te mogen verwijzen naar de jaarlijksche algemeene verslagen wegens het beheer en den toestand van Nederlandsch Indie, ten bewijze dat zij de bevordering van al hetgeen tot welvaart der bevolking strekken kan, en dus ook de twee in het verslag aangeduide punten, niet uit het oog verliest. Overigens geeft zij gaarne de verzekering dat dit onderwerp hare aandacht voortdurend in hooge mate zal gaande houden.

Art. 7. Het daar te stellen reglement van orde voor de vergaderingen van den Raad van Nederlandsche Indie zal den hier bedoelden twijfel omtrent de bevoegdheid van den Luitenant-Gouverneur-Generaal om in den regel de zittingen van den Raad bij te wonen, kunnen wegnemen door die bevoegdheid uitdrukkelijk te vermelden.

Overigens zou, zoo als sommige leden te regt meenen, onder de werkzaamheden, die volgens art. 4 van het regeringsreglement aan den Luitenant-Gouverneur-Generaal kunnen worden voorgeschreven, ook het bijwonen der vergaderingen van den Raad kunnen worden begrepen.

Art. 29 De Regering stemt toe dat de redenen, welke tegen het toekennen aan den Gouverneur-Generaal van eene algemeene bevoegdheid tot wijziging van wetten en Koninklijke beschikkingen hebben gegolden, hunne waarde behouden, ook wanneer hij in de gevallen, in dit art. 29 omschreven, in overeenstemming met den Raad van Indie handelt. De in evengemeld artikel bedoelde bevoegdheid tot *wijzigen* zal zich nu, ten gevolge van de verandering in art. (25 oud, nu) 23 gebragt, bepalen tot die *algemeene verordeningen*, waarvan zulks bij het regeringsreglement niet verboden is, zoo als de algemeene verordeningen door den Gouverneur-Generaal vastgesteld, en welke niet vallen in de termen der laatste alinea van art. 24.

Art. 31. De Regering is van meening, dat in elk geval, waar door het opperbestuur daaromtrent niet anders is beslist, de Gouverneur-Generaal de bevoegdheid zal hebben om het tijdstip vast te stellen waarop eene algemeene verordening verbindbaar is. Deze bevoegdheid, waarin door het bepaalde bij de laatste alinea van art. 31 geene beperking wordt gebragt, is haars inziens nuttig, en zelfs kunnen er gevallen zijn waarin die noodig is.

Art. 39. De indiening van een wets-ontwerp tot regeling van de verantwoordelijkheid der hoofden van ministeriele departementen zal spoedig plaats hebben. Wanneer het overigens noodig mogt zijn, zal ook door eene afzonderlijke wet worden voorzien in

de leemte, welke de wet op de ministeriele verantwoordelijkheid eventueel ten aanzien van den Gouverneur-Generaal mogt laten.

Art. 44. De Regering verstaat onder de hier bedoelde Indische vorsten niet beheerschers van *China*, *Japan* of *Siam*. Wanneer met dezen verdragen worden worden gesloten, zal dit moeten geschieden door speciale gevolmagtigden en namens den Koning. Met de in art. 44 vermelde vorsten worden meer bepaaldelijk bedoeld die, welke in den Indischen Archipel gevestigd zijn.

Art. 45. De Regering acht het ook denkbaar, dat zich gevallen kunnen voordoen, waarin eene openbare behandeling der motiven, welke tot eene toepassing van de bepaling van art. 45 geleid hebben, niet wenschelijk is, doch zij vertrouwt tevens met de leden, die zulks insgelijks meenen, dat wanneer zich zoodanig geval mogt voordoen, ook de noodzakelijkheid zal worden ingezien om de zaak in comité-generaal te behandelen.

Art. 75. De Regering kan niet toestemmen dat op Europeanen, door inlanders voor een Europeschen regter gedaagd, zouden kunnen worden toegepast de godsdienstige instellingen, wetten en gebruiken der inlanders, en gelooft derhalve dat de bepaling van de 5de alinea van dit artikel te regt beperkt is tot het geval, dat *inlanders* als verweerders voor den Europeschen regter te regt staan.

Art. 110. De Regering vertrouwt dat de verantwoordelijkheid, waarvan de 2de alinea van dit artikel spreekt, overeenkomstig het doel des wetgevers, zoodanig zal worden geregeld, dat het door sommige leden gevreesde kwaad (door eene onbeperkte verspreiding in Indie van al wat hier te lande gedrukt wordt) zal kunnen worden geweerd, of althans tegengegaan,

Art. 115. Met opzigt tot de behartiging der belangen van hen die betrokken zijn bij de in het wets-ontwerp gebragte bepaling betreffende de emancipatie der slaven, herhaalt de Regering gaarne de verklaring dat, voor zooveel van haar afhangt, de zaak zoo spoedig en zoo goed mogelijk zal worden geregeld.

Wat betreft eene vergoeding aan de eigenaars van slaven, de Regering heeft het voornemen om dit punt naar billijkheid te regelen, en de voorbereidende maatregelen, waarvan in art. 115 gesproken wordt, zullen zich derhalve ook tot dit punt moeten uitstrekken.

Art. 122. De Regering kan het alleen aan eene verkeerde opvatting toeschrijven, wanneer art. 122 van het reglement wordt beschouwd als opleverende een bewijs van teruggang tot het systeem der concordaten. Dit ligt volstrekt niet in hare bedoelingen, en zij kan ook niet toestemmen dat dit artikel aan het Hervormde en andere kerkgenootschappen eene afhankelijkheid oplegt, welke het Roomsch-katholijke niet zal ondervinden.

Zoowel in de Memorie van Beantwoording op het Voorloopig Verslag der Tweede Kamer, als bij de beraadslagingen van den 8sten dezer maand, is door de Regering duidelijk verklaard, dat zij zich niet wenscht te mengen in de inwendige inrigting van de Kerk, en dat zij in haar toezigt niet verder wil gaan dan met hare pligten overeenkomt. Art. 122 gaat uit van hetzelfde denkbeeld als art. 1 der wet op de kerkgenootschappen, en heeft dezelfde strekking als de laatste alinea van dat artikel.

Eene overeenkomst, naar welke het bestuur van het Roomsch-katholijk kerkgenootschap in Indie is geregeld, bestaat niet; maar in 1847 zijn door den Koning, ter voorkoming van moeijelijkheden, eenige bepalingen daargesteld, daarop nederkomende, dat de kerkelijke benoeming, of het verleenen der kerkwettige bevoegdheid om in eenen bepaalden kring het heilig dienstwerk te verrigten, in één woord, de aanwijzing der standplaatsen van de Roomsch-katholijke geestelijken in Indie, is overgelaten aan den Roomsch-katholijken kerkvoogd aldaar; dat echter de geestelijke geen gebruik kan maken van de hem verleende kerkelijke jurisdictie, zonder eene uitdrukkelijke toelating van den Gouverneur-Generaal, en zonder dat het bevel tot erkenning van den kerkelijk benoemde door hem gegeven zij aan het burgerlijk bestuur der aangewezen standplaats; dat die toelating niet anders zal worden geweigerd dan wanneer dio gevaarlijk zou zijn voor orde en rust en strijdig met de aangenomen regeringsbeginselen.

Deze regeling heeft tot nu toe goed gewerkt en er bestaat geene reden bij de Regering om daarin eenige verandering te brengen.

Wat het Potestantsch kerkgenootschap betreft, is, zoo als reeds in de Tweede Kamer is medegedeeld, een onderzoek aanhanging, nopens de vraag of, en zoo ja welke veranderingen de bestaande organisatie behoort te ondergaan. Wanneer de overwegingen omtrent de verschillende te dezen aanzien geopperde meeningen zullen zijn afgeloopen, zal omtrent die zaak eene beslissing kunnen worden genomen; eene toekomstige regeling zal dus worden tot stand gebragt na voorafgaand overleg met het bestuur van het betrokken kerkgenootschap.

's Gravenhage, den 27sten Augustus 1854.

De Minister van Kolonien,
CHS. F. PAHUD."

De Commissie heeft gemeend dit regerings-antwoord nevens de bedenkingen aan de Vergadering te moeten overleggen.

Aldus vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs, den 28sten Augustus 1854.

INSINGER.
VAN DAM VAN ISSELT.
VAN DER OUDERMEULEN.
COST JORDENS.

ZITTING VAN DEN 28STEN AUGUSTUS.
(*SUPPLEMENTBLAD.*)

VERSLAG *namens de Gemengde Commissie voor de Stenografie, wegens den toestand der stenografische inrigting.*

De leden, die uit deze Kamer in de Gemengde Commissie voor de Stenografie zitting hebben, meenen, bij het ten einde spoeden van de tegenwoordige zitting der Staten-Generaal, aan uwe Vergadering eenig verslag schuldig te zijn omtrent den tegenwoordigen toestand der aan de zorg dier Commissie toevertrouwde inrigting.

Tot het bij de stenografische inrigting werkzame personeel behooren in de eerste plaats de zes vast aangestelde stenografen, wier benoeming, bij het namens de Gemengde Commissie den 11den September 1852 aan uwe Vergadering aangeboden Verslag, te harer kennis werd gebragt. Het zijn de heeren: *C. A. Steger*, *G. Keller*, *A. L. H. Ising*, *H. J. Bool*, *J. B. Rietstap* en mr. *E. L. van Emden*. Ofschoon deze ambtenaren, wat kunde en vaardigheid in het naauwkeurig wedergeven van het gesprokene betreft, niet allen op dezelfde lijn kunnen worden gesteld, verdienen zij zonder uitzondering den lof van ijver en getrouwe pligtsbetrachting. Indien onder de minder begaafden of geoefenden een loffelijke naijver blijft heerschen om de verst gevorderden op zijde te streven, zullen de beide Kamers der Staten-Generaal zich door den tijd in 't bezit van een uitstekend stel stenografen mogen verheugen.

Tot voor weinige maanden werden deze stenografen, ofschoon op eenen vasten voet aangesteld, nog altijd door de Commissie eenigermate beschouwd als in eenen proeftijd te verkeeren, en was hunne bezoldiging dus ook slechts voorloopig geregeld. De Commissie heeft gemeend dien proeftijd als geëindigd te kunnen beschouwen, en zich dien ten gevolge verpligtgeacht bij de Regering voor hen op eene verhoogde bezoldiging, die nu als definitief moet worden aangemerkt, aan te dringen. Hare daartoe te werk gestelde pogingen hebben het gewenschte gevolg gehad. Bij het Koninklijk besluit van den 3den Mei jl., n°. 60, is de jaarwedde van den eersten stenograaf *C. A. Steger* tot f 1600, en zijn de jaarwedden van de vijf overige vast aangestelde stenografen tot f 1300 verhoogd.

Behalve de zes vast aangestelde stenografen, zijn drie anderen op eenen voorloopigen voet aan de inrigting verbonden. Ook deze ambtenaren verdienen den lof van, naar hun vermogen, de hun opgelegde pligten te vervullen. Een hunner zal echter niet voortdurend tot de inrigting kunnen blijven behooren, omdat hij, hoe aanbevelenswaardig ook in andere opzigten, zich de vereischte vaardigheid in het gebruik der stenografische teekens niet eigen heeft kunnen maken. De ondervinding heeft de Commissie geleerd, dat alleen hij, die op jeugdigen leeftijd zich aan het vak der stenografie begint te wijden, kans heeft om in dat vak eene gewenschte hoogte te bereiken.

Daarom dan ook heeft de Gemengde Commissie in den laatsten tijd begrepen eenig gevolg te moeten geven aan art. 6 van het Reglement voor de Stenografie, volgens hetwelk kweekelingen in de stenografie voor de dienst der Kamers kunnen worden aangesteld. Zij acht het wenschelijk, dat een of twee jongelingen van goeden aanleg worden opgeleid met het bepaalde doel om voor het vervullen van later openvallende plaatsen bij de inrigting geschikt te worden. De openbare vergaderingen der Kamers zijn voor zulke jongelingen de beste oefenschool. Maar vermits het geruimen tijd moet duren, eer dergelijke kweekelingen voor de betrekking van stenograaf volkomen geschikt zijn, acht de Commissie het wenschelijk, dat zij door het erlangen eener kleine toelage uit 's Rijks kas, bijv. van f 100 's jaars, naauwer aan de inrigting verbonden worden.

Nog één punt, tot het personeel der inrigting betrekkelijk, heeft in den laatsten tijd de aandacht der Commissie bij herhaling bezig gehouden. De overtuiging die, blijkens het reeds aangehaalde verslag van 11 September 1852, bij de toenmalige Commissie heerschte, dat aan het hoofd van geheel de stenographische inrigting een ambtenaar behoort te staan, die over de werking daarvan toezigt houdt, en dat de heer *J. J. F. Noordziek* door kunde en ervaring voor die betrekking bij uitnemendheid geschikt is, heeft bij de tegenwoordige Commissie al meer en meer wortel gevat. Als in de Kamer beraadslagingen van meer ingewikkelden aard worden gehouden; als daarbij de voorstellen en amendementen elkander snel opvolgen en kruisen, kan het verslag van het verhandelde niet de vereischte naauwkeurigheid en juistheid bezitten, zoo niet een ambtenaar aanwezig is, die van het begin tot den einde de vergadering bijwoont, van den geheelen loop der beraadslaging aanteekening houdt en deze dus in haren zamenhang kan overzien. Alleen zulk een ambtenaar kan in die gevallen het door de stenografen fragmentarisch bewerkte verslag tot een goed geheel vormen, kleine leemten herstellen en al den anderen tot het in druk uitgeven vereischten voorarbeid naar behooren verrigten.

Nog meer bepaald dan vroeger zijn deze werkzaamheden thans aan den heer *Noordziek* opgedragen. Te gelijk oefent hij het hiervoren vermelde toezigt uit: hij is de middenpersoon tusschen de stenografen en de Commissie geworden, terwijl de leden der Kamer zich ook door hem met de stenographische inrigting in verband stellen. Opdat zijne taak behoorlijk geregeld zou zijn, heeft de Commissie, die hem den titel van Directeur van het Bijblad heeft toegekend, de bestaande instructie voor de stenografen, die van eenen ambtenaar als hij zweeg, herzien, en tevens daarbij zoodanige wijzigingen in de omschrijving van de verpligtingen der stenografen gebragt, als door de ondervinding gebleken waren wenschelijk te zijn. Die herziene instructie is den 16den Junij dezes jaars vastgesteld. Een gedrukt exemplaar daarvan is reeds aan de leden der Kamer uitgereikt.

In hare laatste vergadering heeft de Gemengde Commissie eene raming opgemaakt van het bedrag, 't welk de stenografische inrigting in het volgende jaar 1855 zou kunnen kosten. Het totale cijfer dier raming bedraagt f 12,860, welk bedrag de op dit oogenblik aan de gezamenlijke ambtenaren uitbetaalde jaarwedden of maandgelden met f 800 overtreft. De Commissie is echter geenszins zeker, dat dit meerdere bedrag zal behoeven te worden besteed. Zij heeft integendeel hoop, dat de werkelijke uitgaaf beneden de aanvraag zal blijven, en heeft dan ook niets anders bedoeld dan het beschikbaar houden van een gezamenlijk bedrag, dat onder bepaalde omstandigheden noodig kan zijn.

De aangevraagde som splitst zich in de volgende onderdeelen:

a.	jaarwedde van den Directeur van het *Bijblad* .	f 2,000
b.	» » » eersten stenograaf	1,600
c.	» » » tweeden stenograaf	1,400
d.	jaarwedden van vier vast aangestelde stenografen der eerste klasse, ad f 1300 voor ieder	5,200
e.	jaarwedden van twee vast aangestelde stenografen der tweede klasse, ad f 900 ieder	1,800
f.	maandgeld van een tijdelijk aangesteld stenograaf.	660
g.	toelagen aan twee kweekelingen in de stenografie, ad f 100 voor ieder	200
		f 12,860

Tot opheldering dezer opgave diene nog, dat tot dusverre geen tweede stenograaf is aangesteld. Het is de bedoeling deze betrekking op te dragen aan diengene der stenografen van de eerste klasse, die op den duur blijken geeft in verdiensten aan den bekwamen *Steger* het meest nabij te komen. Eene traktementsverhooging van f 100 's jaars zou het gevolg dier onderscheiding zijn.

De tijdelijk in dienst zijnde stenografen genieten allen eene mindere bezoldiging dan de sub *e* uitgetrokkene. Zoo derhalve in het volgende jaar een dier stenografen eene vaste aanstelling mogt erlangen, zou daarin voor hem eene lotsverbetering kunnen gelegen zijn.

De sub *g* vermelde toelagen worden thans nog niet genoten. Het is echter niet onmogelijk, dat eerlang eene der kweekelingsplaatsen bezet worde.

In een verslag als het tegenwoordige zou thans ook iets wegens de vruchten, die de stenografische inrigting oplevert, vermeld behooren te worden. Wij meenen ons echter daarvan te kunnen onthouden, omdat ieder lid der Kamer, telkens wanneer hij als spreker optreedt, zeer bijzonder tot het vellen van een juist oordeel over de werking dier inrigting in staat wordt gesteld. Intusschen mogen wij niet ontveinzen van tijd tot tijd met genoegen uit den mond van sprekers in de Kamers het gevoelen te hooren uiten, dat hier wezenlijke vooruitgang plaats vindt. Aangenaam zal het ons zijn dien vooruitgang verder te kunnen bevorderen, en de gebreken, die de inrigting nog maar al te zeer heeft, langzamerhand te helpen wegnemen.

's Gravenhage, den 24sten Augustus 1854.

VAN RIJCKEVORSEL.
'T HOOFT VAN BENTHUIZEN.

ZITTING VAN DEN 30STEN AUGUSTUS.

32STE ZITTING.

ZITTING VAN WOENSDAG 30 AUGUSTUS.

(GEOPEND TEN 11 URE.)

Zonder beraadslaging aangenomen de wets-ontwerpen tot naturalisatie van P. J. Heijning en negen anderen. — Verslag uitgebragt door de Commissie voor de Verzoekschriften. — Beraadslaging over en aanneming van de wets-ontwerpen: 1°. tot goedkeuring eener ruiling tusschen het bestuur der domeinen en de gemeente Middelburg; 2°. tot wijziging en verhooging van Hoofdstuk IX *B* der Staatsbegrooting over 1853; en 3°. tot wijziging van het tarief van regten op den in-, uit- en doorvoer, — Zonder beraadslaging aangenomen het wets-ontwerp tot onteigening van perceelen tot uitbreiding van de gemeente Arnhem. — Beraadslaging over en aanneming van het wets-ontwerp tot verhooging van Hoofdstuk V der Staatsbegrooting over 1854.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 31 leden, te weten de heeren:

Blankenheijm, van der Oudermeulen, Borski, de Vos van Steenwijk, van Beeck Vollenhoven, van Rhemen van Rhemenshuizen, van Nispen van Pannerden, van Swinderen, van Wessem, van Sasse van Ysselt, Martens van Sevenhoven, Tonekens, van Heeckeren van Wassenaer, Lotsij, de Sitter, Cost Jordens, van Rijekevorsel, van Weel, Paspoort van Grijpskerke, Boxman, Insinger, d'Ablaing van Giessenburg, van Dam van Isselt, Regout, van Goltstein van Oldenaller, 't Hooft van Benthuizen, van der Lek de Clercq, van Eijsinga, van Aylva van Pallandt en Cremers;

en de heeren Ministers van Binnenlandsche Zaken, van Justitie van Finantien en voor de Zaken van de Roomsch-katholijke Eeredienst.

De notulen van het verhandelde in de vorige zitting worden gelezen en goedgekeurd.

De Vergadering gaat over tot de behandeling van de volgende heden aan de orde gestelde wets-ontwerpen.

I. De WETS-ONTWERPEN TOT NATURALISATIE VAN *P. J. Heijning*, *F. C. Blees*, *B. J. Stockmann*, *C. A. D. Stockmann*, *C. J. Mähler*, *B. A. J. Wittkamp*, *W. C. E. Waitz*, *H. Kruthoffer*, *E. Scheider* en *H. Preller*, worden achtereenvolgens zonder beraadslaging met algemeene (31) stemmen aangenomen.

De heer **van der Oudermeulen**, lid der Commissie voor de Verzoekschriften, brengt alsnu het volgende verslag uit:

In handen uwer Commissie is gesteld het verzoekschrift van de heeren *A. Spruijt en Zonen* en zeven andere papierfabrikanten te Waddinxveen, te kennen gevende, dat zij zich zeer bezwaard gevoelen door het kleine regt dat op den uitvoer van touwwerk is bepaald, daar het touw het hoofdbestanddeel is van het papierfabricaat, vermits deugdzaam graauw papier voor de helft uit oud touw of vischwant bestaat, welk hoofdbestanddeel nu nog meer naar buiten zal worden gevoerd, en de inlandsche fabrikant zijn hoofdbestanddeel zal moeten missen, waardoor de inlandsche fabrikant niet met het buitenland zal kunnen eoneurreren, en de inlandsche graauwpapier-fabrikanten moeten te gronde gaan, en met hen vele andere bloeijende gemeenten in Zuidholland in armoede en verval zullen geraken.

Adressanten voegen hier nog bij een exemplaar van het request aan de Tweede der Staten-Generaal tegen het eerste ontwerp van tarief aangeboden. Ten slotte verzoeken zij dat de Eerste Kamer der Staten-Generaal, bij het in overweging nemen van de wet houdende wijziging in het tarief van de regten van in-, uit- en doorvoer, hare aandacht moge vestigen op het artikel lompen, en het regt van uitvoer te willen stellen als in het Pruissisch Tolverbond.

Het laatste gedeelte van het verzoek is wel buiten den werkkring van de Eerste Kamer der Staten-Generaal gelegen, maar vermits het eerste gedeelte een aanhangig wets-voorstel betreft, stelt uwe Commissie voor het adres ter griffie neder te leggen, ter inzage der leden.

De Vergadering vereenigt zich met de voorgestelde conclusie.

II. Het WETS-ONTWERP TOT GOEDKEURING EENER RUILING TUSSCHEN HET BESTUUR DER DOMEINEN EN DE GEMEENTE MIDDELBURG.

De beraadslaging wordt daarover geopend.

De heer **Paspoort van Grijpskerke**: Mijnheer de Voorzitter, hetgeen ik heb aan te voeren geldt niet zoo zeer het ontwerp van wet zelf, maar betreft eene bedenking die geopperd is in de Tweede Kamer, dat namelijk het eontraet van de zijde van het bestuur van Middelburg onderteekend is door den burgemeester en de wethouders. Ik moet tot regtvaardiging van het bestuur mijner woonplaats zeggen, dat, als ik het wèl heb, de burgemeester van die stad de minute heeft opgemaakt, zoo als hij meende dit te moeten doen, ingevolge art. 70 der gemeentewet, als de uitvoering van een raadsbesluit, door zijne onderteekening alleen. Dat stuk is evenwel teruggezonden door den ontvanger der registratie, met verzoek dat ook de namen der beide wethouders daarop mogten voorkomen; hij wees daartoe als antecedent op eene wet die in het *Staatsblad* voorkomt, en ook eene soortgelijke transactie tusschen het bestuur der domeinen en eene stad betreft. Ziedaar de reden waarom het eontract zóó onderteekend is, naar mijne meening ten onregte, want ik ben van gevoelen dat het stuk alleen moet onderteekend zijn door den burgemeester.

De heer **Lotsij**: Ik zou zeer zeker over deze zaak het woord niet hebben gevraagd, indien de geachte vorige spreker ze hier niet ter sprake had gebragt. Nu meen ik toch te moeten zeggen, dat, naar mijn oordeel, de bepalingen van de gemeentewet volstrekt geene aanleiding geven tot de handelwijze van den ontvanger der registratie, zoo als de afgevaardigde uit Zeeland die heeft verhaald. Art. 70 der gemeentewet bepaalt, dat de besluiten van den raad door den burgemeester ten uitvoer worden gelegd. Ik geloof dat die bepaling behoort onder dezulke die strekken om noodeloozen omslag en tijdverlies te voorkomen. Wat toch zou het geval zijn wanneer alle raadsbesluiten door burgemeester en wethouders zouden moeten worden ten uitvoer gelegd? Dan zal de gemeenteraad van die besluiten aan burgemeester en wethouders kennis moeten geven; deze zullen dat in de notulen moeten opnemen, en dan zal, ten einde vooral in aanzienlijke gemeenten moeite en oponthoud te sparen, toch ten slotte nog eene lastgeving van burgemeester en wethouders op den burgemeester of een hunner gegeven worden, om, bijv. aeten van verhuur, verkoop, of dergelijke te passeren.

De aanmerking, die in het antwoord der Regering op het verslag der Tweede Kamer is gemaakt, als of art. 71 der gemeentewet eenige aanleiding zou geven tot het vorderen van de medewerking der wethouders, komt mij minder gegrond voor. Art. 71 bepaalt wie in regtszaken, in procedures, voor de gemeente zal optreden. Nu is, om in dat geval te voorzien, de bepaling van art. 70 niet voldoende; want de gemeente wordt gedagvaard vóór dat er een raadsbesluit tot verwering is. Wien moet ik nu dagvaarden? De raad toch weet niet vooruit wanneer de een of ander de gemeente in regten zal aanspreken. Het is nu niet de vraag of art. 71 noodig was in de gemeentewet, met het oog op het Wetboek van Burgerlijke Regtsvordering; maar wanneer men de gemeentewet als afzonderlijk geheel beschouwt, dan is art. 71 zeker niet overbodig, en verzwakt de bepaling van art. 70 niet.

De burgemeester is de uitvoerder van de raadsbesluiten, niet van de verordeningen, die algemeen toepasselijk zijn; maar van een besluit, in een bijzonder geval genomen, is de burgemeester alleen de uitvoerder. Dit acht ik eene heilzame bepaling, die tot geen misverstand aanleiding kan geven, en die eenen algemeenen regel stelt, waaraan het nuttig is zich te houden.

De heer **Minister van Financien**: Ik wensch alleen te zeggen, dat ik nota zal nemen van de belangrijke aanmerkingen door de beide heeren gemaakt. Zoo als aan de Vergadering bekend is werd dat contract gesloten vóór dat ik met de leiding van het Departement van Financien was belast; ik acht het echter van belang dat in dezen vaste en algemeene regels worden gevolgd, vooral ook met het oog op art. 70 der gemeentewet. Ik zal dus bij volgende gelegenheden zorgen, dat naauwgezet acht worde gegeven op eene wettige en regelmatige behandeling van deze zaken.

De heer **Cremers**: Ik meen in de Memorie van Beantwoording der Regering eene zienswijze bespeurd te hebben, die eenigzins in strijd is met hetgeen door den vorigen spreker is gezegd. Zonder te verlangen dat dit punt thans op één oogenblik worde beslist, wensch ik — daar een gevoelen hier geuit welligt op andere plaatsen gevolg zou kunnen hebben — te doen uitkomen dat ik mij liever voeg bij het gevoelen van de Regering dan bij dat van den voorlaatsten spreker. Hij heeft onderscheid gemaakt tussehen verordeningen en raadsbesluiten; de uitvoering der eerste wil hij hebben opgedragen aan burgemeester en wethouders, die der laatste aan den burgemeester alleen. Ik vrees echter dat dit onderscheid niet altijd even duidelijk in het oog zal vallen. Er is geene raadsverordening mogelijk dan ten gevolge van een raadsbesluit. En waar zal nu het kenmerk van het onderscheid wezen? waaruit zal blijken, dat een raadsbesluit, deze of gene zaak vaststellende, zal moeten worden beschouwd als een besluit, dat door den burgemeester, of als eene verordening die door burgemeester en wethouders moet worden ten uitvoer gelegd? Ik voor mij geloof dus, dat het beter is zich te houden aan hetgeen de Regering heeft gezegd; dat in ieder voorkomend geval de raad de uitvoering zal opdragen aan burgemeester en wethouders of aan den burgemeester alleen. Alleen wanneer het aankomt op gedingen, is door de wet bepaald, dat de gemeente, hetzij eischeres, hetzij verweerdster, door den burgemeester zal worden vertegenwoordigd.

Ik geloof werkelijk dat op die wijze de zaak beter zou worden geregeld. Het zou niets wegnemen van hetgeen de Minister heeft gezegd; het zou niets wegnemen daarvan, dat het noodig is dat de ambtenaren van de administratie zich niet te veel bemoeijen met de beslissing van den raad en niet hebben te onderzoeken, of de raad te regt de uitvoering in het eene geval aan den burgemeester — in het andere aan burgemeester en wethouders opdraagt. Het gevolg daarvan kan toch zijn, dat nu de raad van Middelburg eenmaal aan den burgemeester de uitvoering had opgedragen, indien niet ten believe van den ontvanger der registratie burgemeester en wethouders bij een nader besluit zijn benoemd, de geheele overeenkomst aan eenige onzekerheid zal mank gaan. Het is niet aan den ontvanger der registratie om te oordeelen hoe de gemeenteraad zich wil doen vertegenwoordigen.

De heer **Lotsij**: Het zij mij vergund een enkel woord te zeggen tot weêrlegging van hetgeen door den vorigen spreker (den heer Cremers) is in het midden gebragt. Zijne bedenking betreft eigenlijk niet hetgeen ik heb gezegd, maar zou een bezwaar zijn tegen de gemeentewet. Ik heb die wet op het oogenblik niet voor mij en ben dus huiverig artikels te citeren; maar, indien ik mij niet vergis, zegt art. 179*a* der gemeentewet uitdrukkelijk, dat aan burgemeester en wethouders is opgedragen de uitvoering der verordeningen van den Raad; terwijl in art. 70 staat, dat de burgemeester met de uitvoering van de besluiten van den Raad is belast. In ééne raadsvergadering worden twintig besluiten genomen, en in twintig raadsvergaderingen misschien maar ééne verordening gemaakt. Men kan zeggen, met den vorigen spreker, geene verordening wordt zonder besluit van den Raad daargesteld; wat is een besluit en wat is eene verordening? Maar het verschil tussehen eene verordening en een gewoon besluit, komt mij voor niet tot de diepzinnige verborgenheden te behooren: eene verordening voorziet eene reeks van voorkomende gevallen, die het algemeen belang aangaan; een besluit betreft een bijzonder onderwerp. En nu blijf ik voor alsnog bij mijn gevoelen, dat ook het argument, getrokken uit art. 71, in de gemelde Memorie van Beantwoording der Regering niet afdoende is en niet kan beletten dat de algemeene regel van art. 70, dat de burgemeester belast is met de uitvoering van de besluiten van den raad, geldt en altijd in toepassing moet worden gebragt.

Hetgeen de vorige spreker heeft gezegd, zou dus meer een bezwaar zijn tegen de bepalingen van de gemeentewet, dan tegen hetgeen ik heb voorgedragen.

De heer **Cremers**: Ik wensch slechts te zeggen dat ik het woord heb opgevat, ten einde hetgeen door den vorigen spreker is gezegd, misschien niet op grond van het gezag dat zijne woorden verdienen, onvoorwaardelijk zonder onderzoek als waar zou worden aangenomen.

Ik sta niet op de waarheid van hetgeen door mij is voorgedragen; ik geloof dat hetgeen door de Regering in de gewisselde stukken gezegd is, juist is; ik heb het woord gevoerd, opdat een gevoelen, dat mij voorkwam niet gegrond te zijn, waartegen de Minister van Financien zich niet verzette, niet zonder nader onderzoek op het gezag van den spreker alleen zou worden opgevolgd.

De beraadslaging wordt gesloten en het wets-ontwerp *tot goedkeuring eener ruiling tusschen het bestuur der Domeinen en de gemeente Middelburg* met algemeene (30) stemmen aangenomen; bij deze stemming was de heer Paspoort van Grijpskerke afwezend.

III. Het WETS-ONTWERP TOT WIJZIGING EN VERHOOGING VAN HOOFDSTUK IX *B* DER STAATSBEGROOTING OVER 1853.

De beraadslaging wordt daarover geopend.

De heer **Minister van Financien**: Mijnheer de Voorzitter, in het verslag van de Commissie van Rapporteurs over het wets-ontwerp thans in behandeling is het verlangen te kennen gegeven in de openbare zitting te vernemen, of de kosten, welke betrekking hebben tot de zaak, waarop in dit verslag gedoeld wordt, nu geheel zijn afgedaan door de som, welke in het wets-ontwerp is vermeld.

Het is mij aangenaam der Vergadering de verzekering te kunnen geven, dat bij het departement van Financien niets bekend is van eenige sommen, welke te dier zake nog zouden moeten worden betaald; al hetgeen bij het departement bekend is, is in dit wets-ontwerp opgenomen, en van elders is mij officieus medegedeeld dat daaromtrent geen andere kosten ten laste van den Staat meer kunnen worden te gemoet gezien.

De beraadslaging wordt gesloten en dit wets-ontwerp met algemeene (31) stemmen aangenomen.

IV. Het WETS-ONTWERP TOT WIJZIGING VAN HET TARIEF VAN REGTEN OP DEN IN-, UIT- EN DOORVOER.

De beraadslaging wordt daarover geopend.

De heer **van Rijckevorsel**: De wet thans aan onze beraadslaging onderworpen mogt het zeldzaam voorregt genieten dat zij in de Tweede Kamer der Staten-Generaal met eenparige stemmen werd aangenomen. Ook deze Kamer zal daaraan nu haren bijval wel niet onthouden. Zoo als art. 1 in het oorspronkelijk voorstel was gesteld kon het onmogelijk door de wetgevende magt worden goedgekeurd. Ons tarief werd daarbij afhankelijk gesteld van tractaten, overeenkomsten en Koninklijke besluiten. Het stelsel van wederkeerigheid werd op nieuw gehuldigd. Die voordragt was strijdig te achten met den geest onzer scheepvaartwetgeving van 1850; strijdig met eene goede staatkunde, terwijl zij aan sommige gesloten handelsverdragen geweld aandeed en verwikkeling deed vreezen met die natien, die aan de gestelde voorwaarde niet ten volle mogten beantwoorden.

Het voorstel druisehte vooral aan tegen ons welbegrepen handelsbelang, hetwelk vordert dat wij andere volken vrijgevig behandelen en op onze markten lokken, zelfs dan, wanneer zij nog kortzigtig genoeg zijn om ons en anderen van de hunne te weren. Er zal een tijd komen, Mijne Heeren, en die tijd nadert reeds met rassche schreden, dat men niet zal kunnen beseffen hoe eene natie er ooit toe heeft kunnen komen om voordeel voor handel en nijverheid te zoeken in prohibitien en differentiele regten.

Zoogenaamde bescherming wordt nog maar door verkeerd begrepen eigenbelang voorgestaan.

Bij de uitbreiding van den algemeenen wereldhandel wordt het meer en meer ingezien hoe onmogelijk het is voor de voortbrengselen der nijverheid buitenlandsche debouchés te vinden, wanneer men vreemde concurrentie op eigen bodem niet kan doorstaan.

Ofschoon ik het niet zou goedkeuren dat men de eens verleende bescherming plotseling ophief, zoo oordeel ik het toch zeer wenschelijk dat men die trapsgewijze vermindere, ten einde allengs tot eenen gezonden en wenschelijken toestand te geraken.

Een der bezwaren daartegen is thans grootendeels opgeheven door de vrijstelling van verschillende grondstoffen der nijverheid.

Men heeft het betreurd, dat de Regering niet tot eene geheele herziening van het tarief heeft kunnen besluiten. Ik zou dit mede doen, wanneer de ondervinding niet leerde hoe moeijelijk zulk een werk tot stand komt. In deze zitting zou dit reeds onmogelijk zijn geweest. Ik acht daarom gedeeltelijke verbeteringen niet af te keuren, wanneer zij maar naar een vast stelsel geschieden.

Eenigermate is zulks ditmaal het geval. Het doel, dat de Regering zich schijnt te hebben voorgesteld, is, gelijk het ontwerp nu gewijzigd en door de Tweede Kamer aangenomen is, in de *eerste* plaats, de voordeelen tot hiertoe bij verdragen aan enkelen toegekend, aan allen te verleenen, waardoor voor die artikelen eene algemeene verlaging van het tarief plaats heeft en tevens het differentiele in onze wetgeving vervalt, hetwelk die tractaten er in gebragt hadden.

Het zon, wel is waar, veel eenvoudiger zijn geweest, zoo deze verlaging bij wijziging van het algemeen tarief en dus blijvend geschied ware. Behalve de meerdere duidelijkheid had zulks ook nog het nut gehad dat men, bij opzegging van een of meer verdragen, niet noodig zou gehad hebben ten gevolge dier opzegging nieuwe wettelijke bepalingen te maken.

Voor het oogenblik is echter het effect van de ons nu aangeboden bepaling hetzelfde, terwijl ik acte neem van eene verzekering en van eene verklaring van den Minister van Finantien bij de Tweede Kamer gedaan. Ik bedoel de verzekering pag. 4 der Memorie van Antwoord gegeven: » dat ten gerieve van den handel door de zorg van het Departement van Finantien een tarief zal worden uitgegeven, waarin nevens de benaming der goederen de regten staan uitgetrokken, zoo als die gedurende het bestaan der verschillende tractaten moeten worden voldaan, zoodat daardoor hetzelfde gemak zal zijn verkregen als wanneer die regten in het ontworpen tarief zelf waren opgenomen."

Ik hoop dat deze arbeid spoedig geschiede en onverwijld verkrijgbaar gesteld zal worden.

Ik bedoel verder de door den Minister in de Tweede Kamer gesproken woorden:

» Zal men bij opzegging van een verdrag terugkeeren tot het vorig tarief? Ik geloof niet dat het denkbaar is. Ik spreek niet van mij zelven, want indien ik alsdan Minister ware, ik zou zeker trachten zoodanigen teruggang te voorkomen. Doch ik geloof, dat in den tegenwoordigen tijd, wie ook Minister zij, niemand dit zal kunnen doen. Ik geloof dat, als men eenmaal een vrijgevig stelsel heeft bezeten, men thans in de 19de eeuw, niet tot een minder vrijgevig tarief kan teruggaan. Mij dunkt dus, als een dergelijk verdrag werd opgezegd, en men ten gevolge daarvan zon moeten terugkeeren tot het tarief van 1845, er geene Regering denkbaar is, die zich niet zou haasten door een wetsontwerp daarin te voorzien."

Over het tractaten-stelsel zal ik thans niet breedvoerig uitweiden. Het is genoegzaam bekend dat ik geen vriend en bewonderaar ben noch van het stelsel tot hiertoe gevolgd, noch van de wijze, waarop die verdragen grootendeels door onze onderhandelaren zijn gesloten.

Nogtans keur ik ze niet alle onvoorwaardelijk af. Ik acht het zelfs zeer goed wanneer wij overeenkomsten aangaan, waarbij wij geene bijzondere gunsten verleenen, maar alleen aan de mede contracterende partij het bestaande verzekeren en daartegen voor ons eene behandeling als die der meest begunstigde natie en zoo mogelijk als de eigen natie, ook met betrekking tot de vlag, bedingen. Zulk een verdrag strekt om bij andere volken te verkrijgen wat wij hen wijsselijk reeds hier te lande onvoorwaardelijk bij onze wetgeving hebben toegestaan.

Verder is de strekking der wet:

2°. eenige pakmiddelen die tot den uitvoer van goederen gebruikt zijn, weder vrij van regten te laten inkomen:

3°. goederen die bestemd zijn ten wederuitvoer. nadat zij hier te lande eenige bewerking hebben ondergaan, vrij te stellen van inkomend regt, zonder dat men noodig heeft van de entrepôts gebruik te maken;

4°. grondstoffen der nijverheid vrij te stellen;

5°. eenige artikelen, welke thans maar weinig in de schatkist afwerpen, in het belang van den doorvoerhandel mede toe te laten zonder betaling van inkomend regt;

6°. nog andere artikelen in het belang des handels of in het voordeel der gebruikers, vrij of tot een verminderd regt te laten inkomen;

7°. eenige prohibitien op den uitvoer te vervangen door een uitgaand regt en eenige andere artikelen tot een verminderd regt of wel geheel vrij te laten uitvoeren;

8°. eindelijk eenige verbeteringen te brengen in de classificatie van sommige voorwerpen.

Ik zal kortelijk nog mijne zienswijze over deze verschillende punten ontwikkelen:

Ad 2um en 3um. Of het doel dat men zich met het 2de artikel der wet voorstelt (het vrij toelaten van pakmiddelen en van goederen bestemd ten uitvoer na hier verwerkt te zijn) bereikt zal worden, hangt af van de formaliteiten aan dat faveur te verbinden. Zijn die eenigzins omslagtig en kostbaar dan zal de handel er weinig gebruik van kunnen maken. Beter ware het geweest vele dier pakmiddelen bij het tarief geheel vrij te stellen en dien vrijdom ook tot sommige goederen uit te strekken, welke daarop ook om andere beweegredenen aanspraak konden maken. Van deze zal ik maar noemen: rijst en stokvisch, beide belangrijke voedingsmiddelen en weinig geschikt tot opslag in entrepôt.

Ad 4um. Bij het vrijstellen der grondstoffen heeft men nu te regt alle metalen opgenomen, doch het zou nuttig geweest zijn dat dit ook geschied ware met eenige zoogenaamde halffabricaten, welke als grondstof aan te merken zijn, gelijk katoenen garens, die onmisbaar zijn voor de inlandsche weverijen.

Ad 5um. Ook bij de vrijstelling van artikelen, welke thans uiterst weinig aan de schatkist afwerpen, had men wat verder behooren te gaan. Nog vele zijn nu, strijdig met het aangenomen stelsel, aan een laag inkomend regt en mitsdien aan de daarbij verbonden kosten en formaliteiten onderworpen gebleven. Van sommige is het waarlijk te verwonderen dat zij de aandacht der Regering zijn ontgaan. Zoo is nu bijv. palmolie tot hiertoe belast als droogerijen, tot een regt van 40 cent per 100 pond voor het eerst in het tarief uitgetrokken. Dit regt staat ongeveer gelijk met dat van 1 per cent, hetwelk tot heden werd betaald, terwijl uit den overgelegden staat n°. 9 blijkt dat in 1853 aan inkomend regt f 16 is ontvangen. Om dit nietig bedrag te behouden is nu alles, wat met geene certificaten van oorsprong van de kust van Afrika wordt aangevoerd, aan alle de formaliteiten van den doorvoer en aan den opslag in entrepôt onderworpen.

Ik zou meerdere dergelijke voorbeelden kunnen bijbrengen, maar onthoude mij daarvan, omdat ik mij niet durf vleijen, dat mijn tegenwoordig discours bij een volgende herziening zal geraadpleegd worden.

Ad 6um. Ik juich het toe dat vreemde koffij op den invoer vrijgesteld wordt. Ik waeht er eer voordeel dan schade van voor de prijzen der Gouvernements-koffij, wanneer daardoor de algemeene markt en handel mogt vergrooten, uit hoofde de koopers bij voorkeur komen daar waar de meeste keus is.

Ik begrijp echter niet waarom men hetzelfde ook niet op suiker en indigo heeft toegepast, ook in het belang onzer fabrieken. Van suiker vooral is het niet rationeel nog een inkomend regt te heffen, terwijl op dit artikel reeds een hoog consumtieregt is gelegd.

Het regt, waarmede macoroni en vermicelli bij den invoer belast blijven, is nog veel te hoog in vergelijking van dat op tarwe, hetwelk de grondstof is dier voortbrengselen.

Wat echter ons tarief bijzonder blijft ontsieren, is: dat van enkele voorwerpen nog een *inkomend* en een *uitgaand* regt *beide* wordt gevorderd. Meent men te regt of te onregt in het belang der nijverheid een artikel nog op den uitvoer te moeten belasten, dan is het verkeerd dat bij invoer mede te doen, gelijk nu weder bij gedroogden en ongedroogden meekrapwortel is voorgesteld en het geval blijft met cichorei-wortel, onbewerkt haar, zwijnsborstels, waarden of wilgenhout, hoephout, onbereide schapen-, hazen- en konijnenvellen, oud koper, paarden en veulens, onbereide pelterijen, ongemalen tufsteen, wild en gevogelte. Wil men daarentegen in het vermeend belang van sommige takken van industrie nog een inkomend regt heffen, dan behoorde de uitvoer geheel vrij te zijn.

Het is waarlijk jammer dat het overschot van een vroeger beginselloos tarief, ten minste wat dit punt betreft, nu niet geheel verdwenen is. Thans zal toch wel niemand meer beweren dat men een voorwerp bij het inkomen moet belasten in het belang van den inlandschen producent en te gelijk bij den uitvoer in het voordeel van den gebruiker hier te lande. Men zal het dubbel regt, van deze voorwerpen geheven, toch wel niet willen verdedigen door het belang der schatkist in te roepen.

Ik maak opzettelijk deze bedenkingen, omdat zij in verband staan met de wijzigingen thans door de Regering voorgesteld, maar zal nu in geene beschouwing treden over de verdere verbeteringen, welke ons tarief nog mijns inziens vereischt.

Ad 7um. Te regt zijn eenige prohibitien op den uitvoer vervangen door een uitgaand regt. Lompen zijn echter, ten gevolge der daarin gebragte verhooging, mijns inziens nog te veel bezwaard. Ik vrees dat de nu voorgestelde regten nagenoeg met een verbod gelijkstaan, dat de schatkist er weinig van zal ontvangen en de sluikhandel voort zal gaan zonder betaling van regten uit te voeren.

Men heeft bij deze bepaling alleen het oog gehad op de eischen der papierfabrikanten, zonder tevens te letten op het belang der bezitters van die voorwerpen, en dat men het regt van eigendom van dezen verkort als men hen dwingt die tot een lageren prijs binnen 's lands af te geven, doordat men den afzet naar buiten belet. Men vergat daarbij de belangrijke beseherming, welke onze fabrieken vinden in de inkomende regten van vreemd papier.

Ik keur het ook af dat men de lompen in verschillende categorien heeft gerangschikt. Men had dit kunnen voorkomen met één regt van alle soorten volgens de waarde te heffen.

Eindelijk moet ik nog mijn leedwezen betuigen, dat bij deze gelegenheid de heffing der 13 opcenten niet is afgeschaft. Deze overleven nog steeds het reeds zoo lang vernietigde Syndicaat, waarvoor zij oorspronkelijk werden ingesteld. Zij maken iedere

berekening van regten omslagtiger, en zouden bij eene herziening van het tarief zonder merkelijk nadeel voor de schatkist vermeden kunnen worden, wanneer het regt in evenredigheid verhoogd werd van die artikelen, welke men meent aan eene fiscale belasting onderworpen te moeten laten, mits men maar er op lette, dat sluikerij door een te hoog regt niet worde aangemoedigd.

Hetgeen ik in de wet mis, zal mij niet terughouden om aan haar mijne goedkeurende stem te geven. Wanneer ik het geheel overzie, dan erken ik gaarne dat op den goeden weg eene groote schrede voorwaarts gedaan is.

Door deze wet wordt de goede harmonie met onze naburen bevestigd, zal de opmerkzaamheid der handeldrijvende volkeren nog meer naar onze havens worden geleid, zullen bij den doorvoer tijd en onkosten worden gespaard, hetgeen bij de groote concurrentie van andere zeesteden tegenwoordig zoo dringend noodig is. Wij mogen het ons niet ontveinzen, Mijne Heeren, meer dan ooit zijn inspanning, ontheffing van lasten en bezuiniging van kosten noodig om ons standpunt in de mercantiele wereld te handhaven. Regering, Vertegenwoordiging en handel kunnen daarvan niet genoeg doordrongen zijn.

Het is dan ook met groot leedwezen dat ik deze zitting zie voorbijgaan, zonder dat eene wet is aangeboden ter opheffing van het tonne- of lastgeld op de zeeschepen; dat op het loodswezen, hetwelk gereed ligt, is mede, onbegrijpelijk genoeg, achterwege gebleven. Ik hoop beide wetten bij den aanvang der volgende zitting van de Staten-Generaal eindelijk te zien verschijnen.

Op de patenten zijn verbeteringen toegezegd. Zoolang de schatkist de opbrengst dezer op de nijverheid zoo zeer drukkende belasting niet geheel kan missen is het noodig dat de grofste gebreken en onbillijkheden wegvallen, zoo als de invidiuele aanslag der verschillende hoofden van hetzelfde handelshuis en de vermenigvuldiging van het regt van patent voor verschillende kleine bedrijven te zamen uitgeoefend.

Ook de personele belasting vereischt verbetering. Het is onregtvaardig, dat bergplaatsen van den landbouw en van de fabrieken vrijgesteld zijn en dat die van den handel moeten betalen. Somtijds moet dit voor een geheel jaar geschieden, ofschoon het locaal maar eene enkele maand gebruikt wordt. De belasting op bergplaatsen verhoogt den prijs daarvan en bezwaart alweder de mededinging met naburige havens.

Deze onderwerpen achtte ik mij verpligt bij deze gelegenheid met een enkel woord aan de zorg des Minister van Finantien aan te bevelen.

Ik eindig met den wensch, dat het der Regering moge behagen, onmiddellijk na de verleende bewilliging des Konings, van den inhoud en strekking dezer wet berigt te geven aan alle onze gezanten en consuls; dat daarbij tevens op nieuw en met nadruk worde gewezen op den milden geest onzer mercantiele wetgeving en dat een en ander door deze ambtenaren zonder verwijl in de plaatsen, waar zij resideren, ter kennis van belanghebbenden worde gebragt.

Ik hoop dat deze mededeelingen niet dezelfde vertraging zullen ondervinden als waarover men zich in 1850 zoo te regt beklaagde.

De spoedige plaatsing eener Hoogduitsche vertaling in het Berlijnsche handels-archief kan tot de algemeene bekend-wording allezins bijdragen.

De gelegenheid is gunstig om de opmerkzaamheid der buitenlanders op nieuw te vestigen op de Nederlandsehe markten en op alles, wat reeds door de Regering en de wetgevende magt is gedaan om den internationalen handel te bevorderen.

De heer **Minister van Finantien**: Het was mij aangenaam uit den mond van den afgevaardigde uit Zuidholland (den heer van Rijckevorsel) in het algemeen goedkeuring op onzen arbeid te ondervinden. Met hem geloof ik dat dit wets-ontwerp niet op zich zelf moet beschouwd worden, maar als eene schrede, en het zij mij vergund er dit bij te voegen, als eene belangrijke schrede op den weg, dien men hier te lande sedert 1845 bewandelt. Wanneer men deze wet afzonderlijk beschouwt, geef ik dien spreker toe dat haar nog vele leemten aankleven en het wenschelijker zou geweest zijn een geheel nieuw tarief tot stand te brengen; let men echter op den toestand, waarin men verkeert, op de banden, waarvan men zich niet kon losmaken wegens de verschillende tractaten, welke wij met verschillende volken hebben gesloten, dan geloof ik dat dit wets-ontwerp het meest geschikt is om ons een stap voorwaarts te brengen op dien weg, dien de afgevaardigde uit Zuidholland ook wenscht bewandeld te zien. Ik geef hem toe dat het misschien beter en wenschelijker ware geweest dat al die verschillende artikelen met de regten, die daarop thans ingevolge de verschillende tractaten zullen geheven worden, in het wets-ontwerp waren opgenomen, doch dit zou, naar ik geloof, het doel hebben tegengewerkt hetwelk die spreker zich voorstelt. Men zou zich, mijns inziens, dan minder gedrongen gevoelen om later te komen tot een tarief, hetwelk al die eigenschappen zal vereenigen, die men in een tarief mag verlangen. Onder die eigenschappen worden door hem zeker ook op den voorgrond gesteld eenvoudigheid en gelijkmatigheid, welke eenvoudigheid en gelijkmatigheid thans zijn verbroken door de verschillende bestaande tractaten. Men gaat thans een stap verder door de voorregten, die aan enkele natien zijn geschonken, over alle volken uit te breiden. De bonte verscheidenheid welke nu daarin nog blijft heerschen, kan alleen worden weggenomen, wanneer men later hierop terugkomt en hetzij van onze zijde, hetzij van die van vreemde regeringen de wenschelijkheid wordt gevoeld om een eind aan de thans bestaande tractaten te maken, ten gevolge waarvan men zich dan genoopt zal gevoelen om tot een tarief te komen, dat aller wenschen zal bevredigen.

Men had nog verder kunnen gaan; ik geef dit den spreker toe, doch dit geldt in alle zaken. Wanneer men toegeeft aan de wenschen van eene zijde kan men van dien kant altijd beweren dat men nog verder had kunnen gaan, doch ik betwijfel of, wanneer de Regering werkelijk verder ware gegaan, dit wets-ontwerp wel dien algemeenen bijval zou genoten hebben, dien het thans reeds bij een tak der wetgevende magt heeft ondervonden. Men kan, geloof ik, op een dergelijken weg niet te voorzigtig te werk gaan. De beschouwingen van vrijheid van handel en opheffing van beschermende regten zijn wel is waar in het algemeen juist, maar eene verstandige Regering moet het oog gevestigd houden op de belangen van al hare ingezetenen. Zij mag dus geen roekeloozen greep doen in bestaande wetgevingen, waardoor de belangen van sommigen harer ingezetenen op eene gevaarlijke wijze zouden worden gekrenkt. Ik geloof dus, dat deze partiele verbetering op dit oogenblik bepaaldelijk de voorkeur verdient boven eene geheele verandering, boven datgeen wat van sommige kanten wordt gewenscht, namelijk geheele opheffing van regten, die beschouwd kunnen worden als tot bescherming van industrie strekkende.

Ik geloof, dat de Regering met regt kan verlangen, dat een tarief op den in- en uitvoer ook het zijne toebrenge tot het vullen van de schatkist, zoodat men dit belang niet uit het oog moet verliezen. Van dat standpunt uitgaande dunkt mij, dat vele regten die men wil voorstellen als uitsluitend strekkende tot bescherming, werkelijk beschouwd moeten worden als te dienen tot stijving van 's Rijks schatkist.

De geachte spreker heeft het als eene ontsiering van het tarief beschouwd, dat voor enkele artikelen gelijktijdig regten op den in- en op den uitvoer zijn behouden. Mij komt het echter voor, dat ook hier eene wenschelijke voorzigtigheid niet veronachtzaamd mag worden.

Het is bekend wat ten dezen aanzien heeft plaats gehad met de meekrap. Deze was vroeger belast met een aanzienlijk regt op den invoer en op den uitvoer, grootendeels uit aanmerking van den toestand dier industrie; de meeste landbouwers, die meekrap teelden, hadden namelijk ook aandeel in de meestoven. Daarom verlangde dat gedeelte onzer ingezetenen hoogere invoerregten op de verschillende meekrapsoorten en tevens een hooger uitvoerregt op de alizari of gedroogde en ongedroogde racin. Het zal onnoodig zijn te herinneren hoe zeer de toestand dier industrie veranderd is. Men heeft belangrijke fabrieken opgerigt en de voortbrenging van de plant is veel meerder dan vroeger geheel afgescheiden geraakt van de verdere meer fabriekmatige behandeling van het product. Wanneer men nu eensklaps zoowel het in- als het uitvoerregt aanzienlijk vermindert, dan zal men de belangen òf van den landbouwer òf van den fabrikant zeer benadeelen. Ik geloof dus, dat het voorzigtig is dezen weg niet te spoedig te verlaten, maar liever van een hoog op een zeer matig in-, en uitvoerregt terug te komen.

Dezelfde spreker heeft ook aanmerking gemaakt op hetgeen plaats vindt ten aanzien van de lompen en in de eerste plaats gemeend, dat men het regt op den uitvoer van lompen eenvormig had moeten behouden. De Regering heeft het meer raadzaam geacht, ook in het belang van de fabrikanten, dat regt verschillend te maken voor linnen lompen, voor wollen lompen en lompen van touw. Men heeft gezegd, dat dit aanleiding zal geven tot fraude, en dat men onder de wollen lompen linnen lompen zal mengen. Daartegen is voorzien, Mijne Heeren, want er staat bepaaldelijk uitgedrukt, dat alle gemengde lompen naar het hoogste regt zullen belast worden. Indien dus onder wollen lompen enkele linnen lompen gevonden worden, zal men verpligt zijn het hoogste regt, namelijk dat van f 10, te betalen.

Doch diezelfde geachte spreker heeft gezegd: de sluikerij zal hierdoor niet worden tegengegaan; gij zult dus blijven in denzelfden toestand. Ik kan dit niet volkomen toegeven; ik geloof, dat door het regt, gelijk het thans bepaald is, de sluikerij oneindig beter zal worden tegengegaan dan door het verbod. Het is bekend, dat wanneer iemand op het onvrij territoir wordt ontmoet die bij zich heeft eenig voorwerp, waarvan de uitvoer verboden is,

ZITTING VAN DEN 30STEN AUGUSTUS.

doch waarvan het regt, indien het er van kon geheven worden, één gulden niet zou te boven gaan, dat hij dan zoodanig voorwerp vrij kan vervoeren. Indien er een verbod van uitvoer bestaat, dan neemt men eene zekere willekeurige bepaling van het regt dat zou moeten betaald worden en stelt dit gelijk aan zes per cent van de waarde. Daar nu de lompen eene geringe waarde hebben, zoo zou daaruit volgen, dat op het onvrije territoir zonder regt van aanhaling, zou kunnen worden vervoerd eene hoe veelheid van nagenoeg 60 Ned. pond. Wordt er nu een regt van f 10 op de 100 pond gesteld, dan is het regt op 10 pond, één gulden. Het gevolg dezer wet zal dus zijn, dat niemand op de grensstreken meer dan 10 pond linnen lompen zonder de noodige documenten bij zich zal mogen dragen. Ik geloof dus, dat daardoor oneindig beter zal worden gewaakt tegen de sluikerij dan vroeger, toen de uitvoer geheel verboden was.

Ten opzigte der 13 opcenten zij het mij vergund hier te herinneren wat reeds in de Memorie van Beantwoording der Regering is gezegd, namelijk dat eene gelijksoortige belasting in de meeste, ten minste in vele landen, bestaat, en dat de Regering, hoewel eene afschaffing der opeenten niet onuitvoerlijk achtende en ze in nadere overweging willende nemen, het evenwel niet raadzaam acht daartoe over te gaan. Dit zou moeten geschieden bij een geheel nieuw tarief, gelijk de geachte spreker zelf heeft erkend. Maar bij het tegenwoordig geheven wordende regt ook nog de opeenten weg te nemen, dit zou de regten lager doen worden dan in de bedoeling ligt en in het belang der schatkist zou zijn.

Dezelfde geachte spreker heeft verschillende wenschen geuit. De Regering zal natuurlijk aandachtig nagaan in hoeverre die wenschen kunnen vervuld worden. Ik heb het altijd voorzigtig geoordeeld, in dezen geene bepaalde toezegging te doen. Maar er is één punt, waarop ik gaarne dien geachten spreker zal geruststellen. Hij verlangt namelijk, dat, zoo dit ontwerp den bijval dezer Kamer mogt verwerven, alsdan ten spoedigste een tarief zal worden uitgegeven ten behoeve van den handel. Reeds is men voorloopig begonnen zich daarop voor te bereiden en ik vlei mij, dat, wanneer dit ontwerp tot wet zal zijn verheven, de uitgave daarvan spoedig zal kunnen volgen. Dat dit echter zoo *onverwijld* zal kunnen geschieden als men dit wenscht, dit is onmogelijk, want in allen gevalle is het een belangrijke arbeid. Het zal een klein boekdeel zijn, dat misschien 12 à 13 vel zal beslaan en er zal dus wel eenige tijd verloopen, om dit werk behoorlijk tot stand te brengen. Het is toch veel beter, dat het eenige dagen later verschijnt, dan met veel fouten, die een zeer nadeeligen invloed zouden hebben op den handel en met regt afkeuring zouden vinden. Echter kan het geachte lid reeds hieruit zien, dat ook dit punt door de Regering in ernstige overweging is genomen en dat men zich heeft voorbereid om ten spoedigste tot de uitvoering daarvan te kunnen overgaan.

De heer **van Rijckevorsel**: Ik ben den Minister van Financien dank verschuldigd voor de opmerkzaamheid, die hij aan de punten heeft gewijd, welke ik heb aangestipt. Ik geloof dat het onnoodig zal zijn daarop terug te komen. Een punt echter is niet door den heer Minister aangeroerd, misschien wel omdat het niet zoo zeer zijn departement betreft. Ik bedoel den laatsten, aan het slot mijner rede vermelden wensch, namelijk dat door de Regering, na de aanneming dezer wet, ten spoedigste aan onze consuls en gezanten mededeeling van den inhoud en de strekking der wet moge worden gedaan. Daar wij de eer niet hebben den Minister van Buitenlandsche zaken hier tegenwoordig te zien, neem ik de vrijheid den Minister van Financien te verzoeken om bij zijn ambtgenoot de tolk van dien wensch te willen zijn.

De heer **Minister van Financien**: De reden, die door den geachten spreker uit Zuidholland is aangevoerd, is juist die, welke mij had weêrhouden op dat punt te antwoorden. Het is een punt dat minder het Departement van Financien, maar meer regtstreeks dat van Buitenlandsche Zaken betreft. Ik wil echter gaarne op mij nemen de aandacht daarop te vestigen en daar het initiatief toch altijd van dat van Financien zal moeten komen, zal ik, wat mij betreft, zorg dragen, dat daaraan zoo spoedig mogelijk gevolg zal worden gegeven. Ik zal dit met te meer genoegen doen, omdat ik van mijne zijde er zeer op heb aangedrongen, dat dit wets-ontwerp nog voor het sluiten van deze zitting van de Staten-Generaal wierd in behandeling genomen, en ik heb dit daarom gedaan, omdat ik den levendigsten wensch koester, dat de handel nog in den loop van dit jaar, voor dat het latere jaargetijde dit zou belemmeren, in het genot van dit meer vrijgevig tarief mogt komen.

De beraadslaging wordt gesloten en het wets-ontwerp *tot wijziging van het tarief van regten op den In-, Uit- en Doorvoer* met algemeene (31) stemmen aangenomen.

V. Het WETS-ONTWERP TOT ONTEIGENING VAN PERCEELEN TOT UITBREIDING VAN DE GEMEENTE ARNHEM wordt zonder beraadslaging met algemeene (31) stemmen aangenomen.

VI. Het WETS-ONTWERP TOT VERHOOGING VAN HOOFDSTUK V DER STAATSBEGROOTING OVER 1854. (*Maatschappij van Weldadigheid.*)

De beraadslaging wordt daarover geopend.

De heer **van Swinderen**: Naar het mij voorkomt wordt bij dit voorstel van wet van ons gevraagd, dat wij aan de Maatschappij van Weldadigheid weldadigheid bewijzen. Ik erken dankbaar, dat telkens, wanneer in Nederland zoodanig beroep op de weldadigheid wordt gedaan, zoodanig beroep een gunstigen weêrklank bij het Nederlandsche volk vindt. Ik geloof ook dat dit wets-ontwerp, zoo als elders, ook in deze Vergadering een gunstig gehoor zal vinden. Maar ik meen dan toch, dat tot de ware uitoefening der deugd van weldadigheid behoort, dat men zich bekend make met de oorzaak der behoefte en met de vermoedelijke gevolgen, die de verlangde onderstand zal hebben.

Wanneer ik dit toepas op het tegenwoordig aan onze beraadslaging onderworpen wets-ontwerp, dan moet ik voor mij tot de bekentenis komen, dat ik er niet in geslaagd ben, om op de hoogte te komen van de behoeften der Maatschappij, vooral omdat mij daartoe de vereischte bescheiden ontbraken, en ik zal alzoo nog veel minder de vermoedelijke gevolgen kunnen nagaan, en of door het verleenen van den gevraagden onderstand in de behoeften der Maatschappij duurzaam zal kunnen worden voorzien.

Dit gebrek aan genoegzame kennis omtrent den stand van de zaken der Maatschappij zal mij dan ook weêrhouden om mijne goedkeurende stem aan dit voorstel van wet te geven.

De heer **Minister van Binnenlandsche Zaken.** [*Deze rede zal later worden medegedeeld.* I.]

De heer **van Swinderen**: Ik zeg den Minister dank voor de verschillende inlichtingen ons gegeven. Ik veroorloof mij evenwel op te merken, dat het *gemis aan crediet bij de Maatschappij*, waarvan in het verslag is gewaagd, niet door hem weêrsproken is; en ik voor mij geloof dat daarmede de duurte der levensmiddelen in naauw verband staat.

Ten aanzien van hetgeen in § 4 wordt gezegd, heeft de Minister het doen voorkomen, als of deze Kamer in het bezit zou zijn van al die stukken, welke noodig mogten wezen om op de hoogte van deze aangelegenheid te geraken. Ik neem echter de vrijheid aan de Vergadering mede te deelen, dat, tijdens dit wetsvoorstel in de sectien werd onderzocht, in de sectie waartoe ik de eer heb te behooren, een persoonlijk onderzoek is ingesteld, om zich ter griffie van deze Kamer in het bezit te stellen van de bescheiden tot de juiste beoordeeling noodig. Die poging bleef vruchteloos, en men is verstoken gebleven van de noodige stukken omtrent deze aangelegenheid.

Wat door den Minister gezegd is omtrent de kolonien Veenhuizen en Ommerschans, veroorloof ik mij op te merken, dat ook in mijne sectie dergelijke gesplitste opgave niet aanwezig was, of verkregen kon worden, hetgeen waarschijnlijk aanleiding tot het verzoek om die opgave zal hebben gegeven.

De heer **Minister van Binnenlandsche Zaken.** [*Deze rede zal later worden medegedeeld.* II.]

De heer **van Nispen van Pannerden**: Er bestaat hier verschil van gevoelen of de stukken, welke tot inlichting kunnen strekke, betrekkelijk dit onderwerp, door de Regering zijn medegedeeld. Ik geloof met den spreker uit Friesland (den heer van Swinderen) dat die stukken ter griffie van deze Kamer niet berusten, dat zij ook daar nimmer zijn overgebragt; maar daardoor wordt niet uitgesloten dat misschien stukken ter inlichting zijn gegeven aan de andere Kamer, — stukken, welke de punten, die verschillende leden in het licht wenschen gesteld te hebben, duidelijk zouden kunnen maken.

Ik geloof dat indien de heer Minister daarop zijne aandacht zou willen vestigen, misschien het bezwaar, geopperd door den spreker uit Friesland, hem meer gegrond zou voorkomen.

De beraadslaging wordt gesloten en het wets-ontwerp *tot verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting over* 1854. (Maatschappij van Weldadigheid) met 29 tegen 2 stemmen, die der heeren van Eijsinga en van Swinderen, aangenomen.

De vergadering wordt daarna gesloten.

ZITTING VAN DEN 30STEN AUGUSTUS.
(*SUPPLEMENTBLAD.*)

REDEVOERINGEN, *uitgesproken door den heer* **Minister van Binnenlandsche Zaken**, *in de zitting van Woensdag den 30sten Augustus* 1854.

[I. Bladz. 229.]

Mijnheer de Voorzitter, na de weinige aanmerkingen die in den loop van deze discussie zijn gemaakt, zal ik mij grootendeels kunnen bepalen tot de beantwoording van de bedenkingen, opgenomen in het Voorloopig Verslag. Ik heb daarin gevonden in de eerste plaats, dat vele leden genegen zijn tot het toestaan van de gevraagde bijdrage, alleen omdat buitengewone omstandigheden haar noodzakelijk maken. Ik wil gaarne de verklaring geven, wel niet, dat zonder die omstandigheden de Regering het voorstel in geen geval zou hebben gedaan, maar dat zij zeker dit ontwerp niet zou hebben aangeboden, zonder dat een naauwkeurig en bepaald onderzoek had plaats gehad, in hoeverre het belang van den Staat medebragt zelf het beheer van de Maatschappij van Weldadigheid op zich te nemen. Ik geloof evenwel dat men niet dan in den uitersten nood tot zoodanigen maatregel zijne toevlugt moet nemen. Thans evenwel waren er bijzondere omstandigheden. Zij waren van algemeene bekendheid. Het was onnoodig meer licht daarover te verspreiden.

Eene tweede bedenking betrof de huishouding van de Maatschappij. De vraag is gedaan: of de administratie niet op een te hoogen voet was ingerigt, en of het niet mogelijk zou zijn daarin eenige bezuinigingen te brengen. Ik antwoord daarop, dat de Regering geheel instemt met het gevoelen van die leden, die het als wenschelijk beschouwen, dat zij zich strikt houde aan de voorschriften van het contract, volgens hetwelk de regeling der huishouding van de Maatschappij aan haar bestuur is overgelaten. Wat betreft de aanmerking dat door gebrek aan werkzaamheden een groot gedeelte van de bevolking der Maatschappij verstoken zou zijn van werk, moet ik verklaren dat die bijzonderheden bij de Regering niet bekend zijn. Wel is waar zijn sommige kolonisten niet bezig met den landbouw. De reden echter daarvan is niet zoo zeer gelegen in het gemis aan woeste gronden voor bebouwing vatbaar, doch wel in de omstandigheid, dat velen van hen voor het werk van den landbouw niet geschikt zijn, als invalide personen, welke men verpligt is andere werkzaamheden te doen verrigten, bijv. het maken van kolfijzakken.

De vraag is gedaan, of het contract, in het jaar 1843 tusschen de Regering en de Maatschappij gesloten, alsnog van kracht is. Ik kan daarop volmondig „ja" antwoorden. Eene tweede vraag was, of er in het contract van 1843 eenige wijziging heeft plaats gehad. Wat het wezen van het contract betreft, is daarin volstrekt geene verandering gekomen. De verhouding van de Maatschappij tot den Staat is volmaakt dezelfde gebleven. Evenwel de vraag is *bepaald* gesteld en zij dient daarom *bepaald* beantwoord te worden.

Er zijn in het contract eenige geringe veranderingen gemaakt. De artt. 12, 13 en 14 van het contract van 1843 zijn in het jaar 1849 door andere vervangen. Die artikelen houden bepalingen in omtrent het geven in vruchtgebruik van roerende goederen, welke het eigendom zijn van den Staat. In de practijk leverden die voorschriften onoverkomelijke moeijelijkheden op. Het sprak van zelf, dat sommige van die roerende goederen door het gebruik vergingen, en dat ze door andere moesten worden vervangen. Daarom is eenige wijziging in het contract gebragt, ten gevolge waarvan jaarlijks een inventaris wordt opgemaakt van de aanwezige goederen, welke eene zekere waarde moeten hebben, nagenoeg overeenkomende met de som waarop de voorwerpen bij het aangaan van het contract waren geschat. Zoo als de Vergadering ziet, zijn het wijzigingen van gering belang, die volstrekt niet tot het wezen van het contract afdoen.

Er is verder gevraagd, tot welk bedrag, in art. 43 van het contract bedoeld, de loopende schuld door de Regering is bepaald geworden? Die som is laatstelijk bepaald op een bedrag van f 750,000. Het is evenwel gebleken, dat dat bedrag in den regel niet voldoende is; maandelijks wordt echter door de Maatschappij de som der loopende schuld aan de Regering opgegeven, zoodat, overeenkomstig met de bepaling van het contract, de oversohrijding der som met medewerking van de Regering plaats heeft. De som zal wellig moeten worden gewijzigd, omdat de ondervinding aantoont dat zij te gering is. Men heeft daarmede echter gewacht, tot dat een definitive maatregel zou zijn genomen ten opzigte van de loopende schuld; welke, zoo als waarschijnlijk binnen korten tijd zal kunnen plaats hebben, gedeeltelijk geconverteerd zal worden in eene gevestigde schuld tegen eene matige rente.

De laatste aanmerking in het Verslag gemaakt, betreft het gemis van de noodige inlichtingen en bescheiden om deze zaak behoorlijk te kunnen beoordeelen. Die bedenking is thans herhaald door den geachten spreker uit Friesland. De Regering is bereid om bij elke gelegenheid, en ook bij de behandeling van de begrooting, aan de Vergadering mede te deelen een overzigt van hetgeen heeft plaats gehad na het jaar 1848, toen een zeer uitgewerkt berigt aan de Staten-Generaal is overgelegd. Ik zeg evenwel dat het zal zijn een overzigt van hetgeen aan de Vergadering bekend kan zijn, want ik ben overtuigd, dat al de bescheiden en al de inlichtingen welke verlangd kunnen worden en welke door de Regering kunnen worden gegeven, achtereenvolgens aan de Vergadering zijn medegedeeld. In 1842 werd eene Staatscommissie benoemd. Aan die commissie was de taak opgedragen om al wat de Maatschappij betrof naauwkeurig te onderzoeken. Die commissie heeft zich bezig gehouden met de geheele huishouding, met den finantielen toestand, met het stelsel van landbouw, met al hetgeen eenig onderzoek vereischte. Zij heeft een uitgewerkt rapport uitgebragt en op de grondslagen daarvan werd de overeenkomst van 1843 gesloten. Sedert dien tijd heeft men zich daaraan gehouden en aan de Maatschappij is, behalve bij bijzondere wetten, niets verstrekt boven hetgeen bij contract was bedongen. In 1848, toen eene bijdrage overmijdelijk scheen, zoowel wegens buitengewone duurte als wegens andere omstandigheden, werd in de Memorie van Toelichting bij het wets-ontwerp gevoegd een verhaal gegeven van al wat sedert 1843 had plaats gehad. Na 1848 is geene wetsvoordragt aan de Vergadering gedaan. De Regering heeft evenwel bij de jaarlijksche overlegging van de rekening van het bijzonder fonds al de bescheiden medegedeeld welke men verlangde, al de vragen beantwoord die gesteld werden. Dit laatste heeft nog onlangs plaats gehad bij de overgelegde rekening over 1852, die in Maart of April, zoo ik mij niet bedrieg, aan de Kamer is aangeboden. Ook daarbij is geantwoord op de vragen door de Vertegenwoordiging gedaan.

Bij het te kennen geven van het verlangen naar meerdere inlichtingen is onder andere gevraagd eene splitsing van de opbrengst der landproducten in de gedwongene en in de vrije kolonien. Die opgave kan zeer gemakkelijk geschieden. Zij is trouwens van algemeene bekendheid; men vindt haar in het gedrukte verslag der Maatschappij van Weldadigheid, dat dit jaar is uitgekomen. Daarin kunnen zij, welke er belang in stellen, de splitsing vinden die thans gevraagd wordt.

Zoo als ik straks reeds zeide, de Regering wenscht niet liever dan dat de zaken der Maatschappij behoorlijk en in al hare onderdeelen worden gekend. Zij rekent het in het belang van den Staat dat niet de minste twijfel of duisternis die door de Regering kan worden opgeheven, blijve bestaan. De inlichtingen die verlangd worden is zij steeds bereid te geven; doch zij is van meening dat aan de *behoefte* aan inlichting werkelijk is voldaan, en dat al wat gevraagd kan worden is medegedeeld.

[II. Bladz. 229.]

Ik heb zoo even reeds met een woord melding gemaakt van de oorzaak waaraan het gemis aan crediet, door den spreker vermeld, wordt toegeschreven, namelijk aan het hooge bedrag der loopende schuld.

Ik heb gezegd dat waarschijnlijk binnenkort in dat bezwaar zou worden voorzien en die zaak geregeld. Daardoor zal ook naar mijn inzien een zeer groote stap zijn gedaan op den weg tot verbetering van den finantielen toestand der Maatschappij.

Wat overigens betreft het gemis van stukken, ik ben overtuigd dat door de Regering zijn overgelegd al de gevraagde bescheiden, die de spreker heeft verlangd, alleen niet de opgaven, betreffende de splitsing, die hij meent dat door de Regering ook moesten zijn overgelegd. Ik heb alleen opgemerkt dat hieraan gemakkelijk kon worden voldaan, omdat in gedrukte en uitgegeven stukken die splitsing reeds is gemaakt.

ZITTING VAN DEN 31STEN AUGUSTUS.

33STE ZITTING.

ZITTING VAN DONDERDAG 31 AUGUSTUS.

(GEOPEND TEN 11 URE.)

Beraadslaging over en aanneming van het wets-ontwerp tot vaststelling van het reglement op het beleid der regering van Nederlandsch Indie.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 32 leden, te weten de heeren:

Blankenheijm, Borski, van Swinderen, van Nispen van Pannerden, Tonckens, Regout, Martens van Sevenhoven, van Goltstein van Oldenaller, van Wessem, van Rhemen van Rhemenshuizen, van Weel, van Beeck Vollenhoven, van der Oudermeulen, de Vos van Steenwijk, Cremers, van der Lek de Clereq, de Sitter, 't Hooft van Benthuizen, Sassen, van Sasse van Ysselt, van Rijckevorsel, van Aylva van Pallandt, d'Ablaing van Giessenburg, van Heeekeren van Wassenaer, Lotsij, Boxman, Cost Jordens, van Eijsinga, van Dam van Isselt, Insinger en Paspoort van Grijpskerke;

en de heeren Ministers van Justitie en van Kolonien.

De notulen van het verhandelde in de vorige zitting worden gelezen en goedgekeurd.

Aan de orde is de behandeling van HET WETS-ONTWERP TOT VASTSTELLING VAN HET REGLEMENT OP HET BELEID DER REGERING VAN NEDERLANDSCH INDIE.

De beraadslaging wordt daarover geopend.

De heer **van Rijckevorsel:** Een der belangrijkste onderwerpen, welke deze Kamer immer geroepen werd te behandelen, is ongetwijfeld eene wet waarbij bepalingen worden voorgeschreven:
op de zamenstelling, de bevoegdheid en de pligten der regering van Nederlandsch Indie;
op de verschillende besturen en op de justitie aldaar;
op de regten en verpligtingen van de ingezetenen;
op de godsdienst en het onderwijs;
op handel en scheepvaart in die gewesten.

Hoogst belangrijk waren ook de stukken daarover gewisseld bij de Tweede Kamer der Staten-Generaal en de discussie in die Kamer gehouden.

Veel licht is daardoor ook voor ons verspreid over punten welke zoo te regt in de laatste jaren groote belangstelling bij de natie verwekten en de drukpers ijverig bezig hielden.

Die belangstelling kan waarlijk geene verwondering baren wanneer men bedenkt dat onze Indische bezittingen grootelijks bijdragen om Nederland, niettegenstaande zijn beperkt Europeesch grondgebied en het verlies van zijnen invloed op de staatkunde van ons werelddeel, nog eene eervolle plaats onder deszelfs volken te doen bekleeden; wanneer men bedenkt, dat wij aan Java, hetwelk voor dertig jaren door sommigen als een lastpost werd beschouwd, in groote mate de verbetering te danken hebben van een, nog kort geleden, zoo treurig gesteld finantie-wezen.

Die belangstelling baart geene verwondering, Mijne Heeren, wanneer men bedenkt dat aan het kleine Nederland door de Voorzienigheid de gewigtige taak is opgedragen in Indie 20 millioenen onzer natuurgenooten te besturen en aan hunne aardsche bestemming te doen beantwoorden.

Van die hooge en warme belangstelling wensch ik dan ook in dit uur eenig blijk te geven, ofschoon ik mij geenszins vlei bij de beschouwing van dit veelomvattend onderwerp eenig nieuw gezigtspunt te doen kennen. Ik zal daarom ook niet alle de onderdeelen van het reglement behandelen, nog veel minder de bijzondere artikelen. De bedenkingen, welke opheldering der Regering schenen te vereischen, zijn opgenomen in het verslag der Rapporteurs dezer Kamer en door den Minister meer of min volledig beantwoord.

Naardien in deze Kamer geene wijzigingen in de wet kunnen worden gebragt, beperkt zich onze taak tot een naauwgezet onderzoek of er bepalingen in de wet voorkomen, welke gevaarlijk of schadelijk zijn te achten en of hetgeen men er mist, of hetgeen men er anders had willen zien gesteld, van dien aard is dat men daarom de wet behoort af te keuren, dan wel of het geheel aanneembaar is te achten.

Dit is dan ook het standpunt, waarop ik mij heb geplaatst.

Ik ontveins niet, Mijne Heeren, dat ik ter betere beoordeeling gaarne kennis had gedragen van het ontwerp geconcipieerd door den Raad van Nederlandsch Indie en van de aanmerkingen daarop gemaakt door den Gouverneur-Generaal. Het gemis dier stukken wordt niet goedgemaakt door hetgeen een lid van dien Raad als zijne persoonlijke zienswijze publiek heeft gemaakt. Aangenomen zelfs dat die zienswijze dezelfde was als die van de meerderheid des Raads, dan wordt nu toch nog die van den Gouverneur-Generaal zelven gemist, welke voor de Vertegenwoordiging van veel gewigt was. Die zienswijze te kennen scheen des te belangrijker, daar de Minister van Kolonien zich in de Tweede Kamer tegen eene voorgestelde wijziging van art. 113 (thans 110) der wet heeft verklaard, omdat die zou strijden met beginselen, aan den landvoogd medegedeeld die thans in Indie het bestuur voert, die zich voor zijn vertrek daarmede heeft vereenigd en nu geregtigd zou zijn te zeggen: ik heb vertrouwd op de beginselen waarmede ik mij vereenigde en in welken geest ik het bestuur gevoerd heb; de wijzigingen die nu in de zaak gebragt zijn, maken mij het bestuur onmogelijk."

Wilde toen de Minister zich op die mededeelingen aan den landvoogd beroepen en zijne toetreding tot deze doen gelden, dan hadden de Kamers, mijnes inziens, in de gelegenheid moeten gesteld worden zijne denkbeelden over het onderwerp te kennen.

Gelijk nu art. 110 geredigeerd is kan ik er mij wel mede vereenigen, omdat beide uitersten vermeden zijn en ik het bezwaar niet deel door eenige leden dezer Kamer tegen die redactie, blijkens het verslag, gemaakt. Te ver gedreven vrees voor mogelijk misbruik staat iedere ontwikkeling en vooruitgang in den weg.

Ik wensch dan ook dat het preventive stelsel, in het eerste lid van genoemd artikel uitgedrukt, bij de algemeene verordening op de drukpers met veel gematigdheid in werking moge worden gebragt.

Doch ik keer terug tot mijne algemeene beschouwing van de wet.

In het algemeen heeft het ontwerp, gelijk het nu gewijzigd tot ons is gekomen, op mij eenen gunstigen indruk gemaakt.

Men heeft zich te regt gewacht voor eene overdreven toepassing onzer westersche begrippen van staatsregt, regering en bestuur op eene overzeesche maatschappij, welke in vele opzigten nog weinig ontwikkeling en geheel andere zeden en gebruiken heeft.

Meer dan eens heb ik mij echter de vraag gedaan of de vrees voor eene verkeerde toepassing onzer westersche begrippen somtijds niet wel te veel het bestaande met zijne gebreken en misbruiken heeft doen huldigen. Ik moet verklaren dat ik er niet altijd een stellig ontkennend antwoord op heb durven geven, doch de slotsom mijner overweging is geweest, dat het reglement niet alleen verbetering en hervorming niet uitsluit, maar veeleer er den weg toe baant en voorschriften en wenken inhoudt, die voor een verlicht en welwillend Minister van Kolonien en vooral voor een bekwamen, ijverigen en gemoedelijken Gouverneur-Generaal zoo vele aanleidingen zullen zijn om aan onze rijke Indische bezittingen de gewenschte ontwikkeling te geven en om de stoffelijke en zedelijke welvaart harer inwoners krachtdadig te bevorderen.

Alles zal, mijns inziens, afhangen van den geest, waarmede de geschreven letter bezield zal worden.

Heb ik de voorzigtigheid geroemd, waarmede dit staatsstuk is ontworpen, ik wensch aan den anderen kant dat die voorzigtigheid bij de uitvoering niet overdreven worde.

Heeft het moederland er groot belang bij dat de Indische bronnen van zijne welvaart voortdurend blijven vloeijen, wij hebben ook jegens Indie groote, dure verpligtingen te vervullen.

Wij zijn geroepen niet alleen rust en orde in onze bezittingen te bewaren en de rijke bronnen van nijverheid, welke nog niet

genoegzaam of in het geheel niet zijn ontgonnen, meer en meer te openen en te exploiteren, maar tevens, en geenszins in de laatste plaats, het lot der volken aan onze heerschappij onderworpen, allengs zoo veel doenlijk te verbeteren, hen vatbaar te maken voor de voordeelen onzer beschaving, vatbaar voor de zaligmakende leer, wier verkondiging aan alle creaturen door haren Goddelijken Insteller is bevolen.

Ik zag daarom met uitstekend genoegen dat in dit reglement opzettelijk van godsdienst en onderwijs is gesproken. Ik hecht daarom zeer veel aan het 128ste artikel: » De Gouverneur-Generaal zorgt voor het oprigten van scholen ten dienste der inlandsche bevolking", en hoop dat daaraan eene ruime uitvoering zal worden gegeven.

Eenige vooruitgang schijnt nu reeds op Java te bestaan. De oogst is er echter zeer groot en de arbeiders zijn nog zeer weinige.

Voor de materiele welvaart der Indische bevolking is op Java in de laatste tijden meer dan vroeger gedaan; ook op dit punt werd het verslag over den jare 1852 door mij met veel genoegen gelezen; veel, zeer veel is er echter nog te doen, en zelfs dat geene langere vertraging duldt. Waar waterbesproeijingen ontbreken of waterafleidingen noodzakelijk zijn is voorziening eene dringende behoefte.

Een noodzakelijk gekeurd werk moet niet meer vier jaren blijven steken, omdat een daarmede belaste ingenieur ziek wordt, gelijk van 1846 tot 1850 op Java is gesehied.

Verder acht ik voor de algemeene welvaart, voor de bevordering van landbouw en handel de aanhoudende verbetering der middelen van communicatie tusschen de verschillende residentien op Java en tussehen Java en onze overige bezittingen in den Archipel een zeer krachtigen hefboom.

Wat het veelbesproken cultuurstelsel betreft, ik geloof dat er bij beide partijen in den laatsten tijd eene groote toenadering heeft plaats gevonden. Van den eenen kant wordt het minder als zoo geheel verderfelijk en onhoudbaar geschilderd, van de andere zijde niet meer ontkend dat er misgrepen hebben plaats gehad en nog verbeteringen aan te brengen zijn. Te oordeelen naar al hetgeen ik er van gelezen en gehoord heb, ben ik meer en meer overtuigd geworden dat Java zonder dat stelsel nimmer voor Nederland die belangrijkheid zou hebben verkregen, welke het thans heeft, doch ik ga nog verder. Ik geloof dat het stelsel dienstbaar is geweest aan de ontwikkeling der Javanen: zij hebben leeren arbeiden, zij hebben door de belooning van dien arbeid de gelegenheid verkregen om zich geriefelijkheden des levens aan te schaffen, welke zij vroeger misten. Kan men nu ook zonder dwang vrije arbeiders tegen betaling bekomen voor hetgeen vroeger bij gedwongen heerediensten geschiedde, het is ongetwijfeld ten deele daaraan toe te schrijven, dat het volk meer gewoon is geworden te werken en om de vruchten daarvan te genieten.

Art. 56 van het Reglement beschouw ik als een der belangrijkste en met veel wijsheid gesteld. Ik wensch vurig dat *alle* zijne bepalingen steeds en overal met getrouwheid mogen worden nageleefd en dat geene opperhoofden of ambtenaren zich verrijken met hetgeen aan werklieden toekomt.

Men kan, ik geloof dit gereedelijk, de medewerking der inlandsche hoofden niet missen, maar daarom moet het ontzag voor hunnen invloed op de minderen niet zoo ver gaan, dat men hun toelaat knevelarij te plegen. De Nederlandsche ambtenaren behooren het volk gestadig en overal daartegen te beschermen. Daartoe is een *toereikend* getal van eerlijke, bekwame, behoorlijk bezoldigde ambtenaren, volstrekt noodzakelijk. Op de keuze der ambtenaren, van den hoogsten tot den laagsten, kan niet zorgvuldig genoeg worden gelet. De naauwgezetheid dier keuze schijnt mij toe een der eerste pligten te zijn van hen die op het bestuur van Neêrlandsch Indie invloed nitoefenen.

Wanneer er benoemingen, hetzij in Nederland, hetzij in Indie, geschieden, waarbij het algemeen belang niet streng wordt in het oog gehouden, is het mijns erachtens onberekenbaar welk kwaad daardoor èn voor den zedelijken invloed der Regering èn voor de welvaart in Indie kan gesticht worden.

Met het reglement van regering in de hand kan Indie goed en slecht worden bestuurd.

Is er op Java nog veel te doen, op de zoogenaamde buitenbezittingen in den Oosterschen archipel is het werk naauwelijks begonnen. Daar vooral is nog een ruim veld voor de ontwikkeling der particuliere Europesche industrie, zoo de Regering daartoe, meer nog dan tot nu toe is geschied, den weg wijze en bane. Alles, ik erken het, kan niet op eens geschieden, doch meerdere kennis van den bodem dier eilanden zou ongetwijfeld spoedig nieuwe bronnen van welvaart voor hunne bewoners en voor het moederland doen ontspringen, en betere gelegenheid geven om die ingezetenen allengs eenige meerdere ontwikkeling en beschaving deelachtig te doen worden.

Het antwoord der Regering op de vraag in de Afdeelingen gedaan, naar welk stelsel zij de onbepaalde uitdrukking: *algemeene verordeningen*, denkt toe te passen, de verwijzing namelijk naar de laatste alinea van het 59ste artikel der Grondwet, heeft ons geene schrede verder gebragt. Daarbij wordt even als in het regeringsreglement de beslissing ontweken, welke onderwerpen bij de wet behooren te worden geregeld. Ik zal mij daarover thans niet verder uitlaten, maar blijf het betreuren dat het reglement niet telkens bepaaldelijk heeft opgegeven, welke soort van verordeningen werd bedoeld.

Nog meer belang stel ik in de toezegging eener spoedige aanbieding der conceptwet, vereischt door art. 60 der Grondwet. Eerst dan, wanneer de wet de wijze van beheer en verantwoording der koloniale geldmiddelen behoorlijk zal hebben geregeld, zal men kunnen zeggen dat de Vertegenwoordiging alles gedaan heeft wat van haar afhing om de kolonien te doen bloeijen en vruchtbaar te doen blijven voor Nederland.

Het overige is en blijft de gewigtige en moeijelijke taak der Regering en van de landvoogden die den Koning in onze overzeesche gewesten vertegenwoordigen.

Hartelijk wensch ik dat het aan de pogingen van den Minister van Kolonien en van den tegenwoordigen Gouverneur-Generaal van Neêrlandsch Indie moge gelukken, krachtens het reglement op het beleid der regering aldaar, die gezegende gewesten meer en meer te doen worden eene schitterende parel aan de Nederlandsche Kroon.

De heer **Insinger**: Ik kan almede hulde brengen aan het belangrijk staatsstuk thans in behandeling. Wanneer dit wets-ontwerp tot ons gekomen ware, zoodanig als het aan de Tweede Kamer is voorgedragen, ik zou hetzelve zonder bedenking in zijn geheel hebben aangenomen. In de Tweede Kamer evenwel heeft dat wets-ontwerp niet dadelijk een algemeenen bijval ondervonden. Die Kamer heeft een ruim gebruik gemaakt van de prerogativen die haar zijn toegekend en die wij geenszins geroepen zijn in het minst te betwisten. Op dit wets-ontwerp zijn in die Kamer oneindig veel amendementen voorgedragen; er is getracht om bij amendement veel daarin te brengen van hetgeen men in Europa zegeningen noemt van den tegenwoordigen tijd. In die Kamer zijn vele pogingen gedaan om de zoo genoemde Westersche begrippen in Indie over te planten; de beschouwing is er geleverd dat de bevolking aldaar nog geen genoegzamen invloed heeft op haar bestuur. Intusschen schijnt het wel dat de Javanen vrij algemeen tevreden zijn met de bestaande wijze van benoeming hunner dorpshoofden, en zouden zij welligt nog niet rijp genoeg in constitutionelen vooruitgang zijn bevonden, om op volle waarde te stellen eene gemeentewet zoo als die waarop Nederland zich *naar sommiger gevoelen*, mag verhoovaardigen.

Ik zal mij niet verdiepen in hetgeen verder daaromtrent is voorgevallen. De meeste artikelen, zoo als die ten slotte zijn aangenomen, vinden bij mij behoudens onderdeelen, waarover men dan wel moet heenstappen, geene bezwaren. Ik moet mij echter veroorloven de aandacht daarop te vestigen, dat de Tweede Kamer van haar regt gebruik makende, om niet alleen wijzigingen in artikelen te brengen, maar de uitoefening van dat regt ook heeft uitgestrekt, ter toevoeging van een geheel nieuw artikel, hetwelk ik te dezer zake betreurenswaardig acht. Ik heb het oog op art. 115. Men mag over de afschaffing der slavernij denken zoo als men wil, doch om te zeggen dat deze een onmisbaar bestanddeel moest uitmaken van de wet op het *beleid der regering van Indie*, dit geloof ik te mogen betwijfelen. De Tweede Kamer heeft te dien aanzien, ik durf het aldus noemen, een overmatig ongeduld getoond en de Minister van Kolonien zal mij dit naar ik geloof toegeven. Immers die Minister heeft zich altijd een voorstander der emancipatie betoond. Daarvan getuigen vroegere wets-ontwerpen, die wel is waar niet in behandeling zijn gekomen, maar waarvan de kennisneming door de Kamers, deze toch het bewijs heeft geleverd dat die Minister zeer gezind is om de afschaffing der slavernij te bevorderen. Hij had daarenboven toegezegd zich ernstig met dit onderwerp te zullen bezig houden. Dit blijkt uit de Memorie van Toelichting bij het wets-ontwerp gevoegd geweest en waar gezegd wordt dat wanneer niet gelijktijdig met die wetsvoordragt van de emancipatie der slaven gerept is, dit daaraan moet toegeschreven worden dat de Regering gestuit is op bedenkingen van zoo gewigtigen aard, dat zij in het vorige jaar eene Staats-commissie heeft benoemd, en aan dezer oordeel heeft onderworpen in den uitgebreidsten zin de vragen: of er tot eene dadelijke emancipatie moest worden overgegaan? of er voor 't oogenblik slechts voorbereidende maatregelen moesten worden genomen? of wel, dat het lot der slaven eerst verbeterd behoorde te worden om hen te brengen op de hoogte om geëmancipeerd te kunnen worden. Mag men zich nu met reden beklagen, dat die Staats-commissie nog geen rapport uitgebragt heeft? Mijns bedunkens neen, Mijne Heeren! De emancipatie-quaestie houde ik voor eene zaak, die, in weêrwil van het vele 't geen er over gesproken en geschreven is, nog veel

onduidelijks in zich bevat. Hoe dikwijls hebben zich niet reeds, waar het dit onderwerp geldt, mannen van de voorbeeldigste godsvrucht, van de uitnemendste menschenliefde bedrogen gevonden! Las Casas, die tegenstrever van de wreedheden waarvan de eerste inbezitneming van Zuid-Amerika vergezeld ging; Las Casas, die zijn leven wijdde aan de verzachting van het lot zijner ongelukkige natuurgenooten, is de oorzaak geweest dat de eerste zwarten naar Amerika gebragt zijn om daar te werken in plaats van de zwakkere inboorlingen, die er als te zwaar onder gebukt gingen. Wat heeft Wilberforce, wiens naam bij ieder in verdiende achting staat en vereerd wordt, niet gedaan om zijne meening ingang te doen vinden, dat aan menschen van eene andere kleur de schat van vrijheid niet mogt onthouden worden. De onvermoeide pogingen, door hem en de aanhangers zijner beginselen aangewend, hebben ten gevolge gehad dat in Engeland zware wetsbepalingen tegen den slavenhandel gemaakt zijn, dat scheepsvloten gekruist hebben op de Afrikaansche kust om slavenhandel te beletten en alles gedaan is om dien tegen te gaan. Wat zijn, helaas! de gevolgen geweest? Ik ben geen voorstander van het wegvoeren der zwarten van hun eigen geboortegrond om hen naar een ander land over te brengen; maar toch in der tijd, toen dat nog geoorloofd was, is het, geloof ik, met eenige menschelijkheid gepaard gegaan. Naderhand, toen men begonnen is dien handel als *piraterie* te vervolgen, is het bedrijf dan ook in handen gevallen van lieden geheel van menschelijkheid ontbloot, die slechts berekenden hoeveel per cent van die zwarten behouden overgevoerd zouden kunnen worden. Ik geloof dat uit gouvernements-bescheiden en andere officiele stukken zou kunnen blijken, dat het getal der sedert dat verbod uit Afrika gehaalde negers ten minste even groot is als vroeger, al is er dan ook een kleiner getal van te regt gekomen door den bedroevenden toestand waarin zij aan boord der overkropte slavenschepen verkeeren.

Zoo men er nu verder op let welke groote opofferingen Engeland gedaan heeft in zijne kolonien, hoeveel geld er besteed is om de negers vrij te maken, welke weinig bevredigende resultaten heeft dit dan gehad. Gewis als men naleest wat gebeurd is in Jamaïca, Trinidad, Demerary, Berbice en elders, dan overtuigt men zich, dat die kolonien daardoor in deerlijk verval zijn geraakt, en dat de godsdienstvriend en de menschenvriend zich over het algemeen niet mogen verheugen over de verandering in de zedelijke gesteldheid der geëmancipeerden; dat, zoo men vroeger hoorde klagen over misbruik van huiselijke disciplinaire straffen, men aan den anderen kant, in die kolonien, zeldzaam van moord en doodslag hoorde. en die misdaden thans zóó frequent zijn geworden, dat de doodvonnissen blijven vermeerderen. Wat men dan nu ook thans over slavernij moge denken, het is te betreuren, dat de Twecde Kamer het initiatief heeft genomen, waardoor de behandeling in de sectien dier Kamer niet heeft kunnen plaats hebben, en deze Vergadering niet op regelmatige wijze kan weten, wat de considerantia zijn. Wij kunnen slechts trachten uit hetgeen wij in de redevoeringen in het Bijblad lezen, op te maken, wat toch wel de drijfveer is geweest om onmiddellijk met zulke drift afschaffing te decreteren. Ik heb daar wel gelezen, dat de afschaffing der slavernij is cen dure Christenpligt, dat de slavernij eene schandvlek is voor Nederland, eene geheele wanorde in de maatschappij daarstelt, en wat niet al meer. Maar wanneer ik toch anderzijds ook meermaals heb hooren beweren, dat onze voorvaderen meer doordrongen waren van godsdienstig gevoel dan het tegenwoordig geslacht, dan kan ik niet op eenmaal aannemen, dat die voorouderen met gruwelijken smaad ten grave zijn gedaald, en dat wij de uren moeten tellen, om zulke schande uit te wisschen. Niet alleen dat wij, behalve deze poëtische voorstelling, niet gehoord hebben, dat de toestand van die gekleurde natuurgenooten eensklaps zoo veel verslimmerd was om overhaaste beslissing te regtvaardigen, hebben wij ook niet vernomen wat de middelen zijn om afschaffing tot stand te brengen. Eenige leden hebben daarop de aandacht gevestigd. Er is toen gezegd: het is twijfelachtig, of het eenig geld zal kosten; ik geloof zelfs gelezen te hebben, doch wantrouw mijn geheugen en kan welligt den zin verkeerd opgevat hebben — het zoude daarop nederkomen: » dat men somtijds, het burgerlijk wetboek buiten aanmerking laten kan, ook geen acht behoeft te slaan op Romeinsche of andere regtbeginsels, maar alleenlijk onderzoeken, wat het Christelijk regt leert." Ik hoop, dat dit ons steeds diep in het gemoed ingeprent zal zijn, maar de uitlegging der Christelijke wet tegenover de geschrevene wet is dan toch wel voor willekeurige uitlegging vatbaar.

In het jaar 1848, toen de barricadenhelden lessen aan Europa gaven, durfden zij ook wel van Christenpligt te spreken, en oppervlakkig was daarbij het minst te verwerpen, wanneer zij een *droit au travail* wilden doen erkennen, want er is gewis niemand, zoo de mogelijkheid slechts erkend vermogt te worden, dat steeds productiven arbeid aan te wijzen ware, die dat regt niet gaarne zonde gunnen aan zijnen medemensch. Voor menig onzer landgenooten mogt het welligt nog hooger worden gewaardeerd, dan verkregene meerdere politieke regten. Maar ik vrees dat wanneer op onvoorzigtige wijze, met kwistige hand geschonken wordt, wat naar sommiger inzigt Christelijke verpligting genoemd wordt, dat alsdan aan den slaaf een *brevet de paresse* zal uitgereikt worden, in tegenstelling van *le droit au travail*, wat men niet bij magte is aan den vrijen man toe te deelen.

Ik kan nog niet beseffen, dat vrijheidsgevoel, zoo als wij dat verheven denkbeeld opvatten, reeds voor hen onmisbaar is als levenslucht. Ik vermeen integendeel te weten, dat althans bij negers, het begrip van vrij of slaaf, slechts een onderscheid daarstelt van verpligting of vrijstelling van arbeid en dat zij althans het prerogatief van den vrijen man willen erkennen in ongehoudenheid tot den veldarbeid.

Vermogen wij nu dien veldarbeid in de overzeesche kolonien te ontberen? Mogen wij in geestdrift gehoor geven aan zulke beschouwingen, dat met een gerust geweten den disch naderend, geen spijs met specerijen van Banda behoeft gekruid te zijn. Ik wil dit gaarne toegeven, maar kunnen onze finantien zoo ligtelijk f 800,000 's jaars missen? Gisteren is niet zonder zwarigheid, eene juist overeenkomende som toegestaan, om eigene landgenooten, in binnenlandsche kolonien voedsel te verschaffen. Te regt wordt Nederlands zucht tot weldadigheid geroemd, doch wij moeten de bronnen niet laten verstoppen, om die te kunnen blijven intoefenen.

Ik durf hierover niet langer uitweiden. Ik heb mij zelf afgevraagd öf het bijgevoegd art. 115 mij misschien zou moeten doen besluiten om het *tegen* uit te spreken over dit wets-ontwerp; doch het besef, dat ongerief kan ontstaan, wanneer de regeling van regeringsbestuur in Nederlands belangrijkste bezittingen in het onzekere verbeidde, doet mij daarvan afzien. Maar ik durf van de loyauteit van den Minister eenige toezegging verwachten tot geruststelling *van het publiek*. Ik zeg » van het publiek", want dit kan die zaak verkeerd hebben opgevat. Voor mij zelven ben ik evertuigd, dat van het hoofd van het Departement van Kolonien evenzeer altijd zal gezegd kunnen worden, als van den voor het Vaderland te vroeg overleden staatsman, die in Indie belast was om daar eene nieuwe wetgeving in te voeren: » ook hij wiens hart voorzeker was vervuld van menschenliefde, had echter te veel *eerbied voor het regt* om er niet voor uit te komen: neen de Regering heeft geen regt tot vrij-verklaring zonder schavergoeding"; — en dat door geen overhaasten maatregel het nationaal eigendom en dat van particulieren in gevaar worde gebragt.

De heer **van Dam van Isselt**: Met bijzonder veel genoegen heb ik de rede aangehoord van den eersten spreker. Ook ik beschouw dit regeringsreglement als opgesteld met wijsheid en met gematigdheid, en als den weg openlatende tot trapsgewijze verbetering in het beheer van onze belangrijke Oost-Indische kolonien. Ik gevoel met hem dat onze toestand tegenover dat gewigtig staatsstuk moeijelijk is, want wij hebben alleen aan te nemen of te verwerpen. En ik zou dus het woord niet gevraagd hebben, indien niet ééne uitdrukking in zijne redevoering mij had getroffen en indien niet de laatste spreker een onderwerp had aangeroerd — hij vergeve mij de uitdrukking, — waarbij mij het harte koud is geworden. Wat ik wensch te zeggen tot den eersten spreker, betreft zijne beschouwing over art. 110 van dit reglement. Bij den aanvang van mijne parlementaire loopbaan, tijdens onze vereeniging met Belgie, heb ik in de bres gestaan voor de vrijheid van de drukpers. Ik had bij onze zuidelijke landgenooten het vertrouwen verloren dat ik daar vroeger genoot, omdat ik gemeend had, naar mijne overtuiging te moeten stemmen voor de begrooting. Ik was daardoor in hunne oogen geworden een *reactionair*. Het was toen, Mijne Heeren, bijna hetzelfde als tegenwoordig. Wanneer men niet met hen voorwaarts en altijd voorwaarts wilde gaan, zonder te zien waarheen, was men *reactionair*. Bij mijn strijd echter voor de vrijheid van drukpers, werd mij door de ultra-liberale partij van dien tijd de getuigenis gegeven: » C'est à la courageuse persévérance de mr. van Dam van Isselt que nous devous notre dernière liberté." Ik zal dus niet behoeven te zeggen, Mijne Heeren, dat ik met al mijne kracht steeds heb geijverd en zal blijven ijveren voor de vrijheid van drukpers. Ik heb het echter betreurd, dat het 110de artikel het reglement ontsiert. De vrije en onbelemmerde invoer in onze Oost-Indische bezittingen van stukken, in Nederland gedrukt, is eene rampzalige bepaling. *Wij*, Mijne Heeren, kunnen schiften, en wanneer de geschriften — ik zou bijna zeggen schandschriften — van zoovele vrienden van Java en van de Javanen over *ons* land worden verspreid, dan is het gezond verstand van de Nederlandsche natie dáár, om daarvan aan te nemen wat nuttig en noodig is, en het schadelijke te verwerpen. Maar wanneer die geschriften zullen verspreid worden in *Indie*, dan zullen ze onheil aanbrengen in plaats van zegen. Die beschaving, die wij willen, en die kennis van zaken, die wij verlangen, is voor den Javaan nadeelig.

ZITTING VAN DEN 31STEN AUGUSTUS.

De geachte spreker, die het eerst het woord heeft gevoerd, heeft gewenscht, » dat dit artikel met groote gematigdheid zou worden toegepast." Ik wensch het tegendeel, Mijne Heeren. Ik wensch, dat bij die algemeene verordening, welke dien onbelemmerden invoer in Indie zal regelen, gestrenge maatregelen zullen worden genomen, opdat de pest zich niet daar vespreide, die meer nog dan een hongersnood als die op Grobogan, de Javaansche bevolking tot onheil en ellende brengen zoude. Ik zie niet duidelijk in, wat het artikel beduidt. Er staat: » In Nederland gedrukte stukken worden onbelemmerd toegelaten, behoudens ieders verantwoordelijkheid" enz. Maar ik heb mij gevraagd: hoe zal eene verordening voor Nederlandsch Indie de verantwoordelijkheid regelen voor een schrijver en een drukker hier te lande? Zal de verantwoordelijkheid, bij de algemeene verordening te regelen, voor het geschrevene en voor het kwaad dat geschied is en alzoo door het repressive stelsel, kunnen inhouden, dat, als het kwaad eenmaal zal zijn aangevangen, een Oost-Indisch regter vonnis zal spreken over den schrijver en den drukker hier te lande? Ondenkbaar, Mijne Heeren! Ik wensch dus aan de Regering te vragen — en van des Ministers antwoord zal mijne stem over dit regeringsreglement afhangen, — ik verlang de verzekering van de Regering te ontvangen, dat in die algemeene verordeningen met gestrengheid gewaakt zal worden tegen de verspreiding, en dat die verantwoordelijkheid waarvan gesproken wordt, in Oost-Indie zelf zal drukken op hen, die de nadeelige en gevaarlijke schriften daar zullen hebben verspreid. Alleen door die verzekering zal ik mij eenigzins vinden gerustgesteld. En nu moge men ook van mij zeggen dat ik ben een tegenstander van de vrijheid, dat ik de constitutionele begrippen niet versta, dat ik mij spoede op den weg van achteruitgang, dat ik gaarne de vrijheid van drukpers vernietigd zou zien, opdat de tegenwoordige Regering, vrij en onbelemmerd, met hare vrienden zich moge verheugen in het verdeelen van eene welgevulde schatkist, — het is mij volkomen onverschillig. Maar ik zeg, met het oog op die belangrijke kolonien, die ik even lief heb en met het oog op de Javanen, die ik evenzeer in mijn hart draag als die groote vrienden en verdedigers van Java en de Javanen; ik zeg met het oog op hunne belangen, maar ook op de belangen van ons Vaderland, dat die algemeene verordening welke de verantwoordelijkheid zal moeten regelen, niet met gematigdheid, maar met gestrengheid zal moeten worden toegepast, opdat het kwaad geen wortel schiete.

Dit, Mijne Heeren, met betrekking tot het eerste gedeelte mijner beantwoording.

En nu het tweede. De geachte ambtgenoot uit Amsterdam heeft gezegd, » dat hij lang heeft gaarzeld of hij zijne bedenkingen in het midden zou brengen." Ik had zoo gaarne gewenscht, dat die aarzeling hem gebragt had tot het besluit, om die zaak hier niet aan te roeren. Ik geloof dat men verkeeren kan in bijzondere omstandigheden waarbij een zoo abrupt genomen besluit, — want ook dat kan ik niet ontkennen, het besluit is eenigzins met overhaasting genomen — minder aangenaam en welgevallig is. Maar dan vraag ik toch, zouden er niet velen in uw midden, en zouden er niet velen zijn in het Vaderland, die zich innig hebben verheugd toen dat groote beginsel is geschreven in het 115de artikel van dit reglement: » de slaven zijn vrij." Men moge gesproken hebben met overdrijving van het rampzalig lot der slaven: het moge waar zijn, zoo als de spreker zeide, dat die schilderingen van hunne ellende waren poëtische voorstellingen, maar dan dank ik God dat ik een poëet ben, want al de woorden van afkeuring, uitgesproken over de menschonteerende slavernij, hoe dan ook gekleurd, hoe dan ook ter neder gesteld, hebben weêrklank gevonden in mijn hart.

Het is reeds vele jaren geleden, Mijne Heeren, ja, toen was ik poëet, en toen heb ik een gedicht vervaardigd, waarin ik al die gruwelen heb geschilderd, die eene schande zijn voor de menschheid en die, voor een gedeelte van Europa uitgewischt, nog eene vlek lieten op het edele Nederlandsche volk.

Ik zeg dus hartelijk dank aan al degenen, die in de Tweede Kamer hebben medegewerkt om dat groote beginsel neder te schrijven: » de slavernij is afgeschaft." Wat de gevolgen zullen zijn, ik kan die niet beoordeelen. Wanneer ook onze slaven in West-Indie zullen zijn geëmancipeerd, ben ik overtuigd, dat er offers zullen gevraagd worden van het vaderland. Ik ben overtuigd, dat wij geld zullen moeten geven om hen schadeloos te stellen die hun eigendom verliezen. Die hun *eigendom* verliezen! In dat woord alléén ligt de gehcele gruwel opgesloten. Het is het regt dat de eene mensch zich over den andere aanmatigt: een eigendom, dat het regt geeft om een redelijk schepsel Gods als het redelooze vee ten toon te stellen en aan den meestbiedende over te leveren! Neen het was niet ontijdig; het was tijd, meer dan tijd, dat eindelijk dat groote beginsel geschreven wierd in eene Nederlandsche wet. De dag zal, hoop ik, eenmaal aanbreken, zal spoedig aanbreken, dat ook wij, wanneer wij over de vrijheid spreken, wanneer wij van onze regten gewagen, wanneer wij ons verhoovaardigen op den naam van Nederlanders, dat ook wij aan den vreemden zullen kunnen zeggen: » die smet, die ons zoo lang heeft aangekleefd, hebben wij uitgewischt; ook onze slaven zijn vrij. Ook de Nederlander heeft het niet langer gedoogd, dat zij, die zijne gelijken waren en slechts in kleur van hem verschillen, gerangschikt werden onder de goederen waarover men willekeurig beschikt; soms zelfs, zonder om te zien naar de ongelukkigen die ten verkoop worden aangeboden."

Het moge waar zijn, dat de schildering van de martelingen, den slaven aangedaan, wel eens overdreven is; dat mistress Stowe een te donker gekleurd tafereel heeft opgehangen; het moge waar wezen, dat niet alle planters gelijk zijn aan den gruwelijken planter uit Zuid-Carolina; maar tevens, helaas! is het waar, dat nog velen niet weten of niet willen weten, dat slaven menschen zijn.

Heb ik dus, Mijne Heeren, aan de eene zijde mij te beklagen gehad dat het 110de artikel in dit reglement opgenomen is, ik heb van de andere zijde mij hartelijk en innig verheugd over dat 115de artikel. Dat kan bij mij veel kleine leemten en gebreken doen voorbijzien; want ook ik beschouw dit regerings-reglement niet als volmaakt. Wanneer ik dus van den Minister van Kolonien de verzekering ontvang, dat door die verordening, omtrent art. 110 te maken, met ernst zal gewaakt worden tegen de misbruiken der drukpers, door de verspreiding in de Oost-Indie te plegen, dan zal ik onder den indruk mijner eigene woorden en bij de blijdschap, die in mijn harte woont, dat de slaven in onze Oost-Indien vrij zullen zijn en dus ook weldra in West-Indie vrij zullen worden, mijne stem niet weigeren aan dit reglement.

De heer **van Beeck Vollenhoven**: Ook ik, Mijne Heeren — getrouw aan een eenmaal aangenomen beginsel, dat ik ben nagekomen sedert ik de eer had in uw midden te zijn — zou heden het woord niet hebben opgenomen. Gewoon toch om, wanneer ik aan een wets-ontwerp mijne goedkeurende stem wensch te hechten, dan niet de leemten en gebreken aan te toonen die er in kunnen zijn, maar veeleer daarover te zwijgen, zou ik ook heden niet het woord hebben verlangd, want mijn voornemen was om dit wets-ontwerp aan te nemen, om mijne goedkeuring daaraan te hechten.

Ik beaam ten volle de gronden, die door den eersten spreker zijn aangevoerd; daarop zou ook mijne stem berust hebben; maar de spreker, die mij voorafging (de heer van Dam van Isselt), gevoelde zich genoopt het woord te voeren, omdat men hier twee punten had aangeraakt. Dezelfde reden noopt ook mij thans het woord op te nemen. Het is gevaarlijk, en het is gewaagd van mij — ik erken het — na dien spreker, na hem, die een sieraad onzer Hollandsche redenaars mag worden genoemd, het woord op te vatten, vooral over een zoo teeder onderwerp als hetwelk hij op het laatst zijner rede heeft behandeld. Maar is er een bewijs noodig dat door den voorlaatsten spreker (den heer Insinger) te regt is gezegd dat art. 115 *ontijdig* in dit reglement is opgenomen, de laatste spreker heeft zelf dat bewijs geleverd, door te zeggen: *wat er de gevolgen van zijn zullen, ik kan het niet beoordeelen.*

Wij zijn hier niet bijeen, Mijne Heeren, om enkel artikelen vast te stellen, maar ook om na te gaan welke de gevolgen zullen zijn van die nieuwe bepalingen. Indien de redenaar niet zelf die woorden had uitgesproken, ik had mij niet in de discussie gemengd; maar ik geloof dat, waar het geldt zulke groote belangen, men de gevolgen wel uitdrukkelijk moet voorzien en trachten moet in die gevolgen zoo diep mogelijk in te dringen. En dan noem ik het art. 115 met den voorlaatsten spreker een ontijdigen maatregel, een ontijdig amendement, door de Tweede Kamer in dit reglement gebragt. Ik geloof wel dat het minder bezwaar kan hebben voor de Oost-Indische bezittingen; maar ik ben het volmaakt eens met den Minister van Kolonien, die, toen hij het amendement in de andere Kamer bestreed, zeide: » wanneer men die vrijverklaring slechts voor de Oost-Indien verlangt en protesteert tegen de gevolgtrekking, daaruit voor de West-Indien te maken, dan begaat men eene onbillijkheid." Ik ben het met hem volmaakt eens, dat van het oogenblik af, dat gij die vrijverklaring voor de Oost uitspreekt, gij ook door den loop der omstandigheden gedwongen zult worden ze ook voor West-Indie in het regeringsreglement op te nemen. En mag men dan ontijdig de belangen van zoo velen aantasten, hen ontijdig van hun *eigendom* ontzetten? De laatste spreker heeft gezegd: » op het *eigendom*, daar komt het juist op aan: mag men slaven in eigendom bezitten?" Maar dan wijs ik hem met den spreker, die hem voorafging, op hetgeen onze voorouders gedaan hebben. De toenmalige bestaande magt heeft immers aan hen, die de kolonie Suriname — want die geldt het vooral — aanlegden, de *verpligting* opgelegd om er negers uit Afrika over te brengen. Aan die verpligting *moest* worden voldaan."

Ik eerbiedig het beginsel van den vorigen spreker, en ik geloof niet dat er één onder ons is, die niet met liefde de vrijheid aan

ZITTING VAN DEN 31STEN AUGUSTUS.

die menschen wil geven; maar men kan dit toch niet ten halve doen, men moet dit dan toch doen voor en met het oog op hun eigen welzijn; want het is eene dwaze philanthropie iemand iets te geven, waar hij geen nut van heeft. Laat men dan doen even als in de Oost, waar de slaven reeds voorbereid zijn geworden om vrij te worden verklaard; past datzelfde beginsel op de West toe, en geen onzer zal daartegen een bezwaar in het midden brengen. Maar ontijdig acht ik het om, wanneer gij ook iederen eigenaar met de ruimste hand wildet schadeloos stellen, plotseling tot zoodanigen maatregel te besluiten. Ik geloof en ben overtuigd dat gij alsdan onze West-Indische kolonien gerustelijk zoudt kunnen afschrijven.. Hiervan zijn zoo vele voorbeelden bij te brengen, dat het noodeloos is ze op te sommen. Is men van meening dat wij de West-Indische kolonien kunnen missen, dat haar bezit tot het belang van onzen Staat niets afdoet, welnu, men heffe ze op; men late ze voor wat zij zijn en bekommere er zich niet langer over. De zaak zal dan uit zijn, want dan zal Nederland geene slavernij meer huldigen, maar tevens ook geene bezittingen in de West-Indien meer tellen.

Gaat men aldaar emanciperen op eene onvoorzigtige wijze, men zal die 40,000 menschen niet bevoordeelen en aan zijne eigene belangen zonder eenig nut slechts groote schade toebrengen.

Na hetgeen hier is voorgevallen is er, dunkt mij, geen bewijs meer noodig dat dit punt eene quaestie geldt die met alle naauwkeurigheid had behooren onderzoeht te worden, die niet zoo raauwelijks, door het inlasschen van één artikel in het regeringsreglement van Nederlandsch Indie, had moeten tot stand worden gebragt. Men had daarbij moeten bedenken dat het voor deze Kamer, die slechts de wetten goed- of afkeuren kan, zeer bezwaarlijk kon worden een gunstig oordeel over eene wet uit te spreken, waarin een artikel voorkomt, dat zulke veruitziende gevolgen kan hebben. Zoo even heb ik gezegd het wenschelijk te achten dat dit reglement tot stand kome; ik heb toen ook de reden opgegeven waarom ik sommige bezwaren, welke ook ik tegen deze wet heb, niet zoude in het midden brengen. Even als de vorige spreker eene verklaring van den Minister heeft verzocht, meen ik echter ook den wensch te moeten uiten dat de Minister ons de verklaring zal willen geven dat althans voor het aan te bieden regeringsreglement wegens de West-Indische bezittingen deze quaestie vooraf met zorg en naauwkeurigheid zal behandeld worden. Ik hoop dat daarbij en de noodige tijdruimte in acht genomen en de middelen zullen aangegeven worden, waarop tot zoodanige vrijverklaring zal kunnen worden overgegaan, en dat dit zal geschieden zoowel met oog op het behoud dier kolonien als op het nut der te emanciperen menschen en het regtmatig belang van zoo vele ingezetenen en vreemden, die bij die bezittingen geïnteresseerd zijn.

De heer **van der Oudermeulen**: De artikelen 59 en 60 van de Grondwet bevatten belangrijke bepalingen en schrijven voor het vaststellen van wetten die van grooten invloed op de welvaart der kolonien en van het moederland kunnen zijn. In deze zitting is het muntstelsel geregeld en het laat zich aanzien, dat deze regeling goede vruchten zal opleveren. Thans is het reglement op het beleid der regering van Nederlandsch Indie aan de orde van den dag, en het is te verwachten, dat in onze volgende zitting de wet regelende de wijze van beheer en verantwoording der koloniale geldmiddelen zal aangeboden worden; alsdan zoude aan de hoofdbepalingen van de Grondwet ten dezen opzigte voldaan zijn.

Wanneer men echter bepalingen van zulk belang en die voor zoo veelzijdige beschouwingen vatbaar zijn, wenscht daargesteld te zien, is wederzijdsche inschikkelijkheid en toenadering tot elkanders denkbeelden volstrekt noodzakelijk; bij streng vasthouden aan elks meening, zoude elke wettelijke regeling onmogelijk worden.

Het ontwerp van wet dan uit dat oogpunt beschouwende komt mij niet onaannemelijk voor, ofschoon het eenige artikelen bevat die ik wel anders uitgedrukt, ja zelfs in een anderen geest gesteld zoude wenschen.

De politieke uitzetting is steeds beschouwd geworden als een noodzakelijk regt in handen van den Gouverneur-Generaal om de rust in Indie te bewaren: het is eenvoudiger, het is onkostbaarder een mensch bij tijds te verwijderen, dan te wachten tot dat hij misdaden gepleegd heeft die onder het bereik van het strafregt komen, en welligt oproeren veroorzaakt heeft tot welker beteugeling kracht van wapenen noodig is en vele slagtoffers gemaakt worden.

De uitoefening van dit regt wordt echter zeer belemmerd, wanneer de Gouverneur-Generaal de redenen moet opgeven en die redenen, aan de Staten-Generaal medegedeeld, een onderwerp van beraadslaging kunnen worden, op een tijdstip dat de indruk der noodzakelijkheid minder levendig zal zijn. De Gouverneur-Generaal zal meest eene ongunstige beoordeeling ondervinden. Ik had daarom de amendementen in de Tweede Kamer bijgevoegd liever afgestemd gezien. De Gouverneur-Generaal blijft immers zonder deze alinea verantwoordelijk aan den Koning en het Gouvernement is ook niet gediend met misbruik van magt.

De onbelemmerde toelating van in Nederland gedrukte stukken acht ik zeer gevaarlijk. De drukpers in Nederland is geene vrije, maar eene losbandige drukpers, en vele van hare voortbrengselen kunnen schadelijk voor Indie zijn. De tweede alinea van art. 110 acht ik dus verdefelijk en indien ik het niet dringend noodig vond dat het reglement nu tot stand kwame, zoude deze alinea voor mij reden genoeg zijn om het ontwerp af te stemmen. Laat ons hopen dat de drukpers in Nederland van nu aan zoo gematigd worde, dat van de verspreiding harer vruchten in Indie geen nadeel zal ontstaan.

Heb ik gemeend bijvoegingen, door de Tweede Kamer aan twee artikelen van het reglement aangebragt, te moeten wraken; thans rust op mij de gemoedelijke pligt om een allerbelangrijkst artikel, door de Tweede Kamer in het ontwerp gebragt, van harte toe te juichen. Ik bedoel art. 115. De slavernij is een vloek voor het land waar die bestaat, en wil men die te niet doen, dan moet zulks geschieden op de wijze als in dit artikel wordt bepaald: een termijn stellen die niet mag verlengd worden en aan de Regering de zorg overlaten om den overgang van slavernij tot vrijheid zoo geleidelijk, zoo onschadelijk mogelijk te doen zijn. Men ontveinze zich echter niet dat zulks niet geheel zonder schokken of zonder verliezen zal kunnen plaats hebben. Voorgelicht echter door de ondervinding van de Engelsche, Fransche en Deensche kolonien, zal ons Gouvernement zich voor de vele feilen door het eerstgenoemde in de vrijmaking der slaven begaan weten te wachten en toch niet minder billijk in de toekenning eener schadevergoeding aan de eigenaars wezen. Het woord *kunnen*, in dit artikel, heeft bij eenige eigenaars van slaven vrees doen ontstaan die ik voor mij acht ongegrond te wezen.

Na dit alles rest mij niets dan te verklaren dat ik mijne stem aan dit ontwerp van wet zal geven.

De heer **van Swinderen**: Ik wensch met een enkel woord mijne afkeurende stem te motiveren. Zoolang niet bekend is de strekking en de inhoud van de wet omtrent de koloniale geldmiddelen, waarop wordt gedoeld bij de laatste zinsnede van art. 60 der Grondwet, is het mij voorgekomen dat het vragen van ons definitief oordeel over *dit* wets-ontwerp als minder tijdig moet worden aangemerkt. Omtrent deze voordragt zelve bestaat bij mij een hoofdbezwaar daarin, dat, waar men in dit regeringsreglement zoo gaarne vaste regels had gesteld gezien, men telkens verwezen wordt naar toekomstige algemeene verordeningen, aan welker zamenstelling, zoo als ik verwacht, groote, zoo niet onoverkomelijke bezwaren zullen verbonden zijn. En, Mijne Heeren, ten bewijze dat dit laatste geen ijdel schrikbeeld van mij is, wijs ik u nu reeds op de tot dusver in deze Kamer gevoerde discussie.

De heer **Minister van Kolonien**: Aangenaam is het mij, Mijne Heeren, hier te kunnen herhalen hetgeen ik reeds in mijn antwoord op het verslag der Commissie van Rapporteurs heb gezegd, namelijk dat de Regering met levendig genoegen heeft kennis genomen van den algemeen gunstigen indruk dien het wetsontwerp, thans in behandeling, op de Eerste Kamer der Staten-Generaal gemaakt heeft. In dubbele mate is deze aanvankelijke goedkeuring mij persoonlijk aangenaam geweest, vermits het ontwerp geene geringe mate van zorg en inspanning heeft gevorderd en gedurende geruimen tijd mijne aandacht onverdeeld heeft bezig gehouden. Ik verkeer dan ook in de hoop, dat, wanneer het uwer wijsheid zal behagen uwe goedkeurende stem aan dit reglement te schenken, de overtuiging in den boezem dezer Kamer zal gevestigd zijn van te hebben medegewerkt tot eene nuttige, ja onontbeerlijk geworden regeling, waarop in onze Oost-Indische bezittingen reeds geruimen tijd is gewacht.

Wat de onderwerpen betreft, die in den loop dezer beraadslaging zijn ter sprake gebragt, moet ik in de eerste plaats beantwoorden hetgeen omtrent de slavernij is gezegd. De slavernij toch is eene zeer moeijelijke en zeer teedere quaestie, Mijne Heeren, en de discussien in de andere Kamer hebben bewezen hoe uiterst bezwaarlijk het valt met opzigt tot dit punt een ieder te bevredigen.

De reden waarom van regeringswege in het ingediende wetsontwerp van dit gewigtig vraagstuk geene melding was gemaakt, is toen reeds breedvoerig en, zoo ik vertrouw, duidelijk door mij ontvouwd. Evenwel, bij de Tweede Kamer bestond vrij algemeen de wensch om in dit wets-ontwerp het beginsel op te nemen dat in Nederlandsch Oost-Indie de slavernij zou worden afgeschaft, en hoezeer ik opmerkzaam heb gemaakt, dat het met het uitspreken van dat beginsel onvereenigbaar was dat voor onze West-Indische bezittingen een ander beginsel kon worden bestendigd, heeft de Tweede Kamer echter gemeend te moeten persisteren bij haar wensch, en art. 115 is daarvan het gevolg geweest.

Doordrongen van het gewigt der zaak, niet alleen voor onze

Oost- maar vooral ook voor onze West-Indische bezittingen, wil ik gaarne de verzekering geven, dat van stonden aan met de meeste ernst en aandacht is overwogen, wat er van de zijde der Regering moest worden voorbereid voor de behandeling van dat hoogst gewigtige punt ten aanzien van de West-Indische kolonien van het Rijk.

Ik wil een oogenblik stilstaan bij een (als ik het zoo noemen mag) secondair punt, om ook daaromtrent gerustheid te geven. Bij mij bestaat namelijk de overtuiging, dat bij eene emancipatie zoowel in de Oost- als in de West-Indische bezittingen, de billijke aanspraken der bezitters van de slaven niet over het hoofd mogen worden gezien. In Oost-Indie is de geldquaestie van oneindig minder gewigt dan in West-Indie. Ofschoon ik niet wensch vooruit te loopen, wil ik niet ontveinzen, dat de regeling van dat punt, wat Oost-Indie betreft, aan geene overwegende bezwaren onderhevig zal bevonden worden. Ik zou evenwel hetzelfde niet durven zeggen, wat die regeling in de West-Indische bezittingen betreft. Ik houd het er voor, dat, zoo ooit voorzorg, beleid en omzigtigheid noodig is, dit bij de behandeling van die zaak vereischt zal worden, en ofschoon — ik herhaal het — mijne bedoeling geenszins is die gewigtige aangelegenheid vooruit te loopen, wenseh ik evenwel dat in deze Kamer zieh de indruk moge vestigen, dat mijnerzijds niets zal worden nagelaten, om deze zaak op de meest billijke wijze te regelen.

De eerste geachte spreker (de heer van Rijckevorsel) heeft den wensch uitgedrukt, dat bij de eventuele invoering van dit reglement in Nederlandsch Indie, geene overdrevene voorzigtigheid moge worden betraeht. Ik wil hem gaarne de verzekering geven, dat de denkbeelden, die hebben voorgezeten bij het ontwerpen en behandelen der zaak in het algemeen, ook bij het in werking brengen van dit reglement niet uit het oog zullen worden verloren. Men moet, en vooral op het standpunt der Regering, zich traehten te wachten voor alle overdrijving. Ook in de beraadslaging van heden zijn over moeijelijke onderwerpen zeer uiteenloopende denkbeelden geopperd. Wanneer nu van den eenen kant wordt gewenscht, wat aan den anderen kant wordt gevreesd, dan is dit wel een bewijs, dat de Regering op die punten voorzigtig moet zijn en voor zooveel ik geroepen mogt worden om mede te werken tot het in werking brengen van dit reglement, zal ik dit niet over het hoofd zien. — Ook is het vertrouwen op het Indisch Bestuur ten deze onvermijdelijk. Ik hoop, dat de Gouverneur-Generaal, thans met het bestuur van Nederlandsch Indie belast, ook in dit opzigt volkomen aan 's Konings vertrouwen zal beantwoorden en dat, bij de invoering van het nieuwe regeringsreglement, zijnerzijds zal worden gedaan wat goed en noodig is ter vermijding van overdrijving aan elken kant.

Naar aanleiding van hetgeen de geachte spreker uit Zuidholland in den loop zijner rede heeft aangevoerd, zal hier eene kleine opheldering niet overbodig zijn. Er schijnt eenige dwaling te bestaan omtrent mijn gezegde in de andere Kamer, dat de tegenwoordige landvoogd, vóór zijn vertrek uit Nederland, zich vereenigd heeft met de beginselen, in dit reglement nedergelegd. Indien ik den geachten spreker wel begrepen heb, dan betreurt hij het, dat bij de behandeling van dit ontwerp van de beschouwingen van dien landvoogd geene mededeeling is gedaan. Ik acht het noodig hier te verduidelijken dat zijnerzijds daaromtrent geene beschouwingen zijn geleverd, maar dat hem vóór zijne benoeming zijn medegedeeld de hoofdbeginselen naar welke het regeringsreglement zou worden zamengesteld en dat hij na kennisneming daarvan zieh daarmede heeft vereenigd; eene schriftelijke behandeling van die zaak heeft destijds geen plaats gehad, en het is na die toetreding ook minder noodig geacht om over dit onderwerp in officiele correspondentie met den tegenwoordigen landvoogd te treden; zijne consideratien en advies omtrent het staatsstuk, zoo als dit thans in behandeling is, kunnen dus niet worden overgelegd; maar ik heb gezegd, dat hij reeds vóór zijn vertrek naar Indie zich met de beginselen heeft vereenigd die tot grondslagen van het nieuw regeringsreglement strekken en dat hij dus de taak, die op hem rust, heeft aanvaard, volgens de beginselen, die hij wist in dat reglement te zullen terugvinden.

Toen in de andere Kamer sprake was van het ontwerp-reglement door den Raad van Indie opgemaakt, heb ik vermeld dat de toenmalige Gouverneur-Generaal zich daarmede geenszins had kunnen vereenigen en dat zulks bij het opperbestuur mede het geval was geweest. Een van de ontwerpers van het bedoeld stuk heeft, zoo als ook reeds door den spreker uit Zuidholland is opgemerkt, na zijne aftreding en terugkomst hier te lande, zijne denkbeelden omtrent het Regerings-ontwerp aan het publiek medegedeeld en wanneer men daaromtrent ook het oordeel wenscht te vernemen van den laatst afgetreden Gouverneur-Generaal, dan zal eene verwijzing naar de discussien in de Tweede Kamer over dit wetsontwerp gevoerd, voldoende zijn. Daar is de voormalige en geachte landvoogd als volksvertegenwoordiger in de gelegenheid geweest — en heeft hij van die gelegenheid ook ruimschoots gebruik gemaakt — om zijne individuele meening omtrent dit belangrijk onderwerp te doen kennen. Het is mij hoogst aangenaam geweest ook zijne toetreding te vernemen, en hem met overtuiging te hooren spreken voor het wets-ontwerp dat ik thans geroepen ben in deze Kamer te verdedigen. Ik geloof dat de mededeeling zijner beschouwingen in de Tweede Kamer van hoog gewigt is geaeht en dat zijne stem uit den aard der zaak aldaar veel invloed heeft uitgeoefend.

Nog eenige belangrijke punten zijn ook hier behandeld. Onder andere heeft de spreker uit Zuidholland op het onderwijs gewezen en hij heeft den wensch te kennen gegeven, dat in de middelen daartoe in Indie ruimschoots mogt worden voorzien. Ik ben te dezer gelegenheid zoo vrij om te wijzen op het jaarlijksche verslag omtrent het koloniaal beheer, dat van regeringswege wordt ingezonden; daaruit blijkt duidelijk, dat het onderwijs een onderwerp is van de aanhoudende zorg der Regering, en dat daaraan gestadig ontwikkeling en uitbreiding wordt gegeven; met name ook aan het onderwijs aan de inlanders. De daarstelling van eene normale sehool en van speciale scholen in de meeste residentien op Java en zelfs daarbuiten kan getuigen van de bezorgdheid en van de belangstelling der Regering. Ik voor mij heb de overtuiging, dat langs dien weg zal worden verkregen, wat ook de geaehte spreker uit Zuidholland verlangt, namelijk toenemende ontwikkeling en beschaving van de inheemsche bevolking, opdat ook langs dien weg zooveel mogelijk worde bereikt hetgeen wij allen wenschen: toenemende en duurzame gehechtheid aan het moederland, en bevestiging van het wederzijdsch vertrouwen, in ruimere mate dan volgens de redevoeringen van sommige leden van de Tweede Kamer thans bestaat.

De verbetering der communicatie-middelen, de vermeerdering van waterwerken zijn ook het voorwerp van de zorg der Regering; dit blijkt ook uit dezelfde verslagen, waarop ik zoo even heb gewezen. Een paar jaren geleden is het Indisch bestuur met voorkennis en goedkeuring van het opperbestuur er toe overgaan om den waterstaat en de publieke werken in Nederlandsch Indie onder afzonderlijk beheer te stellen; dat beheer is thans aan de speciale leiding van een deskundig en wetenschappelijk gevormd persoon opgedragen, waardoor meer eenheid en meer zekerheid voor de goede uitvoering van die werken is gegeven. En wanneer in die uitvoering al eens vertraging heeft plaats gehad dan zal voor dat uitstel wel voldoende reden hebben bestaan; het is toch steeds wenschelijk en noodzakelijk, dat de uitvoering van gewigtige werken geschiede onder de leiding van bekwame personen, en ik geloof, dat het beter is het werk eenigen tijd uit te stellen dan het op minder goede wijze te doen voortgaan.

Ten aanzien van de buitenbezittingen geschiedt ook — ik durf zeggen — wat mogelijk is. Ik heb met genoegen bespeurd, dat de jongelieden, die hier te lande tot mijn-ingenieurs zijn opgeleid en die naar Indie zijn gezonden ook met het doel om in de verschillende buitenbezittingen nasporing en onderzoek te doen naar den delfstoffelijken rijkdom van die gewesten, in ruime mate voldoen aan de verwaehting die van hen gekoesterd werd. Niet alleen de verslagen, waarop ik zoo even doelde, maar bijna iedere overlandmail brengt ons daaromtrent berigten, die ook hier in de dagbladen worden opgenomen. Daaruit blijkt dat die ambtenaren zich met ijver kwijten van de taak die hun is opgedragen. Reeds is in de Molukken, op Borneo, Celebes en Sumatra de gelegenheid geopend en daarvan zal, naar ik vertrouw, meer en meer gebruik gemaakt worden, opdat de partieuliere industrie goede partij wete te trekken van de schatten die daar tot dusverre ongebruikt liggen. Een artikel waarop speeiaal de aandacht is gevestigd, en dat het ook allezins verdient, is de steenkool. Daaromtrent is op verschillende plaatsen een onderzoek ingesteld en ik durf de hoop koesteren, dat middelen zullen gevonden worden om aan die exploitatie eener gewenschte uitbreiding te geven, zoodanig als die in Indie voor de ontwikkeling van alle takken van nijverheid en ook voor het stoomwezen vereischt wordt. De aanvankelijke uitkomsten zijn in alle opzigten bevredigend. Ik zou het een geluk noemen, wanneer Indie in dit opzigt onafhankelijk werd van Europa, en ik heb alle hoop dat dit spoedig het geval zal zijn.

Een punt, waaromtrent gebleken is dat groot verschil van meening bestaat, betreft de drukpersvrijheid in Indie. Er is gewezen op een amendement, dat door de Tweede Kamer is aangenomen, en waardoor in de oorspronkelijke redactie van het artikel, zoo als het van regeringswege was voorgesteld, wijziging is gebragt. Het feit is daar, Mijne Heeren, en zoo als de zaak thans staat, zal gewis door de Regering niets worden veronachtzaamd om de goede leiding te verzekeren en haar zooveel mogelijk te doen strekken tot algemeene bevrediging.

De geachte spreker uit Gelderland (de heer van Dam van Isselt) heeft van mij inlichting verlangd omtrent de strekking der algemeene verordeningen, waarvan in art. 110 van het wets-ontwerp sprake is; hij heeft tevens den wensch geuit, dat niet zoo zeer op de

schrijvers of uitgevers van in Nederland gedrukte stukken zou worden gezien als op de verspreiders in Indie.

Ik moet mij op dit oogenblik bepalen tot de verwijzing naar dit artikel zoo als het in de Tweede Kamer is aangenomen en waarin duidelijk gezegd wordt, dat de toelating in Nederlandsch Indie van in Nederland gedrukte stukken onbelemmerd geschieden zal, behoudens ieders verantwoordelijkheid, volgens regels bij algemeene verordening te stellen. Ik geloof dat de geachte spreker met gerustheid zal kunnen afwachten de regels, die met beleid en voorzigtigheid zullen worden gesteld. Het ligt zeer zeker in de bedoeling der Regering om vrijgevig te werk te gaan, maar tevens het beginsel, waarvan zij is uitgegaan, ook hier te behartigen.

Ik ben het volkomen eens dat de drukpersvrijheid in Nederland volstrekt niet schaden kan. De meeste schrijvers en drukkers hier te lande zullen niet eens bevroeden dat hunne producten in Indie schadelijk kunnen zijn, maar tevens is de ondervinding daar, en mijne overtuiging gevestigd dat men in Indie voorzigtig moet zijn, en die voorzigtigheid zal, ik herhaal het, ook door de Regering worden betracht, door de verantwoordelijkheid waarvan de 2de alinea van art. 110 spreekt, zoodanig te regelen, dat geen misbruik worde gemaakt van de bepaling die met goede bedoelingen door de Tweede Kamer in dit artikel is opgenomen.

Ik meen nog met een enkel woord, en ter vermijding dat men mij zou kunnen beschuldigen van ontwijking, te moeten terugkomen op de quaestie van de slavernij.

Door een geacht spreker uit Noordholland is van mij verlangd eenige geruststelling omtrent het artikel 115, voor zoover betreft de geldelijke consequentien daarvan. Ik ben zoo vrij hem te verwijzen naar hetgeen door mij in de Tweede Kamer is gezegd, en waaruit kan blijken dat het in de bedoeling van de Regering ligt om de belangen der slaven-eigenaren niet uit het oog te verliezen. Het doel van de Regering is dus niet ontzetting van eigendom, maar vergoeding te geven waar de billijkheid het eischt.

Met leedwezen heb ik van den geachten spreker uit Friesland vernomen dat hij bezwaren heeft tegen dit reglement en wel om twee redenen: *vooreerst* omdat het wets-ontwerp tot regeling van de wijze van beheer der koloniale geldmiddelen hem nog onbekend is, en *in de tweede plaats* omdat in dit wets-ontwerp niet in ieder voorkomend geval is aangewezen de regelende magt voor de algemeene verordeningen waarvan in het regeringsreglement sprake is.

Met opzigt tot het eerste punt, moet ik ook hier verwijzen naar hetgeen bij herhaling, en zoo ik vertrouw met de meeste duidelijkheid daaromtrent is te kennen gegeven. Het wets-ontwerp waarvan hier sprake is, en waarvan de vaststelling bij art 60 der Grondwet is geboden, is uit den aard der zaak van hoogst moeijelijken aard. Tot twee maal toe is het gereed geweest, tot twee maal toe ben ik verpligt geworden het op nieuw in behandeling te nemen. Thans is dit voor de derde maal het geval, en ik koester de hoop dat het wets-ontwerp in de aanstaande zitting niet alleen ingediend, maar ook behandeld zal kunnen worden.

Ten aanzien van de daarstelling der algemeene verordeningen, moet ik ook herinneren aan de tusschen de Regering en de Tweede Kamer gewisselde stukken en aan de daarop gevolgde discussien, zoomede aan hetgeen sub § 3 door mij is geantwoord op het Verslag van de Commissie van Rapporteurs van deze Kamer uitgegaan. Men heeft juist bij de behandeling van dit wets-ontwerp in het midden willen laten, welke onderwerpen met medewerking van de wetgevende magt in Nederland, en welke zonder die medewerking zullen worden tot stand gebragt, en dit volgt ook uit den aard der zaak, omdat de Grondwet daaromtrent een bepaald voorschrift bevat. De behoefte tot regeling bij de wet moet *blijken* te bestaan. In andere gevallen is de gewone wetgever voor Indie de Koning of wel de Gouverneur-Generaal, als vertegenwoordiger des Konings. Ik voorzie van de tegenwoordige bepaling geene moeijelijkheden; en geloof integendeel dat met beleid en overleg ook dit punt naar den eiseh geregeld zal knnnen worden.

En nu, Mijne Heeren, geloof ik dat het overbodig zou zijn verder uit te weiden over den geest en de strekking van dit reglement. De uitvoerige discussien in de Tweede Kamer hebben alles in het lieht gesteld wat daaromtrent kon gezegd worden; ik geloof mij dus te kunnen bepalen tot het uitdrukken van mijne overtuiging, dat wanneer dit staatsstuk wordt aangenomen en in werking gebragt, een gewigtige stap zal gedaan zijn tot bevordering en bestendiging van een goed en geregeld bestuur in Indie, terwijl ik ook de hoop koester dat daardoor zal worden verwezenlijkt de wensch, heden door den geachten spreker uit Zuidholland geuit, dat namelijk dit regeringsreglement strekken moge tot heil van die gezegende bezittingen, welke te regt door hem zijn genoemd de schoonste parel aan de kroon van Nederland.

De beraadslaging wordt gesloten en *het wets-ontwerp tot vaststelliug van het reglement op het beleid der regering van Nederlandsch Indie* met 31 tegen 1 stem, die van heer van Swinderen, aangenomen.

De **Voorzitter** zegt daarop: Aangezien deze zitting de laatste is stel ik der Vergadering voor om de notulen van het verhandelde in deze vergadering aan te hooren.

Dienovereenkomstig wordt besloten.

De notulen van het verhandelde in deze deze vergadering worde daarop voorgelezen en goedgekeurd en de vergadering gesloten.

REGISTER

BEVATTENDE IN ALPHABETISCHE ORDE:

A. de titels der, 1°. in de beide, of in de Tweede Kamer der Staten-Generaal alleen, behandelde wets-ontwerpen, met opgave van de deswege gewisselde stukken en gevoerde beraadslagingen, alsmede der daaromtrent genomen beslissingen; 2°. ingekomen regeringsverslagen, rekeningen, enz., met opgave der tot onderzoek in de Tweede Kamer benoemde Commissien, der door deze uitgebragte rapporten, en behandeling der daarbij voorgestelde conclusien, enz.; 3°. verzoekschriften, naar en bij de onderwerpen gerangschikt, met opgave der verslagen van de daarvoor gekozen Commissien, enz.; 4°. overige, bij de Kamers aanhangig gemaakte, onderwerpen en bij haar ingekomen bescheiden en mededeelingen, enz.;

B. de vermelding der andere werkzaamheden van de Kamers, der door haar genomen besluiten omtrent voorstellen van allerlei aard, der benoemde Commissien, of personen, opgemaakte voordragten, enz.;

C. de namen der Leden met aangifte: 1°. voor welk gewest of hoofdkiesdistrict zij gekozen zijn; 2°. van hetgeen elk hunner gedurende het zittingjaar geweest is of gedaan heeft; 3°. van de door ieder, alsmede door de Ministers, uitgesproken redevoeringen, adviezen, enz.;

D. de mededeeling der hoofdonderwerpen, ter sprake gebragt bij de behandeling van eenig wets-ontwerp, regeringsverslag, interpellatie, enz., en der onderwerpen die, buiten de vastgestelde orde van werkzaamheden, tot beraadslaging aanleiding hebben gegeven;

alles met opgave, wanneer het een en ander geschied, en, met de noodige verwijzingen, waar dit in het Bijblad te vinden is.

Ter vermijding van noodelooze herhaling is, bij de vermelding der paginatuur, het woord *bladzijde* alleen dan geplaatst, wanneer dit ter verduidelijking noodig was.

De drie deelen van het Bijblad zijn aldus aangeduid: I. verslag van het verhandelde in de *Eerste Kamer;* II. id. in de *Tweede Kamer;* B. *bijlagen* behoorende bij het laatste verslag. I. en II., te vinden voor gewone cijfers *in* eenig artikel, of staande *vóór* eenig artikel, geven het deel aan waartoe de daarbij vermelde bladzijden behooren.

De Romeinsche getallen, staande bij den aanvang van den titel van eenig wets-ontwerp, regeringsverslag, enz., doen de volgorde kennen waarin die onderwerpen bij de Tweede Kamer zijn ingekomen.

* beteekent niet in de bijlagen opgenomen, maar verkrijgbaar.
§ » niet gedrukt, volgens een besluit der Kamer.
† » alleen voor de leden gedrukt.
— » afscheiding van het vorig artikel.
= » herhaling van het hoofdwoord, of der eerste woorden van het artikel.

De voornaamste verkortingen zijn de volgende:

afd., amend., art.	— afdeeling, amendement, artikel;
b., ber.,	— bladzijde, beraadslaging;
1e., 2e. K.	— Eerste, Tweede Kamer;
Comm.	— Commissie;
concl.	— conclusie;
hoofds.	— hoofdstuk;
Kon. boods.	— Koninklijke boodschap;
mem. van toel. en beantw.	— memorie van toelichting en beantwoording;
miss.	— missive;
rapp., rapptr.	— rapport, rapporteur;
voorl. versl., eindvers.	— voorloopig verslag, eindverslag;
w. o.	— wets-ontwerp;
z.	— zie;

enz., enz., terwijl, waar dit zonder stoornis van den zin kon plaats hebben, de overbodige woorden zijn weggelaten.

Aanleg. z. Kunstweg. Scheepvaartskanaal. Spoorweg. Steenweg. Uitwateringskanaal.

Aanvoer van padie en rijst, gedurende het jaar 1854. (XCII. Publicatie van den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch Indie betrekkelijk den vrijen)
II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 11 Julij, 1057; — Geleidende miss., 19 Junij; - Public. van den Gouverneur-Generaal, B. 794; — Benoeming eener comm. tot onderzoek, 1057; - Versl. der comm., 22 Julij, B. 802 (uitgebr. id. 1178); — Ber. over de concl. van het rapp. der comm., 31 Julij, 1284-1285; - Wijzig. van den heer van Eck verworpen, 1285; - Aanneming der concl., id.
I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 21 Junij, 163.

Ablaing van Giessenburg, lid van de Eerste Kamer voor de provincie Utrecht. (J. D. C. C. W. baron d')
I. Is, gedur. Sept. 1853, van de *derde* afd. lid, 6; - gedur. Dec. van de *eerste* afd. lid, 17; rapptr. voor de w. o. Bijdrage aan het fonds tot droogmaking van het Haarlemmer-meer; Begrooting van uitgaven voor den arbeid der gevangenen, 19; hoofdst. IX A en IX B der Staatsbegrooting voor 1854, b. 35; - gedur. April 1854 der *derde* afd. lid, 109; rapptr. voor het w. o. Pensioen der militaire leden van het Militair Geregtshof, 117; -

gedur. Junij der *eerste* afd. lid, 148; onder-voorz., 161; - gedur. Julij der *derde* afd. lid, 210; voorz., 219: rapptr. voor het w. o. Verhooging van hoofds. IX B der Staatsbegrooting 1853, b. 219.
Spreekt bij de ber. over de *wets-ontwerpen:* Vermindering der regten op de granen enz., 70; - Staatsbegrooting voor 1854, hoofdstuk V (Binnenl. Zaken), 85 - 86; - Wet op de middelen, 99 - 100.
Doet een voorstel tot regeling der werkzaamheden, 22 Dec., 96.

Abonnementen voor schrijfloonen. z. Staatsbegrooting.

Academie te Delft. (Opleiding van O. I. jongelieden op de) z. Ber. (2de K.) over de w. o. Koloniaal batig slot over 1851 en hoofdst. V der Staatsbegrooting voor 1854; id. (1e. K.) over dezelfde Staatsbegrooting (algem. ber.); = van Wetenschappen te Amsterdam. z. Ber. (2e. K.) over hoofds. V derzelfde Staatsbegrooting; = te Breda (Militaire), z. id. over hoofdstuk VIII.

Accijnsen en Accijnsstelsel. z. Ber. (2e. K.) over het w. o. Afschaffing van tonnegeld en accijns van geslagt, II. 461, 473, 478, 517, 523, 526, 542, 547; = (Berekening der opbrengsten van) II. 478, 508[1-2]; = (Gevolgen der afschaffing van), II. 456, 496[1], z. verder Adressen. Belastingen. Gemaal. Geslagt. Varkens. en de Ber. over de Wet op de middelen voor 1854.

Adres. z. Ruijssenaers. van Vliet. = van antwoord. z. Openingsrede.

Adressen betrekkelijk aangenomen wets-ontwerpen. (Behandeling van) z. Onderwerpen.

——— I. Ingekomen en behandeld bij de Eerste Kamer:
betrekkelijk bestaande wetten, aanhangige wets-ontwerpen en onderwerpen van wetgeving: Andries (kanaal van St.) 5; rapp., 9; - Armbestuur, 147, 161, 163, 165, 201; rapp., 168, 207: - Branderijen, 147, rapp., 165; - Indeeling van den Haarlemmermeerpolder, 147; rapp., 165; - Jagt en visscherij, 147; rapp., 165; - Kerkgenootschappen, 5; rapp., 9 en 10; - Kieswet, 209; rapp., 219; - Paardenposterij, 108, 111; rapp., 121; - Tarief van regten, (wijziging van het) 16, 108, 209, 219; rapp., 81, 121, 219, 225; - Verlenging van den termijn bij de gemeentewet gesteld, 161; rapp., 163; - Visscherij (uitoefening der), 108; rapp., 113; - Wijzig. van art. 549 van het Burg. Wetb., 108; rapp., 115; — Ongezegeld adres, 6; — Beraadsl. gehouden bij gelegenheid van het uitbrengen der rapporten op: een adres van den dijkstoel van Boemelerwaard, betrekkelijk het kanaal van St. Andries, 9; - de adressen van verschillende kerkeraden en anderen omtrent de wet op de Kerkgenootschappen, 9 en 10; —
Commissie voor de verzoekschriften en Voorzitter. z. Commissien.

II. Ingekomen en behandeld bij de Tweede Kamer:
betrekkelijk bestaande wetten: Burg. Wetb. (Wijzig. of bezwaren tegen het), 263, 558, 563, 565; rapp. 365, 366, 571, 621; - Gemeentewet (Aandrang tot handhaving der), 559; rapp., 572; - Geslagt (Wijze van heffing van den accijns op het), 558; rapp., 571; - Grondwet (Inbreuk op art. 131 der), 847; rapp., 1048; - Jagt en visscherij, 6, 558, 565, 726; rapp., 31, 570, 688, 1315; - Kerkgenootschappen, 6; rapp., 31; - Kieswet (Toepassing der), 1061, 1283; rapp., 1314, 1420, 1421; - Wet van 1822, uitvoer van vlas; (Wijziging der), 558; rapp., 570.
betrekkelijk aanhangige wets-ontwerpen: Armbestuur, 557, 561, 563, 565, 591, 617, 629, 643, 671, 677, 689, 726, 733, 763, 777, 797, 825, 835, 861, 915; rapp., 655, 675, 676, 687, 688, 730, 731, 777, 778, 797, 835, 836, 861, 931; - Belastingen in Friesland (Provinciale), 155; rapp., 366; - Gemaal (Wijzig. der wetten op het), 36, 617, 629, 726, 745, 763, 777, 797, 809, 835, 879, 1009, 1058; rapp., 170, 775, 964, 1048, 1314; - Gemeenten (Vereen. van), 565; rapp., 677; - Indeeling van gronden in het Haarlemmer-meer, 1058, 1145, 1465; rapp., 1312, 1313, 1314; - IJssel (Stoomgem. op den), 36, 835, 955, 983, 1009, 1075, 1105, 1233; rapp., 170, 171, 1048, 1281, 1282; - Misdrijven gesteld (Straffen op), 835, 983; rapp., 913, 1009; - Onteigening van perceelen tot uitbreiding der gemeente Arnhem, 1058; rapp., 1061; - Paardenposterij, 559, 565, 611, 617, 629; rapp., 571, 620, 833; - Reglement voor Oost-Indie (Regerings-), 1058; rapp., 1145; - Scholen (Oprigting van bijzondere), 1058; rapp., 1064; - Tarief van regten (Wijziging in het), 41, 558, 565, 573, 601, 611, 617, 629, 643, 671, 677, 689, 705, 726, 879, 1058, 1267, 1283, 1339, 1359; rapp., 170, 570, 729, 776, 833, 939, 1006, 1007, 1281, 1420, 1421; - Tonnegeld enz. (Afschaffing van het), 57, 73, 89, 105, 119, 135, 147, 155, 173, 191, 219, 231, 251, 263, 277, 295, 325, 345, 365, 383, 397, 415, 433, 451, 497; rapp., 310, 382, 394, (verbet. 449), 395, 430-432, 449, 495, 541, (verbet. 562), 570, 729, 730; - Uitwateringskanaal van Grave naar den Amer, 689, 705, 724, 726, 763, 777, 825, 1009, 1058, 1075; rapp. 832, 913, 953, 954, 1281, 1282.
betrekkelijk onderwerpen van wetgeving: Accijnsen (Afschaffing van verschillende), 36, 39, 119, 135, 155, 173, 191, 311, 325, 497, 559, 561, 563, 565, 689, 835, 879; rapp., 214 - 217, 571, 621, 688, 774 - 776, 833, 964; - Belastingstelsel (Hervorming van het) 33, 565, 573, 601, 629, 671, 689, 726, 763; rapp., 167, 688, 731, 732, 776, 1048, 1314, 1315; - Gemaal bij admodiatie (Heffing van den accijns op het), 558, 1158; rapp., 571, 1314; - Regten (Afschaffing der heerlijkc), 561; rapp. 677.
betrekkelijk bijzondere aangelegenheden: Afgescheidenen (Zaken der), 6, 558, 726, 1058; rapp., 31, 655, 1048, 1421; - Boekhandel (Belangen van den), 36; rapp., 309, 310; - Branderijen (Tijdelijke staking der), 726; rapp., 1007; - Gezondheidsregeling (Aandrang op eene algemeene), 41; rapp., 215, 216; - Loterij (Nederlandsche), 29, 36; rapp., 166, 172; (verbet. 564); - Magt des Konings (Herstel der), 565; rapp., 688; - Natuurgeneeskunst (Uitoefening der), 36, 809, rapp., 171, 172, 913; - Nunhem, tegen de vereeniging met de gemeente Haelen (Gemeente), 1058; rapp., 1314; - Opsterland (Splitsing der gemeente), 36; rapp., 171; - Rijks-ontvangers (Vermindering der), 135; rapp., 215; - Rijkstractement voor deurwaarders, 558, 561, 565, 601; rapp., 571, 732; - Scholen (Oprigting van bijzondere), 565, 726, 971, 1023; rapp., 622, 623, 715, 1049, 1065; - Slavernij (Afschaffing der), 33, 1063; rapp., 167, 1145; - Sterken drank (Verbranden van graan tot vervaardiging van), 558; rapp. 939; - Telegraafonderneming (Onderzeesche), 931; rapp., 1049, 1050; - Watergeneeskunde, 36, 251; rapp., 171, 172, 382; -

Werken tot verbetering van den bodem, droogmakerijen, enz. (Gemeenschappelijke), 1068; rapp., 1313, 1314.
betrekkelijk persoonlijke belangen: Aannemingspenningen (Betaling van), 559; rapp., 571; - Boellaard (W. F. G. L.), verzoek om pensioen, 689; rapp., 831; - Bruijn (M. H.), wegens achterstallig tractement, 147, rapp., 216; - Cléban (P.), 1129; rapp., 1421; - Ibink (P. J.), 1058; rapp., 1314; - Jaarwedden van ambtenaren bij het provinciaal best. van Drenthe, 29, 33; rapp., 166, 167; - Klinkert (D.), 1058; rapp., 1314; - Kraamer (M.), 617; rapp., 774; - Langeveld (B. M.), 777; rapp. 1047; - Naturalisatie (Kostelooze), 559; rapp. 571; - Oostenrijk en Spanje (Schuldvordering ten laste van), 565; rapp., 688; - Prehn (W. van), 983; rapp., 1423, 1424; - Raders (van), betrekkelijk het rapport wegens het regeringsverslag van Suriname over 1851, b. 1058; rapp., 1145; - Salvador (jhr. M.) 847; rapp., 913; - Steenkolen (Vrijdom van accijns van), 558; rapp., 621; - Stevenswaard (Hervormde gemeente van), 931, rapp., 1007; - Visser (J. de), 726; rapp., 1048; - Vliet (L. van), 611; rapp., 939-941; - Vogel (J. L.), 643; rapp., 832, 833, - Wolff (P. A. de), 1058; rapp.; 1281; - Worch (Wed.), 726; rapp., 1048; - Zuithof (G.), 1009; rapp. 1281.
verslagen uitgebragt op in het vorig zittingjaar ingekomen adressen: Afgescheidenen (Zaken der), 31; - Kerkgenootschappen, 31.
ongezegelde adressen: 6, 39, 219, 277, 558, 566, 591, 729, 777, 1061, 1297, 1359.
beraadslagingen gehouden bij gelegenheid van het uitbrengen van rapporten op adressen omtrent: Afgescheidenen (Synode der), 1423; - Kieswet (Toepassing der), 1314; - Korenmolenaars te Winschoten, 964, 965; - Natuurgeneeskunde (Uitoefening der), 172; - Regten (Afschaffing van heerlijke), 622; - Scholen (Oprigting van bijzondere), 623 - 628, 717 - 720 (verbet. 727), 745 - 762; - Slavernij (Afschaffing der), 167 - 170 (verbet. 217); - Telegraafonderneming (Onderzeesche) 1050 en 1051; - Vliet (L. van), 941 - 945; - Wetboek (Wijziging in het Burgerlijk), 366.
z. Hooge Raad. Rekenkamer. — Commissien voor de Verzoekschriften. z. Commissien.

Afdeelingen der Kamers.
I. In de Eerste Kamer: trekkingen, 6, 17, 28, 109, 147, 209; voorzitters en onder-voorzitters, 7, 19, 111, 161, 219.
II. In de Tweede Kamer: trekkingen, 6, 7, 147, 558, 727, 1059; voorzitters en onder-voorzitters, 7, 147, 558, 727, 835, 1058.

Afgescheidenen. z. Adressen.

Aflossing. z. Schuld.

Afschaffing van accijnsen en belastingen. z. Ber. (2e. K.) over het w. o. tot afschaffing van het tonnegeld enz. en tot wijziging der wetten op den accijns van het gemaal; = van straffen. z. Ber. (2e. K.) over het w. o. Verandering in de straffen op misdrijven, art. 2 tot 4, 22. z. verder Accijnsen. Belastingen en belastingstelsel. Gemaal. Geslagt. Slavernij. Straffen. Tonnegelden. Varkens.

Aftogtsregt (Jus detractus). (XCIII. Overeenkomst getroffen tusschen Nederland en het Groot-Hertogdom Baden, ten aanzien eener wederkeerige afschaffing van het)
II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 11 Julij, 1058; — Geleidende miss., 21 Junij; - Overeenkomst met vertaling, B. 794; — Benoeming eener comm. tot onderzoek, 1058; - Versl. der comm., 1 Aug., B. 822i, (uitgebragt id. 1312); — Goedkeuring der conclusie van het rapp. der comm., 7 Aug., 1420.
I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 24 Junij, 167.

Akerlaken, lid van de Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Hoorn. (Jhr. mr. D. van)
II. Is, gedurende Sept. en Oct. 1853, der *derde* afd. lid, 7; rapptr. voor het w. o. Ontvangsten en uitgaven van het Burgerlijk Pensioenfonds, 40; - gedur. Nov. en Dec. der *vijfde* afd. lid, 147; - gedur. Feb. en Maart der *derde* afd. lid, 558; rapptr. voor de w. o. Naturalisatie van Driessen en zeven anderen; Naturalisatie van Hill en zeven anderen, 559; Verhooging van hoofdstuk X der Staatsbegrooting voor 1854, b. 566; - gedur. Mei en Junij van de *derde* afd. lid, 727; rapptr. voor de w. o. Uitgaven wegens verstrekkingen voor Marine, 733; Verhooging van hoofdstuk IV der Staatsbegrooting voor 1853 en 1854, b. 901; Voorloopige indeeling der gronden van het Haarlemmermeer, 1017; - gedur. Julij en Aug. der *vijfde* afd. lid, 1059; rapptr. voor de Raming van uitgaven der Kamer (1855) b. 1179; — Lid eener comm. tot *onderzoek van regeringsverslagen*: Publicatie van verbod tot invoer van kruid in Sumatra, 39; - Uitvoer van wapenen uit Oost-Indie; 556 (brengt verslag uit, 610); - Overeenkomst met Baden omtrent het aftogtsregt, 1058; = tot in- en uitgeleide des Konings, vereenigde zitting, 19 Sept. 1853; — volgens kennisgeving afwezig, 1057.
Spreekt bij de beraadslagingen, over *wets-ontwerpen:* Staatsbegrooting voor 1854, hoofdst. II, 2de afd. (Raad van State), 165; hoofdstuk IV, algem. ber., 188 - 189, 202 - 203; hoofds. V,

AK

6de afd. (Waterstaat en publieke werken), 252 - 253; - Wet op de middelen, algem. ber., 406; - Afschaffing van tonnegeld en accijns op geslagt, algem. ber., 553; - Vordering van inkwartiering, onderhoud enz. van krijgsvolk, algem. ber., 575 - 577, 593 - 594; - Vereeniging van gemeenten (Beets en Sehardam), art. 3, b. 684 - 685, 685; - Pensioenen der militaire leden van het Militair Geregtshof, algem. ber., 686 - 687; - Pensioenen van mindere beambten bij etablissementen der zee- en landmagt, art. 4, b. 764, 765 - 766; nieuw art. 30, b. 771; - Regeling van het armbestuur, algem. ber., 817 - 818, 830-831; art. 10, b. 852, 855-856; art. 13, b. 859; 3de afd., 1ste hoofds., 864 - 865; nieuw art. 62, b. 928; - Verandering in de bestraffing van misdrijven, art. 21, b. 1041; art. 22, b. 1042 - 1043; - Verhooging van hoofds. IV der Staatsbegrooting voor 1854, b. 1054 - 1055, 1055; - Regeringsreglement voor Nederl. Indie, art. 26, b. 1172; art. 43, b. 1210; art. 45, b. 1207; art. 52, b. 1243; art. 113, b. 1387 - 1388; — *voorstellen van leden:* die der heeren van Goltstein, 21 Dec., 553; Thorbeeke (interpellatie), 1 Julij, 1030, 1031; — *orde van werkzaamheden*, 1325.

AL — AM

Doet voorstellen: tot het houden van avondzittingen, 26 Nov., 207; 19 Dec., 506; - sluiten van beraadslagingen, 6 Mei, 761, 762; - niet verleenen van het woord voor de derde maal, 1207, 1210; - vervroegen der zittingen, 31 Julij, 1296; - over de orde van werkzaamheden, 1325; — tot het *wijzigen van w. o.* Pensioenen aan mindere beambten bij etablissementen der zee- en landmagt, nieuw art. 30, b. 771; - Regeling van het armbestuur, art. 10, b. 850.

ALKMAAR. z. Gevangenis.

AMBTENAREN. (Burgerlijke) z. Pensioen. Pensioenfonds. = in Nederl. Indie en vorming van hen. z. Academie en Radicaal, en Ber. (2e. K.) over de w. o. Regeringsreglement voor Neerl. Indie, II. 1103, 1123, 1128³, 1174, 1242 - 1246, 1294-1342, 1356 - 1357, en hoofdstuk V der Staatsbegrooting voor 1854; = (Regterlijke) z. Ber. (2e. K.) over hoofds. IV der Staatsbegrooting voor 1854; = (Provinciale) z. id. over hoofds. V: = van de in- en uitgaande regten en aecijnsen. (Dienstijver der) z. Ber. over hoofds. IX B. alsmede de woorden Geldswaarde. Gouverneur-Generaal.

AMENDEMENTEN in adressen of wets-voordragten, behandeld in de Tweede Kamer. II.

Naam van het Ontwerp.	De HH. Voorstellers.	Deel van het Ontwerp.	Bladz.	Besliss. omtr. het amend.	Bladz.
Adres van antwoord op de Troonrede.	van Lynden,	Paragraaph 1,	15	verworpen,	16
	Rijk,	» 3,	17	»	18
	Roehussen,	» 4,	21	aangenomen,	22
	Bosseha,	» 6,	23	»	25
	Groen van Prinsterer,	» 8,	25	»	27
	Rochussen,	» 9,	27	verand. door den hr. Elout, overgen. door de comm.,	» 28
Bouwen enz. bij vestingen.	van der Brugghen,	art. 1,	53	verworpen,	54
	van Eek,	art. 5 (2 amendem.),	54, 55 65	»	65
	van Goltstein,	art. 5,	56	»	»
	Elout van Soeterwoude,	» »,	57	»	»
	Sleeswijk Vening,	» »,	59	»	»
	van Eek,	» 13,	66	»	66
	van der Brugghen,	» 21,	67	»	68
	Storm van 's Gravesande,	» » ,	»	aangenomen,	»
	van Asch van Wijck,	1ste amendem. art. 28,	69	overgenomen door den Minister van Oorlog,	70
	»	2de » » 28,	»	aangenomen,	»
	Sleeswijk Vening,	art. 56,	70	verand. door den Minister van Justitie, aangenom.,	»
Overeenkomst met de Handelmaatschappij.	G. Schimmelpenninck,	» 1,	113	ingetrokken,	114
	Elout van Soeterwoude,	» »,	114	»	116
	Rochussen,	» »,	115	verworpen,	117
Amortisatie van schuld.	van Bosse,	» 1,	139	»	140
	»	» 3,	140	aangenomen,	144
	»	considerans,	144	ingetrokken,	»
Staatsbegrooting 1854.	de Man,	hoofds. IV 5de afd., ond.-art. 21 van art. 1,	212	verworpen,	212
	de Brauw,	hoofds. V 6de afd., ond.-art. 70 van art. 1,	248	»	250
	Sloet tot Oldhuis,	hoofds. V 11de afd., ond.-art. 136 van art. 1,	291	»	292
	van Bosse,	hoofds. IX *A* ond.-art. 11 van art. 1,	341	ingetrokken,	352
Vordering van inkwartiering, onderhoud van krijgsvolk enz.	Wintgens,	art. 1,	602	vervallen,	609
	de Brauw,	» »,	604	aangenomen,	»
Muntwezen in Nederlandsch Indie.	van Bosse,	» 4,	656	overgen. door de Regering,	670[1]
	»	» 11,	666	» » » »	» [4]
	»	nieuw » 14,	»	» » » »	» [4]
	»	» » 15,	»	aangenomen,	673
	»	» 16,	667	gedeeltelijk overgenomen door de Regering,	670[4]
				het overige verworpen,	674
	Sleeswijk Vening,	» 17,	675	aangenomen,	675
	van Bosse,	» 18,	»	overgen. door de Regering,	676[2]
Verhoog. H. X Begroot. 1854.	Thorbecke,	considerans,	710	» » » »	712
Straffen misdr. van krijgsv. te water.	Mackay,	»	737	» » » »	737
Pensionn. van mindere geëmpl. enz. bij inrigt. van 's Rijks zee- en landmagt.	Ter Bruggen Hugenholtz,	art. 2,	741	verworpen,	742
	de Kempenaer,	» 21,	769	aangenomen,	770
	»	nieuw » 30,	770	»	772
	van Akerlaken,	amend. op nieuw art. 30,	771	verworpen,	772
Regeling van het armbestuur.	Blaupot ten Cate,	art. 2,	836	»	841
	»	» 5,	841	vervallen,	»
	van Heiden Reinestein,	» 7,	»	verworpen,	850
	Blaupot ten Cate,	» 9,	»	vervallen,	841
	van Deinse,	» 10,	851	verworpen,	857
	van Heiden Reinestein,	» » ,	»	»	»

AM

Naam van het Ontwerp.	De HH. Voorstellers.	Deel van het Ontwerp.	Bladz.	Besliss. omtr. het amend.	Bladz.
	van Akerlaken,	art. 10,	851	ingetrokken,	856
	van Deinse,	» 12,	857	vervallen,	857
	Storm van 's Gravesande,	» 13,	858	verworpen,	859
	Sleeswijk Vening,	nieuw » 14,	860	»	869
	Blaupot ten Cate,	3de afdeeling,	861	»	868
	»	art. 14,	869	vervallen,	869
	Elout van Soeterwoude,	» 21,	886	verworpen,	889
	van Deinse,	» »,	»	ingetrokken,	»
	Sander,	» »,	888	»	»
	van Goltstein,	» 22,	889	»	890
	Elout van Soeterwoude,	» 25,	890	»	»
Regeling van het armbestuur.	van Goltstein,	» 27,	898	verworpen,	906
	de Man,	» »,	899, 901	»	»
	Meeussen,	» »,	903	»	»
	Westerhoff,	nieuw » 29,	907	»	910
	Zylker,	» 30,	910	ingetrokken,	912
	van Heiden Reinestein,	» »,	912	overgen. door de Regering,	»
	Elout van Soeterwoude,	» 59,	924	verworpen,	925
	»	» 60,	925	»	926
	van Heiden Reinestein,	nieuw » 62,	927	»	928
	van Asch van Wijck,	amend. op nieuw art. 62,	»	vervallen,	»
	Donker,	nieuw art. 78,	936	verworpen,	938
Wijzig. wetten accijns gemaal.	van Asch van Wijck,	art. 22,	1004	»	1006
	Sander,	» 11,	1019	overgen. door de Regering,	1019
	Elout van Soeterwoude,	» 13,	»	met een sub-amend. van den heer van Rappard aangen.,	1022
	van Rappard,	» 13,	1020	aangenomen,	»
	van Goltstein,	» 14,	1026	ingetrokken,	1026
	van Eck,	» »,	»	niet in beraadslag. gebragt,	1027
Verandering in de straffen op op misdrijven gesteld.	Elout van Soeterwoude,	» 15,	1027	verworpen,	1028
	van Rappard,	nieuw art. 19,	1037	aangen., gewijzigd met een amend. van den hr. Strens,	1039
	van Deinse,	op nieuw art. 19,	1038	verworpen,	»
	Sander,	art. 21,	1040	»	1042
	van Deinse,	» 22,	1042	aangenomen,	1043
	Strens,	nieuw art. 24,	1043	verworpen,	1045
	van Hoëvell,	art. 12,	1142	»	1144
	Godefroi,	» »,	1143	»	»
	van Lennep,	» 17,	1146	overgen. door de Regering,	1147, 1149
	van Goltstein,	» »,	1148	verworpen,	1149
	van Hoëvell,	» 26,	1166	»	1172
	van Nispen van Sevenaer,	» 39,	1176	»	1184
	de Man,	» »,	1178	ingetrokken,	1183
	Delprat,	» »,	»	verworpen,	1184
	Thorbecke,	» 43,	1210	overgen. door de Regering,	1210
	van Hoëvell,	» 45,	1195	in 2 amendement. verand.,	1196
				1ste amend. verworpen,	1208
				2de » »	»
	Thorbecke,	» 46,	1211	ingetrokken,	1213
	Godefroi,	» »,	1213	verworpen,	1215
	van Lennep,	» »,	»	niet in beraadslag. gebragt,	
	Elout van Soeterwoude,	» »,	»	verworpen,	1214
	van Hoëvell,	» 47,	1215	aangenomen,	1222
	van Eck,	» 48,	1235	1ste amend. verworpen,	1236
				2de » aangenomen,	»
	van Nispen van Sevenaer,	» 49,	1237	aangenomen,	1237
	Meeussen,	» 50,	1240	»	1240
	Thorbecke,	» 51,	1241	1ste amend. overgenom.,	1241
				2de » aangenom.,	1242
Regerings-reglement van Nederlandsch Indie.	van Rappard,	» »,	»	overgen. door de Regering,	»
	van Hoëvell,	» 52,	1243	verworpen,	1245
	Thorbecke,	» 56,	1247	»	1248
	Stolte,	» 59,	1256	»	1266
	van Bosse,	» »,	1259	»	»
	Sloet tot Oldhuis,	» 60,	1307	1ste amend. aangenom.,	1312
			1312	2de » verworpen,	»
	»	» 62,	1268	ingetrokken,	1278
	Mackay,	» »,	1272	»	»
	van Nispen van Sevenaer,	» »,	1278	aangenomen,	»
	Rochussen,	» 63,	1279	ingetrokken,	1280
	van Rappard,	» »,	1280	aangenomen,	1281
	van Hoëvell,	» 65,	1287	verworpen,	1294
	Baud,	» »,	1290, 1292	aangenomen,	»
	van Hoëvell,	» 70,	1297	verworpen,	1305
	Baud,	» »,	1300	aangenomen,	»
	Thorbecke,	» »,	»	verworpen,	»
	van Bosse,	» 72,	1317	gedeeltelijk ingetrokken,	1318
	van Hoëvell,	» »,	»	te zamen met dat van den heer van Bosse verworpen,	1337
	van Eck,	» 85,	1350	verworpen,	1354
	Thorbecke,	» »,	»	»	»
	»	» 104,	1358	ingetrokken,	1359
	van Nispen van Sevenaer,	» 108,	1364	aangenomen,	1365

Naam van het Ontwerp.	De HH. Voorstellers.	Deel van het Ontwerp.	Bladz.	Besliss. omtr. het amend.	Bladz.
Regerings-reglement van Nederlandsch Indie.	Thorbecke,	art. 113,	1366	verworpen,	1391
	Mackay,	» 113,	1369		
	van Bosse,	art. 113, sub-amend. op amend. van Mackay,	1383	aangenomen,	»
	van Hoëvell,	nieuw art. 118,	1392, 1415	verworpen,	1416
	van Heiden Reinestein,	» » »	1392, 1399	»	»
	Rochussen,	» » »	1403	vervallen,	»
	Gevers van Endegeest,	» » »	1409	aangenomen,	»
	Mackay,	» » »	1414	verworpen,	»
	van Bosse,	art. 118,	1417	»	1418
	van Heiden Reinestein,	» »	1417, 1418	aangenomen,	»
	Baud,	» 120,	1419	»	1420
	Elout van Soeterwoude,	» 125,	1434	verworpen,	1434
	Thorbecke,	1ste amend. op art. 127,	1435	aangenomen,	1437
	»	2de » » » »	1436	»	»
	van Lennep,	art. 127,	»	verworpen,	»
	van Hoëvell,	» 128,	1437	»	1438
	Thorbecke,	» 131,	1439	»	1441
	van Rappard,	» »	1440	overgen. door de Regering,	»
	Rochussen,	» 132,	1442	aangenomen,	1443
	van Nispen van Sevenaer,	» 134,	1443	»	1444
Wijziging van het tarief van regten op in-, uit- en doorvoer.	van Bosse,	nieuw art. 2,	1455	»	1456
	»	tarief,	1456	overgen. door de Regering,	»
	Hoffman,	»	1457	verworpen,	1457
	Reinders,	»	1458	»	1458

AMENDEMENTEN of veranderingen in de conclusien van rapporten op: *regeringsverslagen*; Vers. der muntwerkzaamheden, (1853) 953; — *verzoekschriften*: M. D. Teenstra, over de emancipatie der slaven, 168, aangenomen, 170; - K. G. Kremer en anderen van Uithuizen, betrekkelijk de oprigting eener bijzondere school der 1ste klasse, 627, aangenomen, 628; - L. van Vliet, aangaande het met hem gebeurde op Java, 945, aangenomen id.; - B. H. Hommes c. s., korenmolenaars uit Winschoten, 964, aangenomen, 965; - A. Ruijssenaers, betrekkelijk eene electro-magnetische telegraafverbinding, 1051, aangenomen, id.; - Synode der Christelijk Afgescheidene gereformeerde gemeente, 1423, aangenomen, id. z. verder Veranderingen.

AMER. z. Uitwateringskanaal.

AMORTISATIE. z. het woord Schuld. en de Ber. (2e. K.) over de w. o.: Verhooging van hoofdstuk X der Staatsbegrooting voor 1854; hoofds. IX*A* der Staatsbegrooting 1854 (1e. en 2e. K.); en Afschaffing van tonnegeld en accijns van geslagt (2e. K.), II. 443, 444, 453, 454 en 524.

AMSTERDAM. z. Academie. Archiven. IJ. Postdirecteur. Vaart.

ANTWERPEN. z. Spoorweg.

APPEL NOMINAL gehouden bij niet genoegzaam aantal leden, in de Tweede Kamer. z. Boreel van Hogelanden.

ARBEID der gevangenen, dienst 1852. (CII. * Rekening van het fonds wegens den)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 9 Aug., 1454; — Benoeming eener comm. tot onderzoek, 1454; - De comm. heeft geen verslag uitgebragt.

———— over 1854. (XII. Wets-ontwerp tot vaststelling der afzonderlijke begrooting van de uitgaven wegens den)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 17 Oct. 1853, b. 33; — Kon. boods., 4 Oct.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel.; - Uitgew. en toel. staat; - Raming der middelen tot dekking van de uitgaven wegens den arbeid der gevangenen, B. 91 - 95; — Benoeming der comm. van rapptrs., 40; - Eindvers. 17 Nov., B. 164 - 165 (uitgebr. 17 Nov., 103); — Ber. 21 Nov.; - Aanneming met algem. (63) stemmen, 144 - 145.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 2 Dec., 17; - Inhoud, id.; — Benoeming der comm. van rapptrs., 19; - Versl. der comm., 7 Dec., 26 (uitgebragt, id.); — Ber. 10 Dec.; - Aanneming met algem. (28) stemmen, 27 - 28.

De wet is den 14den Dec. vastgesteld (*Staatsblad* 1853 n°. 122).

ARBEIDENDE KLASSEN. z. Dagloonen. Geslagt.

ARCHIVEN in de kolonien. z. Interpellatien. en de Ber. (2e. K.) over art. 113 van het Reglement op het beleid der regering van N. I., II. 1366 - 1391; = te Amsterdam (Koloniale). z. Ber. over hoofdst. XI der Staatsbegrooting voor 1854.

ARMBESTUUR over 1851. (XLIII. Verslag over de verrigtingen aangaande het)

II. Ingekomen in de Tweede Kamer, 14 Feb. 1854, b. 557; — Geleidende brief; - Verslag, B. 413 - 429; - * Besturen voor huiszittende armen; - * Genootschappen die aan schamele armen onderstand verleenen; - * Commissien of vereenigingen, die gedurende den winter uitdeelingen doen van levensmiddelen en brandstoffen; - * Genootschappen tot het verleenen van onderstand aan behoeftige kraamvrouwen; - * Godshuizen, met uitzondering van de gast- of ziekenhuizen; - * Gast- of ziekenhuizen; - * Armenscholen, zoodanige in welke aan kinderen van huiszittende armen, gemeenschappelijk met andere, kosteloos onderwijs is gegeven; - * Bijzondere scholen voor behoeftigen bestemd en die door gemeentebesturen, genootschappen of particulieren worden bekostigd; - * Werkscholen; - * Gestichten voor doofstommen; - * Gestichten voor blinden; - * Instellingen ter werkverschaffing aan behoeftigen in of buiten daartoe ingerigte werkplaatsen; - * Kolonien gevestigd door de Maatschappij van Weldadigheid; - * Afwisseling van de bevolking der kolonien van de Maatschappij van Weldadigheid; - * Banken van leening welke door administratien van liefdadigheid worden gehouden; - * Banken van leening die zijn verpacht, of, ten gevolge van eene of andere vergunning, door particulieren voor eigen rekening worden gehouden; - * Zieken- en begrafenisbussen; - * Spaarbanken; - * Spaarkassen. — Benoeming eener commissie tot onderzoek, 557; - Versl. der comm., 5 Mei 1854, B. 682 - 684 (uitgebragt 8 Mei 1854); — Aanneming van een voorstel van den heer van Nispen van Sevenaer tot uitstel van de behandeling der conclusie van het rapp. der comm., 797; - Beraadsl. over en aanneming der conclusie van het rapp., 23 Mei, 938 en 939.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 5 April, 108.

ARMBESTUUR over 1852. (LXXII. Verslag over de verrigtingen aangaande het)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 2 Mei 1854, b. 726; — Geleidende miss., 8 April 1854; - Verslag, B. 589 - 603; - * Tabellen behoorende bij genoemd verslag. — Benoeming eener comm. tot onderzoek, 762; - Versl. der comm., 2 Junij, B. 729 - 731 (uitgebragt id. 1051). — Goedkeuring der concl. van het rapp., zonder beraadsl., 12 Julij, 1062.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 10 April, 117.

———— (XXVIII. Wets-ontwerp tot regeling van het)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 3 Dec. 1853, b. 277; — Kon. boods.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 191 - 203; — Benoeming der comm. van rapptrs., 566; - Voorl. versl. met nota van druk- en stelfouten, 23 Maart 1854, B. 545 - 555; — Mem. van beantw. met nota van wijzigingen, 22 April 1854, B. 611 - 622; — Eindversl. der comm., 3 Mei 1854, B. 632, (uitgebragt id. 729); - Voorgestelde wijzigingen, B. 681, 697, 698 en 706.

Beraadsl. over het aan de orde stellen van het wets-ontw., 729; — Ber. 10 - 13, 15 - 20, 22 en 23 Mei, algemeene ber., 778 - 795, 797 - 808[6], 809 - 831, 834[1] - 834[5], (verbet. 824, 834, 834[4], 845, 860, 900, 914); - Art. 1, zonder ber. aangenomen, 836; - Ber. over art. 2 en het amend. van den heer Blaupot ten Cate; aanneming van het art. onveranderd, 836 - 841, 846[1] en 846[2]; - Aanneming zonder ber. der artt. 3 - 6, 841; - Ber over art. 7 en het amend. van den heer van Heiden Reinestein; aanneming van het art., 841 - 845, 847 - 850, 860[1] en 860[3], (verbet., 877); = over art. 8, aanneming, 850; - Aanneming van art. 9, zonder ber., 850; - Ber. over art. 10 en de amend. der heeren van Deinse, van Heiden Reinestein en van Akerlaken; aanneming van het art., onveranderd, 850 - 857, 860[2] en 860[3], (verbet. 892); - Aanneming van art. 11, zonder ber., 857; - Ber. over art. 12; aanneming, 857 en 858, 860[3]; = over art. 13 en het amend. van den heer Storm van 's Gravesande;

aanneming van het artikel onveranderd, 858, 859 en 860[3]; = over de IIIde afd. (Bepalingen betreffende het bestuur van burgerlijke en gemengde instellingen) en de wijziging in den titel van den heer Blaupot ten Cate; aanneming van den titel, onveranderd, 859 - 868, 878[3], (verbet. 890) = over nieuw art. 14 van den heer Sleeswijk Vening; verwerping, 869 en 878[3]; = over art. 14; aanneming, door de Regering gewijzigd, 869, 870 en 878[3]; = over art. 15, aanneming, door de Regering gewijzigd, 870, 871, 878[3] en 878[4]; = over art. 16; aanneming, 871 en 878[4], (verbet. 914); - Aanneming der artt. 17 - 19, zonder ber., 871; - Ber. over de 1ste afd. van het IIde hoofds. (van de ondersteuning der armen) in het algemeen, 871 - 877, 878[1], 879 - 886, 892[1] - 892[4]; - Aanneming van art. 20 zonder ber., 886; - Ber. over art. 21 en de amend. van de heeren Elout van Soeterwoude, van Deinse en Sander; aanneming van het art., onveranderd, 886 - 889 en 892[4]; = over art. 22 en het amend. van den heer van Goltstein; aanneming van het art. onveranderd, 889, 890 en 892[5]; - Aanneming der artt. 23 en 24 zonder ber., 890; - Ber. over art. 25; intrekking van het amend. van den heer Elout; aanneming van het art. onveranderd, 890, 891 en 892[5], (verbet. 946[1]); = over art. 26; aanneming, 891 en 892[5]; = over de 2de afd. van het IIde hoofds. (van het domicilie van onderstand) in het algemeen, 891 - 897, 900[1] - 900[4], (verbet. 970); = over art. 27 en de amend. der heeren van Goltstein en de Man, en het sub-amend. van den heer Mecussen; aanneming van het art. onveranderd, 898 - 900, 900[2], 900[4], 901 - 906 en 914[1], (verbet. 945); = over art. 28; aanneming, 907, 914[1] en 914[2]; = over nieuw art. 29, van den heer Westerhoff; verwerping, 907 - 910 en 914[2]; = over art. 29 van het ontw. en aanneming, 910, 914[2]; = over art. 30 en de amend. der heeren Zylker en van Heiden Reinestein; aanneming van het door de Regering gewijzigde art., 910 - 912, 914[2]; - Aanneming der artt. 31 - 40 zonder ber., 912; - Ber. over art. 41; aanneming van het door de Regering gewijzigde art, 912, 914[2] en 914[3]; - Aanneming der artt. 42 - 45 zonder ber., 912; - Ber. over art. 46 en aanneming, 912, 913, 914[3], (verbet. 954); - Aanneming der artt. 47 - 58 zonder ber., 913; - Ber. over hoofds. IV (van subsidien uit fondsen van burgerlijke gemeenten aan instellingen van weldadigheid), 915 - 924, 930[1]; (verbet. 946[1], 970); = over art. 59 en het amend. van den heer Elout; aanneming van het art. onveranderd, 924, 925, 930[1]; = over art. 60 en het amend. van den heer Elout; aanneming van het door de Regering gewijzigde art. 925, 926, 930[1] en 930[2]; - Aanneming van het door de Regering gewijzigde art. 61 zonder ber., 927; - Ber. over een door den heer van Heiden Reinestein voorgesteld nieuw art. 62 en het sub-amend. van den heer van Asch van Wijek; verwerping, 927, 928 en 930[3]; - Aanneming van art. 62 zonder ber., 928; - Ber. over art. 63; aanneming, 929; - Aanneming der artt. 64 en 65 zonder ber., 929; - Ber. over art. 66; verwerping, 929, 930 en 930[2]; (verbet. 946[1]); = over een voorgesteld nieuw art. 66; aanneming, 931 - 935, 946[5] en 946[6] (verbet. 970, 994); - Aanneming der artt. 67 - 72 zonder ber., 935; - Ber. over art. 73, aanneming, 935, 946[6]; - Aanneming der artt. 74 - 77 zonder ber., 936; - Ber. over een nieuw art. na art. 77 van den heer Donker; verwerping, 936 - 938, 946[1], 946[3] en 946[6]; - Aanneming van art. 78 en de beweegredenen zonder ber., 938; - Aanneming van het wets-ontwerp met 37 tegen 28 stemmen, 938 (verbet. 970).

Adressen betrekkelijk dit wets-ontwerp, z. Adressen bij de 2e. K. behandeld, onder het woord Armbestuur.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 15 Junij, 147; - Inhoud, 152 - 156; — Benoeming der eomm. van rapptrs., 161; - Verslag der eomm. met mem. van beantw., 24 Junij, 169 - 173 (uitgebragt id., 168); — Ber. 26 Junij, 179 - 190, 200[1] - 200[4]; - Aanneming met 26 tegen 5 stemmen, 190.

Adressen betrekkelijk dit wets-ontwerp. z. Adressen, ingekomen bij de 1e. K., onder het woord Armbestuur.

De wet is den 28sten Junij vastgesteld (*Staatsblad* 1854 no. 100).

Armen. (Ondersteuning van) z. Ber. (2e. K.) over hoofdst. II, 1e. afd. van het w. o. Regeling van het armbestuur; = in Engeland, z. Ber. (2e. K.) over het w. o. Afschaffing van tonnegeld enz., II, 461, 551.

Armenverzorging. (Stelsels van) z. Algem. ber. (2e. K.) over het w. o. Regeling van het armbestuur.

Armoede en duurte der levensmiddelen. (Oorzaken der) z. Alg. ber. (2e. K.) over het w. o. Afschaffing van tonnegeld.

Arnhem. z. Onteigening.

Artillerie. z. Leger.

Asch van Wijk, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Utrecht. (Jhr. mr. H. A. M. van)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1853 der *vierde* afd. lid, 7; - gedur. Nov. en Dec. *derzelfde* afd. lid, 147; - gedur. Feb. en Maart 1854 der *eerste* afd. lid, 558; lid der comm. voor de verzoeks., id; (voorzitter, 561); brengt versl. uit, 620, 621 - 622, 655, 675 - 676,

778, 831 - 833; - gedur. Mei en Junij der *vijfde* afd. lid, 727; rapptr. voor het w. o. Dading met het heemraadschap Mark en Dintel, 733; - gedur. Julij en Aug. der *vierde* afd. lid, 1059; rapptr. voor het w. o. Verhooging van hoofds. IX *B* der Staatsbegrooting (1853), 1063; — Lid eener comm. *tot onderzoek van het Verslag* der Algemeene Rekenkamer over 1852, b. 40; brengt verslag uit, 1178; — volgens kennisgeving afwezig, 15.

Spreekt bij de beraadslagingen, over *wets-ontwerpen:* Bouwen enz. bij vestingen, art. 28, b. 69; - Vordering van inkwartiering, onderhoud van krijgsvolk, enz., algem. ber., 579 - 582, (verbet., 610); - Vereeniging van gemeenten (Valburg en Loenen en Wolferen), art. 8, b. 681 - 682, (verbet., 704); - Regeling van het armbestuur, art. 2, b. 837 - 838; art. 12, b. 857 - 858; nieuw art. 62, b. 927; - Wijziging der wetten betreffende den aceijns op het gemaal, algem. ber., 974 - 975; art. 2, b. 1000 - 1001; art. 6, b. 1002; art. 22, b. 1004, 1005, 1006; — *de conc. van het rapport op het verzoekschrift* van L. van Vliet, omtrent het met hem voorgevallene op Java, 942 - 943.

Doet voorstellen tot *het wijzigen van w. o.* bij de ber. over: Bouwen enz. bij vestingen, art. 28, b. 69; - Regeling van het armbestuur, nieuw art. 62, b. 927; - Wijziging der wetten betreffende den aecijns van het gemaal, art. 22, b. 1004.

Assen. z. Seheepvaartkanaal.

Assurantie. z. Verzekering.

Australie. (Bescherming van den handel in) z. Ber. (2e. K.) over hoofds. III en (1e. K.) hoofds. VIII der Staatsbegrooting voor 1854; = (Plaatsing van een consul in) z. het woord Interpellatien. en Ber. (2e. K.) over hoofds. III, en Algem. ber. (1e. K.) over die Staatsbegrooting.

Baden. (Groot-Hertogdom) z. Aftogtsregt.

Baud, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Rotterdam. (J. C.)

II. Is, gedurende Sept. en Oet. 1853 der *eerste* afd., lid, 6; onder-voorzitter, 7; rapptr. voor de hoofdst. VIII en XI der Staatsbegrooting voor 1854, b. 33; - gedur. Nov. en Dee. der *tweede* afd., lid, 219; rapptr. voor het w. o. Muntwezen in Nederlandseh Indie, 219; - gedur. Febr. en Maart der *vijfde* afd., lid, 558; onder-voorzitter, id.; rapptr. voor de w. o. Koloniaal batig slot over 1851, b. 559; Regeringsreglement voor Nederlandsch Indie, 561; Wijziging in het tarief van regten op in-, uit- en doorvoer, 689; - gedur. Mei en Junij der *vijfde* afd., lid, 727; voorzitter, id.; rapptr. voor het w. o. Koloniaal batig slot (1852) b. 1063; - gedur. Julij en Aug. der *derde* afd., lid, 1059; onder-voorzitter, id.; — Lid eener comm. tot *onderzoek van regeringsverslagen* enz., Versl. over Oost-Indie (1851) b. 469; Id. over 1852, b. 1093; = gezonden naar den Koning, 28; — volgens kennisgeving afwezig, 147.

Spreekt bij de beraadslagingen, over *wets-ontwerpen*: Overeenkomst met de Handel-maatschappij; algem. ber., 100 - 102, 111, 112; eenig art., 114, (verbet. 133); - Staatsbegrooting voor 1854, hoofdst. V, 8ste afd. (Kunsten en Wetensehappen), 285 - 286, 287; - Afsehaffing van tonnegeld en aeeijns op geslagt; algem. ber., 553, art. 1, b. 555; - Muntwezen in Nederl. Indie, art. 4, b. 670 - 671; nieuw art. 15, b. 667, 672; art. 16, b. 674; - Regeringsreglement van Nederl. Indie, algem. ber., 1098 - 1101; art. 4, b. 1132, 1134, 1135, 1136; art. 5, b. 1138, 1139; art. 12, b. 1139 - 1140, 1142, 1144; art. 17, b. 1146, 1148 - 1149; 2de hoofdst., 1157, 1157 - 1158; art. 26, b. 1167 - 1168, 1170, 1171, 1172; art. 37, b. 1174; art. 39, b. 1175 - 1176, 1181 - 1182; art. 44, b. 1192; art. 45, b. 1195, 1201 - 1202, 1203; art. 47, b. 1219; art. 48, b. 1229 - 1230, 1231; art. 50, b. 1238, 1240; art. 52, b. 1243; art. 55, b. 1246; art. 56, b. 1248; art. 58, b. 1253; art. 59, b. 1259 - 1260, 1264; art. 60, b. 1307, 1311 - 1312; art. 62, b. 1273 - 1274; art. 65, b. 1287 - 1289, 1293; art. 70, b. 1299 - 1300, 1303 - 1304; art. 72, b. 1321 - 1324, 1334 - 1336; art. 74, b. 1341; art. 113, b. 1371 - 1372; nieuw art. 118, b. 1397 - 1398, 1412 - 1414; art. 118, b. 1417; art. 120, b. 1419, 1420; art. 128, b. 1438; art. 132, 1442 - 1443, (verbet. 1470[3] - 1470[4]); — *het voorstel* van den heer van Goltstein, 21 Dec., 553.

Doet voorstellen: tot *het wijzigen* van het Regeringsreglement voor Nederl. Indie; art. 65, b. 1290, 1292; art. 70, b. 1297; art. 120, b. 1419.

Bedelaars en landloopers. z. Ber. (2e. K.) over de w. o. Regeling van het Armbestuur, (hoofds. V.); Verandering in de straffen op misdrijven (art. 19), en Staatsbegroot. voor 1854, (hoofds. IV).

Bedevaarten bij de Belgische grenzen. z. Ber. (2e. K.) over hoofds. IV der Staatsbegrooting voor 1854.

Beeck Vollenhoven, lid der Eerste Kamer voor de provincie Noordholland. (H. van)

I. Is, gedurende Sept. 1853, der *vierde* afd. lid, 6; - gedur. Dec. van de *tweede* afd. lid, 17; voorzitter, 19; rapptr. voor de

w. o.: Bijdrage aan de Rhijnspoorweg-maatschappij, Begrooting voor de Lands-drukkerij, 10; Muntwezen in West Indie, 23; - gedur. April 1854 der *eerste* afd. lid, 109; - gedur. Junij der *eerste* afd. lid, 148; voorzitter, 161; - gedur. Julij der *vierde* afd. lid, 210; rapptr. voor de w. o.: Onteigening van perceelen tot uitbreiding van Arnhem, Ruiling met de gemeente Middelburg, Subsidie aan de Maatschappij van Weldadigheid, Naturalisatie van P. J. Heijning en 9 anderen, 219; — volgens kennisgeving afwezig, 107, 163.

Spreekt bij de beraadslaging, over *wets-ontwerpen:* Uitgaven wegens verstrekkingen (Oorlog) 1853, b. 24, 25, (verbet. 30); - Amortisatie enz. van schuld, 65 - 66, 67; - Vermindering der regten op de granen, enz., 68 - 69; - Wijziging van den accijns op het gemaal, 190 - 193, 198 - 199; - Regeringsreglement van Nederlandsch Indie, 234 - 235; — *de conclusie van het verslag op de geloofsbrieven* van den heer Cost Jordens, en de vraag of die heer heeft opgehouden lid te zijn, 19; — *het voorstel* van den heer van Swinderen, 19 Dec., 48.

Beens, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Tilburg. (Mr. C. C. A.)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1853 der *vijfde* afd. lid, 7; - gedur. Nov. en Dec. der *tweede* afd. lid, 147; lid der comm. voor de verzoeks., 147 (brengt verslagen uit, 449); rapptr. voor de w. o.: Dading met de gemeente Rucphen, Bekrachtiging van provinciale belastingen, 219; - gedur. Febr. en Maart 1854 der *vijfde* afd. lid, 558; - gedur. Mei en Junij der *tweede* afd. lid, 726; lid der comm. voor de verzoeks., id. (brengt verslagen uit, 953 - 954); rapptr. voor het w. o. Dading met het heemraadschap Mark en Dintel, 733; — Lid eener commissie, tot *onderzoek van regeringsverslagen* enz.: Verslag betreffende het muntwezen (in plaats van den heer van den Heuvel), 724; - Rekening van het pensioenfonds 1852, b. 1093; = gezonden naar den Koning, 136; — berigt zijne benoeming tot kantonregter te Oosterhout, 1053.

Spreekt bij de beraadslagingen, over *wets-ontwerpen:* Staatsbegrooting voor 1854, hoofds. V, 6e. afd. (Waterstaat en publieke werken), 244; - Afschaffing van tonnegeld en accijns op het geslagt, algem. ber., 440 - 441; - Verandering in de straffen op misdrijven, art. 18, b. 1036.

Doet het voorstel, met tien andere leden, tot het beleggen eener vergadering voor de behandeling van het w. o. betrekkelijk den spoorweg van Antwerpen op Roozendaal, 721.

Op nieuw benoemd lid voor het hoofdkiesdistrict Tilburg, zendt zijne geloofsbrieven in, 1057 (Benoeming eener commissie tot onderzoek, id.; Verslag der comm., 1058); legt zijne eeden af en neemt zitting, 1059; — is, gedur. Julij en Aug. der *vijfde* afd. lid, 1059.

Beerenbroek, lid der Eerste Kamer voor het hertogdom Limburg. (L. F. H.)

I. Is, gedur. Sept. 1853 der *tweede* afd. lid, 6; - gedur. Dec. der *tweede* afd. lid, 17; rapptr. voor het w. o.: Bekrachtiging van provinciale belastingen, 39; - gedur. April 1854 der *derde* afd. lid, 109; - gedur. Junij der *tweede* afd. lid, 148; - gedur. Julij der *derde* afd. lid, 210; — volgens kennisgeving afwezig, 209.

Begrooting. z. Arbeid. Lands-drukkerij. Staatsuitgaven; = (duidelijkheid en waarheid in de) z. Algem. ber. (2e. K.) over de Staatsbegrooting voor 1854.

Begrooting van Staatsinkomsten en uitgaven, over de dienstjaren 1851 en 1852, mitsgaders andere ontvangsten en uitgaven, en tevens opleverende een algemeen overzigt van den toestand van 's Rijks schatkist op 1o. Januarij 1853. (LXIII * Verslag van den Minister van Finantien in betrekking tot de algemeene) B. 516.

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 14 Maart, 611; — Benoeming eener comm. tot onderzoek, id. - De comm. heeft geen verslag uitgebragt.

Begrootingen. (Suppletoire) z. Ber. over de w. o. Verhooging van hoofdst. IV en hoofdst. X der Staatsbegrooting voor 1854.

Behoeftigen. z. Armen. Kolonisatie.

Beken Pasteel, lid der Eerste Kamer voor de provincie Noordbrabant. (Jhr. mr. M. A. van der)

I. Is, gedur. Sept. 1853 der *vierde* afd. lid, 6; - gedur. Dec. *derzelfde* afd. lid, 17; rapptr. voor het w. o.: Bijdrage aan het fonds tot droogmaking van het Haarlemmer-meer, 19; - gedur. April 1854 der *tweede* afd. lid, 109; - gedur. Junij der *vierde* afd. lid, 148; - gedur. Julij *derzelfde* afd. lid, 210; — volgens kennisgeving afwezig, 19, 107, 209.

Belastingen. z. Adressen. Belastingstelsel. Limburg. Provinciale. = (Equivalent bij afschaffing van) z. Ber. (2e. K.) over de w. o. Afschaffing van tonnegeld enz. II. 452 - 453, 458, 461, 486, 504, 512, 524, 526, 543; Regeringsreglement in Nederlandsch Indie, II. 1113; Wet op de middelen voor 1854; = (Ongelijkmatige drukking der), = (Opbrengst van sommige), z. Ber. (2e. K.) over dezelfde Wet op de middelen; = in Nederl. Indie, z. Ber. over het w. o. Regeringsreglement aldaar, II. 1267 - 1278.

Belastingstelsel. z. Ber. (2e. K.) over het w. o. Afschaffing van tonnegeld enz. - Wijzigingen daarin aan te brengen, II. 442, 443, 461, 473, 484, 518, 535, 536, 547; - [Afschaffing der belasting op azijn, bier, turf, zeep, zout, II. 457, 460, 474; - id. op de brandstoffen, II. 454, 460, 542; - belasting op verbruik van koffij en thee, II. 457; - Id. op gedistilleerd, II. 461, 470; - belastingen (verhooging van directe en indirecte), II. 457; - hoofdgeld (invoering van), II. 456; - inkomstenbelasting, II. 442 en 527; - loterijen, II. 471; - opcenten (herziening der), II. 453, 479, 496[5], 523, 536; - patentregt (herziening van het), II. 445, 470, 528; - personele bel., II. 461, 471, 528]; = in Engeland, II. 461, 517; z. ook Algem. ber. (2e. K.) over de Staatsbegrooting, en die (1e. en 2e. K.) over de Wet op de middelen voor 1854.

Belgie. z. Bedevaarten. Spoorweg.

Besluiten, door de Kamers genomen.

I. In de Eerste Kamer: tot het verzenden naar de commissie ad hoc van adressen betrekkelijk reeds aangenomen wets-ontwerpen, 6; - beantwoorden der troonrede met een adres, 6; - niet toelaten van een lid, 20; - uitstellen van bepaalde beraadslagingen, 49, 115; - vragen van inlichtingen van den Minister van Kolonien, 49; - houden van comité-generaal, 51, 168; - onmiddellijk behandelen van een wets-ontwerp, 52; - vervroegen van beraadslagingen, 55, 168; - niet vervroegen van beraadslagingen, 127; - houden van avondzittingen, 96, 128, 190.

II. In de Tweede Kamer: tot het verzenden van onbehandelde adressen in het vorig zittingjaar naar de commissie ad hoc. 6; - niet uitbrengen van rapport op onafgedane regeringsverslagen, 31; - nader in overweging nemen van door leden voorgestelde wets-ontwerpen, 132, 963; - uitstellen van beraadslagingen over wets-voorstellen, conclusien van rapporten of andere onderwerpen, 49, 720, 729, 797, 1054; id. over artikelen, 1191, 1246, 1267; - niet uitstellen van vastgestelde beraadslagingen, 71; - vervroegen van beraadslagingen, 722; - niet heropenen van beraadslagingen, 622; - uitstel omtrent de bepaling van beraadslagingen, 556; - sluiting van beraadslagingen, 1265; - verandering der orde van werkzaamheden, 676; - niet veranderen dier orde, 1063; - houden van avondzittingen, 207, 379, 482, 521, 547, 1037; - niet houden van avondzittingen, 275, 344, 468, 506, 1400, 1420, 1463; - houden van comité-generaal, 381; - niet later doen aanvangen der zittingen, 533; - vroeger doen aanvangen der zittingen, 1266, 1313. z. Interpellatien. Motien van orde. Orde van werkzaamheden.

Besturen in Nederlandsch Indie. z. Gouverneur-Generaal. Nederlandsch Indie.

Bethesda. z. Adressen. Geneeskundige staatsregeling.

Bezuinigingen naar het verslag van Nov. 1848. z. Ministerie. en Ber. over het w. o. Afschaffing van tonnegeld enz. II. 524, 531, 532; = op courtagie en verzekering tegen zeegevaar; z. Courtagie en Verzekering.

Bijdrage. z. Kolonien. Scheepvaartskanaal. Staatsbegrooting. Uitwateringskanaal.

Bijeenkomsten, niet genoegzaam voltallige vergaderingen. Eerste Kamer. I. 15, 105; - Tweede Kamer. II. 33, 1421, 1430, 1471.

Binnenlandsche Zaken. (Minister van) z. Mr. G. C. J. van Reenen; = (Staatkunde van den Minister van) z. Ber. over hoofds. V der Staatsbegrooting voor 1854.

Bisschoppen. z. Interpellatie. en Ber. (1e. en 2e. K.) over hoofds. VI en VII der Staatsbegrooting voor 1854.

Blankenheijm, lid der Eerste Kamer voor de provincie Zuidholland. (D.)

I. Is, gedurende het zittingjaar lid der huishoudelijke comm., 9; - gedur. Sept. 1853 der *vierde* afd. lid, 6; voorzitter, 7; - gedur. Dec. der *vierde* afd. lid, 17; onder-voorzitter, 19; rapptr. voor de w. o. Uitgaven wegens verstrekkingen, id., Hoofdstukken I - XII der Staatsbegrooting voor 1854, b. 35; Wet op de middelen, 39; - gedur. April 1854 der *vierde* afd. lid, 109; rapptr. voor de w. o.: Verhooging van hoofdstuk X der Staatsbegrooting 1854, id. van hoofdstuk VIII, Vereeniging van gemeenten, Scheepvaarts-kanaal van Assen naar Groningen, 111; Rente aan de Rhijnspoorweg-maatschappij, Opheffing der paardenposterij, 117; - gedur. Junij der *vierde* afd., lid, 148; voorzitter, 161; rapptr. voor de w. o.: Verhooging van hoofdstuk IV der Staatsbegrooting 1854, Wijziging van hoofdstuk IV der Staatsbegrooting 1853, b. 165; - gedur. Julij der *tweede* afd. lid, 210; voorzitter, 219; rapptr. voor de w. o.: Wijziging van het tarief van regten op den in-, uit- en doorvoer, Verhooging van hoofdstuk IX *B* der Staatsbegrooting 1853, b. 219.

Spreekt bij de beraadslaging over de *conclusie van het verslag* omtrent de geloofsbrieven van den heer Cost Jordens, 15, 16.

Boekhandel in Nederlandsch Indie. z. Drukpers.

Boekwerken, Kaarten. Dagbladen. Consulaire opgaven. z. onder de kennisgevingen der Voorzitters van de beide Kamers, HH. Boreel van Hogelanden. Philipse.

Boosdoeners. (XXIII. Overeenkomst tusschen Nederland en het Groot-hertogdom Hessen gesloten, tot wederkeerige uitlevering van)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 10 Nov. 1853, b. 39;— Geleidende miss., 8 Nov. 1853; - Overeenkomst met vertaling, B. 159 - 161; — Benoeming eener comm. tot onderzoek, 39; - Versl. der comm., 11 Maart, B. 512 (uitgebragt 13 Maart, 610);— Goedkeuring der conclusie van het rapp. der comm., zonder beraadslaging, 18 Maart, 628.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 2 Dec., 16.

——— (LXXXIII. Overeenkomst gesloten tusschen Nederland en Zweden en Noorwegen tot wederkeerige uitlevering van)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 18 Mei, 879;— Geleidende miss., 17 Mei, 1854; - Overeenk. met vertaling, B. 708-710;— Benoeming eener comm. tot onderzoek, 879; - Versl. der comm., B. 822[7] (uitgebragt 4 Aug., 1376 - 1380); — Aanneming der concl. van het rapp. der comm., zonder beraadsl., 9 Aug. 1458.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 15 Junij, 147.

——— (LXXIX. Overeenkomst gesloten tusschen Nederland en het Zwitsersch bondgenootschap tot wederkeerige uitlevering van)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 2 Mei, 1854, b. 726;— Geleidende miss., 12 April, 1854; - Overeenkomst met vertaling, B. 687 - 689; — Benoeming eener comm. tot onderzoek, 726; - Versl. der comm., B. 822[6] (uitgebragt 4 Aug., 1376 - 1380); — Aanneming der concl. van het rapp. der comm., zonder ber., 9 Aug., 1458.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 27 April, 127.

Boreel van Hogelanden, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict 's Gravenhage. (Jhr. W.)

II. Is, gedurende het zittingjaar, Voorzitter der Kamer, 5; (aanvaardt het voorzitterschap, id.); - lid der huishoudelijke commissie; - aan het hoofd eener commissie gezonden naar den Koning, 28 (brengt verslag uit, 29); - eerste candidaat voor het voorzitterschap, 4; - afwezig in de 80ste, 81ste en 82ste zitting, 1023, 1047, 1053.

Geeft kennis van: A. *ingekomen stukken:* koninklijke besluiten, 6, 11, 39, 397, 430, 557, 671, 725, 738, 1058; - wets-ontwerpen, 6, 9, 22, 29, 33, 35, 119, 161, 277, 397, 509, 535, 556, 557, 559, 561, 563, 565, 606, 617, 654, 655, 686, 721, 725, 825, 835, 982, 1057, 1073; en van daarop uitgebragte eindverslagen, 37, 46, 47, 57, 81, 103, 118, 133, 189, 309, 334, 404, 562, 610, 616, 621, 636, 676, 689, 704, 721, 727, 729, 738, 825, 835, 901, 1057, 1071, 1119, 1136, 1152, 1179, 1266; - regerings-verslagen enz., 35, 39, 277, 469, 556, 557, 559, 563, 611, 655, 671, 686, 727, 868, 879, 1059, 1093, 1267, 1317, 1454; en van daarop uitgebragte rapporten, 562, 610, 772, 831, 1006, 1037, 1051, 1248, 1267; - andere verslagen, 1471; - missives van Ministers, 39, 147, 277, 469, 556, 557, 559, 611, 654, 671, 686, 725, 726, 831, 931, 1057, 1058, 1073, 1093, 1267, 1317, 1454; id. van hooge collegien van Staat en Hoogen Raad, 6, 36, 103, 345, 415, 535, 557, 561, 725, 745, 1057; id. van commissien en leden der Kamer, 9, 15, 22, 29, 33, 35, 57, 73, 89, 105, 147, 191, 345, 365, 451, 509, 535, 557, 559, 561, 563, 565, 573, 611, 643, 695, 721, 725, 729, 745, 777, 825, 947, 953, 1057, 1163, 1179; id. van den directeur van het Kabinet des Konings, 6, 557, 725, 763, 1057, 1454; id. van particuliere personen, 57, 733, 1249, 1433; - verzoekschriften, 6, 29, 33, 36, 39, 41, 57, 73, 89, 103, 105, 117, 119, 135, 147, 155, 173, 191, 219, 231, 277, 295, 311, 325, 345, 365, 383, 397, 415, 433, 451, 497, 537, 559, 561, 563, 565, 573, 591, 601, 611, 617, 629, 643, 671, 677, 689, 705, 724, 726, 729, 733, 745, 763, 777, 797, 809, 825, 835, 847, 861, 879, 915, 953, 971, 983, 1009, 1058, 1062, 1063, 1105, 1129, 1233, 1267, 1339, 1359, 1465; - ongezegelde adressen, 6, 219, 277, 558, 591, 729, 777, 1062, 1359, 1471; - boekwerken, dagbladen, kaarten enz., 6, 15, 29, 36, 41, 105, 135, 155, 219, 345, 469, 558, 559, 561, 563, 566, 601, 616, 629, 677, 704, 726, 733, 763, 809, 825, 893, 915, 947, 971, 983, 1058, 1249, 1317, 1433, 1454; - opgaven omtrent buitenlandschen handel, 6, 29, 36, 105, 219, 263, 469, 558, 561, 563, 566, 601, 726, 763, 835, 1058, 1093, 1471; — B. *gedane benoemingen door de afdeelingen:* voorzitters, 7, 147, 558, 727, 1059; - onder-voorzitters, id.; - leden van commissien: 1°. van redactie voor het adres van antwoord, 7; 2°. voor de verzoekschriften, 7, 147,

558, 727, 1059; 3°. rapporteurs voor wets-ontwerpen, 29, 33, 37, 39, 40, 41, 155, 219, 559, 561, 566, 617, 629, 689, 733, 835, 847, 901, 983, 1063, 1179.

Benoemt commissien: tot onderzoek van geloofsbrieven, 35, 365, 729, 1057, 1146; - id. van regerings-verslagen enz., 35, 39, 147, 277, 365, 469, 556, 557, 671, 733, 879, 1057, 1058, 1093, 1267, 1317, 1454; - id. tot aanbieding van adressen of nominatien aan den Koning, 4, 136, 252, 567.

Neemt de eeden af van nieuw aangenomen leden, 39, 397, 835; — houdt appel nominal bij niet genoegzaam voltallige vergaderingen, 684, 770, 869, 1153, 1287, 1305, 1348, 1391, 1470; — sluit de zitting wegens het niet genoegzaam aantal leden, 1421, 1470; — verandert de openbare zitting in comité-generaal, 381, 724, 1283; — verdaagt de zitting tot den volgenden dag wegens geen genoegzaam aantal leden, 33, 1471.

Doet voorstellen betrekkelijk de regeling der werkzaamheden: in Sept. 1853, b. 13; - in Nov., 37, 40, 47, 56, 57, 71, 81, 103, 118, 133, 161, 215, 250; - in Dec., 309, 344, 404, 468, 521, 533, 556; - in Febr. 1854, b. 558, 564; - in Maart, 611, 616, 621, 636, 642, 655, 669, 675, 676, 689 - 691, 704, 720, 721; - in Mei, 727, 729, 772, 777, 797, 825, 831, 847, 868, 901, 913, 945, 955, 1007; - in Julij, 1059, 1062, 1064, 1092, 1119, 1136, 1152, 1153, 1179, 1214, 1266, 1296; - in Aug., 1312, 1325, 1337, 1444, 1458.

Spreekt, tot handhaving der voorschriften van het Reglement van Orde; het geven van ophelderingen; het stellen der in stemming te brengen vragen; het geregeld doen afloopen der werkzaamheden enz., bij de beraadslagingen over de *wets-ontwerpen:* Bouwen, planten enz. bij vestingen, 54 - 55, 59; - Afschaffing van tonnegeld en accijns op geslagt (in overweging nemen), 120, 130; - Staatsbegrooting voor 1854, hoofdst. IV, 198, 203; hoofdst. V, 225, 242; hoofdst. IX B, 361, 363; hoofdst. X, 372, 381; hoofdst. XI, 389; - Wet op de middelen, 429; - Afschaffing van tonnegeld en accijns op geslagt, 438, 481, 507, 549, 552, 553, 554, 555; - Inkwartiering enz. van krijgsvolk, 606, 609; - Opheffing der paardenposterij, 620; - Muntwezen in Nederlandsch Indie, 643, 645, 646, 647, 648, 665, 667, 673; - Vereeniging van gemeenten, 682; - Verhooging van hoofdst. X der Staatsbegrooting, 710; - Spoorweg van Antwerpen naar Roozendaal, 721, 722; - Bestraffing van misdrijven van krijgsvolk te water, 733; - Pensioenen van mindere beambten bij etablissementen van zee- en landmagt, 743, 763, 766, 770, 772; - Regeling van het armbestuur, 788, 827, 841, 856, 857, 859, 860, 861, 864, 868, 869, 873, 874, 889, 890, 903, 906, 907, 912, 919, 928, 936; - Wijziging der wetten betreffende den accijns op het gemaal, 995, 1003, 1004; - Verandering in de bestraffing van misdrijven, 1019; - Onteigennig van perceelen tot uitbreiding van Arnhem, 1062; - Wijziging der verordening op de autorisatie van bijzondere scholen, 959, 1073; - Regerings-reglement voor Nederl. Indie, 1117, 1119, 1120, 1125, 1139, 1147, 1149, 1153, 1172, 1173, 1178, 1180, 1186, 1191, 1203, 1207, 1210, 1213, 1214, 1220, 1221, 1222, 1223, 1247, 1256, 1259, 1265, 1276, 1278, 1292, 1298, 1305, 1318, 1365, 1373, 1380, 1383, 1391, 1394, 1398, 1415, 1416, 1417, 1437, 1442, (verbet. 1337); - Wijziging van het tarief van regten op in-, uit- en doorvoer, 1455, 1456; — *de conclusien van rapporten* op verzoekschriften, 169, 170, 627, 628, 720, 745, 761, 762, 944, 945, 964, 965, 1421, 1423; - id. op regeringsverslagen, enz., 797, 951, 953, 1062; — *voorstellen van leden:* die der heeren Sloet tot Oldhuis, 15 Nov., 70, 71; - Schimmelpenninck van der Oije, 19 Nov., 132; - van denzelfde, 17 Dec., 481; - van Akerlaken, 19 Dec., 507; - van Goltstein, 21 Dec., 552-554; - Groen van Prinsterer, 21 Maart, 645, 646, 647, 648; - van Nispen van Sevenaer, 22 Maart, 669; - van Heiden Reinestein en Luijben 27 Maart, 690, 691; - Wintgens id., 704; - van Hoëvell, 28 Maart, 720; - de Kempenaer e. s., 29 Maart, 721; - ter Bruggen Hugenholtz, 722; - van Akerlaken, van Goltstein, Groen van Prinsterer en Elout, 16 Mei, 761, 762; - Sloet tot Oldhuis, 23 Mei, 939; - van Eek, 27 Mei, 982; - ter Bruggen Hugenholtz, 26 Julij, 1222; - Sloet tot Oldhuis, id., 1223; - van Lynden en de Man, 26 Julij, 1231 - 1232; - van Hoëvell, 27 Julij, 1248; - Godefroi, 31 Julij, 1283; — *de orde der werkzaamheden:* 404, 556, 690 - 691, 704, 721, 722, 955, 1059, 1064, 1156, 1180, 1196, 1275, 1281, 1325, 1326, 1327, 1328, 1329, 1337, 1358, 1444, 1463.

Borski, lid der Eerste Kamer voor de provincie Noordholland. (D.)

I. Zendt zijne geloofsbrieven in, 20 Sept., 4; (Benoeming eener comm. tot onderzoek; Verslag der comm., 4, 5); neemt zitting, 5.

Is, gedur. Sept. 1853 der *tweede* afd. lid, 6; onder-voorzitter, 7; - gedur. Dec. der *derde* afd. lid, 17; voorzitter, 19; - gedur. April 1854 der *eerste* afd. lid, 109; voorzitter, 111; - gedur. Junij der *tweede* afd. lid, 148; - gedur. Julij der *vierde* afd. lid, 210.

Spreekt bij de beraadslaging over het *wets-ontwerp:* Bekrachtiging eener overeenkomst met de Handel-maatschappij, 52.

Bosch van Drakestein, lid der Eerste Kamer voor de provincie Noordholland. (Jhr. mr. F. L. H. J.)

I. Zendt zijne geloofsbrieven in, 20 Sept. en 2 Dec., 4, 15; (Benoeming eener comm. tot onderzoek; Verslag der comm., 4, 5, 15); neemt zitting, 2 Dec. 15.

Is, gedur. het zittingjaar, lid der comm. voor de stenographie, 13; - gedur. Dec. der *eerste* afd. lid, 17; rapptr. voor de hoofds. X - XII der Staatsbegrooting voor 1854, b. 35; - gedur. April 1854 der *tweede* afd. lid, 109; rapptr. voor het w. o. Amortisatie van schuld, 111; - gedur. Junij der *vierde* afd. lid, 148; rapptr. voor de w. o. Bestraffing van misdrijven van krijgsvolk te water, Verandering der straffen op misdrijven, Uitbreiding der regtsmagt van kantonregters, 163; - gedur. Julij der *tweede* afd. lid, 210: — volgens kennisgeving afwezig, 209.

Spreekt bij de ber. over het *wets-ontwerp:* Veranderingen in de straffen op misdrijven, 201.

Bosscha, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Amsterdam. (Prof. J.)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1853 der *vijfde* afd. lid, 7; - gedur. Nov. en Dec. der *vierde* afd. lid, 147; - gedur. Feb. en Maart 1854 der *derde* afd. lid, 558; onder-voorzitter, id.; - gedur. Mei en Junij der *tweede* afd. lid, 726; onder-voorzitter, id.; - gedur. Julij en Aug. der *eerste* afd. lid, 1059; rapptr. voor de Raming van uitgaven der Kamer (1855), b. 1179; — Lid eener comm. *tot onderzoek van het Verslag* omtrent den staat van het onderwijs, 671; brengt rapport uit, 1281; = gezonden naar den Koning, 252.

Spreekt bij de ber. over: *het adres van antwoord op de troonrede* (paragr. 6), 23, 24; — *wets-ontwerpen:* Staatsbegrooting voor 1854, hoofds. IV, algem. ber., 191; hoofds. V, 7e. afd. (onderwijs), 258 - 259; hoofds. VIII, 4e. afd. (personeel der zeemagt), 340 - 341; - Afschaffing van tonnegeld en accijns op geslagt, algem. ber., 472 - 473; (verbet., 533); - Wijziging der verordeningen op de autorisatie van bijzondere scholen, algem. ber., 1068 - 1071; (verbet., 1104).

Doet een voorstel tot *wijziging* van het adres van antwoord op de troonrede (paragr. 6), 24.

Bosse, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Rotterdam. (Mr. P. P. van)

II. Is, gedur. het zittingjaar, lid der comm. voor de stenographie, 9; - gedur. Sept. en Oct. 1853 der *eerste* afd. lid, 6; rapptr. voor het w. o. Amortisatie van schuld, 33; - gedur. Nov. en Dec. der *vijfde* afd. lid, 147; - gedur. Feb. en Maart 1854 *derzelfde* afd, lid, 558; rapptr. voor de w. o.: Afschaffing der paardenposterij, 559; Verwisseling van staatsschuld, Amortisatie van schuld, Regeling van het fonds van koopprijzen van domeinen (1853 en 1854), 566; - gedur. Mei en Junij der *eerste* afd. lid, 726; - gedur. Julij en Aug. der *vijfde* afd. lid, 1059; voorzitter, id.; rapptr. voor de w. o.: Koloniaal batig slot (1852), Verhooging van hoofdstuk IX *B* der Staatsbegrooting (1853), b. 1063; — Lid eener comm. *tot onderzoek van regeringsverslagen*, enz.; Rekening van den Maastrichtschen steenweg, 147; (brengt verslag uit, 562); - Postverdrag met Hannover, 277; (brengt verslag uit, 562).

Spreekt bij de beraadslagingen, over *wets-ontwerpen:* Overeenkomst met de Handel-maatschappij, algem. ber., 83 - 86, 109, 110; - Amortisatie van schuld, algem. ber., 137 - 138; art. 1, b. 139, 140; art. 3, b. 140, 141, 143; consider., 144; - Bijdrage aan de Rhijnspoorweg-maatschappij, algem. ber., 151, 152, 153; - Staatsbegrooting voor 1854, hoofdst. II, 3de afd. van art. 1 (Algemeene Rekenkamer), 165; hoofdst. III, algem. ber., 190; hoofdst. V, 6de afd. (Waterstaat en publieke werken), 241 - 242, 247; hoofdst. VII, algem. ber., 318 - 319; hoofdst. IX *A* (Amortisatie van schuld), 341 - 342, 343, 350, 352; hoofdst. IX *B*, 9de afd. (Posterijen), 360; 10de afd. (Kosten van administratie der domeinen), 363; hoofdst. X, algem. ber., 378; Wet op de middelen, algem. ber., 407, 428; - Vermindering van regten op de granen enz., 430; - Afschaffing van tonnegeld en accijns op het geslagt (in overweging nemen, 127 - 129, 132), algem. ber., 481, 521 - 531, 532, 533; - Herstel van waterkeeringen in Zeeland, algem. ber., 611 - 612, 613 - 614; - Amortisatie van nationale schuld, art. 3, b. 614; art. 5, b. 615; - Muntwezen van Nederlandsch Indie, algem. ber., 629 - 633; art. 4, b. 657, 660, 662 - 663; art. 6, b. 665; art. 15, b. 666 - 667, 668, 671, 672; Ontwerp l. *B*, algem. ber., 675; - Pensioenen van mindere geëmploijeerden enz. bij etablissementen van zee- en landmagt, algem. ber., 738 - 739, 740; art. 4, b. 743, 764, 765; art. 21, b. 770; nieuw art. 30, b. 771; - Koloniaal batig slot (1851), algem. ber., 774; - Regeling van het armbestuur, 3de afd., 859 - 860, 866; art. 15, b. 870; - Wijziging der wetten betreffende den accijns van het gemaal, algem. ber., 983 - 986, 994; art. 1, b. 995 - 996, 996; art. 2, b. 998, 1000; art. 22, b. 1005; - Verandering in de bestraffing van misdrijven, art. 15, b. 1027 - 1028; - Regerings-reglement van Nederl. Indie, algem. ber., 1103 - 1104, 1123; 1e. hoofdst., 1129; 2e. hoofdst., 1150 - 1152, 1155; art. 25, b. 1163 - 1164; art. 26, b. 1171; art. 34, b. 1173; art. 39, b. 1177; art. 41, b. 1187; art. 47, b. 1221 - 1222;

art. 52, b. 1243, 1245; art. 56, b. 1248; art. 59, b. 1256 - 1258, 1260 - 1261, 1264; art. 62, b. 1270, 1273; art. 72, b. 1317 - 1318, 1330 - 1331, 1336; art. 113, b. 1368 - 1369, 1375 - 1380, 1383; art. 118, b. 1417; art. 131, b. 1439 - 1440, 1440; art. 132, b. 1441, 1442, 1443; - Wijziging van het tarief van regten op in-, uit- en doorvoer, algem. ber., 1450 - 1452; nieuw art. 2, b. 1455; (tarief), 1456, 1457, (verbet. 1470); - Stichting van een stoomgemaal op den IJssel, algem. ber., 1469; — *de conclusie van het rapport* op het regeringsverslag; Liquidatie der zaken van de wees- en momboirkamers, 949; — *het voorstel* van den heer Schimmelpenninck van der Oije, 19 Nov., 132; — *de orde van werkzaamheden*, 1326, 1328.

Doet voorstellen: met acht andere leden *het ontwerp* tot Afschaffing van het tonnegeld en den accijns op het geslagt, 35; — *tot wijziging van wets-ontwerpen*: Amortisatie van schuld, art. 1, b. 139; art. 3, b. 140; considerans, 144; - Staatsbegrooting voor 1854, hoofdst. IX *A* (Amortisatie van schuld), 341; - Muntwezen in Nederl. Indie; art. 4, b. 656; art. 11, b. 666; nieuw art. 14, b. 666; nieuw art. 15, b. 667; art. 16, b. 667; - Regerings-reglement van Nederl. Indie, art. 58, b. 1258, art. 113, b. 1383; art. 118, b. 1416; - Wijziging van het tarief van regten op in-, uit- en doorvoer, nieuw art. 2, b. 1455; — omtrent *de orde van werkzaamheden*, 1326 - 1327.

Bots, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Eindhoven. (mr. J. B.)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1853 der *derde* afd., lid, 7; rapptr. van Hoofdst. VII der Staatsbegrooting voor 1854, b. 33; - gedur. Nov. en Dec. der *vijfde* afd., lid, 147; - gedur. Febr. en Maart 1854 derzelfde afd., lid, 558; rapptr. voor het w. o. Bijdrage voor een kanaal van Grave naar den Amer, 689; - gedur. Mei en Junij der *derde* afd.. lid, 727; rapptr. voor de w. o. Dading met het heemraadschap Mark en Dintel, 733; Verlenging van den termijn van art. 293 der gemeentewet, 1053; - gedur. Julij en Aug. der *derde* afd., lid, 1059; — Lid eener commissie *tot onderzoek van regeringsverslagen*, enz.; Invoer van buskruid enz. op Sumatra, 39; - Uitvoer van munten uit Oost-Indien, 556; Rekening van verstrekkingen door Marine, 1851, b. 1093; — stemopnemer, 9.

Spreekt bij de beraadslagingen over *wets-ontwerpen:* Staatsbegrooting voor 1854; Wet op de middelen, algem. ber., 425.

Doet het voorstel, met tien andere leden, tot het beleggen eener vergadering voor de behandeling van het w. o. betrekkelijk den spoorweg van Antwerpen naar Roozendaal, 721.

Bouwen, planten en het maken van andere werken binnen zekeren afstand van de vestingwerken van den Staat. (VIII. Wets-ontwerp houdende bepalingen betrekkelijk het)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 3 Oct. 1853, b. 29; — Kon. boods. 30 Sept. 1853; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 49 - 53; — Benoeming der commissie van rapptrs., 33; - Voorl. verslag, 18 Oct., B. 101; — Mem. van beantw. 1 Nov. - Nota van wijzigingen, B. 106 en 107; — Eindvers., 9 Nov. B. 155 (uitgebr. 10 Nov., 40); - Voorgestelde wijzig., B. 155; — Beraadsl. 14 en 15 Nov. - Algem. ber. 42 - 53; - Beraadsl. over art. 1 en het amend. ven den heer v. d. Brugghen; aanneming van het art. onveranderd, 53 en 54; - Aanneming der artt. 2, 3 en 4 zonder ber., 54; - Ber. over art. 5 en de amend. der heeren v. Eck, v. Goltstein, Elout van Soeterwoude, Sleeswijk Vening; aanneming van het door de Regering gewijzigde art., 54 - 65; - Aanneming der artt. 6 - 10 zonder ber., 65; - Ber. over art. 11; aanneming, 65, 66; - Aanneming van art. 12 zonder ber., 66; - Ber. over art. 13 en het amend. van den heer v. Eck: aanneming van het art. onveranderd, 66; - Aanneming der artt. 14 - 20 zonder ber., 66; - Ber. over art. 21 en de amend. der heeren v. d. Brugghen en Storm van 's Gravesande; aanneming van het gewijzigde art., 66 - 68; - Aanneming van art. 22 door de Regering gewijzigd, zonder ber., 69; = der artt. 23 - 27 zonder ber., 69; - Ber. over art. 28 en de amend. van den heer van Asch van Wijck; aanneming van het gewijzigde art., 69 - 70; - Aanneming der artt. 29 - 55 zonder ber., 70; - Ber. over art. 56 en het amend. van den heer Sleeswijk Vening; aanneming van het gewijzigd art., 70; - Aanneming der overige artt. en der beweegr., zonder ber., 70; - id. van het w. o. met 44 tegen 22 stemmen, 70; — Verbet. in redev., 87.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 2 Dec., 16; - Inhoud, 17; — Benoeming der comm. van rapptrs., 23; - Versl. der comm., 13 Dec., 35 - 37 (uitgebr. 15 Dec., 35); - Drukfeilen in het versl., 39; — Ber. 19 Dec., 39 - 48; - Aanneming met 27 tegen 6 stemmen, 48.

De wet is den 24sten Dec. vastgesteld (*Staatsblad* 1853, no. 128).

Boxman, lid der Eerste Kamer voor de provincie Zuidholland. (Mr. A.)

I. Is, gedur. Sept. 1853 der *tweede* afd. lid, 6; voorzitter, 7; - gedur. Dec. der *derde* afd. lid, 17; - gedur. April 1854 der *vierde* afd. lid, 109; - gedur. Junij der *derde* afd. lid, 148; rapptr.

voor het w. o. Wijzigiug van den accijns op het gemaal, 163; - gedur. Julij der *eerste* afd. lid, 210.

Branderijen. (Wet op de) z. op het woord Adressen en Ber. (2e. K.) over hoofds. IX *B* der Staatsbegrooting voor 1854.

Brauw, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Gouda. (Jhr. mr. W. M. de)

II. Is, gedur. het zittingjaar lid der comm. voor de stenographie, 9; - gedur. Sept. en Oct. 1853 der *vijfde* afd. lid, 7; rapptr. voor de hoofds. VI, VII en X der Staatsbegrooting voor 1854, b. 33; Begrooting voor den arbeid der gevangenen, 40; - gedur. Nov. en Dec. der *eerste* afd. lid, 147; - gedur. Feb. en Maart 1854 der *eerste* afd. lid, 558; onder-voorzitter, id.; rapptr. voor de w. o.: Verhooging van hoofds. V der Staatsbegrooting van 1853, b. 559; Wijziging van hoofds. VI der Staatsbegrooting voor 1853, b. 566; Wijziging der wet op de uitoefening der groote visscherij, 629; - gedur. Mei en Junij der *vijfde* afd. lid, 727; onder-voorzitter, id.; rapptr. voor de w. o.: Stoomgemaal ter ontlasting van Rhijnlands boezem op den IJssel, Ruiling tusschen het bestuur der domeinen en Middelburg, 733; Verlenging van den termijn van art. 293 der gemeentewet, 1053; - gedur. Julij en Aug. der *tweede* afd. lid, 1059; — Lid eener comm. *tot onderzoek van regeringsverslagen*, enz.: Overeenkomst met Hessen tot uitlevering van boosdoeners, 39; (brengt verslag uit, 610); — id. met Zwitserland, 726; (brengt verslag uit, 1380); — id. met Noorwegen en Zweden, 879; (brengt verslag uit. 1380); = gezonden naar den Koning, 252; — stemopnemer, 251.

Spreekt bij de beraads. over *het adres van antwoord op de troonrede*, (paragr. 8), 25; — *wets-ontwerpen:* Bijdrage aan het fonds tot droogmaking van het Haarlemmer-meer, algem. ber., 153; - Staatsbegrooting voor 1854, hoofds. V, 6e. afd., (Waterstaat en publieke werken), 247, 250; - Vordering van inkwartiering, onderhoud van krijgsvolk, art. 1, b. 604, 607; - Regeling van het armbestuur, algem. ber., 834[1-4], art. 2, b. 840; 3e. afd., 865; 2e. hoofds., 882 - 883; - Wijziging der verordeningen op de autorisatie van bijzondere scholen, (in overweging nemen, 960); algem. ber., 1083-1084; — *de orde van werkzaamheden*, 1329.

Doet voorstellen: *tot wijziging* in de Staatsbegrooting voor 1854, hoofds. V, 6e. afd., (Waterstaat en publieke werken, onder-art. 70 van art. 1), 248; — omtrent *de orde van werkzaamheden*, 1329.

Breda. z. Academie.

Brugghen, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Zutphen. (Mr. J. J. L. van der)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1853, der *derde* afd. lid, 7; rapptr. voor het w. o. Bijdrage enz. aan de Rhijnspoorwegmaatschappij, 40; - gedur. Nov. en Dec. der *eerste* afd. lid, 147; - gedur. Febr. en Maart 1854 der *derde* afd. lid, 558; rapptr. voor de w. o. Eindbestemming der baten van de weesen momboirkamers, 559; Bijdrage voor een kanaal van Grave naar den Amer, 689; - gedur. Mei en Junij der *vijfde* afd. lid, 727; - gedur. Julij en Aug. der *vijfde* afd. lid, 1059; ondervoorz., id.; — Lid eener comm. *tot onderzoek van het regeringsverslag* betrekkelijk den staat van het onderwijs, 1852 - 1853, b. 671; = gezonden naar den Koning, 567; = tot in- en uitgeleide des Konings, vereenigde zitting, 19 Sept. 1853.

Spreekt bij de beraadslagingen, over *wets-ontwerpen:* Bouwen enz. bij vestingen, algem. ber., 42-45, 53; art. 1, b. 53, 54; art. 5, b. 60; art. 21, b. 66, 67, 68; - Overeenkomst met de Handel-maatschappij, eenig art., b. 115, 116; - Staatsbegrooting voor 1854, hoofds. III, algem. ber., 179-180; hoofds. IV, algem. ber., 194-195, 205 (verbet., 230); 7de afd. (Gebouwen), 214; hoofds. V, 7de afd. (Onderwijs), 261-262, 268-269, 278; hoofds. VIII, algem. ber., 331-332; hoofds. X, algem. ber., 370-371, 377; - Afschaffing van tonnegeld en aceijns op het geslagt (in overweging nemen, 119-120, 130-131), algem. ber., 439-440; - Vordering van inkwartiering, onderhoud van krijgsvolk enz., algem. ber., 584-586; art. 1, b. 602-603, 609; - Regeling van het armbestuur, algem. ber., 807-808, 816-817; art. 7, b. 843, 847-848; 3de afd., 863-864, 867-868; 2de hoofds., 883-884; art. 25, b. 890; - Wijziging der verordeningen op de autorisatie van bijzondere scholen (in overweging nemen, 959-960, 961), algem. ber., 1065-1068; — *de conclusien van rapporten op verzoekschriften van:* K. G. Kremer en anderen, omtrent de oprigting eener bijzondere school 1ste kl., 625-626, 626, 748-749, 757-758; - L. van Vliet, omtrent het met hem voorgevallene op Java, 943, 944, 945.

Doet voorstellen: *tot wijziging van het w. o.* Bouwen enz. bij vestingen, art. 1, b. 53; art. 21, b. 67; = *de concl. van het rapp. op het verzoekschrift* van L. van Vliet, omtrent het met hem voorgevallene op Java, 945.

Bruijn, lid der Eerste Kamer voor de provincie Noordbrabant. (F. J. T. de)

I. Zendt zijne geloofsbrieven in, 20 Sept. 1853, b. 4, 27 (Benoeming eener comm. tot onderzoek; Versl. der comm., 4, 5); neemt zitting, 10 Dec., 27.

Is, gedur. Dec. 1853 der *vierde* afd., lid, 28; - gedur. April 1854 der *eerste* afd., lid, 109; rapptr. voor de w. o.: Verhooging van hoofdst. VIII der Staatsbegrooting (1854), 111; Verhooging van hoofdst. VII der Staatsbegrooting (1853), Naturalisatie van B. E. J. Driessen en 25 anderen, 117; - gedur. Junij der *eerste* afd., lid, 148; - gedur. Julij der *derde* afd., lid, 210; — volgens kennisgeving afwezig, 3, 15, 161.

Spreekt bij de beraadslagingen, over *wets-ontwerpen*, Staatsbegrooting over 1854, Wet op de middelen; 99; - Muntwezen in Nederl. Indie, 145.

Doet een voorstel betrekkelijk de orde van werkzaamheden, 127.

Buiksloterveer. (Toestand van het) z. Ber., (2e. K.) over hoofdst. V der Staatsbegrooting voor 1854.

Buitenbezittingen in Nederl. Indie. z. Ber. (2e. K.) over het w. o. Regeringsreglement voor Nederl. Indie, II. Bali, 1113; Banda, 1397, 1398, 1405; Banka, 1098; Biliton, 1098, 1226, 1230, 1231; Borneo, 1099, 1100, 1109; Celebes, 1099; Palembang, 1098; Sumatra, 1099, 1100, 1109.

Buitenlandsche zaken. (Minister van) z. Mr. F. A. van Hall. = (Tractement van den Minister van) z. Tractement.

Burgerschapsregten. (Straf der ontzetting van) z. Ber. (2e. K.) over artt. 6, 8, 20 van het w. o. Verandering in straffen op misdrijven.

Buskruid en schietgeweer. z. Sumatra.

Candidaten voor de Algemeene Rekenkamer. II. 103, 117, 118, 119, 133, 135, 147, 155, 173, 219; = voor den Hoogen Raad, II. 36, 41, 56.

Cate, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Groningen. (S. Blaupot ten)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1853 der *derde* afd., lid, 7; - gedur. Nov. en Dec. der *vierde* afd., lid, 147; - gedur. Febr. en Maart 1854 der *derde*, 558; rapptr. voor de w. o. Verhooging van hoofdstuk VII der Staatsbegrooting van 1853, b. 559; Regeling van het armbestuur, 566; Bijdrage voor het kanaal van Assen naar Groningen, 617; - gedur. Mei en Junij der *derde* afd., lid, 727; rapptr. voor het w. o. Subsidie aan de Maatschappij van Weldadigheid, 733; - gedur. Julij en Aug. der *derde* afd., lid, 1059; — Lid eener comm. *tot onderzoek van regeringsverslagen* enz.; Overeenkomst met Hessen tot uitlevering van boosdoeners, 39; - Postverdrag met Hannover, 277; - Overeenkomst met Zwitserland tot uitlevering van boosdoeners, 726: - Id. met Zweden en Noorwegen, 879; — volgens kennisgeving afwezig, 105.

Spreekt bij de beraadslagingen over, *wets-ontwerpen:* Staatsbegrooting voor 1854, Vde hoofdstuk, algem. ber., 221, 228; VIde hoofdst., algem. ber., 298 - 299; XIde hoofdst., algem. ber., 383 - 384, 386; - Wet op de middelen, algem. ber., 398 - 399; - Afschaffing van tonnegeld en aceijns op het geslagt, algem. ber., 447 - 449; - Regeling van het armbestuur, algem. ber., 778 - 782, 822 - 823, art. 2, b. 836, 838 - 839, 839; 3de afd., 1ste hoofdst., 861 - 862; 1ste afd., 2de hoofdst., 881 - 882; 2de afd., 2de hoofdst., 895 - 896, 897; art. 60, b. 925 - 926; nieuw art. 62, b. 927; - Regerings-reglement van Nederl. Indie, nieuw art. 118, 1396 - 1397; 7de hoofdst., 1424 - 1426.

Doet voorstellen: *tot wijziging van het w. o.* Regeling van het armbestuur; art. 2, b. 836; art. 5, b. 841; art. 9, id., 3de afd., 861; art. 14, b. 869.

Cavallerie. z. Leger.

Certificaten. z. Schuld.

Ceylon. z. Ber. over het w. o. Regerings-reglement van Nederl. Indie. II. 1108, 1114, 1126.

Chalmers. (Leer van) z. Algem. ber. (2e. K.), over het w. o. Regeling van het Armbestuur.

Charité légale. z. Staatsarmenzorg.

Clercq, lid der Eerste Kamer voor de provincie Zeeland. (Mr. C. van der Lek de)

I. Zendt zijne geloofsbrieven in, 22 Sept., 9; (Benoeming eener comm. tot onderzoek, id.; Verslag der Comm., 13); - toegelaten 23 Sept., 13.

Is, gedurende Dec. 1853 der *tweede* afd., lid, 17; - rapptr. voor de hoofdst. I - XII der Staatsbegrooting voor 1854, b. 35; Wet op de middelen, 39; - gedur. April 1854 der *vierde* afd., lid, 109; - gedur. Junij der *tweede* afd., 148; - gedur. Julij der *eerste* afd., 210; — volgens kennisgeving afwezig, 111.

Spreekt bij de beraadslaging, over de Staatsbegrooting voor 1854, hoofdst. VII (R.-k. Eered.), 92 - 93, 93; hoofdst. VIII (Marine), 94 - 95, 95.

Collatieregt, handopeningen en bevestigingen. z. Ber. (2e. K.) over hoofds. VI der Staatsbegrooting voor 1854.

Comité's-generaal, zittingen met gesloten deuren, in de Eerste Kamer, I. 51, 71, 168, 179; = in de Tweede Kamer, II. 381, 724, 1283.

Commissarissen-generaal in Nederlandseh Indie. z. Ber. (2e. K.) over het w. o. Regerings-reglement aldaar, II. 1130-1136.

Commissien in de beide Kamers.

I. In de Eerste Kamer; Comm. voor huishoudelijke aangelegenheden, 9; = voor de stenographie, 13; = voor de verzoekschriften, 5; = voor het adres van antwoord, 7; = tot aanbieding van het vastgesteld adres, 13; = tot onderzoek van geloofsbrieven, 3, 4, 9, 15; = van rapptrs. voor w. o., 19, 23, 35, 39, 111, 117, 126, 161, 163, 165, 219.

II. In de Tweede Kamer; Comm. voor huishoudelijke aangelegenheden; verkiezing, 9; = voor de stenographie; verkiezing, 9; = voor de verzoekschriften, 7, 147, 558, 727; = voor het adres van antwoord, 7; = tot aanbieding van het vastgesteld adres, 28; van nominatien voor het voorzittersehap, 4; (versl. 5); van nominatien ter vervulling van vacaturen in de Algemeene Rekenkamer, 252 (versl., 295); den Hoogen Raad, 136 (versl., 155); 567 (versl., 601); = tot onderzoek van geloofsbrieven, 35, 365, 729, 738, 1057, 1145; = van rapptrs. voor w. o., 29, 33, 37, 39, 40, 41, 155, 219, 559, 561, 566, 617, 629, 689, 733, 835, 901, 983, 1047, 1053, 1063, 1179; = tot onderzoek van regeringsbescheiden, 35, 39, 147, 277, 365, 469, 556, 557, 733, 879, 1058, 1093, 1267, 1317, 1454. — z. verder onder de benoemingen door de Voorzitters en op de woorden Openingsrede. Sluitingsrede. Wees- en Momboirkamers.

Consulaire opgaven omtrent handel en scheepvaart. z. Boekwerken.

Consuls. z. Australie.

Court. (de la) z. II. 465, 496[5].

Courtage. (Bezuiniging op betaling van) z. Ber. (2e. K.) over het w. o. Koloniaal batig slot over 1851.

Cremers, lid der Eerste Kamer voor de provincie Groningen. (Mr. J. J.)

I. Is, gedur. Sept. 1853 der *tweede* afd. lid, 6; - gedur. Dec. *derzelfde* afd. lid, 17; rapptr. voor het w. o. Vermindering der regten op de granen enz., 39; - gedur. April 1854 der *eerste* afd. lid, 109; - gedur. Junij der *tweede* afd. lid, 148; rapptr. voor de w. o. Koloniaal batig slot (1851), Uitgaven wegens verstrekkingen voor Marine en Oorlog (1854), Pensioenen aan mindere beambten bij instellingen der zee- en landmagt, Dading met het heemraadschap Mark en Dintel, 161; Bestraffing van misdrijven van krijgsvolk te water, Verandering der straffen op misdrijven, Uitbreiding der regtsmagt van kantonregters, 163; - gedur. Julij der *vierde* afd. lid, 210; — volgens kennisgeving afwezig, 15, 107, 219.

Spreekt bij de beraadslagingen, over *wets-ontwerpen:* Bouwen enz. bij vestingen, 42-43, 48; - Amortisatie enz. van schuld, 66-67; - Staatsbegrooting voor 1854, hoofds. V (Binnenl. Zak.), 86-87; - Wet op de middelen, 99; - Regeling van het fonds van koopprijzen van domeinen, 126[1]; - Regeling van het armbestuur, 185-186; - Ruiling met de gemeente Middelburg, 226; — *het voorstel* van den heer van Swinderen, 19 Dec., 48.

Cultuurstelsel in Nederl. Indie. z. Ber. (2e. K.); over het adres van antwoord; over de w. o. Regerings-reglement aldaar. II. 1102, 1104[2], 1104[3], 1128[3], 1256-1266, en hoofdst. XI der Staatsbegrooting voor 1854. z. verder Gouverneur-Generaal.

Dading tusschen het bestuur der domeinen en het heemraadschap van Mark en Dintel. (LXXIV. Wets-ontwerp tot goedkeuring eener)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 2 Mei, 725; — Kon. boods., 21 April 1854; - Ontw. van wet; - Mem. van toel.; - Extraet uit het register van notulen van stemhebbende ingelanden van het heemraadschap van Mark en Dintel, B. 607-609; — Benoeming der comm. van rapptrs, 733; - Eindversl. der comm., 16 Mei 1854, B. 701 en 702, (uitgebragt, id. 847); — Ber. 24 Mei; algem. ber., 947 en 248; - Aanneming met 46 tegen 2 stemmen, 949.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 15 Junij, 147; - Inhoud, 160, — Benoeming der comm. van rapptrs., 161; - Verslag der comm., 19 Junij, 162 (uitgebragt id., 161); — Aanneming zonder ber. met algemeene (27) stemmen, 21 Junij, 163.

De wet is den 24 Junij vastgesteld, (*Staatsbl.* 1853, no. 91).

——— tusschen het bestuur der domeinen en de gemeente Rucphen. (XXV. Wets-ontwerp tot goedkeuring eener)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 19 Nov. 1853, b. 119; — Kon. boods., 19 Nov.; - Ontw. van wet, met de dading; -

Mem. van toel., B. 168 - 170; — Benoeming der comm. van rapptrs, 219; — Eindversl. met nota van wijziging, 2 Dec., B. 203 en 204 (uitgebragt 5 Dec., 309); — Aanneming zonder ber. 13 Dec., met algem. (65) stemmen, 430.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 15 Dec., 35; - Inhoud, id. — Benoeming der comm. van rapptrs., 39; - Verslag der comm., 16 Dec., 50 (uitgebragt, 19 Dec., id.); — Aanneming zonder ber., 20 Dec., met algemeene (30) stemmen, 55.

De wet is den 22 Dec. vastgesteld, (*Staatsbl.* 1853, no. 137).

Dagloonen der arbeidende klassen. z. Ber. (2e. K.) over het w. o. tot Afschaffing van tonnegeld, enz., II. 437, 444, 460; z. Geldswaarde.

Dam van Isselt, lid der Eerste Kamer voor de provincie Gelderland. (E. W. van)

I. Is, gedurende Sept. 1853 der *derde* afd. lid, 6; - gedur. Dec. der *eerste* afd. lid, 17; - gedur. April 1854 der *vierde* afd. lid, 109; rapptr. voor de w. o.: Verhooging van hoofds. VII der Staatsbegrooting (1853), Abonnementen van commissien van administratie voor de gevangenissen, Naturalisatie van B. E. J. Driessen en 25 anderen, 117; - gedur. Junij der *tweede* afd. lid, 148; onder-voorzitter, 161; rapptr. voor het w. o. Verlenging van den termijn van art. 293 der gemeentewet, id.; - gedur. Julij der *tweede* afd. lid, 210; rapptr. voor het w. o. Regeringsreglement voor Nederl. Indie, 219.

Spreekt bij de beraadslaging, over *wets-ontwerpen:* Amortisatie enz. van schuld, 67-68; - Staatsbegrooting voor 1854; Algem. beschouwingen, 74; Hoofds. VII (R. K. Eeredienst), 94; - Verhooging van hoofds. X der Staatsbegroot. (1854), 118-119; - Wijziging van den accijns op het gemaal, 193; - Uitbreiding der regtsmagt van kantonregters, 206; - Regerings-reglement van Nederl. Indie, 233-234; — *het voorstel* van den heer van Swinderen, 19 December, 49.

Doet voorstellen: tot het niet verzenden van adressen betreffende afgedane wetsvoorstellen naar de comm. voor de verzoekschriften, 20 Sept., 5, 6, 9; - tot het bekomen voor elk der leden van een exemplaar van het Verslag over de openbare werken, 5 April, 108, 113.

Defensiewezen. z. Beraads. (2e. K.) over het w. o. Verhooging van hoofds. X der Staatsbegrooting voor 1854; = in Nederl. Indie, z. Ber. over art. 45 van het Regerings-reglement aldaar.

Deinse, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Goes. (Mr. J. J. van)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1853 der *derde* afd. lid, 7; rapptr. voor de w. o.: Uitgaven voor de Landsdrukkerij, 29; Hoofds. VI der Staatsbegrooting voor 1854, b. 33; - gedur. Nov. en Dec. der *eerste* afd. lid, 147; lid der comm. voor de verzoeksehriften, id.; (brengt versl. uit, 365, 366, 382, 431, 541); - gedur. Feb. en Maart 1854 der *tweede* afd. lid, 558; lid der comm. voor de verzoekschriften, id.; (brengt versl. uit, 571-572); rapptr. voor de w. o.: Naturalisatie van Haacke en negen anderen, 566; - gedur. Mei en Junij der *derde* afd. lid, 727; lid der comm. voor de verzoekschriften, id.; (voorzitter, 733; brengt verslagen uit, 745, 797, 835-836, 861, 913, 931, 1007, 1009, 1048-1050, 1061); rapptr. voor het w. o. Ruiling tusschen het bestuur der domeinen en Middelburg, 733; - gedur. Julij en Aug. der *derde* afd. lid, 1059; lid der comm. voor de verzoekschriften, id.; (brengt versl. uit, 1064-1065, 1145, 1281-1282, 1314, 1421); — Lid eener comm. *tot onderzoek van regeringsverslagen*, enz., Rekening van den Maastrichtsehen steenweg, 147; - Overeenkomst met Baden omtrent het aftogtsregt, 1058.

Spreekt bij de ber. over: *het adres van antwoord op de troonrede*, parag. 5, b. 23; — *wets-ontwerpen:* Overeenkomst met de Handelmaatschappij, algem. ber., 81-83, (verbet., 103); - Staatsbegrooting voor 1854, algem. ber., 157; - Wet op de middelen, algem. ber., 428; - Afsehaffing van tonnegeld en accijns op het geslagt, algem. ber., 454-458, (verbet., 533); - Regeling van het armbestuur, algem. ber., 790-792, (verbet. 834); art. 10, b. 850-851, 855; art. 21, b. 886, 888, 889, (verbet. 892); - Verandering in de bestraffing van misdrijven, nieuw art 19, b. 1038-1039; art. 22, b. 1042; - Regerings-reglement van Nederl. Indie, nieuw art. 118, b. 1399, 1415; — *de conclusien van verslagen op verzoekschriften:* Adres van bestuurders van het fonds van liefdadigheid: Vereeniging, 366; - A. Ruijssenaers, betrekkelijk eene electro-magnetische telegraaf-verbinding, 1050; - Synode der Christelijk Afgescheidene Gereformeerde Kerk, 1423.

Doet voorstellen: *amend. op w. o.:* Regeling van het armbestuur, art. 10, b. 850; art. 12, b. 857; art. 21, b. 886; - Verandering in de bestraffing van misdrijven, nieuw art. 19, b. 1039; art. 22, b. 1042.

Delft. z. Academie.

Delprat, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict 's Gravenhage, opvolger van den heer J. C. Rijk. (I. P.)

II. Zendt zijne geloofsbrieven in, 11 Julij, 1057 (Benoeming

eener comm. tot onderzoek, id.; Verslag der comm., 1058); - legt de eeden af, en neemt zitting, 1059.

Is, gedur. Julij en Aug. der *vijfde* afd. lid, 1059; lid der Comm. voor de verzoeks., id.; brengt verslagen uit, 1312-1315, (verbet. 1358).

Spreekt bij de beraadslaging over het *wets-ontwerp*: Regerings-reglement voor Nederlandsch Indie, art. 39, b. 1178.

Doet een voorstel *tot het wijzigen van het wets-ontwerp*: Regerings-reglement van Nederl. Indie, art. 39, b. 1178.

DESERTEURS. z. Koopvaardijschepen.

DIACONIEN. z. Weldadigheid.

DINTEL. z. Dading.

DIPLOMATEN. (Examen van jeugdige) z. Ber. (2e. K.) over hoofds. III der Staatsbegrooting voor 1854.

DIRKS, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Leeuwarden. (Mr. J.)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1853 der *tweede* afd. lid, 6; voorzitter, 7; lid der comm. van redactie voor het adres van antwoord, 7; rapptr. voor de w. o. Muntwezen in West-Indie, 29; hoofdst. VIII en XI der Staatsbegrooting voor 1854, b. 33; - gedur. Nov. en Dec. der *eerste* afd. lid, 147; onder-voorz., id.; - gedur. Feb. en Maart 1854 der *derde* afd. lid, 558; rapptr. voor de w. o. Wijziging van hoofdst. IV der Staatsbegrooting voor 1853, Opheffing der paardenposterij, 559; Pensioen aan mindere geëmploijeerden bij inrigtingen van 's Rijks zee- en landmagt, 561; Regeling van het fonds van koopprijzen van domeinen, Wijzig. der wetten betreffende den aceijns op het gemaal, 566; - gedur. Mei en Junij der *vierde* afd. lid, 727; rapptr. voor het w. o. Verhooging van hoofdst. X der Staatsbegrooting (1853), 733; - gedur. Julij en Aug. der *vierde* afd. lid, 1059; — Lid eener comm. *tot onderzoek van geloofsbrieven* (Heemskerk), 35; = *van regeringsverslagen*, enz.: Rekening van het fonds van kolonisatie van behoeftigen (1852), b. 686; brengt versl. uit, 913; - Rekening van verstrekkingen voor Marine (1851), b. 1093; brengt versl. uit, 1248; = gezonden naar den Koning, 4, 28.

Spreekt bij de beraadsl. over *het adres van antwoord op de troonrede*, paragr. 4, b. 21; — *wets-ontwerpen*: Overeenkomst met de Handel-maatschappij, algem. ber., 97, 98; - Amortisatie van schuld, art. 3, b. 140; - Staatsbegrooting voor 1854, hoofdst. III, algem. ber., 179; hoofdst. V, algem. ber., 226-227; 8ste afd. (Kunsten en Wetenschappen), 281-282; hoofdst. VIII, algem. ber., 334; hoofdst. IX *A* (Amortisatie van schuld) 347-348; hoofdst. IX *B*, 7de afd. (rijksadvocaten), 358; Wet op de middelen, algem. ber., 402-403; - Afschaffing van tonnegeld en aecijns op geslagt, algem. ber., 504-506, 549; art. 1, b. 554; - Muntwezen in Nederl. Indie, art. 4, b. 659; Wets-ontw. L. *B*, art. 2, b. 675; - Regeling van het armbestuur; 3de afd, 1ste hoofdst., 862-863, 867; 1ste afd., 2de hoofdst., 880-881; art. 25, b. 890; 2de afd., 2de hoofdst., 893-895; art. 27, b. 899, 904-905; art. 41, b. 912; nieuw art. 62, b. 928; nieuw art. 78, b. 937; - Wijziging der wetten betreffende den accijns van het gemaal, algem. ber., 973-974, 982, 986, (verbet., 994); art. 8, b. 1002; - Verandering in de bestraffing van misdrijven, art. 13, b. 1020; - Regerings-reglement van Nederl. Indie, art. 39, b. 1177; art. 47, b. 1218; art. 48, b. 1225; art. 50, b. 1240; art. 52, b. 1244; art. 55, b. 1246; - Wijziging van het tarief van regten op in-, uit- en doorvoer, algem ber., 1452; - Indeeling der gronden van het Haarlemmermeer, algem. ber., 1459; — *de concl. van rapporten op regeringsverslagen:* Rekening der Maatschappij van Weldadigheid, (1852), b. 950; - Verslag der muntwerkzaamheden (1853) b. 951-953; — *voorstellen van leden:* die der heeren van Akerlaken, 26 Nov., 207; Godefroi, 31 Julij, 1283; — *de orde van werkzaamheden*, 1327.

DOK. (Drooge) z. Staatsbegrooting.

DOMANIALE PRESTATIEN. z. Ber. (1e. K.) over de Wet op de middelen; = Kolenmijnen. z. Kolenmijnen.

DOMEINEN. z. Dading. Rekening. Ruiling.

———— over 1852. (XCVI. *Rekening wegens het fonds voortspruitende uit koopprijzen van)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 17 Julij, 1093; — Benoeming eener comm. tot onderz., id.; - Versl. der comm., 27 Julij, B. 822 (uitgebr. id., 1248); — Goedkeuring der concl. van het rapp. der comm., zonder ber., 31 Julij, 1285.

———— enz. over 1853. (LXXVIII. § Opgave wegens den verkoop van)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 2 Mei, 726; — Benoeming eener comm. tot onderz., 726; - Versl. der comm., 1 Junij, B. 708-729 (uitgebr. id., 1037); — Goedkeuring der concl. van het rapp. der comm. zonder ber., 12 Julij, 1062.

———— dienst 1853-1854. (LI. Wets-ontwerp tot regeling van het fonds van koopprijzen van)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 17 Febr. 1854, b. 559; — Kon. boods., 17 Febr.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 441-442; — Benoeming der comm. van rapptrs., 566; - Eindversl. der comm., 9 Maart, B. 499 (uitgebr. id., 567); — Aanneming zonder ber. met algem. (59) stemmen, 14 Maart, 616.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 5 April, 108; - Inhoud, 110; — Benoeming der comm. van rapptrs., 117; - Versl. der comm., 8 April, 121 (uitgebr. 10 April, 120); — Ber. 11 April, 123-125 en 126; - Aann. met algem. (34) stemmen, 125.

De wet is den 15den April vastgesteld (*Staatsblad* 1854 no. 39).

DOMICILIE. z. Onderstand.

DOMMER VAN POLDERSVELDT, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Nijmegen. (Jhr. G. E. G. C. K.)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1853 der *vijfde* afd. lid, 7; rapptr. voor de w. o.: Bouwen enz. bij vestingen, 33; Ontvangsten en uitgaven voor het Burgerlijk Pensioenfonds, 40; Uitgaven wegens verstrekkingen voor Oorlog, 41; - gedur. Nov. en Dec. der *vijfde* afd. lid, 147; - gedur. Feb. en Maart 1854 der *tweede* afd. lid, 558; rapptr. voor de w. o.: Verhooging van hoofds. VII der Staatsbegrooting voor 1853, Opheffing der paardenposterij, 559; - gedur. Mei en Junij der *derde* afd. lid, 727; rapptr. voor het w. o. Uitgaven wegens verstrekkingen voor Oorlog, 733; - gedur. Julij en Aug. der *vierde* afd. lid, 1059; lid der comm. voor de verzoeksehriften, id.; — Lid eener comm. *tot onderzoek der Rekening* van den Maastriehtsehen steenweg, 147; = gezonden naar den Koning, 136; — stemopnemer, 135; — volgens kennisgeving afwezig, 3, 509.

Spreekt bij de beraadslaging over, *wets-ontwerpen:* Staatsbegrooting voor 1854, hoofds. V, algem. ber., 227; hoofds. VII, algem. ber., 316-317; - Afsehaffing van tonnegeld en aecijns op geslagt, algem. ber., 482; - Vordering van inkwartiering en onderhoud van het krijgsvolk, algem. ber., 594, 599; - Verhooging van hoofds. X der Staatsbegrooting voor 1854, algem. ber., 696-697, 703; - Wijziging der verordeningen op de autorisatie van bijzondere scholen (in overweging nemen), 958-959; - Regerings-reglement voor Nederl. Indie, art. 45, b. 1204-1205; - Wijziging van het tarief van regten op in-, uit- en doorvoer, algem. ber., 1450.

Doet het voorstel, met aeht andere leden, tot Afschaffing van tonnegeld en aeeijns op het geslagt, 35.

DONKER, Hzn., lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Hoorn. (J.)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1853 der *tweede* afd. lid, 7; lid der comm. voor de verzoeksehriften, id.; (brengt versl. uit, 216-217); - gedur. Nov. en Dec. der *tweede* afd. lid, 147; - gedur. Feb. en Maart 1854 der *vierde* afd. lid, 558; rapptr. voor de w. o.: Verhooging van hoofds. VIII der Staatsbegrooting voor 1854, b. 559; Pensioen aan mindere geëmploijeerden bij inrigtingen van 's Rijks zee- en landmagt, 561; - gedur. Mei en Junij der *tweede* afd. lid, 726; - gedur. Julij en Aug. der *vierde* afd. lid, 1059; rapptr. voor de Ram. van uitgaven der Kamer 1855, b. 1179; — Lid eener comm. *tot onderzoek van regeringsverslagen* enz., Overeenkomst met Hessen tot uitlevering van boosdoeners, 39; - Id. met Zwitserland, 726; - Id. met Zweden en Noorwegen, 879; = tot in- en uitgeleide des Konings, Vereenigde zitting 19 Sept. 1853; = gezonden naar den Koning, 136.

Spreekt bij de ber. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegrooting voor 1854, hoofds. V, algem. ber., 225-226, 6e. afd. (Waterstaat en publieke werken), 250, 253; - Afsehaffing van tonnegeld en aceijns op het geslagt, (in overweging nemen, 120), algem. ber., 502-504; - Verhooging van hoofds. X der Staatsbegrooting voor 1854, algem. ber., 712; - Regeling van het armbestuur, algem. ber., 797-798; nieuw art. 77, b. 936, 946; - Regerings-reglement voor Nederl. Indie, art. 20, b. 1149; art. 59, b. 1265-1266; nieuw art. 118, b. 1398; — *het voorstel* van den heer Storm van 's Gravesande, 28 Julij, 1265.

Doet voorstellen: met tien andere leden *tot het beleggen eener vergadering* voor de behandeling van het w. o. betrekkelijk den spoorweg van Antwerpen naar Roozendaal, 721; — *tot wijziging van het w. o.* Regeling van het armbestuur, nieuw art. 78, 936; — *tot het verdagen* van beraadslaging, 28 Julij, 1265.

DONKER CURTIUS, *Minister van Justitie.* (Mr. D.)

I. Spreekt in de Eerste Kamer, bij de beraadslaging over *de vraag* of de heer Cost Jordens heeft opgehouden lid te zijn, 20; — *wets-ontwerpen:* Vaststelling der begrooting wegens den arbeid van gevangenen, 28; - Bouwen enz. bij vestingen, 45-47, 48; - Bekraehtiging eener overeenkomst met de Handel-maatsehappij, 53-55; - Staatsbegrooting voor 1854, algem. beschouw., 73-74, 77; hoofds. IV (Justitie), 79-80; hoofds. XI (Kolonien), 97; - Pensioen van militaire leden van het Militair Geregtshof, 126; - Verandering in de straffen op misdrijven, 203-204; - Uitbreiding der regtsmagt van kantonregters, 206-207, 207; — *het voorstel* van den heer van Swinderen, 19 en 20 Dec, 49, 51.

II. Spreekt in de Tweede Kamer bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Bouwen enz. bij vestingen, algem. ber., 50-52; art. 5, b. 64, 65; art. 21, b. 67, 68; - Uitgaven voor den arbeid der gevangenen, algem. ber., 144-145; - Staatsbegrooting voor 1854, algem. ber., 161; hoofds. IV, algem. ber., 198-202; 5de afd. (kosten der rijkspolitie), 208-209, 211, 212; 6de afd. (gevangenissen, huishoudelijke dienst), 212; 7de afd. (gebouwen), 214; hoofds. V, algem. ber., 229; - Afschaffing van tonnegeld en accijns op geslagt, algem. ber., 531-532, 551-552, 552; - Vordering van inkwartiering en onderhoud van krijgsvolk, algem. ber., 600[1-5]; art. 1, b. 610[1-2], (verbet. 628[2]); - Naturalisatie van C. L. Overbeck, 628[1-2]; - Bestraffing van misdrijven van krijgsvolk te water, algem. ber., 744[1]; art. 2, id.; considerans, id; - Pensioenen van mindere beambten bij etablissementen van zee- en landmagt, art. 4, b. 744[2], 764-765; - Verandering in de bestraffing van misdrijven, algem. ber., 1015-1016; art. 2, b. 1017; art. 8, b. 1018; art. 9, b. 1018; art. 11, b. 1019; art. 13, b. 1021, 1022; art. 14, b. 1046[1], (verbet. 1056); art. 15, b. 1046[2]; art. 16, b. 1035; art. 17, id.; art. 18, b. 1036 (verbet. 1056); nieuw art. 19, b. 1039; art. 20, b. 1040; art. 21, b. 1041-1042, 1042; art. 23, b. 1043; nieuw art. 24, b. 1044; considerans, 1045; titel, id.; - Regtsmagt der kantonregters in strafzaken, 1047; - Verhooging van hoofds. IV der Staatsbegrooting 1854, b. 1055-1056; - Wijziging der veroordeningen op de autorisatie van bijzondere scholen, algem. ber., 1091; - Regerings-reglement voor Nederl. Indie, art. 78, b. 1346-1347, 1348; art. 84, b. 1349; art. 85, b. 1350, 1351-1352, 1352, 1353, 1354; art. 87, b. 1354; art. 104, b. 1358, 1359; art. 107, b. 1360.

Verandert bij de beraadslagingen de *wets-ontwerpen:* Bouwen enz. bij vestingen, art. 5, b. 65; art. 56, b. 70; - Verandering in de bestraffing van misdrijven, art. 8, b. 1018; art. 9, id.; art. 11, b. 1019; art. 15, b. 1046[2]; art. 17, b. 1035; art. 18, b. 1036; art. 20, b. 1040; art. 23, 1043; - Regtsmagt der kantonregters in strafzaken, art. 1, b. 1047.

Doorn, *Minister van Financien*, (E. C. U. van) tot 5 Jan. 1854. z. I. 107. II. 557.

I. Spreekt in de Eerste Kamer, bij de beraadslaging over *wets-ontwerpen:* Amortisatie enz. van schuld, 66-67, 68; - Vermindering der regten op de granen enz., 69, 70; - Staatsbegrooting voor 1854, hoofdst. IX *A* (Nationale schuld), 96; Wet op de middelen, 102-104.

II. Dient in de Tweede Kamer de Staatsbegrooting voor 1854 in, 11-13.

Spreekt bij de beraadslagingen over *wets-ontwerpen*: Amortisatie van schuld, algem. ber., 136, 138-139; art. 1, b. 139, 140; art. 3, b. 140-141, 142, 143; - Staatsbegrooting voor 1854, algem. ber., 160-161; hoofdst. II, 3de afd. van art. 1 (algemeene rekenkamer), 165; hoofdst. IX *A* (amortisatie van schuld), 349-350, 350; hoofdst. IX *B*, algem. ber., 363[1]; 7de afd. (kosten van administratie der directe belastingen), 363[1], 9de afd. (posterijen), 363[1-2], 10de afd. (kosten van administratie der domeinen) 363[2-3]; Wet op de middelen, algem. ber., 411-413, 418-419, 420, 421, 422, 425, 428, 429; - Vermindering van regten op granen enz., 430; - Afschaffing van tonnegeld en accijns op het geslagt (in overweging nemen, 119), algem. ber., 438, 509-513, 532, 533, 551; — *de conclusie van het verslag op het verzoekschrift* van M. D. Teenstra, over de emancipatie der slaven, 168, 169.

——— *voorloopig belast met het beheer van het Departement voor de zaken der Hervormde en andere Eeredienste, met uitzondering van die der R.-K.*, tot 20 Jan. 1854. z. I., 107. II., 557.

I. Spreekt in de Eerste Kamer, bij de beraadslaging over hoofds. VI der Staatsbegrooting voor 1854, (hervormde eeredienst enz.), 92.

II. id. in de Tweede Kamer, bij de beraadslagingen over hoofdst. VI der Staatsbegrooting voor 1854, algem. ber., 300-301, 306, 307, 1ste afd. (kosten van het departement), 307, 308; 3de afd. (Israëlitisch kerkgenootschap), 309, 320-321.

Dordrecht. z. Gevangenis.

Dries, lid der Eerste Kamer voor de provincie Noordbrabant. (H. P. van den)

I. Is, gedur. Sept. 1853 der *vierde* afd. lid, 6; - gedur. Dec. der *tweede* afd. lid, 17; - gedur. April 1854 der *eerste* afd. lid, 109; - gedur. Junij der *derde* afd. lid, 148; - gedur. Julij der *eerste* afd. lid, 210; — Lid eener comm. *tot onderzoek van geloofsbrieven*, 3, 4; = gezonden naar den Koning, 13; — volgens kennisgeving afwezig, 107.

Droogmaking. z. Staatsbegrooting.

Drukpersvrijheid in het algemeen, en, in het bijzonder, in Nederl. Indie. z. Ber. (2e. K.) over het w. o. Regerings-reglement aldaar, II. 1366-1391.

Duitschen bond. (Betrekkingen van Nederland tot den) z. Ber. 2e. K. over hoofds. III der Staatsbegrooting voor 1854.

Eck, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Middelburg. (Mr. D. van)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1853 der *eerste* afd. lid, 6; - gedur. Nov. en Dec. der *derde* afd. lid, 147; - gedur. Feb. en Maart 1854 der *eerste* afd. lid, 558; - gedur. Mei en Junij der *tweede* afd. lid, 726; - gedur. Julij en Aug. der *derde* afd. lid, 1059; rapptr. voor de Raming van uitgaven der Kamer (1855), 1179; — Lid eener comm. *tot onderzoek van regeringsverslagen*, enz., Verslag omtrent de wees- en momboirkamers (1853), 563; brengt versl. uit, 831; - Publicatie betreffende den aanvoer van rijst in Indie, 1057; - Rekening van het pensioenfonds (1852), 1093; brengt versl. uit, 1400; = tot in- en uitgeleide van den Minister van Binnenl. Zaken, (Vereenigde zitting 4 Sept. 1854).

Spreekt bij de ber. over *wets-ontwerpen:* Bouwen enz. bij vestingen, algem. ber., 49; art. 5, b. 54, 55, 61-63; art. 13, b. 66; - Staatsbegrooting voor 1854, algem. ber., 164-165; hoofds. IV, algem. ber., 197, 206-207; (verbet., 230); 5e. afd. (kosten der rijks-politie), 211; hoofds. VI, algem. ber., 295-296, 301-302, 1e. afd. (kosten van het Departement), 308; hoofds. VII, algem. ber., 311-312; hoofds. X, algem. ber., 372, 373, 374, 378-379; - Afschaffing van tonnegeld en accijns op geslagt, algem. ber., 482; - Muntwezen van Nederl. Indie, algem. ber., 646-647; - Vereeniging van gemeenten, algem. ber., 680, 681, (Valburg, Loenen en Wolferen) art. 8, b. 682; - Verhooging van hoofds. X der Staatsbegrooting voor 1854, algem. ber., 699; - Spoorweg van Antwerpen naar Roozendaal, art. 1, b. 723-724; - Bestraffing van misdrijven van krijgsvolk te water, algem. ber., 735-736, 736-737, (verbet., 776); art. 2, b. 737; - Koloniaal batig slot (1851), algem. ber., 773; - Regeling van het armbestuur, 4e. hoofds., 923; art. 60, b. 926; art. 66, b. 935; - Wijziging der wetten betreffende den accijns op het gemaal, algem. ber., 980-981; - Verandering in de bestraffing van misdrijven, art. 13, b. 1020, 1021; art. 14, b. 1024-1025, 1025, 1027; art. 16, b. 1035; nieuw art. 19, b. 1037, 1039; art. 21, b. 1040-1041, 1042; - Regtsmagt der kantonregters in strafzaken, 1047; - Regerings-reglement voor Nederl. Indie, art. 42, b. 1208, 1209; art. 45, b. 1207-1208; art. 48, b. 1234-1235, 1235-1236; art. 78, b. 1344-1345, 1347-1348; art. 85, 1349-1350, 1350-1351, 1352; art. 98, b. 1357; art. 107, b. 1360; art. 112, b. 1365; art. 113, b. 1369-1370; art. 114, b. 1391-1392, 1392; art. 131, b. 1440, (verbet. 1470[4]); — *de concl. van rapporten:* op *het verzoekschrift* van L. van Vliet, omtrent het gebeurde met hem op Java, 960-942, 943; - id. op *de Publicatie*, betrekkelijk den vrijen aanvoer van rijst in Indie, 1284, 1285; — *de orde der werkzaamheden*, 41, 1059; — *voorstellen van leden:* die der heeren Groen van Prinsterer, 21 Maart, 646-647; Jespers, 1 Junij, 1026; Thorbecke (interp., 1 Junij), 1030, 1032.

Doet voorstellen: met acht andere leden, *het ontw.* tot Afschaffing van den accijns op het geslagt, 41; — *tot wijziging van w. o.:* Bouwen enz. bij vestingen, art. 5, b. 54, 55, 65; art. 13, b. 66; - Verandering in de bestraffing van misdrijven, art. 14, b. 1027; - Regerings-reglement van Nederl. Indie, art. 48, b. 1235; art. 85, 1350; — *tot het interpelleren* van den Minister van Kolonien, omtrent den inhoud van het Kon. besluit van 13 Jan. 1854, no. 64, ten aanzien der gouvernements-archiven in Nederl. Indie, 561; (interp., 567-569, 570); — *verdagen* van beraadslagingen, 982.

Eeds-afleggingen. z. Leden.

Eeredienst, enz. (Minister voor de Zaken der Hervormde) z. E. C. U. van Doorn. jhr. mr. A. G. A. Ridder van Rappard; = (Minister voor de Zaken der Roomsch-katholijke) z. mr. L. A. Lightenvelt en mr. J. A. Mutsaers; = Onderwijs, Armbestuur, Kunsten en Wetenschappen (invoering van een ministerie van), = (tractementen der Ministers van) z. Ber. (2e. K.) over hoofdst. VI en VII der Staatsbegrooting voor 1854; = noodig of nutteloos. (departementen van) z. Ber. (1e. en 2e. K.) over dezelfde hoofdst.

Eijsinga, lid der Eerste Kamer voor de provincie Friesland. (Jhr. mr. F. J. J. van)

I. Is, gedur. Sept. 1853, der *eerste* afd. lid, 6; onder-voorz., 7; lid der comm. voor het adres van antwoord, id.; - gedur. Dec. der *derde* afd. lid, 17; rapptr. voor de w. o. Bekrachtiging van provinciale belastingen, Goedkeuring eener dading met de gemeente Rucphen, Vermindering der regten op de granen, 39; - gedur. April 1854 der *tweede* afd. lid, 109; rapptr. voor de w. o. Abonnementen van commissien van administratie voor de gevangenissen, Pensioenen van militaire leden van het Militair Geregtshof, 117; - gedur. Junij der *vierde* afd. lid, 148; rapptr. voor het w. o. Regeling van het armbestuur, id; - gedur. Julij der *tweede* afd. lid, 210; onder-voorz., 219. — Lid eener comm. *tot onderzoek van geloofsbrieven*, 3, 4, 9; doet verslag, 3, 4, 13; = gezonden naar den Koning, 13.

Spreekt bij de beraadslagingen, over *wets-ontwerpen:* Staatsbegrooting voor 1854, hoofdst. IV (justitie), 78; hoofdst. VI (herv. eeredienst enz.), 91-92; - Pensioen van militaire leden van het Militair Geregtshof, 125, 126; - Regeling van het armbestuur, 184-185, 189-190, 199; - Verandering in de bestraffing van misdrijven, 201-202; — *het voorstel* van den heer van Rijckevorsel, 26 Junij, 190.

Doet een voorstel omtrent de regeling der werkzaamheden, 20 Dec., 55.

Elout van Soeterwoude, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Gorinchem. (Jhr. mr. P. J.)

II. Is, gednr. Sept. en Oct. 1853 der *eerste* afd. lid, 6; rapptr. voor de w. o.: Inkwartiering en onderhoud van krijgsvolk enz., Hoofdst. III en IV der Staatsbegrooting voor 1854, b. 33; - gedur. Nov. en Dec. der *eerste* afd. lid, 147; - gedur. Feb. en Maart 1854 der *derde* afd. lid, 558; rapptr. voor de w. o. Vrijdom van inkomende regten in Indie voor guano enz., 559; Veranderingen in de bestraffing van misdrijven, Uitbreiding der regtsmagt van kantonregters, 617; - gedur. Mei en Junij der *vierde* afd. lid, 727; rapptr. voor de w. o.: Onteigening van perceelen tot uitbreiding van Arnhem, Voorloopige indeeling der gronden van het Haarlemmer-meer, Naturalisatie van P. J. Heijning en 9 anderen, 1047; - gedur. Julij en Aug. der *eerste* afd. lid, 1059; — Lid eener comm. *tot onderzoek van regeringsverslagen* enz., Verslag over Oost-Indie (1851), b. 469; - Idem over 1852, b. 1093; - Inlichtingen op het adres van L. van Vliet, 1057; = tot in- en uitgeleide des Konings, (Vereenigde zitting, 19 Sept. 1853); = gezonden naar den Koning, 252; = tot in- en uitgeleide van den Minister van Binnenl. Zaken; (Vereenigde zitting, 4 Sept. 1854); — volgens kennisgeving afwezig, 947.

Spreekt bij de beraadslaging, over *het adres van antwoord op de troonrede*, paragr. 9, b. 27; — *wets-ontwerpen:* Bouwen enz. bij vestingen, art. 5, b. 57, 58, 63, 65; - Overeenkomst met de Handelmaatschappij, eenig art., 114, 116; - Staatsbegrooting voor 1854, hoofdst. IV, algem. ber., 196; hoofdst. V, 6de afd. (waterstaat en publieke werken), 243, 254, (verbet., 293); hoofdst. VI, algem. ber., 300, 307; hoofdst. XI, algem. ber., 384-385, (verbet., 414); - Vordering van inkwartiering, onderhoud van krijgsvolk, algem. ber., 588-589: - Regeling van het armbestuur, 2de hoofdst., 873-874; art. 21, b. 886, 888, 889; art. 25, b. 890; 4de hoofdst., 916-917; art. 59, b. 924-925, 925; art. 60, b. 925, 926; art. 66, b. 934, (verbet. 970); - Verandering in de bestraffing van misdrijven, art. 13, b. 1022[1-3]; art. 15, b. 1027, 1028; considerans, 1045; - Regerings-reglement van Nederl. Indie, algem. ber., 1104[1-4], (verbet. 1162); art. 4, b. 1135; art. 25, b. 1162; art. 26, b. 1169-1170; art. 46, b. 1210, 1211-1212, 1213; art. 63, b. 1279, 1281; art. 65, b. 1289-1290, 1290; art. 72, b. 1332; art. 79, b. 1348; art. 85, b. 1353; art. 125, b. 1431-1433, 1434; — *de concl. van rapp. op verzoekschriften*: M. D. Teenstra over de emancipatie der slaven, 167, 168; - Huizinga en anderen betreffende afschaffing van heerlijke regten, 622; - H. G. Kremer c. s. over de oprigting van bijzondere scholen der 1ste klasse, 745-747.

Doet voorstellen: *tot wijziging van* 1°. *het adres van antwoord* op de troonrede, paragraaph 9, b. 27; - 2°. *wets-ontwerpen*, Bouwen enz. bij vestingen, art. 5, b. 57; - Overeenkomst met de Handelmaatsehappij, eenig art., 114; - Regeling van het armbestuur, art. 21, b. 886; art. 25, b. 890; art. 59, b. 924. art. 60, b. 925; - Verandering in de bestraffing van misdrijven, art. 13, b. 1019; art. 15, b. 1027, 1028; - Regerings-reglement van Nederl. Indie, art. 46, b. 1213; art. 125, b. 1434; — tot *het verdagen* van beraadslagingen, 761.

Empirici. (Wering van) z. Ber. (2e. K.) over hoofds. V der Staatsbegrooting voor 1854.

Engelen, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Sneek. (Jhr. mr. W. E.)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1853 der *eerste* afd. lid, 6; rapptr. voor de w. o.: Kunstweg in Friesland, 29; Uitgaven wegens verstrekkingen voor Marine en Oorlog, 41; - gedur. Nov. en Dec. der *eerste* afd. lid, 147; rapptr. voor het w. o. Dading met de gemeente Rucphen, 219; - gedur. Feb. en Maart der *vijfde* afd. lid, 558; rapptr. voor de w. o.: Naturalisatie van Driessen en zeven anderen, Naturalisatie van Hill en zeven anderen, Wijziging van hoofds. IV der Staatsbegrooting voor 1853, Regeling van het pensioenfonds der militaire leden voor het Hoog Militair Geregtshof, 559; - gedur. Mei en Junij der *eerste* afd. lid, 726; - gedur. Julij en Aug. der *tweede* afd. lid, 1059; rapptr. voor het w. o. Koloniaal batig slot (1852), 1063; — Lid eener comm. *tot onderzoek van regeringsverslagen*, enz.: Verslag omtrent de wees- en momboirkamers (1853) 563; - Overeenkomst met Baden omtrent het aftogtsregt, 1058; - Rekening van het fonds der domeinen (1852) 1093; = tot in- en uitgeleide des Konings, Vereenigde zitting, 19 Sept. 1853.

Spreekt bij de beraadslagingen, over *wets-ontwerpen:* Staatsbegrooting voor 1854, hoofds. V, 2e. afd. (kosten van bestuur der provincien), 230; - Regeling van het armbestuur, art. 29, b. 910; art. 41, b. 912.

Enslie, *Minister van Marine.* (J.)

I. Spreekt in de Eerste Kamer, bij de beraadslagingen, over *wets-ontwerpen:* Staatsbegroot. voor 1854, hoofds. VIII (Marine) 95; - Verhooging van hoofds. VIII der Staatsbegrooting (1854), 118; - Bestraffing van misdrijven van krijgsvolk te water, 167.

II. Id. in de Tweede Kamer, bij de beraadslagingen, over *wets-ontwerpen:* Staatsbegrooting voor 1854, hoofds. VIII, algem. ber., 335-336, 337; 4e. afd. (personeel der zeemagt), 341; - Pensioen der militaire leden van het Militair Geregtshof, algem. ber., 687.

Wijzigt gedur. de beraadslagingen de *wets-ontwerpen:* Bestraffing van misdrijven van krijgsvolk te water, art. 2, b. 733; considerans, id.; - Pensioenen van mindere beambten bij inrigtingen van zee- en landmagt, art. 4, b. 763; art. 43, b. 772.

Errata. z. Verbeteringen.

Europa. (Politieke omstandigheden in) z. Tonnegelden.

Finantien. (Minister van) z. E. C. U. van Doorn. Mr. F. A. van Hall. Dr. A. Vrolik.

Fondsen. z. Arbeid. Domeinen. Kolonisatie. Landsdrukkerij. Pensioenfonds. Raad van Adel. Staatsbegrooting. Steenweg.

Foreest, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Alkmaar: (Jhr. mr. C. van)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1853, der *tweede* afd. lid, 7; rapptr. voor de w. o.: Uitgaven der Landsdrukkerij, 29; Hoofdstuk VI der Staatsbegrooting voor 1854, b. 33; Bijdrage enz. aan de Rhijnspoorweg-maatschappij, 40; - gedur. Nov. en Dec. der *vijfde* afd. lid, 147; rapptr. voor de w. o.: Dading met de gemeente Rucphen, Bekrachtiging van provinciale belastingen, 219; - gedur. Febr. en Maart der *vijfde* afd. lid, 558; rapptr. voor de w. o.: Verhooging van hoofds. V der Staatsbegrooting van 1853, b. 559; Vereeniging van gemeenten, Naturalisatie van Haacke en negen anderen, 566; - gedur. Mei en Junij der *eerste* afd. lid, 726; lid der comm. voor de verzoekschr., 727; (brengt verslagen uit, 777, 778, 1047-1048;) rapptr. voor de w. o.: Verhooging hoofds. IV der Staatsbegrooting 1853 en 1854, b. 901; Voorloopige indeeling der gronden van het Haarlemmermeer; 1047; - gedur. Julij en Aug. der *vijfde* afd. lid, 1059; — Lid eener commissie *tot onderzoek van regeringsverslagen*, enz.: Verslag in betrekking tot de Staatsbegrooting van 1851 en 1852, b. 611; - Rekening wegens den staat van ontvangsten en uitgaven (1851-1852), b. 1267; = tot in- en uitgeleide des Konings, (Vereenigde zitting, 19 Sept. 1853); = gezonden naar den Koning, 3; — stemopnemer, 3.

Spreekt bij de ber. over *het wets-ontwerp* Afschaffing van tonnegeld en accijns op geslagt, algem. ber., 496[1-3].

Forstner van Dambenoy, *Minister van Oorlog.* (H. F. C. baron)

I. Spreekt in de Eerste Kamer, bij de beraadslaging over *wets-ontwerpen:* Vaststelling van uitgaven wegens verstrekkingen (Marine) 1853, en id. voor het Depart. van Oorlog, 23, 24, 25; - Bouwen enz. bij vestingen, 44-45, 45, 48; - Verhooging van hoofdst. X der Staatsbegrooting (1854), b. 120; - Pensioen van militaire leden van het Militair Geregtshof, 125-126; - Uitgaven wegens verstrekkingen voor Oorlog, 164.

II. Id. in de Tweede Kamer, bij de beraadslaging over *wets-ontwerpen*: Bouwen enz. bij vestingen, algem. ber., 49, 50, 52, 53; art. 1, b. 54; art. 5, b. 63; art. 11, b. 66; art. 21, b. 66, 67, 68; art. 22, b. 69; art. 28, b. 69, 70; - Uitgaven wegens verstrekkingen voor Oorlog, algem. ber., 148-149, 150; - Staatsbegrooting voor 1854, hoofdst. X, algem. ber., 366-367, 372-373, 374-375, 376-377, 377, 379; 3de afd. (tractementen enz. der wapencorpsen, cavalerie), 380; 4de afd. (remonte), 380, 381; 10de afd. (materieel der artillerie), 381; 14de afd. (pensioenen enz.), 382; - Vordering van inkwartiering, onderhoud van krijgsvolk enz., algem. ber., 591-593, 598-599; art. 1, b. 603-604, 605, 607; - Pensioen der militaire leden van het Militair Geregtshof, 687; - Verhooging van hoofds. X der Staatsbegrooting voor 1854, algem. ber., 691, 706-708, 712; - Pensioenen van mindere beambten bij etablissementen van zee- en landmagt, algem. ber., 740, 741; art. 2, b. 742; 2de afd., 768; art. 21, b. 770.

Verandert, bij de beraadslagingen, de *wets-ontwerpen:* Bouwen enz. bij vestingen, art. 21, b. 66; art. 22, b. 69; art. 28, b. 70; - Verhooging van hoofdst. X der Staatsbegrooting (1854), considerans, 712; - Pensioenen van beambten bij inrigtingen van zee- en landmagt, art. 4, b. 763; art. 43, b. 772.

Franck, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Amsterdam. (S. R. van)

II. Is, gedur. Sep. en Oct. 1853 der *derde* afd. lid, 7;

rapptr. voor Hoofds. VIII en XI der Staatsbegrooting voor 1854, 33; - Uitgaven wegens verstrekkingen voor Marine en Oorlog, 41; - gedur. Nov. en Dec. der *vierde* afd. lid, 147; - gedur. Feb. en Maart 1854 der *eerste* afd. lid, 558; rapptr. voor de w. o.: Naturalisatie van Driessen en zeven anderen, Naturalisatie van Hill en zeven anderen, Verhooging van hoofds. VIII der Staatsbegrooting voor 1854, 559; - gedur. Mei en Junij der *tweede* afd. lid, 726; rapptr. voor de w. o.: Naturalisatie van P. J. Heijning en 9 anderen, 1047; - gedur. Julij en Aug. der *vierde* afd. lid, 1059; — Lid eener comm. *tot onderzoek van regeringsverslagen*, enz.: Postverdrag met Hannover, 277; - Rekening van verstrekkingen door Marine, 1093; = tot in- en uitgeleide van den Minister van Binnenlandsche Zaken, (Vereenigde zitting, 4 Sept. 1854.

Spreekt bij de beraadslagingen, over *wets-ontwerpen*: Staatsbegrooting voor 1854, hoofds. VIII, algem. ber., 325 - 326, 3e. afd. (materieel der zeemagt), 338; - Bestraffing van misdrijven van krijgsvolk te water, algem. ber., 736; - Pensioenen van mindere ambtenaren, enz. bij 's Rijks etablissementen van zee- en landmagt, algem. ber., 738.

FRIESLAND. z. Kunstweg.

GEDENKTEEKENEN. (Geschiedkundige) z. Ber. (2e. K.) over Hoofds. V der Staatsbegrooting voor 1854; = op Java. z. Java.

GEËMPLOIJEERDEN. z. Pensioen.

GELDERSCHE GRENZEN. z. Steenweg.

GELDSWAARDE vergeleken bij het inkomen van ambtenaren en daglooners. z. Beraadsl. (2e. K.) over het w. o. Afschaffing van tonnegeld, enz., II. 435, 460.

GELOOFSBRIEVEN. z. Commissien. Leden.

GEMAAL. z. Adressen. en Ber. (2e. K.) over Afschaffing van tonnegeld, enz.; = (afschaffing van den accijns op het), II. 433, 441, 442, 448, 452, 457, 460, 471, 476, 483, 527, 536, 537, 538, 539, 542; = (opbrengst van den accijns op het), II. 484-486, 518, 540.

——— (LVI. Wets-ontwerp tot wijziging der wetten van 29 Maart 1833 (*Staatsblad* no. 3) en van 26 November 1847 (*Staatsblad* no. 70), betreffende de heffing van den accijns op het)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 27 Febr. 1854, b. 563; — Kon. boods., 23 Febr. 1854; - Ontw. van wet; - Mem. van toel.; B. 458-461; — Benoem. der comm. van rapptrs., 566; - Voorl. versl. der comm., 13 Maart, B. 512-514; - Aanwijzing eener drukfeil in dat versl., B. 534; — Mem. van beantw., 15 Mei, B. 703-705; - Nota van wijzig. in het w. o., B. 705; — Eindversl. der comm., 18 Mei, B. 705 (uitgebr. 20 Mei, 901); — Ber., 26, 27, 29 en 30 Mei; Algem. ber., 965-982[6], 983-994[1]; (verbet. 994); - Ber. over de artt. en over het amendem. op art. 22 van den hr. van Asch van Wijck, 995-1006; - Aann. met 36 tegen 24 stemmen, 1006.

Adressen betrekkelijk dit wets-ontwerp. z. Adressen op het woord Gemaal.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 15 Junij, 147; - Inhoud, 156-158; — Benoem. der comm. van rapptrs., 163; - Verslag der comm., 24 Junij, 173-174 (uitgebr. id., 168); — Ber. over en aanneming van het voorstel om dat wets-ontwerp te behandelen in de avondzitting van 26 Junij, 190; — Ber., 26 Junij, 190-200; - Aann. met 22 tegen 8 stemmen, 200.

De wet is den 28sten Junij vastgesteld (*Staatsblad* 1854 no. 101).

GEMEENTEN. z. Indeeling.

——— (XLIX. Wets-ontwerpen tot vereeniging van)

II. Ingekomen in de Tweede Kamer, 17 Febr. 1854, b. 559; — Kon. boods., 16 Febr.; - Ontwerpen van wet, tot vereeniging der gemeenten Valburg en Loenen en Wolferen; Laren en Verwolde; Echteld en Yzendoorn; Nieuwer-Amstel en Rietwijkeroord; Beets en Schardam; Leymuiden en Kalslagen; Avenhorn, Grosthuizen en Seharwoude; Heerhugowaard en Veenhuizen; - Mem. van toel., B. 438-440; — Ben. der comm. van rapptrs., 566; - Voorl. versl. der Comm., 10 Maart 1854, B. 510 - 511; — Mem. van beantw., 18 Maart, - Nota van wijzig., - Eindversl. der Comm., 20 Maart, B. 523-524 (uitgebr. 20 Maart, 636); — Ber., 24 Maart; Algem. ber., 678 - 681, 688[1] en 688[2]; - Ber. over het w. o. tot vereeniging van Valburg en Loenen en Wolferen, 681, 682 en 688[2] (verbet. 704); aann. met algem. (58) stemmen, 682; - Ber. over dat betr. Laren en Verwolden, 688[2]; aann. met algem. (58) stemmen, 682; - Ber. over dat betrekk. Echteld en Yzendoorn, 682-684, 688[2] en 688[3]; verwerp. met 30 tegen 29 stemmen, 684; - Ber. over dat betr. Nieuwer-Amstel en Rietwijkeroord, 688[3]; aann. met algem. (51) stemmen, 684; - Ber. over dat betr. Beets en Schardam, 684, 685 en 688[3]; aann. met 59 tegen ééne stem, 686; - Aann. zonder ber. van die betr. Leymuiden en Kalslagen, en Avenhorn, Grosthuizen en Scharwoude, met algem. (60) stemmen, 686; - Ber. over dat betrekk. Heerhugowaard en Veenhuizen, 686 en 688[3]; aann. met 39 tegen 21 stemmen, 686.

Adres betrekkelijk deze wets-ontwerpen, 565; rapp. 677.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 5 April, 108; - Inhoud, 110; — Ben. der comm. van rapptrs., 111; - Versl. der comm., 8 April, 116 (uitgebr. id., 115); — Aann. zonder ber. met algem. (32) stemmen van alle w. o., met uitzondering van die betrekk. Beets en Schardam, en Heerhugowaard en Veenhuizen, als met 31 tegen ééne stem aangenomen, 10 April, 120.

Deze wetten, (met uitzondering van die betrekkelijk Echteld en Yzendoorn als verworpen), zijn den 13den April vastgesteld (*Staatsbladen* no. 30 - 36).

GEMEENTEWET. (Werking der) z. Adressen, en de Ber. over de w. o. tot Indeeling van gemeenten.

——— gesteld. (LXXXVII. Wets-ontwerp tot verlenging van den termijn bij art. 293 der)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 2 Junij, 1047; — Kon. boods., 1 Junij; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 731; — Benoeming der comm. van rapptrs., 1053; - Eindversl. der comm., 3 Junij, B. 731 en 732, (uitgebragt id. 1053); — Ber. over het in behandeling nemen van het wets-ontw., 1053; — Ber., 3 Junij, 1056; - Aanneming met algem. (38) stemmen, id.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 15 Junij, 147; - Inhoud, 160; — Benoeming der comm. van rapptrs., 161; - Verslag der comm., 16 Junij 161, (uitgebragt 19 Junij, 161); — Aanneming zonder ber., met algem. (28) stemmen, 21 Junij, 163.

Adres betrekkelijk dit wets-ontw., 161; rapp., 163.

De wet is den 23. Junij vastgesteld, (*Staatsbl.* 1854, no. 88).

GENEESKUNDIGE STAATSREGELING en stichting te Bethesda. z. Beraadsl. (1e. en 2e. K.) over hoofds. V der Staatsbegrooting voor 1854. z. ook Empirici.

GENIE. z. Leger.

GEREGTSHOF. (Hoog Militair) z. Pensioen. Staatsbegrooting voor 1854 (Beraadsl. (2e. K.) over hoofds. IV); = in Nederl. Indie. (Hoog) z. Beraadsl. (2e. K.) over het w. o. Regerings-reglement in Nederl. Indie, II. 1247 - 1248, 1356 - 1360.

GESLAGT. z. Beraadsl. (2e. K.) over het w. o. Afschaffing van tonnegeld, enz., Onderzoek naar de werking van heffing van den accijns, II. 433, 440, 444, 465, 474, 479, 504; = (heffing van den accijns op het), II. 434, 436, 452, 459; = (afschaffing van den aeeijns op het), II. 443, 446, 454, 456, 457, 458, 463, 466, 470, 471, 512, 517, 527, 539; = onraadzaam voor de mindere klasse; (afschaffing van den accijns op het), II. 466, 474, 486, 496[2], 517; = (hoegrootheid der opbrengst van den accijns op het), II. 459, 508[1]; = gebaat wordt, (onderzoek of de mindere klasse of middenstand door de afschaffing van den accijns op het), II. 443, 448, 459, 467, 471, 473, 482, 483, 496[4], 502, 508[2-3], 513, 520, 528, 539, 541; = (berekening van prijsverhooging of verlaging, van meerderen of minderen uitvoer van vleesch bij de afschaffing van den accijns op het), II. 433, 443, 447, 463, 464, 471, 474, 480, 496[1], 496[4], 502, 508[1], 528, 529, 540; = (opbrengst van den accijns op het), II. 484 - 486, 518, 540; = (staat der schatkist in verband met de afschaffing van den accijns op het), II. 443, 445, 454, 458, 462, 467, 470, 474 - 476, 496[4], 496[5], 497, 500, 504, 505, 512, 524, 526, 531, 532, 545, 549, 550, 551. z. ook Adressen. Tonnegeld.

GEVANGENEN. z. Arbeid. Staatsuitgaven.

GEVANGENIS te Alkmaar. z. Ber. (2e. K.) over het w. o. Verhooging van hoofds. IV der Staatsbegrooting voor 1854; = te Dordrecht. z. Ber. (2e. K.) over hoofds. IV der Staatsbegrooting voor 1854.

GEVANGENISSEN. (administratien van) z. Staatsbegrooting; = (cellulaire) z. Algem. ber. (2e. K.) over de w. o.: Veranderingen in straffen op misdrijven, hoofds. IV der Staatsbegrooting voor 1854; = (inspectie van) z. Ber. (2e. K.) over het w. o. Verhooging van hoofds. IV der Staatsbegrooting voor 1854; = (aanbouw van) z. Ber. (2e. K.) over hetzelfde hoofdstuk.

GEVANGENSCHAP. (voorloopige) z. Algem. ber. (2e. K.) over het w. o. Verandering in de straffen op misdrijven en over art. 21.

GEVERS VAN ENDEGEEST, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistriet Leyden. (Jhr. mr. D. T.)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1853 der *vijfde* afd. lid, 7; ondervoorzitter, id.; rapptr. voor de w. o.: Muntwezen in West-Indie, 29; hoofdst. V der Staatsbegrooting voor 1854, b. 33; - gedur. Nov. en Dec. der *derde* afd. lid, 147; onder-voorzitter, id.; - gedur. Feb. en Maart 1854 der *vierde* afd. lid, 558; voorz., id.; rapptr. voor het w. o. Regerings-reglement voor Nederl. Indie, 561; - gedur. Mei en Junij der *vierde* afd. lid, 727; ondervoorzitter, id; - gedur. Julij en Aug. der *tweede* afd lid, 1059; —

Lid eener commissie *tot onderzoek van regeringsverslagen* enz.; - Verslag in betrekking tot de Staatsbegrootingen van 1851 en 1852, b. 611; - Rekening van het fonds der domeinen (1852), b. 1093; - Rekening wegens den staat van ontvangsten en uitgaven (1851-1852), b. 1267; — tweede candidaat voor het voorzittersehap, 4.

Neemt gedur. de 80e, 81e en 82e zitting het voorzitterschap waar, 1023, 1047, 1053; — geeft kennis dat zijn ingekomen, of uitgebragt: wets-ontw., 1047; - verzoeks., 1023; - miss. van leden, 1029, 1043; - eindversl. op wets-ontw., 1029, 1053; - rapp. op regerings-versl., 1037; = dat benoemd zijn rapptrs. voor w. o. door de afd., 1047; — mengt zich in de ber. over het w. o. Verandering in de bestraffing van misdrijven, 1026, 1045; = bij de interpellatie van den hr. Thorbecke, 1 Junij, 1029, 1030, 1032; — doet voorstellen wegens de orde der werkzaamheden, 1029, 1037, 1053, 1054, 1056.

Spreekt, bij de beraadsl., over *wets-ontwerpen:* Staatsbegrooting voor 1854, hoofdst. V, 3de afd. (militie en schutterijen), 232-233, 233; 4de afd. (medische politie), 237-238; 6de afd. (waterstaat en publieke werken), 249; 7de afd. (onderwijs), 260-261, 262; 8ste afd. (kunsten en wetenschappen), 284-285; 11de afd. (nijverheid), 289; Wet op de middelen, algem. ber., 432'; - Afschaffing van tonnegeld en aceijns op geslagt, algem. ber., 508'-4; - Muntwezen van Nederl. Indie, algem. ber., 649; - Verhooging van hoofdst. X der Staatsbegrooting voor 1854, algem. ber., 694-695, 703; - Regeling van het armbestuur (2de hoofdst.), 878'; art. 66, b. 934-935; - Regerings-reglement van Nederl. Indie, art. 108, b. 1364-1365, nieuw art. 118, b. 1399, 1408-1409; - Indeeling der gronden van het Haarlemmer-meer, algem. ber., 1460-1461, 1462; - Stichting van een stoomgemaal op den IJssel, 1469; — *vaststellen van de orde* der werkzaamheden, 1445.

Doet het voorstel *tot wijziging van het wets-ontwerp*: Regeringsreglement van Nederl. Indie, nieuw art. 118, b. 1409.

Gezantschappen. (Bezoldigingen en pligten van het personeel bij de) z. Ber. (2e. K.) over Hoofdstuk III der Staatsbegrooting voor 1854.

Gibson. (Gebeurde met den N.-Amerikaanschen scheepskapitein) z. Ber. over art. 48 van het Regerings-reglement voor Nederl. Indie, II. 1224, 1225, 1229.

Godefroi, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Amsterdam. (Mr. M. H.)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1853, der *vierde* afd. lid, 7; voorzitter, id.; lid der comm. tot het ontwerpen van een adres van antwoord, id.; vervangen, 9; rapptr. voor het w. o. Bijdrage aan de Rhijnspoorweg-maatschappij, 40; - gedur. Nov. en Dec. der *eerste* afd. lid, 147; - gedur. Feb. en Maart 1854 der *derde* afd. lid, 558; rapptr. voor het w. o. Regerings-reglement voor Nederl. Indie, 561; - gedur. Mei en Junij der *tweede* afd. lid, 726; - gedur. Julij en Aug. der *vierde* afd. lid, 1059; — Lid eener comm. *tot onderzoek van geloofsbrieven* (Heemskerk), 365; brengt verslag uit, 383; = *van regeringsverslagen*, enz.: Inlichtingen op het adres van L. van Vliet, 1057; = gezonden naar den Koning, 567; = tot in- en uitgeleide des Konings, (vereen. zitting, 19 Sept. 1853); — stemopnemer, 566; — volgens kennisgeving afwezig, 9, 777.

Spreekt, bij de beraadslagingen, over *wets-ontwerpen*: Bijdrage aan de Rhijnspoorweg-maatschappij, algem. ber., 150, 153; - Staatsbegrooting voor 1854, hoofdst. IV, algem. ber., 191-193; 5de afd. (kosten der rijkspolitie), 210-211, 211 (verbet. 293); hoofdst. V, 4de afd. (medische politie), 234-235; hoofdst. VI, 3de afd. (Israëlitisch kerkgenootschap), 309; hoofdstuk IX B, 7de afd. (rijks-advocaten), 355-356, 358-359, 359-360 (verbet. 395); - Vordering van inkwartiering enz. van krijgsvolk, algem. ber., 577-579 (verbet. 610); art. 1, b. 606-607 (verbet. 628); - Regerings-reglement voor Nederl. Indie, art. 12, b. 1143, 1144; art. 24, b. 1159, 1160, 1172; art. 39, b. 1182; art. 41, b. 1189-1190; art. 42, b. 1208-1209; art. 46, b. 1212, 1213; art. 51, b. 1242; art. 56, b. 1247; art. 70, b. 1303; art. 78, b. 1344; art. 85, b. 1351; art. 89, b. 1356; art. 118, b. 1417 (verbet. 1445); art. 131, b. 1439; — *de conclusie van het rapport op het verzoekschrift* van M. D. Teenstra, over de emancipatie der slaven, 169-170; — *voorstellen van leden:* die der heeren Ter Bruggen Hugenholtz, 26 Julij, 1222; - van Lynden, id., 1231; - Thorbecke, 5 Aug., 1391.

Doet voorstellen: tot *het houden van avondzitting*, 2 Dec., 275; — *uitstellen van beraadslaging* over de raming vau uitgaven, 31 Julij, 1283; — *wijziging van art.* 12 van het w. o. Regeringsreglement voor Nederlandsch Indie, 1143.

Godsdienstoefening op oorlogsschepen. z. Ber. (2e. K.) over Hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1854; = in Nederl. Indie. z. Gouverneur-Generaal. Nederlandsch Indie.

Goederen. (Vicarij-, Geestelijke, Klooster-) z. Ber. (2e. K.) over Hoofdstuk IX B der Staatsbegrooting voor 1854.

Goltstein, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Utrecht. (Mr. J. K. baron van)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1853 der *eerste* afd. lid, 6; voorzitter, 7; rapptr. voor de w. o.: Bouwen, enz. bij vestingen, 33; Afschaffing van tonnegeld en accijns op het geslagt, 155; - gedur. Nov. en Dec. der *eerste* afd. lid, 147; voorzitter, 147; - gedur. Feb. en Maart 1854 der *tweede* afd. lid, 558; voorzitter, id.; rapptr. voor het w. o. Regeling van het armbestuur, 566; - gedur. Mei en Junij der *vierde* afd. lid. 727, voorzitter, id.; rapptr. voor het voorstel betrekkelijk de oprigting van bijzondere scholen, 983; en het w. o. Verlenging van den termijn van art. 293 der gemeentewet, 1053; - gedur. Julij en Aug. der *vierde* afd. lid, 1059; voorzitter, id.; — Lid eener Comm. *tot onderzoek van geloofsbrieven*, (Heemskerk), 35; brengt versl. uit, 39, (Delprat en Beens), 1057; brengt versl. uit, 1058; (Huguenin), brengt versl. uit, 1179; = *van regeringsverslagen*, enz., Versl. in betrekking tot de Staatsbegrootingen van 1851 en 1852, b. 611; - Rekening wegens den staat van ontvangsten en uitgaven (1851-1852), b. 1267.

Spreekt bij de beraadsl., over *wets-ontwerpen:* Bouwen bij vestingen, algem. ber., 45, 46; art. 1, b. 55, 56; art. 5, b. 55, 61; - Overeenkomst met de Handel-maatsehappij, algem. ber., 111; eenig art., 117; - Staatsbegrooting voor 1854, algem. ber., 155-157, 163; hoofds. III, algem. ber., 177, 184: hoofds. IV, algem. ber., 193; hoofds. V, algem. ber., 223-224, 229, 6e. afd. (waterstaat en publieke werken), 242-243, 7e. afd. (onderwijs), 263-265; hoofds. VIII, algem. ber., 334, 337; hoofds. IX *B*, 7e. afd. (rijks-advocaten), 357-351, 9e. afd. (posterijen), 361; hoofds. X, algem. ber., 372, 14e. afd. (pensioenen, enz.), 381-382; Wet op de middelen, algem. ber., 407-409, 420-421, (verbet., 432); - Afsehaffing van tonnegeld en aceijns op het geslagt (in overweging nemen, 120-121), algem. ber. 552; - Vordering van inkwartiering en onderhoud van krijgsvolk, algem. ber., 595-596; - Muntwezen van Nederl. Indie, algem. ber., 633-636, 649-651, art. 16, b. 673, 674; - Verhooging van hoofds. X der Staatsbegrooting voor 1854, algem. ber., 698-699; - Bijdrage voor het kanaal van Assen naar Groningen, algem. ber., 716; - Bestraffing van misdrijven door krijgsvolk te water, algem. ber., 733-734, 736; art. 2, 737; - Koloniaal batig slot (1851), algem. ber., 772-773; - Regeling van het armbestuur, algem. ber., 800-801; art. 10, b. 854; art. 14, b. 869, 870; 2e. hoofds., 876-877; art. 22, 889, 890; art. 27, b. 898, 899-900, 906; hoofds. IV, 921-922; art. 66, b. 934; - Wijziging der wetten betreffende den accijns op het gemaal, algem. ber., 990, 992; - Verandering in de bestraffing van misdrijven, algem. ber. 1012-1013, 1016; art. 9, b. 1018, 1018-1019; art. 13, b. 1021-1022, 1024; art. 14, b. 1026; - Wijziging der verordeningen op de autorisatie van bijzondere scholen, (in overweging nemen, 957, 963), algem. ber., 1084-1085; - Regerings-reglement van Nederl. Indie, algem. ber., 1115-1116; hoofds. I, 1129-1130; art. 4, b. 1130, 1131-1132; art. 5, b. 1136-1137, 1138; art. 17, b. 1146, 1147-1148, 1148; art. 40, b. 1186; art. 41, b. 1187, 1188, 1191; art. 48, b. 1233-1234; art. 60, b. 1309; art. 62, b. 1271-1272, 1275-1276; art. 70, b. 1300-1301; art. 72, 1331-1332; art. 113, b. 1367-1368, 1372-1373; - Wijziging van het tarief van regten op in- uit- en doorvoer, algem. ber., 1449-1450; - Subsidie aan de Maatschappij van Weldadigheid, algem. ber, 1466-1467, 1469; — *de conclusien van rapporten op de verzoekschriften:* van K. G. Kremer en anderen, omtrent de oprigting eener bijzondere school eerste klasse, 624, 625, 626, 719, 720, 749-750, 758-759; - A. Ruijssenaers, betrekkelijk eene electro-magnetische telegraafverbinding, 1051; — *voorstellen van leden:* die der heeren van Hoëvell, 28 Maart, 720; Jespers, 1 Junij, 1026; Thorbecke, (interpellatie, 1 Junij), 1029, 1030, 1031-1032, (2de interp. van denzelfde, 14 Julij), 1064, Thorbecke, (motie van orde, 14 Julij), 1063; — *de orde der werkzaamheden:* 1326, 1328, 1330.

Doet voorstellen: *tot het benoemen eener comm.* tot onderzoek van een vroeger ingekomen regeringsverslag (3 Oct.), 29, 30; — *houden van avondzitting* (19 Nov.) 133; — *onmiddellijk aanvangen van beraadsl.* (3 Junij) 1053; — *sluiten van beraadsl.* (21 Dec.) 552; — *niet behandelen van een voorstel* op een onderwerp na daarover gesloten beraadsl. (18 Maart 1854), 627; — *betrekkelijk de oprigting van bijzondere scholen* eerste klasse (6 Mei), 761; — *wijziging van het w. o.* Bouwen enz. bij vestingen, art. 5, b. 56; - Regeling van het armbestuur, art. 22, b. 889; art. 28, b. 898; - Regerings-reglement van Nederl. Indie, art. 17, b. 1148.

Goltstein van Oldenaller, lid der Eerste Kamer voor de provincie Gelderland. (M. H. R. W. baron van)

I. Zendt zijne geloofsbrieven in, 20 Sept., 4, (Benoeming eener comm. tot onderzoek, Versl. der comm., 45), neemt zitting, id., 5.

Is, gedur. het zittingjaar, lid der comm. voor de verzoeks., 5; brengt verslagen uit, 113; - gedur. Sept. 1853 der *eerste* afd. lid, 6; - gedur. Dec. der *eerste* afd. lid, 17; rapptr. voor het

w. o. Bijdrage aan de Rhijnspoorweg-maatschappij, 19; - gedur. April 1854 der *eerste* afd. lid, 109; rapptr. voor de w. o.: Vrijdom van regten voor meststoffen in Indie, Opheffing der paardenposterij, 117; - gedur. Junij der *vierde* afd. lid, 148; onder-voorzitter, 161; rapptr. voor de w. o.: Koloniaal batig slot (1851), Uitgaven wegens verstrekkingen voor Marine en Oorlog, 161; - gedur. Julij der *derde* afd. lid, 210; — Lid eener comm. *tot onderzoek van geloofsbrieven*, 15; — stemopnemer, 9.

Goud en zilver. z. Uitvoer.

Goutum. z. Kunstweg.

Gouverneur-Generaal van Nederlandsch Indie.

II. z. Ber. (2e. K.) over het w. o. Regerings-reglement aldaar, 1357-1359; - zijne magt in het algemeen, 1149-1153; id. ten aanzien van besluiten, ordonnantien, verordeningen, enz., 1158-1172, 1172-1174; - zijne bevoegdheden met betrekking tot den Raad van Indie, 1173-1178, 1180-1184; zijne verantwoordelijkheid en strafbaarheid, 1184-1191, 1208-1210, 1357-1359; zijne magt over zee- en landmagt, tot het verklaren van oorlog en het maken van verdragen, 1191-1208, 1210-1222; id. tot uitzetting uit geheel of een deel van Indie, of verbanning naar een deel, 1223-1242; id. ten aanzien van ambtenaren, 1242-1246; id. ten aanzien van het verleenen van gratie, amnestie, abolitie, dispensatie, 1154, 1246-1248; id. met betrekking tot handel en scheepvaart, 1248, 1438-1443; zijne handelingen ten aanzien van bescherming der ingezetenen, 1247-1248, 1306; zijn toezigt op het cultuurstelsel, heerendiensten, heffing van belastingen, nijverheid, landbouw, bosschen, verkoop van gronden, 1256-1294; zijne magt tot inrigting van het algemeen, gewestelijk en plaatselijk bestuur, 1294-1342; zijn toezigt op de handhaving der regten van ingezetenen, 1360-1420; id. omtrent de godsdienstoefening, 1424-1434; id. omtrent het onderwijs, 1435-1438; = (Luitenant), 1136-1139, 1145.

Granen. (uitvoer van) z. Ber. (2e. K.) over het w. o. Afschaffing van tonnegeld enz., II. 510.

——— en andere levensmiddelen. (XI. Wets-ontwerp betreffende maatregelen tot aanmoediging van den invoer van)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 17 Oct. 1853, b. 33; — Kon. boods., 11 Oct.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel.; - Staat van den invoer tot verbruik en den uitvoer uit het vrije verkeer van eenige granen, van 1848-1852; - Vergelijkende staat van den uitvoer en den invoer tot verbruik van eenige granen in de eerste zes maanden van 1852 en 1853; - Voorraad van granen in entrepôt op 31 Junij 1852 en 1853; - Voorraad van granen in entrepôt op 31 Aug. 1853; B. 89-91; — Benoeming der comm. van rapptrs., 40; - Eindversl. der comm., 25 Nov., met Nota van wijziging en Staat aanwijzende den oogst van eenige graansoorten, B. 171-173; (uitgeb. 25 Nov. en 5 Dec., 189 en 309); — Ber., 13 Dec.; - Aanneming met algem. (65) stemmen, 430.

Adres betrekkelijk dit wets-ontwerp, 36; rapp. 170.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 15 Dec., 35; - Inhoud, id.; — Benoeming der comm. van rapptrs., 39; - Versl. der comm., 19 Dec., 50 (uitgebr. 19 Dec., id.); — Ber., 21 Dec., 68-71; - Aann. met algem. (32) stemmen, 71.

De wet is den 23sten Dec. vastgesteld (*Staatsblad* 1853 no. 139).

Grave. z. Uitwateringskanaal.

Gravesande, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Deventer. (Jhr. C. M. Storm van 's)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1853 der *derde* afd. lid, 7; onder-voorzitter, id.; rapptr. voor de w. o.: Inkwartiering enz. van krijgsvolk, hoofdst. IV, V en X der Staatsbegrooting voor 1854, b. 29, 33, (verbet. 37); - gedur. Nov. en Dec. der *tweede* afd. lid, 147; - gedur. Feb. en Maart 1854 *derzelfde* afd. lid, 558; rapptr. voor de w. o. Verhooging van hoofdst. X der Staatsbegrooting voor 1854, b. 566; Bijdrage voor het kanaal van Assen naar Groningen, 617; Bijdrage voor het kanaal van Grave naar den Amer, 689; - gedur. Mei en Junij der *eerste* afd. lid, 726; rapptr. voor de w. o.: Uitgaven wegens verstrekkingen voor Oorlog, id. voor Marine, Wijziging der Staatsbegrooting hoofdst. X, (1853), b. 733; - gedur. Julij en Aug. der *tweede* afd. lid, 1059; — Lid eener comm. *tot onderzoek van regeringsverslagen* enz.; Verslag der muntwerkzaamheden over 1853, b. 655, (brengt verslag uit, 913); - Inlichtingen op het adres van L. van Vliet, 1057; — stemopnemer, 9.

Spreekt bij de beraadslagingen over *wets-ontwerpen:* Muntwezen in West-Indie, 41; - Bouwen enz. bij vestingen, algem. ber., 47, 52, 53; art. 11, b. 66; art. 21, b. 67, 68; - Overeenkomst met de Handel-maatschappij, eenig art., b. 115; - Staatsbegrooting voor 1854, hoofdst. III, 2de afd., onder-art. 5 van art. 1 (kosten van buitenlandsche zendingen en consulaten) 185-186; hoofdst. V, algem. ber., 228; 3de afd. (militie en schutt.), 231-232, 234; 6de afd. (waterstaat en publieke werken) 242, 247;

hoofdst. IX*B*, 9de afd. (posterijen), 360, 360-361; hoofdst. X, algem. ber., 368-370, 376, (verbet., 414); 4de afd. (remonte), 380; 10de afd. (materieel der artillerie) 381; Wet op de middelen, algem. ber., 421-422; - Afschaffing van tonnegeld en accijns op het geslagt, algem. ber., 444-445, 553; - Vordering van inkwartiering, onderhoud van krijgsvolk, algem. ber., 586-587, (verbet., 610); art. 1, b. 605-606; - Muntwezen van Nederl. Indie, art. 6, b. 664-665, (verbet. 688); - Verhooging van hoofdst. X der Staatsbegrooting voor 1854, algem. ber., 699-701, 710-711, (verbet. 724); - Pensioenen van mindere beambten bij etablissementen van zee- en landmagt, art. 2, b. 741; - Regeling van het armbestuur, art. 2, b. 838; art. 13, b. 858; 3de afd., 1ste hoofdst., 862; art. 27, b. 899; art. 66, b. 933, (verbet., 970); - Regerings-reglement van Nederl. Indie, art. 12, b. 1144; art. 45, b. 1193-1195, 1197-1198; art. 47, b. 1221; - Subsidie aan de Maats. van Weldadigh., algem. ber., 1465-1466; — *de concl. van het rapport op het Verslag* der muntwerkzaamheden (1853), b. 953; — *voorstellen van leden:* die der heeren van Goltstein, 23 Oct., 30; - denz., 21 Dec., 553; - van Rappard, 9 Aug., 1463.

Doet voorstellen, *tot wijziging van de w. o.:* Bouwen enz. bij vestingen, art. 21, b. 67; - Regeling van het armbestuur, art. 13, b. 858; — *tot het sluiten van ber.*, 28 Julij, 1265; — *verdagen van ber.*, 1463.

Groen van Prinsterer, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Zwolle. (Mr. G.)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1853 der *vijfde* afd. lid, 7; rapptr. voor de w. o.: Hoofds. II en IV der Staatsbegrooting voor 1854, 29; Hoofds. I, IX*A* en XII der Staatsbegrooting voor 1854, Wet op de middelen, Vereffening van het tekort over 1848, 33; - gedur. Nov. en Dec. der *tweede* afd. lid, 147; - gedur. Feb. en Maart 1854 der *vijfde* afd. lid, 558, voorzitter, id.; rapptr. voor het w. o. Regeling van het armbestuur, 566; - gedur. Mei en Junij der *eerste* afd. lid, 726, voorzitter, 727; - gedur. Julij en Aug. der *tweede* afd. lid, 1059, voorzitter, id.; — Lid eener comm. *tot onderzoek van regeringsverslagen*, enz.: Verslag aangaande het armbestuur (1851), 557; - Id. over 1852, 726; - Verslag over de West-Indische kolonien (in plaats van den heer Rijk), 733; - Id. over 1852, b. 1093; — volgens kennisgeving afwezig, 33.

Spreekt, bij de beraadslagingen, over *het adres van antwoord op de troonrede*, parag. 1, b. 15, 16; parag. 8, b. 25, 26, 27; — *wets-ontwerpen:* Overeenkomst met de Handel-maatschappij, algem. ber., 107; eenig art., 117; - Staatsbegrooting voor 1854, algem. ber., 159-160, 163-164; hoofds. IV, algem. ber., 196, 205, 5e. afd. (kosten der rijks-politie), 210; hoofds. V, 7e. afd. (onderwijs), 256-258, 273-275, (verbet., 556); hoofds. VI, algem. ber., 302-303, 306, 1e. afd. (kosten van het departement), 308; hoofds. VII, algem. ber., 321, 322; hoofds. X, algem. ber., 373; hoofds. XI, algem. ber., 390; - Afschaffing van tonnegeld en accijns op het geslagt (in overweging nemen, 121-123, 131-132; verbet., 133, 154), algem. ber., 497-502, (verbet. 556); - Vordering van inkwartiering, onderhoud van krijgsvolk, art. 1, 606, 608; - Muntwezen in Nederl. Indie, algem. ber., 643-644, 645-646, 648; - Verhooging van hoofds. X der Staatsbegrooting voor 1854, algem. ber., 701-702, 712-714, 716; - Regeling van het armbestuur; algem. ber., 809-812, 828-829, (verbet., 845); art. 7, b. 849; art. 10, b. 852-853, 856, 3e. afd. 866-867; 2e. hoofds., 886; art. 21, b. 888; - Wijziging der wetten betreffende den accijns op het gemaal, algem. ber., 980; - Verandering in de bestraffing van misdrijven, algem. ber., 1014-1015; - Wijziging der verordening op de autorisatie van bijzondere scholen, (in overweging nemen, 955-957, 962), algem. ber., 1087-1091, 1092; — *de concl. van rapporten* 1o. *op het regeringsverslag*, Verrigtingen aangaande het armbestuur (1851), 939; — 2o. *op het verzoeks.* van K. G. Kremer en anderen te Uithuizen, betrekkelijk de oprigting van eene bijzondere school der eerste klasse, 623, 624-625, 626, 718-719, 753-755, 762; — *voorstellen van leden:* die der heeren van Goltstein (6 Mei), 762; Thorbecke (interp., 1 Junij), 1029; denzelfde (14 Julij), 1063.

Doet voorstellen: *een ontwerp van wet* tot wijziging van de bestaande verordeningen op de autorisatie van bijzondere scholen, 825; — *tot wijziging van het adres van antwoord op de troonrede* (parag. 8), 25; — *betrekkelijk de interpellatie* van 9 Maart 1854 van den heer van Eck (archiven in de kolonien), 21 Maart, 643-644, 645, 646, 648; - *betrekkelijk het oprigten van bijzondere scholen* eerste klasse, 755.

Gronden. z. Gouverneur-Generaal. Indeeling. Java; = in Nederlandsch Indie (verkoop van), z. Ber. over art. 65 van het Regerings-reglement voor Nederl. Indie, II. 1285-1294.

Grondwetsherziening in 1844. z. Ber. (2e. K.) over het w. o. Afschaffing van tonnegeld enz., II. 501, 502, 516; = in 1848 en uitlegging van artt. 59 en 159 der Grondwet; z. Ber. over het w. o. Regerings-reglement voor Nederlandsch Indie, II.

1120-1121, 1124, 1127, 1197, 1198-1199, 1201, 1206, 1207, 1209, 1357, 1358.

GRONINGEN. z. Scheepvaartskanaal.

GUANO. z. Regten.

HAARLEMMERMEER. z. Indeeling. Staatsbegrooting.

HALL, *Minister van Buitenlandsche Zaken.* (Mr. F. A. VAN)

I. Spreekt, in de Eerste Kamer, bij de beraadslaging over de Staatsbegrooting voor 1854, algem. beschouw., 74.

II. Spreekt, in de Tweede Kamer, bij de beraadslaging over *het adres van antwoord* op de troonrede, par. 6, b. 24; — *wets-ontwerpen:* Amortisatie van schuld, art. 3, b. 142-143; - Staatsbegrooting voor 1854, hoofds. III, algem. ber., b. 181-183, 184-185; 2de afd. (kosten van buitenlandsche zendingen en consulaten), 186; hoofdst. X, algem. ber., 378; - Wet op de middelen, algem. ber., 402, 419; - Afschaffing van tonnegeld en accijns op geslagt, algem ber., 519-520, 521; - Verhooging van hoofdst. X der Staatsbegrooting voor 1854, algem. ber., 692-693, 696, 710, 715; - Dading met het heemraadschap Mark en Dintel, 948; — *voorstel* van den heer Groen van Prinsterer, 21 Maart, 648; - *de interpellatie* van den heer Thorbecke, 1 Junij, 1029, 1032, 1033-1034, 1034-1035; 2*de interpellatie*, van denzelfde, 17 Julij, 1095-1097.

Doet een voorstel *tot uitstellen van beraadsl.* over een wets-ontwerp, 20 Dec., 533.

Doet mededeeling omtrent de in den tegenwoordigen oorlog aangenomen beginselen met betrekking tot de neutrale vlag, 723.

——— *ad interim belast met het Departement van Financien*, van 5 Januarij tot 30 April 1854 (z. I. 107, II. 557).

I. Spreekt, in de Eerste Kamer, bij de beraadslaging over *wets-ontwerpen*: Regeling van het fonds van koopprijzen van domeinen, 123-124, 124, 125; - Opheffing der paardenposterij, 136.

II. Spreekt, in de Tweede Kamer, bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Amortisatie van nationale schuld, art. 3, b. 614, 615; art. 5, b. 615; - Opheffing der paardenposterij, algem. ber., 620, 621.

HANDEL EN SCHEEPVAART. z. Australie. Consulaire opgaven. Gouverneur-Generaal. Interpellatien. Nederlandsch Indie.

HANDEL-MAATSCHAPPIJ. z. Interpellatien.

——— gesloten overeenkomst van $^{21}/_{22}$ Julij 1853. (III. Wets-ontwerp houdende bekrachtiging der tusschen den Minister van Kolonien en de Nederlandsche)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 22 Sept. 1853, 6; — Kon, boodschap, 22 Sept.; - Ontw. van wet en overeenkomst; - Memorie van toelichting, B. 41-43; — Benoeming der comm. van rapptrs., 29; - Voorl. verslag, 11 Oct. 1853, B. 60-62; - Memorie van beantw., B. 105 en 106; - Drukfeil, 155; — Eindverslag, 10 Nov. 1853, B. 155, (uitgebragt id.., 40); — Ber. over en verwerping van voorstellen tot het uitstellen der discussien, 15 Nov., 70-71; — Beraadsl., 16-18 Nov., algem. ber., 73-113, 118[1-4]; = over het eenig art. en de amend. der heeren Schimmelpenninck, Elout van Soeterwoude en Rochussen, 113-117, 118[4], (verbet. in de redevoeringen, 103, 133); — Aanneming van het w. o. met 58 tegen 5 stemmen, 117.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 2 Dec., 16; - Inhoud, 17; — Benoeming der comm. van rapptrs., 23; - Verslag der comm., 15 Dec., 37-38, (uitgebr. 15 Dec., 35); - Motie van orde tot uitstel der beraadsl., 48-49, 51-52; — Ber. 20 Dec., 52-55; - Aanneming met 30 tegen 2 stemmen, 55.

De wet is den 22. Dec. vastgesteld, (*Staatsblad* 1853, n°. 129).

HANDOPENINGEN. z. Collatieregt.

HANNOVER. z. Postverdrag.

HAVENS op Java, enz. z. Java. Samarang. Scheepvaart. = van Nederland bezocht door vreemde oorlogsschepen. z. Hellevoetsluis.

HEECKEREN VAN WASSENAER, lid der Eerste Kamer voor de provincie Overijssel. (J. D. C. baron VAN)

I. Is, gedur. Sept. 1853 der *tweede* afd. lid, 6; - gedur. Dec. der *derde* afd., 17; - gedur. April 1854 der *tweede* afd., 109; - gedur. Junij der *eerste* afd., 148; - gedur. Julij der *tweede* afd., 210; — volgens kennisgeving afwezig, 161.

HEEMSKERK Bzn., lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Haarlem, opvolger van mr. W. H. van Voorst. (Mr. J.)

II. Zendt zijne geloofsbrieven in, 8 Nov., 35; (Benoeming eener comm. tot onderzoek, id., Versl. der comm., 39); legt de voorgeschreven ceden af en neemt zitting (10 Nov.), 39.

Is, tot 22 Nov. 1853 der *tweede* afd. lid, 39; - gedur. Nov. en Dec. van *dezelfde* afd., 147; - gedur. Febr. en Maart 1854 der *derde* afd., 558; rapptr. voor de w. o.; Koloniaal batig slot over 1851, b. 559; Verwisseling van staatsschuld, 566; Wijziging der wet op de uitoefening der groote visscherij, 629; - gedur. Mei en Junij der *vijfde* afd. lid, 727; rapptr. voor het voorstel betrekkelijk de oprigting van bijzondere scholen, 835, 983; Onteigening van perceelen tot uitbreiding van Arnhem, Voorloopige indeeling van het Haarlemmer-meer, Naturalisatie van P. J. Heijning en 9 anderen, 1047; - gedur. Julij en Aug. der *derde* afd. lid, 1059. — Lid eener comm. *tot onderzoek van regeringsverslagen* enz.: Verslag over Oost-Indie (1851), b. 469; - id. over 1852, b. 1093; - Inlichtingen op het adres van A. Ruijssenaers, 1317; = gezonden naar den Koning, 252; — stemopnemer, 251.

Spreekt bij de beraadsl. over de Staatsbegrooting voor 1854, hoofdst. XI (koloniale archiven), 394.

Doet het voorstel, met tien andere leden, tot het beleggen eener vergadering voor de behandeling van het w. o. betrekkelijk den spoorweg van Antwerpen naar Roozendaal, 721.

HEERENDIENSTEN in Nederl. Indie. z. Gouverneur-Generaal. Interpellatien. en Ber. (2e. K.) over het w. o. Regerings-reglement aldaar, II. 1306-1312.

HEIDEN REINESTEIN, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Assen. (Mr. L. graaf VAN)

II. Is, gedurende Sept. en Oct. 1853 der *eerste* afd., lid, 6.

Berigt (7 Nov.) zijne benoeming tot kantonregter te Assen, 33, 35; - zendt zijne geloofsb. omtrent zijne herkiezing in, 365; (Benoeming eener comm. tot onderzoek, id.; Verslag der comm., 383); legt de eeden af en neemt zitting (12 Dec.), 397.

Is, gedur. Dec. der *vierde* afd. lid, 147; - gedur. Febr. en Maart 1854 der *eerste* afd. lid, 558; rapptr. voor het w. o. Regeling van het armbestuur, 566; Uitbreiding der regtsmagt van kantonregters, Bijdrage voor het kanaal van Assen naar Groningen, 617; - gedur. Mei en Junij der *eerste* afd. lid, 726; rapptr. voor het w. o. Subsidie aan de Maatschappij van Weldadigheid, 733; Voorstel van den heer Groen van Prinsterer betrekkelijk de oprigting van bijzondere scholen, 835, 983; - gedur. Julij en Aug. der *eerste* afd. lid, 1059; onder-voorz., id.; — Lid eener comm. *tot onderzoek van regeringsverslagen*, enz.: Verslag omtrent de wees- en momboirkamers (1853), b. 563; - Rekening van het pensioenfonds (1852), b. 1093; = gezonden naar den Koning, 567; — stemopnemer, 566; — volgens kennisgeving afwezig, 559.

Spreekt, bij de beraadslagingen, over *wets-ontwerpen*: Staatsbegrooting voor 1854, Wet op de middelen, algem. ber., 409-411; - Afschaffing van tonnegeld en accijns op geslagt, algem. ber., 553; art. 1, b. 554, 555; - Regeling van het armbestuur, algem. ber., 798-800, 824; art. 2, b. 840-841; art. 7, b. 841-842, 845, 849-850; art. 10, b. 851-852, 855; 3de afd., 1ste hoofdst., 864; art. 27, b. 901-902; art. 30, b. 912; nieuw art. 62, b. 927-928; - Regerings-reglement van Nederlandsch Indie, nieuw art. 118, b. 1393-1394, 1403-1404; art. 118, b. 1416, 1417; — *het voorstel* van den heer van Goltstein, 21 Dec., 553; — *de orde van werkzaamheden*, 1329.

Doet voorstellen: *tot het spoedig behandelen van het w. o.* Bijdrage aan het kanaal van Assen naar Groningen (27 Maart), 689, 690; — *het niet spoedig behandelen van het w. o.* Regeling van het armbestuur, 729; — *het vervroegen der zittingen*, 1266, (2 Aug.) 1337; — *het wijzigen der w. o.*: Regeling van het armbestuur, art. 7, b. 841; art. 10, b. 850; art. 30, b. 912; nieuw art. 62, b. 927, 928; - Regerings-reglement van Nederl. Indie, nieuw art. 118, b. 1393, 1398; art. 118, b. 1417.

HEIJDE, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Eindhoven, ter vervanging van den heer van den Heuvel. (J. F. VAN DER)

II. Zendt zijne geloofsbrieven in, 3 Mei, 729; (Benoeming cener comm. tot onderzoek, id.; Versl. der comm., 738); - legt de eeden af en neemt zitting, 835.

Is, voor Mei en Junij der *derde* afd. lid, 835; - gedur. Julij en Aug. der *eerste* afd. lid, 1059; — Lid eener commissie *tot onderzoek der Publicatie* omtrent den aanvoer van rijst in Indie, 1057; — volgens kennisgeving afwezig, 1057; — overleden, 25 Julij, 1249.

HELLEVOETSLUIS bezocht door een Fransch oorlogsschip. (Reede van) z. Interp. 10 en 17 Julij, II. 1032-1035, 1094-1098.

HENGST, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Boxmeer. (Mr. J. B. L.)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. der *vierde* afd. lid, 7; rapptr. voor Hoofds. VII der Staatsbegrooting voor 1854, b. 41; - gedur. Nov. en Dec. der *derde* afd. lid, 147; - gedur. Febr. en Maart 1854 der *vijfde* afd. lid, 558; - gedur. Mei en Junij *derzelfde*, 727; - gedur. Julij en Aug. *derzelfde*, 1059; — Lid cener comm. *tot onderzoek der Opgave* van verkochte domeinen (1853) b. 726; = gezonden naar den Koning, 567.

Spreekt, bij de beraadslaging, over *wets-ontwerpen*: Staatsbegrooting voor 1854, hoofdst. VI, algem. ber., 299; - Wet op de

middelen, algem. ber., 397-398; - Vereeniging van gemeenten (Beets en Schardam), art. 3, b. 685; - Verhooging van hoofdst. X der Staatsbegrooting voor 1854, algem. ber., 693, 714; - Regeling van het armbestuur, 2de afd., 2dc hoofdst., 893.

Hessen. (Groothertogdom) z. Boosdoeners.

Heuvel, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Eindhoven. (Mr. P. van den)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1853 der *vijfde* afd. lid, 7; lid der comm. voor de verzoekschriften, id.; (brengt versl. uit, 171, 309-310); - gedur. Nov. en Dec. der *vierde* afd. lid, 147; rapptr. voor het w. o. Dading met de gemeente Ruephen, 219; lid der comm. voor de verzoekschriften, 147; (brengt versl. uit, 394-395); - gedur. Febr. en Maart der *vierde* afd. lid, 558; — Lid eener comm. *tot onderzoek van het Verslag* der muntwerkzaamheden over 1853, b. 655, (vervangen door den hr. Beens, 724); — volgens kennisgeving afwezig, 535; — berigt zijne benoeming tot regter in de arrond.-regtbank te Eindhoven, 721, en wordt opgevolgd door den hr. van der Heijde.

Hoekwater, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Delft. (C.)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1853 der *derde* afd. lid, 7; lid der comm. voor de verzoekschriften, 7; (brengt versl. uit, 167, 170-171); rapptr. voor de w. o.: Kunstweg in Friesland, 29; Bouwen enz. bij vestingen, 33; Bijdrage voor de droogmaking van het Haarlemmer-meer, 41; - gedur. Febr. en Maart 1854 der *vierde* afd. lid, 558; rapptr. voor de w. o.: Eindbestemming der baten van de wees- en momboirkamers; 559; Amortisatie van schuld, Regeling van het fonds van koopprijzen van domeinen, 566; Wijziging der wet op de uitoefening der groote visscherij, 629; - gedur. Mei en Junij der *eerste* afd. lid, 726; - gedur. Julij en Aug. der *vierde* afd., 1059; — Lid eener comm. *tot onderzoek van regerings-verslagen* enz.: Invoer van wapenen op Sumatra, 39; - Uitvoer van munten uit Oost-Indie, 556; - Rekening betrekkelijk de Lands-drukkerij, 1093, (brengt versl. uit, 1312); = tot in- en uitgeleide des Konings; (Vereenigde zitting, 19 September 1853).

Spreekt, bij de beraadslaging, over de Staatsbegrooting voor 1854, hoofdst. V, 8ste afd. (kunsten en wetenschappen), 278-280, 287.

Hoëvell, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Almelo. (Dr. W. R. baron van)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1853 der *vierde* afd. lid, 7; rapptr. voor hoofds. VI, X en XI der Staatsbegrooting voor 1854, Amortisatie van schuld, 33; - gedur. Nov. en Dec. der *vierde* afd. lid, 147; - gedur. Feb. en Maart 1854 der *tweede* afd. lid, 558; rapptr. voor het w. o. Vrijdom van inkomende regten in Indie voor guano, enz., 559; Regerings-reglement voor Nederl. Indie, 561; - gedur. Mei en Junij der *tweede* afd. lid, 726; - gedur. Julij en Aug. der *vijfde* afd. lid, 1059; — Lid eener comm. *tot onderzoek van regeringsverslagen*, enz.; Verslag over West-Indie (1851), 469; (brengt verslag uit, 1006); id. over 1852, b. 1093; - Rekening van het pensioenfonds (1852), 1093; = tot in- en uitgeleide des Konings, (Vereenigde zitting, 19 Sept. 1853); = gezonden naar den Koning, 4.

Spreekt, bij de beraadsl. over *het adres van antwoord* op de troonrede, paragr. 4, b. 21; — *wets-ontwerpen:* Overeenkomst met de Handel-maatschappij, algem. ber., 105-107, 111; eenig art., b. 113, 117; - Staatsbegrooting voor 1854, hoofdstuk III, algem. ber., 175-176, 183-184, 185; hoofds. IV, algem. ber., 203; 5de afd. (kosten der rijks-politie), 209; hoofds. V, 4de afd. (medische politie), 236; 6de afd. (waterstaat en publieke werken), 249, 250; 7de afd. (onderwijs), 266-268; 8ste afd. (kunsten en wetenschappen), 286-287, 287, 289; 11de afd. (nijverheid), 291-292; hoofds. VI, 1ste afd. (kosten van het departement), 307-308, 308; hoofds. VIII, algem. ber., 334, 335; hoofds. IX B, 7de afd. (rijks-advocaten), 363[3]; hoofds. X, algem. ber., 373, 379; hoofds. XI, algem. ber., 386-388, 392; - Afschaffing van tonnegeld en accijns op geslagt, algem. ber., 481-482, 544-549; art. 1, b. 555; - Muntwezen van Nederlandsch Indie, algem. ber., 647; art. 4, b. 661-662, 662; art. 6, b. 664; nieuw art. 15, b. 667-668, 668, 672; - Verhooging van hoofds. X der Staatsbegrooting voor 1854, algem. ber., 703; - Koloniaal batig slot (1851), algem. ber., 773; - Wijziging der wetten betreffende den accijns van het gemaal, algem. ber., 994[1]; - Wijziging der verordeningen op de autorisatie van bijzondere scholen, algem. ber., 1085-1086, 1091; - Regerings-reglement voor Nederl. Indie, algem. ber., 1105-1108, 1119, 1125-1126; art. 4, b. 1133; art. 5, b. 1137, 1137-1138; art. 12, b. 1139, 1141, 1142, 1143; 2de hoofdst., 1155-1156, 1156; art. 24, b. 1160; art. 26, b. 1166, 1169, 1170, 1171, 1172; art. 39, b. 1177, 1178, 1181, 1183; art. 45, b. 1195, 1202-1203; art. 47, b. 1215-1216, 1218, 1219, 1220-1221; art. 48, b. 1226-1228, 1230-1231; art. 49, b. 1236-1237, 1237; art. 50, b. 1238, 1240; art. 52, b. 1242-1243, 1243, 1244; art. 54, b. 1245-1246; art. 55, b. 1246; art. 58, b. 1249-1252, 1254-1255; art. 59, b. 1262-1264; art. 60, b. 1267, 1307-1309, 1311; art. 62, b. 1267-1268, 1273, 1275; art 63, b. 1279-1280; art. 65, b. 1285-1286, 1292-1293, 1294; art. 70, b. 1297-1298, 1302-1303; art. 72, b. 1318-1320, 1324-1325, 1333-1334; art. 74, b. 1339-1340, 1340-1341, 1342; art. 87, b. 1354; art. 108, b. 1360, 1362, 1373-1374; art. 113, b. 1389-1390; nieuw art. 118, b. 1392-1393, 1405-1407, 1415, 1416; art. 118, b. 1417; art. 120, b. 1418; 7de hoofds., 1429; art. 127, b. 1435; art. 128, b. 1437, 1438; art. 129, b. 1438; art. 132, b. 1442; — *de concl. van rapp.* 1°. *op verzoekschriften:* van M. D. Teenstra, over de emancipatie der slaven, 168, 169; - H. G. Kremer en anderen, tot het oprigten van bijzondere scholen 1ste klasse, 719, 720, 758; - L. van Vliet, omtrent het met hem voorgevallene op Java, 942, 944, 945; — 2°. *op regeringsverslagen enz.:* Verrigtingen omtrent het armbestuur (1852), b. 1062; - Verslag over de West-Indische kolonien (1851), b. 1062, 1284; — *voorstellen van leden:* die der heeren van Goltstein, 23 Oct., 30, 31; - Groen van Prinsterer, 21 Maart, 647; - van Heiden Reinestein, 27 Maart, 690; - de Kempenaer c. s., 29 Maart, 722; - Thorbecke (interp.), 1 Junij, 1029-1030, 1031, 1032; - Mackay, 3 Junij, 1054; - van Lynden, 26 Julij, 1231; - Storm van 's Gravesande, 28 Julij, 1265; - Godefroi, 31 Julij, 1283; - van Rappard, 1 Aug., 1313.

Doet voorstellen: met acht andere leden *het ontwerp* tot Afschaffing van het tonnegeld en den accijns op het geslagt, 35; — *tot wijziging* 1°. *van wets-ontwerpen*: Hoofdst. IX *B* der Staatsbegrooting voor 1854, onder-art. 23 van art. 1 (rijks-advocaten), 355; - Regerings-reglement voor Nederl. Indie, art. 12, b. 1142; art. 26, b. 1166; art. 45, b. 1195, 1203; art. 47, b, 1215; art. 52, b. 1245; art. 65, b. 1285-1286; art. 70, b. 1297; nieuw art. 118, b. 1392, 1415; art. 128, b. 1437; 2°. *van concl. van rapp. op verzoekschr.*, 944; — *tot het houden van avondzitting*, 21 Dec., 547; — *het uitstellen van ber.* over het ontwerp tot oprigting van bijzondere scholen, 28 Maart, 719, 720; — *het verdagen van ber.*, 27 Julij, 1248; — *het weder openen van ber.* over aangenomen art. 124 van het Regerings-reglement van N. I., 8 Aug., 1433.

Hoffmann, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Gouda. (M. A. F. H.)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1853 der *tweede* afd. lid, 7; onder-voorz., id.; rapptr. voor de w. o.: hoofds. X der Staatsbegrooting voor 1854, Bouwen enz. bij vestingen, Vereffening van het tekort over 1848, Amortisatie van schuld, 33; Vermindering der regten op de granen, Afschaffing van het tonnegeld en den accijns op het geslagt (in overweging nemen), 41; - gedur. Nov. en Dec. der *vijfde* afd. lid, 147; onder-voorz., id.; rapptr. voor het w. o. Muntwezen in Nederl. Indie, 219; - gedur. Feb. en Maart 1854 der *vierde* afd. lid, 558; rapptr. voor de w. o.: Koloniaal batig slot over 1851, 559; Verwisseling van Staatsschuld, Verjaring der coupons van certificaten, 566; - gedur. Mei en Junij der *eerste* afd. lid, 726; rapptr. voor het w. o. Stoomgemaal ter ontlasting van Rhijnlands boezem op den IJssel, 733; - gedur. Julij en Aug. der *eerste* afd. lid, 1059; rapptr. voor het w. o. Koloniaal batig slot (1852), 1063; — Lid eener comm. *tot onderzoek van regeringsverslagen*, enz.: Verslag der Algemeene Rekenkamer (1852), 35; - Rekening betreffende de Landsdrukkerij, 1093; — afwezig volgens kennisgeving, 15, 89, 947.

Spreekt, bij de beraadsl., over *wets-ontwerpen:* Staatsbegrooting voor 1854, hoofds. V, 6e. afd. (waterstaat en publieke werken), 243-244; Wet op de middelen, algem. ber., 427-428; - Afschaffing van tonnegeld en accijns op het geslagt, algem. ber., 452-454, 553; art. 1, b. 554; - Bijdrage voor het kanaal van Assen naar Groningen, algem. ber., 716; - Regeling van het armbestuur, nieuw art. 78, b. 946[3]; - Wijziging der verordeningen op de autorisatie van bijzondere scholen (in overweging nemen), 960-961; - Wijziging van het tarief van regten op in-, uit- en doorvoer, algem. ber., 1449; (tarief), 1456-1457; — *het voorstel* van den heer van Goltstein, 21 Dec. 553; — *de orde der werkzaamheden*, 1327.

Doet voorstellen: met tien andere leden *tot het beleggen eener vergadering* voor de behandeling van het w. o. betrekkelijk den spoorweg van Antwerpen naar Roozendaal, 721; — *betrekkelijk de orde van werkzaamheden*, 1327; — *tot het wijzigen van het w. o.* Wijziging van het tarief van regten op in-, uit- en doorvoer (tarief) 1457.

Hooge raad. z. Candidaten. Commissie. Kluit. Nominatie. Pape. en Ber. (2e. K.) over hoofds. IV der Staatsbegrooting voor 1854.

Hooft van Benthuizen, lid der Eerste Kamer voor de provincie Zuidholland. (O. B 't)

I. Is, gedur. het zittingjaar, lid der comm. voor de stenographie, 13; - gedur. Sept. 1853 der *derde* afd. lid, 6; - gedur. Dec. der *vierde* afd., lid, 17; rapptr. voor de w. o. Begrootingen van uitgaven voor de Landsdrukkerij, en Wegens den arbeid

der gevangenen, 19; - gedur. April 1854 der *tweede* afd. lid, 109; rapptr. voor de w. o. Wijziging der wet tot uitoefening der groote visscherij, Waterkeeringen in Zeeland, 111; - gedur. Junij der *tweede* afd. lid, 148; rapptr. voor het w. o. Verhooging van hoofds. X der Staatsbegrooting (1853), 165; - gedur. Julij der *derde* afd. lid, 210; rapptr. voor het w. o. Wijziging van het tarief van regten op in-, uit- en doorvoer, 219; — Lid eener comm. tot in- en uitgeleide van den Minister van Binnenl. Zaken; (Vereenigde zitting, 4 Sept. 1854); — volgens kennisgeving afwezig, 7, 52.

Hoogen raad der Nederlanden. (XXI. Vervulling van eene vacature in den)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 8 Nov. 1853, 36; — Miss. van den Hoogen Raad, 15 Oct; — Lijst van aanbeveling, B. 153; — Lijst van candidaten, 36; — Verzoekschrift van iemand om bij de opmaking der nominatie in aanmerking te komen, 41; — Vaststelling van den dag tot opmaking der nominatie, 56; - Opmaking der nominatie, 21 Nov., 135, 136; — Benoeming eener comm. tot aanbieding der nominatie aan den Koning, 136; - Verslag der comm., 155; — Mededeeling der benoeming door den Koning van den hr. Provó Kluit tot lid, 430.

——— (LIII. Vervulling eener vacature in den)

II. Miss. van den Hoogen Raad ingekomen 21 Feb. 1854, b. 561. — Lijst van aanbev., B. 445; — Vaststelling van den dag tot opmaking der nominatie, 563; - Verzoeks. van den heer mr. M. J. van Gelein Vitringa om bij de opmaking der nominatie niet in aanmerking te komen, 566; — Opmaking der nominatie, 9 Maart 566 en 567; — Benoeming eener comm. tot aanbieding der nominatie aan den Koning, 567; - Verslag der comm., 601; - Mededeeling der benoeming door den Koning van den heer Pape tot lid, 671.

Hoogeschoïen. Toelating aldaar; inrigtingen daarbij, metereologische inrigting te Utrecht, hoogleeraren in theologie. z. Ber. (2e. K.) over hoofds. V der Staatsbegrooting voor 1854; sterrewacht te Leyden. z. Onderwijs en Ber. (1e. en 2e. K.) over hetzelfde hoofds.

Hugenholtz, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Dokkum. (J. F. ter Bruggen)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1853 der *vijfde* afd. lid, 7; rapptr. voor de w. o. Uitgaven voor de Landsdrukkerij, 29; Amortisatie van schuld, 33; - gedur. Nov. en Dec. der *derde* afd. lid, 147; rapptr. voor het w. o. Muntwezen in Nederl. Indie, 219; - gedur. Feb. en Maart 1854 der *eerste* afd. lid, 558; rapptr. voor de w. o. Pensioen aan mindere geëmploijeerden bij inrigtingen van 's Rijks zee- en landmagt, 561; Bestraffing van misdrijven van het krijgsvolk te water, 617; - gedur. Mei en Junij der *vijfde* afd. lid, 727; rapptr. voor de w. o. Uitgaven wegens verstrekkingen voor Oorlog: id. voor Marine, 733; - gedur. Julij en Aug. der *eerste* afd. lid, 1059; —Lid eener comm. *tot onderzoek van regeringsverslagen*, enz.: Rekening van het fonds van kolonisatie van behoeftigen (1852), 686; - Inlichtingen op het adres van L. van Vliet, 1057; - Rekening van verstrekkingen door Marine (1851), 1093; = tot in- en uitgeleide des Konings, (Vereenigde zitting, 19 Sept. 1853); — stemopnemer, 9.

Spreekt, bij de beraadslagingen, over: *het adres van antwoord* op de troonrede, paragr. 3, b. 17; — *wets-ontwerpen:* Overeenkomst met de Handel-maatschappij, algem. ber., 86, 87, 108; - Staatsbegrooting voor 1854, hoofdst. III, algem. ber., 180; hoofdst. IV, algem. ber. 195, 206; 5de afd. (kosten der rijkspolitie), 209, 210; hoofdst. V, 12de afd. (telegraphie), 292; hoofdst. VIII, algem. ber., 329-331, 336-337, 1ste afd. (kosten der administratie), 338; 4de afd. (personeel der zeemagt), 340; hoofdst. XI, algem. ber., 385, 390; - Afschaffing van tonnegeld en accijns op geslagt, algem. ber., 481, 532, 541-544; art. 1, b. 555; - Muntwezen in Nederl. Indie, algem. ber., 651; art. 4, b. 660-661, 662; - Verhooging van hoofdst. X der Staatsbegrooting voor 1854, algem. ber., 703-704; - Bestraffing van misdrijven door krijgsvolk te water, algem. ber., 734-735, 736, (verbet., 776); - Pensioenen van geëmploijeerden bij etablissementen van zee- en landmagt, algem. ber., 739, 740-741; art. 2, b. 741; 2de afd., 767-768; nieuw art. 30, b. 771-772; - Regeling van het armbestuur, art. 10, b. 856-857; art. 12, b. 858; nieuw art. 14, b. 869; 4de hoofdst., 923-924; - Wijziging der wetten betreffende den accijns op het gemaal, algem. ber., 977-978; art. 22, b. 1004; - Regerings-reglement van Nederl. Indie, art. 39, b. 1177, 1181; art. 44, b. 1191-1192, 1193; art. 45, b. 1205; art. 60, b. 1306; art. 118, b. 1394-1395; - Wijziging van het tarief van regten op in-, uit- en doorvoer, (tarief) 1457; - Subsidie aan de maats. van weldad., algem. ber., 1462-1463, 1467-1468; — *de conclusien van rapporten op regeringsverslagen:* Rekening der maats. van weldad. (1852), 950; - Verslag van den staat der West-Indische kolonien, 1284; — *voorstellen van leden:* die der heeren van Goltstein, 18 Maart, 627; van Heiden Reinestein, 27 Maart, 690; Thorbecke, (interpellatie), 1 Junij, 1029; van Akerlaken, 31 Julij, 1296; Thorbecke, 5 Aug., 1391.

Doet voorstellen: met acht andere leden, *het ontwerp*, tot afschaffing van tonnegeld en accijns op geslagt, 35; — *tot het wijzigen van het w. o.* Pensioenen van mindere beambten bij inrigtingen der zee- en landmagt, art. 2, b. 741; — *het houden van comité-generaal*, 381; — *het uitstellen van beraadslagingen*, 382; — met tien andere leden, *het beleggen eener vergadering* voor de behandeling van het w. o. betrekkelijk den spoorweg van Antwerpen naar Roozendaal, 721, 722; — *betrekkelijk art.* 52 van het reglement van orde, 26 Julij, 1222, 1229; — *het doen drukken* eener bij de Kamer ingekomen missive van den heer von Siebold, 8 Augustus, 1433.

Huguenin, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Sneek; vervangt mr. C. Sleeswijk Veening. (Mr. H. U.)

II. Zendt zijne geloofsbrieven in, 21 Julij, 1145, (Benoeming eener comm. tot onderzoek, id.; Versl. der comm., 24 Julij, 1179); toegelaten, id. — volgens kennisgeving afwezig, id.

IJ. (Brug over het) z. Ber. (2e. K.) over Hoofdst. V der Staatsbegrooting voor 1854.

IJssel. z. Interpellatien. Staatsuitgaven. en Ber. (2e. K.) over Hoofdst. V der Staatsbegrooting voor 1854.

In-, uit- en doorvoer. z. Tarief.

Indeeling der gronden van het Haarlemmer-meer onder de aangrenzende gemeenten. (LXXXV. Wets-ontwerp tot voorloopige)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 27 Mei, 982; — Kon. boods., 26 Mei; - Ontw. van wet; - Mem. van toel.; B. 716-718; — Benoem. der comm. van rapptrs., 1047; - Voorl. versl. der comm., 15 Junij, B. 735; — Mem. van beantw., 10 Julij, met Nota van wijzig., B. 801 en 802; — Eindversl. der comm., 28 Julij, B. 822[4] (uitgebr. id., 1266); — Ber. over de vraag omtrent het in behandeling nemen van het w. o., 1325-1327; — Ber. 9 Aug.; Algem. ber., 1458-1462; - Verwerp. zonder ber. van art. 1, met 33 tegen 13 stemmen, 1462; - Intrekking van het w. o., 1462.

Adressen betrekkelijk dit wets-ontwerp, II. 1058, 1145, 1465; rapp. 1312, 1313, 1314; — id. bij de 1e. K., I. 147; rapp. 165.

Indie. z. Interpellatien. Kolonien. Muntwezen. Nederlandsch Indie. Reglementen. Regten. Sumatra. Uitvoer. = (Britsch) z. Ber. (2e. K.) over het w. o. Regerings-reglement voor Nederl. Indie, II. 1103, 1107, 1114, 1126, 1128[3], 1269, 1321, 1370.

Inenting van vee tegen longziekte. z. Ber. (1e. en 2e. K.) over Hoofdst. V der Staatsbegrooting voor 1854.

Ingezetenen van Nederlandsch Indie. (regten en verpligtingen der) z. Gouverneur-Generaal. Nederlandsch Indie.

Inkomsten. z. Begrooting. Nederlandsch Indie. = (vermindering van) z. Algem. ber. (2e. K.) over de Staatsbegrooting voor 1854, en over de Wet op de middelen.

Inkwartiering, onderhoud van krijgsvolk, transporten en leverantien voor 's Konings legers of vestingen, en op den doortogt van troepen in den tijd van vrede. (V. Wets-ontwerp op de vordering van)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer 22 Sept. 1853, 6; — Kon. boods., 22 Sept.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 46, 47; — Benoeming der comm. van rapptrs., 29; - Voorl. versl., 5 Oct., B. 55-57; — Mem. van beantw., 21 Oct.; - Nota van wijz.; - *Gewijzigd ontw. van wet, B. 101-104; - Nota's van wijz., B. 437, 505; — Eindverslag, 11 Nov. 1853, B. 158 (uitgebragt 14 Nov., 47); — Uitstelling der ber. 14 Nov., 47; - uitstelling der beslissing omtrent een voorstel van 21 Dec., tot het houden der ber. op 14 Feb. 1854, b. 558; - Vaststelling der ber., 564; — Ber., 10, 11 en 13 Maart; algem. ber., 573-589, 591-600[6], (verbet., 610, 610[2], 628[2]); - Verwerping eener motie van orde tot heropening der algem. ber., 601-602; - Ber. over art. 1, en amend. der heeren Wintgens en de Brauw; - Aann. van het amend. van den heer de Brauw met 39 tegen 26 stemmen; - Intrekking van het w. o., 602-610[2], (verbet., 610[2], 628).

Inlichtingen. z. Ruijssenaers. van Vliet.

Inrigting. (stenographische) z. Stenographie.

Insinger, lid der Eerste Kamer voor de provincie Noordholland. (A. F.)

I. Is, gedur. Sept. 1853, der *derde* afd. lid, 6; onder-voorzitter, 7; lid der comm. voor het adres van antwoord, id.; - gedur. Dec. der *eerste* afd. lid, 17; rapptr. voor de w. o. Kunstweg in Friesland, Muntwezen in Indie, 23; - gedur. April 1854 der *vierde* afd. lid, 109; rapptr. voor de w. o. Amortisatie van schuld, Wijziging van hoofdst. VI der Staatsbegrooting (1853), b. 111; Vrijdom van inkomende regten voor meststoffen in Indie, 117; - gedur. Junij der *tweede* afd. lid, 148; voorzitter, 161;

rapptr. voor het w. o. Regeling van het armbestuur, id.; - gedur. Julij der *eerste* afd. lid, 210; onder-voorzitter, 219; rapptr. voor het w. o. Regerings-reglement voor Nederl. Indie, id.; — Lid eener comm. *tot onderzoek van geloofsbrieven*, 4; = gezonden naar den Koning, 13; = tot in- en uitgeleide van den Minister van Binnenl. Zaken (Vereen. zitting, 4 Sept. 1854).

Spreekt, bij de beraadslaging, over *wets-ontwerpen:* Staatsbegrooting voor 1854, hoofdst. V (binnenl. zaken), 91; hoofdst. XI (kolonien), 96-97; - Wet op de middelen, 98-99; - Regeling van het armbestuur, 186-187; - Verandering in de straffen op misdrijven, 202-203; - Regerings-reglement voor Nederlandsch Indie, 232.

Interpellatien en vragen tot één of meerderen der Ministers gerigt en door dezen beantwoord.

I. Over het bestaan van geheime contracten met de Handelmaatschappij, 49, 51; - de wering der empirici, 84; - den invloed der regering op de verkiezingen, 85.

II. Over de woelingen van Chinezen op Borneo, 21, 22; - over in sommige provincien aan te leggen spoorwegen, 22, 23, 619, 620; - over de verbinding van den Rhijnspoorweg met de ijzerbaan in Pruissen, 23, 150, 176, 182; - over het bestaan van geheime contracten met de Handel-maatschappij, 107, 118[3-4]; - over de rigting van het tegenwoordig ministerie, en den inhoud van het programma van 26 April 1853, b. 156-161, 224, 372-374, 377-379, 514-515, 519-521, z. ook Tonnegeld; - over het stichten van een stoomgemaal op den IJssel, 153; - over de betrekking van Nederland met Japan, 176, 179, 182, 183, 184; - over de plaatsing van een Nederl. consul in Australie, 176, 179, 180, 182, 184; - over den middellijken of onmiddellijken invloed der Regering op de verkiezingen, 209-210, 226; - over de beweringen, betrekkelijk eene voorafgaande mededeeling, omtrent de invoering der bisschoppelijke hierarchie, 312-322; - over de standplaatsen der nieuw benoemde bisschoppen, 323; - over de politieke rigting van den Minister van Marine, 331, 335, 336, 337; - over de uitvoering van het tractaat gesloten met Pruissen tot wering van den sluikhandel, 353-355, 398; - over de staatkundige rigting van den Minister van Oorlog, 372-374, 377-379; - over het aanblijven van drie ministers uit het vorige ministerie bij het tegenwoordige, 372-374, 377-379; - over de staatkundige rigting en verantwoordelijkheid van den Minister van Kolonien, 386, 390. 396[1], 641-642, 643-648, 653-654, 654[5]; - over de afschaffing der belasting voor de bazars op Java, 386, 396[1]; - over de heerendiensten aldaar, 387, 396[1]; - over de opiumpacht, 392, 396[3]; - over den afstand van woeste gronden, 391, 396[2]; - over de wetenschappelijke nasporingen in de Molukken, 391, 396[2]; - over de calamiteuse polders in Zeeland, 611-613; - over den inhoud van het Kon. besluit tot handhaving van het eigendomsregt van den Staat op de gouvernements-archiven in de kolonien van het Rijk in andere werelddeelen, 564, 567-570, 641-642, 643-648; - over de houding door Nederl. bij den oorlog in het Oosten aan te nemen, en de eerbiediging der regten van neutrale vaart en handel, 691-693, 701, 707, 709-710, 715, 723; - over de vrijheid onzer handelsvaart in den tegenwoordigen oorlog, enz., 1032-1035; (over het al of niet verleenen van verlof tot het doen der interp., 1029-1032); 2de interp. over eenige punten rakende de neutraliteit van Nederland, 1093-1098; (over het al of niet verleenen van verlof daartoe, 1064). z. verder de onderwerpen aangewezen als behandeld bij de Staatsbegrooting voor 1854.

Invoer. z. Granen. Sumatra.

Jagt en visscherij. z. Ber. (1e. en 2e. K.) over hoofds. V der Staatsbegrooting voor 1854.

Japan. z. Interpellatien. = (betrekkingen van Nederl. met) z. Ber. (2e. K.) over hoofds. III der Staatsbegrooting voor 1854.

Java. Hongersnood aldaar. z. Beraads. (2e. K.) over het w. o. Regerings-reglement in Nederl. Indie, II. 1110, 1112, 1126, 1128[7]; = (natuurkundige onderzoekingen op) 1110, 1128[7]; = (kanalen, vestingen, wegen op), 1110, 1112, 1128[6]; = (misbruiken op), 1249-1256; = (indeeling van het grondgebied van), 1317-1330; = (historische gedenkteekenen op), z. Gedenkteekenen; = (woeste gronden op), z. Ber. (2e. K.) over hoofds. XI der Staatsbegrooting voor 1854 en over art. 62 van het Regerings-reglement van Nederl. Indie; = (ongelden op de havens van), z. Id.

Jespers, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Tilburg. (Mr. F. J.)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1853, der *tweede* afd. lid, 7; rapptr. voor het w. o. Bijdrage voor het fonds tot droogmaking van het Haarlemmer-meer, 41; - gedur. Nov. en Dec. der *derde* afd. lid, 147; rapptr. voor het w. o. Dading met de gemeente Ruephen, 219; - gedur. Febr. en Maart 1854 der *vierde* afd. lid, 558; rapptr. voor de w. o. Verandering in de bestraffing van misdrijven, Uitbreiding der regtsmagt van kantonregters, 617; Bijdrage voor een kanaal van Grave naar den Amer, 689; - gedur. Mei en Junij der *vijfde* afd. lid, 727; - gedur. Julij en Aug. der *tweede* afd., 1059; — Lid eener comm. *tot onderzoek* 1°. *van geloofsbrieven* (Heemskerk), 35; - 2°, *van de Rekening* van het fonds voor kolonisatie van behoeftigen, 686; = gezonden naar den Koning, 567; — stem-opnemer, 566.

Spreekt bij de beraadsl. over de Staatsbegrooting voor 1854, hoofdst. V, 6de afd. (waterstaat en publieke werken), 241.

Doet voorstellen: *tot het houden van comité-generaal*, 381; — met tien andere leden *tot het beleggen eener vergadering* voor de behandeling van het w. o. betrekkelijk den spoorweg van Antwerpen naar Roozendaal, 721; — *betrekkelijk de wijze van stemmen* over art. 14 van het w. o. Verandering in de bestraffing van misdrijven, 1 Junij, 1026.

Jordens, lid der Eerste Kamer voor de provincie Overijssel. (Mr. W. H. Cost)

I. Zendt zijne geloofsb. in, 20 Sept., 4, 15; - berigt zijne herbenoeming tot kantonregter en vraagt of art. 91, paragr. 4 der Grondwet op hem toepasselijk is, 2 Dec., 15; (Benoeming eener comm. tot onderzoek; Verslag der comm., 4, 5, 15; - Ber. over het versl. der commissie, 15, 16); - beslissing dat hij opgehouden heeft lid te zijn, 19 en 20.

Zendt de geloofsbr. omtrent zijne herkiezing in, 5 April 1854, b. 107; (Benoeming eener comm. tot onderzoek, Versl. der commissie, id.); - neemt zitting, 107.

Is, gedur. April 1854 der *vierde* afd. lid, 109; voorzitter, 111; - gedur. Junij der *derde* afd. lid, 148; rapptr. voor de w. o.: Regeling van het armbestuur, 161; Verandering der straffen op misdrijven, Uitbreiding der regtsmagt van kantonregters, 163; - gedur. Julij der *vierde* afd. lid, 210; rapptr. voor het w. o. Regerings-reglement voor Nederlandsch Indie, 219; — volgens kennisgeving afwezig, 7.

Spreekt, bij de beraadslagingen, over *wets-ontwerpen:* Muntwezen in Nederl. Indie, 136-138; - Uitgaven wegens verstrekkingen voor Oorlog, 164; - Uitbreiding der regtsmagt van kantonregters, 205-206; — *het voorstel* van den heer van Rijckevorsel, 26 Junij, 190.

Justitie. (Minister van) z. Mr. D. Donker Curtius. = in Nederl. Indie. z. Nederl. Indie.

Kaarten. z. Boekwerken.

Kadastrale leggers. (misslagen in de) z. Ber. (2e. K.) over hoofds. IX *B* der Staatsbegrooting voor 1854.

Kamers der staten-generaal. De zittingen der Kamers zijn geopend op den 19. Sept. 1853, en gesloten den 4. Sept. 1854.

De Eerste Kamer is vergaderd geweest van 20 tot 23 Sept., van 2 tot 22 Dec. 1853, van 4 tot 11 April 1854, van 27 tot 29 April, van 15 tot 27 Junij en van 23 tot 31 Aug.; zij heeft 33 zittingen gehouden, behalve 3 avondzittingen, 4 vergaderingen met gesloten deuren en 2 bijeenkomsten.

De Tweede Kamer vergaderde van 20 tot 26 Sept., van 8 Nov. tot 22 Dec. 1853, van 14 Feb. tot 29 Maart 1854, van 2 Mei tot 3 Junij en van 11 Julij tot 11 Aug.; zij hield 108 zittingen, behalve 6 avondzittingen, 3 vergaderingen met gesloten deuren en 2 bijeenkomsten.

De beide Kamers zijn in vereenigde zitting tweemalen vergaderd geweest, namelijk bij de opening en sluiting van het zittingjaar. z. verder Afdeelingen. Appel nominal. Besluiten. Bijeenkomsten. Comité-generaal. Commissien. Leden. Nominatien. Orde van werkzaamheden. Uitgaven. Verslagen. Voorstellen. Wetsontwerpen, enz.

Kanalen. z. Java. Scheepvaartskanaal. Uitwateringskanaal. en Ber. (2e. K.) over hoofds. V der Staatsbegrooting voor 1854; = in Drenthe en Zeeuwsch-Vlaanderen. z. dezelfde Beraadsl.

Kantonregters. z. Strafzaken.

Kaperbrieven. (uitgifte van) z. Ber. (2e. K.) over hoofds. III der Staatsbegrooting voor 1854.

Kempenaer, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Tiel. (Mr. J. M. de)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1853 der *vijfde* afd. lid, 7; voorzitter, id.; rapptr. voor de w. o.: Inkwartiering enz. van krijgsvolk, 29; Bijdrage aan de Rhijnspoorweg-maatschappij, 40; Afschaffing van tonnegeld en accijns op geslagt, 41 en 155; - gedur. Nov. en Dec. der *derde* afd. lid, 147; - gedur. Feb. en Maart 1854 der *vijfde* afd. lid, 558; rapptr. voor de w. o.: Eindbestemming der baten van de wees- en momboirkamers, 559; Verjaring der coupons van certificaten, Wijziging der wetten betreffende den accijns op het gemaal, 566; - gedur. Mei en Junij der *eerste* afd. lid, 726; rapptr. voor het w. o. Onteigening van perceelen tot uitbreiding van Arnhem, 1047; - gedur. Julij en

Aug. der *eerste* afd. lid, 1059; voorzitter, id.; — Lid eener comm. *tot onderzoek van regeringsverslagen* enz.: Verslag aangaande het armbestuur (1851), 557; - id. over 1852, b. 726; (brengt verslag uit, 1053); - Overeenkomst met Baden, omtrent het aftogtsregt, 1058, (brengt verslag uit, 1312); - Inlichtingen op het adres van A. Ruijssenaers, 1317.

Spreekt bij de beraadslagingen, over *het adres van antwoord* op de troonrede, paragr. 1, b. 16; — *wets-ontwerpen:* Bouwen enz. bij vestingen, algem. ber., 48, 49; art. 5, b. 59, 60; art. 11, b. 65, 66; - Amortisatie van schuld, art. 3, b. 140, 141-142; - Staatsbegrooting voor 1854, hoofdst. III, algem. ber., 178-179; hoofdst. V, algem. ber., 227, 229, (verbet. 323); hoofdst. VI, algem. ber., 297-298, 304-305, (verbet., 323); hoofdst. IX *B*, 7de afd. (rijks-advoeaten), 357; 10de afd. (kosten van administratie der domeinen), 362, 363; - Afschaffing van tonnegeld en accijns op geslagt, algem. ber., 465-468, (verbet., 507); - Vordering van inkwartiering, onderhoud van krijgsvolk, algem. ber., 587-588; - Vereeniging van gemeenten, algem. ber., 679-680, 681; (Echteld en IJzendoorn), 683; - Bestraffing van misdrijven van krijgsvolk te water, algem. ber., 736; - Pensioenen van mindere beambten bij etablissementen van zee- en landmagt, algem. ber., 739-740; art. 21, b. 768-769, 770; nieuw art. 30, b. 770, 771; - Regeling van het armbestuur, algem. ber., 801-803, 807, 828, (verbet., 834, 914); - Wijziging der wetten betreffende den accijns op het gemaal, art. 2, b. 998-999, 999-1000; art. 8, b. 1002-1003; - Verandering in de bestraffing van misdrijven, 1016; nieuw art. 24, b. 1044, 1044-1045; - Wijziging der verordeningen op de autorisatie van bijzondere scholen, 1086-1087; - Regerings-reglement van Nederl. Indie, art. 26, b. 1170; art. 37, b. 1174; art. 41, b. 1190; art. 43, b. 1210; art. 45, b. 1200-1201, 1207; art. 85, b. 1351; art. 113, b. 1383, 1385, (verbet., 1337, 1400); — *de conclusien van rapporten*, 1°. op het *Verslag* van de verrigtingen aangaande het armbestuur (1851), 939; - 2°. op het *verzoekschrift* van H. G. Kremers c.s., over de oprigting van bijzondere scholen, eerste klasse, 751; — *voorstellen van leden:* die der heeren Thorbecke, (interpellatie), 1 Junij, 1031; - Mackay, 3 Junij, 1053; — *de orde van werkzaamheden*, 1326, 1329.

Doet voorstellen: met tien andere leden, *tot het beleggen eener vergadering*, voor de behandeling van het w. o. betrekkelijk den spoorweg van Antwerpen naar Roozendaal, 721, 722; — *tot het wijzigen van het wets-ontwerp:* Pensioenen aan mindere beambten bij etablissementen der zee- en landmagt, art. 21, b. 769; nieuw art. 30, b. 770.

Kempenaer, lid der Eerste Kamer voor de provincie Friesland. (Jhr. T. A. M. A. van Andringa de)

I. Is, gedur. Sept. 1853, der *tweede* afd. lid, 6; - gedur. Dec. der *eerste* afd. lid, 17; onder-voorzitter, 19; rapptr. voor de w. o.: Uitgaven voor verstrekkingen, id.; Vereffening van het tekort over 1848, Regeling van het burgerlijk pensioenfonds over 1854, Bouwen, planten enz. bij vestingen, 23; Bekrachtiging van provinciale belastingen, 39; - gedur. April 1854 der *tweede* afd. lid, 109; onder-voorzitter, 111; rapptr. voor de w. o. Wijziging van hoofdstuk VI der Staatsbegrooting (1853), Fonds van koopprijzen van domeinen (1853-1854), id.; - gedur. Junij der *derde* afd. lid, 148; - gedur. Julij der *tweede* afd., 210.

Spreekt, bij de beraadslaging, over *wets-ontwerpen:* Bouwen enz. bij vestingen, 43-44; - Bekrachtiging van provinciale belastingen, 55; - Vermindering der regten op de granen enz., 70; - Staatsbegrooting voor 1854, algem. beschouw., 76; hoofds. V (binnenl. zaken), 84-85, 91; Wet op de middelen, 99, 100; - Scheepvaartskanaal van Assen naar Groningen, 114, 114-115; - Regeling van het fonds van koopprijzen van domeinen, 123, 124, 125; - Muntwezen in Nederl. Indie, 146[1]; - Wijziging van den accijns op het gemaal, 195-196; - Verandering in de straffen op misdrijven, 203; — *de conclusie van het rapport* op de geloofsbrieven van den heer Cost Jordens, en op de vraag of die heer heeft opgehouden lid te zijn, 16, 19; — *gedane voorstellen*, door de heeren van Swinderen, 19 Dec., 48; - van Eijsinga, 20 Dec., 55, - van Rijckevorsel, 26 Junij, 190.

Kerk en Staat. (betrekking tusschen) z. Ber. (1e. en 2e. K.) over Hoofds. VI der Staatsbegrooting voor 1854.

Kerkelijke zaken en Programma van 26 April 1853. z. Ministerie. en Ber. (2e. K.) over het w. o. Afschaffing van tonnegeld enz., II. 514-515, 519-520, 521, 551.

Kerkgenootschap, beschouwd als partieulier genootschap. z. Adressen. en Ber. (2e. K.) over Hoofds. VI der Staatsbegrooting voor 1854; = (Roomsch-katholijk) z. Ber. over Hoofdst. VII (1e. en 2e. K.).

Kieswet. (Toepassing der) z. Adressen.

Kindergelden enz. z. Staatsbegrooting.

Kindermoord. z. Ber. (2e. K.) over art. 13 van het w. o. Verandering in de straffen op misdrijven.

Kluit. (H. Provó) z. Hooge Raad.

Kolenmijnen. z. Limburg.

Koloniaal batig slot over 1851. (XXXI. Wets-ontwerp tot regeling van het gebruik van het)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer 12 Dec. 1853, b. 397; — Kon. boods, 11 Dec.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 220; — Benoeming der comm. van rapptrs., 559; - Voorl. versl. der comm., 23 Feb., B. 449-450; — Mem. van beantw. met Nota van wijz. en specifieke aantooning van betaalde courtage der in 1851 verkochte producten, B. 632 en 633; — Eindverslag der comm., 3 Mei 1854, B. 633, (uitgeb. id. 729); — Ber. 8 Mei, Algem. ber., 772-774, 776[1] en 776[2], (verbet., 845); - Aanneming van het w. o. met algem. (50) stemmen, 774.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 15 Junij, 147; - Inhoud, 160; — Benoeming der comm. van rapptrs., 161; - Verslag der comm., 19 Junij, 161 en 162, (uitgebragt, id., 161); - Aanneming zonder ber. met algem. (27) stemmen, 21 Junij, 163.

De wet is den 24. Junij vastgesteld, (*Staatsblad* 1854, n°. 89).

——— over 1852. (LXXXIX. Wets-ontwerp tot regeling van het gebruik van het)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 11 Julij, 1057; — Kon. boods., 5 Junij; - Ontw. van wet; - Mem. van toel.; - Proces-verbaal der vergaderingen van de staats-commissie; - Staat van het administratief kapitaal van Nederl. Indie, onder ult°. Dec. 1852; - Algem. rekening aantoonende de hoegrootheid der Oost-Indische remises en het gebruik daarvan gemaakt, gedurende het jaar 1852; - Suppletoire rekening der Oost-Indische remises over 1851, en het gebruik daarvan gemaakt in 1852; - Tweede en laatste suppletoire rekening over 1850, en het gebruik daarvan gemaakt in 1852, B. 763-775; — Benoeming der comm. van rapptrs., 1063; - Voorl. versl. der comm., 9 Aug., B. 822[8]-822[9]; — Dit wets-ontw. is niet afgedaan.

Koloniale geldmiddelen. (beheer en verantwoording der) z. Ber. (2e K.) over de w. o.: Regerings-reglement in Nederl. Indie, II. 1108, 1121, 1124, 1127, 1128[6], 1217, 1218, en Gebruik van het koloniaal batig slot over 1851; alsmede Ber. (1e en 2e K.) over hoofdst. XI der Staatsbegrooting voor 1854.

Kolonien. (Minister van) z. Interpellatien. Chs. F. Pahud. = bijdragen uit de) z. Ber. (2e K.) over het w. o. Afschaffing van tonnegeld enz. II. 455, 461, 462, 474, 478, 512, 524, 545-547; = (staat der) z. Ber. (2e K.) over het Adres van antwoord; = (West-Indische) z. Ber. (1e. K.) over hoofdst. XI der Staatsbegrooting voor 1854. z. verder Archiven.

——— en bezittingen van het Rijk in andere werelddeelen, enz., over 1851. (XXXVI. Verslagen omtrent het beheer en den staat der)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer 17 Dec. 1853, b. 469; — Geleidende brief, 16 Dec.; - Verslag over Nederl. Indie; - Overzigt der door het hooggeregtshof gedur. 1850-1851 in revisie behandelde strafzaken; - Raming der ontvangsten en uitgaven in Indie over 1851; - Id. in Nederl. over 1851; - Ontvangsten en uitgaven in Indie over 1851; - Id. in Nederl., B. 239-312; — Verslag over Suriname; - Kon. besluit van 20 Dec. 1851 ten behoeve van de dienst in de W. I. bezittingen; - Opgave der sterfte onder de militairen in Suriname van 1816-1851; - Brief van de voorstanders van de zendelingen der Evangelische broedergemeente in Suriname: - Staat der ontvangsten en uitgaven in Suriname, 1851, B. 312-322; — Verslag over Curaçao en onderhoorigheden; - Staat van ontvangsten en uitgaven van Curaçao, Bonaire en Aruba, 1851; - Id. van St. Eustatius; - Id. van St. Martin; - Opgave der gouvernements-cultuur op Curaçao, 1851; - Id. op Bonaire; - Id. op Aruba; - Staat van uitgaven en opbrengsten der onderscheidene etablissementen van cultuur op Curaçao, 1851; - Staten van in- en doorvoer op Curaçao, 1851; - Binnengevallen vaartuigen in Curaçao, 1851, B. 322-341; — Verslag over de kust van Guinea; - Staat van ontvangsten en uitgaven aldaar, 1850, B. 342-343; — Benoeming van twee comm. tot onderzoek, 469; - Aanvulling der tweede comm., 733; - Rapport der comm. tot onderzoek over het verslag betreffende de W. I. kolonien en de kust van Guinea, 24 Mei, B. 725-729, (uitgeb. 30 Mei, 1006); — Verdaging der aan de orde gestelde behandeling van de conel. van het rapp. der comm., 1062; - Ber. over de concl. van het rapp. 31 Julij, 1284; - Aanneming der gewijzigde concl., 1284; — De comm. voor het O. I. versl. heeft geen rapp. uitgebragt.

——— en bezittingen van het Rijk in andere werelddeelen enz. over 1852. (XCV. Verslagen omtrent het beheer en den staat der)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 17 Julij, 1093; —

Geleidende brief, 13 Julij; - Verslag over Nederlandsch Indie; - Algemeen ziekenrapport der onderscheidene geneeskundige etablissementen op het eiland Java en Madura; - Vergelijkende staat aantoonende de verschillende verhouding van behandelden tot herstelden en overledenen over de vijf laatste jaren; - Raming der ontvangsten en uitgaven in Indie over 1852; - Idem in Nederland over 1852; - Ontvangsten en uitgaven in Indie over 1852; - Id. in Nederland over 1852; B. 823-885; — Verslag over Suriname; - Staat der ontvangsten en uitgaven van Suriname over 1852, vergeleken met de raming van dat jaar, B. 885-897; — Verslag over Curaçao en onderhoorigheden; - Staat der ontvangsten en uitgaven van Curaçao, Bonaire en Aruba over 1852, vergeleken met de raming van dat jaar; - Id. van St. Eustatius; - Id. van St. Martin; - Opgave der gouvernements-eultures op Curaçao over 1852; - Id. op Bonaire; - Id. op Aruba; - Generale staat van uitgaven en opbrengsten van eochenille en aloë op Curaçao, Bonaire en Aruba over 1852; - Staat van den invoer op Curaçao over 1852; - Id. van den doorvoer; - Staat aantoonende het getal vaartuigen en derzelver tonnenmaat en vlaggen in 1852 in de haven van Curaçao binnengevallen, B. 897-915; — Verslag over de Kust van Guinea; - Staat der ontvangsten en uitgaven ter Kuste van Guinea over 1852, vergeleken met de raming van dat jaar; B. 916 en 917; — Benoeming van twee commissien tot onderzoek, 1093. — De commissien hebben geen rapport uitgebragt.

Kolonisatie in Nederlandseh Indie. z. Nijverheid.

——— van behoeftigen in de kolonien der Maatschappij van Weldadigheid over 1852. (LXX. Rekening van het fonds wegens de)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 24 Maart 1854, b. 686; — Geleidende miss. 21 Maart 1854; - Rekening, Nota van toel., Beantw. van verschillende vragen nopens onderscheidene aangelegenheden betreffende de Maatschappij, B. 540-544; — Benoeming eener comm. tot onderzoek, 686; - Verslag der comm. tot onderzoek, B. 707, (uitgebragt 20 Mei, 913); — Beraadsl. over de conel. van het rapp. der comm., 24 Mei, 949-951; - Aanneming zonder hoofdelijke stemming. 951.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 5 April, 108.

Koning. Opent de Vergadering der Staten-Generaal 19 Sept. 1853; z. Openingsrede, 2; — ontvangt naar Hem door de Kamers toegezonden comm.; z. Adres van antwoord. Commissien. Algemeene Rekenkamer. Hooge Raad. — neemt besluiten, betrekkelijk 1°. de benoeming of het ontslag van Ministers, I. 107; II. 557, 725; - 2°. de benoeming der voorzitters van de Kamers, I. 43; II. 5, 6; - 3°. de benoeming van een lid der Rekenkamer en leden van den Hoogen Raad, II. 430, 557, 671; - 4°. de sluiting der Kamers in het vorig zittingjaar, II. 6; - 5°. de eedsaflegging van leden, II. 397, 738; - 6°. de magtiging voor de indiening der Staatsbegrooting voor 1854, II. 11; — zendt w. o. aan de Tweede Kamer; z. de kennisgevingen van den voorzitter der 2e. Kamer; — bekrachtigt door de Kamers aangenomen w. o., I. 7, 107, 108, 127, 147, 209; II. 6, 557, 725, 1057; — doet de Kamers in zijnen naam sluiten, 4 Sept. 1854; z. Sluitingsrede.

Koopprijzen. z. Domeinen.

Koopvaardijschip, na het uitbreken van den oorlog in het Oosten. (aankoop van een Russisch) z. Interpellatien. 10 Junij en 17 Julij, II. 1032-1035, 1094-1098; = opgebragt in eene Nederl. haven (Nederlandseh) z. Interpellatie. 17 Julij, II. 1095-1098.

Koopvaardijschepen. (tucht op) z. Ber. (2e. K.) over het w. o. Bestraffen van misdrijven van krijgsvolk te water, en id. (2e. K.) over de Staatsbegrooting voor 1854, (algem. ber.); = (uitwisseling van deserteurs van) z. Algem. beraads. (1e. K.) over de Staatsbegrooting voor 1854.

Koper en kopercirculatie in Nederl. Indie. z. Ber. (1e. en 2e. K.) over het w. o. betreffende het Muntwezen alsmede die over het Regerings-reglement aldaar, II. 1157, 1164.

Korenmolenaars. z. Adressen. en de Ber. (2e. K.) over het w. o. Wijziging der wetten op den accijns van het gemaal.

Krijgsvolk. z. Inkwartiering. Leger. Misdrijven.

Kruid. z. Buskruid.

Kunsten en wetenschappen. (ondersteuning van regeringswege van) z. Ber. (2e. K.) over hoofdst. V der Staatsbeg. voor 1854.

Kunstweg van Swiehum (provincie Friesland) naar den weg van Warrega naar Goutum en Leeuwarden. (VI. Wets-ontwerp verklarende het algemeen nut van den aanleg van eenen)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 23 Sept. 1853, 9; — Kon. boods., 23 Sept.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel.; B. 47 en 48; — Benoeming der comm. van rapptrs., 29; - Eindversl., 6 Oct., B. 59 (uitgebr. 8 Nov., 37); — Ber., 10 Nov. 1853, en aann. met algem. (56) stemmen, 40.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 2 Dec., 16; - Inhoud, 17; — Benoeming der comm. van rapptrs., 23; - Verslag der comm., 7 Dec., 26 (uitgebr. 7 Dec., 25); — Aann. zonder ber. met algem. (28) stemmen, 10 Dec., 28.

De wet is den 14. Dec. vastgesteld (*Staatsblad* 1853, n°. 123).

Landloopers. z. Bedelaars.

Landsdrukkerij over 1852. (XCIV. * Rekening van ontvangsten en uitgaven wegens het fonds der algemeene)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 17 Julij, 1093; — Benoeming eener comm. tot onderz., 1093; - Versl. der comm., 1 Aug., B. 822[5] (uitgebr. id., 1312); — Aann. der conel. van het rapp. zonder ber. en zonder hoofdel. stemming, 7 Aug., 1420.

——— voor 1854. (IV. Wets-ontwerp tot vaststelling van de begrooting der uitgaven voor de algemeene)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 22 Sept. 1853, b. 6; — Kon. boods., 22 Sept.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel.; - Uitgew. en toel. staat; B. 43-45; — Benoeming der comm. van rapptrs., 29; - Eindversl., 5 Oct., B. 59 (uitgebr. 8 Nov., 37); - Aann. zonder ber. met algem. (56) stemmen, 10 Nov., 40.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 2 Dec., 16; - Inhoud, 17; — Benoeming der comm. van rapptrs., 19; - Verslag der comm., 7 Dec., 26 (uitgebr. 7 Dec., 26); — Aann. zonder ber. met algem. (28) stemmen, 10 Dec., 27.

De wet is den 14. Dec. vastgesteld (*Staatsblad* 1853 n°. 121).

Leden der beide Kamers van de Staten-Generaal.

I. Leden der Eerste Kamer: onderzoek van geloofsbrieven, 3, 4, 5, 13, 15; - Ber. over de verslagen daaromtrent, 15-16, 19-20, 107; - leden verhinderd zittingen bij te wonen, 1, 7, 19, 52, 107, 111, 127, 147, 161, 163, 209, 219; - onderzoek naar de noodzakelijkheid van al of niet aftreding, 15, 16, 19-20.

II. Leden der Tweede Kamer: onderzoek van geloofsbrieven, 39, 383, 738, 1058, 1179; - eeds-afleggingen, 39, 397, 835, 1058; - leden verhinderd om zittingen bij te wonen, 3, 9, 15, 22, 29, 33, 57, 73, 89, 105, 147, 191, 345, 451, 509, 535, 557, 559, 561, 563, 565, 573, 611, 643, 695, 725, 745, 777, 825, 947, 953, 1057, 1163, 1179, 1256; - ingezonden demissien, 3, 33, 35, 721, 1029, 1053; - berigten van overlijden, 733, 1249.

z. Onderwerpen. Voorstellen; = van het Hoog Militair Geregtshof (militaire) z. Pensioen.

Leening in Nederland. (deelneming aan eene Russische) z. Interpellatie. 17 Julij, II. 1095-1098.

Leeuwarden. z. Kunstweg.

Leger. (transporten en leverantien voor het) z. Inkwartiering. = (inrigting van het), = (vorming eener goede kern voor het), = (inrigting van kaders voor het), = (meerdere uitgaven voor het), = (cavallerie, artillerie, genie bij het), z. Beraadsl. (2e. K.) over hoofdst. X der Staatsbegrooting voor 1854; = (staat van het), z. Beraadsl. (2e. K.) over het Adres van antwoord; = in Nederl. Indie en de verhouding van den Kommandant tot den Gouverneur-Generaal; z. Ber. over art. 45 van het Regerings-reglement aldaar; II. 1193-1208.

Leges agrariæ. z. Ber. (2e K.) over het wets-ontw. Afschaffing van tonnegeld enz.; II. 440, 508[3], 515.

Leiden. z. Hoogescholen.

Lennep, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Steenwijk. (Mr. J. van)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1853, der *vijfde* afd. lid, 7; lid der comm. van redactie voor het adres van antwoord, id; - gedur. Nov. en Dec. *derzelfde* afd., 147; - gedur. Febr. en Maart 1854 der *eerste* afd. lid, 558; rapptr. voor de w. o. Wijziging van hoofds. IV der Staatsbegrooting voor 1853, Eindbestemming der baten van de wees- en momboirkamers, 559; Naturalisatie van Haacke en negen anderen, Wijziging der wetten betreffende den accijns op het gemaal, 566; - gedur. Mei en Junij der *derde* afd. lid, 727; rapptr. voor het w. o. Stoomgemaal ter ontlasting van Rhijnlands boezem op den IJssel, 733; - gedur. Julij en Aug. der *tweede* afd. lid, 1059; rapptr. voor de Raming van uitgaven der Kamer (1855), b. 1179; — Lid eener comm. *tot onderzoek van het Verslag* betrekkelijk den staat van het onderwijs (1852-1853), b. 671; = gezonden naar den Koning, 3, 28, 136; — stemopnemer, 3, 135.

Spreekt, bij de beraadslagingen, over: *het adres van antwoord* op de troonrede, paragr. 6, b. 24; — *wets-ontwerpen:* Overeenkomst met de Handel-maatschappij, eenig art., 114; - Staatsbegrooting voor 1854, hoofds. III, algem. ber., 174-175, 180-181; hoofdstuk IV, algem. ber., 205-206; hoofds. V, 7de afd.

(onderwijs), 259-260; 8ste afd. (kunsten en wetensch.), 287-288; - Wet op de middelen, algem. ber., 404-405; - Afschaffing van tonnegeld en accijns op geslagt (in overweging nemen), 123-124; - Vordering van inkwartiering, onderhoud van krijgsvolk enz. (motie van orde), 601, 602; - Bijdrage voor het kanaal van Assen naar Groningen, algem. ber., 716-717; - Spoorweg van Antwerpen naar Roozendaal, algem. ber., 723; - Regeling van het armbestuur, 1ste afd., 2de hoofds., 871-873, 883; 2de afd., 2de hoofds., 897; nieuw art. 78, b. 937-938; - Wijziging der wetten betreffende den accijns op het gemaal, algem. ber., 971-973, 977, 989-990; art. 2, b. 999; art. 16, b. 1004; art. 21, b. 1041, 1042; nieuw art. 24, b. 1044; - Wijziging der verordening op de autorisatie van bijzondere scholen, algem. ber., 1081-1083; - Regerings-reglement voor Nederl. Indie, algem. ber., 1123-1124; art. 12, b. 1143; art. 17, b. 1146, 1147; art. 39, b. 1176; art. 46, b. 1211, 1213; art. 70, b. 1301; art. 108, b. 1364; art. 127, b. 1435-1436; - Wijziging van het tarief van regten op den in-, uit- en doorvoer, (tarief), 1456; - Indeeling der gronden van het Haarlemmer-meer, algem. ber., 1458-1459; — *de concl. van het rapport op het verzoeks.* van Korenmolenaars uit Winschoten, 964.

Doet voorstellen: *tot het heropenen van algem. ber.* (13 Maart 1854), 601, 602; — *tot het uitstellen van ber.* (24 Julij), 1196; — *tot wijzig. van het w. o.* Regerings-reglement voor Nederl. Indie, art. 17, b. 1147; art. 46, b. 1213; art. 127, b. 1436.

Levensmiddelen. (duurte der) z. Ber. (2e. K.) over de w. o. Verhooging van hoofds. X der Staatsbegrooting voor 1854, en Wet op de middelen. z. verder Armen. Armoede. Granen. Tonnegeld.

Liberia. (republiek van) z. Republiek.

Liefdadigheid. (bijzondere) z. Algem. ber. (2e. K.) over het w. o. Regeling van het armbestuur; = (kerkelijke), id.; = (wettelijke), id.

Lightenvelt, *Minister voor de Zaken der R. K. Eeredienst* tot 31 Dec. 1853. (Mr. L. A.) [z. I. 107; II. 557.]

I. Spreekt, in de Eerste Kamer, bij de beraadsl. over de Staatsbegrooting voor 1854, hoofds. VII, (R. K. eeredienst), 93, 93-94.

II. Id. in de Tweede Kamer bij de beraadsl. over de Staatsbegrooting voor 1854, hoofds. VII, algem. ber., 311-312, 313, 314-316, 320-321, 2de afd. (R. K. kerkgenootschap), 323.

Limburg. (wapenfabriek in) z. Ber. (1e. K.) van hoofdst. XI der Staatsbegrooting voor 1854; = (grondbelasting in) z. Ber. (1e. K.) Wet op de middelen; = (domaniale kolenmijnen in), z. idem.

Limburgsche contingenten. z. Ber. (2e. K.) over het wets-ontw. Verhooging van hoofdst. X der Staatsbegrooting; = vestingen, z. Ber. over hoofdst. X der Staatsbegrooting voor 1854.

Liquidatie. z. Wees- en momboirkamers.

Lom de Berg, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Roermond. (Mr. P. L. de)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1853 der *tweede* afd. lid, 7; - gedur. Nov. en Dec. der *vierde*, 147; - gedur. Febr. en Maart 1854 der *tweede*, 558; rapptr. voor de w. o.: Verhooging van hoofdst. VIII der Staatsbegrooting voor 1854, b. 559; Regeling van het fondz van koopprijzen van domeinen, 566; - gedur. Mei en Junij der *tweede* afd. lid, 726; - gedur. Julij en Aug. der *eerste*, 1059; lid der comm. voor de verzoekschriften, id; — Lid eener comm. *tot onderzoek der Rekening* van het fonds van kolonisatie voor behoeftigen, 686.

Spreekt bij de beraadslagingen over de Staatsbegrooting voor 1854; hoofdst. IX *B*, algem. ber., 353; Wet op de middelen, algem. ber., 428-429.

Longziekte. z. Inenting.

Loterij. (staats-) z. Beraadsl. (1e. en 2e. K.) over Wet op de middelen voor 1854; z. ook Belastingstelsel.

Lotsij, lid der Eerste Kamer voor de provincie Zuidholland. (Mr. J. S.)

I. Is, gedur. het zittingjaar, voorzitter der comm. voor de verzoeks., 5, (brengt verslagen uit, 9, 10, 81, 219); - gedur. Sept. 1853 der *vierde* afd. lid, 6; - lid der comm. voor het Adres van antwoord, 7; - gedur. Dec. der *derde* afd. lid, 17; onder-voorz., 19; rapptr. voor de w. o.: Regeling van het Muntwezen in West Indie, Regeling van het burgerlijk pensioenfonds voor 1854, Bekrachtiging eener overeenkomst met de handelmaatschappij, Bouwen enz. bij vestingen, 23; Hoofdst. I-XII der Staatsbegrooting, 35; Wet op de middelen, 39; - gedur. April 1854 der *derde* afd. lid, 109; rapptr. voor de w. o.: Vereeniging van gemeenten, Scheepvaartskanaal van Assen naar Groningen, 111; - gedur. Junij der *tweede* afd. lid, 148; - gedur. Julij der *vierde* afd. lid, 210; voorz., 219; — Lid eener comm. *tot onderzoek van geloofsbrieven*, 107; = gezonden naar den Koning, 13; — stemopnemer, 9; — volgens kennisgeving afwezig, 163.

Spreekt, bij de beraadslaging, over *wets-ontwerpen:* Bekrachtiging eener overeenkomst met de Handel-maatschappij, 53; - Staatsbegrooting voor 1854, algem. beschouwingen, 75; Hoofds. V (binnenl. zaken), 87-88, 90; - Opheffing der paardenposterij, 135, 136; - Regeling van het armbestuur, 181-183; - Ruiling met de gemeente Middelburg, 225-226, 226.

Doet voorstellen: betrekkelijk *de orde van werkzaamheden*, 111;

Luijben, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict 's Hertogenbosch. (Mr. J. L. A.)

II. Is, tijdelijk voorzitter, 3, 5; - derde candidaat voor het voorzitterschap, 4; — gedur. Sept. en Oct. der *vierde* afd. lid, 7; onder-voorz., id.; - gedur. Nov. en Dec. der *tweede* afd. lid, 147; voorzitter, id.; - gedur. Febr. en Maart 1854 der *eerste* afd. lid, 558; rapptr. voor het w. o. Bijdrage voor het kanaal van Grave naar den Amer, 689; - gedur. Mei en Junij der *eerste* afd. lid, 726; onder-voorz., 727; rapptr. voor het w. o. Dading met het heemraadschap van Mark en Dintel, 733; - gedur. Julij en Aug. der *eerste* afd. lid, 1059; — Lid eener comm. *tot onderzoek van regeringsverslagen*, enz.: Verslag der algemeene rekenkamer (1852), 35; - Verslag over West Indie (1851), 469; - Id. over 1252, b. 1093; - Rekening van het fonds der domeinen (1852), 1093.

Spreekt, bij de beraadslagingen, over: *wets-ontwerpen:* Staatsbegrooting voor 1854, hoofdst. III, algem. ber, 177; hoofdst. V, 6de afd. (waterstaat en publieke werken), 240, 243, (verbet., 293); hoofdst. IX *B*, 7de afd. (rijks-advocaten), 358; Wet op de middelen, algem. ber., 421, 425-426, (verbet., 449); - Afschaffing van tonnegeld en belasting op geslagt, algem. ber., 552; - Verhooging van hoofdst. X der Staatsbegrooting voor 1854, algem. ber., 701; - Regeling van het armbestuur, algem. ber., 829-830, (verbet., 914); - Wijziging der wetten betreffende den accijns op het gemaal, algem. ber., 976; - Verandering in de bestraffing van misdrijven, art. 13, b. 1020; art. 14, b. 1024, 1025; art. 15, b. 1027; nieuw art. 24, b. 1043-1044; - Regerings-reglement voor Nederl. Indie, nieuw art. 118, b. 1400; — *de concl. van het versl. op het verzoekschrift* van M. D. Teenstra, over de emancipatie der slaven, 169, (verbet., 217); — *voorstellen van leden*, die der heeren van Goltstein, 21 Dec., 552; - van Heiden Reinestein, 27 Maart, 690, 691; - Jespers, 1 Junij, 1026; — *de orde van werkzaamheden*, 1180.

Doet een voorstel *tot het uitstellen der beraadsl.* over het w. o. Bijdrage aan het kanaal van Assen naar Groningen, 690, 691.

Lynden, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Arnhem. (Mr. W. baron van)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1853, der *derde* afd. lid, 7; rapptr. voor de w. o.: Muntwezen in West Indie, 29; Uitgaven voor den arbeid der gevangenen, 40; - gedur. Nov. en Dec. der *tweede* afd. lid, 147; - gedur. Feb. en Maart 1854 *derzelfde* afd. lid, 558; rapptr. voor de w. o.: Verhooging van hoofds. V der Staatsbegrooting van 1853, b. 559; Vereeniging van gemeenten, Wijziging van hoofds. VI der Staatsbegrooting voor 1853, b. 566; - gedur. Mei en Junij der *derde* afd. lid, 727; - gedur. Julij en Aug. *derzelfde* afd. lid, 1059; — Lid eener comm. *tot onderzoek der Rekening* van het fonds van kolonisatie van behoeftigen, 686; = gezonden naar den Koning, 28, 252, (brengt verslag uit, 295; — stemopnemer, 251.

Spreekt, bij de beraadslagingen, over: *het adres van antwoord op de troonrede*, (parag. 1), b. 15, 16; — *wets-ontwerpen:* Uitgaven wegens den arbeid van gevangenen, algem. ber., 144; - Staatsbegrooting voor 1854, hoofds. IV algem. ber., 198, 205, 5de afd. (kosten van rijks-politie), 207-208; hoofds. V, algem. ber., 219-221, 227-228, 6de afd. (waterstaat en publieke werken), 255, 13de afd. (jagt en visscherij), 293; hoofds. VI, algem. ber., 306; hoofds. IX *B*, 7de afd. (rijks-advocaten), 357, 10de afd. (kosten van administratie der domeinen, enz.), 362, 363; Wet op de middelen, (fonds van den hoogen raad van adel), 429; - Opheffing der paardenposterij, algem. ber., 619-620, 620-621; - Vereeniging van gemeenten, algem. ber., 678-679, 681, (Echteld en IJzendoord), 683, (Heerhugowaard en Veenhuizen), 686; - Regeling van het armbestuur, algem. ber., 782-785, 821; art. 13, b. 858; art. 21, 889; art. 60, b. 926, nieuw art. 62, 927-928; - Verandering in de bestraffing van misdrijven, art. 15, b. 1028; nieuw art. 19, b. 1037-1038; - Wijziging der verordeningen op de autorisatie van bijzondere scholen, algem. ber., 1078-1080; - Regerings-reglement voor Nederl. Indie, art. 46, b. 1212; art. 50, b. 1239; art. 51, b. 1241; art. 72, b. 1320-1321; art. 78, b. 1343-1344, 1345-1346; nieuw art. 118, b. 1395-1396, 1407-1408; — *de conclusie van het verslag op het verzoekschrift* van M. D. Teenstra, over de emancipatie der slaven, 170; — *het voorstel* van den heer de Kempenaer c. s., 29 Maart, 722-723.

Doet voorstellen: *wijziging op het adres van antwoord*, 16; — *tot het houden van avondzitting*, 26 Julij, 1231.

Maastricht. z. Steenweg.

Mackay, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Arnhem. (Mr. Æ. baron)

II. Is, gedurende het zittingjaar, lid der huishoudelijke commissie, 9; — gedur. Sept. en Oct. 1853, der *vierde* afd. lid, 7; rapptr. voor de w. o.: Uitgaven voor de landsdrukkerij, Inkwartiering enz. van krijgsvolk, 29; Hoofds. VIII der Staatsbegrooting voor 1854, Bouwen enz. bij vestingen, Vereffening van het tekort over 1848, b. 40; Ontvangsten en uitgaven van het burgerlijk pensioenfonds, 41; - gedur. Nov. en Dec. der *vierde* afd. lid, 147; voorzitter, id.; - gedur. Febr. en Maart 1854 *derzelfde* afd. lid, 558; rapptr. voor de w. o. Verhooging van hoofds. VIII der Staatsbegrooting voor 1854, b. 559; Vereeniging van gemeenten, 566; Wijziging in het tarief van regten op den in-, uit- en doorvoer, 689; - gedur. Mei en Junij der *derde* afd. lid, 727; onder-voorz., id.; rapptr. voor het voorstel van den hr. Groen van Prinsterer, betrekk. de oprigting van bijzondere scholen, 835, 983; Onteigening van perceelen tot uitbreiding van Arnhem, 1047; - gedur. Julij en Aug. der *vierde* afd. lid, 1059; — Lid eener comm. *tot onderzoek* 1°. *van regeringsverslagen* enz.: Verslag over West-Indie 1851, b. 469; - Id. over 1852, b. 1093; - Inlichtingen op het adres van A. Ruijssenaers, 1317; — 2°. *van geloofsbrieven*: (Delprat en Beens), 1057; - (Huguenin), 1145; = gezonden naar den Koning, 136 (brengt verslag uit, 155); — stemopnemer, 135.

Spreekt bij de beraadslagingen, over *het adres van antwoord* op de troonrede, paragr. 6, b. 24; paragr. 8, b. 27; — *wets-ontwerpen:* Bouwen enz. bij vestingen, art. 5, b. 63; - Overeenkomst met de handel-maatschappij, eenig art., 114; - Bijdrage aan de Rhijnspoorweg-maatschappij, algem. ber., 150; - Staatsbegrooting voor 1854, algem. ber., 158-159, 163, (verbet., 217, 230; hoofdst. III, algem. ber., 177-178; hoofdst. V, 2de afd. (kosten van bestuur der provincien), 229-230, 230; 3de afd. (militie en schutterijen), 233, (verbet., 293); 4de afd. (medische politie), 236; 6de afd. (waterstaat en publieke werken) 242, 248-249, 250; 7de afd. (onderwijs), 270-271, (verbet., 323); 8ste afd. (kunsten en wetenschappen), 283, (verbet., 363); 11de afd. (nijverheid), 294[1]; hoofdst. VI, algem. ber., 305-306; hoofdst. IX *A* (amortisatie van schuld) 353; hoofdst. IX *B*, algem. ber., 354, (verbet., 395); hoofdst. X, algem. ber., 371, 378; hoofdst. XI, algem. ber., 392-393; Wet op de middelen, algem. ber., 406-407; - Afschaffing van tonnegeld en accijns op geslagt, algem. ber., 496[3-6], 554, (verbet., 558); - Vordering van inkwartiering en onderhoud van krijgsvolk, algem. ber., 600[5-6]; - Muntwezen van Nederl. Indie, algem. ber., 652-653; art. 6, b. 663-664, 665; art. 15, b. 671-672; - Vereeniging van gemeenten (Echteld en IJzendoorn), 683, 684; - Pensioen der militaire leden van het militair geregtshof, algem. ber., 687; - Bestraffing van misdrijven van krijgsvolk te water, consider., 737; - Pensioenen van mindere beambten bij etablissem. van zee- en landmagt, art. 4, b. 743; - Regeling van het armbestuur, algem. ber., 808[1-3]; art. 2, b. 839-840; art. 7, b. 843-844, 844; art. 12, b. 858; art. 13, b. 859; 3de afd., 1ste hoofdst., 868; 1ste afd., 2de hoofdst., 874-875, 892[1-2]; 2de afd., 2de hoofdst., 896; 4de hoofdst., 922-923; art. 63, b. 929; art. 66, b. 932, (verbet., 860, 914, 946[1]); - Wijziging der wetten betreffende den accijns op het gemaal, 982[1], 991-992; - Verhooging van hoofdst. IV der Staatsbegrooting (1854) b. 1055; - Wijziging der verordeningen op de autorisatie van bijzondere scholen, algem. ber., 1074[1-4]; - Regerings-reglement voor Nederl. Indie, algem. ber., 1116-1117; art. 26, b. 1166; art. 40, b. 1186; art. 48, b. 1254; art. 59, b. 1262; art. 62, b. 1270, 1272, 1273; art. 63, 1279; art. 65, b. 1294; art. 108, b. 1362; art. 113, b. 1369, 1373; nieuw art. 118, b. 1414, (verbet., 1445); art. 124, b. 1429-1430, 1431; art. 128, b. 1437, 1438; - Wijziging van het tarief van regten op den in-, uit- en doorvoer, algem. ber., 1464[1], tarief, 1464[2]; - Subsidie aan de maatschappij van weldadigheid, algem. ber., 1470[1-3]; — *de concl. van rapporten* 1°. *op de verzoekschriften:* van M. D. Teenstra over de emancipatie der slaven, 169; - Voorstanders der watergeneeskunde, 172; - K. G. Kremer en anderen tot oprigting eener bijzondere school, 1ste klasse, 624; - Korenmolenaars uit Winschoten, 965; - Synode der christelijke afgescheidene gereformeerde kerk, 1423; — 2°. *op regeringsverslagen:* Rekening der maatschappij van weldadigheid (1852), 949-950, 951, - Verslag van den staat van West Indie, 1284; - Publicatie betrekkelijk vrijen aanvoer van rijst in Indie, 1285; — *voorstellen van leden:* die der heeren van Goltstein, 21 Dec., 554; - Ter Bruggen Hugenholtz, 26 Julij, 1222; - van Rappard, 1 Aug., 1313.

Doet voorstellen: *tot wijziging van de w. o.*: Bestraffing van misdrijven van krijgsvolk te water, consider., 737; - Regeringsreglement op Nederl. Indie, art. 62, b. 1272; art. 113, b. 1369; nieuw art. 118, b. 1414; — *tot het onmiddellijk doen aanvangen van beraadslagingen*, 3 Junij, 1053, 1054.

Malthus. z. II. 435.

Man, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Almelo. (Mr. M. J. de)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1853, der *tweede* afd. lid, 7; rapptr. voor hoofdstuk IV der Staatsbegrooting voor 1854, 29; voor hoofds. V, 33; - gedur. Nov. en Dec. der *derde* afd. lid, 147; voorzitter, id.; - gedur. Febr. en Maart 1854 *derzelfde* afd. lid, 558; rapptr. voor de w. o. Pensioen der militaire leden van het hoog militair geregtshof, 559; Verjaring der coupons van certificaten, 566; - gedur. Mei en Junij der *vierde* afd. lid, 727; rapptr. voor de w. o. Stoomgemaal ter ontlasting van Rhijnlands boezem op den IJssel, 733; Verhooging van hoofds. IV der Staatsbegrooting voor 1853 en 1854, b. 901; - gedur. Julij en Aug. der *vijfde* afd. lid, 1059; rapptr. voor het w. o. Regten op den uitvoer van goud en zilver in Indie, 1063; — Lid eener comm. *tot onderzoek van regeringsverslagen* enz.: Verslag der algemeene rekenkamer (1852), b. 35; - Opgave van verkochte domeinen (1853), b. 726 (brengt verslag uit, 1037); - Inlichtingen op het adres van A. Ruijssenaers, 1317.

Spreekt, bij de beraadslagingen, over *het adres van antwoord* op de troonrede, paragr. 5, b. 22, 23; — *wets-ontwerpen*: Overeenkomst met de handel-maatschappij, algem. ber., 93-96; eenig art., b. 114; - Amortisatie van schuld, art. 3, b. 143, 144; - Staatsbegrooting voor 1854, hoofdst. III, algem. ber., 180, 184; hoofds. IV, 5de afd. (kosten der rijks-politie), 211, 211-212, 212; hoofds. V, algem. ber., 228; 8ste afd. (kunsten en wetenschappen), 289; 11de afd. (nijverheid), 292; hoofdst. VI, 1ste afd. (kosten van het departement), 308; hoofds. IX A (amortisatie van schuld), 343; hoofds. IX B, 7de afd. (rijks-advocaten), 359; hoofds. X, 11de afd. (materieel der genie), 381; - Afschaffing van tonnegeld en accijns op geslagt, (toelichting bij de indiening, 35-36), algem. ber., 482, 506-507, 535-538; - Vordering van inkwartiering, onderhoud van krijgsvolk enz., algem. ber., 582-584; art. 1, b. 603, 609; - Muntwezen in Nederl. Indie, art. 4, b. 657-659; - Verhooging van hoofds. X der Staatsbegrooting voor 1854, algem. ber., 695-696, 714-715; - Spoorweg van Antwerpen naar Roozendaal, algem. ber., 723; - Pensioenen van mindere beambten bij etablissementen van zee- en landmagt, art. 2, b. 741; 2de afd., 766-767, 768; - Regeling van het armbestuur, 2de afd., 2de hoofdst., 891-892, 897; art. 27, b. 899, 901, 905-906; art. 66, b. 930, 932 (verbet. in de stemming, 970); - Wijziging der wetten betreffende den accijns op het gemaal, algem. ber., 975-976; - Verandering in de bestraffing van misdrijven, art. 2, b. 1016-1017, 1017; art. 13, b. 1021; art. 15, b. 1027; - Regerings-reglement voor Nederl. Indie, art. 12, b. 1140-1141, 1142; art. 25, b. 1162; art. 39, b. 1177-1178, 1183, 1191; art. 47, b. 1221; art. 62, b. 1272; art. 63, b. 1280; art. 78, b. 1343, 1346; nieuw art. 118, b. 1416; - Indeeling der gronden van het Haarlemmer-meer, algem. ber., 1458, 1462; — *voorstellen van leden:* die der heeren van Akerlaken, 19 Dec., 506-507; - van Heiden Reinestein, 27 Maart, 691; - van Nispen van Sevenaer, 24 Julij, 1191; - van Lynden, 26 Julij, 1231; - van Rappard, 29 Julij, 1275; - Thorbecke, 5 Aug., 1391; — *de orde van werkzaamheden*, 1329.

Doet voorstellen: met acht andere leden, *het ontwerp* tot afschaffing van tonnegeld en accijns op geslagt, 35; — *tot wijziging van wets-ontwerpen:* hoofds. IV der Staatsbegrooting voor 1854, 5de afd. (kosten der rijks-politie), onder-art. 21 van art. 1, b. 212; - Regeling van het armbestuur, art. 27, b. 899, 901; — *tot het houden van comité-generaal*, 381; — *betrekkelijk de orde van werkzaamheden*, 1445.

Marine. z. Verstrekkingen. Zeemanshuis. = en van het materieel (staat der), = (middelen tot opbeuring der), = (verslag van zeeofficieren over den toestand der), = (in den Indischen Archipel, dienst der), z. Ber. (2e. K.) over hoofds. VIII der Staatsbegrooting voor 1854 en over artt. 44 en 45 van het Regerings-reglement in Nederl. Indie; = (Minister van), z. J. Enslic. Interpellatien.

Mark en dintel. z. Dading.

Martens van sevenhoven, lid der Eerste Kamer voor de provincie Utrecht. (Jhr. mr. J. C.)

I. Is, gedur. Sept. 1853 der *derde* afd. lid, 6; voorzitter, 7; - gedur. Dec. der *vierde* afd. lid, 17; voorz., 19; rapptr. voor de w. o.: Regeling van het muntwezen in West Indie, 23; - Bekrachtiging van provinciale belastingen, Goedkeuring eener dading met de gemeente Rucphen, Vermindering der regten op granen, 39; - gedur. April 1854 der *derde* afd. lid, 109; voorz., 111; - gedur. Junij der *eerste* afd. lid, 148; rapptr. voor de w. o.; Bestraffing van misdrijven van krijgsvolk te water, Verandering van straffen op misdrijven, 163; - gedur. Julij der *vierde* afd. lid, 210; onder-voorz., 219; — tijdelijk voorz. der Kamer, 3.

Spreekt bij de beraadslaging, over de Staatsbegrooting voor 1854, algem. besch., 72-73, 76; hoofds. IV (justitie), 79.

Meel en zemelen. (verhouding tusschen gebuild), z. Ber. (2e. K.)

over het w. o. tot Wijziging der wetten op den accijns van het gemaal; = (vervalsching van), id.

MEELFABRIEKEN. z. Ber. (2e. K.) over het w. o. tot Wijziging der wetten op den accijns van het gemaal.

MEEUSSEN, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Breda. (Mr. K. A.)

II. Is, gedur. Sep. en Oct. 1853 der *vierde* afd. lid, 7; lid der comm. van redactie voor het adres van antwoord, 9; rapptr. voor de w. o.: Overeenkomst met de handel-maatschappij, Kunstweg in Friesland, Muntwezen in West Indie, 29; - Hoofds. I, IX *A*, IX *B* en XII der Staatsbegrooting voor 1854, Wet op de middelen, 33; - Afschaffing van tonnegeld en accijns op het geslagt, 41, 155; - gedur. Nov. en Dec. der *tweede* afd. lid, 147; - gedur. Feb. en Maart 1854 der *eerste* afd. lid, 558; rapptr. voor de w. o.: Pensioen der militaire leden van het hoog militair geregtshof, 559, Verandering in de bestraffing van misdrijven, 617; - Wijziging in het tarief van regten op in-, uit- en doorvoer, 689; - gedur. Mei en Junij der *derde* afd. lid, 727; voorzitter, id.; - gedur. Julij en Aug. *derzelfde* afd. lid, 1059; — Lid eener comm. *tot onderzoek*, 1°. *van geloofsbrieven* (van Heiden Reinestein), 365; (Delprat en Beens), 1057; (Huguenin), 1185; 2°. *tot onderzoek van regeringsverslagen*, enz.: Verslag betrekkelijk den staat van het onderwijs, 1852-1853, b. 671; - Overeenkomst met Baden omtrent het aftogtsregt, 1058; = gezonden naar den Koning, 3, 28; — stemopnemer, 3.

Spreekt, bij de beraadsl., over: *wets-ontwerpen:* Vordering van inkwartiering, onderhoud van krijgsvolk, enz., algem. ber., 582, 594-595; - Regeling van het armbestuur, art. 2, b. 838; art. 27, b. 902-903, 906; art. 60, b. 926; nieuw art. 62, b. 928; - Regerings-reglement van Nederl. Indie, art. 39, b. 1180-1181, 1182-1183; art. 50, b. 1239, 1240; art. 108, b. 1360-1361; — *de orde der werkzaamheden*, 1328.

Doet voorstellen: *tot wijziging van wets-ontwerpen:* Regeling van het armbestuur, art. 27, b. 903; - Regerings-reglement voor Nederl. Indie, art. 50, b. 1240; — *het houden van comité-generaal*, 381; — met tien andere leden *tot het beleggen eener vergadering* voor de behandeling van het w. o. betrekkelijk den spoorweg van Antwerpen naar Roozendaal, 721, 722.

MERWEDE BIJ STEENENHOEK. (oude), z. Ber. (2e. K.) over Hoofds. V der Staatsbegrooting voor 1854.

MESTSTOFFEN. z. Regten.

METEREOLOGISCHE inrigting te Utrecht. z. Hoogescholen.

MIDDELBURG. z. Ruiling.

MIJN-ONTGINNINGEN in Nederl. Indie. z. Ber. (2e. K.) over Hoofds. XI der Staatsbegrooting voor 1854.

MILITIE EN MILICIENS. (nationale), z. Zeemilitie. en Ber. (2e. K.) over de w. o.: Verhooging van hoofds. X der Staatsbegrooting voor 1854, en hoofds. V en X derzelfde Staatsbegrooting.

MINISTERIE. (rigting en handelingen van het tegenwoordig en vorig), z. Interpellatien. en de Ber. over de w. o.: Afschaffing van tonnegeld, II. 514-515, 516, 517, 519, 520, 522-523, 545-550, 551, en Staatsbegrooting voor 1854, (algem. ber. en die over hoofds. V).

MINISTERS. z. Staatsbegrooting; = (tractement van), z. Tractement. = (staatkundige rigting van), z. Interpellatien. en Ministerie.

MISDADIGERS. (jeugdige), z. Ber. (1e. K.) over Hoofds. IV der Staatsbegrooting voor 1854, alsmede Gevangenis. Straffen.

MISDRIJVEN gesteld. (XLVII. Wets-ontwerp houdende eenige veranderingen in de straffen op)

II. Ingekomen in de Tweede Kamer, 14 Feb. 1854, b. 557; — Kon. boods., 14 Feb.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 433-436; — Benoeming der comm. van rapptrs., 617; - Voorl. versl. der comm., 29 Maart 1854, B. 561-564; - Memorie van beantw. met Nota's van wijzigingen, B. 622-626, 694; — Eindversl. der comm., 5 Mei, B. 703, (uitgebragt id., 738), en wijzigingen der heeren van Rappard en Elout van Soeterwoude, B. 720 en 721; — Beraadsl., 31 Mei en 1 Junij, algem. ber., 1009-1016, (verbet., 1051); - ber. over de artt. en amend. der heeren Sander, Elout van Soeterwoude, van Rappard, van Deinse en Strens, 1016-1022, 1023-1029, 1035-1046, (verbet. 1051, 1056); ber. over de beweegredenen, 1045, - aanneming van het w. o. met 45 tegen 3 stemmen, 1045.

Adressen betrekkelijk dit w. o. ingekomen: 835, 983; rapp., 913, 1009.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 15 Junij, 147; - Inhoud, 158 en 159; — Benoeming der comm. van rapptrs., 163; - Versl. der comm., 24 Junij, 175 en 176, (uitgeb. id., 168); — Ber., 27 Junij, 201-204; - Aann. met 26 tegen 4 stemmen, 204.

De wet is den 29sten Junij vastgesteld (*Staatsblad* 1854, n°. 102).

MISDRIJVEN door het krijgsvolk te water gepleegd. (LXII. Wets-ontwerp houdende eenige veranderingen in het straffen van)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 13 Maart 1854, b. 606; — Kon. boods., id.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 506-507; — Benoeming der comm. van rapptrs., 617; - Voorl. versl., 28 Maart, 1845, B. 544 en 545; — Mem. van Beantw. met Nota van wijzig. in het w. o., B. 587 en 588; — Eindversl. der comm., 2 Mei 1854, B. 630, (uitgebragt id., 727; - Beraadsl., 5 Mei; algem. ber., 733-737 en 744, (verbet., 776; - ber. over art. 2, b. 737-744; - Ber. over de beweegredenen en het amend. van den heer Mackay, 737, - Aanneming met 45 tegen één stem, 738.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 15 Junij, 147; - Inhoud, 148; — Benoeming der comm. van rapptrs., 163; - Versl. der comm., 21 Junij, 166, (uitgebragt 22 Junij, 165; — Ber., 24 Junij, 167; - Aanneming met 27 tegen één stem, 167.

De wet is den 28sten Junij vastgesteld (*Staatsblad* 1854, n°. 96).

MOERDIJK. (stoombootveer van Willemsdorp naar den), z. Ber. (1e. K.) over Hoofds. V der Staatsbegrooting voor 1854.

MOLUKKEN. (natuurkundig onderzoek op de), z. Ber. (2e. K.) over Hoofds. XI der Staatsbegrooting voor 1854.

MOMBOIRKAMERS. z. Weeskamers.

MOTIEN VAN ORDE en voorstellen van leden.

I. Tot het uitstellen van beraadsl., 48-49, 51-52, 115; - het houden van comité-generaal, 51; - het vervroegen van beraadsl., 55, 111, 127; het houden van avondzittingen, 96, 190; - het bekomen voor elk der leden van een regeringsverslag, 108, 113; - betrekkelijk de behandeling der huishoudelijke begrooting der Kamer, 168.

II. Tot het benoemen eener commissie om rapport omtrent een onafgedaan regeringsverslag uit te brengen, 29-31; - het uitstellen der beraadsl. 1°. over wets-ontw. enz., 47, 71, 533, 556, 690-691, 729, 982, 1180, 1196, 1283, 1444; 2°. over artt., b. 1191, 1246, 1267; - id. tot verdaging, 744, 1218, 1264, 1284, 1463; - het sluiten van beraadsl. over een voorstel van wet of andere onderwerpen, 132, 552, 761, 1223, 1265; - het heropenen van beraadsl. 1°. over een wetsvoorstel of andere onderwerpen, 601, 627; 2°. over artt. van wets-ontw., 1433; - het vervroegen van beraadsl. over wets-ontw., 689-691, 704, 721-722, 1053; - het onmiddellijk doen aanvangen van beraadsl., 1053; - het houden van avondzittingen, 133, 207, 275, 344, 379, 468, 481, 482, 506, 521, 547, 1037, 1231, 1420, 1463; - het vervroegen der zittingen, 1231-1232, 1266, 1313; - het houden van comité-generaal, 381; - het veranderen van de orde der werkzaamheden, 1063; - het minder snel goedkeuren van artt. van een wets-ontw., 1173; - het doen drukken van eene missive van den heer von Siebold, bij de Kamer ingekomen, 1433; - het stellen van in stemming te brengen vragen, 627; - betrekkelijk de conclusien van rapporten 1°. op regeringsverslagen, 797; 2°. op verzoekschriften, 939; - betrekkelijk de gegeven inlichtingen van den Minister van Kolonien omtrent den inhoud van het Kon. besluit van 13 Januarij 1854, n°. 64 (archiven in de kolonien), 643 (beraadsl., 643-648); - betrekkelijk het onderwerp der oprigting van bijzondere scholen, 1ste kl., 719-720, 762; - het interpelleren der Regering omtrent de vrijheid onzer handelsvaart in den tegenwoordigen oorlog, enz., 1029, 1064; - het houden eener openbare zitting, 721.

MUNT. z. Muntwezen, II. 672. z. ook Uitvoer.

MUNTWERKZAAMHEDEN over 1853. (algemeen verslag van de)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 22 Maart 1854, b. 655; — Verslag van het Muntcollegie; - Staat der in 1853 gemunte specien; - Gemiddelde stand van den wissel op Engeland en prijs van het zilver in 1853; B. 532-534; — Benoeming eener comm. tot onderzoek, 655; - Aanvulling der comm, 724; - Versl. der comm., 20 Mei, B. 708 (uitgebr. id., 913; — Ber. over de concl. van het rapp. der comm., 24 Mei, 951-953; - Aannem. der gewijzigde concl. zonder hoofdel. stemming, 953.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 5 April, 107.

MUNTWEZEN van Nederlandsch Indie, en tot aanwijzing der middelen tot herstel. (XVII. Wets-ontwerpen tot regeling van het)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 8 Nov. 1853, b. 35; — Kon. boods., 7 Nov.; - Ontw. van wet tot regeling van het muntwezen in Nederl. Indie; - Ontw. van wet tot aanwijzing der middelen tot herstel; - Mem. van toel.; B. 149-153; — Benoem. der comm. van rapptrs., 219; - Voorl. versl. der comm., 13 Dec. 1853, B. 220-228; — Mem. van beantw., met Nota van wijzig., en Staat van den wisselkoers van Java op Nederland en Engeland, Stand van den agio, Verhouding van koperen specien naar Nederland verzonden, Rapport van het Muntcollegie betrekkelijk de zilver-alliages; Opbrengst der verkochte gouver-

nementsproducten in 1853; B. 472-480; — Eindversl. der comm. van rapptrs., 7 Maart, B. 498-499 (uitgebr. 9 Maart, 567), met Amendementen en Nota's van wijzig. der Regering, B. 518 en 524; — Ber. over Ontwerp A, 20-23 Maart; - Algem. ber., 629-642, 649-654[5]; - Ber. over art. 1, b. 670[1]; aann., 656; - Aann. van art. 2 zonder ber., 656; - Ber. over art. 3, b. 656, 670[1]; aann., 656; = over art. 4 en het amendement van den heer van Bosse en aann. van het gewijzigde art., b. 656-663, 670[1]-670[3]; = over art. 5 en aann., 663, 670[3], 670[4]; = over art. 6 en aann., 663-665 (verbet. 688) en 670[4]; = over art. 7 en aann., 665; = over art. 8, b. 670[4]; aann. van het door de Regering gewijzigde art., b. 666; - Aanneming der artt. 9 en 10 zonder ber., 666; - Ber. over art. 11 en het amend. van den heer van Bosse, 670[4]; aann. van het door de Regering gewijz. art., b. 666; - Aann. der artt. 12 en 13 zonder ber., 666; - Ber. over art. 14 en het amendement van den heer van Bosse, 670[4]; aann. van het nieuwe art. 14, b. 666; = over art. 15 en de amendementen van den heer van Bosse en aann. van het nieuwe art. 15, b. 666-669, 670[4], 671-673, 676[1]; = over art. 15 en het amend. van den heer van Bosse en aann. van het art., b. 673, 674, 676[1], 676[2]; = over art. 16 en het amend. van den heer Sleeswijk Vening, en aann. van het gewijz. art., b. 674, 675, 676[2]; = over art. 17 en het amendement van den heer van Bosse, 676[2]; aann. van het gewijz. art., b. 675; - Aann. der artt. 18 en 19 zonder ber., 675; - Ber. over art. 20, b. 676[2]; aann., 675; - Aann. van art. 21 en de beweegredenen, zonder ber., 675; - Aann. van het wets-ontwerp A met 45 tegen 20 stemmen, 675; — Ber. over ontwerp B, 23 Maart; Algem. ber., 675; - Aann. van art. 1 zonder ber., 675; - Ber. over art. 2 en aannem., 675 en 676[2]; - Aannem. van art. 3 en de beweegredenen, zonder ber., 675; — Aannem. van het wets-ontwerp B met 47 tegen 18 stemmen, 675.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 5 April, 108; - Inhoud, 109 en 110; — Benoeming der comm. van rapptrs., 126; - Versl. der comm. met Mem. van Beantw. der Regering, 20 April, 128-131, (uitgebragt 27 April, 127); — Beraadsl. over ontw. *A*, 29 April, 136-145 en 146[1]; - aanneming met 24 tegen 8 stemmen, 145; — Aanneming van ontw. *B*, zonder ber. met 29 tegen 3 stemmen; 145.

De wetten zijn den 1sten Mei vastgesteld (*Staatsbladen* 1854, nº. 75 en 76).

Muntwezen in de West-Indie. (VII. Wets-ontwerp tot regeling van het)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 26 Sept. 1853, b. 22; — Kon. boods., 26 Sept.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 49; — Benoeming der comm. van rapptrs., 29; - Eindversl., 8 Nov., B. 148 en 149, (uitgebragt 8 Nov., 37); — Beraadsl., 14 Nov., 41 en 42; - Aanneming met algem. (59) stemmen, 41.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 2 Dec., 16; - Inhoud, 17; — Benoeming der comm. van rapptrs., 23; - Verslag der comm., 9 Dec., (uitgeb. 10 Dec.), 28; — Aanneming zonder ber., 12 Dec., met algem. (30) stemmen, 33.

De wet is den 14. Dec. vastgesteld, (*Staatsblad* 1853, nº. 126).

Mutsaers, *Minister voor de zaken der R. K. Eeredienst*, van 1 Jan. 1854. (z. I. 107; II. 557.)

Natuurgeneeskunde. (uitoefening der) z. Adressen.

Naturalisatie van B. E. J. Driessen en zeven anderen. (XXXIII. Wets-ontwerpen tot)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 20 Dec. 1853, b. 509; — Kon. boods., 17 Dec.; - Ontwerpen van wet tot naturalisatie van B. E. J. Driessen, J. B. Bunnekamp, J. Boijsen, J. G. Schrakamp, E. P. L. Driessen, C. F. W. Ammon, J. Strehler, A. H. Wehdemeijer, met Mem. van toel., B. 229-231; — Benoeming der comm. van rapptrs., 559; - Voorl. versl. der comm., 21 Feb., B. 443; — Mem. van beantw. en eindversl. der comm., 13 Maart, B. 509-510, (uitgeb., id., 610); — Aanneming zonder ber., met algem. (57) stemmen, 18 Maart 617.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 5 April, 108; - Inhoud, 110; — Benoeming der comm. van rapptrs., 117; - Verslag der comm., 10 April, 122, (uitgebragt, id., 120); — Aanneming zonder ber., met algem. stemmen, 11 April, 126.

De wetten zijn den 15den April vastgesteld (*Staatsbladen* 1854, nº. 42-48).

———— van G. Gerhards en negen anderen. (CIV. Wets-ontwerpen tot)

II. Kon. boods., 15 Aug., - Ontwerpen van wet met Mem. van toel., betrekkelijk G. Gerhards, H. R. F. Wüstc, A. A. C. Couteron, H. Pfister, W. T. Marten, R. Mac Millan, J. B. D. Schlüter, H. G. Fromberg, F. L. F. Chavannes en J. J. F. Eras, B. 919-921. — Deze wets-ontwerpen zijn niet in behandeling genomen.

Naturalisatie van H. C. Haacke en negen anderen. (LIV. Wets-ontwerpen tot)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer 27 Feb. 1854, 563; — Kon. boods., 22 Feb.; - Ontwerpen van wet tot naturalisatie van H. C. Haacke, E. J. Marten, A. Moussault, J. Reper, G. W. L. Henckel, E. Mehler, J. A. Truter, J. L. J. Knagge, B. Sterneborg, E. Ainsworth, met Memorien van toel., B. 447-449; — Benoeming der comm. van rapptrs., 566, - Eindversl. der comm., 13 Maart, B. 518, (uitgeb. 18 Maart, 621); - Aanneming zonder ber. met algem. stemmen, 23 Maart, 676.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer 5 April 108; - Inhoud, 110; — Benoeming der comm. van rapptrs., 117; - Versl. der comm. 10 April, 122, uitgebragt id., 120); — Aanneming zonder ber. met algem. stemmen, 11 April, 126.

De wetten zijn den 15. April vastgesteld (*Staatsbladen* 1854, nº. 58-67.

———— van P. J. Heijning en negen anderen. (LXXXVI. Wets-ontwerpen tot)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer 27 Mei, 982; — Kon. boods. 26 Mei; - Ontwerpen van wet met Memorien van toel. betrekkelijk P. J. Heijning, F. C. Blees, B. J. Stockmann, C. A. D. Stockmann, C. J. Mähler, B. A. J. Wittkamp, W. C. E. Waitz, H. Kruthoffer, E. Schneider en H. Preller, B. 718-720; — Benoeming der comm. van rapptrs., 1047; - Eindversl. der comm., 11 Julij, B. 786, (uitgeb. 12 Julij, 1062; — Aanneming zonder ber. met algem. stemmen, 17 Julij, 1098.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer 23 Aug., 209; — Benoem. der comm. van rapptrs., 219; - Versl. der comm., 28 Aug., 220; (uitgebragt 28 Aug., 219); — Aanneming zonder ber. met algem. (31) stemmen, 30 Aug. 225.

De wetten zijn den 1 Septemb. vastgesteld (*Staatsbladen* 1854, nº. 114-123.

———— van C. Hill en zeven anderen. (XLI. Wets-ontwerpen tot)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer 14 Febr. 1854, b. 557; — Kon. boods., 10 Jan.; - Ontwerpen van wet tot naturalisatie van C. Hill, C. L. Overbeck, J. A. C. Damnitz, M. A. Jasper, P. Andreas, J. R. Lange, L. A. H. Schröder, J. C. C. Henckel, met Mem. van toel., B. 408-410; — Benoeming der comm. van rapptrs., 559; - Voorl. versl. der comm., 21 Febr., B. 443; - Mem. van beantw., en Eindversl. der comm., 13 Maart, B. 509-510, (nitgebragt, id., 610); — Beraadsl. over het wets-ontw. omtrent C. L. Overbeck, 617-619, 628[1] en 628[2]; - Aanneming met 36 tegen 20 stemmen, 18 Maart, 619; - Aanneming der overige w. o., zonder ber., met algem. (57) stemmen, 18 Maart 617-619.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 5 April, 108; - Inhoud, 110; — Benoeming der comm. van rapptrs, 117; - Versl. der comm., 10 April, 122, (uitgebragt, id, 120); - Aanneming der w. o., zonder ber., met algem. stemmen; (dat betrekkelijk C. L. Overbeck, met 19 tegen 12 stemmen 11 April, 126.

De wetten zijn den 15 April vastgesteld, (*Staatsbladen* 1854, nº. 50-57).

Nederland. z. Boosdoeners. Duitsche bond. Interpellatien. Japan. Neutraliteit. Postverdrag. Scheepvaart; = (finantiele, materiele en politieke toestand van) z. Algem. ber. (2e. K.) over het Adres van antwoord en de Staatsbegrooting voor 1854.

Nederlandsch indie. z. Ber. (2e. K.) over het w. o. Regeringsreglement aldaar.

II Verbetering van den staat onder het Nederlandsch gezag, 1098-1101, 1106, 1107, 1109; - Verhouding van het bestuur aldaar en het oppergezag hier, 1103, 1104[1], 1128[1]; - Verhouding der Europesche bevolking aldaar, 1124[2], 1128[1]; - Verhouding van Nederl. Indie en het moederland, 1104[2], 1112, 1115, 1128[1], 1128[5]; - Verhouding der inlandsche bevolking tot de Regering hier, 1104[3], 1112, 1116, 1128[2], 1249-1256; = als wingewest enz. beschouwd, 1104[2], 1106-1107, 1116, 1124, 1228, 1128[1], 1128[4]; - Verschil van het Nederl. gezag aldaar, 1108-1128[6]; - Inkomsten, 1100, 1128[6]; - Zamenstelling en magt der Regering, 1121-1126, 1128[1], 1128[5], 1129-1294; - Algemeen bestuur, 1294-1267; - Gewestelijk en plaatselijk bestuur, 1297-1342; - Justitie, 1342-1360; - Bevoegdheden, regten en pligten der ingezetenen, 1360-1420; - Godsdienst, 1100-1104[3-4], 1108, 1110, 1128[2], 1423-1434; - Onderwijs, 1100, 1104[3-4], 1108, 1110, 1117, 1128[3], 1435-1438; - Handel en scheepvaart, 1280, 1438-1443; z. verder Academie. Ambtenaren. Archiven. Belastingen. Buitenbezittingen. Commissarissen-Generaal. Cultuurstelsel. Drukpers. Geregtshof. Godsdienst. Gouverneur-Generaal. Grondwetsherziening. Heerendiensten. Indie. Interpellatien. Java. Justitie. Koloniale geldmiddelen. Kolonien. Koper. Marine. Mijnontginningen. Molukken. Muntwezen. Nijverheid. Overeenkomst.

Pandelingschap. Raad van Indie. Regenten, enz. Residenten, enz. Slavernij. Uitzettingen. Vereeniging en vergadering, enz.

Neutraliteit van nederland bij den oorlog in het Oosten. z. Interpellatien. Minister van Buitenlandsche Zaken.

Nieuw-Guinea. z. Ber. over het w. o. Regerings-reglement in Nederl. Indie, II. 1099, 1110.

Nijverheid en kolonisatie in Nederl. Indie. z. Ber. (2e. K.) over het Regerings-reglement aldaar, II. 1098, 1104[3], 1110, 1279.

Nispen van Pannerden, lid der Eerste Kamer voor de provincie Gelderland. (Jhr. mr. C. E. J. F. van)

I. Is, gedur. Sept. 1853, der *eerste* afd. lid, 6, voorzitter, 7; - gedur. Dec. *derzelfde* afd. lid, 17; voorzitter, 19; rapptr. voor de w. o. Amortisatie van schuld, id.; Bekrachtiging eener overeenkomst met de handel-maatschappij, 23; Wet op de middelen, 39; - gedur. April 1854 der *vierde* afd. lid, 109; ondervoorzitter, 111; rapptr. voor de w. o. Spoorweg van België naar het Hollandsch Diep, Wijziging der wet tot uitoefening der groote visscherij, Waterkeeringen in Zeeland, 111; Pensioen van militaire leden van het Militair Geregtshof, 117; - gedur. Junij der *vierde* afd. lid, 148; - gedur. Julij der *eerste* afd. lid, 210; voorzitter, 219; rapptr. voor het w. o. Onteigening van perceelen tot uitbreiding van Arnhem, id.

Spreekt, bij de beraadslagingen, over: *wets-ontwerpen:* Begrooting wegens arbeid van gevangenen, 27, 28; - Bijdrage aan de Rhijnspoorweg-maatschappij, 31, 32, 33; - Bekrachtiging eener overeenkomst met de handel-maatschappij, 53; - Vermindering der regten op de granen enz., 70; - Staatsbegrooting voor 1854, algem. beschouw., 75-76; hoofds. XI (kolonien), 97; - Wet op de middelen, 102; - Pensioen van militaire leden bij het Militair Geregtshof, 125; - Rente aan de Rhijnspoorweg-maatschappij, 145-146, 146; - Wijzig. van den accijns op het gemaal, 200[1-4]; - Subsidie aan de Maats. van Weldad., 229; — *de conclusie van het rapport* nopens de geloofsbrieven van den heer Cost Jordens en de vraag of die heer opgehouden heeft lid te zijn, 16, 19, 20; — *het voorstel* van den heer van Dam van Isselt, 20 Sept., 6.

Doet voorstellen: *tot regeling der werkzaamheden*, 50, 51; — *betrekk. de behand. der huishoudelijke begrooting*, 24 Junij, 168.

Nispen van Sevenaer, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Nijmegen. (Jhr. J. A. C. A. van)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1853, der *tweede* afd. lid, 7; rapptr. voor de w. o. Inkwartiering enz. van krijgsvolk, Hoofds. II der Staatsbegrooting voor 1854, b. 29; Hoofdst. I, VII, IX A, IX B en XII derz. Staatsbegrooting, Wet op de middelen, 33; Afschaffing van tonnegeld en accijns op het geslagt, 155; - gedur. Nov. en Dec. der *derde* afd. lid, 147; - gedur. Feb. en Maart 1854 der *eerste* afd. lid, 558; rapptr. voor de w. o. Verhooging van hoofds. VII der Staatsbegrooting voor 1853, Opheffing der paardenposterij, 559; Verjaring der coupons van certificaten, 566; Vergoeding van rente aan de Rhijnspoorweg-maatschappij, 689; - gedur. Mei en Junij der *eerste* afd. lid, 726; - gedur. Julij en Aug. der *tweede* afd. lid, 1059; onder-voorzitter, id.; rapptr. voor het w. o. Verhooging van hoofds. IX B der Staatsbegrooting (1853), b. 1063; — Lid eener comm. *tot onderzoek van regeringsverslagen* enz.: Verslag in betrekking tot de Staatsbegr. van 1851 en 1852, b. 611; - Rekening wegens den staat van ontvangsten en uitgaven (1851-1852), b. 1267; = tot in- en uitgeleide des Konings, (Vereenigde zitting, 19 Sept. 1853); = gezonden naar den Koning, 4, 28.

Spreekt, bij de beraadslagingen, over: *het adres van antwoord* op de troonrede, paragr. 5, b. 23; paragr. 9, b. 27; — *wets-ontwerpen:* Bouwen enz. bij vestingen, algem. ber., 47, 48; art. 5, b. 65, (verbet., 87); - Overeenkomst met de handel-maatschappij, eenig art., b. 114, 115, 116, 117; - Amortisatie van schuld, art. 3, b. 141, 143; - Uitgaven wegens verstrekkingen voor Oorlog, algem. ber., 147, 149; - Bijdrage aan de Rhijnspoorw.-maatschappij, algem. ber., 151, 152; - Staatsbegrooting voor 1854, hoofdst. V, 3de afd. (militie en schutterijen), 234; 6de afd. (waterstaat en publieke werken), 240-241, 246; hoofds. VI, algem. ber., 303; hoofdst. IX *A* (amortisatie van schuld), 345, 352; hoofdst. IX *B*, algem. ber., 353-354, 354; 7de afd. (kosten van de administratie der directe belastingen enz.), 357; hoofdst. X, 10de afd. (materieel der artillerie enz.), 381[1]; Wet op de middelen, algem. ber., 399-402, 415-418, 422-424; - Vermindering der regten op granen enz., 430; - Afschaffing van tonnegeld en accijns op het geslagt (in overweging nemen, 124), algem. ber., 482-486, (verbet., 534), 553; art. 3, b. 555; - Vordering van inkwartiering van onderhoud van krijgsvolk, algem. ber., 596-597, 602; art. 1, b. 604-605, 608; - Herstel van waterkeeringen in Zeeland, algem. ber., 683; - Verhooging van hoofdst. X der Staatsbegrooting voor 1854, algem. ber., 697-698; - Pensioen van mindere beambten bij etablissementen van zee- en landm., art. 4, b. 744; - Regeling van het armbestuur, algem. ber., 786-788, 827-828; art. 2, b. 839; art. 7, b. 847; art. 10, b. 857,

NO — ON

3de afd., 1ste hoofdst., 868; 1ste afd., 2de hoofdst., 885, 886; art. 21, b. 887-888, 888, 889; art. 22, b. 889-890; 2de afd., 2de hoofdst., 900[1-2]; art. 27, b. 900[3]; art. 28, b. 907; nieuw art. 29, b. 909-910; art. 29, b. 910; art. 30, b. 911-912; 4de hoofdst., 920-921; art. 60, b. 926; art. 66; b. 935; nieuw art. 78, b. 937; - Wijziging der wetten betreffende den accijns op het gemaal, algem. ber., 976-977, 982[5]; art. 2, b. 1001; - Wijziging der verordeningen op de autorisatie van bijzondere scholen, algem. ber., 1075-1077; - Regerings-reglement van Nederl. Indie, art. 4, b. 1133-1134; art. 5, b. 1138; art. 12, b. 1140, 1141, 1142-1143; 2de hoofdst., 1149-1150, 1154-1155, 1156, 1157, 1159, 1159-1160; art. 25, b. 1164; art. 26, b. 1169, 1171; art. 39, b. 1175, 1176, 1178, 1183-1184, 1188, 1190, 1191; art. 45, b. 1203-1204; art. 47, b. 1212, 1213, 1220; art. 48, b. 1225-1226, art. 49, b. 1237; art. 50, b. 1240; art. 52, b. 1244, 1245; art. 56, b. 1248; art. 58, b. 1254; art. 59, b. 1261-1262, 1264; art. 62, b. 1271, 1278; art. 63, b. 1280; art. 65, b. 1290, 1293, (verbet., 1315); art. 70, b. 1302, 1305; art. 72, b. 1331, 1336-1337; art. 85, b. 1352, 1353; art. 108, b. 1361-1362, 1364, 1365; art. 113, b. 1387; nieuw art. 118, b. 1409-1410; 7de hoofdst., 1426-1427, 1428-1429, 1431; art. 131, b. 1439; art. 134, b. 1443; - Indeeling der gronden van het Haarlemmermeer, algem. ber., 1459-1460; — *de conclusien van rapporten* 1°. *op het Verslag* der Verrigtingen aangaande het armbestuur (1851), 797, 938; 2°. *op het verzoekschrift* van K. G. Kremer en anderen, betrekkelijk de oprigting eener bijzondere school, eerste klasse, 625, 720, 759; — *voorstellen van leden:* die der heeren van Goltstein, 23 Oct., 30, 19 Nov., 133, 21 Dec., 553; - Sloet tot Oldhuis, 17 Nov., 71, 26 Julij, 1223, 5 Aug., 1400; - van Akerlaken, 26 Nov., 207, 31 Julij, 1296; - Taets van Amerongen, 19 Dec., 468; - den Voorzitter, 21 Dec., 556, 24 Julij, 1180; - van Lennep, 13 Maart, 602; - Groen van Prinsterer, 21 Maart, 647; - van Heiden Reinestein en Luijben, 27 Maart, 691; - van Hoëvell, 28 Maart, 720; - Thorbecke, (interpellatie, 1 Junij), 1031, 1032, 21 Julij, 1152; - Mackay, 3 Junij, 1054; - van Rappard, 1 Aug., 1313; — *de orde der werkzaamheden*, 1326, 1327, 1328, 1329, 1337, 1444.

Doet voorstellen: *tot het wijzigen* van het Regerings-reglement van Nederl. Indie, art. 39, b. 1176; art. 49, b. 1237; art 62, b. 1278; art. 108, b. 1364; art. 134, b. 1443; — *tot het houden van comité-generaal*, 381; — *uitstellen van beraadsl.*, 8 Aug., 1444; — *verdaging der zitting*, 413, 669; — *uitstellen der behandeling van artt.*, 24 Julij, 1191; — met tien anderen leden *tot het beleggen eener vergadering*, voor de behandeling van het w. o. betrekkelijk den spoorweg van Antwerpen naar Roozendaal, 721, 722; — *tot het uitstellen der beslissing*, te nemen op de conclusie van het rapport nopens het verslag over de verrigtingen van het armbestuur (1851), 797.

Nominatien (opmaking van) in de Tweede Kamer; 1°. voor het Voorzitterschap; 2°. ter vervulling van vacatures in de Algemeene Rekenkamer; 3°. id. in den Hoogen Raad. z. op die woorden.

Noorwegen. z. Boosdoeners.

Nut. (algemeen) z. Kunstweg. Onteigening. Spoorweg.

Officieren in Nederlandsch Indie. (bevordering, pensionering en ontslag van) z. Ber. (2e. K.) over art. 45 van het Regeringsreglement aldaar, II. 1193-1208.

Onderstand. (domicilie van) z. Algem. ber. (2e. K.) over het w. o. Regeling van het armbestuur, en over het 2de hoofds., 2de afd.; = (verhaal van verleenden), z. Ber. over het 3de hoofds.

Onderwerpen dan wets-voorstellen. (Beraadsl. over andere)

I. Over het verzenden naar de comm. *ad hoc* van adressen over aangenomen w. o., 5-6; - het al of niet toelaten van leden, 15-16, 19-20.

II. Over de daarstelling van bijzondere scholen der eerste klasse, 623-626, 717-721, 745-762. z. verder Adressen. Scholen. — persoonlijke feiten, enz., 438, 549, 593-594, 665, 761, 982[6], 995, 1119-1120, 1156, 1203; - het al of niet behandelen van een voorstel tot wijziging der concl. van een rapp. na daarover gesloten beraadsl., 627; - het behandelen van onderwerpen buiten de bepalingen van eenig w. o. gelegen, 643-648; - het niet houden van een tweede onderzoek van een w. o. in de afdeelingen, 978-979, 986, 1115, 1128[5], 1172; - het voordragen van amend., 59, 1213; - het al of niet behandelen van zaken bij een niet genoegzaam aantal leden, 1421, 1423; - het al of niet verleenen van het woord voor de derde maal, en de uitlegging van art. 52 van het reglement van orde, 363, 1207, 1210, 1219, 1221, 1222-1223, 1239, 1274, 1415; - te houden stemmingen, 609, 628, 1139, 1391, 1416; - onregelmatigheden bij gehouden stemmingen, 647-648; - het al of niet toelaten van leden tot stemmingen, 1172, 1186; — Beraadsl. over adressen. z. Adressen; = interpell. aan Ministers en het geven van verlof daartoe. z. Interpellatien; = rapp. omtrent geloofsb. z. Leden; = vast-

stelling van werkzaamheden. z. Orde; = over voorstellen van leden. z. Motien van orde.

Onderwijs. (inrigting van, en wettelijke bepalingen omtrent het), z. de Ber. (2e. K.) over het Adres van antwoord; en Scholen. = (staat van het bijzonder en openbaar lager), z. Ber. (1e. en 2e. K.) over hoofds. V der Staatsbegrooting voor 1854; = op de hoogescholen, = (hooger), = in verband met kunsten en wetenschappen, = (ministerie van), = in taal- en geschiedkunde (splitsing van), z. Ber. (2e. K.) over hetzelfde hoofds.; = in Nederl. Indie, z. Gouverneur-Generaal. en Nederl. Indie.

Onkosten voor regterlijke collegien. (kleine), z. Ber. (1e. en 2e. K.) over hoofds. IV der Staatsbegrooting voor 1854.

Onteigening vordert van perceelen tot uitbreiding van de gemeente Arnhem. (LXXXIV. Wets-ontwerp verklarende dat het algemeen nut de)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 27 Mei 1854, b. 982; Kon. boods., 26 Mei; - Ontw. van wet; - Mem. van toel.; B. 715 en 716; — Benoeming der comm. van rapptrs., 1047; - Eindversl. der comm., 3 Junij, B. 732 (uitgebr. id., 1053); — Ber. over het in behandeling nemen van het w. o., 1053, 1054; — Ber., 12 Julij; - Ber. over het eenig art. en de beweegred., 1061; - Aann. met algem. (44) stemmen, 1061.

Adres betrekkelijk dit wets-ontwerp ingek., 1058; rapp. 1061.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 23 Aug., 209; - Inhoud, 210; — Ben. der comm. van rapptrs., 219; - Versl. der comm., 220 (uitgebr. 28 Aug., 219); — Aann. zonder ber. met algem. (31) stemmen, 30 Aug., 229.

De wet is den 1 Sept. vastgesteld (*Staatsblad* 1854, no. 127).

Ontvangsten. z. Landsdrukkerij. Pensioenfonds. Rekening. Steenweg. Verstrekkingen.

Onzijdigheid. z. Neutraliteit.

Oorlog. z. Gouverneur-Generaal. Interpellatien. Neutraliteit. Verstrekkingen. = (bureaucratie bij het departement van) z. Ber. (2e. K.) over hoofdstuk X der Staatsbegrooting voor 1854; = (minister van), z. H. F. C. baron Forstner van Dambenoy. Interpellatien. = op Java in vroegere tijden, z. Ber. (2e. K.) over art. 45 van het Regerings-reglement voor Nederlandsch Indie, II. 1193-1208.

Oorlogsschip in sommige onzer zeehavens. (bezoek van een Fransch) z. Interpellatien, 1 Junij en 17 Julij, II. 1032-1035, 1093-1098.

Oosting, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Leeuwarden. (Mr. J. Bieruma)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1853, der *tweede* afd. lid, 6; rapptr. voor de w. o. Kunstweg in Friesland, 29; Ontvangsten en uitgaven van het pensioenfonds voor ambtenaren, 40; - gedur. Nov. en Dec. der *eerste* afd. lid, 147; rapptr. voor het w. o. Bekrachtiging van provinciale belastingen, 219; - gedur. Febr. en Maart 1854 der *vijfde* afd. lid, 558; lid der commissie voor de verzoekschriften, id. (brengt verslagen uit, 570-571, 677-678, 687-688, 774); rapptr. voor de w. o. Vrijdom van inkomende regten in Indie voor guano enz., 559; Verhooging van hoofds. X der Staatsbegrooting voor 1854, b. 566; - gedur. Mei en Junij der *vijfde* afd. lid, 727; - gedur. Julij en Aug. der *eerste* afd. lid, 1059; — Lid eener comm. *tot onderzoek van regeringsverslagen* enz.: Verbod van invoer van wapenen op Sumatra, 39; - Uitvoer van wapenen uit Oost-Indie, 556; - Publicatie betreffende den aanvoer van rijst in Indie, 1057.

Spreekt, bij de beraadslagingen, over *wets-ontwerpen:* Staatsbegrooting voor 1854, hoofdst. IV, 5de afd. (kosten der rijkspolitie), 208, 209, 210; hoofdst. V, 11de afd. (telegrafie), 292; hoofdst. VI, 3de afd. (Israëlitisch kerkgenootschap), 309; - Afschaffing van tonnegeld en accijns op het geslagt, algem. ber., 442-444 (verbet. 495); - Regeling van het armbestuur, algem. ber., 793-795; art. 27, b. 903-904; — *de concl. van rapporten:* 1o. *op het verzoekschrift* van L. van Vliet, omtrent het met hem voorgevallene op Java, 943; - 2o. *op de Publicatie* omtrent den vrijen aanvoer van rijst in Indie, 1285.

Openingsrede en adres van antwoord. (I.)

Openingsrede, uitgesproken 19 Sept. 1853, Vereenigde zitting; — Comm. tot ontvangst en uitgeleide van den Koning, id.

I. Bij de Eerste Kamer, voorstel tot het beantwoorden der openingsrede, 6; - Comm. tot het ontwerpen van een adres van antwoord, 7; - *Ontwerp-adres van antwoord ter tafel gebragt, 7; - Gewijzigd ontw. medegedeeld, 22 Sept., 10 en 11; — Beraadsl., 23 Sept., 13; - Aann. met algem. (23) stemmen; - Benoeming der comm. tot aanbieding aan Z. M., 13; - Rapp. der comm. met het weder-antwoord des Konings bij de aanbieding, 16.

II. Bij de Tweede Kamer, comm. tot het ontwerpen van een adres van antwoord, 7, 9; - *Ontwerp-adres van antwoord ter tafel gebragt, 9 Sept., 9; - Gewijzigd ontw. 24 Sept., 13-14; — Beraadsl., 26 Sept., 15-28; - Aanneming met algem. (42) stemmen, 26 Sept., 28; - Benoeming der comm. tot aanbieding aan Z. M., 28; - Rapp. der comm. en weder-antwoord des Konings bij de aanbieding, 29.

Orde van werkzaamheden. (vaststelling van)

I. In de Eerste Kamer: 11, 15, 20, 25, 28, 35, 49, 50, 55, 111, 115, 121, 126, 161, 220; - Ber. over die vaststelling, 48-50, 51-52, 111.

II. In de Tweede Kamer: 37, 40, 47, 56, 57, 71, 81, 103, 118, 133, 145, 161, 309, 334, 404, 556, 563, 564, 567, 614, 621, 669, 676, 689-691, 704, 720, 727, 729, 772, 777, 797, 825, 831, 847, 869, 901, 913, 945, 955, 1029, 1053, 1059, 1062, 1063, 1119, 1136, 1266, 1325; - Ber. over die vaststelling, 47, 70, 71, 133, 556, 689-691, 704, 720, 955, 1053-1054, 1059, 1063, 1180, 1191, 1275, 1325-1330, 1441.

Zie verder het woord Wets-ontwerpen, en de betrekkelijke onderwerpen, alsmede de door de Voorzitters hieromtrent gedane voorstellen.

Oudermeulen, lid der Eerste Kamer voor de provincie Noordholland. (F. van der)

I. Is, gedur. het zittingjaar, lid der comm. voor de verzoekschriften, 5; brengt versl. uit, 121, 225; — gedur. Sept. 1853 der *eerste* afd. lid, 6; - gedur. Dec. der *vierde* afd. lid, 17; rapptr. voor de w. o.: Amortisatie enz. van schuld, 19; Bekrachtiging eener overeenkomst met de handel-maatschappij, 23; - gedur. April 1854 der *derde* afd. lid, 109; rapptr. voor de w. o.: Amortisatie van schuld, Wijziging van hoofdst. VI der Staatsbegrooting (1853), Wijziging der wet tot uitoefening der groote visscherij, 111; - gedur. Junij der *eerste* afd. lid, 148; rapptr. voor het w. o. Uitgaven wegens verstrekkingen voor Marine en Oorlog, 161; - gedur. Julij der *derde* afd. lid, 210; rapptr. voor het w. o. Regerings-reglement voor Nederl. Indie, 219; — Lid eener comm. tot in- en uitgeleide van den Minister van Binnenl. Zaken, (Vereenigde zitting, 4 Sept. 1854.)

Spreekt, bij de beraadslag. over *wets-ontwerpen:* Uitgaven wegens verstrekkingen (Oorlog) 1853, b. 24; Staatsbegrooting voor 1854; hoofdst. V (Binnenl. zaken), 90; hoofdst. VII (R.-k. Eeredienst), 94; - Muntwezen in Nederl. Indie, 143-144; - Regeling van het armbestuur, 185; - Regerings-reglement van Nederl. Indie, 235; — *het voorstel* van den heer van Dam van Isselt, van 20 Sept., nader behandeld, 22 Sept., 10.

Overeenkomsten. z. Aftogtsregt. Boosdoeners. Gouverneur-Gener. Handel-maatschappij. Postverdrag. = met Engeland van 1824, betrekkelijk koloniale aangelegenheden. z. Ber. over art. 47 van het Regerings-reglement in Nederl. Indie, II. 1215-1219.

Paardenposterij. (XLII. Wets-ontwerp tot opheffing der)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 14 Feb. 1854, b. 557; — Kon. boods. 23 Jan.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 411-413; — Benoeming der comm. van rapptrs., 559; - Voorl. verslag der comm., 27 Feb., B. 462-464; — Mem. van beantw., 13 Maart; - Nota van wijz.; — Eindversl. der comm., 14 Maart, B. 514-516, (uitgebragt 14 Maart, 616); — Beraadsl. over het w. o. in het algemeen, 619-621; - Aanneming met 55 tegen 2 stemmen, 18 Maart, 621.

Adressen betrekkelijk dit w. o., 559, 565, 611, 617, 629; rapporten, 571, 620, 833.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer 5 April, 108; - Inhoud, 110; — Benoeming der comm. van rapptrs., 117; - Versl. der comm., 11 April, 128, (uitgebragt 27 April, 127); — Beraadsl., 29 April, 135 en 136; - Aann. met algem. (32) stemmen, 136.

Adressen betrekkelijk dit w. o., 108, 111; rapport, 121.

De wet is den 30 April vastgesteld, (*Staatsblad* 1854, no. 74).

Padie en rijst. z. Aanvoer.

Pahud, *Minister van Kolonien.* (Chs. F.)

I. Spreekt, in de Eerste Kamer bij de beraadslagingen, over: *wets-ontwerpen:* Muntwezen in Nederl. Indie, 141-143, 145; - Regerings-reglement van Nederl. Indie, 235-237.

II. Id. in de Tweede Kamer bij de beraadslagingen over: *het adres van antwoord op de troonrede* (parag. 4), b. 19, 20, 21; — *wets-ontwerpen:* Muntwezen in West-Indie, 41; - Overeenkomst met de handel-maats., algem. ber., 118[1-4]; eenig art., 118[4]; - Staatsbegr. voor 1854, hoofds. VIII, algem. ber., 337; - hoofds. XI, algem. ber., 385-386, 396[1-3] (koloniale archiven), 396[3-4]; - Muntwezen in Nederl. Indie, 642, 648, 654[1-5], art. 1, b. 670[1]; art. 3, id.; art. 4, b. 670[1-3]; art. 5, b. 670[3-4]; art. 6, b. 670[4], art. 8, id.; art. 11, id.; nieuw art. 14, id.; art. 15, b. 670[4], 676[1]; art. 16, b. 676[1-2]; art. 17, b. 676[2]; art. 18, id.; art. 21, id.; - Ontwerp lit. *B*, art. 2, id.; - Koloniaal batig slot (1851); algem. ber., 776[1-2]; - Regerings-reglement van Nederl. Indie, algem. ber., 1128[1-7], 1119, 1120, 1124-1125, 1127-1128, 1128; 1ste hoofds., 1130; art. 4, b. 1131, 1132-1133, 1136; art. 5,

1137, 1138; art. 8, b. 1139; art. 12, b. 1140, 1142, 1143-1144; art. 15, b. 1146; art. 17, b. 1147, 1149; art. 20, b. 1149; 2de hoofds., 1158; art. 24, b. 1159, 1160, 1161; art. 25, b. 1163, 1165; art. 26, b. 1165-1166, 1167, 1169, 1170; art. 27, b. 1172; art. 28, b. 1173; art. 31, b. 1173; art. 34, b. 1173; art. 36, b. 1174; art. 37, b. 1174; art. 39, b. 1175, 1176, 1180, 1184; art. 40, b. 1185, 1185-1186; art. 41, b. 1187-1188, 1189, 1191; art. 42, b. 1209; art. 43, b. 1209-1210, 1210; art. 44, b. 1192-1193; art. 45, b. 1195-1196, 1205-1206, 1211, 1212-1213, 1213-1214; art. 47, b. 1217-1218, 1220, 1221; art. 48, b. 1228-1229, 1229, 1233, 1235; art. 49, b. 1237; art. 50, b. 1238, 1240; art. 51, b. 1241, 1241-1242; art. 52, 1243-1244; art. 54, b. 1246; art. 56, b. 1247, 1248; art. 58, b. 1252-1253, 1254; art. 59, b. 1258-1259; art. 60, b. 1310, (verbet., 1296, 1400); art. 62, b. 1276-1277, 1278; art. 63, b. 1279, 1280; art. 64, b. 1281; art. 65, b. 1290-1291, 1293-1294; 4de hoofds., 1295, 1296; art. 70, b. 1301-1302, 1305; art. 72, b. 1332-1333, 1340, 1341-1342; art. 78, b. 1348; art. 79, b. 1348; art. 85, b. 1349; art. 87, b. 1354, 1355; art. 89, b. 1355, 1356; art. 95, b. 1356; art. 97, b. 1356-1357; art. 98, b. 1357; art. 104, b. 1358; art. 108, b. 1361, 1363, 1364; art. 112, b. 1365; art. 113, b. 1366-1367, 1374-1375, 1391; art. 114, b. 1392; nieuw art. 118, b. 1414-1415, 1415; art. 118, b. 1416, 1417; art. 120, b. 1418, 1419, 1419-1420, 1421; 7de hoofds., 1427-1428, 1429; art. 124, b. 1430-1431; art. 125, b. 1434; art. 127, b. 1436; art. 128, b. 1437; art. 129, b. 1438; art. 131, 1438, 1439, 1440, 1441; art. 132, b. 1441; — *de concl. van het rapp. op de Publicatie* wegens vrijen aanvoer van rijst in Indie, 1285; — *voorstellen van leden:* interpell. van den heer van Eck, omtrent het Kon. besluit van 13 Jan. 1854, ten aanzien van de gouvernements-archiven in Nederl. Indie, 569; — voorstellen der heeren Groen van Prinsterer, 21 Maart, 648; - van Lijnden, 26 Julij, 1232; - de Man, id.; - van Heiden Reinestein, 2 Aug., 1337; - Sloet tot Oldhuis, 5 Aug, 1400.

Brengt veranderingen aan bij de beraadslagingen over *wets-ontwerpen:* Muntwezen in West Indie, art. 1, b. 41; - Muntwezen in Nederl Indie, art. 4, b. 670[1]; art. 8, b. 670[4], art. 11, id.; nieuw art. 14, id.; art. 16, id.; art. 18, b. 676[2]; - Regerings-reglement in Nederl. Indie, art. 17, b. 1147, 1149; art. 25, b. 1163, 1165; art. 34, b. 1173; art. 43, b. 1210; art. 47, b. 1220; art. 48, b. 1229; art. 51, b. 1242; art. 124, b. 1431; art. 131, b. 1441.

Pallandt van Waardenburg en Neerijnen, lid der Eerste Kamer voor de provincie Gelderland. (H. W. baron van Aylva van)

I. Zendt zijne geloofsbrieven in, 20 Sept. 1853, b. 4; (Benoeming eener comm. tot onderzoek; Verslag der comm., 4, 5); neemt zitting, 2 Dec., 15.

Is, gedur. het zittingjaar, lid der huishoudel. commissie, 9; — gedur. Sept. 1853, der *eerste* afd. lid, 6; - gedur. Dec. der *vierde* afd. lid, 17; rapptr. voor de w. o.: Bijdrage aan de Rhijnspoorweg-maats., Bijdrage aan het fonds voor de droogmaking van het Haarlemmer-meer, 19; - gedur. April 1854 der *derde* afd. lid, 109, onder-voorz., 111; rapptr. voor de w. o.: Spoorweg van België naar het Hollandsch diep, Verhooging van hoofdst. X der Staatsbegrooting (1854), Id. van hoofdst. VIII, b. 111; Verhooging van hoofdst. VII der Staatsbegr. van 1853, Naturalisatie van B. E. G. Driessen en 25 anderen, Vrijdom van inkomende regten voor meststoffen in Indie, 117; - gedur. Junij der *derde* afd. lid, 148; voorzitter, 161; - gedur. Julij der *derde* afd. lid, 210, onder-voorz., 219; — volgens kennisgeving afwezig, 7, 107.

Pandelingschap in Nederl. Indie. z. Ber. (2e. K.) over het w. o. Regerings-reglement aldaar. II. 1418-1420.

Pape, (Mr. J. D. W.) officier van justitie bij de arrondissements-regtbank te 's Hertogenbosch, 1ste candidaat bij de opmaking der nominatie ter vervulling eener vacature in den Hoogen Raad, II. 566; — Lid van dien raad, II. 671.

Paspoort van Grijpskerke, lid der Eerste Kamer voor de provincie Zeeland. (Jhr. mr. M. C.)

I. Is, gedur. het zittingjaar, lid der comm. voor de verzoeks, 5; brengt versl. uit, 121, 163, 165, 168, 207; - gedur. Sept. 1853 der *derde* afd. lid, 6; - gedur. Dec. der *derde* afd. lid, 17; - gedur. April 1854 der *eerste* afd. lid, 109; rapptr. voor de w. o.: Wijziging der wet tot uitoefening der groote visscherij, Waterkeeringen in Zeeland, Vereeniging van gemeenten, 111; Abonnementen van commissien van administratie voor de gevangenissen, Pensioen der militaire leden van het militair geregtshof, 117; - gedur. Junij der *derde* afd. lid; 148; rapptr. voor de w. o.: Verlenging van den termijn, van art. 293 der gemeentewet, Uitgaven wegens verstrekkingen voor Marine en Oorlog (1854), 161; Bestraffing van misdrijven van krijgsvolk te water, 163; - gedur. Julij der *tweede* afd. lid, 210; — stemopnemer, 9; — volgens kennisgeving afwezig, 209.

Spreekt bij de beraadslaging, over *wets-ontwerpen:* Staatsbegrooting voor 1854, hoofdst. V (Binnenl. zaken), 81-82; - Regeling van het armbestuur, 183-184; - Ruiling met de gemeente Middelburg, 225.

Pauperisme. z. Armen. Armbestuur.

Pensioen der militaire leden van het Hoog Militair Geregtshof. (XXX. Wets-ontwerp tot regeling van het)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 12 Dec. 1853, 397; — Kon. boods., 11 Dec.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 218-220; — Benoeming der comm. van rapptrs., 559; - Voorl. versl. der comm., 1 Maart, B. 465-467; — Mem. van beantw. en nota van wijzig., — Eindversl. der comm., 18 Maart, B. 522-523, (uitgebragt 18 Maart, 621); — Beraadsl., 24 Maart, algem. ber., 686 en 687; - Aanneming met 41 tegen 20 stemmen, 687.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 5 April, 108; - Inhoud, 110; — Benoeming der comm. van rapptrs., 117; - Verslag der comm., 8 April, 121 en 122, (uitgebragt 10 April, 120); — Beraadsl., 11 April, 125 en 126; - Aanneming met 27 tegen 6 stemmen, 126.

De wet is den 15 April vastgesteld (*Staatsblad* 1854, no. 41).

——— aan mindere geëmploijeerden, werklieden en bedienden op daggeld werkzaam bij inrigtingen van 's Rijks zee- en landmagt, niet begrepen in de wetten van den 28sten Augustus 1851 (*Staatsbladen* no. 127-129), en op 's Rijks jagten en werkvaartuigen; mitsgaders aan hunne weduwen en kinderen. (XXXV. Wets-ontwerp betreffende het verleenen van)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 21 Dec. 1853, 535; — Kon, boodschap, 21 Dec.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel.; - * Staten van betrekkingen bij 's Rijks militaire inrigtingen welker toekomstige titularissen eene vaste aanstelling zullen erlangen en aan de bepalingen op de burgerlijke pensioenen onderworpen zullen worden; - * Besluit betrekkelijk het verleenen van pensioen of tot verhooging van gagement aan hospitaal- en andere bedienden; - * Id. betrekkelijk het pensioneren van ambtenaren en geëmploijeerden bij de directie der artillerie-stapel- en constructie-magazijnen; - * Id. betrekkelijk het vast en tijdelijk aanstellen van geëmploijeerden en werkvolken op 's Rijks werven; - * Staten van betrekkingen bij 's Rijks militaire inrigtingen aan welke daggeld verbonden is; - * Naamlijst van personen afkomstig van 's Rijks werf te Rotterdam en het magazijn te Delfshaven, die onderstand genieten; - * Opgaven van geëmploijeerden, werklieden en bedienden, bij 's Rijks militaire inrigtingen op een verminderd daggeld in dienst gehouden; - * Opgaven van weduwen van geëmploijeerden enz., die in afwachting van pensioen tijdelijk onderstand bekomen; B. 231-238; — Benoeming der comm. van rapptrs., 561; - Voorl. versl. der comm., 18 Maart, B. 526-529; — Mem. van beantw. met Nota's van wijziging, April en Mei 1854, B. 627-630, 682; — Eindversl. der comm., 2 Mei 1854, B. 630 (uitgebr. id., 727); Ber., 5 en 8 Mei; - Algem. ber., 738-741; - Ber. over art. 2 en het amend. van den heer Ter Bruggen Hugenholtz, 741 en 742; = over art. 4, b. 742-744 en 744[2] (verdaging der beraads., 744); - Aann. der artt. 4-20, b. 763-768; - Ber. over art. 21 en het amend. van den heer de Kempenaer, 768-770; = over en aannem. van een nieuw art. 30 van den heer de Kempenaer en een sub-amend. van den heer van Akerlaken, 770-772; - Aanneming van het w. o. met 82 tegen 19 stemmen.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 15 Junij, 147; - Inhoud, 148-152; — Benoeming der comm. van rapptrs., 161; - Versl. der comm., 19 Junij, 162 (uitgebragt id., 161); — Aanneming zonder ber., met algemeene (28) stemmen, 21 Junij, 163.

De wet is den 24 Junij vastgesteld (*Staatsblad* 1854, no. 92).

Pensioenfonds over 1852. (XCVII. * Rekening van ontvang en uitgaaf wegens het)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer 17 Julij, 1093; — Benoeming eener comm. tot onderzoek, 1093; - Verslag der comm. 5 Aug., B. 822[7], (uitgebragt id., 1400); — Goedkeuring der concl. van het rapp. zonder ber. en zonder hoofd. stemming, 7 Aug., 1420.

——— voor burgerlijke ambtenaren over het jaar 1854. (XIII. Wets-ontwerp tot regeling der ontvangsten en uitgaven, van het)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer 17 Oct. 1853, b. 33; — Kon. boods. 11 Oct.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel; - Uitgewerkte en toelichtende staat; - Opgave van de bezittingen van het pensioenfonds op 15 Sept. 1853, B. 96-97; — Benoeming der comm. van rapptrs., 40; - Eindversl., 19 Nov., B. 167, (uitgeb. 19 Nov, 133); — Aann. zonder ber. den 22 Nov., met algem. (62) stemmen, 150.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer 2 Dec., 17; - Inhoud, id., — Benoeming der comm. van rapptrs., 23; - Verslag der comm., 9 Dec., (uitgeb. 10 Dec.), 28; — Beraadsl., 12 Dec.; - Aanneming met algem. (30) stemmen, 33.

De wet is den 14 Dec. vastgesteld (*Staatsblad* 1853, no. 127).

Persoonlijke feiten. z. Onderwerpen.

Pfister, (J. J.), directeur der registratie en domeinen van Zuidholland; 2de candidaat bij de opmaking der nominatie ter vervulling eener vacature bij de Algemeene Rekenkamer, II. 136; — Lid dier Kamer, II. 557.

Philipse, lid der Eerste Kamer voor de provincie Zuidholland. (Mr. J. A.)

Is belast met het beleid der vereenigde zittingen van 19 Sept. 1853 en 4 Sept. 1854. z. Openingsrede en Sluitingsrede.

I. Is, gedurende het zittingjaar, Voorzitter der Kamer, 3; - aanvaardt het voorzitterschap, na goedkeuring zijner geloofsbrieven, 4; (Benoeming der comm. tot onderzoek der geloofsbr.; Verslag der comm., 3) — Lid der huishoud. comm., 9; — aan het hoofd eener commissie gezonden naar den Koning, 13; - doet verslag, 16.

Geeft kennis van: A. *ingekomen stukken:* koninkl. besluiten, 3, 107; - wets-ontwerpen, 16, 25, 28, 35, 108, 147, 209; en van daarop uitgebragte verslagen, 20, 25, 28, 35, 39, 50, 55, 111, 115, 127, 161, 165, 168, 219; - regeringsverslagen enz., 5, 16, 107, 108, 117, 127, 163, 167, 209; - missives van ministers, 108, 113, 117, 127, 147, 163, 167; id. van leden der Kamer, 1, 7, 15, 19, 52, 107, 111, 127, 147, 161, 163, 209, 219; id. van den directeur van het Kabinet des Konings enz., 7, 107-108, 127, 147, 209; - verzoekschriften, 5, 16, 108, 147, 161, 163, 165, 201, 209; - boekwerken enz., 5, 16, 17, 20, 28, 39, 108, 111, 127, 147, 161, 209; — B. *gedane benoemingen door de afdeelingen:* voorzitters en onder-voorzitters, 7, 19, 23, 35, 111, 161, 219; - leden der comm. van redactie voor het adres van antwoord, 7; - rapptrs. voor w. o., 19, 23, 35, 39, 111, 117, 161, 163, 165, 219.

Benoemt commissien: voor de verzoekschriften, 5; id. voor de stenographie, 13; id. tot onderzoek van geloofsbrieven, 4, 9, 15, 107; z. ook Openingsrede en Sluitingsrede.

Verdaagt de zitting wegens niet genoegzaam aantal leden, 15, 105; - verandert de openbare zitting in comité-generaal, 51, 71, 168, 179.

Doet voorstellen betrekkelijk de regeling der werkzaamheden, 111, 115, 120, 126, 127, 128, 133, 161, 165, 168, 190, 220.

Spreekt, tot handhaving van voorschriften van het reglement van orde, het geven van opheldering, het stellen der in stemming te brengen vragen, het geregeld doen afloopen der werkzaamheden enz., bij de beraadslaging over 1°. het w. o. Verhooging van hoofds. VIII der Staatsbegrooting (1854), b. 115; 2°. het voorstel van den heer van Dam van Isselt, 108; 3°. de orde van werkzaamheden, 111, 115, 190.

Philippijnsche eilanden. z. Ber. (2e. K.) over het w. o. Regerings-reglement voor Nederlandseh Indie, II. 1114, 1321.

Poel, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Dordrecht. (Mr. J. D. van der)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. der *derde* afd. lid, 7; - gedur. Nov. en Dec. *derzelfde* afd. lid, 147; lid der comm. voor de verzoeksch., id, (brengt versl. uit, 431-432); - gedur. Febr. en Maart der *vierde* afd. lid, 558; rapptr. voor de w. o.: Wijziging van hoofdst. IV der Staatsbegrooting voor 1854, Pensioen der militaire leden van het hoog militair geregtshof, 559; Naturalisatie van Haaeke en negen anderen, Wijziging der wetten betreffende den aceijns op het gemaal, 566; Bestraffen van misdrijven van krijgsvolk te water, 617; Vergoeding van rente aan de Rhijnspoorweg-maatschappij, 689; - gedur. Mei en Junij der *eerste* afd. lid, 726; rapptr. voor de w. o.: Ruiling tussehen het bestuur der domeinen en Middelburg, 733; Naturalisatie van P. J. Heijning en 9 anderen, 1047; Verlenging van den termijn van art. 293 der gemeentewet, 1053; - gedur. Julij en Aug. der *vijfde* afd. lid, 1059; — Lid eener comm. *tot onderzoek van regeringsverslagen* enz.: Rekening van verstrekkingen door Marine (1853), 1093; - Opgave van verkoop van domeinen (1853), 726; = gezonden naar den Koning, 4; — volgens kennisgeving afwezig, 345.

Spreekt, bij de beraadslaging, over het *wets-ontwerp*: Regeling van het armbestuur, algem. ber., 804-806, (verbet., 834).

Polders. (calamiteuse) in Zeeland. z. Interpellatien.

Politie: ten platten lande. z. Ber. (2e. K.) over hoofdst. IV der Staatsbegrooting voor 1854, en Algem. ber. (1e. K.) over dezelfde begrooting; = (rijks). z. id. = (gemeente). z. id. = (geheime correspondentie-gelden ten dienste der) z. idem.

Poorter, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict 's Hertogenbosch. (Dr. J. H. H. de)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1853 der *tweede* afd. lid, 7; rapptr. voor het w. o. Begrooting wegens den arbeid der gevangenen, 40; - gedur. Nov. en Dec. *derzelfde* afd. lid, 147; - gedur. Feb. en Maart 1854 *derzelfde* afd. lid, 558; rapptr. voor de w. o.: Naturalisatie van Driessen en zeven anderen, Naturalisatie van Hill en zeven anderen, 559; - gedur. Mei en Junij der *vierde* afd. lid, 727; - gedur. Julij en Aug. *derzelfde* afd. lid, 1059; — Lid eener comm. *tot onderzoek van regeringsverslagen*, enz.; Invoer van wapenen op Sumatra, 39; - Uitvoer van munten uit Oost-Indie, 556; - Rekening aangaande de landsdrukkerij, 1093; - Inlichtingen op het adres van A. Ruijssenaers, 1317; — volgens kennisgeving afwezig, 15.

Spreekt bij de beraadslagingen, over *wets-ontwerpen:* Overeenkomst met de handel-maatschappij, eenig art., 114, 117; - Staatsbegrooting voor 1854, hoofds. IX B, 9de afd. (posterijen), 361; 10de afd. (kosten van administratie der domeinen), 363; - Wet op de middelen, algem. ber., 409, 418; - Muntwezen in Nederl. Indie, art. 5, b. 663; art. 6, b. 663; - Pensioen der militaire leden van het militair geregtshof, algem. ber., 686, 687; - Wijziging der wetten op den accijns van het gemaal, algem. ber., 967; - Wijziging van het tarief van regten van in-, uit- en doorvoer, algem. ber., 1449; — *de conclusie van het rapport* op het verzoekschrift van korenmolenaars uit Winschoten, 964; — *de orde van werkzaamheden*, 1325, 1327.

Doet voorstellen: omtrent *de orde van werkzaamheden*, 1325; — *het houden van avondzitting* (7 Aug.), 1425,

Postdirecteuren. postgebouw te Amsterdam. postwezen. postzegels. z. Ber. (2e. K.) over hoofds. IX *B* der Staatsbegrooting voor 1854.

Postverdrag, gesloten tussehen Nederl. en Hannover. (XXIX.)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer 3 Dec. 1853, b. 277. — Begeleidende miss. van 24 Nov., B. 206; - *Postverdrag. (Dit luidt zoo als het is medegedeeld in no. 290 der Staatscourant); — Benoeming der comm. tot onderzoek, 277; - Versl. der comm., 20 Feb. 1854, B. 446, (uitgeb. 21 Feb., 562); - Goedkeuring der concl. van het rapp. zonder ber. en zonder hoofdelijke stemming, 27 Feb., 563.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer 5 Dec., 19.

Provinciale belastingen. (XXVII. Wets-ontwerpen ter bekrachtiging van)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 24 Nov. 1853, b. 161; — Kon. boods., 24 Nov.; - Ontw. van wet, betrekkelijk Zuidholland, Noordholland, Zeeland, Friesland, Overijssel, Groningen en Drenthe, met Mem. van toel. en Staten van voorgedragen en geheven belastingen, B. 173-177; — Benoeming der comm. van rapptrs., 219; — Eindversl., 7 Dec., B. 205 en 206, (uitgebr., 7 Dec., 334); — Aanneming zonder beraadsl., 13 Dec., met algem. stemmen, met uitzondering van dat betrekkelijk Friesland, waartegen 1 stem werd uitgebragt.

Adres betrekkelijk de belasting in Friesland, 155; rapp. 366.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 15 Dec., 35; - Inhoud, id.; — Benoeming der comm. van rapptrs., 39; — Versl. der comm., 16 Dec., 50, (uitgebragt, 19 Dec., id.); — Beraadsl., 20 Dec., 55; - Aanneming met algemeene stemmen, 55.

De wetten zijn den 22 Dec. vastgesteld (*Staatsbladen* 1853, no. 130-137).

Provó kluit. (Mr. H.) burgemeester van Amsterdam; 1ste candidaat bij de opmaking der nominatie ter vervulling eener vacature in den Hoogen Raad, II. 135; — Lid van dien raad, II. 430.

Publicatie. z. Aanvoer. Sumatra. Uitvoer.

Raad van Adel. (fonds van den hoogen) z. Ber. (1e. en 2e. K.) over de Wet op de middelen voor 1854.

——— van Nederlandsch Indie en zijne werkzaamheden; z. het woord Gouverneur-Generaal. en Beraadsl. over het wets-ontw. Regerings-reglement aldaar; II. 1139-1149, 1173, 1174-1184, 1223-1241, 1342-1348, 1356-1357.

Radicaal van Indisch ambtenaar. z. Ber. (2e. K.) over het w. o. Koloniaal batig slot over 1851.

Raming. z. Uitgaven. Verstrekkingen.

Rappard, *Minister voor de Zaken der Hervormde en andere Eeredienst*en, *behalve die der Roomsch-Katholijke*, van 20 Jan. 1854. (Jhr. mr. A. G. A. ridder van) z. I. 107. I. 557.

Rappard, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Amersfoort. (Jhr. mr. W. L. F. C. ridder van)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1853 der *derde* afd. lid, 7; voorzitter, id.; — lid der comm. voor *het adres van antwoord*, id.; rapptr. voor de w. o.: Hoofds. I, II, IX *A*, IX *B* en XII der Staatsbegrooting voor 1854, Wet op de middelen, Vereffening van het tekort over 1848, b. 29, 33; Vermindering van regten op invoer van granen, 40; Afschaffing van tonnegeld en aceijns op geslagt, 41, 155; - gedur. Nov. en Dec. der *vierde* afd. lid, onder-voorz., id.; - gedur. Feb. en Maart 1854 der *eerste* afd. lid, 558; voorzitter, id.; rapptr. voor de w. o.: Verwisseling van staatsschuld, Amortisatie van nationale schuld, Regeling

van het fonds van koopprijzen van domeinen (1853 en 1854), b. 566; - gedur. Mei en Junij der *vierde* afd. lid, 727; - gedur. Julij en Aug. der *derde* afd. lid, 1059; voorzitter, id.; rapptr. voor het w. o. Verhooging van hoofds. IX *B* der Staatsbegrooting (1853), b. 1063; — Lid eener comm. *tot onderzoek van regeringsverslagen*, enz.: Verslag omtrent de wees- en momboirkamers (1853), b. 563; - Rekening van het fonds der domeinen (1852), b. 1093; (brengt versl. uit, 1248); = gezonden naar den Koning, 28; — volgens kennisgeving afwezig, 565.

Spreekt, bij de beraadsl., over: *het adres van antwoord op de troonrede*, paragr. 1, b. 16; paragr. 8, b. 26, 27, 28; — *wets-ontwerpen:* Bouwen enz. bij vestingen, art. 28, b. 69; - Staatsbegrooting voor 1854, hoofds. IV, algem. ber., 203-204; 5de afd. (kosten der rijks-politie), 211; 7de afd. (gebouwen), 213-214; hoofds. V, 7de afd. (onderwijs), 265, 273; hoofds. IX *A* (amortisatie van schuld), 343-344, 350-352; - Afschaffing van tonnegeld en accijns op geslagt, algem. ber., 478-481; - Vereeniging van gemeenten (Echteld en Yzendoorn), 682-683, 683; - Pensioenen van mindere beambten bij etablissementen van zee- en landmagt, art. 2, b. 741-742; art. 4, b. 742, 743-744; - Regeling van het armbestuur, art. 14, b. 870; art. 66, b. 929-930, 930; - Verandering in de bestraffing van misdrijven, algem. ber., 1013-1014; art. 13, b. 1019-1020, 1021; art. 14, b. 1025, art. 15, b. 1027, 1046[3]; art. 16, id.; art. 18, id.; nieuw art. 19, b. 1046[3] en 1046[4], 1038; art. 20, b. 1040; art. 21, b. 1046[4]; art. 22, id.; nieuw art. 24, id.; - Regerings-reglement van Nederl. Indie, art. 12, b. 1140; art. 26, b. 1165; art. 39, b. 1176; art. 45, b. 1197; art. 47, b. 1219, 1221; art. 50, b. 1238; art. 51, b. 1241; art. 56, b. 1248; art. 63, b. 1279, 1280; art. 70, b. 1303; art. 104, 1358, 1359; art. 131, b. 1439, 1440; — *voorstellen van leden:* die der heeren van Goltstein, 23 Oct., 30; - van Hoëvell, 28 Maart, 720; - de Kempenaer c. s., 29 Maart, 722; - Jespers, 1 Junij, 1026; - Thorbecke (interpell., 1 Junij), 1029; — *de orde der werkzaamheden*, 1059.

Doet voorstellen tot *het wijzigen der w. o.:* Verandering in de bestraffing van misdrijven, art. 13, b. 1020; - Regerings-reglement van Nederl. Indie, art. 131, b. 1440; — *het vervroegen der zittingen*, (1 Aug.), 1313; — *het houden van avondzitting*, (1 Junij), 1037, (9 Aug.), 1463; — *betrekkelijk de orde der werkzaamheden*, (29 Julij), 1275, (9 Aug.), 1458.

RAPPORTEN. z. Adressen. Verslagen.

RECEPISSENSTELSEL in Nederl. Indie. z. Ber. (1e. en 2e. K.) over het w. o. betrekkelijk het muntwezen aldaar.

REDE. z. Openingsrede. Sluitingsrede.

REEDE VAN OUDTSHOORN, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Amersfoort. (Mr. J. F. baron VAN)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1853, der *vierde* afd. lid, 7; - gedur. Nov. en Dec. der *vijfde* afd. lid, 147; — lid der comm. voor de verzoeks., 147; voorzitter, id.; (brengt versl. uit, 430-431, 495, 729-730); - gedur. Febr. en Maart 1854, *derzelfde* afd. lid, 558; rapptr. voor de w. o.: Verhooging van hoofdst. VII der Staatsbegrooting van 1853, b. 559; Pensioen aan mindere geëmploijeerden bij inrigtingen van 's rijks zee- en landm., 561; Bestraffen van misdrijven van krijgsvolk te water, 617; - gedur. Mei en Junij der *vijfde* afd. lid, 727; rapptr. voor het w. o. Wijziging der Staatsbegrooting voor 1853 (hoofdst. X) 733; - gedur. Julij en Aug. der *derde* afd. lid, 1059; — Lid eener comm. *tot onderzoek* 1°. *van de Opgave* van verkoop van domeinen (1853), 726; 2°. *van geloofsbrieven* (van der Heijde), 729; — stemopnemer, 9; — volgens kennisgeving afwezig, 1057.

Spreekt bij de beraadslagingen, over: *wets-ontwerpen:* Staatsbegrooting voor 1854, hoofdst. IV, algem. ber., 186-188, 204-205, (verbet., 230); hoofdst. V, 7de afd. (onderwijs), 265-266, 277-278, 278; 8ste afd. (kunsten en wetenschappen), 282; hoofdst. VII, 2de afd. (R.-k. kerkgenoots.), 323; - Vordering van inkwartiering enz. van krijgsvolk, algem. ber., 573-575; - Pensioen van mindere beambten bij etablissem. van zee- en landm., art. 4, b. 742, 743, 763-764; - Regeling van het armbestuur, algem. ber., 785-786, art. 7, b. 842-849; - Verander. in de bestraffing van misdrijven, algem. ber., 1009-1012, (verbet., 1051); art. 2, b. 1017; art. 14, b. 1023-1024, 1025, (verbet., 1051); art. 18, b. 1036.

REENEN, *Minister van Binnenlandsche Zaken.* (Mr. G. C. J. VAN)

I. Spreekt in de Eerste Kamer, bij de beraadslaging over *wets-ontwerpen:* Bijdrage aan het fonds tot droogmaking van het Haarlemmer-meer, 27; - Bijdrage aan de Rhijnspoorweg-maatschappij, 32; - Regeling van het burgerlijk pensioenfonds voor 1854, b. 33; - Bekrachtiging van provineiale belastingen, 55; - Staatsbegrooting voor 1854, hoofds. V (binnenl. zaken), 88-90, 91; - Scheepvaartskanaal van Assen naar Groningen, 114; - Herstel van waterkeeringen in Zeeland, 118; - Rente aan de Rhijnspoorweg-maatschappij, 146; - Regeling van het armbestuur, 187-189; - Subsidie aan de Maats. van Weldadigheid, 230[1]; — *het voorstel* van den hr. van Dam van Isselt, 5 April, 113.

II. Spreekt in de Tweede Kamer, bij de beraadslaging over *het adres van antwoord* op de troonrede, par. 5, b. 23; par. 8, b. 26; — *wets-ontwerpen:* Kunstweg in Friesland, 40; - Bijdrage aan de Rhijnspoorweg-maatschappij, algem. ber., 152; - Bijdrage aan het fonds tot droogmaking van het Haarlemmer-meer, algem. ber., 153, 154; - Staatsbegrooting voor 1854, hoofdst. IV, 5de afd. (kosten der rijks-politie), 210; hoofdst. V, algem. ber., 230[1]; 2de afd. (kosten van het bestuur der provincien), 230[2]; 3de afd. (militie en schutterijen), 233-234, 234; 4de afd. (medische politie), 236, 238-239; 6de afd. (waterstaat en publ. werken), 245-246, 246-247, 247, 250, 262[1]; 7de afd. (onderwijs), 276[1]-276[3], 294[1]-294[2]; 8ste afd. (kunsten en wetensch.), 294[2]; 11de afd. (nijverheid), 294[2]-294[3]; 13de afd. (jagt en visscherij), 294[3]; - Herstel van waterkeeringen in Zeeland, algem. ber., 613-614; - Vereeniging van gemeenten, algem. beraads., 688[1]-688[2]; Valburg en Loenen en Wolferen, art. 8, b. 688[2]; Laren en Verwolde, art. 8, id; Echteld en Yzendoorn, 688[2]-688[3]; Nieuwer-Amstel en Rietwijkeroord, art. 7, b. 688[3]; Beets en Schardam, art. 3, id.; Heerhugowaard en Veenhuizen, id.; - Bijdrage voor het kanaal van Assen naar Groningen, alg. ber., 717; - Spoorweg van Antwerpen naar Roozendaal, algem. ber., 723; art. 1, b. 724; - Regeling van het armbestuur, alg. ber., 808[5]-808[6]; 834[5]; art. 2, b. 846[1], 846[1]-846[2]; art. 7, b. 860[1]-860[2]; art. 10, b. 860[2]; art. 12, 860[3]; art. 13, id.; 3de afd., 1ste hoofds., 878[3]; nieuw art. 14, id.; art. 14, id.; art. 15, b. 878[3]-878[4]; art. 16, b. 878[4]; 1ste afd., 2de hoofdst., 892[3]-892[4], art. 21, b. 892[4]; art. 22, b. 892[5]; art. 25, id.; art. 26, id.; 2de afd., 2de hoofdst., 900[3]-900[4]; art. 27, b. 900[4], 914[1]; art. 28, b. 914[1]-914[2], nieuw art. 29, b. 914[2]; art. 29, id.; art. 30, id.; art. 41, b. 914[2]-914[3]; art. 46, b. 914[3]; 4de hoofds., 930[1]; art. 59, id.; art. 60, b. 930[1]-930[2]; nieuw art. 62, b. 930[2]; art. 66, b. 930[2], 946[5]-946[6]; art. 70, b. 946[6]; nieuw art. 78, id.; - Verlenging van den termijn bij art. 293 der gemeentewet gesteld, (considerans) 1056; - Onteigening van perceelen tot uitbreiding van Arnhem, 1062; - Wijzig. der verordeningen op de autorisatie van bijzondere scholen (in overweg. nemen, 961), algem. ber., 1073; - Indeeling der gronden van het Haarlemmer-meer, algem. ber., 1461-1462; - Subsidie aan de Maats. van Weldadigheid, alg. ber., 1468-1469; — *de concl. van het rapp. op het verzoekschrift* van K. G. Kremer, over de oprigting van bijzondere scholen der 1ste kl., 717-718, 719-720, 751-753, 759-761, 762.

Brengt verandering aan, bij de beraadslaging over de *wets-ontwerpen:* Vereeniging van gemeenten, Valburg en Loenen en Wolferen, 688[2]; Laren en Verwolde, id.; Nieuwer-Amstel en Rietwijkeroord, 688[3]; Beets en Schardam, id.; Avenhorn, Grosthuizen en Scharwoude, id.; Heerhugowaard en Veenhuizen, id.; - Regeling van het armbestuur, art. 14, b. 878[3]; art. 15, id.; art. 30, b. 914[2]; art. 41, id.; art. 60, b. 930[2]; art. 66, b. 931; art. 68, id.; - Verlenging van den termijn bij art. 293 der gesteld, considerans, 1056.

Sluit, namens den Koning, de zitting der Staten-Generaal (z. Vereenigde zitting, 4 Sept. 1854).

REGENTEN, inlandsche hoofden en vorsten in Nederlandsch Indie. z. Ber. (2e. K.) over het w. o. Regerings-reglement aldaar, II. 1237-1240, 1250, 1252, 1253, 1255, 1295, 1297-1305, 1317-1325, 1330-1342.

REGLEMENT op het beleid der Regering van Nederlandsch Indie. (XXXVIII. Wets-ontwerpen tot vaststelling van een)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 21 Dec. 1853, b. 556; — Kon. boods., 15 Dec.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel.; - Vergelijking der artt. van het nieuwe en oude ontwerp; - Vergelijking der artt. van het oude en nieuwe ontwerp; - Extract uit het register der handelingen en resolutien van den Gouverneur-generaal over Nederl. Indie in Rade, van 1 Jan. tot ultimo Junij 1820, B. 351-406; - * Nota van drukfeilen; - * Aanwijzing van het verschil tusschen het nieuwe en vroegere ontw. van wet; - Tweede nota van drukfeilen, B. 436-437; — Benoeming der comm. van rapptrs., 561; - Voorl. versl. der comm. met nota van den heer Storm van 's Gravesande, 22 April 1854, B. 633-681; — Mem. van beantw., B. 736-758; - Nota van wijzig. in het wets-ontw. met nota van drukf., B. 759-762, 798; - * Gewijzigd ontw. van wet; - Nota van wijzig., B. 822; - Reglement op het berekenen enz. van spillagien, betreffende 's landsgoederen in Nederl. Indie, B. 783-785; — Eindversl. der comm., 11 Julij, B. 785, (uitgeb., id., 1059); - Amendementen der heeren van Nispen van Sevenaer, de Man, Delprat, Stolte, van Hoëvell, van Bosse, van Heiden Reinestein, Thorbecke en Mackay, B. 822, 822[1], 822[7].

Beraadsl. over het in behandeling nemen van het wets-ontw., 11 Julij, 1059; — Ber. 17-22, 24-29 en 31 Julij, 1-5, 7 en 8 Aug.; - Algem. ber., 1098-1104[4], 1105-1117, 1120-1128[7], (verbet., 1196, 1470[3]); - Ber. over hoofdst. I (van de zamenstelling van de regering van Nederl. Indie), 1129 en 1130; - Aanneming der artt. 1-3, zonder ber., 1130; - Ber. over art. 4 en verwerping, 1130-1136: (verbet., 1196, 1470[3]); = over art. 5

en aann., 1136-1139; - Aann. der artt. 6 en 7, zonder ber., 1139; - Ber. over art. 8 en intrekking, 1139; - Aann. der artt. 9-11, zonder ber., 1139; - Ber. over 12 en de amend. der heeren van Hoëvell en Godefroi, aann. van het art. onveranderd, 1139-1144, (verbet., 1196, 1470³); - Aann. der artt. 13 en 14, zonder ber., 1145; - Ber. over art. 15 en aann., 1145 en 1146, (verbet., 1470³); - Aann. van art. 16, zonder ber., 1146; - Ber. over art. 17 en het amend. van den heer van Goltstein en aann. van het door de Regering gewijzigde art., 1146-1149, (verbet., 1470³); - Aann. der artt. 18 en 19, zonder ber., 1149; - Ber. over art. 20 en aann., 1149; - Aann. van art. 21, zonder ber., 1149; - Ber. over hoofdst. II (van de bevoegdheid en pligten van de regering van Nederl. Indie), 1149-1158; - Aann. der artt. 22 en 23, zonder ber., 1158; - Ber. over art. 24 en aann. van het door de Regering gewijz. art., 1158-1161; = over art. 25 en aann., zoo als het door de Regering is gewijz., 1161-1165; = over art. 26, en het amend. van den heer van Hoëvell, en aann. van het door de Regering gewijz. art., 1165-1172, (verbet. 1470³, 1470⁴); - Vervallen verklaring van art. 27, b. 1172; - Ber. over art. 28 en aann. van het door de Regering gewijz. art., 1173; - Aann. der artt. 29 en 30 zonder ber., 1173; - Ber. over art. 31, en aann. zoo als het door de Regering gewijz. is, 1173; - Aann. der artt. 32 en 33 zonder ber., 1173; - Ber. over art. 34, en aann. zoo als het door de Regering gewijz. is, 1173 en 1174; (verbet., 1470⁴); - Aann. van art. 35 zonder ber., 1174; = van art. 36, door de Regering gewijz., 1174; - Ber. over art. 37, en aann., 1174; - Aann. van art. 38 zonder ber., 1174; - Ber. over art. 39 en de amend. der heeren van Nispen van Sevenaer, de Man en Delprat en aann. van het art. onveranderd, 1175-1178, 1180-1184; (verbet., 1232, 1470⁴); = over art. 40 en aann., 1184-1186; = over art. 41, b. 1186-1191; (verbet., 1232, 1337); aann. van het door de Regering gewijz. art. 1208; = over art. 42, en aann., 1208 en 1209; (verbet., 1470⁴); = over art. 43, en aann. van het door de Regering gewijz. art., 1209, 1210; = over art. 44, en aann., 1191-1193; (verbet., 1470⁴); = over art. 45 en de amend. van den heer van Hoëvell, en aann. van het door de Regering gewijz. art., 1193-1208; (verbet., 1232, 1296, 1337, 1470⁴); = over art. 42, en aann., 1208 en 1209, (verbet., 1470⁴); = over art. 43, en aann. zoo als het door de Regering is gewijz., 1209 en 1210; = over art. 46 en de amend. der heeren Thorbecke, Godefroi en Elout van Soeterwoude, en aann. van het door de Regering gewijz. art., 1210-1215; (verbet., 1296); = over art. 47 en het amend. van den heer van Hoëvell, en aann. van het gewijz. art., 1215-1222, (verbet. 1470⁴); = over art. 48 en de amend. van den heer van Eck, en aann. van het gewijz. art. met eene daarbij door de Regering gevoegde alinea, 1223-1231, (verbet., 1470⁴), 1233-1246; (verbet., 1315); = over art. 49 en de wijzig. van den heer van Nispen van Sevenaer, en aann. van het gewijz. art., 1236 en 1237; = over art. 50 en het amend. van den heer Meeussen, en aann. van het gewijz. art., b. 1237-1241; (verbet., 1470⁴); = over art. 51 en de amend. van den heer Thorbecke, en aann. van het gewijz. art., 1241 en 1242; (verbet., 1296); = over art. 52 en het amend. van den heer van Hoëvell, en aann. van het art. onveranderd, 1242-1245; - Aann. van art. 53 zonder ber., 1245; - Ber. over art. 54, en aann., 1245 en 1246; - Aann. van art. 55 zonder ber., 1305; - Ber. over art. 56 en het amend. van den heer Thorbecke, en aann. zoo als het door de Regering is gewijz., 1247 en 1248; (verbet., 1470⁴); - Aann. van art. 57 zonder ber., 1248; - Ber. over art. 58, en aann., 1249-1256; = over art. 59 en de amend. der heeren Stolte en van Bosse en het sub-amend. van den heer Thorbecke, en aann. van het art. onveranderd, 1256-1266; (verbet., 1470⁴); = over art. 60 en de amend. van den heer Sloet tot Oldhuis; - aann. van het gewijz. art., b. 1306-1312; (verbet.. 1470⁴); - Aann. van art. 61 zonder ber., 1267; - Ber. over art. 62 en de amend. der heeren Sloet tot Oldhuis, Mackay en van Nispen van Sevenaer, en aann. van het gewijz. art., 1267-1278; (verbet., 1315, 1470⁴); = over art. 63 en de amend. der heeren Rochussen en van Rappard, en aann. van het gewijz. art., 1279-1281; - Aann. van het door de Regering gewijz. art. 64 zonder ber., 1281; - Ber. over art. 65 en de amend. der heeren van Hoëvell en Baud, en aann. van het gewijz. art., 1285-1294; (verbet., 1315); - Aann. der artt. 66-69 zonder ber., 1294; - Ber. over hoofds. IV (van de gewestelijke en plaatselijke besturen), 1294-1296; (verbet., 1315, 1337); = over art. 70 en de amend. der heeren van Hoëvell, Baud en Thorbecke, en aann. van het gewijz. art., 1297-1305; (verbet., 1315, 1470⁴); - Aann. van art. 71 zonder ber., 1312; - Ber. over art. 72 en de amend. van den heer van Bosse, en aann. van het art. onveranderd, 1317-1325; (verbet., 1470⁴); 1330-1337; (verbet., 1470⁴); - Aann. van art. 73 zonder ber., 1339; - Ber. over art. 74, en aann., 1339-1342; - Aann. der artt. 75 en 76 zonder ber., 1342; = van art. 77 zonder ber., 1342; - Ber. over art. 78, en aann., 1342-1348; (verbet., 1400, 1470⁴); - Ber. over art. 79, en aann., 1348; - Aann. der artt. 80-83, zonder ber., 1348 en 1349; - Ber. over

art. 84, en aann., 1349; = over art. 85, en de amend. der heeren Thorbecke en van Eck, en aann. van het art. onveranderd, 1349-1354, (verbet., 1470⁴); - Aann. van art. 86, zonder ber., 1354; - Ber. over art. 87, en aann., 1354 en 1355; - Aann. van art. 88, zonder ber., 1355; - Ber. over art. 89, en aann., 1355 en 1356; - Aann. der artt. 90-94, zonder ber., 1356; - Ber. over art. 95, en aann., 1356; - Aann. van art. 96, zonder ber., 1356; - Ber. over art. 97, en aann., 1356; = over art. 98, en aann., zoo als het door de Regering is gewijz., 1356 en 1357; - Aann. der artt. 99-103, zonder ber., 1357; - Ber. over art. 104, en het amend. van den heer Thorbecke, en aann. zoo als het door de Regering is gewijzigd, 1357-1359; - Aann. der artt. 105 en 106, zonder ber., 1359; - Ber. over art. 107, en aann., 1359 en 1360; = over art. 108, en het amend. van den heer van Nispen van Sevenaer, en aann. van het gewijz. art., 1360-1365; - Aann. der artt. 109-111, zonder ber., 1365; - Ber. over art. 112, en aann., 1365; = over art. 113 en de amend. der heeren Thorbecke en Mackay, en het sub-amend. van den heer van Bosse, en aann. van het gewijz. art., b. 1366-1391, (verbet., 1400, 1470⁴); = over art. 114, en aann., 1391, 1392, (verbet., 1470⁴); - Aann. der artt. 115-117, zonder ber., 1392; - Ber. over een nieuw art. 118 der heeren van Hoëvell, van Heiden Reinestein, Rochussen en Gevers van Endegeest, en het amend. van den heer Mackay, en aann. van het nieuwe art. van den heer Gevers van Endegeest, 1392-1416; (verbet., 1445, 1470⁴); - Ber. over art. 118 van het w. o., en het amend. van den heer van Bosse, en het sub-amend. van den heer van Heiden Reinestein, en aann. van het gewijz. art., 1417 en 1418, (verbet., 1445); - Aann. van art. 119, zonder ber., 1418; - Ber. over art. 120, en het amend. van den heer Baud, en aann. van het gewijz. art., 1418-1420, (verbet., 1470⁴); = over hoofdst. VII (van de godsdienst), 1424-1429; - Aann. der artt. 121-123, zonder ber., 1429; - Ber. over art. 124, en aann. zoo als het door de Regering is gewijz., 1429-1431; = over art. 125, en het amend. van den heer Elout van Soeterwoude, en aann. van het art. onveranderd, 1431-1434; - Aann. van art. 126 zonder ber., 1434; - Ber. over hoofds. VIII (van het onderwijs), 1434 en 1435; = over art. 127 en de amend. der heeren Thorbecke en van Lennep, en aann. van het gewijz. art., 1435-1437; = over art. 128 en het amend. van den heer van Hoëvell, en aann. van het art. onveranderd, 1437 en 1438; = over art. 129, en aann., 1438; - Aann. van art. 130 zonder ber., 1438; = over art. 131 en de amend. der heeren Thorbecke en van Rappard, en aann. zoo als het door de Regering is gewijz., 1438-1441; (verbet., 1470⁴); = over art. 132 en het amend. van den heer Rochussen, en aann. van het art. onveranderd, 1441-1443; - Aann. van art. 133 zonder ber, 1443; - Ber. over art. 134 en het amend. van den heer van Nispen van Sevenaer, en aann. van het gewijz. art., 1443 en 1444; - Aann. der beweegredenen zonder ber., 1444; - Aann. van het w. o. in zijn geheel met 38 tegen 19 stemmen, 8 Aug., 1444.

Motien van orde 1°. tot uitstel der behandeling van de artt. 41, 42, 43, 55, 60, b. 1191, 1246, 1247, 1267; 2°. tot heropening der ber. over art 124, b. 1433, 1434.

Adres betrekkelijk dit w. o. ingekomen: 1058, rapp., 1145.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 23 Aug., 209; - Inhoud, 210-217; — Benoeming der comm. van rapptrs., 219; - Versl. der comm. met Mem. van beantw., 28 Aug., 221-224, (uitgeb. id., 220); — Beraadsl. 31 Aug., 231-237; - Aann. met 31 tegen één stem, 237.

De wet is den 2 Sept. vastgesteld, (*Staatsblad* 1854, n°. 129).

Regout, lid der Eerste Kamer voor het hertogdom Limburg. (P.)

I. Is, gedur. Sept. 1853, der *tweede* afd. lid, 6; - gedur. Dec. der *derde* afd. lid, 17; - gedur. April 1854 der *vierde* afd. lid, 109; rapptr. voor het w. o. Fonds van koopprijzen van domeinen (1853-1854), b. 117; - gedur. Junij der *tweede* afd. lid, 148; rapptr. voor de w. o. Wijziging van den accijns op het gemaal, 163; Verhooging van hoofdst. IV der Staatsbegrooting (1854), Wijziging van hoofdst. IV der Staatsbegrooting (1853), b. 165; - gedur. Julij der *derde* afd. lid, 210.

Spreekt, bij de beraadslaging over de *wets-ontwerpen:* Staatsbegrooting voor 1854, hoofds. XI (kolonien), 97; - Wet op de middelen, 100, 102; - Wijziging van den accijns op het gemaal, 194-195.

Regten. z. Tarief. Uitvoer. = (heerlijke) z. Adressen.

——— in Nederlandsch Indie voor guano en andere meststoffen. (XXXIX. Wets-ontwerp tot het verleenen van vrijdom van inkomende)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 14 Febr. 1854, b. 557; — Kon. boods., 22 Dec. 1853; - Ontw. van wet; - Mem. van toel.; B. 407; — Benoeming der comm. van rapptrs., 559; - Eindversl. der comm. en Nota van wijziging der Regering, 16 Maart, B. 517-518 (uitgebr. 18 Maart, 621); — Aann. zonder ber. met algem. (65) stemmen, 23 Maart, 675.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 5 April, 108; - Inhoud, 110; — Benoeming der comm. van rapptrs., 117; - Versl. der comm., 8 April, 121 (uitgebr. 10 April, 120); — Aann. zonder ber. met algem. (34) stemmen, 11 April, 123.

De wet is den 15den April vastgesteld (*Staatsblad* 1854, n°. 38).

REGTERLIJKE COLLEGIEN. z. Onkosten.

REGTERLIJKE ORGANISATIE. z. Algem. ber. (2e. K.) over het w. o. Verandering in de straffen op misdrijven, en Ber. (1e. K.) over Hoofds. IV der Staatsbegrooting voor 1854.

REGTSMAGT der kantonregters in strafzaken. (LIX. Wets-ontwerp tot uitbreiding van de)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 9 Maart 1854, b. 565; — Kon. boods., 7 Maart; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 486-488; — Ben. der comm. van rapptrs., 617; - Voorl. versl. der comm., 18 April 1854, B. 585-587; — Mem. van beantw. en gewijz. wets-ontw., B. 698-701; benevens miss. van den Minister van Justitie, ten geleide van een afschrift van het gewijz. w. o., 13 Mei, 831; — Eindversl. der comm., 15 Mei 1854, B. 701, (uitgeb. id., 835); — Beraadsl. over het aan de orde stellen van het w. o., en bepaling van den dag der ber., 955; - Ber., 2 Junij, 1047; - Aann. met 43 tegen 4 stemmen, 1047.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 15 Junij, 147; - Inhoud, 160; — Benoeming der comm. van rapptrs, 163; - Versl. der comm., 24 Junij, 176 en 177, (uitgeb. id., 168); — Ber., 27 Junij, 204-207; - Aann. met 23 tegen 7 stemmen, 207.

De wet is den 29. Junij vastgesteld (*Staatsblad* 1854, n°. 103).

REINDERS, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Zuidhorn. (G.)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1853 der *tweede* afd. lid, 6; rapptr. voor de w. o. Uitgaven wegens verstrekk. voor Marine en Oorlog, 41; - gedur. Nov. en Dec. der *tweede* afd. lid, 147; - gedur. Febr. en Maart 1854 der *vierde* afd. lid, 558; - rapptr. voor de w. o.: Vrijdom van inkomende regten in Indie voor guano enz., 559; Bijdrage voor het kanaal van Assen naar Groningen, 617; - gedur. Mei en Junij der *tweede* afd. lid, 726; - gedur. Julij en Aug. der *tweede* afd., 1059; — Lid eener comm. *tot onderzoek van regeringsverslagen* enz.: Rekening van den Maastrichtschen steenweg, 147; - Rekening van het pensioenfonds (1852), 1093.

Spreekt, bij de beraadslagingen, over *wets-ontwerpen:* Overeenkomst met de handel-maatschappij, algem. ber., 98; - Staatsbegrooting voor 1854, hoofdst. IV, 5de afd. (kosten van algem. politie), 207; hoofdst. V, algem. ber., 221-222, 228; 6de afd. (waterstaat en publieke werken), 255; hoofdst. VI, 1ste afd. (kosten van het departement), 307; - Afschaffing van tonnegeld en accijns op geslagt, algem. ber., 538; - Verhooging van hoofdst. X der Staatsbegrooting voor 1854, algem. ber., 693; - Wijziging der wetten op den accijns van het gemaal, algem. ber., 965-967, 981, 982; art. 1, b. 995, 996; - Wijziging van het tarief van regten op in-, uit- en doorvoer, algem. ber., 1447-1448, 1454, (tarief) 1457-1458.

Doet voorstellen: met acht andere leden, *het ontwerp* tot afschaffing van tonnegeld en accijns op het geslagt, 35; — *tot het wijzigen van het wets-ontwerp:* Wijziging van het tarief van regten op in-, uit- en doorvoer (tarief), 1458.

REKENING. z. Arbeid. Domeinen. Kolonisatie. Landsdrukkerij. Pensioenfonds.. Steenweg. Verstrekkingen.

———— wegens den staat van ontvangsten en uitgaven, over het dienstjaar 1851. (CI. * Algemeene)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 29 Julij, 1267; — Benoeming eener comm. tot onderzoek, 1267; - De commissie heeft geen verslag uitgebragt.

REKENKAMER. z. Candidaten. Commissien. Nominatien. Pfister. = (inrigting der algemeene) z. Ber. (2e. K.) over Hoofdst. II der Staatsbegrooting voor 1854.

———— van het resultaat harer werkzaamheden over het jaar 1852. (XIX. Verslag der algemeene)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 8 Nov. 1853, b. 35; B. 143; — * Kon. boods.; - * Verslag; - * Staat van af- en overschrijvingen, die op de Staatsbegrooting voor 1851, gedur. 1851 en 1852, ter Algemeene Rekenkamer hebben plaats gehad, overeenkomstig art. 24 der wet van 5 October 1841; - * Staat van af- en overschrijvingen, die op de Staatsbegrooting over 1852, gedur. 1852, ter Algemeene Rekenkamer hebben plaats gehad, enz.; - * Staat van af- en overschrijvingen, die op eenige bijzondere fondsen of begrootingen, bij de wet geregeld of vastgesteld, hebben plaats gehad, enz.; - * Staat van verleende dispensatien in den jare 1852; — Ben. der comm. tot onderzoek, 35; - Verslag der comm., 22 Julij, B. 803-808 (uitgebragt id., 1178); — Aann. der concl. van het rapp. der comm., zonder ber. en zonder hoofdel. stemming, 31 Julij, 1283.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 2 Dec. 1853, b. 16.

REKENKAMER. (XXIV. Vervulling eener vacature ontstaan onder de leden van de algemeene)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 17 Nov. 1853, b. 103; — Missive der Algem. Rekenkamer, houdende kennisgeving van het ontstaan der vacature, 17 Nov., B. 165; - * Lijst van personen die bij de opmaking der nominatie wenschen in aanmerking te komen (de namen der sollicitanten, 103, 117, 118, 119, 133, 135, 147, 155, 173, 219); — Miss. van de wed. van Idsinga, 57; - Opmaking der nominatie, 1 Dec., 251-252; - Ben. eener comm. tot aanbieding der nominatie aan den Koning, 252; - Versl. der comm., 295; — Mededeeling der benoeming van den heer Pfister tot lid, 557.

RENTE. z. Staatsbegrooting.

REPUBLIEK aan de Vaalsrivier. (Hollandsche) z. Ber. (2e. K.) over Hoofds. III der Staatsbegrooting voor 1854; = van Liberia. z. dez. Ber.

RESIDENTEN en adsistent-residenten in Nederlandsch Indie. z. Ber. (2e. K.) over het w. o. Regerings-reglement ald. II. 1312-1342.

RHEMEN VAN RHEMENSHUIZEN, lid der Eerste Kamer voor de provincie Gelderland. (Mr. C. H. baron VAN)

Is, gedur. Sept. 1853 der *tweede* afd., lid, 6; lid der comm. voor het adres van antwoord, 7; - gedur. Dec. der *tweede* afd. lid, 17; rapptr. voor het w. o. Burgerlijk pensioenfonds over 1854, 23; - gedur. April 1854 der *tweede* afd. lid, 109; rapptr. voor de w. o.: Verhooging van hoofds. VII der Staatsbegrooting (1853), Vrijdom van regten voor meststoffen in Indie, 117; - gedur. Junij der *tweede* afd. lid, 148; - gedur. Julij der *tweede* afd. lid, 210; — Lid eener comm. *tot onderzoek van geloofsbrieven*, 4; = gezonden naar den Koning, 13; = tot in- en uitgeleide van den Minister van Binnenl. Zaken, (Vereenigde zitting 4 Sept. 1854).

RHIJN. (vrije vaart op den), z. Ber. (2e. K.) over hoofds. III der Staatsbegrooting voor 1854.

RHIJNSPOORWEG. z. Interpellatien. Staatsbegrooting. z. ook Ber. over hoofds. III der Staatsbegrooting voor 1854.

RIJCKEVORSEL, Hz., lid der Eerste Kamer voor de provincie Zuidholland. (A. VAN)

I. Zendt zijne geloofsb. in, 20 Sept., 4; (Benoeming eener comm. tot onderzoek; Versl. der comm., 4, 5), neemt zitting, 5.

Is, gedur. het zittingjaar, lid der comm. voor de stenographie, 13; — gedur. Sept. 1853 der *vierde* afd. lid, 6; - gedur. Dec. der *tweede* afd. lid, 17; onder-voorz., 19; rapptr. voor de w. o.: Amortisatie van schuld, Begrooting van uitgaven wegens den arbeid der gevangenen, 19; - Vereffening van het tekort over 1848, Bekrachtiging eener overeenkomst met de handel-maatschappij, 23; - gedur. April 1854 der *tweede* afd. lid, 109; - gedur. Junij der *derde* afd. lid, 148; onder-voorz., 161; rapptr. voor de w. o.: Koloniaal batig slot (1851), Pensioen aan mindere beambten bij instellingen der zee- en landmagt, 161; - Verhooging van hoofds. IV der Staatsbegrooting (1854), Wijziging van hoofds. IV der Staatsbegrooting (1853), 165; - gedur. Julij der *vierde* afd. lid, 210; rapptr. voor de w. o.: Wijziging van het tarief van regten op in-, uit- en doorvoer, Wijziging van hoofds. IX *B* der Staatsbegrooting (1853), 219; — volgens kennisgeving afwezig, 107, 111.

Spreekt, bij de beraadslaging, over *wets-ontwerpen:* Uitgaven wegens verstrekkingen (Oorlog) 1853, b. 24; - Bijdrage aan de Rhijnspoorweg-maatschappij, 32; - Bouwen enz. bij vestingen, 45; - Bekrachtiging eener overeenkomst met de handel-maatschappij, 52-53; - Amortisatie enz. van schuld, 65, 67; - Vermindering der regten op de granen enz., 69, 70-71; - Staatsbegrooting voor 1854, algem. ber., 71-72, 74-75, hoofds. IV (justitie), 77-78, hoofds. V (binnenl. zaken), 82-84, hoofds. VIII (marine), 94, hoofds. IX *A* (nationale schuld), 95-96, hoofds. XI (kolonien), 96, Wet op de middelen, 97-98; - Verhooging van hoofds. X der Staatsbegrooting (1854), 119-120; - Muntwezen in Nederl. Indie, 140-141, 143; - Uitgaven wegens verstrekkingen voor Oorlog, 164; - Wijziging van den accijns op het gemaal, 193-194; - Wijziging van het tarief van regten op in-, uit- en doorvoer, 226-228, 229; - Regerings-reglement van Nederl. Indie, 231-232; — *de concl. van het versl. op de geloofsbrieven* van den heer Cost Jordens, 15, 16; — *de voorstellen* der heeren van Dam van Isselt, 20 Sept., 6; - van Eijsinga, 20 Dec., 55; - d'Ablaing van Giessenburg, 22 Dec., 96; - van Nispen van Pannerden, 24 Junij, 168.

Doet het voorstel *tot het houden eener avondzitting*, 26 Junij, 190.

RIJK, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict 's Gravenhage. (J. C.)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1853 der *vijfde* afd. lid, 7; -

rapptr. voor de w. o.: Overeenkomst met de handel-maats., 29; hoofdst. VIII en XI der Staatsbegrooting voor 1854, b. 33; Uitgaven wegens verstrekkingen voor Marine, 41; - gedur. Nov. en Dec. der *derde* afd. lid, 147; - gedur. Febr. en Maart 1854 der *tweede* afd. lid, 558; rapptr. voor het w. o. Bestraffen van misdrijven van het krijgsvolk te water, 617; - gedur. Mei en Junij der *derde* afd. lid, 727; — Lid eener comm. *tot onderzoek van het Verslag* over West-Indie, 469; vervangen door den heer Groen van Prinsterer, 733; — volgens kennisgeving afwezig, 557.

Spreekt, bij de beraadslagingen, over: *het adres van antwoord* op de troonrede, paragr. 3, b. 17, 18; — *wets-ontwerpen:* Overeenkomst met de handel-maatschappij, algem. ber., 81, 96, 97; - Uitgaven wegens verstrekkingen voor Marine, 148; - Bijdrage aan de Rhijnspoorweg-maatschappij, algem. ber., 152; - Staatsbegrooting voor 1854, algem. ber., 157-158; hoofdst. IV, algem. ber., 193-194, 195; hoofdst. V, 6de afd. (waterstaat en publieke werken), 249; 8ste afd. (kunsten en wetenschappen), 287; hoofdst. VIII, algem. ber., 326-329, 332-333; 1ste afd. (kosten der administratie), 337-338, 338; 2de afd. (kosten niet behoorende tot de marine-aangelegenheden), 338; 3de afd. (materieel der zeemagt), 338; 4de afd. (personeel der zeemagt), 338-340; 6de afd. (pensioenen enz.), 341; - Afschaffing van tonnegeld en aceijns op het geslagt, (in overweging nemen, 120), algem. ber., 445-447; — *de concl. van het rapp. op het verzoekschrift* van M. D. Teenstra, over de emancipatie der slaven, 168.

Doet het voorstel *tot wijziging van het adres van antwoord* op de troonrede, paragr. 3, b. 17.

Berigt ontvangen van zijn overlijden, 733; — wordt opgevolgd door den heer Delprat, 1057.

Rijks-advocaten. z. Ber. (2e. K.) over Hoofds. IX B der Staatsbegrooting voor 1854.

Rijst en padie. z. Aanvoer.

Rivieren. z. Merwede. Waal.

Rochussen, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Alkmaar. (J. J.)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1853, der *eerste* afd. lid, 6; rapptr. voor de w. o. Overeenk. met de handel-maatschappij, Muntwezen in West-Indie, hoofds. II der Staatsbegrooting voor 1854, 29; hoofdst. I, IX A, IX B en XII der Staatsbegrooting, Wet op de middelen, 33; Bijdrage aan de Rhijnspoorweg-maatschappij, 40; - gedur. Nov. en Dec. der *vierde* afd. lid, 147; rapptr. voor het w. o. Muntwezen in Nederl. Indie, 219; - gedur. Febr. en Maart 1854 der *tweede* afd. lid, 558; onder-voorz., id.; rapptr. voor de w. o. Koloniaal batig slot over 1851, b. 559; Verjaring der coupons van certificaten, Amortisatie van schuld, Wijziging der wetten betreffende den aecijns op het gemaal, 566; - gedur. Mei en Junij der *tweede* afd. lid, 726; - gedur. Julij en Aug. der *vierde* afd. lid, 1059; rapptr. voor de w. o. Regten op den uitvoer van goud en zilver uit Indie, Koloniaal batig slot over 1852, b. 1063; — Lid eener comm. *tot onderzoek van het Verslag* over Oost-Indie (1851), b. 469; - Id. over 1852, b. 1093; — volgens kennisgeving afwezig, 725.

Spreekt bij de beraadslagingen, over: *het adres van antwoord* op de troonrede, paragr. 4, b. 20, 21; paragr. 9, b. 27, 28; — *wets-ontwerpen:* Overeenkomst met de handel-maatschappij, algem. ber., 89-93, 110; eenig art., 115, 116; - Amortisatie van schuld, art. 3, b. 142, 144; - Staatsbegrooting voor 1854, hoofds. III, algem. ber., 176-177; hoofds. V, 6de afd. (waterstaat en publieke werken), 249-250; hoofds. VIII, alg. ber., 333-334; hoofds. IX A (amortisatie van schuld), 342-343, 345-347; hoofds. XI, algem. ber., 388-389, 393; - Wet op de middelen, alg. ber., 426-427; - Afschaffing van tonnegeld en aceijns op geslagt, algem. ber., 460-464, 553-554; - Muntwezen van Nederlandsch Indie, algem. ber., 636-641, 651-652; art. 4, b. 659, 661; - art. 6, b. 664, 665; nieuw art. 15, b. 668; - Regeling van het armbestuur, algem. ber., 818-819; art. 66, b. 933-934; - Wijziging der wetten betreffende den aceijns op het gemaal, algem. ber., 979-980, 989; art. 2, b. 997-998, 1000; art. 8, b. 1002; art. 11, 1003; art. 22, 1004-1005; - Verhooging van hoofds. IV der Staatsbegrooting (1854), b. 1055; - Wijziging der verordeningen op de autorisatie van bijzondere scholen (in overweging nemen, 957-958), algem. ber., 1072-1073; - Regerings-reglement voor Nederl. Indie, algem. ber., 1111-1115, 1123; art. 5, b. 1138-1139, 1141; art. 12, b. 1143; art. 17, b. 1148; 2de hoofdst., 1156; art. 26, b. 1171-1172; art. 39, b. 1176, 1182; art. 45, b. 1199-1200, 1203; art. 47, b. 1216, 1219-1220, 1221; art. 48, b. 1229, 1231; art. 50, b. 1238-1239; art. 51, b. 1242; art. 52, b. 1245; art. 54, b. 1246; art. 58, b. 1252, 1255-1256; art. 59, b. 1262; art. 60, b. 1307; art. 62, b. 1268-1270, 1272-1273; art. 63, b. 1279, 1280; art. 70, b. 1298-1299, 1304-1305; art. 72, b. 1320, 1334; art. 74, b. 1340, 1341; art. 78, b. 1345-1346; art. 87, b. 1355; art. 108, b. 1363-1364, 1365; art. 113, b. 1370, 1388-1389; nieuw art. 118, b. 1401-1403, 1410-1411; art. 120, b. 1419; art. 127, b. 1435; art. 131, b. 1440; art. 132, b. 1441-1442, 1443; - Wijziging van het tarief van regten op in-, uit- en doorvoer, algem. ber., 1448-1449, 1452; — *de concl. van rapporten op de verzoekschriften:* van M. D. Teenstra, over de emancipatie der slaven, 168, 169; - van Korenmolenaars uit Winschoten, 964, 965; — *voorstellen van leden:* die der heeren van Goltstein, 21 Dec., 555; - Mackay, 3 Junij, 1053, 1054; - Sloet tot Oldhuis, 26 Julij, 1223; — *de orde van werkzaamheden*, 1328-1329.

Doet voorstellen: *tot wijziging* 1°. *van het adres van antwoord* op de troonrede, paragr. 4, b. 21; paragr. 9, b. 27; - 2°. *van de wets-ontwerpen:* Overeenkomst met de handel-maatschappij, eenig art., b. 115; - Regerings-reglement voor Nederl. Indie, art. 63, b. 1279; nieuw art. 118, b. 1403.

Roompot. (betonning en bebakening in de) z. Ber. (1e. K.) over Hoofds. VIII der Staatsbegrooting voor 1854.

Roosendaal. z. Spoorweg.

Rucphen. z. Dading.

Ruijssenaers, betrekkelijk de onderzeesche telegraaph-onderneming. (C. Inliehtingen op het adres van A.)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer 2 Augustus, 1317; — Miss. houdende inliehtingen op het adres van A. Ruijssenaers, 31 Julij, B. 822[5] en 822[6]; — Benoeming eener comm. tot onderzoek, 1317. — De comm. heeft geen rapport uitgebragt. z. cok Adressen.

Ruiling tussehen het bestuur der domeinen en de gemeente Middelburg. (LXXVII. Wets-ontwerp tot goedkeuring eener)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer 2 Mei 1854, b. 725; — Kon. boods., 27 April; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 630-632; — Benoeming der comm. van rapptrs., 733; - Eindversl. der eomm., 20 Julij, B. 800 en 801, (uitgebr. id., 1136); — Beraadsl. over het in behandeling nemen van het w. o., 1325-1327; - Aann. zonder ber. met algem. (46) stemmen, 9 Augustus, 1458.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer 23 Aug., 209; — Ben. der comm. van rapptrs., 219; - Versl. der eomm., 220, (uitgeb. 28 Aug., 219); — Ber. 30 Aug., 225 en 226; - Aann. met algem. (30) stemmen, 226.

De wet is den 1 Sept. vastgesteld (*Staatsblad* 1854, no. 124).

Rusland. z. Koopvaardijschip. Leening. Oorlog.

Samarang. (haven te) z. Ber. (2e. K.) over Hoofds. VIII der Staatsbegrooting voor 1854.

Sander, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Dordrecht. (Mr. P. A.)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1853 der *eerste* afd. lid, 6; rapptr. voor de w. o.: Vereffening van het tekort over 1848, b. 33; Begrooting wegens den arbeid der gevangenen, 40; - gedur. Nov. en Dec. der *eerste* afd. lid, 147; - gedur. Feb. en Maart 1854 der *vierde* afd. lid, 558; rapptr. voor het w. o. Vereeniging van gemeenten, 566; - gedur. Mei en Junij der *vijfde* afd. lid, 727; lid der comm. voor de verzoeks., id., (brengt verslagen uit, 1048, 1314-1315); - gedur. Julij en Aug. der *eerste* afd. lid, 1059; rapptr. voor het w. o. Verhooging van hoofds. IX *B* der Staatsbegrooting (1853); 1063; — Lid eener comm. *tot onderzoek van het Verslag* betrekkelijk den staat van het onderwijs (1852-1853), b. 671; = gezonden naar den Koning, 136; — volgens kennisgeving afwezig, 3, 611.

Spreekt, bij de beraadsl. over: *wets-ontwerpen:* Overeenkomst met de handel-maatschappij, algem. ber., 112; - Staatsbegrooting voor 1854, hoofds. IV, algem. ber., 196-197; - Afschaffing van tonnegeld en aecijns op geslagt, algem. ber., 553, art. 1, b. 555; - Regeling van het armbestuur, algem. ber., 825-827; art. 21, b. 888, 889; - Verandering in de bestraffing van misdrijven, art. 11, b. 1019; art. 14, b. 1025; art. 15, b. 1027, 1028; art. 20, b. 1040; art. 21, id, 1041; — *het voorstel* van den heer van Goltstein, 21 Dec., 553.

Doet voorstellen: *tot wijziging van w. o.:* Regeling van het armbestuur, art. 21, b. 888; - Verandering in de bestraffing van misdrijven, art. 11, b. 1019; art. 21, b. 1040.

Sasse van ysselt, lid der Eerste Kamer voor de provincie Noordbrabant. (Jhr. L. J. B. van)

I. Is, gedur. Sept. 1853 der *eerste* afd. lid, 6; - gedur. Dec. der *eerste* afd. lid, 17; rapptr. voor de hoofdst. VI-VIII der Staatsbegrooting voor 1854, b. 35; - Goedkeuring eener dading met de gemeente Ruephen, Vermindering der regten op de granen enz., 39; - gedur. April 1854 der *tweede* afd. lid, 109; voorz., 111; rapptr. voor de w. o.: Rente aan de Rhijnspoorweg-maats.; Opheffing der paardenposterij, 117; - gedur. Junij der *vierde* afd. lid, 148; rapptr. voor het w. o. Wijziging van den aeeijns op het gemaal, 163; - gedur. Julij der *eerste* afd. lid, 210; —

Lid eener comm. *tot onderzoek van geloofsbrieven* (Cost Jordens), 107; doet verslag, id.

Spreekt bij de beraadslaging, over het *wets-ontwerp*: Wijziging van den aeeijns op het gemaal, 196.

Sassen, lid der Eerste Kamer voor de provincie Noordbrabant. (Mr. N. F. C. J.)

I. Zendt zijne geloofbrieven in, 20 Sept, en 2 Dec., 4, 15; (Benoeming eener comm. tot onderzoek; Verslag der comm., 4, 5, 15); — neemt zitting, 2 Dec., 15.

Is, gedur. Dec. 1853, der *eerste* afd. lid, 17; rapptr. voor de w. o.: Begrooting van uitgaven voor de landsdrukkerij, 19; hoofdst. I - V der Staatsbegrooting, 35; - gedur April 1854, der *tweede* afd. lid, 109; rapptr. voor de w. o.: Spoorweg van Belgie naar het Hollandsch diep, Verhooging van hoofdst. X der Staatsbegrooting (1854), Id. van hoofdst. VIII; Vereeniging van gemeenten, Scheepvaartskanaal van Assen naar Groningen, 111; - gedur. Junij der *vierde* afd. lid, 148; - gedur. Julij der *vierde* afd. lid, 210.

Spreekt, bij de beraadslagingen, over: *wets-ontwerpen:* Bouwen enz. bij vestingen, 39-42, 47-48; - Staatsbegrooting voor 1854, algem. ber., 76; hoofdst. IV (justitie), 79; hoofdst. V (binnenl. zaken), 88; Wet op de middelen, 100-102, 104; - Pensioen der militaire leden van het hoog militair geregtshof, 125; - Opheffing der paardenposterij, 135-136; - Muntwezen in Nederl. Indie, 138-139, 144; - Regeling van het armbestuur, 179-181; - Verandering in de bestraffing van misdrijven, 202-203.

Schapen en varkens. z. Varkens.

Schatkist in verband met de afschaffing van den accijns op het geslagt. z. Geslagt.

Scheepvaart van Nederland in vreemde havens. z. Ber. (2e. K.) over hoofds. III der Staatsbegrooting voor 1854.

Scheepvaartskanaal tusschen Assen en Groningen. (LX. Wetsontwerp tot het verleenen eener bijdrage tot bevordering van den aanleg van een)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer 9 Maart, 565; — Kon. boods., 9 Maart; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 493-494; — Benoeming der comm. van rapptrs., 617; - Eindversl. der comm., 26 Maart, B. 537-539, (uitgeb. 27 Maart, 689); — Ber. over het bepalen van den dag der ber., 689-691; — Algem. ber. 28 Maart, 716 en 717; - Aann. met algem. (67) stemmen, 717.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer 5 April, 108; - Inhoud, 110; — Benoeming der comm. van rapptrs., 111; - Versl. der comm. 7 April, 112, (uitgeb. id., 111); — Ber. 8 April, 114-115; - Aann. met 27 tegen ééne stem, 115.

De wet is den 10 April vastgesteld, (*Staatsblad* 1854, no. 24).

Scheepvaartwetten. (werking der), z. Algem. ber. (2e. K.) over de Staatsbegrooting voor 1854.

Schimmelpenninck, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Amsterdam. (G. graaf)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1853, der *tweede* afd. lid, 7; rapptr. voor het w. o. Overeenkomst met de handel-maatschappij, 29; - gedur. Nov. en Dec. der *vijfde* afd. lid, 147; - gedur. Feb. en Maart 1854 der *eerste* afd. lid, 558; rapptr. voor het w. o. Verhooging van hoofds. X der Staatsbegrooting voor 1854, b. 566; - gedur. Mei en Junij der *vierde* afd. lid, 727; - gedur. Julij en Aug. der *tweede* afd, lid, 1059; rapptr. voor het w. o. Regten op den uitvoer van goud en zilver in Indie, 1063; — Lid eener comm. *tot onderzoek van het Verslag* der muntwerkzaamheden over 1853, b. 655.

Spreekt, bij de beraadsl. over: *wets-ontwerpen:* Overeenkomst met de handel-maatschappij, algem. ber., 73-76, 102, 103, 113; eenig art., 113; - Afschaffing van tonnegeld en accijns op geslagt, algem. ber., 473-476, (verbet., 533); - Wijziging der verordeningen op de autorisatie van bijzondere scholen, algem. ber., 1091; — *het voorstel* van den heer Sloet tot Oldhuis (17 Nov.), 71.

Doet het voorstel: *tot wijziging van het w. o.* Overeenkomst met de handel-maatschappij, eenig art. 113.

Schimmelpenninck van der Oije, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Zutphen. (W. A. baron)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1853 der *eerste* afd. lid, 6; lid der comm. voor het adres van antwoord, 7; rapptr. voor de w. o.: Vermindering van regten op invoer van granen, 40; - Bijdrage aan het fonds tot droogmaking van het Haarlemmermeer, 41; - gedur. Nov. en Dec. der *vijfde* afd. lid, 147; voorz., id.; - gedur. Feb. en Maart 1854 der *derde* afd. lid, 558; voorz., id.; - gedur. Mei en Junij der *vierde* afd. lid, 727; rapptr. voor het voorstel betrekkelijk de oprigting van bijzondere scholen, (in overweging nemen), 835; - gedur. Julij en Aug. der *vierde* afd. lid, 1059; onder voorz., id.; — Lid eener comm. *tot onderzoek der Rekening* aangaande de landsdrukkerij, 1093; = gezonden naar den Koning, 28.

Sprcekt, bij de beraadsl. over: *het adres van antwoord* op de troonrede, paragr. 3, b. 17, 18; — *wets-ontwerpen:* Bouwen enz. bij vestingen, art. 5, b. 63; - Amortisatie van schuld, art. 3, b. 141, 143 (verbet. 189); - Staatsbegrooting voor 1854, hoofds. II, 4de afd. van art. 1 (kanselarij der orden), 165; hoofds. IV, alg. ber., 195; hoofds. V, algem. ber., 225-226, 228; 6de afd. (waterstaat en publieke werken), 254; 7de afd. (onderwijs), 269-270; 8ste afd. (kunsten en wetenschappen), 283-284, 286; hoofds. VII, algem. ber., 313-314; hoofds. X, algem. ber., 379; - Afschaffing van tonnegeld en accijns op geslagt, algem. ber., 469 - 472; - Vereeniging van gemeenten, algem. ber., 679, Valburg en Loenen en Wolferen, art. 8, b. 682, Echteld en Yzendoorn, 683-684; - Verhooging van hoofds. X der Staatsbegrooting (1854), algem. ber., 702-703; - Regeling van het armbestuur, alg. ber., 816; art. 2, b. 838; 2de hoofds., 879-880; art. 21, b. 887; - Wijziging der verordeningen op de autorisatie van bijzondere scholen, algem. ber., 1080 - 1081; — *de concl. van het rapp. op het verzoekschrift* van voorstanders der watergeneeskunde, 172; — *het voorstel* van den Voorzitter, 20 Dec., 533.

Doet voorstellen: *tot het sluiten der discussie*, 19 Nov., 132; - *het houden van avondzittingen:* 9 Dec., 379; 17 Dec., b. 481, 482.

Scholen. z. Adressen. Hoogescholen. Onderwijs. = (polytechnische). z. Ber. (2e. K.) over hoofdst. V der Staatsbegrooting voor 1854.

——— (LXXX. Voorstel ter wijziging van de bestaande verordeningen op de autorisatie voor bijzondere)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 13 Mei 1854, b. 825; — Geleidende missive van den heer Groen van Prinsterer, id; - Voorstel van wet; - Mem. van toel., B. 690 en 691; — Benoeming eener comm. van rapptrs., omtrent het in overweging nemen van het voorstel, 835; - Versl. der comm., B. 702 en 703, (uitgeb. 17 Mei, 868); — Ber. over het in overweging nemen van het voorstel, 26 Mei, 955-963; - Besluit daartoe genomen met 40 tegen 16 stemmen, 963.

Benoeming der comm. van rapptrs., 983; - Voorl. versl. der comm., 3 Junij, B. 732-734; — Mem. van beantw. van den voorsteller, 3 Julij; - Gewijz. voorstel van wet, B. 779-782; — Eindversl. der comm., 11 Julij, B. 786, (uitgeb., id., 1059); — Motie van orde van den heer Thorbecke, tot verdaging der ber., verwerping, 1063; — Ber., 14 en 15 Julij, algem. ber., 1065-1074, 1075-1092, (verbet., 1104, 1162); - Verwerping zonder ber. van art. 1, met 31 tegen 17 stemmen; - Intrekking van het voorstel, 1092.

Adres betrekkelijk dit wetsvoorstel, 1058, rapport, 1064.

——— over 1852-1853. (LXVII. Verslag omtrent den staat der hooge-, middelbare en lagere)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 23 Maart 1854, b. 671; — Geleidende missive, 22 Maart 1854; - Versl. omtrent den staat der scholen, B. 567-584; - * Tabellen behoorende bij het verslag, Opgaaf van het getal studenten bij de faculteiten der hoogescholen ingeschreven op 31 Dec. 1852; Staat der latijnsche scholen en gymnasien; Openbare scholen over 1852; Bijzondere scholen der 2de klasse in 1852; Staat van het getal der lagere scholen, het onderwijzend personeel en leerlingen in elke provincie; Verhoudingen uit de voorgaande staten afgeleid; Scholen van bijzonderen aard en strekking; Staat der acten van algemeene toelating door de provinciale commissien van onderwijs in 1852 afgegeven; Personeel voor huisonderwijs, schoolonderwijzersgezelschappen; — Benoeming eener comm. tot onderz., 671; Versl. der comm., 12 Julij, B. 822'-822f, (uitgeb., 29 Julij, 1281); — Goedkeuring der concl. van het rapp. der comm., zonder ber. en zonder hoofdelijke stemming, 7 Aug., 1420.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 5 April, 108.

Schrijfloonen enz. z. Staatsbegrooting. en Ber. over hoofdst. IV der Staatsbegrooting voor 1854.

Schuld. (X. Wets-ontwerp tot amortisatie en aflossing van nationale)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 3 Oct. 1853, b. 29; — Kon. boods., 3 Oct.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel.; B. 54; — Benoeming der comm. van rapptrs., 33; - Voorl. versl., 8 Oct., B. 57 en 58; — Mem. van beantw., met Nota van wijzigingen; - Opgave der gemiddelde prijzen waarvoor de inkoopen van nationale schuld hebben plaats gehad; - Staat van het fonds tot onderpand voor de geldleening in de kosten der bedijking en droogmaking van het Haarlemmer-meer, B. 98-100; — Verslag omtrent het houden van een tweede onderzoek in de afdeelingen, met Nota van nadere wijzigingen, B. 153-154; — Eindversl., 15 Nov., B. 161 (uitgebr. id., 57); - Voorgestelde wijzigingen, B. 168; — Ber., 21 Nov. 1853; Algem. ber., 136-139; - Ber. over de afzonderlijke artt. en de daarop voorgestelde amendem., 139-144 (verbet. in redevoer., 189); - Aann. van het gewijzigde w. o., met 61 tegen ééne stem, 144.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 2 Dec., 17; - Inhoud,

17-18; — Ben. der comm. van rapptrs., 19; - Versl. der comm., 10 Dec., 29-30 (uitgebr. id., 28); — Ber., 21 Dec., 65-68; - Aann. met algem. (32) stemmen, 68.

De wet is den 23 Dec. vastgesteld (*Staatsblad* 1853, n°. 138).

Schuld. (XLVI. Wets-ontwerp tot vrijwillige verwisseling van staats-)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer 14 Feb. 1854, b. 557; — Kon. boods., 14 Feb.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 431-432; — Benoeming der comm. van rapptrs., 566; - Voorl. versl. dér comm., 6 Maart, B. 489-492; — Mem. van beantw., 27 Maart met Nota van wijziging, B. 556-561; — Besluit tot een tweede onderzoek in de afdeel., 29 Maart, B. 561; — Miss. van den Minister van Finantien tot intrekking van het w. o., 1 Mei, B. 775, (ingekomen 2 Mei, 726).

——— (L. Wets-ontwerp tot aflossing van nationale)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer 17 Feb. 1854, b. 559; — Kon. boods., 17 Feb.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 441; — Benoeming der comm. van rapptrs, 566; - Eindversl. der comm. met Nota van wijz. der Regering, 9 Maart, B. 499-501, (uitgebr. id., 567); — Beraadsl., 14 Maart, 614-616; - Aann. met algem. (59) stemmen, 616.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer 5 April, 108; - Inhoud, 110; — Benoeming der comm. van rapptrs., 111; - Versl. der comm. 6 April, 112, (uitgebr. 7 April, 111); - Aann. zonder ber. met algem. (28) stemmen, 8 April, 114.

De wet is den 10 April vastgesteld, (*Staatsblad* 1854, n°. 22).

——— (XLVIII. Wets-ontwerp betreffende de vijfjarige verjaring van de coupons der certificaten van nationale)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer 17 Feb. 1854, 559; — Kon. boods., 15 Feb.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 437; — Benoeming der comm. van rapptrs., 566; - Voorl. versl. der comm., 13 Maart, B. 507-508. — Dit wets-ontwerp is niet afgedaan.

Schutterijen. z. Ber. (2e. K.) over de w. o.: tot Verhooging van hoofdst. X der Staatsbegrooting voor 1854, en Ber. over hoofdst. V en X derzelfde begrooting. = (vesting-) z. id.

Schuurbeque Boeije, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistriet Zierikzee. (Jhr. mr. J. F.)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1853, der *eerste* afd. lid, 6; lid der comm. voor de verzoeks., 7, (brengt verslagen uit, 31, 166-167 [ber., 169], 172, 214-215); rapptr. voor de w. o.: Uitgaven voor de landsdrukkerij, 29; Ontvangsten en uitgaven voor het pensioenfonds voor ambtenaren, 40; - gedur. Nov. en Dec. der *vijfde* afd. lid, 147; - gedur. Febr. en Maart 1854 der *derde* afd. lid, 558; lid der comm. voor de verzoekschriften, id., (brengt verslagen uit, 570, 688, 774-776); rapptr. voor de w. o. Verhooging van hoofds. V der Staatsbegrooting voor 1853, b. 559; Amortisatie van schuld, Naturalisatie van Haacke en negen anderen, Wijziging van hoofds. VI der Staatsbegrooting voor 1853, b. 566; - gedur. Mei en Junij der *tweede* afd. lid, 726; rapptr. voor de w. o.: Subsidie aan de maatsch. van weldadigheid, Ruiling tussehen het bestuur der domeinen en de gemeente Middelburg, 733; - gedur. Julij en Aug. der *eerste* afd. lid, 1059; — Lid eener commissie *tot onderzoek* 1°. *van geloofsbrieven* (van Heiden Reinestein), 365; 2°. *van regeringsverslagen* enz.: Overeenkomst met Hessen tot uitlevering van boosdoeners, 39; - Postverdrag met Hannover, 277; - Vergoeding van rente aan de Rhijnspoorweg-maatschappij, 689; - Overeenkomst met Zwitserland tot uitlevering van boosdoeners, 726; - Id. met Zweden en Noorwegen, 879; = tot in- en uitgeleide des Konings (Vereenigde zitting, 19 Sept. 1853).

Spreekt, bij de beraadslagingen, over *wets-ontwerpen*: Bijdrage aan de Rhijnspoorweg-maatschappij, algem. ber., 151-152; - Bijdrage aan het fonds tot droogmaking van het Haarlemmermeer, algem. ber., 154; - Staatsbegrooting voor 1854, Wet op de middelen, algem. ber., 424, 429 (verbet. 495); - Afschaffing van tonnegeld en aecijns op geslagt, algem. ber., 458-460 (verbet. 507); - Regeling van het armbestuur, art. 14, b. 869-870; art. 66, b. 929, 930 (verbet. 946); - Wijziging der verordeningen op de autorisatie van bijzondere scholen (in overweging nemen), 961-962, 963; — *de conclusien der rapporten op de verzoekschr.* van M. D. Teenstra, over de emancipatie van slaven, 169 (rapptr.); - K. G. Kremer en anderen, over de oprigting eener bijz. school 1ste kl., 626; - L. van Vliet, omtrent het met hem voorgevallene op Java, 943-944.

Siebold. (Ber. over het doen drukken eener ingekomene missive van den heer von) z. Motien van orde.

Sitter, lid der Eerste Kamer voor de provincie Groningen. (J. de)

I. Zendt zijne geloofsb. in, 20 Sept., 4; (Benoeming eener comm. tot onderzoek; Verslag der commissie, 4, 5); neemt zitting, id., 5.

Is, gedur. Sept. 1853, der *eerste* afd. lid, 6; - gedur. Dec. der *tweede* afd. lid, 17; - gedur. April 1854 der *vierde* afd. lid, 109; - gedur. Junij *derzelfde* afd. lid, 148; rapptr. voor de w. o.: Verlenging van den termijn van art. 293 der gemeentewet, Pensioenen aan mindere beambten bij de instellingen der zee- en landmagt, Dading met het heemraadschap Mark en Dintel, 161; - Verhooging van hoofds. X der Staatsbegrooting (1853), Wijziging van den accijns op het gemaal, 194; - gedur. Julij der *eerste* afd. lid, 210; rapptr. voor de w. o.: Naturalisatie van P. J. Heijning en negen anderen, 219; — volgens kennisgeving afwezig, 19, 107.

Slavernij en vrijverklaring der slaven. z. Ber. (2e. K.) over het Regerings-reglement in Nederl. Indie, II. 1104[4], 1128[3], 1392-1418; de Algem. ber. (2e. K.) over de Staatsbegrooting voor 1854, alsmede (1e. en 2e. K.) die over hoofds. XI. z. ook Adressen.

Slicher van Domburg, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistriet Middelburg. (Mr. J. J.)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1853 der *vierde* afd. lid, 7; rapptr. voor het w. o. hoofds. II der Staatsbegrooting voor 1854, 29; - gedur. Nov. en Dec. der *derde* afd. lid, 147; - gedur. Feb. en Maart 1854 der *vierde* afd. lid, 558; rapptr. voor de w. o.: Naturalisatie van Driessen en zeven anderen, Naturalisatie van Hill en zeven anderen, Verhooging van hoofds. VIII der Staatsbegrooting voor 1854, 559; - Regeling van het armbestuur, 566; - gedur. Mei en Junij der *vierde* afd. lid, 727; rapptr. voor de w. o.: Uitgaven wegens verstrekkingen voor Oorlog, Verhooging van hoofds. X der Staatsbegrooting (1853), Ruiling tusschen het bestuur der domeinen en Middelburg, 733; - gedur. Julij en Aug. der *vijfde* afd. lid, 1059; — Lid eener comm. *tot onderzoek van regeringsverslagen* enz.: Verslag der algemeene Rekenkamer (1852), 35; - Rekening van het fonds der domeinen (1852), 1093; = gezonden naar den Koning, 567; — volgens kennisgeving afwezig, 15, 563.

Spreekt, bij de beraadsl., over *wets-ontwerpen*: Staatsbegrooting voor 1854, hoofds. V, 6de afd. (waterstaat en publieke werken), 254-255, 255, (verbet., 293); - Wet op de middelen, algem. ber., 419-420, 421; - Afschaffing van tonnegeld en accijns op het geslagt, algem. ber., 451-452, (verbet., 507); - Regeling van het armbestuur, art. 10, b. 854-855; art. 30, b. 911; - Wijziging der wetten betreffende den accijns van het gemaal, algem. ber., 973.

Sloet tot Oldhuis, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Zwolle. (Mr. B. W. A. E. baron)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1853 der *tweede* afd. lid, 7; - gedur. Nov. en Dec. der *eerste*, 147; - gedur. Febr. en Maart 1854, der *derde* afd. lid, 558; lid der comm. voor de verzoeks., id., (brengt versl. uit, 729, 939-941, 1007); rapptr. voor het w. o. Wijzig. in het tarief van regten op in-, uit- en doorv., 689; - gedur. Mei en Junij der *vierde* afd. lid, 727; rapptr. voor het w. o. Subsidie aan de maats. van weldadigheid, 733; Dading tussehen het bestuur der domeinen en Mark en Dintel, 733; - gedur. Julij en Aug. der *eerste* afd. lid, 1059; rapptr. voor het w. o. Regten op den uitvoer van goud en zilver in Indie, 1063; — Lid eener comm. *tot onderzoek van regeringsverslagen* enz.: Verslag over Oost-Indie (1851), 469; - Idem over 1852, 1093; = gezonden naar den Koning, 252; — volgens kennisgeving afwezig, 29, 561.

Spreekt bij de beraadslagingen, over *wets-ontwerpen*: Overeenkomst met de handel-maatschappij, algem. ber., 98-100, 112, 113; - Staatsbegrooting voor 1854, hoofdst. III, algem. ber., 173-174; hoofdst. V, 4de afd. (medische politie), 235-236; 11de afd. (nijverheid), 290, 291; hoofdst. XI, algem. ber., 391-392; 393-394; - Afschaffing van tonnegeld en accijns op het geslagt (in overweging nemen, 124-125), algem. ber., 435-438, 438-439, 552, 553; art. 1, b. 554-555; - Vordering van inkwart., onderh. van krijgsvolk enz., algem. ber., 591; - Muntwezen in Nederl. Indie, algem. ber., 641; art. 15, b. 673; - Verhooging van hoofdst. X der Staatsbegrooting voor 1854, algem. ber., 705-706; - Pensioenen van mindere beambten bij etablissem. van zee- en landmagt, art. 4, b. 744; - Regeling van het armbestuur, algem. ber., 813-816; art. 2, b. 840; 1ste afd., 2de hoofdst., 875-876, 885; 2de afd., 2de hoofdst., 896; 4de hoofdst., 924; art. 66, b. 931-932, 935; - Wijzig. der wetten betreffende den aecijns van het gemaal, art. 8, b. 1003; - Regerings-reglement voor Nederl. Indie, algem. ber., 1108-1111, 1128; art. 4, b. 1135-1136, 1136; art. 15, b. 1145-1146; art. 26, b. 1165, 1167; art. 47, b. 1216-1217, 1218, 1219; art. 48, b. 1223-1224, 1225, 1229; art. 50, b. 1237-1238, 1240; art. 51, b. 1242; art. 58, b. 1254; art. 60, b. 1306, 1310-1311, 1312; art. 62, b. 1268, 1271, 1273; art. 63, b. 1280; art. 65, b. 1287, 1291-1292; art. 78, b. 1347; art. 108, b. 1360, 1362; art. 113, b. 1381-1383; nieuw art. 118, b. 1398, 1404-1405; art. 132, b. 1441, 1442; — *de conclusien van rapporten op de verzoekschriften van*: K. G. Kremer c. s., over de oprigting van bijzondere scholen, eerste

klasse, 755; - L. van Vliet, omtrent het met hem voorgevallene op Java, 944, 945; — *voorstellen van leden:* die der heeren van Goltstein, 21 Dec., 552; Ter Bruggen Hugenholtz, 26 Julij, 1222; van Eck, omtrent het Kon. besluit, ten aanzien der gouvernements-archiven in Oost-Indie (interpellatie, 9 Maart), 569.

Doet voorstellen: *tot wijziging van de w. o.*: Staatsbegrooting voor 1854, hoofdst. V, 11de afd. (nijverheid, onder-art. 136, van art. 1), 291; - Regerings-reglement voor Nederl. Indie, art. 60, b. 1306, 1312; art. 62, b. 1268; — *het uitstellen van vastgestelde beraadsl.*, 15 Nov., 70; — *het verdagen van* id., 744; id., 23 Mei, 939; id., 26 Mei, 955; id., 4 Aug., 1380; — *het sluiten van beraadsl.*, 26 Julij, 1222, 1223; — *het houden van avondzittingen*, 5 Aug., 1400,

Slot. z. Koloniaal. Kolonien. Tekort.

Sluikhandel. z. Interpellatien.

Sluitingsrede. Vereenigde zitting, 4 Sept. 1854; — Benoeming der comm. van ontvangst en uitgeleide van den Minister, id.

Smith. (leer van A.) z. Ber. II. 435.

Spoorweg van de Belgische grenzen in de rigting van Antwerpen langs Roosendaal tot aan het Hollandsch Diep bij Roodevaart met een zijtak van Roosendaal tot Breda. (LXVIII. Wets-ontwerp tot verklaring van algemeen nut van den aanleg van een)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 24 Maart 1854, 686; — Kon. boods. id.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 536 en 537; — Benoeming der comm. van rapptrs., 721 (zijnde de heeren Meeussen, Dommer van Poldersveldt, Schuurbeque Boeije, Jespers en Beens); — Eindversl., 29 Maart 1854, B. 556, (uitgebr. id., 721); — Beraadsl. over het aan de orde stellen van dat w. o., 721-723; — Beraadsl., 29 Maart; algem. ber., 723; ber. over het eenig art., 723 en 724; - Aann. met algem. (47) stemmen, 29 Maart.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 5 April, 108; - Inhoud, 110; — Benoeming der comm. van rapptrs., 111; - Versl. der comm. 6 April, 112, (uitgebr. 7 April, 111); — Aann. zonder ber. met algem. (28) stemmen, 8 April, 114.

De wet is den 10 April vastgesteld, (*Staatsblad* 1854, nº. 23).

Spoorwegen. z. Interpellatien en Ber. (1e. en 2e. K.) over hoofds. V der Staatsbegrooting voor 1854, en die (2e. K.) over Adres van antwoord.

Staat en kerk. (betrekking tusschen), z. Kerk.

Staatsarmenzorg, Charité légale. z. Algem. ber. (2e. K.) over het w. o. Regeling van het armbestuur.

Staatsbegrooting van 1852. Bijdrage ten behoeve van het speciaal fonds voor de kosten van droogmaking van het Haarlemmer-meer. (XVIII. Wets-ontwerp tot verhooging van hoofdstuk V der)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 8 Nov. 1853, b. 35; — Kon. boods., 8 Nov.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel.; - Staat van begrooting van kosten tot droogmaking, B. 141-143; — Benoeming der comm. van rapptrs, 43; - Eindverslag, 17 Nov., B. 163 en 164, (uitgebr. 17 Nov., 103; — Ber. 22 Nov., 153-154; - Aann. met algem. (62) stemmen, 154.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer 2 Dec., 17; - Inhoud, id.; — Benoeming der comm. van rapptrs, 19; - Versl. der comm. 7 Dec., 25-26, (uitgebr. 7 Dec., 25); — Beraadsl. 10 Dec., 27; - Aann. met algem. (28) stemmen, 27.

De wet is den 14 Dec. vastgesteld, (*Staatsblad* 1853, nº. 120).

——— van 1853. Abonnementen voor schrijfloonen en kleine onkosten ten dienste der besturen en comm. van administratie over de gevangenissen. (XXXII. Wets-ontwerp tot wijziging van hoofds. IV der)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer 20 Dec. 1853, b. 509; — Kon. boods. 18 Dec.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 229; — Benoeming der comm. van rapptrs., 559; - Eindversl. der comm., 17 Feb. 1854, B. 446, (uitgebr. 21 Feb., 562); — Aann. zonder ber. met algem. (65) stemmen, 9 Maart, 570.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 5 April, 108; - Inhoud, 110; — Benoeming der comm. van rapptrs., 117; - Versl. der comm. 10 April, 121, (uitgebr. 10 April, 120; — Aann. zonder ber. met algem. (34) stemmen 11 April, 125.

De wet is den 15 April vastgesteld, (*Staatsblad* 1854, nº. 40).

——— van 1853. Herstel van waterkeeringen in Zeeland. (XLV. Wets-ontwerp tot wijziging van hoofds. V der)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer 14 Feb. 1854, 557; — Kon. boods., 4 Feb.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 430-431; — Benoeming der comm. van rapptrs., 559; - Eindversl. der comm. 2 Maart, B. 481-486, (uitgebr. 9 Maart, 567); — Beraadsl. 14 Maart 611-614; - Aann. met algem. (59) stemmen, 14 Maart, 614.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 5 April, 108; - Inhoud, 110; — Benoeming der comm. van rapptrs., 111; - Versl. der comm. 7 April, 115 en 116, (uitgebr. 8 April); — Beraadsl. 10 April, 118, - Aann. met 31 tegen ééne stem, 118.

De wet is den 13 April vastgesteld (*Staatsblad* 1854, nº. 28).

Staatsbegrooting van 1853. Bijdrage en vergoeding van rente aan de Nederl. Rhijnspoorweg-maatschappij. (XVI. Wets-ontwerp strekkende tot verhooging van hoofdst. V der)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 8 Nov. 1853, b. 35; — Kon. boods., 1 Nov.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 140 en 141; — Benoeming der comm. van rapptrs., 40; — Eindverslag, 16 Nov., B. 161 en 162, (uitgebr. 16 Nov., 81); — Beraadsl. 22 Nov., 150-153, (verbet. in redev., 172); - Aann. met algemeene (62) stemmen, 153.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 2 Dec., 17; - Inhoud, id.; — Benoeming der comm. van rapptrs., 19; — Versl. der comm., 9 Dec., (uitgebr. 10 Dec., 28): — Beraadsl. 12 Dec., 31-33; - Aann. met algemeene (30) stemmen, 33.

De wet is den 14 Dec. vastgesteld (*Staatsbl.* 1853, nº. 125).

——— van 1853. Kindergelden. (LVII. (Wets-ontwerp tot wijziging van het hoofdst. VI der)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 27 Febr. 1854, 563; — Kon. boods., 27 Febr.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., met opgave van gedane en nog te doene betalingen, B. 461-462; — Benoeming der comm. van rapptrs., 566; — Eindversl. der comm., 9 Maart, B. 492, (uitgebr. id., 567); — Besluit tot verdaging der ber., 614; — Aann. zonder ber., met algem. (57) stemmen, 14 Maart, 616.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 5 April, 108; - Inhoud, 110; — Benoeming der comm. van rapptrs., 111; — Versl. der comm., 6 April, 111 en 112, (uitgebr. 7 April, 111); - Aann. zonder ber., met algem. (28) stemmen, 8 April, 113.

De wet is den 10 April vastgesteld (*Staatsbl.* 1854, nº. 20).

——— van 1853. Tractement van den Minister. (XXXIV. Wets-ontwerp tot verhooging van hoofdst. VII der)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 21 Dec. 1853, 535; — Kon. boods., 21 Dec.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 231; — Benoeming der comm. van rapptrs., 559; — Eindversl. der comm., 18 Febr. 1854, B. 446, (uitgebr. 21 Febr., 562); — Aann. zonder ber., met 53 tegen 11 stemmen, 9 Maart, 570.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 5 April, 108; - Inhoud, 110; — Benoeming der comm. van rapptrs., 117; — Versl. der comm., 8 April, 121, (uitgebr. 10 April, 120); — Aann. zonder ber., met algemeene (34) stemmen, 11 April, 123.

De wet is den 15 April vastgesteld (*Staatsbl.* 1854, nº. 37).

——— voor het dienstjaar 1854. (II. Wets-ontwerpen tot vaststelling der)

II. Redevoering van den Minister van Finantien bij de indiening in de Tweede Kamer, 24 Sept. 1853, b. 11-13.

Hoofdstuk I (*Huis des Konings*). Ontw. van wet, B. 3; — Benoeming der comm. van rapptrs., 33; - Voorl. versl., 21 Oct., B. 63-66; — Mem. van beantw., 31 Oct., B. 107-108; — Eindversl. der comm., 9 Nov., B. 155, (uitgebr. 10 Nov., 40); — Ber. in het algem. over al de hoofdstukken, 24 Nov., 155-165 (verbet., 189, 217, 230); — Aann. van hoofds. I zonder ber. met algem. (61) stemmen, 165.

Hoofdstuk II (*Hooge collegien van Staat en Kabinet des Konings*). Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 3 en 4; - * Uitgew. en toel. staat; - * Staten van pensioenen; - * Staat van wachtgelden; — Ben. der comm. van rapptrs., 29; - Voorl. versl., 21 Oct., B. 66; — Mem. van beantw., 31 Oct., B. 108; — Eindversl. der comm., 9 Nov., B. 155 en 156 (uitgebr. 10 Nov., 40); — Ber., 24 Nov., over de onder-artt. 10 (raad van state), 13 (algemeene rekenkamer) en 17 (kanselarij der orden) van art. 1, b. 165-166; - Aanneming van het hoofds. met algem. (60) stemmen, 166.

Hoofdstuk III (*Departement van Buitenlandsche Zaken*). Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 4 en 5; — * Uitgew. en toel. staat; - * Staat van pensioenen; - * Staten van wachtgelden en van afloopende betalingen; — Benoeming der comm. van rapptrs., 29; — Voorl. versl., 12 Oct., B. 67 en 68; — Mem. van beantw. met Nota van wijzigingen, B. 109-110; — Eindversl. der comm., 11 Nov., B. 156 (uitgebr. 14 Nov., 47); — Ber., 25 Nov.; Algem. ber., 173-185; - Ber. over onder-art. 5 van art. 1 (kosten van de buitenlandsche zendingen en consulaten), 185-186; — Aann. van het hoofds. met 60 tegen 2 stemmen, 187.

Hoofdstuk IV (*Departement van Justitie*). Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 6-8; - * Uitgew. en toel. staat; - * Staten van pensioenen; - * Staat van wachtgelden; - * Staat van uitgaven voor algem. justitiekosten over 1851; — Benoeming der comm. van rapptrs., 29; - Voorl. versl., 12 Oct., B. 68-70; — Mem. van beantw., B. 110-112; — Eindversl. der comm., 11 Nov., B. 156, (uitgebr. 14 Nov., 47); — Ber., 25 en 26 Nov.; Algem. ber., 186-189, 191-207, (verbet. 230); - Ber.

over de afzonderl. onder-artt. van art. 1; artt. 17-21 (kosten van algemeene of rijks-politie), 207-212 [amendem. 212]: art. 25 (abonnementen voor schrijfloonen, voor de huizen van arrest enz.), 212; art. 31 (gebouwen), 212-214; — Aann. van het hoofdstuk met 50 tegen 8 stemmen, 214.

Hoofdstuk V (*Departement van Binnenl. Zaken*). Ontw. van wet; - Mem. van toel., benevens eene vergelijking met de begrooting van 1853, voor zoover de sommen bij de verschillende artikelen niet met elkander overeenstemmen, B. 8-17; - * Uitgew. en toel. staat; - * Staat van pensioenen; - * Lijst der lijfrenten en toelagen; - * Lijst van wachtgelden; — Benoem. der comm. van rapptrs., 33; (verbct., 37); - Voorl. versl. 13 Oct., B. 70-74; — Mem. van beantw. met Nota van wijz., B. 112-122; - * Opgave der kosten voor de tot stand gebragt wordende werken langs eenige rivieren; — Eindversl. der comm., 11 Nov., B. 156, (uitgebr. 14 Nov., 47); — Ber. 29 en 30 Nov., 1-3 Dec.; Algem. ber., 219-229, 230[1], (verbet., 323); - Ber. over de afzonderlijke afdeelingen; 2de afd. (kosten van het bestuur der provincien), 229-230, 230[2]; 3de afd. (nationale militie en schutterijen), 231-234; (verbet., 293); 4de afd. (medische politie), 234-239; (verbet., 293); 6de afd. (waterstaat en publieke werken), 239-250, 252-255, 262[2]; (verbet., 293); amend. op art. 70, b. 247-250; 7de afd. (onderwijs), 256-278, 294[1]; (verbet., 323, 556); 8ste afd. (kunsten en wetensehappen), 278-289, 294[2]; (verbet., 344, 363); 11de afd. (nijverheid), 289-292, 294[1-3]; (amend., 291-292); 12de afd. (telegraphie), 292, 294[3]; 13de afd. (jagt en visscherij), 293, 294[3]; - Aann. van het hoofds. met algem. (63) stemmen, 293.

Hoofdstuk VI (*Departement voor de zaken der Hervormde Eeredienst*, enz.) Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 16-18; - * Uitgew. en toel. staat; - * Staat van traetementen en toelagen voor kerkelijke bedienden, enz.; - * Staten van pensioenen; — Benoeming der comm. van rapptrs, 33; - Voorl. versl. 14 Oct., B. 75 en 76; — Mem. van beantw. 31 Oct., B. 122-123; — Eindversl. der comm. 11 Nov., B. 156; (uitgebr. 14 Nov., 47); — Ber. 5 Dec.; Algem. ber., 295-307; (verbet., 323, 344); - Ber. over de artt. 307-309; - Aann. van het hoofds. met 50 tegen 12 stemmen, 309.

Hoofdstuk VII (*Departement voor de zaken der R. K. Eeredienst*). Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 18 en 19; - * Uitgew. en toel. staat; - * Staten van pensioenen; — Benoeming der comm. van rapptrs., 33 en 41; - Voorl. versl., 14 Oct., B. 76-89; — Mem. van beantw.; Gewijz. ontw. van wet; - * Uitgew. en toel. staat, B. 123 en 124; — Versl. der comm. tot het houden van een tweede onderzoek in de afd., 10 Nov., B. 156; - Eindversl. der comm., 15 Nov., B. 161, (uitgebr. 16 Nov., 81); — Ber. 6 Dec., 311-323, (verbet., 344); - Aann. van het hoofdstuk met 53 tegen 12 stemmen, 323.

Hoofdstuk VIII (*Departement van Marine*). Ontw. van wet: - Mem. van toel., B. 19-21; - * Uitgew. en toel. staat; - * Staten van pensioenen; - * Lijst van wachtgelden; - * Staat van schepen in aanbouw, 1853; - * Staat van 's Rijks zeemagt, in dienst 1 Julij 1853; - * Staat van 's Rijks zeemagt, buiten dienst Julij 1853; - * Ontwerp der sterkte van 's Rijks zeemagt voor 1854; - * Staat der sterkte van het corps mariniers, op 1 Julij 1853; - * Beweging van Z. M. schepen, 1852 en 1853; - * Staat van 's Rijks schepen in Oost-Indie; - * Staat van 's Rijks zeemagt, Julij 1853; - * Staat van vergelijking der active zeemagt, 1853 en 1854; - * Staat van vergelijking van den voorraad in de magazijnen der Marine, 1852 en 1853; - * Staat van het artillerie-materieel, op 1 Julij 1853; - * Opgave van het personeel aanwezig op 's Rijks maritime werven; - * Staat aantoonende de uitgaven in Nederl. Indie, ten behoeve der zeemagt uitgegeven van 1843 tot en met 1853; - * Staten aantoonende de uitgaven in Nederl. Indie, ten behoeve der werven aldaar uitgegeven, van 1843 tot en met 1851; — Benoeming der comm. van rapptrs., 33; - Voorl. versl., 15 Oct., B. 77-79; — Mem. van beantw. met opgave der staatsuitgaven benoodigd voor de geneeskundige dienst der zeemagt, B. 124-128; — Eindversl. der comm., 14 Nov., B. 156, (uitgebr. id., 47); — Beraadsl. 7 Dec.; Algem. ber., 325-337; - Ber. over de artt., b. 337-341; - Aann. van het hoofdstuk met 41 tegen 19 stemmen, 341.

Hoofdstuk IX *A* (*Nationale schuld*). Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 22-24; - * Uitgew. en toel. staat; — Benoeming der comm. van rapptrs., 33; - Voorl. versl., 22 Oct., B. 79-80; Mem. van beantw., 31 Oct., B. 128 en 129; - Voorgestelde wijzig., B. 206; — Eindversl. der comm., 9 Nov., B. 157, (uitgebragt 10 Nov., 40); — Beraadsl. 7 Dec., over art. 11 (amortisatie van schuld) en het daarop voorgestelde amendem., 341-353; — Aann. van het hoofdstuk met algemeene (60) stemmen, 353.

Hoofdstuk IX *B* (*Departement van Financien*). Ontw. van wet; - Mem. van toel., met Nota betrekkelijk de ontvangsten en de uitgaven van de brievenposterij, B. 24-29; - * Uitgew. en toel. staat; - * Staten van pensioenen; - * Lijst van wachtgelden; —

Benoeming der comm. van rapptrs., 33; - Voorl. versl., 22 Oct., B. 81 en 82; — Mem. van beantw., 31 Oct., met Opgave der postzegels te gelde gemaakt in 1852 en 1853, B. 129-131; — Eindversl. der comm., 9 Nov., B. 157, (uitgebr. 10 Nov., 40); — Ber., 8 Dec.; Algem. ber., 353-355, 363[1], (verbet., 395); - Ber. over art. 23 (rijks-advocaten) en het daarop voorgesteld amend., 355-360, 363[1] en 363[3], (verbet. 395); = over de 9de afd. (posterijen), 360-362, 363[2]; = over de 10de afd. (kosten van administratie en lasten der domeinen enz.), 362-363, 363[3]; - Aann. van het hoofdstuk met algem. (55) stemmen, 365.

Hoofdstuk X (*Departement van Oorlog*). Ontw. van wet; - Mem. van toel.; B. 29-32; - * Uitgew. en toel. staat; - * Staat van non-activiteits-tractementen; - * Staten van pensioenen; — Benoeming der comm. van rapptrs., 33; - Voorl. versl., 12 Oct., B. 82-84; — Mem. van beantw., 28 Oct., met Nota van wijziging, B. 132-134, en * Besluit betrekkelijk de organisatie en uitrusting der artillerie enz.; — Eindversl. der comm., 10 Nov., B. 157, (uitgebr. 14 Nov., 47); — Ber., 9 Dec.; Alg. ber., 366-379, (verbet. 414); - Ber. over de afd.: cavalerie, remonte, artillerie, genie, pensioenen enz., 379-382, 381[1]; - Aann. van het hoofdstuk met 42 tegen 17 stemmen, 382.

Hoofdstuk XI (*Departement van Kolonien*). Ontw. van wet; - Mem. van toel.; B. 32; - * Uitgew. en toel. staat; - * Lijst van verleende pensioenen; - * Lijst van wachtgelden; — Benoeming der comm. van rapptrs., 33; - Voorl. versl., 12 Oct., B. 84 en 85; — Mem. van beantw., met Nota van wijz.; - Lijsten van Oost-Indische ambtenaren en officieren, en van ambtenaren uit de West-Indien en van de kust van Guinea met verlof in Nederl., B. 134 en 135; — Eindversl. der comm. 14 Nov., B. 157; (uitgebr. id., 47); — Ber. 10 Dec., 383-394, 396[1-4]; (verbet., 414); - Aann. van het hoofds. met 54 tegen 7 stemmen, 394.

Hoofdstuk XII (*Onvoorziene uitgaven*). Ontw. van wet, B. 32; — Benoeming der comm. van rapptrs., 33; - Eindversl. 22 Oct., B. 85; (uitgebr. 8 Nov., 37); — Aann. zonder ber. met algem. (61) stemmen, 10 Dec., 394.

Recapitulatie op de begrooting van staats-uitgaven voor het dienstjaar 1854, B. 33.

Wet op de middelen. Ontw. van wet; - Memorie van toel.; - Raming van 's Rijks middelen en inkomsten over 1854; - Vergelijking der middelen over 1852 en 1854, B. 33-60; — Benoem. der comm. van rapptrs., 33; - Voorl. versl. 22 Oct., B. 86-88; — Mem. van beantw. met Nota van wijz., B. 135-137; — Eindversl. der comm. 9 Nov., B. 157; (uitgebr. 10 Nov.; 40); — Ber. 12 en 13 Dec.; Algem. ber., 397-429, 432[1]; (verbet., 432, 449, 495); - Ber. over de artt. 430; - Aann. van het w. o. met 42 tegen 23 stemmen, 430.

* Lijst der stukken behoorende bij de Staatsbegr. voor 1854.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, hoofds. I, II, III, IV, 2 Dec. 17; Inhoud id.; - Hoofds. V, VI, en VII, 7 Dec., 25; Inhoud id.; - Hoofds. VIII, IX *A*, IX *B*, X, 10 Dec., 28; Inhoud id.; - Hoofds. XI en XII, 12 Dec., 33; Inhoud id.; - Wet op de middelen, 15 Dec., 35; Inhoud id.; — Ben. van comm. van rapptrs. voor de hoofds. I-V, VI-VIII, IX *A* en IX *B*, X-XII, 35, voor de wet op de middelen, 39; — Verslagen der comm. met de memorien van beantw.; algem. beschouwingen, 20 Dec., 56, 59-60; over de hoofds. I-V, 20 Dec., 56-57, 60-61; over de hoofds. VI-VIII, 20 Dec., 57-58, 61-62; over de hoofds. IX *A* IX *B*, 20 Dec, 58, 62; over de hoofds. X-XII, 20 Dec., 58-59, 62-64; Wet op de middelen, 20 Dec., 59, 64, (uitgebr. 20 Dec., 55); — Beraadsl. over het in behandeling nemen der begrootingswetten, 20 Dec., 55; — Beraadsl., 21 en 22 Dec., 71-104; - Algem. beschouw., 71-77; — Aann. der hoofds. I, II en III zonder ber. met algem. stemmen, 77; — Ber. over hoofds. IV, 77-80; Aann. met algem. (31) stemmen, 80; = over hoofds. V, 81-91; Aann. met algem. (31) stemmen, 91; = over hoofds. VI, 91-92; Aann. met algem. (31) stemmen, 92; = over hoofds. VII, 92-94; Aann. met 31 tegen één stem, 94; = over hoofds. VIII, 94-95; Aann. met algem. (32) stemmen, 95; = over hoofds. IX *A*, 95-96; Aann. met algem. (32) stemmen, 96; — Aann. van hoofds. IX *B* zonder ber. met algem. (32) stemmen, 96; = van hoofds. X zonder ber. met 23 tegen één stem, 96; — Ber. over hoofds. XI, 96-97; Aann. met 29 tegen 2 stemmen, 97; — Aann. van hoofds. XII zonder ber. met algem. (31) stemmen, 97; — Ber. over de Wet op de middelen, 97-104; Aann. met algem. (31) stemmen, 104.

De wetten zijn den 23 en 24 Dec. vastgesteld (*Staatsbladen* 1853, nº. 140-153).

Staatsbegrooting over 1854. Vergoeding van rente aan de Nederl. Rhijnspoorweg-maatschappij. (LXV. Wets-ontwerp tot verhooging van hoofdstuk V der)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 22 Maart 1854, b. 655; — Kon. boods., id.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 525; — Benoeming der comm. van rapptrs., 689; - Eindversl. der comm., 27 Maart, B. 539, (uitgebr. id., 704); — Beraadsl.

over het aan de orde stellen van het w. o., 704; — Aann. zonder ber. met algem. (67) stemmen, 28 Maart, 717.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 5 April, 108; - Inhoud, 110; — Benoeming der comm. van rapptrs., 117; - Versl. der comm. met Mem. van beantw., 21 April, B. 131 en 132, (uitgeb. 27 April, 127); — Beraadsl. 29 April, 145 en 146; - Aann. met algemeene (30) stemmen, 146.

De wet is den 1 Mei vastgesteld (*Staatsblad* 1854, n°. 77).

Staatsbegrooting en van de begrooting van het bijzonder Fonds vastgesteld bij de wet van 10 Feb. 1844 (*Staatsbl.* n°. 7) over 1854. Subsidie aan de Maatschappij van Weldadigheid. (LXXIII. Wets-ontwerp tot verhooging van hoofdst. V der)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 2 Mei 1854, b. 725; — Kon. boods., 15 April; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., Staat van opbrengst in de gestichten te Ommerschans en Veenhuizen; Aanwijzing der nadeelen waaronder de maatschappij gedrukt gaat, B. 604-606; — Benoeming der comm. van rapptrs., 733; - Voorl. versl. der comm., 8 Mei 1854, B. 689 en 690; — Mem. van beantw., 21 Mei, met Nota van aanvulling, B. 795 en 796; — Eindversl. der comm., 12 Julij, B. 796 en 797, (uitgebr. 14 Julij, 1071); — Beraadsl. over het in behandeling nemen van het w. o., 1325-1327; — Beraadsl. 9 en 10 Aug.; Algem. ber., 1462 en 1463, 1465-1469, 1470[1]-1470[3]; - Aann. met 32 tegen 5 stemmen, 10 Aug., 1469.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 23 Aug., 209; - Inhoud, — Benoeming der comm. van rapptrs., 219; - Verslag der comm., 28 Aug. 221, (uitgeb. id., 220); — Beraadsl. 30 Aug., 229 en 230[1]; — Aann. met 29 tegen 2 stemmen, 229.

De wet is den 1sten Sept. vastgesteld (*Staatsbl.* 1854, n°. 128).

——— van 1854. Drooge dok te Willemsoord. (XLIV. Ontwerp van wet tot vaststelling van een nieuw art. 4 bij de derde afd. van hoofdstuk VIII der)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 14 Febr. 1854, b. 557; — Kon. boods., 31 Jan.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 429-430; — Benoeming der comm. van rapptrs., 559; - Eindversl. der comm., 25 Febr., B. 465, (uitgeb. 27 Febr., 564); — Aann. zonder ber. met algem. (56) stemmen, 14 Maart, 611.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 5 April, 108; - Inhoud, 110; — Benoeming der comm. van rapptrs., 111; — Verslag der comm., 7 April, 112; (uitgeb. id, 111); — Besluit tot verdaging der ber., 115; — Beraadsl. 10 April, 117 en 118; - Aanneming met algemeene (32) stemmen, 118.

De wet is den 13 April vastgesteld (*Staatsbl.* 1854, n°. 27).

——— van 1854. (LII. Wets-ontwerp tot verhooging van hoofds. X der)

II. Ingekomen bij de Tweede kamer, 21 Feb., 561; — Kon. boods., 20 Feb.; - Ontw. van wet met Staat van berekeningen; - Mem. van toel., B. 443-444; - * Uitgew. en toel. staten; — Benoeming der comm. van rapptrs., 566; - Voorl. versl. der comm., 9 Maart, met Nota van den heer Storm van 's Gravesande, B. 501-505; — Mem. van beantw., 17 Maart, en Gewijz. w. o.; - Eindversl. der comm., 18 Maart, B. 518-521, (uitgebr. 20 Maart, 636); — Nader gewijz. ontw. van wet met miss. van den Minister van Oorlog, B. 525-526, (ingekomen 21 Maart, 654); — Beraadsl. 27 en 28 Maart; Algem. ber. 691-716; (verbet., 724, 727); - Ber. over het amend. op de beweegredenen van den heer Thorbecke, 710, (verbet., 727; - Aann. van het w. o. met 39 tegen 8 stemmen, 716.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, April, 108; - Inhoud, 110; — Benoeming der comm. van rapptrs., 111; - Versl. der comm., 8 April, 116, (uitgebr. id., 115); — Ber. 10 April, 118-120; - Aann. met algem. (32) stemmen, 120.

De wet is den 13 April vastgesteld, (*Staatsblad* 1854, n°. 29).

Staatsinkomsten. z. Begrooting.

Staatsschuld. z. Schuld.

Staatsuitgaven voor het dienstjaar 1853. Onderhoud van gevangenen, tractementen van ambtenaren bij geregtshoven, regtbanken en kantongeregten. (LXXXII. Wets-ontwerp tot wijzig. van hoofds. IV der begrooting van)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 15 Mei 1854, b. 835; — Kon. boods. id.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 697; — Benoeming der comm. van rapptrs., 901; - Eindversl. der comm. 1 Junij B. 721, (uitgebr. id., 1029); — Aann. zonder ber. met algem. (38) stemmen, 3 Junij, 1056.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 15 Junij, 147; - Inhoud, 160; — Benoeming der comm. van rapptrs, 165; - Versl. der comm. 22 Junij, 166, (uitgebr. id.; 165); — Aann. zonder ber. met algem. (29) stemmen, 24 Junij, 168.

De wet is den 28 Junij vastgesteld, (*Staatsblad* 1854, n°. 98).

——— over het dienstjaar 1853. (XC. Wets-ontwerp tot wijziging en verhooging van hoofdstuk IX *B* der begrooting van)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 11 Julij 1853, b. 1057;

— Kon. boods., 28 Junij; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., met bijlage houdende opgave van verschillende onkosten; B. 775-779; - Miss. 14 Julij, met Nota van wijzig., B. 795 (ingekomen 14 Julij, 1073); — Ben. der comm. van rapptrs., 1063; - Voorl. versl. der comm., 20 Julij, B. 798-800; — Mem. van beantw., 25 Julij, met Nota van wijzig., B. 819-821; — Verslag der comm. wegens het houden van een tweede onderz., 27 Julij, B. 821; - Eindversl. der comm., 29 Julij, B. 822[4] (uitgebr. 2 Aug., 1325); — Ber. over het in behandel. nemen van het w. o., 1325-1327; — Aann. zonder ber., met 45 tegen één stem, 9 Aug., 1458.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 23 Aug., 209; - Inhoud, 210; — Benoeming der comm. van rapptrs., 219; - Versl. der comm., 28 Aug., 220 (uitgebr. id., 219); — Ber., 30 Aug., 226; - Aann. met algem. (31) stemmen, 226.

De wet is den 1 Sept. vastgesteld (*Staatsblad* 1854 n°. 125).

Staatsuitgaven, dienst 1853. (LXXI. Wets-ontwerp tot wijziging van hoofdstuk X der begrooting van)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 29 Maart 1854, b. 721; — Kon. boods., id.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., en Opgaaf houdende wijziging van eenige artikelen van hoofds. X, met toel. staat en berekening der meerdere behoefte voor eenige artikelen der Staatsbegrooting voor 1853; B. 565-567; — Ben. der comm. van rapptrs., 733; - Eindversl. der comm., 11 Mei, met Nota van drukfeilen, B. 692-694 (uitgebr. 13 Mei, 825); — Aann. zonder ber. met algem. (45) stemmen, 24 Mei, 947.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 15 Junij, 147; - Inhoud, 160; — Ben. der comm. van rapptrs., 165; - Versl. der comm. 22 Junij, 166 (uitgebr. id., 165); — Aann. zonder ber. met algem. (29) stemmen, 24 Junij, 168.

De wet is den 28 Junij vastgesteld (*Staatsblad* 1854 n°. 99).

——— voor het dienstjaar 1854. Onderhoud van gevangenen en aanbouw van gevangenissen. (LXXXI. Wets-ontwerp tot verhooging van hoofdstuk IV der begrooting van)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 15 Mei 1854, b. 835; — Kon. boods., id.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 695-697; — Benoeming der comm. van rapptrs., 901; — Eindversl. der comm., 1 Junij, met Nota van wijzig., en staat van de vermeerdering der voeding over 1854, vergeleken met dien in 1848, B. 721-724, (uitgebr. id., 1029); — Beraadsl., 3 Junij; Algem. ber., 1054-1056; - Aann. met algem. (38) stemmen, 3 Junij, 1056.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 15 Junij, 147; - Inhoud, 160; — Benoeming der comm. van rapptrs., 165; - Versl. der comm., 22 Junij, 166, (uitgeb. id., 165); — Aann. zonder ber. met algemeene (29) stemmen, 24 Junij, 168.

De wet is den 28 Junij vastgesteld (*Staatsbl.* 1854, n°. 97).

——— voor 1854. Stichting van een stoomgemaal ter ontlasting van Rhijnlands boezem op den IJssel. (LXXVI. Wets-ontw. tot verhooging van hoofdst. V der begrooting van)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 2 Mei 1854, b. 725; — Kon. boods., 23 April; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 610 en 611; — Benoeming der comm. van rapptrs., 733; - Voorl. versl. der comm., 20 Mei, B. 706; — Mem. van beantw., 10 Julij, met Nota van aanvulling en wijzig., B. 797 en 798; — Eindversl. der comm., 12 Julij, B. 798, (uitgeb. 14 Julij, 1071); — Ber. over het in behandeling nemen, 1329, 1445; - Ber., 10 Aug., algem. ber., 1469; - Verdaging dier ber., wegens onvoltalligheid der vergadering, 1470.

Adressen betrekkelijk dit wets-ontwerp. z. Adressen, op het woord IJssel.

Steenweg van Maastricht naar de Geldersche grenzen, ingesteld bij de wet van den 14den Feb. 1853 (*Staatsblad* n°. 6) en de verdere daaraan toegevoegde sommen. (XXVI. Rekening wegens de ontvangsten en uitgaven betrekkelijk het fonds, voortgesproten uit de geldleening van f 950,000, tot goedmaking der kosten van aanleg van een)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 22 Nov. 1853, b. 147; — Begeleidende miss., 22 Nov.; - Rekening, B. 178-182; — Ben. der comm. van onderzoek, 147; - Versl. der comm., 20 Feb., B. 445, (uitgebr. 21 Feb., 562); — Goedkeuring der concl. van het rapp. zonder ber. en zonder hoofdelijke stemming, 27 Feb., 563.

Stemmingen. z. Onderwerpen.

Stenographie. z. Commissie. Verslagen.

——— wegens den toestand der stenographische inrigting. (CIII. Verslag namens de gemengde comm. voor de)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 11 Aug, 1471; — Verslag van de comm. der Tweede Kamer, 28 Julij, B. 822[9] en 822[10].

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 23 Aug., 219; — Versl. van de comm. der Eerste Kamer, 224[1].

Sterrewacht te Leyden. z. Hoogescholen.

Stolte, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Amsterdam. (H.)

II. Is, gedurende Sept. en Oct. 1853, der *derde* afd. lid, 7; rapptr. voor het w. o. Overeenkomst met de handel-maatschappij, 29; - gedur. Nov. en Dec. der *eerste* afd. lid, 147; rapptr. voor het w. o. Muntwezen van Nederl. Indie, 219; - gedur. Febr. en Maart 1854 der *eerste* afd. lid, 558; rapptr. voor de w. o.: Vrijdom van inkomende regten in Indie voor guano enz., Koloniaal batig slot over 1851, b. 559; Regerings-reglement voor Nederl. Indie, 561; - gedur. Mei en Junij der *derde* afd. lid, 727; rapptr. voor de w. o. Naturalisatie van P. J. Heijning en negen anderen, 1047; - gedur. Julij en Aug. *derzelfde* afd. lid, 1059; rapptr. voor het w. o. Regten op den uitvoer van goud en zilver uit Indie, 1063; — Lid eener comm. *tot onderzoek van regeringsverslagen* enz.: Verslag over West-Indie (1851), 469; - Id. over 1852, b. 1093; - Publicatie betreffende den aanvoer van rijst in Indie, 1057, (brengt verslag uit, 1178).

Spreekt, bij de beraadslagingen, over *het adres van antwoord* op de troonrede, paragr. 4, b. 18, 19, 20; — *wets-ontwerpen:* Overeenkomst met de handel-maatschappij, algem. ber., 76-81, 108, 109, (verbet., 133); - Staatsbegrooting voor 1854, hoofdst. V, 8ste afd. (kunsten en wetenschappen), 237; hoofdst. VIII, algem. ber., 335; hoofds. XI, algem. ber., 389-390, 390; - Afschaffing van tonnegeld en accijns op geslagt, algem. ber., 553; - Muntwezen in Nederl. Indie, art. 3, b. 656; - Regerings-reglement voor Nederl. Indie, algem. ber., 1101-1103, 1121-1123, 1127; 2de hoofdst., 1153-1154; art. 48, b. 1224-1225; art. 50, b. 1239; art. 113 b. 1385-1387; — *voorstellen van leden:* die der heeren Sloet tot Oldhuis, 17 Nov., 71; - van Goltstein, 21 Dec., 553.

Doet het voorstel *tot wijziging van het w. o.* Regerings-reglement van Nederl. Indie, art. 58, b. 1256.

Stoomgemaal. z. Staatsuitgaven.

Storm, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Breda. (Mr. L. D.)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1853, der *derde* afd. lid, 7; - gedur. Nov. en Dec. der *tweede*, 147; - gedur. Febr. en Maart 1854 der *eerste*, 558; rapptr. voor de w. o. Vereeniging van gemeenten, 566; - gedur. Mei en Junij der *derde* afd. lid, 727; - gedur. Julij en Aug. der *tweede* afd., 1059; — Lid eener commissie *tot onderzoek van regeringsverslagen* enz.: Overeenkomst met Hessen tot uitlevering van boosdoeners, 39; - Id. met Zwitserland, 726; - Id. met Noorwegen en Zweden, 879; = gezonden naar den Koning, 252; — volgens kennisgeving afwezig, 57, 777.

Spreekt bij de beraadslagingen, over *wets-ontwerpen:* Staatsbegrooting voor 1854, hoofds. V, 6de afd. (waterstaat en publ. werken), 244; hoofds. VI, algem. ber., 299-300; hoofds. VII, algem. ber., 313; hoofds. X, alg. ber., 377-378; - Afschaffing van tonnegeld en accijns op geslagt, algem. ber., 482, 549-551; - Vordering van inkwartiering en onderhoud van krijgsvolk, alg. ber., 598; - Verhooging van hoofdstuk X der Staatsbegrooting voor 1854, algem. ber., 693-694; - Dading met het heemraadschap van Mark en Dintel, 947, 948.

Doet voorstellen: met acht andere leden, *het ontwerp* tot Afschaffing van tonnegeld en accijns op geslagt, 35; — *tot het houden van comité-generaal*, 381.

Straffen. z. Afschaffing. Burgerschapsregten. Misdrijven. Poging. = (verandering in criminele) z. Ber. (2e. K.) over artt. 13 tot 16 van het wets-ontwerp Verandering in straffen op misdrijven. = (verandering in correctionnele) z. dezelfde Ber. over art. 18. = bij herhaling van misdrijf. (verandering van) z. dezelfde Ber. over artt. 11, 12. = bij poging tot misdaad; z. dezelfde Ber. over artt. 10, 17, 18. = voor jeugdige misdadigers; z. Ber. (2e. K.) over hoofdst. IV der Staatsbegrooting voor 1854. = in Nederl. Indie. z. Justitie.

Strafwetboek. (militair) z. Ber. (2e. K.) over de wets-ontwerpen: Bestraffen van misdrijven van krijgsvolk te water, en hoofdst. IV der Staatsbegrooting voor 1854. = (wijziging van het) z. Algem. ber. (2e. K.) over het w. o. Verandering in straffen op misdrijven.

Strens, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Roermond. (Mr. M. P. H.)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1853 der *vierde* afd. lid, 7; rapptr. voor de hoofds. IV, V en VII der Staatsbegrooting voor 1854, b. 29, 33, (voor hoofds. VII vervangen, 41); - gedur. Nov. en Dec. *derzelfde* afd. lid, 147; - gedur. Feb. en Maart 1854 der *tweede* afd. lid, 558; rapptr. voor de w. o.: Wijziging van hoofds. IV der Staatsbegrooting voor 1853, Eindbestemming der baten van de wees- en momboirkamers, Pensioen der militaire leden van het hoog militair geregtshof, 559; Verandering in de bestraffing van misdrijven, Uitbreiding der regtsmagt van kantonregters, 617; - gedur. Mei en Junij der *vijfde* afd. lid, 727; rapptr. voor het w. o. Verhooging van hoofds. IV der Staatsbegrootingen van 1853 en 1854, b. 901; - gedur. Julij en Aug. der *vijfde* afd. lid, 1059; — Lid eener comm. *tot onderzoek van regeringsverslagen*, enz.: Verslag aangaande het armwezen (1851), 557; - Id. over 1852, b. 726; - Inlichtingen op het adres van L. van Vliet, 1057; — volgens kennisgeving afwezig, 73.

Spreekt, bij de beraadslagingen, over *wets-ontwerpen*: Staatsbegrooting voor 1854; hoofds. VII, algem. ber., 319-320, hoofds. IX *B*, algem. ber., 354; - Verandering in de bestraffing van misdrijven, art. 15, b. 1028; art. 18, b. 1036; nieuw art. 19, b. 1038, 1039; nieuw art. 24, b. 1043, 1044, 1045; - Verhooging van hoofds. IV der Staatsbegrooting (1854), 1055.

Doet voorstellen: *tot het houden van comité-generaal*, 381; — *tot wijziging van het w. o.* Verandering in de bestraffing van misdrijven, nieuw art. 24, b. 1043.

Subsidiestelsel bij armverzorging. z. Ber. (2e. K.) over het w. o. Regeling van het armbestuur, algem. ber. en ber. over art. 2; id. over hoofds. II 2de afd., en over hoofds. IV.

Sumatra. (XXII. Mededeeling van eene publicatie van den Gouverneur-Generaal van Nederl. Indie, houdende verbod van invoer van buskruid en schietgewcer in de havens van)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer 10 Nov. 1853, b. 39; — Geleidende miss., 16 Oct.; - Publicatie van 8 Julij 1853, B. 158; — Ben. eener comm. tot onderzoek, 39; - Versl. der comm., 15 Dec., B. 511, (uitgebr. 13 Maart 1854, b. 610); — Goedkeuring der concl. van het rapp. der comm. zonder ber. en zonder hoofd. stemming, 18 Maart, 628.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer 2 Dec., 16.

Swichum. z. Kunstweg.

Swinderen, lid der Eerste Kamer voor de provincie Friesland. (Jhr. G. R. G. van)

I. Zendt zijne geloofsb. in, 20 Sept., 4, (Benoeming eener comm. tot onderz.; Versl. der comm., 4, 5); neemt zitting, id., 5.

Is, gedur. Sept. 1853 der *vierde* afd. lid, 6; onder-voorz., 7; - gedur. Dec. der *tweede* afd. lid, 17; rapptr. voor de w. o.: Uitgaven wegens verstrekkingen, id.; Kunstweg in Friesland, Bouwen, planten, enz. bij vestingen, 23; - gedur. April 1854 der *derde* afd. lid, 109; rapptr. voor de w. o.: Abonnementen van commissien van administratie voor de gevangenissen, Fonds van koopprijzen van domeinen (1853-1854), Rente aan de Rhijnspoorweg-maatschappij, 117; - gedur. Junij der *eerste* afd. lid, 148; rapptr. voor de w. o.: Regeling van het armbestuur, Koloniaal batig slot (1851), 161; - gedur. Julij der *eerste* afd. lid, 210; - rapptr. voor de w. o.: Ruiling met de gemeente Middelburg, Subsidie aan de maatschappij van weldadigheid, 219; — Lid eener comm. *tot onderzoek van geloofsbrieven*, 15.

Spreekt, bij de beraadslaging, over: *wets-ontwerpen:* Vaststelling van uitgaven wegens verstrekkingen (Oorlog) 1853, b. 24, 25; - Bouwen enz. bij vestingen, 44; - Bekrachtiging eener overeenkomst met de handel-maatschappij, 53; - Verhooging van hoofds. VIII der Staatsbegrooting (1854), 115, 117-118; - Muntwezen in Nederl. Indie, 144; - Uitgaven wegens verstrekkingen voor Oorlog, 163-164; - Bestraffing van misdrijven van krijgsvolk te water, 167; - Regeling van het armbestuur, 185; - Wijziging van den accijns op het gemaal, 194; - Subsidie aan de maatschappij van weldadigheid, 229; - Regerings-reglement van Nederl. Indie, 235; — *de concl. van het verslag* nopens de geloofsb. van den heer Cost Jordens, en de vraag of die heer opgehouden heeft lid te zijn, 20, 21; — *het voorstel* van den heer van Dam van Isselt, 20 Sept. 1853, b. 9; (nader behandeld 22 Sept., 10).

Doet voorstellen: *tot regeling der werkzaamheden*, 11, 48, 51; — *tot het vragen van mededeelingen* aangaande bestaande contracten, 19 Dec., 48, 51.

Taets van Amerongen tot Natewisch, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Leyden. (P. H. baron)

II. Is, gedurende Sept. en Oct. 1853 der *vijfde* afd. lid, 7; rapptr. voor het w. o. Bijdrage aan het fonds tot droogmaking van het Haarlemmer-meer, 41; - gedur. Nov. en Dec. der *eerste* afd. lid, 147; - gedur. Febr. en Maart 1854 der *vierde* afd. lid, 558; rapptr. voor de w. o.: Verhooging van hoofdst. VII der Staatsbegrooting van 1853, Opheffing der paardenposterij, 559; Verhooging van hoofdst. X der Staatsbegrooting voor 1854, 566; - gedur. Mei en Junij der *tweede* afd. lid, 726, voorzitter, 727; rapptr. voor de w. o.: Uitgaven wegens verstrekkingen voor oorlog, Id. voor marine, Verhooging van hoofdst. X der Staatsbegrooting (1853), 733; Voorloopige indeeling der gronden van het Haarlemmer-meer, 1047; - gedur. Julij en Aug. der *eerste* afd. lid, 1059; — Lid eener comm. *tot onderzoek van het Verslag* der muntwerkzaamheden over 1853, b. 655; = gezonden naar den Koning, 3; (brengt verslag uit, 5); — stemopnemer, 3; — volgens kennisgeving afwezig, 29.

Spreekt, bij de beraadslagingen, over *wets-ontwerpen:* Staatsbegrooting voor 1854, hoofdst. X, 3de afd. (tractementen enz. der wapencorpsen, cavallerie), 380; 4de afd. (remonte), 380; — *de orde der werkzaamheden*, 1445.

Doet het voorstel tot het houden van avondzitting, 16 December, 468.

Tarief van regten op den in-, uit- en doorvoer. (LV. Wets-ontwerp, strekkende tot het brengen van eenige wijzig. in het)
II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 27 Febr. 1854, b. 563; — Kon. boods., 23 Febr.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel.; - Opgave der verminderingen in de regten van sommige handelsartikelen, ten gevolge der tractaten met sommige Staten, B. 450-458; — Benoeming der comm. van rapptrs., 689; - Voorl. versl. der comm., 23 Mei, B. 710-715; — Mem. van beantw., B. 808-813, en Gewijz. w. o. met * Bijlagen, B. 813-819; — Eindversl. der comm., 20 Julij, B. 819, (uitgeb. 21 Julij, 1151); - Amend. van den heer van Bosse, B. 822[7]; — Ber. over het aan de orde stellen van het w. o., 1152 en 1153, 1328 en 1329, 1444; — Ber. 9 Aug., algem. ber., 1447-1454, 1464[1], (verbet., 1470[4]); - Ber. over art. 1, b. 1454, 1455 en 1464[1]; - Id. over een nieuw art. van den heer van Bosse, na art. 1, b. 1455 en 1466; - Ber. over art. 3, en de amend. der heeren van Bosse, Hoffman en Reinders, 1456-1458 en 1464[2]; - Aann. van het w. o. met algemeene (47) stemmen, 1458.
Adressen betrekkelijk dit wets-ontwerp. z. Adressen op het woord Tarief.
I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 23 Aug., 209; - Inhoud, 217; — Benoeming der comm. van rapptrs., 219; - Versl. der comm., 28 Aug., 220 en 221, (uitgeb. id., 219); — Ber. 30 Aug., 226-222; - Aann. met algemeene (31) stemmen, 229.
Adressen betrekkelijk dit wets-ontwerp ingekomen, 16, 108, 209, 219; rapporten, 81, 121, 219, 225.
De wet is den 1 Sept. vastgesteld, (*Staatsblad* 1854, n°. 126).

Tekort over het dienstjaar 1848, door de voordeelige sloten van andere dienstjaren en onderwerpen. (IX. Wets-ontwerp tot vereffening van het)
II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 3 Oct. 1853, b. 29; — Kon. boods., 1 Oct.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 53 en 54; — Benoeming der comm. van rapptrs., 33; — Eindversl., 10 Oct. 1853, B. 97 en 98, (uitgeb. 8 Nov., 37); - Aann. zonder ber., met algem. (56) stemmen, 10 Nov., 40.
I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 2 Dec., 16; - Inhoud, 17; — Benoeming der comm. van rapptrs., 23; - Versl. der comm., 7 Dec., 26, (uitgeb. 7 Dec., 25); — Aann. zonder beraadsl. met algemeene (28) stemmen, 10 Dec., 27.
De wet is den 14 Dec. vastgesteld (*Staatsbl.* 1853, n°. 124).

Telegraphen en telegraphie. z. Adressen. Ruijssenaers. = in Drenthe. z. Ber. (2e. K.) over hoofdst. V der Staatsbegrooting voor 1854.

Thorbecke, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Maastricht. (Mr. J. R.)
II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1853, der *eerste* afd. lid, 6; - gedur. Nov. en Dec. der *vijfde* afd. lid, 147; - gedur. Febr. en Maart 1854 der *tweede* afd. lid, 558; rapptr. voor de w. o.: Verwisseling van staatsschuld, 566; Wijziging van het tarief van regten op in-, uit- en doorvoer, 689; - gedur. Mei en Junij der *eerste* afd. lid, 726; - gedur. Julij en Aug. der *tweede* afd. lid, 1059; — Lid eener comm. *tot onderzoek van regeringsverslagen* enz.: Verslag in betrekking tot de Staatsbegrooting van 1851 en 1852, b. 611; - Rekening wegens den staat der ontvangsten en uitgaven (1851-1852), b. 1267.
Spreekt, bij de beraadslagingen, over *wets-ontwerpen:* Overeenkomst met de handel-maatschappij, eenig art., 114, 116; - Bijdrage aan de Rhijnspoorweg-maatschappij, algem. ber., 152-153, 153, (verbet. 172); - Staatsbegrooting voor 1854, algem. ber., 162-163, 164, (verbet. 189); hoofds. II, 4de afd. van art. 1 (kanselarij der orden), 165; hoofds. IV, 5de afd. (kosten der rijks-politie), 209, 210; hoofds. V, algem. ber., 228-229, 229; 4de afd. (medische politie), 236-237; 7de afd. (onderwijs), 271-273; 8ste afd. (kunsten en wetenschappen), 280-281, 285, 288, (verbet. 344); hoofds. VII, alg. ber., 317-318, 321-322, 322, (verbet. 344); - Wet op de middelen, algem. ber., 411, 427, 429; - Afschaffing van tonnegeld en accijns op geslagt [in overweging nemen, 125-127, 130, 132, (verbet. 172)], algem. ber., 514-519, 520, 521, 552, 554, (verbet. 534[1]); - Vordering van inkwartiering en onderhoud van krijgsvolk, alg. ber., 597-598, 599-600; art. 1, b. 603, 604, 607-608, (verbet. 610[2]); - Naturalisatie van C. L. Overbeck, 618, 618-619; - Muntwezen in Nederl. Indie, alg. ber., 641-642, 644, 645, 648, 653-654; - Verhoog. van hoofds. X der Staatsbegrooting voor 1854, algem. ber., 691-692, 709-710, 715-716, (verbet. 724); - Pensioenen aan mindere beambten bij etablissementen der zee- en landmagt, nieuw art. 30, b. 772; - Regeling van het armbestuur, algem. ber., 812-813, 823-824, (verbet. 834[4]); art. 2, b. 841; art. 7, b. 844, 848-849, (verbet. 877); art. 8, b. 850; art. 10, b. 853-854; 3de afd., 1ste hoofds., 865-866, 868; art. 27, b. 904, (verbet. 945); 4de hoofdstuk, 915-916, 924, (verbet. 946[1]); art. 59, b. 925; - Wijziging der wetten betreffende den accijns van het gemaal, alg. ber., 978-979, 990-991, (verbet. 994); art. 1, b. 995, 996, 997; - Verandering in de bestraffing van misdrijven, nieuw art. 24, b. 1045; - Regerings-reglement van Nederl. Indie, algem. ber., 1120-1121, 1126-1127; art. 4, b. 1130-1131, 1131, 1134; art. 12, b. 1141-1142, 1143; art. 24, b. 1158-1159, 1159; art. 25, b. 1161-1162, 1164-1165; art. 26, b. 1166-1167, 1167, 1168-1169; art. 31, b. 1173; art. 39, b. 1175, 1176-1177, 1182; art. 40, b. 1184-1185, 1185; art. 41, b. 1186-1187, 1188, 1190; art. 43, b. 1209, 1210; art. 45, b. 1198-1199, 1206-1207, 1207; art. 46, b. 1210-1211, 1211, 1212; art. 48, b. 1233; art. 51, b. 1241, 1242; art. 56, b. 1247, 1247-1248; art. 59, b. 1264; art. 60, b. 1309, 1310, 1311; art. 62, b. 1271, 1277-1278; 4de hoofds., 1294-1295, 1295-1296; art. 70, b. 1300, 1302, 1304; art. 78, b. 1342-1343, 1348; art. 84, b. 1349; art. 85, b. 1349, 1350, 1353; art. 87, b. 1354, 1355; art. 89, b. 1355, art. 95, b. 1356; art. 97, b. 1356; art. 104, b. 1357-1358, 1358, 1359; art. 113, b. 1366, 1370, 1375; art. 114, b. 1392; 8ste hoofds., 1434-1435; art. 127, b. 1436; art. 131, b. 1438-1439, 1439, 1440; art. 134, b. 1443-1444, (verbet., 1196, 1232, 1315, 1470[4]); — *de concl. van rapporten op verzoekschriften:* van K. G. Kremer en anderen, betrekkelijk de oprigting eener bijzondere school der 1ste klasse, 623-624, 625, 627, 719, 747-748, 755-757, 761-762, (verbet. 727); - Korenmolenaars uit Winschoten, 965; - A. Ruijssenaers, betrekkelijk eene electro-magnetische telegraafverbinding, 1050-1051, (verbet. 1056); — *voorstellen van leden:* die der HH. van Goltstein, 21 Dec., 554; - Groen van Prinsterer, 21 Maart, 644, 645, 648; - Storm van 's Gravesande, 28 Julij, 1265; - van Rappard, 29 Julij, 1275; - van Akerlaken, 31 Julij, 1296; - Ter Bruggen Hugenholtz, 8 Aug., 1433; - van Hoëvell, id., 1434; — *de orde van werkzaamheden*, 1325, 1326, 1327, 1328, 1329, 1330, 1444.
Doet voorstellen: met acht andere leden: *het ontwerp* tot Afschaffing van tonnegeld en accijns op geslagt, 35; — *tot het interpelleren* van den Minister van Buitenl. Zaken, omtrent de vrijheid onzer handelsvaart in den tegenwoordigen oorlog, en de eerbiediging der regten van Nederland als neutrale mogendheid (1 Junij), 1029, 1030, 1030-1031, [interpellatie, 1032-1033, 1034, (verbet. 1051)]; - 2de voorstel van denzelfden aard (14 Julij), 1064; [interpellatie, 17 Julij, 1093-1095, 1097-1098, (verbet. 1117, 1118)]; — *tot het wijzigen van:* 1°. *het w. o.* Regerings-reglement voor Nederlandsch Indie, art. 43, b. 1210; art. 46, b. 1211; art. 51, b. 1241; art. 56, b. 1247; art. 70, b. 1300; art. 85, b. 1350; art. 104, b. 1358; art. 113, b. 1366; art. 127, b. 1435, 1436: art. 131, b. 1439; - 2°. *de concl. van het rapport op het verzoekschrift* van A. Ruijssenaers, betrekkelijk eene electro-magnetische telegraafverbinding, 1050; — *betr. den duur en den dag voor de werkzaamheden* (14 Julij), 1063; — *betr. het vaststellen van ber.* en de orde van den dag: 21 Julij, 1152; 2 Aug., 1329; 8 Aug., 1444; — *over te houden stemmingen*, 5 Aug., 1391.

Tonckens, lid der Eerste Kamer voor de provincie Drenthe. (Mr. W. J.)
I. Is, gedur. Sept. 1853 der *derde* afd. lid, 6; - gedur. Dec. der *tweede* afd. lid, 17; rapptr. voor het w. o. Goedkeuring eener dading met de gemeente Ruephen, 39; - gedur. April 1854 der *derde* afd. lid, 109; rapptr. voor de w. o.: Spoorweg van België naar het Hollandsch Diep, Verhooging van hoofds. X der Staatsbegrooting (1854), Scheepvaartkanaal van Assen naar Groningen, 111; Fonds van koopprijzen van domeinen (1853-1854), Rente aan de Rhijn-spoorweg-maatschappij, 117; - gedur. Julij der *eerste* afd. lid, 148; rapptr. voor de w. o.: Verhooging van hoofds. IV der Staatsbegrooting (1854), Wijziging van hoofds. IV der Staatsbegrooting (1853), Wijziging van hoofds. X der Staatsbegrooting (1853), 165; - gedur. Julij der *tweede* afd. lid, 210; — Lid eener comm. *tot onderzoek van geloofsbrieven*, 3, 4, 9.
Spreekt, bij de beraadsl., over: *het adres van antwoord*, (parag. 5), 13; — *wets-ontwerpen:* Staatsbegrooting voor 1854, hoofds. IV (justitie), 79-80; hoofds. V (binnenl. zaken), 84; - Verandering in de straffen op misdrijven, 202; - Uitbreiding der regtsmagt van kantonregters, 204-205, 207..

Tonnegeld en van den accijns op het geslagt. (XX. Voorstel van wet van negen leden tot afschaffing van het)
II. Ingekomen bij de Tweede Kamer 8 Nov. 1853, b. 35; — Begeleidende miss., 7 Nov.; - Voorstel van wet; - Mem. van toel., B. 143-148; - Toelichting bij de indiening, 8 Nov., 35, 36.
Benoeming der 1ste comm. van rapptrs., voor het in overweging nemen, 41; - Versl. van het verhandelde in de afdeelingen omtrent het in overweging nemen, 14 Nov., B. 157-158, (uitgeb. 14 Nov., 47; — Beraadsl. over het in overweging nemen van het voorstel, 19 Nov., 119-132; - Besluit genomen tot het in overweging nemen, met 55 tegen 3 stemmen, 133, (verbet. in redev., 133, 154, 172).
Benoeming der 2de comm. van rapptrs., 155; - Voorl. versl. 30 Nov., B. 182-190; — Mem. van beantw., 8 Dec., met Nota's van wijzig. en van drukfouten, B. 206-218; — Eindversl. der

comm. 10 Dec., B. 218, (uitgebr. 12 Dec., 404); — Beraadsl. over het w. o. 15, 16, 17, 19, 20 en 21 Dec.; Algem. ber., 433-554, (verbet. 495, 507, 533, 534, 534', 535, 554, 556, 558); — Aann. eener motie van orde van den heer van Goltstein tot sluiting der algem. ber., met 48 tegen 16 stemmen, 554; - Ber. over art. 1, b. 554-555; art. 3, b. 555; - Verwerping van elk art. afzonderlijk en van het wets-voorstel met 41 tegen 24 stemmen, 555.

Adressen betrekkelijk dit wets-voorstel, z. Adressen op het woord Tonnegeld, (verbet., 449).

Tonnegeld en accijns van geslagt. (Voorstel tot afschaffing van)

II. Beschouwd bij de ber. in de 2e. K. als een kiem van bederf voor een constitutioneel gouvernement, 499; - als fragment van een finantieel stelsel, 498; - als gevaarlijk voor orde en rust, 505; - als maatregel ter voorziening in den nood, 497; - als middel van oppositie, 498, 516, 520, 521, 549, 552; - als eene politieke strekking hebbende, 439, 442, 446, 458, 464, 465-466, 469, 477, 478, 483, 496², 502, 508³; - in verband met de politieke omstandigheden en den staatkundigen toestand van Europa, 475, 477, 496⁵, 502, 514, 515, 517, 520, 522, 525, 538, 539, 541, 542, 544, 545; - als raadzaam of onraadzaam in betrekking tot de Kamers, de Regering en het Volk, 466, 503, 538, 539, 550; - als al of niet tijdig voorgesteld, 449, 502; - in zijne beeijferingen, 509-511, 524.

Tonnegelden en gevolgen daarvan; (afschaffing van), z. Ber. (2e. K.) over het w. o. Afschaffing van tonnegeld enz. II. 436, 444, 446, 448, 451, 454, 459, 464, 467, 472, 473, 474, 480, 481, 486, 496⁵, 506, 511, 530; = van hier vergeleken met die van elders, II. 511, 531, 532, 533, 539, 543-544, 554-555.

Tractementen. z. Staatsbegrooting. = der Ministers van Buitenl. Zaken en van Eerediensten; z. Ber. (2e. K.) over hoofds. III en IV der Staatsbegrooting voor 1854. = aan R. K. geestelijken, z. Ber. (1e. K.) over hoofds. VII derzelfde Staatsbegr. = aan Israëlitische kerkleeraren, z. Ber. (2e. K.) over hoofds. VI. = van Indische ambtenaren met rijks-tractementen (verlofs-), = van Oost- en West-Indische officieren (verlofs-), z. Ber. over hoofds. XI. = van personen bij gezantschappen, z. Gezantschappen. = van regterlijke ambtenaren, z. Staatsuitgaven.

Troepen. (doortogt van), z. Inkwartiering.

Troonrede. z. Openingsrede.

Uitgaven. z. Arbeid. Begrooting. Landsdrukkerij. Pensioenfonds. Rekening. Staatsbegrooting. Staatsuitgaven. Steenweg. Verstrekkingen. = (vermeerdering van), z. Algem. ber. (2e. K.) over de Staatsbegrooting voor 1854; die over hoofds. V en over de wet op de middelen. = (noodzakelijke en nuttige), z. Algem. ber. derzelfde begrooting. = (productive en improductive), z. dezelfde Algem. ber. en die over hoofds. V. = voor Oorlog (vermeerdering van), z. Ber. over hoofds. X.

——— voor de Tweede Kamer voor het dienstjaar 1855. (XCIX. † Raming van de benoodigde)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer 22 Julij, 1163; — Benoeming der comm. van rapptrs., 1179; - Eindversl. der comm., 28 Julij, 1266; — Ber. over en intrekking van eene motie tot uitstel der ber., 31 Julij, 1283; - Behandeling der raming in comité-generaal, 31 Julij, 1283.

I. Raming van uitgaven voor de Eerste Kamer, behandeld in comité-generaal, 168.

Uitlevering. z. Boosdoeners.

Uitvoer van gouden en zilveren munt. (XXXVII. Publicatie van den Gouverneur-Generaal van Nederl. Indie betrekkelijk de vrijstelling van den)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer 21 Dec. 1853, b. 555; — Geleidende miss., 21 Dec.; - Publicatie van den Gouverneur-Generaal, B. 343-350: — Ben. eener comm. tot onderzoek, 556; - Versl. der comm., 13 Maart, B. 511, (uitgebr. id., 610); — Goedkeuring der concl. van het rapp. zonder ber. en zonder hoofdelijke stemming, 18 Maart, 628.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer 22 Dec., 81.

——— van gemunt en ongemunt goud en zilver in Nederl. Indie. (LXXXVIII. Wets-ontwerp tot afschaffing van de regten op den)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer 11 Julij, 1057; — Kon. boods., 5 Junij; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 763; — Benoeming der comm. van rapptrs., 1063; - Eindversl. der comm., 24 Julij, B. 802, 803, (uitgebr. id., 1179); — Ber. over het aan de orde stellen van het w. o., 1179 en 1180, 1325-1327. — Dit w. o. is niet afgedaan.

Uitwateringskanaal in Noordbrabant. z. Ber. (2e. K.) over hoofds. V der Staatsbegrooting voor 1854.

——— van Gravc naar den Amer. (LXI. Wets-ontwerp tot het verleenen eener bijdrage ter bevordering van den aanleg van een)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 9 Maart 1854, b. 565; — Kon. boods., id.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., met begrooting van kosten, B. 494-498; — Benoeming der comm. van rapptrs., 689; - Voorl. versl. der comm., 5 Mei 1854, B. 684-687; — Mem. van beantw., 27 Junij, met Nota van wijzig., B. 786-791; — Eindversl. der comm., 18 Julij, B. 800, (uitgebr. 19 Julij, 1119); — Beraadsl. over het in behandeling nemen van het w. o., 1325-1328; — Dit wets-ontw. is niet afgedaan.

Verzoekschrift betrekkelijk dit wets-ontw. z. Adressen op het woord Uitwateringskanaal.

Uitzettingen en verbanningen in Nederl. Indie. (politieke) z. Ber. over artt. 48-51 van het Regerings-reglement aldaar. II. 1223-1242.

Utrecht. z. Hoogescholen.

Vaalsrivier. (republiek aan de) z. Republick.

Vaart van Amsterdam naar Vreeswijk. z. Ber. (2e. K.) over hoofdst. V der Staatsbegrooting voor 1854.

Vacature. z. Hooge Raad. Rekenkamer.

Varkens en schapen. (afschaffing van den accijns op) z. Ber. (2e. K.) over het wets-ontw. Afschaffing van tonnegeld. II. 437, 447, 452, 456, 463, 472, 483, 518, 523, 539, 540.

Veeartsenijkunst en veeartsenijschool. z. Ber. (1e. K.) over hoofdst. V der Staatsbegrooting voor 1854.

Veen, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Assen. (Mr. P. van der)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1853, der *vierde* afd. lid, 7; lid der comm. voor de verzoeks., id.; (voorzitter, 11; brengt versl. uit, 166, 171-172, 215-216); rapptr. voor het wets-ontw. Begrooting wegens den arbeid der gevangenen, 40; - gedur. Nov. en Dec. der *eerste* afd. lid, 147; - gedur. Febr. en Maart 1854, der *vijfde* afd. lid, 558; rapptr. voor de w. o.: Bijdrage voor het kanaal van Assen naar Groningen, 617; Wijziging der wet op de uitoefening der groote visscherij, 629; - gedur. Mei en Junij der *vierde* afd. lid, 727; lid der comm. voor de verzoeks., id., (brengt versl. uit, 963-964, 1006-1007); - gedur. Julij en Aug. der *derde* afd. lid, 1059; — Lid eener comm. *tot onderzoek van het Verslag* aangaande het armbestuur (1851), 557; - Idem over 1852, b. 726; = gezonden naar den Koning, 252, 567; — stemopnemer, 251, b. 566.

Spreekt bij de beraadslagingen, over *wets-ontwerpen*: Staatsbegrooting voor 1854, hoofdst. V, 6de afd. (waterstaat en publieke werken), 239-240, 244; hoofdst. VI, algem. ber., 299, (verbet., 314); Wet op de middelen, algem. ber., 405-406, 428; - Afschaffing van tonnegeld en accijns op het geslagt, algem. ber., 441-442, (verbet., 495); - Verhooging van hoofdst. X der Staatsbegrooting voor 1854, algem. ber., 698; - Regeling van het armbestuur, algem. ber., 792-793, 806, 821-828, (verbet., 824).

Vening, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Sneek. (Mr. C. Sleeswijk)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1853, der *vijfde* afd. lid, 7; rapptr. voor de w. o.: Kunstweg in Friesland, 29; Vermindering van invoerregten op granen enz., 40; - gedur. Nov. en Dec. der *tweede* afd. lid, 147; - gedur. Febr. en Maart 1854 *derzelfde* afd., 558; - gedur. Mei en Junij der *vijfde* afd. lid, 727; rapptr. voor het w. o. Subsidie aan de maatschappij van weldadigheid, 733; — Lid eener commissie *tot onderzoek der Opgave* van verkoop van domeinen (1853), 726; = gezonden naar den Koning, 136; — stemopnemer, 135; — volgens kennisgeving afwezig, 573.

Spreekt, bij de beraadslagingen, over: *wets-ontwerpen:* Bouwen enz. bij vestingen, algem. ber., 46, 47; art. 5, b. 58, 59, 63, 64; art. 56, b. 70; - Amortisatie van schuld, art. 3, b. 143; - Staatsbegrooting voor 1854, hoofdst. IV, alg. ber., 195; 6de afd. (gevangenissen, huishoudelijke dienst), 212; hoofds. IX *A* (amortisatie van schuld), 348-349, 352; hoofds. IX *B*, 7de afd. (rijks-advocaten), 356, 359; - Wet op de middelen, alg. ber., 424-425; - Afschaffing van tonnegeld en accijns op geslagt (in overweging nemen), 129-130; - Naturalisatie van C. L. Overbeck, 617-618; - Muntwezen in Nederl. Indie, art. 3, b. 656; art. 17, b. 674, 675; - Vereeniging van gemeenten, Valburg en Loenen en Wolferen, art. 8, b. 682; - Pensioenen van mindere beambten bij etablissementen van zee- en landmagt, art. 4, b. 743; art. 21, b. 769-770, 771; - Regeling van het armbestuur, algem. ber., 803-804, 820-821, 830; art. 2, b. 836-837; art. 7, b. 842, 844; 3de afd., 1ste hoofds., 860, 863, 867; nieuw art. 14, b. 869; art. 16, b. 871; 1ste afd., 2de hoofds., 882; art. 21, b. 888; art. 26, b. 891; 2de afd., 2de hoofds., 895; art. 41, b. 912; art. 46, b. 913-914; nieuw art. 62, b. 928; art. 66, b. 930, 932, (verbet, 890, 970); - Wijziging der wetten betreffende den accijns op het gemaal, algem. ber., 976, 988-989;

art. 1, b. 996, 997; art. 5, b. 1001-1002; art. 15, b. 1004; art. 22, b. 1005, 1006; — *de conclusie van het rapport op het verzoekschrift* van K. G. Kremer c. s., over de oprigting van bijzondere scholen 1ste kl., 749.

Doet voorstellen: *tot wijziging der w. o.:* Bouwen enz. bij vestingen, art. 5, b. 59; art. 56, b. 70; - Muntwezen in Nederl. Indie, art. 17, b. 675; - Regeling van het armbestuur, nieuw art. 14, b. 860.

Berigt zijne benoeming tot lid van het provinciaal geregtshof in Friesland, 1029; en wordt vervangen door mr. H. U. Huguenin.

VERANDERINGEN in wets-ontwerpen, door de Regering aangebragt bij de openbare beraadslagingen in de Tweede Kamer. II.

Naam van het wets-ontwerp.	Onderdeel.	Bladz.	Door wien aangebr.
Muntwezen in W.-Indie.	art. 1	41	Min. v. Kolonien.
Bouwen enz. bij vestingen.	» 5	65	» Justitie.
»	» 21	66	» Oorlog.
»	» 22	69	» »
»	» 28	70	» »
»	» 56	»	» Justitie.
Muntwezen in N.-Indie.	» 4	670[1]	» Kolonien.
»	» 8	»	» »
»	» 11	»	» »
»	nieuw a. 14	»	» »
»	art. 16	»	» »
»	» 18	676[2]	» »
Vereenig. van gemeenten:			
Valburg en Loenen en Wolferen.	» 8.	688[2]	M. v. Binnenl. Z.
Laren en Verwolde.	» »	»	»
Nieuwer-Amstel en Rietwijkeroord.	» 7	»	»
Beets en Schardam.	» »	»	»
Leijmuiden en Kalslagen.	» »	»	»
Avenhorn, Grosthuizen en Scharwoude.	» »	»	»
Heerhugowaard en Veenhuizen.	» »	»	»
Verhoog. H. X Begr. 1854.	considerans	712	Min. van Oorlog.
Bestraffing van misdrijven	art. 2	733	» Marine.
door krijgsvolk te water.	considerans	737	» »
Pens. mind. beambten enz.	art. 4	763	M. v. Mar. en Oorl.
bij inrigt. zee- en landm.	» 43	772	»
Regeling v. h. armbestuur.	» 14	878[3]	M. v. Binnenl. Z.
»	» 15	»	»
»	» 30	914[2]	»
»	» 41	914[3]	»
»	» 60	930[2]	»
»	» 66	931	»
»	» 68	»	»
Wijziging der wetten betreffende den accijns van	art. 6 en 7	1002	Min. v. Finantien.
het gemaal.	a. 5, 8, 10, 11	1003	»
	» 15, 19, 20	1004	»
Verand. in de bestraffing	art. 8	1018	Min. van Justitie.
van misdrijven.	» 9	»	»
»	» 11	1019	»
»	» 15	1046[2]	»
»	» 17	1035	»
»	» 18	1036	»
»	» 20	1040	»
»	» 23	1043	»
Regtsmagt der kantonregters in strafzaken.	» 1	1047	»
Verlenging van den termijn v. art. 293 d. gemeentew.	considerans	1056	M. v. Binnenl. Z.
Regerings-reglement N.-I.	art. 17	1147, 1149	Min. v. Kolonien.
»	» 25	1163, 1165	»
»	» 34	1173	»
»	» 43	1210	»
»	» 47	1220	»
»	» 48	1229	»
»	» 51	1242	»
»	» 104	1359	Min. van Justitie.
»	» 124	1431	» Kolonien.
»	» 131	1441	» »
Wijz. v. h. tarief v. regten op den in- uit- en doorv.	tarief	1456	» Finantien.

VERBETERINGEN in redevoeringen, enz. I. 13, 30; — II. 37, 87, 103, 133, 154, 172, 189, 217, 230, 293, 323, 344, 363, 395, 414, 432, 449, 451, 495, 507, 533, 534-534[1], 556, 558, 562, 564, 610, 610[1], 628, 628[2], 688, 704, 724, 727, 776, 795, 824, 834, 834[4], 845, 860, 877, 892, 900, 914, 945, 946[1], 954, 970, 994, 1051, 1056, 1104, 1117, 1162, 1196, 1232, 1296, 1315, 1337, 1358, 1400, 1470, 1470[3-4]. z. de afzonderlijke vermelding bij de namen der sprekers over de betrokken onderwerpen, en bij de benaming dier onderwerpen zelve.

VERBOD. z. Sumatra.

VEREENIGING. z. Gemeenten; = en vergadering in Nederl. Indie. (regt van), z. Ber. (2e. K.) over het w. o. Regerings-reglement aldaar, II. 1391-1392.

VEREFFENING. z. Tekort.

VERJARING VAN COUPONS. z. Schuld.

VERKIEZINGEN. z. Interpellatien. en Ber. (1e. K.) over hoofds. V der Staatsbegrooting voor 1854.

VERLENGING VAN TERMIJN. z. Gemeentewet.

VERORDENINGEN. z. Scholen.

VERSLAG. z. Armbestuur. Begrooting. Kolonien. Muntwerkzaamheden. Rekenkamer. Scholen. Stenographie. Wees- en momboirkamers.

VERSLAGEN EN ANDERE STUKKEN DER REGERING. Ingekomen in de beide Kamers. z. onder de benamingen der onderwerpen en de kennisgevingen van de voorzitters der Kamers; — Rapporten daaromtrent uitgebragt in de Tweede Kamer, z. onder dezelfde woorden; — Behandeling van de concl. der rapp., II. 563, 628, 797, 938-939, 949-953, 1062, 1283-1285, 1420, 1458; — Verslagen der comm. voor de stenographie, I. 219, 224[1]; II. 1471; B. 822[9-10].

VERSTREKKINGEN door het departement van Marine over 1851. (XCVIII. * Rekening van ontvang en uitgaaf wegens)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer 17 Julij, 1093; — Ben. eener comm. tot onderzoek, 1093; - Versl. der comm., B. 821 en 822, (uitgebr. 27 Julij, 1248; — Goedkeuring der concl. van het rapp. der comm. zonder ber. en zonder hoofd. stemming, 31 Julij, 1285.

——— voor het departement van Marine, dienst 1853. (XIV. Wets-ontwerp tot vaststelling der raming van uitgaven wegens)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer 8 Nov. 1853, b. 35; — Kon. boods., 18 Oct.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel.; Opgave der ontvangsten, door het depart. van Marine gedur. 1852, wegens verstrekkingen gedaan, B. 137 en 138; — Ben. der comm. van rapptrs., 43; - Eindversl. met Nota van wijzig., 18 November, B. 165, (uitgebr. 18 Nov., 118); — Ber. 22 Nov.; - Aann. met algem. (61) stemmen, 148.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 2 Dec., 17; - Inhoud, id.; — Ben. der comm. van rapptrs., 19; - Versl. der comm., 5 Dec., 21, (uitgebr. 5 Dec., 20); — Mem. van beantw., 6 Dec., 25, (ingekomen 7 Dec., 23); — Aann. zonder ber. met algem. stemmen, 7 Dec., 23.

De wet is den 8 Dec. vastgesteld, (*Staatsblad* 1853, no. 118).

——— voor het departement van Marine, dienst 1854. (LXXV. Wets-ontwerp tot vaststelling der raming van uitgaven wegens)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer 2 Mei, 725; — Kon. boods., 21 April 1854; - Ontw. van wet; - Mem. van toel.; - Specifieke opgave der ontvangsten gedur. 1853, B. 609 en 610; — Ben. der comm. van rapptrs., 733; — Eindversl. der comm., 11 Mei 1854, B. 691, (uitgebr. 13 Mei, 825); — Aann. zonder ber. met algem. (44) stemmen, 24 Mei, 947.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer 15 Junij, 147; - Inhoud, 160; — Ben. der comm. van rapptrs., 161; - Versl. der comm., 19 Junij, 162, (uitgebr. id., 161); — Aann. zonder ber. met algem. (28) stemmen, 21 Junij, 163.

De wet is den 24 Junij vastgesteld, (*Staatsblad* 1854, no. 90).

——— voor het departement van Oorlog, dienst 1853. (XV. Wets-ontwerp tot vaststelling der raming van uitgaven wegens)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer 8 Nov. 1853, b. 35; — Kon. boods., 18 Oct.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel.; - Opgave der ontvangsten door het depart. van Oorlog gedur. 1852 wegens verstrekkingen gedaan, B. 138-140; — Ben. der comm. van rapptrs., 43; - Eindversl. der comm. met Nota van wijzig., 18 Nov., B. 165 en 166 (uitgebr. id., 118); — Ber., 22 Nov., 148-150; - Aann. met 61 tegen één stem, 150.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer 2 Dec., 17; - Inhoud, id.; — Ben. der comm. van rapptrs., 19; - Versl. der comm., 5

Dec., 21, (uitgebr. 5 Dec., 20); — Ber. 7 Dec., 23-25; - Aann. met 21 tegen 5 stemmen, 25, (verbet., 30).
De wet is den 8 Dec. vastgesteld, (*Staatsblad* 1853, nº. 119).

VERSTREKKINGEN voor het departement van Oorlog, dienst 1854. (LXIX. Wets-ontwerp tot vaststelling der raming van uitgaven wegens)
II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 24 Maart 1854, b. 686; — Kon. boods., id.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel.; - Gedane ontvangsten wegens verstrekkingen over 1853; B. 534 en 535; — Benoeming der comm. van rapptrs., 733; - Eindversl. der comm., 11 Mei, B. 691 en 692 (uitgebragt 13 Mei, 825); — Aann. zonder ber., met algemeene (44) stemmen, 24 Mei, 947.
I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 15 Junij, 147; - Inhoud, 160; — Ben. der comm. van rapptrs., 161; - Versl. der comm., 19 Junij, 162 (uitgebragt id., 161); — Ber., 21 Junij, 163 en 164; - Aann. met 20 tegen 8 stemmen, 164.
De wet is den 24 Junij vastgesteld (*Staatsblad* 1854, nº. 93).

VERVOER. (middelen van) z. Buiksloterveer. IJ. Java. Kanalen. Moerdijk. Rhijn. Rhijnspoorweg. Spoorwegen. Vaart. Wegen. Zuid-Willemsvaart.

VERWISSELING. z. Schuld.

VERZEKERING tegen zeegevaar. z. Beraadsl. (2e. K.) over het w. o. Gebruik van het koloniaal batig slot over 1851.

VERZOEKSCHRIFTEN. z. Adressen.

VESTIGING in Nederl. Indie. (verlof tot) z. Beraadsl. (2e. K.) over art. 108 van het Regerings-reglement aldaar. II. 1360-1364. z. ook Uitzetting.

VESTINGEN en VESTINGWERKEN. z. Bouwen. Inkwartiering. Java. Limburg. = (toestand der) z. Ber. (2e. K.) over hoofdst. X der Staatsbegrooting voor 1854.

VILLERS DE PITÉ, lid der Eerste Kamer voor het hertogdom Limburg. (Jhr. L. L. G. M. DE)
I. Zendt zijne geloofsbrieven in, 20 Sept., en 2 Dec., 4, 15, (Benoeming eener comm. tot onderzoek; Verslag der comm., 4, 5, 15); - neemt zitting, 2 Dec., 16.
Is, gedur. Dec. 1853, der *eerste* afd. lid, 17; gedur. April 1854, der *derde* afd. lid, 109; - gedur. Junij *derzelfde* afd., 148; - gedur. Julij der *eerste* afd., 210; — Lid eener comm. tot onderzoek van geloofsbrieven, 107; — volgens kennisgeving afwezig, 7.

VISSCHERIJ. z. Jagt; = (zee) z. Adressen. en Ber. (1e. en 2e. K.) over hoofdst. V der Staatsbegrooting voor 1854.

———— (LXIV. Wets-ontwerp tot wijziging der wet van 12 Maart 1818 (*Staatsblad* nº. 15) op de uitoefening der groote)
II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 18 Maart 1854, b. 617; — Kon. boods., 15 Maart; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 516 - 517; — Benoeming der comm. van rapptrs., 629; - Eindversl. der comm., 22 Maart, B. 530, (uitgeb. 23 Maart, 676); — Aann. zonder beraadsl. met algemeene (67) stemmen, 23 Maart, 716.
I. Ingekomen bij de Eerste Kamer 5 April, 108; - Inhoud, 110; — Benoeming der comm. van rapptrs., 111; - Versl. der comm., 6 April, 112, (uitgeb., 7 April, 111); — Aann. zonder beraadsl. met algem. (28) stemmen, 8 April, 114.
De wet is den 10 April vastgesteld (*Staatsblad* 1854, nº. 21).

VLAG. (neutrale) z. Interpellatien.

VLEESCH noodig voor de gezondheid. (gebruik van) z. Ber. (2e. K.) over het w. o. Afschaffing van tonnegeld. II. 438, 445, 463, 472; = hier en in Engeland (prijs van het) z. Id. II. 461, 463, 471, 474, 480, 508, 511, 528, 529, 530. z. ook Geslagt.

VLIET. (XCI. Inlichtingen betrekkelijk een adres van L. VAN)
II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 11 Julij, 1057; — Geleidende miss., 19 Junij; - Afschrift van eene miss. van 5 Maart 1853, houdende inlichtingen betrekkelijk de zaak van L. van Vliet, B. 791-794; — Benoeming eener comm. tot onderz., 1057; — De comm. heeft geen rapport uitgebragt. z. verder Adressen.

VLISSINGEN bezocht door een Fransch oorlogsschip. (reede van) z. Interpellatien, 1 Junij en 17 Julij. II. 1032-1035, 1094-1098.

VOLKSVOEDING. z. Beraadsl. (2e. K.) over het w. o. Afschaffing van tonnegeld enz. II. 444, 448, 472, 487-495, 496[1], 503, 508[3], 513, 541, 548.

VOORST, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Haarlem. (Mr. W. H. VAN)
II. Berigt zijne benoeming tot president der arrondissementsregtbank te Haarlem, en zendt zijn ontslag in, 3; — opgevolgd door den heer Heemskerk.

VOORSTEL. z. Scholen. Tonnegeld.

VOORSTELLEN van leden. z. Motien van orde.

———— van wet van leden in de Tweede Kamer.
II. Ingekomen, 35, 825; - Verslagen daarop uitgebragt, 47, 404, 868, 1059; — Vaststelling van beraadslaging, 47, 404, 869, 1059. z. verder de betrokken onderwerpen.

VOORZITTERS van de Kamers der Staten-Generaal.
Voorzitters van de Vereenigde zittingen. z. Vereenigde zitting, 19 Sept. 1853, en id. van 4 Sept. 1854.
Id. van de Eerste Kamer; benoeming, I. 3. II. 6. Aanvaarding der betrekking, I. 4; tijdelijke voorzitter, I. 3.
Id. van de Tweede Kamer; opmaking der nominatie van candidaten, II. 3, 4; benoeming II. 5; I. 9. Aanvaarding der betrekking, II. 5; tijdelijke voorzitters, II. 3, 5, 1023, 1047, 1053.
Voorzitters der afdeelingen. z. Afdeelingen.

VOORZITTERSCHAP in de Tweede Kamer. (opmaking van nominatie voor het) II. 3, 4. z. Commissien.

VORDERING. z. Inkwartiering.

VOS VAN STEENWIJK, lid der Eerste Kamer voor de provincie Overijssel. (Mr. J. A. G. baron DE)
I. Is, gedur. het zittingjaar, lid der comm. voor de verzoekschriften, 5, (brengt versl. uit, 115); — gedur. Sept. 1853 der *derde* afd. lid, 6; - gedur. Dec. *derzelfde* afd. lid, 17; rapptr. voor de w. o.: Uitgaven wegens verstrekkingen, Amortisatie van schuld, Bijdrage aan de Rhijnspoorweg - maatschappij, Bijdrage aan het fonds voor de droogmaking van het Haarlemmermeer, Begrooting van uitgaven voor de landsdrukkerij, Idem wegens den arbeid der gevangenen, 19; Kunstweg in Friesland, Vereffening van het tekort in 1848, 23; - gedur. April 1854 der *derde* afd. lid, 109; rapptr. voor het w. o. Herstel van waterkeeringen in Zeeland, 111; Opheffing der paardenposterij, 117; - gedur. Junij der *eerste* afd. lid, 148; rapptr. voor de w. o.: Verlenging van den termijn van art. 293 der gemeentewet; 161; - gedur. Julij der *derde* afd. lid, 210; rapptr. voor de w. o.: Onteigening van perceelen tot uitbreiding van Arnhem, Ruiling met de gemeente Middelburg, Subsidie aan de maatschappij van weldadigheid, Naturalisatie van P. J. Heijning en 9 anderen, 219; — Lid eener comm. gezonden naar den Koning, 13.
Spreekt, bij de beraadsl. over: *wets-ontwerpen:* Staatsbegrooting voor 1854, hoofds. V (binnenl. zaken), 88; - Regeling van het armbestuur, 183, 189.

VRAGEN gedaan aan Ministers. z. Interpellatien.

VRIJDOM. z. Regten.

VROLIK, *Minister van Finantien*, van 1 Mei 1854 af. I. 107; II. 725. (Dr. A.)
I. Spreekt, in de Eerste Kamer bij de beraadsl. over: *wets-ontwerpen:* Wijziging der wetten betreffende den accijns op het gemaal, 196-198, 199-200; - Ruiling met de gemeente Middelburg, 226; - Verhooging van hoofds. IX *B* der Staatsbeg. van 1853, b. 226; - Wijziging van het tarief van regten van in-, uit en doorvoer, 228-229, 229.
II. Id. in de Tweede Kamer bij de beraadsl. over: *wets-ontwerpen:* Dading met het heemraadschap Mark en Dintel, 947-948, 948-949; - Wijziging der wetten betreffende den accijns op het gemaal; algem. ber., 982[1-5], 982[6], 992-994, 994; art. 1, b. 996, 997; art. 2, b. 999, 1001; artt. 5, 6 en 7, b. 1002, artt. 8 en 11, b. 1003; artt. 15 en 19, b. 1004; art. 22, b. 1005; - Wijziging van het tarief van regten op in-, uit- en doorvoer; algem. ber., 1452-1454, 1454; art. 1, b. 1455; nieuw art. 2, b. 1455 - 1456; tarief, 1456, 1457; — *het vaststellen der orde van werkzaamheden*, 1153, 1444, 1445.
Verandert, gedur. de beraadsl., *de wets-ontwerpen:* Wijziging der wetten betreffende den accijns op het gemaal, artt. 6 en 7, b. 1002; artt. 5, 8, 10 en 11, b. 1003; artt. 15, 19, 20, b. 1004; - Wijziging van het tarief van regten op den in-, uit- en doorvoer, tarief, 1456.

WAAL bij Bemmel. (verbetering van de) z. Ber. (2e. K.) over Hoofdstuk V der Staatsbegrooting voor 1854.

WAPENFABRIEK. z. Limburg.

WARREGA. z. Kunstweg.

WATERKEERINGEN. z. Staatsbegrooting.

WATERSCHAPSBESTUREN. (strafwetgevende magt der) z. Alg. ber. (1e. K.) over de Staatsbegrooting voor 1854; en Ber. (2e. K.) over het Adres van antwoord op de troonrede.

WEEL Dz., lid der Eerste Kamer voor de provincie Zuidholland. (A. VAN)
I. Is, gedur. Sept. 1853 der *eerste* afd. lid, 6; - gedur. Dec.

der *vierde* afd. lid, 17; rapptr. voor het w. o. Regeling van het burgerlijk pensioenfonds over 1854, b. 23; - gedur. April 1854 der *eerste* afd. lid, 109; - gedur. Junij der *derde* afd. lid, 148; rapptr. voor de w. o.: Dading met het heemraadschap Mark en Dintel, 161; Verhooging van hoofds. X der Staatsbegrooting (1853), 165; - gedur. Julij der *tweede* afd. lid, 210; rapptr. voor de w. o.: Onteigening van perceelen tot uitbreiding van Arnhem, Ruiling met de gemeente Middelburg, Subsidie aan de maatschappij van weldadigheid, Naturalisatie van P. J. Heijning en negen anderen, 219; — Lid eener commissie *tot onderzoek van geloofsbrieven*, 4, (brengt verslag uit, 4, 5).

Wees- en momboirkamers. (baten der) z. Ber. (1e. K.) over Wet op de middelen.

———— wegens den stand harer werkzaamheden op 31 Dec. 1853. (LVIII. Verslag door de algemeene commissie van liquidatie der zaken van de voormalige)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 27 Febr. 1854, b. 563, — Kon. boods., 25 Febr.; - Verslag der comm. met bijlage, B. 467-472; — Benoeming eener comm. tot onderzoek, 563; - Verslag dezer comm., 12 Mei, B. 695, (uitgeb. 13 Mei, 831); — Ber. over de concl. van het rapport, 24 Mei, 949; - Aann. zonder hoofdelijke stemming, 949.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 5 April, 107.

———— (XL. Wets-ontwerp betreffende de eindbestemming der baten, bedoeld in art. 13 der wet van 5 Maart 1852 (*Staatsbl.* no. 45), houdende regeling der zaken van de voormalige)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer 14 Feb. 1854, b. 557; — Kon. boods., 22 Dec. 1853; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 407-408; — Benoeming der comm. van rapptrs., 559; — Dit wets-ontwerp is niet afgedaan.

Weg. z. Java. Kunstweg. Spoorweg. = in Groningen. z. Ber. (2e. K.) over hoofdst. V der Staatsbegrooting voor 1854. = in Overijssel en Drenthe. z. Idem.

Weldadigheid, hare oprigting en reglementen; opgaven door haar te doen enz. (instellingen van) z. Ber. (2e. K.) over hoofdst. I van het w. o. Regeling van het armbestuur; = (maatschappij van) z. Bedelaars. Kolonisatie. Staatsbegrooting.

Werklieden. z. Pensioen.

Wessem, lid der Eerste Kamer voor de provincie Noordholland. (J. C. van)

I. Is, gedur. Sept. 1853, der *vierde* afd. lid, 6; - gedur. Dec. *derzelfde* afd. lid, 17; rapptr. voor de w. o.: Kunstweg in Friesland, Vereffening van het tekort over 1848, Bouwen, planten, enz. bij vestingen, 23; - gedur. April 1854 der *eerste* afd. lid, 109; onder-voorz., 111; rapptr. voor de w. o.: Amortisatie van schuld, Wijziging van hoofds. VI der Staatsbegrooting (1853), 111; - gedur. Junij der *eerste* afd. lid, 148; rapptr. voor de w. o.: Pensioen aan mindere beambten bij instellingen der zee- en landmagt, Dading met het heemraadschap Mark en Dintel, 161; Wijziging van den accijns op het gemaal, 163; - gedur. Julij der *eerste* afd. lid, 210; rapptr. voor de w. o.: Wijziging van het tarief van regten op in-, uit- en doorvoer, Verhooging van hoofds. IX *B* der Staatsbegrooting (1853), 219; — stemopnemer, 19.

Spreekt, bij de beraadslaging over de *wets-ontwerpen:* Staatsbegrooting voor 1854, algem. beschouw., 73, Hoofds. V, (binnenl. zaken), 87; Wet op de middelen, 100; - Wijziging van den accijns op het gemaal, 195.

Doet een voorstel *tot regeling der werkzaamheden*, 51, 52.

Westerhoff, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Appingadam. (Dr. R.)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1853 der *vierde* afd. lid, 7; rapptr. voor de w. o.: Vermindering van regten op invoer van granen, enz., 40; - Bijdrage aan het fonds tot droogmaking van het Haarlemmer-meer, 41; - gedur. Nov. en Dec. der *derde* afd. lid, 147; rapptr. voor de w. o. Bekrachtiging van provinciale belastingen, 219; - gedur. Feb. en Maart 1854 der *tweede* afd. lid, 558; rapptr. voor de w. o. Pensioen aan mindere geëmploijeerden bij inrigtingen van 's Rijks zee- en landmagt, 561, Wijziging der wet op de uitoefening der groote visscherij, 629; - gedur. Mei en Junij der *derde* afd. lid, 727; rapptr. voor het w. o.: Verhooging van hoofds. X der Staatsbegrooting voor 1853, 733; - gedur. Julij en Aug. der *tweede* afd. lid, 1059; — Lid eener comm. *tot onderzoek* 1o. *van regeringsverslagen*, enz.: Verslag omtrent de wees- en momboirkamers (1853), 563; - Publicatie betreffende den vrijen aanvoer van rijst in Indie, 1057; - 2o. *van geloofsbrieven* (van der Heijde), 729.

Spreekt, bij de beraadslagingen, over *wets-ontwerpen:* Staatsbegrooting voor 1854, hoofds. IV, algem. ber., 197-198; 5de afd. (kosten der rijks-politie), 211, hoofds. V, 11de afd. (nijverheid), 289, 292; - Afschaffing van tonnegeld en accijns op geslagt, algem. ber., 486-495; - Regeling van het armbestuur, nieuw art. 29, b. 907-909; - Wijziging der wetten op den accijns van het gemaal, algem. ber., 967-970, 986-988.

Doet voorstellen: met tien andere leden, *tot het beleggen eener vergadering* voor de behandeling van het w. o. betrekkelijk den spoorweg van Antwerpen naar Roosendaal, 721; - *tot wijziging van het w. o.* Regeling van het armbestuur, nieuw art. 29, b. 907.

Wet. z. Branderijen. Gemeentewet. Pensioenen. Visscherij. Wees- en momboirkamers.

Wetenschappen. (academie van) z. Academie. = en kunsten. z. Kunsten.

Wetten. (werking van sommige organieke) z. Algem. ber. (2e. K.) over de Staatsbegrooting voor 1854; en die over hoofdst. V (1e. en 2e. K.); = (verbetering van bestaande en daarstelling van nieuwe) z. Idem (2e. K.), en Beraadsl. over hoofdst. IV en over het Adres van antwoord.

Wets-ontwerpen behandeld in de beide Kamers.

z. omtrent het tijdstip der indiening en van het uitbrengen van verslagen, onder de kennisgevingen der Voorzitters, alsmede de betrekkelijke onderwerpen.

Vaststelling van beraadsl. over wets-ontw.: in de Eerste Kamer. I. 20, 25, 28, 35, 50, 55, 111, 115, 121, 133, 161, 165, 168, 220; — Idem in de Tweede Kamer. II. 37, 40, 57, 71, 81, 103, 118, 133, 189, 309, 334, 404, 563, 567, 616, 621, 636, 676, 689-691, 704, 722, 727, 729, 825, 847, 869, 901, 945, 955, 1029, 1053, 1059, 1062, 1092, 1119, 1136, 1266, 1325; - beraadsl. over zoodanige vaststelling. II. 47, 70, 71, 556, 689-691, 704, 721-722, 729, 955, 1053-1054, 1059, 1063, 1152-1153, 1180, 1275, 1325-1330, 1444; — Aann. van w. o.: in de Eerste Kamer; I. 23, 25, 27, 28, 33, 48, 55, 68, 71, 77, 80, 91, 92, 94, 95, 96, 97, 104, 113, 114, 118, 120, 123, 125, 126, 136, 145, 146, 163, 164, 167, 168, 190, 200, 207, 225, 226, 229, 237; II. 5, 415, 535, 557, 725, 1057; - Idem in de Tweede Kamer; II. 40, 42, 70, 117, 144, 145, 148, 150, 153, 165, 166, 186, 214, 293, 309, 323, 341, 353, 365, 382, 394, 430, 570, 611, 616, 617, 619, 621, 675, 676, 682, 686, 687, 716, 717, 724, 738, 772, 774, 938, 947, 949, 1006, 1045, 1047, 1056, 1061, 1098, 1444, 1458, 1469; — Verwerping van w. o. in de Tweede Kamer, II. 555, 684; — Intrekking van w. o. in de Tweede Kamer, II. 610², 726, 1092, 1462.

z. omtrent de bekrachtiging door den Koning van door de beide Kamers aangenomen w. o., onder de kennisgevingen der voorzitters, en onder het woord Koning. - z. verder Commissien.

Wijzigingen. z. Amendementen. Veranderingen.

Willemsoord. z. Staatsbegrooting.

Wintershoven, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Maastricht. (Mr. P. F. van)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1853, der *eerste* afd. lid, 6; - gedur. Nov. en Dec. *derzelfde* afd.; 147; - gedur. Feb. en Maart 1854, der *derde* afd. lid, 558; - gedur. Mei en Junij der *eerste* afd., 726; - gedur. Julij en Aug. der *vierde* afd. lid, 1059; — Lid eener comm. *tot onderzoek van regeringsverslagen* enz.: Rekening van den Maastrichtschen steenweg, 147; - Postverdrag met Hannover, 277.

Spreekt, bij de beraadslagingen, over *wets-ontwerpen:* Staatsbegrooting voor 1854, hoofds. V, 6de afd. (waterstaat en publieke werken), 244-245, hoofdst. VI, algem. ber., 303-304, 307; hoofdst. IX *B*, algem. ber., 354, 355, hoofdst. X, algem. ber., 367-368, 376 (verbet., 414); - Afschaffing van tonnegeld en accijns op het geslagt, algem. ber., 476-477; - Wijziging der verordeningen op de autorisatie van bijzondere scholen, (in overweging nemen), 961; — *de concl. van het rapp. op het verzoekschrift* van Korenmolenaars uit Winschoten, 964.

Wintgens, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Delft. (Mr. W.)

II. Is, gedur. het zittingjaar, lid der huish. comm., 9; id. der stenographie, 9; — gedur. Sept. en Oct. 1853 der *eerste* afd. lid, 6; rapptr. voor de hoofds. VI, VII en X der Staatsbegrooting voor 1854, b. 33; - gedur. Nov. en Dec. der *tweede* afd. lid, 147; - gedur. Feb. en Maart 1854 der *vijfde* afd. lid, 558; rappt. voor de w. o.: Verhooging van hoofds. VIII der Staatsbegrooting voor 1854, b. 559; Wijziging van hoofds. VI der Staatsbegrooting voor 1853, b. 566; Verandering in de bestraffing van misdrijven, Uitbreiding der regtsmagt van kantonregters, 617; Vergoeding van renten aan de Rhijnspoorweg-maatschappij, 689; - gedur. Mei en Junij der *tweede* afd. lid, 726; rapptr. voor de w. o.: Stoomgemaal ter ontlasting van Rhijnlands boezem op den Yssel, 733; - voorstel van den heer Groen van Prinsterer, betrekkelijk de oprigting van bijzondere scholen, 835, 983; Verhooging van hoofds. IV der Staatsbegrooting voor 1853 en 1854, b. 901; Onteigening van perceelen tot uitbreiding van Arnhem, 1047; Verlenging van den termijn van art. 293 der gemeentewet, 1053; - gedur. Julij en Aug. der *tweede* afd.

lid, 1059; — Lid eener comm. *tot onderzoek* 1°. *van regeringsverslagen*, enz.: Verslag omtrent het armbestuur (1851), 557; Idem over 1852, b. 726; - 2°. *van geloofsbrieven* (van der Heijde), 729, (brengt versl. uit, 738); = gezonden naar den Koning, 567; = tot in- en uitgeleide van den Minister van Binnenl. Zaken (Vereenigde zitting, 4 Sept. 1854); — volgens kennisgeving afwezig, 451.

Spreekt, bij de beraadslagingen, over *het adres van antwoord op de troonrede* (paragr. 6), b. 24; — *wets-ontwerpen:* Staatsbegrooting voor 1854, hoofds. IV, 7de afd. (gebouwen), 212-213; hoofds. V, 4de afd. (medische politie), 236; 8ste afd. (kunsten en wetenschappen), 282-283; 11de afd. (nijverheid), 290-291; - Vordering van inkwartiering, onderhoud van krijgsvolk enz., art. 1, b. 602, 608-609; - Pensioenen van mindere beambten bij etablissementen der zee- en landmagt, art. 8, b. 766; - Regeling van het armbestuur, algem. ber., 788-790, 819-820, (verbet., 834); art. 7, b. 844; art. 13, b. 858; 3de afd., 1ste hoofds., 862; art. 14, b. 870; art. 15, 870; 1ste afd., 2de hoofds., 884-885; art. 27, b. 898-899; 4de hoofds., 918-920, (verbet., 946[1]); - Verandering in de bestraffing van misdrijven, art. 15, b. 1027, 1028; - Verhooging van hoofds. IV der Staatsbegrooting (1854), b. 1054; — *de conclusien van rapporten op verzoekschriften:* Bestuurders van het fonds van liefdadigheid: de Vereeniging, 366; - Korenmolenaars uit Winschoten, 964.

Doet voorstellen: *tot het spoedig behandelen van het w. o.* Vergoeding van rente aan de Rhijnspoorweg-maatschappij, 704; - *tot wijziging* 1°. *van het w. o.* Vordering van inkwartiering, onderhoud van krijgsvolk, enz., art. 1, b. 602; - 2°. *de conclusie van het rapport op het verzoekschrift* van Korenmolenaars uit Winschoten, 964.

ZEE- EN LANDMAGT. z. Leger. Marine. = in Nederlandsch Indie. z. Gouverneur-Generaal.

ZEELAND. z. Interpellatien. Polders. Staatsbegrooting.

ZEEMANSHUIS. (oprigting van een) z. Ber. (2e. K.) over Hoofds. VIII der Staatsbegrooting voor 1854.

ZEEMILITIE. z. Ber. (2e. K.) over het w. o. Verhooging van hoofds. X der Staatsbegrooting voor 1854, en over Hoofds. VIII derzelfde Staatsbegrooting.

ZILVERCIRCULATIE in Nederlandsch Indie. z. Ber. (2e. K.) over het w. o. betrekkelijk het Muntwezen in Indie.

ZUID-WILLEMSVAART in Noordbrabant. z. Ber. (2e. K.) over Hoofds. V der Staatsbegrooting voor 1854.

ZWEDEN EN NOORWEGEN. z. Boosdoeners.

ZWITSERSCH BONDGENOOTSCHAP. z. Boosdoeners.

ZYLKER, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Appingadam. (J. F.)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1853, der *vierde* afd. lid, 7; rapptr. voor de w. o. Uitgaven wegens verstrekkingen voor Marine en Oorlog, 41; - gedur. Nov. en Dec. der *vierde* afd. lid, 147; - gedur. Febr. en Maart 1854 *derzelfde* afd. lid, 558; rapptr. voor het w. o. Wijziging van hoofds. VI der Staatsbegr. voor 1853, b. 566; - gedur. Mei en Junij der *derde* afd. lid, 727; - gedur. Julij en Aug. der *tweede* afd. lid, 1059; lid der commissie voor de verzoekschriften, id. (brengt verslagen uit, 1420-1421); — Lid eener comm. *tot onderzoek van regeringsverslagen* enz.: Verslag der muntwerkzaamheden over 1853, b. 655; - Rekening aangaande de landsdrukkerij, 1093; — volgens kennisgeving afwezig, 947, 953.

Spreekt, bij de beraadslagingen over *wets-ontwerpen:* Amortisatie van schuld, alg. ber., 136-137; - Staatsbegrooting voor 1854, hoofds. V, algem. ber., 222-223, 227; 6de afd. (waterstaat en publieke werken), 253-254; hoofds. VI, algem. ber., 296-297; - Wet op de middelen, algem. ber., 403; - Afschaffing van tonnegeld en aecijns op geslagt, algem. ber., 433-435; - Verhooging van hoofds. X der Staatsbegrooting voor 1854, alg. ber., 711-712; - Regeling van het armbestuur, art. 30, b. 910-911, 912; 4de hoofdst., 917, 918; nieuw art. 62, b. 928; - Wijziging der verordeningen op de autorisatie van bijzondere scholen, algem. ber., 1071-1072, 1077-1078.

Doet het voorstel *tot wijziging van het w. o.* Regeling van het armbestuur, art. 30, b. 910.

VERBETERINGEN IN HET REGISTER.

Blz. 1, regel 3 v. b., moet achter het woord *beide* ingevoegd worden het woord *Kamers.*

Blz. 19, 2de kol., het art. *Hooge Raad* moet voorafgaan aan het art. *Hooge Raad*, voorkomende op blz. 20, 1ste kol.

Blz. 25, 2de kol., regel 24 v. o., achter het woord *werkzaamheden* nog voegen het getal 1231.

Blz. 26, 2de kol., in het art. *Muntwerkzaamheden* bijvoegen, vóór de woorden *Algemeen verslag*, het cijfer LXVI.

Blz. 27, 1ste kol., vóór den naam van den heer *Mutsaers* bijvoegen: *Mr. J. A.*;

ald. 2de kol., in het art. *Nederlandsch Indie*, reg. 13 en 14 aldus lezen: » Algemeen, gewestelijk en plaatselijk bestuur, 1294-1342".

Blz. 31, 1ste kol., de woorden *Philippijnsche eilanden* enz. plaatsen achter den naam van den heer *Pfister.*;

ald. 2de kol., in het art. van den heer *A. G. A. van Rappard*, veranderen: » I. 557." in: » II. 557."

LIJST van aangenomen wetten, zitting 19 Sept. 1853 - 4 Sept. 1854.

BENAMING DER WETTEN.	DAGTEEKENING der indiening van de wets-ontwerpen.	der aanneming door de Tweede Kamer.	der aanneming door de Eerste Kamer.	der bekrachtiging door den Koning.	der uitgifte in het Staatsblad.
Wetten tot vaststelling van de hoofdstukken I - XII der Staatsbegrooting voor den jare 1854. (II).	24 September.	24 Nov. - 13 Dec.	21 en 22 Dec.	23 December.	31 Dec., nº. 140-152.
Wet houdende aanwijzing van de middelen ter goedmaking der uitgaven, begrepen in de Staatsbegrooting voor den jare 1854. (II).	» »	13 December.	22 December.	24 »	» » » 153.
Wet tot bekrachtiging eener met de Nederlandsche Handelmaatschappij geslotene overeenkomst. (III).	22 »	18 November	20 »	22 »	27 » » 129.
Wet tot vaststelling van de begrooting der uitgaven voor de Algemeene Landsdrukkerij over 1854. (IV) . . .	» »	10 »	10 »	14 »	20 » » 121.
Wet verklarende het algemeen nut van den aanleg van een kunstweg van Swichum (provincie Friesland) naar den weg van Warrega naar Goutum en Leeuwarden. (VI)	23 »	» »	» »	» »	» » » 123.
Wet tot regeling van het muntwezen in West-Indie. (VII).	26 »	14 »	12 »	» »	» » » 126.
Wet houdende bepalingen, betrekkelijk het bouwen, planten en het maken van andere werken, binnen zekeren afstand van vestingwerken van den Staat. (VIII). . .	30 »	15 »	19 »	21 »	24 » » 128.
Wet tot vereffening van het tekort voor het dienstjaar 1848 door de voordeelige sloten van andere dienstjaren en onderwerpen. (IX).	1 October.	10 »	10 »	14 »	20 » » 124.
Wet tot amortisatie en aflossing van nationale schuld. (X).	3 »	21 »	21 »	23 »	25 » » 138.
Wet tot aanmoediging van den invoer van granen en andere levensmiddelen. (XI).	11 »	13 December.	» »	» »	27 » » 139.
Wet tot vaststelling der begrooting van uitgaven, wegens den arbeid der gevangenen over 1854, en tot aanwijzing der middelen tot dekking dier uitgaven. (XII). . .	» »	21 November.	10 »	14 »	20 » » 122.
Wet tot regeling der ontvangsten en uitgaven van het pensioenfonds door burgerlijke ambtenaren over het jaar 1854. (XIII).	» »	22 »	12 »	» »	» » » 127.
Wet tot vaststelling der raming van uitgaven wegens verstrekkingen voor het Departement van Marine, dienst 1853. (XIV)	18 »	» »	7 »	8 »	13 » » 118.
Wet tot vaststelling der raming van uitgaven wegens verstrekkingen voor het Departement van Oorlog, dienst 1853. (XV)	» »	» »	» »	» »	» » » 119.
Wet tot verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting van 1853. (Bijdrage en vergoeding van rente aan de Nederlandsche Rhijnspoorweg-maatschappij.) (XVI). .	1 November.	» »	12 »	14 »	20 » » 125.
Wetten tot regeling van het muntwezen van Nederlandsch Indie, en tot aanwijzing der middelen tot herstel. (XVII).	7 »	23 Maart.	29 April.	1 Mei.	6 Mei, nº. 75 en 76.
Wet tot verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting van 1852. (Bijdrage ten behoeve van het speciaal fonds voor de kosten van droogmaking van het Haarlemmermeer.) (XVIII).	8 »	22 November.	10 December.	14 December.	20 Dec., nº. 120.
Wet tot goedkeuring eener dading tusschen het bestuur der domeinen en de gemeente Rucphen. (XXV) . .	19 »	13 December.	20 »	22 »	27 » » 137.
Wetten tot bekrachtiging van provinciale belastingen. (XXVII)	24 »	» »	» »	» »	» » » 130-136.
Wet tot regeling van het armbestuur. (XXVIII) . . .	3 December.	23 Mei.	26 Junij.	28 Junij.	12 Augustus, nº. 100.
Wet tot regeling van het pensioen der militaire leden van het Hoog Militair Geregtshof. (XXX)	11 »	24 Maart.	11 April.	15 April.	26 April, nº. 41.
Wet tot regeling van het gebruik van het koloniaal batig slot over 1851. (XXXI)	» »	8 Mei.	21 Junij.	24 Junij.	1 Julij, nº. 89.

BENAMING DER WETTEN.	DAGTEEKENING der indiening van de wets-ontwerpen.	der aanneming door de Tweede Kamer.	der aanneming door de Eerste Kamer.	der bekrachtiging door den Koning.	der uitgifte in het Staatsblad.
Wet tot wijziging van hoofdstuk IV der Staatsbegrooting van 1853. (Abonnementen voor schrijfloonen en kleine onkosten ten dienste der besturen en commissien van administratie over de gevangenissen.) (XXXII) . . .	18 December.	9 Maart.	11 April.	15 April.	26 April, nº. 40.
Wetten tot naturalisatie van B. E. J. Driessen en zeven anderen. (XXXIII)	17 »	18 »	» »	» »	» » » 42-48.
Wet tot verhooging van hoofdstuk VII der begrooting van Staatsuitgaven voor het dienstjaar 1853. (Tractement van den Minister.) (XXXIV).	21 »	9 »	» »	» »	» » » 37.
Wet betreffende het verleenen van pensioen aan mindere geëmploijeerden, werklieden en bedienden op daggeld werkzaam bij inrigtingen van 's Rijks zee- en landmagt, niet begrepen in de wetten van 28 Augustus (*Staatsbladen* 1851 nº. 127 en 129), en op 's Rijks jagten en werkvaartuigen; mitsgaders aan hunne weduwen en kinderen. (XXXV).	» »	8 Mei.	21 Junij.	24 Junij.	1 Julij, nº. 92.
Wet tot vaststelling van een reglement op het beleid der regering van Nederlandsch Indie. (XXXVIII). . .	15 »	8 Augustus.	31 Augustus.	2 September.	14 September, nº. 129.
Wet houdende vrijdom van inkomende regten in Nederl. Indie, voor guano en andere meststoffen. (XXXIX).	22 »	23 Maart.	11 April.	15 April.	26 April, nº. 38.
Wetten tot natural. van C. Hill en zeven anderen. (XLI).	10 Januarij.	18 »	» »	» »	» » » 50-57.
Wet tot opheffing der paardenposterij. (XLII). . . .	23 »	» »	29 »	30 »	6 Mei, » 74.
Wet tot vaststelling van een nieuw artikel bij de derde afdeeling van hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1854. (Drooge dok te Willemsoord.) (XLIV) . . .	31 »	14 »	10 »	13 »	20 April, » 27.
Wet houdende wijziging van hoofdstuk V der begrooting van Staatsuitgaven voor 1853. (Herstel van waterkeeringen in Zeeland.) (XLV)	4 Februarij.	» »	» »	» »	» » » 28.
Wet houdende eenige veranderingen in de straffen op misdrijven gesteld. (XLVII)	14 »	1 Junij.	27 Junij.	29 Junij.	12 Augustus, nº. 102.
Wetten tot vereeniging van gemeenten. (XLIX) . . .	16 »	24 Maart.	10 April.	13 April.	20 April, nº. 30-36.
Wet tot amortisatie van nationale schuld. (L) . . .	17 »	14 »	8 »	10 »	18 » » 22.
Wet tot regeling van het fonds van koopprijzen van domeinen, dienst 1853-1854. (LI)	» »	» »	11 »	15 »	26 » » 39.
Wet tot verhooging van hoofdstuk X der begrooting van Staatsuitgaven voor het dienstjaar 1854. (LII). . .	20 »	28 »	10 »	13 »	20 » » 29.
Wetten tot naturalisatie van H. C. Haacke en negen anderen. (LIV).	22 »	23 »	11 »	15 »	26 » » 58-67.
Wet strekkende tot het brengen van eenige wijzigingen in het bestaande tarief van regten op den in-, uit- en doorvoer. (LV).	23 »	9 Augustus.	30 Augustus.	1 September.	9 September, nº. 126.
Wet tot wijziging der wetten van 29 Maart 1853 (*Staatsblad* nº. 3), en 26 Nov. 1847 (*Staatsblad* nº. 70), betreffende de heffing van den accijns op het gemaal. (LVI).	» »	30 Mei.	26 Junij.	28 Junij.	5 Julij, » 101.
Wet tot wijziging van hoofdstuk VI der begrooting van Staatsuitgaven voor 1853. (Kindergelden.) (LVII) .	27 »	14 Maart.	8 April.	10 April.	18 April, » 20.
Wet houdende uitbreiding van de regtsmagt der kantonregters in strafzaken. (LIX)	7 Maart.	2 Junij.	27 Junij.	29 Junij.	12 Augustus, » 103.
Wet tot het verleenen eener bijdrage tot bevordering van den aanleg van een scheepvaartskanaal tusschen Assen en Groningen. (LX).	9 »	28 Maart.	8 April.	10 April.	18 April, nº. 24.
Wet houdende eenige veranderingen in het bestraffen van misdrijven door het krijgsvolk te water gepleegd. (LXII).	13 »	5 Mei.	24 Junij.	28 Junij.	30 Julij, » 96.
Wet houdende wijziging van art. 26 der wet van 12 Maart 1818 (*Staatsblad* nº. 15) op de uitoefening der groote visscherij. (LXIV).	15 »	28 Maart.	8 April.	10 April.	18 April, » 21.
Wet tot verhooging van het Vde hoofdstuk der Staatsbegrooting voor 1854. (Vergoeding van rente aan de Nederlandsche Rhijnspoorweg-maatschappij). (LXV).	22 »	» »	29 »	1 Mei.	6 Mei, » 77.

BENAMING DER WETTEN.	DAGTEEKENING				
	der indiening van de wets-ontwerpen.	der aanneming door de Tweede Kamer.	der aanneming door de Eerste Kamer.	der bekrachtiging door den Koning.	der uitgifte in het Staatsblad.
Wet tot verklaring van algemeen nut van den aanleg van een spoorweg van de Belgische grenzen in de rigting van Antwerpen langs Roosendaal tot aan het Hollandsch diep bij Roodevaart, met een zijtak van Roosendaal tot Breda. (LXVIII).	24 Maart.	29 Maart.	8 April.	10 April.	18 April, n°. 23.
Wet tot vaststelling der raming van uitgaven, wegens verstrekkingen voor het Departement van Oorlog, dienst 1854. (LXIX).	» »	24 Mei.	21 Junij.	24 Junij.	1 Julij, » 93.
Wet tot wijziging van het Xde hoofdstuk der begrooting van Staatsuitgaven, dienst 1853. (LXXI).	29 »	» »	24 »	28 »	3 » » 99.
Wet tot verhooging van het Vde hoofdstuk der Staatsbegrooting en van de begrooting van het bijzonder fonds vastgesteld bij de wet van 10 Februarij (*Staatsbl.* n°. 7) over 1854. (Buitengewone geldelijke bijdrage aan de Maatschappij van Weldadigheid). (LXXIII). . . .	15 April.	10 Augustus.	30 Augustus.	1 September.	9 September, n°. 128.
Wet houdende goedkeuring eener dading tusschen het bestuur der domeinen en het heemraadschap van Mark en Dintel. (LXXIV).	21 »	24 Mei.	21 Junij.	24 Junij.	1 Julij, n°. 91.
Wet tot vaststelling der raming van uitgaven, wegens verstrekkingen voor het Departement van Marine, dienst 1854. (LXXV).	» »	» »	» »	» »	» » » 90.
Wet tot goedkeuring eener ruiling tusschen het bestuur der domeinen en de gemeente Middelburg. (LXXVII).	27 »	9 Augustus.	30 Augustus.	1 September.	9 September, n°. 124.
Wet tot verhooging van het IVde hoofdstuk der begrooting van Staatsuitgaven voor het dienstjaar 1854. (LXXXI).	15 Mei.	3 Junij.	24 Junij.	28 Junij.	3 Julij, n°. 97.
Wet tot wijziging van het IVde hoofdstuk der begrooting van Staatsuitgaven voor het dienstjaar 1853. (LXXXII).	» »	» »	» »	» »	» » » 98.
Wet verklarende dat het algemeen nut de onteigening vordert van perceelen tot uitbreiding der stad Arnhem. (LXXXIV)	26 »	12 Julij.	30 Augustus.	1 September.	9 Sept., n°. 127.
Wetten tot naturalisatie van P. J. Heijning en negen anderen. (LXXXVI).	» »	17 »	» »	» »	» » » 114-123.
Wet tot verlenging van den termijn bij art. 293 der gemeentewet gesteld. (LXXXVII)	1 Junij.	3 Junij.	21 Junij.	23 Junij.	26 Junij, n°. 88.
Wet zoo tot wijziging als tot verhooging van hoofdstuk IX *B* der begrooting van Staatsuitgaven voor het dienstjaar 1853. (XC)	28 »	9 Augustus.	30 Augustus.	1 September.	9 September, n°. 125.

VERSLAG

VAN DE

HANDELINGEN DER STATEN-GENERAAL.

ZITTING VAN 18 SEPTEMBER 1854 — 23 AUGUSTUS 1855.

BIJBLAD

TOT DE

NEDERLANDSCHE STAATS-COURANT.

's GRAVENHAGE,
TER ALGEMEENE LANDS-DRUKKERIJ.
1855.

VEREENIGDE ZITTING DER BEIDE KAMERS

van Maandag den 18den September 1854,

TER OPENING VAN DE GEWONE VERGADERING DER STATEN-GENERAAL.

Nadat de leden der beide Kamers zich hebben vereenigd, wordt tegen half één ure de vergadering geopend door mr. *J. A. Philipse*, die bij afwezendheid van den Griffier der Eerste Kamer, door den Griffier der Tweede Kamer een besluit van Zijne Majesteit van den 10den September jl. doet voorlezen, waarbij de heer Philipse benoemd wordt tot Voorzitter der Eerste Kamer, gedurende de aanstaande zitting der Staten-Generaal.

De Voorzitter alzoo ingevolge art. 103 der Grondwet met het beleid der vergadering belast zijnde, benoemt eene Commissie van achttien leden der beide Kamers, om Zijne Majesteit den Koning bij Hoogstdeszelfs aankomst aan het gebouw der Staten-Generaal te ontvangen en in- en uitgeleide te doen. Deze Commissie is zamengesteld uit de heeren:

Lotsij, van Rhemen van Rhemenshuizen, Zylker, van der Veen, Huguenin, de Man, van Beeck Vollenhoven, van der Oudermeulen, Mackay, Dommer van Poldersveldt, Storm van 's Gravesande, van Akerlaken, d'Ablaing van Giessenburg, van Swinderen, Heemskerk, Meeussen, van Wintershoven en de Lom de Berg.

Ten één ure vervoegen zich de heeren Ministers en de leden van den Raad van State in de vergaderzaal.

Na een kort tijdsverloop wordt de nadering van Zijne Majesteit den Koning aangekondigd, die zich op de in het programma der opening omschreven wijze naar het gebouw der Staten-Generaal begeven heeft.

De **Koning**, ter vergaderzaal binnengeleid, plaatst zich op den Troon, en houdt de navolgende openings-rede:

MIJNE HEEREN!

Met het oog op den tegenwoordigen staatkundigen toestand van Europa, is het Mij dubbel aangenaam van alle Mogendheden voortdurend verzekeringen te ontvangen van vriendschap en welwillendheid, waarop Ik grooten prijs stel.

Het aangenomen stelsel van onzijdigheid wordt stiptelijk door ons nageleefd. Bij het naauwgezet nakomen onzer verpligtingen jegens andere Staten, mogen wij wederkeerig aanspraak blijven maken op eerbiediging onzer regten.

De Zee- en Landmagt geven Mij reden van tevredenheid. Zij onderscheiden zich door ijverige pligtsbetrachting en krijgstucht.

De tegenstand, door Chinezen op Borneo aan ons gezag geboden, is door den moed en de volharding onzer dappere strijders op nieuw, en, zoo Ik hoop, duurzaam overwonnen.

De toestand der overzeesche bezittingen is gunstig te noemen.

Wel is waar heeft de gezondheid der bevolking in onderscheidene gedeelten van Nederlandsch Indie veel te wenschen overgelaten; doch de jongste berigten doen de hoop voeden, dat er de ziekte, ook voor gepaste maatregelen, allengs wijkt.

De veldgewassen in die gewesten beloven over het algemeen cene ruime opbrengst.

Naar de aanvankelijke berigten is er ook hier te lande eene gezegende uitkomst van den oogst te verwachten. Ik verblijd Mij in het uitzigt dat hierdoor de prijzen der eerste levensbehoeften zullen dalen.

Gelijk de verbetering der rivieren wordt voortgezet, zoo is ook de hand gelegd aan die van andere belangrijke waterwegen.

In het laatste jaar is Nederland op twee punten met het buitenlandsche spoorwegen-net in aanraking gebragt. Er is hoop, dat de aansluiting eerlang nog op cen derde punt zal plaats hebben; terwijl de verdere uitbreiding van dit voor handel en nijverheid zoo gewigtig middel van gemeenschap Mijne aandacht gestadig bezig houdt.

Met ijver wordt er gearbeid aan de vermeerdering der telegrafische lijnen binnen 's lands, en aan hare verbinding met die van het buitenland.

In verhouding tot de stoornis, welke de ontstane oorlog in de handelsbetrekkingen van Europa veroorzaakt, verkeeren onze handel, scheepvaart en scheepsbouw in vrij voldoenden toestand.

De staat der geldmiddelen blijft stof tot tevredenheid opleveren. De uitkomst van de dienst des vorigen jaars heeft de verwachting niet teleurgesteld. Het laat zich aanzien, dat ook het tegenwoordig jaar voordeelig zal zijn.

Bij de behandeling der finantiele aangelegenheden zal U blijken, dat kan worden besloten tot eene vermindering van lasten, binnen zoodanige grenzen, als door eene gepaste behoedzaamheid worden voorgeschreven. Met het delgen van schuld zal tevens kunnen worden voortgegaan.

Te midden van de stoffelijke welvaart, welke het Vaderland onmiskenbaar geniet, mogen de belangen van onderwijs, wetenschappen en kunsten niet uit het oog verloren worden. Mijne zorg blijft zich daaraan toewijden. Een ontwerp van wet op het lager en middelbaar onderwijs zal U eerstdaags worden aangeboden. Met het voorbereiden eener wet op het hooger onderwijs houdt men zich bezig. Inmiddels zal U de gelegenheid worden gegeven, om van Uwe belangstelling in onderscheidene wetenschappelijke inrigtingen te doen blijken.

Bij het onvolkomene, dat ook in onzen toestand mag worden gevonden, is er zeer veel, dat ons bemoedigt en opwekt. Met dankbaarheid hebben wij te erkennen de menigvuldige zegeningen, welke ons worden geschonken. Het hangt voor een groot deel van ons zelven af, het bezit daarvan te bestendigen. Daartoe is vooral noodig eensgezindheid en wederzijdsch vertrouwen aan te kweeken: steeds, en vóór alles, het heil des Vaderlands voor oogen te hebben. Moge de Almagtige ons hiertoe licht en kracht verleenen!

Ik verklaar deze zitting der Staten-Generaal geopend.

Na het uitspreken dezer troonrede verlaat Zijne Majesteit de vergaderzaal, om op de vastgestelde wijze naar het Koninklijk Paleis terug te keeren.

Daarna wordt de vereenigde zitting der Kamers gescheiden.

ALPHABETISCHE NAAMLIJSTEN

VAN DE

LEDEN DER STATEN-GENERAAL, EN DER MINISTERS, HOOFDEN VAN DEPARTEMENTEN VAN ALGEMEEN BESTUUR,

gedurende de zitting van 18 September 1854 — 23 Augustus 1855.

LEDEN VAN DE EERSTE KAMER.

NAMEN.	WOONPLAATS.	PROVINCIE VAN WAAR AFGEVAARDIGD.	JAAR VAN AFTREDING.	*BIJZONDERHEDEN.*
Ablaing van Giessenburg (Jhr. J. D. C. C. W. bar. d')	Doorn	Utrecht	1856	
Beeck Vollenhoven (H. van)	Amsterdam	Noordholland	〃	
Beerenbroek (L. F. H.)	Roermond	Limburg	〃	
Beken Pasteel (Jhr. mr. M. A. J. van der)	Eindhoven	Noordbrabant	1859	
Blankenheijm (D.)	Rotterdam	Zuidholland	1856	
Borski (D.)	Amsterdam	Noordholland	1862	
Boxman (Mr. A.)	Gorinchem	Zuidholland	1856	
Bruijn (F. J. T. de)	Helmond	Noordbrabant	1862	
Clercq (Mr. C. van der Lek de)	Zierikzee	Zeeland	〃	
Cremers (Mr. J. J.)	Groningen	Groningen	1859	
Dam van Isselt (E. W. van)	Geldermalsen	Gelderland	1856	
Dries (H. P. van den)	Oudenbosch	Noordbrabant	〃	
Eijsinga (Jhr. mr. F. J. J. van)	Leeuwarden	Friesland	1859	
Goltstein van Oldenaller (Jhr. M. H. R. W. bar. van)	Nijkerk	Gelderland	1862	
Heeckeren van Wassenaer (Jhr. J. D. C. bar. van)	Delden	Overijssel	1859	
Hooft van Benthuizen (O. B. 't)	Dordrecht	Zuidholland	1856	
Insinger (A. F.)	Amsterdam	Noordholland	1859	
Jordens (Mr. W. H. Cost)	Deventer	Overijssel	1862	
Kempenaer (Jhr. T. A. M. A. van Andringa de)	St. Anna Parochie	Friesland	1856	
Lotsij (Mr. J. S.)	Dordrecht	Zuidholland	1859	
Martens van Sevenhoven (Jhr. mr. J. C.)	Utrecht	Utrecht	〃	
Nispen van Pannerden (Jhr. mr. C. E. J. F. van)	Zevenaar	Gelderland	〃	
Oudermeulen (F. van der)	Amsterdam	Noordholland	〃	
Pallandt van Waardenburg en Neerijnen (Jhr. H. W. baron van Aylva van)	Neerijnen	Gelderland	1862	
Paspoort van Grijpskerke (Jhr. mr. M. C.)	Middelburg	Zeeland	1859	
Philipse (Mr. J. A.) (*Voorzitter*)	's Hage	Zuidholland	1862	
Regout (P.)	Maastricht	Limburg	1859	
Rhemen van Rhemenshuizen (Jhr. Mr. C. H. bar. van)	Brummen	Gelderland	〃	
Rijckevorsel Hz. (A. van)	Rotterdam	Zuidholland	1862	
Sasse van Ysselt (Jhr. L. J. B. van)	Boxmeer	Noordbrabant	1856	
Sassen (Mr. N. F. C. J.)	's Bosch	〃	1862	
Sichterman van de Brake (Mr. M.)	Winsum	Groningen	〃	Vervangt den heer J. de Sitter. Zie zitting 3 Julij 1855.
Sitter (J. de)	〃	〃	〃	Overleden. Zie zitting 16 April 1855.
Swinderen (Jhr. G. R. G. van)	Mirns (gr. Gaasterland.)	Friesland	〃	
Tonckens (Mr. W. J.)	Meppel	Drenthe	1856	
Villers de Pité (Jhr. L. L. G. M. de)	Valkenburg	Limburg	1862	
Vos van Steenwijk (Mr. J. A. G. baron de)	Zwolle	Overijssel	1856	
Weel Dz. (A. van)	Ooltgensplaat	Zuidholland	1859	
Wessem (J. C. van)	Zaandam	Noordholland	1856	

Griffier: Jhr. mr. J. A. Singendonck. *Commies-griffier:* Jhr. mr. H. J. van der Heim.

LEDEN VAN DE TWEEDE KAMER.

NAMEN.	WOONPLAATS.	HOOFD-KIESDISTRICT VAN WAAR AFGEVAARDIGD.	JAAR VAN AFTREDING.	*BIJZONDERHEDEN.*
Akerlaken (Jhr. mr. D. van)	Hoorn	Hoorn	1858	
Anemaet (Mr. S. H.)	Sommelsdijk	Zierikzee	〃	
Baud (J. C.)	's Gravenhage	Amsterdam	〃	
Beens (Mr. C. C. A.)	Oosterhout	Tilburg	1856	
Boreel van Hogelanden (Jhr. W.) (*Voorzitter*)	's Gravenhage	's Gravenhage	〃	Den 4den Augustus benoemd tot Commissaris des Konings in Noordholland met ingang van 1°. Oct. daaraanvolgende.
Bosscha (Prof. J.)	Amsterdam	Amsterdam	1858	
Bosse (Mr. P. P. van)	's Gravenhage	Rotterdam	1856	
Bots (Mr. J. B.)	Helmond	Eindhoven	〃	
Brauw (Jhr. mr. W. M. de)	's Gravenhage	Gouda	〃	
Cate (S. Blaupot ten)	Hoogezand	Groningen	〃	
Deinse (Mr. J. J. van)	Goes	Goes	〃	
Delprat (I. P.)	's Gravenhage	's Gravenhage	1858	
Dirks (Mr. J.)	Leeuwarden	Leeuwarden	1856	
Dommer van Poldersveldt (Jhr. G. E. G. C. K.)	Ubbergen	Nijmegen	〃	
Donker (J.)		Hoorn	〃	Overleden. Zie zitting 12 Maar 1855.
Dullert (Mr. W. H.)	Arnhem	Zutphen	1858	
Eck (Mr. D. van)	's Gravenhage	Middelburg	1856	
Elout van Soeterwoude (Jhr. mr. P. J.)	〃	Gorinchem	〃	
Engelen (Jhr. mr. W. E.)	Sneek	Sneek	〃	Heeft zijn ontslag ingezonden. Zie zitting 1 April 1855.
Foreest (Jhr. mr. C. van)	Heilo	Alkmaar	〃	
Franck (S. R. van)	's Gravenhage	Amsterdam	1858	
Gevers van Endegeest (Jhr. mr. D. T.)	〃	Leyden	1856	
Godefroi (Mr. M. H.)	Amsterdam	Amsterdam	〃	
Goltstein (Mr. J. K. baron van)	's Gravenhage	Utrecht	〃	
Heemskerk (Mr. J.)	Amsterdam	Haarlem	1858	
Heiden Reinestein (Mr. L. graaf van)	Zuidlaren	Assen	1856	
Hengst (Mr. J. B. L.)	Boxmeer	Boxmeer	〃	
Hoekwater (C.)	Delft	Delft	〃	
Hoëvell (Dr. W. R. baron van)	's Gravenhage	Almelo	〃	
Hoffman (M. A. F. H.)	〃	Gouda	1858	
Hoynck van Papendrecht (Mr. A.)	Rotterdam	Rotterdam	〃	
Hugenholtz (J. T. ter Bruggen)	Dokkum	Dokkum	〃	
Huguenin (Mr. H. U.)	Sneek	Sneek	〃	
Jespers (Mr. F. J.)	's Hertogenbosch	Tilburg	〃	
Kempenaer (Mr. J. M. de)	Arnhem	Tiel	〃	
Kien (Mr. N. P. J.)	Utrecht	Utrecht	〃	
Lennep (Mr. J. van)	Amsterdam	Steenwijk	1856	
Limpens (Mr. Ch. de)	Klimmen	Maastricht	1858	Vervangt den heer van Wintershoven. Zie zitting 30 Mei 1855.
Linden (Mr. G. M. van der)	's Gravenhage	Almelo	〃	Vervangt den heer de Man. Zie zitting 13 Februarij 1855.
Lom de Berg (Mr. P. L. de)	Venlo	Roermond	〃	
Luijben (Mr. J. L. A.)	's Hertogenbosch	's Hertogenbosch	〃	
Lynden (Mr. W. baron van)	Nijmegen	Arnhem	1856	
Mackay (Mr. Æ. baron)	's Gravenhage	〃	1858	
Man (Mr. M. J. de)		Almelo	〃	Overleden. Zie zitting 13 Februarij 1855.

NAMEN.	WOONPLAATS.	HOOFD-KIESDISTRICT VAN WAAR AFGEVAARDIGD.	JAAR VAN AFTREDING.	*BIJZONDERHEDEN.*
Meeussen (Mr. K. A.)	Breda	Breda	1858	
Meylink (Mr. A. A. J.)	's Gravenhage	Eindhoven	〃	
Nispen van Sevenaer (Jhr. J. A. C. A. van)	Zevenaar	Nijmegen	〃	
Nolthenius (Mr. P. M.)	Purmerend	Hoorn	1856	Vervangt den heer Donker. Zie zitting 8 Mei 1855.
Oosting (Mr. J. Bieruma)	Wolvega	Leeuwarden	1858	
Poel (Mr. J. D. van der)	Ameide	Dordrecht	1856	
Poorter (Dr. J. H. H. de)	's Hertogenbosch	's Hertogenbosch	〃	
Rappard (Jhr. mr. W. L. F. C. ridder van)	Arnhem	Amersfoort	1858	
Reede van Oudtshoorn (Mr. J. F. baron van)	Utrecht	〃	1856	
Reinders (G.)	Warffum	Zuidhorn	1858	
Rochussen (J. J.)	's Gravenhage	Alkmaar	〃	
Sander (Mr. P. A.)	Dordrecht	Dordrecht	〃	
Schimmelpenninck van der Oije (W. A. baron)	Voorst	Zutphen	1856	
Slicher van Domburg (Mr. J. J.)	Middelburg	Middelburg	1858	
Sloet tot Oldhuis (Mr. B. W. A. E. baron)	Zwolle	Zwolle	1856	
Stolte (H.)	's Gravenhage	Amsterdam	〃	
Storm (Mr. L. D.)	Breda	Breda	〃	
Storm van 's Gravesande (Jhr. C. M.)	Deventer	Deventer	〃	
Strens (Mr. M. P. H.)	Roermond	Roermond	〃	
Taets van Amerongen (P. H. baron)	Leyden	Leyden	1858	
Thorbecke (Mr. J. R.)	's Gravenhage	Maastricht	1856	
Veen (Mr. P. van der)	Smilde	Assen	1858	
Westerhoff (Dr. R.)	Warffum	Appingadam	1856	
Wintgens (Mr. W.)	's Gravenhage	Delft	1858	
Wijbenga (Mr. S.)	Sneek	Sneek	1856	Vervangt den heer Engelen. Zie zitting 28 Junij 1855.
Wintershoven (Mr. P. F. E. van)	Maastricht	Maastricht	1858	Heeft zijn ontslag ingediend. Zie zitting 12 Maart 1855.
Zuijlen van Nyevelt (Mr. J. P. P. baron van)	Almen	Zwolle	〃	
Zylker (J. F.)	Nieuw-Beerta	Appingadam	〃	

Griffier: D. Veegens. *Commies-griffier:* Mr. J. J. Beaujon.

MINISTERS, HOOFDEN VAN DEPARTEMENTEN VAN ALGEMEEN BESTUUR.

Broecke (A. J. de Smit van den)	Minister van Marine van 8 Februarij 1855 af.
Donker Curtius (Mr. D.)	〃 〃 Justitie.
Enslie (J.)	〃 〃 Marine tot 16 December 1854.
Forstner van Dambenoy (H. F. C. baron)	〃 〃 Oorlog, tevens ad interim belast met het bestuur van het Departement van Marine van 16 December 1854 tot 8 Februarij 1855.
Hall (Mr. F. A. van)	〃 〃 Buitenlandsche Zaken.
Mutsaers (Mr. J. A.)	〃 voor de Zaken der Roomsch-Katholijke Eeredienst.
Pahud (Chs. F.)	〃 van Kolonien.
Rappard (Jhr. mr. A. G. A. ridder van)	〃 voor de Zaken der Hervormde en andere Eerediensten, behalve die der Roomsch-Katholijke.
Reenen (Mr. G. C. J. van)	〃 van Binnenlandsche Zaken.
Vrolik (Dr. A.)	〃 〃 Finantien.

VERSLAG DER HANDELINGEN

VAN DE

EERSTE KAMER DER STATEN-GENERAAL,

gedurende de zitting van 1854—1855.

ZITTING VAN DEN 19DEN SEPTEMBER.

1STE ZITTING.

ZITTING VAN DINGSDAG 19 SEPTEMBER.

(GEOPEND TEN 11 URE.)

Ingekomen: 1°. afschrift van een besluit omtrent de benoeming van een Voorzitter der Kamer. — Aanvaarding van het voorzitterschap. — 2°. 15 missives van den Directeur van het Kabinet des Konings omtrent de bekraehting door Zijne Majesteit van even zoovele wets-ontwerpen; 3°. publicatie van den Gouverneur-Generaal van Nederlandseh Indie. — Trekking der afdeelingen. — Besluit om de Troonrede met een adres te beantwoorden.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 26 leden, te weten de heeren:

Blankenheijm, d'Ablaing van Giessenburg, van Andringa de Kempenaer, Cost Jordens, van Swinderen, van Sasse van Ysselt, van Rhemen van Rhemenshuizen, van Wessem, Tonekens, van Weel, de Sitter, van Nispen van Pannerden, van der Oudermeulen, van Goltstein van Oldenaller, van Aylva van Pallandt, Bosch van Drakestein, van der Lek de Clercq, Cremers, Boxman, van Beeck Vollenhoven, Martens van Sevenhoven, Borski, Insinger, Regout en Paspoort van Grijpskerke.

De **Voorzitter** deelt mede:

1°. dat is ingekomen een afschrift van een Koninklijk besluit van 10 September jl., waarbij mr. J. A. Philipse benoemd wordt tot Voorzitter van de Eerste Kamer gedurende de tegenwoordige zitting.

Dit stuk wordt voor kennisgeving aangenomen.

De **Voorzitter** houdt na de voorlezing van dat besluit de volgende rede:

MIJNE HEEREN!

Op nieuw door den Koning benoemd tot Voorzitter van de Eerste Kamer der Staten-Generaal, ben ik weder in uw midden opgetreden, om de aan mij opgedragen taak te aanvaarden.

Ik doe dit, Mijne Heeren, met gevoelens van erkentelijkheid voor deze zoo bijzondere onderscheiding, op hoogen prijs stellende het vernieuwde blijk van vertrouwen door Zijne Majesteit hierdoor aan mij geschonken.

Het groote gewigt echter dezer hoogst vereerende betrekking en de moeijelijkheden, aan de uitvoering derzelve verbonden, hebbende leeren kennen, betuig ik opregtelijk meer dan ooit de behoefte te gevoelen aan uwe toegevende medewerking.

Dankbaar voor de zoo vele blijken van welwillendheid in de laatst-afgeloopen zitting zoo ruimschoots van u, Mijne Heeren, weder ondervonden, bid ik u om ook gedurende deze zitting het zwaarwigtige mijner taak zooveel mogelijk te helpen verligten, door uwe ondersteuning en uw vertrouwen bij vernieuwing aan mij te schenken, welke ik verklaar zeer hoog te waarderen.

Met Gods hulp, welke ik daartoe eerbiedig inroep, stel ik mij voor alles aan te wenden wat in mijn vermogen is, om de mij opgelegde pligten met ijver en naauwgezetheid te volbrengen; om de werkzaamheden, die ons wachten, geleidelijk te regelen en onze beraadslagingen met orde te leiden.

Wilt gij, Mijne Heeren, van uwen kant mij in alles behulpzaam zijn!

Met eene aangename herinnering terugziende op het verledene, durf ik mij vleijen hierop te mogen rekenen.

Mogen dan onze werkzaamheden onder den zegen van God aangevangen, ten beste van Koning en Vaderland ook weder door ons worden ten einde gebragt!

Ik verklaar het Voorzitterschap van de Eerste Kamer der Staten-Generaal te aanvaarden.

De heer **van Sasse van Ysselt** vraagt het woord en zegt: Ik heb de eer aan de Kamer voor te stellen om den Voorzitter uit te noodigen zijne gehoudene aanspraak te doen drukken en aan de leden te doen ronddeelen.

Dit voorstel door onderscheiden leden ondersteund zijnde, wordt dienovereenkomstig besloten.

De **Voorzitter** geeft kennis dat verder nog zijn ingekomen:

1°. twee schriftelijke berigten van de heeren de Vos van Steenwijk en van Rijekevorsel, dat zij verhinderd worden, de eerste door ambtsbezigheden, de tweede door ongesteldheid, de zitting bij te wonen.

Deze berigten worden voor kennisgeving aangenomen.

2°. vijftien missives van den direeteur van het Kabinet des Konings, houdende mededeeling der bekrachtiging door Zijne Majesteit van even zoovele wets-ontwerpen, als van:

die tot naturalisatie van P. J. Heijning, F. C. Blees, B. J. Stoekmann, C. A. D. Stoekmann, C. J. Mähler, B. A. J. Wittkamp, W. C. E. Waitz, H. Kruthoffer, E. Scheider en H. Preller;

dat tot goedkeuring eener ruiling tusschen het bestuur der domeinen en de gemeente Middelburg;

dat tot wijziging en verhooging van hoofdstuk IX *B* der Staatsbegrooting over 1853;

dat tot wijziging van het tarief van regten op den in-, uit- en doorvoer;

dat tot onteigening van perceelen tot uitbreiding van de gemeente Arnhem;

dat tot verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting voor 1854 (bijdrage Maatschappij van Weldadigheid); en

dat tot vaststelling van het reglement op het beleid der regering van Nederlandsch Indie.

Deze missives worden voor kennisgeving aangenomen.

3°. eene missive van den Minister van Kolonien ten geleide van een afschrift eener publicatie van den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch Indie, houdende verlenging voor een jaar van het verbod tot invoer van buskruid en vuurwapenen in de havens van Sumatra.

Deze missive wordt voor kennisgeving aangenomen, en het daarbij behoorende stuk ter griffie gedeponeerd.

De Vergadering gaat thans over tot de *trekking der Afdeelingen.*

De uitslag is de volgende, dat:

tot de eerste afdeeling zullen behooren, de heeren: van der Beken Pasteel, van Sasse van Ysselt, van Nispen van Panncrden, van Rijckevorsel, Lotsij, van Weel, Martens van Sevenhoven, van Eijsinga, Cost Jordens en de Sitter;

tot de tweede afdeeling de heeren: van Aylva van Pallandt, van Goltstein van Oldenaller, Boxman, van Wessem, Bosch van Drakestein, Paspoort van Grijpskerke, van der Lek de Clercq, van Swinderen, de Villers de Pité en Regout;

tot de derde afdeeling de heeren: Sassen, van Rhemen van Rhemenshuizen, van Dam van Isselt, 't Hooft van Benthuizen, van Beeck Vollenhoven, Borski, van Andringa de Kempenaer, de Vos van Steenwijk en Beerenbroek;

tot de vierde afdeeling de heeren: van den Dries, de Bruijn, Blankenheijm, Insinger, van der Oudermeulen, d'Ablaing van Giessenburg, van Heeckeren van Wassenaer, Cremers en Tonckens.

De **Voorzitter** zegt na den afloop daarvan: Ik stel voor om de openingsrede met een adres te beantwoorden en tevens dat de leden zich naar hunne afdeelingen begeven ten einde zich met de keuze van voorzitters en ondervoorzitters en leden der commissie voor het ontwerpen van een adres van antwoord op de openingsrede bezig te houden.

Dienovereenkomstig wordt besloten en de Vergadering gescheiden.

ZITTING VAN DEN 20STEN SEPTEMBER.

2DE ZITTING.

ZITTING VAN WOENSDAG 20 SEPTEMBER.

(GEOPEND TEN 3 URE.)

Mededeeling van de benoeming van voorzitters en onder-voorzitters der afdeelingen en van de leden der Commissie voor het Adres van Antwoord op de Troonrede. — Ontwerp-adres van Antwoord ter tafel gebragt en naar de Afdeelingen verzonden. — Bepaling van een dag tot benoeming der leden van de Huishoudelijke Commissie.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Er zijn met den Voorzitter 21 leden tegenwoordig, te weten de heeren:

Paspoort van Grijpskerke, van der Oudermeulen, van Rhemen van Rhemenshuizen, van Andringa de Kempenaer, van Goltstein van Oldenaller, de Sitter, van Sasse van Ysselt, Bosch van Drakestein, van Swinderen, van Beeck Vollenhoven, Martens van Sevenhoven, van Weel, van Wessem, van Nispen van Pannerden, Cost Jordens, Boxman, Tonckens, Sassen, van der Lek de Clercq en van Dam van Isselt.

De notulen van het verhandelde in de vorige zitting worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter** deelt mede:

1°. dat zijn gekozen door de afdeelingen tot voorzitters de heeren: van Sasse van Ysselt, van Aylva van Pallandt, Borski en Blankenheijm;

tot onder-voorzitters, de heeren: van Nispen van Pannerden, van der Lek de Clercq, van Andringa de Kempenaer en d'Ablaing van Giessenburg;

2°. tot leden der Commissie tot het opstellen van het Adres in antwoord op de Troonrede, de heeren: Martens van Sevenhoven, van Goltstein van Oldenaller, van Andringa de Kempenaer en van der Oudermeulen;

dat de Commissie voor het Adres van Antwoord haar ontwerp gereed heeft en ter tafel brengt.

Dit stuk, hetwelk alleen voor de leden zal worden gedrukt, wordt verzonden naar de Afdeelingen.

De **Voorzitter**: Art. 9 van ons Reglement van Orde bepaalt, dat jaarlijks door de Kamer twee leden moeten worden verkozen voor de Huishoudelijke Commissie. Ik stel u voor, Mijne Heeren, daartoe over te gaan in eene volgende vergadering.

Dienovereenkomstig wordt besloten en de Vergadering opgeheven.

ZITTING VAN DEN 21sten SEPTEMBER.

3DE ZITTING.

ZITTING VAN DONDERDAG 21 SEPTEMBER.

(GEOPEND TEN 3 URE.)

Benoeming 1°. van twee leden voor de Huishoudelijke Commissie; — 2°. van de Commissie voor de Stenographe. — Gewijzigd Adres van Antwoord ter tafel gebragt. — Vaststelling van den dag der beraadslaging.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 21 leden, te weten de heeren:

van Rhemen van Rhemenshuizen, van Beeck Vollenhoven, Paspoort van Grijpskerke, van Nispen van Pannerden, Bosch van Drakestein, Cremers, van Weel, van Swinderen, de Sitter, van der Lek de Clercq, van Wessem, van Sasse van Ysselt, Cost Jordens, Tonckens, van Goltstein van Oldenaller, Martens van Sevenhoven, Boxman, Sassen, van Heeckeren van Wassenaer en van Andringa de Kempenaer.

De notulen van het verhandelde in de vorige vergadering worden gelezen en goedgekeurd.

De Vergadering gaat over tot de *verkiezing van twee leden der Huishoudelijke Commissie.*

De **Voorzitter** benoemt tot stemopnemers de heeren: van Beeck Vollenhoven, Cremers, van Heeckeren van Wassenaer en Sassen.

Aan al de stemmingen nemen 21 leden deel.

Bij de eerste stemming voor het eerste lid bekomen de heeren Blankenheijm 8, van Nispen van Pannerden 7, van Beeck Vollenhoven 2 stemmen en de heeren van Aylva van Pallandt, van Heeckeren van Wassenaer, van der Beken Pasteel en van Rijckevorsel ieder ééne stem.

Niemand alzoo eene volstrekte meerderheid verkregen hebbende wordt overgegaan tot eene tweede vrije stemming.

Daarbij erlangen de heeren van Nispen van Pannerden 14 Blankenheijm 6 stemmen en van Beeck Vollenhoven ééne stem

De heer *van Nispen van Pannerden* de volstrekte meerderheid van stemmen erlangd hebbende, is aldus benoemd tot *eerste lid der Huishoudelijke Commissie.*

Bij de eerste stemming ter verkiezing van het tweede lid bekomen de heeren Insinger en van Aylva van Pallandt elk 5, van Beeck Vollenhoven 4, Blankenheijm 3, van Heeckeren van Wassenaer 2 stemmen en de heeren van Swinderen en 't Hooft van Benthuizen elk ééne stem.

Niemand alzoo eene volstrekte meerderheid van stemmen verkregen hebbende, heeft er eene tweede vrije stemming plaats.

Daarbij erlangen de heeren Insinger 8, van Beeck Vollenhoven 7, van Aylva van Pallandt 4 stemmen en de heeren Blankenheijm en van Heeckeren van Wassenaer elk éénc stem.

Bij de derde stemming tusschen de twee heeren, die de meeste stemmen op zich hebben vereenigd, erlangen de heeren van Beeck Vollenhoven 17 en Insinger 4 stemmen.

De heer *van Beeck Vollenhoven* alsnu de volstrekte meerderheid van stemmen erlangd hebbende, is alzoo benoemd tot *tweede lid van de Huishoudelijke Commissie.*

De **Voorzitter** bedankt de heeren stemopnemers voor de door hen genomen moeite.

De **Voorzitter** zegt daarop: Mijne Heeren, Naar aanleiding van de bevoegdheid mij gegeven bij artikel 8 van het Reglement der Kamer benoem ik tot leden van de Commissie voor de Stenographie de heeren van Rijckevorsel, 't Hooft van Benthuizen en Bosch van Drakestein.

De **Voorzitter**, nogmaals het woord nemende, zegt: De Commissie tot het ontwerpen van een Adres van Antwoord op de Troonrede, heeft dat adres na het onderzoek daarvan in de afdeelingen nader overwogen en vastgesteld. Ik stel u voor, om dit stuk te doen drukken en ronddeelen en de beraadslaging daarover vast te stellen op aanstaanden Zaturdag, des morgens ten 11 ure.

De heer **van Andringa de Kempenaer**: Aangezien heden morgen het Adres van Antwoord door de Commissie is vastgesteld, geef ik den Voorzitter in overweging of, wanneer dat stuk heden namiddag aan de leden wierd rondgedeeld, de discussie daarover niet gevoegelijk morgen, op een nader door hem te bepalen uur, zou kunnen plaats hebben.

Dit voorstel wordt door vele leden ondersteund.

De **Voorzitter**: Wanneer het verlangen van de Vergadering is, dat afgeweken wordt van het voorstel door mij gedaan, dan trek ik dat in, en stel nader voor om, ingevolge het verlangen der Vergadering, de beraadslaging over het Ontwerp-adres van Antwoord op de Troonrede te bepalen op morgen, des voormiddags ten elf ure.

Dienovereenkomstig wordt besloten en de Vergadering gescheiden.

ONTWERP-ADRES TER TAFEL GEBRAGT IN DE ZITTING VAN DONDERDAG 21 SEPTEMBER.

SIRE!

1. De Eerste Kamer der Staten-Generaal heeft bij de opening dezer zitting met belangstelling vernomen, dat Uwe Majesteit voortdurend van alle Mogendheden de verzekering van vriendschap en welwillendheid ontvangt. Bij de verwikkelingen in ons werelddeel ontstaan, zal, gelijk wij vertrouwen, het beginsel van strenge onzijdigheid, door Uwe Regering in het belang des vaderlands aangenomen, en met stipte vervulling van onze verpligtingen toegepast, de aanspraak op wederkeerige eerbiediging onzer regten door alle Staten doen erkennen.

2. Aangenaam is het ons te vernemen, dat zee- en landmagt zich door ijverige pligtsbetrachting en krijgstucht onderscheidt en daarvan nog onlangs op Borneo de schitterende bewijzen gaf.

3. Wij verheugen ons in de ontvangen mededeeling omtrent den gunstigen toestand der kolonien en het uitzigt op een veelbelovenden oogst. Mogt de gezondheid der bevolking van die schoone bezittingen onder Hooger zegen door gepaste maatregelen worden verbeterd, dan zal ook daarin ruime stof van dankbaarheid voor ons gelegen zijn.

4. Het vooruitzigt op eene ruime opbrengst van de meeste veldvruchten wordt door ons met Uwe Majesteit zeer gewaardeerd. Moge onbelemmerde handel en toevoer weldra tot eene duurzame vermindering der prijzen van de eerste levensbehoeften medewerken.

5. De verbetering onzer middelen van verkeer en gemeenschap, zoowel te water als te land, wekt onze belangstelling in hooge mate. Voor handel en nijverheid is elke vooruitgang op dit gebied eene weldaad te noemen, vooral ook wanneer door uitbreiding van het binnenlandsche spoorwegnet eene naauwere aansluiting aan buitenlandsche wegen mag worden tot stand gebragt.

6. Zoo immer, dan mogen wij ons thans verheugen van Uwe Majesteit te vernemen dat, niettegenstaande ontstane belemmeringen in de betrekkingen der volken onderling, de Nederlandsche handel, scheepvaart en scheepsbouw in vrij voldoenden toestand verkeeren.

7. Op het voortduren van den gunstigen staat der geldmiddelen van het Rijk, waarvan de Kamer de mededeeling ontving, stelt zij hoogen prijs. Gaarne zal zij aan Uwe Regering hare medewerking verleenen, om op behoedzame wijze tot eene vermindering van lasten over te gaan. Met te meer gerustheid zal zij die voordragt in overweging nemen, wanneer onafgebroken schulddelging daarmede kan vereenigd blijven.

8. Wij zien met verlangen de aanbieding te gemoet van wets-ontwerpen op het onderwijs. Wetenschap en kunst blijven ons steeds groote belangstelling inboezemen.

9. Onze toestand moge niet volkomen zijn, de natie, Sire! waardeert ten hoogste de zegeningen die zij geniet. Eendragt en wederzijdsch vertrouwen aan te kweeken, zal onder den Goddelijken bijstand leiden tot heil des dierbaren vaderlands.

ZITTING VAN DEN 22STEN SEPTEMBER.

I. *Adres van Antwoord op de Troonrede.*

4DE ZITTING.

ZITTING VAN VRIJDAG 22 SEPTEMBER.

(GEOPEND TEN 11 URE.)

Ingekomen: afschrift van een Koninklijk besluit betrekkelijk de benoeming van een Voorzitter voor de Tweede Kamer der Staten-Generaal gedurende 1854—1855. — Beraadslaging over en aanneming van het Ontwerp-adres van Antwoord op de Troonrede; benoeming eener Commissie tot aanbieding van het aangenomen Adres aan Zijne Majesteit den Koning.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 27 leden te weten de heeren:

Blankenheijm, Lotsij, Borski, van Andringa de Kempenaer, van Rhemen van Rhemenshuizen, van Nispen van Pannerden, Cost Jordens, Insinger, Tonckens, Sassen, van Goltstein van Oldenaller, van Swinderen, van Wessem, van Sasse van Ysselt, van Beeck Vollenhoven, Martens van Sevenhoven, Bosch van Drakestein, Boxman, Cremers, van Weel, d'Ablaing van Giessenburg, van der Lek de Clercq, van Heeckeren van Wassenaer, Paspoort van Grijpskerke, van der Oudermeulen en de Sitter;

en de heeren Ministers, met uitzondering van den Minister van Oorlog.

De notulen van het verhandelde in de vorige zitting worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter** deelt mede dat is ingekomen:

een afschrift van een Koninklijk besluit, waarbij de heer Boreel van Hogelanden benoemd wordt tot Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal gedurende de zitting van 1854—1855.

Deze missive wordt voor kennisgeving aangenomen.

Aan de orde is de behandeling van *het Ontwerp-adres van Antwoord op de Troonrede.*

De beraadslaging wordt geopend over de algemeene strekking.

De heer **van Beeck Vollenhoven**: Mijnheer de Voorzitter, ik heb het woord niet gevraagd om de algemeene strekking van dit adres te bestrijden, maar alleen om mij te waarborgen voor eene exceptie van niet-ontvankelijkheid, die bij vorige gelegenheden wel eens bij deze Kamer is opgeworpen ten aanzien van wijzigingen voorgesteld door leden, die zich met de algemeene strekking vereenigd hadden, doch welke wijzigingen de strekking eener paragraaph deden veranderen. Het is mijn voornemen op enkele paragraphen van dit adres amendementen voor te stellen, en het is om mij tegen die exceptie van niet-ontvankelijkheid te waarborgen, dat ik thans verklaar, door mijne stem vóór de algemeene strekking uit te brengen, niet gehouden te willen zijn mij met elke paragraaph, zoo als die thans luidt, te vereenigen. Ik meen mij het regt te mogen voorbehouden op enkele paragraphen, wanneer zij aan de orde zijn, wijzigingen voor te stellen.

De beraadslaging over de algemeene strekking wordt gesloten.

Beraadslaging over *paragraaph* 1, luidende:

» De Eerste Kamer der Staten-Generaal heeft bij de opening dezer zitting met belangstelling vernomen, dat Uwe Majesteit voortdurend van alle mogendheden de verzekering van vriendschap en welwillendheid ontvangt. Bij de verwikkelingen in ons werelddeel ontstaan, zal, gelijk wij vertrouwen, het beginsel van strenge onzijdigheid, door Uwe Regering in het belang des vaderlands aangenomen, en met stipte vervulling van onze verpligtingen toegepast, de aanspraak op wederkeerige eerbiediging onzer regten door alle Staten doen erkennen."

De heer **Cremers**: Ik zie in deze paragraaph, Mijne Heeren, dat het beginsel van onzijdigheid door de Regering is aangenomen, dat dit beginsel stipt wordt gevolgd en dus aanspraak geeft op wederkeerige eerbiediging van onze regten. Iedere aanspraak, die eerbiediging verdient, ontvangt niet altijd eerbiediging. Er kan in de verte, zelfs zeer in de verte, inbreuk daarop gemaakt worden of gedreigd worden inbreuk er op te maken. Ik wensch daarom bij deze gelegenheid aan den Minister van Buitenlandsche Zaken te vragen, of hij het zou kunnen goedvinden ons eenige opening te geven op een punt, hetwelk, zoo als het in buitenlandsche dagbladen is vermeld — naar mijn inzien, en ik vertrouw ook naar het inzien van de meerderheid onzer, — aanleiding zou kunnen geven dat er inbreuk op onze regten wierd gemaakt. Ik bedoel eene gebeurtenis die met betrekking tot een Noord-Amerikaan in Indie heeft plaats gehad.

Ik weet dat voor eene interpellatie de magtiging der Kamer vereischt wordt; ik wensch echter geene interpellatie te doen. Ook dan wanneer ik daartoe verlof had bekomen, zou de Minister zich kunnen beroepen op de Grondwet en verklaren dat het heil van den Staat opening verbiedt. Ik wensch dat antwoord voor te komen. De Minister heeft in de andere Kamer gezegd, dat het hem aangenaam was over onderwerpen van dezen aard mededeelingen te kunnen doen aan de Staten-Generaal, en ik wensch alleen in dien geest de vraag te hebben opgevat, en den Minister te vragen, of het hem welgevallig kan zijn, hier opening te geven omtrent het voorval, dat nog al eenige onrust heeft verwekt.

De heer **van Andringa de Kempenaer**, lid der Commissie: Door ons geacht medelid uit Groningen is aan den Minister van Buitenlandsche Zaken inlichting gevraagd ten aanzien van eene wel bekende gebeurtenis die in Indie heeft plaats gehad. Ik veroorloof mij als lid der Commissie een woord tot adstructie in het midden te brengen, waarom wij gemeend hebben van die zaak geene melding in het adres te moeten maken. Aan het Ministerie zal de beslissing geheel verblijven of het goed zal vinden die zaak hier ter sprake te brengen, dan wel of voorzigtigheid en het belang des lands vorderen haar te laten rusten tot tijd en wijle zij op eene voor Nederland eervolle wijze vereffend zal zijn.

Onopgemerkt mag het evenwel niet blijven, Mijne Heeren, dat dit onderwerp in den boezem uwer Commissie in het breede besproken is; doch nadat voorop was gezet, dat het adres in 't algemeen zou zijn een weêrklank op hetgeen de Koning als hoofd van den Staat bij de opening dezer zitting aan de gezamenlijke Kamers heeft verkondigd, meenden wij daarover het stilzwijgen te moeten bewaren. De Koning toch, Mijne Heeren, heeft u gezegd, dat hij van *alle* mogendheden bewijzen van vriendschap en welwillendheid ontving; en eene zaak, welke voor het oogenblik nog op geruchten steunt, moet die goede stemming niet verstoren.

Zoo even heeft de Kamer hare stilzwijgende goedkeuring aan de algemeene strekking van dit adres geschonken; een geacht lid uit Amsterdam (de heer van Beeck Vollenhoven) heeft zich voorbehouden eenige onderdeelen, waarop hij gegronde aanmerkingen meent te kunnen maken, niet goed te keuren. Nu moet ik u, Mijne Heeren, herinneren, dat er, ook na de behandeling in de sectien, eenparig is aangenomen, dat men een beleefden weerklank op hetgeen u door het Hoofd van den Staat is toegesproken, verwachtte; en daarom hebben wij ten aanzien van onze buitenlandsche aangelegenheden (die zelfs ook in sommige andere opzigten eenigzins dubieus geweest zijn) onze vreugde uitgedrukt, dat er zooveel welwillendheid en vriendschappelijke gevoelens tusschen de natien onderling bestaan, waardoor het onzer Regering is mogen gelukken de gerezen zwarigheden op eene eervolle wijze op te lossen.

De heer **Minister van Buitenlandsche Zaken**: Ofschoon het, Mijne Heeren, naar mijn bescheiden oordeel van zelf spreekt, dat, in het antwoord op de Troonrede, van eene betrekkelijk geringe omstandigheid als waarop het geachte lid uit Groningen (de heer Cremers) heeft gedoeld, geen gewag dient te worden gemaakt, noch zelfs daarop gezinspeeld, — zoo aarzel ik geen oogenblik om kortelijk aan het verlangen van dat geachte lid te voldoen en hem die opheldering te geven waarvoor deze zaak vatbaar is en waarop bij gevolg deze achtbare Vergadering aanspraak heeft.

Ik moet beginnen met te verklaren, dat die omstandigheid in het oog van de Regering geen den minsten schijn heeft van eenig nadeel te zullen toebrengen aan de vriendschappelijke betrekkingen, die tusschen Nederland en de Vereenigde Staten van Noord-Amerika bestaan en op wier behoud de beide gouvernementen

ZITTING VAN DEN 22STEN SEPTEMBER.

I. *Adres van Antwoord op de Troonrede.*

herhaaldelijk, en zelfs nog zeer onlangs, bewijzen gegeven hebben hoogen prijs te stellen.

Een Amerikaansch onderdaan, zekere heer Walter Gibson, heeft in onze Oost-Indische bezittingen misdadige handelingen gepleegd, welke van dien aard waren, dat de belangen van die bezittingen daardoor in gevaar hadden kunnen gebragt worden.

Hij heeft op het eiland Sumatra betrekkingen trachten aan te knoopen met den sultan van Djambi en aan dezen een brief geschreven, dien vele leden deze Vergadering waarschijnlijk ook in de openbare nieuwsbladen zullen gelezen hebben en die niet alleen beleedigend was voor de Nederlandsche Regering, maar ook strekte om dien sultan aan te zetten, zich met hem in betrekking te stellen, om die Nederlandsche Regering te bestoken. Hij heeft als medepligtige daarin gebruikt zijn stuurman, een Engelsch onderdaan, een zekeren Graham. De misdadigers achterhaald en gevat zijnde, is die zaak geinstrueerd, geinstrueerd met al die bedaardheid, waarmede onze regters gewoon zijn voort te gaan, — in dit geval welligt zelfs met eene meer dan gewone langzaamheid, — met al die onpartijdigheid, die den Nederlandschen regter kenmerkt. Vijftien maanden hebben de procedures geduurd, en nadat eerst de raad van justitie te Batavia de waarheid der feiten erkend, maar op grond eener regtskundige beschouwing eene vrijspraak uitgesproken had, is de zaak, volgens de in de kolonie bestaande wetten, in revisie behandeld voor het hooggeregtshof. Dat hof heeft de door den regter *a quo* erkende feiten tot basis genomen voor eene veroordeeling tot 12 jaren tuchthuisstraf. Eenige dagen vóór dat die veroordeeling werd uitgesproken, is die beschuldigde ontsnapt. Hij was met de meest mogelijke toegevendheid behandeld, en daaraan is het welligt te wijten, dat hij heeft kunnen ontsnappen. Hij was, meen ik, om redenen van gezondheid, geplaatst in de bewaarplaats der burgerlijke gedetineerden. En nu komt die gecondemneerde, die vreemdeling, die door een competenten regter is veroordeeld, en vraagt schadevergoeding. Dit is de quaestie. Daarover zijn nota's gewisseld en de Nederlandsche Regering heeft, na eerst volledige ophelderingen te hebben gegeven en na de Amerikaansche regering bekend te hebben gemaakt met onze wetten en strafverordeningen, zich beroepen op die stelling van het volkenregt, die door alle beschaafde natien wordt geëerbiedigd, dat namelijk, wanneer iemand, hij zij vreemdeling of inlander, op ons grondgebied een misdrijf begaat en daarvoor veroordeeld wordt, hij dan wel straf kan ondergaan, maar geene schadevergoeding vragen. Dit is het geval en de aard der zaak. Ik hoop, met deze opheldering aan de bedoeling van het geachte lid te hebben voldaan.

De heer **Cremers**: Ik meen verpligt te zijn, den Minister mijn dank te betuigen voor de gegeven ophelderingen; ze zijn mij voldoende; er is geen gevaar en het overige is van minder belang. Ik wensch er bij te voegen dat, zoo ik die inlichtingen gevraagd heb, ik evenwel geenszins bedoeld heb, dat de Commissie, door daarvan geen gewag te maken, verkeerdelijk zou hebben gehandeld. Integendeel, het zou mij leed gedaan hebben, zoo deze zaak in het ontwerp-adres ware aangeroerd geworden.

De beraadslaging wordt gesloten en *paragraaph* 1 zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd.

Beraadslaging over *paragraaph* 2, luidende:

» Aangenaam is het ons te vernemen, dat zee- en landmagt zich door ijverige pligtsbetrachting en krijgstucht onderscheidt, en daarvan nog onlangs op Borneo de schitterende bewijzen gaf."

De heer **Cremers**: Ik hoop ten opzigte van de Commissie niet onbescheiden te zijn, wanneer ik beweer, dat bij vergelijking van dit ontwerp, zoo als het thans voor ons ligt, met dat hetwelk vroeger in de afdeelingen is behandeld, thans naar mijn inzien veranderingen, bepaaldelijk ook in deze paragraaph zijn gebragt, die ik voor groote verbeteringen houd. De Commissie zal mij veroorloven er bij te voegen, dat er naar mijn inzien door die wijzigingen in deze paragraaph iets is ingeslopen, dat nog verbetering behoeft.

Mijne opmerking betreft den laatsten regel, het slot van deze zinsnede. Deze tweede paragraaph is een antwoord op hetgeen de Koning in de derde en vierde plaats gezegd heeft. De Koning heeft daarbij aan de zee- en landmagt den lof van ijverige pligtsbetrachting en krijgstucht gegeven; de Koning heeft verder den moed en de volharding geprezen van hen die op Borneo hebben gestreden. Maar er is meer, en dit juist schijnt mij de kern toe, dat is namelijk de Koninklijke mededeeling omtrent de gegronde hoop, dat de rust daar voor goed zal zijn hersteld, de tegenstand voor goed zal zijn gefnuikt.

Indien ik nu deze tweede paragraaph lees, zoo als die thans door de Commissie wordt voorgesteld, dan vind ik daar terug, hetgeen door den Koning in de eerste plaats is gezegd omtrent pligtsbetrachting en krijgstucht; maar wordt het slot aangenomen, zoo als dat is voorgesteld, dan zullen wij ten opzigte van de overige punten zeggen, » dat het ons aangenaam is te vernemen, dat de zee- en landmagt op Borneo schitterende bewijzen hebben gegeven; waarvan? van pligtsbetrachting en van krijgstucht." Mijns inziens is dit niet hetgeen door den Koning tot ons is gezegd. Ook in vredestijd kan het leger bewijzen geven van pligtsbetrachting en krijgstucht, maar moed en volharding kunnen alleen in den oorlog en nog wel bij een moeijelijken oorlog worden betoond. Wij zullen dus, indien wij nu het voorgestelde aannemen, niet hebben opgemerkt hetgeen de Koning tot ons heeft gezegd omtrent den moed en de volharding van ons leger. Maar bovendien wordt hetgeen, naar mijn inzien, de kern uitmaakt van de Koninklijke mededeeling, namelijk het gewag maken van de hoop op duurzame rust, geheel gemist. Dat er dapper op Borneo is gestreden, hadden wij kunnen vernemen, ook zonder dat de Koning het tot ons had gezegd; wij kunnen alleen van de Regering vernemen, dat er hoop is op duurzamen vrede.

Hetgeen ik in de laatste plaats gezegd heb, leidt mij tot eene andere opmerking. Het voorafgaande strekt alleen ten betooge, dat deze paragraaph, zooals zij daar ligt, eene onvolledigheid bevat. Er is naar mijne opvatting nog meer. Ik vind hier strijd met de waarheid, dien de Kamer naar mijn inzien niet kan onderteekenen. Er staat toch, » dat het ons aangenaam is te vernemen, dat nog onlangs door de krijgsmagt op Borneo schitterende bewijzen van pligtsbetrachting en krijgstucht zijn gegeven," en al laat ik daar het onderscheid tusschen pligtsbetrachting en krijgstucht aan de eene zijde en moed en volharding aan den anderen kant; al wil ik aannemen, dat deze woorden hier dezelfde beteekenis hebben, dan nog kan ik er mij niet mede vereenigen. Sedert langen tijd zijn de oogen meer op die bezittingen in Oost-Indie gevestigd, bezittingen, waarvan wij naar mijn inzien de voordeelen voor het behoud van ons volksbestaan bezwaarlijk kunen missen en waar wij zooveel nut kunnen stichten. Borneo heeft om verschilleude redenen de aandacht meer bijzonder op zich gevestigd. Wij weten wat daar voorgevallen is. En wanneer wij het niet weten wij zouden het niet mogen bekennen. Wij zouden onze onwetendheid moeten verbloemen. Wij mogen niet zeggen dat wij *dit* van den Koning hebben *vernomen:* het is strijdig met de waarheid; de Koning heeft het eenvoudig *bevestigd.* Dat aan den tegenstand, die aldaar geboden is, voor goed een einde schijnt te zijn gemaakt, dit hebben wij uit de Troonrede vernomen en hiervan zwijgt de 2de paragraaph. Ik wensch om deze reden voor te stellen dat deze paragraaph aldus worde gelezen: » Aangenaam was het ons te vernemen, dat zee- en landmagt zich door ijverige pligtsbetrachting en krijgstucht onderscheidt; dat door haren volhardenden moed eene oorzaak vau steeds dreigende onrust op Borneo voor goed schijnt te zijn weggenomen."

De heer **van Goltstein van Oldenaller**, lid der Commissie: Het beginsel van de Commissie van redactie is geweest in het algemeen om de meest mogelijke beknoptheid in acht te nemen en tevens zoo volledig mogelijk te antwoorden. Ten gevolge van dat beginsel heeft men gemeend door de woorden: » aangenaam is het ons te vernemen, dat zee- en landmagt zich door ijverige pligtsbetrachting en krijgstucht onderscheidt en daarvan nog onlangs op Borneo de schitterende bewijzen gaf" volkomen te beantwoorden aan de meening om aan de krijgsmagt de haar toekomende eer te geven en om tevens de hoop op geene verdere rustverstoring uit te drukken. Wat door het geëerde lid is voorgesteld zou, naar mijne meening, alleen dienen om door eene ruimere phrase dezelfde gedachte uit te drukken. Het is om deze redenen dat de Commissie persisteert bij de eerste redactie.

De heer **van Andringa de Kempenaer**, lid der Commissie: Door ons geacht medelid uit Groningen (den heer Cremers) is eene gewijzigde redactie op deze paragraaph voorgesteld. Ik ben zoo vrij te doen opmerken hoe moeijelijk het dikwijls is het denkbeeld van zijne medeleden juist te vatten. Een ieder, die lid van zulk eene vereerende commissie is geweest, heeft zulks in ruime mate kunnen ondervinden. Ik ondervind het zelf op dit oogenblik. Heb ik goed gehoord, dan zijn door den geachten spreker twee onderscheidene amendementen voorgesteld. De eerste lecture was anders dan de tweede. Hij scheen het dus met zich zelven in allen deele nog niet geheel eens te zijn. En dat, Mijne Heeren, heb ik telkens ondervonden, wanneer wij het genoegen hadden bijeen te zijn. Maar ook de derde lezing, door den griffier gedaan, is anders dan ik van den spreker heb opgeteekend. Het geachte lid had waarschijnlijk eene andere redactie voor den geest, die al wederom anders is dan de primitive. Het geachte lid heeft gesproken van *de* zee- en landmagt. De Griffier heeft later voorgelezen: » *zee- en landmagt.*" Mijne Heeren, ik zie een afkeurend teeken door den geachten voorsteller

ZITTING VAN DEN 22STEN SEPTEMBER.

I. *Adres van Antwoord op de Troonrede.*

geven: doch ik heb zijne woorden oogenblikkelijk opgeteekend. En ik heb bij de tweede lezing mij vergewist dat ik goed verstaan had. Maar ik stap daarvan af om te betuigen, dat wij wel niet woordelijk de troonrede hebben wedergegeven, doch dat het wel voldoende zal wezen, in ons adres van antwoord de betuiging te geven, dat het ons aangenaam was te vernemen, dat zee- en landmagt zich door ijverige pligtsbetrachting en krijgstucht onderscheidt en daarvan nog onlangs op Borneo de schitterende bewijzen heeft gegeven. De algemeene geest was om het adres niet nutteloos en noodeloos uit te breiden en wij hebben dus in de meest beknopte bewoordingen gemeend uit te drukken, dat wij de dapperheid, het goed gedrag en het nut dat het vaderland van zijne verdedigers in Indie geniet, erkenden. Het is daarom dat de Commissie zich zal houden aan de voorgestelde redactie en zich niet zal aansluiten aan hetgeen de geachte spreker uit Groningen verlangt.

De heer **Cremers**: Ik zal niet terugkomen op hetgeen het geachte lid der Commissie gezegd heeft omtrent de twee verschillende lezingen, die ik, zonder het te weten, zou hebben voorgedragen. Indien ik dit gedaan heb, dan is het een nieuw bewijs van de moeijelijkheid, waarvan hij sprak, om juiste uitdrukkingen te vinden voor hetgeen men wil te kennen geven. Ik begrijp ten volle dat, vooral ten opzigte van deze paragraaph, de taak der Commissie niet gemakkelijk was, wilde zij voldoen aan de dikwijls zeer tegenstrijdige wenschen, welke daaromtrent zijn geuit. Ik ben dan ook begonnen met hulde te doen aan de Commissie voor hare welwillende en beleefde opvolging van de verschillende wenschen. Ik blijf er echter bij, dat de weinige woorden, die ik als bijvoeging op deze paragraaph voorstel, het adres niet onmatig zullen uitbreiden en vooral niet noodeloos zijn. Ik geloof nog, dat in de woorden, zoo als zij worden voorgesteld, niet wordt weêrgegeven hetgeen de Koning heeft gezegd, dat namelijk ons leger in Indie met moed en volharding heeft gestreden. Die lof komt den strijders toe. Moed en volharding kunnen door het leger hier te lande niet worden betoond; zij zouden ongetwijfeld betoond worden indien de gelegenheid er zich toe aanbood. De krijgsmagt echter in Indie is daartoe in de gelegenheid geweest en wij erkennen niet in deze paragraaph dat zij moed en volharding heeft aan den dag gelegd. De ijverige pligtsbetrachting en krijgstucht, waardoor die krijgsmagt zich heeft onderscheiden, zal ook hier aanwezig zijn geweest, maar in Indie is meer betoond, en nu meen ik dat wij dat meerdere erkennen moeten.

Wordt de paragraaph onveranderd aangenomen dan is onze aandacht ook meer gevallen op het groote voordeel dat door de krijgsmagt daar verkregen is, op het uitzigt op duurzame rust. Dat er gestreden is wisten wij, maar dat het resultaat van dien strijd duurzame rust zal zijn, dit konden wij niet beoordeelen. De hoop daarop is in de Troonrede gegeven, en ik wenschte dit in ons antwoord teruggegeven te zien. Wij zouden, ten gevolge van deze paragraaph den schijn aannemen, dat hetgeen in Oost-Indie is gebeurd ons voor het eerst uit de mededeeling van den Koning bekend is geworden.

De beraadslaging wordt gesloten en *de wijziging van den heer Cremers*, strekkende om *paragraaph* 2 te doen luiden:

» Aangenaam was het ons te vernemen dat zee- en landmagt zich door ijverige pligtsbetraehting en krijgstucht onderscheidt, dat door haren volhardenden moed eene oorzaak van steeds dreigende onrust op Borneo voor goed schijnt te zijn bedwongen;" in stemming gebragt met 21 tegen 6 stemmen verworpen.

Voor hebben gestemd de heeren: van Swinderen, van Beeck Vollenhoven, Cremers, van der Lek de Clercq, Paspoort van Grijpskerke en de Sitter.

Paragraaph 2 wordt daarop onveranderd met algemeene (27) stemmen aangenomen.

Beraadslaging over *paragraaph* 3, luidende:

» Wij verheugen ons in de ontvangen mededeeling omtrent den gunstigen toestand der kolonien en het uitzigt op een veelbelovenden oogst. Mogt de gezondheid der bevolking van die schoone bezittingen onder Hooger zegen door gepaste maatregelen worden verbeterd, dan zal ook daarin ruime stof van dankbaarheid voor ons gelegen zijn."

De heer **van Beeck Vollenhoven**: Ik wensch in deze paragraaph eene kleine wijziging voor te stellen, vooreerst om haar meer in verband te brengen met de Troonrede zelve, ten andere om op grond van eene wijziging, die ik ook in § 4 zal voordragen, de tegenstelling tusschen die beide paragraphen beter te doen uitkomen.

De eerste alinea van § 3 besluit met de woorden: » en het uitzigt op een veelbelovenden oogst", na aangevangen te zijn met te zeggen, » dat wij ons verheugen in de ontvangen mededeeling omtrent den gunstigen toestand der kolonien." Dat eerste hebben wij ontvangen; het laatste is ons door den Koning niet in Zijne Troonrede medegedeeld. De Koning heeft in § 7 Zijner rede berigt, » de veldgewassen in die gewesten beloven over het algemeen eene ruime opbrengst," na in de onmiddellijk voorgaande met name van Nederlandsch Indie gesproken te hebben.

Ik weet wel, dat men mij zou kunnen tegenwerpen, dat in de Troonrede ook staat: » De toestand der overzeesche bezittingen is gunstig te noemen," en dus het gezegde over den oogst ook op die paragraaph zoude kunnen laten slaan.

Ik geloof echter, dat dit een verkeerde redetrant zou wezen, en dat deze paragraaph wel bepaaldelijk slaat op de onmiddellijk voorafgaande, waar gesproken wordt van Nederlandsch Indie. De Koning heeft in zijne Troonrede eerst over onze overzeesche bezittingen in het algemeen gesproken, vervolgens over dat gedeelte hetwelk Nederlandseh Indie uitmaakt en daarop eerst laat zij volgen: » De veldgewassen in die gewesten" (mitsdien in Nederlandsch Indie) » beloven over het algemeen eene ruime opbrengst."

Er wordt, mijns inziens, dus vereischt, dat hier achter de woorden: » op een veel belovenden oogst", volge: » in Nederlandsch Indie." Ik neem de vrijheid, de bijvoeging van die woorden voor te stellen.

Ik heb nog eene tweede aanmerking op deze paragraaph. Wanneer mijn amendement wordt aangenomen, dan moeten ook uit de tweede alinea van die paragraaph de woorden: » van die schoone" — namelijk » *bezittingen*" — wegvallen. Ik geloof, dat de wegneming van die woorden hare nuttige zijde kan hebben, omdat, sedert wij van Zijne Majesteit deze Troonrede vernamen, omstandigheden zijn bekend geworden, waarop evenzeer door deze tweede alinea gedoeld mag worden als zulks ten opzigte van Nederlandsch Indie plaats had. Ik bedoel namelijk den gezondheidstoestand der bevolking. In de Troonrede wordt alleen gesproken van den gezondheidstoestand van zekere streken van Nederlandsch Indie. Wij hebben sedert door de zorg der Regering vernomen, dat er berigten aangekomen zijn uit onze West-Indische kolonien, dat ook aldaar eene schromelijke ziekte uitgebarsten is, die gelukkig echter, volgens de laatste berigten nog niet veel veld heeft gewonnen. Wanneer wij dus in de tweede alinea zeggen: » Mogt de gezondheid der bevolking *in onze overzeesche* bezittingen onder Hooger zegen door gepaste maatregelen worden verbeterd" enz., dan blijft het verband tusschen de beide alinea's dezer paragraaph behouden en men drukt een wensch uit, die op al onze overzeesche bezittingen toepasselijk is; een wensch dien ik wat mij betreft gaarne ten vurigste wil uitdrukken.

Ik neem mitsdien de vrijheid aan de Kamer voor te stellen om te lezen: 1°. achter het woord *oogst* de woorden: *in Nederlandsch Indie* en 2°, in plaats der woorden *van die schoone bezittingen*, de woorden: *in onze overzeesche bezittingen*.

De heer **van Goltstein van Oldenaller**, lid der Commissie: De meerderheid der Commissie kan zich vereenigen met deze invoeging.

De heer **van der Oudermeulen**, lid der Commissie: Ik meen in gevoelen te moeten verschillen met mijne collega's in de Commissie en met den voorsteller. Ik meen, dat het de bedoeling van Zijne Majesteit is geweest te kennen te geven, dat de veldgewassen in de overzeesche bezittingen in het algemeen eene ruime opbrengst beloven. En nu moeten wij niet alleen spreken van Nederlandsch Indie, maar van den toestand der kolonien, volgens de ontvangen mededeelingen. Worden hier de woorden: *in Nederlandsch Indie* niet bijgevoegd, dan slaat hetgeen vervolgens gezegd wordt omtrent den ziektetoestand, evenzeer op onze West- als op onze Oost-Indische bezittingen: » Mogt de gezondheid der bevolking van die schoone bezittingeu, onder Hooger zegen door gepaste middelen worden verbeterd, dan zal ook daarin ruime stof van dankbaarheid voor ons gelegen zijn." De Commissie had dus evenzeer hare aandacht gevestigd op den ziektetoestand in Suriname als op dien in Nederlandsch Indie. Heeft dus de bijvoeging van *Nederlandsch Indie* plaats, dan is het ook noodig de woorden: *van die schoone bezittingen* te veranderen in *onze overzeesche bezittingen*. Maar geschiedt die bijvoeging niet, zoo als ik meen dat inderdaad beter is en meer teruggeeft de bedoeling van Zijne Majesteit, dan is het ook geheel onnoodig om die laatste wijziging in het ontwerp te brengen.

Het is daarom, dat ik meen bij het voorstel der Commissie te moeten volharden.

De heer **van Beeck Vollenhoven**: Het is mij natuurlijk moeijelijk een individueel gevoelen van den geachten vorigen spre-

ZITTING VAN DEN 22STEN SEPTEMBER.

I. *Adres van Antwoord op de Troonrede.*

ker te wederleggen, wanneer hij meent, dat de *bedoeling* van Zijne Majesteit is geweest om die woorden ook te doen slaan op de 5de paragraaph. Indien ik die woorden echter lees, gelijk die in eene logische orde gesteld zijn, dan meen ik te regt beweerd te hebben, dat zij op de onmiddellijk vooraf gaande slaan, dit deed mij dan ook verzoeken de woorden: » in Nederlandsch Indie" te intercaleren. De spreker heeft te regt opgemerkt, dat dan ook noodwendig in de tweede alinea eene wijziging moest worden gebragt, doch ik was daarop bedacht door voor te stellen dat de woorden: » *overzeesche bezittingen*" gelezen zouden worden in plaats van » *die schoone*"; dan blijft de zin der paragraaph niet alleen in zijn geheel, maar hij drukt nog meer uit door den wensch dezer Kamer te doen kennen voor het herstel der gezondheid in die gewesten, waarvan wij eerst later het berigt hebben ontvangen, dat zij minder gunstig was. Ik geloof, dat ik met dit korte antwoord kan volstaan. Het is mij intusschen aangenaam, dat de meerderheid van de Commissie van redactie zich wel met mijn voorstel heeft kunnen vereenigen.

De heer **Martens van Sevenhoven**, lid der Commissie: Ik moet verklaren, dat ik mij vereenig met hetgeen te kennen is gegeven door ons geacht medelid (den heer van der Oudermeulen). Indien de Koning gesproken had van een gedeelte dier overzeesche bezittingen, en gezegd, dat daar het uitzigt bestaat op een ruimer oogst, dan kon ik in het amendement toestemmen; maar nu ben ik van oordeel, dat het voorstel van de Commissie, zoo als het is voorgesteld, een antwoord is op de uitgedrukte hoop. » Wij verheugen ons — lees ik toch — in de ontvangen mededeeling omtrent den gunstigen toestand der kolonien en het uitzigt op een veelbelovenden oogst." Ik meen dus, dat de intercalatie van de woorden: » in Nederlandsch Indie" hier niet goed is, vooral omdat dan ook het woord: » schoone" kan blijven en niet door » overzeesche" vervangen behoeft te worden.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **Voorzitter**: Daar het mij voorkomt, dat de beide voorgestelde wijzigingen zamenhangen en de eene van de andere afhankelijk is, zoo stel ik voor beide die amendementen te gelijk in stemming te brengen.

Dienovereenkomstig wordt besloten en *de wijziging van den heer van Beeck Vollenhoven*, strekkende om in de eerste zinsnede achter het woord *oogst*, in te voegen de woorden, » in Nederlandsch Indie" en om in de tweede zinsnede in plaats van de woorden » van die schoone bezittingen" te stellen de woorden: » in onze overzeesche bezittingen" in stemming gebragt, wordt met 16 tegen 11 stemmen verworpen.

Voor hebben gestemd de heeren: van Swinderen, van Wessem, van Sasse van Ysselt, van Beeck Vollenhoven, van der Lek de Clercq, de Sitter, van Rhemen van Rhemenshuizen, van Nispen van Pannerden, Cost Jordens, Insinger en Blankenheijm.

Paragraaph 3 wordt onveranderd met algemeene (27) stemmen aangenomen.

Beraadslaging over *paragraaph* 4, luidende:

» Het vooruitzigt op eene ruime opbrengst van de meeste veldvruchten wordt door ons met Uwe Majesteit zeer gewaardeerd. Moge onbelemmerde handel en toevoer weldra tot eene duurzame vermindering der prijzen van de eerste levensbehoeften medewerken."

De heer **van Beeck Vollenhoven**: Omtrent deze paragraaph heb ik een voorstel tot wijziging van verdere strekking te doen, dan hetgeen ik zoo even de eer had aan de Kamer voor te dragen. Vooraf echter het voorstel tot eene kleine bijvoeging om beter te doen uitkomen, dat in deze paragraaph sprake is van het *binnenland*, terwijl de vorige op onze overzeesche bezittingen sloeg. Ik wensch daarom in de eerste zinsnede achter de woorden » *meeste veldvruchten*" te lezen: » hier te lande"; dan bezigen wij tevens de woorden door de Troonrede gebezigd en te regt, om de tegenstelling te doen uitkomen van den toestand van den oogst in Oost-Indie en van dien hier te lande.

Ik wensch dus te lezen: » Het vooruitzigt op eene ruime opbrengst van de meeste veldvruchten *hier te lande* wordt door ons met Uwe Majesteit zeer gewaardeerd." Van meer gewigt is de wijziging die ik in de tweede zinsnede wensch voor te stellen. Daar staat: » Moge onbelemmerde handel en toevoer tot eene duurzame vermindering der prijzen van de eerste levensbehoeften medewerken." Ik geloof dat dit gedeelte sterker moet uitkomen, dat die tweede alinea met meer kracht moet aanduiden, dat er behoefte bestaat aan buitenlandschen toevoer om werkelijk de kans te openen dat de prijzen der eerste levensbehoeften duurzaam kunnen verminderd worden. Hoe gezegend ook hier te lande de oogst zij en verder moge uitvallen, wanneer er niet een onbelemmerde toevoer van buiten plaats heeft, geloof ik niet dat wij verwachten mogen dat de prijzen der eerste levensbehoeften eenigzins aanzienlijk zullen verminderen. Ik heb daarvan de overtuiging èn door de wetenschap die ik heb dat schier nergens eenige oude voorraad bestaat, èn doordien ik steeds nagegaan heb welke behoefte hier te lande bestaat aan toevoer van buiten. Wanneer wij de tafels van in- en uitvoer, door de zorg der Regering kenbaar gemaakt, nagaan, wanneer wij daarin zien van welk belang de buitenlandsche toevoer van granen voor de behoefte der consumtie hier te lande is, dan moeten wij wel tot de overtuiging komen dat alleen dan wanneer daarvan een *onbelemmerde* toevoer plaats heeft, eenige grond bestaan kan voor eene eenigzins aanzienlijke prijsvermindering der eerste levensbehoeften. Ik heb daarom getracht deze zinsnede sterker uit te doen komen. Ik heb daarbij getracht — zooveel mogelijk — de redactie van de Commissie te volgen. Ik neem mitsdien de vrijheid het navolgende aan uw oordeel te onderwerpen. » Moge de handel weldra in staat worden gesteld door onbelemmerden toevoer krachtig mede te werken, opdat eene duurzame vermindering der prijzen van de eerste levensbehoeften verwacht moge worden."

Ik zal dit voorstel nog met een enkel woord adstrueren. In het concept-adres wordt gelezen: » Moge onbelemmerde handel *en* toevoer, enz. Mijne erachtens kan men niet zeggen dat de *handel* belemmerd is geworden. Het *effect* van den handel is door de tijdsomstandigheden belemmerd. De handel is vrij en kan onbelemmerd zijn gang gaan.

Het is niet verboden met elkander handel te drijven, maar de wijze waardoor de handel effect zou sorteren is belemmerd geworden. Wij moeten dus, meen ik, den wensch uitdrukken dat die belemmering opgeheven worde, en ten andere moet, mijns erachtens, uit ons adres blijken, dat die medewerking van den handel krachtig behoort te zijn om het doel te bereiken dat men in dit adres wenscht uitgedrukt te zien.

De heer **van Andringa de Kempenaer**, lid der Commissie: Met de eerste wijziging door ons geacht medelid op deze paragraaph voorgesteld kan de Commissie zich wel vereenigen, ofschoon zij meent, met het oog op de Troonrede, dat de voorgestelde redactie voldoende was. Zij neemt die wijziging echter duidelijkheidshalve over.

Wat het tweede amendement betreft, de Commissie gelooft de tweede zinsnede te moeten behouden, zoo als zij die heeft geredigeerd. Die redactie acht zij even duidelijk als de voorgestelde wijziging van den geachten spreker, en geheel hetzelfde denkbeeld uitdrukkende. Zij stelt daarom voor de redactie te behouden zoo als zij in het ontwerp-adres is voorgesteld.

De heer **van Beeck Vollenhoven**: Het geachte lid der Commissie meent dat de beide redactien hetzelfde denkbeeld uitdrukken. Maar welk is dat denkbeeld? Het kan geen ander wezen dan hetwelk ik zoo even heb ontwikkeld, dat namelijk alleen vermindering van de prijzen der eerste levensmiddelen te verwachten is wanneer de toevoer van buiten zich paart aan den oogst hier te lande. Maar wanneer men dan de overtuiging heeft, dat dit de eenige weg is, waarop die vermindering kan plaats hebben, dan, geloof ik, moet men het duidelijk en krachtig doen uitkomen, want inderdaad, de belemmering in dien toevoer is oneindig grooter dan men algemeen aanneemt. Als men nagaat van welken invloed op onzen generalen invoer van granen het gedeelte is, dat wij daarvan uit Rusland ontvangen, dan moet men erkennen dat dit van overwegend belang ten opzigte van eene prijsvermindering moet wezen. Ik heb hier voor mij het wets-ontwerp, dat in onze vorige zitting nog aangenomen werd, ik bedoel dat » ter vermindering van regten op de granen en andere levensmiddelen." Gij vindt daarin de opgaven van den invoer van granen van 1848 tot en met 1852. Ik heb die opgaven getoetst aan de tabellen van in- en uitvoer, door de zorg vnn het Ministerie van Finantien uitgegeven, en bevonden dat het aandeel, 't welk Rusland aan den invoer jaarlijks had van de *rogge*, bijna 50 per cent bedroeg en van de *gerst* bijna 60 ten honderd.

Het is dus wel uit overtuiging, wanneer ik de vrijheid neem aan de Kamer voor te stellen, iets sterker en meer gekleurd omtrent deze aangelegenheid in ons adres op te nemen. Het is goed dat men daar buiten wete, dat het niet van eene eenigzins ruimere binnenlandsche oogst kan afhangen de prijzen te zien verminderen, maar dat daartoe omstandigheden moeten medewerken die wij niet in onze magt hebben. Drukken wij dus den wensch uit, dat weldra de handel weder in staat moge gesteld worden dien toevoer onbelemmerd te doen plaats hebben, dan geloof ik, Mijne Heeren, dat wij aan onze verpligting zullen voldaan hebben, zoodra zulks althans onze overtuiging uitdrukt. Ik voor

ZITTING VAN DEN 22STEN SEPTEMBER.

I. *Adres van Antwoord op de Troonrede.*

mij achtte het althans pligt mijne overtuiging omtrent zulk een gewigtig punt kenbaar te doen worden.

De heer **Martens van Sevenhoven**, lid der Commissie: In het adres wordt voorgesteld, vooreerst de gunstige oogst dien wij te wachten hebben, en ten tweede dat die oogst met den onbelemmerden handel en toevoer zal mede werken om de prijzen der eerste levensmiddelen te doen dalen. Die staten, waarvan het geachte lid, de heer van Beeck Vollenhoven, gewag maakt, zijn door zijne welwillendheid aan de Commissie medegedeeld geweest en juist uit de consideratien, welke daaruit voortvloeijen, volgt, dat indien er geen goede ruime toevoer van buiten 's lands is, alsdan de gezegende oogst hier te lande weinig invloed zal hebben om de prijzen der levensmiddelen te doen dalen. Deze consideratien hebben geleid om de paragraaph, waarin door het geachte lid eene verandering wordt voorgesteld, te arresteren zoo als die op 't oogenblik luidt. Uit die paragraaph blijkt toch ook duidelijk, dat wij den ruimen toevoer, uit den handel geboren, als een der krachtigste oorzaken beschouwen die de prijzen der levensbehoeften kunnen doen dalen.

Om deze redenen geloof ik, dat hetgeen door de Commissie in de laatste alinea van § 4 gesteld is, even sterk is en even veel zegt als het amendement, door het geachte lid voorgesteld. Ik moet dus de vrijheid nemen de Vergadering te adviseren om deze laatste zinsnede van § 4 te behouden.

De heer **van Andringa de Kempenaer**, lid der Commissie: Ik verheug mij, het met den geachten spreker uit Amsterdam in zoo verre eens te zijn, dat de denkbeelden omtrent deze zaak eenstemmig zijn. Het hangt hier enkel af van de te bezigen woorden. Ik geloof toch dat hetgeen die spreker wenscht, uitdrukkelijk voorkomt in het adres. Maar nu wij dit onderwerp bespreken, wil ik er op wijzen, dat indien ik bij de algemeene beschouwingen heb gezegd, dat dit adres een weerklank van de Troonrede is, bij deze paragraaph daarvan is afgeweken. De reden waarom de Commissie zich die wijziging veroorloofd heeft, is deze. In § 8 der Troonrede wordt gezegd, dat men *naar de aanvankelijke berigten mag vertrouwen, dat de prijzen der eerste levensbehoeften zullen dalen.* De Commissie was van dankbaarheid doordrongen dat dit land zich mag verheugen in een rijken oogst, maar zij heeft niet geaarzeld den krachtigen steun van een vrijen handel en toevoer in te roepen, die zeer veel zal kunnen bijdragen tot verwezenlijking van den wensch des Konings, *dat de prijzen der eerste levensmiddelen zullen dalen*, dewijl de verwikkelingen in Europa en een belemmerde handel en toevoer die goede denkbeelden en die hoop zouden kunnen te leur stellen. De geachte spreker meent, dat de Commissie daarop niet sterk genoeg heeft gedrukt, maar ik veroorloof mij hem te doen opmerken, dat, heb ik hem bij de adstructie van zijn voorstel wel begrepen, hij den landbouw als het ware op den achtergrond wilde schuiven en de prijzen der levensbehoeften, om zoo te zeggen, alleen afhankelijk wil stellen van den handel. En in het adres zult gij, Mijne Heeren, vinden, dat die beide krachten moeten zamenwerken; ik meen uit het antwoord van den geachten spreker uit Amsterdam op te merken, dat hij den handel en den invoer in de eerste plaats stelt. Is dit het gevoelen van den spreker, dan wordt door zijne redactie dit denkbeeld scherper op den voorgrond gesteld, maar daar in de Troonrede alleen gesproken wordt van den oogst *hier te lande* en de hoop wordt uitgedrukt dat de prijzen der levensmiddelen zullen dalen, hetgeen ook waarschijnlijk het geval zal zijn, voegen wij er de woorden: » moge onbelemmerde handel en toevoer weldra tot eene duurzame vermindering der prijzen van de eerste levensbehoeften medewerken", bij.

Ik geloof dus dat de denkbeelden op hetzelfde nederkomen en het is uit dien hoofde, dat uwe Commissie aan deze Vergadering in overweging geeft, om zich met de redactie, zoodanig als die is voorgesteld, wel te willen vereenigen.

De heer **van Wessem**: Ik ben van voornemen het amendement van het geachte lid uit Amsterdam te ondersteunen. Ik meen dat de woorden, door hem gebruikt, sterker uitdrukken dat niet alleen de oogst, maar ook handel en toevoer moeten medewerken tot vermindering van de prijzen der eerste levensbehoeften. Echter neem ik de vrijheid aan het geachte lid voor te stellen eene kleine wijziging in zijn amendement aan te nemen, namelijk om te lezen: » Moge de handel weldra in staat worden gesteld — dit stelt de spreker voor — door onbelemmerden toevoer krachtig mede te werken tot eene *aanzienlijke* vermindering der prijzen van de eerste levensbehoeften." Ik wensch *duurzame* in *aanzienlijke* te veranderen. De Commissie van redactie en de heer van Vollenhoven hebben gesproken van eene » duurzame" vermindering van prijzen en moeten de prijzen *duurzaam* verminderen, dan moeten zij eindelijk op niets komen. Ik stel dus deze nadere wijziging voor.

De heer **van der Oudermeulen**, lid der Commissie: De Commissie moet na hetgeen door het lid uit Noordholland, den vorigen spreker, in het midden is gebragt, verklaren, dat hare bedoeling is geweest, dat zij wenscht de prijzen der levensmiddelen duurzaam op een laag standpunt te zien. Er staat niet » *bestendige* vermindering", maar » duurzame" en dit woord slaat op lage prijzen en niet op vermindering.

De heer **van Beeck Vollenhoven**: Ik hecht volstrekt niet aan mijne redactie; elke wijziging of verbetering, die mijn denkbeeld beter doet uitkomen, zal mij aangenaam zijn. Dit zij tevens ten antwoord aan het lid der Commissie, die in mijn amendement gezocht heeft eene poging om de waarde van den landbouw op de achtergrond te plaatsen. Ik verklaar dat dit denkbeeld niet in mij opgekomen is. Had ik kunnen vermoeden dat die strekking aan mijn voorstel *kon* gegeven worden, ik had mij gewacht om het te doen. Ik voorzeker zou wel nagelaten hebben hier het Trojaansche paard binnen te halen om eene afscheiding tusschen landbouw en handel te verkondigen. Hoe het denkbeeld bij dat lid is opgekomen, dat dit mijne bedoeling is geweest, verklaar ik niet te begrijpen. Overigens is het mij ten eenen male onverschillig, welke wijzigingen in de redactie worden voorgesteld, wanneer mijn denkbeeld slechts wordt uitgedrukt; meent de Kamer dus, dat het voorstel van het geachte lid uit Noordholland (den heer van Wessem) de voorkeur verdient, ik zal er mij gaarne mede vereenigen en ik wensch zelfs den heer Voorzitter te verzoeken bij de stemming aan zijn amendement de prioriteit te geven.

De heer **van Nispen van Pannerden**: Een zeer kort woord, Mijne Heeren. Ik ben voornemens mijne stem te geven aan het amendement, zoodanig als het door den heer van Beeck Vollenhoven voorgesteld en door den heer van Wessem gewijzigd is. Ik doe dit, Mijne Heeren, zonder daardoor in het minst den landbouw op den achtergrond te willen schuiven. Maar ik geloof ook niet, dat zulks door het amendement gedaan wordt. Er wordt in dat amendement gesproken van de medewerking van den handel tot vermindering van de prijzen. Zoo ik spreek van *medewerking*, dan kan ik bij geene mogelijkheid alléén aan den handel toeschrijven dat er vermindering van prijzen zal kunnen worden te weeg gebragt. Mijns inziens is het denkbeeld juist, om de uitkomsten van den oogst te verbinden aan de medewerking van een onbelemmerden toevoer. Ik geloof, dat alleen die beide omstandigheden te zamen kunnen bewerken, dat er eene aanzienlijke vermindering der prijzen van de eerste levensbehoeften worde te weeg gebragt, en ik geloof dus, dat het amendement de goedkeuring van de Vergadering verdient.

De heer **van Andringa de Kempenaer**: Zoo ik het amendement van den geachten voorsteller uit Noordholland wèl verstaan heb, dan verlangde hij dat de paragraaph zou luiden: » Moge de handel weldra in staat worden gesteld door onbelemmerden toevoer krachtig mede te werken tot eene aanzienlijke vermindering der prijzen van de eerste levensbehoeften." Doch nu vraag ik, of dit iets anders is dan hetgeen in het adres zelf staat? Daar toch lezen wij: » *Moge onbelemmerde handel en toevoer weldra tot eene duurzame vermindering der prijzen van de eerste levensbehoeften medewerken.*" Dus zijn de geachte voorstellers het met de leden der Commissie eens, dat niet eene afklimming tot nietswaardigheid, maar eene duurzame, dat wil in onze schatting zeggen eene standhoudende matiging van de prijzen der eerste levensbehoeften wenschelijk is. Is dat geheele denkbeeld niet in het concept-adres uitgedrukt?

Ik heb de eer gehad het eerste gedeelte van het amendement van den geachten spreker uit Amsterdam te ondersteunen. De Commissie heeft dat gaarne aangenomen, om daardoor mede te werken tot eene verduidelijking van de zaak. Maar wanneer het amendement, dat hier voorgesteld wordt, de zaak niet verandert en haar dus ook niet verbetert, dan vraag ik: waartoe, om welke reden, zou dan de Commissie zoodanig amendement ondersteunen? Uwe Commissie blijft van oordeel, dat de voorgestelde woorden wel anders, maar niet beter zijn.

De beraadslaging wordt gesloten, *en het eerste amendement van den heer van Beeck Vollenhoven*, strekkende om achter het woord » veldvruchten" te voegen de woorden » hier te lande", in stemming gebragt, met 26 tegen één stem, die van den heer Lotsij, aangenomen.

De **Voorzitter**: De heer van Beeck Vollenhoven heeft verklaard, wat zijn tweede amendement betreft, de prioriteit te willen geven aan het voorstel van den heer van Wessem. Ik stel dus voor om eerst over de voorgestelde wijziging te stemmen.

Dienovereenkomstig besloten zijnde, wordt *het amendement van*

ZITTING VAN DEN 22STEN SEPTEMBER.

I. *Adres van Antwoord op de Troonrede.*

den heer van Wessem in stemming gebragt met 14 tegen 13 stemmen verworpen.

Voor hebben gestemd de heeren: d'Ablaing van Giessenburg, van Heeckeren van Wassenaer, Paspoort van Grijpskerke, de Sitter, Blankenheijm, van Rhemen van Rhemenshuizen, van Nispen van Pannerden, Cost Jordens, Tonckens, van Swinderen, van Wessem, van Beeck Vollenhoven en Boxman.

De **Voorzitter**: Ik stel nu voor om te stemmen over het amendement van den heer van Beeck Vollenhoven.

De heer **van Beeck Vollenhoven**: Na den uitslag der stemming wil ik afzien van het door mij voorgestelde amendement. In de zaak zelve toch was door het sub-amendement geene verandering gekomen; ik wil dus de Kamer niet ophouden met de stemming over een amendement dat schier hetzelfde bevat als het nu afgestemde.

De **Voorzitter**: Is er ook een der leden die de stemming over de wijziging van den heer van Beeck Vollenhoven verlangt?

De heer **van Swinderen**: Ik vraag de stemming, Mijnheer de Voorzitter.

Het amendement van den heer van Beeck Vollenhoven daarop in stemming gebragt wordt met 17 tegen 10 stemmen verworpen.

Voor hebben gestemd de heeren: de Sitter, Blankenheijm, van Rhemen van Rhemenshuizen, van Nispen van Pannerden, Cost Jordens, Tonckens, van Swinderen, van Wessem, van Beeck Vollenhoven en Boxman.

De gewijzigde *paragraaph* 4, luidende: » Het vooruitzigt op eene ruime opbrengst van de meeste veldvruchten hier te lande wordt door ons met Uwe Majesteit zeer gewaardeerd. Moge onbelemmerde handel en toevoer weldra tot eene duurzame vermindering der prijzen van de eerste levensbehoeften, medewerken", in stemming gebragt, wordt met 26 tegen ééne stem, die van den heer d'Ablaing van Giessenburg, aangenomen.

Beraadslaging over *paragraaph* 5, luidende:

» De verbetering onzer middelen van verkeer en gemeenschap, zoowel te water als te land, wekt onze belangstelling in hooge mate. Voor handel en nijverheid is elke vooruitgang op dit gebied eene weldaad te noemen, vooral ook wanneer door uitbreiding van het binnenlandsche spoorwegnet eene naauwere aansluiting aan buitenlandsche wegen mag worden tot stand gebragt."

De heer **de Sitter**: Ik zal op de tweede alinea van deze paragraaph eene zeer geringe verandering voorstellen. Wij lezen daarin » voor handel en nijverheid is elke vooruitgang op dit gebied eene weldaad te noemen, vooral ook wanneer door uitbreiding van het binnenlandsche spoorwegnet eene naauwere aansluiting aan buitenlandsche wegen mag worden tot stand gebragt." Hetgeen ik de eer zal hebben voor te stellen is van eene eenigzins ruimere strekking. Ik stel voor om de tweede alinea aldus te lezen » voor handel en nijverheid is elke vooruitgang op dit gebied eene weldaad te noemen, vooral ook wanneer door uitbreiding in alle gedeelten van het Rijk van het binnenlandsch spoorwegnet eene naauwere aansluiting aan buitenlandsche wegen mag worden tot stand gebragt." Ik geloof niet, dat ik iets behoef te zeggen tot adstructie van dit amendement. Het beveelt zich zonder eenige nadere ontwikkeling aan, als strekkende alleen om aan deze alinea zoo als zij hier is ter neêr gesteld, eene ruimere strekking te geven.

De heer **van Andringa de Kempenaer**, lid der Commissie: De Commissie, Mijne Heeren, heeft, voor zooveel het korte oogenblik dit toeliet, zich verstaan omtrent dit amendement. Zij heeft zich al wederom gevraagd, of door het voorgestelde van ons geacht medelid het denkbeeld veranderd is, dat in het concept-adres is opgenomen. Daarin lezen wij: » voor handel en nijverheid is elke vooruitgang op dit gebied eene weldaad te noemen, vooral ook wanneer door uitbreiding van het binnenlandsch spoorwegnet" enz. Het amendement strekt om te lezen » uitbreiding in alle gedeelten van het Rijk van het binnenlandsch spoorwegnet." Mijne Heeren, ik moet erkennen dat ik de uitdrukking niet geheel, doch wel de bedoeling daarvan versta. Wij hebben niet op het oog een gedeelte van het Rijk, maar *al* die plaatsen, waar eene gunstige gelegenheid zich daartoe voordoet. En als wij dit in aanmerking nemen, dan ligt het wel degelijk in de bedoeling van de Commissie om de Regering aan te sporen om het spoorwegnet nog verder uit te breiden, de hinderpalen, zoo die er zijn, in dit opzigt uit den weg te ruimen, omdat het eene algemeene behoefte is dat die aansluiting, waarvan hier sprake is, plaats hebbe. Dat denkbeeld, meent uwe Commissie, is in die paragraaph naar behooren uitgedrukt. Zij bestrijdt dus niet het denkbeeld van den geachten spreker, maar wel dat door zijne woorden het denkbeeld van de Commissie of van deze Vergadering beter wordt uitgedrukt en het is uit dien hoofde dat zij wederom met bescheidenheid vermeent te mogen aandringen om de redactie, gelijk zij is voorgesteld, aan te nemen.

De heer **de Sitter**: Slechts een paar woorden in antwoord op hetgeen door den geachten spreker uit Friesland als lid der Commissie op mijn amendement is aangemerkt. Mijne bedoeling is niet geweest, zoo als hij schijnt te hebben begrepen, dat over *geheel* het vaderland een spoorwegnet zou worden aangelegd en *alle* plaatsen met elkander moesten worden verbonden, maar wel aanlegging of verleening van concessie tot daarstelling van spoorwegen ook daar waar thans geene quaestie van spoorwegen is. Ik heb bepaaldelijk met mijn amendement het oog op de provincien Friesland, Groningen, Drenthe en Overijssel en wenschte daardoor op de meest bescheiden wijze aan de Regering te kennen te geven, dat men ook in dat gedeelte des rijks verlangt in het genot der spoorwegen te deelen. Dat genot zou niet enkel voordeel aanbrengen aan die provincien alleen, maar, naar mijne vaste overtuiging, aan geheel het Rijk, omdat daardoor de meeste provincien onderling zullen zijn verbonden en op die wijze alle in betrekking en aansluiting zullen komen met het buitenland. Ziedaar het doel van mijn amendement nader toegelicht, en naar ik mij vlei ontdaan van alle verkeerde opvatting of te ver strekkende uitbreiding.

De heer **van Swinderen**: Naar aanleiding der gevoerde discussie veroorloof ik mij aan de Commissie van redactie te vragen, of zij bij deze paragraaph ook bepaaldelijk op het oog heeft gehad de provincien, waarvan de geachte spreker uit Groningen (de heer de Sitter) heeft gewaagd?

De heer **van Andringa de Kempenaer**: Ik meen mij reeds in dien zin te hebben uitgelaten. De Commissie heeft bij deze paragraaph wel degelijk het oog gehad op de genoemde provincien, voor welke zoowel als voor het geheele vaderland de aansluiting aan het spoorwegnet wenschelijk zou zijn, want het is van algemeene bekendheid dat de spoorweg zich weldra ook tot de noord-oostelijke provincien zal uitstrekken. Maar ik wensch ten aanzien van deze binnenlandsche aangelegenheid eene enkele vraag te rigten tot den Minister van Binnenlandsche Zaken, even als dezen morgen door een ander lid inlichtingen zijn gevraagd omtrent buitenlandsche aangelegenheden aan den Minister tot wiens departement die behoorden. Ik beschouw die aangelegenheid van evenveel gewigt en het zou mij daarom aangenaam wezen, indien de Minister van Binnenlandsche Zaken, hier tegenwoordig, in verband met deze paragraaph, eenige inlichting wilde geven ten aanzien van den toestand van dit onderwerp, en de vraag, of de ingezetenen van de noordelijke deelen van ons Rijk zich weldra zullen mogen vleijen, dat de zwarigheden, die telkens zijn gerezen, wanneer het tot het daarstellen van die hefboomen voor handel en nijverheid aankwam, spoedig uit den weg zullen worden geruimd.

De heer **Minister van Binnenlandsche Zaken**: Mijnheer de Voorzitter, de geachte spreker uit Friesland heeft de wensch te kennen gegeven te mogen vernemen hoe op dit oogenblik de toestand is der spoorwegen in het noord-oostelijk gedeelte van ons Rijk. De spreker heeft gevraagd, of er kans bestond dat de bezwaren en moeijelijkheden, die zich telkens hebben voorgedaan, wanneer er sprake was van het aanleggen van die wegen, spoedig uit den weg zouden worden geruimd. Ik moet daarop antwoorden, dat de Regering steeds gewenscht heeft al die bezwaren te zien opheffen, en dat zij daartoe alle pogingen heeft aangewend.

Sedert ik de eer heb aan het hoofd van het Departement van Binnenlandsche Zaken te staan, heb ik het voorregt gehad, reeds twee malen aan den Koning te kunnen voorstellen eene concessie te verleenen tot het aanleggen van spoorwegen in de bedoelde gewesten. Het gevolg geven echter aan die concessien is afgestuit op zwarigheden, niet van den kant der Regering gemaakt, maar aan de onderneming zelve verbonden. Bij de paragraaph der Troonrede, waar de Koning gewaagt van de aansluiting van het spoorwegnet, had de Regering het oog op de twee aansluitingen, die dit jaar hebben plaats gehad, van Aken met Maastricht en van Antwerpen met de provincie Noordbrabant en op die van den Rhijnspoorweg welke eerlang mag worden te gemoet gezien. In de Troonrede is verder gezegd, dat 's Konings aandacht gevestigd blijft op verdere uitbreiding der spoorwegen; daarmede zijn bedoeld die wegen, waarvan men gewaagd heeft. Gelijk ik zoo even zeide, de twee vroegere concessien zijn vervallen, omdat

ZITTING VAN DEN 22STEN SEPTEMBER.

I. *Adres van Antwoord op de Troonrede.*

de aanvragers niet konden voldoen aan de daarbij gestelde voorwaarden. Later zijn de aanvragen herhaald: er is een verzoek gedaan tot eene concessie van eene meer ruime, en eene andere tot eene concessie van minder ruime strekking. De Regering heeft weder bij herhaling onderzocht welke spoorwegen het meest in het algemeen belang des vaderlands noodig zijn. Naar aanleiding van den uitslag van dat onderzoek zijn wederom onderhandelingen geopend met een der aanvragers. Die onderhandelingen zijn nog niet afgeloopen en het resultaat daarvan kan ik dus aan de Kamer nog niet mededeelen, maar ik wil haar wel de verzekering geven, dat hetgeen de Regering van haren kant voor de uitbreiding der spoorwegen in die gewesten kan doen, door haar niet zal worden nagelaten.

De heer **de Sitter**: Mijnheer de Voorzitter, indien het mij vergund zij voor de derde maal het woord op te vatten, zal zulks alleen strekken om aan den heer Minister van Binnenlandsche Zaken mijnen dank te betuigen, voor de zoo op het oogenblik met veel welwillendheid gedane, voor mij zeer hoopvolle mededeelingen. Daar het echter mijne bedoeling niet zoo zeer is geweest, eene verandering in het adres voor te stellen, als wel om deze zaak ter sprake te brengen, en nu ik vernomen heb, dat de uitbreiding der spoorwegen in de noordelijke en noord-oostelijke gewesten een zeer ernstig punt van overweging bij de Regering uitmaakt en dat het juist die uitbreiding is, welke in de Troonrede werd bedoeld, terwijl het blijkt dat de heer Minister van Binnenlandsche Zaken daartoe met de meeste welwillendheid wil medewerken, en in Zr. Exc. vermogende bescherming zal nemen, zoo neem ik de vrijheid mijn amendement in te trekken.

De beraadslaging wordt gesloten en *paragraaph* 5 zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Beraadslaging over *paragraaph* 6, luidende:

» Zoo immer, dan mogen wij ons thans verheugen van Uwe Majesteit te vernemen dat, niettegenstaande ontstane belemmeringen in de betrekkingen der volken onderling, de Nederlandsche handel, scheepvaart en scheepsbouw in vrij voldoenden toestand verkeeren."

De heer **Cost Jordens**: Ik wenschte slechts voor te stellen eene kleine verbetering van redactie, althans naar mijne meening. Het schijnt mij toe, dat hetzelfde denkbeeld in deze paragraaph twee malen is uitgedrukt, namelijk dat, ondanks de belemmeringen door den politieken toestand in de betrekkingen tusschen de volkeren ontstaan, de handel in vrij voldoenden toestand verkeert. Dit denkbeeld nu schijnt mij toe duidelijk te zijn uitgedrukt in de woorden, waarmede de alinea begint: » Zoo immer, dan mogen wij ons *thans* verheugen." Ik meen toch, dat die uitdrukking, dat woord » thans", nergens anders op zien kan, dan op hetgeen van algemeene bekendheid is, op de stoornis in de betrekkingen en den toestand der volkeren. Nu echter volgt datzelfde denkbeeld wederom in andere woorden. Er staat toch: Zoo immer dan mogen wij ons *thans* verheugen van Uwe Majesteit te vernemen dat", en dan volgt: » niettegenstaande ontstane belemmeringen in de betrekkingen der volkeren onderling, de Nederlandsche handel, scheepvaart en scheepsbouw in vrij voldoenden toestand verkeeren."

Naar mijn oordeel zou dus de voorstelling er bij winnen en de zaak geheel dezelfde blijven, wanneer men die woorden: » niettegenstaande de ontstane belemmeringen in de betrekkingen der volkeren onderling", wegliet. Ik geloof, dat dan de zaak, die men wenscht uit te drukken, dan volkomen duidelijk wordt te kennen gegeven en men zal daarbij het voordeel hebben, dat de phrase, naar ik meen, beter klinkt en korter wordt.

Ik herinner daarbij, dat ik in den aanvang van deze discussie van de Commissie meen vernomen te hebben, dat ook hare bedoeling was, zich zoo kort en beknopt mogelijk uit te drukken en ik heb dus de eer als amendement voor te stellen de door mij bedoelde woorden weg te laten.

De heer **van Andringa de Kempenaer**, lid der Commissie: Wij hebben van ons geacht medelid, den heer Jordens, vernomen, dat er eene herhaling van hetzelfde denkbeeld in deze paragraaph ligt. Dat geachte lid heeft voorgesteld om de woorden: » niettegenstaande ontstane belemmeringen in de betrekking der volkeren onderling", weg te laten. Uwe Commissie geeft den geachten voorsteller in overweging, om juist het andere gedeelte weg te laten. Uwe Commissie zou liever zien, dat het geachte lid kon goedvinden het woord » *thans*" enz. weg te laten; daarmede zou zij zich kunnen vereenigen, aangezien daardoor de bedoeling van den geachten spreker bereikt wordt en eene herhaling wegvalt. De Commissie heeft dus de eer dit voorstel te doen en zij vertrouwt in verband met de toelichting van den geachten spreker, dat hij zich thans met de redactie van de Commissie zal kunnen vereenigen.

De heer **van Beeck Vollenhoven**: Ik wensch zeer te ondersteunen hetgeen door het geachte lid uit Overijssel is gezegd. Ik begrijp mij niet, hoe de Commissie nu het woord: » thans" er uit wil ligten, dat bij de woorden waarmede de paragraaph aanvangt noodwendig behouden moet worden. Het zijn de woorden van den tusschenzin: » *niettegenstaande de ontstane belemmeringen in de betrekkingen der volkeren onderling*", die de paragraaph ontsieren. Te regt is door den spreker uit Overijssel opgemerkt, dat wanneer men zich verheugt over iets dat *thans* is of opgemerkt wordt, dat niets anders kan bedoelen dan dat zulks onder bestaande omstandigheden plaats heeft. Ik kan mij dus niet begrijpen, hoe de Commissie zoo gehecht kan zijn aan een tusschenzin, die werkelijk alles behalve vloeijend en welklinkend is. Ik ondersteun dus ten sterkste het voorgestelde door den geachten spreker uit Overijssel (den heer Jordens).

De heer **Cost Jordens**: Ik neem de vrijheid te doen opmerken, dat de Commissie erkend heeft dat hetzelfde denkbeeld door twee verschillende bewoordingen is uitgedrukt. Zij heeft toegestaan om eene van die bewoordingen weg te nemen. De vraag is nu, of zij de beste keuze gedaan heeft. Met alle bescheidenheid meen ik van haar gevoelen te mogen verschillen. Zoo als mijn geachte ambtgenoot uit Amsterdam reeds heeft opgemerkt, zou ik van meening zijn dat de sierlijkheid van de phrase er veel meer bij zou winnen wanneer men dien sleep van woorden met al die consonanten wegliet, dan wanneer men eenvoudig het eerste woordje » thans" uit de zin ligtte. Om kort te gaan, meen ik, dat de keuze, die hier te doen is, moet vallen op het woordje » thans" en niet op den sleep van woorden, dien ik de eer had voor te stellen uit de zin te ligten.

De heer **van der Lek de Clercq**: Ik wensch alleen van de Commissie te vernemen of zij persisteert bij hare redactie van § 6, dan wel of zij toegeeft, dat er eene herhaling in staat van hetzelfde denkbeeld en dus het woordje » thans" wenscht weg te laten. Wanneer de Commissie dit mogt doen, zou ik mij zeker aansluiten aan de redactie voorgesteld door den heer Cost Jordens Zoo intusschen de Commissie blijft bij hare redactie van § 6, dan zou ik mij met hare meening kunnen vereenigen.

De heer **van Andringa de Kempenaer**, lid der Commissie: Het is voor de Commissie zeer moeijelijk om zoo voetstoots bepaald advies te geven op de vragen, die haar gedaan worden, om het een of ander woord uit de zinsnede te ligten. Ik moet echter verschillen met den geachten spreker uit Amsterdam, als of die zesde paragraaph zulke onverstaanbare taal bevatte. De geachte spreker heeft met een zeker aplomb te kennen gegeven dat die woorden » *niettegenstaande ontstane belemmeringen in de betrekking der volken onderling*" eigenlijk geen aangename stijl is. Ik zal den geachten spreker doen opmerken dat wij het stijlvermogen van van der Palm of Bosscha niet hebben, maar toch meen ik dat die zinsnede, zoo als zij daar ligt, wel degelijk het denkbeeld uitdrukt dat verlangd werd. De Commissie heeft opgemerkt dat de heer Cost Jordens gemeend heeft dat door het woordje » thans" en hetgeen verder volgt eene herhaling is ontstaan. Maar dan laten wij liever het woordje » thans" weg, dan dat de geschiedenis waarom wij ons verheugen in het duister blijft. Uwe Commissie heeft haar genoegen te kennen gegeven dat de scheepvaart en scheepsbouw *thans* in vrij voldoenden staat verkeeren. Die na ons komt zou kunnen vragen: waarom is het denkbeeld uitgedrukt van thans? Welke zwarigheid was er waarom handel en scheepvaart niet in voldoenden staat verkeerden? Waren het algemeene rampen? Waren het ziekten, die den bloei daarvan belemmerden? Neen, Mijne Heeren, het denkbeeld, dat de Commissie heeft uitgedrukt is, dat aangestipt worde, dat die omstandigheden waarin de betrekking der volken onderling zich bevindt, — niettegenstaande het ontwijfelbaar te betreuren is, dat die handeldrijvende en scheepvarende natien, die juist het voorbeeld moeten geven ter ontwikkeling dier bronnen van volksbestaan, haar belemmeren ook tot haar eigen nadeel — de reden is waarom wij ons verheugen dat de Koning verklaren kan, dat de handel en scheepvaart met het oog op *die omstandigheden*, in vrij voldoenden toestand verkeeren.

De Commissie zou daarom liever de redactie der zesde paragraaph gaaf behouden zoo als zij is voorgesteld. Neemt men die zinsnede er uit, dan is het raadselachtig waaraan het toe te schrijven is, dat er evenwel nog stof van te vredenheid in den toestand van handel en scheepvaart kan gevonden worden.

De heer **van Swinderen**: De spreker uit Overijssel heeft het bewijs geleverd dat hij daar, waar hij leemten in het adres

ZITTING VAN DEN 22STEN SEPTEMBER.

I. *Adres van Antwoord op de Troonrede.*

meent te vinden, verbeteringen wenscht aan te brengen. De Commissie heeft zich bereid verklaard, wanneer die wijzigingen eenigzins met hare zienswijze waren overeen te brengen, die dan in het adres op te nemen. Ik geloof nu, dat het allezins billijk is, wanneer men aan de Commissie eenigen tijd gunt om onderling te raadplegen, in hoeverre zij al of niet de voorgestelde wijziging kan aannemen, of op eene andere wijze het doel, daarmede beoogd, kan bereiken en ik neem dan de vrijheid aan de Vergadering het houden eener pause tot dat einde voor te stellen.

De **Voorzitter**: Verlangt de Commissie eene schorsing der Vergadering?

De heer **van Andringa de Kempenaer**, lid der Commissie: Het voorgestelde is der Commissie niet onaangenaam, daar er wellig tot eene schorsing zal plaats hebben, om mede aan de leden der Commissie gelegenheid te geven over de voorgestelde wijziging onderling te raadplegen.

Dienovereenkomstig wordt besloten en de vergadering voor eenige oogenblikken geschorst.

De zitting hervat zijnde, wordt de beraadslaging over *paragraaph* 6 *van het Adres van Antwoord* en de wijziging daarop voorgesteld hervat.

De heer **van Andringa de Kempenaer**, lid der Commissie: Wij hebben ons de schorsing door de Kamer gegund ten nutte gemaakt en getracht de zinsnede, die aan eenige leden aanstoot gaf, zooveel van ons afhing, te herstellen. Maar de Commissie heeft toch gemeend het gevoelen te moeten blijven aankleven, dat zij de oorzaak der belemmering, de betrekking der volken onderling, als kracht gevende aan den historischen oorsprong der paragraaph, wenscht te behouden. Zij heeft dienvolgens de eer de volgende redactie voor te stellen: » Wij verheugen ons van Uwe Majesteit te vernemen, dat niettegenstaande ontstane belemmeringen in de betrekkingen der volken onderling, de Nederlandsche handel, scheepvaart en scheepsbouw in vrij voldoenden toestand verkeeren.'

Door deze wijziging, Mijne Heeren, zal het woord dat aanstoot gaf verdwijnen. De Commissie onderwerpt deze wijziging aan het oordeel der Vergadering.

De heer **van Beeck Vollenhoven**: De Commissie zegt getracht te hebben de woorden, die aanstoot gaven, uit de paragraaph te ligten door te laten wegvallen de woorden *zoo immer* en *thans*. Dat waren echter de woorden niet die aanstoot gaven. Het was juist de volzin, dien de voorzitter der Commissie aangevoerd heeft als te zijn de zoogenaamde quintessence der paragraaph, welke aanstoot gaf; en wel omdat zij in het lezen en uitspreken minder vloeijend was. Die woorden zijn ook eene noodelooze verlenging; want door niet aan te nemen de primitive redactie der Commissie, en slechts uit de paragraaph te laten de woorden » niettegenstaande" enz., zoo als door den spreker uit Overijssel is voorgedragen, zou geheel zijn voldaan aan hetgeen men verlangt. Het lid der Commissie heeft onder andere, om ons de noodzakelijkheid van het behoud dier zinsnede te doen gevoelen, gezegd: Wat zouden zij, die na ons kwamen, er van zeggen? Zij zouden vragen: was het land dan in onrust, waren er dan redenen, waarom die handel, die scheepvaart, die scheepsbouw niet konden bloeijen? Ik wenschte het lid der Commissie alleen te vragen, of hij dan denkt, dat zij die na ons komen, eenig en alleen die 6de paragraaph van ons antwoord op de Troonrede zullen lezen en geen kennis zullen nemen, van de vijf vorige? Ware dit zoo, wierd uitsluitend die 6de paragraaph gelezen, de spreker zou gelijk hebben. Maar dit zal wel zelden of nooit het geval zijn. Ik onderstel, dat, wanneer men een stuk van de Eerste Kamer uitgaande leest, men niet met de 6de maar met de 1ste paragraaph zal aanvangen.

Ik meen dus, dat de redactie, door het geachte lid uit Overijssel voorgesteld, zelfs na de door de Commissie voorgestelde wijziging, de voorkeur blijft verdienen en ik zal dan ook aan die redactie mijne stem geven.

De heer **Cost Jordens**: Beamende hetgeen mijn ambtgenoot, naast mij gezeten, zoo even heeft gezegd, wil ik er alleen dit bijvoegen, dat de 3de paragraaph met dezelfde woorden aanvangt, die men nu voorstelt het begin van den 6den paragraaph uit te maken. » Wij verheugen ons" zegt de 3de paragraaph, » in de ontvangen mededeeling " enz. Drie paragraphen later zouden wij weder zeggen: » Wij verheugen ons". Het komt mij voor, dat ook dit niet kan strekken tot aanbeveling der welluidendheid van het ontwerp der Commissie en ik meen dus bij mijn amendement te moeten volharden.

De heer **van Andringa de Kempenaer**, lid der Commissie, Uwe Commissie moet er nog even op terugkomen en vooral op den voorgrond stellen, dat de aanvankelijke motiven van den geachten spreker uit Deventer daarop nederkwamen, dat men, naar de redactie der Commissie, twee maal hetzelfde uitdrukte. Uwe Commissie meende aan het verlangen van dat lid te kunnen voldoen, door een gedeelte weg te nemen. Maar zij heeft toch gemeend, dat het nuttig is, dat het *historiele*, als ik het zoo noemen mag, in deze paragraaph behouden blijve, en zij vindt er aanleiding toe in de Troonrede zelf. In § 12 der Troonrede wordt gezegd: *in verhouding tot de stoornis, welke de ontstane oorlog in de handelsbetrekkingen van Europa veroorzaakt, verkeert onze handel, scheepvaart en scheepsbouw in vrij voldoenden toestand.* In dit adres wordt *ook* de reden blootgelegd, dat wij, de omstandigheden in aanmerking genomen, in vrij voldoenden toestand verkeeren, en dat, zoo die toestand minder voldoende was, dit aan den ontstanen oorlog in Europa is toe te schrijven.

Uwe Commissie zal zich dus niet vereenigen met het meer uitgestrekte amendement van den geachten spreker uit Deventer, maar geeft in overweging de later door haar voorgestelde redactie aan te nemen.

De beraadslaging wordt gesloten, en de *wijziging van den heer Cost Jordens* in stemming gebragt, met 18 tegen 8 stemmen verworpen.

Voor hebben gestemd de heeren: van Wessem, van Sasse van Ysselt, van Beeck Vollenhoven, van Heeckeren van Wassenaer, Blankenheijm, van Rhemen van Rhemenshuizen, Cost Jordens en de Voorzitter. Bij deze en de volgende stemmingen was de heer Lotsij afwezend.

De gewijzigde *paragraaph* 6 luidende: » Wij verheugen ons van Uwe Majesteit te vernemen dat niettegenstaande ontstane belemmeringen in de betrekkingen der volken onderling, de Nederlandsche handel, scheepvaart en scheepsbouw in vrij voldoenden toestand verkeeren", in stemming gebragt, wordt met 24 tegen 2 stemmen, die van de heeren Cremers en den Voorzitter, aangenomen.

Paragraaph 7 wordt zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd.

Beraadslaging over *paragraaph* 8, luidende:

» Wij zien met verlangen de aanbieding te gemoet van wetsontwerpen op het onderwijs. Wetenschap en kunst blijven ons steeds groote belangstelling inboezemen."

De heer **van Nispen van Pannerden**: Ik zie, dat de Commissie in deze paragraaph alleen heeft melding gemaakt van de wets-ontwerpen op het onderwijs; er zijn echter nog andere wets-ontwerpen, wier aanbieding door de Grondwet is voorgeschreven. Telken jare heeft deze Vergadering bij haar Adres van Antwoord daarvan melding gemaakt. Het schijnt mij toe, dat het in den geest der Vergadering zou kunnen vallen door eene kleine wijziging aan deze bedenking te gemoet te komen en dat de achtste zinsnede zou kunnen gelezen worden: » Wij zien met verlangen de aanbieding te gemoet, niet alleen van de wets-ontwerpen op het onderwijs, maar ook van de overige, wier aanbieding door de Grondwet is voorgeschreven", en verder zoo als de Commissie heeft voorgedragen. Het geldt dus alleen eene invoeging van de woorden: » niet alleen", voor » de wets-ontwerpen op het onderwijs" en daarachter » maar ook van de overige, wier indiening door de Grondwet is voorgeschreven."

De heer **van der Oudermeulen**, lid der Commissie: Het onderwerp, dat door den geachten spreker uit Gelderland is vermeld, is geenszins aan de aandacht der Commissie ontsnapt. Zij had zich tot regel gesteld om in antwoord op de Troonrede een wêrklank te geven; in de Troonrede wordt nu van geene andere wets-ontwerpen gesproken dan van die op het onderwijs. Juist om de omstandigheid, waarop door den spreker uit Gelderland is gewezen, dat in alle vorige Adressen van Antwoord van de Eerste Kamer op dit punt is aangedrongen, toen er nog vele wets-ontwerpen van dien aard hangende en onafgedaan waren, heeft de Commissie gemeend, dat, nu in de afgeloopene zitting zoovele van die aanvullingswetten van de Grondwet waren afgedaan en de aanbieding van nog meerdere soortgelijke wetten bij verschillende gelegenheden is toegezegd, het nu onnoodig, ja onbescheiden ware, op dit punt nader aan te dringen.

Wanneer bij ons de vrees bestaan mogt, dat het Ministerie in dezen aan zijne verpligtingen niet zou voldoen, dan zouden wij verpligt zijn geweest daarop aan te dringen; maar bij ons heeft de innige overtuiging bestaan, dat het tegenwoordige Ministerie zooveel mogelijk tijd en gelegenheid kunnen medebrengen, aan de

ZITTING VAN DEN 22STEN SEPTEMBER.

I. *Adres van Antwoord op de Troonrede.*

voorschriften van de Grondwet om die aanvullingswetten in gereedheid te brengen en voor te stellen, gevolg zal geven. Dat is de reden, waarom dit punt niet in deze zinsnede is opgenomen.

De heer **van Nispen van Pannerden**: Ik betwijfel geenszins de gezindheid der Regering om die wets-ontwerpen, die de Grondwet voorschrijft, zoo schielijk mogelijk aan het onderzoek van de wetgevende magt te onderwerpen; maar zoo telken jare door deze Kamer op dit punt is gewezen, waarom zou zij dan nu afwijken van hetgeen zij sedert vijf jaren heeft verlangd? De spreker, die voor de Commissie het woord heeft gevoerd, heeft als reden, waarom men van die wets-ontwerpen geen gewag meer heeft gemaakt, gezegd, dat er reeds vele zijn afgedaan en dat het dus onbescheiden zou wezen nu nog op het weinige, dat overig is, aan te dringen. Ik zou hierop kunnen aanmerken, dat er nog veel afgedaan moet worden; maar in elk geval mag men den aandrang zeker niet onbescheiden noemen, dewijl het getal in te dienen wetten veel geringer dan vroeger is. Het komt mij toch voor, dat de Kamer zich zelve ongelijk zou worden, zoo zij, nu het getal in te dienen wets-ontwerpen verminderd is, niet meer op de indiening aandrong, en zeker kan er geene onbescheidenheid in gelegen zijn het mindere te vragen, wanneer men telken jare het meerdere heeft gevraagd.

De heer **van Andringa de Kempenaer**, lid der Commissie: Ik acht mij verpligt eenige rekenschap te geven, waarom ik in dit geval mijne stem niet heb kunnen voegen bij die van de overige leden der Commissie en wanneer ik mij geroepen gevoel het voorstel van ons geacht medelid uit Gelderland te onderstennen, gelooft niet, Mijne Heeren, dat hierin een verwijt ligt aan de Regering. Het is geenszins mijne bedoeling iemand eenig verwijt te doen. Zoo ik een verwijt mogt doen, ik zou dat zoeken in de Grondwet zelve. De Grondwet heeft voorschriften gegeven, die, naar het blijkt, moeijelijk stipt kunnen worden opgevolgd. Maar er moet bij voortduring handen aan het werk worden geslagen en op het ingeslagen pad moet niet worden stil gestaan. De Grondwet vordert o. a. eene wet op de militie. Die wet is dringend noodzakelijk, zoowel in het belang van de ingezetenen, als voor de kracht van het Rijk. Ik weet het, in de afgeloopen zitting is er veel tot stand gebragt. Ik behoef slechts te wijzen op de wet op het armbestuur en op het merkwaardige stuk, het reglement op het beheer der kolonien. En dan is er ruime stof tot tevredenheid over hetgeen is volbragt. Van mijne zijde is er dus geenszins eene beschuldiging tegen de Regering in gelegen. Het is meer eene *aansporing* om op den ingetreden weg voort te gaan. En wanneer wij die zinsnede aannemen, dan ligt er in gelegen, dat ook de Vertegenwoordiging zich van alle afleidingen moge onthouden die een langer uitstel van bepaalde voorschriften van de Grondwet zouden ten gevolge hebben.

Het spijt mij dat ik op dit punt van mijne geachte medeleden moet verschillen. Mijne volle overtuiging noopt mij mijne stem aan het amendement van den heer van Nispen te geven.

De heer **Cremers**: Ik wensch met een enkel woord te ondersteunen het amendement zoo als het daar ligt. Dat over de wetten, welker tot-stand-koming de Grondwet te regt of ten onregte — dit beslis ik niet — binnen zekeren termijn heeft voorgeschreven geheel en al in het concept-adres werd gezwegen is mijne aandacht niet ontgaan. Wanneer de spreker uit Gelderland (de heer van Nispen) het onderwerp niet ter sprake had gebragt, waarschijnlijk zou ik mij zelven er aan gewaagd hebben. Misschien had ik dit gedaan in andere bewoordingen; maar daarover wil ik nu niet spreken. Ik voeg mij geheel en al bij zijne redactie en laat de mijne gaarne varen. En dan wensch ik te zeggen dat het, mijns inziens, niet stootend is voor de Regering wanneer wij wijzen op de volvoering van den pligt, die op ons allen rust; op dien pligt, welker vervulling voor allen aangenaam, voor de Regering vleijend, voor het land gelukkig zal zijn. Nu op het oogenblik, dat de Kamers op nieuw vergaderd zijn, geloof ik tevens, dat het onze pligt is om op nieuw het veld te overzien, dat nog voor ons ligt, om op nieuw melding te maken van de wetten, die nog volgens de Grondwet tot stand moeten worden gebragt. Ik zal dus ondersteunen het voorstel door den geachten afgevaardigde uit Gelderland gedaan. Ik doe het even als de afgevaardigde uit Friesland (de heer de Kempenaer) zonder over het stilzwijgen der commissie eenig het minst verwijt te doen, in het volle vertrouwen dat, al wezen wij er niet op, de Regering evenwel zou voortgaan met het voorbereiden van hetgeen ter uitvoering van de Grondwet noodig is, erkennende dat tot nu toe daarmede voortgegaan is.

De beraadslaging wordt gesloten en de wijziging van den heer van Nispen van Pannerden in stemming gebragt, met 16 tegen 10 stemmen aangenomen.

Tegen hebben gestemd de heeren: Borski, Insinger, van Goltstein van Oldenaller, Martens van Sevenhoven, Bosch van Drakestein, Boxman, d'Ablaing van Giessenburg, Paspoort van Grijpskerke, van der Oudermeulen en de Voorzitter.

De gewijzigde *paragraaph* 8 luidende: » Wij zien met verlangen de aanbieding te gemoet niet alleen van wets-ontwerpen op het onderwijs maar ook van de overige wier indiening door de Grondwet is voorgeschreven. Wetenschap en kunst blijven ons steeds groote belangstelling inboezemen", in stemming gebragt, wordt met 24 tegen 2 stemmen aangenomen.

Tegen hebben gestemd de heeren d'Ablaing van Giessenburg en van der Oudermeulen.

Paragraaph 9 wordt zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd.

Het Ontwerp-adres van Antwoord, zoo als dit *gewijzigd* is, wordt in zijn geheel met algemeene (26) stemmen aangenomen.

De **Voorzitter**: Naar aanleiding van art. 62 van het Reglement van Orde, benoem ik tot leden der Commissie om het aangenomen Adres van Antwoord aan Zijne Majesteit den Koning te gaan aanbieden, de vier leden der Commissie, die het Ontwerp hebben opgesteld met de heeren Bosch van Drakestein en Paspoort van Grijpskerke, terwijl ik mij als Voorzitter der Kamer aan het hoofd dier Commissie zal stellen.

In naam der Kamer zeg ik thans der Commissie dank voor hare tot hiertoe volbragte taak.

De Vergadering wordt tot nadere bijeenroeping gescheiden.

ZITTING VAN DEN 7DEN DECEMBER.

5DE ZITTING.

ZITTING VAN DONDERDAG 7 DECEMBER.

(GEOPEND TEN 11/2 URE.)

Ingekomen: 1°. verschillende missives van Ministers en anderen ten geleide van onderscheidene stukken; 2°. verschillende door de Tweede Kamer aangenomen wetsontwerpen; 3°. boekwerken. — Trekking der Afdeelingen.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 23 leden, te weten de heeren:

Van Aylva van Pallandt, Martens van Sevenhoven, Cost Jordens, Blankenheijm, van Swinderen, de Vos van Steenwijk, van Beeck Vollenhoven, van Weel, van Rijckevorsel, van Sasse van Ysselt, 't Hooft van Benthuizen, Bosch van Drakestein, Tonckens, d'Ablaing van Giessenburg, van Heeckeren van Wassenaer, van Wessem, de Villers de Pité, Borski, Insinger, van der Oudermeulen, van Dam van Isselt en Lotsij;

en de heer Minister van Binnenlandsche Zaken.

De notulen van het verhandelde in de zitting van den 22sten September jl. worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter** deelt mede:

dat zijn ingekomen:

van de heeren de Sitter en van der Beken Pasteel, schriftelijke mededeeling dat zij door ziekte verhinderd worden voor alsnog aan de werkzaamheden der Kamer deel te nemen, en van den heer van Eijsinga, dat hij door ambtsbezigheden belet wordt de zitting van heden bij te wonen.

Deze berigten worden voor kennisgeving aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik heb de eer namens de Commissie, belast geweest met de aanbieding van het adres van antwoord op de Troonrede, aan de Kamer mede te deelen, dat zij bedoeld adres aan Zijne Majesteit heeft overhandigd, dat de Commissie met het gewone ceremonieel is ontvangen en dat het weder-antwoord des Konings bereids gedrukt en aan de leden der Kamer is rondgedeeld.

De **Voorzitter** deelt daarop mede dat zijn ingekomen:

1°. eene Koninklijke boodschap, ten geleide van het verslag, met bijlagen, der Algemeene Rekenkamer wegens het resultaat harer werkzaamheden over het jaar 1853.

Dit verslag zal op de griffie worden nedergelegd.

2°. de navolgende missives, als:

a. eene van den Minister van Binnenlandsche Zaken, ten geleide van een exemplaar van het tweede deel der *verhandelingen door de commissie voor de geologische kaart en beschrijving van Nederland*, benevens 41 afdrukken van het verslag der commissie over 1853 en 1854;

b. eene van den Minister van Marine ten geleide van 40 exemplaren van het *verslag der Commissie tot nadere regeling van het loodswezen*;

c. eene van den Minister van Binnenlandsche Zaken ten geleide van 41 exemplaren van het *verslag van den landbouw in Nederland over elk der jaren* 1851 *en* 1852;

d. eene van den Minister van Finantien, ten geleide van een exemplaar van de *Statistiek van den handel en de scheepvaart van het Koningrijk, over* 1853;

e. eene van den Minister van Oorlog, ten geleide van een *Plan van de Russische vesting Sebastopol in de Krim*;

Al deze missives worden voor kennisgeving aangenomen, terwijl de gedrukte stukken onder *d* en *e* en een exemplaar van die onder *a*, *b* en *c* zullen worden geplaatst in de boekerij der Kamer.

3°. eene missive van den Minister van Buitenlandsche Zaken ten geleide van een afschrift eener overeenkomst tusschen Nederland en Portugal gesloten, tot wederkeerige uitlevering van boosdoeners.

De missive wordt voor kennisgeving aangenomen; het stuk zal ter griffie gedeponeerd worden.

4°. eene missive van den Minister van Justitie ten geleide van eenige exemplaren van het *statistiek overzigt der Politie over de jaren* 1852 *en* 1853.

Deze missive wordt voor kennisgeving aangenomen; een exemplaar van het stuk zal geplaatst worden in de boekerij der Kamer.

5°. eene missive van den raad der gemeente Deventer ten geleide van een afschrift van een adres aan den Koning omtrent den aanleg van spoorwegen in de Noordelijke en Oostelijke deelen des Rijks.

6°. eene missive van den raad der stad Amsterdam ten geleide van afdrukken van een adres aan den Koning om teruggave door het Rijk aan de gemeente Amsterdam van eene som voor door de gemeente betaalde kosten van rijks-politie.

De missives onder n°s. 5 en 6, worden voor kennisgeving aangenomen en de daarbij gezonden stukken ter griffie gedeponeerd.

7°. eene missive van den Minister van Binnenlandsche Zaken ten geleide van 42 exemplaren van het *Verslag over de Zeevisscherijen.*

Deze missive wordt voor kennisgeving aangenomen; terwijl van het verslag een exemplaar zal worden geplaatst in de boekerij der der Kamer.

8°. de navolgende door de Tweede Kamer aangenomen wetsontwerpen, als:

een tot wijziging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting over 1853

een tot vaststelling van de begrooting der uitgaven voor de Algemeene Landsdrukkerij over 1855, enz.:

tien tot naturalisatie van G. Gerhards en negen anderen; en

vier tot vaststelling der hoofdstukken I, II, III en IV der Staatsbegrooting voor 1855.

Deze wets-ontwerpen zullen worden verzonden naar de nieuw te trekken afdeelingen.

9°. de navolgende boekwerken, als:

Memorie van den agent der nationale opvoeding, J. H. van der Palm, gevolgd van een drietal staatsstukken, betrekkelijk de invoering der schoolwetten van 1801 en 1803 en van de voordragt van den Raadpensionaris R. J. Schimmelpenninck, van het ontwerp der schoolwet van 1806;

wet op het onderwijs, overgedrukt uit de *Amsterdamsche Courant* van 1, 4 en 9 November 1854;

verslag over het eerste congres over het armwezen, gehouden te Groningen, in 1854 opgemaakt door de secretarissen dr. L. Ali Cohen en mr. W. de Sitter;

een woord betreffende vernalatiging van eene voor de natie belangrijke aangelegenheid enz. door mr. A. D. Meijer te Amsterdam; en

algemeen verslag wegens het Instituut voor doofstommen te Groningen, opgerigt in den jare 1790.

Deze boekwerken zullen worden geplaatst in de boekerij der Kamer.

ZITTING VAN DEN 7DEN DECEMBER.

De Vergadering gaat alsnu over tot *het trekken der Afdeelingen*: de uitslag daarvan is dat:

tot de eerste afdeeling zullen behooren, de heeren: Sassen, de Bruijn, van Dam van Isselt, Blankenheijm, Boxman, Insinger, Paspoort van Grijpskerke, Martens van Sevenhoven, Beerenbroek, en de Villers de Pité;

tot de tweede afdeeling, de heeren: van Nispen van Pannerden, van Rhemen van Rhemenshuizen, 't Hooft van Benthuizen, van Rijckevorsel, van Weel, van Beeck Vollenhoven, van der Oudermeulen, Bosch van Drakestein, van Andringa de Kempenaer en Regout;

tot de derde afdeeling, de heeren: van der Beken Pasteel, van Goltstein van Oldenaller, Lotsij, van Swinderen, van Eijsinga, Cost Jordens, van Heeckeren van Wassenaer, Cremers en Tonckens; en

tot de vierde afdeeling, de heeren: van Sasse van Ysselt, van den Dries, van Aylva van Pallandt, Borski, van Wessem, van der Lek de Clercq, d'Ablaing van Giessenburg, de Vos van Steenwijk en de Sitter.

De leden begeven zich daarop naar hunne afdeelingen tot het kiezen van voorzitters en onder-voorzitters.

De Vergadering wordt gescheiden.

WETS-ONTWERPEN INGEKOMEN IN DE ZITTING VAN 7 DECEMBER.

AANWIJZING *van veranderingen in het Ontwerp van Wet tot wijziging van het Vde Hoofdstuk der Staatsbegrooting voor* 1853.

Eenig artikel wordt artikel 1.
Een tweede artikel bijgevoegd van dezen inhoud:
Art. 2. Deze wet is verbindende van den dag harer afkondiging.

AANWIJZING *der veranderingen in drie Ontwerpen van Wet tot vaststelling der begrooting van Staats-uitgaven voor het dienstjaar* 1855. (*Hoofdstukken II, III en IV.*)

IIde HOOFDSTUK.

De Hooge Collegien van Staat en het Kabinet des Konings.

Iste AFDEELING.

Artikel 5. Kosten vallende op de stenografie verhoogd met f 800.00 en alzoo gebragt op f 12,860.00.

Ten gevolge van deze verhooging is het cijfer der afdeeling geworden f 216,490.00.

En het bedrag van het hoofdstuk f 540,636.00 (*vijf honderd veertig duizend zes honderd zes en dertig gulden*).

IIIde HOOFDSTUK.

Departement van Buitenlandsche Zaken.

IIde AFDEELING.

Artikel 5. Tractementen en bezoldigingen van het personeel der gezantschappen verminderd met f 6000.00 en alzoo gebragt op f 251,100.00.

Het bedrag der afdeeling is door deze vermindering geworden f 342,400.00.

IIIde AFDEELING.

Artikel 11. Reis- en verblijfkosten van personen die als staatspostiljons met het doen van buitenlandsche reizen belast worden f 200.00 is vervallen.

Artikel 12 wordt 11.
» 13 » 12.
» 14 » 13.
» 15 » 14.
» 16 » 15.

Het cijfer der afdeeling is dien ten gevolge geworden f 15,700.00.

Artikel 17 wordt 16.
» 18 » 17.
» 19 » 18.
» 20 » 19.

Het bedrag van het hoofdstuk is ten gevolge der beide verminderingen geworden f 490,074.00 (*vier honderd negentig duizend vier en zeventig gulden*).

ARTIKEL 2 *van het Wets-ontwerp.*

De aangehaalde artikelen 15, 17 en 18 worden 16 en 17.

IVde HOOFDSTUK.

Departement van Justitie.

Iste AFDEELING.

Artikel 2. Traetementen van den secretaris-generaal, de ambtenaren, geëmploijeerden en bedienden, maandgelden en schrijfloonen verminderd met f 1000.00 en alzoo gebragt op f 45,944.00.

Het cijfer der afdeeling is alzoo geworden f 67,644.00.

Vde AFDEELING.

Artikel 22 moet aldus gelezen worden:

Vergoeding van hetgeen de detachementen cavalerie, als hulpmaréchaussée dienst doende, in de stationnementen meer kosten dan in de garnizoensplaatsen, en van hetgeen voor hunne kazernering meer wordt uitgegeven dan daarvoor van wege de militaire administratie wordt terug betaald.

Het bedrag van het hoofdstuk is ten gevolge der vermindering van de Iste afdeeling geworden f 2,453,023.00 (*twee millioen vier honderd drie en vijftig duizend drie en twintig gulden*).

De overige wets-ontwerpen luiden gelijk zij in Bijblad II voorkomen.

ZITTING VAN DEN 9DEN DECEMBER.

6DE ZITTING.

ZITTING VAN ZATURDAG 9 DECEMBER.

(GEOPEND TEN 11 URE.)

Mededeeling: 1°. der door de Afdeelingen benoemde voorzitters en onder-voorzitters; 2°. van Commissien van Rapporteurs voor verschillende wets-ontwerpen. — Ingekomen de door de Tweede Kamer aangenomen hoofdstukken V, VI en VII der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1855. — Verslagen ter tafel gebragt omtrent verschillende wets-ontwerpen; vaststelling der behandeling daarvan.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 26 leden, te weten de heeren:

Blankenheijm, van Swinderen, Cost Jordens, Borski, Insinger, d'Ablaing van Giessenburg, 't Hooft van Benthuizen, Martens van Sevenhoven, Beerenbroek, van Sasse van Ysselt, van Beeek Vollenhoven, van der Oudermeulen, van Wessem, Lotsij, de Villers de Pité, van Andringa de Kempenaer, de Vos van Steenwijk, Tonekens, van Weel, Bosch van Drakestein, van Eijsinga, van Aylva van Pallandt, van Heeckeren van Wassenaer, van Dam van Isselt en van Rijckevorsel,

De notulen van het verhandelde in de vorige vergadering worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter** deelt mede:

A. dat door de Afdeelingen benoemd zijn:

1°. tot hare voorzitters, de heeren: Insinger, van Beeck Vollenhoven, Cost Jordens en Borski;
tot hare onder-voorzitters, de heeren: Blankenheijm, van Rijckevorsel, van Heeckeren van Wassenaer en van Aylva van Pallandt.

2°. tot hare Rapporteurs voor de wets-ontwerpen:

a. tot wijziging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting voor 1853, de heeren: Blankenheijm, van der Oudermeulen, Lotsij en de Vos van Steenwijk;

b. tot vaststelling van de uitgaven voor de Algemeene Landsdrukkerij over 1855 enz., de heeren: Blankenheijm, van der Oudermeulen, Lotsij en van Wessem;

c. tot naturalisatie van G. Gerhards en negen anderen, dezelfde heeren;

d. tot vaststelling der hoofdstukken I en II der Staatsbegrooting voor 1855, de heeren: Martens van Sevenhoven, van Beeck Vollenhoven, van Eijsinga en van Sasse van Ysselt;

e. tot vaststelling van hoofdstuk III der Staatsbegrooting voor 1855, de heeren: de Villers de Pité, van Beeck Vollenhoven, van Eijsinga en van Sasse van Ysselt: en

f. tot vaststelling van hoofdstuk IV derzelfde Staatsbegrooting de heeren: Martens van Sevenhoven, van Beeck Vollenhoven, van Eijsinga en Sasse van Ysselt.

B. dat de heer van Rhemen van Rhemenshuizen schriftelijk heeft kennis gegeven door ongesteldheid belet te worden de zitting bij te wonen, en dat namens de betrekkingen van den heer van den Dries is medegedeeld dat hij, door eene zware ziekte aangetast zijnde, verhinderd wordt aan de werkzaamheden der Kamer deel te nemen.

Deze berigten worden voor kennisgeving aangenomen.

C. dat zijn ingekomen de navolgende door de Tweede Kamer aangenomen wets-ontwerpen, als:

die tot vaststelling der hoofdstukken V, VI en VII der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1855.

Deze wets-ontwerpen zullen worden verzonden naar de Afdeelingen.

D. dat de Commissien van Rapporteurs gereed zijn hare verslagen uit te brengen omtrent de wets-ontwerpen:

a. tot wijziging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting, voor 1853;

b. tot vaststelling van de begrooting der uitgaven voor de Algemeene Lands-drukkerij over 1855; en

c. tot naturalisatie van G. Gerhards en negen anderen.

Deze stukken zullen gedrukt en rondgedeeld en de genoemde wets-ontwerpen behandeld worden op Dingsdag den 12den dezer, des namiddags ten twee ure.

De Vergadering wordt gescheiden.

VERSLAGEN UITGEBRAGT IN DE ZITTING VAN DEN 9DEN DECEMBER.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS *voor het wets-ontwerp tot wijziging van het Vde Hoofdstuk der begrooting van Staatsuitgaven voor* 1853.

Op dit wets-ontwerp zijn in de afdeelingen geene bedenkingen gevallen.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 8sten Deeember 1854.

BLANKENHEIJM.
VAN DER OUDERMEULEN.
LOTSIJ.
DE VOS VAN STEENWIJK.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS *omtrent het wets-ontwerp tot vaststelling van de begrooting der uitgaven voor de Algemeene Lands-drukkerij over het jaar* 1855.

Geene aanmerkingen zijn op dit wets-ontwerp der Commissie ter mededeeling voorgekomen.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 8sten Deeember 1854.

BLANKENHEIJM.
VAN DER OUDERMEULEN.
LOTSIJ.
VAN WESSEM.

ZITTING VAN DEN 9DEN DECEMBER.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS *nopens tien wets-ontwerpen tot het verleenen der hoedanigheid van Nederlander aan tien daarbij respectivelijk aangeduide personen.*

Deze wets-ontwerpen hebben bij het onderzoek in de afdeelingen geene bedenkingen ontmoet.

Aldus vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs, den 8sten December 1854.

BLANKENHEIJM.
VAN DER OUDERMEULEN.
LOTSIJ.
VAN WESSEM.

WETS-ONTWERPEN INGEKOMEN IN DE ZITTING VAN 9 DECEMBER.

AANWIJZING *van veranderingen in het Ontwerp van Wet tot vaststelling van het Vde Hoofdstuk der begrooting van Staatsuitgaven voor het dienstjaar* 1855.

VIIIste AFDEELING.

In de omschrijving van artikel 113, achter het woord: *onderhoud*, bij te voegen: » aanbouw".

XIde AFDEELING.

Het cijfer van artikel 142. Premien en verdere tegemoetkomingen tot aanmoediging der onderscheidene takken van visscherij, verminderd met f 40,000.00, en alzoo gebragt op f 57,600.00.

Het bedrag van artikel 150. Subsidien, toelagen en verdere uitgaven voor de nijverheid en daartoe strekkend onderwijs, verminderd met f 15,000.00, en alzoo gebragt op f 29,000.00.

Door deze beide veranderingen wordt het cijfer der afdeeling f 165,075.00.

Het bedrag van het hoofdstuk is dien ten gevolge geworden f 5,788,713.70 (*vijf millioen zeven honderd acht en tachtig duizend zeven honderd dertien gulden zeventig cents.*)

De overige wets-ontwerpen luiden gelijk zij in Bijblad II voorkomen.

ZITTING VAN DEN 12DEN DECEMBER.

7DE ZITTING.

ZITTING VAN DINGSDAG 12 DECEMBER.

(GEOPEND TEN 2 URE.)

Mededeeling der benoeming van Rapporteurs voor de hoofdstukken V, VI en VII der Staatsbegrooting voor 1855. — Ingekomen: 1°. boekwerken; 2°. verzoekschrift. — Benoeming van de Commissie voor de Verzoekschriften. — Nog ingekomen: het door de Tweede Kamer aangenomen hoofdstuk IX *A* der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1855. — Zonder beraadslaging aangenomen de wetsontwerpen: 1°. tot wijziging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting voor 1853; 2°. tot vaststelling der begrooting voor de Lands-drukkerij over 1855; en 3°. tot naturalisatie van G. Gerhards en negen anderen.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 33 leden, te weten de heeren:

Cost Jordens, van der Oudermeulen, van Rijckevorsel, van Weel, Borski, Blankenheijm, van Beeck Vollenhoven, van Swinderen, Beerenbroek, 't Hooft van Benthuizen, Martens van Sevenhoven, Paspoort van Grijpskerke, van Eijsinga, van Nispen van Pannerden, Bosch van Drakestein, van Aylva van Pallandt, Lotsij, de Vos van Steenwijk, d'Ablaing van Giessenburg, van Sasse van Ysselt, van Andringa de Kempenaer, van Dam van Isselt, van Goltstein van Oldenaller, van Wessem, Cremers, van der Lek de Clercq, Boxman, Tonckens, Regout, de Villers de Pité, Insinger, en van Heeckeren van Wassenaer;

en de heeren Ministers van Binnenlandsche Zaken, van Justitie en van Buitenlandsche Zaken.

De notulen van het verhandelde in de vorige zitting worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter** deelt mede:

A. dat door de Afdeelingen tot Rapporteurs benoemd zijn:

a. voor hoofdstuk V der Staatsbegrooting voor 1855, de heeren: Paspoort van Grijpskerke, van Beeck Vollenhoven, van Eijsinga en van Sasse van Ysselt;

b. voor hoofdstuk VI derzelfde Staatsbegrooting, de heeren: Paspoort van Grijpskerke, van Beeck Vollenhoven, van Eijsinga en van Aylva van Pallandt; en

c. voor hoofdstuk VII derzelfde begrooting dezelfden als voor hoofdstuk V.

B. dat zijn ingekomen:

1°. van D. B. Adrian te Rotterdam, drie afdrukken van zijn adres aan Zijne Majesteit, strekkende tot spoedige afschaffing van de accijnsen op het gemaal van de tarwe en de rogge.

Deze stukken zullen worden gedeponeerd ter griffie, ter inzage van de leden.

2°. van den generaal-majoor R. F. baron van Raders, zijne memorie, aan den Koning ingediend den 3den Julij 1852, rakende zijn bekomen ontslag als Gouverneur der kolonie Suriname, benevens de daartoe behoorende bijlagen en verder daarop gevolgde stukken.

Dit stuk zal in de boekerij der Kamer worden geplaatst.

3°. een adres van denzelfde, tot overlegging van een exemplaar van het door hem uitgegeven opstel: De vestiging van Nederlanders te Suriname aanbevolen, en van afschrift der missive door hem te dezer zake aan de Tweede Kamer geschreven, bij welk adres hij die kolonie aan de zorg en waardering van deze Kamer aanbeveelt.

Dit adres zal worden verzonden naar de Commissie voor de Verzoekschriften.

De **Voorzitter** benoemt tot leden der Commissie voor de Verzoekschriften, de heeren: Bosch van Drakestein, van Rhemen van Rhemenshuizen, van Weel, Sassen en van der Lek de Clercq.

De **Voorzitter** deelt nog mede: dat van de Tweede Kamer der Staten-Generaal ontvangen is het door haar aangenomen wetsontwerp tot vaststelling van het IXde hoofdstuk *A* der Staatsbegrooting voor 1855 (*Nationale Schuld*).

Dit wets-ontwerp zal worden verzonden naar de Afdeelingen.

De Vergadering gaat over tot de behandeling van de voor heden aan de orde gestelde wets-ontwerpen:

1°. Het wets-ontwerp tot WIJZIGING VAN HOOFDSTUK V DER STAATSBEGROOTING VOOR 1853;

2°. dat tot vaststelling van de BEGROOTING DER UITGAVEN VOOR DE ALGEMEENE LANDS-DRUKKERIJ VOOR 1855 enz.; en

3°. die tot naturalisatie van *G. Gerhards*, *H. R. F. Wüste*, *A. A. C. Couteron*, *H. Pfister*, *W. T. Marten*, *R. Mac Millan*, *J. B. D. Schlüter*, *H. G. Fromberg*, *F. L. F. Chavannes* en *J. J. F. Eras.*

Al deze ontwerpen van wet worden achtereenvolgens zonder beraadslaging met algemeene (33) stemmen aangenomen.

De Vergadering wordt daarna gescheiden.

ZITTING VAN DEN 14DEN DECEMBER.

8STE ZITTING.

ZITTING VAN DONDERDAG 14 DECEMBER.

(GEOPEND TEN 3 URE.)

Ingekomen van de Tweede Kamer Hoofdstuk IX *B* der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1855.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 28 leden, te weten de heeren:

d'Ablaing van Giessenburg, Insinger, van der Oudermeulen, van Andringa de Kempenaer, van Wessem, van Swinderen, de Vos van Steenwijk, van Dam van Isselt, van Rijckevorsel, Beerenbroek, Martens van Sevenhoven, Regout, van Nispen van Pannerden, van Weel, van Sasse van Ysselt, van der Lek de Clercq, Blankenheijm, van Goltstein van Oldenaller, van Aylva van Pallandt, Cost Jordens, Paspoort van Grijpskerke, Cremers, 't Hooft van Benthuizen, van Eijsinga, Bosch van Drakestein, Tonckens en Boxman.

De notulen van het verhandelde in de vorige zitting worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter** deelt mede: dat van de Tweede Kamer der Staten-Generaal ontvangen is het door haar aangenomen wets-ontwerp tot vaststelling van het IXde hoofdstuk *B* der Staats-begrooting voor het dienstjaar 1855 (*Departement van Finantien*).

Dit wets-ontwerp zal worden verzonden naar de Afdeelingen.

De Vergadering wordt daarna gescheiden.

AANWIJZING *van veranderingen in het Ontwerp van Wet tot vaststelling van het IXde Hoofdstuk* B *der begrooting van Staatsuitgaven voor het dienstjaar* 1855.

IIde AFDEELING.

Kosten van administratie van de grootboeken der Nationale Schuld.

Artikel 5. Traetementen van den secretaris, de verdere ambtenaren en bedienden, benevens toelagen en schrijfloonen, verminderd met f 3,600.00, en alzoo gebragt op f 35,780.00.

Door deze vermindering wordt het cijfer der afdeeling f 42,680.00

en dat van het hoofdstuk f 6,370,982.225 (*zes millioen drie honderd zeventig duizend negen honderd twee en tachtig gulden twee en twintig en een halve cent*).

ARTIKEL 3 *van het Ontwerp van Wet.*

Het aangehaalde artikel 54 valt weg, en vóór 53 wordt gelezen het woordje „ en".

ZITTING VAN DEN 18DEN DECEMBER.

9DE ZITTING.

ZITTING VAN MAANDAG 18 DECEMBER.

(GEOPEND TEN 3 URE.)

Mededeeling der benoeming van Rapporteurs voor de Hoofdstukken IX *A* en *B* der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1855. — Ingekomen: 1°. afschrift van een Koninklijk besluit wegens het ontslag van den Minister van Marine en de tijdelijke opdragt van het bestuur van dat departement aan den Minister van Oorlog; 2°. afschrift wegens de toetreding van eenige Staten tot het handels- en scheepvaarttractaat tusschen Nederland en Pruissen gesloten; 3°. boekwerk; 4°. van de Tweede Kamer Hoofdstuk X der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1855.

Voorzitter: de heer **Martens van Sevenhoven.**

Tegenwoordig, met den tijdelijken Voorzitter, 27 leden, te weten de heeren:

Blankenheijm, van Swinderen, van Aylva van Pallandt, Lotsij, van Weel, van Nispen van Pannerden, de Villers de Pité, Borski, van Sasse van Ysselt, de Vos van Steenwijk, van Beeck Vollenhoven, van Dam van Isselt, van Andringa de Kempenaer, van Eijsinga, van Wessem, van Goltstein van Oldenaller, Tonckens, Cost Jordens, 't Hooft van Benthuizen, d'Ablaing van Giessenburg, Bosch van Drakestein, Sassen, Regout, van der Lek de Clercq, van Heeckeren van Wassenaer en Cremers.

De heer **Martens van Sevenhoven**, die volgens art. 7 van het Reglement van Orde den voorzittersstoel bekleedt, zegt: dat is ingekomen een brief van den heer Philipse, daarbij berigtende dat hij door eene ligte ongesteldheid verhinderd wordt de vergadering van heden bij te wonen.

Dit berigt wordt voor kennisgeving aangenomen.

De notulen van het verhandelde in de vorige zitting worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter** geeft kennis:

1°. dat is ingekomen:

eene missive van den heer de Bruijn, dat hij door ongesteldheid verhinderd wordt de vergadering bij te wonen.

Deze missive wordt voor kennisgeving aangenomen.

2°. dat door de afdeelingen tot Rapporteurs benoemd zijn voor de hoofdstukken IX *A* en *B* der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1855, de heeren: Blankenheijm, van Beeck Vollenhoven, van Eijsinga en van Sasse van Ysselt.

3°. dat zijn ingekomen:

A. afschrift van een Koninklijk besluit dd. 16 December 1854, inhoudende:

a. dat aan den heer vice-admiraal J. Enslie, op zijn verzoek, eervol ontslag wordt verleend als Minister van Marine, onder dankzegging voor de in die betrekking bewezene goede diensten;

b. dat het bestuur over het Departement van Marine tijdelijk wordt opgedragen aan den heer Minister van Oorlog, baron Forstner van Dambenoy; en

c. dat dit besluit ingaat met den dag der dagteekening vau het besluit.

Dit besluit wordt voor kennisgeving aangenomen.

B. eene missive van den Minister van Buitenlandsche Zaken ten geleide van een afschrift houdende verklaring der toetreding van Hannover, Oldenburg en Schaumburg-Lippe, tot het tractaat van handel en scheepvaart, gesloten den 31 December 1851 tusschen Nederland en Prussen, zoo voor zich als namens de overige Staten van het Duitsche Tolverbond.

Deze missive wordt voor kennisgeving aangenomen en het genoemde stuk ter griffie gedeponeerd.

C. van den Commissaris des Konings in de provincie Friesland, een exemplaar van het 2de Verslag der Commissie tot opsporing der middelen tot genezing der besmettelijke longziekte onder het rundvee in de provincie Friesland enz.

Dit Verslag zal worden geplaatst in de boekerij der Kamer.

D. van de Tweede Kamer der Staten-Generaal het door haar aangenomen wets-ontwerp tot vaststelling van het Xde hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1855 (*Departement van Oorlog*).

Dit wets-ontwerp zal worden verzonden naar de Afdeelingen.

De Vergadering wordt daarna gescheiden.

ZITTING VAN DEN 19DEN DECEMBER.

10DE ZITTING.

ZITTING VAN DINGSDAG 19 DECEMBER.

(GEOPEND TEN 3 URE.)

Ingekomen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal verschillende wets-ontwerpen.

Voorzitter: de heer **Martens van Sevenhoven.**

Tegenwoordig, met den tijdelijken Voorzitter, 28 leden, te weten de heeren:

Blankenheijm, van Wessem, van Nispen van Pannerden, van Sasse van Ysselt, van Aylva van Pallandt, Cost Jordens, van der Oudermeulen, de Villers de Pité, van Goltstein van Oldenaller, Insinger, Lotsij, van Swinderen, Borski, d'Ablaing van Giessenburg, Regout, van Beeck Vollenhoven, van Weel, van Rijckevorsel, de Vos van Steenwijk, 't Hooft van Benthuizen, Sassen, Bosch van Drakestein, van Eijsinga, van Heeckeren van Wassenaer, Tonckens, van der Lek de Clercq, en Cremers.

De notulen van het verhandelde in de vorige zitting worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter** deelt mede dat van de Tweede Kamer der Staten-Generaal zijn ontvangen de navolgende door haar aangenomen wets-ontwerpen, als:

het wets-ontwerp tot vaststelling van hoofdstuk XI (*Kolonien*) der Staatsbegrooting voor 1855;

dat tot vaststelling van hoofdstuk XII (*Onvoorziene uitgaven*) dierzelfde begrooting;

dat tot vaststelling der begrooting wegens den arbeid der gevangenen over 1855;

dat houdende voorloopige bepalingen omtrent de regterlijke indeeling van den Haarlemmermeer-polder en de aangiften van den burgerlijken stand aldaar;

dat tot onteigening van perceelen voor de uitbreiding van het station van den Rhijnspoorweg te Arnhem;

dat tot verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting over 1854 (*Kosten van den Haarlemmermeer-polder*);

dat tot regeling der ontvangsten en uitgaven van het Pensioenfonds voor Burgerlijke Ambtenaren over 1855;

dat tot aanmoediging van den aanvoer van granen en andere levensmiddelen;

die tot bekrachtiging van provinciale belastingen in Gelderland, Zuidholland, Noordholland, Zeeland, Utrecht, Friesland, Groningen, Drenthe en Limburg;

die tot bekrachtiging van provinciale belastingen in Overijssel en Friesland; en

dat tot aankoop en amortisatie van rentegevende nationale schuld.

Deze wets-ontwerpen zal worden verzonden naar de Afdeelingen.

De Vergadering wordt daarna gescheiden.

AANWIJZING *van veranderingen in het Ontwerp van Wet tot inkoop en amortisatie van Nationale Schuld.*

Artikel 1. Aan het slot de som van f 46,973,406.88⅝ veranderd in f 44,248,406.88⅝.

Artikel 5 vervalt.

Artikel 6 wordt artikel 5.

De overige wets-ontwerpen luiden gelijk zij in Bijblad II voorkomen.

ZITTING VAN DEN 21STEN DECEMBER.

Beraadsl. over den aanvang der volgende vergadering.

11DE ZITTING.

ZITTING VAN DONDERDAG 21 DECEMBER.

(GEOPEND TEN 11 URE.)

Mededeeling der benoeming van Rapporteurs voor verschillende wets-ontwerpen; bepaling van den dag der beraadslaging. — Ingekomen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal het wets-ontwerp tot voorloopige regeling der uitgaven voor het Departement van Marine gedurende de eerste zes maanden van 1855, en de wet op de Middelen. — Mededeeling der benoeming van Rapporteurs voor de Hoofdstukken X, XI en XII der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1855. — Verslagen uitgebragt omtrent onderscheidene wets-ontwerpen. — Beraadslaging over de vaststelling van den aanvang der zitting van Zaturdag den 23sten December.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 30 leden, te weten de heeren:

Borski, Bosch van Drakestein, van der Oudermeulen, van Wessem, van Weel, van Nispen van Pannerden, 't Hooft van Benthuizen, Cremers, de Vos van Steenwijk, van Goltstein van Oldenaller, van Swinderen, Cost Jordens, van Andringa de Kempenaer, de Villers de Pité, van Aylva van Pallandt, van Rijckevorsel, Lotsij, van Heeckeren van Wassenaer, Martens van Sevenhoven, van Sasse van Ysselt, van Beeck Vollenhoven, Boxman, Sassen, Tonckens, Regout, van Dam van Isselt, van der Lek de Clercq, d'Ablaing van Giessenburg en van Eijsinga.

De notulen van het verhandelde in de vorige zitting worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter** geeft kennis:

1°. dat door de Afdeelingen benoemd zijn tot Rapporteurs:

voor de wets-ontwerpen tot vaststelling der begrooting wegens den arbeid der gevangenen voor 1855, en tot onteigening van perceelen voor de uitbreiding van het station van den Rhijn-spoorweg te Arnhem, de heeren: Boxman, Bosch van Drakestein, Lotsij en de Vos van Steenwijk;

voor het wets-ontwerp tot regeling der ontvangsten en uitgaven van het Pensioenfonds voor Burgerlijk Ambtenaren voor 1855, en voor 14 wets-ontwerpen tot bekrachtiging van provinciale belastingen in Gelderland, Zuidholland, Noordholland, Zeeland, Utrecht, Friesland, Groningen, Drenthe en Limburg, de heeren: Boxman, van Andringa de Kempenaer, Lotsij en de Vos van Steenwijk;

voor de wets-ontwerpen houdende voorloopige bepalingen omtrent de regterlijke indeeling van den Haarlemmermeer-polder en tot verhooging van het Vde hoofdstuk der Staatsbegrooting voor 1854 (kosten voor den Haarlemmermeer-polder), de heeren: Blankenheijm, van Weel, Cremers en van Wessem;

voor de wets-ontwerpen tot aanmoediging van den aanvoer van granen en andere levensmiddelen, en tot inkoop en amortisatie van rentegevende nationale schuld, de heeren: Blankenheijm, van Rijckevorsel, Cremers en van Wessem;

2°. dat van de Tweede Kamer zijn ontvangen:

het wets-ontwerp tot voorloopige regeling van uitgaven voor het Departement van Marine gedurende de eerste zes maanden van 1855, en het wets-ontwerp tot vaststelling der Middelen tot bestrijding der uitgaven begrepen in de begrooting van 1855.

Deze wets-ontwerpen zullen worden verzonden naar de Afdeelingen.

3°. dat benoemd zijn tot Rapporteurs voor hoofdstuk X der Staatsbegrooting voor 1855, de heeren: Blankenheijm, van Beeck Vollenhoven, van Eijsinga en van Sasse van Ysselt; en

voor de hoofdstukken XI en XII, de heeren: Sassen, van Beeck Vollengoven, van Eijsinga en van Sasse van Ysselt;

4°. dat de Rapporteurs gereed zijn met hunne verslagen nopens de navolgende wets-ontwerpen:

dat tot vaststelling der begrooting wegens den arbeid der gevangenen over 1855;

dat tot onteigening van perceelen voor de uitbreiding van het station van den Rhijnspoorweg te Arnhem;

dat tot regeling der ontvangsten en uitgaven van het Pensioenfonds voor Burgerlijke Ambtenaren over 1855;

die tot bekrachtiging van provinciale belastingen in Gelderland, Zuidholland, Noordholland, Zeeland, Utrecht, Friesland, Groningen, Drenthe en Limburg;

dat houdende voorloopige bepalingen omtrent de regterlijke indeeling van den Haarlemmermeer-polder en de aangiften van den burgerlijken stand aldaar;

dat tot verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting over 1854 (*Kosten van den Haarlemmermeer-polder*);

dat tot aanmoediging van den aanvoer van granen en andere levensmiddelen; en

dat tot inkoop en amortisatie van rentegevende nationale schuld.

Deze verslagen zullen worden gedrukt en rondgedeeld.

De **Voorzitter**: Ik stel voor om de openbare beraadslaging over al deze wets-ontwerpen te houden op aanstaanden Zaturdag, des namiddags ten één ure.

De heer **Cremers**: Mijheer de Voorzitter, ik zou gaarne wenschen voor te stellen dat de Vergadering iets vroeger wierd belegd dan gij hebt voorgesteld. Indien ik mag vooruitloopen op hetgeen nog te doen is, dan meen ik dat het mogelijk zal wezen dat de verslagen over de begrooting Zaturdag zullen kunnen worden uitgebragt. Indien dat geschiedt, dan zal de discussie over de begrootingswetten kunnen worden bepaald op Woensdag, en dan zullen de werkzaamheden tijdig genoeg afgeloopen zijn dat de leden niet op 1 of 2 Januarij zullen behoeven naar huis te gaan. Te dien einde zal het noodig wezen dat de Vergadering Zaturdag in voldoenden getale aanwezig zij om te beraadslagen. Nu meen ik — en daarop heb ik het oog — dat de treinen, waarmede de leden op Zaturdag naar huis zullen willen gaan, vertrekken ten half twee ure. In het belang van die leden en van den afloop de werkzaamheden, ten einde de Vergadering Zaturdag voltallig zij, is het noodig, dat zij op dat uur na de inneming van het Verslag kunnen vertrekken. Dat zou kunnen geschieden, indien de geachte Voorzitter kon goedvinden de vergadering te beleggen hetzij op het gewone uur, ten 11 ure, hetzij ten half een, dewijl ik onderstel dat dan het getal der leden groot genoeg zal zijn om een besluit te kunnen nemen over de stukken die door u, Mijnheer de Voorzitter, zullen worden ter tafel gebragt. Ik geloof dat een half uur voldoende zal wezen om dat alles te winnen.

De heer **van Rijckevorsel**: Ik geloof niet dat dat half uur voldoende zal zijn om aan de intentie van den vorigen spreker te beantwoorden, wanneer men in aanmerking neemt, dat verscheidene wets-ontwerpen Zaturdag in discussie zullen gebragt worden, en de tijd, die er verloopt eer de vergadering aanvangt en de notulen van de vorige vergadering zijn gelezen. Ik kan mij ook zeer goed voorstellen dat onze geachte Voorzitter redenen heeft om nu die vergadering niet vroeger te beleggen, maar ik kan mij ook voorstellen dat het zou kunnen gebeuren, dat het later zal blijken dat de vergadering wel vroeger zou kunnen gehouden worden, zonder bezwaar voor de werkzaamheden. Daarom neem ik

ZITTING VAN DEN 21sten DECEMBER.

Beraadsl. over den aanvang der volgende vergadering.

de vrijheid voor te stellen dat heden het uur niet zal bepaald worden; dat alleen zal worden vastgesteld dat er op aanstaanden Zaturdag beraadslaging over de bedoelde wets-ontwerpen zal zijn, maar dat de Voorzitter de vergadering zal gelieve te convoceren tegen het uur dat hem dienstbaar voor de werkzaamheden zal toeschijnen.

De **Voorzitter**: Het zij mij veroorloofd een oogenblik het woord te voeren. Het is den Voorzitter volkomen hetzelfde op welk tijdstip van den dag de vergadering zal plaats hebben, — maar in het belang van de leden en meer in het belang van den geregelden loop der werkzaamheden, acht ik het noodzakelijk dat de vergadering plaats hebbe ten één ure, niet vroeger, niet later. — Ik durf mij toch vleijen, dat op Zaturdag nog zal kunnen inkomen het antwoord der Regering op het verslag van de Kamer omtrent de begrootingswetten. Hoe later nu de vergadering begint, hoe langer zij duurt, zooveel te meer kans bestaat er, dat het antwoord der Regering inkome, en wanneer dit mogt inkomen, dan is het mogelijk dat door de Rapporteurs over de Staatsbegrooting nog in de vergadering van Zaturdag verslag worde uitgebragt en de dag der openbare behandeling over de begrootingswetten worde bepaald. Wanneer dat verslag in de zitting van Zaturdag niet wierd uitgebragt, dan zou dit niet eerder kunnen geschieden dan in eene zitting op den eersten dag na Kersmis, namelijk op Woensdag, en dan eerst zou de tijd kunnen worden vastgesteld voor de openbare beraadslaging. Ik geloof dat de leden nu wel zullen overtuigd zijn van het belang, dat de vergadering op het tijdstip, door mij voorgesteld, plaats hebbe.

De heer **Cremers**: Na de inlichtingen door onzen geachten Voorzitter gegeven, trek ik mijn voorstel terug. Ik had gemeend dat men het antwoord der Regering op de verslagen omtrent de begrootingswetten reeds in eene zitting, die vroeger dan één ure aanving, zou kunnen ontvangen hebben; thans evenwel nu de Voorzitter van oordeel is dat dit niet het geval zal kunnen zijn, vereenig ik mij geheel met het voorstel van den Voorzitter.

De **Voorzitter**: Daar de heer Cremers zijn voorstel heeft ingetrokken, herhaal ik mijn voorstel om de zitting op aanstaanden Zaturdag te doen aanvangen ten één ure.

Dienovereenkomstig wordt besloten en de Vergadering gescheiden.

WETS-ONTWERPEN INGEKOMEN IN DE ZITTING VAN 21 DECEMBER.

GEWIJZIGD ONTWERP VAN WET *tot regeling der uitgaven voor het Departement van Marine, gedurende de eerste zes maanden van* 1855.

WIJ WILLEM III, ENZ.

Alzoo Wij in overweging genomen hebben dat de begrooting voor het VIIIste hoofdstuk der Staatsuitgaven voor den jare 1855, waarvan het ontwerp ingevolge art. 120 der Grondwet den Staten-Generaal is aangeboden, niet vóór den 1sten Januarij 1855 zal kunnen worden vastgesteld, en inmiddels de noodzakelijkheid bestaat te zorgen, dat 's Rijks dienst betreffende het Departement van Marine aan geen stilstand worde blootgesteld,

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Art. 1.

De wet van den 23sten December 1853 (*Staatsblad* nº. 147), houdende vaststelling van het VIIIste hoofdstuk der begrooting van de Staatsuitgaven voor het dienstjaar 1854, zal ook voor de uitgaven, ten behoeve van het *Departement van Marine* over 1855, bij voortduring van kracht blijven.

Art. 2.

De uitgaven, die krachtens art. 1 voor het dienstjaar 1855 gedaan worden, zullen niet te boven gaan de helft der sommen van het bij de wet van den 23sten December 1853 (*Staatsblad* nº. 147) vastgestelde hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting, voor zooveel elk der daarbij genoemde artikelen betreft. Hiervan is uitgezonderd Artikel 9, waarop geene uitgaven zullen aangewezen worden.

Lasten en bevelen, enz.

Het andere wets-ontwerp luidt gelijk het in Bijblad II voorkomt.

VERSLAGEN UITGEBRAGT IN DEZELFDE ZITTING.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS *voor het wets-ontwerp tot vaststelling der begrooting wegens den Arbeid der Gevangenen over* 1855.

Dit voorstel heeft tot geene aanmerkingen aanleiding gegeven.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 20sten December 1854.

BOXMAN.
BOSCH VAN DRAKESTEIN.
LOTSIJ.
DE VOS VAN STEENWIJK.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS *over het wets-ontwerp tot onteigening van de perceelen voor de uitbreiding van het station van den Rhijn-spoorweg te Arnhem.*

Geene aanmerkingen zijn tegen dit wetsvoorstel ter mededeeling in de afdeelingen gerezen.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 20sten December 1854.

BOXMAN.
BOSCH VAN DRAKESTEIN.
LOTSIJ.
DE VOS VAN STEENWIJK.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS *over het wets-ontwerp tot regeling der ontvangsten en uitgaven van het Pensioenfonds voor Burgerlijke Ambtenaren voor* 1855.

Geene aanmerkingen zijn bij het onderzoek tegen dit voorstel medegedeeld.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 20sten December 1854.

VAN ANDRINGA DE KEMPENAER.
LOTSIJ.
DE VOS VAN STEENWIJK.
BOXMAN.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS *over veertien wets-ontwerpen tot bekrachtiging van Provinciale Belastingen in onderscheidene provincien van het Rijk.*

Eenige leden hebben de opmerking gemaakt, dat het wenschelijk ware in de ontwerpen van wet tot bekrachtiging van provinciale belastingen meer gelijkvormigheid te brengen. Zoo werden in het eene wets-ontwerp de behoeften tot bestrijding van welke de belastingen moeten strekken in het hoofd der wet, in het andere in een bijgevoegden staat vermeld. In het ontwerp tot bekrachtiging van belastingen voor Friesland (zie nº. XLII) werd de opgave der behoeften ten eenen male onvoldoende geoordeeld en niet wel overeen te brengen met de eischen van art. 116 der provinciale wet. Men vond in dat wets-ontwerp toch niet de minste aanduiding der *andere buitengewone uitgaven*, in het hoofd vermeld. Ofschoon nu die leden in deze opmerking geen overwegend bezwaar tegen dit laatste wetsvoorstel vonden, rekenden zij het echter noodig de aandacht der Regering voor het vervolg bij dit punt te bepalen.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 20sten December 1854.

VAN ANDRINGA DE KEMPENAER.
LOTSIJ.
DE VOS VAN STEENWIJK.
BOXMAN.

ZITTING VAN DEN 21STEN DECEMBER.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

over het wets-ontwerp, houdende voorloopige bepalingen betreffende de regterlijke indeeling van den Haarlemmermeerpolder.

§ 1. Onderscheiden leden hebben opgemerkt, dat deze wet, zelfs als voorloopige maatregel beschouwd, onvolledig is te achten. Niet minder dringend toch dan de onderwerpen hier geregeld, is de voorziening in de behoorlijke nakoming der wet op de nationale militie. Evenzeer als hier wordt aangewezen de plaats, waar de bewoner van den Haarlemmermeer-polder de aangiften bij den burgerlijken stand zal moeten doen, had diezelfde of zoo noodig eene andere plaats kunnen en behooren te worden aangewezen, waar die bewoner zich bij het intreden van zijn 19de levensjaar moet aangeven, om te worden ingeschreven in de bij iedere gemeente bestaande registers voor de nationale militie.

§ 2. In éene afdeeling meende men dat dit wets-ontwerp de aangiften voor den burgerlijken stand, die tot nog toe verzuimd zijn, wel mogelijk maakt voor hen, die bij de uitvaardiging der wet alsnog in den Haarlemmermeer-polder verblijven, maar zoo niet onmogelijk, ten minste hoogstbezwarend voor hen, die, zulke aangifte vroeger niet hebbende kunnen doen, later uit dien polder zijn vertrokken. Deze meestal behoeftige personen zullen alsnu verpligt zijn, binnen drie maanden, opzettelijk eenen togt naar die gemeenten, waaronder zij vroeger behoorden, te doen, ten einde dit verzuim van aangifte, dat hun niet te wijten is, te herstellen. Bij gebreke hiervan zullen zij zich later aan de straf blootstellen, die in het algemeen tegen verzuimde aangifte is bedreigd.

Die leden hadden liever gezien, dat aan dezulken, die vroeger uit den Haarlemmermeer-polder waren vertrokken zonder aangifte bij den burgerlijken stand te doen, wierd toegelaten dit verzuim alsnog binnen drie maanden te herstellen, zonder dat zij hun tegenwoordig verblijf behoefden te verlaten.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 20sten December 1854.

BLANKENHEIJM.
VAN WEEL.
CREMERS.
VAN WESSEM.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

voor het wets-ontwerp tot verhooging van Hoofdstuk V der Staatsbegrooting voor 1854. (Kosten van den Haarlemmermeer-polder.)

Op dit wets-ontwerp zijn geene geene aanmerkingen bij het onderzoek in de afdeelingen gevallen.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 20sten December 1854.

BLANKENHEIJM.
VAN WEEL.
CREMERS.
VAN WESSEM.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

over het wets-ontwerp tot vermindering der regten op de granen en andere levensmiddelen.

Algemeen is dit wets-ontwerp, waardoor de Regering tracht te gemoet te komen in den voortdurenden hoogen prijs der granen, met genoegen ontvangen. De bepalingen dezer voordragt hebben dan ook bij het onderzoek in de afdeelingen vrij eenparigen bijval gevonden.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 20sten December 1854.

BLANKENHEIJM.
VAN RIJCKEVORSEL.
CREMERS.
VAN WESSEM.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

over het wets-ontwerp tot inkoop en amorlisatie van Nationale Schuld.

§ 1. Algemeen heeft men in de afdeelingen verklaard de aanbieding van dit wets-ontwerp met genoegen te hebben gezien. Amortisatie van staatschuld beschouwt men als het krachtigste middel om op den duur de lasten des volks te kunnen verminderen en eene betere toekomst voor Nederland te gemoet te gaan.

Vele leden betreurden het daarom dat dit voorstel niet vroeger is ingediend omdat daardoor reeds op het loopend dienstjaar eene niet onaanzienlijke rentebesparing zou zijn verkregen. Met nadruk werd dan ook de wensch geuit, dat de Regering zoo spoedig mogelijk een soortgelijk wets-ontwerp ter bestemming van de beschikbare gelden over het dienstjaar 1854 aan de Staten-Generaal gelieve aan te bieden.

§ 2. Enkele leden hebben het verlangen geuit, dat de inkoop van schuld, waartoe bij deze wet magtiging wordt verleend, zich niet zal uitstrekken tot de 4 percents rentegevende schuld, volgens art. 3 der voordragt tot dien inkoop mede aangewezen. Het schijnt verkieslijk deze staatschuld in haar geheel te houden voor het geval dat de politieke toestand van Europa en de finantiele omstandigheden van Nederland eene conversie van die schuld in eene van lagere rente mogen toelaten.

§ 3. In éene afdeeling heeft men verklaard zich niet te kunnen vereenigen met het beginsel neêrgelegd in de 2de en 3de alinea van art. 4. Men achtte het regelmatiger dat de nommers der naar aanleiding dezer wet in te koopen schuldbekentenissen van het voormalig Amortisatie-syndicaat, welke daarna zullen vernietigd worden, later niet meer deelen in de verpligte jaarlijksche lotingen tot uitdelging van het Syndicaat.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 21sten December 1854.

BLANKENHEIJM.
VAN RIJCKEVORSEL.
CREMERS.
VAN WESSEM.

ZITTING VAN DEN 23STEN DECEMBER.

XLIII. *Inkoop en amortisatie van Nationale Schuld.*

12DE ZITTING.

ZITTING VAN ZATURDAG 23 DECEMBER.

(GEOPEND TEN 1 URE.)

Mededeeling der benoeming van Rapporteurs voor twee wets-ontwerpen. — Ingekomen een exemplaar van de geregtelijke statistiek des Koningrijks over 1853. — Zonder beraadslaging aangenomen verschillende wets-ontwerpen. — Beraadslaging over en aanneming van de wets-ontwerpen: 1°. tot inkoop en amortisatie van Nationale Schuld; 2°. tot bekrachtiging van provinciale belastingen in Friesland; 3°. houdende voorloopige bepalingen omtrent de regterlijke indeeling van den Haarlemmermeer-polder. — Verslagen uitgebragt omtrent verschillende wets-ontwerpen; bepaling van den dag der beraadslaging. — Verslag uitgebragt door de Commissie voor de Verzoekschriften.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 26 leden, te weten de heeren:

Blankenheijm, Borski, van Nispen van Pannerden, van Dam van Isselt, van Goltstein van Oldenaller, van der Oudermeulen, van Andringa de Kempenaer, Tonekens, Cremers, de Villers de Pité, Regout, van Rijckevorsel, de Vos van Steenwijk, Insinger, van Wessem, Cost Jordens, Martens van Sevenhoven, van Beeek Vollenhoven, van Sasse van Ysselt, Bosch van Drakestein, van Eijsinga, van Weel, 't Hooft van Benthuizen, van Heeekeren van Wassenaer en van Aylva van Pallandt;

en de heeren Ministers van Binnenlandsche Zaken, van Justitie, van Finantien, voor de Zaken van de Hervormde Eeredienst enz. en voor de Zaken van de Roomseh-katholijke Eeredienst.

De notulen van het verhandelde in de vorige zitting worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter** deelt mede:

1°. dat zijn ingekomen twee missives van de heeren van Swinderen en Lotsij, daarbij berigtende dat zij verhinderd worden de zitting van heden bij te wonen; de eerste wegens ongesteldheid van eene zijner naaste betrekkingen; de laatste wegens dringende ambtsbezigheden.

Deze missives worden voor kennisgeving aangenomen.

2°. dat door de Afdeelingen tot Rapporteurs benoemd zijn, voor de wets-ontwerpen: *a.* tot voorloopige regeling van uitgaven voor het Departement van Marine gedurende de eerste zes maanden van 1855, en *b.* tot vaststelling der Middelen voor het dienstjaar 1855, de heeren: Martens van Sevenhoven, van Beeek Vollenhoven, Lotsij en van Sasse van Ysselt;

3°. dat nog is ingekomen van den Minister van Justitie, eene missive ten geleide van een exemplaar van de geregtelijke statistiek des Koningrijks over 1853, en bovendien 39 exemplaren voor de leden der Kamer.

Deze missive wordt voor kennisgeving aangenomen en het daarbij toegezonden exemplaar zal in de boekerij der Kamer worden geplaatst.

De Vergadering gaat over tot de behandeling van de voor heden aan de orde gestelde wets-ontwerpen.

I. Het WETS-ONTWERP TOT VASTSTELLING DER BEGROOTING WEGENS DEN ARBEID DER GEVANGENEN OVER 1855;

II. Het WETS-ONTWERP TOT ONTEIGENING VAN PERCEELEN VOOR DE UITBREIDING VAN HET STATION VAN DEN RHIJNSPOORWEG TE ARNHEM;

III. Het WETS-ONTWERP TOT REGELING DER ONTVANGSTEN EN UITGAVEN VAN HET PENSIOENFONDS VOOR BURGERLIJKE AMBTENAREN OVER HET JAAR 1855;

worden achtereenvolgens zonder beraadslaging met algemeene (26) stemmen aangenomen.

De **Voorzitter**: Ten gevolge van een verzoek aan mij gerigt door den heer Minister van Finantien, zal ik u thans voorstellen, Mijne Heeren, om alsnu, met afwijking van hetgeen in eene vorige zitting ten aanzien van de behandeling der aan de orde gestelde wets-ontwerpen is bepaald, — over te gaan tot de behandeling van die wets-ontwerpen, waarbij de Minister van Finantien is betrokken.

Dienovereenkomstig wordt besloten.

IV. Het WETS-ONTWERP TOT AANMOEDIGING VAN DEN AANVOER VAN GRANEN EN ANDERE LEVENSMIDDELEN wordt zonder beraadslaging met algemeene (26) stemmen aangenomen.

V. Het WETS-ONTWERP TOT INKOOP EN AMORTISATIE VAN RENTEGEVENDE NATIONALE SCHULD.

De algemeene beraadslaging wordt daarover geopend.

De heer **van Wessem**: In het verslag van de Commissie der Rapporteurs over dit wets-ontwerp komt voor, dat men zich in eene afdeeling niet heeft kunnen vereenigen met het gevoelen om, zoo als in de 2de en 3de alinea van art. 4 van het wets-ontwerp is opgenomen, de schuldbekentenissen van het voormalig Amortisatie-syndicaat, die door de Regering ingekocht zijn, nog te doen deelen in de lotingen, jaarlijks plaats hebbende tot uitdelging van die schuld.

Ik heb het betreurd dat in de wet, aangenomen den 23sten December 1853, bij amendement deze bepaling is gebragt geworden, en dat de heer Minister, in navolging van dat toen aangenomen amendement en van het toenmaals uitgedrukt verlangen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, ook in dit ontwerp deze bepaling heeft opgenomen. Het komt mij toch voor, dat, wanneer eenmaal de schuldbekentenissen aangekocht en ter vernietiging bij de Rekenkamer aangeboden zijn, zij kunnen beschouwd worden als niet meer te bestaan. Men heeft waarschijnlijk, met het oog op een klein voordeel dat de schatkist door de uitloting zou kunnen verkrijgen, dit amendement aangenomen; doch het komt mij voor dat men daarbij minder heeft gelet op de juistheid in de comptabiliteit. Wat hebben wij toch zien gebeuren? In 1853 zijn 13 aandeelen uitgeloot en in 1854 14 aandeelen. Daar was eene zekere winst op; had nu de Regering de winst op de uitgelote aandeelen gebragt als eene bate in de schatkist, ik zou mij daarmede hebben kunnen vereenigen; maar zij heeft voor die 13 nommers, in 1852 aangekocht, dertien duizend gulden minder uitgegeven en die ook als eene bate in de schatkist gelaten. Had men nu, nadat die uitloting had plaats gehad, een wets-ontwerp aangeboden, waarbij magtiging op den Minister werd verleend om die f 13,000, die minder uitgegeven waren, dadelijk tot amortisatie van schuld te gebruiken, dan had de Regering daarvan zeker voordeel getrokken; maar nu zijn die f 13,000 sedert de maand April 1853 in de schatkist gebleven, en de f 14,000 voor die uitgelote veertien aandeelen over 1854 zijn even zoo als bate in de schatkist gebleven.

Het zou mij aangenaam zijn, indien de Minister bij het aanbieden van volgende wets-ontwerpen tot amortisatie van schuld, daarop zou gelieven te letten; dan toch eerst zal dat voordeel worden genoten, waarop de voorsteller van het amendement in 1853 heeft gedoeld.

De heer **Minister van Finantien**: Mijnheer de Voorzitter,

zoo ik mij niet vergis, heeft het beginsel, dat thans in de laatste alinea van art. 4 van dit wets-ontwerp is aangewezen, niet oorspronkelijk in het denkbeeld van den wetgever gelegen.

Het is u bekend, dat deze zaak reeds te berde is gebragt alvorens ik de eer had mij aan het hoofd van het Departement van Finantien te bevinden. Doch zoo ik mij niet bedrieg, heeft het beginsel van den toenmaligen Minister van Finantien om die aandeelen niet op te nemen in de uitloting herhaaldelijk tot aanmerkingen aanleiding gegeven. Bij het ontwerpen van deze wet is het mij voorgekomen dat het wenschelijk is, om, wanneer eene dergelijke bepaling in eene wet is opgenomen, ook de volgende wetten van dien aard op dezelfde leest te schoeijen, ten einde niet gedurig de eene wet op de eene wijze, de andere op eene andere wijze te doen werken. Van dat beginsel uitgaande was er oorspronkelijk nog een ander artikel bijgevoegd, 't welk er door de Tweede Kamer is uitgeligt. Het komt mij hoogst wenschelijk voor, dat wetten van gelijken aard zooveel mogelijk gelijkluidend zijn, zelfs al bevatten zij eene bepaling van ondergeschikt belang, waarmede men zich niet ten volle vereenigt.

Wat betreft het bezwaar als of hierdoor nu minder geamortiseerd zou worden, ik geloof, dat men dat niet te hoog moet tellen, want de gang der zaken is toch, dat men na het einde van het jaar ziet hoe groot het voordeelig saldo is, en dat saldo wordt later aangewend tot schulddelging. Het saldo dus van de jaren, waarop de spreker gewezen heeft, is f 13,000 en f 14,000 grooter geweest dan het zou geweest zijn, zoo die stukken niet in de loting hadden gedeeld; en die sommen zullen tot schulddelging besteed worden.

Uit dat oogpunt dus kan ik geen groot nadeel in den maatregel zien en, gelijk ik reeds gezegd heb, vind ik het zeer wenschelijk het eenmaal aangenomen beginsel, dat ook reeds bij de behandeling van het IXde hoofdstuk *A* ter sprake is gekomen, te blijven volgen.

De heer **van Wessem**: Ik dank den heer Minister van Finantien voor de gegevene inlichtingen; doch het bezwaar, dat ik heb geopperd, is daardoor nog niet weggenomen. Ik had den Minister verzocht, voor het geval dat nogmaals een wets-ontwerp tot amortisatie van schuld wierd voorgesteld en wanneer het dan weêr gebeurde dat amortisatie-syndicaat-schuldbekentenissen wierden ingekocht en uitgeloot, dat men dan die gelden, die toch bestemd waren voor amortisatie, niet zoolang zou laten liggen tot dat het batig saldo van het jaar is opgemaakt, maar dat men dan eene nieuwe wet, al gold het ook eene betrekkelijk kleine som, zou indienen, om alsnog tot amortisatie aan te wenden hetgeen meer ontvangen of minder uitgegeven is.

De heer **Minister van Finantien**: Ik ben zeer bereid, Mijnheer de Voorzitter, om het denkbeeld van den geachten afgevaardigde uit Noordholland in overweging te nemen en na te gaan, of er bij eene volgende wet tot amortisatie in zal kunnen voorzien worden. Misschien is het doel te bereiken door er een artikel bij te voegen. Welligt ook dat het meer eigenaardig zal blijken te behooren tot het IXde hoofdstuk *A*, hetgeen ik zal onderzoeken.

De beraadslaging wordt gesloten en het *wets-ontwerp tot inkoop en amortisatie van rentegevende nationale schuld* met algemeene (26) stemmen aangenomen.

VI. De WETS-ONTWERPEN TOT BEKRACHTIGING VAN PROVINCIALE BELASTINGEN, die in *Gelderland*, *Zuidholland* (I en II), *Noordholland*, *Zeeland* en *Utrecht*, worden achtereenvolgens zonder beraadslaging met algemeene (26) stemmen aangenomen.

Het *wets-ontwerp tot bekrachtiging van provinciale belastingen in Friesland* I.

De beraadslaging wordt geopend.

De heer **van Andringa de Kempenaer**: In het Verslag over dit wets-ontwerp is de opmerking gemaakt, dat in den considerans niet alleen opgegeven zijn de onderwerpen waarvoor de opbrengst van deze belastingen zal strekken, maar dat er is bijgevoegd dat daaruit nog *andere buitengewone uitgaven* zullen bestreden worden, en er dus niet volledig is voldaan aan de bepaling van art. 116 der provinciale wet.

Ik heb, Mijne Heeren, steeds behoord onder die leden, die de meest mogelijke vrije werking der Provinciale Staten in hunne belangen voorstaan. Ik behoor niet tot dezulken, die met genoegen het oog vestigen op art. 116 der provinciale wet, hetwelk mijns inziens eene belemmering in die vrije werking veroorzaakt. Bij de discussie, daarover in 1851 gevoerd, heeft de Minister van Binnenlandsche Zaken het in zeker opzigt betreurd, dat die toestand bestond, maar de wet was zoo. Nu die wet zoo is, dient ze opgevolgd te worden, en is die benaming *buitengewone uitgaven* minder doelmatig.

Bij het optreden van dit Ministerie is ook het gevoelen voorgestaan, dat de provinciale wet eene meer vrije werking moest geven aan het provinciaal bestuur. Is het met het oog daarop dat men dien band wil loslaten, dan dient ook art. 116 in zooverre te worden gewijzigd. Het is voor mij geene reden om tegen de wet te stemmen, maar het zou mij aangenaam zijn de opmerking, in het Verslag voorkomende, door den Minister toegelicht te zien.

De heer **Minister van Binnenlandsche Zaken**: Ik geloof dat de aanmerking, ook in het Verslag dezer Kamer gemaakt, niet zoo zeer betreft het ontwerp, thans in behandeling, als wel een, dat later in discussie zal komen. Ik zou dus welligt mijn antwoord kunnen uitstellen tot die gelegenheid; maar ik meen dat de Kamer het zal goedvinden dat ik thans reeds weinige woorden zeg naar aanleiding van de gemaakte opmerking. De spreker heeft gevraagd, of de wensch om de provinciale wet op eene vrijgevige wijze toe te passen, de Regering geleid had tot het ontwerpen van het wetsvoorstel op de wijze als geschied is. Ik kan niet zeggen dat dit bepaald de bedoeling is geweest. In het ontwerp zijn hier de namen opgenoemd van eenige werken, voor welke de belasting zou moeten dienen, en daarbij zijn gevoegd andere buitengewone uitgaven, zoo als, indien ik mij niet vergis, ook vermeld staat in de provinciale begrooting. Ik wil evenwel gaarne overwegen of in het vervolg eene meer bepaalde omschrijving der behoefte noodig is; ofschoon ik geloof, dat in dezen aan de voorschriften der provinciale wet is voldaan. Deze wets-ontwerpen zijn gewoonlijk eenvoudig; bij het ontwerpen daarvan wordt in den regel gevolgd de omschrijving van de behoeften der provincien, zoo als die door de Staten wordt opgegeven.

De heer **van Andringa de Kempenaer**: Ik acht mij verpligt aan de Vergadering eene kleine inlichting te geven, dat ik namelijk bij de lange reeks van wetten, waarover hier gestemd wordt, niet heb gemerkt, dat mijne aanmerking eigenlijk een later wets-ontwerp betreft, in ditzelfde Verslag opgenomen.

De beraadslaging wordt gesloten en het *wets-ontwerp tot bekrachtiging van provinciale belastingen in Friesland* (I), met algemeene (26) stemmen aangenomen.

De *wets-ontwerpen tot bekrachtiging van provinciale belastingen in Groningen*, *Drenthe* (I en II), *Limburg*, *Overijssel* (A en B) en *Friesland* (II) worden achtereenvolgens zonder beraadslaging met algemeene (26) stemmen aangenomen.

VII. Het WETS-ONTWERP HOUDENDE VOORLOOPIGE BEPALINGEN OMTRENT DE REGTERLIJKE INDEELING VAN DEN HAARLEMMERMEER-POLDER.

De beraadslaging wordt geopend.

De heer **Tonckens**: Ik zal de onderscheidene bezwaren, tegen deze wet in de gewisselde stukken der beide Kamers opgenomen en bij de openbare discussie in de Tweede Kamer voorgedragen, niet herhalen. Ik wil daarom niet geacht worden het gewigt daarvan te ontkennen. Het denkbeeld, dat deze wet, om met den Minister van Justitie te spreken, slechts eene transitoire wet is, die veel van dringenden aard zal regelen, zal mij, ofschoon vele bezwaren bij mij bestaan, mijne stem vóór deze wet doen uitbrengen. Dat neemt echter niet weg, dat het gewigt van die bezwaren mij de vrijheid doet nemen, de Regering met bescheidenheid te verzoeken om deze transitoire wet zoo spoedig mogelijk door eene definitive wet te doen vervangen. Ik wil bovendien nog vooral aandringen op een punt, dat niet, althans niet opzettelijk, is ter sprake gebragt noch in de gewisselde stukken, noch in de andere Kamer: ik bedoel de opdragt, bij de 2de alinea van art. 1, tot het opsporen van misdrijven en de verdere handhaving der politie aan den burgemeester en commissaris van politie te Haarlem. Deze ambtenaren nu zullen, volgens deze wet, indien ik ze wel begrijp, fungeren moeten buiten de uitgestrektheid van het grondgebied voor hetwelk zij zijn aangesteld. Ik vraag niet, of het aan twijfel onderhevig kan zijn, of wij de bevoegdheid hebben deze nieuwe functien in eene vreemde gemeente aan hen op te dragen; daarover wil ik bij deze transitoire wet zwijgen. Maar ik vraag, of dit punt niet dringend voorziening en definitive regeling vordert, nu van de bedoelde ambtenaren wordt verlangd, dat zij bij de werkzaamheden van zeer gewigtigen en veelbeteekenenden aard, die zij in eene der meest bevolkte steden van ons land, de hoofdstad van een aanzienlijk gewest, verrigten, de thans gevorderde werkzaamheden voegen.

ZITTING VAN DEN 23STEN DECEMBER.

XI. *Regterl. indeel. van den Haarlemmermeer-polder.*

Ik wenschte dit punt met de meeste bescheidenheid aan de aandacht van de Regering en vooral van den Minister van Justitie aan te bevelen: het zal mij aangenaam zijn daaromtrent eenige bevredigende inlichting van den Minister te vernemen.

De heer **Minister van Justitie:** De eerste opmerking, welke in het Verslag der Commissie van Rapporteurs gemaakt is, betreft de onvolledigheid der wet. Ik geef volkomen toe aan deze opmerking; deze wet regelt niet *al*, wat ten aanzien van den Haarlemmermeer-polder moet worden geregeld. Maar de toestand van de zaak was deze: een wets-ontwerp was in de Tweede Kamer ingediend, waarbij het Haarlemmer-meer was ingedeeld en bij andere gemeenten gevoegd. Dat wets-ontwerp vond geen bijval en verviel door het sluiten van de vorige zitting der Staten-Generaal. Zoodra dit mij bekend was, achtte ik het mij ten pligt voor een hoofdpunt te zorgen, dat was, namelijk ten minste in het Meer regt kon verkrijgen. Er is bijna geen toestand denkbaar, dat men nergens een bevoegden regter vindt en die toestand bestond intusschen. Daarin te voorzien was dus bovenal noodzakelijk. Ik heb dus onmiddellijk, mag ik zeggen, dit wets-ontwerp ontworpen; ik heb het onderzoek in den Raad van Ministers en bij den Raad van State *gedreven* en gezorgd, dat het zoo spoedig mogelijk bij de Tweede Kamer is ingediend, omdat ik niet op mij mogt laten rusten de beschuldiging van nalatigheid omtrent een onderwerp van dien aard.

Maar ik mag zeggen, dat het niet mogelijk was met gelijken spoed *alles* te regelen. Er zijn vele onderwerpen, die nog geregeld moeten worden en vele zwarigheden, waaraan nog moet worden te gemoet gekomen. Ik heb slechts te wijzen op de belastingen, op de verkiezingen, op de posterijen. En ik wil niet onopgemerkt laten de politie. Maar gedeeltelijk zullen die onderwerpen moeten geregeld worden bij wet, gedeeltelijk zijn zij slechts van administrativen aard en zullen zij kunnen geregeld worden bij besluiten. Gedeeltelijk is daarin reeds voorzien. En dit geldt ook omtrent de opmerking: die door den geachten spreker zoo even is gemaakt, het punt der politie. Men heeft begrepen, dat die zaak niet kon worden overgelaten aan het plaatselijk bestuur van Haarlem en men heeft dus terstond maatregelen genomen om te voorzien in de veiligheid van die streek. Daarvoor zal nog meer worden gezorgd. Ik behoef slechts deze opmerking te maken, dat zoo het goed, nuttig en noodzakelijk is om de jurisdictie te regelen, de aanneming van dit wets-ontwerp zal moeten volgen. Want omdat niet alles geregeld is, zal men toch wel niet afkeuren datgeen wat geregeld wordt en ook dringend regeling behoeft.

Eene tweede opmerking betrof de aangifte voor den burgerlijken stand. Men meende dat personen, die het Meer reeds mogten hebben verlaten, daaromtrent in moeijelijkheden zouden kunnen komen. Ik geloof dat, wanneer men naleest art. 30 van het Burgerlijk Wetboek omtrent de aangifte voor geboorte en art. 50 omtrent de aangifte voor sterfgevallen, de moeijelijkheid, die hier wordt geopperd, zal vervallen. Al degenen die bij de geboorte tegenwoordig zijn, kunnen de aangifte doen. In de eerste plaats wordt wel de vader daartoe geroepen, maar ook andere personen, die bij de geboorte tegenwoordig zijn geweest, zullen die aangifte kunnen doen. Men behoeft dus niet daarvoor over te komen; men kan gerust den last geven aan hen, die bij de geboorte tegenwoordig zijn geweest, om de aangifte te doen. Hetzelfde geldt omtrent sterfgevallen. Ook de getuigen kunnen hier de aangifte doen. De bezwaren, waarop is gewezen in de tweede paragraaph, zijn niet onoverkomelijk en zoo zeldzaam, dat voor eene wettelijke voorziening in dat opzigt minder noodzakelijkheid bestaat.

De beraadslaging wordt gesloten en het *wets-ontwerp houdende voorloopige bepalingen omtrent de regterlijke indeeling van den Haarlemmermeer-polder* met algemeene (26) stemmen aangenomen.

VIII. Het WETS-ONTWERP TOT VERHOOGING VAN HOOFDSTUK V DER STAATSBEGROOTING VOOR 1854 (*Kosten voor den Haarlemmermeer-polder*) wordt zonder beraadslaging met algemeene (26) stemmen aangenomen.

De **Voorzitter** deelt mede:

dat de Commissien van Rapporteurs gereed zijn met hare *Verslagen* omtrent de wets-ontwerpen:

a. tot vaststelling der begrootingswetten voor het dienstjaar 1855;

b. tot voorloopige regeling van uitgaven voor het Departement van Marine gedurende de eerste zes maanden van 1855; en

c. tot vaststelling der Middelen tot dekking der uitgaven voor het dienstjaar 1855.

Deze stukken zullen gedrukt en rondgedeeld en de beraadslaging over die wets-ontwerpen achtereenvolgens gehouden worden op aanstaanden Woensdag, des voormiddags ten elf ure.

De heer **Bosch van Drakestein**, lid der Commissie voor de Verzoekschriften, brengt het volgende rapport uit:

In handen uwer Commissie voor de Verzoekschriften is gesteld een adres van den generaal-majoor R. F. van Raders, gewezen Gouverneur van Suriname.

In dat adres zegt Z. H. E. G. onder meerder, dat de kolonie Suriname van onze overzeesche bezittingen de eenige is, op welker gebied van lieverlede een bloeijende Staat kan worden gevormd, welke in de toekomst door den band eener innige verknochtheid het moederland in ruime mate kan schadeloos stellen (naar zijne meening) voor het verlies van al hare kolonien.

Verder een afschrift van eene misive door Z. H. E. G. aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal gezonden dd. 22 November 1854, en een exemplaar van het door Z. H. E. G. uitgegeven opstel: *De vestiging van Nederlanders te Suriname aanbevolen*, waarvan een exemplaar bij ieder uwer zich zal bevinden en waaromtrent de Commissie het overbodig acht in nadere beschouwingen te treden.

Aangezien dit onderwerp in verband staat met hoofdstuk XI van de Staatsbegrooting, zoo adviseert uwe Commissie deze stukken op de griffie dezer Kamer, ter inzage van de leden, neder te leggen.

De Vergadering vereenigt zich met de conclusie van het rapport.

De Vergadering wordt daarna gescheiden.

VERSLAGEN UITGEBRAGT IN DE ZITTING VAN 23 DECEMBER.

VERSLAG DER ONDERSCHEIDENE COMMISSIEN VAN RAPPORTEURS *omtrent de begrooting van Staatsuitgaven voor* 1855.

ALGEMEEN OVERZIGT.

A. Bij het onderzoek dezer begrooting van uitgaven hebben in al de afdeelingen de meeste leden zich zeer bezwaard geacht zoowel door de geringe tijdruimte, welke tot dat onderzoek wederom dit jaar voor de Kamer is overgebleven, als wegens de noodzakelijkheid, waartoe zij zich op nieuw gedrongen zag om deze Staatsbegrooting stuksgewijze van de Tweede Kamer te ontvangen en, daarvan geheel afhankelijk, in overhaaste behandeling te moeten nemen. Tot dusver had men zich die noodzakelijkheid een en andermaal, hoezeer noode, laten welgevallen. Doch men ontveinsde zich daarbij niet, dat dit geen regelmatige gang van zaken is. Men was van oordeel dat de Staatsbegrooting als één geheel moet worden beschouwd, gelijk de daartoe behoorende wets-ontwerpen altijd als éene voordragt door den Minister van Finantien, op last des Konings en ter voldoening aan de voorschriften der Grondwet, bij de Tweede Kamer worden overgebragt. Men meende daarom dat ook de Eerste Kamer niet geroepen behoort te worden tot het onderzoek dier wetten, vóór en aleer deze als éene voordragt, door den eenen tak der wetgevende magt aangenomen, bij haar ter tafel kunnen worden gebragt. Sommige leden gingen zelfs zoo ver, dat zij zich ongezind verklaarden in een volgend jaar de begrooting te onderzoeken, tenzij dezelve vooraf bij de andere Kamer geheel zou afgehandeld zijn. In verband met deze en dergelijke opmerkingen, waarvan men echter aan de Regering geen verwijt wilde gemaakt hebben, wees men ook op de gevaarlijke verwarring, waartoe deze miskenning van de billijke regten der Eerste Kamer telke reize aanleiding geven kan. Wanneer toch een of ander hoofdstuk der begrooting door die Kamer op het einde des jaars mogt worden afgestemd, dan is de Regering niet meer bij magte, zelfs door de voordragt van eene crediet-wet, te voorzien in de ongelegenheid, welke daaruit zou ontstaan. Eenige leden hebben daarom in overweging gegeven, of men niet langs administrativen weg tot de opheffing van deze telken jare terugkeerende moeijelijkheid de noodige maatregelen zoude kunnen nemen. Eene wijziging van den aanvang van het dienstjaar scheen daartoe het meest doeltreffend te kunnen zijn. Wanneer dit, hoe bezwaarlijk de zaak ook aan deze leden zich voordeed, met de helft van het grondwettig zitting-jaar der Staten-Generaal beginnen en dus van 1°. Mei des eenen tot ultimo April des anderen jaars loopen kon, dan zou er voor de beide takken der wetgevende magt voldoende ruimte van tijd tot het onderzoek en de behandeling der Staatsbegrooting overblijven: en dan zou *inderdaad* de verklaring kunnen gelden, welke de

Regering op het einde van 1850 aan deze Kamer gaf, dat » zoo dikwijls de zitting der Kamers op het tijdstip, bij de Grondwet bepaald, zal kunnen geopend worden, dit bezwaar niet zal bestaan."

B. Eveneens zijn door de overgroote meerderheid der leden op nieuw aangedrongen de bedenkingen, welke bij den aanvang van het Verslag over de Staatsbegrooting van het nog loopende dienstjaar werden geopperd tegen de » neiging tot vermeerdering van uitgaven, welke nu en dan, in meerdere of mindere mate, bij sommige departementen van algemeen bestuur wordt waargenomen." Men had daartegen thans te meer bezwaar, omdat die neiging, wel verre van bij deze begrooting verminderd, integendeel toegenomen scheen te zijn, en omdat, gelijk bij sommige deelen dezer begrooting zal worden aangewezen, er nog meerdere uitgaven zullen dienen te worden voorgedragen, waardoor deze nog zal worden verhoogd. Men had vooral ook met leedwezen de vermeerdering van onderscheiden bezoldigingen van ambtenaren opgemerkt, en kon zich niet voorstellen, hoe er ooit tot vermindering van lasten zal worden overgegaan, zoolang men schroomt met volharding en naar vaste beginselen vaarwel te zeggen aan deze noodlottige neiging tot het opvoeren der uitgaven van den Staat.

HOOFDSTUKKEN I en II.

Iste HOOFDSTUK.

Huis des Konings.

1. Ofschoon de Regering ook ditmaal weder met betrekking tot de beweerde wenschelijkheid en noodzakelijkheid eener wettelijke regeling van de zaak der Kroondomeinen hare geruststellende verzekering heeft herhaald, dat van het niet-bestaan eener wet op dat stuk tot nog toe geene bezwaren of moeijelijkheden zijn ondervonden, hebben nogtans onderscheidene leden op eene spoedige regeling dier belangrijke zaak aangedrongen.

IIde HOOFDSTUK.

Hooge Collegien van Staat en Kabinet des Konings.

IIde en IIIde AFDEELING.

2. Zeer vele leden hebben de wenschelijkheid betoogd eener spoedige reorganisatie van den Raad van State en van de Algemeene Rekenkamer. Wat den Raad van State betreft, wezen sommige leden op het gemis bij dat staatsligchaam aan eene behoorlijke vertegenwoordiging onzer koloniale belangen. Zij waren van oordeel dat ook eenige leden, toegerust met speciale kennis in dit opzigt, in den Raad zitting behoorden te hebben. Men vereenigde zich met ernst in den reeds zoo dikwijls geuiten wensch naar eene doeltreffende inrigting van dien Raad. Ten vorigen jare scheen de Regering het uitzigt geopend te hebben op eene spoedige verwezenlijking van dien wensch. Thans heeft de Regering aan de Tweede Kamer een meer ontwijkend antwoord gegeven, zoodat zij minder dan vroeger doordrongen schijnt te zijn van de noodzakelijkheid der wet, waarvan de daarstelling bij art. 71 der Grondwet wordt gevorderd. Dit, meende men, was een achteruitgang, die niet goed te keuren is. De bedoelde regeling moge hare eigenaardige bezwaren hebben, men meende met allen ernst en nadruk te mogen wijzen op de behoefte, dat het grondwettig voorschrift eindelijk in het leven worde geroepen.

3. Evenzeer kwam men terug op den meermalen geuiten wensch eener wettelijke regeling van 's Rijks comptabiliteit en van eene daarmede in verband staande wijziging der instructie van de Algemeene Rekenkamer. Men wilde gaarne toegeven, dat het den Minister van Finantien tot dusver aan den noodigen tijd ontbroken kan hebben om een gezet onderzoek deswege in te stellen. Deze overweging mag evenwel aan den eisch der Grondwet niet te kort doen, welke althans eene bepaalde verzekering noodig maakt, dat de Regering zich met dat werk onafgebroken bezig zal houden. Men stelt den hoogsten prijs op eene goede en geregelde contrôle der Staats-uitgaven, doch is van oordeel dat die op eene minder kostbare wijs dan thans het geval is zou kunnen plaats hebben.

VIde AFDEELING.

4. Op deze afdeeling hebben onderscheidene leden hunne opmerking doen gelden, die zij minder op dit onderdeel van het IIde Hoofdstuk dan op soortgelijke posten der geheele Staatsbegrooting toepasselijk wenschten te maken, — dat namelijk het toekennen van wachtgelden aan ambtenaren veel te dikwijls geschiedt, en vooral dat men de titularissen meermalen veel te lang in het genot dier wachtgelden laat. Dit schijnt een voor de schatkist nadeeligen invloed te moeten uitoefenen op de bepaling van het bedrag der pensioenen, vermits het tijdsverloop, gedurende hetwelk wachtgeld genoten wordt, bij de bepaling van het pensioen als diensttijd wordt medegerekend, ofschoon de Staat gedurende dien tijd geene diensten ontvangt. Deze leden achtten derhalve maatregelen noodig, door welke het genot van wachtgeld binnen engere grenzen wierd beperkt.

Deze bedenkingen aan de Regering medegedeeld zijnde, zoo is van dezelve daarop ontvangen eene Memorie van Beantwoording, welke als bijlage *A* bij dit Verslag aan de Kamer wordt overgelegd.

Aldus vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs, den 23sten December 1854.

MARTENS VAN SEVENHOVEN.
VAN BEECK VOLLENHOVEN.
VAN EIJSINGA.
VAN SASSE VAN YSSELT.

HOOFDSTUK III.

Departement van Buitenlandsche Zaken.

IIde AFDEELING.

5. Onderscheidene leden hebben hun leedwezen te kennen gegeven, dat de voorgedragen post voor tractementen en bezoldigingen van het personeel der gezantschappen is verminderd geworden. Zij meenden dat onze gezanten aan buitenlandsche hoven in den regel te karig bezoldigd worden, en daardoor jongelieden van goeden aanleg worden afgeschrikt zich voor de diplomatieke loopbaan voor te bereiden. Het maatschappelijk leven in de hoogere kringen is in de meeste hoofdsteden van Europa beduidend duurder geworden. Daarin ligt eene genoegzame reden om deze uitgaaf liever te vermeerderen dan te verminderen. Wordt de bezoldiging der gezantschappen onvoldoende, dan geraakt men van lieverlede bij de keuze van het personeel beperkt tot de zoogenaamde geld-aristocratie, hetgeen den roem van ons corps diplomatique in de achting van Europa niet schijnt te zullen doen rijzen.

Zeer vele leden hebben daarentegen aan het beginsel der tractements-verhooging van gezanten, bij dit hoofdstuk aangenomen, geenszins hunne goedkeuring gegeven. Zij achtten vooral ook de houding der Regering met betrekking tot dit punt afkeurenswaard. Indien zij de voorgedragen verhooging noodig keurde, dan zou zij die naar het oordeel dezer leden moeten handhaven, en daaromtrent in geen vergelijk moeten treden. Zij hadden dezen post liever lager dan hooger gesteld wenschen te zien. Men gaf gaarne toe dat er gezanten zijn, die van hunne bezoldiging niet op ruimen of prachtigen voet leven kunnen, maar dit is ook het geval met andere ambtenaren: terwijl de personen, die in diplomatieke betrekking werkzaam zijn, dit beter dan andere schijnen te kunnen dragen, daar zij in den regel niet onbemiddeld zijn. Het scheen daarom geraden, dat, wanneer men op de begrooting der uitgaven van het Rijk hooger tractementen voordraagt, men dan liever van onderen op beginne, om in den inderdaad benarden toestand van kleinere ambtenaren eenigzins te voorzien.

6. Verscheidene leden zijn deze reis teruggekomen op den in het verloopen jaar reeds uitgedrukten wensch, dat door de Regering bij het Engelsche gouvernement pogingen zouden worden aangewend, om ook in de Engelsche kolonien op Nederlandsche schepen van kracht te doen verklaren de in Engeland bestaande wettelijke bepalingen tot beteugeling der desertie van matrozen. De Regering heeft toen geantwoord, dat deze zaak een punt van rijp overleg uitmaakt. Deze leden verlangden te weten, of gemeld overleg reeds tot eenig resultaat geleid heeft; waarbij zij in bedenking gaven om, wanneer die bepalingen in de Engelsche kolonien niet tot onze schepen konden worden uitgebreid, de Regering dan zooveel in haar is zou trachten te bewerken, dat zulks althans in de Britsche havens kon geschieden. Men ondervindt toch steeds meer en meer, dat de desertie van matrozen op Nederlandsche schepen in de Engelsche havens zeer toeneemt, hetgeen te meer te betreuren is, dewijl sedert eenige jaren vele van onze schepen naar die havens worden uitgezonden om aldaar beladen te worden.

7. Eenige leden hebben verlangd te weten of er eenige grond is voor het vermoeden, dat ten vorigen jare een tractaat zou gesloten zijn met de Dominicaansche Republiek. Uit de omstandigheid dat zoodanig tractaat nog niet aan de Staten-Generaal is medegedeeld, zou dan, ingeval het bestaat, moeten worden afgeleid, dat het nog niet geratificeerd zou zijn geworden. In zoodanig geval zou men dan ook wenschen te vernemen, wat de oorzaak van dit oponthoud kan zijn. Aan de noodzakelijkheid van het spoedig aangaan eener overeenkomst met gemelde republiek werd niet getwijfeld, daar, zoolang dit niet heeft plaats gehad, onze handel meerdere inkomende regten moet betalen dan die van andere mogendheden, welke bereids zoodanige tractaten met die regering hebben gesloten. De wensch werd tevens in het algemeen geuit, dat het Departement van Buitenlandsche Zaken aan onze diplomatieke agenten met nadruk de noodzakelijkheid aanbevele, om aan onzen handel in het buitenland gelijke voorregten te doen toekennen, als wij ten gevolge onzer vrijgevige scheepvaartwetgeving thans bereid zijn aan andere natien te verzekeren. In

ZITTING VAN DEN 23STEN DECEMBER.

het bijzonder deed men daarbij de wenschelijkheid gelden, dat eene uitbreiding onzer diplomatieke betrekkingen met het Koningrijk Sardinie met ernst behartigd worde.

8. Men heeft ook met eenigen klem aan de Regering het groote belang der aansluiting van den Rhijnspoorweg aan het Duitsche spoorwegnet aanbevolen willen hebben. Moge door de Pruissische regering al niet gehandeld zijn in strijd met de letter van het ten dien einde gesloten tractaat, toch schijnt door het dralen van die mogendheid aan den geest en de strekking der overeenkomst geenszins gevolg te zijn gegeven. Men achtte dit te meer bedenkelijk, omdat aan het tractaat tot beteugeling van den smokkelhandel op de grenzen in der tijd door de Vertegenwoordiging haar zegel is gehecht in de veronderstelling, dat men van weêrszijden omstreeks denzelfden tijd met de bedoelde aaneensluiting gereed zoude zijn.

9. Het daarstellen van spoorwegen in de noordelijke gewesten des Rijks, in gemeenschap met Duitschland, schijnt tot dusver vertraagd te zijn geworden door het gemis eener overeenkomst met Hannover, ten opzigte van deze zoo belangrijke aangelegenheid. Men wenschte daarom ook dit punt aan de Regering ten zeerste aan te bevelen.

10. Op de wenschelijkheid eener finale afdoening der reeds zoo lang aanhangige finantiele quaestie met het Groot-Hertogdom Luxemburg is door verscheiden leden met ernst de aandacht der Regering gevestigd.

IVde AFDEELING.

11. Met terugblik op de aanmerking, die bij het IIde hoofdstuk omtrent het toekennen van waehtgelden is gemaakt, hebben eenige leden ook bepaaldelijk bij dit hoofdstuk hun gevoelen doen vernemen, dat het verleenen van wachtgeld hun afkeurenswaard schijnt te zijn, waar het vooruitzigt bestaat dat de titularis niet weder in dienst zal worden gesteld.

Deze bedenkingen aan de Regering medegedeeld zijnde, zoo is van dezelve daarop ontvangen eene Memorie van Beantwoording, welke als bijlage *B* bij dit Verslag aan de Kamer wordt overgelegd.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 23sten December 1854.

DE VILLERS DE PITÉ.
VAN BEECK VOLLENHOVEN.
VAN EIJSINGA.
VAN SASSE VAN YSSELT.

HOOFDSTUK IV.

Departement van Justitie.

12. Vrij algemeen is bij de behandeling van dit hoofdstuk op eene zoo wenschelijke bespoediging der indiening van de door de Grondwet voorgeschreven nieuwe regterlijke inrigting aangedrongen. Men vleide zich dat die vooral ook de strekking zal hebben, om de zoo hooge regtskosten en menigvuldige formaliteiten bij het voeren van burgerlijke regtsgedingen te doen verdwijnen, of althans te vereenvoudigen. Enkele leden waren van oordeel, dat het verkieslijker ware ons regtswezen trapsgewijze en partieel te verbeteren. Doch de meerderheid, in dit gevoelen niet deelende, wees op het 5de additionele artikel der Grondwet, waaruit blijkt dat de gewenschte herziening in haar geheel en dus gaaf behoort te worden voorgedragen. (Bij die gelegenheid gaf men den wensch te kennen, dat de Minister, op het voetspoor van hetgeen met het werk der meeste Staats-commissien in de jongst verloopen jaren heeft plaats gehad, ook het rapport der Commissie, benoemd bij Koninklijk besluit van 24 September 1853 (*Staatsblad n°.* 106), aan de Staten-Generaal zou mededeelen, of althans de redenen meer bepaald zou opgeven, waarom hij dit ondoenlijk acht.) Men heeft in eene afdeeling betreurd dat de Regering met dit werk nog niet verder gevorderd is, en toonde er veel prijs op te stellen, dat aan de gegeven belofte, om de ontwerpen van wet op de regterlijke inrigting en tot vermindering der kosten van burgerlijke regtsvordering *onmiddellijk* na de opening der volgende zitting aan te bieden, ook gevolg zal worden gegeven.

13. Zonder zich thans nader te willen verklaren omtrent de wenschelijkheid van het afschaffen en vervangen van al de zoo menigvuldige wetten van vreemden oorsprong, heeft men nogtans in eene afdeeling aangedrongen, dat de Regering zich moge beijveren om zooveel mogelijk die wetten, welke erkend zijn geheel doelloos en in onbruik te zijn geraakt, uit de rij onzer wetten te doen verdwijnen.

14. Ook werd in eene afdeeling de twijfel geopperd, of het wel goed te keuren is, dat bij het opmaken dezer begrooting de mogelijkheid van eenen steeds voortdurenden hoogen prijs der levensmiddelen niet genoegzaam in rekening is gebragt. Die begrooting moge reeds vroeger opgemaakt zijn, zij werd toch eerst in September aangeboden, en men kon toen reeds uit de duurte der levensmiddelen afleiden, dat de voorgestelde vergelijking falen zou. Nu is men derhalve voor suppletoire aanvragen te meer beducht.

IIde AFDEELING.

15. Het ongenoegzame der bezoldiging zoowel van de kantonregters, als van hunne griffiers en niet het minst van degenen, die met de waarneming van het openbaar ministerie bij de kantongeregten belast worden, heeft bij vele leden een punt van bezwaar uitgemaakt. Vooral nu door de uitbreiding der regtsmagt van de kantonregters die betrekkingen in omvang en werkzaamheid zijn toegenomen, achtte men het zeer wenschelijk, dat daarin, beter dan thans het geval is, worde voorzien.

16. *Art.* 10. In eene afdeeling is de aanmerking gemaakt, dat volgens den Uitgewerkten en Toelichtenden Staat het getal der geregtsdienaars over de verschillende gewesten zeer onevenredig is verdeeld. Het baarde verwondering dat de provincie Utrecht, wier omvang gering is en die door hare grenzen met het buitenland niet in aanraking komt, zulk een groot aantal geregtsdienaars noodig heeft, terwijl de noordelijke gewesten des Rijks, die voor het bewaken hunner grenzen een veel grooter personeel schijnen te behoeven, in dit opzigt inderdaad misdeeld zijn. Men voedde de hoop, dat de voorgedragen vermeerdering van het getal dezer beambten met een dertigtal tot het wegnemen van deze ongelijkheid zal leiden.

IIIde AFDEELING.

17. Vele leden zijn ook thans weder teruggekomen op de vroeger reeds meermalen geuite bezwaren wegens de kostbaarheid en het weinig doeltreffende der bestaande inrigting van het Hoog Militair Geregtshof. Men achtte eene herziening van de militaire regtspleging en strafwetgeving onontbeerlijk. Verscheidene leden konden de noodzakelijkheid van het voortdurend bestaan van dat geregtshof niet inzien, en achtten dit dubbel bedenkelijk, nu het gebleken is, dat de militaire regters ondergeschikt blijven aan den Minister van Oorlog, en dus niet die onafhankelijkheid schijnen te bezitten, welke tot het bekleeden eener hooge regterlijke waardigheid onmisbaar mag worden gerekend.

Vde AFDEELING.

18. Vele leden hebben hun verlangen te kennen gegeven, om van de Regering eenige inlichtingen te mogen ontvangen omtrent de inrigting van de rijks-politie en den omvang der attributen, die aan de hoofd-inspecteurs zijn opgedragen. Zeer vele leden achtten eene uitbreiding van de rijks-politie hoogst noodzakelijk: zij keurden allezins goed hetgeen daarvoor reeds gedaan is, bijv. het toekennen aan geregtsdienaars van de bevoegdheid om processen-verbaal op te maken. Men vereenigde zich vooral bijna eenparig in den wensch dat het vaste corps maréchaussée mogt worden uitgebreid, daar men zieh van de diensten dezer instelling veel meer nut meende te mogen voorstellen dan van die van het gewone wapen der cavalerie, hetwelk daartoe niet bestemd is.

VIde AFDEELING.

19 *Art.* 33. In ééne afdeeling heeft men met genoegen opgemerkt, dat de Regering gevolg heeft gegeven aan den in deze Kamer uitgedrukten wensch tot het opnemen in een afzonderlijk opvoedings-gesticht van die jeugdige misdadigers, welke volgens art. 66 van het Wetboek van Strafvordering zijn vrijgesproken, doch ten gevolge van regterlijk vonnis gedurende een bepaalden tijd in een verbeterhuis moeten worden bewaard en opgevoed. Nogtans deed bij die leden het uittrekken der kosten, voor dit artikel benoodigd, *pro memorie* de vrees ontstaan, dat aan het verwezenlijken van het geuite verlangen welligt niet zoo spoedig gevolg zal worden gegeven. Men nam dus de vrijheid het gewigt dezer zaak nogmaals aan de Regering op het hart te leggen.

VIIde AFDEELING.

20. Dat de kantonnale gevangenissen veel te wenschen overlaten, vooral na de uitbreiding der regtsmagt van de kantonregters, is door de Regering zelve niet ontkend. Dit gaf aanleiding aan eenige leden om de vraag voor te stellen, waarop zij gaarne eenig bepaald antwoord van de Regering zouden ontvangen, of, ten gevolge der uitbreiding van die regtsmagt, de kantonnale gevangenissen zelve geene meerdere uitbreiding zouden behooren te erlangen.

VIIIste AFDEELING.

21. De verhooging van het bedrag van deze afdeeling met circa f 5400 vond bij eenige leden afkeuring, en werd als blijk eener strekking ook van deze begrooting naar vermeerdering van uitgaven aangehaald. Men wees daarbij terug op het reeds geopperde bezwaar omtrent de wachtgelden, welke ook tot de opvoering van dezen post hebben aanleiding gegeven.

ARTIKEL 2 DER WET.

22. De opneming van het sub-artikel 23 onder de posten, welke door oversehrijving uit den post voor onvoorziene uitgaven kunnen worden aangevuld, is ten hoogste afgekeurd. Op die wijs, zeide men, is er geen hinderpaal, dat de geheime correspondentie-gelden ter dienste der politie in het algemeen niet tot een bedrag van f 30,000 zouden kunnen worden opgevoerd.

Deze bedenkingen aan de Regering medegedeeld zijnde, zoo is van dezelve daarop ontvangen eene Memorie van Beantwoording, welke als bijlage *C* bij dit Verslag aan de Kamer wordt overgelegd.

Aldus vastgesteld bij de Commissie van Rapporteurs, den 23sten December 1854.

MARTENS VAN SEVENHOVEN.
VAN BEECK VOLLENHOVEN.
VAN EIJSINGA.
VAN SASSE VAN YSSELT.

HOOFDSTUK V.

Departement van Binnenlandsche Zaken.

23. In eene afdeeling der Kamer heeft men met eenigen nadruk zijne verwondering te kennen gegeven dat, niettegenstaande vroeger meermalen ook van de zijde dezer Kamer herhaalden aandrang, de kosten van de academie te Delft wederom dit jaar niet op de Staatsbegrooting vermeld zijn. Men kon in het door de Regering vroeger medegedeelde gevoelen niet deelen, dat namelijk die kosten niet op de begrooting zouden behooren, aan de eene zijde omdat die kosten gedeeltelijk uit de koloniale fondsen worden gekweten, en ten andere, omdat die instelling voor een groot deel uit eigen inkomsten kan bestaan. Ditzelfde was toch ook het geval met de posterijen en andere instellingen, die op de Staatsbegrooting niet worden verzwegen. Daarenboven worden aan die academie ook de civile ingenieurs opgeleid wier werkkring tot het Departement van Binnenlandsche Zaken behoort, terwijl aan het hoofd van die inrigting een ambtenaar geplaatst is, wiens bezoldiging uit anderen hoofde op deze begrootingswet voorkomt. Men vond in die omstandigheden bij deze afdeeling genoegzame aanleiding om nogmaals ten sterkste aan te dringen op het uittrekken van dezen post van ontvangst en uitgaaf op de begrooting van den Staat.

24. In diezelfde afdeeling heeft men zich beklaagd over de onvolledigheid van deze begrootingswet, waarop men niet kon goedkeuren dat de gelden, volgens de Regering zelve benoodigd tot verder herstel of uitbreiding der landsgebouwen op het Binnenhof, mitsgaders tot het subsidie voor de Nederlandsche Rhijnspoorwegmaatschappij, niet zijn uitgetrokken. Wanneer men in aanmerking neemt hetgeen de Regering zelve verklaard heeft, zoo omtrent het dringend noodzakelijke van bijzondere voorzieningen in de eerstgemelde behoefte, als omtrent het motief door haar bij de Pruissische regering aangevoerd, dat onzerzijds althans de tot aansluiting van den Rhijnspoorweg aan den Duitschen spoorweg benoodigde werken reeds in den loop van het volgende jaar gereed kunnen zijn, dan kon men daaruit afleiden dat suppletoire begrootingen onvermijdelijk zullen zijn. Men begreep dus niet, waarom die posten niet reeds nu op deze begrooting voorkomen, te minder omdat daarin geenerlei bezwaar kan gelegen zijn, al is het dat daarover in den loop van het aanstaande dienstjaar niet wierd beschikt.

25. Eindelijk werd in diezelfde afdeeling nog de vraag te berde gebragt, of aan het Koninklijk besluit van 16 Augustus 1824 (*Staatsblad* n°. 45) wel behoorlijk executie wordt gegeven. Men vond aanleiding tot het doen dezer vraag in het onlangs gebeurde te *Arnhem*, alwaar het aanbrengen eener verandering aan de inrigting van een der kerkgebouwen eene ramp veroorzaakt heeft, waarvan de gevolgen voor het leven van vele ingezetenen hoogst gevaarlijk hadden kunnen zijn. Art. 2 van het aangehaalde besluit schijnt op het bedoelde geval geheel toepasselijk te zijn.

IIIde AFDEELING.

26. Zeer vele leden hebben met ernst hunne meening verklaard, dat het toch eindelijk tijd wordt, om ter voldoening aan den eisch van het VIIIste hoofdstuk der Grondwet tot eene herziening der wetten op de nationale militie en de schutterijen over te gaan. Met het oog op hetgeen thans in het buitenland plaats heeft, kwam het onverklaarbaar voor, dat bij de Departementen van Binnenlandsche Zaken en van Oorlog de noodzakelijkheid zoo weinig schijnt gewaardeerd te worden, om door eene bepaalde herziening van deze wetten mede te voorzien in de behoefte aan bevestiging en uitbreiding van onze verdedigingsmiddelen, die van de zijde van het Departement van Oorlog wordt aangedrongen. Sommige leden waren van oordeel, dat men welligt met eene partiele wijziging der wet op de militie voorloopig zeer wel zou kunnen volstaan. Zij zouden daaraan de voorkeur geven, omdat die maatregel hun zeer uitvoerbaar en meer vatbaar tot spoedige verwezenlijking voorkwam. Allen echter kwamen overeen in de verklaring, dat de bewuste zaak op den tegenwoordigen voet niet langer kan blijven bestaan.

IVde AFDEELING.

27. Men heeft ook weder met kracht de wenschelijkheid betoogd, dat er eindelijk eene bepaalde regeling van het gewigtig punt der medische politie zal worden voorgedragen. Ware het mogelijk, men zou gaarne eene toezegging van de Regering ontvangen aangaande het tijdstip, wanneer eene aanbieding van zoodanige voordragt zal kunnen geschieden. Verscheidene leden hebben deze wenschen, ook inzonderheid met het oog op het belang van den Nederlandschen veestapel, geuit. Men heeft gevraagd, welk gevolg de inenting van het vee bereids in de onderscheidene gewesten heeft opgeleverd.

28. In eene afdeeling heeft men verlangd dat aan de Regering eene uitnoodiging zou worden gerigt, om te zorgen dat het toezigt over de provinciale gestichten van krankzinnigen zoodanig worde geregeld, dat van de zijde der onderscheidene godsdienstige gezindheden geene gegronde klagten daartegen kunnen worden ingebragt.

VIde AFDEELING.

29. Het voortdurend gemis eener wet tot regeling van het algemeen en bijzonder bestuur van den waterstaat werd vrij algemeen betreurd. Men beklaagde zich dat dit gemis tot vele verschillen en groote verwarring aanleiding geeft, en drong te sterker aan op de aanbieding eener wet, waarvan de vaststelling ook door de Grondwet is voorgeschreven.

30. Op eene vraag, welke bij het verslag over de begrooting van het loopende jaar aan de Regering werd gedaan, met betrekking tot de geldleeningen tot bevaarbaarmaking van den Amstel, de Dreeht en de Aar voor groote schepen in de provincie Noordholland, werd door de Regering uitvoerig antwoord gegeven, en tevens medegedeeld, dat er sedert eenigen tijd een overleg met het bestuur van het heemraadschap was geopend, » ten einde meer afdoende maatregelen van voorziening te nemen en de onderneming van de hoogst drukkende geldleeningen te bevrijden." In eene afdeeling heeft men gewenscht te vernemen in hoever aan die onderhandeling gevolg is gegeven. Men achtte de voorwaarden dezer leeningen zóó bezwarend dat, wanneer het Rijk zedelijk verpligt mogt zijn deze onderneming te gemoet te komen, men dan aan eene gave aflossing der schuld de voorkeur zoude geven boven *doorloopende subsidien*, welke uitdrukking thans in den Toelichtenden Staat tot de artt. 80*a*, 87 en 89 voor het eerst wordt opgemerkt en die men niet vrij van bedenking achtte.

31. In het belang eener zoo wenschelijke aanmoediging der bedijkingen van buitengronden werd ook in eene afdeeling de vraag voorgesteld, of de Regering als stelsel heeft aangenomen, om de concessie tot zoodanige bedijkingen op aanvrage gaaf toe te staan, dan wel of zij daaraan bezwarende voorwaarden pleegt te heehten. Zoo ja, dan wenschte men te weten, welke in den regel die voorwaarden zijn.

32. Eenige leden hebben zeer aangedrongen op eene herziening van den maatstaf, volgens welken aan calamiteuse polders subsidien worden verleend. Men is van oordeel dat de bestaande maatstaf reeds alleen door de zoo belangrijke verandering der waarde van de gronden, in die polders gelegen, voor het Rijk hoogst bezwarend geworden is. Immers zou van het stijgen dier waarde het gevolg behooren te zijn, dat de bijdragen der eigenaren veel verhoogd en de rijks-subsidien aanzienlijk verminderd zullen moeten worden.

Men zou gaarne zien dat de Regering het omtrent dit punt aangevangen onderzoek met kracht doorzette.

33. Vrij algemeen werd bij de behandeling van art. 69 de wensch geuit, dat, daar de Regering voornemens schijnt te zijn tot eene bepaalde herstelling en uitbreiding der landsgebouwen op het Binnenhof eerlang over te gaan, het dan ook billijk is dat zij niet langer uitstelle aan de Eerste Kamer die locale inrigting te verschaffen, waaraan zij sedert lang eene dringende behoefte heeft. De vertrekken, thans bij de Kamer in gebruik, zijn meerendeels ongeschikt en onvoegzaam te achten. Hunne verwijdering van de groote vergaderzaal levert een bezwaar op, dat zich telke reize en vooral in den winter op de onaangenaamste wijze doet gevoelen. De Kamer mag er ook aanspraak op maken, dat het gebruik der zaal aan haar uitsluitend worde toegekend. Wanneer aan deze eischen, niet van weelde maar van behoefte, door de verwezenlijking van een meer algemeen plan van herstel en uitbreiding dezer gebouwen kan worden voldaan, dan zij de Regering er op bedacht om daarmede niet langer te waehten, maar ten spoedigste met die werken aan te vangen, daar zij niet langer

verantwoord schijnt te zijn met de localiteit, voor de leden der Eerste Kamer bestemd, in den tegenwoordigen gebrekkigen en geheel onvoldoenden toestand aldus te laten verblijven.

34. *Art.* 80. Verscheidene leden hebben gemeend de Regering ernstig te moeten waarschuwen tegen de uitbreiding, die in het verleenen van subsidien aan gemeenten en andere inrigtingen gedurende de laatste jaren wordt opgemerkt. Men bespeurt daarin eene kennelijke neiging tot gedurige verhooging, die niet goed te keuren is. Niet dat men aan den tegenwoordigen Minister daarvan thans een verwijt zou willen maken: het is blijkbaar dat hier slechts een reeds vroeger aangevangen en dus bestaande gang van zaken wordt voortgezet. Dit neemt evenwel niet weg, dat men daarop althans gedeeltelijk wel eenigzins had kunnen terugkomen. Men wenschte dan ook dat op het eenmaal ingeslagen spoor niet te ver zoude worden voortgegaan. Aan de bijzondere nijverheid kan in dit opzigt zeer veel worden overgelaten. Het is onmiskenbaar dat door het verleenen van subsidien veel locale naijver wordt opgewekt, daar men zeer wel gevoelt, dat daarbij ook niet zelden locale begunstiging plaats kan hebben. Het bedrag der speciale subsidien is wel verminderd, doch daaronder komen er voor, die *doorloopend* over eene reeks van jaren verstrekt worden. Dit stelsel vond bepaalde afkeuring. Men hield het er voor, dat aldus de begrooting fictief wordt gemaakt, wanneer niet telken jare, naar gelang van de bestaande behoefte, de uitgaven worden geraamd, maar op meerdere aanstaande begrootingen wordt geanticipeerd. Wil men aan groote openbare werken ondersteuning verleenen, dan behoort die onderstand niet uit den post der subsidien gekweten te worden, maar schijnen die werken zelve op de begrooting gebragt te moeten worden, met vermelding van het bedrag, 't welk daaraan van staatswege zal worden te koste gelegd.

35. *Art.* 82. Ook bij dit artikel is door de leden van ééne afdeeling de wensch geuit, dat de Regering alle pogingen zoude aanwenden om het daarstellen van spoorwegen in het noord-oostelijk gedeelte des Rijks met kracht te bevorderen.

VIIde AFDEELING.

36. Enkele leden in eene afdeeling hebben sterk aangedrongen op de aanbieding eener wet tot regeling van het hooger onderwijs.

37. *Art.* 97. In ééne afdeeling is men teruggekomen op het bezwaar, ook wel vroeger reeds aangevoerd, tegen de groote onevenredigheid die er bij het subsidieren van speciale inrigtingen van onderwijs in de verschillende provincien van het Rijk schijnt te bestaan. Men verlangde te vernemen welke maatstaf daarbij wordt in acht genomen; en of men dan eerst tot het toekennen van zoodanige hulp en aanmoediging overgaat, wanneer de gemeentebesturen ongezind worden bevonden om daartoe de noodige gelden te verstrekken.

VIIIste AFDEELING.

38. Ook de uitbreiding aan de zeer vele uitgaven onder deze afdeeling uitgetrokken heeft bij verschillende leden der Kamer geene goedkeuring verworven. Zij beklaagden zich dat de Regering in het verleenen van dergelijke bijdragen met te veel ruimte te werk gaat. Onder verschillende posten, die bij deze overweging door hen te hoog opgevoerd werden geoordeeld, wees men inzonderheid op de verhooging van het subsidie aan de Koninklijke Academie van Wetenschappen, die te meer werd afgekeurd, omdat, indien die inrigting zal beantwoorden aan hetgeen men daarvan schijnt te verwachten, er in het vervolg ook nog meer geld voor noodig zal zijn. Deze leden betreurden nogmaals de opheffing van het Koninklijk Instituut, maar konden er desniettemin geene goedkeuring aan geven, dat langs dezen weg die inrigting weder in het leven wordt teruggeroepen.

XIde AFDEELING.

39. Art. 142. Onderscheidene leden hebben het stelsel om de premien tot aanmoediging der onderscheidene visscherijen trapsgewijze te verminderen allezins toegejuicht, doch waren tevens van oordeel dat de uitoefening van dien tak van nijverheid te gelijk van alle belemmering moet worden vrijgemaakt. Zij herhaalden met aandrang het verlangen, vroeger uitgedrukt, dat de reglementaire wetten en besluiten op dit stuk weldra eene bepaalde herziening mogen ondergaan. Zoolang dit niet heeft plaats gehad, is het verminderen van premien een eenzijdige en halve maatregel, welke om die reden ook niet vrij van bedenking is. Immers zoolang de banden blijven bestaan, waardoor de vrije ontwikkeling dezer nijverheid wordt belemmerd, ontneemt men haar aldus den steun, welken zij in dien toestand schijnt te behoeven. Men onthoudt haar de noodige bescherming, en belet haar tevens zich op wenschelijke wijze uit te breiden. Het belangrijk rapport der Staatscommissie omtrent de visscherijen verdient allen lof: maar de daarbij voorgestelde vrijlating van den invoer van visch schijnt onaannemelijk, zoolang er op onze visscherijen nog banden blijven liggen, die hare vrije uitoefening beperken. Het ware meer regelmatig en doelmatig geweest, wanneer men begonnen was met de afschaffing van die beperkingen en dan eerst tot eene trapsgewijze vermindering van subsidien ware overgegaan.

40. *Art.* 146. In ééne afdeeling waren op het stuk der octrooijen de gevoelens verdeeld. Sommige leden hebben eene algeheele herziening der reglementaire bepalingen op de octrooijen zeer noodzakelijk geacht. Anderen wilden daarentegen niets weten van dit middel om kunst en volksvlijt aan te moedigen. Zij verlangden geene octrooijen hoegenaamd hier te lande en meenden dat het allezins in 't belang van onze nijverheid zoude zijn, wanneer deze zich naar het buitenland zou hebben te wenden, om voor bepaalde uitvindingen elders octrooijen te verkrijgen.

41. *Art.* 153. Daar men meende te weten dat buiten 's lands de ontginning van woeste gronden door vloeijing niet ongunstige resultaten heeft opgeleverd, wenschte men in eene afdeeling van de Regering eenige inlichtingen te bekomen omtrent de gevolgen, die door de toepassing van het middel van irrigatie bereids hier te lande verkregen zijn. Men meende evenwel in het midden te mogen laten, of deze aangelegenheid wel bepaalde aanmoediging verdient, dewijl zij kan aangemerkt worden als meer van locaal belang te zijn.

XIIde AFDEELING.

42. Men heeft ook in eene afdeeling met genoegen uit den Toelichtenden Staat omtrent de *telegraphie* gezien, dat de Regering voortgaat met het opnemen der voornaamste plaatsen van het Rijk in de telegraaphlijnen. Men achtte het wenschelijk dat zij aan die uitbreiding de hand zou blijven houden.

XIIIde AFDEELING.

43. Vele leden hebben met nadruk aangedrongen op eene spoedige indiening van de door de Regering reeds toegezegde voordragt tot verbetering der wet op de jagt en visscherij. Men vraagde bij die gelegenheid, of er niet eene resolutie van den Minister van Finantien (zoo men meende van 28 April 1853, nº. 28) bestaat, die de werking der bestaande wet verlamt, door het in ontvangnemen van krachtens dezelve verbeurd verklaarde jagthonden bij de kantoren van registratie te verbieden.

Deze bedenkingen aan de Regering medegedeeld zijnde, zoo is van dezelve daarop ontvangen eene Memorie van Beantwoording, welke als bijlage *D* bij dit Verslag aan de Kamer wordt overgelegd.

Aldus vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs, den 23sten December 1854.

PASPOORT VAN GRIJPSKERKE.
VAN BEECK VOLLENHOVEN.
VAN EIJSINGA.
VAN SASSE VAN YSSELT.

HOOFDSTUK VI.

Departement voor de Zaken der Hervormde Eeredienst enz.

44. Ofschoon de meeste leden der Kamer voor het tegenwoordige konden berusten in het behoud der beide Departementen voor de Zaken der Eerediensten onder het toezigt van afzonderlijke Ministers, hebben enkele leden daarbij te kennen gegeven, dat zij daardoor geenszins geacht wilden worden voor de toekomst hunne goedkeuring te verleenen aan deze administratien, en nog veel minder aan het behoud van afzonderlijke hoofden van die departementen.

Deze bedenkingen aan de Regering medegedeeld zijnde, zoo is van dezelve daarop ontvangen eene Memorie van Beantwoording, welke als bijlage *E* bij dit Verslag aan de Kamer wordt overgelegd.

Aldus vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs, den 23sten December 1854.

PASPOORT VAN GRIJPSKERKE.
VAN BEECK VOLLENHOVEN.
VAN EIJSINGA.
VAN AYLVA VAN PALLANDT.

HOOFDSTUK VII.

Departement voor de Zaken der Roomsch-katholijke Eeredienst.

45. Geene aanmerkingen zijn op dit hoofdstuk der Commissie ter mededeeling voorgekomen.

Aldus vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs, den 23sten December 1854.

PASPOORT VAN GRIJPSKERKE.
VAN BEECK VOLLENHOVEN.
VAN EIJSINGA.
VAN SASSE VAN YSSELT.

HOOFDSTUKKEN IX, L^a. *A* en *B* en X.

IXde HOOFDSTUK *A*.

Nationale Schuld.

46. De aanbieding van een wets-ontwerp strekkende tot inkoop en amortisatie van nationale schuld tijdens het onderzoek van deze begrootingswet in de afdeelingen der Kamer heeft op sommige leden eenen aangenamen indruk gemaakt, omdat zij zich bezwaard gevoelden door het langdurig onbenuttigd laten van aanzienlijke geldsommen die in de schatkist zijn blijven liggen. Zij waren van oordeel, dat het verkieslijker zoude geweest zijn wanneer de Regering reeds veel vroeger daartoe eene voordragt had ingediend.

Met veel genoegen is ook door enkele leden vernomen, dat de Regering zich voorstelt op het wets-ontwerp betreffende de vijfjarige verjaring der coupons van certificaten nationale schuld, eerlang terug te komen.

Iste AFDEELING.

47. Op art. 14 is in eene afdeeling de vraag aan de Regering gerigt, of de geconsigneerde gelden, waar van, volgens dit artikel, renten op deze begrootingswet uitgetrokken staan, op eene vruchtgevende wijze zijn geplaatst geworden, en zoo neen, of daartoe, opdat de schatkist geene schade lijde, niet een of ander middel te vinden zoude zijn.

IXde HOOFDSTUK *B*.

Departement van Financien.

IVde AFDEELING.

48. Onderscheidene leden hebben hun gevoelen uitgedrukt, dat deze afdeeling hun voorkomt alleszins voor bezuiniging en vereenvoudiging vatbaar te zijn. Als middel daartoe werd door sommige de ineensmelting en zamenvatting van de IIIde en IVde afdeeling aangeprezen. Huns inziens had de Regering reeds nu de gelegenheid, die zich voor het indienen dezer begrooting heeft aangeboden, zeer wel kunnen te baat nemen om eene geheele reorganisatie van de administratie der rentebetaling van de nationale schuld en van het Agentschap van het Ministerie van Financien te Amsterdam, door eene gepaste zamenvoeging dezer beide inrigtingen, in te voeren. Men wilde gaarne aan de Regering toegeven, dat er tusschen de administratie der grootboeken en die van de rentebetaling en van het agentschap geen eigenlijk verband bestaat: men achtte daarentegen dat de uitgaven, voor de beide laatstgenoemde administratien vereischt, in den grond één en dezelfde zaak betreffen en dus volkomen geschikt zijn om, uit het oogpunt van besparing, onder één directie te worden gebragt.

Vde AFDEELING.

49. *Art.* 16. Daar volgens de toelichting door de Regering aan dit artikel gegeven, omtrent de invordering der onvervreemdbare rente van Belgie, nadere schikkingen zullen moeten worden gemaakt, gaven eenige leden den wenseh te kennen, dat door de Regering alle pogingen zullen worden aangewend om op de eene of andere wijze te bewerken dat de daartoe benoodigde kosten zooveel mogelijk verminderd worden.

VIde AFDEELING.

50. Daar in de meeste provincien van het Rijk het gemis aan muntbiljetten van kleiner bedrag zich bij de circulatie zeer doet gevoelen, werd door eenige leden aan de Regering aanbevolen om door middel van de administratie der schatkist de circulatie daarvan te bevorderen en tevens ook te zorgen voor meerderen voorraad aan pasmunt, welke hier en daar niet zelden ontbreekt.

VIIde AFDEELING.

51. In eene afdeeling is de meening geuit, dat na de aanschrijving omtrent eigen aangifte van het geslagt, onlangs van het Departement van Financien uitgegaan, de post, volgens den Uitgewerkten en Toelichtenden Staat onder art. 23 *aaa* voor buitengewone belooning en schadeloosstelling aan commiesen voor het toezigt op dat middel uitgetrokken, geheel doelloos zal zijn. Men vertrouwde om die reden, dat de Regering daarvan òf geen, òf slechts een hoogst spaarzaam gebruik zal maken.

52. *Artt.* 32 en 33. In eene afdeeling is er twijfel geopperd, of er omtrent de vervolging in zake van belasting — waar het posten geldt, waarvan men vooraf door het getuigenis der betrokken autoriteiten kan onderrigt zijn, dat dezelve *oninbaar* zullen wezen — wel doeltreffende administrative voorschriften bestaan. Men meende dat in den regel de loop dier zaak deze is, dat het oordeel van ontvanger, controleur en burgemeester omtrent het al of niet afschrijfbare van zoodanige posten eerst plaats vindt *nadat* de kosten ter invordering reeds gemaakt zijn, die dan niet zelden het bedrag van het verschuldigde zelf overtreffen. Men vraagde of er op dit stuk geene regelen te stellen waren die zoodanige kosten zouden kunnen doen vermijden.

VIIIste AFDEELING.

53. Ter gelegenheid der behandeling van deze afdeeling is door eenige leden gevraagd, of er immer eenige verkoop van Kroondomeinen heeft plaats gehad, en zoo ja, welke aanleiding daartoe kan bestaan hebben, en op welke wijze de koopprijs weder belegd is geworden.

IXde AFDEELING.

54. Men heeft in eene afdeeling der Kamer bezwaren ingebragt tegen het klimmen der briefporten door middel van verdubbeling. Deze verhooging, meende men, geeft doorgaans aanleiding dat, om dezelve te ontgaan, partieuliere administratien van vervoer benuttigd worden, hetgeen ten nadeele der schatkist strekt. Men uitte daarom den wenseh, dat bij eene herziening der bepalingen op de brievenposterij het klimmende port lager gesteld zal worden, zoowel in het belang des Rijks als ten gerieve van het publiek. Eenige leden hebben afgekeurd, dat aan de directeuren der postkantoren vrijdom van port ook voor boekwerken is toegekend. Vermits het schijnt te blijken dat die vrijdom aanleiding geeft tot misbruiken, waardoor de boekhandel benadeeld wordt, zouden zij gaarne zien dat dezelve geheel wierd ingetrokken.

In eene andere afdeeling is het verlangen door eenige leden kenbaar gemaakt, dat, in navolging van hetgeen ook in andere Rijken plaats heeft, de Regering pogingen aanwende om het gebruik van postzegels meer algemeen te maken. Een daartoe geschikt middel zou welligt kunnen zijn, het bedrag der postzegels iets lager te stellen dan het bestaande port. Door een meer algemeen gebruik van postzegels zouden de kosten der administratie beduidend kunnen verminderd en de brievenposterij meer productief voor het Rijk gemaakt worden.

55. *Art.* 54. Tegen de onderstandgelden van postmeesters der paardenposterij, bij dit artikel uitgetrokken, zijn door enkele leden bezwaren aangevoerd. Zij achtten het Rijk onverpligt tot die uitgave, en keurden ook den vorm dezer voordragt af, van oordeel zijnde, dat tot het verstrekken van dien onderstand eene speciale wets-voordragt had behooren vooraf te gaan. De vrees dat het met deze uitgave niet afgedaan zal zijn, maar dat die post in meerder of minder bedrag op de begrooting van volgende jaren zal terugkeeren, deed hen tegen dit artikel te meer bedenking koesteren. Zij bevalen daarom de meeste spaarzaamheid aan ten aanzien van het gebruik dat van deze gelden zal worden gemaakt.

Xde AFDEELING.

56. In eene afdeeling heeft men het er voor gehouden dat, bij het sedert eenige jaren reeds gevolgde stelsel om domeinen te verkoopen, op de kosten van administratie der domeinen inderdaad zeer veel bezuiniging en vereenvoudiging mogelijk is.

57. Art. 56. (Op den toelichtenden staat lit. *a*.) Daar de Regering reeds eenige jaren geleden heeft verklaard, dat zij er op bedacht is hetgeen tot dusverre ten aanzien der betaling van de bezoldiging der bosehwaehters van gemeente-bossehen in *Limburg* van wege het bestuur der Domeinen, kraehtens verordeningen van Franschen oorsprong en het Koninklijk besluit van 27 Mei 1819, n°. 64, heeft plaats gehad, op te heffen, is door enkele leden, met het oog op de gemeentewet, gevraagd, of er van regeringswege nog wel boschwachters van gemeente-bosschen kunnen bestaan.

XDE HOOFDSTUK.

Departement van Oorlog.

58. Het onderzoek van deze begrootingswet in de afdeelingen der Kamer heeft aanleiding gegeven dat, vele eden met meer of minderen aandrang hunne bezwaren tegen het steeds klimmende eindeijfer van dit hoofdstuk hebben te kennen gegeven. Wel is dat eijfer thans niet hooger geraamd dan voor de begrooting van het nog loopende jaar, wanneer de latere verhooging derzelve daarbij in rekening wordt gebragt, maar die verhooging had, gelijk opzettelijk in den eonsiderans van de wet van 13 April jl. (*Saatsblad* n°. 29) vermeld staat, uit hoofde van buitengewone omstandigheden plaats. Wanneer het thans aangevraagde eijfer, dat volgens de meening van den Minister daartoe nog verhoogd behoort te worden, als normaal cijfer eener begrooting voor het Departement van Oorlog in tijd van vrede moet worden aangemerkt, kon men zijne bekommering deswege geenszins ontveinzen. De overigea leden, die van hunne meening deden blijken, konden zich met deze algemeene beschouwing niet vereenigen, omdat zij deels in eene hoogere aanvrage voor dit departement, met het oog op de omstandigheden waarin Europa verkeert, zeer wel konden be-

ZITTING VAN DEN 23STEN DECEMBER.

rusten, deels van oordeel waren dat er voor alsnog aan de vaststelling van een normaal cijfer der behoeften van Oorlog niet te denken valt en de omstandigheden ook niet weinig veranderd zijn sedert de som van f 10,400,000 door de Regering genoegzaam werd geoordeeld, waaruit vele andere leden juist een bezwaar tegen deze voordragt meenden te mogen afleiden.

59. Doch niet alle leden, tot de meerderheid behoorende, hebben hunne bezwaren tegen dit hoofdstuk met gelijken nadruk doen gelden. Er waren er ook onder hen niet weinigen die, hoezeer ongezind om de uitgetrokken cijfers als normale uitgaven goed te keuren, desniettemin thans daarin zouden kunnen berusten. Anderen daarentegen, op welke de voordragt eenen hoogst ongunstigen indruk heeft gemaakt, hebben dezelve ten sterkste bestreden zoowel uit het oogpunt eener normale begrooting, als van eene die op grond van buitengewone omstandigheden wordt voorgedragen. Als normale begrooting achtten deze leden haar veel te hoog gesteld, en te meer bedenkelijk, omdat zij volgens de verklaring der Regering als een overgang tot het normaal cijfer van 12 millioenen zou moeten worden beschouwd. Uit de overgelegde stukken blijkt dat dit laatste cijfer daartoe zelfs niet genoegzaam zoude zijn, en dat hetzelve uit dien hoofde steeds klimmende zal blijven. Immers indien bij het tegenwoordig eindbedrag van het hoofdstuk wordt bijgeteld hetgeen de miliciens zullen kosten wanneer die gedurende 12 maanden onder de wapens worden gehouden, gelijk mede hetgeen tot volmaking van het kader der artillerie en tot verhooging van den post voor de geneeskundige dienst, in verhouding tot voornoemde suppletie, mitsgaders tot completering van de officieren benoodigd zal zijn; om de organisatie overeenkomstig de besluiten aan de Staten-Generaal medegedeeld volledig te maken, dan komt men tot een bedrag dat het normaal cijfer van 12 millioen blijkbaar te boven gaat. Doch ook daarmede schijnt men alsdan niet toe te zullen komen: maar het cijfer zal nog klimmen, zelfs tot boven de 13 millioen, als eene zoo onmisbare regeling der schutterij tot stand zal komen. Tegen zoodanige steeds progressive verhooging vonden deze leden groot bezwaar. Zij wezen daarvan in deze wet overvloedig voorhanden kiemen aan. Reeds nu wordt het cijfer der tweede afdeeling met f 11,600 boven de werkelijke uitgaaf over 1853 verhoogd. Wanneer de miliciens gedurende 12 maanden in dienst wierden gelaten, zou de post van art. 9 voor de infanterie f 429,000 meer bedragen. Voor de zevende afdeeling wordt een bedrag van f 457,000 uitgetrokken, terwijl in 1853 voor die behoeften slechts eene som van f 397,537.54 is uitgegeven. De post voor art. 22 uitgetrokken bewijst tot welke aanzienlijke uitgaven het aanhouden van vestingen leidt. Toen Nederland met België vereenigd was, hebben in het jaar 1820 de kosten voor materieel der genie en al hetgeen kan geacht worden daartoe te behooren, op de éénjarige begrooting . . f 170,000
en op de tienjarige begrooting 388,000

dus te zamen niet meer dan . . . . . f 558,000
bedragen, waarvoor thans niet minder dan f 526,000 noodig is. Eene vergelijking met onderscheidene vroegere begrootingen, bijv. die van 1820 en van 1830, toen wij nog met België waren vereenigd, valt proportioneel zeer ten nadeele van deze begrooting uit. Het is waar, van 1830 tot 1840 is de verhooging van het cijfer voor Oorlog steeds klimmende geweest; maar het zal niet noodig zijn de finantiele bezwaren in herinnering te brengen, waartoe vooral ook dat systema toen aanleiding gaf, en waarvan de gevolgen zich nog zoo sterk doen gevoelen. Wanneer nu onze uitgaven tot herstel van de Marine ook eene belangrijke verhooging ondergaan, dan komen deze gezamenlijke uitgaven buiten alle verhouding met de finantiele vermogens der belastingschuldigen. Aan zoodanig stelsel konden deze leden hunne goedkeuring niet geven. Had de Regering eene gewone voordragt gedaan, gelijk aan die, welke toch door de voorgangers van den Minister genoegzaam werd geoordeeld, en had zij daarbij voor het aanstaande dienstjaar eene aanvrage gevoegd tot verhooging op grond van buitengewone omstandigheden, zij hadden daarin dan welligt berust. Maar als normaal kon de voordragt door hen in geenen deele worden aangemerkt: zij meenden integendeel tegen die opvatting op het ernstigst te moeten waarschuwen.

60. Ook bij de behandeling van dit wets-ontwerp is door vele leden de wensch naar eene zoo noodwendige herziening der wetten op de nationale militie en schutterijen, in verband met het systeem van 's Lands verdediging, met veel aandrang herhaald. Sommige leden gaven aan de Regering in overweging, om daarbij bepalingen voor te dragen, strekkende tot het brengen der remplacering ten laste van den Staat tegen een vasten uitkoop van de daarbij belang hebbende.

IVde AFDEELING.

61. Door enkele leden is het denkbeeld geopperd, of de aanbestedingen van paarden, die van de zijde der administratie plaats hebben, niet welligt betere resultaten zouden opleveren wanneer die paarden eerst binnen drie of vier jaren zouden behoeven te worden geleverd. Indien toch door het inslaan van dien weg talrijker mededinging kan verwacht en beter paarden geleverd worden, dan scheen hun dit denkbeeld wel eenige overweging waardig te zijn.

Vde AFDEELING.

62. Verschillende leden hebben ten hoogste afgekeurd, dat weder van deze begrooting is afgetrokken eene som van f 1500 voor tractement van een lector in de Oostersche talen, 't welk jaarlijks uit de koloniale fondsen betaald wordt, (zie art. 14 *a* in den Toelichtenden Staat). Zij noemden dit stelsel ongrondwettig, daar op die wijze de uitgaven aan de beoordeeling der Staten-Generaal worden onthouden. Daarom had, wanneer die som voortdurend uit koloniale fondsen wordt betaald, dezelve dan op het XIde hoofdstuk uitgetrokken moeten wezen.

IXde AFDEELING.

63. Eenige leden hebben gevraagd waarin de *vergoeding voor geleden schade*, in de omschrijving van art. 19 voorkomende, moet geacht worden te bestaan.

Xde AFDEELING.

64. Ter gelegenheid der behandeling van art. 20 is door eenige leden de aandacht gevestigd op den rijken voorraad aan materialen die in 's Rijks magazijnen van Oorlog voorhanden is, en op den ongunstigen toestand waarin zich tegenwoordig het materieel der Marine schijnt te bevinden. Zij hebben gevraagd, of van de massa's hout, waarvan het Departement van Oorlog eene hoogst aanzienlijke waarde in bezit heeft, geen gepast gebruik te maken ware voor de constructie ten behoeve van het Departement van Marine. Ook wenschten zij te weten, of die belangrijke voorraad wel behoorlijk tegen brandschade verzekerd is geworden.

XIVde AFDEELING.

65. Eenige leden hebben ook de vraag gedaan, waarom de officieren, die volgens den staat n°. 69 *a*, het non-activiteits-tractement genieten, niet op pensioen worden gesteld, als er vooruitzigt bestaat dat zij niet weder in dienst zullen treden. In het ten aanzien van verscheiden dier officieren aangehaalde art. 38 der wet van 28 Augustus 1851 (*Staatsblad* n°. 128) ligt, dacht men, een motief te meer om de titularissen te pensioneren. Men vindt ook bij een der op dien staat genoemde officieren fourrage voor *twee* paarden ad f 438 vermeld, en kon zich niet voorstellen, hoe dit met *non-activiteit* overeen te brengen zij.

XVde AFDEELING.

66. In de Memorie van Beantwoording op het verslag der Tweede Kamer geeft de Regering om de verhooging van het cijfer der onvoorziene uitgaven met het aanzienlijk bedrag van f 40,000 te verklaren deze reden op, dat gemelde som, het verschil uitmakende tusschen hetgeen voor art. 22 *a* en *b* is geraamd en hetgeen daarvoor slechts is aangevraagd geworden, bij de onvoorziene uitgaven is gevoegd om ze voor andere onderwerpen te kunnen besteden, wanneer ze voor de dienst der genie gemist kan worden, terwijl die som toch op de XIde afdeeling zou kunnen worden overgeschreven, indien deze daaraan behoefte had.

Eenige leden hebben zich tegen dat beginsel als hoogst bedenkelijk ten sterkste verzet. Zij merkten dit aan als eene niet vormelijke maar zakelijke weder-invoering van het zoo te regt afgekeurde en verlaten stelsel van af- en overschrijving van den eenen post op den anderen. Wordt dit beginsel aangenomen en gehuldigd, dan schijnt er geen reden te bestaan waarom niet op gelijken voet de aanvraag ook voor andere posten beneden de raming gesteld, en het verschil op deze afdeeling overgebragt zijnde, het montant der aldus te zamen gebragte saldo's als post van onvoorziene uitgaaf, naar gelang der behoefte, op een of meerdere der bij dit hoofdstuk vrij menigvuldige artikelen overgeschreven, en aldus tot op den laatsten cent uitgeput zou worden.

Deze bedenkingen aan de Regering medegedeeld zijnde, zoo zijn daarop van dezelve ontvangen twee Memorien van Beantwoording, welke als bijlagen *F* en *G* bij dit Verslag aan de Kamer worden overgelegd.

Aldus vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs den 23sten December 1854.

BLANKENHEIJM.
VAN BEECK VOLLENHOVEN.
VAN EIJSINGA.
VAN SASSE VAN YSSELT.

HOOFDSTUKKEN XI en XII.

XIde HOOFDSTUK.

Departement van Kolonien.

67. Verscheidene leden hebben met eenigen aandrang gewenscht dat aan de Regering de vraag zou worden gerigt, hoever zij thans bepaaldelijk gevorderd is met het zoolang vertraagde werk der toebereiding eener voordragt tot regeling der wijze van beheer en verantwoording der koloniale geldmiddelen. Men gaf de hoop te kennen, ook wegens de onlangs gedane toezegging, dat de indiening dier wet nu weldra mag worden verwacht, en achtte die te meer wenschelijk, opdat de alsnog bestaande onregelmatigheid ten aanzien van uitgaven hier te lande gedaan, die uit de koloniale middelen worden gekweten, alsdan voor goed zou kunnen worden opgeheven. Eenige leden hebben ook daarom eene spoedige aanbieding van de bedoelde wet verlangd, omdat zij het niet regelmatig achtten, dat voortdurend uit de Oost-Indische middelen aan andere kolonien subsidien worden verstrekt zonder eenige medewerking der Vertegenwoordiging.

68. Er waren ook eenige leden, die op eene spoedige aanbieding der wet tot vaststelling van het West-Indische regeringsreglement hebben aangedrongen.

XIIde HOOFDSTUK.

Onvoorziene uitgaven.

Hierop zijn geene aanmerkingen voorgekomen.

Deze bedenkingen aan de Regering medegedeeld zijnde, zoo is daarop van dezelve ontvangen eene Memorie van Beantwoording, welke als bijlagen *H* bij dit Verslag aan de Kamer wordt overgelegd.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 23sten December 1854.

SASSEN.
VAN BEECK VOLLENHOVEN.
VAN EIJSINGA.
VAN SASSE VAN YSSELT.

BIJLAGEN A — H *behoorende bij het Verslag der onderscheidene Commissien van Rapporteurs omtrent de begrooting van Staatsuitgaven voor* 1855, *en bevattende de onderscheidene Memorien van Beantwoording der Regering op dat Verslag.*

BIJLAGE A.

ALGEMEEN OVERZIGT.

A. De Regering heeft van hare zijde gedaan wat zij kon, om den voor de overwegingen der Staatsbegrooting door de Staten-Generaal beschikbaren tijd zoo ruim mogelijk te maken. Reeds vóór de indiening der begrooting heeft zij zorg gedragen dat met het drukken der stukken een aanvang kon worden gemaakt.

De Regering, met genoegen gezien hebbende dat men haar geen verwijt wilde maken van hetgeen omtrent dit punt in de afdeelingen der Eerste Kamer is opgemerkt, herhaalt gaarne de verzekering van te zullen voortgaan het mogelijke te doen ten einde de Tweede Kamer in staat te stellen zich zoodra mogelijk met het onderzoek der Staatsbegrooting te kunnen bezig houden.

In den door enkele leden voorgestelden maatregel ziet de Regering evenwel onoverkomelijke bezwaren. Ware een dergelijke maatregel eenvoudig langs den administrativen weg tot stand te brengen, de Regering zou gaarne hare beste pogingen daartoe in het werk stellen. Dit is evenwel het geval niet. Vele wettelijke bepalingen en instructien betreffende de comptabiliteit, van welke het voldoende zal zijn de Instructie der Algemeene Rekenkamer en de wet van 8 November 1815 (*Staatsblad* nº. 51) te noemen, staan met een van 1°. Januarij tot ultimo December loopend dienstjaar in onafscheidelijk verband, of hebben het tot grondslag. Niet alleen zouden dus alle zoodanige bepalingen bij de wet moeten worden veranderd, maar zelfs, al kon dit ook zonder gegronde vrees voor verwarring gedurende een aan te nemen tijdperk van overgang worden tot stand gebragt, dan zoude het onmiddellijk gevolg zijn dat het bijna ondoenlijk werd de begrooting op hetzelfde tijpstip als thans aan te bieden, waardoor de voldoening aan het voorschrift van art. 120 der Grondwet bijna eene onmogelijkheid zoude worden.

De Regering meent zich dan ook te mogen vleijen, dat wanneer al wat met de uitvoering van dit denkbeeld in verband staat, breedvoerig wierd uiteengezet, de geachte leden, welke dit denkbeeld in overweging hebben gegeven, overtuigd zouden worden van de overgroote bezwaren daaraan verbonden.

B. De Regering kan geenszins toegeven dat deze begrooting de blijken zouden dragen van eene neiging tot vermeerdering van uitgaven. Het eindcijfer moge hooger zijn dan dat der vorige, men gelooft niet dat daaruit met juistheid die gevolgtrekking kan worden gemaakt. De Regering heeft geene andere uitgaven op de begrooting gebragt dan die naar hare overtuiging voor den goeden en geregelden gang van de dienst nuttig en noodzakelijk zijn, en geene weggelaten, waarvan men nu reeds met zekerheid zoude kunnen aanwijzen, dat zij gedurende het volgende dienstjaar zoude moeten worden gedaan.

De verhooging van bezoldiging van ambtenaren, welke op deze begrooting voorkomt, bepaalt zich inderdaad tot zeer weinigen. Alleen dan wanneer de billijkheid en de belangen van 's lands dienst dit vorderen, is de Regering tot eene verhooging overgegaan.

Wanneer men dan ook het totale cijfer der in de geheele begrooting voorkomende tractements-verhoogingen nagaat, dan zal dit zeer gering bevonden worden en althans in geenen deele de vrees wettigen als zoude daardoor eene vermindering van lasten worden belemmerd.

Iste HOOFDSTUK.

Huis des Konings.

1. Met het oog op de vele onderwerpen welke nog regeling behoeven, komt het der Regering voor, dat, terwijl het niet-bestaan eener wet op de Kroondomeinen tot nog toe tot geene overwegende bezwaren of moeijelijkheden heeft aanleiding gegeven, eene spoedige regeling dezer zaak, welke voor verschillende beschouwingen vatbaar is, niet zoo dringend wordt gevorderd.

De Regering blijft niettemin hare aandacht op deze belangrijke zaak gevestigd houden.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Hooge Collegien van Staat en Kabinet des Konings.

IIde EN IIIde AFDEELING.

2. Ofschoon de Regering in hare antwoorden aan de Tweede Kamer verklaarde, dat zij geene bepaalde toezegging durfde geven betreffende het tijdstip, waarop de bij art. 71 der Grondwet bedoelde wet zal kunnen worden aangeboden, kan zij geenszins de juistheid der daaruit gemaakte gevolgtrekking erkennen. Integendeel verklaart zij gaarne ook thans, niet minder dan vroeger, van de noodzakelijkheid dier wettelijke voorziening doordrongen te zijn.

Evenwel meent de Regering al dadelijk te moeten opmerken, dat hoezeer eene uitbreiding van den Raad van State, als waarop in het Verslag wordt gewezen, allezins overweging verdient, deze niet dan met eene aanzienlijke vermeerdering van kosten zal kunnen worden verkregen.

3. De Regering zal eveneens haren arbeid voortzetten, ten einde de noodige voorstellen tot nadere wettelijke regeling van 's Rijks comptabiliteit in gereedheid te brengen. Of echter eene nieuwe wetgeving op dat onderwerp tot eene belangrijke vermindering van uitgaven zal leiden, schijnt te mogen worden betwijfeld.

VIde AFDEELING.

4. De gegrondheid der door onderscheidene leden gemaakte aanmerking kan niet worden toegegeven. Wachtgeld wordt alleen toegekend aan de zoodanige ambtenaren, die ten gevolge van maatregelen van bestuur tot bezuiniging van staats-uitgaven buiten betrekking geraken. Zijn zoodanige ambtenaren nog voor de dienst geschikt, dan wordt geene gelegenheid voorbijgegaan om hen in eene openvallende betrekking weder te plaatsen, terwijl aan hen, die den ouderdom van 40 jaren niet hebben bereikt, slechts gedurende vijf jaren een wachtgeld wordt toegekend.

Tegen een te langdurig genot van wachtgeld wordt alzoo zooveel mogelijk gewaakt.

's Gravenhage, den 23sten December 1854.

De Minister van Finantien,
VROLIK.

BIJLAGE B.

IIIde HOOFDSTUK.

Departement van Buitenlandsche Zaken.

IIde AFDEELING.

5. Dat de leden van de Eerste Kamer der Staten-Generaal

omtrent de hoegrootheid der bezoldiging, welke aan onze diplomatieke agenten behoort toegelegd te worden, van meening verschillen, blijkt ook uit het tegenwoordig Verslag. Terwijl onderscheidene leden het, met de Regering, betreuren, dat de gevraagde verhooging voor de kosten der buitenlandsche zendingen slechts gedeeltelijk door de Tweede Kamer der Staten-Generaal is bewilligd geworden, hebben zeer vele andere leden zich verklaard tegen het beginsel van tractements-verhooging van de gezantschappen, en wat meer is, hunne afkeuring te kennen gegeven over de houding der Regering ten opzigte der door de Tweede Kamer gebragte vermindering in de als benoodigde opgegeven som voor deze kosten.

Die afkeuring doet der Regering leed. Zij komt haar voor niet gegrond te zijn. Het verkregen resultaat toch heeft het gemeen overleg bevorderd, en de Regering in staat gesteld om de meest belangrijke der door haar beoogde en billijke verhoogingen van tractementen tot stand te brengen.

6. Met betrekking tot de zaak der desertie van schepelingen van Nederlandsche koopvaardijschepen in de Engelsehe kolonien, ziet de Regering, in het antwoord van het koloniaal bestuur van Australie op haar voorstel tot regeling dezer aangelegenheid in die bezittingen, de oplossing der bestaande moeijelijkheden te gemoet.

Wat aangaat den wenk aan de Regering door de Kamer gegeven om, wanneer de in Groot-Brittannie bestaande wettelijke bepalingen tot beteugeling der hierbedoelde desertie » in de Engelsche kolonien niet tot onze schepen konden worden uitgebreid, te trachten te bewerken dat zulks althans *in de Britsche havens* kon geschieden", is het der Regering aangenaam aan de Kamer te kunnen mededeelen, dat dit doel door haar reeds in den aanvang dezes jaars is bereikt geworden, door de toepasselijk-verklaring der » Foreign Deserters act" van 1852 op de zeelieden, die Nederlandsche koopvaardij-bodems zonder verlof verlaten, bij een » Order in council" dd. 9 Maart 1854. De inhoud en strekking van dien maatregel van algemeen bes uur is dan ook, door herhaalde plaatsing in de *Nederlandsche Staats-courant*, destijds ter algemeene bekendheid gebragt.

7. Door den Gouverneur- van Curaçao en onderhoorigheden is werkelijk den 30sten November 1853 een traetaat van vriendsehap, handel en scheepvaart met de Dominieaansche Republiek, behoudens ratificatie der Regering, geteekend geworden. Daar dit stuk echter niet geheel voldeed aan hetgeen dezerzijds gewenscht werd, zoo is het teruggezonden met de noodige voorschriften ter aanvulling van het ontbrekende of verbetering van het onvoldoende. Hieromtrent wordt thans nog onderhandeld, zoo dat er dusverre geene aanleiding bestaan heeft tot mededeeling aan de Staten-Generaal, veel min tot ratificatie.

Wat de toekenning betreft aan den Nederlandschen handel in het buitenland van gelijke voorregten, als Nederland, ten gevolge zijner vrijgevige scheepvaartwetgeving, aan andere natien bereid is te verzekeren, verheugt de Regering zich dusverre niet zonder vrucht werkzaam geweest te zijn. Zij laat voortdurend door hare agenten in den vreemde, waar zulks nog noodig is, zooveel mogelijk eene gelijke uitkomst voorbereiden. Behalve met de Dominieaansche Republiek zijn of worden er nog soortgelijke onderhandelingen aangevangen met de Staten van Guatemala en Uraguay.

8. Het is overbodig te herhalen hoe zeer de Nederlandsche Regering overtuigd is van het groote belang der aansluiting van den Rhijn-spoorweg aan het Duitsche spoorwegnet. Zij heeft het dan ook niet aan den noodigen en herhaalden aandrang bij het hof van Berlijn laten ontbreken om de gelijktijdige oplevering van het werk op het tijdstip, in het tractaat vermeld, te doen plaats hebben. De uitslag dier pogingen is bekend. Ofschoon de ratificatien der overeenkomsten wegens de aansluiting der spoorwegen en ter wering van den sluikhandel gelijktijdig zijn uitgewisseld, en tijdens de beraadslagingen over de goedkeuring dier stukken deze wederkeerig op elkander invloed kunnen hebben uitgeoefend, zoo bestaat er echter geen zoodanig verband, dat dezelve, uit een legaal oogpunt, als een geheel kunnen beschouwd worden.

9. De Regering is evenzeer als de leden in de afdeeling der Eerste Kamer, van welke die aanbeveling afkomstig is, doordrongen van het gewigt der zaak. Bij herhaling is daarop bij de Regering van Hannover gewerkt. Deze pogingen, tot nu toe met geen goed gevolg bekroond, worden met ijver voortgezet.

10. Door de Regering wordt niets verzuimd wat eenigzins bevorderlijk zijn kan aan de eindafdoening van ons geldelijk geschil met Luxemburg. Gelijk reeds elders is te kennen gegeven, hebben de daartoe betrekkelijk onderhandelingen in den laatsten tijd eene aanmerkelijke schrede voorwaarts gedaan.

IVde AFDEELING.

11. Wachtgeld wordt verleend aan ambtenaren die, ten gevolge van maatregelen van bestuur, buiten betrekking geraken. Dit geschiedt nogtans niet met het voornemen om zoodanige ambtenaren niet wederom op nieuw te plaatsen zoo de gelegenheid zich daartoe aanbiedt. En dat op die herplaatsingen ook bij het Departement van Buitenlandsche Zaken het oog wordt gehouden, daarvan kan men zich overtuigen door vergelijking der nominative staten, welke jaarlijks bij de begrootings-ontwerpen worden overgelegd. Verder moet men doen opmerken dat er onder die ambtenaren, wier namen men jaarlijks terugvindt, zich eenigen bevinden, die, in het belang van de schatkist, niet ontslagen worden, dewijl zij dan aanspraak zouden kunnen maken op een pensioen, het bedrag te boven gaande van het tegenwoordig wachtgeld.

De Minister van Buitenlandsche Zaken,
VAN HALL.

BIJLAGE C.

IVde HOOFDSTUK.

Departement van Justitie.

12. De Regering acht zich niet alleen verpligt om aan het 5de additionele artikel der Grondwet te voldoen en eene wet op de regterlijke inrigting tijdig ter behandeling in de volgende zitting der Staten-Generaal voor te dragen, maar de last daartoe is den ondergeteekende uitdrukkelijk door den Koning opgedragen, en hij heeft dien aanvaard, terwijl te gelijker tijd voorzieningen zullen worden voorgedragen, om aan de gegronde klagten omtrent de kostbaarheid der burgerlijke regtsgedingen te gemoet te komen.

Aan het openbaar maken van het werk der Staats-commissie zijn naar het oordeel der Regering, immers voor het oogenblik, groote bezwaren verbonden. Het eerste doel der instelling dier commissie was toch, om, in overleg met den Minister van Justitie, de grondslagen eener organisatie vast te stellen. Dit geheel overleg was uit zijnen aard confidentieel; daarover is van vele en ongelijksoortige denkbeelden gewisseld, waarvan de openbaarmaking niet tot oplossing, maar tot nog meer uiteenloopende denkbeelden zoude leiden. Die wisseling van gevoelens heeft dan ook niet plaats gehad met het oog op eene eventuele openbaarmaking en het is gebleken uit de discussien in de Tweede Kamer, dat de leden der Commissie daarop niet hebben gerekend. In dezen stand der zaak kan de Regering aan den uitgedrukten wensch niet voldoen.

13. Bereids zijn, naar mate de inwendige inrigtingen van het Staatsbestuur nadere regeling ontvangen, vele wetten van vreemden oorsprong afgeschaft. Op gelijke wijze zal het getal dier wetten van lieverlede kleiner worden. Dit schijnt de eenige goede weg, om niet met het doellooze en in onbruik geraakte tevens bepalingen af te schaffen, welke ten minste voor alsnog behouden moeten blijven.

14. Om in eene voorgedragene begrooting eene wijziging te brengen, vóór dat men weet op welken grondslag men bouwt, kan moeijelijk van de Regering worden verlangd.

Eerst in de laatste dagen, na de behandeling der zaak in de Tweede Kamer, zijn eenige aannemingen bekend geworden; maar nog op dit oogenblik is het niet te bepalen welke verhooging noodig zal zijn en zulks te meer niet, daar de duurte der levensmiddelen ook ongunstig op de bevolking der gevangenissen werkt. Er is geene meer onzekere raming dan die voor het onderhoud der gevangenen; doch welke daarvan ook de uitkomst moge zijn, het zal geene stoornis te weeg brengen in de goed geregelde finantien van den Staat.

IIde AFDEELING.

15. De Regering gevoelt al het gewigt van deze aanmerking, maar zij heeft gemeend, dat zij niet thans maar bij de voordragt der regterlijke inrigting een punt van overweging moet uitmaken. In den provisionelen toestand, waarin men verkeert, konden geene afdoende maatregelen ten dezen aanzien worden voorgedragen.

16. Reeds op dit oogenblik is de eerste voorbereidende stap gedaan om van de eventuele vermeerdering van geregtsdienaren gebruik te maken, ten einde, naar mate van de behoefte, in de dienst te voorzien en onevenredigheden weg te nemen.

IIIde AFDEELING.

17. Over eene afzonderlijke militaire regtsbedeeling is vroeger en later veel gewist; men is steeds geëindigd met er de noodzakelijkheid van in te zien. De Regering kan niet deelen in het ongunstig oordeel, hetwelk sommigen over die regtsbedeeling hier te lande uitspreken, en zij kan bovenal niet inzien, hoe de leden van het Hoog Militair Geregtshof, voor hun leven aangesteld, hunne onafhankelijkheid zouden verliezen, omdat zij, voor zoover zij militairen zijn, tot dien stand blijven behooren. Zeker acht de Regering het oogenblik nog niet gekomen om ook aan deze zaak nu reeds de hand te slaan.

18. Het ligt in de bedoeling der Regering, de inrigting der politie nader aan te wijzen en algemeen bekend te maken. Tot nog toe geldt daaromtrent het besluit van 17 December 1851, met de wijzigingen die het heeft ondergaan. Hare denkbeelden

daaromtrent zijn breedvoerig uiteengezet in de beantwoording van het Verslag der Tweede Kamer: zij meent zich daaraan te kunnen gedragen. De inspecteurs van rijks-politie staan regtstreeks onder de bevelen van den Minister van Justitie: door hen krijgt hij voldoende kennis van den toestand der gemeentelijke politie, welke aan de rijks-politie is dienstbaar gemaakt; hij kan hen stellen ter beschikking van de fungerende directeuren van rijks-politie in de provincien, of hen namens hem doen handelen, al naar mate de omstandigheden zulks vorderen. Het bestaan van deze ambtenaren was eene bij den ondergeteekende dagelijks gevoelde behoefte. Zij voldoen er uitnemend aan.

De uitbreiding der maréchaussée is moeijelijk in een land, waar het wapen der cavalerie zeer beperkt is. Reeds thans houdt men de bestaande maréchaussée met moeite genoegzaam voltallig. Het is daarbij eene kostbare instelling, vooral indien men ze dikwijls verplaatst, hetgeen toch noodig is. Men kan door den tijd zien wat hieraan te doen is: voor het oogenblik komt het er vooral op aan, om te verbeteren wat is, om daarin zamenhang en eenheid te bevorderen; eerst dan, wanneer dit is geschied, zal men kunnen beoordeelen, waaraan nog behoefte kan zijn.

VIde AFDEELING.

19. Het afzonderlijk gesticht voor jeugdige misdadigers is niet uit het oog verloren. De bestekken zijn opgemaakt, de aanneming heeft plaats gehad en is goedgekeurd, de verbouwing en inrigting zal in den loop van 1855 plaats hebben, doch in den loop van dat jaar zal het gesticht, zoo als het uit den aard der zaak volgt, nog niet kunnen worden betrokken. Van daar dat de kosten, in art. 33 aangewezen, voor 1855 slechts voor memorie zijn uitgetrokken.

VIIde AFDEELING.

20. De vraag, hier gedaan, moet met onderscheiding worden beantwoord; daar waar de kantonnale gevangenis ver verwijderd is van eenig huis van arrest, is het zeker wenschelijk dat deze zóó zij ingerigt, dat ten minste zij, die voor weinige dagen zijn veroordeeld, daarin kunnen worden opgesloten; maar waar een huis van arrest meer nabij is of het transport daarheen gemakkelijk is, behoeft men geene uitbreiding.

Geene preventive gevangenneming heeft er plaats in de gevallen, waarover de kantonregter geroepen is te oordeelen.

VIIIste AFDEELING.

21. De vermeerdering van pensioenen is een uitvloeisel der wet. Het verleenen van wachtgelden is het natuurlijk gevolg van elke reorganisatie, terwijl eene reorganisatie noodig is, indien men ontwaart dat de loop der administratie niet voldoende is verzekerd, en personen, ofschoon niet voor alle dienst ongeschikt, niet dan gebrekkig in de hun opgedragen werkzaamheden kunnen voorzien.

ARTIKEL 2 DER WET.

22. Deze bepaling vindt men ook in vorige begrootingen. Er kunnen omstandigheden zich voordoen, dat zelfs f 30,000 niet te veel zoude zijn, maar als dat ooit het geval mogt wezen, dan zullen die omstandigheden wel algemeen bekend zijn. Intusschen moet men toch geene ijdele vrees koesteren en mag het verledene wel voor de toekomst geruststellen.

De som van f 10,000 is nimmer, immers zeker in de laatste jaren nimmer verbruikt; dit jaar is slechts over de helft beschikt. Het is niet te denken dat een Minister van Justitie immer van de bevoegdheid in dit artikel gegeven zal gebruik maken dan in het geval, dat hij zich daaromtrent openlijk zal kunnen regtvaardigen.

De Minister van Justitie,
D. DONKER CURTIUS.

BIJLAGE D.

Vde HOOFDSTUK.

Departement van Binnenlandsche Zaken.

23. Uit § 44 der Memorie van Beantwoording van het Voorloopig Verslag der Tweede Kamer op de Staatsbegrooting van 1855 blijkt, dat de Regering voornemens is, de kosten der Koninklijke Academie te Delft voortaan op de Staatsbegrooting te brengen. Aldaar is tevens de reden medegedeeld, die haar belet heeft dit nu reeds te doen. Zij geeft, naar aanleiding der bedenking, in eene afdeeling der Kamer gemaakt, gaarne de verzekering, dat haar voornemen hieromtrent geene verandering heeft ondergaan.

24. De Regering kan niet toegeven dat de klagt over onvolledigheid der begrootingswet voor het Vde hoofdstuk, in diezelfde afdeeling voorgedragen, gegrond zou zijn, maar gelooft èn bij de beantwoording der bedenkingen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal èn bij de openbare beraadslagingen in die Kamer te hebben aangetoond, dat de kosten voor de vernieuwing der bedoelde gebouwen nog niet konden worden geraamd, omdat de plannen nog niet in gereedheid, veel minder goedgekeurd zijn. Wat het laatste gedeelte der bijdrage voor de Rhijnspoorwegmaatschappij betreft, de voordragt daartoe zal worden gedaan zoodra het tijdstip, waarop de som verschuldigd is, zal zijn gekomen, dat is, zoodra over het te leggen smal spoor treinen beginnen te loopen. De aanwijzing van de betaling der twee eerste gedeelten der bijdrage ad f 1,000,000 werd insgelijks bij speciale wetten geregeld.

25. Het gebeurde te Arnhem heeft onmiddellijk, van wege de Regering, geleid tot een opzettelijk onderzoek waaraan het instorten van een gedeelte van het Roomsch-katholijk kerkgebouw aldaar was toe te schrijven, en tot de overweging, of, in het publiek belang, nog andere of meerdere maatregelen te nemen waren dan die welke voortvloeijen uit het Koninklijk besluit van den 16den Augustus 1824 (*Staatsblad* n°. 45), waaraan steeds behoorlijk uitvoering wordt gegeven, in verband met de voorschriften die in het Koninklijk besluit van 8 Februarij 1849 (*Staatsblad* n°. 6) worden aangetroffen. Wanneer het nog niet afgeloopen overleg tusschen de betrokken departementen van algemeen bestuur mogt leiden tot de overtuiging dat nieuwe voorschriften, ter voorkoming voor zoover mogelijk van dergelijke ongevallen noodig zijn, zullen die niet achterwege blijven.

IIIde AFDEELING.

26. De Regering heeft het stellig voornemen zooveel mogelijk de ernstig verlangde herziening der wetten op de nationale militie en schutterijen te bespoedigen.

Zoo spoedig als eenigzins doenlijk is zullen nieuwe wettelijke bepalingen op het stuk der nationale militie worden aangeboden; maar eene stellige toezegging, dat dit nog in den loop dezer zitting zal plaats hebben, ware gewaagd.

Eene partiele wijziging der tegenwoordige wetgeving op de nationale militie zou, gelijk reeds vroeger door de Regering omstandig en, zoo zij meent op goede gronden, is aangetoond, nagenoeg met eene geheele omwerking der wet gelijkstaan; en al ware dit ook niet het geval, voor het tegenwoordige, nu het tijdstip, waarop eene geheel nieuwe wetgeving op dit stuk zal kunnen worden aangeboden nabij is, niet doelmatig zijn.

IVde AFDEELING.

27. Een ontwerp van wet tot regeling van de uitoefening der *veeartsenijkunst* ligt ter aanbieding gereed. De Regering vleit zich dat ook de ontwerpen betrekkelijk de uitoefening der genees- en artsenijbereidkunst en het toezigt op die beroepen, alsmede op den algemeenen gezondheidstoestand, spoedig zullen kunnen worden voorgedragen.

Eene opgaaf van gedane inentingen door erkende veeartsen in de onderscheiden gewesten en der uitkomsten daarvan zal voorkomen in het derde verslag der Commissie belast met het onderzoek naar de waarde dier kunstbewerking, dat eerstdaags verwacht wordt.

28. De Regering geeft gaarne de verzekering dat het toezigt over de gestichten voor krankzinnigen geheel in den bij deze paragraaph bedoelden zin wordt uitgeoefend.

VIde AFDEELING.

29. De Regering betreurt niet minder dan de Kamer, dat aan art. 191 der Grondwet nog geene uitvoering kon worden gegeven. Tegen de nadere bijeenkomst der Tweede Kamer zal echter aan deze, zoo als reeds in § 16 van de Memorie van Beantwoording van het Voorloopig Verslag over het Vde Hoofdstuk dezer Staatsbegrooting is toegezegd, een ontwerp van wet worden aangeboden ter regeling van de strafwetgevende magt der waterschapsbesturen, en van andere behoeften van den waterstaat. De Regering is verder onvermoeid bezig met de voorbereiding der wet bevattende regels nopens de heffing van regten wegens het gebruik van openbare werken in het belang der gemeenschap te land en te water, alsmede tot verzekering van de instandhouding en het behoorlijk gebruik dier werken. Door deze wetten zal, naar het inzien der Regering, in dringende behoeften van den waterstaat voorzien en de zamenstelling der algemeene wet tot regeling van het algemeen en het bijzonder bestuur van den waterstaat aanmerkelijk bevorderd worden.

30. De Regering is niet in staat bepaald op te geven hoever de onderhandeling met het heemraadschap van den Amstel en Nieuwer-Amstel, met betrekking tot de geldleeningen voor de bevaarbaarmaking van den Amstel, de Drecht, en Aar, is gevorderd. Intusschen zijn Gedeputeerde Staten van Noordholland nog onlangs uitgenoodigd te bevorderen, dat het overleg met het bestuur van dit heemraadschap spoedig tot gunstige uitkomst moge leiden. De Regering heeft zich wel bereid verklaard, de aflos-

sing dier geldleeningen en het sluiten eener nieuwe geldleening op min bezwarende voorwaarde in de hand te werken, doch tot het wel slagen hiervan moeten de aandeelhouders der bestaande geldleeningen zich eenige opoffering getroosten, en wordt ook van de provincien Zuid- en Noordholland eenige bijdrage gewacht.

Mislukken de pogingen die hiertoe worden gedaan, dan zal worden overwogen, of niet de Staat zich verder aan de zaak zou moeten onttrekken, daar 'slands kas, zoo 't schijnt, niet voortdurend met zulke aanzienlijke tegemoetkomingen ten behoeve dezer onderneming, die, bij gemis aan medewerking van de geldschieters en de provincien, steeds meer en meer zou worden gedrukt, mag worden bezwaard. Dit zou, al worden de bijzondere redenen, waarop de tot dusver door den Staat verleende ondersteuning rustte, niet voorbijgezien, ten opzigte van andere ondernemingen, die zich in even ongunstige omstandigheden bevinden, niet billijk zijn.

31. Bedijking van buitengronden wordt steeds, zoodra bij onderzoek is gebleken, dat zij nog voor algemeene noch voor bijzondere belangen nadeelig is, toegestaan, doch onder voorwaarden ter verzekering van die belangen en ter bevordering van het welslagen der onderneming. Zij betreffen veelal de voorziening in de uitwatering en de gemeenschap te land der achterliggende landen, de afmetingen der te leggen dijken en der te maken waterafleidingen ten behoeve der in te dijken gronden. Uit den aard der zaak verschillen die voorwaarden voor iedere concessie tot bedijking; ook moet in Zeeland op de bepalingen van het Keizerlijk decreet van 11 Januarij 1811 worden gelet. In de provincien Zuidholland en Noordbrabant moet steeds voor de rivierbelangen worden gezorgd; en daar wordt zoodra het niet zeker is, dat de bedijking later met die belangen niet in strijd zal komen, tot voorwaarde gesteld, dat de dijk of kade, wanneer dit later in het algemeen belang ter bevordering der rivierverbetering wordt noodig geacht, verlegd of weggeruimd moet worden.

32. Ofschoon Gedeputeerde Staten van Zeeland nog onlangs hebben berigt, dat, blijkens den uitslag van hun onderzoek, over het algemeen aan art. 10 van het Zeeuwsche polder-reglement de hand wordt gehouden, heeft de Regering gemeend niet te mogen nalaten naar middelen om te zien waardoor zij zich door nader onderzoek zou kunnen verzekeren en volkomen overtuigen, dat dit werkelijk het geval is. Zij kan moeijelijk aannemen, dat de opbrengst der landerijen in Zeeland sedert 1819, toen nog minder geschat dan in 1814, doch gelijk geschot als thans in de calamiteuse polders werd gevorderd, niet zou zijn gestegen. Ook is haar niet gebleken dat in de genoemde jaren de grondeigenaren in die polders zwaarder wierden belast dan het 2de artikel van het bij Keizerlijk decreet van 28 December 1811 vastgesteld reglement, welk artikel woordelijk hetzelfde bepaalt als art. 10 van het tegenwoordig reglement, medebragt.

Het schijnt evenwel voorzigtig zich van den invloed, dien de verhooging van het dijkgeschot, zoo daartoe al konde worden overgegaan, op het cijfer van 's Rijks subsidie zal hebben, geen te hoog denkbeeld te vormen.

33. Bij de voorgenomen vernieuwing van een gedeelte van de gebouwen op het Binnenhof is men op eene verbeterde inrigting van localen ter dienste van de Eerste Kamer in de onmiddellijke nabijheid der groote gehoorzaal bedacht geweest, en wanneer het ten uitvoering komt, zal de tegenwoordige aanbeveling niet uit het oog worden verloren. Het uitsluitend gebruik van de vergaderzaal is aan meer bezwaar onderhevig, zoolang geen geschikt locaal voor de vergadering der Provinciale Staten gevonden of gesticht is. Welke uitbreiding ook bij eene vertimmering op het Binnenhof mag worden verkregen, het is zeer twijfelachtig of voor eene tweede zaal genoegzame ruimte voorhanden zal zijn.

34. De Regering mag niet toegeven dat aan het stelsel van ondersteuning, ter uitvoering van openbare werken van algemeen nut, bij de tegenwoordige begrootingswet te groote uitbreiding zou zijn gegeven. Integendeel, menig werk van publiek belang zal, bij gebreke van het aangevraagde, doch niet toegezegde subsidie, immers aanvankelijk, achterwege blijven. De Regering beaamt volkomen de gemaakte opmerking dat aan de bijzondere nijverheid veel kan worden overgelaten. Slechts daar waar zij in de onderneming van publieke werken van algemeen belang te kort schiet, wenscht zij, voor zoover hare krachten reiken, te ondersteunen en tot de uitvoering mede te werken. Zij meent hierin met spaarzaamheid te werk te zijn gegaan, en gelooft niet dat er aanleiding bestaat voor het denkbeeld dat zij van dat beginsel zal afwijken en aan locale begunstiging zal toegeven.

De *doorloopende* subsidien, die op de begrooting zijn uitgetrokken, zijn volstrekt noodig voor de instandhouding van werken die niet uit de staatskas worden bekostigd en die eigenaardig op geen anderen post der begrooting kunnen worden gebragt.

35. De Regering wenscht niets liever dan krachtdadig mede te werken ter bevordering van den aanleg van spoorwegen, niet alleen in het Noord-oostelijk gedeelte van het Rijk, maar ook elders, waar zoodanige gemeenschap nog in het publiek belang wordt gemist. Zij is hier echter van de bijzondere nijverheid afhankelijk, die zij aan geene andere verpligtingen wil ondergeschikt maken of verbinden, dan die welke ter verzekering van de uitvoering en naleving der onmisbare voorwaarden noodig zijn.

VIIde AFDEELING.

36. De verpligting tot aanbieding van een wets-ontwerp tot regeling van het hooger onderwijs wordt geenszins uit het oog verloren. Zoodanig ontwerp is reeds voorbereid, doch de Regering acht het raadzaam de behandeling van het ingediend ontwerp op het lager en middelbaar onderwijs te laten voorafgaan.

37. De hier gemaakte aanmerking schijnt alleen te kunnen slaan op de subsidien voor het vormen van schoolonderwijzers te *Groningen* en te *Maastricht*, en op die aan de instituten voor doofstommen te *Groningen* en te *St. Michiels Gestel*. Voor het toekennen van eerstgemelde subsidien heeft de behoefte, in verband met een spaarzaam gebruik van 's Rijks gelden, tot maatstaf gestrekt; medewerking van gemeentebestuur kwam daarbij niet in aanmerking, daar het inrigtingen gold opgerigt en bekostigd, de eene door de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, de andere door het Rijk. Voor het toekennen van laatstgemelde subsidien is gelijke maatstaf gebezigd; doch men zal zich gelieven te herinneren, dat de Regering een subsidie voor het Instituut te *St. Michiels Gestel* aanvankelijk onnoodig heeft geacht en de som van f 2000 bij amendement op de Staatsbegrooting van 1851 is gebragt. Die som is evenwel op de volgende begrootingen door de Regering behouden, dewijl haar uit de overgelegde rekening van de inrigting bleek, dat zij er werkelijk behoefte aan had. Doch noch te *Groningen* noch te *St. Michiels Gestel* heeft ongezindheid van het gemeentebestuur om de noodige gelden te verstrekken, der Regering aanleiding gegeven tot het verleenen van subsidie. Duidelijk bewezen behoefte en overtuiging van het algemeen nut der inrigting, — dit is hetgeen de Regering bij aanvragen tot het verleenen van hulp en aanmoediging voornamelijk in aanmerking neemt.

VIIIste AFDEELING.

38. Tegen de klagt van verschillende leden, dat de Regering in het verleenen van hoogere bijdragen voor kunsten en wetenschappen, met te veel ruimte te werk gaat, schijnt de meer dan eens van de zijde van den anderen tak van de Vertegenwoordiging gemaakte aanmerking te mogen worden gesteld, dat de Regering dusverre te dezer zake in menig opzigt met groote karigheid te werk ging. De Regering vleit zich eenen middenweg te bewandelen en evenmin de eischen eener gepaste en noodzakelijke zuinigheid, als die van eene behoorlijke bescherming der kunsten en wetenschappen uit het oog te verliezen. Ook meent zij, zoo bij de schriftelijke als mondelinge toelichting der thans hooger voorgedragen sommen, bij de behandeling der Staatsbegrooting in de Tweede Kamer, de noodzakelijkheid dier verhooging te hebben aangetoond.

Aan hen, die de verhooging voor de Koninklijke Academie van Wetenschappen te meer afkeuren, omdat die inrigting, zal zij aan het doel beantwoorden, in het vervolg nog meer geld zal behoeven, kan de geruststellende zekerheid worden gegeven, dat de Regering, overtuigd dat het nu voorgedragen cijfer de academie volkomen in staat zal stellen te beantwoorden aan hetgeen van haar, na hare uitbreiding, wordt verwacht, geenszins voornemens is het cijfer hooger op te voeren.

XIde AFDEELING.

39. *Art.* 142. Gelijk uit het bedrag der premien voor de zeevisscherijen, op de Staatsbegrooting voor 1854 uitgetrokken, gebleken is, was het voornemen der Regering, niet voort te gaan met het verminderen van die premien, alvorens de belemmerende bepalingen betreffende de uitoefening van dat bedrijf konden worden opgeheven. Nadat echter door de Staten van *Noord-* en *Zuidholland*, met 's Konings goedkeuring, het verbod tot haringkaken voor de kustvisscherij ingetrokken en een voorstel aanhangig gemaakt is, om het steuren van haring ook aan de groote visscherij te vergunnen, heeft de Regering, in afwachting van verder te verleenen vrijheid, gemeend de premien op nieuw te moeten verminderen, om aldus te gelijk met de geheele wijziging der bepalingen, welke de visscherij aan banden leggen, tot de verdere intrekking der premien te geraken.

De Regering is voornemens onverwijld over te gaan tot het zamenstellen van een wets-ontwerp, waarbij, naar aanleiding van het rapport der Staats-commissie, deze belangrijke zaak geheel wordt geregeld. Voor alsnog meent men zich te moeten onthouden van elke verdediging of wederlegging der beginselen, welke in het Verslag der Commissie op den voorgrond zijn gesteld.

40. *Art.* 146. De tegenover elkander staande gevoelens nopens de octrooijen, welke in eene afdeeling der Kamer zijn geopperd, heeft de Regering evenzeer aangetroffen bij de deskundigen, welke zij, met betrekking tot dit onderwerp, heeft geraadpleegd. De

noodzakelijkheid van eene geheele herziening der bestaande wetgeving op de octrooijen, wordt eenstemmig erkend, doch men is het niet eens over het beginsel hetwelk zal behooren te worden aangenomen. Terwijl de belanghebbenden vrij algemeen van gevoelen zijn, dat eene wet als de laatstelijk in Belgie ingevoerde voor Nederland behoefte is, wordt door staathuishoudkundigen van gezag betoogd, dat volstrekt geene octrooijen behooren te worden verleend. De Regering vertrouwt eerlang in staat te zullen zijn, na grondig onderzoek, volgens een vast beginsel tot de regeling van dit onderwerp te kunnen overgaan.

Om voor bepaalde uitvindingen elders octrooijen te verkrijgen, heeft onze nijverheid zich thans naar het buitenland te wenden. In dit opzigt schijnt alzoo geene wijziging noodig, om aan het verlangen te voldoen, door eenige leden der Kamer uitgesproken.

41. *Art.* 153. De ontginning van woeste gronden door irrigatie, of liever nog de aanleg van bevloeide graslanden, schijnt der Regering van meer algemeen belang dan in het Verslag der Kamer worde ondersteld.

Overal waar water beschikbaar is en de gelegenheid bestaat het op het land te voeren en weder te doen afloopen, verdienen de stelsels, sinds zeer langen tijd in Duitschland van toepassing en voor eenige jaren in Belgie met het beste gevolg in werking gebragt, de aandacht van de landeigenaars. De Regering heeft gemeend den ondernemingsgeest te moeten opwekken, door op een der belangrijkste punten opnemingen te doen en ontwerpen bekend te maken, waaruit zou kunnen blijken waar en op wat wijze gronden kunnen worden geïrrigeerd.

Nu de eerste opwekking gegeven is, meent de Regering, althans voorloopig, zich bij het reeds verrigte te moeten bepalen. De thans nog voor opnemingen uitgetrokken som is dan ook alleen bestemd tot het bestrijden der kosten van de voltooijing der reeds aangevangen ontwerpen.

De belangrijkste ondernemingen, welke als een gevolg van de opnemingen die de Regering heeft doen verrigten, zijn te beschouwen, bestaan in de ontginning van 375 bunders heidegrond onder Nederweert, door den heer Chainaye te Maastricht en in de exploitatie van 600 bunders veen onder Deurne, door den heer van de Grient te 's Hertogenbosch. Beide ondernemingen zijn in vollen gang en beloven voordeelige uitkomsten. Eene algemeene opneming en waterpassing der Noordbrabantsche en Limburgsche Peel heeft aanleiding gegeven tot een zeer belangrijk verslag van den aspirant-ingenieur bij 's Rijks Waterstaat Reuvens. Dit stuk is, met de daarbij behoorende kaart en doorsnede, door de zorg van het Koninklijk Instituut van Ingenieurs in druk uitgegeven en algemeen verkrijgbaar gesteld.

De verslagen over de openbare werken in 1853 en 1854, door den Minister aan den Koning uitgebragt en door de pers voor het publiek toegankelijk gemaakt, behelzen, onder de IXde afdeeling, uitvoerige bijzonderheden nopens de tusschenkomst van het algemeen bestuur in deze zaak. De Regering is voornemens met die mededeelingen op gelijke wijze voort te gaan.

XIIde AFDEELING.

42. De Regering is voornemens den ingeslagen weg te blijven volgen, om tot de opneming van de voornaamste plaatsen van het Rijk in de telegraaphlijnen te geraken.

XIIIde AFDEELING.

43. Bij de Regering bestaat het stellige voornemen een ontwerp van wet tot wijziging van sommige bepalingen der wet van 6 Maar 1852 (*Staatsblad* nº. 47), regelende de jagt en visscherij, aan de overwegingen der Staten-Generaal aan te bieden.

Waarschijnlijk zal die aanbieding nog in den loop der tegenwoordige zitting plaats hebben.

Door den Minister van Finantien zijn ten aanzien van de uitvoering der veroordeelingen in jagtzaken gewezen, voor zooveel de verbeurdverklaarde levende voorwerpen betreft, werkelijk bij eene resolutie van 28 April 1853, nº. 28, voorschriften gegeven aan de directeuren der registratie en domeinen, ten einde in de bezwaren, aan de in-ontvang-neming dier voorwerpen verbonden, te voorzien.

Bij het Departement van Binnenlandsche Zaken wordt echter geene kennis gedragen van eenig bezwaar in de uitvoering der veroordeelingen en ook niet van eenige handeling van het bestuur der registratie, waardoor de werking der wet wordt verlamd.

's Gravenhage, den 22sten December 1854.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
VAN REENEN.

BIJLAGE E.

VIDE HOOFDSTUK.

Departement voor de Zaken der Hervormde Eeredienst enz.

44. De Regering merkt ten aanzien van hetgeen in deze paragraaph voorkomt alleen op, dat het hare bedoeling niet is, om, in den tegenwoordigen stand der zaak, aan het over dit of het volgende VIIde Hoofdstuk uit te brengen *votum* eene voor de toekomst meer verbindende strekking te hechten dan uit den aard der stemming over eene eenjarige Staatsbegrooting voortvloeit.

In verband hiermede gelooft zij zich te mogen onthouden van thans in eene beschouwing te treden van hetgeen dit onderwerp in het algemeen betreft, en van hetgeen meer bijzonder door enkele leden over het behoud van afzonderlijke Departementen van Eeredienst, onder eigene hoofden, is te kennen gegeven.

De Minister voor de Zaken der Hervormde Eeredienst, enz.
A. G. A. VAN RAPPARD.

BIJLAGE F.

IXde HOOFDSTUK A.

Nationale Schuld.

46. Het was der Regering aangenaam te vernemen, dat de aanbieding van het wets-ontwerp tot amortisatie van nationale schuld op sommige leden een gunstigen indruk heeft gemaakt. De voorzigtigheid heeft, in verband met de politieke omstandigheden, eene vroegere indiening van dit wets-ontwerp niet raadzaam doen achten. De Regering meent evenwel de aandacht te mogen vestigen op het reeds vroeger door haar ingediend ontwerp tot aankoop van $2\frac{1}{2}$ en 3 percents rentende schuld, ter vervanging van de in het depôt voor de muntbiljetten nedergelegde schatkistbiljetten, hetwelk, om bijzondere redenen, tot nog toe onafgedaan is gebleven.

Iste AFDEELING.

47. De gelden, welke in de consignatiekas liggen, brengen ten behoeve van den Staat geene vruchten op. Om hierin te voorzien niet alleen maar ook om de Fransche wetgeving op het stuk der consignatien door eene Nederlandsche te vervangen, zijn overwegingen bij de Regering aanhangig.

IXde HOOFDSTUK *B.*

Departement van Finantien.

IVde AFDEELING.

48. De Regering vermeent zich ten dezen aanzien te kunnen gedragen aan de toezegging in de Tweede Kamer gedaan, om ten aanzien van de bezuiniging en vereenvoudiging, waarvoor men beweert dat deze afdeeling vatbaar zoude zijn, een nader onderzoek in te stellen.

Bij den korten tijd die er tusschen de optreding van den tegenwoordigen Minister van Finantien en de opmaking dezer begrooting over was, kon moeijelijk eene reorganisatie, als hier wordt bedoeld — aangenomen dat zij in 't algemeen mogelijk ware — tot stand gebragt zijn.

Voor 's hands schijnen zich tegen het denkbeeld, om de administratie der rentebetaling met het agentschap te vereenigen, gewigtige bezwaren op te doen. Evenmin als er tusschen de werkzaamheden van die beide administratien eenig verband bestaat, evenmin kan men toegeven dat het hier in den grond dezelfde zaak betreffende uitgaven zou gelden.

Vde AFDEELING.

49. De Regering beijvert zich het hier aangewezen doel te bereiken.

Indien zij niet den ernstigen wensch had om daartoe te geraken, dan zou reeds aan de gedane eischen tot verhooging der kosten zijn toegegeven, en zij het onderzoek niet hebben voortgezet omtrent de middelen welke tot vermindering der kosten, onder gelijke waarborgen als thans, kunnen leiden.

VIde AFDEELING.

50. Zooveel eenigzins mogelijk wordt aanhoudend gezorgd voor de toezending van behoorlijken voorraad aan pasmunt aan de betaalmeesters, die in last hebben de ingezetenen, des verlangd, daarmede te gerieven.

Van die zijde is dan ook niet de minste klagte gehoord; trouwens, de betaalmeesters zijn opzettelijk aangeschreven, bij behoefte, om pasmunt *te vragen*.

In zooverre echter sommige leden kennis dragen van zulke behoefte in eene enkele streek, zou het aangenaam zijn dat zulks aan den Minister van Finantien wierd kenbaar gemaakt, ten einde te kunnen onderzoeken en voorziening te nemen, zooveel de voorraad dit toelaat. Het is evenwel de bedoeling niet, om zooveel pasmunt als vroeger aan te maken en in omloop te brengen, daar bij de wet van 1847 bepaald is, dan slechts f 10 daarvan *in iedere*

betaling behoeft te worden aangenomen, in tegenstelling met de wet van 1816, volgens welke dit voor EEN VIJFDE kon plaats hebben.

Wat de muntbiljetten betreft, daaromtrent wordt te kennen gegeven dat de betaalmeesters, in evenredigheid hunner kassen, steeds met muntbiljetten van kleiner bedrag zijn of worden voorzien, doch dat naar aanleiding van de gemaakte aanmerking een nader onderzoek zal worden ingesteld, omtrent de mogelijkheid om van de zijde der Regering de circulatie van dit muntpapier nog meer te bevorderen.

VIIde AFDEELING.

51. De onlangs van het Departement van Finantien uitgegane aanschrijving over de benaderingen staat in geen het minste verband tot het cijfer bij dit onderdeel der Staatsbegrooting uitgetrokken.

Van deze gelden wordt echter het meest spaarzaam gebruik gemaakt, ten blijke waarvan kan strekken, dat terwijl voor deze buitengewone belooning en schadeloosstelling over 1852 is uitgegeven eene som van f 5600.90, dit bedrag over 1852 met meer dan de helft is verminderd. Men stelt zich voor, op de voor 1855 geraamde som van f 2500 nog verder te bezuinigen.

52. De loop der zaak is inderdaad zoo als die wordt opgegeven. Die loop kan niet anders zijn, want de burgemeester en de verdere ambtenaren kunnen over het al of niet inbare van een post niet oordeelen zonder dat er vooraf behoorlijk onderzoek en vervolging hebbe plaats gehad, waaraan noodzakelijk kosten verbonden zijn.

Dat die kosten niet zelden het bedrag van het verschuldigde zouden overtreffen, kan niet worden aangenomen; integendeel zal dit zeldzaam het geval wezen, terwijl in den regel de vervolgingen wegens dergelijke posten, na de beteekening van het dwangbevel, met eene verklaring of proees-verbaal van onvermogen afloopen, waarvoor in de steden slechts 25 cents en ten platten lande niet meer dan 40 cents salaris aan den deurwaarder wordt te goed gedaan, en zonder dat voor de waarschuwing, aanmaning en beteekening van het dwangbevel iets geleden wordt.

VIIIste AFDEELING.

53. Bij deze domeinen wordt steeds gehandeld als onder alle vorige Ministerien, sedert de Grondwet van 1848: tiend-afkoop met wederbelegging op het $2^1/_2$ pcts. grootboek; afstand van *land* alleen voor openbare behoefte, als welke laatstelijk ontstaan zijn voor waterstaatswerken, volgens aanvrage van het Departement van Binnenlandsche Zaken, onder wederbelegging als voren.

IXde AFDEELING.

54. In het wets-ontwerp tot wijziging van eenige artikelen der postwet, 't welk dezer dagen bij de Tweede Kamer is ingediend, komt eene bepaling voor die eene verlaging van het port der wigtige brieven zal ten gevolge hebben. Men merkt intusschen aan, dat de tegenwoordige schaal van opklimming reeds minder bezwarend is dan die in eenig ander land bestaat.

De vrijdom van port voor de verzending van nieuwspapieren en tijdschriften aan het adres der postkantoren toegekend is een gevolg van de omstandigheid, dat het aannemen en bezorgen van abonnementen op dergelijke stukken ten allen tijde tot de dienstpligten der postambtenaren heeft behoord, terwijl de voordeelen, welke zij daardoor genieten, bij de vaststelling hunner belooning uit 's Rijks schatkist in aanmerking genomen zijn.

Maar het drijven van boekhandel ligt buiten hunnen werkkring en daarvoor is ook geen vrijdom toegestaan. Zij, die in dat opzigt aanleiding tot klagten mogten geven, worden met ernst te regt gewezen.

De vraag of er termen bestaan, om het gebruik der postzegels op de voorgestelde wijze aan te moedigen, is in het breede behandeld bij de Memorie van Toelichting tot het hierboven vermelde wets-ontwerp behoorende. Dit punt zal alzoo bij de beraadslagingen daarover opzettelijk ter sprake komen. Thans zoude het tot geen doel leiden daaromtrent in bijzonderheden te treden.

55. De benaming van *onderstandgelden*, door de Regering gekozen, sluit zelfs het denkbeeld uit van eene voor het Rijk verpligtende uitgave; maar de billijkheid brengt mede, dat ten minste zij, die door den maatregel der opheffing van de paardenposterij hun geheel middel van bestaan hebben verloren, eenige tegemoetkoming erlangen.

De Regering acht het regelmatig, dat alle uitgaven, van welke men in tijds kennis draagt, zooveel mogelijk op de Staatsbegrooting worden gebragt; wanneer voor dit onderwerp in een volgend jaar weder gelden worden aangevraagd, zal zulks op nieuw een punt van beraadslaging uitmaken, want het tegenwoordige voorstel verbindt niet voor de toekomst. De beperktheid der som in verhouding tot de uitgebreidheid der behoefte maakt het inachtnemen der meeste spaarzaamheid bij het gebruik tot eene noodzakelijkheid.

Xde AFDEELING.

56. De verzekering kan worden gegeven dat geene gelegenheid wordt voorbijgezien tot het brengen van bezuiniging of vereenvoudiging in de administratie der domeinen, zoodra zulks zonder ongerief voor de dienst en nadeel voor 's Rijks kas kan geschieden. Daarbij moet in het oog worden gehouden dat niet alleen het omslagtig werk en de zorg welke de veelvuldige afkoopen van domaniale tienden en prestatien en de vervreemdingen onder 's hands van kleine strookjes rijks-grond, welke zich in menigte langs de groote wegen en vaarten bevinden, vereischen, maar ook de met vrucht gedaan wordende opsporingen van verduisterde rijks-goederen en de terugbrenging daarvan onder een wettig en regelmatig beheer.

57. De overwegingen welke bij de Regering aanhangig zijn omtrent de buiten-werking-stelling der Fransche wetten betrekkelijk het beheer der bosschen van gemeenten en openbare instellingen, en het vervolgen der in die bosschen gepleegde delicten in het hertogdom Limburg, zijn zoo ver gevorderd, dat eene finale beslissing deswege weldra is te verwachten.

's Gravenhage, den 23sten December 1854.

De Minister van Finantien,
VROLIK.

BIJLAGE G.

Xde HOOFDSTUK.

Departement van Oorlog.

58. In den considerans der wet van 12 April 1854 (*Staatsblad* nº. 29) staat inderdaad vermeld: dat de verhooging plaats vond *uit hoofde van buitengewone omstandigheden;* doch het is niet onbelangrijk op te merken, dat die redactie niet bij het indienen der wet van de Regering is uitgegaan; dat die zinsnede, hoezeer met toestemming van de Regering, daarin echter bij amendement is gebragt, en dat de Minister van Oorlog toen daarbij tot voorwaarde heeft gesteld: *dat niet zou worden gepraejudicieerd aan het voornemen . . . . . om den toestand van het leger op een duurzamen voet te regelen en te verbeteren.*

Ook moet de Minister van Oorlog te dezen aanzien hier herhalen wat door hem bij de behandeling der begrooting in de Tweede Kamer is verklaard: dat de raming, welke door hem is voorgesteld, de behoeften voor 1855 betreft; dat elke begrooting jaarlijks aan de beoordeeling der Vertegenwoordiging wordt onderworpen, en dat de leden dier Vertegenwoordiging door de aanneming niet gebonden worden aan eene voorafgaande begrooting als antecedent.

Hij voor zich heeft voor 1855 geene andere begrooting kunnen aanbieden dan thans aan de beoordeeling der Eerste Kamer van de Staten-Generaal onderworpen is.

Hij heeft geene splitsing kunnen daarstellen in gewoon of buitengewoon. Daarvoor bestond geen reden. Eene jaarijksche begrooting bevat als van zelf de raming der behoeften van zoodanig jaar, en hij vleit zich dat die behoorlijk zijn aangewezen.

59. De quaestie van een normaal cijfer al of niet is voor verschillende beschouwingen vatbaar. Wie toch zou kunnen bepalen, dat het eindcijfer der begrooting voor 1856 volstrekt met dat voor 1855 zou moeten overeenstemmen, gesteld dat dit laatste als normaal wierd aangenomen? Niemand kan zóó de tijdens omstandigheden en toestanden vooruitzien, Dit alleen is zeker, dat de tegenwoordige Minister bij het voorstel tot verhooging der begrooting van 1854, en ook thans bij deze begrooting, in het breede verklaard heeft, dat, wil men eene landmagt, gesehikt om volgens de Grondwet tot verdediging van het land te dienen, daarvoor in vredestijd, als grondslag voor eenen mogelijken toestand in tijd van oorlog, 12 millioen wordt gevorderd.

Hij is die verklaring zoowel aan de Eerste Kamer der Staten-Generaal als aan de Tweede Kamer verschuldigd.

Hij zou te kort doen aan zijne verpligtingen, indien hij dit denkbeeld zocht te bemantelen; indien hij, om zijne raming slechts ingang te doen vinden, hieromtrent niet met die opregtheid te werk ging welke het gemeen overleg tusschen de Regering en de Staten-Generaal gebiedend vordert.

De ondervinding heeft het doen zien, hoe men te midden van eenen staat van langdurigen, schijnbaar onverstoorbaren vrede, eensklaps eenen oorlog ziet ontbranden, zoo geducht en vreesselijk als waarvan wij getuigen zijn.

En wat heeft men nog meer ontwaard? Dat de oorlogvoerende magten, te midden van dien vrede, de maatregelen tot den oorlog niet hadden veronachtzaamd, en dat er strijdkrachten zijn en worden ontwikkeld, waarvan men zich welligt vroeger geen denkbeeld had gevormd.

Aan een dergelijk voorbeeld behoort men zich te spiegelen, althans naar de mate der krachten welke onder ons bereik liggen.

In dezen toestand van zaken zal men het gewis niet over-

dreven kunnen vinden, dat de Minister van Oorlog een bedrag van twaalf millioen als normaal opgeeft, vooral wanneer men ziet dat die uitgaven in zoo vele opzigten mede strekken tot grondslag voor de behoeften van het leger hetwelk het Rijk voor deszelfs overzeesche bezittingen moet onderhouden; en daarvan, bovendien, nagenoeg twee millioen kunnen worden afgetrokken aan uitgaven, die niet tot de defensie behooren, en aan inkomsten, welke op onderscheiden wijze van wege het bestuur van Oorlog in de schatkist terugvloeijen.

Men heeft intusschen bij deze paragraaph eene geheel nieuwe opmerking gevoegd, en eene vergelijking gemaakt met de uitgaven voor de dienst der fortificatien, toen Nederland met Belgie vereenigd was. Die vergelijking zou treffend wezen, indien men bij die opmerking de omstandigheid niet had voorbijgezien, dat er op het tijdstip, waarvan men heeft gesproken, een *speciaal fonds* bestond tot *bevestiging en armering van het zuidelijk frontier*, omtrent de opheffing van welk fonds thans een ontwerp bij de Tweede Kamer der Staten-Generaal aanhangig is, en welk fonds genoegzaam aanduidde voor welk oogmerk het bestemd was, namelijk uitsluitend voor Belgie; terwijl men thans, nu dit voorbeeld is ingeroepen, met gerustheid durft wijzen op hetgeen voor de bevestiging en armering van het Rijk in deszelfs tegenwoordige gesteldheid gevraagd wordt, als wanneer men zal moeten erkennen, dat de aanvrage, bij de betrekkelijk grootere behoeften sedert de scheiding met Belgie, zeer matig kan genoemd worden. Juist met het oog op hetgeen tusschen 1830 en 1840 gebeurd is, durft men met vertrouwen beweren, dat alles tot eenen werkelijk normalen toestand weder is ingekrompen en teruggebragt.

60. De zienswijze van den Minister van Oorlog omtrent de noodzakelijkheid eener herziening van de wetten op de nationale militie en de schutterijen is geheel in overeenstemming met die van de beide Kamers der Staten-Generaal. Hij is daarvan geheel en al doordrongen, en zal zijne beste pogingen om die herziening tot stand te brengen blijven aanwenden.

Het punt van uitkoop hierbij aangevoerd is van teederen en moeijelijken aard.

IVde AFDEELING.

61. Gaarne neemt men elk denkbeeld in overweging hetwelk tot verbetering van eenig dienstbelang zou kunnen strekken, zoo als hierbij door enkele leden omtrent het gewigtig onderwerp der remonte geopperd is; doch hetgeen alhier wordt in overweging gegeven, zou wel niet kunnen worden toegepast. Immers wanneer men zich nu reeds verbond om, na een tijdsverloop van drie of vier jaren, een zeker aantal paarden te doen leveren, dan zou en ook verpligt zijn die bepaaldelijk aan te nemen, ook dan wanneer dezelve niet voor het *geheele* getal benoodigd waren; en hierdoor zoude men de begrooting onnoodig bezwaren.

Er bestaat nog eene tweede bedenking ten deze, namelijk dat de wisselvalligheid der prijzen, die zich telkens door omstandigheden kunnen voordoen, de aannemers daarop zou doen rekenen, hetgeen stellig altoos ten nadeele van 's Rijks schatkist zoude uitloopen.

Vde AFDEELING.

62. De aftrek der f 1500, hierbij bedoeld, en welke door verschillende leden ten hoogste wordt afgekeurd, strekt ten bewijze, dat men aan de beoordeeling der Staten-Generaal niets onthoudt, vermits dit dan alleen het geval zou zijn, wanneer die aftrek geen plaats had. Men meent met alle bescheidenheid, dat er op geene betere wijze kan worden voorzien in de behoeften, welke de koloniale dienst vordert, dan die welke te dezen aanzien sedert jaren wordt gevolgd.

IXde AFDEELING.

63. Er bestaat een contract wegens de *transporten te water*, welke voor de militaire dienst noodzakelijk zijn. Het geval is voorzien dat de aannemer schade kan lijden, en de post der begrooting, waarop die uitgaven behooren gebragt te worden, dient alsdan, wat de omschrijving daarvan betreft, aan dat doel te beantwoorden.

Xde AFDEELING.

64. De voorraad van materieel in 's Rijks magazijnen van Oorlog voorhanden is de vrucht eener aanhoudende zorg voor dit belang der verdediging. Indien men het voor de Marine zou willen aanwenden, zou men het stelsel van 's Rijks verdediging verzwakken. Oorlog verstrekt menigmaal aan Marine wat het noodig heeft, en Marine wederkeerig aan Oorlog, doch daarbij moet het zich bepalen. Geen Minister van Oorlog zou de verantwoordelijkheid op zich kunnen nemen van te dezen aanzien voor Marine verder te gaan. De gevolgen zouden niet te berekenen zijn. De voorraad van hout moet daarom zoo aanzienlijk wezen, omdat het constructiehout voor artillerie-materieel van een gehalte moet zijn voor de bewerking en het oogmerk geheel geschikt. Het moet inzonderheid zeer droog wezen. Daarvoor moet het eenige jaren te voren worden opgelegd, en indien men op dien voorraad inbreuk wilde maken, het zou spoedig ontoereikend en tegen dubbele prijzen niet te verkrijgen zijn. Alles wordt overigens behoorlijk bewaakt en gesurveilleerd. Daarom wordt voor dit object van het middel van assurantie geen gebruik gemaakt.

XIVde AFDEELING.

65. Als er geen vooruitzigt bestaat dat een officier niet weder in activiteit zou kunnen treden, wordt hij dadelijk op pensioen gesteld. Alleen omtrent de zoodanigen, die niet in dat geval verkeeren, geschiedt zulks niet, ten einde de pensioenlijst niet onnoodig te verhoogen.

Voor zooverre de vraag betreft waarom er voor een der officieren fourragegelden zijn uitgetrokken, moet men daaromtrent doen opmerken, dat wanneer een officier *wegens ziekte* voor een bepaalden tijd op non-activiteit wordt gesteld, hij alsdan, krachtens het Koninklijk besluit van 29 September 1836, n°. 89, in het genot blijft der fourrages voor de dienstpaarden, die hij verpligt is te houden en in eigendom bezit.

XVde AFDEELING.

66. De zamenstelling der *onvoorziene uitgaven* op elke begrooting is in overeenstemming met de beginselen daaromtrent sedert de Grondwet van 1848 aangenomen. Vóór dien tijd kon men van het eene artikel op het andere af- en overschrijven. Thans kan men dit niet meer, doen maar men kan en mag alleen uit de onvoorziene uitgaven op de daarvoor aangewezen artikelen der begrooting overschrijven. Eene begrooting blijft altijd eene raming met geene toekomstige zekerheid vast te stellen. De administratie moet toch eenig middel van aanvulling hebben, doch mag zulks niet doen dan met overleg der Rekenkamer, den Minister van Finantien, op een besluit des Konings, voorzien met het contreseing van den verantwoordelijken Minister. Hier bestaan dus alle waarborgen tegen uitputting; want het spreekt van zelf dat indien het betrokken artikel geene behoefte tot aanvulling heeft, er ook geene overschrijving plaats vindt.

's Gravenhage, den 22sten December 1854.

De Minister van Oorlog,
B°n. FORSTNER VAN DAMBENOY.

BIJLAGE H.

HOOFDSTUK. XI.

Departement van Kolonien.

67. Het wets-ontwerp tot regeling der wijze van beheer en verantwoording der koloniale geldmiddelen, bevolen bij artikel 60 der Grondwet, is afgewerkt, en, zoo als reeds door den Minister van Kolonien, bij gelegenheid der behandeling van de Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1855, onlangs aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal is medegedeeld, thans bij den Raad van Ministers aanhangig. Het zal dus, de Regering twijfelt er niet aan, na overweging bij den Raad van State, eerlang aan den Staten-Generaal kunnen worden aangeboden.

68. Dit zal insgelijks plaats hebben met het wets-ontwerp tot vaststelling van een reglement op het beleid der regering van de West-Indisehe bezittingen en kolonien.

Het vroeger opgemaakte ontwerp, heeft, na de vaststelling van het regerings-reglement voor Nederlandsch Indie, eene geheele herziening moeten ondergaan, niet alleen om de redactie der artikelen, welke gelijke voorschriften inhouden, gelijkluidend te maken, maar ook om van de bij laatstgemeld reglement opgenomene beginselen, voor zoover de bijzondere toestand der West-Indische bezittingen dit toelaat, partij te trekken. Men is hiermede reeds zeer verre gevorderd, zoodat, zoo als gezegd is, ook deze zaak spoedig bij de wetgevende magt zal kunnen worden in behandeling genomen.

's Gravenhage, den 21sten December 1854.

De Minister van Kolonien,
CHS. F. PAHUD.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

over het Wets-ontwerp houdende vaststelling der Middelen tot dekking der uitgaven begrepen in de Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1855.

§ 1. Bij missive dd. 15 December 1854, is namens de Regering

ZITTING VAN DEN 23STEN DECEMBER.

door den heer Minister van Finantien eene Nota van Wijzigingen op het vroeger ingediende wets-ontwerp tot vaststelling der middelen over 1855 aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal ingezonden. Deze wijzigingen strekten om, naar het uitgedrukte verlangen der Kamer, op dit oogenblik de zaak der belastingen en alles wat de gewone ontvangsten der schatkist in die wet begrepen, betreft, te laten op den voet, waarop het in 1854 was, ten einde, zonder reeds nu eenige beslissing te nemen over verandering of vermindering van lasten, dit punt geheel op zich zelf in het begin van het jaar 1855 door den wetgever zou kunnen worden behandeld.

De aldus aanhangig gemaakte voordragt tot vaststelling der Middelen werd door de Tweede Kamer der Staten-Generaal aangenomen en het is dus dit voorloopig wets-ontwerp, waarop spoedig zal moeten worden teruggekomen, dat aan het onderzoek der Afdeelingen in de Eerste Kamer werd onderworpen.

§ 2. Vrij algemeen is bij deze overweging genoegen genomen met de wijze waarop nu deze zaak is behandeld. Terwijl er verschillende voorstellen, zoowel door de Regering als door leden der Tweede Kamer, tot wijziging der belastingen zijn gedaan, schijnt het raadzaam bij den korten tijd, die vóór het einde van dit jaar overig blijft, de gewigtige vragen die bij die voorstellen beantwoording vorderen, meer naauwgezet te overwegen.

Men verlangt daarom deze voordragt te beschouwen, niet als eene normale raming, die voor het geheele jaar 1855 zal strekken, maar alleen als een kortstondige verlenging van het nu bestaande, die niet langer duren zal dan noodig is om te beslissen, of inderdaad het belastingstelsel en hoe dit zal behooren gewijzigd te worden.

§ 3. Enkele leden echter hadden juist omdat het hier eenen voorloopigen maatregel geldt, liever eene voordragt gezien, waarbij de heffing der middelen slechts voor zes maanden waren toegestaan, gelijk dit ook bij het vaststellen eener voorloopige begrooting van uitgaven voor het Departement van Marine door de Regering werd voorgedragen. Indien toch de verschillende voorstellen tot wijziging der belastingen later de goedkeuring der wetgevende magt niet mogten erlangen, dan zou daardoor voor het geheele jaar 1855 eene wet worden bestendigd, die velen slechts als tijdelijk van kracht wenschten te beschouwen.

Daartegen werd aangevoerd, dat alleen door de wijze waarop nu is gehandeld, de wetgevende magt gelegenheid en tijd erlangt, om bij eene spoedig ophanden zijnde bijeenkomst, wijzigingen op deze voorloopige wet van de Regering te ontvangen of zelven voor te stellen, zoo die noodig en nuttig geacht worden, terwijl het overige der wet dan in haar geheel blijven kan gelijk zij nu is voorgedragen.

§ 4. De leden, die deze meening waren toegedaan, wilden echter daarom niet gehouden zijn hunne volkomen goedkeuring te hechten aan den geheelen inhoud der wet op de Middelen, zoo deze als normale begrooting wordt beschouwd. Ook zij verlangden die tijdelijke raming spoedig te zien gewijzigd in verband met eene verandering in het belastingstelsel. Algemeen echter werd verklaard, dat men ongeraden achtte hier reeds nu eenige denkbeelden aan te geven omtrent het belastingstelsel en de daarin aan te brengen of reeds voorgestelde wijzigingen.

§ 5. Op de verschillende posten in de raming der Middelen voorkomende, zijn de volgende aanmerkingen aan de Vergadering mede te deelen.

Lit. H. *Opbrengst der Staats-loterij.* Onderscheiden leden hebben nogmaals aangedrongen op eene verbeterde inrigting der Staatsloterij, aan welke zij de voorkeur gaven boven eene geheele opheffing dezer instelling. Zij herinneren daarbij aan de toezegging door de Regering in het vorige jaar ook aan deze Kamer gedaan, dat een onderzoek zou worden ingesteld hoe het best de misbruiken te weren, die bij de Staats-loterij bestaan. Men hoopte dat dit weldra tot een goed resultaat leiden zou.

Lit. L. *r. Inkomsten van den Hoogen Raad van Adel.* Eenige leden zijn wederom teruggekomen op hun bezwaar tegen de opname van deze inkomsten onder de baten van 's Rijks schatkist. Zij bleven de wijze, waarop de overbrenging dier gelden als Staatseigendom was geschied, onbillijk achten en in strijd met den aard en de bestemming dier gelden. Daarom meenden zij bij de Regering te moeten aandringen op eene definitive regeling van deze zaak, terwijl de in vorige jaren door de Regering aangevoerde gronden tot verdediging harer handelwijze in deze aangelegenheid hen ook nu niet heeft kunnen overtuigen, dat deze inkomsten duurzaam onder de rijks-baten behooren.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 23sten December 1854.

MARTENS VAN SEVENHOVEN.
VAN BEECK VOLLENHOVEN.
LOTSIJ.
VAN SASSE VAN YSSELT.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

over het wets-ontwerp tot voorloopige vaststelling van het VIIIste Hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1855, *betreffende het Departement van Marine.*

Bij het onderzoek in de Afdeelingen is vrij algemeen verklaard, dat men deze wets-voordragt alleenlijk kon beschouwen als een tijdelijken maatregel, die, nadat het VIIIste Hoofdstuk der Staatsbegrooting over 1855 de goedkeuring der Tweede Kamer niet had mogen erlangen, noodzakelijk was geworden, ten einde den gang der zaken in dit gedeelte der publieke dienst niet te stremmen. Men heeft daarom gemeend zich te moeten onthouden van aanmerkingen op dit hoofdstuk van uitgaven en het bespreken der belangen van 's Rijks zeemagt.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 23sten December 1854.

MARTENS VAN SEVENHOVEN.
VAN BEECK VOLLENHOVEN.
LOTSIJ.
VAN SASSE VAN YSSELT.

ZITTING VAN DEN 27STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor* 1855. (Algemeene beraadslaging)

13DE ZITTING.

ZITTING VAN WOENSDAG 27 DECEMBER.

(GEOPEND TEN 11 URE.)

Ingekomen: 1°. boekwerk; 2°. verzoekschrift.— Algemeene beraadslaging over de begrootingswetten voor het dienstjaar 1855; aanneming der hoofdstukken I en II dier Staatsbegrooting.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 31 leden, te weten de heeren:

Borski, Blankenheijm, van Dam van Isselt, van Rijckevorsel, Lotsij, Regout, 't Hooft van Benthuizen, van Weel, van Wessem, Cremers, de Vos van Steenwijk, van Sasse van Ysselt, Martens van Sevenhoven, van Nispen van Pannerden, Cost Jordens, van Goltstein van Oldenaller, Sassen, van Andringa de Kempenaer, van Eijsinga, Boxman, van Aylva van Pallandt, Tonckens, van Heeckeren van Wassenaer, de Villers de Pité, van der Lek de Clercq, van der Oudermeulen, van Beeck Vollenhoven, Insinger, Bosch van Drakestein en d'Ablaing van Giessenburg;

en al de heeren Ministers.

De notulen van het verhandelde in de vorige zitting worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter** deelt mede:

dat zijn ingekomen:

1°. eene missive van den heer Paspoort van Grijpskerke, daarbij berigtende, dat hij door ongesteldheid van eene zijner naatste betrekkingen verhinderd wordt aan de werkzaamheden der Kamer deel te nemen.

Deze missive wordt voor kennisgeving aangenomen.

2°. een exemplaar van een boekwerk getiteld: Geschiedkundige beschouwingen van de Maatschappij tot redding van drenkelingen te Amsterdam, door J. A. Koning.

Dit boekwerk zal worden geplaatst in de boekerij der Kamer.

3°. een adres van C. van der Tuuk te Leyden, houdende beschouwingen omtrent het belastingstelsel.

Dit adres zal worden verzonden naar de Commissie voor de Verzoekschriften.

De Vergadering gaat over tot de behandeling van de BEGROOTINGSWETTEN VOOR HET DIENSTJAAR 1855.

De algemeene beraadslaging wordt daarover geopend.

De heer **van Dam van Isselt:** Ik heb lang getwijfeld of ik ter gelegenheid van de algemeene beraadslaging over de begrootingswetten al dan niet het stilzwijgen zou bewaren. Er zijn echter in de Tweede Kamer van de Staten-Generaal zoo vele en zoo veelsoortige beschouwingen aan het volk medegedeeld, dat het mij voegzaam is voorgekomen althans een enkel woord te dezer gelegenheid te spreken.

Er zou veel te zeggen zijn over de beschuldigingen tegen dit Ministerie ingebragt, betreffende zijn ontstaan, de ondersteuning die het bij zijne vrienden heeft ontvangen, en de beloften die het zou gedaan hebben en niet hebben nageleefd. Ik heb mij echter voorgenomen, Mijne Heeren, te dezer gelegenheid van deze plaats geen enkel woord te spreken, dat aanleiding zou kunnen geven tot hernieuwing van een hoogst onaangenamen en nu althans, vooral in ons midden, doelloozen strijd. Alleen dit wil ik zeggen, dat ik de verzekering durf geven, dat er geen eerlijk en verstandig Protestant in het Vaderland geweest is, die aan de Roomsche Kerk hare regeling zou hebben willen betwisten, en na dit gezegd te hebben laat ik het over aan het geweten van de beschuldigers, om te beslissen, wie de eerste aanleiding gegeven heeft tot de bedroevende tooneelen van opgewondenheid, die den vriend van het Vaderland in het afgeloopen jaar zeer zeker met diep en met innig leedwezen hebben vervuld.

Het hoofdstuk voor de Marine is gevallen. Ik zal daarover dus niet spreken, maar mij houden aan den regel: „ *de mortuis nil nisi bene.*"

De overige hoofdstukken der begrooting zijn met groote meerderheid aangenomen, en ik verheug mij daarover, Mijne Heeren, te meer, omdat ik geloof, dat die in mijn oog gewenschte uitslag daaraan is toe te schrijven, dat de Ministers hunne begrootingen hebben verdedigd op eene fiksche en cordate wijze, vrij van alle zucht van transactie. Gemeen overleg is een van de grondslagen van de constitutionele regering, maar ik verheug mij dat het gemeen overleg te dezer gelegenheid niet is ontaard in toegevendheid of in zwakheid.

De Eerste Kamer van de Staten-Generaal, Mijne Heeren, heeft welligt regt om zich te beklagen, dat de begrootingswetten zoo laat bij haar zijn ingediend. Intusschen, de schuld daarvan ligt niet bij de Regering, en het is er verre van af dat ik aan de Tweede Kamer het regt zou willen betwisten om den in hare oogen voegzamen tijd te besteden aan het grondig onderzoek van de aangeboden begrootingswetten. Maar waarover ik meen eene klagt in het midden te *moeten* en te *mogen* brengen, is dit, dat die vele dagen van oponthoud niet gewijd zijn geweest aan een onderzoek, aan eene overweging, aan eene beraadslaging met de Regering over *zaken*, maar aan redevoeringen tot aanvallen van personen, of wel tot verkondiging van eigen lof, of tot verdediging van vroegere daden.

Indien die handelwijze niet die geweest ware van hen, die zich zelven bij uitsluiting den naam gegeven hebben van constitutionelen, terwijl de overige maar ministeriele leden zijn, ik zou misschien als mijne meening het gevoelen durven uiten, dat zoodanige handelwijze niet geheel ligt binnen de constitutionele vormen. En indien zulks gewoonte mogt worden, dan zou er niets anders overblijven dan den wensch te uiten, en dien wensch des noods krachtdadig te ondersteunen, dat de Grondwet in zoo verre wierd gewijzigd, dat de Staten-Generaal niet in de maand September maar in de maand Augustus bijeenkwamen.

Het verwijt, Mijne Heeren, aan mij en zoo ik veronderstel aan velen uwer gedaan, — dat wij het regt niet hebben om ons den naam van constitutionelen toe te eigenen, omdat wij in de Grondwet, die wij bezworen hebben, niet meer lezen dan daarin te lezen staat — vind ik nog al hard. Of dat verwijt inderdaad verdiend is, meen ik te mogen betwijfelen. Ik vraag u verlof om mijn toestand en dien van mijne vrienden, in zooverre zij met mij aangeduid worden als reactionair, toe te lichten door een voorbeeld aan het dagelijksch leven ontleend.

Onder de regering van Koning Willem I reisden wij met trekschuiten en postwagens. Door aanhoudende zorg en door de moeite van velen kwamen wij eindelijk zoo ver, dat wij vervoerd werden met stoombooten en dat de wagens rolden langs een ijzeren spoor. Daarmede waren dan ook de meeste menschen tevreden. Maar wij hebben in ons midden mannen van zeer snellen vooruitgang en die wenschten *nu* niet alleen naar een Engelschen *express train*, maar zij zochten ons te vervoeren met het luchtschip van Poivin, dat binnen een etmaal ons brengen kan naar de goudkusten van Australie of van Californie. Zij die zich, zoo als ik, tevreden stellen met het naar mijne wijze van zien reeds snel genoeg vervoer langs ijzeren wegen, die geen lust hebben in zulk eene luchtreis, of die de luchtschippers niet volkomen vertrouwen in hunne bekwaamheid, zijn degenen die bestempeld worden met den naam van voorstanders van stilstand, of ook wel reactionairen worden genaamd.

Zoolang, Mijne Heeren, dit Ministerie met bezadigdheid voortstreeft op den ingeslagen weg, zal ik het gaarne vergezellen, onverschillig omtrent den naam, die mij daarbij gegeven wordt. Ik wil daarbij nog slechts één wensch uiten; het is deze: dat deze Ministers, bij den proefrid, dien zij in het voorjaar zullen wagen op het terrein van afschaffing van belastingen, de voorzigtigheid niet uit het oog zullen verliezen en dat zij zorgen zullen, dat de wagen in het spoor blijft. Met deze weinige woorden heb ik gemeend voor dit oogenblik te kunnen volstaan.

ZITTING VAN DEN 27STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor* 1855. (Algemeene beraadslaging.)

De heer **Sassen**: Voor de tweede maal, dat ik de eer heb deel te nemen aan het onderzoek der Staatsbegrooting, vind ik mij verpligt daarover eenige beschouwingen te leveren, niet om iets nieuws voort te brengen, want ik acht het onderwerp uitgeput te zijn, maar alleen om van mijne belangstelling in het welzijn van het dierbaar vaderland te doen blijken.

De Grondwet eischt jaarlijks de vaststelling der begrooting van uitgaven en ontvangsten van het Rijk door de Staten-Generaal, als wilde zij hierdoor een voortdurend en gestadig toezigt op de huishouding van Staat aan hen verzekeren. Is het al niet pligt, dan toch kan het zijne nuttige zijde hebben, dat men zijne beschouwingen over de begrooting in het algemeen mededeelt, al was het ook alleen om de Regering bekend te maken met de gevoelens van hen die de natie grondwettig vertegenwoordigen.

Hoewel het in de gewoonte bij parlementaire beraadslagingen is doorgedrongen, ter dezer gelegenheid de staatkundige gedragslijn der Regering aan een onderzoek te onderwerpen, zal ik echter mijn eigen oordeel daarover niet vellen. Het is mij tamelijk onverschillig, zoo als ik de eer had reeds vroeger te zeggen, aan welke handen het roer van den Staat is toevertrouwd; geheel onversehillig, onder welke van een Ministerie optreedt, om dat programma's naar het mij voorkomt, alleen worden uitgevaardigd, om aan den indruk van het oogenblik voldoening te versehaffen; — ik zie sleehts op de daden eener Regering, en wanneer deze voldoen aan de behoeften van het volk, wanneer zij de vrijheden en regten bevestigen, welke de Grondwet heeft gewaarborgd, dan sehenk ik volgaarne mijn vertrouwen aan de bestuurders. Ik verheug mij in de verklaring van de Regering, bij monde van den Minister van Binnenlandsche Zaken in de Tweede Kamer der Staten-Generaal afgelegd: » Eene Regering, die, ten einde deze of gene partij te believen, transigeert over beginselen, welke zij de ware aeht te zijn, maakt zich zonder twijfel sehuldig aan eene lakenswaardige zwakheid, — maar eene Regering, die het oog gevestigd houdt op de behoeften van het volk, op de vrijheden en regten, waarop het aanspraak mag maken, die de wetten inrigt, zoodat zij overeenkomen met hetgeen de belangen der natie medebrengen, die Regering volgt eene wijze staatkunde." Aan deze beginselen waren de gewigtigste daden der Regering, welke tot heden aan onze bekraehtiging werden onderworpen, in hoofdstrekking getoetst; — zij hebben, zoo als de uitkomst mijner stemming heeft aangetoond, mijne goedkeuring verworven.

Maar, Mijne Heeren, bij den waarborg van de grondwettige vrijheden en regten vorderen de behoeften van het volk: » voortdurende bezuiniging in de staatsdienst door vereenvoudiging", opdat de finantiele toestand des Rijks steeds meer en meer verbeterd worde, en door het hieruit te verkrijgen overschot van inkomsten schulden kunnen gedelgd, lasten afgesehaft en werken daargesteld worden, die zonder twijfel de produetive kracht der natie bevorderen. En wanneer ik nu onder den indruk dezer erkende waarheid een blik werp op de Staatsbegrooting van 1855 (ik zeg het mijns ondanks), dan vind ik geene reden mij over de eijfers te verblijden; integendeel, dan zie ik de toekomst met eenige bezorgdheid te gemoet, want het eindeijfer van uitgaven is aanzienlijk geklommen, en niet minder dan 148 van de 435 artikelen zijn verhoogd. Wordt op dienzelfden voet voortgebouwd, ik vrees, dat spoedig de gunstige finantiele uitkomsten, welke in mijne overtuiging de grondwetsherziening van 1848 heeft aangebragt, zullen verdwenen zijn. Ik herhaal, dat de gelukkige finantiele toestand van ons land door de grondwetsherziening van 1848, waarvan ik altijd een ijverig voorstander ben geweest, is voortgebragt; want door de Grondwet is, naar mijn eerbiedig oordeel, de grondslag gelegd voor een vereenvoudigd huishouden van Staat, zij heeft de gelegenheid geopend voor eene beduidende vermindering van uitgaven. Dat dit een onbetwistbaar feit is, hebben de jaren, aan die herziening opgevolgd, baarblijkelijk bewezen; de uitgaven zijn ook door een spaarzamer beheer der geldmiddelen beduidend verminderd en de inkomsten aanzienlijk vermeerderd. En welke waren hiervan de heilrijke gevolgen? Dat vroegere tekorten zijn gedekt, de nationale sehuld tot een aanmerkelijk bedrag is vernietigd, dat sommige belastingen reeds zijn afgeschaft, scheepvaart en handel van vele knellende banden ontheven en groote werken van algemeen nut zijn aangelegd.

Niet even gunstig derhalve kan mijn oordeel over de Staatsbegrooting van 1855 zijn als het was over die van 1854; en heb ik mijne goedkeurende stem aan de laatste geschonken, ik zal die niet aan al de hoofdstukken van de eerste kunnen verleenen. In de begrooting van 1854 vond ik wel eene neiging tot verhooging der uitgaven, en heb daarop met gepasten ernst gewezen, maar zij was niet van dien aard, dat zij mij verpligtte, mijne stem tegen eenig hoofdstuk uit te brengen. Nu ik echter de zekerheid erlangd heb, dat die neiging bij eenige departementen van algemeen bestuur steeds sterker wordt en tot werkelijkheid is overgeslagen, dat geene gewenschte spaarzaamheid wordt in acht genomen, en dat de vaste wil, om vereenvoudigingen aan te brengen waar die nog mogelijk zijn, ontbreekt, — nu mag ik het stilzwijgen bij deze openbare beraadslagingen niet langer bewaren, en ik zal sommige der bezwaren, bij de gedrukte verslagen zoo krachtig aangedrongen, door een afkeurend *votum* op de betrekkelijke hoofdstukken bekraehtigen.

Ik vind in de overgelegde staten, dat eene uitbreiding van het personeel der ambtenaren heeft plaats gehad en dat eene verhooging van jaarwedde van anderen is vastgesteld; ik vind daarin eene som voor onverpligte onderstandgelden aan postmeesters der opgeheven paardenposterij uitgetrokken;—ik vind het eindcijfer voor Oorlog opgevoerd tot een bedrag, dat in dit voorjaar alleen *uit hoofde van buitengewone omstandigheden* is toegestaan. Van de andere zijde mis ik elke proef tot bezuiniging door vereenvoudiging. Of is de tijd voorbij, waarop bezuinigingen kunnen worden tot stand gebragt? Ik mag dit niet aannemen, Mijne Heeren, het komt mij voor, wat men er ook van zeggen moge, dat de reorganisatie van de regterlijke magt, van den Raad van State, van de Algemeene Rekenkamer, daartoe gelegenheid kan verschaffen; ik ben overtuigd, dat eene herziening van de wet op de regterlijke organisatie en het beleid der justitie voor het krijgsvolk te water en te lande daartoe moet leiden. En waarom bijv. is de Regering zoo zeer gesteld op het behouden der rijks-advocaten die eene jaarlijksehe uitgaaf van niet minder dan f 24,600 vereisehen, en voor afschaffing waarvan telken jare met vernieuwden aandrang pogingen worden aangewend? Zij zijn in mijne schatting niet onmisbaar, althans wanneer ik oordeel naar hunnen werkkring bij de regtscollegien. De vervolging der belastingzaken kan zeer gevoeglijk aan het openbaar ministerie worden opgedragen, en ik beweer, dat hierdoor zijn werk niet zal vermeerderen; immers ook nu moet het openbaar ministerie al de stukken raadplegen, dagvaardingen stellen, het onderzoek ter teregtzitting bijwonen en requisitoiren nemen; het heeft geen eigenlijk werk als *gevoegde*, maar als *principale* partij. En wat de burgerlijke zaken van den Staat aanbelangt, waarom kunnen deze niet, even als die betrekkelijk de Kroondomeinen, behandeld worden? Heeft het gemis van den rijks-advocaat, bijv. bij de invordering van domaniale prestatien eenig ongerief of nadeel voor de schatkist opgeleverd? Ik geloof het niet. En dan mag men niet uit het oog verliezen, dat, zoo ik wel onderrigt ben, aan de rijks-advocaten alle zelfstandigheid door hunne instruetien is ontnomen; want wanneer de Minister van Finantien tot eene vervolging last geeft, moet zij door den rijks-advocaat, het ware zelfs in strijd met zijne overtuiging, plaats hebben; hij moet bij den regter de schuldig-verklaring eischen, al blijkt ter teregtzitting van geene sehuldpligtigheid of wets-overtreding. Ik begrijp niet waarom de Regering weêrstand biedt aan het zoo herhaaldelijk gedaan verzoek tot opheffing der rijks-advocatie. Sedert 1819 zijn de vervolgingen van de belastingszaken der gemeenten door het openbaar ministerie ingesteld, zonder dat tot heden, voor zoover mij bekend is, op eenig ongerief, daaruit ontstaan, kan gewezen worden; waarom wordt niet dezelfde regel aangenomen voor de vervolging der belastingzaken van den Staat? Ik wenschte hieromtrent wel eenige verklaring van de Regering te bekomen.

De Regering is naar mijne zienswijze den verkeerden weg ingeslagen met de verhooging van jaarwedden, en ik zeg dit voornamelijk met het oog op het Departement van Buitenlandsehe Zaken. Ook ik had dezen post liever lager dan hooger gesteld gezien. Men heeft wel eens gezegd » dat de arbeider zijn loon waardig is"; maar is dit ook toe te passen op betrekkingen van hoogeren rang, welke door mannen van geldelijk vermogen worden bekleed? Was er eene tijdelijke verhooging van tractement aan karig bezoldigde ambtenaren, die werkelijk door de duurte der levensbehoeften lijden, voorgedragen, ik zou er mijne goedkeuring aan hechten; maar de verhooging schijnt haren grond te hebben in den meer gunstigen staat der finantien: » er is te veel geld in kas", en dit stelsel mag ik in mijne gemoedelijke overtuiging niet goedkeuren. Ik weet ook niet, dat er met betrekking tot de regeling van tractementen in vroegere jaren *héroïque* middelen gebezigd zijn om de zaak te redden. Ik erken wel, dat het billijk is, om daar, waar evenredigheid van betrekking en van werkzaamheden bestaat, geene onevenredigheid van bezoldiging te laten voortduren; maar ik geef niet toe, dat die evenredigheid juist door eene verhooging en niet door eene vermindering van jaarwedde moet tot stand gebragt worden. Ik geef dit vooral niet toe, wanneer ik aanneem, dat elk Minister moet wezen Minister van Finantien in zijn departement. Wanneer er werkelijk middelen genoeg voorhanden zijn, dan is het naar mijne meening de pligt der Regering, na te gaan, door wie die middelen worden opgebragt en of de schatpligtigen opbeuring en aanmoediging noodig hebben, om de lasten te blijven dragen. Ontwaart zij dan, zoo als ik de overtuiging heb dat zij zal bevinden, dat de lasten voor het grootste gedeelte en in eene onevenredige verhouding worden gedragen door die standen, welke de kern van elke welgeordende maatschappij

ZITTING VAN DEN 27STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor* 1855. (Algemeene beraadslaging.)

uitmaken, en dat die bovendien door de duurte der levensbehoeften uitermate worden gedrukt, dan moet zij trachten, in de eerste plaats, die klasse van personen in eene billijke verhouding te verligten, en voorzeker ook van de ambtenaren, die hunne betrekking op eene bepaalde jaarwedde vrijwillig hebben aangenomen, de opofferingen blijven eischen, welke van de belastingschuldigen gevorderd worden.

Het is vooral de begrooting voor Oorlog, die mijne bekommering heeft gewekt en ik maak bezwaar het steeds klimmende cijfer goed te keuren. Ik breng intusschen regtmatige hulde aan de rondborstige verklaring van den Minister van Oorlog ten aanzien van het eindcijfer; maar ik vind daarin voor mij geene beweegreden, om zijne begrooting aan te nemen. Was de verhooging, even als voor de loopende dienst, wegens *buitengewone* omstandigheden gevraagd, ik zou haar kunnen goedkeuren, maar nu het cijfer als *normaal* cijfer, dat zelfs nog vermeerdering zal behoeven, wordt voorgesteld, zijn mijne bezwaren van te veel gewigt om er over heen te stappen. Ik erken wel, dat de omstandigheden in 1855 dezelfde kunnen blijven als die, welke tot de verhooging in 1854 hebben aanleiding gegeven, doch zij zijn niet tot grondslag van de raming van uitgaven genomen en daarin is hoofdzakelijk de oorzaak mijner afkeuring gelegen. Had ik de verzekering mogen erlangen, die de Regering echter verklaart niet te kunnen geven, dat in gewone tijden het cijfer zou worden teruggebragt tot f 10,400,000 waarvoor de Minister in een vorig jaar heeft verklaard de gewone dienst van zijn departement behoorlijk te kunnen gaande houden, ik zou volgaarne mijne ondersteuning hebben verleend.

Het is waar, dat ook voor werken van algemeen nut de uitgetrokken som, in vergelijking met die van vorige jaren, niet is verminderd; maar hiertegen heb ik niet het minste bezwaar zoolang zij de krachten der natie niet te boven gaat. De nuttigheid van dergelijke werken wordt door niemand betwist; — zij verschaffen productive kracht aan de natie en bevorderen in hooge mate de algemeene welvaart. Zijn deze voorwaarden aanwezig, dan zal de Regering mij altijd gereed vinden, aan hare voorstellen mijn goedkeurend zegel te hechten. Minder gaarne heb ik de verhooging van het subsidie aan de Koninklijke Academie van Wetenschappen gezien; — ik vertrouw intusschen, dat bij den gevoerden strijd tegen deze verhooging daarin voor het vervolg vermindering zal worden gebragt.

Mijne Heeren, het is niet zonder weêrzin, dat ik deze algemeene beschouwingen heb geleverd; maar ik heb echter de vrees niet kunnen onderdrukken, dat, wanneer op de wijze, als thans plaats grijpt, wordt voortgegaan het groote doel niet zal kunnen bereikt worden dat de Regering zelve zich voorgesteld heeft, namelijk: om met krachtige hand den schuldenlast, waaronder Nederland gebukt ligt, te blijven verminderen, en tevens de meest drukkende belastingen af te schaffen.

Met het delgen van schulden zijn wij thans op den goeden weg en niets kan heilzamer werken dan dat deze wijze maatregel met nog meer klem wordt voortgezet, want hoewel de vermindering van schuld reeds nu aanmerkelijk is, mogen wij nogtans niet uit het oog verliezen, dat daartoe ook aanzienlijke opbrengsten van *rentegevende* domeingoederen gebruikt zijn. Daarbij is de afschaffing van drukkende belastingen eene onvermijdelijke noodzakelijkheid geworden. De plegtige verklaring der Regering heeft de blijde verwachting van geheel het Nederlandsche volk opgewekt; moge zij niet overspannen zijn, moge zij niet te leur gesteld worden!

Over de Middelen zal ik geen woord zeggen; in de bestaande omstandigheden beschouw ik de voordragt als een maatregel van overgang en noodzakelijkheid. Het oogenblik zal daartoe meer geschikt zijn, als de voorstellen tot wijziging of afschaffing van belastingen aan ons onderzoek worden onderworpen.

De heer **van Andringa de Kempenaer**: Bij de algemeene beschouwing die nu geopend is, verlang ik eenige woorden te spreken, geen voornemen hebbende bij de speciale hoofdstukken in discussie te treden. Nabij de sluiting van dezen jaarkring is deze Kamer geroepen de begrooting voor het volgende jaar in openbare behandeling te nemen; eene wanorde in de regeling dier gewigtige aangelegenheid, welke ons in het alternatief brengt alles bepaald aan te nemen of stremming in den wettelijken gang der staatsmachiene te veroorzaken; eene hoogst bezwarende verantwoordelijkheid welke daardoor op de Eerste Kamer wordt geladen. Ik wil de oorzaken van deze miskenning niet onderzoeken; genoeg zij het dat het bewijs volledig aanwezig is, dat de Tweede Kamer geheel in de mogelijkheid is de grondwettige regten van dit gedeelte van de wetgevende magt te verlammen; daartegen behoort de Regering te waken, en zij kan dit door te bevorderen dat geen onderwerp van eenigen omvang bij die Kamer worde behandeld voor den afloop der begrootingswetten.

Alsnu tot eenige algemeene beschouwingen dezer begrooting overgaande, erken ik dat het verhoogde eindcijfer bij eene eerste inzage op mij een ongunstigen indruk maakte; ik vergelijk de aanvragen voor 1854 met die voor 1855 en bevind, na wederkeerigen aftrek van hoofdstuk IX *A*, dat volgens den eersten recapitulatiestaat, de raming van 1855 die van 1854 met f 368,816 overtreft, waaronder alleen voor Marine f 182,000 en Binnenlandsche Zaken ruim f 130,000, doch welk departement door eenige verminderingen tot ruim f 5,778,000 is teruggebragt, cene vermeerdering van f 64,000 die, ik moet het bekennen, geregtvaardigd wordt door het aanbrengen van uitgaven, die op de wet rusten, als die voortvloeijende uit de invoering der armenwet ad f 25,000, f 5,000 voor krankzinnigen en ruim f 23,000 voor de provinciale huishouding.

Dat in het algemeen de administrative uitgaven verhoogen, Mijne Heeren, ligt in den aard onzer zeer omslagtige instellingen. Wij kunnen zulks dagelijks ontwaren; ten voorbeelde herinner ik u wat in het antwoord op het IVde hoofdstuk wordt gevonden en waar vermeld is dat de vergelijking der inkomende en uitgaande stukken over 1843 en 1853 met meer dan 11,000 zijn toegenomen! In diezelfde en welligt grootere verhouding heeft zulks bij andere departementen plaats, en wel voornamelijk bij Binnenlandsche Zaken en de provinciale bureaux, en kan het dan bevreemdend zijn dat die administrative kosten vermeerderen?

Ik neem hieruit, Mijne Heeren, aanleiding om met een woord gewag te maken van het programma door dit Ministerie vooruitgezet den 26sten April 1853, en alzoo meer dan $1\frac{1}{2}$ jaar geleden; daarbij werd toch uitdrukkelijk als de overtuiging van dit Ministerie gezegd: » Overigens achten wij mindere inmenging van het centraal gezag en eene mildere toepassing der Grondwet en van de daaruit voortvloeijende organieke wetten betreffende de huishouding van de gewesten, en van de gemeenten in den Staat, allezins raadzaam."

Ik erken het, ik heb de optreding van dit Ministerie op die gronden voornamelijk met genoegen gezien — maar nu vraag ik is er eenigzins aan die toezegging voldaan? Of is het Ministerie bij nadere kennismaking met de organieke wetten van de eerste zienswijze teruggekomen? Ik ben in het onzekere: het voorgeven dat daartoe de tijd niet gekomen is, kan het Ministerie niet voorwenden; het toch scheen in die overtuiging den 26sten April 1853 niet te deelen.

Bij het Vde hoofdstuk is deze Vergadering in het Verslag teruggekomen op de invoering van eene wet op de militie. Ik wil dit onderwerp niet speciaal bij dat Vde hoofdstuk bespreken; hetzelve behoort tot de eerlijke uitvoering der grondwettelijke bepalingen; die pligt berust bij het gansche Ministerie — de ongrondwettigheid dat ingezetenen tot defensie van den Staat worden opgeroepen wanneer zij hun 19de jaar zijn ingetreden in plaats van het 20sten — die hoofdvoorwaarde moet en kan onverwijld vervuld worden, en is niet gedekt door het 3de der additionele artikelen — art. 181 gaat boven de wet; ieder ingezeten, die voor het daarbij imperatief gestelde jaar wordt opgeroepen, wordt onregt gedaan. Ik zal hierover niet verder uitweiden; de uitmuntende denkbeelden daarover in de Tweede Kamer door den heer Gevers van Endegeest bijgebragt en ontwikkeld beaam ik volkomen, en ik vleije mij dat de Regering reeds in 1855, al ware het bij eene transitoire wet, de uitvoering van de artt. 181 en 186 in het leven zal roepen.

De algemeene verhooging der wachtgelden en pensioenen, die van jaar tot jaar toenemen, moet ik afkeuren; de som daartoe aangevraagd bij het Xde hoofdstuk is buitengewoon hoog, zij bedraagt toch meer dan het achtste deel van het hoofdstuk, terwijl de neiging bestaat al verder en verder te gaan.

Mijne Heeren, ik zal waarschijnlijk mijne goedkeurende stem aan alle hoofdstukken dezer begrooting geven; op sommige heb ik wel bemerkingen maar zij wegen bij mij zoo zwaar niet om daaruit eene afkeurende stem te wettigen.

De heer **Cremers**: De geachte spreker uit Gelderland (de heer van Dam van Isselt) heeft zijne rede begonnen met te verklaren, dat hij lang heeft geaarzeld over de vraag, of hij bij gelegenheid van de algemeene beschouwingen over de begrooting het woord zou voeren. Het besluit, dat hij daaromtrent heeft genomen, noopt mij om af te wijken van het besluit, dat bij mij vaststond, om bij deze gelegenheid het stilzwijgen te bewaren. Ik wenschte over twee punten, door hem aangevoerd, kort mijne meening te zeggen. Hij heeft het onaangenaam gevonden, dat buiten deze Vergadering dikwijls in den laatsten tijd de naam van *constitutionelen* gegeven is aan, ik durf niet zeggen eene partij, maar althans aan eenige leden der wetgevende vergadering, aan personen in den lande die te zamen één doel hebben en in één zin stemmen bij gelegenheid dat de belangen des Lands worden behandeld. Hij heeft het afgekeurd, dat die naam aldus wordt aangenomen. Ik deel gaarne hieromtrent in zijn gevoelen. Het kan zoo ligt aanmatigend schijnen, als enkelen zich voordoen, als of zij alleen, met uitsluiting van anderen, de Grondwet willen handhaven, als of zij alleen grondwettigen kunnen worden genoemd. Het kan aanmatigend schijnen en het kan zoo ligt kwetsend zijn voor anderen, als die naam

ZITTING VAN DEN 27STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor* 1855. (Algemeene beraadslaging.)

zoo uitsluitend door enkelen wordt aangenomen, terwijl daarin bijna het stilzwijgend verwijt is gelegen, dat zij, die niet altijd zoo als die zich noemende constitutionelen, denken, der Grondwet niet wel getrouw zouden zijn. Men kan ook zoo ligt, ofschoon aan de Grondwet in haar geheel gehecht, over den zin van verschillende artikelen gemoedelijk in gevoelen verschillen. Zulk een verschil moet noodwendig dikwerf zich voordoen; daarom moet nog niet, wanneer enkelen zich constitutioneel noemen, aan de anderen stilzwijgend worden verweten, als of zij minder grondwettig zouden zijn. Wij hebben allen de Grondwet bezworen, wij zullen allen moeten gerekend worden de Grondwet te willen handhaven, doch ik voor mij houd mij overtuigd, dat door veel meer leden der Kamers de Grondwet met warmte wordt aangehangen dan wel het geval zoude kunnen zijn, indien zij alleen den naam van constitutioneel konden verdienen, die duidelijk te kennen geven, dat zij het er op toeleggen, om zoowel nu, bij de behandeling der begrooting, als bij elke andere gelegenheid, het Ministerie te doen vallen. Zoo dit het geval ware, dan zou ik misschien zelf tegen mijn weten, en stellig tegen mijn wil, niet behooren onder hen, die constitutioneel kunnen worden genoemd; en toch, daarvan ben ik voor mij zelven overtuigd, ben ik zoo zeer gehecht aan de Grondwet, dat ik daarom alleen niet deel in den wensch van den spreker uit Tiel.

Ik weet, de verandering die alleen betreft den aanvangtijd der zittingen, raakt geen beginsel, zij kan worden ingevoerd zonder dat over de Grondwet strijd wordt gevoerd; maar of het voordeel, hetwelk die spreker beoogt, zal worden verkregen, betwijfel ik; dat de beraadslaging dan langer zal worden gerekt, is waarschijnlijk; of niet daarentegen, wanneer geschiedt hetgeen hij wenscht, andere nadeelen zullen ontstaan, is op dit oogenblik onzeker. Dit alles nu ter zijde latende ben ik zóó aan de Grondwet gehecht, en, na de veranderingen die er in haar zijn gebragt, acht ik het zóó zeer onraadzaam de gelegenheid te geven op nieuw al de beginselen, die in haar zijn uitgedrukt, te behandelen, dat ik alleen daarom deze op zich zelve misschien onschadelijke verandering zou bestrijden, en zeggen: behoudt de Grondwet zoo als zij is; laat er eenige jaren verloopen vóór gij aan eenig artikel der Grondwet raakt, althans zoolang niet grootere noodzakelijkheid daartoe is gebleken dan hier bij deze gelegenheid: die kleine wijziging zoude ligt alles ter sprake brengen.

Ik wensch bovendien nog kortelijk te beantwoorden datgene, waarmede de spreker uit Gelderland (de heer van Dam van Isselt) zijne rede heeft begonnen. Het is een onaangenaam, het is een teeder punt; die spreker heeft aangeroerd een onderwerp, hetwelk ik gaarne als *verleden* zou beschouwen. Hij heeft gezegd: » geen Protestant in dit land heeft het Roomsch-katholijke kerkgenootschap zijne inrigting, zijne vrije inrigting, misgund." Mijne Heeren, ik zal op dit punt geene tegenspraak inbrengen; waarom zou ik onredelijkheid bij mijne landgenooten onderstellen? Ik doe dit niet. Doch die spreker heeft laten volgen op dat gezegde: » geen Protestant heeft misgund", iets anders, namelijk: » daarna laat ik het aan iedereen over te beoordeelen aan wien de schuld ligt van die ongelukkige opgewondenheid, die in het vorige jaar in het land heeft bestaan."

Ik erken het: in deze woorden is geene uitdrukkelijke veroordeeling gelegen; maar ik geloof toch dat de *strekking* van die woorden duidelijk genoeg is, om mij de vergunning, het regt, te geven van er dit op te antwoorden:

Ik ben ten opzigte van dit onderwerp zeer genegen mij te herinneren het beleg van Troje. Toen de Grieken voor die stad lagen en de Trojanen er in waren, is het bekend, dat aan beide zijden schuld bestond; het is een bekend gezegde van den ouden tijd. Liever dan dit te uiten zou ik er over stilzwijgen; want het is een onderwerp — en het voorbeeld van den geachten spreker bewijst het — het is een onderwerp dat men moeijelijk, ook met de beste bedoeling, kan aanroeren, zonder bij anderen een onaangenaam gevoel, ligt misschien eene ongegronde meening van kwetsing te veroorzaken. Doch nadat dit gezegd is door den spreker uit Gelderland, wensch ik er dit op te antwoorden: de strekking — misschien heb ik het verkeerd begrepen — maar de strekking, die er in zijne woorden ligt, beaam ik niet; ik leg mij echter geheel en al neder bij twee gezegden: er is schuld geweest aan beide zijden, en, hij doet het wijsste, die het onderwerp in jaren niet meer aanroert, althans dit niet doet op die plaatsen, waar het eene woord dikwerf aanleiding geeft tot het andere, waar het dikwerf aan andere personen bijna de *verpligting* oplegt het te beantwoorden: aan beide zijden schuld, aan beide zijden algemeen stilzwijgen.

Een woord nog ten opzigte van hetgeen de spreker uit Noord-Brabant (de heer Sassen) heeft gezegd. De inrigting der rijksadvocatie is dikwerf bestreden; ook hij heeft dat thans gedaan. Ik neem niet voor mijne rekening hem te wederleggen. De Minister van Finantien, die reeds van zijn gevoelen daaromtrent heeft doen blijken, zal dit beter doen dan ik het zou kunnen. Maar *dit* wil ik enkel voorkomen: dat niet uit het stilzwijgen, 't welk misschien overigens omtrent dit onderwerp bewaard zal worden in deze Kamer, het gevolg zal worden getrokken, dat al de leden zich vereenigen met het gevoelen van den spreker uit Noordbrabant. Op mij ten minste hebben de redenen van den Minister van Finantien dieper indruk gemaakt dan die van den geachten spreker.

De heer **de Vos van Steenwijk**: Ik zal mij niet begeven in eene discussie over degenen die al of niet constitutioneel zijn te noemen. Met betrekking tot zulke quaestien geloof ik dat de spreuk van toepassing is: *verba valent usu*. Ik heb alleen het woord gevraagd om de stem te motiveren, die ik over deze begrootingswetten denk uit te brengen. Ik gevoel mij daartoe gedrongen doordien ons de noodzakelijkheid is opgelegd om ze in haar geheel aan te nemen of te verwerpen, en zij te gelijk van zulk een zamengestelden aard zijn, dat zij verschillende gronden tot goed- of afkeuring in zich kunnen bevatten.

Bij het bepalen van het votum, door mij uit te brengen, heb ik mij twee vragen gesteld: 1°. verdienen de hoofden der verschillende departementen van algemeen bestuur het noodige vertrouwen, om aan hen de uitgaven toe te staan, die zij in het belang van 's lands dienst meenen te moeten voordragen? 2°. verdienen die uitgaven onze goedkeuring?

Met het oog op het gebruik in andere constitutionele Staten schijnt het misschien minder juist te spreken van het stellen van vertrouwen in de hoofden der verschillende departementen en niet van vertrouwen in » het Ministerie". Maar zoolang ik hier te lande geene ministeriele homogeneïteit dan in onbepaalde trekken meen te bespeuren, terwijl het misschien nog een punt van twijfel kan opleveren of een zoogenaamd homogeen ministerie in Nederland wel mogelijk zij, — geloof ik, dat er eigenlijk alleen sprake kan zijn van vertrouwen in de hoofden der verschillende departementen.

Er bestaat voor mij geen reden om dat vertrouwen aan de tegenwoordige Ministers te onthouden. De Grondwet zie ik door hen nalcven en in die naleving eene rigting volgen welke ik goedkeur. Ik zou niet willen beweren, dat deze rigting tegenovergesteld is aan die, welke gevolgd is tot April 1853.

Ik betreur dit niet; ware er toch eene tegenovergestelde rigting gevolgd, ik zou deze Ministers niet kunnen ondersteunen, want ik zou vreezen, dat die tegenovergestelde rigting ons langzamerhand zou kunnen leiden tot eene ter-zijde-stelling van de Grondwet, en ik geloof dat de gevolgen van eene ter-zijde-stelling van de Grondwet in Nederland genoegzaam ondervonden zijn in het 25jarig tijdvak, dat gevolgd is op het tijdstip, waarop wij onze nationale onafhankelijkheid hebben herwonnen. Het is dus juist in het niet-opvolgen van de tegenovergestelde rigting, dat ik grond vind om te wenschen, dat deze Ministers aan de regering mogen blijven en dien grond vind ik bovendien in de wijze, waarop de algemeene zaak door die Ministers behartigd wordt.

Wat nu de door hen voorgestelde uitgaven betreft, moet ik erkennen, dat het eindcijfer ook op mij een minder aangenamen indruk heeft gemaakt; maar wanneer ik naga, waaraan dat eindcijfer — dat vergeleken met dat van vorige begrootingen, aanzienlijk hooger mag genoemd worden — te wijten is, dan meen ik dit aan drie verschillende oorzaken te moeten toeschrijven.

In de eerste plaats schrijf ik die verhooging toe aan de meerdere uitbreiding, die in de laatste jaren aan werken van openbaar nut gegeven is. Hoezeer ik erken, dat men ligtelijk te veel uitbreiding aan die werken kan geven, zou ik echter niet willen beweren, dat men onder dezelfde finantiele omstandigheden met betrekking tot die werken niet zou moeten voortgaan op de wijze, waarop dit tot heden heeft plaats gehad.

In de tweede plaats vind ik grond van vermeerdering in de meerdere noodzakelijke behoeften van de openbare dienst, ten gevolge van de vermeerdering der bevolking en van de meerdere eischen, die men aan het Staatsbestuur doet. Om daarvan slechts één voorbeeld te noemen, wil ik u op de telegraphie wijzen, die toch de Staatsbegrooting met eene aanzienlijke som verhoogt.

In de derde plaats vind ik de oorzaak voor die verhooging in eenige betrekkelijk wel is waar geringe, maar naar mijne individuele opvatting, toch minder noodzakelijke uitgaven voor de openbare dienst, in eene uitbreiding van het personeel en in andere uitgaven, waarvan ik voor mij niet het nut, veel min de noodzakelijkheid inzie. Ik geloof dus niet onbillijk te zijn, jegens de Ministers, wanneer ik in de laatstgenoemde uitgaven, waarvan ik mij de aanwijzing bij de behandeling van eenige der hoofdstukken voorbehoud, eene neiging meen te bespeuren om den weg van eene strenge spaarzaamheid te verlaten.

Dit is echter geen onoverkomelijk bezwaar, dat mij belet mijne goedkeurende stem aan deze begrooting te hechten, maar ik meen te dezer gelegenheid de Ministers te moeten aanmanen, niet alleen om de zaak zelve, maar ook in het belang van hunne zedelijke kracht, vooral die neiging niet bot te vieren.

Gij ziet dus, Mijne Heeren, uit het weinige dat ik gezegd heb,

ZITTING VAN DEN 27STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor* 1855. (Algemeene beraadslaging.)

dat ik bereid ben mijne stem te geven aan de verschillende hoofdstukken dezer begrooting.

De heer **van der Lek de Clercq**: Ook ik, Mijnheer de Voorzitter, acht mij verpligt om mijne bezwaren, die tegen het eindcijfer dezer begrootingswetten bij mij bestaan, kortelijk in het midden te brengen. Die bezwaren zijn niet gelegen in het personeel van het Ministerie. Ik ben het volkomen eens met den geachten spreker die mij voorafging en betuigde, dat hij juist de rigting van dit Ministerie goedkeurde, omdat het niet was eene rigting in tegenovergestelden zin van het vorig Ministerie. Daarenboven, Mijne Heeren, is het regt van den Koning om het Ministerie zamen te stellen voor mij een waarborg, dat het uit mannen bestaat, welke naar hunne beste pogingen doen zullen wat zij kunnen ter bevordering van de belangen van het vaderland. Het is mij dus in zooverre onverschillig welke personen geplaatst worden aan deze groene tafel en acht het alleen mijne roeping, als vertegenwoordiger des volks, om de *daden* van het Ministerie te beoordeelen. En wanneer ik deze voor dit oogenblik naga met betrekking tot het budget, hetwelk thans aan onze goed- of afkeuring is onderworpen, dan aarzel ik niet mijn leedwezen te betuigen, dat het eindcijfer aanmerkelijk hooger is dan het vorig jaar. Ik zal niet trachten deze zienswijze nader te ontwikkelen. — Ik zou in herhalingen moeten vervallen, daar deze meening reeds is geuit in deze, maar vooral bij de Tweede Kamer. Daarenboven ben ik er aan indachtig, dat de tijd, die ons gegund is om over de begrootingswetten te handelen, kort is, ja te kort om in zoodanige détails te treden als misschien noodzakelijk zou kunnen zijn. Alle tegenstelling, Mijne Heeren, van dit Ministerie met het vorige wensch ik te vermijden. En dit kan ik te meer doen, omdat ik niet aan personen hecht; doch de onpartijdigheid gebiedt mij te zeggen, dat het vorig Bewind groote sympathie bij het meerendeel der natie heeft opgewekt door zijne maatregelen van bezuiniging.

En al kunnen zij allen, die deze maatregelen hebben toegejuicht, de gevolgen van deze of gene rigting in het besturen van den Staat niet beoordeelen, *eene zaak* vatten allen, namelijk, dat wanneer minder uitgaven worden gedaan, ook minder ontvangsten noodig zijn en mitsdien minderc opbrengsten van hen zullen gevorderd worden.

Van daar dat een spaarzaam beheer vooral door hen, die niet gebaat worden door een meer tegenovergesteld beginsel, ten allen tijde en onder alle omstandigheden wordt toegejuicht. En al is het ook, dat door gelukkige omstandigheden meerdere uitgaven, zonder grootere opofferingen van de belastingschuldigen, zouden kunnen geschieden, dan zal nog ieder het denkbeeld, om iets te hebben voor den dag van rampspoed, moeten goedkeuren.

Ik ben geen bewonderaar van hen, die steeds over het lot der belastingschuldigen het ach! en wee! uitspreken en die de zaken voorstellen, als of aan elken penning, welke in de schatkist vloeit, een droppel bloeds kleeft: — eigenaardig is het, dat men zeer gaarne wordt beklaagd en om zich vrienden te maken is het beklag een heerlijk, veeltijds minder eerlijk middel, ofschoon soms de gevolgen daarvan noodlottig zijn; maar te ontkennen valt het niet, dat de belastingen geenszins gering en onbeduidend zijn te noemen en door velen met moeite worden opgebragt: doch al ware dit niet het geval, ik verwacht geene tegenspraak, wanneer de belastingen door mij worden gequalificeerd als een niet te vermijden maar niet min onaangenaam kwaad: niemand, geloof ik, hoe rijk of hoe hoog geplaatst, zoude niet wenschen minder te moeten bijdragen. Bovendien zijn, naar mijne overtuiging, alle belastingen de groote hinderpaal voor elke ontwikkeling en verbetering van het volksbestaan.

Ik heb gezegd » een niet te vermijden kwaad." Voorzeker, zoolang de onkosten van het staatshuishouden uit geene andere bronnen of inkomsten dan die door belastingen worden zaamgebragt, kunnen worden gevonden — en het vooruitzigt hierop bestaat niet — zullen er belastingen geheven moeten worden en zoolang wij te zorgen hebben voor de betaling jaarlijks van een rentelast van meer dan 30 millioenen, zullen die lasten niet anders dan zwaar kunnen zijn: maar ook zoolang onze staatsschuld zoo hoog is als thans, zal men bij eenigen overvloed in de schatkist niet mogen verleid worden den weg van een zeer en hoogst zuinig beheer te verlaten, zal men althans zich niet behoeven te verontrusten dat er te veel geld is of komen zal, zoodanig dat men niet weet, wat er mede uit te voeren; die onrust toch zal spoedig ophouden wanneer men gewezen wordt op de wenschelijkheid, ja noodzakelijkheid van gestadige vermindering en uitdelging der staatsschuld, zijnde dit het krachtigste en beste middel, om te komen, wat we allen wenschen, tot eene vermindering van lasten; dit middel moet gebezigd worden bij voorspoed om de zeer eenvoudige reden, dat het bij tegenspoed buiten het bereik ligt. Herhalende dat ik met leedwezen eene aanzienlijke vermeerdering van het eindcijfer der uitgaven voor het aanstaande dienstjaar heb opgewerkt, gevoel ik echter de moeijelijkheid voor de Ministers, om aan de talloozc en dringende aanzoeken tot meerdere uitgaven en opdrijving van het budget, bij eene welgevulde schatkist, weêrstand te bieden. Tegen het toegeven aan dergelijke aanzoeken wensch ik te waarschuwen en wil aan die waarschuwing eenige kracht bijzetten door te verklaren, dat ik aan een paar hoofdstukken dezer begrootingswetten mijne goedkeurende stem zal onthouden, terwijl omtrent een derde hoofdstuk mijne stem afhankelijk zal zijn van de inlichtingen, welke ik deswege op mijne vraag zal erlangen.

Het hoofdstuk van het Departement van Buitenlandsche Zaken vind ik onaannemelijk om de tractements-verhoogingen van sommige gezanten; het motif, dat tot die verhooging heeft geleid, — zoo het mij toeschijnt de tegenwoordige duurte van alle levensbehoeften, — komt mij voor krachtiger te pleiten voor eene niet-verhooging, vermits de contribuabelen voorzeker niet buiten diezelfde ongunstige omstandigheden zijn geplaatst; en zoo er eene verhooging van traetementen van ambtenaren redelijk en wenschelijk ware, dan zoude ik meenen, dat in de eerste plaats dergelijke verhooging aanbeveling verdient voor mindere ambtenaren dan afgezanten bij vreemde hoven.

Ook aan het hoofdstuk voor het Departement van Oorlog zal ik mijne stem niet kunnen geven, wanneer de Minister van Oorlog persisteert bij zijn te kennen gegeven gevoelen, dat de voorgedragen begrooting als eene normale is te beschouwen.

Ik beschouw een cijfer van 12 millioenen voor het Departement van Oorlog op den duur te hoog voor de krachten der natie; is dit zoo en bestaat het geval dat men meer algemeen eene verlaging van dat cijfer voor die begrooting verlangt, dan zal daaruit voortvloeijen eene vermindering van het leger of ook wel eene bezuiniging en vereenvoudiging, en daardoor zal, naar mijn inzien, de goede geest bij het leger niet bevorderd worden; integendeel het zal tot ontmoediging en welligt tot gevaarlijke gevolgen leiden.

Wat verder betreft, Mijne Heeren, de wet op de Middelen, hierover zal ik weinig in het midden brengen. Ik geloof dat zoo als de zaak thans staat, men kan zeggen dat het niet het oogenblik is om daarover thans zijne meening te doen kennen. Weldra, in het volgende jaar althans, zal daartoe waarschijnlijk ruimschoots de gelegenheid bestaan. Ik neem intusschen de vrijheid eene enkele opmerking mede te deelen. Zij is deze: dat ik het niet voor wenschelijk houde om bres te schieten in ons belastingstelsel, vooral niet wanneer men niet duidelijk heeft aangegeven welke andere soort van belastingen er in de plaats zullen treden. Ik beschouw het als noodlottig, om van tijd tot tijd met voorstellen, van wien ook, van welke zijde ze mogen komen, tot afschaffing van belastingen voor den dag te komen, omdat men niet alle belastingen kan afschaffen die inderdaad drukkend kunnen worden genoemd. En zoo ziet men nu reeds dat door de Regering de afschaffing van zekere belasting voorgesteld zijnde, er andere voorstellen — meer dan een — zijn ingekomen, terwijl er petitien plaats hebben, die aanleiding geven tot het denkbeeld, dat ook de voordragt der Regering slechts gedeeltelijk goed is, en dat men wel tot afschaffing van andere belastingen zou wenschen over te gaan. Ik zal er verder niets meer van zeggen, maar ik beschouw het als gevaarlijk om tot de afschaffing van eenige belasting over te gaan, vóór dat men weet waarheen men gevoerd wordt of wat het einde daarvan zal zijn.

De heer **van Eijsinga**: Ik verkeer in denzelfden toestand als waarin zoo even verkeerde de geachte afgevaardigde uit Groningen, toen hij het woord vroeg. Het was mijn voornemen niet geweest om bij de algemeene beschouwingen over deze begrootingswetten het woord te voeren, en eehter hetgeen de geachte afgevaardigde uit Gelderland in het midden heeft gebragt, heeft mij van die zienswijze doen terugkomen.

De geachte afgevaardigde uit Gelderland heeft ter sprake gebragt de middelen van vervoer, zoo als ze vroeger in gebruik waren, zoo als ze thans in gebruik zijn en zoo als ze welligt eens zullen worden.

Hij heeft u gewezen op de trekschuit, op de stoomboot en de spoorwegen en zelfs op het reizen door de lucht. Hij heeft verklaard, dat hij vrees had voor dat laatste vervoermiddel. En ik val hem dadelijk bij: wanneer de geachte afgevaardigde uit Gelderland bang is voor halsbrekende proeven, ik ben het evenzeer.

Hij heeft die middelen van vervoer vergeleken met de politieke rigtingen. Hij heeft er op gewezen hoe er verschillende partijen zijn, die sneller of minder snel vooruit willen, en hoe er zelfs eene partij is, die zoo snel vooruit wil, dat zij nooit zal komen waar zij wezen moet.

Ik geloof dat het zeer waar is wat de spreker uit Overijssel gezegd heeft: *verba valent usu*, en ik acht alzoo dat men zeer voorzigtig moet zijn om aan eene politieke rigting een bepaalden naam te geven, omdat, wat de een onder die benaming verstaat, door den ander daaronder niet begrepen wordt.

Maar, Mijne Heeren, de voorbeelden door den geachten afge-

ZITTING VAN DEN 27STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor* 1855. (Algemeene beraadslaging.)

vaardigde uit Gelderland gesteld, zijn *alle* in voorwaartsche rigting en wanneer men wil toegeven aan de eischen van den tijdgeest, die steeds vooruit wil, dan zal ieder, de een minder snel, de ander sneller komen tot datgene wat, met het oog op den loop der tijden, door iederen weldenkende wenschelijk wordt geacht.

Ik moet evenwel aan den afgevaardigde uit Gelderland vragen, of hij wel ver genoeg is gegaan. Hij heeft slechts gewezen op eene voorwaartsche rigting, maar is er ook geen stilstand denkbaar? Kan er ook aan geene achterwaartsche beweging gedacht worden?

Het is mijn doel niet, Mijne Heeren, om te verklaren dat ik geloof dat er thans stilstand zou zijn; ook niet dat er achteruitgang zou plaats hebben; maar ik heb het woord gevraagd om mijne erkentelijkheid te betuigen aan den geachten afgevaardigde uit Gelderland, die alleen aan eene voorwaartsche rigting schijnt te denken, daar alles wat mij kan doen besluiten te gelooven dat eene tegenovergestelde rigting niet gevolgd en ook niet gewenscht wordt, mij stof tot dankbaarheid geeft en mij verheugt. Ik meen, Mijne Heeren, dat wij allen overtuigd zullen zijn, dat de tijd zijne eischen heeft, dat de tijdgeest niet te loochenen valt. Die eischen zijn in voortwaartsche rigting, en ik hoop, voor het welzijn van het Vaderland, dat wij allen, de een sneller, de andere minder snel, steeds in eene voorwaartsche — nimmer in eene tegenovergestelde — rigting ons zullen bewegen.

De heer **van Dam van Isselt**: Een enkel woord aan de beide sprekers, die mij de eer hebben aangedaan mij te antwoorden. Ik begin met mijn dank te betuigen aan den spreker uit Groningen, die mij de gelegenheid gegeven heeft terug te komen op een door mij gebezigd gezegde. Indien ik dat inderdaad zoo gemeend had uit te spreken als hij en, zoo als mij gebleken is, ook anderen het hebben opgevat, dan zou ik in strijd geweest zijn met mijn stellig verklaard voornemen, om hier geene woorden te bezigen, die tot onaangename herinneringen konden leiden. Toen ik gezegd heb, dat ik het overliet aan de beslissing van het geweten van de beschuldigers zelven, om te zeggen, wie aanleiding gegeven had tot onaangename tooneelen, heb ik mij alleen bewogen op politiek terrein; en wanneer mijne geachte medeleden zich den aanvang willen herinneren van de discussien der Tweede Kamer, wanneer zij letten op de menigvuldige beschuldigingen daar uitgesproken, dan zullen zij begrijpen, dat ik min of meer gebonden was in hetgeen ik hier te zeggen had, door het treurig lot, dat intusschen een van de leden van het vorig Bewind getroffen heeft.

Wat ik bedoeld heb is dit, dat de beschuldigers van dit Ministerie in de Tweede Kamer, de hand mogten steken in eigen boezem en dat dan het antwoord niet achter zal blijven, dat zij beroering in het vaderland gebragt hebben door onvoorzigtigheid en door verbindtenissen, die nooit hadden moeten zijn aangegaan. Maar ik heb het voornemen niet gehad iets te zeggen, van deze plaats, op dit oogenblik, wat zou kunnen strekken om iemand van mijne geachte medeleden en vrienden, een onaangenamen indruk te geven.

Ik wensch der Kamer geluk, dat mijne redevoering aan den geachten afgevaardigde uit Friesland de gelegenheid heeft gegeven om zijne geestige rede uit te spreken. Ik wil zijne beide vragen kortelijk beantwoorden, ook met betrekking tot dit Ministerie.

Hij heeft mij gevraagd of ik niet kende stilstand, of ik ook niet kende achterwaartsche beweging? Ja, Mijne Heeren, ik zou aan dit Ministerie volstrekt mijn vertrouwen niet schenken, indien het, bij de voorwaartsche beweging die ik wensch op politiek terrein, niet op het geschikte oogenblik wist stil te staan. Ik zou niet gaarne bestierders op mijne locomotief hebben, die niet ter gereeder ure en waar de nood het vorderde, met voorzigtigheid wisten stil te staan.

Achteruitgang? . . . . Op zich zelven genomen, zou ik ten aanzien daarvan deelen in de denkbeelden van hen, die zeggen dat, wanneer dit Ministerie, in den vollen zin des woords, eene tegenovergestelde rigting aannam van het vorige Ministerie, dat is, ons wilde terugvoeren tot de dagen die gelukkig voorbij zijn, dat zij dien achteruitgang ten hoogste zouden betreuren; en ik zou de eerste zijn om als bestrijder van dit Ministerie op te treden. Maar achteruitgang, zou die niet telkens noodig zijn, wanneer men merkt, dat men te ver is gegaan? Wien onzer is het niet gebeurd, op eene gewone reis, dat er geene gelegenheid was aan wal te stappen of zich uit het voermiddel te begeven op de gewone plaats, wanneer dit niet achterwaarts in beweging wierd gebragt? Indien men ons noodzaken wilde om vooruit te gaan ook dan wanneer wij reeds te ver mogten gegaan zijn, alleen om toe te geven aan het begrip, dat men nooit achteruit zou mogen gaan, dan zou het Ministerie verkeerd handelen.

Ik ben een vriend en voorstander der Grondwet van 1848. Ik behoef niet te zeggen, dat ik met alle kracht heb gestreden voor die verandering; maar wanneer ik zie, dat de beginselen in die Grondwet nedergelegd op sommige punten met te groote overdrijving zijn toegepast, en die overdrijving niet bevorderlijk is aan het welzijn van het vaderland, dan zou ik wenschen en durven aanraden, dat wij te dien aanzien een stap achterwaarts deden. Dit zou niet hinderlijk zijn aan dien vooruitgang, dien de tijdgeest voorschrijft en welken ik met den spreker uit Friesland wensch en huldig. Wijs beleid vraagt somtijds stilstand of maakt enkele stappen achterwaarts wenschelijk, opdat de zaken goed worden bestuurd, en men zekerheid hebbe, dat de belangen van het vaderland en van het volk, hetwelk wij hier vertegenwoordigen, goed zullen worden behartigd en met voorzigtigheid zullen worden gebragt tot een goed einde.

De zitting wordt voor een half uur geschorst.

De zitting hervat zijnde, wordt de algemeene beraadslaging over de *Begrootingswetten voor het dienstjaar* 1855 voortgezet.

De heer **van Rijckevorsel**: Mijn voornemen was niet bij gelegenheid dezer begrootingswetten in algemeene staatkundige beschouwingen te treden. De laatste woorden nogtans, die vóór de pauze in deze Vergadering hebben geklonken, uitgesproken door den geachten vertegenwoordiger uit Gelderland, hebben mij van dit voornemen doen terug komen. Ik schroom het niet te zeggen, Mijne Heeren, dat die woorden op mij den indruk maakten: » Mieux vaut un sage ennemi qu'un imprudent ami." Ik zou het hoogst ongelukkig achten, zoo het Ministerie dien raad volgde en achteruitging. Mijne meening is steeds geweest — en dit zal ook wel de meening van dien geachten spreker zijn — dat onze Grondwet zoowel naar de letter als naar den geest moest worden nageleefd, maar mijne meening is tevens — ik schroom niet het mede hier openlijk te verklaren — dat de organieke wetten, door het vorig Ministerie ingediend, aan die eischen beantwoord hebben, wanneer ik één enkel artikel in de kieswet uitzonder. Ik heb daarom ook aan de meeste dier organieke wetten gaarne mijne goedkeurende stem geschonken. Ik blijf nog van die meening; de Grondwet, gelijk die in 1848 is herzien, niets meer, niet minder; en ik geloof Mijne Heeren, dat, wanneer dit Ministerie ook daarin het voorgaande volgt, dat dan het land er zich wel bij zal bevinden, dat dan het Ministerie de sympathie der natie het best zal verkrijgen, en ik ben het geheel eens met den geachten spreker uit Overijssel (den heer de Vos van Steenwijk), dat eene tegenovergestelde rigting het Ministerie veeleer die sympathie zal doen verbeuren.

Nogtans zal ik genoodzaakt zijn om aan eenige hoofdstukken der begrooting mijne goedkeuring niet te geven.

Wat betreft het totale cijfer van de uitgaven van den Staat, wat betreft de aanzienlijke verhooging op enkele hoofdstukken, ik zal er thans niet van gewagen, uit hoofde ik het voornemen heb, om althans bij een dier hoofdstukken daarover meer bijzonder het woord te voeren.

Ik wensch nu een paar punten te behandelen, die meer dan één Ministerie aangaan. Bij de algemeene beraadslagingen over de vorige begrooting in de zitting van 21 December van het vorig jaar, sprak ik de volgende korte woorden:

» Mijne Heeren, ik heb eene algemeene aanmerking, waaromtrent ik zeer kort zal kunnen zijn, maar die ik beschouw *algemeen* te zijn, omdat zij meer dan één Ministerie raakt. Zij is opgenomen in het Verslag van deze Kamer en betreft het niet uittrekken op de begrooting van een cijfer voor de academie te Delft. Men heeft daarop geantwoord dat door den Staat aan die instelling wordt betaald, maar dat daaraan alleen eene bijdrage wordt gegeven van f 10,900 door de Kolonien. Dit, Mijne Heeren, is die ongelukkige sacramentele uitdrukking van vroegeren tijd: *daarin zal voorzien worden zonder bezwaar van 's Lands schatkist.*" Dat heeft ons die millioenen op milliocnen gekost, dat is de oorzaak geweest van dien treurigen toestand van 's Rijks finantien, toen men meende dat hetgeen uitgeven werd uit gelden, voortkomende uit onze Oost-Indische bezittingen, konde uitgegeven worden zonder dat het toegestaan was op de begrooting. Ik neem de vrijheid, Mijne Heeren, om op nieuw ernstig er op aan te dringen, dat die academie te Delft, die eene instelling is van den Staat, gesubsidieerd wordende uit 's Rijks geldmiddelen, al is het dan ook indirect uit de kolonien, een volgend jaar op de begrooting worde gebragt.

» Ik geloof ook dat het billijk is, dat bij eene instelling, waarvan de leeraren worden aangesteld door den Koning, die leeraren ook aanspraak moeten kunnen maken op pensioenen, behoudens de bijdragen aan het pensioenfonds door hen te doen; terwijl het nu zoude kunnen zijn, dat men hen quasi niet beschouwde als Rijksambtenaren, omdat zij niet op de begrooting voorkomen, en dat zij dus geene aanspraak op pensioen zouden kunnen maken.

» Ik verzoek de Ministers van Binnenlandsche Zaken en van Kolonien, die ongelukkig beiden thans hier niet tegenwoordig zijn, op die zaak bij eene volgende begrooting wel te letten; want ik verklaar bij dezen plegtig dat ik, bij gemis van voorziening in de-

zen (even als het tot nog toe voor mij is geweest eene reden, om telken reize tegen de begrooting van het XIde hoofdstuk (Departement van Kolonien) te stemmen) ik in het vervolg daarom ook tegen die van het Vde hoofdstuk (Departement van Binnenlandsche Zaken) mijne stem zou uitbrengen."

Ik zou nog andere punten kunnen opnemen, welke thans hier te lande uit de koloniale geldmiddelen worden betaald, doch ik zal mij nu meer bij de Delftsche academie bepalen.

Naar mijne overtuiging mag de Minister van Kolonien die niet subsidieren, zonder dat deze voorkomt op de begrooting. Men kan dit niet verontschuldigen met de bewering dat de wet de wijze van beheer en verantwoording der koloniale geldmiddelen nog niet heeft geregeld.

Er is hier geene sprake van uitgaven in Oost-Indie, maar van uitgaven in Nederland voor eene instelling in Nederland. Zulk eene uitgave behoorde zoowel onder de Grondwet van 1815 en 1840 als onder de tegenwoordige, naar mijne overtuiging, door de Staten-Generaal te worden goedgekeurd. Ik heb mij daarom ook reeds lang vóór de laatste herziening der Grondwet verpligt geacht mijne goedkeuring aan het XIde hoofdstuk der begrooting jaarlijks te weigeren.

Wat het Vde hoofdstuk aangaat, zoo heb ik het zonderlinge stelsel zien verdedigen dat de Delftsche academie niet op de begrooting behoefde voor te komen, omdat zij den Staat geen geld kostte, maar de uitgaven bestreden werden door de bijdragen der studerenden en door de Indische kas. Op dezen grond zou men vele zaken van de begrooting kunnen afbrengen. Waren de uitgaven voor de academie te Breda minder of de bijdragen der kweekelingen hooger, zoodat er geen nadeelig slot bleef, dan behoorde deze academie, volgens die stelling; mede niet op de Staatsbegrooting; zoo kon de Minister van Finantien beweren, dat het postwezen niet op de begrooting moet verschijnen en hij volstaan kan met onder de middelen te verantwoorden hetgeen de ontvangsten de uitgaven overtreffen. Met dit stelsel zouden nog meerdere academien of andere rijks-instellingen opgerigt kunnen worden, waarmede de Vertegenwoordiging zich niet had in te laten, zoo de uitgaven maar door de ontvangsten werden gedekt.

Vroeger stond, ten gevolge van den aandrang der Tweede Kamer, de academie te Delft ten minste voor memorie op de begrooting uitgetrokken. Ook dit is later nagelaten.

De academie verleent wetenschappelijke graden en zij zou geene Staatsinstelling zijn! Is zij dit niet; wat is zij dan? Is zij het wel, dan behoort zij op de begrooting voor te komen en voor het subsidie, door het Departement van Kolonien verleend, te worden uitgetrokken.

Ik acht het beginsel van groot gewigt, ook met het oog op hetgeen ten gevolge van het door mij bestreden stelsel vroeger is gebeurd.

Het verheugt mij uit de antwoorden van den Minister van Binnenlandsche Zaken vernomen te hebben, dat de Delftsche academie voortaan op de Staatsbegrooting voor zal komen; alsdan zal ik in een volgend jaar niet noodig hebben uit dien hoofde mijne stem aan het Vde hoofdstuk te weigeren.

Wat de Minister van Kolonien wegens dit onderwerp bij de discussie over het XIde hoofdstuk mogt hebben gezegd in de Tweede Kamer heb ik niet kunnen nazien, uit hoofde tot mijn leedwezen zijne discoursen en antwoorden in het *Bijblad* ontbraken. Ik hoor ze zijn gisteren avond rondgedeeld, doch ze zijn mij nog niet toegezonden.

Het andere punt, hetwelk ik nu wensch te behandelen, omdat verschillende departementen van algemeen bestuur daarbij zijn betrokken, is van gewigt voor den handel en de nijverheid van Nederland in het algemeen en voor Rotterdam in het bijzonder. Ik bedoel den Rhijnspoorweg, en wel de lijn van Rotterdam naar Utrecht en die van Arnhem naar Duitschland.

Sedert jaren heb ik het mijnen pligt geacht op de bespoediging van beide ijzeren wegen bestendig aan te dringen. Overal ontving ik gewoonlijk ontwijkende antwoorden; wel somtijds welwillende verzekeringen, doch meest in algemeene uitdrukkingen vervat, welke mij gewoonlijk in het onzekere lieten aan wien eigenlijk de vertraging in het daarstellen dier lijnen en van het eindstation te Rotterdam moest worden toegeschreven.

Wat de lijn naar den bestaanden Duitschen spoorweg betreft, zoo schijnt thans ook bij onze Regering de vrees te bestaan, dat het Pruissisch gedeelte nog niet spoedig gereed zal zijn. Ik deel geheel in hetgeen deswege in het Verslag dezer Kamer bij het IIIde hoofdstuk is gezegd. Ik ontveins niet dat ik het antwoord door de Regering gegeven anders had gewenscht en verwacht, omdat ik van ter zijde dezer dagen, doch, zoo als ik nu bijna vrees, ten onregte heb vernomen, dat de moeijelijkheid, wegens het passeren van de Pruissische lijn bij Wezel ontstaan, eindelijk uit den weg was geruimd. Ik vleide mij daarom van den heer Minister van Buitenlandsche Zaken, in plaats der korte woorden, aan het slot van het antwoord op dit punt gevoegd: *de uitslag onzer pogingen is bekend*", iets meer geruststellends te vernemen omtrent den voortgang van de werken van Oberhausen tot Emmerick.

Ik neem de vrijheid deze voor onze betrekkingen met Duitschland en Zwitserland zoo hoogst belangrijke zaak met bescheiden aandrang aan de aanhoudende zorg en onbezweken ijver der Regering op nieuw aan te bevelen.

De laatste herfst heeft op eene zeer in het oog loopende wijze het groote nut dier gemeenschap in het licht gesteld. Door den lagen waterstand is de Rhijnvaart een poos bijna geheel gestremd geweest en hebben Rotterdamsche expeditie-huizen aan hunne Engelsche correspondenten den raad moeten geven om de goederen, naar Zwitserland bestemd, langs de Fransche spoorwegen te verzenden. Dat dit zeer nadeelig moet werken nu wij reeds op eene zoo gevoelige wijze bestendig de concurrentie van vele buitenlandsche spoorwegen ondervinden, welke in de laatste jaren tot stand zijn gekomen, behoeft wel geen betoog. Zulk eene omstandigheid moest, dunkt mij, ook Pruissen de noodzakelijkheid van spoed doen inzien.

Ook de bepaling der plaats, van het definitief station te Rotterdam, in verband met de daarstelling van het entrepôt, door het met Pruissen gesloten tractaat voorgeschreven, ondervindt eene betreurenswaardige eindelooze vertraging, terwijl steeds ieder daarin gemengd bestuur beweert volkomen diligent te zijn. Ik nam reeds meermalen de vrijheid daarop te wijzen en te herinneren, hoe deze vertraging iedere uitbreiding der stad Rotterdam aan de oostzijde, en het voorzien in de zoo hoog noodzakelijke aanlegplaatsen voor binnenlandsche stoombooten ten eenen male tegenhoudt; hoe thans de voormalige Rijks-marinewerf, die vroeger tot de welvaart der stad bijdroeg, eene volmaakte wildernis is, waarvan grond, gebouwen en water ongebruikt blijven en alleen strekken om ingezetenen en vreemdelingen te herinneren, waartoe zij in vorige tijden plegen te dienen.

Ook een geacht afgevaardigde uit Rotterdam in de Tweede Kamer heeft bij de behandeling van het IXde hoofdstuk der Staatsbegrooting op dit gewigtig punt gewezen, en toen van den heer Minister van Finantien ten antwoord ontvangen: » *Zoo mijn geheugen mij niet bedriegt, wordt altijd nog van Rotterdam antwoord gewacht. Ik meen dus nogmaals te mogen zeggen, dat er van den kant van het Departement gedaan is, wat gedaan kon worden.*"

Ik geloof het er voor te mogen houden dat het geheugen van den Minister hem ditmaal werkelijk heeft bedrogen, of wel dat hij niet behoorlijk door zijne in de zaak betrokken ambtenaren is geïnformeerd geworden. Volgens het verslag van den Rotterdamschen gemeenteraad van den 14den December jl., nam de voorzitter het woord en sprak:

» Uit het verslag der zitting van de Tweede Kamer op Dingsdag jl., voorkomende in de *Nieuwe Rotterdamsche Courant*, las ik eene interpellatie van onzen afgevaardigde, den heer *A. Hoynck van Papendrecht*, ten aanzien van den stand van zaken met de Rhijnspoorweg-maatschappij. Ik vond daarin tevens het antwoord, dat de Minister van Finantien op die interpellatie gaf, maar stuitte daarbij op de woorden: »» *Er zijn eenige gronden waaromtrent verschil bestaat tusschen het domein en de stad Rotterdam. Hij* (*de Minister*) *deelt de meening, dat tijd geld is. Hij is dus, niettegenstaande het verschil, tot de schatting overgegaan, kunnende men zich dan later omtrent het verschil verstaan. Doch ook deswege is* NOG *antwoord van Rotterdam te wachten.*"" Het officiele verslag van die zitting nog niet verschenen zijnde, vermeen ik, in zoover ik op het verslag der *Nieuwe Rotterdamsche Courant* mag afgaan, den indruk te moeten wegnemen, dien de woorden des Ministers kunnen hebben verwekt. Ik behoef daartoe sleehts al datgene in herinnering te brengen, wat sedert zoo geruimen tijd aangaande de Rijnspoorweg-maatschappij in deze vergadering is voorgevallen. Er bestaat over eenige gronden verschil — zegt de Minister — maar reeds in Augustus jl. hebben burgemeester en wethouders van Rotterdam aan den ontvanger van het domein geschreven, dat zij er hoegenaamd geen bezwaar in zagen, dat alle gronden van de voormalige rijkswerf zullen worden getaxeerd en dat vervolgens gehandeld zal worden nopens de overgave er van aan de Rhijnspoorweg-maatschappij. Alléén vorderden burgemeester en wethouders tevens en met billijkheid, dat later diegene (hetzij het domein, hetzij het gemeentebestuur) als eigenaar erkend zoude worden, die blijken zal werkelijk eigenaar te zijn. Na deze verklaring kon Rotterdam *niets* meer doen. Het moest afwachten welke de uitslag zou zijn van de onderhandelingen, die daarop nopens den afstand van gronden aan de werf, tusschen de Rhijnspoorweg-maatschappij en het hooger bestuur moesten volgen. De Minister zegt nu: *doch ook deswege is nog antwoord van Rotterdam te wachten.* Wanneer hij met die woorden welligt ziet op de onderhandelingen, die de Rhijnspoorweg-maatschappij met de stad Rotterdam nog niet kan ten einde brengen alvorens de zaken met het hooger bestuur zijn geregeld, — dan voorwaar heeft de Minister gelijk. Maar anders zou het mij leed doen,

dat eenig ingezeten uit de woorden des Ministers het geloof zoude kunnen putten, dat het gemeentebestuur in deze belangrijke zaak *iets* meer heeft kunnen doen, dan het gedaan heeft. Burgemeester en wethouders hebben het zich tot pligt geacht om streng toe te zien op het eigendomsregt der gemeente; maar het is daarmede niet om winst te doen; integendeel, men zal de gemeente steeds onbaatzuchtig en vrijgevig vinden. Het was hier echter niet slechts om *den grond* te doen, maar ook om *het water*, vermits het hooger bestuur beweerde, dat de gemeente geen regt heeft op het water, dat langs de werf loopt. Dat mogt men niet toegeven, want dat water was altijd het eigendom der gemeente; het werd steeds als eene haven der stad beschouwd en was dit zelfs zoodanig erkend, dat men vroeger verlof aan de stad Rotterdam gevraagd heeft om in dit water boomen en over dat water eene brug te leggen, hetgeen door haar werd toegestaan. Van al de stukken, tot dien eigendom betrekking hebbende, is den 23sten November mededeeling aan den raad gedaan, nadat die den 22sten bevorens aan den ontvanger der domeinen waren toegezonden. De bespoediging van den afloop der zaak van de Rhijnspoorwegmaatschappij hangt alzoo bij uitsluiting af van het hooger bestuur met de Rhijnspoorweg-maatschappij, en kan de stad Rotterdam daartoe voor dit oogenblik niets meer bijdragen."

In de Raadsvergadering van den 21sten December jl., deed de Voorzitter mededeeling van de navolgende missive van het bestuur der Rhijnspoorweg-maatschappij:

» *Aan heeren Burgemeester en Wethouders der stad Rotterdam.*

» *Amsterdam, den* 19*den Dec.* 1854.

» Bij missive van 22 November jl. hebben wij ons door U uitgenoodigd gezien, om thans tot de beantwoording over te gaan der onderscheidene vragen, welke door U in de conferentie van den 10den Mei ll. aan onze gecommitteerden zijn voorgelegd.

» Wij kunnen ten aanzien dezer aangelegenheid U mededeelen, dat de gronden en andere eigendommen, welke wij voor gedacht station wenschen in te nemen, door twee deskundigen, van wederzijde benoemd, door den heer ontvanger der domeinen te 's Gravenhage en door onze Maatschappij, zijn getaxeerd geworden, de gronden op eene som van f 39,679 en de opstallen op f 13,620. Het proces-verbaal dier schatting, onder dagteekening van den 5den October ll. opgemaakt, is ons destijds door den deskundige onzer maatschappij medegedeeld en hebben wij de eer U daarvan bij deze een afschrift aan te bieden.

» Van de zijde der Regering hebben wij intusschen nog niets vernomen, of deze met die schatting ter prijsbepaling zal genoegen nemen, en of zij aan de overdragt der getaxeerde eigendommen eenige bepaalde voorwaarden wenscht te verbinden.

» Wij meenen echter ons te mogen vleijen, dat bij haar tegen den afstand der getaxeerde oppervlakte geene bezwaren zullen bestaan. Wij hopen omtrent een en ander eerlang tot een meer bepaald eindresultaat te zullen kunnen geraken. In dien stand der zaak kunnen wij op de vragen, bedoeld in het in den hoofde dezes vermeld schrijven van U Edel Achtb., en meer bepaaldelijk op de eerste die daaronder voorkomt, U niet veel meer te kennen geven dan bereids in onze missive van 23 Junij jl. is geschied. Zoodra wij met de Regering tot eene bepaalde schikking zullen zijn gekomen, zullen wij U omtrent dat punt op eene meer afdoende wijze berigten."

» De Directie der Nederl. Rhijnspoorweg-maatschappij,
B. DONKER CURTIUS, *President.*
J. C. 'S JACOB, *Secretaris.*"

» De *Voorzitter* merkt te dien aanzien op, dat bereids in Augustus jl. aan den ontvanger van het domein verzocht is om dezerzijds kennis te mogen dragen van de waardering der gronden, doch dat het alsnu blijkt, dat die taxatie heeft plaats gehad, *zonder* dat hier daarvan kennisgeving is ontvangen. De in de missive der maatschappij bedoelde *eerste* vraag heeft betrekking op dat gedeelte der door de maatschappij van de gemeente gekochte gronden, die zij weder aan de gemeente zoude wenschen af te staan. Spreker meent evenwel thans te kunnen mededeelen, dat hij officieus onderrigt is, dat de quaestie alsnu spoedig zal uitgemaakt worden."

Het laatste, door den burgemeester daarbij gevoegde, wensch ik hartelijk om het belang der zaak; zal dit evenwel waarheid worden en zal Rotterdam zich eerlang in de dringend noodzakelijke werken mogen verheugen, dan zal er meer ijver en voortvarendheid dan tot hiertoe op verschillende plaatsen werd aangetroffen, aan den dag moeten worden gelegd.

Ik veroorloof mij mitsdien aan alle bij deze betrokkene heeren Ministers beleefdelijk te verzocken op deze zaak bestendig het oog te willen houden, opdat de verschillende onderwerpen, welke daarbij nog zijn te regelen, geene verdere vertraging mogen ondervinden. Het is alleen het algemeen belang, hetwelk mij ten deze weder heeft doen spreken en dat bij ieder noodeloos uitstel gevoelig lijdt, het belang, ja van Rotterdam in het bijzonder, maar toch ook van den Nederlandschen handel in het algemeen.

De heer **van Dam van Isselt**: Ik verzoek het woord voor een persoonlijk feit.

De **Voorzitter**: Het woord is aan den heer van Dam van Isselt voor een persoonlijk feit.

De heer **van Dam van Isselt**: Ik kan niet beoordeelen in hoever mijne laatste woorden den spreker, die zoo vele nota's in gereedheid had gebragt, om aan deze Vergadering zijne meening mede te deelen, aanleiding kunnen gegeven hebben, om het stilzwijgen te verbreken; maar ik wensch aan dien geachten spreker dit te zeggen, dat ik geloof dat het de grenzen te buiten gaat van de parlementaire discussie, wanneer men, om zijne eigene gehechtheid aan de Grondwet te doen uitkomen, eene beschuldiging inbrengt tegen een ambtgenoot, als zou hij den Ministers geraden hebben op den weg van grondwettigen vooruitgang niet voort te streven, maar als had hij die Ministers achteruitgang aangeraden. Ik houd het daarvoor dat degeen onder ons, die zoodanigen raad aan de Ministers geven zou, zich schuldig zou maken aan *landverraad*. Neen, Mijne Heeren, ik heb in antwoord op de redevoering van een spreker uit Friesland, die mij gevraagd heeft, of achteruitgang niet denkbaar was, gezegd: »ja, wanneer men in de toepassing van de beginselen de Grondwet, — die ik met al mijne krachten en met liefde heb helpen tot stand brengen, — te ver gaat, dan geloof ik dat een achterwaartsche stap noodig kan zijn." En wie heeft dien spreker de verzekering gegeven, dat ik niet, even als hij, op dat artikel der kieswet dat hij heeft bedoeld, het oog had, — een artikel, dat aanleiding heeft gegeven tot zoo vele verkeerdheden in het vaderland? — Ik heb gemeend mij te moeten vrijwaren tegen eene dergelijke beschuldiging, opdat men niet uit mijn zwijgen op zulk eene beschuldiging zou kunnen opmaken, dat ik in staat zou zijn geweest den Ministers te raden den grondwettigen weg te verlaten en achteruit te gaan in die tegenovergestelde rigting, die dezen morgen zoo dikwerf in deze Kamer is genoemd geworden.

De heer **van Rijckevorsel**: De geachte spreker, die zoo even het woord heeft gevoerd (de heer van Dam van Isselt) schijnt mij niet wel verstaan te hebben. Ik heb uitdrukkelijk gezegd, dat ik de overtuiging had, dat hij de Grondwet even zoo eerbiedigde als ik, en wenschte die Grondwet naar de letter en naar den geest uitgevoerd te zien. Ik heb dus ook niet gemeend dat, toen hij sprak van achteruitgang, dit zou moeten zijn verkrachting van de Grondwet.

Ik heb daaruit alleen gemeend te moet opmaken, dat hij doelde op de organieke wetten, krachtens de Grondwet door het vorige Ministerie tot stand gebragt; en daarover heeft de aanvang mijner rede geloopen.

Hoe het ook zij, de geachte spreker is de beste uitlegger van zijne eigene woorden; ik heb slechts rekenschap gegeven van den indruk, op mij gemaakt door zijne laatste woorden, die wij terug zullen vinden in het Bijblad.

De heer **van Andringa de Kempenaer**: Mijnheer de Voorzitter, ik zal geen gebruik maken van het woord mij gegeven, om nu te antwoorden op sommige sprekers. Ik zal afwachten wat ik zal mogen hooren van het Ministerie. Maar ik wil toch doen opmerken dat ik uitdrukkingen, die ik tot mijn leedwezen van den geachten spreker uit Overijssel en van dien uit Rotterdam gehoord heb, na afloop van het antwoord van de zijde van het Ministerie te geven, niet met stilzwijgen zal voorbijgaan.

De heer van **Beeck Vollenhoven**: Slechts zeldzaam, Mijne Heeren, heb ik mij bij de algemeene beschouwing over de Staatsbegrootingen, die telken jare wederkeert, in de discussie gemengd. Ik liet dit gewoonlijk na, niet omdat ik geene waarde hechtte aan dit hoogst gewigtig deel onzer werkzaamheden: maar omdat de ondervinding mij geleerd had — wat trouwens ook uit den aard onzer werkzaamheden voortvloeit, — dat, welke aanmerkingen wij ook op die begrootingen maakten, welke bezwaren wij ook daartegen inbragten, deze aanmerkingen en bezwaren op de geraamde cijfers buiten eenigen invloed moesten blijven. Toezeggingen plagten ons gewoonlijk in meerdere of mindere mate gedaan te worden; beloften, dat men op aanmerkingen bij eene volgende indiening bedacht zoude zoude zijn, ontbraken niet; ik geloof echter dat het steeds tot de hoogste uitzonderingen behoord heeft, dat dit werkelijk geschiedde. Die ondervinding, ik beken het, deed mij dan ook gewoonlijk de voorkeur geven aan een stilzwijgend berusten in de ons voorgedragen ontwerpen, wanneer althans daarin niet onderdeelen voorkwamen waartegen ik bezwaren

ZITTING VAN DEN 27STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor* 1855. (Algemeene beraadslaging.)

zag, die mij zoo gewigtig toeschenen, dat ik vermeende mijne stem aan dit of dat hoofdstuk te moeten onthouden.

Ik zou ook weder dit jaar dezelfde gedragslijn gevolgd hebben, ware het niet, dat het steeds meer en meer klimmende cijfer van de Staatsbegrooting mij voor de toekomst ernstig beducht maakt, mij in gemoede vrees voor het vervolg doet koesteren.

Ik geloof niet, Mijne Heeren, dat het in de roeping dezer Kamer ligt, al te zeer tot onderdeelen af te dalen, noch met cijfers dan deze dan gene verhooging aan te wijzen die er heeft plaats gehad. Maar wel geloof ik, dat het onze pligt is, wanneer wij meenen dat men hierin te ver gaat, daarop met allen aandrang en ernst te wijzen. Die overtuiging bij mij bestaande, meende ik dat het mijn pligt was voor dit gevoelen openlijk uit te komen, en bij de Regering met klem aan te dringen op eene meerdere beperking der uitgaven, dewijl ik de overtuiging heb, dat wanneer op de ingeslagen weg wordt voortgegaan, het massaal cijfer van 's Rijks uitgaven spoedig de kracht der natie te boven zal gaan en dat onrust en ontevredenheid daarvan alsdan het gevolg zullen zijn.

Ik geloof niet, Mijne Heeren, dat men mij betwisten zal, dat eene der voornaamste aanleidende oorzaken tot de herziening van onze Staatsinrigting in het jaar 1848 gelegen was in de meer en meer veldwinnende klagten, dat de uitgaven zich van jaar tot jaar vermeerderden, dat de druk en de klem van de belastingen zich meer en meer deden gevoelen. Nu ik dit wederom zie plaats hebben, wordt ik voor de toekomst beducht. Ik zal niet treden in eene appreciatie, of de toenmaals aangeheven klagten niet overdreven waren, of zij niet als middel en hefboom gediend hebben om te verkrijgen wat men wenschte, wat men meende nuttig en noodig te zijn. Maar ik wil alleen het feit constateren, dat toenmaals plaats had, om daaruit het argument te putten dat gelijke omstandigheden soms gelijke uitkomsten ten gevolge kunnen hebben.

Ik voorzeker wensch geene wijziging van de staatsinrigting, waartoe ik uit overtuiging heb medegewerkt, en waarvan ik voor mij zelven de verzekering heb dat alstoen goed en wel gehandeld is geworden. Ik geloof, dat die gewijzigde staatsinstellingen in overeenstemming zijn met het volkskarakter, en dat ze aan de behoeften van onze natie voldoen.

Evenmin verlang ik op nieuw eene wijziging van het Ministerie, omdat ik aan deszelfs leden geene kunde, noch beleid ontzeggen wil; maar vooral ook, omdat ik geloof, dat hier te lande het gedurig veranderen van regeringstelsels voor een regelmatigen gang der zaken allernoodlottigst, allergevaarlijkst is.

Juist omdat ik die overtuiging toegedaan ben, meen ik eene ernstige en waarschuwende stem te moeten doen hooren, om de aanleiding te voorkomen die tot eene andere voeren kan en naar mijne meening voeren zal, wanneer men niet in tijds bedacht is de kracht van een hefboom te verzwakken, die hier te lande zoo ligt in beweging is te brengen. Ik kan het niet vergeten en ik kan het mij niet verbloemen, dat evenzeer als in het jaar 1847 eene aanzienlijke minderheid de kracht harer argumenten putte uit de uitgaven, welke op de begrooting voor 1848 en 1849 tot circa 72 millioen waren uitgetrokken, thans wederom hetzelfde heeft plaats gehad en dezelfde klagten, dezelfde argumenten aangevoerd worden als op dat tijdstip, nu de begrooting wederom 72 millioen en meer bedraagt, niettegenstaande voor *renten* onzer staatsschuld en wegens verlagingen op sommige hoofdstukken bijkans 2 millioen minder dan in 1847 worden aangevraagd. Ik kan niet gelooven, dat ook thans niet wederom dezelfde klagten gehoord zouden worden over den druk van de belastingen, die in dat tijdperk gehoord werden, toen die belastingen een cijfer van 52 millioen bedroegen, terwijl haar cijfer *nu* op 54 millioen geraamd is.

Mijne Heeren, gij zult mij welligt van donkere vooruitzigten beschuldigen en meenen dat ik mij aan zwaarmoedigheid overgeef. Ik wil echter het goede, dat onder Gods zegen tot stand gekomen is, niet vergeten. Ik vergeet volstrekt niet dat onze geldmiddelen zich in een gunstigen toestand bevinden, dat de materiele welvaart der ingezetenen verbeterd is; dat de inkomsten van onze overzeesche bezittingen milder gevloeid en deze middelen de verwachting overtroffen hebben. Maar, Mijne Heeren, ware dat het geval niet, ik zou gewisselijk eene andere gedragslijn volgen dan ik nu voornemens ben te doen; ik zou, even als in het vroegere tijdperk waarop ik gewezen heb, meenen mijne goedkeuring te moeten onthouden aan de meeste hoofdstukken van de Staatsbegrooting die ons dit jaar is aangeboden. Maar juist omdat de omstandigheden gunstiger zijn behoef ik, naar ik geloof, zoo ver niet te gaan. Ik acht mij daardoor geregtigd dit jaar nog mijne goedkeuring te hechten aan onderscheidene hoofdstukken die ik onder andere omstandigheden daaraan gewisselijk zou geweigerd hebben. Er zijn er echter enkele, waaraan ik voornemens ben mijne stem te onthouden, omdat ik, ik herhaal het, in het steeds en steeds klimmen van het eindcijfer van de begrooting, met terugblik op het verledene, ongunstige vooruitzigten voor de toekomst zie en ik daartegen wensch te waken, voor zoover mijne krachten kunnen strekken.

De heer **Insinger**: Bij den korten tijd, welke aan dezen tak der wetgeving gegund blijft, vinde ik mij bij de algemeene beschouwingen niet geroepen iets toe te voegen aan hetgeen bereids is voorgedragen ten opzigte van het eindcijfer der staatsuitgaven.

Daar intusschen veel besproken is, omtrent *vooruitgang*, *stilstand* en *reactie*, zal ook ik mij veroorloven mijne gedachten te uiten omtrent de toepassing der Grondwet. Naar mijne meening dragen vele der organieke wetten te zeer het kenmerk van toegeven aan hetgeen bij derzelver ontwerping geacht wierd de *eischen des tijds* mede te brengen. Uit volle overtuiging heb ik toenmaals mijne stem uitgebragt tegen kieswet, provinciale wet en gemeentewet; in verband tot elkander luiden zij mij als wanklank.

Immers wanneer bij regtstreeksche verkiezing en lagen census aan grooter aantal ingezetenen vermeerderde invloed geschonken wierd en groot *vertrouwen* aan den dag wierd gelegd, scheen het dat men *wantrouwen* wilde toonen, aan door volkswil gekozen gemeentebesturen en provinciale magten. Heeft niet ook heden wederom een geacht lid uit Friesland doen uitkomen, hoe zeer laatstgenoemde Staten meerder onder oppervoogdij geplaatst zijn dan wenschelijk geacht moge worden. Maar nog knellender acht ik den dwang aan gemeentebesturen opgelegd ten opzigte hunner huishoudelijke belangen. Eene welsprekende stem, die wij vroeger in deze vergadering mogten hooren, heeft in de Tweede Kamer met kracht uiteengezet, welke bezwaren de toepassing der gemeentewet oplevert. Althans blijkt het meer en meer, dat eensluidende voorschriften voor de minstbevolkte dorpen en de grootste steden ondoelmatig hebben moeten werken. De nieuwsbladen der hoofdstad hebben dezer dagen kennelijk gemaakt, welke reeks van bezwaren de stedelijke raad aan de Regering heeft aan te bieden. En in de openbaar gemaakte handelingen van dien raad lees ik, dat men ontmoedigd is door hetgeen in de Tweede Kamer is uitgesproken door Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken. Men heeft daaruit de vrees opgevat (naar ik wil hopen ten onregte) dat herziening der gemeentewet tot de *pia vota* zoude behooren.

Wanneer ik nu spreek van *herziening*, en ik mij met hoovaardige verbeeldingskracht, als in den ministerielen zetel geplaatst konde wanen, erkenne ik gewisselijk wel, dat dat woord van *herziening* mij zenuwachtige aantoening zoude aanwaaijen.

In het jaar 1848 is ontegenzeggelijk veel afgebroken. Naar sommiger meening nog niet genoeg, volgens anderer denkwijze welligt meer dan vereischt werd. Stellig is het, dat in dit zevende opvolgend jaar nog zeer veel te herbouwen overblijft. Met klimmend ongeduld worden de wetten te gemoet gezien, op militie, schutterij, regterlijke organisatie en wat niet al meer, wat sinds lang door vroegere Regeringen is toegezegd.

En wanneer nog zoo veel als nieuw moet tot stand gebragt worden, zoude het onbescheiden mogen heeten met al te ongeduldigen aandrang te wijzen op *volledige herziening* van wetten, welker oorsprong nog van zoo kortstondigen tijd dateert. Maar met bescheidenheid mag ik intusschen toch trachten eenige bemoedigende verzekeringen uit te lokken; dat de heer Minister zijne aandacht zal willen schenken tot herstelling van de meest drukkende bezwaren, welke bij de gemeentewet ondervonden worden, kunnende ik het niet verzwijgen, dat dezelve in de stad mijner inwoning van zoodanigen aard bevonden worden, dat meerdere wethouders in kort tijdsverloop hunne functien hebben nedergelegd, en men ook bij verkiezing van raadsleden al te veel malen tot herkiezing moet overgaan, vermits de gekozen terugdeinzen, bij het besef van niet voldoend nut te stichten, zich met alleromslagtigste tijdroovende werkzaamheid te belasten, hetgeen op den duur de kracht en klem van een bestuur zal moeten verlammen.

De heer **Lotsij**: Ik vraag het woord niet om de gemeentewet tegen den vorigen spreker te verdedigen; vroeger heb ik dit gedaan, en de beschuldigingen tegen die wet, door hem ingebragt, hebben zich thans alleen tot Amsterdam bepaald. Eene tweede reden waarom ik hierover niet wil spreken, is, dat de beste verdediger dier wet in deze Vergadering voorzeker de Minister van Binnenlandsche Zaken is. Zoolang die Minister bij het gevoelen blijft, dat hij bij de behandeling van de vorige begrooting omtrent die wet heeft ontwikkeld, vind ik mij in geenen deele geroepen ter bestrijding van andersdenkenden, het woord te voeren.

Maar ik heb het woord gevraagd, vóór dat deze algemeene beraadslaging gesloten wierd, omdat ik niet geheel instem met hetgeen door verschillende sprekers is in het midden gebragt, omtrent de late indiening der begrootingswetten bij deze Kamer. Ik zou gezwegen hebben, wanneer de klagt over de late indiening alleen in ons Verslag was uitgedrukt, maar de wijze waarop zulks door den eersten spreker is voorgesteld, geeft mij aanleiding om te denken, dat

ZITTING VAN DEN 27STEN DECENRER.

II. *Staatsbegrooting voor* 1855. (Algemeene beraadslaging.)

het nuttig kan zijn, dat de door hem gegeven wenk omtrent eene herziening van grondwettige bepalingen, niet zonder tegenspraak blijve. Ik zie niet voorbij, dat langdurige beraadslagingen in de Tweede Kamer, beraadslagingen, waarvan ik voorzeker niet als lofredenaar behoef op te treden, den tijd zoo zeer hebben doen verstrijken, dat aan deze Kamer geenszins de betamelijke ruimte is overgebleven, om de gewigtige begrootingswetten met zorg te behandelen. Ik zie dit niet voorbij. Ik wil niet opmerken, dat aan de leden der Eerste Kamer te gelijk met de leden der Tweede Kamer de gelegenheid wordt gegeven om die begrootingswetten voor zich zelven te onderzoeken en na te gaan. Ook dat wil ik daarlaten, ofschoon ik toch moet zeggen, dat wij ons tot het onderzoek van die begrootingswetten al spoedig zouden kunnen begeven, zonder de vrees van vruchteloos werk te doen, daar de ondervinding sedert eenige jaren geleerd heeft, dat de langdurige beraadslagingen bij de Tweede Kamer toch weinig invloed hebben op het eindcijfer, dat bij elk hoofdstuk wordt aangevraagd. Maar de eerste spreker heeft gezegd: wanneer die moeijelijkheden voortduurden, dan zou men moeten wijzigen het artikel der Grondwet, dat de Staten-Generaal in September zamenroept. Dat is zeer eenvoudig, zegt hij. Het betreft maar een verschil van ééne maand, men bepaalt de opening der Kamers in plaats van September in Augustus. Dit denkbeeld moet ik bestrijden.

Ik laat nu voor het oogenblik de quaestie daar of die zaak zoo eenvoudig zou zijn als die spreker verwacht, want zelfs wanneer men eene grondwetsherziening kon omschrijven in dien beperkten cirkel, dan zou daarbij zeer zeker ter sprake komen, of het middel voldoende was; of men met die maand vroeger wel geholpen was; of het voor de Regering uitvoerbaar zou zijn om eene maand vroeger de begrootingswetten in te dienen. Maar dit daargelaten, dan zou men zeer zeker de vraag moeten behandelen: of men dan niet liever eene tweejarige begrooting zou moeten voorstellen, of het niet beter zou zijn de begrootingen even als vroeger in buitengewone en gewone te splitsen. Al die punten, Mijne Heeren, zouden, wanneer dit artikel der Grondwet, met het doel van dien geachten spreker, zou moeten herzien worden, ter sprake komen, ook wanneer men het binnen den aangewezen zeer beperkten kring zou kunnen omsluiten. Maar ik vraag u: zou het zich daartoe bepalen? Ik zou het na de ondervinding van 1848 eene algemeene ramp rekenen wanneer spoedig op eene grondwetsherziening, uit welken hoofde ook, wierd aangedrongen. Die grondwetsherziening bepaalt zich in den aanvang tot zeer eenvoudige punten, maar langzamerhand wordt de nieuwe klomp grooter en de herziening loopt ten slotte over alles wat sedert eenige jaren, ook na de grondwetsherziening van 1848, ter sprake is gebragt. Ik voor mij geloof dat het met de waardigheid der Kamer niet bestaanbaar is telkens op die klagten over het laat ontvangen der wets-ontwerpen der Staatsbegrooting terug te komen. Die klagten lossen zich ten slotte op in eene klagt over art. 120 der Grondwet. Ik verlang daar niet mede in te stemmen, omdat ik tot geene verwachting van grondwetsherziening wil medewerken of daartoe opwekken. Ik geloof dat er voor hem, die eene eerlijke en getrouwe naleving der Grondwet wil, niets anders op zit dan, zooveel mogelijk, ernstig aan te dringen, en te waarschuwen dat door geene langgerekte beraadslagingen die menigmaal meer personen dan zaken betreffen, onze grondwettelijke instellingen worden bedorven, en de achting, die de natie voor de Volksvertegenwoordiging behoort te hebben, worde verminderd.

De heer **Minister van Financien**: Mijnheer de Voorzitter, ik zal de verschillende sprekers, die hier het woord hebben gevoerd over de beweging in eene zekere rigting, of in eene tegenovergestelde rigting, over langzame, snelle, of meer snelle beweging — ik zal, zeg ik, die sprekers hierin niet op den voet volgen. Een der sprekers heeft gezegd, dat het hem aangenaam zou zijn wanneer men hem kon aantoonen dat eene zekere beweging niet ontaardde in stilstand noch achteruitgang. Ik zal hem ook daarop het antwoord schuldig blijven, want dergelijke zaken zijn vatbaar voor zoovele beschouwingen dat ik geloof, dat dit ons te ver zou leiden. Er is toch veel dat stilstand genoemd wordt en toch beweging is. Stilstand, hoe absoluut het ook schijnen moge, is ook nog grootendeels een betrekkelijk denkbeeld. Terwijl deze tafel hier voor mij schijnt stil te staan, is het toch bekend dat zij met de aarde om hare as eenmaal in de 24 uren ronddraait en de aarde in hare jaarlijksche loopbaan rondom de zon vergezelt. Zoo ook in politieke zaken. Veel zal in de oogen van enkelen stilstand schijnen, dat echter voor anderen vooruitgang is. Er is wel eens beweerd, dat eene zekere partij, die zich een bepaalden naam heeft toegeeigend, hetgeen heden zelfs, geloof ik, gequalificeerd is als eene zekere aanmatiging, daar zij dezen naam met uitsluiting van alle anderen alleen voor hare strijdgenooten eischt, — niet tevreden is met de Grondwet en veel verder wil gaan dan de Grondwet. Voor hen is dus de handelwijze der Regering en van diegenen, die de Regering ondersteunen, dat is namelijk de handelwijze om zich aan de Grondwet te houden en niets meer en niets minder dan de Grondwet te willen, voor hen, zeg ik, is deze handelwijze stilstand. Ik zal echter over dit punt niet verder uitweiden maar houd mij liever aan het gezegde van sommige sprekers, die verklaard hebben niet te hechten aan personen, maar aan de *daden*. De *daden* der Regering moeten, naar ik geloof, uitmaken of zij is voor bedaarden vooruitgang, dan wel voor stilstand of achteruitgang. En bij deze gelegenheid geloof ik ook eene geruststelling te mogen geven aan den geachten afgevaardigde uit Gelderland (den heer van Dam van Isselt), die de Regering heeft aanbevolen om, zoo als hij zich uitdrukte, bij den proefrid, die gedaan zal worden tot afschaffing van belastingen, voorzigtig te werk te gaan en om in dit opzigt niet met zulk een snellen vooruitgang te werk te gaan, dat de wagen der Regering gevaar zou loopen uit het spoor te geraken. Ik geloof dat de Regering volkomen overtuigd is en dat zij geheel deelt in het gevoelen ook van andere geachte sprekers, dat men moet zorgen geene bres te schieten in onze belastingen. Het is mijne overtuiging — en die overtuiging is ook in den laatsten tijd zigtbaar geworden uit de handelingen en verklaringen der Regering — dat op dezen weg volkomen stilstand op dit oogenblik niet mogelijk is, maar ik geloof dat de groote kunst der Regering deze moet zijn om voortgaande dit te doen met de noodige behoedzaamheid, opdat de dierbaarste belangen van het Vaderland daar niet onder lijden.

Er is, Mijnheer de Voozitter, van verschillende kanten geklaagd over den korten tijd, welke dezen belangrijken tak der wetgevende magt gegund is voor de beraadslaging over de begrooting. Er is erkend dat dit aan de Regering niet kan geweten worden. Doch er zijn twee denkbeelden geopperd, het een in de Vergadering van heden, het andere in het Verslag, ten einde daaraan in het vervolg te kunnen te gemoet komen. Het eene denkbeeld was om de bijeenkomst der Staten-Generaal ééne maand te vervroegen. Door andere sprekers is reeds aangetoond, dat dit denkbeeld zeer moeijelijk zou zijn te verwezenlijken. Met dit laatste kan ik mij geheel vereenigen. Wanneer men al overging tot eene grondwetsherziening in dit opzigt en voorbijzag de bezwaren aan zoodanige herziening verbonden, dan nog geloof ik dat men met de bijeenkomst der Staten-Generaal eene maand vroeger te stellen, weinig zou winnen.

Vooreerst moet ik de vrijheid nemen te doen opmerken, dat men niet uit het oog moet verliezen, dat wanneer de begrootingen door de Regering worden aangeboden, zij vooraf over eene belangrijken tijd heeft moeten beschikken, om de ontwerpen daarvan tot stand te brengen. In den tegenwoordigen vorm toch — en deze is van alle kanten toegejuicht — heeft men in den laatsten tijd, bij de Toelichtende Staten, tegenover de begrooting van het volgend jaar vermeld de uitgaven gedaan of nog te doen over het vorige. Dat geeft aan de Vertegenwoordiging een zeker gemakkelijk punt van vergelijking. Doch die tabellen kunnen met de volledigheid, die men daarvan te regt verlangt, niet worden opgemaakt voor het begin der tweede helft van het jaar. Het is aan de Vergadering bekend dat de declaratien kunnen worden ingediend tot op den eersten Julij; tot zoolang kunnen dus niet alle uitgaven bekend zijn, en kan men die tabellen niet opmaken met die volledigheid die men wenscht. En dan geloof ik, dat de tijd, die thans gegeven is, nog zeer kort is. Het is uiterst moeijelijk in den korten tijd, die thans beschikbaar is, voor het hoofd van ieder departement om zijne begrooting te laten opmaken. Vervolgens is het een punt van rijp en langdurig overleg tusschen de verschillende hoofden, in den Raad van Ministers, om te komen tot zoodanig eijfer, als men begrijpt, dat, in het belang des lands, aan ieder kan worden toegestaan. Het gevolg daarvan is, dat dikwijls iedere begrooting weêr naar het departement moet terugkeeren, opdat zij verminderd of vermeerderd worde, of in eenig ander opzigt wijziging onderga. Vervolgens moeten die begrootingen nog onderworpen worden aan de goekeuring van het geëerbiedigd Hoofd van den Staat en onderzocht in den Raad van State. De tijd dus die thans aan de Regering gegeven is, is zoo uitermate kort, dat ik niet kan inzien hoe aan al die eischen zou kunnen voldaan worden, indien men de begrooting eene maand vroeger zou moeten indienen. Doch onderstel, al die moeijelijkheden waren te overkomen, dan nog zou er volstrekt geen waarborg zijn dat niet de andere tak der wetgeving vier weken langer zou doorbrengen met de beraadslagingen, en in dat geval zou dus deze Kamer terugkeeren in den toestand waarin zij zich nu bevindt.

Ik geloof dus dat in dit opzigt niets kan gedaan worden, ten minste niet van de zijde der Regering.

Het denbeeld om het dienstjaar te veranderen is ook aan zoovele bezwaren onderhevig, dat het bijna onuitvoerbaar zijn zou. Men zoude er in zooverre ook weinig mede winnen, want indien men het dienstjaar zooveel later sloot, dan zou men voor het volgende dienstjaar niet kunnen opgeven welke de uitgaven voor het laatste dienstjaar geweest zijn. Wanneer men dus het

ZITTING VAN DEN 27STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor* 1855. (Algemeene beraadslaging.)

dienstjaar liet loopen van 1 Mei tot 30 April, dan zouden bij de begrooting niet kunnen gevoegd worden die volledige staten, die er thans bij zijn, en de Vertegenwoordiging zou dus een goed punt van vergelijking missen.

Door verschillende leden dezer hooge Vergadering, Mijnheer de Voorzitter, zijn aanmerkingen gemaakt tegen het hooge eindcijfer der begrooting. Sommige geachte sprekers hebben gemeend daarin te moeten zien eene neiging tot vermeerdering van uitgaven.

Het eindcijfer op zich zelf — het is ook reeds elders vermeld — bewijst in zooverre weinig. Men moet in de bijzonderheden afdalen, ten einde na te gaan of iedere uitgave, die wordt voorgesteld, nuttig en noodzakelijk is.

Nadat deze begrooting van alle kanten naauwkeurig is onderzocht geworden, nadat bij de Tweede Kamer amendementen zijn voorgesteld tot weglating of vermindering van die uitgaven, welke men meende te kunnen missen of besnoeijen — amendementen die meest alle zijn aangenomen, — is nog de slotsom geweest dat het cijfer, waarmede men de begrooting in het algemeen heeft verminderd, zeer weinig beduidend was. Ik meen dit ook te mogen aanzien als een bewijs dat de klagten, die tegen dit hooge eindcijfer waren ingediend, als overdreven moeten beschouwd worden. Men heeft gezegd, dat vooral sympathie werd geschonken aan de grondwetsherziening, omdat die geleid heeft tot zooveel mindere uitgaven. Ik zal mij niet begeven op het terrein der grondwetsherziening in 1848, doch wat de staatsinstellingen betreft, zoo geloof ik niet dat daarin te verwachten was zoodanige vereenvoudiging, dat die grootere vermindering van uitgaven heeft kunnen te weeg brengen. Die vermindering van uitgaven zal altijd grootendeels blijven berusten op de overtuiging van het hoofd van het departement, ten opzigte van wat werkelijk kan gemist worden, welke uitgaven men achterwege kan laten. Te bezuinigen, de uitgaven te verminderen is altijd aangenaam voor het hoofd van het departement dat zulks kan voorstellen, want wanneer hij bezuinigingen voordraagt, wordt hij toegejuicht, wanneer hij verhoogingen voorstelt, wordt hij bestreden. Het is dus dan ook niet dan na lange overweging, dat dit Ministerie gemeend heeft de begrootingen te moeten voordragen, zoo als ze thans voorgedragen zijn. Die vermeerdering van uitgaven bepaalt zich dan ook meest tot zaken waarvan het is uitgemaakt dat ze niet konden gemist worden in onzen tegenwoordigen toestand, en het is daarom dat ik het betreur dat ik ook in deze Vergadering de zaak heb hooren voordragen als of die meerdere uitgaven grootendeels zouden worden toegeschreven aan de omstandigheid dat de schatkist goed gevuld zijnde, men niet heeft kunnen weêrstaan aan de verzoeken om tractementen te verhoogen en meer ambtenaren aan te stellen.

Ik moet mij veroorloven bij dit denkbeeld nog een oogenblik stil te staan. Een der leden van de oppositie in de Tweede Kamer die met de meeste zaakkennis op dit punt de Regering bestreden heeft, is toch tot het besluit gekomen dat voor de tractementen der ambtenaren, bij de departementen van algemeen bestuur werkzaam, voor het volgende jaar slechts eene verhooging is voorgedragen van f 22,000. Die verhooging is zeker eene zeer kleine som, wanneer men ze vergelijkt met de algemeene verhooging van de Begrooting, welke het noodzakelijk gevolg is van de meerdere behoeften voor Oorlog, Marine en publieke werken. Het doet mij dus leed, wanneer ik ook hier de zaak eenigzins zie voorgesteld als of de verhooging zou moeten worden toegeschreven aan de zucht om ambtenaren beter te bezoldigen. Ik geloof echter, Mijne Heeren, dat de ambtenaren in ons land, wanneer men hun toestand vergelijkt met vroegere jaren, in stede van verbetering van toestand, verergering hebben ondergaan. Het is reeds erkend dat, ten gevolge van verschillende wetten, waardoor de administratie zooveel omslagtiger is geworden, het werk veel is vermeerderd, en toch zijn de tractementen niet verhoogd. Immers f 22,000 voor al de ambtenaren bij de departementen van algemeen bestuur, is eene zeer kleine verhooging, die op enkele personen slaat. De tractementen zijn dus in het algemeen niet verhoogd, de werkzaamheden zijn vermeerderd, en de dagelijksche uitgaven der ambtenaren zijn door de grootere duurte van levensmiddelen en van andere behoeften aanmerkelijk gestegen. In het algemeen zijn dus de ambtenaren thans in veel minder gunstigen toestand dan vroeger.

Men heeft de aanmerking gemaakt, dat bij één departement, eenige hooggeplaatste ambtenaren hun tractement eenigzins zouden zien verbeterd. De verdediging daarvan laat ik over aan mijn geachten ambtgenoot, die aan het hoofd van dat departement is geplaatst. Doch, men heeft er bijgevoegd: indien men bezoldigingen wil vermeerderen, dan moet men de bezoldigingen verhoogen van die ambtenaren, welke het minst ruim betaald worden. Die aanmerking is volkomen juist: ik wenschte dat ik er gevolg aan kon geven. Ik geloof, dat er eene menigte ambtenaren zijn, wier bezoldiging te laag is, zoodat zij met moeite in hunne behoeften kunnen voorzien. Doch zoo mijn wil goed is, ik vrees, Mijne Heeren, dat indien ik met een voorstel voor den dag kwam om aan dien wensch gevolg te geven, gij allen zoudt terugdeinzen. Wanneer ik naga de ambtenaren, tot het Departement van Finantien behoorende, welke verspreid zijn over het geheele rijk en minder dan f 600 inkomen genieten, en wanneer ik voor die ambtenaren eene vermeerdering van bezoldiging voordroeg van slechts f 50 — welke vermeerdering zij wel noodig zouden hebben — dan reeds zou de begrooting van het Departement van Finantien met meer dan f 200,000 worden verhoogd. Indien dus de mindere tractementen verhoogd wierden, dan zou eene kleine verhooging slechts, wegens het groot aantal ambtenaren, eene zeer belangrijke stijging van het eindcijfer medebrengen. Voor Finantien alleen zou deze stijging reeds twee tonnen gouds bedragen; voor andere departementen zou zij eveneens vrij belangrijk zijn.

Een der geachte sprekers heeft gezegd: » De Regering schijnt niet genoeg vervuld te zijn van de behoefte tot bezuiniging. Immers, wanneer zij daarvan vervuld was, zou zij verschillende bezuinigingen, verschillende vereenvoudigingen hebben voorgesteld." Daaronder werd door dien spreker genoemd de opheffing der rijksadvocatie. Ik meen, ten dezen opzigte, dien geachten spreker te mogen wijzen op de discussien in de Tweede Kamer der Staten-Generaal, toen zelfs door de bestrijders der Regering erkend is, dat misschien in sommige opzigten door de weglating der rijks-advocatie, vereenvoudiging voor de wetgeving zou ontstaan; maar dat men zich grootelijks bedriegen zou, indien men daarvan eenige bezuiniging verwachtte. De rijks-advocatie behoort voorts tot die onderwerpen, die jaarlijks worden behandeld en ten laatste tot eene eindbeslissing moeten komen, maar wat het punt van bezuiniging betreft, men zal, ook blijkens de verklaring in de andere Kamer afgelegd, in dezen zich teleurgesteld vinden.

Ik geloof, Mijnheer de Voorzitter, dat ik hiermede beantwoord heb de hoofdbedenkingen, die in het midden gebragt zijn voor zoover die mijn departement betreffen. Er is echter nog één punt door den afgevaardigde uit Zuidholland ter sprake gebragt, waarop ik hem gaarne een antwoord geven zal.

Die spreker heeft aan de Vergadering herinnerd, dat ik in de Tweede Kamer, op eene vraag betreffende de plaatsing van het station van den Rhijnspoorweg te Rotterdam, een antwoord heb gegeven, waaruit blijken zou, dat òf mijn geheugen mij bedrogen had, òf dat ik verkeerd was ingelicht. Het eerste zou allezins tot de moeijelijkheden behooren. Ik geloof dat niemand het een Minister zal ten kwade duiden, wanneer hij in eene Vergadering over zoo verschillende punten wordt aangesproken, en hem daaromtrent zoo verschillende vragen worden gedaan, dat dan zijn geheugen ten aanzien van het een of ander punt te kort schiet. Indien ik werkelijk mij vergist had, zou ik dan ook niet aarzelen dit te erkennen; doch ik meen eenigzins nader het antwoord door mij gegeven te mogen toelichten en aantoonen, waarom ik toen niet volkomen juist was ingelicht. Want dit laatste erken ik, ofschoon men het niet kan wijten aan de ambtenaren onder mij geplaatst. Ik heb verklaard van mijn kant gaarne alle belemmeringen, die er bestaan mogten tusschen het Rijk en de gemeente Rotterdam, voor zooveel mogelijk uit den weg te zullen ruimen, en daarmede had ik de volgende omstandigheden op het oog.

Mijn geachte ambtgenoot voor de Binnenlandsche Zaken had mij den 18den Augustus een brief geschreven — dit herinnerde ik mij — waarin hij had voorgesteld — om, hangende het geschil met Rotterdam, de geschatte waarde of den koopprijs in de consignatie-kas te storten en inmiddels de zaken te laten voortgaan. Ik heb mij met dit voorstel vereenigd en dienovereenkomstig bij resolutie van 28 Augustus, dus slechts 10 dagen later, beschikt.

Ik heb gezegd, dat ik meende, dat het verder verwijl niet aan mij was te wijten, daar ik later deswege niets van den kant van Rotterdam vernomen had. Nu heeft de burgemeester dier stad, wien ik persoonlijk de hoogste achting toedroeg, in de raadsvergadering gezegd, dat werkelijk later van den kant van Rotterdam was geschreven. Dit is volkomen juist. Op 22 November heeft het stedelijk bestuur van Rotterdam de noodige inlichtingen gezonden aan den ontvanger der domeinen met verschillende bescheiden, en daarvan is kennis gegeven in de raadsvergadering van 23 November. Doch ik moet de vrijheid nemen de Vergadering te herinneren dat de zittingen der Tweede Kamer zijn begonnen op 20 November en dat de ontvanger der registratie, die den brief op 22 November ontvangen had, dezen wel aan het Departement van Finantien had medegedeeld vóór dat ik in de andere Kamer — ik meen in de zitting van 12 of 13 dezer — aan den afgevaardigde uit Rotterdam antwoordde, maar toch *na*dat de beraadslagingen over de begrootingen aldaar waren aangevangen. En nu verzoek ik wel in het oog te houden, dat de Minister van Finantien uit den aard zijner betrekking al de zittingen der Kamer moest bijwonen, en dat ik dus gedurende 4½ week van 11 tot 4 ure in die Kamer was, en dan zal het niemand bevreemden zoo ik niet volkomen was ingelicht omtrent al hetgeen na den aanvang dier vermoeijende zittingen bij het

Departement van Finantien was ingekomen. De burgemeester van Rotterdam had dus gelijk te zeggen, dat op 22 November was geschreven, doch het kan niemand verwondering baren, dat ik niet volkomen ingelicht was, daar mijn geheugen niet verder ging dan het tijdstip waarop de zittingen begonnen waren.

Ik vlei mij hiermede de meeste bedenkingen te hebben beantwoord. Mogt dit niet zoo zijn, ik ben bereid nog nadere inlichtingen te geven. Maar waarschijnlijk verlangen eenige mijner geachte ambtgenooten over eenige punten, waarop zij meer bijzonder betrekking hebben, op hunne beurt zelven het woord te voeren.

De heer **van Rijckevorsel** bekomt voor de derde maal het woord en zegt: Ik begin, Mijne Heeren, met volgaarne de verklaring af te leggen, dat ik zeer goed begrijpen kan, dat al die ondergeschikte punten niet ten allen tijde een Minister levendig voor den geest kunnen zijn, en zoo wil ik ook zeer gaarne aannemen, dat dit ook op dit oogenblik nog niet bij den Minister van Finantien het geval is, en daarom vergeve hij het mij, zoo ik de vrijheid neem, hem nog nader in te lichten, althans mijne zienswijze omtrent deze zaak te doen kennen.

Er moeten twee zaken wel onderscheiden worden, het voorstel van Augustus, om de waarde te schatten en die te deponeren, zonder dat men nog beslist heeft, wie eigenaar zou zijn, en den brief van burgemeester en wethouders van November, waarbij stukken waren ingezonden, die strekten om de regten van Rotterdam te bewijzen. Deze twee zaken staan wel met elkander in verband, maar het een is toch geheel iets anders dan het ander. Ten gevolge van het voorstel van Augustus, was die waarde geschat, en dus had men kunnen voortgaan, en dat is niet geschied. Burgemeester en wethouders hebben niet, even als de Rhijnspoorweg-maatschappij, kennis gekregen van den ontvanger der domeinen, hoe die waarde geschat was. Die ontvanger dus was niet diligent, wel burgemeester en wethouders.

Maar nu moet ik bij deze gelegenheid er nog op drukken, dat die zaak telken jare hier of daar hokt en blijft steken, en dat het dus volstrekt noodzakelijk is, dat ieder, die daarop invloed kan uitoefenen — en wie kan dit meer dan de Ministers van Binnenlandsche Zaken en van Finantien? — onophoudelijk ieder bestuur aandrijve, om die voort te zetten, want anders zal het nog jaren duren, gelijk het reeds jaren geduurd heeft. In het jaar 1847 heeft de Rhijnspoorweg-maatschappij aan de deelhebbers verklaard, dat de zaak geheel was geschikt; zij gaf te kennen, dat zij was overeengekomen omtrent het station en de waarde der eigendommen, en nu zijn wij in het laatst van 1854 en nog weten wij niet eens waar het station komen zal. Ik verklaar hier in gemoede, dat het voor de stad in het bijzonder en voor den handel in het algemeen eene calamiteit is, dat de zaak zoo lang moet duren.

De heer **Minister van Finantien**: Mijnheer de Voorzitter, ik geef den geachten spreker volkomen toe, dat op 5 October heeft plaats gevonden die wederzijdsche schatting, doch men zal moeten erkennen, dat de partij, die het meeste belang had bij die schatting, om in het genot der gronden te komen, was de Rhijnspoorweg-maatschappij, meer dan de Regering. Ook die maatschappij heeft van haren kant, zoo ik mij niet in den datum vergis, eerst op 21 December kennis gegeven aan Rotterdam. Ik geloof dus, dat aan mijn departement niet de geheele schuld kan gegeven worden, want de Rhijnspoorweg-maatschappij, die hier de belanghebbende was, heeft ook niet meer ijver aan den dag gelegd. Doch ik geef toe, dat op een punt, waarbij zoo veel besturen betrokken zijn, ieder bestuur zooveel mogelijk moet worden aangemoedigd, om daarmede spoed te maken en wat mijn departement betreft, wil ik gaarne daartoe medewerken.

De heer **van Rijckevorsel**, voor de vierde maal het woord gevraagd en verkregen hebbende, zegt: Nog een enkel woord, Mijne Heeren. Het is niet de Rhijnspoorweg-maatschappij, die het meeste belang bij deze zaak heeft. Die maatschappij wil een provisioneel station maken. Maar Rotterdam heeft er meer belang bij uit hoofde der localiteiten die er bij betrokken zijn.

De heer **Minister van Binnenlandsche Zaken**: Ik zal trachten, Mijne Heeren, met eenige weinige woorden te behandelen hetgeen bij de algemeene beschouwingen is gezegd met betrekking tot mijn departement. Het is evenwel moeijelijk gestreng te onderscheiden hetgeen tot de algemeene beschouwingen behoort, en hetgeen betrekking heeft tot de behandeling van de begrooting van een bepaald departement. Zoo werd door den geachten spreker uit Friesland (den heer van Andringa de Kempenaer) melding gemaakt van het geheele cijfer der begrooting en tevens van het cijfer van het Vde hoofdstuk in het bijzonder. Hij wees er op dat het cijfer van de begrooting van mijn departement, in vergelijking met dat van het vorige jaar, met f 113,000 was vermeerderd: maar hij had tevens de goedheid de redenen op te noemen, waarom die verhooging onmisbaar was. Daaronder heeft de spreker geteld de wet op het armbestuur, krachtens welke eene som van f 25,000 zou zijn uitgetrokken op de afdeeling betreffende dat onderwerp. Ik mag die aanmerking niet met stilzwijgen voorbijgaan, omdat de uitgaven, die als het gevolg van de armenwet zijn te beschouwen, op verre na niet bedragen de som, welke door den spreker is genoemd. Vroeger werd uit den post van onvoorziene uitgaven betaald eene som van f 15,000 voor onderwerpen het armwezen betreffende; met die som zijn thans de onvoorziene uitgaven verminderd en de afdeeling armwezen verhoogd, zoo als reeds in de gewisselde stukken is vermeld; het is dus geene vermeerdering van f 25,000, maar slechts van f 10,000, die als een gevolg van de armenwet kan worden aangemerkt. Ik heb gemeend dit met een woord te moeten doen opmerken.

Dezelfde spreker heeft verder het oog gevestigd op het programma door dit Ministerie bij zijne optreding gegeven, en in verband daarmede op eene wijziging van sommige organieke wetten gewezen. Ik zou gewenscht hebben, Mijne Heeren, dit punt thans niet op nieuw te moeten behandelen. Reeds meermalen ben ik in de gelegenheid geweest, daarover mijne meening te kennen te geven. In het programma van April heeft het Ministerie gezegd, dat, naar zijn oordeel, eene mindere inmenging van het centraal gezag op het bestuur der gemeenten en provincien, en in sommige opzigten eene mildere toepassing van sommige bepalingen der Grondwet en van de organicke wetten, daaruit voortgevloeid, wenschelijk waren.

De mildere toepassing van de Grondwet zal moeten blijken uit de wetten, die door het Ministerie worden voorgedragen; door de wetten, die tot nu toe zijn voorgesteld, meen ik dat het bewijs is geleverd, dat de Regering inderdaad aan hare verklaring getrouw wenscht te blijven.

Bij de toepassing der bestaande organieke wetten is de Regering gebonden aan hare voorschriften; maar, voor zooveel het met eene getrouwe naleving, waartoe ook zij verpligt is, kan worden overeengebragt, tracht zij zoo weinig mogelijk den invloed van het centraal gezag op het bestuur der provincien en gemeenten te doen gevoelen. Ik weet het, Mijne Heeren, toen dat programma is uitgevaardigd, is bij velen de meening ontstaan, dat de Regering voornemens was die organieke wetten geheel te wijzigen en te veranderen. Dit is in het programma echter niet te kennen gegeven, en bij de eerste gelegenheid werd door mij in de Vergadering der Tweede Kamer gezegd dat dit niet lag in de bedoeling der Regering, dat dit haar voornemen niet was. Maar daarvan is nu ook niet weder het gevolg, dat in die organieke wetten geene enkele wijziging, geene enkele verandering zal kunnen worden gebragt. De spreker uit de hoofdstad (de heer Insinger), meent dat aan de gemeentewet moesten worden toegeschreven de bezwaren, die in zijne stad zich voordeden ten opzigte van de keuze van leden van den gemeenteraad en van wethouders en ten opzigte van vele andere zaken, welke in betrekking staan met de toepassing dier wetten. Ik meen dat die moeijelijkheden niet uitsluitend aan de wetten is te wijten; maar wanneer het blijkt, dat het belastingstelsel, zoo als het bij de gemeentewet is geregeld, in die stad of in eene der andere gemeenten van ons land niet onveranderd kan worden toegepast, dan zal de Regering niet aarzelen gebruik te maken van de bevoegdheid bij de gemeentewet zelve aan de hand gedaan, om eene speciale wet aan te bieden, waarbij op de gestelde regelen eene uitzondering zal worden gemaakt.

Ditzelfde zal kunnen geschieden ten opzigte van sommige bepalingen, die bij de uitvoering gebleken zijn minder geschikt te wezen; daarin zullen ook veranderingen kunnen worden gebragt; de Regering heeft volstrekt niet verklaard, dat daartoe niet zou worden overgegaan, maar zij heeft gezegd dat het veranderen van de organieke wetten en haar vervangen door nieuwe, op andere beginselen rustende, niet in hare bedoeling ligt, en dat dit naar haar oordeel niet in het belang van den Staat werd gevorderd.

Een ander onderwerp door denzelfden spreker behandeld betrof sommige wetten, die nog voorgedragen moeten worden. Hij heeft voornamelijk gewezen op de wet op de militie en gevraagd, of niet eene eerlijke ten-uitvoer-legging van de Grondwet vordert, dat aan art. 181 gevolg werd gegeven, en de ingezetenen, die thans op hun 19de jaar tot de loting worden geroepen, daartoe eerst op hun 20ste door de wet wierden verpligt.

Wanneer ik het oog vestig op het Voorloopig Verslag, dat aan de Regering door deze Kamer is medegedeeld, dan zie ik dat zij heeft aangedrongen op het aanbieden van onderscheidene wetten; zoo ik mij wel herinner worden er, wat het Departement van Binnenlandsche Zaken betreft, *acht* genoemd, waarvan eene spoedige voordragt noodig wordt gekeurd. Daaronder zijn de wet op de nationalie militie, die op de schutterijen, die op het hooger onderwijs, die op den waterstaat — en andere wetten, alle even belangrijk. Nu is de Regering ten volle overtuigd, dat op haar de verpligting rust om zoo spoedig mogelijk over te gaan tot het ontwerpen van die wetten; maar het zal toch

ZITTING VAN DEN 27STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor* 1855. (Algemeene beraadslaging.)

ook moeten worden toegestemd, dat voor de Ministers, evenzeer als voor ieder ander, èn krachten èn tijd hunne grenzen hebben, en dat het met den besten wil niet mogelijk is al die wetsontwerpen binnen een betrekkelijk kort tijdbestek aan de Vergadering der Staten-Generaal aan te bieden. Ik geloof ook, dat, al was de Regering in de mogelijkheid om daartoe over te gaan, de tijd aan deze en aan de Tweede Kamer zou ontbreken om die wetten spoedig te behandelen.

Het 5de additionele artikel der Grondwet schrijft voor, welke wetten in de eerste plaats moeten worden aangeboden: de Regering heeft gemeend, dat daarin een leiddraad voor hare wijze van handelen was gelegen, en heeft dus getracht zoo spoedig mogelijk die wetten, welker indiening bij dat artikel is voorgeschreven en die nog wel binnen een bepaald tijdsbestek in behandeling moesten worden gebragt, voor te dragen.

Er zijn nu nog twee speciale punten, waarop in deze Vergadering de aandacht der Regering is gevestigd en die behandeld zijn geworden bij deze algemeene beschouwing, omdat daarbij meer dan één Minister was betrokken. In de eerste plaats, de Delftsche academie. De geachte spreker uit Rotterdam (de heer van Rijckevorsel) heeft het betreurd, dat op deze begrooting geen post was uitgetrokken voor de uitgaven, ten behoeve dier academie, en niet in ontvang waren gebragt de inkomsten, daarvan genoten.

De spreker heeft te kennen gegeven, dat hij verpligt zal zijn zijne stem te onthouden aan het Vde hoofdstuk, omdat die post daarop niet voorkomt. Ik herinner mij, dat reeds bij de behandeling van de begrooting in het vorige jaar, door dien spreker werd gezegd, dat, zoo de Delftsche academie niet in de begrooting wierd vermeld, hij zijne stem daaraan zou moeten weigeren. Ik hoop dat bij nader inzien de spreker van zijn voornemen zal terugkomen. Ik kan het mij voorstellen, dat, wanneer men meent dat in beginsel eene zaak verkeerd wordt behandeld, men niet wil medewerken om die te bestendigen. Maar ik geloof, dat de spreker thans te veel heeft geredeneerd uit de stukken van het vorige jaar, en, als ik het zeggen mag, niet genoeg heeft gelet op hetgeen bij de behandeling in de vergadering ten vorigen jare heeft plaats gehad, en wat door de Regering uitdrukkelijk is te kennen gegeven in de gewisselde stukken van dit jaar. In de Memorie van Toelichting, gevoegd bij deze begrooting, heeft de Regering te kennen gegeven, dat zij voornemens was de kosten der Delftsche academie op de begrooting te brengen. Ditzelfde heeft zij herhaald in de Memorie van Beantwoording, en ik herinner mij, dat in het vorige jaar bij de behandeling van dit hoofdstuk in de andere Kamer, door mij werd medegedeeld, dat de onkosten der academie op de begrooting zouden worden gebragt, maar dat het op dat oogenblik niet kon geschieden, omdat de zaak nog niet voor goed was geregeld. Ik heb toen herinnerd aan hetgeen had plaats gehad; namelijk dat eerst de Delftsche academie niet op de begrooting voorkwam; dat zij daarna er was opgebragt, en eindelijk weder daarvan was afgenomen; en ik heb toen gezegd, dat ik meende, dat men niet *pro memoria* een post moest uittrekken, wanneer er uitzigt bestond op eene definitive regeling, maar dat men wachten moest tot dat die regeling had plaats gehad en gebleken was wat voor de inrigting voor goed op de begrooting moest uitgetrokken worden.

De Regering is het derhalve, wat het beginsel betreft, geheel met den spreker eens. Ik herhaal, het is enkel eene quaestie van tijd, en het zou, mijns inziens, verkeerd zijn, nu op de begrooting een post uit te trekken zonder dat men nog weet welke sommen er benoodigd zullen zijn. Waarschijnlijk zal spoedig de regeling tot stand kunnen komen.

Wat de zaak van den Rhijn-spoorweg betreft, gedeeltelijk is zij reeds behandeld door mijn geachten ambtgenoot aan het hoofd van het Departement van Finantien geplaatst. Ik moet evenwel reeds dadelijk opkomen tegen eene beschuldiging van den spreker uit Rotterdam, als of door de Regering hinderpalen in den weg zouden gelegd zijn, als of er van hare zijde bezwaren zouden zijn gemaakt, ten gevolge waarvan eene wenschelijke zaak haar beslag niet erlangt.

De Regering wenscht evenzeer als de spreker, evenzeer als geheel Nederland, dat de aansluiting van den Rhijnspoorweg met Duitschland zoo spoedig mogelijk plaats vinde. Het is geene zaak die van belang is uitsluitend voor Rotterdam of voor éene der provincien, maar voor het geheele land, en ik kan de verzekering geven dat zoowel de Minister van Buitenlandsche Zaken als de Minister van Binnenlandsche Zaken, ieder van zijn kant, steeds alle pogingen hebben aangewend om de spoedige aansluiting en den geregelden aanleg van dien weg te bevorderen. Doch men is gestuit op moeijelijkheden, wier opruiming niet altijd in de magt der Regering lag. Gelijk de Vergadering weet, zijn wij overeenkomstig het met Pruissen gesloten tractaat van onze zijde aan een bepaalden termijn gebonden, binnen welken wij gereed moeten zijn; doch het Pruissische gouvernement was van zijne zijde daartoe niet gehouden. Voor dat gouvernement begon een vaste termijn eerst te loopen van het oogenblik dat de concessie zou zijn verleend aan de Keulen-Mindener-spoorwegmaatschappij. Die concessie is een geruimen tijd na de ratificatie van het tractaat verleend. Vroeger kon dus de Regering zich niet op het tractaat beroepen, om van Pruissen te vorderen, dat binnen een bepaalden tijd de weg zou zijn aangelegd. Doch wat van onzen kant kon geschieden door aandrang en vertoogen bij het Pruissische gouvernement, is verrigt. Zoo als het met de zaak thans staat, is er gegrond vooruitzigt dat zij spoedig tôt een gewenscht einde zal worden gebragt. Moeijelijkheden, die vroeger bestonden, zijn volgens voorloopige berigten uit den weg geruimd of zullen weldra opgeheven kunnen worden. Men is met de werkzaamheden in Pruissen thans met kracht bezig, even als van onze zijde geschiedt. Waarschijnlijk zal in het voorjaar de baan kunnen bereden worden tot Emmerik, terwijl er hoop bestaat, dat tegen het einde des jaars de weg tot Oberhausen zal kunnen worden geopend.

Ziedaar, Mijne Heeren, de stand der zaak. De aanbeveling van den spreker uit Rotterdam, om van onze zijde voort te gaan met het aanwenden van alle pogingen die binnen ons bereik liggen om de zaak te bevorderen en de aansluiting te bespoedigen, zal gaarne door ons worden betracht. Ook zonder die aansporing was de Regering bereid, en dat heeft zij getoond, voort te gaan op den weg, dien zij reeds sedert lang heeft gevolgd.

Ik geloof, Mijnheer de Voorzitter, hiermede te kunnen volstaan. Waarschijnlijk zal zich bij de behandeling van het Vde hoofdstuk de gelegenheid aanbieden om nader eenige punten daartoe betrekkelijk te behandelen.

De heer **Minister van Buitenlandsche Zaken**: Zoo ik voor een oogenblik het woord heb gevraagd dan is dit omdat ik het aan deze Vergadering verschuldigd meen te zijn niet onbeantwoord te laten hetgeen door sommige geachte sprekers nu reeds bij de algemeene beschouwingen omtrent sommige uitgaven van het Departement van Buitenlandsche Zaken is aangemerkt. De Vergadering zal het billijken, dat ik de meer bijzondere verdediging van dat hoofdstuk uitstel tot op het oogenblik wanneer het aan de orde zal zijn. Maar, gelijk mijn geachte ambtgenoot voor de Binnenlandsche Zaken zoo even deed opmerken, het is dikwerf zeer moeijelijk, datgeen van elkander te scheiden, wat tot de algemeene beschouwingen behoort en datgeen wat meer bijzonder te pas zou komen bij de verdediging van het hoofdstuk zelf. Ik zal in allen gevalle trachten mij zooveel mogelijk op het terrein van de algemeene beschouwingen te houden.

Vooraf echter zij het mij vergund een paar stellingen te rectificeren, die ik in den loop der discussien gehoord heb, stellingen die meer behoorden tot de retrospective beschouwingen, maar die ik toch geloof dat tot handhaving van de rigtigheid van de finantiele geschiedenis van ons land in haar waar daglicht hersteld behooren te worden.

Een geacht spreker uit Noordbrabant heeft onder de voordeelen, welke de verandering van de Grondwet in 1848 heeft aangebragt, ook dit opgenoemd, dat de bestaande tekorten daardoor waren gedempt. Ik wil niets afdingen op de voordeelen, welke de grondwetsherziening heeft te weeg gebragt. Ik voor mij (dit is uit mijn politiek gedrag in der tijd gebleken) zou niet wenschen den staatkundigen toestand van vóór 1848 te zien herleven; maar echter geloof ik, dat wij de natie moeten vrijwaren tegen vergroote voorstelling van die voordeelen. Er bestond in 1848 geen tekort in 's Rijks schatkist. De grondwetsherziening kon derhalve het tekort, dat niet bestond, niet doen verdwijnen. Het eerste tekort is ontstaan in 1848, ten gevolge van de verhooging van uitgaven, door de tijdsomstandigheden gevorderd, en vooral ten gevolge van het niet renderen onzer Oost-Indische kolonien. Dit tekort van 1848 is in 1849 en 1850 gedekt door de grootere voordeelen, welke diezelfde kolonien toen hebben afgeworpen.

Een ander geacht spreker uit Noordholland (de heer van Beeck Vollenhoven) heeft bij deze gelegenheid eene waarschuwende stem doen hooren aan het Ministerie, ten einde het zich voor vermeerdering van uitgaven wachte. Ik zeg hem daarvoor welmeenend dank. Ik geloof dat het nuttig is, dat het Ministerie ten allen tijde die waarschuwende stem hoore, omdat wij steeds blootstaan aan aanvragen van verschillenden aard en omdat wij in de stem van welmeenende leden dezer Vergadering versterking van kracht zullen vinden om die aanzoeken te weêrstaan; wij moeten er onze kracht niet in zoeken, maar zij kan tot steun strekken.

Hij zal het mij echter op zijne beurt ten goede houden, indien ik de gronden, die hij daarvoor heeft aangevoerd, niet volkomen juist acht. Hij zegt: » de klagten over de steeds vermeêrderende uitgaven hebben de grondwetsherziening van 1848 te weeg gebragt." Indien mijn geheugen mij niet bedriegt, dan waren de staatsuitgaven sedert 1844 steeds verminderend; de geachte spreker zelf schijnt zich dit te hebben herinnerd, daar hij er op liet

ZITTING VAN DEN 27STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor* 1855. (Algemeene beraadslaging.)

volgen: » die klagten welligt waren niet gegrond." Maar dan geloof ik, dat ik op mijne beurt uit de gesehiedenis aanleiding mag nemen, om van mijne zijde eene waarsehuwing te geven, dat men voorzigtig zij met het aanheffen van klagten voor dat men wel verzekerd zij dat die gegrond zijn, omdat men reeds uit de aangehaalde redenering ziet, tot welke gevolgen ongegronde klagten leiden. Wij hebben bijgewoond dat men vóór en na 1848 opgekomen is met de leus: bezuiniging door vereenvoudiging, maar dat zij, die die leus hadden aangeheven, in eene andere Kamer hebben moeten erkennen, dat zij zieh bedrogen hadden; zoowel van de zijde der Regering is de verklaring gedaan, dat de rij der groote bezuinigingen was gesloten, als van de zijde van de leden der Kamer de erkentenis, dat men zieh bedrogen had. Men moet dus voorzigtig zijn.

Dezelfde geachte spreker heeft, indien ik mij niet bedrieg, de eindeijfers van deze begrooting vergeleken met die van 1848 en 1849; hij zeide, dat zij gelijkstonden aan die begrooting of dat die nog iets minder waren; en hij heeft aan de toen reeds gerezene klagten herinnerd. Mijn geachte ambtgenoot voor de Finantien heeft reeds herinnerd, dat niet het eindcijfer de toets van uwe beoordeeling moet zijn; het eindeijfer komt alleen in aanmerking om te vergelijken of de ontvangsten dat eijfer kunnen dekken; de beoordeeling van dat cijfer eehter wordt daargesteld door het onderzoek van de versehillende détails. Ik wil, even als de geaehte sprekers, hier niet in eene discussie omtrent de détails treden, maar ik mag dit hier toeh herinneren, dat wanneer ik de beide begrootingen naast elkander leg, het mij niet moeijelijk valt er in de eerste plaats op te wijzen, dat de herinnering aan den minderen rentelast hier minder in aanmerking komt, omdat daartegen eene grootere som voor amortisatie van sehuld op deze begrooting is gebragt. Wij brengen op deze begrooting eene uitgave van f 600,000 meer voor amortisatie dan in 1848 en 1849 is geschied, terwijl de rentelast met een millioen is verminderd.

Maar daarentegen komen een aantal fondsen, een aantal uitgaven op deze begrooting voor die op de vroeger vermelde niet onder de staatsuitgaven waren gebragt, een aantal fondsen zijn toeh gesupprimeerd. Wij hebben in deze diseussie een voorbeeld, dat verbetering in het finantieel beheer soms verhooging van het eindeijfer der begrooting ten gevolge kan hebben. Een geachtspreker uit Rotterdam (de heer van Rijekevorsel) heeft verlangd, en mijne ambtgenooten van Kolonien en Binnenlandsche Zaken zijn het met hem eens, dat de aeademie van Delft op de begrooting moet worden gebragt. Indien dit nu gesehiedt, dan zal dit weder een verhoogd eindeijfer der begrooting geven, en zal men in latere jaren bij het onderzoek van de begrooting kunnen zeggen, dat het eindeijfer zooveel hooger is, terwijl inderdaad eene verbetering in het finantieel beheer zal zijn daargesteld. Ik geloof dus, dat het noemen van een eindeijfer en eene vergelijking met vroegere begrootingen eene redenering is, die hoogst gewaagd mag genoemd worden.

» Er bestaat — zegt men — eene neiging tot verhooging der uitgaven; dat blijkt onder andere uit de verhooging, die voorkomt onder het Departement van Buitenlandsche Zaken." Het is moeijelijk mij te verdedigen tegen het verwijt van het koesteren van zulk eene neiging, maar het feit dat de begrooting van Buitenlandsehe Zaken met f 6000 is vermeerderd, dat kan ik niet ontkennen. Maar of nu op het bestaan van deze daadzaak de redenering kan gebaseerd worden, dat er eene neiging bij het Ministerie bestaat om de staatsuitgaven te verhoogen, dat is de vraag, en ik heb geene enkele redenering gehoord om die stelling te staven. Indien het mij geoorloofd was, zou ik mijn geheel staatkundig leven kunnen aanvoeren om die stelling te weêrspreken. Het is welligt eene mijner fouten geweest dat ik soms al te zeer heb aangedrongen op vermindering van uitgaven. Ik geloof dat ik zou kunnen zeggen, dat indien de neiging om de staatsuitgaven te verhoogen bij mij bestond, ik wel in de eerste plaats die neiging ten voordeele van mij zelven zou hebben aangewend; de som, die nu voor de verhooging van de uitgaven op de posten van mijn departement voorkomt, staat gelijk met de som, die mijne voorgangers hadden tot dekking der bijzondere uitgaven, waaraan de Minister van Buitenlandsche Zaken blootgesteld is.

Dit is alles wat ik zeggen kan om mij te verdedigen tegen de besehuldiging, als of bij mij eene neiging tot verhooging der uitgaven zou bestaan, omdat een budget van ongeveer vijf tonnen gouds met f 6000 is vermeerderd. Maar ik zou op het budget zelf kunnen wijzen, om u te doen zien dat die besehuldiging niet juist is. Terwijl toeh een post der begrooting verhoogd is, is op andere artikelen bezuinigd: een bewijs dat het Ministerie uitgaat van de stelling, dat daár verhooging moet plaats hebben waar die noodig is, en dat de posten verlaagd moeten worden waar daartoe eenigzins mogelijkheid bestaat. Ik zou, om mij van die beschuldiging te zuiveren, u kunnen wijzen op het finantieel beheer van het Departement van Buitenlandsehe Zaken; in het jaar 1853 is f 20,000 minder uitbetaald dan de credieten toestonden, terwijl in het vorige jaar slechts f 10,000 waren overgehouden, waarvan ik echter volstrekt geenerlei grief tegen mijn voorganger maak.

Neiging derhalve om de uitgaven te verhoogen, hiervan bestaat bij het Departement van Buitenlandsehe Zaken geen spoor. Maar op die begrooting is eene verhooging van de jaarwedden van eenige onzer buitenlandsehe gezanten voorgedragen; die verhooging is voorgesteld, niet omdat de levensmiddelen in het algemeen duur zijn, gelijk een der geaehte sprekers gemeend heeft, maar zij is daarop gegrond, dat personen, die leven, zoo als onze gezanten dat moeten doen, in de hoofdsteden van Europa, eene vertering moeten maken, die zij niet kunnen maken, als hunne bezoldiging niet eenigermate wordt verhoogd. Ik heb hooren zeggen, dat die stelling niet toepasselijk zou zijn op mannen, die, zoo als de leden der diplomatie gerekend worden te bezitten, eigen fortuin bezitten. Ik geloof niet dat het eene goede staatkunde zou zijn die stelling aan te nemen bij de vaststelling van het budget voor Buitenlandsehe Zaken. Ik geloof dat men daardoor eens vooral zou funderen de aristocratie van het geld en dat men daardoor inhabiel zou verklaren voor de betrekking van gezant kundige, wellevende, uitstekende mannen, mannen van geboorte, maar zonder geld. Daarenboven meen ik, dat de Staat zijne ambtenaren moet aanstellen op den voet, waarop ieder ambtenaar dien post kan waarnemen, en niet mag treden in het onderzoek van het bijzonder fortuin van de gezanten. En ik geloof er te mogen bijvoegen dat ook nu nog, na de geringe verhooging welke de tractementen van die gezanten ondergaan volgens dit hoofdstuk, zij er allen van hun eigen fortuin moeten bijleggen.

Men kan niet, gelijk in den loop dezer discussie op nieuw is gedaan, die ambtenaren vergelijken met andere ambtenaren. En waarom niet? Een ander ambtenaar verteert voor zich zelven, om zich en zijn huisgezin te doen leven. Maar de gezanten maken verteringen *ten behoeve van den Staat*. Hunne vertering is een middel om hunnen post waar te nemen. De gezant kan niet voldoen aan zijne verpligting als hij niet leeft in het midden van den kring, waar hij verneemt wat er gebeurt, waar hij de indrukken kan geven die soms wensehelijk zijn voor den Staat en soms kwade indrukken kan voorkomen; om nu nog niet te spreken van de eer van den Staat dien hij moet vertegenwoordigen. De vergelijking dus tussehen de gezanten en andere ambtenaren gaat niet op.

Deze algemeene beschouwingen, Mijne Heeren, ten opzigte van het hoofdstuk van Buitenlandsehe Zaken wenseh ik aan uwe aandacht te onderwerpen. Ik zal mij voorbehouden om later, wanneer dit hoofdstuk zelf in behandeling komt, en wanneer het te pas mogt komen het hoofdstuk van Buitenlandsehe Zaken van den Nederlandsehen Staat en de belooningen van de diplomatieke agenten van den Nederlandsehen Staat te vergelijken met de uitgaven van andere Staten, dit te doen gelijk ik dit in de andere Kamer heb gedaan.

Voor het oogenblik geloof ik, dat ik welligt reeds te veel van uwe aandacht gevergd heb.

De heer **van Beeck Vollenhoven**: De Minister van Buitenlandsehe Zaken heeft mij de eer aangedaan, met een woord terug te komen op de algemeene beschouwingen, die ik mij veroorloofd heb over de begrooting in het algemeen heden uit te spreken. Ik heb mij daarbij onthouden op eenig bepaald hoofdstuk te wijzen. Ik heb *in het algemeen* gesproken. Ik heb als het ware eene retrospeetive beschouwing gehouden en eene vergelijking gemaakt van de omstandigheden tussehen het tijdvak van vóór 1848 en thans. Ik heb niet beweerd, althans niet willen beweren, dat de verhooging in 1847 voorgedragen voor de begrootingen van 1848 en 1849 de aanleiding tot de herziening is geweest, maar ik meen deze woorden gebezigd te hebben, dat het toen eene van de hoofdaanleidende oorzaken was, die aan eene groote minderheid in de Tweede Kamer argumenten verschafte om te wijzen op de noodzakelijkheid eener herziening van zaken. Ik zelf heb, ik herhaal het, met overtuiging daartoe medegewerkt. Mijne bewering was, wanneer men toen argumenten putte, om tot eene wijziging onzer instellingen te geraken, uit eene begrooting, die 72 millioen bedroeg, hoe veel te meer — en het is reeds geschied — zal men die thans putten uit eene begrooting van hetzelfde cijfer, terwijl op die begrooting 2 millioenen méér voorkwamen voor uitgaven, die thans niet meer vereischt worden. Het waren ruim één millioen voor rente en bijna één millioen voor de hoofdstukken I, II, III, die hooger waren geraamd dan de sommen die thans voor die hoofdstukken op de begrooting zijn uitgetrokken. Ik heb gezegd: wanneer men aandrang vond tot wijziging van onze staatsinrigtingen bij eene raming van belastingen van 52 millioen, hoeveel te meer zal men het doen nu de opbrengst dierzelfde belastingen op 54 millioen geraamd zijn? Daarop heb ik mij veroorloofd aan te dringen, opdat men geene

ZITTING VAN DEN 27STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor* 1855. (Hoofdstuk II.)

wapenen vond om aan te dringen op hetgeen ik thans eene allernoodlottigste zaak zou beschouwen.

Dit weinige heb ik gemeend te moeten zeggen ter rectificatie eener verkeerde opvatting van de door mij gebezigde woorden.

De heer **van Andringa de Kempenaer** voor de derde maal het woord gevraagd en bekomen hebbende zegt: Mijnheer de Voorzitter, ik had mij straks gereserveerd nogmaals het woord te voeren, nadat de Minister gesproken had voor eene wederlegging, die ik verschuldigd ben aan den geachten spreker uit Overijssel, wiens woorden ik waarschijnlijk niet begrepen had, als de geachte spreker uit Rotterdam ze niet herhaald had. Mijne Heeren, er zijn onderscheidene beeldspraken gebezigd. Er is gesproken van eene klimmende snelheid door onderscheidene vervoermiddelen. Ik behoor tot degenen die gaarne vooruit willen, maar, zoo als de geachte afgevaardigde uit Gelderland te regt heeft aangemerkt, op geene halsbrekende wijze. Ik zal de geachte leden, die beeldspraken gebezigd hebben, antwoorden, dat ik de wijze waarop zij spraken, vergelijk met hem die in eene kostbare verzameling van schilderijen komt en niet de stukken gadeslaat, maar den catalogus in de hand neemt om te zien wie de maker is en zoo zeer reeds vooraf met dien maker ingenomen is, dat het voorwerp van kunst hem daardoor reeds volmaakt schijnt.

Ik heb alle achting, Mijne Heeren, voor de organieke wetten, maar, mijns erachtens kleven er fouten aan die ik, zoolang ik de eer zal hebben tot de Vertegenwoordiging te behooren, zal bestrijden. Die gebreken, Mijne Heeren, verlang ik niet te herstellen in een teruggaanden zin, juist voorwaarts. Ik wil ze niet vergeleken hebben bij eene barkas, waaraan zieh onder het varen gebreken opdoen, doch waarbij de bouwmeester op het gevaar wijst zoodanig vaartuig te herstellen, omdat, wanneer het op het drooge komt, het ineen zal zinken. Is de Grondwet, waaraan ik heb gezworen getrouw te zullen zijn, zoodanig wrak, dat het gevaarlijk zou wezen er iets aan te herstellen, dan geloof ik dat dit weinig vastheid verraadt. Maar, Mijne Heeren, ik heb niet gesproken van de Grondwet. Ik heb gesproken van de organieke wetten, die, naar mijne innige overtuiging, niet de strekking hebben der Grondwet. Ik zal om hetgeen die geachte leden hebben gezegd niet schromen rond voor mijn gevoelen uit te komen. De organieke wetten zijn inderdaad niet de zuivere uitdrukking van de Grondwet. Ik zal de onderscheidene gebreken die daaraan mijns inziens kleven, niet ontvouwen, maar ik wil rekenschap geven, waarom ik met het grootste genoegen dit Ministerie heb zien optreden. Omdat dit Ministerie uitdrukkelijk in zijn programma — het vorig Ministerie had geen programma, dat was willekeur — heeft verkondigd, dat de organieke wetten meer liberaal moesten zijn, dat ze meer zullen uitdrukken hetgeen de Grondwet aan de provinciale en gemeentebesturen toekent. Het antwoord dat ik daarop van den Minister ontvangen heb, heeft mij, ik kan het niet ontveinzen, eenigzins te leur gesteld. Ik twijfel in niets aan de goede en eerlijke bedoelingen van den Minister, van het Ministerie, en ik heb dezen morgen getoond dat ik bereid ben dat Ministerie te ondersteunen, maar er is gesproken van stilstand en van achteruitgang, en dan twijfel ik of na de verklaring van dit Ministerie, op dit oogenblik in redelijken zin vooruitgang op het goede pad kan verwacht worden.

Ik werp, Mijne Heeren, verre van mij af de verdenking als of ik zou willen stilstaan, als zou ik willen teruggaan. Neen, ik wil vooruit en ik hoop en vertrouw dat na deze rondborstige verklaring, die medeleden mij niet zullen verdenken van handelingen, die niet in mijne bedoeling lagen.

De heer **de Vos van Steenwijk**: Ik was verwonderd, zoo even van den geachten spreker uit Friesland te vernemen, dat hij meende mij een antwoord verschuldigd te zijn. Uit zijne woorden heb ik gezien dat ik reden tot die verwondering had, want ik heb niets van dien geachten afgevaardigde vernomen dat kon strekken om te beantwoorden hetgeen door mij gezegd was. Ik heb, Mijne Heeren, bij de weinige woorden, die ik bij den aanvang dezer discussie gesproken heb, mijne vreugde te kennen gegeven daarover, dat de Grondwet door deze Ministers nageleefd werd in eene rigting die ik goedkeurde, omdat zij nagenoeg dezelfde is als die door het vorige Ministerie gevolgd. Ik verklaar dus, Mijne Heeren, niet te begrijpen hoe de geachte afgevaardigde uit Friesland kon meenen mij een antwoord schuldig te zijn.

De heer **van Andringa de Kempenaer** voor de vierde maal het woord gevraagd en bekomen hebbende zegt: Ik ben verpligt, Mijnheer de Voorzitter, met een enkel woord te antwoorden op hetgeen zoo even door den geachten vertegenwoordiger, dien ik het genoegen heb mijn vriend te noemen, is gezegd. Die spreker heeft, zoo als door den afgevaardigde uit Rotterdam gereleveerd is, adhaesie geschonken aan dit Ministerie, omdat het in denzelfden geest voortwerkte als het voorgaande. Dit heeft hij te kennen gegeven, nadat ik had verklaard met genoegen de optreding van dit Bewind te hebben gezien, omdat ik meende dat het eene eenigzins andere rigting zoude volgen als het vorige. Dit was de reden, waarom ik, na de korte schorsing van deze vergadering, mij verpligt rekende een antwoord te geven, aan dien spreker, opdat hij de strekking mijner woorden niet verkeerd zoude opvatten.

De heer **de Vos van Steenwijk** voor de derde maal het woord gevraagd en bekomen hebbende, zegt: Na hetgeen in de laatste plaats door den afgevaardigde uit Friesland is gezegd, geloof ik te moeten verklaren dat, mijns inziens, het verschil tusschen hem en mij, zijn grond alleen vindt in onze subjective opvatting der rigting van dit Ministerie.

De algemeene beraadslaging over de begrootingswetten voor het dienstjaar 1855 wordt gesloten.

HOOFDSTUK I (*Huis des Konings*) DER STAATSBEGROOTING VOOR 1855 wordt zonder beraadslaging met algemeene (31) stemmen aangenomen.

HOOFDSTUK II (*Hooge Collegien van Staat en Kabinet des Konings*).

De beraadslaging wordt daarover geopend.

De heer **Cost Jordens**: Ik wenschte een enkel woord te zeggen over eene aangelegenheid, die tot dit hoofdstuk betrekking heeft. Ik zal daarbij, zoo als in den aard der zaak ligt, niet blijven bij de algemeene beschouwingen, die deze Vergadering tot dusverre hebben bezig gehouden. Ik zal een kort woord spreken van geheel practischen aard. Het staat eenigzins in verband — en daarin vind ik aanleiding om het te spreken — met de Algemeene Rekenkamer, welke in dit hoofdstuk hare plaats vindt.

De staatsrekeningen van 1845, 1846 en 1847 gingen vergezeld van een verslag nopens de wijze waarop de uitgaven waren besteed. Die verslagen meen ik met grond zeer belangrijk te mogen noemen. Niet alleen bevatten zij de détails van elken post, welke op de begrooting voorkwam, maar er werd ook reden gegeven, waarom het bedrag van dezen of genen post niet voldoende was geweest. Er werd opgegeven, op welke posten overschrijving had plaats gehad en om welke reden; waarom deze of gene zaak, die bij de begrooting bedoeld was, niet was uitgevoerd, omdat het belang van den Staat medegebragt had die uitvoering achterwege te laten. Zoo werd ook opgegeven ten aanzien van ondersteuningen en subsidien aan zaken en personen, waarin die bestaan hadden; er werd bijv. ook opgegeven waarin en bij welke personen de *deficits* gelegen waren, die jaarlijks bij de ontvangers werden aangetroffen, en dergelijke opgaven meer, die men zal moeten toegeven dat zeer belangrijk waren, daar zij in het algemeen de strekking hadden om de wijze aan te geven, waarop de toegestane gelden besteed waren, en aan de Vertegenwoordiging de overtuiging schonken van het meer of min nuttige van die besteding. De Vertegenwoordiging had daarin ook een goeden regtmatigen grondslag van beoordeeling voor volgende begrootingen. Die opgaven geschiedden vroeger, in de jaren 1842 — 1844 waarover de eerste staatsrekeningen geloopen hebben, niet, en bedrieg ik mij niet geheel, dan is dit in 1845 begonnen, naar aanleiding van een zeer merkwaardig rapport, door eene commissie uit de Tweede Kamer, ik meen den 7den Junij 1847, uitgebragt en dat strekte ter beoordeeling van een ander verslag van den Minister van Finantien aan den Koning, een zoogenaamd verslag over het gebruik der geldmiddelen, naar aanleiding van het voorschrift, dat tot in 1848 in de Grondwet was geschreven. Het rapport dier commissie hield het hoofdthema in, dat het verslag, door den Minister ingediend, volstrekt niet beantwoordde aan de bedoeling der Grondwet; een thema, dat ook mijns inziens allezins gegrond was, omdat dit zoogenaamd verslag geene opgaven of détails ten opzigte der inkomsten en uitgaven inhield. Zoo ik mij niet bedrieg, heeft de Regering, gehoor gevende aan die wenken der Commissie, over de jaren 1845 — 1847 die belangrijke verslagen gegeven, waarvan ik reeds gewaagd heb. Maar wat is nu het geval? Sedert 1848 zijn die verslagen achtergebleven en wij ontvangen de rekeningen puur naakt, als ik mij zoo mag uitdrukken; na het cijfer der begrooting wordt het cijfer der uitgaaf gebragt; men kan er niets anders uit zien, dan of de gelden al dan niet besteed zijn. Waarom is dit achtergebleven? De reden is zeer nabij. Het voorschrift der vorige Grondwet, namelijk dat de Regering opgave moest doen van het gebruik der geldmiddelen, is achtergebleven in de Grondwet van 1848. En waarom is dit bij de herziening achtergebleven? Door de zeer natuurlijke oorzaak, dat daaromtrent geheel andere beginselen zijn voorgedragen; dat in plaats van dat verslag over het gebruik der geldmiddelen gekomen is een voor-

schrift tot verantwoording aan de wetgevende magt; een beginsel dat geheel en al strookt met de liberale beginselen, in de Grondwet van 1848 gehuldigd. Toen, zeg ik, hadden wij die belangrijke verslagen omtrent de staatsrekening en voor 1845, 1846 en 1847. Nu zou die zaak volstrekt geene zwarigheid hebben, wanneer die nieuwe verordeningen, bij de Grondwet voorgeschreven, aangenomen waren, maar wij weten het, dat die beginselen, die de verpligting tot verantwoording van de Regering aan de wetgevende magt voorschrijven, nog niet in het leven zijn geroepen, dat zij tot nog toe dood zijn, dat zij niet gelden. En wat is nu dus het geval? Dat wij nu in een minder goeden staat verkeeren, ten opzigte van de beoordeeling der handelingen van de Regering met die uitgaven dan vroeger. Vóór 1848, toen wij de voorschriften nog niet hadden van verantwoording, was de Vertegenwoordiging in dit opzigt in beteren toestand dan thans. Toen werden haar mededeelingen gedaan en verslagen gegeven omtrent de wijze, waarop de gelden *besteed* werden. Die wijze van besteding wordt der Vertegenwoordiging nu niet medegedeeld, en zij ontvangt daarvan geen kennisgeving, omdat de Regering niet verpligt is ten opzigte van de afgeloopene begrootingen het gebruik van de gelden aan te toonen, en de beginselen nopens de verantwoording aan de wetgevende magt nog niet in het leven zijn gebragt. Nu maak ik van dit laatste geene grief aan den Minister; maar ik heb willen aantoonen dat de toestand, zoo als hij nu is, onder meer liberale beginselen van de Grondwet, minder voordeelig is dan vroeger. Ik heb daarmede den Minister willen opmerkzaam maken op het hooge belang om die beginselen leven te doen krijgen, met andere woorden, om de comptabiliteits-verordeningen en de herziening van de instructie voor de Algemeene Rekenkamer zoo spoedig mogelijk tot stand te brengen.

Maar buiten deze bedoeling, heb ik er ook nog eene andere gehad; en die is deze: dat de rekeningen, die nu nog ten achteren zijn, de rekeningen over de jaren 1852, 1853, 1854 en misschien die over 1855, die nog loopende zijn, dat die alle nog niet zullen vallen onder de beginselen van de tegenwoordige Grondwet; dat daarop de beginselen tot verantwoording niet van toepassing zullen zijn, omdat die nieuwe wetten niet zullen kunnen terugwerken, en het dus zeer wenschelijk is, dat wij bij die rekeningen ontvangen dergelijke verslagen, als waarvan ik in het begin mijner rede gesproken heb; dat wij daarbij niet alleen de bedoelde mededeelingen ontvangen ten aanzien van de uitgaven, maar ook ten aanzien van de ontvangsten, ten aanzien van de vraag, waarom sommige takken van belasting meer, andere minder hebben opgebragt.

Wanneer de Minister dit kon goedvinden, geloof ik dat hij inderdaad een nuttig werk zou verrigten; hij zou aan de Vertegenwoordiging zaken doen kennen die zij nu niet kent; zaken wier kennisneming haar thans onthouden wordt, en die, ik heb het straks gezegd en ik herhaal het, vooral nu van belang zijn, en juist in de omstandigheid, dat de beginselen van de tegenwoordige Grondwet omtrent de verantwoording nog niet zijn uitgevoerd, meen ik aanleiding te vinden om dat verzoek in overweging te geven.

Ik herzeg, ik geloof dat de Minister daardoor een nuttig werk zou verrigten en der Vertegenwoordiging eene dienst zou bewijzen. De Minister zou daardoor medewerken tot de openbaarheid; en openbaarheid in finantiele zaken is iets zeer wenschelijks. Ik ben overtuigd, dat dit strookt met de denkbeelden van den tegenwoordigen Minister van Finantien; openbaarheid in het finantiele is een steun voor elke Regering, openbaarheid geeft vertrouwen en ik moet dus wel aannemen, dat de Regering in dat opzigt eenstemmig met mij zal denken en alzoo ook genegen zal zijn den wensch te vervullen, dien ik hoop duidelijk genoeg te hebben aangegeven om door den Minister te worden verwezenlijkt.

De heer **Minister van Finantien**: Mijnheer de Voorzitter, de vraag, door de geachten afgevaardigde uit Overijssel tot mij gerigt, de wensch, dien hij heeft kenbaar gemaakt, is van zooveel gewigt, dat ik niet gaarne dadelijk en onvoorbereid zou antwoorden. Ik wensch na te gaan in hoeverre de vroeger gevolgde vorm zou kunnen worden toegepast op hetgeen thans door de Grondwet wordt voorgeschreven. Doch zeer gaarne wil ik — en dat is ook eigenlijk hetgeen waartoe de afgevaardigde zich bepaald heeft — de zaak in overweging nemen en onderzoeken in hoeverre zij voor uitvoering vatbaar is.

De heer **van Nispen van Pannerden**: Het bezwaar, door den geachten afgevaardigde uit Overijssel ter sprake gebragt, is in mijn oog daaruit ontstaan, dat aan de bepalingen van art. 122 van de Grondwet nog geen gevolg heeft kunnen worden gegeven. De oorzaak daarvan is, dat de wet op 's Rijks comptabiliteit, vroeger ingediend, steeds onafgedaan is gebleven. Ik wil dus den Minister van Finantien vragen, of er geene bepaalde toezegging zou kunnen worden gegeven van de nadere indiening der voordragt omtrent dat onderwerp. Het schijnt mij toch toe, dat de bezwaren, door dien spreker te berde gebragt, geheel zullen worden opgeheven, indien aan art. 122 gevolg kan gegeven worden.

De heer **Minister van Finantien**: Mijnheer de Voorzitter, de regeling der comptabiliteit is eene zaak van zooveel belang, dat ik evenmin hierop thans als ik zulks elders deed, een bepaald tijdstip durf aanduiden, waarop die wet zal kunnen worden voorgedragen. Het is den geachten afgevaardigde, die de vraag tot mij gerigt heeft, bekend, welke belangrijke wetten, spoedig na de terugkomst der Tweede Kamer te wachten zijn. Voorts zijn er dan nog zoo vele andere onderwerpen die noodwendig moeten worden afgedaan, dat ik in gemoede geen tijd durf bepalen waarop de comptabiliteits-wet zal worden ingediend.

De heer **van Nispen van Pannerden**: Indien er voorloopig geene hoop bestaat dat de door mij bedoelde wet in het leven zal worden geroepen, dan hoop ik, dat de Minister van Finantien gevolg zal geven aan het denkbeeld, door den geachten afgevaardigde uit Overijssel geopperd. Hier zou de niet-uitvoering van de Grondwet niet alleen tot stilstand, maar zelfs tot achteruitgang kunnen leiden. De Volksvertegenwoordiging is op het oogenblik in een ongunstiger toestand geplaatst ten opzigte van de kennis van de wijze waarop de geldmiddelen zijn besteed, dan zij vóór de invoering van de Grondwet van 1848 was. Het kan toch niet de bedoeling der Regering zijn om ons in dien toestand te plaatsen en ik hoop dus, dat zij gevolg zal geven aan het denkbeeld, dat door den geachten afgevaardigde uit Overijssel is aangegeven.

De beraadslaging wordt gesloten en HOOFDSTUK II (*Hooge Collegien van Staat en Kabinet des Konings*) met algemeene (31) stemmen aangenomen.

De Vergadering wordt daarna gescheiden tot den volgenden dag, des voormiddags ten 11 ure.

ZITTING VAN DEN 28STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor* 1855. (Hoofdstuk III)

14DE ZITTING.

ZITTING VAN DONDERDAG 28 DECEMBER.

(GEOPEND TEN 11 URE.)

Beraadslaging over en aanneming 1°. van Hoofdstuk III en 2°. van Hoofdstuk IV der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1855. — Aanvang der beraadslaging over Hoofdstuk V derzelfde Staatsbegrooting.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig, in den aanvang der zitting, met den Voorzitter, 30 leden, te weten de heeren:

Blankenheijm, Bosch van Drakestein, Sassen, van Weel Borski, van der Lek de Clercq, van der Oudermeulen, de Vos van Steenwijk, van Wessem, Lotsij, van Goltstein van Oldenaller, Tonckens, Martens van Sevenhoven, 't Hooft van Benthuizen, van Sasse van Ysselt, Boxman, Cost Jordens, van Eijsinga, van Heeckeren van Wassenaer, Cremers, van Dam van Isselt, van Aylva van Pallandt, Insinger, de Villers de Pité, van Andringa de Kempenaer, van Rijckevorsel, van Beeck Vollenhoven, van Nispen van Pannerden en Regout, terwijl na de eerste stemming de heer d'Ablaing van Giessenburg nog op de presentielijst heeft geteekend;

en al de heeren Ministers.

De notulen van het verhandelde in de vorige zitting worden gelezen en goedgekeurd.

Aan de orde is de voortzetting der behandeling van de BEGROOTINGSWETTEN VOOR HET DIENSTJAAR 1855.

De beraadslaging wordt geopend over HOOFDSTUK III (*Departement van Buitenlandsche Zaken*).

De heer **van Rijckevorsel:** Bij de behandeling van de wet tot wijziging van het tarief van regten op den in- en uitvoer uitte ik den wensch, dat het der Regering mogt behagen onze gezanten, consuls en consulaire agenten ten spoedigste bekend te willen maken met die wet, niet alleen wat den text, maar ook wat den geest betreft. De Minister van Buitenlandsche Zaken was toen niet aanwezend, maar de Minister van Finantien gaf mij de welwillende verzekering, dat hij aan zijn ambtgenoot dien wensch zou mededeelen en, voor zooverre zijn departement daarin betrokken was, daartoe zou medewerken. Ik vleide mij dan ook, dat de consuls in tijds genoegzaam met die zaken bekend zouden zijn. Ik uitte daarbij tevens den wensch, dat zij bij diezelfde gelegenheid bekend zouden worden gemaakt met den milden geest van onze commerciele en scheepvaart-wetgeving in het algemeen, opdat die meer in het licht mogt worden gesteld.

Tot mij leedwezen is mij mededeeling gedaan van de volgende missive, aan een huis te Rotterdam gerigt:

» Hâvre, 6 Nov. 1854.

Votre lettre d'avant-hier me pose une question à laquelle je m'empresse de répondre. Les modifications apportées récemment au tarif de douanes des Pays-Bas ayant, comme vous l'observez, rendu inutiles les certificats d'origine (soumis au visa des consuls) des marchandises Françaises, qui jouissaient d'une réduction de droits, par suite du traité de commerce de 1840, j'en fus prévenu *par une voie indirecte*, mais ayant soumis la question au consul-général des Pays-Bas, il en a référé à la Haye et m'a fait savoir qu'en effet ces certificats devenaient inutiles. J'ignore si les autres consuls ont également reçu des instructions officielles à cet égard, autres que l'envoi du n°. du journal officiel, qui contient les modifications faites au tarif."

Mag ik nu den heer Minister van Buitenlandsche zaken vragen, of aan andere Nederlandsche consuls, in de Rijken waar dit te pas komt, dezelfde instructien zijn gegeven als die te Hâvre gevraagd heeft, of dat ook zij eerst er om hebben moeten vragen. Tevens wensch ik op nieuw het verzoek te herhalen, om al onze consuls en consulaire agenten zooveel mogelijk opmerkzaam te maken op den milden geest van onze commerciele wetgeving en hen uit te noodigen om die op eene doeltreffende wijze meer en meer bekend te doen worden aan den handel van de plaats hunner residentie.

Ik betreur de groote vertraging, die het tractaat, reeds den 30sten November 1853 met de Dominicaansche Republiek gesloten, heeft ondervonden, en ik wensch, dat wij spoedig in het bezit mogen geraken van de voordeelen eener gelijkstelling met andere reeds sedert lang boven ons bevoorregte natien.

De heer **d'Ablaing van Giessenburg**: Mijnheer de Voorzitter, ik heb behoord in de afdeelingen tot diegenen, die beweerd hebben dat de f 6000, door den Minister van Buitenlandsche Zaken aangevraagd tot verhooging van de bezoldigingen van onze buitenlandsche gezanten, te gering was, veel te gering in verhouding van de behoeften, die werkelijk bestaan om de tractementen van onze buitenlandsche agenten op een behoorlijken voet te regelen, zoodat zij in overeenstemming zijn met de betrekking, die zij bekleeden, en om in de verschillende residentien behoorlijk te kunnen leven. De gronden voor die bewering zijn de volgende: wanneer de bezoldiging van onze gezanten in den vreemde zoo karig is als thans, wat zal er dan van onze diplomatie worden? Hoe zullen wij kunnen aanspraak maken om in den vreemde kundige menschen te zenden, die de belangen des lands ten allen tijde zullen voorstaan? Wanneer wij nagaan de tijden der Republiek, wanneer wij nagaan de tijden die sedert verloopen zijn en in overweging nemen de tractementen die toen aan onze gezanten werden gegeven dan is de tegenwoordige stand der zaak op den duur niet vol te houden. Welk jongeling, begaafd met natuurlijke geestvermogens, zal 4 à 6 jaar op de hoogeschool doorbrengen om de kennis te verkrijgen die allezins noodig is voor de diplomatie? Wanneer hij niet bevoorregt is door eigen fortuin, zal hij niet in staat zijn om na die leerjaren op eene gevoegelijke wijze in den vreemde te verschijnen met eene bezoldiging van f 1000 tot f 4000; na verloop van 6 à 8 jaren zal hij als zaakgelastigde, minister-resident of minister op eene gevoegelijke wijze in den vreemde moeten verkeeren. Wat zal er dus van de diplomatie worden? De Minister heeft gisteren gezegd, dat hij vreest dat die betrekkingen dan het deel zouden worden van de geld-aristocratie. Maar zal de geld-aristocratie, zullen zij die vermogen hebben verlangen om hun vermogen in het buitenland te verteren en om zich jaren lang te verwijderen van magen, vrienden en bezittingen, om de belangen des vaderlands ten hunnen koste voor te staan in den vreemde? Het is niet denkbaar. Onvermogenden kunnen het niet, vermogenden willen het niet. En wat zal eindelijk de belooning zijn van dezulken, die jaren lang de belangen van het vaderland hebben voorgestaan? Hebben zij eenig vooruitzigt? Zij kunnen zich spiegelen aan het voorbeeld, dat ons eenige dagen geleden gegeven is in den waardigen Fagel. Zestig jaren heeft hij met onverschrokkenheid, met zijne edele gevoelens en talenten zoowel op het slagveld als in de diplomatieke kringen de belangen van vaderland en vorst voorgestaan. En wat is nu zijn lot? Veertig jaren heeft hij in Frankrijk de belangen des vaderlands behartigd onder de verschillende regeringen, die dat tijdvak beheerscht hebben, en wezenlijke diensten aan het vaderland bewezen. Onder de jaren gebukt, is hij genoodzaakt zijn diplomatieken loopbaan te eindigen. En nu, ten gevolge van eene onverbiddelijke wet, verkrijgt hij slechts f 2600 pensioen, terwijl, zoover mij bekend is, nog geene poging is aangewend om dien waardigen man eenig blijk te geven van de dankbaarheid van zijne landgenooten.

De heer **van Nispen van Pannerden**: Ik heb bij de algemeene beschouwingen over deze begrooting mij niet in de discussie gemengd, omdat ik het voornemen heb aan de meeste, ja aan bijna alle hoofdstukken mijne stem te schenken. Mogt ik bij enkele daartoe niet kunnen overgaan, ik behoud mij voor de

ZITTING VAN DEN 28STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor* 1855. (Hoofdstuk III.)

beweegredenen, die mij daartoe leiden, bij de behandeling van die hoofdstukken te ontwikkelen. Maar zoo ik mijne stem aan dit hoofdstuk mogt schenken, dan wil ik daardoor geenszins geacht worden in het algemeen te beamen, dat hoogere bezoldigingen worden toegekend aan hooger geplaatste staatsambtenaren, en in het bijzonder aan onze gezanten bij vreemde mogendheden.

De Minister heeft reeds bij de algemeene beschouwingen gezegd, dat de leefwijze in de hoofdsteden duurder geworden was; dat om in de hoogere kringen, waarin men moest verkeeren, te leven, de toegekende bezoldiging niet toereikend was, en zoo dit het geval was, dat men dan in de keuze tot de geld-aristocratie beperkt was, en daardoor bekwame mannen uit onze diplomatie zou verwijderen of hen verhinderen die loopbaan in te treden.

Ik wil gaarne aannemen dat de bezoldigingen der gezanten niet voldoende zijn om hen in de hoofdsteden van ons werelddeel op dien voet te doen leven als de Minister van Buitenlandsche Zaken verlangt; maar ik wensch aan den Minister in overweging te geven of verschillende, ja de meeste van onze hooggeplaatste staatsambtenaren, zoo zij alleen van hunne bezoldiging zonder eigene middelen moesten leven, niet evenmin in staat zouden zijn om overeenkomstig den rang, hun geschonken, in de kringen, waarin zij moeten verkeeren, te leven. Hetgeen dus van de gezanten gezegd zou kunnen worden, zou van velen van onze hooggeplaatste staatsambtenaren evenzeer kunnen gezegd worden. En nu kan ik geenszins beamen, dat de bezoldigingen in het algemeen zóó hoog zouden moeten geregeld worden, dat aan die behoefte zou kunnen worden voldaan. Ik geloof ook niet dat de tegenwoordige bezoldiging aanleiding zal geven om bekwame mannen uit onze diplomatie of andere staatsbetrekkingen te verwijderen, of te verhinderen dat zij zouden trachten daarin geplaatst te worden.

In mijn oog zijn er andere omstandigheden, welke daarop meer invloed uitoefenen dan eene geringe verhooging van bezoldiging. Weet de Staat ijver en werkzaamheid in de staatsdienst op te wekken; weet de Staat dàár, waar deze zich aan bekwaamheid paart, te beloonen, dan zal het den Staat nimmer aan bekwame ambtenaren ontbreken; blijkbaar ten minste zal dit in mijn vaderland het geval niet zijn. De Minister zal waarschijnlijk, zoo als hij gisteren heeft toegezegd, vergelijkingen met andere landen bijbrengen; maar nu wenseh ik toch ook den Minister te herinneren dat er geen land is waar de staatsschuld zoo hoog is als in mijn vaderland; dat van de aeht en vijftig millioen, welke onze gewone staatsinkomsten opbrengen, ongeveer twee derden voor de renten en de gewone amortisatie van de staatsschuld moeten worden besteed. In mijn oog mag verhooging van sommige bezoldingen wenschelijk genoemd worden, noodzakelijk is zij niet, en zoolang nu onze staatsschuld voor rentebetaling en aflossing bijna twee derden van onze inkomsten vordert, zoolang belastingen op de noodzakelijke levensbehoeften zwaar drukken bij die standen, welke die belastingen moeijelijk kunnen torschen, zoolang moet ik tegen eene verhooging van bezoldigingen opkomen.

Ik heb gemeend, Mijne Heeren, deze korte woorden in het midden te moeten brengen opdat mijne stem vóór dit hoofdstuk geene aanleiding moge geven, dat ik, zoo de Regering op den ingeslagen weg mogt voortgaan, een ander jaar, zoo ik dit hoofdstuk misschien niet mogt goedstemmen, van inconsequentie mogt worden beschuldigd.

De heer **Lotsij**: Mijne beschouwingen omtrent hetgeen op dit hoofdstuk der Staatsbegrooting ten aanzien van de verhooging der tractementen van eenige ambassadeurs of diplomaten voorkomt, verschillen van die der beide vorige sprekers. Ik zou evenmin den spreker uit Utrecht (den heer d'Ablaing van Giessenburg) durven toestemmen dat eene algemeene verhooging der ambassadeurs-tractementen noodzakelijk is, als ik met den geachten spreker uit Gelderland (den heer van Nispen van Pannerden) zou durven zeggen, dat die tractementen mij hoog genoeg voorkomen. Ik vind mij buiten staat daaromtrent een eigen gevoelen te hebben. Wat de Minister meermalen gezegd heeft omtrent de levenswijze in de aanzienlijke kringen der groote hofsteden van Europa, kan ik niet voldoende beoordeelen; — dit weet ik, dat in den tegenwoordigen tijd een huisgezin, om in den fatsoenlijken of aanzienlijken stand, ook zonder noodelooze weelde, te leven, vrij aanzienlijke inkomsten behoeft. Maar ik wil omtrent het onderwerp thans in beraadslaging als mijn gevoelen te kennen geven, dat mij de verhooging ondoelmatig en, op dit tijdstip, strijdig met eene goede binnenlandsche politiek voorkomt. Wat toch is het geval? Ik wil gaarne aannemen, dat het mogelijk is, dat bij eene zending buiten 's lands, in eene der aanzienlijke steden, een minister, om in den kring waartoe hij geroepen wordt te leven, niet tien duizend gulden, maar twintig duizend behoeft, en ik zou het de daad van een verstandig staatsman achten, wanneer men dan, om een verdienstelijk man niet te missen, eene tractementsverhooging op het dubbel voordroeg. Wat mij betreft, ik zou zeer gereed zijn daaraan mijne toestemming te geven. Maar wat is er nu geschied? Er is voorgedragen eene verhooging van tien of twaalf betrekkelijk aanzienlijke tractementen met duizend of twee duizend gulden. Dit geeft dus eene verhooging van vijf of tien per cent. En nu komt het mij voor, dat deze verhooging niet doelmatig is en niet kan strekken om het doel, dat men beoogt, te bereiken.

Bovendien geloof ik, dat de verhooging in den tegenwoordigen tijd niet politiek is. De bestrijders van dit Ministerie en in het bijzonder van den Minister van Buitenlandsche Zaken, zoeken de goede luiden diets te maken, dat de toeleg van dit Ministerie is de tractementen van de ambtenaren te verhoogen, geene belastingen af te schaffen, en dat wel in een tijd, zeggen zij, waarin belastingen door de duurte zwaar drukken. Nu geloof ik, dat het op een dergelijk tijdstip niet wenschelijk is om aan die tegenstanders een schoonschijnend wapen in handen te geven. Ik zeg *schoonschijnend*, want wij allen weten dat geen enkel burger, omdat een tractement van een buitenlandsch ambassadeur verhoogd wordt, een enkelen cent meer in het personeel of in de aecijnsen zal betalen; maar het is toch niet tegen te spreken, dat — beschouwenderwijze gesproken — het eene waarheid is, die ook gisteren hier gezegd werd, dat toch de verhoogingen van tractementen ten slotte door de belastingschuldigen worden betaald.

Ik neem dus de vrijheid te zeggen, dat in dit opzigt de *binnenlandsche* politiek van den Minister van Buitenlandsche Zaken mij voorkomt wel iets te wenschen over te laten.

Nu ik toch aan het woord ben is het mij aangenaam er bij te voegen, dat de *buitenlandsche* politiek van dien Minister mijne algeheele, hartelijke instemming, en — het zij met bescheidenheid gezegd — mijne goedkeuring wegdraagt. Ik ben het volkomen met hem eens, dat stipte, strenge onzijdigheid de eenige rol is die ons vaderland bij de groote verwikkelingen in Europa voegt; dat die stand van zaken zoolang mogelijk moet worden gehandhaafd; eene stipte, eene strenge onzijdigheid, maar ook eene eerlijke onzijdigheid, dat is eene onzijdigheid *zonder sympathie*. Wanneer er van sympathie sprake is, zou ik geneigd zijn die discussie te verwijzen naar onze huishoudelijke kringen of naar de societeiten; indien er bij de Regering of in de hoogste raadsvergaderingen van het land van *sympathie* sprake zijn moet, dan zal die sympathie eene meer wezenlijke beteekenis hebben, en wanneer immer *in dien zin* van sympathie sprake zal zijn — hetgeen God verhoede — dan wensch ik vurig, dat hier niet de inspraak van het gevoel alleen, niet eene neiging voor constitutionele beginselen, niet een afkeer van keizerlijke autocratie, niet hersenschimmige denkbeelden van Westersche vrijheid of beschaving mogen gelden, maar dan wensch ik dat de vraag naar regtvaardigheid en naar nationale eer het overwigt in de schaal moge leggen; dan hoop ik dat met dien ernst, dien dan het allergewigtigste onderwerp zal verdienen, alle nevenbeschouwingen ter zijde zullen worden gesteld, en regtvaardigheid en nationale eer zelfs boven nationaal belang zullen gelden.

De heer **van Dam van Isselt**: Verscheidene jaren heb ik de discussie over het budget van Buitenlandsche Zaken bijgewoond, en ik heb gedurende al die jaren een thema op den voorgrond hooren stellen, uitnemend inderdaad zoo het sleehts te vervullen ware: ik heb bij iedere gelegenheid gehoord, dat men aan de Regering zeide: Zorg dat de eer en de waardigheid van het vaderland buiten 's lands worden vertegenwoordigd door uitnemende mannen; kunde, braafheid, geschiktheid in den omgang met vreemde diplomaten, een toon, geschikt om aan de hoven toegang te verkrijgen, dat alles vergt men bij de vertegenwoordigers van het land in den vreemde. Wanneer zulke woorden gesproken werden, Mijne Heeren, dan hadden die mijne volkomene sympathie. Dat was dus de eene zijde van de medaille. Maar wat voegden die geachte medeleden er oogenblikkelijk en in één adem bij? » Maar geene bezoldiging; goed en goedkoop."

Mijne Heeren, » goed en goedkoop" is in onze huishouding altijd eene bedriegelijke leus geweest. Wij weten het, en daartoe beroep ik mij op u allen, degeen, die daaraan hecht, valt zeer schielijk in dubbele uitgaven. Neen, Mijne Heeren. Goed, ja! dat is een eerste vereischte; maar als gij een man gekozen hebt, waardig in ieder opzigt om zijn land in den vreemde te vertegenwoordigen, stelt hem dan ook in staat om, met betrekking tot uiterlijk vertoon, zijn vaderland waardiglijk te vertegenwoordigen. Of heeft het niemand uwer, Mijne Heeren, op eene buitenlandsche reize bedroefd, dat gij den vertegenwoordiger van uw vaderland zoeken moest, zoo als Diogenes naar een mensch zocht? Terwijl men de hôtels van de ambassadeurs van andere landen als met den vinger aanwees, moest men zoeken naar den vertegenwoordiger van Nederland. Zijn wij dan zoo arm, Mijne Heeren, zoo diep gezonken, dat wij onze diplomaten in den

ZITTING VAN DEN 28STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor* 1855. (Hoofdstuk III.)

vreemde niet behoorlijk kunnen bezoldigen? Ik geloof dat niet, Mijne Heeren

Men zegt: » maar het is niet noodig, dat zij rijkelijk leven. Waartoe dat rijkelijk leven?" Mijne Heeren, ik geloof dat die aanmerking de aanmerking is van hen, die niet weten door ondervinding, door omgang in de diplomatieke kringen, wat er vereischt wordt voor den afgevaardigde van een klein land, om tot die kringen toegang te krijgen. De tijden zijn voorbij, Mijne Heeren, dat men onze ambassadeurs kwam raadplegen; de tijden zijn voorbij toen de stem van onze gezanten een gewigt legde in de schaal van Europa. Maar toch, Mijne Heeren, wij zijn niet zoo geheel klein, niet zoo geheel verachtelijk geworden in de rij der volkeren van Europa; en wanneer ik de zaak nu gadesla uit het oogpunt, waaruit zoo velen haar dikwerf en uitsluitend beschouwen, het oogpunt van onze handelsbetrekkingen met andere landen, alleen, misschien, met het oog op het tarief, — hoe zal dan een minister, die niet in staat is zich behoorlijk te vertoonen in de hoogere kringen, waarin hij als het ware bij genade geroepen wordt, kennis dragen van hetgeen bij de ambassadeurs van andere landen omgaat? Die kennis, die een zoo groot vereischte is, moet die niet het het gevolg zijn van het vriendschappelijk verkeer, 't welk tusschen de ambassadeurs der verschillende natien bestaat? En zoo het erkend is dat hij alom toegang moet hebben, zal men dan voor den afgevaardigde wenschen wat niemand voor zich zelven wenschen zou? Want wie is er, die bij voorbeeld in de hofstad wonende, begeeren zou telkens te gast te worden genoodigd bij de aanzienlijken in de residentie en echter niet in staat te zijn, immer gasten terugzien. Niemand uwer, Mijne Heeren, zou in zulk een toestand willen verkeeren; niemand uwer die, als zijne fortuin hem niet toeliet beleefdheid met beleefdheid te beantwoorden, die niet verkiezen zou weg te blijven uit zoodanige gezelschappen, die zich niet het genot van zoodanige vriendschapsbewijzen zou ontzeggen, indien hij die niet op *zijne* beurt behoorlijk kon reciproceren. En dat wilt gij dat onze ambassadeurs zullen doen; gij wilt dat zij aan de tafels van de andere ambassadeurs zullen genoodigd worden, maar dat zij eindelijk zelfs door de bedienden zullen worden aangewezen als de zoodanigen die wel willen genieten, maar nooit iets teruggeven. Het is ondenkbaar, dat dit het gevoelen kan zijn van een Nederlander; het is ondenkbaar, dat een Nederlander zich niet schamen zou als hij buiten 's lands zag, òf dat de vertegenwoordiger van zijn land gunsten genoot die hij niet kon teruggeven, òf dat hij geheel was afgezonderd en dus niet kon beantwoorden aan zijne roeping.

De spreker uit Dordrecht heeft aan den Minister van Buitenlandsche Zaken eene waarschuwing gegeven, die volstrekt niet met mijne zienswijze overeenkomt. Hij heeft gezegd: » ik kan de binnenlandsche politiek van den Minister van Buitenlandsche Zaken niet goedkeuren, want in deze dagen, waarin zooveel verzuchting wordt aangeheven — of zij uit het hart komt zal ik nu niet beooordeelen, Mijne Heeren — over dat ongelukkige Nederlandsche volk, dat zoo gedrukt en belast wordt, — in die oogenblikken moet de Minister geene schoonschijnende wapenen in de handen zijner vijanden geven door eene tractementsverhooging voor aanzienlijke ambtenaren voor te stellen." Mijne Heeren, de fiksche, ronde, cordate vertegenwoordiger, ons hier uit Dordrecht gezonden, heeft, meen ik, die woorden niet wel gewogen. Zou hij, als een Minister de overtuiging in zijn hart heeft dat hij regt doet, dat hij herstelt wat bedorven is, zou hij dan aan dien Minister den raad durven geven, om te zien, wat zijne vijanden zouden zeggen? Ik geloof inderdaad, dat bij de improvisatie dat denkbeeld aan mijn geachten vriend is ontvallen. Neen, Mijne Heeren; ik zou denken, dat, zoo de Minister van Buitenlandsche Zaken zich op andere punten een verwijt kan doen, zijn cordaat gedrag ten deze onze sympathie moet opwekken. Niet zien wat de vijanden verhalen, maar voorwaarts, » regt door zee" naar een bepaald doel, dat is de weg, en ik verheug mij, dat de Minister van Buitenlandsche Zaken, die misschien vroeger wel eens het zwak heeft gehad — hij vergunne mij hem dit hier te zeggen — van te gelooven dat er mogelijkheid bestaat om sommige menschen te overtuigen en voor eene goede zaak te winnen, die de zwakheid heeft gehad te gelooven, dat menschen voor overtuiging vatbaar zijn die een vast doel voor oogen hebben, — ik verheug mij dat die Minister nu den fikschen, open, ronden weg betreedt en daarbij moet hij, meen ik, de sympathie vinden van ieder eerlijk man, die, wanneer hem een doel voor oogen staat, dat doel moet trachten te bereiken, onverschillig of hij wapenen geeft in de handen zijner vijanden, al of niet. De eerste Koning, die Nederland heeft gehad, had eene ridderorde ingesteld. Die ridderorde droeg ten spreuk: » doe wel en zie niet om." Met dat woord en met die aanbeveling aan den Minister zal ik stemmen voor dit hoofdstuk der begrooting.

De heer **Sassen**: Bij de algemeene beschouwingen over de begrooting had ik de eer met bescheidenheid kenbaar te maken, dat ik bij de tegenwoordige Regering eene neiging meende te bespeuren tot verhooging van de uitgaven, en bij die gelegenheid had ik meer bepaald gewezen op het Departement van Buitenlandsche Zaken. In de zitting van gisteren heb ik daarop een antwoord van den Minister ontvangen. Maar daar ik mij alleen tot staving van mijn beweren op voorbeelden had beroepen, oordeelde ik dat bij de behandeling van het IIIde Hoofdstuk het oogenblik zou geboren zijn om te regtvaardigen hetgeen ik ten aanzien van dit hoofdstuk had in het midden gebragt. Wat is er met betrekking tot de verhooging der tractementen van het personeel der gezantschappen gebeurd? Aanvankelijk was door den Minister voorgesteld eene verhooging van f 12,500. In mijn oog was die verhooging verbazend bij een hoofdstuk der begrooting, waarvan het eindcijfer nog minder dan f 500,000 bedraagt en dus, op dat van twee hoofdstukken na, het geringste is. Die verhooging nu van f 12,500 is ten gevolge van een amendement, waaraan — en dit is niet aan de aandacht ontsnapt, — de Minister van Buitenlandsche Zaken zijne goedkeuring heeft geschonken, met f 6000 verminderd geworden.

Niettegenstaande deze vermindering blijft bij mij het bezwaar tegen de goedkeuring dezer begrooting bestaan en zal dit voor mij de oorzaak zijn waarom ik, mijns ondanks, mijne stem tegen dit hoofdstuk zal uitbrengen. Waarom? Omdat de uitgave, zoo als reeds door den geachten spreker uit Gelderland (den heer van Nispen) is gezegd, niet alleen niet noodzakelijk is, maar bovendien gemist kan worden, en dit zal ik zelfs door de handelingen van het hoofd van het Departement van Buitenlandsche Zaken met bescheidenheid trachten te betoogen.

Om de verhooging te regtvaardigen, heeft men gewezen op de meerdere kostbaarheid en de duurdere levenswijze voor de hoogere kringen in de hoofdsteden van andere Rijken, waarin zich de diplomaten moeten begeven; maar is dit niet evenzeer waar, zoo als de geachte spreker uit Gelderland reeds gezegd heeft, voor de levenswijs niet alleen in de hoofdplaats, maar in alle plaatsen van Nederland; en wanneer dus daarin aanleiding gevonden moest worden om de jaarwedden van hoogere ambtenaren te vermeerderen, dan zou men in billijkheid dien maatstaf in Nederland moeten voortplanten, en waar zou dat heen? Ook in ons land moet in billijkheid aan de hoogere ambtenaren de vrijheid gegund worden, om zich des verkiezende in de hoogere kringen te vertoonen; wanneer zij daarvan bijv. in deze hofstad gebruik maken, zijn zij dan ook niet in de verpligting om terug te ontvangen? Is dit waar, dan wil ik de reden wel eens weten, waarom juist alleen aan de hoogere ambtenaren in vreemde Rijken hoogere bezoldigingen moeten worden toegekend, die bovendien het geld in den vreemde verteren, zoodat de ingezetenen van Nederland daaraan niets hebben. Wil men veel geld verteerd zien, dan vordert toch het belang van Nederland, dat dit binnen 's lands plaats hebbe.

Uiterlijk vertoon, zegt men, is noodig. Ik zal mij niet wagen op het terrein van bespiegelingen over de diplomatie en de uiterlijke gedragingen van de gezanten in vreemde Rijken, maar ik heb met genoegen uit het Verslag van de Kamer opgemerkt, dat er meer gevorderd wordt en wel in de eerste plaats en bovenal bekwaamheid en ijver, zoo als door de Regering ook erkend is.

Wanneer ik er nu op gewezen heb, dat de bezoldigingen, die men wil toekennen, gegeven worden zelfs aan mannen van geldelijk vermogen, dan heb ik dit om deze reden gezegd: naar mate het eigen vermogen groot is, naar die mate vermeerderen ook in den regel behoeften aan weelde en uiterlijke pracht voor die mannen van vermogen en dan vraag ik, of het verkeer in de hoogere kringen, het ware zelfs gedeeltelijk ten koste van eigen inkomsten, welligt niet zoo zeer een gevolg is van het hooger vermogen, van de behoeften aan meerdere weelde, dan wel van de noodzakelijkheid in het belang van het Rijk? En is de vaderlandsliefde dan in de harten der Nederlanders zoo ver uitgedoofd, dat men in het belang van het vaderland geene opoffering meer zou willen doen, zoo als dan toch zeker tot heden het geval was? Want tot heden heb ik de bezwaren nog niet opgemerkt die uit de vroeger bepaalde wedden voor de gezanten zouden zijn voortgesproten. Ik heb nog niet gezien, dat daardoor de Nederlandsche belangen minder goed in vreemde Rijken werden vertegenwoordigd, en bovenal is mij het bewijs niet geleverd, dat juist in het jaar 1855 eene verhooging tegenover 1854 moet plaats hebben.

Ik heb met bescheidenheid gezegd, dat ik eene neiging tot verhooging der uitgaven bij het Departement van Buitenlandsche Zaken bespeurde en ik had daarvoor deze reden, die de Minister, naar ik geloof, zelf zal billijken. De oorspronkelijke aanvrage tot verhooging was voor f 12,500 geschied; nu wordt een amendement tot vermindering van die som met f 6000 voorgesteld en de Minister verklaart ook daarmede te kunnen voldoen aan hetgeen hij verlangde. Nu vraag ik op mijne beurt: blijkt het dan niet uit deze omstandigheid alleen, dat er neiging bestaat om meer uit te geven dan uiterst noodzakelijk was?

ZITTING VAN DEN 28STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor* 1855. (Hoofdstuk III.)

Om een bewijs te geven, dat die neiging bij het Departement van Buitenlandsche Zaken niet bestaat, heeft de Minister er op gewezen, dat zelfs niet eens is voorgedragen het tractement van den Minister zelven te brengen tot het bedrag waartoe het in vroegere tijden bepaald was, de verhooging namelijk van f 6000 voor zoogenaamde tafelgelden. Inderdaad — en ik zeg dit uit gemoedelijke overtuiging — die handeling van den Minister verdient den dank van Nederland, want ware de voordragt geschiedt, welke reden zou er bestaan hebben, om die niet aan te nemen voor hen, die zeker niet met meer reden de verhooging voor de buitenlandsche gezantschappen hebben kunnen toestaan? En juist deze omstandigheid doet mij deze vraag stellen: de jaarwedde van den Minister van Buitenlandsche Zaken is met f 6000 verminderd, ten gevolge van een vroeger in de Tweede Kamer voorgedragen amendement; is nu dat departement met minder ijver, met minder kunde, doorzigt en bekwaamheid bezet? Ik beweer het tegendeel, wat ik ook door andere afgevaardigden in deze Kamer heb hooren beweren, beter dan ik dit kan doen. Ik zeg dus, dat ik volgens mijne gemoedelijke overtuiging mijne stem aan dit hoofdstuk niet kan schenken.

Nu nog een kort woord in antwoord aan den Minister van Finantien. Ik heb gezegd, ware er eene verhooging voorgedragen voor karig bezoldigde ambtenaren in de tegenwoordige tijdsomstandigheden, — want ik mag die toch drukkend noemen, daar de Regering zelve heeft toegestemd, dat om die reden belastingen afgeschaft moeten worden, — ik zou daaraan mijne goedkeuring hechten, niettegenstaande de bedenkingen, die door den Minister van Finantien zelven daartegen wegens het hooge cijfer gemaakt zijn. Ik heb gehoord, dat eene verhooging van f 50 's jaars voor de ambtenaren alleen van het Departement van Finantien eene uitgave van f 200,000 zou veroorzaken. Welnu, al ware dat zoo, dan zou die verhooging voor de karig bezoldigde ambtenaren een maatregel van noodzakelijkheid zijn, om hen in staat te stellen te kunnen leven, niet in praal, maar om in het noodige te kunnen voorzien. Ik zou mijne goedkeuring daaraan schenken, niettegenstaande voor het Departement van Finantien alleen f 200,000 noodig zoude zijn, omdat de fondsen van den Staat daartoe in staat stellen. Maar men zou dan ook in gelijke mate de belastingen van hen moeten verminderen, die door den druk der tijden het meest lijden en toch voor het grootste aandeel de schatkist moeten vullen. Laat die twee zaken te zamen gaan, en ik zal stemmen voor de verhooging van het tractement van die ambtenaren, die karig bezoldigd zijn; te meer omdat het zou zijn een maatregel van noodzakelijkheid en te gelijk van *tijdelijken* aard, die slechts zal duren zoolang de duurte der levensbehoeften bestaat. De Minister van Buitenlandsche Zaken geeft zelfs niet eens de verzekering dat zijne aanvraag tot verhooging is een maatregel van *tijdelijken* aard: ik kan dus over het bezwaar niet heenstappen. Mijne Heeren, in den voorgestelden maatregel zie ik een maatregel van *blijvenden* aard; een maatregel, die aanleiding zal geven tot verhooging in latere jaren, want de oorspronkelijke voordragt zelve der Regering levert daarvan het bewijs; hare aanvraag van f 12,500 verhooging is immers niet door haar, maar door de Tweede Kamer met f 6000 verminderd!

Een laatste woord. Ik zal stemmen *tegen* het hoofdstuk, maar dat zal geene stem zijn van wantrouwen in den Minister; wanneer ik reden tot wantrouwen had, ik zou het in het openbaar verklaren; doch ik stem alleen tegen eene som waarvan de uitgaaf niet noodzakelijk is.

De heer **van der Lek de Clercq**: Ik had mij niet voorgesteld, Mijne Heeren, mij te mengen in de discussie omtrent het hoofdstuk der begrooting, hetwelk nu in behandeling is. Ik rekende genoeg gezegd te hebben bij de algemeene beschouwingen, toen ik de traetementsverhooging van de gezanten als genoegzaam motief beschouwde om mijne stem aan dit hoofdstuk te ontzeggen; daarenboven behoefde ik niet op mijne rede terug te komen, omdat, naar mijn inzien, uitnemend is uiteengezet de mindere noodzakelijkheid en zelfs de ondoelmatigheid van die tractementsverhoogingen. Maar naar aanleiding van het gesprokene door den geachten afgevaardigde uit Dordrecht (den heer Lotsij) neem ik de vrijheid een kort woord te zeggen. Wanneer ik mij niet bedrieg heeft die geachte spreker te kennen gegeven, dat bij de bestrijding van die verhoogingen, door den Minister van Buitenlandsche Zaken als noodzakelijk geoordeeld, men geacht zou kunnen worden de *binnenlandsche politiek* te bestrijden. Ik verklaar, Mijne Heeren, dat ik niet direct heb willen bestrijden den Minister van Buitenlandsche Zaken. Ik verklaar verder dat het nog veel minder in mijne bedoeling heeft gelegen om de binnenlandsche politiek te bestrijden. In de eerste plaats weet ik niet niet, in hoeverre de Minister van Buitenlandsche Zaken één overwegenden invloed heeft op die binnenlandsche politiek. Ik kan mij dat niet voorstellen. Maar ten tweede, wanneer ik de binnenlandsche politiek van dit Ministerie wilde bestrijden, ik zou dan, geloof ik, in de eerste plaats den Minister van Binnenlandsche Zaken moeten bestrijden en misschien het gansche Ministerie. Dit is geenszins het geval. Ik heb gisteren verklaard — en ik blijf er bij — dat het mij als het ware onverschillig is welke personen het Ministerie uitmaken, maar het is mij geenszins onverschillig de *daden* van het Ministerie te zien. En naar dat beginsel zal ik mij ook, zoo ik wensch, in het vervolg regelen, gelijk ik zulks vroeger gedaan heb.

De heer **Cremers**: Wanneer ieder lid in deze Vergadering bij deze gelegenheid zijne zienswijze wilde openbaren over de belangrijke gebeurtenissen die thans Europa bezig houden, het jaar zou ten einde spoeden vóór dat wij omtrent de begrootingswetten een besluit hadden genomen. Ik acht mij vooral daartoe niet beter geschikt dan eenig lid der Kamer; maar — en dit noopt mij een kort woord te zeggen — wanneer van één gevoelen gebleken is, dan kan het zijn nut hebben dat ook de tegenovergestelde meening worde openbaar gemaakt. Ik wensch dit te doen na den spreker uit Dordrecht (den heer Lotsij) te hebben gehoord, met wien ik bij deze gelegenheid in vele opzigten instem, doch op één punt verschil. Hij heeft ten opzigte van de algemeene buitenlandsche politiek gezegd, dat het wenschelijk is dat het land niet in aanraking kome met de krijgsbedrijven, die thans Europa beroeren. Ik deel geheel in dien wensch. Wanneer het land gedwongen wordt daaraan deel te nemen, dan wenscht hij dat in de eerste plaats regtvaardigheid, in de tweede plaats nationale eer en ten laatste nationaal belang de beweegredenen zijn van de handelingen onzer Regering. Nationaal belang stelt hij dus beneden nationale eer.

Er zal geen twijfel over zijn, dat regtvaardigheid altijd de eerste spil moet zijn, waarop onze handelingen moeten draaijen. Over de nationale eer en over het nationaal belang kan in dit opzigt meer twijfel bestaan. Nationale eer is eene zeer rekbare uitdrukking. Die uitdrukking — de spreker uit Dordrecht heeft het woord *hersenschimmen* gebruikt — vertegenwoordigt, bedekt, bekleedt dikwerf hersenschimmen. Ik voor mij geloof dat de Regering, die het nationaal belang na de regtvaardigheid tot leiddraad neemt van hare handelingen, beter en meer volgens haren pligt handelt dan de Regering, die de nationale eer te veel op den voorgrond stelt en te veel naar dien maatstaf het roer van den Staat bestuurt. Ik zou dit, geloof ik, kunnen bewijzen uit de eigene woorden van den afgevaardigde uit Dordrecht.

Want er is een ander punt, waarin ik met dien afgevaardigde geheel instem. Wij moeten — en dit doet de Regering — onzijdigheid bewaren, onzijdigheid zonder sympathie. Ik deel in die meening ten volle. Maar wat is sympathie? Ik geloof niet dat de spreker daarmede bedoeld heeft, dat wij ongevoelig zouden moeten zijn voor hetgeen geschiedt en voor den afloop der groote zaak. Maar hij heeft waarschijnlijk de Regering willen waarschuwen — eene waarschuwing, die de Regering echter niet noodig heeft — voor eene sympathie, die door uiterlijke daden zigtbaar wordt; eene sympathie, die door uiterlijke daden zigtbaar wordt, zou voor ons nadeelig kunnen zijn, ons kunnen wikkelen in een oorlog. Bewijst nu de erkenning van de noodzakelijkheid dat de sympathie niet door uiterlijke daden moet blijken, bewijst ze niet dat het nationaal belang voor de nationale eer zeer dikwijls moet getrokken worden? Want welke is de hoogste eer? Dat iedereen zijne daden vrij bestuurt naar de ingeving van zijn medegevoel, van zijn hart. En juist de raad, dien de afgevaardigde uit Dordrecht gegeven heeft, juist de goedkeuring, die hij aan het bedekt houden van alle sympathie hecht, ze bewijst dat ook in zijn oog de Regering in den regel wel doet, wanneer zij het nationaal belang boven de nationale eer stelt.

Ik wensch nog iets te zeggen, Mijne Heeren. Door onzijdigheid en door het niet doen blijken van sympathie is het wenschelijk dat wij in vrede blijven. Wierden er daden noodig, de regtvaardigheid, hoop ik, zal in de eerste plaats onze daden besturen, en vervolgens het nationaal belang en de nationale eer.

De afgevaardigde uit Dordrecht heeft een wensch geuit, dat de Regering, als er zal moeten worden gehandeld, niet lette op de hersenschimmen eener Westersche beschaving. Ook op dat punt verschil ik; mij dunkt, dat wanneer dat pas geeft, wij toch wel mogen betuigen onze sympathie voor die denkbeelden welke heerschen in ons land en in de landen die ons omringen. Ik geloof inderdaad dat ons nationaal belang vordert, dat die Westersche beschaving niet wijke voor denkbeelden die uit het Oosten kunnen overwaaijen. Ik hoop hiermede geene onvoorzigtige blijken van sympathie te hebben gegeven; want mijne denkbeelden zullen toch wel geen gewigt in de schaal kunnen leggen. Maar indien hetgeen ik zeg, nadeelig mogt kunnen zijn, welnu, dan zullen mijne woorden toch in allen gevalle dit nut hebben, dat zij in de schaal zullen kunnen worden gelegd tegen de denkbeelden van den afgevaardigde uit Dordrecht; het eene zal het andere neutraliseren. Ik geloof overigens dat het niet de roeping dezer Kamer is, om ter zake eener geringe som, die het hier geldt, een hoofdstuk der begrooting af te stemmen, en zal

ZITTING VAN DEN 28STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor* 1855. (Hoofdstuk III.)

daarom, en terwijl de Regering stipte onzijdigheid zonder sympathie handhaaft, mijne stem voor dit wets-ontwerp uitbrengen.

De heer **Regout**: Wanneer ik het woord heb gevraagd, dan is het geweest om te ondersteunen hetgeen de geachte spreker uit Gelderland, de heer van Dam, gezegd heeft. Wanneer men van tijd tot tijd in den vreemde komt, dan kan men daar gemakkelijk ontwaren hoe noodig het is dat wij daar goede, flinke, bekwame menschen als minister-vertegenwoordigers aantreffen. Ik heb dan ook met genoegen gehoord hetgeen de heer d'Ablaing van den waardigen baron Fagel gezegd heeft, die ons zoovele jaren ter dienste gestaan heeft, en door zijn overleg ons voor oorlog behoed en ons den vrede bewaard heeft. Ik geloof dat het juist op dit oogenblik niet op de duurte der levensmiddelen, maar uit hoofde van de politieke gebeurtenissen, om het behoud des vredes, noodig is dat onze gezanten de middelen hebben om op de politiek het oog te kunnen slaan in die kringen, waarin zij in het buitenland moeten verkeeren. Ik heb meer dan eens de ervaring gehad, dat zoowel de deftigheid als de bekwaamheid in den diplomaat een noodzakelijk vereischte is. Zij moeten in de hoofdplaatsen van Europa hooren in welke omstandigheden dat werelddeel verkeert. Ik zal er dit nog evenwel bijvoegen, dat, al keur ik deze tractementsverhooging goed, ik dit voor het vervolg niet als een antecedent beschouwd wil hebben; en dat wanneer de rust terugkeert, ik vrij wil blijven om dergelijke verhooging af te stemmen. Het zou mij ook leed doen wanneer men ten gevolge van deze verhooging de tractementen van alle ambtenaren zou willen verhoogen. Ik zou niet weten hoe men dergelijke gevolgtrekking daaruit zou kunnen maken. Wij moeten deze verhooging alleen beschouwen als een gevolg van den toestand van Europa; verandert die dus, dan blijven wij vrij om ook die tractementen weder te verminderen. Maar die algemeene verhooging van tractementen zijn natuurlijk het gevolg van de duurte van de levensmiddelen, want als het regent, regent het voor alle menschen; als het duur is, is het voor iedereen duur. Daarom zou eene verhooging uit hoofde van de duurte der levensmiddelen algemeen moeten zijn, maar deze verhooging van f 6000 beschouw ik alleen als eene tegemoetkoming in de buitengewone omstandigheden die thans voor de diplomatie bestaan.

De heer **van Wessem**: In de afdeeling waartoe ik de eer had te behooren, kon ik geteld worden onder de zeer vele leden die bezwaar hadden in de aangevraagde tractementsverhooging voor onze buitenlandsche gezanten. Ofschoon ik nu niet voornemens ben om tegen dit hoofdstuk, uit hoofde van die geringe tractementsverhooging, bij wijze van transactie gebragt op f 6000, te stemmen, acht ik mij toch met den spreker uit Gelderland, den heer van Nispen, verpligt, om te kennen te geven, dat ingeval ik dat doe, ik daarom niet gehouden wil zijn, om, wanneer in een volgend jaar op dit hoofdstuk weder verhoogde posten zullen zijn uitgetrokken, daaraan mijne goedkeurende stem te geven. Ik verschil geheel met den laatsten spreker uit Limburg, die het als het ware beschouwt dat die f 6000 nu gebragt zijn op dit hoofdstuk uit hoofde van de moeijelijke omstandigheden waarin Europa zich op dit oogenblik bevindt; — en als ik dien spreker wel begrijp, dan is hij van meening dat die verhooging in een volgend jaar weêr van de begrooting zal genomen worden; dus dat dit als het ware is eene gratificatie voor moeijelijke tijden. Integendeel; ik geloof dat men de titularissen, die dit jaar verhoogd worden, niet tot een vroeger tractement zal terugbrengen, en daarom heb ik het, met het oog op den druk der omstandigheden, waarover zooveel gesproken wordt, en met het voornemen van de Regering om belastingen af te schaffen, een niet gelukkig denkbeeld gevonden om de uitgaven voor tractementen voor hoogere ambtenaren te verhoogen. Indien men verhoogt, Mijne Heeren, aan de eene zijde, indien men aan de eene zijde overgaat tot vermeerdering van uitgaven, en aan de andere zijde door afschaffing van belastingen de inkomsten van het Rijk inkrimpt, dan vrees ik dat ons niet spoedig weder de gelegenheid zal aangeboden worden, die wij laatstleden Zaturdag hadden, om eene wet goed te keuren, waarbij eene aanzienlijke som tot amortisatie wordt aangewezen.

De heer **Lotsij**: Ik zal den geachten spreker achter mij gezeten (den heer Cremers) niet volgen in de rede welke hij, tot weêrlegging van hetgeen ik de eer had te zeggen, heeft gehouden. Ik wil alleen opmerken dat discussie hoever de eischen der nationale eer moeten gaan, in hoever men zich over Westersche beschaving hersenschimmige en overdrevene denkbeelden kan maken, tot geen einde zoude leiden. Ik zal mij dus daaromtrent van alle opmerkingen onthouden.

Maar mij is de eer te beurt gevallen dat niet alleen die spreker maar ook anderen mijne eenvoudige woorden bestreden hebben, ook mijn geachte vriend uit Gelderland (de heer van Dam van Isselt). In antwoord op hetgeen door hem gezegd is moet ik doen opmerken dat mijne bedoeling geenszins is geweest, dat een Minister, ook zelfs tijdelijk, eene oppositie zou moeten ontzien als het eene belangrijke zaak of noodzakelijke uitgaaf geldt; maar ik heb in de eerste plaats gezegd, dat ik de hoogere uitgave, zoo als die hier werd voorgedragen, als ondoelmatig beschouwde, en daarom beschouwde ik ze, op het gegeven tijdstip, strijdig met eene goede politiek.

Mijn dunkt, hetgeen ik gezegd heb, was toch niet zoo geheel onduidelijk, want ik meen er bijgevoegd te hebben, dat de Minister niet behoorde terug te treden, zelfs niet voor eene aanzienlijke tractementsverhooging. Ik zou dus, wanneer de uitgaaf op zich zelve mij doelmatig ware voorgekomen, niet geaarzeld hebben om haar goed te keuren, mede uit het oogpunt van goede politiek.

Wat het tweede punt betreft, de beschouwing van het karakter des Ministers, daaromtrent moet ik met den afgevaardigde uit Gelderland, mijn geachten vriend, ten eenen male verschillen. Hij heeft gesproken van vroegere zwakheid bij dien Minister. Ik, integendeel, wanneer ik dien Minister van eenig gebrek in dit opzigt moest verdenken, zou eer vreezen voor overmoed dan voor zwakheid. Ik geloof dat zijne vroegere loopbaan meer reden zou kunnen geven om aan een — het woord zij mij vergund — noodeloos tergen van de oppositie dan aan eene te ver gedreven zwakheid tegenover de oppositie te denken.

De heer **Minister van Buitenlandsche Zaken**: Van verschillende zijden hebben mij de afgeloopen discussien veel genoegen gedaan. Aan de eene zijde heb ik daaruit mogen ontwaren, dat mijn gedrag, ten opzigte der buitenlandsche staatkunde, van verschillende leden dezer Kamer de goedkeuring heeft mogen erlangen — eene goedkeuring, door mij op hoogen prijs gesteld. Aan de andere zijde heeft de belangstelling, voornamelijk van twee leden dezer Vergadering, die ik de eer heb mijne vrienden te mogen noemen, in mijn persoon betoond, mij zeer vereerd. Ik kan niet anders doen dan hun daarvoor mijn dank te betuigen. In eene ontleding te treden van hetgeen ten mijnen opzigte, hetzij van overmoed, hetzij van kracht — zoo overmoed een minder verkieslijk woord werd geacht, — hetzij van zwakheid, hetzij van te veel vertrouwen gezegd is, zou mij weinig voegen. Ik kan alleen dit zeggen, dat het vaderland en mijne vrienden mij moeten nemen zoo als ik ben, en dat ik trachten zal in mijn openbaar leven mij steeds te rigten naar de wijze wenken, welke ik uit een zoo zeer gewaardeerden mond mogt ontvangen.

Ik verschil echter met den geachten spreker uit Zuidholland, den heer Lotsij, omtrent het min staatkundige dat hij meent te vinden in een voorstel tot verhooging van deze begrooting. Ik geloof wel met hem, dat het altijd in den aanvang den schijn van populariteit heeft, wanneer men uitgaven, zelfs noodige uitgaven, vermindert; en even zoo ben ik het met hem eens, dat bij den eersten oogopslag de verhooging, ook de noodige verhooging van uitgaven, een schijn van impopulariteit kan opleveren. Maar ik heb dit vertrouwen in het gezond verstand van het Nederlandsche volk, dat het op den duur zijne stem, zijne goedkeuring zal schenken aan zoodanige Regering, welke niet terugtreedt voor uitgaven, die zij in het belang des lands noodzakelijk oordeelt, mits zij in staat zij dat noodzakelijke aan te toonen. Daartoe, geloof ik, dat het thans mijn pligt is over te gaan.

Ik zal uwe aandacht, Mijne Heeren, een weinig langer moeten bezig houden dan ik wel gewenscht, dan ik wel gedacht had. Vergunt mij in de eerste plaats, kortelijk de begrooting van Buitenlandsche Zaken, zoo als zij thans is voorgesteld, te vergelijken met vroegere begrootingen van dat departement, u de geschiedenis daarvan als het ware voor den geest te brengen. In de tweede plaats wensch ik ze te vergelijken met de begrootingen van andere Staten; en eindelijk, in de derde plaats, wil ik het oog vestigen op de pligten van een diplomaat in het algemeen en den toestand van onze diplomaten in het bijzonder.

De begrooting van Buitenlandsche Zaken bedroeg nog in 1849 eene som van f 530,000; die welke thans wordt voorgesteld, bedraagt f 490,000. Wij hebben dus een verschil van f 40,000 beneden de begrooting van 1849.

Ik geloof niet, Mijne Heeren, dat er eene begrooting is, die zooveel vermindering heeft ondergaan als die van het hoofdstuk Buitenlandsche Zaken; namelijk eene vermindering van negenoeg tien per cent. Van eene welligt te ruime vrijgevigheid is men overgegaan, zoo als gewoonlijk plaats heeft, tot eene te groote karigheid. Mijn ambtsvoorganger heeft dit reeds voor twee jaren gevoeld. Hij stelde daarom eene verhooging van f 13,000 voor, welke noch bij deze Kamer, noch bij den anderen tak der wetgevende magt eenigen tegenstand ondervonden heeft, en thans wordt slechts, in een veranderd tijdstip, nu alles in de hoofdsteden zoo veel duurder is geworden, eene verhooging van f 6000 voorgedragen. Ik geloof, dat ook uit dit oogpunt die verhooging geen tegenstand zal kunnen ontmoeten.

ZITTING VAN DEN 28STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor* 1855. (Hoofdstuk III.)

Vergelijkt men nu onze begrooting van Buitenlandsche Zaken met die van andere Staten, dan zien wij dat zij lager is dan van eenigen anderen Staat. Ik weet wel dat wij een aanzienlijken schuldenlast hebben te dragen; maar ik weet toch ook dat de Staten — ik wil den naam er van niet noemen, omdat dit op hen een minder aangenamen indruk zou kunnen maken — die in dit opzigt het meest nabij den onzen komen, en die hunne diplomaten beter betalen dan wij de onzen, ten aanzien hunner finantien in geen zoo gunstigen toestand verkeeren als wij. Wat de lasten betreft, iedere Staat heeft de zijne te dragen, maar wanneer de finantiele toestand van den Staat, dien ik op het oog heb, beoordeeld moet worden naar de jaarlijksche overschotten, dan is die Staat in geen zoo gunstigen toestand, terwijl de onze zich gelukkig mag noemen jaarlijks aanzienlijke overschotten te hebben. Ik geloof dus dat ik dien Staat mag aanvoeren, als punt van vergelijking in dit opzigt met den onzen.

Ik heb in de andere Kamer — en welligt hebben velen uwer, Mijne Heeren, de moeite genomen, de cijfers daar door mij opgenoemd na te gaan — de vergelijking gemaakt met andere Staten van Europa, en, om niet breedvoerig te zijn, om niet in herhaling te treden, zal ik die thans voorbijgaan.

En wat is nu de pligt van een diplomaat in het algemeen? Het is reeds gisteren door mij gezegd, en een geacht spreker uit Gelderland heeft het, beter dan ik het zou kunnen, heden gezegd. Ik voor mij, zal ik kunnen vervullen de pligten, die in dit oogenblik op mij rusten, moet verzekerd zijn, dat de diplomaten in de groote hoofdsteden van Europa omgang kunnen hebben met het *corps diplomatique*, dat zich daar bevindt, en die zekerheid heb ik niet, wanneer die diplomaten niet behoorlijk worden betaald. Ik kan niet van hen verlangen, dat zij voor hunne rekening zullen nemen hetgeen tot de dienst behoort. Hunne belooning, hun inkomen — het is reeds gisteren door mij gezegd — is niet een middel om hen te doen leven, om hen rijkelijk te doen leven; maar het zijn, als ik het zoo zeggen mag, als het ware de instrumenten van den werkman, die wij betalen.

Ik ben het volkomen eens met den geachten spreker uit Gelderland, die het eerst gesproken heeft (den heer van Nispen van Pannerden), wanneer de Staat kunde, ijver weet te beloonen, zal hij steeds kundige, ijverige dienaren vinden; dat is het juist, en dat zeg ik dat onze Staat niet doet. En vergunt mij, Mijne Heeren, om u dit te betoogen, dat ik, aannemende de redenering van den afgevaardigde uit Utrecht (den heer d'Ablaing van Giessenburg), u den aanvang en het slot van het diplomatieke leven voor oogen stel.

Men moet, om in de diplomatieke carrière te kunnen slagen, niet alleen hebben eene goede opvoeding en verschillende talen kennen; men moet ook zijne klassische studien naar eisch hebben volbragt; men dient een graad in de regten te hebben verkregen. En wat wordt men dan? *Attaché*, hetgeen, wanneer men binnen 's lands is, een onbezoldigd ambt uitmaakt; doch wanneer men buiten 's lands gaat, dan ontvangt men als attaché een tractement van f 1000. En nu vraag ik: welk fatsoenlijk man, die tot die kringen behoort en in die kringen leeft, waartoe een diplomaat moet behooren en waarin hij moet leven, — welk fatsoenlijk man kan met dat subsidie, met die som buiten 's lands toekomen? De aanstaande diplomaat zal dus, nadat hij heeft gestudeerd, nadat hij reeds eenigen tijd voor niet heeft gediend, nog eenige jaren uit eigen middelen moeten leven, vóór hij verkrijgt, wat? — den rang van secretaris van legatie; en dan wordt hij beloond op eene wijze, die nog niet voldoet aan de eischen van zijn stand. Wanneer hij niet zeer gelukkig dient — zoo als nu op dit oogenblik toevallig het geval is, — zal de diplomaat negen à tien jaren in die loopbaan zijn verbleven; zijn *bâton de maréchal* verkrijgen, dit is eene carrière die misschien vol eer en vol roem is, maar waarbij hij jaarlijks geldt toelegt. En kan men dan zeggen dat de Staat kunde en ijver weet te beloonen wanneer zij die ambtenaren zoo behandelt?

Wij ondervinden het nu reeds: wie bieden zich aan, wanneer er examens voor attachés worden uitgeschreven? Ik heb in den korten tijd, dat ik aan het hoofd van het Departement van Buitenlandsche Zaken sta, reeds het *derde* examen moeten uitschrijven. Voor elken mogelijken post — enkele hooge staatsposten uitgezonderd, waarop men in het geheim kan jagen, maar zich niet openlijk durft aanbieden — vindt men een aantal candidaten, maar niet voor de diplomatie — en geen wonder, waar de ambtenaren, daarbij dienende, slecht beloond worden.

Ziedaar de gronden, Mijne Heeren, waarop ik eene geringe verhooging van eenige diplomatieke bezoldigingen heb voorgesteld. De geachte spreker uit Zuidholland (de heer Lotsij) vindt, op argumenten, waarvan er verscheidene zeer waar zijn, die verhoogingen te gering. Hij zegt van een tractement van f 20,000 is de verhooging maar 10 per cent. Maar daarin bedriegt zich de geachte spreker; want de verhooging is niet op het eigenlijke *tractement*, maar op de representatie-kosten, en dus op eene som van minder bedrag dan het schijnbare tractement. Ik durf nu niet uit het hoofd zeggen, hoeveel voor de verschillende gezantschappen de kosten zijn voor vertegenwoordiging toegezegd, maar op die sommen is een à twee duizend gulden geene onaanzienlijke verhooging. En ik zou ook niet gaarne willen dat de diplomaten, die ik hier op het oog heb, die verhooging als zoo onaanzienlijk aanzagen; want, als ik hier aan de eene zijde voorsta hetgeen ik meen in hun belang en in het belang van het Land te zijn, van de andere zijde is het mijn pligt ook voor de belangen der schatkist tegenover hen te waken.

Gaarne wil ik den geachten spreker uit Gelderland (den heer van Nispen van Pannerden) toestemmen, dat er een aantal hooge staatsambtenaren zijn — en voor de toepassing van die stelling zou ik niet zeer ver behoeven te gaan — die voor een betrekkelijk gering bedrag op de begrooting voorkomen. Maar die hooge staatsambtenaren kunnen, wanneer zij daartoe verpligt zijn, zich houden in den kring, waarin hun inkomen hun veroorlooft te leven; het behoort niet tot de noodzakelijkheid van hun stand om te doen, wat de Staat regt heeft te vorderen van de diplomaten; want de gelden, aan dezen verschaft, zijn, ik herhaal het, gelden die men hun geeft om de instrumenten te kunnen gebruiken, waarmede zij moeten werken; om nu niet eens te spreken van die beloooningen in eer, die in de oogen van sommigen zoo hoog zijn aangeschreven, en welke die andere staatsambtenaren genieten; om te zwijgen van het geluk dat zij hebben, hunne daden te verrigten onder de oogen hunner landgenooten, hunne belooning te vinden in de goedkeuring van die landgenooten — eene belooning die den diplomaten ontgaat. Het werk van dezen geschiedt altijd in het geheim; wanneer zij eene fout begaan, wanneer zij niet slagen, zijn zij daarvoor aansprakelijk, maar wanneer zij slagen, oogsten zij de eer daarvan niet in. Aan de vaderlandsliefde onzer diplomaten heb ik niet getwijfeld. Wanneer gij de verteringen van hunnen stand kent en op het budget de beloooningen ziet die zij genieten, dan zult gij daarin reeds het bewijs vinden van die vaderlandsliefde. Maar ik behoor niet tot degenen, die te veel van de vaderlandsliefde vergen, en uit dat oogpunt verzoek ik de geringe verhooging te beschouwen, die thans in de begrooting is opgenomen.

Geachte sprekers hebben gewezen op het gebeurde in de Tweede Kamer. Zij hebben gezegd: De Minister heeft eerst eene verhooging van f 12,000 gewild en later heeft hij toegestemd in een amendement, waardoor zij op f 6000 gebragt is. Er bestond dus; zegt de geachte spreker uit Noordbrabant (de heer Sassen), bij den Minister eene neiging tot verhooging; hij heeft die neiging niet geheel bot kunnen vieren, maar toch genomen wat hij krijgen kon. Daarop kwam ten minste het betoog van dien spreker neder. Ik moet opmerken, dat die voorstelling niet geheel juist is. Er bestond bij den Minister geene neiging om te verhoogen, maar neiging om datgene te doen, wat hij pligtmatig oordeelde, namelijk die verhooging toe te kennen. Met den weêrstand daartegen, zoodanig als die was geformuleerd in het eerste amendement, heeft de Minister zich niet kunnen vereenigen; hij heeft zijne stelling volgehouden. Maar daarop werd een tweede amendement ter tafel gebragt, strekkende om de voorgedragen som met een geringer bedrag te verminderen. Dit was daarop gegrond, dat de Minister aan de Vergadering had doen opmerken — hetgeen ik de vrijheid neem ook aan deze Kamer te doen opmerken — namelijk dat eene begrooting van uitgaven eigenlijk niets anders is dan eene crediet-wet, die een maximum vaststelt, en dat onder deze tractementen zich eenige bevonden, die in den loop van 1855 niet zouden worden uitbetaald, waartoe onder andere behoorde het tractement van den secretaris van legatie te Londen, waarvoor f 7000 staat uitgetrokken, doch slechts f 4000 betaald wordt. Daaruit nam men aanleiding om te zeggen: » Al geven wij u minder, gij zult toch het grootste gedeelte van de uitgave, die gij noodig oordeelt, kunnen doen." En omdat het slechts één en hetzelfde artikel gold, heeft de Minister daarin kunnen berusten. Zijn er nu onder u, Mijne Heeren, die gewenscht zouden hebben, dat de Minister in die omstandigheden hardnekkig bij het eerst voorgedragen cijfer ware blijven persisteren? Ik geloof het niet. Ik meen hier te regt te hebben toegegeven aan mijne begeerte om het gemeen overleg te bevorderen zonder mijn doel voorbij te zien.

Voorzeker, Mijne Heeren, indien wij nog altijd in dien ongelukkigen toestand verkeerden, toen wij met jaarlijksche tekorten te worstelen hadden, ik zou de verhooging niet aangevraagd hebben. Ik zou bij voorbeeld ook op de gezanten de lasten hebben laten rusten die wij allen verpligt waren te dragen. Maar — en dit is eene opmerking, die ik de vrijheid neem onder de aandacht van den spreker uit Noordholland (den heer van Wessen) te brengen — op het oogenblik dat de toestand van 's Rijks schatkist veroorlooft belastingen te verminderen, was eene zoo geringe en billijke verhooging in mijn oog allezins betamelijk. Die verhooging aan de eene zijde en de mogelijkheid om belastingen te verminderen aan de andere zijde, zijn dus niet in tegenspraak met elkander, maar

ZITTING VAN DEN 28STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor* 1855. (Hoofdstuk III en IV.)

beide symptomata van den gelukkigen toestand waarin wij ons bevinden.

Een geacht spreker uit Utrecht (de heer d'Ablaing van Giessenburg) heeft eene regtmatige hulde gebragt aan de verdiensten van een onzer diplomaten. Hij kan over dien geachten staatsman niets van dien aard zeggen wat ik niet zou onderschrijven. Doch hij veroorlove mij te zeggen, dat hij zich minder juist heeft uitgedrukt toen hij zeide, dat door de Regering geene poging was aangewend om een bewijs van de dankbaarheid zijner landgenooten aan dien Staatsman te verschaffen. Onze geëerbiedigde Koning heeft alles gedaan wat in Zijne magt stond om van Zijne dankbaarheid namens den Staat aan dien staatsman de bewijzen te geven. Ik behoef dat hier niet te herinneren. De Regering betreurde het dat die staatsman op het pensioen, dat hij buiten's lands wenschte te verteren, volgens de wet één derde korting moest ondervinden; doch zij heeft gemeend, dat eene wetsvoordragt om in dit geval eene uitzondering te maken, niet beschouwd kon worden als een geëvenredigd bewijs van den eerbied, dien zij genoemden staatsman toedraagt.

Ik hoop, Mijne Heeren, niet te uitvoerig en toch in mijne inlichtingen volledig genoeg geweest te zijn om u te overtuigen van de billijkheid der voordragt die de Regering gemeend heeft in dezen te moeten doen, en waarover de beslissing thans aan het oordeel van deze Kamer is onderworpen.

Mij blijft nog over te antwoorden op een paar vragen, mij door den geachten spreker uit Rotterdam (den heer van Rijckevorsel) gedaan.

De geachte spreker heeft gewezen op hetgeen voorgevallen was tijdens de beraadslaging omtrent de verandering in het tarief, eene toezegging namelijk door mijn geachten ambtgenoot voor de Finantien aan hem gedaan. Hij heeft gemeend, dat daaraan niet voldaan was. Daarin bedriegt zich echter de geachte spreker. Zoo spoedig mogelijk, gelijk mijn pligt was en wel op 16 September (ik had van niemand daartoe aanmaning noodig), heb ik de verandering in de wet ter kennisse van de consuls gebragt. De omstandigheid waarop de spreker gewezen heeft, omtrent den consul te Hâvre, is juist; maar eer ik er kennis van droeg, was de feil hersteld. Het was een détail van uitvoering der wet, hetwelk op dat oogenblik nog verzuimd was ter kennisse van den consul te brengen. Wij beijveren ons onze consuls zooveel mogelijk op de hoogte te houden van hetgeen hier gebeurt, voor zoover het hunne betrekking aangaat. Echter moet ik er bijvoegen, dat ik geloof dat wij de eenige Staat zijn die doet wat de geachte spreker wenscht dat gedaan worde. Ik geloof dat in alle andere landen de kooplieden zelven er op uit zijn om die inlichtingen te geven waarbij de handel belang heeft, en dat allerwege elders de agenten buiten 's lands slechts op de hoogte worden gehouden van de wetten, die in hun land emaneren, zonder dat men er amplificatien bijgeeft die fraai luiden, maar tot de zaak niets doen.

De geachte spreker heeft de vertraging betreurd, welke het tractaat met de Dominicaansche Republiek heeft ondervonden. Ik stem met den spreker in; doch de Regering heeft het raadzamer geacht zich die vertraging te getroosten dan een tractaat te sluiten, dat in deze Kamer voorzeker afkeuring zou hebben gevonden, en wel in de eerste plaats van den spreker zelven.

Ik hoop hiermede voldaan te hebben aan hetgeen de geachte spreker van mij wenschte te weten.

De heer **van Nispen van Pannerden**: Er zijn in deze Vergadering enkele woorden gewisseld tusschen den geachten spreker uit Zuidholland, tegenover mij gezeten (den heer Lotsij) en den geachten spreker uit Zeeland (den heer van der Lek de Clercq), waaruit men zou kunnen afleiden, dat zij, die de verhooging van de bezoldiging van hooge staatsambtenaren in deze Vergadering hadden bestreden, zouden willen optreden als bestrijders hetzij van de buitenlandsche hetzij van de binnenlandsche politiek van den Minister van Buitenlandsche Zaken. Ik moet daartegen opkomen wat mij betreft. Ik ben niet opgetreden òf als bestrijder van het een, òf als bestrijder van het ander. Ik heb slechts met dien Minister in gevoelen verschild over de verhooging van bezoldiging der hoogere staatsambtenaren in het algemeen, en in het bijzonder van die aan de gezanten toegekend. Ik heb dit gedaan onder de opmerking, dat de kleine verhooging, dit jaar voorgedragen, mij niet zou weêrhouden, mijne stem aan dit hoofdstuk te schenken. Maar nu veroorloof ik mij toch nog een enkel woord te zeggen als antwoord op hetgeen de Minister tegen het door mij aangevoerde heeft in het midden gebragt. De Minister heeft gezegd: jongelieden, die zich aan de diplomatie wijden, hebben groote uitgaven te doen, voor dat zij eene betrekking erlangen, die hen in staat stelt om er van te leven. Maar, is dit niet evenzeer het geval met de jongelieden, die zich aan andere takken van het Staatsbestuur toewijden? Moeten ook dezen niet jaren lang werkzaam zijn, zonder dat zij eene betrekking krijgen, waarvan zij kunnen leven? De Minister heeft gezegd: maar, als men zijn bâton de maréchal verworven heeft, als men is opgeklommen tot de hoogste betrekking in de diplomatie, dan nog krijgt men geene bezoldiging, waarvan men kan leven, dan nog moet men uit zijne eigen middelen er bij toeleggen. Maar is dit niet evenzeer het geval in iedere betrekking? Kan de Minister van Buitenlandsche Zaken zelf met zijn tractement uitkomen? Ik geloof het niet. Kunnen de hoogere ambtenaren van justitie met hunne bezolgiging uitkomen? Ik geloof het evenmin.

Het argument, zoo als het door den Minister is gebezigd, zou dus moeten leiden tot eene algemeene verhooging van de bezoldiging van alle hoogere staats-ambtenaren, en tegen deze gevolgtrekking meen ik te mogen opkomen en mij alzoo te vrijwaren tegen het verwijt van inconsequentie, indien ik in het volgend jaar eene begrooting, waarin men op dienzelfden weg mogt zijn voortgegaan, zou afstemmen.

De beraadslaging wordt gesloten en *hoofdstuk III* (*Departement van Buitenlandsche Zaken*) der Staatsbegrooting voor 1855, in stemming gebragt, met 28 tegen 2 stemmen, die der heeren Sassen en van der Lek de Clercq aangenomen.

De heer **d'Ablaing van Giessenburg** zegt na de stemming: Mijnheer de Voorzitter, mijn naam is niet afgelezen.

De **Voorzitter**: Waarschijnlijk zal de heer d'Ablaing van Giessenburg zijn naam niet op de lijst hebben geteekend.

De heer **d'Ablaing van Giessenburg**: Ik meen wel op de lijst te hebben geteekend, en mijne bedoeling was *voor* dit hoofdstuk te stemmen.

De **Voorzitter**: Uw naam komt niet op de lijst voor, en daar de stemming is afgeloopen, kan ik uwe stem niet meer aannemen.

De heer **d'Ablaing van Giessenburg**: In ieder geval, Mijnheer de Voorzitter, stem ik voor dit hoofdstuk.

De zitting wordt voor een half uur geschorst.

De zitting hervat zijnde gaat de Vergadering over tot de behandeling van het IVDE HOOFDSTUK (*Departement van Justitie*) DER STAATSBEGROOTING VOOR 1855.

De beraadslaging wordt daarover geopend.

De heer **van Eijsinga**: Het zijn een drietal punten, die ik bij de behandeling dezer begrooting wensch in het midden te brengen. Het zijn punten, die bij vroegere gelegenheden reeds meer of min ter sprake zijn gekomen en ik geloof dus niet vele nieuwe gezigtspunten daarover te kunnen geven. Ik meen ze echter als van te veel belang te mogen beschouwen, dan dat ik ze met stilzwijgen zou voorbijgaan.

Het eerste punt is het aanbieden van eene wet op de regterlijke organisatie. Zal ik mij beklagen, dat dit ontwerp van wet nog niet ter tafel is gebragt? Neen, Mijne Heeren, met het oog op de verklaring in de Memorie van Beantwoording op ons Verslag nedergelegd, eene verklaring, die bijna eene sacramentele verklaring kan genoemd worden, doe ik dit niet. Maar ik meen toch te mogen wijzen op eene omstandigheid die onze aandacht niet mag ontgaan. Het is het groote verschil van toestand waarin deze zaak is gebragt gedurende den loop der behandeling van de begrooting, een verschil dat opmerkelijk wordt, wanneer wij naast elkander leggen de Memorie van Beantwoording aan de Tweede Kamer en die, welke aan onze Kamer is gerigt. Maar ik meen de zaak, die ik opmerkelijk noemde, te eer in het licht te mogen stellen, omdat, naar mate de voortgang sneller en verrassender is, wij naar die mate meer reden hebben ons daarover te verheugen.

Ik heb bestreden de partiele wetten, die tot stand zijn gekomen ten opzigte der regtsbedeeling. Ik behoef u die wetten niet in het geheugen terug te roepen, het waren die tot verandering in de bestraffing van misdrijven en tot uitbreiding van de regtsmagt der kantonregters. Waarom heb ik die wetten bestreden? Omdat ik meende, dat zij de indiening der wet op de regterlijke organisatie niet zouden bespoedigen, maar daaraan hinderlijk zouden zijn. Gij zult het dus niet betwijfelen, dat ik tot mijn leedwezen, maar niet tot mijne verwondering, in de Memorie van Beantwoording aan de Tweede Kamer deze woorden las: » In dezen stand van zaken (met het oog altijd op die partiele wetten) is het denkbeeld geopperd, of het niet raadzaam ware gedurende eenigen tijd de werking der onlangs aangenomene wetten tot wijziging der straffen en uitbreiding van de regtsmagt der kantonregters af te wachten, en inmiddels bepalingen voor te stellen, om de bur-

ZITTING VAN DEN 28STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor* 1855. (Hoofdstuk IV.)

gerlijke regtsvordering minder kostbaar te maken." Die woorden bevestigden mijne vreês; ze waren niet bemoedigend en evenmin waren dit de woorden, die ik eenige regels verder las: » Het ontwerp tot vermindering der kosten van burgerlijke regtsgedingen zal zóó moeten zijn ingerigt, dat het invloed en uitwerking hebbe, om het even of het ontwerp op de regterlijke organisatie worde aangenomen of verworpen." Hier werd dus wederom het uitzigt gegeven op eene partiele wet, en, zoo nu die partiele wet vroeger of later ware ingediend geworden, ik zou dezelfde waarschuwing gedaan hebben, dat zulk eene wet niet alleen het tot stand komen eener nieuwe regterlijke organisatie niet zou bevorderen, maar zelfs zou vertragen. Maar, zoo als ik zeide, na die verklaring, die zoo bepaald in de Memorie van Beantwoording op ons Verslag is opgenomen, zal ik noch eene klagt aanheffen, noch eene waarschuwing geven; ik zal alleen deswege mijnen dank aan den Minister van Justitie betuigen.

Maar er is een twecde punt, waarop ik de aandacht wenschte te vestigen: het betreft den Raad van State. Misschien zal men zeggen, dat dit onderwerp meer vatbaar was voor eene geregelde behandeling bij het tweede Hoofdstuk, maar aangezien ik het oog heb op onze regtsbedeeling, geloof ik niet van de orde af te wijken: ik wil den Raad van State in verband met onze regtspraak beschouwen. De zamenstelling en de bevoegdheid van dien Raad moet, volgens art. 71 der Grondwet, bij de wet geregeld worden. Die wet behoort nog tot den toekomstigen tijd; ik gevoel evenwel, dat het eenige onbescheidenheid zou verraden, bij al de wetten, die de Grondwet eischt, ook op die wet te sterk aan te dringen; wanneer er zoo veel gevraagd wordt en de eischen zoo zeer gespannen zijn, zal men die eenigzins moeten temperen. Ik geloof, Mijne Heeren, dat ik niet te ver ga wanneer ik beweer, dat eene schakel van onze regtsbedeeling zwak is, ja dat die zelfs bijna geheel gemist wordt, ik bedoel onze administrative regtspraak. In het Verslag dezer Kamer is gedoeld op onze koloniale belangen, en de meening geuit dat deze in den Raad van State zouden vertegenwoordigd worden; ik laat die opmerking in hare waarde, maar ik voeg er de vraag bij, of de Raad van State niet dienstbaar zou kunnen worden gemaakt en een waarborg zou kunnen opleveren, dat die zwakke schakel van onze regtsbedeeling, de administrative regtsmagt, in een meer geregelden toestand wierd gebragt? Er bestaan soms zeer gewigtige en ingewikkelde processen ten opzigte van het punt van de bevoegdheid of onbevoegdheid van den burgerlijken regter, geschillen, die zich dikwijls oplossen in eene onbevoegd-verklaring van den burgerlijken regter, wanneer namelijk de burgerlijke regter met de administrative regtsmagt in conflict komt. Wordt er nu een vonnis van onbevoegdheid uitgesproken, dan is daarvan het gevolg, dat de beslissing van zoodanige, dikwijls ingewikkelde en moeijelijke zaken is overgelaten aan individuele opvatting en individuele beslissing. Ik meen, dat dit geen waarborg is dien men voor eene zoo gewigtige zaak mag verlangen en mogt dus zoodanig wets-ontwerp worden ingediend, waarop ik op het oogenblik niet wil vooruitloopen, dan zou ik wenschen dit punt aan de gunstige overweging van den Minister van Justitie aan te bevelen.

Er is een derde punt, waarbij ik nog een oogenblik wil stilstaan, namelijk de inrigting van het Hoog Militair Geregtshof. Dat punt is ook niet nieuw en het is niet voor de eerste maal, dat het ter sprake wordt gebragt. Er is wel gezegd, dat die inrigting, die zoo kostbaar is, niet noodig zou zijn. Ik wil daarover nu geen bepaald oordeel uitspreken, ik wil dat in het midden laten; maar ik heb een groot bezwaar tegen die instelling, en ik vermeen dat daaraan een gebrek kleeft, dat zeer zeker het minst mag worden aangetroffen bij een regterlijk collegie. Het spreekt van zelf dat ik niet het oog heb op iets dat gebeurd is, of dat ik zou vreezen dat gebeuren zal; ik heb alleen het oog op hetgeen gebeuren kan met betrekking tot de instelling van dat regtscollegie, het is namelijk dat de militaire leden in hetzelve het karakter van militair behouden, en dien ten gevolge ondergeschikt zijn aan en afhankelijk van den Minister van Oorlog.

De Minister heeft wel in de Memorie van Beantwoording gezegd, » dat men vroeger en later veel heeft getwist over eene afzonderlijke militaire regtsbedeeling, en dat men thans geëindigd is met er de noodzakelijkheid van in te zien"; maar naar mijne schatting beteekenen die woorden niet veel meer, dan dat men die instelling wil laten bestaan, gelijk zij is; in allen gevalle schijnt de Minister van oordeel te zijn, dat men thans aan die inrigting de hand niet moet slaan. Maar verder zegt de Minister dat: » daar de militaire leden voor het leven worden benoemd, er een waarborg voor hunne onafhankelijkheid is." Ik weet dat vroeger gezegd is, dat voor de onafhankelijkheid van ambtenaren, welke dan ook, geen waarborg is te stellen, en dat eerzucht en zucht tot promotie klippen zijn waarop die onafhankelijkheid kan schipbreuk lijden. Ik betreur dat gezegde, ofschoon ik het nog meer zou betreuren, wanneer men daarvan voorbeelden had. Maar dat argument doet hier niets ter zake; het geldt hier niet de onafhankelijkheid van het karakter van den persoon — daarvoor kan geen mensch waarborgen stellen en deswege is elk regterlijk persoon verantwoording schuldig aan zijn eigen geweten; maar hier geldt het de instelling zelve; het geldt hier omstandigheden buiten den persoon des regters liggende, die tot zijne afhankelijkheid leiden; dat is een bezwaar, dat ik tegen deze instelling heb. Wanneer toch een lid van het Hoog Militair Geregtshof tot de beslissing eener zaak wordt geroepen, kan de Minister van Oorlog hem eene commissie opdragen, hem eene andere destinatie geven en aftrekken van de taak, die hij behoort te vervullen. Ik zeg niet dat dit gebeuren zal, maar daartoe zou de inrigting van het collegie kunnen leiden. Dit bezwaar heb ik tegen het Hoog Militair Geregtshof: ik vermeen dat het gewigtig is, en allezins waardig dat daarop de aandacht van den Minister worde gevestigd.

Bij de punten, die ik ten opzigte van deze begrooting in het midden heb willen brengen, is er nog een punt, waarover ik zou hebben willen spreken, wanneer het niet onbescheiden ware daarover ten vierden male het woord te voeren; ik bedoel de kleine onkosten van de regterlijke collegien. Ik zal mij slechts veroorloven dit weinige daarover te zeggen, dat ik namelijk bij eene vorige gelegenheid met statistieke opgaven, naar mijne schatting, heb bewezen, dat de maatstaf, dien men daarvoor had genomen, niet juist was; dat men den rang van het regterlijk collegie tot maatstaf had genomen, terwijl alleen de meerdere of mindere werkzaamheden — want het zijn alleen materiele behoeften van die collegien, — in aanmerking moeten komen. Nu zijn in onze regtsbedeeling twee partiele wetten tot stand gekomen, waarop ik straks reeds het oog had gevestigd, en het gevolg van die beide wetten is geweest, dat de werkzaamheden van de provinciale hoven zijn verminderd en die van de arrondissements-regtbanken, zoo al niet vermeerderd, dan toch op dezelfde hoogte zijn gebleven. Hieruit volgt dat wanneer ik bij eene vroegere gelegenheid, zoo als ik vermeen, heb bewezen, dat de aangenomen maatstaf niet juist was en op geen goeden grondslag rustte, dit thans *a fortiori* nog meer het geval is.

De heer **van Dam van Isselt**: Ik heb slechts een zeer kort woord te rigten tot deze Vergadering en meer bijzonder tot zijne Excellentie den Minister van Justitie. Bij art. 2 van de eerste afdeeling van deze begrooting komt voor een post voor » tractementen van den seeretaris-generaal, de ambtenaren, geëmploijeerden en bedienden, maandgelden en schrijfloonen voor een bedrag van f 46,944." Blijkens den Toelichtenden Staat was onder die som begrepen eene verhooging van het tractement voor den secretaris-generaal bij het Departement van Justitie. Daarop zijn in de Tweede Kamer aanmerkingen gemaakt en ik lees in de Memorie van Beantwoording n°. 103 van onze stukken op pag. 15 het navolgende antwoord van de Regering. » Hiermede mag men tevens opgelost achten de bedenking, als zoude het onbillijk zijn den eersten ambtenaar gelijke bezoldiging toe te kennen als aan zijne ambgenooten bij de Departementen van Oorlog, Marine en Buitenlandsche Zaken, bij of kort na hunne aanstelling tot secretaris-generaal, verzekerd is.

» Eene vergelijking met de jaarwedde van een vroegeren titularis stelt thans om meer dan eene reden geen billijken grondslag van vergelijking daar. Hier zou slechts de vraag kunnen zijn — en dit is de zinsnede waarop ik doel — bestaat er reden van uitzondering?" En het antwoord door de Regering gegeven luidt: » Zijne Majesteit heeft begrepen dat die reden niet bestond."

Wanneer ik nu dat antwoord van de Regering wel begrijp, dan is het daarop gegrond, dat bij Koninklijk besluit het tractement van den secretaris-generaal bij Justitie was verhoogd. In de Tweede Kamer der Staten-Generaal intusschen is een amendement voorgedragen, waarbij die tractements-verhooging van den secretaris-generaal bij dat departement is afgestemd. Ik zal op dit oogenblik, Mijne Heeren, niet treden in de hoogst moeijelijke discussie over het verband, dat te brengen zou zijn tussehen art. 61 der Grondwet, waarbij aan den Koning wordt opgedragen de regeling van de bezoldigingen en tusschen art. 119, dat zegt, dat de begrooting van uitgaven moet goedgekeurd worden door de Staten-Generaal. Maar wanneer ik mij niet vergis, Mijne Heeren, in mijne veronderstelling, dat het antwoord der Regering gegrond is op een Koninklijk besluit, dan verwacht ik van den Minister van Justitie, dat hij middelen zal vinden om met de hem overgebleevene som van f 45,944 het besluit van Zijne Majesteit te doen eerbiedigen ondanks het amendement van de Tweede Kamer, dat in mijn oog alleen dit kan beduiden, dat aan den Minister van Justitie niet toegestaan is f 46,944 voor zijne ambtenaren maar slechts f 45,944.

Dit is het eenige wat ik bij deze gelegenheid in het midden heb willen brengen. Ik zal overigens niet treden in de, zoo als ik gezegd heb, hoogst moeijelijke discussie over het verband, dat er tusschen die twee artikelen der Grondwet bestaat.

De heer **Regout**: Ik heb het woord verlangd om aan Zijne

ZITTING VAN DEN 28STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor* 1855. (Hoofdstuk IV.)

Excellentie den Minister van Justitie in bedenking te geven, of het niet noodig zou geacht kunnen worden eene uitbreiding daar te stellen van het corps maréchaussée. In Limburg heb ik de ondervinding gekregen, dat de werking van die instelling zeer goed is en dat het wenschelijk is voor de veiligheid, dat dit personeel nog eenige uitbreiding erlange. Ook wil ik Zijne Excellentie in bedenking geven, of het niet zeer doelmatig zou zijn op het voorbeeld van de ons omringende Rijken, om ook aan de hoofdstations van de spoorwegen eenige maréschaussées te plaatsen. Men heeft daarvan menigmaal het nut ondervonden. Ik zou zelf in overweging willen geven, of het niet noodig zou zijn *voor het geheele Rijk* een corps maréchaussée daar te stellen, wanneer ik niet vreesde, dat de rijksmiddelen dit niet zullen toelaten. Daarvan zou men, geloof ik, niets dan goeds kunnen verwachten. Alleen in Zeeland, Noordbrabant en Limburg bestaat een zoodanig corps. En heeft het daar eene goede werking, dan zal het ook eene goede werking hebben *voor het geheele Rijk*. Ik geef dus Zijne Excellentie den Minister van Justitie in bedenking om daarop in het volgend jaar te letten.

Nog een ander punt wensch ik, Mijne Heeren, onder de aandacht van den Minister te brengen. Het is het volgende: wij hebben nog uit het jaar 1809 een zakboekje over de arbeiders en dienstboden. Daarin zijn gebrekkige artikelen die door de Belgische wet later zijn verbeterd. Ik heb niet de eer meester in de regten te zijn, maar ik heb de gebreken van die wet dikwijls hooren aanhalen en heb die zelf ook dikwijls ondervonden. Ik neem dus de vrijheid ook dit punt aan de aandacht van den Minister aan te bevelen.

De heer **de Vos van Steenwijk**: Bij gelegenheid der algemeene discussien heb ik gezegd, dat ik in sommige, wel is waar betrekkelijk geringe, maar toch in sommige uitgaven het bewijs meende te vinden, dat bij eenige Ministers de neiging bestond tot verhooging der uitgaven. Ik meen verpligt te zijn, dit nader aan te wijzen. Met betrekking tot het hoofdstuk, dat thans in beraadslaging is, geloof ik dat dit bewijs kan geput worden uit art. 7 » tractementen van de presidenten, vice-presidenten en leden der arrondissements-regtbanken, van de officieren, substituut-officieren, griffiers en substituut-griffiers." Bij de wet van 29 Mei 1849 werd immers aan de Regering de bevoegdheid gegeven om met het oog op bezuiniging en op de aanstaande regterlijke organisatie, daar waar het belang van de justitie het gedoogde, het getal der ambtenaren van het openbaar ministerie met 1 te verminderen. Van die bevoegheid is ook in de eerstvolgende jaren bij verschillende regtbanken gebruik gemaakt. In de laatste jaren echter is men daarvan teruggekomen. Ik vind op den Toelichtenden Staat tot deze begrooting, dat voor dien post in 1853 is uitgegeven de som van f 431,000, terwijl daarvoor over 1854 de som van f 451,000 geraamd is; hij nu staat uitgetrokken voor het bedrag van f 467,000; dus een verschil in een tijdsverloop van twee jaren van f 36,000. De Minister van Justitie kan voorzeker beter beoordeelen dan ik, of het belang van de justitie — dat bij die wet van 1849 wordt voorgeschreven in het oog te moeten worden gehouden, — gedoogt, dat men van de faculteit, bij die wet gegeven, gebruik make. Voor zoover ik het kan beoordeelen uit de geregtelijke statistiek over 1853, die ons dezer dagen is ter hand gesteld, is het mij echter niet mogen gelukken den grond te kunnen vinden waarom bij verschillende regtbanken het personeel van het openbaar ministerie wederom op den ouden voet is gebragt. Ik meen immers dat in 1851, bij de regtbanken te Eindhoven, te Brielle, te Deventer en te Hoorn zoodanige benoemingen zijn gedaan, terwijl de Minister voornemens schijnt te zijn om het openbaar ministerie te Zierikzee, te Goes, te Sneek en te Winschoten eveneens te vermeerderen. De Minister is evenwel niet in gebreke gebleven daarvoor een grond in de Memorie van Toelichting op te geven. Hij heeft gewezen op de geregelde uitvoering der twee in het verleden jaar aangenomen wetten betreffende wijzigingen in het Wetboek van Strafregt, en de uitbreiding van de regtsmagt der kantongeregten. Ik voor mij had niet gedacht dat die wetten tot deze meerdere uitgaven aanleiding zouden geven, want zoo de werkzaamheden van de arrondissements-regtbanken daardoor vermeerderd zijn geworden, valt het toch niet te ontkennen, dat zij ontlast zijn geworden, voor zooverre eenige hunner werkzaamheden zijn overgegaan op de kantongeregten. Echter had ik mij gevleid dat er eene vermeerdering van uitgaven uit zoude zijn voortgevloeid voor eene andere categorie van ambtenaren, namelijk de ambtenaren van het openbaar ministerie bij de kantongeregten. Het is in mijn oog eene onbillijkheid, dat die ambtenaren sedert 1838 verpligt zijn geweest om werkzaamheden te verrigten, waarvoor ze niet worden beloond. Nu hebben zij wel eenige tegemoetkoming gekregen voor de schrijfloonen, voortvloeijende uit de vermeerdering van werkzaamheden, welke krachtens die wetten voor hen is ontstaan, maar voor de werkzaamheden zelve hebben ze geene belooning erlangd. Op de aanmerking, daaromtrent gemaakt in het Voorloopig Verslag der Tweede Kamer, heeft de Minister van Justitie geantwoord, dat het getal der kantongeregten 150 bedraagt en dus de belooning van de ambtenaren van het openbaar ministerie bij deze een groot finantieel bezwaar zou zijn. Ik meen, Mijne Heeren, in dit opzigt met den Minister van Justitie te moeten verschillen. De belooning althans die ik meen dat aan die ambtenaren in billijkheid zou moeten worden toegelegd, zoude van dien aard zijn, dat zij daarmede genoegen zouden nemen zonder een groot finantieel bezwaar voor de schatkist op te leveren. Ik hoop dus dat, voor zoover mijne beschouwingen niet ongegrond zijn, de Minister van Justitie niet te spoedig moge overgaan tot het vermeerderen van het personeel van de parketten der verschillende regtbanken die hij in het oog heeft, en dat hij de gelegenheid zal vinden om de onbillijkheid te herstellen die naar mijn oordeel plaats vindt met de ambtenaren van het openbaar ministerie bij de kantongeregten.

Hiermede zou ik kunnen eindigen, wenschte ik niet een woord te zeggen na hetgeen de geachte spreker uit Limburg gezegd heeft. Hij heeft den wensch geuit dat het corps maréchaussée over alle gewesten mogt worden uitgebreid. Ik deel in dien wensch niet. Ik vind immers dat de kosten van de maréchaussée, nu alleen in Noordbrabant, Limburg en een gedeelte van Zeeland aanwezig, op de begrooting zijn uitgetrokken voor de som van f 187,000, en ik stel mij voor dat zoo aan den wensch van dien afgevaardigde gevolg wierd gegeven, die post welligt met nog 4 ton zou moeten worden verhoogd. Ik deel in dien wensch te meer niet uit hoofde de Minister van Justitie zich bezig houdt met gaandeweg het politiewezen op eene min kostbare wijze te verbeteren. Het is mij dan ook aangenaam bij deze gelegenheid te kunnen zeggen dat, zoover mijn oordeel reikt, die verbeteringen allezins doelmatig zijn. Ik hoop dan ook dat ook de Minister betrekkelijk dit punt op denzelfden weg zal blijven voortgaan.

De heer **Minister van Justitie**: Het zij mij vergund eerst eenige woorden te spreken over hetgeen minder betreft de begrooting die is voorgedragen, ten einde daarna de aanmerkingen te beantwoorden die meer de begrooting betreffen.

De eerste spreker die het woord heeft gevoerd, heeft gemeend dat de verzekeringen omtrent het voordragen van de wet op de regterlijke organisatie, waren geklommen gedurende de behandeling van de begrooting.

Ik meen dien spreker te mogen verwijzen naar het besluit, waarbij de Staats-commissie is ontbonden, en waarin niets meer, maar ook niets minder gezegd wordt dan hetgeen ik aan deze Kamer in mijn antwoord heb medegedeeld, dat namelijk in de volgende zitting zullen worden aangeboden twee ontwerpen: een van regterlijke organisatie, een tot vermindering van kosten in burgerlijke regtsgedingen. Ik heb geen oogenblik in mijn voornemen daaromtrent gewankeld. Ik heb er bijgevoegd — en daarin vond men een bezwaar — dat die ontwerpen gelijktijdig zouden worden ingediend. Men meende dat het eene ontwerp wel eens het andere zou kunnen doen vervallen. Ik geloof dat niet. Ik meen dat het ontwerp van regterlijke organisatie, zoo als ik besloten heb het voor te dragen aan de Staten-Generaal, gepaard kan gaan met een ander ontwerp, dat ik acht van dringende behoefte en dat dit tweede ontwerp zoo kan zijn ingerigt dat het kan werken onder de tegenwoordige inrigting en onder eene nieuwe.

Wat aangaat de administrative regtspleging, zoo moet ik ververwijzen naar art. 148 der Gronwet, waar uitdrukkelijk is afgebakend wat behoort bij de regterlijke magt. De regeling daarvan moet, dunkt mij, alle verder onderzoek naar eene administrative jurisdictie voorafgaan. Die vraag: behoeven wij eene administrative jurisdictie, is moeijelijk te beantwoorden. Wanneer de regter zich onbevoegd verklaard heeft, omdat de zaak niet valt onder het begrip van art. 148 der Grondwet, schijnt het mij toe door de regterlijke magt te zijn uitgemaakt, dat het onderwerp is van administrativen aard, en of dan daaromtrent eene nieuwe jurisdictie moet worden ingevoerd, is hoogst twijfelachtig. Wat wij daarvan gezien hebben onder het Fransche bestuur en wat daaromtrent nog onder het Fransche bestuur bestaat, dunkt mij, is niet in zeer milden, niet in zeer vrijgevigen zin. Maar zoo als ik zeg, het zal een punt van later onderzoek uitmaken: eerst en vooral zal de regterlijke magt moeten zijn georganiseerd.

Ten aanzien der militaire regtspleging kan ik volstrekt niet inzien, hoe leden van het Militair Geregtshof, eenmaal voor het leven aangesteld, minder onafhankelijk zouden zijn dan andere regters, ofschoon die leden den militairen rang en stand blijven behouden, iets wat, mijns inziens, niet gevoegelijk aan den krijgsman te ontnemen is. De spreker schijnt te beweren, dat de Minister van Oorlog eigenmagtig zoodanig lid zou kunnen oproepen om andere diensten te bewijzen, hem zou kunnen ontbieden om in eene andere betrekking op te treden, en dat zoodanig lid dan zou moeten gehoorzamen. Dit is het geval niet. Noodwendig kan een lid van het Militair Geregtshof tot andere betrekkingen

ZITTING VAN DEN 28STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor* 1855. (Hoofdstuk IV.)

geroepen worden door den Koning, even als elk lid der regterlijke magt, maar daartoe is noodig zijne toestemming. Op last des Konings kan hij niet worden verplaatst. Ziedaar dus zijne onafhankelijkheid evenzeer en op denzelfden grond gevestigd als die van alle hooge regterlijke ambtenaren.

De opmerking van een ander spreker betrof de maréchaussée. Die spreker drong op de uitbreiding aan, in den aanvang ten behoeve van Limburg zelf en de gedeelten van het land waar de maréchaussée gevestigd is; later ook in het algemeen. Het antwoord, dat ik op die aanmerking geef, zal tevens strekken tot antwoord op de verdere uitbreiding, die men verlangt. Nu reeds kost het moeite om uit ons leger menschen te trekken, geschikt voor de dienst der maréchaussée, zoodat men, gelijk ik reeds gezegd heb in het antwoord op het Verslag dezer Kamer, met moeite genoegzaam voltallig kan houden de maréchaussée in Noorbrabant, Limburg en een gedeelte van Zeeland. Hoe zullen wij dan nu aan verdere uitbreiding kunnen denken? Het kan zijn dat later de gelegenheid daarvoor ontstaat. Indien dit het geval mogt zijn, dan zal die uitbreiding zich evenwel toch bepalen tot eenige grensplaatsen. Te bepalen wat te dien aanzien verder zal moeten gedaan worden, durf ik niet. Hetgeen waarmede ik mij tegenwoordig bezig houd, waaraan ik dagelijks de hand leg, en waarvan ik weldra in het openbaar blijk hoop te geven, is de goede organisatie van hetgeen bestaat te versterken, om daarin, als ik het zoo noemen mag, meer leven te brengen, meer discipline. Op dien voet wenseh ik voort te gaan, en dan te zien, wanneer dit zal zijn tot stand gebragt, wat verder ten aanzien van de maréchaussée zal kunnen worden gedaan.

Het vraagpunt omtrent de livretten van werklieden, hetwelk aangeroerd is, is van een zeer teederen aard. Dat besluit van 1809, meen ik, werkt niet algemeen, en hoe het overeen te brengen is met onze vrijheid van verkeer, die wij in ons land sedert 1814 in den ruimsten zin hebben bezeten, is moeijelijk te bepalen. De vrijheid heeft ook hare eischen, en ik zou ongaarne de bepalingen, die wij in dat deereet vinden, in den ruimsten zin zien toegepast.

Dit zij genoeg met betrekking tot de opmerkingen *buiten* de begrooting. Ten opzigte van de begrooting zelve, heeft de spreker uit Gelderland aangemerkt, dat de begrooting van het Departement van Justitie is getroffen door de bezuiniging van f 1000. Ik moet daaromtrent opmerken dat ja, in de Tweede Kamer is geoordeeld, dat de verhooging van het traetement van den secretaris-generaal geen plaats moest hebben, omdat men was tegen alle verhooging, maar die belooning zelve kan de Tweede Kamer niet treffen. Al wat de Tweede Kamer kon doen en ook effectivelijk gedaan heeft, is, dat zij den algemeenen post — het artikel waarin voorkomt: tractementen voor den secretaris-generaal, de ambtenaren, geëmploijeerden enz. van mijn departement, met duizend gulden verminderd heeft; zoodat de slotsom deze is: de Minister van Justitie — hij make het zoo hij kan — moet met duizend gulden minder toekomen. Nu mag ik eene teedere vraag doen: zal hij den Koning kunnen noodzaken het besluit in te trekken, waarbij de bezoldiging van den secretaris-generaal is verhoogd? dat zal van de vrije beoordeeling van den Koning zelven afhangen. Met duizend gulden minder moet ik toekomen, dat heeft de Vertegenwoordiging bepaald: de uitkomst daarvan zal zich ontwikkelen tusschen den Koning en zijne staatsdienaren voor het Departement van Justitie.

Maar deze beschouwing en hetgeen verder aangemerkt is door den spreker uit Overijssel, brengt mij tot die groote algemeene beschouwing, omtrent die neiging tot verhooging welke zou bestaan bij de Regering en bepaaldelijk ook bij het Departement van Justitie.

Mijne Heeren, ik heb over deze zaak zeer veel hooren spreken, en ik kan niet nalaten u ook bij deze gelegenheid mijn gevoelen daarover te zeggen, dat, geloof ik, wel eenigzins afwijkt van al hetgeen daaromtrent tot nog toe is in het midden gebragt. Men heeft erkend dat de mindere ambtenaren te karig werden beloond; men heeft zelfs gezegd dat men eene hoogere belooning voor deze ambtenaren zou aannemen; maar dat men niet komen kon tot eene verhooging van het traetement van diegenen, welke een redelijk inkomen bezaten. Er zijn tweederlei wijzen, naar mijn inzien, om een land te besturen. De eerste is om aan *alle* ambtenaren, tot de minsten toe, zoodanige belooning te geven, dat zij daarvan met de hunnen in hun stand kunnen leven en geene bijzaak hoegenaamd behoeven te doen. Maar komt men daartoe, dan komt men tot eene verhooging, die zoo groot is, dat ik mij verzekerd houd, dat beide Kamers der Staten-Generaal daarvoor zullen terugdeinzen. Ik geloof dat ik als regel mag stellen, dat geen Staat bij magte is om de mindere ambtenaren behoorlijk te beloonen. Maar wat moedigt dan aan om zich in de staatsdienst te begeven? Het is het vooruitzigt om toch eens tot eene betrekking te komen, waarin men eene ruimere bezoldiging zal genieten. Ik geloof dat het eene oeconomie en eene wel begrepen oeconomie is, dat er in elk vak een standpunt zij te bereiken, waarop eene ruimere belooning wordt genoten: dat moedigt aan tot de dienst, dat geeft ijver ook bij karige bezoldiging. Maar wanneer gij dat wegneemt, Mijne Heeren, dan bederft gij de dienst. Ik wensehte dat dit gevoelen kraehtiger en vroeger was uitgedrukt, want ik heb de overtuiging dat het juist een gebrek is in onze inrigting dat de hoogere betrekkingen niet beter worden bezoldigd. Wie, die voelt eenige talenten te hebben, middelen te bezitten om door de wereld te komen, wie wil zich hier in de staatsdienst begeven? Ik zal u het leven van den ambtenaar zonder eigen vermogen sehetsen: hij is bekommerd gedurende zijn geheele leven over zijn finantielen toestand en sterft doodarm.

Ik ben daar steeds van overtuigd geweest; ik was er in mijne jeugd zoo van overtuigd, dat ik weigerde alle mogelijke bedieningen, van welken aard of natuur ook, te aanvaarden. Voor iemand die geen vermogen heeft, is het ambtenaars-vak een leven van bekrompenheid en een dood zonder iets na te laten.

Maar gij kunt uwe mindere ambtenaren minder bezoldigen, en gij kunt toch gesehikte ambtenaren krijgen, mits zij vooruitzigt hebben, en wanneer gij hun dit geeft in elken stand, niet in al te hooge mate maar in billijke mate, in die mate dat zij, eenmaal door ijver opgeklommen, een ruim bestaan hebben, dan zult gij goede ambtenaren erlangen. Ziedaar mijn gevoelen over deze zaak.

Wat nu aangaat de aanvulling bij de regtbanken, zoo moet ik daaromtrent dit opmerken dat het is gebleken dat er bij sommige regtbanken, vooral uit hoofde van de gelegenheid der plaatsen, behoefte was aan een substituut-offieier, en dat dien ten gevolge de benoemingen daartoe hebben plaats gehad. De dienst van de justitie — dit zal de spreker uit Overijsel mij toegeven — moet vooropgaan. Er was een te ruim gebruik gemaakt van de wet van 1849 ten aanzien van het publiek ministerie; maar ik geloof dat in den gewonen toestand ook de vervullingen, die hebben plaats gehad in 1853 en reeds vroeger, dat die vervullingen voldoende zijn, — en evenwel heb ik meer gevraagd: ik moet daarvan reden geven. Ik heb meer gevraagd, omdat vele deskundigen, zij die een werkdadig deel hebben gehad aan de zamenstelling der beide wetsontwerpen die in de vorige zitting zijn aangenomen, van oordeel waren, dat na de invoering van die wetten alom de plaatsen van substituut-offieieren moesten worden vervuld. Ik heb dit eehter niet terstond gedaan, maar ik ben voorzigtig geweest: ik heb op de begrooting den post verhoogd om in de mogelijkheid te zijn van benoemingen te doen ingeval de dienst het vereisehte. Ik kan er eehter bijvoegen, dat de weinige maanden ondervinding, die ik nu heb sedert de invoering van die wetten, mij de overtuiging gegeven heeft, dat, hoe kundig ook de genoemde raadgevers waren, zij zieh op dit punt grootendeels hebben bedrogen, zoodat het mijn voornemen niet is, missehien op eene enkele uitzondering na, de openstaande plaatsen te vervullen. Die post zal dus wel niet gebruikt worden en er zal een aanzienlijk batig slot voor de sehatkist overblijven. Die ondervinding had ik eehter niet toen de begrooting opgemaakt nooh toen zij ingediend werd, en de voorzigtigheid noopte mij dus maatregelen te nemen om te kunnen voldoen aan hetgeen de dienst welligt zou vorderen.

Ten slotte heb ik alleen nog te behandelen het punt van het openbaar ministerie bij de kantongeregten, en hiermede staat eenigzins in verband de quaestie van de kleine onkosten. Ik heb vroeger reeds eene kleine verhooging in die onkosten voor de kantongeregten gebragt, zooveel de begrooting dit ten minste toeliet. Wat de kleine onkosten in het algemeen aangaat moet ik zeggen, dat die zich evenmin geheel kunnen regelen naar de werkzaamheden als naar den rang. Daarbij komen onderseheidene punten in aanmerking en wel bepaaldelijk de duurte der plaats waar eene regtbank of een hof gevestigd is. De brandstoffen bijv. zijn aanmerkelijk duurder op de eene plaats dan op de andere. Nu echter naar billijkheid hier en daar eenige verhooging heeft plaats gehad, zijn er geene klagten van belang bij het Departement van Justitie ingekomen. Wat het punt van het openbaar ministerie betreft, dit zal noodwendig ter sprake komen bij de nieuwe voordragt van wet op de regterlijke organisatie. Naar dat tijdstip meen ik dus te mogen verwijzen.

De heer **Cremers**: Ik zal niet spreken over de finantiele quaestie, de bezoldiging der ambtenaren, want ik geloof dat dit punt voldoende is toegelicht. Ik wenseh even terug te komen op het punt door den spreker uit Friesland (den heer van Eijsinga) ter sprake gebragt, de administrative jurisdietie. De Minister van Justitie heeft daarop wel geantwoord, doeh de zaak niet van alle zijden besehouwd. Hij heeft gewezen op art. 148 der Grondwet, houdende dat twistgedingen over eigendom of daaruit voortspruitende regten door de regterlijke magt worden beslist; en in de tweede plaats op hetgeen in vroeger tijd, onder de Fransehe wet en later hier plaats had, en op de gevaren van conflieten, zoo als die in het naburige Frankrijk nog bestaan. Hetgeen onlangs in Frankrijk gesehied is ter gelegenheid dat het regerende huis verdreven is, ik geloof dat het niet geschied zou zijn wanneer de regter aldaar ook de magt had om te vonnissen over de vraag, of de leden van het Vorstelijk Huis hunne goederen zouden be-

houden, dan of ze ten voordeele van den Staat zouden vervallen. Mij dunkt, daf het voor ons niet wenschelijk is, in dien toestand te geraken. Evenwel geloof ik ook niet, dat de zaak hiermede volledig is behandeld. Te dikwerf toch blijft de moeijelijke vraag over: wie zal beslissen wat een twistgeding over eigendom is; wie zal beslissen of het behoort tot de kennisneming van den burgerlijken regter, die misschien kan geacht worden soms wel wat te zeer geneigd te zijn om alles onder zijn gezag te houden?

Maar wat er ook zij van de theorie wat een twistgeding over eigendom is, hoe ruim ook de kring der bevoegdheid van de regterlijke magt ingevolge de Grondwet worde getrokken, zeker is het dat vele ingezetenen gedurig gewikkeld worden in twistzaken van evenveel belang als die door de regterlijke magt worden beslist, en die evenwel niet voor den burgerlijken regter kunnen worden gebragt.

De afgevaardigde uit Friesland heeft opgegeven, waarom hij thans en niet bij het IIde hoofdstuk over den Raad van State heeft gesproken; dat ligchaam komt met alles in aanraking en de administrative jurisdictie betreft ook vooral het Departement van Binnenlandsche Zaken. Wanneer ingezetenen hier te lande twisten, dan wordt hun geschil beslist òf door de regterlijke magt òf door de Gedeputeerde Staten. De geschillen, die bij de Gedeputeerde Staten komen, zijn dikwerf van even groot belang als die welke door de regterlijke magt worden behandeld. Wel zou de vraag kunnen rijzen, of Gedeputeerde Staten eigenlijk wel op eene zoodanige wijze worden benoemd, dat hunne beslissing altijd met vertrouwen kan worden afgewacht en opgevolgd; doch gaarne erken ik dat ik geen middel weet om een beter collegie van eerste instantie zamen te stellen. Maar wat is verder het gevolg? Er zijn weinige geschillen die niet, ook nadat zij door de Gedeputeerde Staten zijn beslist, hooger op, hier bij de Hooge Regering kunnen worden gebragt; en dan, moet ik zeggen, mis ik daar juist wat de Minister van Justitie in de regterlijke magt vindt, dan mis ik de inamovibiliteit, die vertrouwen op de regterlijke magt inboezemt. Het is een moeijelijk onderwerp: doch als ik mij niet vergis, dan heeft de spreker uit Friesland deze zwarigheid aangeduid, en ik vraag: of het niet mogelijk of het niet wenschelijk, of het niet nuttig zou zijn, dat men ook in dit geval door middel van den Raad van State verkreeg wat nu de burgerlijke regter in burgerlijke geschillen is.

De heer **Regout**: Ik ben den Minister dank schuldig voor zijne beantwoording. Maar het zij mij vergund nog eene kleine opmerking aan Zijne Excellentie in bedenking te geven. De Minister zegt: het is zoo moeijelijk in ons Rijk geschikte personen te vinden tot uitbreiding der maréchaussée. Ik geloof, dat eene nadere poging om zulke mannen te vinden zeker den uitslag zou opleveren, dat men daaraan geen gebrek heeft. Aan den Minister zou moeten overgelaten worden, welke middelen moeten worden aangewend tot onderzoek van de kunde en probiteit dier mannen, en ik ben zeker, dat de Minister, bij eenig nadenken, zulke middelen wel zal kunnen vinden. Het zou mij verwonderen, als zoo iets bekend wierd in ons geheele Rijk, om namelijk personen te vinden, die de vereischten bezitten om de dienst der maréchaussée goed uit te oefenen, dat men dan daarin niet zou kunnen slagen. Wat men in Zeeland en Limburg heeft gedaan, namelijk het zoeken naar geschikte personen, heeft men misschien niet in de andere provincien gedaan. Ik zal het overigens aan den Minister overlaten, in hoever hij daarin zou willen voorzien.

Ik meen aan mijn geachten ambtgenoot uit Overijssel te kunnen antwoorden, dat, als men let op het goede effect der wereldberoemde Londensche politie, deze veel overeenkomst heeft met onze maréchaussée; de goede werking die ik, zoo dikwijls ik in Londen was, van de politie aldaar heb ontwaard, heeft mij doen denken, dat een corps maréchaussée, dat door zijn uiterlijk imposeert, vrees kan inboezemen aan hen, die kwaad willen en daardoor het kwaad kan keeren. Ik ondervind sedert jaren in Limburg, dat geen veldwachter, geen burgemeester, geen politieman die vrees inboezemt, die, eigenlijk gezegd, een maréchaussée verwekt. Die maréchaussée heeft ook de bevoegdheid zijne kleeding te veranderen, en als men nu maar overtuigd is, dat zulk een waakzaam oog heerscht over die soort van menschen, die hier of daar willen stelen, dan kan het denkbeeld alleen » zij zijn daar" veel kwaad keeren.

Het tweede dat de Minister de beleefdheid had mij te antwoorden was dat aan de vrijheid der werklieden en dienstboden zou worden te kort gedaan. Dit kan door de wet gekeerd worden. Als de meester met zijne werklieden eene overeenkomst wil treffen, die overeenstemt met beider belang, dan zie ik in de bestaande wet geen nadeel voor de vrijheid van den meester of van de werklieden. Eene ondervinding, hierin opgedaan, maakt mij bevoegd dit aan den Minister in bedenking te geven.

De heer **van Eijsinga**: Hoezeer het mijne gewoonte niet is de beraadslagingen onnoodig te rekken, vermeen ik toch kort te moeten antwoorden op de rede van den Minister.

Ik heb in mijne eerste rede gezegd, dat ik, met het oog op de Memorie van Beantwoording aan de Tweede Kamer, het er voor meende te mogen houden, dat bij den Minister het voornemen bestond, eene wet tot vermindering der kosten van de burgerlijke regtspleging op den voorgrond en die op de regterlijke organisatie meer op den achtergrond te stellen. De Minister heeft mij gewezen op het besluit, waarbij de Staatscommissie is ontbonden. Mijne Heeren, ik had meer bepaald het oog op de reeds aangehaalde Memorie van Beantwoording, die, mijns inziens, aanleiding gaf tot de gevolgtrekking die ik er uit afleidde. Heb ik mij daarin bedrogen? Zoo ja! dan voeg ik er alleen dit bij, dat ik mij gaarne op die wijze bedrogen wil zien.

In de tweede plaats de Raad van State. Wat ik daarover aan den Minister zou willen antwoorden, is reeds grootendeels gezegd door den geachten spreker uit Groningen (den heer Cremers). De geschillen, die over onbevoegd-verklaring van den burgerlijken regter bij eene administrative regtspleging gebragt worden, zijn dikwerf van zeer ingewikkelden aard. Het gevolg daarvan is, dat zij gebragt worden voor het collegie van Gedeputeerde Staten, voor het lidmaatschap waarvan een doctorale graad geen verpligt radicaal is. En is die instantie afgeloopen, dan wordt de zaak hooger gebragt voor den Minister van Binnenlandsche Zaken, en, met allen eerbied voor den tegenwoordigen Minister en evenzeer voor hen die door 's Konings vertrouwen later tot zijne verhevene betrekking mogen worden geroepen, is dit toch altijd eene individuele beslissing. Ik meen dat er meerdere waarborg zoude kunnen worden gevonden in de zamenstelling van den Raad van State, en zoo ik er iets toe kan bijdragen, om daartoe te geraken, het zal mij aangenaam zijn, want hoe meer waarborgen in dit opzigt, des te beter voor de maatschappij.

De inrigting van het Hoog Militair Geregtshof. Wij hebben de eer den Minister van Oorlog hier te zien, en ofschoon het verre van mij is te veronderstellen, dat zoo iets zou gebeuren, zoo neem ik toch de vrijheid dien Minister te vragen, of hij zich, uit krachte zijner betrekking, geregtigd acht of niet, om aan een lid van het Militair Geregtshof, dat, hoezeer voor het leven benoemd, toch steeds het karakter van militair behoudt, eene zending op te dragen of eene andere destinatie, al is het eene tijdelijke, te geven, waardoor hij afgeroepen wordt van de vervulling van zijn werkkring.

Is dit het geval, dan geloof ik, dat daardoor inderdaad de betrekking van lid van het Hoog Militair Geregtshof gebragt wordt in een toestand, die vreemd moet zijn aan elke regterlijke instelling.

Eindelijk het punt van de kleine onkosten. Slechts een enkel woord daarover. Wanneer de Minister zegt: dat de maatstaf eenigzins afhangen moet van verschillende omstandigheden, bijv. dat de wijze van leven duurder is op de eene plaats dan op de andere, dan antwoord ik daarop, dat hoe waar deze stelling op zich zelve moge zijn, ze echter niet kan aangevoerd worden tegen hetgeen ik de eer had in het midden te brengen, dewijl ik twee collegien op het oog had, een hof en eene regtbank die op *dezelfde* plaats gevestigd zijn.

De heer **van Dam van Isselt**: Ik heb met leedwezen het antwoord van den Minister van Justititie met betrekking tot de maréchaussée gehoord. Ik geloof dat hetgeen daarover in het midden is gebragt, ten volle de aandacht van de Regering verdient. Ik geloof dat ik zeggen mag dat de politie ten platten lande, nu door onze veldwachters uitgeoefend, zoo gebrekkig is en zoo veel te wenschen overlaat, dat men niet overdrijft, wanneer men zegt dat er geene veiligheid voor onze goederen bestaat.

De Minister maakt de bedenking dat het zoo moeijelijk is voor de maréchaussée aan te werven. Dat is volstrekt niet vreemd; het ware zelfs zonderling als er op den duur geschikte, brave, knappe mannen voor de maréchaussée gevonden werden; en waarom? Er bestaat geen het minste vooruitzigt, geenerlei belooning, niets om hen aan te moedigen na volbragte dienst. Ik geloof met volkomen gerustheid te kunnen zeggen, dat indien de maréchaussée goed wierd ingerigt, dat het dan als eene belooning voor een fiksehen ruiter zou kunnen gesteld worden, dat hij, na behoorlijke en getrouwe dienst als vrijwilliger volbragt te hebben, bij het corps maréchaussée zou geplaatst worden. Ik geloof, dat men met het oog op andere landen, de overtuiging zou kunnen erlangen, dat het zeer gemakkelijk voor de Regering is eene goede maréchaussée daar te stellen, als er vooruitzigt op eindelijke goede belooning voor die mannen bestaat.

Nu is er nog een ander punt dat zich voordoet, als men van de instelling van de maréchaussée spreekt: de kosten van de politie. Wanneeer er eene goed ingerigte maréchaussée was, dan zouden die aan den eenen kant vermeerderd, maar aan den anderen kant aanzienlijk verminderd kunnen worden, en wij zouden bovendien,

ZITTING VAN DEN 28STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor* 1855. (Hoofdstuk IV.)

bij eene goede inrigting van de maréchaussée nog dit voordeel hebben, dat wij in tijd van nood, een kerncorps brave, geoefende en eerlijke ruiters hadden, die, wanneer de vijand dreigt, in het leger dienst zouden kunnen doen.

Ik meen met gerustheid te mogen rekenen op hetgeen de Minister van Justitie zegt: » dat hij dagelijks bezig is en de hand houdt aan eene verbetering van onze politie"; maar ik geloof, dat er wezenlijk meer toe zal behooren dan de leeftijd van één Minister om den Augiastal van onze landelijke politie te zuiveren. Zoolang de veldwachters, die in den regel niet tot de meest gegoede ingezetenen behooren, geene ongehuwde, geënregimenteerde lieden zijn; zoolang zij zich in de dorpen mogen vestigen, daar huwen, kinderen krijgen en wegens hunne uiterst geringe belooning afhankelijk blijven van de welwillendheid van de landeigenaren, zoolang zullen zij de oogen sluiten, waar zij moesten toezien, of regts kijken, als zij het links moesten doen. Zoolang dat niet is veranderd, zal de Minister van Justitie, met den besten wil, met de meeste zorg, ons geene goede politie ten platten lande kunnen verschaffen.

Ik ondersteun ten zeerste het gesprokene door mijn ambtgenoot uit Limburg. Het is niet de eerste maal dat ik voor die maréchaussée mijne stem doe hooren. Het moge moeijelijk en kostbaar zijn, maar ik geloof dat wij niet te duur kunnen betalen eene behoorlijke politie ten platten lande. Ik geef dus met vollen aandrang den Minister van Justitie in overweging om, wanneer ik dat woord gebruiken mag, zijne antipathie tegen de maréchaussée te overwinnen, om zoo doende èn den ingezetenen veiligheid te verschaffen, èn zijn ambtgenoot van Oorlog te gelijker tijd de middelen te verschaffen, om in geval van nood te kunnen disponeren over een paar escadrons fiksche en brave ruiters.

De heer **Minister van Justitie**: Ik kan volstrekt niet de schildering toegeven, die de laatste spreker gemaakt heeft van de politie hier te lande over het algemeen. Het kan zijn dat in het distriet, waar hij zijn verblijf houdt, die politie in zulk een slechten toestand is, maar het is niet overal het geval. Ik geloof dat er leden in de Kamer zijn die getuigen kunnen dat de laatstgenomene maatregelen in hunne districten zeer goed gewerkt hebben. Wat nu aangaat de veldwachters, zoo erken ik dat ik gevonden heb dat de toestand daarvan zeer slecht was, maar ik moet doen opmerken dat daaraan dagelijks verbeteringen worden toegebragt. De lijst van die veldwachters is bij mij voorhanden. Hun leeftijd, hun gedrag, kortom alles is aangeteekend, en dagelijks worden pogingen aangewend bij de commissarissen van de onderscheidene provincien om degenen, die niet voldoen, te doen vervangen. Volmaakt zal die instelling nooit worden, dat erken ik; maar volmaakt is ook die der maréchaussée niet. Ik meen daarover met eenige ondervinding te kunnen oordeelen. Ik wil daaromtrent geene voorbeelden bijbrengen. Het is, geloof ik, niet nuttig dit in het openbaar te doen. Maar dit moet ik er bijvoegen, dat de marechaussée in een groot gedeelte van ons land niet aangenaam aan de ingezetenen zou zijn. Zoodanig meen ik ten minste een groot gedeelte van ons land te kennen. Ik zou er dus niet voor zijn als algemeenen maatregel aan te nemen om de geheele politie te vervangen door maréchaussée. Hoe men in tijden van oorlog daaruit een corps zal formeren, dat tegen den vijand moet oprukken, zal mijn geachte ambtgenoot voor Oorlog beter kunnen beoordeelen dan ik. Maar dit is mijne meening, dat, wanneer zij daartoe in zulke omstandigheden moesten gebruikt worden, men in zoodanige oogenblikken op eens zou zijn *zonder* politie en dat die toestand ook niet zeer wenschelijk is. Ik ben niet ingenomen tegen de maréchaussée. Ik erken de groote verdiensten die zij dagelijks bewijst, en bepaaldelijk in moeijelijke omstandigheden bewezen heeft. Ik ben daarvan persoonlijk overtuigd en de bewijzen daarvan zijn bij mijn departement voorhanden. Maar ik geloof dat men ook in deze zaak met omzigtigheid moet te werk gaan en dat men niet te veel moet willen generaliseren. Ik heb gezegd: laat mij met de politie begaan; ik zal trachten van hetgeen is iets te maken; ontbreekt er dan nog iets aan, welnu, wij zullen dan zien of zij hier of daar moet aangevuld worden door de maréchaussée. Dit kan zeer wel geschieden. Maar zoodanige algemeene maatregel is, geloof ik, voor het oogenblik niet wenschelijk, Ik heb dit punt onmiddellijk willen beantwoorden, omdat ik niet op de politie de blaam heb willen laten rusten die men daarop zoo even heeft geworpen.
Ik zou den spreker gerust op dat hooggeroemde Engeland kunnen wijzen, om eens te zien hoe de politie daar op het platteland wordt uitgeoefend. Londen kan men ligt citeren, waar bijna een Nederlandsch budget aan politie betaald wordt, maar het platteland in Engeland staat achter bij de politie die wij hebben.

De overige punten, Mijne Heeren, omtrent den Raad van State en de kleine onkosten, beschouw ik meer als eene aanbeveling, die ik gaarne ontvang en die ik steeds zal traehten mij ten nutte te maken. Zoodra er in den Raad van State eene organisatie komt of herziening van het besluit omtrent de kleine onkosten mogt noodzakelijk zijn, zullen de gedane aanbevelingen worden overwogen.

De heer **van Dam van Isselt** bekomt voor de derde maal het woord en zegt: Ik ben genoodzaakt een enkel woord ten antwoord te spreken: want uit hetgeen de Minister gezegd heeft zou het kunnen blijken, dat ik eene blaam had geworpen op het district waarin ik woon en op de politie aldaar. Volstrekt niet, Mijne Heeren; misschien is het district waarin ik woon een van de beste, en indien het mogelijk ware om hier op te lezen de namen van degenen die op het platteland wonen en daar hunne goederen hebben in bescherming van de veldwachters, dan geloof ik dat de lof door den Minister gegeven aan onze politie ten platten lande, niet zoo gunstig zou uitvallen als door Zijne Excellentie is voorgesteld. Of het in Engeland nog slechter is, weet ik niet; — ik wenschte aanzienlijke bezittingen ten platten lande in Engeland te hebben, ten einde te kunnen beoordeelen hoe die landerijen dáár worden bewaakt. Dat is intusschen het géval niet en ik kan dus geene vergelijking maken tusschen de politie daar te lande en hier. Maar ik moet aan Zijne Excellentie deze opmerking maken, dat het mij bekend is, dat aan de commissarissen last is gegeven om eenige verbeteringen te brengen in dien toestand van de politie met betrekking tot de veldwachters; dat er genomen is een besluit, dat de veldwachters boven de 60 jaren zouden moeten worden afgeschaft, en in de plaats daarvan zouden moeten worden aangesteld jonge, knappe, active mannen. Maar, Mijne Heeren, zoolang de belooning voor een veldwachter zal bepaald blijven op f 150 tot f 160, en in eenige groote gemeenten, tot een maximum van f 200 (althans zoo is het in mijne provincie), moet men er niet veel heil van verwachten. En wanneer ik dan daarbij het oog vestig op vroeger gedane beloften, dat aan oude, brave, en trouw gediend hebbende onderofficieren eene belooning zoude worden toegekend; en wanneer ik dan, tot mijn leedwezen, zie, dat zelfs voor dien ellendigen post zich onderofficieren aanbevelen, omdat zij anders niet kunnen leven, dan bedroef ik mij daarover. Nu zou men zeggen: » dat is eene tegenspraak met uwe eigene woorden, want als zij zulke brave, knappe onderofficieren geweest zijn, dan zullen ze ook getrouwe veldwachters worden." Mijne Heeren, waar de man, die te huis geen voedsel voor vrouw en kinderen heeft, die van elders ondersteuning moet zoeken, wanneer de honger spreekt en het gebrek heerscht, daar kan niemand onzer het ten kwade duiden dat hij niet altijd blijft op den weg van eerlijkheid en trouw. Het allervolmaakste gebed zegt ons dat wij dagelijks bidden moeten » Heere, leid ons niet in verzoeking," en ik vestig er de aandaeht van den Minister op, dat hij niet de ambtenaren in verzoeking stelle, iederen dag en ieder uur. Ik geloof dat zoolang het lot van die menschen niet verbeterd wordt, dat, zoolang zij afhankelijk blijven van de gunst dergenen die zij bewaken moeten, het eene hoogst moeijelijke, en ik zou haast zeggen onbereikbare, poging zal zijn om de politie ten platten lande te brengen in een goeden staat en daarom, Mijne Heeren, herzeg ik met vol vertrouwen, dat een goed georganiseerde maréchaussée, mannen die een behoorlijk inkomen hebben en behoorlijk leven kunnen, en het vooruitzigt hebben om na getrouwe dienst eene fiksche betrekking te verkrijgen, inderdaad eene weldaad zou zijn voor het Vaderland.
Nu moet de Minister niet gelooven — dit zou mij leed doen, maar ik heb gemeend het te bespeuren uit den ijver, waarmede hij mij geantwoord heeft — dat ik te kort zou willen doen aan zijne zorg, om te waken voor de politie in het Vaderland; maar met den besten wil der wereld is het niet mogelijk te voorzien in zoodanige groote gebreken, als alom bestaan, en bestaan zullen, omdat ook bij de gemeenteraden die overgroote zucht is doorgedrongen om diegenen, die trouw gediend hebben, niet te beloonen door hun pensioen te verleenen. Met volle overtuiging blijf ik daarom aandringen op de inrigting, daar waar het kan, van eene fiksche en goede ingerigte maréchaussée dienst.

De heer **van Andringa de Kempenaer**: Ik zou het woord niet gevraagd hebben over dit hoofdstuk indien de discussien niet allengs van de eigenlijke justitie waren gebragt op de gemeentepolitie. En nog zou ik hebben gezwegen, indien niet de geachte spreker uit Gelderland (de heer van Dam van Isselt) met nadruk eene aanmerkelijke uitbreiding van het corps maréchaussée had voorgestaan. In dat denkbeeld kan ik niet deelen. Ik sluit mij volkomen aan bij hetgeen door den Minister van Justitie daaromtrent is geantwoord. En nu zal men welligt vragen: waarom dan niet gezwegen? Omdat ik het noodig acht, Mijne Heeren, dat ook de tegenstelling openbaar worde van hetgeen door den afgevaardigde uit Gelderland is gezegd.

Ik ben doordrongen van het besef, dat de voet waarop de maréchaussée is ingerigt, niet is die soort van politie, welke in een *groot gedeelte* van ons land inheemsch mag worden genoemd.

ZITTING VAN DEN 28STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor* 1855. (Hoofdstuk IV en V.)

Ik ben doordrongen van het groote nut om de gemeentepolitie te verbeteren en te versterken, en ben hoe langer hoe meer van mijn vroeger vooroordeel teruggekomen, dat de weg, dien men op dit oogenblik volgt, in mijn oog de goede niet zoude zijn.

Ik moet den Minister wijzen op § 16 van ons Verslag: » In eene afdeeling is de aanmerking gemaakt, dat volgens den Uitgewerkten en Toelichtenden Staat het getal der geregtsdienaars over de verschillende gewesten zeer onevenredig is verdeeld. Het baarde verwondering dat de provincie Utrecht, wier omvang gering is en die door hare grenzen met het buitenland niet in aanraking komt, zulk een groot aantal geregtsdienaars noodig heeft, terwijl de noordelijke gewesten des Rijks, die voor het bewaken hunner grenzen een veel grooter personeel schijnen te behoeven, in dit opzigt inderdaad misdeeld zijn. Men voedde de hoop, dat de voorgedragen vermeerdering van het getal dezer beambten met een dertigtal tot het wegnemen van deze ongelijkheid zal leiden." Waarop ten antwoord is gegeven, dat » *van de eventuele vermeerdering van geregtsdienaars gebruik zal worden gemaakt, ten einde, naar mate van de behoefte, in de dienst te voorzien en onevenredigheden weg te nemen.*" Ten aanzien van de plaatsing van die onderscheidene geregtsdienaren toch was in de sectie, waartoe ik behoor, de opmerking gemaakt, dat die onevenredigheid inderdaad groot was en niet overal in verhouding tot de grootte der provincie aan de behoefte werd voldaan. Ik stel mij tevreden met dat antwoord door den Minister gegeven; en ik hoop dat de provincie, waaruit ik de eer heb afgevaardigde te zijn en die inderdaad eene krachtige politie evenzeer noodig heeft als grensprovincien, eene evenredige voorziening in hare behoefte zal erlangen.

Ik heb dit weinige in het midden gebragt, omdat ik niet gaarne zou medewerken tot het doen ingang vinden van denkbeelden, die ons welligt zeer duur zouden te staan komen.

De heer **Cost Jordens**: Ik ben slechts voor een oogenblik opgestaan om te ondersteunen hetgeen de Minister van Justitie gezegd heeft, ten aanzien van de schildering die wij gehoord hebben van den spreker uit Gelderland, met betrekking tot de politie ten platten lande. Ik zal de vrijheid nemen enkel als mijn gevoelen kenbaar te maken, dat het ook mij voorkomt dat die schildering overdreven is, althans voor zoover ik er over kan oordeelen in de plaatsen, waar ik eenigzins bekend ben. In die plaatsen is de politie op het platteland wel niet volmaakt, maar betrekkelijk goed, en ik stem met mijn geachten ambtgenoot uit Overijssel in, die dezen morgen dit onderwerp heeft aangeroerd, dat de maatregelen, die door den Minister van Justitie zijn genomen tot verbetering dier politie, ook mij toeschijnen goede vruchten te hebben gedragen.

Ik meen in de tweede plaats uwe aandacht te mogen vestigen daarop, dat de wet, die aan de kantonregters opgedragen heeft de beoordeeling van zekere misdrijven, die vroeger tot de bevoegdheid der regtbanken behoorden, ook ten aanzien van die politie op het platteland van goede uitwerking zijn moet. Het lag in den aard der zaak dat misdrijven, op het land gepleegd, van zoo geringen aard als het rooven van veldvruchten en het na zich nemen van geringe zaken, — dat dergelijke misdrijven, ofschoon zij volgens de wet strafbaar waren, evenwel dikwerf niet werden vervolgd, met het oog op de betrekkelijke zware straffen die daarop gesteld waren. En daarin is dus, dunkt mij, een voordeel van die wet gelegen, waardoor alzoo ook eene betere politie wordt bereikt, ten aanzien van de veiligheid ten platten lande.

Ik heb gemeend dit weinige te moeten zeggen ten aanzien van hetgeen de Minister van Justitie heeft aangevoerd, voor zoover ten minste betreft dat geringe terrein, waarmede ik door ondervinding meer bekend ben.

De heer **Minister van Oorlog**: Zoo ik mij niet bedrieg, Mijnheer de Voorzitter, heb ik bij eene vorige gelegenheid reeds geantwoord op eene vraag, die mij nu wordt gedaan door het geachte lid uit Friesland (den heer van Eijsinga). Ik heb namelijk gezegd, dat de Minister van Oorlog niet kon worden bevoegd geacht over een militair lid van het Hoog Militair Geregtshof te beschikken, anders dan met zijne toestemming. Daar is een voorbeeld, dat aan een militair lid van dat geregtshof een kommandement is opgedragen geworden; maar, ik herhaal het, het is met zijne toestemming gebeurd en ik houd vol dat de Minister van Oorlog de bevoegdheid niet heeft, een militair lid van het geregtshof te noodzaken, de plaats, waar het hof gevestigd is, te verlaten om elders een kommandement, hem opgedragen, te aanvaarden. In dit dit opzigt geloof ik dat militaire leden van het Hoog Militair Geregtshof even zoo onafhankelijk zijn als de burgerlijke leden van dat collegie. Ik ga zelfs verder: aan een burgerlijk lid van dat collegie kan eene bevordering, eene hoogere betrekking met een meer voordeelig tractement aangeboden worden; maar bij de militaire leden van het Hoog Militair Geregtshof is dit, zoo niet onmogelijk, althans hoogst onwaarschijnlijk. De militaire leden worden, wanneer zij bij het Hoog Militair Geregtshof worden geplaatst, minder geschikt geacht voor de active dienst, en ten gevolge van dien is het bijna niet te veronderstellen, dat de Regering aan zoodanig lid eene betrekking zou aanbieden die hem weder in activiteit zoude roepen.

De beraadslaging wordt gesloten en *hoofdstuk IV* (*Departement van Justitie*) der Staatsbegrooting voor 1855, in stemming gebragt, met algemeene (31) stemmen aangenomen.

De beraadslaging wordt geopend over het VDE HOOFDSTUK (*Departement van Binnenlandsche Zaken*) DER STAATSBEGROOTING VOOR HET DIENSTJAAR 1855.

De heer **Regout**: Ik wensch aan Zijne Exeellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken mijn dank te betuigen voor zijne bemoeijenissen om de belangen der Nederlandsche nijverheid bij de aanstaande tentoonstelling te Parijs te bevorderen, door het uittrekken van eene behoorlijke som voor de noodwendige onkosten. Naardien de zorg voor de belangen onzer nijverheid op de tentoonstelling te Londen wel iets te wenschen overliet, verheugt het mij dat ik thans een anderen weg zie inslaan.

Aangezien de tegenwoordige wet op het verleenen van octrooijen voor nieuwe uitvindingen op de invoering daarvan veel te wenschen overlaat, wensch ik den Minister aan te bevelen om ons zoo mogelijk eene betere wet omtrent dat onderwerp voor te dragen. In de sectien onzer Kamer was men het algemeen eens, dat eene betere wetgeving op dit stuk hoogst noodig is voor het industriele en intellectuele streven van den nijveren stand. Menigmaal besteedt iemand jaren zijns levens alsmede aanmerkelijke kapitalen om eene uitvinding tot stand te brengen of te verbeteren, en het is dus billijk te achten dat hem dit vergoed worde door hem een tijd lang de voordeelen uitsluitend te vergunnen, eer de zaak publiek domein wordt en ieder er zich van bedienen kan.

In de derde plaats wensch ik Zijne Exc. den Minister van Binnenlandsche Zaken ten dringendste uit te noodigen om in het belang der reizigers een streng oog te laten houden op de ketels der stoombooten, vooral van die op de Maas en den Rhijn.

De gevaren van het springen van een ketel, waaraan het leven der passagiers is gewaagd, waren zoo nabij, dat ik mij verpligt heb geacht wederom te spreken over hetgeen waarover ik reeds in vroegere jaren gesproken heb. Ik weet ook dat het zoo noodzakelijke toezigt op de stoomketels in al de fabrieken veel te wenschen overlaat, en ik zou daarom wenschen, dat de Minister de goedheid geliefde te hebben om met klem aan te dringen op een ernstig toezigt op de veiligheid der stoomketels, gebezigd op de stoombooten, de spoorwegen en in de fabrieken, waar duizenden van menschen hun leven zouden verliezen, zoo een ketel ongelukkig kwam te springen.

De heer **van Andringa de Kempenaer**: Na de langdurige algemeene discussie over deze begrooting gehouden, en waarin voor een goed deel het Vde hoofdstuk betrokken was, zal ik minder dan in vroeger jaren mij verder met dit hoofdstuk inlaten. Maar ik ben genoodzaakt op te merken, dat welligt eene drukfeil is ingeslopen in ons Verslag, waarop het antwoord des Ministers slaat. In § 37 leest men: » In ééne afdeeling is men teruggekomen op het bezwaar, ook wel vroeger reeds aangevoerd, tegen de groote onevenredigheid, die er bij het subsidieren van speciale inrigtingen van onderwijs in de verschillende provincien van het Rijk schijnt te bestaan." Die aanmerking is gekomen uit de afdeeling, waarvan ik de eer had lid te zijn. Maar zij gold niet art. 97, maar art. 96. Met het antwoord der Regering ten opzigte van hetgeen op art. 97 is gezegd, kan ik mij tevreden stellen; maar in art. 96 wordt gesproken van de *jaarwedden en verdere beloonigen aan de onderwijzers en onderwijzeressen bij de lagere scholen* en hierop is ook de vraag gegrond: » men verlangt te vernemen, welke maatstaf daarbij in acht genomen wordt". Wanneer ik nu naga, dat in een zoo belangrijk onderwerp als het onderwijs de benoodigde kosten in de onderscheidene provincien zoo in het oog loopend verschillen, verzoek ik wel in het oog te houden, dat ik geene aanmerking maak op de som, maar aan de Regering vraag, waarnaar zij zich bij de uitdeeling dier gelden regelt. Het antwoord zou kunnen wezen: al naar mate de behoefte bestaat; maar ik betwijfel zeer of die fondsen naar die mate worden verdeeld. Het verschil toch tusschen de provincie Utrecht, waarvoor voor dit onderwerp f 2421 is uitgetrokken en Noordbrabant, dat f 49,472, en Friesland, dat f 5884 ontvangt, is te belangrijk, om niet te mogen weten, naar welke evenredigheid, naar welken maatstaf de Regering die jaarwedden regelt.

ZITTING VAN DEN 28STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor* 1855. (Hoofdstuk V.)

De heer **de Vos van Steenwijk**: Een woord aan den Minister van Binnenlandsche Zaken, ter herinnering aan de belofte, verleden jaar door hem gedaan bij gelegenheid van de behandeling in deze Kamer van het wets-ontwerp tot verhooging van het staats-subsidie over 1853 voor de calamiteuse polders in Zeeland. In het Verslag der Commissie van Rapporteurs over dat wets-ontwerp werden de volgende opgaven gevraagd: 1°. het aantal der calamiteuse polders in Zeeland; 2°. de grootte in bunders; 3°. hunne gemiddelde opbrengst; en 4°. de bijdragen door de belanghebbende grondeigenaren betaald."

In de zitting van 10 April werd daarop door den Minister geantwoord, dat hij die vragen niet onmiddellijk kon beantwoorden, maar dat hij bij de behandeling van de volgende begrooting daarop het antwoord zou trachten te geven.

In de Memorie van Toelichting van deze begrooting heb ik niets omtrent deze zaak gevonden, en op de aanmerking betreffende dit onderwerp, in het Voorloopig Verslag over deze begrooting van de Tweede Kamer opgenomen, is door de Regering geantwoord » dat het constateren van de gemiddelde opbrengst der landen in de 37 polders geene gemakkelijke zaak is en daartoe veel tijd wordt gevorderd."

Ik geef dit gaarne toe, maar ik moet toch opmerken, dat dit slechts betreft eene der vragen die ten verleden jare door deze Vergadering gedaan zijn en dat het overige, zoo mij voorkomt, een niet zoo omslagtig onderzoek vereischt.

Ik maak dan ook van deze gelegenheid gebruik om bij den Minister aan te dringen, om bij de eerst mogelijke gelegenheid aan het ten vorigen jare gedaan verzoek te voldoen. Te meer vermeen ik dit te moeten doen, daar de Minister bij de betrokken besturen niet die medewerking schijnt te vinden, die men mogt verwachten, en zij niet allen even vaardig zijn om de verlangde opgaven te doen. Uit dien hoofde zal het den Minister zelven welligt niet onaangenaam zijn, dat ook hier nogmaals op de gevraagde mededeeling worde aangedrongen.

De heer **van der Lek de Clercq**: Ik had gewenscht, dat noch bij deze gelegenheid noch in het Verslag sprake ware geweest van de rijkssubsidien, die aan de calamiteuse polders in Zeeland worden verstrekt, omdat het eene zaak voor die provincie is van zeer teederen aard. Ik zal, ofschoon uit Zeeland afgevaardigd, kortelijk en zoo ik hoop met omzigtigheid spreken, opdat ik niet den schijn hebbe van eene *oratio pro domo* te houden. Maar ik acht mij toch verpligt — en dit druk ik op het gemoed van de leden dezer Kamer — vooraf als mijne overtuiging voor te stellen, *dat de calamiteuse polders de rijks-subsidien niet kunnen missen en dat de subsidien niet in het belang van die provincie alléén maar ook in het belang van het gansche Rijk moeten geacht worden verstrekt te worden.* De provincie Zeeland is te beschouwen als een voormuur van de provincien Noordbrabant en Zuidholland tegen den geduchten vijand, die steeds moet bestreden worden, en wanneer die voormuur veronachtzaamd wordt en wegvalt, dan zullen de gevolgen noodlottig worden voor de even bedoelde provincien.

Maar daar ik nu toch eenmaal aan het woord ben, neem ik de vrijheid naar aanleiding van hetgeen in het Verslag, dat door deze Kamer over de begrooting van Binnenlandsche Zaken in § 32 is vastgesteld, eenige woorden in het midden te brengen. » Er is aangedrongen — zoo luidt die paragraaph — op eene herziening van den maatstaf, volgens welken aan calamiteuse polders subsidien worden verleend. Men is van oordeel dat de bestaande maatstaf reeds alleen door de zoo belangrijke verandering der waarde van de gronden, in die polders gelegen, voor het Rijk hoogst bezwarend geworden is. Immers zou van het stijgen dier waarde het gevolg behooren te zijn, dat de bijdragen der eigenaren veel verhoogd en de rijks-subsidien aanzienlijk verminderd worden."

Ik moet in de eerste plaats doen opmerken, dat door het verlangen naar eene herziening van dien maatstaf, tevens als het ware eene gedeguiseerde begeerte wordt te kennen gegeven, om die subsidien te doen verminderen, en, als gevolg daarvan, om de polderlasten te verhoogen.

Ik zie daarin — het zij met bescheidenheid gezegd — eene soort van gemis aan goede trouw; althans wij zijn in Zeeland vrij algemeen van opinie, dat er geene verhooging der polderlasten mag plaats grijpen, als zijnde die van den beginne af aan, sedert jaren her, vastgesteld en dezelfde gebleven: en die lasten, van de calamiteuse polders geheven wordende, zijn niet zoo gering, want zij bedragen door elkander, onverminderd de grondlasten en de nog buitengewone lasten voor het onderhoud van wegen en kanalen, circa f 15 per bunder. Men heeft het land sedert onheugelijke jaren met die lasten bezwaard gekocht, en geene verandering van waarde, geene vermindering of vermeerdering van productie der landerijen heeft immer aanleiding gegeven tot het denkbeeld van eene verhooging of verlaging van de lasten, die van de calamiteuse polders worden gevorderd tot onderhoud hunner dijken. Maar wanneer men nu al zoodanige herzieningen met de billijkheid en met de gewoonte of wet kon overeenbrengen, dan nog bestrijd ik het gevoelen, dat in deze paragraaph is uitgedrukt, dat namelijk die verandering zou moeten plaats grijpen in verhouding van de waarde van de landerijen. Dit, dunkt mij, mag in geenen deele geschieden en kan niet te pas komen. Dat men nog ten gevolge van eene grootere productie overgaat tot vermeerdering van lasten, dat laat ik des noods enkel algemeen gelden, maar omdat de waarde der landerijen is verhoogd, kan men nimmer komen tot eene verhooging van lasten; want men betaalt in den regel de lasten niet van de *waarde*, maar van de *inkomsten*. Dat is ook zoo aangenomen bij de grondbelasting. Daar wordt niet betaald van de waarde, maar van het zuiver inkomen. Verder wordt gezegd: » Immers zou van het stijgen dier waarde het gevolg behooren te zijn, dat de bijdragen der eigenaars veel verhoogd en het rijks-subsidie aanzienlijk verminderd zoude moeten worden". Ik zal daarop alleen dit aanmerken, wat het laatste gedeelte betreft, hetgeen reeds door de Regering is in het midden gebragt bij haar antwoord op dit Verslag. In de laatste alinea van § 2 wordt gezegd: » Het schijnt evenwel voorzigtig van den invloed dien de verhooging van het dijkgesehot, zoo daartoe al konde worden overgegaan, op het cijfer van 's Rijks subsidie zal hebben, geen te hoog denkbeeld te vormen." Ik vind het zeer voorzigtig van de Regering dat zij dit heeft geantwoord. Ik vind het hoogst wenschelijk. Al ware het ook, dat men van de calamiteuse polders hoogere lasten konde vorderen, dat men niet kome tot eene vermindering van het rijks-subsidie, en wel om deze eenvoudige reden, dat nu en sedert jaren her de toestand van de calamiteuse polders in Zeeland, wat de zeeweringen betreft, zeer veel te wenschen overlaat. Niet dat van wege het Gouvernement of van wege het provinciaal bestuur, of van wien ook, eenige onwil of tegenstand bestaat om die werken zoo goed mogelijk te houden, maar omdat er niet altijd voldoende middelen in kas zijn. Ik heb het bijgewoond en gezien, dat van werken, die ten gevolge van hooge watervloeden, stormen enz. noodzakelijke en dadelijke reparatien vereischten, men de herstelling, uit gebrek aan geld tot het volgende jaar uitstellen moest, — en dat, wanneer men de reparatie dadelijk had kunnen doen, duizenden guldens zouden zijn gespaard geworden. Is het toch waar in het algemeen dat wanneer men repareren moet aan gebouwen of waaraan ook, men met elken dag uitstel, om zoo te zeggen, achteruitgaat, en meer kosten moet maken wanneer men nalaat te repareren hetgeen noodzakelijk is, zooveel te meer is dit waar met opzigt tot zeeweringen, die dagelijks door de zee worden geteisterd.

Ik zal het hierbij laten, Mijnheer de President, en mij alleen nog veroorloven deze opmerking te maken. Zij welke steeds verlangen dat de polders in Zeeland die calamiteus zijn, een hooger bedrag van polderlasten zullen betalen, moeten, naar mijn inzien, wel begrijpen, dat dit eene herziening van het kadaster ten gevolge moet hebben, omdat bij het kadaster de grondlasten worden geheven van het zuivere kadastraal inkomen, en dat verkrijgt men door af te trekken het bedrag van de polderlasten van het geraamde onzuivere inkomen. Wanneer men nu die polderlasten vermeerdert, dan zal het bedrag van het zuivere inkomen niet zoo groot meer zijn en het gevolg daarvan zal moeten wezen, dat er eene herziening van het kadaster moet plaats hebben. In hoeverre men nu in Zeeland opziet tegen eene herziening van het kadaster, zal ik in het midden laten. Ik geloof dat Zeeland niets liever kan wenschen dan dat zoodanige herziening plaats hebbe, maar ik stel mij tevens voor, dat bijv. andere provincien, zoo als Gelderland en Overijssel, zich over dien maatregel niet zullen verheugen, als voor haar leidende tot eene aanmerkelijke verhooging van het zuivere kadastraal inkomen en bij gevolg tot eene verhooging van grondlasten.

Ik houd het althans boven alle bedenking, dat sedert de invoering van het kadaster niet in die mate is toegenomen de productie van de kleigronden als van de zandgronden. De kennis en wetenschap, die men sedert dien tijd heeft erlangd van landbouwkunde en veeteelt is oorzaak, dat men tegenwoordig van zandgronden, die vroeger betrekkelijk geringe waarde hadden, aanmerkelijk meer vruchten trekt dan ooit te voren en dat die dus zeer in waarde zijn gestegen.

De heer **d'Ablaing van Giessenburg**: Toen de begrooting van 1852 behandeld werd, heb ik gemeend in het belang van onzen landbouw en veestapel te moeten aandringen op de noodzakelijkheid van eenige bepalingen ter regeling der uitoefening van de veeartsenijkunde. Destijds heb ik wel is waar schoone beloften en blijde vooruitzigten erlangd, maar ik zal niet herhalen wat ik het vorige jaar, bij de behandeling dezer begrooting, gezegd heb, op welke wijze deze beloften, deze blijde hoop zijn te leur gesteld. Alleen zal ik thans mijne tevredenheid betuigen, dat ik de zekerheid bekomen heb dat deze belangrijke zaak, belangrijk voor onzen landbouw en vooral voor onzen veestapel, op eene wettelijke wijze zal worden geregeld, door den tegenwoordigen Minister

ZITTING VAN DEN 28STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor* 1855. (Hoofdstuk V.)

van Binnenlandsche Zaken in tegenstelling van zijn voorganger, die zich tot beloften heeft bepaald. Ook aarzel ik niet mijne tevredenheid uit te spreken over de maatregelen door dien Minister beraamd om deskundige veeartsen te zenden naar die gewesten, die in zoo hooge mate geteisterd zijn door de verslindende longziekte en hem uit te noodigen met die maatregelen voort te gaan, opdat de wetenschappelijke vorderingen, welke men in die zaak gemaakt heeft, strekken mogten om aan de verderfelijke ziekte, die onzen veestapel vernielt, paal en perk te stellen.

De heer **van Beeck Vollenhoven**: Ik wil volstrekt niet te kort doen aan het nut, dat voor den landbouw gelegen kan zijn in verordeningen omtrent de veeartsenijkunde, maar ik geloof met regt de prioriteit te mogen revindiceren voor de menschen boven de redelooze dieren. Ik had gewenscht dat de Regering evenzeer overtuigd ware van de noodzakelijkheid en het regtmatige, dat men daaraan de prioriteit toekende.

Ik heb gisteren, in het algemeen sprekende, gezegd, dat het ons nooit aan toezeggingen of beloften ontbrak, maar dat de vervulling tot de hoogste zeldzaamheden behoorde. Reeds in 1847 heb ik in de andere Kamer op deze aangelegenheid met klem en nadruk gewezen. Ik heb aangetoond, hoe hier te lande de geheele staat van de geneeskundige verordeningen ten eenen male als ongeregeld kon worden beschouwd: dat er aan geene enkele verordening de hand kon worden gehouden; dat er beslissingen van den Hoogen Raad waren, die de Koninklijke besluiten, dit onderwerp regelende, buiten kracht en werking hadden gesteld.

Het is ook zoo algemeen erkend geworden, dat men het onmiddellijk daarop noodzakelijk achtte eene Staats-commissie te benoemen — dat trouwens vroeger ook al reeds had plaats gehad — om omtrent deze aangelegenheid ernstig voorbereidende maatregelen te beramen. Die Commissie, in 1848 ingesteld, heeft in 1849 rapport uitgebragt, heeft ontwerpen van wet aan de Regering voorgedragen met Memorien van Toelichting, met begeleidende missiven. Wat is er van al dat werk geworden? Tot op den huidigen dag berusten die stukken in de cartons van het Ministerie van Binnenlandsche Zaken, en ook dit jaar wederom krijgen wij ten antwoord: ja, de wet zal aangeboden worden; maar van een termijn is geene sprake: op de wet op de veeartsenijkunde wordt gerekend; maar de wets-ontwerpen op de medische politie, die dan toch niet alleen door medici, maar door juristen van algemeene kennis werden voorbereid, blijven achterwege. Ik wil den Minister niet verwijten, dat hij zelf daaromtrent geen ontwerp heeft kunnen beramen, want ik stem gaarne toe dat het geen onderwerp is waarmede een Minister van Binnenlandsche Zaken zich speciaal kan bemoeijen. Het is eene zaak die van zoo bijzonderen aard en van zoodanige eigenaardige gevolgen is, dat hij daarvoor de voorlichting van speciale personen moet hebben. Maar nu vraag ik, wie heeft men daarvoor aan het departement? Slechts één enkel ambtenaar, die met het zamenstellen van deze wetten belast is; sedert 1849 tot op den huidigen dag heeft hij daaraan kunnen werken, maar resultaten heeft het niet opgeleverd.

Wat is daarvan het gevolg? Dat ontevredenheid opkomt bij hen, die de Regering gaarne in deze moeijelijke zaak behulpzaam zouden willen zijn, dat de provinciale geneeskundige commissien hare krachten verlamd zien, dat zij moedeloos worden bij vruchteloozen arbeid. Ik zal den Minister niet behoeven te zeggen, hij weet het beter dan ik, welk bewijs van ontevredenheid daarvan nog zeer onlangs gegeven is. Ik moet er dus met den meesten ernst en nadruk bij den Minister op aanhouden, dat hij dit onderwerp niet uit het oog verlieze, en hem bepaald vragen: wat hij daaromtrent wil doen. Is het zijn voornemen — ik meen het ergens gelezen te hebben — dezelfde voordragten, schier ongewijzigd, misschien alleen op enkele punten een weinig veranderd — aan de wetgevende magt voor te dragen? Maar waarom dan daarmede gedraald? Buitendien is de zaak daarmede in het algemeen nog niet geregeld. Ik wijs u op de begeleidende missive, van wege de Staatscommissie die de wetsvoordragten vergezelde. Die Commissie, die wetten indienende, zeide zelve: hier is slechts de grondslag gelegd, hier hebt gij eenige punten, waardoor gij voor het oogenblik een ongeregelden gang van zaken tot eenige hoofdpunten kunt terugbrengen.

Maar wat heeft de Commissie daarbij verder gezegd? Het is eene zaak van zooveel gewigt, waarbij de gezondheidstoestand der gansche natie zoo zeer betrokken is, dat op de aangewezene grondslagen verder en verder behoort gebouwd te worden.

Mijne Heeren, het is niet een speciaal belang dat ik hier voorsta; het is mijne innige overtuiging, dat werkelijk uit den bestaanden staat van zaken de grootste nadeelen voor de ingezetenen ontstaan; ware die toestand niet zoo ongeregeld, ik zoude mij niet veroorloven daarop andermaal terug te komen. Het is eene zaak van algemeene bekendheid, dat er geen beschaafd land is in Europa waar die zaak niet hare behoorlijke regeling heeft. In Engeland had men de *Board of health*. In de maand Julij van dit jaar moest de *Health-act* weder bij het Parlement gedebatteerd worden. Men had zoo veel aanmerkingen tegen die *Board*, dat de wetsvoordragt, waarbij hare werking verlengd werd, den 31sten Julij werd afgestemd. En reeds den volgenden dag, den 1sten Augustus, bragt de Regering, overtuigd van de noodzakelijkheid, eene nieuwe wetsvoordragt ter tafel, waarbij werd bepaald dat er een speciaal departement van algemeen bestuur zou opgerigt worden, uitsluitend om over den gezondheidstoestand des lands te waken. De voorzitter van dat departement kreeg zitting in het Parlement.

In Frankrijk heeft men een *Commité central de santé*; in Pruissen de *Sanitäts-Deputation in Ministerio*. Ik geloof, wanneer zulke voorbeelden zijn aan te halen, dat men dan de overgroote belangrijkheid van de zaak niet in twijfel zal trekken.

Ik erken, en heb ook reeds gezegd, dat het eene zaak is van te veel gewigt en tevens van te bijzonderen aard, dan dat men van een Minister van Binnenlandsche Zaken zou kunnen vergen, dat hij daarvan eene speciale studie make. Maar waarom zich dan niet te omringen door eene permanente commissie van deskundigen, die men altijd zou kunnen raadplegen? Heeft de Minister in de hoogleeraren aan onze hoogescholen geene geschikte personen? Heeft hij niet in de regterlijke ambtenaren menschen, welke hem, wat het juridisch gedeelte betreft gaarne zullen voorlichten? Zou hij onder zijne ambtenaren van den Waterstaat geene personen vinden, die omtrent inrigting van localiteiten als anderszins hem niet van raad kunnen dienen? Zijn er geene practische menschen in het vak van armbestuur, of met de behoeften der mindere klassen bekend te noemen, die bereid zouden zijn behulpzaam te wezen? Welke reden bestaat er dan om niet zulk eene commissie bijeen te brengen die den Minister ter zijde kon staan en hem al die maatregelen kon voordragen welke het niet mogelijk is van een ondergeschikt ambtenaar aan een departement te verwachten?

Mijne Heeren, ik heb mij verpligt gerekend op deze aangelegenheid nogmaals met ernst en nadruk terug te moeten komen. Ik voeg er tevens het dringend verzoek aan den Minister bij, dat hij ons meer bepaaldelijk gelieve op te geven wanneer hij meent die wetten te zullen kunnen indienen.

De heer **Cost Jordens**: Ik heb slechts een enkel woord te zeggen omtrent dit hoofdstuk van Binnenlandsche Zaken.

Bij de Tweede Kamer is onlangs van regeringswege ingezonden een ontwerp van wet tot regeling van het Fonds tot bevestiging van het zuidelijk frontier en een ander ontwerp tot regeling van het Fonds der bakengelden.

Dit is, zoo ik mij niet bedrieg, gebeurd naar aanleiding eener opmerking in het Verslag der Tweede Kamer, en die eene herhaling was van hetgeen in vroeger jaren zoo dikwijls was gezegd. Bedrieg ik mij niet geheel, dan zijn er nog een paar fondsen, die ook tot het Departement van Binnenlandsche Zaken behooren, en die ik daarom de vrijheid neem nu ter sprake te brengen. Het eerste is het *Fonds, zamengesteld uit het overschot der eigen middelen van eenige calamiteuse polders in Zeeland*, welk fonds op 1 Januarij 1853 een beschikbaar saldo had van f 16,260.67. In het Verslag over het gebruik der geldmiddelen over 1848 vindt men daarbij gesteld deze nota: » De briefwisseling ter bevordering van de opheffing van dit fonds, door het Departement van Binnenlandsche Zaken geopend, heeft nog niet tot eene gewenschte uitkomst geleid."

In het Verslag over 1849 vind ik wederom letterlijk dezelfde formule — ik zal het zoo maar noemen; — in 1850 wederom hetzelfde en in het laatst ontvangen verslag wederom hetzelfde. Wij zijn nog twee verslagen ten achteren voor dat wij zijn op het tijdstip van 1 Januarij 1855 en men mag verwachten, dat die formule nog twee malen zal herhaald worden. Ik neem daaruit aanleiding den Minister te vragen, of er na die langdurige briefwisseling mogelijkheid bestaat dit fonds op te heffen, of daartegen zoo groote bezwaren bestaan. Naar aanleiding van hetgeen ik gezegd heb, zou ik dit betwijfelen.

Een tweede fonds betreft het kanaal van Voorne, dat ook een rijksfonds is en tot dit departement behoort, welk fonds op 1 Januarij 1853 eene bate had van f 17,261.40. Bij de wet van 6 Maart 1844, n°. 16, was bepaald, dat, na aftrek van hetgeen aan de nalatenschap van Koning Willem I daaruit zou toekomen, het overschot als toevallige bate over het jaar 1843 in de schatkist zou worden gestort. Die uitkeering aan de nalatenschap van Koning Willem I heeft later plaats gehad tot eene som van f 154,652.32^5 en daarna was in 1848 het cijfer als bate voorhanden, dat ik zoo even heb genoemd.

De aanmerking nu die in het Verslag van het gebruik der geldmiddelen over 1848 daaromtrent gevonden wordt, is deze: » Ter regeling van het fonds zal eerlang door den Minister van Binnenlandsche Zaken een wets-ontwerp worden voorgedragen." In 1849 las men wederom dezelfde formule en in de beide volgende

ZITTING VAN DEN 28STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor* 1855. (Hoofdstuk V.)

verslagen *ad idem*. Gedurende verscheidene jaren is er dus gedaeht over het voordragen van een wets-ontwerp tot opheffing van dat fonds, dat althans sedert 1848 geene verandering in de baten heeft ondergaan.

Ik neem dus de vrijheid, naar aanleiding van hetgeen ik hier de eer heb gehad te zeggen, bij den Minister van Binnenlandsche Zaken of bij den Minister van Finantien, indien het dezen meer mogt aangaan, of bij beiden te gelijk, aan te dringen, dat ook deze fondsen worden opgeruimd en dat alzoo het rijke museum van rijksfondsen, dat wij vroeger hadden, geheel en al worde geledigd.

De heer **Minister van Binnenlandsche Zaken**: Omtrent de begrooting zelve zijn bij deze gelegenheid geene bedenkingen gemaakt. Ik zal mij derhalve kunnen bepalen tot de beantwoording van de bijzondere opmerkingen, die ten aanzien van sommige punten zijn in het midden gebragt.

Ik kom, in de eerste plaats, tot den geachten spreker uit Limburg (den heer Regout), die zijn wensch heeft te kennen gegeven, dat spoedig eene wet, regelende het belangrijke onderwerp der octrooijen, zal worden aangeboden. Zoo als der Vergadering uit de gewisselde stukken zal gebleken zijn, is de Regering reeds sedert geruimen tijd met die zaak bezig. Verschillende adviesen zijn omtrent dit onderwerp ingewonnen. Sommigen hebben beweerd, dat dit onderwerp bij de wet moest worden geregeld; dat het in het belang van het land en van de industrielen was, dat het regt van den uitvinder gewaarborgd en aan hem een octrooi wierd verleend. Daartegenover staat de meening van andere zeer bevoegde mannen, die gelooven dat het beter zou zijn in ons land geen octrooi te verleenen, maar aan ieder de bevoegdheid te laten om toe te passen de uitvindingen, die hier of elders mogten worden gemaakt. Op dit oogenblik wil ik deze twee verschillende meeningen niet beoordeelen; het onderwerp is bij mijn departement in behandeling en ik hoop spoedig eene wet te kunnen voordragen waardoor het zal worden geregeld.

Diezelfde spreker heeft den wensch geuit, dat een behoorlijk toezigt op de stoommachines, zoowel op booten als in de fabrieken, mogt worden uitgeoefend. Dat onderwerp heeft ook de aandacht van de Regering in den laatsten tijd getrokken; zij is overtuigd, dat het toezigt in vele opzigten te wenschen overlaat en dat eene regeling van de zaak moet plaats hebben. Het zal aan uwe Vergadering ook gebleken zijn, dat eene hoogere som dan tot nu toe het geval was op de Staatsbegrooting is uitgetrokken, ten einde dat toezigt behoorlijk te kunnen regelen en uitoefenen.

De spreker uit Friesland (de heer de Kempenaer) heeft, in de eerste plaats, gewezen op eene drukfout, die in het Voorloopig Verslag van deze Kamer voorkomt. Art. 97 zou vermeld zijn in plaats van art. 96, waarop de opmerking van de Kamer zou hebben moeten slaan. Ik beken, dat het ook mij eenigzins verwonderd heeft bij het lezen van het Voorloopig Verslag, dat de vraag ten opzigte van art. 97 werd gedaan.

Ik geloof dus dat wij art. 97 thans kunnen laten rusten, en ik ben bereid de aanmerking te beantwoorden, welke ik nu beschouw als te moeten slaan op art. 96. En dan is de vraag van den geachten spreker deze: hoe het komt dat er zoo weinig verhouding bestaat tusschen de sommen, die in de verschillende provincien worden uitgekeerd als bijdragen voor het lager onderwijs. Ik meende dat geene bijzondere toelichting van dit punt noodig was, omdat bij de behandeling van de begrooting in het vorig jaar op eene vraag, in de Tweede Kamer gedaan, door de Regering de reden van het verschil was opgegeven. Bij Koninklijk besluit van 20 Maart 1814 is bepaald, dat in afwachting van de finale regeling van deze zaak, eene finale regeling, die tot nu toe niet plaats heeft gehad, aan de onderwijzers en ten behoeve van het onderwijs in de verschillende provincien zouden worden uitgekeerd die sommen, welke vóór de inlijving dezer landen in Frankrijk werden uitgekeerd hetzij uit 's Rijks kas, hetzij uit andere algemeene kassen. Men was dus gebonden aan hetgeen in vroegeren tijd plaats had gevonden en dienovereenkomstig is die zaak geregeld. Van daar het verschil, dat tusschen de verschillende provincien bestaat. Het is toe te schrijven aan hetgeen in vroegeren tijd geschied is. Later zijn bijdragen verleend en daarbij heeft men voornamelijk gelet op de behoeften die in de verschillende plaatsen bestonden.

De afgevaardigden uit Overijssel en uit Zeeland hebben beiden gewag gemaakt van de calamiteuse polders en de subsidien, die jaarlijks van staatswege worden verleend. Ook dat punt is reeds meermalen besproken. Ik heb getracht bij de behandeling van het wets-ontwerp, dat in het vorig jaar werd aangenomen, een overzigt te geven van den geheelen stand der zaak.

Ik ben het met den afgevaardigde uit Zeeland eens, dat het belang van den Staat vordert, dat de hand van die polders niet worde teruggetrokken. Zij moeten beschouwd worden als een voormuur voor een groot gedeelte van ons land en de overtuiging, die er bij de Regering nu even als vroeger bestaat dat de polders niet in staat zijn behoorlijk hunne waterkeerende werken te onderhouden, maakt dat zij het beschouwt als eene noodzakelijkheid dat ook in het vervolg bijdragen van rijkswege worden verleend. Die bijdragen zullen waarschijnlijk aanzienlijk moeten blijven, omdat de werken zelve zeer belangrijk zijn. De Regering is evenwel van oordeel, dat het dijkbesehot, dat op dit oogenblik betaald wordt, te gering is, te gering omdat de inkomsten van de landerijen thans berekend worden naar denzelfden maatstaf en even hoog worden geraamd als dit sedert een tal van jaren heeft plaats gehad en dat het genoeg van algemeene bekendheid is dat de voortbrengselen der landerijen aanzienlijk in waarde zijn gestegen en derhalve de inkomsten van die polders moeten zijn vermeerderd. Dit heeft aanleiding gegeven tot eene uitgebreide correspondentie met de Gedeputeerde Staten van Zeeland. Na het opmaken van de begrooting is berigt van Gedeputeerde Staten ingekomen en door hen werd medegedeeld, dat er geene genoegzame reden scheen te bestaan voor eene verhooging van het dijkbeschot. De Regering heeft evenwel gemeend met die verklaring geen genoegen te kunnen nemen, en heeft er ten ernstigste op aangedrongen, dat de zaak op nieuw zou worden onderzocht met de meeste naauwkeurigheid, en dat onderzoek is thans nog aanhangig.

Dezelfde spreker uit Overijssel heeft herinnerd aan eene belofte die door de Regering gedaan werd bij de behandeling van het wets-ontwerp dat ik zoo even reeds heb genoemd: eene belofte namelijk om te beantwoorden eenige vragen die in het Voorloopig Verlag van deze Kamer waren gesteld en waarop ik hier het antwoord toen niet heb gegeven, omdat het bij die gelegenheid niet werd gewaeht. Ik heb het antwoord niet schriftelijk medegedeeld, maar ik ben bereid — er zal niet lange tijd toe vereischt worden — om het nu mondeling te geven.

In dat Verslag werd in de tweede paragraaph gezegd: » Vele leden, ofschoon erkennende, dat bij deze aanvullingswet alle bijzonderheden over den toestand der calamiteuse polders niet konden besproken worden, verklaarden echter, dat men steeds tot juiste beoordeeling dezer zaak, waarvoor telken jare een aanzienlijke som wordt aangevraagd, vele opgaven mist.

» Gaarne zou men dan ook van de Regering de verzekering ontvangen, dat zij bij de eerstvolgende Staatsbegrooting, wanneer deze post van uitgaaf wederom ter sprake komt, eenige meerdere inlichtingen aan de wetgevende magt zou verleenen. Als zoodanig wees men: 1°. op het aantal der calamiteuse polders in Zeeland; 2°. de grootte in bunders; 3°. hunne gemiddelde opbrengst; 4°. de bijdragen door de belanghebbende grondeigenaren tot bestrijding der kosten van de oeverdefensie betaald, alle welke punten voor alsnog òf geheel onbekend zijn, òf alleen bij gissing kunnen worden opgemaakt."

Op die eerste vraag: hoe groot het aantal calamiteuse polders in Zeeland is, antwoord ik 37, wanneer men Walcheren daaronder begrijpt.

Op de tweede vraag: de kadastrale grootte in bunders: die grootte bedraagt 46,555, waarvan het gedeelte dat dijkbesehot bebetaalt, bedraagt 41,844 bunders.

Het derde punt, de gemiddelde opbrengst van de landerijen, is zoo even door mij behandeld. Ik heb reeds medegedeeld dat op dit oogenblik daaromtrent nog geene bepaalde verzekering was te geven.

En in de vierde plaats de bijdragen door de belanghebbende grondeigenaren tot bestrijding der kosten van de oeverdefensie betaald, de som die berekend wordt daarvoor jaarlijks te worden bijeengebragt, bedraagt plus minus f 375,000, wanneer men het eiland Walcheren uitzondert.

Ziedaar, Mijnheer de Voorzitter, de vragen beantwoord die toen zijn gedaan. Ik geloof niet dat het noodig zal zijn langer bij dit onderwerp stil te staan; het is een punt waarover veel kan gesproken worden, zoo als ik reeds bij den aanvang zeide. Ik meen dat het subsidie van rijkswege ook in het vervolg zal moeten worden uitgekeerd; dat het altijd belangrijk zal moeten zijn, hoewel ik tevens meen dat het dijkbesehot, door de polders bij te dragen, hooger zou kunnen worden opgevoerd dan thans geschiedt.

De spreker uit Utreeht heeft zijne voldoening te kennen gegeven over de toezegging der Regering, dat weldra een wets-ontwerp tot uitoefening der veeartsenijkunde zou worden aangeboden. Dat wets-ontwerp zal waarschijnlijk worden ingediend zoodra de Tweede Kamer der Staten-Generaal weêr bijeen zal gekomen zijn.

Ik dank den spreker voor de welwillende wijze waarop hij het woord heeft gevoerd over den tegenwoordigen Minister van Binnenlandsche Zaken. Ik heb het evenwel betreurd dat eenigzins eene tegenstelling is gemaakt tusschen mijnen voorganger en mij; ik reken het mijn pligt te zijn aan de Vergadering mede te deelen, dat ook de vorige Minister van Binnenlandsehe Zaken, voornemens en bereid was eene wet tot regeling dezer zaak in te dienen. Ik heb dat wets-ontwerp nagenoeg gereed gevonden; ik

ZITTING VAN DEN 28STEN DECEMBER.

II *Staatsbegrooting voor* 1855. (Hoofdstnk V.)

heb het eenigzins gewijzigd en, zoo als ik zeide, het zal weldra worden aangeboden.

De spreker uit Noordholland heeft gemeend dat bij de regeling van zulk een belangrijk onderwerp de prioriteit aan de menschen moest worden gegeven boven het vee. Ik ben het met dien spreker volkomen eens, maar zooveel de menschen verheven zijn boven de dieren, zooveel zullen ook die wets-ontwerpen verheven moeten zijn boven de wets-ontwerpen tot regeling der veeartsenij-uitoefening. Uit den aard der zaak zullen de eerste veel omslagtiger, veel uitgebreider moeten zijn dan de laatste. Dit is de reden geweest, waarom de Regering gemeend heeft met de indiening der wet op de veeartsenijkunde niet te moeten wachten tot ook de wetten betreffende de uitoefening der geneeskunde gereed zouden zijn.

De spreker heeft het betreurd, dat aan de belofte tot indiening daarvan geen gevolg was gegeven. Ik heb in de Memorie van Beantwoording reeds verklaard, dat men zich steeds en gedurig bezig hield met het gereed maken van die wetten. Ik geloof echter niet dat het verwijt van dien spreker door de Regering verdiend is. Hij heeft in de vergadering van gisteren en heden op nieuw zich beklaagd dat er meermalen aanmerkingen door hem in deze Kamer waren gemaakt, waarop de Regering beloften had gedaan, maar dat daaraan geen gevolg gegeven was. Mij dunkt het antwoord, dat juist nu gegeven is door de Regering, draagt het blijk, dat zij geene beloften wenscht te doen die zij in het vervolg niet zou kunnen vervullen. Indien zij beloften had willen geven om naderhand te zien, of zij ze al dan niet zou kunnen nakomen, dan had zij een termijn gesteld; maar juist omdat zij geene beloften wil doen zonder zekerheid die te vervullen, heeft zij het niet gedaan, maar zich bepaald bij de toezegging dat zij zooveel mogelijk eene spoedige afdoening zoude bevorderen.

Die spreker heeft ook nog gezegd, dat het hier een speciaal onderwerp gold; dat het van den Minister van Binnenlandsche Zaken niet gevergd kon worden dat hij behoorlijk met dat onderwerp zou bekend zijn, en dat hij zich persoonlijk daarmede bezig zou houden. Dit was, volgens hem, de taak der ambtenaren, en die ambtenaren hadden er geen of geen genoegzaam werk van gemaakt.

Mijnheer de Voorzitter, ik meen dat hier in deze Vergadering geene sprake moet zijn van de ambtenaren der verschillende departementen. De Minister is verantwoordelijk voor hetgeen in zijn departement geschiedt; meent hij dat de ambtenaren niet geschikt zijn, of dat hun aantal te gering is, dat is zijne zaak; hij zal daarin moeten voorzien. Maar *hier* neemt de Minister geheel en al de verantwoordelijkheid op zich van hetgeen te dien opzigte in zijn departement geschiedt of wordt verzuimd.

Maar een Minister zou zich kunnen doen omringen door eene commissie van deskundigen, zegt die spreker. Dit heeft plaats gehad. Er is eene Staatscommissie benoemd; die heeft wets-ontwerpen zamengesteld; maar nu is het juist de taak van den Minister, eene taak waarmede hij zelf zich moet bezig houden, om de ontwerpen te onderzoeken en te bepalen wat blijven kan, wat veranderd moet worden. Hij moet de ontwerpen zoodanig inrigten, dat hij in de Kamer de verdediging daarvan kan op zich nemen. Daarmede is de Minister bezig. Het is echter eene werkzaamheid van grooten omvang en, wanneer de spreker meent dat die verschillende wets-ontwerpen zoo gemakkelijk en spoedig in gereedheid kunnen worden gebragt en voorgedragen, dan meen ik dat hij zich bedriegt in de waardering van hetgeen daartoe wordt vereischt.

De spreker uit Overijssel (de heer Cost Jordens), heeft in de laatste plaats de aandacht der Regering gevestigd op twee fondsen, welke met het Departement van Binnenlandsche Zaken in betrekking staan, en die nog niet waren opgeheven. Hij heeft herinnerd aan hetgeen herhaalde malen daaromtrent is te kennen gegeven; dat men namelijk bezig was de zaak te onderzoeken, dat zij zoo spoedig mogelijk zou geregeld worden, en dat de noodige wets-ontwerpen zouden worden aangeboden. Het doet mij leed; maar ik kan op dit oogenblik geen ander antwoord geven dan hetgeen reeds meermalen werd gegeven: de Regering houdt zich met de zaak bezig en zij stelt zich voor zoo spoedig mogelijk aan den wensch van den geachten spreker gevolg te geven, want ook zij is van oordeel, dat daar waar de mogelijkheid bestaat tot opheffing van speciale fondsen, het allezins wenschelijk is daartoe over te gaan.

Wat het eerste fonds betreft: het overschot van de bijdrage der calamiteuse polders, daarover is nog zeer onlangs bij mijn departement gehandeld. Het is echter eene zeer moeijelijke, ingewikkelde zaak, ten gevolge van de verschillende administratien die zich hebben opgevolgd en van de wijze waarop het fonds is ontstaan. Het zal welligt noodig zijn dat iemand van regeringswege worde gecommitteerd, ten einde een onderzoek in loco in te stellen, de verschillende rekeningen na te gaan en daaruit op te maken wat tot het fonds behoort. De Regering zal intusschen, ik herhaal het, zoo spoedig mogelijk deze zaak trachten te regelen.

De heer **de Vos van Steenwijk**: Ik vraag het woord.

De **Voorzitter**: Ik stel voor om onze werkzaamheden thans te staken en die voort te zetten in de vergadering van morgen, aan te vangen des voormiddags ten elf ure, als wanneer het woord zal zijn aan den heer de Vos van Steenwijk, die het nu gevraagd heeft.

De heer **Cremers**: Ik zal het eerste gedeelte van het voorstel van onzen geachten Voorzitter zeer gaarne ondersteunen, namelijk om de werkzaamheden op dit oogenblik te schorsen; ik wenschte evenwel het tweede gedeelte van dat voorstel gaarne gewijzigd te zien. De Voorzitter stelt voor de werkzaamheden te hervatten op morgen ochtend: ik wensch daarentegen een voorstel te doen, hetwelk gewoonlijk niet de goedkeuring van deze Kamer wegdraagt; maar dat ik toch nogmaals aan de goedkeuring der Vergadering zal onderwerpen. Ik stel mij voor dat indien de werkzaamheden morgen ochtend op het gewone uur worden hervat, zij dan zeer waarschijnlijk dienzelfden voormiddag niet zullen afloopen, en er dus zal worden besloten òf tot het houden eener avondzitting òf tot het hervatten der zitting op Zaturdag. In beide gevallen zou het mij, en zoo ik geloof velen leden met mij, aangenamer zijn dat de vergadering *dezen* avond wierd gehouden. Avondzitting voor avondzitting heb ik die liever heden dan morgen. Ik wensch dus het voorstel van onzen Voorzitter zoo gewijzigd te zien, dat nu de Vergadering zal worden geschorst en dat zij heden avond worde voortgezet.

Verscheidene leden: Ondersteund! Tegen! Tegen!

De heer **van Nispen van Pannerden**: Het komt mij voor dat eene avondzitting op zich zelve genomen reeds in den regel minder wenschelijk mag worden genoemd; maar heden avond komt het mij voor dat zij hoogst ondoelmatig zoude zijn. Zoo men toch de werkzaamheden wil doen afloopen, dan zou het zeer laat in den nacht worden. Ik geloof dus dat het voorstel van den Voorzitter, strekkende om op morgen ochtend ten elf ure de werkzaamheden te hervatten, dat is, wat de meeste aanbeveling verdient, en daarvoor ook zal ik, mijne stem uitbrengen.

Verscheidene stemmen: Voor! Tegen!

De heer **Cremers**: Ik wensch nog een enkel woord te zeggen tot uitlegging van mijne meening; er is voorgedragen, als of ik eene avondzitting voorstelde, om daarin tot laat in den nacht alles af te doen. Dit is onjuist; zoo wij dezen avond eene zitting houden, behoeft die niet noodwendig tot in den nacht uitgestrekt te worden; er zullen nog werkzaamheden genoeg overblijven om ook morgen ochtend eene vergadering te houden. Doch avondzitting voor avondzitting, heb ik die liever heden dan morgen.

Het *voorstel van den Voorzitter*, strekkende om de beraadslaging op morgen ten elf ure voort te zetten, in stemming gebragt, wordt met 18 tegen 12 stemmen aangenomen.

Tegen hebben gestemd de heeren: Lotsij, Tonckens, 't Hooft van Benthuizen, van Sasse van Ysselt, Boxman, Cremers, Insinger, van Rijckevorsel, Regout, van Weel, Borski en Sassen; bij deze stemming was de heer van Eijsinga afwezend.

De Vergadering wordt daarna gescheiden.

ZITTING VAN DEN 29STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor* 1855. (Hoofdstuk V.)

15DE ZITTING.

VAN VRIJDAG 29 DECEMBER.

(GEOPEND TEN 11 URE.)

Voortzetting der beraadslaging over Hoofdstuk V der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1855; aanneming daarvan. — Beraadslaging over en aanneming: 1°. van Hoofdstuk VI en 2°. van Hoofdstuk VII derzelfde Staatsbegrooting. — Aanneming zonder beraadslaging van Hoofdstuk IX *A*. — Beraadslaging over en aanneming: 1°. van Hoofdstuk IX *B*; 2°. van Hoofdstuk X en 3°. van Hoofdstuk XI dier Staatsbegrooting. — Aanneming zonder beraadslaging van Hoofdstuk XII dierzelfde Staatsbegrooting. — Aanneming van een voorstel tot het houden eener avondzitting. — Beraadslaging over en aanneming der wets-ontwerpen: 1°. tot voorloopige regeling der uitgaven voor het Departement van Marine, gedurende de eerste zes maanden van 1855; en 2°. tot vaststelling der Middelen voor het dienstjaar 1855.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 31 leden, te weten de heeren:

Blankenheijm, van Eijsinga, Borski, d'Ablaing van Giessenburg, Martens van Sevenhoven, van Beeck Vollenhoven, van Goltstein van Oldenaller, van der Oudermeulen, van Weel, 't Hooft van Benthuizen, Cost Jordens, de Vos van Steenwijk, van Sasse van Ysselt, van Heeckeren van Wassenaer, van Aylva van Pallandt, Tonckens, van Wessem, van Nispen van Pannerden, van Dam van Isselt, Cremers, van Rijckevorsel, Bosch van Drakestein, Lotsij, van der Lek de Clercq, van Andringa de Kempenaer, Sassen, Insinger, Boxman, de Villers de Pité en Regout.

en al de heeren Ministers.

De notulen van het verhandelde in de vorige zitting worden gelezen en goedgekeurd.

Aan de orde is de hervatting der behandeling van het VDE HOOFDSTUK (*Departement van Binnenlandsche Zaken*) DER STAATSBEGROOTING VOOR HET DIENSTJAAR 1855.

De beraadslaging wordt heropend over dat hoofdstuk.

De heer **de Vos van Steenwijk**: Ik bedank den Minister van Binnenlandsche Zaken voor de inlichtingen gegeven betreffende de calamiteuse polders in Zeeland. Ik moet evenwel opmerken, dat die inlichtingen geen antwoord zijn op de vragen, ten vorigen jare gedaan. Uit het vermoeden dat toen bij eenige leden dezer Kamer oprees, dat veranderde omstandigheden eene wijziging vorderden in het subsidie, van staatswege aan die polders verleend, ontstond het verlangen om nader kennis van die zaak te nemen. Tot die kennis scheen in de eerste plaats te behooren, dat men wist welke die polders waren, hoe groot het bundertal van elk, welke de gemiddelde opbrengst van ieder was en hoeveel in ieder door de belanghebbende eigenaren werd bijgedragen. Die vragen betroffen dus inlichtingen van specialen aard, terwijl daarentegen de mededeeling van den Minister mij voorkomt slechts globaal te zijn. Ik meen het dus er voor te mogen houden, dat de gedane vragen niet zijn beantwoord en ik moet er dus bij den Minister op blijven aandringen, om zoo spoedig mogelijk, althans bij de volgende Staatsbegrooting, het te willen doen. Het onderwerp toch schijnt mij een onderzoek geheel waard te zijn, al moge het ook uit den aard der zaak omslagtig en moeijelijk wezen.

De heer **van Heeckeren van Wassenaer**: Gisteren heb ik mij om het ver gevorderde uur onthouden van het vragen van opheldering aan den Minister. In de afdeeling, waarfoe ik behoorde, is bij de neiging tot vermeerdering van uitgaven, die bij de verschillende departementen bestaat, de aandacht voornamelijk gevestigd geweest op het hoofdstuk van Binnenlandsche Zaken en van Oorlog, en heb ik tot diegenen behoord die gewaarschuwd hebben tegen eene *te groote* uitbreiding van subsidien aan gemeenten en andere inrigtingen, en vooral ten aanzien van dezulke die DOORLOOPEND over eene reeks van jaren verleend worden. » Dit stelsel vond — zoo luidt ons rapport — bepaalde afkeuring. Men hield het er voor, dat aldus de begrooting fictief wordt gemaakt, wanneer niet telken jare, naar gelang van de bestaande behoefte, de uitgaven worden geraamd, maar op meerdere aanstaande begrootingen wordt geanticipeerd. Wil men aan groote openbare werken ondersteuning verleenen, dan behoort die onderstand niet uit den post der subsidien gekweten te worden, maar schijnen die werken zelve op de begrooting gebragt te moeten worden, met vermelding van het bedrag, 't welk daaraan van staatswege zal worden te koste gelegd." Diezelfde aanmerking is ook in de Tweede Kamer gemaakt. Ook daar heeft men het afgekeurd. In het het Verslag dier Kamer komt op art. 80 voor: » Bij het nagaan der sommen, onder art. 80 als bepaalde rijksbijdragen tot bekostiging van werken uitgetrokken, is in twee afdeelingen met leedwezen opgemerkt, dat daaronder meer dan eenmaal een tweede termijn voorkomt van een subsidie, waarvan de eerste termijn in 1854 uit de onbepaalde, nieuw te verleenen subsidien is verstrekt. Als zoodanig zijn, wanneer men zich niet bedriegt, te beschouwen de f 10,500 voor de verbetering der haven van Middelharnis; de f 10,000 voor den aanleg van een weg van de grenzen van Overijssel tot Hengelo; de f 10,000 voor den aanleg van een kunstweg van Appingadam tot de Oostwolderpolderzijl; en de f 10,000 voor den aanleg van deu weg van den Statendijk tot Wolvega enz. (Zie de letters *m*, *x*, *aa* en *bb*.) Men kan die handelwijze niet goedkeuren en meent, dat in 't vervolg daarvan geen voorbeeld meer behoort. te worden gegeven. Meermalen, men bevroedt dit ligt, kan het te pas komen, dat voor een bepaald werk een subsidie, 't welk zich gedurende eenige jaren telkens herhaalt, worde verleend; maar dan behoort de eerste termijn van zoodanig subsidie, door het vermelden daarvan op de begrootingsstaten, aan de goedkeuring der Kamer te worden onderworpen Anders wordt door het Gouvernement, buiten weten der Kamer, haar een band opgelegd, waaraan zij zich zeer moeijelijk kan ontrekken. Tevens wordt, wat nog erger is, de som voor bijdragen aan openbare werken al hooger en hooger opgevoerd. Uit het verleenen der f 60,000 of f 30,000 voor onbepaalde subsidien vloeit op die wijze een last voor den Staat voort, veel grooter dan dat bedrag, en die op den duur ondragelijk zou kunnen worden. Met zulk een doel wordt dat laatstgemelde bedrag niet verleend. Op nieuw blijkt hier, wat reeds bij § 17 werd aangemerkt, dat, zoo als de begrooting der benoodigde sommen voor openbre werken thans is ingerigt, de toestemming der Staten-Generaal daartoe slechts in 't algemeen, niet voor bepaalde onderwerpen wordt verleend en dat alles zich oplost in het openen van een crediet aan den Minister."

Daarop heeft de Regering geantwoord: » Zoo op de begrooting subsidien of bijdragen zijn gesteld waarvan de eerste termijn vroeger uit die som, voor nieuw te verleenen subsidien bestemd, werd gekweten, behoeft dit niet te worden beschouwd als *een band der Kamer opgelegd*. Niet alleen om dergelijken band, noch aan de Kamer, noch aan de Regering op te leggen, maar ook omdat meerdere omstandigheden, die in de volgende jaren de betaling zouden kunnen onraadzaam maken, zich kunnen voordoen, worden, in den regel, subsidien of bijdragen waarbij meerdere dienstjaren zouden worden verbonden, niet verleend *dan voor zooveel de wet regelende de rijksbegrooting dit zal toelaten*. Ook ten aanzien van de bedoelde subsidien en bijdragen in de begrooting van 1855 begrepen, heeft de Kamer dus vrij oordeel en vrije beslissing."

Met dit antwoord van den Minister acht ik mij niet bevredigd. Wanneer ik toch het oog sla op eenige werken en ondernemingen, waaraan reeds een subsidie is verleend, dan meen ik toch zeker, dat voor het minst genomen eene groote verlegenheid zou ontstaan, wanneer niet de volgende termijnen van het subsidie verleend wierden, en dus kan ik niet zeggen, dat er geen band opgelegd wordt; integendeel, wij zijn wel zedelijk verpligt om voor een volgend jaar onze goedkeuring te verleenen.

Nog eene inlichting van een anderen aard wensch ik te ontvan-

ZITTING VAN DEN 29STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor* 1855. (Hoofdstuk V.)

gen van den Minister van Binnenlandsche Zaken, en wel ten aanzien van de wet op de jagt en visscherij. Ik wenschte de geldelijke uitkomsten te kennen welke die wet heeft opgeleverd; in de ons voorgelegde begrooting heb ik dat niet kunnen vinden; ik heb daarin gevonden dat de uitgaven de ontvangsten overtroffen, en toch staat in de Memorie van Beantwoording van de Tweede Kamer dat er over het jaar 1854 vermoedelijk een overschot van f 50,000 zou zijn. Ik kan niet denken, dat dit alleen zou voortkomen uit het rijks-aandeel in de boeten en de zegelgelden, dat het eenige punt is dat wij niet kunnen nagaan, omdat het onder andere posten vermeld staat. Het zal mij aangenaam zijn van den Minister van Binnenlandsche Zaken hieromtrent eenige opheldering te ontvangen.

De heer **Tonckens**: Ik was niet voornemens bij deze gelegenheid het woord te voeren, maar nu mijn geachte ambtgenoot, die mij is voorafgegaan, het stelsel van ondersteuning van openbare werken heeft ter sprake gebragt, heb ik gemeend ook mijne zienswijze kortelijk te moeten te kennen geven. Ik heb de eer gehad tot dezelfde afdeeling als de vorige spreker te behooren. Ik behoor ook tot degenen, die afkeuren dat men daarin te ver gaat. Ik kan echter niet zien dat deze of de vorige Regering dezen stap heeft gedaan. Ik geloof dat, wanneer de Regering met beleid en voorzigtigheid voortgaat met het verleenen van subsidien daar waar wezenlijk het algemeen nut dit vordert, zoodanige ondersteuning van groot belang is, niet alleen voor de streken waar de werken worden aangelegd maar ook speciaal met het oog op de schatkist. Het aanleggen van goede wegen, waterwerken als anderzins kan niet nalaten om eenmaal goede vruchten op te leveren, zoowel voor partieuliere corporatien als voor den lande. Ik heb gemeend dit weinige in het midden te moeten brengen om adhaesie te geven aan het stelsel, dat de Regerirg tot dusverre te dien opgzigte heeft gevolgd en waarvan zij, naar ik hoop, niet zal afwijken.

De heer **van Rijckevorsel**: Mijne Heeren, het geachte lid uit Limburg (de heer Regout) heeft uitvoerig gesproken over verbetering van de wet op de octrooijen en dus over het behoud van het stelsel. Ik vraag het woord, niet omdat ik geen vrede heb met het antwoord door den Minister van Binnenlandsche Zaken gegeven, ook niet omdat ik van Zijne Excellentie een antwoord verlang, maar opdat de beschouwingen van het genoemde lid hier niet geheel onbeantwoord blijven. Ik verschil met hem van gevoelen. Ik behoor tot diegenen die meenen, dat ook op dat punt aan de nijverheid geheele vrijheid behoort te worden verleend. Mijns erachtens is een van de gronden daartoe minder juist opgenomen in het Verslag van onze geachte rapporteurs, luidende: » Zij (die leden) verlangden geene octrooijen hoegenaamd hier te lande en meenden dat het allezins in 't belang van onze nijverheid zoude zijn, wanneer deze zich naar het buitenland zou hebben te wenden, om voor bepaalde uitvindingen elders octrooijen te verkrijgen." De Regering heeft daarop te regt geantwoord: dat onze bestaande wetgeving dit niet verhinderde. Maar mijn gezigtspunt omtrent die zaak is geheel anders. Ik meen dat onze nijverheid algeheele vrijheid moet hebben om uitvindingen, elders gedaan, hier in te voeren en daarvan nut te trekken. Wanneer ik de lijsten der octrooijen, van tijd tot tijd in de *Staats-courant* voorkomende, naga, dan ontwaar ik dat weinige belangrijke uitvindingen hier te lande geschieden, dat de meeste octrooijen gevraagd worden voor uitvindingen elders gedaan, en ik meen ook zeer goed te weten, dat er vele octrooijen gevraagd worden zonder de intentie te hebben om ze in te voeren, alleen met het doel om anderen terug te houden van dergelijke zaken in te voeren en om zich het monopolie voor te behouden. Nu is het bekend, dat in den tegenwoordigen tijd nog veel meer dan vroeger de geest van uitvinding bestendig voortgaat en dat men niet alleen zich bepaalt tot uitvindingen, welke jaren lang onveranderd blijven, maar integendeel onophoudelijk nieuwe modificatien, nieuwe verbeteringen bij iedere uitvinding voegt. Die nu in te voeren, bij de bestaande wet op de octrooijen, geeft dikwijls aanleiding tot moeijelijkheden en botsingen. Dewijl het dus van belang is dat iedere tak van nijverheid, telkens en zonder tijdsverlies, voordeel kunne doen met hetgeen elders wordt gecreëerd, is mijn stelsel ook op dit punt algeheele vrijheid, geene wet op de octrooijen.

De heer **van Beeck van Vollenhoven**: Daar ik behoord heb tot de Commissie van Rapporteurs die belast was met het opmaken van het Verslag, wenseh ik een enkel woord te zeggen, om aan te duiden dat hetgeen die Commissie gemeend heeft in § 40 van haar Verslag te moeten zeggen, juist datgeen uitdrukt wat de geachte spreker uit Rotterdam verlangt, doch dat hij meent minder juist omschreven te zijn. Die Commissie heeft, het gevoelen wedergevende van de leden waartoe ook ik behoor, die wettelijke bepalingen op het stuk van octrooijen hier te lande geheel nutteloos beschouwden, gezegd: » Zij verlangen geene octrooijen hoegenaamd hier te lande en meenden dat het allezins in het belang van onze nijverheid zoude zijn, wanneer deze zich naar het buitenland zou hebben te wenden, om voor bepaalde uitvindingen elders octrooijen te verkrijgen." Wat heeft men daarmede bedoeld? Dat de industrie hier te lande niet zoodanig uitgebreid was, dat het verkrijgen van een octrooi op eene uitvinding werkelijk een voordeel van eenig belang aan den uitvinder zou kunnen verschaffen. Men heeft gemeend dat wanneer hier eene uitvinding wordt gedaan, die werkelijk nuttig is, het dan in het belang van den uitvinder zou zijn dat hij daarvoor buiten's lands een octrooi trachte te bekomen. In Frankrijk, Engeland of Belgie zal hij zich op een veel ruimer veld bevinden en daar een veel grooter voordeel verkrijgen van het octrooi dan hier bereikbaar is. Zij die dit gevoelen voorstonden, verdedigden het ook met het oog op de bepalingen die er bestaan omtrent dat punt, indien ik mij niet vergis, in Frankrijk en in Engeland, en ten gevolge waarvan alle mogelijke octrooijen, twee of drie jaren nadat ze verleend zijn geworden, moeten worden publiek gemaakt. Welnu, wanneer wij geene wet op de octrooijen zullen hebben, wanneer hier vrijheid bestaat om elke verbetering op het industrieel terrein in te voeren, dan zal men de vruchten hebben van al hetgeen in het buitenland is ontdekt en hetgeen op last van de buitenlandsche regeringen publiek wordt. Iedere industrie kan zijn nut daaruit trekken, en alle mogelijke lasten en formaliteiten zullen zijn opgeheven.

Ik heb gemeend deze enkele woorden te moeten zeggen, om te verdedigen de woorden die in het Verslag voorkomen.

De heer **van Andringa de Kempenaer**: Toen in het jaar 1851 op de begrooting voor 1852 voor het eerst was gebragt eene som van f 10,000 voor eene geologische kaart, meende ik die uitgave te moeten bestrijden. De begrooting werd aangenomen en de zaak had daarna haar loop.

Op de begrooting van 1855 komt voor de vierde maal die post van f 10,000 voor. In het verslag van de Tweede Kamer heeft men daaromtrent inlichtingen verlangd en gevraagd, » of de bijdrage voor de geologische kaart, die oorspronkelijk op een bedrag van f 50,000 was geraamd, en waarvoor ook deze f 10,000 worden verstrekt, daarmede ten einde loopt." De Regering heeft daarop geantwoord, dat er zeer veel grond was om dit te verwachten, en dat zij er intussehen zeker van was, dat de arbeid der geologische commissie, gelijk men zich dien heeft voorgesteld, voor niet veel meer of minder dan geraamd is kan worden voltooid. Dat antwoord is niet zeer bepaald, men is *niet zeker* of niet ten eenigen tijde die som zal worden verhoogd. Men is *niet zeker* of de primitive raming, die mij en meer andere leden reeds hoog voorkwam, later zal moeten worden overschreden, of men, wanneer men eenig resultaat van den aangevangen arbeid zou wensehen te zien, niet als het ware genoodzaakt zou wezen, om, die som van f 50,000 besteed zijnde, haar nog te vergrooten. Dit althans moet worden afgeleid uit de uitdrukking *minder* of *meer*.

Er is in de diseussien over deze begrooting dikwijls eene, naar mij voorkomt, overdrevene, bezuiniging verlangd. Men heeft somtijds beknibbeld op kleine posten en in den toestand waarin, althans *destijds*, de schatkist verkeerde, kwam het besteden van eene halve ton voor een onderwerp, welks uitkomst zeer twijfelachtig was, mij daarom weinig geraden voor. Maar nu reeds zoodanige belangrijke som voor dat onderwerp besteed is, had ik meer verlangd dan de toezegging, welke de Regering bij dezen post der begrooting heeft gedaan. » Voor het geologiseh onderzoek van Nederland," zegt zij, » wordt thans voor de vierde maal f 10,000 gevraagd. De Commissie voor de geologische kaart is thans zoo ver gevorderd, dat met het teekenen en graveren der kaart een *begin* kan worden gemaakt." Er zijn, Mijne Heeren, vele ondernemingen van uitstekenden aard in ons land, tot het leveren van kaarten in staat; terwijl het Departement van Oorlog door zijne topographisehe kaarten en de kadastrale opnemingen, nuttige bouwstoffen tot voor het vervaardigen van goede kaarten oplevert. Maar men heeft, toen die som het eerst werd aangevraagd, het laten voorkomen of die geologische kaart eene zaak was in het belang van het gansche land. Ik weet niet, Mijne Heeren, hoe het in andere provincien is gegaan, maar wat ik in Friesland gezien heb, heeft mij geene groote verwachting van de uitkomsten van dat zeer kostbare werk gegeven. Daarom zou ik gaarne door den Minister van Binnenlandsehe Zaken worden ingelicht, of die resultaten van eeu arbeid, waarvoor nu reeds f 30,000 zijn besteed, zoo voldoende zijn en van dat belang kunnen worden gerekend, dat men dien arbeid onbepaald moet voortzetten, en of wij, ten aanzien dier uitdrukking *minder* of *meer*, ons mogen vleijen, dat het eerste het waarschijnlijkste is.

De heer **van Nispen van Pannerden**: Ik heb mij tot nog toe in deze beraadslaging niet gemengd. Na hetgeen echter

ZITTING VAN DEN 29STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor* 1855. (Hoofdstuk V.)

door sommige sprekers en door den Minister van Binnenlandsche Zaken is ter sprake gebragt, meen ik ook over een paar punten een enkel woord in het midden te moeten brengen.

De aangelegenheden van de calamiteuse polders zijn door drie geachte afgevaardigden en door den Minister van Binnenlandsche Zaken breedvoerig behandeld. Ik dank den Minister voor de inlichtingen, die hij daaromtrent wel heeft willen geven. Heb ik hem wel gevolgd, dan heeft hij gezegd: er zijn 37 van die polders; zij hebben eene grootte van ruim 46,000 bunders; ruim 41,000 bunders betalen dijkschot; de bijdragen bedragen f 375,000. Nu heb ik echter door een spreker uit Zeeland in het midden hooren brengen, dat het dijkschot per bunder f 15 bedraagt; vermenigvuldig ik 41,000 met 15, dan verkrijg ik voor de bijdragen een bedrag van f 600,000. Ik geloof dus dat het noodig ware dat de Minister, tot toelichting van die zaak, bij de volgende begrooting een staat overlegde van al die polders, van hunne grootte en van de verschillende bijdragen door hen gegeven.

Ik heb met genoegen gezien uit paragraaph 25 der Memorie van Beantwoording, dat aan het Koninklijk besluit van den 16den Augustus 1824 (*Staatsblad* n°. 45) behoorlijk uitvoering wordt gegeven. Ik wil geenszins met den Minister er over twisten, of dat besluit tot op dit oogenblik behoorlijk is nageleefd, maar ik verblijd mij over de verzekering, die ik bij de Memorie van Beantwoording ontvangen heb; ik ben toch overtuigd dat alleen door de naleving van dat besluit op den duur kunnen worden voorkomen rampen, als die, welke te Arnhem is voorgevallen; rampen, die op zijn minst genomen zijn toe te schrijven aan laakbare onvoorzigtigheid van hen, die met het toezigt over dergelijke gebouwen zijn belast.

Bij gelegenheid van de behandeling der begrooting van het Departement van Justitie is door twee geachte afgevaardigden, een uit Friesland en een uit Groningen, de administrative regtspraak ter sprake gebragt. Ik wensch ook bij gelegenheid van dit hoofdstuk der begrooting, waarbij die regtspraak ook zeer te pas komt, daaromtrent een enkel woord in het midden te brengen. De Minister van Justitie heeft gewezen op art. 148 der Grondwet; maar, behalve de geschillen over eigendom en daaruit voortspruitende regten, over schuldvordering en andere burgerlijke regten, die bij dat artikel zijn verwezen naar de kennisneming van de regterlijke magt, zijn er menigvuldige geschillen in de huishouding der gemeenten, in zaken van militie, van schutterijen, van belastingen, waaromtrent aan Gedeputeerde Staten in de eerste plaats de regtspraak is opgedragen en die in hooger beroep door de beide Ministers van de betrokken departementen worden beslist. Behoudens allen eerbied voor de uitgebreide kennis, de werkzaamheid en de onpartijdigheid van de tegenwoordige hoofden van die beide departementen, zoo geloof ik toch dat het niet wenschelijk is dat op den duur die regtspraak worde bestendigd. Ik heb tegen die regtspraak verschillende bezwaren: vooreerst omdat de regtspraak van één persoon niet die waarborgen oplevert die men in den regel verlangt en die in de regtspraak van meerderen gevonden worden; ten tweede omdat men daarbij meestal afhangt van omstandigheden van het oogenblik, en dat soms omstandigheden daarop invloed uitoefenen, die bij eene regtspraak uit het oog moeten worden verloren; ten derde omdat de Minister niet in staat is die regtspraak uit te oefenen; bij den uitgebreiden, gewigtigen werkkring aan den Minister opgedragen, is het van hem niet te vorderen, dat hij daaraan al de oplettendheid, al de aandacht zal besteden, die worden gevorderd. In den regel moet dus die regtspraak voornamelijk afhangen van een der ondergeschikte ambtenaren bij het departement. Ik geloof dat dit uit den aard der zaak voortvloeit en niet wenschelijk is.

Verder heb ik nog een vierden grond daartegen, en die is, dat men bij die regtspraak, zoowel bij die van de Gedeputeerde Staten als bij die van den Minister, dikwerf niet in staat is zijne belangen behoorlijk, hetzij schriftelijk, hetzij op eene andere wijze, te verdedigen. Ik geloof dus, dat het hoogst noodig is, dat dit gewigtige punt door de Regering behartigd worde, alsmede dat het denkbeeld, door de beide geachte sprekers voorgedragen, of, bij eene reorganisatie van den Raad van State, die regtspraak niet zou kunnen worden opgedragen aan dat staatsligchaam zelf of aan eene fractie daarvan, alle aanbeveling verdient.

De heer **Minister van Binnenlandsche Zaken**: Twee sprekers zijn teruggekomen op een punt dat in de vergadering van gisteren was behandeld, namelijk de calamiteuse polders, en de wijze waarop door deze bijgedragen wordt tot herstel en onderhoud der daar vereischte werken.

De eerste spreker uit Overijssel heeft mij dank gezegd voor de gedane mededeelingen, doch tevens den wensch geuit dat in een volgend jaar bij de behandeling der begrooting nog eenige opgaven mogten worden verstrekt. Ik heb mij gisteren bepaald tot het beantwoorden van de vragen welke schriftelijk waren gedaan. Ik zou in de gelegenheid geweest zijn toen ook de inlichtingen te geven, die door den spreker worden verlangd, doch ik ben daar niet toe overgegaan, omdat ik begreep dat de mondelinge voordragt van eene menigte cijfers den leden dezer Kamer waarschijnlijk minder wenschelijk zou voorkomen. Ik heb een staat voor mij leggen, waaruit blijkt wat door de onderscheidene polders sedert 1833 is bijgedragen, wat is bijgedragen als dijkgeschot, wat uit eigen inkomsten is genoten, en verder wat is verstrekt als subsidien.

Gelijk ik de eer had gisteren te zeggen, bedraagt het getal bunders, in de verschillende polders gelegen, ruim 41,000 welke betalen, terwijl de verschillende inkomsten in 1853 hebben bedragen: aan dijkgeschot ruim f 349,000 aan eigen inkomsten ruim f 9000, aan subsidien van de aangrenzende polders f 95,000, aan opcenten op de grond- en personele belasting f 55,000, te zamen ongeveer f 509,000. Ik zal de cijfers ook ten opzigte van de vroegere jaren in het *Bijblad* doen afdrukken of ze bij de eerstkomende gelegenheid schriftelijk der Vergadering mededeelen; ik geloof niet dat het noodig is, die op het oogenblik in deze Vergadering op te noemen.

De tweede spreker uit Overijssel heeft zich beklaagd, dat er in deze begrooting eene neiging werd waargenomen tot verhooging der uitgaven. Hij heeft die neiging vooral meenen te vinden bij het verleenen van subsidien. De som, welke dit jaar voor subsidien is uitgetrokken, bedraagt, zoo als aan de Vergadering bekend is, ongeveer f 8000 meer dan in het vorige jaar. Het is, zoo als ik reeds de eer had in de andere Kamer te doen opmerken, niet wel mogelijk ieder jaar juist dezelfde som uit te trekken. Maar ik meende, dat, met het oog op de inkomsten van den Staat, die uitgave voor dit jaar niet te hoog was. In het algemeen geloof ik, dat het wenschelijk is, dat van staatswege ondernemingen van publiek nut worden bevorderd, en dat wanneer het algemeen belang bij de zaak is betrokken en het aan de Regering blijkt, dat door de direct belanghebbenden in ruime mate is bijgedragen, ook van staatswege hulp mag worden verleend. En nu is het wel niet te ontkennen dat in de laatste jaren meer verstrekt is dan vroeger plaats had, maar van den anderen kant is het ook eene waarheid, dat de gewesten en de gemeenten en ook de particuliere ondernemingen veel meer gedaan hebben dan voorheen. Als men het oog slaat op den toestand van ons Vaderland, dan mag men zich dankbaar verheugen over de welvaart die in het algemeen wordt aangetroffen, en ik geloof dat die welvaart, hoewel niet uitsluitend, toch voor een goed gedeelte aan die meerdere ondernemingszucht, aan het aanleggen van vaarten, kanalen en wegen is toe te schrijven. Eene aanmerking was gemaakt in het Verslag der Tweede Kamer en daarop is ook in het Verslag dezer Kamer gewezen, dat het niet goed is, uit den post voor nieuw te verleenen subsidien den eersten termijn van eene bijdrage, die over verscheidene jaren verdeeld wordt, te verleenen, omdat daardoor de Vergadering eenigzins gebonden werd voor het volgende jaar. Ik heb dat beweren niet kunnen toegeven en wel om de volgende reden. Er wordt op de begrooting uitgetrokken een algemeene post voor subsidien, waarvan de som, voor nieuw te verleenen subsidien bestemd, een onderdeel uitmaakt; het is als het ware een crediet, aan de Regering geopend. Op den Toelichtenden Staat is wel ieder subsidie afzonderlijk vermeld, maar die verschillende subsidien worden niet onderworpen aan de stemming der Vergadering. Deze verleent hare goedkeuring aan het artikel, aan de geheele som, welke voor subsidien mag worden bestemd, zoowel voor die welke bij het opmaken der begrooting reeds kunnen worden aangewezen als voor die welke eerst later zullen worden toegelegd. Ik zie dus niet dat de Kamer eenigzins gebonden wordt door de omstandigheid dat de eerste termijn van eene bijdrage, over verschillende jaren verdeeld, uit den post voor nieuw te verleenen subsidien is betaald. Indien men wenschte de Regering te binden aan het verleenen der subsidien, op den staat bepaald vermeld, dan zou ieder subsidie als een afzonderlijk artikel op de begrooting moeten worden uitgetrokken. Daarover is in de Tweede Kamer breedvoerig gesproken. Er is een amendement in dien zin voorgesteld. De Regering wees toen op het min wenschelijke van zoodanige wijze van handelen, daargelaten nog het omslagtige dat er in zou gelegen zijn, om 41 nieuwe artiken op de begrooting te brengen en de Kamer zelve heeft het bezwaar ingezien en zich met eene groote meerderheid tegen dat amendement verklaard.

Diezelfde spreker heeft eene inlichting gevraagd ten opzigte van de verklaring der Regering in de Memorie van Beantwoording aan de Tweede Kamer, betreffende de bate welke als gevolg der jagtwet in 's Rijks schatkist vloeit. De Regering heeft gezegd, dat zij nagenoeg f 50,000 bedroeg. Er is volgens de staten, overgelegd bij de wet op de Middelen, voor het jaar 1855 geraamd als opbrengst van het uitgeven van acten voor de jagt en visscherij, eene som van f 85,000. Daarbij komt de opbrengst van het zegel en van het aandeel in boeten en premien dat het Rijk geniet. De juiste becijfering op dit oogen-

ZITTING VAN DEN 29STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor* 1855. (Hoofdstuk V.)

blik op te geven is niet mogelijk, daartoe heb ik de noodige stukken niet hier, maar de berekening in de Memorie van Beantwoording opgegeven, is, dit herinner ik mij, zeer matig gesteld.

De geachte sprekers uit Rotterdam en Amsterdam hebben beiden hunne meening te kennen gegeven omtrent het onderwerp der octrooijen, waarover ook gisteren reeds is gesproken. Ik heb toen reeds gezegd, dat door velen, en daaronder zeer uitstekende mannen, de meening wordt voorgestaan, dat geene wettelijke regeling vereischt wordt en dat het voor ons land meer wenschelijk is, dat iedere uitvinding, in het buitenland gedaan, hier vrij kan worden toegepast. Daartegen over staat de meening van hen, die oordeelen, dat het belang der industrie vordert, dat het regt van den uitvinder worde verzekerd. — Beide gevoelens worden door de Regering in ernstige overweging genomen. Veel schijnt te pleiten voor het gevoelen van hen die hieromtrent geene wettelijke regeling noodig oordeelen, maar de meeste vrijheid willen hebben gelaten; doch ook daartegenover staan onderscheidene bezwaren, die niet ligt moeten geteld worden. Ik geloof evenwel, dat ik mij nu daarover niet verder behoef uit te laten.

De geachte spreker uit Friesland heeft gezegd, dat hij bij vroegere gelegenheden zich heeft verklaard tegen het uittrekken van een post, ten einde geologische nasporingen te doen en in kaart te brengen. Bij den aanvang der zaak heeft de Regering verklaard, dat daarvoor waarschijnlijk eene som van f 50,000 zou worden gevorderd. Vier termijnen zijn thans op de begrootingen gebragt, de 5de termijn zal moeten volgen op eene volgende. De spreker wenscht thans zekerheid, dat die som niet zal worden overschreden. In de Memorie van Beantwoording is gezegd, dat de kosten waarschijnlijk met de vroegere opgegeven som zullen kunnen worden gedekt: eene bepaalde zekerheid daaromtrent te geven kan van de Regering niet worden gevergd. De zaak is ver gevorderd, zij dient thans geheel geëindigd te worden. Doch dit kan ik verklaren, dat het mijn ernstig voornemen is, om die som niet te overschrijden en dat reeds mijn verlangen aan de Commissie is medegedeeld om de werkzaamheden zoo in te rigten, dat de som niet overschreden worde, en het is dus allezins waarschijnlijk dat men daarmede zal kunnen volstaan. Ik voeg er bij dat het zeer zeker de bedoeling der Regering niet is, om, al beantwoordt ook de uitkomst aan de verwachting, onbepaald met die werkzaamheden voort te gaan. Het is niet tegen te spreken dat onderzoekingen, nasporingen van dien aard steeds kunnen worden voortgezet. Er zou een geruime tijd vereischt en zeer veel geld uitgegeven kunnen worden voor dat alle geologische nasporingen waren uitgeput. Maar het voornemen der Regering is om het onderzoek voort te zetten zooveel de geraamde middelen het toelaten, en de uitkomsten daarna bekend te maken.

Ik kom in de laatste plaats tot den geachten spreker uit Gelderland (den heer van Nispen), die heden op een punt is teruggekomen, dat in de vorige zitting behandeld en toen voornamelijk door de Minister van Justitie ontwikkeld is. Hij meent dat het wenschelijk is bij de reorganisatie van den Raad van State eene administrative regtsmagt aan dat ligchaam toe te kennen. Het is een zeer belangrijk punt; misschien het moeijelijkste vraagstuk, dat zich zal voordoen bij de reorganisatie van den Raad van State. Ik geloof met dien spreker dat het bestaan van een ligchaam aan hetwelk zoodanige regtsmagt is opgedragen in vele opzigten wenschelijk mag worden geacht; maar ik kan evenwel niet toegeven, dat er zoo weinige waarborgen voor een goede uitspraak in hooger beroep gelegen zijn in de wijze waarop de zaak wordt behandeld, voor dat zij aan de beslissing van den Koning wordt onderworpen. De verantwoordelijke Minister, op wiens voorstel de beslissing genomen wordt, zal niet ligtvaardig en zonder behoorlijk en grondig onderzoek tot een besluit komen, terwijl zij die bij de zaak zijn betrokken hunne belangen evenzeer kunnen doen gelden als wanneer de uitspraak aan een collegie, aan den Raad van State was opgedragen.

Wat er ook van zij, de belangrijke vraag zal later moeten worden behandeld bij de organisatie van den Raad van State.

De heer **van der Lek de Clercq**: Ik moet, Mijnheer de Voorzitter, een oogenblik het woord voeren en wel om den geachten afgevaardigde uit Gelderland, ten opzigte van de subsidien die aan de calamiteuse polders in Zeeland worden verleend, nader in te lichten.

Ik wensch intusschen in de eerste plaats den heer Minister van Binnenlandsche Zaken dank te zeggen voor zijne goede en juiste bedoeling ten aanzien van de belangen van Zeeland in het algemeen en van de calamiteuse polders in het bijzonder, gisteren in deze Vergadering te kennen gegeven. Zijne Excellentie heeft te regt het belang gekarakteriseerd, dat het Rijk heeft bij het onderhoud van die polders, met ze te noemen een voormuur van de overige provincien, en dat de subsidien niet kunnen worden gemist.

Ik zal den Minister echter niet volgen in de behandeling van de vraag, in hoeverre eene aanzienlijke verhooging mogelijk en billijk is van de polderlasten, die door de calamiteuse polders in het algemeen worden bijgedragen. Ik zal mij alleen veroorloven op te merken, dat het mijns inziens een gevaarlijk beginsel is om wanneer er eene momentanele welvaart bij den landbouw wordt bespeurd, hetgeen ik geenszins wil ontkennen, dit tot grondslag te nemen voor eene vermeerdering van lasten, en wel om de eenvoudige reden, dat die voorspoed van voorbijgaanden aard is.

En wat nu betreft hetgeen de geachte spreker uit Gelderland heeft gezegd ten opzigte van de dijkgeschotten, die door de calamiteuse polders worden betaald en het rijkssubsidie, neem ik de vrijheid op te merken, dat ik tot staving van hetgeen ik gezegd heb, kan wijzen op een gedrukt stuk, behelzende nasporingen omtrent den oorsprong van het subsidie der calamiteuse polders enz. Daaruit blijkt, gelijk ik gisteren de eer gehad heb te zeggen, dat de tegenwoordige geschotten tot onderhoud dier polders gemiddeld zijn te brengen op circa f 15 of wel f 14.77½ per bunder en dat het totale cijfer der bijdragen, door de calamiteuse polders in Zeeland in geschot en eigene inkomsten, met het subsidie der achterliggende polders, Walcheren uitgezonderd, over 1853 bedraagt eene som van f 458,933.90½, zoo als in het Bijblad van de Staats-courant van 1853 — 1854, op bladz. 485 staat, terwijl de rijksbijdragen gemiddeld op f 225,047.77 zijn berekend.

De heer **van Nispen van Pannerden**: Ik dank den heer Minister van Binnenlandsche Zaken voor de toezegging, die hij mij wel heeft willen geven betrekkelijk het drukken van verschillende opgaven over de calamiteuse polder in het Bijblad. Ik geloof, dat de rede van den geachten spreker, die mij zoo even voorafging, daarvan de noodzakelijkheid nog meer aantoont, want zijne cijfers stemmen weder niet met andere overeen. Ik geloof dus, dat het wenschelijk zal zijn, dat de Minister van Binnenlandsche Zaken daaromtrent opheldering geve, hetzij door het Bijblad, hetzij door in een volgend jaar bij de begrooting een staat over te leggen, waardoor nadere inlichtingen zullen worden gegeven.

Met betrekking tot de administrative regtspraak zij het mij veroorloofd den Minister dank te zeggen, dat hij heeft gezegd, dat ook bij de tegenwoordige wijze van behandeling van administrative regtspraken de belanghebbenden in de gelegenheid worden gesteld, om hunne belangen voor te dragen. Ik stel veel prijs op die verklaring, ik waardeer die hoog en ik zeg er hem dank voor.

De heer **van der Lek de Clercq**: Ik heb slechts het woord gevraagd, Mijnheer de Voorzitter, om den geachten spreker uit Gelderland mede te deelen, dat hetgeen ik de eer had in het midden te brengen zich reeds bevindt in het Bijblad van de Staats-courant; het is dus reeds van publieke notoriëteit. Ik geloof dus niet, dat de Minister van Binnenlandsche Zaken noodig zal hebben dat nader publiek te maken.

De heer **Cremers**: De Minister van Binnenlandsche Zaken heeft den geachten spreker uit Gelderland geantwoord, dat bij de nieuwe organisatie van den Raad van State het belangrijke punt van overweging zal zijn, in hoeverre aan dat ligchaam eene administrative jurisdictie zal kunnen worden gegeven. De daarbij bedoelde administrative regtsmagt zal zijn het regt om te beslissen in geschillen, waarvan het bekend is, dat zij van administrativen aard zijn, zoodat zij niet behooren tot de kennisneming van de regterlijke magt. Vroeger was het bestaan van een conflict voldoende om de kennisneming van zoodanige geschillen aan de regterlijke magt te onttrekken; thans is niets in staat om de regterlijke magt te beletten om kennis te nemen van alle geschillen, die zij meent tot hare bevoegdheid te behooren.

De regterlijke magt beslist dus over de vraag of het geschil is een geschil dat de Grondwet aan haar onderwerpt. Ik geloof, Mijne Heeren, en dit wensch ik bij deze gelegenheid te zeggen, dat er misschien ook eenig gevaar is gelegen in den toestand, waarin wij thans verkeeren. Te voren was de administrative magt in staat om te treden op het gebied van de regterlijke; thans is het misschien mogelijk, dat de regterlijke magt alles aan de administrative zal ontnemen. Daaruit kan misschien ook wel degelijk het conflict ontstaan, dat de besluiten door de administrative magt binnen haren kring genomen door de regterlijke magt worden ontzenuwd. Ik zeg niet dat dit geschieden zal, maar ik wensch alleen hier, dewijl de Minister ze niet aanroerde, de vraag te herhalen, of het ook raadzaam zal zijn bij de reorganisatie van den Raad van State er op te letten, dat er een collegie of persoon zij om te beslissen over de vraag, die dikwijls kan voorkomen, of het geschil door de regterlijke, dan wel door de administrative magt moet uitgemaakt worden.

De heer **Minister van Binnenlandsche Zaken**: Mijnheer de Voorzitter, ik wil alleen antwoorden aan den laatsten spreker,

ZITTING VAN DEN 29STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor* 1855. (Hoofdstukken VI en VII.)

dat het punt door hem besproken ook in behandeling zal moeten komen bij de reorganisatie van den Raad van State. De beslissing in dergelijke gevallen, als door dien spreker bedoeld is, is in andere landen, in Frankrijk bij voorbeeld, opgedragen aan den Conseil d'État. Het zal de vraag zijn in hoeverre zij in ons land opgedragen behoort te worden aan den Raad van State. Ik meen evenwel dat eene discussie daarover op dit oogenblik niet wordt verlangd. Ik geloof te kunnen volstaan met de verklaring, dat, wordt de wet op den Raad van State in behandeling genomen, dit punt niet uit het oog zal worden verloren.

De heer **Cremers**: Ik bedank den Minister voor de mij gegevene inlichting. Het is hier niet mijne bedoeling geweest om dit punt nu in het breede ter sprake te brengen. Ik heb slechts getracht voor het vervolg de aandacht te vestigen ook op dit tweede vraagpunt van de administrative jurisdictie.

De beraadslaging wordt gesloten en *hoofdstuk V* (*Departement van Binnenlandsche Zaken*) der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1855, in stemming gebragt, met 30 tegen één stem, die van den heer van Rijckevorsel, aangenomen.

De Vergadering gaat over tot de behandeling van het VIde HOOFDSTUK (*Departement voor de Zaken der Hervormde Eeredienst enz.*) DER STAATSBEGROOTING VOOR HET DIENSTJAAR 1855.

De beraadslaging wordt daarover geopend.

De heer **van Eijsinga**: Het vorig jaar ben ik bij de behandeling van dit hoofdstuk de eenige in deze Vergadering geweest die daarover het woord heb gevoerd en missehien zal dit heden ook het geval zijn. Dit reken ik evenwel eene reden te meer om het woord te vragen. Er is toch betrekkelijk de Departementen van Eeredienst steeds een gevoelen van de minderheid geweest in de Kamers, dat ook thans nog bestaat en dat thans weder in het Verslag dezer Kamer is opgenomen. Het is, dat men heeft afgekeurd en als niet wenschelijk beschouwd, dat er voortdurend Departementen van Eeredienst zouden blijven bestaan onder het beheer van bijzondere Ministers. Ik meen dit punt thans ter sprake te moeten brengen, omdat ik kan verwijzen op eene discussie in de Tweede Kamer gehouden, die bij mij de overtuiging min of meer levendig heeft gemaakt, dat dat gevoelen eenig veld heeft gewonnen, zoo al niet in de Kamer, dan toch bij de Regering. En dit is zeer zeker van niet minder belang. Ik heb daarbij het oog, Mijne Heeren, op de redevoering van den Minister voor de zaken der Hervormde Eeredienst, gehouden in de Tweede Kamer der Staten-Generaal op den 8sten December jl. Die redevoering staat afgedrukt in het Bijblad en is te vinden op pag. 300. De Minister zegt daar: » Ik druk op de woorden *op dit oogenblik*. Wij spreken nu niet van hetgeen in het vervolg zal kunnen gebeuren. Wanneer de kerkgenootschappen in normalen toestand zullen zijn gekomen, wanneer men zal kennen de definitive inrigting en den omvang van de behoeften dier kerkgenootschappen, dan zal men kunnen bepalen de werkelijke verhouding der Kerk tot den Staat; dan eerst, dunkt mij, zal het de tijd zijn te beslissen, aan welke organen van de Staatsmagt de behandeling der kerkelijke aangelegenheden in overeenstemming met de Grondwet en andere wetten zal kunnen worden opgedragen." Ik kan niet ontveinzen, Mijne Heeren, dat die woorden een aangenamen indruk op mij hebben gemaakt, omdat ik meen dat zij ons eene schrede nader brengen tot het doel, dat, naar mijne schatting, wenschelijk is in het belang des Vaderlands; wenschelijk om meer dan één reden; wenschelijk omdat daardoor het uitzigt geleverd wordt, dat de grondwettelijke scheiding tusschen Kerk en Staat, reeds in de vorige eeuw in onze staatsregeling opgenomen, doch nooit begrepen, of althans nooit in het leven geroepen, eindelijk zal ophouden een ijdele klank te zijn; maar wenschelijk vooral daarom, omdat bij de vele lichtzijden, die onze geschiedenis oplevert, er toch ook eene schaduwzijde is, dat men namelijk vaak de staatkunde op het godsdienstig, en de godsdienst op het staatkundig terrein heeft overgebragt, en dienstbaar gemaakt aan bijzondere bedoelingen. Wordt de scheiding tusschen Kerk en Staat, hetgeen de Grondwet wil, tot stand gebragt, dan zal dit laatste welligt mogelijk blijven, maar het zal minder waarschijnlijk worden, en dit zal reeds veel gewonnen zijn. Meer zal ik over dat onderwerp niet spreken; slechts deze opmerking nog. Het is mijne bedoeling niet geweest noch kan het zijn om de banden, die tusschen de Kerk en den Staat bestaan en die het overblijfsel zijn van eene vroegere vereeniging, los te scheuren. Verre van daar. Ik wil dat die banden met behoedzaamheid en beleid worden losgemaakt. Ik stem het den Minister toe, dat wij in dit opzigt verkeeren in een toestand, die niet normaal is. Maar die toestand moet normaal worden. » Doch om dien toestand voor te bereiden wordt zeer zeker veel tijds gevorderd en zullen vele bemoeijingen noodig zijn, bemoeijingen die het noodig maken, dat een opzettelijk staatsambtenaar, een Minister, er zich mede inlate." Dit, Mijne Heeren, zijn de woorden ten verleden jare door mij bij gelegenheid van de behandeling van dit hoofdstuk uitgesproken. Het zijn woorden, die ik meen te kunnen herhalen, omdat zij doen zien dat ik, even als de Minister, niet het oog vestig op het tegenwoordige oogenblik, maar op de toekomst. Maar ik herhaal die woorden te eerder, omdat zij thans, naar ik meen, aan de aangehaalde redevoering van den Minister voor de Zaken der Hervormde Eeredienst een gewigt ontleenen, waarop zij vroeger geen aanspraak mogten maken.

De beraadslaging wordt gesloten en *hoofdstuk VI* (*Departement voor de Zaken der Hervormde Eeredienst enz.*) der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1855, in stemming gebragt, met algemeene (31) stemmen aangenomen.

De beraadslaging wordt geopend over het VIIste HOOFDSTUK (*Departement voor de Zaken der Roomsch-katholijke Eeredienst*) DER STAATSBEGROOTING VOOR HET DIENSTJAAR 1855.

De heer **van der Lek de Clercq**: Wanneer ik mijne stem aan dit hoofdstuk geven zal, dan wensch ik dat men daaruit niet zal opmaken dat ik het beginsel, hetwelk ik meen dat in dit hoofdstuk der begrooting ligt, dat men namelijk ten gevolge van eene organisatie van een kerkgenootschap verpligt zou zijn om de titularissen te bezoldigen, goedkeur. Integendeel, ik meen dat het een gevaarlijk beginsel is om zoo iets aan te nemen, ten einde niet de schatkist onder de gevolgen van de organisatien van verschillende kerkgenootschappen zou gebukt gaan. Ik zeg dit alleen bij wijze van protest, vermits ik mijne stem zal uitbrengen voor dit hoofdstuk, omdat ik zeer noode overga tot de afstemming van eenig hoofdstuk der Staatsbegrooting.

De heer **Minister voor de Zaken der Roomsch-katholijke Eeredienst**: Het is mij een genoegen den geachten spreker uit Zeeland te kunnen geruststellen ten aanzien van een bezwaar, door hem reeds verleden jaar bij gelegenheid van de behandeling van het VIIde hoofdstuk geopperd. Ik vlei mij dat bezwaar volledig te zullen kunnen opheffen. Die geachte afgevaardigde gaat uit van het begrip, dat de bezoldigingen, die aan de kerkvoogden, opgetreden bij de nieuwe organisatie van het Roomsch-katholijk kerkgenootschap, zijn toegekend, zouden medebrengen een beginsel van verpligte bezoldiging, die voort zoude vloeijen uit elke reorganisatie van welk kerkgenootsehap en van welken omvang dan ook. Wat is het geval? Het Roomsch-katholijk kerkgenootsehap heeft, ten gevolge van de onlangs daaraan gegeven nieuwe organisatie, verkregen een nieuw kerkelijk bestuur, dat zich oplost in een veranderden vorm van dat bestuur, vorm die jaren rugwaarts altijd is te gemoet gezien, en wel zoo zeer, dat geene enkele begrooting vóór 1850 is vastgesteld, waarin niet het vooruitzigt op die te wachten organisatie en het daaruit voort te vloeijen veranderd bestuur is uitgedrukt. Het geldt dus niet, Mijne Heeren, een kerkelijk bestuur, ontstaan uit eene organisatie die een nieuw en onverwacht aanzien van het kerkgenootschap heeft gegeven, maar een bestuur, dat uit het concordaat van 1827, zoo dat uitvoering had erlangd, zou zijn voortgevloeid, maar dat thans bij het wegvallen van die conventie tussehen den Paus en het Nederlandseh Gouvernement een uitvloeisel is geworden van het beginsel van vrije organisatie. En wat is nu uit die nieuwe organisatie voortgevloeid? Dat in de plaats van drie *Vicarii Apostolici* en van een *Vice - superior*, die namens den Paus hier aan het hoofd der Nederlandsche missie stond, zijn opgetreden een aartsbisschop en vijf bisschoppen. Het artikel, dat bestemd is om te dekken de bezoldigingen van die bisschoppen, is uitgetrokken onder de algemeene omschrijving van *kerkelijk bestuur*. De bezoldigingen daaronder begrepen voor den aartsbissehop en de bisschoppen — en dit wensch ik vooral aan de aandacht van den geachten spreker aan te bevelen — bedragen slechts f 12,500. Nu was aan het voormalig kerkelijk bestuur, reeds vóór 1815 en dus vóór de invoering van de Grondwet van dat jaar, toegekend als bezoldiging eene totale som van f 14,800. Die som was zamengesteld uit f 5000, die aan de twee kerkvoogden in Noordbrabant reeds in 1804 waren toegestaan, uit de geestelijke goederen die in bezit waren genomen in die provincie, en uit f 6100, die in 1814 als jaarwedden aan de aartspriesters en aan de landdekens in de Hollandsche zending waren verleend. Het Hertogdom Limburg heeft vóór zijnen terugkeer onder de Grondwet van 1840 deel uitgemaakt van het bisdom van Luik; stelt men het Limburgsche gedeelte van de Luiksche diocees op een derde van dat bisdom, dan verkrijgt men uit de jaarwedde van den bisschop van Luik, tot f 11,150, voor dat een derde f 3700. De drie sommen nu zamengevoegd maken het bedrag uit van f 14,800. De bezoldiging

ZITTING VAN DEN 29STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor* 1855. (Hoofdstukken VII en IX *B.*)

dus van het kerkelijk bestuur van het Roomsch-katholijk kerkgenootschap is op dit oogenblik beneden het bedrag van hetgeen, waarop dat kerkgenootschap uit krachte der Grondwet regt zou hebben.

En nu meen ik deze vraag aan den geachten spreker uit Zeeland te mogen voorleggen. Indien het kerkgenootschap op dit oogenblik en met de bezoldigingen, zoo als ze nu aan zijn bestuur zijn toegekend, niet *meer*, maar *minder* geniet, dan waarop het grondwettig aanspraak heeft, zal dan door die toegekende bezoldigingen eenige nieuwe en voor de toekomst bedenkelijke verpligting worden erkend? Ik kan ter meerdere geruststelling van den geachten spreker uit Zeeland nog dit zeggen, dat al ware ook het bedrag der bezoldiging van het nieuwe Roomsch-katholijk kerkbestuur uitgetrokken boven de som dan waarop een bepaald grondwettig regt is verkregen, dan nog zou daaruit geenszins eenige verpligting voor eventuele nieuwe organisatien op grootere schaal kunnen voortvloeijen. Ik mag bij deze gelegenheid wijzen op een feit, dat misschien niet genoeg bekend is, maar dat zal getuigen van de uiterste zorg en naauwgezetheid, waarmede ten aanzien van het finantiele wordt gehandeld als het bezoldigingen geldt ten behoeve van het Roomseh-katholijk kerkgenootschap of zijne leeraars.

In de hoofdstad des Rijks genieten de leeraren van dit kerkgenootschap tot nog toe geen enkelen cent uit de schatkist, omdat de Regering heeft gemeend, dat het aantal daar aanwezige statien met kerkleeraren te groot was voor de behoefte. Amsterdam telt binnen zijne muren 16, en extra muros twee, te zamen 18 pastoors. Alleen op grond dat men dit getal, in betrekking tot den last die uit het bezoldigen voor de schatkist zou voortvloeijen, te groot achtte, is tot op heden aan geen enkelen Roomsch-katholijken leeraar in die gemeente eene jaarwedde verleend. Eene keuze trouwens, waarbij de een tot het genot van de voor steden bepaalde bezoldiging zou worden toegelaten, de ander daarvan uitgesloten, kon niet worden gedaan. Ik voer dit alleen aan als een bewijs hoe van de zijde der Regering steeds gewaakt is, dat er geene uitgaven buiten de grens van het noodzakelijke worden gedaan. Even als voor de hoofdstad des Rijks, welligt op het gevaar af van de billijkheid gekwetst te zien, deze regel is toegepast, zoo zal er voor de toekomst wel geen gevaar zijn, welke nieuwe en uitgebreide organisatie ook mogt opkomen, waaraan — daarvan durf ik den spreker de verzekering geven — wel nimmer zal worden gedaeht.

De heer **van der Lek de Clercq**: Het verheugt mij zeer dat ik aanleiding heb gegeven tot het ontvangen vau de belangrijke inlichtingen die ons door den Minister zijn verstrekt. Ik geloof dan ook de tolk te zijn van de gevoelens der gansche Vergadering, wanneer ik Zijne Excellentie daarvoor mijnen dank betuig. Voor mij althans is er meer licht over deze zaak verspreid dan tot nog toe voor mij bestond.

Intusschen moet ik den Minister verzoeken wel te willen gelooven dat het niet in mijn doel heeft gelegen — toen ik het vorige jaar dit hoofdstuk afstemde — daardoor te kennen te geven dat mijns inziens de kerkvoogden, die thans bij het Katholijk kerkgenootschap bestaan, te hoog waren bezoldigd, of dat dit kerkgenootschap te veel aan de schatkist kostte. Geenszins; maar ik ben — en ook om deze reden verheugt het mij thans deze aangelegenheid ter sprake te hebben gebragt — altijd bevreesd geweest dat uit de bezoldiging der kerkvoogden door elk kerkgenootschap, welk ook, bij hare eventuele organisatie, aanleiding zou kunnen worden genomen om ook van zijne zijde zich met het verzoek om bezoldigingen tot de schatkist te wenden. Dit alleen heb ik als een gevaarlijk beginsel beschouwd en willen doen uitkomen.

De heer **van Nispen van Pannerden**: Even als de vorige spreker stel ik de inlichtingen, ons door den Minister van Roomsch-katholijke Eeredienst gegeven, op hoogen prijs. Maar die hooge Staatsambtenaar heeft zich, bij de verdediging van zijne begrooting, alleen beroepen op de eerste alinea van art. 168 der Grondwet en beweerd dat hetgeen hier stond uitgetrokken het gevolg was van die grondwettige verpligting. Ik heb ook vroeger in deze Vergadering het stelsel hooren verdedigen, dat men dit hoofdstuk zou moeten goedkeuren alleen als een gevolg van de grondwettige verpligting der eerste alinea van art. 168. Uit dat oogpunt alleen zou ik dit budget niet durven aannemen. Maar in de 2de alinea van art. 168 staat: » Aan de leeraars, welke tot nog toe uit 's Lands kas geen of een niet toereikend tractement genieten, kan een tractement toegelegd of het bestaande vermeerderd worden." Het schijnt mij toe dat de Regering van oordeel is geweest, dat ook die alinea van dit grondwettig artikel op dit hoofdstuk kon en behoorde te worden toegepast, en uit dat oogpunt dus zal ik mijne stem aan dit hoofdstuk geven.

De beraadslaging wordt gesloten en *hoofdstuk VII* (*Departement voor de Zaken der Roomsch-katholijke Eeredienst*) der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1855, in stemming gebragt, met algemeene (31) stemmen aangenomen.

HOOFDSTUK IX *A* (*Nationale schuld*) DER STAATSBEGROOTING VOOR HET DIENSTJAAR 1855, wordt zonder beraadslaging mede met algemeene (31) stemmen aangenomen.

De beraadslaging wordt geopend over HOOFDSTUK IX *B* (*Departement van Finantien*) DER STAATSBEGROOTING VOOR HET DIENSTJAAR 1855.

De heer **de Andringa de Kempenaer**: Ik behoor onder die leden die de overtuiging hebben, dat de belasting op het personeel in vele omstandigheden drukkender is dan wel wordt erkend, en inderdaad de armoede vermeerdert. Ten aanzien van die belasting wensch ik thans niet te spreken, maar een woord tot den Minister te rigten met betrekking tot het regt verstand van den tweeden grondslag der wet zelve, namelijk den aanslag der deuren en vensters. Men is uitgegaan van het beginsel, dat van de deuren en vensters naar de klassificatie, waarin de gemeenten zijn gesteld, zou betaald worden, maar de wet heeft tevens de onbillijkheid ingezien dat hoewel een venster in licht en omvang verminderde de aanslag echter hetzelfde blijft, en dus die belasting ook grenzen moest hebben. De wet heeft geen regel kunnen stellen, waarbij het licht als het ware bij vierkante maat zou worden belast; maar zij heeft toch een minimum aangenomen beneden het welk eene luchtschepping niet zou worden belast. Ik lees in de vrijstellingen en verminderingen in art. 7 § *f*, dat wegens de afzonderlijk staande vensters, die minder dan 30 *vierkante palmen* bevatten, de belasting *niet* verschuldigd is. Nu wordt hier gesproken van *afzonderlijk staande* vensters; zij moeten dus niet zijn vereenigd, en daardoor zal men verhinderd zijn om door eene reeks van kleine ramen van 30 vierkante palmen geheel zamen te voegen een groot licht te erlangen en op die wijze de belasting te ontduiken.

Nu bestaat er eene circulaire, niet van dezen Minister, en ook niet van zijn voorganger — geen van beiden verdient het verwijt van vexatie — maar van vroeger tijd, en daarbij eigendunkelijk die 30 palmen tot 20 verminderd. Daardoor is de gunst, die vooral aan bewoners van geringe woningen is toegestaan, illusoir gemaakt. Vooral in deze zaak heeft men dikwijls te doen met contribuabelen, wien het niet gemakkelijk valt zich tegen de administratie te verzetten. Dit geeft een verkeerden indruk, en daarom dring ik bij den Minister beleefdelijk op eene herziening in deze aangelegenheid aan, op dat het voorregt, aan contribuabelen geschonken, niet illusoir worde gemaakt en de administratie eene ruimere uitlegging geve aan het woord *afzonderlijk*. Ik vertrouw, naar aanleiding van den geest die zoowel bij dezen Minister van Finantien als zijn voorganger heeft voorgezeten om regt te geven waar regt gegeven moet worden, dat ik een gunstig antwoord van den Minister zal bekomen.

De heer **Cremers**: Met weinige woorden wenschte ik, Mijne Heeren, eenigzins te versterken hetgeen in het Verslag der Kamer voorkomt omtrent art. 54 van deze begrooting. Het Verslag drukt in geenen deele mijn gevoelen uit. Het artikel luidt: » Onderstandgelden voor postmeesters van paardenposterijen, die ten gevolge van de opheffing van de paardenposterij buiten bestaan zijn geraakt en in behoeftigen toestand verkeeren f 6000." In het Verslag wordt het verzoek aan den Minister gedaan, van deze gelden een spaarzaam gebruik te maken.

Het betreft hier, Mijne Heeren, eene kleine som, die, wanneer zij eenmaal door den anderen tak van de wetgevende magt is toegestaan, hier in deze Kamer niet ligt aanleiding moet geven tot eene afkeuring van het geheele wets-ontwerp. Ik neem evenwel de vrijheid den wensch uit te drukken, dat niet alleen nu spaarzaam van deze gelden worde gebruik gemaakt; maar dat deze post op volgende begrootingen niet weder voorkome, ten einde niet welligt aanleiding te geven, dat hier eene stem, alleen te dier zake, afkeurend over dit hoofdstuk worde uitgebragt. Hét kan hard schijnen zich te verzetten tegen deze bepaling. Pensioenen van f 4000, wachtgelden van 3 à 4 duizend gulden worden uitbetaald zonder aanzien van behoefte of geene behoefte; waarschijnlijk worden zij ook aan hen gegeven, die geene behoefte gevoelen, en voor zoover ik weet is er bijna geen voorbeeld van, dat de gelden niet worden aangenomen. Het kan dus hard schijnen hier bij deze kleine som moeijelijkheid te maken, wanneer het doel is onderstand te geven aan hen, die daaraan werkelijk behoefte hebben. In zooverre zal de Regering daarom wel van meening zijn geweest, dat de billijkheid deze uitbetaling vordert; doch ik voor mij zie er een ander beginsel in. Waarom worden pensioenen en wachtgelden uitbetaald zonder aanzien van behoeften? Omdat zij, die ze ontvangen, regt daarop hebben.

ZITTING VAN DEN 29STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor* 1855. (Hoofdstuk IX *B*.)

Ik wensch dat men zich daarbij houde, en dat — aangezien de Regering zelve zegt dat de paarden-postmeesters geenszins in dien toestand verkeeren dat zij regt hebben op pensioen, — van hen ook in het vervolg geene sprake meer moge zijn; dat men zich moge bepalen bij de vraag: wie heeft regt? niet bij de vraag: aan wie kan in billijkheid onderstand worden gegeven? Hetgeen toch nu hier bij dezen tak van administratie voorgevallen is, kan bij verschillende andere takken later gebeuren, en dan zou dit antecedent aanleiding kunnen geven tot consequentien, die het beter is af te snijden.

Ik heb nog een bezwaar tegen de uitvoering. De Minister zelf kan niet weten, wie de personen zijn, die werkelijk geheel van hun bestaan beroofd zijn en behoefte hebben aan onderstand; hij zal moeten afgaan op de berigten, die hij van het bestuur der provincien en van verschillende plaatselijke besturen ontvangt. Indien nu al die besturen van hetzelfde gezigtspunt uitgingen, zonder vooroordeel hun advies gaven, dan zou de Minister in billijkheid kunnen oordeelen; maar dit is niet te verwachten; thans zal het afhangen van het meerdere of mindere medelijden, van de meerdere of mindere standvastigheid van dezen of genen commissaris des Konings of burgemeester, of die billijkheid, die de Regering wenscht, werkelijk zal worden in acht genomen. Ik heb dus een groot bezwaar tegen dit artikel, grooter dan in het Verslag uitgedrukt is, en ik herhaal den wensch, dat zoodanige post niet meer in een volgend jaar moge worden voorgedragen.

De zitting wordt voor een half uur geschorst.

De zitting hervat zijnde wordt de beraadslaging voortgezet over *hoofdstuk IX* B (*Departement van Finantien*).

De heer **Cost Jordens**: In het Verslag van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, ten aanzien van dit hoofdstuk, is, bij gelegenheid van het uiten van den wensch naar de herziening van de wetgeving op de grootboeken en waarop door den Minister van Finantien is te kennen gegeven dat die herziening werd voorbereid, — tevens een onderwerp ter sprake gebragt, waarover ook ik een enkel woord wil zeggen. Dat onderwerp is het misbruik dat op sommige plaatsen gemaakt wordt van de handligtingen door ouders verleend, met oogmerk om kapitalen op het grootboek ten behoeve van minderjarigen ingezctenen te doen afschrijven. Ik heb reeds bij de behandeling van de begrooting voor 1852 de vrijheid genomen op dat misbruik te wijzen en aan te dringen op eene verbetering, die daarin zou kunnen te gemoet komen. De toenmalige Minister van Justitie heeft destijds te kennen gegeven, dat hij de zaak in ernstige overweging zou nemen. In het afgeloopen jaar heeft de tegenwoordige Minister van Justitie als zijn gevoelen te kennen gegeven, dat het wegnemen van dat misbruik aan bezwaren onderhevig was, en dat er meer dan eene reden bestond om in de wet ten aanzien dezer zaak geene wijziging te brengen.

Een geacht afgevaardigde uit de hoofdstad (de heer Godefroi) heeft in de andere Kamer bij de discussien, die over hoofdstuk IX *B* hebben plaats gehad, die bezwaren of gronden, welke de Minister van Justitie voor zijn gevoelen had bijgebragt, vrij breedvoerig en naar mijn inzien te regt wederlegd. Ik zou vreezen misbruik te maken van den tijd, indien ik die zaak nogmaals uitvoerig hier ging bespreken en ook trad in eene wederlegging van de redeneringen door den Minister van Justitie aangevoerd.

Ik zal dus hierover niet verder uitweiden en alleen te kennen geven dat het mij genoegen heeft gedaan dat de Minister van Finantien bij de behandeling in de Tweede Kamer heeft te kennen gegeven, dat hij die zaak zou maken tot een onderwerp van nader overleg met zijn ambtgenoot van Justitie. Ik heb dat met genoegen gezien, omdat ik de overtuiging bezit, dat de klagte over het misbruik inderdaad niet ongegrond is, zoodat ik de hoop mag koesteren dat de gewenschte verbetering niet ten eenen male zal achterblijven. Ik kan dus volstaan met dit weinige en wil er alleen bijvoegen, dat een geacht regterlijk ambtenaar in de hoofdstad onlangs daarover een naar mijn inzien uitmuntend vertoog geschreven heeft in het vierde deel van de *Nieuwe Bijdragen voor Regtsgeleerdheid en Wetgeving*, in welk vertoog belangrijke en indrukwekkende voorbeelden omtrent dat misbruik worden bijgebragt, terwijl tevens wordt aangetoond, dat de tusschenkomst van den kantonregter bij dergelijke handelingen hoegenaamd geen waarborg tegen misbruik oplevert.

Ik zal hier nu over de zaak niet verder uitweiden, naardien zij genoeg bekend is, en enkel de vrijheid nemen om den wensch, dien ik reeds vroeger geuit heb en die ook in de andere Kamer door twee geachte afgevaardigden geuit is, hier te herhalen en het onderwerp in de aandacht en overweging zoowel van den Minister van Finantien als van den Minister van Justitie aan te bevelen.

De heer **Sassen**: Uit hoofde er reeds zoo veel onderwerpen betrekkelijk dit hoofdstuk zijn ter sprake gebragt, meen ik dat het ook mij vergund zal zijn een oogenblik terug te komen op een punt, dat ik bij de algemeene beschouwingen heb aangeroerd en uit de regeling waarvan, naar het mij voorkwam, eene inkrimping van uitgaven zou kunnen voortvlocijen: het was namelijk de regeling van de bestaande rijks-advocatie. Ik zal daarover echter slechts één woord zeggen en dat zal niet zijn, Mijne Heeren, om een strijd tegen die bestaande ambtenaren te vocren. Meer bepaald, zal ik hier het woord vocren omdat de Minister van Finantien mij verwezen heeft naar hetgeen daaromtrent bij de Tweede Kamer is voorgevallen en waaruit bijzonder afgeleid werd dat, had die regeling plaats, daaruit geene inkrimping van uitgaven van eenige beteekenis zou voortvloeijen. Wanneer ik in dat opzigt, Mijne Heeren, in dwaling had verkeerd en zulks wierd mij aangetoond, niets zou mij aangenamer zijn dan op dezelfde plaats de dwaling te erkennen, die ik vroeger ten aanzien van het feit zou hebben gekoesterd.

De afgevaardigde uit Groningen (de heer Cremers) heeft ten aanzien van dat punt gezegd, dat hij vermeende het stilzwijgen niet te mogen bewaren, opdat daaruit niet zou afgeleid worden, dat hij instemde met de bewering die ik de vrijheid had genomen voor te dragen. Ik eerbiedig volkomen het denkbeeld ook van dien spreker, die in het bestaan van de rijks-advocatie eene noodzakelijkheid ziet. Ik had intusschen wel gewenscht de gronden voor dat gevoelen te mogen vernemen, want uit de wrijving van denkbeelden spruit de waarheid voort, en ik zou, was mij aangetoond te hebben gedwaald, op een gevoelen zijn teruggekomen, dat ik door eene twintigjarige ondervinding in eene uitgestrekte regtspractijk heb opgedaan.

Ik kom thans terug tot het gezegde van den Minister van Finantien. Uit het verhandelde bij de Tweede Kamer zou voortvloeijen, dat de regeling van de rijks-advocatie geene aanleiding tot eenige beduidende inkrimping van uitgaven zou geven. Ik heb daarom nog eenmaal het verhandelde in de Tweede Kamer nagegaan. En wat is mij daaruit gebleken? Ja, tegen de opheffing der rijks-advocatie zijn bezwaren ingebragt, maar welk was het hoofdbezwaar? Het hoofdbezwaar, 't welk de Minister van Finantien ook heeft doen gelden, was, dat de opheffing niet op staanden voet mogelijk is, omdat het moet zamengaan met eene wijziging der wet van 26 Augustus 1822. Ik geef dat toe, Mijne Heeren, en wil zelfs berusten in de verklaring van den Minister van Finantien, dat hij dit onderwerp in ernstige overweging zal nemen, en daaromtrent, indien het voor de dienst noodig kan wezen, voorstellen doen zal. Maar waarop steunde het bezwaar, dat eene regeling geene inkrimping van uitgaven ten gevolge zal hebben? Men heeft gezegd: er is in de eerste plaats geene inkrimping te wachten, omdat aan de bestaande rijks-advocaten wachtgeld zal moeten worden toegekend, en in de tweede plaats, omdat men dan voor de burgerlijke zaken van den Staat afzonderlijke pleitbezorgers zal moeten gebruiken, die ook betaald moeten worden.

Deze twee punten zal ik even aanraken en dan zeg ik: wachtgeld toekennen is een noodzakelijke maatregel die uit elke reorganisatie voortspruit; het is een tijdelijke last, die het noodwendig gevolg is van elke verandering van maatregelen. En wat nu aangaat het aannemen van afzonderlijke pleitbezorgers voor de burgerlijke zaken, ja ik geef toe dat zal noodig zijn, zoo als het thans noodig is voor alle zaken betreffende de Kroondomeinen. Maar ik heb nog niet gehoord, dat uit dit laatste een bijzonder bezwaar voortvloeit, of dat dit tot groote uitgaven aanleiding geeft.

Om nu mijne stelling toe te lichten dat uit eene betere inrigting dezer zaak meer regelmatigheid zal voortvloeijen, alsmede eene inkrimping van uitgaven, geef ik het volgende denkbeeld in overweging. De belastingzaken, de Minister heeft zelf erkend dat het zou kunnen plaats hebben, drage men op aan het openbaar ministerie; dan zal daaruit ook meer eenheid in de behandeling van zaken geboren worden, en het werk, zoo als ik bij de algemeene beschouwingen aangetoond heb, zal er niet door vermeerderen. Voor de burgerlijke zaken van *schriftelijke* behandeling worde de thans bestaande regel gevolgd, want ook nu worden daarin geene rijks-advocaten gebruikt. Immers de zaken, welke vervolgd worden krachtens de wet van 1790 en de wet van 22 Frimaire VIIde jaar bij de regterlijke collegien, worden door de directeurs der registratie en domeinen voldongen, en ik heb ondervonden van 1846 tot nu toe, in een getal van welligt meer dan 100 domeinzaken alleen voor de regtbank te 's Hertogenbosch, dat die behandeling door den directeur te Breda met zoo veel zorg en juistheid plaats heeft, dat het door geen advocaat beter gedaan zou kunnen worden. En ook zoo worden de registratie-zaken door de directeurs der registratie en domeinen ondernomen en behandeld; ook daarin behoeft geen rijks-advocaat bezig te zijn. Wat nu voor deze zaken uit het kabinet van den advocaat verlangd wordt, is mij geheel onbekend; maar voor het regts-collegie wordt geen rijks-advocaat gebruikt.

Wat de *gewone* burgerlijke zaken van den Staat betreft, vraag ik of voor ons land niet een getal van hoogstens twee of drie advo-

ZITTING VAN DEN 29STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor* 1855. (Hoofdstuk IX *B.*)

caten voldoende zou zijn. Wil men dus bepaalde advocaten voor die burgerlijke zaken, welnu, dan kan men daarvoor twee of drie advocaten benoemen en dan zal men wel de reiskosten hebben te betalen voor procedures, die buiten de standplaats van den advocaat moeten behandeld worden, maar die worden nu, gelijk ik vermeen, evenzeer in rekening gebragt wanneer de rijks-advocaten zich buiten de plaatsen, waar zij gevestigd zijn, ter behandeling van belastingzaken begeven naar de regtbanken der arrondissementen, niet in de hoofdplaatsen der provincien gelegen. Indien er toch werkelijk een zoo groot belang in gelegen ware, om de rijks-advocaten voor de zaken van den Staat te behouden, zou men ook geene afzonderlijke advocaten, voor de provincien en voor de gemeenten zien benoemen. Het openbaar ministerie behandelt thans al de belastingzaken van de 1200 gemeenten in ons Rijk, en de andere zaken worden als gewoonlijk aan een advocaat toevertrouwd, en tot heden toe heb ik daaromtrent nog geen ongerief gezien of klagten hooren maken.

Eindelijk en ten laatste: waarom wordt hier niet ten aanzien der burgerlijke zaken de regel gevolgd, die ten opzigte van die der Kroondomeinen geldt? En toch zal de Minister niet tegenspreken, dat ook die bezittingen aanleiding geven tot onderscheidene regtsgeschillen, die bij de regtbanken worden behandeld.

Kon mijn denkbeeld gevolgd worden, dan voorzeker zou de nieuwe regeling der rijks-advocatie tot eene belangrijke bezuiniging leiden.

De heer **Cremers**: Ik heb bij eene vroegere gelegenheid mijne mecning over de rijks-advocatie gezegd. Zij was in strijd met die van den vorigen spreker, die er thans op teruggekomen is, en er op wijst dat ik toen geene gronden voor mijn gevoelen heb voorgedragen. Het is geenszins mijne bedoeling geweest dit onderwerp diep te behandelen; en zoo als ik vroeger gezegd heb, ik wenschte hier slechts te doen uitkomen, dat uit het stilzwijgen van andere leden niet is op te maken dat zij het gevoelen van dien spreker omhelsden.

Slechts dit ter beantwoording. Ik meen niet den vorigen keer gezegd te hebben, wat die geachte spreker onnaauwkeurig, misschien tegen zijn wil, mij in den mond legt, dat er namelijk *noodzakelijkheid* zou bestaan tot behoud der rijks-advocatie. Die noodzakelijkheid zoude er slechts thans misschien kunnen zijn, zoolang de wet van 1822 niet veranderd is. Maar dit is mijne overtuiging, dat de reden, door dezen Minister en ook door zijn voorganger bijgebragt, dat namelijk het behoud der rijks-advocatie niet nadeelig is voor de schatkist, dat die reden, zeg ik, voor mij gewigtiger is dan die van den vorigen spreker. Ik zal er mij nu niet dieper in begeven. Ik ben daartoe niet voorbereid en ik zou treden in de taak des Ministers, zoo ik verder ging. Hierop komt alles neder: de regtszaken van het land moeten worden verdedigd voor de regtbanken. Als nu geene vastbezoldigde advocaten daarmede belast worden, zullen dan de kosten, die moeten worden besteed voor afzonderlijke advocaten, niet hooger komen dan hetgeen thans wordt uitgegeven? De vorige spreker spreekt uit eene lange ondervinding; ik heb die niet; ik heb echter ook tot nu toe niets gehoord wat mij van mijne op de ondervinding van twee Ministers in twee verschillende Ministerien gegronde overtuiging heeft kunnen terugbrengen.

De heer **Minister van Finantien**: Mijnheer de Voorzitter, er zijn bij de behandeling van dit hoofdstuk vier bedenkingen gemaakt, die ik achtereenvolgens, gelijk ze zijn voorgedragen, wensch te beantwoorden.

De geachte afgevaardigde uit Friesland heeft gewezen op de wet op het personeel en bepaaldelijk op art. 9*f*, waarin gezegd wordt, dat er vrijdom bestaat wegens de afzonderlijk staande vensters die minder dan 30 vierkante palmen oppervlakte in den dag bevatten. De spreker heeft daarbij gewaagd van eene circulaire, niet van mij noch van mijn laatsten voorganger, maar van een vroeger Minister afkomstig, waarbij aan die wettelijke bepaling zou zijn te kort gedaan. Het zal u niet bevreemden, als ik hier verklaar, dat bij de menigte bestaande circulaires, deze circulaire mij thans niet voor den geest is. Ik zal echter zeer gaarne op mij nemen de verpligting om daarnaar onderzoek te doen en mij te laten inlichten omtrent de gronden, waarop een mijner voorgangers gemeend heeft zoodanige circulaire te moeten doen uitgaan. Ik moet bijna denken, dat daar dan toch goede gronden voor moeten zijn bijgebragt, die niet geheel kunnen weggecijferd worden. Zoo het echter werkelijk waar moge zijn, dat die gronden niet kunnen doorstaan den toets van een naauwkeurig onderzoek, als zij mij blijken te berusten noch op de letter, noch op de bedoeling der wet, dan zal ik niet aarzelen eene circulaire te doen uitgaan, ten einde dit bezwaar uit den weg te ruimen. Ik herhaal hier gaarne hetgeen ik in de andere Kamer gezegd heb, dat de Minister vooral moet zorgen, dat de wetten goed worden uitgevoerd, doch dat hij er niets mag bijvoegen, waardoor zij meer of min eene kleur van fiscaliteit krijgen.

Een ander afgevaardigde heeft bedenkingen geopperd tegen het artikel, waarbij onderstandgelden worden voorgedragen voor de postmeesters. Ik geef het dien geachten spreker volkomen toe, dat naar het strikte regt de personen, die men hier op het oog heeft, niets kunnen vorderen. Maar het behoort tot de verpligtingen der Regering, na te gaan wat door de billijkheid wordt gevorderd, en dan zal men moeten toegeven, dat wanneer personen zich jaren lang hebben gewijd aan een zekeren tak van dienst dien men wenschelijk achtte, en die tak, ten gevolge van omstandigheden buiten hen gelegen, wordt opgeheven, dat het dan, zeg ik, hard is, dat de belooning wordt weggenomen, zonder dat zij, die in zulke omstandigheden verkeeren, daarvoor de minste vergoeding kunnen erlangen. De som, die thans daarvoor is aangevraagd, is, in vergelijking van het groot aantal personen die meenen op eenige vergoeding aanspraak te kunnen maken, zeer gering. Ik geef het den geachten afgevaardigde volkomen toe, dat deze bepaling in hare uitvoering veel bezwaren zal opleveren. Ik heb zelfs niet geaarzeld dit in de andere Kamer te erkennen. Zoo ik mij niet bedrieg, heb ik toen gezegd, dat, zoo het artikel, hetwelk aldaar veel tegenstand ontmoette, verworpen ware, het mij zou gespeten hebben om de billijkheid, die mijns inziens vorderde eenige tegemoetkoming aan die personen te geven, doch dat wat mij persoonlijk betreft, ik het gemakkelijker zou achten, want dat het voor een Minister veel gemakkelijker is te zeggen, wanneer er velen zijn, die vragen: ik kan u niets geven, dan wanneer hij moet zeggen: ik heb f 6000, en die zal ik onder hen verdeelen, die er de meeste behoefte aan hebben. Ik kan echter de stellige verzekering geven, dat er onder die personen velen zijn, die groote behoefte hebben, die zich in een toestand bevinden, die werkelijk behoeftig mag genoemd worden: aan die personen zal men met die som, die dan toch zeer beperkt is, de gelegenheid vinden eene zeer kleine tegemoetkoming te verschaffen.

Een ander geacht afgevaardigdige heeft gewezen op de wetgeving op de grootboeken en op het misbruik, dat soms is gemaakt van handligtingen, waarbij kapitalen, ten behoeve van minderjarigen ingeschreven, van de grootboeken zijn afgeschreven. Ik geef den geachten afgevaardigde volkomen toe, dat dit een hoogstbelangrijk onderwerp is en ik wil gaarne de elders afgelegde betuiging herhalen, dat ik dat punt in nadere overweging zal nemen; doch ik moet er tevens op wijzen, dat dit slechts voor een klein gedeelte van mij zal afhangen, want dat het eigenlijk een onderwerp is, dat meer bepaald — althans indien men dat misbruik door wettelijke bepalingen wil tegengaan — bij mijn geachten ambtgenoot voor Justitie behoort. Ik geloof dus, dat het van hem zal afhangen te overwegen, op welke wijze in dit gebrek zal kunnen worden voorzien.

Eene vierde bedenking hier in het midden gebragt, die ook reeds bij de algemeene beschouwingen is besproken, betreft de rijks-advocatie. Een der afgevaardigden heeft verklaard, niet overtuigd te zijn, dat de opheffing van de rijks-advocatie niet met bezuiniging gepaard zou gaan. Ik heb in de vorige zitting, waarin dit punt ter sprake is gebragt, reeds gewezen op de getuigenis van een vorig Minister van Finantien, wien men den lof niet kan ontzeggen, bezuinigd te hebben waar hij dit kon, en in eene andere Vergadering heeft diezelfde gewezen Minister de verklaring afgelegd, dat men zich zou bedriegen, wanneer men meent, dat door de afschaffing van de rijks-advocatie bezuiniging zal worden te weeg gebragt.

Die afgevaardigde heeft gewezen op de diensten, die bovenal door de rijks-advocaten bij de teregtzittingen, bij proeessen, werden verleend, doch ik meen, dat hij de belangrijke diensten over het hoofd heeft gezien, die door die ambtenaren worden bewezen door de schriftelijke adviesen die zij geven.

Die afgevaardigde heeft er op gewezen, dat de zaken door vele directeuren volkomen goed behandeld worden; maar ik meen, dat die directeuren dat zeer bezwaarlijk zouden kunnen doen, wanneer zij niet vooraf van de rijks-advocaten de noodigen inlichtingen hadden ontvangen over de zaken, die bezwaar opleveren. Ik geloof toch, dat men niet alleen moet letten op het werk dat zich naar buiten vertoont, maar op al hetgeen door die advocaten wordt verrigt. Of nu hetzelfde gevorderd, of met evenveel zaak kennis verkregen kan worden van de ambtenaren van het publiek ministerie, hierover zal ik mij niet vermeten een oordeel uit te brengen, maar zoo veel is zeker, dat in belastingzaken zeer veel kennis wordt vereischt om de adviesen te geven, die voor ambtenaren noodig zijn om de zaken te behandelen zoo als het belang van het land dit vordert.

Ook eene andere bedenking, in de andere Kamer door denzelfden gewezen Minister geopperd, mag ik den afgevaardigde onder het oog brengen. Hij zeide, dat er klagten waren ingebragt tegen de vexatoire handelingen van sommige ambtenaren, doch dat die klagten zich zeer zouden vermeerderen indien men de rijks-advocatie afschafte, omdat dan de ambtenaren, vóór dat zij tot eenige handeling overgaan, niet in de gelegenheid zouden zijn voorlichting en

ZITTING VAN DEN 29STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor* 1855. (Hoofdstuk X)

raad te verkrijgen. Indien men nu de som, thans voor de rijks-advocaten besteed, aan andere advocaten gaf, dan wordt natuurlijk niet bezuinigd. Men zou in een geldelijk opzigt bezuinigen, wanneer het advies van die advocaten niet ingewonnen wierd; doch wanneer ten gevolge daarvan handelingen door de ambtenaren wierden gepleegd die niet overeenkomstig met de wet bleken te zijn en die processen of mindere opbrengst der belastingen ten gevolge hadden, dan zou al zeer ligt het geldelijk voordeel voor de schatkist verloren gaan dat men door de afschaffing van de rijks-advocatie zou kunnen verkrijgen. Ik blijf er echter bijvoegen, dat dit punt rijpelijk door mij zal worden overwogen, omdat het een onderwerp is, dat telken jare weder ter sprake wordt gebragt en dat eindelijk tot eene beslissing moet komen. Ik geloof dat het wenschelijker is te beslissen of men de rijks-advocaten al dan niet zal behouden, dan jaarlijks weder nieuwen strijd over hetzelfde onderwerp te voeren.

De beraadslaging wordt gesloten en *hoofdstuk IX* B (*Departement van Finantien*) der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1855, in stemming gebragt, wordt met algemeene (30) stemmen aangenomen; bij deze stemming was de heer de Vos van Steenwijk afwezend.

De beraadslaging wordt geopend over het XDE HOOFDSTUK (*Departement van Oorlog*) DER STAATSBEGROOTING VOOR HET DIENSTJAAR 1855.

De heer **van Sasse van Ysselt**: Bij de behandeling van de begrooting van Oorlog bewonder ik in den Minister van Oorlog twee deugden: zijne opregtheid en zijn moed. Hoewel ik hulde breng aan beide edele hoedanigheden van Zijne Excellentie, moet ik echter verklaren, dat zij mij beide in den weg staan, om mijne goedkeurende stem aan deze begrooting te schenken. Ik doe het ongaarne, omdat ik de overtuiging heb, dat de som voor 1855 uitgetrokken niet te hoog is, als ik in aanmerking neem, dat niemand zich vermeten zal zonder bezorgdheid de omstandigheden onder het oog te zien onder welke wij dit jaar welligt zullen moeten doorworstelen.

Ik deins nogtans terug om in tijden van rust een antecedent voor de toekomst te stellen, want de Minister van Oorlog heeft in antwoord op het Verslag dezer Kamer gezegd, » dat in vredestijd, als grondslag voor een mogelijken toestand in tijd van oorlog, 12 millioen worden gevorderd", en met deze verklaring van den Minister vallen alle bespiegelingen weg, waarmede men wil zeggen, dat men deze begrooting niet als normaal beschouwt.

Die verklaring van den Minister noem ik eordaat en opregt, en zijne overtuiging geeft hem moed; maar ik zal met bescheidenheid vragen, of moed op den duur alleen voldoende zal zijn om van de Staten-Generaal zulk een verhoogd cijfer te verkrijgen? De Staten-Generaal hebben er meermalen van doen blijken, dat zij meenen, dat het cijfer van Oorlog in gewone tijden f 10,400,000 zal moeten zijn, en zal men dan nu de Kamers tot een ander stelsel brengen, op een oogenblik, dat de aandrang tot afschaffing van belastingen van dag tot dag grooter wordt en dat de Regering zelve daaraan, in mijn oog te regt, heeft toegegeven? En wat zal nu het gevolg zijn wanneer de rijke bronnen, die men zich nu voorstelt te openen, minder mild zullen gaan vloeijen? Men zal weder moeten bezuiningen, inkrimpen en desorganiseren, en dat zal voorzeker wrevel en ontevredenheid bij het leger verwekken. Ik voor mij beschouw, dat men aan den krijgsman moet openen eene loopbaan, die eenige vastheid en zekerheid geeft, al is het dan ook met wat minder geld. Even opregt als de Minister, vermeen ik dus van mijn standpunt te handelen in het belang van het leger en daardoor van het land, door mijne stem aan de begrooting van Oorlog te weigeren.

De heer **van Rijckevorsel**: Ik deel ten volle in de bedenking in het Verslag der Kamer vooropgezet, dat bij deze begrooting eene neiging zigtbaar schijnt om de uitgaven van den Staat te doen klimmen en daartoe van den beteren toestand van 's Rijks geldmiddelen gebruik te maken. Ik acht het niet noodig dit breedvoerig aan te toonen, maar genoeg te herinneren, dat de begrooting voor 1855, zoo als zij oorspronkelijk werd ingediend, de uitgaven van 1853 met c^a. f 2,946,000 te boven gaat, waarvan echter behoort te worden afgetrokken de verhooging van het IX hoofdstuk A, waar ditmaal voor rente en amortisatie van schuld ruim f 725,000 meer is uitgetrokken. De meerdere aangevraagde uitgaven bedragen dus eigenlijk c^a. f 2,221,000, doch deze som is nog zeer belangrijk en zal door latere verhoogingen, waarop reeds is gewezen, nog aanzienlijk kunnen vermeerderen. Eenige posten schijnen nu opzettelijk te zijn weggelaten om het verhoogde cijfer niet reeds dadelijk nog meer te doen klimmen.

In de voorgestelde verhoogingen deelt het Departement van Oorlog alleen voor f 1,137,000, alzoo voor ruim de helft; de totale som van bijna f 11½ millioen voor Oorlog aangevraagd, is bijna ⅓ van al de uitgaven van den Staat, wanneer men de nationale schuld daarbij niet in aanmerking neemt.

Aan de wet van 13 April jl., strekkende om het Xde hoofdstuk voor 1854 te verhoogen, heb ik mijne stem gegeven, omdat ons die uitgave werd voorgesteld als een gevolg der buitengewone omstandigheden en omdat ik de verzekering had niet alleen van vorige Ministers maar zelfs van den tegenwoordigen, dat f 11,400,000 voldoende zijn in *gewone* tijden. Wierd dit verhoogde cijfer uit hoofde van *buitengewone* omstandigheden weder aangevraagd, en deze behoorlijk aangetoond, ik zou het waarschijnlijk hebben toegestaan; doch het voorstel geschiedt nu op de tegenovergestelde wijze. De Minister verlangt de f 11½ millioen thans als een *normaal* cijfer; hij waarschuwt reeds dat het op f 12 millioen zal moeten klimmen, en daarbij rekent hij niet eens op al de meerdere uitgaven, welke ontstaan zullen uit eene betere organisatie der schutterijen. Is er door den tegenwoordigen oorlog in het Oosten voor ons grond tot meerdere wapening, wat ik niet waag te beoordeelen, of wil men tegen mogelijke toekomstige gebeurtenissen zijn beveiligd, dan is het geheel onbegrijpelijk, dat de schutterijen voortdurend in eenen toestand worden gelaten, welke, naar het oordeel van alle deskundigen, zou beletten in den eersten tijd van dezelve met eenig goed gevolg ter verdediging des lands gebruik te maken.

De Minister heeft wel gezegd dat de Vertegenwoordiging zich maar voor een jaar verbond en later vrij was te weigeren, doch hij heeft tevens en te regt doen gevoelen, dat eene organisatie, op eene grootere en kostbaarder schaal aangelegd, ook zedelijk verpligt hetzelfde in de toekomst toe te staan. Hij heeft nu reeds gewezen op het tegenwoordige als een noodwendig gevolg van het verledene. De Minister heeft in de Tweede Kamer gezegd, dat de sommen, toegestaan voor de uitbreiding van de kaders der infanterie, van het instructie-bataillon en de Limburgsche jagers, vaststaat en, wat er ook gebeure moge, niet meer kan veranderd worden. Zoo deze begrooting ook hier wordt aangenomen, zal men ons hetzelfde later van andere posten zeggen. Er zullen nog wel andere verhoogingen bijkomen, waarop nu nog niet is gerekend. Die van de reeds zoo zeer drukkende pensioenen zal onder meerdere wel niet achterblijven.

Doch al mogt het ook blijven bij eene begrooting van f 12 of 11½ millioen, dan moet ik ronduit verklaren, dat ik beschouw dat dit in *gewone* tijden de krachten der natie te boven gaat, dat zij op den duur eene jaarlijksche uitgave, zoo als de nu voorgestelde, behoudens hare welvaart, niet kan torschen. Bij eene vergelijking van onze uitgaven met die van andere Staten, is het niet genoeg te wijzen op den staat van onze en hunne finantien en op ons tegenwoordig jaarlijksch overschot. Men moet ook onderzoeken, waaruit dat overschot ontstaat, of de belastingen hier niet zwaarder zijn dan elders. Zal de nationale welvaart blijvend toenemen, dan is het noodig dat de lasten, in oorlogstijd op haar gelegd, eindelijk verminderen, en dat onze drukkende staatsschuld jaarlijks niet onbelangrijk afneme. Beide, vermindering van lasten des volks en amortisatie van schuld, zullen voortaan onbeduidend, zoo niet geheel ondoenlijk worden, wanneer niet voortdurend de grootst mogelijke zuinigheid in alle takken van het staatsbestuur wordt betracht. Men vergete daarbij toch ook vooral niet dat een belangrijk deel onzer middelen, tot dekking der uitgaven uit de bijdrage onzer Oost-Indische bezittingen voortspruiten, dat deze bijdragen wisselvallig zijn en afhankelijk van de oogsten en de prijzen der producten; men vergete daarbij niet dat in onze overzeesche bezittingen zelve nog zooveel ter harer ontwikkeling te doen is, hetwelk tot hiertoe, ten gevolge der geldelijke behoefte van het moederland, tot beider nadeel achterwege moest blijven. Men denke tevens aan de sommen, die de emancipatie der slaven in de West-Indische kolonien, welke toch wat vroeger of wat later uitgesproken zal moeten worden, na zich zal slepen. Men herinnere zich den toestand van 's Rijks finantien vóór 1844, hoe toen een staatsbankroet voor de deur scheen te staan, uit hoofde der hoogopgevoerde uitgaven. Toen werd ook beweerd, dat zij alle onvermijdelijk waren. Later is men er eindelijk toe gekomen ze te beperken. Wij ondervinden daarvan thans de heilzame gevolgen. Slaan wij nu den ouden weg weêr in, ik zal dan de toekomst van mijn vaderland met zorg en bekommering te gemoet zien. Mijn geweten verbiedt mij daartoe mede te werken. Ik zal dus aan het Xde hoofdstuk mijne stem niet kunnen geven, en wel — ik herhaal het — omdat de *hooge* uitgaven als eene *normale* begrooting worden voorgesteld.

De heer **Minister van Oorlog**: Mijnheer de Voorzitter, voor het dienstjaar 1855 wordt voor het Xde hoofdstuk aangevraagd eene som van f 11,445,270. Wanneer men nu van deze som aftrekt hetgeen eigenlijk niet behoort tot de uitgaven voor de defensie van het land, wanneer men daarvan aftrekt de sommen, die ten gevolge van de uitgaven van Oorlog wederom in 's Rijks schatkist vloeit, dan blijft over de som van f 9,556,805. Dit is

ZITTING VAN DEN 29STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor* 1855. (Hoofdstuk X.)

nu de ware, de eigenlijke som, welke voor de defensie van het land *gevraagd* wordt. Tegenover die som staat de nationale eer en de nationale onafhankelijkheid. Wanneer er Nederlanders waren, hetgeen ik als eene onmogelijkheid beschouw, voor wie de nationale eer en de nationale onafhankelijkheid eene onverschillige zaak was, dan zou ik er nog iets bijvoegen waarvoor voorzeker niemand in Nederland ongevoelig is, dat namelijk, wanneer Nederland in het bezit wil blijven van zijne overzeesche bezittingen, het dan moet zorgen, dat er hier te lande ten allen tijde een goed en talrijk leger op de been worde gehouden. Zonder een goed en talrijk leger hier te lande kan er op den duur op het bezit van onze Oost- en West-Indische bezittingen niet gerekend worden. En wanneer Nederland eenigen prijs stelt op het voortdurend behoud van die bron van welvaart en voorspoed, moet het bereid zijn om ruimschoots bij te dragen voor het leger, dat hier in Nederland op de been wordt gehouden. Het is wel waar, Mijnheer de Voorzitter, dat hier op deze begrooting geene sommen worden uitgetrokken voor het Indische leger, maar het zal geen bewijs behoeven en het is allen bekend, dat het leger in Indie zaamgesteld is uit bestanddeelen van het Nederlandsch leger in het moederland. En om slechts eene omstandigheid aan te halen, waarop ik op dit oogenblik *bijzonder* moet drukken, zij het mij veroorloofd u het volgende mede te deelen: Ik heb hier voor mij liggen een staat, waarop vermeld wordt de jaarlijksche suppletie, welke uit het Nederlandsche leger naar Oost- en West-Indie wordt gezonden. Wat gebeurt er nu? De rekruut komt bij onze corpsen hier in Nederland aan. Die rekruut wordt gekleed, gewapend, geoefend en in één woord tot soldaat gevormd. Wanneer hij een jaar gediend heeft en het oogenblik gekomen is om eenig voordeel van hem te trekken, dan gaat hij over bij ons Oost- of West-Indisch leger. Deze overgang, Mijnheer de Voorzitter, wordt door ons aangemoedigd, omdat wij het gewigt gevoelen dat daarin gelegen is. Maar het neemt niet weg dat die gedurige verliezen voor ons leger hier te lande zeer gevoelig zijn en dat zij wel degelijk werken op het eindcijfer van de begrooting van Oorlog. Ik herhaal — ik kan dat niet genoeg doen, ik kan het niet genoeg aanbevelen aan de overweging van die leden, die hunne goedkeuring aan deze begrooting willen ontzeggen — dat zonder een talrijk en goed leger in Nederland aan geene verdediging van onze overzeesche bezittingen meer te denken valt. Ik heb gezegd, dat ik *bijzonder* op de omstandigheid druk, die door mij zoo even is aangehaald, omdat door de werving van vreemde troepen, die nu in een van de naburige landen zal plaats hebben, het wel vooruit te zien is, dat die vreemdelingen, die tot dusverre bij ons kwamen om bij ons Indisch leger te dienen, geheel en al zullen wegblijven.

Wanneer ik de geachte sprekers, die het woord hebben gevoerd, wel begrepen heb, dan is hun verlangen, dat niet slechts het eindcijfer van de begrooting voor Oorlog worde verminderd, maar ook dat er eene splitsing plaats hebbe: dat aan den eenen kant geplaatst worde hetgeen als eene *bestendige* uitgave kan beschouwd worden en aan den anderen kant wat het gevolg is van *buitengewone* omstandigheden. Ik geloof dat zoodanige splitsing wel kan plaats hebben bij de aanbieding van eene tien- of tweejarige begrooting, maar dat zij geheel en al onnoodig is bij eene begrooting die jaarlijks wordt aangeboden en jaarlijks aan de goed- of afkeuring van de wetgevende magt wordt onderworpen. Maar ik zou dan ook wel eens willen vragen: wat zou in deze begrooting van het Xde hoofdstuk als buitengewone uitgave moeten aangemerkt worden? Ja, er is een gedeelte van de begrooting, dat het gevolg is van buitengewone omstandigheden. Die buitengewone omstandigheden zijn de hooge prijzen van alle benoodigdheden. In de begrooting wordt, ten gevolge van die hooge prijzen, eene som van bijna f 400,000 uitgetrokken, maar die som, die het gevolg is van de hooge prijzen van de granen, van de fourrage enz., zal van zelf, òf wel geheel verdwijnen, indien de prijzen weder op den ouden voet terugkomen, òf ten minste gedeeltelijk verdwijnen wanneer die prijzen verminderen.

Ik geloof, Mijnheer de Voorzitter, dat ik hiermede heb beantwoord de bedenkingen welke door de twee geachte sprekers zijn in het midden gebragt.

De heer **van Rijckevorsel**: Noch het lid dat voor mij gesproken heeft, noch ik hebben eene splitsing verlangd. Ook bij de verhooging van het hoofdstuk in April is daarvan niet gesproken. Er is alleen toen door mij en ook door anderen gezegd, dat ik die verhooging zou goedkeuren, omdat zij *uit hoofde van de buitengewone omstandigheden* werd verlangd. En ik heb nu gezegd, dat wanneer de Minister van Oorlog op denzelfden grond dit hoofdstuk had aangeboden en ons dan had aangetoond — gelijk hij het nu gedeeltelijk doet — dat deze verhoogde uitgaven het gevolg waren van *buitengewone omstandigheden*, ik dan bezwaar gemaakt zou hebben om mijne goedkeurende stem aan dit hoofdstuk te weigeren. Maar nu zegt de Minister uitdrukkelijk in het antwoord aan dezen Kamer: » In deze toestand van zaken zal men het gewis niet overdreven kunnen vinden dat de Minister van Oorlog een bedrag van twaalf millioen als normaal opgeeft, vooral wanneer men ziet dat die uitgaven in zoo vele opzigten mede strekken tot grondslag voor de behoeften van het leger hetwelk het Rijk voor deszelfs overzeesche bezittingen moet onderhouden" enz. Dus een *normaal* cijfer, Mijne Heeren, niet *uit hoofde van buitengewone omstandigheden*, maar *blijvend voor de toekomst*. Dat is het waartegen ik mij verklaard heb; dat mag ik niet toestaan; dat strijdt, naar mijne overtuiging, met mijn pligt als volksvertegenwoordiger.

De heer **van Beeck Vollenhoven**: Ik heb het gesprokene door de redenaars van straks als ook de verdediging van den Minister van Oorlog met aandacht, met naaawgezetheid nagegaan. Ik deel volkomen in het gevoelen door de beide eerste sprekers geuit en ben door het antwoord van den heer Minister niet teruggebragt van mijn ongunstig oordeel over dit hoofdstuk. Dat ik het woord niet heb opgevat om dat straks te zeggen, was alleen omdat ik het een noodeloos tijdrekken zou achten om dezelfde woorden, dezelfde beweeggronden op nieuw aan te voeren. Ik heb echter thans het woord gevraagd, omdat de heer Minister gezegd heeft dat hij, die de eer en de onafhankelijkheid van het land wilde gewaarborgd zien, deze begrooting zou moeten aannemen; dat hij ze daarmede als het ware kon verkrijgen. Ik wil deze woorden als het subjectief gevoelen van den heer Minister van Oorlog aannemen en ze daarom niet wederleggen. Ik doe hulde aan de opregte wijze waarop hij gesproken heeft, zoowel nu als in antwoord op het Verslag dezer Kamer; ik wil gelooven dat het in zijne opvatting ligt dat die som voor de eer en de onafhankelijkheid van ons Rijk noodig is; maar wanneer zoovele anderen in dat gevoelen niet deelen; wanneer zoovele anderen ook vroeger met een minder cijfer de eer en de onafhankelijkheid van het Rijk hebben kunnen handhaven; wanneer zoovele anderen ook de kern van een leger voor de Oost in ons leger hebben weten te vinden met een minder cijfer voor het Departement van Oorlog, — dan herhaal ik, moet ik gelooven dat de door mij aangehaalde woorden het subjectief gevoelen van den Minister van Oorlog uitdrukken. Maar daar het mijne meening is, dat zoodanig verhoogd cijfer als ons hier is aangeboden werkelijk voor een gewonen stand van zaken de krachten van de natie zou te boven gaan, geloof ik, zoo als ik het met een enkel woord bij de algemeene beschouwingen gezegd heb, mij verpligt te achten en mij genoodzaakt te zien om mijne goedkeurende stem aan dit hoofdstuk te blijven onthouden.

De heer **Minister van Oorlog**: Bij de algemeene beschouwingen, Mijnheer de Voorzitter, is — zoo ik mij niet vergis — het woord *splitsing* gebruikt door den geachten afgevaardigde uit Noordbrabant. Zoo ik mij niet vergis, dan heeft die afgevaardigde gezegd, dat wanneer de begrooting van Oorlog gesplitst was in buitengewone en in gewone uitgaven, hij dan voor die begrooting zou stemmen; en wanneer ik zoo even van splitsing gesproken heb, dan is het geweest met de bedoeling om aan den afgevaardigde uit Noordbrabant te antwoorden.

De aanmerking, mij gemaakt door den afgevaardigde uit Noordholland, meen ik, Mijnheer de Voorzitter, niet geheel en al goed begrepen te hebben. Ik heb gezegd: tegenover die begrooting staat de nationale eer, de nationale onafhankelijkheid; dit wil zeggen dat naar mijn begrip het doel van deze begrooting is, de verstandhouding van onze nationale eer en nationale onafhankelijkheid. Wat wordt nu aan den Minister van Oorlog opgedragen? Om aan den Koning zoodanige voorstellen te doen als hij noodig acht om die nationale eer en onafhankelijkheid te handhaven. Dat is de verantwoordelijkheid die op den Minister van Oorlog rust, en aan mijn geweten zou ik geen oogenblik rust schenken, wanneer ik niet de overtuiging had, dat ik aan die verantwoording moet voldoen en er wezenlijk aan voldoe. Ik ga verder, Mijnheer de Voorzitter, en ik stel mij voor dat wanneer wij het ongeluk hadden om ons plotseling te moeten verdedigen tegen een hevigen aanval, dat die stemmen, welke zich nu tegen die begrooting van Oorlog verklaren, de eerste zouden zijn om dien Minister te verwenschen, wanneer eenig verzuim aan hem kon ten laste gelegd worden. Slechts eenige dagen geleden, Mijnheer de Voorzitter, heb ik een ongeteekenden brief ontvangen uit de stad Rotterdam. In dien brief werd gezegd:

» Minister van Oorlog, zorg toch in Gods naam, dat onze batterijen goed in orde zijn en de vijanden niet de rivieren kunnen opvaren om onze stad te komen vernietigen!" Nu vraag ik, wat zal de Minister van Oorlog aan dien inwoner van Rotterdam moeten antwoorden, wanneer hem de middelen worden geweigerd om te zorgen dat die batterijen in orde worden gebragt? De afgevaardigde uit Noordholland meent dat er een Minister van Oorlog kan gevonden worden, die voor minder geld het land in verdedigbaren staat kan houden. Het zal ook mij verheugen, wanneer er zoodanige Minister gevonden wordt, die van de schatkist minder

ZITTING VAN DEN 29STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor* 1855. (Hoofdstuk X.)

geld verlangt om het leger in goeden staat te brengen en te houden.

De heer **van Andringa de Kempenaer**: Ik heb de uitgaven van dit belangrijk departement hooren bestrijden. Ik behoef ze niet te verdedigen. De Minister zal wel geene hulp voor die verdediging noodig hebben; maar ik wensch slechts de redenen op te geven, die mij leiden om mijne stem aan dit hoofdstuk te geven. Ik wil echter geenszins geacht worden in dezen alles goed te keuren; is het waar, dat onze strijdkrachten niet in verhouding kunnen gebragt worden tot die van magtige naburen, dan eischt niettemin het nationaal belang en de nationale eer, dat dat leger niet te aanzienlijk dale in evenredigheid der legers van natien van denzelfden rang, waarmede wij op dezen oogenblik op den meest vriendschappelijken voet verkeeren. Ik vertrouw wel op hare vredelievendheid, maar zullen wij op een goeden voet blijven, dan moeten wij in staat zijn en blijven, onze onafhankelijkheid en nationale eer te handhaven. En wanneer ik nu naga, om eene vergelijking bij te brengen, dat het leger in Belgie op 70,000 man is gebragt en ongeveer f 17,500,000 gulden daarvoor wordt besteed, dan moet ik vragen, of een land, waar landbouw en handel bloeit, zich de middelen ter verdediging zonde moeten onthouden. In zoover kan ik het cijfer van Oolog goedkeuren. Ik kan het niet in de onderdeelen beoordeelen, maar de erkende kunde van het hoofd van het departement geeft mij voldoende waarborgen, dat ik in mijn votum niet dwaal.

Er is echter op dit hoofdstuk een post, dien ik met bezorgdheid zie klimmen: ik kan dit niet ontveinzen. Ik bedoel het bedrag der pensioenen en wachtgelden, die thans reeds gestegen zijn tot meer dan het achtste gedeelte der som voor onze defensie noodig. Ik weet wel, dat de Vertegenwoordiging haar zegel gehecht heeft aan eene wet op de militaire pensioenen, waardoor zij haar goeden wil heeft getoond om den krijgsman die rust behoeft en zijne beste krachten ten dienste van het land heeft besteed, niet met ondank te beloonen. Maar ik moet toch met ernst bij den Minister er op aandringen, dat, heeft die wet op vrijgevige en loyale wijze het lot der officieren en militairen verzorgd, zij niet ruimer worde toegepast dan volstrekt noodzakelijk is, en dat niet, om dezen en genen, pensioenen worden verleend, of wel bevorderingen worden toegekend, alleen om eventueel een hooger pensioen te kunnen toeleggen. Dit is het bezwaar, hetwelk ik tegen de strekking dier wetten heb, en dat ik hier meen te moeten bijbrengen.

De heer **Sassen**: Met bescheidenheid moet ik den Minister van Oorlog doen opmerken, dat hij in dwaling verkeert, wanneer hij meent dat ik in mijne algemeene beschouwingen over de begrootingswetten gesproken heb van eene splitsing der uitgaven van het Departement van Oorlog in gewone en buitengewone. Mijne rede in het *Bijblad*, die nu wel zal gedrukt zijn, zal doen zien, dat ik slechts gezegd heb, dat wanneer de Minister van Oorlog bij deze begrooting de verklaring had afgelegd, dat buitengewone omstandigheden het hooger cijfer vorderden, ik dan even als in het afgeloopen jaar, even als in April van dit jaar, gaarne mijne stem aan het hoofdstuk zou gegeven hebben. Van splitsing heb ik niet gesproken, maar de Minister heeft daarvan reeds gewaagd in zijn antwoord op het Verslag dezer Kamer. In dat Verslag schijnt de Minister aanleiding gevonden te hebben om te verklaren dat tot splitsing in gewone en buitengewone uitgaven geene reden bestond. Mijne stelling was deze: indien de Minister in de Memorie van Toelichting behoorende tot het Xde hooofdstuk der begrooting of in zijne Memorie van Beantwoording op het verslag der Tweede of der Eerste Kamer had verklaard, dat buitengewone omstandigheden, onverschillig van welken aard — want ik heb thans in deze Vergadering omstandigheden hooren aanvoeren, die vroeger zelfs niet bekend gemaakt waren, — oorzaak waren van de verhooging, zou ik mijne stem aan dit hoofdstuk verleend hebben. Die goedkeurende stem zou ik zelfs ook verleenen, wanneer de Minister van Oorlog verklaarde, dat de werving van vreemde troepen, zoo als die thans voor het Engelsche gouvernement zal plaats hebben, invloed zal hebben op de aanvulling van ons leger in de Indien, dat nu niet meer door vreemdelingen zal kunnen maar door Nederlandsche strijders zal moeten aangevuld worden, wat tot eene uitbreiding van ons leger zou verpligten. Het is mij volstrekt niet te doen om den Minister van Oorlog buiten de gelegenheid te stellen om aan de bestaande behoeften van het *oogenblik* te voldoen, maar ik wil dit verklaard hebben in de hoop dat buitengewone kosten zullen ophouden als de buitengewone omstandigheden zijn geweken. Ik breng bij herhaling hulde aan de loyale verklaring van den Minister, dat men geene buitengewone omstandigheden als oorzaak der verhooging kan aannemen; maar nu ik zie dat dit budget een normaal budget is, en dat de Minister die som gaat nemen tot grondslag van de organisatie van het leger en van de inrigting der defensie, nu maak ik zwarigheid het aan te nemen, te meer nog omdat ik voor mij reeds als zeker voorzie, dat er in den loop van 1855 nog verhooging zal worden aangevraagd. Immers heeft de organisatie van ons leger en de inrigting van de defensie plaats op den voorgestelden grondslag en in verhouding van de thans aangevraagde som, dan is het niet mogelijk dat daarmede in de dienst van 1855 wordt voorzien, omdat niet gehcel gerekend is op de verhooging van den prijs van alle benoodigdheden van het leger en de defensie, wat toch zeker invloed moet uitoefenen op de gemaakte ramingen. Ik wil mijne stem niet aan deze begrooting verleenen, omdat ik anders den Minister in de verpligting zou stellen voor het jaar 1856 dezelfde som aan te vragen, en ik wraak dus het gevoelen van hen die gezegd hebben: » Stem die som voor dit jaar toe; gij zijt voor het volgende jaar daaraan niet gehouden." Ik zou daaraan wel gehouden zijn, Mijne Heeren; want ik zeg het den afgevaardigde uit Noordbrabant na, dat indien nu de grondslag voor de organisatie van het leger en van de defensie tot het gevraagde bedrag wordt aangenomen, hij moet blijven voortduren, of men zou, door zijne stem voor 1856 daaraan te onthouden, het leger als het ware den moed ontnemen, daar de organisatie, met het oog op het eindcijfer van 1855 voor goed zijnde vastgesteld, door de afstemming der begrooting van 1856 weder zou moeten worden afgebroken; wat niet anders dan zeer nadeelig kan werken.

Ziedaar dus de reden, waarom ik mijne stem niet kan geven aan deze begrooting. Ik herhaal ten slotte: ik acht het aangevraagde cijfer voor 1855 niet te hoog; maar ik acht het te hoog en boven de krachten van de natie om het te doen dienen tot grondslag van eene inrigting van het leger en van de defensie van blijvenden aard. De aangevraagde som zal zelfs niet voldoende zijn voor de tegenwoordige buitengewone omstandigheden, door den hoogen prijs van alle benoodigdheden veroorzaakt, en waarop de Minister niet geheel en al schijnt te hebben gerekend.

De heer **van Dam van Isselt**: Ik vraag het woord niet om het budget van Oorlog te verdedigen. De Minister heeft naar mijne wijze van zien, vooral in de andere Kamer, op eene zoo meesterlijke wijze aangetoond, dat de som, door hem gevraagd, noodig en noodzakelijk is, dat die aanvrage hier geene verdediging meer behoeft. Ik heb mij verheugd met het geachte lid naast mij gezeten dat de Minister dien moed heeft gehad der Vertegenwoordiging waarheid te verkondigen; ik zou dus het woord niet hebben gevraagd, zoo de geachte spreker uit Friesland (de heer van Andringa de Kempenaer), die vóór de begrooting zal stemmen en er vóór gesproken heeft, mij als het ware daartoe niet genoodzaakt had. Hij heeft gewezen op de steeds klimmende som voor pensioenen; hij vindt daarin bezwaar; doch indien ik een bezwaar had in te brengen tegen den Minister van Oorlog, zou het dit zijn, dat die som nog niet oneindig hooger door hem is gesteld.

Wanneer wij zien dat bij ons leger in den regel een officier 50 jaren oud is, vóór hij tot den rang van kapitein wordt bevorderd; wanneer wij daarmede in verband brengen den leeftijd van degenen, die in geval van oorlog zouden moeten optreden, om de velddienst te doen aan het hoofd der bataillons, dan geloof ik dat de Minister nog niet genoeg met vaste hand den regel toepast om te pensioneren degenen, die voor active dienst ongeschikt zijn. Er wordt telken jare van de hoofd-officieren gevorderd, dat zij invullen eene lijst, waarop onder de rubrieken de vraag voorkomt: » of de officier, waarover verslag wordt gegeven, nog in staat is de velddienst te doen." En ik zou met gerustheid durven verklaren, dat de kommandanten der regementen, ten opzigte van vele officieren, die nu, zoo als de zaak thans staat, voor bevordering in aanmerking moeten komen, zouden moeten invullen: ijverig, trouw, kundig, maar niet meer geschikt voor de velddienst. Nu vraag ik, wat het beduiden zal, wanneer wij, in geval van nood, zullen hebben eene menigte brave, dappere, trouwe officieren, maar die, omdat er niet bij tijds gepensioneerd is, op een veel te ver gevorderden leeftijd gekomen zijn tot eenig belangrijk kommandement. Ik ben dus geheel in tegenoverstelling met het gevoelen van den geachten afgevaardigde uit Friesland, en ik geloof, dat indien ons leger goed zal worden georganiseerd en in staat zal wezen om, wanneer het — hetgeen God verhoede! — noodzakelijk werd, aan een vijand weêrstand te bieden, het dan niet door de ondervinding zou moeten blijken, dat wij wel vele moedige, brave, ijverige officieren hebben, doch dat hun de noodige krachten voor het volhouden van een veldtogt ontbreken.

De heer **van Rijckevorsel** bekomt voor de derde maal het woord, en zegt: De woorden, zoo even gesproken door den geachten spreker uit Gelderland, die steeds aandringt op verhooging der uitgaven van den Staat, onder welke benaming dan ook, ten behoeve van het Departement van Oorlog, bewijzen mijns inziens ten volle dat de Minister van Oorlog zeer ten onregte de pensioenen heeft afgetrokken om te komen tot het cijfer, hetwelk bestemd zou zijn voor de uitgaven voor 's lands verdediging, en dat er

ZITTING VAN DEN 29STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor* 1855. (Hoofdstuk X.)

het naauwste verband bestaat tusschen de uitgaven voor Oorlog en de pensioenen, zoodat ik straks niet ten onregte heb beweerd, dat die pensioenlijst, op dit hoofdstuk uitgetrokken, reeds zeer drukkend was en wij desniettegenstaande nog met eene verhooging daarvan bedreigd werden, — ook tevens als een gevolg van de uitbreiding aan de kaders gegeven of te geven.

De heer **Cremers**: De Minister van Oorlog heeft — het is reeds meermalen gezegd — zijne begrooting met eene cordaatheid, met eene rondheid verdedigd, waaraan ik, even als vele andere leden, gaarne hulde betoon. Hij heeft echter mijns inziens — en het zij mij vergund dit te zeggen — in zijn laatste antwoord iets geopperd, hetgeen ik hier liever niet had gehoord. Hij heeft een ongeteekend schrijven ontvangen, en hetgeen hij daarover gezegd heeft, heeft op mij den indruk gemaakt, dat die brief niet zonder indruk op zijn gemoed is gebleven.

Zoodra zulke schrifturen niet worden ter zijde gelegd, zoodra het blijkt dat zulke schrifturen indruk maken, dan geloof ik dat het aantal van ongeteekende of geteekende brieven, die zullen worden ingezonden, ten betooge dat het heil van het land afhangt van het afschaffen van belastingen, die op de behoeftige klassen drukken; dat ter voorziening in de rentebetaling de schuld moet worden verminderd — dat van zulke soort van brieven *lejio* zullen opkomen, en dat de Ministers daardoor in groote ongelegenheid zullen geraken. Velen toch zullen vragen iets dat, wanneer het wordt toegestaan, den Minister van Oorlog in de onmogelijkheid zal brengen om zelfs datgene te doen, wat zij, die tegen deze begrooting zijn, nog wel willen toestaan; iets, dat, wierd het toegestaan, de begrooting van Oorlog welligt tot beneden de 10 millioen zou brengen.

Er is hier, Mijne Heeren, geen twist over de vraag of voor nationale onafhandelijkheid en voor nationale eer, de noodige offers zullen worden gebragt. De nationnale eer (wanneer bewezen is, dat dat woord niet wordt gebruikt, gelijk vroeger, als dekmantel voor andere beweegredenen) en de nationale onafhankelijkheid zullen, als het *noodig* is, het dubbel der offers ontvangen, die thans worden gevraagd. Doch de Minister van Oorlog heeft, mijns inziens, niet genoeg in het oog gehouden welke wenschen en welke behoeften zich en soms ook met regt kunnen en zullen doen hooren wanneer een dergelijk gewigt gehecht wordt aan een ongeteekenden brief.

Wat is voor de verdediging van de nationale onafhankelijkheid misschien in verre tijden nuttig? Wat is voor die verdediging strikt noodig? Dit zijn twee zeer verschillende vragen. Die vragen worden, wat het budget van Oorlog betreft, geheel en al beslist door mannen van het vak. Ik wil den invloed, die hun op die beslissing toekomt, niet miskennen, maar ik geloof dat zij wel wat veel geneigd zijn om hetgeen in het toekomende nuttig kan wezen, voor te stellen als van dadelijke noodzakelijkheid. Indien de advocaten — doch die vergelijking is den Minister misschien niet voldoende — indien de leden van de hoven en de regtbanken wierden geroepen om met gesloten deuren te beslissen waar hoven en regtbanken moesten gevestigd worden, ik geloof dat ons land eerlang in het belang der justiciabelen en van hunne aanspraak op spoedig en goed regt, bedekt zou zijn met dusdanige collegien. Ik kies mijn voorbeeld tot vergelijking hier uit dien stand in de maatschappij waartoe ik zelf behoor en wiens gebreken ik volmondig erken; doch op grond hiervan maak ik aanspraak op het regt om ook in andere takken van dienst de gebreken aan te wijzen die ik daarin meen op te merken. Wanneer de nieuwe wetsvoordragt op de regterlijke organisatie zal zijn ingediend, zal zij behandeld worden in geschriften en in bladen; deskundigen en niet-deskundigen zullen er hun gevoelen over zeggen en elks gevoelen zal wegen. Gaat het ook aldus met de militaire zaken? Immers neen. Ik wenschte dat bij het Departement van Oorlog dezelfde openbaarheid kon in acht genomen worden als bij de andere departementen; maar zoover het militaire zaken geldt, meent men tegen de openbaarheid te moeten waken. Zelfs aan deze Vergadering is het geheim opgelegd aangaande zaken, waaromtrent ik de noodzakelijkheid van geheimhouding gansch niet inzie. Evenwel, het is geschied, en ik mag mij dus daaromtrent niet uitlaten.

Voor mij luidt de vraag: wat is voor de defensie *noodig*? en tevens: wat laat de toestand van het land toe, dat daaraan voortdurend worde besteed? Bij de voorliefde, die de deskundigen voor hun vak koesteren, is de slotsom van hunne berekening mij te hoog en ik zal daarom mijne stem uitbrengen tegen dit hoofdstuk der begrooting.

Ik word daartoe bewogen door nog eene reden. De Minister heeft, ik erken het, zeer rond zijne verklaring afgelegd, dat, wil men eene landmagt, geschikt om, volgens de Grondwet, tot verdediging des lands te dienen, daarvoor in vredestijd, — als grondslag voor een mogelijken staat van oorlog, 12 millioen wordt *gevorderd*. De Minister heeft bij eene vroegere gelegenheid woorden uitgesproken wier zin ik gaarne thans aanneem, zoo als hij ze later heeft uitgelegd. Doch het is den Minister bekend, dat velen en daaronder behoor ik, in de vroegere woorden hebben gemeend te zien eene verklaring, dat f 10,00,400 voldoende zonde zijn, waar thans 12 milloen wordt gevorderd. Ik vind hier dus een verschil van 16 ton. Nu heeft de Minister wel verklaard, dat 12 millioen gevorderd wordt, maar niet dat die som voldoende zal zijn. Er blijft hier dus onzekerheid bestaan of er later niet weder eene hoogere som zal aangevraagd worden. Op die wijze zou men komen tot eene progressie, die ik niet wensch goed te keuren. Ik wensch, dat de Minister de middelen zoeke om met eene begrooting van f 10,400,000, zoo als vroeger velen hebben verstaan, in den regel datgene te doen, wat voor de verdediging in het welbegrepen belang des vaderlands nuttig en noodig is, en dat hij de behoeften van zijn departement zoo ver inkrimpe, dat hij tot dat standpunt kunne komen. Ik hoop dit, dewijl op den door den Minister aangewezen weg de middelen van het land zullen worden besteed op eene wijze, dat het onmogelijk zal worden voort te gaan met het aflossen van onzen schuldenlast, of ondoenlijk om gevolg te geven aan den algemeen verspreiden, en daarom niet te miskennen wensch naar vermindering der belastingen.

De heer **van der Lek de Clercq**: Bij de algemeene beschouwingen, Mijne Heeren, heb ik reeds kortelijk de redenen opgegeven, die mij beletten zouden mijne stem voor dit hoofdstuk der begrooting uit te brengen. Die redenen zijn door verscheidene sprekers nader toegelicht, zoodat ik het niet zou noodig achten er op terug te komen indien ik niet te antwoorden had op een gezegde van Zijne Exc. den Minister van Oorlog. Heb ik Zijne Exc. wel verstaan, dan heeft hij gezegd, dat tegen die som, op de begrooting voor Oorlog gebragt, „overstaan de nationale eer en de nationale onafhankelijkheid." Ik wil voorkomen dat men uit de stem, die ik tegen dit hoofdstuk zal uitbrengen, niet afleide dat ik onverschillig ben omtrent die nationale eer en die nationale onafhankelijkheid. Ik stel daar evenzeer prijs op als ieder lid dezer Kamer, als de Minister van Oorlog zelf. Maar die nationale eer en onafhankelijkheid zijn op dit oogenblik, zoover mij bekend is, nog niet in gevaar. En als het gevaar komt, dan wil ik het gevraagd hebben of de som, thans uitgetrokken, voldoende zal wezen om die eer te redden, om die onafhankelijkheid te handhaven? Ik geloof het niet. Ik geloof dat dan de Minister, en zeer te regt, met eene aanzienlijker voordragt van uitgaven zal komen, die wij dan hoogstwaarschijnlijk gereedelijk zullen aannemen, hetgeen God evenwel verhoede, dat immer de noodzakelijkheid daartoe worde geboren! Ik verkeer in denzelfden toestand als verscheidene andere leden dezer Vergadering. Ik ben geenszins onwillig om te erkennen, dat het in deze oogenblikken wenschelijk is, des noods niet te karig te wezen tot het geven van een hoog cijfer aan het Departement van Oorlog; ik erken dat er buitengewone omstandigheden bestaan, die zulk eene verhooging wettigen. Ik zou, als ik verder mag gaan, indien de Minister zulke buitengewone omstandigheden had willen erkennen, al ware Zijne Excellentie met eene nog hoogere voordragt gekomen, geene vrijheid gevonden hebben om die voordragt te verwerpen, omdat zij hoog was, maar waartoe ik nu wel de vrijheid gevoel, omdat het vooruitzigt bestaat, dat men in het volgend jaar, ook wanneer die buitengewone omstandigheden niet meer bestaan, met eene even hooge voordragt zal komen als thans. Als ik het nu met bescheidenheid vragen mag, waarom wil de Minister niet erkennen, dat zijne voordragt gegrond is op buitengewone omstandigheden? Die buitengewone omstandigheden, het is niet te ontkennen, zij zijn aanwezig. De Minister heeft zelf gezegd, dat het werven van krijgsvolk in Engeland nadeelig werken kan op het aanwerven van vrijwilligers voor de armée in onze Oost-Indische bezittingen, en ten andere, dat de prijzen van alle benoodigdheden buitengewoon hoog zijn. Dit is volkomen zoo, maar, als ik dit nu naga, dan vind ik daarin juist een motief, om te zeggen: er zijn buitengewone omstandigheden en als die in een volgend jaar — het zij al dan niet waarschijnlijk — niet meer bestaan, dan zal ik komen tot een lager cijfer. En dit is, meen ik, rationeel, want één van beide is waar: òf in gewone omstandigheden is de voorgedragen som voor Oorlog te hoog, òf zij is te laag in buitengewone omstandigheden. Ik stel mij voor, dat wij in 1856 of later vollen vrede krijgen en dat men dus niet behoeft te vreezen dat er geen vrijwilligers voor het Oost-Indische leger te erlangen zijn, en dat de prijzen van alle levensmiddelen en fourrages aanzienlijk zullen zijn gedaald, alsdan zal een van beide waar zijn, òf de Minister zal in de tegenwoordige ongunstige en buitengewone omstandigheden de uitgaven met deze som niet kunnen dekken, òf Zijne Excellentie zal in gunstigen stand van zaken van een volgend jaar overvloed hebben: met andere woorden, als hij dan geen overvloed zal hebben, dan heeft hij nu niet genoeg. Ik verklaar mij dus zeer gaarne bereid deze begrooting aan te nemen, zoo de Minister erkent de tegenwoordige buitengewone omstandigheden en bereid mogt zijn bij gunstiger oogenblikken in een

ZITTING VAN DEN 29STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor* 1855. (Hoofdstuk X.)

volgend jaar eene vermindering van uitgaven voor het Departement van Oorlog voor te dragen.

De heer **van Nispen van Pannerden**: Zoo ik mij ooit in moeijelijke omstandigheden bevond om mijne keuze te doen over de stem, die ik moest uitbrengen, dan was het heden. Zoo ik toch het oog vestig op de buitengewone omstandigheden waarin ons werelddeel zich bevindt, op de verwikkelingen, die in het Oosten zijn ontstaan, op het oorlogsvuur, dat daar ontstoken is en dat geheel Europa misschien in vuur en vlam zal kunnen zetten, dan zou ik natuurlijk genegen zijn eene begrooting van Oorlog aan te nemen, zoodanig als die door de Regering, voor die omstandigheden geëigend, wordt voorgedragen. Zoo ik echter het oog vestig op de verklaring der Regering, dat deze begrooting niet moet beschouwd worden als voor buitengewone omstandigheden ontworpen, maar als eene begrooting van overgang tot een veel hooger cijfer, tot een cijfer van meer dan f 12,000,000 voor tijden van volkomen vrede en rust, dan zou ik bezwaar moeten maken aan dergelijke begrooting mijne stem te schenken. Ik had mij dan ook gevleid, dat de Regering zou hebben willen verklaren, dat de buitengewone omstandigheden op de zamenstelling dezer begrooting invloed hadden uitgeoefend. Ik acht toch het tijdstip niet geschikt om met de Regering te twisten over hetgeen normaal voor Oorlog moet worden bestemd. Ik zal daarom dan ook in geene algemeene beschouwingen over dit hoofdstuk treden. Ik deel in de bezwaren, die door verschillende sprekers daartegen zijn ingebragt. Ik ben nog bereid om daaraan mijne stem te geven, indien de Minister van Oorlog wil erkennen, dat buitengewone omstandigheden op de zamenstelling van dit hoofdstuk invloed hebben uitgeoefend.

Moet ik echter deze begrooting blijven beschouwen als eene normale, als een overgang tot een hooger cijfer voor tijden van vrede en rust, — ik zal dan daaraan mijne stem moeten onthouden. Ik zal dat doen onder de uitdrukkelijke verklaring, dat mij noch de eer noch de onafhankelijkheid van ons vaderland minder lief is dan den Minister van Oorlog. Ik geloof, dat men van gevoelen kan verschillen over hetgeen noodig kan zijn in tijden van vrede en rust tot de verdediging van de eer en de onafhankelijkheid des vaderlands, zonder in beginsel daaromtrent van gevoelen te verschillen.

De heer **Regout**: In de redevoeringen van de twee laatste sprekers is juist het gevoelen uitgedrukt dat bij mij bestaat. Indien de Minister het aanstaande jaar niet beschouwt als een buitengewoon tijdperk, met het oog op zijne begrooting, dan zal ik ook mijne stem aan dit hoofdstuk moeten onthouden.

De heer **Minister van Oorlog**: Hetgeen door den afgevaardigde uit Gelderland (den heer van Dam van Isselt) is gezegd, in antwoord op hetgeen door den afgevaardigde uit Friesland omtrent de pensioenen is in het midden gebragt, ontheft mij van de verpligting om die bezwaren uit den weg te ruimen, aangezien ik meen, dat het door hem gezegde volkomen dat doel zal bereikt hebben. Ik wil er evenwel enkel nog dit bijvoegen, dat ik hier voor mij heb eene lijst, — en ik moet erkennen, Mijnheer de Voorzitter, dat ik een groot vriend van cijfers ben, — waarop vermeld staan alle officieren, die jaarlijks van 1840—1854 zijn gepensioneerd en die dus over 14 jaren loopt.

Wanneer ik nu al die getallen bij elkander voeg (het grootste getal officieren die gepensioneerd zijn geworden, is geweest in het jaar 1840, namelijk 81 officieren, en het geringste is geweest in 1848, namelijk 10 officieren) en er het gemiddelde van neem, dan vind ik 26 officieren per jaar. En in 1854 zijn er 27 officieren gepensionneerd geworden; dus is in het jaar 1854 slechts zeer weinig afgeweken van het gemiddeld getal van de jaren die zoo even door mij zijn opgenoemd. Maar ik moet ook aan den afgevaardigde uit Friesland verklaren, dat ik het nooit op mij zou durven nemen en het nooit op mij genomen heb, om de bevordering van een officier te provoceren, alleen met het doel om hem een hooger pensioen toe te kennen. Ik verklaar, dat zoodanig middel om iemand een hooger pensioen te verschaffen, in mijn oog — om het zachtste woord te gebruiken — ten hoogste afkeuring zou verdienen.

Het schijnt dat mijne aanteekening omtrent hetgeen door den afgevaardigde uit Noordbrabant is gezegd niet geheel en al juist is en ben bereid hem daarvoor alle mogelijke excuses te vragen.

Wat nu betreft hetgeen door de onderscheidene sprekers is in het midden gebragt omtrent de buitengewone omstandigheden en omtrent het hooge eindcijfer van het Departement van Oorlog, zij het mij vergund in eenige verdere ontwikkelingen te treden dan ik mij voorgenomen had te doen. Wat is er gebeurd? In het voorjaar van dit jaar is ook door deze Kamer eene suppletoire begrooting toegestaan ten bedrage van f 1,045,270. Waartoe moest deze verhooging strekken? Vooreerst om de kaders der compagnien infanterie te vermeerderen met twee onderofficieren en twee korporaals. Dit is geschied met het oog op eene eventuele organisatie der schutterijen, omdat men verlangde over eenige onderofficieren en korporaals te kunnen beschikken voor het geval dat die schutterijen zouden worden georganiseerd of mobiel verklaard. Ten tweede om, in verband daarmede, eene uitbreiding te geven aan het instructie-bataillon. En in de derde plaats om het Limburgsche contingent ter sterkte te brengen welke door het laatste besluit van den Duitschen Bond was gevergd. Nu geloof ik — en in die meening zal, denk ik, algemeen gedeeld worden — dat dit uitgaven zijn van *bestendigen* aard. De andere uitgaven waren van een onbestendigen aard; zij waren het gevolg van eene zeer onverwachte en onvoorziene verhooging van alle prijzen der levensmiddelen en alle benoodigdheden. Wat nu die drie eerste uitgaven betreft, meen ik toch dat men daarop niet zal kunnen terugkomen. Ik geloof niet dat het de bedoeling zijn kan, om in de maand April goed te keuren, dat de compagnien infanterie met twee onderofficieren en twee korporaals zullen vermeerderd worden; dat het instructie-bataillon zal worden uitgebreid en dat het Limburgsch contingent zal vergroot worden — waartoe wij verpligt waren, — om nu in de maand December daarop terug te komen en weder te gaan afbreken hetgeen men toen heeft opgebouwd. Maar nu heb ik eene aanmerking te maken op hetgeen de afgevaardigde uit Noordbrabant heeft gezegd. Bij de Regering kan de bedoeling niet bestaan om eene uitbreiding, hoe ook genaamd, te geven aan het leger, voor zoover men dat op dit oogenblik zeggen kan. Het leger is nu zoo georganiseerd, dat daaraan, volgens de bedoeling der Regering, geene uitbreiding kan gegeven worden, zoolang de tegenwoordige omstandigheden blijven bestaan. Aldus kan er geen sprake zijn van eene vermeerdering, ten gevolge van eene nieuwe organisatie. De vermeerdering van uitgaven kan plaats hebben ten gevolge van verhooging van de prijzen der benoodigdheden, of van een geheel anderen staat dan die waarin wij ons nu bevinden. Maar wanneer voor het leger eene zekere som wordt vastgesteld, dan moet men toch wel erkennen dat die som altijd aan eene zekere fluctuatie onderworpen is. Ik wil dit zeggen: dat elk land toch wat zijne militaire organisatie betreft afhangt van de landen die hem omringen. Ik wil er maar een voorbeeld van aanhalen. Wanneer de ons omringende landen hunne infanterie — dat het hoofdwapen is — zoodanig organiseren, dat zij daarbij soldaten hebben, die gedurende vijf jaren onder de wapens blijven, dan houd ik het voor eene onmogelijkheid dat het nabij liggend land niet hetzelfde zou doen. Ik geloof niet dat het mogelijk is oorlog te voeren met eene infanterie die slechts eenige maanden onder de wapens blijft, tegen eene infanterie die 5, 6 of 7 jaren onder de wapens blijft. Aldus, wat men moge aanvoeren voor eene zeker bestendige som, voor eene normale som, het is toch niet te ontkennen dat die altoos afhangt van de positie waarin men zich kan bevinden in tegenoverstelling van hetgeen rondom ons gebeurt.

Eenige leden hebben er op aangedrongen dat door den Minister van Oorlog zal worden verklaard, dat de aangevraagde som voor zijne begrooting het gevolg is van buitengewone omstandigheden. Mijnheer de Voorzitter, ik kan slechts herhalen wat ik reeds in deze Vergadering heb gezegd, dat inderdaad in dat bedrag van f 11,445,270 eene som begrepen is, die zeker en ongetwijfeld veroorzaakt wordt door buitengewone omstandigheden, voor zooveel dezelve het gevolg is van den hoogeren prijs der levensmiddelen. Komt die prijs te verminderen en weder tot het vroeger bedrag, dan zullen de vier tonnen gouds die daarvoor meer vereischt worden, uit de begrooting verdwijnen. Maar indien men mij nu vraagt: is hetgeen gij thans hebt voldoende om het land te redden in een oogenblik van gevaar, bij een aanval, dan moet ik ronduit verklaren: neen, volstrekt niet. Wanneer wij onze vestingen moeten brengen op den voet van verdediging, wanneer wij onze schutterijen en miliciens moeten oproepen, dan is klaarblijkelijk de som, thans voor het Departement van Oorlog gevraagd, onvoldoende.

Men heeft gesproken — indien ik mij niet bedrieg was het de spreker uit Zeeland — van de werving voor het Oost-Indische leger. Ik moet hieromtrent dien afgevaardigde eenige uitlegging geven. Ik heb gezegd, dat de aanwerving van vreemde troepen in een naburig land, mijns erachtens, zal doen ophouden het aankomen hier te lande van vreemdelingen, die dienst nemen voor de Oost. Dit kan evenwel geen invloed hebben op de begrooting van Oorlog, daar die aanwerving uitsluitend bekostigd wordt door het Departement van Kolonien. Ik heb alleen dit willen zeggen — en ik moet de aandacht der Vergadering daarop wel vestigen — dat de manschappen, die wij naar het Indische leger zenden, gevormde en geoefende soldaten zijn, maar diegene, welke uit den vreemde komen om bij ons dienst te nemen voor Indie, meestal rekruten zijn, welke moeten worden geoefend en gevormd tot soldaten.

Het schijnt, dat ik een woord gebruikt heb, waaraan door eenige leden dezer Vergadering eene uitlegging is gegeven, welke niet met mijne bedoeling overeenstemt. Ik heb gezegd en ik herhaal het, » tegenover die uitgaven staan de nationale eer en onafhankelijkheid." Daarmede heb ik bedoeld, dat door middel

ZITTING VAN DEN 29STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor* 1855. (Hoofdstukken X en XI.)

van deze begrooting de nationale eer en onafhankelijkheid moeten gewaarborgd worden. Ik herhaal, dat aan het leger de zeer gewigtige, zeer belangrijke en zeer edele pligt is opgelegd, om daarvoor te waken en die eer en die onafhankelijkheid te handhaven; maar ik heb volstrekt niet gezegd en ook niet kunnen of willen zeggen, dat leden, die omtrent het bedrag van het eindcijfer van de begrooting van Oorlog niet instemmen met de Regering, minder belang zouden stellen in de onafhankelijkhed en de eer van onze natie; dat heb ik nooit gedacht. Men kan van denkbeelden verschillen, maar daaruit eene zulke onderstelling af te leiden, zal zeker niemand zich kunnen veroorloven.

Ik heb ten slotte, Mijnheer de Voorzitter, nog eene aanmerking. Een lid dezer Vergadering heeft zoo even gezegd, dat in het oogenblik van gevaar alle Nederlanders bereid zouden zijn met de meeste bereidwilligheid al datgene toe te staan, wat gevergd en gevorderd zou worden om hun geboortegrond te vrijwaren tegen alle mogelijke aanrandingen en aanvallen. Daarvan ben ik overtuigd, daarvan is ieder overtuigd en daarvan heeft onze geschiedenis vele voorbeelden opgeleverd. Maar ik geloof dat ik mij toch ook veroorloven mag om op die gesehiedenis te wijzen, en dan in het bijzonder te wijzen op die menigte gevallen, waarin men in tijd van vrede niet genoeg gedaan heeft om zich voor te bereiden tegen zoodanige gevaarvolle oogenblikken, zoodat, wanneer dan zulk een oogenblik verscheen, men genoodzaakt was om niet alleen twee maal, niet alleen tien maal, maar welligt honderd maal meer uit te geven om zeer middelmatig, zoo niet zeer slecht te bekomen, hetgeen men door langzame aanvulling veel beterkoop en veel beter had kunnen erlangen. Het is daarom dat ik overtuigd ben, dat hetgeen bij deze begrooting voor de verdediging van het land wordt aangevraagd, niet kan geacht worden te hoog te zijn, en ik herhaal het nog eens: Nederland moet zich daaromtrent geene illusien maken, en ik zou mij diep ongelukkig achten, wanneer ik op de eene of andere wijze had medegewerkt om die illusien te doen geboren worden: het is ecne waarheid, dat wanneer niet nu en voor de toekomst gezorgd wordt dat hier te lande eene goede en sterke armée wordt op de been gehouden, dat wij dan alle waarborg missen voor het voortdurend en ongestoord bezit onzer kolonien.

De heer **van Andringa de Kempenaer**: Ik heb bij mijne eerste rede gezegd, dat ik mijne stem voor dit hoofdstuk zou uitbrengen, maar dat ik niet ontveinzen kon dat ik voor het tegenwoordige en welligt ook voor het vervolg bezwaar had tegen het mijns erachtens te hoog opgevoerde bedrag der wachtgelden en pensioenen.

Een geacht vertegenwoordiger uit Gelderland (de heer van Dam van Isselt) heeft gemeend het juist in een tegenovergestelden zin te moeten opvatten en heeft als zijn gevoelen doen kennen, dat die som nog lang niet hoog genoeg was. Dit, Mijne Heeren, is een individueel gevoelen, waarbij wij als vertegenwoordigers kunnen verschillen; maar hetwelk inderdaad tot de zaak minder afdoet. Ik heb eehter den Minister van Oorlog volledig het gevoelen van dien afgevaardigde hooren bevestigen, en nu, Mijne Heeren, komt de zaak op een ander terrein. De Minister deelt alzoo in het gevoelen van den afgevaardigde uit Gelderland, dat het bedrag van die pensioenen op verre na niet hoog genoeg is. Die zienswijze komt mij niet aannemelijk voor en hoe gaarne ik nu toon en toonen zal, dat ik in eene belangrijke opoffering voor de verdediging van het land wil toestemmen, zal ik mij, wanneer op dien voet zonder hooge noodzakelijkheid wordt voortgegaan, geregtigd aehten om voortaan aan hoofdstuk X mijne stem te onthouden; want, deed zich de omstandigheid voor, dat door de verdediging in het veld als anderzins de *noodzakelijkheid* ontstond om dat bedrag te verhoogen, ik zou er in berusten. Maar de Minister heeft zelf gezegd: » ik heb 27 offieieren in 1854 gepensioneerd"; in zeker opzigt komt mij dat niet overdreven voor, maar ik heb mij afgevraagd, of het ook zou kunnen zijn, dat de Minister te dikwerf gedrongen werd om officieren te pensioneren, na hen eerst sedert korten tijd in een verhoogden rang geplaatst te hebben. Dit zou ik moeten afkeuren, omdat door de pensioenwet voor de offieieren in een inferieuren rang behoorlijk gezorgd is. Ga ik het bedrag der pensioenen na, dan is het in één jaar met f 40,000 vermeerderd, eene vermeerdering die door het versterf niet gebalanceerd wordt. Op eene kleine verhooging zou ik geene aanmerking maken, maar eene verhooging van f 40,000, komt mij voor zeer aanmerkelijk te zijn. Ik laat nu in het midden hoe het in het vervolg van tijd wezen zal; maar ik stel mij voor, dat er toch onder de gepensioneerden nog al dikwerf menschen gevonden worden, waarvan men inderdaad niet kan zeggen, dat zij volstrekt gepensioneerd moesten worden, en dat er evenzeer menigmaal onder zullen zijn die pensioen erlangen zeer tegen hun belang en verlangen.

De heer **Minister van Oorlog**: Mijnheer de Voorzitter, ik haast mij om hetgeen ik gezegd heb en 't geen, zoo als het schijnt, een ongunstigen indruk gemaakt heeft op den afgevaardigde uit Friesland, te verduidelijken.

Ik heb met den afgevaardigde uit Gelderland volkomen ingestemd — ten minste dat was mijne bedoeling — dat een officier in de tegenwoordige omstandigheden, die door zijn chef verklaard wordt niet meer geschikt te zijn voor de active dienst, gepensioneerd moet worden. Dat heb ik willen zeggen en ik geloof ook dat hetgeen ik er bijgevoegd heb, wel het bewijs is, dat ik niets anders heb bedoeld.

Maar de afgevaardigde uit Friesland heeft gesproken van de groote verhooging van het eijfer der pensioenen. Ik moet daarop evenwel eene aanmerking maken.

Onder die som is begrepen eene som van f 199,127 voor het pensioneren der onderofficieren sedert 28 Augustus 1851 tot nu toe. Ik heb ook bij gelegenheid der begrooting voor 1853 in de andere Kamer doen opmerken, dat de wet van 28 Augustus 1851 op het pensioneren van onderofficieren zeer nadeelig heeft gewerkt voor het fonds der pensioenen.

De beraadslaging wordt gesloten en *hoofdstuk X* (*Departement van Oorlog*) der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1855, in stemming gebragt, met 22 tegen 9 stemmen aangenomen.

Tegen hebben gestemd de heeren: Sassen, van Nispen van Pannerden, Cremers, van Rijekevorsel, van der Lek de Clercq, van Sasse van Ysselt, Regout, van Eijsinga en van Beeck Vollenhoven.

De beraadslaging wordt geopend over het XIDE HOOFDSTUK (*Departement van Kolonien*) DER STAATSBEGROOTING VOOR HET DIENSTJAAR 1855.

De heer **van Rijckevorsel**: Ik heb het woord niet gevraagd om rekensehap van mijne stem te geven. Reeds bij de algemeene beraadslagingen heb ik gezegd, waarom ik die niet aan dit hoofdstuk zal kunnen sehenken. Ik heb het woord alleen gevraagd om een punt aan te stippen, dat mijns erachtens van groot belang is voor onzen handel, voor onze kolonien, ja voor onze nationale eer, bijzonder als groote mogendheid in den Oostersehen Archipel. Ik bedoel de latere gebeurtenissen in het keizerrijk Japan. Eindelijk is het ook aan andere natien gelukt daar meerderen toegang te bekomen. De Nederlandsche Regering heeft de eer, dat zij aan het hof van Jedo het eerst heeft kenbaar gemaakt, dat dit eenmaal zal moeten gesehieden, en gewaarschuwd heeft om liever in tijds aan alle natien algemeene eoncessien te verleenen. Na dit bewijs van vriendsehap voor dien Staat, na dit bewijs van belangeloosheid jegens andere Staten gegeven te hebben, zou ik het zeer betreuren, indien thans Nederland niet meer op den voorgrond bleef, maar als het ware door de andere zeevarende volken op sleeptouw genomen wierd. Er zijn, naar het sehijnt, tot nu toe slechts enkele havens opengesteld voor de Amerikanen. Er is alleen bepaald, dat men tegen goud en zilver goederen zal kunnen ruilen, zonder dat eene algemeene handelsvrijheid is verleend. Nu wensehte ik van den Minister van Kolonien te vernemen, of nu ook Nederland er op heeft aangedrongen, dat ook voor ons meerdere zeehavens worden geopend en of het niet doenlijk zou zijn dat Nederlander nu op nieuw bij het hof van Jedo op aandrong om meerdere handelsvrijheid te verleenen, — ik bedoel niet bij uitsluiting voor ons, ik verlang geene gunst, maar in het algemeen voor alle natien. Ik bedoel, dat wij de voorkeur, die wij tot nu toe genoten hebben in Japan, het vertrouwen, dat daar jegens ons bestaat, zoodat wij diegenen waren, door welke dit Rijk als het ware gemeenschap had met de Europesche besehaving, zoodat, gelijk bekend is, onze taal de eenige Europesehe taal is, aldaar in gebruik, dat, zeg ik, wij dat standpunt bleven handhaven en, als ik het zoo eens uitdrukken mag, *à la tête du mouvement* gingen.

Ik wensch dus, dat de Minister de goedheid hebbe, mij daaromtrent, zoo het zijn kon, nog eenige meerdere ophelderingen te geven, dan hij volgens het *Bijblad* in de Tweede Kamer der Staten-Generaal gegeven heeft, en dat hij in allen gevalle ernstig op dat punt gelieve te denken en daaromtrent, des noodig, instuetien aan den Gouverneur-Generaal geve. Ik wensch, dat wij onzen zedelijken invloed in Japan traehten te bewaren en ons niet laten terugdringen door andere natien, zij mogen dan magtiger zijn dan wij. Ik geloof, dat dit van het hoogste gewigt is voor onzen zedelijken invloed in den Oostersehen Arehipel in Azie, in het algemeen en in het belang van onzen handel en scheepvaart in die gewesten.

De heer **van Nispen van Pannerden**: Ik verkeer niet in hetzelfde geval als de vorige spreker. Ik heb bij de algemeene beraadslaging het woord niet gevoerd en ik ben dus ook niet in de gelegenheid geweest toen op te geven, hoedanig mijne stem over dit hoofdstuk zou zijn. Vergunt mij slechts eenige korte oogen-

ZITTING VAN DEN 29STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor* 1855. (Hoofdstuk XI.)

blikken om u de beweegredenen bloot te leggen, die mijne stem bij dit hoofdstuk zullen leiden.

Ik heb meerdere jaren reeds gemeend mijne stem aan dit hoofdstuk te moeten weigeren, omdat ik het onvolledig noem. Er zijn toch in mijn vaderland inrigtingen gevestigd, in wier uitgaven door de koloniale gelden worden voorzien. Er zijn bij sommige bestaande inrigtingen ambtenaren geplaatst, die hunne bezoldiging uit de koloniale kas ontvangen. In de eerste plaats wijs ik u op het koloniaal werfdepôt te Harderwijk. Van de Deltfsche academie zal ik na de toezegging van den Minister van Binnenlandsche Zaken niet meer spreken. Ten tweede wijs ik u als voorbeeld op een lector voor de Oostersche talen bij de militaire academie te Breda en op een rijksambtenaar, bij de hoogeschool te Leyden geplaatst. Met verschillende leden, waarvan onder hoofdstuk X, 5de afdeeling, nº. 62, in ons Verslag wordt melding gemaakt, noem ik eene dusdanige handelwijze strijdig met de Grondwet; daar die uitgaven op deze wijze aan het oordeel van de Staten-Generaal worden onttrokken.

In vroegere tijden werd geheel anders gehandeld. Zoo vindt men bijv. op de tienjarige Staatsbegrooting van 1820 in den Toelichtenden Staat de kosten van het koloniaal werfdepôt met ruim drie tonnen gouds uitgetrokken. Zoo nu in dat tijdstip deze uitgaven op de Staatsbegrooting voorkwamen, hoe kan men dan nu beweren, dat de Grondwet toelaat, dat deze en gelijksoortige uitgaven aan het toezigt van de Staten-Generaal moeten worden onttrokken? Zoo vindt men ook op de eenjarige begrooting van datzelfde jaar de militaire kosten voor de West-Indische kolonien en de politie-kosten voor de kolonien in het algemeen. Nu wordt daarentegen in al deze uitgaven voorzien uit de kas der Oost-Indische geldmiddelen. Men heeft in later jaren aan de Grondwet een uitleg gegeven, die noch met de letter, noch met den geest overeenkomt en waarvan het bewijsbaar is, dat die in eene lange reeks van jaren niet bij de Regering zelve is opgekomen. Tegen dien uitleg moet ik mij verzetten; ik kan dat alleen doen door de afstemming van dit hoofdstuk en wanneer dus de Regering niet wil terugkomen tot hetgeen zij van de wederoprigting van het Koningrijk der Nederlanden tot tusschen 1820 en 1830 voor regt heeft erkend, dan zal ik aan dit hoofdstuk mijne stem onthouden.

De heer **Minister van Kolonien**: De beide punten die aangeroerd zijn door de twee sprekers, welke zoo even het woord hebben gevoerd, zal ik, met het oog op het reeds gevorderde uur, zoo kort mogelijk trachten te behandelen.

Omtrent de relatien van Nederland met het Japansche Rijk zal ik in eenige woorden mededeelen wat daaromtrent thans bij de Regering bekend is. Zoo als reeds door den afgevaardigde uit Zuidholland is opgemerkt, heeft Nederland zich reeds in 1844 aan het hoofd der beweging gesteld, met de overtuiging dat vroeger of later tot eene opheffing van het afzonderingsstelsel, en daaruit volgende uitbreiding van handelsrelatien tusschen dat Rijk en andere natien overgegaan zou moeten worden. De waarschuwingen door Koning Willim II aan den Keizer van Japan gezonden, zijn reeds bewaarheid: en ofschoon destijds weinig gehoor gegeven werd aan hetgeen van hier was geschreven, heeft men niet opgehouden de Japansche regering daarop te wijzen; daartoe bestond in de laatste jaren eene nieuwe aanleiding in de gemanifesteerde voornemens van het Noord-Amerikaansche gouvernement. Naar mate de pogingen van andere regeringen zich vermeerderden, naar mate men vernam dat die regeringen, en met name Amerika en Rusland, zich beijverden om zich in betrekking met de Japansche regering te stellen, is dezerzijds gezorgd dat ook onze belangen bij die regering wierden behartigd. Ook is op het verzoek van de Vereenigde Staten van Noord-Amerika door ons voorgestaan hetgeen die regering wenschte, en ofschoon ik daaromtrent nog niet in het zekere ben onderrigt, heb ik alle reden om het er voor te mogen houden, dat de gunstige opname van de voorstellen van Amerika zoo niet geheel dan toch gedeeltelijk is te danken aan de bemoeijenis en voorspraak van de Nedelandsche Regering. En nu, Mijne Heeren, is het vrij natuurlijk, dat men bij die gelegenheid niet heeft verzuimd om ook *onze* belangen voor te staan waar het pas gaf; en ofschoon hier nog niet bekend is wat te dien opzigte in Japan is beslist, verwacht ik al zeer spoedig daaromtrent berigt. Niet minder dan van de zijde van Amerika is ook dezerzijds aangedrongen op het aangaan van eene overeenkomst, waardoor onze handelsrelatien in Japan worden verbeterd en uitgebreid; onze verhouding tot Japan is dikwijls miskend; onze oude relatien met dat Rijk kunnen daartoe aanleiding hebben gegeven, maar in ieder geval zal daarin thans ook eene noodzakelijke verandering moeten worden gebragt. Ik vertrouw, Mijne Heeren, dat de Japansche regering, die meermalen blijken heeft gegeven van te waarderen hetgeen van onze zijde is gedaan, ook thans niet zal achterblijven, maar bij het aannemen van meer vrijgevige politieke beginselen aan Nederland alles zal toekennen wat zij aan anderen heeft gegeven, en waarop wij dan ook regtmatige aanspraak kunnen maken.

Tot dusverre is mij niet gebleken dat aan andere natien iets bij uitsluiting is toegezegd. Evenmin zal dit van onze zijde worden gevorderd; maar ik mag vertrouwen dat iedere uitbreiding, iedere vrijheid, die aan anderen wordt gegeven, ook aan Nederland niet zal worden onthouden.

Ten einde zoo spoedig mogelijk berigt te kunnen ontvangen van hetgeen in den laatsten tijd in Japan is voorgevallen, is op last des Konings, behalve het handelsvaartuig, dat jaarlijks daarheen wordt gezonden, ook een oorlogsschip van Java naar Japan gezonden. Van de terugkomst van dat schip kan eerlang uit Indie het berigt worden ontvangen en ik vertrouw dat dan zal blijken dat onze bemoeijingen in Japan niet vruchteloos zijn geweest.

Zoowel de afgevaardigde uit Zuidholland (bij de algemeene beschouwingen over de Staatsbegrooting), als de spreker uit Gelderland, die het laatste het woord heeft gevoerd, zijn teruggekomen op hetgeen zij meermalen reeds hadden betoogd, namelijk de onvolledigheid van de begrooting van het Departement van Kolonien.

Mijne Heeren, ik heb reeds zoo herhaaldelijk daaromtrent mijne meening uitgesproken, dat ik waarlijk op dit oogenblik niet veel nieuws daarbij zou weten te voegen. De spreker uit Gelderland heeft gewezen op den staat van zaken zoo als die was in 1820. Maar ik moet toch betwijfelen of hetgeen destijds gebeurde thans nog als rigtsnoer zou kunnen worden genomen. Immers het kan dien afgevaardigde ook niet ontgaan zijn, dat destijds onze finantiele betrekking tot de overzeesche bezittingen geheel anders was dan nu; dat het destijds eene onmogelijkheid zou geweest zijn om uit de overwinsten van Nederlandsch Indie te voorzien in het geldelijk tekort van die overzeesche bezittingen, alwaar tot dusverre de uitgaven niet door de inkomsten werden gedekt. Destijds toch had men van het moederland geldelijke bijdragen voor die bezittingen noodig en die bijdragen moesten dus noodwendig worden gebragt op de Nederlandsche Staatsbegrooting; maar sedert een gedeelte van de Oost-Indische bezittingen eene zeer belangrijke bate oplevert, is het, dunkt mij, niet meer dan natuurlijk, dat uit die bate wordt voorzien in den geregelden gang van de dienst in die overige bezittingen, waar de geldelijke uitkomsten nog niet zoo voordeelig zijn.

Het blijkt wijders dat ook mijne voorgangers van hetzelfde denkbeeld zijn uitgegaan als ik, namelijk dat het beheer van onze overzeesche bezittingen in den regel moet blijven uitmaken één groot geheel, en dat, nu wij het voorregt hebben dat het finantieel beheer van die overzeesche bezittingen in het algemeen een niet onbelangrijk overschot oplevert, eerst en vooraf moet worden voorzien in de dienst der verschillende kolonien, en het batig slot der koloniale rekening behoort te komen ten voordeele van de schatkist van het moederland. En nu moge men beweren dat ten onregte uit de koloniale geldmiddelen betalingen worden gedaan, die meer eigenaardig ten laste van de Staatsbegrooting behooren te komen, maar, Mijne Heeren, ik geloof toch dat in het bestaande niet zonder noodzakelijkheid thans eene verandering moet worden gebragt, nu het tijdstip nabij is waarop, overeenkomstig het voorschrift der Grondwet, de wijze van beheer en verantwoording der koloniale geldmiddelen bij eene speciale wet zal worden geregeld; immers mag ik vragen op welken grond men nu, alvorens die regeling heeft plaats gevonden, zou afbreken hetgeen tot dusverre bestaan heeft.

Ik weet wel, dat dit voor de beide geachte sprekers geene reden zal zijn om op hun besluit ten aanzien van dit hoofdstuk der Staatsbegrooting terug te komen, maar ik wil toch aan hen en aan de Kamer in overweging geven, of voor mij voldoende aanleiding kon bestaan om deze begrooting anders in te rigten dan tot dusverre het geval is geweest? Bij het vooruitzigt dat weldra bij de Staten-Generaal in behandeling kan genomen worden het wetsontwerp tot regeling van de wijze van beheer en verantwoording der koloniale geldmiddelen, heb ik gemeend, en ik meen dit nog, dat ik niet anders handelen kon dan door mij gehandeld is.

De heer **van der Oudermeulen**: Uit het antwoord der Regering blijkt dat het wets-ontwerp tot vaststelling van een reglement op het beleid der regering van de West-Indische bezittingen en kolonien eerlang, na overweging bij den Raad van State, aan de Staten-Generaal zal kunnen aangeboden worden.

Van den Minister zoude ik wenschen te vernemen of in dat wets-ontwerp ook opgenomen is eene bepaling gelijksoortig met die welke in het Oost-Indische regerings-reglement is vervat, waarbij een termijn voor het eindigen der slavernij is gesteld. Zoodanige bepaling acht ik hoogst noodzakelijk, want anders wordt de vrijverklaring der slaven op de lange baan geschoven en komt er geen einde aan het vragen van statistieke opgaven, inwinnen van inlichtingen en wat dies meer zij. Het is nu twaalf jaren geleden dat het onderwerp van de vrijmaking der slaven in de West-Indische kolonien in overweging genomen is en het wordt

ZITTING VAN DEN 29STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor* 1855. (Hoofdstuk XI.)

hoog tijd dat die overwegingen tot afdoende resultaten leiden. Ik vlei mij op deze vraag een bevestigend antwoord te zullen ontvangen.

De heer **Minister van Kolonien**: De geachte spreker uit Noordholland wenscht te vernemen of in het wets-ontwerp betreffende het beleid der regering in West-Indie ook zal worden opgenomen eene soortgelijke bepaling als in het regerings-reglement voor Oost-Indie, ten aanzien der slaven, is vastgesteld. Ofschoon dat wets-ontwerp nog in behandeling is, meen ik toch aan het verlangen van dien spreker te kunnen voldoen.

Toen door de Tweede Kamer het beginsel is aangenomen dat de slavernij in Oost-Indie zou worden afgeschaft, heeft men vermeend een termijn van vijf jaren te kunnen bepalen, binnen welken die afschaffing moest plaats hebben. Ofschoon ik nu niet wensch vooruit te loopen op eene later te behandelen wetsvoordragt, mag ik evenwel als mijn gevoelen mededeelen, dat het niet wel mogelijk zal zijn die zaak in de West-Indien binnen een tijdperk van slechts vijf jaren naar behooren te regelen. De afschaffing der slavernij levert een der moeijelijkste vraagstukken op, daar zij de regeling medebrengt van de belangen der tegenwoordige slavenhouders en ook in naauw verband staat met de meerdere of mindere welvaart der West-Indische bezittingen. Ik kan voor alsnog niet mededeelen hoe in het regerings-reglement voor de West-Indien de bepaling zal luiden, waarbij die teedere quaestie wordt behandeld, maar mijns inziens kan de termijn van vijf jaren, voor Nederlandsch-Indie vastgesteld, niet onveranderd worden overgenomen.

De beraadslaging wordt gesloten en *hoofdstuk XI* (*Departement van Kolonien*) der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1855, in stemming gebragt, met 29 tegen 2 stemmen, die der heeren: van Nispen van Pannerden en van Rijckevorsel aangenomen.

HOOFDSTUK XII (*Onvoorziene uitgaven*) wordt zonder beraadslaging met algemeene (31) stemmen aangenomen.

De **Voorzitter**: Thans zijn nog aan de orde twee wets-ontwerpen. Ik geloof dat het aan vele leden dezer Kamer aangenaam zal zijn om reeds morgen de residentie te kunnen verlaten, en ik stel daarom voor heden eene avondzitting te houden.

De heer **van Dam van Isselt**: Ik geloof, Mijne Heeren, dat, indien wij morgen niet om *elf* uur, maar om *tien* uur bij elkander komen, bij de gewone middelen van vervoer, overvloedig tijd zal zijn voor de leden om zich nog naar hunne woonplaats te kunnen begeven. Daarom neem ik de vrijheid aan den President en mijne geachte ambtgenooten in overweging te geven geene avondzitting te houden, maar morgen ten tien uur te vergaderen.

De heer **Cremers**: Ik wensch in overweging te geven, in afwijking van de twee voorstellen die gedaan zijn, thans onze beraadslaging over de begrootingswetten voort te zetten. De spreker uit Gelderland meent dat indien de leden zich morgen na eene vroegtijdige vergadering kunnen verwijderen, zij daarmede genoegen zouden nemen; ik geloof dat hij zich daarin bedriegt en dat het voor velen, die ver van de residentie wonen, wenschelijk is dat zij nog dezen avond kunnen vertrekken. Ik geef dus in overweging om de beide nog aanhangige wetten thans af te doen; te meer omdat de eene eene comptabiliteitswet is en omtrent de andere, als het ware, eene transactie is gesloten, zoodat de behandeling er van niet zoo bijzonder veel tijd zal eischen.

De heer **Tonckens**; Ik vereenig mij in alle opzigten met betrekking tot het voorstel van mijn geachten ambtgenoot uit Groningen (den heer Cremers). Om de door hem opgegevene redenen ben ik ook van gevoelen, dat de beide nog overige wetten in eene gecontinueerde zitting zullen kunnen worden afgehandeld. Wat de aanmerking betreft van den geachten afgevaardigde uit Gelderland (den heer van Dam van Isselt), zoo zij het mij geoorloofd hem te doen opmerken, dat, zoo er al op morgen veelvuldige gelegenheid is van hier op Amsterdam en Utrecht, zulks geenszins voldoende is voor die leden, die zich verder dan naar opgemelde plaatsen moeten begeven, en deze alzoo weinig belang hebben bij de door hem bedoelde gelegenheid. — Hij duide mij deze bedenking niet ten kwade. —

De heer **van Nispen van Pannerden**: Het zij mij vergund in overweging te geven, of bij het vergevorderde uur onze beraadslaging nog kan worden voortgezet. Ik geloof — schoon ik het niet meer zien kan — dat het niet ver meer van half vijf ure zal zijn.

De **Voorzitter**: Er bestaat verschil van gevoelen, en ik zal alzoo tot stemming overgaan.

Ik zal beginnen met aan de stemming te onderwerpen het door mij gedane voorstel, om heden avond ten acht ure eene zitting te houden.

De heer **Cremers**: Ik wil de Vegadering niet ophouden; maar ik moet toch zeggen dat indien het voorstel om heden avond eene zitting te houden het eerst wordt in omvraag gebragt, velen daartegen zullen stemmen ten einde dadelijk, anderen om morgen voort te gaan. Eene andere prioriteit zoude misschien geleidelijker tot beslissing leiden.

De **Voorzitter**: Ik breng thans in stemming het voorstel door mij gedaan, om de zitting heden avond te houden.

De beraadslaging wordt gesloten en *het voorstel van den Voorzitter* strekkende om des avonds ten 8 ure de werkzaamheden te hervatten, in stemming gebragt, met 17 tegen 12 stemmen aangenomen.

Tegen hebben gestemd de heeren: Cost Jordens, van Heeckeren van Wassenaer, van Aylva van Pallandt, Tonckens, van Wessem, van Dam van Isselt, Cremers, Bosch van Drakestein, de Villers de Pité, van Eijsinga, Borski en van Goltstein van Oldenaller; bij deze stemming waren afwezend de heeren: van Andringa de Kempenaer en van der Oudermeulen.

De Vergadering wordt daarop gescheiden tot des avonds ten 8 ure.

AVONDZITTING.

(GEOPEND TEN 8 URE.)

Aan de orde is de behandeling van het WETS-ONTWERP TOT VOORLOOPIGE REGELING DER UITGAVEN VOOR HET DEPARTEMENT VAN MARINE, GEDURENDE DE EERSTE ZES MAANDEN VAN 1855.

De beraadslaging wordt daarover geopend.

De heer **van Wessem**: Ik ben niet opgestaan om dit voorloopig ontwerp van wet, tot voorziening in de behoeften van het Departement van Marine, te bestrijden. Doch in de maand April van dit jaar is door de wetgevende magt eene som van f 63,000 toegestaan tot verdere verbouwing van het gebrekkige drooge dok te Nieuwediep. Zijn mijne narigten juist, dan is het daarmede treurig gesteld. Het zou mij hoogst aangenaam zijn indien de Minister van Oorlog, tijdelijk belast met de waarneming van het Departement van Marine, daaromtrent eenige inlichtingen kon geven, en nog meer zou het mij verheugen indien de heer Minister mijne ongerustheid omtrent den toestand van dat drooge dok in zekere mate kon wegnemen.

De heer **Minister van Oorlog**, tijdelijk belast met de portefeuille van Marine: Mijnheer de Voorzitter, ik betuig den geachten spreker mijn bijzonder leedwezen, dat ik geheel en al buiten staat ben hem die inlichting te geven welke hij verlangt, aangezien ik ten eenen male onbekend ben met den tegenwoordigen toestand van het drooge dok.

De beraadslaging wordt gesloten en het wets-ontwerp tot voorloopige regeling der uitgaven voor het Departement van Marine, gedurende de eerste zes maanden van 1855, in stemming gebragt, met algemeene (27) stemmen aangenomen; bij deze stemming waren afwezend de heeren: van Heeckeren van Wassenaer, Tonckens, van Andringa de Kempenaer en Borski.

De beraadslaging wordt geopend over het WETS-ONTWERP TOT VASTSTELLING DER MIDDELEN TOT DEKKING DER UITGAVEN VOOR HET DIENSTJAAR 1855.

De heer **van Beeck Vollenhoven**: Onder de bijzondere omstandigheden, Mijne Heeren, waarin wij ons dit jaar bevinden bij de behandeling, van het wets-ontwerp houdende vaststelling der Middelen tot dekking van de uitgaven begrepen in de Staats-

ZITTING VAN DEN 29STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor* 1855. (Wet op de Middelen.)

begrooting voor het dienstjaar 1855, zal ik mij onthouden over die verschillende middelen uit te weiden of daaromtrent het woord te voeren. Ik geloof dat te regt in het Verslag is gezegd, dat men deze wet niet als eene normale raming, maar alleen als eene kortstondige verlenging van het nu bestaande moest beschouwen, ten einde den geregelden gang van zaken voortgang te kunnen doen hebben, zonder zich daardoor eenigzins te binden omtrent de verschillende voorgestelde middelen, als zullende deze, na het voorgevallene in de Tweede Kamer, het onderwerp uitmaken van een nader onderzoek bij de wetgevende magt.

De eenige reden die mij dan ook heden avond het woord doet opnemen, is alleen om te zeggen, dat ik daarom mijn oordeel daarover schorsen zal tot dat dat stuk nader aan onze overwegingen zal worden onderworpen. Ik wenseh echter van deze gelegenheid gebruik te maken om met die leden, van welke in het Verslag dezer Kamer onder § 5 lit. *h* gesproken wordt, de aandacht van den heer Minister van Finantien te vestigen op de wenschelijkheid, die reeds sedert een tal van jaren uitgedrukt is in beide de takken van de wetgevende magt, omtrent eene herziening van de bepalingen op de Staats-loterij. Ik verklaar echter te behooren tot hen, die niet gelooven dat dit middel van opbrengst afgeschaft behoort te worden. Men moge tegen de loterij in het algemeen veel kunnen inbrengen; maar ik heb de overtuiging, dat wanneer men dit middel geheel opheft, en haar hier te lande ten eenen male verbiedt, dat dan de bedekte loterijen steeds meer en meer veld zullen winnen, dat dan de nadeelen, die daarvan ondervonden zullen worden, verre zullen overtreffen die welke thans algemeen erkend worden te kleven aan de bestaande Staats-loterij. Maar zoo ik dat gevoelen toegedaan ben, dan meen ik toch ook te moeten zeggen, dat er het grootste belang in is gelegen, in de bestaande orde van zaken wijziging te brengen. Zoover ik heb kunnen nagaan uit de verschillende stukken, die nu en dan van de eene of de andere zijde zijn bekend geworden, heb ik de overtuiging gekregen, dat daarbij schromelijke misbruiken plaats hebben. Ik zal niet in lange en wijdvoerige discussie treden over de waarde der voorstellen, die sedert jaren van eene bekende zijde zoowel bij het Departement van Finantien als bij de verschillende Kamers zijn ingekomen, omtrent de wijze waarop de loterij kan herzien worden. Maar ik meen verschuldigd te wezen aan den schrijver van die verschillende brochures, te verklaren, dat zijne denkbeelden, zij mogen eenigzins ingewikkeld voorgedragen zijn, evenwel verschillende nadeelen van het bestaande doen kennen en de middelen aan de hand geven, waarop althans zou kunnen worden gebouwd om eene betere inrigting te krijgen. Maar door dit te zeggen wil ik niet gehouden zijn in al zijne voorstellen te deelen. Ik verlang slechts dat de zaak door den Minister van Finantien in rijp overleg worde genomen, dat hij ze doe onderzoeken en zoo mogelijk eene veranderde inrigting van dit middel van inkomsten aan de wetgevende magt voordrage.

De heer **d'Ablaing van Giessenburg**: Bij de beraadslagingen over de Middelen in vorige jaren heb ik telkens bezwaren ingebragt, namelijk: dat de inkomsten van het Fonds van den hoogen raad van adel onder de gewone inkomsten van den Staat werden opgenomen. Bij het vaststellen van dit hoofdstuk in December van het vorige jaar, heeft de toenmalige Minister gezegd, zoo ik mij niet vergis, dat zulks een punt van onderzoek en overweging zoude uitmaken. De tegenwoordige Minister van Finantien is kort voor het vaststellen der begrooting opgetreden, waaraan ik wel wil toeschrijven, dat het onderzoek niet is volbragt: het vertrouwen door mij gesteld op de bekwaamheid en edele beginselen van den tegenwoordigen Minister zijn mij borg, dat dit punt weldra naar billijkheid en regt zal geregeld worden.

Een tweede bezwaar tegen de Middelen zoo als dezelve zijn voorgedragen, is de opbrengst der Staats-loterij, naar mijne wijze van zien, eene onzuivere bron, waardoor de rijks-schatkist wordt bezoedeld, een kanker voor onze zeden. In alle landen die ons omgeven zijn de Staats-loterijen afgeschaft. En Nederland, dat te regt zich beroemt op de zedelijkheid van zijne bewoners, behoudt niettegenstaande de dagelijksche bewijzen van haar noodlottige gevolgen, de loterij: meer dan eene halve eeuw bewoont spreker het platteland, en bijna geen jaar is verloopen of hij is getuige geweest van het ongeluk, den ondergang van een huisgezin ten gevolge van het verfoeijelijk loterijspel: geen pakkedrager doorkruist het land of onder verschillende voorwendsels weet hij den argeloozen landman een huurlootje aan te prijzen, en eenmaal aan die verleidende taal gehoor gegeven, deelt hij vroeg of laat in den rampspoed van velen; en hoevelen van onze dienstboden zijn niet door dat spel tot diefstal overgegaan, — diegenen onder ons die tot de regterlijke magt behooren, kunnen de waarheid van mijn beweren doorgronden. Ik eindig met den hartelijken wensch, gegrond op gemoedelijke overtuiging dat de Minister van Finantien moge beramen dusdanige middelen als strekken zullen, met inachtneming der behoefte der schatkist, de Staats-loterij dusdanig te wijzigen, dat dezelve in de toekomst die verderfelijke gevolgen voor de maatschappij niet ten gevolge hebbe die wij thans ondervinden.

De heer **Lotsij**: Ik kan mij geheel vereenigen met hetgeen als het gevoelen van de groote meerderheid, ik mag misschien zeggen van alle leden dezer Kamer, in ons Verslag is uitgedrukt, dat het thans het geschiktste tijdstip niet is om in eene beoordeeling van de verschillende belastingen te treden. Ik zal mij dan ook onthouden hier thans van te spreken.

Ik wilde bij deze gelegenheid eene vraag aan den Minister van Finantien doen, en mij eene korte opmerking veroorloven omtrent de wet op de Middelen, zoo als die ons thans is voorgedragen. Ik wilde vragen: is het regt van den Staat om belastingen te heffen onbegrensd? Ik geloof, dat niemand dat zal beweren. Ik geloof, dat er onder de leden van deze Vergadering, evenmin in dit opzigt als in andere opzigten, voorstanders zijn van hetgeen men in de laatste jaren gewoon is geweest het Staats-alvermogen te noemen. Ik geloof, dat het vermogen of het regt van den Staat in dit opzigt evenmin als in andere opzigten onbegrensd is. Het regt van den Staat is begrensd. En waardoor? Door de behoefte; waar de behoefte eindigt, houdt het regt van den Staat op; wanneer het blijkt, dat de middelen op den duur meer opbrengen dan de behoeften van den Staat noodzakelijk vorderen, dan geloof ik dat de grondslag voor het heffen van hetzelfde cijfer van belastingen begint te ontbreken en dat het tijdstip daar is om over eene vermindering te raadplegen.

Ik heb hierbij alleen het oog op gewone behoeften, in een ruimen zin. Buitengewone behoeften, een oorlogstoestand, liggen geheel en al buiten mijne beschouwing. In die omstandigheden getroost een ieder zich opofferingen. Ik zeg met volle, innige overtuiging, dat niemand in den lande zich dan zal onttrekken. Maar voor die buitengewone omstandigheden kan men geene gewone middelen aanvragen.

De vraag, die ik de eer heb tot den Minister van Finantien te rigten, is deze: indien ik mij niet vergis was drie of vier jaren geleden, toen ik de eer had lid van de Tweede Kamer te zijn, bij het Ministerie van Finantien eene allerbelangrijkste quaestie aanhangig, deze namelijk, of het niet nuttig en mogelijk zou zijn eene scheiding daar te stellen, zoo niet in alle, dan toch in vele opzigten, tusschen de belastingen der gemeenten en die van het Rijk. Ik bedoel, dat sommige voorwerpen door het Rijk tot zich werden genomen en dat de gemeenten daarop geene belastingen zouden heffen, en dat daarentegen andere geheel aan de gemeenten werden overgelaten. Ik geloof, dat deze zaak gewigtig genoeg is om de vraag om inliehtingen, indien het den Minister mogelijk is die te geven, te wettigen. Ik weet niet of die vraag bij het Ministerie van Finantien nog in overweging is, of wel dat men het denkbeeld als onuitvoerbaar of om eenige andere reden heeft laten varen.

Ik wensch dat ik mij duidelijk genoeg heb uitgedrukt; ik bedoel dit, dat b. v. het Rijk de gansehe belasting op het gedistilleerd voor zich behield en b. v. de gansche belasting op het gemaal voor de gemeenten overliet.

Ik neem de vrijheid te vragen, of deze quaestie bij het Ministerie nog aanhangig is, dan of men daarvan heeft afgezien?

De heer **van Dam van Isselt**: Ik wensch met een enkel woord het gesprokene door den afgevaardigde uit Utrecht te ondersteunen. Het zal welligt aan de Vergadering niet ontdacht zijn, hoe ik bij eene vorige gelegenheid, onder een vorig Ministerie, de handelwijze omtrent het Fonds van den hoogen raad van adel heb gequalificeerd. Ik heb bij die gelegenheid, nadat ik reeds drie maal het woord had gevoerd, en dus niet andermaal het woord durfde vragen, ten slotte eene vermaning gekregen van een van de toenmalige Ministers, die ik zou kunnen noemen eene *vaderlijke vermaning*. Mij werd verweten, dat ik 's Konings naam gemengd had in de quaestie van het Fonds van den hoogen raad van adel. Ik had mij destijds veroorloofd, omdat de Minister van Finantien dien naam genoemd had, als mijne overtuiging uit te spreken, dat de Koning als het ware gedwongen was geweest om Zijne toestemming te geven. Ik zal nu niet verder over die zaak uitweiden, maar ik wensch ernstig aan de Regering in overweging te geven om een fonds, dat bijeengebragt is door eene bijzondere klasse van ingezetenen, waartoe ik de eer niet heb te behooren, te laten aan de bestemming, waartoe het door den Koning, die dat fonds in het leven geroepen heeft, bestemd is geworden.

Ik zou nu niet opgestaan zijn alleen om dat woord te spreken, maar de afgevaardigde uit Dordrecht heeft onze aandacht gevestigd op eene hoogst belangrijke quaestie, en ik neem de vrijheid bij deze gelegenheid die nader ter sprake te brengen. Er is gesproken, Mijne Heeren, van afschaffing van belastingen. De geachte afgevaardigde uit Dordrecht heeft eene vraag gerigt tot den Minister van Finantien, namelijk deze: » of het niet mogelijk zou zijn sommige belastingen geheel voor het Rijk te behouden, en andere geheel over te laten voor de gemeen-

ZITTING VAN DEN 29STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor* 1855. (Wet op de Middelen.)

ten?" Bij het op gisteren door mij gesprokene, dat men in de toepassing van sommige beginselen van de Grondwet naar mijne wijze van zien te ver was gegaan, en dat waar men te ver gegaan is, men ook den moed moet hebben om een stap terugwaarts te doen, had ik het oog, Mijne Heeren, op den census voor onze verkiezingen. Ik had het oog daarop, dat er schreeuwende misbruiken gemaakt worden van die vrijheid van verkiezing, doordien de patenten te regt — want ik geloof dat dit eene grondwettelijke bepaling is — opgenomen zijn onder de directe belastingen. Maar ik wensch bij deze gelegenheid aan den Minister van Financien en aan de overige Ministers in bedenking te geven, of er geen middel zou zijn bij de quaestie van afschaffing van belastingen, om de belasting op de patenten voor het Rijk te laten varen en om die belasting over te laten aan de gemeenten; dan was er een driederlei doel bereikt. In de eerste plaats, Mijne Heeren, zou aan de steden gegeven worden een ruim middel van inkomsten; in de tweede tweede plaats zou het doel bereikt worden, dat velen, die nu geroepen worden om deel te nemen aan de verkiezingen en die inderdaad niet op de hoogte zijn om te kunnen kiezen, geen deel meer zouden uitmaken van diegenen die betalen den census, door de wet bepaald; en in de derde plaats, Mijne Heeren, geloof ik, dat wanneer van de zijde van het Rijk de patenten konden worden afgeschaft, er eene wezenlijke dienst zou bewezen worden aan de mindere klassen in de maatschappij.

Het is mij nog heden morgen verweten dat ik bereid ben om altoos aan de Regering te zeggen, dat zij maar moet uitgeven; ik zou als het ware geen gevoel hebben voor den druk der belastingen. Neen, Mijne Heeren, ik kan niet deelen, ik kom er voor uit, in dat geroep dat we zoo zwaar gedrukt zijn; ik kan er niet altoos in deelen wanneer gesproken wordt over 10, of 12 duizend gulden, als of wij te gronde zouden gaan; maar waarin ik wel deel is daarin, dat, naar mijn inzien, er geene belasting in mijn vaderland bestaat, die zoo zwaar drukt als de kleine patenten voor den kleinen handel, voor die menschen die in hunne kleine industrie onder zware patenten gebukt gaan. Ik geloof, indien dat denkbeeld bij de Regering ingang kon vinden, dat er dan wezenlijk gelegenheid zou zijn om de drukkendste lasten te verminderen, en om die kleine nijverheid, waarin de man f 2, 3 à 4 voor een patent moet betalen, te helpen. En wanneer ik dan ook mijnerzijds zou spreken van al „ dat bloed dat kleeft aan iederen penning die moet worden opgebragt", dan zou ik zeggen, Mijne Heeren, niet bloed, maar groote zorgen, groote ellende en diepe kommer kleven, bij de kleine-neringdoenden en bij de kleine nijverheid, op de patenten die geheven worden. Kon dat te zamen gaan, kon het in het denkbeeld liggen van de Regering om de patenten af te schaffen: als er dan toch afgeschaft moet worden, als wij dan toch de schatkist zullen berooven van het middel om te blijven amortiseren; als wij toch de schatkist zullen ontnemen het middel dat de eenige goede weg is om eindelijk tot wezenlijke bezuiniging te komen, dat is de aflossing van onzen drukkenden rentelast, dan zou ik met volle overtuiging durven aanbevelen, om de patenten over te laten aan de gemeenten en die voor het Rijk te laten varen.

De heer **Insinger**: Ik wensch slechts een enkel woord te voegen bij hetgeen de spreker uit Zuidholland gezegd heeft. Ik wensch ook dat eenige belastingen geheel en al mogten worden geheven voor het Rijk, en andere voor de gemeenten. Uit ondervinding weet ik, onder andere, dat wanneer de belasting op het gedistilleerd, op den wijn alleen eene landsbelasting was, veel sluikerij daardoor zou voorgekomen worden. Het is intusschen iets waar veel over gesproken is, en waarmede vorige Ministers van Financien zich ernstig hebben bezig gehouden. Ofschoon ik mij dus voeg bij hetgeen de spreker uit Zuidholland gezegd heeft, is het er echter verre af, dat ik zou willen vergen dat de Minister van Financien zich al te spoedig over deze moeijelijke quaestie zou uiten.

Dit is het eenige wat ik heb willen zeggen.

De heer **Minister van Financien**: Mijnheer de Voorzitter, door een der geachte sprekers uit Zuidholland is tot mij de vraag gerigt, of op dit oogenblik bij het Departement van Financien ook nog aanhangig is een vraagpunt, dat vroeger daar is ter sprake gebragt. Indien mijn geheugen mij niet bedriegt, dan is daarvan vroeger sprake geweest, echter niet onder het laatste hoofd van dat departement, maar op een meer verwijderd tijdstip. De vraag is van zeer veel omvang, en ik wensch dus den raad te volgen mij door den geachten afgevaardigde uit Noordholland gegeven, om daarop niet te spoedig bepaald te antwoorden. Ik gevoel echter geheel het gewigt van de zaak. Oppervlakkig beschouwd komt het mij voor dat er vele bezwaren aan verbonden moeten zijn. Het laat zich ook niet ontkennen dat andere voordeelen daarmede gepaard kunnen gaan, doch ik zal dit zeer gaarne tot een punt van onderzoek maken, dat van te meer belang zal zijn met het oog op voorstellen, die de Regering aan de Vertegenwoordiging in den aanvang van het volgende jaar hoopt te doen.

Een ander beginsel, door den afgevaardigde uit Zuidholland op den voorgrond gesteld, namelijk dat de belastingen eenigzins gelijken tred moeten houden met de behoeften, komt mij voor dat reeds door de Regering, bij hare voordragt in September, is gehuldigd, misschien nog meer gehuldigd dan in de laatste jaren het geval is geweest. In de laatste jaren toch was het vermoedelijk saldo bij de aanbieding der begrooting, namelijk de meerdere inkomsten boven de uitgaven, veel grooter dan bij de begrooting die deze Regering heeft aangeboden. Wij hebben gemeend dat saldo minder groot te kunnen maken, maar daarentegen te kunnen voorstellen eene vermindering van belastingen, gelijken tred houdende met de sommen, die achtereenvolgens zijn bespaard geworden door schuldelging en dus minder aan renten behoeven te worden uitgekeerd. Ik zal echter zeer gaarne deze zaak, ook met het oog op de voorstellen die daaraan verbonden zijn door den afgevaardigde uit Gelderland, in overweging nemen. Dit zal evenwel, zoo als te regt is opgemerkt, in gemeen overleg met mijn ambtgenoot voor Binnenlandsche Zaken moeten geschieden.

Wat betreft de patenten, ook door den afgevaardigde uit Gelderland ter sprake gebragt, ik heb reeds elders te kennen gegeven, dat dit punt in ernstige overweging is genomen door de Regering, dat zelfs reeds hoofdambtenaren belast zijn geworden met het ontwerpen van eene wet tot herziening van de patenten; eene zaak die van veel omvang is en veel tijd vordert. Die ambtenaren zijn met hun arbeid reeds eene belangrijke schrede gevorderd, doch men zal ligtelijk inzien, dat ik in de laatste maanden geen tijd heb gevonden om mij met dien arbeid bekend te maken en bepaald te kunnen verklaren, of ik mij met de grondslagen, waarop hij gevestigd is, al of niet vereenig. Men kan evenwel zeker zijn dat bij de herziening der patenten voornamelijk het oog zal gevestigd worden op die klasse van ingezetenen, waarop zij het meest drukken, ten einde deze van het dragen van dien last te ontheffen of dat althans gemakkelijker te maken.

Behalve deze algemeene bedenkingen is de aandacht der Regering nog op twee punten gevestigd, die ook dikwijls hier ter sprake zijn gebragt. De Staats-loterij en het Fonds van den hoogen raad van adel. Ten aanzien van de eerste is door een der sprekers gevoeld dat dit middel niet goed kan gemist worden; maar hij wenschte dat het gezuiverd zou worden van de gebreken, die het aankleven. Een ander geacht spreker, die zich op zeer vleijende wijze over mij heeft uitgelaten, waarvoor ik hem dank zeg, heeft meer bepaald op grootere gebreken gewezen. Hij heeft gemeend dat de loterij, zoo als zij thans is, niet mogt in stand blijven; doch ik meen toch van hem te hebben verstaan, dat hij niet tot het besluit is gekomen om dit middel af te schaffen, maar wel om het te verbeteren.

Men zal het mij niet ten kwade duiden, dat ik omtrent dit punt, dat door zoo velen mijner voorgangers onbeslist is gelaten, — door velen mijner voorgangers, die jaren lang de portefeuille van het Ministerie van Financien in handen hadden en die er toch voor terug zijn gedeinsd om dit kwaad in het hart aan te tasten — dat ik, zeg ik, die slechts eenige maanden met die portefeuille ben belast geweest, niet in staat was omtrent dit punt, reeds bij het aanbieden dezer begrooting, bepaaldelijk mijne denkbeelden kenbaar te maken. Doch ik meen hier te mogen herhalen, hetgeen ik reeds bij den anderen tak van wetgeving heb verklaard, namelijk, dat men getracht heeft aan sommige gebreken eenigzins te gemoet te komen, en dat, zoo de berigten die mij deswege zijn gegeven, niet volkomen onjuist zijn, reeds eenige verbetering plaats vindt: namelijk dat er beter toezigt wordt gehouden op de personen, die gequalificeerd zijn, en dat vooral — en dit is eene hoofdzaak, — van wege de politie beter wordt toegezien dat personen, die de bevoegdheid daartoe niet bezitten, zich ook niet belasten met de uitgifte, het verkoopen of verhuren van loten.

Wat betreft het Fonds van den hoogen raad van adel, zoo is die zaak, na de verklaring van mijn voorganger, ten vorigen jare gegeven, niet onveranderd gebleven. Gelijk ik reeds de eer had kenbaar te maken in de Memorie van Toelichting, bij de wet op de Middelen overgelegd, heeft deze zaak een punt van overleg uitgemaakt tusschen het Departement van Binnenlandsche Zaken en dat van Financien, en hoopt de Regering in den loop van dit dienstjaar een wets-ontwerp tot regeling van die zaak — naar zij vermeent, op de gronden, die de billijkheid eischt — aan de Vertegenwoordiging aan te bieden.

De beraadslaging wordt gesloten en het wets-ontwerp tot vaststelling der Middelen tot dekking der uitgaven voor het dienstjaar 1855, in stemming gebragt, met algemeene (28) stemmen aangenomen; bij deze stemming waren afwezend de heeren: Tonckens, van Andringa de Kempenaer en Borski.

De Vergadering wordt alsnu tot nadere bijeenroeping gescheiden.

ZITTING VAN DEN 29STEN DECEMBER.
(*SUPPLEMENTBLAD*).

VERBETERING.

In het verslag der avondzitting van de Eerste Kamer der Staten-Generaal op den 29sten December 1854, is in het antwoord van den Minister van Oorlog op de redevoering van den heer *van Andringa de Kempenaer* (blz. 100) vermeld geworden, dat de Minister zou hebben gezegd: *dat onder de som* (wegens de verhooging van pensioenen) *begrepen in eene som van* f 199,127 *voor het pensioneren der onderofficieren sedert* 28 *Augustus* 1851 *tot nu toe.*

Ten aanzien van dit bedrag heeft eene misstelling plaats gehad: de Minister heeft gezegd f 99,127. Men stelle dus dat cijfer in plaats van f 199,127.

ZITTING VAN DEN 12DEN APRIL.

16DE ZITTING.

ZITTING VAN DONDERDAG 12 APRIL.

(GEOPEND TEN 2 URE.)

Ingekomen: 1°. missives van leden die verhinderd worden de zitting bij te wonen; 2°. verschillende verslagen 3°. 47 missives van den Directeur van het Kabinet des Konings houdende mededeeling der bekrachtiging van even zoovele wets-ontwerpen; 4°. Koninklijk besluit wegens het ontslag van den Minister van Oorlog als tijdelijk Minister van Marine, en de benoeming van een Minister voor dat Departement; 5°. missives van Ministers ten geleide van onderscheidene stukken; 6°. boekwerken; 7°. door de Tweede Kamer aangenomen wets-ontwerpen.— Trekking der afdeelingen.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 20 leden, te weten de heeren:

Van Swinderen, d'Ablaing van Giessenburg, Insinger, Martens van Sevenhoven, van Aylva van Pallandt, Borski, van Beeck Vollenhoven, de Vos van Steenwijk, Paspoort van Grijpskerke, Bosch van Drakestein, 't Hooft van Benthuizen, van Eijsinga, Lotsij, van Goltstein van Oldenaller, van Nispen van Pannerden, van Rijckevorsel, van Andringa de Kempenaer, Boxman en van Heeckeren van Wassenaer.

De notulen van het verhandelde in de zitting van 29 December worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter** deelt mede dat zijn ingekomen:

1°. schriftelijke berigten van de heeren van Wessem, van der Beken Pasteel, Cremers, Cost Jordens, van der Oudermeulen, de Sitter, Blankenheijm en van Dam van Isselt, dat zij om verschillende redenen verhinderd worden de vergadering bij te wonen;

2°. drie Koninklijke boodschappen, ten geleide:

a. van het Verslag der Algemeene Commissie van Liquidatie van de voormalige Wees- en Momboirkamers omtrent haar beheer van 1°. September tot ultimo December 1852;

b. van het verslag derzelfde Commissie wegens den stand harer werkzaamheden op 31 December 1854;

c. van het Algemeen verslag der muntwerkzaamheden over 1854;

3°. zeven en veertig missives van den Directeur van het Kabinet des Konings houdende kennisgeving der bekrachtiging door Zijne Majesteit van de volgende wets-ontwerpen, als:

tot wijziging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting voor 1853;

tot vaststelling der begrooting van uitgaven voor de Algemeene Landsdrukkerij voor 1855;

tot naturalisatie van G. Gerhards, H. R. F. Wüste, A. A. C. Couteron, H. Pfister, W. T. Marten, R. Mac Millan, J. B. D. Schlüter, H. G. Fromberg, F. L. F. Chavannes en J. J. F. Eras;

tot vaststelling der begrooting wegens den arbeid der gevangenen over 1855;

tot onteigening van perceelen voor de uitbreiding van het station van den Rhijnspoorweg te Arnhem;

tot regeling der ontvangsten en uitgaven van het Pensioenfonds voor burgerlijke ambtenaren voor het jaar 1855;

tot aanmoediging van den aanvoer van granen en andere levensmiddelen;

tot amortisatie van nationale schuld;

tot bekrachtiging van provinciale belastingen in Gelderland, Zuidholland, Noordholland, Zeeland, Utrecht, Friesland, Overijssel, Groningen en Drenthe;

tot vaststelling van voorloopige bepalingen betreffende de regterlijke indeeling van den Haarlemmermeer-polder;

tot verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting voor 1854 (kosten voor den Haarlemmermeer-polder);

tot vaststelling der hoofdstukken I, II, III, IV, V, VI, VII, IX *A*, IX *B*, X, XI en XII der Staatsbegrooting voor 1855;

tot voorloopige vaststelling van hoofdstuk VIII (Marine) der Staatsbegrooting voor de eerste zes maanden van 1855;

tot aanwijzing der middelen tot dekking der uitgaven begrepen in de Staatsbegrooting voor 1855;

4°. Afschrift van een Koninklijk besluit dd. 3 Februarij 1855, inhoudende:

a. dat aan den heer Minister van Oorlog eervol ontslag wordt verleend als tijdelijk Minister van Marine;

b. dat het bestuur over het Departement van Marine wordt opgedragen aan den kapitein ter zee A. J. de Smit van den Broecke; en

c. dat dit besluit ingaat met den 8sten Februarij 1855.

De stukken sub n°. 1 tot 4 vermeld worden achtereenvolgens voor kennisgeving aangenomen.

5°. de navolgende missives, als:

a. eene van den Minister van Binnenlandsche Zaken, ten geleide van het Verslag over de verrigting aangaande het armbestuur over 1853;

b. eene van denzelfden Minister, ten geleide van het Verslag over den staat der hooge-, middelbare en lagere scholen over 1853—1854;

c. eene van den Minister van Marine, ten geleide van een exemplaar van het boekwerkje getiteld: » Koninklijke Nederlandsche Marine, op den eersten Januarij 1855", uitgegeven door het Departement van Marine ten behoeve van het fonds voor oude en gebrekkige zeelieden;

d. eene van den Minister van Kolonien, ten geleide van het Verslag over het beheer der kolonien en bezittingen van het Rijk in andere werelddeelen en den staat waarin zij zich bevinden, voor zoover betreft de West-Indische kolonien en de Kust van Guinea;

e. eene van den Minister van Binnenlandsche Zaken, ten geleide van een exemplaar van het Statistisch Jaarboekje voor het Koningrijk der Nederlanden, 4de jaargang;

f. eene van den Minister van Kolonien, ten geleide van een verslag omtrent de uitvoering tot 31 December 1854 gegeven aan de wet tot invoering van het herstelde muntwezen in Nederlandsch Indie;

g. eene van den Minister van Buitenlandsche Zaken, ten geleide van een afschrift der additionele overeenkomst door Nederland met het Koningrijk der Beide Sicilien getroffen ten aanzien eener uitbreiding van het op 17 November 1847 tusschen de beide landen gesloten tractaat van handel en scheepvaart;

h. eene van den Minister van Kolonien, ten geleide van een exemplaar van het Verslag van handel en scheepvaart, en van de inkomende en uitgaande regten op Java en Madura over het jaar 1853;

i. eene van den Minister van Oorlog, ten geleide van blad Utrecht n°. 31 der topographische en militaire kaart van dit Rijk;

k. eene van den Minister van Binnenlandsche Zaken van den 10den Maart 1855 ten geleide van een afdruk van het kaartje der telegraphische lijnen in Nederland;

Al deze missives worden voor kennisgeving aangenomen en de daarbij gezondene stukken gedeponeerd ter griffie of geplaatst in de boekerij der Kamer.

6°. de navolgende boekwerken:

Statistique, par J. A. H. baron Michiels van Kessenich, études de 1852 à 1854;

De concept-wet op het lager en middelbaar onderwijs beschouwd door de Hoofdvereeniging van het Onderwijzers-genootschap (overgedrukt uit de *Amsterdamsche Courant* van 14 en 15 Februarij 1855);

Ontwerp van wet op het middelbaar en lager onderwijs, door een onbekenden schrijver;

Het stelsel van kultuur en handel voor rekening van den Staat vergeleken met een stelsel van vrijen arbeid en vrijen handel op Java, door J. Kruseman, oud-directeur-generaal van Finantien in Nederlandsch Indie;

Het Instructie-bataillon te Kampen; een ernstig woord aan allen die belang stellen in deze inrigting, door een onbekenden schrijver;

Tijdrekenkundig register van oorkonden, berustende in het oud archief der gemeente Hattem, opgemaakt volgens besluit van HH. Gedeputeerde Staten der provincie Gelderland, van 27 April 1850, door P. Nijhoff;

ZITTING VAN DEN 12DEN APRIL.

Conclusie, genomen in zake de HH. jhr. M. Salvador en S. Fongers voor het provinciaal geregtshof in Noordholland (vier exemplaren);

Memorie van bezwaren en klachten tegen de voortdurende heffing der contributien ten behoeve van den polder Oud-Herkingen, ingeleverd door de dijkbesturen der met contributie belaste polders in Overflakkee, ter voldoening aan de dispositie van heeren Gedeputeerde Staten der provincie Zuidholland van den 12den Mei 1852, B, nº. 2778;

Annales Academiei over het jaar 1850—1851, gedrukt voor rekening der hoogescholen en athenæa, aangeboden van wege bestuurders dier instellingen van hooger onderwijs;

Catalogus der Bibliotheek van de Tweede Kamer der Staten-Generaal;

Deze boekwerken zullen worden geplaatst in de boekerij der Kamer.

7º. van de Tweede Kamer der Staten-Generaal de navolgende door haar aangenomen wets-ontwerpen, als:

het wets-ontwerp houdende regeling der verantwoordelijkheid van de hoofden der ministeriele departementen;

dat tot afschaffing van de regten op den uitvoer van gemunt en ongemunt goud en zilver in Nederlandsch Indie;

dat tot regeling en beperking der uitoefening van het regt van vereeniging en vergadering;

die houdende naturalisatie van H. P. Klerek en negen anderen,

dat tot regeling van het gebruik van het koloniaal batig slot over 1852;

dat verklarende het algemeen nut van de voltooijing van den aangelegd wordende grindweg van Willemstad naar Steenbergen en van daar tot den grooten weg onder Halsteren (provincie Noordbrabant);

dat tot regeling van het fonds der bakengelden;

dat tot onteigening van pereeelen voor het maken eener wisselplaats voor schepen in de Vecht (gemeente Utrecht);

dat tot afstand van rijksgebouwenaan de gemeente Leeuwarden;

dat tot aankoop van $2^1/_2$ en 3 percents nationale schuld tot vervanging der schatkistbiljetteu in het depôt der muntbiljetten;

dat tot regeling van de koperen pasmunt in Nederlandsch Indie, lit. *A*;

dat houdende nadere aanwijzing der middelen tot regeling van het muntwezen in Nederlandsch Indie, lit. B;

dat, houdende nadere bepalingen omtrent de kosten der huizen van bewaring;

dat tot opheffing van het fonds voor de bevestiging en wapening van het Zuidelijk frontier;

dat tot verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting van 1855 (Stichting van een stoomgemaal ter ontlasting van Rhijnlands boezem op den IJssel);

dat tot regeling van het gebruik van het koloniaal batig slot over 1853.

Al deze wets-ontwerpen zullen worden verzonden naar de straks te trekken afdeelingen.

De Vergadering gaat alsnu over *tot het trekken der afdeelingen.* De uitslag daarvan is, dat:

tot de *eerste afdeeling* zullen behooren, de heeren: Sassen, de Bruijn, van Nispen van Pannerden, van der Ondermeulen, Paspoort van Grijpskerke, van Eysinga, van Heeckeren van Wassenaer, Tonekens en Beerenbroek;

tot de *tweede afdeeling*, de heeren: Lotsij, Insinger, Borski, Bosch van Drakestein, Martens van Sevenhoven, d'Ablaing van Giesenburg, Cost Jordeus, de Sitter, de Villers de Pité en Regout;

tot de *derde afdeeling*, de heeren: van der Beken Pasteel, van Sasse van Ysselt, van Dam van Isselt, Blankenheijm, van Rijkevorsel, Boxman, van Beeck Vollenhoven, van der Lek de Clercq, van Andringa de Kempenaer en Cremers; en

tot de *vierde afdeeling*, de heeren: van den Dries, van Aylva van Pallandt, van Rhemen van Rhemenshuizen, van Goltstein van Oldenaller, 't Hooft van Benthuizen, van Weel, van Wessem, van Swinderen en de Vos van Steenwijk.

De **Voorzitter** noodigt de leden uit zich te begeven naar hunne afdeelingen tot het kiezen van voorzitters en ondervoorzitters.

De Vergadering wordt gescheiden.

WETS-ONTWERPEN INGEKOMEN IN DE ZITTING VAN 12 APRIL.

GEWIJZIGD ONTWERP VAN WET *houdende regeling der verantwoordelijkheid van de Hoofden der Ministeriele Departementen.*

WIJ WILLEM III, ENZ.

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat, ter voldoening aan art. 73, in verband met art. 53 der Grondwet, de strafregtelijke verantwoordelijkheid van de Hoofden der Ministeriele Departementen moet worden geregeld door de wet en die regeling behoort plaats te hebben met inachtneming van art. 159 der Grondwet,

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Art. 1. De Hoofden der Ministeriele Departementen zorgen voor de uitvoering der Grondwet en der andere wetten, voor zooverre die van de Kroon afhangt.

Zij zijn wegens het niet naleven van deze verpligting verantwoordelijk en in regten vervolgbaar overeenkomstig de volgende bepalingen.

Art. 2. De mede-onderteekening van Koninklijke besluiten of Koninklijke beschikkingen wijst het Hoofd van het Ministeriele Departement aan, dat voor die besluiten of beschikkingen aansprakelijk is.

Art. 3. Strafbaar zijn de Hoofden der Ministeriele Departementen:

a. die aan Koniuklijke besluiten of Koninklijke beschikkingen, welke de Grondwet schenden, hunne mede-onderteekening hebben verleend;

b. die gelijke mede-onderteekening verleenen aan Koninklijke besluiten of Koninklijke beschikkingen, waardoor wetten of algemeene maatregelen van inwendig bestuur van den Staat of van zijne kolonien en bezittingen in andere werelddeelen worden geschonden;

c. die uitvoering geven of doen geven aan Koninklijke besluiten of Koninklijke beschikkingen, niet van de vereischte mede-onderteekening van een der Hoofden van de Ministeriele Departementen voorzien;

d. die beschikkingen nemen of bevelen geven of bestaande beschikkingen en bevelen handhaven, waardoor de bepalingen der Grondwet, van wetten of algemeene maatregelen van inwendig bestuur van den Staat of van zijne kolonien en bezittingen in andere werelddeelen worden geschonden;

e. die nalaten uitvoering te geven of te doen geven aan de voorschriften der Grondwet, der andere wetten of van algemeene maatregelen van inwendig bestuur van den Staat en van zijne kolonien en bezittingen in andere werelddeelen, voor zoover die uitvoering wegens den aard des onderwerps tot hunne ministeriele departementen behoort of uitdrukkelijk aan hen is opgedragen.

De handelingen onder litt. *a*, *b*, *c* en *d* en de nalatigheid onder lit. *e* bedoeld, zijn alleen dan strafbaar, wanneer zij met opzet zijn gepleegd;

f. die, ook zonder opzet, de uitvoering, onder lit. *e* omschreven, grovelijk verzuimen."

Art. 4. De Hoofden der Ministeriele Departementen staan ter vervolging, hetzij van Onzentwege, hetzij van wege de Tweede Kamer, te regt voor den Hoogen Raad.

Art. 5. Het besluit, waarbij van Onzentwege de vervolging van een der Hoofden van Ministeriele Departementen bevolen wordt, bevat eene naauwkeurige aanduiding der feiten, waarop de beschuldiging van een of meerdere der bij deze wet strafbaar gestelde misdrijven rust, benevens den last op den procureur-generaal bij den Hoogen Raad om de vervolging in te stellen.

Afschrift van dit besluit wordt aan de beide Kamers der Staten-Generaal medegedeeld.

Art. 6. De Tweede Kamer der Staten-Generaal, zoodanige mededeeling ontvangen hebbende, neemt harerzijds geene aanklagt tegen denzelfden persoon wegens dezelfde feiten in overweging.

Art. 7. Geene aanklagt tegen een der Hoofden van de Ministeriele Departementen wordt bij de Kamer in overweging genomen, tenzij door vijf leden schriftelijk en met opgave der feiteu ingediend.

Art. 8. De Kamer overweegt in de afdeelingen of de aanklagt een onderwerp van nader onderzoek zal uitmaken.

De Voorzitter geeft van het indienen der aanklagt binnen 24 uren kennis aan den betrokken Minister.

Het in overweging nemen der aanklagt kan niet vroeger dan acht dagen na deze kennisgeving aan de orde gesteld worden.

Art. 9. Wanneer tot het in overweging nemen der aanklagt besloten is, wordt zij gesteld in handen eener commissie van onderzoek, daartoe door de volle Vergadering te benoemen.

Art. 10. Zij, die de aanklagt hebben ingediend, zijn van deze commissie uitgesloten, doch kunnen door haar, tot het geven van nadere inlichtingen, worden gehoord.

Art. 11. De commissie van onderzoek is belast met het opsporen en verzamelen van alle bescheiden, inlichtingen en bewijzen, die tot opheldering van de feiten, in de aanklagt vermeld, kunnen leiden.

De bepalingen der wet tot regeling van het regt van onderzoek (enquête) zijn daarbij van toepassing.

De bloedverwanten en aangehuwden van den betrokken Minister, in de regte linie en tot in den derden graad der zijdlinie, mitsgaders zijne echtgenoot, zelfs na echtscheiding, kunnen niet genoodzaakt worden, verklaringen af te leggen.

Art. 12. In iederen stand van het onderzoek is de commissie verpligt den betrokken Minister, wanneer hij dit wenscht, te hooren.

Hij kan niet genoodzaakt worden voor haar te verschijnen.

Art. 13. Zoodra de commissie van onderzoek de aanklagt genoegzaam toegelicht acht, brengt zij over de daarbij aangevoerde feiten verslag uit.

Dit verslag wordt aan de Afdeelingen verzonden, en over de aanklagt verder geraadpleegd als over een voorstel van wet.

Art. 14. Bij de beraadslaging over de aanklagt wordt de betrokken Minister, op zijn verlangen, gehoord, en aan hem in ieder geval het laatst het woord gegeven.

Hij behoudt dit regt, niettegenstaande hij vóór of gedurende het onderzoek mogt zijn afgetreden.

Art. 15. Wanneer eene aanklagt tegen een der Hoofden van de Ministeriele Departementen door de Tweede Kamer niet in overweging is genomen, kan, bij het opkomen van nieuwe bezwaren, de aanklagt hervat, in ieder geval, van Onzentwege de vervolging van den betrokken Minister ter zake derzelfde feiten bevolen worden.

Wanneer echter de aanklagt, na gedaan onderzoek en gehouden beraadslagingen, door de Tweede Kamer verworpen is, kan tegen den betrokken Minister wegens dezelfde feiten, noch van Onzentwege, noch van wege de Kamer, op nieuw eenig onderzoek ingesteld of eene strafvervolging gelast worden.

Art. 16. Iedere aanklagt tegen een der Hoofden van de Ministeriele Departementen wordt geacht verworpen te zijn, wanneer binnen drie maanden, na hare indiening, door de Tweede Kamer geen eindbesluit is genomen.

Wanneer de aanklagt aanleiding geeft tot een onderzoek in de overzeesche bezittingen, kan deze termijn door de Tweede Kamer tot één jaar verlengd worden.

Bij sluiting der zitting van de Staten-Generaal gedurende den loop van het onderzoek, begint, met den dag der opening van de volgende zitting, een nieuwe termijn van drie maanden te loopen.

Bij ontbinding der Tweede Kamer vervalt eene, bij haar aanhangige, aanklagt van regtswege, onverminderd de bevoegdheid tot het doen eener nieuwe aanklagt overeenkomstig art. 7.

Art. 17. De stilzwijgende verwerping eener aanklagte, ten gevolge van het verloopen van den termijn, kan niet ingeroepen worden tegen den van Onzentwege gegeven last, om denzelfden persoon wegens dezelfde feiten te vervolgen.

Art. 18. De Tweede Kamer toetst de aangeklaagde feiten aan het regt, de billijkheid, de zedelijkheid en het staatsbelang.

Genoegzame gronden tot vervolging vindende, wijst zij, bij haar besluit, de feiten, waarop de beschuldiging rust, naauwkeurig aan, en belast den procureur-generaal bij den Hoogen Raad met de vervolging, onder toezending, binnen drie dagen, van het besluit met de aanklagt en de verzamelde bescheiden.

Afschrift van dat besluit wordt aan Ons en aan de Eerste Kamer der Staten-Generaal medegedeeld.

Art. 19. Na de ontvangst der mededeeling, bij het vorig artikel voorgeschreven, wordt van Onzentwege tegen den aangeklaagden Minister wegens dezelfde feiten geene vervolging gelast.

Art. 20. De procureur-generaal bij den Hoogen Raad is verpligt aan den ontvangen last tot vervolging onmiddellijk gevolg te geven.

Art. 21. De procureur-generaal, dit noodig oordeelende, verzoekt van den Hoogen Raad, met overlegging van den last tot vervolging, de benoeming van eenen raadsheer-commissaris.

Deze gaat, onmiddellijk na zijne benoeming, over tot het onderzoek der zaak, overeenkomstig de algemeene voorschriften van het Wetboek van Strafvordering.

Art. 22. Bij gegronde vrees voor de vlugt des beklaagden, kan tegen hem, op de vordering van den procureur-generaal, een bevel worden uitgevaardigd:

van gevangenneming, door den Hoogen Raad, wanneer geen onderzoek ingevolge art. 21 wordt gehouden, of

van voorloopige aanhouding, door den raadsheer-commissaris, met dat onderzoek belast.

Art. 23. Het art. 77 van het Wetboek van Strafvordering is op een bevel van voorloopige aanhouding, en, voor zooveel de bevestiging daarvan betreft, op den Hoogen Raad toepasselijk.

Weigert de raadsheer-commissaris het gevorderd bevel te verleenen, zoo beslist, op de vordering van den procureur-generaal, de Hooge Raad.

De beklaagde is van regtswege vrij, wanneer niet, binnen zes dagen na zijne aanhouding, het daartoe strekkend bevel door den Hoogen Raad is bevestigd.

Art. 24. In de gevallen der twee voorgaande artikelen raadpleegt de Hooge Raad met vijf leden in raadkamer.

De artt. 90 *eerste lid*, 94 *eerste lid* en 95 *eerste lid* van genoemd wetboek zijn op de door hem te geven of te bekrachtigen bevelen toepasselijk.

Art. 25. Zoodra de last tot vervolging, bedoeld in art. 20, ontvangen of het onderzoek van den raadsheer-commissaris afgeloopen is, maakt de procureur-generaal eene aete van beschuldiging op overeenkomstig art. 144 *eerste* en *tweede lid* van het Wetboek van Strafvordering.

Art. 26. Op straffe van nietigheid wordt de aete van beschuldiging beteekend en afschrift daarvan gelaten aan den beschuldigde.

De beschuldigde wordt door eenen deurwaarder gedagvaard, om ter openbare teregtzitting van den Hoogen Raad te verschijnen, minstens veertien dagen na het exploit.

Het art. 147 van voornoemd wetboek is op de beteekening en dagvaarding toepasselijk.

De voorzitter van den Hoogen Raad voegt den beschuldigde eenen raadsman toe, naar de onderscheidingen van en overeenkomstig art. 148 of 149 van dat Wetboek.

Art. 27. Het onderzoek van den Hoogen Raad ter openbare teregtzitting geschiedt overeenkomstig den Vden Titel van het Wetboek van Strafvordering.

De Hooge Raad is daarbij zamengesteld uit tien raadsheeren.

Art. 28. De IXde Titel, 2de Afdeeling, de Xde en XIIde Titel van hetzelfde Wetboek zijn op het onderzoek van den Hoogen Raad toepasselijk.

Art. 29. De schuldig-verklaarde aan het misdrijf vermeld in art. 3, litt. *a*, *b*, *c* en *d*, wordt gestraft met verbanning voor den tijd van drie tot tien jaren of met gevangenis van drie maanden tot drie jaren.

De schuldig-verklaarde aan de nalatigheid in art. 3, lit. *e*, vermeld, wordt gestraft met verbanning van een tot drie jaren, of met gevangenis van een tot zes maanden.

Art. 30. Bij veroordeeling ingevolge het eerste lid van het voorgaande artikel verklaart de Hooge Raad den veroordeelde tevens vervallen van ambten, waardigheden en titels, en van zijne aanspraak op pensioen.

Art. 31. Bij veroordeeling ingevolge het tweede lid van art. 29 kan de Hooge Raad gelijke vervallen-verklaring uitspreken.

De aanspraak op pensioen kan in dit geval mede aan den veroordeelde worden ontzegd.

Art. 32. De schuldig-verklaarde aan de verzuimen, aangewezen in art. 3, lit. *f*, wordt gestraft met vervallen-verklaring van ambten, waardigheden en titels.

De aanspraak op pensioen kan in dit geval ook aan den veroordeelde worden ontzegd.

Art. 33. Het regt tot vervolging en strafvordering uit kracht dezer wet verjaart door een tijdsverloop van vijf jaren.

De tijd van verjaring vangt aan met het oogenblik, waarop het misdrijf gepleegd is.

De verjaring wordt gestuit door het besluit waarbij eene aanklagt door de Tweede Kamer in overweging genomen of eene vervolging, hetzij van Onzentwege, hetzij van wege de Tweede Kamer, gelast is, en begint weder te loopen van de dagteekening dezer besluiten, of, in geval van vervolging voor den strafregter, van de laatste geregtelijke acte.

Art. 34. De straffen, bij arrest van den Hoogen Raad opgelegd, verjaren door een tijdsverloop van tien jaren.

De bijkomende straffen van vervallen-verklaring van ambten, waardigheden en titels, en van ontzegging van aanspraak op pensioen, zijn voor geene verjaring vatbaar.

Art. 35. De bepalingen van het Wetboek van Strafregt aangaande ambtsmisdrijven, die bij deze wet niet zijn omschreven, blijven, ook ten aanzien der Hoofden van de Ministeriele Departementen, hare volle toepassing behouden.

Art. 36. De regtsvordering tot vergoeding van schade, door een bij deze wet strafbaar gesteld feit geleden, kan alléén op eene veroordeeling door den Hoogen Raad rusten, en wordt voor den gewonen burgerlijken regter ingesteld.

Art. 37. De geldelijke verantwoordelijkheid van de Hoofden der Ministeriele Departementen wordt door eene nadere wet geregeld.

Lasten en bevelen, enz.

GEWIJZIGD ONTWERP VAN WET *tot regeling en beperking der uitoefening van het regt van vereeniging en vergadering.*

WIJ WILLEM III, ENZ.

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat het 5de additio-

nele artikel der Grondwet de vaststelling eener wet tot uitoefening van het regt van vereeniging en vergadering voorschrijft, en artikel 10 der Grondwet de uitoefening van dat regt door de wet wil geregeld en beperkt hebben in het belang der openbare orde,

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Art. 1. Tot de oprigting eener vereeniging wordt geene magtiging gevorderd.

Art 2. De vereeniging strijdig met de openbare orde is verboden.

Art. 3. Met de openbare orde wordt strijdig geacht elke vereeniging, welke tot doel heeft:

1°. ongehoorzaamheid aan of overtreding van de wet of eene wettelijke verordening;

2°. aanranding of bederf der goede zeden;

3°. stoornis in de uitoefening der regten, van wie het ook zij.

Art. 4. De deelneming aan eene verbodene vereeniging, voor zoover die niet reeds door de strafwet is beteugeld, wordt gestraft voor de oprigters of bestuurders met gevangenisstraf van een tot zes maanden en geldboete van vijftig tot twee honderd gulden, gezamenlijk of afzonderlijk, en voor de overige deelgenooten met gevangenisstraf van drie dagen tot twee maanden en boete van vijf tot honderd gulden, gezamenlijk of afzonderlijk.

Art. 5. Geene vereeniging, buiten die door de Grondwet of andere wetten ingesteld, treedt als regtspersoon op dan na of door eene wet, of door Ons te zijn erkend.

Alle voor onbepaalden tijd of voor langer dan dertig jaren aangegane vereenigingen, welke als regtspersonen willen optreden, behoeven eene erkenning door de wet.

Dergelijke vereenigingen, voor minder dan dertig jaren aangegaan, kunnen door Ons worden erkend.

Art. 6. De erkenning geschiedt door goedkeuring van de statuten of reglementen der vereeniging.

Die statuten of reglementen bevatten het doel, de grondslagen, den werkkring en de overige regelen der vereeniging.

Art. 7. De erkenning wordt door Ons alleen geweigerd op gronden ontleend aan het algemeen belang.

Het besluit van weigering is met redenen omkleed.

Art. 8. Wijziging of verandering der goedgekeurde statuten vereischt nadere goedkeuring.

Art. 9. De goedgekeurde statuten, wijzigingen of veranderingen worden door de *Staats-Courant* openbaar gemaakt.

Art. 10. De afwijking van goedgekeurde statuten geeft aan het openbaar ministerie de bevoegdheid om bij den burgerlijken regter de vervallen-verklaring der vereeniging van hare hoedanigheid van regtspersoon te vorderen.

De regter, de vervallen-verklaring uitsprekende, kan aan de vereeniging, niettegenstaande hooger beroep of voorziening in cassatie, de bevoegdheid tot het plegen van burgerlijke handelingen bij voorraad ontzeggen.

De verevening der zaken eener van hare regtspersoonlijkheid vervallen verklaarde vereeniging geschiedt onder toezigt des regters, die de vervallen-verklaring uitsprak, op de wijze en met inachtneming der vormen omtrent onbeheerde nalatenschappen vastgesteld.

Art. 11. Nadat door den benoemden curator de roerende en onroerende goederen der vereeniging verkocht en de schulden betaald zijn, wordt het batig slot, zoo er een is, aan hen, welke op het oogenblik der vervallen-verklaring leden der vereeniging zijn, of aan hunne regthebbenden, elk voor het aandeel, dat zij in de vereeniging hebben, uitgekeerd.

Art. 12. Vereenigingen, niet als regtspersonen volgens deze wet ingesteld of erkend, kunnen als zoodanig geene burgerlijke handelingen aangaan.

De overeenkomsten namens haar gesloten, en de goederen namens haar verkregen, worden ten opzigte van het Rijk en van derden beschouwd als volgende de personen, welke de overeenkomst gesloten en de goederen aanvaard hebben, al is het ook dat in de overeenkomsten en titels de handelende personen slechts als gemagtigden of beheerders der vereeniging zijn aangewezen.

Art. 13. De onderlinge verhouding der leden van vereenigingen, welke niet als regtspersonen kunnen optreden, regelt zich naar de door hen vastgestelde reglementen en de algemeene regelen van het burgerlijk regt.

De bepalingen van artt. 1700 en 1701 van het Burgerlijk Wetboek blijven op deze vereenigingen, ofschoon niet als regtspersonen beschouwd, van toepassing.

Art. 14. De bepalingen der voorafgaande artikelen zijn niet van toepassing op de burgerlijke maatschap of vennootschap, noch op vennootschappen van koophandel en scheepsreederijen.

De bepalingen van het Burgerlijk Wetboek en van het Wetboek van Koophandel blijven op deze onderwerpen van toepassing.

Art. 15. Vereenigingen, welke vóór het in werking komen dezer wet bestonden, worden beoordeeld naar de wetten, waaronder zij zijn opgerigt.

Art. 16. Vreemdelingen, geene ingezetenen zijnde, kunnen niet zijn leden van staatkundige vereenigingen.

Art. 17. De artt. 291, 292 en 294 van het Wetboek van Strafregt worden afgeschaft.

Het misdrijf, omschreven in art. 293 van dat wetboek wordt, naar de bepalingen daar gemaakt, gestraft, in welke der vergaderingen, in de artt. 18 en 19 bedoeld, het ook wordt gepleegd.

Art. 18. Openbare vergaderingen tot gemeenschappelijke beraadslaging worden in de opene lucht niet toegelaten dan op bekomene vergunning van het hoofd van het gemeentebestuur, verleend vijf dagen vóór dat de vergadering wordt gehouden.

Onze commissaris in de provincie kan zoodanige vergunning intrekken, of, bij weigering der vergunning door het hoofd van het gemeentebestuur, haar van zijnen kant op verzoek van belanghebbenden verleenen.

Art. 19. Tot alle vergaderingen in gebouwen, waarbij het publiek wordt toegelaten, hebben de ambtenaren van algemeene en plaatselijke politie den vrijen toegang.

Weigering van toegang geeft regt aan de ambtenaren van politie om, bijgestaan door het hoofd van het gemeentebestuur, zich den toegang te verschaffen.

Art. 20. Het dragen van wapenen is verboden in de vergaderingen in de twee voorgaande artiken bedoeld.

Dit verbod is niet toepasselijk op militaire officieren en onderofficieren, in uniform gekleed.

Art. 21. Bijeenkomsten om zich in het hanteren van wapenen te oefenen, worden op plaatsen, in den regel voor het publiek toegankelijk of wanneer zij door meer dan tien personen worden bijgewoond, niet toegelaten dan met vergunning van het hoofd van het gemeentebestuur.

Deze vergunning wordt niet verleend dan ten minste vijf dagen voor dat de bijeenkomst wordt gehouden en onder de voorwaarden, in het belang der openbare veiligheid gevorderd.

Het 2de lid van art. 18 is ten deze toepasselijk.

Art. 22. Elke vergadering, waarin de openbare orde wordt gestoord, of tegen de bepalingen dezer wet wordt gehandeld, gaat op de vordering der politie terstond uiteen.

Art. 23. Onverminderd de straffen, vastgesteld op bijzondere misdrijven in geoorloofde of ongeoorloofde vereenigingen en vergaderingen, of ter gelegenheid daarvan gepleegd, worden zij, die artt. 16, 18, 19 *tweede lid*, 20, 21 en 22 overtreden, gestraft met geldboete van vijf tot honderd gulden en gevangenisstraf van drie dagen tot twee maanden, gezamenlijk of afzonderlijk.

Lasten en bevelen, enz.

AANWIJZING *van eene verandering in het Ontwerp van Wet verklarende het algemeen nut van de voltooijing van den aangelegd wordende grindweg van* Willemstad *naar* Steenbergen *en van daar tot den grooten weg onder* Halsteren, *provincie* Noordbrabant.

In het eenig artikel, vijfden regel, vervallen de woorden: *met name Dinteloord en Steenbergen.*

AANWIJZING *van veranderingen in het gewijzigd Ontwerp van Wet tot aankoop van 2½ of 3 percents Nationale Schuld, tot vervanging der schatkistbiljetten in het depôt der muntbiljetten.*

Art. 3. In den 3den regel, vervalt: 10*den April* 1854 (Staatsblad n°. 22) *op f* 37,709,482.12; en komt in de plaats: » 25sten December 1854 (*Staatsblad* n°. 161) op f 44,248,406.885."

In den laatsten regel vervalt *f* 40,434,485.12; en komt in de plaats. f 46,373,406.885."

Art. 4. In den 6den regel, vervalt: 2½ *of* 3 *ten honderd.*

Art. 5. In den 4den regel achter Staatsbegrootingen bijvoegen: » voor 1854 en 1855."

8sten regel in plaats van: *de*, te lezen: » die."

AANWIJZING *van veranderingen in de Ontwerpen van Wet litt. A en B tot regeling van de koperen pasmunt en tot nadere aanwijzing der middelen tot regeling van het Muntwezen in Nederlandsch Indie.*

Ontwerp A.

In den considerans, 2den regel, in plaats van de woorden *ten vervolge op*, te lezen: » ten gevolge van."

Art. 2, 1ste zinsnede. In plaats van de woorden: *twaalf en een half wigtje*, te lezen: » twaalf wigtjes, vijf tienden van een wigtje.

Ontwerp B.

In den considerans, 2den regel, in plaats van de woorden: *ten vervolge op*, te lezen: » ten gevolge van."

De overige wets-ontwerpen luiden gelijk zij in Bijblad II voorkomen.

ZITTING VAN DEN 16DEN APRIL.

17DE ZITTING.

ZITTING VAN MAANDAG 16 APRIL.

(GEOPEND TEN 3 URE.)

Ingekomen eene missive houdende berigt van het overlijden van den heer de Sitter, lid der Kamer. — Mededeeling der benoeming 1°. van voorzitters en onder-voorzitters; 2°. van Commissien van Rapporteurs voor verschillende wets-ontwerpen. — Verslagen ter tafel gebragt omtrent eenige wets-ontwerpen; vaststelling der behandeling daarvan.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 27 leden, te weten de heeren:

Paspoort van Grijpskerke, Martens van Sevenhoven, Borski, van Weel, van Goltstein van Oldenaller, van Aylva van Pallandt, van Swinderen, d'Ablaing van Giessenburg, van den Dries, Regout, de Vos van Steenwijk, 't Hooft van Benthuizen, van der Oudermeulen, Cost Jordens, van Rijckevorsel, Insinger, Lotsij, van Beeck Vollenhoven, Bosch van Drakestein, Boxman, van der Lek de Clercq, Tonckens, de Villers de Pité, van Eijsinga, van Nispen van Pannerden en van Heeckeren van Wassenaer;

en de heeren Ministers van Finantien en van Kolonien.

De notulen van het verhandelde in de vorige zitting worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter** deelt mede:

1°. dat is ingekomen eene missive van mevrouw A. A. van Limburg Stirum weduwe J. de Sitter, houdende kennisgeving van het overlijden van haren echtgenoot, den heer J. de Sitter, ridder der Militaire Wilemsorde 4de klasse, lid der Eerste Kamer enz.

De **Voorzitter**: Ik stel der Vergadering voor deze missive voor kennisgeving aan te nemen.

De heer **van Heeckeren van Wassenaer**: Het is ons allen bekend, Mijne Heeren, dat de gewoonte bestaat om dergelijke kennisgevingen en eigenhandig door de nagelaten betrekkingen geschreven brieven te beantwoorden en onze deelneming te betuigen. Dit gebruik bestaat overal, ook bij de Tweede Kamer. Ik stel daarom voor, nu het een voormalig medelid geldt, dat gebruik te volgen en de weduwe onze deelneming in het geleden verlies en tevens onzen dank voor de kennisgeving daarvan te betuigen.

Dit voorstel ondersteund wordende, wordt dienovereenkomstig besloten.

2°. dat door de Afdeelingen tot voorzitters benoemd zijn, de heeren: van Nispen van Pannerden, Borski, van Beeck Vollenhoven en van Swinderen;
tot onder-voorzitters, de heeren: van Eijsinga, Martens van Sevenhoven, van Rijckevorsel en van Aylva van Pallandt.

3°. dat mede door de Afdeelingen tot rapporteurs benoemd zijn:
voor de wets-ontwerpen tot regeling van de koperen pasmunt en nadere aanwijzing der middelen tot verdere regeling van het muntwezen in Nederlandsch Indie, de heeren: van der Oudermeulen, Insinger, van Rijckevorsel en van Swinderen;
voor dat tot afschaffing der regten op den uitvoer van gemunt en ongemunt goud en zilver in Nederlandsch Indie, de heeren: Paspoort van Grijpskerke, Lotsij, van Beeck Vollenhoven en 't Hooft van Benthuizen;
voor dat houdende verklaring van algemeen nut van de voltooijing van den aangelegd wordende grindweg van Willemstad naar Steenbergen enz., de heeren: Paspoort van Grijpskerke, Lotsij, van der Lek de Clerq en de Vos van Steenwijk;
voor die tot regeling van het gebruik der koloniale batige sloten over 1852 en 1853, de heeren: van der Oudermeulen, Insinger, Boxman en van Swinderen;
voor dat tot onteigening van perceelen voor het maken eener wisselplaats voor schepen in de Vecht, gemeente Utrecht, de heeren: Paspoort van Grijpskerke, Martens van Sevenhoven, van der Lek de Clerq en van Goltstein van Oldenaller;
voor dat tot opheffing van het Fonds voor de bevestiging en wapening van het zuidelijk frontier, de heeren: Paspoort van Grijpskerke, d'Alblaing van Giessenburg, van Andringa de Kempenaer en van Aylva van Pallandt;
voor dat tot regeling en beperking der uitoefening van het regt van vereeniging en vergadering, de heeren: van Eijsinga, Lotsij, van der Lek de Clerq en de Vos van Steenwijk;
voor die tot naturalisatie van H. P. Klerck en negen anderen, de heeren: Tonckens, de Villers de Pité, van Rijckevorsel en van Goltstein van Oldenaller;
voor dat tot regeling van het Fonds der bakengelden, de heeren: Tonckens, de Villers de Pité, van Rijckevorsel en van Weel; en
voor dat tot afstand van rijksgebouwen aan de gemeente Leeuwarden, de heeren: van Eijsinga, de Villers de Pité, van Rijckevorsel en van Swinderen.

4°. dat de Commissien van Rapporteurs gereed zijn, hare verslagen uit te brengen omtrent de navolgende wets-ontwerpen:

a. tot regeling van de koperen pasmunt in Nederlandsch Indie en tot aanwijzing der middelen tot regeling van het muntwezen in Nederlandsch Indie;
b. tot afschaffing van de regten op den uitvoer van gemunt en ongemunt goud en zilver in Nederlandsch Indie;
c. tot regeling van het gebruik van het koloniaal batig slot van 1852;
d. tot regeling van het gebruik van het koloniaal batig slot van 1853;
e. tot verklaring van het algemeen nut van de voltooijing van den aangelegd wordende grindweg van Willemstad naar Steenbergen;
f. tot onteigening van perceelen tot het maken van eene wisselplaats voor schepen in de Vecht, gemeente Utrecht;
g. tot opheffing van het Fonds tot bevestiging en wapening van het zuidelijk frontier;
h. tot regeling van het Fonds der bakengelden;
i. tot afstand van rijksgebouwen aan de gemeente Leeuwarden;
k. tot naturalisatie van H. P. Klerck en negen anderen.

Deze stukken zullen gedrukt en rondgedeeld en de genoemde wets-ontwerpen behandeld worden op Woensdag den 18den dezer, aan te vangen des voormiddags ten elf ure.

De Vergadering wordt gescheiden.

VERSLAGEN UITGEBRAGT IN DE ZITTING VAN 16 APRIL.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

voor het Wets-ontwerp tot afschaffing van de regten op den uitvoer van gemunt en ongemunt goud en zilver in Nederlandsch Indie.

Bij de behandeling van dit Wets-ontwerp in de Afdeelingen, waarin de bekrachtiging door de wet gevraagd wordt van een vroeger in Indie genomen maatregel van bestuur, hebben vele leden verklaard, dat zij vooral ook daarom deze voordragt met genoegen zagen aangeboden, omdat weder hier ten duidelijkste is gebleken, dat hetgeen de wetenschap leert, hoe bij verbod van uitvoer ook de invoer wordt belemmerd, door de practijk wordt bevestigd. Aangenaam was het aan die leden, dat de Regering

ZITTING VAN DEN 16DEN APRIL.

bij dit ontwerp blijken geeft dien regel der staathuishoudkunde te huldigen.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 13den April 1855.

PASPOORT VAN GRIJPSKERKE.
LOTSIJ.
VAN BEECK VOLLENHOVEN.
'T HOOFT VAN BENTHUIZEN.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS
over het Wets-ontwerp tot verklaring van algemeen nut van de voltooijing van den aangeleyd wordende grindweg van Willemstad *naar* Steenbergen *en van daar tot den grooten weg onder* Halsteren, *provincie* Noordbrabant.

Bij het onderzoek in de Afdeelingen is geene bedenking tegen dit Wets-ontwerp gerezen.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 13den April 1855.

PASPOORT VAN GRIJPSKERKE.
LOTSIJ.
VAN DER LEK DE CLERCQ.
DE VOS VAN STEENWIJK.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS
voor het Ontwerp van Wet tot onteigening van perceelen voor het maken eener wisselplaats voor schepen in de Vecht, *gemeente* Utrecht.

Dit Wets-ontwerp heeft bij het onderzoek in de Afdeelingen tot geene aanmerkingen aanleiding gegeven.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 13den April 1855.

PASPOORT VAN GRIJPSKERKE.
MARTENS VAN SEVENHOVEN.
VAN DER LEK DE CLERCQ.
VAN GOLTSTEIN VAN OLDENALLER.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS
voor het Wets-ontwerp tot opheffing van het Fonds tot bevestiging en wapening van het zuidelijk frontier.

Bij de behandeling van dit wets-ontwerp is in ééne Afdeeling, niet zonder verwondering, uit de gewisselde stukken bemerkt, dat na 1830 voor de bevestiging en wapening van het zuidelijk frontier nog f 1,459,582.40 aan dit fonds is geleverd. Die leden hadden wel gewenscht, dat deze post eenigzins nader door de Regering ware toegelicht.

Met genoegen hebben eenige leden uit § 2 van het Eindverslag der Tweede Kamer bespeurd, dat spoedig na aanneming dezer voordragt de eindrekening van dit fonds aan de Staten-Generaal zal worden ingezonden; in de hoop dat dan alles meer duidelijk omtrent dit fonds blijken moge, ziet men met verlangen die rekening te gemoet.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 13den April 1855.

PASPOORT VAN GRIJPSKERKE.
D'ABLAING VAN GIESSENBURG.
VAN ANDRINGA DE KEMPENAER.
VAN AYLVA VAN PALLANDT.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS
nopens het Wets-ontwerp strekkende tot regeling van het gebruik van het Koloniaal batig slot over 1852.

Tegen dit Wets-ontwerp zijn over het algemeen geene bedenkingen gerezen. Verscheidene leden hebben de gelegenheid der behandeling van dit onderwerp te baat genomen om, met het oog op de verblijdende uitkomsten welke onze Oost-Indische bezittingen ten behoeve der finantien van het moederland opleveren, en niet minder op de wenschelijkheid dat de bloei dier kolonie zooveel mogelijk worde bevorderd, het gewigtig belang te doen uitkomen, dat bij de inrigting van eene geregelde regtstreeksche gemeenschap door middel van stoomvaart met Indie zou zijn gelegen.

Men achtte zoodanige gemeenschap, vooral sedert die over de landengte van Suez minder regelmatig en zeker is, in hooge mate aanbevelenswaard, en meende dat het gevaarlijk kon zijn te dezer zake van vreemde middelen afhankelijk te blijven.

Wanneer de bedoelde stoomvaart behoorlijk wierd ingerigt tot het vervoer van troepen, passagiers en fijne handelswaren, en tot het verzenden van spoed vereischende depêches en gouvernements- of andere goederen, dan meende men dat zoowel het staatsbelang als het belang van handel en nijverheid daardoor uitnemend zouden gediend zijn.

Andere leden hebben eene zoo sterke aanbeveling van deze zaak niet vrij van bedenking geacht, inzonderheid ook omdat de geldelijke opofferingen, tot het beoogde doel gevorderd, welligt zouden kunnen blijken grooter te zijn dan de voordeelen die daarvan verwacht mogen worden. Zij achten evenwel het punt belangrijk genoeg om ook van hunne zijde den wensch te uiten, dat de Regering daaromtrent een bepaald onderzoek instelle.

Aldus vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs, den 14den April 1855.

VAN DER OUDERMEULEN.
INSINGER.
BOXMAN.
VAN SWINDEREN.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS
voor het Wets-ontwerp, strekkende tot regeling van het gebruik van het Koloniaal batig slot over 1853.

In eene Afdeeling heeft men algemeen met genoegen de vervroegde aanbieding van deze voordragt opgemerkt. Zoolang op den thans nog bestaanden voet met de regeling van dit gewigtig onderwerp moet worden voortgegaan, achtte men het in die Afdeeling zeer wenschelijk, dat de aanbieding van deze wetten zoo spoedig mogelijk plaats hebbe, en dat de vrijgevallen gelden ook ten spoedigste in 's Rijks schatkist worden overgebragt.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 14den April 1855.

VAN DER OUDERMEULEN.
INSINGER.
BOXMAN.
VAN SWINDEREN.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS
over de Wets-ontwerpen tot naturalisatie van H. P. Klerck *en negen anderen.*

Geene aanmerkingen zijn bij het onderzoek tegen deze wetsvoordragten gerezen.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 14den April 1855.

TONCKENS.
DE VILLERS DE PITÉ.
VAN RIJCKEVORSEL.
VAN GOLTSTEIN VAN OLDENALLER.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS
voor het Wets-ontwerp tot regeling van het Fonds der Bakengelden.

§ 1. Met genoegen is door vele leden de aanbieding van dit Wets-ontwerp, als een einde makende aan een der laatst overgebleven bijzondere fondsen, ontvangen. In het belang eener goede comptabiliteit betreurde men echter dat de regeling van dit onderwerp zoo lang vertraagd was.

§ 2. Door enkele leden is opgemerkt, dat het ware bedrag van het saldo bij dit fonds, gelijk dit bij art. 2 der voordragt wordt bedoeld, niet duidelijk uit de gewisselde stukken is op te maken.

§ 3. Naar aanleiding van hetgeen voorkomt in de Memorie van Toelichting omtrent de jaarlijksche uitkeering van f 300, welke uit dit fonds aan de provincie Zeeland voor het onderhoud der werken te Bath is verstrekt, hebben eenige leden verklaard, dat zij gaarne de verzekering van de Regering zouden ontvangen, dat niet dergelijke tegemoetkomingen in de bezwaren, welke uit het

Koninklijk besluit van 17 December 1819, nº. 1, zouden kunnen ontstaan, ook elders waren verleend.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 14den April 1855.

TONCKENS.
DE VILLERS DE PITÉ.
VAN RIJCKEVORSEL.
VAN WEEL.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

veor het Wets-ontwerp tot afstand van Rijks-gebouwen aan de gemeente Leeuwarden.

Dit wets-ontwerp heeft bij het onderzoek in de Afdeelingen tot geene aanmerkingen aanlaiding gegeven.

Aldus vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs, den 14den April 1855.

VAN EIJSINGA.
DE VILLERS DE PITÉ.
VAN RIJCKEVORSEL.
VAN SWINDEREN.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

omtrent de beide Wets-ontwerpen litt. A en B tot regeling van de koperen pasmunt en tot nadere aanwijzing der middelen tot regeling van het Muntwezen in Nederlandsch Indie.

Bij de behandeling van deze twee Wets-ontwerpen in de afdeelingen der Kamer zijn de volgende beschouwingen en bedenkingen te berde gebragt.

1. Verscheidene leden hebben verlangd van de Regering te vernemen, welke voorwaarden zijn bedongen bij de in de *Staatscourant* van 21 Februarij jl. aangekondigde aanbesteding van het versmelten van het oude koper en het vervaardigen der muntplaatjes, en welk gevolg die aanbesteding heeft gehad.

In ééne afdeeling hebben sommige leden te kennen gegeven, dat zij het zouden moeten betreuren, wanneer uit de gevraagde inlichtingen mogt blijken, dat bij die aanbesteding reeds uitvoering is gegeven aan een voorstel van wet, dat de goedkeuring van al de takken der wetgevende magt nog niet heeft verkregen.

2. Het heeft op verscheidene leden een aangenamen indruk gemaakt dat de voordragt dezer beide wetten zoo spoedig als doenlijk was is aangeboden, en dat de Minister, thans beter ingelicht dan hij in het afgeloopen jaar was, niet geaarzeld heeft dit te erkennen en alzoo terug te komen op het vroeger plan om de koperen munt op Java te laten vervaardigen. Men was van oordeel dat, al ware de uitvoering van dat plan mogelijk geweest, het tegenwoordige zeker de voorkeur verdient, vooral ook omdat de hermunting hier te lande veel beter en goedkooper dan op Java schijnt te kunnen geschieden.

3. Met genoegen is ook door die leden opgemerkt, dat het volgens de laatste verklaring des Ministers de bedoeling der Regering niet schijnt te zijn, al de in te trekken duiten naar Nederland te vervoeren, maar zich te bepalen tot de hoeveelheid, welke voor het aanmunten der eenten benoodigd zal zijn. Zij waren van oordeel dat het strijdig zoude wezen met het belang der schatkist en der Indisehe bevolking, indien al de duiten in Europa wierden versmolten en te gelde gemaakt; terwijl het daarmede veeleer schijnt te strooken, dat het overtollige koper in Indie versmolten en aldaar van tijd tot tijd aan de markt gebragt worde, waardoor aan de behoeften van den inlander kan worden te gemoet gekomen op eene wijze, die zoowel voor 's Rijks finantien als voor den inlander zelven voordeeliger zal zijn, dan wanneer deze tot het bedoelde einde de nieuwe centen weder versmelten mogt. Gaat men na op hoe eenvoudige wijze het tin door de Chinezen op Banka wordt versmolten, dan schijnt de versmelting van het koper op Java, vooral wanneer dit niet met overhaasting behoeft te geschieden, zoo bezwaarlijk niet. Men meende dat op die wijze vele kosten van overvoer zouden worden uitgewonnen.

ONTWERP LIT. *A*.

4. *Art.* 1. De hoeveelheid van $2^1/_2$ millioen gulden der nieuwe aan te munten stukken van *twee en een halven cent* werd, in verhouding tot het geheele bedrag der koperen pasmunt ad 6 millioen, door verscheidene leden niet vrij van bedenking geoordeeld. Men vreesde dat die hoeveelheid te groot zal zijn, en aan den inlander, die gewoon is voor zoovele transactien van het gemeene leven slechts enkele duiten te gebruiken, een wezenlijk ongerief zal veroorzaken.

5. *Art.* 2. In ééne afdeeling is de bedenking geopperd, dat het gewigt der koperen pasmunt te laag is gesteld. Men kon daaromtrent in de gerustheid der Regering, in de Memorie van Toelichting verklaard, niet deelen. Er moge, in verband met de tegenwoordige prijzen van het koper, geen namaak te duchten zijn, daar de transportkosten, het verbod van den invoer op Java, de bepaling dat maar voor f 2 aan pasmunt behoeft aangenomen te worden, en de betere stempeling der nieuwe centen kunnen geacht worden eenigen waarborg tegen namaak te geven. Dit zal echter niet verhoeden dat men, wanneer de waarde van het koper eene aanzienlijke daling mogt ondergaan, alle reden van beklag zoude kunnen hebben, dat de Regering zich niet strikt gehouden heeft aan hare verklaring in de zitting van 29 April 1854 aan deze Kamer gegeven, dat zij » *ook aan de koperen pasmunt de volle intrinsieke waarde wenscht te geven, na aftrek van de fabricatiekosten.*" Met die verklaring kon men niet goed overeenbrengen hetgeen thans in de Memorie van Toelichting voorkomt, » *dat de tegenwoordige gewigtsbepaling aan het Rijk nog eenige winst* zou kunnen *overlaten*"; waarom ook de wenseh te kennen gegeven werd, omtrent die tegenstrijdigheid eenige opheldering te mogen ontvangen.

6. *Art.* 3. Met genoegen hebben verscheidene leden de verklaring vernomen, door den Minister van Kolonien aan de andere Kamer gegeven, dat zoodra $2^1/_2$ à 3 millioen nieuw koper geld in Indie beschikbaar zal zijn, men tot de inwisseling der duiten en van de recepissen in de buitenbezittingen overgaan zal, en dat gelijktijdig, of onmiddellijk daarna, begonnen zal worden met het intrekken van recepissen op Java en met de inkrimping van het koper aldaar. Men deelt geheel in het gevoelen der Regering, dat met de buitenbezittingen behoort te worden aangevangen, gelijk mede dat het onraadzaam is te achten, de recepissen grootendeels in te trekken en daartegen zilver in de circulatie te brengen, zoolang nog veel meer koper in omloop is dan daarvan als pasmunt wordt vereischt.

ONTWERP LIT. *B*.

7. Men heeft in eene afdeeling met welgevallen opgemerkt dat de vroeger geraamde hoeveelheid van *tien* millioen aan koperen munt thans voorloopig op minstens *zes* millioen is teruggebragt. Het werd evenwel zeer denkbaar geacht dat het laatstgenoemd bedrag, in verband met de zilveren pasmunt, nog te aanzienlijk zal worden bevonden, en gaf daarom den wensch te kennen, dat de Regering zeer zorgvuldig de behoefte raadplege, vóór zij die hoeveelheid geheel in circulatie brenge. Het eenige middel toch om het circulerend medium in de Oost-Indische bezittingen in eenen gezonden toestand te houden, schijnt gelegen te zijn in de naauwlettende zorg, dat er overal genoeg pasmunt aanwezig zij, *maar tevens* dat de wezenlijke behoefte daaraan nimmer worde overschreden. In eene andere afdeeling heeft men betreurd, dat er tot eene juiste beoordeeling van deze en dergelijke vragen bijna geene mogelijkheid voor de leden der Kamer bestaat, uit hoofde van de duisterheid, die er over dit geheele onderwerp, inzonderheid ook over de bestaande behoefte aan pasmunt en de hoeveelheid van het bestaande ciculerend medium, blijft zweven.

8. *Art.* 1. Verscheidene leden, en daaronder ook de zoodanigen die geene voorstanders der muntwet van 1854 waren, hebben te kennen gegeven dat zij zich, nu de zaak eenmaal een begin van uitvoering heeft gekregen, verpligt zouden achten hunne stem aan de voordragt te geven. Zij vonden echter groot bezwaar in de voorgestelde verhooging der raming van kosten met *vier* millioen, en zouden gaarne gezien hebben dat die raming in het verleden jaar met meerdere juistheid ware opgemaakt geworden. Sommigen dezer leden hebben bij die overweging verwezen naar het verslag der Commissie van Rapporteurs uit deze Kamer nopens de wetsontwerpen tot regeling van het muntwezen van Nederlandsch Indie, in April 1854 uitgebragt, waarin toen reeds de vrees werd geuit dat de door de Regering gemaakte berekening van kosten zou tegenvallen, en op het antwoord door deze daarop gegeven: » *De raming der kosten van uitvoering is zoodanig gesteld, dat men vertrouwen durft groote misrekeningen te zullen vermijden.*"

De uitkomst der tegenwoordige berekening kwam hun voor al zeer weinig met de gekoesterde verwachting vereenigbaar te zijn.

Deze bedenkingen aan de Regering medegedeeld zijnde geworden, zoo is daarop van dezelve ontvangen de navolgende:

MEMORIE VAN BEANTWOORDING.

» De Regering heeft de eer het volgende te doen strekken in antwoord op de besehouwingen en bedenkingen, in de afdeelingen der Eerste Kamer te berde gebragt bij de behandeling van de twee Wets-ontwerpen tot regeling van de koperen pasmunt en tot nadere aanwijzing van de middelen tot regeling van het muntwezen in Nederlandsch Indie.

Ad § 1. De aanbesteding van het smelten en tot muntplaatjes verwerken van het oude Indische kopergeld is toegewezen voor den prijs van f 29,19 de 100 Nederlandsche ponden, hetgeen voor

den gulden koperen pasmunt ruim 14 cents uitmaakt; bijaldien het gewigt wordt bepaald zoo als het in het thans behandelde wets-ontwerp lit. *A* is voorgesteld. De onzekerheid, die er bestaat zoolang de wet nog niet is vastgesteld, heeft evenwel aanleiding gegeven dat in de voorwaarden, ook gelijk die in de *Staats-courant* van 21 Februarij jl. zijn opgenomen, alleen is vastgesteld het *laagste* gewigt der geheele te leveren hoeveelheid, en dat der *kleinste* soort van muntplaatjes, met voorbehoud aan de zijde der Regering, om nader aan den aannemer het gewigt, de afmetingen en de hoeveelheid van elke soort op te geven, zoodat op de wet zelve niet is vooruitgeloopen.

Ad § 2. De gunstige uitslag dezer aanbesteding heeft de bevestiging geleverd van het oordeel der Regering, hetwelk zij met genoegen ook in het Voorloopig Verslag vond uitgedrukt, dat namelijk aan de hermunting hier te lande boven die op Java de voorkeur verdiende gegeven te worden.

Ad § 3. Ware het doenlijk het oude kopergeld, dat niet voor de hermunting noodig is, op *Java* te gelde te maken, dan zou dit zeker in vele opzigten verkieslijk zijn. Maar de hoeveelheid die verkocht moet worden is zoo belangrijk en het is tevens zoo zeer wenschelijk, spoedig te kunnen beschikken over de opbrengst van het aanvankelijk reeds voorhanden oude koper, dat een gedeelte herwaarts zal moeten worden overgevoerd en alhier verkocht. Het *versmelten* van koper op *Java* heeft tot nog toe zeer ongunstige uitkomsten opgeleverd, en het zal daarom waarschijnlijk voordeeliger zijn de duiten met daartoe bijzonder ingerigte werktuigen te demonetiseren en als oud koper aan de markt te brengen.

ONTWERP LIT. A.

Ad § 4. *Art.* 1. De bedenkingen, van onderscheidene zijden, even als ook te dezer plaatse in het Voorloopig Verslag, geopperd, tegen het plan om, bij eene aanmunting van 6 millioen gulden aan koperen pasmunt, $21/_2$ millioen daarvan te doen bestaan uit stukken van $21/_2$ cent, hebben ook de Regering doen voornemen dit cijfer te beperken.

Ad § 5. Het thans voorgestelde gewigt van de koperen pasmunt bedraagt 30 per cent meer dan het gewigt van de Britsch-Indische en 140 per cent meer dan dat van de nieuwe Fransche pasmunt, en bij behoorlijke beperking der hoeveelheid schijnt dus dit voorstel genoegzame waarborgen op te leveren. Wierd het gewigt zoodanig bepaald, dat er, met bijtelling der muntkosten, bij de tegenwoordige prijzen van het koper hoegenaamd geene ruimte meer overbleef, dan zou het Gouvernement, bij de minste rijzing der prijzen, zonder schade geen pasmunt meer kunnen laten slaan.

De regeling van het gewigt zou dan telkens herzien moeten worden bij elke rijzing, en, om zich zelven gelijk te blijven, ook bij elke daling van den prijs van het koper.

Om deze ongelegenheden te voorkomen dient de wettelijke waarde van de koperen pasmunt altijd iets boven het kostende te blijven.

ONTWERP LIT. B.

Ad § 7. De lange tijd die vereischt wordt, en ook in het wets-ontwerp lit. A is voorbehouden voor de geheele uitgifte der nieuwe en het buiten omloop stellen der oude koperen pusmunt, zal van zelf gelegenheid geven om de behoefte naauwkeuriger te leeren kennen. De onzekerheid, die thans zoowel omtrent dat punt bestaat als omtrent het juiste cijfer van hetgeen aan oud kopergeld in omloop is, is eene onvermijdelijke moeijelijkheid, ook bij de hermunting hier te lande ondervonden.

Ad § 8. *Art.* 1. Onder de begrooting van uitgaven voor het herstel van het muntwezen, zoo als die in het vorige jaar werd voorgedragen, was niet begrepen het vereischte voor de vervanging van de duiten als pasmunt door nieuwe koperen scheidemunt, omdat het plan aanvankelijk niet was daartoe zoo spoedig over te gaan. Van het geheele geraamde bedrag oud kopergeld werd voor de berekening, die daarbij tot grondslag strekte, afgetrokken het *hoogste* cijfer aan koperen pasmunt dat verondersteld werd voorloopig in omloop te kunnen blijven, namelijk 10 millioen; maar de Regering verborg zich geenszins dat ook voor die 10 millioen nog uitgaven zouden worden vereischt, want in dezelfde paragraaph der thans aangehaalde Memorie van Beantwoording van het Voorloopig Verslag omtrent de Indische muntwetten van het vorige jaar, werd reeds gewag gemaakt van *het eventueel meerder benoodigde voor de algeheele intrekking van het thans circulerend kopergeld*, en er werd alleen bijgevoegd, dat er geen grond scheen te bestaan voor de vrees, dat de uitgaven, zoowel hiervoor als ter zake van mogelijke doch onverhoopte misrekeningen, niet uit latere opbrengsten van de veilingen dan die van 1853 zouden kunnen worden gevonden.

Men durft zich vleijen dat door het bovenstaande de gemaakte bedenkingen genoegzaam zullen zijn opgelost.

De Minister van Kolonien,
CHS. F. PAHUD."

De Commissie van Rapporteurs heeft gemeend nevens de bedenkingen het daarop door de Regering gegeven antwoord aan de Kamer te moeten mededeelen.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 16den April 1855.

VAN DER OUDERMEULEN.
INSINGER.
VAN RIJCKEVORSEL.
VAN SWINDEREN.

ZITTING VAN DEN 18DEN APRIL.

XLIX. *Beraadsl. over het wets-ontwerp tot regeling van de koperen pasmunt in Nederlandsch Indie lit. A.*

18DE ZITTING.

ZITTING VAN WOENSDAG 18 APRIL.

(GEOPEND TEN 11 URE.)

Mededeeling der benoeming van Rapporteurs voor verschillende wets-ontwerpen. — Beraadslaging over en aanneming van onderscheidene wets-ontwerpen. — Verslagen uitgebragt omtrent verschillende wets-ontwerpen; bepaling van den dag der beraadslaging.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 30 leden, te weten de heeren:

Lotsij, de Bruijn, van Swinderen, Cost Jordens, Beerenbroek, van Rhemen van Rhemenshuizen, van der Oudermeulen, 't Hooft van Benthuizen, van Beeck Vollenhoven, d'Ablaing van Giessenburg, Tonekens, Borski, van Goltstein van Oldenaller, Paspoort van Grijpskerke, Bosch van Drakestein, van den Dries, Regout, van Nispen van Pannerden, de Vos van Steenwijk, van Eijsinga, Martens van Sevenhoven, van Rijckevorsel, van Sasse van Ysselt, Boxman, van Andringa de Kempenaer, de Villers de Pité, van Aylva van Pallandt, Insinger en van Heeckeren van Wassenaer;

en de heeren Ministers van Binnenlandsche Zaken, van Justitie, van Financien, van Buitenlandsche Zaken, van Oorlog en van Kolonien.

De notulen van het verhandelde in de vorige zitting worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter** deelt mede dat door de Afdeelingen tot Rapporteurs benoemd zijn voor de wets-ontwerpen:

a. tot regeling der verantwoordelijkheid van de hoofden der ministeriele departementen, de heeren: Tonckens, Lotsij, van Beeck Vollenhoven en van Swinderen;

b. tot wijziging der wet van 26 April 1852 (*Staatsblad* n°. 90), voor zooveel betreft het daarbij bedoelde depôt (aankoop van 2½ en 3 pereents nationale schuld tot vervanging der schatkistbiljetten in het depôt der muntbiljetten) en tot verhooging van het IXde hoofdstuk *A* der begrooting van staats-uitgaven voor het dienstjaar 1854, de heeren: van Heeckeren van Wassenaer, Insinger, van der Lek de Clercq en van Aylva van Pallandt;

c houdende nadere bepalingen omtrent de kosten der huizen van bewaring, de heeren: van Eijsinga, Martens van Sevenhoven, Boxman en de Vos van Steenwijk; en

d. tot verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting van 1855 (Stichting van een stoomgemaal ter ontlasting van Rhijnlands boezem op den IJssel), de heeren: van Heeckeren van Wassenaer, d'Ablaing van Giessenburg, Boxman en 't Hooft van Benthuizen.

De Vergadering gaat over tot de behandeling van de voor heden aan de orde gestelde wets-ontwerpen:

I. HET WETS-ONTWERP TOT REGELING VAN DE KOPEREN PASMUNT IN NEDERLANDSCH INDIE (LIT. *A*).

De beraadslaging wordt daarover geopend.

De heer **van Rijckevorsel**: Met genoegen zag ik de wets-ontwerpen, thans in beraadslaging, bij deze Kamer inkomen en tevens dat de Regering zich reeds heeft voorbereid om daaraan de spoedigste uitvoering, na derzelver aanneming, te kunnen geven. Ik blijf steeds overtuigd dat de groote maatregel der herstelling van het muntwezen in onze Oost-Indische bezittingen niet langer dan volstrekt noodig is mag worden vertraagd en te beter zal gelukken naar mate die sneller wordt ten uitvoer gebragt. Ik verheug mij dat de Minister van zijn vroeger plan, om het koper op de buitenbezittingen iets later dan op Java te verwisselen, is teruggekomen en thans van meening is met die bezittingen te moeten aanvangen; ik keur dit goed, omdat daardoor het verkeer tusschen die eilanden en Java verbeterd zal worden en ook uit hoofde de invoer van vreemde koperen munt nog eerder op Java dan in de overige gewesten kan geweerd worden, waar die van elders geheel vrij kan worden aangebragt. Ik zag gaarne dat de hermunting hier te lande zal geschieden; dat ook muntstukken van 2½ cent zullen worden vervaardigd; dat de Minister echter het getal dezer stukken meer zal beperken dan aanvankelijk de bedoeling was. Ik acht deze munt voor de Indische bevolking geschikter dan de kleine zilveren pasmunt van 5 eents, maar tevens dat de voornaamste behoefte zal bestaan in stukken van 1 en van ½ cent. Ik zag ook gaarne dat de geheele hoeveelheid koperen pasmunt tot eene waarde van f 6,000,000 wordt ingekrompen en dat de Regering naauwkeurig de behoefte zal raadplegen, alvorens dit geheele bedrag in omloop te brengen. Ik beaam geheel hetgeen deswege in het Verslag der Commissie van Rapporteurs dezer Kamer voorkomt.

Minder kan ik het goedkeuren dat het gewigt der centen verzwakt is; ik deel de vrees dat dit later te ligt zal worden bevonden. Ik had gewenscht dat de Regering bij haar voornemen had volhard om daaraan de *volle* intrinsieke waarde, met inbegrip der vervaardigings-kosten, te geven.

Ook hetgeen in de Memorie van Antwoord voorkomt (ad § 3) wegens het te gelde maken van het oude kopergeld op Java heeft mij niet geheel voldaan. Ik moet daarbij eenige oogenblikken stilstaan. De Minister wil een gedeelte van hetgeen niet voor de hermunting noodig is, herwaarts voeren om spoedig over de opbrengst te kunnen beschikken. Ik wensch dat men daarmede eerst periodieke veilingen op Java beproeve, bij geene te groote hoeveelheden te gelijk. Ik acht het niet onmogelijk dat dan daarvoor te Batavia, Soerabaija, Samarang en Macassar prijzen zullen bedongen worden, voordeeliger dan die hier te lande, wanneer men daarbij in aanmerking neemt de transportkosten van het koper naar Nederland, de kosten aan de terugzending van zilver verbonden, en het gerief voor Java's ingezetenen dat zij zich het voor huisselijk gebruik benoodigd koper voordeeliger kunnen aanschaffen, dan wanneer zij daartoe munt moeten versmelten.

De Regering zegt dat het versmelten van koper op Java tot nog toe zeer ongunstige uitkomsten heeft opgeleverd en het daarom waarschijnlijk voordeeliger zal zijn de duiten met werktuigen te demonetiseren. Ik kan dit niet geheel beoordeelen, maar toch niet gelooven dat het enkel versmelten tot klompen of bonken zulk een groot bezwaar zou opleveren. Geschiedt het demonetiseren door werktuigen, dan hoop ik dat dit op eene wijze zal geschieden dat de duiten of stukken van duiten niet meer onder de bevolking als munt zullen kunnen circuleren, hetgeen, zoo zij daartoe nog bruikbaar waren, ligt zou kunnen gebeuren, al waren daaraan alle eigenschappen van legale munt ontnomen. Mogt dit onverhoopt geschieden, dan zou er weder te veel pasmunt in omloop komen en het muntwezen op nieuw bedorven worden. Het zal mij aangenaam zijn deswege van den Minister eenige geruststellende verzekering te ontvangen.

Ik ga thans over tot de finantiele berekening, voorkomende in de Memorie van Toelichting bij wet *B*. Aldaar wordt wel gesproken van eene nieuwe uitgave van f 4,000,000, maar dit cijfer geenszins toegelicht. Wanneer men de demonetisatie van de 10 millioen gulden aan duiten, die volgens de berekening bij de wet van 1 Mei 1854 gemaakt nog in circulatie zouden blijven, en de hermunting voor een gedeelte in 6 millioen gulden aan centen op zich zelve beschouwt, dan klimt het daartoe benoodigde cijfer hooger dan de nu aangevraagde f 4,000,000. Ik meen deze som daarom maar als een crediet te moeten beschouwen, ter suppletie van de f 36,000,000 bij de wet van 1 Mei 1854 reeds verleend, en dat men een beter overzigt verkrijgt wanneer men de middelen bij die wet en de tegenwoordige aangewezen bij elkander voegt.

Bij de wet van 1 Mei 1854 zijn beschikbaar gesteld.	f	18,243,545.00
Bij het tegenwoordig ontwerp.		3,000,000.00
Aangenomen dat er voor f 39,000,000 aan duiten in omloop zijn, van 120 op een gulden en dooreen ieder van 3 wigtjes, dan verkrijgt men daarvoor aan oud koper. 14,040,000 p.		
Transporteren 14,040,000 p.	f	21,243,545.00

ZITTING VAN DEN 18DEN APRIL.

XLIX. *Beraadsl. over het wets-ontwerp tot regeling van de koperen pasmunt in Nederlandsch Indie lit.* A.

Per transport	14,040,000 p.	f 21,243,545.00
Om f 6,000,000 aan centen van 4,8 wigtjes te slaan zijn noodig	2,880,000 p.	
Alzoo blijft ten verkoop. .	11,160,000 p.	
Is dit oud koper f 65 de 50 p. waard, dan verkrijgt men daarvoor		14,508,000.00
zoodat de geheele inkomst wordt.	f	35,751,545.00
Ter vervanging van de duiten, geraamd op het bedrag van . . . . . f	39,000,000	
is gerekend op eene hoeveelheid aan centen, vertegenwoordigende.	6,000,000	
en blijft aan zilver noodig.		33,000,000.00
Zoodat van de aangewezen middelen voor kosten van hermunting, smeltverlies, transportkosten van de zilveren en koperen munten van Java, en van oud koper naar Nederland, overblijft de aanzienlijke som van.	f	2,751,545.00

De vraag blijft nu maar hoeveel deze kosten zullen bedragen en hoe groot de hoeveelheid in te trekken duiten zal bevonden worden.

Ik acht het niet onwaarschijnlijk dat die hoeveelheid beneden de raming van 39 millioen zal blijven en dat de nu verstrekte middelen meer dan voldoende zullen zijn.

De maatregel zal daarom desniettemin hoogst kostbaar zijn, maar die was onvermijdelijk om de gevolgen van vorige dwalingen en misgrepen uit te wisschen en te herstellen. Verheugen wij ons, Mijne Heeren, dat de finantien van Java en van het moederland het ons thans toelaten in de noodige middelen zoo ruimschoots te voorzien, dat vele andere omstandigheden tegenwoordig hoogst gunstig medewerken, vooral de aanzienlijke rijzing van de koperprijzen! Ik zal over deze omstandigheden en het tijdige der zaak thans niet verder uitweiden; ik sprak daarover uitvoerig een jaar geleden, tijdens de discussie der vorige wetten. Gaarne geef ik ook aan deze wetten mijne goedkeurende stem.

De heer **van Swinderen**: Toen, nu omstreeks een jaar geleden, aan de orde was het wets-ontwerp tot regeling van het muntwezen in Nederlandsch Indie, meende ik daaraan mijne stem niet te mogen geven. Ik weigerde mijne goedkeurende stem met het oog op den dreigenden toestand van Europa, doch ik gaf er de verzekering bij dat ik in rustiger tijden genegen zou worden bevonden, de aanzienlijke uitgave voor de noodzakelijke verbetering van het Indisch muntwezen toe te staan. En hoezeer ik nu op dit oogenblik met dankbaarheid het voorregt erken, dat wij door den drang der omstandigheden niet zijn medegesleept, dat wij ons voortdurend in rust mogen verblijden, zoo is de geheele staatkundige toestand van Europa evenwel in mijn oog niet zoo uitnemend geruststellend, dat ik alsnu de bij de tegenwoordig aan de orde gestelde wets-ontwerpen gevraagde verhooging zoo gereedelijk zou kunnen toestaan. Het zijn dus hoofdzakelijk dezelfde redenen, die mij verleden jaar hebben bewogen mijne stem aan de destijds aan de orde gestelde wets-ontwerpen te onthouden, welke mij nu ook hetzelfde besluit omtrent de tegenwoordige wets-ontwerpen zullen doen nemen.

De heer **Minister van Kolonien**: Even als bij de behandeling van het ontwerp, dat den 1sten Mei 1854 tot wet is verheven, zijn ook over dit wets-ontwerp in de beide Kamers der Staten-Generaal verschillende meeningen geuit en is de voordragt bestemd om aan de wet van 1 Mei 1854 algeheele uitvoering te geven, op verschillende wijze beoordeeld geworden. Evenwel verheugt het mij, te hebben bespeurd, dat de maatregelen ten deze door de Regering beraamd, vrij algemeen genoegen geven; ik vertrouw dat ook de verdere uitvoering der wet tot regeling van het Indische muntwezen de algemeene goedkeuring zal mogen verwerven, en dat men ten slotte der Regering zal toestemmen, dat deze zoo gewigtige aangelegenheid goed en op eene doeltreffende wijze is ten uitvoer gelegd.

Om niet meer dan noodig is terug te komen op hetgeen bij vorige gelegenheden is besproken, zal ik mij thans bepalen tot de punten, welke heden door den geachten redenaar uit Zuidholland (den heer van Rijckevorsel) zijn te berde gebragt en tot de bezwaren door den geachten spreker uit Friesland (den heer van Swinderen) geopperd.

Met genoegen heb ik vernomen dat de afgevaardigde uit Zuidholland zich over het algemeen kan vereenigen met het wets-ontwerp, dat thans hier in beraadslaging is. Immers heeft hij te kennen gegeven dat zoowel de spoedige afdoening der zaak als de meeste der bij het wets-ontwerp voorgestelde bepalingen, zijne goedkeuring wegdragen.

Bij de behandeling van dit onderwerp in de Tweede Kamer is reeds door mij te kennen gegeven, dat de Regering in de bepaling der verhouding van het getal kopermuntstukken van iedere soort niet gebonden was door de op den 15den Maart gehouden aanbesteding. Men zal dus bij de definitive regeling van dit onderwerp daarin kunnen te werk gaan zoo als de omstandigheden dit vorderen, en de noodige behoedzaamheid in acht nemen, om niet te veel groote stukken in circulatie te brengen. Men moet hierbij in het oog houden dat de kleinste zilveren pasmunt, het stuk van vijf cents, zeer goed zal voldoen voor de Europesche bevolking van Nederlandsch Indie, maar waarschijnlijk minder goed voor de inlandsche bevolking. Het koperstuk van $2\frac{1}{2}$ cents daarentegen zal, naar ik geloof, voor het algemeen bij uitnemendheid voldoen, mits de verhouding tot de overige kopermunt goed geregeld worde; — ter gerustsstelling van den afgevaardigde uit Zuidholland zal ik hierbij voegen dat men aanvankelijk zal blijven beneden de als maximum geraamde hoeveelheid van twee en een half millioen gulden aan stukken van $2\frac{1}{2}$ cent.

Een bezwaar door denzelfden spreker geopperd betrof het gewigt der nieuwe koperen munt. De geachte redenaar vreest dat, zoo als die gewigtsbepaling thans is voorgesteld, er een ig gevaar kan bestaan voor namaak en hij is derhalve van gevoelen dat dit gewigt zwaarder behoort te zijn.

Na de veelvuldige en ik durf zeggen naauwgezette onderzoekingen, welke ten aanzien van deze materie hebben plaats gehad, meen ik der Kamer de geruststellende verzekering te kunnen geven dat tot de voorgestelde bepaling van het gewigt der nieuwe kopermunt niet dan na rijp overleg en toetsing aan hetgeen elders bestaat, is besloten; vrees voor namaak behoeft hier dan ook niet te bestaan. Nergens, in geen deel der wereld wordt, zooveel ik heb kunnen nagaan, zwaarder kopergeld gevonden, dan bij aanneming van deze wetsvoordragt voor Nederlandsch Indie zal worden gemunt. Niet alleen in Britsch Indie maar ook in de zoogenaamde *straits settlements*, waaronder Singapore behoort, is de gouvernements koperen munt veel lager van gewigt dan onze nieuwe Indische koperen munten zijn zullen, en zelfs lager dan de centen in Nederland in omloop.

Reeds vroeger heb ik daarop gewezen en medegedeeld, dat terwijl de Nederlandsche cent een gewigt inhoudt van $384\frac{5}{1000}$, dat is $384\frac{1}{2}$ wigtjes den gulden, het equivalent daarvan, in de zoo even bedoelde Britsch Indische koperen munt te Singapore, slechts eene zwaarte heeft van 366 wigtjes. Wanneer nu aan de nieuwe koperen munt voor Nederlandsch Indie een gewigt wordt gegeven van 480 wigtjes den gulden (ik bedoel hier de stukken van 1 cent), dan geloof ik dat de grens bereikt is, die niet wel kan worden overschreden zonder gevaar te loopen dat de nieuwe pasmunt, hetzij door uitvoer of anderzins, aan de circulatie zal worden onttrokken.

Het is noodzakelijk hier de twee uitersten te vermijden. Bij vroegere gelegenheid is gezegd dat de Regering geene winst beoogt, maar aan de nieuwe koperen pasmunt na aftrek van de kosten op de hermunting vallende, de volle metaalswaarde wenscht te geven. In dezen geest wordt dan ook gehandeld; het kostende van de nieuwe kopermunt moet naar mijne schatting op ongeveer 93 cents den gulden geraamd worden, en ik geloof niet dat voor namaak en verkeerde practijken van dien aard vrees behoeft te ontstaan.

Nog een ander punt door den eersten spreker behandeld betreft de overbrenging van het oude kopergeld naar Nederland; ook van meer dan voor de hermunting vereischt wordt. Zoo als in het antwoord op het verslag van deze Kamer is medegedeeld, bestaat het voornemen om in Indie te doen verkoopen hetgeen men vermeent, dat door de Indische behoefte kan worden geabsorbeerd. Indien bij die gelegenheid blijkt, dat de prijs aldaar, zoo niet hooger, dan ten minste gelijk is aan hetgeen in Europa kan worden bedongen, dan zal ook met die veilingen kunnen worden voortgegaan. Intusschen bestaat ook het voornemen, om dat gedeelte van de kopermassa, die naar Nederland zal worden overgezonden om den geregelden gang der werkzaamheden aan de hermunting verbonden te verzekeren, doch waarover eventueel tot andere einden zal kunnen worden beschikt, hier te verkoopen en dus gebruik te maken van den tegenwoordigen gunstigen stand der kopermarkt.

Men moet toch niet vergeten, dat de speculanten, die in Indie het oude kopergeld zullen aankoopen met het doel om dit naar de Europesche markt te brengen, niet alleen moeten rekenen op de daarvoor te betalen vracht, maar ook op de kosten vereischt om in Indie te beschikken over de noodige fondsen tot aankoop van het koper. Het is reeds gebleken, dat de Regering het koper tegen eene verminderde vracht herwaarts kan laten overvoeren; en wanneer nu de speculanten in Indie, bij gemis van dit voordeel, op eene ruime som moeten rekenen voor vracht, en ook op

ZITTING VAN DEN 18DEN APRIL.

XLIX. *Beraadsl. over het wets-ontwerp tot regeling van de koperen pasmunt in Nederlandsch Indie lit. A.*

renten en andere kosten voor het alzoo te besteden kapitaal, dan zou het alligt kunnen gebeuren, dat de verkoop van het koper hier te lande voor de Regering voordeeliger uitkomsten opleverde dan wanneer de verkoop van het geheel in Indie geschiedde; doch ik herhaal: de ondervinding zal moeten leeren wat er van de zaak zij; hetgeen blijken zal de voordeeligste uitkomsten te geven, zal bij voorkeur moeten worden gevolgd.

Ten aanzien van het wets-ontwerp, waarbij eene verhooging van vier millioen voor de raming der uitgaven tot regeling van het muntwezen in Nederlandsch Indie vereischt is voorgedragen, heeft de geachte spreker uit Zuidholland betoogd, dat hem niet duidelijk was gebleken, of althans dat niet genoegzaam was toegelicht, waarom die som tot verhooging van de primitive raming was aangevraagd. Ik meen evenwel, Mijne Heeren, dat uit de toelichting van het in 1854 behandelde wets-ontwerp tot aanwijzing der middelen tot uitvoering van de Indische muntwet benoodigd duidelijk is gebleken dat van de in Indie aanwezige kopermassa, die geraamd werd op 39 millioen, 10 millioen wierd afgetrokken als bestemd om voorloopig in circulatie te blijven. Later is men van dat denkbeeld teruggekomen, en bij de wet van 1 Mei 1854 is bepaald, dat bij de regeling van het Indisch muntwezen ook nieuwe koperen pasmunt zou worden uitgegeven. Van die nieuwe scheidemunt zal nu worden aangemunt voor een bedrag van zes millioen gulden.

Bij de ontwikkeling van het oude kopergeld zullen dus slechts zes van de zoo even bedoelde tien millioen door nieuwe koperen munt worden vervangen, en daaruit volgt dat de overige 4 millioen op eene andere wijze zullen moeten worden ingetrokken, en de nu aangevraagde 4 millioen zijn daartoe bestemd.

Ik ben het overigens met den spreker uit Zuidholland eens, dat de primitive raming van 39 millioen ter zijner tijd zal blijken niet meer aanwezig te zijn; meer en meer kom ik tot de overtuiging, dat bij de inwisseling zal blijken, dat er veel verdwenen is van het kopergeld, dat vroeger in Nederlandsch Indie in omloop is gebragt, en dat dus de operatie zal medevallen. Maar ook hier is sprake van eene raming van middelen, en de voorzigtigheid gebiedt om de zaak zoo te behandelen dat men in alles kunne voorzien; — over de gelden zal toch niet worden beschikt dan naar mate de omstandigheden dit zullen vorderen, en mij zal het bijzonder aangenaam zijn, wanneer het slot der rekening kan aantoonen, dat op gelden, zoo als die door de Staten-Generaal zijn toegestaan, een ruim excedent overblijft.

Aan den geachten afgevaardigde uit Friesland (den heer van Swinderen) heb ik slechts één opmerking te maken. De bezwaren die in 1854 bij hem bestonden, toen de Indische muntwet in behandeling was, bestaan ook nu bij hem. De tijdsomstandigheden, waarin wij ons bevinden, zullen er hem toe leiden om niet tot de vaststelling dezer wet mede te werken. Ik mag niet anders dan eerbiedigen hetgeen hij daaromtrent voor zich tot rigtsnoer genomen heeft. Maar ik wensch hem alleen te vragen of hetgeen *thans* behandeld wordt niet een noodzakelijk gevolg is van het in 1854 vastgestelde beginsel, of de regeling van de koperen pasmunt niet *moet* geschieden, en of de Regering dus niet consequent handelt met te willen voorzien in de daaruit voortvloeijende kosten, die gelukkig kunnen worden gedekt, zonder dat de dienst, hetzij in Nederland, hetzij in Indie, daardoor behoeft te lijden?

Ik weet wel — alhans ik vrees het — dat mijne woorden dien afgevaardigde niet zullen terugbrengen van zijn oordeel, maar ik heb toch ook bij deze gelegenheid willen constateren dat het voorstel der Regering in dit opzigt niet anders kon worden beschouwd dan als de noodzakelijke voltooijing van de wet van 1 Mei 1854.

De heer **van Rijckevorsel**: Ik geloof dat ik, wat de wet *B* betreft, door den Minister niet geheel juist begrepen ben. Ik heb geenszins beweerd, dat vier millioen te veel zou zijn. Ik heb integendeel gezegd, dat de tegenwoordige aanvrage, op zich zelve beschouwd, nog te laag is, maar dat niet was toegelicht, waarom *vier* millioen en niet meer of minder is aangevraagd. Ik heb er dus bijgevoegd, dat ik het beschouwde als een crediet ter vermeerdering van de oorspronkelijke som van 36 millioen. De Minister heeft te regt gezegd: „tien millioen gulden aan duiten moeten worden uit de circulatie gebragt; daarvoor moet in de eerste plaats vier millioen zilver worden daargesteld." Die vier millioen absorberen dus reeds het geheele crediet. Dan blijft nog over hetgeen het maken van de centen meer zal kosten dan het provenu van hetgeen aan oud koper van de duiten overblijft. Wanneer ik de onkosten van 2,900,000 pond koper voor de centen benoodigd raam op 50 cents de 100 Nederlandsche ponden, en ik daarvan afrek het provenu van 700,000 pond oud koper, hetgeen, berekend op f 65 de 50 pond, oplevert f 910,000, zal er f 540,000 te kort komen. Ik had dus gewenscht, dat de Minister bij de aanvrage van de 4 millioen eene berekening, hoe dan ook, gemaakt hadde. Mijne berekening tot grondslag nemende voor den prijs der centen, dan volgt daaruit, dat de 100 centen slechts zullen kosten circa 86½ centen.

De Minister, die een hooger cijfer noemde, is beter dan ik in de gelegenheid alle kosten te berekenen, maar ik hoop dat mijne berekening ten slotte zal blijken nader bij de waarheid te zijn dan de zijne.

Een ander punt, voor mij van meer belang, is door den Minister voorbijgegaan. Toen ik sprak van de demonetisatie van die duiten, die men als oud koper op Java zal verkoopen, heb ik bezwaar geopperd, dat dit door middel van werktuigen en niet door versmelting zou geschieden. Ik heb er op gewezen, dat de eenvoudige bevolking, zoo als dit op vele andere plaatsen in andere werelddeelen is geschied, al ligt die stukjes, die verminkte duiten, als circulerend medium zou kunnen gebruiken. Ik had gewenscht daaromtrent eene geruststellende verklaring van den Minister te ontvangen. Ik weet wel dat die stukken volstrekt geene legale munt zullen zijn, maar wanneer die verminkte duiten bij convenientie als pasmunt in circulatie blijven, dan zou het muntwezen daardoor weder bedorven worden, en wanneer de massa pasmunt te groot is (dit zijn wij allen eens), dan vloeit het zilver weder weg. Daarom zou ik, wanneer er geene onoverkomelijke bezwaren bestaan, en ik geloof niet dat die aanwezig zijn, liever zien, dat die duiten tot bonken of klompen wierden versmolten.

De heer **Minister van Kolonien**: Het doet mij leed, dat ik straks verzuimd heb een der punten, die door den afgevaardigde uit Zuidholland zijn ter sprake gebragt, te beantwoorden, doch het is mij tevens aangenaam, dat hij mij door zijne herinnering de gelegenheid geeft om dit nog te doen. Mijne informatien omtrent de versmelting van het koper op Java, steunende op proeven nog in de laatste tijden genomen, komen daarop neder, dat op 10 à 14 pct. smeltverlies zou moeten worden gerekend. Die uitkomst is zoo nadeelig, dat de Regering het wenschelijk acht, dat getracht worde om op Java het oude kopergeld langs een anderen weg te demonetiseren. Men zal beproeven om door middel van een eenvoudig werktuig de duiten door te knippen, zoodat het onmogelijk wordt ze verder als munt te bezigen. Zoodanige maatregel ter voorkoming van noodeloos smeltverlies, schijnt vooral op Java doelmatig, omdat het bekend is, dat aldaar koperen duiten zijn en nog worden gebezigd tot aanmaak van verschillende voorwerpen voor huisselijk gebruik, en of nu de daarvoor bestemde duiten heel of verminkt zijn, dit staat gelijk voor den werkman, die het huisraad vervaardigt; voor het Gouvernement daarentegen is deze uitweg veel voordeeliger omdat er geen smeltverlies behoeft te worden geleden. Zelfs in Europa is het gebleken, dat het veel minder kost en dus voordeeliger is om oude koperen munt op eene andere wijze dan door versmelting ongangbaar te maken. Indien ik wel onderrigt ben, dan is het zelfs aan de Munt te Utrecht gebleken dat het slaan van gaten in de muntstukken minder kost en dus betere resultaten voor het Gouvernement oplevert, dan wanneer de specie wordt versmolten.

Ik vertrouw dat de spreker uit Zuidholland met de Regering zal instemmen, dat daar, waar het eene uitgave van zoo vele millioenen geldt, men niets onbeproefd moet laten om te zorgen dat de operatie zoo min mogelijk kost, behoudens altijd de zekerheid dat van het gedemonetiseerd koperen geld geen misbruik kan worden gemaakt.

Diezelfde geachte redenaar heeft gesproken van het in circulatie blijven van geld, waaraan de legale koers is ontnomen. Ik voorzie dat een gedeelte van de thans in omloop zijnde duiten niet ter verwisseling zal worden aangeboden, en dat die oude duiten in zekere gedeelten van den Indischen Archipel als munt van convenientie zullen behouden blijven. Maar daar kan de Regering niets aan doen; even zoo min als men kan beletten dat in sommige gedeelten van Nederland vreemde muntspecien bij de gemeente in omloop zijn. Alleen kan en moet de Regering waken dat geen ongangbaar verklaard geld bij de gouvernementskassen worde aangenomen; en dit zal geschieden. Maar wanneer in een of ander gedeelte van Nederlandsch Indie de inboorlingen voor onderlinge transactien gebruik blijven maken van oude duiten, zoo als ik verwacht, dat aanvankelijk vooral het geval zal zijn, dan zal daaruit niet volgen dat de met zooveel zorg en kosten tot stand gebragte regeling van het Indisch muntwezen daardoor in gevaar wordt gebragt. De nieuwe orde van zaken moet met beleid worden ingevoerd; daartoe wordt door de Regering niets verzuimd, en ofschoon eerst over drie of meer jaren zal blijken wat het eindresultaat is, bestaat daaromtrent bij de Regering geene de minste ongerustheid.

De heer **van Swinderen**: Nog een enkel woord naar aanleiding van het mij door den heer Minister van Kolonien gegeven antwoord. Ik heb het al of niet consequente der handeling van de Regering door de indiening dezer wetsvoorstellen niet ter sprake

ZITTING VAN DEN 18DEN APRIL.

XXX. *Beraadsl. over het wets-ontwerp tot regeling van het gebruik van het Koloniaal batig slot over* 1853.

gebragt en mogt die dus ook nu ter zijde stellen. Ik veroorloof mij aan den heer Minister te doen opmerken, dat ik bij het niet veranderen van den dreigenden toestand in Europa, voor mij zelven meen consequent te blijven, door ook nu mijne stem aan de tegenwoordige voorstellen van wet te onthouden.

De heer **van Rijckevorsel**, voor de derde maal het woord gevraagd en bekomen hebbende, zegt: Ik dank den Minister voor hetgeen hij de goedheid heeft gehad mij mede te deelen. Maar ik moet zeggen, dat het mij, wat het demonetiseren van de duiten betreft, nog niet gerustgesteld heeft. Ik vrees nog altoos dat, wanneer het oude koper kenbaar als duiten aanwezig blijft, dit voortdurend als eene convenientie-munt zal gebruikt worden. Ik wijs er op hoe elders, op de Kust van Afrika bij voorbeeld, cauries (kleine schelpjes) als munt van convenientie worden gebruikt. De Minister heeft gezegd: wij kunnen niet beletten dat die duiten in omloop blijven. Dit zou geen nadeel zijn, wanneer dit een gevolg is dat zij niet ter verwisseling worden aangeboden; vooreerst zal dan daardoor de Staat bevrijd worden van het verlies, dat men bij de inwisseling op die duiten beloopen zou; ten tweede, wanneer het ter kennisse van de Regering komen mogt, dat nog zoovele duiten in omloop bleven, zou men dien ten gevolge minder centen kunnen uitgeven. Het zal genoegzaam zijn dat de gelegenheid overal wordt gegeven om de duiten ter inwisseling aan te bieden. Maar geheel iets anders zou het zijn wanneer die ingewisselde duiten, waarvoor offers waren gebragt door den Staat, later nog als stukken van duiten of gemutileerde duiten in omloop bleven. Dan zou het offer voor dat gedeelte vergeefs zijn gebragt en ons muntstelsel zou daardoor weder bedorven worden, want daarop had men niet gerekend bij de quantiteit centen die men meende in circulatie te moeten brengen. Ofschoon ik geen vriend ben van onnoodige uitgaven, zou ik dan veel liever zien dat men zich de eventueel grootere kosten van het versmelten getroostte dan dat men een halven maatregel nam die later misschien nieuwe offers zou vereischen. Ik moet het hierbij nu laten, maar neem de vrijheid dit punt den Minister van Kolonien zeer op het hart te drukken.

De beraadslaging wordt gesloten en het *wets-ontwerp tot regeling van de koperen pasmunt in Nederlandsch Indie* met 27 tegen 2 stemmen, die der heeren de Bruijn en van Swinderen, aangenomen; bij deze stemming was de heer van Heeckeren van Wassenaer afwezend.

II. HET WETS-ONTWERP TOT NADERE AANWIJZING DER MIDDELEN TOT REGELING VAN HET MUNTWEZEN IN NEDERLANDSCH INDIE (LIT. *B*), wordt zonder beraadslaging met 28 tegen 2 stemmen, die der heeren de Bruijn en van Swinderen, aangenomen.

III. HET WETS-ONTWERP TOT AFSCHAFFING DER REGTEN OP DEN UITVOER VAN GEMUNT EN ONGEMUNT GOUD EN ZILVER IN NEDERLANDSCH INDIE wordt zonder beraadslaging met algemeene (30) stemmen aangenomen.

IV. Het WETS-ONTWERP TOT REGELING VAN HET GEBRUIK VAN HET KOLONIAAL BATIG SLOT OVER 1852.

De beraadslaging wordt daarover geopend.

De heer **van Beeck Vollenhoven**: In het verslag van de Commissie van Rapporteurs op dit wets-ontwerp wordt melding gemaakt van en gewezen op de wenschelijkheid dat de stoomvaart tusschen onze kolonien en het moederland zooveel mogelijk worde bevorderd. De daarover gevoerde discussie in de Tweede Kamer was waarschijnlijk de aanleiding dat ook dit punt nader in de afdeelingen van deze Kamer werd ter sprake gebragt. Ik wensch te dezer gelegenheid dit punt nog bij den Minister van Kolonien nader aan te dringen. Ik heb met genoegen uit de discussie gezien dat die Minister het wenschelijke van zoodanig versneld communicatie-middel tusschen het moederland en Nederlandsch Indie voorstaat; dat hij bereid is om voorstellen deswege in overweging te nemen en daarover met zijne ambtgenooten in overleg te treden. Het komt mij echter voor, dat, zal aan die zaak eenig gevolg worden gegeven, zullen werkelijk daarover voorstellen kunnen gedaan worden die eenigzins afdoende zijn, dan de maatregel veeleer door de Regering zou moeten geprovoceerd worden; dat als 't ware door de Regering voorstellen zouden moeten worden gedaan, gronden aangegeven, waarop van de zijde der particuliere industrie een aanbod zou kunnen geschieden. Is de Regering toch overtuigd, dat het niet alleen in het belang van den handel is, maar ook in het belang van den Staat, van de relatien der Regering met onze overzeesche bezittingen, dat zulk eene versnelde en bepaald regelmatige communicatie tot stand kome, dan dient de Regering ook eenigzins aan te geven welke voorwaarden zij daaraan zou willen hechten, en dan, ik betwijfel het niet, zal de particuliere industrie daartoe harerzijds willen medewerken. Dan althans heeft men een meer zekeren grond, waarop men zijne berekeningen baseren kan om de benoodigde kapitalen te kunnen vinden. Het is den Minister bekend, dat daartoe reeds pogingen zijn aangewend. Waarop die schipbreuk hebben geleden zal ik daarlaten; ik veroorloof mij alleen de aandacht van de Regering daarop te vestigen, omdat ik meen te mogen vertrouwen, dat, wanneer het Gouvernement overeenkomstig mijn verlangen mogt handelen, er alsdan eer gevolg zal worden gegeven aan een wensch, zoo van de Regering als van de Vertegenwoordiging, uitgegaan, dan wanneer men lijdelijk afwacht tot er eenig voorstel door de particuliere industrie zal worden gedaan. Wanneer men de bedoeling der Regering kent en weet in hoeverre zij harerzijds medewerken wil, zal men, zoo als ik de eer had op te merken, veel eerder tot het beramen der kosten en het bijeenbrengen van het vereischte kapitaal kunnen overgaan.

De heer **Minister van Kolonien**: Ik geloof dat tusschen den geachten laatsten spreker en mij geen verschil bestaat omtrent de wenschelijkheid eener geregelde nationale pakketvaart tusschen Nederland en Nederlandsch Indie. Ik deel echter het gevoelen van dien spreker niet, dat van de Regering aanbiedingen of voorstellen zouden moeten uitgaan, waarop de particuliere industrie zich zou kunnen gronden. In de practijk zou dit, mijns inziens, groot bezwaar opleveren. Immers, hoe kan de Regering de mate van ondersteuning bepalen, welke voor deze of gene onderneming vereischt wordt, waarvan de omvang haar nog niet bekend is? Waarop zou die berekening gebaseerd zijn? Hoe zou de betrokken Minister zich aan de wetgevende magt kunnen verantwoorden wegens het initiatief van zoodanige toezegging? Om deze en andere redenen meen ik dat het veel natuurlijker is, dat particuliere ondernemers de raming maken en door de overlegging van een behoorlijk uitgewerkt plan aanschouwelijk maken, welke ondersteuning van rijkswege noodig zou zijn.

Zoodanig heb ik die zaak altijd beschouwd en steeds in dien geest gesproken met de personen, die mij de eer hebben aangedaan zich over dit onderwerp met mij in betrekking te stellen. Tot hiertoe heeft dit niet tot eene gewenschte uitkomst geleid, doch sedert deze aangelegenheid in de maand Maart in de Tweede Kamer besproken werd, is bij mij een voorstel ontvangen, dat mij degelijker en beter toescheen dan de plannen die mij vroeger waren voorgelegd. Ik koesterde dan ook de hoop, dat de zaak eindelijk haar beslag zou kunnen erlangen, toen de eerste onderteekenaar van het adres zich plotseling terugtrok, hetgeen niet zonder invloed op het daarin ontwikkeld project schijnt te zijn gebleven. Ik betreur dit te meer omdat de inhoud van het zoo even bedoeld adres op mij den indruk had gemaakt, dat de stoompakketvaart tusschen Nederland en Java op de wijze, waarop het plan was beraamd, zeer goed zou voldoen. Ik wacht thans nadere opgaven, en het zou mij aangenaam zijn indien dezelve tot een gunstig resultaat konden leiden, want ik verlang vooral in de tegenwoordige tijdsomstandigheden zeer sterk dat die onderneming worde verwezenlijkt; en wanneer het mogt gelukken om, afgescheiden van de tegenwoordig bestaande zoogenaamde overland route via Suez, eene regelmatige stoompakketvaart op Nederlandsch Indie tot stand te helpen brengen, dan geloof ik dat de Regering, waar dit noodig mogt zijn, op de medewerking der wetgevende magt zou mogen rekenen. — Ik betwijfel geenszins dat eene onderneming waardoor de nationale scheepvaart zou bewijzen in staat en geneigd te zijn om in eene gevoelde behoefte te voorzien, de belangstelling van de wetgevende magt ten volle zou ondervinden, en ik zal mij gelukkig rekenen indien ik er toe kan bijdragen om zulk eene gewenschte zaak tot stand te brengen.

De heer **van Beeck Vollenhoven**: Ik zou mij verkeerd hebben uitgedrukt, wanneer ik gezegd had, dat ik wenschte dat de Regering bekend maakte welke *som* zij voor de door mij bedoelde zaak beschikbaar zou willen stellen. Ik begrijp zeer goed dat dit niet kan, en ik meen dit ook niet gezegd te hebben; maar ik bedoelde dat de Regering zou aangeven in beginsel wat haar verlangen was, hoe de dienst moet ingerigt worden, waartoe zij hoofdzakelijk moet strekken. Op zulk eene mededeeling konde men dan een stelsel bouwen en dan met voorstellen bij de Regering komen. Hetgeen de Minister heeft gezegd bewijst de mogelijkheid van hetgeen ik wensch. Bij hem is een voorstel ingekomen dat hem allergunstigst scheen, maar de persoon, die dat voorstel gedaan had, heeft zich daarna teruggetrokken en die zaak heeft dus geen voortgang gehad. Er zijn dus voorstellen gedaan waarin de Regering zeer goed zoude kunnen treden. Indien de Regering den hoofdinhoud daarvan mededeelde en de voordeelen vermeldde die men zou wenschen toe te kennen aan eene geregelde stoomvaart, dan kunnen de particulieren daar hunne berekeningen o' gronden om zoo iets tot stand te brengen.

ZITTING VAN DEN 18DEN APRIL.

XXX. *Beraadsl over het wets-ontwerp tot regeling van het gebruik van het Koloniaal batig slot over* 1852.

Ziedaar hetgeen ik bedoel, en geenszins dat de Regering zou zeggen: die en die som wensch ik beschikbaar te stellen; ik zou de eerste zijn toe te geven dat de Regering dit *a priori* niet kan doen; maar van de zijde der Regering kan wel aan het publiek kenbaar worden gemaakt de wijze waarop zij ondersteuning zou verleenen, wanneer aan die en die voorwaarden gevolg wierd gegeven; van regeringswege kon openlijk worden gezegd, wat van de zijde der particuliere industrie wordt verlangd, en dan zou op zoodanige voorwaarden zoodanige lijn van communicatie kunnen worden tot stand gebragt.

Ziedaar alles wat ik wensch en ik geloof te kunnen verwachten dat, zoo dit geschiedde, er eer gevolg zou worden gegeven aan de zaak dan wanneer men afwachtte dat de voorstellen van de particuliere industrie kwamen. Er zijn nu reeds door die industrie verschillende voorstellen gedaan, en zij hebben schipbreuk geleden.

De heer **Minister van Kolonien**: Indien er eenige waarschijnlijkheid bestond dat hetgeen de geachte spreker verlangt beter tot het gewenschte resultaat zou leiden, dan zou ik niet aarzelen daaraan gevolg te geven, maar ik vraag of in een land van zoo beperkte uitgestrektheid als Nederland, waar op deze zaak nu reeds sedert een vijftal jaren de aandacht is gevestigd, waar de verschillende reederijen in overweging hebben kunnen nemen in hoever zij daartoe zouden kunnen medewerken, waar van verschillende zijden reeds zamenspreking met de Regering heeft plaats gehad, of nu in dit land de speciale aankondiging vereischt wordt van hetgeen de Regering, met betrekking tot de bedoelde pakketvaart, verlangt? Immers het is reeds meermalen, verleden maand nog in de Tweede Kamer, gezegd: de Regering wenscht eene maandelijksche dienst met groote snelvarende stoomschepen; ik bedoel hier werkelijk stoomschepen, geen *auxiliair* vermogen; ook heeft de Regering meermalen doen blijken, en ik benuttig deze gelegenheid om zulks hier te herhalen, dat zij gaarne hare medewerking zal verleenen, door aan zulke vaartuigen die door hunne periodieke vaart en daaruit ontstaande zekerheid en spoed, van zelf de voorkeur verdienen, den overvoer te verzekeren der naar Indie bestemde suppletietroepen, en waarschijnlijk ook, ofschoon daaromtrent geen uitsluiting mag worden uitgesproken, van andere gouvernements-passagiers, die evenwel niet zeer talrijk zijn,

Ook ligt het in de aard der zaak dat bij de verzending van kostbare voorwerpen, als specie enz., de Regering zich bij voorkeur zal bedienen van de gelegenheid, welke zich met die maandelijksche stoomvaart zal opdoen; aan die vaartuigen zal wijders kunnen worden verzekerd eene retourlading van gouvernements-producten.

Alle deze bijzonderheden zijn reeds bekend, althans meermalen besproken, en wat zou nu eene aankondiging daarvan b. v. in de *Staats-courant* baten? Zal deze iets meer uitlokken of tot meerdere bespreking der industrielen onderling aanleiding geven, dan hetgeen reeds van de zaak bekend is? Ik geloof het niet en acht het belangstellend publiek genoeg op de hoogte om ten deze de wenschen der Regering te kennen; bovendien vertrouw ik dat hetgeen heden in deze Kamer is gezegd, op nieuw van de belangstelling der Regering zal getuigen en dus ook zal strekken om de aandacht van het publiek op deze aangelegenheid te vestigen.

De beraadslaging wordt gesloten en het *wets-ontwerp tot regeling van het gebruik van het koloniaal batig slot over* 1852 wordt met 29 tegen één stem, die van den heer van Rijckevorsel, aangenomen.

V. Het WETS-ONTWERP TOT REGELING VAN HET GEBRUIK VAN HET KOLONIAAL BATIG SLOT OVER 1853 wordt zonder beraadslaging met 29 tegen één stem, die van den heer van Rijckevorsel, aangenomen.

VI. HET WETS-ONTWERP TOT VERKLARING VAN ALGEMEEN NUT VAN DE VOLTOOIJING VAN DEN AANGELEGD WORDENDE GRINDWEG VAN WILLEMSTAD NAAR STEENBERGEN EN VAN DAAR TOT DEN GROOTEN WEG ONDER HALSTEREN (PROVINCIE NOORDBRABANT);

VII. HET WETS-ONTWERP TOT ONTEIGENING VAN PERCEELEN VOOR HET MAKEN EENER WISSELPLAATS VOOR SCHEPEN IN DE VECHT, GEMEENTE UTRECHT;

VIII. HET WETS-ONTWERP TOT OPHEFFING VAN HET FONDS TOT BEVESTIGING EN WAPENING VAN HET ZUIDELIJK FRONTIER,

worden achtereenvolgens zonder beraadslaging met algemeene (30) stemmen aangenomen.

De zitting wordt voor een half uur geschorst.

De zitting hervat zijnde deelt de **Voorzitter** mede:

dat de Commissien van Rapporteurs gereed zijn met hare verslagen over de volgende wets-ontwerpen:

a. houdende nadere bepalingen omtrent de kosten der huizen van bewaring;

b. tot regeling en beperking der uitoefening van het regt van vereeniging en vergadering;

c. tot regeling der verantwoordelijkheid van de hoofden der ministeriele departementen;

d. tot aankoop van $2^1/_2$ en 3 percents nationale schuld enz. en tot verhooging van hoofdstuk IX *A* der Staatsbegrooting voor 1854; en

e. tot verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting van 1855. (Stichting van een stoomgemaal op den IJssel).

Deze stukken zullen gedrukt en rondgedeeld en de beraadslagingen over de genoemde wets-ontwerpen achtereenvolgens worden gehouden op Vrijdag den 20sten dezer, aan te vangen des morgens ten elf ure.

De Vergadering gaat daarna over tot de verdere behandeling der voor heden aan de orde zijnde wets-ontwerpen:

IX. Het WETS-ONTWERP TOT REGELING VAN HET FONDS DER BAKENGELDEN;

X. HET WETS-ONTWERP TOT AFSTAND VAN RIJKS-GEBOUWEN AAN DE GEMEENTE LEEUWARDEN;

XI. De WETS-ONTWERPEN TOT NATURALISATIE VAN *H. P. Klerck*, *G. H. Wüsten*, *G. Gerdes*, *H. A. J. R. U. Joerissen*, *mr. M. Neustaetter*, *G. R. A. Wüste*, *J. J. Hoffman*, *J. P. Brandes*, *G. Willett* EN *P. Ruijl*,

worden achtereenvolgens zonder beraadslaging met algemeene (29) stemmen aangenomen; bij al deze stemmingen was de heer Lotsij afwezend.

De Vergadering wordt gescheiden.

VERSLAGEN UITGEBRAGT IN DE ZITTING VAN 18 APRIL.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

over het Wets-ontwerp houdende nadere bepalingen omtrent de kosten der huizen van bewaring.

§ 1. Dit Wets-ontwerp, dat hoofdzakelijk zijn oorsprong schijnt te vinden in de moeijelijkheden, door de Regering ondervonden bij de toepassing van het reglement, vastgesteld bij Koninklijk besluit van 22 April 1841, n°. 80, in verband met art. 205 der gemeentewet van 29 Junij 1851 (*Staatsblad* n°. 85), heeft bij het onderzoek in de afdeelingen de vraag doen rijzen, of het beginsel, waarop tot dusverre dit geheele onderwerp had gerust, en nu ook volgens dit voorstel zou blijven rusten, inderdaad billijk en met den aard der zaak overeenkomstig is te achten.

Vele leden meenden die billijkheid zeer te moeten betwijfelen. De kosten toch van onderhoud van gevangenissen en hare bewoners, als zijnde in elk geval een uitvloeisel van het regtswezen in den Staat, behooren ook door dezen gedragen te worden, niet door de gemeenten. Sommigen van deze leden oordeelden, dat het eenige ware beginsel zou zijn om alle boeten, ook voor overtredingen van plaatselijke keuren, uit de gemeentekas te doen overgaan in 's Rijks schatkist, maar dan ook aan den Staat op te dragen de geheele zorg voor alle gevangenissen en huizen van bewaring en van hen die aldaar verblijven. Tot aanprijzing van dit beginsel werd aangevoerd, dat elke straf voor overtreding in het algemeen belang wordt opgelegd, en door den regter van wege den Staat wordt uitgesproken. Die leden meenden, dat even als de transportkosten van bedelaars door den Staat gekweten worden, ook deze uitgaven door den Staat behoorden te worden betaald.

Andere leden verlangden dit beginsel niet zoo verre uit te strekken. Zij achtten het billijk, dat de gemeente de kosten der gevangenen betaalt, welke straf ondergaan wegens overtreding van keuren of reglementen, door die gemeente vastgesteld, gelijk zij ook de boeten int uit kracht dierzelfde keuren.

Daarin kwamen echter de meeste leden overeen, dat zoowel uit het oogpunt van billijkheid, als vooral uit dat eener doelmatige en goedkoope regeling van deze huizen van bewaring, één algemeen beheer, door den Staat gevoerd, heilzame vruchten zou afwerpen, hetzij men dan alle kosten ten laste van den Staat bragt, hetzij men, zoo als vele leden verlangden, van de gemeenten

slechts eene betaling vorderde voor de gevangenen, uit kracht van gemeentelijke politie-verordeningen gestraft.

Weinige zaken toch schijnen zoo zeer behoefte te hebben aan een krachtig centraliserend beheer als deze kantonnale en andere huizen van bewaring. Daardoor alleen zou er mogelijkheid zijn, betere huizen tot stand te brengen en daarbij meer afscheiding te bewaren tusschen zeer verschillende categorien van gevangenen.

Terwijl nu alleen eene poging wordt gedaan om gerezen moeijelijkheden op te ruimen en het bestaande, dat eigenlijk geen stelsel is, te bestendigen, zou alsdan een vast en doelmatig beginsel in de plaats treden. Dan waren ook niet langer al die administrative bemoeijingen noodig, wegens omslagen en verhaal van kosten op de gemeenten, noch die verwikkelingen en twisten te duchten, welke, volgens het gevoelen van vele leden, uit de nu voorgestelde regeling zullen voortkomen, indien de gemeenten zich bezwaard achten door het haar toegewezen aandeel in de kosten, en in de betaling daarvan difficulteren.

§ 2. Andere leden deelden niet in deze bezwaren tegen de voordragt van wet, welke ook niet als eene wet van beginselen was te beschouwen, maar alleen tot oogenblikkelijke voorziening in eene administrative moeijelijkheid, die zich had opgedaan in eene regeling, welke sedert meer dan veertig jaren heeft gewerkt. Doch ook deze leden konden niet ontkennen, dat zij evenzeer vreesden, dat de hier voorgestelde regularisatie der kosten voor huizen en gevangenen, tot onaangenaamheden en noodeloozen omslag zou voeren.

§ 3. In ééne afdeeling werd opgemerkt, dat reeds vroeger, zoodra de gemeenten weigerden op grond der gemeentewet de hier bedoelde kosten te voldoen, dit verschil tusschen die gemeenten en de Regering bij de wet had kunnen worden uitgemaakt, en dat, zoo de indiening dezer voordragt was vertraagd, men nu ook gewenscht had, te gelijker tijd eene regeling te mogen ontvangen der kosten van oprigting en onderhoud van localen voor de kantongeregten, waaromtrent zich ongeveer dezelfde moeijelijkheden als bij het nu behandelde onderwerp voordoen.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 17den April 1855.

VAN EIJSINGA.
MARTENS VAN SEVENHOVEN.
BOXMAN.
DE VOS VAN STEENWIJK.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

nopens het Wets-ontwerp tot regeling en beperking der uitoefening van het regt van vereenijing en vergadering.

1. Men heeft zich bij de overweging van deze voordragt in de afdeelingen der Kamer, op enkele uitzonderingen na, niet ongunstig gestemd verklaard omtrent de hoofdbeginselen waarvan bij de regeling van dit onderwerp is uitgegaan. Onderscheidene leden hebben evenwel te kennen gegeven, dat naar hun oordeel de Regering zich bij dit voorstel van wet uitsluitend had moeten bepalen bij hetgeen door art. 10 der Grondwet kennelijk wordt voorgeschreven. Bij dat artikel is het regt van vereeniging en vergadering erkend, en alleen aan de wet voorbehouden, de uitoefening van hetzelve in het belang der openbare orde te regelen en te beperken. Deze voordragt gaat buiten de aldus bepaalde grenzen, door regels te stellen omtrent de regtspersoonlijkheid der zedelijke ligchamen. Zij konden dit niet goedkeuren, daar het hun voorkwam dat op die wijze ongelijksoortige bestanddeelen in ééne wet zamengevoegd worden en er verwarring plaats heeft tusschen staats- en burgerlijk regt. Niet dat eene herziening van het Burgerlijk Wetboek op het stuk der zedelijke ligchamen door deze leden ondoelmatig werd geacht: zij zouden daartoe gaarne hebben willen medewerken, bijaldien een afzonderlijk ontwerp van wet te dien einde ware aangeboden. Het scheen hun meer met eene behoorlijke orde en gezonde begrippen van wetgeving te strooken, het geheele onderwerp door middel van twee wetten te regelen, dan, gelijk bij deze voordragt geschiedt, het burgerlijk regt en het staatsregt te vermengen. Zij meenden dat de Kamer, welke de tegenwoordige voordragt heeft aangenomen, evenzeer gezind zoude bevonden zijn om eene regeling van de zedelijke ligchamen bij afzonderlijke wet goed te keuren, gelijk bijv. ook in 1841 met eene herziening van den Titel voor de boedelscheidingen is geschied. Zij waren dus niet bevreesd, dat eene behandeling der onderwerpelijke zaak in dien vorm tot het onbepaald uitstel eener invoering van de tegenwoordige bepalingen omtrent de regtspersoonlijkheid noodwendig zoude hebben geleid.

2. De meerderheid der leden kon in dit gevoelen niet deelen. Zij was van oordeel dat art. 10 der Grondwet geen onderscheid maakt, maar het regt van vereeniging en vergadering in den ruimsten zin omvat. Wanneer aan den gewonen wetgever dat bij artikel wordt opgedragen om een natuurlijk en in Nederland van oudsher bestaand regt te regelen en te beperken, dan volgt daaruit dat hij ook bevoegd geacht moet worden, de bestaande wetgeving te wijzigen, en daarvan dan ook niet kunnen worden uitgezonderd bepalingen van het Burgerlijk Wetboek, die niet uitsluitend van civiel regt kunnen geacht worden te zijn. Immers de vraag, of aan eene vereeniging regtspersoonlijkheid zal worden toegekend, laat zich zeer gevoegelijk tot het gebied van het staatsregt betrekken. In de werking der zedelijke ligchamen naar buiten, zoodanig als die door ons burgerlijk regt is geregeld, wordt bij deze voordragt geene verandering gebragt. Zij bepaalt zich alleen tot de regeling der wijze, waarop zedelijke ligchamen tot stand komen zullen, hetgeen meer als een punt van staatsregt dan als van burgerlijk regt moet worden aangemerkt. Sommige leden, tot deze meerderheid behoorende, hebben wel betreurd, dat door deze wet een greep in het Burgerlijk Wetboek wordt gedaan, doch zij hebben begrepen dat dit nu niet anders kon. Ook werd hun tevens opgemerkt dat wanneer men de tegenwoordige bepalingen omtrent de zedelijke ligchamen in den vorm eener afzonderlijke herziening van het Burgerlijk Wetboek had voorgedragen, er dan tevens vele onderwerpen van burgerlijk regt ter sprake zouden zijn gebragt die herziening of verbetering konden schijnen te vorderen, waarvan waarschijnlijk het gevolg zoude zijn geweest, dat er ten slotte niets van de zaak ware gekomen.

Art. 1. In eene afdeeling werd door enkele leden gevraagd, of er Koninklijke besluiten bestaan, door welke geestelijke orden in Noordbrabant worden erkend. Mogt dit het geval zijn, dan zouden deze leden wenschen dat een afschrift van die besluiten op de griffie der Kamer wierd nedergelegd.

Art. 3. In diezelfde afdeeling hebben eenige leden hunne goedkeuring te kennen gegeven over de meer uitgebreide strekking, welke aan de beteekenis van hetgeen met de openbare orde strijdig moet worden geacht, bij dit artikel wordt gegeven.

Art. 4. In eene andere afdeeling hebben eenige leden hunne meening geuit, dat de strafbepalingen tegen deelneming aan eene verbodene vereeniging hun, in het allezins door hen goedgekeurde repressive stelsel dezer wet, wat al te ligt zijn voorgekomen, en daardoor minder geschikt om in dagen van opgewondenheid, waarin deze wet toch inzonderheid zal moeten worden toegepast, van deelneming terug te houden aan vereenigingen, die met de openbare orde strijdig zijn. Enkele andere leden zouden het wenschelijk hebben geacht, dat verzwaarde strafbepalingen voor het cas van herhaling van delict bij dit artikel waren gevoegd geworden.

Art. 5. Door verscheidene leden is de aanmerking gemaakt dat wanneer het in den aard eener verceniging ligt om voor onbepaalden tijd of voor langer dan dertig jaar opgerigt te worden, er dan in de slot-alinea van dit artikel zou kunnen schijnen een middel gelegen te zijn om de voorwaarde van erkenning door de wet te ontduiken, indien zij namelijk, door den Koning voor minder dan dertig jaren erkend zijnde, hare aanvrage om erkenning telken reize herhaalde, en aldus inderdaad langer dan dertig jaren of zelfs voor onbepaalden tijd voortdurend bestond. Indien zoodanige ontduiking der wet niet onmogelijk wierd geacht, dan ware in eene erkenning door den Koning de waarborg niet gelegen, welke dit artikel in de erkenning door de wet heeft willen geven. Men zou daaromtrent eenigzins geruststellende ophelderingen van de Regering wenschen te ontvangen.

Art. 14. Bij gelegenheid der overweging van dit artikel is door eenige leden ter sprake gebragt het bezwaar, dat voor de ingezetenen ontstaat uit de werking van maatschappijen van verschillenden aard welke buiten 's lands gevestigd zijn en hier te lande niet zelden haar bedrijf uitoefenen met eene vrijheid, die aan Nederlandsche maatschappijen in den vreemde niet wordt toegekend, terwijl zoodanige vennootschappen, bijv. van assurantie of levensverzekering, hier te lande voorregten genieten, waarvan inlandsche vennootschappen verstoken zijn. Men achtte het in 't belang van de veiligheid der bevolking, en uit hoofde van de hardheid die er in dit privilegie van vreemden boven ingezetenen gelegen is, zeer wenschelijk dat tegen de werking van vreemde maatschappijen hier te lande de noodige voorzieningen wierden genomen.

Deze bedenkingen aan de Regering medegedeeld zijnde, is van haar ontvangen eene

MEMORIE VAN BEANTWOORDING.

» Het is der Regering aangenaam, dat men zich over het algemeen gunstig gestemd heeft gevonden omtrent de hoofdbeginselen, waarvan de Regering bij het ontwerpen van het voorstel van wet op de uitoefening van het regt van vereeniging en vergadering is uitgegaan.

Eene geheel onverdeelde goedkeuring konde zij bij een onderwerp, voor zoovele verschillende beschouwingen vatbaar, niet verwachten.

ZITTING VAN DEN 18DEN APRIL.

Al aanstonds heeft zich dan ook nu weder de vraag opgedaan, welke de grenzen zijn binnen welke het wets-ontwerp zich naar art. 10 der Grondwet moet bepalen, en of binnen die grenzen wel gelegen is het vraagpunt over de regtspersoonlijkheid van vereenigingen.

Ten dezen aanzien neemt de Regering de vrijheid op te merken, dat het regt van vereeniging, zoo oud als de maatschappij, bestond vóór de Grondwet; dat het was geregeld ten deele door het Strafwetboek, ten deele door het Burgerlijk Wetboek en door dat van Koophandel, en dat wanneer nu in de Grondwet geschreven wierd, dat de uitoefening van dat regt in het belang der openbare orde zoude worden geregeld en beperkt door de wet, zij noodwendig moet hebben gewild, dat men zoude herzien de voorschriften omtrent de uitoefening van dat regt in die wetboeken voorkomende. De waarheid is, dat men de uitoefening niet goed geregeld oordeelde en juist daarom in de Grondwet de zaak opnam. Er was dus naar het inzien der Regering verpligting om de wetboeken bij deze wet te wijzigen, daar waar het openbaar belang die wijziging vorderde. Van daar dan ook de opheffing van eenige artikelen van het Strafwetboek, waartegen niemand opkomt.

Overigens schijnt het eene demonstratie in apertis, dat als men zal regelen de uitoefening van het regt van vereeniging in het belang der openbare orde, de vraag moet worden beslist, wat het gevolg eener vereeniging ten aanzien van derden en ook van den Staat zal zijn, en wel bepaaldelijk, of alleen door den wil van eenige individu's in de maatschappij een ligehaam zal kunnen optreden als fictief persoon, die nimmer sterft, die erft maar niet nalaat en zich verbindt zonder dat iemand verantwoordelijk is. Zoo iets regeling behoeft in het belang der openbare orde dan is het dit vraagpunt.

De Regering heeft gemeend deze opmerkingen nog eens te moeten herhalen, doch kan zich verder geheel en al gedragen aan de redenen door de meerderheid der leden in het verslag opgenomen.

Art. 1. Naar het inzien der Regering rijst hier de vraag, of de geestelijke orden, welke men hier op het oog heeft, zijn vereenigingen, welke voor het vervolg onder het bereik dezer wet zouden vallen. Is dit het geval, dan is de vraag, of zij wettig aanzijn hadden naar de wet, waaronder zij zijn ontstaan, en dan vallen zij buiten het bereik dezer latere wet; zijn deze geestelijke orden geene vrijwillige vereenigingen, hebben zij eenen anderen oorsprong, dan zullen zij naar andere beginselen moeten worden beoordeeld. De Regering acht het onraadzaam, om zich thans in dit onderzoek te verdiepen, ten einde niet van eene vraag van wetgeving te vervallen in vragen van vroegere of latere toepassing van wetten, waarvan de oplossing aan de regterlijke magt is verbleven.

Art. 4. De Regering moet hier opmerken, dat de straffen, hier bedreigd, alleen toepassing vinden wanneer er geene handelingen plaats hebben, welke vallen onder het bereik van het Strafwetboek. De verbindtenis alleen wordt hier gestraft; de handelingen, die er uit voortspruiten, kunnen moeijelijk aan het strafregt ontsnappen. In tijden van spanning daarenboven komt het meer aan op de politie, welke facto het kwaad belet, dan op de straf, welke later volgt.

Art. 5. Wat aangaat de herhaling van erkenning, indien voor minder dan dertig jaren dezelve van den Koning is gevraagd, zoo wordt reeds alleen door het précaire van den toestand, het kwaad, dat in een perpetueel fictief persoon kan gelegen zijn, te keer gegaan. De verlenging toch kan altijd worden geweigerd en die mogelijkheid sluit juist alle te groote ontwikkeling uit. Daarenboven zullen de statuten voor een temporair bestaan zijn ingerigt en zal het steeds moeijelijk zijn eene medewerking van alle belanghebbenden tot continuatie te verkrijgen; terwijl eindelijk, indien waarlijk de herhaalde erkenning in eene perpetuele ontaardde, daardoor openbaar in fraudem van de wet zoude worden gehandeld, hetgeen zich onder het stelsel van openbaarheid en verantwoordelijkheid niet laat denken.

Art. 14. Naar het oordeel der Regering zijn hier twee punten te onderscheiden, den toestand van vreemde maatschappijen hier te lande, en hare werking door commissionairs.

Genoeg, dat na de invoering dezer wet, bij ons geen naamloos of fictief persoon meer wordt erkend dan op hooger gezag, om aan vreemde naamlooze maatschappijen, die deze persoonlijkheid ontleenen òf van vreemde wetgevingen òf van een vreemd souverein, dezelve hier niet toe te kennen; waarvan het gevolg zal zijn, dat zij zich hier òf door een persoonlijk verantwoordelijk agent zullen moeten vertoonen, òf geen middel zullen hebben om hunne regten te vervolgen en, bij verder gevolg, vrij onschadelijk zullen worden.

Ten aanzien der werking van deze maatschappijen door agenten, welke slechts een gering patent behoeven, is de vraag van finantielen aard en zal te bezien staan of zoodanige agenten zullen kunnen worden aangeslagen even als of de maatschappij hier gevestigd ware.

De Minister van Justitie,
D. DONKER CURTIUS."

De Commissie heeft gemeend dit antwoord nevens de bedenkingen aan de Kamer te moeten kenbaar maken.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 18den April 1855.

VAN ELSINGA.
LOTSIJ.
VAN DER LEK DE CLERCQ.
DE VOS VAN STEENWIJK.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

over het Wets-ontwerp houdende regeling der verantwoordelijkheid van de Hoofden der Ministeriele Departementen.

1. Bij de overweging van deze voordragt is in drie afdeelingen der Kamer met leedwezen opgemerkt en door de meesten der aldaar aanwezige leden met minder of meerder klem afgekeurd, dat eene regeling der geldelijke verantwoordelijkheid van de hoofden der Ministeriele Departementen bij dit wets-ontwerp achterwege is gelaten. Vele leden hebben dit zeer betreurd en achtten het voorstel uit dien hoofde onvolledig. Sommigen hebben met nadruk hun gevoelen geuit, dat de Grondwet, van de verantwoordelijkheid der Ministers in het algemeen gewagende, daarbij niet onderscheidt, en derhalve ook geene splitsing dier verantwoordelijkheid in verscheiden onderdeelen, bij verschillende wetten op onzekere tijdstippen te regelen, schijnt te gedoogen. Blijkens de oorspronkelijke voordragt der Regering schijnt de overtuiging daarvan ook bij haar levendig te zijn geweest. Zij meenden daarom tegen het bij dit wets-ontwerp aangenomen beginsel eener stuksgewijze regeling der ministeriele verantwoordelijkheid hunne bedenkingen te moeten inbrengen, te meer omdat door het ontbreken van de geldelijke verantwoordelijkheid het weinig beteekenende van de tegenwoordige voordragt hun voorkwam bij eene naauwlettende toetsing duidelijk in het oog te vallen.

2. Deze laatste bedenking werd door andere leden inzonderheid op den voorgrond gesteld. Zij konden zich met de tegenwoordige wet, als onschadelijk, wel vereenigen. Doch naar hun oordeel kan, bij het denken aan de verantwoordelijkheid, die op hoofden van departementen van algemeen bestuur rust, vooral ook dat deel niet worden gemist, hetwelk op het beheer en gebruik van 's Rijks geldmiddelen en eigendommen betrekking heeft. Daarin resumeert zich hoofdzakelijk de geheele ministeriele verantwoordelijkheid. De staatkundige is voor geene regeling vatbaar; de strafregtelijke zal in de toepassing blijken in vele opzigten van subjective waardering en opvatting der feiten onafscheidelijk te zijn. Geldelijke verantwoordelijkheid lost zich op in cijfers, en deze zijn aan willekeurige interpretatie minder onderhevig. Daarom was ook door deze leden aete genomen van de verklaring der Regering, dat de definitive regeling der finantiele verantwoordelijkheid van Ministers, bij eene nader in te dienen regeling van 's Rijks comptabiliteit, door haar zal worden voorgedragen; en zij vonden in deze hunne bedenking eene gereede aanleiding om met vernieuwden ernst op eene spoedige aanbieding van die wetten aan te dringen.

3. Niettegenstaande deze en dergelijke bezwaren, heeft evenwel de groote meerderheid der leden verklaard, dat zij in het wets-ontwerp, zoo als het daar ligt, zouden kunnen berusten. Daar het nu reeds de vierde maal is, dat sedert de jongste grondwetsherziening de regeling van dit onderwerp aan de Vertegenwoordiging wordt aangeboden, is het toch eindelijk meer dan tijd dat de zaak, al is het dan ook nog slechts gedeeltelijk, worde afgedaan. En men kon zich te eer met de voorgedragen regeling der strafregtelijke verantwoordelijkheid van Ministers vereenigen, omdat daarbij het hoofdbeginsel van ons strafregt is in acht genomen, volgens hetwelk er van boos opzet blijken moet, om eene daad strafbaar te kunnen stellen.

4. In éene afdeeling is de voordragt eenparig goedgekeurd. Men kon zich met het geheele ontwerp, zoo als het daar ligt, zeer wel vereenigen.

5. Door de leden van eene afdeeling werd de vraag geopperd, welke straffen, bij deze wet bedreigd, krachtens art. 39 der wet houdende vaststelling van het reglement op het beleid der regering van Nederlandsch Indie (*Staatsblad* 1854, n°. 129) zullen worden toegepast op den Gouverneur-Generaal in de gevallen bij art. 38 van die wet vermeld, daar toch niet al de bij dat artikel omschreven misdrijven bij deze voordragt zijn opgenomen. Men vond te meer aanleiding tot het doen dezer vraag in hetgeen de Regering op het verslag der Commissie van Rapporteurs uit deze Kamer, bij art. 39 van het Indisch reglement heeft geantwoord, daar zij toen van oordeel was dat, » *wanneer het overigens noodig mogt zijn, ook door eene afzonderlijke wet zal worden voorzien in de leemte, welke de wet op de ministeriele verantwoordelijkheid eventueel ten aanzien van den Gouverneur mogt laten.*"

Deze bedenkingen aan de Regering medegedeeld zijnde, is van dezelve daarop ontvangen de navolgende

MEMORIE VAN BEANTWOORDING.

» 1 *en* 2. Welke van den beginne af de zienswijze der Regering geweest zij omtrent de vraag, in hoeverre de *geldelijke verantwoordelijkheid* in de tegenwoordige wetsvoordragt op de verantwoordelijkheid van de hoofden der Ministeriele Departementen te huis behoorde al dan niet, zal aan de Eerste Kamer reeds gebleken zijn uit bladz. 1 der Memorie van Toelichting.

Bedenkingen van, het valt niet te ontkennen, vrij gewigtigen aard pleitten er voor en hebben ten slotte er toe geleid om het onderwerp der *geldelijke verantwoordelijkheid* niet in deze wet te regelen, maar voor de wet op de comptabiliteit te bewaren.

Zoolang omtrent het stelsel van comptabiliteit de wetgevende magt nog niet had beslist, ontbrak het, naar het oordeel van de meerderheid der Tweede Kamer, aan een vasten grondslag om dat onderwerp reeds nu te regelen.

De Regering heeft, ofschoon zij hare voordragt aannemelijk achtte, echter gevoeld dat eene latere comptabiliteitswet wijziging in de voorgedragen regeling konde noodzakelijk maken, en daarom bij de beraadslagingen in de Tweede Kamer zich tegen het daar gedaan voorstel tot weglating der betrekkelijke wets-artikelen niet willen verzetten.

Weinig beteekenend kan de Regering de tegenwoordige voordragt evenwel niet noemen, eensdeels omdat zij is de uitvoering van een uitdrukkelijk voorschrift der Grondwet; anderdeels omdat aldus het beginsel der ministeriele verantwoordelijkheid vatbaar is gemaakt voor toepassing en werking; eene vatbaarheid die zij tot dusverre miste.

Intusschen, de Regering is, niet minder dan de Kamer, overtuigd van de noodzakelijkheid, dat de geldelijke verantwoordelijkheid almede regeling erlange.

Art. 37 der tegenwoordige wetsvoordragt strekt tot waarborg, voor zooveel noodig, dat dit onderwerp in de comptabiliteitswet hare plaats zal vinden.

3. Aangenaam was het aan de Regering te ontwaren, dat het zoo onmisbaar hoofdbeginsel, waarop deze strafwet berust, dat namelijk tot de strafbaarheid der omschreven feiten, op éene uitzondering na, steeds boos opzet vereischt wordt, de goedkeuring in de afdeelingen der Kamer mogt wegdragen.

5. Uit den aard der zaak moesten in art. 3 der tegenwoordige wet nog andere misdrijven worden voorzien en omschreven dan in art. 38 der wet van 2 September 1854 (*Staatsblad* n°. 129) gedaan is en kon worden. Art. 3, litt. *a* en *b*, der tegenwoordige wetsvoordragt toont dit genoegzaam aan.

Noch in de omschrijving der feiten, noch in de bestraffing daarvan kon men zich trouwens in het aanhangig wets-ontwerp laten leiden, veelmin laten binden door hetgeen in artt. 38 of 39 der opgenoemde wet van 1854 voorkomt.

Zonder derhalve een regtstreeksch antwoord op de hier gedane vraag te geven, verklaart de Regering, dat zij het verband, waarin de wetsvoordragt staat tot artt. 38 en 39 der wet van 2 September 1854, nog nader tot een opzettelijk punt van overweging maken zal, en, des noodig, later voldoen zal aan de toezegging bij art. 39 dier wet vroeger gedaan, omtrent de aanbieding eener eventuele aanvullings-wet.

De Minister van Justitie,
D. DONKER CURTIUS."

De Commissie van Rapporteurs heeft gemeend dit antwoord nevens de bedenkingen, aan de Kamer te moeten onderwerpen.

Aldus vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs, den 18den April 1855.

TONCKENS.
LOTSIJ.
VAN BEECK VOLLENHOVEN.
VAN SWINDEREN.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS
voor het Wets-ontwerp tot aankoop van 2½ en 3 percents Nationale Schuld, tot vervanging der schatkistbiljetten in het depôt der muntbiljetten.

§ 1. Vele leden hebben in de afdeelingen hun genoegen betuigd over de indiening van dit wets-ontwerp dat tot inderdaad aanzienlijke rentebesparing ten voordeele van den Staat leiden kan. Ook in beginsel achtten zij het verkieslijk, dat, gelijk hier wordt voorgesteld, het depôt ten behoeve der muntbiljetten niet langer besta uit schatkistbiljetten, omdat het met den aard dier geldswaarde hebbende papieren geheel overeenkomt, dat de Regering daarover de vrije beschikking behoudt.

Enkele leden meenden dan ook om deze redenen te moeten betreuren, dat dit voordeel-aanbrengend ontwerp niet reeds vroeger kracht van wet had erlangd, en nu eerst aan de goedkeuring der Eerste Kamer is onderworpen.

§ 2. In éene afdeeling werd betuigd, dat men gaarne zou hebben gezien, dat de Regering zich had verklaard voor het denkbeeld in de Tweede Kamer geuit, om namelijk het depôt ten behoeve der muntbiljetten, dat nu uit schuldbrieven, ingeschreven in de grootboeken der nationale schuld zal bestaan, langzamerhand te vergrooten, naar mate meer gelden zouden beschikbaar vallen tot aankoop van zulke schuldbrieven. Zoo doende zou elke mogelijke depreciatie van het papier-geld, bij aanzienlijke daling der effecten nagenoeg geheel kunnen voorkomen worden.

Het bezwaar, daartegen aangevoerd, als of men op die wijze een vast amortisatiefonds zou scheppen, vervalt, indien in de wet eene grens bijv. van 30 of 40 per cent wierd gesteld als minimum van den prijs waartegen de schuldbrieven in betrekking tot het depôt voor de muntbiljetten zouden kunnen worden in aanslag gebragt.

§ 3. Enkele leden hebben deze gelegenheid aangegrepen tot uiting van den wensch, dat de Regering spoedig voorzie in de behoefte aan muntbiljetten van f 10, die zich in vele streken des lands doet gevoelen, waar in den regel alleen muntbiljetten van hooger bedrag in omloop zijn.

§ 4. Wat den vorm dezer voordragt betreft, hebben eenige leden gemeend hunne tevredenheid te moeten betuigen over de wijizigng in het oorspronkelijke voorstel door de Regering gebragt, waardoor nu één wets-ontwerp in de plaats der twee afzonderlijk voorgestelde is getreden, hetgeen zij regelmatiger en eenvoudiger achtten.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 18den April 1855.

VAN HEECKEREN VAN WASSENAER.
INSINGER.
VAN DER LEK DE CLERCQ.
VAN AYLVA VAN PALLANDT.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS
voor het Wets-ontwerp tot verhooging van het Vde Hoofdstuk der begrooting van Staatsuitgaven voor 1855. (Stichting van een stoomgemaal ter ontlasting van Rhijnlands boezem op den IJssel.)

Door eenige leden is bij het onderzoek van dit Wets-ontwerp opgemerkt, dat de Memorie van Toelichting wel opgeeft de grondslagen van het plan, volgens hetwelk het hier bedoelde stoomwerktuig zal worden ingerigt, doch daarbij volstrekt niet vermeldt van welke sterkte, of van hoeveel paardenkracht ongeveer de stoommachine zal behooren te zijn om goede diensten te kunnen bewijzen. Ter beoordeeling van de aangevraagde geldsom schijnt de kennis van dit punt niet onbelangrijk te zijn. Die leden hoopten, dat de Regering hieromtrent hare plannen, bij gelegenheid der te houden openbare discussie over dit wets-ontwerp, zou willen mededeelen.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 18den April 1855.

VAN HEECKEREN VAN WASSENAER.
D'ABLAING VAN GIESSENBURG.
BOXMAN.
'T HOOFT VAN BENTHUIZEN.

ZITTING VAN DEN 20STEN APRIL.

19DE ZITTING.

ZITTING VAN VRIJDAG 20 APRIL.

(GEOPEND TEN 11 URE.)

Ingekomen: kennisgeving van een lid dat verhinderd is de vergadering bij te wonen. — Besluit genomen om de behandeling van het wets-ontwerp houdende nadere bepalingen omtrent de kosten der huizen van bewaring tot later uit te stellen. — Beraadslaging over en aanneming van verschillende wets-ontwerpen.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 30 leden, te weten de heeren:

Van Rhemen van Rhemenshuizen, Cost Jordens, de Bruijn, van Swinderen, Borski, van der Oudermeulen, Lotsij, Regout, van Goltstein van Oldenaller, 't Hooft van Benthuizen, Bosch van Drakestein, d'Ablaing van Giessenburg, van Rijckevorsel, Insinger, van Beeck Vollenhoven, de Villers de Pité, van Sasse van Ysselt, van den Dries, van Heeckeren van Wassenaer, van der Lek de Clercq, Boxman, de Vos van Steenwijk, Martens van Sevenhoven, Beerenbroek, van Nispen van Pannerden, Paspoort van Grijpskerke, van Eijsinga, van Andringa de Kempenaer en Tonckens;

en de heeren Ministers van Binnenlandsche Zaken, van Justitie, van Finantien, van Buitenlandsche Zaken, van Marine, van Oorlog en voor de Zaken van de Hervormde Eeredienst enz.

De notulen van het verhandelde in de vorige zitting worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter** deelt mede dat is ingekomen eene missive van den heer Sassen, daarbij berigtende dat hij door ongesteldheid verhinderd wordt de vergadering bij te wonen.

Deze missive wordt voor kennisgeving aangenomen.

Aan de orde is de behandeling van de volgende voor heden aan de orde gestelde wets-ontwerpen:

I. HET WETS-ONTWERP HOUDENDE NADERE BEPALINGEN OMTRENT DE KOSTEN DER HUIZEN VAN BEWARING.

De **Voorzitter**: De Commissie van Rapporteurs voor het wets-ontwerp houdende nadere bepalingen omtrent de kosten der huizen van bewaring, over welk wets-ontwerp de beraadslagingen op heden zijn bepaald, had op haar verslag geen antwoord van de Regering ingewacht, doch heeft van den Minister van Justitie, aan wien gemeld verslag als naar gewoonte gedrukt is toegezonden, op gisteren ontvangen eene Memorie van Beantwoording, welke de Commissie van Rapporteurs, na daarvan kennis te hebben genomen, bereid is alsnog als bijlage aan haar verslag toe te voegen. Ik verzoek den Griffier, dat antwoord te willen voorlezen.

Dit stuk luidt aldus:

§ 1. Dit Wets-ontwerp mag met regt heeten eene wet van noodzakelijkheid; een veertigjarige onbetwiste toestand heeft in het leven geroepen 146 kantonnale gevangenissen, opgerigt of verbeterd door de gezamenlijke krachten der gemeentebesturen en de toelagen der Regering; gestichten soms geënclaveerd in de eigendommen van de hoofdplaats van het kanton, soms daarvan afgescheiden; in elk geval een gemeen eigendom der contribuerende gemeenten en van den Staat, voor hetgeen hij heeft bijgedragen. Alvorens van stelsel te veranderen zoude deze geheele toestand moeten worden veranderd, want ontslaat men de gemeenten van alle verpligting, dan behoeven zij ook haar goed niet meer tot bewaring van gevangenen te leenen, en dreigen wij in dit opzigt te vervallen in eenen staat van volstrekte heerloosheid.

Een overgang van het oude stelsel tot een nieuw, waarbij alles wierd gebragt ten laste van den Staat, zoude dus vooraf moeten worden gegaan door eene overname van het bestaande.

Maar is de leer wel zoo juist, dat de kosten van onderhoud van gevangenen is een uitvloeisel van het regtswezen en dat voor geen deel hoegenaamd moet worden gedragen door de gemeenten? Is de gevangenis niet veeleer het uitvloeisel der bij de wet of der plaatselijke keur bedreigde straf; en is het regtswezen niet slechts het orgaan, waardoor wetten en keuren op de bijzondere gevallen worden toegepast: en zoude men niet met meer regt zeggen, dat het gezag, hetwelk de straf bedreigt, de kosten moet dragen, aan zijn bevel verbonden? Onze instellingen nu geven aan de gemeentebesturen eene vrij uitgebreide wetgevende magt, en de toepassing der door hen in de eerste plaats in hun belang bedreigde gevangenisstraf is niet onbeduidend. Is het nu billijk, is het raadzaam en voorzigtig aan den een te geven het regt om straf te bedreigen, aan een ander den last op te leggen om daarvan de kosten te dragen?

De Regering kan ook zoo gereedelijk niet toegeven, dat het centraliserend beheer hier vooral wenschelijk is, ten minste niet indien men zuinigheid wil bevorderen. Het geldt hier toch kleine gevangenissen, alleen voor een kort verblijf ingerigt, waartoe bij belangstellende medewerking van het gemeentelijk bestuur ligt een locaal wordt gevonden dat voor geringe kosten bruikbaar kan worden gemaakt, maar welke gestichten veel zullen kosten, indien zij zonder zoodanige medewerking door het centraal gezag zullen moeten worden daargesteld en onderhouden. De inmenging van het gemeentelijk belang is hier een prikkel tot eenvoudigheid en zuinigheid.

Dit ontwerp van wet is al verder noodzakelijk, omdat het steun vindt in andere en nieuwere wetten, welke tastbaar van het beginsel, waarop het rust, zijn uitgegaan, als daar zijn art. 466 van den Code Pénal en art. 164 der gemeentewet; bepalingen die volstrekt niet te rijmen zijn met het stelsel, hetwelk in plaats van het bestaande zoude moeten worden gesteld.

§ 2. En wat nu betreft de moeijelijkheden, welke door de toepassing der wet zouden ontstaan, zoo kan hier de Regering, hetgeen zeldzaam is, het feit tegenover de geopperde vrees stellen; veertig jaren heeft bestaan wat hier bestendigd wordt, en het heeft vóór de laatste weigering, eene vrucht der gemeentewet, tot geene beduidende moeijelijkheden geleid. Waarom zoude dit dan nu in het vervolg het geval zijn? De Regering ziet in de handhaving van hetgeen is, geene bezwaren, maar in de omverwerping onoverkomelijke.

§ 3. De vraag omtrent de localen voor de zittingen van de kantongeregten berust op geheel andere beginselen dan die omtrent de gevangenissen; eene vermenging daarvan zoude twee geheel ongelijksoortige zaken bijeen hebben gebragt. Het is daarenboven nog niet gebleken dat omtrent dit punt eene wettelijke regeling noodig is.

De Minister van Justitie,
D. DONKER CURTIUS.

De Commissie van Rapporteurs, na kennis genomen te hebben van dit antwoord, door de Regering ingezonden nadat haar verslag reeds was vastgesteld, heeft gemeend hetzelve als bijlage aan dat verslag te kunnen toevoegen.

Aldus vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs, den 20sten April 1855.

VAN EIJSINGA.
MARTENS VAN SEVENHOVEN.
BOXMAN.
DE VOS VAN STEENWIJK.

De **Voorzitter**: Ik stel voor dit stuk te doen drukken en ronddeelen.

De heer **Martens van Sevenhoven**, als lid van de Commissie van Rapporteurs voor het wets-ontwerp omtrent de kosten der huizen van bewaring: Namens de Commissie van Rapporteurs heb ik de eer aan den heer Voorzitter en aan de Vergadering kennis te geven, dat de Commissie niet noodig had geacht het verslag om antwoord te zenden aan de Regering, alzoo dit verslag niets anders inhoudt dan de opmerkingen die in de verschillende

ZITTING VAN DEN 20STEN APRIL.

IX. *Beraadsl. over de regeling en beperking der uitoefening van het regt van Vereeniging en Vergadering.*

afdeelingen van de Vergadering gemaakt zijn en niet ééne vraag bevat waarop een antwoord van de Regering noodig was.

De heer **van Nispen van Pannerden**: Het schijnt mij toe, dat, na de mededeeling die wij zoo even hebben ontvangen, de op heden gestelde beraadslagingen toch wel geen voortgang zullen kunnen hebben. De zaak zelve is in mijn oog nog al van gewigt: bij verschillende leden bestaan er bedenkingen tegen, de Memorie van Beantwoording, door de Regering ingezonden, is naar mijn inzien van te veel gewigt dan dat wij haar zoo op eene enkele voorlezing zouden kunnen beoordeelen. Als motie van orde wensch ik dus aan de Vergadering in overweging te geven, de beraadslagingen over dit wets-ontwerp te verdagen tot eene nadere zitting van deze Kamer, daar ik toch geloof dat het geene spoedvereischende zaak is, dat er bij de Regering geene bedenkingen tegen dit uitstel zullen bestaan en dat wij toch meer dan waarschijnlijk weder in de maand Junij zullen moeten bijeenkomen.

Dit voorstel ondersteund zijnde, wordt de behandeling van dit wets-ontwerp tot eene volgende bijeenkomst der Kamer uitgesteld..

II. HET WETS-ONTWERP TOT REGELING EN BEPERKING DER UITOEFENING VAN HET REGT VAN VEREENIGING EN VERGADERING.

De beraadslaging wordt daarover geopend.

De heer **van Eijsinga**: Gelooft niet, Mijne Heeren, wanneer ik als bestrijder van dit wets-ontwerp optrede, dat ik daarom de bepalingen, daarin voorkomende, of den geheelen inhoud, onvoorwaardelijk zou afkeuren. Het tegendeel is waar.

Maar toch, ik heb bezwaren tegen dit wets-ontwerp; bezwaren die bij den eersten oogopslag den vorm schijnen te betreffen; bezwaren echter die zoo diep ingrijpende en van zulk een gewigt zijn, dat zij mij waarschijnlijk zullen beletten mijne goedkeurende stem aan dit ontwerp te hechten.

Men veroorlove mij eenige oogenblikken bij die bezwaren stil te staan, om vervolgens in het tweede gedeelte mijner rede eene ook algemeene beschouwing in het midden te brengen, waartoe dit ontwerp aanleiding geeft.

Dit wets-ontwerp, Mijne Heeren, wet geworden zijnde, zal, naar mijne schatting, onze vaderlandsche wetgeving ontsieren. Dit is echter het ergste niet. Maar het zal tevens een antecedent daarstellen, waartoe ik niet wensch mede te werken; het zal toch eene vermenging zijn van burgerlijk en staatsregt, eene vermenging van heterogene elementen, leidende tot verwarring, strijdende met de orde en met gezonde begrippen van wetgeving; eene vermenging, die ik niet zou kunnen goedkeuren. Alles, maar ook het eenige, waartoe wij thans geroepen zijn, is gevolg te geven aan art. 10 der Grondwet, in verband met het 5de additionele artikel: het regt tot vereeniging en vergadering, bij de Grondwet erkend, te regelen en te beperken in het belang der openbare orde; niets meer en niets minder. Het doel om die vereenigingen te beschouwen en te beperken als *persona civilis*, als *zedelijk ligchaam*, is eene zaak van burgerlijk regt, vreemd aan deze wet en behoort te huis op het terrein van het Burgerlijk Wetboek.

Ik hoor mij al dadelijk tegenvoeren, Mijne Heeren, dat bij de werking van deze wet, als men de artikelen 5 tot 14 er uit wegneemt, het Burgerlijk Wetboek niet volledig zal zijn, dat het dan de deur zal openstellen voor misbruiken en gevaar zal opleveren voor den Staat. Ik eerbiedig deze opvatting en, wat meer zegt, ik deel ze. Zoo als art. 1690 van het Burgerlijk Wetboek wordt opgevat, geloof ik dat het onder de werking van deze wet onvolledig zal zijn, dat het zal zijn ondoelmatig en aanleiding gevende tot verkeerde en niet wenschelijke gevolgen, en uit het vervolg mijner rede zal blijken dat ook ik van oordeel ben, dat de titel van het Burgerlijk Wetboek, waarin dat art. 1690 voorkomt, wijziging en herziening behoeft, maar dan toch altijd op eene andere wijze dan ons thans wordt voorgesteld. Ik voeg er evenwel bij: zoo als art. 1690 wordt opgevat. Want die opvatting, dat zedelijke ligchamen zich zouden kunnen vestigen geheel naar eigen wijze van zien en zonder dat het staatsgezag daarop eenigen invloed kan uitoefenen, die opvatting, geloof ik, is niet het *noodzakelijk* gevolg van art. 1690, zoo als het in ons Burgerlijk Wetboek is geredigeerd. Ik erken gaarne, dat die redactie zeer onvolkomen is, dat zij zeer veel te wenschen overlaat; maar toch, als men dit artikel nagaat, dan geloof ik niet dat het noodzakelijk is, het op deze wijze op te vatten, dan zie ik, dat, wanneer daar van toelating gesproken wordt, er niet wordt bijgevoegd, dat dit eene *stilzwijgende* toelating zou zijn.

Wanneer men er dan verder op let, dat het zedelijk ligchaam zou kunnen bestaan, wanneer het slechts niet streed met de wetten en met de goede zeden, dan geloof ik, dat dan toch het staatsgezag dient uit te maken of dat geval werkelijk aanwezig is; met andere woorden, ik geloof dat het zedelijk ligchaam zijn eigen regter niet zou kunnen zijn, dat het zelfs niet zou kunnen uitmaken, of het al of niet in strijd was met de wetten en met de goede zeden; maar dat het uitvoerend gezag in den Staat aanwezig is, die dat uitmaakt, en dat derhalve ook in dit geval het staatsgezag het zedelijk ligchaam als zoodanig toelaat of weigert.. Ik kan althans niet aannemen, dat het in de bedoeling van de redactie van het Burgerlijk Wetboek heeft kunnen liggen, dit zoo belangrijk onderwerp zoodanig uit het oog te verliezen en te veronachtzamen.

Ik gevoel echter dat mijne individuele opvatting weinig of niets beteekent, waar er eene andere en schier algemeene opvatting tegenover staat. Ik zal mij derhalve gereedelijk aan die andere algemeene opvatting onderwerpen; maar wat volgt dan daaruit anders, dan dat de betrokken titel van het Burgerlijk Wetboek herziening en wijziging noodig heeft, maar altijd op eene regelmatige wijze? Ik meen echter, dat wanneer die herziening van het Burgerlijk Wetboek als noodzakelijk beschouwd wordt — en ik heb gezegd, dat die noodzakelijkheid bestond, — zoodanige herziening moet plaats hebben bij eene speciale wet, maar dat zij niet kan toegelaten worden in eene politieke wet. Niemand zal mij tegenspreken, dat het wets-ontwerp, dat thans in behandeling is, een ontwerp van wet tot uitvoering van art. 10 van de Grondwet, eene politieke wet moet genoemd worden. Om mijne zienswijze te regtvaardigen, wil ik een paar argumenten ter toetse brengen, die men daar tegenover heeft gesteld en die welligt nog daartegenover gesteld zullen worden.

Men zegt, dat zij die eene herziening van het Burgerlijk Wetboek op dit punt verlangen, eene geheele herziening van het wetboek willen, dat zij met andere woorden een onbepaald uitstel verlangen. Wat mij betreft, dat zij verre! Ook de antecedenten die er bestaan, zijn genoegzaam om te bewijzen, dat ik dit niet als het noodzakelijk gevolg van mijn verlangen behoef te beschouwen, want toen men in 1841 zag, dat de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek niet beantwoordden aan hetgeen men verwacht had. zijn de titels betreffende boedelscheiding, voorkomende in het Burgerlijk Wetboek en in het Wetboek van Burgerlijke Regtsvordering, herzien en dat zou ook hier kunnen geschieden, dat zou ook hier moeten geschieden.

Men stelt wel daartegen over, dat men inderdaad een onbepaald uitstel zou verlangen, omdat, zoo als de Minister van Justitie in de Tweede Kamer heeft gezegd, eene zoodanige wet voorgesteld zijnde, niet zou zijn doorgegaan, maar ik geloof gerust te durven beweren, dat wanneer deze wijze van herziening van het Burgerlijk Wetboek eene meerderheid in de Tweede Kamer heeft kunnen verwerven, dat dan zeer zeker en *a fortiori* eene wet die meerderheid zou hebben erlangd, die was voorgesteld geworden om hetzelfde doel op eene rationele en regelmatige wijze te bereiken.

Men voert eene andere bewering tegen mijne zienswijze aan en zegt: de erkenning van eene corporatie, van een zedelijk ligchaam, gaat uit òf van de wet òf van den Koning. Derhalve geldt het hier eene daad, die niet bepaald te huis behoort op het terrein van het burgerlijk regt, maar ook op het gebied van het staatsregt, omdat het de uitoefening is van het regt en de bevoegdheid van het staatsgezag. Het zij mij vergund, Mijne Heeren, mijne meening hieromtrent in het midden te brengen. Het is naar mijne opvatting niet de manier, waarop het zedelijk ligchaam wordt daargesteld, die hier karakteriseert, maar het is het zedelijk ligchaam, het object van burgerlijk regt zelf, dat hier karakteriseert. De wijze waarop het zedelijk ligchaam wordt gecreëerd, is het accessoir, en het zedelijk ligchaam zelf is het principaal. Is nu het zedelijk ligchaam eene corporatie, een object van burgerlijk regt, dan dient ook de wijze waarop het zedelijk ligchaam wordt daargesteld, als accessoir het principaal te volgen. En om die zienswijze te staven, beroep ik mij op art. 36 van het Wetboek van Koophandel, waar voor de daarstelling van eene naamlooze vennootschap de bewilliging des Konings wordt gevorderd. Die bewilliging van den Koning is evenzeer eene staatsregtelijke daad. Zij wordt evenwel vereischt en de bepaling dat zij vereischt wordt, wordt gevonden in het Wetboek van Koophandel. En echter geloof ik niet dat er iemand zal zijn die zou beweren, dat die bepaling daar niet te huis behoort en dat juist om die reden, dat de daarstelling van zoodanige vennootschap als een accessoir het object zelf als principaal zal moeten volgen.

Nog eene opmerking, Mijne Heeren, en daarmede wensch ik van deze beschouwing af te stappen. Orde in de wetgeving is niet alleen wenschelijk, maar afwijking daarvan is in ieder geval, maar vooral hier in het gegeven geval, niet overeen te brengen met de Grondwet. Ik lees in art. 146 der Grondwet: »Er is een algemeen wetboek van burgerlijk regt, van koophandel, van strafregt" enz. En nu behoeft men wel niet uitermate met logisch denkvermogen begaafd te zijn om te begrijpen dat, wanneer de Grondwet een algemeen wetboek van burgerlijk regt voorschrijft, dan *alle* bepa-

ZITTING VAN DEN 20STEN APRIL.

IX. *Beraadsl. over de regeling en beperking der uitoefening van het regt van Vereeniging en Vergadering.*

lingen van het burgerlijk regt in dat wetboek dienen voor te komen. Daaronder rangschik ik, Mijne Heeren, het zedelijk ligchaam, zoowel wat aangaat zijne bevoegdheid, regten, verpligtingen en gevolgen, als ook wat aangaat zijne vorming. De Minister heeft in de Tweede Kamer gezegd: men heeft willen aantoonen dat wij zijn gegaan buiten art. 10 der Grondwet, en thans beweer ik, Mijne Heeren, dat de Minister werkelijk buiten dat artikel is getreden, vooral met het oog op art. 146 van de Grondwet, waarop ik zoo even de eer had te wijzen. De Minister heeft in eene politieke wet een titel van het algemeen wetboek van burgerlijk regt gewijzigd; de Minister heeft in eene politieke wet opgenomen bepalingen van burgerlijk regt; dat is — het zij met bescheidenheid gezegd — in strijd met de orde, met de grondbeginselen van wetgeving, en vooral in het geval dat het hier geldt niet overeen te brengen met de Grondwet.

In het tweede gedeelte mijner rede, Mijne Heeren, wensch ik nog eene algemeene beschouwing ter sprake te brengen waartoe dit ontwerp aanleiding geeft. Ik beken dat het een onderwerp is van eenigzins teederen aard, en dat ik eerst geaarzeld heb aan te roeren. Het betreft de geestelijke orden en kloosters en de decreten van 14 November 1811 (*Bulletin des lois* n°. 401) en van den 3den Januarij 1812 (*Bulletin* n°. 414). Deze decreten beschouw ik in verband tot deze wet. In het eerste gedeelte mijner rede heb ik betoogd dat deze wet in strijd is met zuivere begrippen van wetgeving; in het tweede gedeelte meen ik te moeten aantoonen dat deze wet — want ik spreek in de onderstelling als of zij reeds aangenomen ware — een onzuiveren toestand zal scheppen, die in de toepassing tot moeijelijkheden en botsingen aanleiding *kan* geven. Het gevoelen dat die decreten, die ik zoo even noemde, zouden zijn geweest tijdelijke maatregelen, dat zij zouden hebben *uitgediend*, zoo als men zich in de Tweede Kamer heeft uitgedrukt, is het mijne niet. Wanneer men bloot hangen blijft aan de woorden van art. 1 van het decreet van 1811, dan, ik beken het, zou men tot die opvatting kunnen komen. Maar er is een tweede artikel in het decreet van 3 Januarij 1812, een artikel inhoudende de uitzonderingen, met name genoemd en juist omschreven, van die kloosters en geestelijke vereenigingen die niet in de suppressie begrepen zijn en die voortaan, mits daarover bij speciaal decreet nader beschikt worde, zouden worden toegelaten. Hieruit blijkt dat die decreten niet alleen vernietigden en verboden hetgeen bestond, maar dat zij andere vereenigingen voor het vervolg admitteerden, en dus dat zij eene werking hadden ook in de toekomst; en hieruit blijkt verder dat dat decreet, dewijl het met name en bij uitzondering kloosters en geestelijke vereenigingen aanwijst die geoorloofd waren, al de overige uitsloot, voor ongeoorloofd verklaarde en als in strijd met de wet zoo ze worden opgerigt. Maar wat is hiervan nu het gevolg geworden? Nu die decreten nog bestaan en nu zij bij deze wet niet zijn afgeschaft, nu zijn al die geestelijke vereenigingen, behalve degene die bij art. 2 van het zoo even genoemde decreet zijn uitgezonderd, aan te merken als ongeoorloofde vereenigingen; want, Mijne Heeren, die decreten zijn niet in dadelijken strijd met deze wet; art. 3 van deze wet ziet juist op het geval. In art. 3 wordt als in strijd met de openbare orde aangegeven, elke vereeniging welke ten doel heeft ongehoorzaamheid aan of overtreding van de wet of van eene wettelijke verordening, en ik beweer, Mijne Heeren, dat geestelijke vereenigingen, wanneer zij niet in de uitzondering van art. 2 van het zoo even genoemde decreet vallen, strijden met wettelijke verordeningen, met die decreten, en dat zij als zoodanig moeten worden aangemerkt als vereenigingen in strijd met de openbare orde.

In het voorbijgaan, Mijne Heeren, wil ik nogmaals uwe aandacht voor een oogenblik vestigen op art. 2 van het zoo even genoemde decreet. Met het oog daarop, meen ik mijn leedwezen te mogen uitdrukken, dat eene phrase, die in het verslag dezer Kamer is opgenomen, niet door de Regering is beantwoord geworden. In het verslag is op art. 1 gevraagd: » of er Koninklijke besluiten bestaan, door welke geestelijke orden in Noordbrabant, en ik geloof dat men er Limburg bij had moeten voegen, worden erkend. Mogt dit het geval zijn, dan zouden deze leden wenschen dat een afschrift van die besluiten op de griffie dezer Kamer wierd nedergelegd."

Aan dat verzoek van de Kamer is niet voldaan, en de Regering heeft daarop gegeven een — ik mag het wel zoo uitdrukken — ontwijkend antwoord.

De Regering heeft daarop geantwoord, dat dit is te beschouwen als eene vraag die bij de toepassing der wet in aanmerking dient te komen, en niet bij het daarstellen dezer wet. Mijns erachtens is zij daarbij niet zoo geheel zonder invloed, dewijl daaruit welligt zoude blijken, welke verbindende kracht men nog steeds al of niet hebbe toegekend, aan de door mij bedoelde decreten.

Bij het stilzwijgen der Regering echter, en nu die vraag van het verslag niet is beantwoord geworden, zal ik dit punt, als daaromtrent in het onzekere zijnde, laten rusten.

De zienswijze die ik straks in het midden bragt, verschilt geheel van en taat over tegen die van den Minister, die beweert, dat alle vereenigingen, van welken aard ook, en dat alles wat vereenigingen betreft in het vervolg alleen door deze wet zullen geregeld worden, en dat vroegere wetten van vreemden oorsprong, van welken aard ook, daarop geen invloed zullen kunnen uitoefenen. Niet dat ik van mijne zijde niet zoude wenschen, dat dit het gevolg van deze wet zij — maar de twijfel, of dat doel zal bereikt worden, heeft mij mijne opmerkingen doen maken. En nu, Mijne Heeren, verklaar ik gaarne, dat ik mij nimmer zal vermeten te beweren, dat juist mijne opvatting de ware is. Ik neem integendeel aan, dat het meer dan waarschijnlijk is, dat mijne zienswijze zal moeten achterstaan bij het gevoelen van den Minister; maar ik vermeen tevens, dat mijne opvatting niet zoodanig uit de lucht gegrepen is, of, zoo als ik reeds opmerkte, ten opzigte van deze vraag zal in de toepassing twijfel kunnen geboren worden. Dit juist zou ik betreuren, vooral omdat het eene quaestie van teederen aard is, eene quaestie die te huis behoort op dat terrein van strijd en verdeeldheid, waarvan men, helaas, te dikwijls en niet altijd door even eervolle wapenen de grenzen meer en meer tracht uit te breiden; op dat terrein, waarop men zoo dikwijls het tegendeel met voorliefde aangrijpt van datgene wat men moest zoeken en behartigen.

Gaarne zou ik gezien hebben, dat deze mogelijke twijfel door eene enkele bepaling in de wet ware opgeheven geworden; door eene eenvoudige bepaling dat de decreten, die ik straks noemde, wierden afgeschaft, en dat alle daarin bedoelde vereenigingen onderworpen zouden zijn aan deze wet, zoo als toch de bedoeling van den Minister is, en hetgeen ook ik, zoo als ik reeds aanmerkte, als wenschelijk zou beschouwen. Zoodanige bepaling ware tot bereiking van het doel voldoende geweest. Ik ga zelfs verder, en neem de vrijheid aan den Minister in overweging te geven, om bij eene aanvullingswet alsnog die decreten op te heffen, wat ik vooral zou wenschen, omdat de twijfel, waarvoor ik vrees, en dien ik als mogelijk stel, daardoor voor goed zou worden voorkomen.

De heer **Lotsij**: Ik verschil in mijne beschouwing van dit wets-ontwerp ten eenen male van den vorigen spreker. Ik kan met volle ruimte mijne stem er aan geven. Het is thans ongeveer zes jaren geleden, dat ik in de Tweede Kamer een ontwerp van wet betreffende het regt van vereeniging en vergadering, door denzelfden Minister voorgedragen, heb afgestemd. Ik heb toen, tegen mijne gewoonte, van die afstemming in de openbare beraadslaging geene reden gegeven. Ik herinner mij evenwel nog zeer goed, dat de eenige reden, waarom ik toen mijne stem weigerde, daarin was gelegen, dat door het voorstel, mijns inziens, eene vrijheid die bestond, en ook zonder de bepaling der Grondwet van 1848 werd uitgeoefend, te veel beperkt werd. Tevens herinner ik mij zeer goed, dat ik gezwegen heb, omdat het ontwerp mij niet zeer duidelijk voorkwam. Ik begreep het niet regt. Het was een onderwerp van wetgeving, geheel onbekend — als ik het zoo mag uitdrukken. Het betrof een regt, dat in de Grondwet was opgenomen, maar waarvan, voor zoover mij bekend was, geene regeling of eenig voorbeeld van codificatie bestond.

Ik zweeg omdat het wets-ontwerp vinnige bestrijders te over vond, en omdat ik het met weêrzin afstemde, daar in dat ontwerp, even als in het tegenwoordige, bepalingen omtrent de erkenning van de regtspersoonlijkheid van vereenigingen waren opgenomen, die ik toen even noodig rekende als thans. Het is mij een genoegen, dat ik thans aan een wets-ontwerp door denzelfden Minister voorgedragen, mijne goedkeurende stem kan geven. Die Minister heeft niet afgewacht dat anderen het verschil tusschen zijne tegenwoordige en zijne vroegere voordragt opmerkten, hij heeft zelf met zijne gewone rondheid, met zijne gewone opregtheid, die wij allen in hem hoogschatten, te kennen gegeven, dat hij oordeelde, dat er voor die beperkingen, die hij in 1849 in het belang der orde had voorgesteld, in 1854 geene reden meer was. En nu, Mijne Heeren, ik wensch met een kort woord reden te geven van de stem die ik thans zal uitbrengen.

Vooreerst — hetzij wij het dan wat meer of wat minder sterk gevoelen, of wat meer of wat min omslagtig uitdrukken — omdat wij toch allen de Grondwet hebben bezworen, en in art. 5 der additionele artikelen staat dat er reeds voor lang eene wet op de vereenigingen en vergaderingen moest zijn gemaakt, doet het mij genoegen, wanneer een punt van aanklagt, van niet naleving van dat artikel, kan wegvallen. Als dit wets-ontwerp wordt aangenomen, zal een der bezwaren uit het vijfde der additionele artikelen voortvloeijende, voor goed zijn opgeruimd. Vervolgens zal ik gaarne aan het ontwerp mijne stem geven, om de bepaling van art. 5. Het is eene hoogstnoodige bepaling dat de regtspersoonlijkheid van vereenigingen in het vervolg erkenning van den Koning of van de wet zal behoeven, en het heeft mij bevreemd dat de vorige spreker, van wien wij scherpzinnige en juiste onderscheiding gewoon zijn, hier in eene dwaling is vervallen, die,

ZITTING VAN DEN 20STEN APRIL.

IX. *Beraadsl. over de regeling en beperking der uitoefening van het regt van Vereeniging en Vergadering.*

mijns bedunkens, voor ieder voor de hand ligt. Wat toch is het geval? Deze staatswet treedt niet op het terrein van het Burgerlijk Wetboek, maar dit laatste is getreden op het terrein van het staatsregt, en nu doet de tegenwoordige wet met het Burgerlijk Wetboek, hetgeen ieder doet die iemand op zijne plaats vindt. Hij doet hem opruimen. Het Burgerlijk Wetboek heeft, door het toekennen van eene regtspersoonlijkheid in den Staat, in zijne bepalingen op te nemen, zich begeven op een plaats waarop het niet t'huis behoort, dat is geene materie van burgerlijk, maar van staatsregt. Het Burgerlijk Wetboek moet handelen over personen, over regten, over zaken, die het vindt *in* den Staat, maar het is niet geroepen om te verklaren welke personen in den Staat zullen worden opgenomen of optreden, welke fictien in den Staat als personen regten zullen uitoefenen. En nu wil ik er, wat mij betreft, gaarne bijvoegen dat ik van oordeel ben, dat, wanneer het vijfde der additionele artikelen der Grondwet geene wet op het regt van vereeniging en vergadering vorderde, er aan dergelijke wet weinig behoefte zou bestaan.

In ons gezegend vaderland, hoe langer zoo meer zullen wij dat erkennen, hoe meer wij zien wat er van tijd tot tijd zoo al bij naburige volken komt uitkijken, — in ons gezegend vaderland genieten wij altijd (buiten de accijnswetten) eene ruime vrijheid; vrijheid van vereeniging en vergadering, vrijheid van spreken, vrijheid van drukken. In ons vaderland bestaat er dus naar mijn oordeel aan dergelijke wet geen behoefte. Het ontbreken van die behoefte is de reden waarom vroegere proeven van wetgeving op dit onderwerp mislukt zijn. Een grondwettig voorschrift is niet voldoende om eene maatschappelijke behoefte aan eene wet te scheppen. Zoo dikwijls proeven zullen genomen worden om wetten daar te stellen waaraan te voren niet reeds behoefte is ontstaan, zoo dikwijls ook zullen die proeven mislukken en in de uitvoering hoogst moeijelijk blijken te zijn. Als ik nadacht over hetgeen omtrent dit onderwerp van wetgeving hier èn vroeger èn ook thans is voorgevallen, kwam mij het gezegde van de Montalembert voor den geest, in het *Corps législatif*: » *Je vois le médecin; je vois la potion, mais je ne vois pas le malade.*" Die *malade* is in ons geval alleen art. 5 van de additionele artikelen der Grondwet.

Eene hoofdreden voor mijne goedkeurende stem is ook deze. Art. 10 van de Grondwet, heeft men vroeger en later gezegd, bedoelt alleen staatkundige vereenigingen. Maar art. 10 der Gronwet onderscheidt niet. Dus behoort eene wet, die het regt van vereeniging en vergadering zal regelen, mede niet te onderscheiden en dit doet deze wet niet. Ik zou ongaarne medewerken tot eene bijzondere regeling en beperking van staatkundige vereenigingen, daar ik van meening ben dat aan eene bijzondere beperking van deze, hier te lande volstrekt geene behoefte bestaat. Zonder aan staatkundige vereenigingen te hooge waarde te hechten, geloof ik toch dat er tusschen deze en staatsburgerlijke regten verband bestaat. Al schat men burgerlijke regten op oneindig hoogeren prijs dan staatsburgerlijke, ook deze hebben, naar mijne overtuiging, hunne waarde; want kennis en waardering en uitoefening van staatsburgerlijke regten, is waarborg en middel tot verdediging en behoud van burgerlijke regten.

Ik resumeer mijn gevoelen over deze wet aldus. De wet geeft ruime vrijheid; zij beperkt niet meer dan de Grondwet wil: zij geeft eene ruime en voldoende bepaling van hetgeen onder *openbare orde* moet verstaan worden; zij schaft af berugte artikelen van het Strafwetboek. In aanmerking is genomen hetgeen over dit onderwerp van wetgeving in de laatste jaren is voorgevallen; zij ontziet verkregen regten; waarborgt voor het vervolg tegen misbruiken van het onbelemmerd opstaan van allerlei vereenigingen als fictive regtspersonen in den Staat te vreezen.

Ik zal daarom gaarne mijne goedkeurende stem aan deze wetsvoordragt geven.

De heer **Minister van Justitie**: De zaak is thans zoo herhaaldelijk behandeld èn mondeling èn schriftelijk, dat ik geloof, dat ik zeer kort zal kunnen zijn en mij kan bepalen tot het aanwijzen van het standpunt waaruit de zaak in het algemeen moet worden beschouwd, om daaruit de aanmerkingen op te lossen welke zijn gemaakt.

Het regt van vereeniging en vergadering behoefde zeker niet door de herziening der Grondwet in 1848 in het leven geroepen te worden. Dat regt heeft bestaan zoo lang als de maatschappij bestaat. Maar waarom werd het dan opgenomen in de Grondwet? Omdat men achtte, dat het slecht was geregeld. Het regt bestond en er bestonden regelen omtrent dat regt, maar men oordeelde dat die regelen niet goed waren, immers dat zij slecht hadden gewerkt. En waar vond men nu die regelen omtrent het regt van vereeniging? Men vond die, in de allereerste plaats, in het Burgerlijk Wetboek, niet alleen in den titel over de zedelijke ligchamen, maar ook in den titel over de societeiten: men vond die in het Wetboek van Koophandel, men vond die in het Wetboek van Strafregt. Dat waren de regelen waardoor het regt van vereeniging werd beheerscht in 1848. Toen men dus schreef: » De uitoefening van dat regt zal worden geregeld in het belang van de openbare orde", was dit zoo goed alsof men geschreven had » Men zal de regelen herzien, welke omtrent dat regt bestaan: en als er daaronder zijn, die strijden met de openbare orde, dan zal men ze bij eene bijzondere wet veranderen." Hadden wij dus in den titel over de societeiten of in het Burgerlijk Wetboek of in het Wetboek van Koophandel bepalingen gevonden, die strijdig waren met het belang van de openbare orde, ik zou geen oogenblik geaarzeld hebben ze in deze wet te wijzigen, juist omdat wij daardoor zouden voldoen aan hetgeen in 1848 bepaald en voorgeschreven was in de Grondwet.

Men vond echter zoodanige met het belang der openbare orde strijdige bepalingen alleen in één artikel van het burgerlijk wetboek en in eenige artikelen van den Code Pénal. Gaat het nu niet aan uit een wetgevend oogpunt, dat men het artikel uit het Burgerlijk Wetboek wijzige bij deze wet, dan moest ik ook van den Code Pénal hebben gezwegen, dan moest ook daaromtrent eene afzonderlijke herziening hebben plaats gehad. Maar dat was niet wat de Grondwet wilde, zoo als ik meen te hebben aangetoond. En nu voeg ik er bij, dat men juist op het oog heeft gehad art. 1690 en de artikelen van den Code Pénal die nu worden afgeschaft. Ik bewijs dat, niet alleen uit de omstandigheid dat juist te dien tijde het misbruik dat van dat art. 1690 werd gemaakt, als het ware aan ieder voor oogen stond. Men was toen begonnen met het introduceeren van die zedelijke ligchamen, doch deze waren zoodanig in discrediet gekomen, dat niemand meer met zoodanige ligchamen te doen wilde hebben. Het denkbeeld om het oprigten dier ligchamen aan banden te leggen, was levendig. In de andere Kamer heeft een vorig lid van de Eerste Kamer mij eene omstandigheid herinnerd, die mij zelf was ontgaan, dat is, dat ik bij de discussie over dit artikel der Grondwet er de noodzakelijkheid van had aangewezen, juist omdat er eene verandering in art. 1690 van het Burgerlijk Wetboek moest worden gebragt. Onmiddellijk na de herziening der Grondwet heb ik dan ook in het eerste ontwerp van wet gelijksoortige bepalingen als thans tot beperking van art. 1690 voorgesteld.

Het gaat ook niet aan te zeggen: omdat er in de Grondwet bepaald is, dat de uitoefening van het regt van vereeniging en vergadering in het belang van de openbare orde zal worden geregeld, geldt het hier enkel eene staatkundige zaak en staatkundige vereenigingen. Er zijn verscheidene artikelen in de Grondwet, die geene eigenlijke staatkundige regten betreffen. Slaat, om u te overtuigen, het oog op art. 3 omtrent de vreemdelingen en op art 8 omtrent de vrijheid van drukpers. Hetgeen daar bepaald is geeft geene eigenlijke staatkundige regten of bevoegdheid. De Grondwet stelt regelen en de toepassing daarvan kan en moet dus algemeen zijn, indien het openbaar belang het vordert.

Eenigzins vreemd is mij de opmerking voorgekomen, dat art. 1690 door ons verkeerd zou worden verstaan en dat er inderdaad eene toelating noodig is voor de zedelijke ligchamen. Indien dit het geval is, gelijk de spreker die het eerst het woord voerde oordeelt, welnu, Mijne Heeren, dan is het vooral noodig, dat deze bepaling gehandhaafd en nader omschreven worde, want dit is zeker, dat het Burgerlijk Wetboek niet bepaalt *hoe* die toelating moet verleend worden. Moet er eene toelating zijn, dan moet er ook een regel bestaan hoe een zedelijk ligchaam toegelaten moet worden, en dan vindt men de wijze *hoe* dit moet geschieden juist in deze wet.

Maar men zeide: » De zaak is een onderwerp van burgerlijk regt." De regeling van de regten der leden van het ligchaam, o ja! dat is eene zaak van het burgerlijk regt; maar die onderlinge regten *blijven* ook geregeld door het burgerlijk regt; daaraan is niet gederogeerd.

Maar het is geene vraag van burgerlijk regt, of een persoon in den Staat zal worden toegelaten. Volgens het denkbeeld van art. 1690 kunnen twee personen een scheppen een denkbeeldig wezen buiten hen om een persoon optredende in de maatschappij, handelende als zoodanig. Welnu, Mijne Heeren, hoe kunt gij toegeven, dat het scheppen van een dergelijken persoon niet zou zijn een treden op het staatsregt, wanneer gij in dezelfde Grondwet vraagt eene wet om een natuurlijken persoon toe te laten. Wanneer gij een vreemdeling tot Nederlander maakt, wanneer gij hem wilt opnemen in de maatschappij, dan is er eene wet noodig. Maar om te scheppen een wezen dat noch Nederlander noch vreemdeling zou zijn, maar toch regten zou kunnen verkrijgen en uitoefenen tot in alle eeuwigheid, om te hebben een persoon die nimmer zal sterven, daartoe zou niets noodig zijn dan de wil van twee personen. Neen, dit is geen object van burgerlijk regt en zoo mag ik zeggen is het ook nooit door de schrijvers beschouwd, zoo wordt het ook nu niet beschouwd in de landen, waar de meest mogelijke vrijheid bestaat. En in Engeland èn in Amerika is eene erkenning noodig van wege den Staat, om zulk een fictiven persoon te scheppen. Men wierp mij nog tegen de bepalingen van het Wetboek van Koophandel. Men zegt: in dat wetboek

ZITTING VAN DEN 20STEN APRIL.

XXVIII. *Beraadsl. o. den Aankoop van 2½ en 3 pcts. Nation. Schuld tot vervanging der schatkistbilj. i. h. depôt der Muntbilj.*

zijn bepalingen daaromtrent opgenomen, en dus niet in eene bijzondere wet. Ik stem dit toe, maar zoo ergens dan kon dit in het Wetboek van Koophandel geschieden. Want een wetboek van koophandel is geen zuiver burgerlijk wetboek. Een wetboek van koophandel houdt bepalingen in betreffende het volkenregt, betreffende het publiek regt en slechts zeer zeldzaam betreffende het burgerlijk regt. Daaromtrent moet men meestal naar het Burgerlijk Wetboek recurreren. In zoodanig wetboek was de regeling der erkenning op hare plaats.

Ik vertrouw hiermede te hebben beantwoord hetgeen opgemerkt is omtrent art. 1690, en de vraag of het is een onderwerp dat hier moet geregeld worden.

Maar nu heeft men nog een bezwaar trachten te trekken uit de decreten van 1811 en 1812. Mijne Heeren, ik geloof dat deze wet juist gedaan heeft wat zij doen moest; zij heeft bepalingen gemaakt voor de toekomst en het verledene onaangeroerd gelaten. Wat wettig geconstitueerd is vóór 1811 of na 1811, vóór 1838, (de invoering van onze wetgeving) of na 1838, blijft bestaan onder deze wet.

Wat wettig is daargesteld, van welken aard het ook zij, daaraan wordt niet te kort gedaan. En nu zal *in het vervolg* elke vereeniging, die als fictief persoon wil bestaan, moeten worden erkend op het voetspoor van *deze* wet. Deze wet en geen vroegere decreten zullen deze zaak in haren geheelen omvang regelen. De latere wet derogeert aan de vroegere, en zoo men dus al *per millesimam consequentiam* uit de decreten van 1811 en 1812 zou kunnen afleiden, dat met de wet strijdig zouden zijn vereenigingen, die daarbij niet uitdrukkelijk waren toegelaten, voor het vervolg zal dit, na de invoering van deze wet, volstrekt niet meer gelden. De herroeping van die decreten zou dan ook geen bezwaar opgeleverd hebben, zoo de aard dier decreten de herroeping niet onmogelijk maakte. Het waren vernietigende decreten, zij aboleerde wat bestond, en als men nu vernietigt die abolerende besluiten, dan roept men het aanvankelijk vernietigde in het leven terug en dit kon de bedoeling van niemand zijn, dit was eene onmogelijkheid.

Ik zeg niet, dat missehien niet op de eene of andere wijze in deze wet zou kunnen worden uitgedrukt, dat de zaak alleen door deze wet zal worden geregeld, maar ik meen dat dit ligt in al de artikelen van het ontwerp, van het begin tot het eind en dat daaromtrent geen twijfel kan bestaan. Door geene wet dan door deze wet en door de wetten, bij deze wet in stand gehouden — de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek en het Wetboek van Koophandel en van Strafregt — zal voortaan het regt van vereeniging worden geregeld, en door geene verdere decreten hoegenaamd.

Maar ééne afdeeling der Kamer heeft aan de Regering de vraag gedaan, of er ook waren Koninklijke besluiten, waarbij geestelijke orden in Noordbrabant waren erkend. Ik heb gemeend, dat ik in de stukken op die vraag niet zoo pertinent moest antwoorden. Men heeft gezegd, ik heb er mij van af gemaakt. Ik spreek het niet tegen, om de zeer eenvoudige reden, dat ik hier niet wensch te vermengen de wetgeving voor de toekomst, die wij hier maken, en een oordeel over hetgeen vroeger heeft plaats gehad. Ik wil intusschen de Kamer inlichten voor zooveel mij dit mogelijk is. Ik ken, of laat ik liever zeggen, ik heb kennis gemaakt — want ik kende het vroeger nooit gepubliceerd besluit niet — met een besluit van 1840, waarbij aan eenige geestelijke orde de bevoegdheid is gegeven om zich, als ik het zoo mag uitdrukken, te reeruteren, om nieuwe leden op te nemen. Dat is de strekking van een besluit van Willem II, geeontrasigneerd door den heer de Pelichy. Openbaarheid is aan dat decreet niet gegeven. Ik zeg nu, dat wanneer die vereenigingen onder vigueur van ons Burgerlijk Wetboek wettig zijn geconstitueerd geworden, zij volledige werking kunnen hebben en het besluit onnoodig was, dat zij suo jure konden doen wat zij wilden. Zoo blijft dus, in elk geval, eenvoudig de vraag, is het zedelijk ligchaam anterieur aan deze wet wettig geconstitueerd, al dan niet? Is het wettig geconstitueerd, welnu, dan moet men het eerbiedigen en zal men het eerbiedigen. Is dat niet het geval geweest, dan zal daarover verschil ontstaan en dan zijn de regtbanken daar om eene beslissing te nemen.

De beraadslaging wordt gesloten en het *wets-ontwerp tot regeling en beperking der uitoefening van het regt van vereeniging en vergadering* met 23 tegen 7 stemmen aangenomen.

Tegen hebben gestemd de heeren: van Eijsinga, de Bruijn, van Swinderen, Regout, Sasse van Ysselt, van den Dries en Beerenbrock.

III. HET WETS-ONTWERP HOUDENDE REGELING DER VERANTWOORDELIJKHEID VAN DE HOOFDEN DER MINISTERIELE DEPARTEMENTEN wordt zonder beraadslaging met 29 tegen ééne stem (die van den heer van Swinderen) aangenomen.

De vergadering wordt voor een half uur geschorst.

Na de heropening der zitting hervat de Vergadering de beraadslaging der op heden te behandelen wets-ontwerpen.

IV. HET WETS-ONTWERP TOT AANKOOP VAN 2½ EN 3 PERCENTS NATIONALE SCHULD TOT VERVANGING DER SCHATKISTBILJETTEN IN HET DEPÔT DER MUNTBILJETTEN.

De beraadslaging wordt daarover geopend.

De heer **van Rijckevorsel**: Ik heb met veel genoegen de aanbieding van dit wets-ontwerp gezien. Ik geloof dat daardoor van twee zijden nut wordt gesticht. In de eerste plaats komen daardoor de schatkistbiljetten disponibel, die als depôt tegen de uitgegevene muntbiljetten zijn nedergelegd. Ik heb het steeds betreurd, dat die schatkisbiljetten bij de eerste wet daartoe waren gebruikt; die schatkistbiljetten toch zijn niet te beschouwen als een crediet aan de Regering verleend, maar zij vertegenwoordigen uitsluitend gelden, die in 's Rijks schatkist behooren aanwezig te zijn en wanneer die schatkistbiljetten tijdelijk zijn ingetrokken, dan is daardoor een deficit in de schatkist, welk deficit tijdelijk gedekt wordt of door de aanwezige fondsen, of doordien de belastingen vroeger zijn ingekomen, dan de uitgaven noodig zijn. Men kan die 98 ton aan schatkistbiljetten geenszins gelijk stellen met gewone schatkistbiljetten, bij voorbeeld met de vier millioen, die de Regering gemagtigd is tijdelijk uit te geven; wanneer dit geschiedt, dan zijn er vier millioen meer in de schatkist, dan volgens de toegestane middelen behoorde aanwezig te zijn. Dat is geenszins het geval met die 98 ton aan schatkistbiljetten.

Maar er is meer waarom ik mij over den voorgestelden maatregel verheug. Daardoor wordt, wanneer de omstandigheden, de toestand van het Vaderland het toelaten, van zelf reeds bepaald, dat er uit de renten eene amortisatie van schuld zal plaats hebben. Het was toch wel het voorname denkbeeld bij het creëren van de tien millioen aan muntbiljetten, niet alleen om tevens eenig gerief aan de ingezetenen te geven, toen de gouden Willem geene legale munt meer was, maar vooral om renten te besparen, zoodat *de schuld verminderd* werd; dat blijkt genoeg uit de behandeling dier wet tot daarstelling van de muntbiljetten. Nu is eens voor al bepaald, dat die rente ter schulddelging aangewend zal worden, wanneer de toestand van 's Rijks geldmiddelen het toelaat. Er is tevens een zeker voorbehoud in de wet gebragt, zoodat men nimmer gevaar loopt, dat men zou moeten leenen om ten gevolge dezer wet te amortiseren.

Ik ontveins niet, dat ik gaarne nog een stap verder zou zijn gegaan. Ik geloof, dat de waarde van de effecten, in dat fonds als depôt nedergelegd en verder neder te leggen, ruim hoog is gesteld, namelijk op 50 de 2½ pcts. en 60 de 3 pcts. schuldbrieven. Dit is voor het oogenblik niet het geval, zoolang onze nationale schuld vol crediet geniet, maar in oogenblikken van crisis, van vrees, wanneer het depôt moet worden aangesproken, ten einde geld te maken om de opkomende muntbiljetten in specie te kunnen betalen, volgens de wet, dan is het te wachten, dat ook onze schuldbrieven een lager standpunt zullen hebben. De ondervinding heeft geleerd, dat zonder dat onze finantien in een slechteren toestand geraakt waren, toch die schuldbrieven door de algemeene wereldgebeurtenissen belangrijk waren gedaald. Nu zal de Regering ook kunnen beleenen, in stede van te verkoopen, maar om te kunnen leenen, moet men 20 per cent surplus bijpassen, en daarom acht ik het noodig, dat het fonds later nog meer versterkt worde, en dat in plaats van de cijfers 60 en 50 aan te nemen, men die van 50 en 40, liever nog die van 30 en 40 aannam. Dan is men zeker, dat men zonder de effecten geforceerd, *à tout prix*, aan de markt te moeten brengen, men dan met een behoorlijk surplus geld kan krijgen, ten einde de opkomende muntbiljetten dadelijk te kunnen voldoen, ook dan wanneer daartoe geene gelden in de schatkist disponibel zijn.

Ik heb gelezen hetgeen daarover door een geacht lid in de Tweede Kamer der Staten-Generaal is gezegd; ik deel dat gevoelen ten volle. Ik heb ook het antwoord van den Minister van Finantien gelezen, het heeft op mij den indruk gemaakt, dat hij het niet noodig achtte reeds bij deze wet daarin te voorzien. Ik heb de aanmerking gevonden, dat men dan daardoor nog meer renten zou disponibel krijgen ter amortisatie van schuld, dat dit niet in de bedoeling kon liggen van diegenen, die geene verpligting hoegenaamd willen op zich nemen om die schuld verder te amortiseren. Maar ik geloof niet dat dit bezwaar bestaat, uit hoofde bij de tegenwoordige wet bepaald is alleen te amortiseren wanneer de toestand van 's Rijks finantien het toelaat. » Na afloop van elk dienstjaar, of zooveel vroeger als met zekerheid zal kunnen geschieden en de vermoedelijke uitkomst van het dienstjaar dit zal gedoogen, worden de renten der ingeschreven schuld

ZITTING VAN DEN 20STEN APRIL.

LII. *Beraadsl. over het wets-ontwerp tot verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting van* 1855. (Stichting van

die tot waarborg der rentelooze schuld is aangekocht en in depôt gelegd, voor zoover die renten niet mogten zijn uitgegeven, aangewend tot inkoop van $2^1/_2$ of 3 ten honderd rente gevende nationale schuld." Wanneer de toestand van 's Rijks geldmiddelen het toelaat, dan houd ik het voor zeer gewenscht, dat die amortisatie nog eenigzins meer uitgestrekt worde. Ik houd het voor het eenige radicale middel om op den duur de lasten des volks te verminderen, dat wij onze uitgaven beperken en dat wij onze groote staatsschuld allengs tot een matiger cijfer terugbrengen. Ook uit dat oogpunt zou ik het zeer gewenscht achten dat dat fonds of waarborg-depôt voor muntbiljetten nog meer wierd versterkt. Maar in de eerste plaats, ik herzeg het, wensch ik het opdat de Minister van Finantien, wanneer de muntbiljetten plotseling mogten opkomen door het ontstaan van eene finantiele crisis in Europa, zich nimmer in verlegenheid bevinde.

Ik verlang nu op dit oogenblik van den Minister geen stellig antwoord, geene bepaalde belofte, maar ik neem de vrijheid te verzoeken om dit denkbeeld, dat in de Tweede Kamer is geuit en thans door mij is ondersteund, in ernstige overweging te nemen, ten einde, wanneer er weder geld ter schulddelging disponibel komt en de Minister eene nieuwe voordragt deswege doet aan de Vertegenwoordiging, dan in de eerste plaats te denken aan de aanvulling van het fonds op de wijze door mij voorgesteld.

De heer **Minister van Finantien**: Mijnheer de Voorzitter, Ik kan kort zijn in het beantwoorden van den geachten spreker uit Zuidholland. Hij heeft geen stellig antwoord van mij verlangd. Ik kan mij dus bepalen tot de verklaring, dat ik zeer gaarne zijn denkbeeld in nadere overweging zal nemen. Ik moet hier echter bijvoegen, dat hetgeen door mij gezegd is in de vergadering van den anderen tak der wetgeving bij mij nog blijft wegen. Ik geef toe, dat het uit het oogpunt van voorzigtigheid misschien wenschelijk zou zijn de hoeveelheid van het fonds, dat tot waarborg strekt der muntbiljetten, nog te vergrooten, doch aan den anderen kant gevoel ik zeer de bezwaren die verbonden zouden zijn aan een voorstel om reeds thans daartoe die fondsen aan te wijzen. Ik wil dus zeer gaarne het denbeeld van den spreker in nadere overweging nemen, doch ik kan hem de belofte niet doen dat reeds de eerste maal wanneer wij het geluk zullen hebben van weer het voorstel te doen om gelden die disponibel mogten zijn aan te wenden tot schulddelging, zoodanig voorstel zou kunnen worden in verband gebragt met het depôt tot waarborg der muntbiljetten.

De beraadslaging wordt gesloten en *het wets-ontwerp tot aankoop van* $2^1/_2$ *en* 3 *percents nationale schuld tot vervanging der schatkistbiljetten in het depôt der Muntbiljetten* met algemeene (29) stemmen aangenomen; bij deze stemming was de heer van Rhemen van Rhemenshuizen afwezend.

V. HET WETS-ONTWERP TOT VERHOOGING VAN HOOFDSTUK V DER STAATSBEGROOTING VOOR 1855. (*Stichting van een stoomgemaal op den IJssel.*)

De beraadslaging wordt daarover geopend.

De heer **van Swinderen**: Het is minder *over* dan wel naar aanleiding *van* het tegenwoordig aan de orde gestelde ontwerp van wet, dat ik mij het maken van eenige opmerkingen en het doen eener vraag aan den heer Minister van Binnenlandsche Zaken zal veroorloven. Omtrent het wetsvoorstel meen ik echter in het voorbijgaan te mogen zeggen, dat vóór, tijdens en na de droogmaking van het Haarlemmermeer reeds werd vermoed of voorspeld — en welk vermoeden in der tijd ook door de Regering, althans ten deele, als gegrond werd erkend en nu helaas! door de treurige ondervinding in den laatsten herfst is bevestigd geworden — dat namelijk door die droogmaking, het omgelegen, vroeger op het Meer uitmalend land, overlast van het water zoude ondervinden. En daar nu deze grootsche onderneming door en voor den Staat is tot stand gebragt en aanvankelijk reeds zulke gunstige resultaten heeft opgeleverd, komt het mij allezins billijk voor, dat weder eer er werken tot voorkoming in het vervolg van dergelijke ongelukken als onder *Aalsmeer* hebben plaats gehad, zullen worden aangesteld, de Staat in de kosten daartoe voorzie of bijdrage, en waarom ik dan ook gaarne mijne goedkeurende stem aan dit ontwerp van wet zal schenken.

Bij het in overweging nemen van het voorstel dat ons thans bezig houdt is bij mij verlevendigd een vroeger reeds door mij in deze Kamer ter sprake gebragt denkbeeld, om door verlaging van den waterstand in het IJ het middel te zoeken en te vinden om nog beter, althans met nog meerderen waarborg, van den overlast van water, door de droogmaking van het Haarlemmer-meer veroorzaakt, te worden bevrijd. Die verlaging van waterstand nu, is, naar mijne bescheiden meening, te verkrijgen, door eene verkorte en dus meer regtstreeksche verbinding van dat IJ met de wateren van de Noordzee daar te stellen; daar toch hierdoor het verschil tusschen *hoog* en *laag* water aanzienlijk vergroot en de afstrooming van water vermeerderd kan worden; want zijn mijne informatien juist, dan is het gemiddeld verschil tusschen eb en vloed voor Amsterdam tegenwoordig sleehts 3 à 4 palmen, terwijl dat verschil aan de westkust van Noordholland, op de hoogte van Zandpoort, gemiddeld ruim 1 el 6 palmen, en dus het viervoud zoude bedragen; zijn deze cijfers juist, dan zal het wel geen verder betoog behoeven, van hoe groot belang deze omstandigheid moet worden geacht en eventueel tot den afvoer van overtollig water ter weêrszijden van het IJ zoude kunnen worden benuttigd, en zoude dit belang naar mijne schatting reeds voldoende zijn om het verzoek aan den heer Minister van Binnenlandsche Zaken te regtvaardigen, om namelijk der Vergadering wel mededeeling te willen doen, hoedanig het thans staat met de daarstelling der verkorte gemeenschap tusschen het IJ en de Noordzee, door eene doorgraving van Holland op het smalst te verkrijgen. En nu doe ik deze vraag met nog meer gerustheid, wanneer ik daarbij let op het groot en overwegend belang, dat voor handel en scheepvaart in die verbinding gelegen is, en dat dit belang thans algemeen begint gevoeld en erkend te worden, is u, Mijne Heeren, toch zeker met evenveel genoegen als aan mij gebleken uit het in dit voorjaar door zoo vele en aanzienlijke ingezetenen van Amsterdam aan de regering dier stad ingediend, ons in de dagbladen medegedeeld verzoekschrift betrekkelijk deze gewigtige aangelegenheid, en welk verzoekschrift wel het beste bewijs moet worden geacht, dat het vroeger wel eens als bijna hersenschimmig gequalificeerd denkbeeld van lieverlede bij het publiek meer en meer crediet begint te verkrijgen.

Ik eindig met de herhaling van het verzoek aan den heer Minister, om zoo mogelijk der Vergadering de gewenschte inlichtingen omtrent den tegenwoordigen stand der bedoelde doorgraving wel te willen geven, en kan het zijn bepaaldelijk, of men het over het beginsel eens is kunnen worden, of de regtstreeksche watergemeenschap met de Noordzee, onder de noodige voorziening, voor het overige vrij moet zijn, dan wel of de verkorte waterweg door sluizen behoort afgesloten te worden.

De heer **Minister van Binnenlandsche Zaken**: Mijnheer de Voorzitter, in het verslag der Kamer is de wensch van sommige leden te kennen gegeven, naar inlichting omtrent de stoomkracht der machine, die op den IJssel zal worden geplaatst. In de Memorie van Toelichting is in algemeene trekken aangegeven de wijze waarop dat stoomgemaal zal worden ingerigt; in algemeene trekken, omdat de Regering meende, dat het de bedoeling der Kamer niet zou zijn, in bijzonderheden te treden omtrent het technische van dit werk.

Ter aanvulling van de mededeeling in die memorie vervat, voeg ik thans daarbij, dat de stoomkracht der machine een punt van herhaald en naauwgezet onderzoek heeft uitgemaakt, en dat er eerst wel sprake is geweest van een meer uitgebreid plan en van een meer vermogend werktuig; doch dat men gemeend heeft dat de bezwaren, daaraan verbonden, door de grootere voordeelen niet werden opgewogen. Er is derhalve besloten tot het stellen van eene machine van *honderd* paardenkrachten, waarvoor de rivier de Gouwe de noodige capaciteit tot aanvoer van water bezit, terwijl de mogelijkheid niet wordt uitgesloten om in het vervolg van tijd; wanneer het waterschap van Rhijnland het noodig mogt oordeelen, een kanaal naar de Wierikken te openen, hoedanig reeds meermalen ter sprake is geweest.

De geachte spreker uit Friesland heeft bij deze gelegenheid aan de Regering eene vraag gerigt ten aanzien van het groote plan, dat op dit oogenblik wordt behandeld, en dat ik hartelijk zou wenschen dat eenmaal tot stand kwam. Hij heeft de aandacht gevestigd op een kanaal door het smalste gedeelte van Noordholland, en gevraagd hoe thans de stand van deze onderneming was. Ik geloof niet, dat het noodig zal zijn aan de Vergadering te herinneren wat te dien opzigte vroeger heeft plaats gehad: hoe eerst door het bestuur der hoofdstad eene commissie, bestaande uit hoofdambtenaren van den waterstaat en zeekapiteins, werd uitgenoodigd te onderzoeken de mogelijkheid van het graven van het kanaal en het maken van eene haven in de Noordzee. Het rapport dier commissie was van de eene zijde meer, van de andere minder gunstig.

De mogelijkheid werd betoogd; maar een groot aantal jaren zou vereischt worden voor het werk, en de kosten waren aanzienlijk hooger. Later is eene prijsvraag uitgeschreven, of niet in een korter tijdsbestek en voor minder geld hetzelfde doel zou kunnen worden bereikt. Die prijsvraag, waarvan de beoordeeling aan het Koninklijk instituut van ingenieurs was opgedragen, is evenwel naar het oordeel van dat ligchaam niet voldoende beantwoord.

Hangende dat onderzoek is bij de Regering ingekomen een voorstel van sommige particulieren. Zij verzochten concessie tot het graven van een kanaal, tot het aanleggen eener haven aan de

ZITTING VAN DEN 20STEN APRIL.

LII. *Beraadsl. over het wets-ontwerp tot verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting van* 1855. (Stichting van

Noordzee en tevens tot indijking van een gedeelte van het IJ. Uit die indijking hoopten zij een deel van de kosten te zullen vinden. Dit plan is door de Regering gesteld in handen eener commissie van hoofdambtenaren van den waterstaat, en door hen is een gunstig rapport uitgebragt. Zij zijn van oordeel dat, wat het algemeen belang van den waterstaat betreft, geene onoverkomelijke bezwaren tegen liet plan bestaan, ten minste zoo door de concessionarissen wordt voldaan aan sommige voorwaarden in het rapport gesteld. De concessionarissen hebben verklaard zich daaraan te zullen onderwerpen en hebben het plan zoodanig gewijzigd en uitgebreid, als men meende in het belang van den waterstaat noodig te wezen. Ten einde de uitvoering zooveel mogelijk te bevorderen, is het ontwerp toen gesteld in handen van het gewestelijk bestuur van Noordholland, met uitnoodiging het hoogheemraadschap van Rhijnland, het bestuur der hoofdstad en de collegien, bijzonder bij de zaak betrokken, te hooren. De rapporten van die verschillende collegien zijn nog niet bij de Regering ingekomen. Mogten zij gunstig zijn en mag op medewerking van die zijde worden gerekend — hetgeen ik vertrouw dat het geval zal zijn — dan zal een groote stap tot voorbereiding van het werk zijn gedaan; hoewel het niet te ontkennen is, dat, hoe wenschelijk de onderneming ook moge wezen, de finantiele bezwaren niet dan met groote inspanning en kracht uit den weg geruimd zullen kunnen worden.

De geachte spreker uit Friesland heeft gewezen op het verschil van den waterstand in de Zuiderzee en in de Noordzee. Ik geloof niet dat het noodig is te treden in een onderzoek van de vraag, of dat verschil zoo aanzienlijk is als meermalen is beweerd; men heeft zich dikwijls voorgesteld, dat dat verschil grooter is dan latere onderzoekingen en nasporingen hebben bewezen dat het werkelijk is. Volgens de gemaakte plannen — en dit kan strekken tot beantwoording van het tweede gedeelte der door den geachten afgevaardigde gedane vraag — zouden in het kanaal sluizen worden gebouwd. Naar het oordeel toch van de gehoorde deskundigen zou eene geheel vrije gemeenschap, tusschen de beide zeeën, ook al wierden maatregelen van voorzorg genomen, niet kunnen worden aangeraden, en hoogst waarschijnlijk onuitvoerlijk wezen.

Ik geloof, zooveel het op dit oogenblik mogelijk is, de vraag van den spreker uit Friesland te hebben beantwoord.

De beraadslaging wordt gesloten en *het wets-ontwerp tot verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting voor* 1855 (Stichting van een stoomgemaal op den IJssel) wordt met 28 tegen ééne stem (die van den heer de Villers de Pité) aangenomen: bij deze stemming was de heer van der Lek de Clercq afwezend.

De Vergadering wordt tot nadere bijeenroeping gescheiden.

ZITTING VAN DEN 25STEN JUNIJ.

20STE ZITTING.

ZITTING VAN MAANDAG 25 JUNIJ.

(GEOPEND TEN 2 URE.)

Ingekomen: 1°. berigten van leden die verhinderd worden de zitting bij te wonen; 2°. vier en twintig missives van den Directeur van het Kabinet des Konings, houdende bekrachtiging van even zoovele wets-ontwerpen; 3°. verschillende missives van Ministers ten geleide van onderscheidene stukken; 4°. wets-ontwerpen door de Tweede Kamer aangenomen; 5°. verzoekschriften; 6°. boekwerken enz. — Bepaling van den dag der beraadslaging over een wets-ontwerp. — Trekking der afdeelingen.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 25 leden, te weten de heeren:

Lotsij, van Rhemen van Rhemenshuizen, Blankenheijm, van Swinderen, 't Hooft van Benthuizen, van Weel, de Vos van Steenwijk, van der Oudermeulen, van Beeck Vollenhoven, Insinger, Tenckens, van Rijckevorsel, Borski, Sassen, d'Ablaing van Giessenburg, van Goltstein van Oldenaller, Cost Jordens, van Eijsinga, van der Lek de Clercq, Bosch van Drakestein, van Wessem, van Heeckeren van Wassenaer, van Sasse van Ysselt, en van Nispen van Pannerden;

en de heeren Ministers van Binnenlandsche Zaken en van Finantien.

De notulen van het verhandelde in de zitting van den 20sten April jl. worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter** deelt mede dat zijn ingekomen:

1°. drie missives van de heeren Martens van Sevenhoven, van der Beken Pasteel en van Dam van Isselt, dat zij, de eerste door ambtsbezigheden, de tweede door ziekte en de derde door ongesteldheid verhinderd worden voor alsnog de vergaderingen bij te wonen;

2°. vier en twintig missives van den Directeur van het Kabinet des Konings, houdende kennisgeving der bekrachtiging door Zijne Majesteit den Koning van even zoovele wets-ontwerpen, als van:

dat tot regeling van de koperen pasmunt in Nederlandsch Indie;

dat houdende nadere aanwijzing der middelen tot regeling van het muntwezen in Nederlandsch Indie;

dat tot afschaffing van de regten op den uitvoer van gemunt en ongemunt goud en zilver in Nederlandsch Indie;

die tot regeling van het gebruik van de koloniale batige sloten over 1852 en 1853;

dat verklarende het algemeen nut van de voltooijing van den aangelegd wordende grindweg van Willemstad naar Steenbergen en van daar tot den grooten weg onder Halsteren (provincie Noordbrabant);

dat tot onteigening van perceelen voor het maken eener wisselplaats voor schepen in de Vecht (gemeente Utrecht);

dat tot opheffing van het fonds voor de bevestiging en wapening van het zuidelijk frontier;

dat tot regeling van het fonds der bakengelden;

dat tot afstand van rijksgebouwen aan de gemeente Leeuwarden;

die houdende naturalisatie van H. P. Klerck en negen anderen;

dat tot regeling en beperking der uitoefening van het regt van vereniging en vergadering;

dat tot regeling der verantwoordelijkheid van de hoofden der ministeriele departementen;

dat tot aankoop van $2^1/_2$ en 3 percents nationale schuld tot vervanging der schatkistbiljetten in het depôt der muntbiljetten;

dat tot verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting van 1855 (stichting van een stoomgemaal op den IJssel).

Deze missives worden achtereenvolgens voor kennisgeving aangenomen.

3°. de navolgende missives:

a. twee van den Minister van Kolonien ten geleide van:

het Verslag omtrent het schoolwezen in Nederlandsch Oost-Indie tot ultimo December 1853, en

een afschrift eener publicatie van den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch Indie, houdende verlof tot vrijen invoer van padie en rijst in het rijk van Djambi (Sumatra's Oostkust) gedurende het jaar 1855;

b. eene van den Minister van Binnenlandsche Zaken, ten geleide van een afschrift der rekening van ontvangsten en uitgaven betreffende het fonds der kolonisatie van behoeftigen, dienst 1853;

c. twee van den Minister van Buitenlandsche Zaken, ten geleide van:

een afschrift van de overeenkomst met België, betreffende de toelating van consulaire agenten van dat Rijk in Nederlandsch Indie;

een afschrift van de overeenkomst met het Hertogdom Nassau, betreffende de vereeniging van het bondscontingent van het Hertogdom Limburg met dat van Nassau.

Deze missives worden achtereenvolgens voor kennisgeving aangenomen en de daarbij behoorende stukken ter griffie gedeponeerd.

4°. de volgende door de Tweede Kamer der Staten-Generaal aangenomen wets-ontwerpen, als:

a. dat tot wijziging der wet van 12 April 1850 (*Staatsblad* n°. 15), houdende vaststelling van het briefport en regeling der brievenposterij;

b. dat tot voorloopige voorziening in sommige waterstaatsbelangen;

c. dat tot afschaffing van den accijns op het gemaal;

d. die tot naturalisatie van J. C. Horch, A. Teubner, A. van Son, F. L. Kubatz, J. J. Hoffmann, M. Schloss, C. J. Sandermann, E. C. Martin, J. F. Werlemann en C. J. A. von der Möhlen;

e. dat tot vaststelling van hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1855;

f. dat houdende uitzondering op de artt. 523, 526 en 549 van het Burgerlijk Wetboek, ten opzigte van vermiste personen bij vermoedelijke of bekende scheepsrampen;

g. dat tot aanvulling en wijziging der wet van den 26sten Januarij 1815 (*Staatsblad* n°. 7), omtrent den vervoer van buskruid enz.

Deze wets-ontwerpen zullen verzonden worden naar de nieuw te trekken Afdeelingen.

5°. een adres van van Dijk en Klerke, landeigenaars te Amsterdam, houdende bezwaren tegen het wets-ontwerp tot afschaffing van den accijns op het gemaal.

Dit adres zal worden verzonden naar de Commissie voor de Verzoekschriften.

6°. de volgende gedrukte stukken en boekwerken, als:

Handelingen van de Algemeene Synode der Nederlandsche Hervormde Kerk in den jare 1854;

Gemotiveerd voorstel aan Z. M. den Koning, met het ontwerp van een kanaal ter vereeniging der rivieren de Maas en de Schelde, door den oud-generaal majoor van Gorcum;

Proeve van een ontwerp van wet op de schutterijen, door A. C. Kouwens, luitenant-kwartiermeester bij de dienstdoende schutterij te 's Gravenhage;

Nederlandsch Jaarboekje der Posterijen voor 1855, door S. Gille Heringa;

Overzigt van alle ter beurze van Amsterdam verhandeld wordende binnen- en buitenlandsche effecten door J. Dinger; tweede veel vermeerderde en verbeterde druk;

ZITTING VAN DEN 25STEN JUNIJ.

Gedachte over het ontwerp van wet op het lager en middelbaar onderwijs;

tien exemplaren eener brochure, getiteld: Bedenkingen over de rigting van den spoorweg in Friesland, Groningen en Drenthe door mr. L. Oldenhuis Gratama, te Assen.

Al deze stukken en boekwerken zullen worden geplaatst in de boekerij der Kamer.

De **Voorzitter**: In de zitting van 20 April jl. zijn de beraadslagingen over het wets-ontwerp, houdende nadere bepalingen omtrent de huizen van bewaring, uitgesteld tot in eene nader te bepalen zitting. Ik stel u voor om de beraadslagingen over dat wets-ontwerp thans te bepalen op aanstaanden Donderdag den 28sten Junij, des namiddags ten half twee ure.

Dienovereenkomstig wordt besloten.

De Vergadering gaat alsnu over tot *het trekken der afdeelingen* voor het nieuwe tweemaandelijksche tijdvak, waarvan de uitslag is, dat zullen behooren:

tot *de eerste afdeeling* de heeren: van Aylva van Pallandt, Blankenheijm, van Rijckevorsel, Insinger, van Wessem, Bosch van Drakestein, de Vos van Steenwijk, Cremers, Tonkens en Beerenbroek;

tot *de tweede afdeeling*, de heeren: van der Beken Pasteel, van Sasse van Ysselt, van Nispen van Pannerden, van Dam van Isselt, Lotsij, van Beeck Vollenhoven, van Eijsinga, de Villers de Pité en Regout;

tot *de derde afdeeling*, de heeren: van Goltstein van Oldenaller, Boxman, van Weel, van der Oudermeulen, van der Lek de Clercq, d'Ablaing van Giessenburg, van Swinderen, van Andringa de Kempenaer en Cost Jordens;

tot *de vierde afdeeling*, de heeren: Sasse, van den Dries, de Bruijn, van Rhemen van Rhemenshuizen, 't Hooft van Benthuizen, Borski, Paspoort van Grijpskerke, Martens van Sevenhoven en van Heeckeren van Wassenaer.

De leden begeven zich daarna naar hunne afdeelingen tot het verkiezen van vooorzitters en ondervoorzitters.

De Vergadering wordt gesloten.

WETS-ONTWERPEN INGEKOMEN IN DE ZITTING VAN 25 JUNIJ.

AANWIJZING *van veranderingen in het Gewijzigd Ontwerp van Wet* (*n°.* 14) *tot wijziging der wet van* 12 *April* 1850 (Staatsblad *n°.* 15), *houdende vaststelling van het Briefport en regeling der Brievenposterij.*

Art. 3.

De tweede zinsnede aldus te lezen:

» Met gevangenis van drie maanden tot vijf jaren en eene geldboete van f 25 tot f 500, te zamen of afzonderlijk, wordt gestraft hij die den afdruk van den stempel, waarmede de reeds gebruikte postzegels op de postkantoren worden gemerkt, vernietigt of verandert, alsmede hij die, van de vernietiging of verandering bewust, zich van het reeds gebruikte postzegel bedient."

Art. 12.

Het jaartal 1861 veranderd in » 1860."

AANWIJZING VAN VERANDERINGEN *in het Ontwerp van Wet tot voorloopige voorziening in sommige waterstaatsbelangen.*

In den Titel en Considerans.

Voor het woord: *waterschapsbelangen*, te lezen: » waterstaatsbelangen".

Art. 2.

De beide zinsneden van dit artikel behooren slechts ééne periode te vormen.

Art. 3.

In den laatsten regel vervallen de woorden: *voor elk.*

Art. 5.

In den vierden, vijfden en tienden regel vervallen de woorden: *den inhoud van.*

Art. 7.

In den zevenden regel vervalt het woord: *krachtens.*

Art. 12.

Achter dit artikel bij te voegen eene tweede zinsnede:

» De aansprakelijkheid der ingelanden zal zich niet verder uit-
» strekken dan tot hunne eigendommen in het betrokken water-
» schap gelegen."

Art. 13.

In den zevenden regel is foutief gedrukt: *stelsel*, in plaats van: » stellen".

Art. 14.

In den derden regel, in plaats van: *ten wiens laste*, te lezen: » ten laste waarvan".

Art. 20.

Het 2de lid aldus veranderd:

» De ingelanden of de in den aanslag dragende besturen, door
» wier weigering het bestuur van het waterschap tot de uitvoering
» van het werk niet kan overgaan, kunnen gedurende acht dagen
» na het verstrijken van den termijn, in de artt. 8 en 9 gesteld,
» van de in die artikelen aan het bestuur gegeven bevoegdheid
» gebruik maken, indien dit niet door het bestuur zelf geschiedt".

AANWIJZING VAN VERANDERINGEN *in het gewijzigd Ontwerp van Wet* (*n°.* 8) *tot afschaffing van den accijns op het Gemaal.*

Art. 2.

7den regel, in plaats van de woorden: *den wijn en het geslagt*, te lezen: » en den wijn".

Art. 3.

Achter dit artikel bijgevoegd eene vierde zinsnede:

» Bijzondere wetten wijzen de gemeenten aan, in wier belang, uit hoofde van bijzondere omstandigheden, van de bij de 2de zinsnede van dit artikel gestelde regels kan worden afgeweken".

De overige wets-ontwerpen luiden gelijk zij in de *Bijlagen* van BIJBLAD 11 zijn opgenomen.

VERBETERING.

In de redevoering van den heer *van Rijckevorsel*, voorkomende op blz. 114, 1ste kolom, regel 17 en 18, staat: » transportkosten van de zilveren en koperen munten *van* Java" moet zijn: » transportkosten van de zilveren en koperen munten *voor* Java".

ZITTING VAN DEN 26STEN JUNIJ.

21STE ZITTING.

ZITTING VAN DINGSDAG 26 JUNIJ.

(GEOPEND TEN 3 URE.)

Ingekomen: 1°. berigt van een lid dat verhinderd wordt de zitting bij te wonen; 2°. geloofsbrieven van het nieuw benoemde lid voor de provincie Groningen; benoeming eener Commissie tot onderzoek; 3°. acht door de Tweede Kamer aangenomen wets-ontwerpen. — Mededeeling der benoeming van voorzitters en onder-voorzitters der afdeelingen.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 27 leden, te weten de heeren:

van Swinderen, van der Lek de Clercq, van der Oudermeulen, van Goltstein van Oldenaller, d'Ablaing van Giessenburg, Borski, van Weel, Bosch van Drakestein, van Sasse van Ysselt, van Nispen van Pannerden, Blankenheijm, van Beeck Vollenhoven, van Heeckeren van Wassenaer, van Rhemen van Rhemenshuizen, van Wessem, Lotsij, de Vos van Steenwijk, 't Hooft van Benthuizen, Sassen, Paspoort van Grijpskerke, van Rijckevorsel, Tonckens, van Eijsinga, Insinger, van Andringa de Kempenaer en Cost Jordens.

De notulen van het verhandelde in de vorige zitting worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter** deelt mede:

A. dat zijn ingekomen:

1°. een schriftelijk berigt van den heer van Aylva van Pallandt; dat hij door ambtsbezigheden verhinderd wordt de zitting bij te wonen.

Dit berigt wordt voor kennisgeving aangenomen.

2°. de geloofsbrieven van het nieuw benoemde lid in de provincie Groningen, den heer Sichterman van de Brake.

Deze geloofsbrieven worden tot onderzoek gesteld in handen eener Commissie van drie leden, waartoe de Voorzitter benoemt de heeren: van Sasse van Ysselt, van Weel en Paspoort van Grijpskerke, om daarover in eene volgende zitting rapport uit te brengen.

3°. van de Tweede Kamer der Staten-Generaal de volgende door haar aangenomen wets-ontwerpen, als:

a. dat tot goedkeuring van artikelen eener overeenkomst met Frankrijk tot wering van den nadruk;
b. dat tot verlenging van den termijn bij art. 293 der gemeentewet gesteld;
c. dat tot verklaring van algemeen nut van den aanleg van een rijweg in de gemeente Veendam (provincie Groningen);
d. dat tot inkoop en amortisatie van nationale rentegevende schuld;
e. dat tot verhooging der som tot inkoop van rentegevende nationale schuld toegestaan bij de wet van 22 April 1855 (*Staatsblad* n°. 34);
f. dat tot goedkeuring eener dading tusschen het bestuur der domeinen en de gemeente Kampen;
g. dat tot wijziging van hoofdstuk X der Staatsbegrooting voor 1854;
h. dat tot vaststelling der raming van uitgaven wegens verstrekkingen voor het Departement van Marine, dienst 1855.

Al deze wets-ontwerpen zullen naar de afdeelingen worden verzonden.

B. dat door de afdeelingen benoemd zijn:

tot voorzitters, de heeren: Blankenheijm, van Nispen van Pannerden, Cost Jordens en van Heeckeren van Wassenaer;
tot onder-voorzitters, de heeren: Insinger, van Beeck Vollenhoven, van Swinderen en Borski.

De vergadering wordt gesloten.

ZITTING VAN DEN 28STEN JUNIJ.

XXVI. *Beraadsl. o. h. wets-ontwerp houdende nadere bepalingen omtr. de kosten der huizen van bewaring.*

22STE ZITTING.

ZITTING VAN DONDERDAG 28 JUNIJ.

(GEOPEND TEN 1½ URE.)

Rapport uitgebragt omtrent de geloofsbrieven van het nieuw benoemde lid voor de provincie Groningen. — Mededeeling der benoeming van rapporteurs voor verschillende wets-ontwerpen. — Ingekomen: 1°. verzoekschrift; 2°. boekwerk; 3°. wets-ontwerpen door de Tweede Kamer aangenomen. — Beraadslaging over en aanneming van het wets-ontwerp houdende nadere bepalingen omtrent de kosten der huizen van bewaring. — Verslagen ter tafel gebragt omtrent verschillende wets-ontwerpen bepaling van de dagen der beraadslaging.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 31 leden, te weten de heeren:

van Beeck Vollenhoven, Lotsij, van Swinderen, van der Lek de Clercq, van Sasse van Ysselt, van der Oudermeulen, Cremers, de Vos van Steenwijk, Bosch van Drakestein, van den Dries, van Rijckevorsel, van Wessem, de Bruijn, van Weel, van Goltstein van Oldenaller, d'Ablaing van Giessenburg, Boxman, Borski, Paspoort van Grijpskerke, van Heeckeren van Wassenaer, Cost Jordens, van Rhemen van Rhemenshuizen, Regout, 't Hooft van Benthuizen, van Nispen van Pannerden, van Eijsinga, Insinger, de Villers de Pité, van Andringa de Kempenaer en Tonckens;

en de heeren Ministers van Justitie en voor de Zaken van de Roomsch-katholijke Eeredienst.

De notulen van het verhandelde in de vorige zitting worden gelezen en goedgekeurd.

De heer **van Sasse van Ysselt**, lid der Commissie tot onderzoek der geloofsbrieven van den heer Sichterman van de Brake, brengt het volgende rapport uit:

De Commissie belast om rapport uit te brengen omtrent de stukken overgelegd door het nieuw benoemde lid dezer Kamer, den heer mr. *Mello Sichterman van de Brake*, heeft de eer mede te deelen, dat bij haar zijn ingekomen:

1°. een extract uit het register der resolutien van de Staten der provincie Groningen, wegens het verhandelde in de zitting van Donderdag den 31sten Mei 1855, waaruit blijkt, dat in die vergadering tegenwoordig waren 37 leden. Bij de eerste stemming verkreeg de heer mr. Mello Sichterman van de Brake 23 stemmen; dus meer dan de vereischte volstrekte meerderheid;

2°. een extract uit de lijst der hoogst aangeslagenen in de rijksdirecte belastingen in de provincie Groningen, waarop voorkomt de heer mr. M. Sichterman van de Brake, geboren te Groningen den 29sten Mei 1804;

3°. eene verklaring van den benoemde, waarbij hij te kennen geeft te bekleeden de betrekkingen van procureur bij eene regtbank, secretaris en ontvanger van het Winsumer- en Schaphalsterzijlvest en plaatsvervangend kantonregter.

Al de bovengenoemde stukken, aan uwe Commissie overgelegd, zijn door haar bevonden te beantwoorden aan hetgeen de Grondwet en kieswet deswege voorschrijven.

Zij heeft alzoo de eer de toelating van den gekozene voor te stellen, zoodra door hem het bewijs zal zijn overgelegd, dat hij de eeden, bij de Grondwet voorgeschreven, in handen des Konings heeft afgelegd.

Dienovereenkomstig wordt besloten.

De **Voorzitter** deelt mede:

A. dat door de afdeelingen tot rapporteurs benoemd zijn:

voor het wets-ontwerp tot vaststelling van hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1855, de heeren: van Rijckevorsel, van Beeck Vollenhoven, van Swinderen en Paspoort van Grijpskerke;

voor die tot naturalisatie van J. C. Horch en negen anderen, en voor dat houdende uitzondering op de artt. 523, 526 en 549 van het Burgerlijk Wetboek, ten opzigte van vermiste personen bij vermoedelijke of bekende scheepsrampen, de heeren: Tonckens, van Eijsinga, van der Lek de Clercq en van Rhemen van Rhemenshuizen;

voor dat tot verlenging van den termijn bij art. 293 der gemeentewet gesteld, de heeren: de Vos van Steenwijk, van Sasse van Ysselt, van Weel en van Rhemen van Rhemenshuizen;

voor dat tot wijziging der wet van 12 April 1850 (*Staatsblad* n°. 15), houdende vaststelling van het briefport en regeling der brievenposterij, de heeren: van Wessem, van Sasse van Ysselt, van der Oudermeulen en Paspoort van Grijpskerke;

voor dat tot aanvulling en wijziging der wet van den 26sten Januarij 1815 (*Staatsblad* n°. 7), omtrent den vervoer van buskruid enz., de heeren: Cremers, van Sasse van Ysselt, d'Ablaing van Giessenburg en Borski;

voor dat tot verklaring van algemeen nut van den aanleg van een rijweg in de gemeente Veendam (provincie Groningen), de heeren: Cremers, van Nispen van Pannerden, van Andringa de Kempenaer en Borski;

voor dat tot inkoop en amortisatie van nationale rentegevende schuld, de heeren: Bosch van Drakestein, van Nispen van Pannerden, van der Oudermeulen en van Rhemen van Rhemenshuizen;

voor dat tot goedkeuring eener dading tusschen het bestuur der domeinen en de gemeente Kampen, de heeren: de Vos van Steenwijk, van Nispen van Pannerden, Cost Jordens en van Rhemen van Rhemenshuizen.

B. dat zijn ingekomen:

1°. een adres van G. J. Leeuwenberg, handelaar in buskruid enz. te Delft, houdende bezwaren tegen het wets-ontwerp tot aanvulling en wijziging der wet omtrent den vervoer van buskruid enz.

Dit adres zal worden verzonden naar de Commissie voor de Verzoekschriften.

2°. van den heer mr. R. C. baron d'Ablaing van Giessenburg, een exemplaar van zijn werkje getiteld: Huishoudkundige beschouwingen.

Dit werk zal worden geplaatst in de boekerij der Kamer.

Aan de orde is de behandeling van het WETS-ONTWERP HOUDENDE NADERE BEPALINGEN OMTRENT DE KOSTEN DER HUIZEN VAN BEWARING.

De beraadslaging wordt daarover geopend.

De heer **Tonckens**: Ik zal stemmen voor deze wet, en hoewel ik niet geroepen ben haar te verdedigen, meen ik toch de redenen van mijne stem te moeten aangeven, ten einde uit mijn stilzwijgen niet worde afgeleid, dat ik verlang eene bestendiging van datgene wat ons in deze wet wordt aangeboden, namelijk van de wijze van inrigting en onderhoud der huizen van bewaring en verpleging van in dezelve opgenomene veroordeelden. Ik stem voor deze wet op grond der billijkheid en noodzakelijkheid. Zoolang toch het vierde hoofdstuk van den Code Penal en de gemeentewet in dit opzigt niet veranderd zijn, komt de boete, als een gevolg van de veroordeeling wegens daarbij bedoelde overtredingen, ten voordeele van de respective gemeenten, uitmakende een regterlijk kanton. Ik voor mij toch behoor tot die leden van de wetgevende magt, die, in het belang van eene goede justitie en politie, het beter oordeelen, dat de boeten, door mij bedoeld, komen ten bate van den Staat, en daarentegen de Staat op zich neme de kosten van datgene wat ons in deze wet is voorgelegd, namelijk van de huisvesting, de voeding en de verpleging der gevangenen, op- en inrigting benevens onderhoud der respec-

ZITTING VAN DEN 28STEN JUNIJ.

XXVI. *Beraadsl. o. h. wets-ontwerp houdende nadere bepalingen omtr. de kosten der huizen van bewaring.*

tive gebouwen. Dit zou leiden tot een geregeld beheer en administratie: dit zou zijn in het belang van eene goede justitie en politie, en wanneer het dit geldt moet men zich, mijns inziens, eenige geldelijke opofferingen getroosten, zoo deze daarvan het gevolg mogten zijn. Maar zoolang het vierde boek van Strafregt en de onderwerpelijke bepalingen der gemeentewet bestaan, is dit moeijelijk te erlangen, en dan brengt de billijkheid mede, dat die gemeenten, welke de voordeelen trekken van de veroordeelingen, ook op zich nemen de lasten en kosten daaraan verbonden. Het is dus, ik herhaal het, op grond der billijkheid en noodzakelijkheid dat ik voor deze wet stemmen zal. Maar ik wensch toch bij de Regering er op aan te dringen, om, wanneer daartoe de gelegenheid zich voordoet, in overweging te nemen, in hoeverre aan mijn gevoelen kan worden gevolg gegeven.

Nu ik toch aan het woord ben neem ik de vrijheid met bescheidenheid de aandacht der Regering te vestigen op eene zekere bepaling, en haar te verzoeken om daaromtrent haar gevoelen mede te deelen. Volgens deze wet betalen de gemeenten, naar gelang der bevolking, dus hoe meer zielen zooveel te meer geld hebben zij bij te dragen. Die gemeenten welke niet zijn de hoofdplaats, zijn in den regel de kleinste gemeenten van het kanton, maar er zijn uitzonderingen; er bestaan gemeenten, die meer inwoners bevatten dan de hoofdplaats; en deze zijn, even als trouwens de andere, volgens de bestaande verordeningen geheel en al van de administratie en het toezigt der huizen in quaestie uitgesloten.

Ik heb hier het oog, Mijne Heeren, op het thans bestaande reglement voor deze huizen, dat ik bij het zwijgen der wet voor verbindend blijf houden zoolang het niet is gewijzigd, en veronderstel dus dat de administratie van die huizen, zoo als die thans wordt gevoerd, ook in het vervolg zal gevoerd worden, en dan vind ik in art. 14 van het thans bestaande reglement van 22 April 1841, n°. 80, ten opzigte van de administratie of het toezigt, de navolgende bepaling: » In de hoofdplaatsen van kantons (en deze zijn het die ik voornamelijk bedoel), waar zulks het geval niet is (namelijk waar geen huizen van arrest zijn, en alzoo gemeenten die geen hoofdplaatsen van arrondissementen zijn), zal het toezigt over de huizen van bewaring worden uitgeoefend door een collegie, zamengesteld uit den kantonregter, den burgemeester of een der wethouders of assessoren der gemeente en een ander notabel ingezeten binnen dezelve, ter benoeming van den gouverneur der provincie; een collegie dus van drie personen waarvan stellig twee derden, dus twee leden gekozen, worden in de hoofplaats van 't kanton, terwijl de kantonregter van regtswege voorzitter, althans lid is. Van het toezigt worden alzoo uitgesloten gemeenten, die soms meer contribueren dan de gemeenten waarin de huizen zich bevinden, en ik wil dus den Minister in bedenking geven, of bij eene verandering van het reglement, die misschien ten gevolge van deze wet zal plaats hebben, de zamenstelling van die commissien van toezigt niet anders zou dienen te worden geregeld; ik verlang nu niet, dat bijv. bij eene kantonnale vereeniging van twaalf gemeenten, eene commissie van even zoovele leden zal worden benoemd; maar er zou eene andere wijze van benoeming kunnen gevonden worden, hetzij dat de keuze bij beurten plaats hebbe, hetzij dat een of meer leden door de gezamenlijke gemeenten werden gekozen of althans voorgedragen aan den gouverneur der provincie. Doch dit laat ik aan de beoordeeling van den Minister over; maar ik zal het eene onbillijkheid blijven beschouwen dat gemeenten en vooral die welke meer contribueren voor de huizen van bewaring, dan de hoofdplaats van 't kanton, van het toezigt en de administratie geheel zijn uitgesloten.

De heer **Cost Jordens**: Ik kan niet zeggen, Mijne Heeren, dat ik nog zoo gelukkig ben als de spreker die mij voorafging (de heer Tonckens). Immers voor alsnog bestaan er bij mij bedenkingen ten aanzien van dit wets-ontwerp, die ik de vrijheid zal nemen met een enkel woord zoo kort mogelijk hier voor te dragen, omdat zij reeds in de gewisselde stukken en bij de in de Tweede Kamer gevoerde discussie uitvoeriger zijn behandeld.

Het doel van de wet, wij weten het allen, is om bij dit voorstel te regelen hetgeen thans den inhoud uitmaakt van het reglement van 1841, voornamelijk ten aanzien van de kosten door de gemeenten in de huizen van bewaring te dragen. Dat reglement heeft tot moeijelijkheden aanleiding gegeven. De gemeenten hebben namelijk geweigerd haar aandeel te betalen, waartoe zij ingevolge dat reglement verpligt waren, op grond dat zij naar aanleiding van eene bepaling der gemeentewet daartoe niet gehouden waren. De Regering heeft, om die zwarigheid weg te nemen, dit reglement door eene wet willen vervangen. Ik geloof dat ik zeggen mag dat dit de bedoeling van het voorstel is.

Men wil dus bij die wet bestendigen hetgeen tot dusverre bij reglement was geregeld. Nu ligt het in den aard der zaak dat bij deze omstandigheid in de eerste plaats de vraag rijst; is hetgeen bij dat reglement geregeld is en nu bij de wet zal geregeld worden, goed? Naar mijne bescheiden meening rust het hoofddenkbeeld dat in het reglement vervat is op een verkeerden, op een min juisten grondslag. Het schijnt mij namelijk toe, en ik sta daarin niet alleen, dat de executie van strafvonnissen eene zaak is, niet van plaatselijk maar van algemeen belang, zoodat dus ook de Staat de kosten moet dragen van al hetgeen aan de uitvoering van die strafvonnissen verbonden is. Ik vind dit uitgedrukt onder anderen in het Voorloopig Verslag van de Tweede Kamer, waar te dezen aanzien gezegd wordt » dat de uitgaven voor de rigtige ten-uitvoer-legging der door de regterlijke magt opgelegde straffen evenzeer in het publiek belang zijn als de sommen voor eene goede regtspleging uitgegeven; dat zij ook evenzeer alle behooren te worden gebragt ten koste van het Rijk, omdat het de Staat is, die bovenal belang heeft bij de handhaving niet alleen van wetten en maatregelen van algemeen bestuur, die voor alle ingezetenen gelijkelijk werken, maar ook van plaatselijke verordeningen, die strekken moeten om de veiligheid, de orde en de rust in zijne onderdeelen te beschermen." Ik meen dat ook de Regering niet zoo geheel vreemd is aan dat denkbeeld; immers bladz. 2 van de Memorie van Beantwoording geeft mij daartoe aanleiding. Ik lees daar, dat de Regering volkomen instemt met het gevoelen der bovenbedoelde leden; zij herhaalt zelfs de woorden. Ik meen ook uit de rede, die de Minister van Justitie bij de verdediging van deze wet in de Tweede Kamer gehouden heeft, te mogen opmaken, dat althans de Minister den grondslag van deze wet op zich zelven niet goedkeurt, en dat het alleen de omstandigheden zijn, die hem tot het voorstellen er van hebben geleid. » Indien ik vóór mij had, zegt de Minister, wit papier, indien er niet waren 147 kantonnale gevangenissen in verschillenden toestand, ik zou gewisselijk een wets-ontwerp als het tegenwoordige niet voorstellen." Ik meen daaruit de gevolgtrekking te mogen maken, dat de Minister de wet voorgesteld heeft, omdat zij in de omstandigheden en in den bestaanden toestand noodzakelijk zou zijn, maar niet omdat zij op een goed beginsel berust.

Er worden ten gunste van het voorstel onderscheidene redenen aangevoerd die ik met een enkel woord wil nagaan. In de eerste plaats zegt men: de gemeenten hebben het genot van de boeten, en dat genot is verbonden met de uitgaven voor de gevangenissen. Dat is gezegd in de Memorie van Toelichting op bladz. 2. Het zij mij echter veroorloofd aan de juistheid van dit beweren te twijfelen; ik meen dat dit verband niet bestaat; wanneer het *kosten van invordering* dier boeten waren, die ten voordeele van de gemeenten komen, dan was het dunkt mij eene andere zaak; dan was het billijk dat eene gemeente die de lusten van de boeten had, ook de kosten van de invordering droeg. Maar dat is hier het geval niet; ik meen dus met een geacht lid van de andere Kamer, dat, wil men tegenover lusten lasten stellen, men het in alle gevallen zou moeten doen; dan zouden ook de proces-kosten ten aanzien van plaatselijke verordeningen ten laste van de gemeenten behooren te komen, in de gevallen waarin die kosten niet kunnen worden verhaald op den beschuldigde, zoo als in geval van vrijspraak of ontslag van regtsvervolging. Maar in die gevallen worden de kosten ten laste van den Staat gebragt, ofschoon de actie gediend heeft ten voordeele van de gemeente.

Eene tweede reden is er voorgedragen, namelijk dat de gemeenten er belang bij hebben dat de straffen wegens overtredingen goed worden ten uitvoer gelegd.

Die redenering moet ik geheel toestemmen; de gemeenten hebben er belang bij dat de straffen goed worden ten uitvoer gebragt, maar ik zeg dat de Staat er in de eerste plaats een groot belang bij heeft. Het belang van den Staat is algemeen. Maar wanneer men het argument wil laten gelden, dat de gemeenten belang hebben bij de goede uitvoering van straffen, dan moest men dit niet beperken tot de plaatselijke verordeningen alleen; want het komt mij voor dat de gemeenten evenzeer belang hebben bij het straffen van een aantal wanbedrijven of correctionele overtredingen, en toch dragen zij daarvan de kosten der gevangenzetting niet. De gemeente heeft er bijv., meen ik, evenzeer belang bij dat een diefstal op haar territoir gepleegd, gestraft worde, als zij er belang bij heeft dat straffen, bij plaatselijke verordeningen opgelegd, worden ten uitvoer gelegd. Moeten dus de gemeenten de kosten dragen van zaken waar zij voordeel van genieten, dan zou het, meen ik, algemeen moeten zijn. Maar, zoo als ik zeide, de Staat heeft naar mijn begrip in de eerste plaats belang bij eene goede uitvoering van de straffen.

Eene derde reden ten gunste van dit wets-ontwerp — en het is mij voorgekomen dat die reden veel bij den Minister woog — was: het is altijd zoo geweest; veertig jaren lang heeft die zaak zonder bezwaar zoo geloopen, in veertig jaren hebben wij er niets aan veranderd, waarom zouden wij haar nu op die wijze niet laten?

Het zij mij vergund te vragen of dit eene reden is om ze te bestendigen wanneer de zaak niet goed is. En dat de zaak niet goed is, wordt zoowel door de Regering als door een aantal leden hier en in de andere Kamer erkend.

Ik heb er lang over gedacht, wat men in dezen doen moest,

ZITTING VAN DEN 28STEN JUNIJ.

XXVI. *Beraadsl. o. h. wets-ontwerp houdende nadere bepalingen omtr. de kosten der huizen van bewaring.*

omdat tegenover hetgeen ik de eer had te zeggen staat de ontzaggelijk groote moeijelijkheid, die uit eene afwijzing der wet zou volgen. Men zal uit den aard der zaak daardoor in een ontredderden toestand geraken; alles zal uit zijn geheel worden gerukt; er zal overname van localen moeten plaats hebben; er zullen andere localen moeten worden ingerigt en wat niet meer. Ik heb dit wel overwogen, maar moet zeggen, dat die redenen mij niet afdoende zijn voorgekomen om deze zaak te bestendigen. Ik wil gaarne erkennen, dat wanneer het hier een tijdelijken maatregel gold, waarop men bepaaldelijk zou terugkomen, ik niet zou medewerken om de zaken in de war te brengen en moeijelijkheden te veroorzaken; dan zou ik over die bezwaren heenstappen. Maar daarop is ons geen uitzigt, noch in de wet, noch op eenige andere wijze gegeven; en daarom meen ik, dat eene bestendiging van den bestaanden toestand verkeerd is, omdat daaraan de bezwaren zijn verbonden, die ik kort en zoo ik hoop duidelijk heb voorgedragen, en die mij wel leiden zullen tot afstemming van dit ontwerp.

De heer **Cremers**: De laatste spreker heeft gezegd, Mijne Heeren, dat hij niet zoo gelukkig was als hij, die de beraadslaging over dit wets-ontwerp heeft geopend, om voor de wet te kunnen stemmen. Indien dit een geluk mag worden gerekend, dan deel ik er in. Ik geloof, dat deze wet dient te worden aangenomen; de redenen die bij mij daarvoor bestaan, wil ik kortelijk ontwikkelen.

Het onderwerp waarover deze wet loopt, moet worden geregeld, vooral op dit oogenblik. *Iets* moet er geschieden; wordt dus het voorstel der Regering niet aangenomen, dan moet er iets anders tot stand worden gebragt. Ik meen bespeurd te hebben dat omtrent deze aangelegenheid twee denkbeelden, afwijkende van het denkbeeld der Regering, bestaan: vooreerst, om de kosten te brengen ten laste van het Rijk, ten tweede, om aan het Rijk op te dragen het beheer van de huizen van bewaring, terwijl dan de gemeenten zullen bijdragen in de kosten.

Aan beide deze denkbeelden is eenigzins verknocht het vermoeden, dat de Regering niet genegen zou zijn dien weg te volgen, omdat daardoor eene verhooging zou worden verkregen van de staats-uitgaven op de begrooting van het Departement van Justitie. Wat daarvan aan is weet ik niet; ik vertrouw dat de Regering het naar haar inzien beste middel zal hebben gekozen, zonder er op te letten welken invloed dit op de begrooting zou hebben. Voor mij behoeft dit in allen geval niet de belangrijkste vraag te zijn; voor mij is de vraag: welke weg zal het minst kostbaar zijn? En dan is naar mijn inzien ontegensprekelijk deze weg de beste. Ik geloof dat wij allen met de Regering kunnen instemmen, dat zij niet zoo bij magte is om te zorgen voor een zuinig beheer van de 146 kantonnale huizen van bewaring, als de plaatselijke besturen en collegien dit zijn, die ieder voor zich voor hun eigen huis van bewaring zullen zorgen. Dit is voor mij eene voldoende reden om geen rijksbestuur te wenschen. Ik moet nog deze opmerking maken, dat bij de bestrijding van het voorstel herhaaldelijk is gezegd, dat het eene lastige zaak is om de verschillende gemeentebesturen, die belang hebben bij één huis van bewaring, te brengen tot het leveren van bijdragen daartoe. Maar indien dit een bezwaar is, zoo geloof ik toch dat, wanneer men het geopperde plan volgde, waarbij de Regering het beheer zoude hebben en de gemeenten bijdragen zouden geven, dan dat bezwaar bijna evenzeer en in sommige opzigten nog in ergere mate zou blijven bestaan.

Ik zou daarom tegen dit plan zijn. Een ander plan was, de kosten te laten dragen door het Rijk. De vorige spreker (de heer Cost Jordens) heeft gezegd, dat het Rijk belang heeft bij regtsveiligheid, bij behoorlijke handhaving van wetten en reglementen, en daaruit heeft hij het gevolg getrokken, dat de Staat de kosten zou moeten betalen. Ik zal niet betwisten dat de Staat belang heeft bij regtsveiligheid en bij de handhaving van wetten en reglementen, doch de gevolgtrekking komt mij niet juist voor. De Staat heeft zeker in de allereerste plaats belang bij de handhaving van de algemeene wet, en evenwel zie ik dat in het bij ons bestaande stelsel — en dit kan de Regering niet ter zijde stellen, zij moet zich regelen naar hetgeen hier bestaat — evenwel zie ik, zeg ik, dat gebouwen, noodig voor de zitting der hoven en regtbanken, die zeker wel onmisbaar zijn voor de goede handhaving van wet en regt, *niet* door den Staat zijn bekostigd. De Staat heeft belang bij de handhaving van de wetten en bij regtsveiligheid, maar hij heeft er ook belang bij dat het iedere huishouding van elke gemeente, van elke provincie, welga; en is dit nu eene reden dat de Staat zich met de huishouding van de gemeenten zou moeten belasten? Ik geloof het niet, Mijne Heeren! Ik wijs u nog op hetgeen mijns inziens meer bepaaldelijk gelijkstaat met het thans besproken onderwerp, op de kosten van politie. Ik weet het, er zijn er van meening dat er slechts ééne algemeene rijks-politie zou moeten bestaan. Indien dit eenmaal is tot stand gebragt, dan geloof ik dat vele kleine ondergeschikte onderwerpen en ook dit, zich daarnaar zullen moeten en kunnen regelen, maar het stelsel is nu nog niet aangenomen, en zoolang het niet bestaat kan de gevolgtrekking niet worden aangenomen, dat wanneer de Staat er belang bij heeft, de Staat ook de kosten moet dragen. Ik wil niet zeggen dat art. 164 der gemeentewet, door den vorigen spreker aangehaald, en hetwelk bepaalt dat de opbrengst der geldboete en verbeurdverklaring komt ten voordeele der gemeente, de quaestie zonder eenigen twijfel zou moeten beslissen in den zin van het voorstel der Regering. Maar ik geloof evenwel ook niet dat het zoo geheel kan worden ter zijde gesteld: ik meen dat het zich aansluit aan het geheele stelsel dat is aangenomen, en mij doet terugdeinzen voor eene onbepaalde toepassing van den regel dien de spreker uit Overijssel vooruitzet. In ieder geval wensch ik na te gaan wat in het algemeen het best, wat het billijkst is. Dit doende zou ik een onderscheid kunnen maken tussehen de gevangenzetting, die het gevolg zal zijn van de bepalingen, voorkomende in het Vierde Boek van het Wetboek van Strafregt en tusschen de ten-uitvoer-legging van vonnissen gewezen ten gevolge van overtredingen van gemeentereglementen. Hierin zou, mijns inziens, onderscheid kunnen gemaakt worden.

Er zijn welligt redenen om de kosten wegens gevangenzetting naar aanleiding van het vierde Boek van het Wetboek van Strafregt te laten ten laste van het Rijk. Maar ten opzigte van die, veroorzaakt door de ten-uitvoer-legging van de reglementen der gemeenten, is de toestand geheel anders. Naar mijn inzien vereischen de billijkheid en het algemeen belang dat dergelijke kosten blijven ten laste van die gemeente, die goedgevonden heeft een reglement te maken, ter uitvoering waarvan zij ook strafverordeningen heeft daargesteld. Wel is het in het belang van het Rijk dat er in elke gemeente regtsveiligheid besta en die reglementen dus worden opgevolgd, maar de toepassing daarvan schijnt toch in de eerste plaats te zijn in het belang der gemeente. De billijkheid jegens allen brengt dus mede dat dit niet ten koste van anderen worde bevorderd.

Doch er is, mijns inziens, nog eene andere reden.

In eene gemeente ontstaat somtijds de meening dat het een of ander onderwerp eene regeling behoeft, dat het belang der gemeente eischt deze of gene voorziening te maken. De ingezetenen worden dikwerf door zoodanig denkbeeld te veel medegesleurd; men overlegt niet altijd wat daartegen over staat, welke daarvan de nadeelige gevolgen kunnen zijn, en in dergelijke oogenblikken van onberadenheid komt men soms tot verkeerde bepalingen. Ik geloof dat het in de toekomst nuttig zou werken indien de gemeenten steeds het denkbeeld voor oogen hadden, dat, indien zij het in haar belang noodig achten zulk eene bepaling, als waarvan hier sprake is, te maken, de kosten, die daarvan het gevolg kunnen zijn, ook door haar moeten worden betaald. Het algemeen belang vordert dat niet aan elke gemeente een vrijbrief worde afgegeven om den Staat steeds met kosten te belasten.

Ik weet wel dat gemeentebesturen, wanneer zij strafbepalingen uitvaardigen, ook nog daaraan onderworpen zijn, dat hunne reglementen kunnen worden geschorst door den Koning; maar ook de Koning zal, wanneer de gemeentewet stipt wordt gevolgd, dikwijls niet bij magte zijn te groote drift der gemeentebesturen te matigen. De Koning zal de reglementen, wanneer zij door het gemeentebestuur zijn vastgesteld, moeten toetsen aan de algemeene wet: daartegen zullen zij niet strijden, — aan het algemeen belang: ook hierop zullen zij geen inbreuk maken. Niet de vaststelling van de plaatselijke verordening zal strijden met het algemeen belang; de handhaving en de toepassing van al de plaatselijke verordeningen ten koste van den Staat zal voor allen nadeelig zijn. Er zal dus voor de Hooge Regering geen grond van sehorsing bestaan; in die bevoegdheid des Konings zal dus in dit opzigt voor de gemeentebesturen geen breidel gelegen zijn.

Ten slotte meen ik dat dit voorstel in overeenstemming is met het algemeene bij ons vigerende stelsel. Het is door de Regering voorgesteld, door de Tweede Kamer aangenomen, en indien het hier werd verworpen, wat zou dan het gevolg zijn? Zal de andere Kamer later iets goedkeuren dat strijdt met dit ontwerp? Misschien, maar inmiddels zullen wij toch alle regeling missen, en deze Kamer zou daarvan oorzaak zijn. Wij zouden daardoor in een toestand geraken die inderdaad groote moeijelijkheden zou doen ontstaan, en, daar het nu toch geene beginselen geldt, geloof ik dat wij, zoo er soms twijfel mogt bestaan omtrent de juistheid van den grondslag dezer wet, dien twijfel moeten opofferen om tot eene regeling, mijns inziens eene goede regeling, der zaken te komen.

De heer **de Vos van Steenwijk**: Deze wetsvoordragt schijnt mij toe belangrijker te zijn dan haar opschrift zou doen meenen. Hier rijst toch de vraag, of de wetgever in dezen gebruik mag maken van de bevoegdheid hem bij de laatste alinea van art. 205 der gemeentewet geschonken. Die bevoegdheid geloof ik, dat in het

ZITTING VAN DEN 28STEN JUNIJ.

XXVI. *Beraadsl. o. h. wets-ontwerp houdende nadere bepalingen omtr. de kosten der huizen van bewaring.*

belang van den Staat dikwijls met zeer veel nut kan worden aangewend, allermeest om het algemeen belang te vrijwaren tegen mogelijke bekrompenheid van plaatselijke besturen; om te verhoeden dat die plaatselijke besturen zich onthouden van uitgaven, die, ofschoon hoofdzakelijk in het belang der gemeenten, echter niet kunnen worden nagelaten zonder schade voor den Staat. Maar die bevoegdheid is geenszins onbeperkt. Zij vindt hare grenzen in den aard der uitgaven. Nu ben ik het geheel eens met den tweeden spreker (den heer Cost Jordens), dat het hier geldt eene zaak van rijksbelang. De gronden, door hem zoo duidelijk ontwikkeld, zal ik niet herhalen, maar ik moet hier nog bijvoegen, dat ik mij niet kan vereenigen met hetgeen door den spreker uit Groningen (den heer Cremers) gezegd is, dat wij hier bovenal zouden te vragen hebben: welke zijn de geringste onkosten? Ik meen dat hier in de eerste plaats moet worden gevraagd: wat is regt? wat is billijk? is de voordragt in overeenstemming met de zelfstandigheid, die de Grondwet en de gemeentewet aan de plaatselijke besturen hebben toegekend?

Ik vermeen verder dat het voornaamste argument, door de Regering aangevoerd voor de regeling zoo als zij door haar is voorgesteld, gelegen is in voorschriften uit den tijd van het Fransche Keizerrijk. Ik zou niet willen toestemmen dat die voorschriften nog zouden passen bij de verhouding, die tegenwoordig naar ons staatsregt tusschen de gemeenten en den Staat moet bestaan; maar aangenomen dat dit het geval ware, dan geloof ik nog dat als men ze nagaat en op de circulaire let van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 8 Nivôse an X, men zal vinden, dat de grond, waarop deze kosten zijn gebragt ten laste van de gemeenten, niet daarin gelegen is, dat de gemeenten destijds beschouwd werden eene volledige vergoeding te vinden in het genot der boeten. Het blijkt toch uit de bijlage A der Memorie van Toelichting, dat reeds destijds het bedrag van die boeten niet toereikend was om de kosten te dekken; immers op de derde vraag in het stuk medegedeeld: » Comment et par quelles caisses les fournitures se payent-elles?" luidt het antwoord:

» Les premières fournitures, qui sont celles faites aux détenus dans les dépôts de sûreté pour de légers délits, doivent se payer *tant sur les fonds* que l'article 8 de la loi du 21 Ventôse, an IX, autorise les conseils municipaux à repartir pour leurs dépenses, QUE SUR CEUX résultant du produit des amendes de police dans la jouissance desquelles les communes ont été rétablies par l'arrêté des conseils du 26 Brumaire dernier."

Dus werd aan de gemeenten de last opgelegd om dat te betalen, niet alleen uit het bedrag van de boeten, maar ook uit de *andere* fondsen, waarvan de omslag aan haar was toegestaan. Met andere woorden: mij komt het voor dat de eenige grond, waarop destijds aan de gemeenten is opgelegd de verpligting om de bedoelde kosten te dragen, geen andere is, dan omdat het was *le bon plaisir* van dengene die de magt in handen had.

De heer **van Andringa de Kempenaer**: Ik geloof dat eene goede politie ten platten lande voorzeker bijzonder zal versterkt worden door het inrigten van kantonnale gevangenissen. Met het oog daarop zal ik gaarne mijne stem aan dit wets-ontwerp geven. Maar ik vermeen toch, zoowel uit het wets-ontwerp zelf als uit de Memorie van Toelichting, aanleiding te vinden om eenige bedenkingen tot den Minister te rigten. Er wordt hier bepaald dat de kosten van oprigting, inrigting en onderhoud der huizen van bewaring zullen verstrekt worden door de gemeenten.

Het is mij vrij onverschillig of het Rijk de kosten betaalt, dan wel of dit geschieden zal door de onderdeelen van den Staat; wanneer er gelijke regten worden gegeven is dit altijd billijk. Maar ik twijfel, of de tijd daartoe op dit oogenblik wel geschikt is, daar bij eene reorganisatie der kantonnale indeeling de vraag kan rijzen: of er bij de nieuwe regterlijke indeeling ook verandering in de zamenvoeging van de gemeenten zou kunnen plaats hebben, waardoor zekere gemeenten, die tot het oprigten van die huizen bijgedragen hadden, daarvan later verstoken konden worden. De wet zegt toch niet imperatief dat er kantonnale gevangenissen opgerigt moeten worden. Ik had dat gaarne meer duidelijk in de wet verlangd.

In de Memorie van Toelichting wordt gezegd, dat de grond van weigering om die kosten te betalen, gelegen was in art. 205 der gemeentewet. Ik geloof, Mijne Heeren, dat die weigering ook bestaan heeft vóór de invoering van de gemeentewet en wel daarom, omdat er *in het kanton* geene kantonnale gevangenis aanwezig was en men gemakshalve, ter besparing van kosten als anderzins, geassimileerd heeft aan de kantonnale gevangenissen de correctionele gevangenis in de hoofdplaatsen van de arrondissementen. Gemeenten, die mij bekend zijn, hebben niet willen bijdragen tot het onderhoud van het personeel van die gevangenissen, zoowel uit nietverpligting als omdat de hooge noodzakelijkheid en het stellige nut van de inrigting van kantonnale gevangenissen werd ingezien; kleine delicten worden niet vervolgd omdat men door het transporteren vooral van zeer jeugdige personen, de ouders en betrekkingen benadeelt; daardoor ontstaat weder eene slappe politie. Wanneer er dus gelegenheid is om kleine overtredingen in de buurt of in het kanton zelf met gevangenisstraf te bestraffen, zal dit meer doelmatig werken.

De eerste spreker heeft den Minister opmerkzaam gemaakt op art. 14 van het Reglement. Dat art. 14 was bij mij ook een struikelblok. Ik veronderstel echter, dat, bij aanneming van deze wet, zij in de plaats van dat reglement zal komen, en dat welligt later een reglement zal moeten worden gemaakt, geschoeid op de wet, die thans in behandeling is. Maar dan voeg ik mij gaarne bij het verlangen van dien spreker, dat al de gemeenten, die tot de zamenstelling en instandhouding van die kantonnale gevangenissen hebben moeten bijdragen, ook eene plaats zullen hebben in het toezigt ter beoordeeling of het geld daarvoor verstrekt doelmatig besteed wordt.

De heer **van Eijsinga**: Er is, Mijne Heeren, door sprekers die mij voorafgingen, gesproken in het belang van deze wet. Er is ook veel gezegd tot bestrijding van dit wets-ontwerp. Ik zal mij moeten rangschikken onder hen, die bezwaren tegen deze wet hebben aangevoerd, en ik moet er bijvoegen: het zijn bezwaren, die voor mij althans van groot gewigt zijn. Eene beschuldiging van onbillijkheid tegen een voorgedragen wets-ontwerp is in mijn oog eene gewigtige beschuldiging. En toch, wanneer ik het verslag naga, dat in de vorige zitting in deze Kamer is uitgebragt, dan vind ik daarin die beschuldiging wel is waar onder verzachtende bewoordingen, maar dan toch altijd de beschuldiging dat dit wets-ontwerp zou zijn niet billijk en niet overeenkomstig den aard der zaak. Bij eene nadere overweging, waartoe wij voor dit wets-ontwerp eene ongekende gelegenheid hebben gehad, zijn mij die bezwaren niet ongegrond voorgekomen en mijns inziens zijn zij niet voldoende door de Regering opgelost. Wanneer ik het antwoord der Regering naga, dan zie ik, dat in de eerste plaats als verdedigingswerktuig tegen die bezwaren is ingesteld de opmerking dat het hier geldt eene wet van noodzakelijkheid. De eerste regel der Memorie van Beantwoording houdt in: dit wets-ontwerp mag met regt heeten eene wet van noodzakelijkheid. Verder wordt er in die Memorie op gewezen, dat wij hier hebben een *veertigjarigen toestand*, die *onbetwist* was. Maar, Mijne Heeren, zijn dit afdoende argumenten? In mijne schatting niet. Is daarom de grondslag van dit wets-ontwerp regelmatig, juist, overeenkomstig den aard der zaak? Ik vind in dien toestand die reeds 40 jaren geduurd heeft, eene reden te meer om er op terug te komen. Was die toestand onbetwist, hij was daarom niet regelmatig, en wanneer ik die Memorie van Beantwoording lees — de Minister houde het mij ten goede — dan komt het onwillekeurig in mij op, om in de plaats van dat woord *noodzakelijkheid* te lezen *gemakkelijkheid*, en om deze wet te noemen niet eene wet van *noodzakelijkheid*, maar eene wet van *gemakkelijkheid*. Ik erken gaarne dat deze wet groote moeijelijkheden zal voorkomen; maar wanneer ik aan de eene zijde in de schaal leg de beschuldiging, dat dit wets-ontwerp niet is overeenkomstig met den aard der zaak, met de billijkheid en met de regelmatigheid, en ik leg op de andere schaal de moeijelijkheid die eene afstemming zou kunnen opleveren, Mijne Heeren, dan is het bij mij niet twijfelachtig naar welke zijde de schaal moet overslaan.

De Regering meent de geopperde bezwaren verder te moeten oplossen niet door stellige argumentatie, maar vragenderwijze. In de Memorie van Beantwoording vind ik verschillende vragen gesteld:

» Maar is de leer wel zoo juist, dat de kosten van onderhoud van gevangenen zijn een uitvloeisel van het regtswezen, en dat voor geen deel hoegenaamd moet worden gedragen door de gemeenten? Is de gevangenis niet veeleer het uitvloeisel der bij de wet of de plaatselijke keur bedreigde straf; en is het regtswezen niet slechts het orgaan, waardoor wetten en keuren op de bijzondere gevallen worden toegepast; en zoude men niet met meer regt zeggen, dat het gezag, hetwelk de straf bedreigt, de kosten moet dragen, aan zijn bevel verbonden? Onze instellingen nu geven aan de gemeentebesturen eene vrij uitgebreide wetgevende magt, en de toepassing der door hen in de eerste plaats in hun belang bedreigde gevangenisstraf is niet onbeduidend. Is het nu billijk, is het raadzaam en voorzigtig, aan den een te geven het regt om straf te bedreigen, aan een ander den last op te leggen om daarvan de kosten te dragen."

Al beaamt men deze vragen en de antwoorden die er in liggen opgesloten, Mijne Heeren, dan geloof ik toch niet dat daarvan het noodzakelijk gevolg zou zijn, dat deze wet op een juisten grondslag rust. Want ik behoor niet tot diegenen, die zouden verklaren dat het noodzakelijk was dat de gemeenten alleen het voordeel genoten en niet de lasten droegen. Het tegendeel is waar; ik zou wenschen dat de gemeenten bijdroegen naar mate zij bevoordeeld werden; maar de grondslag waarop die bijdrage nu zal moeten plaats hebben is mijn bezwaar. Dit bezwaar ligt vooral

ZITTING VAN DEN 28STEN JUNIJ.

XXVI. *Beraadsl. o. h. wets-ontwerp houdende nadere bepalingen omtr. de kosten der huizen van bewaring.*

in art. 2 van het ontwerp; daar lees ik: »er wordt uit 's Rijks kas eene bijdrage verstrekt tot bestrijding der kosten van oprigting, inrigting" enz. In mijn oog zijn het regtswezen en het gevangenwezen uitvloeisels van het staatsgezag; het staatsgezag moet in het algemeen waken tegen ondoelmatigheid in deze materie; krachtens onze instellingen zijn het gevangeniswezen en regtswezen directe uitvloeisels uit het staatsgezag; het staatsgezag moet daarin voorzien, moet de kosten daarvan dragen; wordt nu echter een gemeentebestuur daardoor bevoordeeld, dan is het evenwel niet strijdig met de billijkheid, dat het in die kosten in evenredigheid daarvan bijdrage, en dit vooral daarom, omdat de boeten in zake van politieovertredingen ten voordeele der gemeenten komen.

In de gewisselde stukken komt verder de vraag voor: of het niet billijk zou zijn dat de gemeente, die de straf bedreigt, ook de kosten zal voldoen die daarvan het gevolg zijn? Ik geloof niet dat ook hier het antwoord bevestigend kan zijn; het zou eene andere zaak zijn wanneer de gemeente die wettelijke verordeningen eigenmagtig, ex plenitudine potestatis, tot stand bragt, maar, Mijne Heeren, de gemeenten ontleenen die magt aan onze staatsregeling, en het is niet in naam der gemeente dat regt wordt gesproken, maar art. 145 der Grondwet is daar om te verklaren, dat alom in Nederland regt wordt gesproken *in naam des Konings:* ik geloof dus dat men verkeerd zoude doen met aan te nemen, dat, aangezien de gemeenten de straf bepalen, zij ook al de kosten zouden moeten dragen, en ik geloof dit niet te behoeven te betoogen, na hetgeen reeds in het midden is gebragt door den geachten afgevaardigde uit Overijssel over mij gezeten (den heer Cost Jordens).

Ik geloof dus dat er door de aanneming van dit wets-ontwerp een onregelmatige toestand van zaken zal bestendigd worden, en dit is in mijn oog een groot en een gewigtig bezwaar. Maar dit is het bezwaar nog niet in zijn ganschen omvang, want wanneer wij dit wets-ontwerp aannemen, dan meen ik — en in het Verslag dezer Kamer is er ook reeds de aandacht op gevestigd — dat er welligt eene tweede voordragt van wet zal gedaan worden, die op dezelfde grondslagen kan worden opgebouwd, en waartegen dezelfde bezwaren zullen kunnen gelden: ik heb het oog op den toestand waarin de gebouwen verkeeren, bestemd voor de zittingen van de kantonregters; ik meen dat die zaak ongeveer in denzelfden toestand verkeert als het onderwerp waarover wij thans beraadslagen, en ik geloof dus, dat, wanneer wij hier een onregelmatigen grondslag tot stand brengen, dit niet alleen bezwaar zou opleveren tegen deze wet, maar ook nog bezwaar in de toekomst. Ik voor mij althans meen, dat de bezwaren tegen dit wets-ontwerp te groot zijn, dan dat ik daaraan mijne goedkeurende stem zou kunnen geven.

De heer **Paspoort van Grijpskerke**: Ik wijk in groote mate af van het gevoelen van den vorigen spreker. Toen dit wetsontwerp in de afdeeling waartoe ik de eer heb te behooren, behandeld is, heb ik mij reeds ten gunste van hetzelve verklaard en de discussie van dezen dag heeft daaromtrent geene verandering bij mij te weeg gebragt. Zoo als reeds is aangevoerd door den geachten afgevaardigde uit Groningen, moeten de kosten, waarvan hier sprake is, òf geheel voor rekening van het Rijk òf met eene bijdrage uit 's lands kas voor rekening van de gemeentebesturen komen. Zoo het hier eene zaak gold, die nu voor het eerst geregeld werd, dan geloof ik dat ik voor mij de voorkeur zou geven om de kosten te vinden uit 's Rijks kas; maar het geldt hier, zoo als door andere sprekers te regt is aangevoerd, eene bestendiging van een vroegeren stand van zaken, waaraan voor een groot gedeelte in sommige plaatsen reeds gevolg is gegeven. Ik zie er overigens ook geene onbillijkheid in, dat deze kosten, meerendeels althans, door de gemeenten betaald worden; immers er is toch geene gemeente die geene plaatselijke verordeningen heeft. En hoe kan men die plaatselijke verordeningen ten uitvoer leggen zoo men bij niet-betaling der boeten de overtreders niet bedreigen kan met gevangenisstraf? Er is dus behoefte voor de gemeenten om geschikte localen, die tot gevangenissen kunnen strekken, in hare kantons te hebben; maar laten zij er dan ook aan betalen. Dit alles, Mijne Heeren, noopt mij mijne stem te geven aan het onderhavig wets-ontwerp.

De heer **Lotsij**: Ik vraag het woord om te verklaren, dat ik in het gevoelen deel van den vorigen spreker, en dat ik met bevreemding vernomen heb, dat deze wet wordt genoemd » eene onbillijke wet, eene wet van willekeur, niet rationeel, waarvoor geene reden is te geven", dus, het régime du bon plaisir. Ik ben, onder verbetering, van oordeel, dat deze wijze van bestrijding niet vrij te pleiten is van onbillijkheid. Als nu uit de discussie blijkt dat ik van den geachten afgevaardigde uit Overijssel (den heer Cost Jordens) van gevoelen verschil, dan beken ik gaarne, dat ik er nog twee maal over nadenk. Gewoonlijk kan ik mij met zijne zienswijze vereenigen. Maar nu is hij naar mijn inzien in eene dwaling vervallen, die ik de vrijheid zal nemen aan het oordeel der Vergadering te onderwerpen. Hij zegt, » de handhaving van eene goede justitie en politie is een rijks- en algemeen belang. Kunt gij dit tegenspreken? Neen. Dat is niet tegen te spreken." Welnu, dan moet ook het Rijk de kosten geheel dragen. Maar hij stelt, geloof ik, de quaestie aldus niet juist. Men moet vragen: heeft het algemeen er belang bij, dat de justitie en politie overal op dezelfde wijze worden uitgeoefend?

Heeft het algemeen er belang bij dat overal dezelfde politie-maatregelen met dezelfde gestrengheid, dat op enkele plaatsen bijzondere verordeningen worden gemaakt en gehandhaafd? Daarop, geloof ik, zal niemand een toestemmend antwoord kunnen geven. En dan vervalt ook de gevolgtrekking. Ik vraag of het van rijksbelang is dat eene gemeente-verordening op de reinheid der straten in de residentie met kracht worde uitgevoerd? Of het algemeen belang heeft bij de verordeningen tegen het te zwaar laden van wagens, die in gemeenten waar gazverlichting bestaat, noodig zijn. Wat hebben verre de meeste gemeenten te maken met verordeningen die voor enkele onmisbaar zijn? Ik deel in de beschouwingen van den spreker uit Groningen, den heer Cremers, maar terwijl hij zijne rede heeft besloten met te zeggen: wanneer deze wet verworpen wordt, zal de zaak ongeregeld zijn, heb ik voor mij daar nog iets bij te voegen. Wettelijk zal het onderwerp niet geregeld zijn, maar feitelijk zal de verwerping gevolgen hebben. Honderd vijftig kantons zullen beweren dat hunne zolders of bovenkamers, waar thans de overtreders van politie-verordeningen zeer goed of voldoende bewaard worden, niet voldoende zijn; dat zij eene gevangenis op kosten van het Rijk behooren te hebben, even als de nabij gelegen stad of als eene andere grootere gemeente. Waarom zouden zij die niet hebben, daar toch het Rijk er belang bij heeft, dat de politie overal gehandhaafd worde en de gevangenen in goede verzekerde bewaring worden gesteld? En het Rijk moet de kosten betalen! Voorwaar geene kleinigheid, in een tijd van afschaffing van belastingen. Ik stel mij van de verwerping dezer wet groote nadeelen voor 's Rijks schatkist voor, en daarom zou het mij leed doen wanneer de stemming ongunstig mogt uitvallen. Uit dien hoofde heb ik mij verpligt gerekend eenige woorden tot aanbeveling te zeggen.

De heer **de Vos van Steenwijk**: Uit de woorden van den laatsten spreker moet ik opmaken, dat ik mij onduidelijk heb uitgedrukt. Volgens hem zou ik gezegd hebben, dat deze voordragt steunde op het *régime du bon plaisir*. Zoo ik dit al mogt gezegd hebben, hetgeen ik in twijfel trek, mijne bedoeling was het niet. Mijne bedoeling was er op te wijzen, dat de Regering haar voornaamste argument had geput uit de regeling, die tot stand was gekomen tijdens het Fransche Keizerrijk; dat het stuk, hetwelk die regeling inhield, geene redelijke gronden daarvoor bevatte, en dat daarom, naar mijn inzien, geene andere reden hem, die de verordening heeft uitgevaardigd, geleid had, dan de overtuiging dat hij de magt in handen had. Mijne bedoeling was echter geenszins de voordragt, thans aan onze overweging onderworpen, te beschouwen als het uitvloeisel van een *régime du bon plaisir*, dat gelukkig hier te lande niet bestaat.

De heer **Minister van Justitie.** [*Deze rede zal nader worden medegedeeld.* I.]

De heer **Cost Jordens**: Ik zal slechts zeer weinige oogenblikken van uwe aandacht vergen om iets te zeggen over de redenering, die gesteld is tegenover hetgeen ik zoo even de eer had voor te dragen. Met een enkel woord wil ik uwe aandacht vestigen daarop, dat hetgeen de Minister gezegd heeft tot wederlegging van de stelling, die ik gemeend heb te moeten aannemen, niet volkomen juist is. Welligt heb ik mij te dien aanzien niet volledig of niet behoorlijk uitgedrukt. Ik had gezegd, dat de executie van alle vonnissen, van strafvonnissen vooral, eene zaak is niet van plaatselijk, maar van algemeen belang, en ik heb daaruit de gevolgtrekking afgeleid, dat die kosten ook in het algemeen belang ten laste van den Staat behoorden te komen.

De Minister, en ook vroeger de afgevaardigde uit Groningen, heeft gezegd: uwe conclusie, » de Staat moet de kosten dragen, omdat hij belang heeft bij de uitvoering van de strafvonnissen", is niet juist.

Mag ik mij veroorloven op te merken, dat ik het niet alzoo gezegd heb. Ik heb gezegd dat de Staat, in de eerste en voornaamste plaats, bijna alleen belang heeft bij de uitvoering van strafvonnissen; dat de gemeenten, ja, ook belang hebben bij de ten-uitvoer-legging van de verordeningen die zij maken, en dat zij niet alleen daarbij belang hebben, maar ook bij die overtredingen, waarvan de kosten ten laste van den Staat komen, doch dat de executie van vonnissen eene zaak is die van het staatsgezag moet uitgaan. Ik geloof dus dat de stelling, die ik heb aangenomen, eenigzins op eene andere wijze is weêrlegd door den Minister, dan dit had behooren te geschieden. Ik zal hierover

ZITTING VAN DEN 28STEN JUNIJ.

Verslagen door Commissien van Rapporteurs uitgebragt.

verder niet uitweiden, omdat de zaak, mijns inziens, genoeg is toegelicht.

De heer **Minister van Justitie.** [*Deze rede zal nader worden medegedeeld.* H.]

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wets-ontwerp *houdende nadere bepalingen omtrent de kosten der huizen van bewaring* in stemming gebragt, wordt met 22 tegen 9 stemmen aangenomen.

Tegen hebben gestemd de heeren: van Swinderen, de Vos van Steenwijk, Bosch van Drakestein, van Rijkevorsel, van Weel, Boxman, Cost Jordens, van Nispen van Pannerden en van Eijsinga.

De **Voorzitter** deelt mede:

1°. dat de Commissie van Rapporteurs voor het wets-ontwerp tot verlenging van den termijn bij art. 293 der gemeentewet gesteld, gereed is haar Verslag uit te brengen.

Dit stuk zal gedrukt en rondgedeeld en de beraadslaging over het wets-ontwerp worden gehouden den volgenden dag des namiddags ten drie ure.

2°. dat de Commissien van Rapporteurs voor de wets-ontwerpen:

a. tot naturalisatie van J. C. Horch en negen anderen;

b. tot verklaring van algemeen nut van den aanleg van een rijweg in de gemeente Veendam (provincie Groningen);

c. tot goedkeuring eener dading tusschen het bestuur der domeinen en de gemeente Kampen, en

d. tot wijziging der wet van 12 April 1850 (*Staatsblad* n°. 15), houdende vaststelling van het briefport en regeling der brievenposterij, mede gereed zijn hare verslagen uit te brengen.

Deze stukken zullen gedrukt en rondgedeeld en de beraadslaging over de wets-ontwerpen aehtereenvolgens worden gehouden op Dingsdag den 3den Julij, aan te vangen des voormiddags ten elf ure.

3°. dat van de Tweede Kamer der Staten-Generaal zijn ontvangen de volgende door haar aangenomen wets-ontwerpen, als:

a. dat tot vaststelling der raming van uitgaven wegens verstrekkingen voor het Departement van Oorlog, dienst 1855;

b. dat tot verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting voor 1855;

c. dat tot regeling der provinciale en gemeentelijke indeeling van het Haarlemmermeer; en

d. dat tot verhooging van het minimum van de opbrengst van den accijns op de suiker.

Deze wets-ontwerpen zullen naar de afdeelingen worden verzonden.

De Vergadering wordt gesloten.

VERSLAGEN UITGEBRAGT IN DE ZITTING VAN 28 JUNIJ.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

over de tien wets-ontwerpen tot naturalisatie van even zoovele personen.

Tegen deze wets-ontwerpen zijn geene bedenkingen in de afdeelingen gerezen.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 26sten Junij 1855.

TONCKENS.
VAN EIJSINGA.
VAN DER LEK DE CLERCQ.
VAN RHEMEN VAN RHEMENSHUIZEN.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

voor het wets-ontwerp tot verklaring van algemeen nut van den aanleg van eenen rijweg in de gemeente Veendam (*provincie* Groningen).

Bij het onderzoek in de afdeelingen zijn geene bedenkingen tegen dit Wets-ontwerp gerezen.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 27sten Junij 1855.

CREMERS.
VAN NISPEN VAN PANNERDEN.
VAN ANDRINGA DE KEMPENAER.
BORSKI.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

nopens het wets-ontwerp tot goedkeuring eener dading tusschen het bestuur der Domeinen en de gemeente Kampen.

Dit Wets-ontwerp heeft bij het onderzoek der Afdeelingen geene bedenkingen ontmoet.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 27sten Junij 1855.

DE VOS VAN STEENWIJK.
VAN NISPEN VAN PANNERDEN.
COST JORDENS.
VAN RHEMEN VAN RHEMENSHUIZEN.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

over het wets-ontwerp tot verlenging van den termijn bij artikel 293 *der gemeentewet gesteld.*

§ 1. In alle afdeelingen heeft men verkläard, dat met genoegen de toezegging der Regering is vernomen, dat zij hoopte, dat de hier bedoelde verlenging van den termijn van een jaar, aan de wetgevende kamers na dezen niet meer zou behoeven te worden voorgesteld en dat dus in den loop van dit jaar het onderzoek naar de mogelijkheid van vereeniging der kleinere gemeenten en de wettelijke regeling, daaruit voortvloeijende, zou zijn afgeloopen. Men uitte daarbij den wenseh, dat de Regering van hare zijde alle mogelijke inspanning zou gebruiken om tot die regeling te geraken.

§ 2. Eenige leden hebben het betreurd, dat deze voordragt zoo laat is ingekomen, daar op het oogenblik harer indiening slechts eene tussehenruimte van enkele dagen was vóór het verstrijken van den éénjarigen termijn, bij de gelijkluidende wet in het vorige jaar gesteld.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs den 28sten Junij 1855.

DE VOS VAN STEENWIJK.
VAN SASSE VAN YSSELT.
VAN WEEL.
VAN RHEMEN VAN RHEMENSHUIZEN.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

voor het wets-ontwerp tot wijziging van sommige bepalingen der wet van den 12den April 1850 (Staatsblad *n°.* 15), *houdende vaststelling van het briefport en regeling van de aangelegenheden der brievenposterij.*

§ 1. Bij de overweging der thans voorgedragen wijzigingen der wet van 12 April 1850, is in twee afdeelingen der Kamer vrij algemeen de wenseh geuit, dat wanneer die wet aan eene nadere herziening zal behooren te worden onderworpen, alsdan door de Regering liever eene geheel nieuwe wet worde ingediend, hetgeen zoowel in het belang der administratie, als inzonderheid van het publiek veel meer verkieslijk zoude zijn.

§ 2. De bepalingen van het tegenwoordig ontwerp van wet hebben geene overwegende bedenkingen ontmoet. Vele leden hebben desniettemin de opmerking niet teruggehouden, dat zij deze herziening liever dienstbaar zouden hebben zien maken aan de invoering van een eenig en gelijk briefport in alle deelen van het Rijk.

Verscheidene leden achtten evenwel zoodanig eenparig briefport geenszins boven alle bedenking verheven; terwijl anderen de tegenwoordige regeling dier zaak, zoo als zij thans is voorgedragen, volkomen goedkeurden. In ééne afdeeling had men daarentegen liever gezien, dat het port van 15 cents vooreerst behouden ware geweest en dat de aanzienlijke bate, welke de Regering berekent dat door de vermindering van het briefport in de eerste jaren aan de schatkist zal ontvallen, ware aangewend geworden tot verbetering van de brievenposterij ten platten lande, die nog zooveel te wenschen overlaat; zij meenden daarom ook thans aan de Regering te mogen aanbevelen om voor de belangen van het platteland in dit opzigt voortaan zooveel mogelijk zorg te dragen.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 28sten Junij 1855.

VAN WESSEM.
VAN SASSE VAN YSSELT.
VAN DER OUDERMEULEN.
PASPOORT VAN GRIJPSKERKE.

ZITTING VAN DEN 28STEN JUNIJ.
(*SUPPLEMENTBLAD.*)

XXVI. *Beraadsl. o. h. wets-ontwerp houdende nadere bepalingen omtr. de kosten der huizen van bewaring.*

REDEVOERINGEN, *uitgesproken door den heer* **Minister van Justitie** *in de zitting van den 28sten Junij, bij de beraadslaging over het ontwerp van wet houdende nadere bepalingen omtrent de kosten der huizen van bewaring.*

I. [Bladz. 137.]

Indien men, Mijne Heeren, aldus redeneert: de executie van een strafvonnis is eene zaak van algemeen belang, de Staat moet daarvoor zorgen; en men voegt daarbij de consequentie: de Staat moet derhalve ook alle uitvloeisels van dat vonnis betalen, — dan kan ik mij begrijpen dat men bezwaren oppert tegen ons stelsel; maar ik kan mij niet begrijpen, dat uit dien hoofde deze wet zou moeten worden afgestemd.

Ik begrijp niet beter hoe men eenvoudig kan vooropzetten: de regel hier gegeven is onbillijk, onregtvaardig en strijdig met den aard der zaak. Het betoog daarvan is men schuldig gebleven en zal wel altijd moeijelijk te leveren zijn. Ik zal ter adstruetie van het ontwerp trachten aan te toonen, dat er geen andere voordragt kon geschieden en dat er, naar mij dunkt, niet anders mogelijk is dan de aanneming van de voordragt, en ik zal daarna de aanmerkingen, die men gemaakt heeft, kortelijk traehten te weêrleggen.

Wat is de toestand van de zaak? Want, Mijne Heeren, wij zijn hier wetgevers, en wetgevers moeten, meen ik, wel letten op den toestand der maatschappij en op de zaken zoo als die zijn, want het komt er op aan hunne wetten toe te passen op het bestaande en niet op denkbeeldige zaken of toestanden. Ik vraag dus: wat is de toestand? Er zijn hier in het land 146 kantonnale gevangenissen; dat zijn zulke die niet hebben eene volkomene inrigting, die slechts zóó zijn ingerigt dat de gevangenen voor zeer korten tijd daarin kunnen worden opgenomen. Die gevangenissen zijn niet daargesteld door de Hooge Regering, door den Staat; neen, zij bestonden grootendeels in de gemeenten, of zij werden door de medewerking van de gemeenten tot gevangenissen ingerigt, zoo zelfs dat verreweg de meeste gevangenissen zijn gedeelten van gemeente-eigendommen en in gemeente-gebouwen zijn gevestigd. Ik heb eene opgave voor mij liggen van die kantonnale gevangenissen in elke provincie, en daar lees ik — ik neem nu maar de eerste gemeente de beste: te Naaldwijk op het raadhuis; Noordwijk idem; Woubrugge idem; Vlaardingen onder het raadhuis; Schiedam in het raadhuis; op andere plaatsen is het weêr boven het raadhuis; in één woord, over het grootste gedeelte van ons land is de kantonnale gevangenis een gedeelte van een gemeente-eigendom. Dat is alzoo tot stand gebragt — ik mag het zeggen — met geringe kosten; hoog zoude de som zijn geweest die het daarstellen van die gevangenissen zou hebben gekost, indien zij van wege den Staat waren opgerigt; indien al die gebouwen nieuw hadden moeten worden opgetrokken, dan geloof ik, dat die som zeker de anderhalf millioen zou hebben overtroffen.

Maar nu zijn die gevangenissen zeer onkostbaar en dat juist omdat de gemeenten bij de zaak geïnteresseerd zijn. Wanneer er eene kantonnale gevangenis moet zijn, dan moet daarin worden voorzien; maar omdat de kosten voor rekening van de gemeente kwamen, was het altijd zeer gemakkelijk een lokaal te vinden dat tot kantonnale gevangenis kon worden ingerigt. Hier *onder* het stadhuis, daar er *naast*, op eene andere plaats weêr *boven* het stadhuis. De gemeente wist een locaal aan te wijzen. Hadden daarentegen die kantonnale gevangenissen opgerigt moeten worden door den Staat, men zou de eigendommen uit de handen hebben moeten breken en enorme kosten maken om die gevangenissen tot stand te brengen. Ziedaar nu de toestand van de zaak. Een aantal gevangenissen, noodig niet alleen voor de politie, maar ook voor in transport zijnde bedelaars en misdadigers. Maar wanneer gij nu beslist, dat die zaak onbillijk en onregtvaardig is, zoodat het nu hoog tijd is dat daaraan een einde wordt gemaakt, wat zal dan gebeuren? Dan zullen de gemeentebesturen niet verpligt zijn gevangenissen op te rigten of te onderhouden; zij zullen niet verpligt zijn de gevangenen verder op te nemen of te houden in de localen waarin zij tot nu toe waren. Elk gemeentebestuur zal kunnen zeggen: gelief uwe gevangenen maar terug te nemen, of ik jaag ze op de straat; mijne localen zijn geene gevangenissen; ik heb er niets mede te doen. Dat is de toestand der zaak. Er zullen er zijn, die in het algemeen belang zoo onbesuisd niet zullen te werk gaan, maar deze zullen — ik kan u vooruit zeggen wat zij doen zullen — huur vragen voor hunne localen. Zij zullen zeggen: de Staat mag gebruik maken van mijne localen, maar hij gelieve dan slechts eene verbindtenis van huur en verhuur met mij te sluiten om zoo doende het gebruik van die localen te betalen. Nu reeds zijn bij mij zoodanige aanzoeken tot huur van localen, ten dienste van het Rijk opgerigt en in gebruik, gedaan. Ik heb ze echter afgeslagen en ik zal dit blijven doen. Maar wordt aangenomen het beginsel, dat tegen mijne wet overstaat, dan heeft men alle regt om te zeggen: de gevangenen uit mijne woning, of huur daarvoor. In dien toestand zouden wij komen. Voor het oogenblik weigerde de gemeente nog slechts het onderhoud. Wat moesten wij nu doen? Was het mogelijk voor de Regering om te zeggen: nu zal de Staat op eens de geheele zaak voor zijne rekening nemen? Was het mogelijk om op eens op 146 plaatsen gevangenissen te zetten? En dat zou toch noodig zijn, wil men de uitvoering der straf en alle transporten niet onbepaaldelijk schorsen. Wanneer ik er dus op wijs, Mijne Heeren, dat de zaak 40 jaren heeft bestaan zonder tegenspraak, dan trek ik geen argument uit dat veertigjarig bestaan, om u aan te wijzen dat die zaak in den grond geheel en al onberispelijk is, maar dan haal ik het aan, om u te bewijzen dat er een toestand geschapen is, door dat veertigjarig bestaan, welke niet te veranderen is. De Ouden waren gewoon te zeggen: dat de Goden zelfs onvermogend waren om ongedaan te maken, wat gedaan is. En in dien toestand verkeeren wij: door dat gedurende 40 jaar aangenomen is dat de oprigting van kantonnale gevangenissen geschiedt door de belanghebbende gemeente, daardoor is ontstaan een geheel en onmisbaar zamenstel van kleine gevangenissen, eigendommen dier gemeente, waarvan men haar niet kan ontzetten, en die men dus wel voor hare rekening moet laten.

Tot nog toe heb ik slechts feiten opgenoemd; maar in de tweede plaats komt er bij, dat de wetgever dien toestand heeft aangenomen en daarop de wetten heeft gebaseerd, en dat dus, wanneer men den toestand veranderen wilde, ook de bestaande wetten zouden veranderd moeten worden. In Frankrijk gold vóór den Code Pénal hetzelfde wat daarna gold, namelijk: dat de kantonale gevangenissen door de gemeenten werden opgerigt en bekostigd. En wat heeft nu de Code Pénal gedaan? Hij heeft in art. 466 op grond daarvan geschreven: de boeten wegens politie-overtredingen komen ten behoeve van de gemeente. En wat hebben wij gedaan bijna eene halve eeuw later? Wij hebben hetzelfde in de gemeentewet geschreven: de boeten, welke voortvloeijen uit plaatselijke verordeningen, zullen komen aan de gemeenten. Derhalve, om een ander stelsel aan te nemen dan in deze wet vervat is, zoude men nieuwe wetsbepalingen moeten maken, en zal men niet alleen ongedaan moeten maken wat gedaan is, maar een geheel nieuwen toestand moeten scheppen, die op eens niet te scheppen is; kortom men zal het onmogelijke moeten doen, en tevens de hand moeten slaan in de algemeene wetten en die veranderen.

En als dan bij dat stelsel, dat bestaan heeft, zich voegt het belang van een goed, geregeld en spaarzaam finantieel stelsel; als het blijkt dat op geene minder kostbare wijze te verkrijgen is wat men verlangt, om zooveel mogelijk eene loeale gelegenheid te bezitten om straf op kleine overtredingen te kunnen toepassen, zoo als ook door den spreker uit Friesland (den heer van Andringa de Kempenaer) is opgemerkt, — dan geloof ik niet dat men de voorkeur zal kunnen geven aan een stelsel, hetwelk tot uitgaven leidt, waarvan ik het beloop te voren niet zou durven berekenen.

Maar waarop komt nu, wel beschouwd, het geheele bezwaar neder? Op *ééne* redenering, op *ééne* stelling, namelijk deze: de Staat heeft overal, in elke gemeente, door het geheele land, belang dat uitvoering worde gegeven aan de vonnissen; die uitvoering behoort uit den aard der zaak tot de uitvoerende magt, en daaruit leidt men nu af, bij gevolgtrekking, dat de Staat al de kosten daarvan moet dragen, ook die der bewaring van de gevangenen. Ik geloof dat die consequentie — en dit is te regt door den spreker uit Groningen (den heer Cremers) opgemerkt — niet opgaat. Gewis, de Staat heeft alsnu en bij alle omstandigheden belang om te waken dat de vonnissen ten uitvoer worden gelegd, de Staat gaat daarin zelfs zoo ver, dat hij de hand leent niet alleen om criminele vonnissen, maar ook om burgerlijke ten uitvoer te leggen. De Staat geeft zijn sterken arm om burgerlijke vonnissen ten uitvoer te brengen, maar desniettemin komen de kosten daarvan geheel voor rekening van hen die er belang bij hebben, en niet ten laste van den Staat. De Staat heeft er belang bij dat in elke gemeente behoorlijke politie-verordeningen bestaan, en toch heeft de Staat geen regt plaatselijke politie-verordeningen te maken; want dit moet men wel in het oog houden: de Staat kan wel gemaakte verordeningen afkeuren, maar hij kan ze niet maken; de Staat heeft er verder belang bij, dat er eene plaatselijke politie zij, die de hand aan de plaatselijke verordeningen houdt, en wie betaalt die politie? De gemeenten. Als men dus aan de gemeenten oplegt de verpligting èn om politie-verordeningen te maken, èn om de agenten, die er de hand aan houden, te betalen, dan kan men, dunkt mij, ook aan de gemeenten opleggen om de kosten te betalen der gevangenisstraf, die krachtens de verordening is uitgesproken.

Ten onregte beweert men in de stukken, dat het niet aanging de gemeenten te belasten met kosten, welke gemaakt worden ten gevolge van de uitspraak van den *kantonregter*, die aangesteld is door

ZITTING VAN DEN 28STEN JUNIJ.

XXVI. *Beraadsl. o. h. wets-ontwerp houdende nadere bepalingen omtr. de kosten der huizen van bewaring.*

den Staat en bezoldigd wordt door den Staat; maar als de straf wordt uitgesproken is het de wet die spreekt door den mond van den regter; de regter is alleen het orgaan der wet, en als iemand veroordeeld wordt, uit kracht van de verordeningen eener gemeente, dan is het de gemeente die de straf heeft bedreigd, en dan geloof ik dat het veel rationeler is om te stellen: dat de gemeente, die de straf bedreigd heeft, ook de kosten dier straf moet betalen, dan dat die kosten betaald zouden moeten worden door den Staat.

Ik zeg het met alle bescheidenheid ten opzigte van de leden die de aanmerking gemaakt hebben, maar de stelling, dat hij, die belang heeft bij de uitvoering van vonnissen, de kosten moet dragen aan de straf verbonden, gaat zelfs in het algemeen niet op. Iets anders is de regtspraak, iets anders de bezorging der straf.

Na dezc verdediging van het ontwerp in de hoofdstellingen, zal ik nog eenige enkele aanmerkingen beantwoorden. Het spreekt van zelf dat wanneer dit wets-ontwerp in werking zal komen, het reglement van 1841 zal moeten worden herzien; bij die gelegenheid kan en ik durf zeggen *zal* er regard worden geslagen op de aanmerking door den afgevaardigde uit Drenthe (den heer Tonckens) gemaakt. Hoe evenwel die quaestie zal moeten worden opgelost, schijnt mij nog al moeijelijk; maar ik geloof toch dat er wel een middel zal wezen om het belang van die gemeenten, die niet zijn hoofdgemeenten, evenzeer te behartigen, als het belang van de hoofdgemeente van het kanton.

Men heeft het oog gevestigd op eene welligt nieuwe indeeling der kantons bij de regterlijke organisatie. Er zijn enkele, zeer kleine kantons, waarvan de vereeniging zeer mogelijk is, maar daarop is ook tevens gelet bij het aanbouwen of bij het vernieuwen van bestaande kantonnale gevangenissen. Dat onderwerp is een punt, dat natuurlijk telkens in aanmerking komt, wanneer de rede is van het veranderen of oprigten van kantonnale gevangenissen.

Men heeft eindelijk gevreesd, dat wanneer deze wet mogt worden aangenomen, daaruit eene tweede wet zou voortvloeijen, waarbij aan de gemeenten de last zou worden opgelegd om te zorgen voor behoorlijke localen, waarin de kantonregters zitting zouden kunnen houden. Mij dunkt dat men hier wat te zeer vooruitloopt; in dit geval hebben wij een toestand, die erkend is, die regel was en die toevalligerwijze slechts is gewijzigd. Ten aanzien van het andere onderwerp moet ik zeggen, dat ook vroeger diverse onderscheidingen aanwezig waren. Hier moest wel degelijk door de gemeenten gezorgd worden voor localen, waarin zitting van het politiegeregt kon worden gehouden. Ginds miste men geheel en al voorschriften daaromtrent. Ik geloof niet dat deze zaak met de tegenwoordige kan worden gelijkgesteld en ik geloof dus dat het geene zaak is om die twee onderwerpen te vermengen. Elk lid dezer Vergadering zal wel begrijpen, dat wanneer hij zijne stem vóór dit ontwerp uitbrengt, hij daarom geene verdere ontwerpen goedkeurt. Dit zal voor die leden der Vergadering, naar ik vertrouw, geene reden zijn om af te wijken van eene voordragt, die, naar ik geloof, overeenstemt met de omstandigheden, waarin wij verkeeren; die noodzakelijk is en die voorzeker niet onbillijk kan worden genoemd.

II. [Bladz. 138.]

Ik geloof, Mijne Heeren, dat ik de stelling van den vorigen spreker (den heer Cost Jordens) juist begrepen had; maar misschien heb ik ze minder juist beantwoord. Hij heeft gezegd: de executie van strafvonnissen is meer van algemeen dan van plaatselijk belang. De Staat is in de eerste plaats de belanghebbende, maar, hij erkent het, de gemeente heeft ook in de tweede plaats er belang bij, ofschoon in geringer mate. Als men dit laatste toegeeft, dan vorderen wij zeker niet te veel van de gemeenten; want wat doet de Staat niet? Betaalt hij niet juist uit hoofde van dat beginsel? De Staat stelt daarvoor aan regters, het openbaar ministerie, de griffiers; hij betaalt al de kosten van de vervolging en neemt dus voor dat principaal belang al de principale kosten voor zich. Maar wat wil nu de Staat eenvoudig? Dat voor haar secondair belang, de gemeenten betalen de kosten van de straf, die zij zelven uitgesproken hebben, die zij zelven op hare verordeningen hebben gesteld. Mij dunkt, dat bij die onderscheiding het tegenwoordig wets-ontwerp allezins billijk mag worden genoemd.

ZITTING VAN DEN 29STEN JUNIJ.

23STE ZITTING.

ZITTING VAN VRIJDAG 29 JUNIJ.

(GEOPEND TEN 3 URE.)

Mededeeling der benoeming van rapporteurs voor het wets-ontwerp tot afschaffing van den accijns op het gemaal. — Ingekomen de door de Tweede Kamer aangenomen wets-ontwerpen betreffende de bevordering van officieren en de pensioenen bij de land- en zeemagt; tot vereeniging van gemeenten; en afschaffing van het tonnegeld. — Aanneming zonder beraadslaging van het wets-ontwerp tot verlenging van den termijn bij art. 293 der gemeente-wet gesteld. — Verslag uitgebragt door de Commissie voor de Verzoekschriften. — Verslag uitgebragt over Hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting; bepaling van den dag der beraadslaging.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 30 leden, te weten de heeren:

't Hooft van Benthuizen, de Bruijn, Cremers, Bosch van Drakestein, van Wessem, Insinger, de Vos van Steenwijk, van der Oudermeulen, van Goltstein van Oldenaller, Blankenheijm, d'Ablaing van Giessenburg, van Rhemen van Rhemenshuizen, Cost Jordens, Boxman, Martens van Sevenhoven, van Sasse van Ysselt, van Eijsinga, van Weel, Tonekens, Borski, Lotsij, van den Dries, van Nispen van Pannerden, Regout, de Villers de Pité, Paspoort van Grijpskerke, van Beeck Vollenhoven, van Heeckeren van Wassenaar en van Swinderen;

en de heer Minister van Binnenlandsche Zaken.

De notulen van het verhandelde in de vorige zitting worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter** deelt mede:

A. dat door de afdeelingen tot rapporteurs benoemd zijn voor het wets-ontwerp tot afschaffing van den accijns op het gemaal, de heeren: Insinger, van Sasse van Ysselt, Cost Jordens en Borski.

B. dat van de Tweede Kamer zijn ingekomen de volgende door haar aangenomen wets-ontwerpen, als:

a. dat tot wijziging der wet van den 28sten Augustus 1851 (*Staatsblad* n°. 128), regelende de bevordering, het ontslag en het op pensioen stellen der officieren bij de landmagt;

b. dat tot wijziging der wetten van den 28sten Augustus 1851 (*Staatsblad* n°. 129) en van den 9den December 1851 (*Staatsblad* n°. 151), regelende de pensioenen bij de landmagt;

c. dat tot wijziging der wet van den 28sten Augustus 1851 (*Staatsblad* n°. 126), regelende de bevordering, het ontslag en het op pensioen stellen der officieren bij de zeemagt;

d. dat tot wijziging der wet van den 28sten Augustus 1851 (*Staatsblad* n°. 127), regelende de pensioenen bij de zeemagt;

e. dat tot afschaffing van het tonnegeld der zeeschepen.

f. drie en twintig tot vereeniging van verschillende gemeenten;

Al deze wets-ontwerpen zullen naar de afdeelingen worden verzonden.

Aan de orde is de behandeling van het WETS-ONTWERP TOT VERLENGING VAN DEN TERMIJN BIJ ARTIKEL 293 DER GEMEENTEWET GESTELD.

Dit wets-ontwerp wordt zonder beraadslaging met algemeene stemmen aangenomen.

De heer **van Weel,** lid der Commissie voor de Verzoekschriften, brengt het volgend verslag uit:

'*Jan Dijk* en *J. Klerk*, waarschijnlijk inwoners van Amsterdam, hebben zich tot deze Kamer gewend met verzoek dat de aangeboden wet tot afschaffing van de belasting op het gemaal, zoo als die is liggende, niet worde aangenomen.

De adressanten hebben zoo zeer geen bezwaar in de afschaffing van het gemaal zelve — waarvan zij intusschen voor de belasting-schuldigen weinig ontheffing zich voorstellen, als zullende naar hun zeggen het brood niet veel goedkooper maken — als wel tegen het aangegeven equivalent, daar dit, naar hunne meening, te zeer de grondeigenaren en vooral die van gebouwde eigendommen in dubbele mate zal treffen, met voorbijgang van anderen die zij vermeenen dat veeleer tot een equivalent zouden behooren bij te dragen.

Daar dit adres betrekking heeft tot een aanhangig wets-ontwerp, zoo heeft uwe Commissie de eer voor te stellen, dit adres te deponeren, ter inzage der leden.

De Vergadering vereenigt zich met de voorgestelde conclusie.

De **Voorzitter** deelt mede dat de Commissie van Rapporteurs gereed is *Verslag* uit te brengen over het *wets-ontwerp tot vaststelling van hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor den jare* 1855 (Departement van Marine).

Dit stuk zal worden gedrukt en rondgedeeld en de beraadslaging over het wets-ontwerp gehouden worden op aanstaanden Dingsdag, na afloop van de behandeling der alsdan aan de orde gestelde ontwerpen van wet.

Daarna wordt de zitting gesloten.

WETS-ONTWERPEN INGEKOMEN IN DE ZITTING VAN 29 JUNIJ.

AANWIJZING VAN VERANDERINGEN

in het gewijzigd wets-ontwerp n°. 10, tot wijziging der wet van den 28sten Augustus 1851 (Staatsblad *n°.* 128), *tot regeling van de bevordering, het ontslag en het op pensioen stellen der officieren bij de Landmagt.*

In den *Considerans*, tweeden regel, vervallen de cijfers 1, 3 en 15.

Uit art. 1 der wet zijn de paragraphen *a*, *b* en *c* weggevallen. Dienvolgens wordt § *d* veranderd in § *a*.

» *e* » » » *b*.
» *f* » » » *c*.
» *g* » » » *d*.
en » *h* » » » *e*.

en in het gewijzigd wets-ontwerp n°. 11, tot wijziging der wetten van den 28sten Augustus 1851 (Staatsblad *n°.* 129) *en van den 9den December* 1851 (Staatsblad *n°.* 151), *regelende de pensioenen bij de Landmagt.*

Uit den *Considerans* zijn weggevallen:

in den 2den regel, het cijfer 25, en in den 4den, 5den en 6den regel de woorden: *mitsgaders art. 1 der wet van den 9den December* 1851 (Staatsblad *n°.* 151), *voor zooveel betreft* §§ *a*, *b*, *c*, *d* en *e*.

Art. 1 der wet wordt aldus gelezen:

» De wet van den 28sten Augustus 1851 (*Staatsblad* n°. 129)

wordt gewijzigd, in voege als bij de volgende paragraphen is aangewezen:

Alsdan vervallen de §§ *a* en *b*, zoodat § *c* wordt § *a*;
» *d* » » *b*;
» *e* » » *c*;
» *f* » » *d*;
en » *g* » » *e*.

In art. 2, 2den regel, zijn de §§ *d* en *f* veranderd in §§ *b* en *d*.

AANWIJZING VAN VERANDERINGEN

in het gewijzigd wets-ontwerp tot wijziging der wet van den 28sten Augustus 1851 (Staatsblad nº. 126), regelende de bevordering, het ontslag en het op pensioen stellen der officieren bij de Zeemagt.

In den *Considerans* vervallen, 2den regel, de cijfers 11 en 15, en de slotwoorden in den 5den, 6den en 7den regel: *en die wet aan te vullen met de bepalingen betrekkelijk het overgaan van officieren van het corps mariniers bij de landmagt en omgekeerd.*

In art. 1 der wet wordt van § *b* de *eerste* alinea dus gelezen:

» Aan art. 9 wordt de navolgende zinsnede, na de eerste bijgevoegd:"

De *derde* alinea vervalt.

en in het gewijzigd wets-ontwerp tot wijziging der wet van den 28sten Augustus 1851 (Staatsblad nº. 127), regelende de pensioenen bij de Zeemagt.

In den *Considerans* vervalt het cijfer 29 in den 2den regel.

Uit art. 1 der wet is de geheele § *a* weggevallen. Dienvolgens is

§ *b* geworden § *a*;
» *c* » » *b*; en
» *d* » » *c*.

In art. 2 zijn in den tweeden regel §§ *b* en *d* veranderd in §§ *a* en *c*, en in den vierden regel § *c* in § *b*.

AANWIJZING *van nadere veranderingen in het wets-ontwerp tot afschaffing van het tonnegeld der zeeschepen, en houdende bepalingen omtrent het meten derzelve.*

Boven de wijzigingen bij nº. 6 der gedrukte stukken voor de Tweede Kamer (VI) reeds aangewezen, is later art. 6 van het wets-ontwerp vervallen, waaruit volgt, dat

artikel 7 is geworden artikel 6,
» 8 » » » 7,
» 9 » » » 8,
» 10 » » » 9,
en » 11 » » » 10.

En het jaartal 1855 in dat slot-artikel is veranderd in » 1856 ".

De overige wets-ontwerpen luiden gelijk zij in de *Bijlagen* van BIJBLAD II zijn opgenomen.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

voor het wets-ontwerp houdende vaststelling van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting over den jare 1855; uitgebragt in de zitting van den 29sten Junij.

1. De meeste leden die aan het onderzoek van deze begrootingswet in de afdeelingen der Kamer deelgenomen hebben, stemden daarin overeen, dat een behoorlijk herstel van de marine, vooral ook in verband met de behoeften van onze overzeesche bezittingen, allezins noodzakelijk geacht moet worden. Vele leden hebben het zeer betreurd, dat onze zeemagt zoo verachterd is, en dat nà de door den tegenwoordigen Minister, bij de ontwikkeling van een nieuw stelsel voor de Nederlandsche marine gegeven mededeeling, aan al hetgeen omtrent haar diep verval in de laatste tijden bekend geworden is, niet meer te twijfelen valt. Men was het ook daaromtrent eens, dat de uitgebreidheid der voorzieningen, welke tot verbetering van dien gezonken toestand noodig zullen worden bevonden, ondergeschikt behoort te zijn aan onze finantiele krachten; en men achtte het daarom wenschelijk, dat al hetgeen niet volstrekt noodzakelijk blijkt te zijn, vermeden wierd, en dat dus alle mogelijke bezuinigingen, welke niet tot schade van de dienst leiden, daarbij steeds in acht genomen worden.

Immers terwijl men aan de eene zijde niet ongeneigd is te erkennen, dat er vroeger geene genoegzame fondsen zijn toegestaan geweest, om de marine voor een zoo beklagenswaardig verval te vrijwaren, en dat het dus niet wèl mogelijk zou zijn haar zonder meer belangrijke uitgaven weder op te beuren, was men echter aan de andere zijde vrij algemeen bevreesd, dat het door de Regering thans aangeprezen stelsel op den duur voor de geldmiddelen van den Staat al te kostbaar zal worden bevonden. Men heeft zich echter onthouden van dieper in deze en dergelijke beschouwingen te treden, omdat deze begrooting door de op 20 Junij jl. door den Minister in de andere Kamer bepaaldelijk uitgedrukte bestemming der gelden, thans geheel losgemaakt is van het stelsel, waarover men het niet wenschelijk oordeelde zich voor alsnog uit te laten, en waarvan men dus ook het onderzoek thans overbodig achtte. Men zou ook daarom gaarne van de Regering vernemen, of men hare tegenwoordige meening juist begrepen heeft, dat namelijk de thans aangevraagde gelden tot de bij het wets-ontwerp aangeduide bestemming bepaaldelijk aangewezen zijn, om in de dringendste behoefte van het oogenblik zooveel en zoo spoedig mogelijk te voorzien; en dat mitsdien deze voordragt, geheel afgescheiden van eenig stelsel, hoedanig ook, moet worden beschouwd.

Men achtte het niet onverschillig daaromtrent zekerheid te erlangen, dewijl de Regering nog bij hare Memorie van Beantwoording op het Verslag der Tweede Kamer de wenschelijkheid heeft beaamd, dat » voor de grondtrekken eener organisatie der zeemagt zoodanige wettelijke bekrachtiging zoude geschieden, als de volledige tenuitvoer-legging van een aangenomen stelsel in een bepaald getal jaren zou kunnen verzekeren." Tegen dat denkbeeld hebben de meeste leden zich ten stelligste verklaard, daar zij in het algemeen van oordeel waren, dat er geene sprake kon zijn van het bekrachtigen van eenig organiek gouvernementeel stelsel van administratie *door de wetgevende magt*, tot wier roeping dit geenszins kan geacht worden te behooren. Eenige weinige leden waren daarentegen van gevoelen, dat waar het noodig is, gelijk thans, maatregelen te beramen wier uitvoering over eene gansche reeks van jaren moet worden uitgebreid, de Regering zich moet kunnen vergewissen, dat het stelsel, volgens 't welk zij te werk zal gaan, de goedkeuring der Vertegenwoordiging kan erlangen, zonder dat deze zich daarom verder behoeft te binden dan de aard van eene jaarlijks vast te stellen begrooting schijnt mede te brengen.

De slotsom van deze overwegingen is voor het meerendeel der leden deze geweest, dat wanneer zij de behoeften van dit jaar, zoo ter aanvulling van magazijnen als tot het afbouwen van schepen, in aanmerking nemen, en tevens dat voor het hooger cijfer van deze begrooting het benoodigde thans in de schatkist voorhanden is, zij in de tegenwoordige voordragt kunnen berusten; doch dat dit niet anders geschiedt dan onder uitdrukkelijk voorbehoud, dat zij zich daardoor in geenen deele verbonden achten om voor volgende jaren hetzelfde, veelmin eenig hooger bedrag van uitgaven voor de marine toe te staan. Zij wenschen derhalve voor de toekomst geenerlei verpligting op zich te laden en daaromtrent geheel vrij te blijven.

2. Met het oog op de zoo dringende noodzakelijkheid eener herziening van de wetten op de militie en schutterijen, welke ook van de zijde dezer Kamer zoo herhaaldelijk is betoogd geworden, hebben verscheidene leden thans de wenschelijkheid doen uitkomen dat de Regering, in verband met haar stelsel voor de marine, tot het besluit kome of er, naar aanleiding van art. 186 der Grondwet, al dan niet een gedeelte der militie in het vervolg voor de dienst ter zee zal moeten worden bestemd. De overweging van dit punt heeft aan deze leden nog meer de onmisbaarheid eener bepaalde regeling van de nationale militie doen blijken, opdat die gewigtige zaak, ook in het belang der marine, eindelijk worde uitgemaakt.

3. Vele leden zouden gaarne thans nog van de Regering vernemen, hoeveel jaarlijks voor de dienst der marine in de kolonien van het Rijk is uitgegeven geworden; en daar het niet wel mogelijk zou zijn nu reeds te gelijker tijd ophelderingen te ontvangen omtrent hetgeen de Regering berekent dat, volgens hare plannen, zoo voor de active dienst als voor aanbouw van schepen voor het

vervolg in de kolonien zal worden besteed, heeft men den wensch uitgedrukt, dat bij de indiening der aanstaande begrooting aan de Vertegenwoordiging staten zullen worden medegedeeld, waaruit de buitengewone uitgaven, die men op dit stuk in de kolonien te gemoet ziet, duidelijk zullen blijken.

4. Ter gelegenheid van de algemeene beschouwingen over dit wets-ontwerp is ook nog in éene afdeeling de vraag gerezen, of wanneer de Minister zich gehouden mogt rekenen, al hetgeen hij aan materialen volgens deze begrooting noodig heeft, binnen het nu aanstaande tweede halfjaar 1855 aan te koopen, dan, bij de tegenwoordige schaarschte der voorwerpen, de prijs niet welligt veel te hoog zoude loopen.

5. Op het wets-ontwerp zelf zijn slechts de volgende vragen medegedeeld:

ISTE AFDEELING *B*.

Eenige leden hebben inlichtingen gevraagd omtrent den tegenwoordigen toestand van het drooge dok te Willemsoord. Zij zouden gaarne de meening der Regering, ook in verband met het, naar men meende, thans ten einde gebragt onderzoek van deskundigen, nopens dat belangrijk onderwerp vernemen.

IVDE AFDEELING.

Art. 22. Verscheidene leden gaven hun verlangen te kennen, dat de nieuwe reglementen voor de opleiding der adelborsten voor 's Rijks zeedienst aan de Kamer zouden worden medegedeeld.

Art. 2 van het wets-ontwerp. Men heeft gevraagd, waarom de artt. 11 en 14*bis* hier opgenomen zijn onder die, waarvan het ontoereikende bedrag kan worden aangevuld uit den post van onvoorziene uitgaven. De opneming van art. 11 heeft te meer bevreemding gewekt, omdat bij de wet van 23 December 1853 (*Staatsblad* n°. 147), wier regels ook nog voor de helft van de dienst van Marine van het loopende jaar hebben gegolden, het gelijksoortige art. 12 van die bepaling is uitgezonderd. Welke reden bestaat er om die uitzondering voor de tweede helft op te heffen? En wat het tegenwoordig art. 14*bis* betreft, zou men gaarne weten, welke meerdere onkosten dan de geraamde er nog ten behoeve van de *Cycloop* verwacht worden.

Deze bedenkingen aan de Regering medegedeeld zijnde geworden, zoo is van dezelve daarop ontvangen de navolgende

MEMORIE VAN BEANTWOORDING.

„ De Regering kennis genomen hebbende van de aanmerkingen door de Afdeelingen der Eerste Kamer voorgedragen, nopens het ontwerp van wet tot vaststelling van het VIIIste hoofdstuk der begrooting van Staatsuitgaven over het dienstjaar 1855, heeft daaruit aanleiding gevonden tot het navolgend antwoord.

1. Het herhaaldelijk te kennen gegeven verlangen naar het aannemen van een vast beginsel voor het herstellen van het algemeen erkend verval der zeemagt van den Staat, heeft de Regering, het wenschelijke daarvan beamende, genoopt de voorgestelde begrooting van hoofdstuk VIII te doen verzeld gaan van een stelsel, hetwelk zij meende dat bij het doel, dat men zich had voorgesteld, kon gevolgd worden.

De Tweede Kamer der Staten-Generaal heeft, het onmogelijke aanvoerende om in korten tijd tot een voldoend oordeel over dat aangeboden stelsel te geraken, zich een nader onderzoek voor behouden en haren wensch te kennen gegeven, dat de tegenwoordige begrooting er van wierd losgemaakt. Daarmede heeft de Regering zich vereenigd en aangetoond dat de aangevraagde gelden alle bestemd waren voor bepaaldelijk omschreven werkzaamheden, en uitcengezet vermelde aanschaffing van hoogstbenoodigde voorwerpen, ten einde inmiddels in de dringendste behoefte zooveel en zoo spoedig mogelijk te voorzien.

De Regering antwoordt dan ook nu op het door de Eerste Kamer geuite verlangen, dat hare tegenwoordige meening juist is begrepen, dat namelijk de thans aangevraagde gelden tot de bij het wets-ontwerp aangeduide bestemming bepaaldelijk aangewezen zijn om in de dringendste behoeften van het oogenblik zooveel en zoo spoedig mogelijk te voorzien, en dat mitsdien deze voordragt geheel afgescheiden van eenig stelsel, hoedanig ook, kan worden beschouwd, weshalve de Eerste Kamer, gelijk het haar wensch is, geacht wordt voor de toekomst geenerlei verpligting op zich te laden maar daaromtrent geheel vrij te blijven.

2. Eene herziening van de wetten op de militie is bereids bij de Regering behandeld geworden, doch heeft het onlangs op getreden hoofd van het Departement van Marine daarvan nog geene kennis kunnen nemen. Zoodra deze met de andere betrokkene departementen daarover in overleg zal kunnen treden, zal niet worden nagelaten die herziening in verband te brengen met een stelsel voor de Marine en daarbij op art. 186 der Grondwet worden gelet.

3. Bij de begrooting voor 1854 is de hier verlangde opgave van 1841 tot en met 1851, en bij die ten vorige jarige jare voor 1855 aangebodene die over 1852 overgelegd, naar welke de Regering kortheidshalve meent te mogen verwijzen. Het geheel bedrag der kosten voor elk afgeloopen jaar wordt steeds eerst laat bekend, door de afgelegenheid van sommige stations en de verschillende soorten van uitgaven voor de zeemagt.

De tijd voor de indiening der aanstaande begrooting is reeds zeer nabij; de vermeerdering van uitgaven, welke eene andere regeling der dienst van de zeemagt in de kolonien kan ten gevolge hebben, zal op haar nog geenen invloed hebben, dewijl wanneer eenig te volgen stelsel uitbreiding der middelen voor reparatie der schepen aldaar medebrengt, die uitbreiding nog moet worden voorbereid, en in elk geval uit den aard der zaak slechts van lieverlede en na onderling overleg der beide betrokkene departementen kan plaats hebben.

Wanneer men tot eene aanbouwing der kleinere oorlogsbodems aldaar mogt overgaan, zal dat toch eerst na verloop van jaren kunnen en ook behoeven te geschieden; de vermeerdering der kosten van aanbouw in Oost-Indie zal echter steeds met eene vermindering der kosten voor dat gedeelte van den aanbouw in het moederland gepaard gaan.

4. De Regering gelooft niet dat het besteden der aangevraagde middelen tot buitengewone stijging der prijzen aanleiding zal geven; een gedeelte van den aanbouw of aankoop geschiedt bij particulieren, waar jaarlijks voor millioenen verwerkt wordt.

De verscheidenheid der artikelen veroorzaakt almede, dat de invloed daarvan niet op eene enkele markt nederkomt; het grootste gedeelte bestaat uit zeer verschillende materialen, waarvan weder een gedeelte buiten 's lands moet worden aangeschaft.

Maar al mogt het ook op het een of ander artikel eenigen invloed hebben, dan komt het toch nog beter voor zich die tot een voorraad om ten minste eenige scheepsmagt in tijd van nood in dienst te kunnen stellen, aan te koopen terwijl zij nog verkrijgbaar zijn, dan daarmede lang te wachten en misschien ze niet meer te kunnen bekomen; dit laatste betreft vooral het artillerie-materieel.

5. Het ingekomen rapport der met het onderzoek van het drooge dok te Willemsoord belaste deskundigen geeft aanleiding om voorecrst voor het herstel van het bestaand gebrek middelen te beproeven en aan te wenden, die nog zonder buitengewone aanvragen van gelden kunnen gevonden worden.

Het nieuwe reglement voor de opleiding der adelborsten van 's Rijks zeedienst wordt hierbij overgelegd.

Art. 2 van het wets-ontwerp. Men heeft het vroeger, onnoodig geacht het 11de artikel der begrooting op te nemen onder de zoodanige die, bij voorkomende behoefte, uit de *onvoorziene uitgaven* kunnen aangevuld worden, omdat de administratie het genoegzaam in hare magt heeft te voorkomen, dat de sommen, voor de aanschaffing van materialen toegestaan, worden overschreden.

Hoewel in het algemeen dit beginsel kan aangenomen worden is het echter niet te ontkennen, dat eene opkomende behoefte aan het einde des jaars, of andere niet te voorziene oorzaak, een tekort, al ware het slechts van weinige guldens, op dit artikel kan veroorzaken, en men zou dan gedwongen zijn, bij gemis van een hulpmiddel in de begrootingswet, om, bij eene afzonderlijke wetsvoordragt, in de zich voorgedaan hebbende moeijelijkheid te voorzien.

Hetzelfde is het geval met art. 14 *bis*. De sommen, die men voor *bewaring*, *bewaking* enz. van het gestrand stoomschip *Cyloop* moest betalen, waren voor geene juiste berekening vatbaar, en werden bij raming in de begrooting gebragt. Het was derhalve raadzaam zijne toevlugt te kunnen nemen tot een wettelijk hulpmiddel, wanneer het later mogt blijken, dat de voor dit onderwerp aangevraagde gelden niet toereikend waren.

's Gravenhage, den 29sten Junij 1855.

De Minister van Marine.
DE SMIT V. D. BROECKE."

De Commissie heeft gemeend dit antwoord der Regering nevens de gemaakte bedenkingen aan de Kamer te moeten mededeelen.

Aldus vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs, den 29sten Junij 1855.

VAN RIJCKEVORSEL.
VAN BEECK VOLLENHOVEN.
VAN SWINDEREN.
PASPOORT VAN GRIJPSKERKE.

ZITTING VAN DEN 3DEN JULIJ.

Verslag der Commissie van onderzoek der geloofsbrieven van den heer M. Sichterman van de Brake.

24STE ZITTING.

ZITTING VAN DINGSDAG 3 JULIJ.

(GEOPEND TEN 11 URE.)

Ingekomen: 1°. bewijs der eedsaflegging van het nieuw gekozen lid voor de provincie Groningen; toelating van dat lid. — Mededeeling der benoeming van commissien van rapporteurs voor verschillende wets-ontwerpen. — Aanneming zonder beraadslaging van vier wets-ontwerpen, betrekkelijk *a.* naturalisatie van onderscheidene personen; *b.* den aanleg van een rijweg in Veendam; *c.* eene dading met Kampen; en *d.* de brievenposterij. — Beraadslaging over en aanneming van het wets-ontwerp tot vaststelling van Hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1855. — Verslagen uitgebragt door de Commissie voor de Verzoekschriften. — Nog ingekomen: 1°. verzoekschriften; 2°. een door de Tweede Kamer aangenomen wets-ontwerp. — Verslagen ter tafel gebragt over verschillende wets-ontwerpen; bepaling van den dag der beraadslaging. — Aanwijzing der afdeeling waartoe het nieuw benoemde lid uit de provincie Groningen zal behooren.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 34 leden, te weten de heeren:

van Swinderen, van Rhemen van Rhemenshuizen, de Bruijn, Paspoort van Grijpskerke, Regout, van Eijsinga, van der Oudermeulen, van Weel, Lotsij, van Nispen van Pannerden, de Vos van Steenwijk, Blankenheijm, Tonckens, Sassen, van den Dries, Beerenbroek, van Wessem, van Beeck Vollenhoven, Boxman, Cost Jordens, 't Hooft van Benthuizen, van Rijckevorsel, Borski, van Sasse van Ysselt, Cremers, Insinger, van Goltstein van Oldenaller, van Heeckeren van Wassenaer, d'Ablaing van Giessenburg, Bosch van Drakestein, de Villers de Pité, van der Lek de Clercq en Sichterman van de Brake;

en de heeren Ministers van Justitie, van Finantien, van Buitenlandsche Zaken en van Marine.

De notulen van het verhandelde in de vorige zitting worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter**: Ik heb de eer aan de Vergadering mede te deelen dat de heer Sichterman van de Brake heeft overgelegd het bewijs van de door hem afgelegde eeden. Ik verzoek de Commissie tot onderzoek der geloofsbrieven van genoemd lid, in de vorige zitting benoemd, van dit stuk inzage te nemen en dan daaromtrent rapport uit te brengen.

De heer **van Sasse van Ysselt**, lid der Commissie: In eene vorige vergadering heeft de Commissie belast met het onderzoek der geloofsbrieven van den heer Mello Sichterman van de Brake, geconcludeerd tot toelating van dien heer als lid dezer Kamer, zoodra hij een bewijs zou hebben geleverd dat hij de gevorderde eeden in handen des Konings heeft afgelegd. Thans is in handen uwer Commissie gesteld een extract uit het register der beëedigingen, waaruit blijkt, dat den 30sten Junij 1855 mr. Mello Sichterman van de Brake de eeden bij art. 33 van de Grondwet voorgeschreven, in handen des Konings heeft afgelegd, weshalve uwe Commissie concludeert tot onmiddellijke toelating van dien heer als lid dezer Kamer.

Dienovereenkomstig wordt besloten.

De heer **Sichterman van de Brake**, op de gebruikelijke wijze ter vergaderzaal binnengeleid, neemt als lid der Kamer zitting.

De **Voorzitter** deelt mede dat door de afdeelingen tot rapporteurs benoemd zijn:

voor het wets-ontwerp tot voorloopige voorziening in sommige waterstaatsbelangen, de heeren: van Wessem, van Eijsinga, Boxman en Martens van Sevenhoven;

voor dat tot verhooging der som tot inkoop van rentegevende nationale schuld, toegestaan bij de wet van 22 April 1855 (*Staatsblad* n°. 34), de heeren: Beerenbroek, van Nispen van Pannerden, van der Oudermeulen en Borski;

voor die tot vaststelling der raming van uitgaven wegens verstrekkingen voor de Departementen van Oorlog en van Marine, dienst 1855, de heeren: Tonckens, Regout, van Swinderen en van Rhemen van Rhemenshuizen;

voor dat tot goedkeuring van artikelen der overeenkomst met Frankrijk tot wering van den nadruk, de heeren: van Rijckevorsel, de Villers de Pité, Boxman en 't Hooft van Benthuizen;

voor dat tot verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting voor 1855 (Stichting van een stoomgemaal op den IJssel), de heeren: Beerenbroek, van Sasse van Ysselt, van der Lek de Clercq en de Bruijn;

voor dat tot verhooging van het minimum van de opbrengst van den accijns op de suiker, de heeren: Blankenheijm, van Eijsinga, van der Oudermeulen en Borski;

voor dat tot regeling van de provinciale en gemeentelijke indeeling van het Haarlemmermeer, de heeren: van Wessem, van Nispen van Pannerden, van Weel en van Rhemen van Rhemenshuizen.

Aan de orde is de behandeling der navolgende wets-ontwerpen, als:

I. de WETS-ONTWERPEN TOT NATURALISATIE VAN *J. C. Horch*, *A. Teubner*, *A. van Son*, *F. L. Kubatz*, *J. J. Hoffmann*, *M. Schloss*, *C. J. Sandermann*, *E. C. Martin*, *J. F. Werlemann* en *C. J. A. von der Möhlen*,

die achtereenvolgens, zonder beraadslaging, met algemeene (34) stemmen worden aangenomen.

II. het WETS-ONTWERP TOT VERKLARING VAN ALGEMEEN NUT VAN DEN AANLEG VAN EEN RIJWEG IN DE GEMEENTE VEENDAM (*provincie Groningen*),

dat, zonder beraadslaging, met algemeene (34) stemmen wordt aangenomen.

III. het WETS-ONTWERP TOT GOEDKEURING EENER DADING TUSSCHEN HET BESTUUR DER DOMEINEN EN DE GEMEENTE KAMPEN,

dat, zonder beraadslaging, met algemeene (34) stemmen wordt aangenomen.

IV. het WETS-ONTWERP TOT WIJZIGING DER WET VAN 12 APRIL 1850 (STAATSBLAD N°. 15), HOUDENDE VASTSTELLING VAN HET BRIEFPORT EN REGELING DER BRIEVENPOSTERIJ,

dat, zonder beraadslaging, met algemeene (34) stemmen wordt aangenomen.

V. het WETS-ONTWERP TOT VASTSTELLING VAN HOOFDSTUK VIII DER STAATSBEGROOTING VOOR HET DIENSTJAAR 1855.

De beraadslaging wordt daarover geopend.

De heer **Lotsij**: Ik vraag het woord niet, Mijne Heeren, om te verzekeren, dat ik in dit hoofdstuk der Staatsbegrooting groot belang stel. Men zou den naam van Hollander onwaardig zijn, indien het hart voor de marine niet warm klopte. Ik zal

ZITTING VAN DEN 3DEN JULIJ.

LXXIX. *Vaststelling van hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor* 1855. (Algemeene beraadslaging.)

gaarne medewerken tot de verhooging der tot herstel onzer marine benoodigde posten der Staatsbegrooting; maar ik vraag thans alleen het woord om aan den Minister eene inliehting te verzoeken.

Het voornemen bestaat bij den Minister om in het vervolg op particuliere werven sehepen te doen bouwen. In de laatste jaren is in de tussehen de Regering en de Staten-Generaal gewisselde stukken dit onderwerp meermalen besproken. Ik geloof dat het nuttig is daarmede eene proeve te nemen; maar wat is er nu gesehied? Indien ik wel onderrigt ben, zijn door den Minister van Marine en ook door den Minister van Kolonien twee stoombooten besteld te Fijenoord, niet alleen de machines, maar ook de schepen. Fijenoord heeft het maken van de machines natuurlijk aan zich behouden, maar de schepen aan een scheepsbouwmeester gegund, aan wien het verpligting had. Nu wil ik gaarne de verdiensten erkennen van den direeteur van Fijenoord zoowel als van dien scheepsbouwmeester, maar ik moet toeh opmerken, dat in andere streken van ons land ook bekwame scheepsbouwmeesters zijn, en nu vraag ik: is het doel, dat de Minister zich voorstelt, op deze wijze te bereiken? In den toeliehtenden staat vind ik op art. 11:

» De aanbouw van sehepen bij partieulieren is noodig geacht, omdat met het oog op de herstellingen en voorzieningen, die de thans in het nieuwe stelsel opgenomene sehepen behoeven, er voegzaam geene nieuwe sehepen meer op de rijkswerven kunnen gebouwd worden dan die nu op stapel staan of gezet worden; en het verlangen toch bestaat om, in overeenstemming met de aangevraagde gelden, zoo spoedig mogelijk tot de in het stelsel bepaalde sterkte te geraken."

En dan volgt: » Eene naauwkeurige berekening van de kosten dier sehepen en schatting der waarde die daarvoor verkregen wordt, zal te gelijker tijd tot proef kunnen dienen, in hoeverre de aanbouw van kleine oorlogsvaartuigen in den vervolge bij partieulieren is aan te bevelen."

Nu durf ik met vertrouwen beweren dat het doel, dat de Minister zich voorstelt, op deze wijze niet zal worden bereikt. Die proef zal mislukken; indien men aan eene enkele inrigting, aan een enkel seheepsbouwmeester den bouw van die schepen toevertrouwt, zal men zeker duur bouwen. Ik wil er nu niet van spreken dat uitsluiting, dat voorbijgegaan te worden, voor anderen onaangenaam is. Ik durf wel zeggen wat ik meen en er bijvoegen, dat het van de zijde der Regering onregtvaardig is enkele personen of inrigtingen te begunstigen. Ik geloof dat de proef eerst dan juist zal genomen worden, wanneer de Minister door hoofdambtenaren, door hoofd-ingenieurs bestekken of voorwaarden laat maken, en wanneer allen, die waarborgen van soliditeit geven, in de gelegenheid worden gesteld om die schepen te bouwen of er naar mede te dingen. Ik mag niet onderstellen dat er bij het Ministerie van Marine geene bekwame hoofd-ambtenaren zouden zijn die de bestekken behoorlijk kunnen maken; ik zou het, indien dit zoo was, diep betreuren, en dan bescheiden den raad durven geven aan den Minister om geen kracht van geld te ontzien ten einde een bekwaam persoon te koopen, opdat men iemand hebbe, die in staat zij om den behoorlijken bouw van dergelijke schepen te verzekeren. Ik meen de vraag aan den Minister te mogen onderwerpen, of hij het onderwerp, door mij aangeroerd, niet belangrijk genoeg zou rekenen, om omtrent zijne plannen dienaangaande eenige inlichtingen te geven.

De heer **van Rijckevorsel:** Ook ik zal wel niet noodig hebben als Nederlander mijne sympathie voor de rijks-marine te betuigen. Ook ik deelde met u allen, ja met geheel Nederland, in den sehok dien wij ondervonden toen ons gezegd werd: » 's Rijks marine is in diep verval."

Ik betreurde dit te meer, omdat toch jaarlijks, ook in de ongunstigste jaren van onzen finantielen toestand, eene niet onaanzienlijke som, daarvoor door de natie was opgebragt. Ik heb mij verblijd over den moed waarmede de nieuw opgetreden Minister van Marine die zaak heeft aangegrepen en waarmede hij, na de verklaring van zijn voorganger, door hem bevestigd, de noodige fondsen tot herstel der marine aan de Vertegenwoordiging heeft durven vragen.

Het scheen mij toe dat de Minister daarvoor in geen ongunstigen toestand was geplaatst; zijn voorganger had reeds de Vertegenwoordiging, had reeds de natie met het verval der marine bekend gemaakt; hij was als het ware geroepen om nu daarin te voorzien. Het spreekt wel van zelf dat dit zonder geld niet kon gesehieden, en het was te verwaehten dat hij de Vertegenwoordiging bereidvaardig zou vinden om hem dat geld te verleenen. Nogtans ontveins ik u niet, Mijne Heeren, dat die medaille ook eene keerzijde voor mij heeft, en dat ik niet zonder eenig leedwezen heb gezien dat zulke groote, zulke aanzienlijke sommen tot het herstel der marine noodig waren.

Ik ben begonnen met te verklaren dat ik zeer wel begrijp dat daartoe geld noodig is: ik wil er zelfs bijvoegen, dat ik als volksvertegenwoordiger niet ongezind ben ook in dit opzigt mede te werken. Maar, ik herhaal het, ik betreur het dat dit op zulk eene groote schaal moet plaats hebben, als volgens de denkwijze der Regering het geval is. Daarenboven koester ik ook nog twijfel of het, met het oog op onze finantien en met het oog op het rapport der vroegere Staats-commissie, wel noodig is zulk eene groote uitbreiding aan de marine te geven, dat daartoe gedurende eene zoo lange reeks van jaren zoo veel geld zal vereiseht worden. Het is toch niet zonder schroom dat ik weder jaarlijks onze uitgaven aanzienlijk zie vermeerderen. Hoe, Mijne Heeren, heeft het herstel onzer finantien plaats gehad? Door inkrimping onzer uitgaven is het mogelijk geworden de aanzienlijke amortisatien van sehuld tot stand te brengen, die onzen rentelast hebben verminderd en die ons nu doen denken aan vermindering van de lasten, die op de natie drukken. Maar wanneer wij voortgaan om in stede van onze uitgaven in te krimpen, die gedurig uit te zetten, dan vrees ik dat wij een geheel anderen weg gaan bewandelen en er na verloop van eenige jaren een tijd zal geboren worden, waarin de toestand onzer finantien weder ongunstig zal zijn. Het is nog zoo lang niet geleden — gij herinnert het u allen, Mijne Heeren — dat die toestand bijna hopeloos was geworden, omdat de uitgaven van den Staat volstrekt niet in verhouding stonden tot onze finantiele krachten.

Wanneer ik dit herinner, dan bedoel ik daarmede niet dat ik deze begrooting zal afstemmen. Even als dit in het verslag dezer Kamer gezegd wordt, geloof ik dat in dit jaar aanvulling der magazijnen, afbouw van op stapel staande sehepen in ieder geval noodig is. Maar ik wil de Regering toch ten sterkste op het hart drukken om ook bij de aanneming van een stelsel, voor de toekomst, onze finantiele kraehten wel in het oog te willen houden. Wat noodig is voor een Staat, is zoo betrekkelijk en zoo rekkelijk. *Dit* zijn wij allen eens, dat Nederland niet meer, gelijk voorheen, de zee sehoon kan vegen, of zich kan meten met eene der groote Europesehe zeemogendheden. Maar ook *dit* zijn wij allen eens, dat de Nederlandsche marine in staat moet zijn om de Nederlandsehe kolonien te verdedigen. Wij zijn het eehter, naar ik geloof, niet allen eens omtrent hetgeen er verder noodig is ter verdediging van den vaderlandsehen grond en het houden eener reserve voor de toekomst. De Regering zelve sehijnt daaromtrent nog geen bepaald plan te hebben, want uit de gewisselde stukken is mij gebleken dat tusschen de Ministers van Marine en van Oorlog nog geene behoorlijke onderhandeling op dit punt heeft kunnen plaats hebben. Dit denkbeeld nu, ik herhaal het, is zeer rekkelijk; zoo men wil zorgen voor alle mogelijke eventualiteiten, dan zal alles moeten zijn ingerigt op eene sehaal, die de Nederlandsche finantien niet in staat zouden zijn te dragen; men kan het ook doen op een voet, dat men, die finantien in het oog houdende, niet meer dan het hoogst noodige daarstelt en een gedeelte aan de toekomst overlaat. Ik zou het zeer betreuren wanneer wij ons in een staat van vrede uitputteden, zoodat wij, wanneer wij eindelijk in oorlog mogten geraken, welligt buiten staat waren dien behoorlijk te voeren.

Verder, Mijne Heeren, zal ik mij over het in te voeren stelsel, over datgene waaromtrent door den Minister zulke belangrijke mededeelingen gedaan zijn, niet uitlaten. Op dit punt ben ik het ook eens met het Verslag van deze Kamer, en ik moet er op drukken, dat, mijnes inziens, nimmer bij eene wet een stelsel behoort bekraehtigd te worden. Het vaststellen van een stelsel van verdediging behoort niet bij de Vertegenwoordiging, maar tot de attributen der uitvoerende magt; na de mededeeling van het stelsel door de Regering moeten de Kamers weten, of zij daarvoor de noodige fondsen willen toekennen.

Ik resumeer in korte bewoordingen, dat ik dit jaar gaarne en gewillig de gevraagde gelden zal toestaan, maar dat ik mij geheel en al voorbehoude om in een volgend jaar hetgeen dan zal gevraagd worden te toetsen aan de finantiele krachten der natie, en dat ik der Regering ten dringendste aanbeveel niet meer te eischen dan volstrekt noodig is.

De heer **Cremers**: Mijne stem zal anders zijn dan die van den vorigen spreker, zoo ik ten minste de strekking van zijne rede wel heb begrepen. Ik hoop dat men mij, schoon tegen dit wetsontwerp sprekende, wel zal willen rekenen onder de Nederlanders, onder hen die belang stellen in de vaderlandsche marine.

Zoo ik tegenstem zal dit niet zijn uit gebrek aan vertrouwen in den Minister, die zieh thans aan het hoofd van het Departement van Marine ziet geplaatst; niet om hem te noodzaken de portefeuille neder te leggen. Men kan, mijns inziens, vertrouwen stellen in een Minister, zonder daarom alles wat hij voorstelt goed te keuren. Bleef de vrijheid van stemming niet bestaan, dan zou het bezwaarlijk vallen dat vertrouwen in eenig hoofd van de departementen te stellen, hetwelk voor den goeden gang van zaken een vereischte is.

Het cijfer, dat van de natie voor de Marine wordt gevraagd, vind ik te hoog. Dit jaar bedraagt nu de begrooting voor dat

ZITTING VAN DEN 3DEN JULIJ.

LXXIX. *Vaststelling van hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor* 1855. (Algemeene beraadslaging.)

departement f 7,500,000; in de volgende jaren zal het klimmen tot 8 millioen en meer. Zeer mogelijk is het — ja, men heeft het zelfs bewezen, — dat hetgeen in vorige jaren voldoende mogt gerekend worden tot instandhouding eener behoorlijke marine, dit thans niet meer is; dat de prijzen te zeer zijn gestegen en dat men op dit oogenblik met hetzelfde geld niet meer hetzelfde kan verrigten wat er vroeger mede kon worden verrigt. Eene verhooging, geloof ik, kan noodig gerekend worden, doch deze is mij te groot.

De Minister van Marine heeft gezegd: de som die thans gevraagd wordt, is door mij losgemaakt van het stelsel; de Kamers zullen slechts voor dit jaar behoeven toe te zien, of zij die som willen toestaan; de Kamers zullen zich het oordeel over het stelsel kunnen voorbehouden. Indien ik deze verklaring geheel en al wil toepassen, dan zou bijna, voor mij, hoewel niet voor den Minister, het gevolg daarvan zijn, dat de gelden eenigzins stelselloos zouden worden toegestaan.

De Minister van Finantien heeft, geloof ik, betoogd dat het dienstjaar 1855 in allen gevalle meer dan genoegzame middelen bevat, om daaruit de som te voldoen, die nu voor de Marine in 1855 gevraagd wordt. Dit is mij niet genoeg.

Evenmin als de vorige spreker wensch ik te treden in eene beoordeeling van het stelsel. Of de wetgevende kamers de bevoegdheid hebben om dit stelsel te beoordeelen, goed of af te keuren, die vraag wensch ik gehcel en al ter zijde te laten. Maar mijns inziens zal de aanneming dezer wet toch altijd eenige beteekenis hebben, en wel deze: dat wij zullen goedvinden, dat in dit jaar en ook in de volgende 12 jaren de som van f 7,500,000 en f 8,200,000, die aangevraagd wordt, zal worden besteed; en, wat ook geschieden moge, ik kan door mijne stem die beteekenis niet goedkeuren.

In bijzonderheden te treden, daartoe ben ik geheel onbevoegd. Welk getal stoomschepen noodig is, hoeveel paardenkracht daarin zal moeten worden aangebragt, dit alles wensch ik er buiten te houden. In het algemeen voeg ik mij bij den geachten spreker uit Rotterdam, die gezegd heeft: het denkbeeld van *noodig* is rekkelijk; het is rekkelijk te zeggen: krimp het in, zooveel als mogelijk is. Slechts éene opmerking. Uit de Memorie van Toelichting, of liever uit het stuk, tot opschrift voerende: » Stelsel voor de Nederlandsche Marine", heb ik opgemerkt, dat de Regering zich voorstelt, dat het langzaam voortgaan op den aangewezen weg zal leiden tot verdediging van den Vaderlandschen grond, behoud der overzeesche bezittingen, eerbiediging, zoo noodig, van eenc gewenschte neutraliteit. Indien al de uitgaven slechts worden gedaan met het oog op deze drie doeleinden, dan moet ik erkennen, dat eene afkeurende stem verkeerd zou zijn uitgesproken; maar er volgt nog een *vierde* doel, en dat is: het doen prijs stellen op ons bondgenootschap. Wanneer de Regering zelve zegt, dat zij zich ook dit ten doel heeft gesteld, dan mag iedereen daaruit opmaken, dat sommige der uitgaven, die zij vraagt, ook worden gevraagd met het oog bepaaldelijk op dat doel. En dan vrees ik, dat wij daardoor de grenzen van onze finantiele krachten zullen overschrijden, dat er zelfs uitgaven zullen worden gedaan die voor den Staat nadeelig zullen werken. Ons land, vroeger in betrekking tot andere mogendheden magtig, is thans niet meer op diezelfde hoogte. Mijns inziens is het beter dat wij onopgemerkt blijven dan dat wij doen uitkomen hoe zeer het wenschelijk is, dat wij onze krachten voegen bij die van anderen. Wanneer op ons bondgenootschap prijs wordt gesteld, dan zal daarnaar worden getraeht, en wel met middelen, die het nuttigst zullen worden gerekend door hen, die ze aanwenden. Wij zullen daardoor kunnen worden gesleept in verwikkelingen, waarbuiten het wenschelijk is te blijven. Ik herhaal het, Mijne Heeren, wanneer de Regering zich die doeleinden voorstelt, kan ik moeijelijk gelooven dat althans niet een gedeelte der gevraagde gelden daartoe zal worden besteed. En hetgeen daartoe zal worden besteed is, mijns inziens, niet alleen onnut, maar zelfs *schadetijk*. Ik heb het reeds gezegd, ik blijf liever onopgemerkt voor ons land, dan dat ik doe uitkomen hoe wenschelijk het is dat wij onze krachten voegen bij die van andere mogendheden. En voor zoover ik den toestand van ons vaderland in verhouding tot geheel Europa beschouw, is dit doel, de Minister veroorlove mij het te zeggen, een *schadelijk* doel.

Ik heb gemeend dit zonder kwetsing te mogen zeggen voor het hoofd van het Departement van Marine en voor de meerderheid dezer Kamer, die, blijkens het Verslag althans, wanneer ik het wel heb opgevat, zich geheel en al bij het stelsel van de Regering nederlegt en de voordragt zal goedkenren.

De heer **van Swinderen**: Naar aanleiding van de redevoeringen der sprekers, die tot dusverre het woord hebben gevoerd, zal ook ik ook mij veroorloven u mijne zienswijze omtrent het thans in behandeling zijnde wetsvoorstel voor te dragen. Ik zal daarbij den laatsten spreker niet op den voet volgen in zijne bestrijding en mij niet begeven in eene wederlegging der door hem aangevoerde argumenten tot bestrijding; maar die wederlegging en de verdediging van het wetsvoorstel zal ik overlaten aan den daartoe, geroepen meer bevoegden Minister.

Om tot de juiste appreciatie van dit voorstel te komen, acht ik voor mij een terugblik noodig. Voor een tal van jaren traden er in couranten en brochures anonyme schrijvers op, om het beheer der Marine te gispen, op verbetering en meerderen finantielen steun aan te dringen. Deze stemmen werden eerst weinig geteld en aan altijd-ontevredenen toegeschreven, terwijl later met vlijt, zoo ik meen echter niet altijd met vrucht, naar de namen dier schrijvers onderzoek werd gedaan; of dit nu was om hun toenemend aantal of om het gewigt hunner argumenten, laat ik in het midden. Nog later traden er beoordeelaars met open vizier en pertinente beschuldigingen te voorschijn, en waarvan er een aan het slot zijner brochure: *Bijdrage tot de kennis onzer Marine*, in Julij 1846, het bestuur der Marine met groote scherpte aanviel.

Ik geloof dat het niet noodig is u dit mede te deelen; dat stuk is publiek gemaakt. Ik acht het alleen noodig om het feit te constateren, dat van lieverlede met meer openbaarheid voor den dag kwam dat behoefte tot verbetering bestond. Toen nu na 1846 de aandrang al sterker en sterker werd, werd er eindelijk in 1852 niet eene staats-commissie, zoo als de laatste spreker heeft gezegd, maar eene commissie van zee-officieren onder voorzitterschap van Zijne Koninklijke Hoogheid Prins Hendrik der Nederlanden benoemd, om vragen omtrent het zeewezen van den Staat te beantwoorden en waarvan ons in der tijd het verslag is medegedeeld. Op bladzijde 21 van dat verslag wordt gezegd: » Maar de hoofdzaak welke *door* en *boven* alles duidelijk en onmiskenbaar is, en waarvan dan ook de Commissie afzonderlijke en herhaalde vermelding wil maken, is de *gebiedende noodzakelijkheid, om de hand te slaan aan het herstel van 's lands zeemagt, wil men die niet weldra geheel vernietigd zien.*"

In dat zelfde verslag, een weinig verder, wordt dat nog meer aangedrongen en ik meen er u ook ter dezer gelegenheid op te mogen wijzen. Men leest daar:

» In een publiek betoog is het treffend woord gesproken dat wij *eigenlijk geene marine meer hebben.* Mogt daaraan nu nog iets ontbreken, zoo zal het, gaat men voort op den ingeslagen weg, niet lang meer duren, of dat schokkend woord zal ten volle bewaarheid worden."

Verder wordt nog in dat verslag en bij herhaling op het ontoereikende der finantiele bijdragen gewezen; en met dat ontoereikende stemt ook zeer overeen de ten gevolge van dit verslag door den viceadmiraal Rijk uitgegeven brochure. Nadat dit was voorafgegaan, kwam eindelijk het heinde en ver klinkende woord, door de Regering bij het overleggen der begrooting van Marine over 1855 ter neder gesteld, namelijk: *» het verval van de vloot is niet twijfelachtig.*" En wat volgde nu op dat alles, Mijne Heeren? Het ons medegedeelde, zoo opmerkelijke woord, geschreven door den tegenwoordigen Minister van Marine in de bijlage tot de Memorie van Toelichting der tegenwoordige begrooting. Ik wijs u op bladz. 13 van het » Stelsel voor de Nederlandsche marine". Gij leest daar: » *Bij onderzoek is het zelfs niet mogen gelukken te ontdekken op welke gronden de voor het zeewezen bepaalde begrooting sedert de herstelling onzer onafhankelijkheid, van den beginne af aan, heeft gesteund.*"

Is dit nu waar — en ik heb volstrekt geene reden om het in twijfel te trekken, — dan kan het bij niemand bevreemding baren, dat er over den verachterden toestand zoowel vroeger als thans geklaagd wordt, daar toch, bij gebrek aan vasten grondslag en ongenoegzaamheid der finantiele bijdragen, wel geen ander gevolg voor de marine kan plaats hebben dan het gevolg hetwelk ons allen met leedwezen vervult.

Hiermede, Mijne Heeren, meen ik het verval der marine te hebben geconstateerd. Is nu het verval geconstateerd, dan geloof ik het pligt te zijn tot herstel en zoo spoedig mogelijk herstel mede te werken, in zooverre onze finantiele krachten dit nu en in de toekomst slechts eenigzins zullen gedoogen.

Thans wensch ik nog op een ander punt uwe aandacht eenige oogenblikken te vestigen. Ik wensch namelijk over te gaan tot de beschouwing van het laatste zestal jaren van het beheer der marine. Ik merk daarbij op, dat de voorlaatste Minister met vaste hand begonnen is de zoo noodige bezuinigingen en vereenvoudigingen in te voeren, waaronder eene eerste plaats bekleedt wat reeds zoo lang en van zoo verschillende zijden was verlangd: de opheffing van het maritime etablissement te Rotterdam. De daaropvolgende, nu afgetreden Minister is op dien goeden weg *wat de marine betreft* voortgegaan en heeft in zijn departement verschillende verbeteringen gebragt, waarvan hij het stelselmatige, naar mijne schatting, zeer juist in zijne rede van 8 December 1854 in de Tweede Kamer heeft aangetoond. Die Minister had dan ook de satisfactie na zijne aftreding den openlijken dank te ontvangen van een groot aantal zijner mede-officieren bij daartoe aan dien Minister ingezonden merkwaardige adressen, en wanneer ik mij niet bedrieg, heeft ook de tegenwoordige Minister daaraan zijne adhaesie geschonken.

ZITTING VAN DEN 3DEN JULIJ.

LXXIX. *Vaststelling van hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor* 1855. (Algemeene beraadslaging.)

Na de door hem aangebragte verbeteringen wenschte die laatst afgetreden Minister tot herstel van het materieel over te gaan. De Tweede Kamer wilde dat dit geschieden zou volgens een vast stelsel; daardoor ontstond naar mijne bescheiden meening het misverstand, dat aanleiding gaf tot de afstemming der begrooting van 1855, de aftreding van den Minister en het verleenen van een voorloopig crediet ten behoeve der marine.

Nu trad de tegenwoordige Minister van Marine op, en meende, bij het aanbieden der begrooting, tevens te moeten aanbieden een stelsel voor de Nederlandsche marine, gegrond op zijne ondervinding en op zijne bepaalde overtuiging. Omtrent dat stelsel kon men het in de Tweede Kamer niet eens worden. Bij de discussie op den 20sten Junij jl. werd door de Regering verklaard, dat stelsel los te willen maken van de begrooting en die begrooting nergens anders voor te willen laten dienen dan juist voor die punten, in die vergadering van 20 Junij bepaaldelijk door de Regering aangewezen en die ik mij zal veroorloven onder uwe aandacht te brengen.

Die gelden zullen dan moeten dienen:

» 1°. voor het te verwachten wegvallen van stoomschepen voor de dienst in Oost-Indie, welke soort van vaartuigen daar vooral noodig zijn, om de dienst aldaar te blijven volhouden;

» 2°. om den magazijnvoorraad van eenige meest benoodigde artikelen, vooral van wapening en artilleriebehoeften, zoodanig aan te vullen, dat men in tijd van nood ten minste een gedeelte der opgelegde schepen zoude kunnen gebruiken;

» 3°. voor voortbouw van op stapel staande schepen, hetgeen in ieder geval moet geschieden;

» 4°. tot herstel der vervallen hellingen en werven, die vooral in goeden staat *moeten* gebragt worden."

De verklaring, in de andere Kamer door de Regering gegeven, wordt nu nog in het antwoord op ons Verslag door de volgende woorden versterkt: » dat namelijk de thans aangevraagde gelden tot de bij het wets-ontwerp aangeduide bestemming bepaaldelijk aangewezen zijn om in de dringendste behoeften van het oogenblik zooveel en zoo spoedig mogelijk te voorzien, en dat mitsdien deze voordragt, geheel afgescheiden van eenig stelsel, hoedanig ook, kan worden beschouwd, weshalve de Eerste Kamer, gelijk het haar wensch is, geacht wordt voor de toekomst geenerlei verpligting op zich te laden maar daaromtrent geheel vrij te blijven."

En, Mijne Heeren, wanneer wij er nu, na die herinnering en mededeeling, nog op letten dat, volgens de herhaalde verzekeringen van de Regering, de finantien het thans allezins toelaten om in deze voor de marine zoo dringende behoeften te voorzien, dan ben ik voor mij tot de toestemming der gevraagde gelden genegen.

En met het oog op de zoo gunstige reputatie van den tegenwoordigen Minister vlei ik mij dat hij op den goeden weg tot herstel, door zijne voorgangers ingeslagen, even als zij rustig en nu, na boven hen zoo buitengewoon finantieel te zijn gesterkt, nog krachtiger zal voortgaan, en ik zal alzoo mijne stem voor dit wets-ontwerp uitbrengen.

Voor dat ik eindig, Mijne Heeren, wensch ik echter aan de Regering nog een paar vragen te onderwerpen, waarop ik hoop dat door den Minister een bevredigend antwoord zal kunnen worden gegeven.

De eerste vraag is reeds door mijn geachten ambgenoot uit Dordrecht (den heer Lotsij) gedaan; ik zal er niets bijvoegen en dus het antwoord der Regering afwachten.

De tweede vraag betreft het drooge dok te Willemsoord. Eenmaal is door de Regering in deze Kamer verklaard, dat wanneer wij de destijds gevraagde gelden tot herstel van de schipsluis aldaar toestonden, zij er niet aan twijfelde of men zou nog gedurende een tiental jaren van dat dok gebruik kunnen maken. In het antwoord der Regering op het verslag dezer Kamer lees ik: » Het ingekomen rapport der met het onderzoek van het drooge dok te Willemsoord belaste deskundigen geeft aanleiding om vooreerst voor het herstel van het bestaand gebrek middelen te beproeven en aan te wenden, die nog zonder buitengewone aanvragen van gelden kunnen gevonden worden." Het spreekt van zelf dat, wanneer met deze geringe uitgave de gebreken kunnen worden hersteld, het mij zeer aangenaam zal zijn. Ik wensch echter te vragen of op dit oogenblik, nu de schipsluis hersteld is, van het dok gebruik kan worden gemaakt; en zoo niet, of de Regering grond heeft om te vermoeden dat, wanneer de hier bedoelde kosten zullen zijn aangewend, men alsdan van dat dok gebruik zal kunnen maken. Ik doe dit te eer omdat, zoo daaromtrent bij de Regering geene bepaalde overtuiging bestaat, ik al die kosten als weggeworpen moet beschouwen en dan veel liever zou zien dat de Regering tot een algeheel herstel overging, al moest dit ook gepaard gaan met nog grootere uitgaven.

Eindelijk meen ik den wensch te moeten ondersteunen van den afgevaardigde uit Rotterdam (den heer van Rijckevorsel), dat namelijk de Minister van Marine in overleg zal treden met zijn ambtgenoot voor Oorlog, ten einde te geraken tot een vast stelsel van binnenlandsche defensie, waaraan zoo groote behoefte bestaat.

De zitting wordt voor een kwartier-uurs geschorst.

De zitting hervat zijnde wordt de beraadslaging over *hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor* 1855 voortgezet.

De heer **Cost Jordens**: Ik had het voornemen niet om over dit ontwerp het woord te voeren. De denkbeelden toch, die ik te dien aanzien heb, waren geheel en al uitgedrukt in het Verslag, dat van deze Kamer is uitgegaan. Ik kon mij geheel vereenigen met het gezegde, dat de gelden, die nu aangevraagd worden, bestemd zijn om in de dringende behoeften van het oogenblik te voorzien en dat deze voordragt geheel afgescheiden van eenig stelsel moet worden beschouwd.

Ik zeg, ik zou dan ook het woord over dit onderwerp niet gevraagd hebben, indien de spreker uit Groningen (de heer Cremers) niet een paar uitdrukkingen gebezigd had, ten aanzien waarvan ik mij meen te mogen veroorloven mijne gedachten mede te deelen.

Die spreker is niet genegen zijne goedkeurende stem aan dit ontwerp te schenken en heeft, in dien ik hem wel verstaan heb, gezegd, dat, wanneer men zich losmaakt van het stelsel, het gevolg zal zijn, dat de uitgaven stelselloos worden toegestaan; en omdat ik nu genegen ben mijne stem aan het wets-ontwerp te geven, meen ik deze uitdrukking niet geheel en al met stilzwijgen voorbij te mogen gaan: ik wenschte toch niet geacht te worden stelselloos te handelen.

Ik zal mijne goedkeuring aan dit wets-ontwerp hechten, omdat die gelden naar mijne meening noodig zijn om te herstellen wat in verval is, om te voorzien in de behoeften die door den Minister van Marine bij de discussie in de Tweede Kamer zijn opgegeven en door den geachten spreker uit Friesland (den heer van Swinderen) in de versehillende punten zijn aangewezen. Ik geloof dus, dat het niet stelselloos — dat is beginselloos — is gehandeld, zijne goedkeuring daaraan te geven.

Ik ga met het geven van mijne goedkeuring aan het wets-ontwerp naar *dit* beginsel te werk: » dat de Marine (wat meerder of wat minder, dat laat ik daar) in verval is, en dat daarin voor het oogenblik althans behoort te worden voorzien." Naar dat beginsel handel ik, naar dat beginsel geef ik mijne goedkeuring aan de voorgedragen wet, omdat het mij voorkomt dat de aangevraagde gelden noodig zijn om dat herstel te bewerken. Ik meen dus, goedkeurende hetgeen gevraagd wordt, niet stelselloos, niet zonder beginsel te handelen, maar naar het denkbeeld dat ik zoo even heb ontwikkeld.

Ten tweede heeft de spreker de uitdrukking gebezigd, dat de aanneming van dit wets-ontwerp de beteekenis zou hebben, dat ook voor de volgende jaren $7\frac{1}{2}$ millioen zou moeten worden besteed. Hiertoe, Mijne Heeren, wensch ook ik mij niet te verbinden, en ik vereenig mij geheel met hetgeen in het Verslag van deze Kamer gezegd wordt: dat de goedkeuring niet anders geschiedt dan onder uitdrukkelijk voorbehoud, dat men zich in geenen deele verbonden acht om voor volgende jaren hetzelfde, veel minder eenig hooger bedrag van uitgaven voor de marine toe te staan. Wat *mij* dus betreft, wanneer ik mijne goedkeuring aan dit wets-ontwerp geef, dan verbind ik mij daardoor geenszins om hetzelfde, veel minder eenig hooger bedrag van uitgaven in het vervolg toe te staan.

Ik meende, Mijne Heeren, een oogenblik van uwe aandacht te mogen vergen, om deze beide punten te releveren. Overigens denk ik over de zaak geheel en al in den geest van den spreker uit Rotterdam (den heer van Rijekevorsel), en ik voeg er ook vooral den wensch bij, dat de Minister van Marine bij de verdere begrootingen zijne aandacht gelieve gevestigd te houden op den finantielen toestand van het Rijk.

Nu ik toch aan het woord ben, wensch ik mijne rede met eene korte opmerking te eindigen, ten aanzien van hetgeen in het 2de nommer van ons Verslag voorkomt. Ik heb daaruit met genoegen gezien, dat wij de denkbeelden der Regering zullen vernemen ten opzigte van de invoering eener zeemilitie. Ik heb dit met genoegen vernomen, omdat dit eene uitvoering zal of kan worden van hetgeen te dien aanzien in de Grondwet is voorgeschreven. Het is noodzakelijk, de denkbeelden daarover te vestigen; maar dan zal ik de vrijheid nemen de Regering ook vooral opmerkzaam te maken, dat zij niet voorbij zie en vooral in het oog houde, dat het voorschrift der Grondwet daaromtrent niet imperatief, maar facultatief is en dat dit facultative voorschrift ook vooral in de Grondwet is gekomen naar aanleiding der bezwaren die bij de herziening zijn te berde gebragt. Wij weten het toch allen, dat de invoering van eene zeemilitie in sommige plaatsen, in sommige streken, in sommige provincien van ons vaderland weinig bezwaar zal opleveren, maar wij weten ook allen, dat er onderscheidene andere provincien zijn, waar men ten aanzien dezer

ZITTING VAN DEN 3DEN JULIJ.

LXXIX. *Vaststelling van hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor* 1855. (Algemeene beraadslaging.)

zaak geheel anders denkt en waar de invoering van eene zeemilitie min gewenscht is en niet zonder groote bezwaren zou kunnen plaats hebben.

Ik herhaal, het zal mij aangenaam zijn en ik zal mij verheugen, dat de denkbeelden daaromtrent gevestigd worden, maar ik heb deze gelegenheid niet willen laten voorbijgaan, om de aandacht der Regering ook vooral daarop gevestigd te houden, dat ten aanzien eener zee-militie in onderscheidene provincien de denkbeelden niet zeer gunstig gestemd zijn.

De heer **van der Lek de Clercq**: Ik zal, Mijnheer de Voorzitter, mij veroorloven een enkel woord in het midden te brengen. Ik betuig gaarne, dat ik der zake die het thans geldt niet kundig ben en wanneer ik in het gevoelen deel van den geachten spreker uit Groningen (den heer Cremers) en ook mijne stem tegen dit wets-ontwerp zal uitbrengen, dan wil ik verre van mij afwerpen de beschuldiging of de gedachte, dat ik niet evenzeer als ieder uwer, als ieder Nederlander hoogelijk op prijs stel en wensch te bevorderen de belangen van de Nederlandsche marine. Ik zal niet terugkomen op hetgeen de vorige spreker heeft geantwoord op het door den spreker uit Groningen aangevoerde, doch heb eene eenigzins andere opvatting, dan hij, van hetgeen door den spreker uit Groningen is gezegd. Ik meen, dat deze heeft willen te kennen geven, dat het, indien hij nu zijne stem geeft aan deze wet, moeijelijk voor hem zal zijn om in het vervolg zijne stem te weigeren aan het budget van marine, wanneer eene verhoogde som wordt gevraagd. Dit is de indruk van de rede van dien spreker op mij geweest, en daarmede vereenig ik mij ook, ofschoon de Regering de welwillendheid heeft gehad om te verklaren, dat, wanneer men zijne stem zal geven aan dit wets-ontwerp, men daardoor niet geacht zal worden volkomen goed te keuren het stelsel van uitbreiding en verbetering der marine, zoo als zij dit heeft medegedeeld.

Nu is het een mijner bezwaren dat, mijne stem gevende aan dit wets-ontwerp, ik voor het vervolg eenigermate gebonden ben om hooge sommen voor Marine toe te staan. Ik erken, dat dit eene subjective opvatting is en ik geef gaarne toe dat men met grond eene andere meening kan zijn toegedaan.

Een tweede bezwaar is inzonderheid hierin gelegen. Uit de gewisselde stukken blijkt, dat de toestand van onze marine mag afgeschilderd worden als zeer ongunstig, niettegenstaande gedurende eene reeks van jaren aanzienlijke sommen zijn besteed aan het onderhoud daarvan; en nu heb ik, met al het vertrouwen, hetwelk ik stel in het tegenwoordig hoofd van het Departement van Marine, geene zekerheid, dat in het vervolg van tijd, nadat meerdere gelden zullen zijn toegestaan, die toestand zoodanig zal zijn verbeterd als men zich thans vleit, en overeenkomstig die meerdere opofferingen. Ik heb van den spreker uit Friesland met genoegen den lof hooren vermelden van den afgetreden Minister van Marine en ook van het tegenwoordig Hoofd van dat Departement. Hij toch is iemand, die de zaak beter kent dan verscheidene leden van deze Kamer. Ik hecht dus zeer aan de uitspraak van dien spreker. Maar ik moet toch doen opmerken, dat de vorige Minister van Marine zich had voorgesteld, om wanneer hij Minister was gebleven, zelfs *zonder* verhooging den toestand van onze marine in een voldoenden staat te brengen; deze proef had ik liever gezien, dat door den tegenwoordigen Minister ware genomen. Immers bij den grooten lust, die er tegenwoordig schijnt te bestaan om belastingen te verminderen en bij de neiging, die er tevens is, om de uitgaven te vermeerderen, komt het mij voor, zoo als reeds eenigermate door den spreker uit Rotterdam is opgemerkt, dat het te vreezen is, dat onze finantien, waarover wij ons thans mogen verheugen, in het vervolg misschien in denzelfden ongunstigen toestand zullen geraken als waarin zij vroeger verkeerden. Ik zou intusschen nog over die bezwaren heenstappen, als ik de zekerheid had, dat het toestaan van de aangevraagde gelden per se het gevolg zoude hebben, dat wij eene betere of liever krachtiger marine zullen krijgen. De vorige Minister en al zijne voorgangers hebben, evenzeer als de tegenwoordige Minister, niets anders op het oog gehad dan om de marine in een behoorlijken staat te brengen, en ofschoon die bedoeling bestond, is men daartoe niet kunnen geraken en hebben wij actueel eene oorlogsmarine, althans wat het materieel aangaat, waarover men zich, zoo het schijnt, moet beklagen. Het ontbreekt mij aan genoegzame zekerheid dat wij, wanneer de nu aangevraagde gelden worden toegestaan, en dit ook het geval is met de gelden, die in het vervolg zullen worden verlangd, daardoor dàt zal worden verkregen hetwelk men zoo zeer wenscht, namelijk eene krachtige oorlogsmarine. En het is op grond van die onzekerheid, dat ik bezwaar heb mijne goedkeurende stem aan dit wets-ontwerp te geven.

Wij hebben toch ook heden morgen reeds eenigermate gehoord, dat men misschien weder een verkeerden weg inslaat. De geachte spreker uit Dordrecht — en wij wachten nog het antwoord op hetgeen hij heeft in het midden gebragt — heeft omstandigheden medegedeeld, voor velen geheel onbekend, doch die mij doen vermoeden, dat men weder eenen halven, welligt een verkeerden maatregel heeft genomen. En wanneer ik dat vrees, dan voorzie ik dat al de millioenen, die achtereenvolgens zullen worden besteed, het gevolg zullen hebben, dat wij misschien na verloop van jaren zullen te betreuren hebben hetzelfde wat men thans niet ontkennen kan, namelijk een minder voldoenden staat van 's Rijks marine.

De heer **van Beeck Vollenhoven**: De rede door den laatsten spreker gehouden, noopt mij een paar woorden in het midden te brengen. Ik zal stemmen voor dit wets-ontwerp en met de meest mogelijke gerustheid, want uit al de gewisselde stukken en uit de belangrijke redevoering van den spreker uit Friesland, is, dunkt mij, één zaak ten duidelijkste gebleken, dat namelijk het verval van de marine niet dagteekent van gisteren of eergisteren, maar dat het reeds voor jaren voorzien werd en dat de reden die daarvoor bestond gelegen was in de ongenoegzaamheid van de middelen, om de zaken bij dat Departement aan den gang te houden. Nu moge het waar wezen dat de laatst afgetreden Minister van Marine zich voorgesteld had om, evenzeer als hij reeds groote verbeteringen in dien belangrijken tak van staatshuishouding had daargesteld, ook verder te geraken wat het materieel betreft, maar juist schrijf ik het toe aan den twijfel of dat wel mogelijk was bij de beperktheid der middelen, dat de andere tak der wetgeving zoo nadrukkelijk verlangd heeft, dat die Minister zou opgeven welk stelsel hij dan wilde volgen, omdat men de overtuiging had dat zulks bijna niet mogelijk was. *Die* opvatting, Mijne Heeren, heb ik uit den loop der debatten gemeend te mogen putten. Er is opgevolgd aftreding van den Minister. Thans is een ander Minister aan het bestuur en deze heeft bij het indienen zijner begrooting tevens een stelsel voorgedragen. Ik beoordeel niet de redenen, die bij de meerderheid der andere Kamer gewogen hebben om hetzij terug te komen op hetgeen zij in het vorige najaar verlangde, dan wel of de Kamer den tijd niet had om dit stelsel grondig te onderzoeken; ik laat dat alles in het midden, maar wanneer ik toch zoowel dààr als hier een- en andermaal hoor beweren, dat men zich geheel van dat stelsel moet losmaken, dat wij deze wet moeten aannemen *purement et simplement*, zonder ons voor de toekomst te binden — wat ik ook niet wil doen, — maar dat men hier tijdelijke hulpmiddelen moet verleenen, dan wensch ik toch te vragen: hoe zal een Minister, die zulk een gewigtigen tak te besturen heeft, die noodwendig op de toekomst moet werken, die bepaalde verbeteringen moet brengen in iets dat thans geheel in verval is, zulks kunnen doen zonder eenige zekerheid of hij voor het vervolg op meerdere middelen zal mogen rekenen? Al wil de wetgevende magt onmiddellijk al die millioenen geven die de Minister raamt, hij zou niet in staat zijn om aan zijn systeem onmiddellijk gevolg te geven. Welnu, als men de overtuiging heeft, dat hier de marine in een toestand van verval verkeert, wanneer men de overtuiging heeft dat dit verval het gevolg is geweest van te weinig geld aan dien tak der staatshuishouding besteed, dan volgt daaruit mijns inziens van zelf, dat, wat men ook zegge om zich van het stelsel te willen losmaken, men in ieder geval wenschen moet dat er iets administratiefs plaats hebbe, waardoor die toestand verbeterd wordt. Ik geloof ook niet, dat bij de wet een te volgen stelsel behoort bepaald te worden, maar men moet zekerheid hebben, dat dit gewigtig onderwerp naar behooren zal worden geregeld en voor dit hoofdstuk der begrooting de vereischte sommen beschikbaar zullen zijn. Zij die tegen dit hoofdstuk gesproken hebben, zijn, mijns inziens, meer consequent, daar zij, dit gevoelende, zich voor het vervolg niet willen binden.

Ik verlang evenmin te zeggen: ik hecht mijn zegel aan het stelsel dat gij hebt voorgedragen; ik verzeker u nu reeds dat ik u alle aan te vragen gelden zal toestaan. Maar wanneer ik dit ontwerp aanneem, dan doe ik het uit overtuiging dat de behoefte imminent is, en de herstellingen, waarvoor deze wet strekt, dadelijk moeten plaats hebben, om onze marine weder te brengen tot den toestand waaruit zij gaandeweg geraakt is. Wil men dit, dan moet men ook dienzelfden weg verder bewandelen. Maar ik beoordeel daarom nog geen stelsel; het stelsel is een administrative maatregel. Ik zal niet treden in de attributen van het hoofd van het Departement van Marine, maar veroorloof mij toch te vragen: gij, die verlangt dat die Minister in beraad komt met zijn ambtgenoot van Oorlog; gij, die dus op het oog hebt, dat bij de algemeene defensie de regeling der marine in acht genomen worde, wat wilt gij anders dan een stelsel? Dat in beraad treden is immers niet anders dan naar een stelsel te werk gaan? Gij, die verlangt dat bij de wet op de militie en schutterijen de zeemagt in het oog worde gehouden, voelt gij niet dat ook dit een gedeelte van een stelsel is? Mijne Heeren, ik geloof — het zij mij vergund dit te zeggen — dat het hier meer is een twist over woorden dan over denkbeelden. Ik geloof dat wij het allen zullen eens zijn, dat bij het hoofd van het Departement van Marine een

ZITTING VAN DEN 3DEN JULIJ.

LXXIX. *Vaststelling van hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor* 1855. (Algemeene beraadslaging.)

stelsel behoort te bestaan, waarnaar hij te werk gaat, en dat wij, noch die Minister, verlangen kunnen, dat bij de wet dit stelsel worde vastgesteld, dat als het ware eene organieke wet worde gecreëerd. Maar ik geloof tevens dat iedere chef van dit departement van algemeen bestuur, die een maatregel wil nemen die niet op eens maar van lieverlede moet tot stand komen, ook moet weten, hoe de opinie bij de wetgevende magt is, om in het vervolg met vasten tred den weg te kunnen betreden, dien hij heeft ingeslagen.

Mijne Heeren, deze gronden, die ik heb opgegeven, zullen mij nopen aan deze begrooting mijne stem te geven. Ik geloof dat het onnoodig is, om, even als anderen gezegd hebben, er bij te voegen, dat ik mij voor de toekomst hierdoor niet verbonden acht te zijn; wanneer wij daartoe zullen zijn gekomen, dan moet men weten wat men dan moet doen.

De heer **Insinger**: Ik zal weinig woorden gebruiken, ik zal niet in herhaling treden van hetgeen algemeen erkend is, dat namelijk, wanneer wij eene marine behouden willen, nu de tijd is gekomen om niet die uitgaven te weigeren, die al dadelijk noodig zijn om te herstellen en voor te bereiden wat onvermijdelijk is tot eene wezenlijke defensie van onze eigene zeehavens, en vooral ook wat strekken moet tot behoud van die kolonien, waarop onze finantiele welvaart zoo zeer gevestigd is en waarop voor de toekomst zelfs welligt te overmatig wordt gebouwd.

Ik wensch alleenlijk aanleiding te nemen in hetgeen zoo even besproken is ter aanprijzing van eene organisatie der zee-militie, en om almede het nuttige aan te toonen van eene soort van vrijwillige recrutering, namelijk van jeugdig zeevolk.

Oppervlakkig kan het schijnen dat het eenigzins kostbaar is wanneer jongelieden reeds zoo vroeg aangenomen worden, zoodat er veel tijd verloopt eer zij werkelijk gewigtige diensten kunnen bewijzen; doch de ondervinding in ons land, zoowel bij de marine als bij de koopvaardij opgedaan, leert, dat het getal onzer inlandsche matrozen onvoldoende is en maar al te zeer moet worden aangevuld door vreemden. Nu is er geen twijfel aan, dat in ons land en vooral in onze groote steden bij de aankomende jeugd een groote lust bestaat om ter zee te varen, maar dat velen van die jongelieden uit de armoedige klasse, door het gebrek van hunne ouders, zoo armoedig worden opgevoed, dat hunne physieke ontwikkeling er onder lijdt. Dat physiek evenwel kan worden verbeterd; men lette op de goede vruchten die het draagt, dat in onze koopsteden gelden door particulieren zijn bijeengebragt waardoor jongelieden, die zwak van ligchaam zijn, door eenvoudigen scheepskost en geregelde discipline reeds binnen een kort tijdvak goede, knappe zeelieden worden. Ik geloof dat, evenzeer als ik het hooge gewigt erken om goede marine-officieren te vormen (zonder dat ik mij bevoegd acht om tusschen Breda en het Nieuwediep uitspraak te doen), het ook evenzeer van aanbelang is, goede opleiding van den matrozenstand in het oog te houden en zich daarvoor eenige uitgaven te getroosten.

Gaarne erken ik de lofwaardige bemoeijingen te dezer zake van den laatst afgetreden Minister, en veroorlove mij het gewigt der zaak aan zijnen hooggeachten opvolger aan te bevelen.

De heer **Minister van Marine**: De door verschillende leden gemaakte bedenkingen tegen dit wets-ontwerp zijn reeds op onderscheiden punten met klem van redenen door andere leden wederlegd. Dit is vooral het geval geweest met die geachte afgevaardigden, die zich daarom bezwaard achten dit wets-ontwerp aan te nemen, omdat zij zich welligt in het vervolg niet meer vrij zullen achten bij de begrooting. Zij zijn reeds beantwoord door de geachte afgevaardigden uit Overijssel en Noordholland (de heeren Cost Jordens en van Beeck Vollenhoven).

De geachte afgevaardigde uit Zuidholland (de heer Lotsij) heeft eenige bezwaren in het midden gebragt over de wijze, waarop door den Minister van Marine begonnen is met het doen bouwen van stoomschepen bij partieulieren; iets dat in vroegere jaren zoowel in deze als in de Tweede Kamer der Staten-Generaal door onderscheidene leden wenschelijk werd geacht. Het bezwaar van dien afgevaardigde komt hoofdzakelijk neder op zijne meening, dat de kosten van den aanbouw van schepen op particuliere werven minder bedragen dan wanneer die schepen op 's lands werven worden gebouwd, en dat dus de twee schepen, die voor de eerste behoefte der marine noodzakelijk zijn en te Fijenoord volgens contract worden gebouwd, niet voor den minst mogelijken prijs zullen geleverd worden.

Ik moet dien geachten afgevaardigde doen opmerken dat deze aanbouw de eerste proef is; dat de hier bedoelde schepen geene gewone zeilschepen, maar twee oorlogsschepen zijn van een geheel nieuw stelsel; dat bij de schroefschepen de werktuigen zoodanig met den bouw van het schip zijn verbonden, dat het gewaagd zou wezen een dergelijk vaartuig bij twee verschillende personen aan te besteden, het schip namelijk bij een particulieren bouwmeester en de machines bij een fabrikant. De Regering heeft dus de levering van het geheele schip bij contract aan den directeur van de fabriek te Fijenoord aanbesteed, zonder te bepalen bij wien deze het schip zoude laten bouwen. Gold het hier een ijzeren schip, dan zou dit toch aan die fabriek zelve gebouwd zijn geworden; doch nu het een houten schip is en de genoemde directeur zich dus natuurlijk met een bouwmeester heeft moeten verstaan, zoo blijft die directie alsnu verantwoordelijk voor het geheel, en het contract houdt in, dat, indien het schip niet geheel voldoet aan de vereischten, de Regering niet verpligt zal zijn het te nemen. Intusschen, het is de eerste proef van dien aard en men zal den uitslag daarvan moeten afwachten; is die uitslag voldoende, dan zal men misschien later tot aanbestedingen ook bij andere scheepsbouwmeesters kunnen overgaan en zal hieruit welligt eene concurrentie volgen, die tot vermindering van kosten voor aanbouw kan leiden.

De geachte afgevaardigde uit Zuidholland (de heer van Rijckevorsel) vindt de aangevraagde geldsommen te aanzienlijk en meent dat het bedrag van hetgeen noodig is voor de defensie zeer rekbaar is. Verscheidene andere sprekers hebben opmerkingen in dienzelfden geest gemaakt. Ik moet daarop antwoorden hetgeen ik reeds in de gewisselde stukken en bij de beraadslagingen in de Tweede Kamer heb opgemerkt, dat de aangevraagde gelden — nu geheel vrijgemaakt van het voorgedragen stelsel — niet alleen moeten strekken tot herstel van de marine, maar ook tot aanvulling van de stoomschepen voor de dienst in Oost-Indie, welke soort van vaartuigen daar onmisbaar is. Te meer kan ik daarop aandringen, aangezien de heden ontvangen tijdingen uit Oost-Indie nog meer de overtuiging geven, dat men met alle kracht aan den bouw daarvan moet beginnen om bij tijds in die dienst te kunnen voorzien.

In de tweede plaats ook voor den magazijnsvoorraad. Vooral ten opzigte der artillerie zijn er behoeften, die zeer noodig zijn; door sommige leden is bezwaar geopperd dat in de laatste zes maanden van dit jaar de groote som van ruim f 1,400,000 niet zou kunnen gebruikt worden. Ik moet echter daartegen opmerken, dat het, vooral wat artillerie, hout en andere zaken betreft, ofschoon zij niet in dit jaar kunnen geleverd worden, evenwel noodzakelijk is, om voor de voorhanden gelden, zoo het budget wordt aangenomen, aanbestedingen te doen, opdat die zoo hoog noodige behoeften, die dit jaar nog niet kunnen geleverd worden, toch in den loop van het volgend jaar daaruit kunnen betaald worden.

Wat overigens het stelsel betreft, waaromtrent de bedenking is gerezen, als of bij het ontwerpen daarvan als het ware volstrekt geen acht is gegeven op eene overeenkomst tusschen Oorlog en Marine omtrent het defensiewezen, moet ik verklaren, dat dit wel degelijk heeft plaats gehad, in zoo ver, dat de denkbeelden van het Comité van defensie en de rapporten in 1852 gedaan door de gemengde commissie, wel degelijk in aanmerking zijn genomen en dat vooral in overeenstemming daarmede de magt van kanonneerbooten en der schepen, die in het stelsel bestemd zijn tot de binnenlandsche defensie, is bepaald. Er zal echter nog verder met Oorlog moeten worden overeengekomen, hoe en waar die magt gecombineerd zal moeten handelen. Dit zal natuurlijk nader moeten opgemaakt worden.

De bezwaren van den geachten spreker uit Groningen zijn door de geachte sprekers uit Overijssel en Noordholland met zoo veel klem beantwoord, dat ik meen mij van eene verdere wederlegging te kunnen onthouden.

De geachte afgevaardigde uit Friesland heeft aangehaald de vele geschriften en brochures, die in der tijd uitgegeven zijn om te betoogen, dat de marine zeer achteruitging. Hij heeft er aan herinnerd, dat de commissie, waarvan Prins Hendrik voorzitter was en waartoe ik ook de eer heb gehad te behooren, duidelijk heeft te kennen gegeven hoe noodig het werd om aan het herstel van de marine te beginnen. Hij heeft er tevens op gewezen hoe men sedert de laatste zes jaren ten gevolge van die vroegere brochures en artikelen in de nieuwsbladen getracht heeft de marine te herstellen. Men heeft zulks gepoogd — omdat de finantiele omstandigheden dit vorderden — door te bezuinigen. Ten gevolge daarvan werd onder anderen het etablissement te Rotterdam geheel opgeheven. Dit heeft werkelijk eene bezuiniging veroorzaakt. Maar men is toen te ver gegaan en in plaats van het personeel zooveel mogelijk op de andere werven te *vermeerderen* — en dit kon men doen door de opheffing van dat etablissement — heeft men het integendeel ook *verminderd*. Daardoor is dan ook de productie op de werven, omdat er gebrek aan handen was en omdat er te weinig geld was om te bouwen, veel te gering geworden in verhouding tot de kosten, welke die etablissementen na zich sleepten.

Niemand zal er nu echter meer aan twijfelen, dat het verval van de marine slechts te wijten is aan de geringe sommen, die daaraan zijn besteed. En ik moet het zelfs betwijfelen of het thans aangeboden budget toereikend zal zijn om in dit halfjaar de marine in den toestand te brengen, waarin ze behoort te zijn. Ik hoop even-

ZITTING VAN DEN 3DEN JULIJ.

LXXIX. *Vaststelling van hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor* 1855. (Algemeene beraadslaging.)

wel dat de Kamer zal overtuigd zijn, dat de Minister van Marine al het zijne zal aanwenden om de gelden die hem zijn toegestaan, op de meest doelmatige wijze te gebruiken.

Door den spreker uit Friesland is nog eene vraag aan den Minister gerigt over het drooge dok aan het Nieuwediep. Ik heb het rapport van de gemengde commissie bij mij.

Het is mij niet bekend of de Kamer weet wat vroeger daaromtrent is voorgevallen. Ik zal het kortelijk mededeelen. In 1821 kenteekende zich reeds de oprijzing der fonderingen en der lage gemetselde banketten. In 1826 benoemde het Gouvernement eene commissie om dat te onderzoeken. Die commissie vereenigde zich ter plaatse onder voorzitterschap van den inspecteur-generaal van den Waterstaat J. Blanken. Zij deed voorstellen om dat dok zoo doelmatig en goedkoop mogelijk te herstellen. De kosten, die alstoen daarvoor geraamd werden, bedroegen f 59,297. Echter werd die raming, zoo het schijnt, ter zijde gesteld of nader onderzocht, tot in het volgende jaar. Toen werd onder 's hands aan een aannemer voorgesteld om het dok te herstellen, maar deze deed onaannemelijke eisehen. In plaats van de herstelling voor f 59,297 te willen doen, meende hij haar niet minder te kunnen aannemen dan voor ruim f 129,000. Dat was te duur, zoodat men besloot om nog wat te wachten. Eindelijk werd in 1829 op nieuw eene raming opgemaakt, die toen f 355,000 bedroeg. Aldus ging men voort, en eindelijk zou men in 1830 een begin maken met het groote werk, toen ongelukkig de tijdsomstandigheden zulks weder deden uitstellen. Intusschen was toen de som in plaats van f 355,000, op nieuw tot f 399,000 vermeerderd; zoo bleef het tot 1853, want na 1834 werd de finantiele toestand van ons land van dien aard, dat men toen volstrekt niet meer aan herstel van het drooge dok kon denken. Nu zijn de voorgestelde stoomschepen van dien aard, dat eene marine, uit die schepen bestaande, niet denkbaar is zonder een droog dok. Thans is weder eene gemengde commissie vergaderd geweest; ik durf niet zeggen hoeveel de onkosten tot geheel herstel van dat dok in de verloopene jaren grooter zullen zijn geworden — als die ten minste progressief met de voorgaande zijn vermeerderd — om dat dok geheel bruikbaar te maken. Die commissie heeft voorgesteld, om ten einde vooreerst zoo spoedig mogelijk daartoe voorloopig te geraken, een middel aan te wenden dat betrekkelijk weinig kosten zal en om daarna twee droge dokken aan het Nieuwediep daar te stellen, die wij werkelijk noodig hebben, omdat wij er geen enkel hebben, dat geschikt is voor de oorlogsschepen van onzen tijd. Voor die tijdelijke herstelling zou ruim f 6000 noodig zijn, welke som uit de Staatsbegrooting zou kunnen worden gevonden; de meerdere sommen die voor het geheel zouden noodig wezen, zouden plus minus een totaal bedrag van ruim f 1,000,000 bedragen. Maar even als het stelsel ligt ook dit nog in het verschiet.

De heer **van Swinderen**: Ik vraag alleen voor eenige oogenblikken het woord om in de eerste plaats mijn dank te betuigen voor de medegedeelde antwoorden op de vragen door den spreker uit Dordrecht en door mij gedaan.

Ten opzigte van het eerste antwoord meen ik aan de aandaeht van den Minister te mogen onderwerpen de opvatting, die zijne rede bij mij gevonden heeft. Vroeger is herhaaldelijk gesproken over het aanbouwen van schepen op particuliere werven. Men had daarbij op het oog, dat langs dien weg waarsehijnlijk gunstiger finantiele uitkomsten zouden worden verkregen, dan wanneer uitsluitend op de rijks-werven werd gebouwd. Heb ik nu den Minister goed gevat, dan strekt de tegenwoordig genomen proef niet bepaald om het finantiele van de quaestie uit te maken, maar dient meer om te nemen eene technisehe proef, en wanneer deze goede resultaten mogt opleveren, het dan in de bedoeling der Regering ligt om later nog eene proef te nemen en daarbij de finantiele uitkomsten, met het oog waarop de vroegere proefnemingen werden verlangd, op den voorgrond te stellen. Is deze opvatting juist, dan berust ik volkomen in de inlichtingen door den Minister gegeven.

Wat het antwoord op mijne vraag nopens het drooge dok te Willemsoord betreft, zeg ik den Minister dank voor zijne retrospective beschouwing omtrent dat dok, waardoor wij die droevige curiositeiten vernomen hebben; maar ik vind daarin ook aanleiding om terug te komen op het slot van hetgeen ik de eer had vroeger te zeggen, dat ik namelijk hoopte, dat bij de Regering de overtuiging zou bestaan dat wanneer deze kosten, die, zoo als in het antwoord der Regering op ons Verslag gezegd wordt, *vooreerst* noodig zijn om voor het herstel van het bestaand gebrek middelen te *beproeven* en aan te wenden (zoodat het dus niet *zeker* schijnt te zijn dat die gelden nuttig zullen kunnen worden gebruikt), het dan beter zou wezen die kosten nu niet te maken, maar tot een geheel herstel over te gaan. Ik wil daarbij niet terugdeinzen voor het groote cijfer door den Minister genoemd; ik neem met hem aan dat er noodzakelijkheid bestaat om eene dergelijke inrigting te hebben; heeft men zich daarvoor vroeger en later kosten getroost, ik geloof niet dat men het zich zal beklagen, indien men, al is het cijfer hoog, gelden zou aanwenden om tot stand te brengen hetgeen zoowel vroeger als nu weder door dezen Minister als volstrekt noodzakelijk is opgegeven geworden.

Ik wensch ook nog te releveren hetgeen de Minister heeft begrepen te moeten zeggen over het gevolg van de opheffing van het maritime etablissement te Rotterdam, namelijk dat men beter zou hebben gedaan om de werklieden van dat etablissement naar andere etablissementen over te brengen. Ik heb deze door den Minister vooropgezette meening niet aangemerkt als eene beschuldiging tegen het toenmalig bestuur, omdat ik tevens van hem de verklaring daarvan heb gehoord, namelijk dat dit geschied was omdat men destijds door de tijdsomstandigheden gedwongen werd om tot elken prijs bezuinigingen in te voeren.

Voor zóóver hetgeen betreft wat door den Minister in antwoord op mijne rede is gezegd. Nu ben ik nog een enkel woord tot antwoord schuldig aan mijn geachten ambtgenoot uit Zeeland, ten opzigte van hetgeen ik in mijne vorige rede heb gemeend te moeten zeggen met betrekking tot den laatst afgetreden Minister. Het schijnt dat ik mij niet duidelijk genoeg heb uitgedrukt, dat ik althans bij den spreker, voor mij gezeten, den indruk heb verwekt als of ik de meening voorstond, dat die Minister zonder verhooging van zijn budget, zich in staat zou hebben gevoeld de marine uit haar diep verval op te heffen. Ik zeg, het zal waarschijnlijk aan mijne minder duidelijke voorstelling liggen dat dergelijke meening bij den geachten spreker is ontstaan. Maar ik meen te mogen herhalen — zij het dan ook niet met dezelfde woorden, dan toch nagenoeg hetgeen ik heb gezegd: — ik zeide, dat die Minister, nadat hij verbeteringen in het personeel als anderzins had gebragt, het voornemen had om ook het materieel der marine te verbeteren, en daarbij was het mijne aandacht niet ontgaan dat de afgetreden Minister in de Memorie van Toelichting, behoorende bij de begrooting voor 1855, bepaaldelijk gezegd heeft:

» De in de laatste jaren toegestane vermeerdering van fondsen voor de aanschaffing van materieel is ontoereikend om eene voorwaartsche beweging te veroorzaken en heeft hoogstens kunnen strekken, om den blijkbaren teruggang minder snel te doen zijn.

» Zoodanige loop van zaken leidt tot ondergang, en het is daarom dat de Regering het zich tot pligt heeft gesteld, bij hernieuwing meerdere gelden voor dit onderwerp en voor de werkloonen aan te vragen".

Hieruit zal genoegzaam blijken dat die Minister van meening was dat de tot dusverre toegestane gelden voor de marine in het vervolg niet voldoende zouden zijn om tot een grondig herstel over te gaan.

Ik eindig met de verklaring dat het mij veel genoegen heeft gedaan dat de Minister ook nu bij het denkbeeld heeft volhard, dat de Volksvertegenwoordiging geheel vrij is in haar oordeel over dit voorstel van wet, en het als afgescheiden kan houden van het tijdens de indiening van dit voorstel van wet als bijlage daarbij gevoegde stelsel.

De heer **Cremers**: De geachte afgevaardigde uit Overijssel (de heer Cost Jordens) heeft mij de eer aangedaan een paar opmerkingen mede te deelen betreffende hetgeen ik straks heb aangevoerd. De eerste is misschien reeds geheel opgelost door de afgevaardigden uit Zeeland en Noordholland (de heeren van der Lek de Clercq en van Beeck Vollenhoven), doch de tweede eischt in elk geval eene opheldering van mijne zijde. Vooraf echter deze aanmerking. Die afgevaardigde heeft voor de volgende jaren gesproken van eene behoefte van 7½ millioen. Vergis ik mij evenwel niet, heb ik de gedrukte stukken wel begrepen, dan zal de behoefte voor de volgende jaren, zoo althans het stelsel wordt uitgevoerd, hooger zijn en f 8,200,000 bedragen en nog daar boven gaan. Naar dit bedrag heb ik geoordeeld, mijn besluit genomen en geredeneerd.

Indien ik nu gezegd heb dat de goedkeuring van dit wetsontwerp eene beteekenis heeft, dat deze Kamer na die goedkeuring, mijns inziens, bezwaarlijk aanmerkingen zal kunnen maken op de volgende begrootingen, zoo als die nu reeds zijn ontworpen en aan ons medegedeeld, dan is dit, gelijk te regt is aangemerkt door de twee evengenoemde medeleden, niets dan mijne individuele meening. Deze Kamer heeft zich te dien aanzien voldoende uitgelaten in haar verslag: zij beoordeelt het stelsel niet. Naar mijn inzien zal ons votum echter deze beteekenis hebben: wij beoordeelen het geheel van onze behoeften en van de middelen van het land en bepalen daarnaar hetgeen voor Marine zal kunnen worden besteed. Is dit nu eenmaal toegegeven, dan bestaat er mijns inziens een zedelijke band voor de Kamer om voor de volgende jaren niet alleen hetzelfde bedrag toe te staan, maar ook de hoogere nu reeds bekende sommen goed te keuren. Mogt de afgevaardigde uit Overijssel nu daaromtrent van gevoelen verschillen, het zal mij aangenaam zijn; ik zal hem gaarne bij eene volgende begrooting zijne stem, die altijd veel gewigt in de schaal onzer beraadslagingen legt, hooren verheffen tegen de f 8,200,000.

ZITTING VAN DEN 3DEN JULIJ.

LXXIX. *Vaststelling van hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor* 1855. (Algemeene beraadslaging.)

In de tweede plaats heeft die geachte afgevaardigde uit het door mij gebezigde woord *stelselloos* gemeend te moeten opmaken, dat het mijne bedoeling was hem en degenen, die met hem eenstemmig dachten, eene soort van verwijt te doen als of zij hunne stemmen in dezen *stelselloos* zouden uitbrengen; hij heeft zelf het woord veranderd in dat van *beginselloos*. Deze soort van interpellatie geeft mij misschien het regt iets te zeggen dat anders welligt hier minder gepast zou zijn. Daarom verklaar ik gaarne overtuigd te zijn dat die geachte afgevaardigde de goede beginselen zoekt en ze steeds met alle gepaste standvastigheid aankleeft. Het is dus in de verte mijne bedoeling niet geweest, iets min gunstigs te zeggen.

Mijne opvatting van de zaak is deze: de Minister heeft een plan tot verbetering van de marine medegedeeld; dit plan, een stelsel wordt het genoemd, strekt zich uit over twaalf jaren; voor *dit* jaar wordt te dien einde de bekende som aangevraagd; ik houd het er voor, dat die som geraamd is in overeenstemming met hetgeen hij zich voorstelt dat in de volgende jaren moet besteed worden ten einde dat plan geleidelijk uit te voeren. Indien dit plan nu ter zijde wordt gelegd en evenwel deze som wordt ingewiiligd, dan is mijne bescheidene meening dat de som wordt toegestaan los van het plan, los van het stelsel: dat men eenigzins stelselloos handelt. Dit is echter mijn bijzonder oordeel, zonder dat ik mij veroorloof te treden in eene beoordeeling van de overtuiging van andere leden dezer Kamer.

Het stilzwijgen van den Minister van Marine met opzigt tot hetgeen ik de vrijheid nam in het midden te brengen omtrent het vierde der in de stukken opgegevene doeleinden, waartoe het herstel der marine zou moeten strekken, meen ik te mogen uitleggen in een voor mij gunstigen zin. Volgens dat vierde punt wordt als doel gesteld, dat wij den rang zullen innemen van eene zeemogendheid wier bondgenootschap men op prijs stelt. Ik heb met genoegen gezien, dat men dit punt althans in de laatste plaats heeft aangevoerd. Ik meen uit het stilzwijgen van den Minister te kunnen opmaken, dat het thans reeds nog meer op den achtergrond geschoven wordt, en hoop dat het bij de eindregeling der zaak geheel zal verdwijnen.

De heer **Minister van Marine**: Ik wensch, Mijnheer de President, den geachten afgevaardigde uit Friesland (den heer van Swinderen) nog te antwoorden op de aan mij gedane vragen. Vooreerst heeft hij gevraagd of het nu aanbestede bouwen van schepen bij particulieren slechts is te beschouwen als eene technische proef. Ik moet den geachten afgevaardigde daarop antwoorden, dat het eensdeels eene technische proef is, maar dat anderdeels de noodzakelijkheid er toe dwong, dewijl er op 's lands werven geene plaats meer was; dat het echter nog niet zeker is of de Regering, na afloop van die proef, voort zal gaan met schepen, gelijk nu gebouwd worden, namelijk met schroef-stoomvermogen, aan te besteden bij particuliere bouwmeesters, tenzij dezen zich aan de voorwaarden onderwerpen die dan zullen bepaald worden, waaronder vooreerst behoort, dat die schepen in allen deele zullen moeten beantwoorden aan het plan, dat daarvoor geleverd is als oorlogsschepen, en tevens dat zij eene bepaalde vaart loopen als zij op hun last liggen, door aanwending van stoom, en dat, zoo zij daaraan niet voldoen, het Gouvernement niet gebonden is die schepen te nemen.

Wat het drooge dok aangaat, ik hoop dat op de vraag, die de geachte spreker gedaan heeft, in het aanstaande jaar door den Minister van Marine, die alsdan in deze vergadering zal spreken, zal kunnen geantwoord worden, dat de middelen, die door de deskundigen opgegeven en dan aangewend zullen zijn, ten volle aan het doel hebben beantwoord. Wat overigens betreft de opheffing van de werf te Rotterdam, heeft de spreker juist ingezien wat de Minister bedoeld heeft met het niet in dienst houden van het personeel van die werf na de opheffing van dat établissement, en dat de schuld daarvan volstrekt niet geweten wordt aan den Minister, die toen aan het hoofd van het departement stond, en ook niet aan volgende Ministers, want deze waren in die tijden door financiele omstandigheden gedrongen om zulks te doen.

Ik heb zoo even niet geantwoord op de vragen van den spreker uit Noordholland (den heer Insinger), omtrent de zeemilitie en omtrent het recruteren van jongens om goede zeelieden te formeren. Wat de zeemilitie betreft, ik zal mij daarover vooreerst niet uitlaten, nadat de Regering gezegd heeft, dat zij daarop bedacht is; en wat de tweede vraag betreft, zoo is vooral onder den vorigen Minister zoo veel werk gemaakt van het aannemen van jongelieden, dat ik geloof dat dit niet meer kan worden bevorderd dan tegenwoordig gedaan wordt op de wijze als door den vorigen Minister is daargesteld. De goede vruchten daarvan zijn nu reeds te bespeuren, ofschoon het slechts korte jaren werkt. Vroeger was men wel gewoon om, wanneer de schepen voltallig bemand waren, de jongelingen van 14, 15 en 16 jaren af te wijzen. Thans doet men dit niet, want het is juist dat hout, waaruit men als het ware den zeeman formeren moet. En ik zal mijne krachten aanwenden om die middelen te bezigen welke daartoe verder bevorderlijk kunnen zijn.

Den afgevaardigde uit Groningen kan ik op zijne vraag antwoorden, dat de meerdere uitbreiding van de Nederlandsche zeemagt alleen zal strekken tot verdediging van den vaderlandschen grond en tot behoud onzer overzeesche bezittingen. En wat het verdere punt betreft, zoo geloof ik, dat als men eenigzins op ontzag en hulp van onze naburen wil hopen, wij ook moeten zorgen dat er prijs gesteld worde op ons bondgenootschap, zonder dat daarom het plan der Regering is om groote vloten te bouwen, zoo als wij in vroegere eeuwen hebben bezeten.

De heer **van der Lek de Clercq**: Ik wil niet ontveinzen, dat het antwoord, dat door den Minister gegeven is aan den spreker uit Friesland achter mij gezeten, wij eenigermate heeft bevreemd. Ik ben altijd een groot voorstander geweest van proeven te nemen om op particuliere werven schepen te laten bouwen voor de oorlogsmarine. Maar daarbij heb ik altijd minder gedacht aan het technisch gedeelte der zaak dan wel aan het finantiele punt. Nu heeft de Minister gezegd, dat gedeeltelijk de genomen proef van technischen aard is. Dat had ik nimmer verwacht, omdat ik geloof dat als men proeven wil nemen van technischen aard, daartoe in de eerste plaats geschikt zijn de werven van onze marine, want ik kan niet veronderstellen dat zij, die belast zijn om schepen te bouwen bij de oorlogsmarine, niet zoo kundig of zelfs kundiger zouden zijn dan vele andere scheepsbouwmeesters van particuliere werven. Wanneer dus de proef wordt genomen van het een of ander stelsel, dat geloof ik dat dit in de eerste plaats en beter kan geschieden op de werven van 's Rijks marine dan wel op eene particuliere werf.

Indien toch de proef geschieden moet voor rekening van het Rijk op zijne werven, dan heeft het Departement van de Marine de gelegenheid om zoodanige menschen te krijgen, die der zake kundig zijn of worden. En ik zou kunnen vragen, of men, hetzij op 's Rijks hetzij op particuliere werven bouwende zonder kundige ingenieurs, dat zal erlangen wat men verlangt en zich heeft voorgesteld. De Minister heeft wel gezegd, dat wanneer het schip gebouwd is en het niet voldoet aan het contract, men het niet behoeft aan te nemen. Maar wanneer ik van de veronderstelling moet uitgaan — hetgeen ik in geenen deele geloof dat noodig is — dat er bij onze marine geene ingenieurs zijn, zoodanige bekwame mannen als elders worden gevonden op particuliere werven, dan zal het niet mogelijk zijn om te beoordeelen wanneer het schip gebouwd is, in hoever het voldoet aan de regelen der kunst en der wetenschap, en of het voldoet aan het aangegaan contract en het gemaakt bestek.

Ik wil alleen nog ten slotte opmerken dat ik het er voor houd, dat men minder op particuliere werven schepen behoeft te bouwen, om te komen tot eene verbetering van de schepen zelve, dan wel om te trachten en te beproeven om de schepen op minder kostbaren voet of liever voor mindere kosten te doen bouwen, dan op 's lands werven, zoo het schijnt, het geval is.

De heer **Minister van Marine**: Ik vraag slechts het woord om den geachten spreker uit Zeeland met weinige woorden te beantwoorden. Ik heb bij mijn antwoord aan den geachten afgevaardigde uit Friesland gezegd, dat die schepen op particuliere werven zullen gebouwd worden met het doel: 1°. om als technische proef te dienen; 2°. uit noodzakelijkheid; en 3°. omdat maar één persoon verantwoordelijk behoort te zijn.

De geachte spreker meent dat het beter zou zijn de technische proeve van de schepen op de rijks-werven te doen plaats hebben. Ik heb echter te kennen gegeven dat de hellingen niet op 's Rijks werven voorhanden waren om schepen aan te bouwen; en ik moet er nog bijvoegen, dat de voorname reden waarom die eerste schepen als proef te Fijenoord gebouwd worden, daarin bestaat, dat de directeur van die fabriek nog steeds is een hoofdingenieur van scheepsbouw bij onze marine, en ik er dan ook veel prijs op stelde, die eerste proeve te doen bewerkstelligen door een hoofdingenieur van de Nederlandsche marine, die tevens directeur is van de stoomfabriek en dus de werktuigen zal leveren, welke in die schepen zullen geplaatst worden. Er is hier dus geen quaestie dat men den scheepsbouw niet aan de ingenieurs van de Nederlandsche Marine zoude toevertrouwen.

De heer **van Swinderen**, voor de derde maal het woord gevraagd en bekomen hebbende, zegt: Ik wensch enkel dit te zeggen. Ik heb straks gebezigd de uitdrukking van technische proeve en later die van finantiele proeve. Ik geloof dat zoo als ik mij die zaak heb voorgesteld, deze zeer eenvoudig is. Ik meende dat de Regering zich had voorgesteld eerst te doen onderzoeken of op particuliere werven een oorlogsschip zoude *kunnen* worden gebouwd en wanneer dan de mogelijkheid bleek dat die schepen voldoen aan hetgeen de Regering verlangt, men later tot de proeve zou overgaan of

ZITTING VAN DEN 3DEN JULIJ.

Verslagen door de Commissie voor de Verzoekschriften uitgebragt.

op die particuliere werven de schepen *goedkooper* dan op 's Rijks werven konden worden gebouwd. Dit weinige heb ik gemeend tot aanvulling van hetgeen straks door mij in het midden is gebragt nu nog te moeten zeggen.

De beraadslaging wordt gesloten en het *wets-ontwerp tot vaststelling van hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor* 1855, in stemming gebragt, met 32 tegen 2 stemmen aangenomen.

Tegen hebben gestemd de heeren van der Lek de Clercq en Cremers.

De heer **Bosch van Drakestein**, lid der Commissie voor de Verzoekschriften, brengt het volgende rapport uit:

I. In handen uwer Commissie voor de Verzoekschriften is gesteld een adres van *C. van der Tuuk* te Leyden met eenige bijlagen benevens eene gedrukte redevoering en berekening gehouden door den adressant den 4den November ll. in het Odéon te Amsterdam. In dit adres treedt de adressant in onderscheidene becijferingen en beschouwingen betreffende het belastingstelsel. Daar deze stukken en bijlagen betrekking hebben tot dat stelsel, zoo heeft uwe Commissie de eer voor te stellen dit verzoekschrift ter griffie neder te leggen.

De heer **van Rhemen van Rhemenshuizen**, lid derzelfde Commissie, brengt het volgende rapport uit:

II. In handen uwer Commissie is gesteld een adres van *Gobrinus Johannes Leeuwenberg*, handelaar in ijzerwaren, buskruid en vuurwerken te Delft, waarbij de bezwaren worden medegedeeld die naar zijne meening bestaan tegen het wets-ontwerp houdende aanvulling en wijziging van art. 21 der wet van 26 Januarij 1815 en bevoegdverklaring der gemeentebesturen om andere en meerdere voorzorgen te nemen dan de art. 22 en 23 dier wet voorschrijven.

De adressant legt kopijelijk over het vroeger door hem aan de Tweede Kamer ingediende verzoekschrift, waarin, even als in het aan u, Mijne Heeren, gerigte adres in het breede worden uiteengezet, de gewigtige bezwaren die naar zijne meening tegen het voorgestelde wets-ontwerp bestaan; hoofdzakelijk voortvloeijende uit de bevoegdheid welke daarbij aan de plaatselijke besturen wordt toegekend.

Deze stukken zijn gedrukt en aan u, Mijne Heeren, toegezonden. Uwe Commissie acht daarom deze mededeeling voldoende en daar het adres betrekking heeft op een bij deze Kamer aanhangig wets-ontwerp, heeft zij de eer, u het deponeren ter griffie daarvan voor te stellen.

De Vergadering vereenigt zich achtereenvolgens met de conclusien der rapporten.

De **Voorzitter** deelt mede:

A. dat zijn ingekomen:

1°. de volgende verzoekschriften, als:

een adres van A. F. Funnekotter c. s. te Delft, tot ondersteuning van het wets-ontwerp tot wijziging der wet op het vervoer van buskruid enz.;

vier adressen houdende bezwaren tegen het wets-ontwerp tot verhooging van de opbrengst van den suiker-accijns, als van:

de leden der kamer van koophandel en fabrieken te Amsterdam;

Bussemaker Hellenbroek c. s. en

Wijthoff en Zoon, suikerraffinadeurs te Amsterdam, en

H. van Oordt en C°., suikerraffinadeurs te Rotterdam;

een adres van de kamer van koophandel en fabrieken te Groningen, houdende bedenkingen tegen het met Frankrijk gesloten tractaat tot wering van den nadruk;

een adres van den raad der gemeente Lisse, houdende bedenkingen tegen het wets-ontwerp betrekkelijk de provinciale en gemeentelijke indeeling van het Haarlemmermeer;

een adres van J. de Jongh c. s., notabele ingezetenen der gemeenten Simonshaven en Biert (Zuidholland), houdende bezwaren tegen het ontwerp van wet tot vereeniging der gemeenten Geervliet, Biert en Simonshaven.

Al deze adressen zullen verzonden worden naar de Commissie voor de Verzoekschriften.

2°. het door de Tweede Kamer aangenomen wets-ontwerp tot wijziging van hoofdstuk X der Staatsbegrooting voor 1854.

Dit wets-ontwerp zal worden verzonden naar de afdeelingen.

B. dat de Commissien van Rapporteurs gereed zijn hare verslagen uit te brengen over de wets-ontwerpen:

a en *b*. tot vaststelling der ramingen van uitgaven wegens verstrekkingen voor de Departementen van Marine en van Oorlog, dienst 1855;

c. houdende uitzondering op de artt. 523, 526 en 549 van het Burgerlijk Wetboek, ten opzigte van vermiste personen bij scheepsrampen;

d. houdende bepalingen omtrent het vervoer van buskruid, oorlogsbehoeften en brandstoffen.

Deze stukken zullen gedrukt en rondgedeeld en de beraadslagingen over de wets-ontwerpen achtereenvolgens plaats hebben op aanstaanden Vrijdag, aan te vangen des namiddags ten twee ure.

C. dat de heer Sichterman van de Brake zal behooren tot de vierde afdeeling van het loopend tweemaandelijksch tijdvak.

De vergadering wordt daarna gesloten.

VERSLAGEN UITGEBRAGT IN DE ZITTING VAN 3 JULIJ.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS *nopens het wets-ontwerp houdende vaststelling der raming van uitgaven wegens verstrekkingen voor het Departement van Marine, dienst* 1855.

Geene aanmerkingen zijn op dit wets-ontwerp aan de Commissie ter mededeeling voorgekomen.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 2den Julij 1855.

TONCKENS.
REGOUT.
VAN SWINDEREN.
VAN RHEMEN VAN RHEMENSHUIZEN.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS *voor het wets-ontwerp houdende vaststelling der raming van uitgaven wegens verstrekkingen voor het Departement van Oorlog, dienst* 1855.

Tegen dit ontwerp van wet zijn geene bedenkingen te berde gebragt.

Eenige leden hebben verklaard te meer genegen te zijn dit ontwerp van wet thans goed te keuren, dewijl de raming van uitgaven door de Regering nu op dien voet ingerigt is, als zij sedert lang van oordeel waren geweest, dat dezelve behoort vastgesteld te worden.

Aldus vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs, den 2den Julij 1855.

TONCKENS.
REGOUT.
VAN SWINDEREN.
VAN RHEMEN VAN RHEMENSHUIZEN.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS *voor het wets-ontwerp houdende uitzondering op de artikelen* 523, 526 *en* 549 *van het Burgerlijk Wetboek, ten opzigte van vermiste personen bij vermoedelijke of bekende scheepsrampen.*

De leden der Kamer die aan het onderzoek van dit ontwerp in de afdeelingen deel namen hebben bijna eenparig verklaard, dat zij met genoegen dezc voordragt hadden ontvangen, die, tot wet verheven, een bezwaar zal opheffen, dat tegen de toepassing der hier bedoelde artikelen van het Burgerlijk Wetboek was gerezen, vooral uit het oogpunt van zedelijkheid.

Eene bedenking echter werd door vele leden geopperd, welke, zoo zij juist wordt bevonden, de goede werking der nu voorgestelde wet zou kunnen bemoeijelijken. In den regel wordt eene afwezigheid van *tien* jaren vereiseht van een der echtgenooten, en drie achtereenvolgende vruchtelooze dagvaardingen (art. 549), eer aan den overgebleven echtgenoot vergunning wordt verleend tot het aangaan van een ander huwelijk (art. 550). Deze termijn zal in de bij deze voordragt bedoelde gevallen worden ingekort tot *drie* of zelfs tot *één* jaar. Doch zal de regtbank, zoo vroegen die leden, bij het geven dier vergunning, zal de ambtenaar, die zulk verder huwelijk voltrekt, dan niet allereerst acht behooren te slaan op het voorschrift van art. 254 van het Burgerlijk Wetboek, waar uitdrukkelijk geleerd wordt hoe het huwelijk wordt ontbonden ? Daar wordt bepaald, dat alleen afwezigheid van *tien* jaren het huwelijk ontbindt: in het gestelde geval bestaat die niet; het eerste huwelijk houdt dus volgens art. 254 inderdaad nog stand en een tweede of verder huwelijk zou dus, bij het gebruik maken van den korteren termijn, toegelaten volgens deze voordragt, naar de letter van art. 254, n°. 2, daarstellen de misdaad van *bigamie*, strafbaar gesteld bij art. 340 van den Code Pénal, niet slechts voor de echtgenooten zelven, maar in zekere gevallen ook voor den ambtenaar van den burgerlijken stand, die zulk huwelijk voltrok.

Die leden wisten deze bedenking niet geheel op te lossen en hadden daarom gaarne gezien, dat door eene kleine toevoeging aan art. 254, n°. 2, van het Burgerlijk Wetboek, elke tegenstrijdigheid ware uit den weg geruimd.

De Regering heeft, na mededeeling dezer opmerkingen, aan de Kamer toegezonden de volgende

MEMORIE VAN BEANTWOORDING.

» Het was der Regering hoogst aangenaam te mogen vernemen, dat ook de Eerste Kamer der Staten-Generaal omtrent de wenschelijkheid en zedelijke strekking der aangebodene wetsvoordragt, betrekkelijk de artt. 523, 526 en 549 van het Burgerlijk Wetboek, eenstemmig met de Regering denkt.

Gaarne doet de Regering hare zienswijze kennen omtrent de geopperde bedenking met opzigt tot art. 254, n°. 2, Burgerlijk Wetboek.

Gezegd artikel bepaalt, dat het huwelijk ontbonden wordt, onder andere, door *afwezigheid* van een der echtgenooten *gedurende tien jaren* en *een daarop gevolgd nieuw huwelijk* van den anderen echtgenoot, overeenkomstig de bepalingen van de vijfde Afdeeling des negentienden Titels.

De zwarigheid, thans geopperd, ligt geheel en alleen in de woorden *gedurende tien jaren*. Deze woorden zijn nu niet alleen overtollig, maar zij zijn ook in den zamenhang onzer wetgeving, zoo als die nu is, zóó onjuist, dat elk regtsgeleerde, die de geest en zin der wet ter harte neemt, het artikel moet lezen als of het niet geschreven ware.

De termijn toch van tien jaren, in art. 549 gesteld, is niet onverlengbaar; de regter kan naar art. 525 de beslissing één, twee, drie, vier tot vijf jaren verdagen, en in die gevallen wordt zijne uitspraak niet gemotiveerd door eene afwezigheid gedurendetien, maar gedurende elf, twaalf, dertien, veertien of vijftien jaren.

Het huwelijk wordt *niet* ontbonden door de *afwezigheid* gedurende tien jaren en *daarop gevolgd nieuw huwelijk*, maar het huwelijk wordt ontbonden door de *regterlijke vergunning* van art. 550 des wetboeks, *en daarop gevolgd nieuw huwelijk*

Ter beoordeeling der vraag, of de achtergebleven echtgenoot al of niet een nieuw huwelijk mag aangaan, doet, wat hem en zijnen burgerlijken staat betreft, niets ter zake de lengte van tijd der *afwezigheid op zich zelve*. Die afwezigheid kan tien, twintig of meer jaren geduurd hebben, dat, ook in de gevallen der tegenwoordige wetsvoordragt, een nieuw huwelijk nog ongeoorloofd zal zijn.

Alles hangt af van het aanwezen of ontbreken eener regterlijke vergunning aan den achtergebleven echtgenoot, tot het aangaan van een ander huwelijk verleend.

Bestaat die vergunning, dan is het onmogelijk aan *bigamie* te denken, en kan geen ambtenaar van den burgerlijken stand met eenigen grond weigeren, den achtergeblevenen echtgenoot, gewapend met zoodanige vergunning, in een nieuw huwelijk op te nemen.

De duur der afwezigheid is uitsluitend een punt van overweging voor den regter, wanneer die door belanghebbenden wordt aangezocht tot het verleenen der vergunning.

Indien er hier sprake ware van de herziening van het Burgerlijk Wetboek, de Regering zoude in het algemeen het weglaten der woorden *gedurende 10 jaren* voorstellen, maar zij achtte het voor de uitvoering dezer wet onnoodig, daar zij toch als overbodig moeten worden beschouwd, zoowel vóór als na de invoering dezer wet.

De Minister van Justitie,
D. DONKER CURTIUS.

De Commissie heeft gemeend dit antwoord met de bedenkingen der Afdeelingen aan de Kamer te moeten mededeelen.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 3den Julij 1855.

TONCKENS.
VAN EIJSINGA.
VAN DER LEK DE CLERCQ.
VAN RHEMEN VAN RHEMENSHUIZEN.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

over het wets-ontwerp tot aanvulling en wijziging der wet van den 26sten Januarij 1815 (Staatsblad n°. 7), *houdende bepalingen en voorbehoedmiddelen omtrent het vervoer van buskruid, oorlogsbehoeften en brandstoffen.*

Bij het onderzoek van dit Wets-ontwerp in de afdeelingen, waaraan 25 leden deel namen, is vrij algemeen verklaard, dat eene geheele herziening der wet van 26 Januarij 1815 (*Staatsblad* n°. 7), welke dit geheele onderwerp regelt, verre de voorkeur scheen te verdienen boven de geringe wijziging, die nu op deze wet wordt voorgesteld. Uit hetgeen de Regering omtrent die algeheele herziening aan de Tweede Kamer in de gewisselde stukken had verklaard, meende men te moeten opmaken, dat zulk eene volledige voordragt vooreerst niet te wachten is, ofschoon die na veler oordeel dringend wordt vereischt.

Vele leden konden zich toch niet ontveinzen, dat juist de nu voorgestelde bepalingen sommige gemeentebesturen zouden leiden tot het nemen van wettelijke voorzieningen, waarbij overdreven voorzigtigheid meer op den voorgrond zou staan dan het wel begrepen belang van den handel in buskruid, zoodat ten slotte de uitoefening van dien tak van nijverheid bijna onmogelijk zou worden. Daar zich echter steeds behoefte aan dit voorwerp zal doen gevoelen, zou zoo doende de clandestine handel in kruid welligt in de hand gewerkt worden, en het behoeft geen betoog, dat daardoor veel meer gevaar voor de ingezetenen zou kunnen ontstaan. Bij eene geheele omwerking der wet van 26 Januarij 1815 zou het mogelijk zijn, algemeene regelen voor den verkoop en het vervoer te stellen, die dan tevens, bij het maken van plaatselijke reglementen op dit onderwerp, zoo die noodig wierden bevonden, als beginselen van wetgeving konden gelden, die door den plaatselijken wetgever niet vermogten te worden overschreden.

Andere leden meenden, dat men de regeling dezer zaak voor de gemeenten gerustelijk kon overlaten aan den plaatselijken wetgever, die het best bekend was met de verschillende locale belangen en omstandigheden.

Ten slotte echter vereenigden zich meest alle leden in den wensch, dat de Regering bepaald verklare, dat zij zoo spoedig mogelijk de herziening der wet van 1815 op dit onderwerp ter hand zal nemen.

Nadat deze aanmerkingen aan de Regering waren medegedeeld, is van haar ontvangen de volgende

MEMORIE VAN BEANTWOORDING.

» In het Verslag betreffende de wetsvoordragt strekkende tot *aanvulling en wijziging van art.* 21 *der wet* 26 *Januarij* 1815 (Staatsblad n°. 7) *en bevoegdverklaring der gemeentebesturen om andere en meer voorzorgen te nemen dan artt.* 22 *en* 23 *dier wet voorschrijven*, worden twee punten ter sprake gebragt, welke de Regering mits deze beide wenscht toe te lichten.

In de *eerste* plaats wordt gewaagd van eene algemeene herziening der wet van 1815, als de voorkeur verdienende boven eene partiele voordragt, gelijk de tegenwoordige.

De Regering moet zich, wat dit punt betreft, veroorloven zich te gedragen aan hetgeen deswege op bladzz. 1 en 2 der Memorie van Beantwoording, aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal ingezonden, gezegd wordt.

Indien tot zoodanige algemeene herziening wordt overgegaan, dan zal dit een tamelijk uitgebreide arbeid zijn, waarvan het tijdstip der voltooijing even onzeker als deszelfs wettelijke tot-standkoming zijn zoude.

Inmiddels zouden de gevaren blijven bestaan, die herhaaldelijk op zoo smartelijke wijze zich hebben doen kennen.

ZITTING VAN DEN 3DEN JULIJ.

Verslagen door de Commissien van Rapporteurs uitgebragt.

De Regering moet het dan ook in gemoede er voor houden, dat door de aanneming der tegenwoordige voordragt de ingezetenen des lands vrij wat meer gebaat zullen zijn dan het geval zoude geweest zijn, indien de Regering op de ernstige vertoogen, haar door verscheidene gemeentebesturen over deze aangelegenheid toegezonden, slechts geantwoord had, dat zij eene algemeene herziening der wet van 1815 in rijpe overweging nemen, en ter gelegener tijd aan de Staten-Generaal zoude onderwerpen.

Maar de Regering moet het tevens herhalen, dat men zeer verkeerd zoude doen met eene ligtvaardige hand te slaan aan eene wet die hare gebreken moge hebben, gelijk elke andere, maar toch sedert veertig jaren hier te lande gewerkt heeft zonder groote bezwaren, behalve die, waarin thans voorziening wordt voorgesteld; eene wet bovendien die bekend is, waaraan ingezetenen, fabrikanten en handelaren gewoon zijn, en welke ook uit dien hoofde niet zonder geblekene en groote noodzakelijkheid moet worden herzien.

Overigens zou de taak daarvan niet op den ondergeteekende berusten.

In de *tweede* plaats werd de vrees geuit, dat de gemeentebesturen niet met de noodige voorzigtigheid van de hun bij de voordragt verleende vrijheid gebruik zouden maken.

De Regering koestert die vrees niet. De gemeentebesturen kennen hunne locale belangen te zeer, om die in dezen op het spel te zetten. Maar bovendien, de Regering heeft het in de hand tegen zoodanige onvoorzigtige gebruikmaking van bevoegdheid te waken, en zal daartegen voortdurend waken. Uit eigen hoofde of op de klagte van belanghebbenden kan zij eene plaatselijke verordening schorsen of vernietigen, die op de gevreesde wijze bepalingen omtrent de bewaring en den verkoop van buskruid mogt inhouden; zoodanige verordening toch zoude vallen in de termen van art. 153 der gemeentewet, als strijdig met het algemeen belang.

Mogt vroeg of laat tot eene algemeene herziening der wet van 1815 worden overgegaan, de alsdan verkregen uitkomsten der tegenwoordige voordragt, indien zij tot wet verheven wordt, zullen leeren, of zou moeten worden teruggekomen op de nu aan den plaatselijken wetgever verleende vrijheid. De Regering kan zich dit moeijelijk voorstellen, daar de voorzorgen tegen brand uit haren aard behooren tot de plaatselijke politie en moeten verschillen naar de plaatselijke omstandigheden. Een algemeen, strenger voorschrift dan nu bestaat, in de wet, zoude algemeen werken, en moeite en kwelling veroorzaken ook daar, waar het thans bestaande meer dan voldoende is.

De aard der zaak wijst alzoo hier plaatselijke voorziening als de meest doeltreffende aan.

De Minister van Justitie,
D. DONKER CURTIUS."

De Commissie van Rapporteurs heeft gemeend dit antwoord met de bedenkingen der Afdeelingen aan de Kamer te moeten mededeelen.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 3den Julij 1855.

CREMERS.
VAN SASSE VAN YSSELT.
D'ABLAING VAN GIESSENBURG.
BORSKI.

ZITTING VAN DEN 6DEN JULIJ.

Verslagen door de Commissie voor de Verzoekschriften uitgebragt.

25STE ZITTING.

ZITTING VAN VRIJDAG 6 JULIJ.

(GEOPEND TEN 2 URE.)

Mededeeling der benoeming van commissien van rapporteurs voor verschillende wets-ontwerpen. — Ingekomen: 1°. afschrift eener overeenkomst tussehen Nederland en Frankrijk gesloten; 2°. verzoekschriften. — Verslagen uitgebragt door de Commissie voor de Verzoekschriften.— Aanneming van de wets-ontwerpen betrekkelijk *a.* het bevorderen enz. van officieren; *b.* het wijzigen van bepalingen omtrent vermiste personen bij scheepsrampen; en *c.* het vervoer van buskruid enz. — Verslagen uitgebragt door de Commissie voor de Verzoekschriften; beraadslaging over de conclusie van een der rapporten; aanneming daarvan. — Verslagen ter tafel gebragt over verschillende wets-ontwerpen; beraadslaging over en regeling der orde van werkzaamheden.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 31 leden, te weten de heeren:

van Aylva van Pallandt, van Swinderen, van Beeck Vollenhoven, de Vos van Steenwijk, van Rhemen van Rhemenshuizen, van Goltstein van Oldenaller, Tonckens, Regout, van Weel, 't Hooft van Benthuizen, d'Ablaing van Giessenburg, Martens van Sevenhoven, Lotsij, van Wessem, Beerenbroek, Bosch van Drakestein, de Bruijn, van den Dries, Cremers, van der Oudermeulen, Sassen, Boxman, van Heeckeren van Wassenaer, van der Lek de Clercq, Siehterman van de Brake, de Villers de Pité, Borski, van Nispen van Pannerden, van Sasse van Ysselt en Cost Jordens;

en de heeren Ministers van Binnenlandsche Zaken, van Justitie, van Finantien, van Buitenlandsehe Zaken, van Marine, van Oorlog, van Kolonien en voor de Zaken van de Hervormde Eeredienst enz.

De notulen van het verhandelde in de vorige zitting worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter** deelt mede:

A. dat door de afdeelingen tot rapporteurs benoemd zijn:

voor het wets-ontwerp tot wijziging van hoofdstuk X der Staatsbegrooting voor 1854, de heeren: Cremers, de Villers de Pité, d' Alblaing van Giessenburg en Sassen;

voor die tot wijziging der wetten regelende de bevordering, het ontslag en het op pensioen stellen der officieren en regelende de pensioenen bij de zee- en landmagt, de heeren: Cremers, de Villers de Pité, d' Alblaing van Giessenburg en van Heeckeren van Wassenaer;

voor de drie en twintig wets-ontwerpen tot vereeniging van verschillende gemeenten, de heeren: Tonckens, van Beeck Vollenhoven, van Weel en van Rhemen van Rhemenshuizen;

voor dat tot afschaffing van het tonnegeld der zeeschepen, de heeren: van Wessem, van Beeck Vollenhoven, van der Oudermeulen en 't Hooft van Benthuizen.

B. dat zijn ingekomen:

1°. eene missive van den Minister van Buitenlandsche Zaken ten geleide van afschrift eener overeenkomst tusschen Nederland en Frankrijk gesloten den 8sten Junij 1855 tot regeling der voorwaarden waarop de consulaire agenten der beide Rijken in de wederzijdsche overzeesche bezittingen zullen worden toegelaten.

Deze missive wordt voor kennisgeving aangenomen en het daarbij zijnde stuk ter griffie gedeponeerd.

2°. de volgende verzoekschriften, als:

een adres van D. Stolp, c. s., handelaren in buskruid te Zutphen, bezwaren opperende tegen het wets-ontwerp tot aanvulling en wijziging der wet van 26 Januarij 1815;

een adres van A. C. Kruseman c. s. te Haarlem en Amsterdam, bedenkingen aanvoerende tegen het tractaat met Frankrijk tot wering van den nadruk.

een adres van L. Pietersz. de Koning c. s., ingezetenen der gemeente Hoogmade (Zuidholland), bezwaren inbrengende tegen de vereeniging dier gemeente met die van Woubrugge.

Deze adressen zullen verzonden worden naar de Commissie voor de Verzoekschriften.

De heer **van Weel,** lid der Commissie voor de Verzoekschriften, brengt het volgend rapport uit:

A. F. Funnekotter en 5 anderen, allen ingezetenen te Delft, hebben zich bij adres tot deze Kamer gewend, met het verzoek dat de wetsvoordragt houdende bepalingen omtrent het vervoer van buskruid, oorlogsbehoeften en brandstoffen worde aangenomen.

De adressanten zeggen te wonen in een bevolkt gedeelte te Delft, alwaar zich een vuurwerker, verkooper en magazijnhouder van buskruid in het groot bevindt, die, volgens hun beweren, niet alle voorzorgen schijnt in acht te nemen, welke ter voorkoming van ongelukken noodwendig worden gevorderd, en achten bepalingen bij gemeente-politieverordeningen te dier zake allergebiedendst.

Daar dit adres betrekking heeft tot een wets-ontwerp op heden aan de orde gesteld, zoo heeft uwe Commissie de eer voor te stellen, om het adres onmiddellijk ter tafel van den Voorzitter te leggen, ter inzage van de leden, en hetzelve na de behandeling van gezegd wets-ontwerp ter griffie te deponeren.

De Vergadering vereenigt zich met de conclusie van het rapport.

De **Voorzitter**: Ik stel aan de Vergadering voor om aan de Commissie de gelegenheid te geven inzage te nemen van een heden ingekomen verzoekschrift, dat betrekking heeft op een voor heden aan de orde gesteld wets-ontwerp.

Dienovereenkomstig wordt besloten en de zitting voor eenige oogenblikken geschorst.

De zitting hervat zijnde, brengt

de heer **Bosch van Drakestein,** lid der Commissie voor de Verzoekschriften, het volgende rapport uit:

D. Stolp en drie andere gepatenteerde handelaren in buskruid te Zutphen, hebben zich bij adres tot deze Kamer gewend, te kennen gevende, dat, om breeder daarvoor in hun adres aangevoerde motiven, de wet van 26 Januarij 1815 vrij goed gewerkt heeft en de noodzakelijkheid der voorgestelde verandering niet blijkt;

dat een verbod om tien pond buskruid in huis te hebben geene ongelukken zal voorkomen, maar dat, naar hun gevoelen, het beter ware geweest, maatregelen van voorzorg te nemen in hunne winkelvertrekken; dat bij aanneming van het wets-ontwerp en wanneer het gemeentebestuur goedvindt dat de handelaar niet meer dan tien pond buskruid in zijn huis mag bergen, daartegen verschillende door adressanten aangevoerde bezwaren zullen ontstaan;

dat de handel in buskruid altijd aan gevaren onderhevig is, zoodat het hun wenschelijk schijnt, het aantal handelaren te beperken.

Uwe Commissie adviseert dit adres ter griffie neder te leggen.

De Vergadering vereenigt zich met de conclusie van het rapport.

De Vergadering neemt alsnu in behandeling:

I. Het WETS-ONTWERP HOUDENDE VASTSTELLING DER RAMING VAN

ZITTING VAN DEN 6DEN JULIJ.

LXXV. *Vermiste personen bij vermoedelijke of bekende scheepsrampen.* (Beraadslaging.)

UITGAVEN WEGENS VERSTREKKINGEN VOOR HET DEPARTEMENT VAN MARINE, DIENST 1855.

dat, zonder beraadslaging, met algemeene (31) stemmen wordt aangenomen.

II. Het WETS-ONTWERP HOUDENDE VASTSTELLING DER RAMING VAN UITGAVEN WEGENS VERSTREKKINGEN VOOR HET DEPARTEMENT VAN OORLOG, DIENST 1855.

dat, zonder beraadslaging, met 30 tegen één stem, die van den heer de Bruijn, wordt aangenomen.

III. Het WETS-ONTWERP, HOUDENDE UITZONDERING OP DE ARTIKELEN 523, 526 EN 549 VAN HET BURGERLIJK WETBOEK, TEN OPZIGTE VAN VERMISTE PERSONEN BIJ VERMOEDELIJKE OF BEKENDE SCHEEPSRAMPEN.

De beraadslaging wordt daarover geopend.

De heer **Cost Jordens**: Het is in het geheel mijne bedoeling niet om deze wet te bestrijden. Ik heb er geene bedenkingen tegen, en zal er gaarne mijne goedkeuring aan schenken, omdat ik geloof, dat er een goed doel door zal worden bereikt. Maar de reden, waarom ik voor een oogenblik het woord gevraagd heb, is om aan den Minister van Justitie eene vraag te doen betreffende een paar woorden in het tweede artikel, welks beteekenis mij niet zeer duidelijk voorkomt, namelijk die van de woorden *binnenlandsche zeeën en wateren*, dat is dus *binnenlandsche wateren*.

Bij de lezing der wet heb ik die woorden zoodanig opgevat; dat onder *binnenlandsche wateren*, *binnenlandsche rivieren* bedoeld werden, in tegenstelling van *binnenlandsche zeeën*, waarmede, dacht ik, werden aangewezen de Zuiderzee, de Dollart, de Zeeuwsche stroomen en dergelijke. Maar toen ik die opmerking mededeelde aan een geacht lid dezer Vergadering, die scherp ziet, gaf hij mij als zijn gevoelen te kennen, dat binnenlandsche *zeeën* en *wateren* eensluidend in beteekenis was, zoodat hier niet aan binnenlandsche *rivieren* moest gedacht worden, maar alleen aan binnenlandsche *wateren* van den aard als ik zoo even heb genoemd.

Later daarover nog eens met een ander lid sprekende, uitte deze als zijne meening, dat met binnenlandsche zeeën bedoeld werden die zeeën, welke geheel en al door het binnenland worden ingesloten, waar zij zich ook bevinden, in tegenstelling met de opene zeeën. Dit laatste gevoelen kan ik niet aankleven. Naar mijne schatting, en ook op grond van hetgeen daaromtrent in de gewisselde stukken voorkomt, hebben wij hier met gelijkluidende woorden te maken, en heeft de steller van de wet daaronder de binnenlandsche *rivieren* niet bedoeld, daar hij de wet niet heeft willen uitstrekken tot gevallen die hoogst zeldzaam voorkomen.

Om die reden heb ik mij veroorloofd te vragen wat onder die woorden moet worden begrepen, daar ik bij het bestaan van zoodanige onzekerheid eenige verduidelijking wenschelijk acht.

Mijne vraag is dus, of *binnenlandsche zeeën* en *wateren*, dat is: *binnenlandsche zeeën* of *binnenlandsche wateren* eensluidend zijn en daaronder begrepen zijn wateren als ik zoo even heb opgenoemd; dan wel of *binnenlandsche wateren* hier eene versehillende beteekenis heeft en daarmede ook bedoeld worden *binnenlandsche rivieren*. Naar aanleiding van den geest van het wets-ontwerp en hetgeen in de gedrukte stukken voorkomt, zou ik van gevoelen zijn dat die woorden eensluidend waren.

De heer **Minister van Justitie**: Ik ben het volkomen eens met den vorigen spreker (den heer Cost Jordens). Wat zegt de wet? » Hetzelfde tijdsverloop van vijf of tien jaren wordt tot één jaar ingekort, wanneer de afwezige vermist is ter gelegenheid eener noodlottige gebeurtenis op 's lands kusten, binnenlandsche zeeën of wateren, aan eenig vaartuig, aan een deel zijner bemanning of zijne passagiers overkomen."

De uitdrukking is » zeeën *of* wateren", en men heeft daarmede de bedoeling gehad aan te wijzen die wateren welke met de zee worden gelijkgesteld, dat is de Zuiderzee, de Zeeuwsche stroomen en dergelijke. De reden daarvan is tastbaar: het is omdat hier wordt gesproken van zeerampen, waardoor personen verdwijnen van wie geen spoor meer wordt teruggevonden. Soortgelijke ongelukken zijn op de rivieren niet alleen zeldzamer, maar wanneer zij op de rivieren plaats grijpen, kan men in den regel het overlijden van hen die er door getroffen werden, constateren. Te dien aanzien behoeft men dus niet af te wijken van de algemeene bepaling van de wet. Wanneer er, ik herhaal het, op de rivieren een ongeluk aan een schip of boot overkomt, worden in den regel de lijken teruggevonden en de dood alzoo geconstateerd, en dit heeft gewoonlijk niet plaats op de zee en op die wateren, die daarmede gelijk worden gesteld. De *ratio legis* duidt aan dat de verklaring der aangehaalde woorden van art. 2 van het wets-ontwerp moet wezen in den zin als door den geachten spreker is aangegeven.

De heer **Cost Jordens**: Ik wil den Minister dank zeggen voor het antwoord mij gegeven. Het verheugt mij dat ik de vraag heb gedaan, omdat het nu naar mijne meening duidelijk is uitgemaakt, en het geen twijfel meer kan overlaten dat *de rivieren* onder de gebezigde uitdrukking in art. 2 niet bedoeld worden.

De beraadslaging wordt gesloten en het *wets-ontwerp houdende uitzondering op de artt.* 523, 526 *en* 549 *Burgerlijk Wetboek, ten opzigte van vermiste personen bij scheepsrampen*, wordt met algemeene (31) stemmen aangenomen.

IV. Het WETS-ONTWERP HOUDENDE AANVULLING EN WIJZIGING VAN ART. 21 DER WET VAN 26 JANUARIJ 1815 (STAATSBLAD N°. 7), EN BEVOEGD-VERKLARING DER GEMEENTEBESTUREN OM ANDERE EN MEERDERE VOORZORGEN TE NEMEN DAN ARTT. 22 EN 23 DIER WET VOORSCHRIJVEN,

dat, zonder beraadslaging, met algemeene (31) stemmen wordt aangenomen.

De heer **van der Lek de Clercq**, lid der Commissie voor de Verzoekschriften, brengt het volgend rapport uit:

III. In handen uwer Commissie voor de Verzoekschriften zijn gesteld: een adres van de kamer van koophandel en fabrieken te Amsterdam; alsmede een adres van *Wijthoff en Zoon*, suikerraffinadeurs te Amsterdam.

Beide adressen zijn gedrukt en aan de leden dezer Kamer toegezonden, weshalve uwe Commissie heeft gemeend zich bij deze te kunnen bepalen tot eene bloote herinnering aan de strekking dier beide adressen, namelijk, dat op versehillende gronden wordt betoogd de *niet*-wenschelijkheid, in het belang van handel en industrie, der aanneming door deze Kamer van het wets-ontwerp tot verhooging van het minimum der opbrengst van den aceijns op de suiker.

Uwe Commissie neemt de vrijheid te adviseren tot nederlegging ter griffie van de twee voormelde adressen, vermits zij betrekking hebben op een voorstel van wet, bij uwe Vergadering ingekomen.

De **Voorzitter**: Ik stel aan de Vergadering voor zich met de conclusie van het rapport te vereenigen.

De heer **van der Oudermeulen**: Uit hoofde van het belang van het bij deze adressen behandelde onderwerp en van deszelfs naauwe betrekking tot de antwoorden vroeger door het Gouvernement gegeven ten opzigte van het ontwerp van wet tot verhooging van het minimum der opbrengst van den accijns op de suiker, stel ik voor deze requesten te renvoyeren aan den Minister van Finantien, met verzoek om ons inlichtingen omtrent den inhoud te doen geworden, vóór dat wij zullen overgaan tot de behandeling van het wets-ontwerp waarop die adressen betrekking hebben.

De heer **van Nispen van Pannerden**: Het zij mij vergund aan de Vergadering in overweging te geven of adressen, welke betrekking hebben op in behandeling zijnde wetsontwerpen, wel aan de Regering kunnen worden gezonden om inliehtingen te vragen over hetgeen daarin wordt opgesteld. Het schijnt mij toe, dat, indien het noodig is, elk lid, bij gelegenheid van de behandeling van het wets-ontwerp, aan de Regering over de punten, bij dergelijke adressen ter sprake gebragt, inlichtingen zal kunnen vragen. Met bescheidenheid moet ik zeggen, dat ik met den vorigen spreker in gevoelen verschil en mijne stem tegen zijn voorstel zal uitbrengen.

De heer **van der Lek de Clercq**, lid der Commissie: Na hetgeen de geachte spreker uit Gelderland (de heer van Nispen van Pannerden) heeft aangevoerd, is de taak der Commissie voor de Verzoekschriften zeer gemakkelijk. Zij mag intusschen niet nalaten te kennen te geven, dat er evenwel omtrent de conclusie van het volgende rapport, 't welk ik zoo zal uitbrengen, maar niet omtrent de conclusie van dit rapport, in den boezem der Commissie van Rapporteurs versehil van gevoelen heeft geheerscht. Ik kan mij volkomen vereenigen, en vlei mij dat ook de overige leden der Commissie dit zullen kunnen doen, met hetgeen de geachte spreker uit Gelderland heeft aangevoerd tot verdediging van de conclusie van het uitgebragt rapport.

ZITTING VAN DEN 6DEN JULIJ.

Verslagen door de Commissie voor de Verzoekschriften uitgebragt.

De **Voorzitter**: Bij het bestaande verschil van gevoelen onder de leden der Kamer zal ik het vraagpunt in stemming brengen, en wel het eerst de stemming openen over de conclusie van de Commissie voor de Petitien, om dit adres neder te leggen ter griffie, ter inzage van de leden. Die leden welke vóór stemmen, worden geacht zich te vereenigen met die conclusie; terwijl degenen, die tegen stemmen, zich daardoor verklaren voor het voorstel van den heer van der Oudermeulen.

De beraadslaging wordt daarop gesloten en de *conclusie van het rapport* der Commissie, luidende: » om deze adressen ter griffie neder te leggen", in stemming gebragt, met 20 tegen 11 stemmen aangenomen.

Tegen hebben gestemd de heeren: van Wessem, Bosch van Drakestein, Cremers, van der Oudermeulen, van Heeckeren van Wassenaer, Sichterman van de Brake, Borski, van Beeck Vollenhoven, de Vos van Steenwijk, Tonckens en d'Ablaing van Giessenburg.

De heer **van der Lek de Clercq**, lid der Commissie voor de Verzoekschriften, brengt de volgende rapporten uit:

IV. Nog is in handen uwer Commissie voor de Verzoekschriften gesteld een adres van de directie der Nederlandsche Suikerraffinaderij en veertien andere onderteekenaars en suikerraffinadeurs, allen wonende te Amsterdam.

Bij dit adres is tevens gevoegd eene berekening, welke tot nadere adstructie van het adres moet dienen, hetwelk met klem aandringt op eene afwijzing bij deze Kamer van het wets-ontwerp tot verhooging van het minimum der opbrengst van den accijns op de suiker.

Aangezien dat adres en de daarbij gevoegde berekening aan de leden dezer Kamer gedrukt is toegezonden, vermeent uwe Commissie met de gezegde vermelding te kunnen volstaan en tevens te moeten concluderen tot eene nederlegging ter griffie van bedoeld adres en daarbij behoorende berekening, als betrekking hebbende op een wetsvoorstel bij deze Kamer in behandeling.

V. Bij deze Kamer is ingekomen een adres van *Hendrik van Oordt en C°.*, suikerraffinadeurs te Rotterdam.

Adressanten hadden zich gevleid, dat de aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal, zoo uit hunne stad als van Amsterdam gezonden vertoogen zouden hebben geleid tot eene verwerping van het wets-ontwerp tot verhooging van het minimum van de opbrengst van den suiker-accijns; hetwelk zij qualificeren als een voor hunne nijverheid en den handel verderfelijk voorstel.

Zij hebben vermeend — nu zij een geheel anderen geest omtrent deze aangelegenheid, naar aanleiding van een adres der kamer van koophandel en fabriekeu van de stad hunner inwoning, bij die kamer hebben bespeurd — niet langer stil te mogen zitten, te minder, daar voornoemde kamer zich niet bepaald heeft tot eene bloote goedkeuring der verminderde afschrijving van den suikeraccijns, maar zich zelfs vereenigd heeft met de bepaling volgens welke het minimum der opbrengst met f 500,000 op eenmaal verhoogd wordt. Zij meenen dat vroeger door ieder zaakkundige — ook door de kamer van koophandel en fabrieken te Rotterdam — het minimum van f 1,500,000, bij de wet van 1852 vastgesteld, reeds als te hoog in vergelijking met Belgie werd beschouwd, daar dat land, met cene circa 50 per cent grootere bevolking, slechts f 1,600,000 vordert; welke beschouwing zij zeggen dat door de ondervinding is bevestigd geworden.

Zij beweren dat het ligtelijk te voorzien is, dat de minimumopbrengst, die nu met moeite is verkregen, bij aanneming van het bedoeld wetsvoorstel niet meer zal kunnen worden geïnd, en alsdan zal, volgens hunne overtuiging, de exportatie, daar de afschrijving *nu reeds* buiten 's lands hooger is, dan hier te lande, grootendeels of geheel moeten ophouden en dus de industrie vernietigd worden.

Zij wijzen eindelijk niet alleen op het nadeel dat deze vernietiging van Nederlands grootste industrie voor hen zal hebben, maar ook op hetgeen de handelsstand zelf, in zijn belang, wat aangaan suikermarkt, reederijen en andere groote nationale belangen, heeft aangevoerd; al hetwelk men op het spel zal hebben gezet, om eene onzekere opbrengst van misschien vijf tonnen gouds te verkrijgen.

De adressanten verzoeken eerbiedig dat uwe Vergadering, Mijne Heeren, op de kortelijk vermelde gronden, het bedoelde wetsontwerp niet bekrachtige.

Uwe Commissie, Mijne Heeren, heeft de eer voor te stellen dit adres, als betrekking hebbende op een bij deze Kamer aanhangig wets-voorstel ter griffie neêr te leggen.

De heer **Sassen**, lid derzelfde Commissie, brengt het volgende rapport uit:

VI. In handen uwer Commissie is gesteld een aan deze Kamer gerigt adres van eenige notabele ingezetenen der gemeente Simonshaven en Biert (provincie Zuidholland), die opmerken, dat, zoodra zij kennis bekomen hebben van het wets-ontwerp, waarbij de vereeniging dezer gemeente met Geervliet wordt voorgesteld, zij zich per gemotiveerd request tot de Tweede Kamer gewend en de vele bezwaren voor hunne gemeenten aan die vereeniging verbonden, betoogd hebben.

De adressanten betreuren de goedkeuring van het wets-ontwerp door die Kamer, en hebben voorgenomen al het mogelijke aan te wenden om de vereeniging hunner gemeenten met eene andere vóór te komen en niets onbeproefd te laten wat strekken kan tot de totale vereeniging van Simonshaven en Biert, zoodat zij te rade zijn geworden zich tot u te wenden, en u smeeken, te willen letten op de in hun primitief adres vermelde bezwaren.

Zij zeggen wijders dat in de gemeenten Simonshaven en Biert thans 17 kiezers zijn, terwijl met een getal van 15 zeer gemakkelijk een bestuur van 7 leden kan verkregen en alle collegien zamengesteld worden, zoodat zij u verzoeken het bedoelde wetsontwerp niet aan te nemen of wel provisioneel buiten behandeling te houden, tot dat zal zijn gebleken of niet eene vermindering van het getal kiezers of een lagere census kan worden verkregen.

Daar dit adres betrekking heeft op een aan de Kamer toegezonden wets-ontwerp, heeft uwe Commissie de eer de nederlegging daarvan ter griffie voor te stellen.

De heer **van Rhemen van Rhemenshuizen**, lid derzelfde Commissie, brengt het volgende rapport uit:

VII. De raad der gemeente Lisse heeft zich bij adres tot deze Kamer gewend en te kennen gegeven:

dat hij zich vereenigt met het gevoelen, uitgedrukt in het Verslag der Tweede Kamer over het wets-ontwerp tot regeling van de provinciale en gemeentelijke indeeling van het Haarlemmermeer, waaruit blijkt, dat:

1°. de formaliteiten bij de artt. 129—132 der gemeentewet voorgeschreven, hadden behooren in acht genomen te worden, evenzeer voor andere gesplitst wordende gemeenten als voor de gemeente Leymuiden;

2°. deze gemeente door de voorgenomene splitsing een gedeelte grondgebied wordt ontnomen en daarbij een gedeelte van de inkomsten.

Adressanten zeggen, dat dit beginsel van schadeloosstelling alleen voor de gemeente Leymuiden der Regering toepasselijk schijnt voor te komen, ofschoon de raad en burgemeester en wethouders van Lisse zoowel bij adres aan de Tweede Kamer als bij correspondentie met den heer Commissaris des Konings, steeds hebben aangedrongen op de naleving der artt. 129—132 der gemeentewet en op schadeloosstelling, daar het (daargelaten de drooggevallen gronden) voor de gemeente Lisse geldt het verlies van ongeveer 1/8 gedeelte grondgebied, waarvan zij tot dusverre de inkomsten geniet.

De raad van Lisse verzoekt, dat door u, Mijne Heeren, zal worden beslist als gij zult vermeenen, dat door de billijkheid wordt gevorderd.

Daar dit adres betrekking heeft op een aanhangig wets-ontwerp, heeft uwe Commissie de eer voor te stellen, het ter griffie ter inzage van de leden neder te leggen.

De heer **Sassen**, lid derzelfde Commissie, brengt het volgende rapport uit:

VIII. Aan uwe Commissie is tot het geven van verslag verzonden een verzoekschrift van de kamer van koophandel en fabrieken te Groningen. Hieraan gevolg gevende, heeft uwe Commissie de eer mede te deelen, dat de kamer in het belang van den ook daar gevestigden handelsstand verzoekt, dat, voorbehoudens de staatkundige redenen; die de aanneming, in weerwil der bestaande bezwaren, mogten geraden doen zijn en die geheel buiten hare beoordeeling liggen, door de verwerping van het met Frankrijk gesloten tractaat tot wering van den nadruk van wetenschappelijke en letterkundige werken, de nadeelen worden voorkomen, die onmisbaar het gevolg zouden zijn van de bekrachtiging dier overeenkomst.

De kamer ziet in de aanneming van het tractaat voor een aanzienlijken handelstak gegronde redenen van bekommering, en voedt de vrees, dat deze tak, vroeger in ons land zoo inheemsch, daardoor cene meer duistere toekomst te gemoet gaat: zij verwijst ten betooge daarvan naar de verzoekschriften door de bestuurders der Vereeniging ter bevordering van de belangen des boekhandels in Nederland en de 's Gravenhaagsche Vereeniging, aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal gezonden, die bij haar verzoekschrift kopijelijk worden overgelegd.

Zij heeft vooral bezwaren tegen art. 3 van het tractaat, betreffende het kopijregt van vertalingen; want het is haar, niettegenstaande de verklaring van den Minister in de Tweede Kamer afgelegd, dat hij stellig overtuigd is, dat met dit tractaat geen

ZITTING VAN DEN 6DEN JULIJ.

Beraadslaging over de regeling der orde van werkzaamheden.

Fransche schrijvers het uitsluitend regt van vertaling in dit land zullen verkrijgen, maar dat hij bij de ratificatie deswege nog eene verklaring zal verlangen, — niet duidelijk geworden, dat art. 3 niet uitsluitend aan den auteur van een oorspronkelijk werk het vertalingsregt op dat werk toekent, daar de duidelijke bewoordingen van het artikel daaromtrent geen twijfel schijnen te gedoogen. De Kamer wijst voorts op het gebrek eener definitie van eene vertaling in het tractaat en op de terugwerkende kracht in art. 7 opgenomen; op het allerbelangrijkste verschil in het bedrag der inkomende regten voor boeken in Frankrijk en in Nederland; op de vermindering hierin door Frankrijk aan België toegestaan, en op de grieven, door vroegere met Frankrijk geslotene overeenkomsten ontstaan, die door het onderhavig tractaat met eene hoogst bezwaarlijke zouden vermeerderd worden.

Daar dit verzoekschrift betrekking heeft tot een bij deze Kamer aanhangig ontwerp van wet, zoo stelt uwe Commissie voor het, ter inzage harer leden, ter griffie neder te leggen.

De Vergadering vereenigt zich achtereenvolgens met de conclusien der rapporten.

De **Voorzitter** deelt mede dat de onderscheidene Commissien van Rapporteurs gereed zijn hare *verslagen* uit te brengen over de volgende *wets-ontwerpen*, als:

a. tot regeling van de provinciale en gemeentelijke indeeling van het Haarlemmermeer;

b. tot inkoop en amortisatie van rentegevende nationale schuld;

c. tot verhooging der som tot inkoop van rentegevende nationale schuld toegestaan bij de wet van 22 April 1855 (*Staatsblad* nº. 34);

d. tot wijziging der wetten regelende de bevordering, het ontslag en het op pensioen stellen der officieren en regelende de pensioenen bij de zee- en landmagt;

e. tot wijziging van hoofdstuk X der Staatsbegrooting voor 1854;

f. tot goedkeuring van artikelen eener overeenkomst met Frankrijk tot wering van den nadruk;

g. tot voorloopige voorziening in sommige waterstaatsbelangen;

h. drie en twintig tot vereeniging van verschillende gemeenten;

i. tot verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting voor 1855;

k. tot afschaffing van den accijns op het gemaal.

Deze verslagen zullen worden gedrukt en rondgedeeld.

De **Voorzitter**: Ik stel aan de Vergadering voor om de beraadslaging over de genoemde wets-ontwerpen te bepalen op aanstaanden Maandag, aan te vangen des voormiddags ten elf ure, met uitzondering van dat betrekkelijk de afschaffing van den accijns op het gemaal, hetwelk ik voorstel te behandelen op aanstaanden Dingsdag des voormiddags ten elf ure.

De heer **van Nispen van Pannerden**: Onder het groot aantal wets-ontwerpen, door onzen geachten Voorzitter opgenoemd, zijn er verschillende van eenvoudigen aard en die bijna tot geene aanmerkingen in de afdeelingen hebben aanleiding gegeven. Het schijnt mij toe, dat die ontwerpen zeer gevoegelijk morgen kunnen worden behandeld. Ik neem alzoo de vrijheid aan de Kamer in overweging te geven om al de genoemde ontwerpen, met uitzondering van die op den nadruk, de waterstaatsbelangen en het gemaal, op morgen aan de orde te willen stellen. Ik voeg er bij, dat dan het wets-ontwerp op het gemaal op Maandag aan de orde zou kunnen worden gesteld.

De heer **van Beeck Vollenhoven**: Ik neem de vrijheid in gevoelen te verschillen van den vorigen spreker. Ik geloof dat wij te overhaast zouden te werk gaan, zoo wij in zijn voorstel toestemden. De meeste van die verslagen moeten nog gedrukt en aan de leden rondgedeeld worden, althans zeker die omtrent de belangrijkste dezer onderwerpen. Indien dus deze verslagen nog gedrukt moeten worden — en sommige daarvan zullen hoogst waarschijnlijk volumineus zijn — dan kunnen zij ons morgen eerst laat ter hand gesteld worden. Nu wil ik u vragen, of wij, den enkelen Zondag tusschen beiden hebbende, dan tijds genoeg zullen hebben om de verslagen met de antwoorden der Regering betreffende de belangrijke wetsontwerpen op de waterstaatsbelangen, den nadruk en het gemaal te overwegen. Want volgens het voorstel van den vorigen spreker zouden deze drie wets-ontwerpen tegen Maandag aan de orde worden gesteld. Het zal dus onmogelijk zijn — althans ik voor mij wil wel verklaren dat het mij niet mogelijk zal wezen — om in zulk een betrekkelijk kort tijdsbestek al die verslagen en al die antwoorden met vrucht te beoordeelen en daaromtrent mijne opinie te fixeren.

Had de spreker zich dáárbij bepaald, dat hij alleen de wetten van minder belangrijken aard had willen doen behandelen op morgen en op aanstaanden Maandag de wet op de waterstaatsbelangen en den nadruk, ik zou er mij niet tegen verzet hebben, maar ik zie niet in dat wij door op voorgestelde wijze te handelen, iets winnen, terwijl bij aanneming van het gedane voorstel men, naar ik geloof, deze Kamer te regt zou kunnen beschuldigen, dat zij dergelijke belangrijke wets-ontwerpen met niet te regtvaardigen overhaasting heeft afgedaan. Ik neem daarom de vrijheid het voorstel van den laatsten spreker te bestrijden en het voorstel van onzen geachten Voorzitter te appuijeren.

De heer **van Nispen van Pannerden**: Door den geachten spreker, naast mij gezeten, zijn twee bedenkingen tegen het voorstel geopperd, dat ik de eer had aan de Vergadering te onderwerpen.

De eerste was, dat de verslagen van zoo grooten omvang zijn, dat zij waarschijnlijk eerst morgen zullen worden rondgedeeld, en dat nog wel op een laat uur van den dag. Het komt mij voor, dat de verslagen niet van dien aard zijn, dat zij op een laat uur zullen worden rondgedeeld; integendeel, ik geloof dat het zeer mogelijk is, dat zij morgen tijdig genoeg aan ons kunnen worden ter hand gesteld.

In de tweede plaats veroorloof ik mij de opmerking, dat het verslag van hetgeen in de afdeelingen omtrent de wet tot afschaffing van den accijns op het gemaal verhandeld is, reeds gedrukt en aan de leden rondgedeeld is. Dien ten gevolge heeft men alleen nog het antwoord der Regering in overweging te nemen. Indien dus dat stuk nog morgen kon worden rondgedeeld, dan heeft men den dag van morgen, Zondag en Maandag-ochtend tijds genoeg om het antwoord van de Regering te overwegen.

Ik moet dus volharden in het voorstel, dat ik de eer had aan de Vergadering te onderwerpen.

De heer **Cremers**: Toen de geachte spreker uit Gelderland (de heer van Nispen) zijn voorstel gedaan heeft, heb ik — het is misschien door andere leden opgemerkt — het eerste mijne stem tot ondersteuning van dat voorstel doen hooren. Nadat ik echter den spreker uit Noordholland (den heer van Beeck Vollenhoven) gehoord heb, nadat ik de rij der wetten ben nagegaan, zal ik evenwel tegen zijn voorstel stemmen, omdat ik overtuigd ben door hetgeen door den spreker uit Noordholland is gezegd. Misschien zal de tijd reeds kort zijn, wanneer ik wel naga, om morgen al de wetten te behandelen, waarvan de afdoening door den spreker uit Gelderland verlangd wordt. Daaronder zijn de wetten betreffende het Haarlemmermeer en de vereeniging van gemeenten, onderwerpen, waarbij verschillende besturen en personen groot belang hebben. Het is allezins denkelijk, dat daaromtrent in het verslag nog bedenkingen zullen worden medegedeeld; en dit op zich zelf zou mij reeds doen wenschen dat de behandeling van alle tot Maandag wierd uitgesteld; maar ten opzigte van de drie meer belangrijke ontwerpen over nadruk, waterschappen en gemaal, zal het mij onmogelijk zijn, indien de verslagen morgen worden rondgedeeld, de gedachtenwisseling in die stukken en in verband met de overige, tegen Maandag behoorlijk te onderzoeken.

Ik heb gemeend dit te moeten zeggen, ten einde niet door sommige leden van deze Kamer te worden verdacht van ongegronde tegenstrijdigheid in mijne meening van straks en mijne thans uit te brengen stem.

De heer **van Swinderen**: Ik neem de vrijheid den geachten spreker uit Gelderland (den heer van Nispen) in overweging te geven zijn voorstel eenigzins te wijzigen en wel op deze wijze, dat de beraadslaging over de eerst door hem genoemde wets-ontwerpen op morgen zal aanvangen en dat tot morgen zal worden aangehouden het te nemen besluit, omtrent den tijd wanneer over de drie andere wetten, waterstaatsbelangen, tractaat nadruk en afschaffing van den accijns op het gemaal, zal worden beraadslaagd. Ik meen dit voorstel tot wijziging te moeten adstrueren door de opmerking, dat weinigen onzer nog van de antwoorden der Regering kennis hebben genomen. Wanneer wij die kennis zullen verkregen hebben, dan zullen wij beter in staat zijn om de quaestie te beoordeelen dan thans. Daarom geef ik den spreker uit Gelderland in overweging zijn voorstel te wijzigen in den geest zoo als ik heb aangegeven.

De heer **van Nispen van Pannerden**: Ik wil zeer gaarne voldoen aan het verlangen van den spreker uit Friesland en op dit oogenblik alleen aan de Vergadering in overweging geven om te bepalen, dat de discussie over de wets-ontwerpen, met uitzondering van die omtrent het gemaal, den nadruk en de waterstaatsbelangen, zal worden bepaald op morgen, op zoodanig uur als de geachte Voorzitter zal gelieven te bepalen.

ZITTING VAN DEN 6DEN JULIJ.

Beraadslaging over de regeling der orde van werkzaamheden.

De heer **Lotsij**: Ik wil alleen zeggen, dat ik geneigd zou zijn geweest om mijne stem uit te brengen voor het eerste voorstel van ons geacht medelid uit Gelderland, maar dat ik thans, nu hij zijn voorstel gewijzigd heeft, zal stemmen voor het voorstel van onzen geachten Voorzitter. Hij laat nu onzeker of er Maandag iets aan de orde zal zijn, en dan zie ik weinig verschil. De discussie over het grootste deel der voor morgen door hem opgegeven wets-ontwerpen zal hoogst waarschijnlijk spoedig afloopen, en dan is het vrij onverschillig of er morgen of Maandag een vrije dag zal zijn. Ik zal dus stemmen voor het voorstel van onzen geachten Voorzitter.

De heer **van Sasse van Ysselt**: Naar aanleiding van het gesprokene door het lid die mij voorafging neem ik de vrijheid het oorspronkelijk voorstel van den afgevaardigde uit Gelderland over te nemen.

De heer **van Beeck Vollenhoven**: Ik heb straks tegen hetgeen ik in het midden heb gebragt, hooren aanvoeren dat het Verslag omtrent het ontwerp tot afschaffing van den accijns op het gemaal aan de Kamer bekend was, en dat wij dus sleehts zouden behoeven kennis te nemen van het antwoord der Regering. Het was juist omdat dat Verslag ons bekend was, dat ik meende dat wij een geruimen tijd zouden noodig hebben om de zaak te onderzoeken. Daarbij toch zijn aan de Regering versehillende staten aangevraagd, en ben ik wel ingelicht, dan heeft de Regering die staten aan de Kamer medegedeeld. En nu weten wij allen dat, waar het geldt staten te drukken met veel cijfers, de meeste naauwkeurigheid moet worden in het oog gehouden. Ik blijf dus bij mijn gevoelen dat het niet mogelijk is dat ons die verslagen op een vroegtijdig uur morgen geworden. Wat zal dan het gevolg wezen? Dat wij in stede van morgen een vrijen dag te hebben om gaandeweg de stukken te kunnen bestuderen, daarin zullen belemmerd worden, en dat wij morgen dezelfde quaestie zullen hebben, die ons thans bezig houdt. Ik geloof dus dat werkelijk het voorstel des Voorzitters het meest in het belang der werkzaamheden en van een geregelden gang van zaken is.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **Voorzitter**: Er bestaat verschil van gevoelen en derhalve moet er eene stemming plaats hebben. Eerst zal nu in stemming gebragt worden mijn voorstel, om alle andere wets-ontwerpen op Maandag, en dat omtrent het gemaal op Dingsdag te doen plaats hebben.

Het voorstel van den Voorzitter in stemming gebragt, wordt met 16 tegen 12 stemmen verworpen.

Tegen hebben gestemd de heeren: Sassen, van Heeckeren van Wassenaer, Sichterman van de Brake, de Villers de Pité, van Nispen van Pannerden, van Sasse van Ysselt, van Aylva van Pallandt, van Swinderen, van Rhemen van Rhemenshuizen, van Goltstein van Oldenaller, Regout, Tonckens, Martens van Sevenhoven, Beerenbroek, de Bruijn en van den Dries.

Bij deze stemming waren afwezend de heeren Boxman, van Weel en Bosch van Drakestein.

De **Voorzitter**: Mijn voorstel is nu afgestemd. Derhalve wordt nu in stemming gebragt het voorstel van den heer van Sasse van Ysselt, strekkende om al de wets-ontwerpen, behalve die betrekkelijk den nadruk, de waterschapsbelangen en het gemaal, te behandelen op morgen ten elf ure, en om de drie genoemde wets-ontwerpen in beraadslaging te brengen op Maandag ten elf ure.

Dit voorstel in stemming gebragt, wordt met 16 tegen 12 stemmen aangenomen.

Tegen hebben gestemd de heeren: Borski, Cost Jordens, van Swinderen, van Beeck Vollenhoven, de Vos van Steenwijk, 't Hooft van Benthuizen, d'Ablaing van Giessenburg, van Wessem, Cremers, van der Oudermeulen, van der Lek de Clercq en de Voorzitter.

Bij deze stemming waren afwezend de heeren: Boxman, van Weel en Bosch van Drakestein.

De vergadering wordt daarna gesloten.

VERSLAGEN UITGEBRAGT IN DE ZITTING VAN 6 JULIJ.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS *voor het wets-ontwerp tot regeling van de provinciale en gemeentelijke indeeling van het* Haarlemmermeer.

Op dit wets-ontwerp zijn geene bedenkingen in de Afdeelingen medegedeeld.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 4den Julij 1855.

VAN WESSEM.
VAN NISPEN VAN PANNERDEN.
VAN WEEL.
VAN RHEMEN VAN RHEMENSHUIZEN.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS *voor het wets-ontwerp tot inkoop en amortisatie van rentegevende Nationale Schuld.*

Deze voordragt is in de Afdeelingen der Kamer door de meeste leden met welgevallen ontvangen. Zij drukten den wensch uit, dat de Regering op dien weg mogt voortgaan, met den gunstigen toestand der geldmiddelen tot vermindering van den schuldenlast te benuttigen.

Aldus vastgesteld bij de Commissie van Rapporteurs, den 4den Julij 1855.

BOSCH VAN DRAKESTEIN.
VAN NISPEN VAN PANNERDEN.
VAN DER OUDERMEULEN.
VAN RHEMEN VAN RHEMENSHUIZEN.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS *voor het wets-ontwerp tot verhooging der bij art.* 3 *der wet van den* 22*sten April* 1855 (Staatsblad *n°.* 34) *toegestane som van f* 2,725,000.

Op dit wets-ontwerp zijn geene aanmerkingen aan de Commissie ter opneming in haar Verslag medegedeeld.

Aldus vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs, den 4den Julij 1855.

BEERENBROEK.
VAN NISPEN VAN PANNERDEN.
VAN DER OUDERMEULEN.
BORSKI.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS *voor de beide wets-ontwerpen tot wijziging der wetten omtrent de bevordering, het ontslag en het op pensioen stellen der officieren, en omtrent de regeling der pensioenen bij de Zeemagt.*

Eenige leden hebben den wensch geuit, dat bij wetsvoorstellen gelijk deze, waarbij wijzigingen op uitvoerige wetten worden voorgedragen, steeds de geheele wet ten behoeve der leden van de Staten-Generaal zou worden overgedrukt, en daar naast die wijzigingen gesteld, welke verlangd worden.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 5den Julij 1855.

CREMERS.
DE VILLERS DE PITÉ.
D'ABLAING VAN GIESSENBURG.
VAN HEECKEREN VAN WASSENAER.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS *over de wets-ontwerpen tot wijziging der wetten omtrent de bevordering, het ontslag en het op pensioen stellen der officieren en omtrent de regeling der pensioenen bij de Landmagt.*

Deze wets-voordragten hebben geene aanleiding tot opmerkingen in de Afdeelingen gegeven.

ZITTING VAN DEN 6DEN JULIJ.

Verslagen uitgebragt door Commissien van Rapporteurs.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 5den Julij 1855.

CREMERS.
DE VILLERS DE PITÉ.
D'ABLAING VAN GIESSENBURG.
VAN HEECKEREN VAN WASSENAER.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

voor het wets-ontwerp tot wijziging van het Xde hoofdstuk der Staatsbegrooting voor den jare 1854.

Eenige leden hebben bij de behandeling van dit wets-ontwerp in de Afdeelingen verklaard, dat zij gaarne zouden vernemen, of de verhooging op den post van Pensioenen, gagementen en onderstanden (art. 39), welke hier wordt voorgesteld, een gevolg is van minder versterf dan wel van meerder pensioneren, hetgeen noch uit de Memorie van Toelichting, noch uit de discussien in de Tweede Kamer duidelijk gebleken was. Men hoopte dat de Regering bij gelegenheid der discussien over dit wets-ontwerp, daaromtrent een bepaald antwoord zou willen geven.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 5den Julij 1855.

CREMERS.
DE VILLERS DE PITÉ.
D'ABLAING VAN GIESSENBURG.
SASSEN.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

nopens het wets-ontwerp tot goedkeuring van artikelen der overeenkomst met Frankrijk *tot wering van den nadruk van wetenschappelijke en letterkundige werken.*

1. Bij de meeste leden, welke deze voordragt in de Afdeelingen der Kamer hebben onderzocht, scheen de overtuiging te heerschen dat het noodzakelijk moet worden geacht eindelijk over te gaan tot eene beslissing van het zoo lang reeds hangende vraagstuk betreffende de bescherming van den letterkundigen eigendom door een internationaal verdrag met Frankrijk. Vele leden waren daarbij van oordeel, dat dit te meer wenschelijk is, omdat men zich inderdaad niet ontveinzen kan, dat uit art. 14 van het handels- en scheepvaarts-tractaat met Frankrijk ten jare 1840 gesloten, eene zedelijke verpligting voor Nederland is ontstaan, om een speciaal verdrag, gelijk het tegenwoordige, aan te gaan.

Andere leden hebben hun leedwezen betuigd, dat de Regering niet liever pogingen had aangewend om op het tractaat van 1840 terug te komen, en gunstiger voorwaarden voor onzen handel te verkrijgen, daar de ondervinding heeft geleerd, dat de voordeelen, die men zich van dat tractaat in Nederland beloofd heeft, niet verwezenlijkt zijn geworden. Voor het minst had men, naar het oordeel van deze leden, op eene gelijkstelling der inkomende regten van boeken en papieren in Frankrijk met die in Nederland kunnen aandringen, daar dit punt met het onderwerp van het tegenwoordig tractaat in zoo naauwe betrekking staat, dat de onderhandelaren van andere natien bij hunne overeenkomsten met Frankrijk daarop te regt zijn bedacht geweest. Men scheen dezerzijds met te meer gerustheid daarop te hebben kunnen aandringen, daar niet Nederland, maar wel Frankrijk, voor eene opzegging van het verdrag van 1840 eigenlijk beducht moest zijn.

Met deze beschouwing kwam die van de andere leden, welke voor Nederland de verpligting erkenden dergelijk tractaat als het tegenwoordige met Frankrijk te sluiten, alleen in zooverre overeen, dat zij te kennen gaven ook gewenscht te hebben, dat er mogelijkheid ware geweest om bij deze overeenkomst, gelijk in de Belgische, eene vermindering van de invoerregten op het papier en de boeken te bedingen. Zij beschouwden evenwel dit punt als op zich zelf staande en meer tot het tarief dan tot het onderwerp van deze overeenkomst behoorende.

2. Men heeft in eene der Afdeelingen algemeen afgekeurd, dat van het werk waarvoor men in het andere land volgens dit tractaat regt van eigendom zal verkrijgen, ook aldaar geen depôt van twee of drie exemplaren zal plaats hebben. Immers dit zoude voor den Nederlandschen uitgever van boekwerken de naleving der overeenkomst veel gemakkelijker en minder drukkend gemaakt hebben; daar het niet te ontkennen valt, dat zij van den nadruk in Frankrijk weinig te vreezen, maar de Fransche schrijvers of uitgevers daarentegen er groot belang bij hebben, dat in Nederland geen nadruk geschiede, vooral na het met Belgie gesloten tractaat.

Dit gemis aan voorschriften ten opzigte van het depôt wordt nog meer bezwarend door de onzekerheid, waarin men ten gevolge van de discussie in de andere Kamer verkeert omtrent het regt van den auteur in Frankrijk op de vertaling van zijn werk. Naardien, volgens de verzekering van den Minister van Buitenlandsche Zaken, daarvan sprake is geweest bij de onderhandeling, heeft men in die Afdeeling zeer betreurd, dat dit punt bij de overeenkomst zelve niet boven allen twijfel is verheven. Ofschoon de inhoud van art. 3 en de daaraan bij de Memorie van Beantwoording op het Verslag der Tweede Kamer gegeven verklaring, op zich zelve in dit opzigt allezins voldoende voorkwamen, zoo scheen echter, na al hetgeen later bij de beraadslaging omtrent het regt van vertaling, voor en tegen, ook door den Minister in het midden is gebragt, eene schriftelijke verklaring van den Franschen onderhandelaar op dit punt nu vooral hoogst wenschelijk, al ware het dan ook maar om latere verkeerde aanspraken en processen voor te komen.

Wel zijn de daartoe betrekkelijke bepalingen, voorkomende in het tractaat met Sardinie (eene nadere conventie, gevolgd op twee tractaten, die thans niet zijn medegedeeld), in de onderhavige overeenkomst niet opgenomen, hetgeen voor de opvatting van den Minister schijnt te pleiten. Men betreurde evenwel dat, waar het zoo gemakkelijk ware geweest allen twijfel weg te nemen, nu reeds vóór de ratificatie, de noodzakelijkheid geboren werd, om door fijngesponnen redeneringen tot de door de onderhandelaren bedoelde conclusie te moeten komen.

Aldus vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs, den 6den Julij 1855.

VAN RIJCKEVORSEL.
DE VILLERS DE PITÉ.
BOXMAN.
'T HOOFT VAN BENTHUIZEN.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

over het wets-ontwerp tot voorloopige voorziening in sommige waterstaatsbelangen.

§ 1. Algemeen werd bij het onderzoek dezer voordragt, waaraan in de afdeelingen 27 leden deel namen, verklaard, dat men het betreurde, de algemeene wet op den waterstaat, bij art. 191 der Grondwet gebiedend voorgeschreven, niet in het leven te zien roepen; maar dat de Regering, in plaats van zulk eene nieuwe organisatie voor te stellen, zich nu tevreden hield met eene voorloopige voorziening in enkele punten, waarbij in de hoofdtrekken alles op den ouden voet zou blijven bestaan. De toestand toch, waarin dat gedeelte van ons publiek regt en van het openbaar bestuur zich bevindt, werd algemeen genoemd een toestand van verwarring en beginselloosheid. In de laatste tijden hebben de Provinciale Staten in enkele gewesten nieuwe reglementen voor waterschappen ingevoerd of ontworpen, wier bepalingen soms niet boven bedenking verheven zijn, terwijl in andere provincien de gewestelijke wetgeving zich onbevoegd heeft verklaard zulke nieuwe reglementen vast te stellen, zoolang niet de algemeene wet bij art. 191 der Grondwet bedoeld, ingevoerd zal zijn.

Doch ook zelfs, zoo omtrent dit punt eenstemmigheid heerschte, dan nog zouden in elk gewest, bij gebrek eener wet van beginselen, verschillende opvattingen der regten en verpligtingen van waterschappen blijven stand houden, gelijk die ook reeds tot zeer uiteenloopende bepalingen in verschillende reglementen hadden aanleiding gegeven, die voor het vervolg niet zouden kunnen worden voorkomen, zoolang geen vaste leiddraad bestond voor den provincialen wetgever.

Het nu voorgedragen ontwerp loste deze zwarigheid niet op: integendeel, voor zooveel het de organieke wet op den waterstaat verschuift, bestendigt het die moeijelijkheden. De Regering noemt wel is waar deze regeling eene *voorloopige* voorziening, maar vele leden konden zich niet ontveinzen, dat dergelijke *voorloopige* wetten in onze wetgeving soms een karakter van *bestendigheid* hadden aangenomen, die zij op dit gebied noodlottig zouden achten.

Enkele leden gingen nog verder in deze beschouwing. Volgens hen is het voorschrift van art. 191 der Grondwet zoo gebiedend, dat elke voorloopige voorziening omtrent enkele punten op dit terrein, en dus eene partiele wetgeving, moet geacht worden met dit voorschrift der Grondwet te strijden.

Die leden wezen er ook op, dat de Grondwet bedoeld had eenheid te brengen van beginselen in de wetgeving van den waterstaat en dat nu, terwijl de Provinciale Staten in de verschillende gewesten voortgingen, zonder eenigen vasten leiddraad, reglementen voor waterschappen in te voeren, die eenheid van beginselen verloren ging, en zich oploste in eene sterkere afscheiding der verschillende provincien, waar dit belangrijk gebied van wetgeving onderscheiden werd opgevat, hetgeen ten slotte leiden

ZITTING VAN DEN 6DEN JULIJ.

Verslagen uitgebragt door Commissien van Rapporteurs.

zou tot dat verkeerd provincialisme, dat de grondwetgever van 1848 juist had willlen tegengaan.

§ 2. Andere leden, ofschoon ook bij hen dringend verlangen bestond naar het tot stand komen der algemeene wet, bij art. 191 der Grondwet bedoeld, verklaarden, dat de schromelijke verwarring en de staat van wetteloosheid, waarin nu vele waterschappen verkeeren, elk langer uitstel tot het nemen van voorziening verbieden, zoodat bij de vrees, dat eene algemeene wet niet spoedig zal zijn ingevoerd, eenige voorloopige bepalingen het eenige middel schenen te zijn, om aan eenen betreurenswaardigen toestand een einde te maken. Doch ook die leden wilden deze voordragt niet anders beschouwd hebben dan als geheel transitoir, en als meer leidende om de algemeene wet op dit gebied te verhaasten dan uit te stellen.

EERSTE AFDEELING.

Van de straffen tegen overtreding der keuren.

§ 3. In ééne afdeeling hebben eenige leden verklaard, dat dit gedeelte der wet op hen den indruk maakte, als of de Regering daarbij de waterschapsbesturen had willen te gemoet komen, om daardoor het minder aangename te verzachten, dat voor die besturen in de overige gedeelten der wet gelegen is. Terwijl hier een krachtig oppergezag hun wordt ingeruimd, zijn zij ginds onder streng toezigt en afhankelijk van hoogere bevelen gesteld.

Ook hier werd gewezen op het verkeerde om het bestaande in de strafwetgeving op dit gebied te bestendigen, gelijk nu geschiedt. Hoe ver men ook de magt der Provinciale Staten uitstrekke in het uitvaardigen van reglementen, hoe zal die wetgever in staat zijn, om bijv. in Zuidholland, bij een getal van ongeveer 1000 waterschappen, alles te regelen, en de misbruiken te keeren die maar al te zeer bij waterschapsbesturen voorkomen? Intusschen zullen vroegere reglementen, die òf wel veel te groote magt aan die besturen geven, òf integendeel elk krachtig bestuur onmogelijk maken, kunnen en in vele gevallen moeten blijven bestaan en zelfs, wordt deze voordragt aangenomen, meer kracht erlangen.

§ 4. Enkele leden betwijfelden zelfs, of de strafwetgevende magt, hier aan watersehapsbesturen gegeven, wel lag in den geest en het doel der Grondwet. Volgens hen was er eene wetgevende magt voor den Staat, eene andere voor het gewest, eene derde voor de gemeente; doch kon noch uit de Grondwet, noch uit het verhandelde bij de herziening in 1848 eenigzins worden opgemaakt, dat de Grondwet eene vierde wetgevende magt erkend of bedoeld had. Ook de zamenstelling van sommige dier besturen is van dien aard, dat zij niet die waarborgen opleveren, welke volgens onze staatsbegrippen hoofdvereischten zijn voor elk wetgevend ligchaam in den Staat. Daartoe zouden directe keuze en openbaarheid der handelingen bij alle waterschapsbesturen moeten bestaan, gelijk die bij de overige wetgevende collegien in Nederland zijn aangenomen.

§ 5. Het voorschrift van art. 1 kan, volgens sommige leden, in de praktijk tot vele moeijelijkheden aanleiding geven. De wetgever wil strafwetgevende magt doen uitoefenen door waterschapsbesturen, die tot hiertoe daartoe wettig bevoegd waren. Doch die bevoegdheid, hetzij ze vroeger is toegekend, hetzij steeds uitgeoefend, berust niet altijd op octrooijen, reglementen of wetten, maar zeer dikwijls op oude usantien, waarvan de oorsprong moeijelijk is op te sporen. Het schijnt minstens twijfelachtig, of op deze omstandigheid is gedoeld in de woorden: *de hun toegekende of tot hiertoe wettig uitgeoefende bevoegdheid.*

§ 6. Bij de behandeling van dit artikel is nog de volgende vraag geopperd: in welke gevangenis zal de, volgens deze wet veroordeelde, worden opgesloten; en zullen de waterschappen, ten wier behoeve volgens art. 4, de boete komt, dan ook moeten bijdragen in de kosten van verpleging en onderhoud in die gevangenissen, zoo deze de gewone huizen van bewaring zijn, gelijk dit voor de burgerlijke gemeenten is voorgeschreven?

§ 7. Nog is de opmerking gemaakt, dat noch in deze, noch in eenige andere wet, vaste regelen zijn gesteld voor de afkondiging en den termijn tusschen deze en het van kracht zijn der keuren en strafreglementen door waterschappen vastgesteld.

§ 8. In ééne afdeeling werd vrij algemeen opgemerkt, dat de overtreding van waterschapskeuren in sommige gevallen van zulke belangrijke gevolgen kan zijn voor de eigendommen, ja het leven der ingelanden, dat het maximum eener straf tot vijf en twintig gulden boete en gevangenis van drie dagen niet in de minste evenredigheid staat met het gewigt der overtreding.

TWEEDE AFDEELING.

Van de middelen tot voorziening bij verzuim of weigering van besturen om werken uit te voeren, enz.

§ 9. Vele leden hechtten hunne goedkeuring aan het beginsel dezer afdeeling, dat de regterlijke magt geroepen wordt uitspraak te doen over de verpligting van het waterschap tot het doen uitvoeren van werken, in verband met zijne inrigting. Doch zeer verschillend was het oordeel over de toepassing die de Regering aan dit beginsel had gegeven. Eenige leden toch meenden, dat de regtspraak die hier kon worden ingeroepen, eene administrative regtspraak zijn moest. De burgerlijke regter, zeiden zij, was te veel gebonden aan vaste regelen van de gewone wet; het *justum ac aequum* mogt bij hem niet op den voorgrond staan. Daarenboven, het geldt hier publiek-regtelijke ligchamen in hunne betrekking tot den Staat, en de burgerlijke regtsmagt is daarom niet bevoegd te achten, hier tusschen beide te treden op een gebied, dat juist voor de administrative regtsmagt is afgebakend. Enkelen dezer leden oordeelden zelfs, dat eene wet als deze geene uitvoering kon erlangen, en ook niet aannemelijk was, zoolang ten onzent geene goed georganiseerde regtspraak voor administrative geschillen bestond, hoedanig eene sedert 1848 herhaaldelijk was toegezegd en ook in andere opzigten eene dringende behoefte is geworden.

Andere leden konden zich niet geheel met dit gevoelen vereenigen. Volgens hen was ongetwijfeld eene goed ingerigte administrative regtspraak ook in sommige der hier bedoelde geschillen wenschelijk, ofschoon tevens niet te ontkennen valt, dat de gewone burgerlijke regter het voorregt oplevert van onpartijdigheid, die welligt bij geen administratief collegie te vinden zijn zou. Buitendien niet elk geschil over de verpligtingen van een waterschap is van publiek-regtelijken aard; het kon zich dikwerf geheel bewegen op het terrein van privaat eigendom en dan voorzeker was de burgerlijke regter de eenige bevoegde in dezen. Men deed ook opmerken, dat niet al te zeer het publiek-regtelijke der waterschappen op den voorgrond moet gezet worden, daar inderdaad de oorsprong van vele waterschappen niet anders was dan eene eenvoudige vereeniging van de gezamenlijke grondeigenaren in een gemeenschappelijk belang verbonden. In elk geval, zeiden deze leden, zoolang geene bepaalde administrative regtspraak ten onzent bestaat, bleef wel geene andere keuze over, dan den weg te volgen door de Regering ingeslagen, ook in die gevallen welke welligt beter aan den burgerlijken regter onttrokken bleven.

De tegenstanders der burgerlijke regtspraak in dezen antwoordden, dat, al konden zij toegeven dat de tusschenkomst van den gewonen regter in beginsel te verdedigen zij, dan nog het bezwaar niet gering is te achten, uit de voorgestelde regeling voortspruitende, omdat in vele gevallen hoogst moeijelijk de juiste lijn van afscheiding zal te vinden zijn tusschen de noodzakelijkheid voor de uitvoering van een werk, welke aan de beslissing van Gedeputeerde Staten is opgedragen, en de verpligting tot die uitvoering, welke de regter zal beslissen; zoodat ten slotte in de praktijk verwarring zou ontstaan, in plaats van orde.

Zeer enkele leden slechts hadden liever het beginsel zien bewaard der vroegere voordragt, waarbij elke beslissing in dezen aan het collegie van Gedeputeerde Staten, of in hooger beroep aan den Koning werd overgelaten, zonder eenige tusschenkomst des regters. Alleen daardoor zou het, volgens die leden, mogelijk zijn geweest met klem te handelen en een krachtigen dam op te werpen tegen verkeerde en voor het algemeen belang gevaarlijke handelingen of nalatigheid der waterschapsbesturen.

§ 10. *Art.* 7. Eenige leden hebben bij dit artikel opgemerkt, dat het doen uitvoeren van werken hier bedoeld, uit kracht van een Koninklijk bevel of besluit, niet wel schijnt te strooken met den geest der wetgeving. Men wilde niet voorbijzien, dat aan den Koning bij de Grondwet het oppertoezigt was opgedragen over de belangen van den waterstaat, doch men betwijfelde, of zich dat toezigt zoo ver uitstrekte, dat bij Koninklijk besluit verpligtingen aan de waterschappen konden worden opgelegd. Andere leden echter deelden sleehts in dit bezwaar voor zooverre hier sprake is van binnenpolders, die, als niet waterkeerend, buiten algemeene rijksbelangen, en daarom buiten een meer werkdadig oppertoezigt, verkeeren; doch zij meenden, dat men aan het bij de Grondwet bedoelde oppertoezigt des Konings zou te kort doen, indien dit niet tevens insloot, bij waterschappen, wier inrigtingen van waterkeering en waterleiding soms met het algemeen belang des Rijks in het naauwste verband staan, handelend te kunnen optreden en te doen verrigten wat door een waterschapsbestuur, ten nadeele des lands en met voorbijzien van bepaalde verpligting, werd veronachtzaamd.

§ 11. In twee afdeelingen werd nog naar aanleiding der woorden: *de daartoe verpligten*, in de 1ste alinea van art. 7 voorkomende, gevraagd, of niet de Regering daarbij ook het oog had gehad, behalve op de besturen, op bijzondere personen, die als zoodanig eigenaren zijn van een polder of waterschap, van een kanaal of eenig ander onder de termen dezer wet vallend grondgebied? Zoo de aangehaalde woorden deze vraag bevestigend schijnen te beantwoorden, al de overige bepalingen dezer wet spreken alleen van *besturen* van waterschappen, zoodat verder niet schijn gedacht te zijn aan het volstrekt niet onmogelijk geval van bijzonder eigendomsregt op een geheel waterschap. Juist dit achtte men een gebrek in deze voordragt, omdat zij niet aangeeft hoe de hier genoemde bijzondere personen hun regt zullen doen gelden, noch

hoe tegen dezen door het provinciaal of rijksbestuur zal dienen gehandeld te worden, daar de voorschriften van dit en de volgende artikelen niet dan bij gewaagde analogie voor dit geval toepasselijk zijn.

§ 12. *Art.* 22. Dit artikel schijnt, in verband tot art. 25 der wet van 9 October 1841, niet vrij van bezwaren, welke geenszins zijn opgelost door hetgeen de Regering in hare Memorie van Toelichting op dit ontwerp (pag. 12) heeft aangemerkt. Immers, indien er onduidelijkheid bestaat in de toepassing van het privilegie, zoodat de een dit wil doen gelden *boven*, de ander *na* pand of hypotheek, en het laatste als het meest der wet nabij komende wordt aangenomen, dan kan het geschieden, dat de eene grondeigenaar wordt aangesproken voor een ander te betalen, als de laatste zijne goederen zoodanig met hypotheek heeft bezwaard, dat de omslagen niet kunnen worden gevonden uit de opbrengst dier goederen. Dit bezwaar ligt in dat geval wel allereerst in de wet van 1841 zoo even genoemd, maar komt te meer uit naar mate bij dit artikel een voorregt aan crediteuren van waterschappen wordt gegeven boven die van gemeenten of provincien, ja zelfs van het Rijk.

DERDE AFDEELING.

Van de regeling van waterstaatsbelangen meer dan ééne provincie rakende.

§ 13. Onderscheiden leden verklaarden, dat zij van de toepassing van deze bepaling ongelukkige gevolgen duchtten. De belangen van den waterstaat zullen zeer dikwijls — de aard der zaak brengt dit mede — zeer verschillend in twee aangrenzende provincien worden beoordeeld. De tusschenkomst der Regering zal dus niet zelden noodig zijn. Daardoor zal dan steeds aan een waterschap in een dier gewesten eene verpligting worden opgelegd, tegen den zin en het oordeel niet slechts van dat waterschap, maar van de vertegenwoordiging zelve van de provincie; hetgeen tot velerlei conflicten kan leiden.

Vooral echter uit een oogpunt von regt achtten die leden de zaak bedenkelijk. Indien aan een bijzonder persoon het kleinste gedeelte van zijn eigendom wordt ontnomen, of dit bezwaard wordt in het algemeen belang, dan moet de wetgevende magt des lands eerst uitspraak doen over het algemeen belang dat de onteigening of bezwaring alleen kan wettigen. Evenzoo is alleen het algemeen belang de reden die in het hier behandelde geval de tusschenkomst eener hoogere magt in den Staat kan wettigen; maar dan behoort volgens de beginselen onzer wetgeving het onderzoek naar het algemeen belang en de uitspraak, die in strijd kan zijn met de beslissing eener provinciale vertegenwoordiging en die eene zaak in het algemeen belang zal regelen, ook niet bij de uitvoerende, maar bij de wetgevende magt te huis.

Nadat deze bedenkingen aan de Regering waren medegedeeld, is van haar ontvangen de volgende

MEMORIE VAN BEANTWOORDING.

De Regering heeft uit het Verslag der Commissie van Rapporteurs over het wetsontwerp tot voorloopige voorziening in sommige waterstaatsbelangen kennis genomen van de bedenkingen, waartoe de behandeling van dat wets-ontwerp in de afdeelingen der Eerste Kamer aanleiding heeft gegeven.

Bij de beantwoording daarvan zal zij de orde volgen, welke in het Verslag is aangenomen.

§ 1. Men heeft het betreurd dat de Regering zich tevreden hield met eene voorziening in sommige punten in plaats van eene nieuwe organisatie, welke door de Grondwet is vorgeschreven, in het leven te roepen.

Al dadelijk moet de Regering hier op den voorgrond stellen dat zij ten volle beseft het belang, dat de algemeene wet, welke de Grondwet wil, zoodra mogelijk tot stand kome. Zij heeft dan ook reeds in de Memorie van Toelichting verklaard, dat zij zich door de tegenwoordige voordragt geenszins ontslagen rekende van de haar opgelegde taak.

Is het te betreuren dat de algemeene regeling nog niet tot stand is gekomen, en ook nu nog eene voorloopige voorziening noodig blijft, men schijnt niet uit het oog te moeten verliezen den omvang van den arbeid, de uitgebreidheid der taak aan de Regering opgelegd, waar, zoo als hier, zoo verschillende zaken behandeld, zoo uiteenloopende belangen gewogen moeten worden.

Intusschen, terwijl eene latere, meer omvattende voordragt door de Regering wordt voorbereid, mogt zij deze voorloopige voorziening niet langer terughouden. De redenen in het Verslag opgegeven maakten althans eene gedeeltelijke regeling onmisbaar.

De vrees wordt echter geuit dat die verwarring, het verschil van zienswijze, waartoe het gemis der algemeene wet bij den provincialen wetgever reeds aanleiding heeft gegeven, door de tegenwoordige voordragt niet zullen worden voorgekomen, maar integendeel, voor zoover de organieke wet wordt verschoven, veeleer zullen worden bestendigd.

De Regering blijft bij haar gevoelen, dat nu eene algeheele regeling voor het oogenblik niet mogelijk is, eene gedeeltelijke voorziening wordt gevorderd, ten einde althans in de meest dringende behoefte te voorzien.

Dat eene gedeeltelijke regeling in strijd zou zijn met de Grondwet, kan de Regering niet toegeven. Art. 191 wil regeling door de wet, doch nergens is voorgeschreven, dat dit slechts in eene enkele algemeene wet zou mogen geschieden.

De Regering meent dat men het artikel bezwaarlijk in zulk een beperkten zin kan opvatten. Daarenboven heeft eene gedeeltelijke regeling het voordeel, dat de ervaring uitspraak kan doen omtrent de werking der voorschriften vóór dat zij in de algemeene wet worden opgenomen.

Dat de Grondwet van 1848 eenheid heeft willen brengen in de wetgeving op den waterstaat, beaamt de Regering ten volle; zij deelt echter niet in de vrees, dat de bestaande toestand tot eene scherpere afscheiding tusschen de provincien zal leiden, en aldus een verkeerd provincialisme in de hand werken.

Men verlieze toch niet uit het oog dat de regeling van waterstaatsbelangen aan de Provinciale Staten door de Grondwet is opgedragen, ook omdat die ligchamen het best in staat zijn te beoordeelen, wat de bijzondere toestand der verschillende gewesten vordert, en wijders, dat de reglementen, door de Staten vastgesteld, alle aan de goedkeuring des Konings moeten worden onderworpen. In die goedkeuring ligt een waarborg dat ten opzigte van hoofdbeginselen in de provinciale reglementen de vereischte eenheid zal worden gevonden.

§ 2. De Regering heeft met genoegen gezien, dat hare beschouwingen omtrent de noodzakelijkheid eener gedeeltelijke voorziening door een aantal leden worden gedeeld.

Zij twijfelt niet of deze eerste stap zal eene volledige regeling van het geheele onderwerp allezins bevorderen.

EERSTE AFDEELING.

Van de straffen tegen overtreding der keuren.

§ 3. Eenige leden hebben verklaard dat dit gedeelte der wet op hen den indruk maakte, als of de Regering daarbij de waterschapsbesturen had willen te gemoet komen, om daardoor het minder aangename te verzachten, dat voor die besturen in de overige gedeelten der wet gelegen is.

Dat dit de bedoeling der Regering niet kan zijn, zal wel geen uitgebreid betoog behoeven. Hier kan geen sprake zijn van het toekennen van gunsten aan de waterschapsbesturen, maar alleen van het regelen van hunne bevoegdheid en van hunne verpligtingen.

Evenzeer als zij door de wet in staat moeten worden gesteld, om aan de verordeningen waarvan het uitvaardigen in den kring hunner bevoegdheid valt, de noodige klem te verzekeren, moeten zij onderworpen blijven aan het toezigt, dat door de Grondwet over hen is gesteld.

Ten opzigte van het tweede punt, waarop in het Voorloopig Verslag wordt gewezen, moet de Regering opmerken, dat eene juiste onderscheiding tusschen *reglementen* en *keuren* de bezwaren, door sommige leden gemaakt, zal opheffen. De reglementen, waardoor de inrigting van het waterschap wordt bepaald, moeten door de Provinciale Staten worden vastgesteld, en hunne herziening zal zonder twijfel een werk van grooten omvang zijn, maar de voorgedragen wetsbepalingen zullen daarop van geen invloed behoeven te wezen. Deze strekken alleen om aan de besturen, aan wie de bevoegdheid tot het maken van *keuren*, dat is van *politieverordeningen*, is toegekend, of door welke zij tot hiertoe wettig is uitgeoefend, de magt te geven, om tegen de overtreding dier verordeningen straf te bedreigen.

De wet geeft geen nieuw regt; zij verstrekt alleen het middel, om waar het regt bestaat, voor de handhaving te zorgen.

§ 4. De twijfel hier door sommige leden geopperd, schijnt opgelost door de provinciale wet, welke in art. 158 de bevoegdheid der waterschappen tot het maken van keuren of politieverordeningen erkent.

Overigens meent de Regering te mogen verwijzen naar hetgeen omtrent dit punt in de gewisselde stukken vroeger werd gezegd, en wel bepaald in de Memorie van Toelichting, gevoegd bij het wets-ontwerp, voorgedragen in de zitting van 1849—1850.

» Aan de besturen der waterschappen is de bevoegdheid tot
» het maken van keuren betwist in het op 23 Maart 1848 vast-
» gesteld, namens de Tweede Kamer uitgebragt Voorloopig Ver-
» slag, over het in den aanvang van dat jaar voorgedragen, doch
» onafgedaan gebleven wets-ontwerp, houdende regelen voor het
» straffen der overtredingen van de keuren van waterschappen.

» In dat verslag werd beweerd, dat autonomie alleen aan de
» Grondwet kan worden ontleend; dat deze haar, wijl zij er van
» zwijgt, aan de waterschappen niet toekent; dat zij, ja, de
» reglementen dier ligchamen bevestigt, maar daardoor alleen de
» bepalingen omtrent hun aard, doel, zamenstelling en werking
» verstaat, en, in allen geval, enkel de Provinciale Staten noemt

ZITTING VAN DEN 6DEN JULIJ.

Verslagen uitgebragt door Commissien van Rapporteurs.

» als de magt tot verandering der reglementen, onder goedkeuring
» des Konings, bevoegd.
» Dit beweren schijnt niet juist. Zoo de Grondwet de auto-
» nomie der provincien en gemeenten bijzonderlijk regelt en moest
» regelen, zij heeft hierdoor het bestaan niet uitgesloten van al die
» andere publieke en bijzondere zedelijke ligchamen, die zich, vol-
» gens onze wetten, binnen de grenzen, door die wetten en an-
» dere openbare verordeningen afgebakend, naar eigen bepalingen
» besturen. Een regt, dat, aan alle zedelijke ligchamen eigen,
» aan de waterschappen als zoodanig van zelf behoort; en om hun
» te kunnen worden betwist, bepaaldelijk zou moeten zijn ontzegd.
» Dit nu heeft de Grondwet niet gedaan.
» De wet, door art. 191 der Grondwet gevorderd, kan de
» keuren der waterschappen aan eene bekrachtiging der Gede-
» puteerde Staten onderwerpen. Maar deze politie-maatregelen
» voor elk waterschap niet dan door de Provinciale Staten, in
» volle vergadering, te laten vaststellen, dit ware eene hoogst
» nadeelige en in vele provincien onmogelijke centralisatie, waar-
» door men de waterschapsbesturen zou verlammen, en hen van
» de handhaving van belangen, die hun beter dan aan eenig
» gezag daarbuiten zijn toevertrouwd, zou ontzetten."

§ 5. Het is zonder eenigen twijfel de bedoeling der wet, de bevoegdheid tot het bedreigen van straf toe te kennen ook aan die waterschappen, die tot nu toe de bevoegdheid tot het maken van keuren hebben uitgeoefend, ofschoon die niet berustte op een octrooi, een reglement of eene wet. Wanneer er van de uitoefening der bevoegdheid blijkt, en geenreglement noch andere verordening van hooger gezag het regt daartoe buiten sluit, kan de wettigheid niet worden betwist.

§ 6. De volgens deze wet veroordeelde zal worden opgesloten in de gevangenis bestemd tot opname dergenen, die veroordeeld zijn door den regter, die het vonnis zal hebben gewezen.

Zonder uitdrukkelijke wetsbepaling, die de verpligting oplegt, zullen de waterschappen niet bijdragen in de kosten van verpleging en onderhoud in de gevangenissen.

§ 7. Vaste regels voor de afkondiging en den termijn tusschen deze en het van kracht zijn der keuren of strafverordeningen door waterschappen vastgesteld, zijn hier niet opgenomen. Voorschriften daaromtrent schijnen in deze wet niet onmisbaar. De afkondiging zal in de verschillende waterschappen behooren te geschieden op de wijze daar gebruikelijk, en bij de toepassing der verordening zal de regter zich moeten overtuigen, of zij ter algemeene kennis is gebragt.

§ 8. De Regering geeft gaarne toe, dat in sommige gevallen de straf niet in evenredigheid zal staan tot de zwaarte der overtreding. Zij gelooft evenwel dat die evenredigheid evenmin zou worden gevonden, indien het maximum der straf iets wierd verhoogd.

Het aangeduide bezwaaar is van algemeenen aard en zal overal gelden, waar een bebepaald maximum wordt bedreigd.

De Regering meent dat de voorgestelde straffen in den regel voldoende zullen zijn en dat aan de waterschapsbesturen eene zoo uitgebreide bevoegdheid tot het bedreigen van straf, als noodig zou zijn om aan de gemaakte aanmerking te voldoen, niet kan worden toegekend.

TWEEDE AFDEELING.

Van de middelen tot voorziening bij verzuim of weigering van besturen om werken uit te voeren enz.

§ 9. De Regering kan niet instemmen met het gevoelen van hen die meenen, dat de burgerlijke regter, te veel aan de regelen der wet gebonden, niet genoeg op het *justum ac aequum* zou mogen letten, om in de door deze wet aan hem opgedragen geschillen behoorlijk uitspraak te kunnen doen. Integendeel, het komt der Regering voor, dat de regtsvraag of uit de inrigting van het waterschap of uit de bestaande verordeningen en voorschriften blijkt, dat het waterschap tot den aanleg der noodzakelijk gekeurde werken verpligt is, eigenaardig behoort tot den werkkring van den gewonen regter.

Sommige leden achtten de burgerlijke regtsmagt onbevoegd, omdat het hier geldt publiek-regtelijke ligchamen in hunne betrekking tot den Staat, terwijl enkelen eene wetals deze onaannemelijk achtten, /zoolang niet eene goed georganiseerde regtspraak voor administrative geschillen aanwezig was.

De Regering moet hierop antwoorden, dat het administratief gezag in het hoogste ressort beslissen zal over den aard, de hoegrootheid, de belangrijkheid der werken, overhet tijdstip der uitvoering; alleen de vraag wie verpligt is de werken te maken, dat is, ten wiens laste zij moeten komen, kan voor den regter worden gebragt. Maar de wet wil dat de verpligting van het waterschap volge uit *zijne inrigting* of wettelijke *verordeningen*.

De beslissing van het geschil, indien het ontstaat, is dus niet afhankelijk van de beoordeeling der verpligtingen die op het waterschap als publiek-regtelijk ligchaam, in zijne betrekking tot den Staat, rusten, maar van de uitlegging en toepassing van bestaande verordeningen en voorschriften, of de waardering van hetgeen de inrigting van het waterschap medebrengt, zoo als die uit het reglement of uit de geschiedenis en eene reeks van feitenen handelingen wordt gekend.

Is het eindelijk in het algemeen moeijelijk, steeds naauwkeurig de grens tusschen publiek en privaat regt af te bakenen en het gebied te bepalen binnen hetwelk de bevoegdheid van den burgerlijken regter is besloten, dan zal dit wel ongetwijfeld hier het geval zijn, waar de bijzondere aard der waterschappen tot zooveel verschil van meening aanleiding geeft.

Overigens is bij de wet van 1841 hetzelfde beginsel aangenomen, dat de regter uitspraak zal doen over de pligtigheid, afgescheiden van administrative geschilpunten.

Dat men met deze wet zou moeten wachten tot dat de administrative regtspraak hier te lande is georganiseerd, kan in het stelsel der Regering niet worden toegegeven. Diestelling zou opgaan indien de burgerlijke regter in allen gevalle onbevoegd moest worden geoordeeld, doch dit kan niet worden aangetoond.

Dat uit de toepassing van het stelsel der Regering verwarring zou ontstaan, kan niet worden toegegeven. Gelijk in de Memorie van Beantwoording op het Voorloopig Verslag der Tweede Kamer door de Regering werd gezegd, zal alles afhangen van den titel, waarop de aangewezen verpligting berust. Treedt deze in bijzonderheden omtrent de uit te voeren werken, dan zal de regter daarop dienen te letten; is de titel van algemeenen aard, dan zal de regter zijne taak niet verder uitbreiden, dan met de wet strookt. Hij zal zich niet mengen in hetgeen de taak is van de administrative magt, en dat daarvoor ook geen vrees bestaat, volgt als van zelf uit de omstandigheid, dat hij door de ingestelde vordering wordt gebonden.

Zeer enkele leden vreezen, dat het beroep op den regter zal beletten met klem te handelen. De Regering deelt niet in die vrees. Het is niet waarschijnlijk, dat de regterlijke tusschenkomst dikwerf zal worden ingeroepen. Waar de verpligting rust op een voorschrift waaraan het waterschap zich moet onderwerpen, of uit zijne inrigting duidelijk voortvloeit, is er geene reden om de beslissing des regters te vragen; waar echter met grond wordtgetwijfeld aan het bestaan der verpligting, daar mag de waarborg van een naauwgezet onderzoek niet worden opgeofferd aan de vrees dat de uitvoering der bevolen werken zal worden vertraagd.

§ 10. *Art.* 7. Sommige leden vinden bezwaar in de woorden: » *Onze daartoe betrekkelijke bevelen*", en betwijfelen of het grondwettig toezigt des Konings zoo ver gaat dat verpligtingen aan waterschappen ook bij Koninklijk besluit kunnen worden opgelegd. Andere leden deelen in dat gevoelen, doch alleen wat betreft die binnenpolders, die, als niet waterkeerend, buiten algemeen rijksbelang en daarom buiten een meer werkdadig oppertoezigt verkeeren.

De Regering heeft in de Memorie van Toelichting reeds gezegd, dat de hier bedoelde bevelen alleen slaan op de uitvoering van de wet of den algemeenen maatregel van inwendig bestuur, waar die uitvoering regeling of tusschenkomst van de Regering vordert en dat alleen de rede is van een maatregel van inwendig bestuur, die het uitvloeisel is eener wet, zoodat het geenszins in de bedoeling ligt de leemten, in de bestaande wetten ontdekt, door maatregelen van inwendig bestuur aan te vullen.

§ 11. De Regering heeft bij de woorden: » *de daartoe verpligten*" het oog gehad zoowel op de dijkpligtigen als op de besturen. Het bezwaar dat de voorschriften van dit artikel en van de volgende, waar slechts van » *besturen*" gesproken wordt, niet dan bij gewaagde analogie kunnen worden toegepast op het geval, dat bijv. een enkel persoon den eigendom heeft van een geheel waterschap, schijnt gemakkelijk op te heffen.

Een waterschap zonder bestuur komt der Regering niet bestaanbaar voor, en hetzij al de eigendommen in een waterschap gelegen in de hand van één persoon zijn of van meerderen, er zal iemand behooren te zijn met het bestuur belast. Overigens vindt die vraag hare oplossing in art. 21 der wet.

§ 12. Het bezwaar tegen art. 22 schijnt door hetgeen in de Memorie van Toelichting is aangevoerd reeds voldoende wederlegd. Daar is gezegd, dat de omgeslagen gelden, krachtens art. 25 der wet van 9 October 1841, even als de geregtskosten, uit de opbrengst van het uitgewonnen goed boven alle andere bevoorregte schulden en zelfs boven pand en hypotheek behooren te worden gekweten. Met het oog op art. 25, derde zinsnede, der aangehaalde wet, zal hieromtrent bezwaarlijk twijfel kunnen bestaan.

De bewering in het verslag voorkomende, dat het privilegie volgens art. 25 eerst *na* pand en hypotheek zou kunnen worden uitgeoefend, schijnt tegenover het derde lid van het aangehaalde artikel onverdedigbaar, en, mogt er ook al eenige twijfel overblijven, bij deze wet kan de gelijkstelling van de omslagen en verdere lasten, waartoe zij aanleiding kan geven, met de lasten en omslagen bij art. 25 bedoeld, wel niet anders dan door verwij-

ZITTING VAN DEN 6DEN JULIJ.

Verslagen uitgebragt door Commissien van Rapporteurs.

zing naar dat artikel geschieden. Eene verklaring der wet van 1841 schijnt hier geene plaats te kunnen vinden.

DERDE AFDEELING.

Van de regeling van waterstaatsbelangen meer dan ééne provincie rakende.

§ 13. Men ducht nadeelige gevolgen dezer bepaling. De belangen van den waterstaat zullen niet zelden verschillend in twee provincien worden beoordeeld; niet zelden dus zal de tusschenkomst der Regering noodig zijn. En daardoor zal dan steeds aan een waterschap eene verpligting worden opgelegd tegen den zin niet alleen van dat waterschap zelf, maar ook van de provinciale vertegenwoordiging.

Dit laatste zal welligt bij de toepassing van het artikel somwijlen plaats vinden; maar het zal evenzeer het geval zijn, door wien ook de regeling wordt tot stand gebragt.

Bij de aanmerking dat hier de wetgevende, niet de uitvoerende magt zou behooren te beslissen, schijnt uit het oog te worden verloren het groot verschil tusschen het geval dat een bijzonder eigendom ten algemeenen nutte moet worden onteigend, en het geval dat de Staten van twee of meer provincien onderling van gevoelen verschillen omtrent hetgeen in het belang van het hun opgedragen bestuur wordt gevorderd. Er is hier geen ongrondwettige uitbreiding van de bevoegdheid der uitvoerende magt, maar integendeel eene zoo veel mogelijk getrouwe naleving van hetgeen de Grondwet heeft gewild. De tusschenkomst der wetgevende magt zou, buiten andere bezwaren, het door de Grondwet en provinciale wet gevestigde stelsel van Koninklijk oppertoezigt, in verband met de provinciale magt, uit zijn geheel brengen.

De Regering meent, om herhaling te vermijden, verder te kunnen verwijzen naar hetgeen in de Memorie van Toelichting omtrent het hier door de Regering aangenomen beginsel is ontwikkeld.

's Gravenhage, den 5den Julij 1855.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
VAN REENEN.

De Commissie van Rapporteurs heeft gemeend deze antwoorden te zamen met de bedenkingen der Afdeelingen aan de Kamer te moeten mededeelen.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 6den Julij 1855.

VAN WESSEM.
VAN EIJSINGA.
BOXMAN.
MARTENS VAN SEVENHOVEN.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

omtrent drie en twintig ontwerpen van wet strekkende tot vereeniging van onderscheidene daarbij genoemde gemeenten in de provincie Zuidholland.

1°. Over het algemeen konden de meeste leden bij het onderzoek in de afdeelingen zeer wel berusten in deze voordragt tot vereeniging van onderscheidene gemeenten. Desniettemin is het gebleken dat er verschil van gevoelen heerschte omtrent het algemeen beginsel, dat bij de vereeniging van gemeenten in toepassing behoort te worden gebragt. Terwijl sommige leden in den regel niet voor de vereeniging van gemeenten waren, zoowel om redenen van finantielen aard, als om redenen uit het beheer der politie ontleend, en die vereeniging daarom ook liefst aflankelijk zouden gesteld zien van de toestemming der betrokken gemeentebesturen, konden anderen daarentegen niet goedkeuren, dat in een zoo klein land als het onze nog zulk een groot aantal geringe gemeenten bestaat, wier vereeniging tot het vormen van grootere gemeenten in het algemeen belang hoogst wenschelijk schijnt te zijn: waarom zij dan ook dit beginsel, waar geene onoverkomelijke bezwaren in den weg staan, liefst met de meeste ruimte toegepast zouden zien, dewijl men langs dien weg alleen een beter en minder kostbaar beheer mag verwachten. Zij konden zich op dien grond ook niet zoo gaaf vereenigen met het gevoelen van die leden, welke hulde bragten aan het denkbeeld der Regering, om het tot de keuze der leden van den raad gevorderde getal kiezers op 15 te stellen. Gelijk zij dit bestreden door de toepassing van het beginsel der vereeniging veel ruimer te stellen, verklaarden ook andere leden, uit een geheel ander standpunt, daartegen bezwaar te hebben, omdat de gemeentewet nergens voorschrijft, dat de raadsleden kiezers behooren te zijn, en de redenering van den Minister tot aanprijzing van het onontbeerlijke getal van 15 kiezers, uit dien hoofde niet opgaat. Buitendien wilde men dit denkbeeld niet tot een vasten grondslag aangenomen hebben, niet alleen omdat het in onze wetgeving onbekend is, maar ook omdat locale omstandigheden tot wijziging van den toestand in elke gemeente eenen zoo beduidenden invloed uitoefenen.

2°. Men heeft in eene afdeeling opgemerkt, dat het niet opnemen in de ontwerpen van wet nos. 5 en 8 van de in art. 12 door Gedeputeerde Staten gestelde voorwaarden betrekkelijk de opheffing der in de afzonderlijke gemeenten bestaande armbesturen en de oprigting van één algemeen armbestuur, niet vrij van bedenking schijnt te zijn, wanneer men in aanmerking neemt, dat bij de wet op het armbestuur in den regel de geboorteplaats als het domicilie van onderstand wordt aangewezen. Men meende dat daaruit van zelf zoude voortvloeijen, dat men eerlang ook in de gemeenten *Vlaardinger-ambacht* en *Zouteveen*, mitsgaders *Zwijndrecht* en *Meerdervoort* tot de oprigting van één armbestuur zoude moeten komen. Het zou den hier bedoelden leden aangenaam zijn, wanneer de Minister van Binnenlandsche Zaken goedvinden kon hun daaromtrent bij de beraadslagingen over dit wetsontwerp eenige inlichting mede te deelen.

Aldus vastgesteld bij de Commissie van Rapporteurs den 6den Julij 1855.

TONCKENS.
VAN BEECK VOLLENHOVEN.
VAN WEEL.
VAN RHEMEN VAN RHEMENSHUIZEN.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

voor het wets-ontwerp tot verhooging van Hoofdstuk V der Staatsbegrooting voor den jare 1855.

§ 1. Eenige leden hebben bij het onderzoek van deze wetsvoordragt gewezen op hetgeen ook reeds vroeger zoowel in deze als in de Tweede Kamer was verklaard, dat men namelijk de aanbieding van suppletoire begrootingen, tot aanvulling der te laag geraamde uitgaven van de algemeene Staatsbegrooting, niet kon goedkeuren, voor zooverre die meerdere uitgaven bij het indienen der jaarlijksche begrooting met eenige zekerheid waren te voorzien.

§ 2. In de zitting der Tweede Kamer van 26 Junij jl. werd door den Minister van Binnenlandsche Zaken verklaard, dat door zijn ambtgenoot van Buitenlandsche Zaken op nieuw vertoogen waren gedaan aan het kabinet te Berlijn, over de vertraging, die de aansluiting van den Rhijn-spoorweg op Pruissisch grondgebied nog scheen te ondervinden, en dat een antwoord op de laatste missive dezerzijds dagelijks werd verwacht. Eenige leden vroegen, of bereids zulk antwoord was ingekomen en of de Regering in staat was den uitslag dier onderhandeling aan de Kamer mede te deelen, gelijk zij in gemelde bijeenkomst der Tweede Kamer daartoe het uitzigt opende.

§ 3. In de gewisselde stukken bij dit wets-ontwerp is door de Regering gewezen op de behoefte tot herstel van landsgebouwen in het Binnenhof te 's Gravenhage. Vele leden namen daaruit aanleiding, om nogmaals te wijzen op den min gunstigen toestand der localen in gebruik bij de Afdeelingen der Eerste Kamer. Men hoopte, dat de Regering weldra in staat zijn zou, aan het meermalen uitgedrukte verlangen in dit opzigt, dat waarlijk allezins billijk schijnt, gehoor te geven.

§ 4. Met genoegen heeft men kennis genomen van hetgeen de Regering heeft medegedeeld omtrent den toestand van de groote brug ten behoeve van den Rhijnspoorweg bij Westervoort, welke den zwaren ijsgang in den afgeloopen winter zonder eenige schade heeft doorgestaan. Geruststellend is daarbij ook de verzekering, dat die brug geen hinderpaal schijnt opgeleverd te hebben tegen het spoedig afdrijven van het ijs. Doch eenige leden meenden toch te weten, dat ook ter kennisse der Regering is gekomen, dat bij den ijsgang in den afgeloopen winter de waterstand vóór en die achter die brug op zeker tijdstip een verschil aanwees van 60 Ned. duimen, hetgeen, volgens die leden, min gunstig zou pleiten voor de bewering, dat de brug geen bezwaar oplevert voor den afvoer van water. Gaarne zou men vernemen, wat daaromtrent bij de Regering bekend is.

§ 5. In eene Afdeeling werd gevraagd, of de Regering, zoo als vroeger was voorgenomen, hare bezwaren had doen kennen aan de Regering van Pruissen over den voorgenomen bouw van eene vaste brug over den Rhijn te Keulen, en of het Gouvernement, nu tot dien bouw besloten schijnt, niet langer van oordeel is, dat die brug hoogst bedenkelijk is voor de scheepvaart op die rivier, welke reeds gedrukt wordt door de tollen op den Rhijn geheven?

Nadat deze bedenkingen aan de Regering waren medegedeeld, is van haar ontvangen de volgende

ZITTING VAN DEN 6DEN JULIJ.

Verslagen uitgebragt door Commissien van Rapporteurs.

MEMORIE VAN BEANTWOORDING.

§ 1. De Regering kan niet toestemmen, dat bij de algemeene Staatsbegrooting de uitgaven te laag waren geraamd.

Tijdens het vaststellen der Staatsbegrooting voor 1855 wist de Regering niet, dat er voor de herstelling van de winterschade f 340,000 meer zou noodig zijn; evenmin was het toen bekend, dat voor den Haarlemmermeer-polder nog f 220,000 zou worden vereischt.

Het cijfer der suppletoire aanvrage beloopt f 960,000. Worden de beide gemelde posten er afgetrokken, dan blijft f 400,000 over, de som aan de Rhijnspoorweg-maatschappij te betalen. Dat deze betaling zou moeten geschieden, was algemeen bekend, en kon bij de beoordeeling der Staatsbegrooting te minder de aandacht ontgaan, omdat de Regering zelve verklaarde, dat er uitzigt bestond dat de betaling in 1855 zou mocten geschieden. Maar werd dit het geval, dan scheen het aannemelijk, om daarvoor, even als ten aanzien van vroegere dergelijke betalingen was geschied, bij eene afzonderlijke wet een bijzonderen post tot verevening der uitgaaf in de begrooting te brengen.

§ 2. Op de vertoogen van wege de Regering bij het Pruissisch gouvernement gedaan omtrent de vertraging welke de werken aan den spoorweg tusschen *Oberhausen* en *Emmerik* schenen te ondervinden, is nog geen antwoord ontvangen; alleen is men van ter zijde onderrigt dat tegen het najaar de werken tusschen *Emmerik* en *Arnhem* in gereedheid zullen zijn, om den weg tot daar te kunnen openen.

§ 3. Toen de bouwvallige staat van sommige localen op het Binnenhof tot het plan van verbouwing heeft geleid, is de Regering ook bedacht geweest op de behoefte aan meerdere ruimte voor de Eerste Kamer, waarop dikwerf van die zijde was gewezen. In dat plan, hetwelk zij hoopt dat spoedig tot eene wetsvoordragt zal kunnen leiden, zal in het bestaande ongerief, naar zij vertrouwt, voldoende worden voorzien.

§ 4. Geene andere bijzonderheden omtrent den toestand van de brug te Westervoort en het betrokken riviervak gedurende den afgeloopen winter zijn bij de Regering bekend, dan die welke in de Memorie van Toelichting, bij het wets-ontwerp gevoegd, zijn medegedeeld.

§ 5. De mededeelingen van het Pruissische gouvernement omtrent het plan tot het bouwen van eene vaste brug te Keulen dagteekenen van het jaar 1851. De Regering was toen van oordeel dat in beginsel de Mainzer conventie van 31 Maart 1831 zich niet tegen de constructie van zoodanige brug verzette, indien slechts de scheepvaart er niet door werd benadeeld. In dien zin werd toen op die mededeeling geantwoord, nadat het, volgens ingewonnen rapporten van deskundigen, aan de Regering was gebleken dat bij de afmetingen, welke men toen aan de brug wilde geven, deze niet zoodanige belemmering aan de vaart zoude veroorzaken, welke het voor haar raadzaam zoude maken zich tegen den bouw te verzetten. Sedert is niets verder van de brug vernomen, doch, nadat de zaak in de Tweede Kamer ter sprake is gebragt, zijn omtrent de voorgenomen uitvoering nadere inlichtingen van de Pruissische Regering gevraagd.

's Gravenhage, den 5den Julij 1855.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
VAN REENEN.

De Commissie van Rapporteurs heeft geoordeeld dit antwoord met de opmerkingen der Afdeelingen aan de Kamer te moeten mededeelen.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs den 6den Julij 1855.

BEERENBROEK.
VAN SASSE VAN YSSELT.
VAN DER LEK DE CLERCQ.
DE BRUIJN.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

voor het wets-ontwerp tot afschaffing van den accijns op het gemaal.

Deze belangrijke voordragt, aan het onderzoek waarvan doorgaans 30 leden in de afdeelingen der Kamer deel genomen hebben, is aldaar uit onderscheidene oogpunten meer algemeen beschouwd, en heeft buitendien tot geene aanmerkingen op bijzonderheden van het wets-ontwerp aanleiding gegeven.

1. Zoowel de politieke toestand waarin Europa verkeert als de staatkundige strekking van het voorstel zelve, zijn bij de algemeene beschouwing niet uit het oog verloren. Waren de gevoelens omtrent de mindere of meerdere aannemelijkheid van deze wet verdeeld, evenzeer was er verschil van gevoelen aangaande de waardering der politieke bewoegredenen, die op de goed- of afkeuring van den maatregel invloed schijnen te kunnen hebben. De staatkundige toestand van Europa werd door enkelen als zeer duister en gevaarlijk aangemerkt, zoodat zij meenden dat het tijdstip voor het aanbieden dezer wet ongelukkig gekozen is. Anderen deelden ook niet in de gerustheid, door de Regering thans aan den dag gelegd. Velen waren van oordeel, dat uit den tegenwoordigen oorlog zich nog belangrijke zwarigheden voor de Staten van Europa kunnen ontwikkelen; zij konden niet inzien op welken grond de politieke toestand nu zooveel gunstiger als vroeger wordt geoordeeld, en verklaarden niet te begrijpen hoe de Regering, dezen tijdens de behandeling van het voorstel tot afschaffing van den accijns op het geslagt in de andere Kamer zoo donker voorgesteld hebbende, thans kon beweren dat dezelve sedert zoo veel verbeterd is. Zij meenden dat de Regering wel gedaan zoude hebben, indien zij hare gronden voor zoodanige meer gunstige beschouwing aan de Vertegenwoordiging had kenbaar gemaakt.

Terwijl andere leden zich met eene beoordeeling van den algemeenen toestand van Europa niet verlangden in te laten, maar liever den maatregel op zich zelven hebben beschouwd, zijn de overige leden dáárin grootendeels overeengekomen, dat het gevaar, 't welk zoo lang dreigend is geweest, van in eenen algemeenen oorlog te worden gewikkeld, thans genoegzaam verwijderd schijnt te zijn, nu de strijd meer bepaald in het Oosten wordt gevoerd. Zij erkenden wel dat het bezwaarlijk is iets te bepalen aangaande de min of meer gunstige kansen, waartoe de tegenwoordige verwikkelingen aanleiding kunnen geven — zijnde dit punt altijd van individuele opvattingen afhankelijk, — maar zij meenden toch dat de vrees voor stoornis van onze vredelievende betrekkingen met het buitenland niet terughouden moet van de invoering van overigens wenschelijke en noodige maatregelen, ook omdat bij onverhoopte deelneming aan den oorlog van de zijde van Nederland, eene belasting meer of minder ons weinig baten of schaden zal.

2. Tegen de staatkundige strekking van het voorstel werden, voor zoover de binnenlandsche politiek betreft, ook nog al eenige bezwaren te berde gebragt. Sommige leden gaven te kennen, dat zij van een Ministerie, dat met de geldmiddelen van den Staat voorzigtig scheen te werk te zullen gaan, en verklaard had in het belastingstelsel geene bres te willen schieten, zoodanige voordragt niet hadden verwacht. Zij vreesden dat er aldus toegegeven wordt aan een volkswaan van den dag. Anderen achtten het ook niet wenschelijk, dat men zich aan dergelijke voorstelling onderwierp, wanneer men de overtuiging heeft dat de arbeidende klasse toch door dit hulpmiddel niet zal worden gebaat. Is de maatregel als eene voldoening aan overdreven eischen te beschouwen, dan scheen dit, volgens hen, nog meer te betreuren, dewijl de middenstand, welke niet minder dan de arbeidende klasse opbeuring behoeft, daardoor gevoelig zal worden getroffen en, terwijl men slechts van den eenen afneemt wat op de schouders van den anderen gelegd wordt, aldus de schakels worden verbroken van een belastingstelsel, waarin directe en indirecte lasten mogen geacht worden in redelijk verband tot elkander te staan.

Daarentegen werd door onderscheidene leden, die het voorstel meenden te kunnen ondersteunen, in overweging gegeven, of het wel voorzigtig zoude zijn van de zijde eener Kamer, wier leden geacht worden tot de meest vermogenden in den lande te behooren, tegenstand te bieden aan hetgeen de Regering en de Tweede Kamer als voldoening aan den volkswensch hebben gekenmerkt. Zij achtten het bovendien overeenkomstig te zijn met eene wijze staatkunde, dat men eindelijk gevolg gaf aan eene, zoowel in oogenblikken van rust als in bewogen tijden, zoo menigmaal herhaalde belofte, hetgeen aan de goede trouw en Hollandsche eerlijkheid schijnt te betamen. Van die zijde werd te gelijk beweerd, dat eene afschaffing van den accijns op het gemaal allezins dienstbaar kan zijn aan de bevestiging der overige belastingen, door den aandrang tot afschaffing van accijnsen te doen ophouden. Ook zij wenschten niet meer dan billijk is toe te geven aan de publieke opinie; maar oordeelden dat het niet wijs zoude zijn, zich altijd daartegen te verzetten, vooral waar het eene belasting geldt, die in den hoogsten zin des woords *impopulair* verdient genoemd te worden.

3. Bij de *finantiele* toetsing der voordragt zijn de gevoelens eveneens zeer uiteenloopend geweest. Vrij algemeen betoonde men zich verheugd over den meer gunstigen toestand van 's Rijks finantien, over de steeds klimmende opbrengst der gewone middelen en de aanzienlijke baten, welke uit de Oost-Indische bezittingen aan de schatkist zijn toegevloeid. Men vereenigde zich evenzeer in den wensch om, waar dit doenlijk bleek te zijn, mede te werken tot verligting van de lasten der natie. Doch er was al dadelijk verschil over het bedrag, dat, naar het oordeel der leden welke zich daarover uitgelaten hebben, tot dat einde zou kunnen worden besteed. Terwijl vele leden meenden, dat men zich moest bepalen bij hetgeen door besparing van renten ten gevolge van amortisatie van schuld is uitgewonnen, stonden anderen de meening

ZITTING VAN DEN 6DEN JULIJ.

Verslagen uitgebragt door Commissien van Rapporteurs.

voor, dat het allezins billijk schijnt, ook door aanwending van een hooger bedrag tot afschaffing van belasting, het tegenwoordig geslacht eenig voordeel te doen plukken van den gunstigen toestand waarin de geldmiddelen thans verkeeren. Men was het dan ook niet eens over de vraag, of de schatkist op den duur eene zoo aanzienlijke bijdrage zal kunnen ontberen als door de voorgestelde afschaffing opgeofferd wordt. Vele leden hebben met lof gewag gemaakt van de duidelijkheid, waarmede de Regering de thans beschikbare middelen heeft uiteengezet. Het was hun evenwel voorgekomen, dat hare gunstige uitzigten in de toekomst met al te heldere kleuren zijn afgemaald, niet alleen voor zooveel de gewone middelen betreft, maar inzonderheid met opzigt tot de berekening der Oost-Indische baten, waarop het zeer gewaagd zou zijn als op gewone en duurzame middelen te steunen, uit hoofde van de wisselvalligheid, waaraan die bron van inkomsten steeds uit den aard der zaak onderhevig schijnt te zijn. Immers, wil men de bescherming dier onwaardeerbare bezittingen niet uit het oog verliezen, dan moet men ook ten allen tijde bereid zijn om daaraan het noodige te koste te leggen. Daarbij vergete men niet dat, indien in de laatste tijden menschlievende bemoeijingen ten behoeve van landgenooten zijn toegenomen, ook de kolonien ijverige voorstanders van de belangen der menschheid tellen, en dat er veel vereischt wordt, om ten nutte van hulpbehoevende inboorlingen van die meer verwijderde gewesten werkzaam te zijn, bijv. door vrijmaking van slaven, afschaffing van heerendiensten, opheffing der zoutbelasting, en wat meer tot verligting en heil van de inlanders kan strekken. Wanneer men daarbij voegt de zoo aanbevelingswaardige verbetering van kanalen en wegen op Java; de daarstelling van versnelde middelen van gemeenschap tusschen de overzeesche bezittingen en het moederland, dan blijkt genoegzaam uit de opsomming van dit een en ander, dat aan zoodanige verbeteringen zonder aanzienlijke geldelijke opofferingen niet te denken valt. Deze leden achtten het aldus hoogst gevaarlijk, wanneer men door misrekening zich aan een ommekeer van den thans zoo verbeterden toestand der finantien blootstelde. Zij meenden dat daartegenover zich een schoon vooruitzigt opent, bijaldien men, door het krachtig voortgaan met inkoop van schuld, hopen mogt weldra tot de mogelijkheid eener conversie te geraken, waarop men meende dat de Regering steeds hare aandacht gevestigd moet houden.

Met deze beschouwingen was grootendeels overeenstemmend het gevoelen ook van andere leden, die wel geneigd waren tot afschaffing van eenige belasting, maar die nogtans *dezen* maatregel als veel te diep ingrijpend beschouwden, en bevreesd waren dat dezelve aan eene zoo wenschelijke amortisatie van schuld al te zeer in den weg zoude staan. Zij achtten het billijk dat tot die amortisatie door het tegenwoordige geslacht zooveel mogelijk worde bijgedragen, daar anders zulk een groot deel der schuld, door hetzelve aangegaan, op de nakomelingschap wordt overgedragen. Zij verwonderden zich dat op de in hunne schatting altijd zeer onzekere koloniale baten thans met zooveel vertrouwen rekening wordt gemaakt, terwijl vroeger over dat punt zoo geheel anders gedacht en gesproken werd. Toen werd gestadig de zorg aanbevolen, alles aan te wenden wat mogelijk was, om met der tijd die baten te kunnen ontberen: thans schijnt men zich niet te ontzien om met groote ligtvaardigheid over die baten ook in de toekomst te beschikken. Men vergeet daarbij dat vele uitgaven, niet alleen in Oost-Indie maar ook in het moederland, tot ernstige ongelegenheid aanleiding kunnen geven. De kosten voor het herstel der marine; de verhooging welke de Regering voor de begrooting van het Departement van Oorlog noodig keurt; de vermeerdering, welke de dalende waarde van het geld voor de belooning van zoovele ambtenaren van den Staat binnen korten tijd welligt onvermijdelijk zal maken; in één woord, de uitbreiding die ook aan andere uitgaven steeds meer schijnt te zullen worden gegeven, dit alles deed hun den thans voorgedragen maatregel minstens als hoogst onvoorzigtig aanmerken, en te meer bezwarend, omdat er inderdaad drukkende equivalenten tegenover staan. Daarom hadden deze leden liever gezien, dat de Regering zich bij eene voordragt van de afschaffing eener matige belasting, zonder invoering van eenig equivalent, had bepaald.

Tegenover deze en dergelijke beschouwingen stond het gevoelen van vele andere leden, die in den maatregel dat groote bezwaar niet konden zien. Onder hen waren er ook, die liever een voorstel tot afschaffing zonder equivalenten hadden ontvangen. Zij keurden evenwel daarom de voordragt niet af. Nu er thans reeds eene aanhoudende vermeerdering van de opbrengst der belastingen waargenomen wordt, meenden zij van de afschaffing van deze niet alleen eene vermindering der kosten van inning, maar ook eene verbetering van de opbrengst der overige te mogen verwachten. In de omstandigheid, dat de Regering zelve deze afschaffing voordraagt, vonden zij genoegzamen waarborg, dat de zoo gelukkig herstelde finantiele toestand daardoor niet in de waagschaal zal worden gesteld.

Onder deze leden waren er eenigen, die vooral op de navolgende gronden hunner overtuiging wezen. Het voorbeeld van Engeland kwam hun voor genoegzaam te bewijzen, dat hoe meer consumtive belastingen afgeschaft worden, des te meer op verbetering van de opbrengst van andere rekening kan worden gemaakt, hetgeen te eerder verwacht mag worden, wanneer men in aanmerking neemt, dat in de laatste vijf jaren de middelen hier te lande jaarlijks meer dan twee millioen boven de raming hebben opgebragt; waarbij men ook niet uit het oog verliezen moet, dat reeds 17 tonnen gouds aan rente zijn bespaard, en de Oost tegenwoordig circa 4 millioenen meer oplevert dan vroeger. De vrees dat op den duur de koloniale baten welligt minder mild vloeijen zullen, scheen hun overdreven. Immers Engeland bouwt, gelijk door enkelen beweerd werd, voor een goed deel van zijne begrooting ook op Indische inkomsten. Daarbij komt dat het debiet van de koffij steeds toenemend is, en men verlaat thans weder het fabricaat van suiker uit mangelwortelen, waaruit met veel meer voordeel *alcohol* verkregen wordt. Deze leden konden zich ook met het denkbeeld niet vereenigen, dat aan aflossing van schuld voortdurend boven vermindering van lasten de voorkeur behoort te worden gegeven. Volgens hen wordt op die wijze de nationale rijkdom eer verminderd dan vermeerderd; immers wanneer men een kapitaal, dat sleehts vier ten honderd aan rente kost, niet aan de schuldeischers van den Staat teruggeeft, maar in de staatshuishouding laat berusten, dan kan datzelfde kapitaal, door de nijverheid der natie, een veel aanzienlijker bedrag aan rente tot verhooging van haren rijkdom opleveren. Ook schijnen hooge consumtive belastingen, althans op den duur, bij te dragen tot verhooging der dagloonen. Vooral wordt dit in fabrieksteden waargenomen, alwaar bij duurte van levensmiddelen het loon der arbeiders moet worden verhoogd. De middenstand wordt vooral door die duurte gedrukt, hetgeen dan weder aanleiding geeft tot afschaffing van dienstboden en tot vermindering van werk voor den ambachtsman. Het voorbeeld van Pruissen en van Belgie is daar om te bewijzen, dat mindere duurte van levensmiddelen op natuurlijken weg ook lagere dagloonen te weeg brengt. Intusschen kan het hier te lande duidelijk blijken, dat hooge dagloonen aan de productie in den weg staan. Waaraan toch anders moet het toegeschreven worden dat betrekkelijk zoo weinig Engelsche kapitalen in ondernemingen hier te lande worden besteed? Bij het toenemen der bevolking bevinden wij ons thans in een tijdperk van overgang, waarvan de bezwaren niet zoo ligt geteld moeten worden. Het bestuur van den Staat schijnt met wijsheid te zullen handelen, wanneer het geene middelen onbeproefd laat om tot verligting van hetgeen in dezen toestand inzonderheid drukt, mede te werken. De arbeider zal er door bemoedigd worden wanneer hij bespeurt dat men zich aan zijn lot gelegen laat zijn, en hij zal zich des te geduldiger onderwerpen aan onvermijdelijke ontberingen.

4. De vraag, of aan de afschaffing van dezen accijns boven andere de voorkeur moet worden gegeven, heeft tevens geleid tot overwegingen, welke de verhouding van de directe tot de indirecte belastingen betroffen. Vele leden konden de thans gekozen afschaffing geenszins als de meest gelukkige aanmerken. Het bedrag van den accijns op het gemaal beloopt een te hoog cijfer, dan dat de Regering hetzelve geheel zou kunnen missen; van daar de noodzakelijkheid om nieuwe daartegen overstaande lasten op de bevolking te leggen. Aldus wordt er in het bestaande belastingstelsel al te zeer ingegrepen. De geldmiddelen van den Staat zijn nog op lange na niet tot dien normalen toestand teruggekeerd, dat men zonder gevaar met afschaffing van belastingen verder zou mogen gaan » dan de door amortisatie bespaarde renten bedragen." Wanneer men de verhouding raadpleegt, welke tusschen de hooge en lage marktprijzen van het graan gedurig fluctueert en waarvan het onderscheid zóó groot is, dat het meermalen het bedrag, waarmede de accijns den prijs van het brood bezwaart, overtreft, dan schijnt de verwachting van minder duur brood, bij de nietnadenkende massa van het volk opgewekt, al zeer ligt tot teleurstelling te zullen leiden. De mindere standen zullen er niet wezenlijk baat bij vinden, — de middenstand zal door de equivalenten gevoelig worden benadeeld. Enkele leden konden zelfs het brood niet uitsluitend als eerste levensbehoefte aanmerken. De laagste klasse van het volk, beweerden zij, voedt zich inzonderheid met aardappelen, waaruit volgt dat de accijnsen op het zout en op de brandstoffen voor haar inzonderheid bezwarend moeten worden geacht. Doch ook om andere redenen hebben onderscheidene leden de meening geuit, dat zij aan de afschaffing van den accijns op de brandstoffen boven die, welke thans voorgedragen is, verre de voorkeur zouden hebben gegeven. Die accijns vereischt een zeer moeijelijk en kostbaar toezigt van de administratie. Zijne toepassing op alle kleinere neringen moet onregtvaardig en voor den geringen man zeer bezwarend worden geacht. De vrijdommen, ten behoeve van grootere fabrieken verleend, geven aanleiding tot grove misbruiken. Voor kleinere gemeenten, zoowel steden als op het platteland, zijn op dien accijns geene opcenten gelegd, waardoor de afschaffing van dit middel meer doeltreffend en vooral ten behoeve der nijverheid zeer wenschelijk scheen te

ZITTING VAN DEN 6DEN JULIJ.

Verslagen uitgebragt door Commissien van Rapporteurs.

zijn. — Onderscheidene leden, welke zich niet als tegenstanders van de wet deden kennen, konden zich evenwel met deze laatste beschouwing zeer wel vereenigen. Ook werd door verschcidene leden het bezwaar geopperd, dat de verhouding tusschen directe en indirecte belastingen door de tegenwoordige voordragt in een dubbel opzigt verbroken wordt: eensdeels door de opheffing van het voornaamste indirect middel, dat welligt als de hoeksteen van die soort van belastingen mag worden beschouwd; anderdeels door de verzwaring van den last der directe middelen, die voor den middenstand inzonderheid reeds zeer drukkend is. Enkele leden gaven hunne vrees te kennen, dat deze maatregel tot de afschaffing van meerdere indirecte lasten zou kunnen voeren, hetgeen de bestaande verhouding nog meer verstoren zou. Zij waren beducht dat het getal der ambtenaren, voor de surveillance benoodigd, door deze afschaffing niet zal worden verminderd, en de kosten van toezigt dus ook dezelfde blijven, die in verhouding tot de opbrengst te hoog zouden zijn, hetgeen hun allezins geschikt voorkwam om aan den aandrang tot afschaffing van meerdere belastingen voortdurend voedsel te geven.

Met de meeste van deze beschouwingen konden de overige leden, welke verklaarden in den maatregel te berusten, zich niet vereenigen. Sommigen van hen konden niet toegeven dat de accijns op het gemaal als eene *inheemsche* belasting kan worden beschouwd. Daartoe toch is het niet voldoende te beweren, dat zij reeds van oude tijden hier te lande werd geheven. Immers op die vroegere heffing drukt het bezwaar der herinnering van het monopolie der oude bakkersgilden; en men moet niet vergeten, dat deze belasting, sedert afgeschaft, later slechts door eene zeer geringe meerderheid weder ingevoerd is. Men berekent dat de afschaffing van den accijns op het gemaal ieder hoofd der bevolking zal ontheffen van de betaling van f 1.50. Wanneer men daarbij voegt de belemmering, welke de bereiding van het meel wedervaart, het verlies van tijd, de betaling van boeten, dan kan die som veilig op het dubbel van dat bedrag worden gesteld.

Eenige leden meenden dat er door de opheffing van belemmerende formaliteiten gelegenheid zal worden gegeven tot het bakken van eene betere qualiteit van brood, en dat, wanneer eene betere bereiding van meel zal plaats hebben, dit artikel ook meer geschikt zal worden tot verzending naar het buitenland. In verband daarmede gaven zij ook den wensch te kennen, dat het inkomend regt op vreemd meel zoo laag mogelijk gesteld wierd. Doch de meeste voorstanders der wet kwamen daarin overeen, dat de lagere standen inzonderheid door de belemmering in de fabricatie van het meel worden gedrukt. Zij zouden zich getroosten veelal brood van meel, vermengd met garst of andere min kostbare granen, tot voedsel te nuttigen, ware het niet dat deze accijns hun geene keuze liet tusschen het eten van duur brood of geen brood. In Gelderland blijft gemeenlijk de zoogenaamde achterworp van het graan, dat welligt op de helft van den ingezamelden oogst kan worden geschat, voor de voeding van den mensch onbenuttigd. De verpligting om zich mecrmalen voor eene kleine hoeveelheid graan naar soms zeer ver afgelegen kantoren te begeven, veroorzaakt het verlies van een kostbaren tijd: en het is hard voor den arbeider aan den molenaar een salaris te moeten betalen, dat hij geheel zou kunnen uitsparen, wanneer het hem geoorloofd ware tot het verkrijgen van zijn meel de zoogenaamde graanbrekers te gebruiken. Wanneer men hierbij voegt de menigvuldige vexatien, waartoe die accijns op de molens ten nadeele der belastingschuldigen aanleiding geeft, dan zijn er in al deze bezwaren, naar het oordeel van de hier bedoelde leden, genoegzame termen gelegen om zich voor de afschaffing van de belasting op het gemaal te verklaren. Zij wenschten, in verband met deze gronden, van de Regering eene opgave voor elke provincie te ontvangen van:

1°. de bekeuringen, die er wegens overtreding van de wet op het gemaal in het laatste jaar hebben plaats gehad;

2°. de verbeurd-verklaarde koffijmolens en andere bij de wet verboden werktuigen tot het breken van graan;

3°. de gemeenten, waarin thans eene belasting op het gemaal geheven wordt.

5. Ook de equivalenten, bij art. 2 van deze wet voorgesteld om te kunnen voorzien in hetgeen 's Rijks schatkist bij de afschaffing van den accijns op het gemaal zal derven, hebben aanleiding tot verschillende beschouwingen gegeven. Sommige leden hadden dit artikel liefst geheel uit de wet weggelaten gezien, van oordeel zijnde, dat het meer verkieslijk ware geweest, indien men te dezen opzigte geheel vrij ware gebleven. Vele leden hebben het middel eener eventuele verhooging van opcenten op de hoofdsom van onderscheidene directe belastingen zeer afgekeurd. Daaronder waren er, die het veel doelmatiger zouden geacht hebben, wanneer men, in plaats van de voorgedragene afschaffing van belasting, integendeel opcenten verminderd had. Immers die opcenten waren vroeger, als buitengewoon middel, uit nooddwang ingevoerd. De meest natuurlijke en eenvoudige weg scheen dus te zijn, door vermindering of afschaffing van dezelve, tot het oorspronkelijk bedrag der belasting terug te keeren. Voor dien weg schijnt ook deze reden te pleiten, dat geheel afgeschafte belastingen zeer moeijelijk weder in het leven worden geroepen, terwijl het in geval van nood veel ligter is nieuwe opcenten bij de hoofdsom te voegen. Ook gaven eenige leden in bedenking, of het niet beter ware geweest, artikelen, die door hen beschouwd worden als tot de weelde behoorende, gelijk koffij en tabak, door eene nieuwe belasting te treffen. Andere leden keurden het af, dat, terwijl men aan de ééne zijde een gedeelte der bevolking, inzonderheid van het platteland, wenschte te ontlasten, men zich niet ontzag een ander gedeelte, vooral ook in de steden, op zoo gevoelige wijze te treffen. De voorgedragen equivalenten werden door sommigen te meer misprezen, omdat de basis, waarop die gebouwd is, zelve als valsch beschouwd moet worden. De belastingen, waarop verhooging van opcenten zou plaats hebben, behoeven dringend eene herziening, daar zij thans zeer ongelijk drukken, uit hoofde van den grooten invloed, dien de sedert hare invoering zoo zeer veranderde omstandigheden op de werking van die belastingen uitoefenen. Wat de *grondbelasting* betreft, men noemde het onbillijk, dit middel al weder te verhoogen, nadat de gemeentewet nog onlangs nieuwe lasten aan de grondeigenaars heeft opgelegd. Men vreesde dat nu ook de provincien zullen trachten zooveel mogelijk op hunne schouders te laden, hetgeen welligt van hunne zijde tot aandrang op rentebelasting zou leiden. Niet minder keurde men deze opcenten af, voor zoover zij op de gebouwde eigendommen zullen kleven, daar deze belasting in den laatsten tijd zoo hoog is opgevoerd geworden. Men wees op de omstandigheid, dat Limburg in de grondbelasting eigenlijk slechts de helft betaalt van hetgeen dat gewest zou behooren te betalen. De groote ongelijkmatigheid van deze belasting valt in het oog. De kadastrale waardering behoeft volstrekt verbetering. De gronden, welke tijdens die eerste waardering reeds geheel in cultuur waren, betalen thans veel te veel in verhouding tot die welke sedert eerst in cultuur gebragt zijn. Men had dit toen zeer wel voorzien en daarom ook eene herziening na verloop van tien jaren toegezegd. Ook de wetten op het personeel en de patenten hebben meer behoefte aan eene billijke herziening dan aan verhooging van de daaruit voortspruitende, voor de middenklasse inzonderheid zoo drukkende lasten. Deze rusten op zeer willekeurige en ongelijkmatige grondslagen. Aan den landbouwenden stand zijn bij de wet op het personeel te veel vrijdommen toegekend. Kan het niet ontkend worden, dat die stand in de laatste jaren groote voordeelen genoten heeft, en nu weder door eene afschaffing van den accijns op het gemaal inzonderheid wordt gebaat, dan is het billijk dat hij ook meer bijdrage tot de behoeften van den Staat. Men kon zich niet ontveinzen, dat een overgroot deel der bevolking zich met veel meer regt over die belastingen beklaagt dan over den accijns op het gemaal. Sommige leden zouden minder bezwaar hebben gevonden in de verhooging der opcenten op het gedistilleerd en den wijn, ware het niet dat reeds te veel gebleken is hoe, door verhooging van die accijnsen, de sluikerij wordt aangeprikkeld en daaruit de grootste misrekening ten aanzien van de opbrengst dezer middelen kan ontstaan. Eene verhooging der zegel-, registratie- en griffieregten schijnt vooral ook afkeurenswaard, omdat de bedeeling van het regt, welke nu reeds zoo duur is, voor de minvermogende bevolking daardoor zoo goed als onmogelijk zal worden gemaakt. Het registratieregt is reeds veel te veel ontaard in een middel van fiscaliteit en toont zijnen vreemden oorsprong in vele voorschriften, welke naar de letter niet dan met het grootste ongerief toegepast kunnen worden. Het hypotheekregt schijnt niet verhoogd te kunnen worden zonder alle ingezetenen, die in de droevige noodzakelijkheid komen, soms gelden op kleine eigendommen op te nemen, op inderdaad grievende wijze te drukken. Het successieregt moet uit een huishoudkundig oogpunt als zeer bezwarend worden aangemerkt, daar het eene belasting op het kapitaal is die, na zeer korte tijdperken terugkeerende, hetzelve binnen weinige jaren kan verslinden. Vreemd mag het worden geheeten dat, daar nog zoo onlangs, bij de jongste regeling van het regt van waarborg op de gouden en zilveren werken, de daarop klevende opcenten in de hoofdsom zijn opgenomen, met de stellige bepaling dat er geene opcenten meer op zouden worden gelegd, dat beginsel nu weder zoo spoedig wordt verlaten; men kon dit niet goedkeuren, en vreesde dat het nadeelig werken zou op de zedelijke kracht, die de wetgeving in het algemeen behoeft. Wanneer men nu bij al deze en dergelijke bezwaren in aanmerking neemt, dat art. 2 wel geschreven is met de bedoeling om eene som van circa anderhalf millioen gulden aan te vullen, maar dat het zeer wel mogelijk is, dat men te eeniger tijd het dubbele van dat bedrag of meer zoude behoeven, dan scheen het dat de last, welke in deze verschillende bezwaren zijnen grond vindt, misschien ondragelijk zou kunnen worden. Deze bedenkingen wogen zóó zwaar bij zeer enkele leden, dat zij, in plaats van de voogestelde equivalenten, bijna liever hadden gezien dat

ZITTING VAN DEN 6DEN JULIJ.

Verslagen uitgebragt door Commissien van Rapporteurs.

er slechts éene belasting merkelijk ware verhoogd geworden, of dat het oorspronkelijk voorstel tot heffing van een hoofdelijken omslag in stand ware gebleven; of zelfs dat er een voorstel tot algeheele afschaffing van alle accijnsen ware ingediend geweest, als wanneer het zou hebben moeten blijken, of de Vertegenwoordiging, in wier boezem men met afschaffing van lasten steeds verder en verder schijnt te willen gaan, den moed gehad zou hebben, de minvermogende klassen tot die van bedeelden te doen overgaan.

De overige leden hebben zich van den inhoud van het tot dusver besproken tweede artikel der wet minder afkeerig betoond. Aan die zijde werd tegenover den wensch om artikelen gelijk koffij en tabak te belasten, het bezwaar gesteld in het handelsverkeer gelegen, waarom ook vroeger een accijns op de koffij door de Vertegenwoordiging geweigerd is; en wat den tabak betreft, de ondervinding in andere landen leert dat de strengste bewaking door een heirleger van douanes den sluikhandel in dit artikel niet genoegzaam kan te keer gaan, om niet te spreken van het groote nadeel dat door onmisbare formaliteiten aan de zoo bloeijende cultuur van inlandschen tabak zou worden veroorzaakt. Men kan ook de beweerde onevenredigheid tusschen de lasten der bevolking op het platteland en in de steden niet inzien, daar toch de voornaamste bezitting der stedelingen in roerende goederen bestaat, welke in het geheel niet belast zijn; terwijl in de steden juist het meeste voordeel uit eene afschaffing van den accijns op het gemaal zal worden ontleend, omdat aldaar verreweg de meeste tarwe wordt verbruikt. Zoodanige afschaffing afhankelijk te willen maken van eene herziening der wetten op het kadaster, het personeel en de patenten, kon veilig geacht worden gelijk te staan met een, zoo niet algeheel, althans onbepaald uitstel van den maatregel. Immers men berekent dat eene herziening van de waardering der kadastrale eigendommen eenen arbeid van zes à tien jaren zoude vereischen; en men moet niet uit het oog verliezen dat de in der tijd gedane beloften van eene herziening om de tien jaren, alleen de gebouwde eigendommen betreft. Indien een vroeger voorstel der Regering om 23 opcenten op het gemaal te doen wegvallen door velen als nietsbeduidend is aangemerkt, dan moet door dezen eene verhooging van 6 opcenten op meerdere belastingen niet als zoo hoogst bezwarend worden geschat. Beschouwt men den toestand der landbouwende bevolking als vergelijkenderwijze gunstig, dan kan er geen zoo groot bezwaar in gelegen zijn, de opcenten op de grondbelasting eenigzins te verhoogen. Men berekent toch dat als het kadaster herzien wierd, de belastbare opbrengst van de meeste eigendommen met 50 per cent zoude worden verhoogd. Daarbij komt dat men zich vleijen mag dat er misschien niet eens noodzakelijkheid zal ontstaan om deze meerdere opcenten te heffen, waardoor dan al de zoo breed uitgemeten bezwaren geheel zouden komen te vervallen. Deze en andere dergelijke gronden hebben de meeste leden, die de wet goedkeuren, in de voorgedragen equivalenten doen berusten, overtuigd gelijk zij waren, dat de invoering van eene nieuwe belasting wel kon beschouwd worden als tot de onmogelijkheden te behooren.

Te dezer gelegenheid hebben vele leden verlangd, dat aan de Kamer mogt worden medegedeeld een staat, behelzende het aandeel dat de voornaamste steden of gemeenten van het Rijk in iedere provincie bijdragen in de grondbelasting, het personeel en de patenten.

6. Eindelijk zijn ook nog eenige bezwaren tegen den maatregel ontleend uit den nadeeligen invloed, welken niet weinige leden vreesden dat door denzelve op het finantiewezen der gemeenten, inzonderheid van de steden, zal worden te weeg gebragt. Van de zijde dier leden werd beweerd, dat vele gemeenten dezen accijns, als eigen middel, niet zullen kunnen missen. Daaruit volgt dat de ingezetenen van die gemeenten met al de nadeelen der daarmede in verband staande formaliteiten bezwaard zullen blijven. Door dezen maatregel wordt een zedelijke dwang veroorzaakt, voor welken niet uitsluitend de grootere gemeenten, maar ook minder aanzienlijke, in strijd met hare eigene belangen, genoodzaakt zullen zijn te zwichten. Immers, het zal den gemeentebesturen schier onmogelijk worden den accijns op het gemaal als eigen middel te behouden, niet alleen omdat in open vlekken de sluikerij veel moeijelijker te weren zal zijn, maar ook omdat het innen der gemeente-opcenten, welke thans door den rijks-ontvanger plaats heeft, veel te kostbaar wordt, wanneer de gemeente daartoe zelve eenen ontvanger moet aanstellen. Het mag ook als een groot ongerief voor eene deugdelijke perceptie der belastingen op het platteland worden gehouden dat, wanneer het getal ambtenaren, door welke de molens bewaakt worden, zal verminderen, alsdan te gelijk de gelegenheid ontstaat om den accijns op het geslagt meermalen te ontduiken. Ook zijn er treffende voorbeelden aangehaald, die ontleend waren aan de ondervinding van leden, welke door vroegere betrekkingen wel bekend zijn met den gang der zaken in het bestuur der gemeenten, om te doen uitkomen, hoe moeijelijk het is voor eenen hoofdelijken omslag regtvaardige grondslagen aan te nemen; hoe door zoodanige directe belasting zeer onaangename gevoelens tussehen naburen worden aangekweekt, en hoe onmogelijk het bijna is daarbij hetzij meerdere of mindere ingezetenen niet te verongelijken.

In deze bezwaren is door andere leden niet gedeeld, daar zij vermeenden, dat het belastingstelsel der gemeenten zich thans in een toestand van wijziging bevindt, waarin het voorbarig mag heeten al te stellige uitkomsten vooraf te bepalen.

Deze bedenkingen zijn aan de Regering medegedeeld, en is daarop van dezelve ontvangen de navolgende

MEMORIE VAN BEANTWOORDING.

De Regering heeft de eer het volgende te antwoorden op de bedenkingen waartoe het wets-ontwerp tot afschaffing van den accijns op het gemaal in de afdeelingen der Eerste Kamer aanleiding heeft gegeven.

1. In de eerste plaats is ter sprake gebragt de algemeene politieke toestand van Europa. Enkele leden verklaarden niet te kunnen begrijpen hoe de Regering dien toestand thans zoo veel verbeterd kon beschouwen in vergelijking met den toestand in het laatste gedeelte van 1853, en waren van oordeel dat de Regering wèl zou gedaan hebben hare gronden voor zoodanige meer gunstige beschouwing aan de Vertegenwoordiging kenbaar te maken.

Alhoewel men zal moeten billijken wanneer de Regering hare denkbeelden over den algemeenen politieken toestand van Europa, niet dan met de uiterste behoedzaamheid kenbaar maakt, zoo aarzelt zij echter niet te wijzen op het zeer groote verschil dat er bestaat tusschen den toestand in November 1853 en den tegenwoordigen. In dat tijdvak toch was alles in eenen staat van onzekerheid, en niemand kon, zoolang de verhouding der groote mogendheden niet meer was afgeteekend, voorspellen of hunne onderlinge vereeniging of verwijdering den toestand der Staten van minderen rang niet hoogst moeijelijk zou maken.

Alhoewel nu sedert het vermelde tijdperk, tot diep leedwezen van een ieder, de jammeren des krijgs niet zijn verminderd, heeft zich de politieke verhouding der oorlogvoerende mogendheden ook ten opzigte der overige Staten gaandeweg meer en meer in zoodanige rigting ontwikkeld, dat die Staten, welke ter goeder trouw het standpunt eener eerlijke onzijdigheid hebben aangenomen, zich niet alleen niet bemoeijelijkt, maar zelfs op dat standpunt bevestigd hebben gevonden. In dit opzigt meent de Regering dus te mogen beweren dat thans mag verdedigd worden, hetgeen op het einde van 1853 als bedenkelijk werd bestreden, terwijl zij ook niet aarzelt te herhalen, hetgeen zij in de Memorie van Beantwoording aan de Tweede Kamer heeft gezegd, dat namelijk de politieke toestand ten opzigte van ons Vaderland zich thans niet bedenkelijker vertoont dan den 13den Februarij, toen het in behandeling zijnde ontwerp aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal werd aangeboden, evenzeer als die toestand toen nog gelijk was aan dien van den 20sten December des vorigen jaars.

Op grond dezer beschouwingen vermeent de Regering, dat de algemeene politieke toestand van Europa geene redenen oplevert om niet over te gaan tot eene afschaffing van belasting, waarvan de mogelijkheid reeds meer dan eenmaal den ingezetenen is voorgespiegeld en die door den finantielen toestand van ons land niet wordt verboden.

2. De Regering kan geenszins toegeven, dat de afschaffing eener belasting die op de eerste levensbehoeften drukt; welke in de omringende Staten in het geheel niet of slechts gedeeltelijk geheven wordt; waartegen sedert eene reeks van jaren van alle kanten stemmen zijn opgegaan, en waaromtrent herhaaldelijk toezeggingen plaats hadden, zoo als dan ook in de afdeelingen door onderscheidene leden is herinnerd, kan genoemd worden » een toegeven aan een volkswaan van den dag of eene voldoening aan » overdreven eischen." Integendeel moet zij betreuren, dat door het qualificeeren op zoodanige wijze van de door haar voorgestelde maatregelen een minder gunstig licht wordt geworpen over eene zaak, die, behalve het materiele nut dat zij noodwendig moet te weeg brengen, ook dienstbaar had kunnen gemaakt worden om den morelen invloed der Regering te vergrooten, hetgeen in dezen veel bewogen tijd en terwijl in onze staatsregeling aan zulk een groot aantal ingezetenen door de keuze van leden der gemeente- en gewestelijke besturen en die der volksvertegenwoordigers een niet onbelangrijke invloed op den gang der zaken geschonken is, niet ligt moet geacht worden. De Regering blijft het gevoelen huldigen, door den Minister van Finantien geuit in de zitting der Eerste Kamer van den 27sten December ll., dat er geene bres moet geschoten worden in ons belastingstelsel, doch zij meent er bij te moeten verklaren, dat naar haar gevoelen zulks niet geschiedt, wanneer zij voorstelt van de ingezetenen niet meer belasting te heffen, dan voor eenen geregelden gang onzer staatshuishouding noodig wordt bevonden. Wanneer toch de raming der uitgaven en middelen zoodanig plaats vindt, dat men zich rede-

ZITTING VAN DEN 6DEN JULIJ.

Verslagen uitgebragt door Commissien van Rapporteurs.

lijkerwijze met een batig slot mag vleijen, dan wordt de voorzigtigheid niet uit het oog verloren. Doch wanneer men voortdurend meer belastingen blijft vorderen, dan noodig is om dit oogmerk te bereiken, dan meent de Regering te mogen betwijfelen, of dit uit een politiek en zelfs uit een welbegrepen finantieel oogpunt zoo hoogst voorzigtig kan genoemd worden.

De Regering moet de vrijheid nemen te ontkennen dat zij de overtuiging heeft, dat de arbeidende klasse door de afschaffing van den aecijns op het gemaal niet zal worden gebaat. Integendeel zij is overtuigd dat een groot deel dier klasse er onmiddellijk, en allen er middellijk door zullen gebaat worden. Zij betreurt alleen dat men vroeger der onkundige menigte van die afschaffing te groote voordeelen heeft voorgespiegeld, hetgeen noodwendig teleurstelling moet te weeg brengen; doch daarom acht zij de voordeelen, die uit de afschaffing van den aceijns op het gemaal voor de volksvoeding zullen voortspruiten, in geenen deele gering, en reeds in de Memorie van Toelichting heeft zij verklaard, dat, de verhouding tussehen den prijs der dagloonen en dien der levensmiddelen aanzienlijk veranderd zijnde, alle middelen, die ter beschikking der Regering staan, zoo veel de behoeften der schatkist dit gedoogen, dienen aangewend te worden om dit kwaad eenigzins te verminderen.

De voorstelling, als zoude men door de afschaffing van den aceijns op het gemaal aan den eenen afnemen, wat op de schouders van den anderen gelegd wordt, komt der Regering niet volkomen juist voor. Wanneer men de meerdere opeenten op het gedistilleerd, die door niemand bestreden worden, en de verhooging van den aeeijns op de suiker, die als equivalent moet dienen voor de afschaffing der tonnegelden, buiten beschouwing laat, dan is de eenvoudige voorstelling deze: dat men vier en een half millioen belasting afschaft waarin alle burgers dragen, en daarentegen andere belastingen, die voor het grootste gedeelte door de meer gegoeden worden gedragen, met anderhalf millioen verhoogt. De last die op andere schouders wordt overgebragt, bedraagt dus slechts een derde van den oorspronkelijken last.

Evenzoo kan de Regering niet deelen in het gevoelen dat de middenklasse, welke niet minder dan de arbeidende stand opbeuring behoeft, door dit wets-ontwerp gevoelig zou getroffen worden. De meerdere opcenten welke een gedeelte dier middenklasse op sommige belastingen zal moeten betalen, bedragen minder dan hetgeen thans haar aandeel in de belasting op het gemaal is. Zij die hun eigen brood bakken, zullen reeds dadelijk ontheffing van lasten bespeuren; de overigen zullen, zoo al niet dadelijk, dan toch na verloop van eenigen tijd, in den prijs of in de betere hoedanigheid van het brood het offer terugvinden hetwelk art. 2 dezer wet hun soms mag afvragen.

Door onderscheidene leden is in de afdeelingen in overweging gegeven of het wel voorzigtig zou zijn, van de zijde eener Kamer, wier leden geacht worden tot de meestvermogenden in den lande te behooren, tegenstand te bieden aan hetgeen de Regering en de Tweede Kamer als voldoening aan den volkswensch hebben gekenmerkt. De Regering zal zich niet vermeten deze vraag te beantwoorden. Zij is overtuigd dat, indien de meerderheid der Eerste Kamer onverhoopt haren bijval niet mogt schenken aan dit wets-ontwerp, de leden, welke hunne stem daaraan mogten weigeren, zulks alleen zouden doen uit volle overtuiging dat deze wet voor den lande niet wenschelijk is; doch zij gelooft tevens dat zoodanige verwerping bij velen in den lande eenen even pijnlijken indruk als bij de Regering zou te weeg brengen.

3. Met genoegen vernam de Regering uit het Verslag, dat men zich vrij algemeen verheugd betoonde over den gunstigen toestand van 's Rijks finantien, en dat men zich tevens vereenigde in den wenseh om, waar het doenlijk bleek te zijn, mede te werken tot verligting der lasten van de natie. Terwijl dus in dit opzigt vrij algemeen de inzigten der Regering werden gedeeld, bestond er alleen versehil van gevoelen over het bedrag, dat men vermeende voortdurend aan de inkomsten van den Staat te kunnen onthouden.

De Regering, hoewel eerbiedigende het gevoelen van hen die niet verder willen gaan dan afschaffing van belasting tot een bedrag, gelijk aan dat der renten bespaard door schulddelging, zag eehter met genoegen dat daartegenover ook door andere leden de stelling is verdedigd dat men verder kon gaan, met het oog op de regelmatig toenemende meerdere opbrengst der middelen. Zij verheugde zich dat door die leden ook in het gevoelen der Regering wordt gedeeld, dat het tegenwoordig geslaeht aanspraak mag maken om te deelen in de voorregten welke de gunstige toestand der finantien oplevert. De Regering meent te meer de aandacht hierop te mogen vestigen, daar in haar stelsel schulddelging ook voor het vervolg geenszins is uitgesloten en elke begrooting eene niet onbelangrijke som ter bereiking van dat doel zal blijven aanwijzen, en men haar dus niet zal kunnen tegenwerpen dat in dit opzigt de toekomst aan het tegenwoordige zal worden opgeofferd; terwijl indien de Oost-Indische baten in dezelfde mate in 's Rijks schatkist blijven vloeijen, als zulks in de laatste jaren plaats vond, zelfs nog jaarlijks, niettegenstaande de meerdere uitgaven voor Marine, behalve de gewone schulddelging op het IXde hoofdstuk A, zonder eene te hoog gespannen verwachting, nog op eenige buitengewone schulddelging mag gerekend worden.

Wanneer de Regering zulks beweert dan slaat zij het oog op de beeijferingen door den Minister van Kolonien in de zitting van den 9den Junij aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal medegedeeld, in verband met de finantiele berekeningen van den Minister van Finantien, in de verschillende stukken tot dit wets-ontwerp voorkomende. De Regering heeft dan ook met leedwezen uit het Verslag de beschuldiging vernomen, door eenige leden tegen haar ingebragt, als zoude zij met groote ligtvaardigheid over de koloniale baten in de toekomst beschikken. Die geachte leden schijnen uit het oog te hebben verloren, dat de afschaffing van den accijns op het gemaal, met de voorgestelde equivalenten, kan plaats vinden zonder dat op eene hoogere bijdrage uit de koloniale baten behoeft gerekend te worden dan van $14\frac{1}{2}$ millioen, en dat over de laatste zeven jaren het exeedent der koloniale geldmiddelen gemiddeld is geweest $18\frac{3}{4}$ millioen. Zoo men er op gewezen heeft, dat van die koloniale middelen misschien gedurende eenige jaren $1\frac{1}{2}$ millioen meer zou moeten gevorderd worden, het was niet voor den normalen toestand onzer staatshuishouding, maar voor de buitengewone offers welke gevorderd worden om de Nederlandsche marine op te heffen uit den staat van verval, waarin zij naar het eenparig gevoelen van alle deskundigen is gezonken.

Wanneer de Regering rekent op eene vaste bijdrage van $14\frac{1}{2}$ millioen uit eene bron, die gedurende de laatste zeven jaren gemiddeld $18\frac{3}{4}$ millioen opleverde, en aanneemt dat gedurende eenigen tijd van de beschikbaar blijvende $4\frac{1}{4}$ millioen, anderhalf millioen voor eene bepaalde buitengewone tijdelijke behoefte zullen kunnen worden afgezonderd, dan meent zij de blaam van groote ligtvaardigheid niet verdiend te hebben, evenmin als die van eenen hoogst onvoorzigtigen maatregel te hebben voorgedragen.

Bovendien moet de Regering aanmerken, dat zij, hetgeen de kolonien boven de $14\frac{1}{2}$ millioen jaarlijks afwerpen, heeft aangewezen als een hulpmiddel waarmede des noods in de buitengewone behoeften der marine zou kunnen worden voorzien. Het staat eehter nog geenszins bij haar vast, of zelfs bij de eerstvolgende begrooting dat hulpmiddel wel door haar zal worden aangeprezen.

Uit het bovenstaande blijkt tevens, dat al moest ook voorzien worden in al de vermeerderde uitgaven welke onze kolonien zouden behoeven en die door sommige leden zeer in het breede zijn uitgemeten, er nog ook voor dat doel, zoolang ten minste de hoeveelheid en prijs der voortbrengselen van de overzeesche bezittingen niet afneemt, eene niet onbelangrijke som ($2\frac{3}{4}$ millioen) beschikbaar zou blijven.

Vele leden, waaronder ook de zoodanigen die het aangeboden wets-ontwerp niet bestrijden, zouden liever een voorstel tot afschaffing zonder equivalenten hebben ontvangen. Voor de Regering zou het aanbieden van zoodanig voorstel ook veel aanlokkelijks hebben gehad. Zij heeft zich nooit ontveinsd dat de invoering eener nieuwe of de verhooging van bestaande belastingen veel meer tegenstand opwekt, dan de afschaffing eener belasting haar bijval doet verwerven, zelfs al is het geldelijk bedrag van hetgeen nieuw wordt gevorderd, maar een derde van hetgeen wordt afgeschaft. Zij heeft gemeend echter voor die moeijelijkheid niet te moeten terugdeinzen. Zonder nu nog te wijzen op het politiek terrein, waar afschaffing van belasting op de eerste levensbehoeften het meest gereede wapen is dat voor de hand ligt om eene Regering te bestrijden, is het hare stellige overtuiging, dat, welke belasting men ook hadde afgeschaft tot een bedrag waarbij geene equivalenten waren gevorderd, zulks niet in het minst zou verminderd hebben den aandrang tot afschaffing van den aeeijns op het gemaal. Zulks ligt in den aard der zaak. De toenemende duurte van alle behoeften des levens drukt in de eerste plaats en het meest gevoelig op de voeding. De redenen, welke ook bij ruimer oogst, bij opheffing der belem meringen die de oorlog thans in den weg legt, voortdurend de levensmiddelen in het vervolg hooger in prijs zullen doen blijven dan in het verledene, zijn door de Regering reeds vroeger aangewezen, namelijk mindere waarde der edele metalen en het openstaan der havens van Engeland voor alle levensbehoeften. Mag men dergelijke gewigtige verschijnselen over het hoofd zien; of moet eene voorzigtige regering in de eerste plaats, als er sprake kan zijn van afschaffing van belasting, niet die belasting opheffen welke den prijs van het brood duurder maakt, niet alleen door het geld, dat van eene zekere hoeveelheid meel voor de schatkist wordt gevorderd, maar ook door de belemmeringen welke zij aan eene verbeterde brood- en meelfabricatie in den weg legt? Elke andere afschaffing van belasting zou niets hebben weggenomen van de menigvuldige redenen, die vroeg of laat tot afschaffing van den aceijns op het gemaal onvermijdelijk zouden leiden. Is het dan niet beter zulks thans te doen, nu er slechts een equivalent behoeft gevonden te worden tot het bedrag

ZITTING VAN DEN 6DEN JULIJ.

Verslagen uitgebragt door Commissien van Rapporteurs.

van een derde, dan later misschien een equivalent tot het volle bedrag te moeten zoeken?

4. Bij de behandeling der vraag of de afschaffing van den accijns op het gemaal de voorkeur verdient boven die van andere belastingen, is ook ter sprake gebragt de verhouding tusschen directe en indirecte belastingen. De Regering moet beginnen met aan te merken, dat tot zeer wijdloopige beschouwingen zou kunnen leiden en ten slotte zeer moeijelijk tot eene voldoende oplossing zou kunnen gebragt worden de stelling, dat de verhouding, zoo als die thans is, juist de eenige goede moet geacht worden en ten gevolge daarvan dus elke afwijking van die verhouding afkeuring zou verdienen. Zij wil echter gaarne een en ander mededeelen hetwelk aantoont dat door de voorgestelde wijziging in die verhouding een toestand ontstaat, waarbij aan de accijnsen een nog grooter aandeel in de middelen verblijft, dan in een vroeger tijdvak het geval is geweest, en dat die verhouding ook vrij wel overeenkomt met die van twee naburige Staten.

Daarvoor zij dan in de eerste plaats aangevoerd dat sedert 1832 de opbrengst der accijnsen in eene veel sterkere verhouding is opgevoerd dan die der directe belastingen. In 1832 was de opbrengst der directe belastingen, zonder Limburg, 18 millioen. Thans is zij 19 millioen; die middelen brengen dus weinig meer op, daar het aandeel van Limburg er thans onder begrepen is, dan in 1832.

Wordt het voorgedragen ontwerp aangenomen, dan zullen de directe belastingen ten gevolge der zes opcenten en zoolang die noodig worden bevonden, maar ruim een millioen meer opbrengen dan in 1832.

De accijnsen daarentegen bragten in 1832 slechts op 9,7 millioen. Later zijn zij vermeerderd met het gemaal, den turf en de steenkolen. In 1854 was de opbrengst der accijnsen 20,4 millioen. Wanneer men nu aftrekt het gemaal, doch bijvoegt f 500,000 voor de suiker, dan kan de opbrengst in 1856 op 16,4 millioen gesteld worden.

Terwijl dus de opbrengst der directe belastingen in 1856 slechts ruim 5 per cent hooger zal zijn dan in 1832, zal zelfs na afschaffing van den geheelen accijns op het gemaal de opbrengst der accijnsen die van het jaar 1832 met ongeveer tachtig per cent overtreffen.

Nu kan men wel hiertegenover stellen dat in 1832 de directe belastingen zoodanig met opcenten gedrukt waren, dat men zich verpligt heeft gezien die allengs te verminderen, zoodat de directe belastingen niet stationair zijn gebleven sedert 1832 maar eerst belangrijk verminderd en daarna weder langzaam gestegen zijn, doch daartegenover mag ook worden aangevoerd, dat bij de aanzienlijke toeneming van waarde der vaste goederen, de grondbelasting, die de helft der directe belastingen uitmaakt, vrij wat gemakkelijker wordt gedragen dan in 1832, zoodat de billijkheid allezins medebrengt, wanneer er sprake is van afschaffing, de aandacht te vestigen bij voorkeur op de accijnsen, waarvan de totale opbrengst buitengemeen sterker dan die der directe belastingen sedert 1832 is toegenomen.

Ook in vergelijking met naburige Staten meent de Regering dat de verhouding, die tusschen consumtive middelen en directe belastingen bestaan zal, na de voorgestelde afschaffing kan verdedigd worden. Bij de aanbieding van zeven ontwerpen van wet tot het brengen van wijzigingen in het stelsel van belastingen, bij Koninklijke boodschap van den 22sten Februarij 1851 aan de Tweede Kamer van de Staten-Generaal ingezonden, werd in de algemeene Memorie van Toelichting eene vergelijking medegedeeld van de verhouding, welke in eenige landen wordt aangetroffen tusschen directe belastingen, consumtive middelen en zegel-, registratie- en successieregten. Volgens die opgave is de verhouding van de consumtive middelen tot de directe belastingen in Engeland en Pruissen grooter dan hier te lande; doch de verhouding dier middelen in Frankrijk en Belgie verschilde in 1851 weinig van die welke hier zal plaats vinden na afschaffing van den accijns op het gemaal. In Frankrijk toch bedroegen de consumtive middelen 42 en in Belgie 36 ten honderd van de genoemde belastingen gezamenlijk. Hier zullen de accijnsen en in- en uitgaande regten gezamenlijk bedragen 39 ten honderd; zoodat onze verhouding gemiddeld zal zijn tusschen die welke in 1851 in Frankrijk en Belgie plaats vond.

De Regering meent dus te mogen ontkennen dat zij de bedoelde verhouding te veel verstoort, en al te zeer in het bestaande belastingstelsel ingrijpt. Wanneer men nagaat hoe in 1851 bij de gemeentewet door de Regering en Volksvertegenwoordiging het beginsel is gehuldigd om de belastingen op consumtive middelen meer en meer in te krimpen en de directe belastingen meer en meer uit te breiden, dan gelooft zij dat de stap, dien zij thans op dien weg doet, vergelijkenderwijze niet zoo groot is. Men heeft wel gezegd de verhouding wordt dubbel verbroken, want een belangrijke accijns wordt uit de rij der middelen weggenomen, en de directe belastingen worden met opcenten verzwaard; doch hierbij moet niet uit het oog verloren worden, dat de opcenten slechts als een tijdelijk middel zijn voorgedragen, en het voornemen bestaat die, zooveel de omstandigheden dit gedoogen, spoedig weder te verminderen en op het tegenwoordig peil terug te brengen.

De stelling, dat de mindere standen niet gebaat en de middenstand door de equivalenten gevoelig zal benadeeld worden, welke in deze paragraaph op nieuw wordt vermeld, meent de Regerig, na al hetgeen over dit onderwerp is verhandeld, thans niet breedvoerig te moeten wederleggen, ten einde niet in herhalingen te vervallen. Enkele leden hebben uit de omstandigheid, dat velen in den lande zich met aardappelen moeten voeden, gemeend te moeten besluiten, dat brood niet uitsluitend als eerste levensbehoefte kan worden aangemerkt. Dat door vele ingezetenen het brood niet dagelijks wordt genuttigd, acht de Regering eene treurige daadzaak, doch die dubbel moet aansporen om te trachten daarin naar vermogen te gemoet te komen, en dit voedsel weder meer onder het bereik van allente brengen. Terwijl andere Regeringen zich dikwijls groote geldelijke opofferingen hebben getroost, om den prijs van het brood laag te houden, meent de Regering dat men met regt mag verlangen dat in het belang der mindere klassen onzer maatschappij het eenige gedaan worde, dat zij in deze zaak doen kan, dat namelijk de belasting, die nog in ons land, in afwijking van hetgeen in meest alle andere landen plaats vindt, op het brood en het tarwe- en roggemeel drukt, worde opgeheven. Verder kan de Regering niet gaan: doch heeft zij ook zulks gedaan, dan kan haar niet geweten worden dat de prijs van het brood door de wetgeving verhoogd wordt.

Met bevreemding heeft de Regering gezien, dat sommige leden liever den accijns op de brandstoffen zouden hebben zien afgeschaft, omdat deze een zeer moeijelijk en kostbaartoezigt van de administratie vereischt; zij vermeent dat dit argument met niet minder grond tot afschaffing van den accijns op het gemaal kan worden gebezigd. Zonder in eene vergelijking te treden van al de redenen, die zoowel tot afschaffing van den eenen als tot die van den anderen accijns kunnen worden aangevoerd, meent zij alleen te moeten herinneren dat de voorstellers van de afschaffing van den accijns op de brandstoffen bij een anderen tak der wetgeving zelven hebben erkend, dat na de afschaffing van dat middel de wensch om ook het gemaal uit de rij onzer belastingen te doen verdwijnen, niet minder levendig zal blijven, zoodat (voegden zij er bij) de verpligting voor de Regering slechts des tezwaarder zal zijn, om naar een gesehikt equivalent om te zien.

Deze verklaring acht de Regering weinig geruststellend voor die leden, welke de afschaffing van den accijns op de brandstoffen zouden verkiezen boven die van den accijns op het gemaal, omdat zij de vrees koesteren dat deze laatste maatregel tot de afschaffing van meerdere indirecte belastingen zou kunnen voeren, hetgeen de bestaande verhouding nog meer zou verstoren. De Regering beschouwt integendeel de afschaffing van zulk een aanzienlijk middel als den accijns op het gemaal, bij de telkens gebleken moeite om equivalenten te vinden die niet al te drukkend zijn, veel geruststellender voor die leden dan de afschaffing van elke andere belasting, daar deze den aandrang tot afschaffing van den accijns op het gemaalin het minst niet zou doen verflaauwen of verminderen.

De Regering deelt geheel in het gevoelen van die leden, welke van oordeel zijn dat de voorgestelde afschaffing de meelfabricatie in ons land zeer zal bevorderen en doen verbeteren, en dat men daardoor beter brood zal verkrijgen. De landbouwende stand zal tevens van die gedeelten van het graan welke thans verloren gaan (waar van de hoeveelheid haar echter voorkomt in het Verslag wel eenig zins hoog te zijn geschat) een nuttig gebruik kunnen maken. Van het vrije gebruik van graan- en boonenbrekers meent deRegering voor voeding van menschen en vee (die belangrijke tak van onzen nationalen rijkdom) goede vruchten te mogen verwachten; terwijl de besparing in tijd, door het vervallen van al die formaliteiten zonder welke de opbrengst van den accijns op het gemaal niet kon verzekerd blijven, ook door haar op grooten prijs wordt gesteld, en de stipte uitvoering der wetten uit den aard der zaak tot vele handelingen van ambtenaren aanleiding gaf, die, hoewel op de bestaande voorschriften rustende, echter veelal door de belastingschuldigen als noodelooze vexatien werden beschouwd, en dikwijls als zoodanig zijn uitgekreten.

Ter voldoening aan het verlangen der leden van de Eerste Kamer, in het Verslag kenbaar gemaakt, heeft de Regering de eer hierbij over te leggen:

1°. eenen staat aanwijzende het aantal bekeuringen, welke gedurende het jaar 1854 tegen korenmolenaars in de verschillende arrondissements-directien, zoo wegens overtreding der wet op het gemaal, als van de artt. 323 en 324 der algemeene wet, zijn ingesteld;

2°. eene algemeene opgave van het aantal gemeenten waar opcenten op den accijns op het gemaal worden geheven.

Eene nominative opgave te leveren van al die gemeenten waar thans eene belasting op het gemaal geheven wordt, heeft de korte

ZITTING VAN DEN 6DEN JULIJ.

Verslagen uitgebragt door Commissien van Rapporteurs.

tijd, welke voor het bijeenbrengen dezer bouwstoffen gegund is, niet toegelaten.

Verder kan hier nog medegedeeld worden dat in 1854 vijftien bekeuringen zijn ingesteld wegens het gebruik van handmolens, namelijk 1 in Noordbrabant, 1 in Gelderland,5 in Zuidholland, 6 in Noordholland, 1 in Utrecht en 1 in Groningen.

5. Uit het verslag blijkt dat de equivalenten, door de Regering voorgedragen, ten einde een bedrag aan belastingen te vinden, gelijkstaande met een derde der af te schaffen belasting, tot eene reeks van bezwaren en aanmerkingen heeft aanleiding gegeven. In tegenstelling met het gevoelen van enkele leden, heeft de Regering er grooten prijs op gesteld dat de wet zou aanwijzen de belastingen, die met eenige opcenten zouden kunnenworden bezwaard, voor zooverre de overige middelen niet voldoende mogten zijn om te vervangen hetgeen 's Rijks schatkist bij de afschaffing van den accijns op het gemaal zal derven. Hoewel ook thans, bij de behandeling van elke wet op de middelen, de gelegenheid blijft open hierop terug te komen, acht de Regering het van groot belang dat de wet een rigtsnoer aan de hand geve, hoe in dezen voortaan zal behooren gehandeld te worden.

In stede van de opcenten van eenige belastingen te verhoogen, hadden enkele leden het doelmatiger gevonden geene belasting af te schaffen, en zich tot het verminderen van opcenten te bepalen. Het is bekend dat de Regering aanvankelijk dezen weg wilde bewandelen, alvorens grootere schreden op het gebied van afschaffing van belasting te doen; doch het is evenzeer bekend dat zij daarop van geene zijde bijval mogt verwerven en haar bij den anderen tak der wetgeving werd kenbaar gemaakt dat de meerderheid der leden tegen dien maatregel gestemd was.

Het denkbeeld om de koffij en den tabak, twee artikelen die eenigzins als voorwerpen van weelde kunnen beschouwd worden, te belasten, is herhaaldelijk aan de Regering in overweging gegeven en veelmalen door haar ter toetse gebragt. Tot nu toe echter is de Regering teruggedeinsd voor de vrees dat deze nieuwe belasting op ons handelsverkeer een nadeeligen invloed zou kunnen uitoefenen, daar zoodanige belasting noodwendig met belemmerende formaliteiten zou gepaard gaan, terwijl de Regering er ook niet dan noode toe zou willen overgaan, om de zoo belangrijke cultuur van onzen inlandschen tabak aan banden te leggen. De ondervinding heeft te veel geleerd hoe elke nieuwe belasting met overgroote moeijelijkheden gepaard gaat, dan dat de Regering eene belasting op koffij of tabak verkieslijk zou kunnen achten boven de door haar voorgestelde equivalenten.

Met de tegenstelling als zoude de Regering de bevolking ten platten lande wenschen te ontlasten, om daarentegen die in de steden op eene gevoelige wijze te treffen, kan zij zich in geenen deele vereenigen.

Het is de taak der Regering voor de belangen van alle ingezetenen zonder onderscheidte waken. Het is te verwachten dat de afschaffing van den accijns op het gemaal meer zal gewaardeerd worden door de ingezetenen ten platten lande, omdat deze er het ongerief meer levendig van gevoeld hebben; doch geldelijk zullen de inwoners der steden, als hoofdzakelijk tarwebrood etende, er meer door bevoordeeld worden. Indien zij nu, omdat de accijns als het ware in den prijs van het brood verborgen is, dit voorregt minder waarderen, zoo kan zulks geen aanleiding geven den accijns voortdurend te laten rusten ook op hen die het wel zullen gevoelen, en misschien naar waarde zullen schatten, dat zij van deze belasting ontheven worden.

Dat de grondbelasting, het personeel en de patenten voor herziening en verbetering vatbaar zijn, geeft de Regering volkomen toe, en zij is ook van oordeel dat bij eene herziening der wet op het personeel, of op die van de patenten, zal moeten worden gelet op de toenemende welvaart van den landbouwenden stand, in vergelijking met die van de middenklasse in de steden.

Of de Minister van Finantien echter geene bovennatuurlijke krachten zou moeten bezitten, om gelijktijdig alle wetten, die verbetering eischen, te herzien, mag met reden gevraagd worden. Doch zelfs al ware hem die buitengewone gave geschonken, dan is het twijfelachtig of de Volksvertegenwoordiging den tijd zou kunnen vinden ze alle grondig te onderzoeken. Daarom dient zoodanige arbeid over eenige jaren verdeeld te worden. De Regering deelt dan ook geheel het gevoelen van die leden, welke vermeenen, dat wanneer men de afschaffing van den accijns op het gemaal afhankelijk wilde maken van eene herziening der wetten op het kadaster, het personeel en de patenten, zulks gelijk zou kunnen worden geacht met een onbepaald uitstel van den maatregel. De ongelijkheden en onregelmatigheden die thans nog op die wetten kleven, zullen in allen geval toch maar in zeer geringe mate worden gevoeld in de weinige opcenten waarvan hier sprake is.

De Regering deelt niet in de vrees, dat de voorgestelde opcenten op het gedistilleerd en den wijn de sluikerij in zoodanige buitengewone mate zullen doen toenemen, dat hieruit de grootste misrekening ten aanzien van de opbrengst dezer middelen kan ontstaan.

Indien de Regering met leedwezen uit het Verslag vernomen heeft dat de bedeeling van het regt in ons land uitermate duur is, zoo meent zij echter bescheidenlijk te mogen vragen of de vrees niet eenigzins overdreven mag genoemd worden van hen, die vermeenen dat door zes opcenten op de zegel-, registratie- en griffieregten die bedeeling voor de minvermogende bevolking nu zoo goed als onmogelijk zal worden gemaakt? Daar de bezwaren die tegen het registratie-, hypotheek- en successieregt in het Verslag zijn medegedeeld, meer tegen het regt zelf dan tegen de casu quo paarop te heffen opcenten zijn gerigt, zoo zou de Regering vreezen deze beantwoording te veel in omvang te doen uitzetten, indien zij al die punten achtereenvolgens ter toetse bragt.

Daar geene regten zoo zeer uitsluitend op de weelde drukken als die van den waarborg der gouden en zilveren werken, meende de Regering dat men haar van onstelselmatigheid zou kunnen beschuldigen, indien zij die regten niet had opgenomen onder de middelen vermeld in art. 2 van het voorgedragen wets-ontwerp. Zij vermeent dat de wetgever zulk eene tijdelijke heffing van opcenten op dit middel niet op het oog had, toen hij door de wet heeft willen doen uitdrukken, dat de vroeger op dit middel klevende opcenten nu in de hoofdsom waren opgenomen.

Door eenige leden is het denkbeeld geopperd dat, evenzeer als art. 2 nu bestemd is om eene som van circa anderhalf millioen aan te vullen, het zeer wel mogelijk is dat men later het dubbele van dat bedrag op gelijke wijze zou willen vinden. De Regering meent zeer te mogen betwijfelen of dergelijk voorstel, indien het van haar uitging, waartoe voor alsnog geene de minste geneigdheid bestaat, de goedkeuring der Volksvertegenwoordiging zou wegdragen. Zij aarzelt niet de verklaring af te leggen dat bij haar het voornemen niet bestaat, behalve bij het gedistilleerd, die opcenten hooger dan zes op te voeren: mogt het haar gelukken daar beneden te blijven, zij zou zich deswege verheugen, en blijven de overige middelen de voorwaartsche beweging houden, die zij in de laatste jaren, meest alle, vrij regelmatig gehad hebben, dan zal de Regering zich (zoo als zij reeds hierboven te kennen gaf) beijveren de opcenten terug te brengen tot het peil waarop zij thans staan.

Zeer enkele leden hebben verklaard dat zij liever hadden gezien dat er een voorstel ware ingediend tot algeheele afschaffing van alle accijnsen. De Regering meent hierop bescheidenlijk te mogen antwoorden, dat indien zij met zoodanig voorstel te voorschijn ware getreden, zij gegronde aanleiding zou hebben gegeven tot de vraag, die in de laatste tijden wel eens onverdiend tot haar gerigt is geworden, of het haar wel ernst ware met de afschaffing van belasting.

Aan het verlangen door eenige leden kenbaar gemaakt, om eenen staat te ontvangen behelzende het aandeel dat de voornaamste steden of gemeenten van het Rijk in iedere provincie bijdragen in de grondbelasting, het personeel en de patenten, heeft men getracht te voldoen, zooveel de kortheid van tijd zulks toeliet, door eenen staat die als derde bijlage bij deze Memorie van Beantwoording wordt overgelegd.

6. Met eenige bevreemding heeft de Regering uit het verslag vernomen, dat niet weinige leden vreesden dat de voorgestelde maatregel op het finantiewezen der gemeenten, inzonderheid der steden, eenen nadeeligen invloed zou uitoefenen. Vooreerst neemt zij de vrijheid op te merken dat uit de tweede bijlage bij deze beantwoording gevoegd, blijkt dat het aantal gemeenten waar opcenten op het gemaal worden geheven, en het bedrag dier opcenten zelve, niet zoo overgroot is als men ligt zou vermoeden. Indien nu de opheffing van den accijns op het gemaal als rijksbelasting ongerief te weeg brengt voor de finantien van eenige gemeenten, zoo is zulks naar het gevoelen der Regering alleen te vreezen voor plattelandsgemeenten, waar de surveillance moeijelijk is uit te oefenen, ten ware eenige aan elkander grenzende gemeenten zich onderling mogten verstaan om de belasting tot een gelijk bedrag en onder gemeenschappelijk toezigt te heffen.

Voor de steden echter, die toch meestal alleen langs eenige weinige wegen toegankelijk zijn, kan de surveillance, wanneer men het gemaal als eigen middel wil behouden, zoo uiterst bezwarend niet zijn, te minder omdat reeds thans in vele steden de heffing van het gemaal door middel van stedelijke ambtenaren geschiedt, en door dezen het aandeel van den rijks-accijns en de rijks-opcenten aan den Staat worden uitbetaald. Voor zoodanige plaatsen kan het behoud van den accijns op het gemaal als plaatselijk middel luttel bezwaar opleveren. Voor andere, die de heffing aan het Rijk hadden overgelaten, staat het vrij, volgens de bepalingen dezer wet, denzelfden weg te bewandelen.

Wat nu den zedelijken dwang betreft die vele plattelandsgemeenten zal worden aangedaan om den accijns op het gemaal als eigen middel te laten varen, zoo zal zulks alleen geschieden wanneer het blijkt dat werkelijk de afschaffing van die

belasting in het welbegrepen belang van eene talrijke klasse der bevolking wordt gevorderd, zoo als de Regering beweert. In zoodanig geval kan het niet zeer betreurenswaardig geacht worden, dat de gemeentebesturen zedelijk gedwongen worden het voorbeeld der landsregering te volgen. Is daarentegen de accijns op het gemaal eene zoo weinig drukkende belasting, als men van vele kanten is gaan beweren zoodra de Regering zich bereid betoonde haar af te schaffen, dan zullen de gemeenten ook niet zedelijk gedwongen worden de voetstappen der Regering te volgen.

Daar de accijns op het geslagt zich thans bepaalt tot runderen en kalveren, gelooft de Regering niet dat eene eventuele vermindering der ambtenaren, thans belast met de bewaking der molens, zoo ruimschoots de gelegenheid zal openstellen tot ontduiking van den accijns op het geslagt, als door eenige leden schijnt gevreesd te worden, te minder daar toch op het platte land, alwaar het toezigt de meeste bezwaren oplevert, de slagttijd slechts van korten duur is, en alsdan des noods daartoe bijzondere ambtenaren tijdelijk kunnen aangewezen worden.

Ten slotte geeft de Regering gereedelijk toe dat aan elken hoofdelijken omslag eigenaardige bezwaren zijn verbonden; het onderzoek van het oorspronkelijk wets-ontwerp tot afschaffing van den accijns op het gemaal heeft die op nieuw in het licht doen komen, en dit heeft dan ook de Regering genoopt, zich te vereenigen met het denkbeeld, dat aan betrekkelijk vele leden in de Tweede Kamer der Staten-Generaal ook zeer toelachte, om namelijk het equivalent van het ontbrekende voor de schatkist liever te vinden door verhooging van opcenten van eenige belastingen.

De Minister van Financien,
VROLIK."

De Commissie heeft gemeend nevens de bedenkingen ook dit antwoord der Regering aan de Kamer te moeten mededeelen.

Aldus vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs, den 6den Julij 1855.

INSINGER.
VAN SASSE VAN YSSELT.
COST JORDENS.
BORSKI.

BIJLAGE N°. 1.

STAAT *aanwijzende het aantal bekeuringen, welke gedurende het jaar* 1854 *tegen korenmolenaars in de verschillende arrondissements-directien, zoo wegens overtreding der wet op het gemaal, als van de artt.* 323 *en* 324 *der algemeene wet, zijn ingesteld.*

ARRONDISSEMENTS-DIRECTIEN.	Aantal koren-, mout- of pelmolens.	Getal bekeuringen.	WIJZE VAN AFDOENING.			Gezamenlijk bedrag der boete waarover is getransigeerd.	Gezamenlijk bedrag van hetgeen bij transactie is opgelegd.	*Aanmerkingen.*
			Vrijspraak bij regterlijk gewijsde.	Condemnatie bij vonnis.	Bij transactie.			
's Hertogenbosch .	248	143	3	»	124	f 22,457.60	f 1,811.10	De overige bekeuringen zijn nog onafgedaan of buiten gevolg gesteld.
Breda	96	39	2	»	31	10,784.70	404.90	
Arnhem	221	110	»	»	83	10,380.90	897.50	
Nijmegen . . .	83	49	»	»	31	4,810.00	206.00	
Amsterdam. . .	141	33	»	»	24	20,651.00	1,030.00	
Hoorn	59	15	»	»	12	4,154.00	450.00	
's Gravenhage . .	73	20	1	»	14	1,767.80	177.80	
Rotterdam . . .	198	72	2	»	51	23,574.27	609.94	
Utrecht	71	33	»	»	25	4,441.36⅝	934.14⅝	
Middelburg . .	173	82	»	»	65	16,817.00	3,278.00	
Zwolle	199	63	»	»	52	11,787.00	1,400.00	
Leeuwarden . .	110	30	1	3	19	6,974.00	565.25	
Groningen . . .	225	33	»	»	32	28,372.00	865.00	
Assen	82	51	»	1	46	8,847.00	930.00	
Maastricht . . .	198	14	»	1	10	2,978.55	385.88⅝	
Totaal. . .	2177	787	9	5	619	f 178,797.18⅝	f 13,945.52	

BIJLAGE N°. 2.

ALGEMEENE OPGAVE *van de gemeente-opcenten op het gemaal.*

Behoudens de elk oogenblik voorvallende veranderingen in de heffingen der gemeenten, kan de stand der thans geheven wordende plaatselijke opcenten op het gemaal geacht worden te zijn als volgt:

Van de ruim 1200 gemeenten in het Rijk, worden in slechts 372 gemeenten plaatselijke opcenten op het gemaal geheven.

Slechts 100 van die 372 gaan boven de 100 opcenten, en slechts 38 boven de 150.

Noordbrabant, met 185 gem., telt slechts 5 gemeenten waar die heffing geschiedt.

Gelderland, » 118 » » » 11 gemeenten waar die heffing geschiedt.

Zuidholland, » 234 » » » 118 gemeenten waar die heffing geschiedt. (waarvan in 59 gem, 50 opc. en minder).

Noordholland, » 147 » » » 59 gemeenten waar die heffing geschiedt.

Zeeland, » 116 » » » 8 gemeenten waar die heffing geschiedt.

Transportere 800 gemeenten 201 gemeenten

Per transport 800 gemeenten 201 gemeenten

Utrecht, met 91 gem., telt slechts 87 gemeenten waar die heffing geschiedt. (waarond. in 81 gem. 25 opcenten).

Friesland, » 45 » » » 41 gemeenten waar die heffing geschiedt.

Overijssel, » 62 » » » 15 gemeenten waar die heffing geschiedt.

Groningen, » 57 » » » 9 gemeenten waar die heffing geschiedt.

Drenthe, » 33 » » » 18 gemeenten waar die heffing geschiedt. (waarond. in 17 gem. 25 opcenten).

Limburg, » 125 » » » 1 gemeente waar die heffing geschiedt.

Totaal 1213 gemeenten 372 gemeenten

BIJLAGE N°. **3.**

OPGAVE *van het aandeel dat de onderstaande Steden of Gemeenten over* 1853 *hebben bijgedragen in de grondbelasting, de personele belasting en het regt van patent, in hoofdsom.*

GEMEENTEN.	Grond-belasting.	Per-soneel.	Patenten.	TOTAAL.
's Hertogenbosch	f 32,453	f 58,924	f 21,887	f 113,264
Breda	14,535	36,734	9,873	61,142
Bergen op Zoom	11,480	17,986	5,521	34,987
Tilburg	17,536	15,650	6,466	39,652
Arnhem	35,823	73,125	22,397	131,345
Zutphen	19,708	29,970	9,004	58,682
Nijmegen	22,716	42,383	14,488	79,587
Tiel	9,442	13,532	5,283	28,257
's Gravenhage	213,153	362,890	75,772	651,815
Rotterdam	277,855	337,983	199,460	815,298
Leyden	60,742	92,512	36,073	189,327
Dordrecht	50,511	68,498	28,285	147,294
Delft	34,439	50,654	20,668	105,761
Schiedam	37,896	31,761	28,146	97,803
Amsterdam	734,267	901,869	509,460	2,145,596
Haarlem	54,320	76,429	26,263	157,012
Alkmaar	24,390	28,935	11,911	65,236
Hoorn	15,052	18,670	7,397	41,119
Zaandam	25,480	18,880	13,988	58,348
Middelburg	36,284	60,086	17,215	113,585
Goes	11,378	15,172	4,550	31,100
Zierikzee	15,446	18,498	6,552	40,496
Utrecht	110,649	185,427	48,563	344,639
Amersfoort	18,263	22,595	7,635	48,493
Leeuwarden	58,279	65,967	30,075	154,321
Sneek	18,057	17,730	8,531	44,318
Heerenveen	4,754	5,386	2,805	12,945
Zwolle	31,602	45,994	19,165	96,761
Deventer	27,085	31,557	13,695	72,337
Kampen	26,560	21,668	6,803	55,031
Groningen	64,457	93,830	44,448	202,735
Appingadam	7,938	7,359	2,348	17,645
Winschoten	7,647	8,529	3,500	19,676
Assen	6,002	9,970	3,098	19,070
Meppel	9,646	10,091	7,154	26,891
Maastricht	18,970	54,130	21,728	94,828
Roermond	6,356	11,437	4,660	22,453
Venlo	5,359	8,035	4,178	17,572

ZITTING VAN DEN 7DEN JULIJ.

LXX. *Regeling der indeeling van het Haarlemmermeer.* (Beraadslaging.)

26STE ZITTING.

ZITTING VAN ZATURDAG 7 JULIJ.

(GEOPEND TEN 11 URE.)

Ingekomen: 1°. boekwerk; 2°. eenige ongezegelde stukken.— Behandeling der wets-ontwerpen betrekkelijk: de indeeling van het Haarlemmermeer; de inkoop en amortisatie van schuld; de wijziging der wetten aangaande het bevorderen, ontslaan en op pensioen stellen en de pensioenen bij de zee- en landmagt; de verhooging van hoofdstuk X der Staatsbegrooting voor 1854 en van hoofdstuk V der Staatsbegrooting van 1855; en de vereeniging van onderscheidene gemeenten. — Verslagen uitgebragt door de Commissie voor de Verzoekschriften.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 31 leden, te weten de heeren:

van Swinderen, Blankenheijm, van der Oudermeulen, Borski, van Nispen van Pannerden, Tonckens, van Rhemen van Rhemenshuizen, van Aylva van Pallandt, van Goltstein van Oldenaller, van Weel, van Sasse van Ysselt, van Beeck Vollenhoven, de Bruijn, Martens van Sevenhoven, Sassen, de Vos van Steenwijk, de Villers de Pité, Lotsij, Cost Jordens, van Wessem, van Rijckevorsel, van der Lek de Clercq, d'Ablaing van Giessenburg, Beerenbroek, Cremers, Sichterman van de Brake, van den Dries, van Heeckeren van Wassenaer, Regout en van Dam van Isselt;

en de heeren Ministers van Binnenlandsche Zaken, van Financien, van Marine en van Oorlog.

De notulen van het verhandelde in de vorige zitting worden gelezen.

De **Voorzitter**: Ik stel aan de Vergadering voor de notulen goed te keuren.

De heer **van der Oudermeulen**: Eene kleine aanmerking slechts, Mijnheer de Voorzitter. Als ik wel gehoord heb, is de naam van een der adressanten van petitien genoemd Hellenbroek; die naam moet zijn Munzenbroek.

Na deze wijziging worden de notulen van het verhandelde in de vorige vergadering goedgekeurd.

De **Voorzitter** deelt mede dat zijn ingekomen:

1°. eene missive van den Staatsraad, Commissaris des Konings in de provincie Zuidholland, ten geleide van een exemplaar van het „Jaarlijksch verslag van Gedeputeerde Staten aan de Provinciale Staten in Zuidholland over den toestand der provincie, uitgebragt in de zomervergadering van dit jaar."

De missive wordt voor kennisgeving aangenomen en het verslag zal worden geplaatst in de boekerij der Kamer.

2°. eenigo stukken van den heer van der Tuuk.

Deze stukken worden, als ongezegeld zijnde, ter zijde gelegd.

Aan de orde is de behandeling der navolgende wets-ontwerpen, als:

I. Het WETS-ONTWERP TOT REGELING DER PROVINCIALE EN GEMEENTELIJKE INDEELING VAN HET HAARLEMMERMEER.

De beraadslaging wordt daarover geopend.

De heer **van Nispen van Pannerden**: Vóór ik mijne stem over dit wets-ontwerp uitbreng, zij het mij vergund eene inlichting te vragen aan den heer Minister van Binnenlandsche Zaken. Gisteren is door mijn geachten ambtgenoot uit Gelderland verslag uitgebragt over een adres van het bestuur der gemeente Lisse, waarbij bezwaren tegen dit ontwerp worden geopperd, en geklaagd wordt dat de voorschriften van artt. 128 en volgende der gemeentewet met betrekking tot die gemeente niet zijn nageleefd. Het zij mij vergund aan den Minister van Binnenlandsche Zaken de vraag te rigten, of het waar is dat hier een belangrijk gedeelte, in het adres opgegeven op 1/8, van de gemeente Lisse zal worden afgescheiden en met eene nieuwe gemeente, die den naam van Haarlemmermeer-polder draagt, zal worden vereenigd; en of de voorschriften van de aangehaalde artikelen der gemeentewet niet nageleefd zijn; zoo ja, welke redenen aanleiding gegeven hebben om die voorschriften in dit geval niet toe te passen.

De heer **Minister van Binnenlandsche Zaken**: De omstandigheid in het adres aangevoerd is juist. Een gedeelte grond behoorende tot Alkemade zal worden gevoegd bij de aanstaande gemeente Haarlemmermeer; de voorschriften der gemeentewet zijn evenwel in dit geval niet gevolgd, omdat de Regering van oordeel is dat zij hier niet van toepassing zijn. De Grondwet maakt in art. 2 een onderscheid tusschen *splitsing en vereeniging* van gemeenten en het *veranderen der grenzen* van de gemeenten. Het gedeelte van Alkemade, dat gevoegd zal worden bij Haarlemmermeer, was vroeger grootendeels water, thans drooggevallen grond. Er zal geene vereeniging plaats hebben der gemeenten Haarlemmermeer en Alkemade, maar meer eene afbakening der grenzen van de eerste gemeente ten gevolge waarvan die der laatste worden veranderd. Wel zal deze een gedeelte van haar grondgebied verliezen; maar indien daarin eene splitsing moet worden gevonden dan kan ik mij niet voorstellen in welk geval eene verandering van grenzen zonder splitsing eener gemeente zal plaats vinden.

Zoo als uit de stukken blijkt is de gemeenteraad gehoord, maar de overige voorschriften van de artt. 129 en volgg. der gemeentewet konden niet worden in acht genomen. De gemeentewet toch spreekt van het hooren van den raad en het zamenstellen van commissien uit ingezetenen van elke der betrokkene gemeenten. Nu ligt het in den aard der zaak dat, wanneer eene nieuwe gemeente gevormd wordt, zoodanige commissie daar niet kan worden zamengesteld. De Regering is dus van oordeel dat hier alleen sprake kan zijn van regeling der grenzen, omdat Alkemade wel een klein gedeelte van zijn grondgebied zal verliezen, maar overigens in denzelfden toestand blijven.

De heer **van Nispen van Pannerden**: Ik dank den heer Minister van Binnenlandsche Zaken voor de mij gegeven inlichtingen; maar het zij mij vergund eene opmerking te maken: er wordt gezegd in dit adres dat die voorschriften van de gemeentewet wel zijn toegepast ten opzigte van de gemeente Leymuiden, maar niet ten opzigte van de gemeente Lisse. Is er dan, vraag ik, onderscheid in de omstandigheden, waarin de eerste gemeente zich bevond, en die, waarin de gemeente Lisse zich zal bevinden? Zoo zij in gelijke omstandigheden verkeeren, schijnt het mij toe dat op beide gemeenten eene gelijke handelwijze moet worden toegepast.

De heer **Minister van Binnenlandsche Zaken**: Ik geloof dat de gevallen niet dezelfde zijn. De Regering heeft verklaard dat de voorschriften der gemeentewet ten opzigte van Leymuiden moeten worden in acht genomen, en wel omdat die gemeente zal worden gesplitst en een gedeelte daarvan òf op zich zelf als nieuwe gemeente worden gevestigd, òf, voor zooveel het gedeelte betreft, dat na de nieuwe provinciale grensscheiding tot Zuidholland zal behooren, gevoegd worden bij eene thans *bestaande* gemeente in dat gewest. In die laatste gemeente zal, ingevolge het voorschrift der gemeentewet, eene commissie kunnen worden zamengesteld, terwijl hier, waar eene nieuwe gemeente wordt in het leven geroe-

ZITTING VAN DEN 7DEN JULIJ.

LXXIV. *Wijziging der wet tot regeling van de pensioenen der Zeemagt.* (Beraadslaging.)

pen, waarin nog geen bestuur is, geene kiezers zijn aangewezen, aan het voorschrift der gemeentewet onmogelijk kan worden voldaan.

De **Voorzitter**: Ik stel voor de beraadslaging voor een oogenblik te schorsen, ten einde aan de Commissie voor de Verzoekschriften gelegenheid te geven, verslag uit te brengen over een adres betrekkelijk dit wets-ontwerp.

Dienovereenkomstig wordt besloten.

De zitting hervat zijnde brengt de heer **van Rhemen van Rhemenshuizen**, lid der Commissie voor de Verzoekschriften, het volgende rapport uit:

De raad der gemeente Alkemade, provincie Zuidholland, heeft zich bij adres tot u gewend, bezwaren inbrengende tegen het wets-ontwerp tot regeling van de provinciale en gemeentelijke indeeling van het Haarlemmermeer.

Adressanten duiden de noordelijke grensscheiding hunner gemeente in het Haarlemmermeer aan, en zeggen dat niet alleen drooggevallen gronden, maar ook eene niet onaanzienlijke oppervlakte gronds, welke nimmer met water is bezet geweest, tot haar behoort, en dat hun bestuur zich ten allen tijde ook over die gronden en wateren heeft uitgestrekt en de kosten gedragen aan de behandeling en uitoefening daarvan verbonden. Zij merken op dat hun bezit, bij het wets-ontwerp, wordt ontnomen zonder eenige schadeloosstelling of vergoeding voor het gemis van de thans ten behoeve der gemeente geheven wordende opcenten, terwijl het naauwlijks, naar hun inzien, behoeft gezegd te worden dat de administratie van dat deel hunner gemeente, vooral in de laatste jaren, aanzienlijke uitgaven heeft veroorzaakt. Zij willen niet vragen of aan eene splitsing dan wel aan eene grensregeling moet worden gedaeht, maar beweren dat, zonder toekenning van eenige schadeloosstelling, hun gemeentegronden worden ontnomen, welke eeuwen lang binnen de lijn harer grensscheiding hebben behoord.

De raad verzoekt dat door u zoodanige voorzieningen mogen worden genomen als tot behoud der regten of regtmatige vorderingen der gemeente Alkemade dienstig en gepast zullen bevonden worden.

Daar dit adres betrekking heeft op een onderwerp dat in deze zitting in behandeling zal worden genomen, stelt uwe Commissie voor hetzelve voorloopig ter tafel van den Griffier en later ter griffie te deponeren.

De Vergadering vereenigt zich met de conclusie van het rapport.

De beraadslaging over het in behandeling zijnde wets-ontwerp wordt gesloten, daar niemand verder daarover het woord vraagt en het ontwerp tot *regeling van de provinciale en gemeentelijke indeeling van het Haarlemmermeer*, in stemming gebragt, met 30 tegen één stem, die van den heer van der Oudermeulen, aangenomen.

II. Het WETS-ONTWERP TOT INKOOP EN AMORTISATIE VAN RENTEGEVENDE NATIONALE SCHULD,

dat, zonder beraadslaging, met algemeene (31) stemmen wordt aangenomen.

III. Het WETS-ONTWERP TOT VERHOOGING DER SOM TOT INKOOP VAN RENTEGEVENDE NATIONALE SCHULD TOEGESTAAN BIJ DE WET VAN 22 APRIL 1855 (*Staatsblad* n°. 34),

dat, zonder beraadslaging, met algemeene (31) stemmen wordt aangenomen.

IV. Het WETS-ONTWERP TOT WIJZIGING DER WET VAN DEN 28STEN AUGUSTUS 1851 (STAATSBLAD N°. 126), REGELENDE DE BEVORDERING, HET ONTSLAG EN HET OP PENSIOEN STELLEN DER OFFICIEREN BIJ DE ZEEMAGT,

dat, zonder beraadslaging, met algemeene (31) stemmen wordt aangenomen.

V. Het WETS-ONTWERP TOT WIJZIGING DER WET VAN DEN 28STEN AUGUSTUS 1851 (STAATSBLAD N°. 127), REGELENDE DE PENSIOENEN BIJ DE ZEEMAGT.

De beraadslaging wordt daarover geopend.

De heer **van Nispen van Pannerden**: In de afdeeling, waartoe ik de eer heb te behooren, is door een mijner geachte medeleden eene opmerking gemaakt, eene bedenking voorgedragen, welke niet in het Verslag der Kamer is opgenomen. Die opmerking, die bedenking, schijnt mij gewigtig genoeg om daarop in deze Vergadering terug te komen. In dit wets-ontwerp lees ik: » § *c.* de derde, vierde en achtste zinsneden van art. 62 vervallen."

Art. 62, derde en vierde zinsneden van de wet van 1851, welke bij dit ontwerp gewijzigd worden, luiden:

» Het voortdurend buitenlandsch verblijf heeft voor gepensioneerden en onderstand genietenden, wier pensioen of onderstand meer dan *drie honderd gulden* 's jaars bedraagt, eene korting ten gevolge van *één derde gedeelte* van het pensioen of den onderstand.

» Deze bepaling is ook toepasselijk op het *tijdelijk* buitenlandsch verblijf, wanneer dit langer dan voor *drie maanden* in het jaar wordt toegestaan."

De 8ste zinsnede luidt aldus:

» Wanneer uit behoorlijke geneeskundige getuigenis blijkt, dat een *tijdelijk* buitenlandsch verblijf, tot herstel van gezondheid, langer dan voor *drie maanden* in het jaar, noodzakelijk is, wordt het pensioen of de onderstand, hoezeer de som van *drie honderd gulden* te boven gaande, bij uitzondering, niet aan de korting van *één derde* onderworpen."

Dat beginsel, hetwelk in deze wet is ter neder gelegd, vinden wij ook terug in de wet, welke regelt de pensioenen bij de landmagt en in die regelende de burgerlijke pensioenen.

Het was dus een aangenomen beginsel dat het verblijf buiten 's lands, het verteren aldaar van het pensioen, aanleiding gaf tot eene korting van een derde, en dat hiervan alleen kon worden afgeweken, in geval de gezondheid van dengene, die dit pensioen genoot, dat verblijf buiten 's lands vorderde. In mijn oog is dit beginsel billijk en gewigtig, en nu wordt het hier bij dit ontwerp ingetrokken; straks zal het ook voor de officieren bij de landmagt worden weggenomen, en dit zal naar mijn inzien het gevolg hebben dat ook later met betrekking tot de burgerlijke pensioenen datzelfde beginsel zal vervallen.

Ik geloof intusschen dat het billijk en regtmatig is dat zij, die pensioen genieten uit de staatskas, hun pensioen in het Rijk of in zijne overzeesche bezittingen blijven verteren, en ik geloof dat het even billijk als regtmatig is om, zoo zij dit niet doen, hun pensioen aan eene korting te onderwerpen. Om die reden komt het mij voor dat deze wets-voordragt niet kan worden goedgekeurd. Ik althans zal, zonder nadere en voldoende inlichtingen omtrent de redenen, welke de Regering geleid hebben om van dit gewigtig beginsel terug te komen, zwarigheid moeten maken om daaraan mijne goedkeurende stem te geven.

De heer **van Beeck Vollenhoven**: Ik heb zitting gehad in dezelfde afdeeling als de vorige spreker (de heer van Nispen van Pannerden), en had hij het woord niet opgevat dan zou ik zulks gedaan hebben om het onderwerp ter sprake te brengen, dat door hem is behandeld. Thans bepaal ik mij tot de verklaring dat ik geheel en al in zijn gevoelen deel. Ik geloof toch dat wij een allergevaarlijkst beginsel bij deze wet daarstellen. Wat is de aanleidende oorzaak van het bestreden beginsel geweest? Bij de behandeling dezer wetten in de Tweede Kamer is de beraadslaging over de wet betreffende de bevordering, het ontslag en het op pensioen stellen der officieren en omtrent de regeling der pensioenen bij de landmagt aan deze voorafgegaan en daarbij is deze quaestie ter sprake gebragt. De Minister van Oorlog heeft daarop geantwoord, zoo als ook uit de gewisselde stukken blijkt, dat de omstandigheid, dat het voor de Belgische officieren, die in onze dienst zijn, hard is dat zij na een langdurigen diensttijd hun pensioen niet in hun vaderland kunnen verteren, oorzaak is van deze bepaling. Wanneer nu in de wet ware opgenomen de bepaling, dat de officieren, die vóór onze afscheiding van België in onze dienst waren en later in onze dienst gebleven zijn, hunne pensioenen in hun geboorteland zullen kunnen verteren zou ik mij daarmede kunnen vereenigen. Maar hier wordt, gelijk te regt door den vorigen spreker is aangemerkt, een algemeen beginsel aangenomen, en zoo dit beginsel wordt gehuldigd bij deze wet, dan moet daarvan het gevolg zijn dat het ook moet gehuldigd worden voor de burgerlijke pensioenen. Dit is zoo waar, dat zulks in het regerings-antwoord op de wet, die wij na deze zullen behandelen, volmondig erkend wordt, en dat, zoo ik mij niet bedrieg, over dit punt reeds sprake is geweest tusschen de verschillende hoofden van algemeen bestuur.

Ik meen dus zeer aan uwe aandacht te moeten aanbevelen hetgeen door den vorigen spreker is aangevoerd.

De heer **Minister van Oorlog**: Het is welligt niet ongepast dat ik al dadelijk het woord opvat om het gesprokene te beantwoorden.

De afgevaardigde die het laatst heeft gesproken (de heer van Beeck Vollenhoven) heeft volkomen gelijk; de Minister van Oorlog is de aanleidende oorzaak dat zoodanige wijziging, als waarop wordt gedoeld, is voorgesteld. Ik heb begrepen dat de vreemde officieren, voornamelijk de Belgische, die in onze dienst zijn gebleven, met regt konden verwachten dat zij, eenmaal gepensioneerd wordende, dit pensioen zouden kunnen gaan verteren in den

ZITTING VAN DEN 7DEN JULIJ.

LXXIV. *Wijziging der wet tot regeling van de pensioenen der Zeemagt.* (Beraadslaging.)

kring hunner familie. De gebeurtenissen van 1830 hebben vele van die Belgische officieren genoopt in hun vaderland terug te keeren; andere zijn trouw gebleven aan hunnen eed en aan ons land. Nu is het mij voorgekomen, Mijnheer de Voorzitter, dat het, wanneer die laatstbedoelde officieren op pensioen worden gesteld, eene hardheid zou zijn indien men hen verpligtte in een hun betrekkelijk vreemd geworden land hun pensioen te blijven verteren en zij dus verstoken zouden zijn van het genot om in hun eigen geboorteland en in den kring hunner familie hunne oude en laatste dagen door te brengen.

Dat is de grondslag geweest van de wijziging, die in deze wet wordt voorgesteld. De Tweede Kamer (deze Kamer weet het) heeft dat denkbeeld niet enkel opgevat, maar nog meer uitgebreid, en daarbij den wensch geuit, dat de bepaling zou worden uitgestrekt tot alle officieren, zoo inboorlingen als vreemdelingen, en ik moet bekennen, dat ik met het grootste genoegen, met de grootste voldoening deze meening heb omhelsd. Ik geloof daarbij, dat er noch voor de schatkist, noch voor de belangen des lands het minste bezwaar in gelegen is, dat aan de officieren, die hun pensioen bekomen, vrijheid worde gegeven om dit te gaan verteren waar zij verkiezen en er het meeste genot van hebben.

Ik herhaal, het is geen bezwaar voor de schatkist. De ondervinding, Mijnheer de Voorzitter, heeft mij geleerd, dat een naburig land, ik bedoel Engeland, hetwelk zijne officieren, wanneer zij na veeljarige dienst het pensioen bekomen, zeer genereus behandelt, overal buiten 's lands waar zich gepensioneerde Engelsche officieren bevinden, in hen de meest active agenten bezit. Ik heb bij eene vereeniging van troepen te Metz Engelsche officieren gezien die daar woonden, en ik verzeker u dat geene van onze en geene van de vreemde officieren, die derwaarts waren gezonden om de manoeuvres bij te wonen, zooveel activiteit aan den dag hebben gelegd om hunne gouvernementen te onderrigten van hetgeen aldaar is gesehied. Doch zoo men integendeel een officier met een klein pensioen dwingt om daarvan, als hij het buiten 's lands wil verteren, een gedeelte te verliezen, dan moet men op de welwillendheid en goedgezindheid van die officieren niet meer rekenen. Ik herhaal het, de Regering heeft de bedoeling van de Tweede Kamer toegejuicht en ik zou het ten hoogste moeten betreuren, indien deze Kamer door afstemming van de wet vermeende hare bekrachtiging aan die zaak te moeten onthouden.

De heer **Cremers**: Als lid van de Commissie die over deze wet rapport heeft uitgebragt, wensch ik te zeggen, dat hetgeen door twee leden aangevoerd en door den Minister van Oorlog geantwoord is, mij des te meer overtuigt van de gegrondheid van het in het rapport uitgedrukte verlangen, dat steeds de wet, waarin veranderingen worden voorgesteld, voor de leden der Staten-Generaal zou worden herdrukt, een verlangen dat meer ondersteuning verdient dan ik zelfs aanvankelijk had gedacht, want de opmerking, die uit de sectie gekomen is, waarin de sprekers uit Gelderland en Noordholland zitting hebben gehad, werd in de commissie medegedeeld, maar zij werd daar ook wederlegd en teruggenomen; uit de stukken werd voorgelezen dat de binnen 's lands geborenen onder den algemeenen regel gebleven waren. Ik zal niet zeggen, door wien deze oplossing is gegeven; zij kwam van iemand, op wien de leden meenden vol vertrouwen te kunnen stellen. De oplossing is aangenomen en het zal aan al de leden der Kamer duidelijk zijn, dat het bij eene wet van zulk een omvang als deze, die reeds twee maal gewijzigd is en waarvan nu weder eene wijziging wordt voorgedragen, waarvan geen volledig exemplaar voorhanden ligt, hoogst moeijelijk is, op zulk een oogenblik juist alles na te gaan, wat noodig is, om elke opmerking te kunnen beoordeelen. Daaraan is het te wijten, dat die opmerking niet in het rapport is opgenomen. Men is in de Commissie van Raporteurs van meening geweest, dat de vergunning, bij deze wet gegeven, alleen zou kunnen worden toegepast op officieren, in het buitenland geboren. Zoo ik de beraadslagingen wel heb begrepen — en zoo ik mij vergis, dan vergis ik mij met meerderen — dan kan juist integendeel die vergunning aan alle officieren worden gegeven. Uit dat oogpunt is de wet niet beschouwd, en ik moet dus zeggen dat in dit opzigt het rapport onvolledig is. Zoo als de opmerking nu is voorgedragen, zoo als de wet nu luidt, zou ik er mij niet onmiddellijk bij kunnen nederleggen; ik zou, geloof ik, mijne stem daartegen moeten verheffen. De redenen van den Minister van Oorlog hebben hare waarde; maar zij zijn voor mij niet voldoende om van het eenmaal in de wet nedergelegd beginsel af te wijken.

Wat betreft het maken van uitzondering ten behoeve van officieren die in België geboren zijn, heeft de spreker uit Amsterdam gezegd, dat, zoo men zich daarbij had bepaald, hij de wet zou kunnen aannemen. Ik geloof dat die uitzondering kan worden uitgebreid tot de officieren, ook in andere landen geboren. Ik zie, dat de preker uit Noordholland het met mij eens is. Maar ten opzigte an inlanders moet het beginsel blijven bestaan dat, wel overwogen, in de wet is gelegd en tot nog toe heeft gegolden. Zoo als de quaestie nu niet wel is voorbereid zal ik mij verpligt rekenen tegen de wet te stemmen.

Ten opzigte van een ander punt — ik zou er niet over hebben gesproken, ware ik niet door deze omstandigheid aan het woord geraakt, — neem ik de vrijheid te betreuren dat de voordragt der Regering nog eene wijziging heeft ondergaan, die mij minder welkom is. Die wijziging betreft de dienstjaren van hen, die beneden den rang van officier zijn. Het ware, meen ik, geweest in het belang der dienst, zoo ik wel onderrigt ben ook in het belang der schatkist, en zelfs in het belang der personen, wien het aangaat, zoo de voordragt der Regering op dit punt onveranderd ware aangenomen.

Deze beide bezwaren vereenigd zullen mij nopen tegen de wet te stemmen.

De heer **van Beeck Vollenhoven**: Ik heb, meen ik, duidelijk uitgedrukt, dat ik geen bezwaar gezien heb in hetgeen de Minister van Oorlog gezegd heeft van de *Belgische* — ik heb dat woord gebruikt, maar wil gaarne eene uitbreiding geven en zeggen van de *vreemde* — officieren, die zich in onze dienst bevinden. Maar ik heb gewezen op de gewigtige gevolgen van dit artikel. Wanneer wij dit artikel in deze wet opnemen, dan moet eene soortgelijke bepaling komen in de wet op de burgerlijke pensioenen. En dat is zoo waar, Mijne Heeren, dat ik, de stukken nagaande, op pag. 4 van de Memorie van Beantwoording op soortgelijk ontwerp ten aanzien der officieren der landmagt, aan de Tweede Kamer gerigt, deze paragraaph vind: » De Regering, het almede hoogst billijk achtende dat de alhier ten behoeve van de militaire gepensioneerden voorgedragen vergunning ook tot de burgerlijke ambtenaren worde uitgestrekt (zijnde geene der bepalingen in deze wet op laatstgenoemden van toepassing), voegt hierbij gaarne de verklaring, dat zij het voornemen heeft te gelegener tijd eene wetsvoordragt aan te bieden tot wijziging in voorschreven zin van de bepalingen ten aanzien van het buitenlandsch verblijf door burgerlijke gepensioneerden."

Gij ziet dus hieruit ten duidelijkste, dat zoodra deze voordragt de sanctie van dezen tak van de wetgevende magt zal bekomen hebben, het Ministerie zich onmiddellijk bemoeijen zal om eene soortgelijke voordragt van wet te doen ten opzigte van alle civile gepensioneerden. Nu wil ik het gevraagd hebben, of het raadzaam, of het in het belang van het land en van de schatkist is, dat allen gepensioneerden, onverschillig om welke reden, verlof zal worden toegekend om hun pensioen zonder korting in den vreemde te gaan verteren? Ik geloof dat wij door de aanneming van deze wet een gevaarlijk precedent zouden stellen. De opheldering, mij door den Minister van Oorlog gegeven, admitteer ik ten volle voor de officieren, die vreemdelingen zijn en die ons land eerlijk en trouw gediend hebben, maar ik geloof dat het ten opzigte van alle, zoowel civile als militaire gepensioneerden, een gevaarlijk beginsel is.

De heer **van Nispen van Pannerden**: Na hetgeen zoo even door den geachten spreker, naast mij gezeten, gezegd is, kan ik zeer kort zijn. De aanleiding, die de heer Minister van Oorlog heeft opgegeven voor zijne oorspronkelijke voordragt, beaam en huldig ik. Maar aan het beginsel, zoodanig als het door de Tweede Kamer is uitgewerkt, om het algemeen toepasselijk te maken op alle gepensioneerde officieren, daaraan kan ik mijne goedkeuring niet hechten. Ik kan dat te minder doen, omdat, zoo als de spreker van zoo even te regt heeft aangetoond, de aanneming van dat beginsel voor een enkelen tak van dienst, voor de zee- of landmagt alleen, niet kan doorgaan. Wil men dat beginsel, men zal het evenzeer op de burgerlijke ambtenaren moeten toepassen. De spreker heeft u er reeds op gewezen, dat het in de bedoeling der Regering ligt het ook op dezen toe te passen. Dwaal ik niet, dan worden uit de schatkist ongeveer vier millioen aan pensioenen betaald, en nu vraag ik u, of het voor mijn vaderland van geen het minste belang is, dat de zekerheid blijft, dat die vier millioen binnen het land of in de overzeesche bezittingen zullen worden verteerd? Ik blijf bij het voorgestane gevoelen, ofschoon de heer Minister van Oorlog heeft aangevoerd, dat die gepensioneerde officieren goede agenten buiten 's lands zijn. Ik kan niet inzien, dat dit nu gewigtig genoeg is, om daarvoor af te gaan van een in het algemeen belang, na rijp overleg, vastgesteld beginsel, en ik beschouw het noch nuttig, noch doelmatig om daarvan voor een enkel bijzonder belang af te wijken.

De beraadslaging wordt gesloten en het *wets-ontwerp tot wijziging der wet regelende de pensioenen der zeemagt*, in stemming gebragt, met 24 tegen 7 stemmen verworpen.

Voor hebben gestemd de heeren: Martens van Sevenhoven, de

ZITTING VAN DEN 7DEN JULIJ.

LXIX. *Wijziging van hoofdstuk* X *der Staatsbegrooting voor* 1854. (Beraadslaging.)

Vos van Steenwijk, de Villers de Pité, Lotsij, d'Ablaing van Giessenburg, van Dam van Isselt en de Voorzitter.

VI. Het WETS-ONTWERP TOT WIJZIGING DER WET VAN 28 AUGUSTUS 1851 (STAATSBLAD N°. 128), REGELENDE DE BEVORDERING, HET ONTSLAG EN HET OP PENSIOEN STELLEN DER OFFICIEREN BIJ DE LANDMAGT,

dat, zonder beraadslaging, met algemeene (31) stemmen wordt aangenomen.

VII. Het WETS-ONTWERP TOT WIJZIGING DER WETTEN VAN DEN 28STEN AUGUSTUS 1851 (STAATSBLAD N°. 129) EN VAN DEN 9DEN DECEMBER 1851 (STAATSBLAD N°. 151), REGELENDE DE PENSIOENEN BIJ DE LANDMAGT.

De beraadslaging wordt daarover geopend.

De heer **van Beeck Vollenhoven**: Ik kan zeer kort zijn, Mijne Heeren. In dit wets-ontwerp vinden wij wederom onder § *c* dezelfde woorden, die wij in het straks afgestemde wets-ontwerp omtrent de Marine bestreden hebben. Dezelfde gronden zullen mij leiden om ook tegen *dit* wets-ontwerp mijne stem uit te brengen.

De heer **van Nispen van Pannerden**: Mijne Heeren, even als de vorige spreker zal ook ik tegen dit wets-ontwerp mijne stem uitbrengen. De bepalingen, straks door hem en door mij bestreden, worden in *dit* wets-ontwerp teruggevonden. Ik moet dus ook zwarigheid maken om daaraan mijne goedkeuring te hechten.

De beraadslaging wordt gesloten en het *wets-ontwerp tot wijziging der wetten regelende de pensioenen der landmagt*, in stemming gebragt, wordt met 24 tegen 7 stemmen verworpen.

Voor hebben gestemd de heeren: Martens van Sevenhoven, de Vos van Steenwijk, de Villers de Pité, Lotsij, d'Ablaing van Giessenburg, van Dam van Isselt en de Voorzitter.

VIII. Het WETS-ONTWERP TOT WIJZIGING VAN HOOFDSTUK X DER STAATSBEGROOTING VOOR 1854.

De beraadslaging wordt daarover geopend.

De heer **Cost Jordens**: Ik zal mij veroorloven een enkel woord in het midden te brengen naar aanleiding van deze wet, om eene omstandigheid te releveren, die mij voorkomt niet geheel van gewigt ontbloot te zijn, deze namelijk dat de uitgaven, die in deze wet voorkomen, reeds gedaan zijn. Ik meen dat daardoor eene verkeerde handelwijze gevolgd is. Ik meen dat op die wijze eene uitgave gedaan is, waarvoor geene begrooting was. En dat komt mij voor, Mijne Heeren, eene afwijking te zijn van de wet, eene afwijking van het beginsel bij de Grondwet gehuldigd, dat namelijk geene uitgaaf mag geschieden zonder begrooting, eene afwijking van een beginsel, dat ook in vroegere grondwetten gehuldigd werd en dienovereenkomstig ook uitgewerkt is in de wet op de Algemeene Rekenkamer. Ik vind dat beginsel onder anderen in de artt. 23 en 24 van de genoemde wet opgegeven. In het eerste lees ik: » De hoofden der departementen zullen beschikken over de sommen bij de begrooting van hun departement toegestaan, uitgaven betreffende, op de Grondwet of bijzondere wetten gegrond." En in art. 24: » De sommen, bij ieder artikel der begrooting uitgetrokken, zullen worden beschouwd als maximum van uitgaaf, voor het onderwerp daarbij vermeld."

Ik meen derhalve dat de Minister, op een artikel uitgaven doende die niet waren toegestaan, van dit beginsel dezer wet afwijkt. Dit is, geloof ik, niet goed. Van dat beginsel, in deze wet ter neder gelegd, dat men geene uitgaaf moet doen die niet op eene begrooting gegrond is, moet men, naar mijne meening, niet ligtvaardig afwijken, en wanneer dat gebeurd is, gebiedt pligt om op die zaak opmerkzaam te maken. Ik weet wel dat de Minister in de stukken gezegd heeft dat die uitgaven onvermijdelijk waren, maar het komt mij voor dat dit geen voldoende reden is om van de wet af te wijken. Als ik het met bescheidenheid mag zeggen, komt het mij voor dat de Minister van Oorlog niet genoeg van het gewigt van dat beginsel doordrongen is. Inderdaad toch, indien dat beginsel, dat de Minister uitgaven mag doen, zonder daartoe door de wetgevende kamers gemagtigd te zijn, niet wordt vastgehouden, maar daarvan wordt afgeweken, indien daarover niet ernstig genoeg gedacht wordt, dan, Mijne Heeren, is aan de toestemming der wetgevende magt hare kracht ontnomen.

De Minister moge nu door redenen van noodzakelijkheid, van onvermijdelijkheid, willen goedmaken hetgeen gedaan is, het is en blijft in mijn oog, ik zeg het met bescheidenheid, altijd eene afwijking van de wet, die nu door de wetgevende magt zal moeten worden goedgekeurd, en dus een zoogenaamde bill van indemniteit. Ik heb mij na de beschouwingen, die ik de eer had voor te dragen, nu afgevraagd, of ik deze wet moest afwijzen? Het antwoord, dat ik heb gemeend te moeten geven, was: neen. En waarom? Omdat, naar mijn inzien, het land toch zou moeten betalen. De Minister, contracterende, verbond den Staat, onverschillig of voor die uitgaven al dan niet eene begrooting bestond.

Dat is niet alleen mijne wijze van zien, maar ook de leer door een arrest van den Hoogen Raad gehuldigd. Het Rijk moet dus betalen, en wanneer deze voordragt wordt afgestemd, dan zal het Rijk door den Hoogen Raad veroordeeld worden om datgene te betalen, wat nog betaald moet worden uit kracht van de verbindtenis door den Minister van Oorlog gesloten. Om die reden zal ik, ofschoon ik die handelwijze moet afkeuren, de voordragt aannemen. Maar de reden waarom ik te meer hiervan gesproken heb, is — en ik verheug mij dat de Minister van Finantien hier tegenwoordig is — dat het mij voorkomt, en ook hier wederom blijkt, dat er dringende noodzakelijkheid bestaat om de verantwoordelijkheid van de hoofden der Departementen ten aanzien van de geldelijke aangelegenheden te regelen. Ik weet dat de Minister van Finantien de toezegging gedaan heeft dat in de volgende zitting de comptabiliteitswetten zouden worden aangeboden en daarin zal men voorzeker ook bepalingen vinden ten aanzien van dit onderwerp, maar ik heb gemeend van deze gelegenheid te moeten gebruik maken om de aandacht daarop inzonderheid te vestigen, omdat zonder die wetten dat beginsel niet behoorlijk is geregeld.

De heer **Minister van Oorlog**: Mijnheer de Voorzitter, eenige weinige oogenblikken vóór dat ik mij naar deze Vergadering heb begeven, heb ik het Verslag der Commissie van Rapporteurs over het wets-ontwerp tot wijziging van het Xde hoofdstuk der Staatsbegrooting over den jare 1854 ontvangen. Dat verslag luidt als volgt:

» Eenige leden hebben bij de behandeling van dit wets-ontwerp in de afdeelingen verklaard, dat zij gaarne zouden vernemen, of de verhooging op den post van » Pensioenen, gagementen en onderstanden" (art. 39), welke hier wordt voorgesteld, een gevolg is van minder versterf dan wel van meerder pensioneren, hetgeen noch uit de Memorie van Toelichting, noch uit de discussien in de Tweede Kamer duidelijk gebleken was. Men hoopte dat de Regering bij gelegenheid der discussien over dit wets-ontwerp, daaromtrent een bepaald antwoord zou willen geven."

Het zal mij zeer moeijelijk zijn deze vraag te beantwoorden, maar alvorens daaraan, voor zoo veel mij mogelijk is, te voldoen, wensch ik met eenige woorden toe te lichten wat er ten aanzien der pensioenen is geschied.

In 1853 was de begrooting van pensioenen f 1,555,168.26. Bij het opmaken der begrooting voor 1854 heeft men gedacht dat deze som eene vermindering zou ondergaan van f 80,000 en daarop is voor art. 39 der begrooting van het Xde hoofdstuk, voor het dienstjaar 1854 geraamd f 1,475,000. De uitkomst heeft echter geleerd, dat eene vermindering van f 80,000 te groot was en dat art. 39 voor 1854 met f 60,000 moest worden aangevuld. Met die aanvulling blijft intusschen het bedrag der pensioenen nog f 20,000 onder het bedrag voor 1853. En wanneer men nu al de mutaties nagaat, die bij de pensioenen plaats vinden, dan zal men gemakkelijk beseffen hoe moeijelijk het is om te voren te bepalen hoe groot het bedrag, hetzij van eene vermeerdering, hetzij van eene vermindering wezen zal.

Ik heb gezegd dat ik op dit oogenblik niet in staat ben te bepalen in hoeverre de vermindering die men op de begrooting van 1854 gemaakt heeft, en die te groot is bevonden, en het daardoor ontstaan verschil, voortspruit uit eene meerdere pensionering of wel uit een te gering versterf. Dit zal naderhand moeten blijken, wanneer de staten deswege zijn opgemaakt.

De afgevaardigde uit Overijssel, de heer Cost Jordens, heeft eenige aanmerkingen in het midden gebragt. Het doet mij leed, dat hij niet heeft kunnen goedvinden die in het Verslag te doen opnemen, want dan zou daarop een vollediger antwoord kunnen gegeven zijn, dan ik nu de eer zal hebben te kunnen doen.

Ik moet beginnen met de verklaring dat het voor den betrokken Minister altijd eene zeer onaangename taak is om bij de wetgevende magt te moeten komen met een voorstel tot wijziging zijner begrooting; maar ik wil toch ook vragen, wat die Minister doen kan, wanneer hij verpligt is om het eindcijfer niet te hoog op te drijven en toch alle artikelen zoodanig moet ramen, dat zij in elk geval voldoen aan de uitgaven.

Ik moet verklaren dat ik dit eene allermoeijelijkste positie vind. En wanneer ik nu in aanmerking neem, dat op eene begrooting van f 11,445,270 alleen een revirement van f 40,000 plaats heeft, dan zou ik moeten onderstellen dat de betrokken Minister zijne raming al op eene zeer voldoende wijze heeft opgemaakt, en zich verheugen mag, dat de uitkomst van dien aard is.

ZITTING VAN DEN 7DEN JULIJ.

XCI. *Verhooging van hoofdstuk* V *der Staatsbegrooting van* 1855. (Beraadslaging.)

Wat geschiedde er vroeger? Vroeger hadden al die wijzigingen, al die overschrijvingen van het eene artikel op het andere plaats ten gevolge van een besluit van den Koning. Daaromtrent zijn thans andere bepalingen vastgesteld, en de Koning heeft niet meer de magt om eene overschrijving bij besluit toe te staan; maar de wijziging in de begrooting moet de goedkeuring verkrijgen van de wetgevende magt.

Ik geloof dat die goedkeuring, zoo als ook de afgevaardigde uit Overijssel gezegd heeft, eigenlijk slechts is een *bill van indemniteit*; het is eene regularisatie. Het is toch onmogelijk te verlangen, dat men voor eenige guldens, die in een artikel te weinig zijn gebragt, den gang van een geheel bestuur zou moeten ophouden en niet zou kunnen voorzien in de zaken, die geregeld dienen te worden. Het is dus, zoo als ik vermeen, eene regularisatie, dat wil zeggen, dat zoo de Minister in de noodzakelijkheid is gebragt op één artikel wat meer uit te geven en op een ander artikel wat minder, hij dan bij de wetgevende magt komt, wanneer de zaak geschied is, en zegt: dat heeft moeten plaats hebben, dat is geschied, het was onmogelijk anders te handelen. Maar ik herhaal — en ik geloof dat dit door al de leden der Kamer zal worden beseft — dat het voor den Minister altijd hoogst pijnlijk is wanneer hij bij de wetgevende magt moet komen om te zeggen: de raming die ik heb gemaakt is niet overeenkomstig de uitkomst: bij eenige artikelen is wat te kort gekomen, bij andere is wat overgeschoten.

De heer **Cost Jordens**: De Minister heeft den wensch uitgedrukt dat de aanmerking, die ik gemaakt heb, in het Verslag der Kamer had mogen zijn opgenomen. Ik wil daarop antwoorden dat ik door afwezendheid buiten de mogelijkheid ben geweest die bedenking in de sectien te berde te brengen. Zonder die omstandigheid zou ik niet in gebreke zijn gebleven het te doen.

Maar in de tweede plaats meen ik toch aan den Minister te mogen doen opmerken, dat ik moest onderstellen dat, ook zonder dat die omstandigheid (het doen van uitgaven zonder begrooting) in het Verslag dezer Kamer was gereleveerd, Zijne Excellentie daarop toch zeer goed acht had kunnen geven, want zij is niet alleen reeds besproken in het Voorloopig Verslag van de Tweede Kamer, hoewel daarop in de Memorie van Beantwoording weinig of niets is geantwoord; maar er is op dat bezwaar ten tweeden male gewezen in de discussie over het wets-ontwerp in de Tweede Kamer, en toen is er op gelijke wijze door den Minister op geantwoord als dit thans door hem is geschied. Ik verbeelde mij dus dat de zaak genoegzaam aan Zijne Excellentie bekend was om er hier met gemak over te kunnen spreken.

Overigens zal ik de vrijheid nemen aan te merken, dat de verdediging ook nu weder is gegrond geworden op de moeijelijkheid om beneden de geraamde som te blijven.

De Minister heeft betoogd dat het zoo moeijelijk was soms niet met enkele guldens de begrooting te overschrijden, dat 's lands belang toch medebragt de uitgaven te doen enz. Ik wil dit alles niet betwisten: ik wil zelfs aannemen dat de uitgaven noodzakelijk waren, en dat zij gedaan zijn in het belang van het land. Maar de strekking van mijne eerste rede was om te waarschuwen tegen een te ligte beoordeeling van het beginsel dat èn in onze Grondwet èn in de wet op de Rekenkamer is opgenomen, het beginsel namelijk dat er geene uitgaven mogen gedaan worden zonder begrooting, zonder toestemming van de wetgevende magt. Om die reden heb ik er den wensch bijgevoegd, dat te dien aanzien voorzieningen mogten genomen worden bij de wetten, die wij, naar ik hoop, eerlang hebben te wachten van het Ministerie van Finantien.

De Minister van Oorlog heeft ook nog gezegd, als het ware tot zijne verontschuldiging, dat wat vroeger bij Koninklijk besluit kon geschieden, nu moet gevraagd worden aan de wetgevende magt. Ik moet mij veroorloven te doen opmerken, dat vroeger overschrijvingen in hetzelfde hoofdstuk bij besluit des Konings konden geschieden, maar dat daarvan juist een groot misbruik is gemaakt. Die overschrijvingen werden zoo talrijk, dat inderdaad de begrooting werd uitgeput en dat men daarom gemeend heeft dat eene dergelijke wijze van handelen verkeerd was en dat daarin behoorde voorzien te worden. Van daar de bepaling dat overschrijvingen niet dan bij de wet zullen kunnen plaats hebben. Nu is de tegenwoordige inrigting der begrooting, die mij allezins goed toeschijnt en geschikt om misbruik te voorkomen, van dien aard, dat ik thans daarop vind een artikel voor onvoorziene uitgaven, ten einde daaruit te bestrijden de uitgaven, die uit de bijzondere artikelen niet kunnen gevonden worden. Dit artikel is derhalve in de plaats gekomen van de vroegere overschrijvingen. Zoo nu de Ministers eerst gebruik maken van dezen post van onvoorziene uitgaven en daarenboven nog, zoo als thans geschiedt, met voordragten komen tot af- en overschrijving, dan gebruikt men èn het oude èn het nieuwe middel om overschrijvingen te doen plaats hebben, en op die wijze tast men met twee handen in de schatkist en loopt men gevaar tot de oude wijze van handelen, die op uitputting der begrooting uitliep, terug te keeren.

Ik heb hiervan straks niet gewaagd, maar nu de Minister dit punt heeft gereleveerd, mogt ik het stilzwijgen niet bewaren. Het is dus om de vermelde redenen dat ik niet kan goedkeuren den vorm, waaronder hier overschrijvingen worden voorgedragen. Zoo de behoeften het noodig maakten dan zou men, naar mijne wijze van beschouwing, zich moeten houden aan het stelsel bij de begrooting aangenomen en eigenlijk de onvoorziene uitgaven met zekere som dienen te verhoogen en daaruit dan de overschrijving doen plaats hebben.

Ik herhaal, Mijne Heeren, wat ik straks reeds gezegd heb: ik heb dit punt alleen willen bespreken om het belang van het beginsel, hetgeen ik van mijn pligt acht steeds op den voorgrond te stellen, terwijl elke beschouwing, die den schijn mogt hebben van dat beginsel ligt te tellen, in mij een bestrijder zal vinden. Mij komt het voor, ik zeg het met bescheidenheid doch rondborstig, dat de Minister van Oorlog van het gewigt van het beginsel niet genoeg doordrongen is.

Ik geloof hiermede de strekking van mijne vorige rede en het verschil van gevoelen tusschen mij en den Minister van Oorlog genoegzaam te hebben toegelicht.

De heer **Minister van Oorlog**: Mijnheer de Voorzitter, ik moet mij ten sterkste verdedigen tegen de — als ik het zoo noemen mag — beschuldiging van den afgevaardigde uit Overijssel. Ik verklaar dat bij mij in de hoogste mate de overtuiging bestaat van de noodzakelijkheid voor iederen Minister om zich stipt aan de wet te houden en daarover volstrekt niet, in schijn of in wezenlijkheid, ligtvaardig te denken of te handelen; maar dat ik door de noodzakelijkheid gedwongen ben geworden deze wijziging in de begrooting van 1854 voor te dragen. Hadde het eenigzins vermeden kunnen worden, ik ware er niet mede voor de Kamers verschenen en voor het vervolg zal ik alles aanwenden om de herhaling van dergelijke voorstellen van wijzigingen te voorkomen.

De heer **Minister van Finantien**: Mijnheer de Voorzitter, de geachte afgevaardigde uit Overijssel heeft mij de eer bewezen, ook eenigzins het woord tot mij te rigten betrekkelijk deze zaak.

Ik deel geheel in zijn gevoelen omtrent de wenschelijkheid, dat de comptabiliteit bij nadere wetten worde geregeld; ik houd met aandacht het oog gevestigd op deze aangelegenheid, ook in verband met hetgeen gebeurd is omtrent de wet op de ministeriele verantwoordelijkheid, waarbij de finantiele verantwoordelijkheid niet is geregeld en als het ware in de lucht is blijven zweven. Ik zal niet behoeven te zeggen, dat het mij, bij de zwaarwigtige werkzaamheden, die in den laatsten tijd mijne schouders overladen hebben, onmogelijk is geweest dit onderwerp grondig te onderzoeken; doch al hetgeen daarvoor noodig is, werd inmiddels voorbereid, zoodat ik mij na afloop van deze beraadslagingen daarmede onmiddellijk ga bezig houden.

Ik ben het met mijn geachten ambtgenoot voor Oorlog volkomen eens, dat geen Minister ligtvaardig zal afwijken van de bepalingen, in de begrooting voorkomende, of de sommen zal overschrijden, die daarbij zijn toegestaan. Doch ik geloof — en dat is ook *zijn* gevoelen — dat, hoe de comptabiliteit ook geregeld worde, het altijd denkbaar blijft dat een Minister zal kunnen geraken in den moeijelijken tweestrijd van òf den loop der zaken te stremmen òf zich te onderwerpen aan een nader oordeel der wetgeving.

En hoezeer ik de scherpzinnige rede van het lid uit Overijssel met belangstelling heb gevolgd, zal hij mij toch moeten toestemmen dat het tegenwoordig niet is zoo als het vroeger was. Toen men vroeger door Koninklijk besluit verlof tot af- en overschrijving kon bekomen, werd dat middel wat gereeder toegepast en kon men beschikking krijgen over gelden die thans alleen bij de wet kunnen worden toegestaan.

Doch ik stel mij voor, dat de comptabiliteit moeijelijk op zoodanige wijze zal kunnen geregeld worden, dat een Minister nooit in het geval zou kunnen komen van de hem toegestane gelden te moeten overschrijden met het vooruitzigt om zich dan aan de nadere goedkeuring der wetgevende magt te onderwerpen. Hij loopt dan het persoonlijk gevaar, dat die uitgaven voor zijne rekening zullen komen, dat hij er verantwoordelijk voor zal worden gesteld, maar het geval kan zich ook voordoen, en is geenszins ondenkbaar, dat hij liever dat gevaar wil loopen, dan den gang der dienst te moeten stremmen, door welke stremming grootere gevaren voor het land zouden kunnen ontstaan, dan door de afstemming der wet, en dan geloof ik ook, dat de Minister in het geval zou kunnen komen om te mogen rekenen op de regtvaardigheid en de billijkheid van de leden der wetgevende vergadering.

De beraadslaging wordt gesloten en het *wets-ontwerp tot wijzi-*

ging van hoofdstuk X der Staatsbegrooting voor 1854, in stemming gebragt, wordt met algemeene (31) stemmen aangenomen.

De zitting wordt voor een kwartier-uurs geschorst.

De zitting hervat zijnde brengt de heer **van Weel**, lid der Commissie voor de Verzoekschriften, het volgende rapport uit:

Tot deze Kamer hebben zich bij adres gewend *L. Pieterse de Koning* en 21 anderen, allen ingezetenen der gemeente Hoogmade, houdende het verzoek dat de voorgestelde vereeniging dier gemeente met die van Woubrugge niet worde aangenomen.

De adressanten voeren tot staving van dit hun verzoek aan:

dat Hoogmade thans heeft het getal van 16 kiezers;

dat die gemeente bij de voorgestelde vereeniging niet minder, maar meer lasten zal hebben te dragen, zoo uit hoofde der meerdere schuld van Woubrugge als der schuld, die, naar hunne meening, het armbestuur dier gemeente drukt;

dat door de vereeniging de zelfstandigheid der gemeente verloren gaat, en daarenboven door de eigenaardig geïsoleerde ligging der gemeente, nimmer eene overeenstemming met die van Woubrugge is te verwachten;

dat zij voorzien, dat bij eventuele vereeniging geen ingezeten van Hoogmade zitting in den raad zal verkrijgen, en daardoor hunne belangen niet zullen zijn vertegenwoordigd;

dat Hoogmade bezit eene eigene school en kerk;

dat eindelijk de vereeniging veel omgemak en tijdverlies aan die van Hoogmade zal veroorzaken, vermits Woubrugge $1^1/_2$ uur van Hoogmade is verwijderd en de communicatie in een groot deel des jaars door onbegaanbaren weg wordt belemmerd, en alsdan niet is te onderhouden dan langs een overzetveer.

Aangezien dit adres betrekking heeft op een wets-ontwerp heden aan de orde gesteld, zoo heeft de Commissie de eer voor te stellen hetzelve, behoudens later depot ter griffie, alsnu ter tafel te leggen van den Griffier, ter kennisneming der leden.

De Vergadering vereenigt zich met de conclusie van het rapport.

De Vergadering gaat voort met de behandeling der navolgende wets-ontwerpen, als:

IX. DRIE EN TWINTIG WETS-ONTWERPEN TOT VEREENIGING VAN VERSCHILLENDE GEMEENTEN, als:

1. dat *tot vereeniging der gemeenten Nieuw-Helvoet* en *Oude en Nieuwe Struiten.*

De beraadslaging wordt daarover geopend.

De heer **Minister van Binnenlandsche Zaken**: In het verslag dezer Kamer zijn twee aanmerkingen gemaakt. De eerste betreft de toepassing door de Regering aan art. 293 der gemeentewet gegeven, de tweede heeft meer bepaald betrekking op eene der voorgestelde vereenigingen. Wat de eerste aangaat ben ik zoo vrij te doen opmerken, dat in geen der stukken door de Regering is gezegd dat zij in geen geval zou overgaan tot vereeniging van gemeenten, waar 15 kiezers zijn. Zij heeft zich alleen afgevraagd, of zij door de voorschriften der gemeentewet gehouden is de vereeniging voor te stellen van al de gemeenten, waar geen 25 kiezers zijn, en zij heeft gemeend dat die vraag volgens de gemeentewet niet bevestigend moest worden beantwoord. De Regering wil de proef nemen of in gemeenten, waar zich 15 kiezers bevinden, de gemeentewet kan worden ingevoerd en in hare verschillende bepalingen behoorlijk ten uitvoer gelegd. Blijkt het dat dit zonder bezwaar kan geschieden, dan meent zij dat het niet noodig is gemeenten, tegen haren zin, te vereenigen. Maar, leert de ondervinding, dat gemeenten, ofschoon er 15 kiezers zijn, niet op zich zelve kunnen blijven bestaan, omdat de wet er niet behoorlijk kan ten uitvoer worden gelegd of omdat de belangen der ingezetenen dringend eene vereeniging eischen, dan zal daartoe moeten worden overgegaan, niettegenstaande de besturen of de ingezetenen er zich tegen verzetten. De Regering meent dat daar, waar de noodzakelijkheid bestaat, vereeniging moet plaats hebben. De noodzakelijkheid is aanwezig waar geen 15 kiezers zijn, maar zij kan zich ook voordoen in plaatsen waar dat geval wel wordt gevonden. De Regering moest zich echter een regel stellen, naar welken zij zou beoordeelen, of eene vereeniging al dan niet noodig was; zij heeft gemeend dat minstens 15 kiezers aanwezig moeten zijn om behoorlijk den raad te kunnen benoemen. Ik heb in het Verslag gezien, dat sommige leden beweren dat de meening der Regering niet opgaat, omdat de Raad niet uit kiezers behoeft te zijn zamengesteld. Ik geef dit laatste toe: het is geen vereischte, dat de leden van den raad kiezers zijn; maar ik geloof, dat het hoogst waarschijnlijk meestal het geval zal wezen. Hetzij echter de leden van den bestaanden raad kiezers zijn of niet, zeker is het dat, indien het aantal kiezers minder dan 15 bedraagt, zeven hunner het in hunne magt hebben, zich tot leden van den raad te benoemen, indien zij het onderling eens zijn, en dat daartegen niets zal kunnen worden gedaan, omdat er geen genoegzaam aantal kiezers tegen hen overstaat.

De tweede opmerking betreft eene voorgestelde vereeniging. » Men heeft in eene afdeeling opgemerkt" lees ik in het Verslag, » dat het niet opnemen in de ontwerpen van wet nos. 5 en 8 van de in art. 12 door Gedeputeerde Staten gestelde voorwaarden betrekkelijk de opheffing der in de afzonderlijke gemeenten bestaande armbesturen, en de oprigting van één algemeen armbestuur, niet vrij van bedenking schijnt te zijn, wanneer men in aanmerking neemt, dat bij de wet op het armbestuur in den regel de geboorteplaats als het domicilie van onderstand wordt aangewezen. Men meende dat daaruit van zelf zoude voortvloeijen, dat men eerlang ook in de gemeenten *Vlaardinger-ambacht* en *Zouteveen*, mitsgaders *Zwijndrecht* en *Meerdervoort*, tot de oprigting van één armbestuur zoude moeten komen. Het zou den hier bedoelden leden aangenaam zijn, wanneer de Minister van Binnenlandsche Zaken goedvinden kon hun daaromtrent bij de beraadslagingen over dit wetsontwerp eenige inlichting mede te deelen."

Door de Gedeputeerde Staten was voorgesteld, in de wets-ontwerpen eene bepaling op te nemen, ten gevolge waarvan de bestaande armbesturen zouden worden opgeheven en in de plaats daarvan één bestuur voor de vereenigde gemeente zou worden opgerigt. De Regering is van oordeel geweest, dat die bepaling in deze wet niet behoefde opgenomen te worden, omdat zij betrof eene zaak van geheel huishoudelijken aard, eene zaak, waarover het gemeentebestuur kon en mogt oordeelen. Nu is men van oordeel, dat ten gevolge van de vereeniging de beide armbesturen toch zullen worden opgeheven en één algemeen opgerigt. Wanneer het de wensch van den raad is en hij daartoe besluit, dan mag men het er voor houden dat het in het belang van de gemeente zal zijn; maar het behoeft geen gevolg van de vereeniging te wezen. Hier heeft de grootste zoowel als de kleinste der te vereenigen gemeenten zich verklaard tegen de opheffing. Vermits dus beide gemeenten van oordeel zijn, dat twee armbesturen moeten blijven bestaan, is het niet waarschijnlijk, dat de nieuwe raad van de vereenigde gemeente een besluit tot opheffing zal nemen.

Het voorschrift van de armenwet, waarbij de geboorteplaats tot domicilie van onderstand is aangewezen, zal geen bezwaar opleveren. Die wet heeft in het geval voorzien, dat er in eene gemeente meer dan één armbestuur bestaat. Art. 29 bepaalt, dat indien er in eene gemeente meer dan één burgerlijk armbestuur bestaat, het domicilie van onderstand geacht wordt te zijn in het gedeelte der gemeente, waarvoor het armbestuur is bestemd, binnen welks kring de arme is geboren. Worden evenwel door den gemeenteraad in het vervolg de beide armbesturen opgeheven en één voor de vereenigde gemeente opgerigt, dan spreekt het van zelf, dat degenen, die in een der twee deelen der gemeenten hun domicilie van onderstand hadden, nu onderstand van het algemeen armbestuur zullen kunnen erlangen.

De beraadslaging wordt gesloten en het *wets-ontwerp tot vereeniging der gemeenten Nieuw-Helvoet* en *Oude en Nieuwe Struiten*, in stemming gebragt, wordt met algemeene stemmen aangenomen.

Achtereenvolgens worden zonder beraadslaging aangenomen de *wets-ontwerpen tot vereeniging der gemeenten:*

2. *Reeuwijk* en *Middelburg*, met algemeene stemmen;

3. *Rockanje* en *Naters*, met algemeene stemmen;

4. *Vlaardinger-Ambacht* en *Zouteveen*, met 30 tegen één stem, die van den heer d'Ablaing van Giessenburg;

5. *Hof van Delft* en *Groeneveld*, met algemeene stemmen.

6. *Schipluiden*, *Hodenpijl* en *St. Maartensregt*, met algemeene stemmen;

7. *Zwijndrecht* en *Meerdervoort*, met 30 tegen één stem, die van den heer d'Ablaing van Giessenburg;

8. *Berkel en Rodenrijs* en *Tempel*, met algemeene stemmen;

9. *Benthuizen* en *Hoogeveen*, met algemeene stemmen;

Over het *wets-ontwerp* (10) *tot vereeniging* van de gemeenten Geervliet, Biert en Simonshaven vraagt de heer **van Weel** het woord en zegt:

Ik heb alleen het woord gevraagd, Mijne Heeren, om, zooveel noodig, de aandacht er op te vestigen, dat blijkens den staat bij dit ontwerp gevoegd, geene der drie gemeenten de vereeniging verlangt, maar wel wordt gewenscht dat de gemeenten Biert en Simonshaven zouden worden bijeengevoegd. Die vereenigde gemeente zou alsdan een getal van 18 kiezers hebben, welk getal vermeerdert zoodra de gebouwen, welke te Simons-

ZITTING VAN DEN 7DEN JULIJ.

XCI. *Verhooging van hoofdstuk* V *der Staatsbegrooting voor* 1855. (Beraadslaging.)

haven na den brand van 1852 zijn ontstaan, en die thans nog vrijdom van grondlasten genieten, zullen zijn aangeslagen. Het schijnt mij alzoo toe, dat die verecniging van Biert en Simonshaven de voorkeur verdient boven de nu voorgestelde.

De heer **Minister van Binnenlandsche Zaken**: Mijnheer de Voorzitter, de gemeente Biert heeft op dit oogenblik 6 kiezers, de gemeente Simonshaven heeft er 12. Eene vereeniging van gemeenten is dus onmisbaar. Biert met 6 kiezers kan op zich zelve niet blijven bestaan. Nu heeft het bij de Regering een punt van overweging uitgemaakt of die twee kleine gemeenten zouden worden vereenigd, maar zij heeft gemeend het niet te moeten voorstellen. Nu eene vereeniging noodig is heeft zij gemeend, dat het niet wenschelijk zou zijn eene nieuwe gemeente in het leven te roepen die waarschijnlijk niet dan met groot bezwaar zou kunnen bestaan. De vereenigde gemeente zou slechts 18 kiezers tellen, dus nog minder dan het getal 25, dat volgens de meening van sommigen als het minimum door de gemeentewet is aangenomen. Daar er tot eene vereeniging moest worden overgegaan, heeft de Regering gemeend, eene zoodanige te moeten voorstellen die in het vervolg goede uitkomsten zoude opleveren en dat de nieuwe gemeente uit een behoorlijk aantal kiezers en ingezetenen moest zamengesteld zijn.

De beraadslaging wordt gesloten en het *wets-ontwerp tot vereeniging der gemeenten Geervliet, Biert* en *Simonshaven*, in stemming gebragt, wordt met 22 tegen 7 stemmen aangenomen.

Tegen hebben gestemd de heeren: van Weel, van Wessem, van Rijckevorsel, d'Ablaing van Giessenburg, van der Oudermeulen, van Nispen van Pannerden en Tonckens.

Achtereenvolgens worden zonder beraadslaging aangenomen de *wets-ontwerpen tot vereeniging der gemeenten:*

11. *Ridderkerk* en *Rijsoort en Strevelshoek*, met 28 tegen ééne stem, die van den heer d'Ablaing van Giessenburg;

12. *Hendrik-Ido-Ambacht* en *Sandelingen-Ambacht*, met 28 tegen ééne stem, die van den heer d'Ablaing van Giessenburg;

13. *Strijen* en *Strijensas*, met 28 tegen ééne stem, die van den heer d'Ablaing van Giessenburg;

14. *Krimpen aan den IJssel* en *Stormpolder*, met algemeene stemmen;

15. *Bleskensgraaf* en *Hofwegen*, met algemeene stemmen;

16. *Nieuwkoop* en *Achttienhoven*, met 28 tegen ééne stem, die van den heer d'Ablaing van Giessenburg;

17. *Woubrugge* en *Hoogmade*, met 24 tegen 5 stemmen, die der heeren: van Wessem, van Rijckevorsel, d'Ablaing van Giessenburg, van der Oudermeulen en Tonckens;

18. *Vrijenban*, *Abtsregt* en *Ackersdijk en Vrouwenregt*, met 27 tegen 2 stemmen, die der heeren d'Ablaing van Giessenburg en Tonckens;

19. *Kethel en Spaland* en *Nieuwland c. a.* met algemeene stemmen;

20. *Alkemade* en *Vrije en Lage Boekhorst*, met algemeene stemmen;

21. *Hillegom* en *de Vennip*, met 28 tegen ééne stem, die van den heer Tonckens;

22. *Heinenoord* en *Goidschalxoord*, met 22 tegen 7 stemmen, die der heeren: d'Ablaing van Giessenburg, van der Oudermeulen, van Nispen van Pannerden, Tonckens, van Goltstein van Oldenaller, van Wessem en van Rijckevorsel;

23. *Heukelum* en *Spijk*, met 23 tegen 6 stemmen, die der heeren: d'Ablaing van Giessenburg, van der Oudermeulen, van Nispen van Pannerden, de Vos van Steenwijk, van Wessem en Tonckens.

X. Het WETS-ONTWERP TOT VERHOOGING VAN HOOFDSTUK V DER STAATSBEGROOTING VOOR 1855.

De beraadslaging wordt daarover geopend.

De heer **van Rijckevorsel**: Ik heb met leedwezen, Mijne Heeren, de mededeeling der Regering gelezen, dat van het Pruissisch gouvernement nog geen antwoord ontvangen is omtrent de vertraging, welke de werken aan den spoorweg tusschen Oberhausen en Emmerik schenen te ondervinden; dat men alleen van ter zijde onderrigt is, dat tegen het najaar de werken tusschen Emmerik en Arnhem in gereedheid zullen zijn, om den weg tot daar te kunnen openen. Ik neem de vrijheid bij deze gelegenheid der Regering dringend aan te bevelen om in het belang van onzen handel en van de gemeenschap langs het Pruissisch spoorwegnet toch al het mogelijke te doen opdat ook Pruissen zijne verpligting nakome. Wij hebben met dat Rijk eene overeenkomst gesloten en verschillende concessien verleend ten einde die aansluiting met het Pruissisch spoorwegnet te verkrijgen. Het is dan ook billijk, dat van de zijde van het Pruissisch gouvernement aan zijne verpligting worde voldaan. Ik hoop van den Minister van Binnenlandsche Zaken de verzekering te ontvangen, dat daartoe dezerzijds al het mogelijke voortdurend zal worden aangewend en dat niet te lang naar het antwoord van de Pruissische regering zal worden gewacht zonder dat van *onze* Regering op nieuw daarop wordt aangedrongen.

Er is nog een punt, betreffende dat zelfde onderwerp, waaromtrent ik gaarne van den Minister van Binnenlandsche Zaken eenig antwoord ontving. Het is bekend, Mijne Heeren, hoe groot belang ik er in stel dat de plaats van het definitief station te Rotterdam eindelijk worde aangewezen, dat uitgemaakt worde waar het station zal worden opgerigt en waar geplaatst zal worden het entrepôt, volgens tractaat met Pruissen voor de Rhijnvaart daar te stellen; dat ik er belang in stel, niet alleen voor die twee gewigtige onderwerpen, maar ook opdat, zoo, gelijk hoogst waarschijnlijk is, dat geschiedt aan de voormalige Marinewerf, dan weder vrijkome de plaats die vroeger daarvoor bestemd was, die nog steeds onteigend is en buiten gebruik voor de stedelijke regering, zoodat de stad Rotterdam nu twee plaatsen disponibel moet houden, de eene aan de werf, die daar geheel ongebruikt ligt, als 't ware eene wildernis is, de andere waar het zoo volstrekt noodig is dat voor de binnenlandsche stoombootvaart voorziening plaats hebbe, hetgeen niet geschieden kan, zoolang die plaats in het bezit blijft van de Rhijnspoorweg-maatschappij. Ik heb meermalen reeds de vrijheid genomen, bij verschillende gelegenheden op afdoening van die voor Rotterdam zoo gewigtige aangelegenheid aan te dringen; dan mij is steeds geantwoord dat men daarmede bezig was; dat de onderhandelingen plaats hadden; dat men zou doen wat mogelijk was om die zaak te bevorderen. Zoo gaat dat van maand tot maand, ja, ik mag zeggen van jaar tot jaar. Den laatsten keer dat ik de eer had daarover in deze Vergadering te spreken, zeide mij de Minister van Binnenlandsche Zaken dat hij meende dat zijn departement diligent was. Maar zijn steeds alle departementen diligent, en hebben de onderhandelingen, die noodig zijn tusschen de verschillende departementen en tussehen de Rhijnspoorweg-maatsehappij, wel altoos met behoorlijke diligentie plaats? Ik geloof het niet, Mijne Heeren; ik geloof dat dan de zaak reeds lang tot een goed einde zoude hebben kunnen gebragt worden. Ik neem derhalve de vrijheid, om op nieuw bij de Regering, en speciaal bij den eenigen tegenwoordigen Minister, dien van Binnenlandsche Zaken, wiens departement in die zaak zoo naauw betrokken is, ten sterkste aan te dringen van toch zoo spoedig mogelijk een einde te maken aan die onderhandelingen, opdat bepaald worde waar het station en waar het entrepôt zal komen en opdat de Regering der stad Rotterdam in het vrije bezit kome van die plaats en den aankleve daarvan, waar het station *niet* zal opgerigt worden.

De heer **van Beeck Vollenhoven**: Het is volstrekt niet om dit wets-ontwerp te bestrijden dat ik het woord opvat, maar alleen om mij eene vraag aan den Minister van Binnenlandsche Zaken te veroorloven. In de Memorie van Beantwoording op het Voorloopig Verslag van de andere Kamer wordt, in paragraaph 2, toestemmend beantwoord de vraag van sommige leden of nog meer suppletoire begrootingen voor het Departement van Binnenlandsche Zaken voor het dienstjaar 1855 te wachten zijn. Die suppletoire begrootingen zouden zich uitstrekken over subsidien aan besturen, maatschappijen en instellingen, als: bijdragen tot bekostiging van werken die, ten gevolge van de geledene winterschade, behoefte aan subsidie hebben en ten andere tot verhooging van kosten tot herstelling van de publieke gebouwen op het Binnenhof alhier. Bij het indienen van deze voordragt aan de Tweede Kamer, verklaarde de heer Minister van Binnenlandsche Zaken dat die begrootingen nog niet opgemaakt waren en dat hij dus de sommen, die daartoe vereiseht zouden worden, nog niet kon bepalen. Ik veroorloof mij te vragen, wat het eerste betreft, of thans niet reeds met eenige meerdere zekerheid kan opgegeven worden welk bedrag aan subsidien aan de verschillende polderbesturen zal moeten verstrekt worden om in de geledene schade te gemoet te komen, en ten andere of het het voornemen blijft van den heer Minister, om bij de opening van de eerstvolgende zitting ook gelden aan te vragen tot het verbouwen van de localen hier op het Binnenhof. Deze vraag komt ook voor in § 3 van ons Verslag, en daarop is een antwoord gegeven, maar ik geloof dat wel van deze zijde eenigzins met klem mag worden aangedrongen op eene herstelling van hetgeen deze Kamer mist, daar toch hare tegenwoordige localen, met name die voor de afdeelingen bestemd, allezins onvoldoende zijn.

Het zal mij aangenaam wezen op die beide vragen eenig antwoord van den Minister te ontvangen.

De heer **Minister van Binnenlandsche Zaken**: Er is zeker geen lid in deze Vergadering, die meer dan de Regering wenscht dat de aansluiting van den Rhijnspoorweg met Pruissen

ZITTING VAN DEN 7DEN JULIJ.

XCI. *Verhooging van hoofdstuk* V *der Staatsbegrooting van* 1855. (Beraadslaging.)

moge tot stand komen. De Regering heeft van haren kant al het mogelijke gedaan om die zaak te bespoedigen en te bevorderen. Zij had gehoopt dat van de zijde van het Pruissische gouvernement zou zijn gezorgd dat de weg in Pruissen gelijktijdig met de werken hier te lande in gereedheid zou zijn. Geruimen tijd heeft men zich daarmede gevleid, naar aanleiding van de toezeggingen door het Pruissisch gouvernement gedaan, maar thans ziet men zich in deze hoop bedrogen. Het blijkt dat er weder moeijelijkheden zijn gerezen, en zeker zal de aansluiting niet kunnen geschieden op het oogenblik dat de baan en de kunstwerken in ons rijk gereed zullen zijn. Van onze zijde is men met kracht en ijver werkzaam geweest, en het verheugt mij te kunnen zeggen, dat de werken reeds zoover gevorderd zijn, dat de weg tot de grenzen in het najaar zal kunnen worden geopend.

Maar ofschoon men zich bedrogen vindt in de hoop dat de werken in Pruissen te gelijk met de onze gereed zouden zijn, mag men vertrouwen dat in den loop van het volgend jaar de aansluiting toch zal kunnen geschieden. In dat jaar zal de aansluiting *moeten* plaats hebben, overeenkomstig de bepalingen welke in het tractaat zijn opgenomen, en wij mogen aannemen dat het Pruissische gouvernement niet zal afwijken van de voorschriften van het tractaat en niet te kort komen aan verpligtingen die het op zich heeft genomen. Dit wets-ontwerp is nog niet lang geleden in de Tweede Kamer behandeld; sedert dien tijd is door de Regering nog geen berigt ontvangen omtrent de vertraging die de werken bij Wezel hebben ondervonden. Mogt echter dat berigt niet spoedig inkomen, dan vertrouw ik dat de Minister van Buitenlandsche Zaken bereid zal zijn nader op de zaak aan te dringen.

Het tweede punt door den spreker uit Rotterdam behandeld betrof het bouwen van het station te Rotterdam. Tot mijn leedwezen is die zaak nog niet geheel ten einde gebragt; maar de geachte spreker zal met mij instemmen dat waar zoo vele verschillende besturen en collegien bij de regeling zijn betrokken en daarin gekend moeten worden, eene spoedige afdoening zelden plaats vindt. Achtereenvolgend hebben er onderhandelingen en beraadslagingen plaats gehad tusschen het gemeentebestuur van Rotterdam, de directie van den Rhijnspoorweg, het Departement van Finantien en het Departement van Binnenlandsche Zaken. Thans echter zal weldra eene beslissing kunnen worden genomen; een plan voor het stationsgebouw en entrepôt is opgemaakt dat, zoo als ik hoop, spoedig zal kunnen worden vastgesteld en alsdan zal definitief de plaats worden aangewezen, waar het station zal worden gebouwd.

Ik herinner mij niet dat ik in eene vroegere zitting heb te kennen gegeven dat het Departement van Binnenlandsche Zaken aan zijne verpligting had voldaan, maar dat de schuld van het niet afdoen der zaak bij een ander departement zou liggen; ik geloof niet dat ik dat heb gezegd; maar ik ben overtuigd dat het Departement van Finantien evenzeer als dat van Binnenlandsche Zaken bereid is, de zaak ten einde te brengen en genoegen te geven aan het gemeentebestuur van Rotterdam, dat de beschikking over het aangeduide terrein wenscht te erlangen.

De spreker uit Amsterdam (de heer van Beeck Vollenhoven) heeft gevraagd, of er in den loop van dit jaar nog eene suppletoire begrooting kan worden te gemoet gezien. Ik antwoord ja, overeenkomstig hetgeen reeds in de stukken is gezegd. Ik zou welligt de som kunnen opnoemen, die nagenoeg zal benoodigd zijn voor te verleenen subsidien; maar het onderzoek daaromtrent is nog niet afgeloopen, en ik geloof dat het beter is, thans nog geene bepaalde cijfers op te geven. Over verschillende aangevraagde subsidien wordt nog briefwisseling gevoerd; die aanvragen worden onderzocht en de Regering kan nog niet juist bepalen welke sommen zullen worden toegekend.

Diezelfde spreker heeft gevraagd, of bij de Regering het voornemen bestaat, gelden aan te vragen tot het herstellen van verschillende rijksgebouwen hier ter stede. Hij heeft daarbij gewezen op de behoefte aan meer geschikte localen voor deze Kamer. Het zal noodig zijn vrij aanzienlijke sommen beschikbaar te stellen voor de verbouwing van sommige localen, want de behoeften zijn zeer groot; verscheiden landsgebouwen bevinden zich in een slechten toestand, sommige daarvan zijn niet meer vatbaar voor herstel en zullen geheel moeten worden vernieuwd. Het is het stellige voornemen der Regering eene belangrijke verbouwing ook aan dit locaal te doen plaats hebben en dan zal gezorgd worden voor het in gereedheid brengen van vertrekken die deze Kamer tot haar gebruik noodig heeft, en welke behoefte de Regering ook zeer gaarne erkent.

De ontwerpen voor de verbouwingen zijn nagenoeg gereed; zij konden evenwel nog niet worden vastgesteld, en ik heb begrepen dat het beter was geene gelden aan te vragen voor dat bepaald kon worden opgegeven de wijze waarop die verschillende herstellingen zouden geschieden. Ik denk evenwel dat in de volgende zitting òf een afzonderlijk wets-ontwerp hieromtrent zal worden aangeboden, òf dat daarvoor op de gewone begrooting de noodige gelden zullen worden uitgetrokken.

De beraadslaging wordt gesloten en het *wets-ontwerp tot verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting voor* 1855, in stemming gebragt, met algemeene (29) stemmen aangenomen.

De heer **Sassen**, lid der Commissie voor de Verzoekschriften, brengt nog het volgende rapport uit:

Aan uwe Commissie is, ten fine van verslag, verzonden het verzoekschrift van *A. C. Kruseman*, wonende te Haarlem, *J. H. Gebhard* en *F. Muller* te Amsterdam, boekhandelaren en bestuurders der Vereeniging ter bevordering van de belangen des Boekhandels in Nederland, strekkende tot verwerping van het tractaat met Frankrijk tot wering van den nadruk van wetenschappelijke en letterkundige werken gesloten.

Met verwijzing naar hun adres aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal gezonden, waarvan een afschrift wordt overgelegd, geven de adressanten gaarne de verzekering, dat zij met alle bescheidenheid zouden berusten in het besluit dienaangaande door de Tweede Kamer reeds genomen, indien niet daardoor de belangen van den geheelen Hollandschen boekhandel en daarmede die van letterkunde en wetenschap met zulke groote gevaren werden bedreigd. Zij achten zich dan ook niet verantwoord, wanneer zij niet al het mogelijke in het werk stellen om de goedkeuring van het tractaat te weren. Zij kunnen nog minder in het besluit berusten, nu de beraadslagingen in de Tweede Kamer de juistheid hunner beweringen hebben versterkt.

Hunne bezwaren betreffen:

1. de onduidelijkheid ten aanzien van vertalingen van Fransche werken;
2. de ongelijkheid van invoerregten, en
3. het herdrukken van reeds bestaande werken.

Wat de *vertalingen* aangaat merken de adressanten op, dat de onzekerheid der jurisprudentie over het al of niet geoorloofde van het geven van Hollandsche vertalingen voor hen erger is dan een verbod, en zij verwijzen op de regtspraak van het hof van cassatie in Frankrijk, van de hoven van Parijs en Rouaan, van de regtbank der Seine en op de leer van beroemde schrijvers, ten betooge, dat het geven van vertalingen, zonder toestemming van den schrijver, niet geoorloofd is. In het tractaat ontbreekt dienaangaande eene stellige verklaring en zij vreezen, dat eene mondedelinge verzekering van den Minister van Buitenlandsche Zaken in de Tweede Kamer afgelegd, de latere uitspraken des regters niet zal regelen. Zij vragen, wat nu de boekhandel moet doen: vertalingen geven, op gevaar af dat zijn werk voor nadruk wordt verklaard, of zich onthouden van deze geoorloofde en voor de *wetenschap* vruchtbare en noodzakelijke werkzaamheid? Het is niet zoo zeer de Fransche *litterature légère*, maar het zijn de schriften over staats- en regtswetenschap, genees- en heelkunde, geschiedenis, staatshuishoudkunde, industrie en landbouw, die in onze taal worden overgebragt. — Zij vragen eindelijk of Frankrijk het twijfelachtige zijner wetgeving op het stuk van vertalingen niet spoedig zal wijzigen, wanneer het ziet, welk gebruik daarvan hier te lande wordt gemaakt, en of het zich dan niet den raad zal ten nutte maken door den Minister omtrent onze wetgeving gegeven.

Betrekkelijk de ongelijkheid der invoerregten die bij het tractaat niet is opgeheven, verwijzen de adressanten op de tractaten tusschen Frankrijk en Engeland, tusschen Engeland en Belgie en tusschen Frankrijk en Oostenrijk gesloten, waarin de wederzijdsche gelijkstelling van invoerregten ten grondslag is gelegd. Zij zeggen dat, indien het differentieel regt ook al in 1859 gewijzigd wierd, de boekhandel dan toch gedurende vier jaren de schade zal moeten dragen, en dat, zoo het thans niet veranderd wordt, het hoogst waarschijnlijk ook niet bij eene hernieuwing van het tractaat van 1840 zal opgeheven worden. De invoer van boeken in Frankrijk is tot heden wel gering te noemen, doch hiervan is de oorzaak aan de bestaande hooge invoerregten toe te schrijven, die den Nederlandschen schrijver juist het uitzigt ontnemen om eenen goeden weg in Frankrijk te vinden tot bekendmaking en debiet van zijne vertaling.

Omtrent den herdruk van bestaande werken wordt, volgens de adressanten, het voorbehoud in het tractaat gemist, en echter is dit bezwaar voor *Hannover*, *Baden* en *Nassau* in de met Frankrijk gesloten tractaten opgeheven. Dit gemis weegt daarom bij de adressanten zwaar, omdat, om slechts een voorbeeld te noemen, onze scholen en gymnasien nu weldra zullen verstoken zijn van het gebruik van leerboeken, en een wettig verkregen eigendomsregt van den uitgever voor een belangrijk gedeelte zal worden verkort.

Uwe Commissie heeft de eer, na deze mededeeling voor te stellen, dit verzoekschrift, als betrekking hebbende op een ontwerp van wet bij deze Kamer aanhangig, op de griffie ter inzage van hare leden neder te leggen.

De Vergadering vereenigt zich met de conclusie van het rapport en de zitting wordt daarna gesloten.

ZITTING VAN DEN 9DEN JULIJ.

LXXXII. *Overeenkomst met Frankrijk omtrent den nadruk.* (Beraadslaging.)

27STE ZITTING.

ZITTING VAN MAANDAG 9 JULIJ.

(GEOPEND TEN 11 URE.)

Beraadslaging over en aanneming van eene motie van orde om de openbare vergadering in comité-generaal te veranderen. — Beraadslaging in comité-generaal over het wets-ontwerp tot goedkeuring eener overeenkomst met Frankrijk tot wering van den nadruk; aanneming van dat wets-ontwerp in openbare vergadering. — Verwerping eener motie van orde om de beraadslaging over de verder aan de orde zijnde wets-ontwerpen te verdagen. — Aanvang der beraadslaging over het wets-ontwerp tot voorloopige voorziening in sommige waterstaatsbelangen.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 37 leden, te weten de heeren:

van Aylva van Pallandt, Cost Jordens, Blankenheijm, de Bruijn, van Swinderen, Borski, Martens van Sevenhoven, van Rhemen van Rhemenshuizen, Lotsij, d'Ablaing van Giessenburg, van Goltstein van Oldenaller, van der Oudermeulen, Sassen, van den Dries, van Weel, van Nispen van Pannerden, Regout, van Rijckevorsel, van Beeck Vollenhoven, de Villers de Pité, de Vos van Steenwijk, van Wessem, Sichterman van de Brake, Tonckens, Beerenbroek, van der Lek de Clercq, Insinger, Cremers, van Sasse van Ysselt, 't Hooft van Benthuizen, van Eijsinga, van Dam van Isselt, Bosch van Drakestein, Paspoort van Grijpskerke en van Heeckeren van Wassenaer;

en de heeren Ministers van Binnenlandsche Zaken, van Justitie, van Finantien, van Buitenlandsche Zaken, en voor de Zaken van de Hervormde Eeredienst enz.

De notulen van het verhandelde in de vorige zitting worden gelezen en goedgekeurd.

Aan de orde is de behandeling van het WETS-ONTWERP TOT GOEDKEURING VAN ARTIKELEN DER OVEREENKOMST MET FRANKRIJK TOT WERING VAN DEN NADRUK VAN LETTERKUNDIGE EN WETENSCHAPPELIJKE WERKEN.

De heer **van Beeck Vollenhoven**, het woord gevraagd en bekomen hebbende voor eene motie van orde, zegt: Ik geloof dat deze Kamer bij vorige gelegenheden, wanneer zij tractaten met buitenlandsche mogendheden behandelde, zeer te regt het beginsel gevolgd heeft om de beraadslagingen daarover met gesloten deuren te doen plaats hebben. Ik kan niet beoordeelen of de discussien over dit wets-ontwerp uitgebreid zullen zijn en in welken geest die gehouden zullen worden, maar ik acht het welligt voor den Minister van Buitenlandsche Zaken, doch vooral voor de leden dezer Kamer, verkieslijker om dergelijke wetsontwerpen, die naar buiten werken en waarover welligt woorden kunnen gebezigd worden die tot verkeerde gevolgtrekkingen aanleiding zouden kunnen geven, te behandelen in eene vergadering met gesloten deuren. Indien ik dus de ondersteuning mogt ondervinden van drie mijner geachte medeleden, verzoek ik de toepassing van art. 96 der Grondwet.

De heeren Borski, van Nispen van Pannerden, Cremers, Insinger en andere leden ondersteunen het voorstel van den heer van Beeck Vollenhoven.

De heer **Minister van Buitenlandsche Zaken**: Ik heb het woord gevraagd niet met het doel om eenigzins invloed uit te oefenen op het besluit, hetwelk deze Kamer zal gelieven te nemen; maar alleen om te verklaren dat ik, wat mij betreft, geene geheime discussie verlang. Ik meen deze verklaring te moeten doen omdat de afgevaardigde uit Noordholland (de heer van Beeck Vollenhoven) ook mijn naam genoemd heeft. Met genoegen heb ik dit wets-ontwerp in de andere Kamer ten aanhoore der geheele natie behandeld gezien en ik zal ook met genoegen zien dat hier hetzelfde plaats hebbe. Doch, ik herhaal het, ik verlang door de verklaring dat ik voor mij geen geheime discussie begeer, geenszins te influenceren op den wensch dezer Vergadering.

De heer **van Rijckevorsel**: Het komt mij ook voor dat, nadat de discussie over dit wets-ontwerp in de Tweede Kamer der Staten-Generaal in het openbaar is gehouden, er thans geene redenen bestaan om onze beraadslagingen te houden met gesloten deuren. Ik zal mij dus verklaren tegen de motie van den geachten afgevaardigde uit Noordholland (den heer van Beeck Vollenhoven).

De heer **van Beeck Vollenhoven**: Ik geloof, Mijnheer de Voorzitter, dat de beraadslaging over de gevolgen mijner motie eerst kan plaats hebben wanneer de Vergadering in comité-generaal bijeen is. Art. 96 der Grondwet zegt dat wanneer een tiende der aanwezige leden zulks verlangt, de Vergadering met gesloten deuren zal worden gehouden. De Grondwet gebiedt wijders in de daarop volgende paragraaph dat alsdan besloten zal worden of de beraadslaging met gesloten deuren zal plaats hebben. Het is omdat ik niet zonder eenig motief het voorstel wilde doen om over te gaan tot het sluiten der deuren dat ik de gronden daartoe heb opgenoemd. Ik heb echter gezien dat verschillende leden met mij het gevoelen deelen dat ik ontwikkeld heb; een gevoelen, dat vroeger in deze Kamer in soortgelijke omstandigheden mede is gehuldigd, en ik blijf om die reden bij mijn voorstel volharden.

De heer **van Dam van Isselt**: Ik moet zeggen dat ik met verbazing het voorstel heb hooren doen en heb hooren ondersteunen. Ik hoop dat de geachte voorsteller het mij niet ten kwade zal duiden wanneer ik zeg iets in dat voorstel te vinden dat — ik zou bijna zeggen — beneden de waardigheid der Kamer is. Wat toch kan het geval zijn? Dat men zich eene uitdrukking veroorlove die misschien minder welgevallig zal klinken in de ooren van den afgezant van Frankrijk. Maar, Mijne Heeren, zijn wij dan zoo ver gekomen van niet open en rond onze meening te durven zeggen, ook dan, wanneer die soms aan eene naburige mogendheid minder welgevallig moet zijn; zijn wij zoo ver gekomen, dat de vertegenwoordigers van het Nederlandsche volk niet openlijk mogen zeggen wat zij denken?

Ik herinner mij, dat ik de discussien over het eerste tractaat heb bijgewoond. Toen waren wij als het ware gedrongen geworden door den afgevaardigde van Frankrijk — op een tijd dat het der Kamer minder gelegen kwam — over dat ontwerp te delibereren en ik geloof dat toen in de Tweede Kamer een voorbeeld gegeven is, ook voor *ons* navolgenswaardig, dat, hoewel wij de vertegenwoordigers zijn van een klein volk, dat zich met Frankrijk niet kan meten, wij toch moeds genoeg hebben om rond en openbaar te spreken als het de belangen van de natie geldt.

Ik meen dit hier te moeten zeggen, omdat ik ook wel in eene gesloten vergadering de gelegenheid zou hebben om alzoo te spreken, maar die woorden alsdan niet naar buiten zouden klinken. Ik geloof, dat de Minister van Buitenlandsche Zaken deze aangelegenheid uit het regte oogpunt heeft beschouwd en wij ons niet moeten schamen en niet bevreesd moeten zijn, om wat ons op het hart ligt over het tractaat met Frankrijk, ook openlijk te zeggen.

De heer **Cremers**, het woord gevraagd en bekomen hebbende tot het doen eener motie van orde, zegt: Ik wensch eene motie van orde voor te stellen, ten gevolge van de motie van orde van het geachte lid uit Noordholland.

Die spreker heeft voorgesteld, dat de deuren zouden worden gesloten. Eenige leden hebben dat voorstel ondersteund, anderen maken er bezwaar tegen. Ik eerbiedig de van beide zijden bijgebragte gevoelens. Maar mijns inziens is de 2de paragraaph van art. 96 der Grondwet zóó imperatief, dat op het oogenblik — de spreker uit Gelderland veroorlove mij dit te zeggen — de beraadslaging over de vraag of de deuren zullen worden gesloten, niet welgeplaatst is. Genoemde paragraaph van art. 96 zegt: » De deuren worden gesloten, wanneer een tiende gedeelte der aanwezige leden het vordert of de Voorzitter het noodig keurt." Het komt er hier

dus alleen op aan, het getal op te nemen van degenen die het voorstel van den heer van Beeck Vollenhoven ondersteunen; is het getal, bij de Grondwet vereischt, aanwezig, dan worden de deuren gesloten zonder dat daar beraadslaging over behoeft plaats te vinden. *Zijn* de deuren eenmaal gesloten, dan zal de Vergadering, volgens de 3de paragraaph van art. 96, beraadslagen, of men inderdaad het aanhangige voorstel met gesloten deuren zal behandelen. Mijnheer de Voorzitter zal mij verschoonen, zoo ik misschien wat te veel spreek over hetgeen hij alleen heeft te beslissen. Doch, ik herhaal: mijns inziens behooren wij niet te beraadslagen of de deuren *zullen* worden gesloten; zij *moeten* worden gesloten; en wanneer daartoe is overgegaan, dan zal de Vergadering beslissen.

De **Voorzitter**: Het zij mij veroorloofd den heer van Beeck Vollenhoven te vragen, of hij blijft bij het voorstel zoo als het door hem is gedaan? Immers dat voorstel werd door hem geheel alleen en niet — zoo als de Grondwet voorschrijft — door een tiende gedeelte der aanwezige leden gedaan. Het is dan ook uit dien hoofde, dat ik discussien over het voorstel heb veroorloofd.

De heer **van Beeck Vollenhoven**: Mijnheer de Voorzitter, ik persisteer bij mijn voorstel. Ik meen drie leden te hebben gezien (welligt echter zijn er meer geweest) die mijn voorstel ondersteunden: ik bedoel den spreker naast mij gezeten (den heer van Nispen van Pannerden), het lid uit de hoofdstad (den heer Borski) en den spreker uit Groningen (den heer Cremers).

De **Voorzitter**: Dat was de ondersteuning van een voorstel, 't welk één lid had gedaan, maar niet een voorstel van een tiende gedeelte van de Vergadering. Ik heb die heeren niet in dezen laatsten zin hooren spreken.

De heer **Cremers**: Mijnheer de Voorzitter, ik heb het voorstel ondersteund, ik doe het nog en neem de vrijheid om, daar dit door u wordt verlangd, gebruik makende van de geijkte uitdrukking der Grondwet, te zeggen dat ik de vergadering met gesloten deuren *vorder*.

De **Voorzitter**: Ik vraag alsnog of dat voorstel dan nu geschiedt namens vijf leden?

De heer **van Nispen van Pannerden**: Mijnheer de Voorzitter, ik neem de vrijheid bepaaldelijk het voorstel van den spreker uit Noordholland, naast mij gezeten, te ondersteunen. Na de toelichting, door hem daaraan gegeven, reken ik het niet noodig een woord verder daarover in het midden te brengen. Bedenkingen daartegen zullen besproken kunnen worden wanneer beslist is, dat de Vergadering met gesloten deuren over het voorstel zal raadplegen.

De heer **d'Ablaing van Giessenburg**: Ik ondersteun mede het voorstel.

De heer **Lotsij**: Een enkel woord slechts om te zeggen dat ook naar mijn oordeel het voorschrift der Grondwet wil, dat een tiende der leden vordere het sluiten der deuren, en dit is — ik ben dit met onzen geachten Voorzitter eens — iets anders dan wanneer één lid het sluiten der deuren voorstelt en eenige andere leden dat ondersteunen. De geachte spreker uit Groningen heeft, naar ik geloof, den juisten weg ingeslagen door te zeggen, dat ook hij thans, even als de geachte spreker uit Amsterdam, het sluiten der deuren vordert.

De heer **van Swinderen**: Mijnheer de Voorzitter, ik sta op, om te verklaren dat ik mij aansluit aan het voorstel van den spreker uit Noordholland.

De **Voorzitter**: Daar er verschil van gevoelen bestaat, zal ik de gedane motie van orde aan de beraadslaging onderwerpen.

De heer **van Beeck Vollenhoven**: Mijnheer de Voorzitter, het schriftelijk voorstel is reeds gereed.

De heer **Borski**: Ik geloof dat het voorstel reeds door een tiende der leden is ondersteund, en ik blijf bij mijne ondersteuning persisteren.

De **Voorzitter**: Op dit oogenblik wordt in mijne handen gesteld een voorstel van vijf leden dezer Vergadering.

Dit stuk luidt aldus

» De ondergeteekenden verzoeken de toepassing van art. 96 § 2 der Grondwet.

VAN BEECK VOLLENHOVEN.
VAN NISPEN VAN PANNERDEN.
D'ABLAING VAN GIESSENBURG.
INSINGER.
VAN HEECKEREN VAN WASSENAER."

De zitting wordt alsnu in comité-generaal veranderd.

De openbare zitting hervat zijnde, wordt het *wets-ontwerp tot goedkeuring van artikelen der overeenkomst met Frankrijk tot wering van den nadruk*, in stemming gebragt, met 34 tegen 3 stemmen aangenomen.

Tegen hebben gestemd de heeren: van Rijckevorsel, van Wessem en van Swinderen.

Aan de orde is de behandeling van het WETS-ONTWERP TOT VOORLOOPIGE VOORZIENING IN SOMMIGE WATERSTAATSBELANGEN.

De heer **Cremers**, het woord gevraagd en bekomen hebbende tot het doen eener motie van orde, zegt: Ik wensch eene motie van orde te doen. Het uur is reeds ver verloopen, en het schijnt mij onmogelijk toe, dat het wets-ontwerp, dat wij thans in behandeling zullen nemen, nog heden wordt afgedaan. Ik wensch dus voor te stellen thans de beraadslaging te staken en dat wets-ontwerp heden avond in behandeling te nemen. Daardoor zal de gelegenheid bestaan om onze werkzaamheden zonder verdere avondzittingen te beëindigen en zoo doende zal onze beraadslaging niet langer worden gerekt, dan wel wenschelijk zal zijn; sommigen onzer zouden misschien anders in de onmogelijkheid komen ze verder bij te wonen, zoodat de laatst te behandelen onderwerpen niet zouden worden afgedaan in tegenwoordigheid van een zoodanig getal leden, als voor de waardigheid der Kamer toch wel tegenwoordig behoort te zijn. Ik wensch dus voor te stellen de beraadslaging thans te sluiten en ze heden avond op een later te bepalen uur te hervatten.

De heer **van Wessem**: Ik kan mij niet vereenigen met het voorstel van ons geacht medelid uit Groningen. Het komt mij voor, dat, indien wij onze beraadslaging vervolgen, en tot vier ure bijeen blijven, wij reeds veel zullen kunnen doen om de beraadslaging over het wets-ontwerp tot regeling van sommige waterstaatsbelangen ten einde te brengen, en ik acht het verkieslijk heden geene avondzitting te houden. Ik ben er dus voor, dat wij thans de beraadslagingen vervolgen en die dan tot morgen ochtend verdagen, indien dezelve niet nog heden afloopen.

De **Voorzitter**: Ik zal thans eerst in stemming brengen het voorstel van den heer Cremers om nu de beraadslaging te sluiten; want het gedane voorstel is tweeledig: het strekt voor-eerst om de beraadslaging nu te staken en in de tweede plaats om eene avondzitting te houden.

Het voorstel van den heer Cremers, om de beraadslaging thans te eindigen, in stemming gebragt, wordt met 29 tegen 8 stemmen verworpen.

Voor hebben gestemd de heeren: van der Lek de Clercq, Cremers, van Sasse van Ysselt, Bosch van Drakestein, Paspoort van Grijpskerke, Lotsij, van den Dries en van Weel.

De **Voorzitter**: Ik stel den heer Cremers voor, zijn tweede voorstel in stemming te brengen na afloop van de sluiting der beraadslaging op heden, omdat het nog onzeker is of wij de thans aan de orde zijnde wet niet zullen kunnen afdoen.

Dienovereenkomstig wordt besloten.

De beraadslaging wordt alsnu geopend over het *wets-ontwerp tot voorloopige voorziening in sommige waterstaatsbelangen.*

De heer **van Weel**: Het thans in behandeling zijnde wets-ontwerp heeft bij mij bezwaren, waardoor ik mijne goedkeurende stem aan hetzelve zal moeten onthouden.

Naar het mij toeschijnt, bevat dit ontwerp te *weinig* en *te veel*.

Zoo ik zeg te *weinig*, dan heb ik het oog op de 1ste afdeeling of paragraaph der wet.

Ik zeg het de Regering volmondig na: » dat het verwondering » moet baren, dat de waterschapsbesturen nog zoo goed hun

ZITTING VAN DEN 9DEN JULIJ.

L. *Voorloopige voorziening in sommige waterstaatsbelangen.* (Beraadslaging)

» gezag tegenover onwillige ingelanden hebben kunnen handhaven"; maar bij die overtuiging had ik andere bepalingen gewacht, als die nu voorliggen; het bedreigen van boeten en gevangenis wordt toch alleen toegekend aan besturen, die keuren of verordeningen van politie maken, *krachtens de hun toegekende of tot hiertoe wettig uitgeoefende bevoegdheid.* Behalve dat het veelal moeijelijk zal wezen om die wettig uitgeoefende bevoegdheid te bewijzen — dat wel de eerste vraag in regten zal wezen, indien een proces-verbaal ter behandeling voorkomt — blijven die waterschaps- of polderbesturen, die niet door handvest of andere verordening dit regt kunnen bewijzen (en dit aantal zal aanzienlijk wezen) in derzelver tegenwoordigen ongelukkigen toestand. Men had bij die erkentenis van behoefte, aan de waterschapsbesturen het regt behooren te geven tot het maken van keuren met strafbepalingen binnen den kring waarin zij werkzaam zijn. Tegen de bedenking dat die waterschapsbesturen niet kunnen geacht worden, op de hoogte van strafwetgeving te staan, staat over de waarborg, dat hunne keuren aan de goedkeuring der Gedeputeerde Staten zijn onderworpen (art. 158 der provincíale wet).

Men zal zeggen dat de Provinciale Staten het regt tot het maken van keuren bij de reglementen kunnen geven en dus alle waterschapsbesturen in het genot van dit regt kunnen komen; maar als ik bedenk, dat er ééne provincie is, wier Staten begrijpen geene reglementen te kunnen maken, vóór dat de algemeene wet bij art. 191 der Grondwet bedoeld, daar is; dat in andere provincien men jaren heeft gezwoegd onder het maken van reglementen, zoodat men ziet opbouwen en afbreken, dan vrees ik, dat het tijdstip nog ver verwijderd is, dat de waterschapsbesturen het noodige regt zullen erlangen, en die dus, als ik het zoo zeggen mag, ten dien aanzien aan hun lot worden overgelaten.

Ik heb ook gezegd, dat het ontwerp *te veel* bevatte, en dan heb ik het oog op de tweede afdeeling.

Daarbij toch wordt de magt bij art. 7 gegeven, niet beperkt tot *eenige werken*, ook niet tot *eenige waterschappen*, maar omvat *alle* werken en *alle* waterschappen.

De Regering heeft getracht, die bepaling te staven door het toezigt in de Grondwet opgenomen; ook door te wijzen op vroeger bestaande wetgeving en ordonnantien, als daar is: het algemeen reglement van 24 Februarij 1806, een handvest van Jan van Beijeren en Margaretha van Bourgondie van 1422 betreffende den Krimpenerwaard; eene resolutie der Staten van Holland van 21 Januarij 1630 betrekkelijk de polders in het land van Voorne, aangehaald in de Memorie van Toelichting bij de indiening van omtrent gelijk ontwerp in de zitting van 1852—1853.

Ik betwijfel of toezigt zoo ver kan worden uitgebreid, en wanneer men het reglement van 24 Februarij 1806, en het genoemde handvest van 1422 en resolutie van 1630 raadpleegt, dan zal men bevinden dat bepalingen werden gemaakt in zake: rivierbelangen en buitenwater-keerende polders.

Dit ontwerp omvat niet alleen de buitenwater-keerende polders, waarop ik in zekere mate een werkdadig toezigt aan hooger gezag wil gegeven hebben, maar sluit ook in de binnenpolders die tot hiertoe nimmer aan zoodanige werkdadige inmenging zijn onderworpen geweest, en waarbij het algemeen ook geen belang heeft. Men verlieze niet uit het oog, dat de waterschappen en polders in oorsprong zijn vereenigingen van belanghebbenden, die men vrij behoort te laten werken en die men alleen regels behoort op te leggen voor zoover het algemeen belang daarbij is betrokken.

Deze wet zal zijn provisioneel — tot dat men de noodige ervaring omtrent de werking zal hebben verkregen, — maar wie zal bepalen, hoe lang dit provisionele zal duren, en hoe ver men de ervaring zal uitstrekken?

Aan eene wet die mij toeschijnt: niet te voorzien in eene erkende behoefte; die banden legt waarvan de noodzakelijkheid niet is gébleken; maar vooral, die de algemeene wet bij art. 191 der Grondwet bevolen, tot in de toekomst zal verschuiven, zal ik mijne goedkeuring niet kunnen geven.

De heer **Lotsij**: Het is voor de eerste maal, Mijne Heeren, dat een ontwerp van wet, rakende de waterstaatsbelangen en art. 191 van de Grondwet, bij ons in behandeling komt. Ik geloof dat ik dus niet buiten de orde ben, wanneer ik u herinner wat omtrent deze zaak vroeger is voorgevallen.

Toen in het jaar 1848 hoofdstuk IX van de Grondwet werd aangenomen, vond het grooten bijval en goedkeuring, vooral om twee redenen: vooreerst, omdat in de vorige Grondwet omslagtige bepalingen omtrent den waterstaat waren opgenomen, in vele artikelen verspreid, waarvan voorzeker de meeste niet in eene grondwet te huis behoorden, en ten tweede, — en dit woog zwaarder — omdat er, hetzij dan te regt of ten onregte, bij de grootere en kleinere polderbesturen een denkbeeld bestond, dat zij boven de gemeentebesturen, de Provinciale Staten en de Staten-Generaal verheven waren, — dat zij, alleen in den lande oppermagtig, konden regeren, zonder dat iemand hen kon deren. Het gevolg daarvan was, dat er, bij het eene polderbestuur meer dan bij het andere, maar dat er, ik meen dit te mogen zeggen, zeer vele misbruiken bestonden. Bij vele polderbesturen werd er voor en zonder en tegen ingelanden, de grondeigenaren, gehandeld, beraadslaagd en besloten. Aan dien staat van zaken nu zou een einde komen, en ik geloof dat de bepalingen van de gewijzigde Grondwet daartoe juist konden strekken. Art. 190 draagt aan den Koning het oppertoezigt over de waterstaatsbelangen op in den ruimsten omvang en art. 191 bepaalt, dat het bestuur van den waterstaat in denzelfden, dat is, in den *ruimsten* omvang door de wet zal worden geregeld.

Die wet is nog niet aangeboden en ik verklaar dat ik, wat mij betreft, niet genegen ben om op de indiening van die wet aan te dringen, en wel om twee redenen. Ik geloof vooreerst, dat in het algemeen het aandringen op de indiening van wetten bij de menigvuldige werkzaamheden zoowel bij de Regering als bij de Staten-Generaal, niet veel baat, en ik erken ten tweede, dat er in het maken van de wet vele moeijelijkheden gelegen zijn. Of deze onoverkomelijk zijn, aeht ik mij niet geregtigd te beslissen. Die wet is dus nog niet aangeboden, maar wat is er geschied? Indien ik mij niet vergis, dan is in het jaar 1850 voor het eerst een voorstel van wet in het belang der waterschapsbesturen gedaan. Het strekte niet om aan de gewijzigde Grondwet uitvoering te geven. Men zou dat verwaeht hebben, maar neen! De Hooge Raad had in 1846 een arrest gewezen, waardoor de strafbepalingen door waterschapsbesturen gemaakt, krachteloos werden; en nu geloof ik, zonder in de geheimen der Hooge Regering te zijn ingewijd, dat de Ministers van Binnenlandsche Zaken door die polderbesturen geweldig lastig zijn gevallen met aandrang om toch eene wet te maken, die hun de strafwetgevende magt zou teruggeven.

Het eerste ontwerp strekte dan ook alleen *daartoe.* Maar er is van die wet langzamerhand gekomen eene tweede en vermeerderde uitgaaf, een ontwerp vermeerderd met een tweede hoofdstuk. Was het eerste gedeelte, de stratwetgevende magt, aangenaam voor de polderbesturen, het zou verbitterd worden door een tweede gedeelte, waardoor zij werden onderworpen aan de hoogere magt. Dit is de stand der zaak nog op dit oogenblik. Ook deze wet betreft voornamelijk die twee hoofdpunten. Het is dus geene wet, die strekt om uitvoering te geven aan het aangewezen grondwets-artikel.

Ik heb een tweeledig bezwaar. Vooreerst, in de wet zelve, vooral tegen het eerste hoofdstuk. Eene tweede bedenking betreft meer de grondwettelijke quaestie. Omtrent beide punten zal ik de vrijheid nemen mijne zienswijze aan de beoordeeling van de Vergadering te onderwerpen. Zij zal mij leiden om, tenzij ik nog mogt overtuigd worden dat ik dwaal, *tegen* dit wets-ontwerp mijne stem uit te brengen.

Zoo ver mij bekend is, is nimmer door grondeigenaren noch door ingelanden op eene wet als deze aangedrongen, maar er is altijd op aangedrongen door de *besturen.*

Nu komt het mij voor dat, wanneer die besturen aandrongen op eene wet, die hunne oude keuren en politieverordeningen bekrachtigde en de strafbepalingen daarin voorkomende voor het vervolg weder geldende maakte, dat dan voor de Regering het antwoord voor den voet lag: begint gij zelve uw bestuur te vereenvoudigen en uwe reglementen te herzien, geeft gij zelve aan ingelanden en grondeigenaren een betamelijken invloed op de keuze van uwe collegien; zoodra gij dat gedaan hebt en zoodra gij dien waarborg geeft voor een goed beheer, zullen wij de verordeningen, die gij zult maken, bekraehtigen! Maar wat is er nu daarentegen geschied? Zonder onderscheid of die besturen op de oude wijze zonder eenige verandering voortleven, of die besturen op de eene plaats door ingelanden worden gekozen, op de andere plaats zich zelve aanvullen en wederom op eene derde plaats bestaande vacaturen niet vervullen, zonder onderscheid welke hunne reglementen zijn, hetzij zij ze hebben, hetzij zij ze in het geheel niet hebben, *in alle gevallen* wordt aan *alle* polderbesturen, groote en kleine — en, naar mijne overtuiging, zijn de kleine de ergste, en was het allernoodzakelijkst die kleine polderbesturen, waarvan er alleen in Zuidholland omtrent 800 bestaan, aan reglementen van bestuur te onderwerpen — in alle gevallen, zeg ik, te midden van de grootste verwarring, wordt aan alle polderbesturen de strafwetgevende magt teruggegeven. Had men art. 1 nog beperkt tot de besturen, die gewijzigde reglementen aan de Provinciale Staten zouden hebben ingezonden! Maar nu men in art. 1 heeft geschreven: alle besturen van waterschappen zonder onderscheid zullen het genot hebben van deze wetsvoordragt, nu geloof ik dat men niet alleen met deze wet geen stap vooruit, maar dat men zelfs een stap *achteruit* doet, want dat men een sterken, ja den sterksten prikkel uit de hand geeft voor die besturen om hunne reglementen en inrigting te verbeteren, te vereenvoudigen en in het belang van de ingelanden te wijzigen. Welligt zal men zeggen: » maar de Provinciale Staten kunnen die reglementen herzien, hun des noods de reglementen t' huis zenden, de polderbesturen behoeven het initiatief niet te nemen, de Provinciale Staten zullen dat wel doen."

ZITTING VAN DEN 9DEN JULIJ.

L. *Voorloopige voorziening in sommige waterstaatsbelangen.* (Beraadslaging.)

Maar hierin, Mijne Heeren, ligt juist de grootste kracht van die onwillige kleine polderbesturen. De *vis inertiae*. Wanneer die besturen niets doen — en zij komen nu door deze wet in eene positie, die nog vrij wat verbeterd wordt — wanneer zij blijven stil zitten, dan zal het voor de Provinciale Staten onmogelijk zijn om voor al die kleine besturen reglementen te maken. Men geeft dus den grootsten prikkel uit de hand om die besturen tot verbetering van hunne instellingen te dringen. En, Mijne Heeren, de Staten-Generaal geven mijns inziens ook een grooten prikkel uit de hand om de Regering te dringen om die algemeene wet op den waterstaat voor te dragen. Want wat is het geval? De polderbesturen verlangen naar de wet, die hunne politie-verordeningen bekrachtigt, en de Regering heeft eene wet noodig om, als ik mij zoo mag uitdrukken, de onwillige polderbesturen te regt te zetten. In dit laatste is voorzien bij § § 2 en 3 van dit ontwerp. Dit nu zijn twee belangrijke hoofdpunten, die in eene algemeene wet behooren. Wanneer men nu echter deze twee punten afzonderlijk regelt, zal men daardoor twee belangrijke prikkels uit de hand geven om tot de indiening van die algemeene wet op den waterstaat aan te sporen.

Indien het mij gelukt is, mij duidelijk uit te drukken, reken ik voldoende te hebben geadstrueerd waarom in het eerste hoofdstuk voor mij een bezwaar ligt dat mij belet aan de wet mijne goedkeuring te geven.

Maar ik heb nog eene grondwettige bedenking. De Minister van Binnenlandsche Zaken heeft in het antwoord op het Verslag dezer Kamer gezegd dat eene gedeeltelijke regeling niet in strijd is met de Grondwet. Ik geloof dat de Minister regt heeft; de indiening van eene partiele wet strijdt niet met *de doode letter* der Grondwet. Maar wij hebben immers geleerd: *leges scire* enz.? En nu de Grondwet (art. 191) wettelijke regeling van het algemeen en bijzonder bestuur van den waterstaat in den *ruimsten* omvang wil, nu verbiedt die Grondwet wel niet elke partiele regeling, niet elke partiele wet; zij verbiedt bijv. niet het bestuur van een gedeelte van den waterstaat, bijv. de groote waterschappen, waaraan kleine ondergeschikt zijn, afzonderlijk te regelen. Maar ik durf met vertrouwen beweren dat de nu voorgedragen partiele regeling strijdig is met den geest der Grondwet. Ik beweer dat de Grondwet zeker niet gewild heeft in het geheel geene regeling van het bestuur. Zij heeft zeker niet gewild dat, zonder eenige regeling van het bestuur, de in 1848 bestaande en nog niet wettelijk geregelde besturen, in 1855 door de wet zouden worden erkend en gehandhaafd. Zij heeft zeker niet gewild dat de politie-verordeningen van 1811 af, van al die niet wettelijk geregelde besturen nog in 1855 door de wet zouden worden bekrachtigd. Indien in 1848, bij het tot stand komen van hoofdstuk IX der Grondwet, gezegd was: » Tot uitvoering van hoofdstuk IX zal geene algemeene wet worden voorgedragen, maar na verloop van zeven jaren zal er een klein wetje gemaakt worden, nog niet eens tot partiele regeling van het bestuur der watersehappen, maar tot bekrachtiging van al de nu bestaande, sedert 1811 bestaan hebbende keuren en politie-verordeningen", — dus tot bevestiging en bekrachtiging van al de nu bestaande kostbare en verwarde besturen zelve, — wanneer toen gezegd was: dàt zal het gevolg zijn van hoofdstuk IX der herziene Grondwet, dan erken ik gaarne, Mijne Heeren, dat ik die uitkomst zou gelijkgesteld hebben met eene mystificatie.

De heer **Sassen**: Ik deel niet in het gevoelen van de geachte sprekers uit Zuidholland, die mij zijn voorafgegaan. Ik acht deze wet noodzakelijk, om in eene dringende behoefte, die geen uitstel gedoogt, te voorzien; ik acht de voordragt op billijkheid gegrond en niet strijdig met de beginselen der Grondwet.

In het voorstel der Regering worden bepalingen aangetroffen ten aanzien der straffen tegen overtreding der keuren van waterschapsbesturen; voorzieningen bij verzuim of weigering van die besturen, om werken uit te voeren en hunne schulden te voldoen; voorzieningen bij gebrek van beheer van watersehappen, en eindelijk eene regeling van waterstaatsbelangen meer dan één provincie rakende. Het ontwerp betreft derhalve zaken van het grootste belang, waarvan de regeling geheel ontbreekt. Het uitstel dezer regeling zou ongerief baren en tot bedenkelijke gevolgen kunnen leiden. Hiertegen zijn nu door de Regering *voorloopige* maatregelen ontworpen en aan onze goedkeuring voorgedragen; ik heb die met genoegen ontvangen en zal daaraan gaarne mijne stem schenken.

Het is waar, dat art. 191 der Grondwet de regeling voorschrijft van het *algemeen* en het *bijzonder* bestuur van den waterstaat, de wegen en bruggen daaronder begrepen, zonder onderscheid of de kosten daarvan worden betaald uit 's Lands kas of op eene andere wijze worden gevonden; maar bevat deze bepaling wel het voorschrift, dat de regeling in *eene enkele* algemeene wet moet geschieden? Ik bestrijd zoodanige gevolgtrekking met de Regering. De Grondwet vordert eene regeling door de wet: meer niet. Zij verbiedt het nemen van voorloopige voorzieningen niet; — zij heeft het zelfs niet willen verbieden, of men moet aannemen, dat zij verwarring en regeringloosheid in de waterstaatsbelangen heeft toegelaten gedurende den tijd tot voorbereiding en tot instandbrenging eener wet op het algemeen en bijzonder bestuur benoodigd. De Grondwet bevat ook het bevel voor eene wet, betreffende de nieuwe regterlijke inrigting, maar dit belet evenmin partiele wijzigingen, zoo als die dan ook al meermalen door deze Kamer zijn aangenomen. Ook ik had liever de wet, die het algemeen en bijzonder waterstaatsbestuur regelen moet, aangeboden gezien, maar dit mag voor mij geene reden zijn, om, bij gebreke daarvan, eene voorloopige regeling te weren. Ik besef volkomen den omvang van den arbeid, de uitgebreidheid der taak aan de Regering opgelegd, daar, waar zoo verschillende zaken behandeld, zoo uiteenloopende belangen gewogen en geregeld moeten worden; ik wil hiertoe den behoorlijken tijd laten en aan de Regering de behulpzame hand bieden in het vaststellen van maatregelen, die voorloopig een einde zullen maken aan den staat van wetteloosheid, waarin de waterschappen verkeeren, en die tot het ontwerpen eener algemeene regeling den weg banen.

De eerste afdeeling van het ontwerp voorziet in het bestaande gemis van wettige bepalingen ten aanzien van *straffen tegen overtreding der keuren*, of verordeningen van politie, die de waterschapsbesturen krachtens de hun toegekende of wettig uitgeoefende bevoegdheid hebben gemaakt of zullen maken. Deze afdeeling bevat wel te weinig voor eene *algemeene* wet, doch zij voldoet volkomen voor eene wet van *voorloopige* bepalingen. De voorziening zelve is daarom vooral wenschelijk, omdat de Hooge Raad der Nederlanden bij zijn bekend arrest van 21 April 1846 heeft uitgemaakt, dat de waterschapsbesturen tegen deze overtreding geene straffen kunnen bedreigen, de bevoegdheid daartoe hun niet bij de *wet* is toegekend.

Het zijn niet de Staten der provincie, maar het is de *gewone* wetgever, die de voorziening moet vaststellen, en niets belet hem, eene *straf*wetgevende magt aan de waterschapsbesturen op te dragen met zoodanig voorbehoud, als hij raadzaam oordeelt.

De Grondwet heeft hier de magt van den gewonen wetgever niet beperkt, en toch zou deze beperking duidelijk opgenomen moeten zijn, om hem die magt met vrucht te kunnen betwisten. Even als hij de *straf*wetgevende magt aan de Provinciale Staten en de gemeenteraden heeft opgedragen (en de last daartoe ligt ook niet in de bepalingen der Grondwet), evenzoo staat het den gewonen wetgever vrij (en dit vloeit noodwendig voort uit art. 191 der Grondwet), diezelfde magt aan de waterschapsbesturen te schenken.

Is hierin iets vreemds gelegen? Wordt daardoor eene nieuwe ongekende magt voor de watersehapsbesturen ingesteld? Immers neen; zij hebben over het algemeen van oudsher, althans zeker tot 1811, de strafwetgevende magt uitgeoefend. Hierbij komt nog, dat art. 158 der provinciale wet van de veronderstelling uitgaat, dat de waterschapsbesturen de magt bezitten, om keuren of politie-verordeningen te maken en uit te vaardigen; welnu, die het einde wil, wil de middelen om daartoe te geraken, en wanneer het dan onbetwistbaar is, dat de uitvoering van keuren of politie-verordeningen alleen door bedreigde straffen kan worden verzekerd, behoort de plaatselijke wetgever ook de magt te erlangen, om straffen te bepalen.

De Staten der provincie hebben wel de bevoegdheid, onder goedkeuring des Konings, in de bestaande inrigtingen en reglementen der waterschappen veranderingen te maken en nieuwe vast te stellen; zij kunnen van die bevoegdheid gebruik maken, ook bij het ontbreken der algemeene wet, door art. 191 der Grondwet bedoeld, maar zij hebben, bij gemis eener uitdrukkelijke bepaling in de Grondwet, de bevoegdheid niet, de strafwetgevende magt aan de waterschapsbesturen te geven.

De voorziening zelve ten aanzien der straffen tegen overtreding der keuren is niet alleen wenschelijk, maar zij is noodzakelijk en onmisbaar. Zonder strafbedreiging toch bestaat geen waarborg voor de uitvoering der keuren, en zonder naleving der keuren is de behoorlijke werkkring der watersehapsbesturen tot schade van de watersehappen en van derden geheel versperd. Zijn er nu soms waterschapsbesturen, die, misbruik makende van hunne magt, met miskenning der ingelanden, in deze voorziening een prikkel zullen vinden om op den verkeerden weg voort te gaan, hierdoor mogen de besturen in het algemeen de bevoegdheid niet blijven missen, die voor hen noodzakelijk en onmisbaar is. De verkeerdheid van sommige mag niet leiden tot eene bestraffing van allen.

Ook is het eene heilzame bepaling, die in art. 2 van het ontwerp is opgenomen, namelijk dat de straffen in de vóór 1811 uitgevaardigde keuren naar art. 1 van het aangeboden ontwerp van wet geregeld en bepaald worden. Hierdoor zal gelijkheid van straf voor gelijke overtredingen ontstaan, en als van zelf, de herinnering voor goed uitgewischt zijn aan de straf van *arbitraire correctie*, die zoo menige politie-verordening van dien tijd ontsierde

ZITTING VAN DEN 9DEN JULIJ.

L. *Voorloopige voorziening in sommige waterstaatsbelangen.* (Beraadslaging.)

De tweede afdeeling van het ontwerp geeft de *middelen* aan *tot voorziening bij verzuim of weigering van besturen om werken uit te voeren en hunne schulden te voldoen, of bij gebreke van beheer van waterschappen.*

Deze voorziening acht ik van de dringendste noodzakelijkheid en van den meest spoedeischenden aard. Ik houd de aangewezen middelen goed gekozen. Geen nieuw regt wordt hierdoor ingevoerd, maar alleen uitvoering verzekerd aan de van oudsher bestaande regten. Aan eigenregting en willekeur worden paal en perk gesteld en waarborgen verschaft voor eene behoorlijke vervulling der verpligtingen die op de waterschapsbesturen berusten.

De voorgestelde middelen van voorziening strekken naar mijn oordeel tot niets anders, dan om gevolg te geven aan de voorschriften der Grondwet. De Koning heeft het oppertoezigt over alles wat betreft den waterstaat; de Provinciale Staten hebben binnen hunne provincien het toezigt op alle wateren, bruggen, wegen, waterwerken en waterschappen; doch wat baat het oppertoezigt, wat het toezigt, indien de middelen ontbreken, om voorzieningen te gelasten, waar zij veronachtzaamd worden? Wie anders dan zij, die oppertoezigt en toezigt bezitten, behooren de bevoegdheid tot het beramen en voorschrijven van middelen van uitvoering te erlangen? Aan geen ander gezag, dan aan den Koning en de Staten, kan de hier bedoelde magt opgedragen worden. De opdragt daarvan aan eenig ander gezag zou, naar mijne meening, strijden tegen de artt. 190 en 192 der Grondwet, die het oppertoezigt aan den Koning en het toezigt aan de Staten toekennen.

Het is niet te ontkennen, dat de waterschapsbesturen door de bepalingen van het ontwerp onder een streng toezigt en afhankelijk van hoogere bevelen worden gesteld, maar toch in dringenden nood, bij bewezen verzuim of weigering van hunne zijde, om te doen hetgeen waartoe zij *wettig* gehouden zijn, en dit nog onder bekrachtiging van al die waarborgen, welke de eerbiediging van hunne regten maar eenigermate vordert. Zijn zij in verzuim, of weigeren zij, *noodzakelijke* werken te maken, dan, ja, zullen Gedeputeerde Staten voorzieningen kunnen bevelen, doch het beroep op den Koning is aan de besturen voorbehouden — het beroep zelfs op de regterlijke magt, zoo zij het regt zelf van de zaak betwisten.— Zijn zij in verzuim of weigeren zij hunne welbewezene en regtmatige schulden te voldoen, of is er gebrek aan beheer, dan eveneens is voorziening dringend noodig en kan daarin door Gedeputeerde Staten worden voorzien.

Ik herhaal het, dat naar mijne overtuiging geene gegronde redenen te vinden zijn, om de waterschapsbesturen vrij te laten van de vervulling hunner wettige verpligtingen; en toch bevat de geheele tweede afdeeling van het ontwerp van wet geene andere bepalingen, dan die hoog noodig zijn, om de naleving der verpligtingen te verzekeren.

Ik heb de hier bedoelde voorziening als van hoogst noodzakelijken en van spoedeischenden aard afgeschetst, en zou het betreuren, wanneer zij niet door deze Kamer wierd bekrachtigd. Ik wil dit aantoonen door te wijzen op drie feiten, die zich in het gewest mijner inwoning voordoen, als even zoo vele getuigenissen voor de noodzakelijkheid en het spoedeischende der wet.

Ten aanzien van de uitvoering van noodzakelijke werken: het noordelijk gedeelte van het arrondissement 's Hertogenbosch, of het zoogenaamde Maas-kwartier (en evenzoo is het gelegen met het westelijk gedeelte) bestaat uit verschillende polders tot eene uitgebreidheid van vele duizende bunders, die door een en denzelfden dijk worden omringd en tegen overstroomingen beschermd; bijna elke polder heeft zijn eigen gedeelte in den dijk. Wat gebeurt nu in de noodlottige dagen van dit voorjaar? De dijk bezwijkt door de overstroomingen op onderscheidene plaatsen, en wel in het gedeelte behoorende aan eenen polder, die eene uitgestrektheid heeft van niet meer dan ongeveer 800 bunders land. Wat nu, indien deze polder onverhoopt, om welke redenen ook, zou verzuimen of weigeren, den doorgebroken dijk te maken, eene verpligting die op den polder wettig berust? Er bestaat hoegenaamd geen middel van voorziening. En welk zou het gevolg zijn? Dat niet alleen de polder met den dijk belast, maar duizende bunders land buiten dien polder ten prooi zullen blijven aan overstrooming. Er is meer, en ook dit mogen wij niet uit het oog verliezen: het geldt hier een algemeen belang, het Rijk zou moeten tusschen beide treden, en, even als ik meen in 1799, den dijk herstellen ten koste van de schatkist.

Ten aanzien van het voldoen van schulden: een polderbestuur in het arrondissement 's Hertogenbosch, welks eigendommen in vroegere jaren bij uitwinning zijn verkocht, ondernam eenigen tijd geleden eene wederregtelijke executie op een der ingelanden; het bestuur werd bij eindvonnis in het ongelijk gesteld en in de proceskosten tot een aanzienlijk bedrag verwezen. Het bestuur, dat geene eigendommen tot verhaal der kosten bezit, weigert steeds aan de veroordeeling te voldoen, en zoo doende blijft de regtmatige schuldvordering van den ingeland onbetaald. Die toestand mag immers niet voortduren?

Ten aanzien van het gebrek van beheer: in 1840 is door de Staten van Noordbrabant een algemeen reglement uitgevaardigd in het wezenlijk belang van de waterschappen; doch wat baat dit, wanneer de besturen zich niet onderwerpen? Ik ken er een, dat in 1854 aan die verpligting nog niet had voldaan.

In al die leemten wordt door het aangeboden ontwerp van wet voorloopig voorzien.

Ik ben dan ook geheel doordrongen van de noodzakelijkheid, van de billijkheid van de voorgedragen voorloopige voorzieningen en van het grondwettige der aangeboden bepalingen, ook met betrekking tot de derde afdeeling van het ontwerp (de regeling van waterstaatsbelangen meer dan ééne provincie rakende).

Ik zal om die redenen stemmen voor de wet.

De heer **van Sasse van Ysselt**: Met den spreker die mij voorafging, geloof ik dat dan de slechte regeling van de waterschapsbelangen veel nuttigs en goeds in den weg staat, maar ik ben het met hem niet eens dat de voorgestelde wet dat doel zal noch mag doen bereiken, want, volgens mijn oordeel, voldoet het ontwerp niet aan art. 191 der Grondwet: het zijn slechts partiele voorzieningen; derzelver aanname zal te weeg brengen dat de algemeene wet die de Grondwet wil en het staatsbelang vordert, in langen tijd niet of misschien nimmer zal worden voorgedragen en tot stand gebragt.

De watersehappen verkrijgen wat zij verlangen, dat is de magt om keuren te maken en op de overtreding straf te bedreigen; de Gedeputeerde Staten verwerven de magt die zij wenschen om de waterschappen te noodzaken om die werken te maken die zij nuttig oordeelen; de Regering de magt om nieuwe waterschappen ook op het gebied van twee provincien op te rigten en daartoe alles te regelen.

Daarenboven is de strafwetgevende magt die aan de waterschappen wordt opgedragen voorzeker strijdig met den geest waarin de Grondwet is aangenomen.

Zij is gevaarlijk voor dat de inrigting en het bestuur der waterschappen door de voorschriften der algemeene wet zoo even bedoeld zal zijn geregeld. Men kent de waterschappen niet waaraan men zoodanige magt geeft; hun getal is oneindig groot: alleen in Zuidholland vindt men men er 900; van vele geeft zamenstelling en inrigting geenerlei waarborg; men mist den invloed van keuze op hunne zamenstelling en de openbaarheid bij hunne beraadslagingen; waarborgen welke gewigtig en noodig zijn.

De magt aan Gedeputeerde Staten opgedragen gaat te ver; en wat het staatsbelang vordert moet de Staat bekostigen.

De aan den Koning opgedragen magt om daar, waar de Staten het eens zijn, door Koninklijk bevel andere voorschriften te geven, en daar, waar de Staten van twee provincien verschillen, te beslissen, en alzoo in het eerste geval soms een last op te leggen strijdig met de voordragt van beide Staten, en in het laatste geval aan een deel van een gewest strijdig met de voordragt van de Staten van dat gewest, — schept eene nieuwe waterschapwetgevende magt, strijdig met de beginselen welke in de Grondwet zijn ter neder gelegd. Zie hier, Mijne Heeren, in het kort te zamen gevat de redenen die mij nopen tegen het wets-ontwerp te stemmen.

De heer **Cremers**: Mijne Heeren, de wets-ontwerpen, die in deze Kamer komen, zijn dikwijls reeds zoo uitvoerig en meestal zoo grondig behandeld dat ik, veroorlooft mij deze bekentenis, mij dikwijls heb afgevraagd: of het niet mogelijk zou zijn onze beraadslagingen bijna af te snijden en onmiddellijk tot de stemming over te gaan. Ik ben echter nimmer zoo overtuigd geweest van eene dwaling in mijne opvatting als bij de behandeling van dit wetsontwerp. Ik vraag verschooning voor den twijfel, die in dit opzigt somtijds bij mij heeft bestaan.

Van den aanvang af dat een dergelijk ontwerp, eerst, zoo als de spreker uit Dordrecht gezegd heeft, in kleinen omvang; later iets meer uitgebreid aan de wetgevende vergadering is aangeboden, heb ik de vaststelling wenschelijk geacht, hoofdzakelijk om deze twee redenen: vooreerst omdat de vaststelling van de wet, bedoeld bij art. 191, mijns inziens zoo vele bezwaren in zich had, dat zij zich nog lang zou laten wachten en in de tweede plaats omdat er punten werden geregeld, die eene voorziening wel vereischen. Er bleven bezwaren bij mij over. Maar wil eene zaak tot stand komen, dan moet ieder iets van zijne bezwaren opofferen. Ik zou dit dan ook hebben gedaan. Ik zou nog te eerder mijne bezwaren hebben opgeofferd, nu dit wets-ontwerp door eene nieuwe verandering in mijn oog eene groote verbetering heeft gekregen, nu de vraag: of de watersehappen verpligt moeten worden geacht tot de uitvoering van die werken, wier uitvoering door Gedeputeerde Staten noodig is verklaard, nu die vraag, zeg ik, aan de beslissing der regterlijke magt is onderworpen. Dit houd ik voor eene verbetering, die mij eenige dagen geleden nog te eerder zou hebben bewogen om

ZITTING VAN DEN 9DEN JULIJ.

L. *Voorloopige voorziening in sommige waterstaatsbelangen.* (Beraadslaging.)

dit wets-ontwerp, voor zooveel mij betreft, aan te nemen. Maar in de bijeenkomst die wij gehad hebben, is voor mij een nieuw licht opgegaan, een licht, dat mij het terrein beter heeft doen overzien en mij er zwarigheden in heeft doen vinden, die mij ten volle zullen beletten, althans zoo als mijne overtuiging op dit oogenblik is, om voor dit wets-ontwerp te stemmen.

In de eerste plaats noopt mij daartoe deze reden: toen het eerste ontwerp aan de wetgevende vergadering werd aangeboden, was het korten tijd geleden sedert de invoering der Grondwet. Het mogt toen moeijelijk, ja bijna onmogelijk worden geacht om eene algemeene wet, voldoende aan art. 191 der Grondwet, zoo te ontwerpen, dat ze met vrucht aan de beraadslagingen kon worden onderworpen, maar sedert dien tijd zijn verscheidene jaren verloopen. Wij mogen allen onderstellen dat het tijdstip naderbij is, waarop wij zoodanig meer algemeen ontwerp zullen kunnen ontvangen. Moeijelijkheden zullen er nog zijn, ja, maar ik stel mij toch voor dat eene moedige wet de bezwaren zal kunnen overwinnen, en houd mij overtuigd, dat, hoe langer die wet wordt versehoven, de bezwaren zullen vermeerderen en diezelfde mate van moed niet meer voldoende zal zijn om ons dáár te brengen, waar wij toch eenmaal zullen behooren aan te komen.

Ik voor mij, meen te mogen vertrouwen dat wij inmiddels reeds merkelijk nader zijn gekomen tot de algemeene wet; met dit vertrouwen hernemen al de bezwaren hunne kracht, die ik anders gereed was misschien te schielijk op te offeren.

Een eerste bezwaar is gelegen in de eerste afdeeling. Het is ook reeds door anderen opgemerkt: de magt om straf te bedreigen wordt bij deze wet aan sommige waterschapsbesturen toegekend en aan andere niet. Hier is dus eene ongelijkheid: eene ongelijkheid, die den spreker uit Noordholland niet zal beletten voor de wet te stemmen, eene ongelijkheid, die, wanneer ik de stukken der Regering inzie, eenigzins in strijd is met het beginsel, waarop de Regering zelve het wets-ontwerp vestigt. Ik lees toch op pag. 4 der Memorie van Toelichting: » Zoo er vroeger nog twijfel over kon bestaan, schijnt het pleit nu door art. 153 der provinciale wet beslecht.

» Dit voorschrift rust op het stelsel dat waterschapsbesturen publieke ligchamen zijn, wier politie-verordeningen gelijke verbindende kracht hebben als elke andere publieke verordening binnen haren kring."— Dit is de praemisse van het stelsel, en op dezelfde bladzijde dier Memorie vind ik de toepassing: » De wet wil slechts aan die, welke het regt bezitten, de magt geven om straf te bedreigen." Eene eerste vraag is: wie hebben dat regt? Waaruit zal dit worden opgemaakt? Men komt hierdoor van de eene onzekerheid in de andere. Ik heb ergens in de gewisselde stukken gezien, dat hier een stellige grond voor den regter wordt aangegeven, een grond die berust op gebruik en op wettelijke voorschriften. Die grond moge *stellig* worden genoemd; zal hij in den regel zigtbaar zijn voor den regter? Maar dan vraag ik bovendien: waartoe zulk een verschil tusschen praemisse en toepassing? Hoe laat het zich verdedigen dat men in het algemeen aan alle waterschapsbesturen uit den aard van hunne publiek-regtelijke inrigting toekent de bevoegdheid om hunne politie-verordeningen te maken, en na dit beginsel te hebben vooropgesteld in de toepassing daarvoor terugdeinst en diezelfde magt sleehts aan hen wil gelaten hebben, die ze te regt of ten onregte reeds vroeger hebben uitgeoefend. Het verschil dus tussehen de praemissen en de toepassing is niet opgehelderd. Ik weet niet of er in de provincie, waar ik woonachtig ben, wel een enkel watersehapsbestuur zal zijn, hetwelk op grond van deze wet die publiek-regtelijke magt zal kunnen uitoefenen, die ik in de Memorie van Toelichting gelezen heb dat aan den aard van een waterschapsbestuur inhaereert. De wet geeft niet hetgeen de Regering zelve, tot hare verdediging, zegt, dat elk waterschapsbestuur moet hebben. Dit is mijns inziens een zeer groot bezwaar.

In de tweede afdeeling heb ik het eene verbetering genoemd, dat de burgerlijke regter over de bestaande verpligtingen van de watersehapsbesturen vonnis zal uitspreken. Die regter zal waarschijnlijk vonnissen tusschen een commissaris des Konings en een waterschapsbestuur; maar het geding zal in allen gevalle toeh berusten op een bevel, uitgevaardigd door de provineiale magt, door de Gedeputeerde Staten. Dit is zeer juist; maar daardoor springt, mijns inziens, zooveel te meer in het oog, dat het provinciaal bestuur diezelfde verpligting, het onderwerp van het te vreezen of aanhangig geding, op het waterschap zal kunnen leggen. Ik weet wel, het is niet geheel hetzelfde ligchaam; de Staten leggen de verpligting op en de Gedeputeerden geven het bevel van uitvoering. Ik vraag evenwel: is dit stelsel goed? In geene provineie zullen de Staten waarschijnlijk hunnen Gedeputeerden, als zij eenmaal zoover zijn gegaan, hulp ontzeggen.

Het is ook nog waar, dat de provinciale verordeningen niet zullen kunnen werken dan onder 's Konings goedkeuring. Maar ook dan zullen wij naast de Staten hebben den Minister van Binnenlandsche Zaken; aan dezen zullen de verpligtingen der waterschappen geheel en al worden overgegeven.

Wat betreft de derde afdeeling, de paragraaph betreffende de waterstaatsbelangen, twee of meer provineien rakende, — hetgeen hierin voorkomt wordt vooral verdedigd door eene verwijzing naar art. 97 der provinciale wet. Men zegt, ook daar is aan den Koning gezag toegekend. Ik wil het gezag des Konings niet verminderen, maar ik doe opmerken, dat volgens art. 97 der provinciale wet de Staten regelen onder goedkeuring des Konings, en dat *hier* de Koning regelt. Het moge waar zijn, dat aan den Koning die magt dient te worden gegeven, doch dan kan die magt niet worden verdedigd door het voorbeeld van art. 97 der provinciale wet. Waar de Staten volgens de provineiale wet hunne belangen regelen, kan de Koning zijne goedkeuring onthouden of geven Hier is het iets anders. Als de Staten het onderling eens zijn, dan zal niet de Koning zijne goedkeuring kunnen onthouden, maar als de Minister van Binnenlandsche Zaken meent, dat de regeling der Provinciale Staten niet goed is — het is ook bij de diseussie in de Tweede Kamer uitgemaakt — dan zal znlk eene regeling als geene regeling worden beschouwd en de beslissing alleen aan den Koning verblijven.

Men zegt verder: ja, maar als er versehil bestaat, moet er toch eene beslissing zijn. Ik geloof, het is sleehts de vraag, of men langs dezen weg zekerheid zal bekomen voor eene goede beslissing of het zelfs somtijds niet beter kan zijn iets ongeregeld te laten, de vrees te behouden dat niet alles naar behooren zal kunnen worden beslist, dan ééne magt te hebben die alles kan regelen en ook in verkeerden zin kan regelen.

Er is bij deze gelegenheid gezegd: maar de Koning zal steeds een wijs besluit nemen. Mijne Heeren, wie zou zoo iets tegenspreken? Het mag echter de vraag zijn, of 's Konings naam dient te worden genoemd, of het niet waarheid is, dat de Minister van Binnenlandsche Zaken de voordragten zal doen, dat hij die voordragten zal doen op grond van medegedeelde adviezen uit de gewesten; en zouden nu die adviezen uit de gewesten wel altijd den naam van wijs en regtvaardig kunnen verdienen? Hiermede vervalt dit argument.

In de derde plaats heeft men voorbeelden aangehaald. Vooreerst het bekende sedert lang bestaande verschil omtrent Steenenhoek. Dit voorbeeld heeft op mij dien indruk gemaakt dat de Hooge Regering in der tijd door een besluit verwarring heeft veroorzaakt en dat men op die verwarring grondt de aanspraak der Regering om ten allen tijde wettig verwarring te stiehten. Anderen zullen met meer plaatselijke kennis deze zaak kunnen behandelen. Ik geef slechts de slotsom van mijn onderzoek, en kan dit te vrijer doen omdat de tegenwoordige Minister van Binnenlandsche Zaken geene sehuld heeft aan den oorsprong. Dit argument dan leidt tot niets anders dan daartoe dat ééne verwarring het regt moet geven om hoe langer hoe meer verwarring te stiehten.

Deze bezwaren liggen, naar ik meen, aan de goedkeuring van dit ontwerp van wet in den weg. De oorzaak dier bezwaren ligt in het gemis der wet, bij art. 191 der Grondwet bedoeld. Het IXde hoofdstuk der Grondwet heeft het oppertoezigt over den waterstaat opgedragen aan den Koning, het toezigt aan de Staten. Het IXde hoofdstuk kent ook de watersehappen. Ik wil niet twisten over de dikwerf behandelde vraag, of de watersehappen zijn van publiek-regtelijken dan wel van privaat-regtelijken aard. Zeker is het, dat sommige zijn ontstaan door het gezag van de toenmalige Hooge Regering; er zijn er ook, die hunnen oorsprong alleen aan eene overeenkomst van de ingelanden te danken hebben. Maar welke ook de oorsprong moge zijn, zeker is het, dat de Grondwet ze erkent en alleen daardoor hun regten en zelfstandigheid toekent. Men mag het er, naar ik meen, voor houden, dat niemand, in den regel althans, de belangen der watersehappen beter kent, dan de ingelanden en de door dezen gekozen besturen. Er moet soms een hooger gezag zijn; watersehapsbesturen zijn in pligtvervulling te kort gesehoten; de spreker uit Noordbrabant heeft dit vooral betoogd. Ja, maar hoever moet dat gaan; waar zijn de grenzen, waar het waterschap zal kunnen zeggen: hier ligt het oordeel van hetgeen nuttig is aan mij; hier heeft geen hooger gezag zieh met mijne belangen te bemoeijen. De Grondwet, die hun niet alle zelfstandigheid ontneemt, wil die grenzen; want ze wil de wet door welke het oppertoezigt van den Koning en het toezigt van de Provineiale Staten in de uitoefening daarvan wordt beperkt. Men zegt: wat zal dat oppertoezigt en dat toezigt zijn, indien daaraan niet is verbonden eene magt om te doen uitvoeren hetgeen het noodig acht? Toegegeven; zoodanige magt behoort er te zijn; maar niet zoo als ze thans is: zij moet zijn beperkt binnen de grenzen die de wet zal aanwijzen. Zoolang de wet er niet is, staan de watersehappen onder het oppertoezigt van den Koning en onder het toezigt van de Staten, gebonden aan alle hunne bevelen. Volgens de Grondwet is, mijns inziens, zulk een oppertoezigt en toezigt willekeurig, zoolang niet de wet zijne grenzen aanduidt.

ZITTING VAN DEN 9DEN JULIJ.

L. *Voorloopige voorziening in sommige waterstaatsbelangen.* (Beraadslaging.)

Er zijn dus verschillende redenen die mij doen wenschen de vaststelling dier algemeene wet, in het ware belang van hetgeen de waterschappen aangaat, die dan toch in de eerste plaats alle belangen van de waterschappen vertegenwoordigen. Wordt deze wet al vast aangenomen (het is al meer gezegd) een prikkel zal zijn weggenomen die ons het eerst zal kunnen brengen tot hetgeen allen wenschelijk en nuttig achten. Maar bovendien, er is nog iets; niet alleen dat een prikkel wordt weggenomen, maar er zal een hinderpaal worden opgerigt. Hoe langer toch deze toestand blijft, hoe moeijelijker de vaststelling der wet zal worden. Thans toch regelt in ieder gewest het hooge gewestelijke bestuur de zaak naar zijn eigen inzien. Ik zal niet wijzen op alle de verschillende en uiteenloopende bepalingen die in verschillende gewesten reeds tot stand zijn gebragt, maar dit mag ik toch zeggen, dat er gewesten zijn waarin het hoog gewestelijk gezag zich onbevoegd acht eene verandering in de waterschappen daar te stellen, zoolang de wet in art. 191 der Grondwet bedoeld, niet is tot stand gekomen. Er is een gewest waarin men meent de vaststelling dier wet niet te moeten afwachten, maar toch de waterschappen niet verder te kunnen aantasten dan voor zoo verre verschillende waterschappen, thans reeds binnen denzelfden ringdijk gesloten, op denzelfden boezem uitwateren. Er zijn gewesten waarin men meent dat er geen grens is voor het provinciaal gezag en waar verschillende waterschappen, geheel onafhankelijk van elkander, wier dijken en wateringen niets met elkander gemeens hebben, worden zaamgevoegd tot één, onder één bestuur met gelijke verpligtingen over alle zaamgevoegde landen. De bepalingen nu die in de verschillende gewesten zijn vastgesteld, zijn even uiteenloopende als de drie beginselen waarvan de drie provincien, die ik straks heb opgenoemd, uitgaan; en hoe meer zulke uiteenloopende bepalingen wortel zullen hebben geschoten, zooveel te moeijelijker zal het worden om eene wet tot stand te brengen, die althans aan iets zal voldoen. Wachten wij nog eenige jaren — en wij zullen lang wachten indien deze wet is aangenomen, — dan zal in ieder gewest een vast gebruik zijn geworteld hetwelk de algemeene wetgever genoopt zal worden te eerbiedigen, en daar zoodanige gebruiken in de verschillende gewesten onderscheiden zullen zijn, zal de wet bij art. 191 der Grondwet bedoeld ten slotte niet anders dan eene wet van vorm zonder beteekenis kunnen zijn.

Het ware belang der waterschappen, het eerste vereischte van den waterstaat, is de vaststelling der wet, regelende het oppergezag en het toezigt des Konings en der Provinciale Staten. Door mijne stem aan deze voordragt te geven, wil ik de vaststelling dier wet niet verschuiven, en daardoor aanleiding geven dat ten slotte de toestand zoodanig wezen zal dat niemand door die algemeene wet zal worden gebaat. Beter is het, dat wij ons eenige in verhouding kleine moeijelijkheden nog eenigen tijd getroosten. Op die gronden, die mij vooral hier duidelijk zijn geworden, zal ik tegen deze voordragt stemmen.

De **Voorzitter**: De heer van Nispen van Pannerden is thans aan het woord, maar ik stel voor nu de beraadslaging te staken en over te gaan tot de stemming over het voorstel van den heer Cremers, tot het houden eener avondzitting.

De heer **Cremers**: Toen ik dat voorstel deed was het drie ure; ik stelde eene avondzitting voor in geval wij op dat uur de zitting schorsten, maar eene voortzetting van de zitting èn eene avondzitting lag niet in mijne bedoeling; de gehouden stemming doet mij vermoeden, dat de Kamer ze niet wenscht; ik trek dus mijne motie in.

De heer **van Dam van Isselt**, het woord gevraagd en bekomen hebbende voor eene motie van orde, zegt: Dan neem ik de vrijheid de motie van ons geacht medelid over te nemen.

De heer **van Beeck Vollenhoven**: Ik zou volstrekt niet tegen eene avondzitting zijn, indien ik inzag dat wij er den afloop onzer werkzaamheden, want daarom schijnt het te doen te zijn, mede bespoedigden; maar ik geloof niet dat alle stukken in staat van wijzen zijn. Er zijn, meen ik, nog enkele antwoorden van de Regering te ontvangen en verslagen uit te brengen; ik veroorloof mij dus, alvorens mijne stem aan de gedane motie te geven, aan onzen geachten Voorzitter te vragen of er reeds wetten aan de orde kunnen gesteld worden, waaromtrent wij het antwoord der Regering wachtende waren. Zoo niet, dan geloof ik dat eene avondzitting op den duur onzer werkzaamheden geen invloed kan hebben.

De **Voorzitter**: Het antwoord op de vraag van den heer van Beeck Vollenhoven is, dat de bij de Kamer aanhangige wets-ontwerpen nog niet in staat van wijzen gebragt zijn, en ik alzoo nog niet in staat ben gesteld om de behandeling daarvan aan de orde te stellen.

De heer **Minister van Financien**: De spreker uit Noordholland heeft gevraagd of er ook al wetten in staat van wijzen verkeeren. Ik wensch daaromtrent mede te deelen, dat ik het antwoord op de wet tot verhooging van het minimum van den suiker-accijns morgen ochtend hoop in te zenden.

Het *voorstel van den heer van Dam van Isselt*, strekkende tot het houden eener avondzitting, in stemming gebragt, wordt met 26 tegen 11 stemmen verworpen.

Voor hebben gestemd de heeren: Beerenbroek, van Sasse van Ysselt, van Eijsinga, van Dam van Isselt, van Heeckeren van Wassenaer, van Rhemen van Rhemenshuizen, van Goltstein van Oldenaller, van Weel, Regout, de Villers de Pité en Tonckens.

De vergadering wordt daarna gesloten.

ZITTING VAN DEN 9DEN JULIJ. (COMITÉ-GENERAAL.)
(SUPPLEMENTBLAD.)

LXXXII. *Overeenkomst met Frankrijk omtrent den nadruk.* (Beraadslaging)

VERSLAG *van het verhandelde in comité-generaal den 9den Julij* 1855, *bij de behandeling van het wets-ontwerp tot goedkeuring van artikelen der overeenkomst met Frankrijk gesloten tot wering van den nadruk van wetenschappelijke en letterkundige werken.*

Nadat de openbare zitting in comité-generaal veranderd is (zie bladz. 184 van dit *Bijblad*) wordt de beraadslaging geopend over het VOORSTEL VAN DEN HEER VAN BEECK VOLLENHOVEN om het *wets-ontwerp tot goedkeuring van artikelen der overeenkomst met Frankrijk tot wering van den nadruk van wetenschappelijke en letterkundige werken*, in comité-generaal te behandelen.

De heer **van Beeck Vollenhoven**: Ik zal zoo kort mogelijk de redenen adstrueren, die mij nopen om te verzoeken, dat deze Vergadering met gesloten deuren plaats hebbe. Ik heb straks in de openbare vergadering met een enkel woord gezegd, waarom het doelmatig zou zijn, indien deze vergadering met gesloten deuren wierd gehouden. Daarbij komt, dat wij vroeger bij de behandeling van het tractaat met België en van dat met het Tolverbond denzelfden weg hebben gevolgd, dien wij nu zouden inslaan. Ik geloof werkelijk dat, wanneer wij handelen over internationale belangen, belangen waarbij dikwijls politieke omstandigheden tusschen beide kunnen komen die van grooten invloed kunnen zijn, het wenschelijk is dat zoo iets gesehiede in eene vergadering met gesloten deuren. Ik geloof dat de grondwetgever dit ook gevoeld heeft en dat hij de noodzakelijkheid daarvan inzag. Waartoe anders deze bepaling in de Grondwet? Mijne Heeren, wij hebben hier — straks zullen wij de gelegenheid hebben er over te spreken — een tractaat, vervangende een soortgelijk, dat in de andere Kamer destijds met algemeene stemmen is verworpen en dat ook nu bestreden is geworden van verschillende zijden. Ik wensch er mij nu niet over uit te laten, maar dit moet ik toch doen opmerken, dat door den aard onzer werkzaamheden, wij zoo vele versehillende wets-ontwerpen gelijktijdig hebben te behandelen, dat het hoogst moeijelijk wordt met die naauwkeurigheid alles zoodanig na te gaan, dat men ieder woord, dat men daarover zegt, zóó zou wikken en wegen, als men dit doet, wanneer men iets, behoorlijk voorbereid, in het midden brengt, en dit was mij eene reden te meer om voor te stellen, dat de beraadslagingen met gesloten deuren plaats zouden hebben.

De heer **van Nispen van Pannerden**: Er is straks in het openbaar eene bedenking aangevoerd tegen het voorstel door het geachte lid naast mij gezeten gedaan en door mij ondersteund, waarover ik wensch een enkel woord in het midden te brengen. Een van de argumenten daartegen gebezigd, is geweest, dat dit traetaat in de andere Kamer in het openbaar is behandeld. Maar ik wensch aan den geachten spreker, die dat argument heeft gebezigd, te herinneren, dat er nog meer voorbeelden zijn dat in de andere Kamer tractaten met vreemde mogendheden in het openbaar zijn behandeld, maar dat toch deze Vergadering het noodig geoordeeld heeft dien weg van behandeling niet te volgen. Het voorbeeld door de andere Kamer gegeven kan, naar mijne beseheidene meening, niet regelgevend zijn voor deze Kamer. Het is, blijkens de ervaring van vroegeren tijd, niet regelgevend geweest. Ik geloof dus dat het argument niet kan wegen. — De geachte spreker achter mij gezeten heeft gezegd, dat het zou zijn beneden de waardigheid dezer Vergadering om als 't ware te schromen in het openbaar haar gevoelen over deze zaak te zeggen. Ik geloof, Mijne Heeren, dat al mogten er leden zijn die voorzigtigheidshalve het beter vinden dat de gevoelens die in deze Vergadering zullen worden uitgesproken met gesloten deuren worden uitgedrukt, zij daarom geen minderen prijs stellen dan die geachte spreker op de waardigheid dezer Vergadering; dat zij daarom niet minder dan hij, indien het noodig is, sehromen hun gevoelen te zeggen, daar en waar zij het noodig rekenen in het belang van het vaderland. Ik geloof dus ook niet, Mijne Heeren, dat die eer of waardigheid der Vergadering daardoor in gevaar zal komen, en ik meen dat de voorzigtigheid gebiedt om in dezen te volgen hetgeen bij deze Vergadering tot nog toe steeds regel is geweest.

De heer **van Dam van Isselt**: Toen ik de aanmerking gemaakt en gezegd heb dat ik mij de vrijheid zou veroorloven dit woord te bezigen: *dat ik het bijna vond beneden de waardigheid van deze Vergadering*, heb ik volstrekt niet getwijfeld aan den moed van mijne geachte ambtgenooten om ook in het openbaar te spreken. Ik heb alleen het oog daarop gehad, dat het eene zonderlinge houding zou hebben, die meer tot nadeel dan tot voordeel zou strekken, wanneer wij hier in comité-generaal handelden over een tractaat met eene vreemde mogendheid. Indien die geachte sprekers willen dat er niets van zal uitlekken, dan moeten zij verder gaan en niet alleen vragen eene beraadslaging met gesloten deuren, maar zij moeten er bij bepalen dat het geheim zal worden opgelegd. Indien dat niet wordt opgelegd, zal de maatregel tot niets leiden. Een argument van den heer van Beeck Vollenhoven, dat ik vooral met het oog op hem, die zoo gemakkelijk spreekt, niet als argument kan aannemen om met gesloten deuren te beraadslagen, namelijk dat men niet genoeg duidelijk zijne woorden zou kiezen, omdat men geen tijd heeft gehad de zaak naar behooren te bestuderen, dat argument kan naar mijne gedachte niet opgaan en wanneer wij oordeelen zullen over de vraag: of wij in eene vergadering met gesloten deuren of in eene openbare vergadering zullen beraadslagen, waartoe wij nu gereed zijn, dan komt het mij voor dat degenen die gevraagd hebben comité-generaal, eene duidelijke reden moeten geven waarom. Dan kunnen wij beoordeelen of het raadzaam is om hier met gesloten deuren te beraadslagen.

Indien de geachte voorsteller of voorstellers ons bekend hadden gemaakt met hun voornemen om zoodanige krachtige argumenten te bezigen tegen Frankrijk, dat het ons als het ware dit tractaat heeft opgedrongen, of, zoo als elders is gezegd, dat dit tractaat ons maakte tot de douanen van eene vreemde mogendheid, en dergelijke uitdrukkingen, schadelijk voor de goede verstandhouding, dan stond het aan de Vergadering om te beoordeelen of waarlijk de argumenten door de sprekers aan te voeren van dat gewigt waren, dat zij de goede zaak benadeelden. Maar ik moet zeggen — de sprekers houden het mij ten goede — ik heb geen enkel argument gehoord, dat wettigen kon de verandering van onze openbare vergadering in comité-generaal, geen argument dat, naar mijn oordeel althans, ons aanleiding kan geven om ons comité-generaal te handhaven.

Wat het antecedent aangaat, ik geloof dat antecedenten gevaarlijk zijn, vooral wanneer zij zich niet bijzonder aanbevelen door hooge nuttigheid en goede gevolgen. Ik bestrijd dus ten sterkste het voorstel, omdat ik niet geloof dat het tot iets goeds kan leiden, maar integendeel denkbeelden zal opwekken, vermoedens zal doen ontstaan, dat hier bijzondere zaken gezegd zijn over Frankrijk, die niemand heeft mogen hooren.

Wanneer echter de Vergadering wil dat deze zaak in comité-generaal worde behandeld, dan zou ik in overweging geven, om de beraadslaging geheim te houden, dan blijft al wat er over gezegd is onder ons; niemand zal er ooit iets van weten, behalve de stemming. Dit is mijns inziens wel zoo rationeel en consequent.

De heer **Cremers**: Ik wensch in de eerste plaats een voorbeeld aan te halen, een antecedent kan ik het niet noemen, omdat het in het buitenland is voorgevallen. De Tweede Kamer heeft met open deuren beraadslaagd over het tractaat door de Regering met Portugal gesloten. Uit de dagbladen heb ik gezien, dat ditzelfde onderwerp door de Kamers te Lissabon met gesloten deuren is behandeld: een bewijs dat hieromtrent iedereen zijne eigene appreciatie kan volgen.

Ten opzigte van de zaak zelve, geloof ik dat de gevoelens van de sprekers uit Noordholland en Gelderland zeer wel met elkander zijn overeen te brengen. Indien de Vergadering mogt goedvinden te beslissen dat de gronden door den eersten spreker aangevoerd, en die ik ook meen te moeten beamen: redenen van voorzigtigheid namelijk om internationale vraagpunten liever in den regel niet in het openbaar te behandelen; de vrees dat welligt stuitende uitdrukkingen kunnen ontsnappen; eene vrees te grooter dewijl wij onvoorbereid aan de beraadslaging zullen deel nemen, — dat deze voldoende zijn om eene beraadslaging met gesloten deuren te doen plaats hebben, dan zal daarop later een voorstel, krachtens art. 31 van het Reglement van Orde, kunnen volgen, dat de geheimhouding worde opgelegd. Dit zal echter een tweede voorstel zijn, geheel onafhankelijk van het eerste. Daarover zal eene beslissing kunnen genomen worden wanneer de beraadslaging is afgeloopen, en dan te beter omdat iedereen dan weet wat hij gezegd en gehoord heeft; en of er — wat ik niet geloof — woorden zijn gebezigd die beter niet publiek gemaakt worden. Thans acht ik het gedane voorstel een voorzigtigheidsmaatregel, die alle ondersteuning verdient, en door de Kamer allezins verdient te worden aangenomen.

ZITTING VAN DEN 9DEN JULIJ. (COMITÉ-GENERAAL.)

LXXXII. *Overeenkomst met Frankrijk omtrent den nadruk.* (Beraadslaging.)

De heer **Lotsij**: Ik wil zeggen, dat ik deel in het gevoelen van den geachten spreker uit Rotterdam voor mij gezeten (den heer van Rijckevorsel) en geene noodzakelijkheid vind om onze beraadslagingen met gesloten deuren te houden. De redenen, door den geachten spreker uit Amsterdam (den heer van Beeck Vollenhoven) daarvoor bijgebragt, zouden mijns inziens kunnen leiden tot een voorstel om de beraadslaging over dit tractaat uit te stellen tot dat al de leden op de hoogte van het onderwerp zouden zijn, maar kunnen, dunkt mij, nooit leiden tot het houden van eene zitting met gesloten deuren. Op die redenen past volkomen hetgeen gezegd is door den spreker uit Gelderland (den heer van Dam van Isselt), dat de geheimhouding een noodzakelijk gevolg zou zijn. Men wil eene zitting met geslotene deuren houden, omdat eenige leden niet in de gelegenheid zouden zijn geweest om de stukken naauwkeurig te onderzoeken, omdat er zoovele andere werkzaamheden zijn, omdat men vreest min juist en min bedacht te spreken. Maar dan zal het ook vooral noodig zijn om de geheimhouding op te leggen!

In de tweede plaats ben ik tegen het houden eener zitting met gesloten deuren, omdat de Minister van Buitenlandsche Zaken het niet verlangt. Ik heb meermalen, ook in de Tweede Kamer, discussien bijgewoond over de vraag of een tractaat zal behandeld worden in comité-generaal, maar nimmer heb ik het voorstel daartoe door de leden der Vergadering zien opdringen, wanneer de Regering het van hare zijde niet verlangde. Mij dunkt, de Regering is meer op de hoogte om te kunnen beoordeelen, of het wenschelijk is dat eene zaak in comité-generaal worde behandeld, al dan niet. Ik deel daarom in het gevoelen van de geachte sprekers uit Gelderland en Rotterdam.

De heer **van Swinderen**: Ik heb het voorstel van den spreker uit Noordholland (den heer van Beeck Vollenhoven) ondersteund, omdat ik in het algemeen van oordeel ben dat wanneer in deze Kamer over tractaten met buitenlandsche mogendheden wordt gesproken, het beter is dat dit met gesloten deuren geschiede dan in eene openbare zitting. Ik heb dat voorstel beschouwd zoo als het is gedaan; doch wanneer er bijgevoegd ware hetgeen de spreker uit Gelderland (de heer van Dam van Isselt) en de spreker uit Zuidholland (de heer Lotsij) meenen dat daarbij zou behooren, dan zou ik stellig tegen het voorstel stemmen; want ik zou dan hebben begrepen dat ik mijne ondersteuning zou schenken aan iets wat ik niet kende. Ik ga uit van de onderstelling dat wanneer de discussie met gesloten deuren plaats heeft, er omstandigheden kunnen zijn die vorderen dat later de geheimhouding worde opgelegd, terwijl het daarentegen ook denkbaar is dat er niets wordt gesproken hetgeen niet openbaar kan worden gemaakt. Welnu, wanneer de discussie met gesloten deuren gehouden zal zijn, dan zullen wij later moeten beslissen, of datgene wat gesproken is hier moet blijven, of openbaar kan worden gemaakt. Ik herhaal dus, dat wanneer het voorstel was gedaan, om met gesloten deuren te beraadslagen en tevens het stilzwijgen op te leggen, ik mijne ondersteuning daaraan niet zou hebben gegeven, maar dat ik het eerste alleen wel ondersteun.

De heer **van Beeck Vollenhoven**: Dat ik niet heb gedaan hetgeen de spreker uit Gelderland (de heer van Dam van Isselt) wenscht, bewijst dat ik zeer goed had ingezien welke de gevolgen hiervan konden zijn. En in ieder geval het bewijst dat ik kennis had genomen van ons Reglement van Orde. Ik kon het voorstel niet doen om de geheimhouding op te leggen, want dan zou ik gehandeld hebben in strijd met dat reglement. Ik wilde het niet doen, en dat blijkt daaruit dat ik bij mijne argumentatie ook gezegd heb, dat ik niet wist of er veel of weinig zou worden gesproken, en in welken zin; ik kon niet beoordeelen of het tractaat tegenspraak in deze Kamer zou ondervinden al dan niet; maar juist omdat ik geloofde dat deze Kamer te regt alle tractaten behandelt in comité-generaal, daarom heb ik dit voorgesteld. Indien de spreker uit Gelderland het Reglement van Orde had geraadpleegd en daarin had gelezen dat de Vergadering omtrent het in comité-generaal *behandelde* des geacht de geheimhouding kan opleggen, dan ware hij overtuigd geweest dat ik dat voorstel niet kon doen voor en aleer de debatten hadden plaats gehad.

De beraadslaging over het *voorstel van den heer van Beeck Vollenhoven* » om de beraadslaging over het wets-ontwerp betrekkelijk de overeenkomst met Frankrijk tot wering van den nadruk, in comité-generaal te behandelen", wordt gesloten en in stemming gebragt, met 25 tegen 12 stemmen aangenomen, en is mitsdien besloten met de behandeling van dat wets-ontwerp in comité-generaal voort te gaan.

Tegen hebben gestemd de heeren: van Dam van Isselt, de Bruijn, Lotsij, van Goltstein van Oldenaller, Sassen, van den Dries, van Rijckevorsel, Beerenbroek, van der Lek de Clercq, van Sasse van Ysselt, 't Hooft van Benthuizen en de Voorzitter.

De beraadslaging over dat wets-ontwerp wordt alsnu geopend.

De heer **van Beeck Vollenhoven**: Ik wil gaarne bekennen dat toen ik voor het eerst van dit wets-ontwerp heb kennis genomen en de discussien daarover in de andere Kamer volgde, het op mij geen gunstigen indruk heeft gemaakt. Ik heb zooveel mogelijk die discussien trachten te volgen, maar wij hebben sedert onze bijeenkomst reeds zoovele wets-ontwerpen te behandelen gehad dat het schier niet mogelijk is geweest dit met die zorg te doen, welke dit gewigtig ontwerp vordert. Om die reden vraag ik of het niet moeijelijk zou geweest zijn om in eene openbare zitting misschien wijdloopig over het tractaat te spreken en inlichtingen te vragen, die nu in eene vergadering met gesloten deuren gereedelijk kunnen gegeven worden, waardoor men dan ook de zaak van een anderen kant leert inzien.

Wij hebben tegen dit tractaat gekregen een gewigtig adres van Bestuurderen der Vereeniging ter bevordering der belangen des Boekhandels, waarin die adressanten verklaren dat de belangen van den boekhandel bij dit tractaat zeer worden benadeeld. In enkele van de daarbij aangevoerde bezwaren deel ik ten volle, doch er worden ook bezwaren genoemd, waaraan ik minder waarde meen te kunnen hechten. Ik weet dat wanneer men een tractaat sluit men altijd hetzij van de eene hetzij van de andere zijde concessien moet doen en er dus soms lijdende partijen zijn. Maar in dit adres wordt een voornaam punt behandeld, waaromtrent groot verschil van gevoelen schijnt te bestaan. Ik ben geen regtsgeleerde en kan dus niet beoordeelen welke het juiste zij. Ik had gaarne aangenomen de uitlegging, die door den Minister van Buitenlandsche Zaken in de andere Kamer is gegeven, maar ook daar is die uitlegging bestreden geworden en later wordt hetzelfde gedaan in het adres van den boekhandel. Ik bedoel het punt der vertalingen. Ik hecht aan dat punt veel meer gewigt dan aan die der bestaande hoogere invoerregten. Ik had deswege gaarne eene bepaling in het tractaat opgenomen gezien. Intusschen vlei ik mij, dat dewijl dat punt voorkomt in andere tractaten, door Frankrijk met Belgie of Engeland gesloten, de gevolgtrekking daaruit te maken is, dat het ook op ons van toepassing zal zijn. Bij het handels-tractaat van 1840 toch is bepaald dat, wanneer meerdere concessien aan derden zouden gegeven worden, wij die ook zouden genieten; en daar nu dit tractaat een integrerend deel wordt van dat van 1840, meen ik aan den Minister van Buitenlandsche Zaken in bedenking te mogten geven, of het niet mogelijk is van dit argument gebruik te maken.

Ook dat is wederom eene reden, Mijne Heeren, waarom ik liever bij dergelijke gelegenheden spreek in eene vergadering met gesloten deuren, opdat men buitenaf niet wete welke argumenten zijn aan te voeren.

Ik kom terug op het stuk der vertalingen. Uit de discussien in de andere Kamer is mij duidelijk gebleken dat de Minister van Buitenlandsche Zaken, hoezeer het niet opgenomen hebbende in het tractaat, omdat hij meende dat de jurisprudentie daaromtrent gevestigd was, echter meermalen daaromtrent met den Franschen onderhandelaar schijnt geconfereerd te hebben. Doch ik wensch mij de vraag te veroorloven: indien op het stuk van vertalingen, 't welk nu bij art. 1 van dit tractaat geregeld wordt, hier te lande de Fransche jurisprudentie moet toegepast worden, zal dan de regter alhier, die jurisprudentie moetende toepassen, niet meenen gebonden te zijn door al die arresten, door de verschillende hoven in Frankrijk gewezen en die wij onder het adres van den boekhandel en in eene rede van een regtsgeleerd spreker in de andere Kamer vermeld vinden? Ik wensch aan den Minister van Buitenlandsche Zaken deswege eene vraag te doen, waarbij welligt enkele regtsgeleerde leden de schouders zullen ophalen, doch de tijd, ik herhaal het, was te beperkt om de stukken behoorlijk te onderzoeken; eene vraag echter welker beantwoording voor mij en misschien ook voor andere leden van belang is, namelijk: is, wanneer dit tractaat geratificeerd zal worden, niet te gemoet te komen aan den twijfel, die zeer vele leden schijnt te bezielen omtrent dit gewigtig vraagstuk en die ook de hoofdgrond schijnt geweest te zijn van de oppositie die dit ontwerp in de andere Kamer heeft ontmoet?

Ik heb u gezegd, Mijne Heeren, dat ik minder aan de twee andere punten hecht. Ik geloof, dat het in het belang van den boekhandel wenschelijk zou zijn geweest indien men bij het tractaat meer regtstreeksche voordeelen had kunnen bedingen. De exceptie, die misschien te vinden zal wezen, heb ik mij reeds veroorloofd te opperen. Maar in alle stukken die betrekking hebben op dit tractaat schijnt bepaaldelijk het punt omtrent de vertalingen de *cardo quaestionis* geweest te zijn; het schijnt de meeste moeijelijkheden opgeleverd te hebben en tevens schijnt men er voor ons het meeste gevaar uit te voorzien. En ik geloof, dat dit ook werkelijk het geval is, en men inderdaad zeer voorzigtig zal moeten zijn met die vertalingen aan te vangen. Ik weet dat, volgens de Fran-

ZITTING VAN DEN 9DEN JULIJ. (COMITÉ-GENERAAL.)

LXXXII. *Overeenkomst met Frankrijk omtrent den nadruk.* (Beraadslaging.)

sche wetgeving — hetgeen ook blijkt als men de in de andere Kamer gehouden discussien en de met die Kamer gewisselde stukken doorloopt — de schrijvers verpligt zijn zich op het schutblad eene reserve voor te behouden. Die reserve, geldt die voor alle mogelijke vertalingen, of geldt die uitsluitend voor de vertaling die de auteur zelf mogt willen doen vervaardigen? Ik geloof werkelijk dat, indien de pogingen van den Minister van Buitenlandsche Zaken — en ook daarvan zou hij ons welligt in eene zitting met gesloten deuren de toezegging kunnen doen, — zouden strekken om die moeijelijkheden op te heffen, hetzij bij de additionele artikelen, hetzij anderzins; zoo ons dit uitzigt kon worden geopend, dan zou veel moeite ter zijde gesteld worden. Dit tractaat is gesloten, en ik geloof zeer te regt, om gevolg te geven aan art. 14 van het handelstractaat met Frankrijk. Ik betreur het met de Regering dat het zoo lang geduurd heeft, alvorens daaraan gevolg werd gegeven. Dus wat het sluiten van een tractaat betreft, daartegen kom ik niet op; daarin ziet ook de boekhandel, geloof ik, geen bezwaar, maar wel in het bedoelde punt. Nu kunnen er wel redenen van politieken aard zijn, die den Minister genoopt hebben om dit punt, — dat ook hem zeker opgevallen moet zijn, dat in alle tractaten met vreemde mogendheden, die te zijner beschikking stonden en die hij ons ook medegedeeld heeft, is opgenomen, — niet op te nemen in het geslotene of er geene overwegende waarde aan te hechten. Er konden politieke omstandigheden plaats gehad hebben, die hem noopten om dit tractaat, dat zeker minder voordeelig is voor ons dan voor Frankrijk, aan onze goedkeuring te onderwerpen. Ik geloof dat de Minister ons die politieke redenen, zoo ze bestaan, gerust kan mededeelen, want straks is het aangehaald, ons Reglement van Orde geeft ons den waarborg in handen, dat wat van dien aard hier gesproken wordt, binnen deze Kamer zal blijven.

Ik heb ook nog eene enkele vraag te doen aan den Minister. Uit de discussie in de andere Kamer is mij gebleken, dat van de zijde van den boekhandel omtrent deze zaak het stilzwijgen zou zijn bewaard, en nu wensch ik toch van den Minister te vernemen, of dit niet eene verkeerde wending in zijne rede is geweest, of niet bepaald tusschen den boekhandel en den Minister daarover gesproken is, of er geene pogingen van weêrszijden zijn aangewend om elkander deswege te verstaan. Zoo als ik de zinsnede in de rede des Ministers lees, zou ik ze moeten opvatten als of deswege niets verhandeld ware, terwijl ik vrij zeker meen te weten, dat het tegendeel het geval is. Op pagina 1013 van het *Bijblad* lees ik te halver wege van de tweede kolom het volgende: » Ik beklaag mij — sprekende over den boekhandel — volstrekt niet over hunne adressen; maar ik zou mij verheugd hebben, zoo zij, voor dat zij die requesten hadden ingezonden, mij de eer hadden aangedaan mij ophelderingen te vragen, dan zouden zij zulke voor hunne veiligheid gevaarlijke stellingen niet hebben verkondigd, als die ik hier heb moeten bestrijden."

Dat alles kan welligt slaan op hetgeen de Minister van Buitenlandsche Zaken vroeger gesproken heeft omtrent de stelling in die adressen over den *nadruk* gebezigd. Maar het kon ook zoo opgevat worden, en ik meen grond te hebben om te gelooven dat het zoo opgevat is, dat de boekhandel zich deze zaak niet heeft aangetrokken noch deswege vertoogen heeft ingeleverd, terwijl ik meen te weten dat het omgekeerde het geval is geweest, echter zonder gunstig resultaat voor den boekhandel.

Hierbij zal ik het voor het oogenblik laten.

De heer **van Rijckevorsel**: Mijne Heeren, ik zal het verslag der Commissie van Rapporteurs uit deze Kamer, voor hetgeen ik over dit wets-ontwerp te zeggen heb, volgen.

Ik kan begrijpen dat de Regering reden gehad heeft om bij deze gelegenheid niet terug te komen op het tractaat van 1840, ofschoon ik instem met hetgeen door vele leden volgens het Verslag is in het midden gebragt, dat Frankrijk het opzeggen van dat tractaat veel meer te vreezen had dan wij. Tijdens dat traetaat werd gesloten, beloofde men zich zeer veel van het toelaten van overzeesche goederen in de Fransche havens van den Rhijn tot de regten die geheven worden voor de goederen uit de Europesche entrepôts aangevoerd. Ondertusschen heeft de ondervinding bewezen, dat die bepaling voor ons nagenoeg geen waarde had en dat de concurrentie met Hâvre en de andere zeehavens, waar het minste regt betaald wordt, ook naar den Elzas onmogelijk is gebleven. Ik zal daarover thans niet verder uitweiden en alle die artikelen, waarop wij eene quasi vermindering van regt in Frankrijk hebben verkregen, niet opsommen en aantoonen dat het bijna geen gevolg heeft gehad. Ik wil er alleen maar dit van zeggen: dat daaruit blijkt dat wij niet behoeven te vreezen eene opzegging van dat tractaat. Ik begrijp dan ook niet wat er gesproken is, en nog wordt, van wederzijdsche concessien bij dit tractaat; de zaak is, mijns inziens, geheel eenzijdig, het is eene gunst die bij art. 14 aan Frankrijk verleend wordt; maar ik erken tevens dat wij verpligt waren, eenmaal dat tractaat gesloten en niet opgezegd hebbende, aan dat artikel ook te goeder trouw gevolg te geven. Maar nu waren de Nederlandsche onderhandelaars toch op een zeer gunstig terrein; nu konden ze ten minste zooveel mogelijk waken voor de belangen van onzen boekhandel, en dat hebben ze niet gedaan. Dat doet mij hartelijk leed. Wanneer men wat meer werk van dat tractaat gemaakt had, dan men schijnt gedaan te hebben, dan had men toch volgens mijne overtuiging, — wanneer men er slechts om gevraagd had — kunnen verkrijgen eene gelijkstelling van regten zoo als andere natien die verkregen hebben. Nu wordt er gezegd: die invoer van werken uit Nederland in Frankrijk was zoo onbeduidend; maar, Mijne Heeren, hij was juist ten deele onbeduidend ten gevolge der hooge regten: wie kan zeggen dat hij niet belangrijker zou zijn geworden wanneer de regten verminderd waren? Men tracht dit verwijt te ontduiken door te zeggen: hadt gij dan gewild, dat er in Nederland ook zulke hooge regten zouden gesteld worden als in Frankrijk? Maar dat is de vraag niet: de vraag is eene vermindering der Fransche gelijk met de Nederlandsche regten, geene verhooging der Nederlandsche gelijk met de Fransche.

Het tweede punt, waarover reeds veel in het midden is gebragt door den spreker uit Noordholland, is dat van het vertalings-regt. Ik geloof ook dat bij het sluiten van het tractaat daarop niet genoeg gelet is. De Minister heeft in de Tweede Kamer gezegd, dat hij het daarover eens was met den Franschen onderhandelaar, maar wat belette dat van die overeenstemming een enkel woord — des noods door eene verklaring onderaan, zoo als met meer tractaten het geval is — in het tractaat werd opgenomen? Dat heeft men niet gedaan; » eene gouvernementale gevoeligheid belette dit. De Franschen hadden met andere natien gecontracteerd, dat het vertalings-regt werd gehandhaafd; en nu kon men er niet voor uit komen, dat dit bij ons niet was gedaan." Maar is het waar, dat Fransche onderdanen hier het auteurs-regt voor de vertaling niet kunnen inroepen, dan zal dit blijken wanneer wij doen wat anderen niet doen mogen; juist omdat men zwarigheid scheen te maken om dit beginsel in het tractaat op te nemen, had men wèl gedaan op dit punt in dubbele mate voorzigtig te zijn: de kiesehheid van onzen onderhandelaar zal toch wel niet zoo ver gegaan zijn, dat hij het den Franschen onderhandelaar niet eens heeft durven voorslaan om het in het tractaat te brengen.

Wanneer nu nog maar het depôt hier plaats moest hebben der werken van diegenen, die hier het vertalingsregt reclameerden, dan was er veel gewonnen; want ik geloof, even als dit in de Tweede Kamer gezegd is, dat van de duizend naauwelijks een het vertalingsregt hier zou willen uitoefenen. Dan had men gerust kunnen zijn, en nu niet.

Ik heb met zeer veel opmerkzaamheid gelezen en herlezen de discussien in de Tweede Kamer op dit punt, en het is mij voorgekomen dat het terrein, waarop de Minister aanvankelijk meende te staan, meer en meer onder zijn voet wegzonk. Hij heeft ten slotte bepaaldelijk beloofd, pogingen aan te wenden, ten einde daaromtrent nog eene verklaring te bekomen. Met den spreker uit Noordholland wenschte ik thans van den Minister te vernemen, of er reeds iets daartoe verrigt is of verrigt zal worden.

In zoover vind ik het dan nu ook niet kwaad dat wij in comité zijn, ofschoon ik er tegen heb gestemd. Maar evenwel brengt mij dit op een ander punt in eene moeijelijke positie. Ik had gemeend in openbare zitting hetzelfde te zeggen, wat ik nu heb gezegd, uitgezonderd welligt het laatste punt, maar tevens er bij te voegen, dat nu eenmaal het traetaat gesloten is, ik, niettegenstaande ik meen dat er niet behoorlijk werk van is gemaakt, toch mijne stem er waarschijnlijk aan zou geven uit een politiek oogpunt, omdat ik meen dat, het tractaat nu eenmaal gesloten zijnde, het kwaad bijna onherstelbaar is, en dat misschien, zoo het tractaat hier afgestemd werd, er andere nadeelige gevolgen voor Nederland uit zouden kunnen ontstaan. Maar daarom stem ik nog volstrekt niet in met hetgeen de Minister heeft gezegd, dat de boekhandelaren beter zouden hebben gedaan met te zwijgen, en met het appèl, dat hij als het ware nu op hunne vaderlandsliefde deed. Neen, ik geloof dat de Minister, die het tractaat heeft gesloten, de meeste gegronde klagten van den boekhandel had kunnen voorkomen, en het doet mij leed dat dit niet is geschied. Wanneer ik dus nu mijne stem mogt geven aan het tractaat — ik ben daaromtrent nog niet vast bepaald — dan zal het niet zijn omdat ik het goedkeur, maar om andere gronden buiten het tractaat gelegen.

De heer **van Wessem**: Mijne Heeren, ik moet verklaren dat ik bij de behandeling van vroegere tractaten van handel mij altijd heb gekant tegen het toestaan van gunsten zonder equivalent. Die gunsten die wij hier hadden kunnen verkrijgen vind ik niet in dit tractaat. Andere Staten, zoo als België en Sardinie, hebben aangedrongen op eene gelijkstelling van inkomende regten van hun papier in Frankrijk met de inkomende regten van het Fransche papier in hunne Staten; dat is hier niet gedaan; men had het ook van onze zijde gemakkelijk kunnen erlangen, zoo als mij,

ZITTING VAN DEN 9DEN JULIJ. (COMITÉ-GENERAAL.)

LXXXII. *Overeenkomst met Frankrijk omtrent den nadruk.* (Beraadslaging.)

voorkomt. Het tractaat met Frankrijk gesloten loopt slechts van drie tot drie jaren, dus ingeval Frankrijk niet had willen toegeven aan dat verlangen, dan had men het tractaat van handel, dat toch niet zoo voordeelig gewerkt heeft als men verwachtte, kunnen opzeggen, en dan, geloof ik, zou Frankrijk wel zijn teruggekomen en aan ons die gunsten hebben toegestaan, indien ze gevraagd waren, die het aan anderen heeft verleend.

De heer **Insinger**: Ik ben ook van het gevoelen zoo even uitgesproken, dat behoorlijke equivalenten dienen in het oog gehouden te worden, wanneer bij tractaat voordeelen aan vreemde mogendheden worden toegekend. En te ontkennen is het geenszins, dat bij de toepassing van deze regeling van zaken, de Fransche onderdanen gebaat kunnen worden, wanneer in ons Rijk de vruchten van hunnen letterkundigen arbeid tegen nadruk beschermd worden, terwijl wij ons niet mogen vleijen, dat boekwerken in de Hollandsche taal geschreven, zoo vele lezers in Frankrijk kunnen vinden, dat aldaar een waarborg tegen nadruk als equivalent in de schaal kan gelegd worden.

Het materiele belang dezerzijds zoude gekwetst worden, wanneer, zoo als bij onze naburen, de *contrefaçon* een belangrijke tak van nijverheid ware geworden; doch mag ik het niet betreuren, dat men hier te lande zich niet op die maar half eerlijke industrie heeft toegelegd.

Ik kan dit tractaat niet gelijkstellen met eene overeenkomst, waaraan belangrijke commerciele quaestien ten grondslag liggen. Ik geloof ook, vermits men in Frankrijk wel bewust is, dat het nadrukken hier te lande geen wortel gevat heeft, dat het geldelijk belang de grootste aandrang niet geweest is. Doch thans, daar die Regering, ten gunste van zijne *hommes de lettre*, van de meeste mogendheden heeft verkregen al wat zij kunnen begeeren, is het niet te verwonderen, dat eene voortdurende weigering dezerzijds kwaad bloed moet zetten.

Ik eerbiedig het gevoelen van den geachten spreker, die het eerst het woord heeft gevoerd, en wil niet misbillijken dat de Tweede Kamer het vroeger haar aangebodene tractaat uit gekwetst nationaal gevoel afgewezen heeft; doch vermeen ik, dat de grootste zwarigheid bestond in de toenmaals aan onze Regering opgelegde verpligting om tegen invoer van nadruk uit den vreemde te waken en ons daarvoor verantwoordelijk te stellen; deze bepaling lees ik thans evenwel niet meer.

Aan den Minister mag ik overlaten te verduidelijken, hoedanig het regt om boekwerken in onze taal over te brengen, buiten bemoeijelijking blijft.

Alles te zamen genomen, kan ik tegenover het politiek belang, dat althans in den tegenwoordigen tijd bij deze zaak zoo zwaarwigtig mag heeten, geene genoegzame materiele beletselen erkennen, om tegen het tractaat te stemmen.

De heer **van Nispen van Pannerden**: In het adres dat aan deze Kamer is ingediend door bestuurders der Vereeniging ter bevordering van de belangen des Boekhandels, wordt een bezwaar aangegeven, dat nog door geen der sprekers is te berde gebragt: ik bedoel het bezwaar omtrent het herdrukken van reeds bestaande werken, en daarbij is bepaaldelijk gewezen op schoolboeken, welke in den regel zijn zamengesteld uit uittreksels van verschillende Fransche werken. Er wordt in dit adres gezegd dat in andere tractaten aan dit bezwaar is te gemoet gekomen. Enkele van die tractaten worden aangewezen en men beroept zich bepaaldelijk op dat met Hannover waarin in art. 6 staat: » La présente convention ne pourra faire obstacle à la publication ou à la vente des réimpressions ou reproductions qui auraient été déjà publiées, introduites ou commandées, en tout ou en partie, dans chacun des deux États, antérieurement à sa publication. Les deux hautes parties contractantes se réservent de s'entendre sur la fixation d'un délai après lequel la vente des réimpressions et reproductions indiquées dans le présent article ne pourra plus avoir lieu." Nu wensch ik aan den Minister van Buitenlandsche Zaken de vraag te rigten of het werkelijk waar is dat door deze overeenkomst de herdrukken ook van die bestaande schoolboeken, die zijn zamengesteld uit uittreksels van verschillende Fransche werken, zullen worden verboden.

De heer **Minister van Buitenlandsche Zaken**: Ik geloof dat ik wel zal doen met de beschouwingen, die ik u wensch te onderwerpen, aan u over te brengen onder drie verschillende hoofdpunten. Het eerste zal ten onderwerp hebben het standpunt, waarop de Regering zich bevond toen de onderhandlingen over dit tractaat werden aangevangen; het tweede de vraag betreffende het vertalingsregt, en het derde de quaestie van het ontbreken eener stipulatie omtrent de regten.

De geachte afgevaardigde uit Zuidholland (de heer van Rijckevorsel) heeft in den loop zijner rede opgemerkt dat het terrein van den Nederlandschen onderhandelaar bij dit tractaat zoo bij uitstek gunstig was. Ik mag hier in comité-generaal vrijer spreken dan in eene openbare vergadering en mag daarom wijzen op een oud Hollandsch spreekwoord, dat zegt, dat de beste stuurlieden steeds aan wal staan. Dit toch bewijst vooral de assertie van dien afgevaardigde. Hij bedriegt zich geheel en al wanneer hij meent dat dit terrein zoo bij uitstek gunstig was. Ik zal nu niet wijzen op de veranderingen, die sedert de afstemming van het vorig tractaat hebben plaats gehad in de politieke omstandigheden. Daar wijs ik niet op, want ik wensch (en in zooverre wijze ik mede op de discussien, in de Tweede Kamer in het openbaar gevoerd) uit deze beschouwingen alles weg te laten, wat zou kunnen geput worden uit den politieken invloed, aan die omstandigheden ontleend. Gij zult in hetgeen ik in het openbaar gezegd heb niets vinden wat daartoe betrekking heeft. Ik neem dus aan, dat wij leven in gewone tijden; maar dan nog zeg ik, dat het standpunt, waarop de Minister van Buitenlandsche Zaken zich bevond bij de behandeling van dit tractaat, zeer ongunstig was, volstrekt niet gunstig. En waarom niet? De onderhandelaar was gebonden door eene bepaling in het tractaat van 1840; wij moesten een tractaat wegens den nadruk aangaan. Frankrijk had onderhandeld met een aantal Staten en daarmede tractaten gesloten, die oneindig onvoordeeliger waren dan het onderhavige; en evenwel, geen van al die Staten had zich tot het sluiten van zulk een tractaat verpligt. Frankrijk had sedert veertien jaren aangedrongen op de uitvoering van die bepaling in het tractaat van 1840 en bezat dus de voorregten die een eerlijk crediteur heeft tegenover een debiteur die niet vlug is geweest in het nakomen van zijne verpligtingen. Dit is reeds bij ons allen, die eerlijke lieden zijn, een groot nadeel. Het tweede nadeel, dat ik ondervond, was dat een reeds met Frankrijk omtrent den nadruk gesloten tractaat met eenparige stemmen verworpen was geworden; en wanneer ik daarvan spreek, Mijne Heeren, verzoek ik, dat gij wel in het oog houd, dat ik volstrekt geen blaam wil werpen op mijn voorganger. Ik heb voordeel kunnen doen met zijne ondervinding en daardoor heb ik eenige bepalingen in het tractaat weten te brengen in den geest van de toenmaals geopperde bedenkingen. Ik ontleende kracht (en dit was het eenige voordeel van mijn toestand) daaruit dat ik altijd kon wijzen op de wetgevende vergadering, die het vorige tractaat had afgestemd. Ik zeg dus, wanneer ik verschil aanwijs in dit tractaat tegen het vorige, dan wil ik niets hebben gezegd ten nadeele van mijn voorganger. Maar de omstandigheid onder welke die afstemming heeft plaats gehad (en het verheugt mij ook in dit opzigt weder, Mijne Heeren, dat deze Vergadering met gesloten deuren wordt gehouden, omdat ik nu rondborstiger kan spreken dan ik in de andere Kamer kon doen), de omstandigheid dat een gedeelte van het Ministerie het tractaat verliet, had op Frankrijk een indruk gemaakt, die verre van gunstig was. Ik geloof niet, dat wij, zoo wij met een Staat van minderen rang dan wij een tractaat gesloten hadden en dan dergelijk eene behandeling hadden moeten ondervinden, gehandeld zouden hebben zoo als Frankrijk gehandeld heeft.

Ons terrein was dus alles behalve gunstig, — integendeel, zeer ongunstig. Ik had eigenliefde te menageren en tevens te zorgen voor de belangen van het Vaderland. Maar hoe ongunstig dat standpunt dan ook moge geweest zijn, ik mogt over wezenlijke, niet ingebeelde, belangen van den boekhandel niet heenstappen. Heb ik dat gedaan? Ziedaar de vraag.

En hiermede kom ik op de tweede der hoofdbeschouwingen waarin ik mijne rede wenschte te verdeelen, dat is: heb ik opgeofferd het regt om vertalingen te geven van in Frankrijk verschenen werken? Hier ontmoet ik den geachten spreker uit Noordholland: dat regt (dit moet men waarlijk niet vergeten — en dit op te merken ben ik verpligt aan mijn voorganger) was aan de Fransche schrijvers reeds bij het vorige tractaat ontnomen; toen reeds waren de onderhandelaars het eens geweest, dat er geen uitsluitend regt op vertaling hier te lande zou bestaan; men had dit echter in het tractaat slechts zeer indirect uitgedrukt, en wel in het art. 3, dat zich ook in dit tractaat bevindt; ik heb daarop gewezen in de Memorie van Beantwoording; bij de openbare discussie in de andere Kamer heeft niemand er over gesproken en niemand heeft er op geantwoord. Art. 3 bepaalt dat geen vertaler een uitsluitend regt anders dan op *zijne* vertaling zal hebben; nadat een werk vertaald is, blijft de vertaling door een ander vrij. Nu heb ik de voorzorg genomen, in art. 1 te brengen, dat onze wetgeving zou toepasselijk zijn » pour autant qu'il n'est pas dérogé aux dites lois par la présente convention." Wanneer dus één artikel in het tractaat voorkwam waarbij gederogeerd werd aan onze wetgeving, dan moet het tractaat prevaleren; en dat heb ik gedaan met het oog op art. 3. Het is ondenkbaar, dat er een uitsluitend regt van vertaling voor den Franschen auteur zou bestaan als art. 3 gelden zal. Dit was eene bepaling, die ook in het vorige tractaat voorkwam, doch waaraan ik meer kracht heb gegeven.

ZITTING VAN DEN 9DEN JULIJ. (COMITÉ-GENERAAL.)
(*SUPPLEMENTBLAD.*)

LXXXII. *Overeenkomst met Frankrijk omtrent den nadruk.* (Beraadslaging.)

Daarbij komt ook nog eene tweede redenering — straks zal ik over de Fransche wetgeving zelve spreken — die ook in de Memorie van Beantwoording der Tweede Kamer was opgenomen en die bij de discussie aldaar niet is aangeroerd, maar die ik in mijne rede heb herinnerd en ook nu weder zoo vrij zal zijn te herinneren. Het is dat uit dit tractaat alles weggelaten is wat in alle andere tractaten van Frankrijk is bepaald omtrent de vertalingen. In alle tractaten van Frankrijk met andere Staten is eene expresse stipulatie ten behoeve van den auteur, waarbij aan dien auteur onder zekere voorwaarde een zeker vertalingsregt wordt gegeven. Als het nu waar was, dat het Fransche regt dat regt gaf, dan ware die bepaling overbodig, en die bepaling komt niet voor in dit tractaat; en daarom heb ik met veel verwondering bespeurd, dat die geachte leden, die met mij er zeer aan hechten dat onze uitgevers het regt behouden om Fransche werken uit te geven, gevraagd hebben, waarom hier niet het tractaat met Belgie is gevolgd. Wel, indien men dit gedaan had, dat ware het gevolg daarvan geweest dat gedurende vijf jaren, let wel — geen Nederlandsch boekhandelaar zou hebben mogen vertalen een Fransch werk, waarvan de auteur zich het vertalingsregt had gereserveerd. En welke zou nu de positie zijn, als ik aannam, hetgeen zoo niet is — en straks spreek ik daarover — dat de Fransche wet aan den auteur een uitsluitend vertalingsregt toekende? De positie zou deze zijn, dat bij ons dit verbod vier jaren zou bestaan. Die leden die verlangen of er eigenlijk slechts ter zijde op hebben gewezen — want ze hebben het niet uitdrukkelijk gezegd — dat men het Belgisch tractaat had moeten overnemen, waarop ook de boekhandel heeft gewezen, zouden die industrie benadeeld hebben, want zij zouden voor vijf jaren geconsacreerd hebben wat zij klagen dat nu althans slechts vier jaren zal duren. Eene vergelijking van die tractaten moet dus iedereen overtuigen, dat bij ons de zaak geheel anders was.

Maar, Mijne Heeren, er is op eene andere wijze gezorgd voor het regt van de uitgevers. In art. 1 is uitdrukkelijk bedongen, dat, indien eene der beide wetgevingen een minder regt toekende aan den schrijver dan de andere, alleen het minste regt zou gelden. Nu bepaalt onze wetgeving dat een schrijver het regt heeft om zijn werk in één of meer talen uit te geven; een schrijver heeft dus bij ons een uitsluitend vertalingsregt. De Fransche schrijvers hebben dat regt niet — ik zal daarop straks terugkomen — en dus een gevolg van het tractaat is, dat geen Fransch schrijver hier te lande andere of meerdere regten kan reclameren dan hij in Frankrijk zou hebben, omdat de Fransche wet minder regt geeft.

Nu zegt men — doch eer ik verder ga, zij het mij vergund de geschiedenis van het tractaat te herinneren en daarmede tevens eene vraag van den geachten spreker uit Noordholland, zoo ik meen, te beantwoorden omtrent de behandeling der zaak. Ik aarzel niet — want, ofschoon u het geheim niet is opgelegd, weet ik echter tot welke Vergadering ik de eer heb te spreken — te verklaren, dat het punt der vertaling mij niet is geëchappeerd, hoezeer ik ook in het oog van sommigen moge schijnen dit te hebben voorbijgezien. Men behoeft juist geen Minister van Buitenlandsche Zaken te zijn, om op te letten hetgeen ieder zou hebben opgemerkt, die zich de moeite had gegeven de vroegere discussie bij de Tweede Kamer na te lezen, dat dit namelijk het groote punt was. En wanneer ik dus zeg, dat dit punt mijne aandacht niet is ontgaan, dan reken ik dit mij zelven niet als een grooten lof toe, evenmin als ik zou kunnen aannemen, dat het, als een verwijt, ernstig gemeend was dat ik het voorbijgezien zou hebben.

Dat punt was dus in mijne oogen zeer gewigtig en het is het nog. Ik heb van den Fransehen onderhandelaar verlangd eene bepaling in het tractaat waarbij dat regt *expressis verbis*, met *duidelijke woorden*, aan onze uitgevers werd toegekend. Dat is mij geweigerd, en waarom? In de eerste plaats uit eene zekere gouvernementale gevoeligheid: men wilde niet te veel veranderen in een tractaat dat gesloten was en waaronder reeds stond — want dat was eene van de zeer gevoelige grieven — de ratificatie van den Franschen Keizer, en dat toch door onze Kamer verworpen was. Men wilde niet te veel voor het oog van Europa terugkomen op dat tractaat, uit eene zekere gouvernementale gevoeligheid, maar men wilde het ook om eene andere reden niet. Men wilde niet aan ons openlijk toekennen wat men aan alle andere natien had geweigerd. Op dat punt, dat men meende dat ik zou voorbijgezien hebben, heeft de onderhandeling zes weken stilgestaan. Op dat punt wilde ik niet toegeven en ik zeide: als het waar is, dat gij het ons wenscht toe te kennen, dan moet gij het openlijk te kennen geven. Ik zou daarom niet, zoo als de spreker uit Zuidholland, uit die weigering dadelijk de gevolgtrekking afleiden, dat ik dubbel attent moest worden en had moeten weigeren tevreden te zijn met eene uitvoering, waardoor ik mijne bedoelingen zou kunnen verwezenlijken en tevens aan het verlangen van mijnen mede-onderhandelaar toegeven, want als men lang met menschen heeft omgegaan, dan leert men de wenschen van anderen eerbiedigen; en wanneer ik voor den Staat gehandeld heb, dan heb ik altijd denzelfden regel uit het gewone leven, ook op mijne staatkundige handelingen toegepast, mits ik maar in wezenlijkheid verkreeg wat ik verlangde. Ik heb dus gevonden deze solutie. In het Fransche *regt* — van de Fransche *jurisprudentie* is geene spraak — berust het uitsluitend vertalingsregt niet bij den auteur. Ik heb daarom in het tractaat opgenomen eene indirecte uitdrukking, ten gevolge waarvan hier te lande een Fransche schrijver nooit meer kan reclameren dan het regt dat hij in zijn eigen land heeft. Nu moet ik u de gronden zeggen waarop ik voor mij tot die slotsom gekomen ben: dit zal strekken tot beantwoording van den geachten spreker uit Noordholland. Die geachte spreker heeft echter mijne taak nog al moeijelijk gemaakt, want hij heeft met zijne gewone modestie gezegd: ik ben geen regtsgeleerde; ik kan er niet over oordeelen. Maar daaromtrent staan wij nu tegenover elkander, want ik moet zeggen, met minder modestie: ik ben een regtsgeleerde en geloof dat ik er over kan oordeelen.

Nu zal ik hem mijne gronden zeggen, en ik hoop dat ik het vertrouwen, vroeger van hem als regtsgeleerde genoten, als Minister niet zal verloren hebben. Maar hij moet niet zeggen — wij spreken hier nu toch in comité-generaal — de Minister heeft het ontwikkeld, maar het is door anderen tegengesproken geworden, en dat is de eenige reden geweest van oppositie. Nu heb ik hier zelfs niet in comité-generaal te decomposeren de stemmen van de leden der Tweede Kamer, maar ik geloof toch, dat ik dit kan zeggen, dat de redenen waarom vele leden dier Kamer gestemd hebben tegen het tractaat, niet gelegen waren in die gronden; dat deze niet was de soort van oppositie die hunne stemmen geleid heeft. Het argument van den geachten spreker is het stellen van autoriteit tegen autoriteit, van de autoriteit van leden tegen die des Ministers. Meer is het niet. Daartegen mag ik dit doen opmerken, — en daar de geachte spreker de discussie van de Tweede Kamer goed gelezen heeft, zal hij het toegeven, — dat zelfs die leden, welke mij tegengesproken hebben, nimmer gezegd hebben, dat in Frankrijk de auteur een uitsluitend vertalingsregt bezat. Ik herinner mij eene rede, waarop ik niet geantwoord heb, omdat hetgeen die redenaar zeide, reeds vroeger gezegd en door mij opgenomen was en ik aan de Kamer niet nutteloos tijd wilde rooven. Die redenaar heeft gezegd: ik durf het niet bepalen, maar het *schijnt* dat in Frankrijk de wet zoo is. Dat zal de geachte spreker in die rede vinden. Ik heb geen regtsgeleerde aangetroffen, die heeft beweerd, dat het regt in Frankrijk zoo is als de boekhandelaars opgeven. Dus wanneer ik alleen autoriteit tegen autoriteit stelde, dan mag ik meer aan mijne autoriteit hechten, omdat ik zeg dat het *stellig* is en die sprekers slechts zeggen dat het zoo *schijnt* te zijn.

Maar, Mijne Heeren, de vraag is hier niet naar autoriteiten. De vraag is wat het Fransche *regt* en niet — de geachte spreker vergeve het mij — wat de Fransche *jurisprudentie* bepaalt. Wanneer dat was eene doorgaande, vaste, algemeen erkende jurisprudentie, dan ben ik het eens dat die moet gerekend worden te zijn conform aan de wet, maar dat is het geval niet.

Ik vraag niet naar de Fransche jurisprudentie, maar naar de Fransche wet, en nu spreekt de wet alleen van het *droit exclusif de publier leurs ouvrages*. Dat zijn *hunne* werken, dat zijn dus niet de vertalingen er van. Dit zegt de wet van 1793. Onze wet daarentegen, en daarin ligt de kracht van de tegenstelling, zegt dat onze schrijvers het uitsluitend regt hebben hunne werken in *een of meer talen* uit te geven. Niet zoo de Fransche wet; zoodat bij ons een schrijver regt heeft op zijn werk, in alle talen, en niemand het in eene andere taal kan uitgeven, maar in Frankrijk de schrijver zijn regt slechts kan doen gelden voor zijn werk, dat is in de taal waarin hij het geschreven heeft.

Er is dan ook geene enkele decisie van het hof van cassatie — en daarop komt het hier neêr — die het tegendeel leert. In de discussien der Tweede Kamer is wel is waar een arrest van het hof van cassatie aangehaald. Ik had op dat oogenblik de Fransche auteurs niet bij mij, omdat ik niet gekomen was om over een geschil te pleiten, maar om eene wet te verdedigen. Dat arrest heb ik echter sedert dien tijd onder de oogen gehad, en nu heb ik gezien dat het eene geheel andere quaestie gold. Van nadruk van werken was er geen sprake, maar van de representatie eener opera, van eene *vertooning*. Het betrof de bekende opera, die gij allen met genoegen zult gehoord hebben: *La Fille du Régiment* van Donizetti, woorden van Bayard en St. Georges. Een van de auteurs had het regt tot vertooning toegestaan, maar Donizetti had het regt niet gegeven om zijne muziek uit te voeren. Men heeft de opera opgevoerd en toen is Donizetti met den tweeden auteur daartegen opgekomen; voor de composition musicale was het verlof tot opvoering niet verleend, en deze kon niet vertaald worden. Er was dus geene sprake van vertaling en dit heeft ook de conseiller Hardouin, wiens naam geciteerd is, zelf in den aanvang van zijn verslag over dat geding, met zoo vele woorden opgemerkt; wij lezen daarin: » faut-il réduire la difficulté

ZITTING VAN DEN 9DEN JULIJ. (COMITÉ-GENERAAL.)

LXXXII. *Overeenkomst met Frankrijk omtrent den nadruk.* (Beraadslaging.)

au point unique de savoir si la traduction d'une oeuvre littéraire constitue une contrefaçon? Je ne crois pas que cette question abstraite présentée en termes généraux soit celle de la cause."

De quaestie van vertaling blijft dus hier geheel buiten sprake, zoo als de conseiller-rapporteur zelf verklaart, en deze beslissing doet derhalve in dezen niets af. Het gold de vertooning eener opera, en of die in het Fransch, Hollandsch, Engelsch of Duitsch vertoond wordt, de oorspronkelijke muziek blijft dezelfde, en dit is bij de wet verboden.

Ik hoop, Mijne Heeren, dat ik ten aanzien van dit punt hiermede genoeg gezegd heb en den spreker uit Noordholland de inlichtingen heb gegeven die hij verlangt. Ook zonder regtsgeleerde te zijn kan men hier zelf gevoelen dat de opvoering eener opera eene zaak van geheel anderen aard als het vertalen van een litterarisch werk is; de conseiller Hardouin is dan ook begonnen met de verklaring dat deze zaak vreemd is aan de quaestie van vertaling.

De geachte spreker uit Zuidholland meent echter, dat bij de discussien in de Tweede Kamer het terrein mij gaandeweg was ontzonken, en dat ik daar bewogen werd tot het doen van eene belofte omtrent eene nadere declaratie, die ik zou verkrijgen bij de uitwisseling van de ratificatien. Of men mij verkeerd heeft begrepen durf ik niet bepalen, maar dit weet ik zeker, dat ik slechts eenmaal heb gesproken en dat ik in die rede dit in antwoord heb gegeven op een geopperd bezwaar, en dus niet omdat het terrein mij ontzonk: » ik wil wel beloven dat ik beproeven zal om zulk eene declaratie bij het uitwisselen der ratificatien te verkrijgen; maar ik durf er niet op rekenen." En dit zeg ik nog, want ik geloof niet dat er ligt een onderhandelaar zou worden gevonden, die door eene afzonderlijke declaratie zou willen uitleggen wat in zijn geest en in den geest van zijn mede-onderhandelaar duidelijk is. En ik geloof dat in den toestand waarin Frankrijk zich bevindt tegenover degenen waarmede het onderhandeld heeft, dergelijke declaratie zeer moeijelijk zou te geven zijn. Ook hier ontmoet ik den geachten spreker uit Zuidholland (den heer van Rijckevorsel) en verheug ik mij dat de discussie in comité-generaal wordt gehouden, omdat ik dit nu ruimer kan zeggen. Ik meen dat dezelfde gronden, die den Fransehen onderhandelaar hebben bewogen om meer gemasqueerd uit te drukken het denkbeeld dat mij bezielde en om mijn voorstel aan te nemen, hem zouden beletten eene declaratie te geven bij het uitwisselen der ratificatien, die dan toch publiek zou moeten worden. En wat zal men er bovendien aan hebben? De geachte spreker is zeker constitutioneel en eene declaratie bij uitwisseling van het tractaat gegeven zal toch niet aan deze Kamer ter goedkeuring kunnen worden aangeboden. Men kan dus door zulk eene declaratie niets veranderen aan hetgeen de Staten-Generaal bij deze wet zouden hebben goedgekeurd.

Het is ook daarop dat ik het oog had, toen ik in mijne rede in de Tweede Kamer heb gezegd dat de boekhandelaars zich zelven door hunne adressen zeer hadden benadeeld. Ik heb het eene groote onvoorzigtigheid gevonden, dat onze boekhandelaren als beginsel stelden in hun adres: » in Frankrijk heeft de auteur het uitsluitend regt op vertaling." Want indien onze regtbanken nu de autoriteit van de boekhandelaren zouden aannemen, zouden zij de geheele opvatting van het regt, welke tusschen den Fransehen onderhandelaar en mij is behandeld geworden, ter zijde stellen en de Amsterdamsehe boekverkoopers als autoriteit tegen hen zelven aannemen. Hadden die boekverkoopers gedaan zoo als de Groningsehe kamer van koophandel, hadden zij een twijfel geopperd, dat zou ik kunnen begrijpen; maar dat zij als beginsel articuleren eene stelling die met de woorden van de Fransche wet strijdt, waarvan het tegendeel hun verzekerd was, en die, bij aanneming van het tractaat, tegen hun eigen belang zou strijden, dat heb ik onvoorzigtig gevonden. Nu wenscht de geachte spreker te weten, of die boekhandelaars met mij in aanraking zijn geweest. Het zou niets tot de zaak doen; maar de Kamer zal toch wel begrijpen dat ik in eene zaak van dit belang niet ben voortgegaan, zonder te trachten eenige berigten en besehouwingen van belanghebbenden in te winnen. Ik kan nu in alle bijzonderheden, die daaromtrent hebben plaats gehad, niet treden; maar ik kan vertrouwelijk mededeelen dat er een zonderling misverstand heeft plaats gehad ten aanzien van die communicatie tusschen mij en de boekhandelaren. De tusschenman tusschen hen en mij heeft eene zware ziekte gekregen en heeft dien ten gevolge mijn brief, waarin ik hem zijne bedenkingen vroeg, onbeantwoord gelaten, waaruit ik heb opgemaakt dat hij geene bedenkingen had; en toen dit traetaat gesloten was, heb ik bemerkt dat deze achtenswaardige vriend eene zware ziekte had gehad. Ik heb echter toen bedenkingen van hem gekregen van een geheel anderen aard als deze. Dit is welligt genoeg, want het is eene omstandigheid, welke met het wets-ontwep in geen direct verband staat.

Bij gelegenheid van dezer quaestie heeft de spreker uit Noordholland nog gewezen op de verpligting, die op de Fransche schrijvers rust, om zich op de schutbladen de vertaling voor te behouden. Dit rust op eene bepaling, in sommige traetaten voorkomende. Die spreker heeft er u opmerkzaam op gemaakt, dat in de verschillende traetaten, waarbij het vertalingsregt is gereserveerd, bepaald is, dat de schrijvers dat regt niet zullen hebben, indien zij niet op de schutbladen van die werken verklaren zich de vertaling te reserveren. Maar de noodzakelijkheid van die reserve bewijst dat in Frankrijk het regt niet bestaat. Zij moeten die reserve doen omdat zulks in de tractaten staat voorgesehreven, maar indien zij het regt hadden uit de wet zelve was de uitdrukking geheel overbodig.

Ten opzigte van dit punt heeft de spreker uit Zuidholland mij gevraagd: indien gij het eens waart met de Fransche onderhandelaars, wat belette dan van die eenstemmigheid te doen blijken? Wel, van die eenstemmigheid blijkt. Daarvan blijkt niet alleen uit mijne verklaring. Ik geloof wel niet dat deze in regten een eoneluderend argument zoude zijn, maar zij zou toch als een adminieulerend argument gelden. Ik geloof toch dat de Nederlandsehe regter, die op dit tractaat regt zal spreken, wel zal doen gelden de verklaring van den onderhandelaar dat zulks de bedoeling is geweest; bij mij bestaat er althans geen twijfel en ik meen dus ook dat geen Nederlander in strijd met die verklaring zal worden veroordeeld, wanneer daarvoor geene andere redenen bestaan. Maar van die eenstemmigheid blijkt ook uit het tractaat. Ik heb reeds de gronden ontwikkeld voor dit denkbeeld. Van die eenstemmigheid blijkt echter niet *expressis verbis*. De verdere redenering van den spreker uit Zuidholland begrijp ik niet of heb ik niet juist verstaan. Zoo het depôt, zegt hij, hier had plaats moeten hebben, zoo als bij het vroeger tractaat was bepaald, zou men op dit punt wel attent zijn geweest. Dit begrijp ik niet, want het doet niets tot deze quaestie. Meent de afgevaardigde hier echter het denkbeeld uit te drukken dat nu onze boekhandel niet zal worden geïnformeerd van de werken, die in Frankrijk uitkomen en waaromtrent de formaliteiten zullen zijn geobserveerd, dan moet ik daaromtrent aanmerken dat er, gelijk ik reeds in de Memorie van Beantwoording op het Verslag der andere Kamer gezegd heb, in Frankrijk om de 14 dagen een werk uitkomt, waarin al de nieuw uitkomende werken worden opgenoemd. Eene bijzonderheid, welke ik niet in de andere Kamer heb medegedeeld omdat zij mij eerst later is bekend geworden, is, dat er in dat werk eene kolom voorkomt, waarin al de werken worden opgenoemd waaromtrent de formaliteiten zijn vervuld. De inteekening op dat werk kost f 20. Onze boekhandelaars nu, die zulke industriele menschen zijn, die zich zoo veel moeite geven, die niet wachten tot hun als het ware het geld in den winkel wordt gebragt, maar er steeds op uit zijn om alles te weten wat hun belang medebrengt, zij zullen zich dat werk wel aanschaffen. Maar ook al mogten zij niet weten dat omtrent het een of ander werk de formaliteiten zijn vervuld, dan zou ik nog voor de eer van mijn vaderland zeggen dat zij het niet zullen nadrukken.

Men wenscht op de daken uit te roepen dat er hier geen nadruk bestaat, maar nu er een tractaat is tot stand gekomen, zegt men: wij moeten wel weten dat de formaliteiten zijn vervuld, want waren die niet vervuld, dan zouden wij nadrukken.

Mogt ik ten aanzien van dit punt eene of andere vraag over het hoofd hebben gezien, dan verzoek ik versehooning, en verklaar mij bereid bij herinnering daarop te antwoorden. Thans ga ik over tot het derde punt, de quaestie namelijk der regten.

De geachte spreker uit Noordholland heeft dat punt minder aangedrongen, maar ineidenteel daartoe betrekkelijk toch gezegd, dat hij zich gevleid had, dat wij, — ten gevolge van het tractaat met België en ten gevolge van de bepalingen van het tractaat van 1840, houdende dat ons de voorregten zouden geschonken worden die aan andere Staten mogten worden toegekend, — *de droit* dat voorregt zouden hebben. Ik verheug mij dit punt in comité-generaal te kunnen behandelen; ik zou niet durven bepalen dat wij het *regt* niet zouden hebben, maar ik was stellig voornemens te beproeven het op ons toepasselijk te doen verklaren. Ik zal u mijne gronden daarvoor opgeven, Mijne Heeren; gij zelven zult ze dan kunnen beoordeelen. Wij zijn geregtigd, volgens het traetaat van 1840, al de voordeelen te vragen die aan een anderen Staat worden toegekend, mits, als er een equivalent tegenover staat, een equivalent gevende: zoo er geen equivalent is dan zonder equivalent. Het was echter nog geen tijd met die zaak voor den dag te komen. Ik word beschuldigd niet snel te handelen; maar ik heb de gewoonte aangenomen slechts één zaak te gelijk te doen; dit is dus eene zaak *posterioris curae*. Maar dit stond bij mij vast — en de beide sprekers, der zake zoo kundig, zullen dat billijken, — dat, op het standpunt waarop wij ons bevinden met opzigt tot onze douane-wet, ik niet had moeten spreken met den vertegenwoordiger van Frankrijk, al had ik het *kunnen* doen, over eene verandering in de regten. Dat is eene zaak, die mij niet alleen later den schijn van kwade trouw zou gegeven hebben, maar die ons ook zou hebben benadeeld, want dan

ZITTING VAN DEN 9DEN JULIJ. (COMITÉ-GENERAAL.)

LXXXII. *Overeenkomst met Frankrijk omtrent den nadruk.* (Beraadslaging.)

zouden wij gehad hebben een tractaat voor vier jaren. Ik had dus het voornemen niet er over te spreken, ook dan als de eer het mij niet verbood.

Er zijn sprekers geweest, onder anderen ook die uit Zuidholland, die te kennen hebben gegeven, dat het tractaat van 1840 niet voordeelig was en dat zij het niet ongaarne zouden hebben zien opzeggen. In allen gevalle oordeelen zij, dat wij dit hadden kunnen doen om Frankrijk te noodzaken ons met betrekking tot den nadruk betere voorwaarden toe te staan. Ik onderwerp aan de aandacht van die leden, of zij het belang van onzen boekhandel ten opzigte van de exportatie naar Frankrijk zoo gewigtig vinden, dat zij daaraan zouden hebben willen wagen al die vriendschapsbetrekkingen die welligt gekwetst hadden kunnen worden door de opzegging van het tractaat van 1840? Of dat tractaat van 1840 voordeelig is geweest of niet, is eene zaak die wij hier niet te behandelen hebben. Op de rede van den spreker, strekkende om aan te toonen, dat het doel van dat tractaat (de invoeren in de havens van den Elzas te bevorderen) niet bereikt is, moet ik aanmerken, dat ik nog niet lang geleden berekeningen onder de oogen heb gehad omtrent het vervoer op onzen Rhijn en dat, als wij zoo gelukkig waren dat vervoer langs den Rhijn van alle belemmeringen vrij te zien, die quaestie misschien in aanmerking moest komen. Die spreker is der zake zoo kundig, dat als hij zegt. » Neen, gij bedriegt u," ik er, dewijl ik gewoon ben voor deskundigen te wijken, in zou dienen te berusten. Evenwel, of het tractaat van 1840 gunstig of ongunstig is, doet hier niets ter zake; wij zijn er door verbonden en het moet uitgevoerd worden.

Maar nu vraag ik: welke houding zou het ten opzigte van Frankrijk hebben? Men mag aan dat land toch wel toestaan wat men aan elken anderen Staat zou geven. Anders zou het zoo goed zijn als of men aan Frankrijk zeide: » Wij hebben in 1840 een tractaat met u gesloten; bij dat tractaat hebben wij ons verbonden met u een tractaat tot wering van den nadruk aan te gaan; wij hebben ons veertien jaren aan het oor laten trekken om aan die verpligting te voldoen; een Minister van ons land heeft eindelijk een tractaat gesloten, maar, verlaten door een aantal zijner collega's, zag hij dit tractaat afkeuren; nu wij echter in de engte gebragt zijn en niet langer kunnen weigeren, nu zeggen wij het tractaat van 1840 op. Het was immers bijna een zedelijke pligt, dat tractaat niet op te zeggen, zoolang wij niet ten minste één of twee jaren hadden voldaan aan de verpligting, die art. 14 ons oplegt, en zoo wij anders handelden zouden wij altijd den schijn van kwade trouw tegen ons gehad hebben. Ik heb niet nagelaten dat punt aan te roeren — die grond is niet uit mijne lippen gekomen — uit hoofde van de geringheid onzer industrie, waarop de geachte spreker uit Zuidholland heeft gezinspeeld. Ik ben verpligt aan te nemen, dat de industrie op dit punt niet gering is, dat de kosten van drukken hier te lande zoo gering zijn, dat ik zou moeten gelooven, dat, zoo wij zeer lage invoerregten in Frankrijk hadden kunnen erlangen, wij een druk van Fransche werken zouden gekregen hebben, zoo als tot nu toe niet gekend was. Ik moet zeggen, dat ik als Minister niet mag aannemen dat onze boekhandel ten achtere is in de kosten van drukwerken. Ik mag niet aannemen dat wij duurder werken dan Belgie en ik heb ook in Belgie geen zoo grooten druk van Fransche werken gezien. Dit alles moet ik aannemen, maar ik vaaag, of de omvang van onze industrie zóó groot is, dat wij aan dergelijke consideratien de belangen van het land zouden moeten opofferen?

Ik heb hiermede de drie punten besproken, en welligt te lang uwe aandacht bezig gehouden. Ik heb het terrein, dat men geloofde mij ontzonken te zijn, willen bevestigen, en heb welligt te lang uitgeweid. Maar ik moet nog op eene afzonderlijke vraag van den geachten afgevaardigde uit Groningen antwoorden. Die afgevaardigde heeft gewezen op eene plaats voorkomende in het request van de Vereeniging van boekhandelaars, kortelings aan deze Kamer aangeboden. Ik zal die zinsneden voorlezen: » Zij verwijzen ten laatste met alle bescheidenheid op het groote bezwaar dat het tegenwoordige tractaat aanbiedt ter zake van *herdrukken* van reeds bestaande werken, waaromtrent in het tractaat geene de minste reserve gemaakt is. En echter is dit bezwaar opgeheven in andere dergelijke tractaten door Frankrijk met andere landen gesloten; als daar zijn met name: Hannover, Baden en Nassau, waarin uitdrukkelijk is opgenomen: » La présente convention ne pourra faire obstacle à la publication ou à la vente des réimpressions ou reproductions des livres qui auraient été déjà publiées, introduites ou commandées en tout ou en partie dans chacun des deux États, antérieurement à sa publication." — Uit die periode van die drie tractaten maken dus die heeren onderteekenaren dit op, dat een werk dat vroeger nagedrukt was, ook na de tractaten van Hannover, Baden en Nassau, op nieuw herdrukt zou kunnen worden. Nu doet het mij hartelijk leed, dat boekhandelaren, die er zooveel aan hechten om Fransche werken te mogen uitgeven, zoo weinig met de Fransche taal bekend zijn, dat zij de participia *publiées*, *introduites* en *commandées*, die *vrouwelijk* zijn, in hunne gedaehten hebben gevoegd bij het woord *livres*, dat *mannelijk* is. Die participia slaan op de woorden *réimpressions* en *reproductions*. Leest nu, na deze opheldering omtrent het verschil der beide geslachten, dat de boekhandelaars schijnen over het hoofd te hebben gezien in een adres aan deze Kamer, in een adres, waarin zij verlangen dat hun geloof en vertrouwen worden geschonken, — leest nu, na deze onderscheiding, de tractaten van Hannover, Baden en Nassau, en gij zult zien dat die hetzelfde bevatten wat ons tractaat medebrengt: het publiceren of verkoopen van herdrukte werken, de *réimpression déjà publiée*, maar niet de herdruk van een boek dat reeds eenmaal nagedrukt was; en ons art. 7 bepaalt, » que la présente convention ne pourra faire obstacle à la libre continuation de la vente dans les États respectifs des ouvrages, qui auraient été publiés en contrefaçon, en tout ou en partie, avant la mise en vigueur de la dite convention; par contre, on ne pourra faire aucune nouvelle publication dans l'un des deux États des mêmes ouvrages, ni introduire de l'étranger des exemplaires autres, que ceux destinés à remplir les expéditions ou souscriptions précédemment commencées."

Het is op de vraag daartoe betrekkelijk die mij gedaan is door eenen geachten spreker uit de Tweede Kamer die het tractaat goedkeurde, dat ik heb kunnen antwoorden, dat de verkoop van dien nadruk vrij kan plaats hebben; art. 7 van het tractaat bepaalt dat.

Ik moet verschooning vragen voor den langen tijd welken ik u heb moeten bezig houden. Ik stap nu hiermede van de zaak af, en verklaar mij bereid om, indien ik niet mogt voldaan hebben, verder de noodige inlichtingen te geven.

De zitting wordt voor een kwartier-uurs geschorst.

De zitting hervat zijnde wordt de beraadslaging over *het wetsontwerp tot goedkeuring der overeenkomst met Frankrijk wegens den nadruk* voortgezet.

De heer **van Rijckevorsel**: Ik begin met den Minister van Buitenlandsche Zaken mijnen dank te betuigen, voor de uitvoerigheid waarmede hij de goedheid gehad heeft te refuteren de aanmerkingen door mij gemaakt.

Ten tweede neem ik de vrijheid den heer Minister te doen opmerken, dat hij niet alleen mij, maar ik meen ook den geachten spreker uit Noordholland niet goed verstaan heeft, of dat zijne aanteekeningen hem ontrouw zijn geweest; ik althans heb niet gezegd dat men een traetaat had moeten maken gelijk dat met Belgie gesloten is, toen ik sprak over de vertalingen, en ik herinner mij niet het gehoord te hebben van den spreker uit Noordholland. Dat is gezegd bij gelegenheid dat er gesproken is over de inkomende regten: dat geen gelijkheid bedongen was van inkomend regt, gelijk andere natien bedongen hadden.

Ik heb ook niet gezegd dat de Minister dat punt van de vertalingen geheel en al zou voorbijgezien hebben. Dat heb ik ook gezegd van een lager inkomend regt van Frankrijk, en ik heb er zelfs bijgevoegd, dat ik de overtuiging had dat, wanneer er maar van gesproken was, men het verkregen zou hebben. Al hetgeen de Minister ons gezegd heeft, dat het belang van het Vaderland, dat het tractaat van 1840 het verhinderde, heeft mij volstrekt niet overtuigd. Men had daarom niet eene bijvoeging behoeven te verlangen bij het tractaat van 1840; het had zeer wel in het tractaat op den nadruk kunnen komen. Maar al had er eene bijvoeging bij het tractaat van 1840 noodig geweest, wat zwarigheid? Men had het tractaat daarom niet behoeven op te zeggen. Dat heb ik ook niet gezegd; ik heb maar alleen dit beweerd, dat wij niet behoeven te vreezen dat Frankrijk het ons zou opzeggen, wanneer wij billijkheid verlangen; wanneer wij verlangen dat hetgeen ons nu ten gevolge van het tractaat van 1840 wordt opgelegd, niet te drukkend worde voor onzen boekhandel; wanneer wij verlangen dat hetgeen ons wordt toegekend, uitdrukkelijk in het tractaat worde opgenomen. Dit voert mij van zelf tot het andere punt.

Op bladz. 1012 van het *Bijblad* II staat gedrukt, dat de Minister zou gezegd hebben:

» Bij het Verslag was gevraagd naar eene verklaring der Regering omtrent dit punt, en ik verbeeld mij dat ik er eene zoo volledige gegeven heb als het meest voorzigtige lid dezer Vergadering slechts zou kunnen wenschen. Ik mag er bijvoegen dat ik die verklaring niet gegeven heb, zonder die vooraf met mijn medeonderhandelaar van de zijde van Frankrijk te hebben geconcerteerd. Men wenscht evenwel dat ik alsnog eene poging zal aanwenden bij de uitwisseling der ratificatien, ten einde omtrent dit punt nog eene nadere opheldering te verkrijgen. Ik wil geen enkel bezwaar tegen die vraag in het midden brengen, omdat, wanneer ik bij voorbeeld al zou opmerken dat het eene nog al vreemde houding zou hebben, om bij de uitwisseling der ratificatien dergelijke op-

ZITTING VAN DEN 9DEN JULIJ. (COMITÉ-GENERAAL.)

LXXXII. *Overeenkomst met Frankrijk omtrent den nadruk.* (Beraadslaging.)

heldering te geven, ik dan den schijn zou aannemen als of ik zoodanige ernstige poging niet wilde aanwenden. Dit is het geval niet; integendeel, ik kan de verzekering geven, dat ik die poging zal aanwenden, maar ik herhaal het, zij is waarlijk noodeloos."

Dat heeft mij doen hopen dat de Minister aan den Fransehen onderhandelaar zou zeggen: dat is mij gevraagd, dat heb ik beloofd en diezelfde vraag zal mij ongetwijfeld weder gedaan worden in de Eerste Kamer; missehien nog met meer klem, wanneer men de geheele discussie van de Tweede Kamer zal gelezen hebben; stel mij nu in staat, met een paar woorden daarop een voldoend antwoord te geven, opdat alle dubbelzinnigheid vermeden worde, niet omdat ik voor mij zelven niet overtuigd ben, maar omdat men niet aan noodelooze vexatien en processen blootgesteld zij.

Maar nu is het tegendeel van dien waar; ik heb heden — zoo ik den Minister wèl heb verstaan — hem eenigermate hooren terugnemen de belofte die hij gedaan heeft aan de Tweede Kamer. Dit maakt het terrein, waarop ik sta, nog moeijelijker. Nu moet ik aan den Minister vragen en ik wensch daarop geen diplomatisch, maar een rond Hollandsch antwoord: heeft de Minister met zijn mede-onderhandelaar daarover mondeling of schriftelijk geconcerteerd en heeft hij de volle overtuiging, dat zoodanig een gesprek, zoo het mondeling gesehied is, naderhand niet ontkend kan worden; is daaromtrent bij voorbeeld eene note verbale of iets dergelijks gewisseld? Zoo niet, dan zal de Minister het mij moeten toestaan, dat er altijd groot bezwaar overblijft, dat de Franschen het regt van auteurs op vertalingen zullen kunnen inroepen. De Minister zegt: ik regtsgeleerde zeg u, die verklaart geen regtsgeleerde te zijn, dat het regt niet bestaat in Frankrijk. Maar niet alleen heeft de Minister tegenover zich andere, Fransche, regtsgeleerden, maar ook Fransche geregtshoven. Het arrest der cour de cassation heeft hij weggeeijferd: hij heeft gezegd dat dit vertooningen gold; maar de cour de Paris, de Rouen, het tribunal de la Seine, hebben ook arresten geveld, die mij wel niet bekend zijn, maar die geciteerd worden in het adres van de boekhandelaren, en het arrest van de cour de Rouen is met name in de Tweede Kamer genoemd. Die zijn niet tegengesproken en men heeft geen enkel arrest van een hof in tegenovergestelden zin daartegen kunnen aanvoeren.

Maar ik wil alles toegeven; ik wil toegeven aan den Minister, dat op dit oogenblik in Frankrijk het regt van vertaling niet bestaat; doch nu zal hij niet kunnen ontkennen, dat niets belet dat in Frankrijk de wetgeving veranderd worde; dan zullen onze uitgevers de tegenwoordige wetgeving niet meer kunnen inroepen, en ook zonder die verandering blijft toch altijd de mogelijkheid bestaan, dat er processen over deze zaak rijzen. Nu geloof ik gaarne dat onze kundige Minister van Buitenlandsche Zaken, zoo hij nog practiseerde, zeer bereid zou zijn om voor de regtbank, misschien met goed gevolg, dit te verdedigen; maar zeker is het toch dat, al winnen die Hollandsche uitgevers hun proces, zij er niet zonder kleerscheuren zullen afkomen; dit had men kunnen voorkomen; dit kan, mijns inziens, nog voorkomen worden. Ten slotte, Mijne Heeren, om met deze zaak te eindigen, indien de Minister mij geene stellige verklaring geeft, dat hij pogingen zal aanwenden, en dat hij hoopt dit met goed uitzigt te kunnen doen, dat de quaestie van het vertalingsregt bij de ratificatie van het tractaat boven allen twijfel zal verheven worden, zal ik mij genoodzaakt zien deze wet af te stemmen.

Nog een enkel punt, ofschoon niet eigenlijk tot de quaestie behoorende, moet ik releveren; de opmerking namelijk van den Minister omtrent het tractaat van 1840; dat de invoer in den Elzas wel doenlijk zou zijn, volgens berekeningen die hij gezien heeft, wanneer het Rhijnvaartregt op den Duitschen Rhijn was afgenomen. Den Minister zal, verbeeld ik mij, in het hoofd liggen, dat de transporten langs den Rhijn naar Zwitserland, die nu gedeeltelijk worden afgenomen door de Fransche spoorwegen, weder zouden kunnen gesehieden, wanneer de Rhijnoctrooijen in Duitschland werden weggenomen. Maar nu hebben wij niet alleen te maken met de goedkooper transporten langs den spoorweg tegenover den duurderen Rhijn, maar ook met de hoogere inkomende regten in den Elzas tegenover de goedkoopere in Havre; want Frankrijk heeft differentiele regten en deze zijn voor ons iets gunstiger geworden met het tractaat van 1840, maar niet gunstig genoeg. Wij hadden gelijkstelling met den *directen* aanvoer ter zee moeten verkrijgen. Nu is de bepaling daaromtrent illusoir. Dit alleen hebben wij bij het tractaat verkregen, dat onze vlag wordt toegelaten onder gelijke voorwaarden als de Fransche, met uitzondering dat wij in de zeehavens tonnegeld moeten betalen, omdat hier ook tonnegeld betaald wordt. Van de andere zijde hebben wij den wijnhandel naar Java verloren, die geheel aan Frankrijk is overgegaan. Maar ik wil hierover niet uitweiden, ik wil mij slechts bepalen tot hetgeen ik gezegd heb, dat het van belang geweest ware, dat men datgene verkregen had, waarop zes weken lang, zoo als wij dezen morgen gehoord hebben, de onderhandelingen hebben stilgestaan. Toen dit met zoo weinig gevolg geweest is, heeft de Minister het eindelijk opgegeven; en waarom? Wij hebben het gehoord, Mijne Heeren, omdat hij altijd geleerd had, bijzondere susceptibiliteiten te moeten ontzien, wanneer hij slechts verkreeg hetgeen hij verlangde. En wat verlangde hij? Dat het uitgedrukt werd in het tractaat; en heeft hij dat verkregen? Neen! zes weken lang hebben de onderhandelingen er voor stilgestaan en het einde was dat de Minister toch het tractaat heeft geteekend, zonder dat het verkregen was, een tractaat dat Frankrijk verlangde en wij niet.

De heer **van Reeck Vollenhoven**: Ik zal waarschijnlijk door het gesprokene in deze discussie tot een ander resultaat omtrent mijne uit te brengen stem komen dan de spreker, die zoo even het woord heeft gevoerd. Ik ben er over verheugd, dat juist de motie van orde, die ik de vrijheid nam voor te stellen, eene discussie heeft uitgelokt en een wederantwoord van de Regering, waardoor voor mij vele bezwaren zijn vervallen.

Ik zou mij de vragen die ik gedaan heb, niet in eene openbare discussie hebben veroorloofd; ik zou althans twee punten omtrent een van welke, de invoerregten betreffende, de Minister zich heeft verklaard, niet in het openbaar hebben ter sprake gebragt, omdat ik onzeker was, in hoeverre de Minister daarvan gebruik meende te kunnen maken.

Wat het andere punt betreft, zoo kan ik daarin, na hetgeen de Minister heeft gezegd, berusten; maar daar de Minister in de andere Kamer niet heeft wedersproken dien regtsgeleerde, die al de arresten waarop ik wees heeft voorgedragen, daarom moest ik, die geen regtsgeleerde ben, in den waan verkeeren dat er veel pleitte voor de argumenten van dien spreker, en daarom achtte ik het zoo noodzakelijk dat dit punt hier andermaal wierd ter sprake gebragt en opgehelderd, en veroorloofde ik mij, die geen regtsgeleerde ben, aan een niet minder kundig regtsgeleerde een advies te vragen.

Hetgeen de laatste spreker heeft in het midden gebragt, is ook een punt dat ik heb aangeroerd. Ik ben het eens met den Minister dat, als zoodanig artikel er naderhand wordt bijgebragt en het de sanctie niet heeft van de wetgevende magt, het dan toch niets helpt; het zou dus alleen zijn eene officieuse convenientie, maar er zou in het openbaar toch niet uit kunnen worden geargumenteerd, omdat het de bekrachtiging zou missen, die onze wetgeving ten aanzien van dergelijke acten eischt; dit gevoel ik zeer goed. Ik meen evenwel dat de Minister heeft gezegd dat hij het zal beproeven, maar dat hij zich niet voorstelde dat het zou worden toegestaan; ik geloof niet dat de Minister heeft gezegd: ik zal het *niet* beproeven.

Na hetgeen hier is voorgevallen en vooral na het aanhooren van het eerste gedeelte van de rede van den Minister, waarbij het politieke standpunt en het oogpunt waaruit wij dit tractaat moeten beschouwen duidelijk zijn uiteengezet, geloof ik dat, al heb ik nog bezwaren, ik die niet mag stellen tegenover het overwegende bezwaar, dat er zou ontstaan door andermaal een tractaat met Frankrijk gesloten, onder de bestaande omstandigheden te doen vervallen. Ik althans zal mij geregtigd achten om mijne stem aan het tractaat te geven, bijaldien er geene nieuwe objectien mogten worden in het midden gebragt, die mij daarvan weder mogten weêrhouden.

De heer **Cremers**: Ik wensch aan den Minister van Buitenlandsche Zaken eene kleine inlichting te vragen. Art. 3 van het tractaat, handelende over de vertalingen, heeft op mij den indruk gemaakt als of het moest worden beschouwd als eene speciale bepaling, die, geheel en al afgezonderd van alle andere bepalingen, het onderwerp der vertalingen zou moeten regelen, zoodat gedurende den duur van het tractaat iemand hier te lande zou kunnen verkrijgen een uitsluitend regt van vertaling. In die meening ben ik versterkt geworden door vergelijking van dit tractaat met de andere aan ons medegedeelde, door te zien dat hetgeen in het tractaat met Spanje en met Belgie zulk een uitsluitend regt geeft, hier is weggevallen. Gedurende de discussie is er echter twijfel bij mij ontstaan omtrent de juistheid mijner opvatting. Ik zou nu bijna moeten gelooven dat wij het niet kunnen ontgaan, art. 3 steeds in verband te beschouwen met art. 1, en dat dus gedurende dit tractaat het uitsluitend regt van vertalen niet zal bestaan, zoolang het niet in Frankrijk aan de schrijvers is gegeven.

De Minister heeft gezegd: een Fransch schrijver zal het regt van vertaling niet kunnen vorderen, want, ofschoon wij het toekennen aan de schrijvers, zoo wordt dit in Frankrijk niet gedaan. Maar het gevolg daarvan zal wezen, dat zoodra de Fransche wetgever de wet te dien opzigte wijzigt, zoodra de Fransche wetgever uitdrukkelijk in zijn land het uitsluitend regt van vertaling aan de schrijvers zal hebben gegeven, er geen middel zal bestaan om bij ons de vertaling van een Fransch werk uit te geven zonder toestemming van den Franschen schrijver.

Het regt van vertaling acht ik een belangrijk regt; ongaarne zou ik het missen. Nu heeft de Minister op eene andere plaats

ZITTING VAN DEN 9DEN JULIJ. (COMITÉ-GENERAAL.)

(*SUPPLEMENTBLAD.*)

LXXXII. *Overeenkomst met Frankrijk omtrent den nadruk.* (Beraadslaging.)

gezegd: geen nood, indien Frankrijk het regt van vertaling geeft, kunnen wij onze wetgeving veranderen en dan zal op grond van de tweede paragraaph van artikel 1 dat regt ook aan Fransche schrijvers zijn ontnomen.

Dit is, geloof ik, de toestand, doch nu wensch ik dit te vragen. Aangenomen dat art. 3 niet is eene speciale bepaling, dan is in Frankrijk dit punt althans betwist. Ik volg den Minister gaarne in zijn oordeel dat de Fransche schrijvers niet hebben le droit exclusif de traduction, maar het is in Frankrijk toch een betwist punt. Nu kan juist in die onzekerheid de Fransche wetgever eene reden vinden om, op gronden die moeijelijk kunnen worden weêrsproken, te zeggen: wij moeten een einde maken aan die onzekerheid en wij doen dit door dat regt uitdrukkelijk te geven. Voor dit geval nu, zegt de Minister, zullen wij op onze beurt onze wetgeving kunnen veranderen. Ik vraag of die verandering dan wel zal worden gehouden voor geheel overeenkomende met de goede trouw. Hetgeen in Frankrijk zal zijn de opheffing eener onzekerheid, zal bij ons zijn eene uitdrukkelijke wijziging van eene thans door allen erkende wet. Te dien opzigte zullen wij dus niet op hetzelfde standpunt staan en loopen wij gevaar van ons aan een schijn van minder goede trouw schuldig te maken. Doen wij dit dan evenwel niet, dan zou het gevolg daarvan zijn, dat wij door eene verandering van de Fransche wetgeving ons regt van vertaling zouden missen. Gaarne zoude ik te dezen opzigte geheel worden bevredigd.

De heer **Minister van Buitenlandsche Zaken**: Ik hoop thans door kortheid te herstellen wat ik door langdurigheid straks mogt gezondigd hebben. Een enkel woord dus slechts aan den geachten spreker uit Zuidholland (den heer van Rijckevorsel). Ik moet hem vergiffenis vragen zoo ik het een of ander op zijne rekening heb gebragt dat daarop niet behoorde. Ik meen te goeder trouw dat waar is wat ik heb gezegd; dwaal ik eehter dan vraag ik verschooning; het doet evenwel tot de quaestie niets af. Ik heb niet gemeend uit te spreken, en heb dit ook niet in mijne rede laten doorstralen, de opvatting dat de verandering in de regten zou moeten behandeld worden als eene bijvoeging van het tractaat van 1840. Integendeel, ik heb daarvan gewaagd als van een integrerend deel van dit tractaat. Daaromtrent dus zou ik zeggen, als wij die rekening-courant moesten voortzetten, dat de spreker mij verkeerd begrepen heeft.

De spreker zegt: dat hij zich gevleid had, dat ik, thans reeds met de verklaring zou gekomen zijn en dat ik tussehen de discussien in de Tweede Kamer en die in deze Kamer met den Fransehen gezant zou hebben geconfereerd. Hij verlangt dat ik hem zou antwoorden, en wel zonder omwegen, of ik er mondeling of schriftelijk met dien gezant over gehandeld heb? en, zoo het mondeling is, of dan zijne verzekeringen niet kunnen worden ontkend? Ik zal niet aanmerken dat die soort van verhoor nog al ver gaat. Doch daar de spreker er veel aan schijnt te hechten, zal ik, uit vriendschapsbetrekking voor hem, antwoorden, dat ik de zaak mondeling behandeld heb en dat bij die gelegenheid de Fransche gezant de goedheid gehad heeft mij een dik pak instructien te laten doorloopen, — ook instructien bevattende, die hij ontvangen had tijdens mijn voorganger aan het Bewind was — maar waarin vaststaat: » het vertalingsregt reclameren wij voor onze schrijvers niet." Daar bestaat geen schrift van, en zal er niet van bestaan, want ik geloof niet, dat ik het ontvangen zal bij de ratificatie, omdat Frankrijk geen openbaar bewijs zal willen geven, dat het aan ons iets anders sehenkt dan aan anderen, maar de vrijheid laat, om het er bij inductie uit op te maken. Tot geruststelling van den geachten spreker die de zaak te zwaar inziet, moet ik hem doen opmerken dat, welke ook de opinien in Frankrijk mogen zijn, deze quaestien voor de Nederlandsche regtbanken zullen behandeld worden. Als er quaestie zal zijn van eene hier te lande gemaakte vertaling, dan zal die quaestie komen voor onze regtbanken. Wat men dus in Frankrijk denkt, zal vrij onverschillig zijn. Zoo er eene vertaling in Frankrijk uitkomt, dan zou dit tractaat daaraan geheel vreemd zijn. Maar wat uit het tractaat volgt en een Nederlander raakt, zal voor onze regtbanken komen.

» Doch de wetten kunnen veranderd worden"; daarin heeft de geachte spreker volkomen regt en hier zij het mij vergund eene opheldering te geven, in verband staande met hetgeen de geachte afgevaardigde uit Groningen heeft verlangd te weten. Bij eene vroegere gelegenheid, op eene andere plaats heb ik gezegd: dat men dit tractaat altijd moest beschouwen met in het oog houding van eene algemeene consideratie, die ik zou mogen noemen de *soupape de sûreté*. Zij is deze, dat wij onze wetten altijd kunnen veranderen, en dat wij bij het tractaat alleen onze wetgeving hebben toegepast. Maar dit is eene algemeene beschouwing en nu moet men ook niet uit het oog verliezen dat ik — ik heb het reeds in mijne vorige rede opgemerkt — onafhankelijk van de Fransche wetgeving beweer, dat krachtens art. 3 van het tractaat de vertaling van Fransche werken zou geoorloofd zijn, ook dan als de Fransche wet het verbood. Zoo gij de moeite wilt nemen om art. 3 in al zijne consequenties na te gaan, dan zult gij zien, dat dit artikel incompatibel is met eene wetgeving, die veronderstelt een uitsluitend regt van vertaling. Ik zal dit punt nu niet verder uitwerken; het is elders gedaan, ik heb het in mijne laatste rede herinnerd en herinner het nog. Zoo dus de Fransche wet veranderd mogt worden, dan zouden wij vooreerst aanvoeren, dat gecontracteerd is op dit principe, dat de beide onderhandelaars het op dit punt eens waren, dat de instructien van den Franschen gezant zóó waren, dat art. 3 incompatibel is met zoodanig stelsel. Dit zou een eerste grond zijn. Maar als men dan toch, omdat het schijnt dat men voor den boekhandel, die er waarlijk geen belang bij heeft, zooveel voorzorgen wil nemen, wenscht te weten, wat verder zal gebeuren, dan moet ik zeggen, dat wij ten allen tijde onze wetten kunnen veranderen. En nu vraagt de geachte spreker uit Groningen: zal Frankrijk dit wel overeenkomstig vinden met de goede trouw? En daarop antwoord ik: allezins. Want uit al het gebeurde is gebleken dat wij hebben onderhandeld in dien geest, dat een auteur geen uitsluitend vertalingsregt zou hebben. Zoo dus Frankrijk daarvan afweek, dan kan het niet anders dan natuurlijk vinden, dat wij ook onze wet in dien zin veranderen. Dit zou zijn overeenkomstig met de beste trouw.

De geachte spreker uit Zuidholland, wiens stem ik toch zoo gaarne zou winnen, omdat ik daarin eene aangename belooning zou vinden voor veel zorg, veel moeite, en ik mag zeggen voor eenige miskenning, verlangt van mij de stellige verklaring — en daarvan laat hij zijne stem afhangen — dat ik die pogingen zal aanwenden en dat ik uitzigt heb op een goed gevolg. Nu moest die geachte afgevaardigde de goedheid hebben, om ten minste het tweede gedeelte van zijn verlangen te laten varen. Ik kan wel de belofte herhalen, die ik reeds in de Tweede Kamer heb gedaan, dat ik pogingen zal aanwenden, maar men kan niet van mij vorderen eene verklaring dat die pogingen een goed gevolg zullen hebben. Dat is eene verklaring, die ik niet kan geven.

Maar hij nu, die er — en te regt — zoo grooten prijs op stelt, dat de taal nimmer misbruikt worde om de gedachten te verbergen, moet ook niet den schijn willen hebben om een scherm te zoeken door belofte te vragen van iets dat hij weet dat niet beloofd kan worden. Hij zal dus wel de goedheid hebben van zijne belofte in zoo verre te wijzigen, dat hij tevreden zal zijn wanneer ik de belofte doe van hetgeen van mij afhangt. Dat hoop ik, dat verzoek ik. Ik heb die belofte gedaan in de Tweede Kamer, heb ze hier niet teruggenomen, maar herhaald, gelijk de spreker uit Noordholland verklaart duidelijk van mij te hebben begrepen.

En nu nog een enkel woord over het tractaat van 1840, ofschoon ik het met den geachten spreker eens ben dat de quaestie van de meerdere of mindere belangrijkheid van dat tractaat hier minder in aanmerking komt. Indien ik den spreker wèl begrepen heb, dan zegt hij: ja, uwe redenering zou opgaan, wanneer wij, doordat de transportkosten op den Rhijn zouden ophouden zoo zwaar te zijn, zouden kunnen komen aan de handelsplaatsen van den Elzas, maar dan blijven wij altijd behouden 1/3 van de inkomende regten, want wij hebben maar het voorregt dat wij 1/3 zouden betalen. Indien ik dat wèl begrepen heb, dan heeft de geachte spreker het tractaat van 1840 niet goed voor den geest of ik lees het niet goed, want ik vind in § 2 van art. 10 van dat tractaat:

» Tegenover de boven verleende concessien bewilligt Zijne Majesteit de Koning der Franschen: 1°. enz.

2°. in de toelating voor het binnenlandsch verbruik in het Koningrijk, en zulks tegen de regten bepaald voor de goederen onder Fransche vlag uit de entrepôts van Europa afkomstig *der koopwaren, omschreven in art.* 22 *van de wet van den* 28*sten April* 1816, ingevoerd wordende onder de vlag van een der beide landen, bij middel van de Rhijn- en Moezelvaart, en langs de kantoren van Straatsburg en van Sierck."

Derhalve bestaat met Hâvre volkomen gelijkheid in de handelsplaatsen van den Elsas, ik spreek echter met schroom wanneer ik hieromtrent van den geachten spreker verschil. Maar ik geloof in allen gevalle dat de quaestie vreemd is aan deze zaak; wij hebben ons verbonden en moeten eerlijk nakomen wat we beloofd hebben.

Dit weinige meende ik nog tot verdediging van het tractaat te moeten zeggen.

De heer **van Rijckevorsel**, voor de derde maal het woord gevraagd en verkregen hebbende, zegt: Ik zal, Mijne Heeren, over het tractaat, dat nu aan onze goedkeuring is onderworpen, niet meer spreken, want dan zoude ik maar in herhalingen komen van hetgeen ik reeds gezegd heb. Ik zal alleen aan den Minister doen opmerken, dat juist in die uitdrukking: » gelijkstelling der goederen onder Fransche vlag, komende uit de entrepôts van Europa", de knoop zit, omdat dat een hooger regt is in het Fransch diffe-

rentieel stelsel, dan bij directen aanvoer uit het land van productie. De Amerikaansche katoen, bijv., kan dus over Nederland naar Straatsburg niet anders worden vervoerd, dan tot dat regt, terwijl de katoen uit Amerika met Fransche schepen tot een lager regt in Hâvre wordt ingevoerd. Ik heb de Fransche wetgeving er niet op nagezien, maar dat is hetgeen ik mij herinner en ik geloof dat het volkomen juist is.

De heer **Minister van Buitenlandsche Zaken**: Ik dank den geachten spreker zeer voor zijne opheldering, ik geloof dat er veel waar is in hetgeen hij gezegd heeft, maar dan wijzigt dat toch zijne uitdrukking, toen hij sprak van 1/3 van het regt.

De heer **van Rijckevorsel**: Ik heb van geen 1/3 gesproken.

De heer **Minister van Buitenlandsche Zaken**: Dan heb ik verkeerd verstaan.

De heer **van Swinderen**: Het is niet om nog discussie uit te lokken, maar alleen om mijne stem te motiveren, dat ik het woord gevraagd heb. Ik zal mij met dit tractaat niet kunnen vereenigen, omdat de zaak, welke de vertalingen betreft, mij niet genoegzaam duidelijk voorkomt en omdat er geene gelijkstelling van regten verkregen noch gevraagd is. Dit weinige zal genoeg zijn om de stem te motiveren, die ik tegen dit wets-ontwerp zal uitbrengen.

De beraadslaging over het *wets-ontwerp betrekkelijk de overeenkomst met Frankrijk wegens den nadruk* wordt gesloten.

De **Voorzitter**: Ik stel alsnu voor, de zitting met gesloten deuren op te heffen, nadat eerst de notulen van het verhandelde in comité-generaal zullen zijn voorgelezen en goedgekeurd.

Dienovereenkomstig wordt besloten.

Hierna wordt nog behandeld een voorstel om het voorgevallene in dit comité-generaal aan eene geheimhouding te onderwerpen; dat echter, na eene deswege gevoerde beraadslaging, ingetrokken, en goedgevonden wordt het verhandelde in het *Bijblad* te doen opnemen.

De notulen zijn daarop gelezen en goedgekeurd, waarna de openbare zitting heropend is. (Zie bladz. 184 van dit *Bijblad.*)

ZITTING VAN DEN 10DEN JULIJ.

L. *Voorloopige voorziening in sommige waterstaatsbelangen.* (Beraadslaging.)

28STE ZITTING.

ZITTING VAN DINGSDAG 10 JULIJ.

(GEOPEND TEN 11 URE.)

Voortzetting en einde der beraadslaging over het wets-ontwerp tot voorloopige voorziening in sommige waterstaatsbelangen; aanneming daarvan. — Verslagen ter tafel gebragt over de wets-ontwerpen tot verhooging van het minimum van de opbrengst van den accijns op de suiker en tot afschaffing van het tonnegeld der zeeschepen; beraadslaging over en bepaling van den dag der beraadslaging over die wets-ontwerpen. — Besluit genomen tot het houden eener avondzitting.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 37 leden, te weten de heeren:

van Wessem, van der Oudermeulen, Insinger, van Rhemen van Rhemenshuizen, van Beeck Vollenhoven, van Swinderen, 't Hooft van Benthuizen, Regout, Martens van Sevenhoven, Cost Jordens, van Nispen van Pannerden, Sassen, Borski, van Dam van Isselt, de Bruijn, de Villers de Pité, van Goltstein van Oldenaller, Blankenheijm, Paspoort van Grijpskerke, van Eijsinga, de Vos van Steenwijk, Sichterman van de Brake, Tonckens, Beerenbroek, van Sasse van Ysselt, van den Dries, Cremers, d'Ablaing van Giessenburg, van der Lek de Clercq, van Rijckevorsel, Bosch van Drakestein, Boxman, van Weel, van Aylva van Pallandt, Lotsij en van Heeckeren van Wassenaer;

en de heeren Ministers van Binnenlandsche Zaken, van Justitie, van Financien, van Buitenlandsche Zaken, van Kolonien en voor de Zaken van de Hervormde Eeredienst enz.

De notulen van het verhandelde in de vorige zitting worden gelezen en goedgekeurd.

Aan de orde is de voortzetting der behandeling van het WETS-ONTWERP TOT VOORLOOPIGE VOORZIENING IN SOMMIGE WATERSTAATS-BELANGEN.

De beraadslaging wordt daarover heropend.

De heer **van Nispen van Pannerden**: Het onderwerp, Mijne Heeren, aan uwe overweging onderworpen, is gewigtig, is moeijelijk; gewigtig, omdat een groot deel, ja het vruchtbaarste deel van ons vaderland bij eene goede regeling van eene wet op de waterschappen betrokken is; moeijelijk, omdat misschien voor velen, en zeker ten minste voor mij, de inrigting en de toestand, waarin zich de vele waterschappen in de verschillende provincien bevinden, minder naauwkeurig bekend zijn, en wij dus de gevolgen, welke de aanneming van deze wet zal hebben, niet genoeg kunnen overzien. Meermalen heb ik met huivering het woord in deze Vergadering gevraagd; maar zeker nooit meer dan heden; maar ik moet over een gewigtig, over een moeijelijk onderwerp mijne stem uitbrengen, en dan ben ik ook verpligt aan u, mijne geachte medeleden, aan hen, wier vereerend vertrouwen mij in deze Vergadering riep, en aan het Nederlandsche volk verantwoording te geven van de beweegredenen die mijn oordeel leiden, mijne stem regelen.

Art. 191 der Grondwet bepaalt: »De wet regelt het algemeene en het bijzondere bestuur van den waterstaat in den bovengemelden omvang." Die omvang is in het voorgaand artikel omschreven, en doet hier op dit oogenblik, geloof ik, niets ter zake. Dat deze wet niet die *algemeene* wet is, die de Grondwet wil, zal, geloof ik, algemeen erkend worden; de Regering zelve beweert het ook niet, maar zij meent dat omtrent sommige onderwerpen voorloopige voorzieningen noodig zijn. Ik schroom, Mijne Heeren, de Regering op dien weg te ondersteunen en ik heb daar verschillende bedenkingen tegen.

In de eerste plaats heb ik er bezwaar tegen, omdat men zoo doende mede zou werken en helpen om dat grondwettig voorschrift voorloopig onuitgevoerd te laten. Verschillende sprekers, die gisteren het woord hebben gevoerd, hebben dat punt reeds ter sprake gebragt.

Daarentegen heeft de eerste spreker, de afgevaardigde uit Noordbrabant (de heer Sassen) gemeend, dat juist partiele voorzieningen door de Grondwet gewild werden. In de eerste plaats, Mijne Heeren, wijs ik u op de woorden der Grondwet. Er staat: *de* wet regelt, niet: *wetten* zullen regelen. De Grondwet heeft dus gewild, even als zij dat gewild heeft voor de gemeentebesturen, voor de provinciale besturen, *ééne* wet die het bestuur van den waterstaat zou regelen.

In de tweede plaats — de spreker uit Dordrecht (de heer Lotsij) heeft het u ook gisteren herinnerd — wijs ik u op de geschiedenis van de Grondwet, die geenszins pleit voor die uitlegging. Bij hetgeen hij heeft gezegd zal ik niets voegen. Maar in elk geval die spreker heeft het u ook herinnerd, dat, zoo er voorloopige voorzieningen zouden worden genomen, dan ten minste het bijzonder en het algemeen bestuur eerst geregeld moest zijn, eer er voorloopige voorzieningen omtrent de onderwerpen, die hier worden voorgedragen, konden te pas komen.

Een ander bezwaar tegen die voorloopige voorziening bestaat bij mij daarin, dat daardoor de eenheid van beginselen van wetgeving en behandeling verloren gaat. Het is u reeds gisteren, meen ik, door twee sprekers herinnerd, dat het ontbreken van die wet bij de verschillende Statenvergaderingen aanleiding geeft tot eene geheel verschillende wijze van behandeling, zoodat de eene Statenvergadering meent dat zij bij het ontbreken van die wet geheel vrij is om alle beschikkingen te nemen, die zij in het belang der waterschappen noodig rekent, terwijl andere Statenvergaderingen, bepaaldelijk eene, meenen dat zij door het ontbreken van die wet verhinderd zijn om eenige beschikkingen te nemen.

Een derde bezwaar tegen die voorloopige voorziening bestaat daarin, en dat is ook reeds gisteren besproken, dat door de vaststelling van deze voorloopige voorziening de waterschappen zullen verkrijgen hetgeen zij wenschen, de Gedeputeerde Staten hetgeen zij verlangen, en de Regering hetgeen zij noodig rekent om hare magt om waterschappen op te rigten in de verschillende provincien te grondvesten; zoodat ik geloof dat het tot stand brengen van deze wet aanleiding zal geven, dat de algemeene wet, welke de Grondwet wil en het staatsbelang vordert, zeker in lang niet zal worden voorgedragen, noch tot stand worden gebragt.

De eerste spreker uit Noordbrabant (de heer Sassen) heeft er zich gisteren op beroepen dat ook partiele voorzieningen omtrent sommige andere onderwerpen, welke de Grondwet wilde dat geregeld zouden worden, tot stand zijn gebragt. Hij heeft gewezen op de regterlijke magt. Ik weet echter niet dat er eene partiele organisatie betreffende de regterlijke magt is tot stand gebragt, en ik geloof ook niet dat, indien de Minister van Justitie eene partiele regeling van dat onderwerp voordroeg, zij aan dien spreker welgevallig zoude zijn.

Hetgeen ik tot nu toe de eer had voor te dragen is dus eene bestrijding van het beginsel, waarvan men bij deze wet uitgaat, dat, namelijk, partiele voorzieningen nuttig en noodig zijn.

Maar nu de wet zelve. Zij bevat drie hoogst gewigtige afdeelingen; afdeelingen, welke men eigenlijk even goed in drie wetten had kunnen scheiden, omdat zij onderling in geen direct verband tot elkander staan. De eerste afdeeling regelt de strafwetgevende magt van de waterschappen; de tweede de magt welke aan de Gedeputeerde Staten en aan den Koning zal worden gegeven tegenover waterschappen, die verzuimen werken te maken of te onderhouden in den toestand, waarin dit door de provinciale of de algemeene landsregering wordt noodig geoordeeld, of die verzuimen hunne schulden te betalen; de derde regelt de magt van de Kroon met betrekking tot waterschappen in verschillende provincien gelegen.

Bij het eerste gedeelte of de opdragt van de strafwetgevende magt aan de waterschappen, zij het mij vergund te herinneren, gelijk reeds gisteren door den afgevaardigde uit Dordrecht (den heer Lotsij) is gedaan, dat die magt niet aan alle waterschappen wordt gegeven, maar slechts aan sommige en dat ook het crite-

ZITTING VAN DEN 10DEN JULIJ.

L. *Voorloopige voorziening in sommige waterstaatsbelangen.* (Beraadslaging.)

rium, waaraan men moet erkennèn of de magt aan een waterschap gegeven is, zeer onbepaald is. In de Memorie van Beantwoording wordt gezegd: » de waterschappen, die in het bezit daarvan zijn"; maar dat bezit moet zich dan uitstrekken tot voor 1811. Het is toch gisteren erkend en zal door mij straks verder besproken worden, dat sinds 1811 die magt niet bestaan heeft. Dat bezit moet men dus onderzoeken vóór 44 jaren, en dat criterium nu is in mijn oog zeer onbepaald.

Maar nu meen ik te mogen vragen of die opdragt van strafwetgevende magt met de letter en den geest der Grondwet overeenkomt? De Grondwet heeft de algemeene wetgeving geregeld; zij heeft de provinciale en de gemeentelijke wetgeving opgenoemd, en die beide wetgevingen zijn wederom door wetten geregeld. De Grondwet heeft in het straks reeds besproken art. 191 aan den algemeenen wetgever de verpligting opgelegd om algemeene regelen voor te schrijven, terwijl in het volgende art. 192 aan de Provinciale Staten binnen hunne provincie onder 's Konings goedkeuring de wetgevende magt omtrent de watersehappen opgedragen.

In mijn oog wijzen dus reeds de woorden der Grondwet aan, dat men er volstrekt niet aan gedaeht heeft, aan de watersehappen eenige wetgevende magt toe te kennen. De gesehiedenis van de Grondwet moet ons daarbij den geest aanwijzen, waarin zij ontworpen en aangenomen is.

Aanvankelijk was ik voornemens, u een verslag te geven van al hetgeen omtrent de vraag of de magt der waterschapsbesturen om keuren en verordeningen van politie te maken en daarbij straffen te bedreigen, sedert de invoering der Fransche wetgeving verhandeld is; maar ik zou meenen misbruik te maken van uw geduld en van uwe welwillende oplettendheid zoo ik daartoe overging, zoodat ik mij eenvoudig zal bepalen tot eenige korte herinneringen.

Gij herinnert u, Mijne Heeren — gelijk reeds gisteren door den spreker uit Noordbrabant is gedaan — dat bij een arrest van den Hoogen Raad, zoo ik mij niet vergis van 21 April 1846, erkend is, dat de waterschappen geene strafwetgevende magt bezitten. Herinnert u ook, dat door de Regering, dd. 7 Maart 1848, aan de toenmalige Tweede Kamer een ontwerp van wet is ingediend om aan de watersehappen die strafwetgevende magt op te dragen. Uit het verslag daarover, voorkomende op bladz. 680 van het *Bijblad*, kunt gij zien, dat die voordragt bijna bij al de leden, die aan het onderzoek van dat wets-ontwerp in de afdeelingen hadden deelgenomen, een zeer ongunstig onthaal heeft gevonden, en dat schier al de leden eenparig erkenden, dat die magt aan de waterschappen niet kon noch mogt worden opgedragen.

In dezen stand der zaak werden de ontwerpen tot herziening van de Grondwet ingediend, en daarin was geene bepaling opgenomen om aan de waterschappen eenige politie-magt, eenige strafwetgevende magt toe te kennen. Van daar dat men in het Voorloopig Verslag leest (bladz. 487 van het *Bijblad*): » Men heeft gevraagd, of de te dezer plaatse bedoelde wet aan de heemraadschappen, dijk- en polderbesturen de bevoegdheid zal kunnen geven, om bij hunne reglementen straffen te bedreigen? Zoo neen, hoe zal dan het doel van de bij Koninklijke boodschap van 23 Januarij 1848 ingediende bepalingen tot vaststelling van straffen in reglementen, keuren enz. kunnen worden bereikt?"

Gij ziet dus, Mijne Heeren, er is juist gevraagd naar die algemeene wet. Wat antwoordt nu de Regering? Gij vindt dat antwoord op bladz. 579 van het *Bijblad*: » Op de beide vragen hier gedaan wordt geantwoord: op de 1ste, dat de te maken wet òf zelve straffen zal bedreigen, òf de strafbepalingen van het Wetboek van Strafregt zal inroepen òf het bedreigen van straffen aan de Provineiale Staten zal overlaten: *doch dat die bevoegdheid aan de heemraadschappen, dijk- en polderbesturen even weinig kan worden toegekend*, als het hun moet worden opgedragen nieuwe reglementen te maken." Alzoo die bevoegdheid kan of kon, naar het oordeel der Regering, aan de waterschappen of polderbesturen niet worden opgedragen.

Bij de discussie werd door onderscheidene sprekers op dit punt teruggekomen. Een der heeren Ministers, die de grondwetsherziening leidden en de ontwerpen van wet verdedigden, antwoordde: » Uit de vereeniging van die beide bepalingen vloeit noodzakelijk voort *dat aan de talrijke waterschappen vooral van Zuid- en Noordholland onmogelijk de bevoegdheid kan worden toegekend om naar eigen goedvinden, ieder voor zich reglementen en keuren te maken en zelfstandige wetgevende magt uit te oefenen.*"

In de dubbele Kamer werd dit punt wederom besproken door onderscheidene leden en onder anderen door een zeker, of ook door meerdere leden, die wij thans het voorregt hebben in ons midden te zien. De Regering of de Minister, die het ontwerp verdedigde, antwoordde: » En zoo wil men eene wetgevende magt aan de polderbesturen of aan de ingelanden hebben toegekend. Reeds meermalen werd door de regterlijke magt uitgemaakt dat de polders nu geene wetgevende magt bezitten.

» Deze tegenwerping houdt dus het verlangen in dat deze nu, bij de wijziging der Grondwet aan hen zal worden opgedragen. Ik heb dan ook die waterschappen hier op éène lijn hooren stellen met de provinciale en gemeentebesturen, die zich in het bezit van eene wetgevende magt verheugen. Ik beken dat deze ligchamen vroeger die magt hebben gehad en zelfs de regterlijke daarbij. Maar allengs zijn zij van dat hoogere standpunt afgedaald en wij treffen dezelve thans aan in de rij der gewone zedelijke ligehamen. Aan dat karakter hebben ze volkomen genoeg en naast de drie bestaande wetgevende magten in onze huishouding van Staat *nog eene vierde in te voeren en aan hen op te dragen, zou niet slechts getuigen van verwarring van beginselen maar ook de beschuldiging van onnadenkendheid niet kunnen ontgaan en weldra groote verwarring te weeg brengen.*"

Het schijnt mij toe, dat hetgeen ik de eer had voor te dragen, duidelijk aanwijst, dat tijdens de grondwetsherziening de Regering en de overgroote meerderheid der Kamer — want het wets-ontwerp waarvan ik zoo even gewaagde, werd met 100 tegen 13 stemmen aangenomen — het eens waren dat aan de waterschappen geene strafwetgevende magt kon worden opgedragen.

Dat die magt hun ook niet door de ontwerpers dier grondwetsherziening werd opgedragen, daarvan kunt gij het bewijs vinden in hetgeen in de Eerste Kamer, die destijds nog met gesloten deuren beraadslaagde, is voorgevallen. Maar de verslagen over de ontwerpen van grondwetsherziening zijn gedrukt; ik ben in de gelegenheid geweest daarvan kennis te nemen, en ook daar kan men de bevestiging vinden dat de bepalingen der Grondwet niet toelaten om aan de waterschappen eene strafwetgevende magt op te dragen.

Nu heeft de eerste spreker uit Noordbrabant (de heer Sassen) gisteren gezegd: maar de watersehappen krijgen sleehts hetgeen zij altijd bezeten hebben. Gelukkig heeft hij er bijgevoegd: » wat zij vóór 1811 hadden." Dat is eehter 44 jaren geleden, dus in eenen tijd, toen geheel andere staatsinstellingen dan de tegenwoordige in mijn vaderland bestonden. Ik kan toeh niet denken, dat de spreker veel van hetgeen in dien tijd bestond weder in het leven zou willen roepen. Ik geloof ten minste, dat dit met onze tegenwoordige grondwettige instellingen niet wel zou overeenkomen.

Na hetgeen ik zoo even gezegd heb, gevoel ik gemoedelijk bezwaar om een uitleg van de Grondwet aan te nemen, die in de woorden niet geregtvaardigd is en die duidelijk strijdt met den geest, waarin zij ontworpen en aangenomen is. Maar is het dan zoo wensehelijk, zoo nuttig, dat die strafwetgevende magt aan de waterschappen wordt opgedragen? De spreker uit Dordrecht (de heer Lotsij) heeft reeds gisteren gezegd, dat in de provincie Zuidholland alleen 8 à 900 watersehappen bestaan. Hij heeft ons eene beschrijving gegeven van de inrigting en de zamenstelling dier watersehappen. Hoe vele waterschappen zijn er nu wel in andere provineien? Zal men nu aan al die watersehappen gerust strafwetgevende magt kunnen opdragen? Vergeet daarbij niet, Mijne Heeren, dat daar, waar nu strafwetgevende magt wordt uitgeoefend, door de provineiale of gemeentebesturen waarborgen gevonden worden in de zamenstelling door de keuze der ingezetenen, en in de openbaarheid der vergaderingen. Wij hebben daar dus twee waarborgen: vooreerst den invloed der ingezetenen op de zamenstelling van de besturen, die de magt uitoefenen, en de openbaarheid bij het gebruik maken van die magt. Beide waarborgen zijn, naar mijne beseheidene meening, van het hoogste gewigt en zij ontbreken in den regel bij de watersehappen.

Nu sehijnt het mij toe dat het bedenkelijk is aan al die waterschappen, die wij niet kennen, die oneindig talrijk zijn, die magt te geven. De Minister van Binnenlandsche Zaken heeft gezegd: ja, maar die vraag is reeds bij de provineiale wet beslist, daar is reeds uitgemaakt, dat de waterschappen keuren en verordeningen van politie kunnen maken. Het zij mij vergund bescheiden van gevoelen met den Minister te verschillen. Ik kan hem niet toegeven, dat het artikel van de provinciale wet dat inhoudt, hetgeen hij er in leest. Ik moet hem nog opmerkzaam maken, dat zeer zeker de geschiedenis van het artikel niet pleit voor de stelling, dat daardoor die gewigtige regtsvraag zou zijn beslist. Wil men nu aan de watersehappen strafwetgevende magt toekennen, dan geloof ik, zoo als gisteren is aangewezen, dat men eerst de wet moet maken, die regelen vaststelt omtrent de wijze, waarop het algemeen en bijzonder bestuur van den waterstaat zal zijn ingerigt; men weet dan ten minste aan welke collegien men die magt opdraagt, hetzij dat zij dan zijn zamengesteld volgens de regelen, die door de algemeene wet zullen zijn gesteld, of volgens de voorschriften, welke de Provinciale Staten naar aanleiding van de regels van de algemeene wet hebben vastgesteld, men zal dan kunnen beoordeelen of daarin genoegzame waarborg gelegen is om aan allen, of slechts aan sommigen die strafwetgevende magt op te dragen gelijk dit gisteren, zoo ik hem wel begrepen heb, door den spreker uit Dordrecht is aangetoond. Doet men dit niet, dan vervalt men juist in het kwaad, dat men tijdens de grondwetsherziening heeft willen voorkomen en hetgeen duidelijk blijkt dat de Regering en de Tweede Kamer destijds niet hebben gewild.

ZITTING VAN DEN 10DEN JULIJ.

L. *Voorloopige voorziening in sommige waterstaatsbelangen.* (Beraadslaging.)

Maar zoo ook het beginsel aanneembaar mogt zijn, dan nog ontbreken in deze afdeeling bepalingen, die noodzakelijk zijn; bepalingen in het algemeen belang, in het belang van hen, die die keuren moeten naleven, dringend gevorderd. De bepalingen die ik bedoel, zijn: de wijze van afkondiging en de tijd van de verbindbaarheid, of de tijd, welke tusschen de afkondiging en de verbindbaarheid van de strafwetgevende bepalingen moet voorbijgaan. Wilt u herinneren de voorzorgen, welke daaromtrent in de gemeente- en provincialc wet zijn opgenomen; wilt u herinneren, wat de algemeene wetgever voor de algemeene wetten van den Staat heeft vastgesteld; wilt u herinncren dat de Grondwet zelve wil, dat voor maatregelen van inwendig bestuur beiden door de wet zullen worden vastgesteld. Zoo het nu bij deze alle noodig is dat die beide gewigtige punten door de wet zijn geregeld, dan geloof ik dat toch voorwaar bij de waterschappen, over wier zamenstelling ik op dit oogenblik niet meer zal spreken, want ik heb er genoeg van gezegd, dan geloof ik, zeg ik, dat het bij de waterschappen wel noodig is dat men die twee gewigtige punten niet ongeregeld, en niet aan de willekeur van de besturen der waterschappen overlaat.

Ik ga nu over tot het tweede gedeelte van deze wet. Ik erken dat deze afdeeling, vergeleken bij eene dergelijke onder het vorig Ministerie voorgedragen en toen door de ontbinding van de Tweede Kamer onafgedaan gebleven, veranderingen en verbeteringen heeft ondergaan. En ik doe hulde aan het meer vrijzinnig beginsel, door den tegenwoordigen Minister van Binnenlandsche Zaken in deze afdeeling ter neêr gelegd door in sommige omstandigheden het beroep op den regter toe te laten. Maar zoo ik ook al daaraan hulde breng, dan moet ik toch bekennen, dat bij mij tegen deze afdeeling zeer gewigtige bezwaren over zijn. Ik wil het openhartig bekennen, het schijnt mij toe dat eigenlijk voor dusdanige geschillen eene administrative regtspraak moest ingevoerd worden, eene administrative regtspraak opgedragen aan een collegie, met voorschriften over de vormen daarbij in acht te nemen. Maar ik vrees, Mijne Heeren, dat hetgeen ik ten deze zou wenschen en nuttig reken, in mijn vaderland niet bereikbaar is. En dan zeker juich ik het toe dat de Regering in sommige omstandigheden het beroep op de regterlijke magt heeft toegelaten. Maar al mogt ik die verbetering erkennen, al mogt ik het met de Regering en met den eersten spreker uit Noordbrabant eens zijn, dat het noodig is dat de Staat en de algemeene landsregering toezigt uitoefenen dat de waterschapsbesturen de werken, die vereischt worden in het belang van het waterschap, daarstellen of de bestaande werken in dien toestand houden, die in het belang van het waterschap zal worden gevorderd, en dat, zelfs bij onwilligheid of nalatigheid, ze daartoe kunnen worden genoodzaakt, dan toch geloof ik dat men hier bij het in deze wet geschrevene veel te ver gaat. Er is hier toch niet alleen de magt gegeven om het aanleggen van werken te bevelen, de verbetering van bestaande werken voor te schrijven, in het belang van het waterschap zelf, maar in het belang van andere waterschappen, in het algemeen belang zelfs van den Staat. Dat dit de bedoeling van de Regering is, kan niet twijfelachtig zijn. De Minister van Binnenlandsche Zaken zegt toch in het *Bijblad*, bladzijde 746, dat de Gedeputeerde Staten alleen die werken zullen bevelen, welke zij meenen dat *in het algemeen* belang of in *het belang ook van andere waterschappen noodzakelijk zijn*. Ik zeg den Minister dank voor deze loyale en openhartige verklaring, omdat, zoo de wet wordt aangenomen, het dan ook beslist zal zijn dat de krachten van de bijzondere waterschappen dienstbaar kunnen worden gemaakt aan het algemeen belang van den Staat en aan het belang van andere waterschappen. Maar zoover mij bekend is, is behalve de voordragt welke onder het vorige Ministerie werd ingediend en die onafgedaan is gebleven, dit de eerste poging van wetgeving om de krachten dier waterschappen aan het algemeen staatsbelang dienstbaar te maken. Pogingen van wetgeving, om daar waar de werken van een waterschap ook strekken tot beveiliging, tot bescherming van een ander waterschap, gemeenschappelijke zamenwerking te doen ontstaan, vindt men meer, maar dan heeft de wetgever ook tevens afgebakend de wijze waarop die zamenwerking moet plaats hebben, en dan heeft hij ook aangewezen op welke wijze de kosten zullen worden gedragen. Als voorbeeld, wijs ik u op de wet van Louwmaand 1810 die in 1835 is ingetrokken, maar pogingen van wetgeving om een waterschap te kunnen noodzaken om een werk te maken in het belang van een ander waterschap, geheel uit eigen middelen, zijn mij onbekend; ik zeg niet dat ze niet bestaan, maar ik moet mijne onkunde daarvan bekennen; ik weet ze niet te vinden. *Mij* schijnt het toe dat men ten deze veel te ver gaat. Met den tweeden spreker uit Noordbrabant van gisteren, zeg ik: wat in het algemeen staatsbelang, bij waterschappen werkelijk noodig is, moet de Staat bekostigen; wat in het belang van een waterschap noodig is, moet niet aan een ander waterschap worden opgelegd. Het is waar, er zijn waterschappen die groot belang hebben bij de werken die andere waterschappen onderhouden; het is mogelijk deze, zoo als de wet van Louwmaand 1810 deed, tot ringen te vormen, met besturen welke voor het algemeen belang van die ringen of van die vereenigde waterschappen zullen waken, met voorschriften over de wijze waarop de kosten zullen gedragen worden, maar verder te gaan schijnt mij toe noch met het regt, noch met de billijkheid overeen te komen.

De eerste spreker uit Noordbrabant heeft gisteren gezegd, ook hier wordt wederom geen nieuw regt ingevoerd; ook hier wordt alleen gehandhaafd hetgeen bestaat. — Hij heeft u voorbeelden aangehaald en voorcerst gesproken van een dijk die vroeger doorgebroken was en ook nu; en gemeend dat deze, zonder deze voorziening, niet meer zou worden hersteld. Hij heeft u herinnerd dat diezelfde dijk vroeger was doorgebroken en dat die doorbraak vroeger ten koste van den Staat was hersteld. Welnu, Mijne Heeren, hetgeen hij heeft gezegd, bewijst tegen zijne eigene bewering; daaruit blijkt, dat hetgeen hij meende dat vroeger altijd bestaan heeft, zoo als hij zeide, niet bestaan heeft, want als dat regt bestaan had, dan kon die dijk vroeger niet ten koste van den Staat zijn gemaakt. Het voorbeeld dat hij in de allercerste plaats heeft bijgebragt, doet niets af tot het leveren van het bewijs dat hij heeft willen geven.

Van het tweede voorbeeld, nopens de proceskosten, zal ik niets zeggen. Dit is geen waterstaatsbelang.

Maar nu de toepassing van het bestreden beginsel. Volgens art. 7 zijn noodzakelijke werken die, welke aan een waterschap zijn opgelegd krachtens zijne inrigting, door eene wet, door een algemeenen maatregel van inwendig bestuur, door een Koninklijk bevel, door eene provinciale verordening, of die door onderhoudspligtigen in dat waterschap moeten verrigt worden. Ik geloof, Mijne Heeren, dat die woorden zeer onbepaald zijn. In de eerste plaats vestig ik uwe aandacht op het woord *inrigting*. In Gelderland, zoo als ieder erkennen zal, zijn de waterschappen — wij noemen ze polders — ingerigt om waterkeering en waterlozing te bevorderen. Al wat dus betrekking heeft tot waterkeering of waterlozing is in Gelderland aan een polder krachtens zijne inrigting opgelegd. Maar wat blijft er dan over? Niets, geloof ik. Of een dijk, of eene krib, of een pakwerk, of eene sluis, of eene waterleiding, of een watermolen noodig is, beoordeelden tot den huidigen dag de besturen; zij konden dat alles zonder hoogere goedkeuring niet ten uitvoer brengen, maar het initiatief ging altijd van de besturen uit. Nu kan het omgekeerd worden. Nu zullen Gedeputeerde Staten beoordeelen en beslissen of een van die werken in het belang van den polder nuttig of noodig is, en het initiatief, dat tot dusverre behoorde bij het bestuur van het waterschap, wordt nu door deze wet overgebragt bij Gedeputeerde Staten. Ik geloof dat dit bij de waterschappen weinig ijver zal te weeg brengen, en dat het eene ondergeschiktheid zal bevorderen, welke ik zelf in het belang van de waterschappen niet wenschelijk acht.

In de tweede plaats vestig ik de aandacht op de woorden *Onze bevelen* alzoo een (Koninklijk) *bevel*. De Minister van Binnenlandsche Zaken zegt wel in zijne Memorie van Beantwoording, en ik geloof ook bij de discussien der Tweede Kamer, dat een maatregel van inwendig bestuur, een Koninklijk bevel altijd een gevolg moet zijn van eene wet, en dat het niet in de bedoeling ligt de leemten, welke in de wet mogten bestaan, door maatregelen van inwendig bestuur aan te vullen. Ik ben geheel overtuigd, dat dit de bedoeling van den tegenwoordigen Minister van Binnenlandsche Zaken is, maar ik moet mij de opmerking veroorloven, dat de *wet* niet zegt wat in de Memorie van Beantwoording gelezen wordt, en dat dus een toekomstige Minister van Binnenlandsche Zaken zeer goed zou kunnen zeggen: dat staat niet in de wet, maar in de Memorie van Beantwoording: die bindt mij niet, maar wel de wet. Naar de wet alleen moet ik mij rigten.

Nu, Mijne Heeren, nog een enkel woord over het derde gedeelte. Ik geloof dat eene van de voorname aanleidingen tot deze voordragt moet gezocht worden in het aan velen, misschien aan allen bekende kanaal van Steenenhoek, in het waterschap dat men van dien naam heeft willen oprigten, en het verschil van gevoelen daarover ontstaan tusschen de Staten van Zuidholland en Gelderland. Die herinnering, Mijne Heeren, is voor velen, die naauwkeurig bekend zijn met hetgeen vroeger omtrent dat kanaal is voorgevallen, niet gelukkig, niet gunstig om te bewegen tot aanneming van dusdanige bepalingen. Wat mij betreft, al mogt die herinnering ook bij mij hoogst ongunstig zijn, zou mij dit niet weêrhouden bepalingen aan te nemen, welke ik in het algemeen belang noodig reken. Maar ik heb mij ook wederom bij deze afdeeling de vraag gedaan, of de beginselen, die daarin zijn nedergelegd, met de voorschriften van ons staatsregt vereenigbaar zijn. Aan de algemeene wet, bij art. 191 der Grondwet voorgeschreven, heb ik u straks reeds herinnerd. Ik heb ook gesproken van art. 192, waarin onder 's Konings goedkeuring aan de Provinciale Staten de wetgevende magt over de waterschappen is toegekend. Die

ZITTING VAN DEN 10DEN JULIJ.

L. *Voorloopige voorziening in sommige waterstaatsbelangen.* (Beraadslaging)

Provinciale Staten zijn dus grondwettig bevoegd om de bestaande inrigting der waterschappen te veranderen en geheel nieuwe daar te stellen. De grondwetgever heeft eene provinciale wetgevende magt voor de waterschappen ingesteld; maar hij heeft tevens gewild dat de algemeene regels, welke die provinciale wetgevende magt moet volgen, door de algemeene wet zouden worden vastgesteld. Dat bewijzen de woorden van art. 191, dat bewijst de geschiedenis, gisteren door den spreker uit Dordrecht aangehaald. De Regering schijnt van oordeel dat zoolang die wet niet bestaat, de Staten geheel vrij zijn: het schijnt mij toe dat dit niet in de bedoeling van den grondwetgever ligt; maar, zoo ik ook de magt der Staten mogt erkennen, dan is die toch tot de grenzen van de provincie beperkt; wat daar buiten ligt valt niet onder hunne magt. Zoo nu de Staten van twee provincien een waterschap willen oprigten, bestaande uit een gedeelte van elke dier twee provincien, en zoo de door die Staten in gemeen overleg beraamde beschikkingen, vastgestelde verordeningen, niet de goedkeuring des Konings wegdragen, of zoo zij het over die beschikkingen en verordeningen niet eens kunnen worden, dan kan alleen de algemeene wet regels geven, voorschriften vaststellen, waarnaar zoo iets kan of mag worden tot stand gebragt. Er kan toch verschil van gevoelen tusschen de Staten bestaan, vooreerst over den omvang van de waterschappen, dat is, over de landen die er onder gerekend zullen worden en die dus in de lasten van het waterschap zullen moeten bijdragen; ten tweede over de werken die moeten worden daargesteld; ten derde over de belastingen die moeten worden opgelegd; ten vierde over de verordeningen die noodig zijn. Onderstel nu eens dat met betrekking tot het straks genoemde waterschap van *Steenenhoek*, de Staten van Zuidholland voorgesteld hebben, dat in dat waterschap zullen worden opgenomen landen gelegen in Gelderland, die er volstrekt geen belang bij hebben; of dat de Staten van Gelderland verlangen dat de landen onder Zuidholland gelegen, veel hooger, ja dubbel, zullen worden aangeslagen, dan de Staten van Zuidholland vermeenen dat zij verpligt zijn bij te dragen, — dan kan de Koning in het eerste geval beslissen dat, tegen de meening van de Staten van Gelderland, landen in die provincie gelegen, een deel van het waterschap zullen uitmaken; en in het andere geval, dat de landen onder Zuidholland zullen belast worden met het dubbel van den omslag, dien de Staten van dat gewest hebben gemeend dat voor die landen van hunnentwege kon worden geheven. Onderstel dat de Staten der beide provincien het eens waren, zoowel over den omvang van het waterschap, als over de werken die noodig zijn, de belastingen die moeten worden opgelegd en de verordeningen die moeten worden tot stand gebragt, dan is het denkbaar dat de Regering zich ook met die gezamenlijke voordragt van de beide provincien niet vereenigt en dat er alzoo zou ontstaan eene eenzijdige beschikking des Konings, in strijd met de voordragt, met de besluiten van de beide Statenvergaderingen.

En nu vraag ik gerust, Mijne Heeren, of dat alleen is *toezigt*, of dat alleen is *uitvoerende magt?* Ik voor mij geloof dat het geheel anders moet genoemd worden. Waar gemeenten moeten worden vereenigd moet de wet tusschen beide komen; waar een deel van eene provincie moet worden afgescheiden moet de wet het regelen; waar eene onteigening moet plaats hebben, slechts van een klein gedeelte van een particulier eigendom, moet de wet de magt daartoe geven; maar waar duizende bunders grondeigendom met zware lasten kunnen worden bezwaard, zou men het opleggen van belastingen en de wetgeving alleen aan den Koning opdragen, zelfs in strijd met de voordragt van de Staten.

Tot nog toe, Mijne Heeren, bestond er geene algemeene, geene provinciale belasting zonder eene wet, geene gemeentelijke belasting zonder regels bij de wet gesteld, voordragt van de gemeentebesturen, goedkeuring des Konings; de Grondwet wil voor de waterschappen, in denzelfden geest, algemeene regels door de wet en daarna provinciale wetgevende magt onder 's Konings goedkeuring, zoo voor wetgeving als voor belastingen, en hier draagt men die, waar het waterschappen geldt onder meer dan ééne provincie, alleen aan den Koning op. Zoo men nagaat welke zware lasten voor de waterschappen in de verschillende provincien worden geheven, geloof ik dat men huiverig zou zijn om zoo iets tot stand te brengen. Ik geloof dat het nuttig ware dat men een overzigt van de belastingen in de waterschappen opgelegd door de verschillende Statenvergaderingen liet opmaken en dat openbaar maakte; men zou dan misschien op een ander standpunt komen om te beoordeelen welke wetgeving in het belang dier waterschappen noodig zou zijn.

Ik voor mij ben op het tegenwoordig standpunt van kennis, welke ik bezit, huiverig om de wetgeving in waterschapsbelangen van meer dan ééne provincie bij den Koning over te brengen. Ik ben dit te meer omdat die wetgeving wordt uitgeoefend, ja, onder den naam van het geëerbiedigd Hoofd van den Staat, maar niet eens door den Minister van Binnenlandsche Zaken, want die hooge staatsambtenaar kan bij de vele werkzaamheden, welke hem in zijne gewigtige en moeijelijke betrekking worden opgelegd, aan elk van de onderwerpen, die naar aanleiding van deze wet aan 's Konings beschikking zullen worden onderworpen, niet die zorg, niet die tijd en moeite wijden, welke noodig zijn. De beschikking zal dus overgaan in handen van den referendaris die belast is met de afdeeling van den waterstaat. Zulk eene organisatie acht ik niet wenschelijk, niet raadzaam.

Ik resumeer mij. Eene algemeene wet die het algemeen en het bijzonder bestuur vaststelt, vordert de Grondwet; het staatsbelang eischt dat zij tot stand gebragt worde. Voorloopige voorzieningen zijn schadelijk; de eerste spreker vindt ze voor de waterschapsbesturen wenschelijk. Ik geloof dit niet met hem, maar zoo het waar mogt zijn dat zij voor de waterschapsbesturen wenschelijk zijn, dan geloof ik nog dat zij het zeker niet zijn voor de ingelanden in de waterschappen zelve. De strafwetgevende magt aan de waterschappen opgedragen ligt in mijn oog niet in den geest der Grondwet. Zij is in elk geval ontijdig voor dat de wet het bijzonder bestuur heeft geregeld. De magt aan de Gedeputeerde Staten en den Koning opgedragen gaat verder dan noodig is in het belang der orde en toezigt. De magt eindelijk, bij de derde afdeeling opgedragen, schijnt mij toe niet doelmatig, niet aannemelijk te zijn.

De heer **Martens van Sevenhoven**: Ik moet bekennen Mijne Heeren, dat bij de eerste overweging dezer wet dezelve en vooral de 1ste paragraaph, op mij geen min gunstigen indruk had gemaakt, ofschoon de twee laatste paragraphen misschien wel stof tot opmerkingen opleverden, maar na de discussien van gisteren is dat gunstig oordeel in een afkeurend veranderd.

De geachte redenaar uit Noordbrabant, achter mij gezeten, heeft in eene bondige rede bewezen: 1°. de noodzakelijkheid dat de waterschappen straffen zullen kunnen bedreigen; 2°. dat er middelen moeten beraamd worden tot voorziening van verzuim en weigering van die besturen tot het doen van werken of het betalen van hunne schulden, of bij gebreke van beheer; en 3°. dat de waterschapsbelangen, die meer dan ééne provincie raken, zullen kunnen worden geregeld; maar hij heeft tevens ook hierdoor stellig bewezen dat *zoo* voor de waterschapsbesturen, en *zoo* voor de Staten zijn weggenomen de prikkels, zoo als de geachte redenaar uit Zuidholland het noemde, om gedurig en aanhoudend aan te dringen op het maken der wet bij art. 191 der Grondwet gevorderd.

Al de sprekers waren het eens *en* over de noodzakelijkheid *en* over de grondwettigheid van die wet, en hierom heeft de geachte spreker uit Noordbrabant beweerd, dat door deze wet gedeeltelijk aan de voerschriften van de Grondwet wordt voldaan en dat deze niet verbiedt partiele wetten te maken.

Indien men aan de doode letter blijft hangen is het mogelijk zulk een gevoelen te berde te brengen, maar als men den geest van artikel 191 raadpleegt en de historie van de wording van het gehele negende hoofdstuk, dan ziet men duidelijk dat hier eene algemeene wet bedoeld wordt, gelijk ook, mijns erachtens, de contextuur van art. 191 leert, daar hetzelve zoo goed als opgeeft het opschrift hetwelk deze wet zal hebben, namelijk: de wet regelende het algemeen en bijzonder bestuur van den Waterstaat.

Indien er derhalve iets moge bestaan, waardoor deze algemeene wet kan worden vertraagd, moet ik mij daartegen verklaren, omdat ik innig overtuigd ben dat de Grondwet die wet wil en art. 192 van dezelve zegt dat de Staten der provincie veranderingen kunnen maken in de reglementen der waterschappen en nieuwe vaststellen, doch alléén *behoudens de bepalingen der twee voorgaande artikelen*, dus ook van die algemeene wet, want die wordt in art. 191 genoemd; en dit woord *behoudens* heeft voor mij zoodanige kracht en beteekenis, dat ik de reglementen, thans door de Provinciale Staten daargesteld wordende, bij het niet bestaan der algemeene wet, laborerende vind aan eene nietigheid, die aan dezelve alle verbindende kracht ontneemt, en alzoo bij het voortgaan op dien weg noodlottige gevolgen kan na zich slepen.

Voorts heeft de geachte spreker uit Zuidholland ons opmerkzaam gemaakt op art. 1 dezer wet, en, zoo ik mij niet bedrieg, aangemerkt dat de 1ste paragraaph dezer wet niet toepasselijk is voor alle waterschappen. Immers uit dat artikel volgt, dat straffen kunnen bedreigd worden door die waterschapsbesturen die volgens de hun toegekende of tot hiertoe uitgeoefende bevoegdheid keuren of verordeningen van politie hebben gemaakt of nog kunnen maken.

Hieruit volgen dus van zelve twee opmerkingen: 1°. zullen andere waterschappen geene straffen op het niet nakomen hunner keuren kunnen bepalen?

2°. zullen de andere waterschappen bij het bepalen van straffen vooraf moeten onderzoeken, of aan hen de magt en bevoegdheid tot het maken van keuren is toegekend of tot hiertoe wettig is uitgeoefend geworden?

Het komt mij dus voor dat deze wet al wederom in geenen deele voldoet aan het voorschrift van art. 191 der Grondwet, en dat het voorstellen van de twee laatste paragraphen derzelve ten dui-

ZITTING VAN DEN 10DEN JULLJ.

L. *Voorloopige voorziening in sommige waterstaatsbelangen.* (Beraadslaging.)

delijkste aantoont de ongenoegzaamheid ten deze van de magt van de Provinciale Staten om, bij gemis van de wet gevorderd bij art. 191 der Grondwet, reglementen en inrigtingen van waterschappen te maken of te veranderen; terwijl de drie voorbeelden, aangehaald door den geachten spreker uit Noordbrabant, ontegenzeggelijk bewijzen de noodzakelijkheid om ten spoedigste die wet daar te stellen.

De heer **van Dam van Isselt**: De redevoeringen, gisteren door de bestrijders van de wet gehouden en vooral de doorwrochte rede van mijn geachten ambtgenoot uit Gelderland (den heer van Nispen van Pannerden), maken mijne taak zeer gemakkelijk. Het is, naar ik geloof, voldingend bewezen, dat het een gevaarlijke stap zou zijn op den weg van wetgeving, indien wij door deze partiele regeling van de waterschapsbelangen, de wet, bij art. 191 van de Grondwet voorgeschreven, zouden vertragen in hare geboorte. Indien men bij deze wet aan de verschillende waterschapsbesturen wetgevende magt geeft, dan zullen wij de onbestendigheid, de verschillende begrippen, de inconsequentien bestendigen, waaraan natuurlijk die verschillende waterschappen, ieder naar eigen denkbeelden strafbepalingen daarstellende, in hunne verordeningen onderhevig zijn. Ik geloof dat het noodig is dat geregeld worde de magt aan de waterschappen te verleenen, maar juist uit die noodzakelijkheid put ik mijne weigering ten einde de Regering als het ware te noodzaken de wet bij art. 191 der Grondwet voorgesehreven in de wereld te roepen. Wel geloof ik dat het moeijelijk zal zijn zoodanige wet zamen te stellen, dat zij veel arbeid en veel toezigt zal vereisehen, maar zonder het bestaan van die wet is eene regeling van de waterstaatsbelangen onmogelijk. De afgevaardigde, die het eerst het woord heeft gevoerd, heeft u gewezen op hetgeen bij de Staten van de verschillende provincien is voorgevallen. Ook in de provincie Gelderland is het uitnemend werkend polderreglement, ik zou haast zeggen, aangerand geworden door eene zucht van verbetering en bij die zucht tot verbetering waren de meest vreemdsoortige denkbeelden door elkaâr gemengd, bij gebreke aan eene wet, die de beginselen vaststelt, waaraan zieh ook de Provinciale Staten zullen moeten houden. Sommige leden van de Staten meenden dat het aanbrengen van verbeteringen in het reglement zonder het bestaan van de wet bij art. 191 der Grondwet bedoeld, was ongrondwettig. Zoo ver nu durf ik niet gaan, maar een groot deel van de leden hebben het zoo beschouwd, dat verandering van een reglement was ontijdig en onraadzaam, omdat het al zeer ligt zou kunnen gebeuren, dat daardoor bepalingen in het reglement wierden gebragt, die bij de daarstelling der algemeene wet zouden blijken met die wet in strijd te zijn.

Ik geloof dus, en dit is mijne overtuiging, dat wij, zonder daarom de Regering *te zeer* te willen dringen, niet bevoegd zijn, althans onvoorzigtig handelen om eene partiele wet, in strijd met het voorschrift der Grondwet, tot stand te brengen, waardoor vertraagd zal worden de vaststelling van die groote en algemeene wet, waarbij de waterschappen zullen moeten geregeld worden.

Ik deel in de tweede plaats volkomen in het denkbeeld van hen die gelooven, dat bij de tweede afdeeling aan de Gedeputeerde Staten eene veel te groote magt is gegeven. Er staat met zoovele woorden in de wet (al moge de Minister die uitlegging niet geven aan het artikel), dat aan de watersehappen werken *ook in het belang van het algemeen* zullen opgedragen kunnen worden, en dan weet ik inderdaad niet (ik zou gaarne vernemen op welke wijze dat moet gesehieden) hoe men den omslag zal regelen. Indien het nu reeds hoogst moeijelijk en bezwarend is te innen dien omslag van de dijkgeslaagden die noodig is tot gewoon onderhoud van de dijken, dan verklaar ik niet te beseffen hoe en met welk regt men van die ingelanden zou eischen niet het gevorderde, omdat hunne landen, zoo als de uitdrukking is, met dijk besmet zijn, en dus de som die het gevolg is van die besmetting, de gelden, benoodigd omdat men aan de Gedeputeerde Staten de magt zou hebben verleend om nieuwe werken op te leggen, en dat wel op grond dat het hoogste bestuur van den waterstaat die verordend zou hebben in het algemeen belang. Ik weet niet hoe men de gelden zal kunnen innen en tevens moet ik verklaren niet te gelooven, dat eenig regtscollegie in ons vaderland uitspraak zou doen wanneer op die wijze een nieuwe last gelegd wierd op de ingezetenen, wanneer zulk eene belasting wierd gecreëerd alleen door het uitvoerend gezag.

Ik zou mij dus alleen reeds om het bij de tweede afdeeling bepaalde, ten sterkste tegen deze wet moeten verklaren. Die uitgebreide magt, gegeven aan het geëerbiedigd Hoofd van den Staat, dat onbeperkt gezag, verleend aan de Gedeputeerde Staten, die toch reeds zooveel magt hebben en die niet altijd binnen de grenzen van die magt blijven, houde ik voor hoogst gevaarlijk.

Maar nu het derde punt. Dit is, zoo als de geachte spreker uit Gelderland heeft gezegd, die beruchte Steenenhoek. Het is die Steenenhoek waarvoor wij gedurende 28 jaren de zwaarste lasten hebben gedragen, 28 jaren zonder voordeel voor onze landerijen, 28 jaren zonder verhoor van onze klagt dat wij geene behoorlijke uitwatering hadden, noch door de Asperensche sluis, noch aan Steenenhoek zelf en nu die 28 jaren, die ons opgegeven waren als de betalings-periode onzer belasting, verstreken zijn; nu men hoopte op eene regeling en op wegruiming der bestaande bezwaren, nu heeft men niets geregeld en niets ter verbetering aangewend. Men heeft gezegd: » de regeling was zoo moeijelijk", en als ware die bewering afdoende om de zaak te regtvaardigen, heeft men van de wetgevende magt eene magt tot regeling gevraagd, onbestaanbaar met onze grondwettige instellingen, onbestaanbaar met de verordeningen, onbestaanbaar met de bestaande wetten; men heeft gevraagd om den Koning de bevoegdheid te geven de zaken eigenmagtig te regelen, daar waar twee verschillende provincien met elkander in strijd zijn.

Ik zeg uit overtuiging en uit eigen ervaring, dat noch de vorige noch de tegenwoordige Regering goed heeft kunnen vinden den eenigen weg tot vereffening van het geschil in te slaan. Steeds heeft de Regering de tusschenkomst afgewezen van de belanghebbenden, die echter volkomen overtuigd zijn, dat zij geen uitwateringskanaal kunnen hebben zonder betaling van eenige kosten, en dat zij na die 28 jaren niet vorderen kunnen dat de uitwateringswerken door het Rijk zullen worden verbeterd en duurzaam onderhouden, zonder eenige tegemoetkoming hunnerzijds. Zij verlangden betere werken en eene billijke schikking, en indien de Regering, in plaats van de zaak steeds uit de hoogte te behandelen, vrijwillige schikking en overeenkomst had beproefd, dan geloof ik borg te kunnen staan dat er geen tegenstand geboden en men tot de betere regeling gekomen zou zijn.

Maar nu die opdragt van de regeling van de verschillen over den Steenenhoek aan het hooger bestuur. De geachte spreker, voor mij gezeten, heeft het zoo even gezegd wat er bij zoodanige opdragt te wachten is voor de belanghebbenden. Wie eenige jaren ondervinding heeft, weet juist wat de beteekenis is van het woordje *Ons* in eene wet. *Ons* beteekent in eene wet het geëerbiedigd Hoofd van den Staat; maar, als men te doen heeft met de uitvoering van zulk eene wet, die ons naar den Koning verwijst, daalt men successivelijk af in de hierarchie van de ministerien. Ik geloof, dat mijn geachte collega te beleefd geweest is met te zeggen, » dat men in dezen verwezen zou worden naar den referendaris bij het Ministerie van Binnenlandsche Zaken, die belast is met den waterstaat." Voor *ons* geloof ik ja; ik geloof dat als wij, leden der Staten-Generaal, ons aanmelden bij een Ministerie, en de bode ons kent of wij ons aan hem bekend maken, wij toegelaten zullen worden bij mijnheer den referendaris, zoo men de eer niet kan hebben den Minister, door andere werkzaamheden verhinderd, te spreken. Maar een gewoon belanghebbend persoon, die de residentie komt bezoeken en zaken, van welken aard ook, heeft te bespreken (en dit zeg ik nu niet met het oog uitsluitend op het Ministerie van Binnenlandsche Zaken, maar van al de ministerien in het algemeen), die ontmoet in de eerste plaats een bode, wordt door dien bode gebragt naar dezen of genen klerk in ondergeschikte betrekking en moet dan zeer dikwijls weder uit de residentie vertrekken zonder, ik zeg niet den Minister, maar zelfs niet mijnheer den referendaris gesproken te hebben.

Hier nu, met betrekking tot dien Steenenhoek, Mijne Heeren, bestaat er bij mij nog een ander gewigtig bezwaar. Wij hebben in de laatste tijden ondervonden, ja, dat er groote kunde heerscht bij de ambtenaren van onzen waterstaat, maar dat die beambten van den waterstaat het gezegde van Cormenin òf vergeten òf niet kennen: » En fait d'administration un peu de justice fait plus de bien que beaucoup de savoir." Wat is er gebeurd bij de billijke, gegronde klagten, ingediend door verschillende grondbezitters in het district van den Tielerwaard, die ten gevolge der maatregelen, op Steenenhoek genomen, worden verdronken, voordat er nog quaestie is van overstrooming? Er werd geantwoord: de geleerden zijn het daaromtrent eens; de geleerden hebben dit reeds bepaald in het jaar 1800 en zooveel; zij hebben het herhaald in 1853; en als nu die geleerden zeggen, dat die hoogere landerijen, zonder overstrooming, toch moeten verdronken worden, dan moet men daarin genoegen nemen, omdat de wetenschap zulks heeft bepaald. Men heeft gelegd den zoogenaamden nieuwen Diefdijk van Asperen naar Gorkum. Die Diefdijk ligt op een allersleehtsten grondslag. Die dijk is tegen een fikschen watervloed niet bestand. Nu hebben de deskundigen gezegd: die dijk moet behouden worden, en nu tapt men Heukelom vol, omdat de deskundigen meenen, dat voor een zwakken dijk niets beter is dan dien te steunen, water tegen water. En als men nu zegt: ja, doe dat, maar kom ons dan ook te gemoet; dan zeggen de deskundigen: te gemoet komen kunnen wij niet, maar wij zien dat de zaak goed werkt. Dit laatste ben ik met hen eens. Ik geloof dat de Tielerwaard moet dragen het water, dat van boven komt, en dat het te verdedigen is, dat men in 1810 gelast heeft dat onze waterkeerende dijken

ZITTING VAN DEN 10DEN JULIJ.

L. *Voorloopige voorziening in sommige waterstaatsbelangen.* (Beraadslaging.)

aan de Linge op vele plaatsen tot overlaten zouden worden gemaakt, die moeten doorgestoken worden in geval van vloed, om den Diefdijk te ontheffen van den drang van water, en dat de Tielerwaard moet ontvangen het volle vloedwater, omdat de Tielerwaard in afdalende rigting is gelegen en het vloedwater, althans gedeeltelijk, kan lozen op de rivieren, hetgeen niet gebeuren zoude indien de Diefdijk bezweek. Dan worden de Vijfheerenlanden en vervolgens de diep ingekelderde polders van Zuidholland onder water gezet, en die schade is groot en bijkans niet te herstellen.

Zoo heeft het gecombineerd collegie van den Tielerwaard in 1825 aan den Koning rapport gedaan, toen de commissie tot verbetering van de rivierafleiding voorgesteld had de dijken aan de Geldersche zijde te versmallen en de dijken, die het Sticht en daardoor ook Noordholland beschermen, te verzwaren. Men heeft erkend dat die maatregel goed en billijk is, want breekt het Sticht en Noordholland door, dan is de schade niet te berekenen. Maar men heeft zich niet vereenigd met het voorstel der Commissie om alsdan den Tielerwaard en een gedeelte der Betuwe, dat mede overstroomd zou worden, te verwijzen naar de publieke weldadigheid. En dit deed de Commissie. Zij beweerde, dat onze streken bij voorkeur overstroomd moesten worden, maar zij verwees niet naar eene behoorlijke schadevergoeding, in geval van nood, voor de geleden onheilen, maar naar de bekende weldadigheid, die altijd in het Sticht en Noordholland bestaan had om te gemoet te komen aan de menschen, wier huizen waren weggespoeld of wier vee en koren waren verdronken.

Zoolang bij het bestuur van den waterstaat alleen zal bestaan kunde en bekwaamheid, en men alle regelen van billijkheid — ik durf bijna met vertrouwen zeggen — alle regelen van regt zal voorbijzien, zoolang blijft bij mij bezwaar bestaan om die magt, welke bij het laatste artikel dezer wet gevraagd wordt, toe te vertrouwen aan het geëerbiedigd Hoofd van den Staat, omdat daardoor de groote onregtvaardigheden, de groote grieven zouden vermeerderen, en vooral omdat, zoo als de geachte spreker uit Gelderland heeft gezegd, aan den Koning de magt zou worden gegeven om aan de verschillende landerijen, die reeds zoo zwaar gedrukt zijn, lasten op te leggen, en omdat dit aanleiding zou kunnen geven, dat in die streken waar — de Koning heeft het zelf gezien — de hoogste en meeste liefde en gehechtheid aan het Huis van Oranje bestaat, door de genomen maatregelen ten laste van het Hoofd van den Staat zou worden gebragt hetgeen het werk van anderen is, waardoor die liefde en gehechtheid zouden worden verkort op eene wijze, die waarlijk niet zou kunnen strekken tot welzijn van het algemeen.

Ik geloof, ook mij resumerende, met vertrouwen te kunnen zeggen, dat eene regeling der waterschappen noodzakelijk is, maar dat zij alleen kan geschieden na daarstelling der algemeene wet, in art. 191 der Grondwet voorgeschreven. Ik geloof dat de wetgevende magt voorzigtig moet zijn om niet die uitgebreide magt te geven aan Gedeputeerde Staten, die hier onvoorzigtig in deze wet is nedergelegd, en ik geloof eindelijk dat wij tevens voorzigtig moeten zijn om niet op te dragen aan het Hoofd van den Staat een regt, dat overeenkomstig is noch met de denkbeelden der Grondwet, noch met de bestaande wetten en zeker niet met de denkbeelden die bij ons heerschen omtrent regt en billijkheid.

Ik zal stemmen tegen deze wet.

De heer **van Eijsinga**: Eensdeels om het gewigt van het onderwerp en anderdeels omdat ik gewigtige bezwaren heb tegen dit ontwerp van wet, althans bezwaren die in mijne schatting zwaar wegen, heb ik voor eenige oogenblikken het woord gevraagd. Ik zal toch kort kunnen zijn, nadat reeds door onderscheidene sprekers bezwaren tegen dit wets-ontwerp in het midden zijn gebragt, zoodat ik anders alligt in herhalingen zoude vervallen.

Ik heb van meerdere sprekers gehoord dat men door dit wets-ontwerp een stap achterwaarts zou gaan. Ik heb slechts een spreker gehoord, het was de geachte redenaar uit Noordbrabant (de heer Sassen), die van meening was dat wij door dit wets-ontwerp een stap voorwaarts zouden doen. Ik stem met geen van die twee gevoelens in, want naar mijne wijze van zien gaan wij door dat wets-ontwerp twee stappen achteruit en in mijn oog zijn dat bedenkelijke schreden, die ik niet wensch te volgen. De eerste stap, dien ik bedoel, is dat door de aanbieding van deze partiele wet, de algemeene wet, bij art. 191 der Grondwet voorgeschreven, op den achtergrond wordt geplaatst en tot in een nevelachtig verschiet terug wordt gedrongen. Ik zou echter over dit bezwaar kunnen heenstappen, want ik stem in met den geachten redenaar uit Groningen (den heer Cremers), dat men in zijne eischen niet te onbescheiden moet wezen, dat men niet te veel op eenmaal moet verlangen. Maar wat het andere bezwaar betreft, voeg ik er dat nog bij, dan wordt de toestand bedenkelijk en dan hoopen de bezwaren zich zoodanig opeen, dat ik er voor terugdeins.

Dat tweede bezwaar is, dat door deze partiele voordragt de geschillen, die zich in deze materie kunnen voordoen, aan den burgerlijken regter worden opgedragen, en alzoo alle denkbeeld van eene administrative regtsmagt in onzen Staat als een ijdel droombeeld verdwijnt. Die opdragt aan de regterlijke magt is in mijn oog een bezwaar, want, zoo als ik zeide, door die opdragt in eene partiele wet op te nemen, wordt het denkbeeld van eene administrative regtsmagt illusoir. Door den geachten redenaar uit Gelderland (den heer van Nispen) die dezen morgen het eerst het woord voerde, is gewezen op de onbereikbaarheid van die administrative regtsmagt. Hij betwijfelde of die in ons vaderland bereikbaar zou zijn. Ik deel in dien twijfel niet. Ik zal met hem instemmen, wanneer eerst de proef is genomen en die proef mogt mislukt zijn, maar tot zoolang twijfel ik niet aan die bereikbaarheid en meen ik, dat in mijn vaderland bereikbaar is, hetgeen in andere landen ook bestaat.

Ik heb reeds gezegd dat ik over het eerste bezwaar niet meer zou spreken, omdat het reeds meermalen in discussie is gebragt. Wanneer ik nu een oogenblik het woord voer over mijn tweede en hoofdbezwaar, dan ga ik terug naar eene vorige discussie, die nog niet lang geleden in deze Kamer is gevoerd. Ik kan niet ontkennen dat ik bij deze gelegenheid met eenige zelfvoldoening daarop terugzie, dat ik de regeling van de administrative regtsmagt, de reorganisatie van den Raad van State in deze Kamer in discussie heb gebragt ter gelegenheid van de beraadslaging over het IVde hoofdstuk van de laatst gevoteerde begrooting. Toen daarna het Vde hoofdstuk dierzelfde begrooting aan de orde was, hebben een paar geachte leden dezer Vergadering dat denkbeeld opgenomen en nader ter sprake gebragt en er op aangedrongen, dat het gemis aan eene administrative regtsmagt, dat men gevoelde, aangevuld mogt worden. Ik kan niet ontveinzen, dat na hetgeen daarop door den Minister van Binnenlandsche Zaken is geantwoord, het mij bevreemd heeft thans eene wetsvoordragt te ontvangen, waarin de opdragt aan den burgerlijken regter is opgenomen. Ik zal mij de vrijheid veroorloven die woorden te herhalen. De Minister zeide — het komt voor op bladz. 90 van het *Bijblad* — het volgende: » Ik kom in de laatste plaats tot den geachten spreker uit Gelderland (den heer van Nispen), die heden op een punt is teruggekomen, dat in de vorige zitting behandeld en toen voornamelijk door den Minister van Justitie ontwikkeld is. Hij meent dat het wenschelijk is bij de reorganisatie van den Raad van State eene administrative regtsmagt aan dat ligchaam toe te kennen.

» Het is een zeer belangrijk punt; misschien het moeijelijkste vraagstuk dat zich zal voordoen bij de reorganisatie van den Raad van State. Ik geloof met dien spreker dat het bestaan van een ligchaam aan hetwelk zoodanige regtsmagt is opgedragen, in vele opzigten wenschelijk mag worden geacht; maar ik kan evenwel niet toegeven, dat er zoo weinige waarborgen voor eene goede uitspraak in hooger beroep gelegen zijn in de wijze waarop de zaak wordt behandeld, voor dat zij aan de beslissing van den Koning wordt onderworpen.

» De verantwoordelijke Minister, op wiens voorstel de beslissing genomen wordt, zal niet ligtvaardig en zonder behoorlijk en grondig onderzoek tot een besluit komen, terwijl zij die bij de zaak zijn betrokken, hunne belangen evenzeer kunnen doen gelden, als wanneer de uitspraak aan een collegie, aan den Raad van State was opgedragen."

Als ik die woorden naga, Mijne Heeren, dan, ik herhaal het, bevreemdt het mij eenigzins dat wij in deze wetsvoordragt eene opdragt aan de regterlijke magt vinden. De Minister erkent hier het wenschelijke van een collegie in den Staat, aan hetwelk de administrative regtsmagt kan worden opgedragen. Is dit waar, dan bevreemdt het mij dat door den Minister geen wets-ontwerp is geprovoceerd in den Ministerraad tot reorganisatie van den Raad van State, althans dat men niet zoolang heeft gewacht tot dat men de proef had genomen om dat doel te bereiken. Maar hecht de Minister van een anderen kant genoegzamen waarborg aan de administrative regtspraak, wanneer men het dien naam kan geven, zoo als zij bestond, dan, Mijne Heeren, bevreemdt het mij dat die grondslag niet in dit wets-ontwerp is opgenomen. Hoe het ook zij, de opdragt aan den burgerlijken regter in dit wets-ontwerp heeft mij niet alleen verrast, maar zij wekt ook, hetgeen ik reeds zoo even zeide, bezwaar bij mij op. Wat toch hebben wij daarvan te wachten? In art. 9 van het ontwerp wordt de wijze, waarop de geschillen in deze materie zullen worden behandeld, genoemd een *geding*. En nu, Mijne Heeren, wij allen weten, de een met meer, de ander met minder ervaring, wat dat geding is. De langdurigheid van een geding, de kostbaarheid van een geding, dat alles zijn bezwaren, waarover men niet te ligt moet denken. En ik betreur dus, dat men zoude overgaan een bezwaar in deze materie te brengen, dat men mijns inziens daarbuiten had kunnen en moeten laten. Bovendien, Mijne Heeren, er is in het Verslag dezer Kamer op gewezen, dat de burgerlijke

ZITTING VAN DEN 10DEN JULIJ.

L. *Voorloopige voorziening in sommige waterstaatsbelangen.* (Beraadslaging.)

regter gebonden is door de regels van het strikte regt en van het wettelijk bewijs, dat hij gebonden is door termijnen en formaliteiten, waarvan het gevolg is, dat zijne uitspraak soms moet worden genoemd: summum jus, summa injuria. Die bezwaren, Mijne Heeren, had ik gaarne zien voorkomen. Ik heb gemeend, dat men ze had kunnen voorkomen, en dien ten gevolge weegt dit bezwaar bij mij gewigtig.

Ik meen alzoo in het licht te hebben gesteld de twee voorname bezwaren die ik tegen deze wetsvoordragt heb. Ik heb straks reeds gezegd, dat ik kort zou kunnen zijn, omdat reeds veel over dit onderwerp in het midden is gebragt. Om die reden zal ik mij tot dit weinige bepalen, en zal ik mijne andere bezwaren, die ik anders welligt zou hebben voorgedragen, thans ter zijde laten.

De heer **Sassen**: Ik ben verpligt om nog eenmaal het woord te nemen. Ik zal intusschen trachten kort te zijn en niet in herhalingen te vallen.

Het is in de eerste plaats de bewering, » dat art. 191 der Grondwet eene partiele regeling van de waterstaatsbelangen niet verbiedt", die tegenspraak heeft ontmoet. Hierop antwoord ik dit: art. 191 der Grondwet zegt (zoo als vele andere artikelen ten aanzien van andere onderwerpen): » De wet regelt het algemeen en het bijzondere bestuur van den waterstaat. De Grondwet, het is waar, zegt niet » de *wetten* regelen dat bestuur," maar zij zegt ook niet » eene *algemeene* wet regelt het bestuur van den waterstaat." In mijn oog belet dus niets eene *voorloopige* regeling bij de wet. Zoo zegt ook art. 73 der Grondwet: » De wet regelt de verantwoordelijkheid van de hoofden der ministeriele departementen" — bijna dezelfde woorden, maar ten aanzien van een ander onderwerp: — en toch is door deze Kamer een gedeelte daarvan geregeld en is dezer dagen nog op de regeling van het ander gedeelte aangedrongen.

Zoo vind ik in art. 147, derde alinea van de Grondwet, gewag gemaakt van eene *algemeene* wet, moetende slaan op de uitzondering daar bedoeld. Die algemeene wet is tot stand gebragt; maar ik vind ook in art. 146 van de Grondwet, dat er een *algemeen* wetboek is van de zamenstelling der regterlijke magt, en ik lees in het vijfde der additionele artikelen, dat die nieuwe regterlijke inrigting binnen zekeren tijd aan de wetgevende magt zal worden aangeboden. Nu vraag ik, Mijne Heeren, of deze bepaling der Grondwet ons verhinderd heeft, *voorloopige* verbeteringen in de regterlijke inrigting vast te stellen en eene partiele regeling goed te keuren? Ik vraag er bij, of wij ons niet moeten verheugen in de uitmuntende werking van deze *partiele* regeling, en ik vraag in de derde plaats, of door deze partiele regeling der regterlijke inrigting, die zoo uitmuntend werkt, niet een der voorname grondslagen is gelegd, die bij het aanstaande *algemeene* wetboek van de regterlijke organisatie zeer ten nutte en ten voordeele zal kunnen strekken? Nu heb ik mij afgevraagd waarom wij dienzelfden weg niet zouden bewandelen in een onderwerp als waarvan hier sprake is.

De geachte spreker uit Gelderland heeft echter deze bedenking daaromtrent gemaakt; hij heeft gezegd: ik ken geene *partiele* regeling van de regterlijke inrigting, die door deze Kamer sedert 1848 is tot stand gebragt. Naar mijne schatting, Mijne Heeren, geschiedt toch dáár, waar het geldt de regeling van competentie van den regter, de opdragt van kennisneming van strafbare feiten aan den kantonregter die vroeger niet aan hem behoorde, eene gedeeltelijke regeling van de regterlijke organisatie. Het behoort, in mijn oog, tot de regterlijke organisatie, wanneer men eenige regelen ten aanzien van de competentie van den regter bij de wet vaststelt. Welnu, dit heeft nog in het afgeloopen jaar door de wetgevende magt plaats gehad.

Ik meen dus, met bescheidenheid, bij mijne eerste rede er op te hebben mogen wijzen, dat ook dáár, waar de Grondwet spreekt van een *algemeen* wetboek van regterlijke organisatie, dat binnen een zeren bepaalden tijd moet aangeboden worden, dat daar zelfs de wetgevende magt en deze Kamer in 't bijzonder, zich bevoegd geacht hebben over te gaan tot eene partiele regeling.

Men heeft in de tweede plaats gezegd, en ik doel hier op den geachten spreker uit Groningen, dat art. 1 van dit ontwerp het gevolg zal hebben, dat sommige waterschapsbesturen de *straf*wetgevende magt zullen erlangen, andere niet en hij heeft daarbij gevoegd: »en toch zal de afgevaardigde uit Noordbrabant voor de wet stemmen!" Ja, Mijne Heeren, ik zal stemmen voor dit ontwerp van wet. Ik zal dat doen zonder aarzelen en met volle gerustheid en niettegenstaande het geopperde bezwaar van dien spreker, omdat ik, het zij met bescheidenheid gezegd, in het opgegevene eigenlijk geen bezwaar zie. Door art. 1 wordt de *straf*wetgevende magt toegekend aan alle besturen die bevoegd zijn om keuren te maken; welk bezwaar is dat nu ten aanzien van die waterschapsbesturen die geen keuren mogen maken? Zij kunnen, naar mijn gevoelen, de bevoegdheid om keuren of politie-verordeningen te maken van de Staten der provincie aanvragen in een reglement van bestuur. Doen zij dat niet, dan hebben zij het aan zich zelve te wijten, dat zij de *straf*wetgevende magt blijven missen. — Maar, heeft men gezegd, er is zelfs éene provincie, die doordrongen is van de overtuiging da door het uitblijven der wet bij art. 191 der Grondwet bedoeld, hare magt dermate beperkt is, dat zij zelfs geene verandering kan brengen in de bestaande reglementen van bestuur op de waterschappen; hoe zal hier dan door de waterschapsbesturen moeten gehandeld worden, om de *straf*wetgevende magt te verkrijgen? Hierop antwoord ik eenvoudig: het is te betreuren dat die éene provincie het standpunt blijft bewaren, dat de overige provincien niet behouden, een standpunt, dat ook het gouvernement niet aanneemt; en ik voeg er nog deze bemerking bij, dat het zelfs eenigermate bevreemding wekt, dat die provincie dat standpunt voortdurend blijft bewaren, en niettegenstaande de ondervinding leert, dat zelfs de regts-collegien de veranderde en nieuwe reglementen door de Staten vastgesteld eerbiedigen en, waar het in burgerlijke zaken geëischt wordt, behoorlijk toepassen. En eindelijk antwoord ik nog dit: indien die provincie dan al bezwaar maakt om verandering te brengen in bestaande inrigtingen en reglementen van bestuur van de waterschappen, help dan dit bezwaar opheffen door de aanneming van deze wet.

De geachte spreker uit Gelderland heeft beweerd, dat ik gevraagd heb in mijne eerste rede: zal er iets nieuws worden gecreëerd ten aanzien van de *straf*wetgevende magt der waterschapsbesturen door het goedkeuren dezer wet? En ik zou hebben geantwoord: neen, want men zal voor de besturen, dien het aangaat, alleen in het leven roepen den toestand, dien zij bezaten vóór 1811. Mijn argument, Mijne Heeren, was dit. Bij de invoering van de Grondwetten van 1814, van 1815, van 1840 en van 1848, maar bepaaldelijk bij de invoering onzer eerste Grondwet, was de toestand van deze waterschapsbesturen die van vóór 1811, met dit verschil, dat zij bezaten de bevoegdheid om keuren of politieverordeningen te maken, zonder *straf*wetgevende magt. Dien toestand vindt nu de Grondwet; en ik tref nergens eenige uitdrukkelijke bepaling, die hem wijzigt, verandert of afschaft. De waterschapsbesturen blijven voortwerken met de magt die zij achten oorspronkelijk verkregen te hebben ten gevolge van vroegere verordeningen, octrooijen of goedkeuring van de Hoogmogenden. Zij maken keuren en bedreigen zelfs straffen. Nu komt de Hooge Raad der Nederlanden in 1846, en beslist, dat onder de tegenwoordige wetgeving voor de waterschapsbesturen de *straf*wetgevende magt niet bestond, en dat dus de straffen, bedreigd na 1811, door den regter niet mogen worden toegepast. Maar hiermede bleven echter bestaan de straffen die in de reglementen van vóór 1811 bedreigd waren. En welken toestand hebben wij dan nu? Nu heeft men waterschapsbesturen die keuren hebben, vóór 1811 daargesteld met bedreiging van straffen, buiten alle verhouding met de tegenwoordige beginselen; terwijl andere waterschapsbesturen daarentegen die keuren missen, ze niet kunnen en zeker geene straf kunnen vaststellen door gebrek aan eene wet die deze bevoegdheid opdraagt. En is het nu niet van belang dezen toestand op te heffen? Welnu dat zal door de voorgedragen wet geschieden. Ziedaar het argument, dat ik gebezigd heb in de zitting van gisteren. Door het ontwerp van deze wet aan te nemen, zal eigenlijk geen nieuwe toestand ten aanzien van de waterschapsbesturen in het leven geroepen worden, maar men zal bevestigen een toestand, die voor 1811 wat de *straf*wetgevende magt betreft bestond en die, volgens mijne overtuiging, niet buiten de bevoegdheid ligt om door de wetgevende magt te worden daargesteld.

Ten aanzien van de tweede afdeeling van het wets-ontwerp is mij de aanmerking gemaakt dat ik door de goedkeuring van dit ontwerp aan Gedeputeerde Staten eene magt zou willen opgedragen zien, die zij zelven verworpen willen hebben, en van de andere zijde heeft men, indien ik mij niet vergis, beweerd: dat wanneer Gedeputeerde Staten eenstemmig zijn in het besluit tot het al of niet doen maken van noodzakelijke werken, de tusschenkomst van de Hooge Regering dan niet gevorderd moest worden. Ik meen de gegrondheid van de eerste bedenking te moeten bestrijden. Ik betwijfel den ijver niet van de Gedeputeerde Staten, om de willekeur en de eigenregting te doen ophouden, die de waterschapsbesturen thans kunnen laten gelden. Evenzoo acht ik het hooger beroep bij den Koning — ook al is het besluit der Staten eenstemmig — niet alleen wenschelijk, maar grondwettig gebiedend; want wanneer ik lees in art. 133 der Grondwet, dat aan den Koning het vermogen is toegekend de besluiten der Staten te vernietigen, in geval zij in strijd zijn met het algemeen belang of met de wet, dan meen ik, dat daarin eene magt gelegen is, die met betrekking tot de waterschapsbelangen door deze wet wordt geregeld. In dat beroep op het geëerbiedigd Hoofd van den Staat zie ik te minder bezwaar, omdat ik een beroep van het besluit der Staten, waarbij noodzakelijke werken worden bevolen, niet denkbaar acht, zonder dat er bestaan zou strijd met het algemeen belang of met de wet.

De geachte spreker uit Noordbrabant (de heer van Sasse van Ysselt) en ook de geachte spreker uit Gelderland (de heer van

ZITTING VAN DEN 10DEN JULIJ.

L. *Voorloopige voorziening in sommige waterstaatsbelangen.* (Beraadslaging.)

Nispen van Pannerden) hebben mij de aanmerking gemaakt ten aanzien van het voorbeeld, dat ik in mijne eerste rede had bijgebragt, dat dit zou strijden tegen de bewering die ik zelf had voorop gezet. Ik had gezegd: gesteld, dat onderscheidene polders beschermd worden tegen overstrooming door één en denzelfden dijk; dat die dijk ten laste komt en onderhouden moet worden voor het eene gedeelte bij den eenen, voor de andere gedeelten bij andere polders, nu komt eene doorbraak in het gedeelte van den dijk dat behoort aan een polder van zeer geringe uitgebreidheid en door het niet herstellen van den dijk blijft eene uitgestrektheid van duizende bunders land aan overstrooming blootgesteld. Nu nam ik de vrijheid er op te wijzen, dat, uit hoofde er geene middelen bestaan om door dien polderz ijne wettelijke verpligtingen te doen vervullen, en vermits het algemeen belang betrokken was bij het digten van dien dijk, het er toe zou kunnen komen — zoo als ik meende dat in 1799 heeft plaats gehad — dat het staatsgezag tusschen beiden zou moeten treden en den dijk ten koste van de schatkist maken. Nu is gezegd: wel dat is juist, dat is billijk; want als het een algemeen belang geldt, dan moet de staatsmagt tusschen beiden treden en dat algemeen belang handhaven, en des noodig den dijk maken, wanneer daarvoor in het algemeen belang de noodzakelijkheid bestaat en een bijzondere polder er niet toe wil overgaan. Maar ik zeg, Mijne Heeren: ja, geldt het algemeene belangen, dan moet de Staat tusschen beiden komen en herstellen; doch met deze uitzondering, dat wanneer het algemeen belang hersteld kan en moet worden door eenen polder, waarop de wettige verpligting rust, in dat geval de polder tot herstel moet kunnen gedwongen worden, en zijn daartoe geene middelen bij de wet aangegeven, dat dan eerst het staatsgezag moet optreden. Die middelen ontbreken thans en in deze leemte wordt bij het aangeboden wets-ontwerp voorzien. In de tweede plaats is gezegd: werken moeten niet kunnen bevolen worden aan een polder of waterschap ten behoeve van andere polders of andere waterschappen. Ook dat heb ik niet beweerd. De magt aan Gedeputeerde Staten verleend bij het ontwerp, is naar mijne beschouwing ook niet zoo ver uitgestrekt, want ik lees in de eerste plaats in het ontwerp dat de Staten zullen kunnen bevelen de werken die noodzakelijk zijn, en uit artt. 7 en 10 vloeit voort dat alleen in geval van noodzakelijkheid het werk kan bevolen worden ten laste en koste van hem die daartoe wettig verpligt is. Van daar dat zelfs dat waterschapsbestuur, dat oordeelt niet wettig verpligt te zijn tot het maken van den dijk, wanneer het administratief daartoe veroordeeld is, bij den gewonen regter voorziening kan vragen. Alzoo kan een waterschapsbestuur niet verpligt worden werken te maken ten voordeele van andere waterschappen, maar moet kunnen gedwongen worden wettige verpligtingen te vervullen, vooral wanneer die strekken moeten tot bescherming van andere polders, die daarop aanspraak bezitten.

Hiermede eindig ik, Mijne Heeren. Ik voeg er nog dit bij voor mij zelven, dat daar, waar het geldt de uitlegging, de toepassing en de gevolgen van een artikel der Grondwet, voor mij in hooge mate weegt in de eerste plaats het gevoelen van de Regering en in de tweede plaats dat van de Tweede Kamer, die het beginsel, 't welk het hier geldt, reeds tot twee malen toe gehuldigd heeft.

De zitting wordt voor een half-uur geschorst.

De zitting hervat zijnde deelt de **Voorzitter** mede dat de Commissien van Rapporteurs gereed zijn met hare *verslagen* over de wets-ontwerpen:

a. tot verhooging van het minimum van de opbrengst van den accijns op de suiker, en

b. tot afschaffing van het tonnegeld der zeeschepen.

Deze stukken zullen worden gedrukt en rondgedeeld.

De **Voorzitter**: Ik stel aan de Vergadering voor de beraadslaging over de beide genoemde wets-ontwerpen te houden op aanstaanden Donderdag, aan te vangen na afloop der beraadslaging over het wets-ontwerp tot afschaffing van den accijns op het gemaal.

De heer **Insinger** het woord gevraagd en bekomen hebbende tot het doen eener motie van orde zegt: Mijnheer de Voorzitter, ik vraag vergunning tot het doen eener motie van orde betrekkelijk het in discussie brengen der suikerwet, op aanstaanden Donderdag. Ik vermeen dat overgroote belangen door de voorgedragen wet bedreigd worden, en dat het voor de leden dezer Vergadering ondoenlijk mag geacht worden, binnen twee dagen tijds, welke door andere werkzaamheden reeds zoo zeer in aanspraak genomen worden, dit vraagstuk grondig te behandelen, terwijl het Verslag der Commissie van Rapporteurs en de zoo even ingekomene Memorie van Beantwoording nog niet aan de leden hebben kunnen uitgedeeld worden. Ik zou dus vermeenen te mogen voorstellen, dat de wet niet gedurende deze zitting in behandeling mogt genomen worden.

Het *voorstel van den heer Insinger* wordt door onderscheidene leden ondersteund en komt mitsdien in beraadslaging.

De heer **van Rijckevorsel**: Het komt mij voor, Mijne Heeren, zonder in eene beoordeeling van dat wets-ontwerp te willen treden, dat de Eerste Kamer van de Staten-Generaal zich niet wel onthouden kan een wets-ontwerp, ingezonden door de Regering, aangenomen door de Tweede Kamer en op de gewone grondwettige wijze aan ons toegezonden, te onderzoeken en te behandelen. Het staat ieder lid natuurlijk vrij daaraan al of niet zijne goedkeuring te hechten, maar ik geloof, dat het niet grondwettig zou wezen en ook geene houding zou hebben wanneer wij dit wets-ontwerp nu niet behandelden, maar het als het ware zonder discussie verwierpen, want dit toch zou het gevolg van het voorstel zijn. Dat wets-ontwerp zou dan op nieuw in eene volgende zitting door de Regering moeten worden aangeboden en weder door de Tweede Kamer moeten worden overwogen. Daar ik nu geen enkelen grond heb hooren aanvoeren die ons zou beletten om die wet te behandelen, zoo meen ik dat wij onzen pligt moeten vervullen.

De heer **van Swinderen**: Heb ik de motie van orde goed begrepen, dan strekt zij om te scheiden wat door de Regering was vereenigd. Ik wil daarmede niet zeggen dat de Regering het wets-ontwerp tot afschaffing van het tonnegeld onafscheidelijk verbonden heeft aan het voorstel van wet tot verhooging van het minimum van de opbrengst van den accijns op de suiker; maar ik geloof toch dat het de bedoeling is geweest dat beide wetsvoorstellen achtereenvolgens zullen worden behandeld. Wanneer wij nu de motie aannemen, zoo als die door den afgevaardigde uit Noordholland (den heer Insinger) gedaan is, dan zal het gevolg daarvan zijn, dat het wetsvoorstel betrekkelijk het tonnegeld zal worden afgehandeld en dat omtrent de suiker zal worden aangehouden tot eene volgende zitting. Dit nu zal voor mij eene reden zijn om tegen de gedane motie te stemmen. Ik geloof echter ook dat de Vergadering in dezen geene beslissing behoort te nemen alvorens het gevoelen van de Regering hieromtrent aan de Vergadering zij kenbaar gemaakt. Ik acht het mitsdien wenschelijk dat de Minister van Finantien zich deswege bepaaldelijk verklare.

De heer **Cremers**: De motie van orde, gedaan door den afgevaardigde uit Noordholland (den heer Insinger) zou mijns inziens vrij wel gelijk staan met hetgeen niet zelden in het Engelsche Parlement voorvalt, wanneer daar wordt voorgesteld de behandeling eener wet voor zes maanden uit te stellen, 't geen met eene afstemming gelijk staat. Daartoe nu mogen wij mijns inziens niet besluiten. Ik weet wel dat er vele leden van oordeel zijn dat de zaak op dit oogenblik ook nog niet rijp is voor eene behandeling in deze Kamer, zoomede dat een aantal anderen dringende redenen hebben om, nu deze bijeenkomst reeds zoolang geduurd heeft, zich van hier te verwijderen, maar uitstellen tot eene volgende zitting komt mij ongeraden voor. Zelf zonder belang, eerbiedig ik echter dit verlangen; ik wensch zelfs, indien de gedane motie niet wordt aangenomen, het voorstel te doen, dat deze Kamer besluite om de twee bedoelde wets-ontwerpen, die naar mijn oordeel aan elkaâr verbonden moeten blijven, te behandelen kort vóór de sluiting dezer en de opening der volgende zitting en dus nog altijd in den loop van dit zittingjaar.

De heer **Minister van Finantien**: Het zal, naar ik geloof, naauwelijks noodig zijn te verklaren dat de Regering er den hoogsten prijs op stelt dat de bedoelde wets-ontwerpen nog in deze zitting worden behandeld. De Regering toch heeft daarvan blijken gegeven door den spoed, waarmede zij geantwoord heeft op de bedenkingen, die in de afdeelingen gemaakt zijn en aan haar zijn medegedeeld. Het heeft eene groote inspanning gekost om al die bedenkingen te beantwoorden in den korten tijd, die der Regering daarvoor gegund was. Zij heeft dus gedaan wat zij kon ten einde den tijd van de leden der Eerste Kamer niet langer te vorderen dan noodig is. Zij moet het eerbiedigen, indien zoovele leden voor andere zaken gedwongen worden deze stad te verlaten, maar zij blijft er prijs op stellen dat beide de bedoelde wetsvoorstellen worden behandeld. Van haren kant heeft zij alles gedaan wat mogelijk was om dat doel te bereiken.

Hierbij komt dat de tijd reeds kort op handen is waarop alles moet worden voorbereid voor de begrooting van het volgende jaar. Het is om die reden van gewigt dat men wete over welke belastingen men te beschikken hebbe. Zoo als reeds is opgemerkt door eenen afgevaardigde uit Friesland, er is een groot verband tusschen de beide wetsvoorstellen omtrent de verhooging van de

ZITTING van den 10den JULIJ.

L. *Voorloopige voorziening in sommige waterstaatsbelangen.* (Beraadslaging.)

opbrengst van den accijns op de suiker en omtrent de afschaffing van het tonnegeld. Het is daarom ook van belang dat beide wets-ontwerpen gelijktijdig, althans achtereenvolgend, behandeld worden. Ik moet dus herhalen dat niet alleen ik, maar de geheele Regering er hoogen prijs op stelt, dat de leden der Eerste Kamer nog zooveel van hun kostbaren tijd afnemen, als noodig zal zijn om de beide wetsvoordragten te onderzoeken en hunne stem er over uit te brengen.

Een afgevaardigde uit Groningen heeft ook nog voorgesteld om de ontwerpen, zoo niet deze week, in allen gevalle vóór de sluiting der Kamer af te doen. Het tijdstip waarop de Vergadering der Staten-Generaal zal gesloten worden, zal afhangen van de beslissing van het geëerbiedigd Hoofd van den Staat. Ik kan mij dus niet verklaren omtrent den tijd waarop dit zal plaats hebben. En om de onzekerheid daarvan èn wegens het opmaken der begrooting is het dus hoogst wenschelijk dat aangaande de beide wetten nu eene beslissing worde genomen.

De heer **Insinger:** Ik moet verschooning vragen voor het gebruik maken van eene min duidelijke expressie; zijnde mijne bedoeling slechts geweest, eene overhaaste beslissing voor te komen gedurende de overblijvende dagen dezer week, langer dan welke de *tegenwoordige bijeenkomst der Vergadering* wel niet zal kunnen gerekt worden. Ik mag niet op dit oogenblik in ruime bestrijding van het wets-ontwerp treden. Maar ik kan met weinige woorden zeggen, dat — hoezeer ik niet betwijfel, dat Zijne Excellentie getracht zal hebben, de beste bronnen ter voorlichting gezocht te hebben — de becijferingen en redeneringen niet alleen door regtstreeks belanghebbenden maar ook door andere bevoegde beoordeelaars met kracht bestreden zijn, en de ware voorstelling der zaak voor velen in zoo kort tijdsbestek nog niet duidelijk kan blijken.

De quaestie is van grooter aanbelang dan oppervlakkig moge schijnen. Vele broodwinningen staan in naauw verband met de suikerraffinaderijen. En de industrie zelve is eene der weinige die in ons land tot een hoogen trap van volkomenheid gebragt zijn. Millioenen schats zijn dan ook daarin aangelegd.

En als eene daadzaak hoe verderfelijk het publiek de gevolgen dezer wet opneemt, kan ik opnoemen, dat aandeelen in eene dezer fabrieken niet lang geleden op 47 per cent gewaardeerd zijn, en dat alleenlijk de vrees dat de voorgedragene wet niet zal afgewezen worden, verkoopen tot 31 per cent heeft doen tot stand komen.

De heer **van Beeck Vollenhoven:** Mijne Heeren, ik geloof dat wij eerbiedigen moeten hetgeen de Regering in het midden heeft gebragt; dewijl de Regering het oogenblik der sluiting niet kan bepalen, moeten wij de behandeling van deze zaak niet tot het uiterste oogenblik van onze terugkomst verdagen. Maar aan de andere zijde moet ik toch ook erkennen wat de spreker uit Noordholland en de spreker uit Groningen gezegd hebben, dat het twee allergewigtigste wets-ontwerpen geldt, waaromtrent groot verschil van meening bestaat en die wel goed bestudeerd mogen worden. Ik wil dus in bedenking geven, of wij, — nu wij nog in behandeling hebben de wet omtrent de waterstaatsbelangen, terwijl wij daarna in behandeling zullen nemen de wet tot afschaffing van den accijns op het gemaal, twee zoo gewigtige wets-ontwerpen — of wij, zeg ik, zonder nog kennis te hebben genomen (hetgeen niet vóór morgen zal kunnen geschieden) van de aanmerkingen in de afdeelingen gevallen en van het antwoord door de Regering gegeven omtrent de wets-ontwerpen betrekkelijk de suiker en de tonnegelden, — nu reeds zullen kunnen besluiten om tegen aanstaanden Donderdag die ontwerpen aan de orde te stellen? Wij mogen niet vergeten, Mijne Heeren, dat er ten minste physieke mogelijkheid moet bestaan om ons op de hoogte van de zaak te kunnen stellen, en als men dan den ganschen dag hier werkzaam is geweest, terwijl er waarschijnlijk nog wel voorstellen zullen komen om deze discussien in avondzittingen te vervolgen, zal men dan Donderdag met den besten wil wel bij magte zijn om tot de behandeling van die belangrijke ontwerpen over te gaan? Ik meen dus ook een voorstel te mogen wagen, om ten minste *één vrijen dag* te houden tusschen de discussie omtrent het gemaal en die omtrent de suiker en het tonnegeld; anders acht ik het niet mogelijk, dat wij over deze laatste aangelegenheden met kennis van zaken zullen kunnen oordeelen.

De heer **Cremers:** De Regering heeft bij monde van den Minister van Finantien gewezen op de onzekerheid van den tijd van sluiting der zitting. Misschien zou door een, in mijn oog althans wenschelijk overleg, eene voldoende zekerheid omtrent dat tijdstip kunnen worden verkregen, terwijl wij dan in de gelegenheid zouden gesteld worden om kort vóór de sluiting van deze en de opening van de volgende zitting de beide wets-ontwerpen hier te behandelen.

Ik zeg: dit overleg zou gewenscht zijn; het is mijns inziens noodig: maar nu de Regering, bij monde van den Minister van Finantien, op dit grondwettig bezwaar heeft gewezen, zie ik mij verpligt de door mij voorgestelde motie van orde in te trekken.

De heer **van Nispen van Pannerden:** Na hetgeen door den Minister van Finantien is in het midden gebragt, na de opmerking van den spreker uit Friesland, dat de ontwerpen, welke betrekking hebben tot het belastingstelsel, één geheel uitmaken, geloof ik, Mijne Heeren, dat wij moeten voortgaan met de behandeling van die wets-ontwerpen. Ik voor mij zal mij dus verklaren tegen de motie van orde, gedaan door den spreker uit Amsterdam, en ik zal ondersteunen het voorstel van onzen geachten Voorzitter, om onze beraadslagingen te bepalen op aanstaanden Donderdag.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het *voorstel van den Voorzitter*, strekkende: » om de beraadslaging over de wets-ontwerpen tot verhooging van het minimum van de opbrengst van den accijns op de suiker en tot afschaffing van het tonnegeld der zeesehepen achtereenvolgens te doen plaats hebben op aanstaanden Donderdag, na afloop der beraadslaging over het wets-ontwerp tot afschaffing van den accijns op het gemaal, in stemming gebragt, wordt met 23 tegen 14 stemmen aangenomen.

Tegen hebben gestemd de heeren: Cremers, d'Ablaing van Giessenburg, Bosch van Drakestein, van Heeckeren van Wassenaer, van Wessem, van der Oudermeulen, Insinger, van Beeck Vollenhoven, Cost Jordens, Borski, van Dam van Isselt, Paspoort van Grijpskerke, de Vos van Steenwijk en Sichterman van de Brake.

De beraadslaging wordt alsnu hervat over het *wets-ontwerp tot voorloopige voorziening in sommige waterstaatsbelangen.*

De heer **Sichterman van de Brake:** Ik kan kort zijn, omdat ik geloof dat deze zaak in staat van wijzen is; maar ik wensch mijne stem van adhaesie te motiveren, hoezeer ik het aanvankelijk overtollig had geoordeeld te spreken. Ik doe dit echter thans omdat ik hier in deze vergadering eene bijzondere tegenkanting, meer dan ik verwacht had, tegen de voorgestelde wet heb ontmoet. Ik kan daarenboven nog kort zijn, daar het mij gemakkelijk gemaakt is door den geachten afgevaardigde uit Noordbrabant (den heer Sassen), bij wiens gevoelen ik mij grootendeels voeg. Het is voor mij niet genoeg, Mijnheer de Voorzitter, om, vermits sommige deelen van deze wet mij niet bevallen, ze daarom af te stemmen. Ik heb mij afgevraagd, niet of het beter ware eene partiele wet te hebben, dan wel de algemeene wet bij de Grondwet bevolen, maar ik heb mij afgevraagd, of het beter ware deze wet te hebben dan *geene*. Gedurende ruim 25 jaren ben ik in een polderbestuur, een bestuur van grooten omvang, op één na het grootste waterschap in de provincie Groningen. Van die 25 jaren dat ik in dat bestuur ben, ben ik twintig jaren secretaris en ontvanger daarvan geweest. Ik ben ruimschoots in de gelegenheid geweest de klippen te leeren kennen, tegen welke nu inderdaad bij deze wet voorzien wordt. Ik verheug mij dus, dat deze wet, hoezeer partieel, geboren wordt, en zal ze daarom gaarne ondersteunen.

Ik ben ook verre van aan te nemen dat de periode van de algemeene wet, bij de Grondwet voorgeschreven, door deze wet zal worden aehteruitgesehoven. Ik begrijp veeleer, dat deze partiele wet er toe leiden zal om langzamerhand de toekomst nader te doen rukken voor die algemeene wet, eerder dan wel het tegendeel, en ik moet alzoo versehillen van den geachten spreker uit Friesland (den heer van Eijsinga), die dit argument in de eerste plaats heeft gebruikt en er daarna vooral als tweede heeft bijgevoegd, dat hij hier niet gaarne de burgerlijke regtsmagt zag ingevoerd en dat hij aan de administrative regtsmagt de voorkeur gaf. Ik kan niet ontveinzen, dat het mij een weinig bevreemd heeft dit te hooren uit den mond van een lid — ik mag zeggen — van een voorstander der regterlijke magt. Ik heb in de burgerlijke regtsmagt altijd meenen te zien een schild tegen verkeerde handelingen, een palladium in den Staat tegen usurpatie en misbruik. Ik heb practisch ondervonden, Mijne Heeren, dat de administrative regtsmagt, subintrerende in vele zaken, te veel magt nam en hare magt te buiten ging. Ik verheug er mij dus in dat die magt aan den burgerlijken regter is gegeven.

Ondanks alzoo eenige punten, die ik gaarne anders had gezien — ons aandeel in de wetgeving strekt zich niet uit tot wijzigen en verbeteren, maar is beperkt eenvoudig om de wetten aan te nemen of te verwerpen — meen ik geene vrijheid te hebben om deze wet af te stemmen, maar verheug ik er mij veeleer over, in de hoop op eene definitive regeling.

Ik zal dus vóór de wet stemmen.

ZITTING VAN DEN 10DEN JULIJ.

L. *Voorloopige voorziening in sommige waterstaatsbelangen.* (Beraadslaging.)

De heer **Minister van Binnenlandsche Zaken.** [*Deze rede zal later worden medegedeeld.* I.]

De heer **van 'Eijsinga**: Wanneer ik ten tweeden male het woord vraag, Mijne Heeren, is dit niet zoo zeer om de discussie te brengen op het terrein waarover zij reeds langen tijd heeft geloopen, maar om een antwoord te geven aan den geachten afgevaardigde, achter mij gezeten (den heer Sichterman van de Brake). Die geachte afgevaardigde heeft zijne bevreemding te kennen gegeven dat hij hier uit den mond van een lid der regterlijke magt moest hooren de verdediging van de opdragt van gesehillen in deze materie, niet aan de burgerlijke, maar aan eene administrative regtsmagt. De bescheidenheid, Mijne Heeren, verbiedt mij uit te weiden in, en te verkondigen den lof der regterlijke magt, maar dit meen ik toch te mogen zeggen, dat ik met dien geachten afgevaardigde instem wanneer hij de regterlijke magt noemt een palladium in den Staat, en ik mag zeggen, dat regtsveiligheid — dat regtszekerheid een der onschatbaarste voorregten, een der schoonste sieraden van den Staat is.

Maar men vergete niet, Mijne Heeren, dat ik argumenten heb aangevoerd voor mijne stelling. Ik heb er u op gewezen, dat het hier gold eene materie van publiek-regtelijken aard en dat dit terrein uit den aard der zaak minder gesehikt is voor den burgerlijken regter. Op dit punt ontmoet ik ook het antwoord van den Minister, dat ik met een enkel woord wil releveren. De Minister heeft gezegd: gij zoudt regt hebben, indien de quaestie op staatsregtelijk terrein ook werd opgedragen aan den burgerlijken regter, maar de quaestie, voor zooverre zij op dit terrein behoort, is reeds uitgemaakt; als de zaak bij den regter komt is de noodzakelijkheid van het werk uitgesproken. Maar nu vraag ik, Mijne Heeren, zullen die noodzakelijkheid en de gronden waarop zij berust, steeds van elkander kunnen worden afgescheiden; en zal daarvan niet dikwerf het noodwendig gevolg zijn, dat de burgerlijke regter zich moet verplaatsen op het staatsregtelijk terrein?

Nu ik toch aan het woord ben, meen ik nog een enkel woord te mogen zeggen over een ander antwoord dat ik van den Minister heb ontvangen. Ik wees in mijne eerste rede op de langdurigheid der processen en ik meende dat dit eene reden te meer was om deze materie niet op te dragen aan den burgerlijken regter, maar aan eene administrative regtsmagt.

De Minister heeft gezegd, dat daarin geen bezwaar gelegen was, want het werk kon toch uitgevoerd worden, wanneer de noodzakelijkheid daar zou zijn. Ik stem dit toe, maar ik meen dan toch, dat, al wordt voor de uitvoering van het werk gezorgd en dus die zwarigheid weggenomen, de noodzakelijkheid om een langdurig en kostbaar proces te voeren, voor het betrokken lid der maatschappij eene wezenlijke en onaangename moeijelijkheid daarstelt. Wij hebben toch meermalen hooren klagen over de kostbaarheid van de proces-orde. Gisteren nog is in deze vergadering door den geachten afgevaardigde uit Noordbrabant (den heer Sassen) het voorbeeld aangehaald van een polderbestuur, dat een geding gevoerd had, waarvan de kosten tussehen de 2000 en 3000 gulden beliepen. Was bij dit wets-ontwerp nog, even als bij de onteigenings-wet, eene verkorte proces-orde daargesteld, dan zou aan mijn bezwaar eenigzins zijn te gemoet gekomen, maar men vindt hier een geding, dat vergezeld gaat van langdurigheid, kostbaarheid en vele andere moeijelijkheden, die naar ik meen zouden kunnen worden vermeden door de administrative regtsmagt op goede grondslagen te regelen.

Ik zal eindigen met te zeggen, dat ik bij vroegere gelegenheden de wenschelijkheid van zoodanige administrative regtspraak heb verdedigd en dat ik meende, dat zij hier eene zekere soort van sympathie had erlangd, omdat men het betoog van die wenschelijkheid nooit heeft tegengesproken; integendeel menigmaal de wensehelijkheid van die regeling met mij heeft beaamd en verdedigd. Ik meende ook de woorden van den Minister van Binnenlandsche Zaken te mogen aanhalen, omdat ik van oordeel was dat ook hij die wenschelijkheid vroeger had beaamd en te meer omdat ik niet geloof dat hij in zijne straks gesprokene woorden die meening bepaald heeft teruggenomen.

De heer **Lotsij**: Ik wensch nog een kort woord te zeggen. Ik zou nog veel kunnen spreken. Vele bezwaren van vorige sprekers worden door mij gedeeld; maar, *le secret d'ennuyer est celui de tout dire.* Ik wensch den Minister van Binnenlandsehe Zaken nog slechts op twee punten te wijzen, waaromtrent zijne verdediging mij niet heeft overtuigd.

Men zegt dat de wijze van eene quaestie te stellen, dikwijls het middel is om ze juist te beslissen. Is eene partiele wet strijdig met den geest van de Grondwet? Ik antwoord: wel neen! Er zijn reeds vele onderwerpen opgenoemd, waaromtrent reeds eene partiele wet is tot stand gebragt. Vergis ik mij echter niet, dan had ik in mijne rede van gisteren de quaestie niet aldus gesteld. Ik heb gisteren erkend, dat eene partiele wet in het algemeen, dat niet elke partiele wet, in strijd is met de Grondwet. Maar ik heb gevraagd: is *deze* partiele wet niet strijdig, zoo niet met de letter, dan met den geest van de Grondwet? Ik merk op dat al de voorbeelden, die men heeft aangehaald en die men nog in het oneindige zou kunnen vermenigvuldigen, door mij ten volle worden beaamd. Men heeft het voorbeeld van de ministeriele verantwoordelijkheid, waarbij de finantiele verantwoordelijkheid niet geregeld werd; maar hier is toch eene partiele regeling van de ministeriele verantwoordelijkheid. Men heeft het voorbeeld van de uitbreiding van de regtsmagt der kantonregters, maar het is hier eene gedeeltelijke regeling van de regterlijke magt. Men zou nog vele andere voorbeelden hebben kunnen bijbrengen. Men had kunnen spreken van het voorgedragen wets-ontwerp op het *lager* onderwijs. Ik geloof dat dit partiele ontwerp zeker niet ongrondwettig is. Zoo kan ik mij zeer wel denken een wetsontwerp, dat het bestuur van den waterstaat in den ruimsten omvang, zoo als de Grondwet wil, slechts *gedeeltelijk* regelt. Mijne bewering is volstrekt niet, en ik zou mij zeer onduidelijk hebben uitgedrukt wanneer ik beweerd had, dat de Grondwet *elke* partiele wet verbiedt. Dat is volstrekt mijne bedoeling niet geweest. Ik geloof dat het onderwerp partieel kan geregeld worden. Maar hetgeen ik beweerd heb is dit: *deze* partiele wet is strijdig met den geest der Grondwet. Waarom? omdat deze partiele wet indirect in stand houdt en bekraehtigt besturen, die niet in de Grondwet of in eene algemeene wet geworteld zijn; omdat deze wet het bestuur zelfs niet partieel regelt. Zoolang die besturen niet geregeld worden, hetzij bij eene partiele hetzij bij de algemeene wet, zoolang is een ontwerp dat, aan de bestaande, niet door de wet geregelde besturen magt van straf en boete geeft, strijdig met den geest van de Grondwet. Die ongeregelde besturen, die besturen die feitelijk bestaan, maar niet wettig geregeld zijn, niet in de Grondwet of de wet geworteld zijn, door dergelijke bepalingen als hier gevonden worden te bekrachtigen en in stand te houden zou, mijns bedunkens, hetzelfde zijn als of men, waarop de spreker uit Noordbrabant gewezen heeft, den toestand van voor het jaar 1811, wat de regterlijke magt betreft, bekrachtigde. Stel eens dat de regterlijke magt slechts gedeeltelijk voor 1848 door de wet was geregeld; stel dat de Grondwet van 1848 bepaalde, dat die regterlijke magt in haren geheelen omvang door de wet moest worden geregeld; zoudt gij dan zonder die regeling eene wet goedkeuren, die bijv. de regtsmagt der oude schepensbanken op het platte land handhaafde en bekraehtigde, zonder die collegien zelve te regelen? Zoo geloof ik dat ook deze partiele regeling strijdig is met den geest der Grondwet.

Een tweede punt, en daarmede zal ik eindigen. Mijne bewering was: men geeft bij het aannemen van § 1 dezer wet een sterken prikkel uit de hand tegen de polderbesturen, om hunne reglementen te herzien en ze herzien voor te dragen; men geeft door §§ 2 en 3 den sterksten prikkel uit de hand voor de Regering om de algemeene wet voor te dragen. De Minister daarentegen heeft gezegd: » door deze wet zult gij het maken van die algemeene wet bevorderen en gemakkelijk maken. Er is versehil bij de Provinciale Staten, maar dat kan geene reden zijn om de regeling uit te stellen, de wet zal toch geen ommekeer van het bestaande daarstellen." Ik geloof dat het bestaande verschil bij de Provinciale Staten juist de grootste moeijelijkheid zal zijn voor het tot stand brengen van de algemeene wet.

Ik geloof dat sedert het jaar 1848 bij alle polderbesturen het denkbeeld bestaat, dat er eene algemeene wet te wachten is, die die besturen zal regelen. En wanneer nu in de eene provincie door de Provinciale Staten de zaak op deze, in de andere op gene wijze beschouwd wordt, dan geloof ik, dat het voor de Regering bij het voordragen van eene algemeene wet in de toekomst even moeijelijk zal blijven en veel moeijelijker, mag ik zeggen, zal worden om hetgeen na het jaar 1848 welligt verkeerd zal zijn tot stand gebragt op te ruimen, dan het vroeger zou zijn geweest om den toestand van het jaar 1848 te wijzigen, te herstellen of gedeeltelijk te bekrachtigen. Wanneer de algemeene wet, hetgeen ook ik niet verlang, geen ommekeer zal daarstellen, dan moet ik erkennen dat ik geloof dat voor het langer uitstellen van die algemeene wet waarlijk geene voldoende reden bestaat. Ik geloof toch werkelijk dat men in verschillende provincien vele bronnen zal vinden in de thans bestaande of vroegere reglementen, dat men daarin veel goeds zal vinden, en bij vergelijking, zal kunnen uitkiezen, zoodat daarin de bronnen voor die algemeene wet te vinden zullen zijn. Ik erken, ik had deze bestrijding van het argument dat ik had gebezigd, niet verwaeht, omdat ik geloof dat het niet in alle deelen sluit met het doel dat de Minister zich bij zijne verdediging op dit punt heeft voorgesteld.

De heer **van Nispen van Pannerden**: Ik zal evenmin als de spreker uit Friesland, op nieuw in breedvoerige beschouwingen treden over dit wets-ontwerp. Er zijn echter enkele punten door den Minister ter sprake gebragt, waarop ik even moet terug-

ZITTING VAN DEN 10DEN JULIJ.

L. *Voorloopige voorziening in sommige waterstaatsbelangen.* (Beraadslaging.)

komen. De partiele herziening is reeds zoo even besproken door den geachten afgevaardigde uit Zuidholland; het zal dus niet noodig zijn daarover veel te zeggen. Maar de Minister heeft een argument gebezigd, voor de stelling dat het niet noodig is dat er nu eene algemeene wet wordt ingediend, dat ik niet met stilzwijgen mag voorbijgaan, dat is namelijk, dat het een voorregt zal zijn dat de zaak vooraf zal geregeld worden door de Provinciale Staten. Het is dus de bedoeling om eerst de meest gewigtige beginselen betrekkelijk waterschapsbelangen te laten regelen door de Provinciale Staten, onder 's Konings goedkeuring, en na die regeling eene algemeene wet voor te dragen. Maar dat nu juist, Mijne Heeren, is hetgeen ik bestrijd en hetgeen ik moet blijven bestrijden. De Grondwet heeft het omgekeerde gewild; zij heeft gewild dat de algemeene wet regelen zou stellen en dat die door de Provinciale Staten in toepassing zouden worden gebragt. Door alzoo te handelen op de wijze die door den Minister van Binnenlandsche Zaken wordt voorgesteld, wordt juist de algemeene wet onbepaald verschoven en aan het grondwettig voorschrift geen uitvoering gegeven.

Met betrekking tot het eerste deel van de wet — de strafwetgevende magt — heeft de Minister gezegd, dat men zou terugtreden tot hetgeen vroeger bestond. Ja, maar dat is het nu juist. Strafwetgevende magt bezit toch op het oogenblik geen waterschapsbestuur. Door deze wet gaan wij alzoo in éénen tred 44 jaren terug en wel zonder dat vooraf geregeld zijn de besturen van de waterschappen, en alzoo zonder dat vooraf geregeld is welke de besturen zullen zijn welke die magt zullen uitoefenen. De Minister heeft gezegd dat de stukken welke ik had aangehaald, anterieur waren aan de provinciale wet. Ja, dat is zoo. Ik heb u aangehaald hetgeen bij de grondwetsherziening is voorgevallen, hetgeen in het verslag der Tweede Kamer en de Memorie van Beantwoording met betrekking tot de ontwerpen van wet omtrent de grondwetsherziening voorkwam: ik heb u aangehaald hetgeen de verschillende Ministers, welke belast waren met die grondwetsherziening te verdedigen, in de andere Kamer bij de discussien hebben gezegd. Maar ik geloof, Mijne Heeren, dat juist hetgeen destijds èn de Regering èn de Kamer erkende als de eenige ware strekking van de Grondwet, toch wel eenig gewigt zal hebben met betrekking tot de uitlegging die aan die staatswet moet gegeven worden.

De Minister heeft gezegd: maar het punt is beslist; de strafwetgevende magt is toegekend door de provinciale wet. Maar nu zij het mij vergund toch te herinneren, dat daarin staat dat de keuren of politie-verordeningen der waterschappen goedkeuring behoeven. Daarbij is dus volstrekt niet uitgemaakt dat die waterschappen strafwetgevende magt zullen hebben. Het staat niet in de woorden, en het is uit de geschiedenis blijkbaar, dat men dat punt juist voor latere beslissing bij de wetgeving wilde voorbehouden.

De Minister heeft gezegd: ja, het is waar, de afkondiging had kunnen geregeld worden, ook het tijdstip van verbindbaarheid, maar de regter zal beoordeelen of de afkondiging overeenkomstig de plaatselijke gebruiken is geschied. Maar nu heb ik straks herinnerd, dat bij de algemeene wet, bij de provinciale wetgeving, bij de gemeente-wetgeving, ja ten opzigte van maatregelen van inwendig bestuur van den Staat overal is voorgeschreven èn de wijze van afkondiging èn de tijd dat de wetten, de reglementen, de verordeningen, de maatregelen van inwendig bestuur zullen werken en de wijze waarop ze zullen worden afgekondigd. Indien dat overal noodig is, hoe kan men het dan hier alles overlaten aan plaatselijke gebruiken? Ieder ingezeten moet eene verordening kunnen kennen waarbij straf bedreigd wordt; het is dus te regt dat de wetgever dit overal heeft voorgeschreven, en het was hier te meer noodig, omdat *nu* strafwetgevende magt gegeven wordt aan besturen die niet in het openbaar beraadslagen en besluiten.

De Minister heeft eindelijk gezegd, dat ik in de tweede afdeeling te veel zocht: dat, ja, een Koninklijk bevel kon gegeven worden, maar dat dit altijd moest strekken tot uitvoering van maatregelen van inwendig bestuur of uitvoering van wetten. De Minister heeft er zich op beroepen, dat er staat: *daartoe betrekkelijk bevel.* Maar *daartoe betrekkelijk bevel* heet toch niet een bevel, gegrond op eene wet. Indien men aan die woorden de uitlegging geeft door den Minister er aan gegeven, dan zou men kunnen zeggen dat de bevelen, welke gegeven worden, gegrond moeten zijn op de inrigting van een waterschap, op eene wet, op een algemeenen maatregel van inwendig bestuur. Maar zal dat nu altijd zoo zijn? Wanneer dat Koninklijk bevel is uitgevaardigd, zal dan de regter het moeten eerbiedigen, en dus op grond van een Koninklijk bevel een werk kunnen worden opgelegd aan een waterschapsbestuur? Ik geloof dit gaat te ver.

Ten opzigte van de derde afdeeling heeft de Minister gezegd: er is geen ander middel, dan juist de beslissing over deze geschillen aan den Koning op te dragen. Het zij mij vergund bescheiden van dat gevoelen te verschillen, en bij de meening te blijven volharden, dat de wetgevende magt, de belastingwetgevende magt over waterschappen in twee provincien gelegen of daar op te rigten bij geene mogelijkheid, zonder geweld te doen aan alle grondwettige voorschriften, aan den Koning alleen kan worden opgedragen. Wij krijgen dan nu eene magt die vroeger nooit bestaan heeft.

Er is gesproken van het kanaal van Steenenhoek; maar juist wat daarmede vroeger is voorgevallen, was ook het gevolg van een Koninklijk bevel, zoo als men nu wil invoeren; destijds beweerde men, maar ten onregte (dit wordt nu erkend) dat de Koning die magt had. Al die bezwaren die bij het kanaal van Steenenhoek zijn gerezen heeft men nu weder te duchten.

Ik geloof dus dat èn de Grondwet verbiedt om de magt te geven die men verlangt èn de ondervinding aanwijst dat de werking daarvan niet heilzaam kan zijn.

De heer **Cremers**: Even als de vorige spreker zal ik trachten kort te zijn en niet in herhalingen te vallen. Van den aanvang af heb ik mij niet geplaatst op het standpunt van hen die meenden, dat de wet, bedoeld bij art. 91 der Grondwet, moet zijn *eene* wet. Even als de spreker uit Dordrecht, heb ik er vrede mede, wanneer het zijn meerdere algemeene wetten, die het onderwerp geleidelijk regelen. Maar met te meer klem kom ik dan terug op hetgeen ik gezegd heb: hoevele wetten men geeft, zij moeten *algemeene* wetten wezen, die voor allen gelijk zijn. Dit is niet met deze wet het geval. Deze wet geeft aan sommige waterschapsbesturen eene magt, die zij aan andere onthoudt.

Hierop heeft de Minister van Binnenlandsche Zaken mij toegevoegd dat ik van meening zou zijn dat deze wet niet genoeg geeft. De Minister houde het mij ten goede indien ik meen dat hij ten dezen opzigte mijne redenering niet in vollen omvang heeft gevolgd. Ik heb gezegd: deze wet geeft niet datgene, wat de Regering zegt dat aan waterschapsbesturen toekomt. Ik heb gewezen op hetgeen de Regering in de Memorie van Toelichting zegt: de waterschapsbesturen zijn publiek-regtelijke ligchamen, aan welke dat regt toekomt en moet worden gegeven; en gemeend dat de Regering alzoo in het algemeen hare praemissen heeft gesteld en ten slotte de bevoegdheid slechts aan enkelen geeft. En welke is de reden van dat verschil; waarom het regt te geven aan sommigen en aan anderen niet? Waarom dat regt gegeven aan die waterschappen die veertig of vijftig jaren geleden dat regt reeds hebben uitgeoefend, en waarom het regt aan anderen onthouden? Want die andere waterschappen, die volgens latere wetten zijn geregeld, zullen de bevoegdheid niet bekomen. Welke strijd zal daarvan in de toepassing niet het gevolg zijn!

De Minister heeft — en op dien grond wordt in zijn oog dit bezwaar opgelost — de Minister heeft bevestigd hetgeen de spreker uit Noordbrabant (de heer Sassen) heeft vooropgesteld, dat namelijk die waterschapsbesturen, waaraan de bevoegdheid om straffen te bedreigen bij deze wet niet wordt gegeven, die bevoegdheid later zullen erlangen door de Provinciale Staten. Dat denkbeeld evenwel — ik meen het vroeger ook reeds te hebben aangemerkt — dat denkbeeld, ik kan bezwaarlijk gelooven dat het werkelijk door de Regering zou worden aangekleefd.

Het is uit de gewisselde stukken blijkbaar dat de Regering van meening is, even als de Hooge Raad, dat sedert de invoering van den *Code Pénal* de magt om straffen te bedreigen, de strafregtelijke wetgeving, geheel behoort aan het algemeene land, dat daarmede de bevoegdheid van alle anderen in dezen is weggevallen. Nu is het waar dat in ons land bij de provinciale wet de magt om straffen te bedreigen gegeven is aan Provinciale Staten en dat de gemeentebesturen krachtens de wet evenzoo tegen overtredingen van hunne verordeningen in hunne gemeente straf mogen bedreigen; er is mij evenwel nog geen voorbeeld bekend van eene delegatie van strafwetgevende magt op deze wijze, dat aan Provinciale Staten zou worden gegeven de magt om weder aan ondergeschikte besturen die magt van strafwetgeving toe te kennen. Deze delegatie gaat mij te ver en is, geloof ik, in strijd met alle beginselen van onze wetgeving en ons regeringsstelsel. En dit zal toch noodzakelijk het gevolg moeten zijn. Sommige waterschapsbesturen slechts, die vroeger de bevoegdheid hebben uitgeoefend, zullen die bij de wet terugkrijgen. In zoo verre is de regeling niet algemeen. Zullen de andere die bevoegdheid krijgen door het gezag van Provinciale Staten, en dus alle voor de wet gelijk zijn, dan is dit laatste, mijns inziens, in strijd met onze wetgeving.

De Minister heeft gezegd: wij willen geen omkeer, wij willen bevestiging, regeling van het bestaande. Ik geloof dat dit een juist beginsel is, waarvan de Regering uitgaat: eene omkeering van alles, alles nieuw te scheppen zou verderfelijk zijn; maar, Mijne Heeren, ik heb er eene vorige maal op gewezen, in het eene gewest blijft alles bij het oude, onveranderd, in het andere bestaat juist datgene wat de Minister niet wil: de Provinciale Staten meenen daar de bevoegdheid te hebben en nuttig toe te passen, wanneer zij geheel en al omkeeren hetgeen bestaat.

Het komt slecht overeen met de beginselen der Regering,

ZITTING VAN DEN 10DEN JULIJ.

L. *Voorloopige voorziening in sommige waterstaatsbelangen.* (Beraadslaging.)

Het is een strijd van veel belang. De geachte spreker uit Utcerht (de heer Martens) heeft er op gewezen hoe, maar zijn inzien, de provinciale reglementen, die thans zijn ingevoerd, vóór het bestaan der algemeene wet, terwijl de Grondwet vordert dat zij zullen worden ingevoerd behoudens de algemeene wet, steeds zullen mank gaan aan ongrondwettigheid, althans aan onwettigheid. Ik breng nu hiermede in verband hetgeen de Minister gezegd heeft omtrent de derde afdeeling. Deze afdeeling is door verschillende sprekers bestreden op grond van het gebeurde met het kanaal van Steenenhoek. De Minister heeft dat kanaal op zijde gesteld en daartegen gewezen op de zwarigheid, die bestaat ten aanzien van Rhijnland. Welke is de oorzaak dier zwarigheid? Is zij eene andere dan deze? Provinciale Staten van Zuidholland meenen de bevoegdheid te hebben om veranderingen te brengen in de bestaande verordeningen; Provinciale Staten van Noordholland zijn daarentegen van meening dat eerst de wet bedoeld bij art. 191 van de Grondwet moet voorafgaan en moet aangeven de regelen, naar welke de Provinciale Staten in het vervolg zullen moeten te werk gaan. In de opvatting van dit punt lost zich dus het geheele geschil op. Indien nu de Koning in dezen beslist en daartoe gebruik maakt van de bevoegdheid Hem bij de derde afdeeling dezer wet gegeven, dan zal Hij daardoor beslissen dat de hier bedoelde bevoegdheid werkelijk op dit oogenblik, zonder dat de algemeene wet behoeft te worden afgewacht, aan de Provinciale Staten behoort. Dit bezwaar nu is mijns inziens nog grooter dan dat hetwelk zich ten opzigte van Steenenhoek heeft voorgedaan. Aan de uitvoerende magt zulk eene bevoegdheid te geven om den zin der Grondwet uit te leggen, dat gaat mijns inziens geheel niet op. Er is ook nog dit in gelegen. Indien het geëerbiedigd Hoofd van den Staat eenmaal mogt hebben goedgevonden te beslissen in den zin van Zuidholland en dienovereenkomstig bepalingen mogten zijn vastgesteld, dan hebben wij bovendien nog de regterlijke magt. Men zou dan het gevaar kunnen loopen dat de regterlijke magt vonnisde in den geest van het lid uit Utrecht, waardoor dan eene ongrondwettigheid zoude worden begaan en ook het Koninklijk besluit zou worden ter zijde gesteld. Welk een ongelukkige strijd tusschen den Koning en de regterlijke magt! Ik geloof derhalve dat het aangehaalde voorbeeld werkelijk niet van dien aard is, dat het tot aanprijzing van de wet kan dienen. Ik blijf dus bij mijne bezwaren en ik houd mij overtuigd dat eene algemeene wet, moedig aangevangen, zal wegnemen al wat deze wet ontsiert.

De heer **Minister van Binnenlandsche Zaken.** [*Deze rede zal later worden medegedeeld.* II.]

De heer **van Dam van Isselt**: Mijn geachte ambtgenoot uit Gelderland heeft er op gewezen, dat het eerste bezwaar vroeger tegen het kanaal van Steenenhoek ingebragt, daarin bestond dat het bij Koninklijk besluit was daargesteld, hetgeen zooveel ongenoegen heeft verwekt. Indien nu dit ontwerp wet mogt worden, zal hetzelfde plaats grijpen. De heer Minister van Binnenlandsche Zaken heeft daarop geantwoord, dat de slechte werking van het kanaal niet toe te schrijven was daaraan, dat de zaak bij Koninklijk besluit was geregeld, want dat diezelfde bezwaren zouden hebben bestaan, al hadden de Provinciale Staten de zaak geregeld. Maar dat bezwaar is noch het mijne, noch dat van mijn ambtgenoot. Dat grondwettig bezwaar is niet weg te nemen, hoe goed en hoe sierlijk de Minister van Binnenlandsche Zaken zijne moeijelijke taak ook vervuld hebbe; want ik breng hulde aan het talent, waarmede hij zijn wets-ontwerp heeft verdedigd. Het is echter niet weg te redeneren, dat wanneer het laatste artikel van dit ontwerp wet zal zijn geworden, de Koning de bevoegdheid zal hebben om andermaal aan een gedeelte van de ingezetenen van het vaderland op zijn hoog gezag alleen en zonder medewerking van eenigen tak van de wetgevende magt, belasting op te leggen.

De klagt over dat besluit van 1818 is niet geweest het slecht beheer, maar zij is geweest dat de Koning niet de bevoegdheid had om belastingen aan een gedeelte van de ingezetenen op te leggen. De wettigheid van dit besluit is dikwijls ter sprake gekomen, maar behoort nu niet tot deze discussie. Maar wanneer de Koning zal regelen de zaak van het kanaal van Steenenhoek, dan is het te wenschen dat vooraf zullen gaan of althans zullen volgen door bemiddeling van den Minister van Binnenlandsche Zaken en den Waterstaat, die groote verbeteringen, die dit kanaal behoeft; die groote verbeteringen die vooral nu noodig zijn, nu de kunstmatige opzetting van den riviertak waarop het kanaal uitwatert, onze landerijen met duizende bunders doet verdrinken; nu door die kunstmatige verhooging in het voordeel van handel en scheepvaart onze bundertalen, die hunne uitwatering hebben door het kanaal, niet in staat zijn het water te lozen, waardoor dan ook nog, op dit oogenblik, het laagste gedeelte van den Tielerwaard gelijk is aan eene open zee. En dat is te wijten aan de slechte werking van het kanaal, het eenige redmiddel, dat op dit oogenblik door de Regering kunstmatig bedorven is. Men zal dus door de bemiddeling van den Minister van Binnenlandsche Zaken en den Waterstaat aanzienlijke en kostbare werken maken. En wat zal nu het gevolg zijn? Wij meenen dat wij door de betaling van 28 jaren van alle verdere zware bijdragen verlost zijn. Men heeft niet verlangd in schikking te treden met de ingelanden. Men heeft het uit de hoogte behandeld, en nu zal de Koning werken daarstellen, zoo als wij hopen. De Koning zal zeggen *wie* die kosten betalen zal, en dat is het juist waarop wij gedoeld hebben, dat de Koning eigendunkelijk, volgens eene magt, die, met allen eerbied gesproken, Hem niet toekomt, ten gevolge van dit wetsartikel zal belasten een gedeelte der ingezetenen van het vaderland, zonder medewerking van de wetgevende magt. Dat was het bezwaar van mijn ambtgenoot en van mij, en dat, naar mijn inzien, door den Minister verkeerd was opgevat.

Alvorens ik mijne rede eindig ben ik aan den Minister een antwoord schuldig op een ander punt. Toen ik eene schildering heb gemaakt van den toestand waarin zij zich bevonden die wenschten een Minister te spreken, heeft Zijne Excellentie dit opgevat alsof ik van hem speciaal gesproken had. Maar ik beroep mij op de getuigenis zoo van mijne ambtgenooten als van de zijne, dat ik eene schildering heb gemaakt van het Ministerie in het algemeen. In mijne vorige rede heb ik dus niet willen zeggen dat de Minister van Binnenlandsche Zaken ongenaakbaar was voor hen, die er belang bij hadden om hem te spreken, maar ik heb in het algemeen geschilderd den toestand van het Ministerie. Ik heb gemeend dit aan den Minister te moeten zeggen, omdat hij gezegd heeft, dat ik op hem eene onverdiende beschuldiging heb geworpen. Het is eene beschuldiging tegen geen van de Ministers maar eene beschuldiging *tegen alle Ministerien.*

De heer **Minister van Binnenlandsche Zaken.** [*Deze rede zal later worden medegedeeld.* III.]

De beraadslaging wordt gesloten en het *wets-ontwerp tot voorloopige voorziening in sommige waterstaatsbelangen*, in stemming gebragt, wordt met 23 tegen 14 stemmen aangenomen.

Tegen hebben gestemd de heeren: van Swinderen, 't Hooft van Benthuizen, Martens van Sevenhoven, van Nispen van Pannerden, van Dam van Isselt, Blankenheijm, van Eijsinga, van Sasse van Ysselt, Cremers, d'Ablaing van Giessenburg, van Weel, van Aylva van Pallandt, Lotsij en van Heeckeren van Wassenaer.

De **Voorzitter**: Thans is aan de orde de beraadslaging over het wets-ontwerp tot afschaffing van den aceijns op het gemaal. Daar evenwel het uur reeds ver verstreken is, stel ik voor om thans de Vergadering te sluiten en de beraadslaging te doen aanvangen morgen ten elf ure.

De heer **van Rhemen van Rhemenshuizen**: Ik geloof den wensch uit te drukken van verscheidene leden, wanneer ik het voorstel doe om eene avondzitting te houden. Gebeurt dit toch niet, dan zal de beraadslaging morgen niet afloopen en zullen wij overmorgen niet kunnen beraadslagen over de alsdan aan de orde gestelde ontwerpen.

De heer **Cremers**: Indien wij avondzitting houden en de wets-ontwerpen, die nog behandeld moeten worden, zullen willen onderzoeken, dan moeten wij daarvoor gewis het uur van den nacht besteden. Ik geloof dat het daarom niet dienstig is eene avondzitting te houden.

De beraadslaging wordt gesloten en het *voorstel om eene avondzitting te houden*, in stemming gebragt, met 19 tegen 18 stemmen aangenomen.

Tegen hebben gestemd de heeren: van Wessem, van der Oudermeulen, Insinger, van Beeck Vollenhoven, van Swinderen, Cost Jordens, Borski, de Villers de Pité, Paspoort van Grijpskerke, de Vos van Steenwijk, Siehterman van de Brake, Cremers, d'Ablaing van Giessenburg, van der Lek de Clercq, van Rijckevorsel, Bosch van Drakestein, van Aylva van Pallandt en de Voorzitter.

De zitting wordt daarna gescheiden tot des avonds ten 8 ure.

ZITTING VAN DEN 10DEN JULIJ.

LV. *Afschaffing van den accijns op het Gemaal.* (Beraadslaging.)

AVONDZITTING.

(GEOPEND TEN 8 URE.)

Aan de orde is de behandeling van het WETS-ONTWERP TOT AFSCHAFFING VAN DEN ACCIJNS OP HET GEMAAL.

De beraadslaging wordt daarover geopend.

De heer **van Rhemen van Rhemenshuizen**: Ik had gaarne, Mijnheer de Voorzitter, het gewigtige thans aan onze beraadslagingen onderworpene ontwerp van wet slechts uit een finantieel, niet uit een politiek oogpunt beschouwd en beoordeeld, maar het afkeurend votum dat ik mij genoodzaakt zie uit te brengen, moet ook gemotiveerd worden door eene herinnering aan de wijze waarop naar mijn oordeel dit wets-ontwerp in de wereld kwam, aan de oorzaken die het deden geboren worden.

Ik zie in 1854 en vroeger het gouvernement zeer te regt wijzen op eenen zorgwekkenden politieken toestand, met ernst waarschuwen tegen een ondoordachten greep in ons belastingstelsel, en eenige maanden later stelt datzelfde gouvernement ons voor om ettelijke millioenen onzer inkomsten van het budget te schrappen; ik hoor dat gouvernement verklaren, dat men geene geheele afschaffing der indirecte belastingen wil, terwijl men voorstelt nagenoeg een vierde van de geheele opbrengst der accijnsen te vernietigen, waardoor, al neemt men dan geen hoek- of sluitsteen weg, het geheele gebouw zal wankelen, waardoor in elk geval de thans bestaande verhouding tusschen directe en indirecte belastingen verbroken wordt.

Wanneer ik, met velen in den lande mij zelven dan afvraag, van waar deze gewijzigde meening over een zoo hoogst gewigtig onderwerp, van waar deze tegenstrijdigheid, dan vind ik de oplossing in de erkentenis der Regering zelve, zoowel in hare Memorien van Toelichting en Beantwoording als in de redevoeringen des Ministers van Finantien; aandrang in en buiten de Tweede Kamer; aandrang, maar van wien? Van de zoogenaamde vrijzinnige partij: deze heeft de Regering er toe bewogen om den weg, haar volgens hare eigene bekentenis door voorzigtigheid en finantieel overleg voorgeschreven, te verlaten en om, indien ik het zoo noemen mag, een waagstuk te beproeven.

Die vrijzinnige partij, zij handelt consequent; vroeger heb ik haar den lof van kracht van wil niet ontzegd, thans voeg ik er bij dat zij door vastheid van beginselen uitmunt; hare leus is: beperkte (ik zeg onvoldoende) uitgaven voor Oorlog, Marine, Buitenlandsche Zaken; bezuiniging is haar wachtwoord; afschaffing van accijnsen en invoering eener belasting op de rente of eene inkomen-taxe, het doel waarnaar ze streeft; vrij duidelijk hebben hare woordvoerders u dit reeds gezegd. Maar is dit de vaan die ook dit Ministerie ontrolt; is dat de banier waaronder het wenscht te strijden? Al had de Minister van Finantien het tegendeel in de andere Kamer niet verklaard, ik zoude er aan twijfelen, en toch, Mijne Heeren, de eerste, de grootste stap wordt gedaan en de zege door die politieke partij met onverdroten ijver behaald, zal, indien uw votum dit niet verhoedt, door andere overwinningen worden gevolgd. Zoodra een gouvernement, met opoffering van eigene meening, aan de eischen eener staatkundige of godsdienstige partij toegeeft, verliest het naar mijn oordeel de kracht om in zijn stelsel te blijven besturen.

Een waagstuk noemde ik het om in deze oogenblikken onze inkomsten met ettelijke millioenen te verminderen. Het door zoo vele bevoegde beoordeelaren vooropgezette beginsel, dat we zelfs in rustige tijden geene belastingen moeten afschaffen, zoolang onze begrooting van ontvangsten en uitgaven, buiten de bijdragen der overzeezche bezittingen, niet sluit, beaam ik geheel. We hebben 72 à 73 millioenen uitgaven, onze belastingen brengen circa 58 à 60 millioenen op, het te kort komende wordt uit de Oost-Indische baten gedekt, eene bijdrage die altijd wisselvallig en onzeker blijven zal, hoe mild die bron ook in de laatste jaren hebbe gevloeid. Een uitstekend lid der andere Kamer, die tot mijne verbazing ten slotte voor de wet stemde, heeft het op eene kernachtige wijze herinnerd, dat de stelling van den Minister van Finantien, die ook in de aan ons gerigte Memorie van Beantwoording voorkomt, als of wij, wanneer onze begrootingen jaarlijks met voordeelige saldo's van 4 à 5 millioen sluiten, wel verpligt waren het Nederlandsch volk te ontlasten, minder juist was, daar de belastingschuldigen niet meer maar veel minder opbrengen dan de staatsbehoeften vorderen.

Het ware, eenige voorzigtige beginsel is, zoo als anderen het herhaaldelijk betoogden: bezig uwe baten tot aflossing van schuld en hef de lasten op voor zooveel er renten dier geamortiseerde schuld beschikbaar zijn en, voeg ik er bij, los dan in de eerste plaats opvolgend uwe opcenten af: gij slaat dan eenen weg in dien de Regering zelve in hare Memorie van Beantwoording erkent te hebben willen bewandelen, maar waarvan zij alweder door aandrang van elders is afgeweken.

Ik heb de berekeningen en becijferingen zoowel van de tegenwoordige als van de drie oud-Ministers van Finantien nagegaan, met al de aandacht en den eerbied welke men aan zulke finantiele autoriteiten verschuldigd is; ik zoude het niet wagen te beslissen of de begrooting van 1856 met een saldo van eenige tonnen gouds of van f 16,000 zal sluiten, maar bij mij staat vast dat alle berekeningen en becijferingen, gemaakt om dit ontwerp aannemelijk, ik zoude bijna zeggen smakelijk, te maken, gegrond zijn op het vooruitzigt van de voortdurende rust en vrede die ons Vaderland onder Gods zegen thans geniet. » Het geheele ontwerp rust op de veronderstelling dat ons land blijft in den toestand waarin het zich thans bevindt." Ziedaar, Mijne Heeren, de woorden der Regering zelve in hare Memorie van Beantwoording aan de Tweede Kamer gebezigd, en nu mag ik dan toch vragen: is het geen gewaagd, hoogst gewaagd voorstel dat gij ons thans doet? Is de donkere politieke horizon dan nu klaar en helder geworden door de geruststellende, altijd op een subjectief gevoelen gegronde verzekeringen van den Minister van Buitenlandsche Zaken? Zijn we thans zeker dat we niet in het groote geschil der Europesche Staten zullen worden betrokken? Bestaat er geene mogelijkheid, ik zoude bijna zeggen waarschijnlijkheid, dat het verbond gesloten tusschen twee groote natien, die altijd over elkander stonden, verbroken worde? En wanneer we het zwaard moeten aangorden, dan vallen alle uwe berekeningen in duigen en terwijl gij thans belastingen afschaft, gaat gij deficits te gemoet. En waarom, vraag ik nogmaals, waagt de Regering dien stap? Is het inderdaad omdat zij uit den boezem der Tweede Kamer voorstellen tot ontheffing zag doen; omdat zij in het renperk getreden, zich niet wilde laten voorbijstreven en zelve gaarne de loftuitingen inoogsten die elk voorstander van afscaffing van belastingen van de blinde menigte ontvangt? Ik mag die motiven niet aannemen ik wil ze niet veronderstellen bij eene regering die ik zoo gaarne ondersteun en zoo gaarne geheel naar eigen overtuiging zie handelen, maar na eene discussie van verscheidene weken in de Tweede Kamer zoek ik nog te vergeefs naar andere *voor mij* meer afdoende bewecgredenen.

Zwak is mijne finantiele kennis, maar ik vraag toch: vloeit onze schatkist nu op eenmaal zoo over dat wij 6 millioen kunnen amortiseren, met 4 à 5 millioen onze inkomsten verminderen, hoogere uitgaven bestrijden voor de marine, in de kolonien, voor onderwijs, geneeskunde, emancipatie der slaven, vele werken van openbaar nut en daarbij in de eerste plaats het oog op de crisis in Europa gevestigd houden. Bij eene zoo onzekere toekomst de meest productive onzer indirecte belastingen af te schaffen, daartoe kan ik niet medewerken, en eerst dan zoude ik er toe besluiten wanneer ik de overtuiging had dat de accijns op het gemaal inderdaad zoo drukkend en bezwarend is dat onze natie dien last niet meer kan dragen.

Ook mij kwam menigmaal dat donker tafereel van den druk, den armen natuurgenoot door de zoo gewraakte belasting aangedaan, ter oore, maar met de regering laat ik die overdrijving voor rekening van hen die er zich aan schuldig maken. Ik neem niet aan de berekening van Gogel dat een gezin van man, vrouw en drie kinderen elken dag één cent voordeel bij de afschaffing van den accijns op het gemaal hebben zal, evenmin die der Regering, welke dat voordeel op 2 à $2\frac{1}{2}$ cent berekent; ik ben innig overtuigd dat geene merkbare verligting of ontlasting zal worden gevoeld door hen die door de afschaffing moesten worden gebaat. Dalen de prijzen van het brood, dat ik nog betwijfel, de meerdere navraag en consumtie zal toenemen, die die prijzen weder zullen doen rijzen en die klasse van ingezetenen, welke men helpen wil, zal niet worden bevoordeeld; het doel dat men zich voorstelt zal niet worden bereikt. De ondervinding heeft het bewezen dat matige accijnsen geenen invloed op den prijs der levensmiddelen uitoefenen. Indien gij den behoeftigen man, wiens lot inderdaad betreurenswaardig is, die met zorg en moeite het onontbeerlijk voedsel voor zich en de zijnen verkrijgt, wilt helpen, geef hem arbeid en arbeid voor een loon, geëvenredigd aan den tegenwoordigen prijs der levensmiddelen. Men verwondert zich niet ten onregte dat die loonen stationair blijven en niet stijgen; maar, zonder het staathuishoudkundig pleit te beslissen, waag ik het te vragen of de toenemende vraag naar arbeidende handen wel evenredig aan de sterk aangroeijende bevolking is? En daarom zeg ik: door arbeid, en door arbeid alleen, zal het gewenschte doel worden bereikt.

De Regering heeft gezegd: het brood kunnen wij goedkooper maken maar arbeid kan door ons niet worden verschaft. Niet op eene directe wijze, ik erken het, maar wel op eene indirecte. Wanneer de 4 of 5 millioen, welke gij nu aan de schat-

ZITTING VAN DEN 10DEN JULIJ.

LV. *Afschaffing van den accijns op het Gemaal.* (Beraadslaging.)

kist wilt ontnemen, tot bevordering en aanmoediging van werken van openbaar nut konden worden besteed (hetgeen ik echter niet verlang), dan zouden vrij wat beter nijverheid, handel en vertier bevorderd worden, den arbeidsman werk verschaft en daardoor geld om brood te koopen. Ik weet wel dat een onzer scherpzinnigste staatslieden, ons op het voorbeeld van Engeland en Amerika wijzende, zegt: laat de daarstelling van die werken aan den particulieren ondernemingsgeest over; maar ik heb toch met genoegen ontwaard dat hij als Minister door zijne daden die bewering heeft gelogenstraft en te regt begrepen, dat die dikwijls sluimerende geest ook door rijkssubsidien kan ontwaken. Het grootsche werk, waarop Nederland te regt roem mag dragen, de droogmaking van het Haarlemmer-meer, heeft millioenen schats gekost: is door dat werk het vaderland en dus ook de arbeidsman voortdurend niet meer bevoordeeld dan door de opheffing van matige accijnsen op de consumtive middelen? Dat werk stelt dien arbeidsman in staat om dien accijns te betalen.

De prijzen van het brood zijn — wie zal het ontkennen? — verbazend hoog; elken dag zie ik het, wat het voor den arbeider zegt zijnen honger en dien der zijnen te stillen; maar schrijf die moeijelijke omstandigheden toch niet aan den accijns toe, wanneer andere oorzaken u als 't ware in het oog springen; laat die valsche voorstelling over aan hen, die volksvrienden bij uitnemendheid willen zijn. Als het menschonteerend bloedbad, dat thans in het Oosten aanschouwd wordt, een einde mag nemen, dan dalen de prijzen der levensmiddelen en zal de gezegende uitkomst, die we allen verlangen, verkregen worden.

» De accijns op het gemaal — zegt Gijsbert Karel van Hogendorp, eene autoriteit die ook ik zoo gaarne aanhaal — drukt op geen enkelen tak van nijverheid en wordt door meest al de ingezetenen gedragen. Er bestaat ook eene evenredigheid in het opbrengen van deze belasting naar mate van den meerderen of minderen welstand. Die belasting wordt des te gemakkelijker gedragen omdat zij verborgen is in den prijs van de belaste zaak, en op deze wijze in onmerkbaar kleine sommetjes betaald wordt. Het gemaal laat den graanhandel geheel vrij, omdat de belasting niet gelegd is op de granen, maar op het meel." Deze woorden zoude, geloof ik, Hogendorp ook thans nog met volle overtuiging uitspreken: en ik durf veronderstellen dat de groote man het zoude betreuren, dat men in oogenblikken van spanning en onrust in ons wereldeel, terwijl de grootste Staten van Europa in eenen bloedigen oorlog, waarvan het einde niet te voorzien is, zijn gewikkeld, den bodem wil inslaan van een finantieel stelsel, onder hetwelk ons vaderland elken dag in bloei en welvaart toeneemt.

Ik vertrouw dat een pligtmatig gevoel van deelneming en medelijden voor mijnen minder bedeelden natuurgenoot ook mij niet vreemd is, en toch meen ik dat het, staatkundig gesproken, goed is, dat de zoogenaamde mindere man naar evenredigheid van zijn vermogen de lasten van den Staat helpe dragen.

Wanneer ik alzoo, daar er toch eenmaal belastingen moeten zijn, en elke belasting hare kwade zijde heeft, die op het gemaal, historisch sedert twee à drie eeuwen bij ons bekend, in deze oogenblikken verdedig, schrijf ik den strijd tegen haar gevoerd in de eerste plaats toe aan eene kunstmatige opwekking der gemoederen, maar ook gedeeltelijk aan de wijze van inning. Lastige, kwellende en onnoodige formaliteiten wekken die gemoederen op; en dit is zoo waar, dat het meerder of minder ongunstig oordeel over het gemaal in verschillende streken geuit, inderdaad van de handelwijze der aldaar geplaatste beambten afhangt.

Ik ken eene gemeente waarin door het wijs beleid van éénen commies, nimmer van klagten of moeijelijkheden sprake was; toen echter die ambtenaar, welke door ijver en pligtbetrachting uitmuntte, verplaatst en bevorderd is, volgden bekeuringen van verschillenden aard zich op, en was ontevredenheid aan de orde van den dag. Van deze zelfde plaats heb ik nu drie jaren geleden den toenmaligen Minister van Finantien op verschillende vexatien gewezen. Ik voeg er echter zeer gaarne bij dat het tegenwoordig hoofd van het departement doorslaande blijken geeft, dat Zijne Excellentie dusdanige vexatoire inning van 's Rijks lasten afkeurt en zooveel doenlijk tegengaat. Het ongerief en tijdverlies zijn waarlijk zoo groot niet als velen zeggen, en wanneer de rijks-ontvanger overeenkomstig zijn pligt den ingezetenen behoorlijk behulpzaam is en ten dienste staat, zullen geene gegronden klagten daarover gehoord worden.

En nu, Mijne Heeren, ten slotte slechts een enkel woord over het equivalent. Een equivalent is reeds op zich zelf voor mij een nieuw bezwaar tegen de wet. Wij zullen de eene belasting opheffen, om andere, in mijn oog niet doeltreffender in de plaats te stellen. Van eene heffing bij hoofdelijken omslag spreek ik niet meer; wij zijn er met den schrik afgekomen. Maar wat wordt nu voorgesteld? Verhooging van personeel waardoor men juist den mindervermogenden middenstand treft, die gespaard moest worden; van patenten, waardoor handel en nijverheid gedrukt worden; van grondbelasting, die volgens alle regelen van billijkheid een fixum moest zijn. Van de verhooging van rijks-accijns op het gedistilleerd en den wijn, op de zegel-, registratie-, griffie-, hypotheek- en andere regten spreek ik niet, omdat ik die verhooging minder afkeur, ofschoon zij ook, althans gedeeltelijk, den middenstand zal drukken. Eindelijk herinner ik u slechts het overwegend bezwaar voor vele steden van de opheffing der belasting op het gemaal, en de geheel onvoldoende wijze waarop het ontwerp in dat bezwaar tracht te voorzien. Wordt toch de rijksbelasting opgeheven, dan zal de heffing der plaatselijke belasting op het gemaal als eigen middel op den duur eene onmogelijkheid zijn; de kosten der benoodigde beambten zouden een groot gedeelte van de inkomsten wegnemen. Eene beknopte beoordeeling heb ik mij veroorloofd over een onderwerp dat een ruim veld van beschouwingen oplevert; mijn votum hoop ik te hebben geregtvaardigd. Ik zal mijn vaderland, deze Kamer, ja dit Ministerie geluk wenschen, indien dit wets-ontwerp door ons wordt afgestemd; een wets-ontwerp hetwelk een zijner lofredenaars de vrucht cener welberekende staatkunde noemde, waarvan ik de aanbieding aan een politiek en misgreep toeschrijf.

De heer **de Vos van Steenwijk**: Het aan onze beraadslaging onderworpen ontwerp van wet is reeds zoo uitvoerig behandeld èn in de met de Regering gewisselde stukken èn bij de discussien in de Tweede Kamer, dat ik geene nieuwe gezigtspunten zoude weten aan te geven. Ik had dan ook gewenscht te kunnen zwijgen, maar ik voel mij gedrongen mijne stem toe te lichten.

Ik zal in geene retrospective beschouwing treden over de woorden en daden der Regering, om daarop uitspraak te doen over hare stelselmatigheid of stelselloosheid, over haren weifelenden of vasten tred.

Ik treed evenmin in eene beoordeeling van bedoelingen, maar bepaal mij bij de mededeeling der bedenkingen, die mij verbieden mijne goedkeuring te hechten aan deze voordragt van wet.

In de eerste plaats heb ik bezwaar tegen het bedrag van hetgeen de schatkist bij hare aanneming jaarlijks zoude komen te derven, de som beloopende van ruim f 2,625,000. Ik erken met dankbaarheid, dat de toestand van 's lands finantien sedert de laatste jaren door de zamenwerking van verschillende oorzaken zeer is verbeterd, zoodat wij in staat zijn geweest, om niettegenstaande de uitbreiding van sommige takken der staatsdienst en het krachtdadig ondersteunen van werken van openbaar nut, tot schuldelging over te gaan, waardoor vóór het einde van het loopende jaar ruim f 1,650,000 aan rente zullen zijn bespaard. Gaat men de oorzaken dier finantiele welvaart na, dan treden op den voorgrond de jaarlijks stijgende opbrengst der gewone middelen, welke over den jare 1854 tot ruim f 61,000,000 is geklommen, het gevolg van eenen toestand van vrede, en van de opheffing zoo bij ons als bij andere natien van belemmeringen, die het handelsverkeer hinderlijk waren, en bovenal van de ruime bijdragen van onze kolonien, die na aftrek van f 21,000,000 tot herstel van het Indisch muntwezen in de laatste zeven jaren gemiddeld f 15,740,000 hebben beloopen. Zonder die bijdragen hadden wij aanzienlijke jaarlijksche tekorten gehad van elf à twaalf millioen. Al behouden wij nu, hetgeen ik wil aannemen, dezelfde opbrengst der middelen voor 1856 als in 1854, dan zullen wij nog f 13,000,000 uit de Oost-Indische bijdragen behoeven, om de uitgaven over 1856, welke minstens f 74,000,000 zullen vorderen, te dekken. Ik vraag nu of, met het oog op dat cijfer, het raadzaam is te achten, om in eenen tijd van algemeene welvaart de belastingen met het door de Regering voorgestelde cijfer te verminderen, en op ruimere bijdragen uit de kolonien te steunen. Een lager cijfer van uitgaven dan voor 1856 door de Regering als waarschijnlijk benoodigd in de Memorie van Beantwoording op het Verslag der Tweede Kamer is aangegeven, verwacht ik voor de eerstvolgende jaren niet, wanneer ik let op de behoeften der marine, op de wenschelijkheid om, zoo als in de laatste jaren is geschied, ondersteuning te blijven verleenen aan werken van openbaar nut, op de kosten die de regeling van het openbaar onderwijs zal vorderen, en eindelijk op de vervulling van al die redelijke behoeften, welke, even als in elke bijzondere huishouding, ook in die van den Staat oorzaak en gevolg van meerdere beschaving zijn. Er zijn er, ik erken het, die beweren, dat de uitgaven te hoog zijn opgevoerd, dat er veel op dezelve te bezuinigen valt, maar die zienswijze is niet de mijne. Welke illusien toch kan men daarvan nog koesteren, nadat eenmaal de grootste beloften daaromtrent zijn gegeven, en de ondervinding geleerd heeft, dat hare vervulling met het staatsbelang in strijd was, zoodat wij de verklaring vernomen hebben: de rij der groote bezuinigingen is gesloten. Men houde hierbij in het oog, dat Nederland jaarlijks nog f 34,000,000 aan rente zijner staatsschuld heeft te betalen, en dat op vermindering van deze slechts door conversie en schulddelging kan worden gewerkt. Beide middelen hebben wij reeds met vrucht toegepast en ik zoude verlangen daarmede voort te gaan. De toepassing van het eerste hebben wij niet in onze hand, zij is van omstandigheden grootendeels buiten onzen invloed afhankelijk; maar eene krachtig voortgezette amortisatie,

ZITTING VAN DEN 10DEN JULIJ.

LV. *Afschaffing van den accijns op het Gemaal.* (Beraadslaging.)

zoo als in de laatste jaren heeft plaats gehad, is bij het voortduren der bestaande omstandigheden slechts afhankelijk van onzen wil. Ik deel niet in het gevoelen van hen, die slechts schuld willen aflossen met toevallige baten, en het voor ongeoorloofd houden, om belastingen aan te houden, ten einde daartoe krachtiger in staat te zijn. In tijden van voorspoed schulden te delgen in tijden van tegenspoed aangegaan, schijnt mij te noodzakelijk, dan dat ik zulks aan het toeval zoude willen overlaten, of zoodanig beperken als het gevolg der aanneming dezer wet zijn zal. Bovendien kunnen wij niet geacht worden belastingen tot schulddelging te heffen, zoolang wij f 13,000,000 uit onze kolonien behoeven, om onze uitgaven te dekken. Het vroeger meer algemeen gedeeld gevoelen, dat men nu schijnt te verlaten: dat wij streven moeten, om ons van die afhankelijkheid te bevrijden, is nog het mijne. Ik beschouw die afhankelijkheid om meerdere redenen gevaarlijk, en wijs slechts op de groote wisselingen van voor- en tegenspoed door Nederland in vroegeren en lateren tijd ondervonden. Al neem ik ook aan, dat de bestaande gunstige vooruitzigten voor het blijven vloeijen der Oost-Indische baten zich verwezenlijken; al is het tafereel daarvan door den Minister van Kolonien in de Tweede Kamer geschilderd niet te gunstig gekleurd; al rekende ik niet op de uitgaven noodig voor de emancipatie der slaven in Oost en West, dan nog zoude ik ze zooveel mogelijk wenschen aangewend te zien, om ons nader te voeren tot het tijdstip, dat wij ze kunnen ontberen. Tegen deze argumenten worden andere gesteld, die voor vermindering van belasting pleiten. Ik ontzeg hun geen gewigt, en zij zouden mij kunnen bewegen, om zooveel minder belasting te heffen als het bedrag der door amortisatie verkregen rentebesparing beloopt, mits dat die vermindering op eene andere wijze wierd aangewend, dan nu door de Regering wordt voorgesteld, want in de tweede plaats betreffen mijne bedenkingen tegen dit wetsvoorstel de wijze waarop die vermindering van belasting zal worden toegepast.

Terwijl niemand ontkent, dat de bronnen onzer welvaart mild vloeijen, verheffen zich vele stemmen over den druk der belastingen; deze druk, beweert men, zoude niet zoo zeer in haar totaal bedrag, als wel in hare min juiste verdeeling gelegen zijn. De gegoeden zouden te weinig, de min gegoeden te veel in dezelve dragen, en daardoor niet alleen worden belemmerd om in den aanwas van den nationalen rijkdom te deelen, maar zelfs tot armoede worden gebragt. Ik deel in die klagte niet, Mijne Heeren. Zij is echter gewigtig. Is zij gegrond, dan gaan wij onvermijdelijk, zoo niet de vernietiging van ons onafhankelijk staatkundig bestaan, althans eene geweldige maatschappelijke crisis te gemoet, waarop dat bestaan gevaar loopt van schipbreuk te lijden. Haar onderzoek is dus pligt voor Regering en Volksvertegenwoordiging, om bij bevinding harer gegrondheid het belastingstelsel te wijzigen en in overeenstemming te brengen met de eischen van het algemeen belang. Ik erken met de Regering dat het tot stand brengen eener zoodanige wet van beginselen eene moeijelijke zaak is. De geschiedenis van die van 12 Julij 1821, regelende ons algemeen stelsel van belastingen, is daar om zulks te bewijzen. Men vergete echter hierbij niet, dat de omstandigheden, waaronder destijds die taak volbragt werd, veel ongunstiger waren dan de tegenwoordige. De moeijelijkheden, voortvloeijende uit de toenmalige zamenstelling van ons rijk en uit de minder algemeene erkenning van beginselen, die nu niet meer worden betwist, bestaan thans evenmin als die, welke gelegen waren in den finantielen nood van het oogenblik. Men vergete evenmin dat, zoo vele omstandigheden, wier herinnering noodeloos zoude zijn, hebben zamengeloopen om van dat stelsel te doen afwijken, de tegenwoordige de hoop kunnen doen voeden om van zoodanigen arbeid meerdere vruchten te plukken.

Ik althans vlei mij, dat alsdan vooreerst een einde ware gemaakt aan de telkens in de laatste jaren onder verschillende vormen gedane pogingen, om in ons belastingstelsel eene bres te schieten, welke ik vrees dat met de aanneming der onderwerpelijke voordragt bekroond zullen worden. Door hare aanneming toch zetten wij eene tweede schrede op den weg, welke leidt tot het groote doel door sommigen beoogd: afschaffing der accijnsen op de levensbehoeften. Op dien weg wensch ik niet mede te gaan, vóór dat door een meer gezet, ruimer en onpartijdiger onderzoek, dan ter gelegenheid eener speciale afschaffingswet kan plaats hebben, zij uitgemaakt, dat met het oog op *onze* staatsbehoeften, op den aard en op de verdeeling van *onzen* nationalen rijkdom, en op de wijze waarop in de finantiele behoeften der provincien en der gemeenten moet worden voorzien, het doel daarlangs te bereiken wenschelijk is. Het betoog dier wenschelijkheid zal toch wel niet gelegen zijn in de uitdrukkingen: vrijmaking van den arbeid! vermeerdering der productive kraehten van de natie! en zij, die ze bezigen om hun gevoelen bij de publieke opinie ingang te verschaffen, zijn, voor zooverre ik weet, nog steeds in gebreke gebleven aan te toonen, hoe de belastingen van welke zij den arbeid willen vrijmaken, niet in abstracto, maar hier te lande kunnen gevonden worden, zonder aan den arbeid en aan de voortbrenging van rijkdom van eene andere zijde nieuwe belemmeringen te scheppen. Nu is wel de strekking der woorden van de Regering om hen gerust te stellen, die met mij wat vreesachtig zijn om haar in dezen te volgen: » verontrust u niet, wij hechten ook aan het behoud der accijnsen, wij gaan slechts een eind wegs in de rigting van de voorstanders hunner afschaffing, doch, hoezeer het onvoorzigtig zoude zijn ons voor de toekomst te verbinden, zullen wij echter in die rigting niet voortgaan, vóór en aleer de als equivalent voorgestelde opcenten kunnen worden gemist." Mijne Heeren, ik hecht veel aan de woorden van den Minister van Finantien, en het is mijn wensch dat bij de aanneming dezer voordragt *hem* de gelegenheid worde aangeboden ze na te komen. Maar die gelegenheid, zal zij zich voordoen? Wij leven toch, de Minister erkent het zelf, in een sterk bewogen tijd; en aangenomen, dat de finantien het toelaten, evenzeer als zij nu zouden toelaten, om het tal van opcenten af te schaffen door een vorigen Minister van Finantien in 1840, ook als een tijdelijk middel, op verschillende belastingen gebragt, doch die nu niet worden afgeschaft, en gesteld dat de Minister zoude verlangen zijne nu afgelegde beloften te vervullen, — zullen niet dan, even als nu, vele consideratien kunnen worden aangevoerd, om ter vergrooting van den morelen invloed der Regering tegenover dien van hen, die onder de leus van » vrijmaking van den arbeid" op verdere afschaffing van accijnsen aandringen, den derden stap te zetten op den door mij bestreden weg? Ik wil de mogelijkheid, ja zelfs de waarschijnlijkheid aannemen, dat de verandering van den maatschappelijken toestand en van de staatsinstellingen in ons vaderland gedurende een tijdvak van 25 jaren wijziging in ons belastingstelsel vordert. Ik zoude niet durven beslissen of de voor ons land op dit oogenblik passende verhouding tusschen directe en indirecte belastingen bestaat; maar ik kan niet goedkeuren, dat, gelijk nu geschiedt, het bestaande stelsel gaandeweg wordt afgebroken. Misschien tast men het te veel, misschien te weinig aan.

Op dien grond had ik dan ook gewenscht, dat, zoo de Regering tot de afschaffing van belasting meende te kunnen en te moeten overgaan, zij het stelsel tot nader onderzoek verder ongedeerd had gelaten en zich bepaald had òf tot afschaffing van eene der belastingen die buiten het stelsel liggen, als die op de brandstoffen en die op de zeep, òf tot vermindering der opcenten van de belastingen, die daarin zijn opgenomen.

Ik heb mij afgevraagd: zijn nu de voordeelen der afschaffing van dezen accijns zóó groot, dat ik de door mij daartegen geopperde bezwaren ter zijde moet stellen? De berekening, waarop het antwoord moet steunen, kan slechts zijn een *calcul de probabilités*. Hetgeen de schatkist daardoor zal derven, ruim f 4,600,000, is tastbaar, maar de daaruit voor het algemeen voortvloeijende voordeelen ontsnappen zoo niet geheel aan het oog, althans aan de berekening. De *indirecte* voordeelen verspreiden zich onder verschillende vormen door de geheele maatschappij, en treden niet alle zoo spoedig, maar slechts langzamerhand, het een na het ander, eensklaps te voorschijn. Vele van deze voordeelen neem ik als waarschijnlijk aan (hunne opsomming ligt niet op mijnen weg), maar ik schat ze niet op de waarde, waarop zij door de voorstanders dezer wet worden gesteld; want zoo overdrijving bij den aanval eener zaak dikwijls de zwakheid der argumenten moet aanvullen, dan zoude ik reeds a priori geneigd zijn aan te nemen, dat die, welke tegen de belasting op het gemaal zijn aangevoerd, niet zeer concludent zijn. Wanneer ik den last der formaliteiten aan hare heffing verbonden, zóó breed hoor uitmeten, en daartegen overstel hetgeen mijn onderzoek in verschillende plattelandsgemeenten van het gewest mijner inwoning mij heeft geleerd, dan ontmoet ik overdrijving. Wanneer ik hoor, dat deze accijns de ingezetenen dagelijks blootstelt aan vexatien en vervolgingen, en ik het oog sla op den ons overgelegden staat van het aantal bekeuringen hierop betrekkelijk over 1854, dan ontmoet ik weder overdrijving. Ja, om van vele andere ontmoetingen van dien aard maar niet te spreken, tot in het Verslag dezer Kamer ontmoet ik overdrijving. Ik lees daar bladz. 5: » In Gelderland blijft gewoonlijk de zoogenaamde aehterworp van het graan, dat welligt op de helft van den ingezamelden oogst kan worden geschat, voor de voeding van den menseh onbenuttigd"!

De *directe* voordeelen aan de afschaffing verbonden zullen zeer ongelijk worden genoten: ten volle door hen, die zelven hun brood bereiden, en gedeeltelijk misschien door hen, die het van den bakker koopen. Omtrent dit laatste ben ik echter nog eenigzins in twijfel. Want, zoo mijne redenering mij zegt: het kan niet missen, of na de afschaffing van den aceijns zullen de bakkers door de concurrentie wel gedwongen worden het brood voor den natuurlijken prijs te leveren, dan komt daar de ondervinding van vroegeren en lateren tijd tegen op. Wat die van vroegeren tijd betreft beroep ik mij op Gogel, welke in zijne bekende Memorien en correspondentien enz. (bladz. 89) mededeelt, dat de ondervinding hem geleerd had, dat afgeschafte belastingen of ook verminderingen zelden den eigenlijken lastbetaalder te goed kwamen.

ZITTING VAN DEN 10DEN JULIJ.

LV. *Afschaffing van den accijns op het Gemaal.* (Beraadslaging.)

Onder belastingen verstaat Gogel hier alleen accijnsen. Maar gesteld, dat het brood goedkooper wordt voor *alle* verbruikers; welke onzer mede-ingezetenen zullen daardoor het meest worden gebaat? Zij, die het op dit oogenblik het minst behoeven, de welgestelde landlieden. En welke het minst? Zij, die het meest de bezwaren ondervinden, welke de Regering door deze wet wenscht te verminderen; zij, die van een klein, beperkt, in geldswaarde vastgesteld inkomen moeten leven, de in de steden wonende kleine renteniers, de mindere ambtenaren en nog zoo vele anderen der *lagere* burgerij; zij zullen niet, of althans weinig, worden gebaat, en zij zullen hun aandeel mede betalen in de voorgestelde equivalenten.

Een enkel woord wensch ik nog over deze te zeggen. Met uitzondering van de verhooging van de opcenten op het gedistilleerd en den wijn, welke ik goedkeur, voor zoo verre de opbrengst van die middelen er niet door lijden kan, hetgeen ik aan het oordeel der Regering overlaat, keur ik die der overige af. Wat die op de grondbelasting betreft, merk ik op, dat deze belasting dat eigenaardige heeft, dat zij eigenlijk alleen treft den eigenaar van het pand op het oogenblik der invoering, en dat zij voor de volgende eigenaren veel van het karakter van eene grondrente heeft, waarop bij het verkrijgen van het pand door hen is gelet. Ik heb bovendien tegen die verhooging bezwaar: 1°. omdat zij, door de panden der kleine burgerij in de steden mede te treffen, een nieuw bezwaar voor hen schept; 2°. omdat bij de gemeentewet aan de gemeentebesturen de bevoegdheid is gegeven, om 15 opcenten op de gebouwde en 10 op de ongebouwde eigendommen te heffen, waarvan door dezen een ruim gebruik wordt gemaakt; en dat ook de provinciale besturen in opcenten op die belasting het voornaamste middel zoeken tot dekking hunner uitgaven. Aan de verhooging der opcenten op het personeel en op de patenten kan ik evenmin mijne goedkeuring schenken, daar zij de gebreken, in die belastingen erkend, nog in sterkere mate zullen doen gevoelen; evenmin als aan die op de zegel-, registratie-, griffie-, hypotheek- en successieregten. — Deze zijn mijne hoofdbezwaren tegen deze wetsvoordragt. Om uwen tijd niet te misbruiken zal ik de overige laten rusten, en mij evenzeer onthouden van nog eenige aanmerkingen te maken omtrent sommige punten van het Verslag dezer Kamer. Van ééne echter kan ik mij niet onthouden. Zij betreft de woorden voorkomende in de tweede alinea op blz. 2 van dat Verslag, luidende: » Daarentegen werd door onderscheidene leden, die het voorstel meenden te kunnen ondersteunen, in overweging gegeven, of het wel voorzigtig zoude zijn van de zijde eener Kamer, wier leden geacht worden tot de meest vermogenden in den lande te behooren, tegenstand te bieden aan hetgeen de Regering en de Tweede Kamer als voldoening aan den volkswensch hebben gekenmerkt." Ik verschil, Mijne Heeren, met die leden in gevoelen. Ik veroorloof mij op te merken, dat voorzigtigheid dikwijls tot zwakheid leidt, en dat, zoo men van de leden dezer Kamer voorzigtigheid verwacht, men echter geen zwakheid van hen zou billijken; zwakheid toch is het, wanneer men, om zekeren schijn te vermijden, datgene niet durft aantasten, wat men verkeerd acht. Uit overtuiging heb ik gesproken, ik zal uit overtuiging stemmen, onverschillig welken schijn ik op mij lade, in het volste vertrouwen dat, welk oordeel elk lid dezer Vergadering over deze wetsvoordragt moge uitspreken, hij even als ik het alléén zal doen met het oog op het algemeen belang.

De heer **van Wessem**: Onder de belangrijke onderwerpen die aan de goedkeuring der wetgevende magt worden onderworpen, zal men zeker wel die mogen noemen die eenen onmiddellijken invloed uitoefenen op de stoffelijke welvaart van het vaderland en deszelfs inwoners, en is dit eene waarheid, dan gewis is deze bijeenkomst van de Eerste Kamer der Staten-Generaal gewigtig te noemen. Wij hebben toch, Mijne Heeren, aangenomen eene begrooting van het achtste hoofdstuk der staatsuitgaven, dat verhoogd is in vergelijking met vroegere met bijna twee millioen gulden, en daarbij de verzekering ontvangen, dat onze marine zich bevindt in eenen allertreurigsten toestand, dat wij bijna geene marine meer hebben, dat tot herstel noodig zal wezen 17 millioen en dat deze aanzienlijke som zal worden gevraagd en verdeeld over 12 jaren; zoodat ons het vooruitzigt is geopend om gedurende al die jaren voor dat deel der staatsuitgaven te zullen noodig hebben ruim 8 millioen.

Op het vierde hoofdstuk is aangeboden en in behandeling een ontwerp tot verhooging met zes en negentig duizend gulden.

Wij hebben goedgekeurd een ontwerp tot wijziging van het tiende hoofdstuk der begrooting over het jaar 1854, houdende overschrijvingen, die ons het vooruitzigt openen, dat die begrooting bijna is uitgeput, gelijk de heer Minister van Oorlog in de Memorie van Toelichting bij dat wets-ontwerp te kennen geeft; wij lezen daar toch: *er zal, als deze overschrijving heeft plaats gehad, op de dienst van het afgeloopene jaar nog een min of meer aanzienlijk saldo overblijven.* Eene begrooting — gij herinnert het u, Mijne Heeren — van bijna 12 millioen!

Nog hebben wij aangenomen een ontwerp tot verhooging van het vijfde hoofdstuk over het loopende jaar met bijna een millioen, en de toezegging dat na de opening van de eerstvolgende zitting der Staten-Generaal zal worden aangeboden een voorstel tot verhooging van art. 80, *subsidien van besturen* enz., en mogelijk nog eene aanvraag van fondsen tot herstel der landsgebouwen.

Al deze uitgaven, Mijne Heeren, zijn zeker; zij zullen dit jaar wel door de ontvangsten kunnen gedekt worden; maar hoeveel zijn wij nog wachtende? In onze Oost-Indische bezittingen verlangt men afschaffing van heerediensten, vermindering van de belasting op het zout, verbetering van kanalen en wegen en versnelde middelen van gemeenschap. Het reglement voor het bestuur dier bezittingen bepaalt de afschaffing der slavernij vóór het jaar 1860; men verlangt, en dit vooral zal aanzienlijke sommen eischen, de afschaffing der slavernij in de West-Indien: — al deze te wachten uitgaven zullen van belangrijken invloed zijn op het Oost-Indische batig slot, zoodat ik vrees, dat, wordt het in behandeling zijnde ontwerp tot wet verheven, wij de laatste wet tot amortisatie van schuld zullen hebben behandeld en het ons in langen tijd niet weder zal gebeuren soortgelijk ontwerp te zien aanbieden en wij in de plaats van amortisatie den tijd der tekorten zullen zien aanbreken. De Regering zelve zegt in de Memorie van Beantwoording van het Verslag van heeren rapporteurs dezer Kamer op bladzijde 9: *terwijl, indien de Oost-Indische baten in dezelfde mate in 's Rijks schatkist blijven vloeijen als zulks in de laatste jaren plaats vond, zelfs nog jaarlijks, niettegenstaande de meerdere uitgaven voor Marine, behalve de gewone schulddelging op het IXde hoofdstuk A, zonder eene te hoog gespannen verwachting, nog op eenige* — dat is kleine — *schulddelging mag gerekend worden.* Worden dus die baten minder òf door boven aangevoerde redenen òf door lagere prijzen der producten òf door minder gunstige oogsten, dan zal het evenwigt tusschen ontvangsten en uitgaven verbroken zijn.

Tegen al die verhoogingen van uitgaaf zal zeker wel iets overstaan; ja, Mijne Heeren, hier staat tegenover eene verhooging van het minimum der belasting op de suiker met 500,000 gulden en de afschaffing van het tonnegeld, dat jaarlijks gelijke som opbragt. Deze twee ontwerpen zijn echter niet aan de orde, ik laat ze dus rusten en ga over tot het ontwerp dat ons heden bezig houdt: de afschaffing van de belasting op het gemaal.

Ik moet erkennen, Mijne Heeren, dat na de verklaringen van de Regering in het vorige jaar gedaan, ik verbaasd heb gestaan en nog sta, over de groote bres die door haar is geschoten in ons belastingstelsel; dat zij de hand heeft geleend om dien stouten greep te doen door den hoeksteen van het gebouw omver te halen.

De Regering wil voor alsnog niet verder gaan, maar, door bijkomende omstandigheden worden zoo dikwijls de goede voornemens verijdeld; er kunnen, neen er *zullen* op nieuw voorstellen worden gedaan door leden van de Tweede Kamer tot afschaffing van belastingen: sommige sprekers in die Kamer hebben het gezegd; en zal dan de Regering aan dien aandrang kunnen weêrstand bieden, nadat *deze* concessie aan die partij is gedaan? Ik voor mij ben daaromtrent niet gerust.

Bij de overweging van dit belangrijk ontwerp heb ik mij eenige vragen gedaan en daarop antwoorden gevonden, die ik meen bij deze discussie te moeten mededeelen. Gij zult er geene nieuwe gezigtspunten in vinden, Mijne Heeren: de zaak is uitgeput, maar zij zullen u de redenen doen kennen die mijne uit te brengen stem hebben geleid.

Waarom toegegeven aan dien aandrang tot afschaffing der belastingen; waarom gekozen de belasting op het gemaal? Omdat die belasting is de meest *impopulaire*, zegt men, de meest drukkende voor de arbeidende klasse. Wie en wat heeft die belasting zoo impopulair gemaakt? Het in hooge raadsvergaderingen gedurig spreken, het onophoudelijk klagen over den druk door dezelve gebragt op de schouders der arbeidende klassen en der behoeftigen in ons vaderland.

Is die klagt zoo gegrond?

Gedurende vele jaren heb ik de onderscheidene gewesten van ons Rijk bezocht en zeldzaam heb ik klagten over deze belasting gehoord; in den laatsten tijd, ja, nu in ons gezegend vaderland alom welvaart heerscht, zijn die klagten gekomen, maar zij kwamen niet van hen die men zegt dat er door gedrukt en verdrukt worden; zij kwamen van elders en werden door spreken en schrijven opgewekt.

Zal die afschaffing der Regering en der belastingschuldigen geene teleurstelling doen ondervinden?

Hier, Mijne Heeren, zal een toestemmend antwoord moeten worden gegeven.

De Regering zal, ik heb het reeds gezegd, ondervinden dat de partij die de afschaffing der accijnsen verlangt hiermede niet

ZITTING VAN DEN 10DEN JULIJ.

LV. *Afschaffing van den accijns op het Gemaal.* (Beraadslaging.)

tevreden is en dat door het verminderen der ambtenaren de opbrengst der andere accijnsen ook zal teruggaan, terwijl men aan den anderen kant eene toelaag zal moeten geven aan de ontvangers, die een groot deel van hun bestaan verliezen door de verminderde ontvangsten. De ondervinding is dáár om te doen vreezen dat ook zij, te wier behoeve de schatkist zulk een aanzienlijk verlies zal lijden, te leur gesteld zullen worden; hoe heeft toch de afschaffing van de belastingen op consumtive middelen in andere landen gewerkt? Doch zien wij niet wat buiten onze grenzen gebeurt; letten wij op eigene ondervinding. Wat is het gevolg geweest in de steden van de afschaffing der belasting op het geslagt, voor zooveel betreft de varkens en de schapen? De slagters hebben het geld, dat anders naar de ontvangers ging, in hunne kas gehouden en de consumenten hebben er niets minder om betaald. Een der geachte sprekers in de Tweede Kamer heeft tabellen geleverd, waaruit blijkt, dat de wederinvoering der belasting op het gemaal in 1833 geen of slechts geringen invloed heeft uitgeoefend op den prijs van het brood in de provincien Zuidholland en Zeeland, terwijl er in April en in de volgende maanden van dat jaar geene noemenswaardige verandering had plaats gehad in de prijzen der tarwe en rogge. Een ander geacht lid heeft gewezen op de afschaffing van 90 opcenten op den accijns op de rogge in de gemeente Utrecht, zonder dat dit eenige vermindering in den prijs van het brood heeft te weeg gebragt. En mag ik van eigen ondervinding spreken, zoo wil ik u wijzen, Mijne Heeren, op de plaats mijner inwoning, waar men sedert een aantal jaren had geheven 243 opcenten op de hoofdsom van de belasting op de rogge; met 1 Januarij dezes jaars zijn deze opcenten teruggebragt tot 100, het maximum bij de gemeentewet toegestaan; en wat is hiervan het gevolg geweest? De gemeentekas mist daardoor f 4000, die nu verkregen moeten worden door opcenten op de grondbelasting en het personeel, mede volgens het gebiedend voorschrift der gemeentewet; in den prijs der rogge is geen verschil geweest in de maanden December en Januarij, en na de belangrijke vermindering der opcenten is het brood van 3 Nederlandsche ponden geen halven cent beterkoop geworden. Waar zulke bewijzen spreken is mijns bedunkens de vrees voor teleurstelling maar al te gegrond.

Maar zal dan niemand door de afschaffing van die belasting worden gebaat? Ja, Mijne Heeren, in de eerste plaats zullen de groote baten komen ten voordeele van de bakkers, vooral in de steden, gelijk mij onlangs een welgezeten bakker uit de residentie, ongevraagd, verklaarde; en ten andere zal er door gebaat worden een stand in de maatschappij die zich mag verheugen in eene groote mate van welvaart en die vooral de laatste jaren buitengewoon is gezegend geweest: het is die stand die bijna niets betaalt in het personeel en waarop de patentwet niet dan hoogst zeldzaam toegepast wordt, niettegenstaande velen van dien stand ook handel drijven: het is de landbouwende stand, die zijn eigen brood bakt; deze zal het voordeel genieten, even als hij geniet voordeel van het afschaffen der belasting op de varkens en schapen. Ook de arbeidende klasse, de mingegoeden op het platte land hebben voordeel van de afschaffing van de laatstgenoemde belasting, maar zullen zij dat ook hebben van de afschaffing dezer belasting? Die menschen waarop men voornamelijk het oog gevestigd heeft en die geholpen moeten worden, bakken niet hun eigen brood, zij moeten dat even als de stedeling bij den bakker koopen; die menschen zijn niet te helpen met wekelijks eenige centen minder voor het brood te geven: geef hun arbeid, geef hun loon naar arbeid, vooral ten platten lande, en hun toestand zal verbeterd zijn, als zij ten minste verbetering willen, want er zijn, helaas, zoo velen die een gedeelte, zij het dan ook een klein gedeelte, ten offer brengen aan den lust tot sterken drank. Ja, zeggen de voorstanders der afschaffing, het brood zal wel beterkoop worden, want de gemeentebesturen zullen moeten volgen. Mijne Heeren, ik geloof niet dat deze zoo spoedig zullen volgen, waar het gemaal ten minste te behouden is; in die gemeenten waar men het nu heft en heffen *moet* om te voorzien in de behoeften, zal men het zoo lang mogelijk volhouden, omdat men in de meeste bij hoofdelijken omslag het benoodigde zoude moeten trachten te verkrijgen, en de onaangenaamheden verbonden aan zulk eene belasting op eenigzins groote schaal zijn zoo groot dat men het uiterste zal afwachten voor men daartoe overgaat. In groote steden is zij bijna ondoenlijk.

Kunnen de gewone inkomsten deze belangrijke som van bijna 5 millioen missen? Neen, zegt de Regering, en daarom zal ik afschaffen en te gelijk andere belastingen, als het noodig is, verhoogen, dat is dus den last van den een op den ander overbrengen; en het zal *noodig* wezen, tenzij men, om de uitgaven en de inkomsten te doen sluiten, grooter som als waarschijnlijk batig slot der Oost-Indien op de middelen brengt. In het begin mijner rede heb ik u aangetoond, Mijne Heeren, dat deze rekening, om de daarbij opgegeven redenen, zeer goed kan falen, en dan zullen de opcenten het gemis dier aanzienlijke som vergoeden. Ja, Mijne Heeren, dat is een gemakkelijk middel om de schatkist te vullen; er zijn geene formaliteiten aan verbonden, maar zij zijn daarom toch drukkend en onaangenaam; de belastingschuldige zal bij het ontvangen van zijn aanslagbiljet niet klagen over hetgeen hij gewoon is te betalen, maar hij zal klagen en ontevreden zijn over de minste verhooging.

Men zegt: men moet den arbeid vrij maken, men moet de nijverheid te gemoet komen. Ik voor mij vind het een zonderling te gemoet komen als men van den industrieel vordert meerdere opcenten op zijn patent en meerdere op de grondbelasting voor zijne fabrieken of trafieken, die door de invoering van het kadaster reeds zoo zwaar zijn belast.

Ten bewijze heb ik hier voor mij aanslagbiljetten van de grondbelasting van vier molens, vóór de invoering van het kadaster, ten bedrage van f 36.50; daar naast liggen die over 1833, na het in werking treden dier wet, waarin die panden worden berekend naar eene huurwaarde van f 1240; neemt men nu daarvan 13%, dat niet ver van de waarheid zal zijn, dan verkrijgt men f 161.20; deze som is nu reeds verhoogd met opcenten voor het Rijk, de provincie en de gemeente, voor de laatste tot het maximum met 43 %; wordt dit ontwerp tot wet verheven dan kunnen die klimmen tot 49 opcenten en wordt alzoo eene belasting, die vroeger bedroeg f 36.50, verhoogd en gebragt tot f 240.

Maar, zult gij welligt vragen, Mijne Heeren, wilt gij dan geene afschaffing; wilt gij geene vermindering; van lasten?

Mijn gevoelen zoude wezen, Mijne Heeren, dat men niet moet afschaffen voor dat de belasting tot den normalen toestand zal zijn teruggebragt; dat men de opcenten moet verminderen voor zooveel door amortisatie van rente wordt bespaard: hiermede zullen de belastingschuldigen veel meer gediend zijn, en het heeft het voorregt dat men bij ontstane behoeften de opcenten weder kan verhoogen zonder verpligt te zijn te zoeken naar nieuwe belastingen of afgeschafte weder in het leven te roepen.

Het heeft mij daarom verheugd dat de Regering bij de aanbieding der Staatsbegrooting over het loopende jaar dien weg had gekozen; ik had haar daarop zoo gaarne gevolgd, het was een goed begin, spoedig heeft zij dien echter verlaten en eene andere rigting in het finantiele genomen, die niet de mijne is.

Ik zal stemmen tegen deze wet.

De heer **Tonckens**: De wet thans aan onze beraadslagingen onderworpen is van te veel gewigt, dan dat ik mij niet verpligt zoude achten ook mijne denkwijze jegens haar uit te spreken. Te meer heb ik gemeend dit te moeten doen omdat ik mij niet met dezelve kan vereenigen.

Vele en verschillende denkwijzen over haar hebben wij gehoord en gelezen. Ik zal ze niet alle aanroeren, maar haar beschouwen zoo als zij daar voor mij ligt, en mij alleen tot mijne hoofdbezwaren bepalen.

De wet op het gemaal heeft als accijnswet veel te verduren gehad, vooral in de laatste tijden; bovenal lag op haar de vloek van hen, welke het meest met haar in aanraking kwamen en aan hare werking moesten deel nemen.

Inzonderheid zijn het de molenaars en de bakkers geweest, die haar vooral in een ongunstig daglicht hebben gesteld, en de molenaars zullen welligt de eersten zijn die haar afsterven zullen betreuren. Ik weet, op hen rustten vele formaliteiten, maar ik weet ook dat zij wel te vervullen waren en door hen zeer zijn overdreven geworden.

De wet op het gemaal was voorts boven andere accijnswetten zeer geschikt om er eene hatelijke kleur aan te geven en niet het minst bij de arbeidende klassen; hiervan is dan ook wel gebruik gemaakt; zij maakte, zoo klonk de leus, het brood duur, ook dat uit de rogge wordt gebakken en roggebrood is een der voornaamste middelen van haar onderhoud en voeding. Is het laatste waar en niet te ontkennen, het eerste betwijfel ik zeer en zal daarom een der bezwaren zijn van mij tegen deze wet.

Het brood is duur en kan nog duurder worden door de hooge prijzen der rogge, en deze te verminderen zal de aanneming dezer wet niet vermogen. Regering noch wetgeving kunnen hier tusschen beide komen, of de kwaal zoude nog erger worden.

De arbeidende klasse bakt niet haar eigen brood. Zij heeft dus geen den minsten last van de formaliteiten gehad, en toch is het op de afschaffing van het gemaal gemunt, en met haar verwacht het thans zoo gedrukte volk van Nederland eene heerlijke toekomst, maar die ik vrees dat in diepe teleurstelling weldra zich zal oplossen, zoo als die ook ondervonden is na de afschaffing van den accijns op de varkens en de schapen.

Het is de volkswensch, zegt men, dat deze belasting niet langer besta! Maar waar is die wensch? Ik weet het niet. Ik hoor wel spreken over de formaliteiten van deze belasting even als over andere, maar toe te geven dat deze klagten zoo groot en algemeen zijn dat zij een volkswensch tot geheele afschaffing daarstellen, meen ik te moeten ontkennen.

Meent evenwel niet, dat ik eene lofspraak houd op deze belastingwet; konden wij haar ontberen, ik zoude mij gaarne bij hare

ZITTING VAN DEN 10DEN JULIJ.

LV. *Afschaffing van den accijns op het Gemaal.* (Beraadslaging.)

bestrijders voegen, zonder evenwel nog te durven verklaren, dat zij die was, bij welker afschaffing de arbeidende klasse het meeste belang heeft.

De arbeidende klasse wordt er inderdaad niet door gedrukt, want zoo al een gewoon huisgezin van zes personen er jaarlijks, bij minder gebruik door de duurte van het graan, toe zoude moeten bijbrengen eene som van f 5 of f 6, dan vraag ik in ernst, moet daarom deze belasting geheel worden weggenomen, verdient zij daarom den naam van zoo drukkende te zijn en onhoudbaar?

Laten wij ook niet voorbijzien de voordeelen die zij nog boven de middenklasse vooruit heeft. Vrij van kosten toch is zij in het bekomen van regt en geniet alle de voordeelen van eene geregelde maatschappij die zoo velen op zoo vele guldens jaarlijks en soms zoo zwaar te staan komen, terwijl zij in zoo vele andere zaken vrijstelling hebben van zegel-, griffie- en registratieregten, die te dikwijls den lande moeten worden opgebragt, door wien zulks meer bezwaart dan menig arbeider, doch die door zijne maatschappelijke betrekking van dat voorregt is uitgesloten.

Ik moet nog eens terugkomen op het betalen door de arbeidende klasse van haar aandeel in de belasting, die zal worden afgeschaft. Dat kleine aandeel kan en wil zij ook wel betalen als zij door werk daartoe wordt in staat gesteld en het dagloon geëvenredigd is aan hare behoeften. Ik weet wel, dit is niet altijd het geval, maar ik weet ook, dat de wegneming van den accijns op het gemaal hierin waarlijk niet zal kunnen voorzien of eene gunstige verandering brengen; het zal naar mijn oordeel afhangen van de meerdere of mindere behoefte die aan werk bestaat.

Maar, zegt men, die wensch tot afschaffing van het gemaal strekt zich ook uit tot de middenklasse, welke niet minder dan de arbeidende stand opbeuring behoeft. Zoude deze wensch ook hier wel zoo groot zijn? Zoude deze klasse niet eerder gedrukt worden door deze wet? Zij toch, deze klasse namelijk, die zoo een aanzienlijk deel van ons volk uitmaakt, ik geloof dat zij weet en er zeker van is, dat zij het weinige, dat zij tot dusverre zoo ongemerkt en ongevoelig aan de schatkist gaf, op eene meer gevoelige wijze en in niet minder geld zal moeten betalen.

Ook zij heeft in den regel geen last van de formaliteiten van de af te schaffen wet; zij bakt evenmin als de arbeidende stand haar eigen brood en zal geen voordeel vinden in de handmolens of de zoogenaamde graanbrekers. Verre is het dat zij door deze wet zal worden verligt. Ik ben het, het zij met bescheidenheid gezegd, met de Regering niet eens, als zij zegt dat *de meerdere opcenten die een gedeelte van deze klasse op sommige balastingen zal moeten betalen, minder bedragen dan hetgeen thans haar aandeel is in de belasting op het gemaal.*

De Regering geeft, en kan hiervoor ook geen niet te wederspreken bewijs geven, evenmin als ik voor mijn beweren. Wij moeten beide dus maar subjectief blijven en in het onzekere, tot dat de ondervinding en de tijd leeren zullen wie gelijk heeft. Ik hoop de Regering. Dit neemt echter niet weg dat ik niet aarzel aan te nemen, dat de zes opcenten op die middelen, welke de middenklasse het meest tot den fiscus voeren, al spoedig zullen beloopen het geringe bedrag van de belasting op het gemaal en onder deze middelen meen ik te moeten noemen het personeel, de patenten, collectief zegel der accijnsen, zegel-, registratie-, griffie- en hypotheek-regten. Hoe het dan ook zij, met deze wet aan te nemen, kunnen wij niet gezegd worden in bescherming te nemen die klasse der maatschappij welke haar zoo zeer verdient en voor verval moet worden bewaard.

De volkswensch tot afschaffing van het gemaal, zegt men eindelijk komt ook van het platteland en vooral van die van deszelfs bewoners welke hun eigen brood bakken. *Deze zullen* (zegt de Regering) *reeds dadelijk ontheffing van lasten bespeuren: het is te verwachten dat zij de afschaffing van den accijns op het gemaal meer zullen waarderen, omdat deze er het ongerief meer levendig van gevoeld hebben.* Ik geef dit der Regering volmondig toe. Zij die ten platten lande hun eigen brood bakken, zullen met deze wet *ontheffing van lasten* en van *ongerief* gevoelen; dit is een natuurlijk gevolg van het laten malen of bakken voor eigene rekening; ook ontken ik niet dat voor den landeigenaar, landbouwer of veehouder ontheffing van lasten en ongerief onverschillige zaken zijn, maar dat onverschillige zoude hun veel meer behagen indien de Regering had gezegd dat zij bij de afschaffing van den accijns op het gemaal zouden gevoelen ontheffing van geld. Dit heeft de Regering niet gezegd en is mij dan ook nog al vreemd voorgekomen, ten ware zij in dezen mogten denken als ik, die meen dat met de aanneming dezer wet zoo eene groote dienst niet wordt gedaan aan de landeigenaars, landbouwers of veehouders. Laten wij de equivalenten eens nagaan, en dan vind ik bovenaan de grondbelasting als eerste middel waarop het tekort van 15 ton en bij niet-aanneming der wet houdende verhooging van de opbrengst van den accijns op de suiker, van 2 millioen door middel van 6 opcenten zal worden gevonden; voorts vind ik onder de equivalenten het personeel, de zegel-, registratie- en griffie-regten, alle middelen, welke de min en meer gegoede bewoners van het land in meerdere of mindere mate in verband en aanraking brengen met de schatkist, die ter harer tijd welligt niet zal nalaten gebruik te maken van het zoo gemakkelijk middel om aan geld te komen als dat van heffing bij wijze van opcenten aanbiedt.

Geldelijk voordeel zie ik ik dus wezenlijk niet voor de bedoelde landbewoners in deze wet, en wanneer ik, zoo der waarheid hulde doende, bekennen moet dat zij thans in gunstige omstandigheden verkeeren, zie ik niet in dat alleen om het ongerief en eenige doch niet zoo onoverkomelijke lasten, de afschaffing van den accijns op het gemaal zal dienen plaats te hebben ten nadeele der schatkist en ten voordeele van de meergegoede landbewoners, doch alleen met betrekking tot dit ongerief en die lasten, maar zonder geldelijk belang.

Moet dan de accijns op het gemaal worden afgeschaft ten voordeele der meergegoede of rijke ingezetenen in de steden en op het land, en van de vreemdelingen van alle rangen en standen, die jaarlijks ons land bezoeken? Dit in het geheel niet.

Wanneer nu over deze wet mijn oordeel zoo is als ik de eer had kortelijk voor te dragen, hoe zoude ik dan kunnen en mogen toestemmen, dat met eene pennestreek uit de schatkist wordt weggenomen de aanzienlijke som van bij de 5 millioen gulden, welker interesten, of van een gedeelte daarvan ad 3 millioen, òf ter vermindering van schuld hadden kunnen strekken, òf op eene andere wijze, wel besteed en gepast aangewend, zooveel zouden kunnen bijdragen tot bevordering van het zedelijk en stoffelijk welzijn der arbeidende en middenklasse, en daardoor tot welzijn van den geheelen Staat.

Ik heb mij bij mijne hoofdbezwaren bepaald, en wil alzoo niet geacht worden niet te deelen in andere bedenkingen, die tegen deze wet zijn in te brengen, en waarvan ik slechts noemen zal den nadeeligen invloed dien hare aanneming zal uitoefenen op het finantiewezen van gemeenten. Ik heb op het oog die gemeenten, waar men genoodzaakt is het gemaal als eigen middel te behouden, doch waar de heffing niet geschieden kan door middel van gemeentelijke ambtenaren; deze toch, en die zullen wel de meeste zijn, zullen niet kunnen voorzien in eene behoorlijke surveillance en alzoo gedrongen worden dit middel van inkomsten te laten varen; en wat zal daarvan het gevolg zijn? Dat er middelen moeten worden gevonden die welligt de arbeidende en de middenklasse meer zullen treffen.

Door deze wet niet goed te keuren zal ik dan, om de woorden in ons verslag voorkomende te gebruiken, tegenstand bieden aan hetgeen de Regering en de Tweede Kamer als voldoening aan den volkswensch hebben gekenmerkt, en *impopulair* zijn. Hoe gaarne ik eenen gepasten volkswensch volgen wil, hier kan en mag ik het niet doen, en blijf ik bij mijn gevoelen dat hij bij deze wet zoo sterk niet is als men hem afschildert.

Moge men mij nu voorts *impopulair* noemen, ik heb er vrede mede en ik kan er niets anders tegen inbrengen dan dat ik in mij zelven de overtuiging en verzekering heb zeer te zijn bewogen met het lot der arbeidende en middenklasse in ons Vaderland, en dat ik gaarne, voor zooveel in mij is, wil medewerken om dat lot te verbeteren, en daar ik die verbetering niet zie in deze wet houdende afschaffing van den accijns op het gemaal, zal ik uit volle overtuiging dat deze wet, welke de schatkist van een zoo aanzienlijk inkomen berooft, voor den lande niet wenschelijk is, haar mijne stem onthouden.

De heer **Martens van Sevenhoven**: Door geheel van mijnen wil onafhankelijke omstandigheden genoodzaakt zijnde geweest om geen deel te kunnen nemen aan de beraadslagingen over dit wets-ontwerp in de afdeelingen van deze Kamer, acht ik het pligtmatig om kortelijk op te geven de gronden, welke mij nopen om eene afkeurende stem omtrent hetzelve uit te brengen.

1°. De gevaarlijke toestand waarin Europa verkeert en de duistere toekomst, welke het te gemoet gaat. Mij dunkt dat niemand kan vooruitzien welke de gevolgen zullen zijn van den bloedigen strijd, die in het Oosten geleverd wordt en welke verwikkelingen de politieke beraadslagingen daaromtrent ook voor ons vaderland kunnen doen geboren worden. Het ware dus, volgens mijn oordeel, misschien niet onvoorzigtiger geweest nu nog niet tot zulk een doortastenden maatregel over te gaan, en liever te wachten tot tijden waarin men met meer zekerheid de toekomst kan te gemoet gaan.

2°. De strekking van het voorstel wat de wijziging van het belastingstelsel betreft. Het schijnt mij toe, dat, hoe dankbaar men ook moet wezen, dat onze finantien nu in eenen beteren toestand verkeeren dan welcer, men thans niet behoorde voor te slaan een zoo zeer doortastenden maatregel, waardoor eene zeer groote verandering in ons tegenwoordig belastingstelsel wordt gemaakt en de middenklasse van de maatschappij, door de equivalenten daarbij voorgedragen, zeer zal worden gedrukt. Deze klasse behoeft in deze dure tijden opbeuring en zal nu door de opcenten, welke

ZITTING VAN DEN 10DEN JULIJ.

LV. *Afschaffing van den accijns op het Gemaal.* (Beraadslaging.)

van haar gevorderd zullen worden, aanzienlijk meerder moeten bijdragen, terwijl de arbeidende klasse zich van de afschaffing van den accijns op het gemaal meer voorstelt dan zij zal ondervinden; de duurte immers van het graan zal thans de kostbaarheid van het brood, vooral van het tarwebrood, niet zoodanig verminderen, dat zij dit redelijksprijs zal kunnen bekomen.

Tegen dit alles zal door de voorgenomen afschaffing aan de schatkist eene hoogst aanzienlijke inkomst worden ontnomen, terwijl de behoeften voor den Staat merkelijk toenemen.

3°. De stellige rekening, welke men maakt op het verstrekken van eene zeer aanzienlijke som uit de baten van onze overzeesche bezittingen. Hoe gelukkig wij thans zijn, dat deze voor onze schatkist zoo veel afwerpen, is het echter niet te ontkennen, dat dezelve van veel wisselvallige oorzaken afhangen. Niet lang geleden is zulks door de Regering zelve beweerd en ook het wenschelijke geschetst, dat 's Rijks inkomsten die som zouden kunnen missen. Daarenboven vorderen vele belangrijke omstandigheden en belangen van die onschatbare bezittingen aanzienlijke uitgaven, waardoor misschien die baten voor het moederland in het vervolg kunnen verminderen.

De afschaffing van eene belasting heeft iets aanlokkelijks voor den volksvertegenwoordiger, doch zij verliest er veel van indien bij die afschaffing tevens worden voorgesteld equivalenten, waardoor de kleine rentenier, die even rond kan komen, gedwongen wordt om meerdere opcenten, al was het maar van het personeel, te betalen, en daardoor eenen voor hem zeer zwaren last te torschen; terwijl die aanlokkelijkheid moet zwichten voor de innige overtuiging, dat het aan de arbeidende klasse ligter valt een accijns te betalen, dan, met ontheffing van dien last, niet in staat te zijn om geld te verdienen en daarmede den accijns en andere belastingen te betalen.

Het is immers niet te loochenen, dat de meer gegoeden hunne rekening wel zullen maken en, bij het bemerken dat zij meer moeten betalen, deze eene meid, een ander een knecht, gene een paard zullen willen of moeten afschaffen, of wederom anderen sommige verbeteringen of verfraaijingen van huizen als anderzins zullen uitstellen.

De rijken, die het betalen der equivalenten niet zullen voelen, maken niet de meerderheid uit der bevolking, maar het gros van de gegoede burgerij levert de meest opbrengende; — terwijl bij mij vaststaat de overtuiging, dat hetzij direct, hetzij indirect, op het hoofd van den minderen man te huis komt het gevoel der belasting, vooral die, welke met geld aan het kantoor der belastingen moet betaald worden.

De belasting op het gemaal, veelal in den prijs des broods verborgen, wordt minder gevoeld en dus de ontlasting van dezelve minder gewaardeerd, indien het brood voor hen, die niet hun eigen brood bakken, in prijs mogt verminderen, hetgeen dan nog maar enkele centen kan zijn.

Ook zijn de formaliteiten, na te komen bij den accijns op het gemaal, in vele streken ten platten lande zoo drukkend en tijdroovend niet als men dezelve wel uitmeet.

Daarenboven is de accijns op het gemaal, zoo dan welligt niet inheemsch, toch eene oude belasting en zekerlijk eene, die door elken vreemdeling, die den voet op onzen bodem zet, even als een ingezeten wordt gedragen.

Bij al deze redenen kan de vrees niet geheel onderdrukt worden dat als deze accijns afgeschaft is, de roep om ook andere af te schaffen sterker en sterker zal opgaan. Of zulks dan onbillijker zoude wezen laat ik liever aan het oordeel van meer kundigen over; maar dit is zeker dat de schatkist niet die afschaffing kan lijden, zoo men niet tot andere belastingen zijne toevlugt zal nemen, en alsdan dezulke mogt voorslaan die den Nederlander zeer ongevallig zijn.

Eindelijk is het te verwachten dat deze afschaffing, indien zij tot stand komt, eene groote verwarring in vele plaatselijke belastingen zal maken, vele stedelijke regeringen in het naauw zal brengen en haar op groote kosten van surveillance zal jagen, indien zij den accijns op het gemaal als eigen middel moeten behouden.

Ten slotte behoort hier nog eene plaats te vinden de aanmerking, dat door het aannemen dezer afschaffing het amortiseren van onzen grooten schuldenlast merkelijk zal worden belemmerd; terwijl door velen en ook door mij de voorkeur wordt gegeven aan het verminderen van schulden dan aan het afschaffen van eene belasting; want als de som der begrooting, daartoe bestemd, werkelijk zal verminderd zijn, zal men gereedelijk en met volle gerustheid den volke, door het afschaffen van de eene of andere belasting, daadwerkelijk en zonder equivalent kunnen ter hulpe komen.

De heer **Sichterman van de Brake**: Wanneer ik hier, zoo als velen uwer in deze vergaderzaal, ik zal niet zeggen grijs geworden ware, maar toch tot de ordo seniorum behoorde, en een jong lid, dat pas kwam kijken, zich zoo op den voorgrond drong, zoude dit op mij een onaangenamen indruk maken. Er ligt mij aan gelegen bij u lieden allen, op wier achting ik prijs stelle, soortgelijken indruk uit te wisschen of liever te voorkomen. Ik wil rekenschap geven waarom ik zoo schijnbaar voorbarig ben. Het is omdat ik beseffe dat aan mijn vertoog de vereischte verificatie, door cijfers en tabellen alleen te leveren, zal ontbreken. De geachte sprekers, die, in mijne rigting, na mij zullen optreden, zullen in 't belang der zaak in staat zijn met données van statistische staten, die mij niet ten dienste waren, het gewenschte waarmerk aan mijn vertoog te geven.

Nog liever, Mijne Heeren, had ik gezwegen, ik geef hiervan de ernstige verzekering, en had ik eerst cens toegeluisterd en toegezien. Ik ontveins mij zelven niet, dat ik welligt niet de beschuldiging van aanmatiging en onvoorzigtigheid zal ontgaan; en toch meen ik dat, juist nu het deze aangelegenheid betreft, ik mijne stem niet *nude*, maar met beweegredenen omkleed moet uitbrengen, en ik houde mij overtuigd, dat, wanneer gij mijne drijfveren kent, dit gebillijkt zal worden.

Ik ga over tot eene korte beschouwing van dit ontwerp van wet. Wat de waardij dier beschouwing betreft, mogt ze al geen bijzonder gewigt in de schaal uwer schatting leggen, hare openbaarmaking op de wijze die het den volksvertegenwoordiger is gegeven te bezigen, moge strekken om te doen kennen aan de Vergadering, en *ik* kome er voor uit, vooral ook daar buiten, *hoe* en *waarom* ik tot die stem omtrent deze wetsvoordragt ben geleid.

Voor mij doen zich op in meest geleidelijke redenering twee vragen:

1°. Is het goed deze belasting af te schaffen in de tegenwoordige omstandigheden?

2°. Is het goed dat deze belasting het eerst aan de beurt komt?

I. Wat de eerste vraag betreft:

Ik kan immers welhaast niet anders dan dit aannemen. En ik zal u mijne reden zeggen: mijne benoeming tot lid dezer Kamer is te versch, ik moge zeggen te verrassend geweest, dan dat ik mij opzettelijk en degelijk met de details der finantien en vooral ook der kolonien, zoo naauw met de eerste verbonden, in betrekking tot de zaak, die wij behandelen, heb kunnen bekend maken. In dien toestand geldt bij mij, behalve het »*Pro in dubiis*", *dit*, dat de wetsvoordragt uitgaat van de Regering. Ik mag, zoolang ik geen grond, geen duchtigen grond heb, niet veronderstellen, dat de Regering zich zal wagen op den hoogst gevaarlijken weg, om eene afschaffing van belasting voor te stellen, zoo zij de opbrengst er van niet uit de schatkist kan missen, en even daardoor beschaamd zoude blijken uit te komen.

In het verslag der Commissie lees ik dat bij sommige leden de vrees bestaat dat door het Ministerie *werd toegegeven aan den volkswaan van den dag*. Ik behoef voor mij niet zoo ver te gaan.

Als ik zelfs maar in de verte mogt kunnen denken, wanneer ik maar den minsten grond had te vermoeden, dat de Minister van Finantien door het voorgestelde offer der schatkist zich buiten staat stelde in hoogere eischen te voorzien, ja zelfs nuttige ondernemingen in het belang des Rijks te bevorderen of de zoodanige wier nut met 's Rijks belang zamenhing in de provincien te kunnen subsidieren, of dat de Minister niet met prudentie voorzag de meerdere kosten die op handen zijnde aangelegenheden, als: de toekomstige regeling van het onderwijs en andere, zullen eischen, ik zoude ook op *dezen grond* het wets-ontwerp bestrijden, maar ik heb ten deze geen grond door eigen onderzoek tot twijfel. En wanneer ik nu hier mijne eerste schrede op de politieke loopbaan begon met wantrouwen niet gegrond op eigen overtuiging, door eigen onderzoek gevestigd, zoude ik mij schuldig maken aan roekelooze onregtvaardigheid. Ik begin dus met der Regering mijn vertrouwen te geven, en neem *voor 's hands* geloovig aan dat onze finantiele toestand, met het oog op onze koloniale toekomst, het toelaat *dat* er belasting worde afgeschaft. Ik kan zelfs het beginsel van afschaffing van lasten in abstracto toejuichen! Vermindering van belasting, als dit kan, is immers wenschelijk, en dat ze *gewenscht* is, daartegen zal wel niemand opkomen.

Maar aan dezen juichtoon verbind ik tevens, en met nadruk, het stellig voorbehoud van appèl op 's Ministers verantwoordelijkheid, en voeg dus bij mijne protestatie van vertrouwend geloof, dat ik den grond er van geheel voor rekening des Ministers late, en zulks niet slechts in het opzigt der ontrijving van de schatkist, maar ook en wel vooral met 't oog op den onmiskenbaren invloed in de toekomst van dit antecedent op het aangerande stelsel.

II. De tweede vraag: Is deze belasting het eerst aan de beurt? d. i.: Is het rationeel dat de afschaffing van den accijns op het gemaal den voorrang hebbe boven iedere andere ontheffing van last? Deze beschouwing ontwikkel ik tweeledig.

A. Verdient *deze* afschaffing op zich zelve beschouwd die voorkeur?

B. Verdient ze die met het oog op de vermeerdering van andere lasten die tot gedeeltelijke aanvulling van de som, die er ontbreekt om de afschaffing in te voeren, moeten worden opgelegd?

A. De hoofdreden, waarom de Regering aan de afschaffing der

ZITTING VAN DEN 10DEN JULIJ.

LV. *Afschaffing van den accijns op het Gemaal.* (Beraadslaging.)

belasting van den accijns op het gemaal den voorrang geeft, en die de andere, als ondergeschikte, beheerscht, is: dat de mindere klasse goedkooper brood zal eten. Ik begin met te zeggen, dat ik niet geloof, dat dit doel door de wet bereikt wordt. Wij hebben het gezien, het schapen- en varkensvleesch zijn nimmer zoo duur geweest, als na de afschaffing van den aceijns op deze consumtiva. Even als bij die afschaffing de lagere stand der maatschappij niet is gebaat, evenmin stel ik mij voor dat de afschaffing van dezen accijns aan dien stand eenig voordeel zal aanbrengen. De goede intentien der Regering zullen ten deze blijken ijdel te zijn. En hier komt dit nog bij, zeker is het dat de maatregel hoogst gebrekkig zal zijn, zoolang niet tevens de gemeente-accijns op 't gemaal, op sommige plaatsen zeer drukkend, ophoudt te bestaan. Het personeel der ambtenaren voor deze dienst kan misschien verminderd, zeker niet gemist worden. De kosten voor de toepassing der accijnswet op het gemaal zullen dus niet eens *met* de afschaffing van den accijns op het gemaal vervallen.

Hiermede wil ik geenszins geacht worden te beweren, dat ik afschaffing van dezen aeeijns in de gemeenten, op alle plaatsen, altijd en onder alle omstandigheden ondersteune. Geenszins! Ik doe dit vooral niet dáár, waar zijne voordeelen voor de gemeente krachtig in evidentie treden, bijv. daar waar eene academie is, een garnizoen, eene drukke weekmarkt en meer belangen worden voorbijgezien en waar een hatelijke hoofdelijke omslag daarvoor in de plaats zal treden.

Dit in het voorbijgaan.

Maar daarbij, de belasting op het gemaal is in hare toepassing *gelijkmatig*, *gemakkelijk*, *ongemerkt*.

Gelijkmatig: ieder (ook de vreemdeling), namelijk ieder die het bekomen kan, eet brood. Naar mate hij verbruikt, betaalt hij in de belasting.

Gemakkelijk: men verbruikt dagelijks, en betaalt alzoo zijne belasting *dagelijks* bij uiterst geringe deelen, niet bij betrekkelijk aanzienlijke sommen op eens.

Ongemerkt: omdat de belasting zoo gering is, in verhouding tot den natuurlijken prijs, dat de eerste zich in den laatsten onnaspeurlijk verliest.

En men bewere niet dat dit niets beteekent. Der Regering ook kan het niet onverschillig zijn, of de belasting ontevredenheid en wrevel wekt, dan niet. Het heeft der Fransche regering niet eens de goedkeuring der natie gegolden dat door de afschaffing van den zout-accijns de schatkist voor verscheidene millioenen werd ontrieid; en in de *Groninger courant* n°. 61 van dit jaar heb ik, overgenomen uit de *Indépendance Belge* gelezen, dat de afgeschafte belasting op de levensmiddelen in Spanje aan het publiek geen het minste voordeel heeft aangebragt.

En deze belasting, die nu om den wille der lagere standen zal worden afgeschaft, ik herhaal het, zij drukt de mindere standen niet. Ik spreek niet ligtvaardig: maar uit volle overtuiging. Zij die thans brood eten, zullen het zonder merkbaar genot der ontheffing blijven eten. Zij die het nu niet eten, zullen door de zoo hoogst geringe ontheffing niet in staat worden gesteld het te bekomen, of zullen zich blijven behelpen met surrogaten. Een geacht ambtgenoot uit Noordholland verhaalde mij onlangs dat bij de mindere standen in Noordholland boekweiten- en garstenmeel tot brood vrij algemeen werd aangewend en in mijne provincie zijn er velen die zich met boonen en erwten generen: die 't meest gediend zijn met eenige turven, waarmeê ze dat voedsel kunnen gaar koken, en eenige warme spijs genieten, en die gevoeliger beweldadigd zouden zijn, wanneer de kunstmatige prijs van den turf den natuurlijken niet bezwaarde, meer dan door de onmerkbare ontheffing van accijns op 't gemaal, waardoor zij geen duimbreed nader gebragt worden tot die genieting, die de Regering hun wil doen toekomen, en die ik hun zoo gaarne gegeven zag!

Ik stel mij alzoo voor dat, zoolang deze overtuiging de mijne is, en ik tot mijn leedwezen veeleer verzekerd meen te zijn, dat de Regering in hare goede bedoelingen, die mindere standen van het volk in hunne hooggespannen verwachting te leur gesteld zullen worden, de voorgedragene wet op de afschaffing van den accijns op 't gemaal niet bij mij kan hebben den voorrang, om daaraan, prae caeteris, te besteden de sommen die de Regering meent te kunnen missen, *met* daarbij eene belangrijke som, die de Regering door eene nieuwe lastheffing zal moeten verkrijgen.

En zoo word ik geleidelijk gebragt tot mijne beschouwing sub B. Vooreerst moet ik aanmerken dat de bepaling omtrent het equivalent mijns inziens te zeer in vago ligt. Door de wet aan te nemen, neemt men ook die onzekere, weinig bestemde voordragt omtrent dit belang aan. Eerst te zijner tijd bij de behandeling van de wet op de middelen zal dit belang definitivelijk worden geregeld.

Intusschen zijn de grondtrekken van dit equivalent aangegeven in art. 2 van de wet: verhoogde opcenten op de grondbelasting, personeel, patent, zegel, registratie- en suecessieregt enz.

1°. Opcenten op de grondbelasting? Het is niet te ontkennen, de landbouw is in bloeijenden toestand. Maar zal die zoo blijven? Waar is de waarborg? Dikwijls en kort opvolgend zijn bij mijne heugenis de wisselingen in de prijzen van de voortbrengselen en de waarde der landerijen geweest. Op duurzaamheid, op bestendigheid van dien bloeijenden toestand is dus wel geen rekening te maken. Maar bovendien, de belasting der gronden is reeds zeer hoog opgevoerd: de waarde der gronden immers, grondlasten en overgangsregten te zamen genomen, wordt in een betrekkelijk kort tijdvak in de schatkist gebragt. De intrekking der beschermende wetten is een offer geweest dat de landbouw gebragt heeft op het altaar van handel en zeevaart. De gemeentewet heeft lasten aan de grondeigenaren opgelegd. Met zeer hooge opcenten *wordt* de grondlast reeds bezwaard. Kan het regtvaardig geacht worden die nog meer te verhoogen? De landbouw is, zoo niet boven, toch nevens den handel de hoofdader van het volksbestaan in Nederland. Hij heeft aanspraak, zoo niet op beschermende wetten, gewisselijk op bescherming der Regering tegen een *al* te bezwarenden druk, die hare ontwikkeling zoude in den weg staan, en waarvan zonder twijfel de nadeelige gevolgen op de schatkist zouden redunderen. De geachte spreker uit Noordholland, die mij zoo straks voorafging, deed als een voorregt bij uitzondering voor den landbouw gelden het argument, dat de afschaffing van den aeeijns voor den landbouwenden stand iets beteekende, omdat deze gewoonlijk zijn eigen brood bakte. Ik antwoord hierop: in alle dorpen van het vaderland wonen bakkers. Het eigen brood bakken is in de bij uitstek landbouwende provincien van Friesland en Groningen geheel vreemd, en waar het algemeen is in ons Rijk, is het dit in zeer enkele oorden van zeer enkele provincien.

Maar de Regering wenscht de mindere standen te ontheffen. Ik moet u dan ook doen opmerken dat er een mindere stand bestaat die door de verhoogde opcenten der grondbelasting zal worden getroffen, en dien gij niet gaarne, ik ben daarvan overtuigd — zoudt willen treffen! Het is een stand, waarop geen uwer het oog welligt heeft. Het is die des daglooners, — de daglooner — dien het na jaren van opoffering en noeste vlijt gelukt is een eigen stulp met tuin of zelfs een stukje land, het toppunt zijner wenschen, de vrucht zijner ontbering, te verkrijgen. Natuurlijk is dat loon der inspanning hem geworden nadat hij verre het grootste deel van zijn leven, gedurende hetwelk hij dit eenig, dit begeerlijk wit voor oogen had, achter den rug had. Het is hem dan nu gelukt die vrucht te genieten, niet voor zich zelven: de dood zal hem eerlang 't genot storen; ook was dit minder zijne bedoeling, maar hij wilde het gaarne den zoon nalaten, en daardoor zijnen liefderijken kommer bij zijn verscheiden verzachten door een blijden blik op de toekomst van zijn kind. Welnu, die daglooner betaalt ook grondbelasting, en hij moet ook de nieuwe opcenten mede betalen. En ik ken er zóó zeer velen. Het is niet een schilderijtje van een enkelen dat ik u ophang, maar het is een geheele stand dien gij door te groot bezwaar demoraliseert. Neen, *die* opcenten moest de Regering niet kiezen, WANT zij wil de lagere standen ontheffen.

Maar daarenboven, Mijne Heeren, de grondbelasting affecteert niet *bij uitsluiting* den landbouw; de gebouwde eigendommen zullen gevoelig deelen in het bezwaar der verhoogde opcenten. Het drukkende van dezen last is te zeer besproken, dan dat ik er over uitweide.

2°. Met de toepassing der opcenten op het personeel, patent, zegel-, registratie- en sueeessie-regten zal inderdaad die stand in de maatschappij bij voorkeur gedrukt worden, die het meest aanspraak heeft op ontheffing. Het is de nijvere middenstand. Iedere band die de nijverheid, de neringen en hanteringen der burgerij knelt, belemmert pijnlijk hare ontwikkeling. Ik wil het mijne toebrengen dat de zedelijke en voortbrengend stoffelijke kracht des volks vermeerdere. In de eerste plaats moeten daartoe de neringen en daarmede de nijverheid der kleine burgerij worden voortgeholpen. En kan ik dan deze verhooging van opcenten goedkeuren, die daarenboven daarin nog onbillijker zal worden, naar mate de opklimming bij het tweede lid van art. 242 der gemeentewet daarbij niet zal worden toegepast, en alzoo den laagst aangeslagene evenveel opcenten zal opleggen als de hoogst aangeslagene, zonder proportie.

Opcenten op zegel en registratie. De regtsbedeeling of liever regtsverkrijging is reeds zoo duur, en het is toch het hoogste goed in den Staat. Door die nog duurder te maken, wordt inderdaad een groot deel der mingegoeden van dat goed verstoken, omdat ze opzien tegen hetgeen 't zal kosten om het deelachtig te worden. Die toestand moet niet verergerd worden. Ik heb hier natuurlijk niet op het oog dien stand die met het certificaat van onvermogen in de hand, met onbeschaamde driestheid, niet zelden *geheel ongepast*, een regt om gratis te procederen *eischt*, en de mildheid der wet tegen den meergegoede misbruikt.

Door de *successie-regten* te verhoogen wordt de periode verhaast dat de kapitalen der ingezetenen in de schatkist te regt komen.

Maar wat wilt gij dan? vraagt men.

Liever, Mijne Heeren, had ik gezien, dat er geen equivalent

ZITTING VAN DEN 10DEN JULIJ.

LV. *Afschaffing van den accijns op het Gemaal.* (Beraadslaging.)

ware noodig geweest, en dat men zoo veel belasting afschafte als er geld was, nog liever dat er zoo veel geld was, als men afschaffen wilde.

Ik vrage hier: zal door deze belasting af te schaffen, ook misschien eene schrede zijn gedaan om in de toekomst in te voeren een hoofdelijken omslag, eene income-tax? *Nog* wil ik er mij niet bevreesd voor maken, vooreerst omdat wij eene personele belasting hebben, en de eerste wel *in de plaats* van de andere, beide echter niet zamen zullen gaan, maar ten tweede, omdat de Minister van Finantien daaromtrent geruststellende beloften heeft gegeven.

Van alle soorten van belastingen, wanneer eenmaal alles wat vast en zigtbaar was, zijn geëvenredigd rantsoen zal hebben bijgebragt tot de instandhouding der groote huishouding van Staat, houde ik, tot aan staathuishoudkundig voldingend bewijs van het tegendeel, die soort het beste, welke de consumtie affecteert, natuurlijk tot zekere mate (ik heb beroemde staathuishoudkundigen in deze opinie vóór mij), en van die *soort* wederom die species, welke de behoeften der mindere standen het minst drukt, immers noodwendig drukt. Dienovereenkomstig zoude ik gaarne gezien hebben, dat het benoodigd equivalent gevonden ware in de opcenten op het *gedistilleerd*. Die belasting heeft daarenboven nog dit voor dat zij zich in zedelijke strekking aanbeveelt, zonder dat daartegen alsnog over zal staan gevaar voor de verwezenlijking der stelling: » dat de accijns den accijns vernietigt", namelijk, dat die bron zal ophouden te vloeijen door het bezwaar eener hoogere belasting.

Vergunt mij, Mijne Heeren, ulieden eenige regels voor te lezen uit het maandblad der Nederlandsche Afschaffings-vereeniging dd. 4 Julij jl., hier van gepaste aanhaling, vooral in hare slotwoorden, die deze laatste bewering staven:

» Eene beperkende wetsbepaling op den verkoop van den sterken drank is bovendien de opkomst en bloei van zoo vele andere takken van bestaan, die nu door den vrijen verkoop van dien drank belemmerd worden. Zes millioen minder omzet in het gedistilleerd, en welligt dubbel zooveel millioen meer omzet in wezenlijke levensbehoeften, brood, vleesch, kleeding, huisraad enz., die nu door den drank wordt verhinderd.

» Maar de schatkist kan de 3 millioen niet missen, welke zij van dien handel geniet." Wij antwoorden hierop, vooreerst: tegen deze 3 millioen inkomsten staan $1\frac{1}{2}$ millioen uitgaven over, aan onkosten die de drank aan den Staat veroorzaakt in het onderhoud van bedelaars-kolonien, krankzinnigen- en gevangenhuizen, justitie- en politiekosten enz. enz. Deze stelling steunt op daadzaken, nog onlangs zoo onwedersprekelijk aangetoond in berigten uit Amerika (*), alwaar thans in dertien Staten der Unie verbods- of streng beperkende wetten tegen den verkoop van sterken drank zijn aangenomen in navolging van den Staat Maine, waarin in 1851 het eerst eene volledige verbodswet tot stand kwam en van waar men nu melden kan, *dat de gevangenissen en bedelaarsgestichten die in* 1851, *het jaar van de aanneming dier wet, te klein waren om allen op te nemen die derwaarts verwezen werden, zoodat men bedacht was om er nieuwe bij te moeten bouwen, thans, 3 jaren na de invoering dier wet, bijna ledig staan en er zelfs twee dier gebouwen in de hoofdstad in openbare veiling gebragt zijn!* Wat zal men dan nog met regt spreken van schade voor de schatkist, waar zulke voorbeelden getuigen van voordeelen, die wel niemand zal willen gering achten? Er zijn andere kapitalen van den Staat, die meer renten afwerpen dan eenig kapitaal in handel of nijverheid ooit geven kan, of liever waardoor deze alleen groot worden: het is het kapitaal van zedelijkheid en werkzaamheid van het volk. Waar dit aangroeit, zal de schatkist geen tekort hebben, en waar dus de gewoonte van drinken deze meest te waarderen kapitalen van een volk aanrandt, daar handelt de wetgever regtvaardig en wijs, indien hij beperkt of verbiedt datgene, waardoor de Staat ten hoogste wordt benadeeld.

» Men moet ook niet voorbijzien, dat, naar mate er meer kroegen en slijterijen gesloten worden, andere bronnen van bestaan en welvaart zich zullen openen ten voordeele van den Staat en van de afzonderlijke gemeenten, die nu duizenden verzopen drinkers moeten onderhouden en voeden, hier in de gevangenis, ginds in de armen- en krankzinnigengestichten, elders in de gasthuizen.

» Maar men behoeft bovendien geene vrees te hebben, dat de schatkist, indien eene wetsbepaling op den vrijen verkoop van sterken drank tot stand kwam, aanvankelijk reeds beduidend minder inkomen daarvan zou genieten. De oude ingekankerde gewoonte bij ons volk zal helaas! niet *zoo* spoedig te genezen zijn, of het zal zich de overblijvende gelegenheid tot drinken ten nutte maken om nog eene aanzienlijke bijdrage uit deze bron in 's lands schatkist te zien vloeijen."

En voor dezen maatregel heeft de Regering niet *mijne* stem alleen. Ze heeft die van duizenden in den lande: de ingekomen adressen uit alle hoeken getuigen er van.

(*) Zie *Nederlandsche Staats-courant* 16 Mei 1855.

Ziehier dan nu ook wat mij in mijne stem krachtig heeft bestierd: *Onzekerheid omtrent de juiste keus en toepassing van het equivalent gevoegd bij de zekerheid der bronnen, waaruit het zal worden geput.*

Indien, Mijne Heeren, ik de verzekering had dat dit equivalent zoude gevonden worden in den door mij geprezen maatregel, en dat ik dan daarbij wat meer in het reine was met mijne overtuiging op het punt der gevolgen ten opzigte van de verstoring des stelsels, en het *geloof* dat ik gegeven heb, in *aanschouwing* was overgegaan, ik zoude waarlijk mijne goedkeurende stem aan de wet hebben kunnen geven, en zulks in spijt van mijne aangevoerde gronden sub A. Ik zoude het geld ten nutte besteed achten, ter concurrentie van de voorgedragene som, *niet* om het verwachte heil van het goedkoopere brood, maar om de niet voorbij te ziene noch door mij voorbij geziene opheffing van eenige verknochte lasten en formaliteiten, die velerlei inzonderheid ook den landbouwenden stand hinderlijk zijn, en omdat dan *daardoor* werden afgesneden hatelijke ultrafiscale toepassingen der lagere ambtenaren, die bij den belastingschuldige wrevel wekken, der administratie werk en omslagtigheid geven, en die niet in den smaak veelmin in de bedoeling der Regering zijn.

Voor dat ik eindige.

In het Verslag der Commissie van Rapporteurs, nº. 58, doet het mij leed het woord *impopulair* te vinden. De zin luidt: » Onderscheidene leden oordeelden het niet wijs zich te verzetten" enz. omdat het » eene belasting geldt die impopulair *verdient* genoemd te worden." Dat woord *populair* en impopulair is zoo zeer dubiae interpretationis dat 't mij weinig bevalt. Het kan beteekenen *in den smaak des volks* en *in het belang des volks*, in den geest des volks. Nu zeg ik niet dat de eene beteekenis de andere altijd uitsluit, maar 't is mij genoeg dat dit woord van meerdere opvatting is, waarom ik hier in dit Verslag minder gaarne er op gestuit hadde.

Ik weet, Mijne Heeren, dat ook mij, verre buiten deze Vergadering, de beschuldiging wacht van impopulariteit omdat ik mijne staatkundige loopbaan aanvang te betreden met eene handeling die gewis bij velen buiten deze Vergadering het kenmerk draagt van impopulariteit. Ik zie dit vooruit. Maar *iets* heb ik vóór. Ik heb nimmer gehandeld, geschreven, gesproken, zóódat men met eenigen schijn van grond populariteit als persoonlijke eigenschap in den zin *van voegzaamheid en volgzaamheid naar den smaak des volks* van mij konde te gemoet zien. Niemand heeft dus gefundeerde reden voor zijne teleurstelling, zoo ik ten deze mogt uit zijne gissing schieten. Ik wensch echter goed verstaan te worden. Niet iedere notie van dit woord leidt tot denzelfden uitleg. Ik zoude mijne roeping te dezer plaatse kwalijk begrijpen, de bedoeling van 't opgedragen mandaat miskennen, wanneer het BELANG van het volk dat ik mede vertegenwoordig, mij niet dierbaar ware, of zelfs dat ik de sympathie mijner *welgezinde* medeburgers gering achtte, hun oordeel trotseerde. Eene zoodanige populariteit schat ik hoog als een begeerlijk goed.

En nu vraag ik ten slotte mij zelven in gemoede af: wat kan van mijne afwijzende stem het gevolg zijn? Die *één*e stem kan — dat is eenmaal zoo — den doorslag geven. De wet KAN bij de Eerste Kamer worden afgestemd. Wordt nu daardoor het bekende veelbeduidend alternatief politisch dilemma geboren? Ik weet het niet, maar ik moet verklaren, Mijne Heeren, dat ik niet het geringste logisch verband zie in de *onafscheidelijke* existentie van Minister en Kamer, met de al of niet existentie der wet tot afschaffing van den accijns op het gemaal. Ik stem *tegen* de wet.

De Vergadering wordt wegens het vergevorderde uur tot den volgenden dag des voormiddags ten elf ure gescheiden.

VERSLAGEN UITGEBRAGT IN DE ZITTING VAN 10 JULIJ.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS *over het wets-ontwerp tot verhooging van het minimum van de opbrengst van den accijns op de suiker, bepaald bij art.* 1 *der wet van den* 26*sten April* 1852 (Staatsblad nº. 94).

Zeer verschillend is het oordeel geweest, dat over deze voordragt der Regering in de afdeelingen der Kamer is geveld. Terwijl vele leden met kracht hunne bezwaren deden gelden, die zij tegen de verhooging, hier voorgesteld, koesterden, hebben vele andere leden gemeend, dat het stelsel der Regering het juiste was en op goede grondslagen rustte.

1. De leden, die zich met dit voorstel van wet niet konden vereenigen, verklaarden, dat zij met leedwezen zagen, dat de

ZITTING VAN DEN 10DEN JULIJ.

Verslagen uitgebragt door Commissien van Rapporteurs.

Regering op deze wijze eene hoogst belangrijke industrie in Nederland op het spel zette, waarbij èn handel èn scheepvaart in zoo groote mate zijn betrokken. Onze suikermarkt, eene der grootste in Europa, zal, wordt de raffinaderij tegengewerkt en geknot, welligt verloopen en naar elders verplaatst worden. De uitvoer van suiker, een der weinige artikelen van uitvoer in het vaderland die nu, vooral voor Groningsche en Friesche schepen, eene bloeijende vaart op de Middellandsche zee oplevert, zou daardoor lijden, terwijl de aanzienlijke kapitalen, aangewend tot oprigting van groote suikerraffinaderijen in de waagschaal zouden gesteld worden. Men mag daarbij niet over het hoofd zien, dat de suiker een der hoofdproducten is onzer kolonien, waarbij dus het belang der schatkist ten naauwste is betrokken, zoodat, indien, gelijk die leden meenden, de raffinade van suiker hier te lande door de aanneming dezer voordragt zou worden belemmerd, de prijzen der ruwe suiker zeer stellig zouden terugloopen en de schatkist daarbij spoedig het grootste gedeelte zou missen der opbrengst, die de Regering zich voorstelt dat de nu voorgestelde verhooging zal afwerpen. Al ontving het Rijk derhalve meer aan belasting van de geraffineerde suiker, de baten der kolonien, evenzeer een deel der ontvangsten in onze finantien, zouden aan de andere zijde verminderen. Men beschouwde daarom dit voorstel als een ongelukkig verschijnsel, dat zijn oorsprong scheen te vinden in de zucht om andere belastingen te kunnen afschaffen, en als men, gelijk ook de Regering deed, tegen deze verhooging de tevens voorgestelde afschaffing van het tonnegeld voor zeeschepen stelde, dan rees bij enkelen der hier genoemde leden de vraag, of er inderdaad geldige redenen bestonden om thans, ter tegemoetkoming der zoo bloeijende scheepvaart en van den zich nog steeds ontwikkelenden scheepsbouw, eene niet zwaar wegende belasting op te heffen en daarentegen eene heffing te verhoogen bij eenen hoogst belangrijken, maar waarlijk niet zoo bloeijenden tak van nijverheid. De Regering zegt wel, dat deze industrie aanzienlijke voorregten geniet, dat er voor geraffineerde suiker nog altijd eene hoogst belangrijke premie van uitvoer bestaat, en dat de raffinaderijen bloeijen, doch daarop werd geantwoord, dat al wat daarvan ter openbare kennis is gekomen die bewering niet bevestigt. De Nederlandsche Suikerraffinaderij te Amsterdam toch, wier finantiele toestand jaarlijks bekend wordt gemaakt, en die eene der grootste ondernemingen in dit vak wordt geacht, heeft in het afgeloopen jaar aan hare aandeelhouders slechts een dividend van *twee* per cent kunnen uitkeeren. Het schijnt geen betoog te behoeven, dat elke verzwaring van lasten hier de winsten tot niets zoude reduceren, en dat, zoo de overige raffinaderijen in hetzelfde lot deelden, de meening juist is, dat de verhooging van dezen accijns op den duur meer nadeel aan de vaderlandsche nijverheid zou berokkenen dan de voorgestelde opheffing van het tonnegeld voordeel zou opleveren. Nog werd opgemerkt dat de industrie, waarvan hier sprake is, in meest alle landen van Europa en bijzonder in Belgie, Frankrijk en Engeland, op eene wijze beschermd en bevoordeeld wordt, die reeds nu de concurrentie voor onze industrielen hoogst bezwarend en slechts met alle inspanning van krachten mogelijk maakt.

Al deze bezwaren tegen het wets-ontwerp gronden zich op cijfers. Met cijfers toch dient te worden aangetoond, dat in den laatsten tijd reeds de prijzen van geraffineerde suiker, die uitgevoerd wordt en waarop geene belasting drukt, dikwijls veel minder dan het volle bedrag van de belasting verschillen met de prijzen der suiker hier te lande in consumtie gebragt, waarvoor de belasting wordt betaald. Met cijfers zal evenzeer moeten worden bewezen, dat de verhouding tusschen den prijs van ruwe suiker en dien in de consumtie besteed, reeds nu dreigt verbroken te worden en zij dus, gelijk ontegenzeggelijk is, veel meer onevenredig worden zou, indien deze voordragt kracht van wet erlangt. De Regering heeft dit gevoeld en hare geheele bewijsvoering rust dan ook op de door cijfers en staten gestaafde argumentatie, dat de consumtie-prijzen in de laatste jaren aanzienlijk zijn gerezen, en die op de ruwe suiker slechts in geringe mate zijn vooruitgegaan; dat de prijs van geraffineerde suiker, van hier uitgevoerd, hooger dan of gelijkstaande is geweest met dien welke hier te lande voor de consumtie werd besteed, zoo daarvan de belasting wordt afgetrokken, en dat dus de premie bij den uitvoer inderdaad aanzienlijk mag genoemd worden. Doch nu doet zich het geval voor, dat al die cijfers, door de Regering medegedeeld, en dus de geheele grondslag, waarop dit voorstel kan geacht worden te berusten, bestreden worden door belanghebbenden en deskundigen, die zich bij adres aan de Tweede Kamer hebben gewend, om hunne cijfers te stellen tegenover die, welke voornamelijk bij de Memorie van Beantwoording der Regering aan de Tweede Kamer ingezonden waren medegedeeld.

Ook daarom vonden die leden het hoogst betreurenswaardig, dat deze geheele zaak bij den anderen tak van wetgeving met zulk een ongemeenen spoed was behandeld, dat noch alle belanghebbenden in de gelegenheid waren geweest hunne bezwaren kenbaar te maken, noch de leden der Tweede Kamer, om de cijfers der Regering en die van anderen, der zake kundig, behoorlijk te toetsen. Te meer nog is dit bezwaar overwegend, omdat deze geheele voordragt in het leven is geroepen, zonder dat de handelsorganen in den Staat, noch particulieren, meer bijzonder met deze industrie bekend, daarover door de Regering zijn geraadpleegd.

Al deze omstandigheden bragten ten slotte tot de vraag, welke dan nu de gronden zijn der Regering, waarop zij meent met eenige zekerheid te kunnen blijven volhouden, dat de nu voorgestelde verhooging van het minimum der opbrengst van den suiker-accijns geenszins die ongelukkige gevolgen zal hebben die hierboven zijn ontwikkeld? En of zij meent dat de cijfers, door haar in de gewisselde stukken aan de Tweede Kamer medegedeeld, in geen opzigt wijzigingen behoeven, na hetgeen daartegen later is aangevoerd door deskundigen bij adressen aan de Tweede Kamer en aan de Regering ingezonden, nadat de zaak reeds aan de orde was gesteld en er dus noch voor de Tweede Kamer noch voor de Regering genoegzame ruimte van tijd overbleef, om den inhoud dier adressen bedaardelijk na te gaan?

2. Vele andere leden stelden zich bij de beoordeeling van dit wets-ontwerp op een geheel ander standpunt. Zij wilden niet ontkennen, dat de spoed, waarmede deze geheele zaak behandeld is, hun minder wenschelijk is voorgekomen, daar ook zij veel gewigt aan deze voordragt heehtten, in verband met de belangrijke industrie, die het hier geldt; doch met volle vertrouwen hielden zij zich overtuigd, dat de voorgestelde verhooging van den suiker-accijns niet die rampspoedige gevolgen zou met zich voeren die sommigen zich daarvan voorspiegelen. Indien men nagaat, wie het zijn, die al de bezwaren, ook die onder cijfers gebragt, het eerst hebben voorgedragen en op wier verklaringen ook die leden der Kamer moeten steunen, die overwegende bedenkingen tegen die voordragt hebben aangevoerd, dan bevindt men, dat in deze zoo ingewikkelde en voor allen die geene ondervinding van raffinade hebben zoo duistere zaak, de eenige voorlichting, zoo men de officiele cijfers der Regering betwijfelt, van hen afkomstig is, die zelven bij de zaak betrokken zijn; die, met de meeste goede trouw, toch altijd, gelijk overal geschiedt, van een eenzijdig standpunt de zaak beoordeelen en altijd geheelen ondergang hunner industrie voorspellen, waar de bescherming, vroeger verleend, slechts eenigermate wordt weggenomen. Die leden meenden, dat men deze geheele zaak van een hooger standpunt moest beschouwen. Sedert de laatste jaren heeft de wetgeving in Nederland geheel gebroken met het beschermend stelsel; de wetenschap heeft dat stelsel veroordeeld en de ondervinding, ook in ons vaderland, is daar, om te bewijzen, dat de wetenschap juist heeft geleerd. Op het gebied echter der suikerraffinade is, als bij uitzondering, het protectiestelsel in volle kracht toegepast, en zoo als bij dat beginsel gewoonlijk geschiedt, is daardoor een gekunstelde en gedwongen toestand geboren, die, hetzij men op dien weg voortga, hetzij men terugtrede, altijd moeijelijkheden baren zal. De premien bij den uitvoer, die moesten strekken om deze industrie te bevorderen, hebben, gelijk de tegenstanders der voordragt zelve verklaren, haar doel niet bereikt. Want met cijfers wordt aangetoond, dat de raffinaderijen niet bloeijen; dat de in die fabrieken gestoken kapitalen naauwelijks rente afwerpen. Er blijft dus wel niet anders over dan terug te keeren tot den eenvoudigen weg, en langzamerhand, met groote omzigtigheid, elke bescherming ook bij deze industrie te doen wegvallen. Hetgeen nu wordt voorgesteld staat gelijk met eene vermindering der premie en het mag dus aangemerkt worden als een eerste stap op den weg die uitloopt op slaking van alle banden en gelijkstelling van deze met elke andere nijverheid.

Eenige dezer leden deden daarbij nog opmerken, dat van de andere zijde het groote gewigt dezer industrie wel eenigzins te sterk gekleurd werd; dat in elk geval de suiker als een artikel van weelde is te beschouwen, dat bij het heffen van belastingen het eerst in aanmerking moet komen, en dat, zoo al inderdaad nadeelen uit deze wet zouden voortspruiten, eene proef, waarop toch altijd kon worden teruggekomen, niet van zulke verui tzigende gevolgen zijn kon. Men wees daarbij ook op de omstandigheid, dat naar het oordeel van sommigen deze industrie veel meer gunsten genoot bij ons dan in andere landen, en dat, indien men zoo bevreesd was voor concurrentie met vreemde raffinadeurs, het toch altijd zeer hoog inkomende regt op de geraffineerde suiker aan onze grenzen, gedeeltelijk ten minste, daaromtrent kon geruststellen.

Doch men had van de zijde der tegenstanders van de wet vooral gewezen op de gevaren voor onzen handel en onze scheepvaart, die uit eene belemmering der raffinaderijen zouden moeten ontstaan, in het minst niet opgewogen door de tevens voorgedragen afschaffing der tonnegelden. Zij die dit wets-ontwerp gunstig beoordeelen verklaarden, dat, zelfs al kon men aannemen, dat in het vervolg hier te lande minder suiker zou worden geraffineerd en uitgevoerd, daarentegen des te meer ruwe suiker zou worden verscheept, vooral wanneer door de opheffing der tonnegelden de scheepsvrachten zullen verlaagd zijn. Want dat hier te lande eene der grootste suiker-

ZITTING VAN DEN 10DEN JULIJ.

Verslagen uitgebragt door Commissien van Rapporteurs.

markten bestaat, vindt niet zijne aanleiding in onze raffinaderijen, maar in onze kolonien en de bepalingen omtrent het transport der koloniale producten, en niet minder in den aard onzer scheepvaart zelve, welke nu ook de $^2/_3$ gedeelten van de hoeveelheid suiker, die uit alle landen van Europa naar elders wordt uitgevoerd, in hare schepen overbrengt.

Die leden vreesden dan ook niet, dat het aanzienlijk débouché onzer raffinaderijen in de Middellandsche zee en elders zou verloren gaan, omdat de fabrieken zelve minder gunstige resultaten zouden opleveren, of de prijs der suikers zoo zoude stijgen, dat de concurrentie met vreemden nog moeijelijker worden zou. Die uitvoer en die débouchés staan in het naauwst verband en worden als het ware beheerscht door de scheepvaart en hare vrachtloonen; en zoo slechts deze konden verlaagd worden, zouden alle overige bezwaren zich spoedig oplossen.

3. Enkele leden hebben verklaard, dat zij, bij den spoed, waarmede deze zoo ingewikkelde zaak was behandeld, zich hun oordeel alsnog voorbehielden. Dat zij het welbillijk achten, zoo men eene belasting wil heffen, die te vinden uit het gebruik van een artikel van weelde, gelijk de suiker is, doch dat zij zich nog niet in staat rekenden behoorlijk al de gronden te toetsen, die tegen dit voorstel uit het belang van industrie en handel waren ingebragt. Zij hoopten daarom, dat de Regering bereid zou gevonden worden om in deze zoo moeijelijke zaak alsnog al die inlichtingen te geven, die noodig zijn, eer men zijne stem in dezen uitbrengt.

Nadat deze bedenkingen aan de Regering waren medegedeeld, is van haar ontvangen de volgende

MEMORIE VAN BEANTWOORDING.

Uit het Verslag der Commissie van Rapporteurs over het wetsontwerp tot verhooging van het minimum der opbrengst van den suiker-accijns heeft de Regering aanleiding genomen om het volgende te antwoorden.

§ 1. De leden, die zich met het voorstel van wet niet konden vereenigen en in de eerste paragraaph van het Verslag hunne bezwaren hebben uiteengezet, vragen op welke gronden het Gouvernement meent met eenige zekerheid te kunnen blijven volhouden, dat de nu voorgestelde verhooging van het minimum der opbrengst van den suiker-accijns geenszins die ongelukkige gevolgen zal hebben, die in den aanvang van de bedoelde paragraaph zijn ontwikkeld?

De Regering is bereid die vraag te beantwoorden, doch wenscht daaraan eenige opmerkingen vooraf te doen gaan, waartoe de beschouwingen, door die leden medegedeeld, haar aanleiding geven.

Het wetsvoorstel wordt genoemd een ongelukkig verschijnsel, hetwelk zijn oorsprong scheen te vinden in de zucht om andere belastingen te kunnen afschaffen. De Regering moet herinneren aan hetgeen door haar in de eerste paragraaph van de Memorie van Beantwoording op het Verslag der Tweede Kamer betrekkelijk deze voordragt is gezegd. Zij had na rijpe overweging der zaak, na bedaarde beschouwing van het onderwerp en na een gezet wikken en wegen van de veelvuldige belangen, daarbij betrokken, de overtuiging gekregen, dat de opbrengst van den suiker-accijns eene verhooging kon dulden.

Zij aarzelde daarom niet te verklaren, dat de aanneming van het thans voorgedragen ontwerp door haar *in ieder geval* wenschelijk zou worden geacht; dat tegenover die hoogere opbrengst eene afschaffing van het tonnegeld kon worden verkregen, was voorzeker voor de Regering eene reden te meer om dit wets-ontwerp aan de Staten-Generaal aan te bieden, doch zij durft gerustelijk de betuiging afleggen, dat niet de zucht om deze belasting ter zijde te stellen, haar tot eene hoogere opbrengst van den suiker-accijns heeft bewogen.

In de tweede plaats wenscht de Regering zich eene enkele aanmerking te veroorloven omtrent de herhaaldelijk door de tegenstanders dezer wetsvoordragt geopperde en ook nu weder in het Verslag voorkomende bedenking ten aanzien van den spoed waarmede deze geheele zaak zou zijn behandeld. Het is waar, het Verslag brengt deze bedenking voornamelijk in tegen de behandeling bij de Tweede Kamer en de Regering zou zich in zooverre ontslagen kunnen achten dezelve te wederleggen, doch zij mag niet nalaten er op te wijzen, dat deze wetsvoordragt niet is een maatregel van nieuwe vinding, noch eene geheel vreemde zaak tot onderwerp heeft. Integendeel, hetgeen thans aan de Staten-Generaal wordt aangeboden, is bij de behandeling der wet op den suiker-accijns van 1852 reeds ter sprake gebragt. De gewisselde stukken en beraadslagingen van dien tijd strekken daarvan ten bewijze.

Reeds toen heeft men aan de Regering voorgecijferd, dat de schatkist meer dan de destijds gevraagde som van anderhalf millioen gulden 's jaars van den suiker-accijns kon vorderen. Reeds toen hebben sommigen gewenscht, wat de Regering voorzigtigheidshalve niet met te snellen tred heeft willen bereiken.

Maar thans nu de ondervinding van drie jaren heeft doen zien dat eene vermeerderde opbrengst van den suiker-accijns kon worden verkregen zonder eenig nadeel aan de daarbij betrokken takken van volksbestaan te berokkenen, en zonder dat van den inlandschen verbruiker meer aan accijns zou worden gevorderd dan de wet voorschrijft, heeft de Regering gemeend een verderen stap te mogen doen.

Hoe dit evenwel zij, de belanghebbenden zullen wel niet kunnen beweren, dat eene overhaaste behandeling der wet de oorzaak werd, dat hunne bezwaren niet zijn gekend of ter sprake gebragt. Hunne adressen toch zijn in tijds aan de Kamer medegedeeld en de Regering zal ze ook nog bij deze Memorie van Beantwoording, voor zooveel noodig, met aandacht nagaan.

Dat deze geheele voordragt in het leven is geroepen zonder dat de handelsorganen in den Staat daarover door de Regering zijn gehoord, ook daaromtrent is haar antwoord reeds in de tweede paragraaph van de Memorie van Beantwoording op het Verslag der Tweede Kamer kenbaar gemaakt. Aan de Eerste Kamer is bovendien thans zoowel het goedkeurend adres van de kamer van koophandel en fabrieken te Rotterdam aan de Tweede Kamer, als het afkeurend adres van hetzelfde collegie te Amsterdam bekend.

En de bedenking, dat de bezwaren van belanghebbende raffinadeurs of handelaars niet zouden zijn vernomen, zal zeker nu niet meer mogen gelden.

In de derde plaats meent de Regering nog eenige overweging te moeten wijden aan de gevolgen, welke van eene vermindering van de suikerraffinade hier te lande (zoo deze werkelijk uit de voorgedragen wet mogt voortvloeijen) voorspeld worden met het oog op:

a. de geldelijke belangen der kolonien;
b. den uitvoer-handel van het moederland; en
c. de inlandsche nijverheid.

Uit de officiele statistiek, welke bij het Departement van Financien over 1854 wordt opgemaakt, blijkt, dat in het genoemde jaar de invoer van ruwe suiker hier te lande heeft bedragen ruim honderd twaalf millioen pond, waarvan ruim zeven en tachtig millioen pond uit Java en ruim elf millioen pond uit Suriname.

Van de Java-suiker is eene hoeveelheid van ruim zes en vijftig millioen pond en van de Surinaamsche van bijna zeven millioen pond hier te lande in het vrije verkeer gekomen, terwijl ongeveer twaalf millioen pond vreemde suiker dezelfde bestemming heeft verkregen.

In hetzelfde jaar heeft een uitvoer van ruwe suiker plaats gehad ten bedrage van ruim drie en dertig millioen pond, waarvan vijf millioen aan de zeezijde en acht en twintig millioen aan de landzijde; volgens de zoo even opgegeven cijfers hebben de Nederlandsche raffinadeurs in 1854 alzoo vijf en zeventig millioen pond ingeslagen en heeft er een uitvoer plaats gehad van ruim een en dertig millioen pond ruwe suiker van de Nederlandsche kolonien en van bijna twee millioen pond vreemde ruwe suiker.

Strekt dit nu ten bewijze dat de Nederlandsche koloniale ruwe suiker thans reeds een niet onbelangrijk vertier vindt op de vreemde markten, dan mag men, naar het oordeel der Regering, hieruit afleiden, dat zoo onverhoopt de Nederlandsche raffinaderijen op eene mindere schaal mogten werkzaam zijn, er evenwel geene vrees behoeft te bestaan, dat hetgeen alsdan voor den uitvoer zou overblijven, geene plaatsing buiten 's lands zou kunnen bekomen, of dat niet gelijke prijzen als thans voor die suikers door den vreemdeling zouden besteed worden. De koloniale inkomsten zouden daardoor derhalve geen nadeel lijden.

Wat nu den uitvoerhandel betreft, zal het wel niet zijn te verwachten, dat zelfs wanneer de nadeelige voorspellingen van de tegenstanders der wet vervuld wierden, de Nederlandsche raffinaderijen, aan welke nu een zoo groot aandeel in de afleveringen van suiker aan vreemde Staten te beurt valt, daarvan geheel zouden verstoken worden ingeval bij den uitvoer van eene waarde van 22 millioen gulden, zoo als die in de Statistiek over 1854 voorkomt, de Nederlandsche schatkist zich eene vermeerdering van inkomsten verschaft van f 500,000, welke, zoo niet ten volle, dan toch voor het grootste gedeelte door de binnenlandsche consumtie zal worden gekweten.

De waarde van den uitvoer van geraffineerde suiker bedraagt voorts blijkens de Statistiek over het jaar 1853 (over 1854 kan de Regering deze opgave nog niet verstrekken) $7\,^{29}/_{100}$ per cent van de waarde van den totalen uitvoer en $12^{80}/_{100}$ per cent van die van den uitvoer uit het vrije verkeer van Nederldan. Eene vermindering daarvan zou dus niet tot de gevolgen kunnen leiden welke met zulke donkere kleuren in de adressen tegen het wets-ontwerp zijn afgeschilderd, en men zal veeleer mogen verwachten, dat zelfs dan de mindere uitvoer van geraffineerde door vermeerderden uitvoer van ruwe suiker grootendeels zal worden opgewogen.

Eindelijk meent de Regering met betrekking tot de inlandsche nijverheid te moeten opmerken, dat, zoo al de hooge vlugt, welke de Nederlandsche raffinaderijen sedert eenige jaren genomen hebben, en waardoor zij op de vrije suiker-markten van Europa de

ZITTING VAN DEN 10DEN JULIJ.

Verslagen uitgebragt door Commissien van Rapporteurs.

eerste plaats hebben verkregen, eenige beperking mogt ondergaan, het evenwel is te verwachten, dat, bij de voordeelige voorwaarden waaronder de raffinadeurs hier te lande zich van de suikers der Nederlandsche kolonien kunnen voorzien, deze tak van nijverheid steeds een voldoenden werkkring zal behouden, niet slechts ter voorziening in het binnenlandsch verbruik, waarbij zij door de hooge inkomende regten tegen alle vreemde mededinging beschermd wordt, maar ook tot den uitvoer naar sommige vreemde Staten; en dat alzoo deze fabrieken in een staat zullen blijven verkeeren, welke den naijver van andere takken van inlandsch volksbestaan, die noch bij invoer noch bij uitvoer door beschermde bepalingen worden ondersteund, opwekt.

Maar de Regering is en blijft van oordeel, dat door het thans in behandeling genomen wets-ontwerp de toestand der inlandsche suiker-raffinaderijen geen nadeelige verandering zal ondergaan, ten bewijze waarvan zij het volgende meent te moeten aanvoeren.

Wat ook bij de menigvuldige adressen, wat ook bij de behandeling bij den anderen tak der wetgevende magt tegen dit ontwerp is aangevoerd, met ernst kan de Regering be tuigen, dat haar de grondslagen, waarop zij dit ontwerp heeft gebouwd, nog steeds ongedeerd en ongeschonden voorkomen. Zij wil kortelijk hier in herinnering roepen hetgeen door haar meer breedvoerig in de gewisselde stukken is uiteengezet. Daaraan zal nog dit voordeel verbonden zijn, dat de hoofdstelling, waarvan dit wets-ontwerp uitgaat, nogmaals zigtbaar in het oog valt, zonder door de rijke beschouwingen nopens een tal van nevenzaken en ondergeschikte punten op den achtergrond te worden geschoven.

Bij al het onzekere dat sommige cijfers doen voortduren, heeft de Regering zich in de eerste en voornaamste plaats slechts aan zoodanige getallen vastgehouden, waaromtrent geen twijfel mogelijk was. Het zijn die van den invoer van ruwe suiker en van den uitvoer van geraffineerde. Die hoeveelheden zijn niet betwistbaar. De Regering nam, om nog meer zeker te gaan, niet de hoogere cijfers van de in- en uitvoeren over de laatste jaren, maar nam de gemiddelden over eene reeks van tien jaren.

Het verschil tusschen die cijfers leverde eene hoeveelheid ponden op, welke hier te lande achter zijn gebleven en verbruikt. Vervolgens moest men tot de wetenschap komen, waaruit die ponden bestonden, en men verkreeg door eene bij uitstek gematigde berekening van het vermoedelijk rendement der suiker, de hoeveelheden melis en lompen en basterden, welke jaarlijks in Nederland zijn verbruikt. Indien de verbruikers over die hoeveelheden de wettelijke belasting betaalden, dan zouden zij ongeveer f 3,000,000 opbrengen. Indien de schatkist daarvan f 2,000,000 eischte, dan zou er voor de raffinadeurs nog f 1,000,000 premie overblijven.

Ziedaar de hoofdstelling der Regering. Zij mag niet nalaten hier op de verschillende punten te wijzen, waaruit zal kunnen blijken hoe voorzigtig hare berekeningen gemaakt zijn; en tevens eene opmerkelijke zaak niet verzwijgen, namelijk deze, dat, welke beschouwingen ook van de zijde der belanghebbenden zijn bijgebragt, welke cijfers, door de Regering aangevoerd, door hen ook zijn bestreden, de Regering niet bepaald heeft tegengesproken gezien dat het binnenlandsch verbruik van suiker aan accijns minstens een bedrag van f 3,000,000 moet opleveren.

De berekeningen van de Regering waren bij uitnemendheid voorzigtig:

1°. omdat zij voor het cijfer van invoer van ruwe suiker beneden den werkelijken invoer is gebleven;

2°. omdat zij geen het minste voordeel in rekening heeft gebragt voor hetgeen op de tarra bij den invoer van ruwe suiker wordt genoten;

3°. omdat zij voor hare berekening eene verhouding tusschen ruwe suiker en de daaruit te verkrijgen melis of lompen heeft aangenomen, welke gewis beneden de wezenlijke uitkomsten is.

Ware zij dus niet op deze wijze te werk gegaan, het cijfer der hoeveelheid suiker zou voor de consumtie aanzienlijk zijn gestegen en de som van f 3,000,000 zou blijken veel te laag gesteld te zijn.

Om dit te doen gevoelen meent de Regering te kunnen verwijzen naar hetgeen door den Minister van Finantien bij de behandeling van dit ontwerp in de vergadering der Tweede Kamer gezegd is ten opzigte van het door de Regering in de Memorie van Toelichting aangenomen rendement. Volgens de eigene mededeelingen van eenen der adressanten bij de behandeling der wet van 1852 zou niet slechts een rendement kunnen verkregen worden van:

80 per cent melis en lompen;
8 per cent basterden;
10 per cent stroop;
2 per cent verlies,

maar gemiddeld minstens van:

85.7 per cent melis en lompen;
5 per cent basterden;
7.5 per cent stroop,
1.8 per cent verlies;

en zoo de Regering dit rendement bij hare berekening in de Memorie van Toelichting gevolgd ware, zou er voor het binnenlandsch verbruik 10,890,000 pond melis en lompen en 2,900,000 pond basterden zijn achtergebleven, welke, met accijns bezwaard, eene som van bijna f 3,500,000 zouden kunnen opbrengen in stede van een bedrag van f 3,000,000, zoo als zij heeft aangenomen naar aanleiding van hare berekening van 6,900,000 pond melis en lompen en 5,000,000 pond basterden.

De Regering mag hier hare bevreemding niet verbergen dat zij uit eene aan de Kamer overgelegde adstructie tot een adres juist van den fabrikant, volgens wien een hooger rendement moet worden aangenomen dan in de Memorie van Toelichting voorkomt, heeft gelezen, dat hij thans de Nederlandsche consumtie van melis en lompen op hoogstens 5,000,000 pond schat.

Ware dit toch het geval, dan zou de consumtie der basterden en stroop ruim 13,000,000 pond moeten bedragen, de consumtie gerekend op 18,740,000 melis, lompen, basterden en stroop te zamen. En vermits nu, volgens de berekening van den raffinadeur zelven, uit de ruwe suiker, welke gemiddeld hier te lande geraffineerd wordt, 10,890,000 pond melis en lompen te verkrijgen zijn, en er alsdan slechts 2,900,000 pond basterden en 4,950,000 pond stroop overblijven, zoo zou men moeten veronderstellen, dat de raffinadeurs uit de ruwe suiker niet zoo veel melis en lompen vervaardigen als in verhouding van de suikerdeelen verkrijgbaar waren.

En toch laat zich dat niet veronderstellen, nu men tevens beweert, dat de basterden in het verbruik geene hoogere waarde bezitten dan de ruwe suiker, in kleur met de basterden gelijkstaande, vermits men alsdan kosten van fabricatie zou aanwenden zonder daarvoor vergoeding te erlangen.

Nadat de Regering, zoo zij vermeent, op onwederlegbare gronden heeft aangetoond dat de accijns in verhouding tot het inlandsch verbruik minstens f 3,000,000 moet afwerpen, zal het wel overbodig zijn te betoogen, dat door de gezamenlijke raffinadeurs f 2,000,000 kan worden opgebragt aan de schatkist, zonder van den verbruiker meer aan accijns te vorderen dan de wet eischt. Doch waar het nu voornamelijk op aankomt, is te onderzoeken, of bij eene uitkeering aan de schatkist van genoemde som voor de raffinadeurs eene premie zal overblijven, hoog genoeg om op de vreemde markten met het fabricaat van anderen op gelijken voet te kunnen mededingen, als dit geschiedt onder de wettelijke bepalingen, welke op dit oogenblik nog van kracht zijn.

Wanneer, gelijk van elders beweerd is, de Nederlandsche raffinadeurs, als de voornaamste handelaren op de vreemde markten, bij magte mogten zijn aldaar ook een hoogeren prijs te bedingen, zoude de last van f 500,000, welken het wetsontwerp hun oplegt, gemakkelijk tusschen den buitenlandschen en den inlandschen verbruiker te verdeelen zijn. Doch, aangenomen dat die prijzen in het buitenland niet zijn te verkrijgen, en dat derhalve de raffinadeurs zich bij den uitvoer niet kunnen schadeloos stellen, zal alsdan die som van f 500,000 alléén ten koste van hunne verdiensten en van de welvaart hunner industrie te verkrijgen zijn, of zullen zij die op den Nederlandschen verbruiker kunnen verhalen? Ziedaar de vraag, welke de Regering meent dat in de eerste plaats eene oplossing vereischt.

Uit de vroeger reeds geleverde berekeningen blijkt dat het minimum, waarop men de consumtie van Nederland kan stellen, bestaat uit 6,900,000 pond melis en lompen, 5,000,000 pond basterden en 6,700,000 pond stroop. Wanneer men nu de melis en lompen gemiddeld tegen f 61.50, de basterden tegen f 50 en de stroop tegen f 28.80 per 100 pond rekent, dan verkrijgt men eene gezamenlijke waarde van f 8,673,100; vervolgens de som van f 500,000 daarover omslaande, zal over den consumtie-prijs van genoemde artikelen daaruit eene verhooging voortvloeijen van $5^5/_{10}$ per cent. Naar mate de verhouding tusschen de drie genoemde producten grooter is in het voordeel der melissen en lompen, vermindert ook de verhooging, welke de prijzen zullen moeten ondergaan om het gevorderde aandeel aan de schatkist te leveren. Van de mogelijkheid om de prijzen der suiker in consumtie tot de vereischte hoogte op te voeren, kan men zich overtuigen uit den staat, welke sub n°. 11 bij de Memorie van Beantwoording is overgelegd.

Hieruit blijkt toch, dat in 1845 de exportatie-prijs der crushed-melis was. . . . . f 40,75
en de prijzen van consumtie van de 2de soort melis . . 73,50
Verschil . . . f 32,75

In 1852 was de exportatie-prijs der crushed-melis. . f 28,50
de consumtie-prijs van melis 2de soort. 56,30
Verschil . . . f 27,80

In 1854 was de exportatie-prijs van crushed-melis . f 29,15
de consumtie-prijs van melis 2de soort. 61.50
Verschil . . . f 32,35

ZITTING VAN DEN 10DEN JULIJ.

Verslagen uitgebragt door Commissien van Rapporteurs.

In de prijzen der stroop ziet men nog grooter verschil tusschen het eene jaar en het andere. Zoo waren de prijzen daarvan in 1852 gemiddeld f 15.30, terwijl die in 1854 f 28.80 waren.

Door de bovenstaande cijfers worden twee stellingen gestaafd: eerstens, dat er geen noodzakelijk verband bestaat tusschen de p ijzen van exportatie en van consumtie, en ten andere, dat onder het bestaan van gelijke accijnsregten als thans, de consumtie-prijzen voor melis en lompen f 17 per 100 pond en voor stroop f 13.50 kunnen verschillen. Maar bovendien mag men daaruit met vertrouwen afleiden, dat, zoo de raffinadeurs verpligt zijn f 500,000 meer dan vroeger aan de schatkist bij te dragen, zij, terwijl hun op de binnenlandsche markt tegen vreemde mededinging eene bescherming wordt verleend voor het inkomend regt ten bedrage van f 40.68 voor geraffineerde suiker en van f 11.30 voor stroop, de middelen zullen bezitten om deze som op de inlandsche verbruikers te verhalen, zonder dat het noodig zal zijn tevens de exportatieprijzen hooger op te voeren dan thans het geval is, en dat zij derhalve door den voorgestelden maatregel niet zullen belet worden op de buitenlandsche markten op den tegenwoordigen voet met den vreemdeling in mededinging te treden.

Door eenige raffinadeurs worden nu wel is waar de prijzen betwist, welke aan de Regering op aanwijzing van deskundige makelaars zijn opgegeven, doch bij de beschouwingen hiervoren geleverd zal dit verschil wel van geenen invloed zijn, vermits, indien door onkosten van onderscheiden aard het bedrag van den nominalen verkoopprijs wordt verminderd, dit eveneens het geval zal zijn geweest in 1845 en 1852 als in 1854.

Intusschen mag men niet verbergen, dat het bevreemding wekt, wanneer men de onkosten nagaat, welke door de raffinadeurs in rekening worden gebragt. Bij de consumtie wordt in de rekening van de Nederlandsche Suikerraffinaderij 5 per cent afgetrokken, bij de exportatie nog geen 2 per cent; terwijl in de rekening van de heeren *Spakler en Tetteroode* voor consumtie ongeveer 4 per cent wordt gesteld. Daarbij komen onder andere in de rekening van de heeren *Beuker en Hulshoff* de consumtieprijzen over 1854 zóó laag voor, dat dezelve f 4 à f 5 beneden den gemiddelden consumtie-prijs van staat n°. 11 blijven.

Door het op die wijze groeperen der cijfers voert men den exportatie-prijs met de belasting bijna tot den consumtie-prijs op. De Regering wil echter voor een oogenblik de slotsom door het adres uit die cijfers getrokken aannemen, namelijk, dat in 1854 het verschil tussehen exportatie- en consumtie-prijzen van melis nagenoeg gelijk heeft gestaan met het bedrag van den accijns, met bijvoeging van het onderscheid in de verkoopconditien. Wat volgt daaruit? In de eerste plaats, dat de voordeelen van den hoogeren consumtieprijs, waarin de raffinadeur zijne premie zou moeten vinden voor de lagere exportatie-prijzen, geheel zouden worden verslonden door de verkoop-conditien, en in de tweede en voornaamste plaats, dat de raffinadeur met verlies verkoopt niet alleen op de buitenlandsehe maar ook op de binnenlandsche markt. Immers, zoo men de prijzen der ruwe suiker met de exportatie-prijzen van geraffineerde vergelijkt, zal men ontwaren, dat die in verhouding van ruw tot geraffineerd ongeveer gelijkstaan, zoo zij zelfs niet lager worden bevonden. De raffinadeur verkrijgt op die wijze niets voor zijne kosten van voortbrenging; en zoo het nu juist ware, dat de consumtie-prijzen voor den raffinadeur even laag waren als de exportatie-prijzen, dan zou hij ook op de binnenlandsehe markt niet alleen geene vergoeding of premie voor den uitvoer behalen, maar ook daar zijne kosten van voortbrenging zelfs niet kunnen goed maken. Hij zou dus zoowel bij uitvoer als bij de consumtie een verlies lijden door niets vergoed dan alleen door de overponden, welke hij in de consumtie afzet, na vereffening zijner schuld aan het Rijk, en waarvan hij den accijns kan innen zonder die aan de schatkist uit te keeren; in welk geval echter die overponden al tot eene zeer aanzienlijke hoogte moeten gestegen zijn.

Bij een staat van zaken welke op die wijze, door die raffinadeurs wordt voorgesteld, en volgens welken zoowel de exportatie-prijzen als die van de consumtie, zonder den accijns daarin te begrijpen, met den prijs der ruwe suiker gelijkstaan, zou niet deze wetsvoordragt, maar de wet van 1852 reeds lang iedere raffinaderij onmogelijk hebben gemaakt en geen wetgever zou zelfs in staat zijn voor dergelijke nijverheid eene voldoende bescherming vast te stellen.

Men heeft verder ook de cijfers betwist welke door de Regering zijn opgegeven als uitmakende het bedrag der premie, door de raffinadeurs op den uitvoer genoten. Het juiste bedrag dier premie zal steeds duister blijven; waaruit toch bestaat die premie? Uit het bedrag van den accijns, hetwelk de raffinadeur kan heffen van den verbruiker zonder hetzelve aan de schatkist terug te geven en wel voor zoo veel ponden melis en lompen of basterden als hij van eene gegeven hoeveelheid suiker meer verkrijgt dan door de wet wordt verondersteld.

Verwerkt de raffinadeur suiker welke op 100 pond ruw 90 pond melis of lompen oplevert en neemt de wet als beginsel aan dat met 82 pond melis en lompen het debet van die 100 pond ruw wordt aangezuiverd, dan zal die premie gelijkstaan aan den accijns van 8 pond melis en de basterden. Zijn de consumtie-prijzen zoo hoog, dat daarin vergoeding gevonden wordt van den vollen accijns, dan zal die premie ook tot dat volle bedrag genoten worden. Verwerkt men nu suiker, welke minder rijk aan suikergehalte is, of wordt de markt gedrukt door eene te groote hoeveelheid suiker in consumtie, alsdan zal die premie in evenredigheid minder bedragen.

Uit deze voorstelling der zaak blijkt alzoo, dat het wel niet mogelijk is een vast cijfer van premie op te geven en dat, zoo de Regering uit eene vergelijking van prijzen tot de opgave van eene bepaalde som is overgegaan, deze steeds vatbaar is voor bestrijding, zonder dat het mogelijk is de juistheid met onbetwistbare gronden te staven.

Ten einde het weinig belangrijke der premie te betoogen, heeft men gewezen op het geringe dividend door eene der grootste ondernemingen tot bereiding van suiker aan hare aandeelhouders uitgekeerd.

De Regering acht het gewaagd om den bloei eener industrie in het algemeen af te meten naar de rekening eener enkele fabriek tot zoodanige industrie behoorende, en zij moet de vrijheid nemen, zoolang tegen hare redeneringen en cijfers geene andere dan deze beschouwingen worden overgesteld, de waarheid harer stelling vol te houden.

Zoo hiervoren uit hetgeen in 1845 en 1854 heeft plaats gevonden, het bewijs is ontleend, dat de consumtie-prijzen vatbaar zijn voor verhooging, zonder verband te houden met den prijs der ruwe suiker of met dien van de exportatie, meent de Regering dat het nuttig zal zijn eenige opmerkingen hierbij te voegen, ter wederlegging van stellingen welke voorkomen in de memorie van adstructie door de heeren *Wijthoff en Zoon* aan de Eerste Kamer ingezonden.

Die heeren erkennen volmondig, dat de consumtie-prijzen in verhouding tot die der ruwe suiker sinds 1852 zeer zijn gestegen; dat de meerdere opbrengst voor de schatkist is betaald door de verbruikers en dat het doel der wet volkomen is bereikt.

De Regering mag niet nalaten de aandacht van de Kamer op deze gewigtige erkenning van de deugdelijkheid der wet bijzonder te vestigen, even als op de ronde en eerlijke verklaring dat de meerdere opbrengst, welke de wet van 1852 voor de schatkist heeft geëischt, de raffinadeurs niet in het minste heeft bezwaard of gedrukt, maar dat de verbruikers dezelve geheel hebben gedragen. Maar diezelfde gevolgen zijn, volgens de genoemde heeren, niet van *deze* wet te wachten. Thans maakt de concurrentie van de ruwe met de geraffineerde suiker verdere stijging der consumtieprijzen onmogelijk. Het mag met regt verwondering wekken, dat die gevreesde mededinging juist nu intreedt. Het valt niet te ontkennen, dat de landen van voortbrenging buitengewoon goede ruwe suikersoorten opleveren, maar de Regering betwijfelt of die verbetering nu plotseling in die mate is toegenomen, dat daaruit eene bezorgdheid voor mededinging zou ontstaan, waarvoor eenige jaren geleden nog geene aanleiding scheen aanwezig te zijn. Het komt niet twijfelachtig voor, dat reeds onder de werking der bestaande wet die verbeterde ruwe suikersoorten zijn aangevoerd, en desniettemin gingen de consumtie-prijzen naar de hoogte.

Maar de mededinging dier suikersoorten onvoorwaardelijk aannemende, bepaalt dezelve zich uitsluitend tot de zoogenaamde basterden, waarvan, volgens de vroegere mededeelingen van dezelfde adressanten, bij een rendement van 85 per cent melissen en lompen, niet meer dan ongeveer 3,000,000 pond hier in verbruik komen. En van eene prijsvermindering van de melissen of lompen dien ten gevolge zal wel geen sprake kunnen zijn.

Wanneer de Regering nu nagaat dat de consumtie-prijzen in 1845 hier te lande tot f 79 van de melis en tot f 69, f 53 en f 46 voor de basterden, naar gelang van qualiteit, per 100 pond zijn gestegen, terwijl alstoen de hoogste prijzen van de ruwe Javasuiker n°. 12 f 41.50 en van de Surinaamsche f 32 waren, dan mag zij met vertrouwen vragen, of er genoegzame grond bestaat om te voorzeggen, dat de consumtie-prijzen thans het hoogste toppunt hebben bereikt, en of de Regering te veel gezegd heeft toen zij het gevoelen uitte, dat de belasting-vermeerdering van deze wetsvoordragt minstens voor het grootste gedeelte door den verbruiker zou worden gedragen. Het adres van de Nederlandsche Suikerraffinaderij c. s. beweert wel dat van den verbruiker moeijelijk meer te bekomen zal zijn dan de exportatie-prijs benevens den vollen accijns, maar deze bewering gaat uit van hetgeen in dat adres ten onregte, zoo als boven is aangetoond, wordt aangevoerd, dat de consumtie-prijs steeds met den exportatie-prijs benevens den vollen accijns gelijk moet staan.

Eindelijk moet de Regering nog een enkel woord hierbij voegen omtrent hetgeen zoo bij herhaling en met nadruk over de gevreesde mededinging van andere Staten wordt aangevoerd. — Nederland, zegt men, voorzag vroeger in de consumtie van dezen of genen

ZITTING VAN DEN 10DEN JULIJ.

Verslagen uitgebragt door Commissien van Rapporteurs.

Staat; daaruit werd het verdrongen door de fabrieken van eenen anderen Staat, die op hare beurt weder voor de nijverheid van anderen moesten wijken. De Memorie van Beantwoording heeft het reeds gezegd: zoo de bescherming in de naburige landen rigtsnoer moet zijn; zoo Nederland eenen wedstrijd van bescherming moet aanvangen; zoo het wettelijk rendement hier te lande steeds lager of even laag moet zijn dan elders, — waar zal de wetgever eindigen en zal aan eene bevolking van 3 millioen inwoners ter bescherming der suikerraffinaderijen een last kunnen opgelegd worden, welke met goed gevolg eene bescherming zou kunnen bestrijden door eene bevolking van Frankrijk voor de Fransche fabrieken gedragen? Dien strijd van bescherming zou de Nederlandsche Regering niet mogen aanvangen, en zij acht zich gelukkig dat de noodzakelijkheid daartoe dan ook niet bestaat, en dat de Nederlandsche suikerraffinaderijen toonen, niettegenstaande de bescherming der Fransche fabrieken, met goed gevolg de mededinging in de havens der Middellandsche zee te kunnen uithouden, en niettegenstaande de bescherming door Groot-Brittannie aan zijne fabrieken verleend, nog zeer belangrijke uitvoeren naar de Engelsche havens te kunnen bewerkstelligen.

Het zijn deze gronden waarop de Regering van oordeel is hare wetsvoordragt te mogen blijven verdedigen. Zij gelooft door het bovenstaande de in den aanvang van deze memorie aan haar gestelde vraag te hebben beantwoord, eveneens als daaruit zal kunnen blijken, dat hare cijfers in de gewisselde stukken gebruikt door hetgeen daartegen is aangevoerd niet met voldoenden grond zijn betwist, en het vertrouwen daarop alzoo niet is benomen.

De Regering meent op nieuw te hebben aangetoond, dat zij de zaak met aandacht heeft overwogen. Even als de leden, die zich met het voorstel volgens de eerste paragraaph van het Verslag niet konden vereenigen, zou zij vreezen eene hoogst belangrijke industrie op het spel te zetten. Zij is te zeer doordrongen van de groote belangen welke bij die nijverheid betrokken zijn, om niet met al die bezadigdheid nopens dit onderwerp te werk te gaan, welke daarbij in acht genomen behoort te worden, maar zij mag evenmin achterblijven waar het algemeen belang eischt voort te gaan.

§ 2. Na de bovenstaande beantwoording van de eerste paragraaph zal de Regering niet noodig hebben iets meer te voegen bij hetgeen door vele leden in deze paragraaph ten voordeele van het wets-ontwerp is gezegd. Veel van hetgeen zij hebben aangevoerd wordt door de Regering beaamd en ofschoon enkele der bijgebragte beschouwingen niet ten volle met hare zienswijze overeenkomen, zoo acht zij het overbodig hieromtrent in verdere bespiegelingen te treden.

§ 3. De Regering hoopt door het thans nog nader aangevoerde ook die enkele leden, welke hun oordeel alsnog voorbehielden, in staat gesteld te hebben om al de gronden te toetsen, welke tegen dit voorstel zijn bijgebragt, en zij zal zich gelukkig achten, zoo de bezwaren, die bij hen nog omtrent dit wets-ontwerp mogten bestaan, daardoor worden uit den weg geruimd.

De Minister van Finantien,
VROLIK.

De Commissie van Rapporteurs heeft gemeend dit antwoord der Regering met de bedenkingen der Afdeelingen aan de Kamer te moeten mededeelen.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 10den Julij 1855.

BLANKENHEIJM.
VAN EIJSINGA.
VAN DER OUDERMEULEN.
BORSKI.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

voor het wets-ontwerp tot afschaffing van het tonnegeld der zeeschepen en houdende bepalingen omtrent het meten derzelve.

1. Bij de overweging van deze voordragt in de afdeelingen der Kamer is dezelve door onderscheidene leden meer bijzonder in verband beschouwd met de gelijktijdig aanhangige voordragten tot afschaffing van den accijns op het gemaal en tot verhooging van de opbrengst der suikerbelasting. Sommige leden zagen, uit hoofde van dat verband, er nog al bezwaar in, op dit oogenblik reeds een bepaald gevoelen omtrent het onderhavig wetsontwerp uit te brengen. Zij meenden dat, bijaldien de accijns op het gemaal wordt opgeheven, het bedenkelijk zoude zijn de schatkist nog buitendien te berooven van de inkomst van circa een half millioen, daar het equivalent, in de verhooging van de opbrengst van den suiker-accijns gelegen, hun in vele opzigten zeer bezwarend voorkomt. Andere leden, die insgelijks de maatregelen, bij de drie genoemde ontwerpen voorgesteld, als één geheel meenden te moeten beschouwen, achtten het daarom ook niet wenschelijk, dat zij zich in de noodzakelijkheid zouden bevinden, hunne stem omtrent de suikerwet of het tonnegeld uit te brengen vóór dat er omtrent de afschaffing van het gemaal eene beslissing ware genomen. Onder hen waren er zelfs die verklaarden dat zij zich in dat geval gedrongen zouden zien hunne goedkeuring aan de beide eerstgenoemde wets-ontwerpen te onthouden. Verscheidene andere leden meenden ook de belangen van de schatkist bij de overweging van dezen maatregel niet uit het oog te mogen verliezen en gaven de hoop te kennen dat de Regering zich geene al te gunstige uitzigten in de toekomst mogt voorspiegelen. Zij zouden het betreuren, indien later de noodzakelijkheid ontstond om, tot het verkrijgen van equivalenten, andere belastingen, die meer dan het tonnegeld drukken, te verhoogen. Immers, niettegenstaande de heffing van het tonnegeld, heeft in de laatste jaren eene groote ontwikkeling van de scheepvaart en van den scheepsbouw plaats gehad.

2. De overige leden waren grootendeels gunstig gestemd ten aanzien van deze voordragt. Zij beschouwden dezelve als leidende tot de voltooijing van onze vrijgevige handels- en scheepvaart-wetgeving, die zoo bijzonder geschikt is om onze havens meer en meer ook door vreemde vlaggen te doen bezoeken. Het verlangen werd daarbij uitgedrukt, dat de handel tevens doeltreffende maatregelen zou nemen, om ontslagen te worden van een goed deel der kosten, die alsnog op hem drukken, door de buitensporige hoogte der provisien van cargadoors en convooi-loopers, en der courtagien van makelaars, die het hoogst wenschelijk ware tot een gelijk bedrag als in naburige havens verminderd te zien; dewijl anders de afschaffing van het tonnegeld niet al de vruchten zal opleveren, welke men daarvan zou mogen verwachten. Tegenover de beschouwing van enkelen, dat deze belasting niet drukkend genoemd kan worden voor eenen tak van volksvlijt die in zulk een bloeijenden staat verkeert, als thans het geval is met de meeste scheepsreederijen, werd door vele voorstanders van den maatregel opgemerkt, dat het hier niet te doen is om dezen of genen tak van industrie te ontheffen, maar veeleer om een algemeenen maatregel te nemen ter bevordering van den handel en het onderling verkeer met het buitenland. Deze belasting moet geacht worden de uitbreiding der vreemde vaart op onze havens te belemmeren, en is daardoor minder wenschelijk ook voor de schatkist, die op indirecte wijs ruimschoots vergoeding zou vinden in het grooter vertier, dat van hare afschaffing het gevolg zal zijn. Het mag immers worden verwacht dat, indien thans zoo weinig vreeemde schepen naar evenredigheid onze havens bezoeken, eene vermeerdering van de scheepvaart alle bronnen van welvaart des te ruimer zal doen vloeijen en daardoor gunstig zal terugwerken op de opbrengst van vele accijnsen en belastingen. Ook waren er leden onder hen, die meenden dat het tonnegeld niet als een zoo geringe last voor de scheepsreederijen moet worden aangemerkt, vermits deze tak van nijverheid door de wet op het patent reeds een niet onbelangrijk bezwaar ondervindt.

Eindelijk hebben eenige leden tegen het tonnegeld op de zeeschepen dit bezwaar geopperd, dat het beginsel 't welk aan die belasting ten gronde ligt, van onregtvaardigheid niet is vrij te pleiten. Dit beginsel, volgens hetwelk slechts eenmaal in het jaar het tonnegeld betaald wordt, drukt zeer ongelijkmatig op de grootere en kleinere zeeschepen, welke laatste soms meermalen in één jaar onze havens in- en uitzeilen, hetgeen met de grootere zelden het geval kan zijn. In deze laatste beschouwing werd evenwel door andere leden, die overigens geene tegenstanders van de voorgedragen afschaffing zijn, niet gedeeld, daar zij beweerden, dat de Nederlandsche schepen, die slechts eenmaal in het jaar onze havens bezoeken, in den regel, schepen zijn van groot charter, bevracht met ladingen die voordeelige vrachten opleveren; terwijl de kleinere vaartuigen, die meermalen in het jaar binnenvallen, in den regel minder voordeelige vrachten kunnen bedingen.

In verband met deze en dergelijke beschouwingen, is door onderscheidene leden, ter meer juiste beoordeeling van den invloed der tonnegelden op den handel in 't algemeen, en op de Nederlandsche scheepvaart in het bijzonder, aan de Regering de vraag gerigt, welke de verhouding is tusschen het aandeel, hetwelk de vreemde vlag en de Nederlandsche kunnen geacht worden, respectivelijk tot de geheele opbrengst van deze belasting bij te dragen, waarbij men gaarne tevens, voor zooveel de Nederlandsche scheepvaart betreft, eene splitsing tusschen de tonnegelden, die geheven worden van de schepen tot de groote vaart behoorende en van de schepen van kleiner charter, zou ontvangen.

3. Eenige leden in eene afdeeling, wier gevoelen tegen dezen maatregel gekant is, en die overigens, in verband met onze handelsbeweging, van oordeel waren, dat het tonnegeld niet als zoo drukkend moet worden beschouwd, hebben ook nog de vraag gedaan, of er geen middel zoude zijn om de opbrengst van dit middel

ZITTING VAN DEN 10DEN JULIJ.

Verslagen uitgebragt door Commissien van Rapporteurs.

aan de schatkist te laten, en hetzelve toch voor den handel en de scheepvaart minder drukkend te maken, door van de schepen een verminderd bedrag aan tonnegeld te heffen, telken reize wanneer dezelve zich buitengaats begeven, terwijl in dat geval dan aan de geregelde stoomvaart ook eene verminderde belasting bij abonnement zou kunnen worden opgelegd. Dit gevoelen werd echter bestreden op de reeds ontwikkelde gronden, dat deze maatregel meer vrijmaking van den handel in het algemeen dan de ontheffing van eenigen bijzonderen tak van volksvlijt bedoelt; terwijl daarbij werd aangemerkt, dat de stoomvaart door zoodanige wijziging in de heffing der tonnegelden inderdaad zeer zoude worden bezwaard en dat bij slechts geringe vermindering van belasting het aangeprezen middel geen doel treffen zou; terwijl het bij aanzienlijke vermindering daarentegen toch oneindig meer verkieslijk schijnt te zijn, geheel af te zien van de heffing van eenig tonnegeld.

Deze bedenkingen zijn aan de Regering medegedeeld en is daarop van dezelve ontvangen de navolgende

MEMORIE VAN BEANTWOORDING.

Tot beantwoording van de aanmerkingen voorkomende in het verslag der Commissie van Rapporteurs nopens het wets-ontwerp tot afschaffing van het tonnegeld der zeeschepen en houdende bepalingen omtrent het meten derzelve moge het volgende strekken.

§ 1. De Regering gelooft dat de meer bijzondere beschouwing van dit wets-ontwerp in verband met de gelijktijdig aanhangige voordragt tot afschaffing van den aecijns op het gemaal, welke door onderscheidene leden in het Verslag op den voorgrond wordt gesteld, niet een volkomen juist gezigtspunt voor de beoordeeling van dit onderwerp heeft opgeleverd. De thans aan de Kamer ingezonden Memorie van Beantwoording op het Verslag ten aanzien van de voordragt tot afschaffing van het gemaal en de daarover van de Regering uitgegane vroegere stukken hebben doen zien hoe die afschaffing op zich zelve staat en onafhankelijk is èn van de afschaffing der tonnegelden èn van de hoogere opbrengst van den suiker-accijns. Door cijfers is aangetoond dat de afschaffing van den aecijns op het gemaal mag worden aanbevolen, zonder dat daarbij de verhooging der opbrengst van den suiker-accijns behoeft in aanmerking te komen, welke integendeel meer bepaald als equivalent tegenover de afschaffing van het tonnegeld zal behooren te gelden. Het bedenkelijke, door sommige leden geopperd, om de schatkist bij de opheffing van den accijns op het gemaal nog bovendien van de inkomst van circa een half millioen te berooven, mag dus ter zijde worden gesteld, en zal voorzeker bij de verklaring der Regering, dat zij de opheffing van de belasting op de zeeschepen afhankelijk stelt van de aanneming der voordragt omtrent den suiker-accijns, niet verder wegen.

Door de toezending van de Memorie van Beantwoording omtrent den accijns op het gemaal is verder ook het bezwaar van andere leden vervallen, die het niet wenschelijk zouden vinden hunne stem omtrent de suikerwet of het tonnegeld uit te brengen vóór dat er nopens de afschaffing van den accijns op het gemaal eene beslissing ware genomen.

Uit hetgeen reeds door de Regering bij de behandeling van het wets-ontwerp betrekkelijk den accijns op het gemaal in het breede is aangetoond blijkt voorts, dat zij de belangen van de schatkist bij de overwegingen van dezen maatregel geenszins uit het oog heeft verloren. De Regering meent zich de vooruitzigten in de toekomst niet overdreven gunstig voor te spiegelen, en zij deelt niet in de vrees dat later ten gevolge van den genomen maatregel andere belastingen zouden moeten worden uitgeschreven, welke meer dan het tonnegeld drukken. Hare beschouwingen hebben haar integendeel meer en meer de overtuiging doen verkrijgen, dat de maatregel een billijke ontheffing van lasten te weeg zal brengen zonder de belangen der schatkist in gevaar te stellen, en ofschoon zij dankbaar de ontwikkeling van scheepvaart en scheepsbouw in de laatste jaren hier te lande heeft gadegeslagen, niettegenstaande den druk der tonnegelden, mag zij daarin geenen grond vinden om dien druk te doen voortduren, wanneer de gelegenheid zich opdoet om, zonder kwetsing van andere belangen, dien te kunnen wegnemen.

§ 2. Het verheugt de Regering in deze paragraaph het gunstig oordeel der overige leden op zoo juiste beschouwing der zaak gegrond en uiteengezet te hebben gezien. Inderdaad moet de afschaffing van het tonnegeld uit een ruim gezigtspunt worden gadegeslagen, om al het gewigt van dien maatregel op den waren prijs te doen stellen. De opheffing dier belasting is in de eerste en voornaamste plaats de voortzetting van eene wetgeving, welke sedert 1850 rijke vruchten heeft gedragen. Zij is een voortgaan op den ingeslagen weg van vrijen handel en vrije scheepvaart waarvan de heilrijke invloed krachtig bij alle takken van het volksbestaan wordt waargenomen, en met grond kunnen van die opheffing voordeelen worden verwacht voor den bloei en de welvaart van het algemeen, welke in hunne gevolgen uitnemend gunstig op de opbrengst van vele belastingen zullen terugwerken. Uit dat oogpunt gelooft de Regering de afschaffing van het tonnegeld dan ook in de eerste en voornaamste plaats te mogen aanbevelen. En zoo de wetgever op die wijze voorgaat, zullen, volgens haar oordeel, de maatregelen van den handel zelven, waarop het verslag wijst, en die moeten strekken om de kosten van provisien en courtagien tot het laagst mogelijk bedrag terug te brengen, niet uitblijven. Want bij de opheffing van staatslasten, welke niet zelden als dekmantel voor hooge provisie en courtagekosten kunnen worden misbruikt, zal het bedrag van deze laatste, zoo het werkelijk overdreven is, aan den handel onmiddellijk in het oog vallen en de Regering vertrouwt op de heilzame mededinging om die kosten alsdan tot de hoog noodzakelijke teruggebragt te zien.

Naar aanleiding van het geopperd bezwaar omtrent den ongelijkmatigen druk der tonnegelden op de grootere en kleinere zeeschepen, zijn door onderscheidene leden verder nog twee vragen aan de Regering voorgesteld. De eerste betreft de verhouding tusschen het aandeel, hetwelk de Nederlandsche en de vreemde vlag kunnen geacht worden respectivelijk tot de geheele opbrengst van deze belasting bij te dragen. De Regering kan deze vraag niet anders beantwoorden dan door aan de Kamer mede te deelen het geheele bedrag van den tonnen-inhoud der in- en uitgeklaarde schepen, waarover de belasting van het tonnegeld is geheven, met onderscheiding van Nederlandsche en vreemde schepen. Over 1854 was dat geheel bedrag 2,528,401 tonnen. Daarvan was het aandeel der Nederlandsche vlag 1,139,277 tonnen en der vreemde vlag 1,389,124 tonnen. Zoodat volgens die cijfers de Nederlandsche vlag 45 per cent, de vreemde vlag 55 per cent van de belasting zou hebben opgebragt. Het is niet mogelijk op te geven welke der schepen, waarvan hier de tonnen-inhoud wordt vermeld, meer dan ééne reis in het jaar 1854 hebben gedaan. Hieruit volgt, dat de boven opgegeven verhouding den druk der belasting niet volkomen doet kennen, daar van den tonnen-inhoud, zoowel der Nederlandsche als der vreemde schepen, vooraf dat aantal tonnen zou behooren te worden afgetrokken, hetwelk in de opgave van den in- en uitgeklaarden tonnen-inhoud is opgenomen, doch betrekking heeft op schepen, welke, herhaaldelijk in het jaar 1854 uit- of inklarende, echter alleen bij het voor de eerste maal in het jaar binnenkomen en uitgaan aan het tonnegeld werden onderworpen. De Regering bezit evenwel de middelen niet om dien aftrek alsnog te doen. Evenmin kan zij eene splitsing leveren welke door het Verslag in de tweede plaats wordt verlangd, en zou moeten geschieden tusschen de tonnegelden, die geheven worden van de schepen tot de groote vaart behoorende en van de schepen van kleiner charter. Bij de door haar ontvangen opgaven is zoodanige onderscheiding, welke overigens hoogst bezwaarlijk zou zijn in acht te nemen, nooit gemaakt.

§ 3. De Regering stemt eindelijk geheel in met hetgeen in deze parapraaph wordt in het midden gebragt tegen het gevoelen van die leden, welke van de schepen een verminderd bedrag aan tonnegeld zouden wenschen te heffen, *telken reize* wanneer deze zich buiten gaats begeven. Zij kan daar nog bijvoegen, dat zoodanige verandering in de heffing van het tonnegeld, welke thans bij het voor de eerste maal in een jaar binnenkomen en uitgaan geschiedt, ten gevolge zou hebben, dat die belasting met grooter gewigt dan tot nog toe het geval was van de scheepvaart onder vreemde vlag op die onder Nederlandsche vlag zou worden overgebragt. In den regel en uit den aard der zaak doet een Nederlandsch schip in een jaar meer reizen van en op Nederland dan een vreemd schip, zoodat bij eene heffing, zoo als die wordt bedoeld, de Nederlandsche schepen meer in het tonnegeld zouden moeten dragen dan onder de bestaande wet heeft plaats gevonden. Indien nu de Regering in de opheffing der tonnegelden ook eene aanmoediging ziet voor vreemde schepen om onze havens te bezoeken, zoo zou zij daarentegen toch ook ongaarne besluiten tot een maatregel, waardoor, in stede van ontheffing, de Nederlandsche schepen in tegendeel zwaarder zouden worden belast.

De Minister van Financien,
VROLIK.

De Commissie heeft gemeend, nevens de bedenkingen ook dit antwoord der Regering aan de Kamer te moeten mededeelen.

Aldus vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs, den 10den Julij 1855.

VAN WESSEM.
VAN BEECK VOLLENHOVEN.
VAN DER OUDERMEULEN.
'T HOOFT VAN BENTHUIZEN.

ZITTING VAN DEN 10DEN JULIJ.

(SUPPLEMENTBLAD.)

L. *Voorloopige voorziening in sommige waterstaatsbelangen.* (Beraadslaging.)

REDEVOERINGEN, *uitgesproken door den heer* **Minister van Binnenlandsche Zaken** *in de zitting van den 10den Julij, bij de beraadslaging over het ontwerp van wet tot voorloopige voorziening in sommige waterstaatsbelangen.*

[I. Bladz. 200.]

Mijnheer de Voorzitter, de bedenkingen, die gisteren en heden morgen tegen dit wets-ontwerp zijn gemaakt, kunnen gevoegelijk onder twee rubrieken worden gebragt. Het zijn bedenkingen ten opzigte van hetgeen in de wet wordt gemist en bedenkingen ten opzigte van hetgeen in de wet wordt geregeld.

Men heeft gezegd: deze wet beantwoordt niet aan het voorschrift van art. 191 van de Grondwet. Dat geeft de Regering volgaarne toe. Het is nimmer hare bedoeling geweest deze wet te laten doorgaan voor die algemeene wet, waarop dat artikel van de Grondwet wijst. Zij heeft alleen eenige bepalingen willen voorstellen, die haar onmisbaar voorkwamen, ten einde sommige onderwerpen te regelen behoorende tot het gebied van den waterstaat. Zij heeft gezegd, dat het eene voorloopige regeling was en daarmede bedoeld, dat deze onderwerpen door deze wet zouden worden geregeld, in afwachting van eene algeheele wettelijke regeling van den waterstaat; maar het is tevens hare bedoeling geweest ten opzigte van de nu behandelde punten zoodanige bepalingen vast te stellen als in het vervolg ook in de algemeene wet zullen moeten worden opgenomen. In zoo verre is het dus eene voorloopige regeling, dat zij geschiedt in afwachting van de algemeene wet, maar de wijze waarop zij plaats heeft, is die welke later ook in de algemeene wet zal worden gevonden.

Er zijn tegen deze gedeeltelijke regeling twee hoofdbezwaren geopperd. Men heeft gezegd: eene gedeeltelijke regeling is in strijd met art. 191 van de Grondwet, en in de tweede plaats, zoodanige regeling is onraadzaam.

Men heeft gezegd, deze regeling is *ongrondwettig*, omdat art. 191 van de Grondwet zegt, dat de wet het algemeen en het bijzonder bestuur van den waterstaat in den geheelen omvang regelt. Het is u heden morgen reeds door den spreker uit Noordbrabant (den heer Sassen) aangetoond, dat de uitdrukking, „wordt geregeld door de wet" in de Grondwet meermalen voorkomt, maar dat daaraan niet die zin kan gehecht worden dat slechts eene enkele, algemeene wet zou bedoeld zijn. De Grondwet wil alleen dat dit onderwerp door eene wet, door de wetgevende magt, zal worden geregeld, maar zij eischt niet, dat het in zijn geheelen omvang, gelijktijdig, door ééne enkele wet worde geregeld.

Het komt mij voor dat wanneer men het voorschrift van de twee artikelen, die het hier voornamelijk geldt, nagaat, men gereedelijk tot het besluit komt, dat de Grondwet zoodanige enkele algemeene wet niet voorgeschreven heeft. Art. 190 bepaalt het gebied van den waterstaat. Daarin wordt gezegd: » De Koning heeft het oppertoezigt over alles wat betreft den waterstaat, de wegen en bruggen daaronder begrepen, zonder onderscheid of de kosten daarvan worden betaald uit 's lands kas, of op eene andere wijze gevonden." Volgens het grondwettig voorschrift behooren dus ook de bruggen en wegen tot het gebied van den waterstaat, en nu zie ik niet, waarom de Grondwet zou willen dat in dezelfde wet, die het toezigt van de Gedeputeerde Staten over de waterschappen en de strafwetgevende magt der polderbesturen regelt, tevens voorschriften worden opgenomen omtrent het gebruik van bruggen en wegen, een onderwerp dat, volgens de Grondwet, wel door de wet moet worden geregeld, maar niet onvermijdelijk zijne plaats moet vinden in dezelfde wet, die bepalingen vaststelt omtrent de onderwerpen welke in dit voorstel zijn behandeld.

In de tweede plaats heeft men gezegd, dat de aanneming van deze wet *onraadzaam* is. Wat is het groote argument voor die stelling geweest?

Men heeft gezegd, dat door het vaststellen van deze wet de voornaamste prikkel wordt ontnomen aan de waterschapsbesturen om te voldoen aan hunne verpligting tot het bezigen van de reglementen, — aan de Gedeputeerde Staten om die regeling van hunne zijde te bevorderen, — en aan de Regering om de algemeene wet voor te dragen. Mijnheer de Voorzitter, ik zou het betreuren, wanneer om die reden eene regeling, die overigens goed is, wierd uitgesteld. Ik meen toch te mogen vragen: op welken grond wordt aan de waterschapsbesturen strafwetgevende magt toegekend? Op welken grond wordt aan de Gedeputeerde Staten de bevoegdheid gegeven om met klem het toezigt, aan hen opgedragen, uit te oefenen? Op welken grond zal aan het Hoofd van den Staat de bevoegdheid worden toegekend om belangen van waterschappen, in verschillende provincien gelegen, te regelen? Is het niet opdat elke dier magten, in den kring harer bevoegdheid, in het belang van den Staat of van de waterschappen zal kunnen handelen? Mij dunkt het antwoord kan niet twijfelachtig zijn. Wanneer de belangen van den Staat en van de ingelanden medebrengen dat eene regeling dadelijk plaats hebbe, dan moet zij niet om redenen, buiten haar liggende, worden verschoven.

Maar in de tweede plaats, ik geloof dat de algemeene wet waarop zoozeer is aangedrongen, wordt bevorderd door de aanneming van de tegenwoordige wetsvoordragt. Ik geloof, dat het wenschelijk is, dat achtereenvolgens de verschillende onderwerpen worden geregeld die in die wet door art. 191 der Grondwet gevorderd, behandeld moeten worden. Men heeft gezegd, dat bij de Provinciale Staten twijfel bestaat in hoeverre zij gebruik kunnen maken van hunne grondwettige bevoegdheid en zoolang de waterstaat niet in zijn geheelen omvang door de wet is geregeld, onderwerpen daartoe betrekkelijk in hunne provincie kunnen regelen. Die twijfel mag naar mijn inzien gene reden zijn om deze wet, met het oogmerk om eene meer volledige te erlangen, af te stemmen. Het verschil van meening omtrent de uitlegging van een artikel der Grondwet kan voor de wetgevende magt geene reden zijn om hare handelwijze dienvolgens te regelen. Ik vertrouw dat de provinciale besturen, die tot nu toe, naar mijn inzien, eene minder juiste uitlegging aan het grondwettig voorschrift hebben gegeven, nader zullen inzien dat zij gedwaald hebben en handelen op dezelfde wijze als door de meeste provincíale besturen geschiedt. Ik geloof dat het ook zijn voordeel heeft dat provinciale reglementen, voor dat de wet wordt voorgedragen, het onderwerp behandelen. Als het mogelijk was om door de algemeene wet, nu reeds, beginselen vast te stellen, die in allen deele juist waren, dan zeker zou die wet de leiddraad voor de provinciale besturen moeten zijn. Maar bij de overtuiging dat het vaststellen van zoodanige algemeene beginselen aan zeer gewigtige bezwaren zal onderhevig zijn, geloof ik dat het voor de Regering allezins wenschelijk is, dat zij wordt ingelicht door de ondervinding der Provinciale Staten. Het is de wensch van ons allen dat dit onderwerp zoo goed mogelijk worde geregeld en niet de vraag of de taak der Regering wordt verligt of die der Provinciale Staten verzwaard. Wij wenschen allen, dat in het vervolg in die algemeene wet dit onderwerp op de best mogelijke wijze zal worden omschreven. De Provinciale Staten zijn, volgens de Grondwet, en ook door hunne zamenstelling, het best bevoegd om te beoordeelen wat de belangen van hun gewest medebrengen. Zij kennen het best de verschillende watersehappen in hunne provincie gelegen. Zij kunnen het best beoordeelen wat tot nu toe in hun gewest regtens heeft bestaan. Het zal, naar mijn inzien, eene groote deugd van de algemeene wet op den waterstaat zijn, indien zij zich niet aansluit aan hetgeen tot nu toe regtens is geweest. Het is niet de bedoeling der Grondwet geweest en zeker niet wenschelijk dat door de nieuwe wet een geheele ommekeer plaats hebbe op het gebied van den waterstaat. Zij zal moeten bevestigen wat tot nu toe heeft bestaan en wat de ondervinding geleerd heeft dat goed is. Zij zal moeten wijzigen en regelen hetgeen door de ondervinding gebleken is wijziging en regeling te behoeven.

Ik kom thans tot de bedenkingen, die tegen de wet zelve zijn gemaakt. Het ontwerp is verdeeld in drie paragraphen, die ieder een verschillend onderwerp regelen. Ik geloof dat het wenschelijk, is na de breedvoerige discussie die gisteren en heden heeft plaats gehad, dat wij ons plaatsen op het terrein van deze wet en dat wij wel in het oog houden den aard der bepalingen die daarin zijn opgenomen. Ik meen dat men in sommige opzigten te ver is gegaan; dat men in de wet heeft gevonden veel meer dan zij werkelijk bevat; dat men vreest voor gevolgen, die daaruit niet kunnen worden afgeleid. Drie punten worden geregeld. Vooreerst: de bevoegdheid van de waterschapsbesturen tot het bedreigen van straffen; in het tweede gedeelte wordt geregeld het toezigt van Gedeputeerde Staten, en in het derde de bevoegdheid des Konings om waterstaatsbelangen te regelen welke meer dan ééne provincie betreffen.

In de eerste wordt aan de waterschapsbesturen, die de bevoegdheid hebben tot het maken van keuren, de magt verleend tot het bedreigen van straffen tegen de overtreding dier verordeningen. Men heeft gezegd: die bepaling is gevaarlijk, zij geeft eene nieuwe magt aan de waterschapsbesturen, zonder dat men weet welke die zijn, hoe zij zijn zamengesteld en ingerigt. Die vrees is blijkbaar overdreven. Door de wet zal de bevoegdheid tot bedreiging van straf alleen worden toegekend aan die besturen, die bevoegd zijn tot het maken van keuren en verordeningen. Ze kunnen keuren en verordeningen van politie maken, maar zij missen de bevoegdheid om straf te bedreigen en deze wordt hun door deze wet verleend.

Een spreker, die gisteren het woord heeft gevoerd, heeft gezegd: de wet bevat te weinig, want de magt tot bedreiging van straf wordt niet aan alle waterschappen toegekend. De meening van dien afgevaardigde is tegenovergesteld aan die welke ik zoo even behandelde. Hij wil dat de wet verder zal gaan, maar ik meen dat

ZITTING VAN DEN 10DEN JULIJ.

L. *Voorloopige voorziening in sommige waterstaatsbelangen.* (Beraadslaging.)

verschillende andere leden van deze Vergadering daartegen bezwaren zouden hebben gehad. Maar het toekennen van de bevoegdheid aan alle watersehapsbesturen kwam niet overeen met de strekking dezer wet, welke zich aansluit aan hetgeen bestaat en geene nieuwe regten wil geven, maar alleen de magt verleenen om voor de handhaving van regten die ze bezitten te zorgen. Ik geloof in de tweede plaats, dat deze wet die bevoegdheid niet moest geven. De bevoegdheid tot het maken van keuren en verordeningen van politie moet volgen uit de reglementen; en de vaststelling van de reglementen is niet de taak van de wetgeving, maar van de Provinciale Staten. Zij zullen hebben te beslissen in hoeverre aan een polderbestuur de bevoegdheid tot het maken van keuren en verordeningen moet worden toegekend.

Heden morgen is eene bedenking herhaald en met kracht aangedrongen, die vroeger meermalen is in het midden gebragt, dat de Grondwet geen strafwetgevende magt aan de waterschapsbesturen heeft toegekend. De Grondwet heeft wel is waar niet uitdrukkelijk autonomie aan de watersehappen gegeven, maar daaruit mag niet worden afgeleid dat zij haar aan die ligehamen heeft ontzegd. De vraag, waarover vroeger veel is getwist, is, naar ik meen, uitgemaakt door de provinciale wet. Zij — het is dezen morgen ook reeds met een woord gezegd — heeft in art. 185 aangenomen, dat de watersehappen keuren en verordeningen kunnen maken, onder goedkeuring van Gedeputeerde Staten. Het beginsel is dus in de provinciale wet, die als organieke wet dat onderwerp moest regelen, opgenomen.

De geachte spreker uit Gelderland heeft gewezen op de geschiedenis van dat artikel en verschillende zinsneden aangehaald uit de memorien van toelichting en van beantwoording. Die stukken dagteekenen echter van vóór de uitvaardiging der provinciale wet, en ik wil aan de Vergadering herinneren dat vele bezwaren, welke vroeger tegen de bevoegdheid der waterschapsbesturen tot het bedreigen van straffen werden aangevoerd, zijn opgeheven door de bepaling dat hunne verordeningen onderworpen zijn aan de goedkeuring van Gedeputeerde Staten en dat in die goedkeuring thans een waarborg is gelegen dat de waterschapsbesturen niet verder zullen gaan dan het belang van het watersehap medebrengt.

In deze afdeeling ontbreken eenige bepalingen, heeft dezelfde geachte spreker gezegd. Hij meent dat daarin voorschriften moesten voorkomen ten opzigte van den termijn van afkondiging en der verbindbaarheid van die verordeningen. Ik geloof, Mijnheer de Voorzitter, dat het niet moeijelijk zal vallen onderscheidene leemten in deze wet aan te wijzen, om de zeer eenvoudige reden dat zij niet is voorgedragen als eene wet die het onderwerp in het algemeen en in alle onderdeelen moet regelen. De aanmerking is in het verslag dezer Kamer ook reeds gemaakt en ik heb in de Memorie van Beantwoording opgegeven dat, nu de wet geene bepaalde voorschriften inhoudt, de regter zal moeten oordeelen of de afkondiging van de verordeningen geschied is overeenkomstig het gebruik in het waterschap bestaande, en dat het aan den regter zal staan te beoordeelen, in hoeverre de verordening geacht kan worden ter algemeene kennis te zijn gebragt.

Ik kom thans tot de tweede afdeeling. Ik heb gezegd, dat daarin het toezigt wordt geregeld dat de Grondwet aan Gedeputeerde Staten over de waterschapsbesturen toekent. Deze wet behoeft aan Gedeputeerde Staten de bevoegdheid tot uitoefening van het toezigt niet te geven. Die hebben zij; maar zal dat toezigt iets beteekenen, dan dient de wet de middelen te verleenen om behoorlijk voor de handhaving daarvan te kunnen zorgen, en dat middel ontbreekt. Daarin moet deze wet voorzien.

Het zal wel geen breedvoerig betoog behoeven dat onder het houden van toezigt verstaan moet worden de bevoegdheid van Gedeputeerde Staten om te waken dat op het gebied van den waterstaat datgene geschiede wat noodig is, datgene worde nagelaten wat schadelijk zou zijn. Gedeputeerde Staten moeten dus kunnen bevelen dat werken, die noodzakelijk zijn doch niet uitgevoerd worden, zullen geschieden. Maar Gedeputeerde Staten kunnen niet alle werken bevelen; zij kunnen alleen bevelen die werken, heb ik gezegd, welke in het algemeen belang of in dat van een ander watersehap noodig zijn. De vraag of de noodzakelijkheid aanwezig is, zal met de meeste naauwkeurigheid worden onderzoeht.

Ik heb de aanmerking gehoord, dat Gedeputeerde Staten aan polderbesturen zouden kunnen bevelen het maken van werken, welke in het algemeen belang, niet in dat van het waterschap, noodig zijn; dat zij ook zouden kunnen regelen de geheel huishoudelijke belangen van een polder. Dit kan de bedoeling van de wet niet zijn. De Gedeputeerde Staten zullen niet kunnen bevelen werken, die in het algemeen belang noodig zijn, wanneer het waterschap daartoe niet verpligt is, want hunne bevoegdheid wordt door de wet beperkt. Niet alle werken, die noodzakelijk zijn, kunnen worden gebragt ten laste van een polderbestuur. Het polderbestuur moet tot het maken van die werken verpligt en gehouden zijn, kraehtens een bepaalden titel, kraehtens de inrigting zoo als die gekend wordt uit een reglement of uit eene reeks van omstandigheden, of wel, die verpligting moet volgen uit eene wet, eene provineiale verordening, een Koninklijk bevel.

De spreker uit Gelderland heeft de woorden der Memorie van Toelichting niet opgevat in den zin waarin zij zijn gesteld. Hij heeft gezegd: de Minister erkent, dat in het algemeen belang een polder kan verpligt worden tot het maken van een werk dat Gedeputeerde Staten noodig keuren. Dit is juist; maar de spreker heeft vergeten wat den grootsten waarborg oplevert, dat Gedeputeerde Staten geen ander werk ten laste van een waterschap kunnen brengen dan waartoe het *verpligt* is, en dat indien die *verpligting* niet bestaat het bevel niet mag worden gegeven.

De spreker uit Gelderland (de heer van Dam van Isselt) heeft gezegd: geen regter zal ooit een polderbestuur verpligten tot iets wat uitsluitend in het algemeen belang, of in dat van andere watersehappen moet geschieden. Welnu, Mijne Heeren, het voorschrift der wet, dat geene andere werken aan het waterschap kunnen worden opgelegd, dan waartoe het onbetwistbaar verpligt is, en de bepaling dat het bestaan der verpligting door den regter moet worden beoordeeld, moesten elke vrees opheffen dat Gedeputeerde Staten ten opzigte van een watersehapsbestuur misbruik van hunne bevoegdheid zullen maken.

Men heeft gezegd: de woorden van art. 7 zijn onduidelijk; daar wordt gesproken van bevel door den Koning gegeven: dus zal door een Koninklijk bevel kunnen worden opgelegd de verpligting tot het maken van een werk. — In de Memorie van Toelichting bij het wets-ontwerp gevoegd, is, naar ik meende, die zaak duidelijk uiteengezet. Het bevel moet strekken, ter uitvoering van eene wet of van een algemeenen maatregel van inwendig bestuur en daarop rusten. De spreker meent dat die uitlegging wel in de Memorie van Toelichting wordt gegeven, maar niet volgt uit de woorden der wet. Ik geloof dat wanneer de geachte spreker de bepaling nog eens wil inzien, het hem zal blijken, dat van geen andere *bevelen* sprake kan zijn dan die ter uitvoering eener wet of van een algemeenen maatregel van inwendig bestuur worden gegeven. De tweede alinea van art. 7 zegt: » Hun daartoe strekkend, met redenen te omkleeden besluit wordt onmiddellijk medegedeeld aan het bestuur van het waterschap, dat, naar het oordeel van Gedeputeerde Staten, krachtens zijne inrigting, krachtens eene wet, een algemeenen maatregel van inwendig bestuur, Onze *daartoe betrekkelijke* bevelen of eene provineiale verordening verpligt is de werken te ondernemen of door de onderhoudpligtigen te doen verrigten."

De woorden *daartoe betrekkelijk* kunnen niet op iets anders slaan dan op de voorafgaande.

De beslissing van de vraag: of het waterschap krachtens eene der bepalingen van art. 7 verpligt is, wordt in het tegenwoordig wets-ontwerp aan den gewonen burgerlijken regter opgedragen. Verscheidene leden hebben in die wijziging eene verbetering van het vroeger aangeboden wets-ontwerp gevonden; sleehts één spreker heeft verklaard dat hij met de vroeger voorgestelde regeling meer was ingenomen. Bij de beoordeeling der vraag, of het gesehil aan den gewonen burgerlijken regter kan worden opgedragen, moet niet uit het oog worden verloren de aard van het gesehil, zoo als die door het wets-ontwerp wordt bepaald. De vraag, die hier zal worden beslist door den burgerlijken regter, betreft alleen de uitlegging van bestaande verordeningen — eene vraag die beoordeeld moet worden naar vast regt, zoo als meermalen aan den burgerlijken regter wordt voorgelegd; de regter zal, wanneer zijne beslissing wordt ingeroepen, zich bewegen op een bekend terrein.

De spreker uit Friesland had gemeend uit eenige woorden, vroeger hier gesproken, te kunnen opmaken, dat naar mijn inzien de beslissing van eene zoodanige vraag aan de administrative magt moest worden opgedragen. Hij had gewenseht dat eene administrative regtsmagt ware ingesteld en dat dit aan het aanbieden van het tegenwoordig wets-ontwerp ware voorafgegaan.

Ik geloof niet dat ik in tegenspraak ben met hetgeen ik bij eene vorige gelegenheid heb gezegd, wanneer ik herhaal, dat ook naar mijn inzien, in vele opzigten het bestaan van eene administrative regtsmagt wenselielijk is; maar ook wanneer ik er bijvoeg — hetgeen ik meen vroeger gezegd te hebben — dat de regeling van dat onderwerp aan gewigtige bezwaren onderhevig is, en dat het een betwist punt is, in hoever met onze staatsinrigting het toekennen aan den Raad van State van eene administrative regtsmagt overeenkomt. Zoolang echter daaromtrent geene beslissing is genomen, kan de regtsvraag, zoo als zij bij dit wets-ontwerp is omsehreven — eene vraag omtrent de uitlegging van bestaande verordeningen en wetten — aan geene andere dan aan de regterlijke magt ter beslissing worden opgedragen.

Ik ben het met den spreker eens dat die regter de zaak niet zou kunnen beslissen, wanneer zij in haren geheelen omvang door hem moest worden beoordeeld. Wanneer in het algemeen moest worden beoordeeld welke verpligtingen op het watersehap als publiek-regtelijk ligchaam rusten, dan meen ook ik dat de reg-

ZITTING VAN DEN 10DEN JULIJ.

L. *Voorloopige voorziening in sommige waterstaatsbelangen.* (Beraadslaging.)

ter niet zou kunnen beslissen; maar nu de noodzakelijkheid van het werk door het administratief gezag wordt uitgemaakt en de beslissing afhankelijk is gesteld van de uitlegging en toepassing van een titel waaruit de verpligting moet volgen, nu meen ik dat zij aan den gewonen burgerlijken regter zeer gevoegelijk kan worden opgedragen.

Die spreker vreest voor de langdurigheid der procedures. Ik geloof dat de langdurigheid der procedure op zich zelve geene reden mag zijn om af te zien van eene regeling die overigens billijk en wenschelijk is. Doch ik moet er tevens op wijzen, dat in de wet zelve op de mogelijkheid van eene langdurige procedure is gerekend. Er is gezorgd dat, bijaldien de procedure loopt over een werk dat geen uitstel kan lijden, hangende het geding over de verpligting tot het dragen der kosten, dat werk van staatswege zal worden uitgevoerd, zoodat in het belang van den waterstaat wordt voorzien.

Ik kom thans in de derde plaats tot het laatste deel der wet.

De spreker uit Gelderland heeft in den aanvang zijner rede over dit gedeelte der wet gewezen op het kanaal van Steenenhoek en gemeend dat de moeijelijkheden te dien aanzien ondervonden de oorzaak zijn van de regeling van het tegenwoordig onderwerp.

Ik wensch thans niet te spreken over de wijze waarop in het vervolg dit punt zal geregeld worden. De beide sprekers uit Gelderland hebben eehter gezegd, dat sedert 28 jaren die zaak verkeerdelijk is behandeld, dat er altijd veel over is gesproken, maar daaraan nooit een voldoend einde is gemaakt. Welnu, deze wet zal de mogelijkheid aan de hand geven om een onderwerp, dat volgens beide sprekers regeling behoeft, af te doen. Op dit oogenblik bestaat die mogelijkheid niet; de Provinciale Staten, door wie de regeling van het onderwerp kon geschieden, hebben gemeend daartoe niet te kunnen overgaan. Nu vraag ik, hoe deze zaak ooit tot een einde zal kunnen gebragt worden, indien bepalingen van den aard als in dit wets-ontwerp zijn opgenomen, niet tot wet worden verheven. Zonder deze zal er geen magt zijn bevoegd om de belangen van watersehappen in twee provincien gelegen te regelen. Ik acht het verkeerd nu reeds op die beslissing vooruit te loopen en te veronderstellen dat zij eene onbillijkheid zal bevatten. En echter is dit door een der sprekers als het ware aangenomen. Hij heeft gemeend dat er weinig waarborg in de Koninklijke uitspraak gelegen is, omdat niet het Hoofd van den Staat, maar de Minister van Binnenlandsche Zaken zal beslissen. Ja hier, gelijk in ieder ander geval, zal het Koninklijk besluit genomen worden op het rapport van den Minister; maar de Minister die het mede-onderteekend heeft, zal er verantwoordelijk voor zijn. Maar de spreker vreest, dat zelfs de Minister het onderwerp niet zal onderzoeken, omdat hij daartoe niet in de gelegenheid is. Ik ben overtuigd, Mijne Heeren, dat, wanneer het geldt eene zaak van dat gewigt als de regeling van een punt, waaromtrent de besturen van twee provincien zich niet hebben kunnen verstaan, er geen Minister zal gevonden worden, die het vertrouwen van den Koning geniet, die niet zelf dat onderwerp behoorlijk zal onderzoeken.

Er is nog eene aanmerking door denzelfden spreker gemaakt. Ik weet waarlijk niet of ik haar wel moet wederleggen. Hij heeft gezegd, dat ja voor sommigen, welligt voor de leden der Eerste Kamer, aan de ministerien gelegenheid bestaat om tot een referendaris te worden toegelaten, maar dat anderen verwezen werden naar de mindere ambtenaren. Hierop wil ik alleen antwoorden, dat het mij meermalen gebleken is dat, wanneer een of ander onderwerp bij een ministerie aanhangig is, de belanghebbende zelf dengene wenscht te spreken die met de behandeling der zaak belast is en daaromtrent eene voordragt aan den Minister moet doen. Maar ik geloof niet — en ik geloof ook niet, dat de spreker dit zal kunnen bewijzen— dat bij mijn departement, òf de Minister, òf de hoogere ambtenaren ontoegankelijk zijn voor degenen die tot hen wenschen te worden toegelaten. Ieder die over eene belangrijke zaak den Minister of het hoofd eener afdeeling wenscht te spreken, zal hen bereid vinden, tenzij zij door ambtsbezigheden worden verhinderd, hem te woord te staan. Ik geloof het eene onverdiende beschuldiging te mogen noemen, die tegen het Ministerie is aangevoerd.

Maar nu wat de regeling zelve betreft. De sprekers hebben gezegd: die bevoegdheid kan en behoort niet aan den Koning te worden toegekend en zij hebben gewezen op de moeijelijkheden aan zoodanige beslissing verbonden. Ik weet niet, Mijnheer de Voorzitter, op welke andere wijze de zaak zou kunnen geregeld worden, dan in de wet wordt voorgedragen. De Koning, wien het oppertoezigt over den waterstaat door de Grondwet is opgedragen, zal eene zaak beslissen die twee provincien aangaat, eene beslissing geven die niet genomen kan worden noch door de eene, noch door de andere provincie afzonderlijk; en evenwel de zaak *moet* geregeld worden, want ik geloof dat de stelling in het algemeen niet opgaat van den geachten spreker uit Noordbrabant, dat het beter is sommige onderwerpen maar ongeregeld te laten. Al moge men aannemen dat dit ten opzigte van sommige onderwerpen waar zij, zeker is het, dat er andere daartegenover staan die noodwendig geregeld *moeten* worden. Als voorbeeld haal ik aan een geval dat zich onlangs heeft voorgedaan. De Provinciale Staten van dit gewest en die van Noordholland zijn het niet eens geworden over het reglement van het waterschap van Rhijnland; dat reglement kon dus door de Staten niet tot stand worden gebragt, want een der beide besturen is op zich zelf daartoe niet bevoegd. Er moet dus eene andere magt zijn die hierin voorziet en het reglement vaststelt. Men zegge toch niet dat dit moet geschieden door de wet. Het vaststellen van een reglement voor de waterschappen behoort niet tot den werkkring der wetgevende magt. Zij moet niet beoordeelen de verschillende onderwerpen, die in zoodanige reglementen geregeld moeten worden, en die in betrekking staan tot de bijzondere belangen van een of meer waterschappen. Dit is eene aangelegenheid die door de provinciale besturen, en zoo die haar niet kunnen regelen, door den Koning moet worden beslist.

Maar is in de wet geen afdoende waarborg gelegen, dat het besluit niet ligtvaardig zal worden genomen? Alleen in het geval dat de Provineiale Staten het niet eens kunnen worden, zal eene regeling door het Hoofd van den Staat geschieden en het besluit zal niet kunnen worden genomen dan nadat de Raad van State is gehoord, terwijl het besluit zelf ter algemeene kennis wordt gebragt door zijne plaatsing in het *Staatsblad*.

Mij dunkt in die voorsehriften liggen voldoende waarborgen dat de Minister niet ligtvaardig, niet op zulk eene ligtvaardige wijze als dezen morgen is gezegd, de zaak zal behandelen. Èn de publieiteit èn het hooren van den Raad van State zullen den Minister wel doen zorgen, dat hij geene voorstellen doe, die hij niet behoorlijk kàn verdedigen.

Ik geloof, Mijnheer de Voorzitter, hiermede te kunnen volstaan. Ik herhaal hetgeen ik vroeger zeide dat, naar mijne overtuiging, door de aanneming van deze wet een groote stap voorwaarts zal worden gedaan en dat, door het verwerpen van deze gedeeltelijke regeling, de algemeene wet, die men daardoor spoediger denkt te erlangen, al meer en meer zal worden vertraagd.

[II. Bladz. 202.]

Mijnheer de Voorzitter, de geachte spreker uit Friesland is teruggekomen op zijne meening, dat de beslissing van deze zaken behoort te worden opgedragen aan eene administrative regtsmagt. Hij vreest dat de langdurigheid van het proces, waarvan hij zoo even gesproken heeft, een groot bezwaar zal opleveren. Ik herhaal hetgeen ik straks zeide, dat het niet geregeld zijn van de administrative regtsmagt het van zelf onmogelijk maakt aan haar door deze wet eene beslissing op te dragen; terwijl de noodzakelijkheid eener spoedige voorziening niet toelaat deze wet uit te stellen tot dat omtrent de administrative regtsmagt eene beslissing zij genomen. Men moet eehter niet uit het oog verliezen dat de regtspleging voor den burgerlijken regter bekend is, dat men de kosten en de bezwaren daaraan verbonden kan beoordeelen; terwijl de wijze waarop de procedure voor de administrative regtsmagt zou moeten worden gevoerd, nog geheel onzeker is, zoodat het moeijelijk is nu reeds na te gaan of die wijze van behandeling zooveel eenvoudiger en minder kostbaar zal zijn. Men mag het veronderstellen, maar zekerheid bestaat daarvan niet.

Met veel genoegen heb ik van den geachten spreker uit Zuidholland vernomen, dat ook hij van oordeel is, dat eene partiele regeling niet is verboden. Hij geeft toe, zoo ik mij niet bedrieg, dat de voorschriften in deze wet opgenomen, grondwettig kunnen worden vastgesteld. Het kwam mij voor dat hij gisteren daaraan twijfelde, doch dat bezwaar schijnt thans te zijn opgeheven. De spreker keurt het echter af, dat de tegenwoordige besturen door deze wet als het ware zullen worden bekrachtigd. Ik heb dat argument niet wel begrepen. Deze wet bekrachtigt de besturen niet. Zij behelst geene voorschriften omtrent de inrigting der waterschappen; dat moet door de reglementen geregeld worden door de Staten. Maar deze wet geeft alleen de bevoegdheid om straffen te bedreigen, aan die besturen, die het regt hebben tot het maken van keuren. Men moet niet uit het oog verliezen dat die besturen, ofschoon de inrigting van de waterschappen nog niet herzien moge zijn, evenwel bestaan, en hunne taak behoorlijk moeten kunnen vervullen; de wet geeft hun daartoe de noodige magt; maar daardoor bekrachtigt zij de besturen niet, zij erkent ze en neemt ze aan als bestaande besturen, maar verder niet.

De spreker uit Gelderland heeft gezegd: » De Minister wil de zaak omkeeren; hij wil eerst de Provinciale Staten reglementen doen opmaken en daarnaar de algemeene wet inrigten". Ik wil gaarne toegeven, gelijk ik zoo even gezegd heb, dat het wenschelijk

ZITTING VAN DEN 10DEN JULIJ.

L. *Voorloopige voorziening in sommige waterstaatsbelangen.* (Beraadslaging.)

ware dat eene goede algemeene wet had kunnen voorafgaan om als leiddraad voor de provineiale besturen te strekken, doch ik heb voor mij de overtuiging dat zoodanige algemeene wet niet spoedig zal tot stand komen, en in die omstandigheden heb ik straks gezegd, dat het zijn voordeel had dat de Provineiale Staten eene regeling voordroegen, omdat daardoor de belangen en behoeften der verschillende gewesten kenbaar worden en bij het opstellen der algemeene wet in aanmerking konden worden genomen.

Ik geloof, dat men te veel vrees koestert voor de ongelijkmatigheid van de provineiale verordeningen. Men moet niet uit het oog verliezen, dat een reglement, als het door de Staten is opgesteld, nog geene verbindende verordening is, maar dat de Grondwet wil, dat het worde onderworpen aan de goedkeuring des Konings, en dat in die goedkeuring een waarborg gelegen is voor eenheid in de hoofdbeginselen, terwijl de bijzonderheden welke meer bepaald de provineiale belangen betreffen, geregeld zullen worden door die autoriteit welke daarmede het meest bekend is.

Ik had gezegd, dat art. 158 der provineiale wet de vraag had beslist, in hoeverre aan de waterschapsbesturen autonomie toekomt. De geachte spreker uit Gelderland meent, dat die vraag in art. 158 niet beslist is, omdat het artikel alleen bepaalt, dat de keuren of verordeningen van politie de goedkeuring van Gedeputeerde Staten noodig hebben. Maar ik vraag, welke dan de zin van dit artikel is? Wanneer de wet bepaalt, dat de keuren of verordeningen van politie der watersehapsbesturen de goedkeuring der Gedeputeerde Staten vereisehen, dan zal daaruit toch wel volgen de bevoegdheid om keuren en verordeningen te maken.

Dezelfde geachte spreker is teruggekomen op twee bedenkingen welke hij dezen morgen heeft gemaakt. Hij heeft het betreurd dat in deze wet geene voorschriften voorkomen omtrent de afkondiging. Ik heb zoo even reeds gezegd, dat zonder twijfel in deze wet leemten zullen kunnen worden aangewezen, maar, zoo men dit betreurt, dan behoeft men daarom nog niet te vreezen voor misbruiken. Wat zal het geval zijn? Wanneer de regter geroepen wordt om eene politie-verordening toe te passen, dan zal het aan hem staan om te beoordeelen, of zij behoorlijk ter kennis is gebragt, en als het niet blijkt dat zij behoorlijk is afgekondigd, dan zal de straf niet worden uitgesproken.

Men heeft als een bewijs dat de in de 3de paragraaph voorgestelde regeling onraadzaam is, op nieuw aangehaald het kanaal van Steenenhoek, en men heeft gezegd: die zaak was door een Koninklijk besluit geregeld; zij is gebleken niet goed te zijn en nu wordt voorgesteld om op dezelfde wijze de regeling te doen plaats hebben. De aanmerking is juist, als men aanneemt dat het onderwerp in geen geval door een Koninklijk besluit goed kan worden geregeld; maar daarvoor bestaat geen reden. De regeling had evenzeer minder goede uitkomsten kunnen opleveren, indien zij door de Provineiale Staten of welke autoriteit ook, ware gesehied. Maar het bezwaar was daarin gelegen dat, tijdens het nemen van het Koninklijk besluit, de bevoegdheid daartoe aan den Koning niet was toegekend, dat de zaak niet door een besluit konde worden geregeld; die bevoegdheid zal deze wet nu geven.

De geachte afgevaardigde uit Groningen heeft gezegd: deze wet geeft niet aan de waterschapsbesturen hetgeen de Regering meent dat hun toekomt. Gisteren heeft die spreker aangehaald eene zinsnede uit een der gewisselde stukken, die evenwel niet bepaald op dit geval zag. Er bestond twijfel of autonomie kon worden toegekend aan de waterschappen, of het door de Grondwet werd uitgesloten; en de Regering heeft toen geantwoord: dat de Grondwet niet uitdrukkelijk die bevoegdheid toekent, omdat het maken van verordeningen, uit het publiek-regtelijk karakter der watersehappen volgende, hun even als aan elk zedelijk ligehaam toekwam. Maar de bevoegdheid om straffen te bedreigen was geen natuurlijk gevolg van het karakter der watersehappen; die bevoegdheid moest door de wet worden gegeven en de Regering begreep dat zij haar alleen moest toekennen aan die besturen die *krachtens hunne instellingen* of wel krachtens *oude usantien* het regt tot het maken van keuren uitoefenden. In vroegeren tijd hadden alle watersehapsbesturen dat regt niet; het hing af van den toestand waarin zij geplaatst waren; in den regel hadden dus de zelfstandige, onafhankelijke watersehapsbesturen de bevoegdheid tot het maken van keuren en verordeningen; maar zij was niet verleend aan die welke die zelfstandigheid misten.

De spreker uit Groningen heeft gezegd, dat ten gevolge van deze wet eene magtsdelegatie zou plaats hebben omdat het van de Provineiale Staten zou afhangen de bevoegdheid tot het maken van keuren en het bedreigen van straf aan de watersehappen al dan niet te geven. Ik geloof niet dat dit juist is. De Provineiale Staten zullen in de reglementen bepalen of een waterschap de bevoegdheid zal bezitten tot het maken van keuren en meer niet, maar indien die bevoegdheid is toegekend, zal het watersehapsbestuur, krachtens deze wet, op de overtreding van zijne keuren straf kunnen bepalen.

Ik heb gewezen op het reglement van Rhijnland, een onderwerp, dat thans in behandeling is bij de Provinciale Staten. De spreker uit Groningen heeft gezegd dat de magt, door deze wet aan den Koning toegekend, te groot is, indien het van Zijne beslissing zal afhangen, in hoeverre de Provinciale Staten bevoegd zijn in de grenzen van een waterschap wijziging te brengen, een punt, waarover thans verschil bestaat bij de Provinciale Staten. Die bevoegdheid zal aan den Koning moeten worden toegekend, Maar is die bevoegdheid te groot? Hier bestaat er verschil tusschen de twee provinciale besturen, maar indien er geen versehil bestond, indien Noord- en Zuidholland het eens waren, dan zouden immers de provineiale besturen dezelfde beslissing over dit belangrijke punt hebben genomen. Nu de provineiale besturen het niet eens zijn, zal de Koning beslissen, maar aan den Koning zal geene meerdere bevoegdheid worden gegeven dan aan de besturen der provincien. Daarbij komt dat de zaak zal worden beslist door den Koning nadat de Raad van State is gehoord en dat het besluit door het *Staatsblad* ter algemeene kennis zal worden gebragt.

Ik geloof, Mijnheer de Voorzitter, hiermede te kunnen volstaan.

[III. Bladz. 202.]

Ik heb mij straks niet juist uitgedrukt of ik ben niet wel verstaan. Ik heb gezegd, dat de inrigting van het kanaal van Steenenhoek evenzeer door de Provinciale Staten, of door welke magt ook, als door een Koninklijk besluit minder goed geregeld kon worden. De wet moet evenwel aanwijzen bij welke magt de bevoegdheid tot regelen zal berusten.

De spreker heeft gezegd, dat de Koning, indien Hem het regt van beslissing wordt gegeven, in eene zaak als die van het kanaal van Steenenhoek, in het vervolg verpligtingen zal kunnen opleggen die thans niet bestaan.

Ik herhaal hetgeen ik zoo even zeide, ik geloof niet dat het nu de tijd of de plaats is om na te gaan op welke wijze de zaak van Steenenhoek zal worden geregeld, op welke wijze men zal kunnen te gemoet komen aan de bezwaren door Gelderland geopperd, bezwaren die ik voor een gedeelte erken, en ik wil er bijvoegen, waaraan waarschijnlijk zooveel mogelijk zal worden te gemoet gekomen. Maar dit wenseh ik nogmaals onder de aandaeht van de Vergadering te brengen, dat het artikel de meest mogelijke waarborgen geeft voor eene goede en billijke beslissing; dat het in de eerste plaats de regeling opdraagt aan de Provinciale Staten; dat deze, indien zij zieh kunnen verstaan, de zaak regelen en dan alleen de goedkeuring van het Hoofd van den Staat, wordt vereiseht; maar dat alleen in het geval dat de Staten zieh niet kunnen verstaan, de beslissing aan den Koning wordt opgedragen, kraehtens het oppertoezigt dat aan hem door de Grondwet is toegekend.

Een belang, dat meer dan één gewest betreft, kan alleen door den Koning of door de wet worden geregeld; de gronden die ik zoo even reeds heb aangevoerd stellen het, naar mijn inzien, boven allen twijfel, dat hier de wetgevende magt niet tot regeling van een bijzonder punt moet tusschen beide komen.

ZITTING VAN DEN 11DEN JULIJ.

LV. *Afschaffing van den accijns op het Gemaal.* (Beraadslaging.)

29STE ZITTING.

ZITTING VAN WOENSDAG 11 JULIJ.

(GEOPEND TEN 11 URE.)

Verslag uitgebragt door de Commissie voor de Verzoekschriften. — Voortzetting der beraadslaging over het wets-ontwerp tot afschaffing van den accijns op het gemaal. — Intrekking van een voorstel en verwerping van eene motie tot sluiting der beraadslaging. — Besluit genomen tot het houden eener avondzitting. — Voortzetting der behandeling en aanneming van het vermelde wetsontwerp.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 37 leden, te weten de heeren:

de Bruijn, Borski, Sassen, 't Hooft van Benthuizen, van Rhemen van Rhemenshuizen, van der Oudermeulen, Cost Jordens, Blankenheijm, van Weel, d'Ablaing van Giessenburg, Martens van Sevenhoven, van Beeck Vollenhoven, van Swinderen, de Vos van Steenwijk, van Sasse van Ysselt, van den Dries, van Goltstein van Oldenaller, van Wessem, van der Lek de Clercq, de Villers de Pité, Insinger, Regout, Sichterman van de Brake, Tonckens, Beerenbroek, van Eijsinga, Bosch van Drakestein, van Rijekevorsel, van Dam van Isselt, van Nispen van Pannerden, Cremers, van Aylva van Pallandt, Boxman, Lotsij, van Heeckeren van Wassenaer en Paspoort van Grijpskerke;

en de heeren Ministers van Finantien, van Buitenlandsche Zaken, van Kolonien en voor de Zaken van de Hervormde Eeredienst enz.

De notulen van het verhandelde in de vorige zitting worden gelezen en goedgekeurd.

De heer **van der Lek de Clercq,** lid der Commissie voor de Verzoekschriften, brengt het volgende rapport uit:

In handen uwer Commissie voor de Verzoekschriften is gesteld eene adstructie tot het adres van de firma *Wijthoff en Zoon*, suikerraffinadeurs te Amsterdam, hetwelk bij deze Kamer is ingekomen en waarover reeds in de zitting van den 6den Julij jl. rapport is uitgebragt.

Deze adstructie op bedoeld adres van genoemde firma, aan deze Kamer ingezonden, moet strekken, zoowel om hetgeen ten voordeele van het wets-ontwerp, nopens de vermeerdering van het minimum van den suiker-accijns, bij den anderen tak der wetgevende magt, door sommige leden daarvan is in het midden gebragt, nader ter toetse te brengen en te bestrijden, als ook om nader toe te lichten hetgeen bij bedoeld adres is betoogd.

Deze toelichtende bijdrage is gedrukt en aan al de leden dezer Kamer toegezonden, weshalve uwe Commissie van oordeel is, dat zij kan volstaan met het medegedeelde omtrent bedoelde adstructie. Zij heeft intusschen de eer aan de Vergadering voor te stellen, voormeld stuk, als dienende tot toelichting van een bij deze Kamer ingediend adres en tevens betrekking hebbende op een voorstel van wet bij deze Kamer aanhangig, ter griffie dezer Kamer neder te leggen.

De Vergadering vereenigt zich met de conclusie van het rapport.

Aan de orde is de voortzetting der behandeling van het WETSONTWERP TOT AFSCHAFFING VAN DEN ACCIJNS OP HET GEMAAL.

De beraadslaging wordt daarover heropend.

De heer **Insinger**: Op het staatkundig terrein mag men te goeder trouw van zeer uiteenloopende gevoelens zijn; ook in staathuishoudkundige beschouwingen kunnen vele verschillende meeningen bestaan; doch dit is gewis, dat aan niemand, wien ook, eene belasting aangenaam en welgevallig is. Ik breng mij voor den geest het gezegde door een hoofd van Finantien eens geuit in de Fransche kamer. Er was dan eens geklaagd over deze belasting dan eens over eene andere. Toen maakte de Minister allusie op eene caricatuur, die in dien tijd veel opgang maakte. De kok komt in de menagerie, en rigt zich tot het gevogelte, met de vraag: messieurs et mesdames, à quelle sauce voulez-vous être préparés? Maar de messieurs et mesdames wilden in het geheel niet worden toebereid, en namen naar alle kanten de vlugt: zij wilden op geenerlei wijze bloeden.

Mijne Heeren, wij weten nu allen wel, dat, hoe hoog de eischen ook zijn, niemand in het land alle belastingen zou durven afschaffen. Er zijn er echter die zoo niet alle belastingen, toch alle aceijnsen zouden willen afschaffen. Daartoe is nu een begin voorgesteld. Dat begin komt van regeringswege. Wanneer van regeringswege de mogelijkheid wordt gesteld om de natie van een deel der op haar drukkende lasten te ontheffen, dan moet dit aan velen welgevallig zijn. De vraag blijft dan slechts of het beste en doelmatigste middel om daartoe te geraken voorgedragen wordt?

Dit is inderdaad eene vraag, die elk onzer naar zijn geweten gewikt en gewogen zal hebben. De kernachtige redeneringen, die wij gisteren in het avonduur hebben aangehoord, hebben wel aangetoond, dat de leden die gesproken hebben, gaarne het goede wilden, maar dat zij bezwaar hebben in de wijze om daartoe te geraken. Dit is ook bij mij het geval. Ik zal welligt weinig nieuwe redeneringen kunnen aanvoeren, maar bij eene zaak van zoo groot aanbelang moet men het wel pligt achten rekenschap te geven van zijn afstemmend votum.

De vragen komen vooreerst in aanmerking of de schatkist zulk eene aanzienlijke opbrengst van een middel als het gemaal kan ontberen; of die belasting inderdaad het eerst in aanmerking moet komen om ter zijde gesteld te worden, en of de meerdere belasting, welke op andere onderwerpen staat gevorderd te worden, niet in sommige opzigten meer afkeurenswaard zal zijn.

Door andere leden is ook vooropgesteld het politieke standpunt. Ik zou wenschen in die groote gerustheid te kunnen deelen, welke de Regering vooruitzet, over den algemeenen toestand van Europa. Het is zoo, Mijne Heeren, wij leven niet meer in die glorierijke tijden, dat Nederland als zeemogendheid geroepen scheen om in elken grooten strijd zijn aandeel te nemen. Wanneer in dien tijd de volkeren van Europa tot den bloedigen oorlogsdans geroepen werden, geschiedde dit nooit zonder dat *» la Hollande et l'Angleterre payaient les violons.*"

Ik geloof niet dat wij de eerzucht vermogen te koesteren tot dien glorierijken tijd terug te keeren; wij begeeren, zoo ik vermeene, ook niet meer die groote rol te vervullen, en althans wenschen wij wel versehoond te blijven *de payer de les violons.*

Zal dat echter altijd mogelijk blijven? Ik wensch en hoop het. Wij kunnen echter tegen onzen wil betrokken worden in den strijd tusschen de groote mogendheden, dien sommigen hoopten dat in het verleden jaar reeds zou beslist zijn en die thans feller gevoerd wordt dan immer.

Behalve de oorlogsmagten die tegenover elkander staan, zien wij in Staten, die nog het geluk hebben dat wij waarderen, van nog niet in den strijd gemengd te zijn, honderdduizende manschappen onder de wapenen staan, gereed om bij groote gebeurtenissen te kunnen handelen. Hartelijk willen wij wensehen dat de verstandige houding, die onze Regering aangenomen heeft, dat de eerlijke onzijdigheid, die zij tot heden zoo krachtig heeft gehandhaafd, ons moge behoeden voor verwikkelingen. Ik vertrouw zeer op het beleid der Regering, doch het is boven menschelijke wijsheid om te voorzien welke verwikkelingen nog kunnen geboren worden, die dan ook op de finantien regtstreeks invloed kunnen uitoefenen. En zelfs, Mijne Heeren, wanneer wij onze onzijdigheid behouden, terwijl de strijd tusschen de groote mogendheden aanhoudt, weten wij toch dat dit op den handel en de welvaart van onzijdige natien invloed kan hebben 't geen almede ongunstig op de staatsinkomsten kan terugwerken. Ik zal thans niet verder over deze beschouwingen uitweiden, waarin de een meer *optimist*, de andere meer *pessimist* kan zijn; en ik kom thans weder meer op een gewoon terrein.

Ik heb de eer gehad, Mijne Heeren, lid te wezen van de Commissie uit deze Kamer, die over deze gewigtige zaak rapport uitgebragt heeft. Thans de Memorie van Beantwoording voor mij

ZITTING VAN DEN 11DEN JULIJ.

LV. *Afschaffing van den accijns op het Gemaal.* (Beraadslaging.)

hebbende, zal ik trachten hier en daar de beschouwingen van de Regering te volgen.

De Regering is van meening dat de geldelijke middelen het toelaten om deze 4½ millioen te missen. Is men dank verschuldigd aan de Regering voor de duidelijke uiteenzetting van onze middelen, ook in verband gebragt met hetgeen men thans kan rekenen dat de kolonien opbrengen, hoeveel regt men ook wil laten wedervaren aan deze becijferingen voor het tegenwoordige, de toekomst is ook ten deze aan wisselvalligheden blootgesteld.

Dat de gewone middelen steeds klimmende zijn geweest, is een gelukkig verschijnsel; maar zal dit gestadig zoo blijven, of zal de opbrengst weder achteruit gaan? Niet alleen de oorlogsomstandigheden, maar ook nog vele andere oorzaken kunnen daarop inwerken. Doch ik kom voornamelijk op tegen hetgeen men berekent steeds van onze Oost-Indische bezittingen te moeten blijven genieten. Wij weten toch, dat er tijden geweest zijn, dat deze kolonie meer een last dan een voordeel voor het vaderland was. Wij weten dat er zelfs gedurende het cultuurstelsel, waaraan men al die vruchten te danken heeft, misrekeningen hebben plaats gehad. Laten wij slechts denken aan het jaar 1848, hoe zeer toen die geldelijke hulpmiddelen benoodigd waren en Java toen oneindig minder aan de schatkist heeft opgebragt. Hoeveel wisselvalligs is er ook hier niet, waarop behoort gerekend te worden. De producten van de kolonien kunnen door verandering van saizoen het eene jaar meer opbrengen dan het andere. Vervolgens wijs ik op het groot verschil in de prijzen die deze producten gelden. Wij hebben thans voor de koffij een prijs van *dertig* cents, maar het is nog niet lang geleden, dat die prijs *achttien* cents was, dat deze prijs toen dreigde nog lager te gaan en dit welligt ook zou gedaan hebben, zoo de Regering aan de Handelmaatschappij niet de verpligting had opgelegd om niet dadelijk te verkoopen, maar terug te houden. Een onderscheid nu van *twaalf* centen kan eene geldelijke misrekening ten gevolge hebben van twaalf millioen gulden.

Het gewigtig product, de suiker, is ook soms lager geweest dan het thans is. Ik vrees dat, wanneer de belasting waarover morgen zal worden beraadslaagd, op dat product zal zijn gelegd, men dan in de concurrentie voor de veilingen der Handelmaatschappij wel zal ondervinden dat, zoo er minder gekocht wordt voor de binnenlandsche industrie en men alleen of ten minste hoofdzakelijk op de orders van het buitenland moet rekenen, dit ook kan medewerken om het cijfer der koloniale bijdrage te verminderen.

Nog weinige jaren geleden was de waarde van een ander belangrijk artikel, het tin, slechts de helft van hetgeen die waarde thans is. Mogen wij nu, bij zooveel onzekerheid, rekenen dat van die Oost-Indische bezittingen altijd hetzelfde aantal milioenen zal komen? Moet er niet reeds aan de Oost-Indien zelf meer geld ten koste gelegd worden? Hebben wij niet in de andere Kamer hooren verkondigen, dat het een onnatuurlijke toestand is wanneer de dochter altijd de moeder moet voeden? dat nu de tijd gekomen is, om, nadat van de kolonien zooveel gevergd is geworden, ook veel voor die kolonien te doen? Het laatstelijk aangenomen regeringsreglement bepaalt, dat de heeredienstен en andere aan den inlander opgelegde verpligtingen verminderd zullen worden, terwijl men er reeds meermalen op gewezen heeft, dat de zoutbelasting voor den inlander welligt drukkender is dan de belasting op het gemaal alhier. Op Java zullen meer kanalen, wegen en andere werken aangelegd moeten worden, en wij hebben in de vorige vergadering hooren betoogen dat eene regtstreeksche versnelde vaart op Indie zou dienen te worden aangelegd, om niet afhankelijk te blijven van de vreemde middelen van spoedige gemeenschap. Wanneer wij de vlugschriften over koloniale aangelegenheden doorloopen, dan zien wij bovendien veel gewagen van de eischen van den tijd, ten behoeve der onderdanen van Zijne Majesteit in die verafgelegen gewesten. Ik wil niet beoordeelen of in de opgaven van hetgeen voor die bezittingen noodig is, in hetgeen gedaan wordt voor den vrijen arbeid in Oost- en West-Indie, al of niet overdrijving heerscht; maar stellig is het, dat men, bij de beschouwing van deze zaak uit het finantiele oogpunt, niet over het hoofd mag zien welke geldelijke offers er aan verbonden zijn. Wij moeten niet vergeten in welke benarde finantiele omstandigheden ons land meermalen verkeerd heeft. Met dankbaarheid herinnert zich de natie, dat een staatsman, thans nog aan het hoofd van een der departementen van algemeen bestuur geplaatst, een maatregel heeft voorgesteld, die, door de vaderlandsliefde der ingezetenen verwezenlijkt, 's lands finantien uit hun zeer kritieken toestand heeft opgerigt. Tot dien toestand kunnen zij echter terugkeeren wanneer de Oost-Indische baten, waarop voor een groot deel te stellig gerekend wordt, aan het vaderland mogten ontvallen. Wanneer men daarentegen zonder overhaasting te werk ging, niet toegaf aan zekeren aandrang, belastingen slechts afschafte tot het bedrag van de uitgespaarde renten, dan zou er vooruitzigt blijven om door eene krachtige amortisatie allengs tot een natuurlijken toestand terug te keeren en de mogelijkheid voorbereid worden om door conversie aanmerkelijke besparing te brengen in de rentebetaling. Zoolang dit land nog 34 millioen aan rente te betalen heeft en buiten de Oost-Indische baten eigenlijk een jaarlijksch deficit van 14 à 15 millioen zou hebben, moet ik het betreuren, dat men reeds nu zoo zeer op de toekomst durft rekenen. Dit is mijn groot finantieel bezwaar.

Nu meer bepaaldelijk komende op het middel, waarvan de afschaffing verlangd wordt, mag het onbehagelijk zijn de lofredenaar te worden van eene belasting, die genoemd wordt de belasting op de eerste levensbehoeften. Het is elders gezegd: het is onbarmhartig, het is onchristelijk zulk eene belasting te heffen.

Mijne Heeren, het is tegenwoordig een tijd waarin veel van vooruitgang wordt gesproken en van meerdere wijsheid dan onze voorouders bezaten, maar het is dan toch verwonderlijk dat wij sedert eenigen tijd dikwijls moeten hooren dat onze voorouders onbarmhartig, dat zij onchristelijk waren. Het is hier eene belasting, die eeuwen lang gedragen is, zonder dat de natie daarin bezwaar gevonden heeft. Wanneer is het eigenlijk geweest, dat daarover kreten gehoord zijn? Het was toen onze natie met een vreemd bestanddeel vermengd was; het was uit de toenmaals genoemde zuidelijke gewesten, dat die kreet is opgegaan. Men heeft toen daaraan gehoor gegeven. Toen echter de Nederlandsche natie weder op zich zelve stond, heeft men deze belasting op nieuw ingevoerd, en om eene belasting, die eens afgeschaft is, op nieuw in te voeren, daartoe behoort groote moed. De Regering heeft toenmaals dien moed gehad. Wanneer wij nalezen wat in de Tweede Kamer gezegd is over de gevolgen van die wederinvoering, dan zal men zien, dat bijna niemand er over heeft geklaagd. Maar, Mijne Heeren, ik behoef de lofredenaar van deze belasting niet te zijn. Gisteren avond is hier nog aangehaald; dat Hogendorp, die zijn welverdienden roem zeker niet heeft overleefd, wiens gevoelen wij nog steeds gaarne citeren, dat Hogendorp, zeg ik, deze belasting heeft aangeprezen. Er is ook gewezen op Gogel, een man, wiens kennis in het heffen van belastingen en accijnsen zeker ook eene groote autoriteit heeft. Wanneer men leest de werken van den — ik mag hem noemen — vader der économie politique, Adam Smith, dan zal men daarin vinden, dat hij het bewondert, dat men in Nederland eene belasting heft, die zooveel opbrengt, die de nijverheid niet kwetst en zoo weinig bezwaren oplevert. Sir Robert Peel, die dan toch wel als een man kan beschouwd worden die zich voor de volksvoeding in de bres heeft gesteld, heeft in het Parlement verklaard: » that he would not consider it unreasonable, to impose a trifling tax on every loaf of bread."

Maar zou men dan niet wenschen, dat onze goede ingezetenen het brood zoo goedkoop zouden eten, als eenigzins mogelijk is? Niemand zal hun dat misgunnen. Maar laten wij eens nagaan, wat de maatregel baten zal. Ik heb hier eene tabel van de graanprijzen over de laatste jaren voor mij. Ik zie daaruit dat de tarwe in het jaar 1847 op f 600 geweest is en twee jaren later tot f 230 gedaald was. De rogge, die in datzelfde tijdvak op f 500 stond, daalde ook tot f 126. Ziedaar dan een onderscheid in den prijs van de rogge van f 374. — Wanneer men nu berekent dat de belasting f 12 per last bedraagt, dan zal men toch zien, dat de heffing van die belasting in vergelijking van den hoogeren of lageren prijs, niet veel uitmaakt.

Wat betaalt dan eigenlijk ieder persoon in den rogge-accijns? Ik vind dat dit per hoofd uitkomt op 27 centen in het jaar. Vermenigvuldig nu dat getal met het cijfer zes, wanneer een gezin uit man, vrouw en vier kinderen bestaat, dan brengt men dagelijks voor het roggebrood per gezin een offer van één derde cent aan den Staat. Wanneer men nu nagaat dat zulke fractien van centen op den broodprijs dikwijls den consument niet te goed worden gedaan, dan vrees ik dat men verwachtingen zal opwekken, die niet verwezenlijkt zullen kunnen worden, en dan moet ik het betreuren dat daarvoor een zoo groot offer van de schatkist zal gevergd worden.

Men zegt ook tot aanbeveling, dat wanneer deze belasting afgeschaft is, men dan eene betere volksvoeding zal verkrijgen. Ik geloof dit niet. Het is niet onverschillig, of men het brood iets goedkooper of duurder betaalt, maar laten wij eens nagaan wat de accijns opgebragt heeft. Wanneer men de hoeveelheid graan berekent, die geconsumeerd is, dan zal men vinden dat in tijden waarin de prijzen zoo hoog waren en in tijden waarin de prijzen zeer laag mogen genoemd worden, in de massa die geconsumeerd werd, weinig verschil is op te merken.

Wanneer men dus den invloed in aanmerking neemt, welken bepaaldelijk het eten van brood op ligchaamskracht uitoefent, en men bevindt dat duurte van brood niet verhindert dat dezelfde hoeveelheid gegeten wordt, kan ik niet aannemen dat het kleinere verschil van prijs door den accijns, in verhouding met hoogeren of lageren marktprijs, die gezondheids-verbetering kan bewerken.

Ik heb in de andere Kamer hooren aanvoeren dat, wanneer men de menschen van naburige landen ziet en ze met onze ingezetenen vergelijkt, men zal ontwaren dat de eersten veel krach-

ZITTING VAN DEN 11DEN JULIJ.

LV. *Afschaffing van den accijns op het Gemaal.* (Beraadslaging.)

tiger menschen zijn dan de onze. Maar, Mijne Heeren, moeten dan onze ingezetenen die sterkere naburen zoo benijden? Ik geloof het niet. Ofschoon dan ook naar de meening van sommigen onze ingezetenen door die broodbelasting zoo verschrikkelijk gedrukt worden, zien wij toch dat weinigen ons land verlaten. Integendeel, die gelukkiger menschen, die betere voeding hebben, vertrekken bij duizenden naar Amerika: wij zullen velen door ons land zien trekken wanneer de Regering, zoo als zij beloofd heeft, den doorvoer van die lieden naar onze havens meer gemakkelijk zal maken. Ik kan dus niet zien dat betere volksvoeding een gevolg zal zijn van de afschaffing van die belasting. Over deze belasting zal ik niet meer spreken, maar ik herhaal nogmaals dat het hier geldt, niet alleen eene berekening van hetgeen gemist kan worden van de thans bestaande middelen, maar dat er nog bovendien equivalenten vereischt worden. Die equivalenten bestaan in opcenten. Ik weet niet of ik het juist heb, maar ik meen dat men in den Fransehen tijd de opcenten heeft genoemd *subventions de guerre*. In buitengewone tijden vond men, dat het het eenvoudigste was om op de bestaande belastingen opcenten te leggen. Nu er quaestie is om de lasten te verminderen, zou ik het natuurlijker gevonden hebben dat men de opeenten *verminderd* in plaats dat men ze verhoogd had. En waarin moeten nu die opeenten bestaan? Ik zal trachten niet te veel te herhalen hetgeen gisteren gezegd is, maar ik moet toch nogmaals zeggen, dat de belasting op het personeel eene zeer drukkende belasting is, die ook met groote ongelijkheid wordt geheven. Men zegt: de meerdere opcenten, welke een gedeelte der middenklasse op sommige belastingen zal moeten betalen, bedragen minder dan hetgeen thans aan de belasting op het gemaal betaald wordt. En verder zegt men dat de gegoeden daardoor het meest getroffen worden.

Ik ben niet van die meening, Mijne Heeren. Het getal van die rijke menschen is in verhouding in alle landen, ook hier, klein; eene belasting als het personeel drukt het meest op den middenstand. Het zal waarlijk dien goeden burgerstand in de steden bedroevend treffen; het is toch belasting op huurwaarde, haardsteden, op de vensters, op dienstboden, die verhoogd wordt. Men moge de dienstboden weelde noemen, maar de spreker uit Friesland, dien wij thans hier missen, heeft reeds verleden jaar aangetoond dat die belasting op de dienstboden niet enkel door de rijken gedragen wordt. Hij heeft toen betoogd, dat het in burgerhuishoudens een groote steun zou wezen, wanneer men jonge vrouwelijke dienstboden zonder personele belasting konde in dienst nemen en dat het zelfs voor de moraliteit, zoo als in andere opzigten, te betreuren is, wanneer zulks bemoeijelijkt wordt. Er zijn reeds te vele klagten over het personeel, ik mag zeggen dat er nog grootere zijn tegen de patenten. De belasting op het gemaal is hier te lande inheemsch en historisch; die wil men afschaffen, en men heeft nu veel aan belastingen die van vreemden oorsprong zijn. Het patent klinkt altijd zonderling in een land dat vroeger bij uitnemendheid een handelsstaat genoemd werd. Men zou zeggen, dat onze patentwet meer geschikt was voor andere landen dan voor het onze. Eene nijverheid, die het meest welvarend is, de landbouw, wordt verschoond, terwijl op handel, fabrieken en alle verder nijverheidsbedrijf de patentbelasting bezwarend en zeer arbitrair wordt toegepast. Personeel en patenten zijn reeds eene soort van hoofdelijken omslag. Wie van ons, die in stedelijke of gemeentelijke betrekking zijn geweest — en er zullen er velen zijn — zullen niet ondervonden hebben dat de belasting op het consumtive eenvoudiger en gemakkelijker geheven wordt, dan de belastingen die hier reeds eene soort van hoofdelijken omslag zijn en overal reden tot klagen geven. Ik betreur het dus dat men eene belasting als het patent en het personeel nog meer wil verzwaren. Er wordt aangevoerd dat op het gedistilleerd, de belasting gewis geen tegenspraak zal ondervinden. Mijne Heeren, wanneer eene hoogere belasting op het gedistilleerd de uitwerking hebben kon dat er minder van dien verderfelijken drank gebruikt wierd, dan zou ik er niets tegen hebben. Ik zal mij echter veroorloven voor te lezen wat mij medegedeeld is door een man die eene autoriteit in het vak mag genoemd worden. Hij zegt: » Maar meer opcenten op het gedistilleerd te leggen is hoogst gevaarlijk, niet alleen om de verhoogde aanmoediging tot sluikerij en de verdere demoralisatie van het volk; maar om de schadelijke *vermengingen*, die al meer in dit gedistilleerd door gewetenlooze neringdoenden zullen geschieden, om de consumtie op den bestaanden voet te houden. Bestonden die vermengingen enkel uit *water*, zoo zou dit de matigheids- en afschaffingsmaatschappijen kunnen toelagehen, maar andere *scherpe schadelijke* voehten, als mengsel gebruikt, zullen de gezondheid der mindere en arbeidende klassen nog meer aanranden en dien nuttigen maatschappelijken stand nog meer benadeelen en verzwakken. Eindelijk geeft eene *verhoogde belasting* ook niet altoos de *verhoogde opbrengst*, die men er zich van belooft. Sinds 1 Januarij 1855 werd toch in Amsterdam de accijns op het binnenlandsch gedistilleerd van f 9.33 op f 12 per vat verhoogd. Daar zou men bijna $1/3$ meer hebben dienen te verkrijgen; maar, volgens ingewonnen berigten, heeft men tot dusverre en over het eerste semester slechts $1/10$ meer ontvangen."

Dit geldt ten aanzien van het gedistilleerd; maar, wat almede wel aanmerking verdient en hetgeen evenzeer van toepassing is op den wijn, is, dat iedereen gaarne voor zijn glas wijn belasting zal willen betalen, maar zoolang de industrie van den vruchtenwijn ongestoord blijft, zal die wijn-accijns niet voldoende opbrengen; wanneer men den wijn-accijns op grooter schaal wil heffen, zou men helaas moeten terugkeeren tot hetgeen voor vele jaren geschiedde, tot het bedreigen van lijfstraf tegen de overtreding. Die belasting, zoo als zij thans is, zal, naar mate zij hooger wordt opgevoerd, minder opbrengen.

Ik zal alle punten niet aanroeren, Mijne Heeren. Ik wil slechts uwe aandacht nog vestigen op het zegel. Ook bij vroegere gelegenheden heb ik de aanmerking gemaakt, dat wanneer het zegelregt op de uitgifte hier te lande van schuldbrieven ten laste van vreemde mogendheden minder hoog was, dat niet alleen voor velen aangenaam zou zijn, maar ook meer aan 's Rijks schatkist zou opbrengen. Er zijn tegenwoordig vele kapitalen in vreemde fondsen gevestigd, maar een overgroot gedeelte, in vreemde landen genegotieerd, draagt niet in die belasting; doch hetgeen hier genegotieerd wordt of waarvan hier certificaten worden uitgegeven, is belast met een bezwarend zegelregt, dat nu nog zal verhoogd worden.

Ik zal deze Vergadering niet langer met mijne aanmerkingen vermoeijen. Alleen wil ik nog zeggen, dat geen geest van oppositie mij hier bezielt, dat ik den grootsten eerbied heb voor de waardige mannen die de Regering vertegenwoordigen, en van harte wensch dat wanneer de uitslag van de stemming over dit ontwerp ten hunnen voordeele uitvalt, zij die voldoening zal mogen genieten, die zij er van verwacht. Ik hoop in dezen te groot pessimist en te angstvallig voor de toekomst te zijn geweest. Mijne eigenliefde zal niet gekwetst zijn wanneer de uitkomst bewijst, dat mijne redeneringen op geenen goeden grond gesteund hebben.

De heer **Boxman**: De gewigtige bezwaren tegen dit belangrijk wets-ontwerp zijn in het Verslag der Rapporteurs zoo getrouwelijk opgenomen en duidelijk ter neder gesteld en daarenboven door vele bestrijders reeds zoo duchtig aangedrongen, dat ik daarbij weinig of niets zoude kunnen voegen. Ik kan derhalve zeer kort zijn en moet slechts met een enkel woord aangeven, waarom ook ik een afkeurend votum zal uitbrengen.

1°. Die afschaffing is ontijdig. Bij eenen politieken toestand van Europa, die in mijn oog gevaarlijker is dan velen en ook de Regering dien schijnen te beschouwen, den sluitsteen weg te nemen van ons belastingstelsel, komt mij hoogst onvoorzigtig voor. Het wegvallen van omtrent 5 millioen opent eene wijd gapende bres, die niet te digten zou zijn bij eenen ongunstigen keer der zaken.

2°. Die afschaffing is boven onze finantiele kracht. Met gerustheid konden wij de besparing op de geamortiseerde rente, omstreeks 2 millioen, aanwenden tot verligting der meest drukkende lasten. Men had daarin ruime keuze; òf afschaffing van den accijns op de brandstoffen, ook eene eerste levensbehoefte, die gelijkelijk de armen en middenklassen, zoowel in de steden als op het platteland zou baten, en de kleinere industrie, thans daardoor dubbel onregtvaardig bezwaard, gelijkstellen met de grootere fabrieken, die zelve zouden worden ontlast van de belemmeringen en bewakingskosten die haren vrijdom vergezellen; òf men konde die drukkende opcenten op personeel en patent opheffen en de klagten doen zwijgen, die daartegen zoo veelvuldig worden geuit. Dit konde men doen met gerustheid, maar thans wil men gaan verre boven onze finantiele kracht; men overspant zieh, en om den gemeente-accijns af te schaffen, roept men de hulp in van een heirleger direete opcenten, die den druk van den middenstand zullen verzwaren.

3°. Die afschaffing zal haar doel niet bereiken, maar droevige teleurstelling baren. De vermindering van den broodprijs, vooral op de rogge, zal bij de tegenwoordige duurte zoo onmerkbaar zijn, dat niemand zijne hooggespannen verwachting zal vervuld zien; slechts de gegoede klasse op het platteland zal eenigzins gebaat worden, maar ook daàr de daglooner niet; en in de steden, waar de plaatselijke opcenten meestal zullen moeten blijven bestaan, niemand.

4°. Die afschaffing is gevaarlijk omdat zij eene groote schrede nader brengt tot het treurig ideaal van sommigen, eene belasting op de inkomsten of de rente. Door het toegeven aan den aandrang tot wegneming der aceijnsen zal men dien slechts vermeerderen; en wanneer dan de brandstoffen, zout, zeep, bier en geslagt den voorgang van het gemaal zullen gevolgd zijn, en slechts wijn en gedistilleerd als accijns-objecten aangehouden blijven, en de Oost-Indische baten eens minder ruim mogten vloeijen, wat staat ons dan voor de deur? — een deficit, dat zelfs door geene inkomstbelasting zal kunnen gedekt worden.

En ik kan mijne vrees niet onderdrukken dat men van die

ZITTING VAN DEN 11DEN JULLJ.

LV. *Afschaffing van den accijns op het Gemaal.* (Beraadslaging.)

Oost-Indische baten reeds veel te veel begint te vergen en op derzelver klimmende vermeerdering al te stellig te rekenen. Zij zullen reeds veel te dragen hebben in de kolonien zelve; men denke slechts aan de opheffing van heerediensten en zoutbelasting, aan de verbetering van wegen en kanalen, aan de versnelling der gemeenschap met het moederland en de buitenbezittingen, aan de vermeerderde kosten voor het leger en het onderhoud der Marine in de kolonie, behalve de $1^1/_2$ millioen voor het herstel der nationale zeemagt hier te lande, waarschijnlijk gedurende eenige jaren, en dan aan het laatste en gewigtigste, — niet de enkele, maar de vele millioenen voor de emancipatie der slaven.

Ziedaar mijne voornaamste bezwaren kortelijk aangegeven. Dat ik, bij eene steeds klimmende verhooging onzer begrootingen voor Oorlog, Marine en Binnenlandsche Zaken, in gemoede op dit oogenblik niet mag medewerken om onze productiefste indirecte belasting te doen wegvallen, zal thans duidelijk zijn. Ik zal tegen de wet stemmen.

De heer **Borski**: Even als eenige der sprekers die mij gisteren voorgegaan zijn, wenseh ik kort te zijn en dien ten gevolge zal ik mij van politieke beschouwingen en andere bespiegelingen onthouden, maar mij bepalen tot het ontwerp zelf.

Toen ik de eer had lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal te zijn, werd in het jaar 1847 door den toenmaligen Minister van Finantien, thans aan het hoofd van het Departement van Buitenlandsche Zaken geplaatst, een ontwerp van wet ter afschaffing van den accijns op de rogge aangeboden. Niettegenstaande de bij dat ontwerp voorgestelde equivalenten, die het verlies der schatkist ruim zouden dekken, werd hetzelve door die Kamer niet aangenomen.

Thans wordt aan onze beraadslaging onderworpen een ontwerp van wet, ten einde niet alleen den accijns op de rogge maar ook dien op de tarwe uit ons belastingstelsel te doen verdwijnen. Voor een gedeelte van hetgeen de schatkist zoude verliezen, worden eenige belastingen als equivalenten voorgesteld; echter zoude het onderscheid nog meer dan twee millioen bedragen.

Het zal wel geen betoog behoeven dat de staat onzer finantien thans veel voordeeliger is dan in 1847; echter zoude ik niet aannemen dat dit onderscheid zoo groot is als tusschen de twee bedoelde ontwerpen van wet. Het een stelde voor afschaffing van den accijns op de rogge met volle equivalenten; het tegenwoordige afschaffing van den accijns op de rogge en de tarwe met een ongedekt verlies voor den Staat van 2 millioen.

Ik heb steeds den accijns op het gemaal beschouwd als een der beste middelen van ons stelsel van belastingen; men betaalt hem dagelijks, iedereen draagt er zijn aandeel in en het totaal van hetgeen iedereen betaalt is aan de meeste betalers onbekend. Wanneer ik hoor spreken van lastige formaliteiten, dan verbeeld ik mij dat deze klagten het meest ontstaan van de zijde dergenen, die ondervinden dat het zeer moeijelijk schijnt te zijn dien accijns te ontduiken.

Beschouw ik den stand onzer finantien, zoo verheug ik mij hartelijk over de gunstige resultaten die dezelve in de laatste jaren opgeleverd hebben; dat 's Rijks middelen meerder opgebragt hebben dan de raming, beschouw ik als een bewijs dat onze belastingen niet, zoo als beweerd wordt, te zwaar voor de natie zijn; en ik wil dus geen zoo grooten greep doen in ons belastingstelsel als het tegenwoordige wets-ontwerp medebrengt, en ook niet onzen finantielen toestand in de waagschaal stellen. Men spreekt van naburige landen, alwaar de accijns op de rogge en tarwe is afgeschaft en dit gunstig werkt. Ik wil het gelooven, maar ieder land heeft zijne eigene geaardheid en bij ons is die accijns meer ingeworteld. Bij gelegenheid van de beschouwing over eenige voorgenomene veranderingen in de accijnsen in een magtig naburig Rijk, lees ik in een semi-officieel blad het volgende:

» Il est presque unanimement reconnu aujourd'hui que la reduction de l'impôt sur le sel fut une mesure inconsidérée et une grande faute financière; elle n'a pas produit le soulagement que les promoteurs avaient annoncé. C'est le sort ordinaire de presque toutes les suppressions ou reductions d'impôt qui ont vieilli et sont entrées dans les habitudes des populations."

Ik wensch dat, indien dit ontwerp tot wet mogt worden verheven, men later deze woorden niet op ons toepasselijk zal kunnen maken, maar ik vrees dat zulks het geval zal zijn. Gaarne zal ik medewerken om de lasten te verminderen, maar verder met die verligting dan de gespaarde renten door amortisatie van schuld, mag ik, naar mijn oordeel, niet gaan. Ik zal uwe attentie, Mijne Heeren, niet langer bezig houden, maar mij gedragen aan de bezwaren tegen dit wets-ontwerp in het Verslag der Eerste Kamer opgenomen en waarmede ik mij voor het grootste gedeelte vereenig.

De heer **van Rijckevorsel**: Het is voorwaar een voor Nederland verblijdend verschijnsel, Mijne Heeren, dat, terwijl overal elders in ons werelddeel gestreden wordt hoe het best deficitten te dekken, welke nieuwe lasten men zonder te grooten druk aan de natie zou kunnen opleggen, wij thans kunnen beraadslagen of en, zoo ja, welke belasting men zou kunnen opheffen om den druk der natie te verminderen.

Ik heb mij voorgesteld kortelijk te beschouwen of eene vermindering van belasting noodzakelijk is: 1°. uit een staatkundig oogpunt; 2°. uit een staathuishoudkundig oogpunt, en 3°. of dan, zoo deze vragen affirmatief moeten beantwoord worden, de ons voorgestelde belasting bij voorkeur verdient te worden afgeschaft. Eindelijk zal ik het wets-ontwerp beschouwen 4°. uit een finantieel oogpunt.

1°. *Is vermindering van belasting noodzakelijk uit een staatkundig oogpunt?* Ik moet er al dadelijk bijvoegen dat ik meen, dat wij het allen eens zijn (hoe wij ook denken over den toestand van onze finantien en over eene mogelijke toekomst) dat eenige vermindering van belasting geschieden kan, nuttig is. Maar dit aangenomen, vraag ik: is het noodzakelijk daartoe *thans* over te gaan? Reeds sedert jaren is er van vele zijden aangedrongen op eene vermindering van de belastingen, die op de Nederlandsche natie drukken; het is de groote hefboom geweest, waarmede men heeft aangedrongen op eene herziening der Grondwet; het getal dergenen, die dat wilden, die dat noodzakelijk achtten, werd bestendig grooter, niet alleen bij de Volksvertegenwoordiging, maar bij velen in den lande. Men zegt: de natie is gerust en welteVreden gebleven: ik erken dat, Mijne Heeren, met dankbaarheid aan God! Onze natie heeft vertrouwen in hare Regering, heeft vertrouwen in hare Volksvertegenwoordiging. Hoe men ook over de grondwetsherziening denken moge, ongetwijfeld heeft de natie thans in hare vertegenwoordigers, direct door haar gekozen, nog meer vertrouwen dan te voren. Zij heeft daarom ook met kalmte de gewigtige beraadslagingen gadegeslagen, reeds zoo lang in de Tweede Kamer der Staten-Generaal gevoerd en thans bij ons aanhangig. Maar zullen wij nu dat vertrouwen niet trachten te beloonen, niet eerbiedigen? Zal nu de natie, die reeds lang verwacht heeft dat eenige vermindering van belastingen — van welke dan ook — plaats zoude hebben, geheel en al worden te leur gesteld en naar cene onbestemde toekomst verwezen? Ik vrees wel geene onlusten, Mijne Heeren, maar ik vrees toch dat dit geene tevredenheid, geene vermeerdering van vertrouwen bij de natie zal kunnen opwekken, en ongelukkig het land, waar men een eonstitutionelen regeringsvorm mag genieten, wanneer de natie geen vertrouwen meer heeft noeh in de Regering, noeh in hare Vertegenwoordiging! Daarom heb ik de volle overtuiging, Mijne Heeren, dat uit cen staatkundig oogpunt *thans* het oogenblik is gekomen om tot eenige vermindering van belasting over te gaan.

2°. *Is de afschaffing van eene belasting, drukkende op de eerste levensbehoeften, uit een staathuishoudkundig oogpunt wenschelijk, ja noodzakelijk?*

Ik erken, Mijne Heeren, dat bij de behandeling van dit onderwerp dikwerf van beide zijden overdrijving heeft plaats gehad, en niet het minst, mijns erachtens, wanneer men beweerde, dat die last niet drukkend was, omdat hij ongemerkt werd opgebragt; zeker is het toeh dat de arbeider van zijn loon zooveel moet missen als zijn aandeel in de belasting bedraagt, en ik houde het niet voor twijfelachtig dat, wanneer het brood ten gevolge van de afschaffing van den aceijns op het gemaal minder in prijs wordt, er ook meerdere welvaart het gevolg van zal zijn.

Met verwondering heb ik hooren beweren, niet hier, maar in de andere Kamer, dat het niets op den prijs van het brood zoude uitmaken, omdat er meer brood zou worden gebruikt en de prijs derhalve weder tot dezelfde hoogte als thans rijzen zou. Daar is te regt op geantwoord, dat Nederland is eene Europesche mogendheid en dat in de geringe meerdere behoefte, die hier door het meerdere gebruik van brood aan graan zou ontstaan, spoedig van elders zou kunnen voorzien worden. Maar toch heeft men, geloof ik, het regte antwoord niet gegeven. Ik wil er op antwoorden dat ik dit wensch; ik wensch dat door het *meerder gebruik* de daling der broodprijzen onmerkbaar zal worden; dit zal een bewijs zijn dat de wet goed werkt, dat hij, die thans geen of bijna geen brood eet, dit meer zal kunnen gebruiken. Men moet het niet ligt tellen of het brood eenige centen meer of minder kost. Wie onzer, die van tijd tot tijd in de schamele woning heeft verkeerd, weet niet, dat wanneer het inkomen hetzelfde blijft en het huisgezin meer kinderen krijgt, de sneden van het brood zooveel dunder moeten worden. De geringere klasse, zegt men, voedt zich bijna niet met brood; op vele plaatsen voedt zij zich alleen met aardappelen, boonen, erwten en dergelijke surrogaten. Maar dit is juist hetgeen ik diep betreur met alle staathuishoudkundigen, die over dit onderwerp in den laatsten tijd zoo veel en te regt geschreven hebben. Ons volk wordt in den regel niet behoorlijk gevoed; aan dierlijk voedsel kan bijna niet worden gedacht en wanneer dan alleen die surrogaten zijn voedsel moeten zijn, hebt gij van die arbeidende klasse gewis niet die kracht, die werkzaamheid, die energie te wachten, die zich bij andere beter gevoede natien ontwikkelt en

ZITTING van den 11den JULIJ.

LV. *Afschaffing van den accijns op het Gemaal.* (Beraadslaging.)

vertoont. Dat betere voedsel, zoo de mindere man het genieten kan, en die meerdere krachten, welke onze arbeiders daardoor zullen bekomen, zullen het verbroken evenwigt tusschen loon en arbeid eenigermate herstellen. Wij weten toch allen, dat alles hooger en duurder is geworden, behalve het dagelijksche loon. Men meene niet dat het loon vrijwillig kan en zal verhoogd worden; dit regelt zich, even als alle andere zaken in de maatschappij, naar vraag en aanbod. Naar mate het getal werklieden grooter is, naar die mate zal van zelf het loon minder worden, althans moeijelijker kunnen stijgen. Alleen dan wanneer het werk meerder wierd dan het getal der zich aanbiedende werklieden, kan men zich vleijen met een verhoogd dagloon. Maar beter nog is het dat het dagloon niet of althans niet aanzienlijk behoeft verhoogd te worden, en de arbeider zijne behoeften door beter voedsel, goedkooper levensmiddelen dekken kan. Dit is ook in het belang der nationale nijverheid, ten einde de concurrentie met de nijverheid van het buitenland, waar in het algemeen de wijze van leven goedkooper is dan hier, te kunnen doorstaan. Het zal, zegt men, aan de prijzen niet bespeurd worden; het zal derhalve geene tevredenheid verwekken bij de duurte van de prijzen der granen. Maar zou men dan met den maatregel moeten wachten tot dat het brood van zelf door betere gewassen en mindere behoeften goedkooper was geworden? Mij dunkt, het is juist op dit oogenblik, nu omstandigheden, geheel buiten onzen wil en onze magt, de prijzen der eerste levensbehoeften zoo zeer hebben doen stijgen, dat de wetgever al het mogelijke moet aanwenden om die rijzing zooveel mogelijk tegen te gaan, dat wil zeggen, om die hooge prijzen niet nog meer door belastingen te verhoogen. Hoe hoog of hoe laag dan ook de markt moge wezen, dit houd ik voor zeker, dat de prijs van het brood meer zal dalen dan het bedrag van den accijns. En waarom? Omdat thans bijna niemand zijn eigen brood kan bakken; dit is eene zeldzaamheid, en wanneer dit meer zal geschieden doordien er geen accijns meer zal zijn op het gemaal, dan houd ik het voor vast, dat het onderscheid reeds daardoor alleen veel belangrijker zal zijn dan het bedrag van den accijns.

Maar er is meer: dan zal men vrij zijn om te bakken wat men wil; men zal daarbij verschillende soorten van graan kunnen gebruiken, ja zelfs andere voedingsmiddelen; men zal zich toeleggen om in het groot door fabriekmatigen arbeid het meel beter te fabriceren, gelijk dit in andere landen, en ook reeds in ons Rijk, in Limburg, geschiedt, maar in de overige provincien door den accijns wordt tegengehouden. Men zal bij duurte en schaarschte gebruik kunnen maken van het Amerikaansche en ander meel, dat thans van onze markt wordt geweerd, omdat er buiten den prijs van den accijns ook nog eenige protectie in het inkomend regt ligt, dewijl men niet naauwkeurig kan berekenen hoe zwaar men het meel zou moeten belasten om het geheel met den accijns op het gemaal van granen gelijk te doen staan; in allen gevalle is het regt berekend op de beste qualiteit, zoodat de mindere qualiteiten, die natuurlijk in verhonding veel minder zouden moeten betalen, als het ware geprohibeerd zijn.

Ik geloof dus, Mijne Heeren, dat wij niet alleen aan de natie zullen schenken het bedrag van den accijns op het brood 't welk ieder gebruikt, maar dat nog daarenboven de prijs van dit noodzakelijke levensmiddel zich zal gevoelen van de surrogaten die men bij tarwe zal kunnen gebruiken, zich zal gevoelen van de betere bereiding, zich zal gevoelen van den aanvoer van vreemd meel.

3°. Daarom, Mijne Heeren, geloof ik, dat de Regering te regt het oog gevestigd heeft op deze belasting. Hadde men alleen voorgesteld eene afschaffing van den accijns op de rogge, men zou daardoor voorzeker niet zulk eene bres geschoten hebben in de inkomsten als nu wordt aangemerkt dat gedaan is; maar dan geloof ik, dat de aanmerking gegrond zou zijn geweest: » Het zal niet baten, het zal niet bemerkt worden," — omdat in vele streken van ons land en in de meeste groote steden weinig rogge gebruikt wordt en men dus onbillijk handelen zou wanneer men de rogge vrij en de tarwe belast liet. Hadde men zich aanvankelijk bepaald bij het afschaffen van eenige opcenten, dat zou nog minder zijn bemerkt geworden. De formaliteiten waaraan, en te regt, zoo veel gehecht wordt, die blootstellen aan vexatien, die tijdverlies veroorzaken, die niet ieder vrijlaten in de wijze waarop hij het graan tot meel wil maken, zouden hebben moeten blijven, te gelijk met de kosten van surveillance. De eigenlijke, de belangrijke industrie, om het graan te bereiden tot voedsel voor den mensch, zou nimmer tot volkomenheid hebben kunnen gebragt worden. Dit kon alleen worden verkregen door eene geheele afschaffing van de belasting op het gemaal.

Men heeft zich in de latere jaren sterk bezig gehouden met het onderzoek naar de oorzaken van het toenemende pauperisme in Nederland, en naar de middelen om dat pauperisme tegen te gaan en te verminderen. Men heeft te regt gewezen op het misbruik, dat, vooral door de geringere standen, gemaakt wordt van den sterken drank; maar daarbij heeft men, mijns inziens, niet genoeg in het oog gehouden, dat ook de minder goede voeding van den gemeenen man het pauperisme vermeerdert, omdat hij minder kracht heeft tot werken, omdat het bij hem heerschende onbehagelijke gevoel den trek naar dat verderfelijke vocht aanprikkelt. Wanneer nu een arbeider meer dan tot hiertoe zijn loon waardig mogt worden, dan zal hij ook eerder op hooger loon aanspraak kunnen maken, dan zullen er minder werklieden van onze naburen hier behoeven te komen om den veldarbeid te verrigten. En wat zal daarvan het gevolg zijn, Mijne Heeren? Dat er minder alimentatie, minder bedeeling zal behoeven te geschieden. Men berekent hier gewoonlijk in onze statistiek het pauperisme naar de staten van de bedeelingen, naar het getal en de sommen, die als liefdegiften worden uitgegeven. Ik heb de arbeidende klasse hooren verwijzen naar de liefdegiften. Ik houd het er voor, Mijne Heeren, dat er geen verderfelijker stelsel is in de maatschappij, dan aan voor werken vatbare personen liefdegiften te verstrekken, dat men daardoor juist het pauperisme vermeerdert. Dat is een kanker voor de finantien der gemeenten, maar het is ook een kanker voor hen, die die giften ontvangen. Het is niets anders dan eene suppletie van salaris. Was men daarmede minder gul, ja een weinig hard zelfs, dan zouden de salarissen gemakkelijker verhoogd worden. Want een arbeider zou dan niet zoo zorgeloos zijn in de keuze van een beroep, hij zou dat beroep kiezen dat het beste wordt beloond, dat beroep waarin hij het zekerste kan zijn het geheele jaar zijn onderhoud te kunnen vinden, en die beroepen, die alleen in een enkel saizoen van het jaar kunnen worden uitgeoefend, zouden òf geene werklieden kunnen vinden, òf hooger moeten beloond worden.

Dit denkbeeld, Mijne Heeren, brengt mij tot eene der groote oorzaken waarom, mijns erachtens, deze wet zoo heftig is bestreden geworden; het is het nadeel, dat de opheffing van den accijns op het gemaal zal doen aan de finantien van vele gemeenten. Wanneer de alimentatien sterk kunnen verminderen, gelijk ik de overtuiging heb dat zij, bij eene betere voeding, en laat ik er mogen bijvoegen, bij eene betere *op*voeding van de arbeidende klasse zullen, kunnen en moeten verminderen, dan zal dit ook zulk een gunstigen invloed kunnen hebben op de finantien der gemeenten, dat vele die opcenten, welke zij nog beuren van den accijns op het gemaal, geheel zullen kunnen missen. Ik erken openhartig, dat ik niet geloof dat de gemeenten, na de afschaffing van den rijks-accijns, op den duur steeds eene eigene belasting op het gemaal zullen kunnen heffen. De wetgeving zal het toelaten, maar men zal er de nadeelen van ondervinden; en de gemeenten, die den moed zullen hebben om op eene andere wijze in hare behoeften te voorzien, zullen er zulke goede vruchten van plukken, dat het eindelijk algemeen zal worden.

Ik erken tevens, dat de overgang voor vele gemeenten moeijelijk zal zijn, maar daarin heeft de wet voorzien. Die overgang behoeft niet plotseling, behoeft niet snel te wezen, en dit zal dus voor mij geene reden zijn om mij tegen de wet te verklaren.

4°. Allengs, Mijne Heeren, ben ik genaderd tot *het finantiele oogpunt*, waaruit deze wet beschouwd kan worden. Men heeft gesproken over de opcenten, die als equivalent zullen worden vereischt, over de verhoogde bijdragen uit onze Oost-Indische bezittingen, over de mindere amortisatie van schuld. Mijne Heeren, openhartig wil ik erkennen, dat dit ook voor mij de minst gunstige zijde is van de onderhavige wet en dat dit zelfs aanvankelijk aarzeling bij mij heeft veroorzaakt. Het heeft bezwaar in: de opcenten in mijn oog minder, vooreerst omdat het getal niet aanzienlijk is, en ten tweede omdat ik mij vlei, dat, zoo al alle geheven worden die zijn voorgesteld, het niet lang zal behoeven te duren. Ik twijfel geenszins, of bij een voortdurenden vrede, wanneer geene bijzondere calamiteiten ons land treffen, de goede gang van zaken, al hetgeen reeds gedaan is om de nijverheid te bevorderen, en de werking van deze wet zelve de opbrengst der overige belastingen zoodanig zal vermeerderen, dat men de nieuwe opcenten spoedig niet meer zal behoeven.

Men heeft veel gesproken over het overbrengen van een deel van den nu drukkenden last, dat, in plaats van eene indirecte belasting, *opcenten op directe belastingen* gelegd worden. Maar men moet dan toch niet vergeten, dat de vroegere verhouding tusschen die belastingen geheel verbroken is en dat, zoo als de Regering te regt aanmerkt, na de afschaffing van deze belasting, van den accijns op het gemaal, het bedrag der accijnsen dat van 1832 nog met ongeveer 80 per cent overtreffen zal, terwijl de directe belastingen in 1856 slechts circa 5 per cent hooger dan in 1832 zullen zijn. Derhalve zal de geringe som, die uit de vermeerdering van die opcenten zal voortspruiten, de verhouding slechts voor een zeer klein gedeelte weder herstellen.

Men heeft gesproken van den druk van het personeel en van het patent. Ik erken volmondig dat vooral voor den geringen middenstand — minder voor de arbeidende klasse, die daarvan vrijgesteld is, schoon er nog zijn, die met kleine patenten, die zeer weinig opbrengen, geplaagd worden — voor de geringere burgerklasse het personeel en dikwerf de patenten zeer drukkend zijn. Maar de Regering heeft ons toegezegd, en ik reken op die toezegging, dat

ZITTING VAN DEN 11DEN JULIJ.

LV. *Afschaffing van den accijns op het Gemaal.* (Beraadslaging.)

beide belastingen herzien zullen worden, waarbij dan vooral op de ontheffing der geringere burgerklasse gelet zal worden, en ik voeg daarbij den wensch dat men dan bij die herziening ook letten zal op de nijverheid, opdat men, evenzoo als de magazijnen van fabrieken, tevens de handelsmagazijnen zal vrijlaten; want het is niet rationeel bij eene *personele* belasting eene indirecte belasting op den handel, zoowel binnenlandsche als buitenlandsche, te leggen, die nog meer drukt door den last, dan door het cijfer. Ik appuyeer ook het voorstel, dat meermalen gedaan is, dat men het misbruik van sterken drank mogt tegengaan, voor zooverre dit van regeringswege kan geschieden, door het heffen van een hooger patent van hen, die sterken drank slijten, want de gelegenheid maakt den dief, zegt het spreekwoord, en men vindt nu in zeer vele kleine winkels, tot zelfs bij bakkers, gelegenheid om sterken drank te gebruiken.

De bijdragen uit onze Oost-Indische kolonien. Ja, Mijne Heeren, ook ik heb met leedwezen gezien, dat daarop voor de buitengewone uitgaven voor Marine het oog gevestigd is, zoodat men dus nog afhankelijker wordt van die onzekere Oost-Indische baten, en ik zou gemakkelijk de schilderingen, die van het gevaarlijke daarvan gemaakt zijn, kunnen vermeerderen en aanvullen. Maar ik geloof dat wij de toekomst niet te ver mogen vooruitloopen en dat wij volstaan kunnen met eenige der laatste jaren dooreen te slaan en dan te zien wat de Oost ons heeft opgeleverd, niettegenstaande er zulk eene aanzienlijke som voor het herstel van het muntwezen noodig was. Ik zou het echter zeer betreuren, zoo men op dien weg voortging en meer en meer rekende op die Oost-Indische baten. Ik moet herinneren, Mijne Heeren, dat dat de eerste stap geweest is tot dien ongelukkigen finantielen toestand, waaruit wij in het jaar 1844 zoo moeijelijk zijn gered.

Maar, Mijne Heeren, bij al dat finantieel bezwaar is er voor mij toch eene gunstige keerzijde, een groot lichtpunt. Zullen wij werkelijk voortdurend een welvarenden Staat hebben, zullen onze finantien voortdurend bloeijen, zonder dat de natie te veel gedrukt wordt (onze finantien kunnen eigenlijk niet voortdurend bloeijen zoo de natie te veel gedrukt wordt; alleen bij eene welvarende natie kan men verwachten eene goede opbrengst der middelen; bij eene goede opbrengst der middelen alleen kan men bestendig denken aan de vermindering van zijne schuld), zal dat plaats kunnen hebben, dan moet er bij het bestuur steeds de grootst mogelijke zuinigheid heerschen, dan moet men niet te zeer het oog op volle geldkisten hebben geslagen, dan moet geen Minister in zijn departement kunnen denken: die zaak is noodig en het geld is er toch. Bestendig moet iedere gulden, die uitgegeven wordt, als het ware, gewikt en gewogen worden. Ik wil daarom het noodige niet hebben nagelaten, maar het woord *noodig*, Mijne Heeren, ik heb het onlangs nog in deze Kamer gezegd, is zoo rekkelijk. En nu zal, mijns inziens, ook deze maatregel ten gevolge hebben, dat aan de begeerte, om dat noodige wat te ver uit te rekken, eenigermate perk en paal wordt gesteld. Dat is, Mijne Heeren, de goede zijde, die ik er van zie, dat die jaarlijksche oversehotten niet meer zoo aanzienlijk zullen zijn.

Maar zal er niet evenwel *amortisatie* kunnen plaats hebben? Ik geloof ja, Mijne Heeren. Ik geloof dat, wanneer men de noodige zuinigheid betracht, er steeds een oversehot zal zijn, reeds door de renten uitgetrokken voor de schatkistbiljetten. Kunnen die in kas blijven, dan zal dit van zelf met de overige sommen, die als verpligte amortisatie op de begrooting gebragt worden, eene niet onaanzienlijke som bedragen. Ik zie dus ook met deze wet de toekomst van onze finantien zonder zorg te gemoet.

De vraag is hier nu niet of men eene andere belasting, die minder uit de schatkist zou genomen hebben, liever afgeschaft had gezien. Hetgeen de geachte spreker uit Gorkum omtrent de brandstoffen gezegd heeft beaam ik. Maar de afschaffing van de belasting op de brandstoffen wordt ons thans niet aangeboden. Die belasting afgeschaft zijnde zou men het gemaal moeten behouden en de voordeelen, die ik in gemoede gemeend heb van die afschaffing te moeten schilderen, missen. Maar nog meer: ik ben het volkomen eens met de Regering, dat de aandrang, om het gemaal afgeschaft te zien, door de afschaffing van de belasting op de brandstoffen, of welke andere dan ook, niet zou ophouden, maar nieuwe kracht verkregen hebben. En ik voor mij koester de vrees niet dat, wanneer dit ontwerp wet wordt, men zoo spoedig andere belastingen zal willen zien afgeschaft. Ik geloof dat juist de grootte van den maatregel, nu genomen, ons daarvoor een tijd lang zal vrijwaren tot dat de toestand van 's Rijks finantien het toelaat en, wanneer die toestand het toelaat, dan zal ik een der eersten zijn die met beide handen zulk een ontwerp aan zal vatten, omdat mijne overtuiging is dat, wanneer de toestand van 's Rijks geldmiddelen het gedoogt, men verpligt is de belastingen te verminderen. Bij den Staat heeft het omgekeerde, mijns erachtens, als bij een huisvader plaats, en men verliest dit te veel uit het oog. De huisvader moet eerst zien welk inkomen hij heeft en moet daarnaar zijne uitgaven regelen. Is hij verstandig, heeft hij kinderen en laten zijne omstandigheden het eenigzins toe, dan moet hij niet zijn geheel inkomen uitgeven, maar een gedeelte daarvan overleggen, ten einde zijn vermogen te vermeerderen en wat voor zijne kinderen te bewaren. Maar niet zoo met den Staat. De Staat moet de hoogst noodige uitgaven ramen en in die uitgaven moet hij voorzien. Maar ook niet meer. De Staat mag niet voor de toekomst zorgen door meer van de tegenwoordige belastingschuldigen te heffen dan de behoeften van den Staat op het oogenblik eischen. En dat brengt mij, Mijne Heeren, tot het gewigtig punt, hetwelk ik ook heden met kracht heb hooren behandelen.

Europa is niet in rust; de grootste mogendheden voeren strijd met elkander; wie weet van welken invloed dat op Nederland zijn kan. — Ja, wie weet het, Mijne Heeren? Wie weet hoelang wij nog in vrede zullen verkeeren en wanneer wij eindelijk in een oorlog zullen betrokken worden? Al kwam er morgen vrede tusschen die groote mogendheden, dan kan diezelfde vraag nog gedaan worden. Maar is dat nu eene reden om het tegenwoordig gunstig oogenblik niet waar te nemen, ten einde de natie te ontlasten? Zal het ons baten wanneer wij onverhoopt — hetgeen God verhoede! — in een oorlog mogten gewikkeld worden, dat dan onze inkomsten eenige weinige millioenen meer of minder bedragen? Zal niet veeleer het volk van Nederland, wanneer er een dergelijk onheil over het Vaderland kwam, gewilliger de lasten dragen die dan het gevolg van dat onheil wezen zullen, dan wanneer dat volk ziet, dat het van lasten niet ontheven is geworden, toen het mogelijk was? Ik vlei mij daarmede allezins, Mijne Heeren, en vertrouw ook op de verzekering der Regering dat onze positie tegenover de oorlogvoerende mogendheden nog geruststellender is dan in het afgeloopen jaar; ook dit punt zal mij niet terughouden om mijne stem aan dit wets-ontwerp te geven.

Dit onderwerp, Mijne Heeren, voert mij van zelf tot mijn laatste punt, waarmede vooral in de andere Kamer vele redenaars zijn aangevangen: dat is de verhouding van, het vertrouwen op de Regering. Men heeft de Regering van inconsequentie beschuldigd. Ik niet alzoo, Mijne Heeren. Ik prijs het in de Regering, dat zij aanvankelijk heeft geaarzeld. Dat geeft mij de overtuiging, dat zij niet dan na rijpen rade is te werk gegaan. Ik wil nog verder gaan; ik wil gelooven — ik verlang daarvan geene verklaring — maar ik wil aannemen, dat de Regering ook thans nog niet met het voorstel zou gekomen zijn, wanneer er geen aandrang van eene andere zijde had plaats gehad. Maar is het dan in de Regering te berispen, dat zij liever zelve doet hetgeen zij acht te zijn in het belang der natie en dat zij meende iets later te zullen doen; dat zij dat iets spoediger verrigt, ten einde *Regering* te blijven?

Ik ga nog verder, Mijne Heeren. Ik schroom niet de verklaring af te leggen, dat ik het vorige Ministerie ongaarne zag aftreden. Ik beschouwde dat dat Ministerie op den goeden weg was om de welvaart der Natie te bevorderen. Maar ik vraag niet naar *personen*, ik vraag naar *daden*, en ik beschouw thans ook dit Ministerie op den goeden weg ter bevordering van de welvaart van Nederland. En even als ik het betreurd heb dat het vorig Ministerie zijn werk niet kon voortzetten en dat door de aftreding in vele nuttige zaken botsing en stilstand plaats had, zoo zou ik het ook nu betreuren wanneer dit Ministerie weder plaats voor anderen moest maken. Veel, zeer veel is er nog te doen in administratie, in wetgeving. Men kan van geen Minister, zoodra hij opgetreden is, dat alles verwachten; daarvoor is tijd noodig en door de veelvuldige afwisseling van personen hebben wij in de laatste jaren dikwijls een kostbaren tijd verloren. Dit, Mijne Heeren, wensch ik door mijn votum niet te bevorderen. Ik geloof dat, wanneer men in het algemeen tevreden is met de rigting die het Ministerie thans neemt; wanneer men geene verandering wenscht, wanneer men tegen een wets-ontwerp geene zoodanige gewigtige bezwaren heeft dat men in gemoede meent het in het belang des lands te moeten afwijzen, men *dan* over eenige bezwaren heen moet stappen. Ik zal voor deze wet stemmen.

De zitting wordt voor een kwartier-uurs geschorst.

De zitting hervat zijnde, wordt de beraadslaging over het *wets-ontwerp tot afschaffing van den accijns op het gemaal* voortgezet.

De heer **Cremers**: Indien ik de vrijheid neem rekenschap te geven van mijne stem, zal ik trachten — ik weet niet of ik mijn doel zal bereiken — mijne beschouwingen over de voor mij gewigtigste punten kort te doen uitvallen.

Vooreerst de vraag of het oogenblik daar is, om tot eene vermindering van lasten over te gaan? Ik beschouw ze tevens uit een politiek oogpunt, en beoordeel het gedrag der Regering. Bij mij staat de overtuiging vast, dat vermindering van lasten thans noodzakelijk is. Geen land zonder regering. Hier te lande, dit is voor mij een feit, is, na de herhaalde jaarlijksche batige saldo's van

ZITTING VAN DEN 11DEN JULIJ.

LV. *Afschaffing van den accijns op het Gemaal.* (Beraadslaging.)

eenige millioenen geene Regering mogelijk die niets wil afschaffen.

Die vermindering is ook billijk. Na 1830 toeh zijn vele belastingen aan de bestaande toegevoegd. Dit hebben de sprekers die het gemaal historisch hebben beschouwd, mijns inziens uit het oog verloren, dat namelijk na 1830 het gemaal en ook andere belastingen zijn ingevoerd, omdat de behoeften des lands eene vermeerdering van opbrengsten vereischten. Daartoe hebben ze gestrekt; thans, nu die behoeften niet meer bestaan, is eene afschaffing billijk.

Maar zij is ook nuttig. De ingezetenen zullen het geld dat zij dan niet aan belastingen zullen behoeven te betalen, beter en nuttiger besteden dan het in 's lands kas te storten. Voor zooverre belasting een prikkel voor den arbeid mogt zijn, ook na deze afschaffing zal er hier te lande nog prikkel genoeg overblijven. Hier te lande zal het nog lang waar zijn, dat de vermindering van lasten is een voordeel voor het algemeen, mits slechts zooveel overig blijve, dat de huishouding van den Staat blijve bestaan.

Is dit hier het geval, indien de voorgestelde vermindering wordt aangenomen?

Wanneer ik mij herinner, dat ik twee jaar geleden van deze plaats de meening heb uitgedrukt, dat toen reeds het oogenblik daar was om tot eene vermindering te besluiten; indien ik naga, alleen den vooruitgang der middelen, zoowel der eigen territoriale als der Oost-Indische, dan zoude ik die vraag zonder aarzelen in bevestigenden zin kunnen beantwoorden. De f 2,600,000 die de schatkist minder zal ontvangen kunnen wij missen. Ik zeg f 2,600,000, want ik wenseh de dwaling niet te begaan, waarin sommige tegenstanders vervallen zijn, die het bedrag, dat de schatkist minder zal erlangen, op de volle opbrengst van den accijns op het gemaal schatten. Ik zou zonder aarzelen daartoe besluiten, indien ik niet had opgemerkt dat in dezen tijd van vooruitgang, de uitgaven geheel en al in den geest der eeuw hebben gedeeld en aanmerkelijk zijn vooruitgegaan. Dit zij gezegd, niet om een verwijt aan de Regering te maken. Eenige duizenden guldens hadden misschien kunnen en dan moeten worden bespaard, eenige duizenden guldens komen hier niet in aanmerking. De grootste uitgaven zijn besteed voor werken van algemeen nut, voor subsidien van alle zijden aangevraagd, alles tot uitvoering en voortzetting van vroegere plannen en stelsels, van hetgeen mij eene hypertrophie der marine toesehijnt, waardoor aan dien tak van staatshuishouding een bovenmatig groot aandeel van de krachten en sappen des lands toevloeit, eene kwaal waardoor mijns inziens de marine evenzeer gevaar loopt als de huishouding van den Staat zelve. Ook van die hypertrophie kan ik aan de Regering de oorzaak niet toeschrijven; zij is eerder 't gevolg van vroegere klagten, van vroegeren ophef en mijns inziens te grooten ophef, zoowel binnen als buiten de beide Kamers, waaraan deze Kamer, door met eene zoo groote meerderheid de daartoe betrekkelijke wet goed te keuren, ruim het aandeel van verantwoordelijkheid op zich genomen heeft.

De vooruitgang van uitgaven is in allen gevalle zeer groot en maakt mij vooral op twee punten huiverig. Ik ben ten eerste huiverig ten opzigte van de aflossing van schuld. De begrooting zal sluiten; maar zullen er saldo's overblijven om de schuld af te lossen, om die geleidelijk te verminderen?

Er zijn te dien opzigte twee stelsels: het eene wil geene vermindering van belasting, voor en aleer de schuld is verminderd tot een bedrag hetwelk niet altijd duidelijk wordt uitgedrukt, misschien wel tot dat de schuld geheel en al zal zijn uitgedelgd. Dat uiterste is verkeerd, doeh het is niet gevaarlijk, omdat het onhoudbaar is. Indien iemand het werkelijk wilde ten uitvoer brengen, dan zou de wal het schip wel sturen. Maar het tweede stelsel, hetwelk alleen voor aflossing van schuld wil gerekend hebben op toevallige, wisselvallige baten — een stelsel hetwelk, indien ik den vorigen spreker uit Rotterdam (den heer van Rijckevorsel) wel begrepen heb, ook het zijne is — dat stelsel is verleidelijk en ik acht het hoogst gevaarlijk voor het land. Na 1830 en reeds in dat jaar hebben wij gehad (ik mag mijne meening ronduit zeggen) een slecht beleid van de Regering; maar de gevolgen zijn voor onze verantwoording, want ook wij zijn medepligtig daaraan geweest. Indien ik zeg wij, dan bedoel ik niet ons hier thans vereenigd; weinigen van ons — ik geloof slechts één uit ons midden — heeft toen aan de beraadslaging over 's lands belangen deel genomen; dat lid heeft, misschien niet tijdig, maar toch zeer vroeg gewaarschuwd. Maar overigens hebben wij ons, heeft het geheele land zich vrijwillig laten blinddoeken en blindelings laten leiden tot dat punt, waarop wij gekomen zijn, tot eene onnatuurlijke verhooging van onze staatsschuld, waarvoor het land is verbonden en waarvoor het als een eerlijk schuldenaar dient te zorgen. Indien nu eene vennootschap, na eenige slechte jaren, haar kapitaal merkelijk had zien verminderen, zou zij dan, wanneer er goede speculatien volgden, de eerste winsten van de volgende jaren besteden om ze als dividenden aan de actiehouders uit te keeren? Ik geloof het niet. Die winsten zullen in de eerste plaats worden bewaard om het kapitaal te brengen tot die hoogte waarop het oorspronkelijk is geweest, waarop de zaak gerust kan worden voortgezet. Het is bekend, de spreker uit Rotterdam heeft het gezegd: in zaken van finantien is een Staat niet gelijk aan een individu of aan eene vennootschap. Maar, Mijne Heeren, juist omdat de Staat geen vennootschap is, dringt het, naar mijn oordeel, voor den Staat te meer, want eene vennootschap mag worden ontbonden en daar is geen kwaad bij; maar ons land dient te blijven — ten minste onze pogingen moeten daartoe strekken — zoolang de wereld bestaat. En daarom is het noodig dat in dagen van voorspoed de bevolking zich zwaardere lasten getrooste, dan wel voor de onmiddellijke behoeften van het oogenblik noodig zijn. Ik betreur het dat ik hier met den spreker uit Rotterdam, met wien ik waarschijnlijk omtrent deze wet tot dezelfde conclusie zal komen, in tegenspraak ben. Om later, zoo noodig, buitengewone middelen te kunnen vinden, moeten wij thans in voorspoed voor aflossing zorgen.

Ook na het bondige en duidelijke antwoord dat de Regering in hare Memorie van Beantwoording heeft gegeven, blijft bij mij de vrees nog over dat de Regering zich te digt bij een gevaarlijk punt heeft geplaatst, zoodat eene afbrokkeling te ligt de plaats, waarop zij den voet heeft gezet, kan doen verzinken. Ik wensch, even als de spreker uit Rotterdam, dat de Regering blijve staan; maar het is niet om de Regering alleen te doen; op diezelfde plaats zal zij het Land hebben gesteld, en ik vrees voor de gevolgen.

Het tweede punt, waarop ik huiverig ben, betreft de baten uit de Oost-Indien. Wat men er ook van zegge, zij zullen nimmer zoo zwaar zijn als onze eigene territoriale inkomsten. Evenwel, wij zijn in dien toestand geraakt en wij zullen er nog lang in blijven, dat wij op die inkomsten moeten rekenen, even als of zij zoo onwankelbaar in onze schatkist zullen vloeijen, als die inkomsten, welke wij bij magte zijn in ons eigen land te heffen; zij moeten op de begrooting blijven voor de bekende sommen. Maar wat geschiedt nu?

Wanneer in vroeger tijden een treurspeldichter zijne intrigue zóó had ingewikkeld, dat eene ontknooping onmogelijk scheen, dan werd er door hem uit de lucht neêrgelaten de eene of andere godheid, die plotseling en geheel onverwacht een einde kwam maken aan het stuk, op een oogenblik dat zulk einde geheel ongenaakbaar scheen; men noemde dit een *deus ex machina*. Op mij nu heeft de zeer onverwaehte vermeerdering van vijftien tonnen gouds van de bijdragen waarop uit de Oost-Indien gerekend wordt, den indruk gemaakt van een *deus ex machina*. Daartusschen is evenwel dit onderscheid, dat de treurspeldichter het altijd in zijne magt had zijne godheid van boven te laten komen in den persoon van een tooneelspeler, doch ik geloof niet dat de Minister van Finantien zijne godheid, of liever zijne vijftien tonnen gouds, met even veel zekerheid uit de Oost zal kunnen doen komen.

Deze twee punten nu wegen zwaar bij mij. Indien ik aan die groene tafel ware gezeten, zou ik terugdeinzen voor de verantwoordelijkheid van den maatregel. Maar nu de Regering gerust is, nu zij haar voorstel met kracht en met vertrouwen verdedigt, nu geloof ik dat er ook eene andere verantwoordelijkheid moet in aanmerking komen, de verantwoordelijkheid namelijk, die op hem rust, die door zijne stem dit wets-ontwerp zal doen vallen. Ik overzie die verantwoordelijkheid in haren ganschen omvang en ik deins daarvoor terug zoolang mij niet meer bondig dan tot nu toe zal worden bewezen, dat de Regering zich in hare berekeningen heeft vergist. Ik neem dus aan dat er 26 tonnen gouds kunnen worden gemist.

Dit doende blijft de vraag over of het voorgestelde middel goed gekozen is en deze vraag beantwoord ik volmondig toestemmend. Niet dat ik aanneem hetgeen door sommigen aan het volk en misschien ook aan zich zelven is voorgespiegeld, namelijk: goedkooper brood en ten gevolge daarvan èn beter voedsel voor den arbeidenden stand èn vermindering van de kosten van productie, dus verbetering van de nijverheid; beide zaken, welke ongetwijfeld een ieder wenschelijk acht. Het brood, ja, zal goedkooper worden; de prijs daarvan zal dalen met het volle bedrag van den accijns en waarschijnlijk meer; maar die daling, zal ze die beide gevolgen kunnen hebben? Vooraf dit: hetgeen door den gegoeden stand wordt betaald moet hier buiten beschouwing blijven; alleen hetgeen door den arbeidenden stand wordt betaald, misschien de helft der opbrengst, kan hier in aanmerking komen. En dan is een van beide waar, de daling der prijzen zal al of niet invloed hebben op den stand der loonen. Ik houd het eerste voor waar; voor zoo ver de afschaffing van den accijns een merkbaren invloed zal hebben op de prijzen van het brood, zal de rijzing der loonen, die zich thans op verschillende plaatsen voordoet, in haren loop worden gestuit, dien ten gevolge zullen de arbeiders niet beter worden gevoed dan thans. Zoo de loonen dien invloed daarentegen niet ondergaan, zullen de arbeiders beter worden gevoed, maar dan is het ook waar, dat de kosten van productie dezelfde zullen blijven en de nijverheid niet zal worden gebaat. Beide zamen te laten gaan is eene onmogelijkheid, eene althans mijns inziens geheel onjuiste bespiegeling. Maar die onjuistheid neemt niet weg, en dit is de hoofdvraag, dat wij thans op een

ZITTING VAN DEN 11DEN JULIJ.

LV. *Afschaffing van den accijns op het Gemaal.* (Beraadslaging.)

oogenblik zijn gekomen, waarop eene vermindering van belasting noodzakelijk, billijk en nuttig is; dat wij dus moeten overgaan tot eene keuze van het middel, waarop die vermindering zal worden toegepast. Wanneer ik dit doe beaam ik geheel de keuze der Regering. Twee redenen nopen mij daartoe.

Er is, mijns inziens, voor elk gevoel, althans voor het mijne, iets stuitends in, dat men belastingen legt op het brood, dat eerste, dat beste voedsel, hetwelk aan de mindere klassen kan worden gegeven, voor welke het vleeseh toch wel lang, misschien altijd, onbereikbaar zal blijven.

Maar er is nog een tweede punt: ik deel niet in het gevoelen, hier gisteren door vele sprekers verkondigd, dat men hier te lande geen tegenzin tegen de belasting op het gemaal zou koesteren. Hetgeen ik daarvan heb gezien is met die bewering strijdig; en mijns inziens is het waar wat de Regering zegt — en dit voeg ik toe aan hen die bevreesd zijn voor verdere afschaffing van accijnsen — de tegenzin tegen die belasting is, en niet zonder redenen, zoo groot, dat de Regering die met het afschaffen van een anderen aceijns begon, onvermijdelijk tot de afsehaffing van het gemaal zou worden voortgesleept, zoodat wij daardoor nog nader zouden geraken tot hetgeen ik met de tegenstanders dezer wet vrees: eene inkomstenbelasting, ter vergoeding van al de aceijnsen die thans worden geheven.

Mijne Heeren, al deze redenen leggen bij mij groot gewigt in de schaal. Ik bouw niet enkel op mijn gevoelen, maar daarop dat de vermindering nuttig is en geen geschikter middel kan aangewezen worden dan dit.

Ik beaam de keuze. Deze afschaffing kan wel is waar lastig zijn voor vele gemeenten, maar zij kunnen den accijns toch als eigen middel behouden met zeer weinig vermeerdering van kosten. Gemeentebesturen die den accijns op het gemaal niet meer willen heffen, zullen moeten overgaan tot het invoeren van een anderen nieuwen last. Ook in dit opzigt verschil ik met den geachten spreker uit Rotterdam. De gemeentebesturen zullen, mijns inziens, in aanmerking moeten nemen, dat het land kan afsehaffen, maar dat hun nieuw middel zijne bezwaren zal medebrengen.

In de vierde plaats, Mijne Heeren, de keuze van het equivalent. Tegen elk der voorgestelde opcenten zijn bedenkingen in menigte aan te voeren. Opcenten op de grondbelasting zijn geheel en al strijdig met ons stelsel; dan alleen is grondbelasting billijk, wanneer men haar behoudt als eene vaste onveranderlijke som, wanneer men niet de verbeteringen, die de eigenaar aan zijne landerijen of gronden aanbrengt, tot maatstaf neemt om hem meer te laten betalen. Het personeel is eene arbitraire belasting; voor zoover het de vensters betreft, is zij eene belasting op het licht; waar het sehoorsteenen aangaat eene belasting op de warmte; waar het deuren geldt eene belasting op de vrijheid; wanneer het dienstboden betreft, eene belasting onzedelijk in hare strekking. Veel daarvan is waar. Het patent is zeker de meest arbitraire van alle belastingen; het is, zoo als straks in deze Kamer gezegd is, reeds eene soort van inkomsten-belasting. De prijs van het buiten- en binnenlandsch gedistilleerd wordt verhoogd door de opcenten; het is te duchten dat daardoor de sluikerij zal vermeerderen en de opbrengst van het middel onveranderd zal blijven. De zegel- en registratieregten ondergaan verhooging; nu reeds is het regt voor menigeen ontoegankelijk; zullen wij nu dien toegang niet nog moeijelijker maken? Eindelijk, Mijne Heeren, de gouden en zilveren werken: bij de daartoe betrekkelijke wet is bepaald dat nimmer opeenten op de hoofdsom zouden geheven worden, en thans reeds is het bepaalde bij de wet, die wij thans behandelen, geheel strijdig met een besluit, twee jaren geleden genomen.

Ik heb de bezwaren tegen de thans voorgestelde verhooging van opeenten kortelijk opgesomd. Men verlieze echter niet uit het oog dat hetgeen thans aan die middelen wordt toegevoegd, zoo onmerkbaar is, dat het niet drukken zal. Ik behoef, om dit aan te wijzen, niet in berekeningen te treden. Ik geloof, dat noch wij, noch de bewoners van stulpen zullen bemerken, dat zij noemenswaardig meer betalen. In allen gevalle, men moet de nadeelen, die uit het voorgestelde kunnen voortvloeijen, in vergelijking brengen met de voordeelen welke de afsehaffing van den gemaal-aeeijns zal opleveren, en dan kan bij mij niet de geringste twijfel bestaan of ik niet gereedelijk dezen ruil zal doen.

Ik kom tot deze slotsom, Mijne Heeren: ik zal voor de wet stemmen en van dit besluit niet afgaan, tenzij mij in deze discussie, — hetgeen niet zeer waarschijnlijk is, — zeer bondig worde bewezen, dat de huishouding van onzen Staat het verlies van deze 26 ton niet kan lijden.

Een woord ten slotte. Het lot van deze wet in deze Kamer is onzeker. Ik koester evenwel de hoop, dat, wanneer de stemming van de Kamer mogt blijken anders uit te vallen dan mijne stem, daarom het vertrouwen der natie in den Koning en de Vertegenwoordiging niet zal worden gesehokt. Want als de natie aan hare Vertegenwoordiging alleen dan haar vertrouwen sehenkt, — en zoo sehijnt het door een der voorstanders te zijn opgevat, — wanneer zij stemt zoo als de natie verlangt, dan zou ik, Mijne Heeren, de eerste wezen om te zeggen: dat vertrouwen, ik stel er voor mij geen prijs op.

Ik zal dus stemmen vóór de wet, tenzij ik hier eene andere overtuiging mogt bekomen, en dan zal ik, de wet afstemmende, met vertrouwen de toekomst te gemoet gaan.

De heer **van Dam van Isselt**, het woord gevraagd en bekomen hebbende tot het doen van eene motie van orde, zegt: Gisteren avond hebben wij gehoord zes bestrijders van deze wet. Dezen morgen hebben wij twee sprekers mede deze wet hooren bestrijden. De beurt zou nu komen aan de verdedigers der wet. Twee leden hebben het woord gevoerd om de regerings-voordragt te verdedigen. Er zijn mij, met inbegrip van mij zelven, nog vier leden bekend, die ook deze wet zouden wensehen te verdedigen, en ik geef aan de Vergadering in bedenking of het niet raadzaam zou zijn de beraadslagingen te sluiten en Zijne Excellentie den Minister van Finantien te vragen of hij bereid zou zijn dadelijk het woord te voeren, opdat nog vóór het eind van onze gewone ochtendvergadering, het lot dezer wet kunne beslist zijn. Ik moet intussehen zeggen, dat ik mijn voorstel heb genoemd eene motie van orde, omdat ik vreesde dat de Voorzitter mij anders het woord niet zou hebben verleend, maar eene dadelijke motie van orde in den strengsten zin, kan ik het niet noemen, omdat ik niet geloof dat, zoo er onder mijne geaehte ambtgenooten zijn, die eene overgroote behoefte tot spreken mogten gevoelen, wij hun door een votum het regt zouden kunnen ontnemen om het woord te voeren. Maar ik geef aan die geaehte medeleden, die dien grooten lust tot spreken mogten hebben, in bedenking, of de zaak wel iets van gedaante zal veranderen, daar de argumenten *tegen* en *voor* bekend zijn.

Er is nog eene andere consideratie. Ik geloof dat in eene vergadering zeldzaam iemand, ook door de sierlijkste rede van een zijner collega's, van overtuiging verandert. Ik geloof dat wij meestal bij elkander komen met eene bepaalde overtuiging en een bepaald votum.

Tot bevordering dus van de kortheid en bij de gewigtige wet die ons morgen nog wacht en die vooral na de heden ontvangen stukken vordert dat wij heden avond hier geene vergadering hebben, maar dat wij onze volle aandacht aan de suikerwet wijden, neem ik de vrijheid om mijne geaehte collega's die, even als ik, het woord zouden willen voeren, te verzoeken daarvan af te zien. Dan ben ook ik bereid mijne stem bij deze gelegenheid niet meer te doen hooren.

De heer **Sassen**: Ofschoon ik ben ingeschreven op de lijst der sprekers, wil ik volgaarne van die spreekbeurt afzien. Maar, zoo de meerderheid der Kamer van oordeel mogt zijn, dat het tijdstip tot sluiting der beraadslagingen nog niet geboren is, dan wil ik van mijne zijde ook het woord voeren. Ik wil mij gaarne onderwerpen aan het besluit der Vergadering en ik verklaar reeds daarom vooraf, dat ik, niettegenstaande ik reeds ingeschreven ben op de lijst der sprekers, mijne stem zal uitbrengen voor eene motie van orde in den geest als door den geachten afgevaardigde uit Gelderland is voorgedragen.

De heer **van der Lek de Clercq**: Voor zoover mij bekend, is eene motie van orde, zoo als die door den geachten spreker uit Gelderland is voorgesteld, hier nog niet dikwijls gedaan. Ik herinner mij zelfs geene enkele maal dat zij hier werd voorgedragen, en daarvoor bestaat eene zeer natuurlijke reden, en wel deze, dat men niet kan zeggen, dat in de Eerste Kamer in den regel zooveel redevoeringen worden gehouden, dat daar als het ware de argumenten over en weder worden uitgeput. Ik zal mij dus tegen deze motie van orde verzetten, ook daarom, omdat ik vooral niet kan toestemmen in hetgeen die geachte spreker heeft aangevoerd, als of het er niet op aankwam dat de redevoeringen vóór en tegen de wet worden gehouden, vermits de leden reeds vooraf hunne stem hebben bepaald en het lot der wet dus reeds beslist is. Ik acht het niet goed dat wij eene wet, die zoo zeer de belangstelling heeft opgewekt, zoo kortelijk zullen behandelen en op die wijze de deliberatien zullen worden gesmoord.

Ik stel daarom aan de Vergadering voor zich niet te vereenigen met het voorstel van den heer van Dam van Isselt.

De heer **van Eijsinga**: Ik wensch, Mijne Heeren, het denkbeeld, zoo even door den geachten afgevaardigde uit Gelderland in het midden gebragt, te ondersteunen. Ik zal daarvoor slechts één argument aanvoeren, namelijk dat wanneer ik mij niet bedrieg, tot nog toe ieder redenaar zijne rede heeft aangevangen met de verontsehuldiging of het althans in zijne rede heeft laten doorstralen, dat hij zich niet in staat gevoelde nieuwe gezigtspunten in deze discussie te brengen. Het is daarom dat ik, van het bekende tot

ZITTING VAN DEN 11DEN JULIJ.

LV. *Afschaffing van den accijns op het Gemaal.* (Beraadslaging.)

het onbekende redenerende, vrijheid meen te vinden, mij aan het door hem aangevoerde aan te mogen sluiten.

De heer **van Beeck Vollenhoven**: Ik zal de exceptie van niet-ontvankelijkheid, die eergisteren tegen mij opgeworpen werd, niet tegen den geachten spreker uit Gelderland aanvoeren, dat hij namelijk niet gehandeld heeft volgens de voorschriften van het Reglement van Orde, 't welk in art. 19 bepaalt, dat indien men de sluiting van de beraadslaging verlangt, dan zoodanig voorstel door vijf leden moet worden gedaan. Ik kom tegen die motie zelve op. Ik geloof dat het waar is hetgeen door hem is gezegd, dat verreweg de meeste leden in deze Kamer met hunne geprononceerde opinie gekomen zijn. Er mogen enkelen wezen, die deswege nog niet gefixeerd zijn; dat getal kan, mijns inziens, niet groot zijn. Maar ik wil het toch gevraagd hebben, of het is èn in het belang van de zaak, die hier wordt behandeld, èn in het belang van de waardigheid dezer Kamer, dat er zich een nog nimmer vertoonde spoed en aandrang tot spoed tot beëindiging der werkzaamheden openbaart, gelijk dit in deze dagen gesehied is. Van alle zijden is dagelijks aangedrongen op beëindiging; de voorstellen van den Voorzitter om op dien of dien dag onderwerpen aan de orde te brengen, zijn verworpen, men wilde den eenen dag voor, den anderen dag na de zaken afdoen. Mijne Heeren, ik vraag — ik laat alle discussien over dit wets-ontwerp in het midden: — is het in het belang van de waardigheid dezer Kamer dat zoo gehandeld wordt? Daartoe wil ik althans niet medewerken door deze motie van orde te ondersteunen.

De heer **van Dam van Isselt**: Het doet mij leed dat mijn geachte ambtgenoot heeft gemeend, dat ik onbekend was met den inhoud van art. 19 van het Reglement van Orde, bepalende dat vijf leden de sluiting van de beraadslaging kunnen voorstellen. Ik verzoek hem te gelooven, dat ik daarmede bekend was en dat ik zijne vriendelijke teregtwijzing niet noodig had. Maar ik heb vooraf gezegd dat ik zoodanige motie niet verlangde te doen. Het was een eenvoudig voorstel, dat ik gedaan heb. Wij vinden den heer Sassen het eerst op de lijst der sprekers ingeschreven; op dat geacht medelid volg ik en ik geloof dus dat de voorstanders van de wet eer een offer brengen, dan de heer van Beeck Vollenhoven, die mijn voorstel bestrijdt. *Wij* hebben sleehts twee verdedigers als woordvoerders gehad; alle verdedigers van de wet zijn bereid het woord te voeren, maar zij zien er van af en ik heb mijn voorstel gedaan, omdat wij van onze zijde meenden een voorstel te doen, dat aan de Vergadering welgevallig zou zijn. Maar ik meen dat zoodra de spreker uit Amsterdam te kennen geeft, dat hij verlangt zijne redevoering aan deze Vergadering te doen hooren, mijne motie van orde moet vervallen. Ik geloof — en dit herhaal ik, daarom heb ik mijn voorstel niet door vijf leden willen zien ondersteunen, — dat ik mijne motie terug moet trekken, zoodra de aanneming niet geheel vrijwillig is en zoodra ik hoor beweren, dat zij zou zijn beneden de waardigheid van deze Kamer en subversief met het genoegen van een der sprekers, die het woord verlangt te voeren. Ik geloof dus dat ik mijne motie moet intrekken; ik zal dat doen. Thans zal de heer Sassen en daarna ik het woord voeren, maar dan verzoek ik dengenen, die soms ongeduldig mogten worden over den duur van deze discussie, dat zij zich wel herinneren, dat het onze schuld niet is dat de beraadslaging over deze wet zoolang duurt, en ik moet dus versehooning vragen voor mij en voor mijne vrienden, die de wet verdedigen zullen, indien wij ons veroorloven lang te spreken over de tegen ons ingebragte argumenten.

De heer van Dam van Isselt zijn voorstel ingetrokken hebbende, wordt de *beraadslaging over het in behandeling zijnde wets-ontwerp* voortgezet.

De heer **Sassen**: Toen ik in de zitting van 22 December 1853 de eer genoot, voor het eerst het woord te voeren over de aangeboden wet op de middelen voor het dienstjaar 1854, heb ik in het kort mijn gevoelen bloot gelegd over het heerschende belastingstelsel in het algemeen, en in het bijzonder gewezen op de klagten, die allerwege met meerderen drang oprezen, niet zoo zeer tegen het hoofdbedrag der belastingen zelve, als wel bepaaldelijk tegen de ongelijkmatige verdeeling tusschen de verschillende standen der maatsehappij en tegen de tijdroovende bezwaren aan de betaling verbonden; ik heb er op gewezen, dat die klagten zouden vermeerderen naar mate de batige saldo's van 's Rijks dienst zouden vergrooten en de eerste door belasting gedrukte levensbehoeften in prijs zouden stijgen, zonder dat de verdienste en loonen van de minderc klassen der bevolking in eene gelijke verhouding zouden klimmen. — Dit is gebeurd!

Ik heb destijds met bescheidenheid als mijn gevoelen geopenbaard, dat eene hervorming van het belastingstelsel, gekenmerkt door eene meer gelijkmatige verdeeling onder de belastingschuldigen, door opheffing der belemmeringen welke de nijverheid drukken, door vereenvoudiging der formaliteiten bij de inning, door vermindering van opcenten, door bescherming van hen, die, zonder opzet om de belastingen te ontduiken, in overtreding vervallen, meer doel zou treffen, dan het wegnemen uit de rij van het belastingstelsel van bepaalde voorwerpen; — en ik blijf alsnog dit gevoelen aankleven.

De Regering nogtans, die deze grondslagen niet scheen af te keuren, is een anderen weg ingeslagen; zij heeft in de eerste plaats de *afschaffing van den accijns op het gemaal*, met een equivalent tot een minder bedrag voorgesteld; haar voorstel is met eene beduidende meerderheid door de Tweede Kamer der Staten-Generaal aangenomen, en het is thans aan ons onderzoek onderworpen; zal ik nu, uit gehechtheid aan mijne denkbeelden, tegen de voordragt der Regering mijne stem uitbrengen? Neen, Mijne Heeren, ik mag de verantwoordelijkheid van een verzet tegen hetgeen de Regering en de Tweede Kamer der Staten-Generaal als eene voldoening aan den billijken volkswensch hebben gesehetst, niet op mij nemen; ik wil, onder betuiging van vertrouwen te stellen in de Regering, haar het vertrouwen der Natie niet ontweldigen, — haar de zedelijke kracht niet ontnemen, welke zij tot behoud harer waardigheid behoeft, welke voor een rigtig beheer van 's lands zaken onmisbaar is.

Ik zeg meer — na de verklaringen der Regering, bij gelegenheid van de behandeling van dit voorstel van wet zoo rondborstig en duidelijk afgelegd, en die op mij een aangenamen indruk hebben gemaakt, zal ik met volkomen gerustheid mijne stem aan de wet sehenken. Ik zal mij zelfs niet eens bezwaard gevoelen, dat ik mijne eigene denkbeelden ten offer breng; — immers, zoo ieder zich aan zijne denkbeelden onwrikbaar blijft vastklemmen, zoo niemand in eenig opzigt wil wijken voor zijne eigene gevoelens, vooral wanneer hij staat tegenover eene Regering die hij wenscht te behouden, wat goeds zal dan ooit tot stand gebragt kunnen worden? Ik heb bovendien ook in 1853 verklaard, dat ik vertrouwen stelde in de toezegging der Regering, » om bij een meer geschikt oogenblik eene voordragt te zullen doen tot vermindering van lasten, — waarvoor naar haar oordeel diegene het eerst in aanmerking moesten komen, welke op den minderen stand drukken"; — deze belofte heeft zij door de gedane voordragt vervuld, en zij heeft juist die belastingen aangegrepen, waarvan de afschaffing, algemeen gewenseht, reeds vroeger en bij herhaling is toegezegd. Wie kan het zelfs betwisten, dat, op deze wijze, hetzij dan door andere wegen, eene hervorming in het belastingstelsel wordt voorbereid, welke ik noodzakelijk heb geacht? Het is daarom mijn pligt, de Regering in hare heilzame pogingen te schragen.

Is het niet een vreemd verschijnsel te noemen, Mijne Heeren, dat een voorstel van wet tot vermindering van lasten, door de Regering uit overtuiging aangeboden en steunende op billijke gronden van finantielen aard, niet met beide handen ontvangen wordt? Welke bezwaren levert toch de aanneming der voordragt op? Ik voor mij vind alleen redenen van goedkeuring; — ik gevoel mij daarom gedwongen, eenigzins dieper in het onderwerp in te dringen en de gronden bloot te leggen, waarom ik mij zoo gaarne vastklamp aan het voorstel der Regering.

Den staatkundigen toestand, waarin Europa verkeert, wensch ik bij het beoordeelen dezer voordragt ter zijde te laten. Het is moeijelijk, zoo niet voor het oogenblik onmogelijk, te bepalen, waarheen de verschrikkelijke tooneelen van het Oosten ten aanzien van de onzijdige Staten zullen leiden; — bij die onzekerheid mogen zij op de aanneming of verwerping van den voorgestelden maatregel geen invloed uitoefenen. Herinneren wij ons slechts den tijd toen de omstandigheden oneindig meer bezorgdheid wekten, en toch, niettegenstaande daarop met ernst en nadruk werd gewezen, voor deze Kamer geene reden opleverden, om het herstel van het Indische muntwezen, waarvoor zoo veel millioenen schats benoodigd waren, te verdagen. Wil men intusschen dien toestand bij de beoordeeling der voordragt niet ter zijde gesteld hebben, — welnu, dan zal eene aanneming van het voorstel, naar mijne meening, de zekerheid vestigen, dat Nederland vertrouwen stelt in de erkende neutraliteit en geen vrees koestert dat zij geschonden zal worden; ja, dat Nederland zijne strikte onzijdigheid gehandhaafd wil hebben. En wanneer wij onverhoopt in den strijd zouden worden gemengd, wat zou dan de opbrengst van de belasting op het gemaal kunnen baten bij de vele millioenen guldens, welke de oorlog in al zijne ijsselijkheden verslindt? Wierd eene beseherming door wapenen van den vaderlandschen bodem geeischt, zullen de offers der natie in hare erkende vaderlandsliefde en hooggeroemde onbekrompenheid onuitputtelijk wezen, en hare bevolking zal zich met des te meer ijver en moed, als één man, rondom eene Vertegenwoordiging en eene Regering scharen, die in tijd van vrede, van rust en van finantielen voorspoed, juist die drukkende lasten wisten op te ruimen, welke in een tijd van gevaar en hoogen finantielen nood zijn uitgeschreven.

ZITTING VAN DEN 11DEN JULIJ.

LV. *Afschaffing van den accijns op het Gemaal.* (Beraadslaging.)

De finantiele toestand van ons land gedoogt eene vermindering van belastingen. De Regering heeft zeer wijsselijk, om die vermindering te schenken, den accijns op het gemaal aangeduid met een equivalent van 15 ton, omdat deze afschaffing het meest verlangd wordt en de belasting zelve de hevigste bestrijders vindt.

De Regering heeft bij herhaling verklaard en het is niet met ernst weêrsproken, dat de dienstjaren achtereenvolgens afgesloten worden met batige sloten van 4 à 5 millioen gulden. Het tijdstip is derhalve daar, waarop een aanvang kan gemaakt worden, om de natie van het juk der meest drukkende belastingen te bevrijden.

Ik wijs op het Verslag der Regering dat betrekking heeft op de amortisatie van schuld en op den aanleg en ondersteuning van werken van algemeen nut. Hoeveel millioenen schats zijn daaraan niet besteed met de gunstigste uitkomsten? En zou ik dan het voorstel der Regering afkeuren, dat strekt om de weldaden ook over alle klassen der bevolking te verspreiden? Ik zou het niet mogen afkeuren, nu de Regering de verzekering aflegt, dat met de amortisatie en de publieke werken, zelfs met het herstel van de marine, kan en zal voortgegaan worden?

Ik zal, ten betooge dat de finantiele krachten de afschaffing gedoogen, niet in becijferingen treden, want zij behooren niet tot mijn gebied. Ik berust in hetgeen de Regering daaromtrent heeft gezegd: zij is aan alle verlangde bezwaren te gemoet gekomen, heeft al de staten en inlichtingen geleverd, die gevraagd zijn. Zij heeft door naauwkeurige becijferingen aangetoond, dat zij doen kan hetgeen zij heeft voorgesteld. Wat meer kan, in goeden ernst, tot vestiging zijner overtuiging geëischt worden? De Regering is voor hare berekeningen verantwoordelijk en zij neemt die verantwoordelijkheid bereidvaardig op zich. Zij is met de uitvoering van den maatregel belast, en zou zij dan de toekomst niet met de meeste zorg overwogen hebben?

Ik stel volkomen vertrouwen in de medegedeelde becijferingen der Regering en zal zonder aarzelen heenstappen over de bezwaren, die van eene andere zijde uit een finantieel oogpunt tegen het ontwerp van wet zijn gemaakt.

Ik zal mijne goedkeuring ook daarom aan het voorstel der Regering hechten, omdat bij het blijven voortduren van onzen tegenwoordigen staatkundigen toestand, de aanneming der wet de billijke wenschen der natie zal vervullen en den toekomstigen voorspoed van Nederland verhoogen. Nu de Regering tot afschaffing van belastingen besloten heeft, heeft zij, ik herhaal het, eene gelukkige keuze gedaan. Door den accijns op het gemaal wordt ieder getroffen, door de afschaffing ieder gebaat. Brood is een voedingsmiddel dat niemand kan ontberen; brood is geen voedingsmiddel van weelde, maar van noodzakelijkheid; brood is bijna het eenige voedsel van den minvermogenden, van den arbeidenden stand, en deze stand behoeft boven allen opbeuring.

Ja, de keuze is des te gelukkiger, omdat zij gevallen is juist op die belasting, waarvan het bestaan het meest gehaat, de afschaffing het meest gewenscht wordt.

Ik kan, het zij met bescheidenheid gezegd, niet inzien, dat door de afschaffing van den accijns op het gemaal de hoeksteen zou worden weggenomen van het finantieel gebouw, of men moet daardoor verstaan een steun, die zonder gevaar van instorting opgeruimd, en, is het noodig, weder dadelijk kan hersteld worden. Wij hebben het toch gezien, dat in de laatste vijftig jaren de accijns op het gemaal vier malen op nieuw is ingevoerd. Welaan, zoo dit nu weder voor de vijfde maal moest geschieden, zou dan meer gevaar te vreezen zijn? De goede en vredelievende gezindheid van de Nederlandsche natie strekt tot waarborg, dat zij ook voor de vijfde maal het juk met liefde op hare schouders zou nemen, dat haar nu op hare bede wordt afgenomen, en zonder onherstelbaar nadeel van de schatkist kan afgenomen worden.

Men heeft den accijns van het gemaal wel eens voorgesteld als inheemsch, en zoo eigen aan de bevolking, dat de belasting als met de natie vereenzelvigd kon beschouwd worden, en hare afschaffing daarom te bejammeren was.

Ik vind juist het tegendeel door de geschiedenis geboekstaafd. Ik vind bevestigd, dat het gemaal alleen in tijden van finantiele crisis of in buitengewonen nood is ingevoerd, en dan nog nooit onder de drukkende bepalingen, die bij de invoering in 1833 in de wet zijn opgenomen. Ik zal, om dit aan te toonen, niet opklimmen tot de eerste tijden der invoering van den accijns, of het midden der 16de eeuw, maar blijven in de jaren van onzen leeftijd. Is in 1814 die belasting niet ingevoerd om de destijds bestaande buitengewone omstandigheden? En naauwelijks waren deze omstandigheden geweken, of ook, en dit wel in 1816, viel de belasting weg.

Maar zij is toch hersteld in 1822! Ja, Mijne Heeren, doch het was te bejammeren omdat de zuidelijke provincien, die een onverzoenlijken strijd tegen den accijns op het gemaal voerden, met Nederland vereenigd waren. De wet werd dan ook met de geringe meerderheid van 59 tegen 50 stemmen aangenomen.

Het is waar, wij treffen onder de voorstanders van het gemaal van 1822 den grooten staathuishoudkundige van Hogendorp aan, maar waarom? Hij zegt het zelf: alleen om het stelsel van vrijen handel in de hand te werken. Bij de voordragt der wet was het uitzigt geopend geworden voor eene opheffing van de zoo bezwarende inkomende regten en van de verbodswetten. Van Hogendorp beschouwde eene belasting op het brood minder belemmerend voor de algemeene welvaart, dan hooge regten en verbodswetten; maar naauwelijks had hij bespeurd, dat het geopend uitzigt alleen gebezigd was als middel om de wet aangenomen te krijgen, of hij keerde zich tegen de belasting op het gemaal.

En onder welke omstandigheden is de wet van 1833 ingevoerd, waarvan de afschaffing nu wordt voorgesteld? Men leze de Staatsbladen van dien tijd, en men zal ontwaren, dat het was uit hoofde van den finantielen nood en het dreigend gevaar.

De belasting is behouden, om de schuld, in den noodlottigen tijd van volharding gemaakt, verminderd te krijgen; maar nu ook die schuld beduidend is geamortiseerd, en de voorspoedige dagen van Nederland zijn teruggekeerd, nu is het billijk, nu is het pligtmatig, dat de accijns ook opgeheven worde.

Eene andere reden, dat de keuze van het voorwerp gelukkig is, vind ik hierin terug, dat de formaliteiten, die opgeheven worden, de meest kwellende zijn van al degene, die bij eene belasting ter naleving zijn voorgeschreven. Zij hebben dan ook den naam van *vexatoire* voorschriften bekomen. Daarbij komt dat de opvolging daarvan is tijdroovende voor de belastingschuldigen, vooral ten platten lande.

En wat volgt hier nog al meer uit? Dat overtredingen in menigte worden begaan zonder boos opzet, en toch strafbaar zijn, omdat de wet moet gehandhaafd worden. Geen drie maanden geleden verklaarde het geregtshof van Noordbrabant een molenaar in overtreding onder betuiging dat hij zich te goeder trouw had vergist; — *sed lex scripta*, — hij werd veroordeeld tot boete en bij wanbetaling tot gevangenisstraf!

Over 1854 bedragen de overtredingen dan ook eene som van f 178,797.18^5, die bij transactien met de som van f 13,945.52 is afgedaan. Wie verbeidt den stond niet, waarop eene wet, die dergelijken noodlottigen toestand verwekt, vernietigd wordt?

Ook de afschaffing van den accijns zal en moet op den prijs van het brood van invloed zijn. Of zullen 4½ millioen gulden vermindering in het jaar onverschillig zijn voor de regeling van den prijs? Zoo ja, dan zeg ik ook met nadruk: verhoogt den accijns en het zal op den prijs niets afdoen; — verhoogt ook de belasting op de suiker, schaft geen tonnegeld af, maar verhoogt het; — behoudt en verhoogt alle belastingen om de amortisatie van schuld krachtdadiger door te zetten. Is de eene stelling waar, de andere is niet te wedersprekken!

Welke heilzame uitwerking zal de afschaffing van den accijns op de nijverheid hebben? Ik wijs hier op het vrij gebruik van graanbrekers, van eigen broodbakkerijen. Ik wijs op het ontstaan van meelfabrieken in het land. Ik wijs op den invoer van meel, vooral van Amerikaansch meel, waarvan het nut en het voordeel met zooveel kracht bij eene andere gelegenheid in deze Kamer is aangetoond. De concurrentie wordt bevorderd, de bereiding van brood van alle lastige formaliteiten ontdaan. Wat meer is, de armbesturen zullen zonder gevaar bakkerijen kunnen oprigten en waar zij die reeds bezitten met goed gevolg kunnen uitbreiden. In de plaats mijner inwoning bestaat eene dergelijke bakkerij; zij betaalt aan rijks- en stedelijke belasting ongeveer f 26,000: zal het niet tot eene beduidende uitbreiding voeren, wanneer die lasten opgeheven en de kostbare formaliteiten verwijderd worden.

De landbouwende stand, het platteland, zegt men, zal gebaat worden. Het is waar, hij zal *ook* gebaat worden, maar dat mag niet misgund worden in een land, waar zoo vele offers aan het belang van den handel en de scheepvaart gebragt worden. Ja, de landbouwende stand is in gunstige omstandigheden, maar nog niet zoo lang, dat de verliezen van vroegere jaren zijn geheeld. En het mag niet uit het oog verloren worden, dat zijne lasten nog steeds hoog blijven.

Eindelijk zal de afschaffing van den accijns de aanzienlijke batige sloten van de schatkist verminderen, en ook dit heeft zijn nut, vooral als de vermindering geschiedt om het volk te ontlasten.

Groote sloten hebben immers dit bezwaar, dat zij den weg van een spaarzaam en zuinig beheer ongevoelig doen verlaten. Is er veel geld in kas, wordt er voortdurend geklopt, en welke Regering is daartegen bestand? Ook de neiging tot meerdere uitgaaf, zoo eigen aan de menschelijke zwakheid, wordt er te zeer door aangemoedigd. Heeft het de ondervinding niet geleerd? Is in de twee laatst verloopen jaren de begrooting van uitgaven niet aanzienlijk verhoogd, ook door posten, die improductief en niet verpligtend voor de Regering waren?

Maar zal de afschaffing van den accijns van het gemaal verwarring in het finantieel beheer der gemeenten brengen? Ik geloof het niet. Blijkens de door de Regering medegedeelde stukken

ZITTING VAN DEN 11DEN JULIJ.

LV. *Afschaffing van den accijns op het Gemaal.* (Beraadslaging.)

bestaat de heffing van opcenten in slechts 372 van de 1213 gemeenten, en dat nog maar voor een gering getal opcenten in de meeste gemeenten. Moet hiervoor een heilzame rijks-maatregel, in het algemeen belang voorgesteld, wijken? Nooit. Bovendien is voorzien in de ongelegenheid bij het derde artikel der wet. Voor mij is er zelfs een grond van aanneming te meer gelegen in de omstandigheid, dat de afschaffing door het Rijk zal leiden tot vernietiging van de gemeentelijke belasting op het gemaal; de gemeenten zullen nu gedwongen worden uitvoering te geven aan de heilzame beginselen der gemeentewet, hetgeen bij goeden wil voor iedere gemeente mogelijk, ik zeg zelfs, tot bevordering der welvaart van de gemeente wenschelijk is.

Eindelijk nog een woord over het voorgedragen *equivalent* in de heffing van opcenten op de grondbelasting, het personeel en de patenten, op het collectief zegel, het gedistilleerd en den wijn, zoomede op de zegel-, registratie-, griffie-, hypotheek- en successie-regten en op den waarborg op de gouden en zilveren werken. Ook hier weder stap ik heen over de bezwaren, die daartegen zijn ingebragt.

Is het niet eene overdreven voorstelling, dat door de opcenten op het personeel ook de daglooner, die zich door spaarzaamheid eene eigene woning heeft weten te verschaffen, zal getroffen worden? Het geldt hier toch een equivalent voor de afschaffing van het gemaal? En nu neem ik het voorbeeld door den Minister van Financien in de Tweede Kamer der Staten-Generaal aangehaald: in 's Hage betaalt een huisgezin van 5 à 6 personen voor tarwebrood ongeveer f 14 aan den accijns, op het gemaal; men neme f 7 voor de rogge; het gezin bewoont een huis van f 67 huurwaarde, door de zes opcenten zal het nu f 0.14½ meer betalen, waarvoor het de ontheffing van f 14 voor het gemaal erlangt. Zal de ontheffing voor dien daglooner niet oneindig grooter en de verhooging door de opcenten niet veel minder zijn? Zonder twijfel.

Ik zie te minder bezwaar in het voorgesteld equivalent, omdat ik in de overtuiging deel, dat een spaarzaam beheer van 's Rijks middelen, waartoe de Regering zich bereid verklaard heeft, tot zulke gelukkige uitkomst zal leiden, dat spoedig de verhoogde opcenten gemist kunnen worden.

De **Voorzitter**: Op de lijst der ingeschreven sprekers komt thans voor de heer van Dam van Isselt. Intusschen is zoo even ter tafel van den Voorzitter een verzoek nedergelegd, onderteekend door vijf leden dezer Vergadering.

Dit stuk luidt aldus:

» De ondergeteekenden stellen voor om, naar luid van art. 19 van het Reglement van Orde, de beraadslagingen over dit wets-ontwerp te sluiten.

VAN DAM VAN ISSELT.
LOTSIJ.
VAN GOLTSTEIN VAN OLDENALLER.
VAN EIJSINGA.
DE VILLERS DE PITÉ."

De heer **Lotsij** vraagt daarop het woord en zegt:

Ik wensch kortelijk reden te geven, Mijne Heeren, waarom ik ondanks de aanmerkingen, die straks door den geachten spreker uit Noordholland (den heer van Beeck Vollenhoven) gemaakt zijn, niet geaarzeld heb dit voorstel mede te onderteekenen. Ik ben het met dien spreker eens, dat wij allen angstvallig moeten letten op hetgeen de waardigheid dezer Kamer vordert. Maar ik neem de vrijheid aan dien spreker een enkel voorbeeld te vragen, dat althans gedurende deze zitting eenig blijk van overhaasting door deze Kamer is gegeven? De belangrijke stukken, door de Regering aan de Kamer ingezonden, zijn al den tijd, bij het Reglement van Orde gesteld, in handen van de leden geweest.

Ik zal niet treden in eene beoordeeling of het wenschelijk is bij eene zaak, waarvan ik wel mag zeggen, dat de reeds openbaar gemaakte beschouwingen aan beide zijden zware boekdeelen uitmaken, — ik zal niet vragen, zeg ik, of het wenschelijk is, ook na de redevoeringen die thans voor en tegen gehoord zijn, dit aantal nog te vermeerderen. Ik zal niet beoordeelen of het mogelijk is over de zaak iets nieuws te zeggen, maar alleen dit wil ik doen opmerken, dat, wanneer het voorstel mogt worden aangenomen daardoor voorzeker de beraadslaging, zoo als een lid uit Zeeland het heeft genoemd, niet zal zijn gesmoord, want het Reglement van Orde brengt mede, dat nadat de Ministers zullen gesproken hebben, voor de leden, die hunne redenen tegen de wet willen uitbrengen, daartoe gelegenheid bestaat. Het bezwaar dus door dat lid aangevoerd, heeft mij niet weêrhouden, het voorstel mede te doen. Maar de reden, die mij daartoe vooral genoopt heeft, is deze: ik kan in opregtheid zeggen, dat ik, wat mij betreft, buiten belang ben. Hetzij deze discussie heden of morgen of overmorgen afloope, er bestaat voor mij geene dringende reden om mij uit deze residentie te verwijderen, maar het is mij bekend dat er leden zijn, voor wie, naar hun oordeel, daartoe gewigtige redenen bestaan. Ik zeg » naar hun oordeel", want naar mijn inzien moeten de redenen, die de leden dringen vóór de stemming over een zoo gewigtig wets-ontwerp de vergadering te verlaten, zeker van overwegend belang zijn, maar ik acht mij onbevoegd om die redenen in de weegschaal te leggen. En dan vraag ik, of het niet meer met de waardigheid dezer aanzienlijke vergadering overeenkomt, een dergelijk gewigtig wets-ontwerp in eene volle vergadering (wij zijn thans bijna allen tegenwoordig), met het volle getal leden te beslissen, dan in eene minder talrijke vergadering, wanneer men naderhand allerlei berekeningen zal kunnen maken, hoe welligt de uitslag zou zijn geweest, wanneer deze of gene leden tegenwoordig waren geweest? Ik geloof, dat het laatste minder dan het eerste met de waardigheid dezer Vergadering overeenkomt. Ik zeg: omdat ik niet geloof dat de leden, die hunne redenen tegen dit wets-ontwerp willen ontwikkelen, door dit voorstel daarin verhinderd worden, en omdat ik gaarne over deze wet gestemd zag in eene zoo voltallig mogelijke vergadering, daarom heb ik niet geaarzeld het voorstel mede te onderteekenen.

De heer **Cremers**: Ik zal stemmen tegen het voorstel. Het is naar mijn inzien — de voorstellers veroorloven mij het te zeggen — op dit oogenblik *ontijdig*. De reden, die het lid uit Amsterdam straks heeft aangevoerd, om de toen voorgestelde motie van orde te bestrijden, beaam ik. Ook met opzigt tot den haast, die gemaakt is. Dien haast kan men dringend noemen.

In de tweede plaats. Er zijn leden, die de Vergadering niet langer kunnen bijwonen. Er zijn ook leden, en daaronder reken ik mij zelven, die nog gaarne de gronden willen hooren ter bestrijding van hun gevoelen, die gaarne gronden zullen hooren aanvoeren, die hen misschien van meening zullen doen veranderen. Het is daarom, dat ik geloof, dat op dit oogenblik dit voorstel *ontijdig* is.

De beraadslaging wordt gesloten en het *voorstel van vijf leden* » om de beraadslaging over het wets-ontwerp tot afschaffing van den accijns op het gemaal te sluiten", in stemming gebragt, met 19 tegen 17 stemmen verworpen.

Voor hebben gestemd de heeren: Beerenbroek, van Eijsinga, van Dam van Isselt, van Nispen van Pannerden, van Aylva van Pallandt, Lotsij, de Bruijn, Sassen, 't Hooft van Benthuizen, van der Oudermeulen, Blankenheijm, d'Ablaing van Giessenburg, Martens van Sevenhoven, van Sasse van Ysselt, van den Dries, van Goltstein van Oldenaller en de Villers de Pité.

Bij deze stemming was de heer Paspoort van Grijpskerke afwezend.

De beraadslaging over het *wets-ontwerp tot afschaffing van den accijns op het gemaal* wordt weder hervat.

De heer **van Dam van Isselt**: Bij de beraadslaging over dit hoogst-gewigtig onderwerp, geloof ik dat wij ons moeten plaatsen op een bijzonder standpunt en ik meen met bescheidenheid te mogen zeggen, dat mijne geachte medeleden die zich tegen deze wet verklaard hebben, zoowel in ons verslag, als bij hunne redevoeringen in deze vergadering, zich op dat standpunt niet hebben geplaatst. Ik moet dat nog eens herhalen, Mijne Heeren, en vergeeft het mij indien gij vinden mogt dat ik te veel in herhalingen kom. Bij mijn intreden in deze Kamer is mij gezegd, dat ik het standpunt, waarop deze Kamer steeds moet staan, uit het oog had verloren. Ik heb mij aan dat standpunt meer en meer leeren gewennen en leeren inzien dat deze Kamer, bij het beoordeelen van wets-ontwerpen, inderdaad eene andere wijze van beschouwing moest hebben, en tusschenbeide een offer moest brengen van personele overtuiging, juist omdat wij zijn leden van de Eerste Kamer der Staten-Generaal. Wanneer ik de zaak beschouwde, zoo als ik die zou beschouwd hebben indien ik op dit oogenblik mij geheel van alle banden ontslagen voelde, dan zou welligt mijn oordeel anders zijn. Ik heb tot diegenen behoord, Mijne Heeren, en ik behoor daar nog toe, die gewenscht zouden hebben dat, bij de gunstige omstandigheden waarin 's Rijks schatkist verkeert, men de jaarlijksche overschotten, waarin wij ons verheugen mogen, uitsluitend hadde gebezigd tot amortisatie van schuld. Ik had gewenscht dat men daarmede zoolang ware voortgegaan, tot eindelijk de gemaakte besparingen aan renten volkomen vrijheid hadden gegeven, om, zonder het daarstellen van eenig equivalent, eene belasting af te schaffen. Intusschen, Mijne Heeren, dat denkbeeld was niet het denkbeeld van de Regering, en in de tweede plaats niet dat van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Ik zeg in de eerste plaats: het was niet het denkbeeld der Regering. Hoewel ik nu niet ingewijd ben in de geheimenissen van den Ministerraad, zoo is mij toch zóóveel kenbaar geworden,

ZITTING VAN DEN 11DEN JULIJ.

LV. *Afschaffing van den accijns op het Gemaal.* (Beraadslaging.)

dat de laatste Minister van Finantien, die in dit ministerie zitting had, zijne betrekking heeft nedergelegd, omdat hij met zijne ambtgenooten verschilde over het denkbeeld van afschaffing van belastingen. Die Minister wenschte die afschaffing slechts in zeer geringe mate te doen plaats hebben, maar de meerderheid van zijne ambtgenooten meenden, dat zoodra de omstandigheden daartoe maar eenigzins gunstig zouden zijn, men de baten van de schatkist moest bezigen tot afschaffing van belastingen. Ik zeg dit, Mijne Heeren, omdat ik het niet billijk heb gevonden dat men op de Regering eene blaam geworpen heeft, als had die Regering nooit een denkbeeld van zich zelve gehad tot afschaffing van belastingen, maar als of zij, geheel op het sleeptouw van de oppositie in de Tweede Kamer, er eindelijk, met tegenzin, toe besloten zou hebben, om de afschaffing van belastingen voor te dragen. Ik zeg, Mijne Heeren, ik vind die beschuldiging niet juist. Indien bij het voorstel door negen leden van de Tweede Kamer gedaan tot afschaffing van de belasting op het geslagt, — om dat woord nu te bezigen tot duidelijke onderscheiding, — de leden van de ministeriele partij, in tegenoverstelling van de oppositie, van de constitutionelen, zoo als zij zeggen dat zij bij uitnemendheid zijn, hadden verklaard, rond en openhartig, dat zij niet verlangden mede te werken *tot eenige afschaffing van belastingen*, maar dat zij wenschten de krachten van de schatkist te zien gebezigd tot amortisatie van schuld, dan zou de Regering waarschijnlijk dit voorstel niet hebben gedaan. Maar nu, Mijne Heeren, het is dikwijls gezegd en het is in de parlementaire vergaderingen dikwijls ter sprake gekomen, er bestaan tooverwoorden en een tooverwoord, dat zeer langen tijd aan de orde is geweest, was *bezuiniging*, en die van bezuiniging sprak, die was eigenlijk de vriend van het volk, de vriend van den Koning en de redder van het vaderland. Die bezuiniging moest eindelijk worden opgegeven. Het toenmalig hoofd van het Ministerie, of diegene dien men er voor hield, verklaarde in de Tweede Kamer, dat de rij der bezuinigingen gesloten was. Ik geloof dat die Minister dat te regt zeide, want, althans bij zijn departement, kwamen er weêr uitgaven op uitgaven voor, hoogst nuttig en noodzakelijk. Omdat de voorgaande Minister toegegeven had aan den drang van die bezuiniging, had hij verzuimd uitgaven op de begrooting van Binnenlandsche Zaken te brengen, die daarop inderdaad hadden behoord voor te komen. Toen dat tooverwoord verdwenen was kwam er een ander en nog veel krachtiger, dat bij den burgerman, vooral bij onze boeren, oogenblikkelijk ingang vond: » *minder betalen*"; doet een voorstel, rationeel, duidelijk, klaar, begrijpelijk, maar dat geld moet kosten, bijv. tot verbetering van een weg, van eene uitwatering, van een dijk — geen gehoor; maar laat er een in de gemeente opstaan en zeggen: » mannen, ik heb een ander voorstel te doen; ik heb een voorstel waardoor gij minder betalen zult," en dan ziet men met verbazing hoe de meerderheid den spreker — al was hij voor het overige volstrekt niet welsprekend — een Cicero en Demosthenes gelijk acht en hem alle bijval ten deel valt.

Dat men dus van dat tooverwoord *bezuiniging*, in de eerste plaats, en later *afschaffing van lasten* gebruik maakte, vind ik hoogst natuurlijk; dat men meende daardoor te zullen krijgen, te zullen behouden bij de menigte, bij het volk, bij de kiezers den naam van te zijn wezenlijk vrijzinnig, vriend van het vaderland, echte voorstander van onzen constitutionelen Staat, spreekt van zelf. Dat tooverwoord was uitgesproken en ik heb ergens eene uitdrukking gelezen, die ik waarlijk niet onjuist kan noemen, » dat ook onder de vrienden van het Ministerie enkelen gevonden werden, die niet nalaten konden een greintje wierooks te branden op het altaar van de volksgunst." Wat was nu de toestand van de Regering? De Regering vond geene voldoende ondersteuning, ook niet bij hare eigene vrienden, zoo als gebleken is uit de discussien over dit wets-ontwerp in de Tweede Kamer. Ik zal mij niet veroorloven over die discussien een oordeel te vellen; maar ik mag zeggen dat het gebleken is, dat leden, die in den regel behoorden, zoo als men zegt, tot de ministeriele partij, in dezen ontrouw zijn geworden aan het vaandel tot nog toe door hen gevolgd. Wat het Ministerie betreft, ik geloof dat bij de verdediging der voordragt in de Tweede Kamer, èn door den Minister van Buitenlandsche Zaken, èn door dien van Finantien, duidelijk is aangewezen, dat het Gouvernement, de Ministers des Konings niet op het sleeptouw zijn genomen, niet de dienstwillige dienaars zijn geweest in handen van de oppositie, maar dat zij zeer wijsselijk en te regt het initiatief hebben genomen, toen het bleek, dat de meerderheid der Tweede Kamer afschaffing van belastingen wenschte. Het eerste voorstel was geweest: afschaffing van den accijns op het geslagt. Dat werd niet aangenomen. Bij de opening van deze zitting werd een voorstel gedaan tot afschaffing van den accijns op de brandstoffen, dat al zeer spoedig werd gevolgd door een ander voorstel, tot afschaffing van den accijns op de rogge. Nu vind ik het hoogst natuurlijk, dat de Minister, beter in staat dan eenig lid van de Vertegenwoordiging om eene keuze te doen, heeft gekozen de afschaffing van de belasting op het gemaal; en wanneer men mij nu vraagt, aan mij die geen belasting zou hebben willen afschaffen, of ik in de tegenwoordige omstandigheden, in de omstandigheid waarin ik hier sta, op deze plaats, niet de voorkeur zou geven aan de afschaffing van de belasting op het gemaal, dan moet ik, volmondig, ja! zeggen.

Ik wensch niet in herhaling te treden, Mijne Heeren, de geschiedenis van het gemaal is in de Tweede Kamer sierlijk geschilderd; men zou haast zeggen, zoo als sommige sprekers er zich over hebben uitgelaten, dat het volk er om gevraagd had, en onvergenoegd zou geweest zijn, wanneer de Regering van vroeger tijd het niet had onthaald op de belasting op het gemaal. Intusschen geloof ik dat de spreker uit Noordbrabant, die mij is voorafgegaan, zeer te regt heeft aangetoond, dat die belasting niet altijd heeft bestaan, niet altijd is blijven bestaan; maar alleen in tijden van nood is aangenomen en weder ingevoerd. Zoo veel is waar dat, gelijk straks is gezegd, geene belasting op zich zelve hatelijk is; bij een volk als het onze is iedere belasting met gemak te innen, wanneer er maar niet aan verbonden zijn vexatoire en hatelijke formaliteiten. En nu wil ik niet zoo zeer beschuldigen de ambtenaren die deze belasting hebben moeten surveilleren; ik wil niet zeggen dat zij altijd gezocht hebben de ingezetenen te plagen; maar het lag in den aard van de wet, het behoorde tot de surveillance bij de wet bepaald, dat de uitvoering daarvan moest zijn *vexatoir*. En zoo veel is zeker dat die belasting bij ons en vooral ten platten lande daardoor hoogst impopulair geworden is. Ik kan zeer goed begrijpen dat een inwoner van eene stad zich niet zoo ontzettend bedroeft over die belasting op het gemaal, met betrekking tot den last, dien zij voor de ingezetenen ten gevolge heeft. Als er hier niet zooveel inwoners van steden waren, die het mij welligt ten kwade zouden duiden, zou ik haast durven zeggen: gij zijt nooit in de gelegenheid geweest u een goed denkbeeld van de belasting op het gemaal te vormen; want wie is in eene stad in aanraking met den fiscus? niemand anders dan de molenaar en de bakker. Maar op het platteland drukt niet alleen de boete, die het gevolg van de overtreding is, op den molenaar, maar worden zij vooral gedrukt, die hun klein gedeelte meel moeten laten malen en die dit niet kunnen doen wanneer de gelegenheid zich daartoe aanbiedt, die niet voor eenige dagen te gelijk meel kunnen laten malen, die niet rijk genoeg zijn om eene zekere hoeveelheid graan zoo lang vooruit naar den molen te brengen en telkens met zeer kleine gedeelten hun koren daarheen moeten brengen, en dan soms op groote afstanden eerst hun geleibiljet bij den ontvanger moeten gaan halen en dan naar den molen moeten trekken. Voor hen vooral geldt het Engelsch spreekwoord: *time is money*. Dit ondervinden vooral de arbeiders, die in het zweet huns aanschijns voor een talrijk gezin brood moeten winnen. Inderdaad, Mijne Heeren, die formaliteiten drukken zwaarder dan gij zoudt meenen.

Er is gezegd: ja, het zou dan vooral eene bevoordeeling van die plattelandsbewoners zijn. Maar indien dit nu eens waar was, zou dit dan zulk eene bijzondere reden zijn om dit wetsontwerp af te stemmen? Indien het waar mogt zijn dat de plattelandsbewoners meer dan de stedelingen werden bevoordeeld door deze afschaffing, dan heb ik nu regt, meer dan vroeger, nu het onheil van den watersnood onze landen heeft geteisterd, om er aan te herinneren wat die landelijke stand voor het behoud van het vaderland doet. En dan kan ik uit ondervinding getuigen, hoe bij die vreesselijke onheilen die het ijs en het water hebben te weeg gebragt, hoe bij die ontzettende opeenhooping van water die de oudsten onzer niet heugt, die plattelandsbewoners voor u en voor mij en voor allen op de bres hebben gestaan, en dat doen zij telkens. Zij beschermen de landerijen mede van die mijner ambtgenooten, die zich schijnen te verheugen dat ik hier thans zoo paradoxaal schijn te spreken. Wie staat er in den winter op de dijken om hunne landerijen mede te beschermen? De plattelandsbewoner, die voor zich zelven geene landerijen heeft te beschermen, omdat hij er geene bezit; de zoogenaamde dijkwachter uit onze arbeidende klasse genomen, die er volstrekt geen voordeel bij heeft indien het ijs en het water gelukkig wordt afgekeerd en die er geene bezoldiging voor geniet, want volgens de bestaande verordeningen is hij tot het kosteloos verrigten van die dienst verpligt. Laat ons dat niet vergeten, Mijne Heeren. Het oogenblik is thans daar, om ook die plattelandsbewoners, althans naar hunne meening, te bevoordeelen, want onder hen is de accijns op het gemaal eene hoogst impopulaire belasting geworden. Ik heb gisteren avond een spreker, die voor de eerste maal in ons midden het woord voerde, met groot welgevallen aangehoord: hij heeft gevraagd: wat is populair en wat impopulair? En hij heeft zich afgevraagd: of men aan denkbeelden van populariteit of van impopulariteit mogt toegeven al dan niet.

Ik ben het volkomen met hem eens; men mag daaraan niet toegeven. Ik zou mij bedroeven, indien ik, de rij van mijne ambtgenooten rondziende, er een enkelen onder mogt aantreffen, die naar dwaze populariteit streeft; indien ik iemand in uw midden vond,

ZITTING VAN DEN 11DEN JULIJ.

LV. *Afschaffing van den accijns op het Gemaal.* (Beraadslaging.)

die zijne overtuiging of zijn geweten ten offer bragt om die dwaze zucht van door het volk te worden geprezen, — want dit is dan eigenlijk wat men populariteit noemt. Maar dan doet zich eene andere vraag voor: eene vraag aan de Eerste Kamer van de Staten-Generaal. Indien wij niet geroepen zijn om ons populair te maken, indien wij niet geroepen zijn om de gunst van het volk te winnen, — wij zijn voorzeker ook niet geroepen om ons impopulair te maken, om bezwaren op te werpen van, in mijn oog, niet zoodanig overwegend belang, waardoor die menschen, die nu hopen op de afschaffing van het gemaal, in ons zouden zien niet hunne vrienden, niet hunne beschermers. En dat, Mijne Heeren, zou een triumf zijn voor eene zekere partij in den lande. De geachte spreker, die gisteren avond het eerste het woord voerde, heeft gesproken van dien aandrang binnen en buiten de Kamer en van dien grooten triumf, welken die partij zou behalen, indien deze Kamer de wet aannam. Ik heb dat argument ook nog in andere redevoeringen aangetroffen; maar ik veroorloof mij met dien spreker en met de anderen, die in dezelfde meening zijn, zeer van denkwijze te verschillen. Ik geloof dat er geen grooter triumf voor die partij zou bestaan, welke de geachte spreker voor mij gezeten, heeft aangeduid, dan door deze Kamer te zien verwerpen de wet tot afschaffing van den accijns op het gemaal. Dit was dan eene gelegenheid om eens een hartelijk woord te zeggen en te schrijven over die zoogenaamde conservative partij, om eens aan het volk aan te toonen, wie eigenlijk de ware vrienden zijn en waar die vrienden niet worden gevonden. Het zou zijn eene zegepraal om den volke te kunnen verkondigen: » ziet die mannen en huns gelijken, die zijn uwe vrienden niet, en dus ook niet degenen, die gij kiezen moet voor eenige openbare betrekking. Wij, en wij alléén zullen u redden; geeft ons daarom de magt in handen, en wat nu niet geschiedt zal dan geschieden; het brave, gedrukte volk zal worden geholpen en ondersteund." Dit, Mijne Heeren, zou het gevolg zijn eener afstemming, en niet het omgekeerde. De triumf zal niet bestaan wanneer wij deze wet — en ik hoop dat God het geven zal — met onze stemmen zullen bekraehtigen; maar hij zal bestaan wanneer deze wet, ongelukkigerwijze, mogt worden verworpen.

En nu wil ik niet vragen welke uitwerking de verwerping van deze wet op het Ministerie zal hebben. Ik heb dezen morgen door den afgevaardigde uit Rotterdam hooren zeggen: » dat hij met leedwezen het vorig Ministerie had zien aftreden, maar dat hij, nu hij dit Ministerie vindt op den weg van vooruitgang, het niet gaarne op nieuw door een ander zou zien vervangen." Ik zou het betreuren indien bij eene onverhoopte afstemming der wet het Ministerie daarin mogt meenen te vinden eene kabinetsquaestie. Maar zooveel is zeker, dat de Eerste Kamer der Staten-Generaal, door de verwerping van deze wet, de zedelijke kracht van het Ministerie zou verbreken. Zoo veel is zeker dat wij, door deze wet af te stemmen, naar mijne beseheiden meening althans, niet zouden beantwoorden aan onze roeping. Want ik geloof niet, dat wij geroepen zijn om onrust en ontevredenheid in het land te verwekken; ik geloof niet dat wij geroepen zijn, om — tenzij er hooge noodzakelijkheid besta, en dan alleen wanneer wij mogten meenen dat het Ministerie niet langer den Koning trouw en eerlijk dient — het een Ministerie moeijelijk te maken en onvergenoegdheid bij de natie tegen zoodanig Ministerie te verwekken.

Ik zou misschien, Mijne Heeren, nu ik genoodzaakt ben geworden te spreken, eene soort van weêrwraak moeten nemen en ik kan u de stellige verklaring geven, dat het mij niet bezwaarlijk zou vallen u tot aan het uur van den maaltijd bezig te houden. Doch ik zal mij bekorten, mijne rede besluiten en alleen nog *dit* zeggen ten slotte: de spreker, die gisteren de rij geopend heeft van de aanvallers tegen dit wets-ontwerp, is geëindigd met de woorden: » Ik zou het Vaderland, deze Kamer en het Ministerie geluk wensehen, indien deze wet wierd verworpen"; *ik* zal, Mijne Heeren, met andere woorden eindigen, en zeggen dat ik het diep zou betreuren voor mijn Vaderland, dat ik het diep zou betreuren voor deze Kamer, indien wij om bij-eonsideratien, geput uit de wet zelve en niet uit ons hoog staatkundig standpunt, deze wet verwierpen, aan welke ik met volkomene gerustheid mijne stem zal geven.

De heer **van Beeck Vollenhoven**: Het is gewaagd, Mijne Heeren, na den begaafden spreker, die zoo even zijne rede geeindigd heeft, het woord te voeren. Als bestrijder der wet mag ik mij eehter door dat gevaar niet laten afsehrikken.

Zijne laatste woorden kwamen nagenoeg hierop neder, dat wij, door deze wet af te stemmen, onze roeping niet zouden begrijpen, dat wij daardoor de zedelijke kracht van de Regering zouden ondermijnen en dus in strijd zouden handelen met de roeping van dezen tak der wetgevende magt. Het versehil van gevoelen tusschen den laatsten spreker en mij omtrent de gevolgen eener afstemming zal mij tegen deze wet het woord doen voeren Het is mij buitendien onverschillig of men mij als populair beschouwt of niet. Op de vraag, deswege gedaan in ons Verslag, antwoord ik dat ik juist het verhevenste doel onzer instelling daarin gelegen acht, dat zij, met ter-zijde-stelling van *volksgunst* of *volkswaan*, in moeijelijke oogenblikken weêrstand moet weten te bieden. Wanneer ik de overtuiging mis dat hetgeen men mij voordraagt in het belang is van den Staat, dan zal ik daaraan mijne stem weigeren, wat men daarbuiten ook zegge. Ik kan mij niet vereenigen met hetgeen de laatste spreker gezegd heeft, dat wij het wets-ontwerp niet op zich zelf moesten beoordeelen noch daarin treden, maar dat, omdat *hij* het meent te zijn in het belang van den Staat en tot behoud van het Ministerie, wij al onze gevoelens moesten opofferen en daarom stemmen voor de wet. Dit gaat te ver, Mijne Heeren; ik geloof dat, wanneer men eene wet bestrijdt, zelfs in deze Kamer, dit tevens moet zijn om de beginselen van die wet, om de gevolgen die daaruit kunnen voortvloeijen.

Ik wensch volstrekt niet in deze Kamer de beschouwingen terug te voeren op het terrein waarop sommige tegenstanders der wet die in de andere Kamer gevoerd hebben. Hartstogtelijke betoogen acht ik ongelukkig èn voor de Regering èn voor de Kamer. Ik zal er geene aanleiding toe geven, maar, met terugblik op de aanleidende oorzaken tot deze wet, geloof ik juist, dat het oogenblik geboren is voor de Eerste Kamer om haar gewigt in de schaal te leggen en tusschen beiden te treden.

Ik beschouw het *belang van den Staat* onafscheidelijk van eene goede regeling onzer finantien. Zoo zeer als iemand onder ons erken ik gaarne den gunstigen toestand waarin zij verkeeren. Ik neem aan dat onze geldmiddelen in de laatste jaren zeer vooruitgegaan zijn. Ik deel niet in het gevoelen van hen, die alles als zoo wisselvallig beschouwen, die vreezen dat uit den politieken staat van Europa voor ons een toestand zou kunnen geboren worden, waarin wij dien gelukkigen toestand op eens zouden zien te niet gaan. Ik geloof echter dat onze finantiele toestand *betrekkelijk* gunstig is; ik geloof dat wij dien te danken hebben aan de tot nog toe genomen finantiele maatregelen, en dat wij, op dien weg voortgaande, het meest in het belang van den Staat zullen handelen. Maar juist omdat ik dit geloof en omdat ik overtuigd ben dat iedere afwijking daarvan tegen het belang van den Staat zou zijn, juist om die reden, Mijne Heeren, ben ik tegen dit wets-ontwerp. Ik wenseh de discussie niet langer te rekken dan eenigzins noodig is om zulks te betoogen, maar gij zult toch ook opgemerkt hebben, dat onder de voorstanders van deze wet, die het woord voerden, er verscheidenen waren die uit een finantieel oogpunt daartegen bedenkingen maakten. De geachte sprekers uit Rotterdam en Groningen, die de voordragt verdedigd hebben, en ik geloof ook die uit Noordbrabant — maar dezen heb ik niet goed verstaan en daaromtrent wil ik niet gebonden zijn, — erkenden het volmondig, dat dit de grootste bezwaren zijn, die bij hen tegen deze wet bestonden. Neven-omstandigheden deden hen over die bezwaren heenstappen, wat ook het geval is met den laatsten spreker. Bij mij, Mijne Heeren, zijn die bezwaren zóó gewigtig, dat ik over dit punt niet heen kan. Wat toch zou het gevolg zijn, als deze wet wierd aangenomen? Al neem ik aan dat al de berekeningen der Regering volkomen juist zijn — ik zal ze niet bestrijden, — dan is toch ééne zaak zeker en dat is deze, dat wij eene mindere inkomst zullen hebben van $2^1/_2$ millioen, zoo niet meer. Wij zullen dan niet op den weg kunnen voortgaan, dien wij tot nog toe betreden hebben en waaraan ik juist den gunstigen toestand van onze finantien toeschrijf. Dan zal het niet mogelijk zijn, zoodanige sommen als tot nu toe zijn aangewend tot aflossing van schuld, te blijven besteden en den eenigen goeden weg te blijven bewandelen. Maar waarom zou ik deze stelling verdedigen in deze Kamer? Het is u aller stelling, Mijne Heeren. Leest al de antwoorden na, die gij op de aanspraken van het geëerbiedigd Hoofd van den Staat gegeven hebt, van af 1851, en gij zult daarin steeds vinden een aandrang om zooveel mogelijk tot amortisatie van schuld te besteden. Ik zal u al die antwoorden niet voorlezen. Ik wijs u op de zevende paragraaph van het Antwoord op de Troonrede in 1851, op de negende van 1852, op de zesde van 1853 en op de zevende van dit jaar. Alleen bij deze laatste, Mijne Heeren, sta ik een oogenblik stil, omdat hier iets in staat, dat tegen mijne stelling zou kunnen pleiten. Daar lezen wij:

» Op het voortduren van den gunstigen staat der geldmiddelen van het Rijk, waarvan de Kamer mededeeling ontving, stelt zij hoogen prijs. Gaarne zal zij aan uwe Regering hare medewerking verleenen, om op behoedzame wijze tot eene vermindering van lasten over te gaan. Met te meer gerustheid zal zij die voordragt in overweging nemen, wanneer *onafgebroken* schulddelging daarmede kan vereenigd blijven."

Gij zult zeggen, dat die schulddelging niet uitgesloten zal zijn; zij zal slechts beperkt en ingekrompen worden; maar wanneer wij beleefd hebben, hetgeen hier in ons vaderland gebeurd is; wanneer wij gezien hebben, hoe tijden van moeijelijkheden de schatkist in groote verlegenheid kunnen brengen, dan vraag ik u, of het niet zaak is onder gunstige omstandigheden den weg te blijven bewan-

ZITTING VAN DEN 11DEN JULIJ.

LV. *Afschaffing van den accijns op het Gemaal.* (Beraadslaging.)

delen, dien wij tot nu toe met zoo goede resultaten zijn gevolgd? Of deze Kamer aan haar steeds uitgedrukt gevoelen niet moet blijven vasthouden?

Waarom, Mijne Heeren, hecht ik zoozeer aan die delging van schuld? Omdat zij juist het middel daarstelt om aan de natie te doen ondervinden, dat zij gepaard kan gaan met eene duurzame lastenvermindering. Wanneer men de gelden, die aan renten uitgespaard worden, aanwendt om daarvoor lasten te verminderen, dan zult gij bij de natie de overtuiging vestigen, dat die schuldelging werkelijk en in waarheid eene vermindering van belastingen daarstelt. Men moet hier wel op letten: men spreekt — hierover is breed uitgemeten door al de sprekers, die voor het wets-ontwerp het woord hebben gevoerd — veel van den druk, die op de natie ligt. Is dat eene waarheid en zijn wij thans bij magte om dien druk, zoo hij bestaat, te verminderen? Het kan niet genoeg gezegd worden, Mijne Heeren, wij brengen niet op aan belastingen hetgeen wij voor de dienst van den Staat noodig hebben. Juist doordien men daarvan niet naar buiten overtuigd is, daarom hebt gij gehoord dat geroep, dien aandrang om vermindering en afschaffing van belastingen. Wanneer men de overtniging weet te vestigen en die luide verkondigt, dat de natie niet opbrengt, noch aan belastingen betaalt in verhouding tot hetgeen voor de dienst van den Staat noodig is, dan zal daarvan ook het gevolg wezen, dat wanneer voortdurende vermindering van lasten plaats heeft door uitgespaarde renten, men zich daardoor beter tevreden zal stellen en men eene wijze staatkunde zal leeren huldigen.

Ik heb gezegd: ik wensch dit wets-ontwerp te beoordeelen naar zijne eigene verdienste. Ik wensch ook in de consequentien van dit wets-ontwerp te treden. Het wets-ontwerp heet » vermindering van belastingen." Wij hebben heden morgen door den spreker uit Rotterdam zien schilderen welk een geluk het zou zijn, wanneer eenmaal die belasting zou zijn afgeschaft; dat de natie krachtiger zou gevoed worden; dat zij in staat zou zijn meer te werken en wij geene buitenlanders meer noodig zouden hebben om hier werk te komen doen waartoe hare krachten te kort schoten. Overdrijving, Mijne Heeren! En dat is steeds het geval geweest met de quaestie, die wij hier behandelen. Van alle zijden, zoowel door de bestrijders als door de verdedigers, wordt het gevolg der wet overdreven. Ik zal trachten mij daarvan te onthouden. Maar ik wil vragen, hoe het mogelijk is dat op de volksvoeding eenigen invloed kan hebben de afschaffing van eene belasting, die, als men haar gemiddeld omslaat over de geheele bevolking, niet meer bedraagt dan f 1.50 per hoofd of wel, wanneer men de opgave der Regering aanneemt, f 0.88 tot f 2.45 per ziel, naar gelang der provincie; eene belasting, die zelfs in Limburg nooit meer, met uitzondering van Maastricht en Venlo, bedraagt dan f 0.60 per hoofd? Ik wil het u gevraagd hebben, wat men met die f 1.50 per hoofd kan doen om de natie betere voeding en daardoor meer kracht te bezorgen? Ik zal mij zeer verheugen wanneer het later blijken mogt, dat ik ongelijk gehad heb, maar om met f 1.50 per jaar betere voeding en dus meer kracht te willen verkrijgen, is, geloof ik, eene van die zaken, die wij wel kunnen hopen, maar die niet te bewerkstelligen zijn.

Men heeft gezegd: die belasting is ondragelijk, vexatoir. Ik zal niet alles aanhalen wat men daarvan gezegd heeft. Leest ons Verslag en gij zult zien hoe men er over geklaagd heeft, dat die belasting drukkend is, dat er gedurig bekeuringen plaats hebben, dat men dagelijks handmolens confisqueerde; dat er dan dit dan dat gedaan werd om een ieder zooveel mogelijk toch te grieven. En wanneer wij het antwoord der Regering daarop lezen, dan zien wij, dat er in 1854 vijftien bekeuringen zijn ingesteld wegens het gebruiken van handmolens: 1 in Noordbrabant, 1 in Gelderland, 1 in Utrecht, 1 in Groningen, 5 in Zuid- en 6 in Noordholland. Een spreker uit Noordbrabant, meen ik, heeft ons gewezen op de bijlage E tot de Memorie van Beantwoording der Regering, om toch te toonen tot welk bedrag men bekeuringen deed, tot welk bedrag transactien moesten worden aangegaan. Hij heeft u gezegd: zij zijn voor f 178,000 bekeurd, hij heeft er bijgevoegd: men heeft het voor cc. f 14,000 afgemaakt. Ik voeg er nog een woord bij: het geldt 2177 molens, dus de geheele vexatie per jaar komt op f 7 per molen uit.

Maar, Mijne Heeren, is dan die belasting zóó drukkend; is ze zóó zwaar, gaat de natie daaronder te gronde? De statistieken, Mijne Heeren, wijzen u op eene andere veel drukkender belasting, die men zich vrijwillig oplegt. Ik wijs u op het gebruik van het gedistilleerd. Daaruit kunt gij berekenen, dat gemiddeld per ziel voor f 4.35 in het jaar aan sterken drank gebruik wordt, of wanneer men het provinciesgewijze verdeelt, even als de staat ons door de Regering medegedeeld omtrent het bedrag van den accijns op het gemaal, van f 2.40 tot f 6.90 per ziel. Gij kunt die statistiek lezen in het werk van den hoogleeraar de Bosch Kemper (De Statistiek van Nederland, 1854, pag. 30), die u aanduidt dat jaarlijks $7\frac{1}{4}$ kan gedistilleerd per ziel gebruikt wordt, of van 4 kan tot $11\frac{1}{2}$ kan binnenlandsch gedistilleerd, in de verschillende provincien. Nu vraag ik, Mijne Heeren, wanneer eene natie zich zoo vrijwillig eene belasting wil opleggen, kan men dan beweren, dat zij niet bij magte is den druk van f 1.50 per ziel bij te dragen in de algemeene landsmiddelen, waartoe, mijns inziens, ieder ingezeten verpligt is het zijne bij te brengen?

Mijne Heeren, ik heb gezegd dat ik mij voor overdrijving wilde wachten. Ik zal niet beweren dat deze wet niet eenig nut zal doen; dat men er niet eenig voordeel van zal ondervinden; dat zij ver van mij. Te willen betoogen iets dat voor geen betoog vatbaar is, acht ik nadeelig voor elke zaak. Zeker is het dat er enkelen voordeel van zullen hebben, dat is niet tegen te spreken; maar men moet onderzoeken of het doel, dat men bereiken wil, bereikt zal worden. Men wil bepaaldelijk de mindere klasse der maatschappij ontlasten en wat is nu het hoofdzakelijk voedsel van dezen? In den loop der discussie is er u op gewezen: behalve het brood van granen, gebruikt het boonen, erwten, en dergelijke surrogaten.

Men wil deze belasting afschaffen opdat ze toch die surrogaten niet zouden behoeven te gebruiken; opdat het eene krachtige en sterke natie zal worden door het gebruik van brood. Maar nu vraag ik u, Mijne Heeren, neemt het getal van een gezin zoo groot gij wilt, voor welk bedrag kan het dan meer graan koopen? Ik neem aan de berekening die ons straks is voorgelezen van een gezin bestaande uit man, vrouw en 5 kinderen, dat alleen aan deze schreeuwende belasting hier ter stede f 7 aan accijns op de rogge zoude betalen. Welnu, Mijne Heeren, bij den prijs waarop thans de rogge staat, zou men daarvoor 2/3 van een mud kunnen koopen! Daardoor zal dan toch dat gezin wel niet zooveel sterker gevoed worden. Ik vraag het u nogmaals: is het geene overdrijving?

Wie zullen er vooral door bevoordeeld worden? Zij die hun brood zelf bakken, is ons geantwoord. De laatste spreker heeft ons gezegd, dat hun getal groot was; dat zij daarin verhinderd werden, en dat die belasting ook daarom in discrediet is geraakt, omdat zij bij den ontvanger moesten gaan, veel tijd moesten verliezen, en, heeft de spreker uit Noordbrabant er bij gevoegd, groot uitschot van geld moesten doen. Maar wij hebben zoo vele andere sprekers uit verschillende provincien des Rijks gehoord, die ons allen verklaard hebben, dat het zelf bakken tot de grootste uitzonderingen behoort, terwijl het uitschot van 80 cents per 100 Ned. ponden rogge dan toch werkelijk niet zoo drukkend is. Men zal dus door deze wet hun dat bakken kunnen toestaan; dat zou een groot gerief wezen. Ik wil het erkennen, maar ik vraag wederom met het oog op de schatkist, is dat gerief van zoo veel gewigt, dat wij er meer dan $2\frac{1}{2}$ millioen gulden voor mogen opofferen?

Men spreekt gedurig dat het geheele bedrag van $4\frac{1}{2}$ millioen, dat de belasting op het gemaal opbrengt, komende in handen der nijvere klasse, verdeeld zal worden, productief zal worden gemaakt en dat daarvan de gunstigste resultaten zullen te wachten zijn. Maar men vergeet ééne zaak: dat het grootste gedeelte daarvan door de belasting op de *tarwe* wordt opgebragt, dat die in vele steden voornamelijk betaald wordt en wel door hen, die niet tot de lagere standen der maatschappij behooren.

Ik zal niet ontkennen, dat in het algemeen, uit een staathuishoudkundig oogpunt, het geld, dat aan belastingen betaald wordt, voordeeliger aangewend kan worden door de belastingschuldigen; dat zij zulks produetiver kunnen maken dan de schatkist, maar ik wil u toch gevraagd hebben, hoeveel en hoe groot het aantal is van hen, die van de besparing van enkele guldens in het jaar — straks is het door den spreker uit Noordbrabant op f 14 begroot, voor hen die *tarwebrood* gebruiken, welke raming ik wederom aanneem — een productief gebruik zullen weten te maken.

De meelbereiding, is ook beweerd, zou tot grooter volkomenheid gebragt worden. Ik erken het, Mijne Heeren. Er is niemand, die daarvan meer overtuigd is dan ik, want ik heb het betoogd juist toen ik bestreden heb eene wet die ons hier meelfabrieken bij massa's zou doen zien oprijzen, eene geheele nieuwe industrie in dit land zou doen ontstaan. Ik heb toen beweerd dat dit bij die wet naar mijne overtuiging niet mogelijk was, en ik meen dat de Minister van Finantien in de discussie in de andere Kamer gezegd heeft, dat de resultaten niet aan zijne verwachting hebben beantwoord. Maar mag — ik vraag het wederom met het oog op dit wets-ontwerp — mag de schatkist dan daarvoor $2\frac{1}{2}$ millioen, zoo niet meer, opofferen?

Men heeft beweerd, Mijne Heeren, dat de Staat — en daarmede zal ik van het finantiele gedeelte afstappen, — dat de Staat niet meer van de belastingschuldigen mogt heffen dan hetgeen hij voor zijne dienst behoeft. Mijne Heeren, dat ben ik volmaakt eens, mits men het eens zij wat voor de dienst wordt vereischt. En kan men dan niet ontkennen dat al wat ons jaarlijks als budget van uitgaven voorgedragen wordt, de behoefte der werkelijke dienst uitmaakt, dat de ingezetenen verpligt zijn zulks op te brengen, dan kan er geene sprake zijn van de minste afschaffing. Gaat de stelling der verdedigers met het oog op de vrijvallende

ZITTING VAN DEN 11DEN JULIJ.

LV. *Afschaffing van den accijns op het Gemaal.* (Beraadslaging.)

baten op, schaft deze belasting dan af, Mijne Heeren, schaft dan alle accijnsen af, want ook daarmede blijven wij beneden de behoefte. Het zijn immers onze kolonien die ons in staat hebben gesteld om in het ontbrekende te voorzien!

Een spreker uit Groningen heeft ons gezegd: hij zou voor dit wets-ontwerp stemmen, bijaldien hem niet bondig wierd bewezen dat de huishouding van onzen Staat deze twee millioen zes tonnen niet missen kon. Te bewijzen dat de Staat die niet missen kan, met het oog op de tot nu toe vrijgevallen baten der Oost-Indische bezittingen, daartoe geloof ik niet dat de mogelijkheid bestaat; maar ik geloof wel dat het betoog is te leveren, zoo als ik heb trachten te doen, dat het alles behalve raadzaam en wenschelijk is in het belang van den Staat om tot die opoffering over te gaan.

Een tweede punt van bezwaar tegen dit wets-ontwerp, waarom ik er mijne stem niet aan zal kunnen geven, put ik uit art. 2 der voordragt, regelende de equivalenten.

Ik beschouw deze wet op zich zelve en ik heb getracht hare consequentien zoover mogelijk te volgen. Ik zal niet treden in eene wijde uiteenzetting van den druk, die door de equivalenten zou komen op hen, welke die verhoogde opcenten zullen moeten opbrengen. Maar ik bestrijd het verhoogen dier opcenten daarom, omdat ik de grondslagen, voor zooverre de *directe belastingen* betreft, waarop men de opcenten wil doen rusten, als onregtvaardig en onbillijk beschouw. De Regering heeft zelve erkend, dat de wetten op het *personeel* en het *patent* herziening behoeven, dat de grondbelasting andere regeling eischt. Welnu, wilt gij dan zoodanige wet als deze invoeren, dan hadt gij moeten beginnen met eerst uwe grondslagen te verbeteren, waarop gij uwe equivalenten steunt, en wanneer men daarmede begonnen was, betwijfel ik het ten hoogste, of men wel een equivalent van noode had gehad. Zal ik u terugvoeren tot al de discussien die hebben plaats gehad bij de herziening van het kadaster, bij de invoering van de wet regelende de grondbelasting? U herinneren aan het oneindig verschil van gevoelen dat aanleiding gaf tot de zoogenoemde wet van perequatie, die van 19 December 1841, n°. 34. Ik wensch uwen tijd niet nutteloos te bezigen. Maar wanneer ik toch inzie den staat n°. 4, die als bijlage tot de Memorie van Toelichting is gevoegd, en vergelijk het bedrag in de eerste kolom, namelijk de grondbelasting, gerekend naar hetgeen die belasting volgens de uitkomsten van het kadaster behoort op te leveren, met hetgeen werkelijk de opbrengst van die belasting is geweest in het jaar 1852 volgens het » Verslag den Koning aangeboden betrekkelijk de algemeene begrooting van inkomsten en uitgaven over 1851 en 1852", dan vind ik dat onder de verschillende provincien des Rijks Zuidholland, Noordholland, Zeeland, Utrecht en Friesland ruim f 340,000 *meer* in die belasting betalen dan zij daarin volgens het belastbaar kadastraal inkomen moeten dragen en dat de overige provincien ruim f 591,000 *minder* dan de op dien staat uitgetrokken sommen betalen. Wanneer ik, deze gegevens, die toch aan de Regering bekend zijn, overwegende, dit verschil opmerk, dan verwondert het mij zeer dat de Regering zelve daarop niet bedacht is geweest om haar equivalent te vinden, door, namelijk de provincien, die nu reeds te weinig betalen, te brengen tot hetgeen zij volgens de uitkomsten van het kadaster behoorden te betalen. Men had dan, zonder de provincien, die nu reeds te veel betalen en dat ook doen kunnen, te verlagen, als overgangsmaatregel de overige kunnen opvoeren, en dan had men nagenoeg zes tonnen gouds gevonden. Om die reden beschouw ik de grondbelasting als eene onbillijke basis voor het equivalent en de daarbij op te voeren opcenten als onregtvaardig. Ik zal thans niet verder over die belasting uitweiden.

Hetzelfde is aan te merken met betrekking tot het personeel. Al de sprekers hebben volmondig erkend dat het personeel ongelijkmatig drukt, dat deze belasting juist daar werkt waar onze wet het minste baten zal: dat is in de steden tegenover het platteland. Wilt gij het bewijs hiervan? Ik wijs u op de lijsten van onze hoogst aangeslagenen in de provincien, op die, welke onlangs in de *Staats-courant* zijn gepubliceerd. Daaruit blijkt dat van de 1026 hoogst aangeslagenen er 165 zijn, die geene f 100 in het personeel betalen; daar zult gij vinden, dat er in de provincie Groningen van de 63 hoogst aangeslagenen 45 zijn, dus ruim 70 per cent, die de genoemde som niet betalen; van de 134 in Noordbrabant 42, dus ruim 30 per cent; van de 28 in Drenthe 11, dus ruim 40 per cent; van de 52 in Zeeland 13, dus 25 per cent die zelfs deze som in het personeel niet bijdragen. Dat zijn de hoogst aangeslagenen in den lande! En waaruit ontstaat dat verschijnsel? Het ontstaat uit de vrijdommen, die men aan den landbouw toegekend heeft, zoodat het genoemde verschijnsel zich dan ook het meest voordoet in de streken waar de landbouw groote uitbreiding heeft verkregen. Maar dan vraag ik (en dat is een antwoord aan een spreker die gisteren avond tegen deze wet het woord gevoerd heeft, en een antwoord aan een spreker uit Gelderland en een uit Noordbrabant van heden morgen): verkeert de landbouw in zoodanigen staat, dat hij die vrijdommen noodig heeft? Die beide laatste sprekers hebben gewezen op de offers die de landbouw zou gebragt hebben aan handel en scheepvaart. Als ik een offer breng, moet het wezen tot mijn nadeel; zoo ik er voordeel uit trek, geloof ik niet, dat het den naam van offer moet dragen. Wanneer gij nagaat hoe de landbouw jaarlijks vooruitgaat, wanneer gij de statistiek raadpleegt en deze u aantoont dat de landbouw van jaar tot jaar hoogeren bloei bereikt en jaarlijks gemiddeld (want de statistiek reikt nog niet verder dan het jaar 1838) alleen aan granen, handelsgewassen, vee en boter 110 à 120 millioen afwerpt, zoo niet meer, dan geloof ik niet dat het noodig is hem te hulp te komen, noch dat men hem vrijdommen mag of behoort te schenken.

Wanneer gij dat onderzocht hadt, voor dat gij met zulk een gewigtig wets-ontwerp bij ons gekomen waart, dan waren uwe grondslagen beter geweest waarop gij de equivalenten wildet baseren. Ik weet het, men zal mij tegenwerpen: dat is eene exceptie om de zaak onbepaald uit te stellen; maar, Mijne Heeren, ik geloof dat men, tot een grooten maatregel overgaande, daarvan eerst de grondslagen en de gevolgen moet kennen; en ik betwijfel ten hoogste, of immer eene behoorlijke herziening van de door mij aangehaalde wetten mogelijk zal zijn, wanneer dit wets-ontwerp is aangenomen. Men heeft meermalen gesproken van drijvende krachten, door dit of dat wets-ontwerp. Dit wets-ontwerp had de drijvende kracht moeten zijn voor zoodanige herziening. Ik houd mij overtuigd, wordt dit wets-ontwerp aangenomen, dat het een onbegonnen werk zal zijn, en dat die herziening niet ligt tot stand zal komen. Over de wet op de patenten zal ik na *al* het aangevoerde niets zeggen.

Maar ik zie, Mijne Heeren, dat het uur reeds ver gevorderd is. Ik wensch niet langer van uw geduld misbruik te maken. Ik heb, geloof ik, aangetoond, dat ik de wet bestreed omdat ik, naar mijne innige overtuiging, tegen mijn pligt zou handelen door ze aan te nemen, daar hare toepassing tot onbillijkheid zal leiden. Ik geloof u aangetoond te hebben dat ik zooveel mogelijk getracht heb de wet te bestuderen en hare gevolgen na te gaan; dat mijne overtuiging wel vaststaat en dat ik daarom met de grootste gerustheid mijne stem tegen de wet zal kunnen uitbrengen.

De heer **van der Lek de Clercq**: Bij het ontvangen, Mijnheer de Voorzitter, der uitnoodiging om deze zitting van de Kamer bij te wonen, en toen ik wist dat dit wets-ontwerp zou worden behandeld, kwam het mij onwillekeurig voor den geest na te gaan, met wien ik deswege in overeenstemming zou zijn, en ik aarzel niet te verklaren, dat ik het eerste dacht aan den geachten afgevaardigde uit Gelderland. Ik had stellig gemeend dat hij mijn bondgenoot zou zijn om de wet te bestrijden. Ik heb dezen morgen tot mijn leedwezen gehoord, dat hij de wet verdedigde en ze zou aannemen. Ik zal mij niet veroorloven deswege eenige aanmerking te maken. Alleen neem ik de vrijheid op te merken dat de reden, waardoor hij, naar het mij toeschijnt, tot eene andere opinie is geleid, mij niet heeft overtuigd, zoodat ik van meening niet veranderd ben. — Dit ontwerp wekt in hooge mate de belangstelling in en buiten deze Kamer. Het is met talent bestreden en ik heb slechts te wijzen op den spreker die mij voorafging en die het zóó gemakkelijk heeft gemaakt, — zoo niet overbodig, — voor alle verdere bestrijding, dat ik, ware ik niet ingeschreven geweest, welligt van het woord zou hebben afgezien. Ik zal dus in mijne bestrijding zeer kort kunnen zijn en ik wensch tevens u aller voorbeeld te volgen, zoo als dit in deze Kamer past, en steeds is geschied, om, namelijk, zonder eenige hartstogtelijkheid deze wet te bestrijden. Men zal het mij intusschen ten goede houden, als ik mij veroorloof de navolgende twee opmerkingen te maken.

Het komt mij onder andere voor, dat ik mijne bevreemding mag betuigen, dat door dit Ministerie deze wet is voorgedragen. En gij zult, Mijne Heeren, in meerdere of mindere mate in mijne bevreemding deelen, wanneer ik u in herinnering breng met welke klem en kracht steeds alle mogelijke voorstellen, die ten doel hadden afschaffing van belasting, door dit Ministerie zijn bestreden geworden; wanneer ik u wijders herinner de verklaring, zoo ik mij niet bedrieg door den Minister van Finantien gedaan in de zitting van 27 December ll., naar aanleiding, gelijk ik meen, van hetgeen ik gesproken had, dat naar zijn oordeel het niet wenschelijk was eene bres te schieten in het bestaande belastingstelsel. Ik mag vragen: hebben die redenen van bestrijding tegen die voordragten, die oneindig minder ingrepen in het belastingstelsel dan de afschaffing van den accijns op het gemaal, opgehouden te bestaan, hebben die hare kracht verloren? Is niet meer de accijns op het gemaal als de hoeksteen van het accijnsstelsel te beschouwen? Is de Regering nu ten slotte overtuigd, dat zij in stede van de opcenten het gehcele middel zal kunnen missen? Met bescheidenheid, doch in gemoede, moet ik voor mij verklaren, dat de oplossing dezer twijfelingen in de Memorie van Beantwoording door de Regering niet is gegeven. Van daar dat ik beweren durf, dat de Regering door een zedelijken drang — er is reeds meer-

ZITTING VAN DEN 11DEN JULIJ.

LV. *Afschaffing van den accijns op het Gemaal.* (Beraadslaging.)

malen op dien drang gewezen, — tegen haren wensch, *niet sponte sua*, tot dien stouten greep in ons finantiewezen is overgegaan.

En evenzeer als het mij bevreemd heeft de voordragt van dit wets-ontwerp door de Regering te hebben gezien, evenzeer en niet minder is de omstandigheid mij verrassend voorgekomen, dat die leden der Tweede Kamer — ik zal ze maar noemen de oppositie der Regering, — zij die zich in den regel niet op één weg en in éene rigting met de Regering bevinden, met dit wets-ontwerp zijn ingenomen en er warme voorstanders van zijn geweest. Indien ik de bedoeling van degenen, die ik hier op het oog heb, vroeger wèl heb begrepen, dan hebben zij altijd gestreefd minder naar de afschaffing van deze belasting, of van eenige belasting, dan wel naar eene grondige herziening van het belastingstelsel. En nu wil ik het toch gevraagd hebben: kan men zeggen, dat door de afschaffing van den accijns op het gemaal eene herziening van het belastingstelsel verkregen wordt? Ik geloof dit in geenen deele. Wanneer dat de vruchten zijn van onze constitutionele vrijheden en voorregten, dat wij per slot van rekening wetten verkrijgen, die niet *sponte sua* door de Regering zijn voorgedragen, die ook zelfs door de gewone bestrijders van de Regering niet zijn verlangd geworden, dan neem ik de vrijheid die vruchten onrijp te noemen.

En hoe is het gekomen dat men het vreemde schouwspel heeft zien, dat èn Regering èn oppositie denzelfden weg hebben bewandeld? Ik zal dat verschijnsel niet verder navorschen dan door de onderstelling, dat men gewenscht heeft populaire wetten te maken. Men heeft gezegd: dit is bij uitnemendheid eene populaire wet! Wij hebben gisteren reeds van den geachten spreker uit Groningen (den heer Sichterman van de Brake) gehoord, hoe verschillend de beteekenis van dat woord zijn kan. Ook de geachte spreker uit Gelderland (de heer van Dam van Isselt) heeft er dezen morgen op gewezen. Wanneer ik nu populair in dien zin aanneme, dat dit beteekent *in het waarachtig belang* van het algemeen, dan verklaar ik plegtig nog nimmer mijne stem te hebben geweigerd aan eene populaire wet. Maar wanneer ik daartegen moet aannemen dat populariteit niet het *belang*, maar de *wil* van het volk beteekent, dan kan ik mij met een wets-ontwerp, dat aan de zucht naar zoodanige populariteit zijn oorsprong te danken heeft, niet vereenigen. Bij deze gelegenheid moet ik tevens verklaren, voor zooverre ik dien volkswil heb kunnen leeren kennen, niet uit de couranten maar uit mijn omgang met menschen van verschillende klassen, dat het mij niet gebleken is, dat die wet zoo populair is, in dien zin dat populariteit hetzelfde is als de *wil van het volk*. En is het noodig dat ik een sprekend voorbeeld aanhaal, hoe weinig voorzigtig en juist de Vertegenwoordiging doet, wanneer zij, overwegende de al of niet-aanneming van een wets-ontwerp, den wil van het volk raadpleegt, en door dezen wordt geleid? Behoef ik te herinneren hoedanig in der tijd de beruchte wet van de vrijwillige leening van 127 millioen door het volk ontvangen is geworden, en hoe de verdiensten van den Minister van Finantien, die toen den moed had, die wet voor te dragen, door velen werden verguisd? En wat is thans het geval? Er is misschien niemand, zelfs van diegenen die vroeger in hooge mate tegen deze wet ingenomen waren, die nu niet zal erkennen, dat het eene gelukkige wet geweest is voor ons finantiewezen en dat de man, die deze wet voorgedragen heeft, zich zeer verdienstelijk heeft gemaakt jegens het Vaderland.

Ik geloof niet, Mijne Heeren, dat er in eene vergadering als deze inderdaad quaestie kan zijn over hetgeen men in goeden zin populaire wetten noemt. Ik zal dus daaromtrent niets meer aanvoeren. Ik zal mij alleen veroorloven nog iets in het midden te brengen over de *doelmatigheid* en *tijdigheid* van deze wetsvoordragt.

Doelmatig. Het is mijne vaste overtuiging, dat elke belasting aan het geluk en de welvaart van het volk nadeel moet toebrengen. Daarom neem ik geene enkele belasting, ja zelfs deze — de belasting van den accijns op het gemaal — niet in bescherming. Ik wenschte, dat ik ze alle kon wegcijferen, zoodanig dat ze wegbleven. Maar wanneer deze wet moet beschouwd worden met betrekking tot het doel dat men schijnt te beoogen, dan noem ik ze minder doelmatig. Ik zal niet spreken van de verschillende redevoeringen, welke in de Tweede Kamer zijn gehouden, en daarbij gevoegde berekeningen, welke laatste, zoover ik weet, niet zijn tegengesproken, ten betooge, dat de arbeidende klasse niet zal worden gebaat, dat zij geen goedkooper brood zal eten door de afschaffing van den accijns op het gemaal. Te goeder trouw verklaar ik mij daarmede niet geheel te kunnen vereenigen. Ik heb gisteren avond door den geachten spreker uit Zaandam hooren zeggen dat ook na de afschaffing van de belasting op het varkens- en schapenvleesch, het vleesch niet alleen is gebleven op denzelfden prijs, maar dat die prijs zelfs verhoogd is. Ik geloof dat het noodig was, dat er omstandigheden bijkwamen, die zoodanige verhooging hebben te weeg gebragt; zonder die moeten de belastingen invloed op den prijs uitoefenen en dien verhoogen. Nu neem ik wel aan, dat wanneer de belasting op het gemaal afgeschaft zal zijn, eene geringe vermindering in den broodprijs zal plaats vinden, maar ik moet daarbij tevens doen opmerken, dat ik het meer dan waarschijnlijk houde, dat indien met Januarij die belasting wordt afgeschaft en wij ons niet mogen verheugen over eene gunstige uitkomst van den aanstaanden oogst — die ik niet durf voorspellen dat zeer voordeelig zal zijn — en wanneer wij ons te gelijker tijd niet zullen mogen verheugen over den zegen des vredes, wij, in weerwil van die afschaffing, niet vermindering, maar verhooging van den broodprijs zullen zien.

Men spreekt veel — ik zou het overdreven philanthropie kunnen noemen — over het ongeluk en beklagenswaardige der mindere klasse, als of die broodeloos is en volstrekt niets kan betalen. Ik houd dat voor zeer overdreven. Ik meen nog al met vele klassen van menschen in aanraking te komen, en dan moet ik zeggen dat ik bij alle klassen heb gevonden menschen die arm kunnen genoemd worden, ten gevolge van onzedelijkheid, gemis aan orde en spaarzaamheid in hun huishouden, waardoor de meeste armoede bij alle klassen geboren wordt en zoo ook die in het bijzonder van de mindere klasse.

Nu zal ik, alleen sprekende over de mindere klasse, wel niet zeggen dat haar toestand zoo gunstig is, maar te beweren dat wanneer deze wet zal zijn aangenomen, men in eens van een ongunstigen tot een gunstigen toestand zal geraken, dat kan ik niet aannemen. Ik geloof niet, dat wanneer deze voordragt zal zijn aangenomen, degenen die geen brood hebben, brood zullen verkrijgen.

Maar, zoo als ik zeide, ik acht die klagte overdreven. Men heeft gezegd dat er geen verhouding is tusschen het loon en de prijzen der levensmiddelen. Gedeeltelijk geef ik dat toe, maar ik moet toch ook aan de sprekers, die zich deswege hebben uitgelaten, mijne overtuiging zeggen, dat die verstoring van de verhouding slechts tijdelijk, ten gevolge van de hooge prijzen der granen, gelijk we allen wenschen, zal plaats hebben, en ook dat er wel degelijk in vele gevallen verhooging van loon plaats heeft, en dus die mindere klasse, welke men zoo zeer wenscht te bevoordeelen, het zóó slecht niet heeft, dat zij den accijns van het gemaal niet zonde kunnen blijven betalen. Ik meen daarvoor een bewijs te vinden in het feit dat men met moeite, ik zal niet zeggen voor onze militie vrijwilligers vindt, maar er zelfs geene lieden zijn te bekomen, in geen genoegzamen getale althans, om, ik zal niet zeggen voor onze oorlogsmarine te dienen, maar zelfs op onze koopvaardijvloot heeft men gebrek aan personeel, en bevindt zich daarop nog een tal van vreemdelingen, die men natuurlijk niet zou nemen, als men, zooveel men behoeft, eigen volk zou kunnen verkrijgen.

Mijne Heeren, ik zie bij u allen het verlangen om deze Vergadering te doen eindigen; ik veroorloof mij dus slechts nog een paar woorden in het midden te brengen ten opzigte van het tijdige der aanbieding van deze wet. Ik acht den tijd thans nog niet gekomen om deze voordragt aan te nemen.

Men moge verschillen omtrent den politieken toestand van Europa, maar niemand zal hem gunstig noemen; en ik voor mij zie bij de bestaande verwikkelingen groot bezwaar in de afschaffing van opbrengsten voor de schatkist.

Door de Regering wordt ook, zoo het mij voorkomt, te veel gerekend op de *onzekere* Oost-Indische baten, te meer daar die bezittingen hoe langer zoo grooter opofferingen of uitgaven zullen behoeven.

Maar al bestonden al die bezwaren bij mij niet, dan heb ik toch een overwegend bezwaar tegen de equivalenten die, kon ik mij ook met al het overige vereenigen, mij nopen zouden om mijne stem aan dit ontwerp te onthouden.

Ik zal niet in het breede behoeven te betoogen, dat het ten opzigte van zeer vele belastingen onbillijk zou zijn de opcenten nog te verhoogen. Dit is door den spreker uit Amsterdam reeds voldingend bewezen. Dit wil ik er slechts van zeggen, dat door die verhooging van opcenten de druk dier belastingen zich nog meer zal doen gevoelen, en dien ten gevolge het verlangen om ze af te schaffen zich luider en luider zal openbaren; en nu houd ik het er voor, dat het veel gemakkelijker is de rij der bezuinigingen te sluiten dan den lust om belastingen af te schaffen te beteugelen.

Die equivalenten zullen middellijk ten gevolge hebben dat het schrikbeeld voor velen in den lande, eene income-tax, verwezenlijkt wordt, want de Regering zelve heeft door belastingen af te schaffen en equivalenten voor te stellen, zoo als nu plaats heeft, de brug gelegd tot alle mogelijke afschaffingen van lasten. Ik vrees toch, dat de Regering, die nu het verlangen tot afschaffing van den accijns op het gemaal niet heeft kunnen weêrstaan, ook in het vervolg den drang niet zal kunnen weêrstaan wanneer het geldt de afschaffing van de patenten of van andere belastingen, die ik niet behoef te noemen. Dan zal het gemakkelijk zijn om equivalenten te vinden tegen de afgeschafte belastingen, en wel door verhooging van de opcenten, en zoo doende zal men ten slotte wel tot een hoofdelijken omslag moeten komen, wat naar mijn inzien tot groote

ZITTING VAN DEN 11DEN JULIJ.

LV. *Afschaffing van den accijns op het Gemaal.* (Beraadslaging.)

ontevredenheid leiden en niet in het waarachtig belang van het algemeen zijn zoude.

Ik zal niet verder gaan met dit wets-ontwerp te bestrijden bij het gevorderd uur, en zoo ik het noodig reken kan ik daarop nader terugkomen.

De **Voorzitter**: Wegens het vergevorderde uur — het is thans half vijf — stel ik voor de beraadslaging te verdagen tot morgen ochtend ten elf ure.

De heer **Lotsij**: Ik heb de eer het houden eener avondzitting voor te stellen.

Verscheidene leden: Tegen! tegen! Voor! voor.

Het *voorstel tot het houden eener avondzitting* in stemming gebragt, wordt met 27 tegen 9 stemmen aangenomen.

Tegen hebben gestemd de heeren: Borski, d'Ablaing van Giessenburg, de Vos van Steenwijk, van Sasse van Ysselt, van Goltstein van Oldenaller, van Wessem, Insinger, Sichterman van de Brake en Boseh van Drakestein.

Bij deze stemming was de heer van Beeck Vollenhoven afwezend.

De Vergadering wordt alsnu gescheiden tot des avonds ten 8 ure.

AVONDZITTING.

(GEOPEND TEN 8 URE.)

De beraadslaging wordt hervat over het *wets-ontwerp tot afschaffing van den accijns op het gemaal.*

De heer **Lotsij**: Ik heb geaarzeld of ik, na het heden voorgevallene, nadat ik zelf mede had voorgesteld deze beraadslagingen te sluiten, niet van mijn opgevat voornemen om kortelijk het woord te voeren zou afzien.

Indien ik mij kon vleijen dat andere leden dat voorbeeld zouden volgen, dan, ja, zou daardoor de kans vermeerderen om deze beraadslagingen in de tegenwoordige avondzitting ten einde te brengen, 't geen ik om de straks door mij aangevoerde redenen zeer wenschelijk blijf rekenen.

Een kort woord, enkel de hoofdpunten aangevende, waarop ik mij voor deze wet zal verklaren, zal niet verhinderen dat de beraadslaging heden afloope.

Mijne vaste overtuiging is dat, wanneer op den duur de middelen meer opbrengen dan de behoeften eischen, de grondslag voor het heffen van hetzelfde cijfer van belasting vervalt. Dan verdwijnt de regtsgrond, waarop volgens het staatsregt dat bedrag mag worden geheven. Tegen deze bewering is, dunkt mij, sleehts éene bedenking; zij is deze: de vraag, wat is behoefte? is elastiek. Daarom stel ik dat er eenige jaren moeten verloopen, alvorens men, ten gevolge van eene voortdurende meerdere opbrengst van middelen, kan zeggen, dat de inkomsten de behoeften overtreffen, en ik heb hier volstrekt niet het oog op *buitengewone behoeften.* Bij buitengewone omstandigheden, bij oorlog bijv., zal zeker het bezwaar niet zijn dat door het afschaffen van het gemaal de middelen met ruim twee millioen zullen zijn verminderd; bij hetgeen dan tot verdediging en behoud van het vaderland noodig zal zijn, zal dit wel niet in aanmerking komen. Ik durf met de meeste gerustheid vertrouwen, dat wij in zulke omstandigheden het voorbeeld onzer vaderen zullen volgen en gewillig buitengewone middelen opbrengen. Hoe meer onze natie den wil van den Koning, van Ministers en van Vertegenwoordiging erkent, om in gunstige tijden het cijfer van belastingen te verminderen, des te gewilliger zal zij bevonden worden om bij buitengewone omstandigheden goed en bloed, ja alles, voor het welzijn des lands op te offeren, liever dan aan onteerende eischen, van wien ook, te voldoen.

Vervolgens ben ik, na al de wisselingen van gedachten tusschen de Kamers en de Regering, die in zoo menigvuldige stukken, in dikke boekdeelen, vervat zijn, tot het besluit gekomen, dat de afschaffing van den accijns op het gemaal de voorkeur moest hebben. Wanneer die accijns zal zijn afgeschaft, dan heb ik het vaste vertrouwen dat zeker niet bij dit Ministerie, maar ik geloof ook niet ligt bij eenig ander, de gedachte zal oprijzen om voorstellen tot afschaffing van andere belastingen te doen. Want hoe het equivalent te verkrijgen? Ik vrees ook vooral niet van dit Ministerie, dat het dergelijke voorstellen van anderen zou ondersteunen. Ik heb dezen morgen met genoegen door een lid uit Zeeland hooren terugwijzen op de groote verdiensten van den tegenwoordigen Minister van Buitenlandsche Zaken ten aanzien van het herstel van onze finantien. En nu moet ik toch zeggen dat het mij waarlijk bevreemd heeft, hier te hooren gewagen van waagstukken, sprongen, renperken van afschaffing van belasting. Ik kan mij dat alles van eene voorzigtige regering niet voorstellen en ik verklaar er niet de minste vrees voor te koesteren.

Tegenstand, gegrond op al die reeds meermalen wederlegde bewerингen: »het is eene oude belasting", »het wordt onmerkbaar opgebragt", enz., enz., ben ik niet voornemens te bestrijden. Al die gewone tegenwerpingen van onverbeterlijke oudgasten stel ik ter zijde. Maar hoe voorstanders van vrijen handel, van vrij verkeer, tegen deze wet kunnen zijn, verklaar ik niet wel te begrijpen. En om nu eene gewone parlementaire uitdrukking te bezigen, nu ik toch aan het woord ben, verzoek ik een woord te mogen zeggen tot die lieden, die — indien ik mij dus mag uitdrukken — op eene vrij luchtige wijze de afschaffing van den accijns op de varkens en schapen hebben afgekeurd. Die accijns, zeggen die leden, is afgeschaft, en die afschaffing heeft hoegenaamd geen nut of voordeel te weeg gebragt; wacht u dus een tweeden verkeerden stap te doen; spiegelt u aan dat voorbeeld en schaft den accijns op het gemaal niet af, want gij zult daarvan even weinig vruchten ondervinden als van de vorige afschaffing.

Ik neem de vrijheid te zeggen dat ik eene andere ondervinding omtrent die zaak heb opgedaan. En daar ook deze Kamer, vóór dat ik de eer had daarvan lid te zijn, in de afschaffing van dien accijns heeft toegestemd, wensch ik te verklaren dat op dit oogenblik mijne overtuiging omtrent de nuttigheid van dien maatregel nog meer gevestigd is, dan toen ik in de Tweede Kamer met acht andere leden het voorstel tot die afschaffing heb gedaan. Men brengt daartegen in de bezwaren, die gewoonlijk tegen elke andere afschaffing van accijnsen worden aangevoerd. In 1852, zegt men, is die accijns afgeschaft en de prijs der varkens en schapen is niet verminderd. Doch men vergeet dat voor en in dien tijd de ziekte onder de varkens heeft geheerscht en grootere uitvoer naar buiten plaats had. Dit is de oorzaak geweest dat de varkens veel duurder werden. Zou men mij willen leeren dat de accijns minder invloed op de prijzen der waren heeft dan de tijdelijke behoefte, dan de tijdelijke meerdere vraag in evenredigheid van het aanbod? De prijzen der tarwe hebben wij in de laatste jaren f 10 per mud zien verschillen, en nu zou men mij komen leeren dat eene afschaffing van f 2 accijns per mud ons geen goedkooper tarwe zal bezorgen. Ik heb, wat mij betreft, aan die les geene behoefte. Niemand twijfelt er aan.

De vraag is, of de accijns niet *altijd* de productie-kosten vermeerdert. Het is ongerijmd dit te betwisten. Als men dus een bezwaar van de productie, de accijns-kosten, wegneemt, dan zal de koopprijs op den duur met het bedrag van den afgeschaften accijns verminderen.

Maar nu die afschaffing van den varkens- en schapen-accijns: ik moet daaromtrent nog iets uit mijne ondervinding mededeelen.

Toen in 1852 de accijns daarop was afgeschaft, heeft deze afschaffing een gunstigen invloed gehad op het platteland. Dit, geloof ik, wordt erkend. Nu merk ik vooreerst op dat het grootste gedeelte van ons volk uit bewoners van het platteland bestaat en die gunstige invloed is dus zeer zeker niet te verwerpen. En dat is niet alleen geweest in het voordeel van de grondbezitters, van de gezeten boeren, maar vooral ook van de arbeiders. Die afschaffing heeft de uitwerking gehad dat de arbeider, die zelf een varken mestte, in November niet genoodzaakt was bij den schatter te gaan en bij het slagten van zijn varken f 2 à f 3 directe belasting te betalen. Hoe kwam hij daar aan? Hij had ze niet, hij moest die òf bij een weldadig man ter leen vragen, òf hij moest — indien ik mij aldus mag uitdrukken — somtijds de helft van zijn ongelukkig half gemest beestje verkoopen aan buren, die even arm waren als hij, om dien accijns magtig te worden. Men telle deze zaak niet ligt, Mijne Heeren; door de afschaffing van dien accijns zijn ook afgeschaft de verbeteringen, de nacht-visitatien enz. door den Minister van Finantien in het jaar 1845 in de heffing van dien accijns gebragt. Indien de Minister van Finantien met voldoening mag terugzien op zijne carrière van 1844, ik betwijfel of de verbetering van den accijns van het geslagt in 1845 hem wel vele aangename herinneringen zal hebben verschaft. Dit ten minste mag ik zeggen, dat de wijze van invordering van dien accijns (het is hier tijd

LV. *Afschaffing van den accijns op het Gemaal.* (Beraadslaging.)

noch plaats om dienaangaande ware anecdotes mede te deelen) ten hoogste af te keuren is geweest, en naar mijn oordeel te buiten ging de grens, welke de Staat in het gebruik der middelen tot verzekering der opbrengst van accijnsen, niet mag overschrijden. Ook daarvan zijn wij door de afschaffing bevrijd geworden. Maar in de steden, zegt men, heeft het niets te weeg gebragt. Ik kan daaromtrent zeggen, dat, toen in de stad mijner inwoning in 1852 die accijns op de varkens en schapen ook als stedelijk middel was afgeschaft, de varkensslagters den prijs van het spek niet verminderden. Daarop heb ik bij die slagters informatien genomen, waarom zij den prijs op dezelfde hoogte hielden, en toen is mij geantwoord (en het is mij gebleken waarheid te zijn) dat zij, in afwachting van de afschaffing van den accijns, den prijs van het pond spek niet hadden verhoogd, hetgeen zij anders reeds vroeger wegens de meerdere duurte der varkens zouden hebben moeten doen. En wat heeft men verder bevonden? Toen in 1853 de cholera, door Gods goedheid echter zeer gematigd, in de stad mijner inwoning heerschte, gaf ik last, dat vooral op de reinheid der kleine graehten zou worden toegezien, en toen werd mij door den gemeente-opzigter geantwoord: » Het is uiterst moeijelijk, want er liggen zooveel meer varkens op dan vroeger." Mij is gebleken, dat, ten gevolge van de afschaffing van den accijns, in weerwil van de meerdere duurte, onder de mindere standen veel meer varkens worden gehouden dan in vorige jaren. Ik voeg er bij, ter inlichting van de leden welke minder met de gebruiken van die standen bekend mogten zijn, dat deze de gewoonte hebben de varkens zoo digt mogelijk bij die kleine achtergrachten te leggen, om geen last te hebben van het vuil.

Dit is de ondervinding, Mijne Heeren, die ik in mijn kleinen kring heb opgedaan omtrent de gevolgen der afschaffing van den varkens-accijns. Ik onderstel, dat gij in den uwen hier of daar toch ook wel dergelijke voorbeelden zult hebben aangetroffen. Om die reden geloof ik, dat het zeer ligtvaardig is wanneer men, oppervlakkig oordeelende en zonder de gronden er van op te geven, over die afschaffing een afkeurend oordeel velt.

De heer **van Rijckevorsel**: Prijs stellende op eene juiste beoordeeling mijner woorden door den geachten redenaar uit Noordholland (mijn vriend van Beeck Vollenhoven), zoo verzoek ik hem, dat hij de goedheid hebbe dat gedeelte van mijn discours hetwelk door hem van overdrijving is beschuldigd, in zijn geheel in het Bijblad te willen nalezen. Ofschoon ik mijne improvisatie niet kan nazien, zoo vlei ik mij nogtans dat hij na die lecture zal erkennen, dat hij mijne woorden uit hun verband heeft gerukt en dat ik mij aan die vermeende overdrijving, iets waarvan ik zelf afkeerig ben, niet heb schuldig gemaakt.

De heer **de Bruijn**: Terwijl, Mijnheer de Voorzitter, de meesten mijner geachte medeleden dit belangrijk wets-ontwerp uitvoerig hebben bestreden en verdedigd, zal ik daarentegen, om van uwe aandacht niet te veel te vergen, kort in mijne beschouwingen hierover zijn.

Ik geloof ook, Mijnheer de Voorzitter, met alle bescheidenheid gezegd, dat vele, ja welligt alle leden dezer Vergadering als het ware reeds vóórgisteren morgen met eene gevestigde opinie omtrent dit ontwerp deze zaal zijn ingetreden. Bij mij bestaan slechts twee redenen waarom ik evenwel mij zal veroorloven aan deze beraadslaging deel te nemen, niet om de voordragt, gelijk ik reeds heb gezegd, uitvoerig te verdedigen, want zulks is reeds in de Tweede Kamer zoowel als in de Eerste met dusdanige energie en zoo wetenschappelijk geschied, dat de materie naar mijn oordeel uitgeput is, maar om de verklaring af te leggen dat het op mij eenen aangenamen indruk maakt, dat ik mijne dankbetuiging aan de Hooge Regering kan rigten daarvoor, dat van haar deze wetsvoordragt, waarin toch de beste inzigten doorstralen, is uitgegaan.

Steeds heb ik in den wensch gedeeld en dien meermalen ook in deze Kamer geuit om, bij mogelijkheid, *die* belastingen af te schaffen welke de minvermogende en arbeidende klasse het meest drukken; — die mogelijkheid nu, Mijne Heeren, bestaat ook naar mijne meening zeker thans, en wel door den gunstigen staat onzen finantien, en dewijl geene staatkundige gebeurtenissen hiertoe in den weg staan. Schaffen wij dan ook in dergelijke perioden belastingen af gelijk deze en ook die waarop de twee geachte sprekers uit Zuidholland en een geacht spreker uit Noordbrabant hebben gewezen, dan houd ik het er voor dat de Nederlandsche natie, overtuigd van de geschikte en ten bekwamen tijde genomen maatregelen der Hooge Regering ten haren opzigte, bij onverhoopte noodzakelijkheid er weder minder zal tegen hebben om andere lasten te helpen torschen, waar het Vaderland *deze* offers mogt verlangen en noodig heeft.

Mijne andere reden is, Mijne Heeren, dat ik mede gaarne de bekentenis afleg, meestal de denkbeelden te willen ondersteunen van die mijner geachte ambtgenooten, welke dit wets-ontwerp hebben verdedigd, terwijl eindelijk, wat het equivalent of de opvoering der opcenten betreft, ik mede met genoegen heb vernomen dat Zijne Excellentie de Minister van Finantien alle hoop heeft deze als een welligt korten tijdelijken maatregel te kunnen beschouwen.

De heer **van Swinderen**: In den loop dezer discussien heb ik door tegenstanders dezer wet hooren gewagen van het wenschelijke, dat er in gelegen zou zijn, dat, zoo deze wet wierd afgestemd, het Ministerie niet zou aftreden. Dezen morgen heb ik het denkbeeld hooren opperen, dat het lot dezer wet onzeker is. Deze beide beschouwingen hebben mij tot nadenken gebragt en bij mij de vraag doen rijzen: als deze laatste veronderstelling eens uitliep op eene verwerping dezer wet, zou er dan geen ander geval denkbaar zijn? Ik heb mij daarop ten antwoord gegeven, dat het dan zeer denkbaar zou zijn, dat het geëerbiedigd Hoofd van den Staat er toe zou kunnen komen om dit collegie, zoo als het nu bestaat, te ontbinden en een beroep te doen op de kieseollegien van de Provinciale Staten, ten einde eene nieuwe Eerste Kamer zamen te stellen. Ware nu dit het geval, dan geloof ik dat ieder uwer er bijzonder belang in zou stellen om te kunnen doen blijken van de redenen, die hem geleid hadden tot het uitbrengen van zijne stem, hetzij dan voor, hetzij tegen de wet.

Ik zeide, Mijne Heeren, dat ik mij voorstelde, dat dit bij ieder uwer het geval zou zijn. Missehien ben ik hierin onbescheiden geweest; houdt het mij dan ten goede: maar op mij althans heeft het den indruk gemaakt, dat ik er prijs op stel dat men wete welke redenen mij genoopt zullen hebben om mijn votum over dit voorstel van wet uit te brengen, en het is daarom dat ik het woord heb gevraagd.

Bij den onmiskenbaar gunstigen toestand onzer finantien, veroorzaakt niet alleen door de ruime bijdragen, welke wij uit de kolonien hebben mogen genieten, maar ook door de steeds en regelmatig klimmende opbrengst van de belastingen, is het mij voorgekomen — en ik geloof op dit punt geheel eenstemmig te denken met den geachten afgevaardigde uit Dordrecht, die bij eene vroegere gelegenheid ditzelfde gevoelen heeft ontwikkeld en nog heden avond daarop is teruggekomen — dat het namelijk in dit geval pligt moet worden geacht om te denken en niet alleen te denken aan, maar ook over te gaan tot eene vermindering van lasten.

Na dit voorop gezet te hebben, ga ik over tot de ontwikkeling der redenen welke mijne stem zullen leiden. Wanneer ik geheel en al vrij was in mijne keuze, aan welke belasting bij afschaffing door mij de voorkeur zou worden gegeven, dan — ik aarzel niet dit, in afwijking van velen, te verklaren — zou er bij mij op dit punt geen twijfel bestaan: ik zou de voorkeur geven aan de afschaffing van den accijns op de brandstoffen. En waarom? Ik zou de voorkeur geven aan de afschaffing van dien accijns zonder eenig equivalent, — ik zeg zonder eenig equivalent en meen dat dit nu allezins te verdedigen zou zijn bij den gunstigen toestand, waarin zich de schatkist bevindt, — boven de afschaffing van den accijns op het gemaal met *onzeker* equivalent, en de redenen waarom ik dit doen zou, kan ik zeer kort opgeven. De geachte spreker uit Noordholland, die dezen morgen het woord heeft gevoerd, heeft u, Mijne Heeren, uit statistieke tabellen aangetoond, dat het bedrag der besparing over een geheel jaar, die het gevolg zal zijn van de afschaffing van den accijns op het gemaal, zal zijn een gulden vijftig cents per ziel. Ik meen, wanneer ik dat cijfer mag aannemen, dat over het geheel de verligting, die men zich voorstelt voor de arbeidende klasse te zullen te weeg brengen, gering kan worden genoemd. En nu ben ik er van overtuigd dat het voor dien arbeidenden stand oneindig beter zou zijn veel werk te hebben bij eene geringe verhooging of eene blijvende duurte van de broodprijzen, boven eenigzins goedkooper brood met gebrek of vermindering van werk, waarover vroeger wel eens werd geklaagd en waarover ik dezer dagen nog wel klagten heb hooren aanvoeren. Wanneer de accijns op de brandstoffen wordt afgeschaft, ik ben er van overtuigd, dan zal over het algemeen de nijverheid daardoor aanzienlijk worden gebaat; ontginningen zullen worden bevorderd en de onmiddellijke gevolgen daarvan zullen zijn vermeerdering van werk; en dat nu acht ik in alle opzigten, afgescheiden van alle politieke omstandigheden, het allerwenschelijkst voor den arbeidenden stand.

Maar ofschoon deze afschaffing voor mij de verkieslijkste zou zijn, heb ik mij verder de vraag gedaan, nu ik niet vrij ben in mijne keuze: zult gij nu afwijzen hetgeen u bij deze gelegenheid door de Regering wordt aangeboden? en hetgeen — men moge daarover dan ook minder gunstig denken — altijd verligting zal aanbrengen. Daarover heb ik niet lang geaarzeld en ik ben tot het besluit gekomen om mij neder te leggen bij het voorstel zoo als het door de Regering is gedaan en zoo als het door de Tweede Kamer is aangenomen. Ik ben evenwel verpligt om ook de redenen aan te geven, die mij daartoe hebben geleid. En in de eerste plaats vraag ik mij dan: wanneer dit voorstel wierd afgewezen en de Regering niet aftrad en deze Kamer niet ontbonden wierd, wat zou er dan gebeuren? Ik geloof dat de Tweede Kamer der Staten-Generaal van haar regt zou gebruik

LV. *Afschaffing van den accijns op het Gemaal.* (Beraadslaging.)

maken, en zou opvatten de twee voorstellen van wet, die nog bij haar aanhangig zijn, het een tot afschaffing van den accijns op de brandstoffen, en het ander tot afschaffing van den accijns op de rogge met behoud van den accijns op de tarwe. Nu kan ik niet voorzien wat eindelijk het lot van die twee voorstellen van wet bij de Tweede Kamer zal zijn, maar wanneer ik raadpleeg al hetgeen daarover tusschen den anderen tak der wetgeving en de Regering is voorgevallen, dan geloof ik toch dat ik met eenige waarschijnlijkheid kan komen tot het besluit, dat het niet twijfelachtig kan zijn wat bij die Kamer, geconstitueerd zoo als zij op dit oogenblik is, het gevolg zal wezen, en dan heb ik voor mij — het is mogelijk dat ik dwaal — de overtuiging, dat het voorstel tot afschaffing van den accijns op de brandstoffen aldaar zal worden afgewezen en dat het voorstel tot afschaffing van den accijns op de rogge met behoud van dien op de tarwe aldaar zal worden aangenomen. En, Mijne Heeren, met dat laatste voorstel — ik verklaar het ronduit — zal ik nu of nooit zijn gediend. Ik zou verpligt zijn ook dan mijne goedkeurende stem aan zoodanig voorstel te onthouden. En wat zal bij velen uwer het geval zijn? Zult gij in het verondersteld geval ten tweeden male besluiten om, na verwerping van dit voorstel, andermaal een voorstel van de Tweede Kamer, in denzelfden geest tot ons gekomen, af te wijzen? Ik wil op uw oordeel niet vooruitloopen, maar dergelijk besluit is toch niet boven bedenking verheven en het heeft mij althans er toe geleid om, zoo als ik straks zeide, mij bij het voorstel der Regering neêr te leggen.

Maar er is nog eene andere consideratie die mij daartoe brengt, en deze staat niet in verband met de Tweede Kamer, maar met hetgeen in de laatste jaren in deze Vergadering is geschied.

Ik moet daarbij de vrijheid nemen u te verwijzen naar de verslagen dezer Kamer over de begrootingen van het jaar 1854 en van het nu loopende jaar. Ik lees in het Verslag dezer Kamer over de begrooting van 1854: » *Verscheidene* leden der Eerste Kamer zouden ongaarne zien dat voet gegeven wierd aan zekere neiging tot vermeerdering van uitgaven, welke nu en dan, in meerdere of mindere mate, bij sommige departementen van algemeen bestuur wordt waargenomen."

Daarop, Mijne Heeren, is het antwoord der Regering geweest: » De Regering kan geenszins toegeven dat neiging zou kunnen worden bespeurd tot vermeerdering van uitgaven." Met dat Verslag, met dat antwoord van de Regering werd de begrooting voor 1854 in deze Vergadering aangenomen. Wij gingen het jaar 1854 in. In den herfst van dat jaar werd ons de begrooting voor 1855 medegedeeld, in deze Vergadering onderzocht, en daarvan het verslag opgemaakt. Wat lees ik nu in dat Verslag? Ik herinner u, Mijne Heeren, het vorige Verslag vermeldde de meening van *verscheidene* leden; ik lees nu hier: » Eveneens zijn door de *overgroote meerderheid* der leden op nieuw aangedrongen de bedenkingen, welke bij den aanvang van het Verslag over de Staatsbegrooting van het nog loopende dienstjaar werden geopperd tegen de. » » neiging tot vermeerdering van uitgaven, welke nu en dan, in meerdere of mindere mate, bij sommige departementen van algemeen bestuur wordt waargenomen." " Men had daartegen thans te meer bezwaar, omdat die neiging, wel verre van bij deze begrooting verminderd, integendeel toegenomen scheen te zijn."

Mijne Heeren, hierop nu antwoordde de Regering: » De Regering kan *geenszins* toegeven dat deze begrooting de blijken zou dragen van eene neiging tot vermeerdering van uitgaven."

Na u dit nu herinnerd te hebben moet ik u eene bedenking mededeelen die bij mij is ontstaan. Het is deze. Ik heb ondersteld dat er geen sprake was van de afschaffing van belastingen, dat er niets buitengewoons gebeurde; en waartoe zoude ik dan in dezen moeten concluderen, als gevolg van het u herinnerde? Hiertoe, Mijne Heeren. De Regering zal voortgaan op den weg dien zij meent de goede, derigtige te zijn; de Kamer, — ik weet het niet, maar wanneer ik de opklimming in aanmerking neem, die ik vind in de begrooting van 1854 tot die van 1855, dan zou het mij niet bevreemden, dat in de supposition, welke ik gemaakt heb, eene phrase in het verslag dezer Kamer over de begrooting van 1856 zou kunnen voorkomen, waarin niet *verscheidene*, niet de *overgroote meerderheid der*, maar ALLE *de leden* zich verklaarden tegen hetgeen zij meenen te zijn neiging tot vermeerdering van uitgaven.

En wat zou dan het gevolg zijn? Dat de Regering in denzelfden geest antwoordde als zij tot dusverre gedaan heeft. De Kamer zou — en ik geloof te regt — misschien over het bezwaar, dat zij al weder had geopperd, heenstappen, en men zou deze Kamer zien aannemen de begrooting voor 1856 gelijk zij die voor 1854 en voor het loopende jaar heeft aangenomen. Welnu, Mijne Heeren, dit voorop gezet zijnde, geloof ik, dat wij in het thans aanhangig wetsvoorstel een middel hebben om te bereiken hetgeen de overgroote meerderheid dezer Kamer blijkt te wenschen. Wat toch zal er geschieden, wanneer dit ontwerp tot wet wordt verheven? Bij dit ontwerp is niet imperatief voorgeschreven dat de equivalenten moeten ingevoerd worden; ik verwacht dus over dat equivalent bij de aanbieding der begrooting over het toekomstige jaar heftigen strijd in de Tweede Kamer, hetzij de Regering het equivalent al of niet in de wet op de middelen opneme. En wanneer ik nu voor een oogenblik aanneem, dat de Regering dien strijd ook verwacht, en dat zij tracht hem te ontgaan, door dat equivalent niet te brengen in de wet op de middelen, maar overal, waar het slechts eenigzins mogelijk is, hare uitgaven in te krimpen, zoo doende te komen tot een batig slot van de begrooting, zonder gebruik te maken van de faculteit haar bij art. 2 gegeven, dan zouden wij — als mijne onderstelling juist is — in de toekomst verkrijgen wat wij niet hebben verkregen, nadat tot twee malen toe in het Verslag dezer Kamer over de begrooting op die zaak was gewezen. Die laatste consideratie, gevoegd bij het verdere dat ik heb aangevoerd, leidt mij tot het besluit om mij, zoo als ik reeds te kennen gaf, neder te leggen bij het voorstel van wet zoo als het bij ons is ingekomen.

De heer **d'Ablaing van Giessenburg**: Ik had het voornemen niet om over dit wets-ontwerp te spreken, maar het voorbeeld van vele leden, die de redenen hunner daartoe moverende stem hebben blootgelegd, noodzaakt mij om in korte woorden ook mijne meening te uiten. Mijne meening is, dat ik volkomen adhaesie geef aan hetgeen door twee onzer geachte medeleden naast en achter mij gezeten is bijgebragt en om die redenen mijne stem aan dit ontwerp zal onthouden.

Daar ik aan het woord ben, Mijne Heeren, neem ik de vrijheid een paar uitdrukkingen van twee geachte ambtgenooten te releveren. De spreker uit Zuidholland heeft betoogd dat hij met leedwezen het Ministerie in 1853 had zien aftreden. *Ik* heb daarover gejuicht. Die spreker heeft ook gezegd dat hij met welgevallen door dit Ministerie dit wets-ontwerp had zien voordragen. Ook ten deze verschil ik geheel en al met hem.

Nu blijft mij nog over de spreker uit Gelderland. Ik weet het, Mijne Heeren, het is eene harde taak die ik onderneem, om een man, zoo begaafd, zoo welsprekend, den handschoen toe te werpen. Evenwel ik zal het wagen. Die spreker heeft te regt betoogd dat wij niet bevoegd zijn over de handelingen in de Tweede Kamer uitspraak te doen. Dat ben ik volkomen met hem eens; ware hij daarbij gebleven ik zou hem niet bestrijden; maar wat heeft die spreker verder gedaan? Hij beschuldigde de bestrijders van dit wets-ontwerp, de partij die dit Ministerie thans heeft aangevallen, hunne vaandels te hebben verlaten. Neen, Mijne Heeren, die partij, die ik erken ook toegedaan te zijn, behoeft zich die beschuldiging niet aan te trekken. Ik waag het als haar verdediger op te treden, en dan zeg ik: die partij heeft hare vaandels niet verlaten, maar de officieren van die partij hebben niet vertrouwd op den volhardenden moed van hunne soldaten en hebben bij het naderen van de bestorming hunne partij verlaten.

Leed doet het mij dat in eene vergadering van Volksvertegenwoordigers van Nederland van partijen gesproken wordt, maar het woord is gezegd; er zijn partijen: ik erken het; ik ben eene van die partijen toegedaan en ik hoop dat de tegenstanders van die partij even zoo gemoedelijk als wij, maar mogelijk langs verschillende wegen, hetzelfde doel zullen trachten te bereiken, namelijk 's lands welvaart en 's lands geluk!

En wanneer wij hier zijn om naar gemoedelijke overtuiging, volgens eed en pligt, ons votum uit te brengen, dan, geloof ik, kunnen wij geen andere bedoeling hebben dan 's lands voordeel en om de verpligting te vervullen, die onze eed ons oplegt, om naar gemoedelijke overtuiging onze stem uit te brengen, zonder eenige bijredenen. En dien pligt zal ik, en ik vertrouw ook de mannen van mijne partij, steeds naleven, en ook dan wanneer wij mogten falen in die gemoedelijke overtuiging en de uitkomst die mogt tegenspreken, welnu, dan zullen wij ons troosten in de gedachte, eed en pligt te hebben nageleefd.

De heer **Minister van Buitenlandsche Zaken**: Ik had het voornemen niet mij in deze beraadslagingen te mengen, ten minste niet zoolang de aanleiding daartoe niet bestond; maar ik acht den spreker, die zoo even het woord heeft gevoerd (den heer d'Ablaing van Giessenburg), te zeer, dan dat ik hem niet een woord zou antwoorden tot opheldering van eene verkeerde beschouwing die bij hem schijnt te bestaan.

Uit mijn mond, Mijne Heeren, zal nimmer het woord *partij* in deze Kamer of in de andere Kamer komen; ik geloof dat het, èn in het belang van de eendragt van het Vaderland èn in het welbegrepen belang van het Koningschap èn van den invloed, dien volgens de Grondwet het geëerbiedigd Hoofd van den Staat in den Staat moet bezitten, van het uiterst gewigt is, dat in de wetgevende Kamers geene partijen met elkander wedijveren. Hetgeen in het gewone leven wel eens gezegd wordt, dat wanneer er twee twisten een derde met den prijs heenloopt, is daar niet toepasselijk. Daar zou meer toepasselijk zijn de waarneming, die wij èn in het gewone èn in het staatkundige leven kunnen

ZITTING VAN DEN 11DEN JULIJ.

LV. *Afschaffing van den accijns op het Gemaal.* (Beraadslaging.)

doen, dat twist prikkel en kracht geeft. Ik geloof dus dat het in het welbegrepen belang van het Koningschap en der wettelijke constitutionele magten wenschelijk is, dat er zich in de Kamers geene partijen vertoonen. Maar ieder lid der Regering wenscht in die Kamers zijne vrienden te hebben. Er bestaan tusschen hem en zijne vrienden algemeene denkbeelden, welke zij zijn toegedaan. Even nu als het in het dagelijksche leven hard en bedroevend zou zijn om uit den mond van een vriend te moeten hooren, dat men zich in hem bedrogen had, of dat die vriend ontrouw was geworden aan hetgeen men van hem mogt verwachten of verlangen, evenzoo zou het in deze Kamer pijnlijk zijn, indien het geweten van een staatsman beseffen mogt, dat zijne vrienden regt hadden hem dat verwijt te doen. Maar ik weet niet dat die mannen, op wier vriendschap ik hoogen prijs stel, als onveranderlijke voorwaarden van hunne vriendschap, aan den staatsman toegezegd, dit zouden stellen, dat hij, wanneer er gelegenheid zou bestaan om de natie te verligten, niet gretig de gelegenheid zou aangrijpen om die verligting tot stand te brengen. Dit Ministerie heeft in de vrienden, die het zijn toegedaan, mannen gezien van gematigden vooruitgang. Die mannen hebben zich in dit Ministerie niet kunnen bedriegen, omdat het voor een gedeelte bestond uit mannen, die door hunne antecedenten bewezen hadden welke hunne beginselen waren. Ik vlei mij dus dat, evenmin als uit mijnen mond die stelling is gekomen, dat een mijner vrienden mij zou hebben verlaten, dat verwijt ook aan het Ministerie niet zal worden gedaan na de opheldering, welke ik nu gegeven heb. Ik mag mij daarmede vooral vleijen, omdat wij het geluk gehad hebben in deze beide zittingen uit zoo vele monden te mogen hooren, dat, hoezeer men ook meende van ons omtrent eene enkele beschouwing te moeten verschillen, men echter aan ons bleef toedragen die goede gezindheid, op welke wij, ik herhaal dit, zoo grooten prijs stellen. Maar evenmin als ik van de vrienden die ik hoogacht verwacht of wensch dat zij hunne gemoedelijke overtuiging zullen opofferen, evenmin moeten zij dit van mij verwachten.

Dit weinige meende ik te moeten aanvoeren, ter geruststelling van een sprekcr, dien ik hoogacht en op wiens genegenheid ik prijs stel.

De heer **van Dam van Isselt**: Ik ben heden bijzonder ongelukkig. Dezen morgen bij het eindigen der beraadslaging, heeft een man, op wiens meening ik hoogen prijs stel, mij, ik wil niet zeggen hard gevallen, want ik zou niet gaarne iets onaangenaams zeggen, maar toch een weinig buiten de parlementaire vormen, mij bij mijn naam genoemd en mij voorgesteld als had ik de stellige belofte gedaan tegen deze wet te stemmen, terwijl ik tot zijne verbazing voor de wet gesproken heb. Ik moet bekennen dat ik het niet begrijp, want ik heb in mijne redevoering van heden morgen duidelijk gezegd, dat hadde ik op een ander terrein gestaan en hadde ik eene vrije keuze bij het gebruik der gelden gehad, tusschen amortisatie en deze wet, ik mij geheel zou hebben vereenigd met de voorstanders van amortisatie; terwijl ik niet weet, dat ik mij in iets, vroeger, gebonden had.

Ik dacht, Mijne Heeren, dat één ongeluk op één dag waarlijk meer dan genoeg was; maar nu hoor ik in de avondzitting een hooggeacht vriend, die met mij pal gestaan heeft onder het vaandel, toen het er op aankwam Koning en vaderland te verdedigen, die de lof en roem geweest is van de afdeeling der schutterij waarbij hij als bevelhebber geplaatst was en die dus met volkomen regt over een vaandel mag spreken, dien hoor ik mij een verwijt doen, omdat ik gezegd heb dat in de andere Kamer der Staten-Generaal, leden, die ik meende ministerieel te zijn, hun vaandel verlaten hadden; en dat schijnt nu die voortreffelijke hoofdofficier van de schutterij, onbekwaam om ooit het vaandel te verlaten dat hem is toevertrouwd, onbekwaam om een post te verlaten dien hij verdedigen moet, op te nemen, als of ik aan de tegenstanders der wet eene soort van felonie had verweten.

Dat is zoo niet, Mijne Heeren, maar ik ben het ook niet eens met den Minister van Buitenlandsche Zaken. Die zegt: » er zijn geene partijen." Mijne Heeren, hij die zich de illusie schept, dat er in een constitutionelen Staat geene partijen zijn, is niet op de hoogte van de zaak, en het doet mij bijzonder leed, dat ik aan den kundigen en bekwamen Minister van Buitenlandsche Zaken moet zeggen: uwe verdediging faalt hier geheel en al. Ik ken geen constitutionelen Staat zonder partijen; er is ook in ons vaderland niet slechts partij tegen partij; maar er zijn verschillende partijen. Ik heb mij, toen dit Ministerie optrad, voorgesteld, dat het in de Tweede Kamer eene partij bezat, dat wil zeggen een aantal mannen, waarop dat Ministerie meende te mogen rekenen. Ik heb dezen morgen gezegd, ik wilde niet gaarne de wijze qualificeren waarop die zoogenaamde vrienden van het Ministerie het Ministerie hebben aangevallen. Ik zocht naar woorden, om met bescheidenheid mijne verwondering en verbazing uit te drukken over de wijze waarop de vrienden van het Ministerie aan hunne vrienden gezegd hebben hoe zij dachten over dit voorstel van wet. Onze taal is rijk, bijzonder rijk, maar ik heb geen bescheiden woord kunnen vinden, om mijn oordeel over zoodanige handelwijze, met juistheid, uit te drukken. Ik heb daarop een woord gebruikt dat ik passend achtte en gezegd, dat zij hun vaandel hadden verlaten; dit nu heeft den geachten spreker uit Utrecht gehinderd, hetgeen ik echter wel begrijp: *hij* kan geen vaandel verlaten en nu meent hij, dat ik de tegenstanders in deze Kamer, — leden die vroeger voor het Ministerie gezind waren en zich nu tegen deze wet aankanten, — zou hebben aangeduid als deserteurs; als kolonel weet hij, dat de deserteurs in oorlogstijd met den kogel worden gestraft dat er de dood op volgt. Mijne Heeren, ik geef de plegtige verzekering, dat ik degenen die stemmen tegen deze wet, niet beschouw als deserteurs van het Ministerie, en het zou mij ook leed doen zoo het Ministerie het in dien zin opvatte.

Er waren onder de bestrijders der wet de zoodanigen, die vroeger krachtig op afschaffing van belastingen hadden aangedrongen, maar die nu, terwijl dit Ministerie ze voordroeg, er niet meer van gediend wilden zijn.

Mijne Heeren, het spijt mij dat ik ten tweeden male het woord heb *moeten* voeren. Ik moest het doen, om mij te verdedigen tegen twee aanvallen van twee mijner vrienden. Ik hoop dat mijn geachte ambtgenoot uit Zeeland het daarvoor zal houden, dat ik hem nooit de belofte heb gedaan van te zullen stemmen tegen deze wet. Hij heeft dit dezen morgen te kennen gegeven, en nu moet ik de vrijheid nemen te zeggen, dat ik nimmer die belofte heb gedaan. Ik ben in den regel tegen afschaffing van belasting, maar als lid der Eerste Kamer zal ik eene wet, door de Regering voorgedragen en door de Tweede Kamer goedgekeurd, tegen mijn zin toch aannemen, om politieke verwikkelingen te voorkomen. En aan mijn vriend uit Utrecht moet ik zeggen, dat ik het er voor houd dat hij, stemmende tegen deze wet, toch vast blijft onder zijn vaandel en dat hij, hoezeer, even als ik, gevorderd in jaren, toch, als Koning en Vaderland hem noodig mogten hebben, nog even vast zou blijven onder zijn vaandel, als hij dit altijd geweest is.

Daarmede hoop ik mij te hebben verdedigd. Ik zal er verder niet over spreken, en wensch dat mijne beide vrienden, die mij hebben aangevallen, met mijne verdediging genoegen zullen nemen.

De heer **Minister van Finantien**: In de vergadering van gisteren heeft een der geachte leden van deze hooge Vergadering zijne rede aangevangen met de verklaring, dat deze zitting hoogst gewigtig mag genoemd worden. De Eerste Kamer toch zal te beslissen hebben over eene wet, die bij den anderen tak van wetgeving tot zeer levendige, tot langdurige beraadslagingen heeft aanleiding gegeven, doch ten slotte met eene groote meerderheid werd aangenomen; en ik kan bijna deelen in de verwondering van den geachten afgevaardigde uit Noordbrabant, die dezen morgen nog zeide, dat het is eene wet, waarvan men had mogen verwachten dat zij door een ieder met beide handen ware aangenomen geworden, daar het hier geldt eene vermindering van lasten, en gij, Mijne Heeren, hoe gij ook met de Regering in gevoelen verschilt en verklaard hebt uwe stem aan de wet te moeten weigeren, gij hebt er evenwel meest allen bijgevoegd, dat gij niet afkeerig zijt van vermindering van lasten. Wanneer wij nagaan de buitengewone tegenkanting die deze wet, ook in deze Kamer, heeft ondervonden, dan moeten wij vooral op *drie* zaken letten: het verledene, het tegenwoordige en het toekomende.

Het verledene, omdat men de voordragt van deze wet in verband heeft gebragt met vroegere tijden en daaruit heeft willen afleiden, in hoeverre dit Kabinet en de Minister van Finantien zich zelven gelijk zijn gebleven, door aan het geëerbiedigd Hoofd van den Staat deze wetsvoordragt aan te bieden. De meeste leden hebben verklaard het verledene minder te willen onderzoeken.

De afgevaardigde uit Zeeland (de heer van der Lek de Clercq) heeft daarop eenigzins eene uitzondering gemaakt door heden morgen te wijzen op hetgeen vroeger door de Regering verklaard was, en door bepaald te wijzen op eene verklaring door mij in de maand December bij de behandeling der begrooting gedaan. Ik heb reeds in de Memorie van Beantwoording getoond dat ik deze aanmerking eenigzins verwachtte. Ik heb daarbij verklaard, dat, naar mijne overtuiging, op deze wet niet toepasselijk is hetgeen toen werd gezegd. De afgevaardigde verlangde, dat er geene bres zou worden geschoten in onze finantien en ik meen het er voor te mogen houden dat dit door deze wet niet geschiedt.

Ofschoon zoo vele redenaars betuigd hebben, niet op het verledene terug te willen komen, is er toch een en ander gezegd dat daarop als het ware zinspeelde. Er zijn uitdrukkingen gebezigd, die niet dan in verband met het verledene zouden kunnen worden verklaard. Men heeft gezegd: de Regering heeft zich overhaast door toe te geven aan aandrang. Er is aandrang gekomen van binnen en van buiten. Er is op gewezen, dat de Regering heeft getracht eene populaire wet voor te dragen. Er is zelfs op gezinspeeld, dat de Regering niet wars zou zijn van het inoogsten van loftuitingen. Ik vraag u, Mijne Heeren, welk Minister zou niet

ZITTING VAN DEN 11DEN JULIJ.

LV. *Afschaffing van den accijns op het Gemaal.* (Beraadslaging.)

de ongelukkigste man van de wereld zijn, indien hij eene wet voorstelde met het doel om loftuitingen in te oogsten. Een ieder, die de hooge taak van Minister aanvaardt, wanneer het vertrouwen van het geëerbiedigd Hoofd van den Staat hem tot die betrekking roept, moet zich zoowel boven lof als boven berisping stellen. Hij is diep ongelukkig wanneer hij zich elke berisping aantrekt en hij is evenzeer de ongelukkigste man van de wereld wanneer hij zich voorstelde lof te zullen inoogsten. Hij moet alleen voldoening zoeken in het bewustzijn zijne beste pogingen te hebben aangewend in het belang van het vaderland.

Er is over populariteit gesproken en daarover is heen en weder veel gezegd. Ik zou bijna zeggen dat de belasting op het gemaal populair is geworden zoodra de Regering voorstelde die af te schaffen, en ik geloof dat zulks met elke belasting het geval zal zijn. Vroeger hoorde men niets dan van de bezwaren, aan de belasting op het gemaal verbonden, van de vexatien van de ambtenaren en van den druk der mindere standen: in één woord, alle mogelijke bezwaren werden breed uitgemeten. Maar nu de Regering zelve voorstelt die belasting af te schaffen, is het als of aan velen het brood niet meer smaakt, bij het denkbeeld dat er geen accijns meer van geheven zal worden.

Ik moet tot regtvaardiging van het gedrag der Regering eenigzins teruggaan en dan moet ik beginnen te vragen: kan eene Regering op den duur weigeren belastingen af te schaffen, wanneer de batige saldo's vier à vijf millioen jaarlijks bedragen? Dat zulks het geval is, behoef ik u naauwelijks te herinneren.

In u aller handen is het Verslag aan den Koning in betrekking tot de algemeene begrooting van 1852 en 1853. Op bladz. 8 vindt gij vermeld, dat dat batig slot van 1850, 1851, 1852 en 1853 bedragen heeft 5 millioen 6 ton, 4 millioen 4 ton, 4 millioen 2 ton, 5 millioen 5 ton. Wanneer wij nu in dien gezegenden toestand, waarvoor wij niet te dankbaar kunnen zijn, verkeeren, kan men dan op den duur niet alleen weêrstand bieden aan den aandrang tot afschaffing van belastingen, maar zelfs is het billijk en verstandig, niet uit eigen beweging tot afschaffing van eene belasting over te gaan? En hier ontmoet ik de meeste leden dezer Vergadering, en zelfs hen die tegen deze wet zullen stemmen. Want bijna allen hebben gezegd: wij willen wel afschaffing van eene belasting, maar wij willen die niet tot zoodanig bedrag als gij voorstelt. Zelfs heden morgen heeft de spreker uit Amsterdam, die zich bijzonder beijverd heeft dit ontwerp te bestrijden en met cijfers te wederleggen, erkend dat hij in beginsel niet was tegen afschaffing van belastingen: want, zeide hij, ik wensch schulddelging, en wel daarom, omdat ik dan belastingen wil afschaffen tot het bedrag van de renten die bespaard zijn. Ook van verschillende kanten is dit toegegeven. Vele leden hebben gezegd: wij willen afschaffen tot het bedrag gelijkstaande aan de besparing der renten, en door sommigen is dit op ongeveer twee millioen gesteld.

Nu moet ik doen opmerken, dat de Regering slechts eene vermindering van de opbrengst der belastingen van 26 ton gouds voorgesteld heeft. Het verschil tusschen die 2 millioen en die 26 ton is dus nog slechts 6 ton. Doch wanneer men zegt: ik wil niet verder gaan dan het bedrag dat bespaard wordt aan rente, dan moet men toch in het oog houden de meerdere opbrengst der belastingen, hoe die jaren lang progressief is geweest. Ik heb ook in den anderen tak der wetgeving herinnerd dat gedurende eene reeks van jaren voortdurend de opbrengst der belastingen is geweest in eene toenemende reeks. Ook de maandstaten van dit jaar zijn daar om daarvan nog een zeer treffend bewijs te geven. Op grond van die toenemende opbrengst der belastingen heeft de Regering gemeend dat het niet onvoorzigtig zou zijn zelfs iets verder te gaan dan het bedrag, gelijkstaande met de besparing aan renten. Doch wanneer de Regering en de Volksvertegenwoordiging het eens zijn, dat eene belasting kan worden afgeschaft, dat het zelfs wenschelijk is daartoe over te gaan, dan is de groote vraag, tot welk bedrag en welke belastingen afgeschaft kunnen worden. Verschillende leden hebben met die welwillendheid, die dezer hooge Vergadering altijd eigen is geweest jegens de Regering, heusche woorden gesproken over de leden van het Kabinet. Ik meen van die welwillendheid gebruik te mogen maken om eene vraag te doen, namelijk, of wanneer men eene keuze moet doen welke belasting men het eerst zal afschaffen, men dan ook eenige waarde mag hechten aan den politieken blik, indien ik het zoo noemen mag, van de Regering. Gij, Mijne Heeren, leden dezer Vergadering, en wij Ministers, wij stellen allen hetzelfde belang in ons Vaderland, doch voor de leden vooral van *deze* Vergadering is de behartiging van die belangen vergezeld van vele andere bezigheden; een ieder heeft bijzondere zaken; hij kan dus niet zijn geheelen tijd toewijden aan het lidmaatschap der Staten-Generaal. Maar wat de Regering betreft, die met niets anders vervuld is, waarvoor deze vraag als het ware is het opstaan en naar bed gaan (om mij zoo uit te drukken), geloof ik dat men toch eenige kleine waarde mag hechten aan de voorkeur die zij gegeven heeft in dezen aan de afschaffing die zij heeft voorgedragen. Ik verklaar gaarne dat van het oogenblik dat ik Minister ben geworden, het voor mij als het ware de vraag is geweest van elken dag; en ik heb — dat heb ik openlijk erkend — er eerst over geaarzeld; maar mijne overtuiging is al sterker en sterker geworden en ik ben voor mij hoe langer hoe meer overtuigd dat wij, menschelijkerwijze gesproken, eene goede keuze gedaan hebben. Wat toch, wanneer wij niet alleen naar het verleden, maar naar de toekomst zien, is op het algemeen gebied van de staatshuishouding de grootste moeijelijkheid die we te gemoet gaan? Zij bestaat daarin, Mijne Heeren, dat alle voorwerpen meer en meer duur zullen worden. De enorme vermeerdering van productie der edele metalen moet te weeg brengen dat zij gedepreciëerd worden, dat alle voorwerpen langzamerhand duurder worden; het zal u niet bevreemden dat dit vooral mijne opmerkzaamheid heeft moeten trekken wegens de betrekking die ik vroeger de eer gehad heb te vervullen. En wanneer wij dan die toekomst te gemoet gaan, waarbij alles langzamerhand duurder wordt, dan moet het in het oog vallen dat dit in de eerste plaats de levensmiddelen zal treffen, en dat, naar mate die duurder worden, terwijl door de groote bevolking het aanbod nog op de meeste plaatsen — ik wil niet zeggen dat op de eene of andere plaats daarvan geene afwijking kan plaats vinden — doch daar over het algemeen genomen het aanbod van handen nog grooter is dan de navraag, de dagloonen niet in evenredigheid van de prijzen der levensmiddelen stijgen. Ik geloof dat eene voorzigtige regering dit niet uit het oog mag verliezen, en zonder nu te gewagen van al die politieke beschouwingen die hier ook ter sprake zijn gebragt, geloof ik, dat dit punt reeds op zich zelf de keuze moest vestigen op den accijns op het gemaal. Wanneer er sprake is van het afschaffen van belastingen, dan geloof ik dat vooral aan den accijns op het gemaal, om de bovenvermelde redenen, de prioriteit in alle opzigten toekomt. Nu doet zich bij die keuze de moeijelijkheid op, dat men alles niet kan afschaffen tot het volle bedrag, zonder in het verlies te voorzien door andere middelen. De huishouding van onzen Staat kan geen verlies van eene belasting van $4\frac{1}{2}$ millioen dragen. Ware zulks het geval geweest, had men die belasting kunnen afschaffen zonder equivalent, vele moeijelijkheden waren uit den weg geruimd. De Regering had dus een gemakkelijker weg kunnen volgen. Zij had zich kunnen bepalen, gelijk door eenige leden is voorgesteld, om langzamerhand de opcenten af te schaffen. Zij had zich kunnen bepalen met alleen voor te dragen de afschaffing van den accijns op de rogge. In beide gevallen behoefde er geene sprake te zijn van equivalenten.

Aan de afschaffing van den accijns op de rogge heeft de Regering, om de redenen die ook herinnerd zijn door den afgevaardigde uit Friesland, de voorkeur niet gegeven, want dat zou eene afschaffing zijn die zij onbillijk acht, die op den duur niemand zou voldaan hebben en die slechts tot nieuwe klagten zou hebben aanleiding gegeven. Is het nu in de Regering te veroordeelen, dat zij de keuze heeft bepaald op die belasting, waarvan zij kan voorzien, dat de afschaffing haar de meeste moeijelijkheden zou veroorzaken? Ik geloof dat men zal moeten toestemmen dat het beter is dat de Regering dadelijk die moeijelijkheden te gemoet treedt, dan ze tracht te ontwijken door de afschaffing van eene andere belasting, waarmede niet zou bereikt zijn het doel dat zij voorhad.

En hierbij moet ik vooral uwe aandacht vestigen op de toekomst. Wat het tegenwoordige betreft, namelijk de wet zelve, daarop hoop ik zoo straks u te wijzen. Ik wil thans echter trachten te betoogen, dat, met het oog op de toekomst, onze keuze de beste is.

Vrees voor de toekomst bestaat bij vele leden die zich tegen deze wet verklaard hebben. Het geachte lid uit Gelderland zeide: » de Regering zal verder gaan, wanneer wij haar niet tegenhouden"; de afgevaardigde uit Overijssel: » de Regering zal spoedig een derden stap moeten doen"; een ander afgevaardigde: » wanneer er nieuwe voorstellen in de Tweede Kamer worden gedaan, zal de Regering daaraan geen weêrstand kunnen bieden"; de afgevaardigde uit Noordholland: » het begin van de afschaffing van alle accijnsen gaat van de Regering uit"; de afgevaardigde uit Zeeland: » het is gemakkelijker te zeggen, dat de rij der bezuinigingen gesloten is, dan de zucht tot afschaffen te beteugelen." Van verschillende kanten is dus de vrees geuit voor de toekomst; en toch geloof ik, Mijne Heeren, dat door geene afschaffing beter gewaakt kan worden voor de toekomst dan door deze. Wanneer men overtuigd is, dat de prijs der levensmiddelen steeds zal klimmen; dat dus meer en meer de aandrang zal geboren worden, een aandrang niet alleen uit een politiek oogpunt om de Regering te bemoeijelijken, maar uit een echt philanthropisch, van de zijde van hen wien het lot der mindere bevolking wezenlijk ter harte gaat, dat de belastingen niet langer den prijs der levensmiddelen mogten verhoogen, dan zal elke andere afschaffing van belastingen toch dien wensch niet verminderd hebben. En wat zou dan de toestand zijn? Dan zou men zich thans gemakshalve hebben afgemaakt van eene belasting, waarbij geen equivalent noodig is, maar later meer en meer genoodzaakt worden tot de afschaffing eener

ZITTING VAN DEN 11DEN JULIJ.

LV. *Afschaffing van den accijns op het Gemaal.* (Beraadslaging.)

belasting waarvoor het volle equivalent zou worden vereischt, terwijl men nu slechts te vragen heeft een equivalent ten bedrage van één derde der af te schaffen belasting. Ik geloof dus, dat in de toekomst door geen ander voorstel zoo zeer gewaakt zal worden voor onvoorzigtige stappen als door het onze.

Men heeft gezegd: » indien er bij den anderen tak der wetgeving nieuwe voorstellen komen?" Wel, Mijne Heeren, het zal mij verheugen wanneer dit gebeurt; ik wenschte dat er in September reeds weder voorstellen kwamen; dan zouden wij in staat worden gesteld om ons standpunt goed aan te toonen, om te toonen wat wij willen, hoe ver wij willen gaan, en dat wij niet verder willen gaan, zoolang de opcenten niet tot het tegenwoordige peil zijn teruggebragt.

Er is ook gewezen op den politieken toestand. Men heeft gezegd: » niemand kan voorspellen of wij, bij voortduring van den staat van oorlog, onze onzijdigheid zullen kunnen bewaren, of onze handel er niet aanzienlijk door gedrukt zal worden?" Ik geef het toe: niemand kan de toekomst voorspellen; maar ik meen toch te mogen wijzen vooreerst op hetgeen is ingebragt door een spreker uit Zuidholland, die gezegd heeft: » wanneer wij in vollen vrede zijn, dan kan toch niemand zeggen wat in het volgende jaar zal gebeuren;" maar ik wijs u ten andere daarop dat wij bij al onze finantiele berekeningen zijn uitgegaan van het jaar 1834 en dat in dat jaar ook reeds bestond die toestand van oorlog, dat sluiten van havens, en die belemmeringen voor den handel, die ook thans nog plaats vinden, zoodat ik geloof dat er in de toekomst, bij voortduring van den oorlog, nog maar eene *gelijkheid* van omstandigheden zou plaats vinden, en dat wij dus in dien toestand niet zoo zeer behoeven te vreezen voor bijzondere omstandigheden en misrekeningen in de toekomst.

Uit het finantieel oogpunt is vooreerst daarop gewezen, dat door ons voorstel de weg zou gesloten zijn tot verdere schulddelging. De Regering heeft in hare Memorie van Beantwoording aangetoond, dat ook in het vervolg, zelfs in vrij ongunstige omstandigheden, altijd nog eenige schulddelging mogelijk blijft. Zij heeft het woord *eenige* gebruikt en de afgevaardigde uit Noordholland (de heer van Wessem) heeft er uit opgemaakt dat het woord *eenige* beteekende *weinige* schulddelging. Dat is de bedoeling niet geweest. Ik geloof gemakkelijk te kunnen betoogen dat, indien wij slechts blijven in den tegenwoordigen toestand, nog jaarlijks minstens voor een paar millioen zal kunnen worden geamortiseerd. Wanneer wij, zeg ik, blijven in den toestand waarin wij thans zijn. Een ander afgevaardigde heeft er op gewezen, dat ik die woorden reeds elders heb gebruikt, en heeft gezegd: » ja, alles rust op de onderstelling dat wij blijven in den toestand waarin wij nu zijn". Ik geloof echter niet dat die stelling van onvoorzigtigheid kan beschuldigd worden. Ik laat er buiten groote politieke verwikkelingen: daarover valt niet te spreken, want er kunnen buitengewone zaken gebeuren, waarop wij niet kunnen rekenen; maar wanneer wij gedurende eene reeks van jaren de belastingen in progressiven toestand zien, wanneer die jaar aan jaar meer opbrengen, dan geloof ik dat, wanneer men niet rekent op *toeneming* van de opbrengst, maar slechts op *gelijkheid* daarvan, men dan voorzigtig handelt. Wanneer wij nu blijven in dien toestand, dan kan men er toch op rekenen dat wij 9 ton zullen hebben tot vaste amortisatie op hoofdstuk IX A, en bovendien de renten van het depôt van de muntbiljetten, waarvoor een bedrag van nationale schuld is gedeponeerd, dat men kan rekenen 5 ton af te werpen; en nog behalve dat de renten van de schatkistbiljetten ten bedrage van 4 ton, zoodat ik dus reeds, behalve de amortisatie op het hoofdstuk IX *A*, ten bedrage van 9 ton, nog 9 ton bovendien heb, die veilig voor amortisatie kunnen aangewend worden, zonder dat nog daarbij iets wordt begrepen van hetgeen de Oost-Indische baten meer zullen opbrengen en van hetgeen bespaard kan worden op de begrooting der uitgaven, die toch in den regel niet geheel geabsorbeerd wordt. Ik geloof dus dat de vrees van den afgevaardigde, die gezegd heeft dat de wet tot amortisatie, welke de Kamer in de vorige week heeft goedgekeurd, wel de laatste zou zijn, zeer overdreven is.

De afgevaardigde uit Noordholland (de heer Insinger) heeft gevraagd, of de opbrengst van de middelen altijd zal blijven klimmen. Maar er is niet op gerekend dat de opbrengst van de middelen steeds zal blijven klimmen; er is slechts op gerekend, dat die opbrengst zal blijven in den toestand waarin zij thans is.

Men heeft ook gewezen — en dit is van onderschcidene kanten geschied — op de onzekerheid der Oost-Indische baten. Er was een tijd, heeft men gezegd, dat de koffij slechts 18 cents heeft gegolden en thans is de prijs 30 cents, hetgeen een verschil maakt van 12 cents, dat op de geheele massa koffij een verlies van 12 millioen zou te weeg brengen. Voorts is ook nog gewezen op het jaar 1848, toen de prijzen der koloniale producten zoo laag stonden, dat de gewone bijdrage uit de Oost niet in 's Rijks schatkist is kunnen gestort worden. Doch ik meen te mogen vragen, of het wijzen op het jaar 1848 niet tot eene groote bemoediging leidt. Wanneer men toch ziet hoe, niettegenstaande de mindere opbrengst van dat jaar, het oude cijfer weêr zeer spoedig is bereikt en het daaruit ontstane tekort bijna onmiddellijk is gedekt, dan geloof ik dat dat wijzen veel van zijn waarde verliest, dat men zich niet bij een enkel jaar van tegenspoed, hetzij door een slechten oogst, hetzij door andere toevallige omstandigheden, moet bepalen, maar dat men ook voor de toekomst eenige gerustheid mag koesteren, te meer, daar al de ramingen van het Ministerie van Kolonien uitgaande, op zeer lage prijzen zijn gebaseerd.

Een geacht afgevaardigde uit Zuidholland heeft u, hoezeer hij niet tegen de wet zal stemmen, ook gewezen op het gevaarlijke, dat men te veel rekent op de Oost-Indische baten. Hij heeft er op gewezen hoe, toen de Regering op te groote opbrengsten rekende, men gekomen is tot den finantielen toestand, waaruit wij alleen zijn gered geworden door de energieke middelen in het jaar 1844 voorgesteld door mijnen geachten ambtgenoot. Doch ik meen hier op twee omstandigheden de aandacht te moeten vestigen: vooreerst, op de openbaarheid, die thans in 's lands finantien heersch, ten tweede, op de jaarlijksche begrooting. Men zou zeker niet hebben kunnen komen tot den toestand, waarin men in 1839 verkeerde en waaruit men zich eindelijk in 1844 met veel moeite heeft gered, indien vóór 1839 had geheerscht die openbaarheid in 's Rijks middelen, welke thans bestaat. Geeft ook de jaarlijksche begrooting aan den wetgever niet het middel om, bij een onverhoopten teruggang van den post, waarop thans gerekend wordt, de Regering, zoo zij daartoe uit haar zelve niet overging, zoo ik meen te mogen veronderstellen dat zij stellig doen zou, te dwingen de uitgaven in te krimpen tot dat de middelen voldoende zouden zijn om die te bestrijden?

Een ander afgevaardigde (uit Zeeland) heeft ons herinnerd dat dezelfde wet van het jaar 1844 zeer impopulair was, en in die herinnering is voor mij eene groote bemoediging gelegen. Ik merk daarbij op dat de wet van het jaar 1844, waaraan een ieder thans erkent dat wij het herstel onzer finantien te danken hebben, geen wet is geworden zonder een hevigen tegenstand. Het ligt in den aard der zaak, dat groote maatregelen veel tegenstand ontmoeten. Die tegenstand is wenschelijk, is nuttig. Doch het is tevens bemoedigend dat men dikwijls ziet, dat die maatregelen, welke den meesten tegenstand hebben ondervonden en dat dikwijls wetten welke met eene zeer kleine meerderheid zijn aangenomen, in de gevolgen blijken niet slecht, niet ondienstig voor het vaderland te zijn.

Het derde punt, dat de tegenstanders der wet ter sprake hebben gebragt, was de vraag, of, zoo men wil afschaffen, de accijns op het gemaal de prioriteit verdient? Ik zou mij bijna, wegens het vergevorderde uur, kunnen verschoonen alles in dit opzigt te wederleggen, daar ik reeds in het begin mijner rede daarover heb gehandeld, en dit punt ook in de gedrukte stukken is besproken.

Er is verder gesproken over de vraag, of de afschaffing van den accijns op het gemaal den prijs van het brood zal verlagen? Het zal onnoodig zijn u te herinneren — want ik heb dat beginsel ook reeds in de andere Kamer verdedigd — dat, naar mijn gevoelen, onvermijdelijk de prijs van het brood moet verminderd worden met het bedrag van den accijns, en dat er zelfs vooruitzigt bestaat, dat de prijsvermindering nog grooter zal zijn. Ik heb onder andere gewezen op den prijs te Parijs, waar geen accijns bestaat, terwijl het verschil met den prijs hier te lande grooter is dan het bedrag van den accijns.

Men heeft gezegd: de hooge prijs van het brood hangt meer af van den prijs der granen dan van den accijns. Ik geef het volkomen toe, dat een goede oogst en de openstelling van al de havens in de Oostzee en de Zwarte zee meer invloed zal uitoefenen op den prijs van het brood dan de afschaffing van den accijns; doch ik kan volstrekt niet toegeven dat die afschaffing in het geheel geen invloed zou uitoefenen. Integendeel, ik geloof dat wanneer de Regering gedaan heeft het eenige wat in haar vermogen is, namelijk de wetgeving te veranderen waardoor de prijs van het brood wordt verhoogd, zij alsdan verrigt heeft wat men van haar vorderen kan. Op den prijs der granen kan de Regering geen invloed uitoefenen; dat hangt van hoogere oorzaken af.

Al verder heeft men gezegd: de voordeelen van de afschaffing van den aecijns op het gemaal zijn met veel overdrijving voorgesteld. Ik zou mij bijna de aanmerking veroorloven, dat de afgevaardigde uit Noordholland (de heer van Beeck Vollenhoven) die overdrijving met eenige overdrijving heeft voorgesteld. Doch in allen gevalle is dit geene blaam die op de Regering kan rusten. Uit al de gewisselde stukken blijkt, dat de Regering de zaak uit een zeer onpartijdig oogpunt beschouwd heeft; zelfs heeft zij gewaarschuwd tegen de teleurstelling die zou kunnen ontstaan; zij heeft gezegd: indien die teleurstelling ontstaat, blijft zij ter verantwoording van hen die van de afschaffing overdreven voordeelen hebben voorgespiegeld. Doch, zoo aan de eene zijde de voordeelen van de afschaffing te groot zijn voorgespiegeld, daarom moet men toch niet vergeten dat er werkelijk voordeelen aan

ZITTING VAN DEN 11DEN JULIJ.

LV. *Afschaffing van den accijns op het Gemaal.* (Beraadslaging.)

verbonden zijn en moet men trachten die voordeelen voor het vervolg te verkrijgen.

Een geacht afgevaardigde uit Gelderland heeft gezegd: de accijns op het gemaal drukt op geen enkelen tak van nijverheid. Ik kan dit niet toegeven. Als men aanneemt dat door de opheffing van dien accijns — en daaromtrent zal het toch bijna ieder eens zijn — de meel- en broodbereiding zullen verbeterd worden, wanneer daardoor de mindere klasse in de gelegenheid zal komen om beter gevoed te worden, dan kan men niet zeggen, dat dit geen invloed zal hebben op eenigen tak van nijverheid. Integendeel, naar mate de arbeider beter gevoed wordt, zal hij beter kunnen werken, waardoor dus alle takken van nijverheid zullen worden bevorderd, omdat, bij gelijkheid van loon, meer en beter werk zal geleverd worden. Ik kan dus niet toegeven dat de accijns op het gemaal niet op de nijverheid drukt.

Sommige afgevaardigden hebben gezegd: wij zouden liever hebben gehad de afschaffing van den accijns op de brandstoffen. Ik wil geenszins ontkennen, dat aan zoodanige afschaffing zeer eigenaardige voordeelen zijn verbonden, maar blijf toch volhouden, dat die afschaffing in het minst niet zou hebben weggenomen de overtuiging dat de accijns op het gemaal moet worden opgeheven, en als men dan de keus heeft, dan is het toch beter dien accijns weg te nemen, die het meest drukt. Ik zeg, die het meest drukt, en dit vooral op die klasse van ingezetenen welke men op het oog heeft. Gij zult u herinneren dat ten vorigen jare door een geacht ingezeten der stad Amsterdam, die vroeger aan het hoofd van eene belangrijke fabriek had gestaan, eene opgave is gedaan van de wekelijksche behoeften van de verschillende soorten van arbeiders in zijne fabriek. Uit die belangrijke opgave heb ik laten opmaken wat het bedrag is van hetgeen die arbeiders voor verschillende voorwerpen aan accijns betalen en daaruit is gebleken dat zij in den accijns op de brandstoffen sleehts ongeveer $^1/_8$ of $^1/_{10}$ betalen van hetgeen zij betalen in den accijns op het gemaal.

Men heeft zich beroepen op de autoriteit van mannen, die met eerbied moeten genoemd worden, op Gogel en van Hogendorp. Men heeft hen aangehaald, ten bewijze der stelling dat het brood niet goedkooper zal worden, dat de bakkers het geld in den zak zullen steken.

Wat van Hogendorp betreft, is u door den geachten afgevaardigde uit Noordbrabant reeds dezen morgen herinnerd, hoe die staatsman later van gedachten is veranderd en wat hem voornamelijk genoopt had zich zoo bepaald voor den accijns op het gemaal te verklaren. Ook reeds in de stukken, door de Regering met een anderen tak der wetgeving gewisseld, is door de Regering er op gewezen, hoe van Hogendorp in latere tijden te dien opzigte van gevoelen is veranderd. Doch ik moet ook nog de vrijheid nemen op te merken dat sedert den tijd dat die staatsman dit gevoelen heeft kenbaar gemaakt, er eene zeer groote verandering is gekomen zoowel in de meel- als in de broodfabricatie. Ik geloof dus dat het bezwaar, dat men aanvoert: »de bakkers zullen den accijns in den zak steken", niet zoo groot is, als men het zich voorstelt. Zij zullen vooreerst toch hebben de concurrentie van particulieren. Wanneer de accijns is afgeschaft, wanneer dus een ieder vrij met het meel kan handelen zoo als hij wil; wanneer hij vrij is zijn eigen graan te doen malen waar hij wil; wanneer de vermenging met andere meelsoorten geoorloofd is, dan zullen, indien de prijs van het brood door de bakkers eenigzins hooger gehouden wordt dan de kosten van bakken medebrengen, vele ingezetenen hun eigen brood gaan bakken en het bakken van eigen brood zal de beste concurrentie zijn om de bakkers tot lage prijzen te nopen. Dit zal echter het meest het geval zijn in kleine plaatsen, doch in grootere steden zal men toch niet blind zijn voor hetgeen elders geschiedt. Wanneer men ziet, dat in verschillende groote plaatsen in een naburig rijk, om slechts Antwerpen en Brussel te noemen, inrigtingen op groote schaal worden daargesteld, waar het brood zeer goed gebakken en tot lage prijzen verkocht wordt, dan zullen zeker de bakkers gedwongen zijn zich naar die prijzen te regelen.

In dit opzigt ben ik veel dank verschuldigd aan de mededeeling van den geachten afgevaardigde uit Noordbrabant, die ons heden morgen ook gewezen heeft op het voorbeeld van de plaats zijner inwoning en die ons herinnerd heeft, hoe daar door de armen-inrigting eene eigene bakkerij is opgerigt. Wanneer hij ons dan tevens mededeelt dat door die armen-inrigting een bedrag van f 2600 aan de schatkist en aan de gemeentekas voor de belasting op het gemaal is betaald, dan zal men moeten toegeven dat de opheffing van die belasting aan die inrigting de gelegenheid zal verschaffen aan eene menigte personen meer brood te geven voor de gelden, die zij daaraan nu meer dan anders zou kunnen besteden.

Over hetgeen gezegd is, dat de prijs van het brood niet zal verminderen, omdat men vergelijkt hetgeen vroeger gebeurd is bij de afschaffing van den accijns op het varkens- en schapenvleesch, behoef ik niets te zeggen na de verdediging van den geachten afgevaardigde uit Zuidholland (den heer Lotsij).

Er is ook herinnerd, hoe in de Tweede Kamer was aangetoond het verschil of liever de afwezigheid van verschil in den prijs van het brood in de maanden Mei en April 1833, vóór en na dat de accijns weder als belasting werd ingevoerd. Maar ik moet ook herinneren aan hetgeen bij de wisseling van gedachten gebleken is. Onder anderen werd gezegd, dat in de stad 's Gravenhage de prijs van het brood niet veranderd is tusschen Mei en April 1833; doch wat is er gebeurd? De stad 's Gravenhage had 99 opcenten van zijn stedelijken accijns weggenomen. In plaats dus van den rijks-accijns werd de accijns bijna met een gelijk bedrag van stadswege verminderd en onder zulke omstandigheden kan het niet verwonderen, dat de prijs niet is veranderd.

Er heerscht verschil van gevoelen, of vele of weinige ingezetenen hun eigen brood bakken. De afgevaardigden uit sommige gewesten zeggen, dat dit veel plaats heeft op het platteland, maar die uit andere gewesten erkennen dit niet. In allen gevalle meen ik, dat dit in verschillende provincien wel degelijk het geval is, en dus zullen de personen die dat doen, reeds dadelijk de weldaad van dit ontwerp genieten, indien het tot wet mogt worden verheven.

De geachte afgevaardigde uit Groningen heeft gezegd: » de belasting draagt gemakkelijk, geleidelijk en ongemerkt." Het spijt mij dat ik zulks niet geheel kan toegeven. Ik kan dit niet doen, wanneer ik slechts let op de voorschriften van de wetten van 1833 en van 1817. Wanneer men al die voorschriften leest, dan reeds kan ik niet toegeven dat het voldoen aan al die bepalingen gemakkelijk is. En ik geef volkomen toe, dat dikwijls overdreven klagten zijn opgegaan over die formaliteiten; ik heb dit zelfs vroeger breedvoerig aangetoond, doch dat die formaliteiten bestaan en dat zij dikwerf tot moeijelijkheden aanleiding geven, dit moet ik blijven volhouden. De geachte spreker uit Gelderland, die gisteren het eerst het woord voerde, zeide, dat die formaliteiten in de plaats van zijne inwoning tot weinig moeijelijkheden aanleiding geven. Ik geef volkomen toe dat het dikwijls afhangt van den ijver der ambtenaren, doch zelfs met de meeste welwillendheid der ambtenaren weet ik toch ook, dat dikwijls in zijne nabuurschap door de mindere klasse klagten werden aangeheven over de formaliteiten, verbonden aan den accijns op het gemaal. In allen gevalle is dit waar, dat de accijns op het gemaal eene groote menigte ingezetenen in aanraking met den fiscus brengt. Hoe meer dit aantal beperkt wordt, hoe wenschelijker dit in het algemeen kan geacht worden. De afgevaardigde uit Noordholland, die heden met zooveel zaakkennis en ijver de wet bestreden heeft, heeft ten vorigen jare met niet minder ijver, ook in eene avondzitting, — het was de eerste maal dat ik de eer had in deze Vergadering eene wet te verdedigen — eene wet bestreden waarbij men de oprigting van meelfabrieken trachtte te bevorderen. En waarom heeft hij toen die wet bestreden? Omdat, naar zijn inzien, door die wet niet genoegzaam werd te gemoet gekomen aan de klagten over de formaliteiten. Hij meende dat die wet niet voldoende was. Ofschoon die wet nog maar zeer kort gewerkt heeft, is toch het doel bereikt, om namelijk de fabriek, die opgerigt was te Maastricht, in de gelegenheid te stellen te werken. Dat doel, ik herhaal het, is bereikt. Doch vele andere fabrieken zijn niet opgerigt. Toen achtte die spreker die oprigting wenschelijk. Hij wilde de formaliteiten afgeschaft hebben, die toen zoo zeer schenen te drukken. Het verwondert mij, dat hij thans daarover kan heenstappen en zoo weinig gewigt daaraan heeht.

Men heeft ook becijferingen gemaakt en gezegd: » de geringe man betaalt slechts zoo weinig per dag. Dergelijke berekeningen zijn ook van den kant der Regering gemaakt. Ik geloof dat zij zeer matig gesteld zijn. Wanneer men ziet, dat de arbeider sleehts een of twee eenten per dag zal betalen, dan moet men toch bekennen dat $2^1/_2$ eent per dag niet veel is." Doch men moet niet vergeten, dat die arbeiders slechts zoo weinig geld verdienen. Een werkman van verschillende ambaehten in de stad, die een gulden daags verdient, is reeds vrij wel tevreden, maar wanneer hij $2^1/_2$ cent betalen moet aan belasting op zijne eerste levensbehoeften en op zijne voeding, dan betaalt hij toch $2^1/_2$ per cent. Vele leden, Mijnheer de Voorzitter, hebben zich ook tegen deze wet verklaard om de equivalenten. Ik heb reeds in het begin doen opmerken hoe veel gemakkelijker mijne taak zou geweest zijn, wanneer wij eene wet hadden kunnen aanbieden waarbij geene equivalenten noodig waren. Doch ik kan mij niet vereenigen met die groote bezwaren, die tegen de voorgedragen opcenten als equivalenten zijn in het midden gebragt. In de afdeelingen der Kamer is reeds de volgende aanmerking gemaakt; ik mag haar dus hier herhalen: toen de Regering voorstelde den accijns op het gemaal met 23 opcenten te verminderen, heeft een ieder verklaard, dat niemand er iets bij zoude winnen, en nu men enkele belastingen met 6 opcenten wil vermeerderen, nu is die druk verbazend groot.

De meeste bedenkingen die men heeft gemaakt tegen de voorgedragen opcenten, betreffen de belastingen zelve. Van verschil-

ZITTING VAN DEN 11DEN JULIJ.

LV. *Afschaffing van den accijns op het Gemaal.* (Beraadslaging.)

lende kanten zijn aanmerkingen gemaakt op de grondbelasting, op het personeel en op de patenten. Men heeft gezegd dat die belastingen niet deugen. Een afgevaardigde uit Noordholland zeide: gij hadt moeten beginnen met eerst die belastingen te herzien. Dat ligt geheel in zijnen weg, want hij verlangt de afschaffing van de belasting op het gemaal niet, en er zou geen beter middel kunnen gevonden worden om deze voor een niet onbelangrijken tijd uit te stellen, dan daarmede te wachten tot de verschillende andere belastingen bij deze discussien opgenoemd, herzien zijn. Doch welke bezwaren ook tegen die belastingen bestaan, zoo geloof ik, dat die door de 6 opeenten niet zoo geweldig zullen vermeerderd worden, te meer omdat de Regering eene berekening heeft gemaakt hoe met 6 opeenten eene som van $1\frac{1}{2}$ millioen zou kunnen gevonden worden. De afgevaardigde uit Friesland heeft reeds uwe aandacht daarop gevestigd, hoe waarschijnlijk de Regering, na hetgeen vroeger is gebeurd, zich zou beijveren de volgende begrooting zoo weinig mogelijk op te voeren, ten einde geen stof te geven tot de beschuldiging die zij tot nu toe van zich heeft afgeworpen: neiging tot opdrijving van de uitgaven. Ik kan dus niet vooruitloopen en nu zeggen tot welk bedrag wij u zullen moeten voorstellen de begrooting voor het volgende jaar vast te stellen, maar dit is zeker, dat de Regering van hare zijde zal trachten in alles met de meest mogelijke zuinigheid te werk gaan. Het is dus nog niet eens volkomen zeker of men de 6 opeenten zal noodig hebben; het is echter mogelijk. Men heeft het voorzigtig geacht de berekening zóó te maken, dat alle begrootingen minstens gelijk waren gesteld aan die van het afgeloopen jaar; doch in allen geval, mogt het noodig zijn de opcenten voor te dragen tot het bedrag van 6, dan bestaat bij de Regering het voornemen, die zoo spoedig mogelijk weder te verminderen en ze terug te brengen tot het tegenwoordig peil. Ik geloof dat ook dit argument mag dienen tot bevrediging van hen die zulke groote bezwaren zien in het voorgedragen equivalent van de opeenten.

Men heeft eenige andere belastingen willen verhoogen. Sommige geachte leden wenschen het gedistilleerd en den wijn nog meer belast te zien, mits tot zoodanig bedrag dat de belasting toch tevens zou kunnen geheven worden, dat men niet zoo ver ging dat men zich meer en meer zou toeleggen om die te ontduiken. De geachte afgevaardigde uit Noordholland heeft er op gewezen, hoe door de belasting op het gedistilleerd te verhoogen, toch nog niet werd voldaan aan de verwachting die men daarvan koesterde. Ik geloof echter, met allen eerbied gezegd, dat hetgeen hij meent door de ondervinding van de vier eerste maanden van dit jaar bewezen te zijn, niet veel afdoet, daar bij het vooruitzigt op verhooging van belasting tegen een bepaald tijdstip, ieder zich zal beijveren van zoodanig voorwerp een grooten voorraad vóór dat tijdstip in te slaan, ten einde dus doende nog eenigen tijd van de meerdere opeenten verschoond te blijven. Ik verbeeld mij dus dat men zich in de stad zijner inwoning wel, vóór die vermeerdering, van gedistilleerd zal hebben voorzien om zich nog eenigen tijd aan de meerdere opeenten te onttrekken. Wat die spreker zegt van den wijn kan ik niet toegeven. Ik geloof niet dat de opbrengst veel verminderd is; wanneer ik de opgaven der verschillende dienstjaren naga, meen ik dat zij vrij stationair is gebleven. Indien zij al eenigzins achteruit is gegaan, of ten minste niet vooruit is gegaan op gelijken tred met vele andere middelen, dan moet dit worden toegeschreven aan eene zeer natuurlijke reden, namelijk aan den hoogeren prijs van het voorwerp zelf, ten gevolge van de ziekte in den wijngaard. De duurdere prijs is oorzaak van minder gebruik en bij gevolg van mindere opbrengst.

Men heeft ook gezegd, in stede van den accijns te verminderen was het meer wenschelijk voor den arbeider dat hij altijd werk had. Ik geef het volkomen toe. De mindere klasse zal oneindig meer gebaat worden door altijd arbeid te hebben dan door vermindering van accijnsen, maar altijd arbeid te verschaffen ligt buiten de mogelijkheid en ook buiten den kring der Regering. Men kan dus van haar niets anders verwachten, dan hetgeen binnen hare bevoegdheid en binnen haar bereik ligt.

Ten slotte heeft men ook gewezen op het bezwaar dat de gemeenten zouden lijden als dit ontwerp wet wierd. Ik kan dat niet toegeven. Vooreerst is het gebleken uit den staat, welken ik heb medegedeeld, dat het aantal gemeenten waar opeenten worden geheven, niet zoo bijzonder groot is. Van de 1200 gemeenten zijn er slechts 372 waar plaatselijke opcenten op het gemaal als gemeentebelasting worden geheven, en van die 372 zijn er maar 100 waar die gemeentebelasting boven de 100 opeenten, slechts 38 waar zij boven de 150 opeenten gaat. Ik geloof dus dat ook hier eene overdreven vrees heerschte, daar men zich voorstelde dat genoegzaam in alle gemeenten opeenten op het gemaal als gemeentebelasting werden geheven. Doch bovendien — ik heb er reeds elders op gewezen — wordt in vele groote gemeenten het gemaal reeds geheven door gemeente-ambtenaren, en door dezen wordt aan den Staat uitbetaald het aandeel van den rijks-accijns en de rijksopcenten. Voor die gemeenten zal dus deze wet geen groot bezwaar opleveren, daar zij den accijns op het gemaal als plaatselijk middel kunnen behouden.

Men heeft gewezen op het groote bezwaar voor de plattelandsgemeenten, die geene eigene surveillance hebben; doch ook voor dezen, voor zooveel die gemeenten aan dit middel willen vasthouden, zal het bezwaar niet zoo overgroot zijn. Ik geloof toch dat op vele plaatsen alsdan verschillende gemeenten zich onderling zullen verstaan om dit middel tot een gelijk bedrag te heffen, zoodat er geen toezigt in *elke* gemeente noodig is, maar alleen op de grenzen der streek buiten die gemeenten gelegen. Zoo ik wel onderrigt ben, geloof ik dat reeds het voornemen in sommige oorden bij gemeenten bestaat om zich tot zoodanige kringen te vereenigen. Ik kan dus ook niet toegeven dat deze wet op zulk eene wijze schade zou doen aan de voorziening in de behoeften der gemeenten; ik geloof dat het daartoe betrekkelijk artikel dezer wet in dat opzigt vrij voldoende is.

En hiermede, Mijnheer de Voorzitter, vlei ik mij aan het einde mijner taak te zijn genaderd. Het is u reeds heden herinnerd, hoe een der redenaars gisteren avond gemeend heeft, dat het Ministerie, de Kamer en het Vaderland geluk zouden moeten worden gewenscht, indien dit wets-ontwerp wierd afgestemd. Het zal onnoodig zijn er bij te voegen dat wij in dat gevoelen niet kunnen deelen; wij zijn volkomen overtuigd dat een ieder uwer zal stemmen naar zijn geweten, zoo als ook wij naar ons geweten geoordeeld hebben dit ontwerp aan den Koning te moeten voordragen; waarop wij Zijne volkomene goedkeuring en toestemming hebben verkregen om het aan de Staten-Generaal te onderwerpen. Mogt dit ontwerp tot wet worden verheven, dan hoop ik dat de goede wensch moge vervuld worden van den geachten afgevaardigde, die zich tegen het ontwerp heeft verklaard, doch die geëindigd is met den wensch, dat de bezwaren, die hij tegen deze wet had, niet mogten vervuld worden. Laat ons hopen, Mijne Heeren, dat de Goddelijke zegen daartoe het zijne bijdrage.

De heer **van der Lek de Clercq**: Ik heb het woord niet gevraagd, Mijne Heeren, omdat de rede van den Minister van Financien mij geene aanleiding zou hebben gegeven om nog nader mijn votum te adstrueren, dat ik tegen deze wet zal uitbrengen. Ik doe alle hulde aan de wijze waarop die Minister de verdediging van dit wets-ontwerp heeft volbragt. Doch men gelieve het mij ten goede te houden, wanneer ik verklaar niet overtuigd te zijn dat ik dwaal. Ik wensch echter niets te kort te doen aan het verlangen van de Vergadering om zoo mogelijk nog in deze avondzitting het lot van dit wets-ontwerp beslist te zien. En daarom heb ik alleen het woord gevraagd om te antwoorden op hetgeen een geacht lid dezer Vergadering mij als eene soort van beschuldiging heeft toegevoegd. Ik stel te veel prijs op de welwillendheid van dat geachte lid te mijwaarts, dan dat ik niet een enkel woord zou willen zeggen, om te trachten elken schijn weg te nemen die bij hem mogt bestaan, dat ik jegens hem mij eene uitdrukking had veroorloofd, die minder aangenaam voor hem konde zijn. Ik moet integendeel verklaren dat ik geloof te regt eene beschuldiging tegen hem te mogen inbrengen, namelijk dat hij niet juist mijne woorden heeft wedergegeven. Ik kan mij althans niet herinneren te hebben gezegd dat ik van dat geachte lid de stellige belofte zou hebben verkregen dat hij tegen dit wets-ontwerp zon spreken en stemmen. Ik meen dat niet te hebben gezegd; ik heb alleen willen te kennen geven, dat ik gewenscht had dat hij een bondgenoot zou zijn in den strijd tegen deze wet, en dat is, geloof ik, zeer natuurlijk, want hij is een welwillend vriend en een kraehtig bondgenoot, maar een geducht vijand, als ik het zoo noemen mag, wanneer men hem tegen zich heeft.

De beschuldiging die hij tegen mij heeft ingebragt bestaat daarin, dat ik zou gezondigd hebben tegen de parlementaire vormen. Ik erken zeer gaarne, dat ik in vergelijking van dat geacht lid jong ben in de parlementaire loopbaan en minder bekend met de parlementaire gebruiken. Ik geloof intusschen dat ik daar niet tegen gezondigd heb met, sprekende van dat geachte lid, te gelijker tijd zijn naam te vermelden. Het is altijd een moeijelijke strijd om wanneer men beschuldigd wordt van tegen die vormen te hebben gezondigd, dan te beslissen wie gelijk heeft: partijen zijn daartoe voorzeker het minst bevoegd. Maar ik laat het gerust aan de Vergadering over om uit te maken in hoever ik in mijne rede ten aanzien van dat geachte lid tegen de parlementaire vormen gezondigd heb.

De heer **van Swinderen**: Slechts een enkel woord, dat, naar ik vertrouw, tot geen meerdere discussie zal aanleiding geven. Ik geloof uit het antwoord, dat ik van den Minister van Financien ontvangen heb, te moeten opmaken, dat ik mij omtrent de keuze van eene af te schaffen belasting niet duidelijk genoeg heb uitgedrukt.

De Minister toch deed het voorkomen als of ik zoude hebben verlangd dat er door de Regering onmiddellijk werk wierd verschaft.

ZITTING van den 11den JULIJ.

LV. *Afschaffing van den accijns op het Gemaal.* (Beraadslaging.)

Maar ik heb gezegd, althans dit is mijne bedoeling geweest, dat, wanneer de door mij bedoelde accijns, namelijk die op de brandstoffen, wierd afgeschaft, de nijverheid aanzienlijk zou worden gebaat en de ontginningen zeer zouden worden bevorderd, waarvan het onmiddellijk gevolg zoude wezen, dat er voor den arbeidenden stand groote vermeerdering van werk ontstond. Ik herhaal evenwel niet te gelooven dat de Minister het noodig zal achten nader te adstrueren hetgeen hij ten deze heeft gezegd, daar ik dit meen te moeten toeschrijven aan welligt minder duidelijke uiteenzetting van mijne zijde.

De heer **Sichterman van de Brake**: Ik vraag het woord, Mijnheer de Voorzitter, met een dubbel doel, in de eerste plaats, ten einde op enkele punten mijne geachte ambtgenooten, die zoo straks hebben gesproken, te dienen van repliek; maar ten tweede, en wel vooral, om een reden van bijzonder, persoonlijk belang.

Het kan niet anders, Mijne Heeren, of er moet *mij* bijzonder, meer dan één uwer, aan gelegen zijn, dat ik, van wien men niets weet en alleen gissen en vermoeden kan, *gekend* worde in deze Kamer vooral ten opzigte der Regering.

Van mijnen geachten ambtgenoot uit Noordbrabant heb ik, in deszelfs verdediging van de voorgedragene wet, gehoord, dat die spreker der Regering het vertrouwen niet wilde ontnemen, hare waardigheid niet aanranden, dat hij zelfs denkbeelden wilde opofferen, omdat *hij* de Regering wenscht te behouden.

Die woorden trek ik mij aan, omdat ik in tegengestelde rigting heb gesproken. En dan wil ik het gevraagd hebben, of men door het uitspreken en motiveren van zijne tegengestelde en afkeurende, edoch wetenschappelijk gegronde, immers beredeneerde opinie, de waardigheid der Regering moet geacht worden aan te randen: ik wil gevraagd hebben, *waartoe* zouden discussien dienen: ze zouden hier nimmer plaats hebben, want niemand onzer is het gewisselijk te doen om het vertrouwen aan de Regering te ontnemen. En dan denkbeelden opofferen tot behoud van de Regering? Maar is dit noodzakelijk, als men het laatste wil, dat men dan het eerste moet? Ik ken deze leer niet. Ik mistrouw hare degelijkheid. Diezelfde spreker zeide dat finantiele voorspoed afschaffing van belasting vorderde, en dat dit algemeen erkend werd: hier ontmoet ik ook den geachten spreker uit Dordrecht, die beweerde dat de Regering, die belasting kon heffen, die dan ook moest afschaffen, als dit kon. Deze stelling moge aannemelijk schijnen, en ik zal mij over hare toepassing verblijden, maar ik geloof niet dat ze in staatsregtelijken zin waar is. Ik geloof niet dat uit de faculteit der Regering om belasting te heffen, eo ipso de verpligting volgt om ze af te schaffen. Het heffen van belasting, ik geef het toe, dient tot bestrijding van uitgaven; maar wanneer de Regering den meer gunstigen toestand nuttiger en meer in 't belang des volks kan dienstbaar maken aan 's lands welvaart, vermeerdering van nijverheidsbronnen, vermeerdering zelfs van crediet des lands, dan is de Regering daarin vrij. Ik zeg niet, dat ik voor mij 't niet goedvind belastingen te verminderen. Verre! maar alleen dit, dat het een niet uit het ander volgt.

Dat, volgens zeggen des geachten sprekers uit Noordbrabant, het brood het eenige voedingsmiddel is voor den daglooner, ik moet dit tegenspreken, en verwijs naar hetgeen ik daaromtrent heb gezegd in mijne rede van gisteren avond, dat als surrogaten van rogge- en tarwebrood bij dien stand garst en boekweit werden aangewend, en in mijne provincie niet zelden erwten en boonen.

De spreker voert tot bewijs tegen de accijnsbelasting op het gemaal aan, dat ze vier malen is *afgeschaft*. Ik antwoord, dat ik mijn bewijs tegen de prioriteit *dezer* afschaffing van accijns aanvoere, dat ze alzoo vier malen weêr moet zijn ingevoerd.

De f 2600 die de spreker beweerde dat in de stad zijner inwoning nu meer en beter brood zoude moeten ten gevolge hebben, kan ook door den bakker in zijne kas worden geborgen.

De geachte afgevaardigde uit Dordrecht heeft gezegd, dat door de bestrijders der wet op lossen grond werd beweerd, dat de afschaffing van den accijns op het schapen- en varkensvleesch geen vermindering van prijs had ten gevolge gehad, dat die afschaffing daarentegen op het land gunstig had gewerkt op de arbeiders.

Ik mag dit niet zoo gaaf aannemen en beweer dat velen van dien nijveren dagloonersstand met het houden en mesten hebben opgehouden, omdat de biggen (dat is: de jonge varkens) zoo hoog in prijs waren geworden.

Diezelfde afgevaardigde verhaalde voorts dat hij als burgemeester zijner stad, tijdens de cholera daar heerschte, ter bevordering der reinheid de grachten liet opruimen, dat toen de werklieden daarmede belast, aan ZEAchtb. verklaarden, dat de grachten zoo vol waren van varkens-ingewanden, en uit deze omstandigheid leidt die spreker af, dat er meer varkens op werden nagehouden en geslagt door de kleine burgerij. Ik kan dit, met alle bescheidenheid niet gaaf aannemen, vooreerst, omdat dat eigen varken, houden in de steden minder geschiedt (de spreker heeft immers straks gezegd dat de arbeiders op het platteland profiteerden), maar, ten tweede, kunnen die ingewanden ook van de slagters zijn ingeworpen. Hoe het zij, de omstandigheid neem ik gaarne aan, en vind het hoogst loffelijk van den burgemeester dat de reinheid zijner stad hem ter harte gaat, maar den grond voor het uit die omstandigheid getrokken gevolg betwijfel ik.

En nu heb ik, voor ik eindig, nog een woord te wisselen met den geachten spreker uit Gelderland (den heer van Dam van Isselt). Ik begin met te zeggen dat ik hartelijk deelneem in de twee ongelukken, waarvan die spreker straks gewaagde, en dat ik hoop dat mijn woord niet moge zijn zijn derde ongeluk.

Die geachte spreker was — zoo sprak hij, om den wille van het standpunt dezer Kamer — ten gunste der wet gezind; ware hij ontslagen van alle banden, hij zoude tegen de wet zijn; hij had dan de sommen liever aangewend tot amortisatie van schuld. Zijn denkbeeld was niet dat der Regering noch der Tweede Kamer; de vorige Minister van Finantien trad af, omdat hij het niet eens was met zijne ambtgenooten; men moest nu de wet aannemen, om aan de Tweede Kamer den triumf niet te geven van de Eerste Kamer te kunnen beschuldigen van impopulariteit enz. Ik verklaar, Mijne Heeren, dat ik eene andere opvatting van mijn mandaat heb, en dat het mij leed doet ten deze in opinie te verschillen met den geachten en achtenswaardigen Nestor dezer Vergadering. Mijn denkbeeld is niet, dat ik aan het lokaas des naijvers op den anderen tak der wetgeving datgene, wat ik voor *waar* en *goed* houde, verkies ten offer te brengen. Ik dank den spreker voor de moeite die hij zich gaf om te trachten mij dit beginsel te doen aannemen, maar ik moet er rond voor uitkomen, dat, hoe gaarne ik anders uit zijnen opregten mond lessen zal vernemen, hij *in dezen opzigte* niet eens voor die aangewende moeite het loon heeft mijner propensie tot zijne meening, veelmin dat der persuasie.

De spreker vraagt: wilt gij dat de zedelijke kracht der Regering worde verbroken op zijn minst, zoo al niet het gevolg van het afstemmen der wet de val van het Ministerie zal zijn? Ik antwoord met eene vraag: heb ik in mijne rede van gisteren niet met genoegzamen nadruk den wensch uitgesproken, om het Ministerie te behouden niet alleen? maar, Mijne Heeren, ik ben verder gegaan. Ik heb met zoo vele woorden gezegd, dat ik geen logisch verband zag tusschen de existentie van de Kamer en het behoud van het Ministerie met het »*al of niet bestaan*" der gemaalwet.

Ik eindig, Mijne Heeren, met de woorden van den laatsten spreker in deze aangelegenheid (den heer van Rhemen van Rhemenshuizen) tot de mijne te maken, dat ik der Kamer, den Minister, der Regering, het Nederlandsche Volk geluk zal wenschen indien deze wet wordt afgestemd. De andere tak van wetgeving moge blijde zijn of niet, ik gun denzelve gaarne die hilariteit. Mogt ze daarentegen worden aangenomen, ik verzoek èn der Regering èn den leden die in eene andere rigting waren dan ik, de opregte betuiging aan te nemen, dat ik mij zal verheugen, wanneer de toekomst zal hebben uitgemaakt dat ik gedwaald hebbe.

De heer **van Wessem**: Ik vraag het woord, Mijnheer de Voorzitter.

Verscheidene leden: Stemmen, stemmen!

De **Voorzitter**: Het woord is aan den heer van Wessem.

De heer **van Nispen van Pannerden**, het woord gevraagd en bekomen hebbende voor eene motie van orde, zegt: Het zij mij vergund aan de Vergadering in overweging te geven of het onderwerp niet genoegzaam is toegelicht om tot eene sluiting der beraadslaging over te gaan.

De **Voorzitter**: Dat is een voorstel tot sluiting der beraadslaging door één lid der Vergadering gedaan.

Verscheidene leden verklaren het voorstel te ondersteunen.

De **Voorzitter**: Verlangt iemand het woord over dat voorstel?

De heer **van Dam van Isselt**: Ik vraag daarover de stemming, Mijnheer de Voorzitter.

De heer **de Vos van Steenwijk**: Ik zal zeer kort zijn. Er is heden in deze Vergadering dikwijls gesproken over hetgeen parlementair was of niet. Ik opper alleen de vraag of het parlementair is om, nadat eenmaal reeds dezen morgen de motie tot sluiting der beraadslaging is geëcarteerd, die thans weder op nieuw te moveren.

De heer **van Dam van Isselt**: Er is zoo even gesproken

van parlementaire vormen. Ik moet den geachten afgevaardigde die de zaak heeft ter sprake gebragt, op mijne beurt vragen of het parlementair is om, wanneer men weet dat er leden zijn, die gedrongen zijn huiswaarts te keeren en op wier stem men welligt gaarne zou zien dat niet kon gerekend worden aan de zijde der verdedigers van de wet, nog de discussie te rekken. Ik houd dit voor het meest onparlementair van al hetgeen onparlementair is. Geen onzer, Mijne Heeren, het zij met bescheidenheid gezegd, is in staat een nieuw denkbeeld over het onderwerp aan te geven. — De voorlaatste spreker heeft mij de eer aangedaan eene lange redevoering te wijden aan hetgeen ik dezen morgen heb gezegd. Ik heb echter begrepen daarop niet te moeten antwoorden ten einde de discussien niet te rekken, omdat ik zulks niet voegzaam oordeelde met het oog op de leden die gedrongen worden de residentie te verlaten.

De heer **de Vos van Steenwijk**: Ik wensch alleen aan den laatsten spreker (den heer van Dam van Isselt) te antwoorden, dat het mij onbekend was dat er eenige leden prijs op stellen om nog heden avond te vertrekken. De beschuldiging van door nuttelooze discussie de beraadslaging te verlengen zal wel niet op mij van toepassing zijn.

De **Voorzitter**: Mijne Heeren, zoo even is bij mij ter tafel gelegd een schriftelijk verzoek om de beraadslagingen te sluiten, volgens het bepaalde bij art. 19 van het Reglement van Orde geteekend door vijf leden.

Dit stuk luidt aldus:

» Overeenkomstig het voorschrift van het Reglement van Orde hebben wij de eer voor te stellen de beraadslaging te sluiten.

VAN NISPEN VAN PANNERDEN.
LOTSIJ.
VAN GOLTSTEIN VAN OLDENALLER.
REGOUT.
VAN SASSE VAN YSSELT."

De **Voorzitter**: Ik open de beraadslaging over dit voorstel.

De heer **van Wessem**: Ik had het woord gevraagd om kortelijk te antwoorden aan den Minister van Finantien. Dat verzoek is mij niet toegestaan. Ik moet mij nu verklaren tegen de motie van orde. Er is de beschuldiging aangevoerd, dat het woord was gevraagd om de discussien te rekken. Ik geloof niet, dat iemand mijner geachte medeleden mij kan beschuldigen, dat *ik* in deze Kamer te veel of te lang spreek. En dat er leden waren — 't zij dan een of meerdere — die vertrekken wilden, was mij geheel onbekend. Ik herhaal dus, ik verklaar mij tegen de motie van orde.

De beraadslaging wordt gesloten en het *voorstel tot sluiting der beraadslaging*, in stemming gebragt, wordt met 22 tegen 13 stemmen aangenomen.

Tegen hebben gestemd de heeren: Borski, Cost Jordens, d'Ablaing van Giessenburg, van Swinderen, de Vos van Steenwijk, van Wessem, van der Lek de Clercq, Insinger, Sichterman van de Brake, Tonckens, Bosch van Drakestein, Cremers en de Voorzitter.

Bij deze stemming waren afwezend de heeren: van Beeck Vollenhoven en van Heeckeren van Wassenaer.

De beraadslaging over het *wets-ontwerp tot afschaffing van den accijns op het gemaal* alsnu gesloten verklaard, wordt dit in stemming gebragt en met 22 tegen 15 stemmen aangenomen.

Voor hebben gestemd de heeren: van Swinderen, Sassen, van Dam van Isselt, de Bruijn, van Rijckevorsel, Lotsij, Cremers, van Nispen van Pannerden, 't Hooft van Benthuizen, van der Oudermeulen, Cost Jordens, Blankenheijm, van Sasse van Ysselt, van den Dries, van Goltstein van Oldenaller, de Villers de Pité, Regout, Beerenbroek, van Eijsinga, van Aylva van Pallandt, van Heeckeren van Wassenaer en de Voorzitter.

Tegen hebben gestemd de heeren: van Wessem, Insinger, van Rhemen van Rhemenshuizen, van Beeck Vollenhoven, Martens van Sevenhoven, Borski, de Vos van Steenwijk, Sichterman van de Brake, Tonckens, d'Ablaing van Giessenburg, van der Lek de Clercq, Boxman, Bosch van Drakestein, Paspoort van Grijpskerke en van Weel.

De **Voorzitter**: Mijne Heeren, in eene vorige zitting is bepaald, dat op morgen, na afloop van de beraadslagingen over het ontwerp tot afschaffing van den accijns op het gemaal, aan de orde zou zijn de behandeling van het ontwerp tot verhooging van den accijns op de suiker; ik stel u voor, de beraadslaging daarover te bepalen op morgen ochtend ten 11 ure.

Dienovereenkomstig wordt besloten en de vergadering gescheiden.

ZITTING VAN DEN 12DEN JULIJ.

LXXVIII. *Verhooging van het minimum van de opbrengst van den Suiker-accijns.* (Beraadslaging.)

30STE ZITTING.

ZITTING VAN DONDERDAG 12 JULIJ.

(GEOPEND TEN 11 URE.)

Ingekomen: 1°. boekwerk; 2°. verzoekschrift. — Verslag uitgebragt door de Commissie voor de Verzoekschriften. — Beraadslaging over en aanneming van het wets-ontwerp tot verhooging van het minimum van de opbrengst van den accijns op de suiker; aanneming zonder beraadslaging van het wets-ontwerp tot afschaffing van het tonnegeld der zeeschepen.

Voorzitter: de heer **Philipse.**

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 33 leden, te weten de heeren:

Cost Jordens, de Bruijn, Borski, van der Oudermeulen, van Swinderen, van Rhemen van Rhemenshuizen, van Beeck Vollenhoven, van Nispen van Pannerden, van Wessem, van Rijckevorsel, Martens van Sevenhoven, de Vos van Steenwijk, Beerenbroek, de Villers de Pité, Blankenheijm, 't Hooft van Benthuizen, Sassen, van Sasse van Ysselt, van den Dries, Sichterman van de Brake, d'Ablaing van Giessenburg, Tonckens, van Goltstein van Oldenaller, Bosch van Drakestein, van Dam van Isselt, Cremers, Boxman, Insinger, Regout, van der Lek de Clercq, Lotsij en van Aylva van Pallandt;

en de heeren Ministers van Finantien en van Buitenlandsche Zaken.

De notulen van het verhandelde in de vorige zitting worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter** deelt mede dat zijn ingekomen:

1°. het verslag der directie van de Aken-Maastrichtsche spoorweg-maatschappij over 1854, uitgebragt in de vergadering gehouden te Aken den 30sten Junij 1855.

Dit verslag zal worden geplaatst in de boekerij der Kamer.

2°. een nader adres van de heeren Wijthoff en Zoon, suikerraffinadeurs te Amsterdam, betreffende het wets-ontwerp tot verhooging van het minimum der opbrengst van den accijns op de suiker.

Dit adres wordt tot onderzoek verzonden naar de Commissie voor de Verzoekschriften, om daarover vóór den aanvang der beraadslaging over het genoemde wets-ontwerp rapport uit te brengen.

De zitting wordt daartoe voor eenige oogenblikken geschorst.

De zitting hervat zijnde, brengt de heer **van der Lek de Clercq** omtrent genoemd adres het volgende rapport uit:

In handen uwer Commissie voor de Verzoekschriften is gesteld een nader adres van *Wijthoff en Zoon*, suikerraffinadeurs te Amsterdam.

Zij zeggen bij den aanhef, dat op het beslissend oogenblik voor den suikerhandel en de industrie waarin zij zoo zeer betrokken zijn, het hun pligt is, naar aanleiding van de Memorie van Beantwoording der Regering op het verslag dezer Kamer ten opzigte van het wets-ontwerp tot verhooging van het minimum der opbrengst van den suiker-accijns, nogmaals de pen op te vatten.

Uwe Commissie is van oordeel, dat zij geene nadere en uitgebreider mededeeling behoeft te doen omtrent hetgeen in bedoeld nader adres is ter neêr gesteld, overmits een afschrift van dat stuk aan de leden dezer Kamer is toegezonden.

Zij heeft de eer voor te stellen, om dit nader adres, als betrekking hebbende op een wets-ontwerp bij deze Kamer in behandeling, ter griffie neder te leggen.

De Vergadering vereenigt zich met de conclusie van het rapport.

Aan de orde is de behandeling van het WETS-ONTWERP TOT VERHOOGING VAN HET MINIMUM DER OPBRENGST VAN DEN ACCIJNS OP DE SUIKER.

De beraadslaging wordt daarover geopend.

De heer **Borski**: Ik begin met mijnen dank te betuigen aan den Minister van Finantien voor de wijze waarop Zijne Excellentie wel heeft gelieven te beantwoorden het Verslag van deze Kamer, en desniettegenstaande is de onderhavige zaak voor mij tot geene voldoende klaarheid gebragt. Indien gehoor ware gegeven aan het voorstel van ons geacht medelid den heer van der Oudermeulen, zouden wij thans waarschijnlijk bekend zijn met de reden waarom de berekeningen van den Minister zoo veel verschillen met die welke in de adressen aan deze Kamer gerigt, voorkomen.

Bij mij staat de overtuiging vast, dat, indien aan den tegenwoordigen Minister van Finantien de noodige tijd daartoe niet ontbroken had, Zijne Excellentie gehandeld zoude hebben zoo als een zijner voorgangers gedaan heeft, te weten met deskundigen en met de belanghebbenden in overleg getreden zoude zijn, en dan houde ik mij verzekerd dat zeer geleidelijk de f 500,000 aan de schatkist zouden hebben kunnen worden verzekerd zonder dezen tak van industrie, waaraan zoo vele andere belangen verbonden zijn, en vooral die van de koloniale remises, te kwetsen. Onder deze omstandigheden moet ik mijne stem tegen dit wets-ontwerp uitbrengen in de stellige verwachting dat deze zaak in de volgende zitting der Staten-Generaal beter geregeld zal kunnen worden; de afschaffing van het tonnegeld wordt immers eerst met primo Januarij 1856 ingevoerd en wordt door mijn voorstel niet gepraejudicieerd, terwijl de twee ontwerpen alsdan gezamenlijk kunnen behandeld worden.

De heer **van der Oudermeulen**: De Memorie van Beantwoording van den Minister van Finantien is niet alleen uitgebreid maar zeer volledig en kan dus gevoegelijk tot leiddraad onzer discussien dienen. Het zij mij daarom vergund die Memorie te volgen.

De statistieke mededeelingen over 1854 getuigen van den bloei van den suikerhandel en pleiten voor het gewigt dat door de meeste leden der Staten-Generaal aan het wets-ontwerp gehecht wordt, en veel grooter is dan eene verhooging van belasting van een half millioen gulden zoude verdienen. Het is hier een tak van handel en industrie van 22 millioen gulden, die door den omzet binnen 's lands van den invoerder aan den raffinadeur en van dezen aan den commissionair die uitvoert minstens verdubbelt, en het is dus de vraag of een vertier van 44 millioen gulden door de verhoogde belasting zal belemmerd worden. Ware dit zoo, dit half millioen ware te duur gekocht, en bij mij bestaat de vrees dat dit inderdaad het geval zal wezen. Wanneer een vat suiker op eene schaal ligt, en duizend Ned. ponden op de andere schaal geplaatst zijn, doet 10 pond de schaal doorslaan, 10 pond is maar één per cent van duizend: wij hebben hier naar mijne meening eene gelijksoortige omstandigheid. Bij de tegenwoordige wet bestaat evenwigt op vreemde markten tusschen de kosten van voortbrenging van onze geraffineerde suiker met die van andere Staten; eene kleine verhooging van kosten kan dat evenwigt verstoren.

De uiteenloopende opgaven van belanghebbenden in verschillende jaren en bij verschillende gelegenheden aan den Minister gedaan, hebben niet bijgedragen om onbepaald vertrouwen bij Zijne Exc. te vestigen, en toch verdienen zij geen wantrouwen, maar de veelsoortige aard van suiker brengt mede, dat de uitkomsten bij dezelfde raffinadeurs dikwijls zeer verschillend zijn, en dat die van onderscheidene raffinadeurs volstrekt geen maatstaf van vergelijking uitmaken. Bij voorbeeld het verschil van f 4, door den Minister opgegeven, dat suiker B. en H. lager verkocht wordt dan andere, wordt duidelijk verklaard door de omstandigheid, dat die firma zich meer toelegt op de raffinering van Surinaamsche en daar-

ZITTING VAN DEN 12DEN JULIJ.

LXXVIII. *Verhooging van het minimum van de opbrengst van den Suiker-accijns.* (Beraadslaging.)

mede gelijkstaande soorten van suiker. Op deze soorten zal de nieuwe wet bijzonder drukken, en zullen de West-Indische eigenaren en de Handel-maatschappij zich eene prijsverlaging moeten getroosten of deze fabriek zal andere soorten moeten verwerken en in concurrentie met de andere fabrieken komen. De Minister meent dat thans niet meer vrees dan vroeger voor mededinging met buitengewoon goede ruwe suiker voor de consumtie bestaat; ik zoude echter wenschen onder zijne aandacht te brengen, dat die soorten meest naar Rusland plagten uitgevoerd te worden, doch thans betrekkelijk lager dan andere suikers staan, en dus zoolang de blokkade der Russische havens bestaat, inderdaad met onze melis voor binnenlandsch gebruik kunnen dienen. Indien deze wet tot den algemeenen vrede uitgesteld wierd, zoude daarin welligt minder bezwaar bestaan, maar nu acht ik die gevaarlijk voor handel en industrie, en niet deelende in de gerustheid van de Regering zal ik mijne stem uitbrengen tegen de wet.

Tot adstructie van hetgeen ik gezegd heb wensch ik den heer Minister te wijzen op den stand der prijzen, waarin hij zal zien dat n°. 16, hetwelk in het jaar 1849 een verschil van f 4 had met n°. 12, tegenwoordig slechts een verschil van f 2 heeft met laatstgemeld nommer, hetgeen dus wel aantoont, dat die fijnere soorten eene depreciatie ondergaan hebben en dus werkelijk in concurrentie komen voor het binnenlandsch verbruik.

De heer **Insinger**: Mijnheer de Voorzitter, ik wensch met een enkel woord te zeggen dat ik dankbaar ben voor de groote moeite, die de Minister van Finantien zich getroost heeft om in een zoo korten tijd zulk eene uitvoerige Memorie van Beantwoording te geven. Het is echter waar, dat het, bij den grooten omvang van werkzaamheden, die op het hoofd van dat veelomvattend Departement rusten, hem bijna onmogelijk zijn moet zich in eene zaak, waarbij men in zoo vele bijzonderheden moet treden, in alle opzigten onpartijdig en naar behooren te kunnen doen voorlichten. Het is mij steeds verdrietig oppositie te maken tegen de Regering; het is mijn wensch niet, af te stemmen hetgeen van haar komt en door de Tweede Kamer is aangenomen, maar zelfs in die Tweede Kamer is de goedkeuring op verre na niet algemeen geweest. In het verslag der Commissie van Rapporteurs uit die Kamer is er op gewezen, dat men niet genoegzaam ingelicht was.

Aan de leden van de Tweede Kamer mag men het niet tot bezwaar rekenen, indien, na zoo lang gerekte beraadslagingen, deze zaak niet meer hunne volle aandacht heeft mogen genieten. Het is gebleken dat zich hier niet hetzelfde geval voordoet als bij het ontwerp, dat ons in de laatste dagen heeft bezig gehouden. Het is niet een luide algemeene wensch, dat eene verandering in dit belasting-systeem worde gebragt. Het is een equivalent, misschien niet zoo duidelijk en bepaaldelijk voorgedragen, tegenover de afschaffing van de belasting op het gemaal. Men heeft er eene andere quaestie van gemaakt. Men heeft als het ware gezegd, dat men aan den handel eene weldaad wil bewijzen door de afschaffing der tonnegelden, maar er deze belasting tegenover stellen. Nu vrees ik, dat, indien eene belasting van dien aard werkelijk op eene gewigtige industrie ging drukken, dan gelijktijdig de scheepvaart, die men door afschaffing van het tonnegeld wil bevoordeelen, anderzins inderdaad ontzaggelijk zal worden benadeeld. Ik behoef niet in herhaling te komen van hetgeen de vorige sprekers zoo duidelijk hebben in het midden gebragt. Maar, Mijne Heeren, het is bekend, dat van de weinige artikelen van uitvoer, die ons land bezit, de geraffineerde suiker het grootste bestanddeel uitmaakt. Zoo als reeds aangemerkt is, zal, indien handel en scheepvaart den uitvoer van dat artikel missen, te gelijker tijd ook de uitvoer van andere artikelen bemoeijelijkt en de scheepvaart wezenlijk benadeeld worden. En niet alleen wat betreft de schepen die onze havens verlaten, maar ook de schepen, die herwaarts komen. Er is ons zoo even aangetoond dat de suikers die uit Java komen, bij onze bestaande wetgeving, die aan vreemde schepen den toegang tot onze kolonien geeft, nu naar andere havens zullen gaan om daar geraffineerd te worden, ten nadeele van onze scheepvaart en industrie.

En dan die nijverheid zelve. Het geldt hier niet alleenlijk de belangen van eenige eigenaren, maar niet minder het talrijk personeel, aan die fabrieken dadelijk werkzaam, de vele ambachten daaraan verbonden: metselaar, timmerman, smid, de vaatmakerij, vervolgens schuitenvoerder, waagdrager en wat niet al meer, waar dagloon aan wordt verdiend.

Wanneer men dan nu nagaat, dat in de handelssteden, in Amsterdam bijv., aan patent en personeel bijna $1\frac{1}{2}$ millioen wordt betaald; dat Rotterdam daarvoor bijna een half millioen opbrengt, — belastingen, waarin elders in zoo geringe mate wordt gedragen, — dan mag ik ook wel eenige aanspraak maken, dat de landbouw iets voor den werkbaren stand in de steden over hebbe. Wij hebben gisteren nog eene zeer welsprekende stem gehoord, die zich voor den landbouw en de landbouwers verklaarde. Ik hoop hare krachtige ondersteuning ook nu te mogen erlangen, opdat men ook iets voor de stadsbewoners doe. Zij toch geven in andere opzigten veel aan den landbouw. Wanneer eens onze huismoeders hare stem verhieven, dan zouden zij niet alleen zeggen dat het brood duur is, maar ook dat het vleesch en de boter duur zijn, zoowel als genoegzaam alle levensmiddelen. Die menschen, die nu niet ver in de staathuishoudkunde gevorderd zijn, kunnen het groote algemeen belang niet zoo volledig apprecieren en zij zullen welligt zeggen: er moeten uitgaande regten op de eerste levensbehoeften gelegd worden. Wij verlangen dit niet; maar laat ons dan aan de stadsbewoners het brood niet alleen *iets* goedkooper geven, maar onthouden wij hun dan ook de middelen niet om hun eerlijk stuk brood te verdienen.

Ik geloof, dat wanneer deze wet afgestemd wordt en de Regering vermeent toch een half millioen noodig te hebben, zij alsdan in de gelegenheid zijn kan, zoo als reeds door den eersten spreker is aangetoond, om in eene volgende zitting een ander wets-voorstel te dezen opzigte te doen, 't welk mindere bezwaren kan opleveren.

De heer **van Dam van Isselt**: Als ik het waag om in deze moeijelijke materie het woord te voeren, dan is het niet daarom omdat ik mij voorstel dat ik meer licht over de zaak zal kunnen verspreiden. Er is wel een oogenblik geweest dat ik meende iets van de suikerquaestie te begrijpen. Ik moet intusschen zeggen, dat in vroegere jaren die verschillende opgaven van deskundigen, waarvan de spreker uit Amsterdam, over mij gezeten, gewag heeft gemaakt, mij tussehenbeide hebben doen wankelen in mijne overtuiging. Ik herinner mij eene conferentie met den Minister van Finantien in tegenwoordigheid van een Rotterdamschen suikerraffinadeur, waarbij de Minister de goedheid had gehad mij en twee andere leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal toe te laten. Wij lieten ons in die conferentie door den Rotterdamschen raffinadeur overtuigen, dat de voorgestelde wet goed was en er ging van de zijde der Amsterdamsche raffinadeurs één kreet op tegen de onwaarheid van die opgegeven berigten. Ik zeg, Mijne Heeren, ik ben dus min of meer in mijne overtuiging aan het wankelen geraakt, maar bij de onderhavige quaestie is de zaak, naar mijne gedachte, voor ons op een meer duidelijk terrein gebragt. Deze wet staat in verband met de afschaffing van het tonnegeld, en hoewel ik niet zoo zeer overtuigd ben, dat de reederijen, die op dit oogenblik zoo bijzonder bloeijende zijn, dit tonnegeld niet zouden kunnen betalen, ben ik nogtans geneigd om te stemmen vóór de afschaffing van het tonnegeld, om een equivalent te geven. Maar, Mijne Heeren, als wij dit tonnegeld zullen afschaffen in het belang van den handel, dan vraag ik, of het niet hoogst onvoorzigtig zou zijn om maar, bij eenigen twijfel, tegen dit kleine voordeel, dat aan den handel gegeven zou worden door de afschaffing van het tonnegeld, over te stellen de groote risico, dat een zoo aanzienlijke tak van onzen handel zal worden benadeeld. Er zijn bij de Tweede Kamer, Mijne Heeren, en ook bij deze Kamer menigvuldige adressen ingekomen. Ik moet bekennen dat de tijd om al die zaken geregeld na te gaan, bij de drukke discussien, die ons bezig hebben gehouden, wel wat kort is geweest; maar één zaak staat vast, naar mijne overtuiging althans, dat wanneer al de belanghebbenden daarin overeenkomen, dat de cijfers juist en waar zijn, het toch zeer moeijelijk moet geweest zijn in de Tweede Kamer, bij eene zoo korte discussie, om vele cijfers, van de zijde van Zijne Excellentie den Minister van Finantien in het midden gebragt, dadelijk te weêrleggen. Dat zou ook hier moeijelijk zijn. Ik zou mij niet durven wagen eene contra-berekening te leveren, maar ik houd de opgaven van de belanghebbenden, en meer bijzonder van de heeren Wijthoff en Zoon, voor waar. En wat is nu het onderscheid tusschen deze en andere adressen? Ik heb in de vele jaren dat ik de eer had lid van de Staten-Generaal te zijn, verschillende accijnswetten mede helpen behandelen en ik heb telkens gezien, dat er van de zijde van de belanghebbenden geweldige kreten opgingen, het onmogelijke en ondoelmatige betoogende en zeggende: dat de geheele tenietdoening van hunne industrie gepaard ging met de invoering van de nieuwe wet. Hierin, Mijne Heeren, verschillen nu deze adressen, en in de Nota van Toeliehting, aan de heeren rapporteurs in deze Vergadering op den 9den Julij ingediend, hebben de heeren niet gezegd, dat het onmogelijk was om 5 ton uit de suikerbelasting te halen, maar zij hebben ten duidelijkste aangewezen dat de wijze, *waarop* dit door de Regering voorgesteld wordt, onmogelijk is. Ik ben ook, Mijne Heeren, in het bezit gesteld van eenige monsters suiker, en wanneer men nu zegt » ja, de consumenten zullen het betalen", dan zou ik het gaarne aannemen en ik voor mij zelven niet het minste bezwaar er in zien om de suiker, die inderdaad een voorwerp van weelde is en waarvan men zich kan onthouden, niet alleen te verhoogen met f 10 per honderd pond, maar zelfs met f 20 à f 30. Wanneer ik de zekerheid had, dat het den *consument* zou treffen, ik zou geen oogenblik aarzelen mijne stem aan de wet te geven.

Het zou vreemd zijn, Mijne Heeren, om die monsters, welke hier voor mij staan, in de Vergadering te exhiberen, maar nog-

ZITTING VAN DEN 12DEN JULIJ.

LXXVIII. *Verhooging van het minimum van de opbrengst van den Suiker-accijns.* (Beraadslaging)

tans ben ik na afloop van de Vergadering bereid, om de waarheid van het door mij in het midden gebragte door deze monsters te staven. Wanneer men dan ziet de minste soort van gemalen melis en men vergelijkt daarbij de zoogenaamde ruwe suiker uit Java, die binnenkomt tegen denzelfden accijns als bijv. de bijkans zwarte Fernambuc-suiker, en wanneer men dan bemerkt dat het bijkans een geoefend oog vordert om te zien het onderscheid tusschen beide; — wanneer men daarbij in aanmerking neemt, dat wanneer deze wet doorgaat, men er zich op Java op zal toeleggen om die zoogenaamde ruwe suiker nog beter te bewerken, dan geloof ik, Mijne Heeren — de geachte spreker uit Amsterdam heeft zoo even van huismoeders gesproken en ik zal het nu ook doen, want wanneer er van consumenten gesproken wordt, dan is het toch de huismoeder die met betrekking hiertoe, voor het huisgezin zorgt — dat de huismoeder niet dien hoogeren prijs zal willen uitgeven voor inlands geraffineerde, wanneer zij voor zooveel minder kan krijgen die ruwe suiker van Java, die zoo weinig verschilt met onze geraffineerde suiker. Ik spreek ongaarne tegen de voordragt van wet van den Minister van Finantien, maar ik geloof dat er niets verloren zou zijn, wanneer zij wierd afgestemd, niet als een bewijs van wantrouwen tegen de Regering, niet als een bewijs, dat men niet op hoogen prijs stelt den ijver van den Minister van Finantien, maar alleen omdat die gewigtige quaestie niet genoegzaam is onderzocht. De Minister zou dan de gelegenheid hebben om te onderzoeken of dat middel, dat door de adressanten aan de hand is gegeven en dat gevonden wordt op de laatste bladzijde van dat adres, al dan niet in toepassing is te brengen. Naar mijne wijze van zien, kan dat in toepassing gebragt worden en kunnen wij, op die wijze, 5 ton erlangen zonder de groote belangen èn van de industrie èn van den handel in de waagschaal te stellen.

Er is eene spreuk die ik geloof dat bij handel en industrie van zeer groot gewigt is: *dans le doute, abstiens-toi.* Ik ben van den aanvang van mijne geheele carrière veel in aanraking geweest met geachte ambtgenooten, die aan het hoofd stonden van aanzienlijke handelshuizen en ik heb meermalen hooren zeggen, en het is mij ingeprent geworden, dat er niets gevaarlijker is dan proeven te nemen met den handel; dat niets gemakkelijker is dan een tak van handel te verplaatsen en niets ongemakkelijker dan dien tak later weder te doen opkomen.

Onder die omstandigheden, Mijne Heeren, geneigd om het equivalent te geven en het tonnegeld af te schaffen, moet ik nogtans bezwaar maken om mijne stem voor deze voordragt uit te brengen.

De heer **van Rijckevorsel**: Mijne inzigten zijn omtrent dit wets-ontwerp tegenover die van de vorige sprekers. Ik betreur het dat, met het oog op de schatkist, dit ontwerp als het ware gekoppeld is aan dat tot afschaffing van het tonnegeld, dat, misschien niet ten onregte, genoemd is eene locomotief om deze voordragt er door te halen. Ik betreur het te meer, omdat beide onderwerpen hoogst waardig zijn op zich zelf beschouwd te worden, niet alleen, maar mijns erachtens tot hetzelfde stelsel behooren; zoodat ze niet tegenover, maar naast elkander staan.

Het is eene voortzetting van het stelsel in de laatste jaren in Nederland aangenomen en gisteren op nieuw bekrachtigd, den arbeid vrijer te laten; ontheffing van lasten, die op den arbeid drukken; de gemeenschap met andere volken bevorderen, maar niet door kunstmiddelen, niet door premien. Dat stelsel, Mijne Heeren, ben ik van ganscher harte toegedaan. Ik ben op dien leeftijd gekomen, dat ik mij op eenige ondervinding mag beroepen, en dat ik niet zoo ligt verdacht zal worden mij aan illusien over te geven. Maar ik meen dan toch, dat men als staatsman, als wetgever, naar een vast stelsel handelen moet en dat men niet in het eene geval alle bescherming moet afweren en in het andere met beide handen vasthouden. Economisch dus is er in mijne oogen tusschen die drie wetten, afschaffing van den accijns op het gemaal, inkorting van premien aan de raffinadeurs verleend bij den accijns op de suiker, en afschaffing van de belasting op het tonnegeld, een zeer naauw verband. Mijn gevoelen is uitgedrukt in het Verslag der rapporteurs, waar gesproken wordt van die leden, die zich overtuigd hielden, dat de voorgestelde verhooging van de opbrengst van den suiker-accijns niet die rampzalige gevolgen zal hebben, die sommigen zich daarvan voorspiegelden, maar meenden dat men tevens de geheele zaak van een hooger standpunt moest beschouwen. » Sedert de laatste jaren," lezen wij daar, » heeft de wetgeving in Nederland geheel gebroken met het beschermend stelsel; de wetenschap heeft dat stelsel veroordeeld en de ondervinding, ook in ons vaderland, is daar, om te bewijzen, dat de wetenschap juist heeft gelcerd. Op het gebied echter der suikerraffinade is, als bij uitzondering, het protectie-stelsel in volle kracht toegepast, en zoo als bij dat beginsel gewoonlijk geschiedt, is daardoor een gekunstelde en gedwongen toestand geboren, die, hetzij men op dien weg voortga, hetzij men terugtrede, altijd moeijelijkheden baren zal. De premien bij den uitvoer, die moesten strekken om deze industrie te bevorderen, hebben, gelijk de tegenstanders der voordragt zelve verklaren, haar doel niet bereikt. Want met cijfers wordt aangetoond, dat de raffinaderijen niet bloeijen; dat de in die fabrieken gestoken kapitalen naauwelijks rente afwerpen." Wij hebben het hooren verklaren hoe de grootste fabriek naauwelijks eenige rente afwerpt en dat de aandeelen in die vennootschap ongeveer op één derde van het nominaal kapitaal zijn teruggegaan.

Er blijft dus wel niet anders over dan terug te keeren tot den eenvoudigen weg, en langzamerhand, met groote omzigtigheid, elke bescherming ook bij deze industrie te doen wegvallen. Hetgeen nu wordt voorgesteld staat gelijk met cene vermindering der premie, en het mag dus aangemerkt worden als cen eerste stap op den weg die uitloopt op slaking van alle banden en gelijkstelling van deze met elke andere nijverheid.

Er is geen tak van industrie, die sterk wordt bevoorregt, of hij kan zich beroepen op vele voordeelen, die hij afwerpt voor de arbeidende klasse, voor handel en nijverheid, voor scheepvaart; er is geen tak van industrie, die wordt bevoorregt, of hij zal opkomen tegen iedere vermindering van die bescherming, en daarvan een duister tafereel ophangen. En ik erken het, Mijne Heeren, wanneer men alleen het oog slaat op dien tak van industrie en op de voordeelen, welke hij aan het algemeen afwerpt, dan behoort er, wanneer men zich niet op een hooger standpunt plaatst, eenige moed toe om die bescherming in te krimpen. Wij herinneren ons nog allen levendig, hoe in de Tweede Kamer, in de Eerste Kamer der Staten-Generaal en daar buiten, tijdens de discussie over de scheepvaartwetgeving in 1850, de luide kreet opging, dat wanneer die wetten doorgingen, en de bescherming, tot hiertoe aan onze scheepsbouwmeesters toegekend, wierd ingetrokken, dan die voorname tak van nationale industrie, te regt misschien de voornaamste genoemd, geheel vernietigd zou worden. Dat zeiden toen ook zaakkundigen, Mijne Heeren; dat heeft velen destijds teruggehouden om hunne stem aan die wetten te geven, en wat heeft de ondervinding geleerd? Dat sedert de concurrentie ook voor vreemde werven is geopend, sedert de vreemde schepen op gelijken voet met de Nederlandsche in onze havens zijn toegelaten, onze scheepswerven hebben gebloeid meer dan ooit te voren.

Ik geloof, Mijne Heeren, dat èn de Kamer èn de Regering zich eenigermate — het zij met bescheidenheid gezegd — op een verkeerd standpunt hebben geplaatst door angstvallig te onderzoeken of die vijf tonnen gouds, die nu van den suiker-accijns meer worden gevraagd, al of niet door de consumtie zullen worden betaald, of dat die van de premie, thans door de raffinadeurs genoten, zullen afgaan. Dat de raffinadeurs thans eene aanzienlijke premie genieten, daarover zijn wij het allen cens, dat wordt ook door de belanghebbenden niet tegengesproken; dat die premie gedeeltelijk door hen wordt teruggegeven aan den buitenlander, aan wien de geraffineerde suiker wordt verkocht, dat is ook algemeen erkend. Maar men is het er niet over eens of die vijf maal honderd duizend gulden, wanneer dit wets-ontwerp doorgaat, drukken zullen op den uitvoer, en alzoo de winst van den raffinadeur verminderen, of dat zij gedragen zullen worden door de binnenlandsche consumtie. Ik zal, gelijk dit steeds mijne gewoonte is, ook nu rond en openhartig zijn. Ik geloof niet dat de raffinadeur die som geheel van de binnenlandsche consumtie zal kunnen beuren, wanneer ik naga de tegenwoordige verhouding der prijzen. Ik geloof dat die gedeeltelijk door den raffinadeur op den uitvoer zal moeten worden verhaald. Ik zou het zelfs betreuren zoo de consumateur die som geheel betalen moest, want ik wil bij deze wet een eersten stap doen om van het premiestelsel terug te komen, een stelsel, dat geheel in strijd is met onze tegenwoordige wetgeving. Moest de consumateur die som geheel dragen, zoodat deze verhooging gelijk zoude staan met eene verhooging van den accijns, dan is het de vraag of dit niet den clandestinen invoer van geraffineerde suiker zal uitlokken of laat ik liever zeggen vermeerderen. Het is een artikel van weelde, maar de belasting van een artikel van weelde in een land zoo genaakbaar als het onze heeft hare grenzen.

De raffinadeurs hebben, in wel gestelde adressen, die ik, niettegenstaande de kortheid des tijds, met al de belangstelling, die zij verdienen, heb gelezen en zooveel mogelijk bestudeerd, beweerd, dat niet alleen de wetgeving in andere landen, speciaal in België en in Frankrijk, voor de fabrikanten aldaar gunstiger is, maar dat ook het gebruik, dat daar gemaakt wordt van suiker uit beetwortel, aan die fabrikanten een groot voordeel afwerpt, evenwel niet gemakkelijk onder cijfers te brengen. Nu moet ik toch daarop wijzen dat, wat dit punt betreft, dan het oogenblik niet ongunstig is om de proef, zoo men het eene proef noemen wil, te nemen, want dat tegenwoordig veel minder suiker dan vroeger uit beetwortel wordt vervaardigd, dat de fabrieken daarvan toch sterk verminderen. En geen wonder: in de eerste plaats wordt dat voortbrengsel zoo veel meer dan vroeger gebruikt om er alcohol uit te stoken, en in de tweede plaats zal het, bij de hooge prijzen der graslanden, bij de duurte van het vee, ook wel veel meer dan vroeger tot veevoeder worden gebezigd.

ZITTING VAN DEN 12DEN JULIJ.

LXXVIII. *Verhooging van het minimum van de opbrengst van den Suiker-accijns.* (Beraadslaging.)

Men heeft veel getwist over de voor- en nadeelen van onze fabrieken tegenover die van andere rijken, maar men heeft daarbij, naar mijn inzien, van beide zijden één punt over het hoofd gezien en van den kant onzer fabrikanten (ik neem hun dat volstrekt niet kwalijk) waarschijnlijk wel voorbedacht, — het groote voordeel 't welk zij trekken uit de aanmerkelijke consumtie van stroop hier te lande; het is toch bekend, dat geene natie zooveel stroop gebruikt als de Nederlandsche. Dit is voor de fabrikanten eene zeer groote tegemoetkoming; wij hebben dan ook gezien dat dit artikel sedert de aanneming der thans nog bestaande wet enorm in prijs gestegen is, zoo ik mij wel herinner van f 18 tot f 30.

Op nog een ander punt wil ik, Mijne Heeren, uwe aandacht vestigen. De heeren Wijthoff en Zoon hebben bij herhaling gewezen op de groote coneurrentie van de Java-suiker; zij hebben aangevoerd, dat de Java-suiker meer en meer verbeterd werd, zoodat de betere soorten, de hoogere nommers, als het ware geraffineerd genoemd kunnen worden. Die concurrentie wordt dus gevaarlijk, wanneer zij de consumtie-prijzen hier te lande zouden willen opdrijven, want dan helpt hun de proteetie niet in ons tarief tegen den invoer van geraffineerde suiker; men kan die zoogenaamde ruwe suiker ter consumtie invoeren, mits betalende den accijns. Maar dat doet zien hoe precair, ook zonder eenige verandering in onze wetgeving, de toestand onzer raffinaderijen is. Het is toch niet te verwachten, niet te verlangen, dat de Nederlandsche wetgever de betere fabrieatie in Oost-Indie op eene of andere wijze zou tegengaan; veeleer is het te verwaehten en te wenschen, dat die betere fabricatie ook in West-Indie meer en meer in zwang kome. Dat kan natuurlijk de consumtie van hier te lande geraffineerde suiker verminderen, maar het zou tevens een middel kunnen zijn om in de gevreesde nadeelen voor onzen uitvoerhandel naar Italie en andere landen te gemoet te komen. Men heeft in 't breede geschilderd (en ik wil er niets op afdingen) dat het groote voordeel is van de wet zoo als zij nu bestaat, dat wij zulk eene aanzienlijke exportatie hebben van geraffineerde suiker naar Italie, naar de Levant, naar Griekenland enz,; dat men die niet behouden kan dan door de prijzen zeer laag te stellen; dat men die prijzen alleen laag kan stellen door de wetgeving te behouden zoo als zij thans is, doch dat er niet meer af kan; dat zoodra men de positie van de raffinaderijen nog ongunstiger maakt, die débouchés zullen vervallen.

Welnu, gesteld dat ware zoo, dan verwaeht ik dat men onze betere soorten Java-suiker, gelijkstaande met de geraffineerde, daarheen zal kunnen verzenden; want het is toch zeker, dat onze Java-suiker hier niet zooveel duurder gekoeht wordt (gelijk men wel eens beweert) dan op andere markten, want dan zouden de raffinadeurs die suiker niet op onze markt koopen, maar zich daarvan op die andere markten voorzien.

Ik ben niet bevreesd, dat, zoolang de toestand onzer Oost-Indisehe bezittingen onveranderd blijft, de toevoer van de Java-suiker, zelfs van dat gedeelte hetwelk ter vrije beschikking van de fabrikanten blijft en niet door de Handel-maatsehappij hierheen wordt gevoerd, zal verminderen. Die fabrikanten kunnen die suiker verkoopen waar zij willen, en intusschen zien wij toch die vrije suiker bijna geheel naar Nederland komen. Ik geloof dus, dat men zieh van die nadeelen een te groot denkbeeld maakt.

Met opmerkzaamheid heb ik tevens gelezen wat de fabrikanten gezegd hebben van hetgeen zij sedert de latere wetgeving hebben gedaan om de coneurrentie met andere landen vol te houden; hoe zij door energie, door zaakkennis, door eeonomie, die coneurrentie, niettegenstaande dat de buitenlandsehe suikerraffinadeurs eene voordeeliger wetgeving hebben, hebben weten te overwinnen, althans het hoofd te bieden, zoodat de uitvoer bij ons althans niet is afgenomen. Mijne Heeren, ik vlei mij, ja, ik heb de overtuiging, dat de kundigsten onder onze fabrikanten het bezwaar, dat voor hen in de tegenwoordige wet gelegen is — en dat er bezwaar bestaat, zal ik niet ontveinzen — ook wel zullen weten te boven te komen. Vroeger heb ik dikwijls hooren pleiten voor de oudwerkers, voor hen, die nog op de oude wijze en niet door middel van stoom werkten. Dikwijls heb ik hooren beweren, dat de wetgeving zoo moest zijn dat zij konden blijven bestaan; door daaraan te willen voldoen ontstonden zeer groote voordeelen voor hen, die op eene snellere, goedkoopere wijze, door middel van stoom, werkten. Men heeft evenwel gezien, dat zij, die niet met den tijd wisten mede te gaan, die geene middelen hadden om groote etablissementen daar te stellen, het niet konden volhouden en dus de wetgeving hen niet kon ondersteunen. In alle vakken zijn bekwamen en minder bekwamen, mannen met groote en met kleine middelen. Dit is nu niet anders. Is de coneurrentie te groot, dan moeten zij, die niet zoo ver gevorderd zijn in hunne industrie, voor de anderen onderdoen. Maar dit wijte men niet aan de wet, maar men wijte het aan de personen en aan hunne middelen.

Ik eindig, Mijne Heeren. Ik zal niet treden in cijfers. Op mijne kamer ben ik een groot liefhebber van eijfers, in het Parlement minder. Cijfers vervelen en worden meestal bij de voordragt niet begrepen. Ik heb ze ook niet noodig in mijne stelling. Mij resumerende zeg ik, dat ook dan, wanneer werkelijk die f 500,000 zullen betaald worden, niet door de consumtie, maar door de raffinadeurs, en dit eene vermindering zal zijn van de premie, die zij thans op den uitvoer genieten, ik dan nog in het mercantiel stelsel van Nederland deze wet aannemelijk houde en er alzoo mijne stem aan zal geven.

De heer **van Dam van Isselt**: Ik wensch met een enkel woord eenige zinsneden op te vatten uit de redevoering van den vorigen spreker. Hij heeft op den voorgrond gesteld, dat hij zich bedroeven zou, zoo de vijf ton, die de Regering meer vraagt, geheel zou kunnen worden genomen van de consumenten, en dat hij het wenschelijk achtte, dat de suikerfabrikanten dit bedrag zouden betalen. Hij heeft daarbij gewezen op de groote voordeelen, welke die suikerraffinadeurs genieten. Ik herinner u dat in de zitting van gisteren een geaeht lid uit Amsterdam ons gezegd heeft, ten bewijze hoe nadeelig deze wet werken zal, dat de aandeelen in de suikerraffinaderijen in de stad zijner inwoning — ik herinner mij niet juist meer hoeveel per cent — aanzienlijk gedaald zijn alleen door de indiening dezer wet. Ik geloof niet, dat die voordeelen zoo groot zijn; dat zij voordeelen hebben, stem ik toe. Maar daartoe hebben zij noodig het *drawback*, wat in het stelsel van dien spreker veel minder zou worden. Ik geloof dat in de tegenwoordige denkbeelden, die meer doordrongen zijn van het beginsel van vrijen handel, dat stelsel zich laat verdedigen, maar het heeft mij toch verwonderd, dat hij het eerste voorbeeld wil geven om niet uit te betalen de premie op den uitvoer, daar de kundige handelaar, de man van zooveel kennis, zal moeten erkennen, dat, wanneer wij dit stelsel verlaten, de concurrentie voor onze suikers geheel zou worden weggenomen.

Hij heeft de opmerking gemaakt, dat de bezwaren van sommigen tegen deze wet, en de bezwaren die destijds tegen de scheepvaartwetten bestonden, gelijkluidend zijn. Dat is gedeeltelijk aan mijn adres geweest, omdat ik niet kan ontkennen dat ik zeer bezwaard was door al de verzekeringen van de scheepsbouwmeesters, dat die wetten nadeelig zouden zijn voor Nederland en op dien grond weigerde ik daaraan mijne stem. Ik geloof echter dat het punt van vergelijking ontbreekt.

Er is nog een punt, dat mij bijzonder verwonderd heeft. De spreker heeft gewezen op het breed uitmeten van het bezwaar, dat door de adressanten op den voorgrond was gesteld, dat het gevolg van deze wet zou zijn dat er minder suiker zal worden uitgevoerd naar de Levant, Griekenland en Italie; maar hij heeft er bijgevoegd, dat de wetgeving hier toch niet kan beletten, dat de fabricatie van betere suikers op Java geschiedt, en dat de suiker dan regtstreeks uit Java naar de door hem genoemde landen wordt vervoerd. En wat zegt hij een oogenblik later? Hij zegt niet te vreezen dat door deze wet onze handel zal worden benadeeld, want dat zij, die vrij over hunne suikers kunnen beschikken, toch niet de suiker direct naar elders zullen brengen, wanneer daartoe gelegenheid bestaat, maar ze toch naar deze markt zullen brengen. Mij dunkt dat is eene *contradictio in re*.

Een verder argument, dat de spreker hier toepasselijk heeft gemaakt, was de quaestie van de vroegere raffinade met stoom en op de oude wijze; maar dat voorbeeld is, naar mijne meening, hier niet van toepassing, want de quaestie was niet dat men eene betere fabrieatie van suiker wilde tegengaan, maar men wilde de onregtmatigheid tegengaan, die volgens de wet bestond in het afdraaijen van den kop van de suikerbrooden met stoom en op de oude wijze. Men vroeg aan degenen, die naar de oude wijze werkten, een bepaalden tijd om hunne suiker door te dekken, en aan die fabrikanten werd verboden na een bepaalden tijd den kop van hunne melisbrooden af te breken, terwijl integendeel aan de stoomfabrieken de gelegenheid door de wet werd gegeven bij het spoediger doorjagen van de stroop, den kop af te draaijen en dus een voordeel te genieten, niet door de betere fabricatie, maar door eene onregtmatigheid in de wet.

Ik moet zeggen, Mijne Heeren, dat ik den spreker met genoegen heb gehoord, maar ik heb geene argumenten vernomen die mij overtuigd hebben, dat wij het wagen mogen in deze omstandigheden deze wet aan te nemen.

De heer **van Beeck Vollenhoven**: Het was mijn voornemen om aan te hooren, wat hier ter bestrijding en ter verdediging van dit wets-ontwerp zou worden aangevoerd, om te trachten daardoor tot eene convictie te komen, want ik verklaar opregt dat bij al de werkzaamheden, die wij gehad hebben, het mij niet mogelijk is geweest deze zaak grondig te onderzoeken. Ik was bepaaldelijk ten opzigte van één punt in zeer grooten twijfel.

De Regering heeft deze belastingwet voorgedragen om de schatkist met vijf tonnen gouds te baten; zij heeft zeer te regt uit haar oogpunt geargumenteerd, dat het hier een artikel van weelde geldt, waarvan men de belasting gerust verhoogen kon. Daartegen zijn

ZITTING VAN DEN 12DEN JULIJ.

LXXVIII. *Verhooging van het minimum van de opbrengst van den Suiker-accijns.* (Beraadslaging.)

nu de adressanten opgekomen, die beweren dat niet de consumenten de verhooging zullen dragen maar de fabrikanten.

De spreker uit Rotterdam heeft ons nu een uitmuntend staathuishoudkundig betoog geleverd in het belang van den vrijen handel, van afschaffing van belastingen, van vrijen arbeid. Ik wil wel erkennen dat ik het grootendeels op die punten met hem eens ben, wat het beginsel betreft. Maar hij heeft verder gezegd: » Waarom wil ik deze wet? Omdat daardoor aan het beschermend stelsel de kop wordt ingedrukt. Ik wil deze wet, omdat ik geloof dat *niet* de consumenten, maar de *fabrikanten* de meerdere belasting zullen betalen." Daaromtrent bestaat nu juist twijfel bij mij; daarom wenschte ik tijd gehad te hebben om de zaak te onderzoeken. Wanneer men mij nu vraagt, of iemand in deze Vergadering meent, dat hij gekomen is om eene staathuishoudkundige quaestie te beslissen, namelijk of het beschermend stelsel *in abstracto* al dan niet moet worden volgehouden, dan zal een ieder antwoorden, dat wij daarvoor niet zijn geroepen, maar wel om aan de schatkist eene groote bate te verschaffen en om die bate van zoodanig artikel te heffen, dat gezegd kan worden een artikel van weelde te zijn. Indien wij die meerdere bate nu van de suiker kunnen krijgen, zonder groote belangen te storen, een ieder zal zeggen: gij hebt goed gedaan. Op welke wijze echter wordt nu betoogd, dat wij dit kunnen en mogen doen? De Regering heeft, op de door haar overgelegde tabellen vertrouwende, dit trachten te bewijzen, terwijl zeer zaakkundige redevoeringen in de andere Kamer gehouden, betoogden dat de consument de meerdere opbrengst betalen moest, hetgeen voortvloeide uit het verschil der prijzen in die tabellen vermeld. » Neen", zegt de spreker uit Rotterdam, » een gedeelte welligt, maar de raffinadeur moet het meeste betalen, en dat is ook goed, daarom wil ik deze wet." Ik wil — zijn zijne woorden — door deze wet het beschermend stelsel geheel te keer te gaan en de premie inkorten. Maar zoodra men dit beginsel zoo absoluut aanneemt, moet men veel verder gaan, en dan doen wij eene dwaasheid wanneer wij nog één cent geven aan deze geheele industrie, want, hij heeft het zelf erkend, zij gaat toch te niet en moet ook te niet gaan, daar de fijne Java-suiker zoodanig in concurrentie met deze industrie komt dat zij dat niet kan volhonden. Wanneer ik die overtuiging had, dan zoude ik geen cent uit de schatkist tot premie willen geven. Gij ziet daaruit hoe moeijelijk het voor ons is deze wet te beoordeelen. Hare voorstanders beschouwen haar uit een geheel ander gezigtspunt dan de Regering. De Regering verdedigt de wet hier uit hetzelfde gezigtspunt als zij haar bij de Tweede Kamer heeft verdedigd, dat namelijk de consumateur den last zoude dragen. Wanneer ik die overtuiging had, zou ik dadelijk mijne stem er aan geven. Maar die overtuiging heb ik nog niet. Ik zal eene vraag rigten tot den Minister van Financien. In den staat onder n°. 11 wordt ons gewezen op de prijzen in exportatie en in consumtie. Men zegt: » De prijs in exportatie is zooveel, de prijs in consumtie is zooveel. Dat maakt een verschil van f 3.80 à f 4.20 plus den accijns." Dat is, meen ik, de stelling. Derhalve krijgt de raffinadeur f 3.80 à f 4.20, — want dit zijn, naar ik geloof, de cijfers, — meer dan den accijns van den consumateur terug. Op die stelling is de geheele redenering gebaseerd. Maar ik heb hooren betwijfelen of die cijfers juist zijn en die twijfel is bij mij ook gerezen om deze reden: wanneer ik koop van een raffinadeur eene partij suiker ter exportatie, dan betaal ik daarvoor .... stel f 30. Waar staat dan geschreven dat *ik* die suiker exporteren moet? Nergens. Wil ik die suiker in consumtie brengen, ik betaal aan den raffinadeur den accijns waarvoor hij alsdan geene afschrijving kan bekomen en breng dus die suiker in consumtie tot den *exportatie-prijs* plus den accijns. Die berekening is duidelijk en klaar. De spreker uit Rotterdam schijnt dit ook te meenen. Ik geloof dus niet dat de consumtieprijs veel verschillen kan van dien in exportatie, plus den accijns. Het verschil van condities moge daaraan iets toebrengen, want dit maakt altijd een klein verschil in den prijs, maar dat dit f 3 à f 4 zou bedragen, komt mij niet mogelijk voor, want dan zou ieder consumateur in concurrentie treden met den fabrikant. Ik begrijp mij niet hoe het anders mogelijk is. Ik moet dus uit het gevoerde discours van den geachten spreker uit Rotterdam nog deze conclusie voor mij trekken, dat ik nog verder van den weg af ben dan ik meende er op te zijn en dat het dus nog geheel onzeker is of ik met overtuiging mijne stem aan dit wetsontwerp geven kan. Ik zal gaarne afwachten het antwoord van den Minister van Financien. Ik hoop dat de meening der Kamer daardoor beter gefixeerd zal worden. Want wij hebben inderdaad zoo weinig tijd gehad om alles goed te bestuderen, dat men zich wel moet laten leiden door hetgeen hier van beide zijden wordt aangevoerd.

De heer **van Rijckevorsel**: De geachte spreker uit Gelderland heeft gemeend, dat ik eene contradictie zou gezegd hebben. Wanneer ik gesproken had gelijk hij meende, dan zou dat niet alleen eene contradictie maar zelfs onzin geweest zijn. Hij heeft mij niet wel verstaan of ik heb mij misschien niet duidelijk uitgedrukt. Ik heb dit bedoeld: dat de Java-suiker, met de wetgeving thans in onze Oost-Indische bezittingen bestaande, grootendeels toch steeds hierheen zal worden gevoerd, ook dan wanneer de fabricatie hier op eene mindere schaal zal plaats hebben, en dat die Java-suiker steeds verbeterende in qualiteit en hoogere nommers opleverende, in concurentie komende met de stampsuiker, ook dan wel den weg zou vinden, dien nu het geraffineerd vindt. Dat is de stelling geweest. Die groote voordeelen, welke men toeschrijft aan onze exportatie naar de Middellandsche zee van het geraffineerde, zouden dus niet te loor gaan. Die Java-suiker zou dan, in plaats van eene zekere bewerking hier te ondergaan, vooral in de betere soorten in den toestand waarin zij van Java aangevoerd wordt, dienzelfden weg vinden. Het grootste verschil zou zijn, dat wij misschien minder aanvoer zouden krijgen van vreemde suiker, hetwelk maar een klein gedeelte van het geheel is. Ik wil echter alle bezwaren niet wegeijferen, maar liever antwoorden met hetgeen in de Memorie van Beantwoording door de Regering op het Verslag dezer Kamer is gezegd: » Eindelijk moet de Regering nog een enkel woord hierbij voegen omtrent hetgeen zoo bij herhaling en met nadruk over de gevreesde mededinging van andere Staten wordt aangevoerd. Nederland, zegt men, voorzag vroeger in de consumtie van dezen of genen Staat; daaruit werd het verdrongen door de fabrieken van eenen anderen Staat, die op hare beurt weder voor de nijverheid van anderen moesten wijken; zoo de bescherming in de naburige landen rigtsnoer moet zijn, zoo Nederland eenen wedstrijd van bescherming moet aanvangen, zoo het wettelijk rendement hier te lande steeds lager of even laag moet zijn als elders, — waar zal de wetgeving eindigen en zal aan eene bevolking van drie millioen inwoners ter bescherming der suikerraffinaderijen een last kunnen opgelegd worden, welke met goed gevolg eene bescherming zou kunnen bestrijden door eene bevolking van Frankrijk voor de Fransche fabrieken gedragen? Dien strijd van bescherming zou de Nederlandsche Regering niet mogen aanvangen, en zij acht zich gelukkig dat de noodzakelijkheid daartoe dan ook niet bestaat, en dat de Nederlandsche suikerraffinaderijen toonen, niettegenstaande de bescherming der Fransche fabrieken, met goed gevolg de mededinging in de havens der Middellandsche zee te kunnen uithouden, en niettegenstaande de bescherming door Groot-Brittannie aan zijne fabrieken verleend, nog zeer belangrijke uitvoeren naar de Engelsche havens te kunnen bewerkstelligen."

Mijne Heeren, ik wijs u nog, en daarmede zal ik eindigen, op hetgeen gebeurd is met onze haringvisscherij. Er is geen tak van industrie, geloof ik, waarvoor het Nederlandsche hart meer sympathie heeft. Wat is met die bron van welvaart, die vroeger genoemd werd de goudmijn van den Staat, gebeurd? Niettegenstaande ook die verklaarde, dat zij niet zonder premie, jaarlijks uit te keeren aan ieder uitgevaren schip, zou kunnen blijven bestaan; niettegenstaande die verzekering aangedrongen werd door eene jaarlijksche vermindering van uitgevaren schepen, heeft toch de wetgeving, bijna zonder dat er over gesproken is, ieder jaar, bij de begrooting, de bestaande premien verminderd. Daarbij heeft de Regering telkens gezegd: ja, de banden moeten geslaakt worden welke die industrie thans nog knellen, en tevens kunnen de premien worden ingetrokken, maar de premien zijn ingekort en de banden niet geslaakt. En nu heeft de Commissie van Enquête in dat hoogst belangrijk rapport voorgesteld, om voort te gaan met de premien geheel op te heffen, dat dan ook bijna reeds geschied is; geheele vrijheid te geven aan die industrie, maar tevens den invoer van vreemden haring, die thans geheel geprohibeerd is, geheel vrij te stellen, te gelijk met de opheffing van de premien.

En nu zouden wij huiveren om eene industrie die geprotegeerd is èn door de wetgeving in de Oost, dewijl die de suiker naar onze havens voert, èn door een enorm inkomend regt op de geraffineerde suiker en stroop, dat met eene prohibitie nagenoeg gelijkstaat, nu zouden wij huiveren om de bestaande bescherming en premien met $^1/_3$ of met $^1/_4$, misschien maar met $^1/_5$, in te korten? Ik geloof, dat wanneer men het gemiddelde cijfer neemt, men het naast bij de waarheid zal zijn. Maar dat laat ik geheel op zijne plaats; ik heb gezegd dat ik geen cijfers zou noemen en ik wil daarover dan ook niet twisten. De laatste spreker, de afgevaardigde uit Noordholland, heeft gezegd: wel dan moet gij geen cent meer geven, als men dat stelsel toegedaan is. Mijne Heeren, een wetgever die eens eene bescherming heeft verleend, jaren lang, die bescherming zelfs heeft doen klimmen, waarop zich eene industrie gevestigd heeft, mag, wanneer hij tot een ander stelsel overgaat, mijns erachtens, wel allengs en zeer voorzigtig die bescherming inkrimpen, om tot den' natuurlijken, ongekunstelden toestand trapsgewijze terug te komen, maar hij mag die bescherming niet geheel en plotseling intrekken. Dat zou wreed, dat zou onregtvaardig, dat zou onstaatkundig zijn, en daarom ben ik voor deze wet, maar zou ik mij tegen een radicaal middel ten sterkste verklaren.

ZITTING VAN DEN 12DEN JULIJ.

LXXVIII. *Verhooging van het minimum van de opbrengst van den Suiker-accijns.* (Beraadslaging.)

De heer **Sassen**: Ik ben niet deskundig in het onderwerp, dat door het voorstel der Regering zal getroffen worden, en het is daarom dat ik een enkel woord moet zeggen, naar aanleiding van hetgeen door den geachten spreker uit Gelderland is in het midden gebragt. Die spreker heeft gezegd: » *dans le doute abstiens-toi*". Dat beginsel, Mijne Heeren, huldig ik ook, wanneer het geldt de vertoogen tusschen de raffinadeurs van Rotterdam en die van Amsterdam. Dat beginsel kan ik echter niet huldigen wanneer ik de vertoogen der raffinadeurs moet beoordeelen tegenover de Regering, die in het onderwerp deskundig moet geacht worden te zijn, en die haar voorstel doet met onpartijdigheid, ter bevordering der algemeene welvaart van Nederland.

Maar bovendien, ik voor mij mag het standpunt niet verlaten waarop ik mij in deze zaak geplaatst heb. Ik zie in het antwoord der Regering ten aanzien der voordragt tot afschaffing van den accijns op het tonnegeld, » dat de verhooging der opbrengst van den suiker-accijns meer bepaald als equivalent behoort beschouwd te worden tegenover de afschaffing van het tonnegeld." Nu vraag ik, waarvan is hier de rede? Het belang der schatkist is hier, als het ware, niet betrokken, namelijk om verhooging van inkomsten te erlangen; maar de Regering stelt ons voor, van de eene zijde, opheffing van verleende beseherming, die nog tegenover het algemeen beginsel, dat men thans huldigt, bestaat; van de andere zijde wegneming van belemmering door belas ing af te schaffen. Mag men nu nog zeggen: »*dans le doute abstiens-toi*"? De Regering doet een voorstel, niet om belasting te heffen, maar om belemmering weg te nemen; en in zoodanigen toestand, wanneer een dergelijk voorstel komt van de Regering, waardoor in mijn oog de algemeene welvaart bevorderd zal worden, dan zeg ik: zelfs *in dubio pro*. Zelfs wanneer ik twijfel had, zou ik stemmen vóór het voorstel der Regering, dat wil zeggen voor de verhooging van den accijns op de suiker, en, in verband daarmede, voor de afschaffing der tonnegelden.

Dit standpunt wil ik in deze zaak niet verlaten: ik moet eerst overtuigd worden, dat de afschaffing van de bescherming der suiker-industrie meer bezwarend is, dan de opheffing der tonnegelden voordeelen zal aanbrengen, en zoolang ik daarvan de overtuiging niet erlang, en de Regering behoudt in deze zaak het standpunt, dat zij in de Memorie van Beantwoording heeft aangenomen, ook nu deskundigen gesproken hebben, zoolang zal ik niet alleen zonder aarzelen maar ook zonder twijfel stemmen voor de wet en alzoo in het belang van de algemeene welvaart, dat de Regering bij het doen der twee voorstellen op het oog had.

De heer **Lotsij**: Ik had het voornemen niet, Mijne Heeren, over dit wets-ontwerp het woord te voeren. Het is eene discussie die ik, wat mij betreft, gaarne aan deskundigen overlaat, en aangenaam is het mij licht bij die discussie te ontvangen. Ik zou evenwel niet gaarne geacht worden mijne stem zonder beset van het gewigt der zaak uit te brengen. Ik heb dan ook getracht door de gewisselde stukken, het voornemen, dat bij mij bestond, om voor deze wet te stemmen, nader te toetsen. Daarbij ben ik echter gedachtig geweest aan de spreuk: » quand on veut dessécher les marais, il ne faut pas prendre l'avis des grenouilles."

Ik geloof dat deze beraadslaging wederom de toepassing oplevert van dat bekende adagium. Mij toch is door een geacht medelid (bestrijder dezer wet in wien ik veel vertrouwen stel) verzekerd, dat in de ons ingediende adressen werkelijk juiste en niet ongegronde bezwaren vervat waren, maar dat het middel in die adressen aangegeven, dat de Regering zou bij de hand hebben, om tot het doel, hetwelk zij zich voorstelt, maar op eene andere wijze, te geraken, volstrekt onbruikbaar is. Ik bedoel het middel, dien grondslag, waarvan in een der adressen gezegd is, dat de berekening geene maanden of weken maar slechts weinige uren vordert. Wanneer ik dat verneem van de bestrijders dezer wet, dan geloof ik dat men niet *al te veel* aan de bezwaren der belanghebbenden moet hechten. Ik geloof dat zij voor het oogenblik voldaan zouden zijn, wanneer dit wets-ontwerp maar werd geëcarteerd.

En nu wil ik er nog dit bijvoegen: het stelsel door den geachten spreker uit Rotterdam zoo juist ontwikkeld, deel ik geheel; men zal mij steeds bereid vinden om dat stelsel toe te passen. Maar voor mij, onkundige, blijft er bij de toepassing van dat stelsel altijd een bezwaar. Het gewigt van de suiker-fabricatie, het gewigt van den suiker-handel, van den expeditie-handel, wordt bij mij niet ligt geacht; ik zou mij volstrekt niet door den wensch om de tonnegelden af te schaffen, door den wensch om bescherming weg te nemen, laten verlokken om de verhooging van den suiker-accijns aan te nemen, en die fabricatie en al wat daarmede in verband staat, in gevaar te brengen. En nu heb ik gedaan, wat ik mijns bedunkens behoorde te doen, ik heb, vóór dat dit wets-ontwerp hier in behandeling kwam, het oordeel van deskundigen, waarin ik vertrouwen stelde, ingeroepen; ik kan niet zeggen dat die deskundigen geheel onpartijdig waren, doch wanneer zij partijdig waren, dan zouden zij het zijn ten gunste van den suikerhandel, van de suikerraffinade, omdat ook zij door expeditie naar de Middellandsche zee enz. gebaat worden en er groot belang bij hebben dat die zaak hier te lande in stand blijve, en zij hebben mij met de meeste ruimte eenparig gezegd dat dit wets-ontwerp gerust door mij zou kunnen aangenomen worden. Op dien grond durf ik dan ook het voorbeeld van den geachten spreker uit Rotterdam volgen en het stelsel van de Regering omhelzen.

De zitting wordt voor een kwartier-uurs geschorst.

De zitting hervat zijnde, wordt de beraadslaging over het *wets-ontwerp tot verhooging van het minimum der opbrengst van den accijns op de suiker* voortgezet.

De heer **Regout**: Ik heb het woord niet gevraagd om in het minst dit wets-ontwerp te bestrijden.

Ik rangschik mij zeer gaarne onder die leden, die vertrouwen stellen in hetgeen de Regering voorstelt en hetgeen ons door de Tweede Kamer wordt toegezonden. Maar het komt mij toch voor dat deze quaestie nog niet genoeg is onderzoeht; ik voor mij ten minste moet bekennen dat mij de tijd te kort is geweest om het voorstel van de Regering te vergelijken met de aan ons ingezondene requesten van al de suikerraffinadeurs, en om met de gewenschte kennis van zaken over deze zoo belangrijke zaak te kunnen oordeelen.

Ik heb evenwel gezegd, dat ik mij gaarne aansluit aan die leden, welke in de voorstellen der Regering en in het onderzoek der Tweede Kamer vertrouwen stellen, en daarom zal ik dan ook mijne goedkeurende stem aan dit wets-ontwerp niet onthouden.

De bedenking die ik heb, is alleen deze: het artikel van de suiker is mij onbekend, maar ik weet toch dat het is een gewigtig artikel van industrie voor de steden Amsterdam en Rotterdam en ook voor het geheele Rijk. Die tak van industrie staat in naauw verband met onze koloniale productie en onze scheepvaart, en men heeft sedert een twintigtal jaren, vooral in Amsterdam, met aanzienlijken vooruitgang met de vreemde suikerraffinadeurs gewedijverd. Er zijn in die fabrieken vele bekwame mensehen werkzaam, meestal tusschen de 25 en 50 jaren ond, mannen met huisgezinnen, wier belang het is dat die fabricken in wezen blijven, want zij kennen geen ander vak en vinden in die fabrieken alleen hun bestaan. Ik zou het een bezwaar aehten, wanneer men het oog van het Gouvernement niet gestadig vestigde op de groote belangen, die er in dezen bestaan voor die steden, waar de suikerfabrieken bloeijen, zoowel wat de kapitalisten, als wat de nijvere klasse betreft. De Regering zal ongetwijfeld het oog daar wel niet van afslaan, en het belang dat ook zij er bij heeft is groot en uitgestrekt, want men moet het niet vergeten dat zoodanige etablissementen aanzienlijke sommen aan 's Rijks schatkist opbrengen. Tot nog toe bestaat er geene statistiek van de nijverheid; meermalen heb ik er in deze Kamer op aangedrongen dat er eene statistiek der Nederlandsche nijverheid zou worden opgemaakt; ik wensch dat dit op den een of anderen dag geschieden moge, zoodat men wete hoeveel menschen er aan de verschillende takken van industrie in iedere provincie gebezigd worden.

In de avondzitting] van gisteren hoorde ik herhaaldelijk zeggen, dat het wensehelijk zou zijn om aan onze behoeftige klassen werk te verschaffen; dat dit beter zou zijn dan haar op eene andere wijze te trachten te gerieven.

Het zij mij vergund te zeggen, dat het denkbeeld, dat de Regering moet zorgen voor werk, onmogelijk door haar kan worden verwezenlijkt, zoo als dan ook door den Minister van Finantien te regt daarop is geantwoord. Maar hoezeer men altijd gezegd heeft dat ons land voor geene industrie vatbaar is, zoo geloof ik toch dat daarvoor wel degelijk de mogelijkheid bestaat en ik meen daarvan zelfs bewijzen te hebben gegeven. De industrie moet, naar mijn oordeel, niet aangemoedigd worden door bescherming, door het stelsel dat vroeger bestond en hetwelk eenige sommen afzonderde ter harer bevordering. Maar de industrie moet worden aangemoedigd door het wegnemen van belemmeringen, door gelijkheid van regten met andere landen, door traetaten, die dit doel beoogen, door nieuwe tariven van regten, welke die industrie niet benadeelen. Zoo men dit doet en men die industrie maar niet te min acht, dan zal men zien dat Nederland wel voor industrie vatbaar is en men zal die industrie zelfs zien bloeijen.

Ik meen ook nog te moeten doen opmerken dat, naar mijne bescheiden meening, deze wet niet in te groot verband moet beschouwd worden met de afschaffing van het tonnegeld. Deze wet staat, mijns inziens, geheel op zich zelve; zij betreft de belangen van de Nederlandsche industrie; belangen, het meest te Amsterdam en te Rotterdam gevestigd. Wanneer men nu een te groot verband aanneemt tusschen deze wet en die, welke wij straks zullen behandelen, dan gaat men, als ik het zoo noemen mag, aan het schagcheren. Ik geloof dat men deze wet geheel op haar zelve

ZITTING VAN DEN 12DEN JULIJ.

LXXVIII. *Verhooging van het minimum van de opbrengst van den Suiker-accijns.* (Beraadslaging.)

moet beschouwen, zonder de afschaffing van het tonnegeld daarin te betrekken. Ik wil hiermede geen ongunstig oordeel over die afschaffing uitspreken. Integendeel, ik ben gestemd voor eene geheele vrijheid van handel, ik ben een voorstander geweest van de scheepvaartwetten en ik zal, als voor eene completering daarvan, ook stemmen voor de afschaffing van het tonnegeld. Ik ben alleen van meening dat hier elke zaak op zich zelve moet beoordeeld worden en dat men de eene niet met de andere moet verwisselen.

De heer **Minister van Financien:** Met regt is door verschillende sprekers gewezen op het belang van het onderwerp thans aan uwe overweging onderworpen. Er is door de geachte leden, die het woord hebben gevoerd, uiteengezet, hoe de tak van nijverheid, dien het hier geldt, van het hoogste belang is voor ons dierbaar Vaderland, — hoe de opbrengst van den suiker-accijns voor onze finantien van groot belang moet geacht worden, — hoe ook de zeevaart en onze handel bijzonder belang stellen bij den bloei van dezen tak der industrie, niet alleen voor de overbrenging van producten uit onze overzeesche bezittingen en voor de overbrenging van de suiker uit andere gewesten, maar ook voor den terugvoer van de geraffineerde suiker uit onze havens naar die van verschillende gedeelten van ons werelddeel. De afgevaardigde uit Maastrieht (de heer Regout) heeft ook nog uwe aandacht gevestigd op die menigte werklieden die in de fabrieken aan de raffinade van de suiker werkzaam zijn, en hoe het pligtmatig is niet onvoorzigtig de handen uit te strekken naar middelen tot stijving der schatkist, die aan de andere zijde een groot kwaad zouden kunnen te weeg brengen. Er is eindelijk op gewezen hoe, zoo men dezen tak van industrie in het minst doet verdorren, men dan gevaar loopt al de vruchten, welke wij er thans van plukken, verloren te zien gaan.

Mijne Heeren, ik ben ten volle overtuigd van het gewigt dier zaak, en indien daarop thans uwe aandacht wordt gevestigd, dan is het niet om die leden, die vreezen dat, zoo deze tak van nijverheid te zeer wordt belast, hij in bloei zal verminderen en die daarom tegen deze wetsvoordragt zullen stemmen, dit ten kwade te duiden; neen, ik zal dit niet toeschrijven aan oppositie, waarvan een der leden heeft gesproken; ik ben volkomen overtuigd, dat het een gewetensbezwaar is hetwelk die leden zal tegenhouden hunne stem aan deze wet te geven, en hetwelk zijne verklaring vindt in het groote gewigt der zaak.

Doch het groote punt, waarop het hier aankomt, is: zal de meerdere opbrengst, die men van dit middel vergt, de noodlottige gevolgen hebben die de tegenstanders der wet daarvan verwachten?

Ik zal het voorbeeld volgen, door alle sprekers heden gegeven, en mij weinig in cijfers verdiepen. Een der sprekers, de geachte afgevaardigde uit Zuidholland, heeft er zelfs op gewezen hoe moeijelijk het is in eene beraadslaging cijfers goed te volgen: men dient de cijfers op schrift te hebben, om ze met de vereischte aandacht te kunnen nagaan. Ik geloof tevens dat ik mij te beter daarvan kan onthouden, vooreerst omdat er geene cijfers door de leden zijn aangehaald, en ten andere omdat het mij, bij de spoedige en onafgebroken opeenvolging van werkzaamheden, die hier heeft plaats gehad, bijna onmogelijk zou zijn nieuwe cijfers aan te halen. Wat dus cijfers betreft, moet ik de vrijheid nemen de leden dezer Kamer te verwijzen naar de gedrukte stukken.

Wanneer wij spreken over het raffineren van suiker, dan doet zich in de eerste plaats eene vraag aan ons voor, namelijk of die tak onzer nijverheid niet in eenen onnatuurlijken toestand verkeert? Men heeft de naauwkeurigheid der cijfers van de Regering betwist. De Regering heeft die cijfers geput uit de bron welke zij meende daartoe het meest geschikt te zijn, omdat die volkomen onpartijdig kon geacht worden. Die cijfers zijn van verschillende kanten bestreden. Ik breng hulde aan de energie, de volharding, waarmede men dit wets-ontwerp bestreden heeft. Ik geloof dat het voor den gang der zaken zeer wenschelijk zou zijn, wanneer ieder ingezeten van ons land met dezelfde volharding de Regering bestreed waar hij meent dat zij ongelijk heeft. Dit kan der Regering niet hinderen; zij wenscht gaarne licht te ontvangen van waar dan ook.

Sommigen zeggen: waarom hebt gij de deskundigen niet geraadpleegd? Het antwoord is reeds bij den anderen tak der wetgevende magt gegeven. Bij de behandeling der wet, tot welke het tegenwoordige wets-ontwerp eigenlijk slechts een toevoegsel is, is deze zaak van alle kanten toegelicht. Men had tot den Minister, die toenmaals aan het hoofd van het Departement van Finantien stond, gezegd: » Laat u voorlichten door deskundigen." Hij heeft daaraan voldaan en is dus volkomen voorgelicht geworden. Wanneer wij dien gewezen Minister thans, in eene andere betrekking, het nu door de Regering voorgestelde wets-ontwerp met den meesten ijver zien verdedigen, dan geloof ik, dat dit, juist omdat hij toen zoo goed voorgelicht is, eenigzins tot geruststelling mag strekken.

De geachte afgevaardigde uit Gelderland is zijne rede begonnen met te verklaren, dat aan die voorlichting niet altijd evenveel waarde kan gehecht worden, omdat, als men deskundigen raadpleegt, hunne adviezen dikwijls lijnregt tegen elkander indruischen. Die omstandigheid, Mijne Heeren, is niet uit het oog verloren; doch ik ben altijd bereid om hen, die mij willen voorlichten, te woord te staan en hen met aandacht aan te hooren. Zoo vernem ik de meeningen van beide zijden.

Doch, om nu op de vraag terug te komen, heb ik nog een woord te zeggen omtrent de cijfers. Men heeft de volkomene juistheid van die cijfers tegengesproken; doch er is eene zaak, welke men niet heeft tegengesproken, namelijk deze: dat de prijs van exportatie van de geraffineerde suiker meest altijd genoegzaam gelijk is aan dien van de ingevoerde ruwe suiker. En dit brengt mij tot de vraag, die ik straks de eer had tot u te rigten: is dat niet een onnatuurlijke stand van zaken? Hoe is het mogelijk, dat een fabricaat kan afgeleverd worden voor denzelfden prijs als de ruwe grondstof? Waaruit worden dan de kosten van fabricatie gevonden? Geen fabrikant zal toch alleen voor zijn genoegen laten werken, en de kosten uit zijn zak betalen? De kosten moeten toch ergens uit gevonden worden, en dat bewijst juist den onnatuurlijken toestand waarin die nijverheid is gebragt. In dien toestand kan zij niet verkeeren zonder geholpen te worden; er moet dus zijn eene premie op de exportatie. De geachte afgevaardigde uit Zuidholland heeft er op gewezen en gezegd: » op dien weg moeten wij niet verder vooruitgaan, doch wij mogten dien weg niet plotseling verlaten". Dit ben ik geheel met hem eens; de zaak is van te groot belang; zij is in een toestand gebragt waaruit wij haar niet plotseling kunnen wegrukken; doch men moet niet verder op dien weg voortgaan, men moet trachten hem voorzigtig en eenigzins langzaam te verlaten, en ik geloof dat deze wet daartoe volkomen leidt. Ik zeg: men moet dien weg niet te spoedig verlaten en wel vooral niet wegens de wetgeving van andere landen. Die onnatuurlijke toestand, die bij ons heerscht, heerscht ook in andere rijken. Wil men dus dat onze landgenooten zullen kunnen concurreren met de ingezetenen van andere Staten, dan moet men zooveel mogelijk trachten die vreemde wetgevingen als het ware bij te houden en vooral zorgen, dat men ze niet voorbijstreve.

Nu zegt men: als deze wet wordt aangenomen, dan zal men niet kunnen concurreren tegen Frankrijk, Belgie en Engeland. De onvermoeide bestrijder van deze wet heeft in een nader adres, het laatste dat wij ontvangen hebben, gezegd, dat onze industrie, in vergelijking met Frankrijk, reeds had te overwinnen de nadeelen van f 5.50 per 100 Ned. ponden melis en van f 4 1/8 per 100 Ned. ponden crushed melis of lompsuiker. Hij zegt: dat nadeel kunnen wij nog overwinnen, doch een grooter niet. Zijne mededeeling bewijst in allen geval, dat men de industrie hier te lande reeds op een belangrijken trap heeft gebragt, daar men zulk een aanzienlijk nadeel heeft kunnen overwinnen, en nu moet ik wijzen op eene omstandigheid en de vraag doen: is het waarschijnlijk, dat Frankrijk dien weg nog langer zal blijven bewandelen? Ter beantwoording dier vraag meen ik uwe aandacht te moeten vestigen op een belangrijk artikel, dat juist onlangs in het geachte Fransche dagblad het *Journal des Débats* is verschenen van een zeer bekend schrijver in dat dagblad, den heer Xavier Raymond. In dat artikel wordt ook gewezen op den onnatuurlijken toestand der raffinaderijen in Frankrijk. Er is veel gesproken over de wetgeving ten opzigte der suiker in Frankrijk. Deze is nog meer zamengesteld dan onze wetgeving, omdat het invoerregt aldaar nog naar zeer verschillende maatstaven wordt geheven. Men heeft daar een hoog invoerregt op vreemde suikers, een minder invoerregt op de suikers uit de Fransche kolonien, terwijl men dan nog bovendien binnenlandsche suiker uit beetwortelen vervaardigt. Dit alles maakt den toestand meer zamengesteld.

Men gaat uit van het beginsel om hetgeen wordt afgeschreven als premie van uitvoer, het *drawback*, te regelen naar het regt van de vreemde suikers, onder Fransche vlag ingevoerd. In Frankrijk heeft hetzelfde plaats gehad als hier, namelijk dat men, naar mate de bewerking van de suiker in de kolonien beter werd, achtereenvolgens het rendement heeft moeten verhoogen. Het is omdat men van de stelling uitging, dat 100 pond ruwe suiker meer opleverde dan vroeger, dat men in 1833 het rendement verhoogde. Toen werd het gebragt op 70 per cent, en het drawback, dat in 1832 tot 19,100,000 francs gestegen was, daalde in 1834 tot 3,362,000 francs. Het is echter duidelijk, dat bij de tegenwoordige fabricatie ook dit rendement veel te laag is. Wat is het gevolg daarvan? Dat het drawback weder telken jare toeneemt, zoodat de opbrengst der belasting in Frankrijk elk jaar in diezelfde mate afneemt. Want men vindt dat het drawback in 1852 bedroeg 13 millioen, in 1853 14 millioen, en in 1854 22 1/2 millioen francs, en dat dit over 1855 nog sterker zal zijn. Wat is nu de natuurlijke conclusie daarvan? Gij moet, zegt de schrijver van het bedoelde artikel, uw rendement veranderen en het ten minste van 70 op 90 per

ZITTING VAN DEN 12DEN JULIJ.

LXXVIII. *Verhooging van het minimum van de opbrengst van den Suiker-accijns.* (Beraadslaging.)

cent brengen, en dus nog wel hooger dan in deze wet, die slechts 81.8 per cent voorstelt. Dus doende zal men aan teruggaven ten minste 12 millioen minder uitgeven. Wanneer nu een land zich bevindt in een toestand als Frankrijk, en zeer zware uitgaven wegens eenen grooten oorlog heeft te doen, dan geloof ik, dat iemand, die met cijfers aantoont dat eene belasting 12 millioen francs meer kan opbrengen, een goedgunstig oor bij de Regering zal vinden. Hij zegt: wanneer gij het rendement verhoogt, wie zal daardoor lijden? Aan wien zal dat het onaangenaamst zijn? Aan den vreemden consument. Hij eindigt die beschouwing met te zeggen: » On n'aperçoit pas de motif pour imposer le peuple français dans le but de fournir du sucre à vil prix à nos voisins d'Italie et de Suisse, aux gens de Maroc et Tunis et même à nos bons alliés les Turcs. C'est bien le cas de dire ici qu'il s'agit d'affranchir le pays d'un tribut payé *à l'étranger*." Wanneer ik nu in den tegenwoordigen tijd zoodanig artikel lees in zulk een geacht dagblad, dan geloof ik dat die stem niet zal zijn die van een roepende in de woestijn, en dat men spoedig zal vernemen, dat de Fransche wetgeving op dit punt veranderd wordt. Men zal het ware belang inzien den vreemdeling niet langer goedkooper suiker te laten eten ten koste van den Franschman. Ik geloof dat dit een zeer groot bezwaar kan wegnemen voor hen, die te veel vreezen voor het verlies, dat de concurrentie van Frankrijk ons in de Middellandsche zee kan toebrengen.

Wat nu Belgie betreft, ik heb van eene, naar ik meen welonderrigte zijde vernomen dat ook bij de Belgische regering het voornemen bestaat, indien wij onze wetgeving veranderen, dat voorbeeld spoedig te volgen. Het is mij zoo stellig verzekerd, dat ik geloof niet onbescheiden te zijn dit hier mede te deelen.

Ten opzigte van Engeland moet ik toch de vrijheid nemen nogmaals te herinneren, hetgeen reeds in de Memorie van Beantwoording staat, dat niettegenstaande de beschermende wetgeving, daar nog eene niet onbelangrijke hoeveelheid geraffineerde suiker uit ons land wordt ingevoerd.

Men heeft hier de vraag behandeld: wanneer nu de hoop, die gij koestert, dat gij de mededinging in den buitenlandschen handel zult kunnen volhouden, niet wierd vervuld, kan dan de inlandsche consumtie het offer dragen dat gij vordert? Ik moet eenigzins verschillen van den geachten spreker uit Zuidholland. Ik geloof dat het oorspronkelijke denkbeeld van het wets-ontwerp is geweest, dat de suiker niet is een voorwerp van eerste levensbehoefte, maar van weelde, en dat daarop eene zekere belasting, een accijns kan gelegd worden. Die accijns is in hoofdsom, zoo als u bekend is, f 13.50 en met de opcenten f 21.98 per 100 Nederlandsche ponden. Men had dus kunnen uitgaan van het beginsel om zich niet te bekommeren over de geraffineerde suiker, die uitgevoerd wordt, ook niet om de ruwe suiker, die ingevoerd wordt, maar zich hebben kunnen bepalen om van elk pond geraffineerde suiker, die uit de fabriek in de inlandsche consumtie komt, den accijns te heffen. Men heeft echter gemeend de wetgeving niet aldus te moeten inrigten, waardoor een moeijelijk en belemmerend dagelijksch toezigt op elke fabriek had moeten worden uitgeoefend, en men heeft den fabrikant liever vrij willen laten. De vraag echter waar het nu op aankomt, is te weten, hoeveel suiker in de inlandsche consumtie komt? Dat is nu een punt, dat zeer moeijelijk zal worden uitgemaakt. Er bestaat een eerste grond; men weet hoeveel ruwe suiker er geacht wordt in de fabrieken te worden ingevoerd en hoeveel geraffineerde suiker uit het land wordt uitgevoerd. Ik zeg » geacht wordt" omdat de tarra niet onbelangrijk is, en dit is een punt, waarover liever van sommige kanten wordt gezwegen; ik geloof dat de hoeveelheid, die verbruikt wordt, aanzienlijker is dan die, welke in de officiele cijfers voorkomt, omdat hetgeen de tarra bedraagt, in wezenlijkheid niet zooveel is als de wet er voor toelaat. Nu weet men ook wat er uitgevoerd wordt en wanneer men nu aanneemt het gemiddeld cijfer van 70 millioen ponden voor den invoer en 50 millioen voor den uitvoer, dan heeft men nog 20 millioen voor het inlandsch verbruik, die waarschijnlijk nog vermeerderd worden door hetgeen de wet meer aan tarra toelaat dan zij wezenlijk bedraagt. Maar hoeveel melis, hoeveel bastaard en hoeveel stroop, en hoeveel verlies onder die 20 millioen zijn, dit is juist een punt, dat altijd eenigzins in het onzekere zal blijven. Volgens mijne beschouwing is de berekening in de Memorie van Toeliehting gesteld, zeer matig.

Ik heb het van belang geacht dit op nieuw te doen uitkomen in de Memorie van Beantwoording van deze Vergadering. Ik geloof op goede gronden te kunnen volhouden, dat de hoeveelheid melis aanzienlijker is dan in de Memorie van Toeliehting door de Regering op den voorgrond is gesteld. Doch laten wij ons daaraan houden, laten wij zeggen, dat de hoeveelheid melis en basterden gezamenlijk op zijn minst 12 millioen bedraagt. Dit blijkt ook uit de adressen van de tegenstanders dezer wet. Zij erkennen dat het cijfer van de suiker voor de inlandsche consumtie op zijn minst 12 millioen is. Wanneer men nu daarvan uitgaat en zegt: iedere honderd pond ruwe suiker, dienende voor de fabricatie der suiker die in consumtie wordt gebragt, moest belast worden met f 21.98, dan is dit bedrag veel grooter dan de som van $1\frac{1}{2}$ millioen die men thans betaalt en dan de som van 2 millioen, die men volgens dit ontwerp wenscht te vragen. Hetgeen er overblijft is ter beschikking van den raffinadeur. Daaruit zal hij vinden de kosten van fabricatie en zal hij misschien de suiker voor den uitvoer iets goedkooper kunnen stellen dan anders, ten einde de mededinging met het buitenland te kunnen volhouden. Wanneer men nu aanneemt eene consumtie van minstens 12 millioen ponden behalve de stroop, waarvan de prijs door de raffinadeurs verhoogd kan worden — en reeds door den spreker uit Zuidholland is er op gewezen, dat in ons land de consumtie van stroop grooter is dan in eenig ander land, — als men dat bedrag aanneemt, dan kan door dezen accijns ruimschoots en meer dan voldoende gedekt worden hetgeen van den raffinadeur wordt gevorderd. Doch, zegt men, die prijs van de consumtie kan niet verhoogd worden naar willekeur. Een spreker uit Noordholland heeft gezegd: wanneer ik koop suiker voor exportatie, ik exporteer de suiker niet en ik betaal den accijns, dan zal ik die suiker in consumtie kunnen brengen voor de som van exportatie plus den accijns. Ik geef het toe. Wanneer wij aldus handelen dan kan dit zoo gebeuren, maar dat er vele omstandigheden zijn waarin niet aldus gehandeld wordt, bewijst dat dit geen onomstootelijke waarheid is. Men heeft verschillende tijdvakken, waarin de prijs van consumtie meer heeft verschild van den prijs van exportatie dan de accijns. De cijfers door de Regering bijgebragt mogen niet volkomen juist zijn, zij mogen een gulden meer of minder verschillen, maar er zijn tijdvakken, waarin dat verschil van prijs zeer aanzienlijk is geweest. En het ligt ook in den aard van de zaak. Want de prijs van de consumtie zal zich natuurlijk regelen naar binnenlandsche aanvraag en aanbod. En nu zullen er tijden zijn, dat de raffinadeurs veel suiker over hebben, en andere, waarin zij suiker te kort komen voor de inlandsche consumtie. Men heeft gezegd: de raffinadeurs weten het best wat hun belang medebrengt. Daarvan ben ik volkomen overtuigd. Doch er zijn toch tijdstippen geweest, waarin zij dit belang niet zoo volkomen begrepen hebben als men dit gewoonlijk wel van hen zou denken. Zij dringen gewoonlijk aan op eene hooge premie van afschrijving. En wat is het gevolg daarvan? Dat men, als de premie hoog is, den accijns aanzuivert door minderen uitvoer, vooral onder de vorige wetgeving, toen die gedwongen betaling er niet was die thans is ingevoerd. En onder die vroegere wetgeving ontstond bij eene te hooge premie van afschrijving bij den uitvoer dit geval, dat zeer spoedig alles was aangezuiverd. Er was toen sleehts 5 per cent rendement. Maar wanneer men te veel suiker voor de binnenlandsche consumtie overhield, dan moest men die tot zeer lage prijzen afzetten. Nu bewijst men uit de tegenwoordige prijzen, dat de inlandsche consumtie geene verhooging kan dragen. Doch ik moet er dan toch op wijzen, dat die prijzen van inlandsche consumtie oneindig hooger zijn geweest. En wanneer op het oogenblik de prijzen lager waren, dan zou ik nog wel deze vraag willen gedaan hebben, die echter waarschijnlijk niet beantwoord zal worden: of niet thans het rendement nog iets te hoog is gesteld?

Wanneer men de premie van afschrijving van f 17 tot f 16.50 vermindert, dan zullen de raffinadeurs meer suiker moeten uitvoeren om dezelfde som te vinden die ze nu vinden bij een prijs van f 17, dan zullen er minder overponden blijven voor de binnenlandsche consumtie, en ik geloof dat dit nu tevens de gelegenheid zal geven om den prijs der binnenlandsche consumtie eenigzins te verhoogen.

Doch, zegt men, men is daarin thans beperkt door de fijnere soorten van suiker die uit Java komen; die fijnere soorten zullen in consumtie worden gebragt en men zal dus de geraffineerde suiker, maar vooral de basterdsuiker, in prijs niet hooger kunnen brengen dan de vreemde ruwe suiker, plus den accijns.

Ik gevoel dat bezwaar tot op zekere hoogte. Doch ik moet ook doen opmerken dat men ons, en daarvoor moet ik dank zeggen, eenige monsters suiker heeft toegezonden, om die zaak duidelijk te maken; men heeft er bijgedaan geraffineerde suiker en nº. 20 van Java. Wanneer men die suikers bij elkander ziet, dan bespeurt men toch op het eerste gezigt een belangrijk verschil in de kleur, maar ik moet de vrijheid nemen dit te doen opmerken, dat de hoeveelheid die van nº. 20 Java hier te lande komt, uiterst gering is. Ik heb hier eene lijst waarin zijn opgegeven de verschillende hoeveelheden waarin de verschillende nommers uit Java hier komen, en dan bedraagt dat nº. 20 Java nog geen per cent, slechts ongeveer een half per cent van den geheelen toevoer uit Java. Ik heb gemeend dit te moeten doen opmerken; het is echter een argument waar ik niet al te veel aan hecht, omdat ik mij niet kan voorstellen dat iets zou beletten om die verbeterde fabrieken op Java op grootere schaal in te voeren.

Ik vlei mij, Mijne Heeren, bij u de overtuiging te hebben doen geboren worden, dat dit ontwerp niet ligtvaardig door de Regering is aangeboden. Ik vlei mij met twee zaken: vooreerst dat de concurrentie op vreemde markten zal kunnen worden volgehouden

ZITTING VAN DEN 12DEN JULIJ.

LXXVIII. *Verhooging van het minimum van de opbrengst van den Suiker-accijns.* (Beraadslaging.)

ten tweede, dat mogt dat het geval niet zijn, men eene tegemoetkoming zal kunnen vinden door de binnenlandsche consumtie. Ik vind daarin eene zeer groote geruststelling, doch ik wil er dit bijvoegen: indien het bij de werking der wet mogt blijken, dat wij ons daarin vergist hebben, dat thans niet plaats heeft hetgeen vroeger herhaaldelijk heeft plaats gehad, dat namelijk de bezwaren door de belanghebbenden voorgedragen, zeer overdreven zijn voorgesteld geworden — de afgevaardigde uit Gelderland heeft het ons heden herinnerd, dat bij alle andere gelegenheden door de belanghebbenden altijd vele bezwaren in het midden zijn gebragt, die later bleken ongegrond te zijn, — mogt dat niet het geval zijn, mogt de ondervinding leeren dat wij ons daarin vergist hebben, hetgeen zeer spoedig blijken zou, dan zal ik de eerste zijn om u mijne dwaling te erkennen en het geëerbiedigd Hoofd van den Staat vergunning te vragen om eene andere en betere wetgeving voor te dragen.

De heer **Insinger**: Ik zal mij na de rede van den heer Minister nog slechts veroorloven eenige opmerkingen te maken.

De Minister heeft gezegd dat het allermoeijelijkst is om in deze Vergadering cijfers te beoordeelen; ik zal er dus geene opnoemen. De Minister heeft te kennen gegeven, te verwachten dat het Belgisch gouvernement zijne protectie zou inkrimpen. De Minister zal wel goed onderrigt zijn, en het zou mij alzoo niet passen het door hem medegedeelde eenigzins te betwijfelen. Het betoog van den Franschen publicist, waaruit de Minister ons eenige zinsneden heeft voorgelezen, is welligt zeer belangwekkend, maar indien, in plaats van een betoog van een schrijver, van een gouvernementsvoorstel sprake geweest ware, dan zou dit van grootere waarde zijn. Het behoort mitsdien tot de mogelijkheden dat de Fransche regering de protectie vermindert, maar dat is onzeker, en in dien tusschentijd zal al het ongerief blijven bestaan. Die overgroote inconvenienten zijn nu aanwezig; daarenboven heeft de ligging van de haven van Marseille zooveel voor boven andere havens, dat ik vreezen moet, dat wij daarbij langen tijd ten achter zullen blijven. Bij de onzekerheid eener verandering in het systeem van andere Staten, kan ik alzoo niet in die gerustheid deelen, welke de Minister koestert.

De heer **van Beeck Vollenhoven**: Ik heb straks gezegd, Mijne Heeren, wat mij het woord deed voeren: de groote onzekerheid, waarin ik verkeerde omtrent dit wets-ontwerp, deed mij aarzelen of ik er mijne stem al dan niet aan geven zou. Ik heb gewezen op de omstandigheid, die het voor mij nog moeijelijker maakte. Met de grootste aandacht heb ik de betoogen van den Minister gevolgd, en ik zou de waarheid te kort doen, wanneer ik niet verklaarde, dat daaronder verschillende punten zijn, die mij werkelijk meerder gerustheid gegeven hebben.

Maar de vraag, die ik mij veroorloofd heb, blijft in haar geheel. De solutie — de Minister duide het mij niet ten kwade — brengt mij niet verder. Dit alleen — en daarin heeft de Minister gelijk — moet ik erkennen, dat het weinig baten zou, of men dezen maatregel neemt, daar de prijs in consumtie toch geregeld wordt, even als alles, naar vraag en aanbod. Het is bekend dat voor exportatie meestal gekocht wordt op zekeren termijn van levering; men kan dus gekocht hebben op een oogenblik dat men voordeelig achtte, terwijl op het tijdstip dat de levering geschiedde de reden, die tot koopen aanleiding gaf om ze later in consumtie te brengen, niet meer bestond. Dit is het eenige wat ik ten gunste van de stelling des Ministers kan aannemen, meer niet.

Wat mij echter het meest bewegen zou om *met minder schroom* het wets-ontwerp aan te nemen, is de berekening der Regering van hetgeen de opbrengst moet wezen, van hetgeen in consumtie gebragt wordt. Van die 12 millioen ponden melis, die uit die 20 millioen ponden suiker, welke toch in consumtie blijven, gemaakt worden, is het bedrag van den accijns zeker veel hooger dan datgene wat aan de schatkist wordt gegeven, en ik geloof met hem, dat dit wel iets meer zal bedragen dan hetgeen men raauwelijks daarvan berekend heeft.

Ik hoop, dat de berigten, welke de Minister ons gegeven heeft omtrent het voornemen eener verandering van wetgeving in Belgie, juist zijn. Ook mij zijn die ter oore gekomen, maar ik vernam ze niet van zulk eene zijde om er dat geloof aan te mogen hechten wat ik er nu aan hechten zal, nu de Minister van Financien, wiens bronnen zeker wel officieel zullen zijn, ons daarop het uitzigt geeft.

Wat betreft hetgeen de Minister omtrent Frankrijk gezegd heeft, daaromtrent ben ik het geheel eens met den afgevaardigde die zoo even het woord heeft gevoerd. De mogelijkheid dier verandering bestaat, maar geenszins de zekerheid.

Het laatste gezegde van den Minister doet bij mij het meeste af en zal mij doen *wagen* mijne stem aan deze voordragt te geven, de verklaring namelijk, dat hij, zoodra het blijkt dat hij zich bij deze voordragt bedrogen heeft, onmiddellijk een voorstel zal doen om te herstellen wat thans wordt veranderd. Ik weet dat bij elke industrie proefnemingen gevaarlijk zijn, maar daar ik niet verklaren kan de stukken zoodanig te hebben bestudeerd, dat ik bestrijden kan wat de Minister gezegd heeft, zal ik mijne stem voor de wet uitbrengen.

De heer **van der Oudermeulen**: Na al het gehoorde kan ik niet terugkomen op mijn gevoelen. Het verlies dat de schatkist zal lijden door de afschaffing van lasten, zal eerst met Januarij aanvangen. Nu wordt bij deze verhooging van lasten reeds met October voorziening tegen dat eventueel verlies aangevraagd. Dat is minstens drie maanden te vroeg. De Minister verwaeht eene verandering van wetgeving in Belgie. Indien deze verandering was ingevoerd, zou er welligt minder bezwaar tegen de voordragt zijn. Hij acht het niet onmogelijk dat de publieke geest in Frankrijk ook gunstig gestemd wordt voor eene verandering van het belastingstelsel op de suiker, en hij acht het daarom niet onmogelijk dat later het Fransche gouvernement zoodanige verandering zal tot stand brengen. Maar dat alles zijn verwachtingen op de toekomst, en in die verwachtingen wenscht hij dat de Eerste Kamer thans eene wet van verhooging van den accijns op de suiker zal aannemen. Hij voegt er wel bij de belofte, dat wanneer die aan te nemen wet slecht werkt, hij daarop zal terugkomen; maar ik voor mij ik ben overtuigd dat zij slecht *zal* werken en vind het derhalve veiliger die niet aan te nemen. Ik blijf daarom bij mijn voornemen om tegen dit ontwerp van wet te stemmen.

De beraadslaging wordt gesloten en het *wets-ontwerp tot verhooging van het minimum der opbrengst van den accijns op de suiker*, in stemming gebragt, met 25 tegen 6 stemmen aangenomen.

Tegen hebben gestemd de heeren: Borski, van der Oudermeulen, van Wessem, Bosch van Drakestein, van Dam van Isselt en Insinger.

Bij deze stemming waren afwezend de heeren: Tonckens en Boxman.

Het WETS-ONTWERP TOT AFSCHAFFING VAN HET TONNEGELD DER ZEESCHEPEN EN HOUDENDE BEPALINGEN OMTRENT HET METEN DERZELVE wordt, zonder beraadslaging, met algemeene (31) stemmen aangenomen.

Bij deze stemming waren afwezend de heeren Tonckens en Boxman.

De **Voorzitter**: Daar waarschijnlijk deze vergadering de laatste van het zittingjaar zal zijn, stel ik voor de notulen van het verhandelde op heden te doen voorlezen.

Dienovereenkomstig wordt besloten en de notulen van het verhandelde in de zitting van heden gelezen en goedgekeurd zijnde, wordt de vergadering gescheiden.

VEREENIGDE ZITTING DER BEIDE KAMERS

van Donderdag den 23sten Augustus 1855,

TER SLUITING VAN DE GEWONE VERGADERING DER STATEN-GENERAAL.

De heer **Philipse**, Voorzitter der Eerste Kamer, bekleedt den voorzittersstoel.

De **Voorzitter** laat, bij de afwezendheid van den Griffier der Eerste Kamer, door den Griffier der Tweede Kamer een besluit des Konings van den 17den Augustus jl. voorlezen, waarbij aan den Minister van Binnenlandsche Zaken wordt opgedragen om zich heden ten twee ure te begeven naar de Vergadering der Staten-Generaal, en aldaar, uit naam des Konings, de tegenwoordige zitting der Staten-Generaal te sluiten.

De **Voorzitter** benoemt daarop eene Commissie van leden der beide Kamers, om den heer Minister van Binnenlandsche Zaken in- en uitgeleide te doen. Die Commissie bestaat uit de heeren: Insinger, van Weel, Delprat, de Brauw, van Wessem, Lotsij, van Franck en Heemskerk.

Kort daarna wordt de Minister van Binnenlandsche Zaken, die zich op de gewone statelijke wijze naar de Vergadering der Staten-Generaal begeven heeft, de zaal binnengeleid.

De **Minister van Binnenlandsche Zaken** plaatst zich voor den troon en houdt de volgende aanspraak:

Mijne Heeren!

De zitting, welke ik in naam des Konings kom sluiten, heeft veelvuldige bewijzen geleverd van Uwen onbezweken ijver en van Uwen wensch om, door gemeen overleg met de Regering, het welzijn van het Vaderland te bevorderen.

Belangrijke onderwerpen zijn door U behandeld en geregeld, en de afgeloopen zitting heeft ons een grooten stap nader gebragt tot het tijdstip, waarop aan het vijfde additionele artikel der Grondwet volledige uitvoering zal zijn gegeven.

Door het voordragen van drie wets-ontwerpen: betreffende de verantwoordelijkheid der ministers, de uitoefening van het regt van vereeniging en vergadering en het lager en middelbaar onderwijs, heeft de Regering getracht den pligt, die op haar rust, te vervullen. Aan twee dier wets-ontwerpen hebt Gij Uwe goedkeuring geschonken; het derde is niet afgedaan kunnen worden, maar de arbeid aan het onderzoek daarvan besteed zal niet verloren zijn.

De gunstige toestand der geldmiddelen en het vooruitzigt dat die zal worden bestendigd, gaven vrijheid tot eene vermindering van belastingen te besluiten.

Door de opheffing van den accijns op het gemaal en de afschaffing der tonnegelden hebt Gij, in overeenstemming met de Regering, een blijk gegeven van Uwe zucht om de eerste levensbehoeften zooveel mogelijk te ontheffen van de lasten welke daarop drukken en den handel en de nijverheid te bevrijden van hetgeen aan verdere uitbreiding en ontwikkeling in den weg zou kunnen staan.

De billijke wensch om de lasten der Natie te verminderen deed evenwel het oog niet sluiten voor uitgaven, die niet langer mogten worden verdaagd. De toestand der zeemagt eischte voorziening; Gij hebt op onbekrompen wijze de middelen verstrekt om met het herstel en de uitbreiding van dit belangrijk deel der algemeene dienst een aanvang te maken.

Door Uwe verlichte ondersteuning is het mogelijk geweest veel tot stand te brengen, waarop, aan het einde der zitting, met voldoening mag worden teruggezien.

Blijft het belang van het Vaderland het eenige doel van de Regering en de Volksvertegenwoordiging en het rigtsnoer harer handelingen, dan mag men met vertrouwen verwachten dat er zegen zal rusten op hare pogingen en dat het den lande zal welgaan.

In naam des Konings verklaar ik deze zitting der Staten-Generaal gesloten.

VERBETERINGEN.

BIJBLAD I. (Eerste Kamer.)

Rede, uitgesproken door den heer Sassen *in de zitting van den* 11*den Julij* 1855:

bladz. 228, 2de kolom, regel 26 v. o. staat: *zij betaalt aan rijks- en stedelijke belasting ongeveer f* 26,000, lees: » zij betaalt aan rijks- en stedelijke belasting ongeveer f 2600".

BIJBLAD II. (Tweede Kamer.)

Rede, uitgesproken door den heer Hoffman *in de zitting van den* 27*sten Junij* 1855:

bladz. 1069, 1ste kolom, regel 5 v. o. staat: *dat is de kooper*, lees: » dat is de kassier";

bladz. 1070, 1ste kolom, regel 10 v. o., behoort achter het eerste woord (*hier*) een punt te staan; moetende alsdan verder gelezen worden: » Als een gevolg van het nut der bij ons gevestigde suikermarkt, las ik in de *Amsterdamsche Courant* van gisteren een » berigt" enz.;

ald. 2de kolom, regel 1 v. b. staat: *rendement van* 78$^1/_3$ *per cent*, lees: » rendement van 73$^1/_3$ per cent".

Andere rede, door datzelfde lid in de genoemde zitting uitgesproken:

bladz. 1078[1], 1ste kolom, regel 17 v. o. staat: *Ware dit zoo niet*, lees: » Ware dit zoo";

ald. regel 14 v. o. staat: *belastingen*, lees: » belasting".

Rede, uitgesproken door den heer van Bosse *in de zitting van den* 28*sten Junij* 1855:

bladz. 1085, 1ste kolom, regel 38 v. b. staat: *bijna f* 1.40 *per ton*, lees: » van ruim f 1 per ton".

Rede, uitgesproken door den heer van Eck *in dezelfde zitting:*

bladz. 1094, 1ste kol., regel 37 v. o. staat: *adres*, lees: » advies."

REGISTER,

BEVATTENDE IN ALPHABETISCHE ORDE:

A. de titels der: 1°. in de beide Kamers, of in de Tweede Kamer der Staten-Generaal alleen, behandelde wets-ontwerpen, met opgave van de deswege gewisselde stukken en gevoerde beraadslagingen, alsmede der daaromtrent genomen beslissingen; 2°. ingekomen regeringsverslagen, rekeningen enz., met opgave der tot onderzoek in de Tweede Kamer benoemde Commissien, der door deze uitgebragte rapporten, en behandeling der daarbij voorgestelde conclusien enz.; 3°. verzoekschriften, naar en bij de onderwerpen gerangschikt, met opgave der verslagen van de daarvoor gekozen Commissien, enz.; 4°. overige, bij de Kamers aanhangig gemaakte, onderwerpen en bij haar ingekomen bescheiden en mededeelingen enz.;

B. de vermelding der andere werkzaamheden van de Kamers, der door haar genomen besluiten omtrent voorstellen van allerlei aard, der benoemde Commissien, of personen, opgemaakte voordragten enz.;

C. de namen der Leden met aangifte: 1°. voor welk gewest of hoofdkiesdistrict zij gekozen zijn; 2°. van hetgeen elk hunner gedurende het zittingjaar geweest is of gedaan heeft; 3°. van de door ieder, alsmede door de Ministers, uitgesproken redevoeringen, adviezen, enz.;

D. de mededeeling der onderwerpen in de gewisselde stukken behandeld, of ter sprake gebragt bij de behandeling van eenig wets-ontwerp, regeringsverslag, interpellatie enz., en der zaken die, buiten de vastgestelde orde van werkzaamheden, tot beraadslaging aanleiding hebben gegeven;

alles met opgave, wanneer het een en ander geschied, en, met de noodige verwijzingen, waar dit in het Bijblad te vinden is.

Ter vermijding van noodelooze herhaling is, bij de vermelding der paginatuur, het woord *bladzijde* alleen dan geplaatst, wanneer dit ter verduidelijking noodig was.

De drie deelen van het Bijblad zijn aldus aangeduid: I. verslag van het verhandelde in de *Eerste Kamer;* II. id. in de *Tweede Kamer;* B. *bijlagen* behoorende bij het laatste verslag. I. en II., te vinden voor gewone cijfers *in* eenig artikel, of staande *vóór* eenig artikel, geven het deel aan waartoe de daarbij vermelde bladzijden behooren.

De Romeinsche getallen, staande bij den aanvang van den titel van eenig wets-ontwerp, regeringsverslag, enz., doen de volgorde kennen waarin die onderwerpen bij de Tweede Kamer zijn ingekomen.

* beteekent niet in de Bijlagen opgenomen, maar verkrijgbaar.
§ » niet gedrukt, volgens een besluit der Kamer.
† » alleen voor de leden gedrukt.
— » afscheiding van het vorig artikel.
= » herhaling van het hoofdwoord, of der eerste woorden van het artikel.

De woorden zijn in diervoege verkort, dat zij gemakkelijk kunnen begrepen worden, terwijl, waar dit zonder stoornis van den zin kon plaats hebben, de overbodige woorden zijn weggelaten.

Aanbestedingen voor het bouwen van schepen, z. Marine. = voor het leveren van paarden, z. Paarden; = van werken, voorschriften daaromtrent, B. 444.

Ablaing van Giessenburg, lid der Eerste Kamer, voor de provincie Utrecht. (Jhr. J. D. C. C. W. baron d')

I. Is, gedur. Sept. 1854 der *vierde* afd. *lid*, 4; *ondervoorz.*, 5; - gedur. Dec. derzelfde afd. *lid*, 20; - gedur. April 1855 der *tweede* afd. *lid*, 106; *rapptr.* voor de w. o. Opheffing v. h. fonds voor het Zuid. frontier, 109; Verhooging van hoofds. V der begroot. 1855 (Stoomgemaal op den IJssel), 113; - gedur. Junij 1855 der *derde* afd. *lid*, 130; *rapptr.* voor de w. o. Vervoer van buskruid, 133; Wijziging van hoofdst. X der Staatsbegr. 1854; Wijziging der militaire pensioenwetten, 155.

Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1855, hoofdst. III, 69, 75; hoofdst. V, 82; Vaststelling der middelen, 103; - Afschaffing v. d. accijns op het gemaal, 237.

Academie, van Beeldende Kunsten, B. 11, 88, 138; = van Wetenschappen, II. 225, 232, 276-285, 286². B. 11, 88, 138; = te Breda, I. 43. II. 434. B. 31, 384, 385; = te Delft. Opleiding van ambtenaren voor Oost-Indie, I. 40, 46, 58, 65. II. 443, 446², 446³, 450, 451, 453, 455, 464², 464³. B. 14, 87, 136, 385. = te Groningen, B. 375-377; = te Leyden, B. 371-374; = te Utrecht, B. 374-375.

Accijns op het gemaal der rogge. (XXXIX. Voorstel van wet van drie leden tot afschaffing van den)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 4 Dec. 1854, b. 241; — Begeleid. miss., 2 Dec. - Voorstel van wet; - Mem. van toel., B. 244-246; - Toelicht. bij de indiening, 4 Dec., 241.

Benoem. der 1ste comm. van rapptrs., voor het in overweging nemen, 317; - Versl. van het verhandelde in de afd. omtrent het in overweging nemen, 8 Dec., B. 250-251 (uitgebr. 9 Dec., 317); — Ber. over het in overweging nemen van het voorstel, 11 Dec., 333-334; - Besluit daartoe genomen met algem. (64) stemmen, 334.

Ben. der 2de comm. van rapptrs., 465; - Voorl. versl. Jan. 1855, B. 281-285; — Mem. van beantw. en nota van wijzig. in het w. o., 12 Feb., B. 323-332; - Nota van drukfeilen in de mem. van beantw., B. 371; — Eindversl. der comm., 19 Feb., B. 332, (uitgebr. idem, 487); - Uitstel der verdere behandeling, 931.

Accijnsen. Bedrag, te heffen volgens de ontwerp-begrooting van 1854-1855, B. 34-36, 40. - Bedrag van den accijns op de tarwe en rogge, B. 316. z. verder Adressen. Collecte. Gedistilleerd. Gemaal. Rogge. Suiker.

——— op den turf en op de steenkolen. (XXXII. Voorstel van wet van vijf leden tot afschaffing van de)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 7 Nov. 1854, b. 31; —

AC

Begeleidende miss., 6 Nov.; - Voorstel van wet; - Mem. van toel., B. 211-213; - Toelichting bij de indiening, 7 Nov., 31.

Benoem. der 1ste comm. van rapptrs., voor het in overweging nemen, 35; - Versl. van het verhandelde in de afd. omtrent het in overweging nemen, 14 Nov., B. 213-214 (uitgebr. id., 36); — Beraadsl. over het in overweging nemen van het voorstel, 17 Nov., 41-43, 44; - Besluit daartoe genomen met 53 tegen 6 stemmen, 43.

Benoem. der 2de comm. van rapptrs., 47; - Voorl. versl., 25 Nov., B. 232-236; — Mem. van beantw. van de voorstellers met Nota van wijzig., 29 Nov., B. 236-240; — Eindversl. der comm., 1 Dec., B. 240 (uitgebr. id, 223); — Beraadsl. over eene motie van den heer van Bosse, tot het in behandeling nemen van het voorstel vóór de wet op de Middelen, 223-224, (verbet. 240); Intrekk. van die motie, 224; - Ber. over motien der HH. v. Rappard, v. Hoëvell en Thorbecke, 334-346, (verb. 362).

AC—AD

Het wets-voorstel is in deze zitting niet in beraadslaging gebragt.

ADELBORSTEN. Opleiding aan boord van schepen, II. 305, 310, 312, 330, 354-358, 466, 979, 980. B. 95, 153-159, 713, 717.

ADENARA. (Eiland) B. 307.

ADMINISTRATIEF KAPITAAL in Ned. Indie, II. 599, 602. B. 209, 258, 305, 362.

ADMINISTRATIVE REGTSPRAAK van den Raad van State. I. 76-79, 89, 90.

ADMODIATIE in Limburg (Aanslag in den accijns voor het gemaal bij), B. 315, 454; Heffing van den accijns, B. 455. z. verder Adressen. Zeeland.

ADRESSEN. (Inll. op) z. Prehn. de Rooij. Ruyssenaars. Teenstra.

ADRESSEN.

I. Ingekomen en behandeld bij de Eerste Kamer:

OMSCHRIJVING VAN HET ADRES.	Ingek. Blz.	Namen der HH. Rapporteurs.	Rapport. Blz.
Bussemaker Hellenbroek c. s. te Amsterdam, betrekkelijk de verhooging van den accijns op de suiker,	151	van der Lek de Clercq,	157
van Dijk en Klerke, landeigenaars te Amsterdam, betrekkelijk de afschaffing van den accijns op het gemaal,	129	van Weel,	139
A. F. Funnekotter c. s. te Delft, betrekkelijk de wijziging in de wet op het vervoer van buskruid,	151	»	155
Gemeenteraad van Lisse, betrekkelijk de provinciale en gemeentelijke indeeling van het Haarlemmermeer,	»	van Rhemen van Rhemenshuizen,	157
J. de Jong c. s. te Simonshaven en Biert (Zuidholland), betrekkelijk de vereeniging van gemeenten,	»	Sassen,	»
Kamer van koophandel en fabrieken te Amsterdam, betrekkelijk de verhooging van den accijns op de suiker,	»	van der Lek de Clercq,	»
Id. te Groningen, betrekkelijk het tractaat met Frankrijk tot wering van den nadruk,	»	Sassen,	»
L. Pieterse de Koning c. s. te Hoogmade (Zuidholland), betrekkelijk de vereeniging van gemeenten,	155	van Weel,	180
A. C. Kruseman c. s. te Haarlem, betrekkelijk het tractaat met Frankrijk tot wering van den nadruk,	»	Sassen,	182
G. J. Leeuwenberg, handelaar in buskruid enz. te Delft, betrekkelijk de wijziging in de wet op het vervoer van buskruid,	133	van Rhemen van Rhemenshuizen,	151
H. van Oordt en Comp., suikerraffinadeurs te Rotterdam, betrekkelijk de verhooging van den accijns op de suiker,	151	van der Lek de Clercq,	157
Baron R. F. van Raders, betrekkelijk de kolonisatie in Suriname,	23	Bosch van Drakestein,	37
D. Stolp c. s., handelaren in buskruid te Zutphen, betrekkelijk de wijziging in de wet op het vervoer van buskruid,	155	»	155
C. van der Tuuk te Leyden, betreffende het belastingstelsel,	53	»	151
Wijthoff en Zoon, suikerraffinadeurs te Amsterdam, betrekkelijk de verhooging van het minimum van den accijns op de suiker,	151	van der Lek de Clercq. — Ber. over de concl. v. h. rapport, 156.	156 en 219
Wijthoff en Zoon, te Amsterdam, idem,	245	van der Lek de Clercq,	245

II. Ingekomen en behandeld bij de Tweede Kamer:

Onderwerp van het adres.	N°. der adress. naar volgorde v. inzending.	Namen der inzenders.	Ingekomen. Blz.	Namen der HH. Rapportrs.	Rapport. Blz.
A. *Accijnsen (Afschaffing van)*					
1. Accijnsen.	201	G. Beekers c. s., te Schinveld,	478	Dirks,	607
	»	P. Ruijsers c. s., te Schindel,	»	Meijlink,	661
	115	J. B. Schoenmakers, te Hulsberg (Limburg),	179	van Deinse,	398
2. Bier.	143	Nuijs en C°. c. s., in de provincie Zeeland,	273	»	399
	76	G. Plokker c. s., bierbrouwers in Friesland,	63	van Eck,	432
3. Bieren en azijnen.	265	H. Klein c. s., te Groningen,	483	Engelen,	609
4. Bieren en brandstoffen.	202	Kamer van koophandel en fabrieken te Middelburg,	478	Dirks en Meijlink,	607 en 661
5. Brandstoffen.	142	Mr. van den Acker en B. W. van Mierlo c. s., te Eindhoven,	273	Hoynck v. Papendrecht,	655
	89	R. A. Bakker c. s., te Hemelumer Oldephaert en Noordwolde,	113	van Deinse,	398
	102	W. J. Bakker c. s., te Peize,	143	»	»
	18	G. Bekking c. s., te Aalten en Wisch (Gelderland),	31	»	44
	180	J. W. Bertrand en Zoon c. s., te Amsterdam, Rotterdam, Leyden, 's Hage en Utrecht,	478	Dirks,	607
	181	L. J. D. Bogaert c. s., te 's Hertogenbosch,	»	»	»
	103	J. G. Borgesius c. s., te Oude en Nieuwe Pekel-A,	143	van Deinse,	398
	56	G. J. Borghuis en Js. Brevink, te Haaksbergen,	47	Zylker,	142
	160	D. H. Burgstra c. s., te Marum,	401	Hoynck v. Papendrecht,	655
	144	B. van den Bij c. s., te Opsterland,	287	»	»
	125	P. Cremers en J. S. Janssen, te Bingelraede en Jabeek,	213	»	573
	182	A. Degens en Zoon c. s., te Nijmegen,	478	Dirks,	607

AD

Onderwerp van het adres.	N°. der adress. naar volgorde v. inzending.	Namen der inzenders.	Ingekomen. Blz.	Namen der HH. Rapportrs.	Rapport. Blz.
	170	B. J. Dragt c. s., te Weststellingwerf,	478	Dirks,	607
	187	G. Eleveld c. s., te Zwolle,	»	»	»
	131	E. Engberts c. s., te Vriezenveen,	225	van Deinse,	398
	47	Gemeentebestuur van Asten (Noordbrabant),	39	Donker,	»
	114	H. F. Gosselaar c. s., te N.- en Z.-Barge,	179	van Deinse,	»
	108	J. W. Groeneboom c. s., te Heerenveen en Schoterland,	159	»	»
	183	J. de Haas c. s., te Tiel,	478	Dirks,	607
	263	J. A. de Haas c. s., te 's Gravenhage,	483	»	»
	121	H. de Heus en Zoon, te Utrecht,	213	Hoynck v. Papendrecht,	559
	288	P. Hoffman c. s., te Dordrecht,	523	Dirks,	662
	106	J. Hooftman c. s., te Boskoop en Middelburg (Zuidholland),	159	van Deinse,	398
	62	J. B. Jansen c. s., te Rijssen (Overijssel),	47	Meijlink,	287
	152	Kamer van koophandel en fabrieken te Alkmaar,	333	Hoynck v. Papendrecht,	655
	80	Idem te Arnhem,	81	van Deinse,	398
	167	Idem te Bergen op Zoom,	478	Dirks,	607
	107	Idem te Delfshaven,	159	van Deinse,	398
	168	Idem te Delft,	478	Dirks,	607
	172	Idem te Deventer,	»	»	»
	82	Idem te Eindhoven,	95	van Deinse,	398
	16	Idem te Enschedé,	31	»	44
	84	Idem te Goor,	95	»	398
	246	Idem te Gouda,	481	Dirks,	607
	151	Idem te 's Gravenhage,	333	Hoynck v. Papendrecht,	655
	158	Idem te Groningen,	401	»	»
	148	Idem te Haarlem,	317	»	»
	171	Idem te Harlingen,	478	Dirks,	607
	96	Idem te Hoogezand,	129	van Deinse,	398
	128	Idem te Leeuwarden,	225	»	»
	130	Idem te Leyden,	»	Meijlink,	360
	178	Idem te Meppel,	478	Dirks,	607
	173	Idem te Oldenzaal,	»	»	»
	79	Idem te Schiedam,	81	van Deinse,	398
	83	Idem te Sneek,	95	»	»
	409	Idem te Tiel,	671	Huguenin,	713
	247	Idem te Venlo,	481	Dirks,	607
	264	Idem te Vlissingen,	483	»	»
	169	Zaanlandsche kamer van koophandel en fabriek.,	478	»	»
	97	J. H. Keizer c. s., te Denekamp,	129	van Deinse,	398
5. Brandstoffen.	53	D. H. Kemme c. s., woonplaats onbekend,	39	»	62
	86	C. L. Kniphorst c. s., te Oostermoer en Rindervelt,	95	»	398
	179	J. Korver c. s., te Wilnis en Oudheusden,	478	Dirks,	307
	186	E. J. van Kuijk c. s., te Arnhem,	»	»	607
	111	J. H. Leuringh c. s., te Leek,	179	van Deinse,	398
	57	G. Leurink c. s., te Losser,	47	Zylker,	142
	52	J. C. van der Loeff c. s., te Stadskanaal,	39	»	398
	175	J. J. Maat c. s., te Giethoorn,	478	Dirks,	607
	100	W. J. Marissen c. s., te Odoorn,	143	van Deinse,	398
	63	J. S. Meijers c. s., in de provincien Groningen en Drenthe,	47	Meijlink,	287
	129	M. Meindersma c. s., te Leeuwarden,	225	van Deinse,	398
	146	J. H. Melissen c. s., te Zevenhuizen (Groningen),	299	Hoynck v. Papendrecht,	655
	124	J. A. van Melsen c. s., te Maastricht,	225	»	559
	113	A. A. Molanus c. s., te Groningen,	179	van Deinse,	398
	174	J. Muurlink c. s., onder Steenwijk en Vollenhoven,	478	Dirks,	607
	58	J. van Nes c. s., te Enter,	47	Zylker,	142
	65	H. C. Nienhuis c. s., te Borger (Drenthe),	»	Meijlink,	287
	73	J. Eltjes Nuikers c. s., te Stadskanaal (Gron.),	63	van Deinse,	398
	98	J. Offereins en C. W. E. Kymmell c. s., te Smilde,	129	»	»
	92	J. H. de Oude c. s., te Aengwirden en Tjalleberd,	113	»	»
	140	B. G. A. Pabst, te Utrecht,	257	Hoynck v. Papendrecht,	559
	112	A. van der Plassche c. s., te Aardenburg, Ede en St. Kruis,	179	van Deinse,	398
	176	R. J. Pijpker c. s., te Wilp,	478	Dirks,	607
	165	E. H. Ramaer, te Wageningen,	465	Hoynck v. Papendrecht,	656
	185	C. V. Ris c. s., te Schiedam,	478	Dirks,	607
	159	H. Roelfzema c. s., te Winschoten,	401	Hoynck v. Papendrecht,	655
	66	H. van der Sande Hzn., te Dordrecht,	47	Sander,	505
	118	G. J. Sanderink c. s., eigenaren van het Ruinberger veen in Pruissen,	197	van Deinse,	398
	60	O. P. Schmith c. s., te Stadskanaal (Groningen en Drenthe),	47	Zylker,	142
	91	B. Scholten c. s., te Almelo,	113	van Deinse,	398
	85	J. G. van Setten c. s., te Zwartsluis,	95	»	»
	153	S. W. Sikkema c. s., te Midwolde, Lettelbert en Enumatil (Groningen),	333	Hoynck v. Papendrecht,	655
	74	H. H. Sinnige c. s., te Veendam,	63	van Deinse,	398

AD

Onderwerp van het adres.	N°. der adress. naar volgorde v. inzending.	Namen der inzenders.	Ingekomen. Blz.	Namen der HH. Rapportrs.	Rapport. Blz.
5. Brandstoffen.	61	H. Snijders en Janus Geels c. s., te Elsen (Markelo),	47	Meijlink,	287
	137	P. Steenbergen c. s., te Hoogeveen,	241	Hoynck v. Papendrecht,	559
	59	G. Stegman en G. Veldhuis c. s., te Lotter en Zuna,	47	Zylker,	142
	126	G. Testbout c. s., te Hengelo,	213	Hoynck v. Papendrecht,	559
	51	J. Veker c. s., te Lonneker,	39	Donker,	398
	64	H. Walda, te Smilde (Drenthe),	47	Meijlink,	287
	90	T. G. Wassenaer c. s., te Bildt,	113	van Deinse,	398
	184	Gebrs. van de Water c. s., te Zalt-Bommel,	478	Dirks,	607
	49	G. J. te Welscher c. s., te Lichtenvoorde (Gelderland),	39	van Deinse,	62
	55	H. Willink c. s., te Winterswijk,	47	Zylker,	142
	101	H. Woering c. s. te Valthe (Drenthe),	143	van Deinse,	398
6. Brandstoffen en gemaal.	108	H. J. Berlin, te Amsterdam,	159	Meijlink,	396
	145	J. W. Goossens c. s., te Merkelbeek,	287	van Eck,	610
	123	J. Herry en W. J. Scholtes c. s., te Kerkrade,	213	Engelen,	397
	141	C. Kissel c. s., te Meerssen,	273	van Eck,	610
	75	P. C. Slanghen en P. Creusen c. s., te Hoensbroek,	63	»	432
7. Brandstoffen of gemaal.	244	Kamer van koophandel en fabrieken te Boxmeer,	481	Dirks,	607
	245	Idem te Goes,	»	»	»
	54	E. Sassen c. s., te Heerlen (Limburg),	39	»	62
	17	C. L. Weitzel c. s., te Oldenzaal,	31	van Deinse,	44
8. Brandstoffen, gemaal en geslagt.	43	H. Joustra c. s., te Sneek,	35	Meijlink,	79
9. Brandstoffen of geslagt.	48	P. Bloos c. s., te Neede (Gelderland),	39	van Deinse,	62
	34	J. L. Wolterbeek c. s., te Borculo (Gelderland),	33	Zylker,	60
10. Brandstoffen of steenkolengruis.	177	J. M. Luurs c. s., te 't Zandt,	478	Dirks,	607
11. Brandstoffen en tonnegeld.	119	A. F. Sifflé c. s., te Middelburg,	197	van Eck,	431
12. Gemaal.	188	F. Brandt c. s., te Herpen,	478	Meijlink,	654
	436	A. van Driel, burgemeester te Puttershoek, en andere burgemeesters in de provincie Zuidholland,	721	van Deinse,	759
	355	Dubois le Maire en C°., te Maastricht,	665	Huguenin,	713
	354	A. Hagedoorn c. s., te Zwolle,	»	»	»
	33	B. D. G. Müller c. s., te Aalten en Wisch (Gelderland),	33	van Deinse,	45
	435	Raad der stad Amsterdam,	721	»	758
	156	J. Rademaker c. s., te Nieuw-Stads-Kanaal (Groningen),	381	van Eck,	610
	161	C. van der Tuuk, te Leyden,	417	Hoynck v. Papendrecht,	573
	198	Jacob Verdonk c. s., te Zaandijk,	478	Meijlink,	653
	150	D. de Vrij, te Rotterdam,	317	Geen rapp. uitgebragt.	
13. Gem. en geslagt.	31	J. H. Meijer c. s., te Voorst (Gelderland),	33	Zylker,	60
14. Gem. of geslagt.	34	M. J. Meilink c. s., te Geesteren,	»	»	»
15. Gemaal en tonnegeld.	136	Kamer van koophandel en fabrieken te Winschoten,	241	Engelen,	397
16. Geslagt.	32	W. Dalhuizen c. s., te Oele (Gelderland),	33	Zylker,	60
17. Geslagt of rogge.	50	H. P. de Jong c. s., te Joure,	39	Donker,	398
	15	F. G. Nieuwenhuis c. s., te Zutphen,	31	van Deinse,	44
18. Geslagt of rogge of turf.	35	H. J. v. Heek en A. Jannink c. s., te Enschedé,	33	Meijlink,	79
19. Geslagt en rogge.	72	A. van den Broecke c. s., Sluis en Oostburg,	63	van Eck,	432
	41	T. Keller en W. C. de Crane c. s., ingezetenen van Schouwen en Duiveland,	33	van Deinse,	45
20. Levensbehoeften (Eerste).	81	P. van Vlissingen, te Amsterdam,	95	Engelen,	662
21. Rogge.	157	W. Avis c. s., te Krommenie,	381	van Eck,	610
	192	S. Barnink en G. van de Poll c. s., te Garderen,	478	Meijlink,	653
	237	J. B. Berendsen en A. Hulshof c. s., te Didam,	481	»	654
	279	D. te Boekhorst c. s., te Gendringen,	523	»	»
	259	Arend de Boer c. s., te Assendelft (Noordholland),	483	»	653
	252	A. van den Bogaard c. s., te Huisseling en Neerloon,	»	»	654
	254	H. van den Bogaard c. s., te Heumen,	»	»	»
	197	K. Bonkenburg c. s., te Uitgeest,	478	»	653
	239	S. W. Brants c. s., te Angerlo,	481	»	654
	191	W. van den Brink c. s., te Barneveld,	478	»	»

AD

Onderwerp van het adres.	N°. der adress. naar volgorde v. inzending.	Namen der inzenders.	Ingekomen. Blz.	Namen der HH. Rapportrs.	Rapport. Blz.
	273	H. de Bruijn en W. Willems c. s., te Wychen (Gelderland),	507	Meijlink,	654
	277	J. de Bruijn c. s., te Tilburg,	523	»	»
	190	J. J. Chabot en J. A. Rahussen c. s., te Apeldoorn,	478	»	653
	232	G. Coenen c. s., ingezetenen van de provincie Zeeland,	481	»	654
	238	H. Cruijsen en G. van der Wielen c. s., te Wamel,	»	»	»
	257	J. van Deursen en G. van Wely, te Dreumel,	483	»	»
	255	J. van Egeren c. s., te Duiven,	»	»	»
	240	B. Eijkholt en A. Verheij c. s., te Lobith, Herwen en Aerdt,	481	»	»
	193	J. van Galen en K. van den Bosch c. s., te Voorthuizen,	478	»	653
	251	J. van der Grinten c. s., te Woensel,	483	»	654
	235	W. Grooteneve, burgemeester en 11 raadsleden, te Bergh,	481	»	»
	258	P. van Haren Jzn. c. s., te Bergharen,	483	»	»
	250*a*	P. J. M. Hermans c. s., te Grave,	»	»	»
	262	J. Hesselink en G. J. Nijhuis, te Vosse en Mander,	»	»	»
	196	J. Hiensch c. s., te Veenendaal,	478	»	653
	281	W. Hoefnagels en A. J. Meijerinck, te Lent,	523	»	654
	189	H. van Hul, te Nunspeet (Gelderland),	478	»	653
	280	C. van der Koolwijk c. s., te Batenburg,	523	»	654
	36	E. G. Kuiper en H. Roelfzema c. s., te Winschoten,	33	»	79
	287	J. L. Lindeman c. s., te Rijssen,	523	nog geen rapp. uitgebr.,	
22. Rogge.	122	P. van Lint c. s., te Venlo,	213	Engelen,	397
	195	Moors en J. van Arten c. s., te Driel,	478	Meijlink,	654
	256	L. Mulder en J. Scholten c. s., te Vaassen en Epe,	483	»	»
	199	Wed. G. H. Mutertd en G. Kusterhuis c. s., te Losser,	478	»	»
	242	H. Nijhoving c. s., te Zweelo (Drenthe),	481	»	661
	231	L. van den Oever c. s., te St. Oedenrode,	»	»	654
	261	W. Oosterik en G. J. Terhaar c. s., te Weerselo,	483	»	»
	260	J. Perik c. s., te Lonneker,	»	»	»
	135	M. Pijnen en J. van Vlijmen c. s., te Vught,	241	Engelen,	397
	276	H. de Roos en J. Verheggen c. s., te Hilvarenbeek,	523	Meijlink,	654
	234	P. Rutjes c. s., te Westervoort,	481	»	»
	286	W. G. Rutschreitter c. s., te Raalte,	523	»	»
	166	A. Rijken c. s., te Bladel (Noordbrabant),	465	van Eck,	610
	194	J. Steenbergen c. s., te Nunspeet,	478	Meijlink,	653
	241	C. Terra c. s., te Assendelft,	481	»	654
	278	D. Terwindt c. s., te Bemmel en Doornenburg,	523	»	»
	284	D. Veldhuis en H. ten Hare c. s., te Raalte,	»	»	»
	236	J. Verheijen c. s., te Bemmel,	481	»	»
	282	A. Vermeulen c. s., te Beuningen,	523	»	»
	243	IJ. S. H. Verzijl c. s., te Venlo,	481	»	661
	233	F. van der Voordt c. s., te Maashees en Overloon,	»	»	654
	253	J. G. van Vree c. s., te Zevenaar,	483	»	»
	285	L. A. Walterink en J. C. Boumeester c. s., te Hellendoorn,	523	»	»
	155	M. van de Westelaken c. s., te St. Michielsgestel,	381	van Eck,	610
	283	D. Wetters c. s., te Groesbeek,	523	Meijlink,	654
	200	H. Wolff en J. L. Gade c. s., te Amsterdam,	478	»	653
23. Rogge of turf.	29	Kamer van koophandel en fabrieken te 's Hertogenbosch,	33	Zylker,	60
24. Rogge en turf.	42	Idem te Almelo,	35	Meijlink,	78
25. Zeep.	69	Hartsinck en C°., te Delft,	47	Sander,	505
	7	J. P. Viruly en C°. c. s., te Gouda,	27	van Deinse,	44
B. *Accijnsen aan het Rijk.* (*Afstand van de pers. bel. aan de gemeente tegen*)	455	C. M. Nap c. s., in de gemeente Groningen,	761	»	777
	489	Kerkeraad der Hervormde Afgescheidene gemeente te Kockengen,	999	»	1100
C. *Afgescheidenen.* (*Zaken der*)	24	Synodale Commissie der Afgescheidenen in Nederland,	32	Zylker,	60
D. *Arbeiders.* (*Noodzakelijkheid der invoering eener wet aangaande de regeling der betrekking tusschen meesters of hoofden van werkplaatsen en hunne*)	226	Kamer van koophandel en fabrieken te Maastricht,	479	Engelen,	610

AD

Onderwerp van het adres.	N°. der adress. naar volgorde v. inzending.	Namen der inzenders.	Ingekomen. Blz.	Namen der HH. Rapportrs.	Rapport. Blz.
E. *Arbeidersklasse in verband met het bestaande belastingst.* (*Toestand der*)	81	Paul van Vlissingen, te Amsterdam,	95	Engelen,	662
F. *Armoede.* (*Over de toeneming der*)	461	R. van Driessen c. s., te Sneek,	777	nog geen rapport uitgebragt,	
G. *Bakengelden.* (*Fonds der*)	147	Gemeenteraad van Enkhuizen,	299	van Deinse,	398
H. *Bedelaars.* (*Wets-ontw. betrekkelijk de onbetaald gebleven kosten van overbrenging van*)	473	Landbouwers en kiezers te Herwijnen,	863	Hoynck v. Papendrecht,	964
	351	Raad der gemeente 's Gravendeel,	665	»	714
	352	Idem Hendrik-Ido-Ambacht,	»	»	»
	456	Idem Mijnsheerenland,	761	»	964
	350	Idem Oud-Beijerland,	665	»	714
	349	Idem Puttershoek,	»	»	»
	353	Idem Ridderkerk,	»	»	»
I. *Belastingen.* 1. Grondbelasting. z. Kiesregt.	203	Idem Groningen,	478	Engelen,	654
2. Patent. (Verhoog. van opcent. op het regt van)	448	Kamer van koophandel en fabrieken te Delft,	747	van Deinse,	777
3. Personeel. (Aanslag op paarden.)	410	Pelmolenaars, zaagmolenaars enz. in Groningen,	671	Meijlink,	797
J. *Belastingstelsel.* (*Hervorming van het*)	12	D. B. Adrian, te Rotterdam,	29	van Deinse,	44
	229	H. Op der Heijde, tuinier te Zandvoort,	479	Engelen,	609
	149	H. Jongstra, te Sneek,	317	van Deinse,	398
	11	C. van der Tuuk, te Leyden,	29	»	44
	134	»	225	Hoynck v. Papendrecht,	573
	314	»	611	Engelen,	661
	316*b*	»	641	Dirks,	676
K. *Buskruid.* (*Wets-ontwerp tot vervoer van*)	474	G. J. Leeuwenberg, te Delft,	863	van Deinse,	982
L. *Gedistilleerd.* (*Opcenten op het*)	14	J. C. Boldoot, fabrikant in reukwateren, te Amsterdam,	31	Sander,	492
	411	D. Hens, chemist te Deventer,	671	van Deinse,	713
	44	E. Holthausen, fabrikant in eau-de-cologne, handelende onder de firma A. M. Farina, te Amby (Limburg),	35	Donker,	397
M. *Gemeenten.* (*Vereeniging van*)	487	Gemeenteraad van Hendrik-Ido-Ambacht,	985	van Deinse,	1067
	431	Idem van Rijsoord,	711	»	712
	424	Idem van Sandelingen-Ambacht,	677	»	714
	404	Idem van Stormpolder,	671	»	»
	405	A. van der Gies Sr. c. s., te Stormpolder,	»	»	»
	425	P. Hart c. s., in den polder Schermeer,	677	»	982
	454	A. den Hollander c. s., te Sandelingen-Ambacht,	761	»	»
	453	H. de Koning c. s., te Rijsoord,	»	»	669
	344	Leden van de gemeenteraden en inwoners der gemeenten Biert en Simonshaven (Zuidholland),	665	»	623
	154	J. Maaijen c. s., te Papekop (Z.-Holland),	333	»	»
	10	J. Martens c. s., v. h. gehucht Meers (Limburg),	29	Meijlink,	396
	403	H. van der Meer c. s., te Hoogmade,	671	van Deinse,	714
	343	J. Pellekodzen c. s., te Middelburg (Z.-Holl.),	665	»	669
	345	J. Saarloos, wethouder der gemeente Biert,	»	»	»
	393	G. Samson c. s., te Achttienhoven,	667	»	»
	346	B. Sterk c. s., te Hofwegen (Z.-Holland),	665	»	»
	8	H. van Strien Czn. c. s., te Kleverskerke (Zeeland),	27	»	44
	342	G. Vinke c. s., te Goidschalxoord (Z.-Holland),	665	»	669
	227	Wethouders, leden van den raad enz. der gemeente 's Heer-Hendrikskinderen,	479	Engelen,	610
N. *Gemeentewet.* (*Schending der*)	416	M. L. van der Tol, notaris en lid van den gemeenteraad te Heenvliet,	671	Meijlink,	733
O. *Gemeentewet.* (*Verlenging van den termijn gesteld bij art.* 191 *der*)	203	Raad der gemeente Groningen,	478	Engelen,	654
P. *Geslagt bij admodiatie.* (*Heffing van den acc. op*)	5	A. Lammers c. s., te Diepenveen,	8	Sander,	78
Q. *Haarlemmermeer-polder.* (*Wets-ontwerp tot indeeling van den*)	392	Burgemeester en wethouders der gemeente Zuid-Schalkwijk c. a.,	667	van Deinse,	669
	348	J. Lamers c. s., te Leijmuiden,	665	»	»
	347	Raad der gemeente Alkemade c. a. (Z.-Holland),	»	»	»
	391	Idem Lisse,	667	»	»
R. *Huizen van bewaring.* (*Wets-ontw. tot regeling der kosten van de*)	70	Idem 's Gravesande en Zand-Ambacht,	47	Sander,	505

AD

Onderwerp van het adres.	N°. der adress. naar volgorde v. inzending.	Namen der inzenders.	Ingekomen. Blz.	Namen der HH. Rapportrs.	Rapport. Blz.
S. *Jagt en visscherij.* (*Wet op de*)	305	A. Blink, rentenier, te Groningen,	527	Engelen,	654
	309	A. de Haan, eigenaar, te Groningen,	559	»	»
T. *Kiesregt.* (*Splitsing der aanslagbiljetten voor de grondbel. in hoofdsom en opc., in verband met de uitoefening van het*)	116	J. F. Houten c. s., te Kessel (Limburg),	179	van Eck, Ber. over de conc. v. h. rapp., 433 en 434.	432
U. *Koopvaardijschepen.* (*Wets-ontwerp betrekkel. de huish. en tucht op de*)	418	Kamer van koophandel en fabrieken te Dordrecht,	677	Hoynck v. Papendrecht,	965
	482	Idem te Groningen,	933	»	»
V. *Loodsdienst der zeeschepen.* (*Wets-ontwerp betreffende de*)	224	C. H. Hoorns van den Berg en andere zeeloodsen voor de Maas, Goedereede en Brouwershaven,	479	Engelen,	610
	132	Kamer van koophandel en fabrieken te Amsterd.,	225	Meijlink,	360
	38	Idem te Dordrecht,	35	Sander,	491
	117	Idem te Groningen,	197	Meijlink,	360
	109	Idem te Middelburg,	159	Engelen,	397
	99	Idem te Rotterdam,	143	Dirks,	676
	78	Idem te Schiedam,	81	Sander,	491
	67	Loodsen (stedelijke) en hulploodsen te Amsterd.,	47	»	»
	340	Loodsen (vaste en buitengewone) voor de zeegaten van Texel,	665	Hoynck v. Papendrecht,	714
	223	D. van Loods e. s., te Hellevoetsluis,	479	Engelen,	609
	341	Raad der gemeente Hellevoetsluis,	665	Hoynck v. Papendrecht,	714
W. *Nadruk.* (*Overeenkomst met Frankrijk tot wering van den*)	486	E. J. Brill, boekhandelaar en boekdrukker, te Leyden,	967	van Deinse,	1003
	447	A. C. Kruseman en andere bestuurders van de Vereeniging van den Boekhandel,	721	Hoynck v. Papendrecht,	965
	485	Leden van de Boekverkoopers-vereeniging te Rotterdam,	967	van Deinse,	1003
X. *Natuurgeneeskunde.* (*Invoering eener wet op de uitoefening der*)	27	Curatoren van Bethesda,	32	Meijlink,	396
IJ. *Octrooijen.* (*Afschaffing der wet op de*)	19	Directeuren der Nederlandsche Maatschappij tot bevordering van Nijverheid te Haarlem,	31	van Deinse,	492
Z. *Onderwerpen van particulieren aard.*	3	Ambtenaren en bedienden bij het provinciaal bestuur van Drenthe te Assen, om vergoeding voor de vermindering hunner jaarwedden van 1851-1853,	8	»	37
	380	J. de Bruijn c. s., betrekk. de wijze, waarop de naam der prov. Noordbrabant gespeld wordt,	665	»	669
	400	Burgemeester en weth. der gemeente Harlingen, omtrent de loodskas aldaar,	667	Hoynck v. Papendrecht,	714
	299	P. Cléban, te Amsteldijk, betrekkelijk zijne grieven tegen het Indisch bestuur ten opzigte van een suiker-contract,	523	Engelen,	655
	25	Gedeput. Staten van Limb., betrekk. huur voor een provinciaal justitie-gebouw van Rijkswege,	32	Zylker,	60
	26	Idem id., betrekkelijk achterstallige huur aan de gemeente Roermond voor een gebouw in gebruik van het Rijk uit 's Rijks kas te voldoen,	»	»	»
	472	A. Gnocchi, te Amsterdam, vragende de hoedanigheid van Nederlander,	833	nog geen rapport uitgebragt,	
	269	J. C. de Kanter c. s., in de prov. Noordbrab., en	483	Engelen,	608
	127	de Kanter van Ravesteijn c. s., in de provincie Noordbrabant, tegen de spelling van den naam der provincie,	213	van Eek,	505
	315	G. A. Lexau Rijsterborgh, aan den Amstelveenschen weg, betrekk. het pensioen zijner weduwe	611	Engelen,	662
	93	D. Lodder en andere studenten der Leydsche hoogeschool, betrekkelijk het observatorium,	113	Hoynck v. Papendrecht,	221
	381	D. Oostinga, te Heerenveen, betrekkelijk de inlijving van zijn zoon bij de nationale militie,	665	Meijlink,	797
	492	Idem idem,	1041	van Deinse,	1100
	110	Raad der gemeente Schoonhoven, over de sehutsluis aldaar,	179	van Eek,	505
	2	Idem der stad Wageningen, omtrent de teruggave aan de gemeente van de protocollen, erfpachtboeken en verdere stukken die in 1811 van daar naar Arnhem zijn overgebragt,	8	van Deinse, Ber. over de concl. v. h. rapport, 36.	36
	22	Idem. id. Woudrichem, tot bekoming van een renteloos voorschot van f 3000, ter voorziening in de behoeften der gemeente,	31	Zylker,	60
	28	A. de Rooij, te Maastricht, omtrent de positie van zijn zoon als milicien,	32	Meijlink,	661
	417	A. de Rooij, te 's Hage, betrekkelijk de inlijving van zijn zoon bij de nationale militie,	671	»	733
	478	Idem idem,	879	nog geen rapp. uitgebr.	

AD

Onderwerp van het adres.	N°. der adress. naar volgorde v. inzending.	Namen der inzenders.	Ingekomen. Blz.	Namen der HH. Rapportrs.	Rapport. Blz.
Z. *Onderwerpen van particulieren aard.*	230	J. H. Schoevers jr., te 's Hage, betrekkelijk de vacante betr. van bode bij de Tweede Kamer,	479	Engelen,	609
	5	M. A. Spier, te Haarlem, houdende klagten over de verhooging van zijn patent als rondloopend koopman,	8	Sander,	78
	88	Staten der provincie Utrecht, betrekkelijk de ambtenaren der provinciale griffie,	113	van Eck,	221
	479	S. Trompert, te Batavia, betrekkelijk het gebeurde met de nalatens. v. Hendrik Trompert,	913	nog geen rapp. uitgebr.	
	383	C. van der Tuuk, te Leyden, betrekkelijk zijn persoonlijk belang,	665	Meijlink,	714
	139	G. B. van Varik en andere ondernemers eener wagendienst tusschen Middelb. en Vlissingen, betrekkelijk eene mededinging,	241	van Eck,	506
	382	P. de Weerdt, te Zeijst, betrekkelijk zijn aanslag in de personele belasting,	665	Hoynck v. Papendrecht,	797
	484	C. van Zwevelen, portier in het garnizoenshospitaal te Vlissingen, wegens zijne aanspraak op eene andere betrekking,	933	nog geen rapp. uitgebr.	
AA. *Onderwijs.* (*Wets-ontwerp op het lager en middelbaar*)	401	M. C. Biehon van IJsselmonde c. s., te Rotterdam,	671	Huguenin,	789
	316	De Classis der Christelijke Afgescheiden Gereformeerde gemeente te Warffum,	625	Engelen,	661
	220	J. J. Clement, lid der schoolcommissie te Nunspeet,	479	van Deinse,	624
	68	W. A. Elberts en andere onderwijzers in het 2de district van Zuidholland,	47	Donker,	397
	418	Gemeenteraad van Baarderadeel (Friesland),	677	Huguenin,	789
	323	Hoofdbestuur der Zuidbevelandsche onderwijzers-vereeniging,	664	»	790
	39	Hoofdonderwijzers van openbare scholen in het 5de district van Noordbrabant,	35	Donker,	397
	87	Hoofdonderwijzers in het 7de district van Zuidholland,	95	»	»
	40	Hoofdvereeniging van het Nederlandsch Onderwijzers-genootschap,	35	»	»
	325	Ingezetenen van Stads-kanaal (Groningen),	664	Huguenin,	815
	310	Kerkeraad der Afgeseheiden Gereformeerde gemeente te Amsterdam,	599	van Deinse,	624
	326	Klassikaal bestuur der Christelijke Afgescheiden gemeente te Pekel-A (Groningen),	664	Huguenin,	815
	399	F. Krabbendam c. s., te Schiedam,	667	»	789
	321	Leden der plaatselijke school-commissie te Ede,	664	»	790
	322	Leden van het Nederlandsch Onderwijzers-genootschap, afdeeling Dordrecht,	»	»	»
	324	Leden van het schoolonderwijzers-gezelschap de Marne in Groningen,	»	»	»
	402	H. H. Middel c. s., te Middelburg,	671	»	789
	300	A. D. J. Mioulet en andere onderwijzers in het 1ste schooldistriet in Zuidholland,	527	van Deinse,	624
	313	Het Nederlandsch Onderwijzers-genootschap, afdeeling Tiel,	611	Engelen,	661
	301	Onderwijzers in den Alblasserwaard, 5de schooldistriet van Zuidholland,	527	van Deinse,	624
	296	Onderwijzers-vereeniging in het 8ste district van Zuidholland,	523	»	»
	297	Plaatselijke schooleommissie der gemeente Wildervank (Groningen),	»	»	»
	163	P. de Raadt, te Noordheij,	447	»	623
	221	F. Ravens Hzn., onderwijzer in vreemde talen, te Groningen,	479	»	624
	218	W. de Sitter en andere leden der commissie van plaatselijk toevoorzigt over de scholen te Haren (Groningen),	»	»	»
	222	J. H. Swildens en andere onderwijzers, te Amsterdam,	»	»	»
	270	K. Vermeulen en 13 onderwijzers van het 6de district in Zuidholland,	483	»	»
	320	C. L. van Woelderen, gewezen onderwijzer van den 1sten rang en instituteur te Velp, thans rijks-ontvanger te Meppel,	664	Huguenin,	790
	219	J. R. van der Zee en andere leden der Protestantsche Christelijke vereeniging te St.-Jacobi-Parochie,	479	van Deinse,	624
BB. *Pensioenen.* (*Kerkel.*)	46	P. Manden, predikant bij de Herv. gemeente te Wilp,	39	Sander, Ber. over de concl. v. h. rapp. 492 en 493.	492 en 493
CC. *Pensioenwet.*	23	L. A. H. Crommelin, te Wijk bij Duurstede,	32	Zylker,	60

AD

Onderwerp van het adres.	N°. der adress. naar volgorde v. inzending.	Namen der inzenders.	Ingekomen. Blz.	Namen der HH. Rapportrs.	Rapport. Blz.
	267	H. F. van Aernsbergen c. s., ondernemers van stoombootdiensten enz.,	483	Hengst,	623
	211	Van Benthem en Jutting c. s., boekhandelaren,	478	»	622
	216	K. Bogaerts en C°. te 's Hertogenbosch,	»	»	623
	304	A. Budde, ondernemer van dilig. te Deventer,	527	»	»
	215	Directie der vereenigde 's Hertogenbossche stoombootmaatschappijen,	478	»	»
	417*a*	D. de Haas c. s., boekhandel. te Utrecht,	677	van Deinse,	677
	306	W. Hessing c. s., te Zutphen,	543	Hengst,	610
	312	Kamer van koophandel en fabrieken te Alkmaar,	599	»	623
	209	Idem te Amersfoort,	478	»	610
	205	Idem te Bergen op Zoom,	»	»	»
	291	Idem te Delft,	523	»	»
	337	Idem te Deventer,	664	van Deinse,	669
	207	Idem te Dordrecht	478	Hengst,	610
	290	Idem te Eindhoven,	523	»	»
	338	Idem te Enschedé,	664	van Deinse,	669
	208	Idem te Gorinchem,	478	Hengst,	610
	311	Idem te Gouda,	599	»	623
	408	Idem te 's Gravenhage,	671	van Deinse,	677
	210	Idem te Groningen,	478	Hengst,	610
	417*b*	Idem idem	677	van Deinse,	677
	204	Idem te 's Hertogenbosch,	478	Hengst,	610
	289	Idem idem	523	»	»
	334	Idem idem	664	van Deinse,	669
	319	Idem te Hoogezand,	657	Dirks,	676
	293	Idem te Leeuwarden,	523	Hengst,	623
DD. *Postwet.*	303	Idem te Maastricht,	527	»	»
	275	Idem te Middelburg,	507	»	»
	206	Idem te Nijmegen,	478	»	610
	268	Idem te Roermond,	483	»	623
	292	Idem te Schiedam,	523	»	610
	302	Idem te Sneek,	527	»	»
	335	Idem te Tilburg,	664	van Deinse,	669
	274	Idem te Utrecht,	507	Hengst,	623
	316*a*	Idem idem	641	Dirks,	676
	339	Idem idem	664	van Deinse,	669
	389	Idem idem	667	»	677
	248	Idem te Venlo,	481	Hengst,	623
	336	Idem te Vlissingen,	664	van Deinse,	669
	294	Idem te Winschoten,	523	Hengst,	623
	266	Idem te Zutphen,	483	»	610
	307	J. Koning, uitgever te Rotterdam,	543	»	623
	104	A. C. Kruseman en andere bestuurders der Vereeniging voor den Boekhandel,	159	Meijlink,	360
	214	Wed. H. Majolé, rijdende eene vrachtkar tusschen 's Hertogenbosch en Nijmegen,	478	Hengst,	623
	212	L. Roer en Zonen c. s., te Grave,	»	»	610
	217	F. F. van Roer, ondernemer van wagendiensten te Grave,	479	»	623
	213	Wed. J. F. van Rijckevorsel en Zonen,	478	»	610
	295	Paul van Vlissingen, directeur der Amsterdamsche Stoomboot-maatschappij en andere stoomboot-ondernemingen,	523	»	»
EE. *Regtsbedeeling in burgerlijke zaken.*	133	J. Schouwenberg, huisonderwijzer te Zwolle,	225	van Deinse,	398
	449	M. de Bleijker c. s., te Leyden,	747	Huguenin,	965
	470	J. Boeles c. s., in de provincie Groningen,	833	»	»
	433	L. van Dijk, predikant c. s., te Wijhe,	711	»	815
FF. *Slavernij in de Nederlandsche kolonien.*	357	H. J. Koenen c. s., te Amsterdam,	665	»	713
	358	Lucas Persival c. s., te St. Martin,	»	»	»
	428	J. Wolbers c. s., te Heemstede, Bennebroek, Lisse en Sassenheim,	693	»	790
	467	J. L. Wolterbeek c. s., te Borculo,	797	»	965
	21	Burgemeester en wethouders van Deventer,	31	Zylker,	60
GG. *Spoorwegen in Nederland.*	138	J. Herry c. s., te Kerkrade,	241	van Eck,	506
	37	L. Stassen c. s., te Heerlen (Limburg),	33	Donker,	62
	368	Dr. Aarcampen c. s., te Opperdoes,	665	Nolthenius,	691
	395	M. A. Amshoff, predik. c. s., te Groningen,	667	»	692
	469	J. H. Ansingh c. s., te Harlingen,	817	»	1067
	397	Baron d'Aulnis c. s., te Arnhem,	667	»	692
HH. *Sterken drank. (Over het misbruik van)*	360	R. de Backer c. s., te Apeldoorn (Gelderland),	665	»	691
	359	Bestuurders der afd. Nijmegen van de Nederl. Vereeniging tot afschaffing v. sterken drank,	»	»	»
	457	J. P. Teding van Berkhout c. s., te Haarlem,	761	»	950
	374	H. Boelens c. s., te Leeuwarden,	665	»	692
	427	Mr. A. Bogaers c. s., te Rotterdam,	693	»	798
				Ber. over de concl. v. h. rapp., 798 en 799.	

AD

Onderwerp van het adres.	N°. der adress. naar volgorde v. inzending.	Namen der inzenders.	Ingekomen. Blz.	Namen der HH. Rapportrs.	Rapport. Blz.
	372	Mr. W. Bok c. s., te Texel,	665	Nolthenius,	692
	490	J. J. van den Broek c. s., te Oegstgeest,	1041	»	1099
	376	B. F. Brugsma c. s., te Wijnjeterp en Duurwoude,	665	»	691
	365	G. Bruijn c. s., te Enkhuizen,	»	»	»
	394	L. Ali Cohen c. s., te Groningen,	667	»	692
	423	J. H. van Driest c. s., te Doesburgh c. a.,	677	»	814
	364	L. van Essen c. s., te Woubrugge (Zuidholl.),	665	»	691
	491	H. H. Evers c. s., te Enschedé,	1041	»	1099
	375	R. J. Feenstra c. s., te Leeuwarden,	665	»	691
	445	J. van der Goes c. s., te Naaldwijk,	721	»	982
	471	A. P. van Groningen c. s., te Ridderkerk,	833	»	»
	466	R. Halting c. s., te Tubbergen (Overijssel),	797	»	1067
	421	C. van Hasselt c. s., te Kampen,	677	»	814
	414	S. F. van Hasselt c. s., te Sneek,	671	»	950
	363	C. den Hertog c. s., te Oudshoorn (Zuidholland),	665	»	691
	412	Hoofdbestuur der Nederlandsche Vereeniging tot afschaffing van sterken drank,	671	»	814
	378	H. Kingsma c. s., te Makkum,	665	»	691
	420	M. J. van Löben Sels c. s., te Zutphen,	677	»	982
	422	W. van Loon c. s., te Hilversum,	»	»	814
	477	A. M. van Lottom e.s., te Wateringen (Zuidholl.)	879	»	982
	446	C. L. P. Metelerkamp c. s., te Zwolle,	721	»	983
	432	D. van Haren Noman c. s., te Zalt-Bommel,	711	»	814
	483	A. Offers, c. s., te Stadskanaal,	933	»	1066
HH. *Sterken drank.* (*Over het misbruik van*)	369	D. van Os, c. s., te Loosdrecht,	665	»	691
	367	J. J. Prins c. s., te Weesp en Weesperkarspel,	»	»	»
	413	J. Radsma c. s., te Franeker,	671	»	950
	362	De Ridder c. s., te Herwijnen (Gelderland),	665	»	691
	377	D. Riemersma c. s., te Butswerd en Wieuwerd,	»	»	»
	476	H. van Riessen c. s., te Bloemendaal (Noordh.)	879	»	982
	415	H. Adama van Scheltema c. s., te 's Gravenhage,	671	»	814
	398	J. C. van Schermbeek, predikant, c. s., te Elst in de Over-Betuwe,	667	»	692
	373	P. Scheurleer, med. doct., te Burg op Texel,	665	»	»
	371	A. Schilte c. s., te Twisk,	»	»	691
	366	W. C. Schol c. s., te Medemblik,	»	»	»
	451	J. Semler c. s., te Meppel,	747	»	950
	462	G. Simons c. s., te Delft,	777	»	»
	475	G. Staggemeijer c. s., te Almelo,	879	»	983
	480	J. H. Tersteeg c. s., te Edam,	931	»	1066
	464	J. Thooft c. s., te Zalt-Bommel,	797	»	1056
	379	A. H. Tromp c. s., te Wijmbritseradeel,	665	»	691
	370	H. U. Tuin c. s., te Kolhorn (gemeente Barsingerhorn c. a.),	»	»	»
	494	C. Vis c. s., te Schagen,	1065	nog geen rapp. uitgebr.,	
	465	J. C. Vorstman c. s., te Rotterdam,	797	Nolthenius,	982
	396	J. H. Wieringa c. s., te Bierum,	667	»	692
	450	J. Wolbers c. s., te Heemstede,	747	»	950
	361	J. C. F. van Zanderik c. s., te Terborgh (Gelderland),	665	»	691
	9	Ambachtsbestuur van Noord-Waddinxveen,	29	Meijlink,	396
	356	Bestuur van den gecombineerden polder aan de oostzijde van de Gouwe,	665	van Deinse,	669
	317	Bestuur van den polder Willems,	657	»	657
II. *Stoomgemaal op den IJssel.* (*Stichting van een*)	272	Besturen der drooggemaakte polders onder Noord-Waddinxveen,	493	Engelen,	608
	318	Dijkgraaf en heemraden van Bloemendaal (Zuidholland),	657	van Deinse,	657
	225	Polderbesturen van Kerk en Zanen, onder Alphen,	479	Engelen,	608
	308	Raad der gemeente Gouda,	543	»	654
JJ. *Suiker.* (*Wets-ontwerp tot verhoog. v. h. minimum van den accijns op de*)	463	Kamer van koophandel en fabrieken te Amsterdam,	797	van Deinse,	982
	481	Idem te Rotterdam,	933	Hoynck v. Papendrecht,	965
KK. *Suriname.* (*Kolonisatie in*)	94	H. F. baron van Raders,	129	Meijlink,	396
	444	Armbestuur van de groote armen te Waspik,	721	Hoynck v. Papendrecht,	964
	452	Bestuur en ingelanden van den Buitenpolder van Waalwijk,	761	»	»
	443	Bestuur der diaconie-armen der gemt. Waspik,	721	»	»
	437	Gemeentebestuur van Waspik,	»	»	»
LL. *Uitwaterings-kanaal v. Grave naar den Amer.*	442	Kerkbestuur der Hervormde gemeente te Waspik,	»	»	»
	440	Polderbestuur en ingelanden van den Binnenpolder,	»	»	»
	439	Idem van den Buitendellenpolder,	»	»	»
	441	Idem van den Buitendijkschen polder,	»	»	»
	438	Idem van den Overdiepschen polder,	»	»	»

Onderwerp van het adres.	N°. der adress. naar volgorde v. inzending.	Namen der inzenders.	Ingekomen. Blz.	Namen der IIII. Rapportrs.	Rapport. Blz.
LL. *Uitwaterings-kanaal v. Grave naar den Amer.*	468	Polderbestuur en ingelanden van Vrijhoeven Capelle (Noordbrabant),	817	Hoynck v. Papendrecht,	964
	459	Idem van den Buitenpolder onder Besoijen,	777	»	»
	460	Idem van den Binnenpolder van Sprang,	»	»	»
MM. *Tonnegeld der zeeschepen.* (*Afschaffing van het*)	13	Kamer van koophandel en fabr. te Amsterdam,	31	Sander,	492
	77	Idem te Dordrecht,	81	»	»
	117	Idem te Groningen,	197	Meijlink,	360
	95	Idem te Middelburg,	129	Engelen,	397
	45	Idem te Rotterdam,	39	Sander,	492
	136	Idem te Winschoten,	241	Engelen,	397
	164	Idem te Zwolle,	447	van Eck,	610
NN. *Veeartsenij-kunst.* (*Noodzakelijkheid eener wet op de uitoefening der*)	333	D. A. Boersma c. s., te Grijpskerke,	664	Huguenin,	712
	332	T. R. Boonstra c. s., te Munnikezijlen onder Bierum,	»	»	»
	406	J. van Dam c. s.,	671	»	713
	228	J. A. Dekker, te Amsterdam,	479	Engelen,	609
	331	H. J. Dethmers c. s., te Slogteren (Groningen),	664	Huguenin,	712
	328	E. J. Heuveling c. s., te Vierakker (gemeente Warnsveld),	»	»	»
	329	G. J. Hupkes c. s., te Middachtersteeg,	»	»	»
	298	S. H. Luurs en J. C. E. Werkhof, gepatenteerde veeartsen,	523	Engelen,	609
	390	Maatschappij van landbouw (Hollandsche),	667	Huguenin,	713
	330	M. de Plaa c. s., te Serooskerke, Meliskerke en Oost- en West-Souburg,	664	»	712
	426	Veehouders te Hoogezand (Groningen),	677	»	790
	20	Vergadering der Rijks-veeartsen te Utrecht,	31	Meijlink,	396
	327	P. Wesenaar c. s., te Laag Soeren (Gelderl.),	664	Huguenin,	713
	407	E. J. Wierda c. s., te Onderdendam (Groningen),	671	»	»
	488	K. H. Zuidhof, veearts te Meeden,	999	van Deinse,	1067
OO. *Visscherijen.* (*Premien voor de kust-*)	120	D. Taat c. s., te Katwijk,	197	Hoynck v. Papendrecht,	241
PP. *Waterschapsbelangen.* (*Wets-ontwerp tot voorziening in*)	429	J. den Adel c. s., in de Vijf-heerenlanden,	693	Meijlink,	721
	434	Jiskoot, notaris te Veen (Noordbrabant),	721	»	722
	430	B. Pellekaan c. s., in de Vijf-heerenlanden,	693	»	721

Adressen. (Beraadslag. gehouden bij gelegenh. van het uitbrengen van rapporten op)

I. Suiker (Verhoog. van het minimum der opbrengst van den accijns op de) 156.

II. Raad der stad Wageningen, omtrent de teruggave aan de gemeente van de protocollen, erfpachtboeken en verdere stukken, die in 1811 van daar naar Arnhem zijn overgebragt, (versl. 36) 36; - betr. het kiesregt, (versl. 432) 433, 434; - betr. de kerkel. pensioenen, (versl. 492-493) 492, 493; - betr. het misbruik van sterken drank, (versl. 798) 798, 799.

Afbakening van openbare vaarwateren; Uitkeeringen; B. 243.

Afdeelingen der Kamers.

I. In de Eerste Kamer: trekkingen, 4, 20, 106, 130; - voorzitters en onder-voorzitters, 5, 21, 109, 131.

II. In de Tweede Kamer: trekkingen, 8, 93, 480, 666; - voorzitters en onder-voorzitters, 9, 93, 480, 666.

Afgescheidenen. (Toepassing der artt. 291 en vv. Code Pénal op de) II. 590; z. verder Adressen.

Afschaffing. z. Adressen. Belastingen. Branders. Brandstoffen. Europa. Gemaal. Goud. Pauperisme. Rogge. Schuld. Tonnegeld.

Agentschap te Amsterdam, z. Finantien.

Akerlaken, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Hoorn. (Jhr. mr. D. van)

II. Zendt zijne geloofsbrieven in, 19 Sept., 3; - (Benoeming eener comm. tot onderz., id., Versl. der comm., 5); - toelating, 6. Is, gedur. Sept. en Oct. 1854 der *eerste* afd. *lid*, 8; *rapptr.* voor de w. o.: Afschaffing van het tonnegeld der zeeschep., 34; Kosten der huizen v. bewaring, Indeeling v. d. Haarlemmermeerpolder, 35; - gedur. Nov. en Dec. der *vijfde* afd. *lid*, 93; *rapptr.* voor het w. o. Voorloop. regeling der uitgaven voor het Dep. v. Marine gedur. de eerste zes maanden van 1855, b. 447; - gedur. Febr. en Maart 1855 der *vierde* afd. *lid*, 480; *rapptr.* voor de w. o.: Regeling fonds van bakengelden, 481; Voorloop. voorziening in sommige waterschapsbelangen, 483; - gedur. Mei en Junij der *vijfde* afd. *lid*, 666; *rapptr.* voor de w. o.: Vermiste personen bij scheepsrampen, Indeeling van het Haarlemmermeer, 667; — *lid* der *comm. tot onderzoek* van de Publicatie van den Gouv.-Gen. van Nederl. Indie, houdende verbod van invoer van buskr. op Sumatra (brengt verslag uit, 622); — *Stemopnemer*, 9. Spreekt, bij de ber. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegrooting voor 1855, hoofdst. III, alg. ber., 163; art. 5 (Tractementen gezanten) 174; hoofdst. IV, alg. ber., 185; art. 2 (Tractem. secret.-gen.), 209, 210; art. 12 (Hoog Milit. Geregtsh.), 212; hoofdst. V, art. 64 (Tractem. hoofd-ingenieurs enz.), 250; art. 77 (Onderh. veren enz.), 252; art. 80 (Subsidien enz.), 253; art. 150 (Subsidien nijverh.-tentoonst. Parijs), 291; hoofdst. VIII, art. 2 w. o., 359, 361; hoofdst. IX *B*, art. 2 (Tractem. secret.-gener. enz.), 376; art. 23 (Tractem. rijks-advocaten enz.), 385; art. 54 (Paardenposterij), 391; hoofdst. X, alg. ber., 408; afd. 10 (Materieel artillerie), 434, 435; - Regeling v. h. fonds van bakengelden, art. 1, b. 606; - Nadere bepal. der kosten v. huizen v. bewaring, alg. ber., 649; - Reg. der brievenposterij, art. 3, b. 704; - Voorzien. in waterschapsbelangen, alg. ber., 724; § 2, alg. ber., 735; art. 14, b. 754; art. 19, b. 755; art. 20, b. 756; - Afschaffing v. d. acc. gemaal, alg. ber., 887; - Hoofdst. VIII der begroot. 1855, 3de afd., onderart. 11, b. 968, 970; - Aanvulling enz. der wet van 26 Jan. 1815, alg. ber., 1020 (verbet. 1048); art. 2, b. 1021; - Regeling der voldoening v. kosten v. overbr. en verzorg. v. bedelaars, alg. ber., 1029, 1033 (verbet. 1048); — *concl. van het rapport op het adres* van Bogaers, betr. den sterken drank, 799; — *de orde der werkzaamheden*, 223, 464, 708, 715, 718.

Doet het voorstel *tot het houden eener avondzitting*, 380.

Albert. (Gebeurde met het schip de Jonge) II. 150, 153, 162, 169.

Allor. (Eiland) B. 307.

Ambena. (Rijk) B. 307, 355, 356.

Ambtenaren. Verhooging van tractementen; II. 51, 52, 76, 77, 140, 157, 209, 210. B. 73, 106; Idem van die bij de administratie van het grootboek, II. 377-380; z. ook Academie. Bibliotheek. Drenthe. Enquête. Finantien. Indie. Justitie. Overijssel. Waterstaat. = der belastingen. Vexatien, II. 366-375; - Benadering van slagtvee, II. 368, 371; = Aanstelling in O. I. zonder vereischt radicaal, II. 101, 167; - Pensioenen in Ned. Indie, II. 600, 603, 604, 605, 658; B. 305, 361, 435.

AM

AMENDEMENTEN in adressen of wets-voordragten, behandeld in de Tweede Kamer. II.

Benaming van het Adres of Ontw.	De HH. Voorstellers.	Deel van het Adres of Ontwerp.	Bladz.	Beslissing over het amendement.	Bladz.
Adres van antw. Troonrede.	van Lynden,	paragraaph 14,	24	verworpen,	24
	Elout van Soeterwoude,	» 26,	26	»	26
Staatsbegrooting 1855: Hoofds. III (Buitenl. Zaken).	Dommer van Poldersveldt,	art. 1, onder-artikel 5,	172	»	177
	van Akerlaken,	» »	174	aangenomen,	»
Hoofdstuk IV (Justitie).	de Poorter,	» » 2,	209	»	210
	van Eck,	» » 7,	210	»	211
	van der Veen,	» » 23,	216	verworpen,	220
Hoofds. V (Binnenl. Zaken).	Sloet tot Oldhuis,	» » 120,	285	»	286
	Slicher van Domburg,	» » 142,	291	»	291
	Bieruma Oosting,	» » 150,	»	aangenomen,	292
Hoofdstuk VIII (Marine).	Akerlaken,	art. 2,	359	»	362
	Thorbecke,	» »	360	verworpen,	»
Hoofds. IX *B* (Finantien).	de Poorter,	art. 1, onder-artikel 2,	376	»	376
	van Hoëvell,	» » 5,	377	aangenomen,	380
	»	» » 23,	385	verworpen,	388
Ministeriele verantwoordelijkheid.	Thorbecke,	art. 2,	488	aangenomen,	489
	van Goltstein,	art. 3 (2 amendementen),	489, 503 en 504	vervallen,	507
	Thorbecke,	» » (4 »	490	»	»
	de Brauw,	art. 3,	491	»	»
	Thorbecke,	nieuw art. 3 (2 amendement.)	509	verworpen,	509
	van Rappard,	art. 37,	519		
Regt van vereeniging en vergadering.	Godefroi,	» 5,	570	overgen. door de Regering,	570
	van der Linden,	» 7,	572	verworpen,	579
	Elout van Soeterwoude,	art. 7 (gewijzigd),	575, 577	»	»
	Thorbecke,	art. 9,	583	aangenomen,	583
	Godefroi,	» 15,	590	»	590
	Thorbecke,	» 17,	594	overgen. door de Regering,	594
Wijziging der wet van 26 April 1852 (depôt der muntbiljetten).	van Bosse,	art. 4 (2 amendementen),	619	1ste amend. aangenomen, 2de ingetrokken,	621
Wijziging der wet van 12 April 1850 (brievenposterij).	van Eck en Sloet tot Oldhuis,	art. 1,	690	verworpen,	699
	van Eck,	» 4,	702	»	705
	Godefroi,	» 3,	703	overgen. door de Regering,	703
	»	» »	704	»	704
Voorloopige voorziening in sommige waterschapsbelangen.	van der Linden,	» 3,	726	aangenomen,	726
	»	» 5,	727	verworpen,	728
	Thorbecke,	art. 5 (sub-amendement),	»	»	»
	»	artt. 7, 8 en 9 (nieuw),	Bijl. blz. 751	art. 7 verworpen, artt. 8 en 9 ingetrokken,	753
	Slicher van Domburg,	art. 12 (2 amendementen),	754	1ste verworp., 2de aangen.,	754
Afschaffing van den accijns op het gemaal.	van Bosse,	art. 2,	920	verworpen,	929
	Thorbecke,	» »	922	aangenomen,	930
	van Lennep,	» »	»	verworpen,	929
Vaststelling van hoofds. VIII der Staatsbegr. over 1855.	Dullert,	3de afd. onder-art. 11,	964	»	977
Wijziging der wet regelende de bevordering enz. der officieren bij de landmagt.	Delprat,	paragraaph *c* van art. 1,	1054	overgenomen door de Regering,	1054
	Mackay,	» » » » »	1056	verworpen,	1057

AMER. z. Grave. (Wets-ontwerp voor het Kanaal van den)

AMERONGEN TOT NATEWISCH, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Leyden. (P. H. baron TAETS VAN)

II. Zendt zijne geloofsbr. in, 19 Sept., 3; - (Benoem. eener comm. tot onderz., id; Versl. der comm., 5, 6); - Toelat., 6.

Is, gedur. Sept. en Oct. 1854, der *eerste* afd. *lid*, 9; *rapptr.* voor de w. o. Hoofdstuk VIII der Staatsbegr. voor 1855, b. 29; Naturalisatie van G. Gerhards en negen anderen, Verhoog. van hoofdst. V der Staatsbegr. voor 1854, b. 34; - gedur. Nov. en Dec. der *vijfde* afd. *lid*, 93; *rapptr.* voor de w. o. Bekrachtig. van provinc. belast. in Overijssel en Friesland, 333; - gedur. Febr. en Maart 1855, der *tweede* afd. *lid*, 480; *rapptr.* voor het w. o. Opheffing v. h. fonds voor de bevestig. en wapen. van het Zuid. frontier, 481; - gedur. Mei en Junij der *vijfde* afd. *lid*, 666; — *lid* eener *comm. tot onderzoek* v. Inlichtingen op een adres van de Rooij, 931.

Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Wijziging der wet regelende de bevordering enz. der offic. bij de landmagt, alg. ber., 1053; § *c.* van art. 1, b. 1055; - Wijzig. der wetten regelende de pensioenen bij de landmagt, alg. ber., 1057, 1059; § *a.* van art. 1, b. 1060.

AMORTISATIE. z. Schuld en Schulddelging. = (Besparing van renten door) II. 762. = syndicaat. (Uitloting der schuldbekentenissen van het voormalig) I. 35, 36. B. 96, 160.

AMSTELLAND. z. Maalpeil.

AMSTERDAM. z. Athenæum. Keulsche vaart. Koophandel.

ANEMAET Pz., lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Zierikzee. (Mr. S. H.)

II. Is, *tijdelijk voorzitter*, 3, 5, 7; — Zendt zijne geloofsbr. in, 19 Sept., 3; - (Benoem. eener comm. tot onderzoek, id., versl. der comm., 5); toelating, 6. — Berigt de inzending der geloofsbr. van al de nieuw benoemde leden, 3; - benoemt twee comm. tot onderzoek, 3; — Benoemt stemopnemers tot opmaking eener lijst van drie candidaten voor het voorzitterschap, 6; - benoemt eene comm. tot aanbieding der lijst van candidaten aan den Koning, 6; - berigt dat de heer Boreel van Hogelanden door den Koning tot voorzitter is benoemd, 7; - draagt het voorzitterschap over, id.

Is, gedur. Sept. en Oct. der *eerste* afd. *lid*, 9; - gedur. Nov. en Dec. der *derde* afd. *lid*, 93, - gedur. Feb. en Maart 1855 *lid derzelfde* afd., 480; - gedur. Mei en Junij der *vierde* afd. *lid*,

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 129.

Bonken in 1826. (Inwisseling van) B. 359, 361, 432, 433.

Boosdoeners. (XXXVI. Overeenkomst tusschen Nederland en Portugal gesloten, tot wederkeerige uitlevering van)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 10 Nov. 1854, b. 33; — Geleid. miss., 8 Nov.; - Overeenkomst met vertal., B. 221-223; — Benoem. eener comm. tot onderz., 33; - Verslag der comm., B. 702 (uitgebr. 21 Mei 1855); — Aannem. der concl. zonder ber., 712.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 7 Dec. 1854, b. 19.

Boreel van Hogelanden, lid van de Tweede Kamer voor het hoofd-kiesdistrict 's Gravenhage. (Jhr. W.)

II. Is, gedurende het zittingjaar, *Voorzitter* der Kamer, 7; (aanvaardt het voorzitterschap, 7, 8); *lid* der *Huishoudelijke Commissie;* - aan het hoofd eene comm. gezonden naar den Koning, 26 (brengt verslag uit, 27); eerste candidaat voor het voorzitterschap, 6.

Geeft kennis van:

A. *Ingekomen stukken:* Koninklijke besluiten, 8, 11, 443, 477, 479; - wets-ontwerpen, 8, 15, 27, 29, 31, 63, 225, 241, 257, 317, 401, 493, 439, 465, 477, 483, 493, 527, 611, 622, 663, 667, 677, 721, 725, 747, 777, 897, 919, 933; - van daarop uitgebragte eindverslagen, 27, 33, 35, 36, 39, 43, 47, 63, 95, 113, 223, 257, 287, 317, 327, 396, 439, 454, 482, 487, 505, 526, 532, 543, 559, 579, 617, 622, 666, 675, 699, 700, 715, 814, 853, 907, 918, 931, 949, 957, 1030, 1057; - van daarin gebragte wijzigingen, 611, 622; - regerings-verslagen enz., 248, 447, 478, 543, 641, 663, 667, 671, 721; - missives: van Ministers, 8, 33, 423, 478, 481, 523, 532, 664, 665, 700, 741, 766, 777, 791, 872, 931, 997; - van hooge collegien van Staat en Hoogen Raad, 8, 417, 477, 664; - van rekeningen van commissien, 477; - van commissien en leden der Kamer, 27, 29, 31, 33, 43, 95, 179, 197, 272, 299, 327, 333, 454, 477, 483, 543, 611, 663, 667, 677, 745, 751, 791, 847, 879, 919, 933, 951, 985, 1041, 1065; - van den Directeur van het Kabinet des Konings, 8, 478, 664; - van particuliere personen, 477, 611; - verzoekschriften, 8, 27, 29, 31, 33, 35, 39, 47, 63, 81, 95, 113, 129, 143, 159, 179, 197, 213, 225, 241, 257, 273, 287, 299, 317, 333, 381, 401, 417, 447, 465, 478, 481, 483, 523, 527, 543, 559, 599, 611, 625, 641, 657, 664, 667, 671, 677, 693, 711, 721, 747, 761, 777, 779, 817, 833, 863, 879, 931, 967, 985, 999, 1041, 1065; - ongezegelde adressen, 8, 47, 417, 481, 483, 665; - boekwerken, dagbladen, kaarten enz., 8, 15, 27, 31, 32, 33, 39, 47, 63, 95, 113, 179, 213, 287, 447, 479, 507, 523, 573, 617, 665, 863, 1079; - opgaven omtrent buitenlandschen handel, 8, 27, 31, 32, 33, 39, 333, 479, 481, 507, 523, 599, 641, 665, 667, 721, 777, 951, 967.

B. *Gedane benoemingen door de afdeelingen:* voorzitters, 9, 93, 480, 666; ondervoorzitters, id.; leden van commissien: 1°. van redactie voor het adres van antwoord, 9; 2°. voor de verzoekschriften, 9, 15, 93, 111, 480, 492, 667; 3°. rapptrs. voor wets-ontwerpen enz., 27, 29, 34, 35, 39, 47, 317, 333, 433, 447, 465, 481, 483, 527, 667, 671, 677, 721, 741, 777, 817, 931, 933, 967, 1065.

Benoemt commissien: *a. tot onderzoek* van regeringsverslagen enz., 8, 30, 33, 248, 447, 478, 523, 652, 663, 664; - van geloofsbrieven van leden, 477, 663, 1079; - van rekeningen, 477, 652, 664, 700, 791; - *b. tot aanbieding van adressen* of nominatien aan den Koning, 26.

Verandert de openbare zitting in comité-gener., 27, 30, 36, 465.

Doet voorstellen betrekkelijk de regeling der werkzaamheden: in Oct. 1854, b. 27, 30, - in Nov., 33, 35, 36, 39, 43, 44, 63, 221; - in Dec., 346, 347, 359, 362, 363, 396, 464, 475; - in Febr. 1855, b. 521, 524, 526; - in Maart, 532, 597, 599, 640, 641, 657; - in Mei, 669, 675, 700, 708.

Verdaagt de zitting wegens het niet genoegzaam aantal leden, 432, 492.

Spreekt, tot handhaving der voorschriften van het reglement van orde; het geven van opheldering; het stellen der in stemming te brengen vragen; het geregeld doen afloopen der werkzaamheden enz., bij de beraadsl. over:

A. *de wets-ontwerpen*: Staatsbegrooting voor 1855, algem. beschouwingen, 116, 119, 129, 135; hoofdst. III, 145, 161, 165, 173, 176; hoofdst. IV, 216, 217, 219; hoofdst. V, 256, 270, 286, 291; hoofdst. VIII, 315; hoofdst. IX *B*, 389; hoofdst. VIII (voorloopige regeling van de begrooting voor het Departement van Marine) 466; - Ministeriele verantwoordelijkheid, art. 3, b. 490, 491, 500, 504, 507; gewijzigd art. 3, b. 509; paragr. 2, b. 517, 518; art. 37, b. 519; incidentele quaestie over de opschriften der paragr., 519, 520; - Regt van vereeniging en vergadering, algem. ber., 547; art. 5, b. 570; art. 7, b. 573, 575; art. 10, b. 583; art. 22, b. 595; - Wijziging der wet van 26 April 1852 (depôt der muntbiljetten), algem. ber., 612; - Voorziening in sommige waterschapsbelangen,

BO

727, 728, 747, 749, 753; - Afschaffing accijns op 't gemaal, 837, 895, 897, 918, 964; - Vaststelling hoofdst. VIII Staatsbegroot. 1855, b. 961, 970, 979; - Tractaat met Portugal, 994; - Aanvulling der wet van 26 Jan. 1815, b. 1021; - Verstrekkingen voor Marine, 1855, b. 1017; - Wijziging der wet regelende bevordering officieren landmagt, 1054, 1056; id. pensioenen, 1060.

B. *Voorstellen van leden:* de HH. van Nispen en twee andere leden tot afschaffing van den rogge-accijns (prise en considération), 334, 335, 341, 342, 343, 344; - van Nispen, omtrent de orde der werkzaamheden, 346; - Strens, omtrent het vaststellen van den dag der beraadslagingen, 347; - van Bosse, 349, 350; - de Poorter, Dirks en van Rappard, tot het houden van avondzitting 431, 436, 459; - Thorbecke, 19 Febr., 490, 491; - van Hoëvell, 21 Febr., 521; - Elout van Soeterwoude, 28 Febr., 524; - Thorbeeke, id.: 525; - Storm, 7 Maart, 580; - Thorbecke, 14 Maart, 653; - Meeussen, 23 Mei, 715; - Thorbecke, 791; - Dirks, 998; - Hoynck van Papendrecht, 1030; - van Eck, 1046; - Rochussen, 1046, 1048; - Storm van 's Gravesande, 1054.

C. *De conclusien van rapporten* op verzoekschriften: 36, 44, 60, 78, 142, 221, 241, 287, 360, 396, 397, 398, 431, 432, 433, 434, 493, 521, 532, 798.

D. *De orde der werkzaamheden:* 639, 653, 657, 669, 708, 709, 930, 931, 940, 981, 998, 1039, 1043, 1047, 1063, 1066, 1078.

Borneo. (Houding van het leger op) I. 10, 11.

Boschpatrouilles tegen slaven. II. 638, 541, 542, 643, 644, 645, 646, 658, 659; B. 406, 406.

Borgtogten. z. Grootboek.

Borski, lid der Eerste Kamer voor de provincie Noordholland. (D.)

I. Is, gedur. Sept. 1854 der *derde* afd. *lid*, 4; *voorz.*, 5; - gedur. Dec. der *vierde* afd. *lid*, 20; *voorz.*, 21; - gedur. April 1855 der *tweede* afd. *lid*, 106; *voorz.*, 109; - gedur. Junij der *vierde* afd. *lid*, 130; *ondervoorz.*, 131; *rapptr.* voor de w. o.: Vervoer van buskruid, Rijweg naar Veendam, 133; Inkoop van nat. schuld, 143; Verhooging v. h. minimum v. d. acc. op de suiker, 143.

Spreekt bij de beraadsl. over. de *wets-ontwerpen:* Afschaffing van den accijns op het gemaal, 222; Verhooging van de opbrengst van den suiker-accijns, 245.

Bosch van Drakestein, lid van de Eerste Kamer voor de provincie Noordholland. (Jhr. mr. F. L. H. J.)

I. Is, gedur. het zittingjaar *lid* der Comm. voor de *Stenographie*, 7; en *Verzoekschriften*, 23; (brengt verslag uit, 37); - gedur. Sept. 1854 der *tweede* afd. *lid*, 4; - gedur. Dec. der *tweede* afd. *lid*, 20; *rapptr.* voor de w. o.: Begrooting wegens den arbeid der gevangenen voor 1855; Onteigening van pereeelen voor de uitbreiding van het station te Arnhem, 31; - gedur. April 1855 der *tweede* afd. *lid*, 106; - gedur. Junij der *eerste* afd. *lid*, 130; *rapptr.* voor het w. o. Inkoop en amort. nat. schuld, 133; — *lid* eener comm. gezonden naar den Koning, 17.

Bosscha, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Amsterdam. (Prof. J.)

II. Zendt zijne geloofsbrieven in, 19 Sept., 3; - (Ben. eener comm. tot onderz., id.; - Versl. der comm., 5, 6;) - Toelating, 6.

Is, gedur. Sept. en Oct. 1854 der *eerste* afd. *lid*, 9; lid der comm. voor het adres van antw., id; *rapptr.* voor de w. o.: Gebruik van het koloniaal batig slot over 1852; Afschaffing der regten op goud en zilver in Nederl. Indie, 35; Reglement op de bibliotheek der Kamer, 47; - gedur. Nov. en Dec. der *vijfde* afd. *lid*, 93; - gedur. Febr. en Maart 1855 der *eerste* afd. *lid*, 480; *ondervoorz.*, id.; *rapptr.* voor het w. o. Regeling van het lager en middelb. onderwijs, 523; - gedur. Mei en Junij der *tweede* afd. *lid*, 666; — *lid* eener *comm. tot onderzoek:* Tractaat van handel en scheepvaart, 447; Inlichtingen op het adres van P. Mander, 766; — id. gezonden naar den Koning, 6, 26.

Spreekt, bij de beraadsl. over *het adres van antwoord* op de troonrede, par. 14, b. 24; — *wetsontwerpen:* Staatsbegr. voor 1855, hoofdst. V, art. 120 (Kon. acad.), 283; - Afschaff. acc. gemaal, alg. ber., 912; - Afschaff. tonnegeld, alg. ber., 1081.

Bosse, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Rotterdam. (Mr. P. P. van)

II. Is, gedur. het zittingjaar *lid* der Comm. voor de *Stenographie*, 9; - gedur. Sept. en Oct. 1854 der *derde* afd. *lid*, id.; *ondervoorz.*, id.; lid der Comm. voor het adres van antwoord, id.; - *rapptr.* voor de w. o.: Aanvoer van granen enz., 34; Loodsdienst voor zeeschepen, 35; - gedur. Nov. en Dec. der *eerste* afd. *lid*, 93; *ondervoorz.*, id.; *rapptr.* voor het w. o. Inkoop en amortisatie van nationale schuld, 433; - gedur. Febr. en Maart 1855 der *derde* afd. *lid*, 480; *ondervoorz.*, id.; *rapptr.* voor het w. o.: Wijziging wet briefport en brievenposterij, 481; - gedur. Mei en Junij der *vierde* afd. *lid*, 666; *ondervoorz.*, id.; *rapptr.* voor de w. o.: Pensioenwetten land- en zeemagt, 667; Verhooging van het minimum der opbrengst van den suiker-accijns, 671; Afschaffing van den accijns op het ge-

maal, 677; Regeling der wijze van beheer der koloniale geldmiddelen, 721; — *lid* eener *comm. tot onderzoek van regeringsbescheiden:* Verslag der Algem. Rekenk. voor 1853; - Verslag omtrent de uitvoering der muntwet voor N. I.; - Inlichtingen van het adres van P. Mander, 766; - van *geloofsbrieven* van leden, 3; — id. gezonden naar den Koning, 26.

Spreekt bij de beraadsl. over *het adres van antwoord* op de troonr., par. 12, b. 23; — *wetsontwerpen*: Staatsbegroot. voor 1855, alg. ber. 70, 110, 123, 133; hoofdst. II, 3de afd. (Algem. Rekenk.). 143; hoofdst. III, algem. ber., 165; art. 6 (Tractementen personeel consulaten) 179, 182; hoofdst. IV, algem. ber., 190; art. 2 (Tractement secretaris-generaal) 210, 211; art. 23 (Geheime politiegelden) 219; hoofdst. V, afd. 6 (Waterstaat enz.) 243, 248; art. 70 (Verbetering rivieren) 250; art. 80 (Subsidien enz.) 253, 254, 255, 256; hoofdst. VI, algem. ber., 302; hoofdst. VIII, algem. ber., 317; hoofdst. IX *A*, art. 15 (Amortisatie van nationale schuld) 365; hoofdst. IX *B*, algem. ber., 370; art. 2 (Tractementen secretaris-generaal enz.) 376; art. 5 (Tractementen personeel grootboek) 378; art. 11 (Kosten agentschap van Finantien te Amsterdam) 382, 383; art. 23 (Tractementen Rijks-advocaten enz.) 384, 386; art. 54 (Paardenposterij) 391; afd. 10 (Domeinen) 392, 393; art. 3 van het w. o. 393; hoofdst. X, algem. ber., 403, 418; hoofdst. XI, algem. ber., 451, 458, (verbet. 475); - Begroot. wegens arbeid der gevangenen voor 1855, art. 5, b. 461; - Verhooging hoofdst. V Staatsbegroot. 1854 (Kosten Haarlemmermeer-polder) algem. ber., 462; - Inkoop en amortisatie van nationale schuld, art. 5, b. 463; - Ministeriele verantwoordelijkh., par. 2, b. 515, 518; art. 37, b. 519; - Regt van vereeniging en vergadering, art. 13, b. 583, 584; - Regel. koloniaal batig slot 1852, algem. ber., 599, 600, 604; - Wijziging der wet van 26 April 1852 (Depôt der muntbiljetten) algem. ber., 613, 614; art. 2, b. 614; art. 4, b. 614, 615, 617, 619, 621; - Regeling van de koperen pasmunt in Ned. Indie, lit. A, algem. ber., 627, 629, 636, 637; - lit. B, tot nadere aanwijzing van middelen tot regeling van het muntwezen in Nederl. Indie, algem. ber., 639; - Regeling der brievenposterij, art. 1, b. 697; art. 3, b. 705; - Afschaffing van den accijns op het gemaal, algem. ber., 825, 872 (verbet. 918), 917; art. 2, b. 919, 926, 927; - hoofdst. VIII, begroot. 1855, algem. ber., 939, 962; afd. 3, art. 11, b. 970; - Raming van uitgaven wegens verstrekkingen voor Oorlog, dienst 1855, algem. ber., 1049, 1050; - Wijziging der wet regelende de bevordering der officieren bij de landmagt, § *c* van art. 1, b. 1057; - Verhooging minimum opbrengst suiker-accijns, algem. ber., 1070, 1076; - Afschaffing tonnegeld, algem. ber., 1084 (verbet. 1100); art. 6, b. 1089, 1090; — *conclusien van rapporten* van comm. op Regeringsverslagen: Rapporten over Oost-Indie 1851 en 1852, b. 673, 675; — Verslag in betrekking tot de algemeene begrootingen van inkomsten en uitgaven over 1851 en 1852, en de Staatsrekening over 1851, b. 711; — *orde der werkzaamheden*, 118, 1030; — *voorstellen van leden* (Motie tot uitstel van behandeling van het w. o. tot Afschaffing van den accijns op de brandstoffen), 345.

Doet voorstellen: met vier andere leden *tot afschaffing van den accijns op den turf en de steenkolen*, 31; — betrekkelijk de *orde der werkzaamheden*, 223, 224, 349, 350, 364; — *tot wijziging van de w. o.:* Wijziging der wet van 26 April 1852 (Depôt der muntbiljetten), art. 4, b. 619; - Wijziging der wet tot afschaffing van den accijns op het gemaal, 920; — tot het *rigten van een verzoek* aan den Minister van Kolonien, om *overlegging van stukken* betrekkelijk het w. o. tot regeling van het beheer en de verantwoording der koloniale geldmiddelen, 625; - intrekking van dat voorstel, id.

Legt eene nota over betreffende de Staatsbegrooting van 1855, B. 74, 106-108[1].

Bots, lid van de Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Eindhoven. (Mr. J. B.)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1854 der *eerste* afd. *lid*, 9; - gedur. Nov. en Dec. *derzelfde* afd. *lid*, 93; - gedur. Feb. en Maart 1855 der *vijfde* afd. *lid*, 480; *rapptr.* voor het w. o. tot onteigening van perceelen tot het maken eener wisselplaats voor schepen in de Vecht, 527; - gedur. Mei en Junij der *vierde* afd. *lid*, 666; *rapptr.* voor het w. o. Vereeniging van gemeenten, 671; — gezonden naar den Koning, 6; — *stemopnemer*, 6.

Boxman, lid van de Eerste Kamer voor de provincie Zuidholland. (Mr. A.)

I. Is, gedur. Sept. 1854 der *tweede* afd. *lid*, 4; - gedur. Dec. der *eerste* afd. *lid*, 20; *rapptr.* voor de w. o.: Begrooting wegens den arbeid der gevangenen voor 1855; Onteigening van perceelen voor de uitbreiding van het station van den Rhijnspoorweg te Arnhem; Regeling der ontvangsten en uitgaven van het Pensioenfonds voor Burgerlijke Ambtenaren; Bekrachtiging van provinciale belastingen, 31; - gedur. April 1855 der *derde* afd. *lid*, 106; *rapptr.* voor de w. o.: Koloniale batige sloten over 1852 en 1853, 109; Nadere bepaling kosten huizen van bewaring; Verhooging hoofds. V begr. 1855 (Stoomgemaal op den IJssel), 113; - gedur. Junij der *derde* afd. *lid*, 130; *rapptr.* voor de w. o.: Voorziening in sommige waterschapsbelangen; Overeenkomst met Frankrijk tot wering van den nadruk, 143; Afschaffing van den acc. op het gemaal, 221.

Branders, brouwers en azijnmakers na de afschaffing der wet op het gemaal. (Toestand van) B. 244, 246.

Brandstoffen, in verband met de afschaffing van belastingen (Accijns op de) B. 103, 169, 212 232-236, 282, 314, 326, 328, 453; = Afschaffing van den accijns, B. 234-236, 238-240. z. verder Adressen. Commissien.

Brauw, lid van de Tweede Kamer voor het hoofd-kiesdistrict Gouda. (Jhr. mr. W. M. de)

II. Is, gedur. het zittingjaar *lid* der Comm. voor de *Stenographie*, 9; - gedur. Sept. en Oct. 1854 der *derde* afd. *lid*, id.; - *rapptr.* voor de w. o.: Arbeid der gevangenen over 1855, b. 34; Reglement op de bibliotheek der Kamer enz., 47; - gedur. Nov. en Dec. der *eerste* afd. *lid*, 93; - gedur. Febr. en Maart 1855 der *vijfde* afd. *lid*, 480; - *rappr.* voor de w. o.: Opheffing van het fonds voor de bevestiging en wapening van het zuidelijk frontrier, 481; Regeling fonds van bakengelden, id.; - gedur. Mei en Junij der *vierde* afd. *lid*, 666; - *lid eener comm. tot onderzoek* der Overeenkomst met Portugal tot wering v. boosdoeners (brengt verslag uit, 90); — gezonden naar den Koning, 26.

Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegrooting voor 1855, alg. ber., 120, 127; hoofdstuk II, art. 5 (Stenographie) 140; hoofdst. IV, alg. ber., 189; - Regeling der ministeriele verantwoordelijkheid, art. 3, b. 491, 499, 500, 503, 504; gewijz. art. 3, b. 508; - Regt van vereeniging en vergadering, art. 7, b. 577, 578; - art. 15, b. 589; - Voorloopige voorziening van sommige waterschapsbelangen, art. 7 nieuw, 749; - Afschaff. v. d. accijns op het gemaal, alg. ber., 833, 907; art. 2, b. 925; - hoofdst. VIII begr. 1855, alg. ber., 961; - Tractaat met Portugal omtrent de regeling van grenzen op Timor, alg. ber., 991; — *Voorstellen van leden:* (Motie tot verdaging der zitting) 223; - (Voorstel tot behand. in de afdeelingen van het w. o. Afschaffing accijns op het gemaal der rogge), 343; - v. d. heer Thorbecke, 791.

Doet voorstellen: *tot het wijzigen van: het w. o.* Ministeriele verantwoordelijkheid, art. 3, b. 491; - *tot het geven van de prioriteit* aan een door hem voorgesteld *amendement*, 500.

Breda. (Tractement van den lector in de Oostersche talen aan de academie te) I. 43. z. verder Academie.

Brieven. (Verzending van) II. 680, 681, 683, 686-689, 692[1], 697. B. 407, 410. = (Geweigerde of niet bestelde) B. 408. = (Vermiste) B. 408, 410. = (Aanteekenen van) B. 409. = (Zee-) B. 411.

Brievenbussen. II. 683.

Bruijn, lid van de Eerste Kamer voor de provincie Noordbrabant. (F. J. T. de)

I. Is, gedur. Sept. 1854, der *vierde* afd. *lid*, 4; - gedur. Dec. der *eerste* afd. *lid*, 20; - gedur. April 1855 der *eerste* afd. *lid*, 106; - gedur. Junij 1855 der *vierde* afd. *lid*, 130; - *rapptr.* voor het w. o.: Stichting van een stoomgemaal voor den IJssel, 143; — volgens kennisgeving afwezend, 27.

Spreekt bij de beraadsl. over het *wets-ontwerp:* tot Afschaffing van den accijns op het gemaal, 236.

Buiksloterveer. Regeling daarvan. II. 252, 256[1].

Buitenlandsche Zaken. (Kost. van het Depart. van) B. 4, 77, 110.

Bureaux-ambulants op spoorwegen, B. 410.

Burgerlijk Wetboek. Art. 1690-1698, I. 118, 122, 124; II. 547, 548, 554, 564, 565, 585; B. 320. z. verder Scheepsrampen.

Buskruid en vuurwapenen in de havens van Sumatra. (V. Afschrift eener publicatie van den Gouverneur-Generaal van Ned. Indie, houdende verbod van invoer van)

II. Ingek. bij de Tweede Kamer, 22 Sept. 1854, b. 8; — Geleid. miss. 15 Sept.; - Publicatie van den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch Indie, B. 59-60; — Benoem. eener comm. tot onderzoek, 8; - Verslag der comm., 12 Maart 1855, B. 437 (uitgebr. id., b. 622); - Aanneming der conclusie van het rapport, zonder ber., 15 Maart, b. 661.

I. Ingek. bij de Eerste Kamer, 19 Sept. 1854, b. 4.

——— oorlogsbehoeften en brandstoffen. (LXXVI. Wets-ontwerp houdende bepalingen omtrent het vervoer van)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 8 Mei 1855, b. 663; — Kon. boods., 25 April; - Ontw. van wet; - Mem. van toelicht., B. 597-598; - Benoem. der comm. van rapptrs., 607; - Voorl. verslag, 14 Mei, B. 688-690; — Mem. van beantw., - Nota van wijz.; - Gewijz. ontw. van wet, B. 715-716; — Eindversl., B. 717; 23 Mei (uitgebr. id.)

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 25 Junij 1855, 129; inhoud,

666; — *lid* eener *comm. tot onderzoek* der Rekening Fonds Landsdrukkerij, 1852, b. 791; — volgens kennisgeving afwezend, 477.
Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen*: Staatsbegr. over 1855, alg. ber., 58; - Voorziening in waterschapsbelangen, 722.

Antwerpen. (Nederlandsche loodsen te) B. 401.

Approbatie en collatieregten van predikanten; B. 90, 145.

Arbeid der gevangenen, dienst 1852. (XXI. Rekening van het fonds wegens den)
II. Herbenoeming der comm. die in het vorig jaar geen versl. heeft uitgebragt, 30; - Versl. der comm., B. 249 (uitgebragt 6 Dec. 1854 b. 286); goedkeuring der conclusie 21 Febr. 520.
NB. De Rekening komt voor onder nº. CII der gedrukte stukken 1853-1854, doch is niet in de Bijlagen opgenomen.

———— over 1855. (XXII. Wets-ontwerp tot vaststelling der begrooting wegens den)
II. Ingek. bij de Tweede Kamer, 7 Nov. 1854 b. 31; — Kon. boods. 15 Oct.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel.; - * Uitgew. en toel. staat; - Raming der middelen tot dekking van de uitgaven wegens den arbeid der gevangenen, B. 177; — Benoem. der comm. van rapptrs., 34; - Eindversl. 18 Nov., B. 226, (uitgebr. 20 Nov., 47); — Ber. over het in behandeling nemen van het wets-ontw., 346; — Ber. 18 Dec.; - Algem. ber. 460-461; - ber. over onder-art. 5 (Arbeidsloonen aan de gevangenen) 461; (verbeter., 475); — Aann. van het wets-ontw. met algem. (53) stemmen, 461.
I. Ingek. bij de Eerste Kamer, 19 Dec. 1854, b. 29; - Inhoud id.; — Benoem. der comm. van rapptrs., 31; - Versl. der comm. 20 Dec., 32 (uitgebr. 21 Dec., 31); — Aann. zonder ber. met algem. (26) stemmen, 23 Dec., 35.
De wet is den 25sten Dec. 1854 vastgesteld (*Staatsblad* nº. 157).

———— Bate voortspruitende uit den) B. 41.

Arbeiders. z. Adressen.

Arbeidslieden. z. Livretten.

Archaeologisch Kabinet te Leyden, B. 372.

Archiven. (Kosten der Rijks- en koloniale) II. 274, 275, 286[1], 446[3], 447, 464[1]. B. 11, 87, 137.

Armbestuur over 1853. (XLVIII. Verslag over de verrigtingen aangaande het)
II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 13 Febr. 1855, b. 478; - Benoeming eener comm. tot onderzoek, id.; — Geleidende miss.; - Versl., B. 334-355; - * Tabellen behoorende bij genoemd versl.; — Versl. der comm., B. 797 - 799: zonder ber. aangenomen, 1096.
I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 12 April, 105.

Armen. (Aantal huiszittende) B. 336; = besturen, B. 341. z. verder Behoeftigen. Commissien. Genootschappen. Patronaat. Pauperisme. Werkverschaffing. Woningen.

Armoede. z. Adressen.

Armwezen. (Uitgaven voor het) B. 12, 88, 139. z. verder Katholijk.

Arnhem. Kerkgebouw. II. 40, 46. z. verder Rhijnspoorweg.

Asperen. (Nieuw reglement voor het polderbestuur van) B. 295.

Assen naar Groningen. (Kanaal van) B. 10, 75, 106.

Assurantie der Indische gouvernements-producten, B. 210. z. verder Verzekering.

Athenaeum te Amsterdam. B. 377 - 378. = te Deventer. B. 378. z. verder Maastricht.

Australie. z. Consuls.

Aves-eilanden in den Caraïbischen Archipel door Noord-Amerikanen. (Bezetting der) B. 362, 435.

Aylva van Pallandt van Waardenburg en Neerijnen, lid der Eerste Kamer voor de provincie Gelderland. (H. W. baron van)
I. Is, gedur. Sept. 1854 der *tweede* afd. *lid*, 4; *voorz.*, 5; - ged. Dec. van de *vierde* afd. *lid*, 20; *ondervoorz.*, 21; *rapptr.* voor Hoofdst. VI der Staatsbegr. voor 1855, b. 23; - ged. April 1855 der *vierde* afd. *lid*, 106; *ondervoorz.*, 109; *rapptr.* voor de w. o.: Opheffing fonds zuidelijk frontier, 109; Wijziging wet 26 April 1852 (depôt muntb. enz.), 113; - gedur. Junij 1855 der *eerste* afd. *lid*, 130; — volgens kennisgeving afwezend, 131.

Azijnen. z. Adressen.

Azijnmakers. z. Branders.

Bakengelden. (XXXVIII. Wets-ontwerp tot regeling van het Fonds der)
II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 2 Dec. 1854, b. 225; — Kon. boods., 2 Dec.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel.; - Opgave der jaarl. uitkeeringen en afkoopsommen in geens voor het aan den Staat afgestaan beheer der verlichting enz. van openbare vaarwateren, B. 242, 243; — Ben. der comm. van rapptrs., 481; - Eindversl., 16 Febr. 1855; Beantw. daarvan en Nota van wijzig. in het w. o., B. 412, 413 (uitgebr. 3 Maart, 532); — Beraadsl., 9 Maart; art. 1, b. 606, 607 (Aann., 607); - Aann. van het w. o. met algem (53) stemmen, 607.
I. Ingekom. bij de Eerste Kamer, 12 Apr. 1855, b. 106; - Inh. id.; — Ben. der comm. van rapptrs., 109; - Versl. der comm. 14 April, 111 (uitgebr. 16 Apr., 109); — Aannem. zonder ber met algem. (29) stemmen, 18 April, 117.
De wet is vastgesteld 22 April 1855 (*Staatsblad* nº. 20).

Bakengelden. z. Adressen. Frederik. (Prins)

Banjaard. z. Marine.

Bank in Suriname opgeheven. B. 303.

Banken van leening, B. 351, 352; — Spaarbanken, B. 352; — Hulpbanken, B. 353.

Bath. (Uitkeering uit het Fonds voor bakengelden voor het onderhoud der werken te) I. 110.

Baud, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Amsterdam. (J. C.)
II. Zendt zijne geloofsbrieven in, 19 Sept., 3; - (Benoem. eener comm. tot onderzoek, id.; Versl. der comm., 5, 6); - Toelating, 6.
Is, gedur. Sept. en Oct. 1854 der *eerste* afd. *lid*, 9; *voorz.*, id.; *rapptr.* voor het in overweging nemen van het voorstel van den heer van Hoëvell en vier anderen tot afschaffing der accijnsen op den turf en de steenkolen, 35; voor het w. o. Loodsdienst voor zeeschepen, 35; - gedur. Nov. en Dec. der *vijfde* afd. *lid*, 93; *voorz.*, id.; - gedur. Febr. en Maart 1855 der *eerste* afd. *lid*, 480; *voorz.*, id.; *rapptr.* voor de w. o.: Regeling van het gebruik koloniaal batig slot over 1853, b. 481.; Regeling koperen pasmunt en nadere aanwijzing middelen regeling muntwezen in Ned. Indie; Goedkeuring tractaat omtrent Timor, 482; - gedur. Mei en Junij der *vijfde* afd. *lid*, 666; *ondervoorz.*, id.; — *lid* eener *commissie tot onderzoek* van eene add. overeenkomst met het Kon. der Beide Sicilien, op het in 1847 met dat Rijk gesloten tractaat van handel en scheepvaart, 523; (brengt versl. uit, 964); — met kennisgeving afwezend, 631.
Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1855, hoofds. III, algem. ber., 170; hoofds. V, afd. 7 (Onderwijs), 269; hoofds. VIII, algem. ber., 313; onder-art. 4 (Bezoldig. directeuren enz.), 337; afd. 2 (Kosten niet behoorende tot marine-aangelegenheden), 337; afd. 3 (Materieel der zeemagt), 339, 348; afd. 4, onder-art. 19 (Kosten der active zeemagt), 358; hoofdst. XI, 451, 457; - Afschaffing gemaal-accijns, algem. ber., 868 (verbet. 918), 917; art. 2, b. 923, 927; - Hoofds. VIII begr. 1855, IIIe afd., onder-art. 11, b. 976, onder-art. 12, b. 978; - Tractaat met Portugal omtr. de regeling van grenzen op Timor, algem. ber., 987; - Verhooging minimum opbr. suiker-accijns, algem. ber., 1078; — de *concl.* van het *rapport der comm.* omtr. de Inlichtingen op het adres van M. D. Teenstra, 539.

Bedelaars. (LXVIII. Wets-ontwerp tot regeling der voldoening van kosten van overbrenging naar en van onderhoud in bedelaarsgestichten van)
II. Ingekom. bij de Tweede Kamer, 12 Maart 1855, b. 611; — Kon. boods. 10 Maart; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 437-439; — Benoem. der comm. van rapptrs., 667; - Voorl. verslag, B. 693, 694, 15 Mei; — Mem. van beantw., B. 713-715; — Eindversl., 22 Mei, B. 715, (uitgebr. 23 Mei); - Alg. ber., 1023-1039; aanneming zonder ber. van het eenig art. en van de beweegredenen; verwerping van het wets-ontwerp met 35 tegen 19 stemmen, 1039.
Adressen betrekkelijk dit w. o. ingekomen. z. Adressen.

———— en landloopers. (Transporteren van) B. 6, 7. z. verder Gemeenten.

Bedevaarten in Noordbrabant. II. 213-217.

Beens, lid van de Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Tilburg. (Mr. C. C. A.)
II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1854 der *derde* afd. *lid*, 9; *rapptr.* voor het w. o. wijzig. hoofdst. V der Staatsbegr. van 1853, b. 27; hoofdst. VII der Staatsbegr. voor 1855, b. 29; - gedur. Nov. en Dec. der *eerste* afd. *lid*, 93; - gedur. Febr. en Maart 1855 der *vierde* afd. *lid*, 480; *rapptr.* voor het w. o. Bijdrage voor het uitwateringskanaal van Grave naar den Amer, 527; - gedur. Mei en Junij der *tweede* afd. *lid*, 666; - *lid* eener *comm. tot onderz.* der Rekening van Staatsinkomsten en uitgaven over 1852, 791; — volgens kennisgeving afwezend, 667.

Beerenbroek, lid van de Eerste Kamer voor de provincie Limburg. (L. F. H.)

I. Is, gedur. Sept. 1854 der *derde* afd. *lid*, 4; - gedur. Dec. der *eerste* afd. *lid*, 20; - gedur. April 1855 *derzelfde* afd. *lid*, 106; - gedur. Junij *derzelfde* afd. *lid*, 130; - *rapptr.* voor de w. o.: Inkoop nat. schuld; Stichting stoomgemaal op den IJssel, 143.

Begrafenisbussen. B. 352.

Begrooting. (Duidelijkheid en waarheid in de) z. Algem. ber. (2e K.) over de Staatsbegrooting voor 1855. z. verder Gevangenen. Lands-drukkerij. Nota. Overschrijving. Staatsuitgaven.

Begrootingen over 1851 en 1852 enz. (XVI en XX. Verslag in betrekking tot de Algemeene)

NB. De comm. van het vorig jaar heeft over dit verslag, opgenomen onder n°. LXIII en CI der zitting 1853-1854, geen rapport uitgebragt.

Versl. der comm. van dit jaar, B. 699, 700; - beraadsl. daarover en aanneming, II. 711, 712.

Begrootingswetten. z. Indiening.

Behoeftigen verpleegd ten koste der provincien. B. 248, 255.

Beken Pasteel, lid van de Eerste Kamer voor de provincie Noordbrabant. (Jhr. mr. M. A. J. van der)

I. Is, gedur. Sept. 1854 der *eerste* afd. *lid*, 4; - gedur. Dec. der *derde* afd. lid, 20; - gedur. April 1855 *derzelfde* afd. *lid*, 106; - gedur. Junij der *tweede* afd. *lid*, 130; — volgens kennisgeving afwezend, 19, 105, 129.

Belastingbiljetten. (Inrigting van) z. Houten.

Belastingen. (XXIV. Elf wets-ontwerpen tot bekrachtiging van provinciale)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer. 7 Nov. 1854, b. 31; — Kon. boods. 19 Oct.; - Ontw. van wet met mem. van toel. betreffende de bekrachtiging van belasting in de provincien Gelderland, Zuidholland, Noordholland, Zeeland, Utrecht, Friesland, Groningen, Drenthe en Limburg; - Staat der belastingen, voorgedragen voor 1855 en van die over 1854 geheven, B. 179-185; — Benoem. der comm. van rapptrs, 34; - Voorl. versl. 5 Dec., B. 247, 248; — Mem. van beantw. met nota van wijzig. 9 Dec., B. 254, 255; — Eindversl. 13 Dec., B. 255 (uitgebr. id. 396); - Aann. zonder ber. der w. o., 18 Dec., met algem. (63) stemmen, 463.

I. Ingek. bij de Eerste Kamer, 19 Dec. 1854, b. 29; - Inhoud, id. - Benoem. der comm. van rapptrs., 31; - Versl. der comm., 20 Dec., 32 (uitgebr. 21 Dec., 31); — Ber. over het w. o. betreffende de belast. in Friesland, 23 Dec., 36; - Aann. met algem. (26) stemmen, id. De overige w. o. zonder ber. aangenomen met algem. (26) stemmen, id.

De wetten zijn vastgest. 25 Dec. 1854 (*Staatsblad* n°. 162-172).

———— in Overijssel. (XLI. Twee wets-ontw. tot bekrachtiging van provinciale)

II. Ingek. bij de Tweede Kamer, 5 Dec. 1854, b. 257; — Kon. boods. 5 Dec.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 246, 247; — Benoem. der comm. van rapptrs., 333; - Eindversl. met Nota van wijzig. in ontw. B. van Overijssel, 13 Dec., B. 255, 256 (uitgebr. id. 369); - Aann. zonder ber. van de w. o., 18 Dec., met algem. (63) stemmen, 463.

I. Ingek. bij de Eerste Kamer, 19 Dec. 1854, b. 29; - Inhoud, id. — Benoem. der comm. van rapptrs., 31; - Versl. der comm., 20 Dec., 32 (uitgebr. 21 Dec. 31); Aann. zonder ber. met algem. (26) stemmen, 23 Dec., 36.

De wetten zijn den 25sten Dec. 1854 vastgesteld (*Staatsbladen* n°. 173 en 174).

———— in Friesland. (XLII. Wets-ontw. ter bekrachtiging van provinciale)

II. Ingek. bij de Tweede Kamer, 9 Dec. 1854, b. 317; — Kon. boods.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 251, 252; — Benoem. der comm. van rapptrs., 333; - Eindversl. met Nota van wijzig., 13 Dec., B. 255, 256 (uitgebr. id., 396); — Aann. zonder ber. van het w. o., 18 Dec., met algem. (63) stemmen, 463.

I. Ingek. bij de Eerste Kamer, 19 Dec. 1854, b. 29; - Inhoud, id. — Benoem. der comm. van rapptrs., 31; - Versl. der comm., 20 Dec., 32 (uitgebr. 21 Dec. 31); - Aann. zonder ber. met algem. (26) stemmen, 23 Dec., 36.

De wet is den 25sten December 1854 vastgesteld (*Staatsblad* n°. 175).

———— (Scheiding van rijks- en gemeente-), I. 103, 104; = (Vermindering van) II., 764, 771, 783, 787, 788, 801, 802, 803, 804, 805, 846; = (Kosten der administratie van) B., 25, 97-99; = (Afschaffing van) II. 13, 51, 52, 53, 55, 56, 59, 77, 90, 110, 471-473, 615; Stelsel der Regering daaromtrent, B. 312, 324; z. verder Gemaal. Provinciale. Tonnegeld. = (Stelsel van) II. 774-776, 799, 800, 801, 803, 804, 810, 811-814, 821-823, 864, 875, 886, 888, 890, 893, 903, 913, 896, 896^3; = (Wet vaststellende de beginselen van het stelsel van) B. 451.

Belastingen. z. Adressen. Indirecte. Opcenten. Personeel. Schuld.

Belastingstelsel. z. Adressen. Belastingen.

Belgie. (Kosten van invordering der onvervreemdbare rente van) II. 383. z. verder Nadruk.

Besluiten door de Kamers genomen:

I. In de Eerste Kamer: tot het beantwoorden der troonrede met een adres, 4; - Houden van avondzittingen, 102, 202, 235; - Uitstellen van bepaalde beraadslagingen, 121; - Vervroegen van beraadsl., 159; - Houden van comité-generaal, 184; - Verdagen van de zitting, 184; - Sluiten der beraadsl., 229.

II. In de Tweede Kamer: tot het hervatten van onafgedane werkzaamheden van commissien tot onderzoek van Regeringsverslagen van het vorige dienstjaar, 30; - Toevoegen aan eene commissie van een lid voor het uitbrengen van een rapport omtrent Regeringsverslagen, 30; - Houden van avondzittingen, 346, 380, 446, 459, 1030, 1095; - Verdagen der zitting, 223, 572, 896, 995; - Uitstellen van beraadsl., 336, 344, 346, 520, 526, 580, 640, 1048, 1066; - Vervroegen van beraadsl., 350, 364, 709, 720, 998, 1030; - Sluiten van beraadsl., 898; - Bepalen van den duur van het recès, 475; - Schorsen der vergadering, 583, 791; - Vroeger doen aanvangen der vergadering, 877; - Op het gewone uur doen aanvangen der zitting, 918. z. verder Interpellatien. Motien van orde. Orde van werkzaamheden.

Bestelgeld van brieven. II. 688, 689.

Betonning van openbare vaarwateren. Jaarlijksche uitkeeringen. B. 243.

Bewaarscholen. (Kleinkinder-) II. 262, 263, B. 49.

Bibliotheek. (Koninklijke) Bezoldiging der ambtenaren; vervaardiging van een catalogus, II. 276, 286. Kosten, B. 11, 87, 137;

———— der Kamer en de instructie van den Bibliothecaris. (XIII. † Reglement op de)

II. * Mededeelingen der Huishoudel. Comm., 3 Oct. 1854; - * Instructie voor den bibliothecaris; - * Geleidende brief van gewijzigde ontwerpen, 14 Nov.; - * Ontwerp-reglement voor de boekerij; - * Ontwerp-instructie voor den bibliothecaris; - Benoem. der comm. van rapptrs., 47; - * Eindverslag (uitgebragt 18 Dec., 454); - Beraadsl. en vaststelling in comité-generaal, 20 Dec., 465.

Bier. z. Adressen.

Binnenlandsche Zaken. Verhooging van uitgaven, II. 113; - Vergelijking van de begrooting van dit departement met die van vroegere jaren, II. 226, 227, 228, 229, 230, 231, 233; - Kosten van het departement, B. 8, 82, 125.

Blaga. z. Koeni. Oikoussi.

Blankenheijm, lid der Eerste Kamer voor de provincie Zuidholland. (D.)

I. Is, gedur. Sept. 1854 der *vierde* afd. *lid*, 4; *voorz.*, 5; - gedur. Dec. der *eerste* afd. *lid*, 20; *ondervoorz.*, 21; *rapptr.* voor de w. o.: Wijzig. van hoofdst. V der Staatsbegroot. voor 1853; Vaststelling der uitgaven voor de Algem. Landsdrukkerij over 1855; Naturalis. van G. Gerhards en negen anderen, 21; Hoofds. IX *A* en *B* der Staatsbegroot. voor 1855, b. 27; Voorl. bepal. omtrent de regterl. indeeling van den Haarlemmermeer-polder; Verhoog. van hoofdst. V der Staatsbegr. voor 1854, Aanmoed. van den aanvoer van granen, Inkoop en amortis. van nationale schuld, Hoofdst. X der Staatsbegroot. voor 1855, b. 31; - gedur. April 1855 der *derde* afd. *lid*, 106; - gedur. Junij der *eerste* afd. *lid*, 130; *voorz.*, 131; *rapptr.* voor het w. o. Verhooging suiker-accijns, 143; — volgens kennisgeving afwezend, 105.

Boekenvervoer. II. 701.

Boekhandel. z. Postdirecteuren.

Boekwerken. z. Consulaire opgaven, Dagbladen, Kaarten, en verder onder de kennisgevingen der Voorzitters van de beide Kamers, HH. Boreel van Hogelanden. Philipse.

Boeten wegens overtredingen van plaatselijke of gemeente-verordeningen; II. 647, 648; B. 429, 431. = (Onbetaalde) te vervangen door gevangenisstraf. Afwijking van dat stelsel bij het w. o. op de veeartsenijkunst; B. 468.

Bondscontingenten van het Hertogdom Limburg en het Hertogdom Nassau in ééne brigade. (XCV. Overeenkomst tusschen Nederland en Nassau tot vereeniging der)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 11 Junij 1855, b. 863; — Geleid. brief, 9 Junij; - Overeenkomst, B. 789, 790; — Ben. eener comm. tot onderz., 863; - Versl. der comm., B. 824; — Aannem. der concl. v. h. rapport zonder ber., 1096.

130; — Benoem. der comm. van rapptrs., 133; - Versl. der comm. (uitgebr. 3 Julij) 152; — Aannem. zonder beraadslaging met algemeene (31) stemmen.
De wet is vastgesteld 9 Julij 1855 (*Staatsblad* n°. 68).
Adressen betrekkelijk dit w. o. ingekomen. z. Adressen.

Buskruid. z. Palembang.

Bussen. z. Begrafenis- en ziekenbussen.

Bijblad. z. Register.

Cacao. B. 474.

Calamiteuse Polders. I. 40, 47, 82-84, 87, 90.

Canter Visscher. (Restitutie van den heer) B. 303, 362, 436.

Carrousels. B. 322.

Catalogus der Koninklijke Bibliotheek. z. Bibliotheek.

Cate, lid van de Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Groningen. (S. Blaupot ten)
II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1854 der *vijfde* afd. *lid*, 9; *rapptr.* voor de w. o. Bekrachtiging van provinciale belastingen, 34; - gedur. Nov. en Dec. der *vijfde* afd. *lid*, 93; - gedur. Feb. en Maart 1855 der *vierde* afd. *lid*, 480; *rapptr.* voor de w. o.: Verhooging hoofds. V Staatsbegr. voor 1855 (Stoomgemaal op den IJssel), 481; Regeling van het lager en middelbaar onderwijs, 523; - gedur. Mei en Junij der *vijfde* afd. *lid*, 666; *rapptr.* voor het w. o. Bijdrage voor den aanleg van een rijweg naar Veendam, 721; — *lid* eener *comm. tot onaerzoek* der Inlichtingen door de Regering gegeven op het adres van P. Mander, 766; - Inlichtingen op het adres van M. D. Teenstra 33 (brengt versl. uit, 21 Febr. 521); — volgens kennisgeving afwezend, 751.
Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1855, algem. ber., 90, 139; hoofds. V, afd. 7 (Onderwijs), 260; hoofds. XI, algem. ber., 437, 445, 454; - Afschaffing van den accijns op het gemaal, algem. ber., 829, 911; — *conclusien* van *rapporten* op *regeringsbescheiden:* Inlichtingen op het adres van M. D. Teenstra, 538-539; Inlichtingen op het versl. der comm. betrekkelijk het versl. van W. I. over 1851, b. 641, 642.
Doet voorstellen tot het *interpell. van den Minister van Kolonien* aangaande de verbetering van het lot en den toestand der slaven in de W. I. bezittingen, 932; (interpellatie, 980, 981).

Centralisatie. (Stelsel van) II. 58, 64, 81, 114.

Chinesche en Japansche talen. Vestiging van eene leerschool aan de hoogeschool te Leyden. II. 267, 268, 269.

Cochenille. B. 301, 302.

Code Pénal. z. Strafwetboek.

Collatieregten. II. 294, 296, 298, B. 90, 145. z. Approbatie.

Collecte. (Heffing van den accijns op het gemaal bij) B. 313.

Comités-generaal. zittingen met gesloten deuren, in de Eerste Kamer, I. 138; = in de Tweede Kamer, II. 27, 30, 36, 465, 1046.

Commissaris van politie te Dokkum. als ambtenaar van het openbaar ministerie. (Bezoldiging van een) z. Dokkum.

Commissarissen-generaal. (Zendingen van) II. 990.

Commissien in de beide Kamers.
I. In de Eerste Kamer: Comm. voor huishoudelijke aangelegenheden, 7; = voor de stenographie, 7; = voor het adres van antwoord, 5; = tot aanbieding van het vastgesteld adres, 9; = voor de verzoekschriften, 23; = tot onderzoek van geloofsb., 131; = van rapptrs. voor w. o. 21, 23, 27, 31, 35, 109, 113, 133, 143, 155.
II. In de Tweede Kamer: Comm. voor huishoudelijke aangelegenheden: verkiezing, 9; = voor de stenographie; verkiezing, 9; = voor de verzoeks., 9, 93, 480, 667, 667; = voor het adres van antwoord, 9; = tot aanbieding van het vastgesteld adres, 17; = tot aanbieding van de nominatie voor het voorzitterschap aan Z. M., 6; = tot onderz. van geloofsbr., 3, 477, 663, 1079; = van rapptrs. voor w. o. 27, 29, 33, 34, 35, 39, 47, 317, 333, 433, 447, 465, 481, 482, 483, 523, 527, 667, 671, 677, 721, 777, 817, 931, 933, 1065. z. verder onder de benoemingen door de Voorzitters en op de woorden Openingsrede. Sluitingsrede.

———— tot uitdeeling van levensmiddelen en brandstoffen aan armen. B. 343.

Comptabiliteit. (Wet betreffende de) II. 516, 517, 518; - Repressief stelsel, II. 519, 639; - Finant. verantw. v. Ministers, I. 120. z. verder Kolonien.

Congressen. B. 322.

Consulaire agenten in de havens der Nederlandsche overzeesche bezittingen. (LXXXVIII. Overeenkomst tusschen Nederland en Belgie tot regeling der voorwaarden van toelating van Belgische)
II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 30 Mei 1855, b. 740; — Geleid. brief, 29 Mei 1855; - Overeenkomst (Staats-cour. n°. 129); — Benoem. eener comm. tot onderz., 740; - Versl. der comm., B. 808, 809; - Aanneming der conclusie van het rapport, 1096.
I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 129.

Consulaire opgaven omtrent handel en scheepvaart. z. onder Boekwerken.

Consulaten. (Bezoldigingen van het personeel der) II. 179, 180, B. 4. z. verder Gezanten.

Consuls. (Vestiging in Australie van Nederlandsche) II. 162, 168, 180.

Contreseign van den voorzitter van den Ministerraad wenschelijk geacht, B. 263; = van Ministers, II. 486, 488, 489, 490. B. 287.

Credieten. (Buitengewone) II. 762.

Cremers, lid der Eerste Kamer voor de provincie Groningen. (Mr. J. J.)
I. Is, gedur. Sept. 1854 der *vierde* afd. *lid*, 4; - gedur. Dec. der *derde* afd. *lid*, 20; *rapptr.* voor de w. o.: Voorloopige bepalingen omtrent de regterlijke indeeling van den Haarlemmermeer-polder; Verhooging van hoofdst. V der Staatsbegrooting voor 1854; Aanmoediging van den aanvoer van granen; Inkoop en amortisatie van nationale schuld, 31; - gedur. April 1855 der *derde* afd. *lid*, 106; - gedur. Junij der *eerste* afd. *lid*, 130; *rapptr.* voor de w. o.: Vervoer van buskruid, 133; Verklaring van het nut van den aanleg van een rijweg naar Veendam, 133; — *stemopnemer*, 7; — volgens kennisgeving afwezend, 105.
Spreekt, bij de beraadsl. over: *het adres van antwoord* op de troonrede, paragr. 1, b. 9, 10; paragr. 2, b. 10, 11; paragr. 8, b. 17; — *wets-ontwerpen:* Staatsbegrooting voor 1855, algem. beschouw., 55; hoofdst. III, 72; hoofdst. IV, 78; hoofdst. V, 90, 91; hoofdst. IX *A*, 92; hoofdst. IX *B*, 94; hoofdst. X, 98; - Bepal. omtrent de kosten van huizen van bewaring, 135, - Begrooting der Marine 1855, b. 145, 149; - Regeling der pensioenen bij de zeemagt, 177; - Voorziening in sommige waterschapsbelangen, 187, 201; - Overeenkomst met Frankrijk tot wering van den nadruk, 190[1], 190[8]; - Afschaffing van den accijns op het gemaal, 224; — *voorstellen van leden:* der HH. van Nispen van Pannerden, 157; - Insinger, 198, 199; - van Dam van Isselt, 229.
Doet voorstellen: tot *wijziging* van het adres van antwoord op de troonrede, paragr. 2, b. 10; — betreffende de *orde der werkzaamheden*, 31, 32, 85, 102; — tot het *behandelen in comité-generaal* van de Overeenkomst met Frankrijk tot wering van den nadruk, 183, 184.

Cultuurstelsel; opbrengst der cultures; II. 673-675.

Curaçao en onderhoorigheden. (Verslag van den staat en het beheer van) z. Kolonien. — Bevolking; B. 470. z. verder Slaven. Veestapel.

Cycloop. (Vastraken van het stoomschip de) II. 979.

Dagloonen. Verhouding tusschen den prijs daarvan en dien der levensmiddelen; B. 312, 313, 325, 330, 331.

Dam van Isselt, lid der Eerste Kamer voor de provincie Gelderland. (E. W. van)
I. Is, gedur. Sept. 1854 der *derde* afd. *lid*, 4; - gedur. Dec. der *eerste* afd. *lid*, 20; - gedur. April 1855 der *derde* afd. *lid*, 106; - gedur. Junij der *tweede* afd. *lid*, 130; — volgens kennisgeving afwezend, 105, 129.
Spreekt bij de beraadsl., over *wetsontwerpen:* Staatsbegr. voor 1855, algem. beschouw., 53, 58, 60; hoofdst. III, 70; hoofdst. IV, 76, 79, 80; hoofdst. X, 97; Middelen, 103; - Overeenk. met Frankrijk tot wering van den nadruk, 191[1]; - Voorziening in sommige waterschapsbelangen, 195, 202; - Afschaffing v. d. accijns op het gemaal, 229, 238; - Verhoog. v. d. opbrengst v. d. suiker-accijns, 246, 248; — *voorstellen van leden:* der HH. van Beeck Vollenhoven, 183; - v. Nispen, 244.
Doet voorstellen: omtrent de *orde van werkzaamheden*, 102, 189; — tot *sluiting* der beraadsl., 226.

Defensiewezen. z. Oorlog.

Deinse, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Goes. (Mr. J. J. van)
II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1854 der *vierde* afd. *lid*, 9; *lid* der Comm. voor de *Verzoekschriften*, id.; *voorz.*, 15 (brengt versl. uit, 36, 37, 44, 45, 62); *rapptr.* voor de w. o.: Hoofdst. VI der Staatsbegr. voor 1855, b. 29; Natural. van G. Gerhards en negen anderen; Regeling van ontvangsten en uitgaven van het Burgerl. Pensioenfonds over 1855, b. 34; - gedur. Nov. en Dec.

der *eerste* afd. *lid*, 93; *lid* der Comm. voor de *Verzoekschr.*, id.; *voorz.* 111 (brengt versl. uit, 398); - gedur. Febr. en Maart 1855 der *tweede* afd. *lid*, 480; *lid* der Comm. voor de *Verzoekschr.*, id.; (brengt versl. uit, 623, 657); - gedur. Mei en Junij der *vierde* afd. *lid*, 666; *lid* der Comm. voor de *Verzoekschr.*, id.; *voorz.*, 667; (brengt versl. uit, 669, 677, 713, 758, 777, 982, 1003, 1067, 1075, 1100); — *lid* eener *comm. tot onderzoek* van eene Opgave wegens den verkoop van domeinen, 664; - Inlichtingen op een adres van A. de Rooij, 931; — *stemopnemer*, 9; — volgens kennisgeving afwezend, 477.

Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1855, hoofdst. IV, alg. ber., 203; - Afschaff. van den accijns op het gemaal, alg. ber., 805 (verbet. 862), 909; - Hoofdst. VIII der Staatsbegr. voor 1855, alg. ber., 940, 945 (verbet. 1014); 3de afd., onder-art. 11, b. 971; - Regeling der voldoen. v. kosten v. overbreng. en verzorg. v. bedelaars, alg. ber., 1027; - Vereeniging van gemeenten (Nieuw Helvoet en Oude en Nieuwe Struiten), alg. ber., 1090; — *de concl.* van het *rapport* op het Adres van den raad der stad Wageningen, wegens teruggave van protocollen, 361.

Delft. z. Academie.

Delprat, lid der Tweede Kamer voor het hoofd-kiesdistrict 's Gravenhage. (I. P.)

II. Zendt zijne geloofsbr. in, 19 Sept., 3; - (Benoem. eener comm. tot onderzoek, id.; (Versl. der comm., 5, 6); - Toelating, 6.

Is, gedur. Sept. en Oct. 1854 der *vierde* afd. *lid*, 9; *rapptr.* voor de w. o.: Verhooging van hoofds. V der Staatsbegr. voor 1854, b. 34; Regterlijke indeeling van den Haarlemmermeer-polder, 35; - gedur. Nov. en Dec. der *vijfde* afd. *lid*, 93, - gedur. Feb. en Maart 1855 *derzelfde* afd. *lid*, 480; *rapptr.* voor het w. o.: Verklaring v. het algemeen nut v. de voltooijing van den grindweg van Willemstad naar Steenbergen enz., 481; - gedur. Mei en Junij *derzelfde* afd. *lid*, 666; *rapptr.* voor het w. o.: Vervoer van buskruid, 667; — *lid* eener *comm. tot onderzoek* van *regeringsbescheiden:* Rekening van het fonds wegens den arbeid der gevangenen (brengt versl. uit, 286); - Rekening wegens door het Depart. van Marine gedane verstrekkingen, 1852 b. 700 (brengt versl. uit, 745); - Inlichtingen op een adres van A. de Rooij, 931.

Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1855, hoofds. V, afd. 6 (Waterstaat enz.), 244; art. 120 (Koninkl. acad. van wetenschappen), 284; hoofdst. VIII, afd. 3 (Matcrieel der zeemagt), 338; afd. 4 (Personeel der zeemagt), 354; hoofdst. X, algem. ber., 425; afd. 5 (Academie voor zee- en landmagt), 434; afd. 10 (Materieel artillerie), 435; - Wijziging der wet regelende de bevordering enz. der officieren bij de landmagt, algem. ber., 1050, 1053; (verbetering 1100).

Doet voorstellen: *tot wijziging* van § *c* van art. 1 van het w. o. Wijziging der wet regelende de bevordering der officieren bij de landmagt, 1054.

Democratie. (Rigting der getemperde) II. 492[1].

Desertie van matrozen. I. 38, 45.

Deventer. z. Athenæum.

Diocesen. (Parochiale indeeling in) B. 16.

Diplomatieke betrekkingen. (Redenen van benoeming tot en bevordering in) II. 184.

Dirks, lid van de Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Leeuwarden. (Mr. J.)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1854 der *vierde* afd. *lid*, 9; *rapptr.* voor de hoofdst. I en II der Staatsbegr. voor 1855, b. 27; voor de hoofdst. IX *A* en *B* dier Staatsbegr., 29; voor de w. o.: Wijziging der wet van 26 April 1852 (*Staatsblad* n°. 90); Verhooging van hoofdst. IX *A* der Staatsbegr. voor 1854, b. 34; - gedur. Nov. en Dec. der *derde* afd. *lid*, 93; - *rapptr.* voor het w. o.: Inkoop en amortisatie van nationale schuld, 433; - gedur. Febr. en Maart 1855 der *vierde* afd. *lid*, 480; *lid* der Comm. voor de *Verzoekschr.*, id.; voorz. van die comm., 492 (brengt verslag uit, 607, 662); *rapptr.* voor de w. o.: Afschaffing van den accijns op het gemaal, 523; Afstand van Rijksgebouwen aan Leeuwarden, 527; - gedur. Mei en Junij der *vierde* afd. *lid*, 666; *rapptr.* voor de w. o.: Wijziging van hoofdst. X der begr. 1854, b. 667; Aanleg van een rijweg naar Veendam, 721; Tractaat met Frankrijk tot wering van den nadruk, 1001; — *lid* eener *comm. tot onderz.* van *regeringsbescheiden:* Verslag der Algem. Rekenk. over 1853, b. 248; - Verslag over de muntwerkzaamh. over 1853, b. 663 (brengt verslag uit, 733).

Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1855, hoofdst. II, art. 28 (Onvoorziene uitgaven) 143; hoofdst. III, algem. ber., 148; art. 6 (Tractementen personeel consulaten) 183; art. 20 (Onvoorziene uitgaven), 185; hoofdst. V, art. 94 (Subsid. scholen) 273; art. 120 (Koninkl. Academie van wetenschappen) 285; afd. 11 (Nijverheid) 288; hoofdst. IX *A*, 364; hoofdst. IX *B*, art. 23 (Tractementen Rijksadvocaten enz.), 384, 385;

hoofdst. X, algem. ber., 427; - Regeling koloniaal batig slot over 1852, algem. ber., 605; - Wijziging der wet van 26 April 1852 (Depôt der muntbiljetten), art. 4, 618, 619; - Regeling van de koperen pasmunt in Nederl. Indie, lit. A, art. 1, 637, 638; - Afschaffing van den aceijns op het gemaal, algem. ber., 830; - Regeling der voldoening van kosten van overbrenging en verzorging van bedelaars, algem. ber., 1029; - Afschaffing van het tonnegeld, algem. ber., 1083; — *orde der werkzaamheden*, 718, 998, 1048.

Doet het voorstel tot het houden eener *avondzitting*, 445, 446.

Djambi. z. Padie.

Dokkum. Bezoldiging van een commissaris van politie aldaar als ambtenaar van het openbaar ministerie. II. 192, 194, 204, 205.

Domaniale tienden. (LXXX. Opgave van verkochte of afgestane domeinen, van den afkoop van domaniale tienden enz. in 1854.)

II. Ingek. bij de Tweede Kamer 8 Mei 1855, b. 664; — Missive van den Min. v. Finantien, B. 667; - * Opgave; - Benoeming eener comm. tot onderzoek, 654.

De Commissie heeft geen verslag uitgebragt.

Domeinen. Verkoop van kroondomeinen. II. 392, 393; = (Administratie der) B. 26, 48; = (Opbrengst der) B. 37, 41, 256, 257. z. verder Fondsen.

Dommer van Poldersveldt, lid der Tweede Kamer voor het hoofd-kiesdistrict Nijmegen. (Jhr. G. E. G. C. K.)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1854 der *tweede* afd. *lid*, 9; *rapptr.* voor de hoofds VII en VIII der Staatsbegr. voor 1855, b. 29; voor de w. o. Bekrachtiging van provinciale belast., 34; - gedur. Nov. en Dec. der *derde* afd. *lid*, 93; *rapptr.* voor de w. o. Bekracht. van prov. belast. in Overijssel en Friesland, 333; Voor het voorstel van den heer van Nispen van Sevenaer en twee anderen tot afsch. van den acc. op het gemaal der rogge, 465; - gedur. Febr. en Maart 1855 der *vijfde* afd. *lid*, 480; - gedur. Mei en Junij der *vierde* afd. *lid*, 666; — *lid* eener *comm. tot onderz.* van *geloofsbr.*, 3; — *stemopnemer*, 9; — volgens kennisgeving afwezend, 477, 663.

Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1855, algem. ber., 105; hoofds. III, algem. ber., 147, (verbet. 127), 165; art. 5 (Tractementen gezanten) 172, 173; hoofds. V, afd. 4 (Medische politie) 239; afd. 6 (Waterstaat enz.) 242; hoofdst. IX *B*, algem. ber., 368; hoofdst. X, alg. ber., 401, 413; art. 22 (Materieel genie) 435, (verbet. 464); - hoofds. VIII der begrooting voor 1855, b. 955; — *voorstellen van leden:* Voorstel tot behandeling in de afd. van het wets-ontw. Afschaffing van den accijns op het gemaal der rogge, 343; - Voorstel tot het houden eener avondzitting, 380.

Doet voorstellen: tot *verdaging der zitting*, 315; - tot *sluiting* der *algem. ber.* over het w. o. Afschaffing van den acc. op het gemaal, 895, 897, 898.

Dominicaansche Republiek. I. 38, 45.

Donker Hz., lid der Tweede Kamer voor het hoofd-kiesdistrict Hoorn. (J.)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. der *eerste* afd. *lid*, 9; *lid* der Comm. voor de *Verzoekschr.*, id. (brengt verslag uit, 397); *rapptr.* voor de hoofdst. VI en VII der Staatsbegr. voor 1855, b. 29; - gedur. Nov. en Dec. der *vierde* afd. *lid*, 93; - gedur. Feb. en Maart 1855 *derzelfde* afd. *lid*, 480; — *lid* eener *comm. tot onderz.* van *geloofsbr.*, 3; — met kennisgeving afwezend, 543.

Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1855, hoofds. IV, art. 2 (Tractement secret.-gener.) 210 (verbet. 224); hoofds. V, art. 77 (Onderhoud v. veren enz.) 252; hoofds. IX *B*, afd. 2 (Kosten v. h. grootboek der nat. schuld), 377.

Kennisgeving van zijn overlijden, 611.

Donker Curtius, *Minister van Justitie.* (Mr. D.)

I. Spreekt in de Eerste Kamer bij de beraadslagingen over de *wets-ontwerpen:* Voorloopige bepalingen omtrent de regterlijke indeeling van den Haarlemmermeer-polder, 37; - Staatsbegroot. voor 1855, hoofdst. IV, 77, 80; - Regeling van het regt van vereeniging en vergadering, 124; - Bepal. omtrent de kosten der huizen van bewar., 138[1], 138[2].

II. Spreekt in de Tweede Kamer bij de beraadsl. over de *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1855, algem. ber., 82, 104; hoofdst. IV, algem. ber., 192, 205, 208; art. 2 (Tractement secret.-gener.) 209, 210; art. 7 (Tractem. v. h. personeel der regtbanken) 211; art. 10 (Tractem. van geregtsdienaren) en art. 16 (Algemeene geregtskosten) 212; afd. 5 (Rijkspolitie) 215, 216; art. 23 (Geheime politiegelden) 217, 218, 219, 220; art. 34 (Onderhoudskost. v. regtshuizen) 221; hoofds. V, afd. 4 (Medische politie) 239; hoofds. XII (Onvoorz. uitg.) algem. ber., 460; - Begr. wegens arbeid der gevangenen over 1855, algem. ber. en art. 5, b. 461; - Regterlijke indeeling van den Haarlemmermeerpolder, algem. ber. 462; - Regeling der ministeriele verantwoordelijkheid, algem. ber., 485-487; art. 2, b. 488, 489; art. 3,

b. 489, 490, 502, 503, 504, 505, (gewijzigd art. 3, b. 508); art. 4, b. 510, 511; art. 9 en 10, b. 512; art. 29, b. 513; art. 36, b. 514, 515; § 2, b. 517; beweegredenen, 520; - Regeling van het regt van vereeniging en vergadering, algem. ber., 553-555; art. 3, b. 556, 557; art. 5, b. 561-563, 569, 570; art. 7, b. 570, 571, 572, 577; art. 9, b. 580-581, 582; nieuw art. 9, b. 582-583; art. 13, b. 584; art. 14, b. 585, 586; art. 15, b. 587-588, 590; art. 16, b. 592, 593; art. 17, b. 594; art 19, 20 en 21, b. 595; art. 22, b. 596, 597; - Nadere bepaling der kosten van huizen van bewaring, algem. ber., 650, 651, 652; - Voorzien. in sommige watersehapsbelangen, § 2, alg. ber., 741, 744, 745; nieuw art. 7, b. 750; - Aanvull. en wijzig. der wet van 26 Jan. 1815, art. 2, b. 1021, 1023; — *orde der werkzaamheden:* Behandeling w. o. Begroot. arbeid gevangenen, 346.

Doet het voorstel tot *verdaging* der beraadsl. over art. 3 van het w. o. Regeling der minist. verantwoordel. tot den volgenden dag, 504.

Verandert, bij de beraadsl. over de *wets-ontwerpen:* Regeling der minister. verantwoordel., art. 3, b. 507; - Regeling v. h. regt van vereeniging en vergadering, art. 5, b. 570; art. 7, b. 570, 571; nieuw art. 9, b. 582, 583; art. 14, b. 586; art. 16, b. 592; art. 17, b. 594; art. 20, b. 595.

Doode hand. (Goederen in de) II. 563, 579. B. 268, 319.

Doofstommen. (Gestichten voor) B. 348.

Dranken. (Belasting op de sterke) II. 773; = (Misbruik van sterke) II. 474. z. verder Adressen.

Drenthe. (Verhooging der tractementen op de provinciale griffie van) B. 234.

Drentsche Kanalisatie-maatschappij. B. 248, 255; = landen, onder Emmen en Odoorn (Afwatering van) B. 295.

Dries, lid der Eerste Kamer voor de provincie Noordbrabant. (H. P. van den)

I. Is, gedur. Sept. 1854 der *vierde* afd. *lid*, 4; - gedur. Dec. van *dezelfde* afd. *lid*, 20; - gedur. April 1855 van *dezelfde* afd. *lid*, 106; - gedur. Junij van *dezelfde* afd. *lid*, 130; — volgens kennisgeving afwezend, 21.

Droit de boîte. II. 680, 686, 701.

Drukwerk, voor de Kamers der Staten-Generaal. II. 141; = (Port van) B. 409.

Duiten. z. Plaatjes.

Dullert, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Zutphen. (Mr. W. H.)

II. Zendt zijne geloofsbrieven in, 19 Sept., 3; - (Benoem. eener comm. tot onderzoek, id.; Versl. der comm., 5); - Toelating, 6.

Is, gedur. Sept. en Oct. 1854 der *eerste* afd. *lid*, 8; *rapptr.* voor de w. o.: Begr. v. d. arbeid der gevangenen over 1855; Aanvoer van granen enz., 34; Onteigening tot uitbreiding van het station te Arnhem; Verantwoordelijkheid van de hoofden der ministeriele departem., 35; Voorstel van den heer van Hoëvell c. s. tot afschaffing van den accijns op den turf en de steenkolen, 47; - gedur. Nov. en Dec. der *vierde* afd. *lid*, 93; - gedur. Febr. en Maart 1855 der *tweede* afd. *lid*, 480; *rapptr.* voor het w. o. Wijziging der wet tot regeling v. h. briefport en de brievenposterij, 481; - gedur. Mei en Junij der *vijfde* afd. *lid*, 666; *rapptr.* voor de w. o.: Wijziging van hoofdst. X. der begrooting 1854, b. 667; Verhooging v. h. minimum der opbrengst van den accijns op de suiker, 671; — *lid* eener *commissie tot onderzoek* van *regeringsbescheiden:* Rekening en verslag der algem. comm. tot liquidatie der wees- en momboirkamers, 477, 543; (brengt verslag uit, 759); - Nadere overeenkomst met Napels tot bevordering van handel en scheepvaart, 523; - Publicatie v. d. Gouvern.-gener. van N. I. betrekkelijk den invoer v. rijst, 998; (brengt verslag uit, 1064).

Spreekt bij de beraadsl. over *wetsontwerpen*: Staatsbegrooting voor 1855, algem. ber., 63; hoofdst. II, art. 6 (Bureau- en locaalbehoeften voor de Kamers) 141; hoofdst. IV, algem. ber., 188, 200; art. 10 (Tractementen geregtsdienaren), 212; hoofdst. V, art. 70 (Verbetering rivieren), 250; hoofdst. IX *B*, algem. ber. 368; hoofdst. X, algem. ber., 395, 415; - Regeling der ministeriele verantwoordelijkheid, art. 4, b. 510, 511; art. 11, b. 513; - Voorziening in sommige watersehapsbelangen, algem. ber., 723, 724; art. 19, b. 754; - Afschaffing van den accijns op het gemaal, algem. ber., 843; - Hoofdst. VIII der begrooting voor 1855, IIIde afd. onder-art. 11, b. 963, 964, 976; - Aanvulling der wet van 26 Jan. 1815, art. 2, b. 1022; — de vraag over de al of niet *toelating van den heer de Limpens*, 671, 672; — *orde der werkzaamheden*, 1048.

Doet voorstellen: over de *orde der werkzaamheden*, 464; - omtrent den *duur* van het *recès*, 474, 475.

Eck, lid der Tweede Kamer voor het hoofd-kiesdistrict Middelburg. (Mr. D. van)

Is, gedur. Sept. en Oct. 1854 der *tweede* afd. *lid*, 9; *rapptr.* voor de w. o.: Wijzig. hoofdst. V der Staatsbegr. van 1853; Begr. van uitgaven der Algem. Landsdrukkerij, 27; Hoofdst. VI der Staatsbegr. voor 1855, b. 29; Begr. van den arbeid der gevangenen over 1855; Pensioenfonds v. Burg. Ambt. over 1855, b. 34; - gedur. Nov. en Dec. der *vierde* afd. *lid*, 93; *lid* der Comm. voor de *Verzoekschr.*, id.; (brengt versl. uit, 221, 431, 432, 505, 506, 610); - gedur. Febr. en Maart 1855 der *vierde* afd. *lid*, 480; *rapptr.* voor de w. o.: Verklaring v. h. algem. nut van de voltooijing van den grindweg van Willemstad naar Steenbergen enz., 481; Regeling der uitoefening van de veeartsenijkunst, 483; Onteigening van perceelen tot het maken van eene wisselplaats voor schepen in de Vecht; Naturalisatie van H. P. Klerck en negen anderen, 527; - gedur. Mei en Junij der *eerste* afd. *lid*, 666; — *lid* eener *comm. tot onderzoek* van het Versl. over de muntwerkzaamheden over 1853, b. 663; — *stemopnemer*, 9.

Spreekt, bij de ber. over *het adres van antwoord* op de troonrede, par. 1, b. 20; — *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1855, algem. ber., 115, 120; hoofdst. II, art. 5 (Stenographie) 140; hoofds. III, algem. ber., 164, 171; hoofdst. IV, art. 7 (Tractementen personeel regtbanken) 210, 211, 212; hoofdst. V, art. 80 (Subsidien enz.) 253, 256; art. 102 (Traetementen ambtenaren Koninkl. bibliotheek) 276; afd. 12 (Telegraphie) 293; hoofds. VI, algem. ber., 295 (verbet. 316), 299; - Regterlijke indeeling van den Haarlemmermeer-polder, algem. ber., 461, 462; - Regeling der ministeriele verantwoordelijkheid, art. 3, b. 489, 499; art. 10, b. 512, 513, art. 29, b. 513; art. 36, b. 514; - Regeling der brievenposterij, algem. ber., 679 (verbet. 710); art. 1, b. 689, 696, 699; art. 3, b. 701, 702; art. 4 (nieuw) 705; art. 11, b. 706; - Tractaat met Portugal, regeling der grenzen op Timor, 987, 994; - Verlenging van den termijn van art. 293 der gemeentewet, algem. ber., 1041 (verbet. 1064), 1043; - Vereeniging gemeenten (Reeuwijk en Middelburg), algem. ber., 1093, 1094; — de *notulen*, 129; — de *orde der werkzaamheden*, 224, 1046; — de *concl. van rapporten:* Inlichtingen aangaande het adres van L. van Vliet, 532-533; Adres van J. F. Houten c. s., omtrent de onvolledigheid hunner aanslagbiljetten voor de directe belast., 433, 434.

Doet *voorstellen:* tot het wijzigen van art. 1 w. o. Brievenposterij, 689; art. 4 (nieuw), 702.

Eedsafleggingen. z. Leden.

Eeredienst. (Kosten van het Departement van Roomsch-katholijke) B. 15, 16, 91, 147. - Behoud van dat departement, B. 91, 147.

Eerediensten. Afzonderlijke ministerien, II. 115, 293-304; - Pensioenen der godsdienstleeraren; II. 294, 297, 298, 300, 301. = (Kosten van het Departement van Hervormde en andere) B. 14, 89, 145; - Behoud van dat departement, B. 90, 145.

Eigendomsregt door plaatselijke verordeningen. (Beperking van) B. 461.

Elout van Soeterwoude, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistriet Gorinchem. (Jhr. mr. P. J.)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1854 der *derde* afd. *lid*, 9; *rapptr.* voor hoofdst. VI der Staatsbegr. voor 1855, b. 29; - gedur. Nov. en Dec. der *eerste* afd. *lid*, 93; - gedur. Febr. en Maart 1855 der *derde* afd. *lid*, 480; *rapptr.* voor de w. o.: Goedkeuring v. h. tractaat omtrent de grenzen van Timor, 482; Bijdrage voor het uitwateringskanaal van Grave naar den Amer, 527; - gedur. Mei en Junij der *derde* afd. *lid*, 666; *ondervoorz.*, id.; — *lid* cener *comm. tot onderzoek van regeringsbescheiden*: Verslag omtrent den staat der scholen over 1853-1854, b. 473; — Inlichtingen op een adres van L. van Vliet, 29 (brengt verslag uit, 521); — afwezend volgens kennisgeving, 1041.

Spreckt, bij de beraadsl. over *het adres van antwoord* op de troonrede, paragr. 15, b. 25, 26; — *wetsontwerpen:* Staatsbegr. voor 1855, algem. ber., 95 (verbet. 127); hoofdst. III, art. 6 (Tractementen personeel consulaten), 180 (verbet. 224); art. 10 (Examens diplomatieke betrekkingen), 184; art. 17 (Pensioenen) 184; hoofdstuk IV, algem. ber., 191, 200; hoofdst. V, afd. 4 (Medische politie) 237, 238, 239; art. 80 (Subsidien), 255; afd. 7 (Onderwijs), 267, 269; hoofdst. VI, algem. ber., 295; hoofdst. VIII, algem. ber., 331, art. 2 (Tractem. secretaris-generaal enz.), 336, 337; hoofdst. IX *B*, alg. ber., 369; art. 46 (Kosten staatsloterij), 389; hoofdst. X, afd. 12 (Verschillende uitgaven), 436; hoofdst. XI, alg. ber. 441, 454; - Regeling der Ministeriele verantwoordelijkheid, art. 37, b. 519; - Regeling van het regt van vereeniging en vergadering, algem. ber., 547-549; art. 5, b. 566, 567; art. 7, b. 571, 574, 575, 576, 577; art. 14, b. 586; art. 16, b. 592, 593; - Voorloopige voorz. in sommige waterschapsbelangen, § 3, algem. ber., 756, 757; - Afschaffing van den accijns op het gemaal, algem. ber., 838, 918; art. 2, b. 923; - Begrooting der Marine 1855, afd. 3, art. 11, b. 970; -

Tractaat met Portugal omtrent de regeling van grenzen op Timor, algem. ber., 991; - Id. met Frankrijk omtrent den nadruk, algem. ber., 1008; — *conclusie van rapporten* op *regeringsbescheiden*. Inlichtingen op een adres van L. van Vliet, 533; - Inlichtingen op het verslag der comm. betrekkelijk het verslag van West-Indie over 1851, b. 642, 643, 645 (verbet. 666).

Doet voorstellen: *tot wijziging* van het adres van antwoord op de troonrede, paragr. 15, b. 26; — het w. o. Regeling van het regt van vereeniging en vergadering, art. 7, b. 575, 577; — *tot het doen vervallen* van de opschriften der paragr. in het w. o. over de Ministeriele verantwoordelijkh,, 519; — *tot het interpelleren* van den Minister van Buitenl. Zaken, omtrent de verhouding van Nederland tot het buitenland (28 Febr.), 524 [interpellatie, 524].

Empiristen. B. 463, 464, 469.

Engeland. (Uitvoer van levensbehoeften naar) B. 313.

Engelen, lid der Tweede Kamer voor het hoofd-kiesdistrict Sneek. (Jhr. mr. W. E.)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1854 der *tweede* afd. *lid*, 9; - gedur. Nov. en Dec. der *derde* afd. *lid*, 93; — *lid* der Comm. voor de Verzoekschr., id.; (brengt versl. uit, 397); *rapptr.* voor het w. o.: Voorl. regeling der uitgaven voor het Depart. van Marine gedur. de eerste zes maanden van 1855, b. 447; - gedur. Feb. en Maart 1855 der *derde* afd. *lid*, 480; *lid* der Comm. voor de Verzoeksehr., id.; (brengt versl. uit, 608, 654, 661); *rapptr.* voor het w. o. Afstand van Rijksgebouwen aan Leeuwarden, 527.

Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1855, hoofds. V, afd. 6 (Waterstaat) 244.

Neemt zijn ontslag, 663.

Enkhuizen omtrent het fonds van bakengelden. (Adres van de gemeente) II. 606. B. 412, 413.

Enquête. (Ondervraging van ambtenaren bij eene) II. 512, 513.

Enslie, *Minister van Marine*, tot 16 Dec. 1854 (J.)

II. Spreekt in de Tweede Kamer bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1855, hoofds. VIII, algem. ber., 305, 329; art. 2 (Traetement seeret.-gener. enz.) 336, 337; art. 4 (Bezoldig. directeuren enz.) 337; afd. 2 (Kosten niet behoorende tot marine-aangelegenheden) 337, 338; afd. 3 (Materieel der zeemagt), 347, 351, afd. 4 (Personeel der zeemagt), 357, art. 19 (Kosten der active zeemagt), 359; art. 2 van het wets-ont.; 359, 360, 361.

Equivalenten. z. Accijnsen.

Erlecom. (Subsidie aan den polder van) II. 253, 256[3].

Errata. z. Verbeteringen.

Europa, in verband met afschaffing van belastingen. (Staatkundige toestand van) B. 102, 213, 228, 232, 281, 282, 312, 447.

Eijsinga, lid der Eerste Kamer voor de provincie Friesland. (Jhr. mr. F. J. J. van)

I. Is, gedur. Sept. 1854 der *eerste* afd. *lid*, 4; - gedur. Dec. der *derde* afd. *lid*, 20; *rapptr.* voor de w. o.: Hoofdst. I, II, III en IV der Staatsbegroot. voor 1855, b. 21; Hoofdst. V, VI en VII, 23; Hoofdst. IX *A* en *B*, 27; Hoofdst. X, XI en XII, 31; - gedur. April 1855 der *eerste* afd. *lid*, 106; *ondervoorz.*, 109; *rapptr.* voor de w. o.: Regeling v. h. regt van vereeniging en vergadering; Afstand van rijksgebouwen aan de gemeente Leeuwarden, 109; Nadere bepalingen aangaande de kosten der huizen van bewaring, 113; - gedur. Junij der *tweede* afd. *lid*, 130; *rapptr.* voor de w. o.: Naturalisatie van Horch c. s.; Uitzondering op de artt. 523, 526 en 549 Burg. Wetb., 133; Voorziening in sommige watersehapsbelangen; Verhooging van het minimum van den ace. op de suiker, 143; — volgens kennisgeving afwezend, 19.

Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegroot. voor 1855, algem. beschouw., 57; hoofdst. IV, b. 75, 79; hoofdst. VI, b. 91; - Regeling v. h. regt van vereenig. en vergad., 122; - Nadere bepaling der kosten van huizen van bewaring, 136; - Voorziening in sommige watersehapsbelangen, 196; — *het voorstel* van den heer van Dam van Isselt, 226.

Facturen. II. 679, 706, 707, 708. B. 411.

Fagel. (Pensioenskorting van den gewezen gezant te Parijs, den heer) II. 184.

Favorite. (Verschijning op onze kusten van het Fransche vaartuig La) II. 18, 150, 153.

Fia Kurang. (Landschap) B. 307, 355.

Fictive personen. (Scheppen van) I. 119, 124. II. 554. B. 321.

Finantien. Finantieel stelsel der Regering; I. 231. II. 763, 764, 786, 793, 794, 795, 817, 818, 827, 828, 841, 849-853, 861, 862, 869, 872, 891, 892. = (Toestand der) I. 203, 204, 221, 223, 239, 240; II. 766, 767, 772, 782, 783, 788, 789, 808, 809, 810, 811, 818, 819, 824, 835, 836, 840, 841, 845, 858-860, 864, 865, 868, 873, 874, 877, 880, 882-884, 885, 886, 899-901, 906, 907, 908, 910, 914, 915, 916, 917. = in verband met de afschaffing van belastingen; B. 73, 104, 106, 169, 170, 212, 232, 236, 237, 244, 288. = in verband met de afschaffing van den aeeijns op het gemaal; B. 448. = (Algemeene besehouwingen over 's Rijks) II. 50, 52, 55, 56, 57, 59, 64, 66, 69-72, 76-78, 92, 96-98, 119, 120, 129, 134, 135, 140. = (Kosten van het Departement van) B. 24, 96, 161. = (Tractement van den secretaris-generaal bij het Departement van) II. 376. = (Agentschap te Amsterdam van het Departement van) II. 381-383. B. 24.

Flores. (Eiland) B. 307.

Fondsen. Uit den koopprijs der domeinen; B. 256, 257. = tot droogmaking van het Haarlemmermeer; B. 240. = voor het loodswezen; B. 399. = voor muntbiljetten; B. 96, 253. = (Nog bestaande Rijks bijzondere) B. 413. z. verder Arbeid. Bakengelden. Bath. Domeinen. Enkhuizen. Frederik (Prins.) Haarlemmermeer. Kerkelijke. Kleedingfonds. Lands-drukkerij. Muntbiljetten. Scholen.

Foreest, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Alkmaar. (Jhr. mr. C. van)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1854 der *tweede* afd. *lid*, 9; *rapptr.* voor het w. o. Verhooging van hoofds. V der Staatsbegr. voor 1854, b. 34; - gedur. Nov. en Dec. der *vijfde* afd. *lid*, 93; - gedur. Feb. en Maart 1855 *derzelfde* afd. *lid*, 480; - gedur. Mei en Junij der *vierde* afd. *lid*, 666; *rapptr.* w. o. Indeeling van het Haarlemmermeer, 667; — *lid* eener *comm. tot onderz.* van *regeringsbescheiden:* Verslag omtr. den staat der scholen over 1853-1854; Verslag omtrent den toestand van 's Rijks geldmiddelen over 1852-1853, b. 478.

Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen*: Staatsbegr. voor 1855, algem. ber., 72, 138; - Afschaffing van den accijns op het gemaal, 799.

Forstner van Dambenoy, *Minister van Oorlog* (tevens *tijdelijk Minister van Marine* van 16 Dec. 1854 tot 8 Febr. 1855). (H. F. C. baron)

I. Spreekt in de Eerste Kamer bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1855, hoofds. IV, 8'; hoofds. X, 95, 96, 99, 100 (verbet. 103'); Voorloopige regeling der uitgaven voor het Depart. van Marine, gedur. de eerste zes maanden van 1855, b. 102; - Verhooging van hoofds. X der Staatsbegr. 1855, b. 178, 179.

II. Spreekt in de Tweede Kamer bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1855, algem. ber., 135, 136, 137; hoofdst. X, algem. ber., 393, 409, 427; afd. 5 (Acad. voor de zee- en landmagt) 434; art. 22 (Materieel genie), en 12de afd. (Verschillende uitgaven), 436; - Wijziging van hoofds. X der begr. voor 1854, algem. ber., 1044, 1045; - Raming van uitgaven wegens verstrekk. voor Oorlog, dienst 1855, alg. ber., 1050; - Wijzig. der wet regelende de bevord. v. officieren enz., alg. ber., 1052, 1053; § *c*, art. 1, b. 1056, 1057; - Wijziging der wetten regelende de pensioenen bij de landmagt, alg. ber., 1059: — de *interpellatie* van den heer Thorbecke, 14 Maart, 653; — *voorstellen van leden:* Motie tot het houden eener avondzitting, 431.

Brengt verandering in § *c* van art. 1 van het w. o. Wijzig. der wet regelende de bevordering enz. der officieren bij de landmagt, 1055.

Incident tusschen den Minister van Oorlog en den heer van Zuijlen van Nyevelt, II. 135, 137, 138, 145, 179.

Franck, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Amsterdam. (S. R. van)

II. Zendt zijne geloofsbrieven in, 19 Sept., 3; - (Benoem. eener comm. tot onderzoek, id.; Verslag der comm., 5, 6); - Toelating, 6.

Is, gedur. Sept. en Oct. 1854 der *vijfde* afd. *lid*, 9; *rapptr.* voor de w. o.: Naturalisatie van G. Gerhards en negen anderen; Aanmoediging v. d. invoer van granen enz., 34; Loodsdienst voor zeesehepen, 35; - gedur. Nov. en Dec. der *vierde* afd. *lid*, 93; - gedur. Febr. en Maart 1855 der *tweede* afd. *lid*, 480; *rapptr.* voor het w. o. Regeling van het fonds van bakengelden, 481; - gedur. Mei en Junij der *derde* afd. *lid*, 666; *rapptr.* voor de w. o.: Pensioenen land- en zeemagt, 667; Hoofdst. VIII der begrooting van 1855, b. 671; — *lid* eener *comm. tot onderzoek* van *regeringsbescheiden*: Verslag betreffende West-Indie over 1852, b. 30; Id. over 1853, b. 478; - Rekening wegens door het Departement van Marine gedane verstrekkingen, 700.

Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegrooting voor 1855, hoofdst. VIII, algem. ber., 304; afd. 3 (Materieel der zeemagt), 352, 354; - Hoofdst. VIII begr. 1855, alg. ber., 959.

Frankering. (Stelsel van gedwongene) B. 408.

Frederik der Nederlanden betrekkelijk het Fonds der bakengelden. (Inschrijving te nemen door Prins) B. 412, 413.

Friesland. z. Belastingen. Longziekte.

Frontier. (XXXVII. Wets-ontwerp tot opheffing van het Fonds voor de bevestiging en wapening van het Zuidelijk)

II. Ingek. bij de Tweede Kamer, 21 Nov. 1854, b. 63; — Kon. boods., 1 Nov.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel.; B. 227; — Ben. der comm. van rapptrs., 481; — Eindversl. der comm., met het Regerings-antw. en eene Nota van wijzig. in het w. o., 7 Maart; B. 431, 435 (uitgebr. id., 579); - Aann. van het w. o. zonder beraads., met algem. (56) stemmen, 14 Maart, 652.

I. Ingek. bij de Eerste Kamer, 12 April, 106; - Inhoud, id.; — Ben. der comm. van rapptrs., 109; - Versl. der comm., 13 April, 110 (uitgebr. 16 April, 109); — Aann. zonder ber. met algem. (30) stemmen, 18 April, 117.

De wet is vastgesteld 22 April 1855 (*Staatsblad* n°. 19).

Garnizoensveranderingen. II. 427, 430. - Marcheren op Zondag. II. 436.

Gast- of Ziekenhuizen. (Aantal) B. 336; - Bijzonderheden; B. 346, 347.

Gedenkteekenen. (Onderhoud van historische) B. 11.

Gedistilleerd. (Verhooging der opc. op den acc. van het) z. Middelen; = in verband met de afschaffing van belast. (Accijns op het) B. 103, 189. z. verder Adressen.

Geldmiddelen. z. Koloniale.

——— over 1852. (LVIII. Verslag omtrent den algemeenen toestand van 's Rijks)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer 13 Feb. 1855, b. 478; — Benoem. eener comm. tot onderzoek, id.; - Versl. der comm., (uitgebr. 28 Junij, 1099); B. 869, 870. (Over de concl. is in dit zittingjaar niet beslist.)

Geloofsbrieven. z. Commissien. Leden.

Gemaal en deszelfs gedeeltelijke vervanging door eene heffing bij hoofdelijken omslag. (LV. Wets-ontwerp tot afschaffing van den accijns op het)

II. Ingek. bij de Tweede Kamer, 13 Febr. 1855, b. 477; — Kon. boods., 13 Febr; - Ontw. van wet; - Mem. van toel.; - Bijlagen (1. Staat van de gemiddelde consumtie in de provincien, in 1849-1853, per ziel, enz.; 2. Staat aanwijzende hetgeen iedere provincie zou moeten dragen in den hoofdelijken omslag); B. 310-317; — Benoem. der comm. van rapptrs., 523; - Voorl. versl., 19 Maart, B. 447-460; — Mem. van beantw., B. 677-683; - Gewijz. wets-ontw., B. 683; — Versl. der comm. van rapptrs. tot het houden van een tweede onderz., B. 688; - Eindversl. 21 Mei (uitgebr. 22 Mei), B. 702-705; - Nota v. wijzig., B. 792; — Algem. ber., 761-918; - Aann. van art. 1, b. 919; - Ber. over art. 2, b. 919 (amendem. van de HH. van Bosse, 920; Thorbecke, 922; van Lennep, id.); Aann. van art. 2; Aann. zonder ber. van art. 3 en de beweegredenen; - Aann. van het w. o. met 43 tegen 22 stemmen, 930.

I. Ingek. bij de Eerste Kamer, 26 Junij 1855, b. 129; - Inhoud, 130; — Benoem. der comm. van rapptrs., 139; - Versl. der comm. (uitgebr. 6 Julij, 158), 165; — Ber., 203-244; - Aann. van het w. o. met 22 tegen 15 stemmen.

De wet is vastgesteld den 13den Julij 1855 (*Staatsblad* n°. 103).

Adressen betrekkelijk dit w. o. ingekomen. z. Adressen.

——— (Politieke beschouwingen omtrent het wets-ontwerp tot afschaffing van den accijns op het) I. 203, 209, 219, 222, 234, 238, 240. II. 762, 763, 764, 766, 770, 771, 778, 779, 780, 781, 784, 785, 796[2], 791, 792, 793, 804, 811, 812, 813, 814, 818, 821, 823-825, 826, 836, 837, 840, 843, 844, 846, 846[1], 847-849, 860, 861, 863, 864, 866, 867, 868, 873, 874, 875, 876, 879, 880, 884, 885, 894, 895, 899[1], 896[2], 899, 902, 905, 910, 913, 917, 918; = (Opschrift v. h. wets-ontw. tot afschaffing v. d. accijns op het) II. 762; — Historische grondslag. II. 768, 769, 796[1-2], 867. — Beschouw. dier belast. hier te lande en buiten 's lands, B. 313, 325, - in verband met de afschaff. van belastingen, B. 74, 102, 103, 160, 212, 213, 228, 234, 237, 281-285. — Verdediging, B. 453. — In de gemeenten, B. 314, 325, 328, 456, 458, 460. — Formaliteiten, B. 313. — Voorkeur aan de afschaffing van die belasting te geven; I. 209, 222, 240; II. 767-769, 773, 774, 778, 796[3-4], 819-821, 826, 853-855, 865, 868, 869, 901, 902; B. 452. — Termijn van afschaffing, B. 457; — Twijfelachtige voordeelen en werking van de afschaffing, I. 205, 206; II. 778, 805-808, 833-835, 846[1], 865, 866, 880, 881, 893, 904, 907, 908, 909, 910, 911, 916; — Equivalent voor de afschaffing, I. 204, 210; II. 764, 765, 769, 770, 826, 830, 831, 842-843, 844, 845, 846[1], 855-858, 881, 886, 887-889, 893, 902, 903, 904, 919, 928.

z. verder Branders. Grondslag. Opcenten. Pauperisme.

Gemeentebesturen. Autonomie. II. 650, 652.

Gemeenten. (LXXII. Drie en twintig w. o. tot vereeniging van)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer 8 Mei 1855, b. 663; — Kon. boods., 7 April, - Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 568-574; - Korte inhoud van de rapporten der gemeenteraden en comm., B. 574-583; — Benoem. der comm. van rapptrs, 671; - Voorl. versl., 30 Mei, B. 755-757; - Mem. van beantw., B. 832-834; - Eindversl., 26 Junij, B. 834, (uitgebr. id., 1057); - Algem. ber. over de w. o.: Vereeniging van Nieuw-Helvoet. Oude en Nieuwe Struiten, 1090-1093; aann. van het w. o. met algem. (47) stemmen; - Ber. over het w. o. Vereeniging van Reeuwijk en Middelburg, 1093, 1094; aann. van het w. o. met 38 tegen 9 stemmen, 1094; - Ber. over het w. o. Vereeniging van Strijen en Strijensas; aann. van het w. o. met 32 tegen 9 stemmen, 1095; - Ber. over het w. o. Vereenig. van Nieuwkoop en Hofwegen, 1095, 1096; aann. van het w. o. met 32 tegen 40 stemmen, 1096; — de overige w. o. zonder beraadsl. aangenomen, 1094-1096.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 29 Junij, 139; - Inhoud, id.; — Ben. der comm. van rapptrs., 155; - Versl. der comm., (uitgebr. 6 Julij) 164; - Ber. over de vereeniging van Nieuw-Helvoet en Oude en Nieuwe Struiten, 180; van Geervliet, Biert en Simonshaven, 180, 181; het eerste met 27 tegen 7 stemmen en de andere met algem. stemmen aangenomen, 180, 181.

Adressen betrekkelijk dit w. o. ingekomen. z. Adressen.

De wetten zijn vastgest. op 11 Julij 1855 (*Staatsbl.* n°. 70-98).

——— (Kosten van onderhoud van bedelaars verschuldigd door) B. 438, 439; id. van huizen van bewaring, I. 117, 121; II. 646-652, B. 429, 431; = (Toelagen voor de bewaking van politie-gevangenen aan) B. 413, 440. z. verder Adressen.

Gemeentewet. (XCVIII. Wets-ontwerp tot verlenging van den termijn van art. 293 der)

II. Ingek. bij de Tweede Kamer, 18 Junij 1855, b. 933; — Kon. boods., 18 Junij; - Ontw. van wet; - Mem. van toel.; B. 802; — Ben. der comm. van rapptrs., 967; - Eindversl., 21 Junij, B. 815 (uitgebr. id., 998); — Algem. ber., 1041-1043; - Aann. zonder ber. der artt. 1 en 2 der beweegredenen, en van het w. o. met algem. (46) stemmen, 1043.

I. Ingekom. bij de Eerste Kamer, 26 Junij 1855, b. 131; — Benoem. der comm. van rapptrs., 133; - Versl. der comm. (uitgebr. 28 Junij, 138), 138; — Aann. zonder ber. van het w. o. met algem. (30) stemmen, 139.

De wet is vastgesteld den 29sten Junij 1855 (*Staatsblad* n°. 47).

——— Uitlegging van art. 205, II. 649, 651, 652; - Id. van art. 164, I. 121; II. 650. = (Werking der) B. 82. z. verder Adressen.

Geneesmiddelen door veeartsen gebezigd en geleverd; B. 310, 462, 465, 466.

Genootschappen tot onderstand van schamele armen; B. 342.

Geologische kaart. I. 81, 90; B. 11, 88.

Geregtsdienaren. Verdeeling hunner tractementen; II. 212.

Geslagt. z. Adressen.

Gevangenen. (Bewaring en verpleging van politie-) B. 430. z. Gemeenten. — Transportkosten; middel van bezuiniging; II. 212, 220. = (Arbeid van) II. 460, 461. z. verder Arbeid.

Gevangenissen. Kosten; B. 6, 80, 112, 121. = (Localen voor kantonnale) I. 118, 121; II. 221, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652. z. verder Kantonnale.

Gevangenisstraf, toegepast op Ministers; B. 288.

Gevers van Endegeest, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Leyden. (Jhr. mr. D. T.)

II. Is, tweede candidaat voor het voorzitterschap, 6; - gedur. Sept. en Oct. 1854 der *derde* afd. *lid*, 9; *rapptr.* voor het in overweging nemen van het voorstel van den heer van Hoëvell c. s., Afschaffing der accijnsen op turf en steenkolen, 35; het w. o. Regt. indeeling v. d. Haarlemmermeer-polder, 35; Voorstel van den heer van Hoëvell c. s. tot afschaff. der acc. op turf en steenkolen, 47; - gedur. Nov. en Dec. der *vierde* afd. *lid*, 93; *voorz.* id.; - gedur. Febr. en Maart 1855 der *derde* afd. *lid*, 480; - *rapptr.* voor de w. o.: Verklaring v. h. algem. nut v. de voltooijing van den grindweg van Willemstad naar Steenbergen enz., 481; Voorloopige voorziening in sommige waterschapsbel., 483; - gedur. Mei en Junij der *vijfde* afd. *lid*, 666; *rapptr.* voor de w. o.: Verceniging van sommige gemeenten, 671; Afschaffing v. d. accijns op het gemaal; algem. ber., 892; art. 2, b. 923; — *lid* eener *comm. tot onderz.* van *regeringsbescheiden:* Verslag van

den staat der scholen over 1853-1854; - Verslag omtrent den algemeenen toestand van 's Rijks geldmiddelen over 1852-1853, b. 478; - Rekening van het fonds wegens kolonisatie v. behoeftigen over 1852, b. 664; — bekleedt den *voorzittersstoel*, 238; — volgens kennisgeving afwezend, 299.

Spreekt, bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen*: Staatsbegrooting voor 1855, algem. ber., 91, 125; hoofdst. V, algem. ber., 227; afd. 3 (Militie en schutterijen), 234, 235, 236; afd. 4 (Medische politie), 237, 238; art. 120 (Koninkl. acad.), 279; hoofdst. VIII, algem. ber., 321; afd. 3 (Materieel der zeemagt), 350; art. 2 v. h. wets-ontw., 361; hoofdst. X, algem. ber., 420; - Voorl. regeling der uitgaven van Marine, algem. ber., 467; - Regeling der ministeriele verantwoordelijkh., art. 37, b. 519; incidentele quaestie over de opschriften der paragr., 519; - Voorziening in sommige waterschapsbel. § 2, algem. ber., 731; - Hoofdst. VIII der begrooting voor 1855, algem. beraadsl., 947, 962; onder-art. 11, b. 975; - Verhooging v. hoofdst. V der begroot. v. 1855, algem. ber., 1061; - Regterlijke indeeling v. h. Haarlemmermeer, art. 13, b. 1063; — *orde der werkzaamheden*, 719; — *voorstellen van leden*: Motien omtrent den *duur* van het *reces*, 475.

Gezanten. (Bezoldigingen van) I. 38, 45, 69-75. II. 146-151, 155-157, 161, 163, 164, 171-177. z. verder Fagel. Sardinie.

Gezantschappen en Consulaten. B. 4, 77, 110. z. verder Consulaten.

Gibson. (Gebeurde met den N.-Amerikaanschen scheepskapitein) I. 9, 10. II. 17-21, 115, 148, 151, 153, 165, 171.

Godefroi, lid der Tweede Kamer voor het hoofd-kiesdistrict Amsterdam. (Mr. M. H.)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1854 der *eerste* afd. *lid*, 9; *ondervoorz.*, id.; *rapptr.* voor hoofdst. I en II der Staatsbegr. voor 1855, b. 27; voor hoofdst. IX *A* en *B* der Staatsbegr., 29; - gedur. Nov. en Dec. der *vijfde* afd. *lid*, 93; - gedur. Febr. en Maart 1855 der *derde* afd. *lid*, 480; *rapptr.* voor het w. o. Regeling der uitoefening van de veeartsenijkunst, 483; - gedur. Mei en Junij der *vierde* afd. *lid*, 666; — *lid* eener *comm. tot onderz.* van *regeringsbescheiden*: Versl. der Staats-uitgaven en inkomsten over 1852. 791; — id. van *geloofsbr.*, 3; — volgens kennisgeving afwezend, 95, 933, 1041;

Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen*: Staatsbegr. voor 1855, hoofds. IV, art. 7 (Tractementen personeel regtbanken) 211; hoofds. V, art. 82 (Subsidie Rhijnspoorweg-maatschappij) 257, 258; hoofdst. VIII, art. 2 v. h. w. o., 359; hoofdst. IX *B*, afd. 2 (Kosten grootboek nat. schuld) 376; art. 5 (Tractementen personeel grootboek) 378, 379; hoofdst. XI, algem. ber., 438; - Begr. arbeid der gevangenen over 1855, art. 5, b. 461; - Regeling der ministeriele verantwoordelijkheid, art. 3, b. 496-498, 503, 504; incidentele quaestie over de opschriften der paragraphen, 519; - Regeling van het regt van vereeniging en vergadering, 551-553; art. 5, b. 563-565, 569, 570; art. 7, b. 572; art. 9, b. 582; art. 14, b. 585; art. 15, b. 590; art. 16, b. 592; art. 19, b. 594, 595; - Regeling der brievenposterij, art. 1, b. 695; art. 3, b. 700, 703, 704; art. 11, b. 707 (verbet. 720), 708; - Aanvulling der wet van 26 Jan. 1815, art. 2, b. 1022; - Regeling der voldoening van kosten van overbrenging en verzorging van bedelaars, algem. ber., 1026 (verbet. 1100), 1036 (verbet. 1100).

Doet voorstellen: tot het *wijzigen der w. o.*: Regeling van het regt van vereeniging en vergadering, art. 5, b. 570; art. 15, b. 590; Regeling der brievenposterij, art. 9, b. 703; art. 3, b. 704.

Godshuizen. (Aantal) B. 336. = (Bijzonderheden van) 344, 345.

Goederen. z. Kerkelijke.

Goltstein, lid van de Tweede Kamer voor het hoofd-kiesdistrict Utrecht. (Mr. J. K. baron van)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1854 der *derde* afd. *lid*, 9; *rapptr.* voor de hoofdst. III, IV en V der Staatsbegrooting voor 1855, b. 27; voor het w. o. Onteigening voor de uitbreiding van het station te Arnhem, 35; - gedur. Nov. en Dec. der *tweede* afd. *lid*, 93; *voorz.*, id.; - gedur. Febr. en Maart 1855 der *derde* afd. *lid*, 480; *voorz.*, id.; - gedur. Mei en Junij der *tweede* afd. *lid*, 666; *ondervoorz.*, id.; *rapptr.* voor de w. o.: Kosten van overbrenging naar bedelaarsgestichten, 667; Goedkeuring v. h. tractaat met Frankrijk wegens den nadruk, 677; — *lid* eener *commissie tot onderzoek* van *regeringsbescheiden*: Toetreding van Duitsche Staten tot het tractaat van handel en scheepvaart met Pruissen, 447; Verslag omtrent den algemeenen toestand van 's Rijks geldmidelen over 1852-1853, b. 478; - Id. van *geloofsbrieven*: der HH. Nolthenius en de Limpens (brengt verslag uit over die van den laatste, 667); — volgens kennisgeving afwezend, 951.

Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen*: Staatsbegroot. voor 1855, alg. ber., 57, 113; hoofdst. III, alg. ber., 149, 172; hoofdst. IV, alg. ber., 190, 204; hoofdst. V, afd. 6 (Waterstaat enz.), 245; art. 80 (Subsidien enz.), 255; afd. 7 (Onderwijs), 262, 268; art. 120 (Koninkl. Acad. van Wetenschappen), 283; hoofdst. VIII, alg. ber., 313; hoofdst. IX *B*, art. 11 (Kosten agentschap van Finantien te Amsterdam), 381, 383; hoofdst. X, alg. ber., 421; - Voorl. regeling der uitgaven van Marine, alg. ber., 466; - Regeling der ministeriele verantwoordelijkheid, alg. ber., 483-485, 487; art. 3, b. 489, 498, 503, 504; - Regeling van het regt van vereeniging en vergadering, art. 7, b. 576; art. 9, b. 582; art. 15, b. 588; - Regeling van de koperen pasmunt in Nederl. Indie, lit. A, alg. ber., 626, 627, 635, 636; - Regeling der brievenposterij, alg. ber., 679, 687; - Voorziening in sommige waterschapsbelangen, art. 7 (nieuw), 749; - Afschaff. v. d. accijns op het gemaal, alg. ber., 785 (verbet. 815), 909; art. 2, b. 923; - Regeling der voldoening v. kosten v. overbr. en verzorg. v. bedelaars, alg. ber., 1034; - Wijziging der wet regel. de bevordering enz. der offic. bij de landmagt, alg. ber., 1051, 1052; — de vraag over de *al of niet toelating* van den hr. de Limpens, 672; — *de orde der werkzaamheden*, 718, 1063; — *voorstellen van leden*: tot behandel. in de afdeel. van het w. o. Afschaff. v. d. acc. op het gem. der rogge, 342; - tot uitstel der beraads., 7 Maart, 579.

Doet een voorstel *tot het wijzigen* van het w. o. Regeling der minister. verantwoordelijkheid, art. 3, b. 489, 503, 504.

Goltstein van Oldenaller, lid der Eerste Kamer voor de provincie Gelderland. (Jhr. M. H. R. W. baron van)

I. Is, gedur. Sept. 1854 der *tweede* afd. *lid*, 4; *lid* der comm. voor het *adres van antwoord* op de troonrede, 5; - gedur. Dec. der *derde* afd. *lid*, 20; - gedur. April 1855 der *vierde* afd. *lid*, 106; *rapptr.* voor de w. o.: Onteigening van perceelen van de gemeente Utrecht, 109; Natur. H. P. Klerck en negen anderen, 109; - gedur. Junij der *derde* afd. *lid*, 130; — *lid* eener *comm.* gezonden naar den Koning, 17.

Spreekt, bij de beraadsl. over *het adres van antwoord* op de troonrede, § 2, b. 10; § 3, b. 11.

Goud en Zilver in Nederl. Indie. (XXXI. Wets-ontw. tot afschaffing van de regten op den uitvoer van gemunt en ongemunt)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer 7 Nov. 1854, b. 31; — Kon. boods., 1 Nov.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel.; - (z. B. 1853-1854, b. 763); — Benoem. der comm. van rapptrs. 35; — Eindversl. der comm., 4 Dec., B. 248-249 (uitgebr. 5 Dec., 257); — Bepaling van den dag der ber., 482; — Aann. zonder ber. met algem. (51) stemmen, 21 Feb., 520.

I. Ingek. bij de Eerste Kamer 12 April 1855, b. 106; - Inhoud, id.; — Benoem. der comm. van rapptrs., 109; - Versl. der comm. (uitgebr. 16 April, 109) 109; — Aann. zonder ber. met algem. (30) stemmen, 18 April, 116.

De wet is vastgesteld 22 April 1855 (*Staatsblad* n°. 14).

Gouwe. (Waterstand in de) B. 304.

Granen en andere levensmiddelen. (XXV. Wets-ontw. strekkende tot aanmoediging van den aanvoer van)

II. Ingek. bij de Tweede Kamer 7 Nov. 1854, b. 31; — Kon. boods., 11 Oct.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel.; - Staat van den invoer tot verbruik en den uitvoer uit het vrije verkeer van eenige granen, van 1848-1853; - Vergelijkende staat van den algem. invoer en den invoer tot verbruik van eenige granen in de eerste zes maanden van 1852, 1853 en 1854; - Voorraad van granen in entrepôt op 31 Junij 1852, 1853 en 1854; - Staat, aanwijzende den oogst van eenige graansoorten hier te lande, in lasten van 30 mud; B. 186-188; — Benoem. der comm. van rapptrs, 34; — Eindversl. der comm. met Nota van wijzig., 22 Nov., B. 229, 230 (uitgebr. 23 Nov., 95); — Aann. van het w. o. zonder ber. met algem. (55) stemmen, 18 Dec., 463.

I. Ingek. bij de Eerste Kamer 19 Dec. 1854, b. 29; - Inhoud, id.; — Benoem. der comm. van rapptrs., 31; - Versl. der comm., 20 Dec., 33 (uitgebr. 21 Dec., 31); — Aann. zonder ber. met algem. (26) stemmen, 23 Dec., 35.

De wet is den 25sten Dec. 1854 vastgesteld (*Staatsblad* n°. 160).

——— (Invoerregten op de) II. 762. = (Stijging der prijzen van) B. 312. = (Staten aanwijzende het verbruik enz. van) B. 187, 188.

Grave naar den Amer. (LX. Wets-ontwerp tot het verleenen eener bijdrage voor het uitwateringskanaal van)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 19 Febr. 1855, b. 483; — Kon. boods., 16 id.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel.; B. 362, 363; — Benoem. der comm. van rapptrs, 527; - Voorl. versl., B. 779-782; — Mem. v. beantw., B. 841, 842.

De comm. van rapptrs. heeft geen Eindversl. uitgebragt.

Adressen betrekkelijk dit wets-ontw. ingekomen. z. Adressen.

Gravenhage. ('s) z. Muzijkschool. Postkantoor.

Grondlasten. B. 34, 35, 39.

Grondwet. (Uitvoering der) II. 58, 83, 89, 106; Id. v. h. 5e addit.

art., II. 23, 115; = (Schending, door Ministers met of zonder boos opzet, der) II. 484, 486, 487, 492[3], 508, B. 287. = (Uitvoering van art. 60 der) B. 418. = (Uitlegging van art. 10 der) I. 118, 124, II. 543 en verv.; van art. 73, II. 488, 492[4]; van art. 164, I. 122; van art. 192, B. 297.

Groningen. z. Academie. Assen. Kwelders.

Grootboek voor borgtogten verbonden. (Overdragt van kapitalen op het) B. 446; = (Administratie van het) I. 42, 93, 94; B. 24, 97, 161. z. verder Schuld.

Guinea zending van twee oorlogsschepen derwaarts ter bescherming van onzen handel; II. 162, 168, 180, 181, 182, 183, 319, 320, 321, 327, 450, 451, 458, 464[3]; — Tabaks- en katoencultuur aldaar; B. 302.

Guyana. z. Kolonisatie.

Gymnasien. B. 48. z. verder Scholen. (Latijnsche)

Haarlem. z. Paveljoen.

Haarlemmermeer. (LXX. Wetsontwerp tot regeling van de provinciale en gemeentelijke indeeling van het)
II. Ingekom. bij de Tweede Kamer, 8 Mei 1855, b. 663; — Kon. boods. 16 Maart 1855; - Ontw. van wet; - Mem. van toel.; B. 487-489; — Benoem. der comm. van rapptrs., 667; — Eindversl., 23 Junij, B. 824-826 (uitgebr. id. 1030); - Nota van wijzig., B. 827; — Aannem. van art. 1, b. 1062; beraadsl. over art. 2, b. 1062, 1063; aannem. van de artt. 3-12; beraadsl. over art. 13; aannem. zonder beraadsl. van de artt. 14-22, en van de beweegredenen; aannem. met algemeene (45) stemmen van het w. o., 1063.
I. Ingekom. bij de Eerste Kamer, 28 Junij, 138; — Benoem. der comm. van rapptrs., 143; - Verslag der comm. (uitgebr. 6 Julij) 158, 159; - Beraadsl., 175-176; — Aannem. met 30 tegen 1 stem.
De wet is vastgesteld 11 Julij 1855 (*Staatsblad* n°. 70).

——— Kosten van droogmaking. II. 228, 231, B. 10; — Stoomgemaal op den IJssel; I. 120, 126, 127; II. 228, 229, 232, 657, 658 — Regterlijke indeeling; II. 461, 462; — Fonds tot droogmaking, B. 38, 104, 171, 240, 242.

Haarlemmermeer-polder, enz. (XI. Wets-ontwerp houdende voorloopige bepalingen betreffende de regterlijke indeeling van den)
II. Ingekom. bij de Tweede Kamer, 3 Oct. 1854, b. 27; — Kon. boods., 1 Oct.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel.; B. 68, 69; — Benoem. der comm. van rapptrs., 35; - Eindverslag met Nota van wijzigingen, 23 Nov., B. 230-232 (uitgebr. 24 Nov., 113); — Nadere nota van wijziging, B. 261; — Ber. over het in behandeling nemen van het w. o., 346; - Ber., 18 Dec.; - Alg. ber., 461, 462; — Aannem. van het w. o. met 51 tegen één stem, 462.
I. Ingekom. bij de Eerste Kamer, 19 Dec. 1854, b. 29; — Inhoud, id; — Benoem. der comm. van rapptrs., 31; - Versl. der comm., 20 Dec., 33 (uitgebr. 21 Dec., 31); — Beraadsl, 23 Dec., 36 en 37; — Aannem. met algem. (26) stemmen, id. 37.
De wet is vastgesteld 25 Dec. 1854 (*Staatsblad* n°. 176).

——— z. Staatsbegrooting.

Hagel. (Schade door den) in 1853. B. 340.

Hall, *Minister van Buitenlandsche Zaken.* (Mr. F. A. van)
I. Spreekt, in de Eerste Kamer, bij de beraadslaging over *het adres van antwoord* op de troonrede, par. 1, b. 9, 10; — *wets-ontwerpen:* Staatsbegrooting voor 1855, algem. beschouw., 65, hoofdst. III, id., 73; - Overeenkomst met Frankrijk tot wering van den nadruk, 190[4], 190[9], 190[10]; - Afschaffing van den accijns op het gemaal, 237.
II. Spreekt, in de Tweede Kamer, bij de beraadslaging over *het adres van antwoord* op de troonrede, par. 1, b. 18-20, 21; — *wets-ontwerpen:* Staatsbegrooting voor 1855, alg. ber. 83, (verbet. 127), 103, 105; hoofdst. III, alg. ber., 151, 167; art. 5 (Tractementen gezanten), 174, 175, 177; art. 6 (Tractem. personeel consulaten), 180, 182; art. 10 (Examens diplomatieke betrekkingen); art. 17 (Pensioenen) 184; hoofdst. IV, alg. ber., 200, 208; hoofdst. VIII, alg. ber., 321; Vaststelling middelen voor 1855, alg. ber. 472, 473; - Regeling der ministeriele verantwoordelijkheid, incidentele quaestie over de opschriften der paragraphen, 519; - Afschaffing v. d. accijns op het gemaal, alg. ber., 792, 882, 918, - Hoofdst. VIII der begrooting voor 1855, IIIde afd., onder-art. 11, b. 968, 972, art. 14bis, 979; - Tractaat met Portugal omtrent de regeling van grenzen op Timor, alg. ber. 991, 994; - Tractaat met Frankrijk omtrent de wering v. d. nadruk, alg. ber. 1009; — *Voorstellen van leden:* dat v. d. heer Elout van Soeterwoude, 28 Febr. (interpell. 524), id. van den heer Thorbecke, tot *uitstel* der *beraadsl.* over de Overeenkomst met Frankrijk, 997.

Halsteren. z. Willemstad.

Handel. z. Australie. Guinea. Indie.

HA—HE

Handel en Scheepvaart, gesloten tusschen Nederland en Pruissen. (XLV. Verklaringen van toetreding van Hannover, Oldenburg en Schaumburg-Lippe tot het tractaat van)
II. Ingekom. bij de Tweede Kamer, 18 Dec. 1854, b. 447; — Geleid. miss., 16 Dec.; - Overeenkomst met vertaling; B. 273-275; — Benoem. eener comm. tot onderz., 447; - Versl. der comm., B. 700; — Aann. der concl. zonder ber., 932.
I. Ingek. bij de Eerste Kamer, 18 Dec. 1854, b. 27.

——— (LXV. Overeenkomst tusschen het Koningrijk der Nederlanden en het Koningrijk der Beide Sicilien, ten aanzien eener uitbreiding van het op 17 November 1847 tusschen de beide landen gesloten tractaat van)
II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 28 Febr. 1855, b. 523; — Geleid. miss., 27 Febr.; - Overeenkomst; B. 406, 407; — Ben. eener comm. tot onderz., 523; - Versl. der comm., B. 804 — Aann. der concl. zonder ber., 1096.
I. Ingek. bij de Eerste Kamer, 12 April 1855, b. 105.

——— in Suriname; B. 475. z. verder Consulaire opgaven. Boekwerken.

Handelmaatschappij. (Pensioenen uitbetaald door de Nederl.) B. 209; = (Kwijting van assignatien der) II. 605. B. 305, z. verder Ambtenaren.

Handligting. z. Schuld.

Heeckeren van Wassenaer, lid van de Eerste Kamer voor de provincie Overijssel. (Jhr. J. D. C. baron van)
I. Is, gedur. Sept. 1854 der *vierde* afd. *lid*, 4; - gedur. Dec. der *derde* afd. *lid*, 20; *ondervoorz.*, 21; - gedur. April 1855 der *eerste* afd. *lid*, 106; *rapptr.* voor de w. o.: Aankoop van nationale schuld voor het depôt der muntb.; Verhoog. van hoofdst. V der begrooting voor 1855 (Stoomgemaal op den IJssel), 113; - gedur. Junij der *vierde* afd. *lid*, 130; *voorz.*, 131; — *stemopnemer*, 7.
Spreekt, bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen*; Staatsbegrooting voor 1855, hoofdst. V, 87.
Doet een voorstel om *deelneming te betuigen* aan de weduwe van den heer J. de Sitter, 109.

Heemskerk Bz., lid van de Tweede Kamer voor het hoofd-kiesdistrict Haarlem. (Mr. J.)
II. Zendt zijne geloofsbr. in, 19 Sept., 3; - (Benoem. eener comm. tot onderz., id.; - Versl. der comm., 5); - Toelating, 6.
Is, gedur. Sept. en Oct. 1854, der *tweede* afd. *lid*, 9; *lid* der Comm. voor het *adres van antwoord*, id.; *rapptr.* voor de hoofdst. III, IV en V der Staatsbegrooting voor 1855, b. 27; voor de w. o.: Afschaffing van het tonnegeld der zeeschepen, 34; in overweging nemen van het voorstel van den heer van Hoëvell en vier anderen tot afschafffng der accijnsen op den turf en de steenkolen; Regterlijke indeeling van den Haarlemmermeerpolder, 35; - gedur. Nov. en Dec. der *tweede* afd. *lid*, 93; - gedur. Febr. en Maart 1855 der *eerste* afd. *lid*, 480; *rapptr.* voor het w. o. Wijziging der wet voor het briefport en de brievenposterij, 481; Voorstel van den heer Wintgens tot instelling van plaatselijke raden van gezondheid, id.; Afschaffing van den accijns op het gemaal, 523; - gedur. Mei en Junij der *derde* afd. *lid*, 666; *rapptr.* voor het w. o. Indeeling van het Haarlemmermeer, 667; — *lid* eener *comm. tot onderzoek* van *regeringsbescheiden:* Overeenkomst met het Koningrijk der Beide Sicilien op het in 1847 met dat rijk gesloten tractaat van handel en scheepvaart, 523; - van *geloofsbrieven:* van de heeren Nolthenius en de Limpens, 663; van den heer Wijbenga, 1079.
Spreekt bij de beraadsl. over *het adres van antwoord* op de troonr., par. 15. b. 25, 26; — *wets-ontwerpen:* Staatsbegrooting voor 1855, hoofdst. V, art. 98 (Rijks-archiven) 275.

Heiden Reinestein, lid van de Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Assen. (Mr. L. Graaf van)
II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1854, der *vierde* afd. *lid*, 9; - ged. Nov. en Dec. der *tweede* afd. *lid*, 93; - gedur. Feb. en Maart 1855 der *tweede* afd. *lid*, 480; *rapptr.* voor het w. o. Afstand van rijksgebouwen aan Leeuwarden, 527; - gedur. Mei en Junij der *eerste* afd. *lid*, 666; *rapptr.* voor het w. o. Raming wegens verstrekkingen door het Departement van Marine, 933; — *lid* eener *comm. tot onderz.* van *regeringsbescheiden:* Verslag der Alg. Rekenk. over 1853, b. 218; - Rekening van het fonds der Landsdrukkerij 1852, b. 791; - Tractaat met Portugal omtrent de regeling van grenzen op Timor; 986; — volgens kennisgeving afwezend, 33.
Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegrooting voor 1855, hoofdst. III, alg. ber., 148; art. 5 (Tractementen gezanten) 175, 176; hoofdst. IV, art. 2 (Tractement secretaris-generaal) 210; afd. 5 (Rijkspolitie) 213, 214; hoofdst. VIII, alg. ber., 323; - Afschaf. v. d. accijns op het gemaal, alg. ber., 892; - Afsch. v. h. tonnegeld, alg. ber. 1080; — *conclusie* v. h. rapport op het adres van Bogaers, betrekkelijk het misbruik van sterken drank, 799; — de *orde der werkzaamheden*, 224.
Doet een voorstel tot het *houden eener avondzitting*, 349.

Hendrika. (Verongelukken op den Banjaard van het Nederl. schip) II. 337, 338.

Hengst, lid der Tweede Kamer voor het hoofd-kiesdistrict Boxmeer. (Mr. J. B. J.)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1854 der *vierde* afd. *lid*, 9; *rapptr.* voor het Reglement op de bibliotheek der Kamer enz., 47; - gedur. Nov. en Dec. der *tweede* afd. *lid*, 93; - gedur. Feb. en Maart 1855 der *eerste* afd. *lid*, 480; *lid* der *Comm.* voor de *verzoekschr.*, id.; (brengt versl. uit, 610, 622); *rapptr.* voor het w. o. Bijdrage voor het uitwateringskanaal van Grave naar den Amer, 527; - gedur. Mei en Junij der *eerste* afd. *lid*, 666; *lid* eener *comm. tot onderzoek* van *regeringsbescheiden:* Rekening over de wees- en momboirkamers, 477; Algem. versl. der comm. van liquidatie over dezelfde kamers, 543; Rekening wegens door het Depart. van Marine gedane verstrekkingen, 700; — volgens kennisgeving afwezend, 933.

Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen*: Staatsbegr. voor 1855, hoofdst. IX *B*, algem. ber., 370, (verbet. 415); Middelen, algem. ber., 470.

Herbarium. (Kosten voor 's Rijks) B. 11, 88, 138.

Hermeting der Zeeschepen. B. 229, 250.

Hoekwater, lid van de Tweede Kamer voor het hoofd-kiesdistrict Delft. (C.)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1854 der *eerste* afd. *lid*, 9; *rapptr.* voor de w. o.: Wijzig. van hoofdst. V der Staatsbegr. van 1853; Begrooting voor de Algem. Lands-drukkerij voor 1855, b. 27; Burgerlijk Pensioenfonds over 1855, b. 34; - gedur. Nov. en Dec. der *vierde* afd. *lid*, 93; - gedur. Feb. en Maart 1855 der *tweede* afd. *lid*, 480; *rapprt.* voor de w. o.: Verklaring v. h. algem. nut van de voltooijing van den grindweg van Willemstad naar Steenbergen enz., 481; Voorstel tot instelling v. plaatselijke raden v. gezondheid, 481; Regeling der uitoefening v. d. veeartsenijkunde, 483; Onteigening van perceelen tot het maken eener wisselplaats voor schepen in de Vecht; Naturalisatie van H. P. Klerck en 9 anderen, 527; - gedur. Mei en Junij der *eerste* afd. *lid*, 666; *rapptr.* voor de w. o.: Wijziging hoofdst. X der begrooting 1854, b. 667; Vereenig. van gemeenten, 671; — *lid* eener *comm. tot onderzoek* der Opgave wegens den verkoop van domeinen enz., 664; — volgens kennisgeving afwezend, 327, 985.

Spreekt, bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegroot. voor 1855, hoofdst. V, afd 11 (Premien visscherij) 289; - Afschaffing v. d. accijns op het gemaal, algem. ber., 840.

Hoëvell, lid der Tweede Kamer voor het hoofd-kiesdistrict Almelo. (Dr. W. R. baron van)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1854 der *eerste* afd. *lid*, 8; - gedur. Nov. en Dec. der *tweede* afd. *lid*, 93; - gedur. Febr. en Maart 1855 der *derde* afd. *lid*, 480; *rapptr.* voor het w. o. Regeling v. h. gebruik v. h. kolon. batig slot over 1853, b. 481; - gedur. Mei en Junij *derzelfde* afd. *lid*, 666; *lid* eener *comm. tot onderzoek* van *regeringsbescheiden:* Verslag over West-Indie over 1853, b. 478; Overeenkomst met Belgie, 741; - id. van *geloofsbrieven*, 3 (brengt verslag uit, 5, 6).

Spreekt bij de beraadsl. over *het adres van antwoord* op de troonrede, par. 1, b. 17, 18; par. 5, b. 21; par. 6, id.; par. 15, b. 24, 25, 26; — bij de *indiening* van *het ontwerp* Afschaffing v. d. accijns op den turf en de steenkolen, 31; — bij de beraads. over *wetsontwerpen:* Staatsbegroot. voor 1855, alg. ber., 117, 119; hoofdst. II, art. 6 (Bureau- en locaalbeh. voor de Kamers), 141; hoofdst. III, alg. ber., 151; art. 5 (Tractem. der gezanten), 175, 176; hoofdst. V, afd. 7 (Onderwijs), 265; art. 98 (Rijksarchiven), 274, 275; hoofdst. VI, alg. ber., 294, 300; art. 1 (Tractem. v. d. Minister), 303; hoofdst. IX *A*, alg. ber., 364; hoofdst. IX *B*, art. 2 (Tractem. secretaris-generaal enz.), 376; art. 5 (Tractem. v. h. pers. v. h. grootboek), 377, 379; art. 11 (Kosten v. h. agentschap v. Finantien te Amsterdam), 381, 383; art. 23 (Tractementen rijks-advoc. enz.), 385, 387; hoofds. XI, alg. ber., 447, 458; hoofdst. XII, alg. ber., 459, 460; Middelen, alg. ber., 472, 473; - Regeling der ministeriele verantwoordelijkheid, art. 3, b. 504; incidentele quaestie over de opschriften der paragr., 519; - Regeling van het regt van vereeniging en vergadering, art. 15, b. 587, 588, 589; art. 22, b. 595; - Regeling v. h. gebruik v. h. kolon. batig slot over 1852, alg. ber., 600, 601, 604; - Regeling van de koperen pasmunt in Nederl. Indie, lit. A, alg. ber., 630, 631; Nadere aanwijzing v. middelen tot regeling v. h. muntwezen in Ned. Indie, lit. B, alg. ber., 638, 639; - Regeling v. h. gebruik v. h. koloniaal batig slot over 1853, alg. ber., 658, 659; - Afschaffing v. d. accijns op het gemaal, alg. ber., 905; art. 2, b. 923; - Hoofds. VIII der begrooting voor 1855, algem. ber., 959; onder-art. 11, b. 973, 975; - Tractaat met Portugal omtrent de regeling van grenzen op Timor, alg. ber., 989, 993; - Tract. met Frankrijk omtrent de wering van den nadruk, alg. ber., 1003, 1019; —

de *interpellatie* van den heer ten Cate, 981; — *voorstellen van leden:* (uitstel van behandeling v. h. wets-ontw. Afschaffing v. d. accijns op de brandstoffen, 335, 345); - van den heer van Bosse, betrekkelijk de ber. over het wets-ontwerp tot aankoop van nationale schuld, 364; - duur van het recès, 475; - van den heer Storm tot uitstel van ber., 7 Maart, 580; - van den heer Dommer, tot sluiting der beraadsl. over het w. o. afschaffing van den accijns op het gemaal, 898; — *conclusien van rapporten:* Inlichtingen op het adres van P. Manden, betrekkelijk eene wettelijke regeling der kerkelijke pensioenen, 492, 493; - Inlichtingen op het adres van M. D. Teenstra, 534-536, 540, 541; - Inlichtingen op het versl. der comm. betrekk. het verslag W.-I. over 1851, b. 643, 644, 645; - adres van A. Bogaers c. s., over het misbruik van sterken drank, 798, 799; — de *orde der werkzaamheden*, 709.

Doet voorstellen: met vier andere leden, tot *afschaffing* van den *accijns* op den *turf* en de *steenkolen*, 31; - tot *verdaging* der zitting, 445; - tot het *uitstellen* der beraadsl. over de conclusie van het rapport op een adres van A. Ruijssenaers, 520; — tot *het wijzigen* van de *conclusie* van het rapport op het verzoekschrift van P. Manden, 492, 493.

Hoffman, lid der Tweede Kamer voor het hoofd-kiesdistrict Gouda. (M. A. F. H.)

II. Zendt zijne geloofsbr. in, 19 Sept., 3; (Benoem. eener comm. tot onderzoek, id.; - Versl. der comm., 5, 6); - Toelat., 6.

Is, gedur. Sept. en Oct. 1854 der *vijfde* afd. *lid*, 9; *rapptr.* voor de hoofdst. IX *A* en *B* der Staatsbegr. voor 1855, b. 29; voor het w. o. Afschaffing van het tonnegeld der zeeschepen, 34; - gedur. Nov. en Dec. der *vierde* afd. *lid*, 93; *onder-voorz.*, id.; *rapptr.* voor het in overweging nemen van het voorstel van den heer van Nispen van Sevenaer en twee anderen tot afschaff. van den acc. op het gemaal der rogge, 317, en voor het voorstel zelf, 465; - gedur. Feb. en Maart 1855 der *vijfde* afd. *lid*, 480; *onder-voorz.*, id.; *rapptr.* voor de w. o.: Regeling van het gebruik van het kol. batig slot over 1853, b. 481; Verhoog. van hoofdst. V der Staatsbegr. voor 1855 (Stoomgemaal op den IJssel) id.; - gedur. Mei en Junij der *tweede* afd. *lid*, 666; *rapptr.* voor het w. o. Indeeling van het Haarlemmermeer, 667; — *lid* eener *comm. tot onderzoek* van *regeringsbescheiden:* Add. overeenkomst met het Koningrijk der Beide Sicilien op het in 1847 met dat Rijk gesloten tractaat van handel en scheepvaart, 523; - Versl. omtrent de uitvoering der wet tot Regeling van het muntwezen in N. I., 478 (brengt rapport uit 932).

Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1855, hoofdst. V, afd. 6 (Waterstaat enz.) 245; afd. 7 (Onderwijs) 262; afd. 11 (Nijverheid) 290; - Verhooging hoofdst. V begr. 1855 (Stoomgemaal op den IJssel), algem. ber., 657, 658; - Voorziening in waterschapsbelangen, algem. ber., 724; - Afschaffing v. d. accijns op het gemaal, alg. ber. 774, 902; art. 2, b. 922; - Tractaat met Frankrijk omtrent de wering van den nadruk, 1007; - Verhooging van het minimum der opbrengst van den suikeraccijns, algem. ber., 1069 (verbet. 1100), 1078[1] (verbet. 1100), 1078[4]; - Afschaffing van het tonnegeld, algem. ber., 1087; — de *orde der werkzaamheden:* 223, 1030, 1031; — *voorstellen van leden:* van den heer Dommer van Poldersveldt, tot sluiting der beraadsl. over het w. o. Afschaffing v. d. gemaal-accijns, 898.

Holland op zijn smalst. (Doorgraving van) Zie Noordholland.

Hollandschen IJssel gebragt op de provinciale begrooting van Utrecht. (Kosten ter verbetering van den) B. 248, 255.

Homogeneïteit in het Ministerie. II. 492[3].

Hooft van Benthuizen, lid van de Eerste Kamer voor de provincie Zuidholland. (O. B. 't)

I. Is, gedur. het zittingjaar *lid* der *Comm.* voor de *Stenographie*, 7; - gedur. Sept. 1854, der *derde* afd. *lid*, 4; - gedur. Dec. der *tweede* afd. *lid*, 20; - gedur. April 1855, der *vierde* afd. *lid*, 106; - *rapptr.* voor de w. o.: Afschaffing van de uitvoerregten op goud en zilver in Nederl. Indie, 109; Verhooging van hoofdst. V der Staatsbegr. voor 1855 (Stoomgemaal op den IJssel), 113; - gedur. Junij der *vierde* afd. *lid*, 130; *rapptr.* voor de Overeenkomst met Frankrijk tot wering van den nadruk, 143.

Hoogescholen. Kosten. B. 10, 11, 87, 136. z. verder Academie. Onderwijs. Studenten.

Hoogleeraren te Deventer. (Nieuw benoemde) B. 378. z. verder Academie.

Hoog Militair Geregtshof. I. 39, 45, 76, 77, 79, 81. B. 6, 80, 106.

Hout in West-Indie. B. 474.

Houten en andere ondergeteekenden, betrekkelijk de inrigting der belastingbiljetten. (Adres van J. F.)

(In afschrift aan den Minister van Finantien medegedeeld.)

Missive ingekomen van den Minister van Finantien, die voor kennisgeving wordt aangenomen, II. 532.

Hoynck van Papendrecht, lid van de Tweede Kamer, voor het hoofd-kiesdistrict Rotterdam. (Mr. A.)

II. Zendt zijne geloofsbrieven in, 19 Sept., 3; - (Ben. eener comm. tot onderzoek, id.; Versl. der comm., 5, 6); - Toelating, 6.

Is, gedur. Sept. en Oct. 1854 der *tweede* afd. *lid*, 9; *rapptr.* voor hoofdst. I en II der Staatsbegr. voor 1855, b. 27; voor hoofdst IX *A* en *B* derz. Staatsbegr., 29; voor het voorstel van den heer Wintgens, tot instelling van plaatselijke raden van gezondheid, 34; voor de w. o.: Naturalisatie van G. Gerhards en negen anderen, 34; Loodsdienst voor zeeschepen, 35; - gedur. Nov. en Dec. der *vijfde* afd. *lid*, 93; *lid* der *Comm.* voor de *Verzoekschr.*, id.; (brengt verslag uit 221, 241, 559, 573, 655); - gedur. Febr. en Maart 1855 der *vierde* afd. *lid*, 480; - *rapptr.* voor het w. o. Regeling van het gebruik van het koloniaal batig slot over 1853, b. 481; - Goedkeuring v. h. tractaat omtrent Timor, 482; - gedur. Mei en Junij der *vijfde* afd. *lid*, 666; *lid* van de *Comm.* voor de *Verzoekschriften*, id.; (brengt versl. uit, 714); *rapptr.* voor de w. o. Pensioenen bij de land- en zeemagt, 667; *lid* eener *comm. tot onderzoek* van *regeringsbescheiden:* Verslag over de verrigtingen aangaande het armbestuur 1853, b. 478; (brengt rapport uit 932, 964); - Staatsrekening van 1852, b. 791; = gezonden naar den Koning, 6; — *stemopnemer*, 6.

Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegrooting voor 1855, hoofdst. IV, alg. ber., 186, 197; hoofdst. IX *B*, 365; - Regeling der brievenposterij, 678; - Afschaffing van den accijns op het gemaal, 863; - Verhooging v. h. minimum der opbrengst v. d. suiker-accijns, alg. ber. 1067; - Afschaff. v. h. tonnegeld, alg. ber., 1082; — *orde der werkzaamheden*, 1030.

Doet een voorstel tot *verdaging* der zitting, 195.

Hugenholtz, lid der Tweede Kamer voor het hoofd-kiesdistrict Dokkum. (J. T. Ter Brugghen)

II. Zendt zijne geloofsbr. in, 19 Sept., 3; - (Benoem. eener comm. tot onderzoek, id.; - Versl. der comm., 5); - Toelating, 6.

Is, gedur. Sept. en Oct. 1854 der *vijfde* afd. *lid*, 9; *rapptr.* voor hoofdst. VIII der Staatsbegr. voor 1855, b. 29; voor de w. o.: Wijziging der wet van 26 April 1852 (*Staatsblad* nº. 90) en Verhooging van hoofdst. IX *A* der Staatsbegr. voor 1854, b. 34; het in overweging nemen van het Voorstel van den heer van Hoëvell en vier anderen tot afschaffing der accijnsen op den turf en de steenkolen, 35; het Voorstel zelf enz., 47; - gedur. Nov. en Dec. der *derde* afd. *lid*, 93; *onder-voorz.*, id.; *rapptr.* voor het in overweging nemen van het Voorstel van den heer van Nispen van Sevenaer en twee anderen tot afschaffing van den accijns op het gemaal der rogge, 317; voor het w. o. Voorl. regeling der uitgaven voor het Depart. van Marine gedur. de eerste zes maanden van 1855, b. 447; - gedur. Feb. en Maart 1855 der *derde* afd. *lid*, 480; - gedur. Mei en Junij der *tweede* afd. *lid*, 666; *rapptr.* voor de Pensioenwetten der land- en zeemagt, 667; Hoofdst. VIII der begr. voor 1855, b. 671; *lid* eener *Comm. tot onderzoek* van *regeringsbescheiden:* Rekening van het fonds wegens kolonisatie van behoeftigen, 1853, b. 664 (brengt versl. uit, 1064); = van de *geloofsbrieven* van den heer van der Linden, 477.

Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1855, hoofdst. II, art. 6 (Bureau- en locaalbehoeften voor de Kamer) 141; hoofdst. III, algem. ber., 150; art. 6 (Tractementen personeel consulaten) 180, 181, 183; hoofdst. IV, algem. ber., 192, 203; art. 23 (Geheime politie-gelden) 220; hoofdst. V, alg. ber., 229; art. 121 (Meteorologisch instituut) 287; hoofdst. VIII, algem. ber., 310 (verbet. 362), 320, 327, afd. 2 (Kosten niet behoorende tot marine-aangelegenheden) 338; afd. 3 (Materieel der zeemagt) 347, 353; afd. 4 (Personeel der zeemagt) 356; afd. 6 (Pensioenen enz.) 359; art. 2 van het w. o., 361; hoofdst. IX *B*, art. 54 (Paardenposterij) 392; hoofdst. X, algem. ber., 424; - Begroot. wegens arbeid der gevangenen voor 1855, algem. ber., 460; - Voorloopige regeling der uitgaven van Marine, alg. ber., 466; - Regeling van het gebruik van het koloniaal batig slot over 1852, algem. ber., 604; - Wijziging der wet van 26 April 1852 (Depôt der muntbiljetten) art. 4, b. 618, 619, 621; art. 5, b. 622; - Regeling der brievenposterij, algem. ber., 688; art. 3, b. 705; - Afschaffing van den acc. op het gemaal, art. 2, b. 928, 929; - Hoofdst. VIII der begr. voor 1855, algem. ber., 940, 956, 957; afd. 3, art. 11, b. 972, 975; art. 12, b. 978; art. 14bis, b. 979; - Wijziging van hoofdst. X der Staatsbegr. voor 1854, algem. ber., 1044, 1045; - Raming van uitgaven wegens verstrekkingen voor Oorlog, dienst 1855, algem. ber., 1050, 1053; - Afschaffing van het tonnegeld, algem. ber., 1084, 1086; art. 6, b. 1090; — *concl. van het rapport* op de Rekening van het fonds van kolonisatie van behoeftigen over 1853, b. 1099; — *voorstellen van leden:* Uitstel van behandeling van het w. o. Afschaffing van den acc. op de brandstoffen, 344; — *orde der werkzaamheden:* 708, 710, 717, 1030.

Doet voorstellen: *tot verdaging* der zitting, 222; — omtrent *den duur* van het reces, 475.

Huguenin, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Sneek. (Mr. H. U.)

II. Zendt zijne geloofsbrieven in, 19 Sept., 3; - (Ben. eener comm. tot onderz., id.; - Versl. der comm.; 5); - Toelating 6.

Is, gedur. Sept. en Oct. 1854, der *derde* afd. *lid*, 9; *rapptr.* voor de w. o.: Verhooging van hoofdst. V der Staatsbegr. voor 1854, b. 34; - gedur. Nov. en Dec. der *derde* afd. *lid*, 93; - gedur. Febr. en Maart 1855 der *tweede* afd. *lid*. 480; - gedur. Mei en Junij der *tweede* afd. *lid*, 666; *lid* van de *Comm.* voor de *Verzoekschr.* (brengt versl. uit, 713, 789, 965) id.; *rapptr.* voor de w. o.: Vereeniging van gemeenten, 671; Regeling der wijze van beheer en der koloniale geldmiddelen, 721; — *lid* der *comm. tot onderz.* der Rekening van de comm. van liquidatie der wees- en momboirkamers, en algemeen versl. der comm., 652; — volgens kennisgeving afwezend, 1041.

Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegrooting voor 1855, hoofdst. IX *B*, art. 23 (Tractem. Rijks-advocaten, enz.) 384, 387.

Huizen van bewaring. (Besluiten omtrent de) B. 189-191, 225; z. Reglementen. = (Inrigting van) B. 429. = (Kantonnale), id. z. Gemeenten.

——— (XXVI. Wets-ontwerp houdende nadere bepalingen omtrent de kosten der)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 7 Nov. 1854, b. 31; — Kon. boods., 21 Oct.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel. met bijl., B. 188-191; — Ben. der comm. van rapptrs., 35; - Voorl. versl., 17 Nov., B. 224, 225 (drukfeilen, 431); — Mem. van beantw. en Nota van wijzig. in het w. o., 428-430: — Eindversl. der comm., 6 Maart 1855, B. 430, 431 (uitgebr. id., 559); — Ber., 14 Maart; - Alg. ber., 646-652; - Aannem. van artt. 1-5 en van de beweegred., zonder ber., 652; van het w. o. met 35 tegen 21 stemmen, id.

I. Ingek. bij de Eerste Kamer, 12 April, 106; — Ben. der comm. van rapptrs., 113; - Versl. der comm., 17 April, 118 (uitgebr. 18 April, 117); - Mem. van beantw., 20 April, 121; — Besluit tot verdaging der ber., id., 122; — Ber., 133-138, 138^{1}; - Aann. met 22 tegen 9 stemmen.

De wet is vastgesteld den 30sten Junij 1855 (*Staatsblad* nº. 48).

Adressen betrekkelijk dit wets-ontwerp ingek. z. Adressen.

Hulpbanken. B. 353.

Hulpkantoren. B. 410.

Hydographische kaarten. z. Marine.

Incident tusschen den Minister van Oorlog en den heer van Zuijlen van Nyevelt. II. 135, 137, 138, 145, 179.

Income-tax. z. Middelen.

Indie. (Nederlandsch) z. Academien. = (Eskader voor) II. 358, 359. — Gouvern.-Gener. en zijne verantwoordelijkheid; I. 119, 120; II. 511. — Handel in gekleurde weefgoederen; II. 441, 446^{2}, 456, 464^{4}. — Opium-pacht; II. 442, 446^{2}, 452. — Opleiding van ambtenaren; II. 443, 446^{2}, 446^{3}, 450, 451, 453, 455, 464^{2}, 464^{3}. z. ook Academie. — Pandelingschap; II. 441, 446^{2}, 452. — Particuliere nijverheid en handel; II. 449, 457, 464^{1}, 464^{2}, 458. — Predikanten; II. 437, 446^{2}. — Reglement op het beleid der regering: art. 24, I. 119, 120; II. 533; artt. 38, 39, II. 499, 501. — Stoomcommunicatie met Nederland; II. 326, 329. — Strafwetgeving; II. 438, 441, 446^{2}.

z. verder Academie. Administratief kapitaal. Ambtenaren. Assurantie. Buskruid. Consulaire agenten. Cultuur. Goud. Interpellatien. Kolonien. Kopergeld. Makelaars. Munt. Muntwezen. Pasmunt. Pensioenen. Recepissen. Soerabaija. Steenkolenmijnen. Stoomvaart. Suiker. Verdraagzaamheid. Vermunting. Verzekering. Wissels.

Indiening der begrootingswetten. (Tijdstip van) I. 37, 44, 53, 62; B. 73, 105.

Indigo. B. 301, 302.

Indirecte Belastingen te heffen volgens de begrooting van 1855-1856; B. 36, 40, 41. — Kosten der administr., B. 25, 98, 162.

Indisch genootschap. II. 587, 588, 589.

Indische kas. Staat en hoe die wordt beheerd; B. 305. — Wissels op het Departement van Kolonien; B. 364. z. verder Kolonien. Wissels.

Indischen Archipel. (Grenzen van het Nederl. grondgebied in den Nederlandsch-) B. 355.

Ingelanden. z. Waterschapsbesturen.

Insinger, lid van de Eerste Kamer voor de provincie Noordholland. (A. F.)
I. Is, gedur. Sept. 1854 der *vierde* afd. *lid*, 4; - gedur. Dec. der *eerste* afd. *lid*, 20; *voorz.*, 21; - gedur. April 1855 der *tweede* afd. *lid*, 196; *rapptr.* voor de w. o.: Regeling der koperen pasmunt en het muntwezen in Nederl. Indie; Gebruik der batige koloniale sloten over 1852 en 1853, b. 109; Aankoop v. nation. schuld voor het depôt van muntb., 113; - gedur. Junij der *eerste* afd. *lid*, 130; *ondervoorz.*, 131.
Spreekt, bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegrooting voor 1855, algem. beschouw., 61; - Vaststelling der middelen, 104; - Begrooting der Marine voor 1855, b. 148; - Afschaffing van den accijns op het gemaal, 219; - Verhooging van de opbrengst van den suiker-accijns, 246, 253.
Doet voorstellen: betreffende de *orde der werkzaamheden*, 198, 199.

Instructie-bataillon te Kampen. B. 31, 100, 165, 383.

Interpellatien en vragen tot één of meerdere der Ministers gerigt en door dezen beantwoord.
II. Over den toestand van den IJssel, 47, 48, 49; - Over onze verhouding tot het buitenland, 524; - Of in de tegenwoordige omstandigheden, alvorens de bevoegde autoriteit tot eene mobilisering besloten hebbe, eene verplaatsing van het Limburgsch contingent buiten de grenzen te verwachten zij, 653; - Over den toestand der slavernij in West-Indie, 980; - Ter zake van het adres van L. van Vliet, 981.

Invoerregten. z. Maïs.

Irrigatie. (Ontginning door) I. 41, 48.

Jagt en visscherij. (Bate der wet op de) I. 88, 89; = (Verandering der wet betreffende de) I. 41; = (Raming der uitgaven voor de) B. 13, 89, 141; = (Verhooging der uitgaven voor de) B. 61. z. verder Adressen.

Jagtdelicten. (Wijze van uitbetaling van premien voor bekenringen van) B. 444.

Japan. (Tractaat tusschen Noord-Amerika en) II. 162, 168, 446[3]; = (Toegang van andere natien tot de havens van) I. 100, 101.

Japansche taal. z. Chinesche enz.

Jespers, lid der Tweede Kamer voor het hoofd-kiesdistrict Tilburg. (Mr. F. J.)
II. Zendt zijne geloofsbr. in, 19 Sept., 3; - (Benoem. eener comm. tot onderzoek, id.; Versl. der comm., 5, 6); Toelat., 6.
Is, gedur. Sept. en Oct. 1854 der *tweede* afd. *lid*, 9; - gedur. Oct. en Nov. der *derde* afd. *lid*, 93; *voorz.*, id.; - gedur. Feb. en Maart 1855 der *vijfde* afd. *lid*, 489, *rapptr.* voor het w. o. Bijdrage voor het uitwaterings-kanaal van Grave naar den Amer, 527; - gedur. Mei en Junij der *derde* afd. *lid*, 666; — *lid* eener *comm. tot onderzoek* van *regeringsbescheiden:* Versl. der Algem. Rekenkamer, 248; Publicatie van den Gouv.-Gener. van N. I. van 24 Maart 1855, b. 998; — volgens kennisgev. afwezend, 477.
Doet voorstellen: met vier andere leden, *het ontwerp* tot afschaffing van den accijns op den turf en steenkolen, 31.

Jordens, lid der Eerste Kamer, voor de provincie Overijssel. (Mr. W. M. Cost)
I. Is, gedur. Sept. 1854 der *eerste* afd. *lid*, 4; - gedur. Dec. der *derde* afd. *lid*, 20; *voorz.*, 21: - gedur. April 1855 der *tweede* afd *lid*, 106; - gedur. Junij der *derde* afd. *lid*, 130; *voorz.*, 131; *rapptr.* voor het w. o. Goedkeuring eener dading tusschen het bestuur der domeinen en de gemeente Kampen, 133; — volgens kennisgeving afwezend, 105.
Spreekt bij de beraadsl. over *het adres van antwoord* op de troonrede, § 6, b. 15, 16; — *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1855, hoofdst. II, 67; hoofdst. IV, 81; hoofdst. V, 83, hoofdst. IX *B*, 93; - Nadere bepalingen omtrent de kosten der huizen van bewaring, 134, 137; - Hoofdst. VIII der begr. voor 1855, b. 146; - Uitzonderingen op het Burgerl. Wetb. ten opzigte van vermiste personen bij scheepsrampen, 156; - Wijziging van hoofdst. X der begr. voor 1854, 178, 179.
Doet voorstellen: *tot wijziging* van het adres van antwoord op de troonrede, § 6, b. 15.

Justitie. Algemeene beschouwingen over de regterlijke organisatie, politie, werkzaamheden bij het Departement, ministeriele verantwoordelijkheid, inwendige regeling van den Ministerraad, regtsbedeeling, kosten der hulpmaréchaussée. II. 185-208; - Regterlijke organ., 650, 652; = Tractement van den secret.-gener. bij het Depart. van); I. 76, 78; II. 185, 198, 204, 205, 209, 210; B. 6, 79, 119; = (Kosten van het Depart. van); B. 6, 79, 113; - Werkzaamheden aan het Depart. van) 113, 118.

Kaart van het Oosten, door het Depart. van Oorlog uitgegeven; B. 100, 165.

Kabinet. z. Kunsten en Wetenschappen.

——— des Konings. (Begrooting van het) B. 4, 76, 109.

——— van schilderijen, penningen en zeldzaamheden; B. 11.

Kambing. (Eiland) B. 307, 356.

Kamer. (Ontbinding der) B. 288. = (Verbouwing der localen van de Eerste) I. 40, 47.

Kamers der Staten-Generaal. De zittingen der Kamers zijn geopend op den 18den September 1854 en gesloten den 23sten Augustus 1855.
De Eerste Kamer is vergaderd geweest van 19 tot 22 Sept., van 7 tot 29 Dec. 1854, van 12 tot 20 April, van 25 Junij tot 12 Julij 1855; zij heeft 30 zittingen gehouden, behalve 3 avondzittingen en 2 vergaderingen met gesloten deuren.
De Tweede Kamer vergaderde van 20 Sept. tot 6 Oct., van 7 Nov. tot 20 Dec. 1854, van 13 Febr. tot 15 Maart, van 8 Mei tot 28 Junij 1855; zij hield 85 zittingen, behalve 4 avondzittingen en 5 vergaderingen met gesloten deuren.
De beide Kamers zijn in vereenigde zitting twee maal vergaderd geweest, namelijk bij de opening en sluiting van het zittingjaar. z. verder Afdeelingen. Appel nominal. Besluiten. Comité-generaal. Commissien. Drukwerk. Leden. Orde van werkzaamheden. Uitgaven. Verslagen. Voorstellen. Wetsontwerpen.

Kampen. (LXXXVI. Ontwerp van wet tot goedkeuring eener dading tusschen het bestuur der domeinen en de gemeente)
II. Ingek. bij de Tweede Kamer, 29 Mei 1855, b. 721; — Kon. boods., 22 Mei; - Ontw. van wet; - Mem. van toel.; B. 722-725; — Benoem. der comm. van rapptrs, 777; - Eindverslag, 19 Junij, B. 802-804, (uitgebragt id., 951); — Aann. zonder beraadsl., 25 Junij, met algemeene stemmen, 1043.
I. Ingek. bij de Eerste Kamer, 26 Junij 1855, b. 131; — Benoem. der comm. van rapptrs., 133; — Verslag der comm. van rapptrs. (uitgebragt 28 Junij, 138) 138; - Aann. zonder beraadsl. met algemeene (34) stemmen.
De wet is op 5 Julij vastgesteld (*Staatsblad* no. 60).

——— z. Instructie-bataillon.

Kamperingen. II. 408, 413, 428.

Kanaal. z. Amer. Drentsche. Grave. Noordholland. Sluis.

Kanselarij der beide Orden. (Uitgaven voor de) B. 4.

Kantonregters. (Localen voor de) I. 121; II. 221. = (Jurisdictie der) II. 651.

Kantongeregten. (Localen der zittingen van de) B. 225.

Kantonnale Gevangenissen. I. 39, 46; B. 188, 225. z. verder Gevangenissen.

Katholijk armwezen. (Regeling van het) B. 16.

Katoen. B. 302, 474.

Kazernen. (Onderling verkeer der soldaten in) II. 436.

Kempenaer, lid van de Eerste Kamer voor de provincie Friesland. (Jhr. T. A. M. A. van Andringa de)
I. Is, gedur. Sept. 1854, der *derde* afd. *lid*, 4; *onder-voorz.*, 5; - *lid* der *comm.* voor *het adres van antwoord* op de troonrede, 5; - gedur. Dec. van de *tweede* afd. *lid*, 20; *rapptr.* voor de w. o. Regeling der ontvangsten en uitgaven van het Pensioenfonds voor burgerlijke ambtenaren; Bekrachtiging van provinciale belastingen, 31; - gedur. April 1855 der *derde* afd. *lid*, 106; *rapptr.* voor het w. o.: Opheffing v. h. fonds tot bevestiging v. h. zuidelijk frontier, 109; - gedur. Junij 1855 der *derde* afd. *lid*, 130; - *rapptr.* voor het w. o. Aanleg van een rijweg naar Veendam, 133.
Spreekt, bij de beraadsl. over *het adres van antwoord* op de troonrede, par. 1, b. 9; par. 2, b. 10, 11; par. 4, b. 12, 13; par. 5, b. 14; par. 6, b. 15, 16; par. 8, b. 17; — *wets-ontwerpen:* Bekrachtiging van provinciale belastingen, 36; - Staatsbegrooting voor 1855, algemeene beschouwingen, 55, 60, 67; hoofdst. IV, b. 80; hoofdst. V, b. 81, 88, hoofdst. IX *A*, b. 92; hoofdst. X, b. 97, 100; - Nadere bepal. nopens de kosten van de huizen v. bewaring, 136.
Doet voorstellen: omtrent *de orde van werkzaamheden*, 7.

Kempenaer, lid van de Tweede Kamer voor het hoofd-kiesdistrict Tiel. (Mr. J. M. de)
II. Zendt zijne geloofsbrieven in, 19 Sept., 3; - (Ben. cener comm. tot onderz., id.; - Versl. der comm., 5); - Toelating 6.
Is, gedur. Sept. en Oct. 1854, der *vijfde* afd. *lid*, 9; *voorz.*, id.; - gedur. Nov. en Dec. der *tweede* afd. *lid*, 93; *rapptr.* voor het in overweging nemen van het voorstel van den heer van Nispen van Sevenaer en twee anderen, tot afschaffing van den accijns op het gemaal der rogge, 317; voor het w. o.: Inkoop

en amortisatie van nation. schuld, 433; - gedur. Febr. en Maart 1855 der *tweede* afd. *lid*, 480; *voorz.*, id.; *rapptr.* voor de w. o.: Voorloopige voorziening in sommige watersehapsbelangen, 483; Regel. van het lager en middelbaar onderwijs, 523; - gedur. Mei en Junij der *eerste* afd. *lid*, 666; *voorz.*, id.; — *lid* eener *comm. tot onderzoek*: Verslag der verrigtingen aangaande het armbestuur over 1853. b. 478; Inlichtingen op het adres van A. Ruijssenaers, betrekkelijk de onderzeesche telegraaph-onderneming, waarop in het afgeloopen jaar geen rapport werd uitgebragt (brengt versl. uit, 482); = van geloofsbrieven van den heer van der Linden, 477; (brengt versl. uit. 479).

Spreekt over de *prise en considération* van het w. o. tot Afschaffing van de accijnsen op den turf en op de steenkolen, 42; — *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1855, hoofdst. IV, alg. ber., 208; hoofdst. V, art. 70 (Verbeter. rivieren), 250, [verbeter. 286]; afd. 7 (Onderwijs) 266; hoofdst. VI, alg. ber., 300; hoofdst. IX *B*, alg. ber., 368, 370; - Regel. der minister. verantwoordelijkh., art. 9, b. 512; - Regel. van het regt van vereenig. en vergader., alg. ber., 546, 547 (verb. 572); art. 7, 574; - Regel. der brievenpost, 702; art. 3. 704; - Voorzien. in sommige waterschapsbel., 52, 736 (verbeter. 776); - Afschaffing van den accijns op het gemaal, alg. ber., 781 (verbeter. 815), 860; - Wijziging der wet regelende de bevordering enz. der officieren bij de landmagt, § *c* van art. 1, 1055; — *voorstellen van leden:* motie tot uitstel van behandeling van het w. o. Afschaffing van den accijns op brandstoffen, 335.

Kerk. z. Kockengen.

Kerkelijke goederen en fondsen. (Beheer der) B. 16.

Kerkelijke pensioenen. (XC. Inlichtingen op het adres van P. Manden, wegens)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 2 Junij 1855, b. 766; — Miss. des Ministers, id., B. 770; — Ben. eener comm. tot onderzoek, 766. (De Comm. heeft geen verslag uitgebragt.)

Kerkgenootschap. (Organisatie van het Roomsch-katholijk) II. 68, 85-88, 91, 101-105, 108, 111, 118, 122-127, 131-133, 151, 154, 166, 167, 170, 172. = (Bezoldiging der titularissen bij het Roomsch-katholijk) I. 91. z. verder Eeredienst. Klerezy. Reserves.

Kerkgenootschappen, al of niet begrepen in de wet op het regt van vereeniging en vergadering; B. 268.

Keulsche vaart tusschen Amsterdam en Vreeswijk; B. 368.

Keuren. z. Waterschapsbesturen.

Kien, lid van de Tweede Kamer voor het hoofd-kiesdistrict Utrecht. (Mr. N. P. J.)

II. Zendt zijne geloofsbrieven in, 19 Sept., 3; - (Benoem. eener comm. tot onderzoek, id., versl. der comm., 5); - Toelating, 6.

Is, gedur. Sept. en Oct. der *eerste* afd. *lid*, 8; *rapptr.* voor Hoofdst. III, IV en V der Staatsbegr. voor 1855, b. 27; - ged. Nov. en Dec. der *derde* afd. *lid*, 93; - gedur. Febr. en Maart 1855 der *vierde* afd. *lid*, 480; *rapptr.* voor het w. o.: Wijziging der wet op de brievenposterij, 481; - gedur. Mei en Junij der *eerste* afd. *lid*, 666; *rapptr.* voor het w. o.: Indeeling v. h. Haarlemmermeer, 667; — *lid* eener *comm. tot onderzoek* van het Verslag der muntwerkzaamheden over 1853, b. 663.

Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Regeling der brievenposterij, algem. ber., 682; - Afschaffing v. d. accijns op het gemaal, alg. ber., 899; art. 2, b. 923; — *het voorstel* van den heer Dommer, tot sluiting der ber. over het w. o. Afschaffing v. d. accijns op het gemaal, 898.

Kiesbevoegdheid. II. 1091.

Kiesregt. z. Adressen.

Kindergelden. B. 14, 91, 146.

Klassensteuer. (Invoering van een) B. 455.

Kleeding- en Reparatiefonds bij het leger. B. 444, 445.

Klerezy. (Inrigting en bestuur van het kerkgenootschap der) B. 16.

Klinische Scholen. B. 386.

Kloosters en dergelijke inrigtingen (Erkenning van) I. 118, 119, 123, 125. = (Oprigting en erkenning van) II. 546, 567, 586, 595, 596.

Kockengen. Geschillen over eene begraafplaats en het bouwen eener Roomsche kerk aldaar. II. 189, 191, 194, 222, 232.

Koeni en Blaga. (Verschil gerezen omtrent de eilanden) II. 988, 989, 998[1], 998[2], 998[3].

Koepang. (Doelmatigheid v. h. tot vrijhaven verklaren van) B. 355.

KO

Koffij in Oost-Indie. B. 301, 302, 448; = in West Indie B. 474.

Koloniaal batig slot over 1852. (XXX. Wets-ontwerp tot regeling van het gebruik van het)

II. Ingek. bij de Tweede Kamer, 7 Nov. 1854, b. 31; — Kon. boods. 1 Nov.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel.; B. 208-210; — Benoem. der comm. van rapptrs., 35; - Voorl. versl., 15 Dec.; B. 258-260; — Mem. van beantw., 305, 306; — Eindversl. der comm., 23 Feb.; B. 404 (uitgebr. 28 Feb. 1855, b. 526); — Beraadsl. 9 Maart; Algem. ber., 599-605; - Aann. van het eenig art. en de beweegredenen zonder ber., 605; van het w. o. met algem. (54) stemmen, id.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 12 April, 106. — Ben. der comm. van rapptrs., 109; - Versl. der comm., 14 April, 110, (uitgebr. 16 April, 109); — Beraadsl. 18 April, 116-117; - Aann. met 29 tegen 1 stem, 117.

De wet is vastgesteld 22 April (*Staatsblad* nº. 15).

——— over 1853. (LI. Wets-ontwerp tot regeling van het gebruik van het)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 13 Febr. 1855, b. 477; - Kon. boods., 1 Feb.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel.; - Procesverbaal der vergaderingen van de Staats-comm., 20 Dec. 1854; B. 300-303; - * Algem. rekening, aantoonende de hoegrootheid der O.-I. remises en het gebruik daarvan gemaakt gedur. het jaar 1853, met vijf bijl. A-E; - * Eerste suppletoire rekening over 1852, met drie bijl. C'-E'; - * Staat van het administratief kapitaal op 31 Dec. 1853. — Benoeming der comm. van rapptrs., b. 481; - Voorl. versl., 24 Feb., B. 361, 362; — Mem. van beantw., 435, 436; — Eindversl. der comm., 12 Maart, B. 436 (uitgebr. id., 622); - Beraadsl. 15 Maart algem. ber., 658-661; — Aann. van het eenig art. en de beweegredenen, zonder ber., 661; id. van het w. o. met algem. (50) stemmen, id.

I. Ingek. bij de Eerste Kamer, 12 April, 106; — Benoem. der comm. van rapptrs., 109; - Versl. der comm., 14 April, 110 (uitgebr. 16 April, 109); — Aann. zonder ber. 18 April, met 29 tegen 1 stem, 117.

De wet is op 22 April 1855 vastgesteld (*Staatsblad* nº. 16).

——— (Bedrag en wisselvalligheid van het) I. 203. II. 772, 789, 808, 809, 819, 828, 835, 845, 852, 858-860, 869-872, 873, 881, 882, 885, 886, 895, 906, 907, 908, 915, 916, 917, 919, 920, 922, 923, 925, 926, 927, 928; B. 301. = in verband met de afschaffing van belastingen; B. 74, 75, 106, 233, 281, 282. = Meerdere of mindere zekerheid daarvan; B. 448, 450.

Koloniaal werfdepôt. (Verschil tusschen de Rekenkamer en het Departem. van Oorlog over het gagement van militairen bij het) B. 446.

Koloniale geldmiddelen. (LXVI. Wets-ontwerp tot regeling van de wijze van beheer en verantwoording der)

II. Ingek. bij de Tweede Kamer, 3 Maart 1855, b. 527; — Kon. boods., id.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 414-423; * Modellen A en B daartoe behoorende (Algemeene begrooting der koloniale uitgaven en Algemeene rekening der koloniale inkomsten en uitgaven); - Verzoek om overlegging van stukken, 625. - Nota ten vervolge op de mem. van toel., B. 613, 614; - Besluit van comm.-generaal van 16 Aug. 1816, B. 614; - Reglem. v. d. Algem. Rekenk., B. 615-618; - Besluiten v. d. Gouvern.-generaal omtrent de Algem. Rekenk., B. 618-622; - Resolutie omtr. de rekenpligtigen, B. 622; - Extract uit het register der besluiten v. d. Gouvern.-generaal, B. 622-625; - Besluit omtr. de algem. boekhouding, B. 625-627; - Resolutie omtr. het beheer van 's lands geldmiddelen, B. 627-630; - Resol. omtr. de verantwoordelijkh. der ambtenaren, B. 630-633; - Instructie voor de algem. ontvangers, B. 634-636; - Resolutie vaststellende een model-kasmemoriaal voor de algem. ontvangers, B. 636; - Id. houdende nadere algem. bepal. omtr. de verantw. der ontvangers, B. 636, 637; - Resol. omtr. de præscriptie van pretensien v. comptab. ambt. en cautionnem., B. 637; - Besluit v. d. comm.-gener. omtr. de milit. administr., B. 638; - Instructie voor den inspect. en chef der milit. administr., B. 638, 639; - Instructie voor den onder-inspect. id., B. 640-643, - Begrooting v. uitgaven voor Ned. Indie, B. 643, 644; - Reglem. op het beleid der regering in Suriname, B. 644; - Instructie voor den Gouverneur v. Suriname, B. 644, 645; - Reglem. op id. in Curaçao, B. 645; de Kust van Guinea, B. 645; - Overeenkomst tusschen de Handel-maats. en den Minister van Kolonien; B. 645; — Kon. besluit, 29 Sept. 1855, B. 646; — Benoem. der comm. van rapptrs., 721; - Voorl. versl., B. 843-856; - Nota van verbetering, B. 869.

Het voorl. verslag werd niet in deze zitting beantwoord.

——— (Beheer der) B. 419-421. = (Verantwoording der) II. 605.

Koloniale pensioenen. z. Ambtenaren Handelmaatschappij; = producten. II. 660; = remises; Algem. rekening over 1853, B.

300; Suppletoire rekeningen, B. 302; Taak der Staats-comm. tot onderzoek der algem. rekeningen, B. 302; Aanmerkingen op het proces-verbaal der Staats-comm. over 1853. B. 362; = schatkist en overmakingen, II. 605, B. 422-423; = tariven tijdelijk gewijzigd, B. 437.

Kolonien over 1851. (XXXV. Inlichtingen omtrent de vragen, gesteld in het Versl. der comm. betrekkelijk het versl. van den staat der West-Indische)
II. Ingek. bij de Tweede Kamer 10 Nov. 1854, b. 33; — Missive met Nota van Inlichtingen 6 Nov., B. 219, 220; — Ben. eener comm. tot onderz., 33; - Versl. der comm., 22 Feb. 1855, B. 405-406 (uitgebr. 28 Feb. 526); — Ber. over de concl. van het rapport, 14 Maart; - Aann., 641-646.

——— over 1852. (XIX. Versl. van het beheer en den staat der West-Indische)
(NB. Omtrent het Versl., gedrukt onder nº. XCV der zitting 1853-1854, werd het vorig jaar geen rapport uitgebragt).
II. Besluit tot de hervatt. van de werkzaamheden der comm., 6 Oct., 30; - Versl. der comm., 22 Feb., B. 404-405 (uitgebr. 28 Feb., b. 526); — Aann. van de concl. van het versl., zonder ber., 14 Maart, 646.

——— en bezittingen van het Rijk in andere werelddeelen over 1851 en 1852. (XV en XIX. Verslagen van het beheer en den staat der)
(NB. Omtrent deze verslagen, gedrukt onder nis. XXXVI en XCV der zitting 1853-1854, B. 239-312, 823-885, werd in het vorig jaar geen rapport uitgebragt).
II. Besluit tot de hervatt. der werkzaamheden van de comm., 6 Oct., 30; - Herbenoeming der comm., geen rapport uitgebr.; - Versl. der comm., 15 Maart 1855, B. 495-558[1] (uitgebr. id., 661); — Beraadsl. over de concl., 673-675; - Aann., id.

——— en bezittingen van het Rijk in andere werelddeelen enz. over 1853 (West-Indie). (LIX. Verslagen omtrent het beheer en den staat der)
II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 13 Febr. 1855, b. 478; — Geleid. brief, 10 Febr.; - Verslag over Suriname, B. 469-476; * Bijl. behoorende tot dat Verslag; - Verslag over Curaçao en onderhoorigheden, B. 476-486; * Bijlagen behoorende tot dat Verslag; - Verslag over de Kust van Guinea, B. 487; * Bijl. behoorende tot dat Verslag; — Ben. eener comm. tot onderz., 478; - Versl. der comm., 21 Junij, B. 814; — Aann. der concl. zonder ber., 28 Junij, 1096.
I. Ingek. bij de Eerste Kamer, 12 April 1855, b. 105.

——— Algemeene beschouw. over koloniale aangelegenheden; II. 437-464[5]; z. verder Indie. — Onvolledigheid der begrooting; comptabiliteitswet; II. 448, 454, 458, 464[1], 464[5]. — Opleiding van ambtenaren; z. Academie; - van geneesheeren; II. 21. = (Wissels op het Departement van) II. 600, 603, 604, 605; B. 364. = (Uitgaven voor het Departement van) B. 33, 101, 167.

——— van Weldadigheid. B. 350, 351.

Kolonisatie van Nederlandsch Guyana; II. 438, 442, 446[4], 601, 603; B. 101, 168, 301, 302, 303, 306, 362, 435, 473. = (Commissie tot onderzoek van de) B. 302. z. Saramacca. z. verder Kolonien.

Koning. Opent de vergadering der Staten-Generaal, 18 Sept. 1854; z. Openingsrede, 3; — ontvangt naar Hem door de Kamers toegezonden commiss.; z. Adres van antwoord; — neemt besluiten, betrekkelijk 1º. de benoeming en het ontslag van een Minister, I. 27, 105; II. 443, 477; - 2º. de benoeming der Voorzitters van de Kamers, I. 3; II. 7; - 3º. de sluiting der Kamers in het vorig zittingjaar, II. 8; 4º. eedsaflegging van leden, II. 479, 666, 1079; - 5º. de magtiging voor de indiening der Staatsbegrooting voor 1855, II. 11; — bekrachtigt door de Kamers aangenomen w. o.: I. 3, 105, 129; II. 8, 478, 664; — zendt w. o. aan de Tweede Kamer, z. de kennisgevingen van den Voorzitter der Tweede Kamer; — doet de Kamers in Zijnen naam sluiten, 23 Aug. 1855, z. Sluitingsrede.

Konings. (Bepalingen der Grondwet over de magt des) II. 486. = (Kosten voor het Huis des) B. 3.

Koninklijke besluiten door Ministers. (Ten-uitvoer-legging van) II. 488, 489; B. 287.

Koophandel en nijverheid te Amsterdam. (Inrigting voor onderwijs in) B. 386.

Koopvaardijschepen. (LXXVII. Wets-ontwerp houdende bepalingen omtrent de huishouding en tucht op de)
II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 8 Mei 1855, b. 663; — Kon. boods, 29 April; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 607-610; — Ben. der comm. van rapptrs., 931; - Voorl. versl., 3 Julij, B. 857-869. (Het Voorl. Verslag is in deze zitting onbeantwoord gebleven.)

Koopvaardijschepen. z. Desertie.

Koper. (Prijzen van het) I. 115; II. 626, 629; B. 291, 292. = veel gevonden in Fialarang; B. 355.

Kopergeld (Oud) in Ned. Indie. z. Muntwezen; — Aanvoer op Java uit de buitenbezittingen, II. 632. B. 364, 431; — Inwisseling, I. 111, 113, 115, 116. II. 627, 630, 631, 639. B 433. — Transport naar Nederland, I. 111, 112, 114. II. 628, 630, 633, 636. B. 292, 359; — Verbod van invoer, B. 291, 364; - Verkoop, I. 113, 114. II. 639. B. 292; - Vermoeden van ontvreemding, B. 248, 249; - Versmelting, I. 113, 115, - Verwerking bij aanbesteding, I. 111, 112. II. 634, 638.

Koperen pasmunt. z. Pasmunt.

Kraamvrouwen. (Genootschap tot verleening van onderstand aan) B. 344.

Krankzinnigen. (Verpleging van) door personen die geene geloofsgenooten zijn, II. 238-240, door provincien, B. 247, 254.

Kroondomeinen. z. Domeinen.

Kunsten en wetenschappen. (Uitgaven voor) B. 11, 87, 137; z. verder Academie.

Kweekschool voor militaire geneeskundigen te Utrecht. B. 385, 386.

Kwelders in Groningen. B. 104.

Lamakanee. (Landschap) B. 307.

Landloopers. z. Bedelaars.

Landmagt. (Materieel der) B. 31, 99; = (Personeel der) B. 31, 99. z. verder Oorlog. Pensioenen.

Landsadvocaat. (Honorarium van den) B. 26.

Landsdrukkerij over het jaar 1855. (VIII. Wets-ontwerp houdende vaststelling van de begr. der uitgaven voor de Algemeene)
II. Ingek. bij de Tweede Kamer 25 Sept. 1854, b. 15; — Kon. boods., 25 Sept.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel.; - * Uitgew. en toel. staat, B. 62-68; — Benoem. der comm. van rapptrs., 27; — Eindversl. der comm., 8 Oct., B. 173-176 (uitgebr. 10 Nov., 33); — Aann. zonder ber. met algem. (55) stemmen, 14 Nov., 35.
I. Ingek. bij de Eerste Kamer 7 Dec. 19; - Inhoud, 20; — Benoem. der comm. van rapptrs., 21; - Versl. der comm., 8 Dec., 21 (uitgebr. 9 Dec., id.); — Aann. zonder beraadsl met algem. (33) stemmen, 12 Dec., 23.
De wet is den 16den Dec. 1854 vastgesteld (*Staatsblad* nº. 146).

——— (XCIV. Rekening van de ontvangsten en uitgaven wegens het Fonds der Algemeene)
II. Ingek. bij de Tweede Kamer 5 Junij 1855, b. 791; — Geleid. brief, 2 Junij 1855; - Rekening, B. 478; — Benoem. eener comm. tot onderz., 791; - Versl. der comm., B. 802; — Aann. zonder ber., 1096.

——— Over de bevoegdheid om aldaar bevelen te geven tot het drukken van stukken. II. 315; = (Batig slot van het Fonds der Algemeene) B. 38, 41.

Landrenten over 1853. (Bedrag der) B. 101, 167.

Landsgebouwen. (Herstelling van) II. 228, 232. = (Kosten van herstelling en onderhoud van) B. 10, 65, 85.

Landverhuizing. II. 1080, 1082, 1084, 1087, 1088.

Larentoeka. (Fort) B. 307.

Leden der beide Kamers van de Staten-Generaal.
I. Leden der Eerste Kamer: onderzoek van geloofsbrieven, 131; - leden verhinderd om zittingen bij te wonen, 105, 121, 129, 131; - berigten van overlijden, 109.
II. Leden der Tweede Kamer: onderzoek van geloofsbrieven, 5, 6, 479, 667, 668, 1079; - toelating, 5, 6, 480, 735, 1096; - leden verhinderd om zittingen bij te wonen, 27, 29, 31, 33, 43, 95, 197, 272, 299, 327, 333, 454, 477, 481, 483, 493, 523, 543, 611, 631, 663, 667, 677, 745, 847, 879, 919, 933, 951, 985, 1041, 1065, 1095: - berigten van overlijden, 477, 611; - berigten omtrent het nederleggen van de betrekking als volksvertegenwoordiger, 611, 663. z. verder Onderwerpen. Voorstellen.

Leeuwarden. (LXII. Wets-ontwerp strekkende tot afstand van rijksgebouwen aan de gemeente)
II. Ingek. bij de Tweede Kamer, 20 Febr. 1855, b. 493; — Kon. boods. id.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel.; - Bijlage (Proces-verbaal van taxatie) B. 366, 367; — Benoeming der comm. van rapptrs., 527; — Eindversl. der comm., 5 Maart, B. 423 (uitgebragt id., 543); — Aanneming zonder beraadsl. met algemeene (52) stemmen, 9 Maart, 607.

I Ingek. bij de Eerste Kamer, 12 April 1855, b. 106; — Benoeming der comm. van rapprts., 109; - Versl. der comm., 14 April, 111 (uitgebragt 16 April, 109); — Aannem. zonder beraadsl. met algemeene (29) stemmen, op 18 April, 117.

De wet is vastgesteld 22 April 1855 (*Staatsblad* nº. 21).

LEGER. z. Kleedingsfonds.

LEK DE CLERCQ, lid der Eerste Kamer voor de provincie Zeeland. (Mr. C. VAN DER)

I. Is, gedur. het zittingjaar *lid* der *Comm. voor de Verzoekschr.*, 23; - gedur. Sept. 1854 der *tweede* afd. *lid*, 4, *onder-voorz.*, 5; - gedur. Dec. der *vierde* afd. *lid*, 20; - gedur. April 1855 der *derde* afd. *lid*, 106; *rapptr.* voor de w. o.: Verklaring van het algem. nut van de voltooijing van den grindweg van Willemstad naar Steenbergen; Onteigening van perceelen aan de gem. Utrecht; Regeling van het regt van vereeniging en vergadering, 109; Aankoop van nat. schuld voor het depôt van muntbiljetten, 113; - gedur. Junij *derzelfde* afd. *lid*, 130; *rapptr.* voor de w. o.: Natur. van Horch c. s., 133; Uitzondering op de artt. 523, 526 en 549 van het Burg. Wetb., 133; Stichting van een stoomgemaal op den IJssel, 143.

Spreekt bij de beraadsl. over *het adres van antwoord* op de troonrede: paragr. 6, b. 15; *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1855, algem. beschouw., 57; hoofdst. III, 72; hoofdst. V, 82, 90; hoofdst. VII, 91, 92; hoofdst X, 98; - hoofdst. VIII der Staatsbegr. voor 1855, b. 147, 150; - Afschaffing van den acc. op het gemaal, 223, 242; — *voorstellen van leden:* de HH. van der Oudermeulen, 155; van Dam van Isselt, 226.

LENNEP, lid der Tweede Kamer voor het hoofd-kiesdistrict Steenwijk. (Mr. J. VAN)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1854 der *vierde* afd. *lid*, 9; *rapptr.* voor de w. o.: Wijzig. hoofdst. V der Staatsbegroot. voor 1853; Begroot. der Algem. Landsdr. voor 1855, b. 27; Hoofdst. VIII der Staatsbegr. voor 1855, b. 29; Regeling v. h. regt van vereeniging en vergadering, 39; - gedur. Nov. en Dec. der *eerste* afd. *lid*, 93; *rapptr.* voor het w. o. Regeling der uitgaven voor het Depart. van Marine gedur. de eerste zes maanden van 1855, b. 447; - gedur. Febr. en Maart 1855 der *tweede* afd. *lid*, 480; *ondervoorz.*, id.; *rapptr.* voor de w. o.: Verhoog. v. hoofdst. V der Staatsbegr. voor 1855 (Stoomgemaal op den IJssel), 481; Afschaff. van den accijns op het gemaal, 523; - gedur. Mei en Junij der *vierde* afd. *lid*, 666; *rapptr.* voor de w. o.: Wijziging v. h. Burg. Wetb. ten opzigte van vermiste personen bij scheepsrampen, 667; Hoofdst. VIII der Staatsbegr. voor 1855, b. 671; Voorziening in sommige waterschapsbelangen, 726; — *lid* eener *comm. tot onderzoek* van *regeringsbescheiden:* Rekening aangaande de wees- en momboirkamers, 473; Algemeen verslag der comm. van liquidatie, 543; - Rekening wegens het Fonds der Algem. Landsdrukkerij 1852, b. 791 (brengt verslag uit, 949); — volgens kennisgeving afwezend, 611.

Spreekt, bij de beraadsl. over *het adres van antwoord* op de troonrede, par. 1, b. 18; — over *de prise en considération* van het w. o. Afschaff. v. d. accijns op turf en steenkolen, 43; — *wets-ontwerpen:* Staatsbegroot. voor 1855, alg. ber., 53, 134; hoofdst. IV, afd. 7 (Tractem. v. h. person. der regtbanken), 211; hoofdst. V, art. 80 (Subsidien enz.), 254; afd. 7 (Onderwijs), 259, 264; art. 120 (Koninkl. acad. v. wetenseh.), 277; hoofdst. IX *B*, alg. ber., 369; hoofdst. X, alg. ber., 408; Middelen, alg. ber., 470; - Regeling van het regt van vereeniging en vergadering, art. 7, b. 570, 571; art. 14, b. 585, 586; art. 16, b. 593; art. 17, b. 593, 594; - Regeling der brievenposterij, alg. ber., 682; - Afschaff. v. d. accijns op het gemaal, alg. ber., 766; art. 2, b. 922; - Hoofdst. VIII der Staatsbegr. voor 1855, b. 949; - Overeenk. met Frankrijk tot wering van den nadruk, 996; - Regterlijke indeeling van het Haarlemmermeer, art. 2, b. 1062, 1063; - Afschaff. v. h. tonnegeld, alg. ber., 1087; - Vereeniging van gemeenten (Strijen en Strijensas), algem. ber., 1095 (Bleskensgraaf en Hofwegen), 1096; — *de conclusie van het rapport* op het Adres van den raad der stad Wageningen, wegens teruggaven van protocollen, 36; — *de orde der werkzaamheden*, 715, 718.

Doet een voorstel *tot het wijzigen* van art. 2 van het w. o. Afschaff. v. d. accijns op het gemaal, 922.

LEVENSBEHOEFTEN. z. Adressen. Engeland.

LEVENSMIDDELEN. (Duurte der) B. 312, 325, 339, 440; = Prijzen der) I. 12, 13; = (Vermindering der regten op) B. 229. z. verder Commissien. Dagloonen. Engeland. Granen.

LEVENSVERZEKERINGEN. II. 583.

LEYDEN. z. Academie. Archæologisch kabinet. Chinesche taal. Herbarium. Observatorium.

LIMBURG. (Belangen van) II. 57, 82; = onder de werking der heffing bij admodiatie; B. 285, 315, 454. z. verder Admodiatie; Limburgsch Contingent; II. 653. z. verder Bondscontingenten; Interpellatien.

LIMPENS, lid der Tweede Kamer voor het hoofd-kiesdistrict Maastricht. (CHARLES DE)

II. Zendt zijne geloofsbr. in 8 Mei; - (Benoem. eener comm. tot onderz., id.; - Versl. der comm., 667); - Toelating, 735.

Is, gedur. Mei en Junij der *tweede* afd. *lid*, 735; — *lid* eener *comm. tot onderzoek* der Inlichtingen op een adres van A. de Rooij, 931.

LINDEN, lid der Tweede Kamer voor het hoofd-kiesdistrict Almelo. (Mr. G. M. VAN DER)

II. Zendt zijne geloofsbr. in 13 Feb., 477; - (Benoem. eener comm. tot onderz., id.; - Versl. der comm., 479); - Toelating en eedsaflegging, 479.

Is, gedur. Febr. en Maart 1855 der *derde* afd. *lid*, 480; *rapptr.* voor het w. o. Verhooging hoofdst. V der Staatsbegr. 1855 (Stoomgemaal op den IJssel), 481; - gedur. Mei en Junij der *eerste* afd. *lid*, 666; - *rapptr.* voor het w. o. Wijziging van hoofdst. X der begr. 1854, 667; — *lid* eener *comm. tot onderzoek* der opgave wegens den Verkoop van domeinen, 664.

Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Regeling der ministeriele verantwoordelijkheid, art. 4, b. 511, 512; art 36, b. 514; Regeling van het regt van vereeniging en vergadering, art. 5, b. 569, 570; art. 7, b. 571, 572, 575, 576, 578, 579; art. 9, b. 580, 581, 582; art. 16, b. 591, 592; art. 17, b. 594; - Wijziging der wet van 26 April 1852 (Depôt der muntbiljetten) art. 4, 620, 621; - Regeling van het koloniaal batig slot 1853, algem. ber., 659, 660; - Regeling der brievenposterij, algem. ber., 683; art. 1, b. 697; art. 5, b. 706; art. 11, b. 706, 707; - Voorziening in watersehapsbelangen, art. 3; art. 5, b. 726, 727; § 2, alg. ber., 739, 744, 745; art. 7 nieuw, 751; art. 19, b. 755; art. 20, b. 756; § 3, algem. ber., 758; - Afschaffing van den acc. op het gemaal, algem. ber., 896; art. 2, b. 929; - Overeenk. met Frankrijk omtr. de wering van den nadruk, algem. ber., 995, 1015; - Wijziging van hoofdst. X der begr. voor 1854, algem. ber., 1045; — *concl. van het rapport* der comm. tot onderzoek van de Inlichtingen op het adres van A. de Rooij, 1096, 1097, 1098.

Doet voorstellen: tot het *wijzigen van de w. o.:* Regeling van het regt van vereeniging en vergadering, art. 7, b. 572; Voorziening in sommige waterschapsbelangen, art. 3, b. 726; art. 5, b. 727; — tot *sluiting* der zitting, 895; — tot *uitstel* van de beraadsl. over het w. o. Bekrachtiging eener overeenkomst met Frankrijk, 995.

LIVRETTEN aan arbeidslieden. I. 77, 78.

LOM DE BERG, lid der Tweede Kamer voor het hoofd-kiesdistrict Roermond. (Mr. P. L. DE)

II. Zendt zijne geloofsbrieven in, 19 Sept., 3; - (Benoem. eener comm. tot onderzoek, id.; Verslag der comm., 5, 6); - Toelating, 6.

Is, gedur. Sept. en Oct. 1854 der *tweede* afd. *lid*, 9; - gedur. Nov. en Dec. der *vierde* afd. *lid*, 93; - gedur. Feb. en Maart 1855 der *tweede* afd. *lid*, 480; - gedur. Mei en Junij der *derde* afd. *lid*, 666; *rapptr.* voor het w. o. Vervoer van buskruid, 667; — *lid* eener *comm. tot onderzoek* van *regeringsbescheiden:* Verslag omtrent de muntwerkzaamheden over 1853, b. 663; Rekening v. h. fonds der Lands-drukkerij, 1852, b. 791.

Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegrooting voor 1855, hoofdst. IX *B*, 365, 367; - Afschaffing v. d. accijns op het gemaal, algem. ber., 846.

LOMBLEM. (Eiland) B. 307.

LONGZIEKTE. (Veeartsen gezonden naar Friesland wegens de) B. 248, 255.

LOODSDIENST voor zeeschepen. (XXVII. Wets-ontwerp houdende bepalingen op het stuk der)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 7 Nov. 1854, b. 31; — Kon. boods., 20 Oct.; - Ontwerp van wet met bijlagen; tariven van loodsgelden en bepalingen voor de toepassing; - Mem. van toel.; B. 191-203; — Benoem. der comm. van rapptrs., 35; - Voorl. versl., 20 Febr.; B. 398-403.

Het voorloopig verslag is gedurende de zitting onbeantwoord gebleven.

Adressen betrekkelijk dit wets-ontw. ingekomen. z. Adressen.

LOODSDIENSTEN. (Stedelijke) B. 201, 398, 399. z. verder Schelde.

LOODSEN. z. Antwerpen.

LOODSGELDEN. (Tariven van) B. 194-200. z. verder Loodsdienst.

LOODSWEZEN. (Commissie tot nadere regeling van het) B. 19, 200, 398. z. Ontvangers.

Lotsij, lid der Eerste Kamer voor de provincie Zuidholland. (Mr. J. S.)
I. Is, gedur. Sept. 1854 der *eerste* afd. *lid*, 4; - gedur. Dec. der *derde* afd. *lid*, 20; *rapptr.* voor de w. o.: Wijziging van hoofdst. V der Staatsbegroot. voor 1853; Vaststelling van de uitgaven voor de Algem. Lands-drukkerij voor 1855; Naturalis. van G. Gerhards en 9 anderen, 21; Begrooting wegens den arbeid der gevangenen voor 1855; Onteigening van perceelen voor de uitbreiding van het station te Arnhem; Regeling der ontvangsten en uitgaven van het Pensioenfonds voor burgerlijke ambtenaren; Bekrachtiging van provinciale belastingen, 31; Voorloopige regeling van uitgaven gedurende de eerste 6 maanden van 1855; Middelen voor 1855, b. 35; - gedur. April 1855 der *tweede* afd. *lid*, 106; *rapptr.* voor de w. o.: Afschaffing v. d. uitvoerregten van goud en zilver in Nederl. Indie; Verklaring v. h. algemeen nut der voltooijing van den grindweg v. Willemstad naar Steenbergen; Regeling v. h. regt van vereeniging en vergadering, 109; Regeling der minist. verantwoordelijkh., 113; - gedur. Junij der *tweede* afd. *lid*, 130; — volgens kennisgeving afwezend, 35.
Spreekt, bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen*; Staatsbegrooting voor 1855, algem. beschouw., 61; hoofdst. III, 70, 73; - Regeling v. h. regt van vereeniging en vergadering, 123; - Nadere bepal. omtr. de kosten der huizen van bewaring, 137; - Hoofdst. VIII der Staatsbegr. voor 1855, b. 143; - Voorziening in sommige waterschapsbel., 200; - Afschaffing v. d. accijns op het gemaal, 235; — *voorstellen van leden:* der HH. van Nispen van Pannerden, 159; van Beeck Vollenhoven, 184, van Dam van Isselt, 229.

Luxemburg. (Onderhandelingen over de verevening van het geldelijk verschil met) I. 39, 45; II. 164, 168; B. 77, 109.

Luijben, lid der Tweede Kamer voor het hoofd-kiesdistrict 's Hertogenbosch. (Mr. J. L. A.)
II. Zendt zijne geloofsbr. in 19 Sept., 3; - (Benoem. eener comm. tot onderz., id.; - Versl. der comm., 5, 6); - Toelat., 6.
Is derde candidaat voor het voorzitterschap, 6; - gedur. Sept. en Oct. 1854 der *vierde* afd. *lid*, 9; *ondervoorz.*, id.; *rapptr.* voor het w. o. Kosten der huizen van bewaring, 35; - gedur. Nov. en Dec. der *tweede* afd. *lid*, 93; - gedur. Feb. en Maart 1855 der *eerste* afd. *lid*, 480; - gedur. Mei en Junij der *vijfde* afd. *lid*, 666; — *lid* eener *comm. tot onderz.* van het Verslag over W. I. over 1853, b. 478; — volgens kennisgeving afwezend, 663.
Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1855, algem. ber., 126; hoofdst. III, art. 3 (Tractem. gezanten) 174; hoofdst. IV, afd. 5 (Rijkspolitie), 214; hoofdst. IX *B*, art. 23 (Tractem. Rijksadvocaten enz.) 384, 387; hoofdst. X, algem. ber., 422; — *voorstellen van leden:* (motie van orde tot verdaging der zitting) 222; - (voorstel tot behandeling in de afd. van het w. o. Afschaffing acc. op het gemaal der rogge 344; — (motien omtr. den duur van het reces), 475; — voorstel tot interpellatie van den heer Thorbecke, 14 Maart, 641.

Lijmers. (Polderdistrict de) B. 445.

Lynden, lid der Tweede Kamer voor het hoofd-kiesdistrict Arnhem. (Mr. W. baron van)
II. Is, gedur. Sept. en Oct. der *eerste* afd. *lid*, 8; *rapptr.* voor de w. o.: Wijziging der wet van 26 April 1852 (*Staatsblad* n°. 90); Verhooging van hoofdst. IX *A* der Staatsbegr. voor 1854, b. 34; Regeling van het regt van vereeniging en vergader., 39; - gedur. Nov. en Dec. der *tweede* afd. *lid*, 93; - gedur. Feb. en Maart 1855 der *derde* afd. *lid*, 480; *rapptr.* voor het Voorstel van den heer Wintgens tot instelling van plaatselijke raden van gezondheid, 481; voor het w. o.: Regeling van het lager en middelb. onderwijs, 523; - gedur. Mei en Junij der *tweede* afd. *lid*, 666; *rapptr.* voor het w. o.: Vermiste personen bij scheepsrampen, 667; — *lid* eener *comm. tot onderz.* van *regeringsbescheiden:* Tractaat, houdende verklaring van toetreding van Hannover, Oldenburg en Schaumburg-Lippe tot het verdrag tusschen Nederland en het Tolverbond, 447 (brengt verslag uit 877); — Versl. over de verrigtingen van het armbestuur over 1853, b. 473; — volgens kennisgeving afwezend, 29, 667.
Spreekt bij de beraadsl. over *het adres van antwoord* op de troonrede, § 14, b. 23, 24; — *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1855, algem. ber., 88, 123, 127; hoofdst. IV, algem. ber., 188; afd. 5 (Rijkspolitie) 214, 215; art. 31 (Transportkosten gevangenen) 220; art. 24 (Onderhoudskosten regthuizen) 221; hoofdst. V, art. 70 (Verbet. rivieren) 250; art. 80 (Subsidien enz.) 253; afd. 7 (Onderwijs) 270, 271; afd. 12 (Telegraphie) 292; hoofdst. VIII, afd. 3 (Matericel der zeemagt) 348; hoofdst. IX *B*, algem. ber., 374; art. 23 (Tractem. Rijksadvocaten enz.) 388; afd. 9 (Posterijen) 390; afd. 10 (Domeinen) 393); hoofdst. XI, 457; - Vaststelling middelen voor 1855, lit. 7a (Opcenten acc. gedistilleerd) 474; n°. 8 (Verschillende ontvangsten: Fonds Raad van Adel) 474; - Nadere bepalingen omtr. de kosten der huizen van bewaring, algem. ber., 647, 652; - Voorloopige voorziening in sommige waterschapsbelangen, art. 19, b. 755, art. 20, b. 755, 756; § 3, algem. ber., 756; - Afschaffing van den acc. op het gem., 778; - Wijziging der wet regelende de bevorder. der offic. bij de landm., § c van art. 1, b. 1056; - Vereeniging van gemeenten (Nieuw Helvoet en Oude en Nieuwe Struiten) algem. ber., 1092; (Bleskensgraaf en Hofwegen) 1095; — *concl.* van het *rapport* der comm. omtr. de Inlichtingen op het adres van M. D. Teenstra, 539-540; — *voorstellen van leden:* Interpell. van den heer van Nispen van Sevenaer over den toestand van den IJssel enz., 48.
Doet voorstellen, tot *wijziging* van § 14 van *het adres van antwoord* op de troonrede, 23.

Maalpeil voor Amstelland. II. 587, 660.

Maastricht. Subsidie aan het athenaeum aldaar, II. 273, 274, 286. z. verder Spoorweg.

Mackay, lid van de Tweede Kamer voor het hoofd-kiesdistrict Arnhem. (Mr. Æ. baron)
II. Zendt zijne geloofsbrieven in, 19 Sept., 3; - (Ben. eener comm. tot onderz., id.; Versl. der comm., 5); - Toelating, 6.
Is, gedur. het zittingjaar, *lid* van de *Huishoudel. Comm.*, 9; — gedur. Sept. en Oct. 1854 der *vijfde* afd. *lid*, id.; *ondervoorz.*, id.; *rapptr.* voor de w. o.: Wijziging v. hoofdst. V der Staatsbegr. voor 1853; Begroot. der Algem. Landsdrukkerij 1855; Hoofdst. I, II en III der Staatsbegr. voor 1855, b. 27; Onteigening voor de uitbreiding van het station te Arnhem, 35; - gedur. Nov. en Dec. der *vierde* afd. *lid*, 93; *rapptr.* voor het w. o. Inkoop en amortis. v. nationale schuld, 433; - gedur. Febr. en Maart 1855 der *eerste* afd. *lid*, 480; *rapptr.* voor de w. o.: Regeling van het fonds van bakengelden, 481; Natural. van H. P. Klerck en 9 anderen, 527; - gedur. Mei en Junij der *vierde* afd. *lid*, 666; *voorz.*, id.; *rapptr.* voor het w. o. Goedkeuring v. h. tract. met Frankrijk tot wering van den nadruk, 667; — *lid* eener *comm. tot onderzoek* van *regeringsbescheiden:* Inlichtingen op het verslag der Kamer over het Regeringsverslag van W. I. 1851 en 1852 (brengt rapport uit, 526); - Verslag over W. I. 1853, b. 478 (brengt rapport uit, 998); - Overeenk. tusschen België en Nederland, betrekk. consulaire agenten in O. I., 741 (brengt verslag uit, 981); — van *geloofsbrieven:* van den heer Wybenga, 1079; — gezonden naar den Koning, 6; — *stemopnemer*, id.; — volgens kennisgeving afwezend, 43.
Spreekt, bij de beraadsl. over *het adres van antwoord* op de troonrede, par. 14, b. 24; — *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1855, hoofdst. IX *B*, alg. ber., 370; art. 23 (Tractem. rijksadvocaten enz.), 387; art. 46 (Kosten Staatsloterij), 389; art. 55 (Postwezen), 392; hoofdst. X, alg. ber., 422; hoofdst. XI, alg. ber., 442, 445; Middelen, algem. ber., 472; Regeling der ministeriele verantwoordelijkheid, algem. ber., 492[1-3]; art. 36, b. 514; - Regeling v. h. regt van vereeniging en vergadering, algem. ber., 551; art. 7, b. 571, 573, 574; art. 16, b. 591, 592; - Wijzig. der wet van 26 April 1852 (depôt der muntbiljetten) art. 4, b. 617, 618; - Regeling der brievenposterij, 692; - Voorziening in sommige waterschapsbelang., algem. ber., 724; - Afschaffing v. d. accijns op het gemaal, 787; - Hoofdst. VIII der begroot. voor 1855, b. 957; art. 22, b. 979, 980; - Tractaat met Portugal omtrent de regeling van de grenzen op Timor, 986, 987; - id. met Frankrijk omtrent de wering van den nadruk, 1014; - Wijzig. der wet regelende de bevorder. enz. der officieren bij de landmagt, § c, van art. 1, b. 1056; - Wijziging der wetten regelende de pensioen. bij de landmagt, algem. ber., 1060, 1061; - Afschaffing van het tonnegeld, algem. ber., 1083, 1087; — *conclusien* van *rapporten:* 1°. op *regeringsbescheiden:* Inlichtingen op het adres van M. D. Teenstra, 536, 537; - Inlichtingen op het adres van A. de Rooij, 1098; — 2°. op *verzoekschriften van* J. F. Houten c. s., omtrent de onvolledigheid hunner aanslagbiljetten voor de directe belastingen, 433; - A. Bogaers c. s., omtrent het misbruik van sterken drank, 798.
Doet voorstellen: tot *wijziging* van § c van art. 1 der wet regelende de bevorder. enz. der officier. bij de landmagt, 1056.

Maïs. (Regten op den invoer van) B. 244, 246.

Makelaarsloonen voor Indische producten; B. 210.

Man, lid der Tweede Kamer voor het hoofd-kiesdistrict Almelo. (Mr. M. J. de)
II. Zendt zijne geloofsbrieven in, 19 Sept., 3; — (Benoem. eener comm. tot onderzoek, id.; Verslag der comm., 5); - Toelating, 6.
Is, gedur. Sept. en Oct. 1854 der *derde* afd. *lid*, 9; - *voorz.*, id.; - gedur. Nov. en Dec. der *tweede* afd. *lid*, 93; — *lid* eener *comm.* gezonden naar den Koning, 6; — volgens kennisgeving afwezend, 31.
Spreekt, bij de beraadsl. over *het adres van antwoord* op de troonrede, paragr. 8, b. 22.
Kennisgeving van zijn overlijden, 477.

Manumissie van slaven. II. 533, 537.

Maréchaussées. (Uitbreiding van het corps) I. 39, 77-80. II. 651. B. 80, 121. = Fourrages. B. 440. z. ook Justitie.

Marine. Algemeene beschouwingen over het verval der marine, het cijfer der begrooting, materieel, personeel enz.; II. 51, 53, 56, 77, 110, 304, 332; B. 74, 92, 108, 147, 213. z. Verstrekkingen; — Adelborsten. z. dat woord. — Begroot., inrigting daarvan, B. 711, 775; - Aanvulling van artt. uit den post van onvoorziene uitgaven, II. 359-362. — Credietw.; II. 465-468. — Depart. van Marine, kosten; B. 17, 93, 150, 261. — Hydrographische kaarten; B. 711, 776. — Mariniers; II. 955, 963; B. 713, 777. — Pensioenen, II. 359. — Raad van marine, II. 336, 337, 466; B. 711. — Schepen; aanbouw bij aanbesteding, I. 144, 148, 150; II. 338-340, 347-349, 352, 353, 942, 960; B. 712, 776; - kosten en tijd van aanbouw, I. 144; II. 935, 942, 953, 968, 973; B. 654, 655, 711, 712, 722, 776; - werkvaartuigen, B. 713, 777. — Stelsel, I. 145, 147, 148; II. 934-941, 945-947, 951, 958; B. 705-707; - uitgaven ten gevolge van het stelsel, I. 145-149; II. 939, 940, 943, 944, 948, 954, 956-958, 960-962; B. 707-709, 722; - afwijking van het stelsel, B. 711. — Stoomschepen; Amsterdam en Cyeloop, B. 713, 777. — Vuurschip op den Banjaard, II. 337, 338; B. 711, 775. — Werven, B. 710, 775; - kosten der gebouwen, B. 712, 777; - id. voor het personeel, B. 712, 776, 953; - werkloonen, B. 712, 777. — Willemsoord; droog dok, B. 713, 777; - kruidmagazijnen, B. 712, 777. — Zeemagt; materieel, II. 338, 341, 347; 354, 466, 467, 952, 963, 964, 967-977; - B. 17, 94, 151, 708, 709, 772; - personeel, II. 305, 310, 312, 330, 354-358, 466, 467; B. 18, 94, 150, 656, 709, 710, 771, 773; - in de kolonien en hare oefening aldaar, B. 650, 651; - aflossing van daar, I. 146; II. 935, 949; B. 651, 653; - in Oost-Indie, II. 358, 359; B. 649-651, 652, 709, 710, 773, 774, 775; z. ook Indie; - in West-Indie, B. 650, 710, 713, 775, 777; z. ook Paramaribo; - tot verdediging van het binnenland, B. 653, 710, 774; - reserve voor oorlog, B. 653, 654. — Zeemilitie, I. 146; II. 935, 949.

——— gedur. de eerste zes maanden van 1855. (XLIV. Wets-ontwerp tot voorloopig regeling der uitgaven van het Depart. van)
II. Ingek. bij de Tweede Kamer 16 Dec. 1854, b. 439; — Kon. boods., 16 Dec.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel.; B. 261; — Benoem. der comm. van rapptrs, 447; - Eindversl. der comm., 18 Dec., B. 261 (uitgebr. id., 464); — Ber. over het in behandel. nemen van het w. o., 464; — Ber. 20 Dec; - algem. ber, 465-467; - ber. over art. 2, b. 467, 468; — Aann. van het w. o. met algem. (61) stemmen, 468.
I. Ingek. bij de Eerste Kamer 21 Dec. 1854, b. 31; - Inhoud, 32; — Benoem. der comm. van rapptrs., 35; - Versl. der comm., 23 Dec., 51, (uitgebr. id., 37); — Ber. 29 Dec., 102; - Aann. met algem. (27) stemmen, id.
De wet is vastgesteld 30 Dec. 1854 (*Staatsblad* n°. 191).

Mariniers. z. Marine.

Martens van Sevenhoven, lid der Eerste Kamer voor de prov. Gelderland. (Jhr. mr. J. C.)
I. Is, gedur. Sept. 1854 der *eerste* afd. *lid*, 4; *lid* der *comm. voor het adres van antwoord* op de troonrede, 5; - gedur. Dec. *derzelfde* afd. *lid*, 20; *rapptr.* voor de w. o.: Hoofdst. I, II en IV der Staatsbegr. voor 1855, b. 21; Voorloopige regeling van uitgaven voor het Depart. van Marine gedur. de eerste zes maanden van 1855; Middelen voor 1855, b. 35; - gedur. April 1855 der *tweede* afd. *lid*, 106; *ondervoorz.*, 109; *rapptr.* voor de w. o.: Onteigening van perceelen der gem. Utrecht, 109; Nadere bepal. van kosten der huizen van bewaring, 113; - gedur. Junij der *vierde* afd. *lid*, 130; *rapptr.* voor het w. o.: Voorziening in sommige waterschapsbelangen, 143; — *lid* eener *Comm.* gezonden naar den Koning, 7; — volgens kennisgeving afwezend, 129.
Neemt gedur. de 9de en 10de zitting het voorzitterschap waar, 27, 29; - geeft als zoodanig kennis dat zijn ingekomen: Kon. besluiten, wets-ontwerpen, regeringsverslagen, missives van ministers, missives van leden; dat benoemd zijn rapptrs. voor w. o. door de afdeelingen, 27, 29.
Spreekt bij de beraadsl. over *het adres van antwoord* op de troonrede, § 3, b. 12; § 4, b. 13; — *wets-ontwerpen:* Nadere bepalingen omtr. de kosten der huizen van bewaring, 121; - Voorziening in sommige waterschapsbelangen, 194; - Afschaffing van den acc. op het gemaal, 208.

Martin. (Zoutpan op het eiland St.) B. 303.

Maubara. (Landschap) B. 307, 355, 356.

Medische politie. I. 40, 83; B. 9, 83, 126; — wetgeving. B. 462; z. ook Politie.

Meel. (Vervaardiging, verzending, aanvoer van) B. 313; = (bestanddeelen van) B. 330.

Meeussen, lid der Tweede Kamer voor het hoofd-kiesdistrict Breda. (Mr. K. A.)
II. Zendt zijne geloofsbrieven in, 19 Sept., 3; (Benoeming eener comm. tot onderzoek, id.; - Versl. der comm., 5, 6); - Toelating, 6.
Is, gedur. Sept. en Oct. 1854 der *derde* afd. *lid*, 9; *rapptr.* voor het Voorstel van den heer Wintgens tot instelling van plaatselijke raden van gezondheid, 34; voor de w. o.: Kosten der huizen van bewaring; Ministeriele verantwoordelijkh., 35; Regeling v. h. regt van vereeniging en vergadering, 39; - gedur. Nov. en Dec. der *vierde* afd. *lid*, 93; - gedur. Feb. en Maart 1855 der *vijfde* afd. *lid*, 480; *rapptr.* voor het w. o. Afschaffing van den accijns op het gemaal, 523; - gedur. Mei en Junij der *vijfde* afd. *lid*, 666; — *lid* eener *comm. tot onderz.* van *regeringsbescheiden:* Toetreding van Duitsche Staten tot het tractaat van handel en scheepvaart tusschen Nederland en Pruissen, 447; - Rekening van het fonds wegens kolonisatie van behoeftigen over 1853, b. 664.
Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegrooting voor 1855, algem. ber., 132; Hoofdst. IV, afd. 5 (Rijkspolitie) 216; hoofdst. X, algem. ber., 404, 417; - Regeling van het regt van vereeniging en vergadering, art. 22, b. 595, 596, 597; - Afschaffing van den accijns op het gemaal, algem. ber., 796, 913; — *orde der werkzaamheden*, 709, 715, 719, 720.
Doet een voorstel omtrent de orde der werkzaamheden, 709.

Metalen. (Mindere waarde der edele) B. 11, 88, 138, 143, 313.

Meteorologisch Instituut te Utrecht; II. 287, 288, 298.

Meijlink, lid van de Tweede Kamer voor het hoofd-kiesdistrict Eindhoven. (Mr. A. A. J.)
II. Zendt zijne geloofsbrieven in, 19 Sept., 3; - (Benoem. eener comm. tot onderzoek, id.; Versl. der comm., 5, 6); - Toelating, 6.
Is, gedur. Sept. en Oct. 1854 der *derde* afd. *lid*, 9; *lid* der *Comm. voor de Verzoekschr.*, id. (brengt verslag uit, 78); *rapptr.* voor het w. o.: Begroot. der Algem. Landsdrukkerij voor 1855, b. 27; - ged. Nov. en Dec. der *tweede* afd. *lid*, 93; *lid* der *Comm. voor de Verzoekschr.*, id. (brengt versl. uit, 287, 360, 396); - ged. Feb. en Maart 1855 der *vijfde* afd. *lid*, 480; *lid* der *Comm. voor de Verzoekschr.*, id. (brengt versl. uit, 653, 661); *rapptr.* voor de w. o.: Natur. van H. P. Klerck en 9 anderen, 527; - ged. Mei en Junij der *derde* afd. *lid*, 666; *lid* der *Comm. voor de Verzoekschr.*, id.; (brengt versl. uit, 721, 733, 797); — *lid* eener *comm. tot onderzoek* van *regeringsbescheiden:* Versl. omtr. het armbestuur over 1853, b. 478; - Inlichtingen op een adres van van Prehn; (brengt versl. uit, 1031).
Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1855, algem. ber., 136; - Afschaffing van den acc. op het gemaal, 866, 918.

Middelen voor het dienstjaar 1855. II. 468-474, 762; — Opbrengst voor 1854, II. 761; = uit de kolonien tot herstel van het zeewezen, II. 762.

Militairen. (Verhooging der soldij van) B. 32, 100, 164, 165.

Militie en Schutterijen. Organisatie, wet enz. II. 234-236, 407, 412, 413, 421, 423, 428, 430; — Kosten. B. 9, 83, 126.

Militiens. (Indiensthouding van) II. 403, 408, 410, 428, 429. B. 32, 105. z. verder Oorlog.

Minié-geweren. II. 412, 434, 435. z. verder Oorlogs-materieel der landmagt.

Ministerie. (Politieke beschouwingen over het vroeger en tegenwoordig) II. 113-118, 958, 959, 968, 972, 973, 985-987, 992-994. z. verder Programma.

Ministeriele departementen. (IV. Wets-ontwerp tot regeling der verantwoordelijkheid van de hoofden van)
II. Ingek. bij de Tweede Kamer, 22 Sept. 1854, b. 8; — Kon. boods., id.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel.; B. 55-59; — Benoem. der comm. van rapptrs., 35; — Voorl. versl., 16 Dec., B. 262-267; — Mem. van beantw. en Nota van wijzig., 286-289; — Eindversl. der comm., 14 Febr. 1855, B. 333, 334 (uitgebr. 15 Febr., 482); - Voorgestelde amendem. op art. 3, B. 334; - Nota van wijzig. in het wets-ontw., id.; - Beraadsl. 19, 20 en 21 Febr.; algem. ber., 483-487; - aann. van art. 1, zonder ber., 487; - Beraadsl. over art. 2 en het amendem. van den heer Thorbeeke; aann. van het gewijz. art., 487-489; - Beraadsl. over art. 3 en de amendem. der heeren van Goltstein, Thorbeeke en de Brauw, 489-491, 493-505; - Beraadsl. over art. 3 door de Regering gewijz.; verwerping van de amendem. van den heer Thorbeeke; aann. van het door de Regering gewijz. art., 507-510; - Beraadsl. over art. 4; aann., 510-512; - Aann. der art. 5 tot 8, zonder ber., 512; - Beraadsl. over art. 9; aann., 512; - Aann. van art. 10, zonder ber., 512; - Beraadsl. over art. 11; aann., 512, 513; - Aann. der artt. 12 tot 28, zonder ber., 513; - Beraadsl. over art. 29; aann.,

513, 514; - Aann. der artt. 30 tot 35, zonder ber., 514; - Beraadsl. over art. 36; aann., 514, 515; - Beraadsl. over § 2, 515-518; - Beraadsl. over art. 37 en het amend. van den heer van Rappard; aann. van het gewijz. art., 518-520; - Vervallen van de twee opschriften der wet, 520; - Beraadsl. over en aann. der beweegr., gewijz. door de Regering, 520; - Aann. van het w. o. met 41 tegen 12 stemmen, 520; - Verbeter. in redevoer., 521.

I. Ingek. bij de Eerste Kamer, 12 April 1855, b. 106; — Inhoud, 106, 107; — Benoem. der comm. van rapptrs, 113; - Versl. der comm. met Mem. van beantw., 18 April, 119, 120 (uitgebr. id., 117); - Aann. zonder ber. met 29 tegen 1 stem, op 20 April, 125.

De wet is vastgesteld 22 April 1855 (*Staatsblad* n°. 33).

MINISTERIELE VERANTWOORDELIJKHEID. z. Justitie. Ministers. Monarchie.

MINISTERRAAD; Inwendige regeling. z. Justitie.

MINISTERS. (Finantiele, staatkundige en strafregtelijke verantwoordelijkheid van) B. 287, 288, 289; - (Staatk. verantw.) II. 484, 492³, 494, 498; - (Strafr. verantw.) II. 498, 514; - (Finantiele verantw.) I. 119, 120, 178, 179; II. 515-519. = (Uitgaven te doen door) B. 289. = van Finantien. (Verantwoordelijkheid des) B. 288, 289.

z. verder Comptabiliteit. Crontreseign. Gevangenisstraf. Grondwet. Homogeneïteit. Koninklijke besluiten. Verbanning.

MISDADEN EN MISDRIJVEN. (Crimineel karakter van) II. 485, 486, 489, 491, 496, 502, 508. — Ambtsmisdrijven; II. 510, 511, 512. z. ook Poging.

MOMBOIRKAMERS. z. Weeskamers.

MONARCHIE. (Over het grondwettelijk beginsel onzer) II. 58, 64, 68, 73, 95, 107, 114.

MORAVISCHE BROEDERS leiden slaven op; B. 220.

MOTIEN VAN ORDE en voorstellen van leden.

I. Tot het houden van avondzittingen, 102, 202, 235; - tot het uitstellen van beraadsl., 158; - tot het houden van comité-generaal, 183; - tot het verdagen der zitting, 184, 202; - tot sluiting der beraadsl., 229.

II. Tot het verdagen der zitting, 222, 572, 895, 896, 995; - houden van avondzitting, 315, 349, 380, 431, 445, 446, 459, 1030, 1095; - uitstellen van beraadsl., 334, 335, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 520, 524, 579, 589, 639, 1948, 1066; - vervroegen van beraadsl., 349, 350, 363, 364, 708, 709, 715, 716, 717, 718, 719, 720; - sluiten der beraadsl., 897, 898; - bepalen van den duur van het reces, 474, 475; - schorsing der vergadering, 583, 791; - op een vroeger uur aanvangen der vergadering, 877; - op het gewone uur aanvangen der vergadering, 896, 918.

MUNT. (Rijks-) Werkkring. II. 633, 634; - Het munten aldaar. II. 635; - Id. door particulieren bij aanbieding. II. 633, 634, 638.

——— (Uitzending en transport van klinkende) naar O. I. B. 203, 359, 360, 364, 432. z. verder Pasmunt. Zilver.

MUNTBILJETTEN, en tot verhooging van het IXde hoofdstuk *A* der begrooting van Staatsuitgaven voor het dienstjaar 1854. (XXVIII. Wets-ontwerpen tot wijziging der wet van den 26sten April 1852 (*Staatsblad* n°. 90), voor zooveel betreft het daarbij bedoelde depôt der)

II. Ingekom. bij de Tweede Kamer, 7 Nov. 1854, b. 31; — Kon. boods., 25 Oct.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel; B. 203-205; — Ben. der comm. van rapptrs., 34; - Voorl. versl., 18 Nov., B. 205-207; — Mem. van beantw., met Gewijz. ontw. van wet, B. 252-254; — Eindversl. der comm., 9 Dec., B. 254 (uitgebr. id., 327); — Beraadsl. over het in behandel. nemen van de w. o., 346, 347, 349, 363, 364; — Ber. 12 Maart; algem. ber., 611-614; - Aann. van art. 1 zonder ber., 614; - Ber. over art. 2, aann., 615; - Wijzig. in art. 3, b. 611; aannem. zonder ber., id.; - Ber. over art. 4 en twee amendem. van den hr. van Bosse; aannem. van het gewijz. art., 614-621; - Ber. over art. 5; aannem. van het door de Regering gewijz. art., 622; - Aann. van art. 6 en de beweegredenen zonder ber., id.; - Aann. van het w. o. met 37 tegen 16 stemmen, id.

I. Ingek. bij de Eerste Kamer, 12 April, 106; - Inhoud, 108; — Ben. der comm. van rapptrs., 113; - Versl. der comm., 18 April, 120 (uitgebr. id., 117); — Ber. 20 April, 125, 126; - Aann. met algem. (29) stemmen, 126.

De wet is vastgesteld den 22sten April 1855 (*Staatsblad* n°. 34).

——— (Weigering door de Rekenkamer van eene credietopening tot daarstelling van het Fonds der) B. 445. = (Uitgifte van) II. 611, 612, 613. id. van f 10; I. 120.

MUNTCOLLEGIE; Werking, toezigt en beheer; II. 628, 633, 634, 635, 636, 637.

MUNTWERKZAAMHEDEN in 1853. (LXXI. Algemeen verslag van de)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 8 Mei 1855, b. 663; — Kon. boods., 21 Maart; - Verslag; - Staat der aan 's Rijks Munt in 1854 gemunte specien; - Staat van den gemiddelden stand van den wissel op Engeland en den gemiddelden prijs van het zilver in 1854, B. 489-494; — Benoem. eener comm. tot onderzoek, 663; - Verslag, B. 753, 754; - Aannem. zonder beraadsl. der conclusie, 932.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 12 April 1855, b. 105.

MUNTWEZEN IN NEDERLANDSCH INDIE. (XLIX. Wets-ontwerpen tot regeling van de koperen pasmunt en tot nadere aanwijzing der middelen tot regeling van het)

II. Ingek. bij de Tweede Kamer 13 Feb. 1855, b. 477; — Kon. boods., 1 Feb.; - Ontw. van wet lit. A; - Mem. van toel.; - Prijzen van het koper. B. 289-291; - Ontw. van wet, lit. B; - Mem. van toel., B. 291-292; — Ben. der comm. van rapptrs., 481; - Voorl. versl. der comm., 23 Feb., B. 358-361; — Mem. van beantw. en Nota van wijzig. in het w. o. lit. A, 431-433; — Eindversl. der comm., 7 Maart, B. 433; (uitgebr. id., 579); — Beraadsl. over het w. o. lit. A, 13 Maart; algem. ber., 625-637; - Beraadsl. over art. 1; aann., 637, 638; - Aann. der artt. 2, 3 en 4 en der beweegredenen zonder ber., 638; - Id. van het w. o. met 30 tegen 25 stemmen; - Beraadsl. over het w. o. lit. B, 13 Maart; Algem. ber., 638, 639; - Aann. der artt. 1, 2 en 3 zonder ber.; id. der beweegredenen, gewijzigd door de Regering, 639; — Aann. van het w. o. met 31 tegen 24 stemmen.

I. Ingekom. bij de Eerste Kamer, 12 April 1855, b., 106; - Inhoud, 108; — Benoem. der comm. van rapptrs., 109; - Versl. der comm. met Mem. van beantw., 16 April, 111-112; (uitgebr. id., 109); — Ber. over w. o. lit. A, 18 April, 113-116; - Aann. van het w. o. met 27 tegen 2 stemmen, 16; — Aann. van w. o. lit. B, zonder ber., 18 April, met 28 tegen 2 stemmen, 116.

De wetten zijn op 20 April 1855 vastgesteld (*Staatsblad* n°. 12 en 13).

——— (LXI. Verslag omtrent de uitvoering, tot op 31 December 1854 gegeven aan de wet tot regeling van het)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 13 Febr. 1855, b. 478; — Geleid. miss., 12 Febr.; - Verslag; - Kon. besl., 28 Oct. 1854; - * Stand van den agio op de drie hoofdplaatsen van Java op 1°. Jan. tot ult°. Dec. 1854; - * Stand van den agio der muntspecien en recepissen, op als voren, op 1°. Oct. en 1°. Nov. 1854, B. 363-366; — Benoem. eener comm. tot onderz., 478, - Verslag der comm., B. 799-801; - Aann. zonder beraadsl. der concl. van het rapport, 1096.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 12 April 1855, b. 105.

——— z. Soerabaija. = (Kosten van het) B. 24. z. ook Pasmunt.

MUSEA. (Rijks-) B. 11, 87, 137.

MUTSAERS, *Minister voor de Zaken der Roomsch-katholijke Eeredienst.* (Mr. J. A.)

I. Spreekt in de Eerste Kamer, bij de beraadslaging over de *Staatsbegr.* voor 1855, hoofdst. VII, b. 91.

II. Spreekt in de Tweede Kamer, bij de beraadsl. over de *Staatsbegr.* voor 1855, hoofdst. VI, alg. ber., 301, 302.

MUZIJKSCHOOL te 's Hage. B. 12, 88, 139.

MIJNEN. (Regt op de) B. 35, 37, 41.

NADRUK. (LXXXII. Wets-ontwerp tot goedkeuring van artikelen der overeenkomst met Frankrijk tot wering van den)

II. Ingekom. bij de Tweede Kamer, 11 Mei 1855, b. 667; — Kon. boods., 9 Mei; - Ontw. van wet; - Mem. van toel.; - Overeenkomst; - Tractaten, tusschen: Frankrijk en Sardinie; Frankrijk en Portugal; Frankrijk en Hannover; Frankrijk en Nassau; Frankrijk en Spanje; Frankrijk en Belgie; Frankrijk en Baden; Groot Brittannie en Belgie; Frankrijk en Groot-Brittannie; B. 660-692; — Ben. der comm. van rapptrs., 677; - Voorl. versl., 2 Junij, B. 761-764; — Mem. van beantw., B. 794-796; - Nota van wijzig., B. 796; - Lijst der Fransche wetten en reglementen op het kopijregt, id.; — Eindversl., 14 Junij, id. (uitgebr. id. 919); — Alg. ber., 995-1020; - Aann. van art. 1, b. 1020; - Ber. over art. 2, b. 1020-1023; - Goedkeuring der beweegredenen; - Aann. van het w. o. met 38 tegen 17 stemmen.

I. Ingek. bij de Eerste Kamer, 26 Junij 1855, 131; — Ben. der comm. van rapptrs, 143; - Versl. der comm. (uitgebr. 6 Julij), 160; — Ber. over eene motie om de beraadsl. in comité-gener. te houden, 183, 184; - Aann. der motie; — Ber. in comité-gener., 190-190¹⁰; — Aann. van het w. o. met 34 tegen 3 stemm.

De wet is vastgesteld 12 Julij 1855 (*Staatsblad* n°. 101).

Adressen betrekkelijk dit w. o. ingekomen. z. Adressen.

——— (Tractaat met Belgie tot wering van den) II. 996.

Nassau. z. Bondscontingenten.

Nationale schuld. z. Schuld.

Naturalisatie van G. Gerhards en negen anderen. (XIV. Wetsontwerpen tot)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 6 Oct. 1854, b. 29; — Kon. boods., 2 Oct.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., betrekkelijk G. Gerhards, H. P. F. Wüste, A. A. C. Couteron, H. Pfister, W. T. Martin, R. Mac Millan, J. B. D. Schlüter, H. G. Fromberg, F. L. F. Chavannes en J. J. F. Eras. (z. B. 1853-1854, b. 919-921); — Benoem. der comm. van rapptrs., 34; - Eindversl. der comm., 9 Nov.; B. 174-176; (uitgebr. 10 Nov., 33); — Aann. zonder ber. met algem. (56) stemmen, 14 Nov., 35.

I. Ingekom. bij de Eerste Kamer, 7 Dec. 1854, b. 19; - Inhoud, 20; — Benoem. der comm. van rapptrs., 21; - Verslag der comm., 8 Dec., 22; (uitgebr. 9 Dec., 21); — Aann. zonder ber. met algem. (33) stemmen, 12 Dec., 23.

De wetten zijn den 16den Dec. 1854 vastgesteld (*Staatsbladen* nº. 147-156).

———— van J. C. Hörch en negen anderen. (LXXXV. Ontwerpen van wet tot)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer 29 Mei 1855, b. 721; — Kon. boods., 22 Mei; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., betrekkelijk J. C. Hörch, A. Teubner, A. van Son, F. L. Kubatz, J. J. Hoffmann, M. Schloss, C. J. Sandermann, E. C. Martin, J. F. Werlemann en C. J. A. v. d. Möhlen; B. 720-722; — Benoem. der comm. van rapptrs., 777; - Eindversl. der comm., 6 Junij, B. 779; (uitgebr. 6 Junij, 814); - zonder ber. met algem. stemmen (50) aangenomen, 16 Junij, 932.

I. Ingek. bij de Eerste Kamer 25 Junij 1855, b. 129; - Inhoud, 130; — Benoem. der comm. van rapptrs, 133; - Versl. der comm. (uitgebr. 28 Junij, 138); - zonder ber. met algem. (34) stemmen aangenomen.

De wets-ontwerpen zijn vastgesteld op 5 Julij 1855 (*Staatsblad* nº. 49-58).

———— van H. P. Klerck en negen anderen. (LXIV. Wetsontwerpen tot)

II. Ingek. bij de Tweede Kamer, 28 Febr. 1855, b. 523; — Kon. boods., 25 Febr.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., betrekkelijk H. P. Klerck, G. H. Wösten, G. Gerdes, H. A. J. R. U. Joerissen, mr. M. Neustaetter, G. R. A. Wüste, J. J. Hoffmann, J. P. Brandes, G. Willett en P. Ruijl; B. 368-371; — Benoem. der comm. van rapptrs., 527; - Eindversl. der comm., 3 Maart, B. 414 (uitgebr. id., 532); — Aann. zonder beraadsl. met algem. (60) stemmen, 8 Maart, 597 (verbet., 624).

I. Ingek. bij de Eerste Kamer, 12 April 1855, b. 106; — Benoem. der comm. van rapptrs., 109; - Versl. der comm., 14 April, 110 (uitgebr. 16 id., 109); — Aann. zonder beraadsl., op 18 April, met algem. (29) stemmen, 117.

De wetten zijn vastgesteld 22 April 1855 (*Staatsbl.* nº. 22-31).

Nederland tot het buitenland. (Verhouding van) II. 524. z. verder Interpellatien.

Neutraliteit van Nederland bij den oorlog in het Oosten. II. 68, 85¹, 86, 100, 101, 144, 149, 152, 159, 160, 169, 170.

Nieuwjaarsgiften. B. 76.

Nispen van Pannerden, lid der Eerste Kamer voor de provincie Gelderland. (Jhr. mr. C. E. J. F. van)

I. Is, gedur. het zittingjaar *lid der Huishoudelijke Comm.*, 7; - gedur. Sept. 1854 der *eerste* afd. *lid*, 4; *ondervoorz.*, 5; - gedur. Dec. der *tweede* afd. *lid*, 20; - gedur. April 1855 der *eerste* afd. *lid*, 106; *voorz.*, 109; - gedur. Junij der *tweede* afd. *lid*, 130; *voorz.*, 131; *rapptr.* voor de w. o.: Aanleg van een rijweg naar Veendam; Inkoop en amortis. van nationale schuld; Goedkeur. eener dading tnsschen het domeinbestuur en Kampen, 133; Inkoop van nat. schuld; Indeeling van het Haarlemmermeer, 143.

Spreekt, bij de beraadsl. over: *het adres van antwoord* op de troonrede, par. 4, b. 13; par. 8, b. 16, 17; — *wets-ontwerpen:* Staatsbegrooting voor 1855, hoofdst. II, 68; hoofdst. III, 69, 75; hoofdst. V, 88, 90; hoofdst. VII, 92; hoofdst. X, 99; - Indeeling v. h. Haarlemmermeer, 175; - Regeling der pensioenen bij de zeemagt, 176, 177; - Id. bij de landmagt, 178; - Overeenk. met Frankrijk tot wering v. d. nadruk, 190¹; - Voorziening in sommige waterschapsbel., 191, 199, 200; — *voorstellen van leden:* der HH. van der Oudermeulen, 156; Insinger, 199.

Doet voorstellen: tot *wijziging* van het adres van antwoord op de troonrede, par. 8, b. 16; — omtrent *de orde der werkzaamheden*, 102, 122, 158; — tot *sluiting* der beraadslaging, 243.

Nispen van Sevenaer, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Nijmegen. (Jhr. J. A. C. A. van)

II. Zendt zijne geloofsbrieven in, 19 Sept., 3; - (Ben. eener comm. tot onderz., id; - Versl. der comm., 5); - Toelating, 6.

Is, gedur. Sept. en Oct. 1854 der *vierde* afd. *lid*, 9; *lid* der *comm. voor het adres* van antwoord, id.; *rapptr.* voor de hoofdst. III, IV en V der Staatsbegr. voor 1855, b. 27; hoofdst. VII, b. 29; voor de w. o.: Afschaffing van het tonnegeld der zeeschepen; Bekrachtiging van provinc. belast., 34; Onteigen. voor de uitbreid. v. h. station te Arnhem; Voorstel v. d. heer van Hoëvell en vier anderen, tot afschaffing v. d. accijns op turf en steenkolen, 35, 47; - gedur. Nov. en Dec. der *eerste* afd. *lid*, 93; - gedur. Febr. en Maart 1855 *derzelfde* afd. *lid*, 480; - ged. Mei en Junij der *vijfde* afd. *lid*, 666; — *lid* eener *comm. tot onderzoek* van *regeringsbescheiden:* Verslag omtr. de algem. begroot. over 1851 en 1852, en Versl. omtr. de Staatsrekening over het dienstjaar 1851 [waaromtrent in het vorig jaar geen rapport uitgebr. werd] 6 Oct., 30, (brengt rapp. uit, 675); - Verslag in betrekk. tot de algem. begroot. 1852 en 1853, b. 478 (brengt rapp. uit, 1099); - Opgave wegens den verkoop van domeinen, 664; — volgens kennisgeving afwezend, 481, 493.

Spreekt bij de beraadsl. over *het adres van antwoord* op de troonrede, par. 6, b. 21, 22; — over *de prise en considération* van de voorstellen tot afschaffing v. d. accijns op turf en steenkolen, 41, en van den accijns op het gemaal der rogge, 334; — *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1855, alg. ber., 111; hoofdst. II, art. 6 (Bureau- en locaalbehoeften voor de Kamers), 141; hoofdst. III, alg. ber., 150; art. 5 (Tractementen der gezanten), 175; hoofds. IV, art. 2 (Tractem. secret.-gener.), 209, 210; art. 7 (Tractementen van het personeel der regtbanken), 211; art. 23 (Geheime politiegelden), 219; hoofdst. V, afd. 4 (Medische politie), 239; afd. 6 (Waterstaat enz.), 249; art. 70 (Verbetering der rivieren), 251, 252; art. 80 (Subsidien enz.), 254; art. 98 (rijksarchiven), 275; hoofdst. VI, alg. ber., 303; hoofdst. IX *B*, alg. ber., 369, 374, 375; art. 2 (Tractem. secret.-gener. enz.), 376; art. 5 (Tractem. personeel grootb.), 379; art. 23 (Tractem. rijksadvocaten enz.), 384, 385, 388; art. 54 (Paardenposterij), 391; hoofdst. X, alg. ber., 404, 432¹, 432²; Middelen, alg. ber., 471, 472, 474; - Regeling der brievenposterij, alg. ber., 681, 688; art. 1, b. 695; art. 3, b. 701, 703; - Voorziening in sommige waterschapsbelangen, alg. ber., 725; § 2, alg. ber., 743; art. 9, b. 753; art. 19, b. 755; § 3, alg. ber., 757; - Afschaff. v. d. accijns op het gemaal, alg. ber., 810, 889; art. 2, b. 924; - Hoofdst. VIII der Staatsbegr. voor 1855, b. 966¹; - Regel. der voldoen. v. kosten voor overbr. en verzorg. van bedelaars, alg. ber., 1028, 1038; - Verlenging v. d. termijn bij art. 293 der gemeentewet gesteld, alg. ber., 1041, 1043; - Wijziging van hoofdst. X der begroot. 1854, alg. ber., 1044; - Afschaff. v. h. tonnegeld, alg. ber., 1082, 1086; — *de conclusie van het Verslag* in betrekk. tot de algem. begroot. van 1851 en 1852, b. 712; — *orde der werkzaamheden*, 224, 346, 709, 716, 918; — *voorstellen van leden:* Uitstel van behandel. van het voorstel tot afschaffing v. d. accijns op de brandstoffen, 334; - Behandel. in de afdeel. van het w. o. Afschaff. v. d. accijns op het gemaal der rogge, 343, 344; - Voorstel van den heer Thorbecke, 791.

Doet voorstellen: *tot het interpelleren* van den Minister van Binnenlandsche Zaken over den toestand van den IJssel enz., 43, 44 (interpell., 47-49); - met twee andere leden *het ontwerp* tot afschaffing van den accijns op de rogge, 241; - betrekk. *de orde* der werkzaamheden, 346; - tot het *buiten behandeling houden* van het voorstel tot afschaffing van het gemaal op de rogge, 931.

Nolthenius, lid der Tweede Kamer voor het hoofd-kiesdistrict Hoorn. (Mr. P. M.)

II. Zendt zijne geloofsbr. in, 8 Mei 1855, b. 663; - (Ben. eener comm. tot onderz., id.; - Versl. der comm.; 665); - Toelating 666.

Is, gedur. Mei en Junij der *eerste* afd. *lid*, 666; - *lid* der *comm. voor de verzoekschr.*, id.; (brengt versl. uit, 690, 798, 814, 950, 982, 1066, 1099); *rapptr.* voor het w. o. Goedkeuring van het tractaat met Frankrijk tot wering van den nadruk, 677.

Spreekt bij de beraadsl. over *wetsontwerpen:* Afschaffing van den acc. op het gemaal, 804; - Regeling der voldoening van kosten van overbrenging en verzorg. van bedelaars, alg. ber., 1023.

Nominatien in de Tweede Kamer voor het voorzitterschap. (Opmaking van) z. Voorzitterschap.

Noordholland op zijn smalst. (Plan tot doorgraving van) I. 126, 127.

Nota van den heer van Bosse betreffende de begrooting van 1855-1856. B. 74, 106, 108¹.

Notulen. (Opheldering betreffende een punt in de) II. 129.

Noymoetie. (Rijk) B. 307, 355, 356.

Nijmegen. Nood- of schuilhaven aldaar. II. 435, 436.

Nijverheid. (Uitgaven voor) B. 12, 88, 99, 139. z. Indie Kolonien. Tentoonstelling.

Observatorium te Leyden. II. 228, 229, 232, 276-285.

OC—OO

Octrooijen. I. 41, 47, 81, 84, 88, 90. B. 38, 41, 88, 140; z. Adressen.

Oikoussie. (Rijk) B. 307, 356. z. verder Blaga. Koeni.

Omslag. (Hoofdelijke) Gedeeltelijke vervanging van den acc. op het gemaal. B. 313, 314, 315, 317, 453, 454, 456, 457-460.

Onderwerpen dan wets-voorstellen. (Beraadsl. over andere)
II. Over persoonlijke feiten enz., 105, 123, 135, 136, 137, 179, 219, 454, 957, 1053; - het doen drukken van stukken op de Lands-drukkerij, 315; - te houden stemmingen, 285, 286; - het bepalen van den dag der beraadsl. over wets-ontw. enz., 223, 224, 464, 524, 525, 708, 709, 715, 998, 1030, 1063; - het bepalen van den duur van het recès, 474, 475; - een verzoek aan de Regering tot het indienen van stukken, 625; - de toelating van een lid, 671, 672; - het schorsen der vergadering, 791; — Beraadsl. over adressen. z. Adressen; = interpellatien aan Ministers en het geven van verlof daartoe. z. Interpell.; = rapporten omtrent geloofsbrieven. z. Leden; = vaststelling van werkzaamheden. z. Orde; = over voorstellen van leden. z. Motien van orde.

Onderwijs. (III. Wets-ontwerp op het lager en middelbaar)
II. Ingek. bij de Tweede Kamer, 22 Sept. 1854, b. 8; — Kon. boods., id.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 46-55; — Benoem. der comm. van rapptrs., 523; - Voorl. verslag, B. 725-750.
Het voorl. versl. is in deze zitting niet beantwoord.
Adressen betrekkelijk dit wets-ontw. ingekomen. z. Adressen.

——— Uitgaven ten behoeve daarvan. I. 81, 84. B. 10, 51, 52, 87, 136; = (Hooger, middelbaar, lager, bijzonder) B. 47-49; = (Omvang van het lager) B. 49, 387-398; = (Godsdienstig) B. 49; = (Toezigt op het) B. 52, 59; = Theologische faculteiten aan de hoogescholen (Beschouw. over) II. 96, 259, 272. B. 371-380. z. Slaven.

Onderwijzers. z. Scholen. = (Onderzoek naar de bekwaamheid en zedelijkheid der) B. 53, 54. = (Benoem., schorsing en ontslag van) B. 55; — Onderwijzers-gezelschappen. B. 397-398.

Onteigening. Schade door onwettigheid berokkend, door wien te dragen? II. 514, 515. z. verder Wets-ontw. betreffende den grindweg van Willemstad naar Steenbergen.

Ontvangers bij het loodswezen. B. 402.

Ontvangsten. z. Lands-drukkerij. Pensioenfonds. Verstrekkingen.

Onvoorziene uitgaven. z. Begrooting.

Oorlog. Algemeene beschouwingen over het cijfer der begroot., het defensiewezen, het materieel en personeel der landmagt enz. II. 51, 53, 54, 56, 110, 393-396, 401-431, 431[1], 432[2]. B. 108, 233, 236. — Uitgaven voor het depart. B. 90, 100, 163. — Materieel der landmagt. II. 395, 403, 404, 408, 410, 412. — Indiensthouding van miliciens. II. 403, 408, 410, 428, 429. — Pensioenen. II. 407, 412, 417, 424, 425, 428. — Kamperingen. II. 408, 413, 428. — Garnizoens-veranderingen. II. 427, 430; Marcheren op Zondag. II. 436. — Minié-geweren. II. 412, 434, 435. — Onderling verkeer der soldaten in kazernen. II. 436. — Credietopening aangevraagd door het Depart. van Oorlog, geweigerd door de Rekenkamer. B. 445. z. verder Staatsbegrooting. Verstrekkingen.

Oorlogsschepen. Zending naar de Kust van Guinea ter bescherming van onzen handel aldaar. II. 162, 168, 180-183, 319, 320, 321, 327, 450, 451, 464[3], 458.

Oosting, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Leeuwarden. (Mr. J. Bieruma)
II. Zendt zijne geloofsbrieven in, 19 Sept. 1854, b. 3; - (Benoem. eener comm. tot onderz., id.; - Versl. der comm., 5); - Toelating, 6.
Is, gedur. Sept. en Oct. 1854 der *derde* afd. *lid*, 9; *rapptr.* voor de w. o.: Naturalisatie van G. Gerhards en negen anderen; Bekrachtiging van provinciale belastingen, 34; - gedur. Nov. en Dec. der *vierde* afd. *lid*, 93; *rapptr.* voor het w. o. Bekrachtiging van provinc. belast. in Overijssel en Friesland, 333; - gedur. Febr. en Maart 1855 der *eerste* afd. *lid*, 480; *rapptr.* voor de w. o.: Verklaring van het algemeen nut van de voltooijing van den grindweg van Willemstad naar Steenbergen enz., 481; Opheffing van het fonds voor de bevestiging en wapening van het zuidelijk frontier, 481; - gedur. Mei en Juuij der *derde* afd. *lid*, 666.
Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegrooting voor 1855, hoofdst. V, art. 150 (Subsidien nijverheidstentoonstelling Parijs) 291, 292; hoofdst. VIII, afd. 3 (Materieel der zeemagt) 354; hoofdst. X, algem. ber., 427.

Oostzee. (Zending van schepen naar de) II. 180-184.

OP—PA

Opcenten. (Vergoeding van de provincien en gemeenten voor de invordering van) B. 38, 41. = (Weglating der) op het gemaal. B. 312, 323; Id. op andere belastingen. B. 451, 455. z. verder Accijnsen.

Openbare werken. (Bijdragen voor) I. 40, 46, 87-89. B. 10, 73, 81, 84-87, 115, 124, 125, 127, 142. — Aanbestedingen. z. dat woord. — Aanleg. B. 285, 286.

Openingsrede en adres van antwoord. (I)
Openingsrede, uitgesproken 18 Sept. 1854, Vereenigde zitting; — Comm. tot ontvangst en uitgeleide van den Koning, id.
I. Bij de Eerste Kamer, voorstel tot het beantwoorden der openingsrede, 4; - Comm. tot het ontwerpen van een adres van antwoord, 5; - * Ontwerp-adres van antwoord ter tafel gebragt, 5; - Gewijz. ontw. medegedeeld, 21 Sept. 1854, b. 7 en 8; — Beraadsl. 22 Sept., 9-17; - Aann. van het gewijz. adres van antw. met algem. (26) stemmen; - Ben. der comm. tot aanbieding aan Z. M., 17; - Rapp. der comm. belast met de aanbieding aan Z. M., 19.
II. Bij de Tweede Kamer, comm. tot het ontwerpen van een adres van antwoord, 9; - * Ontwerp-adres van antwoord ter tafel gebragt 25 Sept. 1854, b. 15; - Gewijz. ontw., 25 Sept., 15 en 16; — Beraadsl. 26 Sept., 17-26; - Aann. met algem. (60) stemmen, id.; - Benoem. der comm. tot aanbieding aan Z. M., 26; - Rapp. der comm. en weder-antwoord des Konings bij de aanbieding, 27.

Opium-pacht in Indie. II. 442, 446[2], 452.

Oproer, niet begrepen onder het w. o. Regeling van het regt van vereeniging en vergadering. B. 323.

Orde van werkzaamheden. (Vaststelling van)
I. In de Eerste Kamer, 7, 21, 31, 109, 113, 133, 151, 158.
II. In de Tweede Kamer, 15, 33, 35, 36, 39, 43, 47, 63, 95, 113, 223, 257, 286, 287, 317, 327, 346, 347, 349, 350, 363, 364, 396, 439, 454, 464, 482, 487, 505, 521, 524, 526, 532, 543, 559, 579, 597, 599, 617, 622, 641, 666, 668, 669, 675, 699, 700, 715, 741, 853, 863, 872, 877, 907, 918, 919, 930, 931, 949, 950, 951, 957, 981, 998, 1030, 1043, 1057.
Zie verder het woord Wets-ontwerpen en de betrekkelijke onderwerpen, alsmede de door de Voorzitters hieromtrent gedane voorstellen.

Orden. z. Kanselarij.

Ossendrecht. Processien aldaar. II. 213-216.

Oudermeulen, lid van de Eerste Kamer voor de provincie Noordholland. (F. van der)
I. Is, gedur. Sept. 1854 der *vierde* afd. *lid*, 4; *lid* der *comm.* voor *het adres van antwoord* op de troonrede, 5; - gedur. Dec. der *tweede* afd. *lid*, 20; *rapptr.* voor de w. o.: Wijziging van hoofdst. V der Staatsbegr. voor 1853; Vaststelling der uitgaven voor de Algem. Lands-drukkerij over 1855; Naturalis. van G. Gerhards en negen anderen, 21; - gedur. April 1855 der *eerste* afd. *lid*, 106; *rapptr.* voor de w. o.: Regeling der koperen pasmunt en muntwezen in Nederl. Indie; Regeling van het gebruik van het koloniaal batig slot over 1852 en 1853, b. 109; - gedur. Junij der *derde* afd. *lid*, 130; *rapptr.* voor de w. o.: Regeling der brievenposterij; Inkoop en amortis. van nationale schuld, 133; Verhoog. van inkoop van nation. schuld; Verhoog. v. h. minim. der opbrengst v. d. accijns op de suiker, 143; — volgens kennisgeving afwezend, 105.
Spreekt, bij de beraadsl. over *het adres van antwoord* op de troonrede, par. 3, b. 11; par. 4, b. 13; par. 8, b. 16; — *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1855, hoofdst. XI, b. 101; - Verhooging v. h. minimum der opbrengst v. d. accijns op de suiker, 245, 253.
Doet een voorstel: *tot het verzenden* aan den Minister van Finantien van adressen, 156.

Overeenkomsten. z. Bondscontingent. Boosdoeners. Consulaire agenten. Handel en scheepvaart. Nadruk. Timor.

Overschrijving op de hoofdstukken der begrooting. II. 612.

Overijssel. Tractementen van de ambtenaren ter provinciale griffie aldaar; II. 233. z. verder Belastingen.

Paarden. (Aanbesteding van) I. 43.

Paardenposterij. (Onderstand aan postmeesters der) I. 92, 94; II. 391, 392.

Padie en rijst in het Rijk van Djambi. (C. Mededeeling van de publicatie van den Gouverneur-Generaal van N. I. omtr. den vrijen invoer van)
II. Ingek. bij de Tweede Kamer 21 Junij 1855, b. 997; - Geleidende brief, 19 Junij 1855; - Publicatie; B. 813; — Ben. eener comm. tot onderz., 997; - Versl. der comm., 26 Junij, B. 834; — Aann. der concl. zonder beraadsl., 28 Junij, 1099.
I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 129.

Pahud, *Minister van Kolonien.* (Chs. F.)
I. Spreekt in de Eerste Kamer bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1855, hoofdst. XI, b. 101, 102; - Regeling der koperen pasmunt in N. I., 114, 115; - Regeling van het gebruik van het koloniaal batig slot over 1852, b. 116, 117.
II. Spreekt in de Tweede Kamer bij de ber. over *het adres van antwoord* op de troonrede, § 1, b. 20, 21; § 5, b. 21; — *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1855, hoofdst. VIII, alg. ber., 329; hoofdst. XI, algem. ber., 446[1], 464[4], 464[5]; - Regeling van het koloniaal batig slot over 1852, algem. ber., 602-604, 605; - Regeling der koperen pasmunt in N. I., lit. A, algem. ber., 631-634, 637; art. 1, b. 638; - Aanwijzing van middelen tot regeling van het muntwezen in N. I., lit. B, algem. ber. 638, 639; - Regeling van het gebruik van het koloniaal batig slot over 1853, algem. ber., 658, 659, 660; - Afschaffing van den acc. op het gemaal, algem. ber., 858, 910; - Tractaat met Portugal omtr. de regeling van grenzen op Timor, 998[1]; — *concl. van rapporten* omtrent Inlichtingen op het Adres van M. D. Teenstra, 537, 538, 541, 542; - Inlichtingen op het Verslag der comm. betr. het verslag over W. I. over 1851, b. 644, 645, 646; — *Interpellatie* van den heer ten Cate, 980, 981; — *Voorstellen van leden:* (tot het houden van avondzitting) 446[1]; van den heer van Bosse, 13 Maart, 625.
Verandert bij de beraadsl. de beweegr. van het w. o. Nadere aanwijz. van middelen tot regeling van het muntwezen in N. I., lit. B, 639.

Palembang. (Publicatie omtr. den verkoop van buskruid op) B. 59.

Pandelingschap. z. Indie.

Pantar. (Eiland) B. 307.

Papier te maken. (Over de middelen om) B. 174.

Paramaribo. (Gebruik van het kommandantschip in) B. 220.

Pasmunt in Ned. Indie. (Koperen) Centen, halve centen, stukken van 2½ cent. z. Muntwezen. — Gewigt en waarde. I. 111, 112, 113, 114. II. 625, 632, 636. B. 290, 361, 433. — Benoodigde hoeveelheid. I. 111, 112, 113, 115. II. 638. B. 431. — Aanmunting. II. 626, 628, 629, 632, 635, 638. B. 433. = (Zilveren) Aanmunting, gehalte. B. 364. — Muntloon. B. 365. — Agio. II. 627. = (Uitgifte van) II. 630, 632.

Paspoort van Grijpskerke, lid van de Eerste Kamer voor de provincie Zeeland. (Jhr. mr. M. C.)
I. Is, gedur. Sept. 1854 der *tweede* afd. *lid*, 4; - gedur. Dec. der *eerste* afd. *lid*, 20; *rapptr.* voor de w. o.: Hoofdst. V, VI en VII der Staatsbegr. voor 1855, b. 23; - gedur. April 1855 der *eerste* afd. *lid*, 106; *rapptr.* voor de w. o.: Afschaffing van uitvoerregten van goud en zilver in Nederl. Indie; Verklaring v. h. algem. nut der voltooijing van den grindweg van Willemstad naar Steenbergen; Onteigening van perceelen der gem. Utrecht; Opheffing v. h. fonds voor het zuidelijk frontier, 109; - gedur. Junij der *vierde* afd. *lid*, 130; *rapptr.* voor de w. o.: Vaststelling van hoofdst. VIII der Staatsbegr. voor 1855, b. 133; id. Regeling der brievenpost, 133; — volgens kennisgeving afwezend, 53.
Spreekt, bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Nadere bepalingen van kosten der huizen van bewaring, 137.

Patenten. I. 104. II. 680, 683, 686. B. 34, 35, 40, 103, 169. = van vreemde paardenkoopers. II. 368, 373, 374, 375. = van naamlooze en vreemde vennootschappen. II. 584.

Patronaat over de armen. B. 354.

Pauperisme. (Afschaffing van de belasting op het gemaal in betrekking tot het) I. 203. II. 828-830, 911, 912, 919-206.

Paveljoen bij Haarlem. B. 11, 41.

Pensioenen bij de Landmagt. (LXXIII. Wets-ontwerpen tot wijziging der wetten omtrent de bevordering, het ontslag en het op pensioen stellen der officieren, en omtrent de regeling der)
II. Ingekom. bij de Tweede Kamer, 8 Mei 1855, b. 663; — Kon. boods., 10 April; - Ontw. van wet; - Mem. van toel.; - Staat van voortdurende pensioenen; - Staat van tijdelijke pensioenen; B. 588-592; — Benoem. der comm. van rapptrs., 667; - Voorl. verslag, 16 Mei, B. 696-698; — Mem. van beantw., B. 809-811; - Gewijz. ontw. van wet, B. 811; — Eindversl., 20 Junij, B. 811-812 (uitgebr. id., 981); — Alg. ber. over het 1e w. o., 1050-1054; - Verwerp. van § *a*, art. 1, b. 1054; - Ber. over § *c* en de amendem. van de HH. Delprat en Mackay, 1054-1057; - Aann. van art. 1 en de gewijz. beweegred., 1057; - Aann. van het w. o. met 26 tegen 23 stemmen, 1057; — Alg. ber. over het 2de w. o., 1057-1060; - Staking der stemmen over § *a* van art. 1, b. 1065; - Aannem. der artt. en van het w. o. met 43 tegen 8 stemmen (27 Julij); 1065.
I. Ingek. bij de Eerste Kamer, 29 Junij 1855, b. 139; - Inhoud, id.; — Ben. der comm. van rapptrs., 155; - Verslag der comm. (uitgebr. 6 Julij, 158), 159; — Ber., 176; - Aann. met alg. (31) stemmen van n°. 1; - Verwerping van n°. 2, na beraadsl., met 24 tegen 7 stemmen (7 Julij), 178.
De 1ste wet is op 11 Julij 1855 vastgesteld (*Staatsblad* n°. 74).

Pensioenen bij de Zeemagt. (LXXIV. Wets-ontwerpen tot wijziging der wetten omtrent de bevordering, het ontslag en het op pensioen stellen der officieren, en omtrent de regeling der)
II. Ingekom. bij de Tweede Kamer, 8 Mei 1855, b. 663; — Kon. boods., 10 April; - Ontw. van wet; - Mem. van toel.; B. 592-595; — Ben. der comm. van rapptrs., 667; - Voorl. versl., 14 Mei, B. 695, 696; — Mem. van beantw., B. 812; - Gewijz. ontwerp van wet, B. 812, 813; — Eindversl., 20 Junij, B. 812 (uitgebr. id., 981); — Aann. der w. o. zonder ber., 1065, 1066.
I. Ingek. bij de Eerste Kamer, 29 Junij, 139; - Inh., 140; — Ben. der comm. van rapptrs., 155; - Versl. der comm. (uitgebr. 6 Julij), 159; — Aann. van n°. 1 zonder ber. met algem. (31) stemmen (7 Julij), 176; - Verwerp. van n°. 2, na beraadsl., met 24 tegen 7 stemmen (7 Julij), 177.
De 1ste wet is op 11 Julij 1855 vastgesteld (*Staatsblad* n°. 73).

——— van predikanten; z. Adressen. Eeredienst. = bij de zeemagt, II. 359. z. ook Marine. = bij de landmagt, II. 407, 412, 417, 424, 425, 428. z. ook Oorlog. = in Indie, B. 209, 258.
z. verder Ambtenaren. Begrooting. Fagel. Handelmaatschappij. Kerkelijke. Koloniale.

Pensioenfonds voor Burgerlijke Ambtenaren 1855. (XXIII. Wets-ontwerp tot regeling der ontvangsten en uitgaven van het)
II. Ingek. bij de Tweede Kamer 7 Nov. 1854, b. 31; — Kon. boods., 15 Oct.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel.; - Uitgew. en toel. staat; - Opgave der bezittingen van het fonds op 15 Sept. 1854; B. 177-179. — Benoem. der comm. van rapptrs, 34; - Eindversl. der comm., 17 Nov., B. 223, 224, (uitgebr. id., 43); — Aann. van het w. o. zonder ber. met alg. (55) stemmen, 18 Dec., 463.
Ingek. bij de Eerste Kamer 19 Dec. 1854, b. 29; - Inhoud, id.; — Benoem. der comm. van rapptrs., 31; - Versl. der comm. 20 Dec., 32, (uitgebr. 21 Dec., 31); — Aann. zonder ber. met algem. (26) stemmen, 23 Dec., 35.
De wet is den 25sten Dec. 1854 vastgesteld (*Staatsbl.* n°. 159).

Personeel. (Belasting op het) I. 92, 94. B. 34, 35, 39, 103, 169.

Persoonlijke feiten. z. Onderwerpen.

Philipse, lid der Eerste Kamer voor de provincie Zuidholland. (Mr. J. A.)
Is belast met het beleid der vereenigde zittingen van 18 Sept. 1854 en 23 Aug. 1855. z. Openingsrede. Sluitingsrede.
I. Is, gedur. het zittingjaar *Voorzitter* der Kamer, 3; - aanvaardt het voorzitterschap met eene rede, 3, — *lid* der *Huishoudelijke Comm.*, 7; — aan het hoofd eener comm. gezonden naar den Koning, 17; doet versl., 19 (I); — volgens kennisgeving afwezend, 27, 29.
Geeft kennis van:
A. *Ingekomen stukken:* Koninkl. besluiten, 3, 9, (27) 105; - Wets-ontwerpen, 19, 21, 23, 25, (27, 29) 31, 106, 129, 131, 138, 139, 151; en van daarop uitgebr. versl., 21, 31, 37, 109, 117; - Regeringsversl. enz., 19, (27) 35, 105, 129; - Missives van Ministers, 4, 19, (27) 105, 129, 155; - Id. van leden der Kamer, 3, 19, 21, 35, 53, 105, 109, 121, 129; - Id. van den Direct. van het Kab. des Konings, 3, 4, 105, 129; - Verzoekschr., 19, 23, 53, 129, 133, 155, 245; - Boekwerken enz., 19, 23, 53, 105, 129, 130, 133, 151.
B. *Gedane benoemingen door de afdeelingen:* voorzitters en ondervoorzitters, 5, 21, 109, 131; - leden der comm. van redactie voor het adres van antw., 5; - rapptrs. voor w. o., 21, 23, (27) 31, 35, 109, 113, 133, 138, 155.
Benoemt Commissien: voor de *Verzoekschriften*, 23; - id. voor de *Stenographie*, 7; - id. tot *onderzoek* van *geloofsbr.*, 131; - tot aanbieding van het *adres* van *antwoord* op de *troonrede* aan Z. M. den Koning, 17. z. ook Openingsrede. Sluitingsrede.
Doet voorstellen betrekkelijk de regel. der werkzaamheden, 4, 7, 31, 130.
Spreekt, tot handhaving van voorschriften van het Reglement van Orde, het geven van ophelderingen, het stellen der in stemming te brengen vragen, het geregeld doen afloopen der werkzaamheden enz. bij de beraadsl. over: *het adres van antwoord* op de troonrede, § 3, b. 12; § 4, b. 13, 14; § 6, b. 16; — *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1855, hoofdst. III, 75; - Nadere bepalingen omtrent kosten der huizen van bewaring, 121; — *adres* van Wijthoff en Zoon, 156; — *de orde van werkzaamheden*, 31, 32, 35, 85, 102, 130, 158, 199.

Plaatjes voor duiten. B. 290, 362, 436.

Plantage, Catharina Sophia. Opbrengst. B. 406, 436. = Vriendsbeleid en Ouderzorg, gebeurde aldaar. II. 536. = Bergendaal, gebeurde aldaar. II. 643.

Poel, lid der Tweede Kamer voor het hoofd-kiesdistrict Dordrecht. (Mr. J. D. van der)
II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1854 der *vijfde* afd. *lid*, 9; *rapptr.* voor hoofdst. VI der Staatsbegrooting voor 1855, b. 29; voor het voorstel van den heer Wintgens tot instelling van plaatselijke raden van gezondheid, 34; voor de w. o.: Vaststelling der begrooting wegens den arbeid der gevangenen over 1855; Regeling der ontv. en uitg. v. h. Burgerlijk Pensioenfonds over 1855, b. 34; Reglement op de bibliotheek der Kamer enz., 47; - gedur. Nov. en Dec. der *tweede* afd. *lid*, 93; *rapptr.* voor de w. o.: Bekrachtiging van provinc. belast. in Overijssel en Friesland, 333; - gedur. Febr. en Maart 1855 der *vijfde* afd. *lid*, 480; - gedur. Mei en Junij der *eerste* afd. *lid*, 666; *rapptr.* voor de w. o.: Regeling omtr. het vervoer v. buskruid, 667; Aanleg van een rijweg naar Veendam, 721; — *lid* eener *comm. tot onderzoek* van de Publicatie van den Gouvern.-Generaal van Nederl. Indie van 24 Maart 1855, b. 998.
Spreekt, bij de beraadsl. over *wetsontwerpen:* Regeling der voldoening van kosten van overbrenging en verzorging van bedelaars, algem. beraadsl., 1024.

Poging tot misdrijf. Strafbaarheid daarvan. II. 489, 490, 495, 499, 502.

Politie. (Rijks-) II. 213-216. B. 6, 80, 120. z. ook Dokkum. Justitie; = (Geheime) II. 69, 83, 110; = (Geheime correspondentie-gelden ten dienste der) II. 216-220; = (Medisehe) II. 237-240; = ten platten lande. I. 39, 45, 79-81. z. ook Maréchaussées; = verordeningen van gemeenten. z. Gemeenten; = overtredingen. B. 188, 189; = (Kosten wegens) te dragen door het Rijk. B. 431. z. ook Huizen van bewaring.

Pontianak. (Gewezen suiker-onderneming te) z. Canter Visscher.

Poorter, lid van de Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict 's Hertogenboseh. (Dr. J. H. H. de)
II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1854 der *vijfde* afd. *lid*, 9; *rapptr.* voor hoofdst. VII der Staatsbegr. voor 1855, b. 29; - gedur. Nov. en Dec. der *eerste* afd. *lid*, 93; - gedur. Feb. en Maart 1855 der *tweede* afd. *lid*, 480; - gedur. Mei en Junij der *vierde* afd. *lid*, 666; *rapptr.* voor het w. o. Vervoer van buskruid, 667; — *lid* eener *comm.*, gezonden naar den Koning, 26.
Spreekt, bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegrooting voor 1855, hoofdst. IV, art. 2 (Tractem. seeretaris-gener.), 209; hoofdst. V, afd. 4 (Medisehe politie), 237, 238 (verbet. 286); hoofdst. IX *A*, 364; hoofdst. IX *B*, art. 2 (Traetem. seeretaris-gener. enz.), 376; art. 5 (Traetem. personeel grootboek), 377; art. 11 (Kosten agentschap van Finantien te Amsterdam), 381, 383; art. 16 (Kosten onvervreemdbare rente van Belgie), 383; art. 46 (Kosten Staatsloterij), 389; - Inkoop en amortisatie van nat. schuld, art. 3, b. 463; - Vaststelling middelen voor 1855, algem. ber., 474; — *voorstel* van den heer Storm tot uitstel der beraadsl., 7 Maart, 579, 580.
Doet het voorstel tot het houden eener avondzitting, 431.

Port voor brieven; z. Bestelgeld. Drukwerk. — Vrijdom, II. 389, 390, 680, 681, 683, 685-688; B. 409. — Reglementen daaromtrent, II. 683, 687. = voor dagbladen, II. 701, 705; B. 409; - levering door postbeambten, B. 409. — Uniform-port, II. 678-680, 684, 685, 690, 692¹, 693-697, 699; B. 410.

Portugal. z. Boosdoeners. Timor.

Postambtenaren, Postdirecteuren. II. 680, 682, 686, 687; - hunne bemoeijingen betreffende den boekhandel, II. 678-680, 682, 683, 685, 688, 689, 692¹; B. 409, 410.

Postdienst. Leemten daarin, B. 410.

Posterij. (XLVI. Wets-ontwerp tot wijziging van sommige bepalingen der wet van den 12den April 1850 (*Staatsblad* nº. 15), houdende vaststelling van het briefport en regeling van de aangelegenheid der brieven-)
II. Ingek. bij de Tweede Kamer, 20 Dec. 1854, b. 465; — Kon. boods., 19 Dec.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel.: B. 276-279; - * Staat van het getal der portbetalende brieven, van 1°. Mei 1850 tot 31 Aug. 1854 met de post verzonden; - * Staat der trapsgewijze vermeerdering van de binnen- en buitenlandsche briefwisseling, in verhouding tot elkander, en wel van vier tot vier maanden, enz.; - * Staat der uitkomsten van eene telling der binnenl. brieven naar de hoegrootheid van het port, waaraan zij, volgens art. 3 der postwet, naar mate van den afstand onderworpen zijn, enz.; - * Staat der uitkomsten eener telling van de binnenl. brieven naar derzelver gewigt, volgens den maatstaf vastgesteld bij art. 7 der postwet, enz.; - * Staat van het getal der buitenl. brieven over de jaren 1852 en 1853, gesplitst naar mate van de rigting waarin de brieven verzonden of ontvangen zijn; — Benoem. der comm. van rapptrs., 481; - Voorl. versl., 1 Maart 1855, B. 407-411; — Mem. van beantw.; - Staat der geldverzendingen door middel van postwissels, 1839-1854; - Staat van het getal der door de postkantoren verzonden aangeteekende brieven; - Algem. overzigt v. d. ontv. en uitg. der brievenposterij, 1849-1854; - Gewijz. ontw. van wet, B. 599-607; — Eindversl., 8 Mei, B. 688 (uitgebr. 16 Mei, 675); — Alg. ber., 678-689, 692¹; - Beraadsl. over art. 1, amendem. van de HH. van Eek en Sloet, 689-699; aanneming van art. 1, b. 699; - Beraadsl. over art. 3 en de amend. van de HH. van Eek en Godefroi, 700-705; Aann. van art. 4, 705; - Beraadsl. over art. 5, b. 705; aann. van art. 5, b. 706; - Aann. zonder ber. van artt. 6 tot 10, id.; - Beraadsl. over art. 11, b. 706-708; aann. van art. 11, b. 708; - Aann. der beweegr. zonder ber., id.; - Aann. van het wets-ontw. met 53 tegen 2 stemmen (22 Mei 1855, b. 708).
I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 129; — Benoem. der comm. van rapptrs., 133; - Versl. der comm., 138 (uitgebr. 28 Junij, 138); - Aann. zonder beraadsl. met algemeene (34) stemmen (3 Julij 1855), 143.
De wet is vastgesteld 5 Julij 1855 (*Staatsblad* nº. 61).
Adressen betrekkelijk dit wets-ontw. ingekomen. z. Adressen.

Posterij. z. Brieven. Droit de boîte. Frankering.

Postkantoor te 's Gravenhage. (Directeur van het) B. 410.

Postkarren. B. 410.

Postkringen. II. 680, 681, 690, 693-699.

Postmeesters. z. Paardenposterij.

Postwet van 12 April 1850. Uitvoering daaraan gegeven, B. 407; — Werking daarvan, B. 410; — Herziening, II. 683, 687; B. 409.

Postwezen. (Uitbreiding van het) B. 26-30; = (Uitgaven en inkomsten van het) II. 37, 41; B. 25, 98, 162.

Postwissels. II. 706; B. 408.

Postzegels. II. 682, 686, 692¹, 700, 701, 702, 703, 704; B. 407, 411.

Predikanten. Beroep. B. 90, 145. z. verder Indie. Pensioenen.

Prehn, wegens ontzegging van verblijf in de Javasche Vorstenlanden. (XXXIV. Inliehtingen op het adres van W. van)
II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 10 Nov. 1854, b. 33; — Miss. houdende inlichtingen op het adres van W. van Prehn, 6 Nov. B. 217-219; — Benoem. eener eomm. tot onderzoek, 33; - Versl. der eomm., B. 827, 828; — Aann. der concl. van het rapport zonder beraadsl., 1096.

Premien voor het dooden van sehadelijk gedierte. (Wijze van uitbetaling der) B. 444.

Premiestelsel. Werking daarvan. II. 1069, 1071, 1077, 1078¹, 1078².

Proceskosten betreffende het Departement van Oorlog, geweigerd door de Rekenkamer. (Verevening van) B. 445.

Producten. z. Koloniale. Makelaars. Verzekering.

Programma van het Ministerie van 1853. II. 49, 50, 75, 81, 84, 89, 106, 107, 130, 207.

Provinciaal bestuur. (Uitgaven voor het) B. 8, 9, 82, 126.

Provinciale belastingen. (Wensehelijkheid eener jaarlijksche bekraehtiging van) B. 247, 254. = (Staten aanwijzende de behoeften tot dekking waarvan geheven worden) B. 179-183, 246, 247. = (Staten aanwijzende de voorgedragen en geheven) B. 184-186. z. ook Belastingen.

Publiciteit in zake van diplomatie. II. 144, 152, 160, 162, 169, 172.

Publieke werken. z. Openbare werken. Subsidien. Waterstaat.

Quota's. (Vroegere provinciale) B. 454.

Raad van Marine. II. 336, 337. = van State. Uitgaven. B. 3, 76, 109. z. ook Administrative regtspraak.

Raden van gezondheid. (XII. Wets-voorstel van den heer Wintgens tot instelling van plaatselijke)
II. Ingek. bij de Tweede Kamer, 3 Oet. 1854, b. 27; — Geleid. miss., 2 Oct.; - Voorstel van wet; - Mem. van toel.; - Nota; B. 69-72; — Ben. der eomm. van rapptrs. over het in overweging nemen, 34; - Versl. van het verhandelde in de afd. omtr. het in overweging nemen, 14 Nov. B. 223; (uitgebr. id. 36); — Beraadsl. over het in overweging nemen van het voorstel, 17 Nov., 39-41; (verbeter. 111); — Besluit daartoe genomen met 57 tegen 2 stemmen, 41; — Benoem. der eomm. van rapptrs. voor het voorstel zelf, 481; - Voorl. versl., 14 Maart, B. 460-462; — Mem. van Beantw.; - Verordeningen der gemeenteraden van Rotterdam, Delft en Schiedam tot bevorder. v. d. gezondheidstoestand; - Gewijzigd wets-ontwerp. B. 559-567.
De comm. van rapptrs heeft geen Eindversl. uitgebragt.

Rappard, lid der Tweede Kamer voor het hoofd-kiesdistrict Amersfoort. (Jhr. mr. W. L. F. C. ridder van)

II. Zendt zijne geloofsbrieven in, 19 Sept. 1854, b. 3; - (Benoem. eener comm. tot onderzoek, id.; Versl. der comm., 5); - Toelating, 6.

Is, gedur. Sept. en Oct. 1854 der *tweede* afd. *lid*, 9; *voorz.*, id.; *rapptr.* voor het w. o. Onteigening voor de uitbreiding van het station te Arnhem, 35; - gedur. Nov. en Dec. der *vijfde* afd. *lid*, 93; *rapptr.* voor het voorstel van den heer van Nispen van Sevenaer en twee anderen tot afschaffing van den accijns op het gemaal der rogge (in overweging nemen), 317; voor het w. o. Inkoop en amortis. van nation. schuld, 433; voor het voorstel van den heer van Nispen van Sevenaer en twee anderen, 465; - gedur. Feb. en Maart 1855 der *derde* afd. *lid*, 480; *rapptr.* voor de w. o.: Opheffing v. h. fonds voor de bevestiging en wapening van het zuidelijk frontier; Regeling van het fonds van bakengelden; Regeling der koperen pasmunt en nadere aanwijzing van middelen tot regeling v. h. muntwezen in Nederl. Indie, 481; Afschaffing van den accijns op het gemaal, 523; - gedur. Mei en Junij der *tweede* afd. *lid*, 666; — *lid* eener *comm. tot onderzoek* van *regeringsbescheiden:* Verslag der Rekenkamer over 1855, b. 248 (brengt versl. uit, 622); Rekening van door het Departem. van Marine gedane verstrekkingen, 700; Staatsrekening over 1852, b. 791; — volgens kennisgeving afwezend, 745.

Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegrooting voor 1855, hoofdst. II, art. 6 (Bureau- en locaalbehoeften voor de Kamers), 141; hoofdst. IV, alg. ber., 191, 203; art. 7 (Tractementen v. h. person. der regtbanken), 211: hoofdst. V, art. 80 (Subsidien enz.), 256; hoofdst. IX *B*, art. 5 (Tractem. personeel grootboek), 379; art. 23 (Tractem. rijks-advoc. enz.), 385, 388; - Regterl. indeel. v. d. Haarlemmermeer-polder, alg. ber., 462; - Regeling der minister. verantwoordel., art. 3, b. 495, 504; gewijz. art. 3, b. 509; art. 4, b. 511; par. 2, b. 517, 518; art. 37, b. 518, 519; - Regeling v. h. regt van vereeniging en vergadering, art. 5, b. 565, 566; art. 7, b. 572; art. 9, b. 582; nieuw art. 9, b. 583; art. 15, b. 589, 590; - Wijziging der wet van 26 April 1852 (depôt der muntbiljetten), alg. ber., 611, 612; art. 4, b. 618; art. 5, b. 622; - Voorziening in sommige waterschapsbelangen, art. 5, b. 727; § 2, alg. ber., 746; - Afschaffing v. d. accijns op het gemaal, alg. ber., 840, 891; art. 2, b. 920; - Regeling der voldoen. v. kosten v. overbr. en verzorg. v. bedel., alg. ber., 1033; — de *prise en considération* van het voorstel tot afschaffing v. d. accijns op het gemaal, 333; — de *conclusie van het verslag* op het Adres van den raad der stad Wageningen, wegens teruggave van protocollen, 36; — *voorstellen van leden:* Behandel. in de afdeel. van het w. o. Afschaffing v. d. accijns op de rogge, 342; - Id. van het w. o. Aankoop van nationale schuld, 350; - Duur van het recès, 475; - Verdag. van ber. over w. o., 520; - *orde der werkzaamheden*, 525.

Doet voorstellen: tot *uitstel* der ber. over het voorstel tot afschaffing v. d. accijns op de brandstoffen, 334, 335; - tot het *houden* van avondzitting, 459, 1030; - tot het *wijzigen* van het w. o. Regeling der minister. verantwoordel., art. 37, b. 518.

Rappard, *Minister voor de Zaken der Hervormde Eeredienst enz.* (Jhr. A. G. A. ridder van)

II. Spreekt in de Tweede Kamer, bij de beraadsl. over de *Staatsbegrooting* voor 1855, hoofdst. VI, alg. ber., 279, 300.

Ravestein. Godsdienstplegtigheden aldaar, II. 214-216.

Recepissen in Ned. Indie. (Inwisseling van) I. 111; II. 627, 630, 632, 636, 639; B. 290, 292, 360, 363, 364, 433.

Reede van Oudtshoorn, lid der Tweede Kamer voor het hoofd-kiesdistrict Amersfoort. (Mr. J. F. baron van)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1854 der *tweede* afd. *lid*, 9; *rapptr.* voor het w. o. Aanvoer van granen enz., 34; voor het Reglement op de bibliotheek der Kamer enz., 47; - gedur. Nov. en Dec. der *vierde* afd. *lid*, 93; - gedur. Febr. en Maart 1855 der *derde* afd. *lid*, 480; *rapptr.* voor de w. o.: Onteigening van perceelen tot het maken eener wisselplaats voor schepen in de Vecht; Natur. van H. P. Klerck en 9 anderen, 527; - gedur. Mei en Junij der *derde* afd. *lid*, 666; *rapptr.* voor het w. o. Kosten van overbr. naar bedelaarsgestichten, 667; — *lid* eener *comm. tot onderzoek* der Inlichtingen op het adres van P. Manden, 766.

Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegrooting voor 1855, alg. ber., 49, 126; hoofdst. V, alg. ber., 222; afd. 7 (Onderwijs), 266, 271; - Regeling der minister. verantwoordel., art. 3, b. 499; - Regeling v. h. regt van vereenig. en vergader., algem. ber., 543-546 (verbet. 572); art. 16, b. 590-591 (verbet. 624); - Afschaffing v. d. accijns op het gemaal, alg. ber., 763, 913; - Regeling der voldoen. v. kosten v. overbr. en verzorg. v. bedelaars, alg. ber., 1031 (verbet. 1048).

Reenen, *Minister van Binnenlandsche Zaken.* (Mr. G. C. J. van)

I. Spreekt in de Eerste Kamer bij de beraadsl. over *het adres van antwoord* op de troonrede, § 5, b. 14, 15; — *wets-ontwerpen:* Bekrachtiging van provinciale belast., 38; - Staatsbegr. voor 1855, algem. beschouwingen, 64; hoofdst. V, 84, 89, 90; - Verhoog. van hoofdst. V der begroot. 1855 (Stoomgemaal op den IJssel), 127; - Indeeling van den Haarlemmermeerpolder, 175; - Verhoog. van hoofdst. V der begroot. 1855, b. 181, 182; - Vereeniging van gemeenten, 180; - Voorloopige voorziening in sommige waterschapsbelangen, 218[1], 218[4].

II. Spreekt in de Tweede Kamer bij de beraadsl. over *het adres van antwoord* op de troonrede, § 8, b. 22, 23; — *wets-ontwerpen:* Wijzig. van hoofdst. V der Staatsbegr. voor 1853, algem. ber. 29; - Staatsbegr. voor 1855, algem. ber. 81; hoofdst. V, algem. ber. 230, 233; art. 34 (Jaarwedden prov. ambtenaren Overijssel), 233; art. 42 (Id. in Drenthe), 284; afd. 3 (Militie en schutterijen), 235; afd. 4 (Medische politie), 238; afd. 6 (Waterstaat enz.), 246, 256[1]; art. 64 (Tractem. hoofd-ingenieurs enz.), 256[1]; art. 70 (Verbetering rivieren), 256[1], 256[2]; art. 77 (Onderhoud veren enz.), 256[2]; art. 80 (Subsidien enz.); 254, 256[2]; art. 82 (Subsidie Rhijnspoorweg-maatschappij), 258; afd. 7 (Onderwijs), 263, 271, 272; art. 94 (Subsidien scholen); art. 98 (Rijks-archiven); art. 102 (Tractementen ambtenaren Koninkl. bibliotheek), 286[1]; art. 120 (Koninkl. academie van wetenschappen), 286[2]; art. 121 (Meteorologisch instituut), 298[1]; afd. 11 (Nijverheid), 298[1]; art. 142 (Premien visscherij), 298[1]; art. 150 (Subsidie nijverheids-tentoonstelling Parijs), 298[1], 298[2]; afd. 12 (Telegraphie), 298[2]; - Verhoog. hoofdst. V der Staatsbegr. 1854 (Kosten Haarlemmerm.-polder), alg. ber., 463; - Id. 1855 (Stoomgemaal op den IJssel), alg. ber., 658; - Voorz. in somm. watersch.-belangen, algem. ber., 734[1]; art. 3, b. 734[3]; art. 5, b. 734[3]; § 2, algem. ber., 746[2]; art. 7 nieuw, 760[1]; artt. 9, 12, 14 en 19, b. 760[2]; art. 20, b. 760[3]; § 3, algem. ber., 760[3]; - Regeling der voldoening van kosten van overbrenging en verzorging van bedelaars, algem. ber., 1035, 1038; - Verlenging van den termijn van art. 293 gemeentewet, algem. ber., 1041, 1043; - Verhoog. van hoofdst. V der begroot. 1855, art. 1, b. 1063; - Indeeling v. d. Haarlemmermeer-polder, art. 2 en 13, b. 1063; - Vereeniging v. gem. (Nieuw Helvoet en Oude en Nieuwe Struiten) algem. ber., 1092, 1093; (Reeuwijk en Middelburg) 1093, 1094; (Strijen en Strijensas) 1095; (Bleskensgraaf en Hofwegen) 1095, 1096; — *conclusie* van het *verslag* der comm. omtr. de Inlichtingen op het adres van A. Ruijssenaers, 529, 530, 531, 532; - Id. op het adres van A. de Rooij, 1098; — *voorstellen van leden:* interpell. van den heer van Nispen van Sevenaer over den toestand van den IJssel enz., 43, 48, 49; — voorstel van den heer Thorbecke tot het doen drukken der rede van den Minister van Marine, 315.

Brengt verandering aan, bij de beraadsl. over de *wets-ontwerpen:* Wijzig. van hoofdst. V der Staatsbegr. voor 1853, b. 29; - Voorl. voorziening in sommige waterschapsbelangen, art. 5, b. 727.

Register op het Bijblad der Staats-courant. II. 140.

Reglement op de huizen van bewaring. I. 134.

Regout, lid der Eerste Kamer voor de provincie Limburg. (P.)

I. Is, gedur. Sept. 1854 der *tweede* afd. *lid*, 4; - gedur. Dec. van *dezelfde* afd. *lid*, 20; - gedur. April 1855 van *dezelfde* afd. *lid*, 106; - gedur. Junij van *dezelfde* afd. *lid*, 130; *rapotr.* voor de begrooting van Marine voor 1855, b. 143.

Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegrooting voor 1855, hoofdst. III, 73; hoofdst. IV, 76, 79; hoofdst. V, 81, hoofdst. X, 99: - Verhooging der opbrengst van den suikeraccijns, 251.

Regtbanken. (Vacante betrekkingen bij) II. 210-212.

Regterlijke organisatie. I. 39, 45, 75, 77, 79. B. 78, 111. z. Justitie; = magt. (Uitgaven voor de) B. 6; 79, 119.

Regtsbedeeling. z. Justitie.

Reinders, lid der Tweede Kamer voor het hoofd-kiesdistrict Zuidhorn. (G.)

II. Zendt zijne geloofsbrieven in, 19 Sept. 1854, b. 3; - (Benoem. eener comm. tot onderz., id.; - Versl. der comm., 5); - Toelating, 6.

Is, gedur. Sept. en Oct. 1854 der *vierde* afd. *lid*, 9; *rapptr.* voor het w. o. Aanvoer van granen enz., 34; - gedur. Nov. en Dec. der *vijfde* afd. *lid*, 93; - gedur. Febr. en Maart 1855 der *eerste* afd. *lid*, 480; *rapptr.* voor de w. o.: Regeling der uitoefening van de veeartsenijkunst, 483; Afstand van Rijksgebouwen aan Leeuwarden; Onteigening van perceelen tot het maken van eene wisselplaats voor schepen in de Vecht, 527; - gedur. Mei en Junij der *tweede* afd. *lid*, 666; — *lid* eener *comm. tot onderzoek* der Rekening van het fonds der Lands-drukkerij voor 1852, b. 791.

Spreekt, bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegrooting voor 1855, algem. ber., 72; hoofdst. VI, algem. ber., 293; hoofdst. VIII, algem. ber., 320; hoofdst. X, algem. ber., 420; - Afschaffing van den accijns op het gemaal, algem. ber., 845.

Rekening. z. Arbeid. Lands-drukkerij. Maatschappij van Weldadigheid. Staats-ontvangsten. Verstrekkingen. Wees- en momboirkamers.

Rekenkamer omtrent het resultaat harer werkzaamheden over het jaar 1853. (XL. Verslag der Algemeene)
II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 4 Dec. 1854, b. 248; — Kon. boods., B. 285; - * Verslag; - * Staat van af- en overschrijvingen, die op de Staatsbegr. over 1852, gedur. de jaren 1852 en 1853 ter Algem. Rekenkamer hebben plaats gehad, overeenkomstig art. 24 der wet van 5 Oct. 1841 (*Staatsblad* n°. 40); - * Staat van af- en overschrijvingen, die op de Staatsbegr. over 1853, gedur. dat jaar ter Algem. Rekenk. hebben plaats gehad, enz.; - * Staat van af- en overschrijvingen, die op eenige bijzondere fondsen of begrootingen, bij de wet geregeld of vastgesteld, hebben plaats gehad, enz.; - * Staat van verleende dispensatien, ingevolge de slotbepaling van art. 29 der wet van 5 Oct. 1841 (*Staatsblad* n°. 40); — Ben. der comm. tot onderz., 248; — Versl. der comm., 9 Maart, B. 443-447 (uitgebr. 12 Maart, 622); - Aann. der concl. van het rapport, 675.
I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 7 Dec. 1854, b. 19.

———— B. 3, 73, 76, 106, 109, 285. = (Verantwoordelijkheid bij overschrijding der begrooting door de schuld der) II. 516.

Remises. z. Koloniale.

Rente. z. Amortisatie. Schuld en Schulddelging.

Reserves op het reglement van het Hervormd kerkgenootschap. B. 90, 145.

Rhemen van Rhemenshuizen, lid der Eerste Kamer voor de provincie Gelderland. (Mr. C. H. baron van)
I. Is, gedur. het zittingjaar *lid* der *Comm. voor de Verzoekschr.*, 4; - gedur. Sept. 1854 der *derde* afd. *lid*, 4, - gedur. Dec. van de *tweede* afd. *lid*, 20; - ged. April 1855 der *vierde* afd. *lid*, 106; - gedur. Junij *derzelfde* afd. *lid*, 130; *rapptr.* voor de w. o.: Naturalis. van J. C. Horch c. s.; Uitzondering op de artt. 523, 526 en 549 van het Burg. Wetb.; Verlenging v. d. termijn van art. 293 der gemeentewet; Inkoop en amortis. van nat. schuld; Goedkeur. eener dading tusschen het bestuur der domeinen en Kampen, 133; Hoofdst. VIII der Staatsbegr. voor 1855; Regt. indeel. v. h. Haarlemmermeer, 143; — volgens kennisgeving afwezend, 21.
Spreekt bij de ber. over het *wets-ontwerp:* Afschaffing van den accijns op het gemaal, 203.
Doet een voorstel omtrent de *orde der werkzaamheden*, 202.

Rhum. B. 474.

Rhijnland. (Waterschap van) B. 241. = (Nieuw reglement voor het hoogheemraadschap) B. 95. — Regeling van het maalpeil en toestand van den boezemstand; B. 95, 304. — Ontlasting van den boezem; z. Stoomgemaal op den IJssel.

Rhijnspoorweg te Arnhem. (XXIX. Wets-ontwerp tot onteigening van perceelen voor de uitbreiding van het station van den)
II. Ingekom. bij de Tweede Kamer, 7 Nov. 1854, b. 31; — Kon. boods., 28 Oct.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel. met * bijlagen, B. 208; — Ben. der comm. van rapptrs, 35; - Eindversl., 20 Nov.. B. 227, (uitgebr. 21 Nov., 63); — Aann. van het w. o. zonder beraadsl. 18 Dec. met algem. (52) stemmen, 462.
I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 19 Dec. 1854, b. 29; - Inhoud id.; — Benoem. der comm. van rapptrs, 31; - Versl. der comm., 20 Dec., 32; (uitgebr. 21 Dec., 31); — Aann. zonder beraadsl. met algem. (26) stemmen, 23 Dec., 35.
De wet is vastgesteld 25 Dec. 1854 (*Staatsblad* n°. 158).

———— z. Rotterdam. I. 39, 40, 45, 59, 63, 65; B. 10, 77, 106, 110; — Werken op het Pruissisch grondgebied; I. 181, 182; II. 1062; — Reiskosten van den Commissaris des Konings; B. 445.

Rhijnspoorweg-maatschappij. (Subsidie aan de Nederlandsche) II. 257, 258. z. verder IJssel.

Rivieren. z. Openbare werken.

Rivierverbeteringen. z. Waterstaat.

Rochussen, lid der Tweede Kamer voor het hoofd-kiesdistrict Alkmaar. (J. J.)
II. Zendt zijne geloofsbrieven in, 19 Sept. 1854, b. 3; - (Benoem. eener comm. tot onderz., id.; - Versl. der comm., 5); - Toelating, 6.
II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1854 der *derde* afd. *lid*, 9; *rapptr.* voor de hoofdst. I en II der Staatsbegroot. voor 1855, b. 27; voor de hoofdst. VIII, IX *A* en *B* derz. Staatsbegr., 29; voor de w. o.: Afschaffing v. h. tonnegeld der zeeschepen; Wijzig. der wet van den 26sten April 1852 (*Staatsbl.* n°. 90), voor zooveel betreft het daarbij bedoelde depôt (aankoop van $2^1/_2$ en 3 pct. nationale schuld); Verhooging van hoofdst. IX *A* der Staatsbegroot. voor 1854, b. 34; Regeling van het gebruik van het koloniaal batig slot over 1852; Afschaffing der regten v. goud en zilver in Ned. Indie, 35; - gedur. Nov. en Dec. der *vijfde* afd. *lid*, 93; *onder-voorz.* id.; *rapptr.* voor het w. o.: Voorl. regeling der uitgaven voor het Depart. van Marine gedur. de eerste zes maanden van 1855, b. 447; - gedur. Febr. en Maart 1855 der *vijfde* afd. *lid*, 480; *voorz.*, id.; *rapptr.* voor de w. o.: Regeling koperen pasmunt en nadere aanwijzing van middelen tot regeling v. h. muntwezen in Ned. Indie, 481; Goedkeuring v. h. tractaat omtrent Timor, 482; - gedur. Mei en Junij der *derde* afd. *lid*, 666; *voorz.* id.: *rapptr.* voor de w. o.: Verhoog. v. h. minimum der opbrengst v. d. suiker-accijns, 671; Goedkeuring v. h. tractaat met Frankrijk omtrent den nadruk, 677; Regeling der wijze van beheer enz. der koloniale geldmiddelen, 721; — *lid* eener *comm. tot onderzoek* van *regeringsbescheiden:* Verslagen omtrent Nederlandsch Indie over 1851 en 1852 [waaromtrent in het vorig jaar geen versl. was uitgebragt], B. 425-558[2], (brengt rapport uit, 15 Maart, 661); - Verslag omtrent de uitvoering der wet tot regeling v. h. muntwezen in Nederl. Indie, 478; - Overeenk. met Belgie omtr. de toelating van consulaire agenten in Nederl. Indie; — volgens kennisgeving afwezend, 197, 1065.
Spreekt, bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1855, alg. ber., 55; hoofdst. II, art. 6 (Bureau en locaalbehoeften voor de Kamers), 141; hoofdst. III, alg. ber., 161; art. 5 (Tractementen gezanten), 176; hoofdst. VIII, alg. ber., 308, 324, 331; afd. 3 (Materieel der zeemagt), 352, 353; afd. 4 (Personeel der zeemagt), 358; hoofdst. IX *A*, 364; hoofdst. IX *B*, art. 23 (Tractementen der Rijks-advocaten enz.), 386, 387; hoofdst. XI, alg. ber., 443, 451; - Voorloopige regeling der uitgaven van Marine, alg. ber., 465, 466; - Regeling der ministeriele verantwoordelijkheid, paragr. 2, b. 518; - Regeling van het regt van vereeniging en vergadering, art. 15, b. 589; - Regeling v. h. gebruik v. h. koloniaal batig slot 1852, alg. ber., 601, 602, 605; - Wijziging der wet van 26 April 1852 (depôt der muntbiljetten), art. 4, b. 619, 620, 621; - Regeling v. d. koperen pasmunt in Nederl. Indie, lit. *A*, alg. ber., 629, 630; art. 1, b. 637; - Regeling der brievenposterij, alg. ber., 684; art. 1, b. 693; art. 1, b. 694; - Afschaff. v. d. accijns op het gemaal, alg. ber., 817, 879; art. 2, b. 928; - Hoofdst. VIII der begr. voor 1855, afd. 3, art. 11, b. 974; - Tractaat met Portugal omtrent de regeling van grenzen op Timor, alg. ber., 988; - Tractaat met Frankrijk omtrent den nadruk, alg. ber., 1005; - Verhooging v. hoofdst. V der begrooting 1855, art. 1, b. 1062; - Afschaf. v. h. tonnegeld, alg. ber., 1085; art. 2, b. 1089; art. 6, b. 1090; — *de concl. v. h. Verslag* der comm. tot onderzoek van de Oost-Indis. regeringsversl. over 1851 en 1852, b. 674; - id. van het rapp. op het Adres van mr. A. Bogaers c. s. betrekkelijk het misbruik van sterken drank, 798; — *orde van werkzaamheden*, 1047, 1048; — *voorstellen van leden:* Behandeling in de afdeel. van het wets-ontw. Afschaffing van den accijns op het gemaal der rogge, 342; - Uitstel van behandeling van het wets-ontw. tot afschaffing van den accijns op de brandstoffen, 345.
Doet het voorstel tot het *houden eener enquête* omtrent het misbruik van sterken drank, 1046. z. Adressen.

Rogge. Afschaffing van den acc. ook in verband met dien op de tarwe, B. 312, 313, 452; — Consumtie, B. 316, 329; — Fraude, B. 330. z. verder Accijnsen, Adressen.

Roomsch-katholijken op Timor, B. 307, 356.

Rooij. (XCIX. Inlichtingen op het adres van A. de)
II. Ingek. bij de Tweede Kamer, 16 Junij 1855, b. 331; — Missive der Ministers, 14 Junij 1855, B. 799; Benoem. eener comm. tot onderzoek, 931; - Versl. der comm., B. 831, 832; — Beraadsl. over de concl., 28 Junij, 1096-1099; - Aann. der concl., 1099.

Rotterdam. Station voor den Rhijn-spoorweg, II. 365, 366.

Ruijssenaers betrekkelijk de onderzeesche telegraaf-onderneming. (XVIII. Inlichtingen op het adres van A.)
NB. De stukken waaromtr. in het vorig jaar geen rapp. werd uitgebragt, zijn te vinden in het Bijblad 1852-1853; B. 822[5-6].
Herbenoeming der commissie, 30.
II. Versl. der comm., 13 Feb. B. 332, 333, (uitgebr. 15 Feb., 482); — Bepaling der beraadsl., 487; - Uitstel der ber., 520; — Beraadsl. over de concl. 3 Maart, 527-532; - Goedkeur. der concl. zonder hoofdelijke stemming, 532; — Verbeteringen in redevoeringen, 557.

Rijckevorsel Hz., lid der Eerste Kamer voor de provincie Zuidholland. (A. van)
I. Is, gedur. het zittingjaar *lid* der comm. voor de *Stenographie*, 7; - gedur. Sept. 1854 der *eerste* afd. *lid*, 4; - gedur. Dec. der *tweede* afd. *lid*, 20; *ondervoorz.*, 21; *rapptr.* voor de w. o.: Aanmoediging van den aanvoer van granen; Inkoop en amortis. van nation. schuld; - gedur. April 1855 der *derde* afd. *lid*, 106;

ondervoorz., 109; *rapptr.* voor de w. o.: Regeling van koperen pasmunt en muntwezen in Nederl. Indie; Natural. van H. P. Klerck en 9 anderen; Regeling van het fonds der bakengelden; Afstand van rijksgebouwen aan de gem. Leeuwarden, 109; - gedur. Junij der *eerste* afd. *lid*, 130; *rapptr.* voor de w. o.: Vaststelling van hoofst. VIII der Staatsbegr. v. 1855, b. 133; Overeenkomst met Frankrijk tot wering v. d. nadruk, 143; — volgens kennisgeving afwezend, 3.

Spreekt, bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegrooting voor 1855, algem. beschouw., 58, 60, 64; hoofdst. III, 69; hoofdst. V, 88; hoofdst. X, 95, 96, 97; hoofdst. XI, 100; - Regeling van koperen pasmunt in Nederl. Indie, 113, 115, 116; - Aankoop van $2\frac{1}{2}$ en 3 pcts. nation. schuld tot vervanging v. schatkistbilj. in het depôt der muntbilj., 125; - Hoofdst. VIII der Staatsbegr. voor 1855, b. 144; - Verhoog. van hoofdst. V der Staatsbegr. v. 1855, b. 181; - Overeenk. met Frankrijk tot wering v. d. nadruk, 190^3, 190^7, 190^9, 190^{10}; - Afschaff. v. d. accijns op het gemaal, 222, 236; - Verhooging der opbrengst v. h. minim. v. d. suiker-acc., 247, 249; — *de orde van werkzaamheden*, 31; — *voorstellen van leden:* de HH. van Beeck Vollenhoven, 183; Insinger, 198.

Rijks-advocaten. I. 54, 56, 62, 93, 94; II. 384-388; B. 25, 98, 161, 162.

Rijks-materieel. (Comptabiliteit op het) II. 1046.

Rijst in West-Indie. B. 474.

Saldo's, nagelaten door overleden onderofficieren en soldaten. B. 444.

Sander, lid der Tweede Kamer voor het hoofd-kiesdistrict Dordrecht. (Mr. P. A.)

II. Zendt zijne geloofsbr. in, 19 Sept., 3; - (Benoem. eener comm. tot onderz., id.; - Versl. der comm., 5, 6); - Toelating, 6.

Is, gedur. Sept. en Oct. 1854 der *tweede* afd. *lid*, 9; *lid* der *Comm.* voor de *Verzoekschr.*, id. (brengt versl. uit, 78, 491, 492, 493, 505); - gedur. Nov. en Dec. der *derde* afd. *lid*, 93; - ged. Feb. en Maart 1855 der *vierde* afd. *lid*, 480; - gedur. Mei en Junij der *derde* afd. *lid*, 666; *rapptr.* voor het w. o. Verandering in het Burg. Wetb. omtr. vermiste personen bij seheepsrampen, 667; — *lid* eener *comm. tot onderzoek* der Inlichtingen op het adres van P. Manden, 766; — volgens kennisgeving afwezend, 333, 454.

Spreekt, bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegrooting voor 1855, hoofdst. III, algem. ber., 146; art. 5 (Tractem. gezanten) 176; hoofdst. IV, algem. ber., 201; art. 16 (Algem. geregtskosten) 212; - Regeling van het regt van vereeniging en vergadering, art. 7, b. 571; - Nadere bepalingen der kosten van huizen van bewaring, algem. ber., 646, 647; - Afschaffing van den accijns op het gemaal, algem. ber., 903; - Hoofdst. VIII der Staatsbegroot. voor 1855, afd. 3, onder-art. 11, b. 975; - Aanvulling der wet van 20 Jan. 1815, art. 2, b. 1021; - Regel. der voldoening v. kosten v. overbrenging en verzorging van bedelaars, algem. ber., 1038 (verbet., 1064); — de *conclusie* van het *verslag* op het verzoekschrift van P. Manden, omtrent eene wettelijke regeling van de kerkelijke pensioenen, 493.

Saramacca. (Kolonisatie aan de) B. 210, 259.

Sardinie. Plaatsing van eenen afzonderlijken diplomatieken agent aldaar. II. 180, 181.

Sasse van Ysselt, lid der Eerste Kamer voor de provincie Noordbrabant. (Jhr. L. J. B. van)

I. Is, gedur. Sept. 1854 der *eerste* afd. *lid*, 4; *voorz.*, 5; - gedur. Dec. der *vierde* afd. *lid*, 20; *rapptr.* voor de w. o.: Hoofdst. I, II, III en IV der Staatsbegr. voor 1855, b. 21; hoofdst. V en VII, 23; hoofdst. IX *A* en *B*, 27; hoofdst. XI en XII, 31; Voorl. regeling van uitgaven voor het Depart. van Marine gedur. de eerste zes maanden van 1855; Vaststelling der middelen voor 1855, b. 35; - gedur. April 1855 der *derde* afd. *lid*, 106; - gedur. Junij der *tweede* afd. *lid*, 130; *rapptr.* voor het w. o. Verlenging van den termijn van art. 293 gemeentewet; Regel. der brievenpost; Regeling van het vervoer van buskruid, 133; Stichting van een stoomgemaal op den IJssel, 143; — *lid* eener *Comm. tot onderzoek* der *geloofsbrieven* van den heer Sichterman van de Brake, 131.

Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1855, hoofdst. X, 95; - Voorziening in sommige waterschapsbelangen, 187.

Doet voorstellen: tot het doen *drukken* van de aanspraak des Voorzitters, gehouden bij de aanvaarding dier betrekking, 3; - omtrent de *orde der werkzaamheden*, 159.

Sassen, lid der Eerste Kamer voor de provincie Noordbrabant. (Mr. N. F. C. J)

I. Is, gedur. Sept. 1854 der *derde* afd. *lid*, 4; - gedur. Dec. der *eerste* afd. *lid*, 20; *rapptr.* voor de w. o.: Hoofdst. XI en XII der Staatsbegr. voor 1855, b. 31; - gedur. April 1855 van *dezelfde* afd. *lid*, 106; - gedur. Junij der *vierde* afd. *lid*, 130; — volgens kennisgeving afwezend, 121.

Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1855, hoofdst. III, b. 71; hoofdst. IX *B*, 93; hoofdst. X, 97; - Voorziening in sommige waterschapsbelangen, 186, 197; - Afschaffing van den accijns op het gemaal, 227; — *voorstel* van den heer van Dam, 226.

Schatkist. (Administratie der publieke) B. 24, 97, 162. z. Koloniale.

Schatkistbiljetten. z. Muntbiljetten.

Schatters. Bezoldiging van Rijksschatters door de gemeente. II. 371, 373.

Schepen. z. Aanbestedingen.

Scheepsrampen. (LXXV. Wets-ontwerp houdende uitzonderingen op de artt. 523, 526 en 549 van het Burgerl. Wetb., ten opzigte van vermiste personen bij vermoedelijke of bekende)

II. Ingekom. bij de Tweede Kamer 8 Mei 1855, b. 663; — Kon. boods., 15 April; - Ontw. van wet; - Mem. van toel.; B. 595-597; — Ben. der comm. van rapptrs., 667; - Voorl. versl., 18 Mei; B. 698, 699; — Mem. van beantw. en Nota van wijzig.; B. 751, 752; — Eindversl., 29 Mei, (uitgebr. id.); B. 752; — Aannem. zonder ber. van het w. o. met alg. (55) stemmen, 23 Junij, 1023.

I. Ingekom. bij de Eerste Kamer 25 Junij 1855, b. 129; - Inhoud, 130; — Benoem. der comm. van rapptrs., 133; - Versl. der comm., (uitgebr. 3 Julij, 151), 151; — Aannem. van het w. o. na beraadsl., met algem. (31) stemmen, 6 Julij, 156.

De wet is op 9 Julij 1855 vastgesteld (*Staatsblad* nº. 67).

Scheepsvolk. (Middelen om te voorzien in de mindere rangen van) B. 19.

Scheepvaartregten. z. Indirecte belastingen. Tonnegelden.

Schelde. (Loodsdienst op de) B. 401.

Schimmelpenninck van der Oije, lid der Tweede Kamer voor het hoofd-kiesdistrict Zutphen. (W. A. baron)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1854, der *vierde* afd. *lid*, 9; *voorz.*, id.; *rapptr.* voor het w. o. Regeling der minist. verantwoordel., 35; - gedur. Nov. en Dec. der *tweede* afd. *lid*, 93; *rapptr.* voor het voorstel van den hr. van Nispen van Sevenaer en twee anderen tot afschaffing v. d. accijns op het gemaal der rogge, 465; - gedur. Febr. en Maart 1855, der *vierde* afd. *lid*, 480; *voorz.*, id.; *rapptr.* voor de w. o.: Regeling der koperen pasmunt en nadere aanwijzing der middelen tot regeling v. h. muntwezen in Ned. Indie, 481; - gedur. Mei en Junij, der *tweede* afd. *lid*, 666; *voorz.*, id.; — *lid* eener *comm. tot onderzoek* der Overeenkomst met het hertogdom Nassau, 11 Junij, 872 (brengt verslag uit, 23 Junij, 1031).

Spreekt bij de beraadsl. over *de prise en considération* van het voorstel van den heer Wintgens tot instelling van plaatsel. raden van gezondheid, 39; — *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1855, hoofdst. V, afd. 3 (Militie en schutterijen), 235, 236; art. 80 (Subsidien enz.), 253; art. 82 (Subsidie Rhijnspoorweg-maatschappij), 258; hoofdst. VI, alg. ber., 296; hoofdst. X, alg. ber., 423; - Afschaff. v. d. accijns op het gemaal, alg. ber., 770, 884; art. 2, b. 924; - Wijziging der wetten regelende de pensioenen bij de landmagt, 1060; - Afschaffing van het tonnegeld, alg. ber., 1079; — *orde der werkzaamheden*, 709, 717, 718; — *voorstellen van leden:* Interpellatie van den heer van Nispen van Sevenaer over den toestand van den IJssel enz., 48; - Houden eener avondzitting, 431.

Scholen over 1853-1854. (LXII. Verslag omtrent den staat der hooge-, middelbare en lagere)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 13 Feb. 1855, b. 478; — Geleidende missive, 5 Febr.; - Verslag, B. 371-398; - *Bijl. behoorende tot dat verslag (Opgaaf getal studenten op 31 Dec. 1853; Staat der Latijnsche scholen en gymnasien, gedurende 1853-1854; Openbare scholen; Bijzondere scholen, eerste klasse; Bijzondere scholen tweede klasse; Staat getal lagere scholen, alles over 1853; Verhoudingen uit de voorgaande staten afgeleid; Scholen van bijzondere aard en strekking; Staat der acten van toelating van onderwijzers in 1853), - Benoem. eener comm. tot onderzoek, 478; - Verslag der comm., B, 834-838, (uitgebr. 26 Junij, 1064); — Aannem. der concl. zonder beraadsl., 1099.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 12 April, 105.

——— Openbare en bijzondere, B. 387; - getal leerlingen en onderwijzers in verhouding tot de bevolking, B. 50, 388; — Openbare, B. 389-392; - Latijnsche en gymnasien, B. 379-381: z. Subsidien; - inkomen van onderwijzers en ondersteunings- en weduwenfondsen, B. 392; - localen B. 393; — Bijzondere, B.

50; - der 1ste kl., B.393-395; - der 2de kl., B. 395; - van bijz. aard, B. 395-397; - bij het leger, B. 381-384; — Gemengde, voor armen, B. 336, 347, 348; - werkscholen, B. 348.
z. verder Adressen. Clinische. Onderwijs.

Schoolpligtigheid. B. 51.

Schoonhoven. Herstel der schutsluis aldaar; II. 245, 248.

Schuld. (XLIII. Wets-ontwerp tot inkoop en amortisatie van rentegevende nationale)
II. Ingek. bij de Tweede Kamer 14 Dec. 1854, b. 401; — Kon. boods., 13 Dec.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 256, 257; — Benoem. der comm. van rapptrs., 433; - Eindversl. der comm., 16 Dec., B. 257, 258 (uitgebr. id., 439); — Beraadsl. 18 Dec., over art. 3, b. 463; art. 5, b. 463; - Aann. van het wets-ontw. met 53 tegen ééne stem, 13 Dec., 464.
I. Ingek. bij de Eerste Kamer, 19 Dec. 1854, b. 29; - Inhoud, id. — Benoem. der comm. van rapptrs., 31; - Verslag der comm., 21 Dec., 53 (uitgebr. id., 31); — Beraadsl. 23 Dec., 36, 37; - Aann. met algem. (26) stemmen, id., 37.
De wet is vastgesteld 25 Dec. 1854 (*Staatsblad* n°. 161).

——— (LXXXIX. Ontwerp van wet tot inkoop en amortisatie van rentegevende nationale)
II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 31 Mei 1855, b. 747; — Kon. boods., 29 id.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 757-760; — Eindversl., B. 791, 792; 13 Junij (uitgebr. id., 918); — Aann. van het wets-ontw., zonder ber., met algem. (46) stemmen, 25 Junij, 1043.
I. Ingekom. bij de Eerste Kamer, 26 Junij 1855, b. 131; - Inhoud, id.; — Benoem. der comm. van rapptrs., 133; - Verslag der comm., 159 (uitgebr. 6 Julij, 158); - Aann. van het w. o. zonder beraadsl., met algem. stemmen, 7 Julij, 176.
De wet is vastgesteld 11 Julij 1855 (*Staatsblad* n°. 71).

——— toegestaan bij art. 3 der wet van den 22sten April 1855. (XCVI. Ontwerp van wet tot verhooging der som tot inkoop van rentegevende nationale)
II. Ingek. bij de Tweede Kamer, 18 Junij 1855, b. 897; — Kon. boods., 11 Junij; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 791; — Benoem. der comm. van rappts., 897; — Eindversl. der comm., B. 791, 792, 13 Junij (uitgebr. 16 Junij, 931), B. 797; — Aann. van het wets-ontw., zonder beraadsl., met algem. (46) stemmen, 25 Junij, 1043.
I. Ingek. bij de Eerste Kamer, 26 Junij 1855, b. 131; — Benoem. der comm. van rapptrs., 143; - Versl. der comm., 159, (uitgebr. 6 Julij, 158); - Aann. van het wets-ontw. zonder ber., met algem. stemmen, 176.
De wet is vastgesteld 11 Julij 1855 (*Staatsblad* n°. 72).

——— (Nationale) Amortisatie, II. 364, 365; B. 20-24, 95, 159, 206; — Geschil tusschen het Departem. van Finant. en de Algem. Rekenk., betreffende den aankoop; B. 204, 207, 254, 446. = (Misbruik bij handligting van minderjarige bezitters van inschrijvingen op het grootboek der) II. 376, 377. — Bezoldig. van het person. bij de administr. van het grootboek, II. 377-380.

Schulddelging. z. Schuld. B. 38, 95; — In verb. met de afsch. van belastingen, B. 74, 75; — Stelsel der Regering daaromtrent, B. 312; I. 125, 126; II. 612, 613, 615, 616, 617, 618, 619-621.

Schutterijen. Kosten, B. 9. z. verder Militie.

Schrijvers bij het Departem. van Oorlog, II. 1058, 1059.

Sichterman van de Brake, lid van de Eerste Kamer voor de provincie Groningen. (Mr. M.) Vervangt den heer de Sitter.
I. Zendt zijne geloofsbrieven in, 131 (Benoem. eener comm. tot onderz., id.; Verslag der comm., 133); - Toelating 143.
Is, gedur. Junij 1855, der *vierde* afd. *lid*.
Spreekt bij de beraadslag. omtrent de *wets-ontwerpen:* Voorziening in sommige waterschapsbelangen, 199; - Afschaffing van den accijns op het gemaal, 209, 243.

Sitter, lid van de Eerste Kamer voor de provincie Groningen. (J. de)
I. Is, gedur. Sept. 1854, der *eerste* afd. *lid*, 4; - gedur. Dec. van de *vierde* afd. *lid*, 20; - gedur. April 1855, der *tweede* afd. *lid*, 106; — volgens kennisgeving afwezend, 19, 105.
Spreekt bij de beraadslaging over *het adres van antwoord* op de troonrede, par. 5, b. 14, 15.
Berigt van zijn overlijden, 109. Vervangen door den heer Sichterman van de Brake.

Slaven. Emancipatie. II. 437, 440-442, 445, 446[1], 450, 452, 454, 457, 458, 459, 464[3], 464[5], 533, 534, 538, 641-646; B. 302, 357, 405, 449; - Handel. z. Timor; - Staatscommissie voor de emancipatie. B. 101, 107; - Desertie. II. 535; - Mishandeling. II. 643, 645. B. 214-217; - Onderwijs. II. 536, 642, 644, 645. B. 406; - Reglementen. II. 534, 536-541, 642, 644, 645. B. 219, 220, 405; - Voeding. II. 541. B. 406; —

SL — SP

Aantal op Curaçao. B. 220; - Mishandeling. II. 538. B. 356, 357. z. Boschpatrouilles. Manumissien. Moravische broeders. Teenstra.

Slavernij. Bepalingen in het reglement voor West-Indie. I. 101, 102. z. verder Interpellatien. Teenstra.

Slicher van Domburg, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Middelburg. (Mr. J. J.)
II. Zendt zijne geloofsbrieven in, 19 Sept., 3; - (Benoem. eener comm. tot onderzoek, id.; - Verslag der comm., 5, 6); - Toelating, 6.
Is, gedur. Sept. en Oct. 1854 der *vijfde* afd. *lid*, 9; *rapptr.* voor het w. o. Verhooging van hoofdst. V der Staatsbegr. voor 1854, b. 34; - gedur. Nov. en Dec. der *derde* afd. *lid*, 93; - gedur. Feb. en Maart 1855 der *eerste* afd. *lid*, 480; - gedur. Mei en Junij der *derde* afd. *lid*, 666; *rapptr.* voor het w. o. Wijziging van hoofdst. X der Staatsbegr. voor 1854, b. 667; — *lid* eener *comm. tot onderzoek* van *regeringsbescheiden:* Addition. overeenk. met Napels op het in 1849 gesloten tractaat, 524; - Staatsrekening 1852, b. 791; — gezonden naar den Koning, 6 (brengt verslag uit, 7); — *stemopnemer*, 6; — volgens kennisgeving afwezend, 483.
Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1855, hoofdst. V, afd. 11 (Nijverheid; premien visscherij), 290, 291; - Voorl. voorzien. in sommige waterschapsbelangen, 723; art. 12, b. 754.
Doet het voorstel tot *het wijzigen* van art. 12 van het w. o. Voorl. voorzien. in sommige waterschapsbel., 754.

Sloet tot Oldhuis, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Zwolle. (Mr. B. W. A. E. baron)
II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1854 der *tweede* afd. *lid*, 9; *rapptr.* voor de w. o.: Regeling van het gebruik van het kol. bátig slot over 1852; Afschaffing der regten voor goud en zilver in Nederl. Indie, 35; - gedur. Nov. en Dec. der *vijfde* afd. *lid*, 93; - gedur. Feb. en Maart 1855 der *eerste* afd. *lid*, 480; - gedur. Mei en Junij der *vierde* afd. *lid*, 666; *rapptr.* voor het w. o. Kosten van overbrenging naar bedelaarsgestichten, 667; — *lid* eener *comm. tot onderzoek* van *regeringsbescheiden:* Verslag wegens de uitvoering der wet omtr. het muntwezen in Nederl. Indie, 478; - Publicatie van den Gouvern.-Gener. van N. I. van 24 Maart 1855, b. 998; — volgens kennisgev. afwezend, 847.
Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1855, hoofdst. III, algem. ber., 161; hoofdst. IV, algem. ber., 203; hoofdst. V, algem. ber., 225; art. 34 (Jaarwedden prov. ambtenaren in Overijssel), 233; afd. 3 (Militie en schutterijen), 235; art. 77 (Onderhoud veren enz.), 252; afd. 7 (Onderwijs), 265; art. 102 (Tractem. ambtenaren Koninkl. bibliotheek), 276, (verbet. 298); art. 120 (Koninkl. academie van wetens.), 276, 284; hoofdst. VIII, afd. 2 (Kosten niet behoorende tot marine-aangelegenheden 338; hoofdst. X, algem. ber., 409; hoofdst. XI, 454; - Regeling van het regt van vereeniging en vergadering, algem. ber., 553; art. 22, b. 596; - Regeling van de koperen pasmunt in Ned. Indie, lit. A, algem. ber., 625, 626; - Reglement der brievenposterij, 678; art. 1, b. 693, 695, 697; - Afschaffing van den acc. op het gemaal, art. 2, b. 922; - Hoofdst. VIII der begroot. voor 1855, algem. ber., 933; - Afschaffing van het tonnegeld, algem. ber., 1081; — doet voorstellen: omtrent den *aanvang der zitting*, 877.

Sluikhandel op de Hannoversche grenzen. II. 148, 157; = (Tractaat met Pruissen tot wering van den) II. 365-375; = door ondernemers van publieke vervoermiddelen. II. 681.

Sluis naar Breskens. Kanaal. II. 253, 256[3].

Smit van den Broecke, *Minister van Marine*, van 8 Feb. 1855 af; I. 105; II. 477. (A. J. de)
I. Spreekt, in de Eerste Kamer bij de beraadsl. over de vaststelling van hoofdst. VIII der Staatsbegr. voor 1855, b. 150.
II. Spreekt, bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Vaststelling van hoofdst. VIII der Staatsbegr. over 1855, algem. ber., 951, 967, 968; art. 12, b. 978; art. 22, 980; - Uitgav. wegens verstrekkingen voor de Marine, dienst 1855, algem. ber., 1047; — de *orde van werkzaamheden*, 715, 719.
Verandert § *a* van art. 1 van het w. o. Regelende de pensioenen bij de zeemagt, 1066.

Soassa. (Bepalingen omtrent de) B. 248, 249.

Soerabaija. Voormalige muntinrigting. II. 628, 629, 632. B. 359, 360, 364, 432.

Soldaten. z. Kazernen.

Solor. (Eiland) B. 307.

Spaarbanken. B. 352. Spaarkassen. B. 353.

Specerijen in Oost-Indie. B. 301, 302.

Spoorwegen. I. 14, 15, 39. z. Adressen. Bureaux ambulants. = in de noordoostelijke provincien. II. 22, 244, 248; = (Aken-Maastrichtsche), II. 12, 88, 138.

Staatsbegrooting voor 1853. Drukwerk, onderhoud landsgebouwen, toezigt jagt en visscherij, herstelling van buitengewone winterschade. (VII. Wets-ontwerp tot wijziging van hoofdstuk V der)

II. Ingekom. bij de Tweede Kamer, 25 Sept. 1854, b. 15; — Kon. boods., 25 Sept.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel.; B. 61, 62; — Ben. der comm. van rapptrs., 27; - Eindversl. der comm., 2 Oct., B. 62 (uitgebr. 3 Oct., 27); — Ber. 6 Oct.; - Aann. met algem. (42) stemmen, 29.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 7 Dec., b. 19; - Inhoud, 20; — Benoem. der comm. van rapptrs., 21; - Versl. der comm., 8 Dec., 21 (uitgebr. 9 Dec., id.); — Aannem. zonder ber. met algem. (33) stemmen, 12 Dec., 23.

De wet is op 16 Dec. 1854 vastgesteld (*Staatsblad* n°. 145).

——— voor 1854. Kosten van den Haarlemmermeerpolder. (X. Wets-ontwerp tot verhooging van hoofdstuk V der)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 3 Oct. 1854, b. 27; — Kon. boods., 27 Sept.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel.; - Stand van de begrooting van kosten tot droogmaking van het Haarlemmermeer, B. 66-68; — Ben. der comm. van rapptrs., 34; - Eindversl. der comm., 1 Dec., B. 240-242 (uitgebr. id., 223); — Alg. ber., 18 Dec., 462, 463; - Aann. van het w. o. met algem. (55) stemmen, 463.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 19 Dec., b. 29; - Inhoud, id.: — Ben. der comm. van rapptrs., 31; - Versl. der comm., 20 Dec., 33 (uitgebr. 21 Dec., 31); — Aann. zonder ber. met algem. (26) stemmen, 23 Dec., 37.

De wet is den 25sten Dec. 1854 vastgesteld (*Staatsblad* n°. 177).

——— voor 1854. (LXIX. Wets-ontwerp tot wijziging van hoofdstuk X der)

II. Ingekom. bij de Tweede Kamer, 12 Maart 1855, b. 622; — Kon. boods., 11 id.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel.; - Opgaaf behoorende bij het wets-ontw.; - Toel. staat, B. 439-443; — Benoem. der comm. van rapptrs., 667; - Voorl. verslag, B. 694, 695 (15 Mei); — Mem. van beantw., B. 754, 755; — Eindversl., B. 755, 30 Mei (uitgebr. id.); — Algem. ber., 1043-1046; - Aann. zonder beraadsl. van het eenig art. en de beweegredenen van het wets-ontw. met 31 tegen 15 stemmen, 25 Junij, 1046.

I. Ingekom. bij de Eerste Kamer, 26 Junij 1855, 131; — Benoem. der comm. van rapptrs., 155; - Verslag der comm., (uitgebr. 6 Julij, 158), 160; — Beraadsl., 178, 179; - Aann. van het wets-ontw. met algem. (31) stemmen, 7 Julij, 180.

De wet is vastgesteld 11 Julij 1855 (*Staatsblad* n°. 75).

——— voor het dienstjaar 1855. (II. Wets-ontwerpen tot vaststelling der)

II. Ingekom. bij de Tweede Kamer, 23 Sept. 1854, b. 11; Redevoering van den Minister van Finantien bij de indiening in de Tweede Kamer, 23 Sept. 1854, b. 11-14.

Hoofdstuk I (*Huis des Konings*). Ontw. van wet, B. 3; — Benoeming der comm. van rapptrs., 27; - Voorl. versl. met Nota van den heer van Bosse, 30 Oct., B. 73-75; — Mem. van beantw., B. 105-108[2], — Eindversl. der comm., 10 Nov., B. 171 (uitgebr. id., 33); — Beraadsl. in het algem. over al de hoofdstukken, 20-25 Nov., 49-60, 63-78, 81-93, 95-111, 113-127, 129-140 (verbet. 127, 195); — Aann. van hoofdst. I zonder beraadsl. met algem. (65) stemmen, 140.

Hoofdstuk II (*Hooge Collegien van Staat en Kabinet des Konings*). Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 3 en 4; - * Uitgew. en toel. staat; - * Staat van verleende pensioenen, sedert 20 Julij 1853 tot 20 Julij 1854; - * Staat van verstorven pensioenen, sedert de opmaking der Staatsbegr. voor 1854; — Benoem. der comm. van rapptrs., 27; - Voorl. versl., 20 Oct., B. 75-77; — Mem. van beantw. met bijlage, B. 109; — Eindversl. der comm., 10 Nov., B. 171 (uitgebr. id., 33); — Ber. 25 en 27 Nov.; over de onder-artt. 5 van art. 1 (Kosten vallende op de stenographie), 140 [amendem. id.]; 6 (Bureau- en locaalbehoeften en drukwerk voor de beide Kamers), 141, 142 [amendem. 141]; 3de afd. (Algem. Rekenkamer), 143; onder-art. 28 (Onvoorziene uitgaven), id; — Aann. van het hoofdst. met algem. (65) stemmen, 144.

Hoofdstuk III (*Departement van Buitenlandsche Zaken*). Ontw. van wet; - Mem. van toel.; B. 4, 5; - * Uitgew. en toel. staat; - * Staten van pensioenen; - * Staten van wachtgelden en afloopende betalingen; — Ben. der comm. van rapptrs., 27; - Voorl. versl., 18 Oct., B. 77, 78; — Mem. van beantw. met Nota van wijzig.; B. 109-111; — Eindversl. der comm., 11 Nov., B. 171 (uitgebr. 14 Nov., 35); — Wijziging voorgesteld door den heer Dommer van Poldersveldt, B. 229; — Ber. 27-29 Nov.; Alg. ber., 144-172 (verbet. 195); - Ber. over de afzonderl. onderartt. 5 van art. 1 (Tractem. en bezoldig. van het personeel der gezantschappen), 172-177 [amend. 172, 174]; 6 (Tract. en bezoldig. van het person. der consulaten), 179-184 (verbet. 224); 10 (Reis- en verblijfkosten voor de comm. voor het afnemen van examens van adspiranten voor diplomatieke betrekkingen), 184; 11 (Reis- en verblijfkosten van personen, die als staatspostiljons met het doen van buitenlandsche reizen belast worden), 184; 17 (Pensioenen), id.; 20 (Onvoorzienc uitgaven), 185; — Aann. van het hoofdst. met 42 tegen 25 stemmen, 185.

Hoofdstuk IV (*Departement van Justitie*). Ontw. van wet; - Mem. van toel.; B. 5-8; - * Uitgew. en toel. staat; - * Staten van pensioenen; - * Staat van wachtgelden; - * Staat van uitgaven voor algem. justitiekosten over 1852; — Ben. der comm. van rapptrs., 27; - Voorl. versl., 17 Oct., B. 78-81; — Mem. van beantw. met Nota van wijzig. B. 111-122; — Eindversl. der comm., 11 Nov.; B. 171 (uitgebr. 14 Nov., 35); — Ber. 29 en 30 Nov. en 1 Dec.; Algem. ber., 185-208 (verbet. 224); - Ber. over de afzonderlijke onder-artt. van art. 1: onder-art. 2 (Tractementen van den secret.-gener., de ambtenaren enz.), 209, 210 [amend. 209] (verbet. 224); onder-art. 7 (Tractem. van de presidenten, viee-presidenten enz. der arrondissem.-regtbanken), 210-212 [amend. 211]; onder-art. 10 (Tractem. van de geregtsdienaren), 212; onder-art. 16 (Algem. geregtskosten in strafzaken, transportkosten van uit te leveren vreemdelingen enz.), 212; afd. 5 (Rijks-politie), 213-216; onder-art. 23 (Geheime correspondentie-gelden ten dienste der politie in het algemeen), 216-220 [amend. 216]; onder-art. 31 (Transportkosten van veroordeelde gevangenen enz.), 220, 221; onder-art. 34 (Reparatien, vertimmeringen en bijdragen in de onderhoudskosten van regthuizen en gevangenissen enz.), 221; — Aannem. van het hoofdst. met 46 tegen 19 stemmen, 221.

Hoofdstuk V (*Departement van Binnenlandsche Zaken*). Ontw. van wet; - Mem. van toel.; B. 8-14; - * Uitgew. en toel. staat, benevens eene vergelijking met de begroot. van 1854, voor zoover de sommen bij de verschillende artt. niet met elkander overeenstemmen; - * Lijsten van pensioenen; - * Lijst der lijfrenten en toelagen; - * Lijst van waehtg.; — Ben. der comm. van rapptrs., 27; - Voorl. versl., 17 Oct., B. 81-89; — Mem. van beantw. met Nota van wijzig., 3 Nov., B. 122-145; — Eindversl. der comm., 11 Nov., B. 172 (uitgebr. 14 Nov., 35); — Beraadsl., 1 en 2 en 4-7 Dec; Algem. ber., 222, 225-233, (verbet. 256); ber. over eene motie tot uitstel der behandel. van het hoofdst., 222, 223; - ber. over de afzonderlijke onder-artt. van art. 1; onder-art. 34 (Jaarw. van den Commiss. des Konings, van de leden van Ged. Staten enz. in Overijssel), 233, 234; onder-art. 42 (Jaarw. van den Commiss. des Konings, van de leden van Ged. Staten enz., in Drenthe), 234; 3de afd. (Nation. mil. en schutt.), 234-237, (verbet. 256); 4de afd. (Medische politie), 237-240, (verb. 286); 6de afd. (Waterstaat en publieke werken), 242-250, 256[1]; onder-art. 64 (Tractem. van de inspecteurs, hoofdingenieurs enz), 250 en 256[1]; onder-art. 70 (Verbet. der rivieren enz.), 250-252, 256[1], 256[2], (verbet. 286); onder-art. 77 (Onderh. enz. van veren en schipbruggen enz.), 252, 256[2]; onder-art. 80 (Subsid. aan bestur. enz. tot bekost. van werken), 253-256, 256[2-3], [amendem. 254]; onder-art. 82 (Vergoed. van rente aan de Nederl. Rhijnspoorw.-maatschappij), 257, 258; afd. 7 (Onderwijs), 259-272; onder-art. 94 (Subsid. voor het onderw. aan de Lat. scholen, gymnasien en het athenaeum te Maastricht), 273, 274, 286[1], (verbet. 316); onder-art. 98 (Tractem. en beloon. der ambten. enz. bij 's Rijks archiven te 's Gravenhage), 274, 275, 286[1]; onder-art. 102 (Tractem. en beloon. der ambten. enz. bij de Kon. bibliotheek), 276, 286[1-2], (verbet. 298); onder-art. 120 (Subsid. aan de Kon. academ. van wetenschappen enz.), 276-285, 286[2], (verbet. 298) [amendem. 277]; onder-art. 121 (Kunsten en wetens.), 287, 288, 298[1]; afd. 11 (Nijverheid), 288-290, 298[1]; onder-art. 142 (Premien enz. tot aanmoed. der visscherij), 291, 298[1], [amendem. 291], onder-art. 150 (Subsidien enz. voor de nijverheid enz.), 291; 292, 298[1-2], [amendem. 292]; afd. 12 (Telegraphie), 292, 293, 298[2]; — Aann. van het hoofdst. met 52 tegen 12 stemmen, 293.

Adressen betrekkelijk dit wets-ontw. ingekomen. z. Adressen.

Hoofdstuk VI (*Departement voor de Zaken der Hervormde Eeredienst enz.*). Ontw. van wet; - Mem. van toel.; B. 14, 15; * Uitgew. en toel. staat; - * Staat van tractementen en toelagen voor kerkel. bedienden enz.; - * Staten van pensioenen, — Ben. der comm. van rapptrs., 29; - Voorl. versl., 12 Oct., B. 89-91; — Mem. van beantw., 3 Nov., B. 145, 146; — Eindversl. der comm., 10 Nov., B. 172 (uitgebr. id., 33); — Ber. 7 en 8 Dec.; Algem. ber., 293-303 (verbeter. 316); - Ber. over de 1ste afd. (Kosten van het departement), 303; - Ber. over onder-art. 1 (Tractem. van den Minister), 303, 304; — Aann. van het hoofdst. met 57 tegen 5 stemmen, 304.

Hoofdstuk VII (*Departement voor de Zaken der R.-K. Eeredienst*). Ontw. van wet; - Mem. van toel.; B. 15-17; - * Uitgew. en toel. staat; - * Staten van pensioenen; — Ben. der comm. van rapptrs., 29; - Voorl. versl., 7 Oct., B. 91; — Mem. van be-

antw., 3 Nov., B. 147; — Eindversl. der comm., 14 Nov., B. 172 (uitgebr. id., 35); — Aann. van het hoofdst. zonder ber. met 57 tegen 5 stemmen, 304.

Hoofdstuk VIII (*Departement van Marine*). Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 17-19; - * Uitgew. en toel. staat; - * Staten van pensioenen; - * Lijst van wachtgelden; - * Staat van schepen in aanbouw, 1854; - * Staat van 's Rijks zeemagt, in dienst 1 Aug. 1854; - * Id., buiten dienst 1 Julij 1854; - * Ontwerp der sterkte van 's Rijks zeemagt voor 1855; - * Staat der sterkte van het corps mariniers op 1 Julij 1854; - * Bewegingen van Zr. Ms. schepen van Aug. 1853 tot 31 Julij 1854; - * Staat van 's Rijks schepen in O.-I.; - * Staat van 's Rijks zeemagt op 31 Julij 1854; - * Staat van vergelijking der active zeemagt, 1854 en 1855; - * Staat van vergelijking van den voorraad in de magazijnen der marine, op 1°. Januarij 1854 bij de gedane opgave in 1853; - * Staat van het voornaamste artillerie - materieel, op 1 Julij 1854; - * Opgave van het personeel aanwezig op 's Rijks maritime werven, op 1 Julij 1854; - * Staat van gedane betalingen op de marine-begrooting in Indie over 1852; — Benoem. der comm. van rapptrs., 29; - Voorl. versl., 23 Oct., B. 91-95; - Nota omtr. eene drukfeil in het Voorl. versl., B. 104; — Mem. van beantw., 3 Nov., B. 147-153; - * Lijst van uit het corps afgevoerde zee-officieren op 27 Oct. 1844; - * Staat der bedragen, welke op ieder onderdeel van art. 19 hoofdst. VIII der Staatsbegr. voor 1855 betaald worden; - Nota betreffende de opleiding der adelborsten; - Voorl. reglem. voor de opleiding der adelborsten; - Kosten der opleid. van de adelborsten op de wachtschepen; B. 153-159; — Eindversl. der comm., 11 Nov., B. 172 (uitgebr. 14 Nov., 35); — Ber. 8, 9 en 11 Dec.; Algem. ber., 304-315, 317-332, (verbet. 332, 362); - ber. over de afzonderl. onder-artt. van art. 1: onder-art. 2 (Bezoldigingen van den secret.-gener., ambten. bij het depart. enz.), 336, 337; onder-art. 4 (Bezold. van de directeuren en kommandanten-directeuren enz.), 337; afd. 2 (Kosten niet behoorende tot de marine-aangelegenh.), 337, 338; afd. 3 (Materieel der zeemagt), 338-341, 347-349, 350-354; afd. 4 (Personeel der zeemagt), 354-358; onder-art. 19 (Kosten der active zeemagt), 358, 359; afd. 6 (Pensioenen enz.), 359; art. 2 van het hoofdst., 359, 360-362, [amendem., 359, 361], (verbet., 399); — Verwerping van het hoofdstuk met 36 tegen 25 stemmen, 362.

Hoofdst. IX *A*. (*Nationale schuld*). Ontw. van wet; - Mem. van toel.; B. 20-24; - * Uitgew. en toel. staat; — Ben. der comm. van rapptrs., 29; - Voorl. versl., 20 Oct., B. 95, 96; — Mem. van beantw. met gewijz. ontw. van wet, B. 159-161; - * Gewijz. uitgew. en toel. staat; — Eindversl. der comm., 10 Nov., 172, (uitgebr. id., 33); — Ber. 12 Dec.; Algem. ber., 364, 365; - ber. over onder-art. 15 (Amortis. en afloss. van nat. schuld), 365; — Aann. van het hoofdst. met alg. (58) stemmen, 365.

Hoofdstuk IX *B*. (*Departement van Finantien*). Ontw. van wet; - Mem. van toel. met Nota, betrekkelijk de ontvangsten en uitgaven van de brievenposterij, B. 24-30; - * Uitgew. en toel. staat; - * Staat van pensioenen; - * Staat van wachtgelden; Benoem. der comm. van rapptrs., 29; — Voorl. versl., 20 Oct., B. 96-99; — Mem. van beantw., B. 161-163; — Eindversl. der comm., 10 Nov., B. 172, 173, (uitgebr. id., 33); — Ber. 12 en 13 Dec.; Algem. ber., 365-375, (verbet. 415), 464; - Ber. over de onder-artt. van art. 1: onder-art. 2 (Tractementen van den hoofd-administrateur, den secretaris-gener. enz.), 376, [amendem., 378]; afd. 2 (Kosten van het grootboek), 376, 377; onder-art. 5 (Tractem. van den secretaris, de verdere ambten. enz.), 377-380, [amendem., 377]; onder-art. 11 (Tractem. van den agent enz.), 381, 383; onder-art. 16 (Kosten van invordering der onvervreemdbare rente van Belgie enz.), 383; onder-art. 23 (Tractem., toelagen enz. voor de administr. der dir. belast.), 384-389, (verbet., 415), [amendem., 384, 385]; onder-art. 46 (Kosten vallende op de Staatsloterij), 389; afd. 9 (Kosten van admin. der posterijen), 389-391; onder-art. 54 (Onderstandsgelden aan postmeesters der paardenposterij enz.), 391, 392; onder-art. 55 (Verdere uitbreiding van het postwezen), 392; afd. 10 (Admin. der domeinen), 392, 393; art. 3, b. 393, [amendem., 393]; — Aann. van het hoofdst. met 66 tegen één stem, 393.

Hoofdstuk X (*Departement van Oorlog*). Ontw. van wet; - Mem. van toel.; B. 30-32; - * Uitgew. en toel. staat; - * Staat van projectilen en affuiten; - * Staten van pensioenen; - * Staat van het wapendepôt te Dordrecht en Gorinchem over 1853; - * Staat van den geweerwinkel te Delft over 1853; - * Verslag van den directeur der geschutgietcrij over 1853; — Benoem. der comm. van rapptrs. (niet opgegeven); - Voorl. verslag, 14 Oct., B. 99-101; — Mem. van beantw., 3 Nov., B. 163-167; — Eindversl. der comm., 15 Nov., B. 173, (uitgebr. 17 Nov., 39); — Beraadsl. 13 tot 15 Dec.; Algem. ber., 393-396, 401-415, 417-431, 431[1-2], (verbet. 432, 464); - Beraadsl. over de afzonderlijke onder-artt. van art. 1: afd. 5 (Kon. academie voor de zee- en landmagt), 433; afd. 10 (Materieel der artillerie en draagbare wapenen enz.), 434, 435, (verbet., 464); onder-art. 22 (Materieel der genie enz.), 435, 436, (verbet., 464); afd. 12 (Verschillende uitgaven), 436, 437; — Aann. van het hoofdstuk met 38 tegen 28 stemmen, 437.

Hoofdstuk XI (*Departement van Kolonien*). Ontw. van wet; - Mem. van toel.; B. 33; - * Uitgew. en toel. staat; - * Staat van verleende pensioenen; - * Lijst van wachtgelden; — Ben. der comm. v. rapptrs. (niet opgegev.); - Voorl. versl., 14 Oct., B. 101; —Mem. van beantw., B. 167, 168; - * Lijst van O.-I. ambten. met verlof in Nederland; - * Lijst van O.-I. officieren met verlof in Nederland; - * Lijst van ambten. uit de West-Indien en van de Kust van Guinea met verlof in Nederland; - Opbrengst der belastingen in Nederl. Indie van 1844-1854; - Aantooning der hoeveelheid en opbrengst van het zout voor de consumtie van Java en Madura verkocht in 1844-1853; B. 168; — Eindversl. der comm., 15 Nov., B. 173 (uitgebr. 17 Nov., 39); — Ber., 16 en 18 Dec.; Alg. ber., 437-446, 446[1-4], 447-459, 464[1-5], (verbet. 464, 475); — Aann. van het hoofdst. met 44 tegen 15 stemmen, 459.

Hoofdstuk XII (*Onvoorziene uitgaven*). Ontw. van wet, B. 33; — Benoem. der comm. van rapptrs. (niet opgegev.); - Voorl. versl., 20 Oct., B. 102; — Mem. van beantw., B. 168; — Eindversl. der comm., 13 Nov., B. 173 (uitgebr. 14 Nov., 35); — Alg. ber., 18 Dec., 459, 460; — Aann. van het hoofdst. met 50 tegen 3 st., 460.

Recapitulatie der begrooting van Staatsuitgaven voor het dienstjaar 1855, B. 34.

Wet op de Middelen. Ontw. van wet; - Mem. van toel.; - Raming van 's Rijks middelen en inkomsten over 1855; - Vergelijking der middelen over 1853 en 1855; B. 34-45; — Ben. der comm. van rapptrs. (niet opgegev.); - Voorl. versl., 20 Oct., B. 102-104; — Mem. van beantw., B. 168-171; — Eindversl. der comm., 13 Nov.; B. 173 (uitgebr. 14 Nov., 35); — Geleid. miss. van 15 Dec., met eene Nota van wijzig. in het ontw. van wet, B. 260; — Ber. 20 Dec.; Alg. ber., 468-474; - Ber. over de artt.: over lit. 7 *d* (48 opc. van den acc. op de suiker enz.); over n°. 8 (Verschillende ontvangsten en toevallige baten); Aann. van het w. o. met 47 tegen 13 stemmen, id.; 474.

* Lijst der stukken behoorende bij de Staatsbegr. voor 1855.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer: Hoofdst. I, II, III, IV, 7 Dec. 1854, b. 19; Inhoud, 20; - Hoofdst. V, VI, VII, 9 Dec., 21; Inh., 22; - Hoofdst. IX *A*, 12 Dec., 23; Inh., id.; - Hoofdst. IX *B*, 14 Dec., 25; Inh., id.; - Hoofdst. X, 18 Dec., 27; Inh., id.; - hoofdst. XI, XII, 19 Dec., 29; Inh., id.; - Wet op de Middelen, 21 Dec., 31; Inh., 32; — Benoem. van comm. van rapptrs.: voor hoofdst. I-IV, 21; voor hoofdst. V-VII, 23; voor hoofdst. IX *A* en *B*, 27; voor hoofdst. X-XII, 31; voor de Wet op de Middelen, 35; — Verslagen der comm. met de Mem. van beantw.: Algem. overzigt, 37, 38, 44; over hoofdst. I en II, 23 Dec., 38, 44; over hoofdst. III, 23 Dec., 38, 39, 45; over hoofdst. IV, 23 Dec., 39, 40, 45, 46; over hoofdst. V, 23 Dec., 40, 41, 46-48; over hoofdst. VI, 23 Dec., 41, 48; over hoofdst. VII, 23 Dec., 41; over hoofdst. IX *A* en *B* en X, 23 Dec., 42, 43, 48-50; over hoofdst. XI en XII, 23 Dec., 44, 50; over de Wet op de Midd., 23 Dec., 50, 51 (uitgebr. 23 Dec., 37); — Ber., 27, 28 en 29 Dec.; Algem. ber., 53-67; - Aannem. van hoofdst. I zonder ber. met algem. (31) stemmen, 67; - Ber. over hoofdst. II, 67, 68; Aann. met algem. (31) stemmen, 68; - Ber. over hoofdst. III, 69-75; Aann. met 28 tegen 2 stemmen, 75; - Ber. over hoofdst. IV, 75-81; Aann. met algem. (31) stemmen, 81; - Ber. over hoofdst. V, 81-85, 87-91; Aann. met 30 stemm. tegen 1, b. 91; - Ber. over hoofdst. VI, 91; Aann. met alg. (31) stemm., id.; - Ber. over hoofdst. VII, 91, 92; Aann. met alg. (31) stemm., 92; — Aann. van hoofdst. IX *A* zonder ber. met algem. (31) stemmen, 92; — Ber. over hoofdst. IX *B*, 92-95; Aann. met algem. (30) stemmen, 95; - Ber. over hoofdst. X, 95-100; Aann. met 22 tegen 9 stemmen, 100 (verbet. 103[1]); - Ber. over hoofdst. XI, 100-102; Aann. met 29 tegen 2 stemmen, 102; — Aann. van hoofdst. XII zonder ber. met algem. (31) stemmen, 102; — Ber. over de Wet op de middelen, 102-104; Aannem. met alg. (28) stemmen, 104.

De wetten zijn op 28, 29 en 30 December 1854 vastgesteld (*Staatsblad* n[is]. 179-192).

Staatsbegrooting voor 1855. (CI. Wets-ontwerp tot verhooging van hoofdstuk IV der)

II. Ingek. bij de Tweede Kamer, 25 Junij 1855; — Kon. boods. 24 Junij; - Ontw. van wet; - Mem. van toel.; - Vergelijk. staat; B. 829-830; — Benoem. der comm. van rapptrs., 1065; - Voorl. versl., 28 Junij, B. 841.

Het voorloopig verslag is onbeantwoord gebleven.

Stichting van een stoomgemaal ter ontlasting van Rhijnlands boezem op den IJssel. (LII. Wets-ontwerp tot verhooging van hoofdstuk V der)

II. Ingek. bij de Tweede Kamer, 13 Feb. 1855, b. 477; — Kon. boods., 9 Feb.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel.; B. 303-

305; — Ben. der comm. van rapptrs., 481; - Voorl. versl., 2 Maart; B. 412; — Mem. van beantw., 11 Maart, B. 436, 437; — Eindversl. der comm., 12 Maart, B. 437 (uitgebr. id., 617); — Beraadsl. 15 Maart; - Algem. ber., 657, 658; - Aann. van het w. o. met 50 tegen 3 stemmen, 658.

I. Ingek. bij de Eerste Kamer, 12 April 1855, 106; — Ben. der comm. van rapptrs., 113; - Versl. der comm., 18 April, 120, (uitgebr. id., 117); — Beraadsl. 20 April, 126-127; - Aann. met 28 tegen 1 stem, 127.

De wet is vastgesteld 22 April 1855 (*Staatsblad* n°. 35).

Adressen betrekkelijk dit w. o. ingekomen. z. Adressen.

STAATSBEGROOTING voor 1855. (XCI. Ontwerp van wet tot verhooging van hoofdstuk V der)

II. Ingek. bij de Tweede Kamer, 4 Junij 1855, b. 767; — Kon. boods., 1 Junij; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., - Opgave der herstellingen aan de rijkswerken; B. 767-770; — Benoem. der comm. van rapptrs., 817; - Voorl. versl. der comm. B. 783-784; — Mem. van beantw., B. 815-817; — Eindversl., 22 Junij, B. 817; (uitgebr. 23 Junij, 1030); - Algem. ber. 26 Junij, 1061; - Ber. over en aann. van art. 1, b. 1062; - Aann. van het w. o. met algem. (49) stemmen, 26 Junij, 1062.

I. Ingek. bij de Eerste Kamer, 28 Junij 1855, b. 138; — Ben. der comm. van rapptrs., 143; - Versl. der comm., 164, (uitgebr. 6 Julij, 158); — Ber., 181, 182; - Aann. van het w. o. met algem. (29) stemmen, 7 Julij, 182.

De wet is vastgesteld 11 Julij 1855 (*Staatsblad* n°. 99).

———————— (LXXIX. Hoofdst. VIII, *Marine*, der).

II. Ingek. bij de Tweede Kamer, 8 Mei 1855, b. 663; — Kon. boods., 6 Mei; - Ontw. van wet; - Mem. van toel.; B. 649; - Stelsel voor de Nederl. Marine, B. 649-656; - * Toelicht. staat van art. 8; - * Verzameling der 2e afd.; - * Toel. staat der artt. 11, 12, 13, 14 en 14bis; - * Toel. staat van art. 19; - * Staat aanwijz. de bijdragen betaald voor ieder onderdeel van art. 19; - * Ontwerp der active zeemagt voor 1855; - * Verzameling der 4e afd.; - * Algem. recapitulatie-staat; - Nota van wijzig., B. 688; — Ben. der comm. van rapptrs., 671; - Voorl. versl., 22 Mei, B. 705-713; — Mem. van beant., Nota van wijzig. en Nota van kosten, B. 771-778; — Eindversl., 8 Junij, B. 783, (uitgebr. 9 Junij); — Algem. ber., 933-963, 966; Aann. van onder-art. 10 zonder ber., 963; Ber. over en aann. van onder-art. 11 en het amend. van den heer Dullert, 963-977; Ber. over en aann. van onder-art. 12, b. 977-979; Aann. van de onder-artt. 13 en 14 zonder beraadsl.; Beraadsl. over en aannem. van onder-art. 14bis; Aannem. van de onder-artt. 15-21 zonder ber.; 979; Ber. over en aann. van onder-art. 22, b. 979, 980; Aann. van de onder-artt. 23-32 zonder ber., 980; Aann. van artt. 1-4 en de beweegredenen van het ontw. met 44 tegen 16 stemmen.

I. Ingek. bij de Eerste Kamer, 25 Junij 1855, b. 129; - Inhoud, 130; — Ben. der comm. van rapptrs., 133; - Versl. der comm., (uitgeb. 29 Junij, 139), 140; — Ber., 143-151; - Aann. van het w. o. met 32 tegen 2 stemmen, 3 Julij 1855, b. 151.

De wet is vastgesteld 5 Julij 1855 (*Staatsblad* n°. 62).

STAATSBLAD. Verhooging van uitgaven, B. 12, 61; - Inkomsten, B. 38, 41.

STAATS-COURANT. Uitgaven, B. 12; - Opbrengst, B. 38, 41.

STAATS-INKOMSTEN en uitgaven over de dienstjaren 1851 en 1852 enz. (Verslag van den Minister van Finantien in betrekking tot de algemeene begrootingen van)

II. Herbenoeming der comm., die geen rapport heeft uitgebr., 30; — (XVI.) Verslag der comm., B. 699, (uitgebr. 16 Mei 1855, b. 675); — Aanneming der conclusie, 23 Mei id., b. 712.

———————— (Grenzen, eindcijfer der) Post van onvoorziene uitgaven, B. 288.

STAATSLOTERIJ. II. 389, 391, 468, 470-472; - Opbrengst, B. 38, 41.

STAATS-ONTVANGSTEN en uitgaven over 1851. (Algemeene rekening wegens de)

II. Herbenoem. der comm. die geen versl. heeft uitgebr., 30; - (XX) Versl. der comm., B. 699 (uitgebr. 16 Mei 1855, b. 675); - Aann. der concl. van het rapport, 23 Mei id., 712.

———————— en uitgaven over 1852. (XCIII. Algemeene rekening wegens de)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 5 Junij 1855, b. 791; — Geleid. brief, 2 Junij; - Rekening; B. 784; — Ben. eener comm. tot onderz., 791.

(De comm. heeft in deze zitting geen verslag uitgebragt.)

STAATSREKENING. (Indiening der) I. 67, 68.

STATEN-GENERAAL. (Raming der uitgaven voor de) B. 3, 75, 109. z. verder Kamers. Uitgaven.

STATISTIEK. Verhooging van uitgaven; B. 3, 75, 109; = (Oprigting van provinciale bureaux van) II. 226.

STEENKOLEN. z. Accijnsen. Adressen. Brandstoffen.

STEENKOLENMIJNEN in Indie; B. 360, 432.

STEENWIJK naar Vledder. (Subsidie aan den weg van) II. 254, 256.

STEMMINGEN. z. Onderwerpen.

STENOGRAPHIE. (Kosten vallende op de) II. 140.

STERKEN DRANK. (CII. Voorstel van den heer Rochussen, tot het instellen eener enquête omtrent het misbruik van)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 25 Junij 1855; — Geleidende brief, 25 Junij 1855, - Voorstel; - Mem. van toel.; B. 831.

Er heeft geen onderzoek van het voorstel in de afdeelingen plaats gehad.

STOLTE, lid der Tweede Kamer voor het hoofd-kiesdistrict Amsterdam. (H.)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1854 der *vijfde* afd. *lid*, 9; *rapptr.* voor de w. o.: Koloniaal batig slot over 1852; Afschaffing van regten van goud en zilver in Ned. Indie, 35; - gedur Nov. en Dec. der *eerste* afd. *lid*, 93; - gedur. Feb. en Maart 1855 der *tweede* afd. *lid*, 480; *rapptr.* voor de w. o.: Regel. van het gebruik van het koloniaal batig slot over 1853; Regel. der koperen pasmunt en nadere aanwijz. v. d. middelen tot regel. v. h. muntwezen in Ned. Indie, 481; Goedkeur. v. h. tractaat omtr. Timor, 482; - gedur. Mei en Junij der *eerste* afd. *lid*, 666; *rapptr.* voor de w. o.: Verhooging der opbrengst van den acc. op de suiker, 671; Hoofdst. VIII der begroot. voor 1855, 671; — *lid* eener *comm. tot onderzoek* van *regeringsbescheiden:* Verslag omtr. West-Indie, over 1853; - Uitvoering der wet tot regeling van het muntwezen, 478; - Publicatie van den Gouverneur-Gener. van Ned. Indie, van 29 Maart 1855, b. 998; — volgens kennisgeving afwezend, 197.

Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Regel. van het gebruik van het koloniaal batig slot over 1853, algem. ber., 660; - Verhoog. van het minimum der opbrengst van den suiker-accijns, algem. ber., 1073.

STOOMBOOT-MAATSCHAPPIJ. (Schuld der) B. 210, 301.

STOOMGEMAAL op den IJssel; I. 120, 126, 127; II. 657, 658; B. 75, 106. z. verder Staatsbegrooting.

STOOMTUIGEN. (Toezigt op) I. 81, 84; B. 12, 88, 140.

STOOMVAART tusschen Nederland en Java; I. 110, 116, 117; II. 326, 329, 602, 604, 605. z. verder Indie.

STORM, lid van de Tweede Kamer voor het hoofd-kiesdistrict Breda. (Mr. L. D.)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1854 der *vijfde* afd. *lid*, 9; *rapptr.* voor de w. o.: Kosten der huizen van bewaring; Regeling der minister. verantwoordel., 35; - gedur. Nov. en Dec. der *eerste* afd. *lid*, 93; - gedur. Febr. en Maart 1855 *derzelfde* afd. *lid*, 480; - gedur. Mei en Junij der *eerste* afd. *lid*, 666; — volgens kennisgeving afwezend, 27.

Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1855, hoofdst. VIII, algem. beraadsl., 946; onder-art. 11, b. 975; - Tractaat met Portugal omtr. de regeling v. grenzen op Timor, alg. ber., 987.

Doet een voorstel *tot uitstel* van beraadsl., 7 Maart, 579.

STORM VAN 'S GRAVESANDE, lid der Tweede Kamer voor het hoofd-kiesdistrict Deventer. (Jhr. C. M.)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1854 der *eerste* afd. *lid*, 8; *rapptr.* voor het voorstel van wet van den heer Wintgens tot instelling van plaatselijke raden van gezondheid, 34, 481; voor de w. o. Bekrachtiging van provinc. belastingen, 34; - gedur. Nov. en Dec. der *tweede* afd. *lid*, 93; - gedur. Febr. en Maart 1855 der *vierde* afd. *lid*, 480; *ondervoorz.*, id.; *rapptr.* voor het w. o. Opheffing van het fonds voor de bevestiging en wapening van het zuiderfrontier, 481; - gedur. Mei en Junij der *eerste* afd. *lid*, 666; *ondervoorz.*, id.; *rapptr.* voor de w. o.: Wijziging pensioenwetten voor de land- en zeemagt, 667; Regeling der wijze van beheer enz. der kolon. geldmiddelen, 721; — *lid* eener *comm. tot onderzoek* van *regeringsbescheiden:* Opgave wegens den verkoop van domeinen, enz.; Inlichtingen op een adres van A. de Rooij, 931 (brengt verslag uit, 25 Junij 1855, b. 1048).

Spreekt, bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegroot. voor 1855, hoofdst. IV, art. 2 (Tractem. secretaris-gener.), 209; hoofdst. V, afd. 3 (Militie en schutterijen), 235 (verbet. 256), 236; art. 70 (Verbetering van rivieren), 251; art. 80 (Subsidien enz.), 254; art. 120 (Koninkl. acad. van wetenschappen), 280, art. 150 (Subsidie nijverheidstentoonst. te Parijs), 292; hoofdst. VIII, alg. ber., 318; afd. 4 (Person. der zeemagt), 356; art. 2 van het w. o., 360, 361; hoofdst. IX *B*, art. 5 (Tractem. pers.

grootboek), 378; afd. 9 (Posterijen), 389, 390; hoofdst. X, alg. ber., 406 (verbet. 432), 425; - Regeling der brievenposterij, alg. ber., 681; art. 1, b. 694; - Hoofdst. VIII der Staatsbegr. voor 1855, b. 934; - Wijziging van hoofdst. X der Staatsbegr. 1854, alg. ber., 1045; - Wijziging der wet regelende de bevord. enz. der officieren bij de landmagt, alg. ber., 1051, 1052; § *c* van art. 1, b. 1055; — *de concl. van het rapport* der comm. tot onderz. der Inlichtingen omtrent het adres van A. de Rooij, 1097, 1098; — *de orde der werkzaamheden*, 515, 709, 1054; — *voorstellen van leden:* Uitstel der behandeling van het w. o. Afschaff. v. d. accijns op de brandstoffen, 335, 344; - Sluiting der ber. over het w. o. Afschaff. v. d. acc. op het gemaal, 895.

Doet mededeeling van den afloop van het incident tusschen den heer van Zuijlen van Nyevelt en den Minister van Oorlog, 179.

Strafbaarheid eener daad, kenmerk volgens het Strafwetboek; II. 485, 491, 495, 496, 497, 499, 508.

Strafwetboek, uitlegging van verschillende artikelen; II. 485' 487, 494, 496, 555, 650; — afschaffing van artt. 291 en vervolgens; I. 124. II. 544, 590.

Strafwetgeving. z. Indie.

Strens, lid der Tweede Kamer voor het hoofd-kiesdistrict Roermond. (Mr. M. P. H.)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. der *tweede* afd. *lid*, 9; *ondervoorz.* id.; *rapptr.* voor de w. o.: Wijziging der wet van 26 April 1852 (*Staatsblad* nº. 90); Verhooging van hoofdst. IX *A* der Staatsbegroot. voor 1854, b. 34; Kosten der huizen van bewaring; Regeling der ministeriele verantwoordelijkheid, 35; Voorstel van den heer van Hoëvell c. s., tot afschaffing van den aecijns op den turf en de steenkolen, 47; - gedur. Nov. en Dec. der *eerste* afd. *lid*, 93; *voorz.* id.; *rapptr.* voor het in overweging nemen van het voorstel van den heer van Nispen van Sevenaer en twee anderen tot afschaffing van den accijns op het gemaal der rogge, 317; Voor het voorstel van wet zelf, 465; - gedur. Febr. en Maart 1855 der *tweede* afd. *lid*, 480; *rapptr.* voor het w. o. Bijdrage voor het uitwateringskanaal van Grave naar den Amer, 527; - gedur. Mei en Junij der *tweede* afd. *lid*, 666; — *lid* eener *comm. tot onderzoek* der Rekening v. h. fonds wegens kolonisatie van behoeftigen, 664; — tot *onderzoek* van *geloofsbrieven*, 3 (brengt verslag uit, 5); — volgens kennisgeving afwezend, 879.

Spreekt, bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegrooting voor 1855, algem. ber., 129; hoofdst. III, algem. ber., 172; hoofdst. IV, art. 23 (Geheime politiegelden), 220; hoofdst. V, afd. 12 (Telegraphie), 293; hoofdst. IX *B*, algem. ber., 371, 373; art. 23 (Tractem. rijks-advocaten enz.), 386, 387; - Regeling der ministeriele verantwoordelijkheid, art. 3, b. 500, 501, 504; - Nadere bepaling der kosten van huizen van bewaring, alg. ber., 647-649; — *voorstellen van leden:* Uitstel van behandeling van het w. o. tot afschaffing van den accijns op de brandstoffen, 345.

Doet voorstellen: tot verdaging der zitting, 127; — betrekkelijk de orde der werkzaamheden, 346.

Studenten aan de hoogescholen; B. 371, 375, 377.

Subsidien aan Latijnsche scholen. z. Onderwijs; = aan publieke werken. z. Waterstaat; — Splitsing op de begrooting der artikelen voor subsidien, II. 253, 256.

Successie in de regte lijn al of niet wenschelijk. (Heffing van het regt van) B. 103.

Suiker. (LXXVIII. Wets-ontwerp houdende verhooging van het minimum van de opbrengst van den aecijns op de)

II. Ingek. bij de Tweede Kamer, 8 Mei 1855, b. 663; — Kon. boods., 3 Mei; - Ontw. van wet; - Mem. van toel.; - Overzigt van de ontvangsten uit den suiker-accijns van 1 April 1853 tot 1 April 1855; - Staten van den invoer tot verbruik van ruwe en van den uitvoer uit het vrije verkeer van geraffineerde suiker, 1845-1854; - Uitvoer uit het vrije verkeer van stroop, 1845-1854; - Uitvoer uit het vrije verkeer van geraffineerde bastaardsuiker, 1847-1854; - Invoer tot verbruik van ruwe en uitvoer uit het vrije verkeer van geraffineerde suiker in Belgie, 1850-1853; B. 611-613; — Benoem. der comm. van rapptrs., 671; - Voorl. versl., 24 Mei, B. 717-720; — Mem. van beantw. met Staat vermeldende de prijzen der hoofdsoorten van ruwe suiker enz. en Nota van wijzig.; B. 817-824; — Eindversl., 23 Junij, B. 824 (uitgebr. id., 1030); — Alg. ber., 1067-1078, 1078[4]; - Aann. zonder ber. van de artt. 1, 2 en 3 en de beweegred.; Aann. van het w. o. met 37 tegen 15 stemmen, 27 Junij 1855, b. 1078.

Adressen betrekkelijk dit w. o. ingekomen. z. Adressen.

I. Ingek. bij de Eerste Kamer, 28 Junij 1855, 138; — Ben. der comm. van rapptrs., 143; - Versl. der comm. (uitgebr. 10 Julij), 211; — Beraadsl., 245-253; - Aann. van het w. o. met 25 tegen 6 stemmen, 12 Julij 1855, b. 253.

De wet is vastgesteld 14 Julij 1855 (*Staatsblad* nº. 104).

Suiker. In Oost-Indie, B. 301, 302; in West-Indie, B. 474; — Accijns-verhooging, B. 313.

Sumatra. z. Buskruid.

Suriname. Grensscheiding, B. 220; — Bevolking, B. 470, = z. verder Adressen. Kolonien. Kolonisatie. Plantagie. Slaven. Veestapel. West-Indische Bank.

Swinderen, lid der Eerste Kamer voor de provincie Friesland. (Jhr. G. R. G. van)

I. Is, gedur. Sept. 1854 der *tweede* afd. *lid*, 4; gedur. Dec. der *derde* afd. *lid*, 20; - gedur. April 1855 der *vierde* afd. *lid*, 106; *voorz.*, 109; *rapptr.* voor de w. o.: Regeling der koperen pasmunt en van het muntwezen in Ned. Indie; Regeling v. h. gebruik van de kolon. batige sloten over 1852 en 1853; Afstand van rijks-gebouwen aan de gemeente Leeuwarden, 109; Regel. der minister. verantwoordel., 113; - gedur. Junij der *derde* afd. *lid*, 130; *ondervoorz.*, 131; *rapptr.* voor Hoofdst. VIII der Staatsbegroot. voor 1855, b. 133; Regel. der uitgaven voor Marine gedurende de eerste zes maanden van 1855, b. 143; — volgens kennisgeving afwezend, 35.

Spreekt, bij de beraadsl. over *het adres van antwoord* op de troonrede, parag. 4 en 5, b. 14; parag. 6, b. 15, 16; — *wets-ontwerpen:* Regeling der koperen pasmunt in Nederl. Indie, 114, 115; - Verhooging v. hoofdst. V der Staatsbegroot. 1854 (Stoomgemaal op den IJssel), 126; - Regeling der uitgaven v. Marine voor de eerste zes maanden 1855, b. 145, 149, 150; - Overeenk. met Frankrijk tot wering van den nadruk, 190[2]; - Afschaff. v. d. accijns op het gemaal, 236, 242; — *voorstellen van leden:* der HH. van Nispen van Pannerden, 158; Insinger, 198.

Tabak. B. 301, 302.

Tarieven. z. Koloniale.

Teenstra, wegens de slavernij in West-Indie. (XXXIII. Inlichtingen op het adres van M. D.)

II. Ingekom. bij de Tweede Kamer, 10 Nov. 1854, b. 33; — Miss. houdende inlichtingen op het adres van M. D. Teenstra, 6 Nov., B. 214-217; — Benoem. eener comm. tot onderz., 33; — Verslag der comm., B. 356, 357 (uitgebr. 21 Febr., 521); - Beraadsl. over de conclusie, 3 Maart, 533-542; goedkeuring van die conclusie zonder hoofdelijke stemming, 542.

Telegraphen. II. 678, 686. z. ook Ruijssenaers; — Overbrenging van dienst- en regeringsberigten, II. 528, 530, 532; — tusschen Nederlandsche en Britsche kusten, B. 333.

Telegraphie. Opening van meerdere kantoren, II. 292, 293, 298[2]; — Uitgaven, B. 12, 89, 140; — Inkomsten, B. 38, 41.

Tentoonstelling te Parijs. B. 12, 89, 105, 140; — Subsidie ter vertegenwoordiging onzer industrie, II. 225, 291, 292, 298[1], 298[2].

Thee. B. 301, 302; — Pitten, heesters enz., uit China ontboden. II. 660.

Thorbecke, lid der Tweede Kamer voor het hoofd-kiesdistrict Maastricht. (Mr. J. R.)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1854 der *vijfde* afd. *lid*, 9; *lid* der *comm.* voor het adres van *antwoord*, id.; *rapptr.* voor de hoofdst. IV en V der Staatsbegr. voor 1855, b. 27; het w. o. Regel. van het regt van vereenig. en vergader., 39; - gedur. Nov. en Dec. der *tweede* afd. *lid*, 93; - gedur. Febr. en Maart 1855 der *vijfde* afd. *lid*, 480; *rapptr.* voor de w. o.: Regeling van het briefport en de brievenposterij, 481; Voorloop. voorziening in sommige watersehapsbelangen, 483; Regel. van het lager en middelb. onderwijs, 523; - gedur. Mei en Junij *derzelfde* afd. *lid*, 666; *voorz.* id.; *rapptr.* voor de w. o.: hoofdst. VIII der begroot. voor 1855, b. 671; Regel. der wijze van beheer der koloniale geldmiddelen, 721.

Spreekt over de *prise en considération* van het w. o. Afschaffing van den accijns op den turf en de steenkolen, 42; — *wetsontwerpen:* Staatsbegr. voor 1855, algem. ber., 105; hoofdst. III, algem. ber., 144, 145, 159, 172; hoofdst. IV, algem. ber., 199, 207, (verbeter. 224); art. 23 (Geheime politiegelden), 217, 218, 219, hoofdst. V, algem. ber., 222, 226 (verbet. 256), 232; afd. 7 (Onderwijs), 263, 265, 269; art. 120 (Koninklijke academie van wetenschappen), 281, 285; hoofdst. VI, alg. ber., 300, 302; hoofdst. VIII, algem. ber., 328, (verbet. 362); afd. 3 (Materieel der zeemagt), 339 (verbet. 362), 347; art. 2 w. o., 359, 360, 361 (verbet. 399); hoofdst. IX *B*, art. 23 (Tractementen der rijks-advocaten enz.), 387 (verbet. 415), 388; hoofdst. X, algem. ber., 413 (verbet. 432), 430 (verbet. 464); hoofdst. XI, 441, 456 (verbet. 475); - Voorl. regeling der uitgaven van Marine, algem. ber., 467; art. 2, id.; - Vaststelling middelen voor 1855, algem. ber., 472, 473; - Regeling der ministeriele verantwoordelijkh., art. 2, b. 487, 488, 489; art. 3, b. 493-495 (verbet. 521), 501, 502, 504; gewijz. art. 3, b. 507, 508,

(verbet. 521); incidentele quaestie over de opschriften der paragraphen, 519; beweegr., 520; - Regel. van het regt van vereenig. en vergader., art. 3, b. 555-556 (verbet. 572), 557; art. 5, b. 559-561 (verbet. 597, 598), 567-569 (verbet. 598); art. 7, b. 571 (verbet. 598), 575 (verbet. 598), 579; art. 9, b. 582; nieuw art. 9, b. 583; art. 14, b. 584, 585, 586; art. 15, b. 588, 589; art. 16, b. 593; art. 17, b. 594; art. 21, b. 595; art. 22, b. 596, 597; - Wijziging der wet van 26 April 1852 (Depôt der muntbiljetten), art. 4, b. 615, 616, 617; 618; - Nadere bepaling der kosten van huizen van bewaring, algem. ber., 649, 650, 651, 652; - Voorziening in sommige waterschapsbelangen; art. 5, b. 726 (verbet. 745), 727; § 2, alg. ber., 728 (verbeter., 759), 741 (verbeter. 759); nieuwe artt. 7, 8, 9, b. 747 (verbet., 776); nieuw art. 7, b. 754; - Afschaff. v. d. accijns op het gemaal, alg. ber., 874 (verbet. 918), 917; art. 2, b. 921, 928, 929; - Hoofdst. VIII der begroot. voor 1855, onder-art. 11, b. 972; - Tract. met Frankrijk omtr. den nadruk, alg. ber., 1008, 1018; - Wijziging der wet regelende de bevordering enz. der officieren bij de landmagt, § c van art. 1, b. 1056, 1057; - Regel. der indeeling v. d. Haarlemmermeer-polder, art. 2, b. 1062; - Afschaffing van het tonnegeld, algem. ber., 1086; - Vereenig. van gemeenten, alg. ber. (Nieuw Helvoet en Oude en Nieuwe Struiten), 1090; — *conclusien van verslagen van comm.:* op de Inlichtingen op het adres van A. Ruijssenaers, 527-529 (verbet. 557), 530, 531; - Id. op het verzoekschrift van A. Bogaers c. s., omtrent het misbruik van sterken drank, 799; - Id. op het adres van A. de Rooij, 1098, 1099; — *voorstellen van leden:* Verdaging der zitting, 223; - Uitstel van behandel. van het w. o. Afschaffing v. d. accijns op de brandstoffen, 331, 341, 344; - Over beraadsl. w. o. Aankoop van nationale schuld, 363; - Sluiting der ber. over het w. o. Afschaff. v. d. accijns op het gemaal, 893.

Doet voorstellen: met vier andere leden, tot *afschaffing* van den *accijns* op den *turf* en de *steeenkolen*, 31; - tot *het doen drukken* der rede van den Minister van Marine, 315; - tot *behandel.* in de afdeel. vóór het recès van het w. o. Afschaff. v. d. accijns op het gemaal der rogge, 341, 342, 343; - tot *verdaging* of *schorsing* der zitting, 212, 315, 490, 520, 572, 583, 791, 896, 918, 1095; - omtrent *de orde der werkzaamheden*, 524, 639, 717, 719, 1066; - tot *het wijzigen* van de w. o.: Regel. der minister. verantwoordel., art. 2, b. 488; art. 3, b. 490; gewijz. art. 3, b. 509; Regeling van het regt van vereeniging en vergadering, art. 9 nieuw, 583; art. 17, b. 594; Voorziening in sommige waterschapsbel., nieuwe artt. 7, 8, 9, b. 747, B. 751; - tot *uitstel der beraadsl.* over de Overeenkomst met Frankrijk, 997; - tot het *interpelleren* van den Minister van Oorlog omtr. de verplaatsing van het Limburgsch bondscontingent buiten 's lands grenzen (14 Maart) 641, [interpellatie, 653].

TIENDREGT. Afkoop. B. 37.

TIMOR. (LIII. Wets-ontwerp tot goedkeuring van het tractaat omtrent de regeling van de grenzen der Nederlandsche en Portugesche bezittingen op het eiland)

II. Ingekom. bij de Tweede Kamer, 13 Febr. 1855, b. 477; — Kon. boods., 12 id.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel.; - Ontwerp-tractaat, 28 Aug. 1851; - Suppletoire conventie, 28 Nov. 1851; B. 306-309; — Benoem. der comm. van rapptrs., 481; - Voorl. verslag, 21 Febr., B. 355, 356. — Mem. van beantw. met Traité de démarcation enz., B. 784-787; — Eindverslag, B. 787; Algem. ber., 985-994, 998; — Verwerping van het wets-ontw. met 32 tegen 22 stemmen, 995.

——— Ontginning van kopermijnen. II. 455, 464; — Archipel met zeeroof en slavenhandel aldaar, B. 307. z. verder Roomsch-katholijken.

TIN. B. 301, 302, 362, 436; = in China verkocht, II. 659, 660.

TONCKENS, lid der Eerste Kamer voor de provincie Drenthe. (Mr. W. J.)

I. Is, gedur. Sept. 1854 der *vierde* afd. *lid*, 4; - gedur. Dec. der *derde* afd. *lid*, 20; - gedur. April 1855 der *eerste* afd. *lid*, 106; *rapptr.* voor de w. o.: Naturalisatie van H. P. Klerck en negen anderen; Regeling van het fonds der bakengelden, 109; Regeling der ministeriele verantwoordelijkheid, 113; - gedur. Junij *derzelfde* afd. *lid*, 130; *rapptr.* voor de w. o.: Natural. van J. C. Horch c. s., 133; Uitzonderingen op de artt. 523, 526 en 549 van het Burgerl. Wetb., 133; Verstrekkingen voor de Departem. van Oorlog en van Marine, dienst 1855, b. 143.

Spreekt, bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Voorloopige bepalingen omtrent de regterlijke indeeling van den Haarlemmermeer-polder, 36; - Staatsbegrooting voor 1855, hoofdst. V, 88; - Nadere bepalingen der kosten van huizen van bewaring, 133; - Afschaffing van den accijns op het gemaal, 207.

TONNEGELD. (VI. Wets-ontwerp tot afschaffing van het)

II. Ingek. bij de Tweede Kamer 25 Sept. 1854, b. 15; — Kon. boods., 23 Sept.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel.; B. 60-61; — Benoem. der comm. van rapptrs., 33; - Voorl. versl. der comm., B. 227-229; — Mem. van beantw. met Nota van wijzig., B. 249-250; — Eindversl. der comm., 7 Dec., B. 250 (uitgebr. id., 287); — Algem. ber., 1079-1089; - Aann. zonder ber. van art. 1, b. 1089; - Ber. over en aann. van art. 2, b. 1089; - Aann. van artt. 3-5 zonder ber., 1089; - Ber. over en verwerping van art. 6, b. 1089-1098; - Aann. der artt. 7-11 en der beweegred. zonder ber., 1090; - Aann. van het w. o. met 43 tegen 7 stemmen, 28 Junij 1855, b. 1090.

Adressen betrekkelijk dit w. o. ingekomen. z. Adressen.

I. Ingek. bij de Eerste Kamer, 29 Junij 1855, b. 139; - Inhoud, 140; — Ben. der comm. van rapptrs., 155; - Verslag der comm. (uitgebr. 10 Julij, 198), 216; — Aann. zonder ber., met algem. (31) stemmen, 12 Julij 1855, b. 253.

De wet is vastgesteld 14 Julij 1855 (*Staatsblad* n°. 105).

TONNEGELDEN. II. 1070, 1072, B. 102, 169; — Opheffing, B. 312; — in verband met de afschaffing van belastingen; B. 102, 169, 212, 228, 233. z. ook Adressen.

TRACTEMENTEN. z. Ambtenaren. Bibliotheek. Breda. Consulaten. Dokkum. Finantien. Geregtsdienaren. Gezanten. Justitie. Landsadvocaten. Militairen. Overijssel. Schatters. Schuld. Staatsbegrooting. Waterstaat.

TROONREDE. z. Openingsrede.

TURF. z. Accijns. Adressen. Brandstoffen.

TURYN. Residentie van den Nederl. gezant, II. 167, 168.

UITGAVEN in 1856. (XCII. Raming der voor de Tweede Kamer benoodigde)

II. Ingekom. bij de Tweede Kamer, 5 Junij 1855, b. 791; — * Geleid. brief der Huishoudelijke Comm., id.; - * Raming der uitgaven; - * Nota van toel.; - * Eindversl., 13 Junij (uitgebr. 18 Junij).

De raming is in comité-generaal van 25 Junij 1855 vastgesteld.

———— z. Arbeid. Gevangenissen. Lands-drukkerij. Staatsbegrooting.

———— (Onvoorziene) II. 459, 460, 711, 712.

UTRECHT. z. Academie. Hoog Militair Geregtshof. Kweekschool. Meteorologisch instituut. Veeartsenijschool.

VAALS- en Oranje-rivier in Zuid-Afrika. (Republieken aan de) II. 162, 168.

VATTEMARE. B. 12, 88, 139.

VECHT, gemeente Utrecht. (LXIII. Wets-ontwerp tot onteigening van perceelen tot het maken eener wisselplaats voor schepen in de)

II. Ingekom. bij de Tweede Kamer, 28 Febr. 1855, b. 523; — Kon. boods., 24 Feb.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel.; B. 367, 368; — Ben. der comm. van rapptrs., 527; - Eindversl. der comm., 3 Maart, B. 414 (uitgebr. id., 532); — Aann. zonder ber. met algem. (52) stemmen, 9 Maart, 607.

I. Ingek. bij de Eerste Kamer, 12 April 1855, b. 106; — Ben. der comm. van rapptrs., 109; - Versl. der comm., 13 April, 110 (uitgebr. 16 April, 109); — Aann. 18 April, zonder ber. met algem. (30) stemmen, 117.

De wet is vastgesteld op 22 April 1855 (*Staatsblad* n°. 18).

VEE. Gezondheidspolitie, B. 464, 467. — Gezondheidstoestand, B. 310. — Voeding, B. 313.

VEEARTSEN. (Instelling der Rijks-) B. 465, 466. z. ook Geneesmiddelen. = (Eed te doen door), B. 468. = (Examen van), B. 310, 463, 465, 469. = gezonden naar Friesland wegens de longziekte, B. 248, 255.

VEEARTSENIJKUNST. (LIV. Wets-ontwerp tot regeling van de uitoefening der)

II. Ingek. bij de Tweede Kamer, 13 Febr. 1855, b. 477; — Kon. boods., 12 Febr.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel.; B. 309, 310; — Ben. der comm. van rapptrs., 483; - Voorl. versl., 15 Maart, B. 462-469. — (Het voorloopig verslag is in deze zitting niet beantwoord.)

Adressen betrekkel. dit w. o. ingekomen. z. Adressen.

———— Beperking der vrije uitoefening, B. 463, 469.

VEEARTSENIJSCHOOL te Utrecht. II. 237, 238; B. 10, 38, 41, 83, 386.

VEEN, lid der Tweede Kamer voor het hoofd-kiesdistrict Assen. (Mr. P. VAN DER)

II. Zendt zijne geloofsbr. in, 19 Sept. 1854, 3; - (Ben. eener comm. tot onderz., id; - Versl. der comm., 5); - Toelating, 6. Is, gedur. Sept. en Oct. 1854 der *derde* afd. *lid*, 9; *rapptr.* voor het w. o. Begroot. Pensioenfonds voor Burgerl. Ambten. 1855, b. 34; - gedur. Nov. en Dec. der *vierde* afd. *lid*, 93; - gedur. Febr. en Maart 1855 der *eerste* afd. *lid*, 480; - gedur. Mei en Junij *derzelfde* afd. *lid*, 666; — *lid* der *comm. tot onderz.*

van het Verslag omtrent den staat der hooge-, middelbare en lagere scholen 1853-1854, b. 478 (brengt verslag uit, 26 Junij, 1064); — volgens kennisgeving afwezend, 663.

Spreekt, bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegrooting voor 1855, algem. beraadsl., 52, 78, 127; hoofdst. IV, art. 23 (Geheime politiegelden), 216, 217, 218, 219, 220; hoofdst. V, art. 42 (Jaarwedden provinciale ambtenaren in Drenthe), 234; hoofdst. VII, art. 1 (Tractement v. d. Minister), 304; - Afschaff. v. d. accijns op het gemaal, alg. ber., 809, 912; — *het voorstel* van den hr. van Bosse betrekk. de ber. over het w. o. Aankoop van nationale schuld, 363.

VEENDAM. (LXXXIII. Wets-ontwerp tot verklaring van het algemeen nut van den aanleg van een rijweg in de gemeente)

II. Ingek. bij de Tweede Kamer, 21 Mei 1854, b. 677; — Kon. boods., 18 Mei; - Ontw. van wet; - Mem. van toel.: B. 701; — Benoem. der comm. van rapptrs., 721; - Eindversl., 9 Junij, met Nota van wijzig.; B. 787, 788 (uitgebr. 11 Junij, 863); — Aann. van het w. o. zonder ber. met algem. (45) stemmen, 25 Junij, 1043.

I. Ingek. bij de Eerste Kamer, 26 Junij, 131; — Benoem. der comm. van rapptrs., 133; - Versl. der comm. (uitgebr. 28 Junij, 138), 138; — Aann. zonder ber. met alg. (34) stemmen, 3 Julij, 143.

De wet is vastgesteld op 5 Julij 1855 (*Staatsblad* n°. 59).

VEENEN. z. Brandstoffen.

VEESTAPEL, in Suriname, B. 475. = in Curaçao, B. 473.

VENNOOTSCHAPPEN. II. 574, 583; B. 319. z. ook Patenten. — Naamlooze, B. 321. — Vreemde, I. 118, 119; II. 584.

VERANDERINGEN in wets-ontwerpen, door de Regering aangebragt bij de openbare beraadslagingen in de Tweede Kamer. II.

Naam van het wets-ontwerp.	Onderdeel.	Bladz.	Door wien aangebr.
Staatsbegrooting 1853.	»	29	M. v. Binnenl. Z.
Onteigen. van den grindweg van Willemsoord naar Steenbergen.	eenig art.	505	» Finantien.
Ministeriele verantwoord.	art. 3	507	» Justitie.
Regt van vereeniging en vergadering.	» 5	570	» »
»	» 7	570, 571	» »
»	nieuw art. 9	582, 583	» »
»	art. 14	586	» »
»	» 16	592	» »
»	» 17	594	» »
»	» 20	595	» »
Wijziging der wet van 26 April 1852.	» 5	622	» Finantien.
Muntwezen in Ned.-Indie.	beweegreden.	639	» Kolonien.
Brievenposterij.	art. 9	704	» Finantien.
Waterschapsbelangen.	» 5	727	» Binnenl. Z.
Accijns op het gemaal.	artt. 2 en 3	763	» Finantien.
Bevordering enz. der offic. bij de landmagt.	§ *c*, art. 1	1055	» Oorlog.
Pensioenen bij de zeemagt.	§ *a*, » »	1066	» Marine.
Tonnegeld der zeeschepen.	beweegreden.	1090	» Finantien.

VERBANNING tegen Ministers. (Straf van) II. 513; B. 288.

VERBETERINGEN in redevoeringen enz.

I. 103', 130; — II. 34, 195, 224, 240, 256, 286, 298, 316, 332, 362, 399, 415, 432, 461, 475, 521, 557, 572, 597, 598, 624, 669, 710, 720, 733, 745, 759, 776, 815, 862, 918, 1014, 1048, 1064, 1100. z. de afzonderlijke vermelding bij de namen der sprekers over de betrokken onderwerpen, en bij de benaming dier onderwerpen zelve.

VERDRAAGZAAMHEID in de Oost-Indien. (Godsdienstige) II. 988.

VEREENIGING EN VERGADERING. (IX. Wets-ontwerp tot regeling en beperking van het regt van)

II. Ingek. bij de Tweede Kamer, 25 Sept. 1854, b. 15; — Kon. boods., id.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel.; B. 63-66; — Benoem. der comm. van rapptrs., 39; - Voorl. verslag, 21 Dec., B. 267-272; — Mem. van beantw. en Nota van wijz. in het w. o., 318-323; — Eindversl. der comm., 20 Febr. 1855,

B. 355 (uitgebr., id., 505); — Beraadsl. 5 tot 8 Maart, - Algem. ber., 543-555; - Aann. van artt. 1 en 2 zonder ber., 555; - Ber. over en aann. van het door de Regering gewijz. art. 3, b. 555-557; - Aann. van art. 4 zonder ber., 557; - Ber. over en aann. van het door de Regering gewijz. art. 5, b. 559-570; - Aann. van art. 6 zonder ber., 570; - Ber. over art. 7 en de amendem. van de HH. van der Linden en Elout van Soeterwoude, aann. van het door de Regering gewijz. art., b. 570-579; - Aann. van art. 8 zonder ber., 580; - Ber. over art. 9, b. 580-582, en over een nieuw door de Regering voorgesteld art. 9 en het amendem. van den heer Thorbecke; aann. van het gewijz. art., b. 582, 584 (verbet., 624); - Aann. van artt. 10, 11 en 12 zonder ber., 583; - Ber. over en aann. van art. 13, b. 583, 584; - Ber. over en aann. van het door de Regering veranderde art. 14, b. 584-586; - Ber. over art. 15 en het amendem. van den heer Godefroi, aann. van het gewijz. art., b. 587-590; - Ber. over en aann. van het door de Regering gewijz. art. 16, b. 590-593; - Ber. over art. 17 en het amendem. van den heer Thorbecke, aann. van het gewijz. art., b. 593, 594; - Aann. van art. 18 zonder ber., 594; - Ber. over en aann. van art. 19, b. 594, 595; - Ber. over en aann. van het door de Regering gewijz. art. 20, b. 595; - Ber. over en aann. van art. 21, b. 595; - Ber. over en aann. van art. 22, b. 595-597; - Goedkeuring der beweegr., zonder ber., 597; - Aann. van het wets-ontw. met 34 tegen 26 stemmen, 8 Maart, b. 597; - Verbet. in redevoeringen, 572, 597, 598, 624.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 12 April 1855, b. 106; - Inhoud, 107, 108; — Benoem. der comm. van rapptrs., 109; - Versl. der comm. met mem. van beantw., 18 April, 118, 119 (uitgebr. id., 117); — Beraadsl. 20 April, 122-125; - Aannem. id., met 23 tegen 7 stemmen, 125.

De wet is vastgesteld 22 April 1855 (*Staatsblad* n°. 32).

VERGADERING. z. Vereeniging.

VERLICHTING van openbare vaarwateren. (Jaarlijksche uitkeeringen voor) B. 243.

VERMUNTING in Indie. I. 111; II. 628, 629; B. 290, 359, 360, 432, 630, 631, 632, 633.

VERSLAG. z. Armbestuur. Kolonien. Muntwerkzaamheden. Muntwezen. Rekenkamer. Scholen. Staatsinkomsten en uitgaven. Wees- en Momboirkamers.

VERSLAGEN EN ANDERE STUKKEN DER REGERING. Ingekomen in de beide Kamers. z. onder de benamingen der onderwerpen en de kennisgevingen van de Voorzitters der Kamers; — Rapporten daaromtrent uitgebragt in de Tweede Kamer. z. onder dezelfde woorden; — Behandel. van de concl. der rapp. II. 673-675, 712, 932, 1096, 1099.

VERSTREKKINGEN tot 31 December 1852. (LXXXIV. Rekening van ontvang en uitgaaf wegens door het Departement van Marine gedane)

II. Ingek. bij de Tweede Kamer, 22 Mei 1855, b. 700; — Geleid. brief, 15 Mei; - Rekening; B. 717; — Ben. eener comm. tot onderz., 700; - Versl. der comm., B. 764 (uitgebr. 30 Mei, 745); - Aann. zonder ber. der concl. van het rapport, 16 Junij, 932.

——— voor het Departement van Marine, dienst 1855. (XCVII. Wets-ontwerp tot vaststelling der raming van uitgaven wegens)

II. Ingek. bij de Tweede Kamer, 14 Junij 1855, b. 919; — Kon. boods., 13 Junij; - Ontw. van wet; - Mem. van toel.; - Specifieke opgave der over 1854 gedane ontvangsten wegens verstrekkingen; B. 792, 793; — Ben. der comm. van rapptrs., 933; - Eindversl., 18 Junij, B. 801 (uitgebr. id., 949); — Alg. ber., 1046, 1047; - Aann. zonder ber. van de artt. 1 en 2 en de beweegredenen, en van het w. o. met algem. (44) stemmen, 25 Junij, 1047.

I. Ingek. bij de Eerste Kamer, 26 Junij 1855, b. 131; — Benoem. der comm. van rapptrs., 143; - Verslag der comm. (uitgebr. 3 Julij), 151; — Aann. van het w. o. zonder ber. met alg. (31) stemmen, 6 Julij, 156.

De wet is vastgesteld op 9 Julij 1855 (*Staatsblad* n°. 65).

——— voor het Departem. van Oorlog, dienst 1855. (LXXXVII. Ontwerp van wet tot vaststelling der raming van uitgaven wegens)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 29 Mei 1855, b. 721; — Kon. boods., 24 Mei; - Ontw. van wet; - Mem. van toel.; - Specificatie der over 1854 gedane ontvangsten wegens verstrekkingen; B. 752, 753; — Benoem. der comm. van rapptrs., 777; - Eindversl. der comm., 19 Junij (uitgebr. id., 957) met Nota van wijzig. en Gewijz. ontw. van wet; Miss. van de Rekenkamer aan den Minister van Oorlog en omgekeerd, bijl. A-F, B. 804-808; — Algem. ber., 1049, 1050; - Aann. van de artt. 1 en 2 en de beweegred., 1050; — Aann. van het w. o. met 28 tegen 20 stemmen, 26 Junij, 1050.

I. Ingek. bij de Eerste Kamer 28 Junij 1855, b. 138; — Benoem. der comm. van rapptrs, 143; - Versl. der comm. (uitgebr. 3 Julij, 151); — Aann. van het w. o. zonder ber. met algem. stemmen, 6 Julij, 156.

De wet is vastgesteld op 9 Julij 1855 (*Staatsblad* n°. 66).

Verstrekkingen door den Minister van Oorlog niet opgemaakt. (Rekening wegens het fonds van materiele) B. 446.

Verveeningen. B. 584, 657.

Verzekering der Indische producten. (Stelsel der Regering ten aanzien van de) B. 362, 436.

Verzoekschriften. z. Adressen.

Vestingen. (Bewapening der) B. 440.

Vestingwerken. B. 99, 166; — geweigerd door de Rekenkamer; — = (Verevening eener uitgave voor) B. 446.

Vlissingen. (Loods-station te) B. 401.

Villers de Pité, lid der Eerste Kamer voor de prov. Limburg. (Jhr. L. L. G. M. de)

I. Is, gedur. Sept. 1854 der *tweede* afd. *lid*, 4; - gedur. Dec. der *eerste* afd. *lid*, 20; *rapptr.* voor het w. o. hoofdst. III der Staatsbegr. voor 1855, b. 21; - gedur. April 1855 der *tweede* afd. *lid*, 106; *rapptr.* voor de w. o.: Natural. van H. P. Klerck en negen anderen; Regeling van het fonds der bakengelden; Afstand van rijks-gebouwen aan de gem. Leeuwarden, 109; - gedur. Junij *derzelfde* afd. *lid*, 130; *rapptr.* voor het w. o. Overeenkomst met Frankrijk tot wering van den nadruk, 143.

Visitatie. (Regt van) II. 679, 685.

Visscherijen. Premien; walvischvangst enz.; I. 41, 47; II. 288-291, 298; B. 12, 88, 99, 139. z. verder Adressen. Jagt en visscherij.

Vliet. (XVII. Inlichtingen betrekkelijk een adres van L. van)

II. Herbenoem. der comm., die geen rapport heeft uitgebr., 30; - Versl. der comm., B. 358 (uitgebr. 21 Febr., 521); — Beraadsl. over de concl., 3 Maart, 532, 533; - Aann. der concl. zonder hoofdel. stemming, 533. z. ook Interpellatien.

Volkstelling. (Verhooging der uitgaven voor de) B. 61.

Volksvoeding. B. 325.

Vollenhoven, lid der Eerste Kamer voor de provincie Noordholland. (H. van Beeck)

I. Is, gedur. het zittingjaar *lid* der *Huishoudel. Commissie*, 7; - gedur. Sept. 1854 der *derde* afd. *lid*, 4; - gedur. Dec. der *tweede* afd. *lid*, 20; *voorz.*, 21; *rapptr.* voor de w. o.: Hoofdst. I, II, III en IV der Staatsbegr. voor 1855, b. 21; hoofdst. V, VI en VII, 23; hoofdst. IX *A* en *B*, 27; hoofdst. XI en XII, 31; Voorl. regel. van uitgaven voor het Depart. van Marine gedur. de eerste zes maanden van 1855; Vaststelling der Middelen voor 1855, b. 35; -gedur. April 1855 der *derde* afd. *lid*, 106; *voorz.*, 109; *rapptr.* voor de w. o.: Afschaffing van uitvoerregten van goud en zilver in Nederl. Indie, 109; Regel. der ministeriele verantwoordelijkheid, 113; - gedur. Junij der *tweede* afd. *lid*, 130; *onder-voorz.*, 131; *rapptr.* voor het w. o. Hoofdst. VIII der Staatsbegr. 1855, b. 133.

Spreekt, bij de beraadsl. over *het adres van antwoord* op de troonrede, algem. strekking, 9; § 3, b. 11, 12; § 4, b. 12, 13, 14; § 6, b. 15, 16; — *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. 1855, algem. beschouwingen, 60, 66, hoofdst. V, 83, 85; hoofdst. X, 96; Vaststelling der Middelen, 102; - Regel. van het gebruik van het kol. batig slot 1852, b. 116; - Hoofdst. VIII der Staatsbegroot. voor 1855, b. 147; - Regel. der pensioenen bij de zeemagt, 176, 177; - Id. bij de landmagt, 178; - Verhoog. van hoofdst. V der begroot. voor 1855, b. 181; - Overeenkomst met Frankrijk tot wering van den nadruk, 190[1], 190[2], 190[3]; - Afschaffing van den accijns op het gemaal, 231; - Verhoog. der opbrengst van den suiker-accijns, 248, 253; — *voorstellen van leden:* der HH. van Nispen van Pannerden, 158, 159; Insinger, 199; van Dam van Isselt, 226.

Doet voorstellen: *tot wijziging* van het adres van antwoord op de troonrede, § 3, b. 11; § 4, b. 12; - Behandeling in comité-generaal van de overeenkomst met Frankrijk tot wering van den nadruk, 183, 184.

Voorstellen van leden. z. Motien van orde.

———— van wet van leden in de Tweede Kamer. z. Accijns.

Voorzitters van de Kamers der Staten-Generaal.

Voorzitters van de Vereenigde zittingen. z. Vereenigde zittingen 18 Sept. 1853, 23 Aug. 1854.

Id. van de Eerste Kamer: benoeming, I. 3, II. 8. Aanvaarding der betrekking, 3.

Id. der afdeelingen, 5, 21, 109, 131.

Voorzitters van de Tweede Kamer: opmaking der nominatie van candidaten, II. 6; - benoeming; - aanvaarding der betrekking, II. 7; tijdelijke Voorzitters, II. 3, 5, 7.

Voorzitterschap in de Tweede Kamer. (Opmaking der nominatie voor het) II. 6. z. Commissien.

Vos van Steenwijk, lid der Eerste Kamer voor de provincie Overijssel. (Mr. J. A. G. baron de)

I. Is, gedur. Sept. 1854 der *derde* afd. *lid*, 4; - gedur. Dec. der *vierde* afd. *lid*, 20; *rapptr.* voor de w. o.: Wijziging van hoofdst. V der Staatsbegroot. voor 1853, b. 21; Vaststelling der begrooting wegens den arbeid der gevangenen; Onteigening van perceelen voor de uitbreiding van het station te Arnhem; Regeling der ontvangsten en uitgaven van het Pensioenfonds voor burgerl. ambtenar.; Bekrachtig. van provinc. belast., 31; - gedur. April 1855 der *vierde* afd. *lid*, 106; *rapptr.* voor de w. o.: Verklaring van het algem. nut der voltooijing van den grindweg van Willemstad naar Steenbergen; Regeling van het regt van vereeniging en vergadering, 109; Nadere bepalingen omtr. de kosten der huizen van bewaring, 113; - gedur. Junij der *eerste* afd. *lid*, 130; *rapptr.* voor de w. o.: Verlenging v. d. termijn van art. 293 der gemeentewet; Goedkeuring eener dading tusschen het bestuur der domeinen en de gemeente Kampen; 133; — volgens kennisgeving afwezend, 3.

Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegroot. voor 1855, algem. beschouw., 56, 67; hoofdst. IV, 77; hoofdst. V, 82, 85, 87; - Nadere bepalingen omtr. de kosten van huizen van bewaring, 135, 137; - Afschaffing v. d. accijns op het gemaal, 204; — *voorstel* van den heer van Nispen van Pannerden, 243, 244.

Vreemdelingen. Wie zij zijn, B. 271; — Zijn zij die geene staatsburgerlijke regten hier te lande kunnen uitoefenen? II. 589. B. 322, 323; — Als leden van genootschappen, II. 587, 596; = (Verbruik door) B. 324.

Vreeswijk. z. Keulsche vaart.

Vrolik, *Minister van Finantien.* (Dr. A.)

I. Spreekt in de Eerste Kamer, bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Aanmoediging van den aanvoer van granen, 35, 36; - Staatsbegr. voor 1855, algem. beschouw., 62, 64; hoofdst. II, 68; hoofdst. IX *B*, 94; Vaststelling der Middelen, 104; - Aankoop van 2 1/2 en 3 pcts. nation. schuld tot vervanging v. schatkistbilj. in het depôt der muntbilj., 126; - Verhoog. v. hoofdst. X der Staatsbegr. voor 1855, b. 179; - Afschaffing v. d. accijns op het gemaal, 237; - Verhoog. v. h. minimum der opbrengst v. d. acc. op de suiker, 251; — *de orde der werkzaamheden*, 198.

II. Dient, in de Tweede Kamer, de Staatsbegroot. voor 1855 in, 11-14.

Spreekt ald. bij de beraadsl. over *het adres van antwoord* op de troonrede, § 12, b. 23; — de *prise en considération* van de w. o.: Afschaffing v. d. accijns op den turf en op de steenkolen, 41; Afschaffing v. d. accijns op het gemaal der rogge, 334; — *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1855, algem. ber., 75, 140; hoofdst. II, art. 5 (Stenographie), 140; art. 6 (Bureau- en locaalbehoeften voor de Kamers), 141, 142; art. 28 (Onvoorziene uitgaven), 143 (z. ook 184); hoofdst. III, art. 20 (Onvoorz. uitgaven), 184; hoofdst. IX *A*, 364; hoofdst. IX *B*, alg. ber., 366, 372, 374, 375; art. 2 (Tractem. secret.-gener. enz.), 376; afd. 2 (Kosten grootb. nation. schuld), 377; art. 5 (Tractem. person. grootb.), 377, 379; art. 11 (Kosten agentschap van finantien te Amsterdam), 382; art. 16 (Kosten onvervreemdbare rente van Belgie), 383; art. 23 (Tractem. rijks-advocaten enz.), 384, 388; art. 46 (Kosten Staatsloterij), 389; afd. 9 (Posterijen), 390; art 54 (Paardenposterij), 391, 392; art. 55 (Postwezen), 392; afd. 10 (Domeinen), 392, 393; art. 3 van het w. o., 393; hoofdst. XII, alg. ber., 459, 460; - Inkoop en amortis. van nation. schuld, art. 3, b. 463; art. 5, id.; - Voorl. regeling der uitgaven van Marine, alg. ber., 465; art. 2, b. 467, 468; - Vaststelling der middelen voor 1855, alg. ber., 471, 473; lit. 7 *d* (Opc. accijns gedistilleerd), 474; - Onteigening voor den grindweg v. Willemstad naar Steenbergen, alg. ber., 606; - Regeling van het fonds v. bakengelden, art. 1, b. 606, 607; - Wijziging der wet van 26 April 1852 (Depôt der muntbiljetten), alg. ber., 613, 614; art. 2, b. 614; art. 4, b. 616, 618, 619, 620, 621; art. 5, b. 622; - Regeling van de koperen pasmunt in Ned. Indie, lit. A, alg. ber., 634-635; - Regeling der brievenposterij, alg. ber., 684, 688; art. 1, b. 697, 699; art. 3, b. 703, 704; art. 4 (nieuw), 705; art. 11, b. 706, 708; - Afschaffing v. d. accijns op het gemaal, alg. ber., 761, 847, 913; art. 2, b. 925, 929; - Hoofdst. VIII der Staatsbegr. voor 1855, alg. ber., 957; - Verhooging van het minimum der opbrengst v. d. accijns op de suiker, alg. ber., 1078[1], 1078[4]; - Afschaffing v. h. tonnegeld, alg. ber., 1087; art. 6, b. 1090; — *orde der werkzaamheden:* Behandeling van de w. o.: Aankoop nation. schuld, 346, 364; Afschaffing v. d. accijns op het gemaal en v. h. tonnegeld, 708, 709; Hoofdst. VIII

der Staatsbegroot. voor 1855, b. 718; Verhooging der opbrengst van het minimum v. d. acc. op de suiker, 1031; — *voorstellen van leden:* de HH. van Rappard, tot uitstel der behandel. van het w. o. Afschaffing van den accijns op de brandstoffen, 334, 344, 345; Thorbecke, omtrent den aanvang der zitting, 896.

Verandert gedur. de beraadsl., van de w. o.: Onteigening voor den grindweg van Willemsoord naar Steenbergen, het eenig art., 606; - Wijzig. der wet van 26 April 1852 (Depôt der muntbilj.), art. 5, b. 622; - Regeling der brievenposterij, art. 3, b. 704; art. 9, id.; - Afschaff. v. d. accijns op het gemaal, artt. 2 en 3, b. 763; - Afschaffing v. h. tonnegeld, de beweegred., 1090.

Vuurwapenen. Invoer op Sumatra. z. Buskruid.

Waarborg op de gouden en zilveren werken. B. 25.

Wapenhandel. (Oefening in den) B. 322.

Waterschapsbelangen. (L. Wets-ontwerp tot voorloopige voorziening in sommige)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 13 Febr. 1855, b. 477; — Kon. boods., 1 id.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 293-300; — Benoem. der comm. van rapptrs., 483; - Voorl. versl., B. 584-587; - Mem. van beantw. en Nota van wijzig., B. 657-660; — Eindversl., B. 695; 16 Mei (uitgebr. id.), 816; - amend. van den heer Thorbecke, B. 751; — Algem. beraadsl., 722-725, 734[1]; Aann. van § 1 en artt. 1 en 2, b. 726; - Ber. over art. 3, b. 726, 734[2]; en het amend. van den heer van der Linden, 726; Aann. van het gewijz. art. 3, b. 726; - Ber. over art. 5, b. 726, 734[3], amend. der HH. van der Linden en Thorbecke, 727; Aann. van art. 5, b. 728; - Algem. ber. over § 2, b. 728-747; - Ber. over de nieuwe artt. van den heer Thorbecke, 747-753, 760[1]-760[2]; verwerping dier artt., en goedk. der artt. 7 en 8 v. h. w. o., 753; - Ber. over en aann. van art. 9, b. 753, 760[1]; - Aann. zonder ber. van artt. 10 en 11, b. 753; - Ber. over art. 12, b. 753, 760[2], en amend. van den heer Slicher; Aann. van het gewijz. art. 12, b. 754; - Ber. over en aann. van art. 14, b. 754, 760[2]; - Aann. van de artt. 15 tot 18 zonder ber., 754; - Ber. over en aann. van art. 19, b. 754, 755, 760[2], 760[3]; - Ber. over en aann. van art. 20, b. 755, 756, 760[3]; - Aann. van de artt. 21 en 22 zonder ber., 750; - Ber. over en aann. der artt. van § 3, b. 750-758, 760[3]; - Aann. van het wets-ontw., met 35 tegen 22 stemmen, 31 Mei, 758.

Adressen betrekkelijk dit wets-ontw. ingekomen. z. Adressen.

I. Ingekom. bij de Eerste Kamer, 25 Junij 1855, b. 129; — Benoem. der comm. van rapptrs., 143; - Verslag der comm., (uitgebragt 6 Julij), 160; — Beraadsl., 185-189, 191-202, 218[1]-218[2], - Aann. van het wets-ontw. met 23 tegen 14 stemmen, 10 Julij, 202.

De wet is vastgesteld 12 Julij 1855 (*Staatsblad* n°. 102).

Waterschapsbesturen. Algem. wet daarop, II. 722, B. 299; — Hun beheer, B. 293, 297, 298; — Gedeputeerde Staten hebben zekere magt met betrekking tot hen, II. 722, B. 294, 298, — Ingelanden aansprakelijk voor kosten van uitgevoerde werken, II. 723, 754, B. 298; leveren daarvoor bijdragen, II. 723, B. 299; actio popularis hun toegekend, II. 755, 756; — Karakter, II. 736, 739, 749, 752; politiemagt, B. 297; strafwetgevende magt, B. 295; bevoegdheid tot het maken van keuren, B. 295; gevangenzetting bij niet-voldoening van door hen opgelegde boeten, II. 726-728; — Keuren, straffen tegen overtreding, B. 293-295; — Ontvangers van hen, II. 754; — Vonnissen tegen hen uit te voeren, II. 755, B. 290; — Werken, beslissing van geschillen van verpligting tot uitvoering, II. 729-732, 735-745, 746[1], 747-753, B. 293, 294, 296, 297, 298; verhaal van kosten bij weigering tot uitvoering, B. 298; voldoening hunner schulden, B. 293, 297.

Waterstaat. Algemeene beschouwingen over den waterstaat, de subsidien voor publieke werken, de rivierverbeteringen enz., II. 51, 57, 226, 229-231, 242-249, 250-252, 256[1], 256[2]; = (Tractementen van de ambtenaren bij den) II. 250, 256[1]. z. verder Openbare werken, B. 10.

Waterstaatswerken. z. Waterschapsbesturen.

Wekl Dz., lid der Eerste Kamer voor de provincie Zuidholland. (A. van)

I. Is, gedur. het zittingjaar *lid* van de *Comm.* voor de *Verzoekschriften*, - gedur. Sept. 1854 der *eerste* afd. *lid*, 4; - ged. Dec. der *tweede* afd. *lid*, 20; *rapptr.* voor de w. o.: Regterlijke indeel. v. d. Haarlemmermeer-polder; Verhoog. van hoofdst. V der Staatsbegr. voor 1854, b. 31; - ged. April 1855 der *vierde* afd. *lid*, 106; *rapptr.* voor het w. o. Regeling v. h. fonds der bakengelden, 109; - ged. Junij der *derde* afd. *lid*, 130; *rapptr.* voor de w. o.: Verlenging v. d. termijn v. art. 293 der gemeentewet, 133; Indeeling van het Haarlemmermeer, 143; — *lid* der *comm. tot onderz.* der geloofsbrieven van den hr. Sichterman van de Brake, 131.

Spreekt, bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Vereeniging van gemeenten: Geervliet, Biert en Simonshaven, 180; - Voorzien. in sommige waterschapsbel., 185.

Wees- en momboirkamers tot den 31sten December 1852. (LVI. Rekening en verantwoording van de Algem. comm van liquidatie voor de zaken der voormalige)

II. Ingek. bij de Tweede Kamer, 13 Feb. 1855, b. 477; — Kon. boods., 2 Jan.; - *Rekening en verantwoording, B. 428; — Ben. eener comm. tot onderz., 477; - Aanvulling dier comm., 652; - Versl. der comm., B. 765; — Aann. zonder beraadsl. der concl., 16 Junij, 932.

I. Ingek. bij de Eerste Kamer, 12 April 1855, b. 105.

———— wegens den stand harer werkzaamheden op 31 Dec. 1854. (LXVII. Versl. der Algem. comm. van liquidatie voor de zaken der voormalige)

II. Ingek. bij de Tweede Kamer, 5 Maart 1855, b. 543; — Kon. boods., id.; - Verslag, 31 Dec. 1854, B. 423-428; — Ben. eener comm. tot onderz., 543; - Aanvulling dier comm., 652; - Versl. der comm., B. 765; — Aann. zonder ber. der conclusie, 16 Junij, 932.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 12 April 1855, b. 105.

Weezen- en weduwenfondsen. II. 583.

Wegen. z. Willemstad.

Weldadigheid. (LXXXI. Rekening van ontvang en uitgaaf van het bijzonder Fonds tot voldoening der uitgaven, voortvloeijende uit de kolonisatie van behoeftigen in de kolonien der Maatschappij van)

II. Ingek. bij de Tweede Kamer 8 Mei 1855, b. 664; — Geleidende brief, 21 April; - Rekening, B. 684-686; - Nota van toel., B. 686-688; — Ben. eener comm. tot onderzoek, 664; - Versl. der comm., B. 838-841; — Aann. zonder beraadsl. der concl., 28 Junij, 1099.

I. Ingekom. bij de Eerste Kamer, 25 Junij 1855, b. 129.

———— (Betrekking van het Depart. van Kolonien tot de Maatschappij van) II. 441, 446[2], 456, 464[1]. z. Kolonien.

Werfdepôt. z. Koloniale.

Werk- en dienstboden. (Aantal) B. 456.

Werkverschaffing aan behoeftigen, B. 349-350.

Werven. z. Marine.

Wessem, lid der Eerste Kamer voor de provincie Noordholland. (J. C. van)

I. Is, gedur. Sept. 1854 der *tweede* afd. *lid*, 4; - gedur. Dec. der *vierde* afd. *lid*, 20; *rapptr.* voor de w. o.: Vaststelling van de uitgaven voor de Algemeene Lands-drukkerij over 1855; Naturalisatie van G. Gerhards en 9 anderen, 21; Voorloopige bepalingen omtrent de regterlijke indeeling v. d. Haarlemmermeerpolder; Verhooging van hoofdst. V der Staatsbegr. voor 1855; Aanmoediging v. d. aanvoer van granen; Inkoop en amortisatie van nationale schuld, 31; - gedur. April 1855 van *dezelfde* afd. *lid*, 106; - gedur. Junij der *eerste* afd. *lid*, 130; *rapptr.* voor de w. o.: Regel. der brievenposterij, 133; Voorziening in sommige waterschapsbelangen, 143; Indeeling v. h. Haarlemmermeer, 143; — volgens kennisgeving afwezend, 105.

Spreekt, bij de beraadsl. over *het adres van antwoord* op de troonrede, par. 4, b. 13; over *wets-ontwerpen:* Inkoop en amortis. van nationale schuld, 35, 36; - Staatsbegrooting voor 1855, hoofdst. III, 73; - Voorl. regeling der uitgaven voor het Depart. van Marine gedur. de eerste zes maanden van 1855, b. 102; - Overeenkomst met Frankrijk tot wering v. d. nadruk, 190[3]; - Afschaffing van den accijns op het gemaal, 206; — *Voorstel* van den heer van Nispen van Pannerden, 244.

Doet het voorstel: *tot het wijzigen* van het adres van antwoord op de troonrede, paragr. 4, b. 13.

Westerhoff, lid der Tweede Kamer voor het hoofd-kiesdistrict Appingadam. (Dr. R.)

II. Is, gedur. Sept. en Oct. 1854 der *vierde* afd. *lid*, 9; *rapptr.* voor het voorstel van den heer Wintgens, tot instelling v. plaatsraden van gezondheid, 34, 481; voor het w. o. Afschaffing van regten op goud en zilver in Ned. Indie, 35; - gedur. Nov. en Dec. der *eerste* afd. *lid*, 93; *rapptr.* voor de w. o.: Bekrachtig. van provinc. belast. in Overijssel en Friesland, 333; - gedur. Febr. en Maart 1855 der *vijfde* afd. *lid*, 480; *rapptr.* voor de w. o.: Regeling der uitoefening van de veeartsenijkunst, 483; Afstand van rijks-gebouwen aan Leeuwarden, 527; - gedur. Mei en Junij der *tweede* afd. *lid*, 666; *rapptr.* voor de w. o.: Regel. v. h. vervoer van buskruid, 667; Verhoog. v. h. minimum der opbrengst v. d. accijns op de suiker, 671; Aanleg van een rijweg naar Veendam, 721; — *lid* der *comm. tot onderzoek* der Rekening van het fonds wegens kolonisatie van behoeftigen over 1853, b. 664.

Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegrooting voor 1855, alg. ber., 96 (verbet. 105); hoofdst. IV, alg. ber., 198; hoofdst. V, alg. ber., 230; art. 64 (Tractementen hoofdingenieurs), 250; hoofdst. X, alg. ber., 419; - Afschaff. v. d. accijns op het gemaal, alg. ber., 912.

Dient met vier andere leden in: *het ontwerp* tot afschaff. v. d. accijns op den turf en de steenkolen, 31.

West-Indie. z. Curaçao. Hout. Inlichtingen. Kolonien. Plantage. Rijst. Saramacca. Suiker. Suriname. Teenstra. Veestapel.

West-Indische kolonien. (Inlichtingen op vragen gesteld ten aanzien van het Verslag betrekkelijk dc) B. 219, 220.

Wets-ontwerpen behandeld in de beide Kamers. z. omtrent het tijdstip der indiening en van het uitbrengen van verslagen, onder de kennisgevingen der Voorzitters, alsmede op de betrekkelijke onderwerpen.

Vaststelling van beraadsl. over wets-ontwerpen in de Eerste Kamer, I. 21, 31, 32, 37, 109, 117, 121, 122, 130, 138, 139; 151, 158, 159, 198, 199; II. 15, 27, 33, 36, 39, 317, 393, 439, 454, 482, 526, 532, 543, 559, 599, 622, 666, 669, 675, 720, 931, 932, 950, 951, 981, 998, 1030, 1048, 1057.

Willemsoord. Drooge dok. I. 46, 149. z. Marine.

Willemstad naar Steenbergen en van daar tot den grooten weg onder Halsteren, provincie Noordbrabant. (LXVII. Wets-ontw. verklarende het algemeene nut van de voltooijing van den aangelegd wordende grindweg van)

II. Ingek. bij de Tweede Kamer, 13 Feb. 1855, b. 477; — Kon. boods., 29 Jan.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 285, 286; — Benoem. der comm. van rapptrs., 481; - Eindversl. der comm., 28 Feb., B. 404 (uitgebr. id., 526); — Beraadsl. 9 Maart; - Algem. ber., 606; — Aann. van het w. o. met algem. (47) stemmen, 9 Maart, 606.

I. Ingek. bij de Eerste Kamer, 12 April 1855, b. 106; - Verandering w. o., 108; — Benoem. der comm. van rapptrs, 109; - Versl. der comm., 13 April, 110 (uitgebr. 16 April, 109); — Aann. op 18 April zonder ber. met alg. (30) stemmen, 117.

De wet is vastgesteld 22 April 1855 (*Staatsblad* nº. 17).

Winterschade. (Vermindering der kosten van herstelling van buitengewone) B. 61.

Wintershoven, lid der Tweede Kamer voor het hoofd-kiesdistrict Maastricht. (Mr. P. F. E. van)

II. Zendt zijne geloofsbrieven in, 19 Sept. 1854, b. 3; — (Benoem. eener comm. tot onderzoek, id.; Verslag der comm., 5, 6); - Toelating, 6.

Is, gedur. Sept. en Oct. 1854 der *vierde* afd. *lid*, 9; - gedur. Nov. en Dec. der *eerste* afd. *lid*, 93; - gedur. Feb. en Maart 1855 der *vierde* afd. *lid*, 480; — *lid* eener *comm. tot onderzoek:* Rekening omtr. de wees- en momboirkamers, 477; Verslag der Algem. comm. van liquidatie, 543.

Spreekt over de Staatsbegr. voor 1855, algem. ber., 57; hoofdst. V, art. 94 (Subsidien scholen), 273, 274 (verbet. 316); hoofdst. IX *B*, algem. ber., 367, 375 (verbet. 464); — *conclusie* van het *verslag* over het verzoekschrift van J. F. Houten c. s., omtr. de onvolledigheid hunner aanslagbiljetten voor de directe belastingen, 433.

Neemt zijn ontslag als lid der Kamer, 611. Vervangen door den heer de Limpens.

Wintgens, lid der Tweede Kamer voor het hoofd-kiesdistrict Delft. (Mr. W.)

II. Zendt zijne geloofsbrieven in, 19 Sept. 1854, b. 3; - (Benoem. eener comm. tot onderz., id.; Versl. der comm., 5, 6); - Toelating, 6.

Is, gedur. het zittingjaar *lid* der *Huishoudel. comm.*, 9; der *Comm. voor de Stenographie*, id.; - gedur. Sept. en Oct. 1854 der *tweede* afd. *lid*, id.; *rapptr.* voor het w. o. Regeling van het regt van vereeniging en vergadering, 39; - gedur. Nov. en Dec. der *derde* afd. *lid*, 93; - gedur. Febr. en Maart 1855 der *eerste* afd. *lid*, 480; *rapptr.* voor de w. o.: Verhooging van hoofdst. V der Staatsbegr. voor 1855 (Stoomgemaal op den IJssel), 481; Voorloopige voorziening in sommige waterschapsbel., 483; - gedur. Mei en Junij *derzelfde* afd. *lid*, 666; *rapptr.* voor de w. o.: Kosten van overbr. enz. in bedelaarsgest.; Wijziging in artt. van het Burg. Wetb. ten opzigte van vermiste personen bij scheepsrampen, 667; — *lid* eener *comm. tot onderzoek* van *geloofsbrieven*: van de HH. van der Linden, 477; Nolthenius en de Limpens, 663; Wybenga, 1079 (brengt verslag uit, 1079); - van *regeringsbescheiden:* Verslag over de verrigtingen van het armbestuur over 1853, b. 478.

Spreekt bij de beraadsl. over *de prise en considération* van zijn voorstel tot instelling van plaatsel. raden van gezondheid, 40 (verbet. 111); — *wets-ontwerpen:* Staatsbegrooting voor 1855, hoofdst. II, art. 6 (Bureau- en locaalbehoeften voor de Kamers), 141; hoofdst. IV, algem. ber., 201; art. 23 (Geheime politie-

WI—ZU

gelden), 220; hoofdst. V, art. 142 (Premien visscherij), 291; hoofdst. VIII, alg. ber., 319, 320 (verbet. 332); hoofdst. X, alg. ber., 427; - Regeling van het regt van vereeniging en vergadering, algem. ber., 549-551 (verbeter. 572); - Regeling der brievenposterij, art. 3, b. 700, 704; - Afschaff. v. d. accijns op het gemaal, alg. ber., 836 (verbet. 862); - Hoofdst. VIII der Staatsbegr. voor 1855, alg. ber., 945; - Tract. met Frankrijk omtrent de wering v. d. nadruk, alg. ber., 999, 1005; - Uitgaven wegens verstrekkingen voor de Marine, dienst 1855, alg. ber., 1046, 1047; — *de concl. van het rapport* der Comm. omtr. de Inlichtingen op het adres van M. D. Teenstra, 533-534; — *voorstellen van leden:* Motie tot verdag. der zitting, 223.

Dient *een voorstel* in tot instelling van plaatsel. raden van gezondheid, 27.

Wissels ten behoeve der Indische kas. (Particuliere) B. 209, 259, 305; = door het Depart. van Kolonien genomen, II. 600, 603, 604, 605.

Woerden. (Nieuw reglement voor het groot waterschap van) B. 295.

Woningen. (Sluiting, reiniging en herstelling van) B. 461; = voor armen, B. 354.

Woonverblijven. z. Raad van gezondheid, B. 69 en volgg.

Wybenga, lid der Tweede Kamer voor het hoofd-kiesdistrict Sneek. (Mr. S.) Vervangt jhr. mr. Engelen.

II. Zendt zijne geloofsbr. in, 28 Junij 1855; — (Ben. eener comm. tot onderz., id.; Versl. der comm., 1079); - Toelat., 1096.

IJ. (Verlaging van den waterstand in het) I. 126, 127.

IJk der maten en gewigten. (Inkomsten van den) B. 38, 41.

IJssel. (Aankoop van een stuk lands, noodig tot verbetering van den) B. 444. z. Haarlemmermeer. Hollandsche IJssel. Staatsbegrooting. = Interpellatie over den toestand der rivier in verband met de werken der Rhijnspoorweg-maatschappij, II. 47-49.

Zedelijke ligchamen. Oorsprong, II. 560; — Oprigting, bestaan, burgerlijk regt, I. 118, 122, 124; II. 545, 554, 563-567, 568-570.

Zee. (Gebeurde met het schip de Jonge Albert, kapitein van der) II. 150, 153, 162, 169.

Zeeland. (Werking der admodiatie in het 4de en 5de district van) B. 454.

Zeelieden. (Aankweeken van) II. 1083.

Zeemagt en zeemilitie. z. Marine. Pensioenen.

Zee-officieren. (Maatregel tot vorming van) B. 19.

Zeep. z. Adressen.

Zeeroof. z. Timor.

Zeeschepen. z. Hermeting.

Zeevaart. (Scholen voor de) B. 387.

Ziekten. (Heerschende) z. Raad van gezondheid, B. 69, enz.

Zilver. (Prijs van het) B. 364. z. Goud.

Zilveren muntspecien in N. Indie. (Koers van vreemde) B. 365.

Zout. Bedrag der opbrengst in Nederl. Indie, B. 101, 167.

Zuiderzee. (Reddingsmiddelen op de) II. 338; — Verschil van den waterstand met dien in de Noordzee, I. 126, 127.

Zuijlen van Nyevelt, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Zwolle. (Mr. J. P. P. baron van)

II. Zendt zijne geloofsbrieven in, 19 Sept. 1854, b. 3; - (Benoem. eener comm. tot onderz., id.; - Versl. der comm., 5); - Toelating, 6.

Is, gedur. Sept. en Oct. 1854 der *vierde* afd. *lid*, 9; *rapptr.* voor de w. o.: Arbeid der gevangenen over 1855, b. 34; Regeling van het gebruik van het kolon. batig slot over 1852; Bepalingen omtrent de loodsdienst der zeeschepen, 35; - gedur. Nov. en Dec. der *tweede* afd. *lid*; *onder-voorz.*, id.; - gedur. Febr. en Maart 1855 der *tweede* afd. *lid*, 480; - gedur. Mei en Junij der *vijfde* afd. *lid*, 666; *rapptr.* voor de w. o.: Kosten van overbrenging naar bedelaars-gestichten, 667; Goedkeuring van het tractaat met Frankrijk tot wering van den nadruk, 677; — *lid* eener *comm. tot onderzoek* van *regeringsbescheiden:* Toetreding van Duitsche Staten tot het handelstractaat tusschen Nederland en Pruissen, 447; - Verslag der muntwerkzaamheden over 1853, b. 663.

Spreekt, bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegrooting voor 1855, algem. ber., 67, 99, 124, 135, 136, 137; hoofdst. III, alg. ber., 166, 170; hoofdst. VI, afd. 1 (Kosten v. h. Departem.), 303; hoofdst. IX *B*, algem. ber. 368; art. 23 (Tractementen rijksadvocaten enz.), 384, 386; art. 54 (Paardenposterij), 391; -

Afschaffing van den accijns op het gemaal, algem. ber., 821; - Hoofdst. VIII der Staatsbegr. voor 1855, algem. ber., 943; art. 11, b. 969, 970; - Tractaat met Portugal omtr. de regeling van grenzen op Timor, algem. ber., 985, 987, 993; - Tractaat met Frankrijk omtrent den nadruk, algem. ber., 1007, 1018.

Doet een voorstel betrekkelijk *de orde* der werkzaamheden, 350; - Incident met den Minister van Oorlog, II. 135, 137, 138, 145, 179.

Zylker, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Appingadam. (J. F.)

II. Zendt zijne geloofsbrieven in, 19 Sept. 1854, b. 3; - (Benoem. eener comm. tot onderz., id.; - Versl. der comm., 5); - Toelating, 6.

Is, gedur. Sept. en Oct. 1854 der *vijfde* afd. *lid*, 9; *lid* der *Comm.* voor de *Verzoekschr.*, id., (brengt versl. uit, 60, 142); *rapptr.* voor het w. o. Regterlijke indeeling van den Haarlemmermeer-polder, 35; - gedur. Nov. en Dec. der *derde* afd. *lid*, 93; - gedur. Febr. en Maart 1855 der *vierde* afd. *lid*, 480; - gedur. Mei en Junij der *derde* afd. *lid*, 666; *rapptr.* voor de w. o.: Vereeniging van gemeenten, 671; Aanleg van een rijweg naar Veendam, 721; — *lid* eener *comm. tot onderz.* van *regerings-bescheiden:* Rekening en algemeen verslag omtrent de opgeheven wees- en momboirkamers, 474, 543; - Rekening van door het Departem. van Marine gedane verstrekkingen, 700; — volgens kennisgeving afwezend, 523.

Spreekt, bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegroot. voor 1855, algem. ber., 66; hoofdst. III, algem. ber., 145; hoofdst. IV, algem. ber., 185; hoofdst. XI, algem. ber., 439 (verbet., 464); - Vaststelling der middelen voor 1855, algem. ber., 468; - Afschaffing van den accijns op het gemaal, algem. ber., 832; - Hoofdst. VIII der begrooting voor 1855, algem. ber., 936; art. 11, b. 971.

VERBETERING.

In de *Naamlijst* van de Leden der Eerste Kamer gedurende het zittingjaar 1854-1855 is verzuimd te vermelden:

Jhr. Mr. F. L. H. J. Bosch van Drakestein, te *Amsterdam*, afgevaardigd uit de provincie *Noordholland*, zullende aftreden in het jaar 1862.

LIJST van aangenomen wetten, zitting 18 Sept. 1854 — 23 Augustus 1855.

BENAMING DER WETTEN.	DAGTEEKENING der indiening van de wets-ontwerpen.	der aanneming door de Tweede Kamer.	der aanneming door de Eerste Kamer.	der bekrachtiging door den Koning.	der uitgifte in het Staatsblad.
Wetten tot vaststelling van de hoofdst. I-VII, IX *A* en *B* en X-XII der Staatsbegrooting voor den jare 1855. (II).	23 September.	25 Nov. - 18 Dec.	27 - 29 Dec.	28 - 30 Dec.	31 Dec., n°. 179-190.
Wet houdende aanwijzing van de middelen ter goedmaking der uitgaven, begrepen in de Staatsbegrooting voor den jare 1855. (II).	23 »	20 December.	29 December.	30 December.	31 Dec., n°. 192.
Wet houdende regeling der verantwoordelijkheid van de hoofden der ministeriele departementen. (IV).	22 »	21 Februarij.	20 April.	22 April.	30 April, » 33.
Wet tot afschaffing van het tonnegeld der zeeschepen en houdende bepalingen omtrent het meten derzelve. (VI).	25 »	28 Junij.	12 Julij.	14 Julij.	24 Julij, » 105.
Wet tot wijziging van hoofdstuk V der begrooting van Staatsuitgaven voor 1853. (VII)	25 »	6 October.	12 December.	16 December.	20 Dec., » 145.
Wet tot vaststelling van de begrooting der uitgaven voor de Algemeene Lands-drukkerij voor 1855, en aanwijzing der middelen tot dekking dier uitgaven. (VIII).	25 »	14 November.	12 »	16 »	20 » » 146.
Wet tot regeling en beperking der uitoefening van het regt van vereeniging en vergadering. (IX).	25 »	8 Maart.	20 April.	22 April.	30 April, » 32.
Wet tot verhooging van hoofdstuk V der begrooting van Staatsuitgaven voor het dienstjaar 1854. (Kosten van den Haarlemmermeer-polder.) (X).	3 October.	18 December.	23 December.	25 December.	31 Dec., » 177.
Wet houdende voorloopige bepalingen betreffende de regterlijke indeeling van den Haarlemmermeer-polder en de aangiften voor den burgerlijken stand aldaar. (XI).	3 »	18 »	23 »	25 »	31 » » 176.
Wetten houdende naturalisatie van Guillaume Gerhards en negen anderen. (XIV).	6 »	14 November.	12 »	16 »	20 » n°. 147-156.
Wet tot vaststelling der begrooting wegens den arbeid der gevangenen over 1855. (XXII).	7 November.	18 December.	23 »	25 »	31 » » 157.
Wet tot regeling der ontvangsten en uitgaven van het Pensioenfonds voor Burgerlijke Ambtenaren over het jaar 1855. (XXIII).	7 »	18 »	23 »	25 »	31 » » 159.
Wetten tot bekrachtiging van provinciale belastingen. (XXIV).	7 »	18 »	23 »	25 »	31 » » 162-172.
Wet tot aanmoediging van den invoer van granen en andere levensmiddelen. (XXV).	7 »	18 »	23 »	25 »	31 » » 160.
Wet houdende nadere bepalingen omtrent de kosten der huizen van bewaring. (XXVI).	7 »	14 Maart.	28 Junij.	30 Junij.	4 Julij, n°. 48.
Wet tot aankoop van $2^1/_2$ of 3 percents nationale schuld tot vervanging der schatkistbiljetten in het depôt der muntbiljetten. (XXVIII).	7 »	12 »	20 April.	22 April.	30 April, » 34.
Wet tot onteigening van perceelen voor de uitbreiding van het station van den Rhijnspoorweg te Arnhem. (XXIX).	7 »	18 December.	23 December.	25 December.	31 Dec., » 158.
Wet tot regeling van het gebruik van het koloniaal batig slot over 1852. (XXX).	7 »	9 Maart.	18 April.	22 April.	30 April » 15.
Wet tot afschaffing van de regten op den uitvoer van gemunt en ongemunt goud en zilver in Ned. Indie. (XXXI).	7 »	21 Februarij.	18 »	22 »	30 » » 14.
Wet tot opheffing van het fonds tot bevestiging en wapening van het zuidelijk frontier. (XXXVII).	21 »	14 Maart.	18 »	22 »	30 » » 19.
Wet tot regeling van het fonds der bakengelden. (XXXVIII).	2 December.	19 »	18 »	22 »	30 » » 20.
Wetten tot bekrachtiging van provinciale belastingen in Overijssel. (XLI)	5 »	18 December.	23 December.	25 December.	31 Dec., n°. 173-174.

BENAMING DER WETTEN.	DAGTEEKENING der indiening van de wets-ontwerpen.	der aanneming door de Tweede Kamer.	der aanneming door de Eerste Kamer.	der bekrachtiging door den Koning.	der uitgifte in het Staatsblad.
Wet tot bekrachtiging van provinciale belastingen in Friesland. (XLII).	9 December.	18 December.	23 December.	25 December.	31 Dec., n°. 175.
Wet tot inkoop en amortisatie van rentegevende nationale schuld. (XLIII).	14 »	18 »	23 »	25 »	31 » » 161.
Wet tot voorloopige vaststelling van hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1855. (XLIV).	16 »	20 »	29 »	30 »	31 » » 191.
Wet tot wijziging van sommige bepalingen der wet van 12 April 1850 (*Staatsblad* n°. 15) houdende vaststelling van het briefport en regeling van de aangelegenheden der brievenposterij. (XLVI).	20 »	22 Mei.	3 Julij.	5 Julij.	12 Aug., » 61.
Wet verklarende het algemeen nut van de voltooijing van den aangelegd wordende grindweg van Willemstad naar Steenbergen en van daar tot den grooten weg onder Halsteren, provincie Noordbrabant. (XLVII).	13 Februarij.	9 Maart.	18 April.	22 April.	30 April, » 17.
Wetten tot regeling van de koperen pasmunt en tot nadere aanwijzing van middelen tot regeling van het muntwezen in Nederlandsch Indie. (XLIX).	13 »	13 »	18 »	20 »	30 » » 12, 13
Wet tot voorloopige voorziening in sommige waterschapsbelangen. (L).	13 »	31 Mei.	10 Julij.	12 Julij.	18 Julij, » 102.
Wet tot regeling van het gebruik van het koloniaal batig slot over 1853. (LI).	13 »	15 Maart.	18 April.	22 April.	30 April, » 16.
Wet tot verhooging van hoofdstuk V der begrooting van Staats-uitgaven voor 1855. (Stichting van een stoomgemaal ter ontlasting van Rhijnlands-boezem op den IJssel). (LII)	13 »	15 »	20 »	22 »	30 » » 35.
Wet tot afschaffing van den accijns op het gemaal. (LV).	13 »	14 Junij.	11 Julij.	13 Julij.	24 Julij, » 103.
Wet tot afstand van Rijksgebouwen van de gemeente Leeuwarden. (LXII).	20 »	9 Maart.	18 April.	22 April.	30 April, » 21.
Wet tot onteigening van perceelen voor het maken eener wisselplaats voor schepen in de Vecht, onder Lauwerecht, gemeente Utrecht. (LXIII).	28 »	9 »	18 »	22 »	30 » » 18.
Wetten tot naturalisatie van Hendrik Pieter Klerck en negen anderen. (LXIV)	28 »	8 »	18 »	22 »	30 » » 22-31
Wet tot wijziging van hoofdstuk X der Staatsbegrooting voor den jare 1854. (LXIX)	12 Maart.	25 Junij.	7 Julij.	11 Julij.	18 Julij, n°. 75.
Wet tot regeling van de provinciale en gemeentelijke indeeling van het Haarlemmermeer. (LXX).	8 Mei.	26 »	7 »	11 »	18 » » 70.
Wetten tot vereeniging van gemeenten. (LXXII)	8 »	28 »	7 »	11 »	18 » » 76-98
Wet tot wijziging der wet van den 28sten Augustus 1851 (*Staatsblad* n°. 128), regelende de bevordering, het ontslag en het op pensioen stellen der militaire officieren bij de Landmagt. (LXXIII).	8 »	27 »	7 »	11 »	18 » » 74.
Wet tot wijziging der wet van den 28sten Augustus 1851 (*Staatsblad* n°. 126), regelende de bevordering, het ontslag en het op pensioen stellen der militaire officieren bij de Zeemagt. (LXXIV).	8 »	27 »	7 »	11 »	18 » » 73.
Wet houdende uitzondering op de artikelen 523, 526 en 549 van het Burgerlijk Wetboek, ten opzigte van vermiste personen bij vermoedelijke of bekende scheepsrampen. (LXXV).	8 »	23 »	6 »	9 »	12 » » 67.
Wet houdende aanvulling en wijziging van art. 21 der wet van 26 Januarij 1815 (*Staatsblad* n°. 7) en bevoegdverklaring der gemeentebesturen om andere en meerdere voorzorgen te nemen dan artt. 22 en 23 dier wet voorschrijven. (LXXVI).	8 »	23 »	6 »	9 »	12 » » 68.
Wet tot verhooging van het minimum van de opbrengst van den accijns op de suiker, bepaald bij art. 1 der wet van 26 April 1852 (*Staatsblad* n°. 84). (LXXVIII).	8 »	27 »	12 »	14 »	24 » » 104.
Wet houdende vaststelling van hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor den jare 1855. (LXXIX).	8 »	20 »	3 »	5 »	7 » » 62.

BENAMING DER WETTEN.	DAGTEEKENING				
	der indiening van de wets-ontwerpen.	der aanneming door de Tweede Kamer.	der aanneming door de Eerste Kamer.	der bekrachtiging door den Koning.	der uitgifte in het Staatsblad.
Wet tot goedkeuring van artikelen der overeenkomst met Frankrijk tot wering van den nadruk van wetenschappelijke en letterkundige werken. (LXXXII). . . .	11 Mei.	23 Junij.	9 Julij.	12 Julij.	18 Julij, n°. 101.
Wet tot verklaring van algemeen nut van den aanleg van eenen rijweg in de gemeente Veendam (provincie Groningen). (LXXXIII)	21 »	25 »	3 »	5 »	12 » » 59.
Wetten tot naturalisatie van Johann Christoph Horch en negen anderen. (LXXXV)	29 »	16 »	3 »	5 »	12 » » 49-58.
Wet tot goedkeuring eener dading tusschen het bestuur der domeinen en de gemeente Kampen. (LXXXVI). .	29 »	25 »	3 »	5 »	12 » » 60.
Wet tot vaststelling der raming van uitgaven wegens verstrekkingen voor het Departement van Oorlog, dienst 1855. (LXXXVII).	29 »	26 »	6 »	9 »	12 » » 66.
Wet tot inkoop en amortisatie van rentegevende nationale schuld. (LXXXIX).	31 »	25 »	7 »	11 »	18 » » 71.
Wet tot verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting voor den jare 1855. (XCI).	4 Junij.	26 »	7 »	11 »	18 » » 99.
Wet tot verhooging der som tot inkoop van rentegevende nationale schuld, toegestaan bij de wet van 22 April 1855 (*Staatsblad* n°. 34). (XCVI).	13 »	25 »	7 »	11 »	18 » » 72.
Wet houdende vaststelling der raming van uitgaven wegens verstrekkingen voor het Departement van Marine, dienst 1855. (XCVII).	14 »	25 »	6 »	9 »	12 » » 65.
Wet tot verlenging van den termijn bij art. 293 der gemeentewet gesteld. (XCVIII)	18 »	25 »	29 Junij.	29 Junij.	29 Junij, » 47.

VERSLAG

VAN DE

HANDELINGEN DER STATEN-GENERAAL.

ZITTING VAN 17 SEPTEMBER 1855 — 5 JULIJ 1856.

BIJBLAD

TOT DE

NEDERLANDSCHE STAATS-COURANT.

's GRAVENHAGE,
TER ALGEMEENE LANDS-DRUKKERIJ.
1856.

ALPHABETISCHE NAAMLIJSTEN

VAN DE

LEDEN DER STATEN-GENERAAL, EN DER MINISTERS, HOOFDEN VAN DEPARTEMENTEN VAN ALGEMEEN BESTUUR,

gedurende de zitting van 17 September 1855 — 5 Julij 1856.

LEDEN VAN DE EERSTE KAMER.

NAMEN.	WOONPLAATS.	PROVINCIE VAN WAAR AFGEVAARDIGD.	JAAR VAN AFTREDING.	*BIJZONDERHEDEN.*
Ablaing van Giessenburg (Jhr. J. D. C. C. W. Bar. d')	Doorn	Utrecht	1856	
Beeck Vollenhoven (H. van)	Amsterdam	Noordholland	//	*Lid* der Huishoudelijke Commissie.
Beerenbroek (L. F. H.)	Roermond	Limburg	//	
Beken Pasteel (Jhr. Mr. M. A. J. van der)	Eindhoven	Noordbrabant	1859	
Blankenheijm (D.)	Rotterdam	Zuidholland	1856	
Borski (D.)	Amsterdam	Noordholland	1862	
Bosch van Drakestein (Jhr. Mr. F. L. H. J.)	//	//	//	*Lid* der Commissie voor de Stenographie.
Boxman (Mr. A.)	Gorinchem	Zuidholland	1856	Overleden 26 Maart 1856. Vervangen door den heer Hartevelt.
Bruijn (F. J. T. de)	Helmond	Noordbrabant	1862	
Clercq (Mr. C. van der Lek de)	Zierikzee	Zeeland	//	
Cremers (Mr. J. J.)	Groningen	Groningen	1859	
Dam van Isselt (E. W. van)	Geldermalsen	Gelderland	1856	
Dries (H. P. van den)	Oudenbosch	Noordbrabant	//	
Eijsinga (Jhr. Mr. F. J. J. van)	Leeuwarden	Friesland	1859	
Goltstein van Oldenaller (Jhr. M. H. R. W. Bar. van)	Nijkerk	Gelderland	1862	
Hartevelt Jzn. (A.)	Leyden	Zuidholland	1856	Vervangt den heer Boxman. Zendt zijne geloofsbrieven in. Zie zitting 29 April 1856.
Heeckeren van Wassenaer (Jhr. J. D. C. Bar. van)	Delden	Overijssel	1859	
Hooft van Benthuizen (O. B. 't)	Dordrecht	Zuidholland	1856	*Lid* der Commissie voor de Stenographie.
Insinger (A. F.)	Amsterdam	Noordholland	1859	
Jordens (Mr. W. H. Cost)	Deventer	Overijssel	1862	
Kempenaer (Jhr. T. A. M. A. van Andringa de)	St. Anna Parochie	Friesland	1856	
Lotsij (Mr. J. S.)	Dordrecht	Zuidholland	1859	
Martens van Sevenhoven (Jhr. Mr. J. C.)	Utrecht	Utrecht	//	
Nispen van Pannerden (Jhr. Mr. C. E. J. F. van)	Zevenaar	Gelderland	//	*Lid* der Huishoudelijke Commissie.
Oudermeulen (F. van der)	Amsterdam	Noordholland	//	
Pallandt van Waardenburg en Neerijnen (Jhr. H. W. Baron van Aylva van)	Neerijnen	Gelderland	1862	
Paspoort van Grijpskerke (Jhr. Mr. M. C.)	Middelburg	Zeeland	1859	
Philipse (Mr. J. A.)	's Gravenhage	Zuidholland	1862	Gedurende het zittingjaar *Voorzitter* der Kamer en *lid* der Huishoudelijke Commissie.
Regout (P.)	Maastricht	Limburg	1859	
Rhemen van Rhemenshuizen (Jhr. Mr. C. H. Bar. van)	Brummen	Gelderland	//	
Rijckevorsel Hz. (A. van)	Rotterdam	Zuidholland	1862	*Lid* der Commissie voor de Stenographie.
Sasse van Ysselt (Jhr. L. J. B. van)	Boxmeer	Noordbrabant	1856	
Sassen (Mr. N. F. C. J.)	's Hertogenbosch	//	1862	
Sichterman van de Brake (Mr. M.)	Winsum	Groningen	//	
Swinderen (Jhr. G. R. G. van)	Mirns (gr. Gaasterland)	Friesland	//	
Tonckens (Mr. W. J.)	Meppel	Drenthe	1856	
Villers de Pité (Jhr. L. L. G. M. de)	Valkenburg	Limburg	1862	
Vos van Steenwijk (Mr. J. A. G. Baron de)	Zwolle	Overijssel	1856	
Weel Dz. (A. van)	Ooltgensplaat	Zuidholland	1859	
Wessem (J. C. van)	Zaandam	Noordholland	1856	

Griffier: Jhr. Mr. J. A. Singendonck. *Commies-Griffier:* Jhr. Mr. H. J. van der Heim.

LEDEN VAN DE TWEEDE KAMER.

NAMEN.	WOONPLAATS.	HOOFD-KIESDISTRICT VAN WAAR AFGEVAARDIGD.	JAAR VAN AFTREDING.	*BIJZONDERHEDEN.*
Akerlaken (Jhr. Mr. D. van)	Hoorn	Hoorn	1858	
Anemaet (Mr. S. H.)	Sommelsdijk	Zierikzee	〃	
Baud (J. C.)	's Gravenhage	Amsterdam	〃	
Beens (Mr. C. C. A.)	Oosterhout	Tilburg	1856	
Bosscha (Prof. J.)	Amsterdam	Amsterdam	1858	
Bosse (Mr. P. P. van)	's Gravenhage	Rotterdam	1856	*Lid* der Commissie voor de Stenographie.
Bots (Mr. J. B.)	Helmond	Eindhoven	〃	
Brauw (Jhr. Mr. W. M. de)	's Gravenhage	Gouda	〃	*Voorzitter* der Commissie voor de Stenographie.
Cate (S. Blaupot ten)	Hoogezand	Groningen	〃	
Deinse (Mr. J. J. van)	Goes	Goes	〃	
Delprat (I. P.)	's Gravenhage	's Gravenhage	1858	
Dirks (Mr. J.)	Leeuwarden	Leeuwarden	1856	
Dommer van Poldersveldt (Jhr. G. E. G. C. K.)	Ubbergen	Nijmegen	〃	
Dullert (Mr. W. H.)	Arnhem	Zutphen	1858	
Eck (Mr. D. van)	's Gravenhage	Middelburg	1856	
Elout van Soeterwoude (Jhr. Mr. P. J.)	〃	Gorinchem	〃	
Foreest (Jhr. Mr. C. van)	Heilo	Alkmaar	〃	
Franck (S. R. van)	's Gravenhage	Amsterdam	1858	
Gevers van Endegeest (Jhr. Mr. D. T.)	〃	Leyden	1856	Gedurende het zittingjaar *Voorzitter* der Kamer en *lid* der Huishoudelijke Commissie tot 1 Julij 1856.
Godefroi (Mr. M. H.)	Amsterdam	Amsterdam	〃	
Goltstein (Mr. J. K. Baron van)	's Gravenhage	Utrecht	〃	
Groen van Prinsterer (Mr. G.)	〃	's Gravenhage	〃	Vervangt den heer Boreel van Hogelanden. Zie zitting van 22 September 1855.
Heemskerk Bz. (Mr. J.)	Amsterdam	Haarlem	1858	
Heiden Reinestein (Mr. L. Graaf van)	Zuidlaren	Assen	1856	
Hengst (Mr. J. B. L.)	Boxmeer	Boxmeer	〃	
Hoekwater (C.)	Delft	Delft	〃	
Hoëvell (Dr. W. R. Baron van)	's Gravenhage	Almelo	〃	
Hoffman (M. A. F. H.)	〃	Gouda	1858	
Hoynck van Papendrecht (Mr. A.)	Rotterdam	Rotterdam	〃	
Hugenholtz (J. T. ter Bruggen)	Dokkum	Dokkum	〃	
Huguenin (Mr. H. U.)	Sneek	Sneek	〃	Heeft zijn ontslag ingediend. Zie zitting van 7 November 1855. Vervangen door den heer Vegilin van Claerbergen.
Jespers (Mr. F. J.)	's Hertogenbosch	Tilburg	〃	
Kempenaer (Mr. J. M. de)	Arnhem	Tiel	〃	
Kien (Mr. N. P. J.)	Utreeht	Utrecht	〃	
Lennep (Mr. J. van)	Amsterdam	Steenwijk	1856	
Limpens (Mr. Ch. de)	Klimmen	Maastricht	1858	
Linden (Mr. G. M. van der)	's Gravenhage	Almelo	〃	
Lom de Berg (Mr. P. L. de)	Venlo	Roermond	〃	
Luijben (Mr. J. L. A.)	's Hertogenbosch	's Hertogenbosch	〃	
Lynden (Mr. W. Baron van)	Nijmegen	Arnhem	1856	
Mackay (Mr. Æ. Baron)	's Gravenhage	〃	1858	*Lid* der Huishoudelijke Commissie.
Meeussen (Mr. K. A.)	Breda	Breda	〃	
Meijlink (Mr. A. A. J.)	's Gravenhage	Eindhoven	〃	
Nispen van Sevenaer (Jhr. J. A. C. A. van)	Zevenaar	Nijmegen	〃	
Nolthenius (Mr. P. M.)	Purmerend	Hoorn	1856	

NAMEN.	WOONPLAATS.	HOOFD-KIESDISTRICT VAN WAAR AFGEVAARDIGD.	JAAR VAN AFTREDING.	*BIJZONDERHEDEN.*
Oosting (Mr. J. Bieruma)	Wolvega	Leeuwarden	1858	
Poel (Mr. J. D. van der)	Ameide	Dordrecht	1856	
Poorter (Dr. J. H. H. de)	's Hertogenbosch	's Hertogenbosch	"	
Rappard (Jhr. Mr. W. L. F. C. Ridder van)	Arnhem	Amersfoort	1858	
Reede van Oudtshoorn (Mr. J. F. Baron van)	Utrecht	"	1856	
Reinders (G.)	Warffum	Zuidhorn	1858	
Rochussen (J. J.)	's Gravenhage	Alkmaar	"	
Sander (Mr. P. A.)	Dordrecht	Dordrecht	"	
Schimmelpenninck van der Oije (W. A. Baron)	Voorst	Zutphen	1856	
Slicher van Domburg (Mr. J. J.)	's Gravenhage	Middelburg	1858	
Sloet tot Oldhuis (Mr. B. W. A. E. Baron)	Zwolle	Zwolle	1856	
Stolte (H.)	's Gravenhage	Amsterdam	"	
Storm (Mr. L. D.)	Breda	Breda	"	
Storm van 's Gravesande (Jhr. C. M.)	Deventer	Deventer	"	
Strens (Mr. M. P. H.)	Roermond	Roermond	"	
Taets van Amerongen (P. H. Baron)	Leyden	Leyden	1858	
Thorbecke (Mr. J. R.)	's Gravenhage	Maastricht	1856	
Veen (Mr. P. van der)	Smilde	Assen	1858	
Vegilin van Claerbergen (Jhr. Mr. P. B. J.)	Sneek	Sneek	"	Vervangt den heer Huguenin. Zie zitting van 14 Februarij 1856.
Westerhoff (Dr. R.)	Warffum	Appingadam	1856	
Wintgens (Mr. W.)	's Gravenhage	Delft	1858	*Lid* der Huishoudelijke Commissie en der Commissie voor de Stenographie.
Wijbenga (Mr. S.)	Sneek	Sneek	1856	
Zuijlen van Nyevelt (Mr. J. P. P. Baron van)	Almen	Zwolle	"	
Zylker (J. F.)	Nieuw-Beerta	Appingadam	"	

Griffier: D. Veegens. *Commies-griffier:* Mr. J. J. Beaujon.

Bibliothecaris, Directeur van het Bijblad: J. J. F. Noordziek.

MINISTERS, HOOFDEN VAN DEPARTEMENTEN VAN ALGEMEEN BESTUUR.

Broecke (A. J. de Smit van den)	Minister van Marine.
Brugghen (Mr. J. J. L. van der)	" " Justitie van 1 Julij 1856.
Donker Curtius (Mr. D.)	" " Justitie tot 1 Julij 1856.
Forstner van Dambenoy (H. F. C. Baron)	" " Oorlog.
Gevers van Endegeest (Jhr. Mr. D. T.)	" " Buitenlandsche Zaken van 1 Julij 1856.
Hall (Mr. F. A. Baron van)	" " Buitenlandsche Zaken tot 1 Julij 1856.
Mijer (P.)	" " Kolonien van 1 Januarij 1856.
Mutsaers (Mr. J. A.)	" voor de Zaken der Roomsch-katholijke Eeredienst.
Pahud (Chs. F.)	" van Kolonien tot 31 December 1855.
Rappard (Jhr. Mr. A. G. A. Ridder van)	" voor de Zaken der Hervormde en andere Eerediensten, behalve die der Roomsch-katholijke.
Reenen (Mr. G. C. J. van)	" van Binnenlandsche Zaken tot 1 Julij 1856.
Simons (Dr. G.)	" " Binnenlandsche Zaken van 1 Julij 1856.
Vrolik (Dr. A.)	" " Finantien.

VEREENIGDE ZITTING DER BEIDE KAMERS

van Maandag den 17den September 1855,

TER OPENING VAN DE GEWONE VERGADERING DER STATEN-GENERAAL.

De heer mr. **J. A. PhHipse**, die den voorzittersstoel bekleedt, opent, nadat de leden der beide Kamers zich in de zaal bestemd voor de zittingen van de Tweede Kamer, vereenigd hebben tegen half een ure de vergadering, en laat een Koninklijk besluit van den 12den September jl., houdende zijne benoeming tot Voorzitter der Eerste Kamer gedurende het aanstaande zittingjaar der Staten-Generaal, door den Griffier dier Kamer voorlezen.

De **Voorzitter**, aan wien dien ten gevolge, overeenkomstig het voorschrift van art. 103 der Grondwet, het bestuur der vergadering is opgedragen, benoemt de heeren 't Hooft van Benthuizen, van Weel, van der Veen, Hoffman, van Lynden, Kien, Sassen, Cremers, Nolthenius, van Franck, Hoynck van Papendrecht, van Eck, van Swinderen, Sichterman van de Brake, van Deinse, Meeussen, Wintgens en Dommer van Poldersveldt tot leden der Commissie, die ZIJNE MAJESTEIT **DEN KONING** bij Hoogstdeszelfs aankomst in het gebouw der Staten-Generaal, ontvangen en in- en uitgeleide doen zal.

De Ministers, hoofden van ministeriele departementen, de Kanselier der Orden en de leden van den Raad van State vervoegen zich ten één ure mede in de vergaderzaal.

ZIJNE MAJESTEIT **DE KONING**, die zich met Z. K. H. PRINS **FREDERIK** DER NEDERLANDEN, op de in het programma voor de opening van de vergadering omschreven wijze, naar het gebouw der Staten-Generaal begeven heeft, wordt, na een kort tijdsverloop aldaar aangekomen, in de vergaderzaal binnengeleid.

ZIJNE MAJESTEIT **DE KONING** plaatst zich op den troon en houdt, terwijl Z. K. H. PRINS **FREDERIK** DER NEDERLANDEN naast Hoogstdenzelve gezeten is, de navolgende openingsrede:

MIJNE HEEREN!

Het strekt Mij tot voldoening U ook ditmaal te kunnen mededeelen, dat onze betrekkingen met de andere Mogendheden zich kenmerken door welwillendheid en vriendschappelijke gezindheid.

Te midden van den oorlog, waarin onderscheidene met ons bevriende Staten nog altijd gewikkeld zijn, blijven wij aan het stelsel van strikte onzijdigheid vasthouden. Onzerzijds naauwgezet nagekomen, wordt het door de oorlogvoerende Mogendheden gewaardeerd en geëerbiedigd.

De Zee- en Landmagt verwerven bij voortduring aanspraak op goedkeuring, door krijgstucht en ijverige pligtsbetrachting.

De noodwendig geworden vermeerdering van het materieel der Marine is het voorwerp Mijner ernstige zorg.

Bij de belangstelling, welke onze Kolonien en bezittingen in andere werelddeelen inboezemen, reken Ik het een voorregt te kunnen vermelden, dat rust en vrede daarin heerschen; dat de gezondheidstoestand van Nederlandsch Indie in de laatste maanden over het algemeen aanmerkelijk is verbeterd, en dat de staat der gewassen gunstig is.

De pogingen, ook dezerzijds reeds vóór geruimen tijd in het werk

gesteld, om in het stelsel van uitsluiting, door het Rijk van Japan tot dusverre gevolgd, eene wijziging te verkrijgen, zijn niet zonder vrucht gebleven. Voorregten, door de Japansche Regering aan andere Natien verleend, zijn mede aan ons verzekerd.

De Staats-Commissie tot onderzoek van den toestand der slavenbevolking in de Overzeesche bezittingen heeft onlangs verslag uitgebragt. Ik vlei Mij, dat haar veelomvattende arbeid zal kunnen leiden tot eene wetsvoordragt omtrent dit belangrijk onderwerp.

Werden in den afgeloopen winter onderscheidene gewesten van het Vaderland door dijkbreuken en overstrooming zwaar geteisterd, de liefdadigheid van landgenoot en vreemdeling beijverde zich in ruime mate herstel of leniging aan te brengen.

Mijn ernstig streven is steeds daarheên gerigt, om de zedelijke ontwikkeling en de stoffelijke welvaart der Natie gelijken tred te doen houden, en alzoo den bloei van het onderwijs, van wetenschappen en kunsten te bevorderen; maar ook ondernemingen van nijverheid en openbaar nut aan te moedigen, en, zooveel mogelijk, te ondersteunen.

Hoezeer de invloed van den krijg op handel en scheepvaart niet onmerkbaar is, verkeeren echter deze belangrijke takken van ons volksbestaan in bevredigenden toestand.

De opbrengst der belastingen beantwoordt ruimschoots aan de daarvan gevormde verwachting.

De gunstige staat der geldmiddelen laat toe met het delgen van schuld voort te gaan.

Het is Mijn voornemen U weldra in de gelegenheid te stellen om in overweging te nemen de wets-ontwerpen, welke alnog volgens artikel vijf van de additionele artikelen der Grondwet moeten worden voorgedragen.

Door deze en andere, hetzij nieuwe, hetzij weder op te vatten onderwerpen van wetgeving, wordt U eene ruime baan geopend om ook in deze zitting blijken te geven van Uwen ijver in het behartigen der belangrijke taak, welke U is toevertrouwd.

Het Vaderland, Mijne Heeren! heeft zijn blik bij vernieuwing op ons gevestigd. Het verwacht van ons gemeen overleg goede vruchten voor de bestendiging van orde en welstand. Stellen wij, zooveel van ons afhangt, die uitzigten niet te leur. Toonen wij bovenal de vele en rijke zegeningen te waarderen, welke de Almagtige, wij erkennen het met innigen dank, aan het ons zoo dierbaar Nederland schenkt.

Ik verklaar deze zitting der Staten-Generaal geopend.

Zijne Majesteit **DE KONING** verlaat, na het uitspreken dezer troonrede, met Z. K. H Prins **FREDERIK** der Nederlanden, begeleid door de Commissie, de vergaderzaal, om zich op de bepaalde wijze naar het Koninklijk paleis terug te begeven.

De **Voorzitter** sluit, nadat de Commissie is teruggekeerd, de vereenigde zitting der Kamers.

VERSLAG DER HANDELINGEN

VAN DE

EERSTE KAMER DER STATEN-GENERAAL,

gedurende de zitting van 1855—1856.

ZITTING VAN DEN 18DEN SEPTEMBER.

1ste ZITTING.

ZITTING VAN DINGSDAG 18 SEPTEMBER.

(GEOPEND TEN 11 URE.)

Ingekomen: 1°. afschrift van een Koninklijk besluit omtrent de benoeming van een Voorzitter der Kamer (aanvaarding van het voorzitterschap); 2°. missives van leden die verhinderd worden de zitting bij te wonen; 3°. afschrift van een Koninklijk besluit omtrent P. J. F. de Geest; missives van den directeur van het Kabinet des Konings omtrent de bekrachtiging door Zijne Majesteit van wetsontwerpen; 5°. missives van Ministers ten geleide van verslagen en tractaten; 6°. boekwerken; 7°. missive van Gedeputeerde Staten van Gelderland, ten geleide van een verslag. — Besluit om de Troonrede met een adres te beantwoorden. — Trekking der afdeelingen.

Voorzitter: de heer PHILIPSE.

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 21 leden, te weten de heeren:

van der Oudermeulen, Borski, Blankenheijm, Bosch van Drakestein, van Sasse van Ysselt, d'Ablaing van Giessenburg, van Swinderen, van Weel, de Vos van Steenwijk, Sichterman van de Brake, Cremers, van der Lek de Clercq, van den Dries, van Aylva van Pallandt, van Eijsinga, van Heeckeren van Wassenaer, 't Hooft van Benthuizen, van Goltstein van Oldenaller, van Nispen van Pannerden en van Dam van Isselt.

De **Voorzitter** deelt mede:

1°. dat is ingekomen een afschrift van een Koninklijk besluit van 12 September jl., waarbij mr. *J. A. Philipse* benoemd wordt tot Voorzitter van de Eerste Kamer gedurende het tegenwoordig zittingjaar.

Dit stuk wordt voor kennisgeving aangenomen.

De **Voorzitter** houdt na de voorlezing van dat besluit de volgende rede:

MIJNE HEEREN!

Het heeft aan Zijne Majesteit den Koning behaagd om het voorzitterschap dezer Kamer op nieuw aan mij op te dragen. 's Konings keuze eerbiedigende wil ik tevens openlijk betuigen, dat deze gunst van Zijne Majesteit door mij met diep gevoelde dankbaarheid is ontvangen. Eene der gewigtigste en meest vereerende betrekkingen acht ik het toch uwe vergadering te mogen leiden en uwe werkzaamheden te mogen regelen.

Hiertoe geroepen te worden, wordt door mij als een bijzonder blijk van vertrouwen hoog gewaardeerd, doch hoe grooter dat vertrouwen is, des te zwaarder wordt dan ook de verpligting, die op hem rust, aan wien het wordt geschonken. Ik zal echter trachten, Mijne Heeren, om onder Gods hulp daaraan te beantwoorden.

Dankbaar erkennende, dat het mij vergund is geweest om met u, Mijne Heeren, de vorige zitting ten einde te mogen brengen, eene zitting, gekenmerkt door zóó vele en zóó belangrijke werkzaamheden, vat ik welgemoed de op nieuw mij opgelegde taak weder op, en verzoek u, Mijne Heeren, om even als vroeger door uwen bijstand en uwe ondersteuning, waarvoor ik bij herhaling dank zegge, mij in de volbrenging daarvan zooveel mogelijk behulpzaam te willen zijn.

Van mijne zijde, hiervan biede ik u de welgemeende verzekering aan, zal alles worden aangewend om den leden dezer aanzienlijke vergadering hunne zoo gewigtige werkzaamheden, voor zooveel dit in mijn vermogen zal zijn, gemakkelijk en aangenaam te maken.

Laten wij dan allen te zamen, Mijne Heeren, onze beste krachten aanwenden, om ook in deze zitting met den anderen tak der wetgeving te helpen tot stand brengen al wat bevorderlijk zal kunnen zijn tot welzijn van ons dierbaar Vaderland.

God zegene daartoe onze vereenigde pogingen!

Ik verklaar de mij opgedragen taak te aanvaarden.

De heer **Blankenheijm** vraagt het woord en zegt: Ik neem de vrijheid voor te stellen om den Voorzitter te verzoeken zijne aanspraak te doen drukken.

Dit voorstel door onderscheidene leden ondersteund zijnde, wordt dienovereenkomstig besloten.

ZITTING VAN DEN 18DEN SEPTEMBER.

De **Voorzitter** deelt mede dat verder zijn ingekomen:

1°. schriftelijke berigten van de heeren: Boxman, Tonckens, Martens van Sevenhoven, Paspoort van Grijpskerke en Insinger, dat zij door verschillende redenen verhinderd worden deze zitting bij te wonen.

Deze berigten worden voor kennisgeving aangenomen.

2°. afschrift van een Koninklijk besluit omtrent P. J. F. de Geest, betrekkelijk zijne verwijdering uit het land.

3°. 55 missives van den directeur van het Kabinet des Konings, houdende mededeeling der bekrachtiging door Zijne Majesteit van even zoo vele wets-ontwerpen, als van:

dat houdende verlenging van den termijn bij art. 293 der gemeentewet gesteld;

dat houdende nadere bepalingen omtrent de kosten van de huizen van bewaring;

die tot naturalisatie van J. C. Hörch, A. Teubner, A. van Son, F. L. Kubatz, J. J. Hoffmann, M. Schloss, C. J. Sanderman, E. C. Martin, J. F. Werleman en C. J. A. von der Möhlen;

dat tot verklaring van algemeen nut van den aanleg van eenen rijweg in de gemeente Veendam (provincie Groningen);

dat tot goedkeuring eener dading tusschen het bestuur der domeinen en de gemeente Kampen;

dat tot wijziging der wet van den 12den April 1850 (*Staatsblad* n°. 15), houdende vaststelling van het briefport en regeling der brievenposterij;

dat tot vaststelling van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting voor 1855;

dat tot vaststelling der raming van uitgaven wegens verstrekkingen voor het departement van Marine, dienst 1855;

dat tot vaststelling der raming van uitgaven wegens verstrekkingen voor het Departement van Oorlog, dienst 1855;

dat houdende uitzondering op de artt. 523, 526 en 549 van het Burgerlijk Wetboek ten opzigte van vermiste personen bij vermoedelijke of bekende scheepsrampen;

dat houdende bepalingen omtrent het vervoer van buskruid, oorlogsbehoeften en brandstoffen;

dat tot regeling van de provinciale en gemeentelijke indeeling van het Haarlemmermeer;

dat tot inkoop en amortisatie van rentegevende nationale schuld;

dat tot verhooging der som tot inkoop van rentegevende nationale schuld, toegestaan bij de wet van 22 April 1855 (*Staatsblad* n°. 34);

die tot wijziging der wet van 28 Augustus 1851 (*Staatsblad* n°. 126), regelende de bevordering, het ontslag en het op pensioen stellen der militaire officieren alsmede de pensioenen bij de zeemagt;

die tot wijziging der wet van 28 Augustus 1851 (*Staatsblad* n°. 128), regelende de bevordering, het ontslag en het op pensioen stellen van militaire officieren, alsmede de pensioenen bij de landmagt;

dat tot wijziging van het Xde hoofdstuk der Staatsbegrooting voor den jare 1854;

die tot vereeniging van onderscheidene gemeenten in Zuidholland;

dat tot verhooging van het Vde hoofdstuk der Staatsbegrooting voor den jare 1855;

dat tot goedkeuring eener overeenkomst met Frankrijk tot wering van den nadruk van wetenschappelijke en letterkundige werken;

dat tot voorloopige voorziening in sommige waterstaatsbelangen;

dat tot afschaffing van den accijns op het gemaal;

dat tot verhooging van het minimum van de opbrengst van den accijns op de suiker, bepaald bij art. 1 der wet van 26 April 1852 (*Staatsblad* n°. 94); en

dat tot afschaffing van het tonnegeld der zeeschepen en houdende bepalingen omtrent het meten derzelve.

Deze missives worden voor kennisgeving aangenomen.

4°. De volgende missives van Ministers, als:

twee van den Minister van Binnenlandsche Zaken ten geleide van 40 exemplaren van het Verslag over den landbouw over 1853 om aan de leden en den griffier der Kamer uit te reiken;

een exemplaar van het door Gedeputeerde Staten der onderscheidene provincien uitgebragt Verslag wegens den toestand der provincien over het jaar 1854;

twee missives van den Minister van Buitenlandsche Zaken ten geleide van afschriften van gesloten overeenkomsten, als van:

de additionele overeenkomst tusschen Nederland en de Beide Sicilien;

de overeenkomst tusschen Nederland en de Vereenigde Staten van Noord-Amerika gesloten tot regeling der voorwaarden waarop de consulaire agenten van die Staten in de voornaamste havens der Nederlandsche bezittingen worden toegelaten;

twee missives van den Minister van Binnenlandsche Zaken ten geleide van:

een exemplaar van de van Regeringswege openbaar gemaakte Verslagen over den staat der gestichten voor krankzinnigen met toelichtende opmerkingen over de daarbij gevoegde statistieke tabellen, betreffende de bevolking van die gestichten over 1851, 1852 en 1853;

een exemplaar van het Verslag door dien Minister uitgebragt over den toestand der telegraphen in Nederland in 1854, deel uitmakende van het Verslag aan Zijne Majesteit over de openbare werken over dat jaar, hetwelk welligt later zal worden uitgegeven;

5°. eene missive van Gedeputeerde Staten der provincie Gelderland, ten geleide van het Verslag over den toestand dier provincie gedaan aan de Provinciale Staten van dat gewest in hunne tegenwoordige zitting.

De missives onder n°. 4 en 5 worden voor kennisgeving aangenomen; de daarbij overgelegde bescheiden zullen ter griffie gedeponeerd, de boekwerken in de boekerij geplaatst worden.

6°. de navolgende boekwerken:

door jhr. Mozes Salvador, zes exemplaren der *Derde reeks stukken betreffende eene regterlijke vervolging tegen hem en Simon Fongers;*

een exemplaar van het werkje *Een woord van opwekking aan mijne landgenooten tot deelneming aan eene zaak, die vooral door hen in dezen tijd te bevorderen is*, door P. Cool, en

een exemplaar van het Staatkundig en staathuishoudkundig jaarboekje voor 1855.

Deze boekwerken zullen worden geplaatst in de boekerij der Kamer.

De Vergadering gaat thans over tot de *trekking der afdeelingen.*

De uitslag is de volgende, dat:

tot de *eerste afdeeling* zullen behooren de heeren: van Nispen van Pannerden, van Dam van Isselt, Blankenheijm, van Weel, Insinger, Borski, van der Lek de Clercq, d'Ablaing van Giessenburg, de Vos van Steenwijk en Tonckens;

tot de *tweede afdeeling* de heeren: Sassen, van Rhemen van Rhemenshuizen, van Goltstein van Oldenaller, 't Hooft van Benthuizen, van Rijckevorsel, van der Oudermeulen, van Andringa de Kempenaar, Cost Jordens, van Heeckeren van Wassenaer en de Villers de Pité;

tot de *derde afdeeling* de heeren: van den Dries, de Bruijn, van Aylva van Pallandt, Lotsij, van Beeck Vollenhoven, van Wessem, Bosch van Drakestein, Beerenbroek en Regout;

tot de *vierde afdeeling* de heeren: van der Beken Pasteel, van Sasse van Ysselt, Boxman, Paspoort van Grijpskerke, Martens van Sevenhoven, van Swinderen, van Eijsinga, Sichterman van de Brake en Cremers.

De **Voorzitter** zegt na den afloop daarvan: Ik stel voor om de openingsrede met een adres te beantwoorden en tevens dat de leden zich naar hunne afdeelingen begeven ten einde zich met de keuze van voorzitters en ondervoorzitters en leden der commissie voor het ontwerpen van een adres van antwoord op de openingsrede bezig te houden, zoomede dat in de volgende zitting zal worden overgegaan tot het doen der keuze van twee leden tot de huishoudelijke commissie.

Dienovereenkomstig wordt besloten en de Vergadering gescheiden.

ZITTING VAN DEN 19DEN SEPTEMBER.

2de ZITTING.

ZITTING VAN WOENSDAG 19 SEPTEMBER.

(GEOPEND TEN 10½ URE.)

Mededeeling van de benoeming van voorzitters en ondervoorzitters der afdeelingen en van de leden der Commissie voor het adres van antwoord op de Troonrede. — Ontwerp-adres van antwoord ter tafel gebragt en naar de afdeelingen verzonden. — Schorsing der vergadering. — Benoening van twee leden voor de huishoudelijke Commissie. — Gewijzigd adres van antwoord ter tafel gebragt; vaststelling van den dag der beraadslaging.

Voorzitter: de heer PHILIPSE.

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 23 leden, te weten de heeren:

Borski, d'Ablaing van Giessenburg, van Weel, 't Hooft van Benthuizen, van Swinderen, van Goltstein van Oldenaller, van der Lek de Clercq, van Nispen van Pannerden, de Vos van Steenwijk, van Sasse van Ysselt, Bosch van Drakestein, Blankenheijm, van Heeckeren van Wassenaer, Siehterman van de Brake, van Rijekevorsel, Cost Jordens, van Aylva van Pallandt, Cremers, van den Dries, van Eijsinga, Lotsij en van Andringa de Kempenaer; terwijl de heer van der Oudermeulen na de schorsing op de presentielijst heeft geteekend.

De notulen van het verhandelde in de vorige zitting worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter** deelt mede:

1°. dat zijn gekozen door de Afdeelingen tot voorzitters de heeren: van Nispen van Pannerden, van der Oudermeulen, van Aylva van Pallandt en van Swinderen;
tot onder-voorzitters, de heeren: Borski, van Goltstein van Oldenaller, Bosch van Drakestein en van Sasse van Ysselt;

2°. tot leden der Commissie tot het opstellen van het adres in antwoord op de troonrede, de heeren: de Vos van Steenwijk, van der Oudermeulen, van Aylva van Pallandt en van Eijsinga;

3°. dat de Commissie voor het adres van antwoord haar ontwerp gereed heeft en ter tafel brengt.

Dit stuk, hetwelk reeds gedrukt en aan de leden rondgedeeld is, wordt verzonden naar de afdeelingen.

De vergadering wordt daarop geschorst tot des namiddags ten 3½ ure.

De zitting hervat zijnde, gaat de Vergadering over tot de *verkiezing van twee leden der Huishoudelijke Commissie.*

Voorzitter benoemt tot stemopnemers de heeren: Lotsij, Siehterman van de Brake, van Swinderen en van den Dries.

Aan de beide stemmingen nemen 23 leden deel.

Bij de eerste stemming voor het eerste lid bekomen de heeren van Nispen van Pannerden 22 en van Beeek Vollenhoven ééne stem.

De heer *van Nispen van Pannerden* de volstrekte meerderheid van stemmen erlangd hebbende, is aldus benoemd tot *eerste lid der* Huishoudelijke Commissie.

Bij de stemming ter verkiezing van het tweede lid bekomen de heeren van Beeck Vollenhoven 22, en de heer Bosch van Drakestein ééne stem.

De heer *van Beeck Vollenhoven* aldus de volstrekte meerderheid van stemmen erlangd hebbende, is alzoo benoemd tot *tweede lid van de Huishoudelijke Commissie.*

De **Voorzitter** bedankt de heeren stemopnemers voor de door hen genomen moeite.

De **Voorzitter** zegt: Ik heb de eer der Vergadering mede te deelen dat de Commissie voor het ontwerpen van een adres van antwoord op de troonrede met haar gewijzigd ontwerp gereed is. Ik stel aan de Vergadering voor om dat ontwerp te doen drukken en ronddeelen en de openbare beraadslaging daarover vast te stellen op aanstaanden Vrijdag, des voormiddags ten elf ure.

De heer **van Swinderen**: Wanneer ik in aanmerking neem het tijdsverloop waarin de afdeelingen onderzoeht hebben het ontwerp-adres en dat het der Commissie gelukt is nu reeds hare gewigtige taak ten einde te brengen, dan ontstaat daardoor bij mij het vermoeden, dat de algemeene strekking van het ontwerp-adres van antwoord algemeenen bijval in de afdeelingen heeft mogen verwerven, en dat de bedenkingen, die tegen de zinsneden van het adres in de afdeelingen gemaakt zijn, geene aanleiding hebben gegeven tot langdurige beraadslaging in den boezem der Commissie: hieruit leide ik voor mij het gevolg af, dat de tijd van voorbereiding tot de openbare beraadslaging voor ons welligt eenigzins korter zou kunnen worden bepaald dan onze geachte Voorzitter aan ons heeft voorgesteld. Mij vleijende met de ondersteuning van verscheidene mijner medeleden, neem ik alzoo de vrijheid voor te stellen om het gewijzigd ontwerp-adres nog heden te doen drukken en aan de leden ronddeelen en de beraadslaging daarover te bepalen niet op aanstaanden Vrijdag, maar op morgen.

De **Voorzitter**: Bij mij ontmoet het voorstel van den heer van Swinderen volstrekt geen bezwaar. Indien het ook ondersteuning vindt bij de Kamer, dan stel ik aan de Vergadering voor om de beraadslaging over het gewijzigd ontwerp-adres van antwoord op de troonrede te doen plaats hebben op morgen, des voormiddags ten elf ure.

Dienovereenkomstig wordt besloten en de Vergadering gescheiden.

Het gewijzigd ontwerp-adres van antwoord op de troonrede luidt aldus:

SIRE!

1. Bij de opening der tegenwoordige zitting van de Staten-Generaal heeft de Eerste Kamer weder met genoegen van Uwe Majesteit mogen vernemen, dat de betrekkingen van Nederland met de andere mogendheden zich door welwillendheid en vriendschappelijke gezindheid kenmerken. Wij vertrouwen dat het naauwgezet nakomen van het stelsel van onzijdigheid te midden van den nog voortdurenden oorlog, de beste waarborgen aanbiedt, om de eerbiediging van onze regten te verzekeren.

2. De Natie waardeert de goede tucht en ijverige pligtsbetrachting van de beide deelen der krijgsmagt, die Uwe goedkeuring mogten verwerven. Wij verheugen ons dat de vermeerdering van het materieel der marine een voorwerp van Uwer Majesteits ernstige zorg uitmaakt.

3. Wij stellen hoogen prijs op de gunstige verklaring, die wij omtrent den toestand van onze kolonien en bezittingen in andere werelddeelen hebben mogen vernemen. Zoowel in het belang van die bezittingen, als van het moederland, verblijden wij ons, dat

de onderhandelingen met het Rijk van Japan goede uitkomsten hebben opgeleverd. Het komt ons met Uwe Majesteit wenschelijk voor, dat het van Staatswege ingestelde onderzoek omtrent den toestand der slavenbevolking tot een wettelijken maatregel moge leiden.

4. Dankbaar erkennen wij de bereidwilligheid van onze landgenooten, gelijk ook van vreemdelingen, om te gemoet te komen in de zware verliezen, door dijkbreuken en overstrooming in den afgeloopen winter te weeg gebragt. Wij mogen daarbij vooral niet vergeten het aanzienlijk deel, dat Uwe Majesteit zoowel door persoonlijk bezoek in de meest geteisterde gewesten, als door ruime hulpverstrekking, aan het lenigen van deze ramp heeft genomen.

5. Wij verblijden ons dat Uwe Majesteit hare ernstige zorg blijft wijden aan de belangen van het onderwijs en den bloei van kunsten en wetenschappen evenzeer als aan de bevordering van ondernemingen van nijverheid en openbaar nut. Bij den toestand waarin Europa thans verkeert, was het ons aangenaam omtrent handel en scheepvaart over het algemeen bevredigende mededeelingen te ontvangen. Meerdere uitbreiding van de middelen van gemeenschap, zoowel met het buitenland als binnen 's lands, kan daarop eenen gewenschten invloed uitoefenen.

6. Met belangstelling hebben wij vernomen dat de staat der geldmiddelen, in verband met gunstige uitkomsten van de opbrengst der belastingen, de gelegenheid geeft met het delgen van schuld voort te gaan.

7. Doordrongen van het besef der behoefte aan de toepassing en ontwikkeling onzer grondwettige instellingen, zullen wij aan de ons toegezegde voordragten, gelijk mede aan de overige wets-ontwerpen, die onze Vergadering mogten bezig houden, de vereischte zorg en aandacht wijden.

8. Sire, wij deelen met Uwe Majesteit in den wensch, dat het aan de Vertegenwoordiging der Natie gelukken moge, door welwillende bevordering van het gemeen overleg, de verwachting van Neêrlands ingezetenen niet te leur te stellen. Wij hopen, bij erkentelijke waardering van zoo vele ons geschonken zegeningen, ondersteund door het vertrouwen des volks en met het oog op den onmisbaren bijstand des Almagtigen, tot de welvaart en het geluk van het dierbaar Vaderland mede te werken.

ZITTING VAN DEN 20STEN SEPTEMBER.

Adres van Antwoord op de Troonrede. (Beraadslaging over §§ 1 en 2.)

3de ZITTING.

ZITTING VAN DONDERDAG 20 SEPTEMBER.

(GEOPEND TEN 11 URE.)

Benoeming der Commissie voor de Stenographie. — Boekwerk ingekomen. — Beraadslaging over en aanneming van het ontwerp-adres van antwoord op de Troonrede: benoeming eener Commissie tot aanbieding van het aangenomen adres aan Zijne Majesteit den Koning.

Voorzitter: de heer PHILIPSE.

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 25 leden, te weten de heeren:

Lotsij, van der Oudermeulen, Blankenheijm, van Weel, Borski, van Sasse van Ysselt, Bosch van Drakestein, 't Hooft van Benthuizen, van Swinderen, de Vos van Steenwijk, van Eijsinga, Cost Jordens, van Goltstein van Oldenaller, Tonckens, Sichterman van de Brake, van den Dries, van Heeckeren van Wassenaer, van Rijckevorsel, d'Ablaing van Giessenburg, van Dam van Isselt, van Andringa de Kempenaer, van Nispen van Pannerden, Cremers en van der Lek de Clereq;

en de heeren Ministers van Binnenlandsche Zaken, van Justitie, van Finantien, van Kolonien, voor de Zaken van de Hervormde Eeredienst enz. en voor de Zaken van de Roomsch-katholijke Eeredienst.

De notulen van het verhandelde in de vorige zitting worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter** benoemt tot *leden der Commissie voor de Stenographie* voor dit zittingjaar de heeren: van Rijckevorsel, 't Hooft van Benthuizen en Bosch van Drakestein.

De **Voorzitter** deelt mede dat is ingekomen *een boekwerk*, getiteld: *De paedagogik als systeem*, eene schets van dr. Karl Rosenkranz, uit het Hoogduitsch door dr. J. F. Hahn, met een voorwoord van J. de Bosch Kemper.
Dit boekwerk zal worden geplaatst in de boekerij der Kamer.

Aan de orde is de behandeling van *het Ontwerp-adres van antwoord op de Troonrede*, gelijk dit nader door de Commissie van redactie gewijzigd is.

De *algemeene strekking* van het ontwerp-adres van antwoord op de Troonrede wordt zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming *goedgekeurd.*

Beraadslaging over PARAGRAAPH 1, luidende:

» Bij de opening der tegenwoordige zitting van de Staten-Generaal heeft de Eerste Kamer weder met genoegen van Uwe Majesteit mogen vernemen, dat de betrekkingen van Nederland met de andere mogendheden zich door welwillendheid en vriendschappelijke gezindheid kenmerken. Wij vertrouwen dat het naauwgezet nakomen van het stelsel van onzijdigheid te midden van den nog voortdurenden oorlog, de beste waarborgen aanbiedt, om de eerbiediging van onze regten te verzekeren."

De heer **Cremers**: Wij hebben allen voor ons het ontwerp, hetwelk de Commissie wel in de eerste plaats alleen voor de leden heeft willen in orde brengen. Ik herinner mij de opmerkingen, die in onze sectie gevallen zijn, en wanneer ik met het oog daarop het tegenwoordig ontwerp lees, dan moet ik erkennen, dat, wat mijne sectie betreft, de Commissie de noodige zorg en aandacht daaraan heeft gewijd. Indien er al opmerkingen mogten zijn gemaakt, waaraan niet is voldaan, dan geloof ik nog niet, dat dit ontwerp aanleiding zou kunnen geven tot het voorstellen van een amendement. Het verschil dat er nog mogt bestaan zal alleen daaraan zijn toe te schrijven, dat om hetzelfde denkbeeld uit te drukken, deze een ander woord bezigt dan gene. Dit geloof ik ook dat het geval is ten opzigte van de aanmerking, welke ik thans in het midden heb te brengen, en ten gevolge waarvan ik gaarne eenige inliehting van de Commissie zou ontvangen.
Ik lees in § 1 van dit ontwerp: » Wij vertrouwen dat het naauwgezet nakomen van het stelsel van onzijdigheid te midden van den nog voortdurenden oorlog, de beste waarborgen aanbiedt, om de eerbiediging van onze regten te verzekeren." Leg ik dit streng letterlijk uit, dan beteekent het woord » wij " de Kamer, en nu geloof ik niet dat het in de bedoeling der Commissie ligt, om te zeggen, dat wij vertrouwen dat onze regten, dat zijn dus de regten van de Kamer, zullen verzekerd worden.
Ik zal het vorige ontwerp niet voorlezen, maar wanneer wij daarin § 1 lezen, dan blijkt er uit, dat daar het Vaderland werd genoemd, op eene wijze, die voldoende aanduidde, dat de regten van het Vaderland werden bedoeld. Waarom die woorden zijn uitgevallen, weet ik niet: de meening is waarschijnlijk dezelfde gebleven; doch de letter beduidt thans stellig iets anders. Ik zal geen amendement voorstellen; ik geloof dat het voldoende is, wanneer de Commissie hare bedoeling met een woord te kennen geeft.

De heer **de Vos van Steenwijk**, lid der Commissie: In antwoord op de aanmerking door den geachten afgevaardigde uit Groningen gemaakt, moet ik namens de Commissie verklaren, dat door het woord *onze* in de 1ste paragraaph bedoeld worden de regten van het Vaderland, de nationale regten, en dat de weglating der woorden *om aan het Vaderland*, die in het oorspronkelijk ontwerp voorkomen, alleen geschied is, omdat de Commissie meende dat door die weglating de zinsnede beter klonk.

De beraadslaging wordt gesloten en *paragraaph* 1 zonder hoofdelijke stemming *goedgekeurd.*

Beraadslaging over PARAGRAAPH 2, luidende:

» De Natie waardeert de goede tucht en ijverige pligtsbetraehting van de beide deelen der krijgsmagt, die Uwe goedkeuring mogten verwerven. Wij verheugen ons dat de vermeerdering van het materieel der marine een voorwerp van Uwer Majesteits ernstige zorg uitmaakt."

De heer **Sichterman van de Brake**: Ik geloof niet dat het oogenblik thans geschikt is om in eene breedvoerige ontwikkeling te treden van het door mij voor te stellen amendement. Ik begrijp dat dit in deze vergadering thans niet behoort. Ik stel dus eenvoudig voor om in het 2de lid van deze paragraaph' in plaats van: » Wij verheugen ons dat de vermeerdering van het materieel der marine" enz., te lezen: » en verheugt zich dat de aangelegenheden der marine een voorwerp van Uwer Majesteits ernstige zorg uitmaken."

De heer **Lotsij**: Ik bevind mij in de onmogelijkheid om het voorgestelde amendement te ondersteunen, omdat het, naar mijn oordeel, niets hoegenaamd zegt. Mij dunkt het spreekt van zelf dat de aangelegenheden der marine een voorwerp uitmaken der aanhoudende zorg van een Koning van Nederland, en ik geloof dat er geen termen zijn om eene vreugde uit te drukken omdat

ZITTING VAN DEN 20STEN SEPTEMBER.

Adres van Antwoord op de Troonrede. (Beraadslaging over § 3.)

de aangelegenheden der marine onzen Koning ter harte gaan, zoo als wij allen weten dat het geval is en waaraan niemand twijfelt. Mij dunkt dus dat er in het amendement geene de minste strekking ligt; het is eene zaak die van zelf spreekt.

De heer **Sichterman van de Brake**: Ik begrijp dat ik zonder verdere motiven mijn amendement gerust aan de uitkomst der stemming kan overlaten.

De heer **de Vos van Steenwijk**, lid der Commissie: Mijnheer de Voorzitter, na hetgeen zoo even omtrent het voorgestelde amendement door den spreker uit Dordrecht (den heer Lotsij) is aangevoerd, is de taak der Commissie zeer gemakkelijk geworden. Zij is het met dien spreker volkomen eens, dat, wierd het amendement aangenomen, het adres een denkbeeld zou bevatten dat voorzeker geene mededeeling behoeft, dat boven allen twijfel verheven is. De Commissie blijft dus volharden bij de door haar voorgestelde redactie en zij meent dat daardoor volstrekt niet gepraejudicieerd wordt aan het oordeel van deze Kamer over de voordragten betreffende de marine, die Zijne Majesteit goed zal vinden in het vervolg aan de Vertegenwoordiging te doen.

De beraadslaging wordt gesloten, en *de wijziging van den heer Sichterman van de Brake*, strekkende om *paragraaph* 2 te doen luiden:

» De Natie waardeert de goede tucht en ijverige pligtsbetrachting van de beide deelen der krijgsmagt, die Uwe goedkeuring mogten verwerven, en verheugt zich dat de aangelegenheden der marine een voorwerp van Uwer Majesteits ernstige zorg uitmaken", — in stemming gebragt, met 23 tegen 2 stemmen verworpen.

Voor hebben gestemd de heeren van Sasse van Ysselt en Sichterman van de Brake.

Paragraaph 2 wordt daarop onveranderd, zonder hoofdelijke stemming, goedgekeurd.

Beraadslaging over PARAGRAAPH 3, luidende:

» Wij stellen hoogen prijs op de gunstige verklaring, die wij omtrent den toestand van onze kolonien en bezittingen in andere werelddeelen hebben mogen vernemen. Zoowel in het belang van die bezittingen, als van het moederland, verblijden wij ons, dat de onderhandelingen met het Rijk van Japan goede uitkomsten hebben opgeleverd.

» Het komt ons met Uwe Majesteit wenschelijk voor, dat het van Staatswege ingestelde onderzoek omtrent den toestand der slavenbevolking tot een wettelijken maatregel moge leiden."

De heer **van Rijckevorsel**: Ik heb bij gelegenheid van deze paragraaph eene aanmerking. Ik zeg *bij gelegenheid* van deze paragraaph; maar ik heb tevens eene aanmerking op de paragraaph zelve. De aanmerking, die ik in het midden wil brengen bij gelegenheid van deze paragraaph is, dat ik ongaarne in de troonrede heb gemist eene mededeeling omtrent de invoering van het regeringsreglement van Nederlandsch Indie — van een staatsstuk van zoo veel gewigt, dat in mijn oog voor die onschatbare bezittingen eenigermate als Grondwet te beschouwen is; een staatsstuk van zoo veel gewigt, dat de geheele natie op de discussien, die in beide Kamers te dier zake gevoerd zijn geworden, het oog gevestigd hield. Met verlangen zag men destijds het tijdstip te gemoet, waarop dit reglement in Neêrlandsch Indie zou worden ingevoerd om de werking daarvan te kunnen nagaan. Ik had dus verwacht, en ik geloof velen met mij, dat in de troonrede op de eene of andere wijze daarvan sprake zou zijn geweest. Ik geloof den Minister van Kolonien daarom eene dienst te bewijzen door hem alsnu in de gelegenheid te stellen eenige mededeelingen deswege aan deze Kamer te doen.

Mijne tweede aanmerking geldt de paragraaph zelve. In het algemeen is het antwoord op de troonrede een zoogenaamde weêrklank van die rede. Ik keur dit niet af; ik zou het betreuren wanneer in deze Kamer een kostbare tijd èn voor de Vertegenwoordiging èn voor de Regering wierd doorgebragt met discussien over woorden. Al wat bij gelegenheid eener troonrede te zeggen is, kan in het midden worden gebragt bij gelegenheid der begrooting. Meestal wordt dan ook dat alles weder bij die gelegenheid herhaald. Ik keur dus niet af dat in het algemeen ons antwoord zal bevatten een weêrklank op de troonrede, maar, Mijne Heeren, dan had ik ook wel gewenscht dat bij deze paragraaph ons antwoord meer weêrklank ware geweest; omdat, mijns inziens, dit gedeelte een der schoonste is van de Koninklijke aanspraak. Daar toch lezen wij: » De pogingen, ook dezerzijds reeds vóór geruimen tijd in het werk gesteld om in het stelsel van uitsluiting, door het rijk van Japan tot dus verre gevolgd, eene wijziging te verkrijgen, zijn niet zonder vrucht gebleven." Te regt herinnert hier de Regering aan hetgeen door het geëerbiedigd Hoofd van den Staat, reeds onder eene vorige Regering, is geschied en waardoor Nederland den weg gemakkelijk gemaakt heeft aan andere volken, om meer toegang tot het tot hiertoe voor alle andere natien gesloten rijk van Japan te verkrijgen. Daardoor hebben wij de vriendschapsbetrekkingen, die sedert eeuwen tusschen ons en dat rijk bestaan, meer bevestigd; daardoor hebben wij niet alleen een bewijs van onbaatzuchtigheid aan de andere zeevarende volken gegeven, maar tevens een bewijs van goede verstandhouding en vriendschap jegens den Keizer van Japan. Dit nu is met een goed gevolg bekroond geworden; dit heeft in dat werelddeel den vrede bewaard en daarvan zullen waarschijnlijk — en wij willen hopen hoe langer hoe meer — nijverheid, handel en scheepvaart goede vruchten plukken. Dat zullen Europa en Amerika dan in de eerste plaats aan Nederland te danken hebben. Dat wij ons verheugen dat Nederland te gelijker tijd daarvan goede vruchten plukken zal, dit is regtmatig en ook te regt in het antwoord uitgedrukt. Maar in dat antwoord ligt naar mijne wijze van zien iets baatzuchtigs, iets eenzijdigs. Wij zien in dat antwoord alleen op ons eigen voordeel, niet op de algemeene toenadering van de verschillende volkeren, door ons daar krachtig bevorderd. Dat straalde door in de troonrede, dat straalt *niet* door in het antwoord ons voorgelegd.

Ik zal geen amendement voorstellen, Mijne Heeren; het is mij genoeg dit thans te hebben opgemerkt. Ik zal de paragraaph aannemen, omdat er niets in staat wat mij daarvan terughoudt.

De heer **van Dam van Isselt**. [*Deze rede zal nader worden medegedeeld.* I.]

De heer **Cremers**: Ik wil gaarne met den geachten voorsteller van het amendement aannemen, dat het mogelijk is, dat ook de wensch, door den Koning geuit, werkelijk in zich bevat hetgeen hij aan het slot van de paragraaph der Commissie wenscht toegevoegd te hebben: afschaffing van de slavernij in de Nederlandsche kolonien. Ik veroorloof mij evenwel op te merken, dat dit denkbeeld in de troonrede niet zóó pertinent is uitgedrukt als die spreker het in zijn amendement doet voorkomen dat het door den Koning zou zijn uitgedrukt. Lees ik de gansche paragraaph, zoo als die door den geachten spreker is voorgesteld, dan is het, dat wij er ons over verheugen, dat de Koning zich vleit, dat een maatregel zal worden ten uitvoer gebragt, waarbij de slavernij zal worden afgeschaft. Dit laatste nu heeft de Koning niet gezegd. Ik wensch met hem die afschaffing en hoop, dat de gansche Kamer zich met dien wensch zal vereenigen. Ik geef evenwel in overweging, of het wel passend is, dat wij dit denkbeeld, zoo bepaald als van den Koning afkomstig, in ons adres opnemen en wensch dus, dat de geachte voorsteller zich zou kunnen vereenigen met eene kleine wijziging, om namelijk in plaats van de woorden: »waarbij" enz. te lezen: »en wij hopen dat de slavernij in de Nederlandsche kolonien daardoor zal worden afgeschaft." Omtrent onze eigen wenschen kunnen wij met vrijmoedigheid voor den dag komen, maar ik vraag, of het passend is, dat wij den Koning iets in den mond leggen, wat Hij niet duidelijk heeft uitgesproken.

De heer **van Dam van Isselt**. [*Deze rede zal nader worden medegedeeld.* II.]

De heer **van der Oudermeulen**, lid der Commissie: Niemand kan meer dan ik wenschen, dat de dag van de emancipatie der negers reeds ware aangebroken; dit is echter nog niet het geval, en in de omstandigheden, waarin wij ons bevinden, zou ik meenen dat men met de meest mogelijke voorzigtigheid in deze teedere zaak moet voortgaan. De Commissie is doordrongen geweest van de noodzakelijkheid om een weêrklank op de aanspraak des Konings te geven en zij heeft gemeend daarin niet meer te moeten brengen, dan door Zijne Majesteit gesproken was. Het woord emancipatie is door den Koning niet gebezigd. De Commissie heeft dus ook gemeend in haar antwoord niet verder te mogen gaan. Zij meent om deze reden, dat het min voorzigtig zou zijn, de bijvoeging, door het geachte lid uit Gelderland voorgesteld, in het adres van antwoord op te nemen. Het is wel waarschijnlijk dat Zijne Majesteit, evenzeer als wij, zou wensehen dat Hij de negers dadelijk kon vrij maken, doch gewigtige redenen van Staat zullen daarin vertraging moeten brengen. Het rapport van de Commissie is wel opgemaakt, maar nog niet tot onze kennis gekomen. Wij weten dus nog niet wat de inhoud daarvan is. Maar hoe die ook zij, hetzij men in het rapport voorstelle emancipatie der slaven, hetzij men alleen voorstelle eene aanzienlijke verbetering van hun lot en eene voorbereiding der emancipatie, het is altijd voorzigtiger voor deze Kamer om den inhoud van dat rapport af te wachten en de beslissingen, die daarvan het gevolg zullen zijn, niet vooruit te loopen. Ik zou derhalve meenen, dat het wenschelijk

ZITTING VAN DEN 20STEN SEPTEMBER.

Adres van Antwoord op de Troonrede. (Beraadslaging over § 3.)

ware het amendement van de heeren van Dam en Cremers niet aan te nemen.

De heer **Cremers**: Ik wensch met een enkel woord den voorsteller van het amendement te beantwoorden, te eerder, omdat ik twee maal het woord *passend* heb gebruikt, hetwelk ik misschien op deze plaats minder voegzaam gebezigd heb. Wij weten het allen, dat wij gewoon zijn om tot den Koning op eene andere wijze te spreken dan tot Zijne Ministers. Hetgeen voegzaam kan gezegd worden aan de Regering, kan niet altijd onmiddellijk aan den Koning worden gezegd. Ik wil nu niet, even als de geachte spreker uit Gelderland, de vraag behandelen, of de troonrede is de uitdrukking van de gedachten des Konings, dan wel de uitdrukking van de meening der Ministers. Maar wanneer ik straks, in de veronderstelling dat wij den Koning beantwoorden, het woord *passend* heb gebezigd, en door het gebruik van dat woord een verkeerd denkbeeld heb uitgedrukt, dan, de geachte spreker veroorlove het mij te zeggen, ben ik daartoe gebragt door de ontwikkeling, die hij aan zijn eigen amendement heeft laten voorafgaan. Zijne eigene woorden hebben mij dan in die verkeerde meening gebragt; hij zelf heeft van den Koning gesproken. Ik heb verlangd, dat wanneer in mijn wensch omtrent de afschaffing der slavernij door de Kamer wierd gedeeld, die wensch door de Kamer wierd uitgedrukt. Ik had slechts daarin bezwaar, of wij wel, in de onzekerheid of wij spreken tot den Koning, iets anders in de troonrede kunnen lezen dan hetgeen daarin duidelijk staat. Ik geloof dat dit minder voegzaam is. Ik geloof dat mijn verlangen, wanneer daarin wordt gedeeld door de Kamer, voegzaam kan worden uitgedrukt door de kleine wijziging, die ik de eer heb gehad haar voor te stellen. Wat verder de zaak aangaat, zoo ondersteun ook ik het amendement, omdat afschaffing in mijn oog wenschelijk is, omdat onze kolonien bijna de eenige zijn, waarin de slavernij, zoo zeer in strijd met hetgeen in ons eigen land bestaat, nog in het leven wordt gehouden, en omdat de uitdrukking van den wensch tot afschaffing in allen gevalle niets praejudicieert omtrent de keuze der middelen, die men daartoe moet aanwenden en omtrent de beslissing van al die punten, welke daarbij later zullen worden in behandeling genomen. Ik wensch niets te praejudicieren, maar ik verlang dat de Kamer zich vereenige met den zoo hartelijk door den spreker uit Gelderland uitgedrukten wensch, dat eene schande voor onze Natie binnen kort moge ophouden te bestaan.

De heer **van Andringa de Kempenaer**: Ik wensch in korte woorden de redenen op te geven, die mij zullen leiden om mijne stem aan het amendement te geven. Wanneer ik het antwoord vergelijk met hetgeen de bedoeling is, dan moet ik bekennen dat het antwoord op de troonrede in deze zinsnede tamelijk onbestemd is. » Het komt ons", zoo luidt het, » met Uwe Majesteit wenschelijk voor, dat het van Staatswege ingestelde onderzoek omtrent den toestand der slavenbevolking tot een wettelijken maatregel moge leiden." Wat wenscht men, dat die maatregel zal bevatten? Hij zou kunnen bevatten de regeling van de regten der slaven en die van de meesters. Maar het is eene bepaalde zaak, het is de bepaalde wensch van de beide Kamers geweest en van de Regering, dat de slavernij ophoude. Stilzwijgend moge die strekking in dit antwoord liggen opgesloten, maar ik vind in die zinsnede toch iets onbestemds, iets onzekers. Ik geloof dus, dat wanneer de Commissie zich met het voorgestelde amendement vereenigde, zij zelve niet kan ontkennen, dat dan meer duidelijk het verlangen uitgedrukt zou zijn van de Vertegenwoordiging. Het is op dien grond, dat de weinige woorden door den geachten spreker uit Gelderland aan deze zinsnede toegevoegd, uwe goedkeuring moeten wegdragen.

De heer **van der Oudermeulen**, lid der Commissie: Het voorgestelde antwoord van de Commissie is niets meer onbestemd dan de aanspraak van den Koning, en indien de bijvoeging van den heer Cremers aangenomen wierd, dan zou de Kamer den wensch te kennen geven van eene afschaffing van de slavernij, en dan zou daarbij volstrekt geene voorwaarde of iets dat daarnaar gelijkt, gevoegd zijn. Dat kan toch de bedoeling van deze Kamer niet zijn. Ik geloof dat het voorbarig is om op dit oogenblik, waarop de kennis van het rapport der Commissie nog niet tot deze Kamer is gekomen, reeds aan Zijne Majesteit eene hoop te kennen te geven. En indien die hoop te kennen gegeven wordt, dan zou het meer omstandig moeten zijn, dan zou daarin de omschrijving moeten voorkomen van de wijze waarop men zou hopen die afschaffing tot stand te zien gebragt, want hoop op afschaffing *purement et simplement*, kan, dunkt mij, in billijkheid jegens al de daarbij betrokkene belanghebbenden, door deze Kamer niet geuit worden.

De heer **van Dam van Isselt**. [*Deze rede zal nader worden medegedeeld.* III.]

De heer **van Rijckevorsel**: Ik geloof dat wij allen deelen in den wensch van de voorstellers van de beide amendementen. Het geachte lid der Commissie (de heer van der Oudermeulen) heeft persoonlijk plegtig verklaard, dat niemand meer dan hij in dien wensch deelde. De Commissie maakt echter bezwaar eene uitdrukking in het adres van antwoord op de troonrede in te lasschen, waardoor dit deel van de wetgevende magt misschien te ver zou gaan, zich omtrent de te nemen maatregelen eenigermate zou binden. Ik geloof niet dat dit het geval zou zijn: ik meen met den eersten voorsteller dat het gepast is — ik gebruik met voordacht het woord — dat het *gepast* is, nu een woord bij deze paragraaph te voegen, ten einde te doen uitkomen in welken zin wij wenschen dat de wet, die wij te wachten hebben, die ons reeds eenigermate is toegezegd, zal vervat zijn. Ten einde echter aan de bezwaren te gemoet te komen, neem ik de vrijheid een derde amendement voor te stellen, namelijk, om achter de woorden *moge leiden* te laten volgen: » Wij hopen dat de afschaffing der slavernij in de Nederlandsche kolonien daarvan het gevolg moge zijn."

Aldus praejudicieren wij mijns erachtens niets; wij uiten alleen den wensch en het verlangen dat, hetzij onmiddellijk, hetzij later, de aan te bieden wet leiden moge tot de afschaffing der slavernij.

Ik kan mij ook niet wel voorstellen eene wet, waarbij die slavernij plotseling en op eens zou worden afgeschaft zonder voorbereidende maatregelen. Maar ik wil thans die materie niet verder behandelen. Ik geloof dat hetgeen ik heb gezegd genoegzaam is tot adstruetie van mijn amendement, hetwelk hetzelfde denkbeeld uitdrukt als dat van de beide andere voorstellers, maar in het geheel niet praejudicieert. Ik zal de vrijheid nemen het amendement op het bureau van onzen Voorzitter te deponeren.

De heer **van der Oudermeulen**, lid der Commissie: De Commissie, Mijne Heeren, zal zich tegen dit amendement niet verzetten. Zij wenscht alleen te doen opmerken, dat voor de slavernij in Oost-Indie reeds voorzieningen zijn getroffen. Er zou derhalve eene bijvoeging behooren plaats te hebben. Indien men in plaats der woorden » in de" wil stellen » in alle" en dus lezen: » in alle Nederlandsche kolonien", kan de Commissie zich wel met dit amendement vereenigen.

De heer **van Rijckevorsel**: Deze verandering, Mijne Heeren, is mij onverschillig. Gewoonlijk bedoelen wij door Nederlandsche kolonien alleen de West-Indische; de Oost-Indisehe kolonien toch worden genoemd, ook van wege de Regering, bezittingen van den Staat. In de troonrede lezen wij mede van kolonien en bezittingen. Ik herhaal evenwel, het is mij onverschillig en ik heb vrede met de door de Commissie voorgestelde verandering.

De heer **Cremers**, voor de derde maal het woord gevaagd en verkregen hebbende, zegt: Slechts twee woorden. Het eerste strekt om het geachte lid der Commissie (den heer van der Oudermeulen) te antwoorden nopens den zin, dien ik hecht aan de wijziging. Dat lid heeft gesproken van onvoorwaardelijke en onmiddellijke afschaffing. Indien de voorgestelde wijziging werd veranderd in dier voege, dat er gelezen werd: wij hopen dat de slavernij *onvoorwaardelijk* en *onmiddellijk* worde afgeschaft, ik zou een der eersten zijn om mij tegen die uitdrukking te verklaren. Maar juist terwijl alles in zijn geheel wordt gelaten, kan hier niet aan onvoorwaardelijke en onmiddellijke afschaffing gedacht worden; wij zelven zullen later de voorwaarden en den tijd mede helpen bepalen.

Wat vervolgens het voorstel van den afgevaardigde uit Rotterdam (den heer van Rijckevorsel) betreft, ik kan mij zeer wel met dat voorstel vereenigen en indien de afgevaardigde uit Gelderland (de heer van Dam van Isselt) in dezen mijn voorbeeld wil volgen, verklaar ik mijn voorstel in te trekken om mij met dat van den afgevaardigde uit Rotterdam te vereenigen.

De heer **van Dam van Isselt**. [*Deze rede zal nader worden medegedeeld.* IV.]

De **Voorzitter**: De beide amendementen van de heeren Cremers en van Dam van Isselt ingetrokken zijnde, maken alzoo geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

De heer **van Nispen van Pannerden**: Niemand kan meer dan ik den wensch gevoelen — en ik zou dien ook gaarne in deze Vergadering ondersteunen — dat de afschaffing der slavernij in onze West-Indische kolonien mogt kunnen plaats hebben. Maar ter gelegenheid van dit adres reeds te verklaren, dat naar onze

ZITTING VAN DEN 20STEN SEPTEMBER.

Adres van Antwoord op de Troonrede. (Beraadslaging over § 5.)

meening het oogenblik gekomen is om aan dien wensch uitvoering te geven, daartoe gevoel ik mij niet in staat. Het belangrijk rapport over dit gewigtig onderwerp door de Staatscommissie van wege den Koning benoemd geleverd, is nog niet in het lieht versehenen en ik kan mij dus nog niet op het standpunt plaatsen om een volkomen rijp oordeel over dit belangrijk onderwerp te vellen. Naar mijne bescheidene meening is het eene zeer gewigtige vraag, of die afschaffing op het oogenblik, dan wel over een korter of langer tijdsbestek moet plaats hebben. Het is eene even gewigtige vraag of die afschaffing moet plaats hebben tegen volledige, dan wel tegen gedeeltelijke schadeloosstelling. Zoolang ik nu, Mijne Heeren, over deze onderwerpen geen meerder licht heb dan thans het geval is, maak ik zwarigheid om een der voorgedragene amendementen aan te nemen.

De heer **Minister van Kolonien**: Ik wensch een enkel woord te antwoorden aan den geachten redenaar uit Zuidholland (den heer van Rijckevorsel), om hem mede te deelen, dat de oorzaak waarom in de rede, met welke het Zijne Majesteit den Koning behaagd heeft de zitting der Staten-Generaal te openen, geene melding is gemaakt van de invoering van het nieuw Regeringsreglement in Nederlandsch Indie, daarin is gelegen, dat, naar het oordeel der Regering, afgeloopen werkzaamheden en gearresteerde wetten niet behooren te worden vermeld bij eene openingsrede; maar dat dit, wanneer er noodzakelijkheid bestaat om van dergelijke onderwerpen te gewagen, veeleer behoort te geschieden in eene sluitingsrede. Immers er zijn zeer belangrijke wetten in de vorige en vroegere zittingen tot stand gekomen en geene dier onderwerpen zijn bij de openingsrede behandeld.

Ik vertrouw dat de geachte spreker met mij zal instemmen, dat, ofschoon de invoering van een nieuw reglement op het beleid der regering van Nederlandsch Indie gewis behoort tot de zaken van het allerhoogst belang, daarom toch op den aangenomen regel in dit geval geene uitzondering noodig was. Dat de wet, waarbij dat Regerings-reglement is vastgesteld, met den 1sten Mei van dit jaar in werking is getreden, is van algemeene bekendheid; ik koester de gegronde hoop dat die werking goed zal zijn; hieromtrent kan evenwel na zulk een kort tijdsverloop nog niets worden gezegd, vooral niet in een staatsstuk als de openingsrede.

Over de andere ter sprake gebragte onderwerpen zal ik zwijgen, aan uwe wijsheid overlatende daaromtrent zoodanige beslissing te nemen als raadzaam zal worden geacht.

De beraadslaging wordt gesloten, en *de wijziging van den heer van Rijckevorsel*, strekkende om aan deze paragraaph bij te voegen de woorden: » Wij hopen, dat de afschaffing der slavernij in al de Nederlandsche kolonien daarvan het gevolg moge zijn", in stemming gebragt, met 14 tegen 11 stemmen aangenomen.

Tegen hebben gestemd de heeren: Cost Jordens, van Goltstein van Oldenaller, Tonckens, van den Dries, van Heeckeren van Wassenaer, d'Ablaing van Giessenburg, van Nispen van Pannerden, van der Lek de Clercq, Borski, van Sasse van Ysselt en de Voorzitter.

Paragraaph 3 wordt, zoo als zij nu gewijzigd is, zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

PARAGRAAPH 4 wordt zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd.

Beraadslaging over PARAGRAAPH 5, luidende:

» Wij verblijden ons dat Uwe Majesteit, Hare ernstige zorg blijft wijden aan de belangen van het onderwijs en den bloei van kunsten en wetenschappen evenzeer als aan de bevordering van ondernemingen van nijverheid en openbaar nut. Bij den toestand waarin Europa thans verkeert, was het ons aangenaam omtrent handel en scheepvaart over het algemeen bevredigende mededeelingen te ontvangen. Meerdere uitbreiding van de middelen van gemeenschap, zoowel met het buitenland als binnen 's lands, kan daarop eenen gewenschten invloed uitoefenen."

De heer **Sichterman van de Brake**: Niettegenstaande ik niet ontveins een weinig huiverig te zijn geworden om wederom eene amenderende toevoeging voor te stellen, sinds ik zoo even de bedoeling van den *weêrklank* van een adres van antwoord op de troonrede door een orgaan uit deze Kamer heb hooren terugbrengen, met eene strenge restrictie, binnen hoogst beperkte grenzen, wensch ik niettemin *alsnog* gebruik te maken van het regt en de vrijheid die ik ontleen aan art. 60 van het Reglement van Orde, en dienvolgens veroorloof ik mij bescheiden in bedenking te geven, of het niet doelmatig zou zijn dat van deze Kamer de eerbiedige ontboezeming uitging, dat de in de troonrede noch *in genere* noch *in specie* uitgedrukte tak van volksbestaan, *de landbouw*, tevens in 's Konings belangstelling een aandeel bleve behouden; en ik stel daartoe voor, als amenderend toevoegsel, om achter het woord *nut* het punt te veranderen in een comma-punt, en verder te lezen: » terwijl deze Kamer den eerbiedigen wensch aan Uwe Majesteit opdraagt, om den landbouw, dien gewigtigen tak van volksbestaan, in Uwe Koninklijke belangstelling bij voortduring te doen deelen."

Ik oordeel het voor's hands niet noodig de discussie te rekken, door hier iets naders bij te voegen.

De **Voorzitter**: Wanneer niemand het woord verlangt, worden de beraadslagingen gesloten verklaard.

De heer **van Eijsinga**, lid der Commissie: Mijnheer de Voorzitter, de Commissie was juist bezig na te gaan, of zij zich al dan niet met het voorgestelde amendement zal kunnen vereenigen. Het zou haar alzoo aangenaam zijn zoo haar daartoe nog eenige oogenblikken wierden gegund.

De **Voorzitter**: Aan de Commissie wordt daartoe de tijd verleend.

De heer **van Eijsinga**, lid der Commissie, vraagt eenige oogenblikken later het woord en zegt: De Commissie, Mijne Heeren, na onderzocht te hebben, in hoe verre het wenschelijk ware om het amendement in ons antwoord op te nemen, is van gevoelen, dat daartegen nog al eenig bezwaar bestaat. Zij wil gaarne erkennen, dat zij, gelijk zij vertrouwt met elk lid der Kamer, deelt in de hooge belangstelling in alles wat den landbouw, een der eerste takken van ons volksbestaan, betreft, maar zij meent toch ook in het adres niet te uitvoerig te moeten zijn. Wij hebben toch aangenomen, dat ons antwoord zou zijn een weêrklank op de troonrede en dat wij, slechts met weinige uitzonderingen, niets anders daarin zouden opnemen dan waartoe de troonrede dadelijk aanleiding geeft. Wanneer wij nu deze paragraaph nagaan en vinden dat daarin gesproken wordt van ondernemingen van nijverheid en openbaar nut, en aan het slot van meerdere uitbreiding van de middelen van gemeenschap, zoowel buiten als binnen's lands, dan geloof ik inderdaad, dat wij *implicite* ook de belangen van den landbouw daaronder kunnen betrekken. Het is natuurlijk, dat al wat men hier op het oog heeft, een steunpunt van den landbouw is, met andere woorden, dat dit ook aan den landbouw uitbreiding zal moeten geven.

Voor het overige is het zeer moeijelijk in eene paragraaph van een adres van antwoord eene geheele zinsnede in te voegen, daarin zooveel woorden op te nemen, zonder welligt aan taal of stijl schade te doen. Zoo in één er een oordeel over uit te spreken, is zeer moeijelijk. Ik geloof voor's hands niet dat het zou leiden om den zin en den stijl van ons adres te verfraaijen.

Dit zijn de bezwaren, die de Commissie bewegen om geen adhaesie te schenken aan het voorgestelde amendement.

De heer **Cremers**: Het voorgestelde amendement heeft op mij een indruk gemaakt, dien misschien ook andere wijzigingen zullen ten gevolge hebben. Ik had liever gehad dat dit voorstel niet ware gedaan. Nu het echter voorgesteld is, zou het mij leed doen, indien door eene onvoorwaardelijke afstemming de schijn zou wordeu gegeven van iets, dat ons werkelijk niet bezielt. Ik zou, nn de landbouw ter sprake is gebragt, daarover in het adres niet willen zwijgen, maar zou evenwel op eene andere wijze willen spreken dan de geachte voorsteller. Ik heb daarover, behalve andere, nog deze opmerking, Mijne Heeren. Wij zijn geen vreemdelingen in Jerusalem; wij weten allen dat de Koning dikwerf in het openbaar en bij verschillende gelegenheden bepaalde bewijzen van belangstelling in den landbouw gegeven heeft. Ik geloof daarom dat het beter en voegzaam zou zijn daarvan te zeggen, dat wij die bewijzen met vreugde hebben gezien, dan den wensch uitdrukken, dat de Koning voortdurend mogt doen, hetgeen Hij reeds gedaan heeft. Om deze reden stel ik de volgende bijvoeging voor, om achter de woorden van de eerste alinea te voegen: » en ook aan den landbouw zoo herhaalde bewijzen van belangstelling heeft gegeven."

De heer **Sichterman van de Brake**: Mijnheer de Voorzitter, hoezeer ik het geachte lid van de Commissie met een paar woorden zou kunnen bestrijden, en daar het hier afhangt van de individuele opvatting of de speciale tak van volksbestaan, de landbouw, door de generale uitdrukking van » nijverheid" wordt omvat; — hoezeer ik hetgeen door den geachten spreker

ZITTING VAN DEN 20STEN SEPTEMBER.

Aares van Antwoord op de Troonrede. (Beraadslaging over § 5.)

uit Groningen is bijgebragt, dat het namelijk niet noodig was dezen wensch naar belangstelling te uiten, aangezien wij van den Koning reeds talrijke blijken daarvan hadden gezien, — met een enkel woord zou kunnen beantwoorden, door hem opmerkzaam te maken, dat ook door mij dit denkbeeld is opgenomen, blijkbaar in het woord » *voortdurend*" van mijn amendement; en ik hier zelfs gaarne herhale dat ik krachtig beseffe en waardere. Zijner Majesteits belangstelling in deze tak van volksbestaan; — ondanks de mindere gegrondheid dezer opmerkingen, wil ik echter niet staan op mijne woorden, mits mijne bedoeling blijke, en kan ik mij alzoo zeer goed vereenigen met de wijziging van den heer Cremers, omdat zij geheel en al de bedoeling van mij uitdrukt, dat de landbouw in 's Konings belangstelling ook in het vervolg moge blijven deelen.

De **Voorzitter:** Het amendement van den heer Sichterman van de Brake is alzoo vervallen en kan geen onderwerp van beraadslaging meer uitmaken. De beraadslaging wordt alsnu alleen gevoerd over het amendement van den heer Cremers.

De heer **van Rijckevorsel**: Ik meen de Vergadering te moeten opmerkzaam maken op hetgeen ook reeds door het geachte lid van de Commissie is gezegd, namelijk dat de landbouw, die voorzeker ons aller hooge sympathie en belangstelling wegdraagt, reeds is opgenomen in de woorden » ondernemingen van nijverheid en openbaar nut." Wanneer men nu den landbouw daarin expresselijk noemt, dan zal men, mijns erachtens, dien gewigtigen tak van nijverheid en openbaar nut ondienst doen. Wat! Mijne Heeren, zou de landbouw geen tak van nijverheid en openbaar nut zijn? Wanneer wij dezen afzonderlijk noemen, moeten zulks tevens alle mogelijke takken van nijverheid en openbaar nut worden gedaan. Welk een omvang zal dit adres dan niet verkrijgen? Waarom toch zouden wij nogmaals een van die onderdeelen van nijverheid en openbaar nut afzonderlijk vermelden en de overige takken verzwijgen? Ik geloof dat iedere bijvoeging, vooral wanneer die van eenigen omvang is, niet alleen het adres zal ontsieren, maar veel van de kracht zou wegnemen. Wij moeten het er voor houden, dat een van de voornaamste takken van ons volksbestaan bij excellentie is een tak van nijverheid en openbaar nut, en dat dus de landbouw wel degelijk reeds hier is genoemd. En daar nu van de andere takken van nijverheid en openbaar nut, geene melding wordt gemaakt, moeten wij het naar mijne meening ook niet doen van den landbouw. Het is waar, er is nog afzonderlijk een woord gezegd van den handel en de scheepvaart. Maar in welken zin? In een geheel anderen; omdat namelijk de Regering te kennen had gegeven dat niettegenstaande den toestand, waarin Europa zich bevindt door den oorlog, die takken van volksbestaan toch in het algemeen bevredigende uitkomsten mogten geven. In dien zin is daarvan nog gesproken, maar ik herhaal, Mijne Heeren, dat het zeer verkeerd zou zijn om nog bij name den gewigtigsten tak van volksbestaan afzonderlijk te noemen, omdat hij hier ongetwijfeld is bedoeld.

De heer **van Andringa de Kempenaer**: Ik zal de reden opgeven waarom ik mij met het voorgestelde amendement, *wat den geest betreft*, volkomen kan vereenigen. Ook ik behoor onder die leden, die in dien tak van volksbestaan, in de troonrede en dus ook in het antwoord zijdelings aangetroffen, welligt den voornaamsten tak van volksbestaan zien. De opmerking is gemaakt, dat het adres niet te veel moest worden uitgebreid; dat, wanneer de landbouw is genoemd, men ook nog andere takken van volksbestaan en volkswelvaart zou moeten opnoemen. Ik denk daar niet zoo over. Ik kan ook niet zoo gereedelijk aannemen, dat de landbouw onder het woord *nijverheid* bepaald zou bedoeld zijn. Men verstaat onder nijverheid iets anders. De landbouw wordt wel de *nijvere* landbouw genoemd, maar nijverheid is *industrie* en dus niet bepaald *landbouw*. Ik heb reeds gezegd, dat ik mij met de strekking van het amendement kan vereenigen, maar ik zou het amendement gaarne verkort zien. En om dat doel te bereiken zoo stel ik u voor en geef aan de Commissie in overweging om die paragraaph eenigzins te wijzigen en te lezen: » Wij verblijden ons dat Uwe Majesteit hare ernstige zorg blijft wijden aan de belangen van het onderwijs en den bloei van kunsten en wetenschappen evenzeer als aan de bevordering van ondernemingen van nijverheid, landbouw en openbaar nut" en aldus bij het woord *nijverheid* te voegen speciaal het woord *landbouw*. Ik geloof dat daardoor aan het verlangen van de voorstanders van het amendement even goed zou voldaan zijn, want om het Hoofd van den Staat, die bekend is met de belangen van den landbouw, van wien wij allen weten dat Hij hoogen prijs stelt op deszelfs ontwikkeling en daarvan menig blijk heeft gegeven, zoodanige aanbeveling te doen is, geloof ik, eenigzins te sterk. Ik heb dien ten gevolge — mij resumerende — de eer aan de Vergadering voor te stellen, te lezen: » van ondernemingen van landbouw, nijverheid en openbaar nut."

De heer **Cremers.** [*Deze rede zal later worden medegedeeld.*]

De heer **van Eijsinga**, lid der Commissie: De Commissie, Mijne Heeren, hulde doende aan de bedoelingen van de voorstellers der verschillende amendementen, blijft evenwel van gevoelen dat, nu er gesproken is over ondernemingen van nijverheid en openbaar nut, en nu in het slot van die paragraaph gesproken is over meerdere uitbreiding van de middelen van gemeenschap, het overbodig zou zijn om het denkbeeld van landbouw uitdrukkelijk in de paragraaph op te nemen, zoodat zij volhardt bij haar reeds uitgedrukt gevoelen, dat zij zich met de voorgestelde amendementen niet kan vereenigen.

De heer **Tonckens**: Bij gelegenheid dat deze paragraaph behandeld wordt, wil ik niet ontkennen, dat het mij aanvankelijk bevreemd heeft dat het woord *landbouw* hier niet uitdrukkelijk was genoemd. Bij herlezing echter van de troonrede in verband met ons antwoord, zoo als het door de Commissie is voorgesteld, ben ik van gevoelen veranderd en bij nader inzien overtuigd geworden, dat onder de woorden *ondernemingen van nijverheid en openbaar nut* wel degelijk ondernemingen van *landbouw* zijn begrepen, en het geachte lid uit Rotterdam, de heer van Rijckevorsel, heeft mij daarin versterkt. Ik kan mij dus met de opvatting van de Commissie zeer wel vereenigen. Wanneer men toch het woord *landbouw* hierbij voegde, sprekende tot het Hoofd van den Staat, wiens belangstelling in den landbouw zoo algemeen bekend is en dagelijks blijkt, dan zou men — zoo als de heer van Rijckevorsel te regt heeft aangemerkt — het adres ontsieren. Wanneer wij *landbouw* noemden, zouden wij ook wel van veeteelt, van visscherij mogen spreken, en zoo zou men nog een aantal takken van nijverheid en openbaar nut kunnen opsommen.

Ik kan mij dus met het denkbeeld van den geachten spreker uit Rotterdam zeer goed vereenigen: men zou ook naar mijn inzien, door hier *landbouw* te noemen of van landbouw te gewagen, iets noemen dat geacht moet worden te zijn bedoeld en te bestaan, daar de bevordering van den landbouw den Koning even goed ter harte gaat als die van al de overige takken van nijverheid en openbaar nut.

De beraadslaging wordt gesloten.

De wijziging van den heer Cremers, in stemming gebragt, wordt met 19 tegen 6 stemmen *verworpen*.

Vóór hebben gestemd de heeren: Bosch van Drakestein, van Swinderen, Sichterman van de Brake, d'Ablaing van Giessenburg, van Andringa de Kempenaer en Cremers.

De wijziging van den heer van Andringa de Kempenaer, in stemming gebragt, wordt mede met 18 tegen 7 stemmen *verworpen*.

Vóór hebben gestemd de heeren: van Andringa de Kempenaer, van Sasse van Ysselt, Bosch van Drakestein, van Swinderen, Sichterman van de Brake, d'Ablaing van Giessenburg en van Dam van Isselt.

Paragraaph 5 wordt daarop *onveranderd* zonder hoofdelijke stemming en de *paragraphen* 6 en 7 achtereenvolgens zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming *goedgekeurd*.

Beraadslaging over PARAGRAAPH 8, luidende:

» Sire, wij deelen met Uwe Majesteit in den wensch, dat het aan de Vertegenwoordiging der Natie gelukken moge, door welwillende bevordering van het gemeen overleg, de verwachting van Neêrlands ingezetenen niet te leur te stellen. Wij hopen, bij erkentelijke waardering van zoo vele ons geschonken zegeningen, ondersteund door het vertrouwen des volks en met het oog op den onmisbaren bijstand des Almagtigen, tot de welvaart en het geluk van het dierbaar Vaderland mede te werken."

De heer **Sichterman van de Brake**: Ik meen dat door eene zeer geringe wijziging eene verbetering in de redactie van het eerste lid van deze paragraaph is te brengen. Ik geloof namelijk, en wensch in bedenking te geven, of het niet is eene min juiste uitdrukking: *te wenschen, dat het* GELUKKEN MOGE *dat iets* NIET *geschiede*. Men kan, mijns inziens, *wenschen dat iets niet geschiede*, maar ik ben van oordeel dat het in strijd is met een goeden stijl, zelfs een misgreep tegen de regels van redekunde, te *wenschen dat het* GELUKKEN MOGE *dat iets* NIET *geschiede*. Ik ben dus zoo vrij voor te stellen, in plaats van de woorden *niet te leur*

ZITTING VAN DEN 20STEN SEPTEMBER.

Adres van Antwoord op de Troonrede. (Beraadslaging over § 8.)

te stellen, te lezen: » te verwezenlijken" en het woord *verwachting* in het meervoud te stellen, zoodat paragraaph 8 in den aanvang aldus zou luiden:

» Sire, wij deelen met Uwe Majesteit in den wensch, dat het aan de Vertegenwoordiging der Natie gelukken moge, door welwillende bevordering van het gemeen overleg, de verwachtingen van Neêrlands ingezetenen te verwezenlijken."

De heer **van Eijsinga**, lid der Commissie: Mijnheer de Voorzitter, de woorden, die door den geachten voorsteller van het amendement uit de redactie zouden worden geligt, en de woorden, die hij daarvoor in de plaats zou wenschen gesteld te zien, komen naar de meening van de Commissie op hetzelfde denkbeeld neder. De Commissie laat derhalve gaarne aan de beslissing van de Kamer over, welke woorden zij in dezen zal verkiezen, hetzij zij zich met het amendement wil vereenigen, of dat zij de voorkeur geeft aan ons voorstel, de Commissie stelt zich daarin geen partij.

De heer **van der Lek de Clercq**: Ik neem de vrijheid Mijne Heeren, eene kleine wijziging van het tweede lid van deze paragraaph voor te stellen. Mijn amendement heeft betrekking op de woorden: *ondersteund door het vertrouwen des volks*, welke woorden ik wenseh weggelaten te zien, en alzoo te lezen: » Wij hopen, bij erkentelijke waardering van zoo vele ons geschonken zegeningen, met het oog op den onmisbaren bijstand des Almagtigen, tot de welvaart en het geluk van het dierbaar Vaderland mede te werken."

Het zij mij vergund een enkel woord tot adstructie van dit amendement in het midden te brengen.

Het is zeker dat de aanneming van het beginsel *van weêrklank op de troonrede* moet beletten om het antwoord iets anders dan een weêrklank te doen zijn. Vermits nu in de troonrede, naar het mij voorkomt, niet gesproken wordt, gelijk in het antwoord, dat wij ondersteuning moeten verlangen of behoeven van het volk, zoo wensch ik daarvan ook geen gewag te maken in het antwoord, omdat men welligt aan die woorden, indien ze bleven staan, een verkeerden zin zou kunnen hechten. Ik stel mij voor dat men daaraan onder anderen den navolgenden tweeledigen zin zoude kunnen geven. In de eerste plaats kan daaruit worden afgeleid dat men de ondersteuning van het volk wenscht, dat men verlangt daarvan eenig blijk te ontvangen. Ik geloof niet dat dit de bedoeling of de zin van deze woorden mag wezen, of dat iemand der leden van deze Kamer zulks zou kunnen begeeren. In de tweede plaats kan die zin welligt wezen, dat men de goedkeuring wenscht van de handelingen dezer Kamer of van de wetgevende magt in het algemeen door eerbiediging en eene getrouwe opvolging van de wetten, welke door die magt worden daargesteld. Maar ook in dien zin geloof ik dat die woorden, ofschoon zij mij dan onschuldig voorkomen, onnoodig zijn, omdat het in den aard der zaak ligt dat wij de verwachting koesteren mogen, dat het volk de wetten, die op eene wettige en behoorlijke wijze zijn daargesteld, zal eerbiedigen en nakomen.

Het is dus vooreerst om niet in strijd te zijn met een aangenomen beginsel en in de tweede plaats om te voorkomen dat welligt buiten deze Kamer een verkeerde zin worde gehecht aan de bedoelde woorden, dat ik voorstel om ze uit dit adres te doen wegvallen.

De heer **van Eijsinga**, lid der Commissie: De voorsteller van het amendement meent dat er twee redenen zijn waarom het de goedkeuring dezer Kamer zou behooren weg te dragen. Uwe Commissie kan zich voor 's hands met die redenen niet vereenigen. Zij kan zich althans niet vereenigen met de wijze waarop de geachte voorsteller zijn amendement heeft toegelicht, noch met de redenen die hij daarvoor heeft aangegeven.

In de eerste plaats valt bij de Commissie weg het denkbeeld dat de troonrede geene aanleiding zou geven tot het antwoord dat zij in dit gedeelte van het adres heeft nedergelegd. Wanneer wij § 15 der troonrede inzien, lezen wij daar: » Het Vaderland heeft zijn blik bij vernieuwing op ons gevestigd; het verwacht van ons gemeen overleg goede vruchten voor de bestendiging van orde en welstand; stellen wij, voor zooveel dit van ons afhangt, die uitzigten niet te leur." Wanneer de Koning hier spreekt van ons, en op het oog heeft het gemeen overleg, dan bedoelt hij zeker ook onze Kamer. Wij vermeenen dat daaruit dan ook volgt dat de natie vertrouwen stelle in hetgeen wij zouden wenschen ten nutte van het land te bewerkstelligen. Wij gelooven alzoo, dat hetgeen opgenomen is in deze paragraaph van het adres van antwoord, wel degelijk terugslaat op de daartoe betrekkelijke zinsnede van de troonrede.

Maar in de tweede plaats heeft de geachte voorsteller gezegd: » men zou eene verkeerde beteekenis aan deze woorden kunnen hechten, dat men namelijk zoude wenschen datgeen tot stand te brengen, wat aangenaam kon zijn aan het volk; dat men zou kunnen meenen, dat dit het hoofddoel was." Maar, Mijne Heeren, ik geloof niet dat de leden dezer Kamer dat denkbeeld in de pen der Commissie zouden willen leggen; wèl *dit:* dat daar, waar het vertrouwen tusschen de Vertegenwoordiging en de Natie verbroken is, het land ongelukkig is; dat dáár, waar het vertrouwen tusschen de Natie en de Vertegenwoordiging bestaat, dáár alleen het voor Regering en Vertegenwoordiging mogelijk is werkzaam te zijn voor het welbegrepen belang des Vaderlands.

Dat dit in het adres van Antwoord is opgenomen, ik geloof, Mijne Heeren, dat daarvoor inderdaad reden bestaat. De Commissie is althans van oordeel, dat het voorgedragen amendement niet behoort aangenomen, en dat de door haar voorgestelde zinsnede daarin dient behouden te worden.

De beraadslaging over *paragraaph* 8 en de daarop voorgestelde amendementen wordt gesloten.

Het amendement van den heer Sichterman van de Brake, strekkende om den aanvang van deze paragraaph te lezen: » Sire, wij deelen met Uwe Majesteit in den wensch, dat het aan de Vertegenwoordiging der Natie gelukken moge, door welwillende bevordering van het gemeen overleg, de verwachtingen van Neêrlands ingezetenen te verwezenlijken," wordt het eerstin stemming gebragt, met 15 en tegen 10 stemmen *verworpen*.

Tegen hebben gestemd de heeren: van Andringa de Kempenaer, van Nispen van Pannerden, Cremers, Lotsij, van der Oudermeulen, Blankenheijm, van Sasse van Ysselt, de Vos van Steenwijk, van Eijsinga, Cost Jordens, van Goltstein van Oldenaller, Tonckens, van den Dries, van Heeckeren van Wassenaer en de Voorzitter.

Het amendement van den heer van der Lek de Clercq, strekkende om uit de 2de zinsnede van deze paragraaph te doen wegvallen de woorden: » ondersteund door het vertrouwen des volks en", wordt daarna met 17 tegen 8 stemmen verworpen.

Tegen hebben gestemd de heeren: van Sasse van Ysselt, van Swinderen, de Vos van Steenwijk, van Eijsinga, Cost Jordens, Tonckens, van den Dries, van Heeckeren van Wassenaer, van Rijckevorsel, d'Ablaing van Giessenburg, van Dam van Isselt, van Nispen van Pannerden, Cremers, Lotsij, van der Oudermeulen, Blankenheijm en de Voorzitter.

Paragraaph 8 wordt alsnu onveranderd zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd.

Het *Ontwerp-adres van antwoord*, zoo als dit gewijzigd is, wordt in zijn geheel met algemeene (25) stemmen aangenomen.

De **Voorzitter**: Naar aanleiding van art. 62 van het Reglement van Orde, benoem ik tot leden der Commissie om het aangenomen adres van antwoord aan Zijne Majesteit den Koning te gaan aanbieden, de vier leden der Commissie, die het ontwerp hebben opgesteld, met de heeren van der Lek de Clercq en Sichterman van de Brake, terwijl ik mij, als Voorzitter der Kamer, aan het hoofd dier Commissie zal stellen.

In naam der Kamer zeg ik thans der Commissie van redactie dank voor hare tot hiertoe volbragte taak.

De Vergadering wordt tot nadere bijeenroeping gescheiden.

ZITTING VAN DEN 20STEN SEPTEMBER.

(*SUPPLEMENTBLAD.*)

Adres van Antwoord op de Troonrede. (Beraadslaging over § 3.)

REDEVOERINGEN, *uitgesproken in de zitting van Donderdag den 20sten September* 1855, *bij de beraadslaging over het adres van antwoord op de Troonrede.*

Over § 3.

De heer **van Dam van Isselt:**

[I. Bladz. 8.]

Toen het den Koning behaagde eene staatscommissie in te stellen om onderzoek te doen, zoo als de troonrede het noemt, naar den toestand van de slavenbevolking in onze overzeesche bezittingen, toen geloof ik dat de groote meerderheid van hen, die prijs stellen op de eer van den Nederlandschen naam, zich heeft verheugd, dat eindelijk bij onze Regering het denkbeeld was opgekomen om een einde te maken aan een stand van zaken, die aan Christendom en beschaving en aan den Nederlandschen naam tot oneere strekte.

Wij hebben dus zeker allen met welgevallen uit 's Konings mond vernomen, dat die staatscommissie hare veelomvattende en moeijelijke taak had volbragt, dat haar rapport was ingediend en dat alzoo het oogenblik naderde, waarop wij de vruchten van dien arbeid zouden kunnen plukken. De woorden van de troonrede, Mijne Heeren, zijn dan ook bemoedigend; want ik geloof, dat, wanneer wij spreken van eene commissie die belast is geweest met een onderzoek naar den toestand der slavenbevolking, op den voorgrond heeft gestaan, dat die commissie zou zoeken naar de middelen om de slavernij te doen ophouden; — dat er geene sprake was van een onderzoek naar reglementen, ingevoerd door de hoofden van bestuur en waarnaar de slaven behandeld werden, maar dat het grootscher, het edeler doel was: afschaffing van de slavernij. Zoo ik nu § 7 van de troonrede lees, dan zegt de Koning na ons kennis gegeven te hebben dat die commissie haren arbeid heeft volbragt: » Ik vlei Mij, dat haar veelomvattende arbeid zal kunnen leiden tot eene wetsvoordragt omtrent dit belangrijk onderwerp."

Dat was eene toezegging, waarbij zeker vele harten blijder hebben geklopt, eene toezegging die ons het aangename vooruitzigt gaf dat er een einde zou worden gemaakt aan die menschonteerende slavernij, die zoo velen, redelijke schepselen als wij, gelijkstelt met het redelooze vee.

Dat nu onze Commissie een weêrklank heeft gegeven op de troonrede, draagt ook mijne goedkeuring volkomen weg. Maar het zij mij vergund de aanmerking te maken, dat in de zinsnede die ziet op dat werk der commissie en op de wettelijke regeling, de uitdrukking van onze hoop en verwachting eenigzins flaauw is voorgedragen. Wij zeggen: » Het komt ons met Uwe Majesteit wenschelijk voor, dat het van Staatswege ingestelde onderzoek omtrent den toestand der slavenbevolking tot een wettelijken maatregel moge leiden." Maar tot welken wettelijken maatregel, Mijne Heeren? Zal het een maatregel zijn, den toestand van de slavenbevolking betreffende zoo als die nu is? Zullen het wettelijke maatregelen zijn, die zullen doen ophouden de mishandelingen van vrouwen en kinderen door de dienaren der justitie? Zullen het wettelijke maatregelen zijn, waardoor aan de meesters belet wordt de ongelukkigen, aan hunne zorgen toevertrouwd, al is het dan ook niet in het openbaar, dan toch in het geheim, te martelen en te folteren? Dit, Mijne Heeren, kan niet zijn de bedoeling van onzen wensch, en zoo als die daar geschreven staat, is dit ook niet regtstreeks de weêrklank op de woorden des Konings. De Koning doet ons te gemoet zien wettelijke maatregelen in verband met het werk der commissie, en het werk dier commissie is afschaffing der slavernij. Ik zou wenschen, Mijne Heeren, dat de Eerste Kamer der Staten-Generaal duidelijk haar verlangen uitsprak, dat door de wettelijke regeling een einde zal worden gemaakt aan de slavernij in onze overzeesche kolonien. Ik zou dus wenschen het slot van deze paragraaph aldus te doen luiden: » Het komt ons met Uwe Majesteit wenschelijk voor, dat het van Staatswege ingesteld onderzoek omtrent den toestand der slavenbevolking tot een wettelijken maatregel moge leiden, waarbij de slavernij in de Nederlandsche kolonien wordt afgeschaft." Op die wijze, Mijne Heeren, zullen wij meer een weêrklank geven op de belofte des Konings en zal de Eerste Kamer een wensch uitspreken die tevens weêrklank zal vinden bij velen in het Vaderland. Ik zou verlangen, dat het niet twijfelachtig ware, noch voor de Regering noch voor de natie, wat de Eerste Kamer wenscht omtrent dit zoo gewigtig punt. Ik zou verlangen, dat de Koning en de natie wisten dat, zoo er eene wet mogt worden voorgesteld waarbij de menschonteerende slavernij wierd afgeschaft, zoodanige wet in deze Kamer geen tegenstand zal ontmoeten.

Ik neem alzoo de vrijheid dit amendement te deponeren op het bureau van den heer President.

[II. Bladz. 8.]

Ik kan niet ontveinzen, Mijne Heeren, dat ik met eenige verwondering uit den mond van mijnen geachten ambtgenoot tot twee malen het woord » passend" heb gehoord, wanneer het geldt hetgeen de Staten-Generaal tot de Regering spreken. Wij zijn gewoon het stuk, dat wij nu behandelen, het antwoord op de troonrede te noemen. Ik zal nu niet treden in de behandeling van de vraag, in hoe verre de Koning geacht kan worden in de troonrede zelf te spreken, of in hoe verre de Regering, 's Konings Ministers, spreken. Maar ik geloof zelfs dan, wanneer ik met sommigen aannemen moest, hetgeen ik niet doe, dat de Koning zelf regtstreeks tot ons gesproken had en dat de troonrede niet is de uitdrukking van de denkbeelden Zijner Ministers omtrent regeringszaken, dat het dan nog niet alleen *passend* is voor de Staten-Generaal, maar dat zij volkomen de bevoegdheid hebben om hunne wenschen aan de voeten van den troon te brengen. Indien ik al eens voor een oogenblik uitging van de onderstelling, dat 's Konings bedoeling niet mogt zijn (hetgeen naar ik geloof wel 's Konings bedoeling is, ofschoon die — ik beken het — niet duidelijk is uitgedrukt), dan vraag ik: zou ons, vertegenwoordigers van het Nederlandsche volk, de vrijheid ontnomen zijn om in eerbiedige bewoordingen aan den Koning te zeggen, dat Zijne Majesteit in dit of dat opzigt in strijd is met de meening van het beste en edelste gedeelte van het volk? Zou het ons dan niet *passen* aan den Koning te zeggen, in een antwoord dat ook aan de Ministers gerigt is, dat wij ons bedroeven zouden, indien er iets anders ware opgesloten in de tot ons gesprokene woorden, dan hetgeen wij er uit vernomen hebben? Mijne Heeren, ik ken, wanneer ik van deze plaats tot de Regering spreek, het woord *passend* niet, voor zooverre het hier gesprokene en voorgestelde blijft binnen de grenzen van die gematigdheid en van dien eerbied, dien wij allen verschuldigd zijn aan het Hoofd van den Staat; overigens is, wanneer wij spreken over de belangen van de natie, alles geoorloofd en alles gepast, en zoolang ik de eer zal hebben lid van de Vertegenwoordiging te zijn, zal het denkbeeld van onpassend te spreken mij niet terughouden, wanneer ik niet zou kunnen overeenstemmen met de meening van den Koning of van Zijne Ministers.

Intusschen moet ik den geachten spreker ten slotte zeggen, dat ik volstrekt geen *amour propre d'auteur* heb. Ik sta er volstrekt niet op dat mijn amendement zóó in het adres worde opgenomen, als ik het heb voorgesteld, en ik kan mij volkomen vereenigen met de door hem aangegevene wijziging, wanneer het slechts blijkt dat de Eerste Kamer der Staten-Generaal bij haar antwoord op 's Konings troonrede de afschaffing van de slavernij op het oog heeft gehad en eene zoo spoedig mogelijke emancipatie wenscht.

[III. Bladz. 9.]

Ik wensch alleen een paar woorden in het midden te brengen, om het bezwaar op te lossen, door de Commissie, bij monde van den sprekér in het midden gebragt, dat door het uitdrukken van dien wensch de Kamer zich zou verbonden hebben tot eene onvoorwaardelijke afschaffing van de slavernij, zonder de middelen te kennen, waardoor men die slavernij zou afschaffen. Het zij mij vergund aan de Commissie te doen opmerken, dat het amendement volgt op de woorden *wettelijke maatregel*, en dat zoolang er een wettelijke maatregel vooraf moet gaan, het wel van zelf spreekt dat noch de Tweede, noch de Eerste Kamer zich onvoorwaardelijk onderwerpt aan hetgeen van regeringswege zal worden voorgesteld en dat juist in de woorden *wettelijke maatregel* een waarborg ligt, dat deze Kamer zich niet zal verbinden de slavernij af te schaffen zonder dat de middelen zullen zijn goedgekeurd waardoor zulks zal moeten geschieden. Ik geloof dat het thans niet de vraag is geworden: zal de slavernij afgeschaft worden? maar wel: zal de Regering wettelijke middelen voorstellen om daartoe te geraken? En daarom komt het mij voor dat ieder onzer volkomen vrij blijft om de door de Regering voor te stellen maatregelen goed of af te keuren.

ZITTING VAN DEN 20STEN SEPTEMBER.

Adres van Antwoord op de Troonrede. (Beraadslaging over §§ 3 en 5.)

[IV. Bladz. 9.]

Daar het mij alleen te doen was om den wensch uitgedrukt te zien, trek ik nu mijn amendement in. Ik kan mij toch wel vereenigen met dat van den heer van Rijckevorsel.

Over § 5.

De heer **Cremers**: [Zie bladz. 11.]

Ik wensch slechts eene zeer korte opmerking te maken. De vraag: is of onder de woorden *nijverheid* en *openbaar nut* ook het woord *landbouw* begrepen is? De geachte spreker uit Friesland ontkent het; ik zou het ook niet zoo gaaf willen erkennen. Landbouw is er dus niet onder begrepen, maar dan heb ik hetzelfde bezwaar, dat gemaakt wordt met betrekking tot de afschaffing van de slavernij. Mij verheugt het niet, dat wij in deze discussie treden, die ten slotte, geloof ik, noch aan de afschaffing van de slavernij, noch aan de belangen van den landbouw bijzonder groote voordeelen zal aanbrengen. Nu wij die discussie evenwel aangevangen hebben, dient ze te worden ten einde gebragt. En als dat zoo is, dan veroorlove men mij deze opmerking: indien de *landbouw* niet onder de *nijverheid* is begrepen, dan heeft de Koning er niet over gesproken, en als dat waar is, dan vraag ik of het voegzaam kan geacht worden, dat wij, door het woord te dezer plaatse in te voegen, den Koning iets doen zeggen dat Hij niet gezegd heeft? Of het woord is overbodig, daar het begrepen is onder de gebezigde woorden, of het behoort er niet geplaatst te worden, dewijl de Koning het niet gesproken heeft. De Koning heeft het woord niet gebezigd, en evenwel zouden wij, door het hier te plaatsen, dat woord in 's Konings mond leggen!

ZITTING VAN DEN 12DEN DECEMBER.

4de ZITTING.

ZITTING VAN WOENSDAG 12 DECEMBER.

(GEOPEND TEN 2 UUR.)

Berigten ingekomen van leden die verhinderd worden de zitting bij te wonen. — Verslag uitgebragt door de Commissie belast met het overbrengen van het adres van antwoord op de Troonrede. — Nog ingekomen: 1°. Verslag der Algemeene commissie van liquidatie van de voormalige wees- en momboirkamers over 1853; 2°. Koninklijk besluit houdende benoeming van den Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal; 3°. twee Koninklijke besluiten betreffende het ontslag en de benoeming van den Minister van Kolonien; 4°. verschillende missives van Ministers ten geleide van gedrukte stukken; 5°. boekwerken; 6°. verzoekschriften. — Benoeming der Commissie voor de Verzoekschriften gedurende het zittingjaar 1855 — 1856. — Nog ingekomen vijftig door de Tweede Kamer der Staten-Generaal aangenomen wetsontwerpen. — Trekking der afdeelingen. — Nog ingekomen eene missive van den Minister van Finantien betrekkelijk de behandeling van het wets-ontwerp houdende bepalingen omtrent den tijdelijken opslag van meel in entrepôt enz.

Voorzitter: de heer PHILIPSE.

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 25 leden, te weten de heeren:

Blankenheijm, Lotsij, 't Hooft van Benthuizen, d'Ablaing van Giessenburg, van Aylva van Pallandt, van der Oudermeulen, Bosch van Drakestein, van Heeckeren van Wassenaer, van Swinderen, van Rhemen van Rhemenshuizen, Regout, Sichterman van de Brake, van Beeck Vollenhoven, Cost Jordens, Tonckens, van Dam van Isselt, van Sasse van Ysselt, van Rijckevorsel, Borski, van Andringa de Kempenaer, van Wessem, van Eijsinga, van Nispen van Pannerden en Insinger;

en de heeren Ministers van Finantien en van Buitenlandsche Zaken.

De notulen van het verhandelde in de zitting van den 20sten September jl. worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter** deelt mede dat zijn ingekomen:

vier missives van de heeren Boxman, van den Dries, Beerenbroek en Martens van Sevenhoven, dat zij door ongesteldheid verhinderd worden voor alsnog deel te nemen aan de werkzaamheden der Kamer.

Deze missives worden voor kennisgeving aangenomen.

De **Voorzitter**: Namens de Commissie, belast met het overbrengen van het adres van antwoord op de Troonrede, heb ik de eer aan de Vergadering mede te deelen, dat die Commissie zich van hare taak heeft gekweten; dat zij zich op de gebruikelijke wijze heeft begeven naar het paleis des Konings en aldaar met het gewone ceremonieel is ontvangen en dat het weder-antwoord, door Zijne Majesteit den Koning op dat adres gegeven, bereids gedrukt, aan de leden rondgedeeld en alzoo aan u is kenbaar gemaakt.

De **Voorzitter** deelt verder mede dat zijn ingekomen:

1°. eene Koninklijke boodschap ten geleide van de Rekening en verantwoording van het door de Algemeene commissie van liquidatie der voormalige wees- en momboirkamers gehouden beheer over 1853.

Deze rekening zal ter griffie worden nedergelegd.

2°. afschrift van de volgende Koninklijke besluiten:

a. van dat houdende benoeming van den Voorzitter der Tweede Kamer van de Staten-Generaal gedurende het zittingjaar 1855 — 1856.

van die betreffende het eervol ontslag aan den heer Chs. F. Pahud als Minister van Kolonien; en de benoeming van den heer mr. P. Mijer tot Minister van Kolonien, beide met ingang van den 1sten Januarij 1856.

Deze besluiten worden achtereenvolgens voor kennisgeving aangenomen.

3°. de volgende missives van Ministers, als:

eene van den Minister van Kolonien ten geleide van een exemplaar van het Publicatie-blad van Curaçao en onderhoorigheden over de jaren 1816 — 1851.

eene van den Minister van Buitenlandsche Zaken ten geleide van afschrift eener additionele overeenkomst tusschen Nederland en Belgie gesloten tot wederkeerige uitlevering van boosdoeners;

twee van den Minister van Finantien, ten geleide van 40 exemplaren der Statistiek van den handel en de scheepvaart van het Koningrijk over 1854;

eene van den Minister van Kolonien ten geleide van 40 exemplaren van het gedrukt rapport der Staatscommissie betrekkelijk de afschaffing der slavernij;

eene van den Minister van Binnenlandsche Zaken ten geleide van eene kaart der telegraaph-lijnen in Europa, vervaardigd door het Pruissisch topographisch bureau.

Al deze missives worden achtereenvolgens voor kennisgeving aangenomen; zullende de daarbij gevoegde gedrukte stukken ter griffie gedeponeerd en van de boekwerken een exemplaar van elk in de boekerij der Kamer worden geplaatst, terwijl de overige exemplaren aan de leden zullen worden rondgedeeld.

4°. de volgende boekwerken, als:

a. namens curatoren der hoogescholen een exemplaar der Annales Academici over het jaar 1851/52;

b. van den heer Scheltus van Kampferbeke, een exemplaar van den Catalogus zijner verzameling van oudheden, kunstvoorwerpen, beeldhouwwerk, schilderijen enz.;

c. namens de Permanente Commissie der Maatschappij van Weldadigheid, een afdruk van de algemeene verslagen nopens den staat dier Maatschappij en dien harer kolonien en gestichten over het dienstjaar 1854;

d. van hoofd-directeuren van het Instituut voor doofstommen te Groningen, een exemplaar van het door hen in dit jaar gedane verslag;

e. van jhr. M. Salvador, zes exemplaren eener redevoering, gehouden door den heer S. Fongers bij het sluiten der debatten in zake de heeren jhr. M. Salvador en S. Fongers, en zes exemplaren eener brochure, getiteld: » Wie is schuldig? Eene eenvoudige vraag door een eenvoudig man."

ZITTING VAN DEN 12DEN DECEMBER.

f. van den schrijver, den heer A. D. Meijer, eene brochure getiteld » De wetgeving ter zake van de Staatsloterij";

g. van den schrijver, den heer J. F. G. Meijer, een artikel overgenomen uit de Algemeene Kunst- en Letterbode, n°. 33, 34 en 35 van het jaar 1855, getiteld: » Aanwinsten van het Koninklijk Penningkabinet van 7 October 1853 tot 31 December 1854."

Al deze boekwerken zullen worden geplaatst in de boekerij der Kamer.

5°. de volgende verzoekschriften, als:

een adres van W. G. Hoog en anderen, allen herders en leeraars van de Christelijk Hervormde gemeenten in den ring van Harderwijk, strekkende dat de slavernij worde afgeschaft in onze overzeesche bezittingen;

een adres van H. W. Witteveen en anderen, leeraar en leden der Christelijk Hervormde gemeente te Ermelo, van gelijke strekking.

Deze adressen zullen worden verzonden naar de Commissie voor de Verzoekschriften waartoe, door den Voorzitter worden benoemd de heeren: van Andringa de Kempenaer, van Heeckeren van Wassenaer, van Wessem, Cremers en Tonckens.

6°. van de Tweede Kamer der Staten-Generaal de volgende door haar aangenomen wets-ontwerpen, als:

a. tien tot naturalisatie van J. F. Heckler, R. M. Pereira, C. Andreas, C. von Bornemann, P. N. Martherus, E. Lewis, W. Ihne, G. H. Uhlenbeck, A. Schade en E. M. Gumprich;

b. twintig tot naturalisatie van A. Fraser, H. Burger, T. Bonhote, D. T. Pryce, G. Eisinger, A. E. Waszklewicz, J. Pryce, C. F. Pandel, C. A. D. Bauer, F. W. Heincken, P. H. H. Verschueren, G. van der Bach, J. W. H. Werlemann, G. Schooff, J. H. Horn, F. W. J. Meijer, H. P. J. Hennus, J. F. G. T. Kluge, J. Rasch en A. C. Houben;

c. een tot wijziging van hoofdstuk IV der Staatsbegrooting voor 1854;

d. een tot verhooging van hoofdstuk IV der Staatsbegrooting voor 1855;

e. een tot vaststelling van de begrooting der uitgaven wegens den arbeid der gevangenen over 1856;

f. een tot verhooging van hoofdstuk IX *B* der Staatsbegrooting voor 1855 (postkantoor te Amsterdam);

g. een tot regeling der ontvangsten en uitgaven van het Pensioenfonds voor burgerlijke ambtenaren voor 1856;

h. een tot wijziging en verhooging van hoofdstuk IX *B* der Staatsbegrooting voor 1854;

i. een houdende bepalingen omtrent den tijdelijken opslag van meel in entrepôt en andere bergplaatsen;

k. een tot inkoop en amortisatie van nationale rentegevende schuld;

l. een tot regeling van het Fonds voortspruitende uit koopprijzen van domeinen voor het dienstjaar 1855;

m. elf tot vaststelling der hoofdstukken I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII, IX *A* en *B* en X der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1856.

Al deze wets-ontwerpen zullen worden verzonden naar de nieuw te trekken afdeelingen.

De Vergadering gaat alsnu over tot het trekken dier afdeelingen.

De uitslag daarvan is dat:

tot de *eerste afdeeling* zullen behooren de heeren: Sasse van Ysselt, de Bruijn, 't Hooft van Benthuizen, Borski, Bosch van Drakestein, van der Lek de Clercq, Cost Jordens, Sichterman van de Brake, Cremers en Beerenbroek;

tot de *tweede afdeeling*, de heeren: Sassen, van Dam van Isselt, van Rhemen van Rhemenshuizen, Lotsij, Insinger, Paspoort van Grijpskerke, Martens van Sevenhoven, van Andringa de Kempenaer, Tonckens en Regout;

tot de *derde afdeeling*, de heeren: van Goltstein van Oldenaller, van Rijckevorsel, van Beeck Vollenhoven, van der Oudermeulen, van Wessem, d'Ablaing van Giessenburg, van Swinderen, de Vos van Steenwijk en de Villers de Pité;

tot de *vierde afdeeling*, de heeren: van der Beken Pasteel, van den Dries, van Nispen van Pannerden, van Aylva van Pallandt, Blankenheijm, Boxman, van Weel, van Eijsinga en van Heeckeren van Wassenaer.

De **Voorzitter** zegt daarop, dat is ingekomen van den Minister van Finantien eene missive van den volgenden inhoud:

'S GRAVENHAGE, *den 8sten December* 1855.

Onder de bij de hervatting der werkzaamheden van de Eerste Kamer der Staten-Generaal te behandelen ontwerpen van wet behoort ook dat, houdende bepalingen omtrent den tijdelijken opslag van meel in entrepôt en andere bergplaatsen.

Volgens den inhoud van dat ontwerp, hetwelk de strekking heeft om het voorhanden zijn van accijnsvrij meel op 1°. Januarij aanstaande te bevorderen, moet hetzelve bij de eventuele aanneming door de verschillende takken der wetgevende magt, reeds den 15den dezer kracht van wet hebben.

Zal die wets-voordragt haar doel ten volle bereiken, dan is het noodig dat de ingezetenen met de daarbij voorgeschrevene, zeer tijdelijke maatregelen ten spoedigste bekend worden gemaakt, en het zoude daarom wenschelijk zijn dat het ontwerp dadelijk bij de aanstaande bijeenkomst der Eerste Kamer mogt kunnen worden in behandeling genomen.

Ik neem de vrijheid daartoe Uw HEd. Gestr. welwillende medewerking bij deze in te roepen.

De Minister van Finantien,
VROLIK.

Aan den heer Voorzitter van de Eerste Kamer der Staten-Generaal.

De **Voorzitter**: Ik verzoek de leden zich naar de afdeelingen te willen begeven tot het kiezen van voorzitters en onder-voorzitters en zich ten gevolge van het verzoek, in den zoo even voorgelezen brief vervat, nog op heden met het onderzoek van het bedoelde wets-ontwerp te willen bezig houden. Ik wensch nog vooraf aan de Kamer mede te deelen, dat ik, in overleg met de Regering, gemeend heb de leden der Kamer niet eerder te kunnen bijeenroepen dan tegen heden, berekenende dat de beraadslagingen over de begrootingswetten wel niet vroeger zouden zijn afgeloopen. De uitkomst doet zien dat mijne berekening niet gefaald heeft. Indien nu aan het verlangen van den Minister van Finantien voldaan zal worden, dan is het noodzakelijk, dat dit wets-ontwerp nog heden in de sectien worde onderzocht, ten einde uiterlijk in eene vergadering van overmorgen aan de openbare beraadslaging te worden onderworpen. Mogt het onderzoek in de sectien op heden niet kunnen plaats hebben, dan zou aan het verlangen van den Minister niet meer kunnen worden voldaan.

De vergadering wordt daarna gesloten.

WETS-ONTWERPEN INGEKOMEN IN DE ZITTING VAN 12 DECEMBER.

AANWIJZING *der veranderingen in vier ontwerpen van wet tot vaststelling der begrooting van Staats-uitgaven voor het dienstjaar* 1856 (*Hoofdstukken II, IV, V, VII*).

IIDE HOOFDSTUK.

De Hooge Collegien van Staat en het Kabinet des Konings.

IVde AFDEELING.

In artikel 19 vervalt het woord: *gedecoreerde.*

VIde AFDEELING.

Pensioenen en wachtgelden.

Artikel 26. De som van f 24,192 voor » Pensioenen", verhoogd met f 2,666 en alzoo gebragt op f 26,858.

Ten gevolge van deze verhooging is het cijfer der afdeeling geworden f 30,629.

En het bedrag van het hoofdstuk f 548,259 (*vijf honderd acht en veertig duizend twee honderd negen en vijftig gulden*).

IVDE HOOFDSTUK.

Departement van Justitie.

Vde AFDEELING.

Artikel 22. De woorden: *detachementen cavalerie* vervallen, en worden vervangen door de woorden: *militaire detachementen.*

VDE HOOFDSTUK.

Departement van Binnenlandsche Zaken.

VIde AFDEELING.

Waterstaat en publieke werken.

Artikel 70. De som van f 821,230, » Verbetering der rivieren en onderhoud en herstelling van de rivierwerken", verminderd met f 100,000 en alzoo gebragt op f 721,230.

Ten gevolge van deze vermindering is het cijfer der afdeeling geworden f 3,211,217.33.

VIIde AFDEELING.

Hoogeschool te Groningen.

Artikel 88. De som van f 54,981.40, » Tractementen en verdere belooningen der hoogleeraren van de onderscheidene faculteiten en van de overige ambtenaren en bedienden", verhoogd met f 1,600 en daardoor gebragt op f 56,581.40.

De woorden: » Koninklijke academie te Delft" en artikelen 90 en 91 vervallen.

Waardoor het bedrag van f 578,608 der afdeeling wordt teruggebragt op f 557,308.

Artikel 92 moet gelezen worden: » Beurzen voor studerenden aan de instellingen van hooger onderwijs".

VIIIste AFDEELING.

Kunsten en wetenschappen.

Artikel 97. De som van f 8,450, » Tractementen en belooningen der ambtenaren bij 's Rijks archiven te 's Gravenhage", verhoogd met f 1,000, en alzoo gebragt op f 9,450.

Artikel 98. De som van f 1400, » Kosten van onderhoud, huishoudelijke uitgaven en reis- en verblijfkosten voor de Rijks-archiven", verhoogd met f 8500, en alzoo gebragt op f 9900.

Ten gevolge van beide verhoogingen is het bedrag van de afdeeling geworden f 142,355.

Artikel 123 aldus te lezen: » Ondernemingen van wetenschap en kunst en hare aanmoediging".

Het bedrag van het hoofdstuk is geworden f 5,659,701.36 (*vijf millioen zes honderd negen en vijftig duizend zeven honderd één gulden zes en dertig cents*).

De artikelen 92 tot en met 165 worden artikelen 90 tot en met 163.

ART. 2 (van het ontwerp).

De nommers 93, 94, 96, 98, 99, 100, 102, 104, 106, 108, 110, 112, 114, 116, 118, 119, 121, 122, 123, 124, 125, 127, 130, 131, 133, 134, 135, 138, 139, 140, 141, 143, 145, 146, 147, 149, 150, 152, 154, 155, 156, 158, 159, 160, 161, 163 en 164, worden veranderd in:

nommers 92, 94, 96, 97, 98, 100, 102, 104, 106, 108, 110, 112, 114, 116, 117, 119, 120, 121, 122, 123, 125, 128, 129, 131, 132, 133, 136, 137, 138, 139, 141, 143, 144, 145, 147, 148, 150, 152, 153, 154, 156, 157, 158, 159, 161 en 162.

VIIIste HOOFDSTUK.

Departement van Marine.

Iste AFDEELING.

Artikel 5, staat binnen 'slijns uitgetrokken: *Amsterdam* f 35,075, wordt vervangen door: » Amsterdam f 32,875";

het bedrag van het artikel, uitgetrokken voor f 85,200, wordt alzoo f 83,000;

waardoor het bedrag der afdeeling, uitgetrokken voor f 205,032.20, wordt gebragt tot f 202,832.20.

Het totaal van het hoofdstuk bedraagt nu f 7,616,581.20.

ZITTING VAN DEN 13DEN DECEMBER.

5de ZITTING.

ZITTING VAN DONDERDAG 13 DECEMBER.

(GEOPEND TEN 3 URE.)

Berigt ingekomen van een lid dat verhinderd wordt de zitting bij te wonen. — Mededeeling der benoeming: 1°. van voorzitters en onder-voorzitters der afdeelingen; 2°. van rapporteurs voor het wets-ontwerp betrekkelijk den opslag van meel enz. — Nog ingekomen vijftien door de Tweede Kamer der Staten-Generaal aangenomem wets-ontwerpen. — Verslag ter tafel gebragt over het wets-ontwerp houdende bepalingen omtrent den opslag van meel enz.; vaststelling van den dag der beraadslaging.

Voorzitter: de heer PHILIPSE.

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 23 leden, te weten de heeren:

van Swinderen, van Sasse van Ysselt, van Wessem, Lotsij, 't Hooft van Benthuizen, de Villers de Pité, Sichterman van de Brake, Borski, van der Oudermeulen, van Beeck Vollenhoven, Cremers, Bosch van Drakestein, Cost Jordens, Insinger, van Heeckeren van Wassenaer, van Aylva van Pallandt, van Eijsinga, van Rhemen van Rhemenshuizen, Tonckens, van Rijckevorsel, Regout en Blankenheijm,

De notulen van het verhandelde in de vorige zitting worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter** deelt mede:

A. dat is ingekomen eene missive van den heer van der Lek de Clerq, dat hij door ongesteldheid verhinderd wordt de vergadering bij te wonen.

Deze missive wordt voor kennisgeving aangenomen.

B. dat door de afdeelingen benoemd zijn:

a. tot hare voorzitters de heeren: van Sasse van Ysselt, Insinger, van Swinderen en van Nispen van Pannerden;
b. tot hare onder-voorzitters de heeren: Borski, Lotsij, van Rijckevorsel en van Aylva van Pallandt;
c. tot rapporteurs voor het wets-ontwerp houdende bepalingen omtrent den tijdelijken opslag van meel in entrepôt en andere bergplaatsen, de heeren: Bosch van Drakestein, van Rhemen van Rhemenshuizen, van Wessem en van Eijsinga.

C. dat van de Tweede Kamer der Staten-Generaal zijn ingekomen de vijftien volgende door haar aangenomen wets-ontwerpen, als:

twee tot vaststelling der hoofdstukken XI en XII der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1856;
een tot vaststelling der begrooting van uitgaven voor de Algemeene Lands-drukkerij voor 1856;
een tot verklaring van het algemeen nut van den aanleg van eenen weg van Uden over Zeeland en Beek naar Overlangel (provincie Noordbrabant);
negen tot bekrachtiging van provinciale belastingen in Noordbrabant, Gelderland, Zuidholland, Noordholland, Zeeland, Friesland, Overijssel, Groningen en Drenthe;
een tot verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting voor 1855 (subsidie ten behoeve der Maatschappij van Weldadigheid);
een tot vermindering der regten op de granen en andere levensmiddelen.

Al deze wets-ontwerpen zullen worden verzonden naar de afdeelingen.

D. dat de Commissie van Rapporteurs voor het *wets-ontwerp houdende bepalingen omtrent den tijdelijken opslag van meel in entrepôt en andere bergplaatsen* haar *verslag* gereed heeft en ter tafel brengt.

Dit stuk zal gedrukt en rondgedeeld en de beraadslaging over het wets-ontwerp gehouden worden op Vrijdag den 14den dezer, des morgens ten elf ure.

De vergadering wordt daarna gesloten.

WETS-ONTWERPEN INGEKOMEN IN DE ZITTING VAN 13 DECEMBER.

WIJZIGING *in het Ontwerp van Wet strekkende tot aanmoediging van den invoer van granen en andere levensmiddelen.*

Het woord: *paddy*, voorkomende in artt. 1 en 2, te veranderen in het woord: » padie".
Art. 1, 10den regel, en art. 3, 3den regel. Achter het woord: *graansoorten* bij te voegen: » en van aardappelen".

De overige wets-ontwerpen luiden gelijk zij in de *Bijlagen* zijn opgenomen.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS *voor het wets-ontwerp, houdende bepalingen nopens den tijdelijken opslag van meel in entrepôt en andere bergplaatsen.*

Eenige leden hebben de aanmerking gemaakt, dat de bijvoeging van » maïs of Egyptische rogge" bij de graansoorten in den *derden* regel van art. 4, eene herhaling van diezelfde bijvoeging in den *vijfden* regel vereischt.
Op art. 7 is in twee afdeelingen de wensch uitgedrukt, dat de Regering bij hare aanschrijving aan de controleurs van 's Rijks belastingen de zorg aanbevele, om bij de bepaling der dagen en uren, waarop het meel in de bergplaatsen kan worden ingeslagen, met de meest mogelijke ruimte te werk te gaan, hetgeen in het belang der ingezetenen, niet alleen van groote steden maar ook van uitgebreide gemeenten ten platten lande, allezins noodig mag worden geacht.
De verwijzing aan het einde van art. 10 naar het slot van art. 2, merkten sommige leden op, mist hare toepassing sedert er aan dit artikel eene andere slotbepaling is toegevoegd.
Aldus vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs, den 13den December 1855.

BOSCH VAN DRAKESTEIN.
VAN RHEMEN VAN RHEMENSHUIZEN.
VAN WESSEM.
VAN EIJSINGA.

ZITTING VAN DEN 14DEN DECEMBER.

XXXIV. *Bepalingen omtrent den tijdelijken opslag van het meel in entrepôt.* (Beraadslaging.)

6de ZITTING.

ZITTING VAN VRIJDAG 14 DECEMBER.

(GEOPEND TEN 11 URE.)

Mededeeling der benoeming van rapporteurs voor verschillende wets-ontwerpen. — Beraadslaging over het wets-ontwerp houdende bepalingen omtrent den tijdelijken opslag van meel in entrepôt en andere bergplaatsen; aanneming daarvan. — Verslagen ter tafel gebragt over verschillende wets-ontwerpen; bepaling van den dag der behandeling.

Voorzitter: de heer PHILIPSE.

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 25 leden, te weten de heeren:

Bosch van Drakestein, van Swinderen, van Nispen van Pannerden, Cremers, d'Ablaing van Giessenburg, van Sasse van Ysselt, van Rijckevorsel, van Rhemen van Rhemenshuizen, van der Oudermeulen, van Wessem, Sichterman van de Brake, Lotsij, Borski, 't Hooft van Benthuizen, Regout, van Aylva van Pallandt, Cost Jordens, de Villers de Pité, van Andringa de Kempenaer, Tonckens, van Beeck Vollenhoven, Insinger, van Eijsinga en Blankenheijm;

en de heer Minister van Finantien.

De notulen van het verhandelde in de vorige zitting worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter** deelt mede:

dat door de afdeelingen tot rapporteurs benoemd zijn voor de wets-ontwerpen:

tot inkoop en amortisatie van nationale rentegevende schuld;

tot regeling van het Fonds voortspruitende uit koopprijzen van Domeinen voor het dienstjaar 1855;

tot wijziging en verhooging van hoofdstuk IX *B* der Staatsbegrooting voor 1854;

tot verhooging van hoofdstuk IX *B* der Staatsbegrooting voor 1855 (postkantoor te Amsterdam),

de heeren: Borski, Lotsij, van der Oudermeulen en Blankenheijm;

voor de dertig ontwerpen van wet tot naturalisatie van J. F. Heckler en negen en twintig anderen, de heeren 't Hooft van Benthuizen, van Rhemen van Rhemenshuizen, d'Ablaing van Giessenburg en van Heeckeren van Wassenaer;

voor die tot wijziging van hoofdstuk IV der Staatsbegrooting voor 1854;

tot verhooging van hoofdstuk IV der Staatsbegrooting voor 1855;

tot vaststelling van de begrooting der uitgaven wegens den arbeid der gevangenen over 1856; en

tot regeling der ontvangsten en uitgaven van het Pensioenfonds voor Burgerlijke Ambtenaren over het jaar 1856,

de heeren: 't Hooft van Benthuizen, van Rhemen van Rhemenshuizen, van Rijckevorsel en van Heeckeren van Wassenaer.

Aan de orde is de behandeling van HET WETS-ONTWERP HOUDENDE BEPALINGEN NOPENS DEN TIJDELIJKEN OPSLAG VAN MEEL IN ENTREPÔT EN ANDERE BERGPLAATSEN.

De beraadslagingen worden daarover geopend.

De heer **Minister van Finantien**: Mijnheer de Voorzitter, ik heb kennis gekregen van het verslag uitgebragt door de Commissie van Rapporteurs over het wets-ontwerp thans in beraadslaging. Ten gevolge daarvan wensch ik een enkel woord tot deze Vergadering te rigten.

In dat verslag zijn twee aanmerkingen gemaakt omtrent feilen, die in de wet zijn ingeslopen. Het zal niet noodig zijn der Vergadering te herinneren, dat dit een gevolg is van wijzigingen bij de behandeling van dit wets-ontwerp bij den anderen tak der wetgevende magt daarin gebragt, en op welker gevolgen men toen niet genoegzaam is bedacht geweest. Ik meen evenwel dat deze feilen geen grooten invloed zullen hebben op de uitvoering dezer wet, indien zij de goedkeuring dezer Vergadering mag wegdragen.

Ik wensch ook daaraan te herinneren, dat deze wet reeds morgen van kracht moet zijn. De Regering heeft gemeend het tijdstip van de bijeenroeping dezer Vergadering niet te vroeg te moeten stellen ten einde van hare leden niet meer tijd te vorderen dan volstrekt noodig is. Zij was van meening dat dit zou worden gewaardeerd en heeft thans de voldoening van dit te hebben ondervonden, dewijl door den spoed, waarmede deze Vergadering dit wets-ontwerp wel heeft willen behandelen, getoond is, dat dit op prijs is gesteld. Voor dien spoed betuig ik dan ook nu mijnen dank.

In afwachting van de goedkeuring dezer wet door deze Vergadering, heeft men intusschen reeds moeten wijzen op de gevolgen harer eventuele aanneming. Uit dien hoofde is reeds voorloopig aan de onderscheidene provinciale directeurs eene aanschrijving gedaan om daarvan ook kennis te geven aan de gemeentebesturen, opdat een ieder zou weten wat hem te doen staat indien dit ontwerp tot wet wierd verheven. Bij die *circulaire* is gevoegd eene *instructie* om mede in het eventuele geval der aanneming van deze wet in werking te treden. Daarbij is bepaaldelijk gelet op de omstandigheid, zeer te regt in het verslag opgemerkt, dat de bijvoeging van » maïs of Egyptische rogge" niet in art. 4 is herhaald, en om in dit verzuim te gemoet te komen, is er in de *instructie* op gewezen, dat de bedoeling van art. 4 is, dat de hoeveelheid van 50 pond besta niet uit bijv. 25 pond tarwe- en 25 pond roggemeel, maar uit 50 pond meel hetzij van tarwe, rogge, spelt, maïs of Egyptische rogge.

In de tweede plaats is men bij die *instructie* ook indachtig geweest aan den wenseh, door twee afdeelingen uitgedrukt, dat namelijk de Regering bij hare aansehrijving aan de controleurs van 's Rijks belastingen de zorg aanbevele om, bij de bepaling der dagen en uren, waarop het meel in de bergplaatsen kan worden opgeslagen, met de meest mogelijke ruimte te werk te gaan. In die *instructie* leest men het volgende:

» Art. 7. Op dit artikel wordt bijzonder de aandacht der controleurs gevestigd. De strekking van het geheele wets-ontwerp is uitsluitend om het aanwezig zijn van accijnsvrij meel, benoodigd voor de consumtie in de eerste dagen der maand Januarij, te bevorderen, en hetzelve is dus alleen een uitvloeisel van de zorg der Regering voor het welzijn der ingezetenen. De controleurs zullen alzoo, bij het bepalen der dagen en uren, zooveel mogelijk met het gerief der ingezetenen moeten te rade gaan, en daarom in gemeenten, waar steeds ambtenaren beschikbaar zijn en de dienst het eenigzins toelaat, de bergplaatsen iederen dag gedurende eenige uren moeten openstellen. In gemeenten, waar geen ambtenaren zijn, moet niettemin, zoo mogelijk, worden gezorgd dat de bergplaatsen op verschillende dagen in de week gedurende eenige uren toegankelijk zijn; terwijl met opzigt tot die gemeenten, waar het niet mogelijk is den toegang tot de bergplaats gedurende meer dan 2 dagen in de week en 3 uren per dag te verleenen, naauwkeurig dáárop zal moeten worden gelet, dat de twee dagen van toegang niet onmiddellijk op elkan-

XXXIV. *Bepalingen omtrent den tijdelijken opslag van het meel in entrepôt.* (Beraadslaging.)

der volgen, maar over den loop der week worden verdeeld. Het is wel te voorzien, dat hier en elders op het platte land de schaarschte van ambtenaren niet zal toelaten om de bergplaatsen meer dan twee dagen in de week gedurende drie uren open te stellen, doch niettemin zal met eenig overleg veel ten gerieve der ingezetenen kunnen worden gedaan, zijnde twee ambtenaren voldoende om 2 dagen in de week de bergplaatsen in 6 gemeenten gedurende 3 dagen open te houden.

In allen geval wordt vereischt, dat iedere bergplaats den 31sten December gedurende het grootste gedeelte van den dag tot ontvangst van meel geopend zij; zullende, indien daartoe geen commiesen beschikbaar zijn en de controleur, na overleg met zijnen directeur, daarin niet door commiesen van elders kan voorzien, de ontvangers van het gemaal zich moeten verledigen, om op dien dag aan de bergplaats tot ontvangst van meel te vaceren."

En daarop volgt nu in de instructie, op art. 8:

» Bij dit artikel moet worden opgemerkt, dat al hetgeen bij het voorgaande artikel ten aanzien van het openstellen der bergplaatsen tot *ontvangst* van het meel is gezegd, ook toepasselijk is na 31 December ter bevordering der *aflevering* van het meel. Er behoort bepaaldelijk te worden gezorgd, dat al de bergplaatsen op 1°. Januarij aanstaande reeds vroegtijdig en gedurende het grootste gedeelte van den dag geopend zijn; zullende daarin op dezelfde wijze moeten worden voorzien, als hierboven ten aanzien van 31 December is voorgeschreven.

De door de ambtenaren volgens dit artikel ingetrokken wordende bewijzen van opslag moeten dadelijk na elke sluiting der bergplaats aan den ontvanger worden bezorgd."

Ik heb gemeend dit te moeten aanvoeren om der Vergadering te toonen, dat, bij eventuele aanneming dezer wet, de wensch van de Kamer reeds is voorgekomen en dus aan dien wensch bij de uitvoering der wet zal worden voldaan.

Niemand meer het woord verlangende te voeren, worden de beraadslagingen gesloten.

Het wets-ontwerp houdende bepalingen nopens den tijdelijken opslag van meel in entrepôt en andere bergplaatsen in zijn geheel in stemming gebragt, wordt met algemeene (25) stemmen aangenomen.

De **Voorzitter** deelt nog mede dat verschillende Commissien van Rapporteurs hare *Verslagen* gereed hebben en ter tafel brengen, als, die voor de wets-ontwerpen:

a. tot regeling van het Fonds voortspruitende uit koopprijzen van Domeinen voor het dienstjaar 1855;

b. tot naturalisatie van J. F. Heckler en negen en twintig anderen;

c. tot regeling der begrooting wegens den arbeid der gevangenen voor 1856;

d. tot wijziging van hoofdstuk IV der Staatsbegrooting voor 1854;

e. tot verhooging van hoofdstuk IV der Staatsbegrooting voor 1855;

f. tot regeling der ontvangsten en uitgaven van het Pensioenfonds voor Burgerlijke Ambtenaren over het jaar 1856.

Deze stukken zullen gedrukt en rondgedeeld worden en de beraadslagingen over de daarbij behandelde wets-ontwerpen achtereenvolgens gehouden worden op Maandag den 17den dezer, in eene zitting aan te vangen des namiddags ten twee u re.

De vergadering wordt daarna gesloten.

VERSLAGEN UITGEBRAGT IN DE ZITTING VAN 14 DECEMBER.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS *nopens het wets-ontnerp tot regeling van het Fonds voortspruitende uit koopprijzen van Domeinen voor het dienstjaar* 1855.

Bij de overweging van dit wets-ontwerp zijn in de afdeelingen der Kamer geene bedenkingen daartegen in het midden gebragt.

Aldus vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs, den 14den December 1855.

BORSKI.
LOTSIJ.
VAN DER OUDERMEULEN.
BLANKENHEIJM.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS *voor dertig wets-ontwerpen tot naturalisatie van even zoovele personen.*

Geene aanmerkingen zijn in de afdeelingen tegen deze wets-ontwerpen gerezen.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 14den December 1855.

'T HOOFT VAN BENTHUIZEN.
VAN RHEMEN VAN RHEMENSHUIZEN.
D'ABLAING VAN GIESSENBURG.
VAN HEECKEREN VAN WASSENAER.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS *voor het wets-ontwerp tot regeling der begrooting wegens den arbeid der gevangenen over* 1856.

Bij de behandeling van dit wets-ontwerp in de afdeelingen hebben eenige leden gemeend bij de Regering ook van wege deze Kamer te moeten aandringen op het verschaffen van arbeid in die gevangenissen, waar tot heden geen of geen genoegzaam werk door de gedetineerden wordt verrigt. Alleen daardoor is er eenige kans, dat de gevangene bij zijn ontslag in de maatschappij terugkeere als een persoon die, in staat zich zelven het noodige onderhoud te verschaffen, niet terstond wederom in de verzoeking komt zich aan misdrijf schuldig te maken.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 14den December 1855.

'T HOOFT VAN BENTHUIZEN.
VAN RHEMEN VAN RHEMENSHUIZEN.
VAN RIJCKEVORSEL.
VAN HEECKEREN VAN WASSENAER.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS *voor het wets-ontwerp tot verhooging van hoofdstuk IV der Staatsbegrooting voor* 1854.

Dit wets-ontwerp heeft tot geene aanmerkingen bij het onderzoek in de afdeelingen aanleiding gegeven.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 14den December 1855.

'T HOOFT VAN BENTHUIZEN.
VAN RHEMEN VAN RHEMENSHUIZEN.
VAN RIJCKEVORSEL.
VAN HEECKEREN VAN WASSENAER.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS *voor het wets-ontwerp tot verhooging van hoofdstuk IV der Staatsbegrooting voor* 1855.

Tegen dit wets-ontwerp zijn geene bedenkingen in de afdeelingen geopperd.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 14den December 1855.

'T HOOFT VAN BENTHUIZEN.
VAN RHEMEN VAN RHEMENSHUIZEN.
VAN RIJCKEVORSEL.
VAN HEECKEREN VAN WASSENAER.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS *voor het wets-ontwerp tot vaststelling der begrooting van het Burgerlijk Pensioenfonds over* 1856.

Dit wets-ontwerp heeft geene aanmerkingen bij het onderzoek in de afdeelingen uitgelokt.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 14den December 1855.

'T HOOFT VAN BENTHUIZEN.
VAN RHEMEN VAN RHEMENSHUIZEN.
VAN RIJCKEVORSEL.
VAN HEECKEREN VAN WASSENAER.

ZITTING VAN DEN 15DEN DECEMBER.

7de ZITTING.

ZITTING VAN ZATURDAG 15 DECEMBER.

(GEOPEND TEN 3 URE.)

Berigt ingekomen van een lid dat verhinderd wordt de zitting bij te wonen. — Mededeeling der benoeming: van rapporteurs voor de hoofdstukken I, II en III der Staatsbegrooting voor 1856. — Boekwerk ingekomen. — Verslagen ter tafel gebragt over de wets-ontwerpen: *a.* tot inkoop en amortisatie van rentegevende nationale schuld; *b.* tot wijziging en verhooging van hoofdstuk IX *B* der Staatsbegrooting voor 1854; *c.* tot verhooging van hoofdstuk IX *B* der Staatsbegrooting voor 1855; vaststelling van den dag der beraadslaging.

Voorzitter: de heer PHILIPSE.

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 22 leden, te weten de heeren:

Blankenheijm, van Rhemen van Rhemenshuizen, Lotsij, van Andringa de Kempenaer, van Heeckeren van Wassenaer, Tonekens, van Swinderen, Insinger, van Aylva van Pallandt, van Nispen van Pannerden, Borski, van Wessem, van Rijckevorsel, Cremers, Regout, Cost Jordens, van Sasse van Ysselt, de Villers de Pité, d'Ablaing van Giessenburg, Sichterman van de Brake en van Eijsinga;

De notulen van het verhandelde in de vorige zitting worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter** deelt mede:

A. dat is ingekomen een schriftelijk berigt van den heer van Weel, dat hij voor alsnog verhinderd wordt aan de werkzaamheden deel te nemen.

Deze missive wordt voor kennisgeving aangenomen.

B. dat door de afdeelingen tot rapporteurs benoemd zijn voor de hoofdstukken I, II en III der Staatsbegrooting voor 1856, de heeren: Cost Jordens, Lotsij, van Wessem en van Eijsinga.

C. dat nog is ingekomen eene missive van den heer Minister van Justitie ten geleide van een exemplaar der Geregtelijke statistiek des Koningrijks over 1854, benevens 39 exemplaren voor de leden der Kamer.

Deze missive wordt voor kennisgeving aangenomen, terwijl een exemplaar in de boekerij der Kamer zal geplaatst en de overige zullen rondgedeeld worden aan de leden.

D. dat de Commissien van Rapporteurs voor de wets-ontwerpen:

a. tot inkoop en amortisatie van nationale rentegevende schuld;

b. tot wijziging en verhooging van hoofdstuk IX *B* der Staatsbegrooting voor 1854;

c. tot verhooging van hoofdstuk IX *B* der Staatsbegrooting voor 1855 (postkantoor te Amsterdam),

hare *Verslagen* gereed hebben en ter tafel brengen.

Deze stukken zullen gedrukt en rondgedeeld worden en de beraadslagingen over de daarbij behandelde wets-ontwerpen achtereenvolgens gehouden worden op Maandag den 17den dezer, na afloop der reeds voor dien dag aan de orde gestelde.

De vergadering wordt daarna gesloten.

VERSLAGEN UITGEBRAGT IN DE ZITTING VAN 15 DECEMBER.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

nopens het wets-ontwerp strekkende tot inkoop en amortisatie van rentegevende nationale schuld.

1. Men heeft bij de overweging van dit wets-ontwerp in de afdeelingen der Kamer over het algemeen tevredenheid aan den dag gelegd, dat de toestand van 's Rijks schatkist veroorlooft om weder, door eene niet onbelangrijke schulddelging, voort te gaan op den reeds vroeger ingeslagen weg. Sommige leden gaven daarbij te kennen, dat zij dit vooral ook daarom met genoegen zagen, omdat het resultaat, 't welk door dezen maatregel op nieuw kon worden verkregen, bij uitstek dienstbaar zal zijn aan het overbodig maken van de bij art. 2 der wet van 13 Julij dezes jaars (*Staatsblad* n°. 103) vermelde verhooging van opcenten. Andere leden keurden deze wet goed omdat ook weder tot amortisatie van schuld gebezigd wordt de opbrengst van den verkoop van domeinen, waaronder ook de gronden, in het Haarlemmermeer drooggevallen, begrepen zijn.

2. Desniettemin hadden onderscheidene leden, in het belang van het Rijk, liever gezien, dat deze wet vroeger tot stand gekomen ware, opdat men van de lagere prijzen, die gewoonlijk op het einde des jaars in den koers der fondsen worden waargenomen, nog in tijds gebruik had kunnen maken. Zij meenden daarom eene bespoedigde aanneming van de wet ten zeerste te mogen aanbevelen.

3. In de schatting van eenige leden ware het beter geweest de ingekochte schuldbekentenissen van het voormalig Amortisatiesyndicaat, rentende $3^1/_2$ ten honderd, te beschouwen als geamortiseerde schuld, en niet later weder te doen deelen in de lotingen, die tot uitdelging van deze schuld worden gehouden. In dit gevoelen werd evenwel door andere leden niet gedeeld.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 14den December 1855.

BORSKI.
LOTSIJ.
VAN DER OUDERMEULEN.
BLANKENHEIJM.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

voor het wets-ontwerp strekkende tot wijziging en verhooging van hoofdstuk IX B der Staatsbegrooting voor 1855.

1. Sommige leden hebben met eenig leedgevoel opgemerkt, dat deze suppletoire begrootingswet, tegen den aangenomen regel, moet dienen tot vaststelling van onderscheidene uitgaven, welke reeds geschied zijn, en waarvan sommige, naar het schijnt, bij de oorspronkelijke raming zeer wel hadden kunnen worden voorzien. Immers enkele posten zijn, naar het oordeel dezer leden, niettegenstaande hetgeen daaromtrent van regeringswege in het midden gebragt is, zóó laag in bedrag voorgedragen geworden, dat men de noodzakelijkheid eener nadere verhooging bijna zeker kon verwachten.

2. Door andere leden werd tegen het eerste artikel van het wetsontwerp de bedenking aangevoerd, dat daarbij eene splitsing plaats heeft tusschen uitgaven die, volgens de oorspronkelijke bedoeling, alle uit den post voor onvoorziene uitgaven hadden behooren te worden gekweten. De som van f 11,589.86, waarmede krachtens dit artikel de begrooting van 1854 zal worden verhoogd, bestaat, volgens de toeliehting op art. 63 in den uitgewerkten staat, behoorende bij de raming van kosten voor het Departement van Financien, voor het dienstjaar 1856 uit:

f 440.00	wegens leverantie van *elf* riem velin médiaan papier, bestemd voor de muntbiljetten, welke krachtens de wet van den 26sten April 1852 (*Staatsblad* no. 90) kunnen worden uitgegeven;
1,380.00	wegens drukloon van 46,000 stuks muntbiljetten, vervaardigd naar diezelfde wet; en
9,769.86	wegens aan de Nederlandsehe Bank verschuldigde gelden voor intrekken van oude en in gereedheid brengen van nieuwe muntbiljetten.
f 11,589.86	

Deze drie posten worden aldus afgezonderd van die, welke, blijkens gemelde toeliehting, tot hetzelfde onderwerp, namelijk het in gereedheid brengen en vervaardigen der muntbiljetten, behooren, te weten de sommen van f 480 en f 4749, welke onder no. 18 en 15 aldaar worden aangetroffen, en wier vercvening derhalve door overschrijving uit den post voor onvoorziene uitgaven zal dienen te worden gevonden. Deze splitsing kwam aan de genoemde leden geenszins regelmatig voor.

3. Eindelijk hebben ook nog eenige andere leden betreurd, dat de nieuwe muntbiljetten, na zoo veel geld gekost te hebben, niet sierlijker uitgevallen zijn. Zij keurden het af, dat er bij den eersten blik zoo weinig onderscheid tusschen de muntbiljetten van f 100 en f 10 in het oog valt, en gaven den wensch te kennen, dat in dit gebrek spoedig mogt worden voorzien.

Aldus vastgesteld bij de Commissie van Rapporteurs, den 14den December 1855.

BORSKI.
LOTSIJ.
VAN DER OUDERMEULEN.
BLANKENHEIJM.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

voor het wets-ontwerp strekkende tot verhooging van hoofdstuk IX B der Staatsbegrooting voor 1854. (Postkantoor te Amsterdam.)

In eene afdeeling is de vraag gerezen, welke men aan de Regering voorgesteld wenschte te zien: welke som nu de geheele inrigting bestemd tot postkantoor en kantoor van den rijks-telegraaph te *Amsterdam*, alle kosten daaronder begrepen, voor het Rijk zal komen te bedragen?

Aldus vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs, den 14den December 1855.

BOSKI.
LOTSIJ.
VAN DER OUDERMEULEN.
BLANKENHEIJM.

ZITTING VAN DEN 17DEN DECEMBER.

8ste ZITTING.

ZITTING VAN MAANDAG 17 DECEMBER.

(GEOPEND TEN 2 UUR.)

Ingekomen: 1°. berigten van twee leden die verhinderd worden de zitting bij te wonen; 2°. boekwerk. — Aanneming zonder beraadslaging der wets-ontwerpen: *a.* tot regeling van het domeinfonds voor 1855; *b.* tot naturalisatie van J. F. Heckler en 29 anderen; *c.* tot vaststelling der begrooting wegens den arbeid der gevangenen voor 1856; *d.* tot wijziging van Hoofdstuk IV der Staatsbegrooting voor 1854; *e.* tot wijziging van Hoofd-Stuk IV der Staatsbegrooting voor 1855; *f.* tot vaststelling der begrooting van het Pensioenfonds voor burgerlijke ambtenaren voor 1856; *g.* tot inkoop en amortisatie van nationale rentegevende schuld; *h.* tot wijziging en verhooging van hoofdstuk IX *B* der Staatsbegrooting voor 1854. — Beraadslaging over en aanneming van het wets-ontwerp tot verhooging van hoofdstuk IX *B* der Staatsbegrooting voor 1855 (Postkantoor te Amsterdam). — Nog ingekomen: van de Tweede Kamer der Staten-Generaal het wets-ontwerp tot aanvulling der wet van 1822 op het binnenlandsch gedistilleerd.

Voorzitter: de heer PHILIPSE.

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 29 leden, te weten de heeren:

d'Ablaing van Giessenburg, van Dam van Isselt, de Villers de Pité, van Swinderen, van Rijckevorsel, van Rhemen van Rhemenshuizen, Sichterman van de Brake, Cremers, van Beeck Vollenhoven, Borski, 't Hooft van Benthuizen, Cost Jordens, van Wessem, Bosch van Drakestein, van der Lek de Clercq, van Sasse van Ysselt, Insinger, Tonckens, Paspoort van Grijpskerke, Sassen, van Andringa de Kempenaer, Lotsij, Regout, van Nispen van Pannerden, van Aylva van Pallandt, van Eijsinga, van Heeckeren van Wassenaer en Blankenheijm;

en de heeren Ministers van Justitie en van Finantien.

De notulen van het verhandelde in de vorige zitting worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter** deelt mede dat zijn ingekomen:

1°. schriftelijke berigten van de heeren van der Beken Pasteel en van der Oudermeulen, dat zij verhinderd worden de zitting van heden bij te wonen; de eerste wegens eigen ongesteldheid, de tweede wegens ongesteldheid van een zijner naaste betrekkingen.

Deze berigten worden voor kennisgeving aangenomen.

2°. van de schrijver, mr. J. C. Bijsterbos, een exemplaar van zijn werk getiteld: » De provinciale wet met de daarover gewisselde stukken en gehoudene beraadslagingen."

Dit boekwerk zal worden geplaatst in de boekerij der Kamer.

De Vergadering gaat alsnu over tot het achtereenvolgens behandelen der, volgende voor heden aan de orde gestelde ontwerpen van wet.

I. Het WETS-ONTWERP TOT REGELING VAN HET FONDS VOORTSPRUITENDE UIT KOOPPRIJZEN VAN DOMEINEN VOOR HET DIENSTJAAR 1855

wordt zonder beraadslaging met algemeene (29) stemmen aangenomen.

II. De WETS-ONTWERPEN TOT NATURALISATIE van: *J. F. Heckler*, *R. M. Pereira*, *C. Andreas*, *C. von Bornemann*, *P. N. Martherus*, *E. Lewis*, *W. Ihne*, *G. H. Uhlenbeck*, *A. Schade*, *E. M. Gumprich*, *A. Fraser*, *H. Burger*, *T. Bonhote*, *D. T. Pryce*, *G. Eisinger*, *A. E. Waszklewicz*, *J. Pryce*, *C. F. Pandel*, *C. A. D. Bauer*, *F. W. Heineken*, *P. H. H. Verschueren*, *G. van der Bach*, *J. W. H. Werlemann*, *G. Schooff*, *J. H. Horn*, *F. W. J. Meijer*, *H. P. J. Hennus*, *J. F. G. T. Kluge*, *J. Rasch* en *A. C. Houben*.

worden achtereenvolgens zonder beraadslaging met algemeene (28) stemmen aangenomen; bij al deze stemmingen was de heer Borski afwezend.

III. Het WETS-ONTWERP TOT VASTSTELLING VAN DE BEGROOTING DER UITGAVEN WEGENS DEN ARBEID DER GEVANGENEN OVER 1856

wordt zonder beraadslaging met algemeene (28) stemmen aangenomen; bij deze en de volgende stemmingen was de heer van Andringa de Kempenaer afwezend.

IV. Het WETS-ONTWERP TOT WIJZIGING VAN HOOFDSTUK IV DER STAATSBEGROOTING VOOR 1854

wordt zonder beraadslaging met algemeene (28) stemmen aangenomen.

V. Het WETS-ONTWERP TOT VERHOOGING VAN HOOFDSTUK IV DER STAATSBEGROOTING VOOR 1855

wordt zonder beraadslaging met algemeene (28) stemmen aangenomen.

VI. Het WETS-ONTWERP TOT REGELING DER ONTVANGSTEN EN UITGAVEN VAN HET PENSIOENFONDS VOOR BURGERLIJKE AMBTENAREN VOOR 1856

wordt zonder beraadslaging met algemeene (28) stemmen aangenomen.

VII. Het WETS-ONTWERP TOT INKOOP EN AMORTISATIE VAN NATIONALE RENTEGEVENDE SCHULD

wordt zonder beraadslaging met algemeene (28) stemmen aangenomen.

VIII. Het WETS-ONTWERP TOT WIJZIGING EN VERHOOGING VAN HOOFDSTUK IX *B* DER STAATSBEGROOTING VOOR 1854

wordt zonder beraadslaging met algemeene (28) stemmen aangenomen.

IX. Het WETS-ONTWERP TOT VERHOOGING VAN HOOFDSTUK IX *B* DER STAATSBEGROOTING VOOR 1855 (*Postkantoor te Amsterdam*)

De beraadslaging wordt daarover geopend.

De heer **Minister van Finantien**: Bij de behandeling van

ZITTING VAN DEN 17DEN DECEMBER.

dit wets-ontwerp in de afdeelingen is de vraag gedaan aan de Regering: » welke som nu de geheele inrigting, bestemd tot postkantoor en kantoor van den rijks-telegraaph te *Amsterdam*, alle kosten daaronder begrepen, voor het Rijk zal komen te bedragen?"

Ik heb de eer bij deze tot beantwoording van deze vraag het volgende aan de Vergadering mede te deelen. De aankoop van het huis tot uitbreiding der aan het Rijk in eigendom toebehoorende localen van het oude postkantoor heeft gevorderd eene uitgave van f 26,620. De helft van die som is bestreden uit het Vde hoofdstuk art. 148 en de wederhelft uit hoofdstuk IX *B* art. 64, beide der Staatsbegrooting van 1854. Voor de verdere uitgaven van verbouwing en inrigting is toegestaan of aangevraagd en reeds uitgegeven of nog benoodigd, op art. 54 van het IXde hoofdstuk *B* voor de dienst van 1854 de som van f 90,000 en aanvulling bij de speciale wet die zoo even in beraadslaging is geweest f 3,289.74. Totaal f 93,289.74. Het nieuwe art. 55*a* van het IXde hoofdstuk *B*, dienst 1855, bij de speciale wet, thans in beraadslaging, bedraagt f 44,700. Totaal f 164,609.74. Doch daarvan moet afgetrokken worden de opbrengst der afkomende materialen f 14,100, zoodat de werkelijke uitgaaf blijft f 150,509.74. Dat is de totale uitgaaf voor het postkantoor en telegraaph-kantoor gezamenlijk. Verder kan hierbij nog worden opgemerkt, dat op het Vde hoofdstuk der Staatsbegrooting van dit jaar voorkomt onder art. 157, eene som van f 13,310, die echter thans niet zal worden uitgegeven als zijnde die som begrepen in de som, welke in deze wet voorkomt, zoodat die som voorkomende op de begrooting van Binnenlandsche Zaken, niet zal worden uitgegeven.

Niemand verder het woord daarover verlangende te voeren, wordt de beraadslaging gesloten en het *wets-ontwerp tot verhooging van hoofdstuk IX B der Staatsbegrooting voor* 1855 (Postkantoor te Amsterdam) met algemeene (28) stemmen aangenomen.

De **Voorzitter** deelt nog mede dat van de Tweede Kamer der Staten-Generaal is ontvangen het door haar aangenomen wets-ontwerp tot aanvulling der wet van 1822 op het binnenlandsch gedistilleerd.

De vergadering wordt daarna gesloten.

WETS-ONTWERP INGEKOMEN IN DE ZITTING VAN 17 DECEMBER.

GEWIJZIGD ONTWERP VAN WET *tot aanvulling van de bepalingen der wet van* 26 *Augustus* 1822 (Staatsblad n°. 37), *houdende belasting op het binnenlandsch gedistilleerd.*

WIJ WILLEM III, ENZ.

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat het noodzakelijk is om, bij de op handen zijnde opheffing der wettelijke bepalingen nopens den accijns op het gemaal, voorzieningen vast te stellen omtrent den inslag van meel in de branderijen;

En willende te gelijker tijd verbeteringen brengen in de wet van 26 Augustus 1822 (*Staatsblad* n°. 37), houdende belasting op het binnenlandsch gedistilleerd,

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Art. 1. Geene branderij mag worden opgerigt in hetzelfde locaal waarin eene bierbrouwerij of azijnmakerij wordt uitgeoefend, noch in een locaal belendende aan eene bierbrouwerij of azijnmakerij.

Evenmin mag eene branderij worden opgerigt binnen den afstand van *honderd ellen* van eenen koren- of moutmolen.

Bij overtreding dezer bepaling wordt de branderij door de ambtenaren van de administratie van 's Rijks belastingen, door middel van verzegeling, ten koste van den eigenaar, buiten werking gesteld.

Art. 2. Geen koren- of moutmolen mag binnen den afstand van *honderd ellen* van eene branderij worden opgerigt.

Bij overtreding dezer bepaling wordt de koren- of moutmolen door de ambtenaren van de administratie van 's Rijks belastingen, door middel van verzegeling, ten koste van den eigenaar, buiten werking gesteld.

Art. 3. Het hebben van eenen handmolen of ander werktuig, hetwelk bekwaam is, of in het kort bekwaam gemaakt kan worden om granen te malen of te breken, in eene branderij of daartoe behoorend bebouwd of onbebouwd erf, is verboden op eene boete van *drie honderd gulden*, onverminderd de verbeurte van den molen of het werktuig.

Het is op gelijke straffe verboden, zoodanigen molen of werktuig te bezitten binnen den afstand van eene branderij als in art. 2 is vermeld, ten ware daartoe vergunning van de administratie van 's Rijks belastingen mogt zijn verkregen.

Art. 4. Het gelijktijdig drijven van eene branderij met een korenmolen, moutmolen, bakkerij, meelverkooperij, grutterij, stijfselmakerij of andere fabriek, waarin meel tot grondstof gebezigd wordt, is verboden, tenzij de panden, waarin de verschillende bedrijven worden uitgeoefend, minstens *duizend ellen* van elkander zijn verwijderd.

Bij overtreding dezer bepaling wordt de branderij, door middel van verzegeling, ten koste van den brander, buiten werking gesteld.

Het verbod is evenzeer toepasselijk wanneer een der gemelde verboden bedrijven door een van des branders huisgenooten of zijnen al dan niet met hem inwonenden bediende wordt uitgeoefend.

Art. 5. De brander echter die op den 31sten December 1855 geregtigd is tot de in het vorig artikel verboden gelijktijdige uitoefening van bedrijven, wordt in dat regt voor zijn persoon gehandhaafd, doch met dien verstande, dat wanneer een of meer der bedrijven, in art. 4 vermeld, wordt of worden uitgeoefend in een locaal behoorende tot of gemeenschap hebbende met de branderij of daartoe behoorend bebouwd of onbebouwd erf, de gemeenschap met laatstgenoemde localen geheel moet worden weggenomen, zoodanig dat geen meel naar de branderij of eenig daartoe behoorend bebouwd of onbebouwd erf kunne worden vervoerd dan over den publieken weg.

Bijaldien de gemeenschap niet binnen zes maanden na het in werking treden dezer wet is weggenomen, wordt de branderij, ten koste van den brander, verzegeld. Zij blijft verzegeld tot dat de gemeenschap is weggenomen.

Het regt, in dit artikel bedoeld, wordt, in geval van bij regterlijk vonnis gebleken misbruik, door de administratie van 's Rijks belastingen ingetrokken. Die intrekking heeft de verzegeling der branderij ten gevolge ten koste van den brander. Die verzegeling duurt tot dat hij bewezen heeft, dat hij het beroep heeft verlaten, waarvan de uitoefening te gelijk met dat van brander aan hem was vergund.

Art. 7. Art. 2 der wet van 26 Augustus 1822 (*Staatsblad* n°. 37) wordt ingetrokken.

Art. 7. De branders van de vier eerste klassen mogen geen andere grondstoffen bezigen, en geen ander meel in hunne branderij of daartoe behoorend bebouwd of onbebouwd erf inslaan, dan meel van tarwe, spelt, rogge, gerst, haver of maïs.

Door de branders der vijfde klasse, onder *b* van art. 25 dezer wet vermeld, mag geen ander meel dan van haver of gerst worden ingeslagen.

Inslag of bevinding van ander meel dan het evengenoemde in eene branderij of daartoe behoorend bebouwd of onbebouwd erf, doet den brander vervallen in eene boete van *vijf honderd gulden*, onverminderd de verbeurte van het meel; een en ander behoudens de uitzondering in het geval van de laatste zinsnede van het volgende artikel.

Art. 8. Inslag van meel in eene branderij of daartoe behoorend bebouwd of onbebouwd erf, anders dan voorzien van het biljet tot inslag overeenkomstig artikel 12 dezer wet, is verboden op eene boete van vijf honderd gulden ten laste van den brander, onverminderd de verbeurte van het meel.

De boete wordt verdubbeld wanneer zulk een inslag geschiedt na zonsonder- of vóór zonsopgang.

Aan zoodanige branders, wier woning met hunne branderij gemeenschap heeft, wordt echter vrijgelaten om eene hoeveelheid van hoogstens *vijf ponden* meel tot huisselijk gebruik voorhanden te hebben, mits de inslag regtstreeks in de woning zelve en tusschen zonsop- en ondergang geschiede. In geen geval wordt daartoe een biljet tot inslag vereischt.

Art. 9. Bij den inslag van meel in eene branderij of daartoe behoorende bergplaats moeten de zakken der partij ieder eene gelijke hoeveelheid meel bevatten, op eene boete van *vijftig gulden*.

Een verschil van één pond of minder op eenigen zak is niet beboetbaar, mits de geheele partij overigens met het biljet tot inslag overeenstemme.

Art. 10. Uitslag van meel uit eene branderij of daartoe behoorend bebouwd of onbebouwd erf, zonder voorafgaande magtiging van den eersten ambtenaar ter plaatse, wordt gestraft met eene boete van *twee honderd gulden* ten laste van den brander.

Art. 11. De ruwstoker, die meel verlangt in te slaan, levert ten kantore van den ontvanger over de gemeente, waarin zijne branderij gelegen is, eene schriftelijke opgave in, door hem of zijnen daartoe door hem gemagtigde onderteekend, houdende:

a. den naam van den brander en de kadastrale sectie en nommer der branderij, waar de inslag zal plaats hebben;

b. het middel van vervoer en den naam van den persoon door wien de aanvoer zal geschieden;

c. de soort van meel,

d. de juiste hoeveelheid in gewigt (in schrijfletters);

e. het aantal zakken, waarin het meel zal worden aangebragt;

f. het tijdstip, waarop de brander verlangt den inslag te bewerkstelligen;

g. de dagteekening en het uur der opgave.

Deze opgave moet minstens drie uren voor het tijdstip, waarop de inslag wordt verlangd, ten kantore des ontvangers zijn ingeleverd.

Art. 12. Na de opgave volgens het vorig artikel wordt door den ontvanger een biljet tot inslag van het meel afgegeven, inhoudende al hetgeen in de opgave des branders sub *a*, *b*, *c*, *d*, *e* en *g* is vermeld.

De ontvanger bepaalt in hetzelve tevens den tijd gedurende welken het biljet geldig is tot het doen van den inslag. Deze tijd mag dien van *twee uren* niet te boven gaan en moet in elk geval invallen tusschen het tijdsverloop van des morgens *acht ure* tot zonsondergang.

Na verloop van den aldus bepaalden tijd houdt het biljet op den inslag te kunnen dekken.

Het zegel voor dat biljet bedraagt *vijf cents*.

In bijzondere omstandigheden kan de inslag van meel ook op andere uren dan tusschen *acht ure* des morgens en vóór zonsondergang, door den controleur van 's Rijks belastingen, of, indien deze niet ter plaatse gevestigd is, door den ontvanger, worden toegestaan.

Art. 13. De brander is voor zijne in art. 11 vermelde opgave aansprakelijk.

Het niet behoorlijk opgeven der punten onder *a*, *b*, *c*, *e*, *f* en *g* van art. 11 vermeld, wordt gestraft met eene boete van minstens *vijftig* en hoogstens *één honderd gulden*.

Is het verschil tusschen de bevonden hoeveelheid meel en de hoeveelheid, op het biljet tot inslag vermeld, meer dan *twee* honderd, dan wordt hij gestraft met eene boete van *tien gulden* voor elk pond verschil.

In elk geval wordt door de ambtenaren een bevonden wordend verschil op de hoeveelheid meel op het consentbiljet aangeteekend, terwijl de met den brander gehouden wordende peilrekening van het meel, overeenkomstig dat verschil, wordt gewijzigd.

Bij de in dit artikel bedoelde verificatie, even als bij elke andere opname van het meel in de branderij en daartoe behoorende bergplaats, worden een of meer zakken van dezelfde grootte van iedere partij, ter keuze van de ambtenaren, geledigd en gewogen, en naar de uitkomst daarvan de van het gewigt der partij af te trekken tarra van al de gelijksoortige zakken berekend.

Art. 14. In iedere ruwstokerij, waarin meel van granen gebruikt wordt, moeten voorhanden zijn de noodige bruikbare weegtoestel, alsmede een stel gewigten, bestaande uit de volgende stukken:

1	van	50	pond, of wel 2, ieder van 25 pond;
2	»	20	»
1	»	10	»
1	»	5	»
2	»	2	»
1	»	1	»

een en ander ten dienste van de ambtenaren bij de weging van het meel.

Bij het niet of slechts gedeeltelijk voldoen aan deze verpligting, verbeurt de brander eene boete van *vijftig gulden*.

Art. 15. De ruwstoker is gehouden om zoowel bij de verificatie van het meel bij den inslag, als bij elke andere opneming van het meel in zijne branderij en daartoe behoorende bergplaats, de zakken door zijne bedienden op en van de schaal te doen brengen.

Hij is mede gehouden om bij de peiling van het meel, des noodig, de vereischte zakken te leveren. Bij het niet of slechts gedeeltelijk voldoen aan deze verpligtingen, vervalt de ruwstoker in eene boete van *vijf ig gulden*.

Art. 16. Het meel, ten dienste van eene ruwstokerij ingeslagen, moet worden nedergelegd in eene daartoe vooraf ten kantore des ontvangers over de gemeente, waarin de branderij gelegen is, duidelijk aangegeven en uitsluitend tot dat einde bestemde bergplaats, op welker ingang met duidelijke letters in olieverw moeten zijn gesteld de woorden: BERGPLAATS VAN MEEL.

Bevinding van eenige meelsoort, elders in de branderij of daarmede gemeenschap hebbend bebouwd of onbebouwd erf, doet den brander in eene boete vervallen van *twee gulden* per pond, onverminderd de verbeurte van het meel.

Deze boete en verbeurte zijn nogtans niet toepasselijk:

a. voor het meel, hetwelk, overeenkomstig de aangifte tot stoken, tijdelijk op de stelling is geplaatst tot het maken van het beslag;

b. voor het meel, dat tot eene hoeveelheid van *vijf ponden* voor huiselijk verbruik wordt gevonden in de met de branderij gemeenschap hebbende woning des branders.

Art. 17. Van het in eene ruwstokerij ingeslagen meel wordt eene rekening ten kantore van den ontvanger over de gemeente, waarin de branderij gelegen is, gehouden.

De volgens de biljetten ingeslagene hoeveelheden moeten bij peiling worden verantwoord:

a. met de hoeveelheden meel, die door den brander, volgens zijne aangiften tot stoken, gedurende het tijdvak, waarover de peiling loopt, zijn verbruikt;

b. met den voorraad, door de ambtenaren aanwezig wordende bevonden.

De peiling mag niet geschieden dan op schriftelijken last van den ontvanger over de gemeente, waarin de branderij gelegen is, of van een hoogeren ambtenaar bij de administratie van 's Rijks belastingen.

Art. 18. Bij de peiling worden de biljetten, gediend hebbende om den inslag van het meel te dekken, aan de beambten overgegeven en door dezen ingetrokken.

Zij mogen, om bij de peiling geldig te wezen, niet ouder zijn dan *twee maanden* na den dag der afgifte, of wel dan de door den ontvanger, vóór den afloop van dien tijd, bij aanteekening op de biljetten, toegestane verlenging.

Na afloop der peiling wordt daarvan een bewijs afgegeven, hetwelk strekt om de gevondene hoeveelheid meel te dekken. Het is daartoe gedurende *twee maanden* na de dagteekening van kracht, tenzij die tijd, vóór deszelfs afloop, door den ontvanger, bij aanteekening op het biljet, mogt zijn verlengd.

Art. 19. Indien bij de peiling van het meel in eene ruwstokerij eene mindere hoeveelheid wordt bevonden dan volgens de aangiften tot stoken kon worden verbruikt, en het tekort de sedert de laatste peiling ingeslagene hoeveelheid met *twee ten honderd* te boven gaat, verbeurt de brander voor elk pond meel boven die *twee ten honderd* eene boete van *twee guiden* per pond.

Bij bevinding van eene meerdere hoeveelheid meel dan volgens de evengenoemde berekening voorhanden mag zijn, wordt, wanneer dat meerdere de ingeslagene hoeveelheid met *een ten honderd* of meer overtreft, gelijke boete voor elk pond meel boven die *een ten honderd* verbeurd.

Het meerder bevondene wordt in elk geval op de peilrekening van het meel gebragt.

Art. 20. Wanneer het meel bij de peiling bevonden wordt met zand, aarde of andere voorwerpen te zijn vermengd, vervalt de ruwstoker in eene boete van minstens *vijftig* en hoogstens *één honderd gulden*, onverminderd de verbeurte van het vermengde meel.

Art. 21. De hoeveelheid meel, door de branders der vier eerste klassen kunnende worden gebruikt, bedraagt gedurende de maanden *October*, *November*, *December*, *Januarij*, *Februarij* en *Maart veertien ponden een once en zes en veertig wigtjes meel*; gedurende de maanden *April*, *Mei* en tot 15 *Junij dertien ponden zes oncen en een en zeventig wigtjes meel*; en van 15 Junij, alsmede gedurende de maanden *Julij*, *Augustus* en *September*, *elf ponden zes oncen en een en dertig wigtjes meel*; alles per vat beslag.

Art. 22. Om de gunst te kunnen genieten, verbonden aan de branderijen, werkende voor den landbouw, wordt, onverminderd het bepaalde bij art. 12 der wet van 26 Augustus 1822 (*Staatsblad* n°. 37), vereischt:

a. dat in de branderij of daarmede onmiddellijk gemeenschap hebbende stal, gedurende den geheelen tijd der werkzaamheden, runderen of kalveren worden gevoed of gemest, en wel in evenredigheid van minstens één rund of kalf tegen ieder een en een half vat ruimte der werktuigen, waarnaar de aanslag voor den accijns op het gedistilleerd geschiedt;

b. dat door den brander, binnen den afstand van hoogstens vijf Nederlandsche mijlen van de fabriek, land worde bebouwd, en wel in evenredigheid van minstens een bunder land tegen ieder *een en een half vat* ruimte der werktuigen, waarnaar de aanslag voor den accijns op het gedistilleerd geschiedt.

De ambtenaren moeten zich bij hunne visitatien steeds van de aanwezigheid van het vee kunnen overtuigen.

Bevinding dat door den brander niet aan de bij dit artikel gestelde voorwaarden is voldaan, doet hem eene boete van *twee honderd gulden* verbeuren.

Art. 23. Art. 13 der wet van 26 Augustus 1822 (*Staatsblad* n°. 37) wordt ingetrokken en vervangen door de bepalingen van het volgende artikel.

De branderijen worden gerangschikt in *zes* klassen.

Onder de *eerste* klasse zijn begrepen alle branderijen, in welke één of meer ruwketels gevonden worden, dienende tot overhaling der beslagene grondstoffen en ieder eene ruimte van *vijftien* vaten of daarboven inhoudende.

Onder de *tweede* klasse behooren de branderijen, waarin elk

der ruwketels eene ruimte van *tien* tot beneden de *vijftien* vaten bevat.

Onder de *derde* klasse zijn begrepen de branderijen, waarin ieder der ruwketels eene ruimte van *vijf* tot beneden de *tien* vaten heeft.

Onder de *vierde* klasse worden gerangschikt de branderijen, waarin de ruimte van ieder der ruwketels minder dan *vijf* vaten bedraagt.

Onder de *vijfde* klasse behooren:

a. de branderijen of stokerijen, alwaar de grondstoffen uit vruchten of andere speeien, hoe ook genaamd, behalve uit meel van tarwe, spelt, rogge, gerst, haver of maïs bestaan, onverschillig of daarin al dan niet van zoogenaamde beslagbakken wordt gebruik gemaakt;

b. de branderijen of stokerijen, waarin de evenbedoelde grondstoffen, doch vermengd met hoogstens twee en een half pond gerste- of havermeel per vat van de bruto ruimte der beslagbakken gebruikt worden.

De ruwketels in de branderijen of stokerijen van deze klasse moeten ieder een inhoud van ten minste *vijf en zeventig* kannen hebben, en de beslagbakken, wanneer die aanwezig zijn, ieder een inhoud van ten minste *zes* vaten.

Onder de *zesde* klasse worden begrepen de fabrieken van fijne likeuren, de werkplaatsen van distillateurs en anderen, welke moutwijn, likeuren en andere geestrijke vochten overhalen, zonder tevens het beroep van ruwstoker uit te oefenen.

Deze fabrieken of trafieken kunnen zijn zamengesteld uit een of meer distilleerketels van onderscheiden ruimte.

Art. 25. Art. 33 der wet van 26 Augustus 1822 (*Staatsblad* n°. 37) wordt aangevuld met de volgende bepalingen:

Bij de aangifte der werkzaamheden moet ook worden opgegeven zoowel de hoeveelheid meel, door den brander per vat beslag zullende worden gebruikt, als het uur, waarop hij zal aanvangen de meelspeeien te beslaan.

In gemeenten, alwaar *vijf en twintig* of meer ruwstokerijen zijn gevestigd, moet de aangifte der werkzaamheden *twee* dagen vóór het eerste beslaan ten kantore der ontvangers zijn ingeleverd.

Art. 26. Art. 41 der wet van 26 Augustus 1822 (*Staatsblad* n°. 37) wordt ingetrokken.

Art. 27. Tusschen den brander en de administratie van 's Rijks belastingen wordt eene rekening geopend, op welker debet zijde achtereenvolgens worden overgebragt de hoeveelheden gedistilleerd, voortkomende uit zijne aangiften volgens de artt. 33 en 34 der wet van 26 Augustus 1822 (*Staatsblad* n°. 37), en wel voor de branders van de vier eerste klassen in den loop der maanden *October*, *November*, *December*, *Januarij*, *Februarij* en *Maart* tegen *zeven kannen acht en zeventig vingerhoeden* gedistilleerd van *tien* graden; gedurende de maanden *April*, *Mei* tot den 15*den Junij* tegen *zeven kannen twee en vijftig vingerhoeden*, en van den 15*den Junij* en gedurende de maanden *Julij*, *Augustus* en *September* tegen *zes kannen veertig vingerhoeden* gedistilleerd van gelijke sterkte; alles per vat beslag.

De branders, die in het belang van den landbouw stoken, genieten eene korting van *vijftien ten honderd* op voormelden aanslag.

Voor de branders van de *vijfde* klasse worden de hoeveelheden gedistilleerd, waarmede hunne rekening moet worden gedebiteerd, door Ons bepaald naar gelang van den aangegeven tijd der werkzaamheden, in verband met den aard der afgestookte grondstoffen en de hoeveelheid alcohol, die de ondervinding zal hebben doen zien, dat die grondstoffen kunnen opleveren.

Art. 28. Wij behouden Ons voor, om aan branders der vier eerste klassen, in wier belang dit wenschelijk mogt zijn, onder de noodige voorzieningen, hetzij eene korting op den in de eerste zinsnede van het vorige artikel aangenomen trek te verleenen, met behoud van de hoeveelheid meel volgens art. 21 dezer wet kunnende worden gebruikt, hetzij de vergunning om, bij het gebruik van minder meel dan in evengenoemd art. 21 vermeld, te worden aangeslagen in verhouding van het door hen te verbruiken meel.

In het eerste geval worden die branders gedebiteerd tegen een *minimum van zeven kannen en twee vingerhoeden* per vat beslag in het eerste tijdvak, in het voorgaande artikel omschreven; van *zes kannen en tachtig vingerhoeden* in het tweede tijdperk; en van *vijf kannen zeventig vingerhoeden* in het derde tijdperk; alles gedistilleerd van *tien* graden.

In het andere geval wordt de aanslag niet minder gesteld dan tegen *zes en vijftig vingerhoeden* gedistilleerd van *tien* graden voor elk pond meel dat zij per vat ruimte hebben aangegeven te beslaan, onverschillig in welk der drie tijdperken boven genoemd; zullende nogtans de hoeveelheid meel, per vat beslag te bezigen, niet minder mogen wezen dan *acht pond en vijf oncen* gedurende het eerste en tweede tijdvak, en *acht pond* gedurende het derde tijdperk, en niet meerder mogen bedragen dan *negen ponden vijf oncen* in het eerste en tweede tijdperk, en *negen ponden* in het derde tijdperk.

Bij bevinding dat in laatstgenoemd geval meerder meel dan volgens de aangiften tot stoken is beslagen, wordt het maximum der boete, in het volgende artikel vermeld, verbeurd, en bij herhaling der overtreding de vergunning voor langeren of korteren tijd ingetrokken.

Wanneer door de afstoking, waartoe door de ambtenaren van 's Rijks belastingen, op last van hunnen controleur, steeds mag worden overgegaan, mogt bevonden worden dat meer gedistilleerd wordt voortgebragt dan in verhouding van *zes en vijftig vingerhoeden* ter sterkte van *tien* graden tot ieder pond meel, dat volgens de aangifte is beslagen, strekt deze bevinding tot bewijs, dat meer meel is beslagen dan geoorloofd was.

Nogtans zal de straf volgens de vierde zinsnede van dit artikel niet worden toegepast, wanneer de uitkomst der afstoking mogt doen zien, dat de aangegeven hoeveelheid meel per vat beslag met niet meer dan *een half* pond is overschreden.

Art. 29. Overtreding van hetgeen door Ons, volgens art. 25 der wet van 26 Augustus 1822 (*Staatsblad* n°. 37), wordt voorgeschreven, of van de voorzieningen, uit krachte van het slot van art. 31 dier wet of van art. 28 der tegenwoordige wet door Ons vast te stellen, wordt gestraft met eene boete van ten minste *een honderd* en ten hoogste *vier honderd gulden*.

Wanneer de overtreding bij ongestoorden voortgang verkorting van den accijns ten gevolge zou kunnen hebben, wordt steeds de boete van *vier honderd gulden* toegepast.

Art. 30. In de branderijen der vierde klasse ten platten lande werkende voor den landbouw, en waarin niet doorgaande en geregeld wordt gestookt, wordt, bij het opnemen van het fabricaat over de eerste *tien* dagen der aangegevene werkzaamheden, nadat de branderij ten minste *vijftien* dagen heeft stilgestaan, de bevinding van een tekort, de *tien* ten honderd niet te boven gaande, niet in aanmerking genomen.

Art. 31. De laatste zinsnede van art. 45 der wet van 26 Augustus 1822 (*Staatsblad* n°. 37) is, voor zooveel betreft de daarbij gevorderde toelating van wege de administratie van 's Rijks belastingen, van panden tot in- of opslag van binnenlandsch gedistilleerd onder doorloopend crediet, ook toepasselijk op het locaal der branderij zelve.

Art. 32. Uitslag van gedistilleerd door een brander, zonder het vereischte biljet, wordt, behalve met den tiendubbelen accijns en verbeurte van het gedistilleerd, volgens art. 53 der wet van 26 Augustus 1822 (*Staatsblad* n°. 37), gestraft met eene boete van *een honderd gulden*.

Art. 33. In het geval van art. 57 of van art. 58 der wet van 26 Augustus 1822 (*Staatsblad* n°. 37) moet aan den ontvanger ook worden opgegeven de bergplaats, waarin het gedistilleerd zal worden opgeslagen, ten einde in de accijns-quitantie te worden vermeld.

Art. 34. Het *minimum* van *veertien vaten* binnenlandsch gedistilleerd, bij herleiding der sterkte tot *tien graden*, vastgesteld bij onderdeel *b* van art. 62 der wet van 26 Augustus 1822 (*Staatsblad* n°. 37), wordt bepaald op *vijf vaten*.

Bij uitvoer nogtans aan de landzijde of langs de rivieren wordt de afschrijving van accijns op de rekening niet verleend, tenzij aan den ontvanger, ten wiens kantore de rekening wordt gehouden, behoorlijk blijke, niet alleen dat de uitvoer langs het opgegeven kantoor binnen den bepaalden tijd is geschied, maar ook dat het gedistilleerd ter bestemmingsplaats is aangekomen en de op hetzelve klevende belasting aldaar is betaald of verzekerd.

De bepalingen van dit artikel zijn ook toepasselijk in het geval van art. 73 der wet van 26 Augustus 1822 (*Staatsblad* n°. 37).

Art. 35. De brander is gehouden om bij ieder grondvat een behoorlijken door de administratie van 's Rijks belastingen gewaarmerkten peilstok voorhanden te hebben, ten gebruike van de ambtenaren bij het doen der peilingen.

Deze stok moet van onderen zijn voorzien van een metalen plaatje en aan het boveneinde hetzelfde nommer dragen als het grondvat waartoe hij behoort, en voorts van duidelijke merken zijn voorzien, aanwijzende den juisten inhoud van het grondvat in Nederlandsche vaten en kannen.

Het niet-aanwezig zijn van zulk een peilstok binnen eene maand na het invoeren dezer wet, het vervalschen of verminken van denzelve, of het uitdelgen van de daarop geplaatste merkteekenen, doet den brander eene boete verbeuren van *drie honderd gulden* voor iederen ontbrekenden, vervalschten, verminkten of van de merkteekenen ontdanen stok.

Art. 36. De brander is verpligt den ambtenaren, op hunne aanvrage, bij de peiling volgens art. 42 of 65 der wet van 26 Augustus 1822 (*Staatsblad* n°. 37) aan te wijzen al het gedistilleerd in zijne branderij en daartoe behoorende bebouwde en onbebouwde erven aanwezig.

Overtreding dezer bepaling wordt gestraft met eene boete van *drie honderd gulden*.

Art. 37. Bij de vereffening der rekening volgens art. 64 der wet

ZITTING VAN DEN 17DEN DECEMBER.

van 26 Augustus 1822 (*Staatsblad* nº. 37) worden, voor zooveel die volgens de uitkomst der peiling blijken noodig te zijn, de volgende kortingen verleend:

a. aan de branders der 6de klasse, geene fabrikanten van zoete fijne likeuren zijnde, eene korting van hoogstens *vier ten honderd* op de hoeveelheden moutwijn van 10 graden of daar beneden, die zij gedurende het tijdvak, waarover de peiling loopt, in hunne distilleerderij hebben overgehaald en tot eene sterkte van *vijf en twintig graden* en daarboven gebragt;

b. aan de branders der 6de klasse, geen ruwstokers zijnde of wier ruwstokerij minstens *honderd* ellen van hunne brandeiij der 6de klasse verwijderd is, eene korting van hoogstens één ten honderd op de hoeveelheden *moutwijn*, die zij gedurende het tijdvak, waarover de peiling loopt, hetzij uit het doorloopend crediet, hetzij uit entrepôt, van ruwstokers hebben ingeslagen.

Art 38. De korting, bij art. 75 der wet van 26 Augustus 1822 (*Staatsblad* n°. 37) toegekend, kan hoogstens *een ten honderd* in de drie maanden bedragen.

Art. 39. Biljetten tot vervoer van binnenlandsch gedistilleerd afgegeven, onder voorwaarde of met bepaling van visitatie van den drank bij den uitslag of bij den inslag, hebben geen kracht om den vervoer te dekken, den inslag te wettigen, daarop geleibiljetten tot vervoer te verkrijgen, of bij peiling in aanmerking te worden genomen, wanneer zij niet voorzien zijn van eene verklaring van bevoegde ambtenaren, dat die visitatie door hen is verrigt.

Art. 40. De geheele tijd tot het vervoeren van binnenlandsch gedistilleerd tot aan de bestemmingsplaats, bij de biljetten toegestaan, kan in die biljetten derwijze worden gesplitst, dat een of meerdere gedeelten van dien tijd worden aangewezen binnen welken het vervoer tot op zekere afstanden zal moeten volbragt zijn.

De biljetten, in dier voege afgegeven, verliezen hunne kracht, wanneer de tijd, welke voor eenigen bepaalden afstand afzonderlijk in het biljet is aangewezen, niet is in acht genomen.

Art. 41. Biljetten tot vervoer van binnenlandsch gedistilleerd, welke op de daarin aangewezen posten of kantoren op de route niet zijn afgeteekend, hebben geen kracht om den vervoer te dekken.

Art. 42. Wij behouden Ons voor, om in de gemeenten, alwaar zich eene of meer ruwstokerijen bevinden, zooveel noodig, de gebouwen en bergplaatsen van de grossiers, slijters, tappers of neringdoenden in sterke dranken, aan het onderzoek en de peiling der ambtenaren te onderwerpen, op den voet van de drie volgende artikelen.

Art. 43. De grossiers, slijters, tappers of neringdoenden zijn verpligt om, binnen acht dagen nadat hun van Onze volgens het vorig artikel genomen beschikking zal zijn kennis gegeven, eene schriftelijke opgave van de bij hen in gebruik zijnde gebouwen en bergplaatsen en van derzelver ligging, met aanwijzing van sectie en nommer van het kadaster, bij den ontvanger over de gemeente, waarin hunne grossierderij, slijterij, tapperij of nering gevestigd is, in te leveren.

Voor het in gebruik nemen van andere panden dan de reeds opgegevene, doen zij gelijke aangifte.

Verzuim van een of ander doet hen eene boete van *een honderd gulden* voor elk niet aangegeven pand verbeuren.

Art. 44. Al het gedistilleerd, zoowel het binnenlandsche als het buitenlandsche, in de bij het vorig artikel bedoelde gebouwen en bergplaatsen aanwezig, moet gedekt zijn door behoorlijke biljetten, niet ouder zijnde dan eene maand na de afgifte; welke tijd echter, mits vóór deszelfs afloop, door den ontvanger, bij aanteekening op de biljetten, kan worden verlengd.

Art. 45. Indien bij de peiling een grootere voorraad dan volgens de biljetten wordt bevonden, en het meerdere boven de een ten honderd gaat, vervalt de grossier, slijter, tapper of neringdoende in eene boete van den *tiendubbelen* accijns van al het meerder bevondene, terwijl het meerdere dienonverminderd is verbeurd. De biljetten worden bij de peiling ingetrokken en vervangen door een bewijs van peiling. Dit bewijs strekt om de gevondene hoeveelheid gedistilleerd te dekken en is daartoe gedurende éene maand na de dagteekening van kracht; tenzij de tijd, vóór deszelfs afloop, door den ontvanger, bij aanteekening op dat biljet, mogt zijn verlengd.

Overgangsbepaling.

Art. 46. Bij de eerste peiling van het meel in eene bij het invoeren dezer wet reeds in werking zijnde ruwstokerij, wordt slechts eene boete van *vijf en twintig cents* verbeurd voor elk pond meel, dat boven de *vijf ten honderd* van de sedert de laatste peiling ingeslagene hoeveelheid te kort wordt bevonden.

Art. 47. Deze wet treedt in werking met 1º. Januarij 1856; doch zal vóór den 31sten December 1857 aan eene herziening worden onderworpen.

Lasten en bevelen, enz.

ZITTING VAN DEN 19DEN DECEMBER.

9de ZITTING.

ZITTING VAN WOENSDAG 19 DECEMBER.

(GEOPEND TEN 3 UREN.)

Mededeeling der benoeming van rapporteurs voor de hoofdstukken VI tot en met XII der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1856. — Ingekomen: 1°. missive van den heer de Vos van Steenwijk, inhoudende de vraag of hij door zijne benoeming tot burgemeester opgehouden heeft lid der Kamer te zijn; bepaling van den dag der beraadslaging over die vraag; 2°. verzoekschrift; 3°. twee door de Tweede Kamer aangenomen wets-ontwerpen.

Voorzitter: de heer PHILIPSE.

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 27 leden, te weten de heeren:

Lotsij, d'Ablaing van Giessenburg, van Rijckevorsel, Cost Jordens, van Rhemen van Rhemenshuizen, van Andringa de Kempenaer, Tonckens, van Wessem, Borski, van Swinderen, Sassen, van Beeck Vollenhoven, de Villers de Pité, Bosch van Drakestein, van Dam van Isselt, van Aylva van Pallandt, van der Lek de Clercq, Regout, van Sasse van Ysselt, Cremers, van Heeckeren van Wassenaer, 't Hooft van Benthuizen, van Nispen van Pannerden, van Eijsinga, Paspoort van Grijpskerke en Sichterman van de Brake;

De notulen van het verhandelde in de vorige zitting worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter** deelt mede:

A. dat door de afdeelingen benoemd zijn tot rapporteurs, voor de hoofdstukken VI en VII der Staatsbegrooting voor 1856, de heeren: Cost Jordens, Lotsij, van Wessem en van Aylva van Pallandt;

voor de hoofdstukken VIII, IX *A* en *B*, X, XI en XII derzelfde Staatsbegrooting, de heeren: Cost Jordens, Lotsij, van Wessem en van Eijsinga.

B. dat zijn ingekomen:

1°. eene missive van den heer de Vos van Steenwijk, luidende:

» ZWOLLE, *den 18den December* 1855.

Hoog Edel Gestrenge Heer!

Ik heb de eer U H. Edel Gestr. te verzoeken ter kennis van de Eerste Kamer der Staten-Generaal te willen brengen, dat het Zijner Majesteit heeft behaagd, mij bij besluit van den 8sten dezer maand tot burgemeester der gemeente Zwolle te benoemen en dat ik die betrekking heb aangenomen; en tevens aan de beslissing der Kamer te onderwerpen, of zij van oordeel is, dat ik dien ten gevolge krachtens art. 91, alinea 4, der Grondwet opgehouden heb lid der Kamer te zijn.

Met de meeste hoogachting heb ik de eer te zijn

Hoog Edel Gestrenge Heer,

Uw H. E. Gestr. dienstwillige dienaar

J. A. G. DE VOS VAN STEENWIJK.

Aan den heer Voorzitter van de Eerste Kamer der Staten-Generaal."

De **Voorzitter** zegt daarna: Ik stel u voor, Mijne Heeren, om deze vraag aan het oordeel en de beslissing der Kamer te onderwerpen, en daartoe eene vergadering te houden op aanstaanden Vrijdag, des namiddags ten twee ure.

Dienovereenkomstig wordt besloten.

2°. een adres van de kamer van koophandel en fabrieken te Maastricht, houdende bezwaren tegen maatregelen der Belgische regering ten opzigte van de scheepvaart op de Maas en Zuid-Willemsvaart.

Dit adres zal worden verzonden naar de Commissie voor de Verzoekschriften.

3°. van de Tweede Kamer der Staten-Generaal de volgende door haar aangenomen wets-ontwerpen, als:

a. dat tot wijziging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting voor 1855 (Subsidien);

b. dat tot vaststelling der Middelen voor het dienstjaar 1856.

Deze wets-ontwerpen zullen worden verzonden naar de afdeelingen.

De vergadering wordt daarna gesloten.

Zitting.

Zitting van woensdag 13 december.

(Zonder nr. 3 verz.)

Mededeeling der benoeming van rapporteurs voor de Landstuinbouw VI tot en met XIII der Staatsbegroting voor 1886.

Voorzitter: de Heer Philipse.

Opgeroepen, aan den Voorzitter, 27 leden, te weten de Heeren:

Leyds, de Vrieze, van Eijsinga, van Nispen van Sevenaer, Cleveringa, van Alphen, van Bloemen Waanders, van Eijck van Heemstede, Tets, van Doorn, Luden, van Dijk, Bergsma, van Zuylen van Nijevelt, van Lynden van Sandenburg, van Rappard, Boissevain, van Delden, van Houten, van Wijnbergen, van Tienhoven, Tilanus van Rijckevorsel, van Eijbergen, Langerak en Crijnssen.

De notulen der vorige vergadering worden gelezen en goedgekeurd.

De Voorzitter deelt mede:

A. dat door de afdeelingen van heden tot rapporteurs, voor de hoofdstukken VI en VII der Staatsbegroting voor 1886, de heeren Cleveringa, Leyds, van Nispen en van Alphen van Aldrichem;

voor de hoofdstukken VIII, IX A en C, X, XI en XII der-zelfde Staatsbegroting, de heeren: Cost Jordens, Luden, van Eijsinga en van Bijnen;

B. dat zijn benoemd:

1e. tot lid van de commissie van toezicht op de Veeverzekering, in de plaats van den heer Bergsma, die bedankt heeft voor het lidmaatschap dier commissie, de heer Tets;

2e. tot lid der commissie van toezicht op de Rijkslandbouwschool, in de plaats van den heer Bergsma, die bedankt heeft voor het lidmaatschap dier commissie, de heer Tets;

3e. tot lid der commissie van toezicht op de Rijkstuinbouwschool, in de plaats van den heer Bergsma, die bedankt heeft voor het lidmaatschap dier commissie, de heer Tets;

4e. tot lid der commissie van toezicht op de Rijkslandbouwwinterscholen, in de plaats van den heer Bergsma, die bedankt heeft voor het lidmaatschap dier commissie, de heer Tets;

5e. dat tot voorzitter der Afdeeling voor de Landbouwverzekering voor 1886 is benoemd de heer Philipse.

Deze verkiezingen zullen worden vervuld over de vergadering.

De vergadering wordt daarna geschorst

ZITTING VAN DEN 21STEN DECEMBER.

Beraadslaging over de vraag van den heer de Vos van Steenwijk *omtrent het al of niet ophouden van zijn lidmaatschap.*

10de ZITTING.

ZITTING VAN VRIJDAG 21 DECEMBER.

(GEOPEND TEN 2 URE.)

Beraadslaging over de vraag, of de heer de Vos van Steenwijk door zijne benoeming tot en aanneming van de betrekking van burgemeester der gemeente Zwolle opgehouden heeft lid der Kamer te zijn; motien van orde daaromtrent voorgesteld; aanneming van eene daarvan. — Mededeeling der benoeming van Commissien van Rapteurs voor verschillende wets-ontwerpen. — Verslagen ter tafel gebragt over onderscheidene wets-voordragten bepaling van den dag der beraadslaging.

Voorzitter: de heer PHILIPSE.

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 26 leden, te weten de heeren:

d'Ablaing van Giessenburg, Paspoort van Grijpskerke, Bosch van Drakestein, Borski, van Rhemen van Rhemenshuizen, van Sasse van Ysselt, Cost Jordens, van Rijckevorsel, Lotsij, 't Hooft van Benthuizen, Sichterman van de Brake, Blankenheijm, van Andringa de Kempenaer, Insinger, van Wessem, Regout, van der Lek de Clercq, de Villers de Pité, van Eijsinga, Sassen, van Aylva van Pallandt, van Dam van Isselt, van Heeckeren van Wassenaer, Cremers en van Beeck Vollenhoven;

en de heeren Ministers van Binnenlandsche Zaken, van Finantien en voor de Zaken van de Roomsch-katholijke Eeredienst.

De notulen van het verhandelde in de vorige zitting worden gelezen en goedgekeurd.

Aan de orde is de behandeling der *vraag van den heer de Vos van Steenwijk*, of de Kamer van oordeel is, dat hij *ten gevolge zijner benoeming* tot en aanneming van de betrekking van burgemeester der gemeente Zwolle, krachtens art. 91 der Grondwet, alinea 4, heeft *opgehouden lid der Kamer te zijn.*

De beraadslagingen worden daarover geopend.

De heer **van Eijsinga**: Het zal u niet bevreemden, Mijne Heeren, dat ik over de aanhangige vraag een enkel oogenblik het woord wensch te voeren. Het zal u vooral dan niet bevreemden als ik in uwe herinnering roep hetgeen vroeger omtrent soortgelijke vragen in deze Kamer is voorgevallen. Ik wensch u speciaal te wijzen op een antecedent, toen diezelfde vraag werd voorgesteld en toen ik eene motie van orde heb gedaan om geene nieuwe beslissing te nemen, maar zich neder te leggen bij de beslissing, die vroeger op dit punt was genomen en waaruit men zou moeten afleiden, dat deze zaak reeds beslist was. Ik noem deze vraag toch geheel gelijkstaande met de vragen, die ten opzigte van dit punt vroeger in deze Kamer zijn ter sprake gekomen. Het eenig verschil dat in den stand der zaak, nu en vroeger, zou kunnen gelegen zijn, is alleen dit, dat het toen eene herbenoeming gold, terwijl het thans eene nieuwe benoeming is. Doch ik geloof dat dit inderdaad geen verschil oplevert, als men op den voorgrond stelt, dat hier niet quaestie is van eene benoeming of herbenoeming, maar dat nu, even als vroeger, de quaestie praedomineert of de betrekking van burgemeester al dan niet een staatsambt is. Ik meen dus, dat het standpunt van nu en vroeger geheel hetzelfde is. Het zou in den aard der zaak kunnen geacht worden te liggen, dat ik nu even als vroeger diezelfde motie van orde voorstelde. Ik doe dat evenwel niet. En de reden daarvan is hierin gelegen, dat ik meen dat ik niet in dezelfde Kamer het woord voer als bij die vroegere gelegenheid. Wanneer ik spreek van *dezelfde Kamer*, dan doe ik dat in zeer strikten zin, want men zal zich in het geheugen moeten terugroepen, dat sedert de motie van orde werd voorgesteld en aangenomen, een derde gedeelte van deze Kamer is uitgevallen, dat dus deze Kamer voor een derde gedeelte vernieuwd is. Hierin is de reden gelegen, dat ik die motie van orde thans niet op nieuw voorstel. Wanneer ik evenwel mogt zien, dat het denkbeeld om die motie van orde weder voor te stellen bijval mogt vinden bij dezen of genen mijner geachte medeleden, dan verklaar ik van mijn kant daartoe gaarne te willen overgaan, of wel, wanneer een van mijne geachte medeleden die motie zou willen voorstellen, dan zal ik haar ondersteunen. De zaak zelve zal ik niet aanraken. Ik heb gemeend mij voor alsnog bij den vorm te moeten bepalen, en het zal dien ten gevolge ook niet noodig zijn om in herinnering te brengen, dat dit punt vroeger van verschillende zijden is beschouwd; dat sommige leden zich over die vraag in den eenen, anderen in een tegenovergestelden zin hebben uitgelaten. De meerderheid dezer Kamer heeft in de tijd uitgemaakt, dat zoodanige leden zouden kunnen blijven zitting houden. Ik heb toen behoord tot de minderheid. En wanneer de quaestie au fond mogt behandeld worden, dan verklaar ik reeds bij voorraad tot de zienswijze dier minderheid alsnog over te hellen. Zoo als ik evenwel gezegd heb, mogt het denkbeeld om deze motie weder voor te stellen ingang vinden, dan zal ik mij daartoe gaarne bereid verklaren of wel dezelve, wanneer ze van eene andere zijde komt, ondersteunen.

De heer **van Dam van Isselt**: Het is moeijelijk om in deze Vergadering te spreken over een punt dat door eene vroegere Kamer reeds was beslist. Ik meen intussehen te moeten verschillen van den geachten afgevaardigde uit Friesland. De groote zaak die wij hier te behandelen hebben, rust, naar mijne overtuiging, niet op het woord *staatsambt*, maar op het denkbeeld van een *bezoldigd* staatsambt. En wanneer wij dan nu over deze geheele quaestie spreken zullen, zoo als ze behandeld is toen het artikel in de Grondwet is opgenomen, dan is, dunkt mij, de ratio legis deze geweest, dat wanneer een lid van de Staten-Generaal gedurende zijn lidmaatschap een bezoldigd ambt verkreeg, waartoe hij werd voorgedragen door den Minister en door den Koning benoemd, dan de vraag kon oprijzen, en dat die vraag moest worden onderworpen aan de committenten, of er een schijn of schaduw zou kunnen bestaan dat de benoeming tot zoodanigen post het loon was voor diensten aan het Ministerie bewezen. Nu klinkt dat vreemd en hard om te kunnen onderstellen, dat er een lid van de Staten-Generaal zou kunnen gevonden worden die tegen zijne overtuiging diensten bewees aan het Ministerie en daarvoor tot belooning ontving een bezoldigd ambt; maar zoo is de staat van de quaestie geweest en niet anders: dit zijn de argumenten die zijn bijgebragt om dat artikel in de Grondwet op te nemen, en in dien toestand, dunkt mij, moet de zaak worden opgevat, wanneer men ze juist wil beoordeelen.

Nu spreekt het van zelf, Mijne Heeren, dat bij niemand onzer zelfs in de verte dergelijk argument toepasselijk kan worden gemaakt op het geachte lid over wiens brief wij thans beraadslagen: maar de zaak is deze, dat hij heeft verkregen een bezoldigd ambt — of het een bezoldigd *staats*ambt is, die quaestie laat ik ter zijde. — Tot dat ambt is hij voorgedragen door den heer Minister van Binnenlandsche Zaken en de Koning heeft die voordragt bekrachtigd. En nu moet ik een tweede punt van den geachten spreker opnemen, dat hij namelijk geen onderscheid maakt in de zaak die hier behandeld wordt en die waarover de

ZITTING VAN DEN 21STEN DECEMBER.

Beraadslaging over de vraag van den heer de Vos van Steenwijk *omtrent het al of niet ophouden van zijn lidmaatschap.*

Kamer vroeger beslist heeft, en ware dat niet zoo, welligt had ik op dit oogenblik het woord niet gevraagd. Bij de quaestie, die vroeger hier is beslist, gold het eene *her*benoeming van een burgemeester; toen wisten de kiezers, die den persoon tot lid der Eerste Kamer benoemden, dat hij burgemeester was. Er is een zeer groot onderscheid tusschen eene herbenoeming of eene benoeming tot burgemeester of kantonregter.

Ik voor mij, Mijne Heeren, geloof, dat het woord *staats*ambt er weinig toe doet. Men zou kunnen bijbrengen, dat bij het ontslag aan den burgemeester gegeven, door de Regering gezegd wordt, dat hij wordt ontslagen met dankzegging voor de aan den lande bewezen diensten, en in hoeverre of nu het betaald worden door de gemeente den post van burgemeester niet maakt tot een staatsambt, is moeijelijk te bepalen, bij de verschillende aanrakingen, die er zijn tusschen den burgemeester en de Regering.

Tot mijn leedwezen, Mijne Heeren, moet ik stemmen om den heer de Vos van Steenwijk niet toe te laten zonder eene nieuwe benoeming. Wanneer onze zitting niet zoo na aan het einde was, dan zou daarin misschien nog eenig bezwaar kunnen gelegen zijn; maar wanneer nu de Staten van Overijssel weêr vergaderen, kunnen ze dadelijk tot eene nieuwe keuze overgaan en den heer de Vos op nieuw naar deze Vergadering zenden.

Ik ben dus genoodzaakt om te adviseren, dat de heer de Vos van Steenwijk, door het aannemen van een bezoldigd staatsambt, valt in de termen van het artikel der Grondwet, en dat hij dus heeft opgehouden lid der Eerste Kamer te zijn.

De heer **van Andringa de Kempenaer**: Mijnheer de Voorzitter, ik versehil in gevoelen met den geachten spreker uit Gelderland. Een van de hoofdregelen voor elke Vergadering is, dat zij niet telkens op genomen besluiten terugkome. Indien ik den spreker wel begrepen heb, dan heeft hij toegegeven dat het ambt van burgemeester was een staatsambt, maar de Grondwet vordert dat het zij een bezoldigd staatsambt. Het is dikwijls moeijelijk het juiste criterium op te geven van een bezoldigd staatsambt. Toen vroeger die quaestie werd gemoveerd, is door den Minister van Binnenlandsche Zaken het gevoelen geuit, dat het burgemeesterschap geen staatsambt was. Dat beginsel is hier steeds in practijk gebragt. Onderscheidene leden, die tot burgemeester herbenoemd waren, hebben zitting in deze Kamer behouden. Dit is een antecedent, dat wel in overweging mag worden genomen. En zonder overwegende redenen moet, mijns inziens, daar niet op terug worden gekomen.

De geachte spreker, wiens gevoelen ik bestrijd, heeft een verschil gemaakt tussehen benoeming en herbenoeming. Ook dit is hier vroeger in het breede besproken; ik behoef slechts te wijzen op geachte medeleden dezer Vergadering, die als kantonregters waren herbenoemd, bij welker gelegenheid is uitgemaakt, dat eene *herbenoeming* gelijkstond met eene *benoeming*, en als zoodanig hebben die leden zich ook aan eene herkiezing moeten onderwerpen.

Even als voor den kantonregter staat dus ook voor den burgemeester *benoeming* gelijk aan *herbenoeming*. De reden waarom vroeger bezwaar werd gemaakt om den benoemden of herbenoemden burgemeester niet als lid der Kamer toe te laten, werd — nadat de Regering dit als hare meening had uitgesproken — aangenomen dat het burgemeestersehap niet was hetgeen men onder een *bezoldigd staatsambt* volgens art. 91 der Grondwet verstaat.

Meer dan één lid dezer Vergadering heeft op grond dier beslissing hier zitting behouden. De quaestie als het ware tot eene persoonlijke quaestie te maken en haar voor elk lid op nieuw te beslissen, komt mij voor schadelijk te zijn voor de waardigheid dezer Kamer.

Op *die* gronden ben ik het gevoelen toegedaan, dat de heer de Vos van Steenwijk zitting behoude als lid dezer Kamer, en zal ik mijne stem voor de motie van orde van ons geacht medelid van Eijsinga uitbrengen.

De heer **Cost Jordens**: Ik zal mij veroorloven omtrent deze zaak ook een enkel woord in het midden te brengen, hoofdzakelijk om te onderstcunen hetgeen door beide sprekers uit Friesland, vooral door den eersten, gezegd is.

Het zij mij vergund aan de Kamer te herinneren, dat reeds in 1849 leden dezer Kamer als burgemeester herbenoemd waren en niettemin bij besluit der Kamer leden zijn gebleven. In het begin van 1852 heeft zich de vraag, in hoever art. 91 der Grondwet hier toepasselijk was, weder opgedaan in de personen der heeren van den Dries en Verheij van den Bogaard, en is toen de zaak uitvoerig besproken. Het bleek dat er versehil van gevoelen was, en de discussie liep, zoo al niet geheel dan toch hoofdzakelijk, over de vraag: of het burgemeesterschap al dan niet een staatsambt was. De Vergadering heeft toen met eene meerderheid, van ik meen 16 tegen 12 stemmen, besloten, de heeren toe te laten, en derhalve geoordeeld dat het burgemeesterschap geen staatsambt was. Ik heb destijds tot de minderheid behoord, omdat het mij voorkwam, dat tegen het gevoelen van de meerderheid zeer belangrijke bedenkingen waren aan te voeren. Weinige weken later kwam dezelfde zaak weder ter sprake, toen de heeren van Nispen en Boxman dezelfde vraag wederom aan de Kamer hadden gedaan. Ik had toen de eer de discussie daarover te openen en ik heb toen gezegd, dat, ofschoon de bezwaren ten aanzien van het oordeel dat het burgemeestersehap geen staatsambt was, nog altijd bij mij bestonden, ik niettemin nu een anderen weg zou volgen, omdat het mij voorkwam dat, nu die zaak twee malen was ter sprake geweest en twee malen in een bepaalden zin was beslist, daaraan eindelijk een einde moest komen; dat stabiliteit in die zaak wensehelijk was, en dat de waardigheid der Kamer dit medebragt; te meer, daar het ligt kon gebeuren, bij zoo uiteenloopende gevoelens, dat er, bij afwezendheid van meerdere leden, die bij de eene of bij de andere partij behoorden, dan eens deze en dan weder gene beslissing zou worden genomen, en dat dit, zoo als ik zeide, niet wensehelijk was met het oog op de waardigheid der Kamer.

In dat gevoelen is destijds door vele leden gedeeld geworden, ofsehoon zij insgelijks belangrijke bezwaren hadden tegen het gevoelen van de meerderheid omtrent den aard van het ambt van burgemeester, en toen is — het is u reeds herinnerd geworden door den eersten spreker — toen is door den geachten spreker uit Friesland de motie gedaan om de zaak in het algemeen te termineren, en werd met algemeene stemmen besloten om aan de heeren van Nispen en Boxman te kennen te geven, dat de vraag, waarop door hen eene beslissing werd verlangd, reeds beslist was ter gelegenheid van de behandeling van eene soortgelijke kennisgeving, ingezonden door de heeren van den Bogaard en van den Dries.

Ik zou dus ook nu vermeenen dat het wensehelijk was, dat de Vergadering thans weder denzelfden weg bewandelde. Ik wil gaarne erkennen dat tegen de redenering dat het burgemeestersehap geen staatsambt is, gewigtige bedenkingen kunnen worden gemaakt; maar ik geloof dat het desniettemin beter is het vroeger gegeven voorbeeld te volgen en bij wijze van algemeenen maatregel het versehil te beëindigen. Ik neem daarom de vrijheid den geachten afgevaardigde, die vroeger de motie van orde reeds heeft gedaan, uit te noodigen om ook nu een dergelijk voorstel te doen, om de zaak op eene algemeene wijze te doen beslissen.

De heer **Cremers**: Ik heb het woord gevraagd, Mijne Heeren, zonder den afgevaardigde uit Friesland den tijd te laten om zijne motie voor te stellen, zoo als door den heer Cost Jordens wordt verlangd. Ik wenseh toeh vooraf te doen opmerken dat wij, althans volgens mijne meening, niet verkeeren in hetzelfde geval, waarover de Kamer herhaaldelijk eene beslissing genomen heeft. De motie zou daartoe strekken, dat de Kamer aan den heer de Vos zal te kennen geven, dat reeds vroeger eene beslissing omtrent dit geval genomen is, en dit is, naar mijn inzien, geheel onjuist. Ik ken geene beslissing, geene *chose jugée*, dan wanneer de omstandigheden der gevallen geheel en al dezelfde zijn. De omstandigheden van het onderhavige geval verschillen zeer van dat, waaromtrent vroeger reeds eene beslissing is genomen. Toen was het, zoo als bekend is, eene herbenoeming; nu geldt het eene benoeming. Ik wil niet treden in eene ontwikkeling van al de versehillende gevolgen, die daaraan kunnen verbonden zijn, of in een onderzoek waarom de kiezers in het eene geval eene geheel andere beslissing zullen kunnen nemen dan in het andere. Ik druk voor het oogenblik alleen daarop, dat de motie daartoe zou strekken, dat de Kamer dit geval met de vroegere zou gelijkstellen, wat, mijns inziens, onjuist is.

De heer **van Dam van Isselt**: De vorige spreker heeft u, naar mijne wijze van zien, de zaak zeer duidelijk voorgesteld. Het onderwerpelijk geval is niet gelijk aan die, welke hier vroeger zijn behandeld. Ik had toen de eer niet daarbij tegenwoordig te zijn, maar de geachte voorlaatste spreker (de heer Cost Jordens) heeft alleen gewag gemaakt van herbenoeming en nu is op dit punt mijn denkbeeld zóó gevestigd, dat ik bij vroegere gelegenheden, in de andere Kamer nog zitting hebbende, de meening had geuit, dat het geheele art. 91 der Grondwet bij eene herbenoeming niet in aanmerking behoorde te komen, omdat in dat geval de kiezers toch a priori wisten op wien zij hunne keuze uitbragten. De herbenoemde bevindt zich na zijne herbenoeming toch nog maar in denzelfden toestand, waarin hij zich bevond, toen hij gekozen werd. Het onderscheid tusschen benoeming en herbenoeming is, mijns inziens, merkbaar. Nu wil ik gaarne mijne geachte ambtgenooten gelooven, maar wanneer ik hoor dat die beslissing van de meerderheid daarop is gegrond geweest, dat het burgemeestersehap niet is een bezoldigd staatsambt, dan geloof ik wel dat bij sommigen der leden zwaar gewogen heeft om de betrokken personen op dien grond en in den geest, zoo als door

ZITTING VAN DEN 21STEN DECEMBER.

Beraadslaging over de vraag van den heer de Vos van Steenwijk *omtrent het al of niet ophouden van zijn lidmaatschap.*

den voorlaatsten spreker is vermeld, toe te laten. De quaestie zou dus eigenlijk op nieuw moeten behandeld worden. De zaak lost zich, mijns inziens op in deze vraag, of hij, die op voordragt van den Minister en onder goedkeuring des Konings een bezoldigd staatsambt aanvaardt, al of niet in de termen valt van dit artikel der Grondwet, opgevat in den geest, die daarbij heeft voorgezeten. Naar mijne meening moet die vraag bevestigend beantwoord worden. Ik heb hooren beweren, dat dit artikel een uitvloeisel was van Fransche denkbeelden, die aan ontrouw deden denken bij de leden van het Vertegenwoordigend ligchaam. Ik weet niet of het artikel van Franschen oorsprong is, maar dat artikel is op dit oogenblik een Nederlandsch wetsartikel; het is een artikel van onze Grondwet. Ik herhaal dat de motiven der beslissing daarin moeten gezocht worden of er ten gevolge der benoeming eenige verdenking omtrent den benoemde kan bestaan. Hoewel nu niemand onzer den heer de Vos verdenkt van in zijne betrekking van burgemeester van Zwolle eene andere gedragslijn als lid dezer Kamer te zullen volgen dan met zijn geweten overeenkomt, zoo neemt dit echter niet weg dat niet wij maar de kiezers dit moeten beoordeelen. De kiezers alleen hebben het regt om te oordeelen of zoodanig persoon na de aanneming van dat ambt nog regt heeft hun vertegenwoordiger te zijn.

Nu beken ik, wij hebben hier volkomen de magt om die uitspraak te doen; maar ik geloof dat wanneer wij die uitspraak doen, wij de regten der kiezers verkorten. Uit dat oogpunt en met het oog op de gevoerde discussie en op art. 91, doet het mij leed met mijne geachte ambtenooten te moeten blijven verschillen, terwijl ik moet zeggen dat ik zeer zeker niet geloof, dat de motie van orde, waarvan de eerste spreker gewag gemaakt en die de afgevaardigde uit Overijssel ondersteund heeft, op dit oogenblik van toepassing kan zijn, want ik zeg met den laatsten spreker: men kan de motie van orde alleen toepassen op gelijksoortige gevallen, en de quaestie van benoeming, niet *her*benoeming, tot het burgemeesterschap is in deze Kamer nog niet beslist.

De heer **Cost Jordens**: Zoo ik het geachte lid uit Groningen wel begrepen heb, is hij van meening, dat de beslissing, die deze Kamer vroeger genomen heeft, niet gevolgd behoort te worden, aangezien de gevallen niet dezelfde zijn. Destijds gold het eene herbenoeming, geene nieuwe benoeming. Het feit is waar, dat geef ik toe; de heeren van den Dries, Verheij van den Bogaard, van Nispen van Pannerden en Boxman waren allen herbenoemd. Maar ik geloof, dat dit tot de beslissing niets afdoet. Ik zal de vrijheid nemen op te merken, dat bij de discussie omtrent de eerstgenoemde heeren de vraag alleen was en kon wezen, of het burgemeesterschap al dan niet een staatsambt is. De quaestie over de herbenoeming kon alleen behandeld worden wanneer eerst uitgemaakt was, of het burgemeesterschap een staatsambt is. Maar dat was juist de quaestie, en dus is de beslissing even goed genomen als of het eene nieuwe benoeming ware geweest.

Ik wil er nog bijvoegen, dat ten opzigte van een geacht ambtgenoot, achter mij gezeten, die op nieuw benoemd was tot kantonregter, geoordeeld is dat eene herbenoeming gelijkstond met eene nieuwe benoeming; daar kon geene quaestie zijn of het een staatsambt was al dan niet. Deze beslissing was reeds genomen eer de zaak van de heeren van den Dries en Verheij van den Bogaard besproken werd. Deze laatste discussie had plaats op 3 Mei 1852; die over mijn geachten ambtgenoot, die als kantonregter herbenoemd was, geschiedde den 1sten Mei 1851.

De heer **van Beeck Vollenhoven**: Ik ben het met den spreker uit Groningen volmaakt eens, dat het geval hier niet hetzelfde is als dat van den jare 1852. Hier geldt het eene geheel nieuwe benoeming. Een onzer medeleden, die geen dergelijk ambt bekleedde, heeft thans een ambt aangenomen dat naar mijne overtuiging een staatsambt is. Toenmaals gold het eene herbenoeming van leden dezer Kamer tot burgemeester en kon men dus zeggen dat de kiezers, door welke die leden naar deze Kamer afgevaardigd waren, wisten wie zij gekozen hadden en dat de herbenoeming dus geene verandering bragt in de verhouding tusschen de kiezers tot den gekozene. Dit is thans met den heer de Vos van Steenwijk niet het geval.

Intusschen geloof ik nog op een en ander verschil van toestand te moeten wijzen, en wel vooreerst op hetgeen de geachte spreker uit Friesland, die het eerst het woord voerde, u heeft doen opmerken, te weten: dat deze Kamer sedert voor een derde vernieuwd is en dus een verschillend personeel hier aanwezig is dan toen; — en ten andere op eene bedenking, aan welke eene waarde schijnt gehecht te worden, waarin ik niet deel, ik bedoel de antecedenten. Antecedenten in eene wetgevende vergadering kunnen gelden omtrent den loop der werkzaamheden of dergelijke zaken, maar mag men zoodanig ligchaam gebonden achten aan antecedenten, daàr waar het geldt de interpretatie van een grondwets-artikel? Dat geloof ik niet. Ik geloof niet dat men door eene motie van orde, die betrekking had op eene door eene vroegere Kamer gegeven interpretatie, een geheel ander personeel, dat later gekomen is, gebonden kan achten. Het is juist daarom dat ik de vrijheid heb genomen het woord op te vatten, om die twee punten in uwe aandacht terug te brengen. Ik heb behoord tot diegenen, die bepaaldelijk in Maart 1852 hebben bestreden de toelating van de heeren van den Bogaard en van den Dries. Ik heb toen mijne gronden breedvoerig uiteengezet en uit de overeenstemming der artikelen van de gemeentewet met die der provinciale wet, welke betrekking hebben op de burgemeesters en de commissarissen des Konings, trachten aan te toonen dat het burgemeesterschap werkelijk een *staatsambt* is. Ik hecht, in strijd met het gevoelen van den geachten spreker uit Gelderland (den heer van Dam van Isselt), zeer aan de opvatting, of het burgemeesterschap een *staats*ambt is. De Grondwet zegt mij: een bezoldigd *staats*ambt. Ik moet dus vragen, of de conditien daàr zijn die de Grondwet mij aangeeft. Het woord *ambt* is voor mij niet voldoende. Het betoog moet worden geleverd dat het een *staats*ambt is, en dat betoog heb ik destijds trachten te leveren.

Welligt zal men mij tegenwerpen, dat het dan vreemd is, dat ik mij in April 1852 heb vereenigd met de motie van orde van den geachten spreker uit Friesland. Maar, Mijne Heeren, dit kon ik gerust doen. Toen was, naauwelijks eenige weken te voren, dezelfde vraag behandeld die ons nu bezig houdt. En wat werd toen beslist? De geachte spreker, naast mij gezeten, heeft het reeds met een enkel woord gezegd, dat namelijk op eene soortgelijke vraag zoude geantwoord worden, dat de quaestie kort te voren was beslist en dat er dien ten gevolge geen verschil meer konde bestaan; daarmede kon ik mij vereenigen. Ik mogt, tot de minderheid behoorende, bukkende voor de meerderheid, de discussie bij hetzelfde personeel niet nutteloos hervatten, ook in het belang van de waardigheid der Kamer, die niet medebrengt, dat zij korte dagen na elkander verschillende beslissingen neme. Maar nu, waar ik eene Kamer zie die voor een derde gedeelte vernieuwd is, waarin verschillende leden zijn, die nimmer hun gevoelen over dit punt hebben geuit, die Kamer te binden aan eene motie van orde, die eene vroegere Kamer onder ongelijke omstandigheden heeft genomen, dit, geloof ik, zou te ver gaan. Ik geloof dus dat telken reize, wanneer zulk eene Kamer voor een derde vernieuwd is, of ten gevolge eener geheele ontbinding eene nieuwe Kamer bijeenkomt en die quaestie zich voordoet, zij steeds ten principale zal moeten worden onderzocht en uitgemaakt. Ik heb mij nimmer laten terugbrengen van het denkbeeld dat de burgemeester een staatsambtenaar is. Ik vraag: zijn de punten van overeenkomst tusschen hem, wien men nimmer als staatsambtenaar zal recuseren, den Commissaris des Konings in de provincie, niet volkomen dezelfde als die van het hoofd van een gemeentebestuur? Er is een artikel in de gemeentewet, dat, mijns inziens, dit ten sterkste aantoont, namelijk art. 70, waar in de tweede alinea woordelijk hetzelfde wordt gelezen als in de tweede alinea van art. 32 van de provinciale wet. Daar staat: » Het besluit (van den gemeenteraad), dat, naar zijn oordeel (dat des burgemeesters), als strijdig met de wet of het algemeen belang, door Ons kan worden geschorst of vernietigd, brengt hij niet ten uitvoer." Waarom zijn die woorden in de beide wetten gebragt? Opdat bij ieder dezer ligchamen, bij de Provinciale Staten en bij den gemeenteraad, iemand aanwezig zou zijn, die namens het hoogste gezag zou tusschen beide treden, wanneer door zulk een ligchaam besluiten worden genomen, die in strijd konden geacht worden met het *algemeen* belang, dat is, met dat van den Staat. Wanneer zulk een persoon dus in dat belang namens den Koning optreedt, geloof ik hem voorzeker als een *staats*ambtenaar te moeten beschouwen.

Ik wensch niet in vroegere discussien terug te treden; maar mogten de beraadslagingen zich verder uitstrekken en mogt men het denkbeeld bestrijden, dat ik mij van een staatsambtenaar vorm, dan zal ik gaarne vroegere argumenten teruggeven. Om de discussie niet noodeloos te rekken, heb ik slechts het meest saillante punt, naar mij voorkomt, willen releveren. Ik zal mij dus volstrekt niet gebonden achten om thans te stemmen voor eene motie, zoo als die in April 1852 is voorgesteld, omdat ik niet kan aannemen dat de zaak, toen beslist, dezelfde is als die ons nu onledig houdt, noch dat wij daarom over deze zaak niet ten principale zouden kunnen spreken.

De heer **van Eijsinga**: Toen ik voor de eerste maal het woord vroeg, heb ik op den voorgrond gesteld dat de omstandigheden gelijk waren. Dat denkbeeld is wel bestreden, maar desniettegenstaande blijf ik aan mijne zienswijze hechten. Er is op art. 91 van de Grondwet gewezen, maar ik antwoord al dadelijk, dat artikel onderscheidt niet tusschen benoeming en herbenoeming:

ZITTING VAN DEN 21STEN DECEMBER.

Beraadslaging over de vraag van den heer de Vos van Steenwijk *omtrent het al of niet ophouden van zijn lidmaatschap.*

doch ik ga verder, ik geloof dat men het oog niet moet vestigen op benoeming of herbenoeming, maar op de *aanneming* van een staatsambt. In dat geval is de toestand bij benoeming en herbenoeming geheel dezelfde; de aanneming is zoowel in het eene als in het andere geval de reden, dat zoodanig lid zoude ophouden lid der Kamer te zijn.

Er is dus geene quaestie van benoeming of herbenoeming, maar van aanneming van een bezoldigd staatsambt. Dat was nu en vroeger het geval, en daarom geloof ik dat men niet beter kan doen, ook met het oog op de houding der Kamer, dan nu dezelfde beslissing te nemen als vroeger.

Ik gevoel mij in eene eenigzins moeijelijke positie. Ik heb verklaard bereid te zijn dezelfde motie van orde thans weder voor te stellen, die ik vroeger de eer had te doen, wanneer dat denkbeeld ondersteuning vond. Nu is het echter meer bestreden dan ondersteund. Maar toch, ik heb mij onder die verpligting gesteld en ik zal er aan beantwoorden — en ik heb dienvolgens de eer als motie van orde voor te stellen: *dat de Vergadering aan den heer de Vos van Steenwijk te kennen geve, dat de vraag die hij aan de Vergadering ter beslissing onderworpen heeft, reeds meermalen bij soortgelijke vragen is beslist geworden, zoodat geene beslissing te pas komt.*

De heer **Cremers**: Ik wensehte de juiste bewoordingen der motie wel te weten, Mijnheer de Voorzitter.

De **Voorzitter**: De heer van Eijsinga zal zijn voorstel schriftelijk mededeelen.

De *motie van den heer van Eijsinga* luidt als volgt:

» De Kamer besluit, aan den heer de Vos van Steenwijk te kennen te geven, dat de vraag, waarop door hem antwoord wordt verlangd, reeds vroeger beslist is bij gelegenheid der behandeling van soortgelijke kennisgevingen, zoodat deswege geene nieuwe beslissing te pas komt."

De heer **van Sasse van Ysselt**: Ik kan mij niet allezins vereenigen met de zienswijze van den spreker uit Friesland (den heer de Kempenaer), die ons zoo even zeide, dat bij eene vorige gelegenheid, toen gehandeld is over eene herbenoeming van burgemeesters, de adviserende stem van den toenmaligen Minister van Binnenlandsehe Zaken een overwegenden invloed op de stemming zou hebben gehad. Allen invloed ontken ik niet, maar bij gelegenheid van die stemming is toeh gebleken, dat eene vrij aanzienlijke minderheid, na dien Minister gehoord te hebben, er zieh niet geheel mede vereenigde en voor velen de zaak eenigzins duister bleef. Ik geloof dat het zeer belangrijk is, dat het punt worde uitgemaakt of een burgemeester een staatsambtenaar is, ja dan neen. En daarom zou ik er veel prijs op stellen, ook het gevoelen te kennen van den Minister die thans aan het hoofd van het Departement van Binnenlandsehe Zaken geplaatst is. Ik neem dan ook de vrijheid dien wenseh te uiten.

De heer **Cremers**: Ik vraag het woord.

De **Voorzitter**: De heer Cremers heeft reeds twee malen het woord gevoerd.

De heer **Cremers**: Over de motie heb ik nog niet gesproken, Mijnheer de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Het woord is aan den heer Cremers verleend over de motie waarover ik de beraadslaging open.

De heer **Cremers**: Ik wensch slechts een enkel woord te zeggen. Ons is de volgende motie van orde voorgesteld: » dat de Kamer zal beslissen, dat dit geval hetzelfde is als waarover vroeger eene beslissing genomen is". Nu wenseh ik voor te stellen dat de beraadslaging over dit punt vooraf afloope. Als de Kamer in dien zin besluit, dan geloof ik, dat de mededeeling van het gevoelen van den Minister van Binnenlandsehe Zaken, waarop ik overigens veel prijs stel, over deze vraag op dit oogenblik niets zal afdoen. De Minister is toeh door het geachte lid uit Noordbrabant verzoeht zijne meening te zeggen over de vraag: of de betrekking van burgemeester een staatsambt is. Het zal waarschijnlijk niet de bedoeling van dien spreker zijn, des Ministers gevoelen te hooren over de vraag: of dit geval hetzelfde is als een vroeger dergelijk geval. Nu geloof ik dat het voor ons allen dienstig zou zijn, dat de motie van orde eerst afloope; dat, wanneer zij wordt aangenomen, de zaak daarmede voor afgedaan wordt gehouden, en dat, wanneer zij niet wordt aangenomen, dan eerst aan het invloedrijke oordeel van den Minister worde onderworpen de vraag: of een burgemeester een bezoldigd staatsambt bekleedt. Vóór die afstemming zou het antwoord toch niet zijn ter zake dienende.

De heer **Paspoort van Grijpskerke**: Mijnheer de Voorzitter, het is met eenigen sehroom dat ik het woord opvat, omdat ik toevallig dezelfde betrekking bekleed, waartoe mijn geachte ambtgenoot thans benoemd is; maar ik ben gewoon voor mijn gevoelen uit te komen en ik doe dit ook thans. Ik ben altijd van gevoelen geweest en ik ben het nog, dat de betrekking van burgemeester een bezoldigd staatsambt is, zoodat art. 91 der Grondwet hierop van toepassing is en de benoeming tot die betrekking dus eene herkiezing noodzakelijk maakt voor het lidmaatsehap der Staten-Generaal. Ik wil aan de Regering de bevoegdheid gaarne toekennen om zieh daaromtrent te verklaren, maar ik geloof dat diezelfde bevoegdheid ook bestaat voor de Kamer en hare individuele leden. En dan kan ik mij niet vereenigen met de motie van orde, door mijn geachten ambtgenoot uit Friesland ontwikkeld om zoodanige verklaring af te leggen ten opzigte van het geval dat thans bestaat. Het komt mij voor, dat — afgescheiden van de anteeedenten in deze zaak en waaraan ik mij geenszins gebonden aeht omdat ik destijds geen lid der Kamer was — de heer de Vos van Steenwijk onderworpen is aan eene herkiezing en dat alzoo niet aan hem kan worden medegedeeld hetgeen de heer van Eijsinga heeft voorgesteld.

De heer **Sichterman van de Brake**: Ik begin met te zeggen dat ik het voornemen heb om de motie van orde te ondersteunen, en ten einde daartoe inzonderheid den spreker uit Noordholland en met hem anderen die van zijne vroeger vermelde meening mogten zijn, tot mij over te halen, wil ik een woord spreken ter bestrijding van hetgeen ik uit het orgaan van dien spreker vernomen heb.

Ik ben het volkomen met die mijner geachte medeleden eens, die beweren dat in de beslissing van ons probleem consequentie moet gelegen zijn en dat het strijdig is met de waardigheid van deze Vergadering, om, naar gelang van voorkomende personen, in gelijke omstandigheden, gedurig te veranderen. Onze Vergadering is een tak van wetgeving, en ik houde het er voor dat die zieh, wanneer het geldt eene interpretatie van wet, die eene bepaalde opvatting aan de hand geeft, consequent moet blijven. Zoodanige uitspraak is eene res judieata, die is jurisprudentie en als zoodanig is ze regt. Ik kan mij dus bij de motie, vooral op dien grond, zeer goed nederleggen.

Ik wil er nog dit bijvoegen. Dat benoemen en herbenoemen, heb ik verseheidene malen vernomen, zou gelijkstaan in gevolgtrekking van redenering. Dat is, mijns inziens, het geval alleen dan, wanneer uitgemaakt is dat de betrekking van burgemeester *niet* is een staatsambt. Ik laat dat geheel in het midden, maar het sehijnt in deze Vergadering vóór mijn tijd te zijn uitgemaakt, dat het burgemeestersehap *niet* is een staatsambt, veel minder een bezoldigd staatsambt. Ik zeg, Mijne Heeren, en hier druk ik op, ik geef mijn oordeel *daarover* niet, ik begrijp dat het niet noodig is, en voeg er nog bij dat ook dan, wanneer het een staatsambt is, het een ingredient van dat staatsambt moet zijn, dat het is bezoldigd. En wanneer het bezoldigd ware, Mijne Heeren, dan zou ik daarvoor een post op de begrooting moeten aantreffen: en dien mis ik. Ik herhaal dus dat *benoeming* en *herbenoeming* (altoos aangenomen dat het eens beslist is dat het burgemeestersehap geen bezoldigd staatsambt is) volkomen gelijk zijn, maar dat ik daarentegen een kenmerkend verschil wil hebben aangenomen tusschen benoeming en herbenoeming, zoolang dat nog in het midden ligt en niet bepaald is uitgemaakt.

De heer **van Dam van Isselt**: Ik zal niet terugkomen op de vraag of de zaak, waarvan de geachte spreker van de motie gewaagt, en de tegenwoordige gelijkstaan of niet. Ik geloof dat de zaken niet gelijksoortig zijn, maar hetzelfde dat nu voorvalt kan wederom voorvallen. Ik zou dus den geachten voorsteller in bedenking geven om de motie zoodanig in te rigten, dat ze wezenlijk eene definitive beslissing inhield, want hetgeen de geachte afgevaardigde uit Overijssel heeft gezegd dat bij eene vroegere beslissing hier was uitgemaakt dat een burgemeester niet een staatsambt bekleedt, is in zijne meening welligt volkomen waar, maar ik geloof niet dat het zoo duidelijk is gebleken. Ik zou dus den geachten voorsteller wel willen verzoeken dat hij ons, door zijne motie van orde, tot eene beslissing brenge niet voor van daag, maar zoodat het wezenlijk in het vervolg als een antecedent van de Kamer kunne worden beschouwd. Ik zou wenschen dat zijne motie van orde aldus luidde:

» De Kamer, aannemende dat de post van burgemeester niet

ZITTING VAN DEN 21STEN DECEMBER.

Beraadslaging over de vraag van den heer de Vos van Steenwijk *omtrent het al of niet ophouden van zijn lidmaatschap.*

is een staatsambt vermeld in artikel 91 van de Grondwet, besluit" enz.

Indien de geachte voorsteller dit in zijne motie van orde overneemt en daarop wordt eene beslissing genomen in zijn zin, dan is de zaak ook uitgemaakt voor eene volgende gelegenheid. Wordt er echter eene beslissing genomen op de motie zoo als zij nu luidt, dan zullen wij, het zij mij vergund dit te zeggen, eene volgende maal weder dezelfde quaestie hebben, omdat in de motie ten onregte staat dat de Kamer reeds vroeger in zoodanig geval heeft beslist. De Kamer heeft nooit beslist bij eene eerste benoeming tot burgemeester. Wanneer derhalve de motie in den geest werd gewijzigd als ik bedoel. zouden wij nu tot eene definitive beslissing komen.

De heer **van Eijsinga**: Ik zal het gaarne aan den geachten spreker uit Gelderland overlaten, om op mijne motie eenige wijziging voor te stellen, of wel eene geheel nieuwe aan ons voor te leggen; maar hij zal het mij ten goede houden, dat ik van mijne zijde niets, althans niets in dien geest, daaraan toevoeg. Door mijne motie toch te wijzigen zoo als de geachte spreker uit Gelderland verlangt, zou ik implicite het stelsel aannemen, hetwelk ik steeds heb bestreden en nog bestrijd. Ik zoude daartoe niet kunnen overgaan.

De heer **Cremers**: Indien ik hier een geijkt woord mag gebruiken, dan moet ik verklaren, dat ik het betreur dat deze motie van orde is voorgesteld. Het is geheel waar wat de spreker uit Gelderland heeft gezegd, dat die motie ons brengt op een terrein waarop wij lang van gedachten kunnen wisselen, zonder dat nog de hoofdzaak wordt beslist. Het is toch, mijns inziens, alleen het gevolg van eene verkeerde opvatting, wanneer ik twee leden hoor verzekeren — de afgevaardigden uit Overijssel en Groningen — dat bij eene vorige gelegenheid beslist is, dat de betrekking van burgemeester zou zijn geen bezoldigd staatsambt. Ik wenschte dat daarvan eenig blijk wierd gegeven. Zoo dit bewijs gegeven werd, dan zou ik mij kunnen vereenigen, wel niet met de meening maar met het besluit der meerderheid, en van oordeel zijn dat ook hier hetzelfde geval aanwezig zijnde, dezelfde beslissing moest worden genomen. Maar de overlegging van zoodanig bewijs is niet mogelijk, want wanneer ik de vorige beslissingen naga, dan zie ik alleen dat het besluit genomen is omtrent die leden welke vroeger zijn herbenoemd en aan de Vergadering de vraag hebben onderworpen, of zij ophielden leden van de Kamer te zijn.

Ten opzigte van de beide eersten is de beslissing genomen dat zij niet hadden opgehouden leden der Kamer te zijn; ten aanzien van den derden is gezegd, dat vroeger die zaak was beslist. Maar om nu te beweren dat wij in hetzelfde geval verkeeren als toen, dit, geloof ik, is niet juist.

De gevallen zijn zeker niet dezelfde. Te veel redenen zijn er, welke op de kiezers, de Provinciale Staten, van invloed kunnen zijn, die nu in eene omstandigheid als deze, bij eene geheel nieuwe benoeming, een ander persoon in de plaats van den afgevaardigde zouden kunnen wenschen te stellen (ik vermoed niet dat het in dit geval zoo wezen zal, maar het is toch mogelijk). Men moet, wanneer er twijfel is, aan de kiezers de meest mogelijke vrijheid laten, en ook aan de leden der Kamer, om in ieder geval te beslissen.

Maar in allen gevalle dit is waar: er is geene *chose jugeé*; wanneer niet *al* de omstandigheden dezelfde zijn, kan ieder in tegenovergestelden zin stemmen: en ik voor mij zou er het voorbeeld van geven, want ik heb de vorige malen gestemd voor de toelating van de herbenoemde burgemeesters en in dit geval zou ik waarschijnlijk tegen de toelating stemmen. Zoodra er eenig verschil in de omstandigheden is, geloof ik niet dat zelfs eene regtbank zich op een antecedent mag beroepen. Mijns inziens wordt dit onderscheid niet in acht genomen: er kunnen leden zijn, die in dit geval dezelfde stem uitbrengen als in vroegere gevallen; dit is niet voldoende; om eene *chose jugée* te hebben is het noodig dat de zaak geheel en al dezelfde zij. Er kunnen leden zijn, die zeggen: ik zal nu stemmen geheel gelijk de vorige maal, maar zij zullen niet kunnen zeggen, dat zij stemmen over eene zelfde zaak. Ik zal dus zeer gaarne de wijziging, door den spreker uit Gelderland in de motie voorgesteld, ondersteunen: daardoor zal de hoofdzaak worden beslist.

De heer **van Dam van Isselt**: Het mag vreemd zijn, Mijne Heeren, dat de motie van orde, die ik de vrijheid zal nemen voor te stellen, van mij komt, want ik ben van dezelfde meening als de geachte spreker uit Friesland, dat de post van burgemeester is een bezoldigd staatsambt; maar toch neem ik de vrijheid het navolgende voor te stellen:

» De Kamer, aannemende dat de post van burgemeester niet is een staatsambt vermeld in art. 91 der Grondwet, besluit aan den heer de Vos van Steenwijk kennis te geven, dat hij zich als lid der Eerste Kamer aan geene herbenoeming behoeft te onderwerpen ten gevolge van zijne benoeming tot burgemeester van Zwolle."

En waarom, Mijne Heeren, stel ik deze motie van orde voor? Omdat, wanneer eens in dien geest eene beslissing zal zijn genomen, wij altijd, hetzij bij herbenoeming, hetzij bij eene eerste benoeming, een grondslag zullen hebben, waarop wij ons kunnen beroepen. Ik zal stemmen tegen mijne eigene motie van orde; maar ik zie inderdaad geen einde aan de discussie wanneer wij nu gaan uitpluizen het onderscheid dat er bestaat tusschen vroegere gevallen en het tegenwoordige en daarover het woord blijven voeren.

Hoezeer ik dus zal stemmen tegen mijne eigene motie, zal ik toch, om te beproeven een einde te maken aan de discussie, de vrijheid nemen dat voorstel op het bureau van den Voorzitter neder te leggen.

De *motie van den heer van Dam van Isselt* wordt in beraadslaging gebragt.

De heer **van der Lek de Clercq**: Een enkel woord, Mijne Heeren, om te verklaren dat ik de motie van orde, voorgesteld door den afgevaardigde uit Gelderland, zal ondersteunen. Ik doe dit vooral, omdat ik geloof dat op die wijze de Kamer het meest consequent is; vooral voor die leden, die vroeger gestemd hebben voor het niet noodig zijn van eene herkiezing van die leden, die tot burgemeester waren herbenoemd, is de aanneming der motie wenschelijk; want wanneer men aanneemt, dat een burgemeester is een bezoldigd staatsambtenaar, wil ik het gevraagd hebben, of het niet noodzakelijk is dan evenzeer bij de herbenoeming als burgemeester, als bij de herbenoeming als kantonregter, de leden dezer Kamer aan eene herkiezing te onderwerpen? Het is dus hetzelfde geval. En zoo wij nu verklaren dat het burgemeesterschap een staatsambt is, hadden wij vroeger evenzeer moeten verklaren dat het noodig was zoodanig op nieuw benoemd burgemeester aan eene herkiezing te onderwerpen, als ten aanzien van de herbenoeming van een kantonregter geschied is.

De heer **Minister van Binnenlandsche Zaken**: Ik zou zeer gewenscht hebben niet in de tegenwoordige discussien gemengd te worden. Het onderzoek van deze vraag, in vele opzigten overeenkomende met het onderzoek van geloofsbrieven der leden, moet, naar ik meen, geheel en al aan de beslissing van de Vergadering worden overgelaten. Ik geloof dit des te meer, omdat volgens de bestaande wetten de Regering in geen geval geroepen wordt zelve in eene dergelijke zaak eene beslissing te nemen en de vraag te beantwoorden of een lid door het aannemen van een ambt al dan niet zich aan eene nieuwe verkiezing moet onderwerpen. Ik had dus gewenscht niet verpligt te zijn mijne meening te doen kennen. Nu evenwel bepaald mijne zienswijze is gevraagd door den geachten spreker uit Noordbrabant (den heer van Sasse van Ysselt), zou ik de parlementaire beleefdheid geheel uit het oog verliezen, indien ik die vraag onbeantwoord liet. Ik zal dus met weinige woorden mijne meening doen kennen. Ik had dit onnoodig geacht, indien de discussie zich uitsluitend had bepaald tot de motie, zoo als die vroeger was voorgesteld, daartoe strekkende, dat de Vergadering de zaak als beslist zou beschouwen en zich houden aan het vroeger door haar genomen besluit. Zoo als echter nu de motie luidt, die door den geachten afgevaardigde uit Gelderland (den heer van Dam van Isselt) is voorgesteld, moet de zaak au fond behandeld worden en de vraag beslist, of het burgemeesterschap al dan niet een bezoldigd staatsambt is. Voor eene beantwoording zoowel in toestemmenden als ontkennenden zin kunnen, dunkt mij, goede gronden worden aangevoerd. Even als in de bekende fabel, verschilt de beoordeeling naar mate van het standpunt waaruit men de zaak beschouwt. Naar mijn inzien is een burgemeester zonder twijfel een staatsambtenaar, maar hij is het niet uitsluitend, hij is tevens gemeente-ambtenaar. Dat hij staatsambtenaar is, staat bij mij vast. De geachte spreker uit Amsterdam (de heer van Beeck Vollenhoven) heeft reeds ten betooge daarvan eenige argumenten aangevoerd. Ik voeg er bij dat de burgemeester is een ambtenaar, wiens benoeming en ontslag uitsluitend door den Koning geschieden, zonder dat eenige medewerking van het gemeentebestuur wordt vereischt; het tractement wordt, onder goedkeuring des Konings, geregeld door Gedeputeerde Staten en, wat het ambt zelf betreft, de burgemeester is in verschillende opzigten geroepen mede te werken met de Regering, een deel van het gezag, aan haar toekomende, uit te oefenen, en gehouden hare bevelen op te volgen. De omstandigheid dat het tractement van den burgemeester betaald wordt uit de gemeentekas, kan op de beschouwing geen invloed hebben. Hetzij het tractement aan het ambt verbonden betaald worde uit de staatskas, hetzij het worde gekweten uit de gemeentekas, de betrekking kan daardoor niet van aard veranderen, de werkkring

ZITTING VAN DEN 21STEN DECEMBER.

Beraadslaging over de vraag van den heer de Vos van Steenwijk *omtrent het al of niet ophouden van zijn lidmaatschap.*

van den burgemeester en de wijze waarop hij wordt benoemd toonen aan dat zijne betrekking, hoewel niet uitsluitend, echter zeker een staatsambt is.

Ik zal mij bij dit weinige bepalen; mijne meening is gevraagd, ik heb gemeend haar te moeten mededeelen.

De beraadslagingen worden gesloten.

De **Voorzitter**: Alsnu zal het eerst in stemming gebragt worden de motie van orde van den heer van Eijsinga, als geacht wordende van de verste strekking te zijn.

De *motie van den heer van Eijsinga*, luidende: » De Kamer besluit, aan den heer de Vos van Steenwijk te kennen te geven dat de vraag, waarop door hem antwoord wordt verlangd, reeds vroeger beslist is bij gelegenheid der behandeling van soortgelijke kennisgevingen, zoodat deswege geene nieuwe beslissing te pas komt," in stemming gebragt, wordt met 15 tegen 10 stemmen aangenomen.

Tegen hebben gestemd de heeren: van Rhemen van Rhemenshuizen, van Rijckevorsel, van Wessem, Sassen, van Dam van Isselt, van Heeckeren van Wassenaer, Cremers, van Beeck Vollenhoven, Paspoort van Grijpskerke en Bosch van Drakestein.

Bij deze stemming was de heer Lotsij afwezend.

De **Voorzitter** deelt daarop mede:

1°. dat door de afdeelingen tot rapporteurs benoemd zijn, voor de wets-ontwerpen:

a. tot vaststelling der begrooting voor de Algemeene Landsdrukkerij voor 1856, en

b. tot verklaring van het algemeen nut van den aanleg van een weg van Uden over Zeeland en Reek naar Overlangel (provincie Noordbrabant), — de heeren: Cremers, Tonckens, d'Ablaing van Giessenburg en van Nispen van Pannerden;

c. tot verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting voor 1855 (subsidie aan de Maatschappij van Weldadigheid), de heeren: Cremers, Tonckens, van Beeck Vollenhoven en van Nispen van Pannerden;

d. tot bekrachtiging van provinciale belastingen, de heeren: Bosch van Drakestein, Paspoort van Grijpskerke, van Swinderen en van Heeckeren van Wassenaer;

e. tot vermindering der regten op de granen en andere levensmiddelen, de heeren: van der Lek de Clercq, Paspoort van Grijpskerke, van Rijckevorsel en van Heeckeren van Wassenaer;

f. tot vaststelling der Middelen voor het dienstjaar 1856, de heeren: Cost Jordens, Lotsij, van Rijckevorsel en van Eijsinga.

2°. dat de commissien van rapporteurs hare *verslagen* gereed hebben en ter tafel brengen over de *wets-ontwerpen:*

a. tot vermindering der regten op de granen en andere levensmiddelen;

b. tot verklaring van het algemeen nut van den aanleg van een weg van Uden naar Overlangel;

c. tot vaststelling der begrooting voor de Algemeene Landsdrukkerij voor 1856;

d. tot verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting voor 1855 (Subsidie aan de Maatschappij van Weldadigheid).

Deze stukken zullen gedrukt en rondgedeeld worden.

De **Voorzitter**: Ik stel voor de beraadslagingen over de genoemde wets-ontwerpen achtereenvolgens te houden op aanstaanden Maandag, aan te vangen des namiddags ten één ure.

De heer **van Beeck Vollenhoven**: Ik wenschte den Voorzitter te vragen, of hij er bezwaar in zou zien, de discussie over die wets-ontwerpen op een vroeger tijdstip, en wel op 11 ure, te bepalen? Ik doe die vraag in het belang van die leden, welke zich nog huiswaarts zouden willen begeven om aldaar de aanstaande feestdagen door te brengen.

De **Voorzitter**: Wat mij betreft, bestaat er geen bezwaar om aan den wensch van den heer van Beeck Vollenhoven te voldoen. Ik ben op elk uur bereid.

De heer **Lotsij**: Ik neem de vrijheid onzen geachten Voorzitter te vragen, of hij er, met opzigt tot den loop en de gewenschte afdoening onzer werkzaamheden en met het oog op het naderende einde des jaars, bezwaar in zou zien de behandeling van de genoemde wets-ontwerpen te bepalen op aanstaanden Donderdag, des namiddags ten een ure?

De **Voorzitter**: Op die vraag is mijn antwoord, dat de geheele regeling der werkzaamheden, zoo als ik die ontworpen had, door de aanneming van dat voorstel in verwarring zou geraken.

De heer **Lotsij**: Dan trek ik mijn voorstel in.

De **Voorzitter**: De behandeling der genoemde wets-ontwerpen zal dan plaats hebben op aanstaanden Maandag, des voormiddags ten 11 ure.

De vergadering wordt daarna gesloten.

WETS-ONTWERPEN INGEKOMEN IN DE ZITTING VAN DEN 19DEN DECEMBER.

VERANDERINGEN *in het gewijzigd ontwerp van wet* (*n°.* 114 *der gedrukte stukken*) *tot vaststelling van de Middelen der Staatsbegrooting voor het dienstjaar* 1856; *benevens de daarbij behoorende raming* (*n°.* 115 *der gedrukte stukken*).

ARTIKEL 1 *van het wets-ontwerp.*

In § 11 sub 1°. De som van *negen millioen zeven honderd negen en negentig duizend zes honderd gulden* (f 9,799,600) verhoogd met *vier honderd gulden* en alzoo gebragt op *negen millioen acht honderd duizend gulden* (f 9,800,000.00).

In § 11 sub 1. lit. *c.* De som van *drie millioen twee honderd negen en negentig duizend zes honderd gulden* (f 3,299,600.00) verhoogd met *vier honderd gulden* en alzoo gebragt op *drie millioen drie honderd duizend gulden* (f 3,300,000.00).

In de Raming.

Uit de rubriek *L* (*Verschillende ontvangsten en toevallige baten*) vervalt de afdeeling *k* (*Inkomsten van de Koninklijke Academie te Delft*) met de daarvoor uitgetrokken som van f 30,000.00;

de letters, geplaatst voor de verdere afdeelingen dier rubriek, zijnde thans *l*, *m*, *n*, *o*, *p*, *q*, *r*, *s*, *t*, *u*, *v*, *w*, *x*, *ij*, *z* en *aa*, worden naar volgorde vervangen door de letters *k*, *l*, *m*, *n*, *o*, *p*, *q*, *r*, *s*, *t*, *u*, *v*, *w*, *w*, *ij* en *z*;

het totaal der rubriek, thans f 1,259,696.00, wordt gebragt op f 1,229,696.00.

In de rubriek *O*, onderdeel *c*, wordt de som van f 3,299,600.00 verhoogd met f 400.00, en alzoo gebragt op f 3,300,000.00, waardoor het gezamenlijk bedrag der onderdeelen *a*, *b* en *c* der rubriek, thans f 9,799,600.00, wordt verhoogd tot f 9,800,000.00, en het geheele bedrag van de rubriek, thans f 10,799,600.00, gebragt tot f 10,800,000.00, het eerste totaal van den staat, thans f 68,520,668.43, op f 68,491,068.43.

In de rubriek *P* wordt de som van f 4,700,400.00 verminderd met f 400.00 en alzoo gebragt op f 4,700,000.00, en het eindtotaal, thans f 73,221,068.43, wordt alsnu f 73,191,068.43.

VERANDERINGEN *in het gewijzigd ontwerp van wet tot verhooging van Hoofdstuk V der Staatsbegrootng voor* 1855 (Subsidien).

Art. 1 wordt: Eenig artikel.
Art. 2 vervalt.

VERSLAGEN UITGEBRAGT IN DE ZITTING VAN 21 DECEMBER.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS *voor het wets-ontwerp strekkende tot aanmoediging van den invoer van granen en andere levensmiddelen*

1. Over de vraag, of het wenschelijk te achten is, dat reeds nu eene definitive regeling van dit onderwerp plaats hebbe, hetzij door den geheel vrijen invoer van graan voor goed toe te staan, hetzij door eene duurzame vermindering dezer regten vast te stellen, bleek er nog al verschil van gevoelen te bestaan tusschen leden, welke de voordragt uit dit oogpunt in twee afdeelingen der Kamer hebben besproken. Sommigen hadden eene duurzame regeling of afschaffing dezer inkomende regten liever thans ontvangen,

daar zij het er voor meenden te mogen houden, dat dezelve later toch niet weder ingevoerd zullen worden. Andere leden konden in den wensch naar afschaffing van die regten niet deelen, omdat zij het zeer mogelijk achten dat in vervolg van tijd, door de zamenwerking van verschillende omstandigheden, er weder tot bescherming van den landbouw behoefte aan de heffing van die regten zou ontstaan. Ofschoon zij eene verhooging daarvan geenszins wenschelijk achtten, meenden zij echter dat het voorzigtiger is, een laag inkomend regt te behouden. Zij keurden uit dien hoofde het tegenwoordig voorstel allezins goed. Onder deze leden waren er ook enkelen, die van oordeel waren, dat men toch eerlang tot eene afschaffing van al deze regten komen zal, en zij meenden dat het om die reden ook beter is daartoe op het tegenwoordig tijdstip niet over te gaan, opdat de schijn vermede worde, als of men tot het doordrijven daarvan den zoo hoogen prijs der granen thans benuttigd had.

2. Eenige leden gaven hun leedwezen te kennen, dat bij de heffing van het thans zoo lage tabelregt geene van die formaliteiten achterwege blijven, die tijdens de heffing van hoogere regten onmisbaar werden gekeurd. Zij begrepen niet waarom, bij zoo zeer gewijzigde heffing, de handel niet ten minste van die kosten en overlast ontheven wordt.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 21sten December 1855.

VAN DER LEK DE CLERCQ.
PASPOORT VAN GRIJPSKERKE.
VAN RIJCKEVORSEL.
VAN HEECKEREN VAN WASSENAER.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

voor het wets-ontwerp tot verklaring van algemeen nut van den aanleg van eenen weg van Uden naar Overlangel (Noordbrabant).

Dit wets-ontwerp heeft bij het onderzoek in de afdeelingen geene bedenkingen ontmoet.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 20sten December 1855.

CREMERS.
TONCKENS.
D'ABLAING VAN GIESSENBURG.
VAN NISPEN VAN PANNERDEN.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

voor het wets-ontwerp tot vaststelling der begrooting van uitgaven voor de Lands-drukkerij over 1856.

Deze voordragt heeft tot geene aanmerkingen in de afdeelingen aanleiding gegeven.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 20sten December 1855.

CREMERS.
TONCKENS.
D'ABLAING VAN GIESSENBURG.
VAN NISPEN VAN PANNERDEN.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

voor het wets-ontwerp tot verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting voor 1855. (Subsidie ten behoeve van de Maatschappij van Weldadigheid).

§ 1. Verscheidene leden hebben bij het onderzoek dezer wetsvoordragt hun leedwezen betuigd over de aanbieding van dit voorstel tot verhooging der begrooting voor 1855, dat hun voorkwam niet ontbloot van bezwaren. Het geldt hier toch eene aanzienlijke bijdrage uit 's lands kas aan eene bijzondere onderneming, die wel is waar met den Staat in eenig verband is gebragt, doch wier geldelijke administratie toch geenszins aan contrôle van wege het Rijk, als ware zij eene Staatsinstelling, onderworpen is. Indien het hier eene verhoogde bijdrage betrof voor de op kosten van het Rijk verpleegde personen, gewettigd door de bijzondere tijdsomstandigheden, die leden zouden dan in die verhooging welligt kunnen berusten, maar het blijkt al te zeer dat de te verleenen f 100,000 zullen strekken om de maatschappij te gemoet te komen in hare finantiele ongelegenheden, die, afgescheiden van buitengewone duurte, van elders zijn ontstaan. In zulke ondersteuning zag men een gevaarlijk beginsel, dat later tot vele en groote offers uit de schatkist zou kunnen voeren. Te meer woog dit bezwaar, omdat ook deze hulp niet afdoende zijn zou, en geene duurzame regeling der zaken van de Maatschappij van Weldadigheid daaruit kon voortvloeijen, zoodat in zeker opzigt deze tegemoetkoming vruchteloos en het gegeven geld als het ware verloren zijn zou. De moeijelijke toestand der maatschappij, die ook nu zou voortduren, scheen te meer te bejammeren, daar de vele opofferingen, die Z. K. H. Prins Frederik der Nederlanden zich zoo herhaaldelijk in het belang der maatschappij getroost had, eene betere toekomst voor de maatschappij schenen te spellen en ten slotte den achteruitgang harer finantien toch niet konden verhoeden.

§ 2. Vele andere leden, ofschoon toegevende, dat in beginsel eene bijzondere inrigting niet uit de schatkist des Rijks behoort te worden gesteund, meenden echter, dat men niet mag voorbijzien, dat het hier geene gewone burgerlijke vereeniging geldt, maar eene die ten naauwste met den Staat en het staatsbelang verbonden is.

De aangevraagde gelden zullen bepaald strekken om, zooveel de Regering dit noodig acht, de maatschappij in staat te stellen hare verpligtingen tegenover den Staat gestand te doen. Die leden ontveinsden zich geenszins, dat er werkelijk bezwaar tegen dergelijke geldelijke bijdrage bestaat, doch in den tegenwoordigen toestand zou eene weigering der gevraagde gelden tot groote moeijelijkheden voor den Staat aanleiding geven, daar deze zich dan toch moeijelijk zou kunnen onttrekken aan alle zorg voor die personen, welke nu in de kolonien der maatschappij verpleegd worden. Eer men tot eene beslissing overging, die tot ontbinding der maatschappij zou kunnen leiden, achtten die leden het raadzaam de conclusie af te wachten van het rapport der Staatscommissie, welke onlangs was benoemd om de Regering in deze ingewikkelde zaak voor te lichten. Deze bijdrage was dan ook als geheel tijdelijk te beschouwen, in afwachting eener definitive regeling. Indien nu door nood gedwongen de maatschappij haar beheer in handen der Regering nederlegde en de Staat volgens art. 50 van het bestaande contract zelf het beheer ging voeren, dan scheen het minstens twijfelachtig, of die wijze van handelen minder geldelijk nadeel aan de schatkist zou berokkenen.

§ 3. Eenige leden hebben bij deze gelegenheid den wensch geuit, dat het der Staatscommissie, benoemd tot onderzoek der zaken van de Maatschappij van Weldadigheid, moge gelukken, zulke maatregelen ter uitvoering aan de Regering voor te stellen, welke kunnen strekken om die instelling te zuiveren van die verkeerdheden en gebreken, hetzij in het beheer, hetzij in de wijze van inrigting, welke tot den ongunstigen finantielen toestand schijnen te hebben geleid. Zonder dergelijke wijzigingen toch is het, volgens die leden, te duchten, dat eene duurzame instandhouding en opbeuring der maatschappij, in het belang van den Staat en van den landbouw zeer wenschelijk, onmogelijk zal blijven.

§ 4. Verscheidene leden hebben verklaard, dat zij, ofschoon berustende in dit wets-ontwerp, betreurden dat hun bij het onderzoek de noodige toelichting ontbrak om den finantielen toestand der maatschappij juist te beoordeelen. Mogten meerdere tijdelijke ondersteuningen later vereischt worden, voor dat eene eindregeling, naar aanleiding van een in te wachten rapport der benoemde Staatscommissie, tot stand komt, dan hoopten die leden dat voldoende mededeelingen over de finantien der maatschappij aan de wetgevende magt zouden worden verstrekt, opdat deze geheel op de hoogte worde gebragt, een juist oordeel in eene zoo uitgebreide en moeijelijke aangelegenheden te vellen.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 21sten December 1855.

CREMERS.
TONCKENS.
VAN BEECK VOLLENHOVEN.
VAN NISPEN VAN PANNERDEN.

ZITTING VAN DEN 24STEN DECEMBER.

XLV. *Beraadsl. over verhooging v. hoofdstuk* V *der Staatsbegr. voor* 1855 *wegens subsidie aan de Maatsch. v. Weldadigh.*

11de ZITTING.

ZITTING VAN MAANDAG 24 DECEMBER.

(GEOPEND TEN 11 URE.)

Mededeeling der benoeming van rapporteurs voor de wets-ontwerpen: *a.* tot verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1855 (Subsidien); *b.* tot aanvulling der wet op het binnenlandsch gedistilleerd. — Twee gedrukte stukken ingekomen. — Zonder beraadslaging aangenomen de wets-ontwerpen: 1°. tot vermindering der regten op de granen enz.; 2°. tot verklaring van algemeen nut van den aanleg van eenen weg van Uden naar Overlangel; 3°. tot vaststelling der begrooting van de Lands-drukkerij voor 1856.— Beraadslaging over en aanneming van het wets-ontwerp betrekkelijk een subsidie aan de Maatschappij van Weldadigheid. — Verslagen uitgebragt over de wets-ontwerpen: *a.* tot bekrachtiging van provinciale belastingen; *b.* tot aanvulling der wet op het binnenlandsch gedistilleerd; beraadslaging over en vaststelling van den dag waarop die wets-ontwerpen in behandeling zullen komen. — Voorstel en intrekking eener motie betrekkelijk de orde der werkzaamheden.

Voorzitter: de heer PHILIPSE.

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 24 leden, te weten de heeren:

Paspoort van Grijpskerke, Borski, van Andringa de Kempenaer, van Swinderen, van Beeck Vollenhoven, Regout, Sichterman van de Brake, van Sasse van Ysselt, Cost Jordens, van Kijsinga, van Wessem, Tonckens, van der Lek de Clercq, Insinger, van Rijckevorsel, van Nispen van Pannerden, de Villers de Pité, Bosch van Drakestein, Cremers, van Heeckeren van Wassenaer, Blankenheijm, van Aylva van Pallandt en van Dam van Isselt;

en de heeren Ministers van Binnenlandsche Zaken en van Finantien.

De notulen van het verhandelde in de vorige zitting worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter** deelt mede:

A. dat door de afdeelingen tot rapporteurs benoemd zijn voor de wets-ontwerpen:

a. tot wijziging van het Vde hoofdstuk der begrooting van de Staatsuitgaven voor 1855 (Subsidien), de heeren: Cremers, Paspoort van Grijpskerke, van Swinderen en van Heeckeren van Wassenaer;

b. tot aanvulling der wet van 26 Augustus 1822 (*Staatsblad* n°. 37), houdende belasting op het binnenlandsch gedistilleerd, de heeren: Sichterman van de Brake, van Andringa de Kempenaer, van Beeck Vollenhoven en van Nispen van Pannerden.

B. dat zijn ingekomen van den heer H. G. Stahl de twee volgende gedrukte stukken, als:

een getiteld: » Wie is schuldig? Eene eenvoudige vraag, door een eenvoudig man";

een getiteld: » Adres aan Zijne Majesteit den Koning betreffende de procedures contra de heeren jhr. L. J. Quarles van Ufford en H. J. Gerlings en jhr. M. Salvador en S. Fongers."

Deze stukken zullen worden geplaatst in de boekerij der Kamer.

De Vergadering neemt daarna achtereenvolgens in behandeling de volgende voor heden aan de orde gestelde wets-ontwerpen.

I. Het WETS-ONTWERP TOT VERMINDERING DER REGTEN OP DE GRANEN EN ANDERE LEVENSMIDDELEN

wordt zonder beraadslaging met algemeene (24) stemmen aangenomen.

II. Het WETS-ONTWERP VERKLARENDE HET ALGEMEEN NUT VAN DEN AANLEG VAN DEN WEG VAN UDEN OVER ZEELAND EN REEK NAAR OVERLANGEL (NOORDBRABANT)

wordt zonder beraadslaging met algemeene (24) stemmen aangenomen.

III. Het WETS-ONTWERP TOT VASTSTELLING DER BEGROOTING VAN UITGAVEN VOOR DE ALGEMEENE LANDS-DRUKKERIJ VOOR 1856

wordt zonder beraadslaging met algemeene (24) stemmen aangenomen.

IV. Het WETS-ONTWERP TOT VERHOOGING VAN HOOFDSTUK V DER STAATSBEGROOTING OVER 1855 (*Subsidie ten behoeve van de Maatschappij van Weldadigheid*).

De beraadslagingen worden daarover geopend.

De heer **van Rijckevorsel**: Dit wets-ontwerp, ik mag het niet ontveinzen, heeft voor mij groote bezwaren. Zij zijn hoofdzakelijk reeds uitgedrukt in het verslag der Commissie van Rapporteurs dezer Kamer. » Het geldt hier toch" lees ik er, » eene aanzienlijke bijdrage uit 's lands kas aan eene bijzondere onderneming, die wel is waar met den Staat in eenig verband is gebragt, doch wier geldelijke administratie toch geenszins aan contrôle van wege het Rijk, als ware zij eene Staats-instelling, onderworpen is. Indien het hier eene verhoogde bijdrage betrof voor de op kosten van het Rijk verpleegde personen, gewettigd door de bijzondere tijdsomstandigheden, die leden zouden dan in die verhooging welligt kunnen berusten, maar het blijkt al te zeer dat de te verleenen f 100,000 zullen strekken om de maatschappij te gemoet te komen in hare finantiele ongelegenheden, die, afgescheiden van buitengewone duurte, van elders zijn ontstaan. In zulke ondersteuning zag men een gevaarlijk beginsel, dat later tot vele en groote offers uit de schatkist zou kunnen voeren."

Wat lees ik toch in het wets-ontwerp? Reeds in den considerans komt voor; » Alzoo Wij in overweging genomen hebben dat de noodige middelen beschikbaar gesteld behooren te worden om het bestuur der Maatschappij van Weldadigheid, in afwachting van hetgeen nader ten aanzien dier instelling zal worden besloten, in staat te stellen hare zaken gaande te houden en in de verzorging der koloniale bevolking te voorzien." Dus zal het subsidie strekken om de maatschappij hare zaken gaande te doen houden, en op welk eene wijze? Niet voor de toekomst, maar, blijkens de gewisselde stukken, om in een tekort te voorzien, dat reeds op dit oogenblik bestaat, ten einde de dringendste schulden te kunnen voldoen. Welk een waarborg is er nu voor den Staat, dat deze bijdrage van een goed gevolg zal wezen en dat er niet

ZITTING VAN DEN 24STEN DECEMBER.

XLV. *Beraadsl. over verhooging v. hoofdstuk V der Staatsbegr. voor 1855 wegens subsidie aan de Maatsch. v. Weldadigh.*

eerlang een nieuw tekort zal ontstaan, waarin wederom zal moeten worden voorzien, ten einde de zaken gaande te houden? Ik wil gaarne erkennen sympathie te hebben voor die maatschappij; dat ik op hoogen prijs stel de veelvuldige grootmoedige opofferingen, door Z. K. H. Prins Frederik der Nederlanden ten behoeve dier maatschappij gedaan, maar er is hier geene quaestie van eenen maatregel, die de zaak voor goed zal regelen; er is quaestie van een tijdelijken maatregel, om in den *statu quo*, zooveel mogelijk, te voorzien. Ook dit blijkt genoegzaam uit de gewisselde stukken. Maar, hoelang zal die *statu quo* nog kunnen duren?

Er is eene commissie benoemd; het personeel dier commissie waarborgt voorzeker, dat de zaak met ernst, met goed overleg en, zooveel mogelijk, met spoed zal behandeld worden. Maar reeds de woonplaatsen van die leden zullen dien spoed niet bevorren. Thans zijn er twee leden in andere provincien afwezend. De Commissie kan dus op dit oogenblik niet te zamen komen. Daarenboven is het werk van zooveel omvang, dat het nog geruime tijd kan duren, voor dat de Commissie aan de Regering Verslag zal uitbrengen; dan zal weder geruime tijd verloopen, voor dat door de Regering een besluit is genomen en dien ten gevolge een wets-ontwerp aan de Vertegenwoordiging wordt aangeboden. Zal dan de Maatschappij tot aan dat verwijderd tijdstip kunnen volstaan met dit subsidie? Uitdrukkingen, door den Minister van Binnenlandsche Zaken gebezigd, doen mij het tegendeel vermoeden. Ik lees toch in de Memorie van Toelichting: » Hoeveel daartoe vereischt zal worden, zal grootendeels afhangen van den tijd, dien de Commissie zal behoeven om hare taak te volbrengen. Aanvankelijk acht de Regering het, ter bereiking van voormeld doel, voldoende, dat zij over eene som van *honderd duizend gulden* kunne beschikken, waarvan echter niet meer aan de Maatschappij zal worden verstrekt, dan voor het gaande houden der zaken onmisbaar zal worden bevonden."

Zoo lees ik nog in de Memorie van Beantwoording, bij het Eindverslag van de Commissie van Rapporteurs van de Tweede Kamer gevoegd: » Het is echter voor alsnog onmogelijk te bepalen, hoeveel tijd daartoe zal worden vereischt, noch ook om den loop der omstandigheden te voorzien, die zich inmiddels zullen voordoen. Van dit een en ander zal het afhangen, of het gevraagde crediet toereikend zal zijn om den val der maatschappij tot na den afloop van het onderzoek te verhoeden, dan wel of daartoe nog een nader crediet zal moeten worden aangevraagd. Tot dit laatste zal de Regering in geen geval overgaan, dan wanneer het haar zal blijken, dat dit onvermijdelijk is."

Ik geloof dus dat wij het als vrij zeker kunnen stellen, dat, wordt deze wet aangenomen, het er niet bij blijven zal. Ik herhaal, en met nadruk, het geld, dat thans wordt aangevraagd, moet niet strekken voor de toekomst, maar om bestaande schulden, een deficit, dat nu plaats heeft, te dekken en aan te vullen, waarschijnlijk in de hoop dat de maatschappij dan in het volgend jaar weder eenig crediet zal vinden. Is dat het geval niet, dan zal de Vertegenwoordiging al zeer spoedig weder geroepen worden bijdragen te verstrekken. Ik erken dat de bestaande omstandigheden eenigzins buitengewoon zijn, wat de duurte der levensmiddelen betreft. Meermalen heeft dan ook de Staat ten gevolge van zulke omstandigheden buitengewone bijdragen verleend. Ik zou daar ook thans weder toe kunnen komen, maar ik kan het stelsel, dat de Staat gelden zal verstrekken om de zaken der maatschappij *in het algemeen* gaande te houden, volstrekt niet aannemen. Ik beschouw dat als een zeer gevaarlijk beginsel, als een antecedent, dat ons op een verkeerden weg zou leiden. Ik zal dus mijne stem bezwaarlijk aan dit wets-ontwerp kunnen geven.

Ik moet hier ook nog bijvoegen, dat de benoeming van die commissie mij eenigermate heeft verwonderd.

Het geval, waarin nu de maatschappij verkeert, was voorzien bij de overeenkomst van 1843. Mij komt het — het zij met bescheidenheid gezegd — voor, dat nu de Regering eigenmagtig had kunnen handelen, althans een wetsvoorstel zonder nader onderzoek en zonder het afwachten van inlichtingen, door eene commissie te geven, aan de wetgeving had kunnen aanbieden, daar toch de Regering voortdurend door haren mandataris op de hoogte is gebleven. Ik doe — ik herhaal het — hulde aan het personeel van die commissie, maar ik zie daarin een groot, een kostbaar tijdverlies, dat, blijkens deze wet, den Staat duur te staan zal komen, en, naar ik vrees, geheel zonder nut. Het einde toch zal zijn, dat de Staat zich de bedelaarskolonie zal moeten aantrekken en op de eene of andere wijze daarin zal behooren te voorzien.

In de overeenkomst van 1843 was ook eene zekere som bepaald, die de vlottende schuld niet zou mogen te boven gaan. Die som is, zoo ik mij niet bedrieg, verre overschreden. Daarin is nu weder door de edelmoedigheid van Prins Frederik der Nederlanden voorzien, zoodat deze bij al zijne opofferingen weder eene nieuwe heeft gevoegd om de nieuwe schuld van f 800,000 te garanderen. Nu zou men toch gedacht hebben dat die maatregel, die opoffering, die garantie, een redmiddel zou zijn. Het is er zoo ver van af, dat kort daarna weder de verklaring bij de Regering is ingekomen, dat zonder f 140,000 de maatschappij hare zaken niet zou kunnen gaande houden. Nu zullen wij f 100,000 verstrekken; een deficit van f 40,000 zal dus blijven bestaan voor *dit* jaar en dan zal nog niet voorzien zijn in de behoeften van het *volgend* jaar. Dat deficit zal dus aangroeijen, tot eene belangrijke som aangroeijen eer dat de commissie haar rapport zal hebben kunnen uitbrengen, eer dat de Regering tot een besluit zal hebben kunnen komen, eer dat de wetgevende magt daarin zal hebben kunnen voorzien. Ik beschouw dus het offer, dat ons thans gevraagd wordt, als geheel nutteloos en gevaarlijk. Ik stem *tegen* deze wet.

De heer **Minister van Binnenlandsche Zaken**: Mijnheer de Voorzitter, het heeft der Regering evenveel leed gedaan als den geachten spreker, dat de noodzakelijkheid zich heeft voorgedaan om dit wetsvoorstel aan te bieden. Zij had gewenscht, dat de maatregelen, die in den boezem der maatschappij in den laatsten tijd zijn genomen met medewerking van Prins Frederik, die noodzakelijkheid hadden kunnen voorkomen. De geachte spreker vreest, dat de tegenwoordige wetsvoordragt schadelijke gevolgen zal hebben. Ik geloof niet dat, wanneer men de wet uit het goede oogpunt beschouwd, voor die vrees reden bestaat. Het geldt hier niet eene bijdrage die aan de Maatschappij zal worden uitgekeerd, maar de Regering vraagt een crediet van f 100,000, ten einde in de gelegenheid te zijn de zaken der Maatschappij tijdelijk te kunnen gaande houden in den toestand, waarin zij zich op dit oogenblik bevinden.

Het is van belang zich den loop van de zaak wel te herinneren. De Maatschappij heeft zich aangemeld bij de Regering met een tweeledig verzoek. Zij heeft vooreerst gevraagd dat haar zou worden uitgekeerd eene bijdrage van f 140,000, ten einde te voorzien in de behoefte die op dit oogenblik bestaat. Zij heeft ten tweede verzocht, in het vervolg het subsidie, jaarlijks toegezegd voor de verpleging der kolonisten, die voor rekening van den Staat worden verzorgd, te verhoogen. Beide verzoeken heeft de Regering niet kunnen toestaan. Zij heeft gemeend dat het onmisbaar was, vóór dat zij eenige toezegging deed voor eene voortdurend hoogere bijdrage, dat de geheele zaak der maatschappij op nieuw werd onderzocht. Van daar de benoeming van de commissie. Bij de gedrukte stukken is overgelegd het mandaat dat haar is opgedragen en uit dat stuk zal het der Vergadering gebleken zijn, dat de Regering wenscht onderzocht te hebben, in hoe verre, door eene meer eenvoudige, eene andere inrigting der Maatschappij, het mogelijk zal zijn, zonder hoogere bijdrage van den Staat, haar in stand te houden. Ik geloof dat, indien die mogelijkheid bestaat, het in vele opzigten wenschelijk is dat de Maatschappij blijve bestaan. De gewigtige vraag eischt een zeer naauwgezet onderzoek, zonder hetwelk de Regering geen beslissing kon of mogt nemen, en ik geloof dat het lid van de Commissie dat wij de eer hebben hier tegenwoordig te zien, na de inzage van de stukken, met mij zal instemmen, dat de zaak zoo omslagtig is, dat daaraan zoo vele bezwaren verbonden zijn, dat ze wel een bepaald naauwgezet onderzoek verdient.

De spreker heeft gezegd dat het geval dat het bestuur van de Maatschappij zijn mandaat nederlegde, voorzien was in de overeenkomst van 1843, en dat de Regering het beheer kon overnemen. Ik geef het den spreker gaarne toe. Indien het bestuur der Maatschappij het mandaat had nedergelegd, zou de Regering hebben kunnen optreden volgens het contract. Maar dat heeft zij juist niet willen doen vóór het onderzoek der Commissie. Zij heeft begrepen dat het overnemen van het beheer, zoolang er geene beslissing was genomen omtrent de zaak zelve, niet anders dan nadeelig kon zijn, zoowel voor de zaak, als ook uit een finantieel oogpunt. De Vergadering gelieve toch wèl in het oog te houden, dat, evenzeer als nu de Regering een crediet aanvraagt om, zooveel noodig, de Maatschappij te helpen, de Regering zelve, indien zij het beheer had overgenomen, gelden had moeten aanvragen om het beheer te voeren. En nu geloof ik mij niet te bedriegen wanneer ik zeg, dat, in de tegenwoordige omstandigheden, een beheer van staatswege veel meerdere uitgaven had gevorderd, dan het crediet beloopt dat de Regering vraagt om de zaken der Maatschappij te kunnen gaande houden, onder het beheer van het tegenwoordig bestuur.

De spreker heeft gezegd, dat deze bijdrage zou zijn afgescheiden van buitengewone omstandigheden. Ik mag dat niet toegeven.

De reden waarom de Maatschappij genoodzaakt is op nieuw hare toevlugt tot de Regering te nemen, is voor een groot deel gelegen in buitengewone omstandigheden.

Het spreekt toch van zelf, dat ook op de zaken der Maatschappij de moeijelijke omstandigheden waarin men zich algemeen bevindt haren invloed moeten doen gevoelen.

In de eerste plaats zijn de grondstoffen, welke door de Maat-

ZITTING VAN DEN 24STEN DECEMBER.

XLV. *Beraadsl. over verhooging v. hoofdstuk V der Staatsbegr. voor 1855 wegens subsidie aan de Maatsch. v. Weldadigh.*

schappij worden verwerkt, aanzienlijk in prijs gerezen, en in de tweede plaats, zoo als van algemeene bekendheid is, zijn de levensbehoeften, waarvan jaarlijks een groot deel door de Maatschappij wordt ingeslagen, in prijs gestegen, ten gevolge waarvan ook veel hoogere uitgaven worden gevorderd.

De spreker vreest, dat de tegenwoordige aanvrage door eene latere zal worden gevolgd. Het tegendeel te verzekeren is natuurlijk geheel onmogelijk; het zal afhangen van den tijd, welken de Commissie noodig zal hebben voor haar onderzoek, en van dien welke verstrijken zal tusschen de mededeeling van de resultaten van haar onderzoek en het nemen der maatregelen, welke de Regering zal noodig achten. De Regering acht het intusschen waarschijnlijk dat de thans aangevraagde som voldoende zal zijn. Zij heeft gemeend, zoo als ik reeds in de andere Kamer gezegd heb, niet te moeten vragen de geheele som, welke door de Maatschappij noodig was geacht, omdat het hare bedoeling niet is, die geheele som als subsidie uit te keeren: zij wil alleen in de meest dringende behoeften kunnen voorzien, en datgene verstrekken wat onmisbaar is om de zaak in haar geheel te houden.

De spreker heeft gezegd, dat de benoeming der Commissie hem had verwonderd; hij vreest dat die benoeming aanleiding zal geven tot uitstel, vooreerst wegens de verschillende woonplaatsen van de leden der commissie, hetgeen het houden van vergaderingen zal bemoeijelijken. Ik heb er hoogen prijs op gesteld, dat in die Staatscommissie leden van de Kamers der Staten-Generaal wierden benoemd, omdat het eene zaak geldt, die later waarschijnlijk aan de beslissing der Staten-Generaal zal worden onderworpen. Nu is het wel waar dat de leden der Commissie niet allen in dezelfde plaats wonen, maar de leden der Tweede Kamer bevinden zich meestal te 's Hage; het lid uit de Eerste Kamer heeft zijne woonplaats te Amsterdam, en ik geloof derhalve dat zonder groot bezwaar de vergaderingen geregeld en achtereenvolgens zullen kunnen plaats hebben, te meer daar binnen eenige weken de Tweede Kamer weder bijeen zal zijn.

De spreker heeft in de tweede plaats uitstel gevreesd wegens den omvang van het onderzoek. Mij dunkt, indien men overtuigd is, dat het onderzoek van zulk een grooten omvang zal zijn, dat daardoor het rapport der commissie niet spoedig is te verwachten, dan ligt daarin reeds het antwoord op de geopperde vraag, in hoeverre het noodig was eene commissie te benoemen. Is inderdaad het onderzoek zoo moeijelijk, dan zal men moeten erkennen, dat de Regering voorzigtig heeft gedaan niet eigenmagtig de zaak te beslissen, maar het onderzoek aan eene Staatscommissie op te dragen.

Eindelijk heeft de spreker gezegd, dat hij verwacht had, dat de maatregel, die in den boezem der Maatschappij genomen was, ten opzigte van de vlottende schuld welke tot stand is gekomen ten gevolge der edelmoedigheid van Prins Frederik, betere vruchten zou hebben gedragen. De maatregel heeft zonder twijfel gunstig gewerkt, maar heeft niet kunnen voorkomen de bezwaren, waarin de Maatschappij zich op dit oogenblik bevindt.

Ik geloof evenwel dat juist de poging der Maatschappij om in eigen boezem datgene te doen wat bestaande bezwaren kan opheffen, eene reden is, om haar niet ligtvaardig aan haar lot over te laten. Vroeger, is meermalen gezegd, dat ten opzigte van die vlottende schuld eene regeling moest worden daargesteld; de Maatschappij heeft haar tot stand gebragt; maar dit kon al de bezwaren niet opheffen; zij heeft hulp noodig, en het zou naar mijne overtuiging nadeelig zijn èn voor den Staat èn voor de Maatschappij, indien, hangende het onderzoek van de Commissie, die tijdelijke hulp niet wierd verleend.

De heer **van Rijckevorsel**: Ik heb het woord niet gevraagd, Mijne Heeren, om punt voor punt te wederleggen hetgeen door den Minister van Binnenlandsche Zaken is aangevoerd. Ik zou dan moeten herhalen hetgeen ik reeds in mijne eerste rede in het midden gebragt heb. Het antwoord van den Minister had ik verwacht: op zijn standpunt kon hij mij wel geen ander antwoord geven. Maar ik heb het woord alleen gevraagd om eene door mij gebezigde uitdrukking te verduidelijken. Ik heb gezegd — en de Minister heeft er gebruik van gemaakt — dat ik er toe zou hebben kunnen komen, om uit hoofde van de buitengewone tijdsomstandigheden, subsidie te verleenen. Ja, Mijne Heeren, maar waarvoor? Voor datgeen waaromtrent de Staat heeft gecontracteerd met de maatschappij; maar geenszins om het bestuur dier maatschappij in staat te stellen hare zaken in het algemeen gaande te houden. Daarop vestig ik voornamelijk uwe aandacht; dat ligt, mijns inziens, geheel buiten de roeping van den Staat, en ik geloof dat het een zeer gevaarlijk beginsel is, dat de Staat aan eene bijzondere instelling gelden geeft om hare zaken gaande te houden. Ik zal er niets meer bijvoegen.

De heer **van Beeck Vollenhoven**: Ik zou zeker het woord in deze discussie niet hebben opgevat, ware er niet een- en andermaal sprake geweest van de Staatscommissie, benoemd om deze moeijelijke en ingewikkelde zaak te onderzoeken, waarvan ik de eer heb lid te zijn en met wier werkzaamheden ik mitsdien bekend ben.

Maar het is ook om het laatste gezegde van den vorigen spreker met een enkel woord te refuteren dat ik mij in deze beraadslaging meng. Men kan niet genoeg letten op hetgeen de heer Minister ten slotte gezegd heeft.

Ik zal mij niet uitlaten over de aanvankelijke resultaten, die ik voor mij uit het reeds ingestelde onderzoek mogt hebben verkregen; het is eene zoo ingewikkelde zaak, er is zoo veel over te lezen, dat het zeer voorbarig zou zijn, indien ik mij nu reeds zou willen aanmatigen om, al ware het maar uit de verte, een oordeel uit te spreken.

Maar die overtuiging heb ik verkregen, dat, wanneer de Regering gevolg gaf aan den wensch van den spreker uit Rotterdam, dat de Staat zich van het verleenen van alle hulp aan de Maatschappij zou onthouden; wanneer dan de Permanente Commissie van de Maatschappij zich zou ontbinden en het beheer aan den Staat zou zijn overgegaan; — dat dan de Regering ook onmiddellijk met een wets-ontwerp zou voor den dag hebben moeten komen, waarbij eene veel hoogere som werd aangevraagd dan nu. Met ledige kassen toch kan geen beheer gevoerd worden.

Dit is het eenige wat ik in het midden wensch te brengen, en dit is ook de reden, waarom ik voor mij dit wets-ontwerp zal aannemen; en daarbij wil ik zeer gaarne aan den spreker uit Rotterdam de verzekering geven, dat ik, voor zoover het van mij afhangt, alles in het werk zal stellen om aan de uitspraken van de Staatscommissie spoed bij te zetten; maar hij, die langer dan ik lid der Vertegenwoordiging is, weet ook wat er ten aanzien dier Maatschappij van Weldadigheid reeds is voorgevallen, hoe vele stukken daarover zijn gewisseld, en dat het onderzoek van die geheele zaak zoo uiterst moeijelijk is, dat ze met geene mogelijkheid binnen enge grenzen is te beperken.

De heer **van Nispen van Pannerden**: Alvorens mijne stem over dit wets-ontwerp uit te brengen zij het mij vergund eene vraag te rigten tot den Minister van Binnenlandsche Zaken. Ik deel geenszins in het gevoelen van den geachten spreker uit Rotterdam (den heer van Rijckevorsel), die het betreurd heeft, dat de Regering is overgegaan tot de benoeming eener staatscommissie om de zaken der Maatschappij van Weldadigheid te onderzoeken. Integendeel, ik juich dezen maatregel der Regering toe; maar ik veroorloof mij de vraag of het rapport, dat door die staatscommissie zal worden uitgebragt, ook aan de wetgevende magt zal worden medegedeeld. Ik vind aanleiding tot die vraag omdat er in den laatsten tijd staatscommissien zijn benoemd betrekkelijk onderwerpen ook bij de wetgevende magt aanhangig, doch waarvan het verslag nooit is medegedeeld. Ik behoor tot die leden, die het betreurd hebben, dat de Regering geene meerdere inlichtingen bij dit wets-ontwerp heeft gegeven, maar dit zal mij niet terughouden daaraan mijne stem te geven, indien ik de verzekering mag ontvangen, dat het rapport der in deze zaak benoemde staatscommissie aan de wetgevende magt zal worden medegedeeld.

De heer **Minister van Binnenlandsche Zaken**: De eerste spreker (de heer van Rijckevorsel) zou minder bezwaar gehad hebben om zijne stem aan dit wets-ontwerp te geven indien wegens bijzondere omstandigheden, als duurte der levensmiddelen en andere, voor de verpleging der kolonisten, die voor rekening van den Staat komen, eene buitengewone toelage was aangevraagd.

De Vergadering zal zich herinneren dat twee of drie malen zoodanige bijdrage is gevraagd. Het was der maatschappij natuurlijk vrij onverschillig of zij het geld ontving als eene verhoogde bijdrage van den Staat voor verplegingskosten, of wel om hare loopende zaken gaande te houden. Maar ik heb gemeend dat het beter was om het wets-ontwerp in dezen vorm in te kleeden. De Staat is volgens het contract van 1843 verpligt tot de uitkeering van eene jaarlijksche som; die som is niet afhankelijk van omstandigheden, maar door het contract is de Regering alleen verpligt tot de uitkeering van een vast bedrag. Ik heb dus gemeend niet te moeten afwijken van het contract, maar alleen een crediet te moeten vragen, ten einde te kunnen beschikken over hetgeen zal noodig zijn, om, hangende het onderzoek, de zaken der maatschappij gaande te houden. Daardoor blijft, naar ik meen, de zaak veel beter in haar geheel dan wanneer aan het verlangen van den geachten spreker ware gevolg gegeven.

De sprcker uit Gelderland (de heer van Nispen van Pannerden) heeft gevraagd of het rapport, dat door de benoemde Staatscommissie zal worden uitgebragt, aan de Kamers zal worden medegedeeld. Voor dat het verslag zelf is uitgebragt kan ik daaromtrent

ZITTING VAN DEN 24STEN DECEMBER.

Beraadslaging over de orde van werkzaamheden.

geen bepaalde verklaring geven. De Regering zal natuurlijk eerst kennis van het rapport moeten nemen, zij zal ook moeten weten hoe de Commissie over de mededeeling denkt; maar ik meen toch te kunnen verzekeren, dat zonder buitengewone omstandigheden de mededeeling van het verslag mag worden verwacht. In het algemeen is het de gewoonte, dat zoodanige rapporten aan de Vergadering worden medegedeeld. Zooveel ik mij herinner, zijn de verslagen, in den laatsten tijd door Staatscommissien uitgebragt, gedrukt en aan de Kamer medegedeeld.

De eenige reden waarom bij deze gelegenheid niet meerdere inlichtingen zijn gegeven, is gelegen in de omstandigheid, dat een crediet werd aangevraagd, hetwelk niet moest geregeld worden naar de vermoedelijke inkomsten en uitgaven van de Maatschappij, maar alleen moest strekken om de Regering in staat te stellen datgene te verleenen wat zou blijken onmisbaar te zijn om de zaak gaande te behouden.

De beraadslagingen worden gesloten.

Het *wets-ontwerp tot verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting voor* 1855 (*Subsidie ten behoeve van de Maatschappij van Weldadigheid*), in zijn geheel in stemming gebragt, wordt met 22 tegen één stem, die van den heer van Rijckevorsel, aangenomen.

Bij deze stemming was de heer Bosch van Drakestein afwezend.

De **Voorzitter**: De Commissien van Rapporteurs vooreerst voor de wets-ontwerpen tot bekrachtiging van provinciale belastingen, ten andere voor het ontwerp van wet tot aanvulling van de wet van 1822 omtrent het binnenlandsch gedistilleerd, zijn gereed met hare verslagen. Ik stel voor, deze verslagen te doen drukken en ronddeelen aan de leden, en de beraadslagingen daarover achtereenvolgens te doen plaats hebben op aanstaanden Donderdag, des namiddags ten één ure.

De heer **van Swinderen**: Ik begin, Mijnheer de Voorzitter, met de verklaring af te leggen, dat naar den loop der werkzaamheden en met het oog op het Reglement van Orde, door u wel geen ander voorstel gedaan kon worden dan wij hebben gehoord. Desniettemin veroorloof ik mij, op dat besluit eene wijziging aan de Vergadering voor te dragen, waartoe ik geleid word door de overweging dat het jaar ten einde spoedt en wij morgen en overmorgen twee opvolgende feestdagen hebben.

Mijn voorstel zou zijn, dat de Vergadering mogt goedvinden om, na afloop der op aanstaanden Donderdag aan de orde gestelde wetten, dadelijk een aanvang te maken met de behandeling der begrootingswetten. Door de ijverige zorgen der Commissie van Rapporteurs zijn wij reeds nu in het bezit gesteld van het Voorloopig Verslag der Kamer over die wetten, zoodat ook de Regering reeds eenigen tijd in het bezit kan zijn van die stukken en ik mij meen te mogen vleijen dat zij met den meesten spoed haar antwoord op de in dat verslag geopperde bedenkingen zal willen inzenden. Het ware dus niet onmogelijk dat wij heden of morgen, althans overmorgen, in het bezit van dat antwoord kwamen, en wanneer wij alzoo met de behandeling van de begrootingswetten een aanvang maakten dadelijk na afloop van de door den President voorgestelde ontwerpen, dan zouden onze werkzaamheden een geregelden en snelleren loop kunnen hebben.

Zoo wij dit niet doen en ons blootelijk houden aan het door den Voorzitter voorgestelde, wat zal dan het gevolg zijn? Dat eerst Donderdag rapport wordt uitgebragt over de begrooting en dan kan, met het oog op het Reglement van Orde, de discussie eerst op aanstaanden Zaturdag worden vastgesteld. Er zal dan misschien wel een voorstel worden gedaan om de discussie op Vrijdag te beginnen, maar dit zal evenzeer zijn eene afwijking van het Reglement van Orde, en zoo wij tot zulk eene afwijking overgaan, kan dit, geloof ik, even goed op Maandag als op Donderdag geschieden.

De **Voorzitter**: Ik moet den geachten voorsteller doen opmerken, dat hetgeen door hem is voorgesteld geene wijziging is op het door mij gedane voorstel, zoodat ik dit op nieuw aan het oordeel van de Vergadering onderwerp, namelijk om de beraadslaging over de ontwerpen van wet, waarvan ik heb voorgesteld de verslagen te doen drukken en aan de leden ronddeelen, te bepalen op aanstaanden Donderdag, des namiddags ten één ure.

De heer **van Swinderen**: Mijnheer de Voorzitter, ik heb andermaal het woord gevraagd, om te voorkomen dat, wanneer uw voorstel gaaf mogt worden aangenomen, hetgeen ik heb voorgesteld dan geheel ijdel zal zijn.

De **Voorzitter**: Mijn voornemen is, om uw voorstel aan de beoordeeling der Kamer te onderwerpen, zoodra over mijn voorstel zal zijn beslist.

Indien niemand alzoo daartegen bedenkingen heeft, wordt over eenkomstig mijn voorstel besloten.

De Vergadering vereenigt zich met dat voorstel.

De **Voorzitter**: Ik open alsnu de beraadslagingen over het voorstel van den heer van Swinderen.

De heer **Cost Jordens**: Ik kan mij volstrekt niet vereenigen met dit voorstel. Ik kan mij voorstellen dat, wanneer Donderdag het verslag over de Staatsbegrooting wordt uitgebragt, men zal besluiten om terstond daarover te beraadslagen. Dit is *mogelijk*. Doch ik zeg reeds vooraf, dat ik zulk een besluit niet zou goedkeuren, om zoo spoedig na het uitbrengen van het verslag die beraadslagingen aan te vangen. Maar het is ook nog niet geheel zeker, dat dit verslag uitgebragt *zal* worden. De geachte voorsteller veronderstelt het, maar ik geloof dat niemand onzer bepaald zal kunnen zeggen, dat dit reeds Donderdag het geval zal zijn, en nu reeds vooraf te beslissen om daarover alsdan dadelijk te beraadslagen, dat is een beginsel, een antecedent, waarmede ik mij volstrekt niet kan vereenigen en dat ik geheel verkeerd acht. Het Reglement van Orde bepaalt in art. 46, laatste lid, wel, dat *wanneer* het verslag is uitgebragt, *alsdan* de Vergadering zal kunnen besluiten om den wettigen daarvoor gestelden tijd van twee maal 24 uren te verkorten; maar reeds vóór dat uitbrengen, vóór dat men weet of dit op een bepaalden dag zal geschieden, te besluiten tot het in beraadslaging nemen van eene wet, dat is eene zaak zonder voorbeeld, dat is gevaarlijk. Daartoe zal ik niet kunnen medewerken en ik geloof dat de Vergadering wel zal doen dit af te wijzen.

De heer **van Swinderen**: Ik heb enkel het woord gevraagd om nogmaals te herhalen dat ik geheel gesproken heb in de veronderstelling dat het verslag tijdig zal kunnen worden vastgesteld. Het spreekt dus van zelf dat mijn voorstel conditioneel is. Wordt het verslag niet tijdig uitgebragt of liever niet tijdig vastgesteld, het spreekt wel van zelf dat alsdan mijn voorstel geen voortgang zal kunnen hebben.

De heer **van Nispen van Pannerden**: Bij hetgeen de geachte spreker uit Overijssel (de heer Cost Jordens) heeft aangevoerd ter bestrijding van het gedane voorstel, zij het mij vergund nog een enkel woord te voegen. Ik lees in art. 46 van het Reglement van Orde, 1ste alinea: » Het verslag, in art. 44 vermeld, wordt in eene openbare zitting uitgebragt." In de 2de alinea: » De Kamer bepaalt den dag der beraadslaging." Nu zal het toch wel, gelijk de geachte spreker uit Overijssel u reeds gezegd heeft, waar zijn, dat er een verslag moet zijn uitgebragt, voor dat de dag der beraadslaging kunne bepaald worden. Hier nu zou het niet alleen zijn eene afwijking van het Reglement van Orde, maar eene omverwerping van alle beginselen, die moeten leiden tot eene goede beraadslaging in eene vergadering. Eerst moet het verslag uitgebragt zijn, daarna kan de dag der beraadslaging worden bepaald. De geachte spreker uit Friesland stelt u voor te onderstellen, dat het verslag uitgebragt zal worden en, daarvan uitgaande, reeds nu den dag der beraadslaging te bepalen. Met dat stelsel kan ik mij niet vereenigen, en ik wensch der Vergadering wel in overweging te geven of het goedkeuring verdient.

De heer **Cremers**: Indien ik de sprekers tot nog toe wel begrepen heb, dan geloof ik dat de sprekers uit Overijssel en Gelderland (de heeren Cost Jordens en van Nispen) zeer bondig hebben betoogd, dat niet geschieden kan hetgeen, mijns inziens, door den spreker uit Friesland niet is voorgesteld. Ik heb althans uit zijne woorden niet opgemaakt, dat hij nu reeds wenscht vast te stellen, dat de beraadslaging over de begrooting stellig op aanstaanden Donderdag zal plaats hebben. De Kamer zal gewis den dag der beraadslaging niet stellig voor Donderdag kunnen bepalen; indien het verslag dien dag wordt uitgebragt, zal zij dan waarschijnlijk een besluit kunnen nemen om de beraadslagingen dadelijk te beginnen. Dat is, geloof ik, de meening van den spreker uit Friesland. Het zou eene groote afwijking van de gewone orde van zaken zijn. Om dat te kunnen doen, moeten de leden der Kamer tijdig kennis hebben van het verslag der commissie omtrent hetgeen in de sectien over de begrooting is besproken en van de antwoorden der Regering. Wij zijn echter nu reeds, dank zij den ijver der Commissie van Rapporteurs, in het bezit van het eerste gedeelte, en indien nu het regerings-antwoord tijdig genoeg vooraf gedrukt en rondgedeeld wierd, dan alleen zou het mogelijk

ZITTING VAN DEN 24STEN DECEMBER.

Beraadslaging over de orde van werkzaamheden.

zijn om de beraadslaging reeds Donderdag aan te vangen. Ik heb het voorstel van den spreker uit Friesland in dien zin begrepen, dat wij op dit oogenblik nimmer een besluit kunnen nemen, maar in den zin van de voorbereiding tot een later besluit om die beraadslaging Donderdag te voeren, mogen zijne woorden wel behartiging verdienen.

De heer **van Andringa de Kempenaer**: Wij zijn telken jare gewoon de begrooting op eene wijze te bediscussieren, waardoor deze belangrijke wetten naauwelijks in behandeling komen. Ik behoor tot die leden, die er veel prijs op stellen, dat het Verslag van de Commissie van Rapporteurs, wel het gewigtigste dat in deze zitting is opgemaakt, benevens het antwoord van de Regering zooveel tijds bij de leden in handen is, dat het behoorlijk kan worden overwogen. Wij zijn gestadig gewoon de begrooting bij het slot van het jaar te behandelen. Ik heb dit telken jare bestreden. Wanneer het zoo voortgaat, dan zullen wij ten laatste de begrooting behandelen met den reiszak onder den arm. Ik zal elken maatregel ondersteunen om den laatsten termijn niet te bereiken, maar ik moet toch aan den geachten voorsteller in bedenking geven, *qui prouve trop ne prouve rien*, want hetgeen hij voorstelt behoort, mijns inziens, tot de onmogelijkheden. Het verslag zal toch steeds in eene openbare zitting uitgebragt moeten worden; het zal waarschijnlijk der Regering niet mogelijk wezen dat verslag te doen gereed zijn voor Woensdag avond. Nu is het bekend dat vele leden ten gevolge van de feestdagen afwezend zijn, wel dat die leden dezer vergadering, die verre van hunne woning zijn verwijderd, genoodzaakt zijn om deze dagen in de residentie te blijven, maar reeds vele leden zijn of zullen vertrekken, die in de nabijheid der residentie wonen. Ook doe ik opmerken, dat de vergadering Donderdag is belegd ten *één* ure, om vele leden, die gedurende de feestdagen hunne betrekkingen bezoeken, in de gelegenheid te stellen om nog Donderdag in de vergadering te verschijnen. Het is dus niet doenlijk, dat die geachte leden behoorlijk in tijds kennis zullen hebben van het inderdaad meest belangrijke staatsstuk, dat wij te behandelen hebben. En hoe gaarne ik dus medewerk om te bespoedigen, moet ik toch den geachten voorsteller in bedenking geven om zijne motie in te trekken, in aanmerking nemende hetgeen door de vorige sprekers is betoogd en ook uit consideratie van hetgeen ik zoo even de eer heb gehad in het midden te brengen.

De heer **van Swinderen**: Met het oog op de weinige ondersteuning, die mijn voorstel ondervindt, en vooral met het oog op de omstandigheid, dat slechts weinige leden nog in de vergadering tegenwoordig zijn, waardoor welligt het nemen van een besluit niet zou kunnen plaats hebben, trek ik bij deze de door mij gedane motie van orde is.

Het *voorstel van den heer van Swinderen*, ingetrokken zijnde, maakt verder geen onderwerp van beraadslaging uit.

De Vergadering wordt daarna gescheiden tot Donderdag, des namiddags ten één ure.

VERSLAGEN UITGEBRAGT IN DE ZITTING VAN 24 DECEMBER.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

voor negen ontwerpen van wet tot bekrachtiging van provinciale belastingen.

Sommige leden waren niet overtuigd geworden door de redenen, welke de Regering nu weder bij § 1 van hare Memorie van Beantwoording op het verslag der Tweede Kamer heeft aangevoerd, ten betooge dat er geene zwarigheid bestaan kan om provinciale belastingen voor meer dan één jaar toe te staan. Deze leden gaven zulks gaarne toe, wanneer het duidelijk blijkt dat dit alleen geschiedt tot dekking van uitgaven, welke, gelijk bijv. voor den aanleg van wegen, onmiskenbaar gedurende meerdere jaren benoodigd zijn. Doch zij konden met de Regering niet instemmen, waar zij beweert dat voor *Noordbrabant* gelijk voor *Friesland* dit ook werkelijk het geval is. Immers, waar voor het eerstgemelde gewest de belasting wordt aangevraagd voor subsidien bij onvoorziene rampen of onvoorziene uitgaven in het algemeen, daar vervalt het aangewezen kenmerk, dewijl zoodanige uitgaven tot de zeer veranderlijke jaarlijksche behoeften eener gemeente moeten geacht worden te behooren. Zij drukten daarom den wensch uit, dat in 't vervolg tusschen de behoeften, in welker dekking, hetzij voor één, hetzij voor meerdere jaren behoort te worden voorzien, in verband met de aangewezen beginselen, een behoorlijk onderscheid worde gemaakt.

Uit den staat (nº. 12) is aan verschillende leden gebleken, dat de provincie Zeeland, met opzigt tot hare belastingen, in een betrekkelijk gunstigen toestand verkeert, vermits aldaar over het volgende dienstjaar één opcent minder op de personele en geene op de grondbelasting zullen worden geheven. Deze omstandigheid gaf aan de gemelde leden aanleiding tot de vraag, of het niet billijk te achten ware dat, in verband daarmede, het rijkssubsidie voor de calamiteuse polders eenigermate verminderd, en daartegenover de begrooting van uitgaven voor de provincie, waarin die polders gelegen zijn, des noodig, met een gelijk bedrag vermeerderd wierd.

Aldus vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs, den 21sten December 1855.

BOSCH VAN DRAKESTEIN.
PASPOORT VAN GRIJPSKERKE.
VAN SWINDEREN.
VAN HEECKEREN VAN WASSENAER.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

voor het wets-ontwerp tot aanvulling van de bepalingen der wet van 26 *Augustus* 1822 (Staatsblad nº. 37), *houdende belasting op het binnenlandsch gedistilleerd.*

§ 1. Vrij algemeen is in de afdeelingen geklaagd over den spoed, waarmede deze zaak behandeld moet worden, om, zoo zij tot wet wordt verheven, op het vereischte tijdstip in werking te treden. Men meende, dat de oorzaak dier late behandeling grootendeels bij de Regering lag. Deze wetsvoordragt toch in een gevolg der afschaffing van den gemaal-accijns, en nadat deze in Julij jl. beslist was, ja zelfs reeds veel vroeger, zoodra de Regering tot het voorstellen dier afschaffing besloten had, had deze voordragt, als een onmiddellijk gevolg dier afschaffing, kunnen voorbereid en in orde gebragt worden om bij de opening der nieuwe zitting te worden aangeboden. Eerst zes weken later, op het einde van October, werd dit wets-ontwerp aan de Tweede Kamer ingezonden, zoodat zelfs de belanghebbenden naauwelijks in staat waren hunne bezwaren tegen deze voordragt te doen kennen, vóór dat de zaak in openbare discussie kwam. Slechts enkele dagen zijn verloopen tusschen die behandeling in de Tweede Kamer en het onderzoek in de afdeelingen der Eerste Kamer. Inmiddels is het ontwerp door amendementen aanmerkelijk van gedaante veranderd; belangrijke bepalingen zijn wegenomen, andere toegevoegd en een geheel nieuw onderzoek schijnt noodig, eer een juist oordeel over de verschillende bepalingen kan worden geveld. Toch betreft het hier eene uiterst moeijelijke zaak, die geheel ingrijpt in een belangrijken tak van industrie, en de voordragt, zelve reeds vrij uitgebreid, moet tevens telkens worden vergeleken met en aangevuld door eene vroegere wet, welke zelve acht en zeventig zeer uitgebreide artikelen bevat.

Het was dan ook alleen de dringende noodzakelijkheid en het besef dat, zoo met 1º. Januarij eerstkomende geene voorzieningen zijn genomen, groote schade voor 's Rijks middelen zou ontstaan, die voor eene behandeling en vaststelling dezer voordragt kunnen pleiten, terwijl de slotbepaling van het ontwerp, dat namelijk de wet in 1857 zal worden herzien, de hoop geeft, dat hier slechts een tijdelijke maatregel wordt genomen. Vele leden hopen dan ook dat de Regering niet tot den uitersten termijn zal wachten om tot die herziening te geraken en alzoo de nadeelen zal verminderen, die uit minder doelmatige voorschriften dezer wetsvoordragt zouden kunnen voortvloeijen.

§ 2. De wegneming der artt. 34 en 40, zoo als die in de oorspronkelijke voordragt der Regering voorkwamen, is in al de afdeelingen besproken. Eenige leden konden die weglating in beginsel wel goedkeuren, mits bij afzonderlijke wet zoo spoedig mogelijk bepalingen tot stand komen, waardoor de inning dezer belasting voor de gemeenten verzekerd wordt.

Andere leden daarentegen betreurden het, dat die artikelen, al waren welligt de bewoordingen daarvan wat streng gekozen, uit het ontwerp zijn verdwenen. Zij oordeelden dat thans aan de gemeenten de zekerheid eener behoorlijke inning dezer belasting in vele gevallen was ontnomen, te meer noodig, nu door de afschaffing van den gemaalaccijns aan vele plaatselijke besturen een aanzienlijk deel van hunne inkomsten was ontvallen, zoodat het meer dan ooit de pligt des algemeenen wetgevers schijnt, de juiste inning van andere plaatselijke lasten te bevorderen. Men vertrouwde dan ook, dat men zich niet had bedrogen in de opvatting der woorden door den Minister van Financien in de Tweede

Kamer bij de behandeling dezer voordragt gesproken, dat namelijk de Regering zich voorstelt, zoo spoedig mogelijk een ontwerp aan te bieden in den geest van de vroegere artt. 34 en 40 hier bedoeld, en men meende ten sterkste op dergelijk voorstel te moeten aandringen.

§ 3. In één afdeeling werd het denkbeeld besproken, om alle gemeentelijke opcenten op deze belasting door het Rijk te doen innen en die naar de werkelijke comsumtie in iedere gemeente onder de verschillende gemeenten te verdeelen. Men verlangde te vernemen, of dit denkbeeld volgens de meening der Regering uitvoerbaar en van nuttige strekking zijn zou?

§ 4. Terwijl men om de hierboven gemelde redenen vrij algemeen het ondoenlijk achtte, zich in al de bijzonderheden der wet te verdiepen, meende men echter, om het belang der zaak, de navolgende opmerkingen op eenige artikelen niet te mogen terughouden.

Art. 1. Bij dit artikel werd in één afdeeling opgemerkt, dat de hier verboden vereeniging van *branderij* en *bierbrouwerij* op zeer vele plaatsen sedert vele jaren, vooral in Noordbrabant en Limburg, bestaat. Men meende dat deze wet geene terugwerkende kracht kon uitoefenen en dat dus wat bestond zou mogen blijven bestaan. Gaarne echter verlangde men daaromtrent zekerheid te verkrijgen. Een beroep op art. 5 dezer voordragt zou den bierbrouwer-brander niet baten, daar dit artikel alleen de vereeniging op het oog heeft in art. 4 genoemd, waar van bierbrouwers niet gesproken wordt, terwijl de woorden van art. 4 zelfs bij deductie op bierbouwers niet schijnen te kunnen worden toegepast.

Art. 4. Eenige leden hebben niet zonder bevreemding gelezen, dat hier wel van *meelfabrieken*, maar niet van *meelpakhuizen* wordt gesproken. De reden, die de nabuurschap der eerste bij eene branderij verbiedt, bestaat volstrekt niet minder voor de tweede.

Art. 5. In dit artikel wordt de brander, die vóór de invoering van dit wets-ontwerp geregtigd was tot de gelijktijdige uitoefening van bedrijven, bij art. 4 voor het vervolg verboden, in dit regt gehandhaafd *voor zijn persoon*. Indien dat regt alleen berust op eene eenvoudige administrative vergunning, die vroeger is verleend als uitzondering op eene algemeene wet, dan kon dergelijke beschikking, waarbij de persoon des branders in aanmerking zal zijn genomen, telkens teruggenomen worden, of met den persoon, die ze verkreeg, ophouden. Doch indien dergelijke, nu verboden vereeniging van bedrijven een gevolg is van de vergunning door de wet gegeven of door deze toegelaten, dan meenden enkele leden, dat zij ten sterkste moesten afkeuren dat art. 5 hier de vergunning beperkt tot *den persoon* desgenen, die de vergunning verkreeg. Dan geldt het hier, volgens die leden, een regt op de zaak zelve rustende en dan is art. 5 te beschouwen als eene soort van onteigening, zonder schadeloosstelling.

Nadat deze bedenkingen aan de Regering waren medegedeeld, is van haar het navolgende antwoord ontvangen:

» In antwoord op het van de Eerste Kamer der Staten-Generaal ontvangen verslag der Commissie van Rapporteurs voor het wets-ontwerp tot aanvulling der wet van 1822 op het binnenlandsch gedistilleerd, meent de Regering in het midden te moeten brengen:

§ 1. Ten aanzien van de klagte over de late indiening van dit wets-ontwerp aan de Staten-Generaal, moet de Regering zich gedragen aan hetgeen daaromtrent reeds bij het overleg met de Tweede Kamer is te kennen gegeven. De Regering is zich bewust, al het mogelijke te hebben gedaan om dat ontwerp zoo tijdig doenlijk aan de overwegingen der Staten-Generaal te onderwerpen; moetende niet uit het oog worden verloren, dat hetzelve vóór de indiening bij verschillende hooge staatscollegien is moeten worden onderzocht en overwogen, gezwegen dat er een betrekkelijk lange tijd tot het raadplegen van verschillende hoofdambtenaren is noodig geweest. Het ontwerpen van deze wet voor dat de beslissing over hare noodzakelijkheid dáár was, zou, zonder verwaarloozing van andere belangrijke werkzaamheden, niet hebben kunnen geschieden.

Wat de wijzigingen aangaat, die het ontwerp bij de behandeling bij de Tweede Kamer der Staten-Generaal heeft ondergaan, deze betreffen, met uitzondering van eene enkele hoofdbepaling, die namelijk om de rigtige opbrengst der gemeentebelasting op het binnenlandsch gedistilleerd te verzekeren en welke eigenlijk vreemd is aan de heffing van den rijksaccijns, slechts ondergeschikte punten en die dus het systema der wet onaangeroerd hebben gelaten.

§ 2. Dat door het ligten der hier besprokene artt. 34 en 40 uit de oorspronkelijke voordragt de bedoeling der Regering niet is kunnen worden verwezenlijkt, is een gevolg daárvan, dat bij de beoordeeling der voorgestelde maatregelen meer is gelet op de belangen der handelaars dan op die der gemeenten. De Regering is intussehen overtuigd van de noodzakelijkheid dat voorzieningen tot behoorlijke inning der gemeentebelasting op het gedistilleerd worden genomen. Zij verliest dat onderwerp niet uit het oog, en reeds thans maakt het een punt van nadere overweging bij haar uit; zijnde zij voornemens daaromtrent zoo spoedig doenlijk wettelijke bepalingen voor te dragen.

§ 3. Aan het hier geopperde denkbeeld zou bezwaarlijk gevolg kunnen worden gegeven. De eene gemeente verschilt aanmerkelijk met de andere in het gebruik van sterken drank; dat gebruik in iedere gemeente is geheel onbekend en er bestaan geene bouwstoffen om tot de kennis daarvan te geraken; en dit toch zou noodig wezen om tot eene billijke verdeeling te geraken. Buitendien zou zulk een maatregel eene zeer omslagtige administratie vorderen.

§ 4. *Art.* 1. Zoo als te regt in het Voorloopig Verslag wordt opgemerkt, heeft dit artikel geene terugwerkende kracht en zal het alleen voor de toekomst gelden. De bewoordingen, waarin het vervat is, brengen dit duidelijk mede. Wat de opmerking omtrent art. 5, in verband met art. 4, betreft, moet de Regering de aandacht inroepen op de in art. 4 voorkomende woorden: *of andere fabriek, waarin meel tot grondstof gebezigd wordt*, waaronder, naar hare meening, zonder twijfel ook bierbrouwerijen zijn te verstaan.

Art. 4. Het laat zich moeijelijk veronderstellen dat een brander een pakhuis van meel zou aanleggen zonder handel daarin te drijven, en in dat geval zou hij vallen in de beperkende bepaling van dit artikel, als uitoefenende het bedrijf van meelverkooper.

Art. 5. De geregtigdheid tot gelijktijdige uitoefening van verschillende bedrijven, in dit artikel bedoeld, rust niet op administrative vergunningen maar op de wet, namelijk op art. 50 der nog in werking zijnde wet op het gemaal van 29 Maart 1833 (*Staatsblad* n°. 3). Daarbij is mede slechts het persoonlijk regt tot dergelijke gelijktijdige uitoefening toegekend; de tegenwoordige voordragt strekt dus slechts om te bestendigen hetgeen bestaat, en van eenige verkorting van regt kan derhalve geen sprake zijn.

De Minister van Finantien,
VROLIK."

De Commissie van Rapporteurs heeft gemeend dit antwoord met de bedenkingen der Afdeelingen aan de Kamer te moeten mededeelen.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 24sten December 1855.

SICHTERMAN VAN DE BRAKE.
VAN ANDRINGA DE KEMPENAER.
VAN BEECK VOLLENHOVEN.
VAN NISPEN VAN PANNERDEN.

VERBETERINGEN.

In het nader gewijzigd Ontwerp van Wet tot aanvulling van de bepalingen der wet van 26 Augustus 1822 (*Staatsblad* n°. 37), houdende belasting op het binnenlandsch gedistilleerd (zie dit Wets-ontwerp op bladz. 24 en volgg. van dit BIJBLAD), zijn de volgende feilen ingeslopen:

1°. in art. 7, alinea 2, staat: *onder b van art.* 25, lees: » onder *b* van art. 24";

2°. in art. 13, zevenden regel, staat: *twee honderd*, lees: » twee ten honderd";

3°. in art. 28, zesden regel, staat: *de vergunning*, lees: » te vergunnen".

ZITTING VAN DEN 27STEN DECEMBER.

XXXI. *Beraadslaging over het wets-ontwerp tot aanvulling der wet van 26 Augustus 1822, op het binnenlandsch gedistilleerd.*

12de ZITTING.

ZITTING VAN DONDERDAG 27 DECEMBER.

(GROPEND TEN 1 URE.)

Berigt ingekomen van een lid dat verhinderd wordt de zitting bij te wonen. — Verslagen ter tafel gebragt over de wets-ontwerpen: *a.* tot verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting voor 1855 (Subsidien); *b.* tot vaststelling der Staatsbegrooting voor 1856 en tot vaststelling der Middelen voor het dienstjaar 1856. — Beraadslaging over en vaststelling van den dag der beraadslaging over die wets-ontwerpen. — Aanneming zonder beraadslaging der wets-ontwerpen tot bekrachtiging van provinciale belastingen in verschillende provincien. — Beraadslaging over en aanneming van het wets-ontwerp tot aanvulling der wet van 1822 op het binnenlandsch gedistilleerd. — Verslagen uitgebragt door de Commissie vóór de Verzoekschriften.

Voorzitter: de heer PHILIPSE.

Tegenwoordig, in den aanvang der zitting, met den Voorzitter, 24 leden, te weten de heeren:

Borski, Bosch van Drakestein, van Sasse van Ysselt, de Villers de Pité, Cremers, van Heeckeren van Wassenaer, Paspoort van Grijpskerke, d'Ablaing van Giessenburg, Tonckens, Lotsij, van der Lek de Clercq, van Beeck Vollenhoven, Insinger, Blankenheijm, 't Hooft van Benthuizen, van Rijckevorsel, van Aylva van Pallandt, van Andringa de Kempenaer, Sichterman van de Brake, Regout, van Rhemen van Rhemenshuizen, van Eijsinga en Cost Jordens; — terwijl voor de laatste stemming de heer van Wessem nog op de presentielijst heeft geteekend;

en de heeren Ministers van Binnenlandsche Zaken en van Finantien.

De notulen van het verhandelde in de vorige zitting worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter** deelt mede:

A. dat zijn ingekomen:

een schriftelijk berigt van den heer van Dam van Isselt, dat hij in zijne betrekking als dijkgraaf zich verpligt heeft gevonden de residentie te verlaten en kennis geeft deze vergadering niet te kunnen bijwonen.

Dit berigt wordt voor kennisgeving aangenomen.

B. dat de Commissien van Rapporteurs voor de wets-ontwerpen:

a. tot verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting voor 1855 (Subsidien);

b. tot vaststelling der XII hoofdstukken van de Staatsbegrooting voor 1856;

c. tot vaststelling der Middelen voor het dienstjaar 1856,

hare verslagen gereed hebben en die ter tafel brengen.

De **Voorzitter**: Ik stel aan de Vergadering voor deze stukken te doen drukken en ronddeelen en de beraadslagingen over de bedoelde wets-ontwerpen in de genoemde volgorde te doen plaats hebben en aan te vangen op aanstaanden Zaturdag, des voormiddags ten elf ure.

De heer **Lotsij**: De verslagen van hetgeen in de afdeelingen is voorgevallen omtrent de begrootingswetten en de wet op de middelen, zijn reeds sedert een paar dagen aan ons medegedeeld, en de antwoorden der Regering zullen nog heden gedrukt aan de leden worden rondgezonden. Daardoor is er geruime tijd geweest om van de aanmerkingen, in de afdeelingen gemaakt, kennis te nemen. Daar er nu een betrekkelijk korte tijd bestaat, maar ook slechts, naar mijn inzien, vereischt wordt, om van de antwoorden der Regering kennis te nemen, heb ik de eer aan de Vergadering voor te stellen, om de beraadslaging over die ontwerpen aan de orde te stellen op morgen, des voormiddags ten elf ure.

De heer **van Beeck Vollenhoven**: Ik wensch alleen, Mijnheer de Voorzitter, dat het voorstel van den heer Lotsij in dien zin gewijzigd worde, dat de Vergadering op morgen ten één ure aanvange. Wij hebben de antwoorden der Regering nog niet ontvangen, noch die omtrent de verhooging der subsidien, noch die over de begrootingswetten, en al zullen zij ons dan ook heden worden toegezonden, dan zullen wij toch wel eenige uren noodig hebben om die antwoorden behoorlijk te onderzoeken. Ik zou dus alleen de vrijheid nemen te verzoeken, dat ten minste de zitting op morgen eerst ten een ure mogt worden aangevangen.

De heer **Lotsij**: Wat mij betreft, Mijnheer de Voorzitter, ik wijzig mijn voorstel gaarne zoo als de heer Vollenhoven het verlangt.

De **Voorzitter**: Indien niemand zich verklaart tegen het voorstel en de daarop voorgedragene wijziging, dan wordt de beraadslaging over de opgenoemde wets-ontwerpen achtereenvolgens bepaald op morgen, des namiddags ten één ure.

Dienovereenkomstig wordt besloten.

De Vergadering gaat over tot de behandeling van de volgende, voor heden aan de orde gestelde wets-ontwerpen:

I. De WETS-ONTWERPEN TOT BEKRACHTIGING VAN PROVINCIALE BELASTINGEN *in Noordbrabant, Gelderland, Zuidholland, Noordholland, Zeeland, Friesland, Overijsssl, Groningen* en *Drenthe*

worden achtereenvolgens zonder beraadslaging met algemeene (24) stemmen aangenomen;

II. Het WETS-ONTWERP TOT AANVULLING DER WET VAN 26 AUGUSTUS 1822 (*Staatsblad* N°. 37), HOUDENDE BELASTING OP HET BINNENLANDSCH GEDISTILLEERD.

De beraadslagingen worden daarover geopend.

De heer **van Beeck Vollenhoven**: Wanneer ik over dit wets-ontwerp het woord voer, zal het niet zijn om het te bestrijden, maar alleen om te verklaren dat ik daaraan mijne stem zal schenken, onder het voorbehoud vermeld in de laatste alinea der eerste paragraaph van ons verslag. De dringende noodzakelijkheid, dat dit wets-ontwerp tot wet verheven worde vóór den 1sten Januarij van het volgende jaar, zal ook mij nopen om daaraan mijne goedkeurende stem te hechten. Ik kan dat echter niet doen uit overtuiging dat deze voordragt in alle opzigten beantwoordt aan datgene waaraan zij zou moeten beantwoorden. De tijd die ons gegeven is om zulk een gewigtig wets-ontwerp te onderzoeken is veel te kort geweest, gelijk, helaas, dezer dagen

ZITTING VAN DEN 27STEN DECEMBER.

XXXI. *Beraadslaging over het wets-ontwerp tot aanvulling der wet van 26 Augustus 1822, op het binnenlandsch gedistilleerd.*

gedurig het geval is geweest met gewigtige wets-ontwerpen. Morgen moeten wij wederom in beraadslaging nemen de begrooting, waaromtrent de antwoorden der Regering ons op dit oogenblik nog niet bekend zijn en ook de voordragt omtrent de subsidien, waaromtrent in de afdeelingen, althans in die waartoe ik de eer heb te behooren, verschillende belangrijke aanmerkingen zijn gevallen. Mijn bezwaar geldt evenzeer dit wets-ontwerp. De Regering heeft zich verantwoord op de klagten dezerzijds, dat dit ontwerp te laat was ingediend. Ik moet echter met alle bescheidenheid doen opmerken, dat het in het belang van de waardigheid der Eerste Kamer te wenschen is, dat voortaan bij dergelijke allerbelangrijkste wets-ontwerpen, die zoo moeijelijk zijn, alle spoed gemaakt worde, opdat men ze behandelen kunne. Ik geef der Regering toe, dat zij geen ontwerp kon voordragen voor en aleer het lot beslist was van het wets-ontwerp tot afschaffing van den accijns op het gemaal, maar evenzeer staat het bij mij vast, dat wanneer de Regering voornemens was den accijns op het gemaal af te schaffen, zij gelijktijdig had moeten zorgen dat in de zaak, bij dit wets-ontwerp geregeld, wierd voorzien, en zij deze voordragt, welke in zoo onafscheidbaar verband staat met de afgeschafte wet van 1833, gereed had en aan de wetgevende magt kon indienen.

Ik zal dus mijne stem aan dit wets-ontwerp schenken, niet omdat het is zoo als het behoorde te zijn, maar omdat ik een grooter kwaad wensch te voorkomen. Ik zal haar dus aannemen als eene tijdelijke wet.

De heer **Cremers**: Ik zal voor deze wet stemmen om dezelfde redenen en met hetzelfde voorbehoud als de spreker uit Amsterdam in den aanvang zijner rede heeft vooruitgezet en met den wensch, dat de wet spoedig zal worden herzien. Ik zou er gaarne nog éene voorwaarde bij stellen, dat namelijk de Regering zooveel mogelijk spoed maakte met het gevolg geven aan de belofte bij § 2 harer Memorie van Beantwoording gedaan, ten opzigte der voorziening in de behoefte van de gemeenten die, om hare middelen op de behoorlijke hoogte te kunnen houden, genoodzaakt zijn eene belasting op den sterken drank te heffen. De toestand, waarin de gemeenten, het geheele land door, zijn geplaatst, en dus de toestand van een zeer groot deel des lands, is werkelijk zoodanig, dat het, mijns inziens, de pligt is van het algemeen bestuur haar in de inning dier belasting te gemoet te komen, door maatregelen, missehien niet juist dezelfde als bij het oorspronkelijk wets-ontwerp zijn voorgesteld, maar toch in dienzelfden geest en slechts meer in overeenstemming met het belang der handelaren. In ieder geval behoort er iets in het belang der gemeenten te geschieden, wier gezamenlijk belang toch wel dat der fabrikanten overtreft.

Ik moet hierbij nog een anderen wensch voegen. Wanneer ik mij niet vergis dan is er in het Verslag dezer Kamer eene opmerking gemaakt omtrent art. 5 die in geen der vroeger gewisselde stukken voorkomt en dus geheel oorspronkelijk is. Zij betreft de gelijktijdige uitoefening van bedrijven bij art. 4 verboden, maar voor sommige personen gehandhaafd. De Regering heeft op de bedenking, deswege in de sectien gemaakt, geantwoord, dat bij de wet van 29 Maart 1833 de gelijktijdige uitoefening alleen als een *persoonlijk* regt is toegekend. Het is waar, wanneer men de wet van 1833 opslaat, dan wordt daar gesproken van een persoonlijk regt. Mijns inziens is het echter minder zeker of de wet van 1822, waarop de wet van 1833 slaat, wel zulk een eenvoudig bloot persoonlijk regt heeft bedoeld, dat met het leven van den persoon, die geregtigd was tot de gelijktijdige uitoefening, verloren gaat. Het woord *persoonlijk* komt voor de eerste maal in de wet van 1833 voor en wordt in de wet van 1822 niet gevonden.

Indien nu de toestand van zoodanige fabrieken regt wordt overwogen — de toestand van fabrieken die vóór de wet van 1822 geheel en al waren ingerigt op eene gelijktijdige uitoefening; — indien overwogen wordt, dat daarin op vele plaatsen een kapitaal was gestoken, hetwelk met het verbod van gelijktijdige uitoefening grootendeels verloren gaat; indien dan gezien wordt dat in de wet van 1822 slechts wordt gezegd: »gij, die de fabrieken hebt, zult ze behouden", en dat de wet van 1833 voor de eerste maal spreekt van een *persoonlijk regt* — dan geloof ik dat het pligt is ten opzigte van alle betrokken personen, dat, vóór deze zaak worde beschouwd als voor goed afgedaan, nog worde onderzocht of niet de wet van 1833 inderdaad iets heeft berokkend, dat vrij wel gelijk staat met confiseatie van een kapitaal, hetwelk onder de toen bestaande wet wettelijk in eene fabriek was gestoken. Ik geloof dat deze vraag wel eenige opmerking verdient bij de toch aanstaande herziening. Overigens zal ik stemmen vóór de wet.

De heer **van Andringa de Kempenaer**: Ook ik ben voornemens mijne stem voor deze wet uit te brengen. Ik verschil echter met andere leden, en wel voornamelijk met den laatsten spreker, over de beweegredenen die mij daartoe zullen leiden. De weglating van de artt. 34 en 40 uit dit wets-ontwerp was mij toch welkom, en, had de Regering niet kunnen goedvinden om die beide in mijn oog voor de plaatselijke belangen hoogst belemmerende artikelen uit dit ontwerp te nemen, dan voorwaar zou ik mij aan de zijde van diegenen geschaard hebben, die dit wets-ontwerp noodlottig voor den in het gedistilleerd handel drijvenden stand zouden geoordeeld hebben, en ik zou het ontwerp op dien grond hebben moeten afkeuren.

Er komt echter in het verslag van deze Kamer voor, dat men zeer verlangend is, dat de Regering wederom zoodanige artikelen als de weggevallene moge voordragen; iets, hetwelk staande de discussie in de Tweede Kamer waarschijnlijk geen plaats heeft kunnen hebben.

Art. 34 was, naar mijne overtuiging, niet op te volgen; het was ondoenlijk voor de handeldrijvenden om daaraan te voldoen; het zou de grootste belemmering gegeven hebben in het gerief van de verbruikers; de toezegging van de Regering, om aan het geuit verlangen gehoor te geven, bevalt mij ook niet, en ik wensch, indien er iets voor de weggevallene artikelen in de plaats *moet* komen, der Regering in overweging te geven om zoo min mogelijk de belemmerende bepalingen der oude artikelen over te nemen.

Art. 235 van de wet omtrent de bevoegdheid der gemeenten zegt, dat de plaatselijke besturen het regt hebben om de reglementen te maken, die huns erachtens noodig zijn om de belastingen te kunnen innen.

»Bij het besluit" — lees ik daar — »tot goedkeuring van de belastingen, zullen de voorschriften, naar welke zij zullen worden ingevorderd, worden aangehaald."

Dat voorschrift zegt duidelijk, dat de plaatselijke besturen hunne reglementen maken, en dat die reglementen in werking komen wanneer zij de Koninklijke goedkeuring hebben erlangd.

Art. 140 van de Grondwet schrijft voor dat aan den raad de regeling en het bestuur van de huishouding der gemeente wordt overgelaten. Een correctief daarop behelst art. 133, dat aan den Koning de bevoegdheid toekent van de besluiten der gemeentebesturen te schorsen, wanneer die in strijd zijn met het algemeen belang. De wet heeft dus eene vrije handeling der plaatselijke besturen gewild, en waarom nu niet aan die plaatselijke besturen overgelaten de reglementen, die het uitvloeisel zullen zijn van zekere belastingen? De wet heeft de bemoeijing te regelen voor zoover het rijksbelang daarbij is betrokken. Ik wil daaruit niet betoogen dat de wetgever de belangen der gemeenten moet veronachtzamen, maar het geldt hier eene wet over de wijze van fabricatie en niet hoedanig het gedistilleerd van de eene gemeente naar de andere zal worden *vervoerd*. De wensch derhalve, die in het verslag dezer Kamer doorstraalt, dat de Regering die zaak toch spoedig ter harte neme, is de mijne niet. Ik zou liever zien dat men tot het zuiver beginsel terugkwam, dat ieder zich bleef bewegen in den kring zijner attributen en men het dus ook aan de plaatselijke besturen overliet om, onder de voorzorgen die bij de Grondwet zijn bepaald, zoodanige beschikkingen ter voorkoming van sluikerij te nemen als zij zullen noodig oordeelen. Dit is de weg die door de Grondwet is aangewezen, en het is daarom, dat ik met genoegen gezien heb, dat de artikelen 34 en 40 uit de wet zijn geligt. Ik wil niet treden in de mérites of gebreken van die beide artikelen; zij zijn uit de wet geligt en daarmede kan ik voor het oogenblik volstaan; het zou anders toch niet moeijelijk zijn te betoogen, dat in die beide artikelen bepalingen liggen opgesloten waarvan men welligt nog spoediger zou hebben moeten terugkomen, dan van die, welke het voorschrift der herziening in de wet hebben doen opnemen.

De heer **Lotsij**: Ik wensch eene inlichting te vragen aan den Minister van Finantien omtrent hetgeen voorkomt in paragraaph 3 van het regerings-antwoord op het verslag dezer Kamer; namelijk, of werkelijk in deze paragraaph eene ernstigo bestrijding is vervat van hetgeen in het verslag is gezegd. De zaak, die het geldt, is bij de behandeling van de wet op de Middelen in het vorig jaar door den geachten afgevaardigde uit Noordholland (den Heer Insinger) en mij ter sprake gebragt. De Minister van Finantien, toen eerst kortelijk zijne hooge betrekking aanvaard hebbende, heeft destijds op de tot hem gerigte vraag een antwoord gegeven, dat voor dat oogenblik voldoende was en waarin berust werd. Ik zou echter thans uit het antwoord van den Minister opmaken, dat wij een stap achternit zijn gegaan. Ik mag toch niet onderstellen dat dit antwoord alleen zou strekken om zich van de zaak af te maken; dat men daarbij zou kunnen denken aan de spreekwijze van het dagelijksch leven: iemand met een kluitje in het riet sturen. Eene ernstige vraag van deze Kamer verdient naar mijn oordeel een ernstig antwoord en ik kan niet anders dan dit laatste van den Minister van Finantien verwachten.

Het geldt hier een allergewigtigst onderwerp. Het is bekend,

ZITTING VAN DEN 27STEN DECEMBER.

XXXI. *Beraadslaging over het wets-ontwerp tot aanvulling der wet van 26 Augustus 1822, op het binnenlandsch gedistilleerd.*

dat na de afschaffing van den rijks-accijns op het gemaal ook in de meeste gemeenten de accijns op het gemaal is afgeschaft, zoodat er, over het geheele Rijk genomen, weinige gemeenten zijn, waar andere accijnsen dan de accijns op het gedistilleerd worden geheven. Eene uitzondering daarop maken enkele groote gemeenten, waar vooreerst waarschijnlijk meer accijnsen zullen blijven bestaan. In der tijd was bij het Ministerie van Financien aanhangig een onderzoek, of het niet mogelijk zou zijn den gemeente-accijns op het gedistilleerd geheel door het Rijk te doen heffen, en dien accijns dan aan de gemeenten, in evenredigheid van het in elke gemeente gepercipieerde, te doen uitkeeren; — of wel daartoe eenige andere rijks-belasting te bestemmen, voor zulk een gedeelte als na grondig onderzoek zou blijken noodig te zijn.

De Minister antwoordt dat aan het geopperde denkbeeld bezwaarlijk gevolg kan worden gegeven, omdat, vooreerst, de eene gemeente aanmerkelijk met de andere in het gebruik van sterken drank verschilt. Maar dit verschil doet er niets toe. Het is alleen het verschil der gemeente-opcenten. Hierin ligt de reden waarom men op de verwezenlijking van het genoemde denkbeeld aandringt. De noodzakelijkheid daartoe bestaat niet zoo zeer daar waar de gemeente-accijns over eene geheele provincie of voor verscheidene gemeenten tot hetzelfde bedrag geheven wordt; maar het is juist van hoog belang voor die nabij gelegen gemeenten, waar verschillende opcenten bestaan, want ieder begrijpt dat als er gelijke opcenten zijn, dan de commiesenlinie aan de grenzen van de gemeente kan worden opgeheven.

Het tweede bezwaar der Regering tegen het denkbeeld is, dat het gebruik in iedere gemeente geheel onbekend is en er geene bouwstoffen bestaan om tot de kennis daarvan te geraken. Het is mij duister hoe dit antwoord kan worden gegeven. Ik houd het er voor dat er in alle gemeenten waar opcenten op het gedistilleerd geheven worden, gelegenheid is voor de rijks-administratie om naauwkeurig te weten hoeveel jaarlijks aldaar aan sterken drank gebruikt en hoeveel daarvoor gepercipieerd wordt. Er wordt wel is waar ten nadeele van de gemeenten gesloken, maar dit geschiedt ten nadeele van het Rijk ook, en het is niet van zoodanigen omvang dat dit belangrijken invloed op het cijfer kan uitoefenen. De bedoelde opgaven zouden noodig zijn om tot de bepaling van eene billijke verhouding te geraken, hetgeen ik echter geenszins noodig reken, daar de heffing van het middel door het Rijk overal gelijke opcenten zou vereischen.

De derde bedenking van de Regering is, dat de voorgestelde maatregel eene zeer omslagtige administratie zou vorderen. Ja, Mijne Heeren, ook ik geloof dat er aan de bureaux te 's Hage eenige uitbreiding van personeel zou kunnen noodig wezen. Maar ik mag de vraag hier tegenover stellen, of het niet wenschelijk zou zijn door het aanstellen van *tien* nieuwe Rijks-ambtenaren er *honderd* van de gemeenten te kunnen afdanken? Men neme in aanmerking hoevele gemeente-commiesen men zou kunnen ontslaan, hoevele belemmeringen dan zouden opgeheven worden. Bij mij bestaat niet de minste twijfel aan den ijver van den Minister van Finantien in de behartiging van de algemeene Rijksbelangen; maar wel of Zijne Excellentie doordrongen is van het gewigt der zaak voor een groot aantal gemeenten.

Ik geloof dat de Minister, door den maatregel te nemen, eene weldaad zou bewijzen aan vele gemeenten, en tevens durf ik mij vleijen dat de stem, die van alle zijden zal opgaan om tot de uitvoering van den maatregel aan te sporen, de Regering zal dringen om aan dat verlangen gevolg te geven.

De heer **Minister van Finantien**: Twee geachte leden dezer Vergadering, die het woord over dit wets-ontwerp hebben gevoerd, hebben verklaard hunne stem daaraan niet te zullen weigeren, en wel op grond van de dringende noodzakelijkheid, dat door wettelijke bepalingen in dezen tak van de dienst worde voorzien, opdat het belang der schatkist geen gevaar loope. Door een der sprekers is teruggekomen op hetgeen van regeringswege is te kennen gegeven betreffende den tijd, die noodig was om dit ontwerp voor te bereiden. Hij meende dat het de pligt der Regering zou geweest zijn, dien arbeid reeds aan te vangen vóór dat het ontwerp tot afschaffing van den accijns op het gemaal tot wet zou zijn verheven. Zoo dat geachte lid meer van nabij bekend ware met de menigvuldige werkzaamheden, welke bij het Departement van Financien moeten volbragt worden en wel bepaaldelijk in de afdeeling der *accijnsen*, hij zou zich, geloof ik, beter de redenen kunnen voorstellen, die gemeend hebben om dezen arbeid, die — wanneer ik wijs op het aantal artikelen dezer wet en op het verband, tusschen haar en eene andere wet van nog meer artikelen bestaande — zeer omslagtig kan genoemd worden, niet reeds destijds aan te vangen. Het ligt toch in den aard der zaak, dat wanneer bij een departement al de ambtenaren met werkzaamheden zijn overladen, men huiverig is, hen van den dagelijkschen arbeid, die weinig uitstel lijden kan, af te trekken, ten einde zich bezig te houden met een arbeid, die misschien geheel nutteloos is.

Ik behoef u niet te herinneren den strijd, die gevoerd is over de afschaffing van het gemaal en elk lid dezer Kamer weet, tot hoeveel wisseling van gedachten en verschil van gevoelen dit onderwerp ook in deze Vergadering heeft aanleiding gegeven en dat het lot dier wet nog als vrij onzeker kon beschouwd worden. Men heeft dus, met het oog hierop, dezen arbeid niet kunnen beginnen vóór dat de accijns op het gemaal zou zijn afgeschaft. Het is u bekend, dat dit eerst in Julij dezes jaars heeft plaats gehad en nu meen ik te mogen volhouden dat een tijdsverloop van drie maanden niet te groot was voor al dien voorbereidenden arbeid, die noodig geweest is, alvorens dit wets-ontwerp aan den anderen tak der wetgeving kon worden aangeboden.

Ik geef het dien geachten afgevaardigde volkomen toe, dat het te bejammeren is, dat aan deze Vergadering voor hare belangrijke beraadslaging zoo weinig tijds gegund is, doch ik meen te mogen afwerpen dat de schuld daarvan aan de Regering zou liggen. Zoo ooit dan heeft de Regering dit jaar getracht de beraadslagingen bij den anderen tak der Vertegenwoordiging zooveel mogelijk te bespoedigen. Al de stukken, die noodig waren, waren gedrukt op het oogenblik dat de Tweede Kamer bijeenkwam en desniettemin hebben de beraadslagingen aldaar die lengte van tijd geduurd, die u allen bekend is. Ik behoef er niet bij te voegen, dat de Regering er niet toe aanspoort om zoo lang te beraadslagen. Het ligt geheel buiten hare bevoegdheid. Zij moet er zich aan onderwerpen, maar van haren kant verlangt zij het niet.

Die geachte spreker meent, dat deze wet niet beantwoordt aan al de vereischten; dat alleen de bepaling, dat deze wet na twee jaren tijds zal worden herzien, hem gerustelt. De ondervinding zal aantoonen, in hoe verre de beschouwing van dat geachte lid juist is. Ik heb van die wet, zoo als zij daar ligt, zulke slechte gedachten niet. Een groot gedeelte der bepalingen rust op hetgeen er thans reeds bestaat en waarvan de werking bekend is en waaronder een tak van industrie, die in ons land belangrijk mag worden genoemd, zich meer en meer uitbreidt; hetgeen nieuw is, is grootendeels het gevolg van de afschaffing van den accijns op het gemaal. De bepalingen, die men als meer drukkend heeft voorgedragen, waren vroeger opgenomen in Koninklijke besluiten, terwijl zij nu in de wet zijn opgenomen. Ik ben dus geenszins bevreesd, dat deze wet aan de industrie belangrijke belemmeringen in den weg zal leggen.

De tweede geachte spreker, die hetzelfde bezwaar in het midden heeft gebragt omtrent den korten tijd, dien deze Vergadering aan het onderzoek der wetten heeft kunnen besteden, heeft daar nog eene bedenking bijgevoegd, namelijk in hoe verre het regt, bij art 4 verleend, als een persoonlijk regt kan beschouwd worden. Ik zal alleen opmerken dat vermits dat beginsel reeds bij de wet van 1833 was aangenomen, waarbij de accijns op het gemaal weder werd ingevoerd en van dien tijd af tot geenerlei tegenspraak aanleiding heeft gegeven, men ook datzelfde beginsel weder in deze wet heeft kunnen opnemen. Ik geloof dat het niet tot groote bezwaren aanleiding zal geven, daar het aantal personen, aan welke bij de wet van 1833 dat regt is gegeven, voorzeker op dat oogenblik uiterst gering is, zoo als reeds door de Regering bij de Memorie van Toelichting is te kennen gegeven. Ik geloof echter dat de Regering op goede gronden dat regt mag beschouwen als een persoonlijk regt. De geachte spreker heeft verlangd dat de Regering dit punt nog zou onderzoeken. Het sprak van zelf dat indien het blijken mogt, dat de Regering daarin gedwaald had, de zaak onderzocht zou worden; ik geloof echter dat de belanghebbenden zich in dat geval wel tot de Regering zullen wenden om te betoogen, dat hun regt meer is dan een persoonlijk regt.

De geachte afgevaardigde uit Friesland heeft gemeend, juist daarom zijne stem aan deze wet te kunnen schenken, omdat de tweede alinea van art. 34 en art. 40 daaruit zijn geligt. De strekking van de rede van dien geachten spreker was voornamelijk, indien ik mij niet vergis, dat hij zoo weinig mogelijk inmenging van de wetgeving en van de Regering in het bestuur der gemeenten wenschte. Ik moet de vrijheid nemen hierbij op te merken, dat de tweede alinea van art. 34 en art. 40 door de Regering in de wet niet zijn opgenomen uit zucht om zich in de gemeente-administratie te mengen, maar werkelijk uit zucht om de gemeenten te gemoet te komen. Dat het ook wenschelijk geacht wordt dat in dit opzigt de belangen der gemeenten niet uit het oog worden verloren, is u ook ruimschoots gebleken uit de rede van den geachten spreker uit Zuidholland. Ik geloof dus dat wanneer de Regering de gemeenten in dit opzigt tracht te gemoet te komen, zij er van den kant der gemeenten op mag rekenen dat dit zal worden gewaardeerd en dat dit niet zal beschouwd worden als eene zucht tot inmenging, die in strijd zou zijn met de bepalingen der Grondwet.

Die geachte spreker heeft gezegd: laat het aan de gemeenten

ZITTING VAN DEN 27STEN DECEMBER.

XXXI. *Beraadslaging over het wets-ontwerp tot aanvulling der wet van 26 Augustus 1822, op het binnenlandsch gedistilleerd.*

over, die kunnen zich zelve wel helpen. Ik geef hem dit toe tot op eene zekere hoogte, maar in dit bijzonder geval geloof ik niet dat het zoo geheel toepasselijk is, want hier geldt het minder eene daad van eene gemeente op zich zelve als wel eene daad van eene gemeente in betrekking tot eene andere. Als het gedistilleerd uit de eene gemeente naar eene andere wordt vervoerd en in de gemeente van aankomst de gemeente-opcenten niet worden verantwoord, dan kan zulks niet anders leiden dan tot de omstandigheid dat deze laatste gemeente zich in verband moet stellen met de gemeente waarvan het is verzonden. Ik geloof dus dat hier eene medewerking moet plaats hebben tusschen de verschillende gemeenten, welke medewerking moeijelijk tot stand gebragt zal worden zonder inmenging van de Regering en de wetgeving. Ik geloof dat de belangen en de toestand van de provincie, waaruit die geachte afgevaardigde afkomstig is, ten opzigte van dit onderwerp invloed hebben gehad op zijne beschouwingen.

Zoo ik mij niet vergis, heeft een groot aantal, zoo niet *alle* gemeenten van die provincie een gelijk getal opcenten. Als dezelfde omstandigheid plaats vond over het geheele land, zou de zaak zeer eenvoudig zijn, maar juist omdat in andere provincien dit geen plaats vindt, zullen de zaken moeijelijk geregeld en tot een goed einde gebragt worden zonder de inmenging der Regering of van de wetgeving. Dat ligt dan ook in het denkbeeld van den geachten afgevaardigde uit Zuidholland. Hij heeft der Regering eenigzins verweten, dat haar antwoord op de bedenkingen, door deze Kamer gemaakt, wat zeer kort was. In het algemeen — want dit kan misschien morgen en overmorgen bij de beraadslaging te pas komen — moet ik de vrijheid nemen op te merken, dat de Regering gemeend heeft het best aan het verlangen dezer Kamer te gemoet te komen, door hare antwoorden zooveel mogelijk te bespoedigen, maar het noodzakelijk gevolg daarvan is dat die antwoorden kort moeten zijn, want men moet toch zekeren tijd hebben. Ten einde deze wet heden morgen in beraadslaging te kunnen brengen, is het noodig geweest het daartoe betrekkelijk antwoord binnen zeer weinige uren zamen te stellen, want het Verslag van de Commissie van Rapporteurs is eerst aan de Regering kenbaar geworden in den loop van Zondag ochtend. Ten einde nu het antwoord Maandag morgen hier te kunnen hebben, heeft men zich moeten haasten om dat zamen te stellen. En was dat antwoord Maandag morgen hier niet geweest, alsdan zou heden de wet niet hebben kunnen komen in discussie. Ik betreur het geheel met de Kamer dat alles met zoodanigen spoed moet behandeld worden, maar de Regering heeft van haren kant getracht met het oog daarop hare antwoorden zoo spoedig mogelijk in te zenden. En alleen daardoor is het mogelijk geweest om die wet heden morgen in discussie te brengen, hetgeen zeer zeker door de Kamer wenschelijk moet geacht worden, daar die arbeid weder achter den rug is en men dus spoediger tot de beraadslaging over de begrooting kan overgaan.

Het spijt mij echter dat de kortheid van het antwoord op den geachten spreker eenigzins den indruk heeft gemaakt, als of de zaak zelve de belangstelling van de Regering in mindere mate opwekte. Ik kan hem dienaangaande geheel geruststellen. Ik stel mij voor dadelijk na den aanvang van het volgende jaar deze zaak met den meesten ernst ter harte te nemen, doch ik geloof, na al de wisseling van gedachten, die zoowel hier als bij den anderen tak der wetgeving heeft plaats gehad, dat dit vooral zal moeten zijn een gemeenschappelijk overleg tusschen mijn ambtgenoot voor de Binnenlandsche Zaken en mij. De vraag zal dan te berde komen, in hoeverre die zaak kan geregeld worden zonder eene wijziging te brengen in de gemeentewet. Mogt men er toe overgaan om op het voorbeeld, door de provincie Friesland gegeven, evenzeer over het geheele land een gelijk getal opcenten in te voeren, dan zou dit meer eigenaardig te huis behooren bij mijn ambtgenoot dan bij mij, daar het zou betreffen eene verandering in de gemeentewet. Ging men daartoe over, dan zou de vraag te berde moeten komen, in hoeverre men wilde gevolg geven aan het denkbeeld om die opcenten geheel door rijks-ambtenaren te doen heffen. Maar dan vraag ik, naar welken maatstaf dat verdeeld moet worden, en hier meen ik te vinden het antwoord op de bedenkingen van dien geachten afgevaardigde. Hij had gevraagd of het niet kon verdeeld worden naar de werkelijke consumtie. Het zou zeker moeijelijk zijn om die consumtie goed te bepalen. Daarvoor behoef ik alleen te wijzen, vooreerst op de omstandigheid dat er vele gemeenten zijn waar geen opcenten op het gedistilleerd geheven worden; en ten tweede, dat juist zoo vele gemeenten klagen dat de opcenten op het gedistilleerd niet vloeijen in de gemeentekas, dat zij daaraan onttrokken worden, waardoor het moeijelijk is te weten hoeveel gedistilleerd daar geconsumeerd wordt. Indien men er toe overging om eene gelijkmatige heffing van opcenten op het gedistilleerd vast te stellen, en vooral indien dan daarbij bepaald wierd dat die opcenten dan zouden geheven worden door de rijks-ambtenaren, dan zou de tweede vraag zijn, op welke wijze dat op het billijkst over al de gemeenten zou kunnen worden verdeeld; maar om het te doen naar den werkelijken maatstaf der consumtie is geenszins zoo gemakkelijk als die geachte afgevaardigde, wiens kennis ten opzigte van gemeentebelastingen ik in allen deele huldig, schijnt te denken.

Ik meen dus ten slotte dien geachten afgevaardigde de verzekering te mogen geven, dat de Regering doordrongen is van de belangen der gemeenten. Zij heeft dat reeds aanvankelijk getoond door die twee artikelen in de wet te plaatsen die er later weder uit zijn genomen, om verschillende redenen, maar ook om deze, dat zij, hoewel de gemeenten er door gebaat werden, zij daarentegen aan de grossiers en likeurstokers zeer groot ongerief zouden veroorzaakt hebben. Mogt men dus eene andere wijze vinden, ik zou dat zeer wenschelijk achten, maar dit zal een onderwerp van later overleg uitmaken.

De beraadslagingen worden gesloten.

Het *wets-ontwerp tot aanvulling der wet van* 26 *Augustus* 1822 (Staatsblad *n°.* 37), *houdende belasting op het binnenlandsch gedistilleerd*, in zijn geheel in stemming gebragt, wordt met algemeene (25) stemmen aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik wensch nog aan de Vergadering mede te deelen, dat de stukken door Zijne Excellentie den Minister van Finantien, op verzoek dezer Kamer, overgelegd bij het antwoord op de aanmerkingen dezer Kamer op de begrootingswetten, van nu af, heden den geheelen dag en ook op morgen, ter inzage van de leden zullen liggen in het locaal van de eerste afdeeling.

De heer **van Andringa de Kempenaer**, lid der Commissie voor de Verzoekschriften, brengt de volgende rapporten uit:

I. In handen uwer Commissie voor de Verzoekschriften zijn gesteld twee gelijkluidende adressen, het eene van *J. H. Hoog* en anderen, herders en leeraars bij de Christelijke Hervormde gemeenten in den ring van Harderwijk, het andere van *H. W. Witteveen* en anderen, leeraar en leden der Christelijke Hervormde gemeente te Ermelo.

Adressanten achten het geweten van hunne landgenooten nog bezwaard met de bewustheid dat de slavernij in onze overzeesche bezittingen geduld wordt.

Zij verheugen zich echter in de hope, dat door de zamenwerking van Regering en Volksvertegenwoordiging de slavernij zal worden afgeschaft, welke pogingen zij door dit adres wenschen te ondersteunen.

In verband met voorstellen, welke over dit onderwerp mogten gedaan worden, stelt de Commissie voor deze adressen ter inzage van de leden ter griffie te deponeren.

II. Almede is in handen uwer Commissie gesteld een adres van de kamer van koophandel en fabrieken te Maastricht, houdende ernstige klagten dat de rivier de Maas een groot gedeelte van den zomer, ten gevolge der besproeijingen van velden in de Belgische Kempen gelegen, onbevaarbaar wordt, waardoor handel en scheepvaart zeer zijn benadeeld.

Zij beklagen zich dat te veel water aan de rivier de Maas wordt onttrokken, en naar het kanaal wordt afgevoerd, waardoor zij beweren, dat die gemeenschappelijke rivier het water verliest, juist in het saizoen dat daaraan behoefte is, terwijl door den fellen stroom, welke hierdoor op de Zuid-Willemsvaart wordt gebragt, dat kanaal voor de veelvuldige scheepvaart hoogst kostbaar en veeltijds bezwaarlijk is te bevaren.

Tot staving van hunne klagt leggen adressanten mede eenige daartoe betrekkelijke bijlagen over.

Al verder hebben adressanten grieven, dat de sassen, welke op de Zuid-Willemsvaart bestaan, bij reparatien langer gesloten blijven dan door de Nederlandsche en Belgische regeringen was bepaald, welke nadeelen en handelingen zij der Belgische regering toeschrijven, en zulks alles in strijd met de tractaten ter dezer materie bestaande.

Dit adres, Mijne Heeren, houdt alzoo bepaalde klagten in over het niet naar behooren nakomen van overeenkomsten tusschen de regeringen der Nederlanden en Belgie bestaande, en het zal dus wenschelijk zijn dat deze bezwaren behoorlijk worden onderzocht en toegelicht.

Uwe Commissie adviseert dit adres ter inzage ter griffie te deponeren, en afschrift daarvan zoomede van dit verslag te verzenden aan de heeren Ministers van Binnen- en van Buitenlandsche Zaken, met verzoek om de noodige inlichtingen te erlangen.

De Vergadering vereenigt zich achtereenvolgens met de voorgestelde conclusien der rapporten, waarna de zitting wordt gesloten.

ZITTING VAN DEN 27STEN DECEMBER.

VERSLAG *der onderscheidene Commissien van Rapporteurs omtrent de begrooting van Staatsuitgaven en Middelen voor het dienstjaar* 1856; uitgebragt in de zitting van den 27sten December 1855.

Algemeen overzigt en hoofdstukken I—IV.

1. Bij de overwegingen, tot welke de geheele omvang dezer Staatsbegrooting heeft geleid, gaven zeer vele leden eenige bezorgdheid te kennen over de naar hun oordeel al te zeer opgedrevene raming, zoowel van uitgaven als van middelen, welke thans aan de goedkeuring der Kamer is onderworpen. Zij betreurden dat deze begrooting niet sluit. Het bestaan van een tekort op dezelve schijnt te meer stof tot bedenking te geven, omdat de bijdrage uit de geldmiddelen van 's Rijks overzeesche bezittingen thans met een millioen tot herstel der marine is verhoogd geworden. Men kon ook niet goedkeuren, dat de som, welke uit het Fonds, voortspruitende uit koopprijzen van domeinen, na 31 December nog beschikbaar zal blijven, onder de gewone middelen van het Rijk is gebragt. Men vreesde, dat er in 't algemeen eene te sterke neiging tot uitzetting van het bedrag der uitgaven bestaat. Gaarne erkende men, dat er voor vele zaken thans inderdaad meer dan vroeger noodig is, en dat de zoo zeer veranderde verhouding tusschen de waarde van het geld en de diensten, welke daarmede vergolden moeten worden, tot vermeerdering van het beloop der uitgaven in het algemeen niet weinig aanleiding geeft. Desniettemin achtte men de begrooting der uitgaven nog veel te ruim. Men wees op den aanbouw van nieuwe gevangenissen, op den waterstaat, op de menigvuldige subsidien voor onderwerpen van plaatselijk en gewestelijk belang; in het bijzonder op de defensie van het Rijk. Sommige leden keurden de gedurige verhooging van bezoldigingen zeer af. Zij beklaagden zich dat wanneer een ambtenaar uitvalt, het niet zelden gebeurt, dat het daardoor vrijgevallen tractement terstond onder de overblijvende ambtenaren wordt verdeeld. Zij meenden dat er in buitengewone tijden, gelijk thans, alleen tijdelijke tegemoetkoming, geene duurzame verhooging van bezoldiging te pas komt en dat wanneer men zich later genoodzaakt mogt zien, de eens toegekende bezoldigingen weder te verminderen, zoodanige maatregel veel meer ontevredenheid zal veroorzaken dan er thans door de verhooging tevredenheid ontstaat.

Dat het cijfer der begrooting steeds klimmende blijft, vond bij de laatstgenoemde leden groote bezwaren. Uit hoofde van de wisselvalligheid, welke in den aard der Oost-Indische baten is gelegen, zouden overeenkomstig hunnen wensch de begrootingen meer en meer behooren te naderen tot zoodanig cijfer, hetwelk de eigene krachten der natie niet te boven ging. Wanneer men, zeiden zij, de begrooting voor het jaar 1819, op welke het inkomen der Kroon nog voor een bedrag van vier ton meer dan thans uitgetrokken stond, met de tegenwoordige vergelijkt, dan blijkt het dat, bijaldien van beide de renten der nationale schuld worden afgetrokken, het verschil de aanzienlijke som van nagenoeg f 3,200,000 bedraagt. De vermeerdering valt nog sterker in het oog, wanneer de begrooting voor 1850 tot maatstaf van vergelijking wordt genomen. Doch men bepaalde zich liefst tot de eerstgemelde begrooting, omdat die voor het jaar 1850 welligt geacht zou kunnen worden al te zeer de sporen van den op de grondwetsherziening gevolgden ijver tot bezuiniging en vereenvoudiging te dragen.

Bij de meeste der bovenbedoelde leden bestond de vrees, dat de Regering te veel steunt op den voorspoed, welke thans genoten wordt. De weg, nu weder door haar ingeslagen, vond bij hen geene onverdeelde goedkeuring. Gaat men aldus voort met het afschaffen van belastingen, met het verhoogen van subsidien en het amortiseren van schuld, dan zullen er weldra, vooral bij de onzekerheid der Oost-Indische baten, welligt aanzienlijke tekorten ontstaan. Wel konden vele leden het volkomen goedkeuren, dat de tegenwoordige gunstige toestand der schatkist tot het voortdurend uitdelgen van schuld benuttigd wordt; maar men achtte het desniettemin noodig aan de Regering groote voorzigtigheid aan te bevelen, en haar te waarschuwen, indachtig te zijn dat reeds deze begrooting, welke nog door suppletoire aanvragen zal behooren te worden verhoogd, onder zoo gunstige omstandigheden als de tegenwoordige, met geen voordeelig overschot kan worden geraamd.

Terwijl de vorenstaande beschouwingen door de tot dusver gemelde leden met meer of minder nadruk werden aangedrongen, hebben verscheidene andere leden verklaard, dat zij in het cijfer der voorgedragen begrooting zeer wel konden berusten. Zij verklaarden dat de Regering, huns inziens, deswege geene berisping verdient. Het kwam hun voor dat de subsidien matig geraamd zijn, en dat het noch van de uitgaven noch van de middelen met regt kan worden beweerd, dat hare raming overdreven is, vermits de noodzakelijke vermeerdering van het bedrag zoowel der eene als der andere door de Regering met goede gronden wordt gestaafd. Zoo er nog suppletoire begrootingen te wachten zijn, vergete men niet, dat dezelve door een bedrag van 18 ton, wegens renten van schatkistbiljetten en andere zeer vermoedelijke baten, door den Minister aangewezen, ruim gedekt zullen kunnen worden. Zij gaven toe, dat men in voorspoed niet overmoedig behoort te zijn, en drukten daarom vooral den wensch uit, dat de Regering vooreerst aan geene verdere afschaffing van belastingen denken mogt.

2. In één afdeeling hebben enkele leden bezwaar geopperd tegen de wijze waarop voortdurend wachtgelden aan sommige ambtenaren worden toegekend. Zij meenden dat de aard van het wachtgeld medebrengt, dat men daardoor aan ambtenaren, wier diensten men niet meer behoeft, eene tijdelijke tegemoetkoming verleent. Intusschen blijkt het dat ambtenaren niet zelden zoo lang op wachtgeld worden gelaten, tot dat het tijdstip voor hen genaderd is dat zij op een hooger pensioen regt bekomen. Dit laatste nu scheen hun, wegens den reeds in het algemeen zoo drukkenden last der pensioenen, zeer bedenkelijk. Om van anderen niet te spreken, wezen zij op het voorbeeld van drie personen, welke op de begrooting in de betrekking van consul te Tripoli voorkomen: de een in werkelijke dienst, de andere op wachtgeld en de derde op pensioen.

3. De zaak der tienden werd ook in één afdeeling ter sprake gebragt. De wijze waarop dezelve thans nog afkoopbaar zijn, werd te bezwarend geoordeeld dan dat de eigenaar van den grond daartoe ligt over zou gaan. Intusschen achtten de leden, die zich daarover uitlieten, een meer algemeenen afkoop van het tiendregt in het belang van den landbouw allezins wenschelijk. Zij betreurden het dat de Regering dit gewigtig onderwerp eenigzins uit het oog schijnt verloren te hebben en gaven hun verlangen te kennen, dat men er weldra op mogt terugkomen.

4. De verstrekking van 's Rijks stoomschip *Soembing* door het Departement van Marine aan dat van Kolonien, om tot een geschenk aan den Keizer van Japan te dienen, gaf aanleiding tot zeer verschillende beschouwingen. Vele leden hebben, zonder al te zeer op hetgeen nu eenmaal geschied is, te willen drukken, nogtans te kennen gegeven, dat deze afstand van een rijksvaartuig bezwaarlijk kan geacht worden in den geest der wet tot duurzame regeling der verstrekkingen te liggen; daar men toch aan de zijde van het Departement van Marine niet onkundig kon zijn van het doel, waarmede die afstand werd verlangd. Zij meenden dat het regelmatiger ware geweest, indien men die zaak tot een onderwerp van wettelijke regeling had gemaakt. Eenige andere leden gaven met meer nadruk te kennen, dat zij, ofschoon niet twijfelende aan de goede trouw en goede bedoeling waarmede deze onderhandeling tusschen de beide betrokken departementen heeft plaats gehad, nogtans van oordeel zijn, dat eene zoodanige toepassing der wet op de verstrekkingen de deur zou openen voor de ergste misbruiken. Zij achtten het daarom een zeer gevaarlijk antecedent, dat geheel in strijd is met de verklaring, door de Regering zelve in 1853 bij haar antwoord op het Verslag dezer Kamer over de wet tot duurzame regeling der verstrekkingen gegeven. Het blijken van goede trouw, waaraan niemand twijfelt, kwam hun dus niet genoegzaam voor; het moet blijken, zeiden zij, dat het belang van het Rijk behoorlijk is in acht genomen. Dit nu meenden zij dat ernstig kon betwijfeld worden. Het handelsbelang scheen hun dergelijk geschenk aan den Keizer van Japan niet te vorderen. De staten van onzen handel met dat rijk leveren het bewijs, dat die handel van geringe beteekenis is. Vooral ook werd door deze leden de maatregel afgekeurd, volgens welken aan de bemanning van de *Soembing* verlof is verleend om tijdelijk in dienst van eene vreemde mogendheid te treden. Zij achtten dit te meer bedenkelijk op een tijdstip, dat er nog altijd ernstige verwikkelingen tusschen die mogendheid en eene andere te duchten zijn, waarbij het belang van Nederland, zoo het daarbij door den afstand van een schip met zijne manschap mogt betrokken worden, aan groote moeijelijkheden konde worden blootgesteld.

Bij de meeste andere leden hebben deze bedenkingen zoo zwaar niet gewogen. Omtrent de doelmatigheid van het geschenk aan den Keizer van Japan waren de gevoelens uiteenloopende. Sommigen keurden den maatregel goed en hoopten dat dezelve de goede verstandhouding tusschen de beide Rijken zal bestendigen; anderen meenden dat het geschenk onder meer gunstige omstandigheden aangeboden had kunnen worden. De overigen wenschten zich van elk oordeel en veel meer nog van elk afkeurend oordeel over de waarde dezer regeringsdaad te onthouden, doch zij gaven tegenover de gisping van andere leden met nadruk te kennen, dat naar hun gevoelen de wet op de verstrekkingen hetgeen

geschied was allezins veroorlooft; dat wanneer dit zoo niet ware, deze zaak ernstiger zou behandeld zijn geworden; dat het geval gelijkstaat met andere, die meermalen konden voorkomen; en dat men met betrekking tot de waarde van den maatregel niet vergeten moest dat, zoolang het beheer en de verantwoording der koloniale geldmiddelen niet door de wet geregeld zijn, in het opperbestuur des Konings allezins de bevoegdheid tot het nemen van dergelijk besluit opgesloten ligt. Deze verklaring gaf aanleiding, dat door deze leden, waarbij zich ook vele anderen hebben gevoegd, bij vernieuwing werd aangedrongen op eene bespoedigde indiening van de zoo even gemelde wet.

5. De zaak der aanbesteding van het versmelten en tot muntplaatjes verwerken van een aanzienlijk bedrag aan koperen specien voor de nieuwe koperen pasmunt, die in Nederlandseh Indie zal worden ingevoerd, heeft aan eenige leden aanleiding gegeven tot de vraag, of het wel zoo geheel zeker in de bedoeling van art. 3, 2°. van de wet van 1 September 1854 (*Staatsblad* n°. 126) ligt, dat voor den invoer van het koper, tot vervaardiging van muntplaatjes bestemd, vrijdom van inkomend regt kan worden verleend. Eenige andere leden waren van oordeel, dat de verleende vrijdom vóór de aanbesteding had bekend gemaakt moeten zijn, opdat de onderseheidene mededingers gelijke regten zouden hebben genoten. Zij meenden te mogen betwijfelen, of er in de onderhavige zaak genoegzaam aeht gegeven is op hetgeen de Regering nog bij haar antwoord op bedenkingen, omtrent de aangehaalde wet in de andere Kamer gerezen, te kennen gaf, dat » er voor begunstiging van personen op grond van dit artikel wel geene vrees zal kunnen bestaan." Voor deze leden was de hier bedoelde zaak nog niet genoegzaam toegelicht, waarom het hun aangenaam zou zijn indien alsnog aan de Kamer wierd medegedeeld het Koninklijk besluit, waarbij de vrijdom van het regt van invoer is verleend, en het proces-verbaal der conferentie, op den 8sten Oetober in het kabinet van den Minister van Finantien gehouden.

Bij gelegenheid der overwegingen, waartoe deze zaak in de afdeelingen aanleiding heeft gegeven, werd in drie afdeelingen der Kamer op den voorgrond gesteld, dat de eerlijkheid en de goede trouw van de daarbij betrokken Ministers boven alle bedenking verheven werd geaeht. In ééne afdeeling werd daarbij door de aldaar aanwezige leden hunne eenparige overtuiging verklaard, dat het belang des Rijks door die Ministers behoorlijk is behartigd geworden.

6. Omtrent den vorm der behandeling van deze begrooting is wederom door eenige leden de klagt in het midden gebragt, dat aan deze Kamer eene zoo uiterst geringe tijdruimte tot het onderzoek van dezelve is overgebleven. Het kwam hun voor dat wanneer de discussien in de Tweede Kamer over die begrooting gevoerd omtrent sommige onderdeelen òf in 't geheel niet, òf sleehts ter naauwernood aan de leden bekend kunnen zijn, het van de Kamer, behoudens hare waardigheid, niet kan gevergd worden, om nog voor het einde des jaars tot de vaststelling der geheele begrooting hare volle medewerking te verleenen. De overige leden hebben niet verlangd, dat wederom dit jaar van dit punt van bezwaar bij het verslag melding zoude worden gemaakt. Sommigen gaven daarbij te kennen, dat vermits de Regering van hare zijde al het mogelijke heeft aangewend om aan de Vertegenwoordiging in tijds al de vereischte stukken en beschciden mede te deelen, er thans geen grond aanwezig was om langs den weg van gemeen overleg met de Regering op deze zaak terug te komen.

ISTE HOOFDSTUK.

Huis des Konings.

7. Een aantal leden heeft met genoegen uit het antwoord der Regering aan de Tweede Kamer vernomen, dat het gewigtige onderwerp der kroondomeinen aan hare aandacht niet is ontgaan. Zij gaven de hoop te kennen, dat de eigenaardige moeijelijkheden, welke volgens sommigen aan de regeling dier zaak verbonden zijn, de Regering niet zullen terughouden om haren voorbereidenden arbeid ten dien opzigte met ijver voort te zetten. Andere leden hebben zeer bepaald van hun gevoelen doen blijken, dat zij dit onderwerp thans niet op nieuw ter sprake gebragt wenschten te zien.

IIDE HOOFDSTUK.

Hooge Collegien van Staat en Kabinet des Konings.

ISTE AFDEELING.

8. Zeer algemeen is men bij de behandeling van dit hoofdstuk en met nadruk, teruggekomen op de reeds zoo menigmaal geuite klagten over de gebrekkige localiteit, waarmede het eerste collegie van Staat zich nog voortdurend moet behelpen. Men stelde op den voorgrond, dat er bij de uitdrukking van het deswege bestaande misnoegen, aan geene verbeteringen van zoo geheel buitengewonen aard gedacht wordt. Men zou in den tegenwoordigen toestand van de thans in gebruik zijnde seetiekamers des noods nog kunnen berusten. Doch dat er niet één geschikt vertrek kan worden aangewezen, hetwelk des winters behoorlijk verwarmd, aan de leden de gelegenheid aanbiedt om ongestoord inzage te nemen van de geschrevene en gedrukte stukken, in het archief en in de boekerij aanwezig, en dat die stukken zoodanig overal verspreid moeten zijn, dat het niet mogelijk is daarvan eenigzins rustig en zonder eindelooze nasporingen gebruik te maken, dit achtte men strijdig met de waardigheid der Kamer, daaraan meende men dat volstrekt een einde behoort te komen. Ook zijn er nog altijd leden die bezwaar zien in het gemeenschappelijk gebruik der groote zaal met een ander collegie.

IIDE AFDEELING.

9. In twee afdeelingen der Kamer heeft men op nieuw aangedrongen op de door de Grondwet vereischte reorganisatie van den Raad van State. Met genoegen had men vernomen, dat de Regering van hare zijde niet zal verzuimen het oogenblik der indiening van eene daartoe strekkende wetsvoordragt zooveel mogelijk te verhaasten. Men gaf de hoop te kennen, dat het uitzigt daarop nog in den loop dezer zitting zal worden verwezenlijkt.

IIIDE AFDEELING.

10. Hetzelfde verlangen werd mede door onderscheidene leden uitgedrukt met betrekking tot de regeling der Algemeene Rekenkamer en die van 's Rijks comptabiliteit in 't algemeen. Men gaf de vrees te kennen, dat de verklaringen der Regering daaromtrent de strekking schijnen te hebben om tot uitstel te leiden. Intussehen geldt het hier de uitvoering van een groot, ja hoogst gewigtig grondwettig beginsel, namelijk de finantiele verantwoordelijkheid van de hoofden der departementen van algemeen bestuur. Men meende dus eene onverwijlde aanbieding dezer voordragten niet genoeg aan de Regering te kunnen aanbevelen.

IIIDE HOOFDSTUK.

Departement van Buitenlandsche Zaken.

11. Verscheidene leden hebben hunne zorg aan den dag gelegd wegens het gevaar, waarmede de seheepvaart zoowel op de Maas als op de Zuidwillemsvaart bedreigd wordt, en wegens het ongerief dat reeds nu op die waterwegen ondervonden wordt door de aftappingen van water die in België op zoo ruime sehaal ten behoeve van de Belgische Kempen geschieden. Zij achtten daarin een zeer groot bezwaar gelegen te zijn, en wenschten dat ook van de zijde der Eerste Kamer ernstig zou worden aangedrongen op eene behoorlijke handhaving zoowel van de Belgische tractaten als van de Mainzer conventie, voor zoover bij die overeenkomsten het beginsel is aangenomen, dat aan de rivieren geene bestemming worde gegeven strijdig met de belangen van de scheepvaart.

12. Ter gelegenheid van het onderzoek der Staatsbegrooting voor het thans nog loopende dienstjaar werd aan de Regering door eenige leden der Kamer eene vraag gerigt omtrent een tractaat, dat met de Dominieaansche Republiek zou gesloten zijn. De Regering heeft toen daarop geantwoord, dat zoodanig tractaat werkelijk, behoudens ratificatie der Regering, door den gouverneur van Curaçao en onderhoorigheden was geteekend geworden, doch dat toen nog omtrent dat stuk onderhandeld werd, omdat het dezerzijds onvoldoende was bevonden. Deze leden wenschten nu van de Regering te vernemen, hoe ver de gemelde onderhandelingen gevorderd zijn, en of dezelve reeds eenigen uitslag opgeleverd hebben.

13. Sommige leden hebben acte genomen van het antwoord door de Regering aan de Tweede Kamer gegeven omtrent de pogingen, welke harerzijds bij het Pruissisch gouvernement worden aangewend om eene getrouwe uitvoering der overeenkomst van 18 Julij 1851, omtrent de voltooijing van den spoorweg tusschen Oberhausen en Emmerik, te verzekeren. Zij vleiden zich dat dien ten gevolge Pruissen niet achterlijk blijven zal om aan zijne verpligtingen, met betrekking tot de aansluiting van den Rhijn-spoorweg, te voldoen.

14. Door eenige leden werd gevraagd, of er van de zijde der Nederlandsehe Regering nadere onderhandelingen met het Koningrijk Portugal zijn aangeknoopt omtrent de regeling van de grenzen der Nederlandsche en Portugesehe bezittingen op Timor, en hetgeen verder reeds het onderwerp van een tractaat met gemeld koningrijk uitgemaakt heeft.

15. Men heeft ook in ééne afdeeling, met het oog op de reeds verleende voorloopige eoneessien voor den aanleg van spoorwegen in de noordelijke en oostelijke provincien van het Rijk, gevraagd, hoever de onderhandelingen met Hannover omtrent de aansluiting van zoodanige spoorwegen met het Duitsche spoorwegnet reeds gevorderd zijn.

16. Onderscheidene leden houden met veel belangstelling het oog

gevestigd op de zoo wenschelijke vereffening der nog steeds aanhangige verschillen omtrent geldelijke aangelegenheden met het grootHertogdom Luxemburg. Zij gaven den wensch te kennen, dat die zaak spoedig tot een goed einde mogt worden gebragt.

17. Sommige leden hebben verlangd te weten, of het Gouvernement voornemens is het bestaande handelstractaat met Belgie op te zeggen, gelijk men welligt zou kunnen meenen uit de mededeelingen van de Belgische regering aan de vertegenwoordiging van dat koningrijk te mogen afleiden.

18. De reeds veel besprokene zaak van den aanleg eener vaste brug over den Rhijn te Keulen, waarvan onlangs de eerste steen is gelegd, heeft aanleiding gegeven tot het uiten van den wensch dat, wat er ook van de zaak moge worden, de Regering het vooral niet aan de zoo noodige waakzaamheid over de belangen van den handel en de scheepvaart op den Rhijn moge laten ontbreken.

19. Omtrent de in den jongsten tijd geslotene overeenkomsten met andere mogendheden, tot regeling der voorwaarden, waarop hare consulaire agenten in de voornaamste havens der Nederlandsche overzeesche bezittingen zullen worden toegelaten, bestond nog al eenig verschil van gevoelen, daar sommige leden weinig ingenomenheid met die tractaten aan den dag legden, anderen er hunne goedkeuring niet aan onthielden. Men kwam evenwel daarin overeen, dat men het nuttig achtte, aan de Regering de meeste voorzigtigheid aan te bevelen bij het toelaten van vreemde consuls in onze Oost-Indische bezittingen, ten einde van hen de noodige waarborgen verkregen wierden, dat zij zich zouden onthouden van alle inmenging in den inwendigen toestand van die bezittingen.

IVDE HOOFDSTUK.

Departement van Justitie.

20. In eene afdeeling is op nieuw de wensch uitgedrukt, dat door de Regering eene wettelijke regeling van de rijkspolitie eerlang moge worden voorgedragen.

21. Enkele leden zijn opgekomen tegen het beginsel, waarvan de Regering bij de verdediging dezer begrootingswet in de andere Kamer blijkbaar is uitgegaan, dat namelijk de grondwettige bevoegdheid des Konings om de bezoldiging van alle collegien en ambtenaren, die uit 's lands kas worden betaald, te regelen, voor de Ministers en de Vertegenwoordiging zoodanig bindende gevolgen heeft, dat die regeling geenerlei verandering meer zou mogen ondergaan. De Grondwet bepaalt, dat de Koning de bezoldigingen op de begrooting der staatsbehoeften brengt, en nu, meenden zij, zou het vrije onderzoek dier begrooting van de zijde der Vertegenwoordiging verijdeld, ja geheel uitgesloten worden, bijaldien men aan dat beginsel zich in elk geval ondergeschikt behoorde te betoonen.

22. Sommige leden opperden bezwaar tegen de nog steeds bestaande ongelijkmatigheid in de verdeeling van het personeel der geregtsdienaren over de onderscheidene deelen van het Rijk. Anderen meenden te hebben vernomen, dat onlangs maatregelen genomen waren om aan dat bezwaar te gemoet te komen. Men verlangde te weten, of er iets, en zoo ja, wat daaromtrent is bepaald geworden.

23. Meermalen zijn ook van de zijde van leden der Eerste Kamer klagten gerezen over de kostbaarheid der inrigting van het Hoog Militair Geregtshof. Men betwijfelde de noodzakelijkheid van het bestaan van dat collegie. Men achtte de onafhankelijkheid van sommige der daarin zitting hebbende regters niet genoegzaam enz. Hetgeen de Regering daarop in het verleden jaar en ook vroeger geantwoord heeft, weêrhield enkele leden niet van op die bezwaren thans weder terug te komen en te verklaren, dat zij in die antwoorden niet konden berusten en dat de kostbaarheid van deze inrigting hun nog steeds voorkwam geenszins in verhouding te staan tot het weinige nut dat daaraan verbonden is.

24. Ook hebben enkele leden zeer betreurd, dat, niettegenstaande de opmerking daaromtrent bij het verslag over de begrooting voor 1855 gemaakt, de geheime correspondentie-gelden ten dienste der politie in het algemeen nog steeds behooren tot die posten, welke door overschrijving uit den post voor onvoorziene uitgaven verhoogd kunnen worden. De Regering had toen zelve geantwoord, dat de som van f 10,000 nimmer, immers zeker in de laatste jaren nimmer, was verbruikt, terwijl in het vorige jaar slechts over de helft was beschikt geworden. Voor onze betrekkingen met het buitenland konden, achtte men, zoodanige geheime uitgaven welligt noodzakelijk worden gekeurd, onze binnenlandsche toestand schijnt geene zoodanige hooge uitgaven in dit opzigt te vereischen.

25. Eindelijk is door sommige leden in overweging gegeven, of het wel billijk zoude zijn indien de Regering de vaststelling eener wet op de regterlijke organisatie afwachtte om eene betere toelage te verleenen aan degenen die met het openbaar ministerie bij de kantongeregten belast zijn. De vermeerdering der werkzaamheden van deze ambtenaren, vooral in den laatsten tijd, mag gerekend worden reeds nu eene behoorlijke schadeloosstelling allezins noodzakelijk te maken.

Aldus voorloopig vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 22sten December 1855.

COST JORDENS.
LOTSIJ.
VAN WESSEM.
VAN ELJSINGA.

Hoofdstukken V, VI en VII.

VDE HOOFDSTUK.

Departement van Binnenlandsche Zaken.

1. De groote uitbreiding, welke in de laatste jaren en ook weder, blijkens deze begrooting, dit jaar aan den aanleg en het subsidieren van werken van openbaar nut is gegeven, kwam aan de groote meerderheid der leden, welke dit hoofdstuk in de afdeelingen hebben onderzocht, niet boven alle bedenking verheven voor. Het steeds klimmen van het cijfer, dat voor dit onderwerp wordt besteed, is van zoodanig aanzienlijk bedrag, dat het hun nuttig toescheen aan de Regering is dit opzigt eenige meerdere voorzigtigheid aan te raden. Zij konden gereedelijk toegeven, dat het aanmoedigen van nieuwe werken, door het verleenen van subsidien, eene zeer nuttige zijde heeft, wanneer het algemeen belang daarbij behoorlijk in het oog gehouden wordt en de werken zelve als volstrekt noodzakelijk kunnen worden beschouwd; doch ook dit stelsel, dat door niemand afgekeurd werd, heeft zijne grenzen en kan veel te ver worden gedreven. De toestand der geldmiddelen moge thans het besteden van een zoo aanzienlijk cijfer voor waterstaat en publieke werken veroorloven, dit mag niet leiden tot eene onbepaalde uitbreiding, die, hoe verder men daarin treedt, ook in verband met de geldmiddelen der provincien en gemeenten, inderdaad groote moeijelijkheden zal veroorzaken. Men vreesde dat zoodanige uitbreiding ook ligtelijk het gevaar medebrengt dat, door het verleenen van subsidien, locale belangen al te zeer worden bevoordeeld, en was van oordeel dat, zelfs waar het algemeen belang voor eenig werk als onbetwistbaar kan worden aangemerkt, dit evenwel niet de eenige maatstaf behoort te zijn, vermits er dan nog vele werken aan te wijzen zouden zijn, welke mede uit dit oogpunt op ondersteuning van rijkswege aanspraak zouden kunnen maken. Sommige leden hebben daarbij hunne bezorgdheid te kennen gegeven, dat er niet altijd een genoegzaam grondig onderzoek naar de doelmatigheid van nieuw aan te leggen werken plaats heeft vóór dat tot de aanmoediging daarvan besloten wordt, en dat die aanmoediging zelve soms aanleiding geeft tot het verwaarloozen van reeds bestaande werken. Zij meenden ook dat de subsidien niet zelden in verhouding tot het geheele bedrag der kosten van eenig werk veel te hoog opgevoerd worden. Immers wanneer dezelve soms tot 4/5 deelen van dat bedrag stijgen, dan kunnen zij, huns erachtens, niet meer als subsidien worden beschouwd. De groote meerderheid der leden kwam daarin allezins overeen, dat zij aan de Regering in overweging wilde gegeven hebben, om zich in dit opzigt tot het uiterst noodzakelijke te bepalen en niet toe te geven aan hetgeen, uit dezen of genen hoofde, vaak niet ten onregte, als wenschelijk kan worden aangemerkt.

De overige leden konden in het voorgedragen cijfer voor dit onderwerp berusten. Zij zouden niet gaarne zien, dat men op den eenmaal na rijp beraad ingeslagen weg terugtrad. Het kwam ook aan hen voor, dat werkverschaffing hier geen doel mag zijn: maar zij verheugden zich dat er op deugdelijke grondslagen werken van openbaar nut worden aangelegd, welke aan zoo vele, anders geheel behoeftige arbeiders de gelegenheid om hun eerlijk brood te verdienen aanbieden, en zij achtten het zeer gelukkig dat deze omstandigheid juist in den tegenwoordigen tijd met de anders zoo bezwarende duurte der levensmiddelen zamentreft.

2. Door sommige leden is de vraag gedaan, hoe ver het onderzoek reeds gevorderd is, 't welk de Regering zich laatstelijk aan het einde van het vorige jaar nog voorstelde te doen aangaande de mogelijkheid eener spoedige opheffing van twee bijzondere fondsen, welke tot het Departement van Binnenlandsche Zaken behooren, namelijk het fonds, bestaande uit het overschot van de bijdragen van eenige calamiteuse polders in Zeeland, en dat betreffende het kanaal van Voorne.

IIIDE AFDEELING.

3. Verscheidene leden hebben verklaard met genoegen te hebben vernomen, dat er eene nieuwe wet op de nationale militie thans aan de overweging van den Raad van Sate is onderworpen. Zij zagen die wets-voordragt met verlangen te gemoet, opdat eindelijk het grondwettig beginsel, volgens 't welk de miliciens een jaar later in dienst treden, zijne toepassing erlange. Sommigen ver-

bonden daaraan den wensch, dat de Regering met meer ruimte en gemakkelijkheid ten aanzien van de plaatsvervanging te werk ga, opdat degenen, die zich later remplaceren, hetzelfde voorregt genieten dat nu aan de ingeschreven miliciens wordt toegekend, door namelijk eerst een jaar later dan het bij de bestaande wet bepaalde tijdstip, een plaatsvervanger te mogen stellen. Men heeft tevens aangedrongen op de bespoedigde voordragt eener wet op de schutterij.

IVDE AFDEELING.

4. Ook hebben onderscheidene leden zich verheugd, dat de Regering zich voorstelt nog in deze zitting de wets-ontwerpen betreffende de medische politie aan de Staten-Generaal te kunnen aanbieden. Zij gaven de hoop te kennen, dat de pogingen, welke de Regering voornemens is aan te wenden om de regeling van dat onderwerp tot stand te brengen, het gewenschte gevolg zullen hebben.

VDE AFDEELING.

5. Enkele leden hadden op zich zelven en als uitzondering, geen overwegend bezwaar tegen den bij het laatste artikel dezer afdeeling voorgedragen onderstand aan gemeenten, die buiten staat zijn in alle of sommige onkosten harer huishouding behoorlijk te voorzien; doch zij wilden uit hun votum voor die uitgave niet afgeleid hebben, dat zij het stelsel goedkeurden, volgens hetwelk eene gemeente geheel of ten deele uit 's Rijks kas onderhouden wordt. Zij meenden dat men daarom met het voordragen van zoodanige uitgaven niet voorzigtig genoeg wezen kon.

VIDE AFDEELING.

6. Sommige leden hebben zich beklaagd dat de beambten voor den Waterstaat zich niet zelden met de particuliere belangen van bijzondere waterschappen verder inlaten dan met hunne bevoegdheid overeen te brengen is. Andere leden daarentegen waren van oordeel, dat wanneer van die zijde bemoeijenis plaats heeft, men veilig onderstellen kan dat het algemeen belang bij die gevallen is betrokken, als wanneer het tot den werkkring en de pligten van die ambtenaren moet geacht worden te behooren, dat door hen een behoorlijk toezigt worde uitgeoefend.

7. De toestand van de brug te Westervoort, daargesteld ten behoeve van den Rhijn-spoorweg naar Emmerik, is door enkele leden ter sprake gebragt. Naar aanleiding van hetgeen daaromtrent van regeringswege in de andere Kamer is medegedeeld, wenschten die leden de volgende drie vragen voor te stellen:

1°. Zijn er teekeningen en bestekken van die brug opgemaakt, welke door de Regering zijn goedgekeurd geworden?

2°. Zoo ja, is de brug dienovereenkomstig afgewerkt?

3°. Lag het niet in 't oorspronkelijke plan, om de brug zóó sterk te maken, dat twee spoortreinen elkander daarop zouden kunnen ontmoeten?

8. Enkele leden hebben, zonder zich in tegenspraak te stellen met hetgeen door de Regering is beweerd, dat de werken tot verbetering der rivieren, bereids tot stand gebragt, in den verleden winter eenen gunstigen invloed op den afvoer van het ijs hebben geoefend, daaruit echter het bewijs niet afgeleid willen hebben, dat zoodanige uitkomst op den duur te verwachten is, daar zij meenden dat die werken, naar gelang der omstandigheden, evenzeer nadeelige als voordeelige gevolgen konden hebben. Ook meenden zij aan de Regering te kunnen toegeven, dat de verbetering der rivieren dezelve meer bevaarbaar maakt door de verhooging van den waterspiegel; maar zij gaven tevens de vrees te kennen dat de rivieren zelve door die werken geenszins zijn verdiept geworden.

9. Enkele leden bragten in herinnering dat de Regering reeds in 1850 heeft medegedeeld, dat er omtrent de werken in den Ouden-Rhijnmond onderhandelingen met het Pruissische gouvernement waren aangeknoopt. Zij wenschten te weten, hoe het thans met die zaak gesteld is.

10. Het onderhoud, de herstelling en verbetering van wegen en bruggen en daarbij behoorende werken wordt bij art. 73 met de werken van den rijkstelegraaph langs de wegen vermengd, hetgeen enkele leden minder goedkeurden en daarom in het vervolg vermeden wenschten te zien. Zij verlangden te mogen weten, hoeveel de kosten voor den rijkstelegraaph op die wegen bedragen.

VIIDE AFDEELING.

11. Het door de Regering aangekondigd plan voor de regeling van het onderwijs in 't algemeen vond geene onverdeelde goedkeuring. Sommige leden verheugden zich dat het tijdstip eener regeling van het lager onderwijs genaderd is en dat dezelve door den tegenwoordigen Minister zal worden voorgedragen, wien zij hoopten dat getrouw blijven zou aan het hoofdbeginsel door hem bij de laatste discussie in de Tweede Kamer ten aanzien van deze regeling ontwikkeld. Doch andere leden waren van gevoelen dat vergelijkenderwijs eene wet op het hooger onderwijs van nog dringender aanbelang moet worden gerekend. De tegenwoordige toestand van het hooger onderwijs laat, vooral na de gedurige veranderingen, die met betrekking tot de toelating der jongelieden op onze hoogescholen in de laatste jaren hebben plaats gehad, zoo veel te wenschen over, dat er groote behoefte bestaat aan eene meer doeltreffende regeling van dit gewigtig onderwerp, niet alleen in 't belang van het onderwijs zelf, maar ook in dat van de ouders, die hunne zonen aan hetzelve toevertrouwen.

12. De meeste leden hebben verklaard dat zij in afwachting van de voordragt, welke de Regering tot regeling van de academie van Delft heeft toegezegd, zich over dat onderwerp thans niet wenschten uit te laten.

13. Eenige leden hebben den wensch uitgedrukt dat de Regering spaarzaam zij in het verleenen van subsidien voor het onderwijs aan Latijnsche scholen en gymnasien. Vooral met het oog op die subsidien, welke in den jongsten tijd zijn verhoogd geworden, vroeg men, of de veronderstelling juist is, dat waar zoo belangrijke subsidien van rijkswege worden verleend, de Regering ook een billijken invloed uitoefent op de benoeming der docenten.

14. Dezelfde leden hebben ook bezwaar gevonden in de ongelijkheid welke steeds in de verdeeling der jaarwedden en verdere beloonigen van onderwijzers bij de lagere scholen bestaat. Zij geven de hoop te kennen dat daarin, ten gevolge eener nieuwe wet op het lager onderwijs, eene zoo wenschelijke verandering zal komen.

VIIISTE AFDEELING.

15. Eenige leden hebben met leedwezen gezien, dat in weerwil van de belangrijke pogingen en bijdragen, door particulieren aangewend voor de daarstelling van een rijks-observatorium te Leyden, de Regering niets gedaan heeft om die onderneming aan te moedigen. Andere leden meenden daarentegen, dat dergelijke inrigtingen, hoe belangrijk ook, voor de staatshuishouding meer als voorwerpen van weelde te beschouwen zijn en daarom ook met de uiterste spaarzaamheid behooren te worden bevorderd.

16. Blijkens het verslag dezer Kamer over de begrooting van 1852 hebben onderscheidene leden toen in overweging gegeven, of het niet wenschelijk ware, dat in een zoo klein land de verzamelingen van kunst en wetenschap, gelijk die inzonderheid ook op het Paveljoen te Haarlem is, wierden bijeengevoegd. Enkele leden meenden thans te meer grond te hebben om naar het toen aangemerkte te verwijzen, nu er weder groote kosten aan dat gebouw zullen worden gemaakt. Zij vroegen, of de Regering niet op eene of andere wijze maatregelen konde nemen, waardoor deze lastpost van de Staatsbegrooting kon verdwijnen.

XIDE AFDEELING.

17. Eenige leden hebben in herinnering gebragt, dat de voorwaarden, waarop de kolenmijnen van Kerkrade in der tijd zijn afgestaan, nog altijd onvervuld zijn gebleven. Zij verlangden te weten, hoe het thans met die zaak gesteld is.

XIIIDE AFDEELING.

18. Met genoegen hebben eenige leden opgemerkt, dat eene herziening der jagtwet op handen is; zij meenden desniettemin op eene spoedige aanbieding van de daartoe strekkende voordragt te mogen aandringen.

VIDE HOOFDSTUK.

Departement voor de Zaken der Hervormde Eeredienst enz.

19. Bij het onderzoek van dit hoofdstuk hebben eenige leden de zaak der pensioenen voor predikanten en hunne weduwen ter sprake gebragt.

Na al hetgeen daarover in de Tweede Kamer reeds is voorgevallen en niettegenstaande de inlichtingen bereids vroeger en ook in dit jaar door de Regering in deze ingewikkelde aangelegenheid gegeven, meenden die leden, dat op dit punt veel overblijft, dat duister en onregelmatig schijnt.

Terwijl men met verlangen de antwoorden der Regering inwacht op de vragen onlangs hieromtrent door de Tweede Kamer aan den Minister gerigt bij haar verslag over de vroeger verstrekte inlichtingen op het adres van P. Manden (n°. XVII der zitting 1855 — 1856), meende men reeds nu te moeten vragen:

1°. Door wien of door welke magt zijn bepaalde regels, door de Regering te volgen bij het verleenen der hier bedoelde pensioenen, gesteld?

2°. Waar ter plaatse zijn die wettelijke voorschriften te vinden; zoo niet in eenige gedrukte verzameling van wetten of besluiten, bestaat alsdan eenig bezwaar tegen de overlegging dier bepalingen?

ZITTING VAN DEN 27STEN DECEMBER.

VIIDE HOOFDSTUK.

Departement voor de Zaken der Roomsch-katholijke Eeredienst.

20. In de Memorie van Toelichting op deze afdeeling der Staatsbegrooting deelt de Regering mede, dat het algemeen reglement voor de parochiale kerkbesturen in de verschillende dioecesen òf ingevoerd is, òf weldra ingevoerd zal worden. Eenige leden vonden in dit berigt aanleiding tot de vraag, of dit reglement ook in werking is gekomen of zal komen in Limburg en in het vroegere Staats-Vlaanderen, alwaar het keizerlijk decreet van 1809 op de kerkfabrieken steeds is nageleefd.

21. Bij den uitgewerkten en toelichtenden staat van deze begrooting komt bij art. 5, sub *a*, voor eene som van f 12,500 als jaarwedden voor *vijf* kerkvoogden, ieder à f 2500, waaronder men de bissehoppen zal hebben te verstaan.

Enkele leden verlangden te weten, hoe deze som overeen te brengen is met de omstandigheid, dat van 1853 tot heden niet *vijf*, maar slechts *vier* kerkvoogden in de vijf dioecesen zijn opgetreden.

Aldus voorloopig vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 19den December 1855.

COST JORDENS.
LOTSIJ.
VAN WESSEM.
VAN AYLVA VAN PALLANDT.

Hoofdstukken VIII tot XII en Middelen.

VIIISTE HOOFDSTUK.

Departement van Marine.

1. Door verscheidene leden zijn bezwaren geopperd tegen het hooge, nu weder vermeerderde bedrag van het voor dit hoofdstuk uitgetrokken cijfer. In verband met de algemeene geldmiddelen kwam het hun voor, dat ook aan kosten voor de marine te veel wordt besteed tot verdediging van het Rijk. Zij wilden geen oordeel vellen over het al of niet doelmatige van de door de Regering thans beoogde inrigting van de marine; doch achtten zich verpligt te wijzen op het aanzienlijk bedrag der som, welke in vergelijking met vroegere jaren thans aan de marine wordt te koste gelegd. Zij gaven toe, dat er tot een redelijk herstel van den in vele opzigten verwaarloosden toestand onzer marine uitgaven noodig zijn; doch ook die uitgaven, meenden zij, moesten binnen zekere grenzen beperkt worden: de thans voorgedragen verhooging scheen hun veel te ruim te zijn, en zij vonden daarin te meer bezwaar, uit hoofde van het door de Regering aangekondigde plan, volgens hetwelk die uitgaven over eene geheele reeks van jaren voortdurend noodig zijn en zelfs tot vermeerdering aanleiding zouden kunnen geven.

De meerderheid der leden heeft evenwel verklaard, dat zij in het voorgedragen cijfer konde berusten. Velen gaven te kennen dat de toestand, waarin onze marine sedert jaren verkeert, ook hun toescheen van dien aard te zijn, dat zij hunne goedkeuring konden hechten aan zoodanig herstel, als meest geschikt zal zijn om de marine terug te brengen in eenen staat, die voor de veiligheid zoowel van het Rijk als van deszelfs kostbare overzeesche bezittingen betere waarborgen kan opleveren. Van de eene zijde meende men dat de Vertegenwoordiging aan het stelsel der Regering niet in het minste gebonden is en dit geheel aan hare verantwoordelijkheid overlaten kan. Van de andere zijde begreep men evenwel, dat met de verbetering van onze middelen van verdediging te water over den loop van eenige jaren zal behooren te worden voorgegaan, ten einde hetgeen daaraan reeds besteed is, geen vruchteloos werk blijke te zijn. Bij gebrek aan de vereischte speciale kennis van de inrigting der marine verklaarden velen in het oordeel der Regering, dat die uitgaven inderdaad noodig zijn, te moeten berusten. Zij konden ook niet voorbijzien dat de duurte van alle materialen in den tegenwoordigen tijd noodwendig een veelbeduidenden invloed uitoefent op een cijfer, dat grootendeels in uitgaven voor materieel bestaat. Terwijl men zich aldus niet opzettelijk over het hooge bedrag van dit hoofdstuk der begrooting wilde beklagen, waren er nogtans ook onder deze leden sommigen, die den post voor *werven en den aankleve van dien* te hoog opgevoerd achtten, en de vrees te kennen gaven, dat het nut dier uitgaven niet in verhouding zal staan tot derzelver aanzienlijk bedrag. Anderen betwijfelden de volstrekte noodzakelijkheid van eene zoo sterke zeemagt tot verdediging der Oost-Indische bezittingen, en vroegen of het niet mogelijk zoude zijn deze kosten eenigzins te verminderen. Weder anderen waren beducht, dat een zoo belangrijk aantal schepen, als thans geheel nieuw worden aangebouwd, bijaldien zij later ongebruikt moeten worden gelaten, aan geheel verval zouden worden blootgesteld. Zij gaven tevens in overweging, dat de magazijnen, vooral ook uit hoofde van den hoogen prijs der materialen, niet meer dan volstrekt noodig is zouden worden aangevuld.

2. Er waren leden in eene afdeeling, die zich bezorgd toonden over den verkeerden indruk, dien, hunnes inziens, de benoeming eener commissie, welke den Minister omtrent de bevordering van zee-officieren voorlichten moet, in het algemeen maken zal. Het bestaan van zoodanige commissie geeft toch altijd min of meer voedsel aan het denkbeeld, dat de Minister daardoor een gedeelte van zijne verantwoordelijkheid op anderen overdraagt, hetgeen niet goed te keuren is. Buitendien zal het aldus niet kunnen worden vermeden, dat de eene officier van de marine geroepen zal worden over zijnen wapenbroeder van gelijken rang oordeel te vellen, hetgeen, ook in 't belang eener zoo wenschelijke goede verstandhouding tusschen officieren, tot hetzelfde wapen behoorende, bedenkelijk schijnt, te meer omdat deze commissie, uit meerdere leden bestaande, bezwaarlijk de in haren boezem verhandelde zaken zoo geheel geheim houden kan, dat niet soms, al is het dan ook door geheel onwillekeurige uiting van gevoelens, het een of ander daarvan bekend worden zal.

IIIDE AFDEELING.

3. Vele leden hebben verlangd, dat aan de Regering de vraag zou worden voorgesteld, of er eenig voornemen bestaat, om uit de gelden, voor het materieel der zeemagt toe te staan, ook eenige uitgaven tot herstelling van het drooge dok te Willemsoord te doen. Zij achtten dit niet onmogelijk, daar bij het cijfer, voor artikel 13 uitgetrokken, zoo vele posten vermengd worden, wier omschrijving aan duidelijkheid nog al te wenschen overlaat. De bedoelde uitgaven zelve zouden zij niet kunnen goedkeuren, daar zij die, uit hoofde van den zoo ongunstigen toestand van het dok, als geheel verloren zouden moeten beschouwen.

IXDE HOOFDSTUK *A*.

De nationale schuld.

4. In één afdeeling hebben eenige leden zich bezwaard geacht door hetgeen bij artikel 6 voor renten van schatkistbiljetten ten bedrage van f 416,500 is uitgetrokken. Tegen een cijfer van f 170,000 renten wegens ad hoogstens 4 1/4 per cent van een kapitaal van vier millioen schatkistbiljetten, zouden zij minder bezwaar hebben. Naar hun oordeel toch moest het doel, waarmede in 1851 een kapitaal van f 9,800,000 aan schatkistbiljetten op nieuw was beschikbaar gesteld, als vervallen worden beschouwd; waarom zij in overweging gaven, dat de wet van 18 Junij van dat jaar (*Staatsblad* n°. 65), uit hoofde van de sedert zoo geheel veranderde omstandigheden, thans mogt worden ingetrokken.

IXDE HOOFDSTUK *B*.

Departement van Financien.

IVDE AFDEELING.

5. Enkele leden gaven gaarne toe dat de werkzaamheden bij het agentschap van het Ministerie van Financien te Amsterdam in vroegere jaren inderdaad belangrijk verdienden genoemd te worden. Zij begrepen niet regt hoe de Regering die thans nog belangrijk konde noemen. Het zou hun aangenaam zijn, wanneer zij mogt goedvinden aan de Kamer mede te deelen waarin die werkzaamheden tegenwoordig bestaan.

VIDE AFDEELING.

6. In eene afdeeling hebben hare leden den wensch uitgedrukt, dat door de Regering op de griffie der Kamer, ter inzage van de leden, wierd nedergelegd de instructie van den muntmeester. Zij gaven de meening te kennen dat wanneer de Munt doelmatig ingerigt werd, die instelling eerder eene bate dan een last voor de schatkist behoorde te zijn.

VIIDE AFDEELING.

7. In eene afdeeling hebben sommige leden zich beklaagd dat het aantal commiesen blijkens art. 23 schier geene vermindering heeft ondergaan. Dit scheen hun met de verminderde behoeften der administratie, na de afschaffing van den rijksaccijns op het gemaal, niet wel vereenigbaar te zijn. Desgelijks is het aan deze leden voorgekomen, dat eene vermindering van slechts f 50,000 in de perceptiekosten van ontvangers niet in verhouding staat tot de aanzienlijke vermindering van werk, die ten gevolge van de afschaffing van den gemaal-accijns voor deze ambtenaren is ontstaan. Zij gaven de vrees te kennen dat op die wijze eene bedekte verhooging van bezoldigingen wordt ingevoerd, hetgeen zij op het tegenwoordig zoo exceptioneel tijdstip niet konden goedkeuren, daar de tijdelijke duurte der levensmiddelen hun

voorkwam veeleer tot het verleenen des noods van eenige tegemoetkoming aanleiding te moeten geven.

IXDE AFDEELING.

8. Ook omtrent het postwezen zijn in ééne afdeeling de navolgende bedenkingen gerezen:

1°. Sommige leden beklaagden zich over de onduidelijkheid, waarmede de brieven in den regel gestempeld worden. Het nut van den maatregel vervalt aldus ten eenen male. Niet de groote spoed, waarmede de stempeling moet geschieden, maar het gebrekkig materieel, hetwelk daartoe gebezigd wordt, schijnt van die onduidelijkheid de oorzaak te zijn.

2°. Dat de brieven, waarvan art. 23 van de wet van 12 April 1850 (*Staatsblad* n°. 15) melding maakt, sedert de uitvoering dier wet nog niet onder toezigt en op last van den kantonregter zijn vernietigd geworden, kon men niet anders dan geheel in strijd achten met de bepaling van dat artikel, hetwelk geene herziening heeft ondergaan. Welke zwarigheid, vroegen deze leden, kan er toch in gelegen zijn, dat aan dit wettelijk voorschrift gevolg worde gegeven?

3°. Eenige leden konden zich met den elders uitgedrukten wensch, dat aan de ambtenaren der brievenposterij op Zondag meerdere rust worde ingeruimd, bezwaarlijk vereenigen. Zoo dit al in grootere plaatsen doenlijk ware en tot minder ongerief aanleiding zou geven, achten zij dien maatregel onuitvoerlijk in kleine gemeenten, tenzij men aldaar de dienst geheel wenschte te doen stilstaan. De staatsdienst evenwel behoort ook des Zondags gehandhaafd te worden. De politie en de militaire magt mogen op dien dag ook niet stilzitten. Zij meenden dus integendeel aan den Minister te mogen aanbevelen, dat de dienst ook op den Zondag behoorlijk vervuld worde en dat het niet aan de willekeur der directeuren worde overgelaten om daarin al dan niet te voorzien.

In eene andere afdeeling hebben enkele leden verlangd, dat ook op de bijkantoren bewijzen van ontvangst van aangeteekende brieven verkrijgbaar zouden worden gesteld.

9. Met het oog op welbekende domeingoederen in Noordbrabant is door onderscheidene leden de wenschelijkheid betoogd, dat geene domeinen van eenig aanbelang onder de hand aan particulieren en veel minder nog aan corporatien zouden worden overgedragen. Men achtte dat ten aanzien van deze goederen een publieke verkoop verre de voorkeur verdient boven onderhandsche schikkingen. In vroegere jaren moge ten opzigte van het beheer van domeingoederen minder goed gehandeld zijn, dit kan alleen eene aansporing voor de Regering opleveren om zich voor zoodanige verkeerde handelwijze te wachten. Men meende dus te mogen vertrouwen, dat zij zich met betrekking tot deze goederen alleen de regtvaardigheid en het belang des Rijks voor oogen zal stellen.

10. In art. 3 der wet trof sommige leden in eene afdeeling de uitzondering, die hun voorkwam een terugkeer te zijn tot het reeds zoolang afgekeurde en verlaten stelsel eener overschrijving van den eenen post op den anderen; waartegen zij zich met nadruk wenschen te verklaren.

XDE HOOFDSTUK.

Departement van Oorlog.

11. In verband met de finantiele krachten van den Staat hebben vele leden het eindcijfer van deze begrooting te hoog geacht, vooral wanneer hetzelve als normaal cijfer moet worden aangemerkt. Een deel van deze leden oordeelde dat de redeneringen, waardoor de Regering het nut dat ons leger voor de Oost-Indische bezittingen oplevert zoo sterk op den voorgrond heeft geplaatst, van overdrijving niet vrij te pleiten zijn en eigenlijk met het hoofdcijfer van deze begrooting niet in wezenlijk verband staan. Sommigen laakten ook de uitbreiding, die weder aan het personeel van Oorlog gegeven is, daar dezelve in geval van eene latere reductie niet anders dan tot groot bezwaar aanleiding zou geven. Ook wezen eenige leden op het voorbeeld van Pruissen, waar zij beweerden dat in verhouding tot de uitgestrektheid en de krachten van het rijk de uitgaven voor den militairen staat minder zijn dan hier te lande; zij waren daarom van oordeel dat, noch met het oog op het buitenland, noch voor de behoeften van het binnenland een zoo hoog cijfer voor deze begrooting noodig schijnt te zijn.

Vele andere leden hebben het tegenwoordig oogenblik niet gunstig geacht, om op de begrooting voor Oorlog vele aanmerkingen te maken. Zij betuigden veel waarde te hechten aan de hulp welke door onze krijgstoerustingen aan de verdediging van onze Oost-Indische bezittingen geboden wordt. Zij konden in het aangevraagde cijfer berusten, omdat de instandhouding van een behoorlijk leger tot de handhaving onzer onafhankelijkheid onmisbaar is te achten. De verhooging van het cijfer der begrooting voor het aanstaande jaar mogt op zich zelve te betreuren zijn, de duurte van de voedingsmiddelen gaf daartoe natuurlijk aanleiding. Men hoopte echter dat de afschaffing der belasting van het gemaal daarop een gunstigen invloed zoude uitoefenen, en gaf in overweging om op de besteding van de toegestane gelden de meest mogelijke spaarzaamheid toe te passen. Sommige leden hadden het allezins goedgekeurd, dat door de Regering maatregelen genomen waren om aan de met verlof naar huis gezonden miliciens te vergunnen, tot hun garnizoen terug te keeren, wanneer het hun niet mogelijk zijn mogt een toereikend levensonderhoud elders te vinden.

12. Met het oog op het hooge cijfer dat reeds voor pensioenen op dit hoofdstuk uitgetrokken staat, kwam het aan eenige leden uit ééne afdeeling niet raadzaam voor, dat aan officieren pensioen verleend wierd, voornamelijk met het doel om andere, welligt meer geschikte officieren, te bevorderen. Men had er niet tegen dat oude militairen, voor de dienst ongeschikt, daaruit verwijderd worden, doch men achtte het verkeerd, dat het bevorderen van anderen bij het pensioneren soms als hoofdzaak te beschouwen is.

IVDE AFDEELING.

13. In eene afdeeling hebben sommige leden beweerd, dat de wijze waarop door de administratie in het vereischte aantal van remonte-paarden voorzien wordt, niet goed te keuren is. De beste paarden worden in het voorjaar ter markt gebragt en dan meestal voor andere natien opgekocht. De minder bruikbare zijn dan alleen verkrijgbaar wanneer des zomers voor ons leger de aanbesteding geschiedt. Deze omstandigheid schijnt dus allezins de klagten te regtvaardigen, welke meermalen over onze remonte worden aangeheven.

VIIDE AFDEELING.

14. Het cijfer voor de geneeskundige dienst is aan enkele leden inzonderheid hoog voorgekomen; hooger zelfs, dan toen Nederland nog met België vereenigd was. Op de tienjarige begrooting van het jaar 1820 werd daarvoor eene som van f 300,477 uitgetrokken en op die van 1843 eene som van f 312,000. Wanneer men dit laatste cijfer met het tegenwoordige vergelijkt, is de stijging aan deze leden bedenkelijk voorgekomen.

XIDE HOOFDSTUK.

Departement van Kolonien.

15. Terwijl de meeste leden der Kamer veel belangstelling toonden in verstandige en voorzigtige maatregelen, die tot vrijmaking van de slaven zouden kunnen worden aangewend, vleiden sommige leden zich dat door de invoering van nieuwe reglementen in Suriname geene schade zal worden toegebragt aan de werking eener wet, welke men op het stuk der slavernij te gemoet ziet.

16. Enkele leden hebben gevraagd, of er schepen bestaan, die voor rekening van de koloniale kas zijn gebouwd; en zoo ja, of die schepen hier te lande, en in dat geval op 's Rijks werven, of bij particuliere bouwmeesters zijn gebouwd. Men deed deze vraag met het oog op de onlangs bij de Tweede Kamer over dit onderwerp gevoerde discussie.

17. Ook hebben enkele leden verklaard nog steeds daarin bezwaar te vinden, dat de kosten, welke voor de Delftsche academie en het werfdepôt te Harderwijk hier te lande worden besteed, niet op dit hoofdstuk der begrooting worden uitgetrokken.

XIIDE HOOFDSTUK.

Onvoorziene uitgaven.

Op dit hoofdstuk zijn geene aanmerkingen voorgekomen.

ONTWERP VAN WET OP DE MIDDELEN.

18. Bij het onderzoek van dit wets-ontwerp zijn vele leden teruggekomen op eenige bedenkingen, die door hen reeds bij het algemeen overzigt over de geheele begrooting waren in het midden gebragt. Het had vele leden niet aangenaam getroffen dat de eerst voorgedragen opcenten op onderscheidene belastingen door de Regering zoo spoedig waren teruggenomen, daar die opcenten toch als equivalent voor velen de voorwaarde waren geweest, waarop zij hunne toestemming aan de afschaffing van den accijns op het gemaal hadden gegeven. In het algemeen kwam aan velen de raming der Middelen nog al zeer hoog voor; de uitkomsten van het zoo voordeelige jaar 1854 tot maatstaf te nemen scheen niet zeer voorzigtig. In het bijzonder meende men dat het brengen van de opbrengst van koopprijzen van domeinen op de gewone jaarlijksche middelen bezwaarlijk te regtvaardigen is, en dat de verhooging van de bijdrage uit Oost-Indie met een millioen als een zeer gevaarlijke stap moet aangemerkt worden; beter ware het volgens sommigen geweest, alleen te rekenen op hetgeen werkelijk

aanwezig, niet op hetgeen voor de toekomst uit Oost-Indie te verwachten is. Ook anderen achtten dit daarom te meer bedenkelijk, omdat men volgens hen nu reeds berekenen kon, dat de buitengewone droogte van dit jaar eenen zeer nadeeligen invloed zal uitoefenen op het batig slot voor 1857.

Tegenover deze bedenkingen werd door anderen aangevoerd, dat de Regering zoo weinig bezorgd is over het niet sluiten dezer begrooting, dat zij zelfs op een batig slot van drie millioen meent te mogen rekenen; dat het brengen van de koopprijzen van domeinen onder de middelen zoo niet zijne regtvaardiging, althans eenige verzachting vindt in de daartegen overstaande aflossing van schuld, en dat eene hoogere raming van opcenten op de belastingen toch waarlijk niet wenschelijk schijnt te zijn met het oog op die welke reeds ten behoeve van provincien en van gemeenten worden geheven. Sommige leden meenden de opcenten als een weinig rationeel belastingsmiddel te mogen aanmerken, en zouden liever zien dat men tot de invoering van geheel nieuwe belastingen, bijv. op den tabak en op de speelkaarten, besloot.

19. Sommige leden hebben gemeend, dat het zeer nuttig zoude zijn, wanneer de Regering voortging met het doen van voordragten, om telken reize zoo spoedig mogelijk de aanzienlijke sommen, welke voorhanden zijn en anders renteloos blijven liggen, aan te wenden tot uitdelging van schuld, die zij mede tot opvoering der ontvangsten van registratie- en successieregten zeer bevorderlijk achten.

20. Door eenige leden werd ook aangedrongen op eene herziening van het kadaster, daar de toestand en de waarde zoowel van gebouwde als ongebouwde eigendomen sedert de invoering zoo aanmerkelijke verandering heeft ondergaan.

Zij wezen daarbij op het wettelijke voorschrift, waarbij eene tienjarige herziening van het kadaster voor de gebouwde eigendommen geboden wordt, en tevens op de onregelmatigheid welke in dit opzigt nog altijd ten aanzien van het Hertogdom Limburg blijft bestaan.

21. Desgelijks is door eenige leden in overweging gegeven, of het niet hoog tijd is dat men tot eene herziening van de wetten op het personeel en de patenten, zoowel in het belang van de mindere klassen als van den nijveren stand, overga. Met leedwezen hadden enkele leden gezien dat aan de zijde der Regering het voornemen schijnt te bestaan, om bij eene herziening van de wet op de patenten ook den landbouwenden stand daaronder te begrijpen. Met het oog op de voordeelen waarmede onder de handeldrijvende standen door de opheffing van onderscheidene op den handel drukkende regten nog zoo onlangs zijn bevoorregt geworden, achtte men zoodanig voornemen niet van onbillijkheid vrij te pleiten. Vele leden hebben zich ten sterkste tegen het laatstgemelde gevoelen verklaard.

22. Onder de posten, welke bijzonder hoog geraamd zijn geworden, wilden eenige leden vooral gewezen hebben op de in- en uitgaande regten, die sedert twee jaren telkens minder opbrengen en desniettemin tot nagenoeg hetzelfde bedrag weder voor het volgende jaar zijn geraamd.

23. Bij art. 108 der wet van 1852 (*Staatsblad* n°. 178) is bepaald, dat op de belasting op gouden en zilveren werken, bij die wet vastgesteld, geene opcenten geheven worden. Het scheen uit dien hoofde aan eenige leden afkeurenswaard, dat bij voorkeur als het ware op den waarborg 6 opcenten voor de dienst van 1856 zijn gebleven.

24. Sommige leden hebben met genoegen vernomen, dat het voornemen bij de Regering bestaat, om de bepalingen omtrent de loterij en omtrent het fonds van den Hoogen Raad van Adel te herzien. Zij gaven de hoop te kennen dat bij de regeling van het eerstgemelde onderwerp eene verbetering der bepalingen omtrent de huurloten niet uit het oog zal worden verloren.

Aldus voorloopig vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 22sten December 1855.

COST JORDENS.
LOTSIJ.
VAN WESSEM.
VAN EIJSINGA.

MEMORIEN VAN ANTWOORD *der Regering op het Verslag der onderscheidene Commissien van Rapporteurs omtrent de begrooting van Staatsuitgaven en Middelen voor het dienstjaar* 1856; ingekomen in de zitting van den 27sten December 1855.

Algemeen overzigt en hoofdstukken I—IV.

1. Hoezeer de Regering zeer waardeert dat de toestand van 's Rijks finantien de bijzondere belangstelling der Kamers tot zich trekt, kan zij echter niet deelen in het gevoelen van die leden, welke de ramingen, zoowel van uitgaven als van middelen voor 1856, als te zeer opgedreven beschouwen.

Het is waar dat de uitgaven oogenschijnlijk niet volkomen door de middelen gedekt zijn, doch dat hieruit geene de minste reden van bezorgdheid kan ontleend worden, heeft de Regering reeds in het breede bij den anderen tak van wetgeving betoogd door te wijzen *eensdeels* op de omstandigheid dat de raming nog f 400,000 is gebleven beneden de opbrengst der gelijksoortige middelen over 1854, en dat de opbrengst van de middelen, wanneer men de direete belastingen alsmede het tonnegeld der zeeschepen buiten berekening laat, over de eerste elf maanden van 1855 die van het vorige jaar nog met ruim f 600,000 is te boven gegaan; en *anderdeels* op de besparing van uitgaven, welke naar den hoogst mogelijken graad van waarschijnlijkheid zal verkregen worden door het niet uitgeven der schatkistbiljetten, waarvan de renten zijn uitgetrokken, gezwegen van hetgeen op andere posten van de begrooting steeds onuitgegeven overblijft; mitsgaders van de renten der nationale schuld, strekkende tot waarborg voor de uitgifte der muntbiljetten en welke niet tot schulddelging worden aangewend dan voor zooverre zoodanige bestemming geene bezwaren mogt opleveren.

Ook kan de Regering niet beseffen dat het niet volkomen sluiten van de begrooting meerdere reden tot bezorgdheid zou moeten geven, nu uit de geldmiddelen van 's Rijks overzeesche bezittingen een millioen gulden tot herstel der marine is uitgetrokken, waardoor het beschikbare saldo der koloniale administratie hier te lande nog op verre na niet geabsorbeerd zal zijn.

Wanneer men let op de hoeveelheid van de Oost-Indische voortbrengselen, welke in het volgende jaar ten verkoop kunnen worden aangeboden, en de tegenwoordige prijzen vergelijkt met de daarvan gemaakte raming, dan zal toch wel geene gegronde vrees nopens de besehikbaarheid tot het aangewezen cinde van het millioen gulden kunnen bestaan. En wat nu het bezwaar betreft aangaande de opneming onder de middelen van een gedeelte van de opbrengst der domeinen, zoo mag daarbij niet uit het oog worden verloren, dat aan die opbrengst geene andere bestemming dan tot schulddelging zal gegeven worden, overeenstemmende met hetgeen in de laatste jaren in den regel heeft plaats gehad, en geenszins in strijd met de bepalingen der wet van den 29sten Augustus 1848 (*Staatsblad* n°. 39).

Dat bij de Regering eene groote neiging tot vermeerdering der uitgaven zou bestaan, moet zij stellig ontkennen en zij kan de verzekering daarbij voegen, dat veeleer eene neiging tot de meest mogelijke zuinigheid haar bezielt. Dat eehter des ondanks de uitgaven niet tot zulk een laag cijfer beperkt zijn als sommigen dit zouden verlangen, is alleen het gevolg van vermeerderde behoeften voor de verschillende takken van 's Rijks dienst, gedeeltelijk ook van de hooge prijzen van levensbehoeften en materialen.

Een onderzoek van de verschillende hoofdstukken der begrooting in de bijzonderheden zal, zoo de Regering vertrouwt, daarvan het bewijs leveren.

Zoo bij het uitvallen van een ambtenaar het door hem genoten tractement meermalen onder de overblijvende ambtenaren wordt verdeeld, dan geschiedt dit niet dan wanneer hunne bezoldiging ontoereikend wordt geacht ter belooning hunner werkzaamheden en ter voorziening in hunne behoeften, en de Regering meent juist een bewijs te kunnen leveren van hare neiging tot bezuiniging dat zij de verhooging van bezoldiging vaak uitstelt, tot dat die zonder nieuwe bezwaren voor de sehatkist uit vrijgevallene gelden kan gevonden worden.

Men mag voorts niet onopgemerkt laten, dat bij die takken van bestuur, waaraan een talrijk personeel verbonden is, reeds sinds lang de behoefte zich heeft doen gevoelen tot verhooging der belooningen welke nog zijn vastgesteld toen alle levensbehoeften tot lagere prijzen waren te bekomen, en dat men alsnu de gelegenheid te baat neemt om dàar, waar 's Rijks belang dit vordert en toelaat, bij vermindering van het getal, de inkomsten der overblijvenden te verbeteren, doch hoofdzakelijk die lotsverbeteringen te verleenen aan de beambten van de laagste rangen.

Wat het wenschelijke betreft om de begrootingen zoodanig in te rigten dat die de eigene krachten der natie niet te boven gaan, daaraan denkt de Regering volkomen, zonder dat zij echter uit de vergelijking tusschen de begrootingen van 1849 en de onderwerpelijke de gevolgtrekking kan beamen welke daaruit is ontleend.

Zoo de steun, welken 's Rijks schatkist uit de geldmiddelen van de overzeesche bezittingen ontleent, niet geheel tegen wisselvalligheden gewaarborgd is, zoo meent men echter, met het oog op hetgeen die bezittingen gedurende eene reeks van jaren hebben afgeworpen, dat die wisselvalligheden wel wat overdreven worden voorgesteld, immers dat de sommen, welke bij de begrootingswetten tot ondersteuning van de schatkist voor het moederland beschikbaar

zullen worden gesteld, nagenoeg met evenveel zeker heid zullen geïnd worden als de overige daarbij aangewezen middelen.

Ofschoon het der Regering heeft mogen gelukken, dit jaar eene drukkende belasting af te schaffen zonder daarvoor eene andere in de plaats te stellen, zonder op den weg van schulddelging te blijven stilstaan, of zonder te moeten vreezen, dat bij het einde van het dienstjaar een tekort zou zijn ontstaan, zal zij echter den raad van voorzigtigheid, welke door eenige leden gegeven wordt, niet in den wind slaan, en verheugt de Regering zich in het Verslag te mogen zien, dat naar het oordeel van verscheidene andere leden de aangeboden begrootingswetten geene berisping verdienen, maar de raming der uitgaven, even als die van de middelen, zoo als die door de Regering wordt voorgedragen, in geen opzigt overdreven is maar met goede gronden wordt gestaafd.

2. Men vertrouwt, dat bij het nemen van inzage van het Koninklijk besluit van den 2den Julij 1849, n°. 55, voorkomende in de *Staats-courant* van 14 Julij 1849, n°. 163, het in eene der afdeelingen geopperde bezwaar tegen de toekenning van wachtgeld zal vervallen, vermits niet, zoo als men veronderstelt, de aard van het wachtgeld medebrengt, dat aan ambtenaren, wier diensten men niet meer behoeft, eene tijdelijke tegemoetkoming wordt verleend, maar het wachtgeld het pensioen vervangt tot zoolang de door maatregelen van bestuur ontslagen ambtenaren de volgens de wet van den 9den Mei 1846 (*Staatsblad* n°. 24) gevorderde vereischten om hunne aanspraak op pensioen te doen gelden zullen hebben verkregen, te weten 65jarigen ouderdom en 40jarige dienst. Wanneer die vereischten dàar zijn, wordt het wachtgeld in pensioen geconverteerd, doch niet tot een verhoogd cijfer, zoo als ten onregte wordt verondersteld, maar in evenredigheid van de jaren dat werkelijke dienst is gepresteerd, zoodat de last der pensioenen daardoor niet drukkender wordt, maar alleen eene verplaatsing van het cijfer daarvan het gevolg is.

3. De uitvoering van den kenbaar gemaakten wensch naar eene algemeene afkoopbaarstelling van het tiendregt heeft hare eigenaardige bezwaren. Het tiend is een eigendom, waarover, wanneer het in handen van derden is, niet kan worden beschikt zonder het eigendomsregt aan te randen. De Regering verliest deze zaak echter niet uit het oog en doet wat zij vermag om den afkoop der aan den Staat toebehoorende tienden gemakkelijk te maken en te bevorderen. Hare pogingen zijn niet vruchteloos, gelijk de opgaven bewijzen, welke jaarlijks, ter voldoening aan art. 4 der wet van den 29sten Augustus 1848 (*Staatsblad* n°. 39), aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal door de Regering worden overgelegd.

Die opgaven bewijzen verder, dat in het algemeen de voor deze tienden gevolgde wijze van afkoopbaarheid niet te bezwarend is, en de Regering verheugt zich de verzekering te kunnen geven, dat reeds menig aanzoek is gedaan om in 1856 domaniale tienden af te koopen op de thans gevolgde wijze, welke zelfs toelaat, een enkel stuk grond, in eenen tiendcirkel, van het tiendregt vrij te koopen.

4. Ten opzigte der verstrekking van 's Rijks stoomschip *Soembing* door het Departement van Marine aan dat van Kolonien herhaalt de Regering wat dienaangaande is geantwoord op het Voorloopig Verslag van het onderzoek van het wets-ontwerp tot vaststelling der Staatsbegrooting voor 1856 in de afdeelingen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. De Regering vermeende aan de wenschen der Japansche regering, bij welke de zucht naar het bezit van stoomschepen zich sterk openbaarde, en met welke zij, volgens aloude gewoonte, geschenken wisselde, spoedig en onbekrompen te moeten te gemoet komen, niet alleen in het belang van den handel van Nederland, maar ook in dat van zijne industrie, welke zij door dat verlangen der Japansche regering reeds aanvankelijk bevoordeeld zag, maar voor welke zij nog belangrijker voordeelen in de toekomst mogt hopen. De overtuiging dat het voor dit doel wenschelijk was, niet door anderen te worden voorgekomen, heeft haar tót het *spoedig* voldoen aan het verlangen doen overgaan. Eenmaal tot het geschenk besloten zijnde, is de afstand van het stoomschip door het Departement van Marine aan dat van Kolonien geschied omdat de betrekkingen met Japan steeds door het Nederlandsch-Indisch Bestuur onderhouden worden, en die afstand beschouwd als te zijn eene verstrekking van het eene departement van bestuur aan het andere voor de dienst van den Staat.

De bemanning is niet met dat stoomschip afgestaan noch in dienst eener vreemde mogendheid overgegaan. Een klein gedeelte derzelve zal tot aanvankelijk onderrigt in het aanwenden der stoomkracht aldaar aan boord verblijven, en zal, op hun daartoe te kennen gegeven verlangen, verlof bekomen om in dienst van het Nederlandsch-Indisch Bestuur werkzaam te zijn, waartoe de kommandant van de zeemagt in Oost-Indie is gemagtigd geworden.

5. Blijkens het verslag, heeft de zaak der aanbesteding van het versmelten en tot muntplaatjes verwerken van een aanzienlijk bedrag aan koperen specien voor de nieuwe koperen pasmunt, die in Nederlandsch Indie zal worden ingevoerd, aan eenige leden aanleiding gegeven tot de vraag, of het wel zoo geheel in de bedoeling van art. 3, 2°. van de wet van 1 September 1854 (*Staatsblad* n°. 126) ligt, dat voor den invoer van het koper, tot vervaardiging van muntplaatjes bestemd, vrijdom van inkomend regt kon worden verleend.

Op deze vraag meent de Regering het volgende te moeten antwoorden.

Toen eenige maanden geleden door den aannemer van de levering der muntplaatjes voor Oost-Indische munt het verzoek werd gedaan om den vrijdom van regten te mogen genieten voor in te voeren koperen platen, om die bewerkt wederom uit te voeren, op grond van art. 3, 2°. van de wet van 1 September 1854 (*Staatsblad* n°. 126), heeft de Minister van Finantien zich, afgescheiden van de zaak der aanbesteding, dezelfde vraag voorgesteld welke in dit verslag wordt gedaan. Hij heeft daarbij overwogen, dat de wet geene de minste beperking in het gunnen van den vrijdom bevat voor de eene of andere soort van goederen. Indien slechts de noodige maatregelen van voorzorg tegen misbruik en tot waarborg van de eenzelvigheid der goederen mogelijk zijn, kunnen alle goederen, welke worden ingevoerd om, na hier te lande eenige bewerking ondergaan te hebben, weder naar buiten 's lands te worden uitgevoerd, vrijdom van regten genieten.

Evenmin als de Regering zou geaarzeld hebben de wettelijke gunst toe te staan aan hem, die haar bij voorbeeld zou hebben ingeroepen voor den invoer van manufacturen van katoen of wol, ten einde deze, na ze hier te lande te hebben geverwd of gedrukt, weder uit te voeren, evenmin meende de Regering het verzoek van den aannemer, behoudens de noodige voorzorgen, te mogen weigeren voor den invoer van koperen platen, die later bewerkt zouden worden uitgevoerd.

In het gevoelen van eenige leden, dat de vrijdom vóór de aanbesteding bekend gemaakt had moeten zijn, kan de Regering niet deelen. De vrijdom, zoo als die nu verleend is, steunt op de wet en de wet moet geacht worden bekend te zijn. Ieder is bevoegd hare bepalingen in te roepen, en de Regering ziet niet in hoe de gelijkheid van regten der mededingers bij de aanbesteding zou hebben ontbroken. Eene persoonlijke begunstiging, in strijd met hetgeen vroeger door de Regering bij het tot stand komen van het artikel der wet van 1 September 1854 is gezegd, heeft hier geenszins plaats gehad, want aan elk zou dezelfde gunst onder dezelfde voorwaarden zijn verleend.

Juist met het doel om den eenen niet boven den anderen te begunstigen, maar de vervaardiging van de Indische koperen munt op de beste en voor 's lands belang meest voordeelige wijze te bewerkstelligen, is het smelten en tot muntplaatjes verwerken van Indische koperen duiten aan de openbare mededinging overgelaten, en zijn bij het bestek en de voorwaarden van aanbesteding eenige voorschriften opgenomen, volgens het oordeel van deskundigen allezins geschikt om eene zuivere en duurzame munt te doen vervaardigen, en geheel overeenkomende met de wijze van bewerking, die men in Engeland en Frankrijk volgt om goede muntplaatjes te verkrijgen.

Hoewel aan iederen aannemer, onder dezelfde omstandigheden als de heeren *P. van Vlissingen & C°.* verkeerende, vrijdom van regten voor den invoer van koperen reepen zoude zijn verleend geworden, zoo als hierboven reeds werd te kennen gegeven, heeft men van zoodanigen vrijdom in het bestek en de voorwaarden geene melding gemaakt, omdat, voor zoover de hier bedoelde inschrijving aan Nederlanders zoude worden toegewezen, dezen niet alleen geacht konden worden met 's lands wetten, waarop die vrijdom gegrond is, bekend te zijn, maar ook destijds bezwaarlijk kon worden verondersteld, dat de hier te lande gevestigde koperpletterijen tot de uitvoering van het werk, waarnaar zij in de gelegenheid gesteld werden om mede te dingen, zoodanig buiten staat zouden wezen, dat zij reeds terstond vrijdom zouden behoeven of wenschen voor geplet koper, terwijl, zoo als men weet, het ruwe koper of het koper in koeken, dat de bestaande pletterijen in den regel behoeven, vrij van regten is bij den invoer en dus daarvan geen sprake kon zijn. Voor het geval dat aan vreemdelingen, die buiten 's lands hunne werkplaatsen hadden, de levering van muntplaatjes ware opgedragen, zoude een afzonderlijke wet zijn noodig geweest om hen van de bestaande verbodsbepalingen tot invoer daarvan te ontheffen.

Wat betreft het verlangen van eenige leden, voor wie de bedoelde zaak der aanbesteding van koperen muntplaatjes voor Nederlandsch Indie nog niet genoegzaam was toegelicht, om kennis te verkrijgen van het Koninklijk besluit, waarbij de vrijdom van het regt van invoer is verleend, en van het proces-verbaal der conferentie, op den 8sten October jl. in het kabinet van den Minister van Finantien gehouden, zoo maakt de Regering thans geene zwarigheid afschriften der beide bedoelde stukken (zijnde het eerste geen Koninklijk besluit maar een kabinetsschrijven) aan de Vergadering mede te deelen op gelijke wijze als zulks bij den

ZITTING VAN DEN 27STEN DECEMBER.

anderen tak der Volksvertegenwoordiging heeft plaats gehad, namelijk door die stukken te deponeren ter tafel van den Voorzitter, ten einde de leden in de gelegenheid te stellen er kennis van te nemen.

6. Met genoegen heeft de Regering ontwaard dat de overigens zeer verklaarbare klagt over de geringe tijdruimte, welke aan de Eerste Kamer tot de overweging der begrootingswetten wordt overgelaten, aan sommige leden aanleiding heeft gegeven om te doen opmerken hoe de Regering van hare zijde al het mogelijke heeft aangewend om aan de Vertegenwoordiging in tijds al de vereischte stukken en bescheiden mede te deelen. Inderdaad heeft die mededeeling zóó tijdig plaats gehad, dat het begrootingswerk, tijdens de overbrenging bij de Tweede Kamer in hare zitting van 21 September jl., nagenoeg geheel *reeds in druk* kon worden rondgedeeld; en de beantwoording der voorloopige verslagen heeft bij al de departementen van algemeen bestuur zonder eenig verwijl plaats gehad. Hierdoor, en door zich zonder voorbehoud ter beschikking te stellen voor de mondelinge beraadslaging, verleenden 's Konings Ministers al die medewerking, welke hunnerzijds tot bespoediging van de beslissingen van den anderen tak der Vertegenwoordiging omtrent de begrootingswetten kon worden aangewend; terwijl zij tevens door onverwijlde beantwoording der verslagen van de Commissien van Rapporteurs bij de Eerste Kamer der Staten-Generaal naar vermogen medewerken om de leden dier staatsinstelling in de gelegenheid te stellen van den beschikbaren tijd nog zoo veel gebruik te maken als de omstandigheden dit slechts eenigzins gedoogen.

ISTE HOOFDSTUK.

Huis des Konings.

7. Dat de moeijelijkheden, welke aan de regeling van het onderwerp der kroondomeinen verbonden zijn, de Regering van een voorbereidenden arbeid niet hebben teruggehouden, mag ten waarborg strekken dat die moeijelijkheden haar evenmin zullen verhinderen om hare overwegingen tot rijpheid te brengen met zoodanigen ijver als aan deze gewigtige aangelegenheid, nevens zoo vele andere, verschuldigd is.

's Gravenhage, den 25sten December 1855.

De Minister van Finantien,
VROLIK.

IIDE HOOFDSTUK.

Hooge Collegien van Staat en Kabinet des Konings.

ISTE AFDEELING.

8. In antwoord op de vertoogen over de gebrekkige localiteit, waarmede de eerste tak der Volksvertegenwoordiging zich nog voortdurend moet behelpen, neemt de Regering de vrijheid op te merken, dat zij het mogelijke heeft beproefd om, in afwachting van eene voorgenomen verbouwing, aan de billijke eischen van de Eerste Kamer der Staten-Generaal te voldoen. Zij meende er voor 's hands in geslaagd te zijn, door de voorzaal van de zoogenaamde Treveskamer, met de daarin gebragte verwarmingstoestellen, ter beschikking van de Kamer te stellen. Bij gebrek aan betere localiteit is zij, voor het oogenblik, tot andere of meerdere voorziening buiten magte en zij vertrouwt dat de Kamer zich wel zal willen overtuigd houden, dat indien andere middelen haar ten dienste stonden ter opheffing van de bezwaren, die nog bij de Kamer bestaan, zij geen oogenblik zou aarzelen daarvan gebruik te maken.

IIDE AFDEELING.

9. De Regering gelooft zich, met betrekking tot de wetsvoordragt betreffende den Raad van State, te moeten blijven gedragen aan het antwoord, door haar gegeven op § 4 van het Voorloopig Verslag van het onderzoek van het IIde hoofdstuk der Staatsbegrooting voor 1856 in de afdeelingen der Tweede Kamer.

IIIDE AFDEELING.

10. Gelijk alreeds door den Minister van Finantien ter gelegenheid van eene dezer dagen in de andere Kamer gehoudene beraadslaging is te kennen gegeven, koestert de Regering de hoop van in de eerste maanden des volgenden jaars de vereischte voordragten tot wettelijke regeling van 's Rijks comptabiliteit en van den werkkring der Algemeene Rekenkamer aan de Staten-Generaal te kunnen onderwerpen.

's Gravenhage, den 25sten December 1855.

De Minister van Finantien,
VROLIK.

IIIDE HOOFDSTUK.

Departement van Buitenlandsche Zaken.

11. Ter beantwoording der vragen, door eenige leden in de afdeelingen gedaan, heeft men de eer het volgende te doen dienen.

De klagten, van verschillende zijden bij de Regering ingekomen wegens nadeelen, welke de scheepvaart op de Maas en op de Zuidwillemsvaart ondervindt door de aftapping van water ter bevloeijing van landerijen in België, maken het onderwerp uit van een naauwkeurig onderzoek.

12. De sluiting van een handelsverdrag met de Dominicaansche Republiek heeft vertraging ondervonden, welke echter niet aan de Regering te wijten is, maar aan den staat van zaken in genoemde republiek en aan eene ongesteldheid van derzelver onderhandelaar. Nog zeer onlangs is dezerzijds op afdoening aangedrongen en zelfs een oorlogsvaartuig ter beschikking van den Dominicaanschen gevolmagtigde gesteld om zich naar Curaçao te begeven.

14. De Regering wendt pogingen aan tot het openen van nadere onderhandelingen met de regering van Portugal betreffende de regeling van de grenzen der wederzijdsche bezittingen op Timor.

15. Aanvankelijk hebben de Hannoversche en Pruissische regeringen hare medewerking toegezegd voor eene aansluiting van spoorwegen in de rigting van Rheine, doch zal, om met vrucht daarover te kunnen onderhandelen, moeten worden gewacht tot de voorloopig verleende concessie door eene definitive zal zijn vervangen.

16. De Regering deelt ten volle in den wensch naar eene vereveening tusschen Nederland en het Groot-hertogdom Luxemburg. Zij laat dan ook geene pogingen onbeproefd om daartoe te geraken, en heeft laatstelijk aan de Luxemburgsche regering eene uitvoerige nota met een ontwerp van verevening aangeboden. Volgens het zeer onlangs daarop ontvangen voorloopig antwoord, kan weldra de uitslag worden te gemoet gezien van het onderzoek en de overwegingen der dezerzijds gedane voorstellen.

17. Wat betreft de vraag nopens het handelstractaat met België, zoo zal de Regering, zoodra de gesehikte tijd daartoe gekomen is, omtrent hare voornemens de noodige mededeelingen doen.

18. Aangaande de zaak van den aanleg eener vaste brug te Keulen geeft de Regering gaarne de verzekering, dat de daaromtrent geuite wensch volkomen met hare bedoelingen overeenstemt.

's Gravenhage, den 26sten December 1855.

De Minister van Buitenlandsche Zaken,
VAN HALL.

IVDE HOOFDSTUK.

Departement van Justitie.

20. De Regering acht de regeling der rijkspolitie geen onderwerp van wetgeving. Deze regeling behoort aan de uitvoerende magt, waarvan de politie een der meest ondergeschikte organen is, welke naar de omstandigheden moet worden uitgebreid, ingekrompen en gewijzigd. Voor zoover het publiek er belang bij heeft, is hare inrigting openbaar gemaakt.

21. De Regering zal zich thans niet verdiepen in de uitlegging van art. 61 der Grondwet, daar bij den anderen tak van wetgeving alleen te beslissen stond, of de uitvoerende magt niet vrij is in de verdeeling van een uit onderscheidene onderwerpen bestaand artikel der begrooting. Deze Kamer zal wel aan de Regering het regt niet betwisten om de sommen, bij de wet toegestaan, tot het aangewezen doel te bezigen, op die wijze welke zij meest oirbaar oordeelt.

22. Het personeel der geregtsdienaren behoort niet gelijkmatig over alle deelen van het Rijk, maar naar de behoefte van elk deel zooveel mogelijk verdeeld te worden. Dat dit vóór de laatste uitbreiding van deze dienst het geval was, zal de ondergeteekende niet beweren, maar hij vermeent, dat deze toestand, niet op eens veranderbaar, reeds veel is verbeterd. Zijn streven is om daarmede, zooveel de middelen maar eenigzins toelaten, zonder verwijl voort te gaan. Hij is werkzaam om deze dienst ook in andere opzigten te verbeteren, daar hij de overtuiging heeft dat bij eene goede inrigting, maar hierdoor ook alleen, voor het gemis van maréchaussées ruim schadeloos kan worden gesteld.

23. De Regering heeft reeds meer dan eens te kennen gegeven, dat zij in het ongunstig oordeel over het Hoog Militair Geregtshof niet deelt. Zij kan zich echter wel eene andere instelling en eene betere proces-orde denken; maar zij meent, dat thans eerst en vooral het aanhangig vraagpunt zal moeten zijn beslist, of er eene andere dan de bestaande regterlijke organisatie zal tot stand komen.

24. Het regt tot overschrijving uit den post van onvoorziene uitgaven op de gelden voor de politie kan wel geen bezwaar voor

de Vertegenwoordiging zijn, daar er geen gebruik van wordt gemaakt. Juist dan wanneer onverhoopt behoefte aan zoodanige overschrijving mogt zijn, zoude het gemis van bevoegdheid zeer te betreuren en hoogst schadelijk voor de openbare orde kunnen zijn.

25. De Regering heeft bij haar voorstel van regterlijke organisatie bijzondere bezoldigde ambtenaren voorgedragen om het openbaar ministerie bij de kantongeregten waar te nemen, maar zij heeft daarbij tevens door eene vereenvoudigde inrigting der regtscollegien een equivalent voor die meerdere uitgave aangewezen. Eene intermediaire tegemoetkoming voor de waarnemende ambtenaren zou de Regering niet voor onbillijk houden, maar zij vreest dat, zoo zij die had voorgesteld, men, om het eindcijfer der begrooting voor Justitie niet te verhoogen, naar het voorstel van organisatie zoude hebben verwezen.

Misschien zoude men er hebben bijgevoegd, dat deze verhooging der kosten van de bestaande regterlijke inrigting thans alleen was voorgesteld om de mindere kostbaarheid der voorgestelde organisatie van de regterlijke magt in vergelijking met de bestaande te doen uitkomen. De Regering gelooft niet dat het bedoeld voorstel thans ingang zoude vinden.

's Gravenhage, den 24sten December 1855.

De Minister van Justitie,

D. DONKER CURTIUS.

Nadat de vorenstaande antwoorden op de reeds voorloopig vastgestelde bedenkingen waren ingekomen, heeft de Commissie gemeend, bij de mededeeling daarvan aan de Kamer, haar Verslag daarmede te kunnen sluiten.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 27sten December 1855.

COST JORDENS.
LOTSIJ.
VAN WESSEM.
VAN EIJSINGA.

Hoofdstukken V, VI en VII.

VDE HOOFDSTUK.

Departement van Binnenlandsche Zaken.

1. De Regering is zich niet bewust bij het toezeggen der thans aangevraagde ondersteuning ter uitvoering van werken van algemeen nut, te zijn afgeweken van den regel, vroeger daarin gevolgd en waarop bij de beantwoording van soortgelijke aanmerking, als thans door de Kamer wordt gemaakt, in de beantwoording van het verslag nopens de begrooting van 1855 is gewezen.

Zij is ook thans weder met spaarzaamheid te werk gegaan en zou, ten betooge dat zij zich van dit beginsel door den gunstigen toestand van 's lands geldmiddelen niet heeft laten afleiden, kunnen wijzen op zoo vele aanvragen die afgewezen of voor het oogenblik ter zijde gelegd zijn.

Onder de werken, welke door de Regering ter bekoming van ondersteuning zijn in aanmerking gebragt, zijn er geene waarbij het algemeen belang niet in meerdere of mindere mate is betrokken. Ook is geen bijstand verleend of toegezegd dan waar eigen kraehten ontbraken en het benoodigde niet uit eigen middelen kon worden gevonden.

De Regering kan aan de leden, die hunne bezorgdheid hebben te kennen gegeven dat er niet altijd een genoegzaam grondig onderzoek naar de doelmatigheid der nieuw aan te leggen werken plaats heeft vóór dat tot de aanmoediging daarvan besloten wordt, de verzekering geven, dat tot het toezeggen van rijksbijdragen niet wordt besloten dan nadat een naauwgezet onderzoek de nuttigheid en doelmatigheid van het werk in verband met het algemeen belang aan het licht heeft gebragt.

Voor zoover der Regering bekend is, werd tot nog toe de vrees van sommige leden niet bewaarheid, dat door de aanmoediging tot het maken van nieuwe werken reeds bestaande werken zouden zijn veronachtzaamd of verwaarloosd. De hoogte van den post voor subsidien uitgetrokken getuigt, naar het inzien der Regering, van den meer en meer opgewekten ondernemingsgeest der ingezetenen, en levert de overtuiging op, dat de gelden, welke in de laatste jaren ter ondersteuning van publieke werken zijn besteed, goede vruchten hebben gedragen en weder de onderneming van andere even nuttige en noodzakelijke werken hebben uitgelokt.

De Regering heeft dan ook met genoegen gezien, dat er leden zijn die het voortgaan op den ingeslagen weg verdedigen.

Dat de tegenwoordige voordragt, voor zoover de rijkssubsidien betreft, in verband met de geldmiddelen der provincien en gemeenten groote moeijelijkheden zou kunnen veroorzaken, gelijk in het Verslag met een enkel woord wordt ondersteld, kan in geenen deele worden toegegeven.

Men lette er wel op, dat geen subsidie wordt verleend of voorgesteld, dan daar waar de gemeenten den eersten stap doen, door zelve te ondernemen of bij te dragen, en waar de provincie bijspringt. Het algemeen bestuur neemt het initiatief niet. Het komt slechts ter hulp aan hen, die zich zelven beginnen te helpen en daarin door provincíale hulp worden bijgestaan. De bijdragen staan tot de behoeften in verband, maar beloopen in den regel niet meer dan een derde of een vierde van het bedrag der uitgave, waarop het werk komt te staan, en blijven over het algemeen ver daarbeneden.

2. Het laat zich aanzien dat de opheffing van het fonds betreffende het kanaal van Voorne eerlang zal kunnen worden voorgedragen. Wanneer dit voor het fonds der bijdragen van de calamiteuse polders zal kunnen geschieden is, tot dusverre, niet te bepalen, hoezeer de zaak niet uit het oog verloren wordt.

IIDE AFDEELING.

3. De Regering hoopt dat het wetsvoorstel betreffende de nationale militie reeds spoedig aan de Kamers zal kunnen worden aangeboden. Het zal haar alsdan blijken dat het belangrijke punt der plaatsvervanging, waarop in het Voorloopig Verslag wordt gewezen, de aandacht der Regering niet is ontgaan.

Tot het bespoedigen eener nieuwe wet op de schutterijen zal door de Regering al het mogelijke worden aangewend.

VDE AFDEELING.

5. De Regering stemt geheel met het hier ontwikkelde gevoelen in, dat tot het verleenen van onderstand uit 's Rijks kas aan behoeftige gemeenten tot bestrijding der kosten harer huishouding zoo spaarzaam mogelijk behoort te worden overgegaan. Zij vertrouwt, zoowel met het oog op de bijdragen die verlangd worden, als op de gemeenten waarvoor zij gevraagd worden, hiervan het bewijs te hebben gegeven.

VIDE AFDEELING.

6. Geen ambtenaar van den waterstaat mag zich zonder schriftelijke vergunning van den Minister belasten met het ontwerpen, het uitvoeren van of het toezigt houden over werken, ondernomen door bijzondere besturen of particulieren. Zij laten zich derhalve niet met de particuliere belangen van bijzondere waterschappen in dan met toestemming van den Minister, en die toestemming wordt niet verleend dan nadat overtuigend gebleken is dat het dien waterschappen of besturen aan de noodige hulp van deskundigen ontbreekt, of dat, gelijk bij de jongste rampen enkele malen het geval is geweest, de ondersteuning en medewerking van de ingenieurs van den waterstaat ter uitvoering of voltooijing van werken, in verband met andere werken, in het algemeen belang hoogst wenschelijk werd gerekend. Zeer spaarzaam wordt hiermede intussehen te werk gegaan, uit aanmerking van de menigvuldige bezigheden, waarmede de ingenieurs of opzigters van den waterstaat zijn belast, en menige aanvraag van besturen of bijzondere ondernemingen, waarbij de diensten dier ambtenaren worden ingeroepen, wordt afgewezen.

7. De drie vragen, die naar aanleiding van het van regeringswege in de andere Kamer medegedeelde omtrent de brug te Westervoort worden gedaan, kunnen toestemmend worden beantwoord.

1°. De plans, voor die brug opgemaakt, zijn door de Regering goedgekeurd geworden.

2°. De brug is dienovereenkomstig, met enkele ondergeschikte afwijkingen, waaromtrent de Regering vooraf is geraadpleegd, afgewerkt.

3°. Het goedgekeurde plan brengt mede dat de brug te gelijk door twee spoortreinen kan worden bereden. De nadere beproeving, waaraan de brug door de directie van den spoorweg zal worden onderworpen, zal, hiervan kan men zich na de bereids genomen proeven verzekerd houden, bewijzen dat het werk, ook wat dit betreft, in overeenstemming met het plan is tot stand gebragt.

8. Op de vraag in de andere Kamer gedaan, in hoeverre de sedert eenige jaren aan de hoofdrivieren verrigte werken invloed hebben gehad op de rampen van den afgeloopen winter, is geantwoord, dat die nergens nadeelig is geweest, en meer in het bijzonder is gewezen op die punten, waar die werken zeer gunstig tot afvoer van water en ijs hebben medegewerkt.

Men kan niet vooruitzien wat de toekomst zal opleveren, maar niettemin de verzekering geven dat hetgeen de ondervinding tot dusver heeft opgeleverd, geene aanleiding geeft om voor nadeelige gevolgen bedueht te zijn.

9. Wat de sluiting van den Ouden-Rhijnmond betreft; in December 1854 zijn, nadat de zaak van onze zijde bij Pruissen was voorgestaan, van wege dien Staat commissarissen benoemd om met de door Nederland aan te wijzen commissarissen over de regeling dier zaak in overleg te treden.

Gelijke benoeming heeft van onze zijde plaats gehad in Februarij dezes jaars.

ZITTING VAN DEN 27STEN DECEMBER.

Onze commissarissen; de heeren van Lynden, lid van Gedeputeerde Staten van Gelderland, en Sloet, griffier der Staten van die provincie, en de hoofdingenieur van den waterstaat in Gelderland, zijn daarop van instructien voorzien, doch nog geen verslag van de uitkomst van het gemeenschappelijk overleg, waaraan die heeren nog zeer onlangs zijn herinnerd, is bij de Regering ontvangen.

10. Ter besparing van kosten wordt het onderhoud der telegraaphlijnen te gelijk met dat der openbare wegen en bruggen besteed. Eene afzonderlijke besteding zou zeker tot vermeerdering van uitgaven en minder doelmatige voorziening leiden dan thans het geval is. De kosten zouden uit den aard der zaak niet anders dan bij raming kunnen worden opgegeven. Men lette intusschen wel, dat er bij die gemeenschappelijke besteding alleen sprake is van onderhoud der palen en draden en geenszins van werken tot aanleg van telegraaphlijnen.

VIIde afdeeling.

11. De Regering erkent, dat de tegenwoordige toestand van het hooger onderwijs voorziening behoeft, maar kan daarom toch niet instemmen met de opmerking, dat vergelijkenderwijze eene wet op het hooger onderwijs van nog dringender aanbelang kan worden geacht dan eene op het lager onderwijs.

Bovendien heeft bij laatstgemelde de geheele natie, bij eerstgemelde slechts een gedeelte der bevolking belang. De Regering zal overigens het tot stand komen der wettelijke regeling van het onderwijs in zijnen geheelen omvang naar vermogen trachten te bevorderen.

13. De Regering gaat steeds — de ondervinding kan het staven — spaarzaam te werk in het verleenen van subsidien voor het onderwijs aan Latijnsche scholen en gymnasien. Wanneer van rijkswege dergelijke subsidien worden verleend, al zijn zij nog zoo gering, geschiedt de benoeming van al de docenten door den Minister van Binnenlandsche Zaken.

14. De reden der ongelijkheid in de verdeeling der jaarwedden en verdere belooningen aan onderwijzers bij de lagere scholen is reeds meermalen medegedeeld.

Eene nieuwe wet op het lager onderwijs zal daarin van zelf verandering brengen.

VIIIste afdeeling.

15 en 16. De wenschelijkheid, dat de rijksverzamelingen van kunst en wetenschap zooveel mogelijk worden bijeengevoegd, wordt door de Regering ten volle ingezien. Sinds jaren tracht zij dat te bereiken, maar dusverre mogt het haar slechts gedeeltelijk gelukken. Zij kon er ook nog niet in slagen maatregelen te nemen, waardoor de kosten van het paveljoen te Haarlem van de begrooting konden verdwijnen.

XIde afdeeling.

17. Eene der voorwaarden, waarop de kolenmijnen van Kerkrade zijn afgestaan, betreft het aanleggen van een zijtak van den Aken-Maastrichtschen spoorweg naar Kerkrade. Van wege de maatschappij is een ontwerp tot wijziging van het primitive plan aan de Regering onderworpen, waaromtrent nog overwegingen aanhangig zijn. De maatschappij is ten deze diligent.

XIIIde afdeeling.

18. Het ontwerp van wet tot wijziging der wet van 6 Maart 1852 (*Staatsblad* n°. 47), regelende de jagt en visscherij, is reeds in behandeling geweest bij den Raad van State en zal dus eerlang aan de Staten-Generaal ter overweging worden aangeboden.

's Gravenhage, den 25sten December 1855.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

Van Reenen.

VIde HOOFDSTUK.

Departement voor de Zaken der Hervormde Eeredienst enz.

19. Aangaande het onderwerp der pensioenen voor predikanten en predikantsweduwen wordt door eenige leden inlichting verlangd, in afwachting van het antwoord der Regering op de vragen onlangs hieromtrent door de Tweede Kamer der Staten-Generaal aan den Minister gerigt.

Bepaaldelijk verlangt men inlichting omtrent de twee volgende vragen:

1°. Door wien of door welke magt zijn bepaalde regels, door de Regering te volgen bij het verleenen der hier bedoelde pensioenen, gesteld?

2°. Waar ter plaatse zijn die wettelijke voorschriften te vinden? Zoo niet in eenige gedrukte verzameling van wetten of besluiten, bestaat alsdan eenig bezwaar tegen de overlegging dier bepalingen?

Ter beantwoording van die vragen kan tot inlichting worden medegedeeld, dat in zooverre de bedoelde pensioenen verleend worden op denzelfden voet zoo als van ouds plaats had, de regel vervat is in art. 168 der Grondwet, waarbij onder andere de kerkelijke pensioenen bij voortduring verzekerd zijn. De bepalingen op dit stuk, na het jaar 1815 vastgesteld, hebben dan ook niet het onderwerp in het algemeen op nieuw geregeld, maar alleen gestrekt, hetzij om regels te stellen waar die ontbraken, zoo als het geval was ten jare 1816 in de toenmalige zuidelijke provincien, welke regels nu nog voor Limburg gelden, hetzij om te gemoet te komen in klagten of bezwaren, waarin zonder te groote geldelijke opoffering voorziening kon plaats hebben, en welke als billijk waren erkend. Een en ander is geschied bij de Koninklijke besluiten van:

16 April 1816, n°. 56, betreffende de toenmalige zuidelijke provincien en nu nog van toepassing in Limburg;

24 September 1830, n°. 85, betreffende de pensioenen van de weduwen der Hervormde predikanten in de grootere steden;

26 Februarij 1841, n°. 16, betreffende de pensioenen der Hervormde predikanten ten platten lande in de provincie Groningen.

Het besluit van 16 April 1816, n°. 56, is opgenomen in het Bijvoegsel op het *Staatsblad*, 3de deel, pag. 342, in het Handboek voor Hervormde predikanten van *van der Tuuk* en in het Compendium van dat handboek, uitgegeven te Leeuwarden bij *Brouwer en Wiarda* in 1836;

het besluit van 24 September 1830, n°. 85, in het Bijvoegsel op het *Staatsblad*, deel 17, pag. 420, in het bovenvermeld Handboek en Compendium van *van der Tuuk*, en in de Verzameling van kerkelijke wetten voor de Hervormden door *Hooijer*; te Zalt-Bommel bij *Noman en Zoon* 1846;

het besluit van 26 Februarij 1841, n°. 16, in het Bijvoegsel op het *Staatsblad*, deel 28, pag. 91, en in het Tweede vervolg op het bovenvermeld Handboek van *van der Tuuk*, te Leeuwarden bij *Brouwer*, 1843.

's Gravenhage, den 24sten December 1855.

De Minister voor de Zaken der Hervormde Eeredienst enz.,

A. G. A. van Rappard.

VIIde HOOFDSTUK.

Departement voor de Zaken der Roomsch-katholijke Eeredienst.

20. Een algemeen reglement voor de parochiale kerkbesturen is tot hiertoe door de betrokken kerkvoogden alleen vastgesteld voor de dioecesen van Utrecht, Haarlem, 's Hertogenbosch en het Noordbrabantsche deel van de dioecees van Breda. In het Zeeuwsche gedeelte des laatstgenoemden bisdoms, bevattende het voormalig Staats-Vlaanderen, en in de dioecees van Roermond, bevattende het hertogdom Limburg, is het aldaar tijdens het Fransche bestuur ingevoerde decreet van den 30sten December 1809 (*Bulletin des lois* n°. 303) bij voortduring in werking. Of de bepalingen van dit decreet door gelijksoortige reglementen, als voor de overige dioecesen zijn vastgesteld zullen worden vervangen, is eene vraag, die de Regering voor alsnog niet bij magte is te beantwoorden, zoo omdat daartoe in de eerste plaats de vaststelling van een reglement door de betrokken kerkvoogden zou worden vereischt, als omdat verandering en vervanging van den aldaar in dit opzigt sedert het jaar 1809 gevestigden regtstoestand der kerkfabrieken eigenaardige moeijelijkheden zouden opleveren.

21. Ofschoon er tot hiertoe slechts *vier* personen als bisschoppen voor de *vijf* dioecesen zijn opgetreden, is het echter van algemeene bekendheid, dat de heer *J. Zwijsen*, aartsbisschop van Utrecht, naast het bestuur van dat aartsbisdom, tevens als *apostolisch administrateur* het bestuur uitoefent van het bisdom van 's Hertogenbosch.

Deze vereeniging in denzelfden persoon van een dubbel bestuur, hetwelk zich over niet minder dan 458 kerkelijke gemeenten, gelegen in *zeven* provincien des Rijks, uitstrekt, brengt regtmatige aanspraak mede op het gelijktijdig genot der bezoldiging voor de kerkvoogden der dioecesen van Utrecht en 's Hertogenbosch aangewezen. Met het oog op de uitgestrektheid van dat vereenigd bestuur, hetwelk van uit het bisdom van 's Hertogenbosch, binnen welks grenzen de kerkvoogd gevestigd is, gevoerd wordt, en die de medewerking van een *coadjutor* onvermijdelijk vereischt, is het gelijktijdig genot der bezoldiging meer dan gebillijkt; maar men meent er ten overvloede te mogen bijvoegen, dat de hier besproken som van f 12,500 behoort onder de bij het eerste lid van art. 168 der Grondwet aan het kerkgenootschap verzekerde

inkomsten van zijn kerkelijk bestuur, zoo als dit vroeger in bijzonderheden is aangewezen.

's Gravenhage, den 24sten December 1855.

De Minister voor de Zaken der Roomsch-katholijke Eeredienst,

J. A. MUTSAERS.

Nadat de vorenstaande antwoorden op de reeds voorloopig vastgestelde bedenkingen waren ingekomen, heeft de Commissie gemeend, bij de mededeeling daarvan aan de Kamer, haar Verslag daarmede te kunnen sluiten.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 27sten December 1855.

COST JORDENS.
LOTSIJ.
VAN WESSEM.
VAN AYLVA VAN PALLANDT.

Hoofdstukken VIII tot XII en Middelen.

VIIIste HOOFDSTUK.

Departement van Marine.

1. De aanmerkingen van de afdeelingen der Eerste Kamer van de Staten-Generaal aangaande het ontwerp van wet tot vaststelling van het VIIIste hoofdstuk der begrooting van Staatsuitgaven voor het jaar 1856 ter kennisse van de Regering gekomen zijnde, zoo wordt daarop het volgende geantwoord.

De algemeen erkende vervallen toestand der zeemagt van den Staat is van dien aard, dat het herstel op eenmaal niet wel mogelijk zoude zijn, zoowel uit hoofde der werkzaamheden zelve als door de daaraan verbonden kosten. De Regering heeft zich derhalve voorgesteld die over eenige jaren te verdeelen, en ofschoon dit herstel niet anders dan aanleiding kan geven tot aanmerkelijke uitgaven, waarop de thans bestaande duurte der materialen eenen zeer ongunstigen invloed uitoefent, zoo zal zij zich steeds blijven bepalen binnen de grenzen van een redelijk herstel. Zij heeft geene andere voornemens dan de marine terug te brengen tot eenen staat, die voor de veiligheid van het Rijk en deszelfs kostbare overzeesche bezittingen vereischt wordt, en zal de grenzen van het daarvoor toereikende niet overschrijden. Het is echter niet mogelijk dat doel te bereiken zonder de aanvrage van gelden voor dit hoofdstuk, in vergelijking met vroegere jaren, te verhoogen, vooral wanneer gedurende die jaren de marine gestadig is achteruitgegaan.

De Regering heeft dan ook met genoegen gezien dat de meerderheid der Kamer hare goedkeuring heeft kunnen hechten aan een herstel, gelijk de Regering het beoogt.

Voor dat oogmerk is echter het aanhouden der rijkswerven in haar tegenwoordig aantal onvermijdelijk; die voor uitrusting hier buiten strake blijvende, als nimmer gemist kunnende worden, zijn er thans, na de opheffing van de werf te Rotterdam, nog slechts twee voor aanbouw overig, en deze moeten, vooral bij de werkzaamheden voor het herstel der vervallen zeemagt, nog behouden blijven. Wat de bijzondere inrigtingen en gebouwen dier werven aangaat, zij mogen omslagtig voorkomen, — na de inkrimping, welke eenmaal onder een vorig Bestuur de werf van Amsterdam in het bijzonder reeds heeft ondergaan, zijn de overige voor het doelmatig gebruik van het etablissement zelf noodig.

De sterkte der zeemagt ter bewaking en verdediging der Oost-Indische bezittingen is niet te aanzienlijk, maar geheel gegrond op de behoefte voor die zoo belangrijke gewesten, voor welker behoorlijke voorziening in de dienst, zoomede ter doelmatig geachte exploitatie onzer bezittingen buiten Java, in den laatsten tijd steeds aanvragen tot vermeerdering der scheepsmagt zijn ingekomen.

Het verschil der in tijd van vrede of oorlog in dienst te houden zeemagt zal steeds het bestaan eener reserve noodzakelijk maken; ofschoon dan ook een gedeelte der schepen in tijd van vrede ongebruikt moge blijven, mag het aanbouwen dier reserve echter niet nagelaten worden, dewijl de in gewone tijden in dienst te houden sterkte ontoereikende zoude zijn, het Rijk en deszelfs overzeesche bezittingen in tijden van gevaar behoorlijk te verdedigen.

Ook ten aanzien der aanvulling van 's Rijks magazijn zal de Regering zich slechts tot het noodige bepalen.

2. De commissie, welke den Minister van Marine voorlichten zal bij de bevordering der zee-officieren tot hoofd-officieren, is slechts van adviserenden, voorlichtenden aard, zoo als zij te regt in het Voorloopig Verslag is genoemd; zij is niet ingesteld met het oogmerk om op haar over te dragen een gedeelte der verantwoordelijkheid van den Minister, welke, na het ontvangen en overwegen van haar advies, hetwelk geheim behandeld wordt, de voordragten op eigene verantwoordelijkheid aan den Koning doet. De commissie bestaat steeds uit leden van hoogeren rang dan de voor bevordering in aanmerking komenden, nimmer uit die van gelijken rang.

IIIde AFDEELING.

3. De Regering heeft het voornemen niet om uit de gelden, voor het materieel der zeemagt aangevraagd, eenige uitgaven tot herstelling van het drooge dok te Willemsoord te doen. In den toelichtenden staat, de begrooting vergezellende, zijn, zoo als het der Regering voorkomt, duidelijk vermeld voor welke werkzaamheden en behoeften de voor het materieel aangevraagde gelden bestemd zijn; daaronder komen geene uitgaven voor dit drooge dok voor.

's Gravenhage, den 26sten December 1855.

De Minister van Marine,

DE SMIT V. D. BROECKE.

IXde HOOFDSTUK *A.*

De nationale schuld.

4. De Regering heeft in het verslag geene aanwijzing gevonden van de omstandigheden of feiten, door welke het doel van het eerste lid van art. 3 der wet van 18 Junij 1851 (*Staatsblad* n°. 65) vervallen zoude zijn.

Volgens haar inzien moet die meening dan ook op eene minder juiste opvatting berusten. De som van f 9.800,000, in 1851 bij vernieuwing beschikbaar gesteld, strekt, in het wezen der zaak, tot dekking van een tekort, over de diensten 1830 en 1831 in 's Rijks kas aanwezig, doch hetwelk, bij een gunstigen finantielen toestand, niet wordt gevoeld, ook omdat het ten deele wordt opgewogen door het in 's Rijks kas voorhanden zijn van saldo's van provinciale en andere fondsen. Die gunstige toestand zou echter door onvoorziene gebeurtenissen kunnen ophouden, en die saldo's behooren steeds, op de eerste aanvrage, beschikbaar te wezen. Daarom zou eene intrekking der bedoelde wetsbepaling van 1851 in geen geval in aanmerking kunnen komen zonder dat tevens de volle som van f 9,800,000 *als werkelijke uitgaaf op de Staatsbegrooting wierd gebragt.* Om dit laatste te ontgaan en daarbij voorbereid te wezen op de noodzakelijkheid, welke aan het voorhanden zijn van die som zou kunnen ontstaan, behoort de Regering de bevoegdheid te hebben om dat bedrag aan schatkistbiljetten uit te geven; eene bevoegdheid, die weinig meer dan denkbeeldig wezen zou, indien zij niet gepaard ging met de beschikbaarstelling bij de Staatsbegrooting der op die biljetten verschuldigde rente.

De Minister van Finantien,

VROLIK.

IXde HOOFDSTUK *B.*

Departement van Finantien.

IVde AFDEELING.

5. De Regering komt gaarne te gemoet aan het verlangen van enkele leden der Eerste Kamer om mededeeling te bekomen van de werkzaamheden, waarmede het agentschap van het Ministerie van Finantien te Amsterdam belast is.

In de eerste plaats verdienen vermelding de bemoeijingen van den agent met de operatien ter beurze ter uitvoering van de wetten tot inkoop en amortisatie van 's Rijks schuld. Zullen die maatregelen ten meesten profijte voor de schatkist worden ten uitvoer gebragt, dan is het onvermijdelijk dat de verantwoordelijke Minister zich kunne houden buiten regtstreeksche aanraking met bankiers en makelaars, maar dagelijks, op grond van volkomen onzijdige inlichtingen, zijne orders kunne zenden aan een kundig en vertrouwd hoofdambtenaar, aan wiens oordeel de omzigtige leiding van de inkoopen kunnen worden toevertrouwd; aan dien ambtenaar moeten, bij wege van credietopeningen bij de Nederlandsche Bank, als te Amsterdam de plaats bekleedende van agent van 's Rijks schatkist, de vereischte middelen tot afrekening wegens de ter beurze gedane inkoopen worden verleend. Hieruit vloeit eene comptabiliteit van grooten omvang voort. Zoolang delging van openbare schuld evenzeer bij de Vertegenwoordiging als bij de Regering voor een der krachtigste middelen tot verbetering van onzen finantielen toestand wordt gehouden en daaraan jaarlijks belangrijke sommen worden gewijd, mag derhalve de werkkring van het agentschap te Amsterdam, reeds alleen met het oog op dit onderwerp, belangrijk worden genoemd.

Maar het agentschap is bovendien belast met vele werkzaamheden ter zake van 's Rijks oningeschrevene schuld, hare aflossingen en rentebetalingen, de vervaardiging en uitgifte van hare titels en rentebewijzen; het dient den Minister van advies omtrent

ZITTING VAN DEN 27STEN DECEMBER.

finantiele voorstellen en ontwerpen; het wordt tot drukke medewerking geroepen bij elke nieuwe uitgifte of wijziging in de verdeeling van 's Rijks schatkistbiljetten of muntpapier; zijne brandkasten dienen tot bewaarplaats van aanzienlijke waarden, aan geldwaardig papier in de consignatiekas gedeponeerd, en gestadige zorg tot tijdige aanbieding ter aflossing of regelmatige afsnijding van coupons vereischende. De Regering gelooft in niet meerdere bijzonderheden te behoeven te treden om het betoog te leveren, dat zij te regt de werkzaamheden van het agentschap van het Ministerie van Finantien te Amsterdam belangrijk mogt noemen.

VIDE AFDEELING.

6. Ter voldoening aan het verlangen in eene der afdeelingen kenbaar gemaakt, wordt door de Regering op de griffie der Kamer nedergelegd, ter inzage van de leden, een afschrift van de oorspronkelijke instructie van den tegenwoordigen muntmeester, vastgesteld bij Koninklijk besluit van den 24sten Augustus 1846, n°. 54, met de later daarin gebragte wijzigingen en toevoegingen bij de Koninklijke besluiten, te weten:

van 4 Mei 1848, n°. 81, bepalende het muntloon der pasmunt en negotiepenningen, te vervaardigen volgens de wet van 26 November 1847 (*Staatsblad* n°. 69);

van 29 Junij 1848, n°. 182, houdende wijziging van de bepaling van het muntloon der standpenningen;

van 5 October 1849, n°. 72, houdende eene nadere regeling van het muntloon en van de vaste bezoldiging van den muntmeester; en

van 4 September 1851, n°. 67, waarbij de vroeger jaarlijksche verrekening van de muntbus door eene nieuwe wijze van contrôle en verrekening vervangen wordt.

Te zamen met het besluit van 29 Junij 1848 (*Staatsblad* n°. 28), waarbij het muntloon, door particulieren te voldoen, geregeld is, vormen de hierboven gemelde besluiten het geheel der instructien waarnaar de tegenwoordige muntmeester het muntwerk uitvoert, behoudens de afzonderlijke bepalingen omtrent de vervaardiging der koperen pasmunt voor Nederlandsch Indie vastgesteld en elders besproken.

Wat betreft de meening van eenige leden, dat wanneer de Munt doelmatig wierd ingerigt, die instelling eerder eene bate dan een last voor de schatkist zou behooren te zijn, zoo is dergelijke algemeene stelling niet wel voor wederlegging vatbaar, tenzij de gronden worden opgegeven waarop zij rust. Indien, zoo als de Regering vermoedt, die leden op het oog hadden de fabricatie der muntspecien van rijkswege in eigen beheer te nemen, dan neemt zij de vrijheid te verwijzen naar de redenen, die haar hebben weêrhouden, daartoe over te gaan op een voor de uitvoering van zoodanig denkbeeld veel gunstiger tijdstip, en die vermeld staan op blzz. 167—173 van het » Verslag van al het verrigte tot herstel van het Nederlandsch muntwezen," in 1853 opgemaakt door den toenmaligen voorzitter van het Muntcollegie.

VIIDE AFDEELING.

7. Betreffende de opmerking van sommige leden, dat de voorgedragen vermindering der commiesen in geene verhouding zou staan met de verminderde behoefte aan zoodanige beambten na de afschaffing van den rijks-accijns op het gemaal, wordt onder de aandacht der Kamer gebragt, dat die vermindering slechts het getal commiesen aanwees, die *op het oogenblik* van de aanbieding der begrooting er werkelijk bestonden; maar dat de vermindering, welke het gevolg zou kunnen zijn van de afschaffing van het gezegde middel, zich ongetwijfeld tot een vrij aanzienlijk getal zal kunnen uitstrekken en waartoe de Regering zich voorstelt dan ook eerlang over te gaan, maar het minder verkieslijk acht dien maatregel in zijnen geheelen omvang reeds op dit oogenblik, in het midden van den winter, te nemen, en uit dien hoofde, in het belang van karig bezoldigde commiesen, dezen nog eenige weken zou wenschen te verschuiven; dat evenwel de besparing, welke hieruit zal voortvloeijen, niet ten volle ten voordeele van de schatkist zal komen, maar door de Regering gedeeltelijk zou moeten aangewend worden tot eene billijke verhooging van de te karige bezoldiging van de twee laagste klassen (de 3de en 4de) der commiesen, welke reeds vóór 30 jaar werd vastgesteld op f 300 en f 360, en tot op heden op dat in den tegenwoordigen tijd geheel ontoereikende cijfer is gebleven; dat wat betreft de voorgedragen vermindering van slechts f 50,000 in de perceptiekosten van de ontvangers, men moet opmerken, dat op dat cijfer geraamd is hetgeen aan de verschillende rijks-ontvangers, volgens de bestaande afdalende schaal van percentsgewijze belooning, minder aan perceptieloon, ten gevolge van de afschaffing van den rijks-accijns op het gemaal, zal behoeven te worden uitbetaald; maar dat boven die f 50,000 nog eene vermindering van f 42,000 is voorgedragen op hetgeen tot dusver aan de gemeentebesturen, die voornamelijk in de groote gemeenten van het Rijk met de invordering van dien accijns belast waren, jaarlijks werd uitgekeerd; dat voorts het jaarlijksch rendement der percentsgewijze belooning van een aantal ontvangers van kleine kantoren ten platten lande slechts zoo matig of liever gering is, dat velen, die met talrijke huisgezinnen belast zijn, hiermede niet dan op eene hoogst spaarzame wijze in hunne behoeften, overeenkomstig hunnen maatschappelijken stand, kunnen voorzien, en het gevaarlijk is te achten een billijk loon te onthouden aan dengene, wien 's Rijks gelden moeten worden toevertrouwd.

IXDE AFDEELING.

8. Op de aanmerkingen het postwezen betreffende diene hetgeen volgt tot antwoord:

1°. Alhoewel men vermeent dat de maatregelen, die tot bevordering van de duidelijkheid der stempeling worden genomen, sedert eenigen tijd niet geheel zonder vrucht zijn gebleven, zoo zal men echter trachten verdere verbetering aan te brengen.

2°. De uitvoering van art. 23 der postwet is vertraagd geworden door een verschil van gevoelen omtrent de wijze waarop de kantonregter zijne tusschenkomst heeft te verleenen. Er bestaat echter vooruitzigt dat dit bezwaar zal worden uit den weg geruimd.

3°. Het is tot dusverre niet gebleken dat de staatsdienst bij andere vakken van bestuur minder wordt gehandhaafd, omdat er voor de ambtenaren bij dezelve gelegenheid bestaat om op den Zondag eenige rust te nemen. Intusschen heeft de Regering tot dusverre geen besluit genomen, maar de zaak wordt nog onderzocht, daar zij er prijs op stelt dat geen ambtenaar in de onmogelijkheid zij, des Zondags de godsdienstoefeningen bij te wonen.

Indien er eenige maatregel uit voortvloeit, dan zal dit plaats vinden onder bepalingen, waardoor een stilstand in de dienst wordt voorgekomen. Voor dit laatste behoeft alzoo geen vrees te bestaan. Het minst echter zal daardoor de dienst in kleine gemeenten worden getroffen, omdat de postbeambten aldaar in den regel niet zoo zeer met werk zijn bezet, dat zij niet eenige uren op den Zondag zouden vrij hebben, 'tgeen voldoende is; maar het is bepaaldelijk in grootere plaatsen, alwaar den geheelen dag door posten aankomen of vertrekken en dien ten gevolge de werkzaamheden zeer menigvuldig zijn, dat er behoefte aan eenen maatregel van den bedoelden aard bestaat voor hen wier functie het medebrengt dat de uitoefening daarvan niet bij beurten met anderen kan worden geregeld.

Reeds op een getal van 285 van de bestaande 458 hulpkantoren wordt er gelegenheid tot het doen aanteekenen van brieven gegeven. De toepassing van dit beginsel wordt verder uitgebreid naar mate dit geschieden kan zonder de zoo zeer noodige waarborgen voor eene goede en verzekerde behandeling der aangeteekende brieven te verzwakken.

9. De vervreemding der bedoelde domeingoederen in Noordbrabant heeft gedurende vele jaren het onderwerp van overweging bij de Regering uitgemaakt. De zaak is niet vrij van gewigtige bezwaren. Zij houdt zich daarmede thans ernstig onledig en is op den weg om haar, met inachtneming der regelen van strikte regtvaardigheid en der belangen des Rijks, tot eene bevredigende beslissing te brengen, doch meent in allen gevalle niet onopgemerkt te moeten laten dat de onderhandelingen, die deswege reeds vóór eenige jaren hebben plaats gehad, niet uit het oog mogen verloren worden, en dat ten slotte de uitkomst dier onderhandelingen aan de goedkeuring der wetgevende magt zal moeten onderworpen worden.

10. Sedert de invoering der postwet heeft de Regering de noodzakelijkheid gevoeld eene uitzondering op den aangenomen regel, met betrekking tot deze afdeeling, aan de goedkeuring van de wetgeving te moeten onderwerpen, omdat met geene mogelijkheid, zoolang de regeling van dit belangrijk deel van de administratie niet zou zijn afgeloopen, kan worden bepaald, welk cijfer voor de artikelen, tot deze afdeeling behoorende, in de raming moest worden uitgetrokken. Van de begrooting van 1851 af tot op die van 1856 is dan ook in de begrootingswet een afzonderlijk artikel opgenomen en heeft zulks de goedkeuring der wetgeving mogen wegdragen. Dat het overigens in geenen deele in de bedoeling der Regering ligt, tot het vroegere stelsel van overschrijving van den eenen post op den anderen terug te keeren, blijkt ook daaruit, dat bij ART. 3 der begrootingswet wordt bepaald, dat uit het 54ste artikel alleen de artikelen 48 tot 52 kunnen worden aangevuld. Wanneer de Regering deze onvermijdelijke uitzondering niet in de begrootingswet had opgenomen, zou het slotartikel met een gelijk bedrag moeten zijn verhoogd; hetgeen minder wenschelijk scheen, omdat die som dan ook zou hebben kunnen worden aangewend voor uitgaven vreemd aan de postwet.

's Gravenhage, den 25sten December 1855.

De Minister van Finantien,

VROLIK.

Xde HOOFDSTUK.

Departement van Oorlog.

11. De wijze waarop over het eindcijfer van dit hoofdstuk, blijkens het verslag, tusschen de leden der Eerste Kamer is beraadslaagd, ontheft den Minister van Oorlog, naar zijn bescheiden inzien, van de verpligting om daarover zijnerzijds in het breede uit te weiden.

Hij vermeent nogtans dit te moeten verklaren, dat bij het opmaken dezer begrooting, even als vroeger, de meest mogelijke spaarzaamheid is in acht genomen en dat alle mogelijke uitbreiding van uitgaven wordt vermeden; maar het zal bij het volgen der berekeningen, welke tot grondslag der begrooting dienen, kunnen worden nagegaan, dat de uitgaven onvermijdelijk zijn.

Dit blijkt onder andere ten aanzien van hetgeen de fourrages betreft; wilde men daarvoor aanvragen wat die kosten zullen, althans bij vermoedelijke raming voor 1856, men zou alsdan de petitie veel hooger hebben moeten maken; doch men wil trachten, dit, zooveel mogelijk, voor te komen.

Het zou der Regering leed doen, indien zij met opzigt tot het verband, hetwelk tusschen de begrooting van Oorlog en het belang van 's Rijks overzeesche bezittingen bestaat, zich aan overdrijving had schuldig gemaakt. Dit is althans hare bedoeling niet; doch zij heeft willen te kennen geven, dat men de militaire inrigtingen hier te lande, de zamenstelling van het leger, niet te veel moet beschouwen uitsluitend met het oog op de verdediging van 's Rijks grondgebied in Europa, maar ook met het oog op hetgeen dat leger voor de Oost-Indische bezittingen is, op hetgeen die inrigtingen voor die gewesten zijn. Men erlangt dan de overtuiging, dat aan de begrooting van Oorlog onderscheidene en groote belangen verbonden zijn, die somtijds bij de beoordeeling van het eindcijfer of van de détails te veel worden voorbijgezien.

Wat Pruissen betreft, het valt moeijelijk daarover in een kort tijdsbestek in eenige beschouwing, veel minder vergelijking, te treden; doch men twijfelt, of de uitkomst wel aan de vooruitgezette meening te dezen aanzien voordeelig zoude zijn, vooral niet wanneer daarbij de wederzijdsche dienstverpligtingen der ingezetenen naar waarde op de schaal wierden gelegd. Welligt zoude men dan, in tijd van vrede vooral, aan eenig meerder geldelijk bezwaar de voorkeur geven boven het persoonlijk bezwaar der ingezetenen, hetwelk in dit Rijk inderdaad zeer matig en dragelijk, vergeleken bij Pruissen, is te achten.

Men kan tot geruststelling van die leden, welke gunstige beschouwingen omtrent het eindcijfer in het midden hebben gebragt, de verzekering geven, dat bij de besteding der gelden, welke toegestaan zullen worden, de meeste spaarzaamheid zal worden aangewend. Dit blijkt reeds uit het voornemen om de meerdere uitgaven voor de *fourrages*, zoo mogelijk, uit zoodanige besparingen op andere artikelen te vinden. Is er tussehen de raming en den aannemingsprijs der *fourrages* een aanmerkelijk verschil, dit is ook met het brood het geval, als zijnde $1\frac{1}{2}$ cent in het nadeel der begrooting. Het beheer der zaak is, bij zoo vele behoeften aan de eene en bij zooveel bezwaar omtrent de middelen aan de andere zijde, inderdaad niet gemakkelijk, maar zeer moeijelijk.

12. Er worden geene pensioenen verleend met het doel om andere officieren te bevorderen. Worden er officieren gepensioneerd die schijnbaar nog wel zouden hebben kunnen dienen, dan staat zulks in verband met hoogere belangen. Men zou toeh de opklimming van minder geschikten voor hoogere betrekking, en dus ook in de gevolgen met hooger pensioen, niet goedkeuren, wanneer daarmede niet aan al de eischen van de dienst wierd voldaan. Het bevorderen van anderen is dus geen hoofdzaak, en de Regering moet dit vermoeden ten stelligste tegenspreken.

IVde afdeeling.

13. Ten aanzien van hetgeen door sommige leden in ééne afdeeling is beweerd, namelijk dat de aanbesteding der benoodigde remonte-paarden voor het leger des zomers, en dus te laat, zou geschieden, moet men al dadelijk opmerken, dat de administratie van Oorlog, juist met het oog op de omstandigheid dat vreemde kooplieden op onze markten de paarden komen opkoopen, in de laatste jaren de aankondigingen voor en de aanbestedingen zelve der benoodigde paarden zoo vroegtijdig mogelijk, en stellig vóór de tijdstippen waarop hier te lande de voornaamste paardenmarkten gehouden worden, heeft doen bewerkstelligen.

Zoo geschiedde op 9 Januarij 1852 de aankondiging eener aanbesteding van 337 paarden op 18 Februarij daaraanvolgende; op 30 December 1852 voor eene aanbesteding van 466 paarden op 7 Februarij 1853; den 11den Januarij 1854 de aankondiging eener aanbesteding op 14 Februarij 1854 voor 384 paarden, en op 9 Januarij 1855 de aankondiging eener aanbesteding voor 210 paarden, welke op den 5den Februarij daaraanvolgende zoude geschieden.

Alleen te dezen jare heeft men, ten einde de corpsen zooveel mogelijk compleet te houden aan paarden, nog twee aanbestedingen beproefd, eene op 12 Maart — dus ook nog vóór het tijdstip der gewone paardenmarkten — en de andere op den 21sten Mei daaraanvolgende; de eerste was voor 576 paarden, de laatste voor 80 paarden. Voor eerstgemelde aanbesteding werd slechts door éénen aannemer voor de levering van 48 paarden ingeschreven, terwijl de laatste aanbesteding gaaf werd aangenomen; eene bijzonderheid, welke tot bewijs zou kunnen strekken, dat de paardenmarkten hier te lande op de aanneming der leverantie van paarden geen invloed uitoefenen.

De Regering heeft echter het voornemen op de thans aangenomen wijze tot vroegtijdige aanbesteding der remonte te blijven voortgaan.

VIIde afdeeling.

14. Opzigtelijk hetgeen aan enkele leden bij de beoordeeling van deze afdeeling is opgemerkt, namelijk het te hooge cijfer voor de geneeskundige dienst, dat zelfs hooger is dan toen Nederland met België vereenigd was, en ook hooger dan op de begrooting voor het jaar 1842 voorkomt, moet men opmerken, dat bij de vergelijking van het thans aangevraagde cijfer met dat op de tienjarige begrooting voor het jaar 1820, ad f 300,477, en op de begrooting van 1842, ad f 398,300 (niet f 312,000) uitgetrokken, het volgende moet worden in acht genomen.

In het jaar 1820 werden ten laste van den post voor de geneeskundige dienst slechts gebragt de tractementen van de geneeskundige officieren, werkzaam op het bureau van den inspecteur-generaal, bij de groote rijkshospitalen, bij de garnizoens-ziekenzalen en in sommige garnizoenen, ten getale van 59 personen, terwijl de tractementen van het overige personeel van de geneeskundige dienst begrepen werden onder de kosten van de verschillende wapencorpsen, waarbij zij dienst deden of ingedeeld waren; thans geschiedt dit laatste niet meer, maar worden al de tractementen en toelagen voor bedoeld personeel op den post voor de genecskundige dienst uitgetrokken.

Daarenboven bestonden er in 1820 twee rijks-hospitalen; en in 1842 slechts één; in de overige garnizoensplaatsen bestonden ziekenetablissementen, welke grootendeels in stand werden gehouden uit de soldijen en het broodgeld van de verpleegd wordende militairen, waardoor wel is waar de post voor de geneeskundige dienst een minder cijfer aanbood, maar, zoo als van zelf spreekt, de kosten voor de verschillende wapencorpsen, alwaar die soldijen enz. werden berekend, veel aanzienlijker werden.

Met 1°. Januarij 1844 is dit laatste veranderd: toen zijn er een groot rijks-hospitaal en zeven garnizoens-hospitalen daargesteld; al de uitgaven van voeding, kleeding, verpleging, ligging, alsmede voor het benoodigd personeel, worden sedert dat tijdstip op de hierbedoelde afdeeling verrekend; en als men nu dit een en ander in aanmerking wil nemen, dan vleit de Regering zich dat de tegenwoordige raming voor de geneeskundige dienst, bij vergelijking met die voor de aangewezene jaren, het bewijs kan leveren, dat ook deze dienstaangelegenheid met de meest mogelijke spaarzaamheid wordt beheerd.

's Gravenhage, den 24sten December 1855.

De Minister van Oorlog,

Bon. Forstner van Dambenoy.

XIde HOOFDSTUK.

Departement van Kolonien.

15. De invoering van zoodanige wijzigingen in de reglementaire bepalingen omtrent de behandeling der slaven in de West-Indien, welke zullen kunnen strekken tot verbetering van hun lot, zonder schade toe te brengen aan de werking der wet, welke op het stuk der slavernij zal worden tot stand gebragt, is op dit oogenblik een onderwerp van overweging bij den Raad van Ministers. De zaak wordt met al de belangstelling, welke zij zoo zeer verdient, behartigd.

16. Voor rekening van de koloniale kas zijn aangekocht of gebouwd de volgende stoomschepen, om dienst te doen in Nederlandsch Indie:

Batavia,	van	206 paardenkracht,
Borneo,	»	100 »
Celebes,	»	150 »

Het eerste is, op stapel staande, gekocht in 1845. De twee laatste, zijnde ijzeren stoomschepen, zijn in 1848 en 1851 naar Indie gezonden en daar in elkander gezet. Alle zijn hier te lande gebouwd door de Nederlandsche Stoomboot-maatschappij en worden, ofschoon aan het Departement van Kolonien toebehoorende, bemand door de Nederlandsche marine.

17. Na al hetgeen reeds vroeger over en weder is gezegd omtrent de overbrenging op het XIde hoofdstuk der Staatsbegrooting van de uitgaven, welke hier te lande uit de koloniale geldmiddelen

worden gekweten voor het onderwijs in de land-, taal- en volkenkunde van Nederlandsch Indie en in het Mohammedaansch regt aan hen die zich voor de Indische burgerlijke dienst bestemmen, alsmede voor de werving tot het voltallig houden van de militaire magt in de overzeesche bezittingen, meent men, ook in afwachting der in te voeren nieuwe bepalingen omtrent het beheer en de verantwoording der koloniale geldmiddelen, te moeten volharden bij het tot dusverre door de Regering voorgestane beginsel, dat die uitgaven, als zijnde van zuiver kolonialen aard, behooren voor te komen op de koloniale begrooting en niet op de Nederlandsche Staatsbegrooting.

's Gravenhage, den 25sten December 1855.

De Minister van Kolonien,

CHS. F. PAHUD.

ONTWERP VAN WET OP DE MIDDELEN.

18. De Regering vermeent geene berisping te verdienen wegens de toetreding tot den wensch, welke in de Tweede Kamer werd aan den dag gelegd, om over het jaar 1856 de aanvankelijk voorgedragen opcenten tot gedeeltelijke vergoeding van de afgeschafte belasting op het gemaal niet te innen, daar zij eerst tot die toetreding is overgegaan, nadat zij zich overtuigd had, dat ook zonder die opcenten de voorhanden zijnde middelen toereikende waren om 's Rijks uitgaven te bestrijden.

Zij kan niet beseffen dat de leden, die hunne stem tot afschaffing van den accijns op het gemaal hebben uitgebragt, in het vooruitzigt dat de voorgedragen opcenten zouden ingevoerd worden, daarmede een ander doel beoogden dan het verkrijgen van eenen waarborg, dat in de behoeften van 's Rijks schatkist door de aan te wijzen middelen behoorlijk zou zijn te voorzien, en de Regering vertrouwt dat, nu gebleken is dat dit zonder deze opcenten werkelijk kan geschieden, hunne bezwaren dienaangaande zullen zijn opgelost.

Zich overigens gedragende aan de beschouwingen, welke in antwoord op het algemeen overzigt van de geheele begrooting zijn medegedeeld, acht zij het alleen noodig hier nog bij te voegen, dat, zoo de voorkeur, welke sommige leden wenschen te geven aan de aanwijzing van de reeds verkregene baten uit de overzeesche bezittingen boven die welke nog verkregen moeten worden, gegrond mogt zijn op de vrees dat die baten niet ruim genoeg beschikbaar zullen zijn, deze vrees, naar het inzien van de Regering, als ongegrond is te beschouwen wat de thans in overweging zijnde begrooting betreft, terwijl voor de toekomst dit punt een onderwerp van een nader onderzoek der Regering zal uitmaken.

19. Het was der Regering verder aangenaam te vernemen dat andere leden in de geopperde bezwaren tegen de wet op de Middelen niet deelen, en zij kan de verzekering hier bijvoegen, dat steeds tot aanwijzing van gelden tot schulddelging met dien spoed zal worden overgegaan, als vereenigbaar is met de zekerheid, dat die gelden tot geen ander einde kunnen benoodigd zijn.

20. Naar het oordeel der Regering kan de verandering, hoe aanmerkelijk ook, die de waarde der eigendommen, sedert de invoering van het kadaster, heeft ondergaan, nimmer reden tot herziening opleveren. Het doel van het kadaster was niet voordeel voor de schatkist, maar evenredige gelijkheid tusschen de belastingschuldigen onderling te verkrijgen; alleen wanneer de toestand dier eigendommen verandert, wordt die gelijkheid verbroken, en voor zooverre de bepalingen der wet van 24 April 1843 (*Staatsblad* n°. 14) daarin niet voorzien, zou eene herziening noodzakelijk kunnen schijnen. Zoodanige herziening echter zou, gelijk door de Regering bij hare beantwoording van het verslag der Commissie van Rapporteurs der Eerste Kamer over het wets-ontwerp houdende vaststelling der Middelen voor 1854 bereids is opgemerkt, alleen de gebouwde eigendommen kunnen betreffen en daarvoor alleen dan ook maar noodig zijn.

De Regering meent zich aan dat antwoord te kunnen gedragen, en wijders de vrijheid te mogen nemen om te wijzen op het antwoord door haar gegeven op het Voorloopig Verslag door de Commissie van Rapporteurs der Tweede Kamer op het wets-ontwerp nopens de Middelen voor 1855 uitgebragt, en op hetgeen door haar bij de aldaar aangehaalde memorie is gezegd.

21. Wat de herziening der wetten op het personeel en de patenten betreft, de Regering vermeent zich te dien aanzien geheel te kunnen gedragen aan hetgeen door haar bij § 5 der Memorie van Beantwoording van het Voorloopig Verslag omtrent het onderhavige wets-ontwerp, in de Tweede Kamer uitgebragt, is te kennen gegeven.

22. De Regering heeft in hare Memorie van Toelichting betreffende de wet op de Middelen bepaaldelijk opgegeven waarom zij voor het jaar 1856 de opbrengst van de regten op den in- en uitvoer op een gelijk cijfer heeft geschat als daarvoor over de loopende dienst is uitgetrokken. Daarnaar meent zij ook hier te mogen verwijzen. Zij hoopt nog steeds dat de verlaging van het tarief van regten, vastgesteld bij de wet van 1 September 1854 (*Staatsblad* n°. 126), later zal worden vergoed door vermeerdering van aanvoer van koopwaren, en dat, voor zooverre dit punt betreft, de aangenomen raming niet zal worden gelogenstraft; terwijl tijdens de raming nog onzekerheid bestond of de tijdelijke maatregel omtrent eene vermindering van regten op de granen en andere levensmiddelen ook voor 1856 zou behouden blijven.

23. Ook omtrent het heffen van opcenten op de belasting van de gouden en zilveren werken heeft de Regering zich bij de Memorie van Beantwoording betreffende de wetsvoordragt op de Middelen aan de Tweede Kamer verklaard.

Artikel 15 der wet van 18 September 1852 (*Staatsblad* n°. 178) maakt reeds op art. 108 dier wet inbreuk. Het essaailoon, op 15 per cent van de belasting bepaald, moest regtstreeks door den belastingschuldige volgens het oorspronkelijk wets-ontwerp als loon aan den essaijeur worden uitgekeerd. De wetgever beschikte daarover anders en de heffing dier 15 per cent werd ten bate van de schatkist bevolen, zoodat de belasting op de gouden en zilveren werken inderdaad nu reeds met 15 opcenten is bezwaard.

De bedenkingen tegen de heffing van opeenten kunnen dus reeds tegen de wet van 1852 worden aangevoerd, en de Regering gelooft niet dat die bedenkingen zwaarder zullen wegen indien er 21 dan wel indien er slechts 15 opcenten op die belasting worden gelegd. Uit dien hoofde heeft de Regering tegen het voorstellen dezer opcenten op de belasting der gouden en zilveren werken geen bezwaar gehad.

24. Aan het in de afdeelingen der Eerste Kamer uitgedrukt verlangen naar eene verbetering der bepalingen omtrent de huurloten zal de Regering bij hare overwegingen betrekkelijk de Staats-loterij gaarne indachtig zijn.

Wat het fonds van den Hoogen Raad van Adel betreft, zoo kan hier nog medegedeeld worden, dat het deswege in gereedheid gebragte wets-ontwerp thans bij den Raad van State wordt onderzocht.

's Gravenhage, den 25sten December 1855.

De Minister van Finantien,

VROLIK.

Nadat de vorenstaande antwoorden op de reeds voorloopig vastgestelde bedenkingen waren ingekomen, heeft de Commissie gemeend, bij de mededeeling daarvan aan de Kamer, haar verslag daarmede te kunnen sluiten.

Aldus vastgesteld bij de Commissie van Rapporteurs, den 27sten December 1855.

COST JORDENS.
LOTSIJ.
VAN WESSEM.
VAN EIJSINGA.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

voor het wets-ontwerp tot verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting voor 1855 (Subsidien); uitgebragt in de zitting van den 27sten December 1855.

§ 1. Verscheidene leden hebben in de afdeelingen verklaard, dat zij geen gunstig oordeel over deze voordragt meenden te kunnen vellen. De noodzakelijkheid, om aan de schaden, door de watersehappen geleden, te gemoet te komen door bijdragen uit de schatkist, gelijk die in den considerans der wet op den voorgrond wordt gesteld, en die dan ook het eenige argument is dat tot bewilliging dezer uitgaaf kan worden aangevoerd, is, volgens die leden, bij de verschillende onderdeelen dezer voordragt niet genoegzaam gebleken. Het algemeen belang bij deze ondersteuningen betrokken is niet altijd voldingend bewezen, of ook wel te veel voorbijgezien dat gedeelten des Rijks, die bij de zaak het meeste belang hebben, weinig of niet hebben bijgedragen. Indien toch dijken en waterkeeringen in de hooger gelegen streken van Gelderland herstel of verbetering behoeven, dan is daaraan niet slechts geheel Gelderland gelegen, maar dan zijn ook de provincien Utrecht en Zuidholland belanghebbenden, van wie bijdragen tot herstel in billijkheid kunnen gevorderd worden. Daarom verlangde men dan ook kennis te dragen van hetgeen hierover tusschen de Regering en de Gedeputeerde Staten der genoemde gewesten is verhandeld.

Deze voordragt leverde, volgens die leden, wederom het bewijs der al te groote geneigdheid bij de Regering om subsidien te verleenen, waartegen reeds meermalen is gewaarschuwd, vooral nu het bleek — en dit was een hoofdbezwaar tegen dit ontwerp — dat men herstel van schade door overstrooming en verbetering

van waterkeeringen als één geheel vereenigd had, en de gelden, voor het laatste doel bestemd, als waren die onvermijdelijk noodig geworden door geleden rampen, voorstelde. Wel zegt de Regering, bijv. bij de bijdrage voor de Over-Betuwe, dat de nieuwe werken, die daar zullen worden uitgevoerd, door de laatste overstroomingen zijn gebleken noodig te zijn, doch, op die redenering voortgaande, zou men op niet weinige plaatsen gelden kunnen verstrekken, waar evenzeer de jongste overstroomingen hebben bewezen, dat *verbetering* der werken hoogst nuttig zijn zou. Eenige leden hadden daarom gewenscht, dat een algemeen onderzoek naar de rampen van de in 1855 geleden overstroomingen ware bevolen, en eene algemeene voordragt ware gedaan tot ondersteuning van noodzakelijke werken, waarin het algemeen rivierbelang betrokken is, of die zonder de hulp van den Staat niet konden tot stand gebragt worden. Nu zal aan één waterschap eene hoogst aanzienlijke bijdrage worden verleend tot verbetering van eigen toestand, zonder dat het algemeen belang dier verbetering schijnt te kunnen worden aangetoond, noch ook het onvermogen van het waterschap, terwijl elders alleen geleden schade bij het berekenen der bijdragen in aanmerking komt. Ook kon men zich niet ontveinzen, dat de in de vorige zitting aangenomen wet tot voorziening in sommige watersehapsbelangen juist ten doel scheen te hebben om voor het vervolg het aanhoudend beroep op de schatkist voor werken van plaatselijk of provinciaal belang af te snijden. Bij de discussien over de wet had de Regering er op gewezen, dat bijv. de gevallen doorbraken in Noordbrabant niet zouden worden hersteld, zoo niet de Regering de magt had, gelijk die wet verstrekte, om de waterschappen tot uitvoering van werken te dwingen; en nu, na weinige maanden, stelt de Regering voor om tot herstel der doorbraken een subsidie uit de schatkist te verleenen, dat voldoende is om het grootste gedeelte der herstellingskosten te dekken.

Nog eene andere bedenking werd daarbij gevoegd, aan het cijfer der voordragt ontleend. Terwijl het hier eene verhooging geldt der begrooting van uitgaven voor 1855, is daarbij eene som uitgetrokken voor een werk dat eerst in 1856 zal aanvangen en misschien in 1857 zal voltooid worden. Zulke vermenging van dienst schijnt afkeuring te verdienen.

Ook de vorm der voordragt vond bestrijders, die liever eene splitsing der verschillende bijdragen, als zoo vele afzonderlijke wetsontwerpen tot verhooging der begrooting, hadden verlangd, waardoor beter over iedere bijdrage had kunnen worden gehandeld.

§ 2. Op de onderdeelen der voordragt werden de volgende bedenkingen in het midden gebragt.

1°. Wat betreft de bijdrage ten behoeve van het polderdistrict Over-Betuwe, meenden eenige leden dat deze zaak niet geheel juist door de Regering wordt voorgesteld. Zij konden niet toegeven, dat de hier bedoelde verlegging van dijken zou strekken tot verbreeding van de stroombaan, daar het voornemen heeft bestaan den dijk juist meer buitenwaarts te leggen. Maar zelfs daarvan is, volgens die leden, geene sprake meer, daar het polderbestuur niet verder schijnt te zullen gaan dan eene verhooging aan den bestaanden dijk aan te brengen. Het algemeen rivierbelang is dus niet veel bij deze zaak betrokken. Zijn de kosten van f 136,000, door de Regering genoemd als de vereischte som voor het te ondernemen werk, geraamd naar het eerste door de Regering beschreven maar nu verlaten plan, dan zal, daar het werk thans veel eenvoudiger zijn moet, de bijdrage van f 40,000 uit de schatkist, vroeger welligt gematigd, nu veel te aanzienlijk zijn in evenredigheid tot het geheele werk.

2°. Wat betreft den *Malburger veerdam* twijfelden enkele leden, of hetgeen daarover vroeger is verhandeld wel als grond voor het behoud van die waterkeering kan worden aangevoerd. De rijsberm in den Ouden-Rhijnmond bij Lobith lag in vroegeren tijd op een veel hooger peil, zoodat de toevoer van water op den Rhijn oneindig minder was; ook de zijdelingsche afvoer van water, welke beneden den Eltenberg bestond, wordt door den aanleg van de spoorwegbaan verminderd. Door dit alles zal nu, zoo de Malburger dam blijft op denzelfden voet, eene onregtvaardigheid gepleegd worden jegens andere districten; hier immers werd een beletsel tegen vrijen afvoer in stand gehouden, terwijl hooger op andere beletselen opgeruimd en iets lager nieuwe beletselen daargesteld werden.

Doch diezelfde leden wensehten ook aan de Regering gevraagd te hebben, of niet de eigenaar van het Malburgsche veer, als eigenaar van den polder, het meeste belang had bij het in stand blijven van den dam op de vroegere hoogte, en of dus niet de Staat hier zou bijdragen om te herstellen hetgeen ook zonder die hulp door den eigenaar zou zijn hersteld.

3°. Omtrent de bijdrage voor den *Marschpolder* gold bij sommige leden hetzelfde bezwaar dat reeds boven voor de bijdrage ten behoeve van de Over-Betuwe is ontwikkeld, dat namelijk hier meer v erbetering van waterkeering dan herstel der geledene schade beoogd wordt.

4°. In één afdeeling is eene opgave verlangd van hetgeen in de laatstverloopen jaren *aan den polder van Erlecom* uit 's Rijks schatkist is verleend.

§ 3. Tegenover deze bezwaren, tot nu toe ontwikkeld en die zoowel het geheele ontwerp als zijne bijzonderheden betreffen, stond in de afdeelingen het gevoelen van vele andere leden, die verklaarden, dat zij zich met de strekking dezer voordragt wel konden vereenigen.

Zij vertrouwden dat de Regering deze verschillende bijdragen niet dan na een stipt onderzoek had voorgesteld en dat het algemeen belang, als criterium waaraan de hulp moet worden getoetst, inderdaad hier aanwezig was. Nadat door de bijzondere liefdadigheid zoo ruimschoots in het vaderland was bijgedragen om bijzondere rampen door de overstroomingen geleden te lenigen, scheen het billijk dat ook de Staat bijspringt waar de bijzondere krachten der waterschappen tot herstel der schade te kort schieten. Toch wilden die leden bij voortduring de Regering aansporen dat steeds streng worde toegezien eer eene bijdrage wordt voorgesteld als in het algemeen belang gevorderd.

§ 4. De behandeling van dit wets-ontwerp heeft volgens eenige leden wederom doen blijken hoe dringend eene algemeene wet op den waterstaat vereischt wordt, gelijk art. 191 der Grondwet die voorschrijft. Zulk eene wet zou ook in het hier behandelde geval vaste grondslagen hebben kunnen opleveren tot bepaling of en welke bijdrage door den Staat aan elk waterschap kon en moest worden gegeven.

§ 5. Nog is in één afdeeling bij de Regering aangedrongen op het zoo spoedig mogelijk openbaar maken der rekening van al hetgeen door liefdegiften ten behoeve der overstroomingen in het voorjaar van 1855 is bijeengebragt en aan de Regering ter hand gesteld, en van de wijze waarop die giften zijn verdeeld en besteed. Niet slechts, dat de natie eenig regt heeft zulk eene rekening te kennen, maar ook in het belang der Regering is die openlijke verantwoording zeer wenschelijk.

Nadat deze bedenkingen aan de Regering waren medegedeeld, is van haar daarop ontvangen de volgende

MEMORIE VAN BEANTWOORDING.

» § 1. Indien bij de Regering de overtuiging niet had bestaan, dat het noodzakelijk was de schade, door waterschappen geleden, door bijdragen uit de schatkist te gemoet te komen, zij had de tegenwoordige wetsvoordragt niet aangeboden.

Verschillende ván die leden, wier meening in den aanvang van het verslag van de Commissie van Rapporteurs wordt uitgedrukt, is zij van oordeel, dat die noodzakelijkheid in het welbegrepen belang van den Staat wel degelijk bestaat en in de stukken, over de wetsvoordragt tusschen het Gouvernement en de andere Kamer gewisseld, voldoende is aangetoond. Het belang van den Staat heeft bij de overweging, die tot de wetsvoordragt heeft geleid, voorop gestaan, en heeft sterk genoeg gewogen om, onafhankelijk van de beraadslaging van de betrokken provinciale besturen, die op het oogenblik toen de ondersteuning moest worden toegezegd niet konde worden uitgelokt, tot de toezegging van den in de wetsvoordragt voorgestelden bijstand over te gaan Dat daarbij herstel van schade door overstrooming geleden en tegemoetkoming in de kosten van verbetering van waterkeeringen om zoo mogelijk overstrooming te voorkomen in één wets-ontwerp is vereenigd, acht de Regering allezins doelmatig. Het is juist het onderzoek naar de rampen, die in 1855 Gelderland hebben geteisterd, hetwelk tot dat gedeelte der wetsvoordragt aanleiding heeft gegeven. De Regering zou zich niet verantwoord hebben gerekend indien zij niet gebruik gemaakt had van de gelegenheid die zich aanbood, om binnen een zeer kort tijdsbestek een werk tot stand te zien brengen hetwelk zonder bijdrage welligt niet dan na een tiental jaren zou zijn voltrokken, en zij heeft in het algemeen belang begrepen dat werk evenzeer door het toezeggen van subsidie te moeten ondersteunen, als in 1852 de verbetering van den dijk te *Gent* met een subsidie van f 10,000 van 's Rijks wege is ondersteund geworden.

De wet van 12 Julij 1855, waarop in het Verslag wordt gewezen, kan alleen daar worden toegepast waar de polderbesturen weigeren de werken, waartoe zij verpligt zijn, te maken; zoodanige weigering bestond, naar het oordeel der Regering, niet ten opzigte van de onderwerpelijke werken. De belanghebbende besturen hebben den bijstand der Regering ingeroepen en deze heeft geëend die, behoudens de goedkeuring der wetgeving, te mogen toezeggen. Zij is daartoe niet overgegaan dan na een gezet onderzoek en nadat, gelijk door andere leden te regt is ondersteld, het voor haar uitgemaakt was, dat het algemeen belang bij de herstelling betrokken was, of de omstandigheden van het waterschap de hulp dringend noodzakelijk maken.

Het mag naar het oordeel der Regering geene vermenging van dienst heeten dat voor een werk hetwelk, gelijk in de Over-Betuwe, eerst met 1856 zal worden aangevangen of voltrokken, op de dienst

ZITTING VAN DEN 27STEN DECEMBER.

van 1855 subsidie wordt verleend. In den regel wordt geen openbaar werk, waarvoor bijstand gevraagd en verkregen wordt, aangevangen dan nadat de bijdrage, door de Regering voorgesteld, bij de wet is verleend.

De Regering kan niet toestemmen, dat aan het ontwerp een verkeerde vorm is gegeven.

Zij meent hieromtrent te kunnen herhalen hetgeen nopens soortgelijke opmerking der andere Kamer, in haar Voorloopig Verslag gemaakt, is geantwoord, namelijk dat, zoo de suppletoire aanvraag het totale bedrag behelst der posten, die in den staat, bij de Memorie van Toelichting behoorende, afzonderlijk zijn aangewezen, art. 80 van het Vde hoofdstuk der begrooting voor 1855 insgelijks bevat de totale som der posten in den uitgewerkten staat, tot die begrooting behoorende, begrepen. Ware derhalve een andere vorm gekozen, van de inrigting der begrooting zou zijn afgeweken.

De Regering is op dezen grond van oordeel, dat hier dezelfde redenen bestonden, welke zich tegen de splitsing van het artikel voor *subsidien* op de algemeene begrooting kanten.

Bij het bestaan van een artikel, welks omschrijving met *de te doene uitgaaf overeenstemt*, kwam bovendien het stellen van *nieuwe afzonderlijke artikelen* minder regelmatig voor.

§ 2. 1°. De Regering mag niet toestemmen dat door de uitvoering van het voorgenomen werk in de Over-Betuwe het beoogde doel niet zou worden bereikt en het algemeen rivierbelang niet bij die uitvoering zou zijn betrokken, gelijk door sommige leden schijnt te worden beweerd.

De Regering, gesteund door het eenparig gevoelen van de hoofdambtenaren van den Waterstaat, is van oordeel dat de voorgenomen verbetering zoowel in het belang van de rivier als van de achterliggende districten zeer wenschelijk is.

Dat er van de uitvoering van het werk, gelijk het primitief was voorgenomen, geene sprake meer zou zijn, is bij de Regering niet bekend.

De buitengewone ciering of het bestek voor de verhooging en verzwaring van den Over-Betuwschen Rhijnbandijk, met de afsnijding der scherpe bogt bij de kolk onder Angeren en de verbetering van andere kleinere bogten, is onder dagteekening van den 3den November jl. bij het Departement van Binnenlandsche Zaken goedgekeurd en niets doet vermoeden dat hiervan zal worden afgeweken.

In elk geval echter wordt door deze wet slechts aan de Regering de bevoegdheid gegeven, het subsidie uit te keeren. Zij zal van die bevoegdheid geen gebruik maken, zonder zich vooraf te hebben verzekerd dat het plan, voor de Over-Betuwe ontworpen, ondersteuning verdient.

2°. Volgens het eenstemmig gevoelen van de eerste Riviercommissie, van wijlen den inspecteur van Ommeren, van den voormaligen inspecteur Goedkoop en van de tegenwoordige hoofdambtenaren van den Waterstaat, is het behoud van den Malburgschen dam op vorige hoogte en profil in het algemeen belang noodig, zoolang in den toestand van de Lek geene groote verandering is gebragt, hetgeen tot dusverre de toegestane fondsen ter algemeene rivierverbetering niet hebben veroorloofd.

Op dien grond heeft de Regering zich de wederopmaking van dien dam aangetrokken, en daarvoor de voorgestelde ondersteuning toegezegd. Zij zou dit niet hebben gedaan indien de tegenwoordige eigenaar tot die wederopmaking op de vorige hoogte verpligt kon worden gerekend, hetgeen zijn belang ook niet dringend schijnt te eischen, aangezien hij zich van de uitvoering van het werk gaarne had verschoond gezien.

3°. Het werk aan den Marschpolder is niet anders dan de digting van de doorbraak. De kolk zal buitengedijkt worden. Gelet op de omstandigheid dat de stroombaan hier zeer naauw is, heeft men gerekend dat deze buitenbedijking in het algemeen belang noodig was en men heeft die bij den Marschpolder voorgestaan, doch, daar het verschil in de kosten zeer aanzienlijk was, het district eene bijdrage toegezegd indien men tot de buitenbedijking wilde overgaan, waartoe, vertrouwende op de tegemoetkoming der Regering, is besloten.

4°. In 1851 werd aan den polder Erlecom een subsidie verleend van . . . . . f 10,000
in 1852 16,000
in 1853 12,000

In 1854 is geen subsidie verleend en in 1855 tot dus ver niet uitgekeerd.

§ 3. De Regering is met de leden, die zich in het voordeel der wetsvoordragt hebben uitgelaten, overtuigd, dat het billijk is dat de Staat bijspringt, waar bij geheel buitengewone rampen bijzondere krachten tot herstel van schade te kort schieten, of waar door eene bijdrage kan worden bevorderd dat werken worden aangelegd, strekkende om schade en rampen te voorkomen in het belang van een groot gedeelte van het Rijk. Op die twee vereischten heeft zij bij het beoordeelen der vraag, of subsidien al dan niet moeten worden verleend, bepaaldelijk gelet, en zij is niet voornemens van den ingeslagen weg, dien zij meent goed te zijn, af te wijken.

§ 4. De Regering erkent volgaarne dat zij in dit geval, even als in vele andere, het gemis der wet, in art. 191 der Grondwet bedoeld, heeft betreurd. Ook naar haar oordeel zouden de regels, in die wet te stellen, hare taak veel hebben verligt en haar hebben kunnen leiden bij de moeijelijke beoordeeling van hetgeen billijkheid en welbegrepen zuinigheid vorderden.

§ 5. In de *Staats-courant* van den 27sten Junij jl. komt eene volledig uitgewerkte opgaaf voor van de giften, tot op dat tijdstip ontvangen ten behoeve der noodlijdenden ten gevolge van den jongsten waternood, en in die van den 3den Julij jl. het besluit van den Minister van Binnenlandsche Zaken, waarbij het toen beschikbaar bedrag tusschen de in de zaak betrokken provincien is verdeeld. Alle daarna ingekomen giften zijn opvolgend in onderscheiden nommers der *Staats-courant* vermeld, en de verdeeling daarvan, gelijk mede de bekendmaking van de beschikkingen van Gedeputeerde Staten over de aandeelen der provincie, zal zoo spoedig worden openbaar gemaakt als de geregelde loop der zaak zal gedoogen. Zoolang echter nog dagelijks giften inkomen, is eene volledige opgave niet mogelijk.

's Gravenhage, den 25sten December 1855.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
VAN REENEN."

De Commissie van Rapporteurs heeft gemeend, door de mededeeling van dit antwoord der Regering, haar Verslag te kunnen sluiten.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 27sten December 1855.

CREMERS.
PASPOORT VAN GRIJPSKERKE.
VAN SWINDEREN.
VAN HEECKEREN VAN WASSENAER.

ZITTING VAN DEN 28STEN DECEMBER.

XXXVII. *Beraadslaging over het wets-ontwerp tot wijziging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting voor* 1855. (Subsidien.)

13de ZITTING.

ZITTING VAN VRIJDAG 28 DECEMBER.

(GEOPEND TEN 1 URE.)

Berigt ingekomen van een lid dat verhinderd wordt de vergadering bij te wonen. — Voorstel van een lid aangenomen tot het doen drukken van het proces-verbaal betrekkelijk het verhandelde in het kabinet van den Minister van Finantien omtrent de koperen muntplaatjes. — Beraadslaging over en aanneming van het wets-ontwerp tot wijziging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting voor 1855 (Subsidien). — Aanvang der algemeene beraadslagingen over de begrootingswetten voor het dienstjaar 1856. — Voorstel aangenomen tot het houden eener avondzitting. — (Avondzitting). — Voortzetting en einde der algemeene beraadslaging over de Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1856; aanneming zonder beraadslaging der hoofdstukken I en II dier Staatsbegrooting; beraadslaging over en aanneming van hoofdstuk III; aanvang der beraadslaging over hoofdstuk IV.

Voorzitter: de heer PHILIPSE.

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 26 leden, te weten de heeren:

Paspoort van Grijpskerke, van Goltstein van Oldenaller, 't Hooft van Benthuizen, van Aylva van Pallandt, van Andringa de Kempenaer, van Beeck Vollenhoven, Insinger, Sichterman van de Brake, de Villers de Pité, Borski, van Wessem, d'Ablaing van Giessenburg, Cost Jordens, van Sasse van Ysselt, Bosch van Drakestein, van Rijckevorsel, Blankenheijm, Regout, Tonckens, van Rhemen van Rhemenshuizen, Cremers, Lotsij, van Eijsinga, van Heeckeren van Wassenaer en van der Lek de Clercq;

en al de heeren Ministers.

De notulen van het verhandelde in de vorige zitting worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter** deelt mede dat de heer van Nispen van Pannerden door ongesteldheid verhinderd wordt deze vergadering bij te wonen.

Dit berigt wordt voor kennisgeving aangenomen.

De heer **d'Ablaing van Giessenburg**: Ik heb het woord gevraagd tot het doen van een voorstel. Eerst gisteren avond is ons rondgedeeld de Memorie van Beantwoording der Regering op de verslagen der Commissien van Rapporteurs over de begrootingswetten voor 1856. Met de lezing dier stukken hebben de meesten onzer zich dezen morgen bezig gehouden. Intusschen hebben wij van u, Mijnheer de Voorzitter, mogen vernemen, dat ter lezing gedeponeerd was het proces-verbaal van het gebeurde in het kabinet van den Minister van Finantien bij de conferentie nopens de aanbesteding der koperen munt voor Nederlandsch Indie. De stand, waarop die zaak gekomen is bij de Tweede Kamer, heeft de algemeene belangstelling, ik mag zeggen de nieuwsgierigheid van allen, opgewekt. Derhalve heb ik de eer voor te stellen, dat dit proces-verbaal worde gedrukt en aan de leden der Eerste Kamer rondgedeeld.

De **Voorzitter**: Door den heer d'Ablaing van Giessenburg is voorgesteld, dat de stukken, welke aan de Kamer zijn medegedeeld en ter lezing liggen in het locaal der eerste afdeeling, zullen gedrukt worden voor de leden. Ik open over dat voorstel, indien het ondersteund wordt, de beraadslaging.

Het *voorstel van den heer d'Ablaing van Giessenburg*, door verschillende leden ondersteund, wordt in beraadslaging gebragt.

De heer **Minister van Finantien**: Ik neem de vrijheid te wijzen op een klein verschil, dat tusschen uw voorstel, Mijnheer de Voorzitter, en dat van den geachten afgevaardigde uit Utrecht bestaat. Indien ik wel begrepen heb, dan verlangt die afgevaardigde slechts dat het proces-verbaal der conferentie van 8 October zal worden gedrukt voor de leden. Er zijn echter ook andere stukken medegedeeld, die volgens uw voorstel ook zouden worden gedrukt, en ik geloof niet dat deze daartoe belangrijk genoeg zijn. Voor zooveel het proces-verbaal der conferentie betreft, zal ik ik mij niet tegen het geuite verlangen verzetten.

De **Voorzitter**: Indien het de wensch der Vergadering is dat dit proces-verbaal alleen voor de leden zal worden gedrukt, wordt daartoe besloten.

Dienovereenkomstig wordt besloten.

Aan de orde is de behandeling van HET WETS-ONTWERP TOT WIJZIGING VAN HET VDE HOOFDSTUK DER BEGROOTING VAN DE STAATS-UITGAVEN VOOR 1855 (*Subsidien*).

De beraadslagingen daarover worden geopend.

De heer **Cost Jordens**: Er zijn in de verslagen der Commissie van Rapporteurs over dit wets-ontwerp onderscheidene bedenkingen en bezwaren in het midden gebragt, en daar, naar het mij voorkomt, sommige daarvan niet ongegrond zijn, heb ik de vrijheid genomen hierover mijn gevoelen te zeggen.

In de eerste plaats schijnt het mij toe dat in dit wets-ontwerp ongelijksoortige zaken zijn vereenigd. Zoo als de Minister van Binnenlandsche Zaken bij de Memorie van Toelichting heeft te kennen gegeven, en zoo als ik meende dat dezen zomer de bedoeling was, zou, bij de eventuele verhooging van art. 80 der begrooting voor Binnenlandsche Zaken, die verhooging alleen strekken tot de vergoeding van geledene winterschade. En nu blijkt het, dat het hier niet alleen geldt geledene winterschade, maar ook rivierverbeteringen, of wel werken, die moeten dienen om gewaarborgd te zijn tegen de aanvallen der rivieren.

Dat is eene zaak, Mijne Heeren, die van geheel anderen aard is, die, dunkt mij, op geheel anderen grondslag berust dan enkel de vergoeding van geledene winterschade. Het komt mij voor, dat die vermenging zonderling is, dat het zaken zijn die niet gevoegelijk onder één gezigtspunt kunnen worden gebragt en die ook niet bij elkander behooren; en die vermenging maakt ook in mijn oog de beoordeeling van die zaken moeijelijk, vooral in eene Kamer als deze, die geene bevoegdheid heeft om soortgelijke onderwerpen te splitsen. De daaromtrent in het Verslag gemaakte opmerking is door de Regering beantwoord door het argument, dat juist het onderzoek naar de rampen, die in 1855 Gelderland geteisterd hebben, tot dat gedeelte der wetsvoordragt aanleiding heeft gegeven. Ik vermeen te mogen aanmerken dat dit het bezwaar niet oplost en dat die opmerking der Regering niet tot geledene winterschade kan maken hetgeen eventueel winterschade

XXXVII. *Beraadslaging over het wets-ontwerp tot wijziging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting voor* 1855. (Subsidien.)

had kunnen worden. En het schijnt mij toe, dat de Regering zelve de zwakheid van dit argument gevoelt, want zij heeft er op laten volgen, dat zij zich niet verantwoord zou hebben gerekend, indien zij geen gebruik had gemaakt van deze gelegenheid om dit ontwerp alzoo aan de Vertegenwoordiging aan te bieden. Ik meen dus dat de zamensmelting van die elementen in de wet een bezwaar voor de beoordeeling oplevert, te meer wanneer men over die verschillende elementen niet eveneens denkt.

In de tweede plaats, Mijne Heeren, schijnt het mij toe, dat het subsidie, dat men voornemens is te geven aan de Over-Betuwe, in het bijzonder niet boven bedenking is. Over-Betuwe, — wij weten het allen, want het is eene erkende zaak — is een zeer vermogende polder, een polder die, betrekkelijk althans, zeer weinig lasten te dragen heeft. De Over-Betuwe is een polder, die in weinige jaren een zeer groot gedeelte van zijne dijken in verdedigbaren staat heeft gebragt, zoodat van die dijken slechts een zeer gering gedeelte, misschien $^1/_6$ of $^1/_7$, overschiet, dat op sommige plaatsen nog eenige verbeteringen behoeft; en aan zoodanigen vermogenden polder zal men, onder zulke omstandigheden, een subsidie verleenen, en dat een subsidie, waarom — ik meen hierop te mogen wijzen — niet eens is gevraagd, een subsidie, dat, zoo ik mij niet bedrieg, door de Regering aan den polder is aangeboden, onder voorwaarde dat de Over-Betuwe die zwakke plaatsen in de dijken in eens zou herstellen.

En die herstelling, Mijne Heeren, had men, geloof ik, van Over-Betuwe zelve kunnen verkrijgen zonder ondersteuning, wel is waar misschien in wat langer tijd; maar het was toch te verwachten dat de herstelling tot stand zou komen.

Onder dergelijke omstandigheden, Mijne Heeren, schijnt mij het geven van subsidien een gevaarlijk antecedent, eene handeling, die aan bedenkingen onderhevig is en kwalijk schijnt te kunnen worden goedgekeurd. Ik weet wel dat er vroeger antecedenten van dien aard geweest zijn; er is er onder andere een dat in de Tweede Kamer door een lid uit Gelderland is gereleveerd en nu ook in het antwoord der Regering is opgenomen. Maar ik weet ook dat wanneer dergelijk antecedent niet goed is, men het ook niet behoort te volgen. Dergelijke wijze van handelen schijnt mij toe op een gevaarlijken weg te leiden, al meent men ook dat het algemeen belang in de zaak is betrokken. Het algemeen belang toch kan zoo gemakkelijk worden voorgewend, er zijn zoo weinig zaken waarin het algemeen belang niet is betrokken, maar dit is dikwijls ook zoo naauw verbonden aan het provinciaal en plaatselijk belang, dat het moeijelijk daarvan kan worden afgeseheiden. Wanneer men nu, onder de omstandigheden die ik meende te moeten aanvoeren, een subsidie geeft, zal men dan niet den lust opwekken om in dergelijke gevallen nog meer aanvragen te doen; en wanneer men dan weigert, zal men dan niet onbillijk handelen en onvergenoegdheid veroorzaken? Dit zijn gevolgen, waarop ik meen dat wel mag worden gelet.

Ten aanzien van die subsidien moet ik nog de opmerking maken, dat het verleenen daarvan ten laste van de begrooting van 1855 tot dienstvermenging zoude leiden. Dienstvermenging is eene zonde in de comptabiliteit en ik verheug mij in de stukken der begrooting onderscheidene blijken te hebben aangetroffen, dat althans de Minister van Finantien van het belang van dat beginsel overtuigd is. Tot het dienstjaar behooren, naar ik meen, de diensten in dat jaar gedaan en de regten in dat jaar verkregen. Dit is een beginsel, dat rationeel is; het is een beginsel, dat, meen ik, ook ten grondslag ligt van de wet op de Algemeene Rekenkamer; het is een beginsel, dat ook met zoovele woorden vermeld stond in de ontwerpen der comptabiliteitswetten, die ons vroeger zijn aangeboden; het is een beginsel eindelijk, dat, meen ik, ook blijkt uit de wet van 10 Februarij 1844, waarbij, met afwijking daarvan, is bepaald, dat elke leverantie kan gebragt worden ten laste van het jaar waarin het contract is gesloten, ook al werd de levering eerst in het volgend jaar volbragt.

Tot bestrijding van die tegenwerping heeft de Regering in haar antwoord gezegd, dat in den regel geen openbaar werk, waarvoor bijstand wordt gevraagd en verkregen, aangevangen wordt dan nadat de bijdrage, door de Regering voorgesteld, bij de wet is verleend. Ik wil dit volstrekt niet betwisten, Mijne Heeren, het spreekt, dunkt mij, van zelf. Ik heb hier meermalen het beginsel voorgestaan en ik sta het nog voor, dat de Regering geene uitgaven kan doen en den Staat niet mag verpligten, zonder daartoe van de wetgevende magt toestemming te hebben bekomen. Maar met de subsidien die bij de begrooting worden toegestaan en waarop ik nu het oog heb, is het een geheel ander geval: dan komt het werk ten laste van de begrooting van het jaar waarin het werk wordt volbragt; en dat is hier het geval niet. De gewone subsidien, die toegestaan zijn voor 1855, zijn gebragt ten laste van de begrooting van 1855 en de werken volvoerd in dat jaar; maar hier wordt de aanvrage gedaan om ten laste van de begrooting van 1855 eene som te brengen, die eerst in 1856, en missehien nog wel later, zal worden aangewend en waarop dus de regten eerst verkregen zullen zijn wanneer dat werk is voltooid.

Een enkel woord nog over den Malburgschen veerdam. Ik ben weinig of niet bekend met de plaatselijke omstandigheden en wat ik daarvan weet heb ik geput uit gesehriften over dat onderwerp en uit de discussien. Die Malburgsche veerdam is, zoo ik mij niet bedrieg, in het begin der vorige eeuw aangelegd door de vrij algemeen bekende commissie tot beneficering van den Neder-Rhijn en den IJssel. Die commissie, zamengesteld uit Staatsleden van de provincien Holland, Utreeht en Overijssel, moest de rivieren, die in den allerellendigsten toestand verkeerden, trachten te verbeteren.

Ik meen dat de genoemde dam alstoen met twee oogmerken is aangelegd: in de eerste plaats om te zorgen dat het water van den onverdeelden Neder-Rhijn niet te sterk afliep naar het lager gelegen district; en in de tweede plaats om meer water op den IJssel te brengen. De Lek ontving toen te veel water en Holland en Utrecht waren daarover ongerust, omdat de noorder Lekdijken in gebrekkigen toestand verkeerden; men vreesde dat zich tooneelen zouden herhalen gelijk in 1624, toen de noorder Lekdijk bovendams doorbrak, en het water, zoo als men leest, tot voor de poorten van Amsterdam liep. Doch die noorder Lekdijken zijn sedert, en vooral in den loop dezer eeuw, aanmerkelijk verbeterd, inzonderheid naar aanleiding van de bedenkingen en opmerkingen van de eerste Riviercommissie.

Ik zou dus meenen dat het belang van den Malburgschen veerdam in dit opzigt ook niet zoo groot meer is als ten tijde toen hij gemaakt werd.

Maar vervolgens — en ook hierbij moet ik stilstaan — zegt men, dat de dam niet kan worden weggenomen zoolang het benedenste gedeelte der rivier niet in een beteren staat is gebragt, waartoe men nog niet heeft kunnen overgegaan, omdat de daartoe noodige geldmiddelen niet beschikbaar waren. Ik laat dit aan zijne plaats. Geen deskundige zijnde kan ik dit niet wel beoordeelen. Ten opzigte van het tweede doel, waarvan ik sprak, mag ik zeggen, dat de IJssel, die vroeger in een zeer slechten toestand was, sedert den tijd van het leggen van den dam aanmerkelijk is verbeterd; dat het bekend is, dat in 1771, door de bekende doorgraving van de Plei, aan die rivier een meer scheppende mond is gegeven, waardoor zij gebragt is in een toestand, die den grond gelegd heeft tot den tegenwoordigen, die oneindig beter is dan vroeger. Het motief dus om het water op den IJssel te brengen, is dunkt mij, door die latere verbeteringen geheel en al weggenomen. De opmerking dat de Malburgsche veerdam moet dienen om water op den IJssel te brengen is ook in de andere Kamer gemaakt en het heeft mij eenigermate bevreemd dat van de zijde der Regering daarop niet is geantwoord.

Het denkbeeld dat ik hier dus opper, is, dat van de twee motiven, die vroeger bestonden om den Malburgschen veerdam daar te stellen, het eerste gedeeltelijk is weggenomen door de verzwaring van de noorder Lekdijken en het tweede geheel is opgeheven ten gevolge der verbetering van den Gelderschen IJssel.

Hetgeen ik hier zeg is slechts eene bedenking van een niet-deskundige, en ik doe dit vooral met schroom, omdat zoowel de Riviereommissie als andere hooggeplaatste ambtenaren van den waterstaat van oordeel zijn, dat de Malburgsche veerdam behoort behouden te blijven. Maar niettemin heb ik niet willen achterblijven, om die bedenking met bescheidenheid voor te dragen.

Nu nog een enkel woord ten opzigte der verpligting tot onderhoud. Ik meen uit de stukken of uit de discussien gezien te hebben, dat de eigenaar van den Malburgschen veerdam verpligt is tot onderhoud, en nu vraag ik: is men dan gehouden het gevraagde subsidie toe te staan? Wat is onderhoud? Onderhoud is, dunkt mij, de zaak te houden in denzelfden staat, waarin zij was. Wanneer nu een dergelijke dam schade heeft geleden, is dan de eigenaar niet verpligt die schade te herstellen en alzoo den dam te onderhouden? Ik zou er wel toe overhellen om aldus te denken. Die dam heeft tweederlei ongemak gehad: hij is doorgebroken en voor het overige gedeelte overgeloopen en afgeschuurd. Ik kan mij nu nog voorstellen, dat wanneer de dam doorgebroken is, men de daarvoor te maken kosten niet tot onderhoud, maar onder herstel rekent en men die als zoodanig niet op den eigenaar kan laten rusten; maar afspoeling, zoo als voor een groot gedeelte heeft plaats gehad, kan, naar ik meen, wel onder onderhoud worden gebragt. Wanneer men dit niet daaronder brengt, dan weet ik waarlijk niet wat onderhoud beteekent, dan weet ik niet op welke andere wijze die dam schade kon lijden.

De Regering zegt wel, dat de eigenaar dan een zomerdijk zou kunnen maken, maar ik vraag al weder, moet de eigenaar, die verpligt is tot onderhoud, den dijk niet onderhouden in den staat, waarin hij verkeert? Het zij mij veroorloofd te betwijfelen, dat, bij verpligting tot onderhoud, hij van een gewonen dijk een zomer-

ZITTING VAN DEN 28STEN DECEMBER.

XXXVII. *Beraadslaging over het wets-ontwerp tot wijziging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting voor 1855.* (Subsidien.)

dijk mag maken. Ik zal er verder niets van zeggen, dan alleen, dat ik dit met te meer vertrouwen heb gemeend te moeten releveren, omdat ik gezien heb dat de Minister van Binnenlandsche Zaken lang geaarzeld heeft om dit subsidie toe te staan en omdat de Minister betwijfeld heeft of hij aan den eigenaar van den dam de verpligting kon opleggen om die kosten te maken.

Ik zal mij voorloopig hierbij bepalen, in afwachting van hetgeen daaromtrent nog nader in het midden zal worden gebragt.

De heer **van Aylva van Pallandt**: Mijnheer de Voorzitter, het is mijn voornemen niet in breedvoerige beschouwingen te treden omtrent het wets-ontwerp, dat thans aan de orde is. Ik wensch bepaaldelijk mijne bezwaren mede te deelen omtrent de eerste bijdrage, die namelijk welke voor Over-Betuwe wordt gevraagd. Ik zal de andere posten met stilzwijgen voorbijgaan, omdat ik daarin niet zoo veel bezwaren gevonden heb, dat zij mij aanleiding zouden geven om eene afkeurende stem over dit wets-ontwerp uit te brengen.

Men heeft de bijdrage, aan Over-Betuwe te verleenen, als van algemeen belang beschouwd. Ik durf die uitdrukking niet overnemen, omdat ik het moeijelijk acht met juistheid te bepalen wat van algemeen en wat van bijzonder belang is; maar dit durf ik gerust met den Minister zeggen, dat de verbeteringen aan de bandijken van de Over-Betuwe van groot belang mogen beschouwd worden, daar deze toch duizenden bunders vruchtbaar land beschermen en daar eene over- of doorstrooming van die dijken de nadeeligste gevolgen zou hebben, ook voor Zuidholland, dat daardoor gedeeltelijk in groot gevaar zou gebragt worden. Maar de overtuiging van het hooge belang van het werk heeft er mij toch niet toe gebragt goed te keuren, dat in dit geval een subsidie van rijkswege zou worden verleend, omdat ik het er voor houde dat daardoor een zeer gevaarlijk antecedent zal worden gesteld. De Regering kan er toch op voorbereid zijn, dat er vele soortgelijke verzoeken om bijdragen zullen geschieden. En ik geloof dat menige polder gaarne er toe zou overgaan om dadelijk *in eens* werken daar te stellen, die men anders van tijd tot tijd zou ten einde brengen, indien men mogt rekenen op eene aanzienlijke bijdrage uit 's Rijks schatkist.

Het Geldersch polder-reglement, Mijne Heeren, verdeelt de werken aan dijken in drie categorien: de eerste het *gewoon onderhoud*, de tweede *verhoogingen en verzwaringen*, waarvan hier sprake is, en de derde *herstel van doorbraken*. Tot het gewoon onderhoud draagt niemand bij. Dit wordt alleen bewerkstelligd door de gewone dijkpligtigen. De verhoogingen en verzwaringen worden daargesteld door het district waarin de dijk gelegen is, en door de dijkpligtigen voor een vierde gedeelte. Wat daarentegen het herstel van doorbraken betreft, daarvan worden de kosten gedragen door het district en door al de districten in denzelfden ring gelegen. Gij zult wel opmerken, Mijne Heeren, dat er dus voor verhoogingen en verzwaringen niet eenige bijdrage, niet eenige hulp wordt verlangd van de districten, die ook zulk een groot belang hebben bij de bescherming en dus ook bij de verhooging.

Het komt mij dus vreemd voor dat voor soortgelijk werk eene bijdrage uit 's Rijks schatkist zal worden verleend. Maar hetgeen òòk opmerking verdient, Over-Betuwe heeft die bijdrage niet gevraagd. Nadat Over-Betuwe was uitgenoodigd om dat werk al dadelijk daar te stellen wat het anders in jaren zou gedaan hebben, heeft het een renteloos voorschot verlangd. En ik zou zeer gewenscht hebben, dat de Regering daartoe had kunnen besluiten. Ik geloof dat men daardoor geen gevaarlijk antecedent zou hebben daargesteld. Ik meen ook dat men dan bij de wet, die, naar ik hoop, eenmaal komen zal en de wet van 1810 vervangen moet, de handen vrij zou hebben en dan regels zou kunnen stellen, waardoor men geene gunsten behoefde te bewijzen, maar waardoor men in dit of in een ander geval regt van vordering zou hebben.

Nu zal men misschien zeggen: als gij dit gansche wets-ontwerp afstemt, dan zult gij ook beletten dat hulp worde verleend dààr, waar doorbraak en ernstige winterschade in den vorigen winter hebben plaats gehad.

Ik geloof dat dit bezwaar niet groot is. Ik meen dat, wanneer de Regering bij de eerste bijeenkomst der Tweede Kamer een ander ingerigt wets-ontwerp voordroeg, dit wets-ontwerp bijval zou vinden, en dat dan de zaak spoedig zonder groote moeite ten einde zou gebragt worden.

Na hetgeen de vorige spreker zoo breedvoerig heeft ontwikkeld, Mijnheer de Voorzitter, geloof ik dat ik mij bepalen kan bij hetgeen ik nu gezegd heb. Ik zal alleen dit er bijvoegen dat, wanneer ik niet beter voorgelicht word dan ik uit de stukken en al het verhandelde tot nu toe ben geworden, ik mij genoodzaakt zal vinden mijne goedkeurende stem aan dit wets-ontwerp te onthouden.

De heer **van Rijckevorsel**: Ik zal in geene bijzonderheden treden omtrent de subsidien vervat in dit wets-ontwerp, maar ik wil spreken over het beginsel, dat, mijns erachtens, bij dergelijke subsidien op den voorgrond behoort te staan en dat door de vorige sprekers minder is aangeroerd. Ik deel overigens in vele der beschouwingen van den eersten spreker. Een van mijne grootste bezwaren ten deze is, in de eerste plaats, dat de Gedeputeerde Staten niet zijn gehoord. De Regering heeft op die aanmerking geantwoord, dat daartoe de tijd niet was geweest vóór de toezegging der subsidien. Dat verwondert mij. Het tijdsverloop tusschen de rampen en dit oogenblik is toch zóó groot, dat, naar mij dunkt, één van beide had moeten plaats hebben: òf het hooren van Gedeputeerde Staten, òf een veel vroeger aanbieden van dit wets-ontwerp.

Maar er is nog meer. Het komt mij voor, dat bij het vragen van subsidien, in de tweede plaats, op den voorgrond moet staan, te wiens behoeve de werken zullen plaats hebben; wie verpligt is die werken daar te stellen; wat het vermogen is van het waterschap, waarvoor die werken moeten dienen, en niet alleen van het waterschap waarin die werken onmiddellijk gelegen zijn; maar ook van dat hetwelk daarachter ligt en er eveneens nut van zal trekken. Is het nu gebleken dat die werken noodzakelijk zijn; dat die waterschappen niet in staat zijn die werken zonder hulp daar te stellen, dan komt het mij voor dat de betrokken provincie of provincien allereerst behooren bij te springen; en dan, wanneer het daarenboven blijkt, dat het waarlijk werken zijn van algemeen nut, geloof ik dat de Staat zich ook niet mag onttrekken; maar de provincie behoort, naar mijne zienswijze, voor te gaan. Wierd er zóó gehandeld, dan zou ook de Regering een waarborg hebben, dat die werken waren van algemeen nut, ten minste voor de betrokken provincie. Het is voor een Minister onmogelijk alles uit eigen oogen te zien; hij moet op rapporten en voorstellingen van belanghebbenden afgaan: Gedeputeerde Staten zijn, zoo ik meen, veel meer in staat dergelijke vragen te beoordeelen en te beantwoorden.

Het is dus voor mij bij deze wet eene grief dat Gedeputeerde Staten niet zijn gehoord; het is voor mij een bezwaar dat tot die werken wel door den Staat, maar niet door de provincie wordt bijgedragen. Ik herhaal het, ik zal verder in geene bijzonderheden treden.

De heer **van Beeck Vollenhoven**: Ook bij mij bestaat vooral het bezwaar dat de laatste spreker heeft aangevoerd. Had hij het woord niet opgevat om het aan te voeren, ik zou het u, even als hij, voorgedragen hebben. Ik schroom wel, na de uitvoerige rede van den spreker naast mij gezeten, over dit ontwerp het woord te voeren, maar ik meen, even als de spreker uit Rotterdam, dat hij niet zoo zeer aangedrongen heeft op het punt dat bij mij een overwegend bezwaar uitmaakt, namelijk het stelsel van subsidieren, een stelsel, dat zich in zekere mate verdedigen laat, maar waarmede wij van jaar tot jaar verder voortgaan dan, naar ik geloof, het belang van den Staat medebrengt. Hoogst moeijelijk is het te bepalen, waar het belang uitsluitend locaal, waar het algemeen is. Ik geloof met den spreker uit Gelderland, die straks het woord heeft gevoerd, dat het misschien van alle werken kan gezegd worden dat er groote belangen aan verbonden zijn en dat deze in zijdelingsch verband staan tot het algemeen belang; maar wanneer men deze stelling zoo ver wil uitstrekken, dan zou de omstandigheid geboren worden, waarop de spreker naast mij gezeten (de heer Cost Jordens) gewezen heeft, dat de Regering partijdig moet worden, en aan de moeijelijkheid wordt blootgesteld, dat er van alle zijden aanvragen worden gedaan, die zij toch niet alle kan inwilligen. Men zal dan den een iets toestaan wat men den ander weigert, weigert wel is waar uit overtuiging dat er ten onregte is gevraagd of het algemeen belang niet bij de zaak betrokken is, maar waarbij de aanvragers toch van meening zijn dat het subsidie wel degelijk in het algemeen belang zou geschieden.

Dat stelsel van subsidieren maakt bij mij een hoofdbezwaar uit. Dat het ook in deze wet een overwegend bezwaar is, daarvan levert, geloof ik, de loop dien de discussien zoowel in deze als in de andere Kamer genomen hebben, een bewijs. Dat het een locaal belang geldt toonen duidelijk de adviezen aan van hen welke in de andere Kamer de wet bestreden of verdedigd hebben. Daar hebben ingezetenen van de provincie Gelderland, die geacht moeten worden het best bekend te zijn met den stand van zaken, de wet bestreden op grond dat zij locale belangen voorstond; en een nieuw bewijs heeft de spreker, naast mij gezeten, gegeven, die aangetoond heeft hoe de eerste post moeijelijk kon worden beschouwd als ten algemeenen nutte, in het algemeen belang te zijn voorgedragen.

De Tweede Kamer heeft dit wets-ontwerp met eene betrekkelijk geringe meerderheid aangenomen. Wij, die meer beginselen te

ZITTING VAN DEN 28STEN DECEMBER.

XXXVII. *Beraadslaging over het wets-ontwerp tot wijziging van hoofdstuk* V *der Staatsbegrooting voor* 1855. (Subsidien.)

beoordeelen dan op cijfers te letten hebben, moeten, wanneer zulk een groot beginsel als ik straks aanvoerde, op den voorgrond gesteld is, uiterst behoedzaam zijn om onze stem te hechten aan een ontwerp, dat, zoo als de heer Cost Jordens gezegd heeft, zulke ongelijksoortige onderwerpen te zamen vat.

Ik meen dit te moeten zeggen om de oorzaak te motiveren, die mij doet behooren tot die leden, welke in ons verslag met zekere kracht voorop hebben gezet, dat zij zóó groot bezwaar in dit wets-ontwerp zien, dat zij meenen een ongunstig oordeel er over te moeten uitspreken. Over de onderdeelen, over de meer locale bezwaren, welke de spreker uit Overijssel heeft aangevoerd, zal ik mij niet vermeten een oordeel te vellen. Ik heb mij liever bij een hoofdpunt, bij een beginsel bepaald.

De heer **Minister van Binnenlandsche Zaken.** [*Deze rede zal nader worden medegedeeld.* I.]

De heer **Cremers**: Ik ben deze zaal binnengetreden, Mijne Heeren, met het voornemen om mijne stem aan dit wets-ontwerp te geven. De zaak is moeijelijk voor mij en in vele opzigten duister, maar ik zou daarom, met opoffering van bezwaren, gaarne de Regering hebben gevolgd, die overigens de zaken goed leidt. Niets echter heeft mij meer in mijne overtuiging geschokt dan hetgeen door den spreker uit Gelderland is medegedeeld: de mij tot nog toe onbekende omstandigheid namelijk dat niet al de landen in de Over-Betuwe hebben bijgedragen tot het werk, waartoe het Rijk, krachtens dit wets-ontwerp, een subsidie zal verleenen. Het belang van het werk is zeker zeer groot: of het een algemeen belang is zal ik evenmin als een van de andere sprekers beantwoorden. Zeker is het evenwel, dat bij dit werk andere waterschappen belang, waarschijnlijk zelfs grooter belang hebben, dan de Over-Betuwe. Nu was het voor mij van den aanvang af eene zonderlinge omstandigheid dat de provincien, in welke die waterschappen gelegen zijn, en die waterschappen zelve vrij zullen zijn van alle bijdragen tot dat werk. Ik meende dat die waterschappen, die provincien, in de eerste plaats tot onderstand verpligt zijn. Maar de afstand wordt grooter. Niet alleen de betrokken waterschappen, niet alleen de betrokken provincien, maar zelfs een groot deel der Over-Betuwe is buiten alles gebleven. Die omstandigheid heeft mij bevreemd. De Regering zegt in hare Memorie van Beantwoording — en de Minister heeft het herhaald — dat op het oogenblik, waarop zij eene tegemoetkoming moest beloven, er geene mogelijkheid bestond om de betrokken provinciale besturen daarover te hooren en hen tot die bijdrage uit te lokken. Ik geloof het en ik zou dus, in zooverre dit feit nog op zich zelf staat, de wet kunnen goedkeuren, maar, zoo ik den Minister wel begrepen heb, dan heeft hij bij zijne mondelinge verdediging dit afzonderlijke feit meer gegeneraliseerd en gezegd: als in het vervolg zich die omstandigheid weêr voordeed, zou de Regering eveneens handelen. Dus, wanneer in het vervolg in het belang van de tusschen beide gelegen landen werken zullen moeten worden uitgevoerd, waartoe die landen, waartoe de betrokken waterschappen en provincien niets bijdragen, dan zou evenwel het Rijk bijspringen. Bij het afzonderlijke feit zou ik mij kunnen nederleggen, maar op deze wijze zouden wij een antecedent krijgen dat gevaarlijk is, en uit dien hoofde zou ik, hoe ongaarne ik, vooral na het slot van 's Ministers rede, indien ik het wel heb verstaan, de wet zou willen afstemmen, evenwel zwarigheid moeten maken, er mijne stem aan te geven.

De heer **van Beeck Vollenhoven**: Slechts een enkel woord om een argument des Ministers te bestrijden. De Minister heeft een argument, dat ik uit de discussie in de andere Kamer heb aangevoerd, tegen mij gekeerd. Hij heeft daaruit willen betoogen, dat het aangevoerde juist bewijst voor het algemeen belang. Maar ik veroorloof mij hem te zeggen, dat, wanneer de omstandigheid zich voordoet, dat zij, die meer met de locale behoeften bekend zijn, de wet verdedigd en bestreden hebben, dit meer pleit voor de stelling dat hier de locale belangen meer op den voorgrond gesteld zijn dan de algemeene. Want zij, die door de bevordering dier locale belangen bevoordeeld werden, zullen er zeker hunne goedkeuring aan gehecht hebben; evenzoo moesten zij dit doen, die meenden dat het een algemeen belang gold, daar men toch niet kan aannemen dat deze, overtuigd dat het hier een algemeen belang geldt, de wet zouden bestrijden; — maar juist omdat het geen algemeen maar een locaal belang gold, hebben zij het bestreden en zij meerder den grond voor hunne bestrijding juist daarin te vinden, dat de naastgelegen streken daardoor zouden worden benadeeld. Dus, wanneer die naastgelegen streken er bij benadeeld worden, kan het algemeen belang er niet bij worden bevoordeeld. Mijn argument dus, geloof ik, is intact gebleven.

Maar er is nog iets, en hiermede wil ik het slot van 's Ministers rede beantwoorden. De Minister heeft gewezen op de moeijelijkheden zoo deze wet wierd afgestemd. Hij heeft gewezen op de gedane toezeggingen, en gezegd, dat wanneer later wederom hetzelfde zou gebeuren, wanneer er wederom schade ontstond, en de betrokken polderbesturen de noodige werken niet zouden willen daarstellen, het Rijk wederom daarvoor zou moeten zorgen. Maar dat bewijst juist mijne stelling, hoe gevaarlijk het is, met subsidieren te ruim te zijn. Als men aan de polderbesturen de magt in handen geeft om de daarstelling van dergelijke werken te weigeren ten ware het Rijk subsidieert, dan is mijne stelling juist bewezen. Want wat zal dan het gevolg zijn? Dat bij de minste winterschade, bij de minste doorbraak de polderbesturen onwillig zullen zijn, en dat men zal wijzen op de wet, thans in behandeling, om te betoogen dat zij regt hebben op subsidie van het Rijk. Het bewijst nog iets, namelijk hoe noodzakelijk het is, dat gevolg worde gegeven aan de aanbieding der wet, bedoeld bij art. 191 der Grondwet. Ik lees in de Memorie van Beantwoording: » De Regering erkent volgaarne dat zij in dit geval, even als in vele andere, het gemis der wet, in art. 191 der Grondwet bedoeld, heeft betreurd. Ook naar haar oordeel zouden de regels, in die wet te stellen, hare taak veel hebben verligt en haar hebben kunnen leiden bij de moeijelijke beoordeeling van hetgeen billijkheid en welbegrepen zuinigheid vorderden." Welnu, als zoodanige wet dit aan de hand kan geven, als zij ons kan waarborgen om niet steeds met subsidien te gemoet te moeten komen, mij dunkt, dan is daarin de sterkste spoorslag gelegen om zoodanige wet voor te dragen en uitvoering te geven aan het betrokken artikel van de Grondwet.

De heer **Cost Jordens**: De Minister heeft mij de eer aangedaan de door mij ter sprake gebragte punten te beantwoorden. Ik acht mij dus verpligt met een enkel woord daarop terug te komen.

Ik moet in de eerste plaats wat betreft de ongelijksoortigheid der bestanddeelen van deze wet opmerken, dat de Minister erkend heeft dat er twee zaken van geheel verschillenden aard in voorkwamen: vooreerst, herstel van geledene winterschade, en ten andere, verbeteringen, die zouden moeten strekken tot voorkoming van winterschade. Ik veroorloof mij op te merken, dat de Minister de bezwaren niet heeft opgelost, die daarin voor de wetgeving gelegen waren, niet alleen voor de andere Kamer maar inzonderheid voor deze vergadering, die de bevoegdheid niet heeft wetten te splitsen en te wijzigen.

Ten aanzien van hetgeen ik straks van de Over-Betuwe heb gezegd, verschilt de Minister met mij van gevoelen. Dat verschil zal moeijelijk zijn uit den weg te ruimen. De Minister wenscht eene bijdrage te verleenen. Ik heb gemeend, en ik meen nog, dat die bijdrage in de omstandigheden waarin die polder verkeert, niet behoort te worden verleend. Ik ben te meer in dat gevoelen versterkt, na hetgeen ik van den Minister heb gehoord, dat hij ook in andere gelijksoortige gevallen zoodanige bijdrage wil verleenen, wanneer daarbij het algemeen belang in die mate als hier betrokken is. Ik zal mij alleen veroorloven op te merken, dat ik uit de geheele strekking van des Ministers rede heb meenen te ontwaren, dat hij in het verleenen van subsidien in zaken, die hem van algemeen belang toeschijnen, te ver gaat; verder dan, naar ik meen, de Staat mag gaan.

Eene enkele opmerking ten aanzien van de dienstvermenging. Heb ik wèl gehoord, dan heeft de Minister gezegd, dat als het subsidie in 1855 werd uitgekeerd, dit geene dienstvermenging was, al werd het werk later ondernomen. Ik moet vragen, of de Minister dan voornemens is het subsidie uit te keeren zoolang het werk niet voltooid is? Ik zou meenen, dat dit, op het zachtst gezegd, niet voorzigtig was. Ik zou meenen, dat dergelijk subsidie niet behoort te worden uitgekeerd, voordat het werk voleindigd is, en dat, daar het werk niet in 1855 kan gemaakt worden, dat subsidie ook niet in 1855 kan worden uitgekeerd.

Ten opzigte van den Malburgschen dam zal ik alleen zeggen, dat de Minister zich op antecedenten beroept die mij niet onbekend waren; maar deze waren voor mij geene reden om zonder bezwaar toe te stemmen in hetgeen nu wordt aangevraagd. Overigens heeft de Minister de bezwaren niet opgelost, die ik ten aanzien van de verpligting tot onderhoud gemeend heb te moeten in het midden brengen.

De heer **Lotsij**: Ik wensch slechts kortelijk te kennen te kennen te geven, dat ik mij verpligt zal vinden op de gronden, door de sprekers uit Amsterdam en Gelderland ontwikkeld, tegen deze wet te stemmen. Gewoon reden van mijne afkeurende stem te geven, zou ik mijne bezwaren, als er ruimte van tijd was, nader ontwikkeld hebben, doch bij de werkzaamheden, die deze Vergadering voor het naderend einde des jaars nog wachten, acht ik het voldoende, mij kortheidshalve tot deze verklaring te bepalen. Ik wil er alleen dit bijvoegen, dat ik geheel deel in de opmerking van den vorigen spreker omtrent de moeijelijkheid, welke er vooral voor deze Kamer in gelegen is, wanneer heterogene

ZITTING VAN DEN 28STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor het dienstjaar* 1856. (Algemeene beraadslaging.)

bestanddeelen in een wets-ontwerp worden bijeengevoegd. De Minister heeft bij de verdediging van het ontwerp opgemerkt, dat zich hier het buitengewone verschijnsel voordeed: dat men zeer genegen was om geledene schade te herstellen, maar dat men niet genegen scheen om dreigende schade te voorkomen, hetgeen toch, zoo als de Minister er zeer juist bijvoegde, de pligt van een verstandig bestuur is.

Ik neem de vrijheid den Minister te doen opmerken, dat daarin juist mijn overwegend bezwaar tegen deze wet ligt. De aanzienlijke bijdrage der Over-Betuwe staat volstrekt niet gelijk met de andere door de Regering voorgestelde subsidien. Al het overige betreft geledene schade waaromtrent de Regering beloften of toezeggingen gedaan heeft, die ik voor mij volkomen goedkeur. Maar nu in hetzelfde wets-ontwerp eene voordragt te doen tot verhooging of verzwaring van dijken om in de toekomst schade te voorkomen — ik ben het met de sprekers, die daarop gewezen hebben, geheel eens, — dit is, dunkt mij, eene zaak van ver uitziende gevolgen, een gevaarlijk voorbeeld, een onregt voor vele polders, die hunne dijken, *zonder* Rijkssubsidie verzwaard hebben. Wanneer men dergelijke verschillende onderwerpen in dezelfde wet bijeenvoegt, dan worden de leden der Eerste Kamer in een allermoeijelijksten toestand gebragt. Ik ben overigens met den spreker uit Gelderland van gevoelen, dat het verwerpen dezer wet geen groot bezwaar zal hebben, en zal daarom met volle overtuiging er *tegen* stemmen.

De heer **Minister van Binnenlandsche Zaken.** [*Deze rede zal later worden medegedeeld.* II.]

De beraadslagingen worden gesloten.

Het *wets-ontwerp tot wijziging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting voor* 1855 (Subsidien), in zijn geheel in stemming gebragt, wordt met 15 tegen 11 stemmen aangenomen.

Tegen hebben gestemd de heeren: van Goltstein van Oldenaller, van Aylva van Pallandt, van Andringa de Kempenaer, van Beeck Vollenhoven, de Villers de Pité, van Wessem, Cost Jordens, van Rijckevorsel, Lotsij, van Eijsinga en van Heeckeren van Wassenaer.

De Vergadering gaat alsnu over tot de behandeling van de BEGROOTINGSWETTEN VOOR HET DIENSTJAAR 1856.

De algemeene beraadslagingen worden daarover geopend.

De heer **van der Lek de Clercq**: Bij den spoed, waarmede deze Kamer genoodzaakt is de begrootingswetten en de Middelen te behandelen, zal ik mij sleehts bepalen met eenige algemeene beschouwingen in het midden te brengen die aanleiding zullen geven om op te maken, tot welk besluit ik ten opzigte van sommige hoofdstukken ben gekomen. Het is niet sleehts dat wij met zeer veel spoed hebben moeten werkzaam zijn, maar tevens zijn wij niet in de gelegenheid geweest om dat alles te kunnen nagaan, hetgeen noodzakelijk is om te weten, wat bij de behandeling in de Tweede Kamer der Staten-Generaal is voorgevallen. Immers eerst heden morgen zijn, mij ten minste, eenige redevoeringen van den Minister van Kolonien in handen gekomen, welke ik nog niet heb kunnen raadplegen. Het zal welligt onnoodig zijn, dat wij deswege de Regering beschuldigen, maar ik moet toch doen opmerken dat het hoogst wenschelijk is, dat de Eerste Kamer volkomen in staat zij om te beoordeelen hetgeen bij den anderen tak van wetgeving is geschied; want wanneer toch bij deze Kamer diezelfde wijze van behandelen der wetten moet plaats hebben als bij de Tweede Kamer, inderdaad, Mijne Heeren, ik geloof niet dat wij dan zouden voldoen aan hetgeen van ons kan worden verwacht, maar ik geloof zelfs dat de Regering buiten staat zou zijn, dat zij zich zou moeten verdubbelen, om te voldoen aan hetgeen men alsdan van haar zoude moeten vorderen.

Ik zal geen aanleiding geven tot de onvruchtbare discussie omtrent het onderzoek, in hoeverre de Regering deze of gene rigting heeft gevolgd en in zooverre meer of minder vertrouwen verdient.

Ik constateer daarentegen met genoegen eene vrij algemeene welvaart en een voldoenden toestand onzer geldmiddelen. Bij zulke omstandigheden kunnen wij welligt heenstappen over enkele opmerkingen, die ter dezer gelegenheid welligt zouden zijn te maken. Is het de pligt der Regering om die welvaart, zooveel in haar is, te vermeerderen, de Vertegenwoordiging behoort ook van hare zijde te waken, dat die welvaart bestendig blijve, vooral door te letten op 's Rijks finantielen toestand, want wij weten, Mijne Heeren, wat het zegt, wanneer die finantien in de war zijn. Het is de eerste voorwaarde van welvaart dat die toestand goed zij, niet alleen voor een rijk, maar voor elke corporatie, voor elken particulier.

Met het oog hierop, Mijne Heeren, ontveins ik niet te behooren tot die leden, welke bij het Voorloopig Verslag hunne bezorgdheid te kennen hebben gegeven over de al te zeer opgedreven raming, zoowel van de uitgaven als van de middelen, en over de omstandigheid dat deze begrooting niet sluit. Wat de Regering bij hare Memorie van Beantwoording ten dien opzigte ook hebbe aangevoerd tot bestrijding van dat gevoelen, het blijft niettemin waar, dat het budget van uitgaven eenige millioenen hooger is dan eenige jaren vroeger, en dat bij de middelen als gewone inkomsten zijn gebragt ontvangsten, die als zoodanig, voorzigtigheidshalve, niet mogen worden beschouwd, zoo als de koopsommen van domeingoederen en een millioen van het *aanstaand* koloniaal batig slot, welk laatste altijd als onzeker te beschouwen is.

Overigens zal het niet noodig zijn, zoo ik hoop, de Regering te wijzen op het tot hiertoe onopgelost en ik geloof ook onoplosbaar problema, om namelijk voortdurend belastingen af te schaffen en schuld te delgen. Ik vertrouw dat de Regering die oplossing nimmer zal beproeven. Het eerste komt mij wenschelijk voor, doch het laatste is gebiedend noodzakelijk. Beide worden beheerseht door een zuinig beheer van 's lands middelen, en als zoodanig voldoen mij het minst de begrootingen van Oorlog en van Marine. Ik erken dat ten opzigte van de eerste, buitengewone omstandigheden aanwezig zijn, zoo als de hooge prijzen van onderscheidene artikelen, ja zelfs ook de politieke toestand van Europa. Ik zou dan ook geen zwarigheid maken om die buitengewone omstandigheden in aanmerking te nemen en te stemmen voor de begrooting van Oorlog, indien de Minister van Oorlog wilde erkennen, dat alleen ten gevolge van die buitengewone omstandigheden, het budget zoo hoog is.

In dat geval zou ik gelooven, dat wij daardoor bij veranderde omstandigheden beter in de gelegenheid waren om op dat hooge cijfer terug te komen. Wij zouden dan niet kunnen gezegd worden ineonsequent te zijn, indien wij, bij zoodanige veranderde omstandigheden, niet te bewegen waren zulk een aanzienlijk cijfer voor het Departement van Oorlog toe te staan.

Wat het budget van Marine aangaat, ik ben nog minder genegen daaraan mijne goedkeurende stem te hechten dan aan dat van Oorlog. Er is veel gezegd en gesproken over het zoogenaamde verval van onze Marine; het is krachtig weêrsproken bij den anderen tak van wetgeving; ik wil het niet beoordeelen; ik releveer alleen deze omstandigheid, dat uit de verstrekking van het — ik zou haast zeggen — beruchte stoomschip *Soembing* aan het Departement van Kolonien niet blijkt, dat er zoodanige groote behoefte bestaat, althans niet zoodanige, dat men van de schepen voor 's lands dienst er niet een heeft kunnen missen.

Ik spreek niet van het zoogenaamde stelsel van den Minister, want ik geloof dat dit onzeker en afhankelijk is van latere omstandigheden en inzigten; maar wat mij vooral niet doet medewerken om den Minister in staat te stellen zijn voorloopig plan uit te voeren, is de vrees, dat wij niet alleen zullen behoeven vele millioenen om dit plan te verwezenlijken, maar voortdurend vele millioenen zullen worden vereischt, ten einde den alsdan bestaanden staat van zaken te bestendigen. Om daartoe mijne stem te geven zou ik de zekerheid moeten hebben dat wij steeds, wat onze finantien betreft, in zoodanigen gunstigen toestand zullen verkeeren als thans. Dan zou ik overtuigd moeten zijn, dat onze kolonien telken jare zulke aanzienlijke sommen zullen afwerpen als tot dusverre. Ik geloof echter niet dat wij dit kunnen verwachten, althans daarop mogen rekenen.

Mij hierbij hoofdzakelijk bepalende, wil ik er nog dit bijvoegen, dat het mij leed doet, dat de Regering heeft kunnen goedvinden toe te geven aan den grooten drang in de andere Kamer geopenbaard om de opeenten op eenige belastingen, die bij de wet tot afschaffing van den accijns op het gemaal als het ware als voorwaarde waren gesteld, en die bij de begrooting der middelen het equivalent zouden uitmaken voor die afschaffing, niet onder de middelen te brengen. Het spreekt wel van zelf, dat ik op de weglating van die opeenten in zekeren zin niets heb aan te merken, ik verheug er mij zelfs in zooverre over, daar in die weglating het bewijs ligt dat dit equivalent niet noodig wordt geacht. Maar dit is niet de oorspronkelijke bedoeling van den Minister van Finantien of van de Regering geweest ten opzigte der bedoelde opcenten. Ieder die geroepen was om zijn oordeel over die wet tot opheffing van den accijns op het gemaal uit te brengen, heeft zijne stem niet anders kunnen regelen dan met het oog op dat equivalent. Dit was eene voorwaarde voor de voorstanders van die wet om ze aan te nemen, als misschien voor de tegenstanders om ze te verwerpen. Ik verklaar ten minste dat ik onder de tegenstanders behoorde, ter zake voornamelijk van het equivalent; ik

wil echter niet terugkomen op de discussie over die wet, en het is onnoodig te zeggen, dat, wanneer zij zonder dat equivalent ware voorgedragen, ik ze welligt toch niet zou hebben aangenomen.

Ik beschouw het, wanneer ik het zeggen mag, als eene soort van zwakheid van de Regering, dat zij aan dien drang heeft toegegeven, en ik geloof ook dat dien ten gevolge in ons verslag met juistheid de aanmerking kon worden gesteld, dat de Regering een budget van uitgaven heeft aangeboden dat niet sluit met de raming der middelen.

Dit betreur ik, ofschoon ik geenszins instem met het gevoelen van vele leden dezer Kamer, dat wij daardoor een tekort zouden moeten vreezen. Ik vereenig mij met hetgeen daaromtrent, zoowel in de discussie in de Tweede Kamer als in antwoord op ons Verslag, door de Regering is gezegd, dat wij namelijk, zonder onvoorziene omstandigheden, niet beangst behoeven te zijn voor de toekomst.

Dit zijn in het kort de opmerkingen die ik bij gelegenheid van de algemeene beraadslaging over dit budget heb gemeend te moeten maken. Ik stel mij voor aan alle hoofdstukken der begrooting mijne stem te geven, behalve aan die van Oorlog en van Marine, ten ware ik, wat Oorlog betreft, mogt vernemen, dat het nu voorgedragen cijfer niet is *normaal*, maar *exceptioneel*.

De heer **van Rijckevorsel**: Ik deel in eenige der bezwaren van den vorigen spreker (den heer van der Lek de Clercq); omtrent andere punten verschil ik met hem van gevoelen; bij mijne rede zal dit duidelijk worden. In de eerste plaats betreur ik het met hem, dat de uitgaven van den Staat tot die hoogte zijn opgevoerd, dat het noodig is geworden de begrooting van uitgaven niet geheel te doen sluiten met de raming der voorgestelde middelen; dat het noodig is geworden één millioen extra te ramen voor het eventueel batig slot uit de Oost-Indische bezittingen; dat het noodig is geworden ruim negen tonnen gouds over te brengen uit het domeinfonds ter bestrijding van de amortisatie van schuld, en niet voor eene *buitengewone* schulddelging, maar voor eene gewone, wettelijk voorgeschrevene, dus uitmakende een deel onzer gewone begrooting.

Maar daarom, Mijne Heeren, val ik geenszins den Minister van Financien hard, omdat hij teruggekomen is van zijn voorstel om opcenten te heffen op verschillende belastingen; ik prijs het in de Regering dat zij, ten gevolge van het gemeen overleg met de Volksvertegenwoordiging, en voornamelijk in acht nemende de omstandigheden van den tijd, die opeenten niet meer heeft willen voorstellen. Ik zou het zeer betreurd hebben, zoo in de tegenwoordige omstandigheden, terwijl voor de geringe volksklasse niet alleen, maar ook voor de middenklasse, de duurte van alle levensbehoeften zeer drukkend is, waarin vele gemeentebesturen zich voorbereiden buitengewone opeenten te heffen, ten einde het gemis van de belasting op het gemaal te dekken, ik zou het zeer betreurd hebben, zeg ik, wanneer nog daarenboven voor het Rijk buitengewone opeenten waren geheven geworden. Maar wat ik gewenscht had, Mijne Heeren, en daarin stem ik geheel overeen met den vorigen spreker, ik had gewenscht, dat men de uitgaven van den Staat, in het bijzonder die onzer verdedigingsmiddelen, niet zoo hoog, ik mag zeggen boven de kraehten der natie had opgevoerd. Ik vrees toch maar al te zeer dat de tegenwoordige gunstige toestand onzer geldmiddelen ons tot een staat van defensie verleidt, die later weder tot een tegenovergestelden toestand van die finantien zal voeren. Men kan onmogelijk bij de verdediging van grondgebied en overzeesche bezittingen in alle eventualiteiten voorzien. Wil men in tijd van vrede en rust zich zoodanig voorbereiden dat men ook in tijden van oorlog of onrust ten volle en genoegzaam gewapend zij, men zal zich vooraf hebben uitgeput, en wanneer dan de tijd zal komen, waarvoor men zich gewapend heeft, zal men zich weldra ongewapend bevinden. De vroegere gesehiedenis van ons Vaderland bewijst genoegzaam deze mijne stelling, maar ook de geschiedenis van onze dagen bevestigt ze. Oostenrijk, dat zich boven zijne finantiele krachten had gewapend, vermindert op dit oogenblik zijn leger aanzienlijk en stelt het ten deele op voet van vrede, ofschoon waarlijk de omstandigheden niet minder dreigend zijn dan vroeger. Waren het alleen — ik zeg dit den vorigen spreker na — gevolgen van buitengewone omstandigheden, van duurte van levensmiddelen, van aanvulling van datgene waarin onze marine is veraehterd, ik zou er nog in kunnen berusten. Maar ik zie duidelijk dat de begrooting van Marine en Oorlog moeten leiden tot een toekomstigen normalen en hoogst kostbaren toestand, en mij zal het verwonderen zoo de tegenwoordige cijfers, die wij geroepen worden goed te keuren, later niet nog weder verhoogingen ondergaan. Bij de marine toch worden wij nog bedreigd met eene uitgave van $1^1/_2$ millioen, alleen voor de dokken te Willemsoord. Maar dit is nog niet het ergste: wanneer onze marine eens op eeu zeer kostbaren voet gebragt zal zijn èn wat de etablissementen èn wat de schepen èn wat de equipagien betreft, men zal die willen behouden, en dan zal men te gelijker tijd te zorgen hebben èn voor het onderhoud van de bestaande èn voor het bouwen van nieuwe bodems. En waarvoor? Voor de defensie van het moederland in de eerste plaats. Mijne Heeren, wij hebben het vernomen: de defensie van het moederland is nog een problema; daarover moet tusschen de hoofden der departementen nog worden geconfereerd. Zeer mogelijk, missehien waarschijnlijk, zal het later blijken, dat op verre na zoo veel groote schepen niet vereischt worden als men nu schijnt te meenen.

De defensie onzer kolonien, ik erken het, is van het uiterste gewigt en ik zou het zeer betreuren zoo daarvoor niet in tijds wierd gezorgd; maar gesehiedt dit niet genoegzaam met schepen daár aanwezig, moet het ten deele gesehieden door sehepen die hier op eene kostbare wijze in reserve worden gehouden, ik beloof er mij voor onze kolonien niets van. Ik houd het voor eene *chimère*, dat die sehepen bij een uitbrekenden oorlog, nog in tijds onze kolonien zouden kunnen bereiken. Dan zullen die schepen, vrees ik, tot niets anders strekken dan om een *appât* te zijn voor een vijand ten einde onze havens op te zoeken. Ik herhaal het, Mijne Heeren, wij moeten voor onze verdediging in tijds zorgen, maar daartoe moet er in de eerste plaats een stelsel zijn omtrent de kustverdediging van het moederland, en in de tweede plaats moet hetgeen men meent in de Oost noodig te zijn zich daar ook werkelijk bevinden. Maar ik kom op tegen het stelsel eener groote reserve, gelijk ik meen te moeten opmaken uit hetgeen ons in de stukken is medegedeeld en uit de debatten in de andere Kamer gevoerd; en ik herhaal het, Mijne Heeren, ik vrees dat dit stelsel ons zal brengen tot eene uitgave, op den duur verre de kraehten der natie te boven gaande.

En nu het Departement van Oorlog. Ook daar, Mijne Heeren, moeten wij ons niet vleijen dat dit cijfer het gevolg is van een buitengewonen toestand. Aanvankelijk, ja, heette het zoo; maar spoedig daarop werd het een normaal cijfer genoemd; en wanneer wij in aanmerking nemen dat de Minister het noodig acht dat de militie twaalf maanden onder de wapenen blijve, terwijl nu slechts gerekend wordt op eene dienst van zes maanden, dan kunnen wij ook voor de toekomst eer een hooger dan een lager cijfer verwachten. Wij weten allen, dat, wanneer de versehillende wapens eene zekere uitbreiding hebben verkregen, eene inkrimping uiterst moeijelijk is en, zoo men dan ook al later daartoemogt overgaan, de bezuiniging, die daaruit ontstaat, weder grootendeels verijdeld wordt door de verhooging van de pensioenlijsten.

Doch ik heb nu nog maar alleen gesproken van militie. Ook de sehutterijen moeten georganiseerd worden. Ieder onzer, de Regering, ja ik durf zeggen de geheele natie, acht dit van het uiterste belang en allen betreuren het, dat het nog niet gesehied is, dat die organisatie steeds wordt uitgesteld. Wij weten allen dat in die schutterijen eene groote kraeht van verdediging van het Vaderland kan liggen, maar wij weten ook allen, dat, zoo als thans de sehutterijen zijn georganiseerd, men op hare hulp niet kan rekenen. Zelfs bij de benoeming van offieieren wordt er bijna niet op gelet, dat die sehutterijen eens geroepen kunnen worden om militaire diensten te bewijzen. Ik zal daarover thans niet verder uitweiden. Ik voer dit punt alleen aan om er u op te wijzen, dat ook eene zoo noodzakelijke organisatie der schutterijen nieuwe kosten zal na zich slepen.

Het is dus in mijn oog bijna zeker, dat, gaan wij op dezen weg voort, de verdediging van ons Vaderland en onze kolonien ons in het vervolg nog duurder zal te staan komen dan op dit oogenblik; en dan vraag ik u, Mijne Heeren, of dit op den duur door de natie kan gedragen worden?

Onze belastingen zijn op dit oogenblik nog op den voet van oorlog. De buitengewone omstandigheden, waarin het Vaderland ongelukkig van 1830 tot 1840 gewikkeld was, hebben onze belastingen doen opvoeren. De natie heeft ze gewillig gedragen en zal ze, is het noodig, nog langer gewillig blijven dragen, vooral daar zij gezien heeft, dat èn Regering èn Vertegenwoordiging aanvankelijk reeds eene aanmerkelijke verligting in die belastingen hebben gebragt. Maar desniettegenstaande moeten wij toch erkennen, dat die belastingen op den duur nog te zwaar zijn. Zal men dan liever geene schuld amortiseren, ten einde de gewone uitgaven te kunnen blijven doen? Maar dan blijven wij in denzelfden toestand. Het eenige middel, mijns eraehtens, om de lasten der natie op den duur belangrijk te kunnen verminderen zonder gevaar voor 's Rijks finantien, is eene voortgaande vermindering onzer nationale sehuld. Nu en dan hoor ik stemmen daartegen, maar men vergete niet, dat dit geslaeht de buitengewone uitgaven ten deele, ja grootendeels bestreden heeft door het aangaan van nieuwe schulden en dat dus ook dit geslacht verpligt is althans een deel dier sehulden zoo mogelijk weder te delgen. Wie waarborgt ons, dat het voor ons nog lang vrede zal blijven? Wie verzekert ons dat de welvaart, welke wij thans door Gods goedheid genieten, nog lang ons deel zal zijn? Komen er buiten-

ZITTING VAN DEN 28STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor het dienstjaar* 1856. (Algemeene beraadslaging.)

gewone rampen, breekt een oorlog uit, dan zullen wij weder nieuwe schulden moeten aangaan. Neen, Mijne Heeren, men stapele niet alleen schulden op schulden; maar wanneer men overschotten heeft, gebruike men die om den aanzienlijken schuldenlast, die nog steeds op ons drukt, zooveel mogelijk te verminderen. Is dat geschied en blijft er voorspoed heerschen, dan kan men later nog ernstiger denken aan afschaffing van belasting, want, men versta mij wel, ik wil geene belastingen opvoeren om schulden te delgen; ik wil de aanwezige overschotten, zoo hier als in Oost-Indie, gebruiken tot aflossing van schuld, maar ik wil ze niet op eene bedekte wijze gebruiken om de gewone uitgaven van den Staat te bestrijden. Ik wil veeleer door inkrimping en beperking der uitgaven tot hetgeen allernoodzakelijkst is, onze finantien op een geregelden en goeden voet houden.

Zullen nu deze mijne beschouwingen, dat men op dit oogenblik in mijn oog een verkeerden en in de toekomst gevaarlijken weg heeft ingeslagen, mij bewegen om alle hoofdstukken der begrooting en ook de middelen af te stemmen? Neen, Mijne Heeren. Ik wenseh dat de oppositie in de andere en ook in deze Kamer tegen hetgeen nu geschied is, de Regering de oogen opene en dat men zal inzien, dat van de krachten van de natie op den duur niet te veel kan noch mag worden gevergd, maar ik wil het buitengewone van den tegenwoordigen toestand in aanmerking nemen. Ik zal nogtans genoodzaakt zijn om die hoofdstukken af te stemmen, die naar ik geloof te hoog zijn opgevoerd, met het denkbeeld om er voor de toekomst een normaal cijfer van te maken.

Ik heb nog eenige aanmerkingen van meer ondergeschikten aard, die meer dan één hoofdstuk betreffen en die ik daarom de vrijheid zal nemen thans in het midden te brengen.

In de eerste plaats de verstrekking van het stoomschip *Soembing*. Ik spreek niet over hetgeen daarmede geschied is. Ik treed niet in eene beoordeeling daarvan. Ik wil aannemen dat het niet alleen met een zeer goed doel, maar ook wijsselijk is gedaan. Ik wil echter ten ernstigste opkomen tegen de wijze, waarop het is geschied. Nimmer is het de bedoeling geweest, toen de wet op de verstrekkingen werd daargesteld, zoo iets toe te laten, tot iets dergelijks de aanleiding te geven. Men herinnere zich maar wat er gebeurd is tijdens den verkoop der metalen kanonnen. De Vertegenwoordiging was in de vaste overtuiging, dat zoo iets in het vervolg niet meer mogelijk zou wezen. En nu, Mijne Heeren, is er niet alleen *verkocht*, maar er is zelfs GESCHONKEN. En ik zeg het een lid van de andere Kamer na, als men één schip cadeau kan geven, zou men het ook de *geheele vloot* kunnen doen. De Minister van Marine heeft het verstrekt, het is waar, aan den Minister van Kolonien, maar de eerste wist zeer goed waartoe het werd verstrekt, dat het niet was voor het gebruik in Indie. De Minister van Kolonien beroept zich daarop, dat er nog geene comptabiliteitswet is en hij nu daartoe de magt bezat. Ik geloof het niet, Mijne Heeren; maar geeft hem het gemis eener comptabiliteitswet daartoe de magt, dan is het pligt van de Vertegenwoordiging om meer en meer met kracht er op aan te dringen dat die wet spoedig tot stand kome. Ik herhaal het, ik spreek niet over de zaak maar ik spreek over de wijze, waarop zij is tot stand gekomen. Waarom niet aan de Vertegenwoordiging eene wet aangeboden ten einde dat doel te bereiken? Ik beschouw die daad als een zeer gevaarlijk antecedent, als zeer afkeurenswaardig.

Ik neem de vrijheid aan de Regering te vragen: waarom tot heden aan de Vertegenwoordiging nog niet is rondgedeeld het verslag van de Algemeene Rekenkamer? Wenschelijk ware het, dat dat in onze handen ware eer wij de begrooting hadden te beoordeelen. Het is toch reeds verscheidene maanden geleden dat het Zijne Majesteit werd aangeboden.

Eindelijk, Mijne Heeren, wensch ik onder de algemeene beschouwingen zeer kortelijk te brengen een punt, dat mij reeds verscheidene jaren jaren heeft bezig gehouden, maar waarbij ik, helaas! de roepende in de woestijn schijn te zijn, namelijk het daarstellen van het st station voor den Rhijn-spoorweg en van het Rhijn-entrepôt te Rotterdam. Ik zal niet alles herhalen wat ik daarvan op deze zelfde plaats een jaar geleden heb gezegd. Men kan het in het Bijblad der Eerste Kamer van 27 December 1854 vinden. Maar ik zal er alleen dit van zeggen dat, ofschoon het mogelijk, ja waarschijnlijk is dat sedert dien tijd verschillende onderhandelingen hebben plaats gehad, het toch telkens weêr hier of daar schijnt te hebben blijven hokken; althans niets is er nog zigtbaar: de gewezen marinewerf is nog in denzelfden desolaten toestand, behalve dat het onkruid er hooger op gegroeid is dan een jaar te voren. Onze naburen profiteren meer en meer van onze inactiviteit, want de verzendingen over België en Frankrijk worden menigvuldiger, vooral wanneer onze rivieren niet genoegzaam bevaarbaar zijn Men zal mij antwoorden dat een station daartoe niet zou kunnen baten, dat men daartoe ook zou moeten kunnen komen tot Obérhausen op het Pruissisch grondgebied. Dat brengt mij dus op een volgend punt, namelijk om van den Minister van Buitenlandsche Zaken te mogen vernemen, hoe ver de onderhandelingen daarover met Pruissen zijn gevorderd; hoe ver men daarop kan rekenen, dat Pruissen, ook van zijne zijde, gelijk met ons gereed zal zijn: en tevens den wensch te uiten, dat van onzen kant voortdurend alle mogelijke aansporingen plaats hebben; het is waarlijk geen enkel plaatselijk, maar een nationaal belang. Bij dien wensch voeg ik dan nog, dat toch al de betrokken departementen van algemeen bestuur met meer energie de belangen van Rotterdam in het daarstellen van die etablissementen en het teruggeven aan die stad van de plaats aan de Oude Hoofdpoort mogen willen behartigen.

Ik zal er voor ditmaal niets meer bijvoegen, want ik zou moeten herhalen hetgeen ik bij vorige gelegenheden zoo menigvuldig en helaas tot hiertoe zonder de minste vrucht gezegd heb!

De heer **van Andringa de Kempenaer**: Ik wensch ook mijn gering aandeel te hebben in het spiegelgevecht. Ik noem het een spiegelgeveeht, als telken jare dezelfde zaken besproken worden, en dezelfde toestand zich in een volgend jaar weêr voordoet. Ik zal in korte trekken mijn gevoelen over deze begrooting uiten.

In de eerste plaats is in het verslag der Commissie de opmerking gemaakt, dat de uitgaven op eene onevenredige wijze waren uitgebreid, vooral met het oog op de bezoldiging der ambtenaren. Meer dan iemand welligt, Mijne Heeren, ben ik een spaarzaam beheer toegedaan, maar ik neem mijn aandeel niet in hetgeen in deze woorden aan de Regering wordt gezegd. Ik acht het met de Regering zeer verkieslijk om, bij het uitvallen van ambtenaren, degenen die zich met de taak belasten mede in hun belang, doch voor het algemeen werkzaam te zijn, niet te karig te beloonen. De Regering behoort, mijns inziens, in den Staat de particulieren voor te gaan. Wij beleven tijden van betrekkelijken voorspoed en het drukkende der tijden kan verzacht worden, wanneer ieder die in de gelegenheid is eene bete broods te laten verdienen, dit niet met te karige hand doet die weleer bij ruimere tijdsomstandigheden verantwoord konde worden. Ik wil de Regering aangespoord hebben tot wijze spaarzaamheid, maar ik wensch niet dat zij tot eene doellooze karigheid overga.

Ten gevolge der aanneming van de wet tot afschaffing van den accijns op het gemaal, missen wij thans onder onze inkomsten dit zoo rijk vloeijende middel. Door omstandigheden van mij zelven onafhankelijk, was ik niet in de gelegenheid de discussie over die wet tot wegneming van dit middel tegenwoordig te zijn; maar ik heb de aanneming er van betreurd, want ik acht het eene verderfelijke wet, en ik hoop dat de natie niet eenmaal berouw zal hebben, dat zij in haar verlangen steun gevonden heeft bij deze Regering.

Deze begrooting levert mij driederlei gezigtspunten op: 1°. de voortdurende aandrang tot vermindering van lasten, 2°. de voortdurende behoefte om de nationale schuld te delgen, 3°. de zucht van vele zijden om zaken van algemeen belang, van algemeen nut te bevorderen.

Wanneer niet met voorzigtigheid die drie tegen elkander loopende onderwerpen in het oog worden gehouden, dan vrees ik dat de treurige herinneringen van vroeger dagen, toen aanzienlijke tekorten in 's lands kas ontstonden, welligt weder zullen verwezenlijkt worden, en spoediger dan de wijsheid der Regering voorziet of de natie zich kan voorspiegelen zich zullen voordoen.

Tot verdediging van dit betrekkelijk kleine land wordt eene som van nagenoeg 20 millioen gevorderd. De Grondwet heeft aan het Hoofd van den Staat opgedragen voor de veiligheid van den Staat te zorgen, en ik acht mij bezwaard om den Koning, gesteund door een verantwoordelijk Ministerie, de middelen tot verdediging des lands te onthouden, al kan ik niet de wijze waarop zij besteed worden beoordeelen. Ik wensch het Ministerie echter te doen opmerken, dat die som op den duur grooter is dan de finantiele krachten des lands gedoogen, en er juist op die uitgaven naauwlettende spaarzaamheid moet worden toegepast.

Bij het bespreken van de verdediging des lands kom ik onwillekeurig op eene zaak, die bij den anderen tak der wetgevende magt veel is besproken en ook in deze discussien is aangeroerd. namelijk het afstaan van een stoomschip aan het Rijk van Japan. Ik wil niet beoordeelen in hoeverre dit gesehenk voor de natie voordeelig kan zijn. Maar ik wenseh toch den Minister van Marine opmerkzaam te maken hierop, dat wanneer er ooit weêr quaestie ware over het geven van geschenken, hij meer vasthoudend moge zijn, en hij, wanneer de keuze weder mogt vallen op de middelen onder zijn bereik, niet zoo spoedig daartoe moge overgaan.

Het kan evenwel wezen dat er iets staatkundigs in opgesloten ligt, omdat men, door een oorlogsvaartuig aan een vreemden Vorst af te staan, welligt dien Staat in den waan zou brengen dat hier eene groote reserve is, want men zal al ligt denken dat zij, die

hunne verdedigingsmiddelen afstaan, dit niet zouden doen als zij geen overvloed daarvan hadden, hetwelk toch het denkbeeld van ruimte van verdedigingsmiddelen doet veronderstellen.

Ik heb met genoegen uit de beantwoording op het Verslag vernomen, dat eene zaak, waarop ik zeer hoogen prijs stel, de wet omtrent de nationale militie, weldra aan de Kamers zal worden aangeboden. Ten verleden jare heb ik het gewigtige van dit onderwerp kraehtig aangedrongen, en ik verheug mij dat het mij thans niet behoeft te beletten mijne stem aan de hoofdstukken te geven, die ik daar thans om zoude moeten afstemmen.

Bij de behandeling van de onderscheidene hoofdstukken stel ik mij voor nog eenige bepaalde aanmerkingen te maken, maar alvorens mijne algemeene beschouwingen te eindigen, wil ik mijne goedkeuring openlijk geven daaraan, dat de Regering het brengen van buitengewone opeenten voor het equivalent van de belasting, die ik zoo even heb besproken, heeft aehterwege gelaten; want inderdaad ik stel er ernstig prijs op, dat de Regering niet *noodeloos* het personeel bezwaart — eene belasting, waarop van alle zijden gesprongen wordt: door het Rijk, door de provincien en bijzonder door de meeste gemeenten van het land, door welke laatste zij alleen reeds tot een bedrag van $^1/_4$ of met 25 opeenten verhoogd is. Ik houd mij oeh innig overtuigd dat er geene belasting onder onze reeks van belastingen is, die de armoede meer bevordert dan het personeel, voornamelijk in onze groote steden; het is dikwijls beter wat duurder brood te eten dan in het geheel geen brood, en het opdrijven van het personeel zal noodwendig zooveel afsehaffingen ten gevolge hebben, dat de tijd van berouw over het zoo hoog opdrijven dier belasting zeker eenmaal zal aanbreken.

De **Voorzitter**: Ik stel u voor, Mijne Heeren, onze werkzaamheden thans te staken en die voort te zetten in de vergadering op morgen te houden ten elf ure.

De heer **Cremers**: Ik wensch aan de Vergadering voor te stellen, indien zij noeh de Regering er iets tegen hebben, om de werkzaamheden heden avond voort te zetten, ten *acht* ure, ten einde den aanvang niet te vroeg te stellen.

Verschcidene leden: Stemmen! Stemmen!

De **Voorzitter**: Daar er versehil van gevoelen bestaat omtrent het voorstel door den heer Cremers gedaan om de werkzaamheden te vervolgen in eene avondzitting, zal ik dat aan eene stemming onderwerpen.

Het *voorstel tot het houden eener avondzitting*, in omvraag gebragt, wordt met 17 tegen 9 stemmen aangenomen.

Tegen hebben gestemd de heeren: van Heeekeren van Wassenaer, van Goltstein van Oldenaller, van Beeek Vollenhoven, Insinger, de Villers de Pité, Borski, van Wessem, Cost Jordens en van Rijckevorsel.

De vergadering wordt alzoo verdaagd tot des avonds ten acht ure.

AVONDZITTING.

(GEOPEND TEN 8 URE.)

De algemeene beraadslagingen over de *Begrootingswetten voor het dienstjaar* 1856 worden voortgezet.

De heer **van Beeck Vollenhoven**: Ik heb mij ten vorigen jare bij de algemeene beraadslaging over de begrootingswetten veroorloofd eene waarsehuwende stem te doen hooren tegen de mijns inziens hooge opvoering der voordragten tot uitgaaf van de versehillende hoofdstukken, uitmakende het geheel der begrootingswetten. Ik heb toen aangetoond, of zal ik liever zeggen, gewezen op de gevaren daaraan verbonden, uit een algemeen finantieel oogpunt. Ik deed het op een oogenblik toen de begrooting van uitgaaf en de raming der inkomsten niet alleen sloten, maar daarbij zelfs een oversehot werd aangeduid. Welke is thans mijne stelling? Ik heb mij afgevraagd of ik thans het stilzwijgen kon bewaren, of de omstandigheden, die ten vorigen jare bestonden, nu nog dezelfde zijn. Die vraag — gij zult het erkennen — kon mij niet vreemd zijn na de maatregelen, die in den loop van dit jaar zijn genomen; maatregelen van finantielen aard waartegen ik toen gemeend heb mijne stem te moeten uitbrengen om de vrees, die er bij mij bestond, dat de finantien daaronder te zeer zouden lijden. Ik heb mij die vraag moeten doen toen ik overwoog, welk het standpunt is, dat deze Kamer behoort in te nemen bij de beoordeeling der wets-ontwerpen, regelende de uitgaven en de middelen tot dekking derzelve. Waren wij in eene andere verhouding, was het ons mogelijk door wijzigingen te keer te gaan hetgeen ons minder goed toesehijnt, ik zou welligt gemakkelijker zijn heengestapt over de bezwaren, die er bij mij bestaan. Ik zou dan althans pogingen in het werk gesteld hebben om mijn gemoed deswege gerust te stellen. Maar nu nog bij mij bestaat, en zelfs in sterkere mate, dezelfde vrees, dezelfde bezorgdheid, dezelfde angst, die ik ten vorigen jare uitdrukte: dat onze finantiele kraehten welligt te kort zouden sehieten, en nu ik, met het oog op de toekomst, moet afkeuren hetgeen thans aan onze overweging is onderworpen, nu meen ik het stilzwijgen niet te mogen bewaren.

Ik geloof, Mijne Heeren, dat het standpunt waarop men zieh in deze Kamer behoort te plaatsen dat is eener beoordeeling van beginselen; dat wij in deze Kamer niet kunnen geroepen zijn te veel in onderdeelen af te dalen; dat wij de zaken meer in het algemeen moeten besehouwen.

Steeds heb ik, zooveel in mij was, dat standpunt traehten te bewaren bij de beoordeeling van elke wetsvoordragt, die aan ons oordeel werd onderworpen. Ik zal dat standpunt ook in aeht nemen bij het beoordeelen van de voordragten, die thans zijn onderworpen aan onze goed- of afkeuring. Vraag ik mij dan af welke de toestand is, dan moet ik uit innige overtuiging verklaren, dat de vrees, de bezorgdheid, die ik ten vorigen jare reeds uitdrukte, thans in nog sterkere mate bij mij bestaat. Ik zie hier toeh eene begrooting van uitgaven tegenover eene raming van middelen, waarbij het zoo wensehelijke evenwigt verbroken is. Pas ik daarop het artikel van de Grondwet toe hetwelk voorschrijft dat jaarlijks door de wet de begrootingen van de uitgaven des Rijks vastgesteld en de middelen tot hare dekking aangewezen zullen worden, dan vind ik hier strijd met hetgeen ik meen dat een beginsel, zoowel in deze Vergadering als elders, behoort te zijn. Ga ik verder, vestig ik het oog op de wet omtrent de Middelen (zij moge eene afzonderlijke wet zijn, wij althans kunnen die wet niet anders dan in verband besehouwen met de ontwerpen der uitgaven) en pas ik dat beginsel daarop toe, zie ik tegenover hooge uitgaven de raming van de inkomsten hoog opgevoerd, zie ik daarop middelen gebragt die er naar mijne overtuiging niet op behooren gebragt te worden, — Mijne Heeren, dan mag ik het stilzwijgen daarover niet bewaren.

Ik acht het echter onnoodig daarover in wijdloopige beschouwingen te treden. Enkele sprekers van dezen morgen hebben er u reeds op gewezen, dat men in die wet op de middelen eene som gebragt heeft voor de verpligte aflossing van sehuld, geput uit het fonds van koopprijzen van domeinen, een beginsel mijns inziens allergevaarlijkst voor de finantien van den Staat, en in strijd met de voorsehriften van de wet van 1841, welke wilde dat die verpligte aflossing uit de gewone middelen zou plaats vinden. In die wet op de middelen (ik geloof dat de spreker uit Rotterdam u daarop gewezen heeft) is bovendien nog eene som van een millioen toegevoegd aan die welke men gewoon is de baten der Oost-Indische middelen te noemen, eene som die strekken moet om te gemoet te komen in de gewone behoeften van de Staatsbegrooting.

Mijne Heeren, wanneer ik die drie omstandigheden, welke ik werkelijk als allerbelangrijkst beschouw, in aanmerking neem, dan zou ik aan mijn pligt te kort gedaan hebben door het stilzwijgen te bewaren. Ik meen daarover eene afkeurende stem te moeten uitbrengen. Ik weet de aanleidende oorzaak van deze omstandigheden, zij is ook u allen bekend. Zij is gelegen in de afsehaffing eener belasting, die ik op dit oogenblik geheel ter zijde wil stellen, maar althans eene ontijdige ontlasting meen te moeten noemen van meer dan, naar mijne overtuiging, de sehatkist kon dragen. Daardoor zijn mindere inkomsten ontstaan, dan waarop men gewoon was en regt had te rekenen. Ik wil het aan iederen spreker, die heden hierover het woord heeft gevoerd, toegeven, dat er veel te zeggen viel voor die afsehaffing, doch zij was onmisbaar voor den staat der schatkist, zij werd te noodzakelijker, naar gelang men geen equivalent daarvoor in de plaats kon stellen. Dat men be-

ZITTING VAN DEN 28STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor het dienstjaar* 1856. (Algemeene beraadslaging.)

lastingen afschaft tot een bedrag van bespaarde renten, ik zou er mijn zegel aan kunnen hechten, hoezeer ik toch ten sterkste moet bestrijden het beginsel, dat ik dezen oehtend in deze Kamer en in de gewisselde stukken der andere Kamer heb gehoord en gelezen, dat men namelijk geene belastingen zou mogen heffen om schulden te delgen. Ik heb elders dat beginsel eene finantiele haeresie hooren noemen; ik zou die woorden tot de mijne kunnen maken: want wanneer men nagaat, wat de oorzaak dier schulden is, dan is het mij onbegrijpelijk, hoe men deze stelling verdedigen kan. Waardoor ontstaan schulden? Door buitengewone behoeften, op welke wijze dan ook, van den Staat. Wie moeten dan die behoeften voldoen? De ingezetenen, de contribuabelen. Wanneer deze dus niet in staat waren, of het hun te bezwarend zou geweest zijn, die gelden, welke zij, voor welke omstandigheid dan ook, noodig hadden, in één te zamen te brengen, dan heeft men zijne toevlugt genomen tot het doen van leeningen, tot het opnemen van gelden, tot het maken van schulden. Maar wat is dat? Dat is niets anders dan een voorschot, dat men aan de contribuabelen doet, ten einde hun de betaling van het verschuldigde te vergemakkelijken. En indien dit waar is — en ik geloof niet dat het voor tegenspraak vatbaar is, — dan volgt daar ook uit dat men belastingen, ik wil niet zeggen uitsluitend kan heffen om die schulden te voldoen, maar dat men ze moet doen strekken om de schulden, die de Staat heeft aangegaan te betalen, gaandeweg te verminderen. Ik heb mij deze uitweiding veroorloofd, omdat ik niet gaarne zou zien, dat men een beginsel, dat, naar ik geloof, het ware niet is, bleef huldigen, althans dat het geene tegenspraak in deze Kamer vond.

Ik heb u op de bezwaren gewezen, die uit een gemoedelijk oogpunt bij mij bestaan tegen de wetten, die ons hier zijn voorgedragen. Ik heb mij gevraagd, tot welke conclusie zullen zij u leiden? Zult gij de wet op de middelen of de begrootingswetten afstemmen? Het eerste ware het meest rationeel, het laatste waarschijnlijk het noodzakelijkst. Wanneer men tot dien stap kon overgaan, zonder dat men daaraan eenige staatkundige bedoeling toeschreef, ik zou geen oogenblik aarzelen en ik zou mijne afkeurende stem uitbrengen zoowel over de begrootingswetten als over de wet op de middelen. Maar het is die vrees, die mij doet aarzelen. Ik heb ten vorigen jare gezegd, dat ik het noodlottig zou achten, dat in een land als het onze gedurig verandering van Ministerie plaats vond. Die woorden herhaal ik thans. Daar, waar men zoo moeijelijk ministeriele plaatsen kan vervullen, moet men dubbel voorzigtig zijn wanneer men tot zulk een maatregel overgaat, maar ik zou daartoe bovendien niet gaarne de hand leenen, omdat ik geloof dat het algemeen belang er niet door zou worden gebaat en dat althans eene stremming in vele zaken, in vele punten van ontwikkeling, plaats zal vinden.

Ik heb gemeend deze bezwaren te moeten mededeelen, omdat zij mij drukken, omdat ik overtuigd ben, dat wij op een verkeerden weg in het finantiele zijn en omdat ik, zooveel in mijn vermogen is, zou willen medewerken om van dien weg terug te keeren. Ik weet dat wanneer ik streng doorredeneerde, ik zou moeten zeggen: ik verzet mij tegen het beginsel, want de eerste stap op die baan brengt u van lieverlede verder, en wat zal het einde zijn? Ik heb dus op dit oogenblik voor mij zelven nog geene beslissing willen nemen. Ik hoop en ik wensch overtuigd te worden, dat mijne inzigten te zwart zijn en dat ik mij de toekomst met te do kere kleuren voorstel.

Kan die overtuiging bij mij opgewekt worden, dan zal ik mijne stem, ik geloof niet aan *alle* hoofdstukken, maar althans aan *enkele* kunnen schenken. Maar tegen welke hoofdstukken ik ook mijne stem uitbrenge, ik verklaar het reeds nu vooraf, dat het niet is uit een *politiek* oogpunt, dat het bloot is om *finantiele* bezwaren, omdat ik geene magt heb in deze Kamer eene wijziging te brengen in de voordragten die ons gedaan zijn, en dus het verbroken evenwigt tusschen uitgaven en inkomsten te helpen herstellen.

De heer **Minister van Finantien.** [*Deze rede zal nader worden medegedeeld.* I.]

De heer **Minister van Buitenlandsche Zaken**: De geachte spreker uit Zuidholland heeft mij de eer gedaan mij eene opheldering te vragen en tevens een wensch te uiten, beide betreffende den toestand van den spoorweg op het Pruissische grondgebied van onze grenzen tot aan Oberhausen.

Ik ben met den geachten spreker allezins overtuigd van het belang van het spoedig tot stand komen van dat werk; ik geloof dat meer daarvan, dan van een station te Rotterdam, de belangen van onzen handel afhangen. Ik kan den geachten spreker daaromtrent evenwel niets anders antwoorden dan door mij reeds bij den anderen tak der wetgeving is gedaan: namelijk, dat de Regering in de overtuiging leeft, dat die spoorweg in den loop des jaars 1856 zal gereed zijn. Die overtuiging rust op de verzekering van de Pruissische regering dat dit het geval zou wezen. Zoolang wij niet bemerken dat men in gebreke blijft, zou een nadere aandrang op dit oogenblik overbodig zijn. Dat de voltooijing zoo laat geschiedt is onze schuld niet.

Ik neem deze gelegenheid te baat om een onwillekeurig begaan verzuim te herstellen. Bij § 2 der algemeene verslagen is eene opmerking gemaakt, van éene afdeeling uitgegaan, betreffende een beweerd minder juist gebruik van de wachtgelden, die uitgekeerd werden aan sommige ambtenaren. Daarop is door mijn geachten ambtgenoot voor de Finantien geantwoord; maar in de afdeeling is één voorbeeld aangehaald, mijn departement betreffende, en dat voorbeeld is niet opgehelderd. Dit gedeelte van het Voorloopig Verslag is te laat in mijne handen gekomen, dan dat ik daarop bij de Memorie van Beantwoording voor mijn departement had kunnen antwoorden. Er wordt namelijk gezegd, dat er op mijne begrooting drie personen zouden voorkomen voor het consulaat te Tripoli: één die tractement, een tweede die wachtgeld en een derde, die pensioen geniet. Het kon zijn dat er drie personen waren, twee die afgetreden zijn en één die nog in functie is, doch de geachte leden in de bedoelde afdeeling, die dit voorbeeld hebben aangehaald, hebben zich — men vergeve het mij — vergist. Er komt op mijne begrooting ter zake van het consulaat te Tripoli alleen een traetement voor, voor den consul, hetwelk zeer gering is, en een wachtgeld aan een consul te Tripoli, die niet meer in functie is; een wachtgeld dat, ik beken het, eene vreemde houding heeft, maar de Kamer, geloof ik, zal zich aan die vreemde houding niet ergeren, wanneer zij geïnformeerd zal zijn, dat die vreemde houding in het belang der schatkist wordt volgehouden; want, indien aan dien persoon pensioen wierd gegeven, zou dit veel meer bedragen dan nu zijn wachtgeld. Er zijn dus niet drie, maar slechts twee personen ter zake van dit consulaat op mijne begrooting.

De heer **van Rijckevorsel**: Ik dank den heer Minister van Finantien voor hetgeen hij de goedheid heeft gehad te antwoorden op mijne vraag betreffende het station en het entrepôt te Rotterdam, alsmede den Minister van Buitenlandsche Zaken voor zijn antwoord betreffende de verlenging van den Rhijnspoorweg. Ik moet evenwel erkennen, dat ik nog weinig bevredigd ben. Dergelijk antwoord heb ik hier en elders sedert jaren ontvangen, dat er namelijk eene onderhandeling, eene zamenspreking had plaats gehad. Tot hiertoe echter is het steeds bij onderhandelingen en conferentien gebleven. Het komt mij voor dat, na de opofferingen, die van wege den Staat voor den Rhijnspoorweg gedaan zijn, men toch wel een zedelijken aandrang bij die maatschappij kon in het werk stellen, als het van haar afhangt om voortgang aan de zaak te geven. Maar er is nog meer. Hier is ook quaestie van het entrepôt, dat ten gevolge van het tractaat met Pruissen moet worden daargesteld, onafhankelijk van de Rhijnspoorweg-maatschappij. Daartoe zouden intusschen, mijns erachtens, pogingen in het werk gesteld, handen aan het werk geslagen kunnen worden, maar dit geschiedt niet. Ik herhaal hetgeen ik heden morgen gezegd heb, dat aan die ongelukkige, verlatene Rijks-marinewerf sedert jaren niets anders te zien is, dan dat het onkruid, eenmaal bestaande, steeds hooger wast. Dit is het eenige onderscheid dat te bespeuren is. Telkens hapert het hier of daar, nu eens bij dit, dan weder bij een ander ministerie; nu eens moet eene deelsie plaats hebben bij het Departement van Finantien, afdeeling domeinen, dan weder bij de afdeeling administratie der in- en uitgaande regten, dan bij het Departement van Binnenlandsche Zaken; nu weder bij de Rhijnspoorweg-maatschappij. Ik neem de vrijheid met aandrang daarop te wijzen, dat wat betreft het entrepôt, mijns erachtens voortgang zou kunnen worden gemaakt, ook dan wanneer de Rhijnspoorweg-maatschappij met betrekking tot het station niet diligent was, en ik herhaal dus mijn verzoek, dat toch eindelijk in het speciaal belang van Rotterdam niet alleen, maar ook in het algemeen belang, voortgang gemaakt worde met die hoogst gewigtige aangelegenheid.

De heer **Cost Jordens**: Ik had mij voorgesteld het woord niet te voeren bij deze algemeene beraadslaging over de begrooting. Ik wilde dit nalaten, eensdeels om deze discussie niet langer te rekken dan noodig was, anderdeels omdat meerdere leden dezen mogen reeds gezegd hadden, hetgeen ik hier in het midden wilde brengen, hoofdzakelijk betreffende het te hoog opgevoerde cijfer der begrooting, het te spoedig wegnemen der opcenten, die als voorwaarde gesteld waren, mag ik wel zeggen, van de afschaffing van den accijns op het gemaal, en eindelijk de som uit het Fonds van koopprijzen der domeinen, die op de begrooting der middelen is gebragt. Ik zal nu over die punten niet spreken. Het zij genoeg te zeggen dat ik te dien opzigte deel in de meening van die leden, die van oordeel zijn, dat de Regering te spoedig gereed is geweest om die opcenten

ZITTING VAN DEN 28STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor het dienstjaar* 1856. (Algemeene beraadslaging.)

weg te nemen; dat ik van meening ben dat die opcenten de voorwaarde waren bij de afschaffing van den aeeijns op het gemaal, eene voorwaarde, die uitgedrukt is in de wet zelve, waar men leest, dat wanneer de gewone middelen niet toereikend zijn, er opcenten op zekere daar genoemde belastingen zullen worden geheven, en nu is dit geval daar, want er is niet alleen een tekort, maar men heeft ook door buitengewone middelen in hetgeen ontbrak moeten voorzien. Ik zeide echter dat ik over die punten niet wenseh te spreken.

De eenige reden waarom ik op dit oogenblik het woord heb opgevat, is omdat ik niet geheel zonder tegenspraak wil laten de redenering, die de Minister van Finantien gehouden heeft ten aanzien van het brengen van de som uit het Fonds van koopprijzen van domeinen op de begrooting der Middelen. De Minister heeft die handelwijze verdedigd, op grond dat die som overstond tegen een gelijk bedrag op hoofdstuk IX *A*, dat bestemd was tot amortisatie van schuld. Ik zal de vrijheid nemen op te merken, dat die amortisatie, naar mijne gedachten, verpligtend is. Zij bestaat vooreerst uit 3 ton van de $3^1/_2$ pereents Amortisatie-syndieaat en ruim 6 ton, voortvloeijende uit de verpligtingen, bij de wet van 1841 opgelegd. Ik zeg dus dat die aflossing verpligtend is, en daarom is het bij mij een groot bezwaar, dat daarin door dergelijke buitengewone middelen voorzien wordt, terwijl het behoorde te geschieden door gewone middelen.

Wat doen wij nu door het brengen van die som op de begrooting? Zij treedt nu in de plaats der gewone middelen; zij strekt om te gemoet te komen in hetgeen daaraan ontbreekt. Ik herhaal het, in de verpligte amortisatie, zoowel van de 3 ton als van de 6 ton, voortvloeijende uit de wet van 1841, had moeten voorzien worden door *gewone* middelen. En dit, Mijne Heeren, is *kapitaal*. Door dat kapitaal te gebruiken missen wij de rente daarvan. Van dat kapitaal, voor zoover het domeinen waren, ontvingen wij rente, die wij nu zullen missen. Dat kapitaal, voor zoover het voortvloeide uit de opbrengst van het Haarlemmermeer, was, als ik het zoo zeggen mag, niet vrij, maar *bezwaard*. Die fondsen, die koopprijzen van het Haarlemmermeer zijn gelden, die men verkrijgt onder onereusen of bezwarenden titel. Die fondsen zullen in de plaats moeten komen van de geldleeningen, die daarvoor in der tijd zijn gesloten; die, ondanks de duurte der verkoehte landen, nog niet geheel kunnen strekken, althans met de rente niet, om te voldoen al hetgeen die bedragen. Ik zal er verder niets meer van zeggen. Maar ik kon het niet van mij verkrijgen deze gelegenheid te laten voorbijgaan om de redenering van den Minister te beantwoorden, omdat ik het, even als verscheidene andere leden die er zoo over denken, ook een zeer verkeerd voorbeeld acht om op dergelijke wijze de middelen aan te vullen door gelden te nemen uit het domeinfonds.

Nu nog een oogenblik over eene zaak van een anderen aard, die ik, nu ik toch aan het woord ben, bij deze gelegenheid wil te berde brengen en die ook voornamelijk geldt den heer Minister van Finantien. Ik zal de vrijheid nemen te herinneren, dat ik in het afgeloopen jaar, bij de behandeling van de begrooting en wel in het bijzonder van het IIde hoofdstuk, heb in herinnering gebragt, dat de Staatsrekeningen over 1845, 1846 en 1847 vergezeld gingen van inlichtingen, opmerkingen en opgaven van verschillenden aard, die in staat waren om de wetgeving een denkbeeld te verschaffen van het gebruik, dat van die gelden gemaakt werd, die inderdaad in de plaats konden treden van eene zekere verantwoording. Dat is sedert 1848 achtergebleven, en de reden daarvan was, ik heb het destijds gezegd, dat in de Grondwet van 1848 niet meer gesproken werd van een verslag van het gebruik der geldmiddelen, dat voorgeschreven was bij de vorige grondwetten en in die van 1848 is weggelaten om de natuurlijke reden, dat daarvoor in de plaats was gekomen de verantwoording aan de wetgevende magt zoo als die nu in art. 122 staat gesehreven. Intusschen is aan dit beginsel van verantwoording, wat de uitvoering betreft, de hand nog niet gelegd. Wij hebben nog niet de comptabiliteitswetten ontvangen die daarin zullen voorzien. Ik zeg dit zonder berisping, want ik weet hoe de Minister van Finantien met werk overladen is; maar ik heb het destijds reeds gezegd, dat wij daardoor in een min gunstigen toestand zijn ten opzigte van het licht, dat op de Staatsrekeningen behoort te schijnen. Ik zeg u, wij zijn te dien aanzien in een minder gunstigen toestand dan vóór 1848, omdat wij toen een verslag kregen dat wij later niet ontvingen.

Ik heb destijds den wensch geuit dat de Minister daarin op de eene of andere wijze mogt voorzien. De Minister heeft de goedheid gehad te zeggen, dat hij die zaak, welke hij voor 's hands niet kon beslissen, in rijpe overweging zou nemen. Sedert, kort daarop, is ons geworden de Staatsrekening over 1852. Die rekening is even naakt, als ik het zoo zeggen mag, als de overige tot ons gekomen. Nu weet ik niet hoe de Minister daarover denkt. Misschien dat die Staatsrekening reeds gereed was en toen maar zoo is ingezonden; misschien ook, het is mogelijk, ik weet het niet, was de Minister niet van meening, dat aan mijne wenschen konde of behoorde te worden voldaan.

Ik neem daarom de vrijheid op die zaak terug te komen en den Minister te vragen, of aan het verlangen dat ik destijds heb te kennen gegeven, niet zou kunnen worden te gemoet gekomen? Ik moet hem herinneren, dat wij ten achtere zijn met de rekeningen over 1853 en 1854 en natuurlijk ook over 1855; dat, als wij de comptabiliteitswetten in het volgende jaar niet aannemen, dan ook die van 1856 en 1857 in hetzelfde geval zullen verkeeren, zoodat er dus verscheidene jaren zullen zijn, waaromtrent die maatregel zou kunnen worden genomen. Ik geloof dat de Vertegenwoordiging volle regt heeft om de uitvoering van een dergelijken maatregel te vragen. Ik ben althans overtuigd dat het noodig is, en ik ben er ook verzekerd van, dat wanneer de Minister van Finantien daartoe eenigzins de gelegenheid bezit, hij zich daaraan niet zal onttrekken. Ik wil er bijvoegen dat dit ook gemakkelijk door andere handen kan worden uitgevoerd, zonder dat het den Minister dus veel bezwaar zou opleveren. Eindelijk moet ik er bijvoegen dat ik in dat denkbeeld ook ondersteuning vind in de stemmen die zijn opgegaan in de Tweede Kamer, speciaal bij de commissie die de Staatsrekening van 1852 heeft onderzoeht en die ook vooral heeft aangedrongen op meer licht ten aanzien van die rekeningen en gewenseht heeft dat, zoolang de uitvoering van art. 122 der Grondwet nog niet plaats vond, inmiddels aan de wetgevende magt alles mogt gesuppediteerd worden wat kon strekken om licht aan die Staatsrekeningen bij te zetten.

Ik neem dus de vrijheid alsnog deze bedenkingen in het midden te brengen, en den Minister te verzoeken die in ernstige overweging te willen nemen, omdat ik mij overtuigd houde dat, door daaraan te voldoen, eene goede en nuttige zaak zal worden verrigt.

De heer **van Beeck Vollenhoven**: Daar ik niet, gelijk een spreker van heden morgen, de algemeene beraadslaging over de begrooting als een spiegelgeveeht beschouw, vat ik nogmaals het woord op, want hoe gaarne ik overtuigd zou zijn geworden door de rede van den heer Minister van Finantien, heeft zij op mij die uitwerking nog niet gehad, dat ik de vrees, die ik koester, dat wij op een verkeerden weg zijn, voor doelloos, ijdel zoude houden. Ik hoop door een nader antwoord althans minder bezorgd te worden.

De heer Minister is aangevangen met te spreken over het beweren dat de begrootingswetten te hoog zijn opgevoerd en hij heeft gezegd dat de bewijzen daarvoor niet geleverd waren. Ik heb mij daarvan onthouden, omdat ik bij deze algemeene beschouwing niet tot de onderdeelen wilde afdalen, maar het was ook geheel onnoodig, omdat zulks genoegzaam uit de gewisselde stukken blijkt, en het is dit thans te minder daar de Minister zelf met ons erkent dat er, zoo als hij zegt, een schijnbaar deficit van ongeveer f 90,000 bestaat. Een schijnbaar deficit, zegt de Minister, want bijaldien de middelen opbrengen wat zij in 1854 hebben opgebragt, dan zullen wij f 400,000 overhouden, en is de opbrengst gelijk aan die van 1855, dan zullen de inkomsten met een millioen de raming overtreffen. Ik veroorloof mij echter daartegen aan te voeren, dat bij de raming der Middelen, het cijfer nooit zoo hoog mag worden opgevoerd, dat het gelijk zou staan aan de opbrengst van het loopende of het onmiddellijk daaraan voorafgaande jaar, omdat in den loop van het dienstjaar gewoonlijk buitengewone behoeften ontstaan en suppletoire begrootingen moeten worden voorgedragen. Wij hebben er heden weder een voorbeeld van gehad; wij hebben een wets-ontwerp aangenomen, waarbij twee tonnen gouds voor subsidie worden aangevraagd. En twee zoodanige wets-ontwerpen zijn slechts noodig in 1856 om het geheele batig slot, dat de Minister zich voorstelt te zullen erlangen, te absorberen. De Minister heeft ons wijders gezegd, zoo als reeds in de gewisselde stukken voorkomt, dat, wanneer men in aanmerking nam de uitgetrokken rente voor de schatkistbiljetten en de rente voor het fonds der muntbiljetten en dergelijke meer, het vermoedelijk oversehot wel tot twee millioen kon stijgen, en dat dus een deficit van f 90,000 ten volle gedekt en het grondwettig artikel volkomen nageleefd zou zijn. Juist tegen die redenering kom ik op. Mijne stelling is steeds geweest, dat op het standpunt, waarop wij ons in deze Kamer bevinden en de zaken beschouwen moeten, wij letten moeten op hetgeen is voorgedragen, en niet op eventualiteiten, want deze kunnen tegenvallen. Ik geloof met den Minister, dat hij de schatkistbiljetten niet zal noodig hebben; maar het *kan* toch zijn, en dan zal hem de som tot rente uitgetrokken ten dienste staan. Die som kan hij bezigen, want de wet zal er hem bevoegdheid toe geven. Dit kan ook plaats hebben met andere door hem aangewezen posten, en dan heeft weder plaats hetgeen ik straks aanduide: een deficit van f 90,000.

Maar mijn grootste bezwaar is daarin gelegen, dat wanneer

ZITTING VAN DEN 28STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor het dienstjaar* 1856. (Algemeene beraadslaging.)

men de middelen raamt en de uitgaven begroot, men dat beginsel van finantieel beheer niet uit het oog mag verliezen, dat de aangewezen middelen ruimschoots de aangevraagde gelden voor de dagelijksche behoeften moeten dekken.

Ik geloof met den Minister dat het voor de Regering niet aangenaam is eene hooge begrooting aan de Vertegenwoordiging aan te bieden; ik geloof dat het standpunt van het Ministerie oneindig gemakkelijker zou zijn tegenover de Vertegenwoordiging, wanneer het mindere sommen voor de uitgaven aanbood, wanneer de overschotten veel hooger waren; maar dan moet men ook voorzigtig zijn, dan moet men ook in het oog houden, hoe gevaarlijk het is en tot welke consequentien het kan leiden, wanneer men op de eene of andere wijze zijne inkomsten vermindert tegenover de zekerheid die men heeft van meerdere uitgaven. Hier kan ik niet genoeg op drukken en dit is bij mij het groote bezwaar.

Ik heb straks de redenen gezegd — en ik zal ze niet herhalen, — waarom ik niet zoo zeer hecht aan het algemeene denkbeeld van het afschaffen van belastingen; maar, wanneer men daartoe overgaat, dan moet het vooral geschieden binnen die grenzen, dat de middelen die men overhoudt ruimschoots de gelden dekken, die men voor zijne gewone behoeften noodig heeft.

Het tweede punt door mij aangevoerd, zal ik niet weder ter sprake brengen; de spreker naast mij gezeten (de heer Cost Jordens) heeft mijns erachtens dit punt zoo juist en zoo duidelijk ontwikkeld, dat ik zou vreezen zijn betoog te verzwakken, wanneer ik er één woord bijvoegde.

Het derde punt blijft mij nog over. Ik heb ook dezen morgen in de laatste plaats genoemd dat millioen, dat nu voor buitengewone uitgaven voor de marine wordt aangevraagd. Het cijfer, tot nog toe als bate uit Oost-Indie op de begrooting der Middelen gebragt, berustte op geene wettelijke bepaling; het was, indien ik mij zoo mag uitdrukken, *een conventioneel cijfer;* maar een conventioneel cijfer dat juist door de gewoonte waarde had verkregen, dat als het ware bij ons eenmaal als *vast* was aangenomen. Ik betreur het dat men er toe is overgegaan om dat cijfer te verhoogen; dat men dat middel heeft moeten aanwenden. Dat punt zou echter voor mij niet dat overwegend bezwaar opleveren, als de beide eerste door mij aangevoerde punten bij mij doen ontstaan.

Ik wensch, gelijk ik reeds gezegd heb, met de Regering mede te werken, maar wanneer men die twee door mij vooropgezette hoofdbeginselen laat varen, dan vrees ik dat onze finantiele toekomst werkelijk met bezorgdheid moet worden te gemoet gegaan.

De heer **van der Lek de Clercq**: Ik neem de vrijheid, Mijne Heeren, een enkel woord in het midden te brengen tot verduidelijking en opheldering van een gedeelte mijner rede, heden morgen gehouden. De heer Minister van Finantien heeft mijne aanmerking ten opzigte van het terugnemen uit de wet op de Middelen van de verhoogde opcenten op zekere belastingen, gequalificeerd als een verwijt, dat ik aan de Regering zou hebben gedaan. Zoo het een verwijt is te noemen, dan zal het zeker wel een zeer *zacht* verwijt zijn geweest; het is althans mijne bedoeling niet geweest om te dien aanzien eenig verwijt te doen, en dit te minder, omdat, gelijk ik reeds dezen morgen heb te kennen gegeven, juist bij mij het grootste bezwaar tegen de aanneming van de wet tot afschaffing van den accijns op het gemaal, gelegen was in het daarbij voorgestelde equivalent, in de heffing namelijk van de bedoelde opcenten. Maar ik heb voornamelijk het verlangen aan de Regering willen te kennen geven, om niet zoo spoedig toe te geven aan den drang, die vroeger onderscheidene malen heeft plaats gehad, en welligt ook nog voortaan zal plaats hebben, tot afschaffing van belastingen, en tot de wegneming der middelen om in de behoeften van het Rijk te voorzien. Nu zegt de Minister wel dat hij niet heeft toegegeven aan dien aandrang, maar dat hij die opcenten heeft laten wegvallen omdat destijds de levensmiddelen zoo duur waren. Doch ik wil het gevraagd hebben of de omstandigheden ten tijde der behandeling der wet tot afschaffing van den accijns op het gemaal, zoo zeer anders waren, als toen de begrootingswetten werden voorgedragen. Dezelfde duurte bestond en daarin is althans geene groote vermeerdering gekomen; de omstandigheden waren dus, naar mijn inzien, dezelfde. Ik heb dus der Regering geen verwijt willen maken van de weglating dier opcenten, maar ik heb haar, zoo noodig, willen ondersteunen om toch niet te spoedig toe te geven aan zoodanigen aandrang, dien ik in het welbegrepen belang van onzen finantielen toestand verkeerd acht.

De heer **Minister van Finantien.** [*Deze rede zal later worden medegedeeld.* II.]

De heer **Cost Jordens**: Voor een oogenblik vraag ik het woord om den Minister van Finantien te bedanken voor zijn antwoord op mijn wensch omtrent de Staatsrekening. Ik vrees echter dat de Minister mij niet regt begrepen heeft: misschien heb ik door wat te schielijk te spreken mij niet duidelijk uitgedrukt. De Minister heeft gezegd, dat in die rekening eenige *meerdere* bijzonderheden konden worden opgenomen, en daaruit zou ik moeten afleiden, dat de Minister het oog had op het zoogenaamde verslag over de geldmiddelen, waarin aangewezen wordt de stand van de begrootingen van uitgaven, met opgave van staten van ontvangst en verschillende andere zaken. Dit is volstrekt mijne bedoeling niet. Ik zal den Minister alleen verzoeken, de Staatsrekeningen over de jaren 1845, 1846 en 1847 in te zien, en ook zijne aandacht te vestigen op het rapport van de commissie uit de Tweede Kamer der Staten-Generaal, die eenigen tijd geleden hare bevinding over de Staatsrekening van 1852 heeft kenbaar gemaakt.

De heer **van Wessem**: De bezwaren die bij mij tegen de begrootingen van uitgave en tegen de wet op de Middelen bestaan, zijn reeds door geachte medeleden vóór mij ontwikkeld, namelijk het hoog cijfer der uitgaven en dat de middelen, ondanks de hooge raming, niet voldoende zijn om die uitgaven te dekken. Ik zou het woord niet gevraagd hebben, ware het niet dat de Minister van Finantien in zijne laatste rede had gezegd, *dat de Regering meende dat de verpligte aflossing volgens de wet van* 1841, *kon geschieden uit het fonds voortvloeijende uit den verkoop van domeinen.* Ik neem de vrijheid dat te betwijfelen. Ik geloof dat de strekking en de geest van de wet van 1841 deze zijn, dat men jaarlijks zooveel zal nemen van de gewone middelen als er uitgewonnen wordt door de vervroegde intrekking van de kansbiljetten, waarbij gevoegd moet worden drie ton tot aflossing van de $3\frac{1}{2}$ pcts. amortisatie-syndicaat.

Ik zal hier niets meer bijvoegen. Mijn hoofdbezwaar is, dat de middelen de uitgaven niet dekken. De Minister heeft een aantal cijfers opgenoemd, maar het komt mij voor, dat het gewaagd zou zijn op al die cijfers te letten, waarbij ik nog moet voegen, dat de Minister twee millioen als een surplus heeft aangenomen, maar dat daarvan toch het millioen moet worden afgetrokken, dat uit het fonds van de koopprijzen der domeinen is genomen.

De algemeene beraadslagingen over de *Begrootingswetten voor het dienstjaar* 1856 worden gesloten.

Het WETS-ONTWERP TOT VASTSTELLING VAN HOOFDSTUK I (*Huis des Konings*) DER STAATSBEGROOTING VOOR 1856 wordt zonder beraadslaging met algemeene (25) stemmen aangenomen.

Bij deze en de volgende stemmingen was de heer Paspoort van Grijpskerke afwezend.

Het WETS-ONTWERP TOT VASTSTELLING VAN HOOFDSTUK II (*Hooge Colleyien van Staat en Kabinet des Konings*) DER STAATSBEGROOTING VOOR 1856 wordt zonder beraadslaging met algemeene (25) stemmen aangenomen.

De beraadslaging wordt geopend over het WETS-ONTWERP TOT VASTSTELLING VAN HOOFDSTUK III (*Departement van Buitenlandsche Zaken*) DER STAATSBEGROOTING VOOR 1856.

De heer **van Rijckevorsel**: Ik had mij niet voorgesteld over de begrootingswetten, behalve bij de algemeene beraadslaging, veel het woord te voeren. Ik moet echter bekennen dat de zeer laconieke antwoorden, die wij ontvangen hebben bij het IIIde hoofdstuk, mij dringen om nog eenige opheldering aan den Minister van Buitenlandsche Zaken te vragen. Er was in de eerste plaats in het verslag dezer Kamer gesproken over de nadeelen, welke de scheepvaart op de Maas en op de Zuidwillemsvaart ondervindt door de aftapping van water ter bevloeijing van landerijen in België. Het antwoord van de Regering daarop was eenvoudig, dat dit het onderwerp van een naauwkeurig onderzoek uitmaakt. Ik twijfel daar niet aan, maar sedert geruimen tijd duurt dat onderzoek. Ik ontveins dus niet, dat ik veel liever het antwoord ontvangen had, dat reeds deswege aan het gouvernement van België regtmatige vertoogen waren gedaan. Heeft dat nog niet kunnen geschieden, dan neem ik de vrijheid in het belang niet alleen van de provincie Limburg, maar ook van den geheelen handel van Nederland langs die zijde er op aan te dringen dat dat onderzoek zoo spoedig mogelijk ten einde worde gebragt en behoorlijk effect moge sorteren. Te meer acht ik dit noodzakelijk, omdat ik de vrees heb hooren uiten dat men in België voornemens is nog verder te gaan, nog meer water van de Maas af te leiden en dus het reeds bestaande kwaad te vergrooten.

Het tweede punt was de vertraging, die de sluiting van het

ZITTING VAN DEN 28STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor het dienstjaar* 1856. (Beraadslaging over Hoofdstuk III.)

handelsverdrag met de Dominicaansche republiek heeft ondervonden. Daarop wordt geantwoord » dat dit niet aan de Regering is te wijten, maar aan den staat van zaken in genoemde republiek en aan eene ongesteldheid van derzelver onderhandelaar; dat nog zeer onlangs dezerzijds op afdoening is aangedrongen en zelfs een oorlogsvaartuig ter beschikking van den Dominicaanschen gevolmagtigde is gesteld om zich naar Curaçao te begeven." Ik moet echter de vrijheid nemen op te merken, dat reeds in 1853 een tractaat gesloten was met die republiek. Dat tractaat is reeds in Januarij 1854 hier te lande bekend geworden. Daaraan ontbrak alleen de ratificatie. Was die ratificatie toen gesehied, dan waren onze schepen voor de regten daar met die van alle andere natien en ook met die van Dominica zelve gelijkgesteld geworden. De Regering heeft gemeend niet te moeten ratificeren. Waarom, is nimmer gezegd. Ik wil gelooven, ik moet aannemen, dat er eenige gegronde reden voor bestond. Maar hoe dit ook zij, zoo komt het mij voor dat in dat lange tijdsverloop hetgeen er nog aan een reeds gereed zijnd tractaat ontbrak, gemakkelijk had kunnen hersteld worden. Sedert twee jaren is door het niet ratifieeren van dat tractaat onze handel van de voordeelen verstoken, die bij dat tractaat toegezegd waren. Ik mis hier alweder die diligentie, die voortvarendheid, die mijns erachtens bij ieder Departement, maar niet het minst bij dat van Buitenlandsche Zaken behoort te bestaan.

Hetzelfde zou ik kunnen zeggen van het tractaat met Timor, waaromtrent wij eenvoudig vernemen, dat de Regering pogingen aanwendt tot het openen van nadere onderhandelingen. Dus die nadere onderhandelingen hebben nog geen plaats gehad. Ik zal echter over dit tractaat verder niet uitweiden.

Het meest heeft mij verwonderd, ik ontveins het niet, het antwoord dat wij gekregen hebben omtrent de opzegging van het tractaat met België. » Wat betreft de vraag nopens het handelstractaat met België, zoo zal de Regering, zoodra de geschikte tijd daartoe gekomen is, omtrent hare voornemens de noodige mededeelingen doen." Dat is, geloof ik, met andere woorden gezegd: gij, Kamer, hebt nog geen regt daarnaar te vragen! Evenwel na het gebeurde in de Belgische kamer, geloof ik niet alleen dat deze Kamer daartoe eenig regt heeft, maar dat het, in het belang van den handel, pligt is, daarnaar te vragen, niet, zoo er onderhandeld wordt, naar den juisten stand van die onderhandelingen: dat zou misschien niet zijn in het belang der zaak; maar de Kamer kan, mag en moet, mijns bedunkens, vragen of het tractaat opgezegd is al dan niet. Is het tractaat nu niet opgezegd, dan weet men dat men vooreerst geene verandering in den stand van zaken te wachten heeft.

Ik neem dus de vrijheid aan den Minister van Buitenlandsche Zaken te verzoeken, iets meer en zoo veel mogelijk te antwoorden, omtrent die zaak, waarin natuurlijk de handel belang moet stellen.

» Aangaande de zaak van den aanleg eener vaste brug te Keulen", lees ik in de Memorie van Beantwoording, »geeft de Regering gaarne de verzekering, dat de daaromtrent geuite wensch volkomen met hare bedoelingen overeenstemt." Dit antwoord maakt ons ook niet wijzer. Ik mag niet ontveizen dat die brug te Keulen voor onze scheepvaart en voor onzen handel met Duitschland een allergewigtigst onderwerp is, dat de belangstelling, de bezorgdheid van den handel en van de scheepvaart in hooge mate opwekt. Er bestaat vrees dat Pruissen daardoor stilzwijgend eenigermate het stapelregt van Keulen zal herstellen, doordien de doorvaart, door middel van die brug, zal belemmerd worden. Ik heb met belangstelling gelezen hetgeen door den heer van Lynden in de Tweede Kamer der Staten-Generaal daaromtrent gezegd is, en wilde ik daarover nog iets zeggen, ik zou zijne woorden moeten herhalen. Derhalve zal ik de vrijheid nemen mij daaraan te gedragen. Alleen wil ik daarbij tevens doen opmerken, dat wanneer die zaak niet te keeren is, gelijk ik vrees dat die, na het laatst met Pruissen gesloten tractaat dezerzijds niet wel meer zal zijn te keeren, niettegenstaande mij dunkt dat de vroegere tractaten zoodanige brug verbieden, men dan toch daarvoor zal moeten waken dat de doorgang onder die brug voldoende zij, en dat, wanneer het niet mogelijk is, dat alle schepen met staande masten onder die brug door varen, dan toch tegen de zwarigheden, kosten en moeite, welke daarvan het gevolg zullen zijn, een equivalent verkregen worde in de vermindering der Rhijnvaartregten op het Pruissisch grondgebied. Wij van onze zijde hebben edelmoedig die regten afgeschaft; wij hebben daaraan wijs gedaan, maar het is niet te ontkennen, dat de Duitschers vooral daarvan profiteren; desniettegenstaande blijven deze de Rijnvaartregten heffen. Thans echter is men in de gelegenheid op de afschaffing dier regten aan te dringen en tegenover de toestemming tot dat bouwen eener vaste brug de opheffing dier regten te bedingen.

Ik heb nog eene bedenking, Mijne Heeren. In de Tweede Kamer is aan den Minister van Buitenlandsche Zaken gevraagd; hoe het stond met de betaling van consulaire regten aan een zeker Nederlandsch agent te Melbourne in Australie, een titel, die tot dusverre bij ons niet bekend was. Wel hebben wij consulaire agenten, die in de plaats van consuls komen, maar geene agenten zonder karakter, die de scheepvaart niet kunnen representeren, niet tusschen beiden kunnen komen bij de Regering, en dus eigenlijk niet dan een ijdelen titel hebben, zonder dat zij eenig nut kunnen doen of dat hunne tusschenkomst kan worden ingeroepen. Die agent maakt misbruik van dien titel, om consulaire regten te heffen van de scheepvaart, als of hij werkelijk consul was, en hij heeft de stoutheid om op de rekening, waarop hij ponden sterling schrijft en laat betalen, zich consulair agent te noemen. Daarover is van wege den handel bij de Regering geklaagd en door deze is officieel geantwoord, dat bedoelde persoon die regten niet mogt heffen en dat hij te regt gewezen zou worden. Daardoor is de handel gerustgesteld, maar in een antwoord door den Minister van Buitenlandsche Zaken aan den heer Bieruma Oosting op diens interpellatie in de Tweede Kamer gegeven, wordt de zaak weder eenigzins twijfelachtig voorgesteld. Uit dat antwoord zou men moeten opmaken, dat aan dien agent te Melbourne wel remonstranties zouden gedaan worden over het te veel heffen van regten, maar niet dat hij te regt gesteld zou worden en hem te kennen zou worden gegeven dat hij niets mogt heffen. Ook daaromtrent wensch ik van den Minister eenige nadere opheldering te ontvangen.

De heer **Regout**: Ik heb met veel genoegen gezien, dat de beide takken der Volksvertegenwoordiging de gewigtige aangelegenheid der misbruiken door de Belgisehe regering begaan, met opzigt tot het aftappen der Boven-Maas en het bezigen van de Zuid-Willemsvaart tot besproeijing der Belgische gronden, zeer wel ter harte hebben genomen, en dat tevens de Regering daarop ten antwoord gegeven heeft, dat van harentwege reeds een naauwkeurig onderzoek daartoe begonnen, echter nog niet voleindigd was.

Mijn voornemen was, Mijne Heeren, om over deze aangelegenheid breedvoerig in bijzonderheden te treden. Daar echter het onderzoek van regeringswege nog niet afgeloopen is, zal ik tot nog toe het stilzwijgen bewaren en ik behoude mij voor, nader op dit gewigtig onderwerp terug te komen; uitende ik hierbij den wensch dat Hunne Excellentien de heeren Ministers van Binnen- en van Buitenlandsche Zaken allen mogelijken spoed zullen maken ten einde de zoo zeer gegronde klagten uit Maastricht, Venlo en Roermond in het midden gebragt, ophouden, en onze bestaande tractaten met het naburig België in den volsten zin voor de eer en belangen van Nederland zullen worden geëerbiedigd.

De heer **Minister van Buitenlandsche Zaken**: Ik zal mij, vrees ik, eenigermate te verantwoorden hebben, aan deze Kamer welligt, maar zeker aan den geachten spreker uit Zuidholland, over den vorm van het door mij gegeven schriftelijk antwoord. Ik maak dit op uit de qualificatie die de geachte spreker daaraan wel heeft willen geven, door het te noemen *zoo zeer laconiek*, dat hij daarin de aanleiding heeft gevonden om de punten door hem in 't midden gebragt, nader aan te roeren. Indien de geachte spreker dat epitheton gebruikt heeft in den gewonen zin, dan dank ik hem daarvoor en dan zal de Kamer zeker dat antwoord goedkeuren, want noodelooze uitweiding doet tijd verloren gaan en dient tot niets.

Maar wanneer hij er onder heeft willen verstaan, dat ik te weinig heb gezegd, dan moet ik mij verschoonen. Ik zal nu trachten punt voor punt na te gaan, wat hij heeft opgemerkt, om, zoo ik schuld mogt hebben, aan te vullen wat daaraan in mijn eerste antwoord mogt hebben ontbroken.

De geachte spreker heeft in de eerste plaats herinnerd de aangelegenheid van de vaart op de Maas. Indien mijn antwoord daaromtrent gegeven, niet voldoende was, namelijk dat de Regering verklaart, dat die zaak het ontwerp uitmaakt van een gezet onderzoek, dan zal, geloof ik, hetgeen de geachte spreker uit Limburg zoo even gezegd heeft, mijne beste verantwoording zijn. Er is nog geen stap door deze Regering betreffende dat onderwerp gedaan, en de Regering zal geen stap doen vóór zij de zaak in geheel haren omvang kent, omdat daaruit aan haar zal blijken wat haar regt is. Dit zal de Kamer en ook de geachte spreker zeker billijken. De fout, zoo er eene fout bestond, zou in allen gevalle niet in het antwoord gelegen zijn, maar in hetgeen gebeurd of niet gebeurd is; doch uit hetgeen de geachte spreker uit Limburg heeft opgemerkt, zal de Kamer wel gevoelen, dat het gedrag der Regering ten dezen opzigte geene veroordeeling verdient.

Het tweede punt, door den geachten spreker aangevoerd, betreft de vertraging, welke het handelsverdrag met de Dominicaansehe republiek heeft moeten ondervinden. Ook daar weegt de aanmerking van den geachten spreker meer op de zaak dan op het antwoord, want dit laatste is kort, maar gaf volledig te kennen wat er van de zaak is. Die geachte spreker vindt het niet goed dat,

ZITTING VAN DEN 28STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor het dienstjaar* 1856. (Beraadslaging over Hoofdstuk III en IV.)

daar het tractaat reeds in het begin van 1853 hier was, de Regering de ratificatie daarvan heeft geweigerd.

Ik heb op dit oogenblik dat tractaat niet bij mij, maar ben overtuigd dat deze Kamer en ook de geachte spreker, bij kennisneming van dat tractaat, het gedrag der Regering, die de ratificatie van dat tractaat geweigerd heeft, allezins zou billijken, en dat, indien dat tractaat, zoo als het daar lag, ware geratificeerd, er zeer te regt gewigtige aanmerkingen op het gedrag van de Regering zouden te maken zijn.

Maar wat daarvan zij, de Regering heeft gemeend niet te moeten ratificeren, en tot dus ver heeft er geen nieuw tractaat tot stand kunnen komen; de toestand van de Dominicaansche republiek en de ongesteldheid van den onderhandelaar dier republiek zijn daarvan oorzaak. De Regering heeft zich daaromtrent zoo weinig te verwijten, dat zij, zoo als in de Memorie Beantwoording is gezegd: » zelfs een oorlogsvaartuig ter beschikking van den Dominicaanschen gevolmagtigde heeft gesteld, om zich naar Curaçao te begeven." En nu wordt de Regering, die de beleefdheid heeft een harer oorlogsvaartuigen aan te bieden ten einde den onderhandelaar der vreemde Republiek te doen overkomen — ik zeg niet beschuldigd — maar dan toch verdacht van niet met activiteit te werk te gaan, niet de noodige activiteit aan den dag te leggen om dat gewigtig tractaat met de Dominicaansche Republiek te sluiten. Ik geloof niet dat dit regtvaardig is.

Ten aanzien van het tractaat met Portugal wegens Timor, doet het den spreker leed dat er nog geene nadere onderhandeliegen zijn aangeknoopt. In het antwoord was gezegd, dat de Regering dadelijk pogingen had in het werk gesteld om die onderhandelingen aan te knoopen. Maar even als voor het sluiten van een tractaat noodig is de toestemming van twee partijen, wordt ook voor het aanknoopen van onderhandelingen gevorderd de wil van twee partijen. Nu kan ik niet zeggen dat hetgeen de regering van Portugal dezerzijds heeft moeten ondervinden met betrekking tot het eerste tractaat van dien aard is, dat men kon verwachten, dat die Regering dadelijk bereid zoude geweest zijn om over een nieuw tractaat te onderhandelen. Ieder zal gevoelen dat er eenige tijd noodig is om die regering in de stemming te brengen, die vereischt wordt om deze zaak met succes te kunnen opvatten. De correspondentie van den Minister van Buitenlandsche Zaken zou, indien dit noodig ware, kunnen bewijzen dat deze zich op denzelfden dag, waarop de afstemming van het tractaat heeft plaats gehad, aan onzen Minister in Portugal heeft geschreven wat hij te doen had om den weg te openen ten einde een nieuw tractaat te kunnen tot stand brengen.

Het is altijd nuttig dat de Ministers aan hunne pligten worden herinnerd, maar dit doende moet men hen toch niet veroordeelen zonder dat men weet of daartoe termen bestaan.

Het meest echter is de spreker, ik zeg niet gebelgd, maar toch verwonderd geweest — en ik geloof werkelijk daarop te mogen toepassen de spreuk hinc illae lacrymae — over het antwoord met betrekking tot de opzegging van het tractaat met Belgie. Vooral na hetgeen deswege in de Belgische kamer was gebeurd, zegt de spreker, mag en moet hier gevraagd worden of het tractaat al dan niet is opgezegd en het is de pligt der Regering daarop te antwoorden.

Ik ben dit geheel eens met dien spreker, maar bij de 17de paragraaph, waarop de spreker doelt, is niet aan de Regering gevraagd of het tractaat met Belgie was opgezegd, maar daar is gevraagd: » of het Gouvernement voornemens is het bestaande handelstractaat met Belgie op te zeggen." Dit is de vraag, en men kan dus uit de stelling, dat de Vertegenwoordiging zeker bevoegd is om te vragen of een tractaat is opgezegd, niet concluderen tot hare bevoegdheid om te vragen of de Regering voornemens is een tractaat op te zeggen. Dit laatste is de vraag waarop geantwoord is dat de Regering de mededeeling van hare voornemens zal doen wanneer de tijd daarvoor zal gekomen zijn.

Ik geloof niet dat na deze opheldering de spreker zelf zal verlangen dat hier door de Ministers des Konings in het openbaar aan Belgie zal worden verkondigd, wat de voornemens dezer Regering zijn. Dit alleen wilde ik echter zeggen, dewijl het mij voorgekomen is dat de bedoeling van den spreker eene andere is dan die, welke de vraag van het verslag zoo duidelijk medebrengt. Ik kan alleen verklaren dat het tractaat met Belgie niet is opgezegd, en wanneer die vraag gedaan was, zou ik terstond hetzelfde geantwoord hebben.

Vervolgens heeft de geachte spreker het onderwerp van de brug te Keulen aangeroerd. De spreker heeft te regt het belang doen gevoelen, dat, ook naar mijne schatting, in die quaestie gelegen is voor den nationalen handel en de scheepvaart; en toch, Mijne Heeren, juist om dat belang en dat gewigt, spreek ik er over met aarzeling. De geachte spreker wijst op hetgeen deswege door een geacht vertegenwoordiger in de andere Kamer is gezegd. Ik mag van mijn kant wijzen, want het is gedrukt, op hetgeen aldaar door mij is gesproken. Ik heb daar de stukken zelve voorgelezen, en gezegd: dat zijn de feiten. Verder ben ik niet gegaan. Ik geloof dat de vrees, die de geachte spreker geuit heeft, juist bewijst dat het beter is, wat deze zaak betreft, zich hier in het openbaar te bepalen tot het voorlezen van de stukken daartoe betrekkelijk. Ik geloof dat het leggen van eene vaste brug in beginsel niet wel kon betwist worden, en dat het vorige Ministerie dat principe te regt heeft erkend. Maar ik ben het met den geachten spreker geheel eens: wil men eenmaal aannemen dat het leggen van de brug geoorloofd is, dan vordert ons belang en brengt ons regt mede èn dat precautien genomen worden opdat er voor de scheepvaart voldoende gezorgd zij èn dat de scheepvaart onbelemmerd blijve. Dat is het beginsel 't welk ik voor mij gehandhaafd wensch te zien. Ik geloof dat de geachte spreker bij nader inzien met mij zal instemmen, dat het laconieke behandelen van deze zaak in deze Kamer voor het oogenblik beter is dan eene uitvoerige bespreking.

Ten slotte is de spreker op een punt gekomen waarvan hij de goedheid heeft gehad mij te verwittigen, iets waarvoor ik hem opregtelijk dank zeg. Er bevindt zich in Australie een commercieel (geen consulair) agent; ik heb dien persoon aangesteld gevonden. Deze persoon had geene bevoegdheid (ik heb dat reeds in de andere Kamer gezegd en het is hem herhaaldelijk aangeschreven) zich den titel van consulair agent aan te matigen. Daar wij in onze kolonien geene consuls van andere mogendheden toelieten, moesten wij daarvan het voorbeeld niet geven en konden wij dus geen consulaire agenten in de kolonien van andere natien hebben. Die commerciele agent (over het nut of de noodeloosheid van dergelijke agenten zullen wij nu niet spreken) is beschuldigd geworden van consulaatregten te hebben geheven. Daaromtrent is mij door de kamer van koophandel te Rotterdam eene opheldering gevraagd en ik heb daarop geantwoord — de geachte spreker heeft dat zeer juist opgegeven — dat hij geene bevoegdheid bezat om consulaatregten te heffen. Doch nu heeft men in de andere Kamer uit mijn antwoord opgemaakt (en dat antwoord gaf er inderdaad aanleiding toe), dat hij wel gecorrigeerd was daarover dat hij *te veel* had geheven, maar dat ik niet verklaard had dat hij *niets* mogt heffen.

Mijn antwoord, ik herhaal het, heeft daartoe aanleiding gegeven en daarom verheug ik mij, dat de geachte spreker mij in de gelegenheid gesteld heeft mijn antwoord nog meer te verduidelijken. De vraag was mij in de andere Kamer onverwachts gedaan en ik heb daarop geantwoord zooveel mijn geheugen mij destijds de zaak voor den geest bragt. In mijn antwoord heb ik duidelijk niet genoeg onderscheiden tusschen het tarief van de consulaire regten en de gewone provisie die een commercieel agent kan rekenen. Dit was het gebrek in mijn antwoord, doch, om nu allen twijfel te doen verdwijnen, zoo verklaar ik bij deze, dat die commerciële agent geene consulaire regten hoegenaamd mag heffen; dit was hem reeds voor lang geschreven en zoo ik in de andere Kamer heb gesproken van eene correctie, die hij heeft ontvangen, dan was dit de correctie dat hij in het geheel geene consulaire regten mogt heffen, en niet dat hij verwezen was naar een tarief van consulaire agenten.

Ik hoop dat deze inlichtingen allen twijfel zullen doen ophouden en ik herhaal het, ik dank den geachten spreker dat hij mij daartoe in de gelegenheid heeft gesteld.

De beraadslaging wordt gesloten en het *wets-ontwerp tot vaststelling van Hoofdstuk III* (*Departement van Buitenlandsche Zaken*) *der Staatsbegrooting voor* 1856 met algemeene (25) stemmen aangenomen.

De beraadslaging over het WETS-ONTWERP TOT VASTSTELLING VAN HOOFDSTUK IV) *Departement van Justitie*) DER STAATSBEGROOTING VOOR 1856 wordt geopend.

De heer **van Eijsinga**: Er is heden reeds twee maal het beeld gebruikt van spiegelgevecht. Men zal mij veroorloven mijne rede aan te vangen met eene soortgelijke beeldspraak. Zij is deze. Wanneer door een departement belangrijke organieke wetten zijn aangeboden of toegezegd, dan is daarvan al ligt het gevolg, dat men zegt: ik zal niet hierover of daarover spreken, want bij de behandeling dier organieke wetten zal zich de gelegenheid daartoe wel ruimschoots aanbieden, en dit geeft, als het ware, het denkbeeld van een wapenstilstand aan. Ik zal echter niet gehcel het stilzwijgen kunnen bewaren, al is het ook dat eene wet op de regterlijke organisatie reeds is voorgedragen en dat eene nadere regeling van deu Raad van State is toegezegd. Wat dit laatste punt betreft, zoo meen ik alsnog op den voorgrond te mogen stellen een denkbeeld dat ik reeds vroeger heb ontwikkeld, dat namelijk bij die organisatie zou worden gedacht aan eene administrative regtsmagt, dat dit gemis zou aangevuld worden in onze staatsinrigting en dat die regtsmagt aan dit hoogst belangrijk collegie moge worden op-

ZITTING VAN DEN 28STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor het dienstjaar* 1856. (Beraadslaging over Hoofdstuk IV.)

dragen. Of die wensch vervulling zal erlangen, ik vrees er voor, en betwijfel het vooral sedert de behandeling der partiele wet op de waterschappen, waarin het denkbeeld is gelegd om die regtsmagt op te dragen aan den gewon burgerlijken regter. Ik heb dat denkbeeld in der tijd betreurd en bestreden, doch vruchteloos, en ik zou dus vreezen, dat wij een stap achteruit waren gegaan en dat de wenschelijkheid om zoodanige administrative regtsmagt aan den Raad van State op te dragen, meer op den achtergrond is geschoven; en zulks niettegenstaande ik mij meen te herinneren, dat dit denkbeeld vroeger door den Minister van Justitie niet is bestreden en door zijn ambtgenoot voor Binnenlandsche Zaken is beaamd. Ik acht dat denkbeeld alsnog wenschelijk en ik meen het aan de aandacht van den Minister te mogen onderwerpen, het natuurlijkerwijze aan hem overlatende, in hoe verre hij zal oordeelen dat het al dan niet raadzaam is om het in gunstige overweging te nemen.

Het tweede punt, dat ik wensch aan te raken, is de regterlijke organisatie in verband met het Hoog Militair Geregtshof. Men zal dat verband welligt moeijelijk vatten en ik erken op den eersten aanblik is het zoo gemakkelijk niet te vinden. Ik had echter gewenscht dat de Minister dit verband — dat niet ondenkbaar is — eenigzins gevoeld had; ik had gewenscht in de voorgedragen wet op de regterlijke organisatie, eenig spoor of bewijs te vinden, dat men het hooger beroep, — misschien spreek ik juister wanneer ik zeg de cassatie in militaire strafzaken — bij een der daarbij voorgestelde regtscollegien had gebragt. Ik zeg niet dat men dat verpligtend had moeten stellen, maar alleen dat men dit conditioneel mogelijk had gesteld. Er zijn toch meer bepalingen, die conditioneel zijn: men vindt ze zelfs in onze Grondwet, waarin ik lees: *hoven zoo die er zijn.*

Ik wijs u nu niet op de discussien van de Tweede Kamer, maar op de stemming die plaats heeft gehad, omtrent dit onderwerp. Toen dit onderdeel van het IVde hoofdstuk ter sprake werd gebragt, heeft niemand daarover het woord gevraagd, dan alleen om eene stemming te provoceren, en die stemming was eene sterk sprekende manifestatie, want het gevolg is geweest, dat slechts eene geringe meerderheid een goedkeurend votum aan dit onderdeel der begrooting heeft gehecht. Wanneer ik nu uwe aandacht op die stemming vestig, dan moet ik u wijzen niet alleen op hetgeen geschied is, maar op hetgeen kan geschieden. Ik stel de mogelijkheid en zelfs de waarschijnlijkheid, dat bij eene volgende gelegenheid misschien de stemming omtrent dit onderwerp eene nog ongunstiger verhouding zou kunnen krijgen en dat dit onderdeel van de begrooting werd afgestemd. Wanneer men dan, al was het voorloopig en conditioneel, den maatregel genomen had, waarop ik straks wees, dan zou de moeijelijkheid zoo al niet voorgekomen, dan toch te gemoet gekomen zijn.

Ik zal u op dit oogenblik niet bezig houden met de bezwaren, die ik vroeger ten opzigte van dit punt in het midden heb gebragt. Ik heb gemeend en ik meen nog, dat het nut van het Hoog Militair Geregtshof niet in verhouding staat tot de kosten; zelfs heb ik gemeend, dat die inrigting niet zoo noodzakelijk was. De Minister heeft evenwel altijd het tegenovergestelde denkbeeld volgehouden, onze strijd zou dus ijdel zijn. Maar ik vermeen toch te mogen vragen: welk gegrond bezwaar zou tegen mijn denkbeeld bestaan? Ik erken dat de militaire regter in eersten aanleg over den militair moet oordeelen. Er zijn verschillende omstandigheden die op de appreciatie van het feit invloed kunnen hebben. Ik stel als voorbeeld het gevoel van eer van den militair, dat hem vooral eigen is en dat hem eigen moet zijn; de krijgstucht, die den militair strenger moet doen beoordeelen dan iemand anders, die zich tegen de wetten vergrijpt. Dat zijn, onder meer andere, omstandigheden, die invloed kunnen en moeten hebben op de beoordeeling van de zaak. Dat zijn omstandigheden, die medebrengen dat die regtspraak door militairen moet geoefend worden. Maar als nu eens het feit onderzocht, beoordeeld en goed geapprecieerd is en de zaak in hooger beroep moet behandeld worden, is dan niet ieder regtscollegie in staat om, afgescheiden van de feiten, te onderzoeken of de wet goed is toegepast? Ik zou daarin niet het minst bezwaar zien.

Nu ik toch aan het woord ben, wil ik er nog éene opmerking bijvoegen. Het betreft de Rijkspolitie. In zijn antwoord zegt de Minister, dat hij de Rijkspolitie niet geschikt houdt voor eene wettelijke regeling, dat hij niet meent dat er eenige wettelijke regeling in dit opzigt noodig is. Ik stem dit in zeker opzigt toe. Wanneer er eenstemmigheid heerscht tusschen die verschillende autoriteiten, die aanwezig zijn om te waken voor de rust en om de rust te herstellen, als zij gestoord is, ja, Mijne Heeren, dan zullen die zwarigheden zich niet doen gevoelen, hetzij met hetzij zonder eene wet. Maar als zich het hoofd van het plaatselijk bestuur houdt aan de bevoegdheid, die de wet hem verleent, en als het hoofd van de rijkspolitie zich moest houden aan datgeen wat zijne instructie hem voorschrijft, dan geloof ik inderdaad dat er voor botsing te vreezen is en er zich omstandigheden kunnen voordoen waar de zamenwerking, die toch zeker een hoofdvereischte is, zal gemist worden en waar de aanraking van de verschillende autoriteiten meer zal bevorderlijk zijn aan de verstoring dan aan het herstel van de rust. Hetgeen ik wensch is dit: dat de toekomst en de omstandigheden niet mogen leeren dat hetgeen ik gezegd heb gegrond is.

De heer **Cremers.** [*Deze rede zal nader worden medegedeeld.*]

De voortzetting der beraadslaging wordt daarna verdaagd tot den volgenden dag, des morgens ten elf ure, en de vergadering gescheiden.

ZITTING VAN DEN 28STEN DECEMBER.
(SUPPLEMENTBLAD.)

XXXVII. *Beraadslaging over het wets-ontwerp tot wijziging van hoofdstuk* V *der Staatsbegrooting voor* 1855. (Subsidien.)

REDEVOERINGEN, *uitgesproken door den heer* **Minister van Binnenlandsche Zaken** *in de zitting van den* 28*sten December* 1855, *bij de beraadslagingen over het wets-ontwerp tot wijziging van hoofdstuk* V *der Staatsbegroooting voor* 1855 (Subsidien).

[I. Zie bladz. 70.]

Mijnheer de Voorzitter, de voornaamste bedenkingen, die tegen dit wetsontwerp zijn gemaakt, betreffen vooral het subsidie aan de Over-Betuwe. Ik moet bekennen dat het mij heeft verwonderd in deze discussie, even als vroeger in de Tweede Kamer, zoo veel bedenkingen daartegen te hooren opperen. In het algemeen heeft men verklaard geen bezwaar te zien in het verleenen van eene bijdrage tot herstel van geleden schade, maar men heeft zeer veel bedenking tegen eene bijdrage voor een werk, dat, onder Hooger zegen, zal strekken om schade te voorkomen. Ik geloof intusschen dat het in het belang van den Staat en eene wel begrepene economie is schade te voorkomen en niet te wachten tot zij hersteld moet worden.

De spreker, die het eerst het woord heeft gevoerd, heeft gezegd dat twee geheel ongelijksoortige zaken bijeengebragt zijn: het herstellen van schade en het verbeteren van bestaande werken. Ik geloof niet dat daarin iets verkeerds ligt. Toen in het voorjaar een wets-ontwerp werd ingediend, uitsluitend tot herstel van winterschade aan de rijkswerken, is er eene verhooging van den post der begrooting tot *herstel van winterschade* aangevraagd. Maar thans wordt gevraagd eene verhooging van den post voor subsidien, waaruit zoowel de bijdragen voor het eene oogmerk als die voor het andere kunnen worden verleend.

De spreker heeft gezegd dat een argument, in de Memorie van Beantwoording aangevoerd, zwak zoude zijn. De Regering, zeide de geachte spreker, heeft verklaard, dat het onderzoek naar de ramp die in 1855 Gelderland heeft geteisterd, aanleiding heeft gegeven tot het voordragen van het subsidie aan de Over-Betuwe. Het is zoo, het onderzoek heeft op nieuw doen blijken van hoe veel belang het was dat die dijken in Gelderland spoedig op de gevorderde hoogte wierden gebragt. Maar de Regering heeft niet beweerd, dat die verbetering, omdat zij het gevolg zou zijn van het onderzoek, daardoor van aard zou veranderen en dien ten gevolge met geledene winterschade gelijk zou moeten worden gesteld. Het is alleen de overweging van het belang der zaak, die tot de tegenwoordige voordragt heeft geleid.

De Over-Betuwe is rijk, heeft de spreker gezegd, — en dit is door andere sprekers herhaald, — de Over-Betuwe is rijk en heeft geen subsidie noodig. Ik heb ook reeds in de andere Kamer gezegd, dat het niet is de behoeftige toestand van het waterschap, die geleid heeft tot het voorstellen van de bijdrage. Over eenige jaren, misschien over 10 of 12 jaren, zou de Over-Betuwe het werk hebben gemaakt dat thans is ontworpen; maar niet in één jaar, gelijk nu het plan is. In het rapport, dat in 1850 door de inspecteurs van den waterstaat is uitgebragt, is reeds gewezen op de noodzakelijkheid om aan de dijken eene bepaalde hoogte te geven; de Over-Betuwe heeft in de laatste jaren veel gedaan en is nu voornemens ook nog eene aanzienlijke som tot het thans bedoelde werk bij te dragen, want behalve hetgeen van regeringswege zou worden verleend, zal door de Over-Betuwe ruim één ton gouds worden bijeengebragt, die dadelijk zal worden verwerkt.

De spreker heeft gezegd dat het subsidie niet door de Over-Betuwe gevraagd maar door de Regering is aangeboden.

Ik ben zoo vrij de Kamer den loop der zaak te herinneren. De Over-Betuwe heeft gevraagd een renteloos voorschot; daartegen zou de spreker uit Gelderland, zoo ik hem wel verstaan heb, geene bedenking hebben gemaakt. Ik had van ééne zijde ook wel gewenscht dat het had kunnen worden verleend; maar aan den anderen kant bestonden daartegen zeer gewigtige bedenkingen. Met het oog op de comptabiliteit en op de moeijelijkheden die zich in vroeger jaren juist door het verleenen van zulke rentelooze voorschotten hebben voorgedaan, mogt ik het inslaan van dien weg niet aanraden. Ik heb daarvan afgezien, maar wenschende het tot stand brengen van het werk te bevorderen, heb ik eene bijdrage voorgesteld, nagenoeg gelijkstaande met de renten, die het bestuur zal betalen over de som thans door den polder op te nemen. Het komt dus op hetzelfde neder: de rente, die anders gedurende geruimen tijd door den Staat zou zijn gemist, wordt thans dadelijk uitgekeerd.

De geachte sprekers vreezen voor een gevaarlijk antecedent en zij meenen dat, bijaldien deze bijdrage wordt toegestaan, van elders eene menigte dergelijke aanvragen zullen inkomen. — Ik geef gaarne toe dat dikwijls het juiste onderscheid tusschen algemeen en bijzonder belang niet is uit te maken; maar het eerste — het algemeen belang — is naar mijn inzien boven eenigen twijfel in ruime mate bij de tegenwoordige aanvrage betrokken. Wanneer men let op de verschillende districten, de verschillende provincien, die door den dijk van de Over-Betuwe worden gedekt; wanneer men in het oog houdt dat eene doorbraak in de Over-Betuwe ten gevolge heeft dat duizende bunders land in de lager gelegene districten diep onder water worden gezet, en dat, zoo als ik reeds in de Tweede Kamer heb gezegd, het niet het district Over-Betuwe is, dat het meest door zulk eene doorbraak lijdt — dan geloof ik dat er allezins termen zijn om aan dat polderbestuur *in het algemeen belang* eene bijdrage te verleenen.

En nu geloof ik niet dat daardoor het doen van aanvragen van elders zoodanig aangewakkerd zal worden. Blijkt het evenwel, dat een polderbestuur, zoo als in de laatste jaren door de Over-Betuwe is gedaan, zijne dijken veel heeft verbeterd en het, waar nog een gedeelte voorziening behoeft, gereed is zelf weder eene aanzienlijke som, honderd duizend gulden, aan te wenden, — dat het algemeen belang daarenboven in ruime mate door het dadelijk verbeteren van den dijk wordt bevorderd, — dan geloof ik dat ook in dat geval eene bijdrage niet geweigerd zal moeten worden.

De spreker uit Overijssel meent dat het uittrekken van de tegenwoordige subsidien ten laste van de begrooting van 1855 eene vermenging van dienst zal zijn, omdat het werk eerst zal worden uitgevoerd in het volgend jaar. Ik geloof niet dat men hier behoort te vragen of het werk in dit of in een volgend jaar zal worden tot stand gebragt; het geldt hier het verleenen van subsidien, en het toekennen daarvan regelt het dienstjaar waartoe zij behooren. De tegenwoordige voordragt strekt om den post voor subsidien te verhoogen en worden de onderwerpelijke subsidien in 1855 uitgekeerd, dan zal er zeker geene dienstvermenging plaats hebben, hoewel het werk, waarvoor die subsidien moeten strekken, eerst in het volgend jaar zal worden ondernomen.

Ik kom thans tot den Malburgschen veerdam. De geachte spreker uit Overijssel meent dat er twee motiven hebben bestaan waarom die dam is gelegd: het eene was om meer water te brengen op den IJssel, en het andere om te zorgen dat het water niet te spoedig naar de benedendistricten zou afloopen en daar overstroomingen veroorzaken. Hij meent dat het laatste motief thans van minder gewigt is, omdat de Lekdijken in de laatste jaren zijn verbeterd.

Ik erken met vreugde, dat de Lekdijken in de laatste jaren zijn verbeterd. Het blijft echter niettemin eene waarheid, en eene waarheid die niet genoeg kan in het oog gehouden worden, dat aan den noorder Lekdijk nog veel te verrigten is, en er nog belangrijke uitgaven zullen gevorderd worden om dien dijk tot eene allezins voldoende hoogte en kracht te brengen; de herstellingen, daartoe noodig, zullen nog tonnen gouds bedragen, en wanneer daaraan de hand zal worden gelegd, zullen er welligt termen zijn om, even als nu ten aanzien der Over-Betuwe, van rijkswege eenige medewerking te verleenen. Men vergete niet dat in het vorig jaar de Lekdijk is overgeloopen. Men moet dit punt dus niet te ligt tellen.

Het tweede motief, zeide die spreker, was bij de behandeling van dit wets-ontwerp in de Tweede Kamer niet aangeroerd door de Regering. Dit is zoo, en ook nu zal ik er niet veel van gewagen. De reden waarom de Regering meent dat de Malburgsche dam tot de vorige hoogte moet worden gebragt is alleen daarin gelegen, dat, volgens het eenparig oordeel van al de ambtenaren van den waterstaat, die omtrent dit punt zijn gehoord, die dam, bij den tegenwoordigen toestand der benedenrivieren, moet blijven om den te snellen afloop van water en ijs tegen te gaan.

Die spreker meent dat een subsidie aan den eigenaar van dien dam niet noodig is, omdat hij volgens contract gehouden is tot de herstelling en het onderhoud van den dam op de vorige hoogte.

Het valt moeijelijk thans in eene juridieke beschouwing van het contract te treden. Naar mijn inzien was de verpligting van den eigenaar om de doorbraak te herstellen en den dijk weêr te brengen op de vroegere hoogte, niet uitgemaakt. Dit is niet alleen mijne beschouwing, maar het is ook die van twee mijner voorgangers. Bij vroegere gelegenheden, toen de dam veel minder had geleden dan thans, zijn er bijdragen aan den eigenaar gegeven, eens ten bedrage van twee derden en eens van de helft der herstellingskosten. Dit wetsontwerp stelt voor weder een subsidie voor de helft dier kosten te geven.

ZITTING VAN DEN 28STEN DECEMBER.

XXXVII. *Beraadslaging over het wets-ontwerp tot wijziging van hoofdstuk* V *der Staatsbegrooting voor* 1855. (Subsidien.)

De geachte spreker uit Rotterdam (de heer van Rijckevorsel) heeft eene voorname grief daarin gevonden, dat de Gedeputeerde Staten omtrent de werken niet waren gehoord.

Ik meen, en verheug mij daarin, die bedenking van den spreker voor een groot deel te kunnen opheffen. In het Voorloopig Verslag was de aanmerking gemaakt, dat de Gedeputeerde Staten van Zuidholland en Utrecht hadden moeten gehoord worden over het verleenen van eene bijdrage aan het district van de Over-Betuwe. Daarop heeft de Regering geantwoord dat de Gedeputeerde Staten dier provincien niet waren gehoord. Ik geloof nog dat het hooren dier Staten omtrent die bijdrage niet noodig was; het was niet denkbaar dat dit tot eenige uitkomst zou geleid hebben. Maar de Vergadering meene niet dat de Gedeputeerde Staten van de betrokken provincien niet gehoord zijn over de werken, waarvoor thans van regeringswege subsidien worden voorgesteld. Bij herhaling is daarover met de betrokken Gedeputeerde Staten gehandeld; in overleg met hen, is de zaak geregeld en overwogen in hoeverre het noodig en raadzaam was ondersteuning te verleenen, en nadat die zaak onderzocht was geworden èn door die collegien èn door de Regering, is eene beslissing genomen overeenkomstig de thans gedane voordragt. Ik ben het met den spreker eens dat het voor den Minister niet mogelijk is zelf al de plaatselijke omstandigheden in bijzonderheden na te gaan; de collegien van Gedeputeerde Staten zijn daartoe wel in staat, en ik kan de verzekering geven, dat de besturen, die over het onderwerp zijn gehoord, ook geheel instemmen met hetgeen thans wordt voorgedragen.

De geachte spreker uit Amsterdam heeft in het algemeen gesproken over het subsidiestelsel; hij ziet daarin gevaar. Ook ik, Mijne Heeren, ben van oordeel, dat het stelsel niet te ver moet uitgestrekt worden; maar ik geloof tevens, dat, indien de Kamer bekend ware met de aanvragen die bij de Regering inkomen, met het naauwkeurige onderzoek dat ten aanzien van elk subsidie plaats heeft, en met de menigvuldige aanvragen die achtereenvolgens worden afgewezen, zij mij niet zou beschuldigen van te ver te gaan.

De spreker meent in hetgeen omtrent deze zaak verhandeld is in de andere Kamer, het bewijs te vinden, dat bij het subsidieren meer de locale dan de algemeene belangen worden in het oog gehouden. Hij heeft er op gewezen, dat sommige sprekers zich voor de bijdragen, andere zich met kracht daartegen hebben verklaard. Ik geloof dat uit die omstandigheid het bewijs niet kan worden afgeleid dat de spreker daarin meent te zien. Het verschil van gevoelen toont, dunkt mij, aan dat de zaak niet alleen van locaal belang is. Sommigen meenen dat het belang van de Over-Betuwe medebrengt dat de dijken worden verhoogd; maar daarentegen achten de polders aan de overzijde der rivier gelegen hunne belangen bedreigd wanneer de verhooging plaats vindt. Al die verschillende beschouwingen moeten van invloed zijn op de beoordeeling van de zaak door de onmiddellijke belanghebbenden, maar de Regering heeft niet gevraagd wat het belang van de Over-Betuwe of van de Lijmers medebragt, maar wat het belang van het algemeen vordert.

Ik geloof, Mijnheer de Voorzitter, hiermede de onderscheidene geopperde aanmerkingen te hebben beantwoord. Ik zou het betreuren, indien de wensch van den spreker uit Gelderland vervuld en dit wets-ontwerp verworpen wierd. Die spreker meende, dat er weinig bezwaar in zou gelegen zijn om binnen kort een gewijzigd ontwerp aan te bieden. De Regering heeft het uitzigt op bijstand aan al de betrokkene polderbesturen geopend; zij heeft dat gedaan omdat zij het raadzaam en noodig achtte. Had de Regering niet aldus in den loop van den zomer gehandeld, wij zouden ligt, nu de winter weder daar is en de rivieren met ijs bezet zijn, schromelijke gevolgen van het uitstel hebben kunnen ondervinden. Op dit oogenblik valt het redeneren gemakkelijk, maar toen moest er gehandeld worden; de waterschappen en polderbesturen hadden in den vorigen winter zwaar geleden en waren dus minder in staat om uit eigen middelen de schade geheel te herstellen. Daarom ook was eene toezegging van hulp noodig. Mijns inziens moet dit bij de beoordeeling van het tegenwoordig wets-ontwerp niet uit het oog worden verloren.

[II. Zie bladz. 71.]

Mijnheer de Voorzitter, ik wensch drie aanmerkingen te maken ter beantwoording van hetgeen door verschillende sprekers is gezegd.

In de *eerste* plaats moet ik opkomen tegen de gevolgtrekking, die door de geachte sprekers uit Groningen en Amsterdam gemaakt is uit hetgeen ik zoo even heb gezegd. Ik heb gezegd, dat bijaldien, onder omstandigheden als die waarin de Over-Betuwe zich bevindt, ter voorkoming van schade een werk moest worden daargesteld, een werk waarbij het algemeem belang was betrokken; bijaldien door het polderbestuur zelf de hand aan het werk werd geslagen en aanzienlijke sommen daaraan ten koste werden gelegd, — dat in zoodanig geval ook van Regeringswege eene bijdrage zou mogen worden verleend. Maar ik kom er tegen op, dat daaruit de gevolgtrekking wordt gemaakt, dat naar mijn oordeel in zoodanig geval niet zou moeten worden onderzocht in hoever de provincie of een ander district in de eerste plaats moeten bijdragen. Ik heb alleen willen aantoonen, dat in zoodanig geval van Regeringswege ook eenige ondersteuning mag worden verleend.

Eene *tweede* aanmerking betreft hetgeen door den spreker uit Amsterdam is gezegd. Hij meent dat er in het tegenwoordig wets-ontwerp gevaar gelegen is, omdat ik heb gezegd dat de toezegging van hulp en ondersteuning van staatswege noodig was om de polde besturen aan te sporen tot het ondernemen van het werk. Ik ben het met dien spreker eens — ik heb het reeds in de Memorie van Beantwoording gezegd — omtrent de wenschelijkheid dat de wet op den waterstaat aanwezig ware geweest. Daarin zou de Regering waarschijnlijk den regel hebben gevonden, dien zij bij het geven van bijdragen had moeten volgen. Maar ik geloof niet, dat die algemeene wet op dit oogenblik noodig was om de polderbesturen, waar de verpligting bestond, te dwingen tot het volbrengen van dien pligt. De wet, die in den loop van dit jaar is tot stand gebragt, geeft die bevoegdheid aan de hand en wanneer het polderbestuur weigerachtig ware geweest in het ondernemen van een werk, waartoe het verpligt was, dan zou het krachtens die wet daartoe kunnen zijn verpligt. Maar toen ik zeide, dat het noodig was toezegging tot ondersteuning en hulp te geven, was het, omdat naar mijne overtuiging die polderbesturen niet in het geval verkeerden, dat zij krachtens de wet verpligt moesten worden tot het ondernemen van die werken. De buitengewone omstandigheden, die hadden plaats gehad, de geledene rampen, maakten het onvermijdelijk dat hier eenige bijdrage wierd verleend. Want men vergete niet, dat het hier geene gewone omstandigheden waren, maar dat die polders zich in allertreurigste omstandigheden bevonden, dat zij hadden geleden ten gevolge van den watersnood en verpligt waren geweest vele uitgaven te doen. Het is in dien zin dat ik gezegd heb, dat toezegging van de Regering noodig was om hen tot het werk aan te sporen.

De *derde* aanmerking betreft de dienstvermenging waarop door den geachten spreker uit Overijssel gewezen is. Hij heeft gevraagd, of het het voornemen der Regering was het subsidie uit te keeren vóór dat zij de zekerheid had dat het werk zou worden ondernomen. Ik antwoord neen. Men zal eerst afwachten of het werk tot stand wordt gebragt en of de noodige maatregelen worden genomen, maar ik meen dat op het oogenblik, dat door de Regering toezegging wordt gedaan tot het verleenen van het subsidie, zij eene verpligting op zich neemt, waaraan zij moet kunnen voldoen. En daarvoor is het noodig dat de gelden op de begrooting worden gebragt. Het is genoeg dat de toezegging is geschied, ook zonder dat de uitkeering zelve plaats vinde.

ZITTING VAN DEN 28STEN DECEMBER.

(SUPPLEMENTBLAD.)

II. *Staatsbegrooting voor het dienstjaar* 1856. (Algemeene beraadslaging.)

REDEVOERINGEN, *uitgesproken door den heer* **Minister van Financien** *in de zitting van den 28sten December* 1855, *bij de algemeene beraadslagingen over de begrooting van Staatsuitgaven voor* 1856.

[I. Zie bladz. 75.]

Mijnheer de Voorzitter, door verschillende sprekers en in de laatste plaats door den spreker die heden avond het woord gevoerd heeft, zijn bedenkingen in het midden gebragt tegen het toenemend cijfer van de uitgaven der begrooting. De laatste spreker heeft ons herinnerd, dat hij reeds ten vorigen jare deswege eene waarschuwende stem tot de Regering gerigt heeft; eene stem, die hij gemeend heeft thans te moeten herhalen. Door dezen spreker en andere, die heden morgen het woord hebben gevoerd, zijn slechts zeer weinige pnnten aangegeven, waarop naar hun inzien vooral die toeneming in aanmerking komt. Het zij mij vergund hier deze opmerking in het midden te brengen: ik geef volkomen toe dat het cijfer der uitgaven in de laatste jaren toenemend is geweest. Ik zou bijna geneigd zijn eene vraag te herhalen, die ik ten vorigen jare in de vergadering van den anderen tak der Volksvertegenwoordiging heb gedaan. Ik vroeg namelijk: denkt gij dat het voor de Regering aangenaam is u hoogere begrootingen van uitgaven aan te bieden? Ik geloof dat het antwoord op die vraag *ontkennend* moet zijn. Als dus de Regering met begrootingen van uitgaven te voorschijn komt, waarvan het totaal cijfer hooger is, dan geloof ik dat men overtuigd kan zijn dat zulks niet geschied is dan na lange overwegingen in den Ministerraad, tusschen de verschillende hoofden der departementen, daar het toch veel aangenamer is met eene lagere begrooting dan met eene hoogere te voorschijn te komen. Doch gij zult mij moeten toegeven, Mijne Heeren, dat het zeer moeijelijk is dergelijke beschouwingen in het algemeen te behandelen, en dat men hoofdstuk voor hoofdstuk moet nagaan om te onderzoeken: » zijn er onder die hoogere uitgaven, die gemist kunnen worden, die niet gevorderd worden door de belangen van de dienst, door het belang van het vaderland, of vordert dat belang werkelijk dat een hooger cijfer van uitgaven worde voorgedragen?" En dan meen ik toch, dat in algemeene trekken, wanneer gij de begrooting van uitgaven welke thans het onderwerp dezer beraadslaging uitmaakt, vergelijkt met die voor het loopende jaar, gij dan zult zien vooreerst dat veel tot een lager cijfer is uitgetrokken. De begrootingen van eenige Departementen toonen lagere cijfers aan voor het volgende, dan voor het loopende dienstjaar. Ik meen dus daaruit reeds te mogen besluiten, dat de Regering er op uit is geweest, zooveel mogelijk bezuinigingen voor te dragen. Doch wanneer wij nu nagaan welke de begrootingen zijn die een hooger cijfer aantoonen, dan ligt de verklaring daarvan voor de hand. Ik heb u slechts te wijzen op de Departementen van Marine en van Oorlog.

Ik zal thans niet in détails dienaangaande treden; mijne geachte ambtgenooten zullen, wanneer die hoofdstukken aan de orde zijn, bereid zijn te wederleggen al de bedenkingen die daartegen mogten in het midden gebragt zijn of worden, doch ik meen toch niet onopgemerkt te mogen laten, vooreerst voor Marine de behoefte die er bestaat, die algemeen erkend is, die niet alleen door de Regering is aangetoond, maar waarop van de zijde der Volksvertegenwoordiging is aangedrongen, om het materieel der marine te herstellen uit het verval waarin het gezonken is; terwijl voor Oorlog de meerdere uitgaven in vergelijking tot het vorige jaar, hare reden vinden in de meerdere duurte van alle levensbehoeften. Evenzoo is het met het hoofdstuk voor Justitie. Het is u bekend dat men daar zelfs wenschelijke en noodzakelijke verbouwingen uitstelt, ten einde het eindcijfer niet nog meer op te drijven, daar het door de meerdere duurte van alle levensbehoeften, uit den aard der zaak, belangrijk hooger had moeten uitgetrokken worden dan voor het loopende jaar. Ik meen dus van de Regering te mogen afwerpen de beschuldiging, dat die hoogere cijfers, welke thans zijn voorgedragen, niet zouden rusten op de wezenlijke behoeften van de dienst van het land.

Doch, zegt men, in verband met die meerdere uitgaven moet er vooral gelet worden op de middelen die aanwezig zijn om die uitgaven te dekken. De geachte spreker die heden morgen het eerst het woord voerde, heeft gezegd dat de volksvertegenwoordiging moet zorgen dat de finantiele toestand van ons land voldoende zij. Ik geef dat volkomen toe, maar ik meen in het algemeen te mogen vragen of in ernst de middelen, die door de Regering zijn voorgedragen, niet ruimschoots voldoende zijn om in de behoeften van al de hoofdstukkken van uitgaven te voorzien?

De geachte spreker uit Noordholland heeft ons gewezen op art. 119 der Grondwet. Het is u allen bekend — het is naauwelijks noodig dit thans te herinneren — dat dit artikel voorschrijft, dat door de wet niet alleen zullen worden vastgesteld de begrootingen van uitgaven, maar ook zullen worden aangewezen de middelen tot dekking der uitgaven. En nu meen ik in gemoede te mogen vragen, of die middelen daarvoor niet ruimschoots voldoende zijn? Ik zal daarover thans niet in het breede uitweiden; ik ben overtuigd dat de stukken die deswege gewisseld zijn, ook met den anderen tak der Vertegenwoordiging, en de gedachtenwisseling, die bij de behandeling der wet op de middelen heeft plaats gehad, u allen bekend zijn. Ik kan dus thans volstaan om met een enkel woord te herinneren hoe bij die gelegenheid is aangetoond dat, wanneer de middelen over het jaar 1856 slechts evenveel opbrengen als in het jaar 1854, men dan mag rekenen, dat zij met f 400,000 zullen overtreffen de raming die gevoegd is bij deze wet op de Middelen, en, wanneer zij gelijk zijn aan de opbrengst van het loopende jaar, met een millioen de gemaakte raming te boven zullen gaan.

Verder wensch ik u te herinneren hoe onder de begrooting van uitgaven begrepen is eene som van f 416,500 voor de rente van schatkistbiljetten, die meer dan waarschijnlijk niet zullen worden uitgegeven.

Bovendien worden niet alle begrootingen van uitgaven uitgeput: elke begrooting van uitgaven toch is eigenlijk eene credietwet, die de Regering in de gelegenheid stelt om in de dienst te voorzien, maar waarvan zij geenszins gebruik maakt wanneer het niet noodig is. Wanneer men nu aanneemt dat op de verschillende begrootingen van uitgaven ten minste f 400,000 beschikbaar zijn, geloof ik niet dat men te hoog rekent.

Ten slotte behoef ik u slechts in het geheugen te roepen dat in het IXde hoofdstuk *A* begrepen is, voor rente van het depôt tot waarborgi g van muntbiljetten, eene som van vijf tonnen gouds, welke rente slechts dàn tot schulddelging wordt gebruikt, wanneer de toestand der schatkist dit toelaat; is dit het geval niet, dan wordt die som daartoe niet uitgegeven.

Wanneer men dus dit alles in aanmerking neemt en men voegt er bij, dat onlangs door uwe Vergadering een wets-ontwerp is aangenomen tot amortisatie van vijf millioen, dan volgt daaruit, dat tot dekking van het sehijnbaar tekort van negentig duizend gulden, hetwelk de begrooting thans zou vertoonen, genoegzaam twee millioen voorhanden is. Ik meen derhalve, dat thans in gemoede niet beweerd kan worden, dat niet voldaan zou zijn aan het artikel der Grondwet, hetwelk voorschrijft dat de middelen tot dekking der uitgaven moeten worden aangewezen.

De spreker uit Zeeland (de heer van der Lek de Clercq) heeft het der Regering eenigzins tot een verwijt gemaakt, dat zij, zoo als hij zich uitdrukt, heeft toegegeven aan den grooten aandrang van den anderen tak der wetgevende magt om de voorgestelde opcenten terug te nemen. Ik moet die wijze van voorstellen bestrijden. De aandrang, waarvan hij spreekt, is zoo groot niet geweest. Men heeft bij het Voorloopig Verslag in bedenking gegeven om die opcenten weg te laten; andere leden waren daar niet voor, maar de Regering heeft gemeend, op het standpunt, waarop zij stond toen deze wet in beraadslaging zou komen, die opcenten te mogen weglaten. De groote vraag toch is deze: is het op het oogenblik dat alle levensbehoefeen tot zulk een hoogen prijs gestegen zijn, en de meeste gemeentebesturen opcenten op de directe belastingen moeten leggen of een hoofdelijken omslag moeten uitschrijven, wenschelijk, dat de Regering ook voor den Staat nog van de ingezetenen de opbrengst van 6 opcenten op die verschillende belastingen vordert? Ziedaar de groote vraag, waarop het hier neêrkomt, en dan geloof ik dat, zonder eenigen aandrang van de Kamer, de Regering wijs zou hebben gehandeld vrijwillig die opeenten weg te laten. Ik verheug mij dus dat ook verschillende sprekers heden morgen in die beschouwing hebben gedeeld, en dat zij in de weglating van die opcenten niet hebben gezien een toegeven aan aandrang, maar een verstandig besluit der Regering.

Eene tweede aanmerking, die ik niet geheel mag verzwijgen, is deze: zoowel bij dezen tak der Vertegenwoordiging als bij den anderen, hebben die geachte leden, welke gemeend hebben het denkbeeld der Regering het sterkst te moeten bestrijden om den accijns op het gemaal af te schaffen, zich ook voornamelijk tegen dat denkbeeld verklaard op grond van het equivalent.

Zij hebben dat equivalent hevig bestreden, en door hen werd gezegd: » indien gij die belasting kondt afschaffen zonder eenig equivalent, dan ware het voorstel dragelijk, maar uw equivalent deugt niet." Nu begrijpt de Regering dat het op dit oogenblik

niet wenschelijk is van dat equivalent gebruik te maken, en nu zijn het in den regel diezelfde vroegere bestrijders van het equivalent, die thans aan de Regering verwijten dat zij daarvan geen gebruik maakt, dat zij niet doet hetgeen zij zelven vroeger afkeurden. Men zegt: » zij die toen hebben gestemd vóór de afschaffing van den accijns op het gemaal, hebben dat gedaan met het oog op die opcenten; het was als het ware eene overeenkomst: men stemde er in toe dat de accijns wierd afgeschaft, mits de Regering gebruik maakte van opcenten." Ik kan in die wijze van beschouwing niet geheel deelen; de Regering heeft gezegd: ik moet gewaarborgd zijn dat ik, als het noodig is, ook het middel bezit om de schatkist het gemis van den accijns op het gemaal gedeeltelijk te vergoeden, en dat middel zoek ik in die opcenten. Maar nu de Regering oordeelt dat zij er in dit jaar geen gebruik van behoeft te maken, ziet zij er daarom niet af om dit wèl te doen in het vervolg wanneer het noodig is, en dus, wanneer zij er nu op het oogenblik geen gebruik van maakt, kan ik niet zien dat dit zou zijn een te kort doen aan eene soort van geslotene overeenkomst. De Regering heeft de opcenten verlangd als waarborg, maar ik kan niet inzien dat alleen op grond daarvan de afschaffing van het gemaal zou zijn goedgekeurd.

Men heeft ook het denkbeeld bestreden om uit het Domeinfonds eene som te vinden, gelijkstaande met die welke in het IXde hoofdstuk *A* is aangewezen tot schulddelging. Ik geloof dat dit verwijt volkomen juist zou zijn, indien uit dat fonds, dat daarvoor ruimschoots de gelegenheid aanbiedt, meer ware genomen dan de som bij het IXde hoofdstuk *A* tot schulddelging uitgetrokken; nu echter die som daarmede volkomen gelijkstaat, kan ik in dat bezwaar niet deelen, en ik kan het des te minder doen, wanneer ik het oog vestig op de volgende omstandigheid. Het is bekend dat voor de droogmaking van het Haarlemmermeer actien zijn uitgegeven; die actien zijn reeds geheel afgelost, en wanneer men nu die sommen, welke afkomstig zijn van de kooppenningen der gronden uit het Haarlemmermeer, nadat reeds de actien zijn afgelost, voor deze bepaalde schulddelging gebruikt, dan geloof ik dat de Regering blijft binnen de palen van eene zeer wettige handelwijze; want het is bovendien in de wet omtrent de regeling van de koopprijzen voor domeinen bepaald, dat telken jare bij de wet zou worden aangewezen de bestemming van die gelden. Ik kan dus niet inzien dat, terwijl schulddelging in den regel de bestemming van dat fonds is, daarvan thans zou worden afgeweken door eene som aan te vragen gelijkstaande met die, welke voor amortisatie op de begrooting is uitgetrokken.

Onderscheidene sprekers hebben ook gewezen op de aanwijzing van een millioen uit de bate van Nederlandsch Indie. Ik meen te dien aanzien te mogen herinneren hetgeen gebeurd is bij de behandeling van de wet tot afschaffing van den accijns op het gemaal. Toen is aangetoond dat, indien geene bijzondere sommen noodig waren tot herstel der marine, men ook tot zoodanig middel zijn toevlugt niet zou behoeven te nemen, doch dat anders de behoefte der marine zou kunnen worden gedekt door eene buitengewone bijdrage uit het Oost-Indisch batig slot, dat ook daarom eigenaardig toescheen, omdat de marine toch ook voor een groot deel bestemd is voor de verdediging en beveiliging onzer kolonien. Nu meen ik dat de Regering zich zeer getrouw aan dat beginsel heeft gehouden, wanneer men toch in aanmerking neemt dat bij eene zeer lage raming van de opbrengst der koloniale producten voor 1856 minstens kan gerekend worden op eene som van 16 millioen, doch dat de Regering zich niet heeft laten verleiden om daaruit meer dan een millioen te nemen voor het herstel der marine, omdat die uitgave niet als eene buitengewone kon beschouwd worden in verhouding tot de gewone of jaarlijksche behoefte der marine. Indien derhalve de opbrengst dier producten niet hooger is dan de matige som, waarop die thans gesteld is, dan zal er nog eene bate van f 500,000 in de schatkist aanwezig blijven.

Ik vlei mij hiermede de algemeene beschouwingen zooveel mogelijk te hebben beantwoord. Er zijn evenwel nog een paar vragen tot de Regering gerigt, waarop ik thans ook meen een antwoord te moeten geven.

Een geacht spreker uit Zuidholland heeft de vraag tot mij gerigt waarom het verslag der Algemeene Rekenkamer nog niet was rondgedeeld. Het is mij aangenaam dien spreker te kunnen berigten dat ik mij vlei dat dit binnen kort zal kunnen geschieden. Ik moet hierbij echter aanmerken, dat dit verslag gewoonlijk aanleiding geeft tot eene lange briefwisseling tusschen het Departement van Finantien en de andere departementen, als ook dat in de verschillende bureaux van het Departement van Finantien zeer verschillende zaken moeten onderzocht worden ten einde bij de aanmerkingen der Algemeene Rekenkamer de noodige toelichtingen te kunnen voegen. Die arbeid is thans afgeloopen; dat hij intusschen telkens vertraagd wordt door de groote beslommeringen van de jaarlijks terugkeerende drukte der begrooting behoeft geene verwondering te baren. Thans echter is, zoo als ik zeide, die arbeid gereed; ik hoop dien eerstdaags aan Zijne Majesteit den Koning te onderwerpen en Hoogstdenzelve voor te stellen het verslag aan de Staten-Generaal mede te deelen.

De tweede vraag van den geachten spreker betrof het station en entrepôt van den Rhijnspoorweg te Rotterdam. Hij heeft er op gewezen hoe de verzendingen naar andere zeehavens thans geschieden langs de spoorwegen van Belgie en Frankrijk. Die omstandigheid moet natuurlijk voor ons land een groote prikkel zijn om zooveel mogelijk te zorgen dat de doorvoerhandel bij ons niet vermindere of zelfs verloren ga. Doch wat het station te Rotterdam betreft, geloof ik, dat aan de Regering geen verwijt kan gedaan worden. Nog in de maand October is te Rotterdam eene bijeenkomst gehouden, waarin vertegenwoordigd werden de Departementen van Binnenlandsche Zaken en van Finantien, benevens het stedelijk bestuur van Rotterdam en de administratie van den spoorweg. Van den kant der Regering en van het stedelijk bestuur van Rotterdam zijn alle pogingen aangewend om de zaak te bespoedigen. Men is het over onderscheidene punten eens geworden. Men heeft ingezien dat het station meer uitgebreidheid zal moeten verkrijgen; het Departement van Finantien heeft zich bereid verklaard daartoe mede te werken. Men is het eens geworden over de afscheiding tusschen het station en het terrein voor het entrepôt. Men is het mede eens geworden over het openen en sluiten van de brug die over het Boerengat zal komen. Men is overeengekomen dat de Spoorwegmaatschappij zal zorgen voor een terrein waar zeeschepen zullen kunnen lossen en laden. Doch de hoofdvraag is: wanneer zal de administratie van den Rhijnspoorweg zorgen, dat het station gereed zij? Dat is een punt hetwelk van de Spoorwegmaatschappij afhangt, en dienaangaande heeft men nog geene bepaalde toezegging kunnen ontvangen. Zoolang de administratie van die maatschappij daaromtrent geene bepaalde toezegging doet, zoolang zij niet zegt: » binnen zooveel tijd zal het station gereed zijn", kan de Regering niets verder doen dan zij gedaan heeft. Van haren kant is zij bereid mede te werken; waarvan ik geloof dat al hetgeen in die vergadering geschied is, ruimschoots het bewijs oplevert.

[II. Zie bladz. 77.]

Ik wensch nog met een kort woord te antwoorden op de verschillende sprekers, die na mij het woord hebben gevoerd.

De afgevaardigde uit Zuidholland is teruggekomen op de zaak van het entrepôt te Rotterdam. Hij heeft gemeend nog te moeten aanmerken dat wanneer ook al het station niet in gereedheid wordt gebragt, het entrepôt toch van rijkswege zal moeten worden in orde gebragt. Doch ik moet daarop antwoorden, dat wanneer het entrepôt niet in verbinding is met het station en dit blijft op de tegenwoordige plaats, het entrepôt dan nog slechts in geringe mate zal voldoen aan de bedoeling waarmede in der tijd op de oprigting daarvan door de Pruissische regering is aangedrongen geworden. Wanneer eene zaak van zoo vele verschillende besturen afhangt, heeft er altijd noodwendig vertraging plaats. Men is thans echter in deze zaak toch een stap verder gekomen: er is eene overeenkomst gesloten over de oprigting van den muur, die tot afscheiding moet dienen van het station en het entrepôt, en ik hoop dat die stap weldra door meerdere zal gevolgd worden.

De geachte spreker uit Overijssel heeft gezegd dat de Regering, naar zijn inzien, te spoedig bereid was geweest om de opcenten weg te laten, en die uit Zeeland heeft als toelichting zijner rede van dezen morgen verklaard, dat hij de weglating dier opcenten niet afkeurde, maar wel het toegeven aan den aandrang tot afschaffing van belastingen.

Ik geloof uit de redevoeringen van verschillende sprekers, die in deze hooge vergadering zitting hebben, te mogen opmaken dat, wat de zaak zelve betreft, er niemand is, die verlangt dat de Regering de zes opcenten zal vragen, wanneer zij niet overtuigd is dat zij niet voor de behoeften van de schatkist noodig zijn.

Ik geef den geachten spreker uit Overijssel volkomen toe, dat de amortisatie, voorkomende in hoofdstuk IX *A*, verpligtend is; dat die amortisatie dus uit een ander oogpunt moet beschouwd worden dan die reeks van amortisatien die in de laatste jaren in ruime mate hebben plaats gevonden en waardoor thans reeds een jaarlijksch rentebedrag van 16 ton gouds wordt bespaard. De Regering is daarvan zelfs zoozeer overtuigd, dat zij zelve in de gewisselde stukken verklaard heeft dat wel degelijk, indien geene gelden meer aanwezig waren in het fonds der domeinen (die volgens het begrip van de Regering tot schulddelging bestemd zijn), men dat bedrag uit de belastingen zou moeten vinden.

De geachte spreker uit Noordholland, op zijne eerste rede terugkomende, heeft verklaard dat mijn antwoord hem geenszins zijne vrees had benomen. » Het is waar", zegt hij, » uwe raming is lager dan de opbrengst van het jaar 1854 en belangrijk

ZITTING VAN DEN 28STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor het dienstjaar* 1856. (Algemeene beraadslaging.)

lager dan de opbrengst van het jaar 1855. Maar," laat hij er op volgen, » het zou ook zeer verkeerd zijn zoo hoog te ramen, want dan zou men niets overhouden voor eventuele meerdere uitgaven. Er gaat toch geen jaar voorbij of er komen suppletoire begrootingen voor." Ik geef dit alles volkomen toe. Doch stel dat de opbrengst der middelen niet hooger ware dan de raming voor 1856, stel dat *al* de geraamde uitgaven moesten gedaan worden (hetgeen hoogst waarschijnlijk het geval niet zal zijn) en dat al de posten wierden geabsorbeerd, welnu, dan zou er niets overblijven. Maar dan neem ik de vrijheid op nog andere middelen te wijzen en inzonderheid eene zaak onder uwe aandacht te brengen. In het jaar 1855 zijn, gelijk u genoegzaam bekend is verschillende suppletoire begrootingen voorgedragen vooral voor het Departement van Binnenlandsche Zaken, waaronder sommige tot een zeer hoog cijfer; en desniettegenstaande heeft men de zekerheid dat de middelen over dit jaar nog een batig saldo van minstens 18 ton gouds zullen opleveren. Ziedaar dus eene niet onbelangrijke som om te voorzien in de suppletoire begrootingen die in den loop van 1856 zouden kunnen blijken noodig te zijn. Gewis schrijft de voorzigtigheid voor niet te hoog te ramen, doch men mag zich ook herinneren in welken toestand men verkeert. Verkeert men in een toestand dat er buiten de geraamde middelen niets voorhanden is? Ik geloof dat men het oog mag vestigen op den gunstigen toestand van de schatkist, want buiten het genoemde batige saldo van 18 ton over het loopende jaar zijn er nog saldo's van vroegere diensten in de schatkist, onder andere een batig saldo van minstens f 250,000 over de dienst van 1854. Maar bovendien is hier nog niet gesproken van de som, die de verkoop van producten in dit jaar zal opleveren boven de gewone 14 1/2 millioen; eene som die ik thans niet zal noemen, maar die hoogst belangrijk is.

Wanneer men dit alles in aanmerking neemt, dan mag dit wel eenigzins regtvaardigen dat de raming der middelen hooger is dan in vroeger jaren. Als men zooveel hulpmiddelen heeft buiten de gewone middelen, dan mag men de middelen wel nader bij brengen tot de opbrengst van vroeger jaren, vooral — en hierop neem ik de vrijheid de aandacht der Kamer bijzonder te vestigen — wanneer daardoor te weeg wordt gebragt dat men geene meerdere belastingen van de ingezetenen behoeft te heffen. Daarop komt het toch aan: is het wenschelijk meer belastingen te heffen? Ik geloof dat iedereen in de tijden, die wij beleven, het vorderen van meer opcenten niet wenschelijk moet achten.

De geachte spreker heeft gezegd: ik heb eene raming en men mag dus niet rekenen op eventualiteiten. Doch ook die raming is eene eventualiteit. Wij hopen dat de middelen meer zullen opbrengen dan de raming, maar niemand kan voorspellen dat het geraamde cijfer zal bereikt worden. Zoo men nu twee tonnen gouds meer had geraamd, dan had men een overschot in plaats van een deficit gehad. De raming is dus ook in allen geval eene eventualiteit en de geachte spreker kan dus niet zeggen: dit is een vast punt van uitgang, en al hetgeen daarbuiten ligt, is eene eventualiteit.

De geachte afgevaardigde uit Overijssel heeft de aandacht gevestigd op de Staatsrekening. Hij heeft in het vorige jaar het verlangen geuit dat de Staatsrekening meer bijzonderheden zou bevatten dan thans het geval is. Hij noemt dit stuk naakt; intusschen wordt er nog wel het een en ander in medegedeeld. Ik geef toe dat er meer bijzonderheden in konden worden opgenomen en, hoewel de Minister met werk overladen is, zou hij dit aan zijne ambtenaren kunnen opdragen; maar ook die ambtenaren zijn met werkzaamheden overladen. En dat men aan zijne vroegere wenschen geen gevolg heeft gegeven, is vooral ook daaraan tot te schrijven, dat men spoedig de wet op de comptabiliteit hoopt aan te bieden, en is die wet daar, dan zal ook, naar het 2de lid van art. 122 der Grondwet, het slot bij de wet worden vastgesteld; dan zal men in een geheel anderen toestand komen, dan waarin men thans verkeert. Of nu inmiddels bij de Staatsrekeningen over 1853, 1854 en 1855 gevolg zou kunnen gegeven worden aan de wenschen des sprekers, zonder de werkzaamheden der ambtenaren, die reeds met werk overladen zijn, te vermeerderen, zal ik nader onderzoeken; maar in allen geval vlei ik mij dat bij de comptabiliteits-wet ook dit punt zal geregeld worden en dus de toestand zal geboren worden, die bij de Grondwet is voorgeschreven.

ZITTING VAN DEN 28STEN DECEMBER.

(SUPPLEMENTBLAD.)

II. *Staatsbegrooting voor het dienstjaar* 1856. (Beraadslaging over Hoofdstuk IV.)

REDEVOERING, *uitgesproken door den heer* **Cremers** *in de zitting van den 28sten December* 1855, *bij de beraadslaging over hoofdstuk* IV (Departement van Justitie) *der begrooting van Staatsuitgaven voor* 1856.

[Zie bladz. 80.]

Ik wensch, Mijne Heeren, in de eerste plaats te ondersteunen het eerste punt, dat de spreker uit Friesland heeft aangeroerd. Het betreft de inrigting eener administrative regtsmagt. Ik wensch dit, zeg ik, te ondersteunen en tevens daarbij te kennen te geven, dat ik, in strijd met hem, de hoop van uitvoering niet opgeef ter zake van hetgeen bij de vaststelling der wet op de waterschappen is geschied. Mijns inziens, is het althans niet twijfelachtig of hetgeen daar aan de regterlijke magt is opgedragen, kan aan die magt worden en blijven opgedragen en moet haar misschien blijven opgedragen, niettegenstaande eene administrative regtsmagt wordt ingesteld.

Ik zou dien wensch, dien hij geuit heeft, aandringen uit een ander oogpunt, ten einde de onzekerheid, die thans dikwijls bestaat, wie bevoegd is de beslissing te geven over den zin der wet, te doen ophouden.

De onzekerheid kan thans bestaan tusschen de administrative regtsmagt, die wij hebben bij de ministeriele departementen, en tusschen den gewonen burgerlijken regter. Ik wensch ook te vragen of niet het gemis van alle bepalingen nog eene derde magt zou kunnen in het leven roepen, die zoude meenen, den pligt te moeten vervullen van uitlegging te geven aan den zin der wet. Ook aan de wetgevende Kamers is eene zorg voor de handhaving der wetten opgelegd, die zij misschien zouden kunnen uitleggen in dien zin, als of aan haar zou zijn opgedragen om bij de toepassing der wetten bij enkele bijzondere geschillen te treden in de plaats van den regter. Ik geloof dat het dan voor den Minister in de eerste plaats aangenaam en voor het geheele land nuttig zal zijn, indien duidelijke regels kunnen worden gegeven ten opzigte van de aanduiding dier ligchamen, die in ieder bijzonder geval den waren zin der wetten zullen bepalen; indien daardoor alle onzekerheid en soms misschien ook alle aanmatigingen kunnen worden voorgekomen.

Twee woorden nog over paragraaph 21. De opmerking, die in ons Voorloopig Verslag voorkomt, is niet van mij afkomstig. Ik was ten opzigte van het gebeurde geheel en al bevredigd door de inlichtingen, die bij den anderen tak der wetgevende magt waren gegeven. Ook zelfs voor het vervolg zou ik gaarne de vraag geopperd hebben of het niet in het belang van het gemeen overleg wenschelijk is, dat in het vervolg de voordragten tot zulke uitgaven, als welke aanleiding hebben gegeven tot deze opmerkingen, beter geschieden dàn, wanneer de uitgaven door de beide Kamers zijn toegestaan. Maar de opmerking is gemaakt en zij is beantwoord door de Regering, en nu wensch ik te zeggen, dat, terwijl ik vroeger bevredigd was, ik het thans minder ben. De zaak was mij duidelijk, zij is mij thans minder duidelijk door het antwoord der Regering.

Zij heeft geantwoord dat zij zich thans niet zal verdiepen in de uitlegging van art. 61 der Grondwet. Mijns inziens, is dit geheel juist. Hoe dieper men daarin graaft, hoe moeijelijker men de oplossing vindt; zij ligt misschien geheel op de oppervlakte en is slechts deze, dat er geen artikel in de Grondwet is dat meer tot moeijelijkheden aanleiding kan geven dan dit, indien er niet steeds een voorzigtig overleg plaats vindt. Tot zoo ver zoude ik dus het antwoord gaarne beamen. Maar de Regering zegt, dat zij zich daarin niet zal verdiepen, » daar bij den anderen tak van wetgeving alleen te beslissen stond of de uitvoerende magt niet vrij is in de verdeeling van een uit onderscheidene onderwerpen bestaand artikel der begrooting." Het is mij hier niet regt duidelijk: is hier bedoeld dat de andere tak van de wetgeving, de Tweede Kamer, alleen en niemand anders te beslissen heeft, of de uitvoerende magt die vrijheid heeft?

Ik onderstel niet, dat dit de meening der Regering is. Het is echter niet duidelijk. Mogt de Regering dit bedoelen dan zou ik er mij tegen verzetten. Is het de bedoeling der Regering geweest dat de Tweede Kamer *op dat oogenblik* over geen ander punt dan dit te beslissen had, dan zou ik het betwijfelen of hare bevoegdheid, wat dit onderwerp aangaat, op dat oogenblik wel ruim genoeg is gesteld. Ik zou vragen of het woord *beslissen* dan nog wel in de bedoeling ligt, daar de Kamer toch in geen geval kan beslissen? » Deze Kamer", zegt de Minister verder, » zal aan de Regering het regt niet betwisten om de sommen, die toegestaan zijn, te besteden op de wijze, welke zij het meest oorbaar oordeelt". Mijne Heeren, door dat gezegde heeft de Regering eenigzins den schijn, die ook in de verte niet bestaan mag, aangenomen, als of deze Kamer tot zoo iets zou kunnen overgaan. Evenmin als deze Kamer zou ook de Tweede Kamer dit doen, maar ik vraag of hier de zaak juist is voorgesteld en of het antwoord door de Regering gegeven niet, in plaats van een einde aan de quaestie te maken, de bezwaren meer te voorschijn brengt. Het blijft toch waar dat, ofschoon deze Kamer of de Tweede Kamer geenszins die bevoegdheid van de Regering zal betwisten, zij toch geregtigd zou zijn om, indien de besteding der sommen, welke aan de Regering waren toegestaan, niet geschiedde in een geest, die moest worden verwacht na de gehouden beraadslaging, dan te besluiten om, in plaats van al de sommen in één artikel te laten, de toe te stane som in zoovele artikelen te splitsen als er onderwerpen zijn. Ik meen dus te regt gezegd te hebben, dat de zaak mij duidelijk en ik bevredigd was, maar dat, na het gegeven antwoord, zij mij onduidelijk is geworden, daar ik niet onderstellen kan dat de Regering de bedoeling heeft gehad, welke ik zeker verkeerdelijk uit haar antwoord heb afgeleid.

ZITTING VAN DEN 29STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor het dienstjaar* 1856. (Beraadslaging over Hoofdstuk IV.)

14de ZITTING.

ZITTING VAN ZATURDAG 29 DECEMBER.

(GEOPEND TEN 11 URE.)

Voortzetting der beraadslagingen over de begrootingswetten voor het dienstjaar 1856; aanneming der hoofdstukken IV tot en met IX *A* dier Staatsbegrooting. — Voorstel aangenomen tot het houden eener avondzitting. — (Avondzitting.) — Voortzetting der beraadslaging over de begrootingswetten; aanneming der hoofdstukken IX *B* tot en met XII. — Beraadslaging over en aanneming van het wets-ontwerp tot vaststelling der Middelen voor het dienstjaar 1856.

Voorzitter: de heer PHILIPSE.

Tegenwoordig, in den aanvang der zitting, met den Voorzitter, 25 leden, te weten de heeren:

van Beeck Vollenhoven, 't Hooft van Benthuizen, van Rhemen van Rhemenshuizen, Blankenheijm, de Villers de Pité, Bosch van Drakestein, van Andringa de Kempenaer, Sichterman van de Brake, van Wessem, Borski, van Goltstein van Oldenaller, Tonekens, van Aylva van Pallandt, van Sasse van Ysselt, van Rijckevorsel, van der Lek de Clereq, van Eijsinga, Cost Jordens, d'Ablaing van Giessenburg, Insinger, Regout, van Heeckeren van Wassenaer, Cremers en Lotsij; terwijl na de eerste stemming de heer van Nispen van Pannerden nog op de presentielijst heeft geteekend;

en al de heeren Ministers.

De notulen van het verhandelde in de vorige zitting worden gelezen en goedgekeurd.

Aan de orde is de voortzetting der behandeling van de BEGROOTINGSWETTEN VOOR HET DIENSTJAAR 1856.

De beraadslaging wordt hervat over het WETS-ONTWERP TOT VASTSTELLING VAN HOOFDSTUK IV (*Departement van Justitie*).

De heer **van Beeck Vollenhoven**: Toen ik gisteren avond het woord vroeg, was het om mijne adhaesie te kennen te geven aan het gezegde van den geachten spreker uit Friesland omtrent de kosten van het Hoog Militair Geregtshof en de militaire auditien. Ik had even als hij, met het oog op hetgeen ik bij de algemeene beschouwingen gezegd heb omtrent het verschil tusschen onze uitgaven en onze inkomsten, wenschen te betoogen èn de kostbaarheid van de genoemde instelling èn de redenen, die, naar het mij voorkomt, zouden pleiten voor hare opheffing. Ik zeg, ik had mijne adhaesie willen te kennen geven aan hetgeen door dien spreker is gezegd; ik zou dus, wanneer ik gisteren avond het woord ontvangen had, met enkele woorden hebben kunnen volstaan, en ook thans zal ik er niet veel over zeggen, na hetgeen reeds door hem is aangevoerd; doch ik wensch de aandacht van den Minister van Justitie te vestigen op den zoo gedurigen en herhaalden aandrang van de zijde der Vertegenwoordiging tot opheffing van dat Hoog Militair Geregtshof, een aandrang die mijns erachtens daartoe zal leiden, dat vroeger of later, welligt spoedig, deze post niet meer op de begrooting zal blijven; en daarom zou ik het wenschelijk achten in het belang der Regering dat door haar zelve die opheffing wierd voorgesteld en eene andere organisatie voorgedragen.

De spreker uit Friesland heeft u gewezen op de omstandigheid, die bij den anderen tak der wetgeving bij de stemming over deze afdeeling heeft plaats gehad; ligtelijk kan zich dat herhalen met het resultaat dat aan den wensch van vele leden wierd gevolg gegeven op eene wijze, die voor den betrokken Minister minder welgevallig zou zijn.

Eene tweede aanmerking veroorloof ik mij betrekkelijk de kosten van de gevangenissen. Die aanmerking doe ik bepaald met het oog op de tegenwoordige rigting, die er naar streeft, om alle dergelijke inrigtingen en instellingen zoo volmaakt mogelijk te willen hebben — met het oog op eene, als ik het zeggen mag, te ver gedrevene philanthropie. Ik heb de gevangenen hooren bestempelen met de benaming van een *bevoorregten stand*, en werkelijk, Mijne Heeren, het heeft er veel van. Wanneer men toegeeft aan al dien aandrang om hen, die misdrijven hebben begaan, die zich ten opzigte der maatschappij misgrepen hebben, zóó te willen verplegen dat hun toestand veel beter wordt dan die van menig braaf doch arm huisgezin, dan zou die benaming van een bevoorregten stand werkelijk niet ongepast zijn.

Ik heb dit mijn gevoelen willen doen kennen en verklaren dat ik volstrekt niet deel in die overdreven wenschen, die van verschillende zijden tot de Regering worden overgebragt. Ik wensch dat de Regering geen gehoor geve aan het verlangen om den toestand der gevangenen zooveel te verbeteren als eene mijns inziens verkeerde philanthropie dit noodig en wenschelijk acht.

Ziedaar de punten, die ik gisteren avond wilde aanvoeren; om de discussien niet te rekken zal ik mij ook thans daartoe bepalen.

De heer **Tonekens**: Ik wensch bij de behandeling van het hoofdstuk over het Departement van Justitie eene kleine opmerking aan den Minister te onderwerpen.

In paragraaph 25 van het verslag dezer Kamer is aan de Regering in overweging gegeven of het wel billijk is dat zij de vaststelling eener wet op de regterlijke organisatie afwacht, om eene betere toelage te verleenen aan degenen, die met het openbaar ministerie bij de kantongeregten belast zijn. Heb ik met veel genoegen uit het aangeboden wets-ontwerp betrekkelijk die organisatie gezien, dat de Regering daarvoor speciale ambtenaren wil aanstellen (al keur ik minder goed dat die autoriteiten ook met eene administrative magt, die van commissaris van politie, zullen belast worden), ik heb ook met genoegen uit het antwoord der Regering gezien dat zij eene intermediaire tegemoetkoming voor die ambtenaren niet voor onbillijk houdt. Zij heeft echter blijkens haar antwoord waarnaar ik de eer heb te verwijzen, omtrent eene voordragt in den tegenwoordigen tijd aangaande die intermediaire tegemoetkoming eene zekere vrees geuit met betrekking tot hare ontvangst bij de wetgevende magt. De Regering acht die tegemoetkoming niet onbillijk, maar vreest dat, zoo zij die had voorgesteld, men naar het voorstel van organisatie zou hebben verwezen om het eindeijfer der begrooting niet te verhoogen. Ik kan moeijelijk bepalen in hoe verre zoodanig voorstel ingang bij de wetgevende magt zou gevonden hebben, maar ik geloof toch met bescheidenheid te mogen beweren dat de Minister daaromtrent al te bevreesd is geweest. Stond de Regering op zich zelve, de vrees ware welligt meer gegrond, maar de Regering staat niet op zich zelve; zij vindt hier een grooten steun in de gemeentewet. Het zijn toch niet alleen de ambtenaren van den Minister van Justitie, die belast worden met werkzaamheden vreemd aan hunne eigenlijke functien, maar ook aan de ambtenaren van den Minister van Binnenlandsche Zaken, de burgemeesters, staatsambtenaren, worden dergelijke werkzaamheden opgedragen. De Regering vindt hier een steun in de gemeentewet, die de gelijktijdige waarneming van het burgemeestersehap met de functien van het openbaar ministerie bij de kantongeregten verbiedt. Ik heb gemeend deze opmerking te moeten maken, omdat mijns inziens de vrees der Regering hier

ZITTING VAN DEN 29STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor het dienstjaar* 1856. (Beraadslaging over Hoofdstuk IV.)

wat al te ver gaat. Ik neem daarom de vrijheid dit punt aan den Minister van Justitie en in zeker opzigt ook aan dien van Binnenlandsche Zaken aan te bevelen, daar ik toch meen dat een dergelijk voorstel zoo veel afkeuring bij de wetgevende magt niet zal ontmoeten als de Regering schijnt te vreezen.

De heer **Minister van Justitie**: Mijnheer de Voorzitter, ik zal kortelijk de onderscheidene punten, welke in deze discussie zijn aangeroerd, behandelen.

In de eerste plaats is gesproken van de organisatie van den Raad van State. Ik weet niet of dat onderwerp wel speciaal behoort tot het Departement van Justitie en geloof eerder dat het bij het hoofdstuk betreffende de Hooge Collegien van Staat zou moeten behandeld worden, en dat het meer den Minister van Binnenlandsche Zaken dan den Minister van Justitie aangaat. Intusschen ben ik zeer overtuigd, dat hetgeen ik deswege in het midden zal brengen door mijn genoemden ambtgenoot zal worden beaamd. De Kamer weet reeds dat een ontwerp van wet in behandeling is, hetwelk zich, geloof ik, op dit oogenblik ter overweging bij den Raad van State bevindt. Men heeft bepaaldelijk verlangd, dat bij die gelegenheid acht zou worden geslagen op het punt der administrative jurisdictie. Daaromtrent moet ik aanmerken, dat onze Grondwet zeer naauwkeurig aanwijst wat behoort tot den werkkring der gewone regterlijke magt, en dat, buiten hetgeen aan die magt is opgedragen, slechts in sommige gevallen de beslissing aan den Koning is gelaten, terwijl, op het voetspoor van die laatste bepaling, ook in sommige wetten de einduitspraak aan den Koning is voorbehouden. Die grondwettige bepalingen moeten wel in het oog gehouden worden. Daarbij komt nog dat het in den geest van onze natie ligt, zoo min mogelijk aan de regterlijke magt te onttrekken. Tot nog toe hebben wij hier te lande het voorregt genoten dat de regterlijke magt van alle aanvallen, tegen wie ook overigens gerigt, verschoond bleef en het denkbeeld algemeen heerschte: » *Res judicata pro veritate habetur*", of, gelijk onze burgers zeggen: » zoo als de heeren het wijzen, moeten wij het prijzen." Met leedwezen zie ik dan ook, dat sedert weinig tijds in sommige bladen aan dat hoofdbeginsel van maatschappelijke orde de hand wordt geslagen, en men zelfs de uitspraken der regters en hunne onpartijdigheid in twijfel trekt.

Intusschen blijven er nu, gelijk ik straks zeide, eenige punten over waarvan de beslissing is opgedragen aan den Koning, hetzij door de Grondwet hetzij door speciale wetten, en het gevoelen van de Regering is, dat in die zaken misschien met vrucht van den Raad van State gebruik kan worden gemaakt, en eene medewerking van dat ligchaam nuttig zal kunnen zijn. In dien geest luidt dan ook het ontwerp dat thans in overweging is. De Kamer voelt dat ik niet meer kan zeggen over eene zaak, welke haar beslag nog niet heeft gekregen, waarvan de regeling, na overwogen te zijn bij den Raad van State, weder in den Raad van Ministers komt en dan eerst aan den Koning wordt aangeboden, ten einde Hij beoordeele, of het ontwerp bij de Vertegenwoordiging kan worden ingediend.

Het tweede punt, hetwelk is aangeroerd, is het Hoog Militair Geregtshof. Het is eene waarheid dat bij den anderen tak der wetgeving, zonder dat over de zaak was gesproken, vele, zeer vele leden zelfs, tegen deze afdeeling hebben gestemd. Ik beoordeel de handeling dier Kamer niet, maar ik geloof niet dat, zoo de zaak ware besproken geworden, een zoo groot aantal leden er tegen zouden hebben gestemd. Ik heb reeds in mijn antwoord aan deze Kamer gezegd, dat ik het niet voor onmogelijk hield, eene betere inrigting daar te stellen en dat vooral ook in de proces-orde verbeteringen konden worden aangebragt. Maar ik heb vermeend, en ik meen nog, dat vooraf zal behooren te gaan de gewone regterlijke organisatie. Het bezwaar dat de geachte spreker uit Friesland heeft ingebragt, heeft dan ook juist betrekking tot die voordragt van regterlijke organisatie. Hij had gewild dat in die organisatie een spoor zou worden gevonden, leidende tot opheffing van het Hoog Militair Geregtshof, een spoor van regeling dezer zaak. Ik voor mij geloof dat, indien zoodanige aanwijzing in het ontwerp werd gevonden, men met die aanwijzing geen genoegen zou nemen en men zou zeggen: hier praejudicieren wij eene zaak, die nog niet geregeld is; wij willen ons *a priori* niet binden, wij willen dit punt in zijn geheel beoordeelen; ons nu reeds aan een band te leggen, ligt niet op onzen weg. — Dit antwoord zou geheel juist zijn. Ik wil tot voorbeeld nemen het denkbeeld dat de geachte spreker heeft bijgebragt. Hij zeide namelijk: mij dunkt dat in eersten aanleg de militaire regter uitspraak zou kunnen doen, maar dat in hooger beroep de zaken bij den gewonen burgerlijken regter zouden kunnen worden gebragt. Ik wil nu eens voor een oogenblik veronderstellen dat dit denkbeeld bij de Regering ingang vond en dat in het ontwerp van regterlijke organisatie ware gezegd: de appellen van de krijgsraden worden gebragt bij de provinciale hoven, dan zou men, geloof ik, hier hetzelfde argument weder hebben gebruikt, dat ik straks aanvoerde. Men zou gezegd hebben: dat is een band, waaraan wij ons leggen; dat praejudicieert zóó zeer den geheelen omvang der militaire jurisdictie, dat daarover eerst later kan worden geoordeeld. Ik geloof, dat men in dezen eene algeheele organisatie of ten minste eene verbetering van de bestaande moet voordragen, maar dat men moeijelijk eene voorloopige aanwijzing zal kunnen doen.

Het derde punt, waarover gesproken is, betreft de rijkspolitie. Men erkent eenigzins dat de regeling daarvan geen onderwerp van wetgeving is, maar men was bedacht dat er, zonder eenige wettelijke bepalingen, bij ernstige stoornis botsingen zouden kunnen ontstaan.

Indien de autoriteiten, die er toe geroepen zijn, naleven hetgeen òf bij de wet òf bij openbaar gemaakte instructie en bij bijzondere aanschrijvingen is voorgeschreven, dan ben ik niet bedacht voor zoodanige botsing. Hoe is toch de zaak geregeld? Bij eene ernstige verstoring van de orde treedt in de eerste plaats de burgemeester der gemeente op, krachtens de bepalingen der gemeentewet; dat is dus eene wettelijke regeling; hij heeft magt en bevoegdheid niet alleen op de plaats zelve, niet alleen over de schutterij en het krijgsvolk dat *in loco* is, maar ook om krijgsvolk uit naburige plaatsen te ontbieden, ten einde hem bij te staan. Hij moet tevens onmiddellijk kennis geven van het gebeurde aan den Commissaris des Konings in de provincie; en nu is bij de instructie, welke in het *Staatsblad* is opgenomen, en die dus bekend is, in zoodanig geval de meest uitgestrekte magt aan den Commissaris des Konings gegeven; al zijne bevelen, aan welke autoriteit ook gegeven, moeten worden ten uitvoer gelegd; hij kan al de magt, die hij noodig heeft, requireren; in één woord, hij heeft eene compleet autocratische bevoegdheid, en hij geeft verder kennis van het gebeurde aan de Ministers van Oorlog, van Binnenlandsche Zaken en van Justitie, die dan in zoodanig geval moeten weten, welke algemeene maatregelen moeten genomen worden.

Ziedaar dus wettelijk geregeld, wat in zoodanig geval te doen is? Maar wat bleef er nu over? Voor te schrijven, welke de roeping zoude zijn van den fungerenden directeur van politie. Deze oefent in dat geval geene andere magt uit dan die van bijstand te verleenen; de politie is uit haren aard eene magt, die aan alle gezag bijstand verleent; de Commissaris des Konings kan dus van den directeur van politie vorderen, dat hij al zijne krachten te zijner beschikking stelle en de fungerende directeur van politie moet daaraan gehoorzamen, luidens de uitdrukkelijke bevelen, die mijnerzijds zijn gegeven.

Een ander vraagpunt bleef over, namelijk welke de oprordering moest zijn, die door het burgerlijk gezag geschiedt, hetzij door den Commissaris des Konings, hetzij door den burgemeester, en in welken zin de militaire magt daaraan moet gehoorzamen? Ook dat punt is zoowel door mij als door den Minister van Oorlog bepaaldelijk geregeld, en ik geloof zóó juist geregeld, dat, wanneer het ongeluk gebeuren mogt dat er ergens onrust plaats had, de autoriteiten bepaaldelijk zouden weten wat zij te doen hebben en die onrust dan ook nadrukkelijk zou worden te keer gegaan. Als de diverse autoriteiten de wettelijke voorschriften en de aanschrijvingen, die haar gedaan zijn, volgen, dan ben ik gerust dat, waar ook in het land de rust moge verstoord worden, dezelve zonder botsing van gezag zal worden hersteld. — Ik meen aan alle autoriteiten de overtuiging gegeven te hebben, dat mijnerzijds elke nadrukkelijke handhaving van de orde allezins zal worden goedgekeurd. Ik twijfel er geen oogenblik aan of de Vertegenwoordiging des volks zal die handelwijze in allen deele goedkeuren.

Een ander spreker uit Groningen heeft ons gewezen op art. 61 der Grondwet. Ik heb het reeds opgemerkt dat ten aanzien van het onderwerp, dat aanleiding gegeven heeft tot de discussie over dit artikel, de Regering buiten allen twijfel in haar regt was. Zij heeft gehandeld binnen de grenzen van het aangewezen artikel. Ik ontken niet, dat de toepassing van art. 61 soms tot moeijelijkheden aanleiding kan geven. Ik geloof echter, dat bij eene juiste appreciatie die moeijelijkheden zoo groot niet zijn. Eéne zaak staat toch vast, dat is dat de Regering moet administreren, en de Kamers het niet doen. Daarbij komt nog een tweede punt: dat tegenwoordig alle andere overschrijvingen zijn verboden, behalve die van den post van onvoorziene uitgaven; anders kan geene overschrijving van het eene op het andere artikel der begrooting plaats hebben dan door de wet. Indien men nu in de begrooting alle ruimte van handelen voor het Bestuur weglaat, dan mag ik zeggen, dat het bestuur onmogelijk zou zijn en dat inderdaad de *Kamers* administreren zouden. Als de uitgewerkte staat, die gevoegd is bij de begrooting, en slechts dient tot inlichting en meer niet, punt voor punt moest worden nagegaan, dan zou geen Minister zijne portefeuille kunnen behouden. In den loop van het jaar heeft steeds zoo veel verandering en wijziging in de dienst plaats, dat het onmogelijk is precies te volgen wat in den uitgewerkten staat voor-

ZITTING VAN DEN 29STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor het dienstjaar* 1856. (Beraadslaging over Hoofdstuk IV.)

komt. Want om de zaak maar cens te noemen, indien de Minister een tractement òf van een referendaris òf van cen secretaris-generaal binnen de grenzen van het artikel, dat is toegestaan, niet mag wijzigen, dan mag hij het ook niet doen het tractement van een klerk van f 600, en dan wordt het hem onmogelijk, door veranderde omstandigheden, bij eene noodzakelijke wijziging in de administratie, te voldoen aan zijne eerste verpligting, die daarin bestaat, dat hij moet zorgen dat de zaken behoorlijk en regelmatig worden afgedaan. Men moet dus het art. 61 wel begrijpen. Wat op zich zelf kan staan, behoort bij de begrooting op zich zelf te staan, zoo als bij voorbeeld het tractement van den Minister: dat is een artikel waarin geen wijziging kan gebragt worden zonder de wetgevende magt; maar men moet zamengrijpen den omvang der bureaux van elk ministerie als een geheel, juist omdat er telkens wijzigingen in kunnen worden gevorderd. Ditzelfde geldt ook nog meer andere onderwerpen. Er wordt bij voorbeeld voor de Marine eene som voor materieel aangevraagd, en nu kan men in den uitgewerkten staat eene berekening maken en zeggen dat zooveel voor hout, ijzer of andere objecten noodig is, maar zoo in die voorloopige berekeningen geen wijziging kon worden gebragt, dan zou de dienst telkens belemmerd worden, want men bedenke toch wel dat in al deze zaken het maar geldt eene raming. Het is eene begrooting van hetgeen waarschijnlijk zal besteed worden; binnen de grenzen van die raming moet beheerd worden, en die grenzen worden voor den Minister nog door artikelen of partiele ramingen beperkt; daarbinnen moet elk Minister zich houden, maar verder gaat danook de beperking niet. Nu zal wel de Tweede Kamer, wanneer heterogene bestanddeelen bijeen zijn gevoegd, eene scheiding kunnen daarstellen en op die scheiding het regt van amendement kunnen uitoefenen, maar ik herhaal het, dat moet met voorzigtigheid gebeuren en de Kamer moet daardoor geen administrateur worden, maar er bij blijven om te waken dat 's lands uitgaven niet te hoog worden opgedreven. Ik geloof dat deze beschouwingen de juiste zijn en kunnen leiden en sedert jaren geleid hebben tot de gereede oplossing van art. 61 van de Grondwet.

Heden is nog met een woord gesproken over de gevangenissen, bepaaldelijk om aan den Minister van Justitie aan te bevelen om niet te veel aan philanthropische denkbeelden te dezen aanzien toe te geven. Ik hoor die philanthropische denkbeelden aan, zonder ze daarom blind te volgen; dit ligt in het geheel niet in mijne wijze van denken. Ik acht dat in de gevangenissen zoodanige voeding moet worden gegeven, dat de gevangenen in gezonden toestand blijven, maar meer ook niet. Men heeft in de andere Kamer een tableau gegeven van de voeding in de Engelsche gevangenissen. Ik heb dat laten onderzoeken, maar ik moet zeggen dat ik mij daarmede niet kan vereenigen, want ik kom tot twee resultaten: dat de minst schuldigen er het meest gestraft worden en de meest schuldigen ten aanzien van de voeding het minst, want voor degenen die eene korte straf hebben wordt de voeding zóó beperkt, dat menschen die 14 dagen in de gevangenis moeten zijn, er verzwakt uit moeten komen en weinig geschikt voor de maatschappij, terwijl voor den langdurigen gevangenistijd de voeding zoodanig is gesteld, dat waarlijk het lot dier gevangenen benijdenswaardig is. Ik vind zelfs voor die gevangenen versnaperingen opgenoemd. Die weg wordt door mij niet gevolgd. Ik heb in 1848 de voeding der gevangenen verminderd, en mijn opvolger is daarop teruggekomen, omdat, zoo als ik ze gesteld had, de voeding niet voldoende was en tot een ziekelijken toestand aanleiding gaf. Ik wil erkennen, dat ik welligt wat ver gegaan ben, maar ik wil daaruit tevens het bewijs afleiden dat het mijne bedoeling niet is om den gevangenen een benijdenswaardig lot te verschaffen. Overigens is de grootste straf voor de gevangenen gemis van vrijheid en lucht. Er moet over de gevangenen een hoofd staan dat eene strenge tucht weet te handhaven; die hoofdzaak te doen betrachten is niet gemakkelijk, want ieder is niet geschikt om het toezigt over dergelijke gestichten te hebben; maar wat ik daartoe kan bijbrengen doe ik.

Ten aanzien eindelijk van eene interimaire voorziening voor hen, die de betrekking waarnemen van het openbaar ministerie bij het kantongeregt nog een enkel woord. Ik heb het gezegd en ik herhaal het: het zou niet onbillijk zijn. De laatste spreker heeft de Regering aangemoedigd om daarin *in het vervolg* te voorzien. Ik geloof toch dat het voor het oogenblik raadzaam is de zaak in haren tegenwoordigen toestand te laten. Bij eene volgende begrooting zal men eenigermate kunnen weten hoe het wezen zal met het ontwerp van regterlijke organisatie, of dit zal worden aangenomen en, zoo het wordt aangenomen, of het spoedig of niet spoedig in werking zal treden. Moet het in werking treden nog eenigen tijd worden uitgesteld, dan zou eene vergoeding kunnen worden voorgedragen bij eene volgende begrooting. Daar is evenwel meer dan één bezwaar tegen; wanneer men aan hen, die tegenwoordig het publiek ministerie waarnemen, voor een of twee jaren eene belooning geeft, zal men, daar het niet waarschijnlijk is dat de tegenwoordig waarnemende burgemeesters tot officieren van politie bij de kantongeregten zullen benoemd worden, hun weder ontnemen wat zij gedurende een of twee jaren genoten hebben, hetgeen altijd onaangenaam zal zijn voor die ambtenaren en voor de Regering, en wel cens een nadeeligen invloed op de benoeming der officieren van politie zoude kunnen uitoefenen. Ik geloof dus dat er voor het oogenblik niets aan te doen is, maar dat men zal moeten afwachten wat het lot zal wezen van de voorgedragen organisatie, om te beoordeelen of een interimaire maatregel noodzakelijk is.

De heer **Cremers.** [*Deze rede zal nader worden medegedeeld.* I.]

De heer **van Andringa de Kempenaer**: Ik zou over dit hoofdstuk welligt het woord niet hebben gevoerd, ware ik daartoe niet genoopt door hetgeen de geachte spreker uit Drenthe heeft ter sprake gebragt over het waarnemen van het publiek ministerie, in verband met het antwoord, dat de Minister van Justitie daarop heeft gegeven. De Minister heeft in zijn antwoord op het verslag der Kamer te kennen gegeven, dat wanneer de billijkheid (en de billijkheid wordt in dat antwoord niet ontkend) medebragt dat eene belooning verleend wierd aan de ambtenaren waarnemende het publiek ministerie, de Regering die echter niet had voorgesteld, uit vrees dat men naar het voorstel van organisatie zoude hebben verwezen.

De Minister heeft nu zoo even, in antwoord op de bedenking van den afgevaardigde uit Drenthe, een antwoord gegeven, dat mij eenigzins heeft bevreemd; hij heeft gezegd: indien ik nu al die ambtenaren eene belooning toekende, dan zouden zij zeer te leur gesteld zijn, indien zij na verloop van een paar jaren die belooning weder zouden moeten missen. Hij heeft daarbij te kennen gegeven, dat het in allen geval het voornemen niet zou wezen de hoofden van de plaatselijke besturen met die taak te bemoeijelijken. Ik laat dat beginsel in het midden; maar het zij met eerbied gezegd, dat indien men iemand *geene* belooning hoegenaamd toekent, dit dan nog meer ontevredenheid zal baren. Onderwijl die wet tot organisatie tot stand komt (die ik geloof dat zeer doelmatig kan wezen), is het toch billijk dat aan die ambtenaren van het publiek ministerie eene belooning worde toegekend; doch het is niet alleen billijk, maar ook in het belang van de justitie, want ik houde mij overtuigd, dat, wanneer de delicten, die bij de kantongeregten gebragt worden, niet overal met genoegzame klem worden behandeld, dit daaruit ontstaat, dat het publiek ministerie bij die kantongeregten niet zoodanig is zamengesteld als eene rigtige politie volstrekt vordert, en dit te meer als men het oog vestigt op de uitbreiding, welke onlangs aan de regtsmagt der kantonregters is verleend.

Het antwoord van den Minister is mij dus minder aangenaam geweest, en wanneer hij van de billijkheid van het toekennen eener belooning overtuigd is, dan had men ook mogen verwachten dat hij het tot stand komen der aanhangige wet omtrent de regterlijke organisatie niet zou hebben afgewacht om aan eene *billijke* klagt te voldoen.

De heer **Minister van Justitie**: Mijnheer de Voorzitter, ik geloof dat de geachte spreker uit Friesland te veel waarde hecht aan eene opmerking, die als ter loops door mij is gemaakt. Voorzeker, ja, het zal moeijelijkheid geven, wanneer men nu geeft eene belooning en die in het volgende jaar weder intrekt. Die aanmerking kon echter de zaak niet beslissen, dat spreekt van zelf: het is eene ter loops gemaakte aanmerking. Maar de groote reden, waarom nu geene verandering wordt gebragt in de zaak, is deze, dat men daardoor reeds op dit oogenblik eene aanmerkelijke verhooging van uitgaven zou verkrijgen.

Het Ministerie bevindt zich zeer dikwijls in een moeijelijken toestand; het wordt zoowel in deze als in de andere Kamer steeds gedrongen tot het doen van meerdere en grootere uitgaven. Men komt nu hier op de kantongeregten; veertig jaren lang hebben de burgemeesters het openbaar ministerie bij die kantongeregten waargenomen zonder cenige belooning. Men heeft hun nu eene nietige schadeloosstelling toegekend voor schrijfpapier enz., maar deze is niet noemenswaard, dit erken ik; doch nu dringt men aan hun ook eene belooning te geven voor hunne werkzaamheden. Dit nu kan niet geschieden zonder eene zeer groote uitgaaf, en wanneer nu het budget sluit met een grooter cijfer, dan zegt men dat er bij de Regering een geest van opdrijving bestaat der uitgaven, dat alles wordt verhoogd. Dien toestand moet men wel in het oog houden; het is in dien toestand zeker niet gemakkelijk een budget op te maken, dat allen bevredigt, immers zoolang de kunst nog niet is uitgevonden, om alle onderdeelen der uitgaven te vermeerderen en tevens het totaal te verminderen. Ik oordeelde het niet raadzaam om thans, in eenen intermediairen toestand, eene vrij aan-

zienlijke uitgave op eene begrooting van Justitie te brengen, waarin ik reeds vermindering heb aangebragt tegen mijne begeerte, daartoe alleen aangespoord door de tijdsomstandigheden. Ik heb voor den aanbouw van gevangenissen eene aanzienlijke som minder geraamd dan ten vorigen jare. Het is niet denkelijk dat deze mindere raming in een volgend jaar nog zal kunnen bestendigd worden. Daar er nu vele plannen waren, die uitgesteld konden worden, heb ik de duurte van den tijd in aanmerking genomen. Wanneer men echter zulke noodzakelijke uitgaven verdaagt, moet ik bezwaar maken om nieuwe voor te stellen.

De beraadslaging wordt gesloten en het *wets-ontwerp tot vaststelling van hoofdstuk IV* (*Departement van Justitie*), in stemming gebragt, met algemeene (25) stemmen aangenomen.

De beraadslaging wordt geopend over het WETS-ONTWERP TOT VASTSTELLING VAN HET VDE HOOFDSTUK (*Departement van Binlandsche Zaken*).

De heer **van Rijckevorsel**: Is er een hoofdstuk van de Staatsbegrooting, hetwelk uit hoofde van de menigvuldige staatsinstellingen, onderwerpen van algemeen nut, waarbij de materiele en intellectuele belangen van de natie naauw betrokken zijn, aanleiding geeft tot opmerkingen, wenschen en beschouwingen van allerlei aard, het is gewis het Vde hoofdstuk, het Departement van Binnenlandsche Zaken. Bij de Tweede Kamer der Staten-Generaal heeft het dan ook gedurende vele dagen daaraan geenszins ontbroken. Al ware het nu ook dat het niet overtollig werd geacht gedeeltelijk die aanmerkingen, beschouwingen en wenschen in deze Kamer te herhalen of er nieuwe bij te voegen, de korte tijd, die ons gegeven is om de begrooting te behandelen, zou zulks niet toelaten. Ik heb dan ook het woord niet gevraagd om daartoe over te gaan, maar alleen om kortelijk rekenschap te geven van de stem die ik denk uit te brengen. In het afgeloopen jaar heb ik gemeend mijne stem aan dit hoofdstuk te moeten onthouden en als reden daarvoor opgegeven, dat de academie te Delft, eene landsinstelling, op de begrooting werd gemist. Ook op dit oogenblik komt die academie niet voor op de ons aangeboden begrooting, maar de Minister van Binnenlandsche Zaken heeft getoond eindelijk het stelsel te huldigen, dat die staatsinstelling op zijne begrooting behoort voor te komen. Op het aanvankelijke ontwerp, aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal aangeboden, werd de academie te Delft gevonden. Het is zijns ondanks, dat zij er tijdelijk van verdwenen is. Voor mij is het dus geen genoegzame grond om thans tegen hoofdstuk V te stemmen. Ik heb derhalve besloten mijne goedkeurende stem ook aan dit hoofdstuk te hechten.

De heer **Tonckens**: Ik wensch eene enkele vraag aan den Minister van Binnenlandsche Zaken te doen, waarop Zijne Excellentie mij met een antwoord zeer zal verpligten.

In eene afdeeling is aan den Minister van Buitenlandsche Zaken eene vraag gedaan omtrent de aansluiting van de spoorwegen der noordelijke en oostelijke provincien des Rijks aan het Duitsche spoorwegnet. Daarop is door Zijne Excellentie geant woord, dat de Hannoversche en Pruissische regeringen aanvankelijk hare medewerking hebben toegezegd voor de aansluiting van de spoorwegen bij Rheine, doch zal, om met vrucht daarover te kunnen handelen, gewacht moeten worden tot de voorloopige concessie door eene definitive zal zijn vervangen.

Mijne vraag aan den Minister van Binnenlandsche Zaken betreft deze concessie. Nadat wij langen tijd van die zaak niets gehoord hadden, heb ik dezer dagen iets betreffende die concessie in de dagbladen gelezen, hetgeen mij aanleiding geeft tot de vraag hoe het met die zaken staat, en hoe het met die concessie is gesteld. Voorts zal ik gaarne die verdere inlichtingen ontvangen, welke Zijne Excellentie meent te kunnen mededeelen.

De heer **van Heeckeren van Wassenaer**: Bij gelegenheid van onze beraadslagingen over dit hoofdstuk wensch ik een paar vragen te rigten tot den Minister van Binnenlandsche Zaken. Bij het belang dat algemeen gesteld wordt in de telegraphie en waarvoor eene aanzienlijke som op de begrooting staat uitgetrokken, kan het niet vreemd schijnen dat ook zij, die niet aan den weg of in de onmiddellijke nabijheid van een telegraaphkantoor wonen, prijs stellen om te deelen in het genot van dit middel van versnelde gemeenschap. Weinig nut zullen zij echter daarvan trekken, wanneer er niet eene doelmatige overeenstemming bestaat tusschen de posterijen en de telegraphie. Daardoor alleen is ook voor hen eenig voordeel daarvan verkrijgbaar; de ondervinding heeft geleerd het naauwe verband en welken invloed dat kan hebben op de tijdige ontvangst van telegraphische berigten.

Ik wilde daarom gevraagd hebben, of het niet in het algemeen belang wenschelijk zoude zijn, de administratie der *telegraphie* te vereenigen met die der posterijen en over te brengen bij het Ministerie van Finantien, dan of hiertegen overwegende bedenkingen bestaan. Ik wil hier nog herinneren aan de moeijelijkheden, die zich hebben voorgedaan bij den herbouw van het postkantoor te Amsterdam met het kantoor van den rijks-telegraaph. Ook heeft men het aandeel van het Departement van Binnenlandsche Zaken in de kosten van aanbouw, als niet overeenkomstig met de regelen eener goede comptabiliteit, geheel gebragt bij Finantien. Ook op eene herziening der reglementen voor de beambten bij de telegraphie wensch ik bij deze gelegenheid aan te dringen, daar het mij bekend is dat verschillende hoofdkantoren geweigerd hebben des Zondags vóór 2 ure berigten voor den telegraaph over te brengen.

Nog eene opmerking ten aanzien van het *Paveljoen te Haarlem*. De Regering heeft reeds meermalen verklaard dat ook zij de instandhouding van die verzameling van kunstwerken, welke op enkele uitzonderingen na toch niet veel te beteekenen heeft, niet noodig aehtte en er op bedaeht was, tot besparing van kosten, in het belang der zaak zelve, die met eene andere te vereenigen; bij gelegenheid nu dat voor belangrijke herstellingen aan het gebouw ook buitengewone kosten op de begrooting worden gebragt, is, blijkens het verslag der Kamer, met vernieuwden aandrang gewezen op het wenschelijke der opheffing dier verzameling en is de Regering verzocht maatregelen te nemen waardoor de Staat van deze jaarlijks terugkeerenden lastpost worde bevrijd. Nu wenschte ik gevraagd te hebben, of de gewigtige bezwaren, die welligt aan eene vervreemding van het gebouw zelf verbonden zijn, niet zouden vervallen wannneer bij voorbeeld het Paveljoen *om niet* wierd afgestaan aan de stad Haarlem of aan de provincie.

De heer **Sichterman van de Brake**: Ik wensch, Mijne Heeren, een paar woorden te spreken om eene beschouwing te doen kennen, die ik gaarne omtrent de materie der subsidien in het midden wensch te brengen, en waartoe ik deze gelegenheid en plaats het voegzaamst oordeel. Ik heb hier een welwillend oor der Kamer noodig, omdat mijne beschouwing welligt minder sympathie zal ontmoeten. De stemming van gisteren, hoezeer de toen behandelde subsidien een *species* van het algemeene *genus* waren, is ontegenzeggelijk voor mij eene krachtige manifestatie geweest om de vrees te billijken, dat mijne denkbeelden slechts bij een klein gedeelte dezer Kamer ingang zullen vinden. Doch, gelijk ik zeide, ik stel er belang in, die beschouwingen in 't midden te brengen: neemt ze aan zoo als zij zijn.

Ik heb, Mijne Heeren, zoowel in de Tweede Kamer als bij mijne geachte medeleden in de Eerste Kamer, den maatregel om van rijkswege subsidien te verleenen (zeer oneigenlijk mijns inziens *stelsel* genoemd) hooren bestrijden, of, waar het niet bestreden werd, de toepassing daarvan aan angstvolle voorzigtigheid hooren aanbevelen.

Ik behoor tot geen dezer beide categorien. *Voorzigtigheid* is eene *deugd*, haar *uiterste* is *bekrompenheid*.

Ik meen de toepassing van den maatregel alleen getoetst te hebben aan de mérites der aanvrage. Op dien grond verleend, zullen subsidien met goed gevolg, zonder kwetsing van andere staatsbelangen, aangewend zijn.

Gewisselijk kan aan den maatregel eene *te* groote uitbreiding worden gegeven. Dit houd ik voor verderfelijk; niet slechts voor de schatkist, maar ook voor de gesubsidieerde corporatien, gemeenten, gewesten, dijkstoelen, polders of wat het zij, acht ik het even verderfelijk, want zij zullen een deel van hunne zelfstandigheid tegen het verkregen subsidie moeten uitwisselen. Wanneer ik dus voor den maatregel der subsidien spreek, dan wil ik goed verstaan worden. Ik wil de toepassing niet *quand même*, ik wil deze zonder kwetsing van andere staatsbelangen; ik wil haar niet wanneer de verpligte schulddelging daarmede gemoeid ware.

Maar ik wil hier openlijk zeggen, dat ik het geld van rijkswege, naar de behoeften en de krachten en met billijkheid aangewend voor werken, die anders niet tot stand zouden komen, omdat de kosten niet kunnen gevonden worden, wijsselijk besteed acht. Ik wil zelfs niet zijn van de zoodanigen, die als eene bepaalde resolutoire voorwaarde aan het subsidie verbinden, dat het belang waartoe het dient, *stoffelijk*, *productief* zij. Al wierden ook door dit middel de zedelijke, intellectuele belangen bevorderd, dan zou dit eens ook onmisbaar de bevordering der stoffelijke ten gevolge hebben, ook dan, wanneer dit niet zoo voetstoots en evidentelijk onder onze onmiddellijke bevatting als bij eene bècijferde analyse valt. Ik wil nog verder gaan. Men heeft gezegd: de toets der verdienste van de zaak, waarvoor subsidie verleend wordt, moet zijn, dat er algemeen erkend belang aanwezig zij, en dat daarenboven zonder hulp de kosten niet kunnen gevon-

ZITTING VAN DEN 29STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor het dienstjaar* 1856. (Beraadslaging over Hoofdstuk V.)

den worden. Ik kan dezen regel *alleen dan* aannemen, wanneer het begrip van algemeen belang niet wordt beperkt tot *dadelijk*, *onmiddellijk*, *primair* belang en een subsidie ook dan niet wordt onthouden, wanneer het algemeen belang is *op den duur*, *middellijk* en *secundair*. Ik stel mij dus voor, dat door subsidien, naar deze grondslagen en voorwaarden verleend, de pogingen tot uitbreiding van stoffelijke welvaart zeer zullen worden aangemoedigd en kunsten en wetenschappen bevorderd; zullende alsdan de vruchten van beide voor den bloei van den Staat niet uitblijven. Ik heb dan ook met genoegen gezien, dat de Minister van Binnenlandsche Zaken op dit spoor voorgaat; met genoegen heb ik het den Minister eene onregtvaardigheid hooren noemen, indien het subsidiestelsel zoo *in eens* maar ophield te worden toegepast.

Ik weet zeer goed, dat ik als medevertegenwoordiger des Nelandschen volks geene gewestelijke belangen mag voorstaan ten koste van de algemeene staatsbelangen, maar ook mijn gewest is een deel van den Staat en, als ik het oog vestig op hetgeen van regeringswege in het belang van andere gewesten geschiedt, dan gewis zou het *afbreken* of zelfs *bekrimpen* van het *stelsel*, voor de min bedeelde gewesten eene onregtvaardigheid worden.

En nu. Door dit alles te dezer plaatse en bij deze gelegenheid te bespreken, wensch ik de gezindheid der Regering voor te bereiden tot de toepassing van den maatregel, als het oogenblik daartoe is aangebroken, ook ten aanzien van den nog gebrekkigen toestand van onderscheidene belangen in het gewest, dat — ik ben er ver af van te zeggen, *hier* door mij wordt vertegenwoordigd, maar waaruit ik ter bevordering van 's lands aangelegenheden en dus ook van die van mijn gewest mijne commissie ontleene.

Ik doe dit in hoogst beseheiden, maar tevens hoogst onbepaalde bewoordingen. Ik drijf niet; maar als de tijd daár is en er alsdan eenig subsidie van die zijde wordt aangevraagd, dat den toets zal kunnen doorstaan, door mij aangegeven (en op welken grond alleen ik deszelfs aannemelijkheid verdedig), vlei ik mij, dat zoowel bij Regering als Vertegenwoordiging eene gunstige gezindheid zal bestaan om dit te verleenen.

De heer **van Sasse van Ysselt**: Bij de vele inlichtingen, die reeds aan den Minister van Binnenlandsche Zaken zijn gevraagd, neem ik de vrijheid op nog ééne aan te dringen, en wel op deze, of er algemeene bepalingen bestaan, waarnaar zich de Commissarissen des Konings in de provincien en de Gedeputeerde Staten te regelen hebben bij de correspondentie, die zij voeren met particulieren, naar aanleiding van aan hen gerigte verzoekschriften. Ben ik wel geïnformeerd, dan zijn er gewesten, waar die adressanten direct per post antwoord als dispositie ontvangen; daarentegen zijn mij ook gevallen bekend, waarin het antwoord door tusschenkomst van den burgemeester van de woonplaats van den adressant toegezonden wordt bij wijze van extraet; en daar dit nu in zaken waar het onderwerpen geldt, die niet behooren tot de bevoegdheid van den burgemeester, noch van burgemeester en wethouders, noch van den gemeenteraad, de werkzaamheden der secretarien vermeerdert en het in vele gevallen minder aangenaam is voor den adressant, dat eene autoriteit van minderen rang hier zonder eenig nut tusschen beide treedt, zoo neem ik de vrijheid de vraag te herhalen, of er algemeene bepalingen bestaan, waaraan dergelijke autoriteiten zich in dezen hebben te houden.

De heer **van Beeck Vollenhoven**: Ik zou toch het woord gevoerd hebben over dit wets-ontwerp, maar ik voel mij daartoe te meer gedrongen na de welsprekende rede, die wij zoo even gehoord hebben van den geachten afgevaardigde uit Groningen (den heer Sichterman van de Brake). Het kan niet vreemd schijnen dat ik nu het woord vraag, daar hij een stelsel verdedigt, dat geheel in strijd is met hetgeen gisteren door mij is verkondigd, toen ik juist om dat beginsel de voorgedragene wet op de subsidien heb bestreden. Het bezwaar tegen dit hoofdstuk der begrooting is voor mij juist in de subsidien gelegen.

Ik vang aan met te zeggen, dat het mij zeer kost dit wets-ontwerp te bestrijden, omdat het zoo veel bevat en daarin zoo vele belangen behandeld worden, dat het met schroom is dat ik daarover mijne afkeurende stem zal uitbrengen. Maar wanneer men verband wenscht te zien tusschen onze uitgaven en inkomsten en ik, zoo als ik gisteren avond betoogd heb, dat verband verbroken meen te zien, dan moet ik daar waar, naar mij voorkomt, uitgaven verstrekt worden, die meer dan het onmiddellijk noodzakelijke betreffen, daaraan mijne goedkeuring onthouden.

Wanneer ik in dit wets-ontwerp wederom eene vermeerdering van uitgaven voor subsidien zie, dan zal ik het wenschelijke daarvan niet bestrijden. Dat ben ik volmaakt eens met al de sprekers, die het stelsel verdedigd hebben. Ook ik beschouw ze als wenschelijk; maar al wat wenschelijk is, is niet altijd te verkrijgen en daarom niet altijd in het algemeen belang. Wanneer men het stelsel van subsidien in zoo ruime mate aanneemt, dan juist heeft plaats hetgeen de geachte spreker uit Groningen zoo even zeide, dat men eene onregtvaardigheid zou plegen door niet aan dit of dat gewest zijn aandeel te geven. Aanvankelijk heeft men gesubsidieerd wegens de behoefte om iets, dat hoogst nuttig was, tot stand te krijgen. Dan is men weder een weinig verder gegaan, en eindelijk meent hij, die behoefte heeft, daardoor een regt verkregen te hebben en hij zegt: wanneer men mij ook niet geeft, dan begaat men te mijnen opzigte eene onregtvaardigheid. Daarom ben ik zoo huiverig voor de te ruime toepassing van dat stelsel, want waarheen het uit een finantieel oogpunt leidt, bewijst u de climax, die jaarlijks ontstaat bij het toekennen van subsidien. In 1848 ving men aan met f 100,000 nagenoeg op de begrooting uit te trekken. Thans vind ik dat cijfer reeds op f 321,000 geraamd; dat is dus sedert 1848 tot dit jaar eene verhooging van meer dan drie malen het toen aangevraagde crediet. Nu vraag ik, wanneer men daaraan niet tracht paal en perk te stellen, dan zult gij die som van jaar tot jaar op uwe begrooting zien vermeerderen, steeds hooger en hooger klimmen en niet meer in verband staan tot de middelen, die wij bezitten om dergelijke uitgaven te goed te doen.

Want — en deze reden wensch ik er bij te voegen — wanneer men gewesten en localiteiten subsidieert, dan worden onwillekeurig zij, die geroepen zijn voor de werken van den Staat te zorgen, evenzeer genoodzaakt denzelfden aandrang te volgen. Op dezelfde wijze als men met het geven van subsidien handelt, zullen ook meestal de waterstaatswerken toenemen. Naar gelang men in het eene of andere gewest uit eigen middelen meer tracht te doen, schijnt wederkeerig bij het bestuur van den waterstaat aandrang te bestaan, om ook van zijnen ijver te doen blijken. Gaat men toch na de uitgaven, die voor de waterstaatswerken zijn geraamd sedert hetzelfde jaartal, dat ik straks opgaf, dan zult gij ook daarin eene gelijksoortige climax vinden. In 1848 werd daarvoor aangevraagd de som van f 2,306,000, die thans bedraagt f 3,310,000. Ik zal hier niet bestrijden het nut van die werken, maar ik wil er toch de aandacht op vestigen, dat er als het ware eene zucht schijnt te bestaan om werken tot stand te brengen, die zeker nuttig en wenschelijk zijn, maar waarvan de noodzakelijkheid nog niet altijd betoogd is. Voor die werken mogen de gelden van den Staat niet gebruikt worden, wanneer wij niet de zekerheid hebben dat die uitgaven ruimschoots door de middelen worden gedekt. Ik dring er dáárom op aan, omdat ik mij gisteren op een ander standpunt geplaatst heb dan velen uwer. Ik heb gisteren mijne bezorgdheid voor onzen finantielen toestand medegedeeld. De heer Minister van Finantien heeft mij bij zijn tweede antwoord, waarmede hij mij vereerd heeft, zoo niet meer gerustheid gegeven, dan ten minste mijne bezorgdheid verligt. Ware dat ook het geval niet geweest, dan had ik ook reeds aan vorige hoofdstukken der begrooting mijne stem onthouden. Wat ik verder doen zal, zal ik straks trachten te motiveren. Maar bij dit hoofdstuk, ik herhaal het, ben ik bevreesd om meer en meer zoodanige uitgaven toe te staan.

Dit in het algemeen over dit wets-ontwerp. Nu nog een enkel woord over eene specialiteit. De heer Minister houde het mij ten goede, dat ook ik, even als vorige sprekers, op een oud aanbeeld sla. Hij weet reeds dat het de *medische politie* geldt. Ik heb uit het verslag dezer Kamer gezien dat de leden opgemerkt hebben, dat de Minister verklaard zou hebben, dat die wet in deze zitting zou worden ingediend. Intusschen is het mij ontgaan waar die verklaring heeft plaats gehad. Aangenaam zou het mij dus zijn uit des Ministers mond die verklaring te mogen vernemen. Dan toch zou eenmaal aan een wensch gevolg worden gegeven, sedert jaren door mij geuit, en de zaak niet blijven in den toestand, waarin zij zich reeds zoo lang bevindt.

De zitting wordt voor een kwartier-uurs geschorst.

De zitting hervat zijnde wordt de beraadslaging over het *wets-ontwerp tot vaststelling van het Vde hoofdstuk* (*Departement van Binnenlandsche Zaken*) voortgezet.

De heer **Sichterman van de Brake**: Ik zal de Vergadering niet lang ophouden. Alleen om den vorigen spreker te bedanken voor zijne heusche taal en voor het compliment dat hij mij gemaakt heeft over mijne welsprekendheid, heb ik het woord gevraagd. Ik moet dit doen omdat ik beleefd wil zijn bovenal in deze Vergadering en nog te meer jegens iemand, dien ik tel onder mijne meest bevriende medeleden. Ik moet hem echter op een enkel punt te regt wijzen. Zijne rede in antwoord op de mijne,

ZITTING VAN DEN 29STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor het dienstjaar* 1856. (Beraadslaging over Hoofdstuk V.)

in zooverre zij namelijk die beantwoordt, affecteert speciaal de onderwerpelijke begrooting. Ik moet hem doen opmerken, dat ik in mijne rede slechts *in abstracto* beschouwingen heb geleverd. Alle gevolgtrekking uit mijne rede, voor zooverre *in concreto* en met het oog op de begrooting gemaakt, zou ik dus kunnen afsnijden door eenvoudig te zeggen: mijne beschouwing is niet geleverd met het oog op het cijfer der begrooting voor het hoofdstuk van Binnenlandsche Zaken. Maar dat wil ik niet doen. Ik wil eens aannemen, dat ik met het oog op dat cijfer gesproken heb. En dan wil ik zeggen, dat ik niet in die groote mate in de bezorgdheid, in den angst van dien spreker deel, en dat ik dat *daarom* niet doe, in de eerste plaats, omdat ik eene groote som gelds, besteed ten dienste van subsidien, welke den toets, dien ik zoo straks heb opgegeven, kunnen doorstaan, in het algemeen als wèl besteed oordeel. Ik heb het reeds gezegd, en ik herhaal het nog, dat die subsidien niet moeten zijn besteed ten koste van andere belangen. Ik heb er bijgevoegd dat de wettelijke amortisatie van schuld er haren gang om moest gaan; ik heb gezegd, dat die toets bestaat in de krachten der geldmiddelen van den Staat, het belang van de zaak en het bewustzijn dat deze niet zou tot stand komen wanneer zij alleen moest bekostigd worden door de aanvragers. Dat zijn punten die niet moeten geïsoleerd worden van de hoofdbeschouwing met betrekking tot het eindcijfer van dit hoofdstuk. Wanneer de spreker uit Noordholland zegt, in zijne beoordeeling over het stelsel: *hoezeer het wenschelijk is, is het daarom toch nog niet in het algemeen belang*, dan verklaar ik dat niet te begrijpen, tenzij hij hebbe willen zeggen: hoezeer het wenschelijk is voor een bijzonder deel dat er gesubsidieerd worde, dan is het daarom nog niet uitgemaakt dat dit is in het algemeen belang. Wanneer dat het geval is, dan spreekt het wel van zelf; maar die waarheid is te banaal, dan dat ik kan aannemen dat dit de bedoeling zou zijn geweest. Wat nu betreft dat het cijfer van de begrooting te zeer zou verhoogd worden door verkeerd aangewende subsidien, hierop antwoord ik, dat, aan den eenen kant, het beleid des Ministers die het subsidie voordraagt op zijne begrooting, en de beoordeeling van de Vertegenwoordiging, die het goedof afkeurt, aan den anderen kant, genoegzame waarborgen opleveren dat die zaak niet ligtvaardig zal behandeld worden.

De heer **Cost Jordens**: Ik zal een enkel woord, niet over het hoofdstuk in het algemeen zeggen, maar over een bijzonder onderwerp dat nog niet ter sprake gebragt is. Ik bedoel de jagtwet. Het is bekend dat die wet aanleiding geeft tot eene zeer strenge uitvoering en gevolgelijk tot aanzienlijke kosten. Ik heb de Vergadering daartoe slechts te herinneren aan onderscheidene wetten, die nog onlangs in deze Vergadering zijn aangenomen en waaruit ons gebleken is dat die toepassing zeer aanzienlijke kosten na zich sleept. Ik zal u herinneren, dat wij onlangs het hoofdstuk van Justitie, en wel de algemeene geregtskosten, met de aanzienlijke som van f 24,000 verhoogd hebben, kosten die hunnen oorsprong vonden in de overtredingen van de jagtwet. Ik zal u herinneren, Mijne Heeren, dat dienzelfden dag de begrooting van hetzelfde departement verhoogd is geworden ook met eene belangrijke som voor de gevangenissen, omdat het getal der gevangenen, ook ter zake van de jagtwet, zoo zeer vermeerderd was. Ik zal er nog bijvoegen dat alweder denzelfden dag het hoofdstuk IX *B* der begrooting, artikel » Proceskosten", met eene som is verhoogd voor de aanhalingen, voornamelijk ter zake der jagtwet veroorzaakt, en dat onder andere die kosten, voor de uitvoering van de jagt- en de gemeentewet, alleen in 1854 hebben bedragen eene som van f 7300.

Ik geloof dus dat het niet betwijfeld kan worden dat de strenge uitvoering en toepassing van de jagtwet tot groote uitgaven aanleiding heeft gegeven. Ik heb mij wel eens afgevraagd: van waar die strenge toepassing en die belangrijke kosten? Wanneer ik beschciden mijne meening mag zeggen, dan schijnt het mij toe dat de zware straffen, die in de jagtwet voorkomen, het hooge minimum, dat men er in vindt, daartoe leiden, gepaard met de omstandigheid dat een bekend artikel van het Wetboek van Strafregt, ten gevolge waarvan de regter, in geval van verzachtende omstandigheden, beneden dat minimum kan gaan, hier niet van toepassing is. Het is intussehen mijn voornemen niet over beide punten uit te weiden, maar ik wensch iets te zeggen omtrent een ander punt, dat mijns inziens ook medewerkt om die toepassing van de wet streng te maken en tot belangrijke uitgaven voert. Ik spreek daarvan hier, omdat op deze begrooting daarvoor een post is uitgetrokken: de aanmoediging, meen ik, aan de opzieners der jagt gegeven. Ik geloof dat deze, en vooral de wijze waarop daarvan wordt gebruik gemaakt, oorzaak is van de strenge uitvoering en de groote kosten. Die aanmoediging is gelegen in een artikel van de wet, waarbij de bevoegdheid gegeven is om premien toe te kennen bij bekeuring, die, bij vervolging, door veroordeeling achtervolgd worden, en nu geloof ik dat de handelwijze, door de Regering bij het toekennen van die premien in acht genomen, te ver gaat en oorzaak is van misbruiken; dat handelingen plaats hebben — niet enkele, maar menigvuldige — die inderdaad aan vexatie grenzen. Het cijfer dat voor die premien wordt uitgetrokken is aanzienlijk. In 1854 is daarvoor uitgegeven f 16,563; in 1855 en 1856 is daarvoor op de begrooting gebragt telkens f 13,500, met het vooruitzigt dat die som nog wel zal moeten worden aangevuld uit de onvoorziene uitgaven. Naar mijne overtuiging nu werken de premien nadeelig en verkeerd. Indien het hier de plaats was om er breeder over te spreken, zou ik menig voorbeeld kunnen aanvoeren, dat dit onmiskenbaar bewees. Het gevolg dier premien is, dat van elke kleinigheid, hoe gering ook, proces-verbaal wordt opgemaakt, en de opzieners van de jagt natuurlijk in de verwachting verkeeren dat dit proces-verbaal bij vervolging tot veroordeeling leiden zal, terwijl het toch meestal zaken geldt, die men beter had gedaan onopgemerkt te laten. Het geldt, ja, overtredingen van de wet, maar die men liever niet had moeten vervolgen; want hoe goed de handhaving van wetten ook zij, men zal mij moeten toegeven, dat eene te strenge toepassing nadeelig is, daar zij den eerbied voor de wetten verzwakt. Hierbij komt nu nog dat de veroordeelden in den regel onvermogend zijn om die boete, welke zij beloopen hebben, te kunnen betalen en zij wordt dan door den regter, op grond van het wetboek, vervangen door gevangenisstraf. Maar ook dit veroorzaakt meerdere kosten, en wat is dan dikwijls nog het gevolg? Wanneer in dergelijke minime gevallen de veroordeeling plaats heeft gehad, vraagt de delinquent gratie. Deze wordt verleend, want in vele gevallen zou het hard zijn haar te weigeren. Ook dit veelvuldig verleenen van gratie werkt nadeelig in dit geval, even als men zal moeten toestemmen dat het in de meeste gevallen nadeelig werkt, dat het den eerbied voor de wet vermindert, de kracht van de wet verlamt, en ook het bewijs levert, zou men er kunnen bijvoegen, dat de wet niet goed is. Maar in de tweede plaats heeft het ook het nadeel dat het oneindig veel werk veroorzaakt, dat ook alweder tot kosten aanleiding geeft; en hier beroep ik mij op de woorden, die de Minister van Justitie in de andere Kamer heeft gebezigd bij gelegenheid van de behandeling van de begrooting, toen hij te kennen gaf, dat ten gevolge van de menigvuldige gratien zijn departement zoodanig is overkropt geworden met werkzaamheden, dat hij naar middelen heeft moeten omzien en middelen heeft moeten trachten te vinden, om het personeel van de afdeeling, waarbij de zaken van gratie behandeld worden, te versterken.

Ik heb er overigens niets bij te voegen, maar heb gemeend een enkel woord over deze zaak te moeten in het midden brengen, te meer omdat het voornemen bestaat om de jagtwet te wijzigen en te verbeteren. Misschien is er dan gelegenheid om in de bezwaren, die ik hier heb aangevoerd, te voorzien; maar in elk geval, ligt het niet in de wet, maar in de uitvoering, dan geef ik aan de betrokken Ministers in ernstige overweging om te onderzoeken, of hetgeen ik gezegd heb juist is, en te overwegen of het niet wenschelijk zou zijn, dat daarin verandering wierd gebragt.

Ik zal eindelijk de vrijheid nemen bij deze gelegenheid ook nog een woord te zeggen ten opzigte van hetgeen in het verslag wel bij een ander hoofdstuk is aangemerkt, maar dat toch, zoo ik meen, ook tot het Departement van Binnenlandsche Zaken behoort, en dus niet ongepast is hier te berde te brengen, namelijk de gebrekkige localiteit waarover deze Eerste Kamer te beschikken heeft.

Het is eene zaak, waarover vroeger reeds meermalen is geklaagd, maar die men nu gemeend heeft met kracht te moeten aandringen. Ik geloof te mogen zeggen dat hetgeen dienaangaande in het verslag voorkomt, te regt is aangemerkt. Er is daar gezegd, dat men des noods in den tegenwoordigen toestand van de thans in gebruik zijnde sectiekamers nog zou kunnen berusten, maar dat er niet één geschikt vertrek kan worden aangewezen, hetwelk des winters, behoorlijk verwarmd, aan de leden de gelegenheid aanbiedt om ongestoord inzage te nemen van de gedrukte stukken, en dat men dit strijdig achtte met de waardigheid van de Kamer.

Dit is volkomen waar: men is niet in staat om, wanneer men iets te onderzoeken heeft, wanneer men eenig antecedent wil naslaan, daarin op eenigzins gemakkelijke wijze te worden geholpen.

Van de eene zijde heeft het antwoord, door de Regering op deze klagt gegeven, mij verheugd, in zoo verre de Regering openhartig gezegd heeft, dat zij niet in staat was daarin te voorzien; maar van de andere zijde heeft het leedgevoel bij mij verwekt, dat op die wijze bij deze aanzienlijke Staatsvergadering niet op betamelijke wijze wordt voorzien in hetgeen zij noodig heeft om hare taak behoorlijk te vervullen.

Ik neem dus de vrijheid alsnog met allen mogelijken ernst daarop aan te dringen, en te vragen dat aan den gematigden wensch van de Kamer eenigzins worde te gemoet gekomen; en

ZITTING VAN DEN 29STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor het dienstjaar* 1856. (Beraadslaging over Hoofdstuk V.)

wanneer onverhoopt de Regering mogt blijven verklaren, dat zij niet in staat is daarin te voorzien, dan geloof ik dat de Kamer wel zal doen om te overwegen, of er ook nog middelen zijn om langs andere wegen daarin te worden geholpen.

De heer **Tonckens**: Alhoewel in het algemeen deelende in hetgeen zoo even door mijn geachten ambtgenoot uit Deventer gezegd is, is er toch één punt, dat ik ten volle meen te moeten ondersteunen: het is het punt van het toepasselijk maken van art. 463 van het Code Pénal op de overtredingen van de jagtwet. De ondervinding heeft ook mij geleerd het bezwaar van 't gemis van die toepassing op de jagtdelicten.

Naar de wetten van Junij 1854 toch is op speciale wetten, en alzoo ook op de jagtwet, art. 463 niet van toepassing verklaard, maar alleen op de wanbedrijven en overtredingen, aangewezen in dat Code. Ook zoude het geen nieuw beginsel van wetgeving zijn ten aanzien eener speciale wet, als op dezelve art. 463 konde worden toegepast: het is ook reeds opgenomen in de wet op de telegraphie; eene wet, die zoo al niet van denzelfden dag, dan toch van dezelfde maand is als de jagtwet, en wel, gelijk ik meen, van Maart 1852.

Ik herhaal, de ondervinding heeft mij geleerd, dat er zich omstandigheden hebben voorgedaan, waarin het wenschelijk geweest ware dat eene mindere straf had kunnen worden toegepast dan de bij de wet bepaalde, in plaats van telkens te moeten bukken voor de magt der wet, en eene boete van f 10 of 20 te moeten toepassen. De meeste jagtdelinquenten kunnen die voor hen belangrijke sommen niet betalen; zij laten zich dan, om mij zoo eens uit te drukken, *subsidiair* gevangen zetten, en dit ten koste der finantien van het land.

De heer **Minister van Binnenlandsche Zaken**: Ik zal trachten kortelijk de verschillende punten te beantwoorden, die achtereenvolgens zijn ter sprake gebragt.

Ik kom in de eerste plaats tot hetgeen is gezegd door den geachten spreker uit Rotterdam (den heer van Rijckevorsel). Ik heb met genoegen vernomen, dat hij voornemens is zijne stem aan de tegenwoordige begrooting te geven. Hij heeft de redenen ontwikkeld, die hem daartoe zullen leiden. Op de zaak, waarvan hij met een woord heeft gewaagd, zal ik thans niet terugkomen; alleen wil ik hem de verzekering geven dat ook naar mijne overtuiging nu of later de academie te Delft als staatsinstelling eene plaats zal moeten vinden op de begrooting van dit departement.

De geachte spreker uit Drenthe (de heer Tonckens) heeft gevraagd hoe het stond met den aanleg van spoorwegen in de noordelijke provincien van het Rijk. De Vergadering zal zich herinneren, dat bij eene vorige gelegenheid is medegedeeld, dat eene voorloopige concessie was verleend tot den aanleg van een spoorweg van Harlingen naar Leeuwarden, met een zijtak op Groningen en verder in de rigting van Almelo naar Rheine. Die concessie was voorloopig verleend; zij zou definitief worden, zoodra de concessionarissen eene gestelde som als waarborg zouden hebben nedergelegd. De termijn, binnen welken die waarborgsom moest worden aangeboden, is den 24sten van deze maand verstreken, en ik heb tot mijn leedwezen van de concessionarissen het berigt ontvangen, dat zij tot nu toe niet geslaagd waren de noodige kapitalen bijeen te brengen en dus de waarborgsom niet konden nederleggen. Nu de termijn verstreken was, kon er geen sprake zijn van het verleenen van eene definitive concessie; maar aan de ondernemers is berigt dat over de concessie niet zou worden beschikt voor dat hun een termijn zou zijn gesteld, binnen welken zij de waarborgsom nog zouden kunnen nederleggen, in welk geval zij definitive concessionarissen zouden worden.

De geachte spreker uit Overijssel heeft gevraagd of het niet goed zou zijn de administratie van den telegraaph te vereenigen met die van de posterijen. Ik geloof niet dat tusschen die beide administratien zoo veel verband bestaat, dat het uit dien hoofde wenschelijk zoude zijn ze te vereenigen en bij één departement te brengen. Wat de moeijelijkheden betreft, waarop door dien spreker is gewezen, deze zijn, mijns inziens, van weinig gewigt. Moeijelijkheden zijn zij naauwelijks te noemen. Voor den aankoop van een locaal te Amsterdam is op de begrooting van Binnenlandsche Zaken eene som uitgetrokken, terwijl eene andere op de begrooting van het Departement van Finantien is gebragt voor de verbouwing van het oude postkantoor. Naderhand is niet beschikt over hetgeen op de begrooting van het Vde hoofdstuk was uitgetrokken, maar daarentegen is de post op de begrooting van Finantien verhoogd. Men kan niet zeggen dat dit moeijelijkheden heeft opgeleverd. Maar de spreker wenscht dat er in het belang van de dienst verband zij tusschen die twee administratien, ten einde er in de plaatsen, welke geen telegraaphkantoor hebben, gelegenheid zij, berigten ook door middel van de post naar het meest nabijgelegen telegraaphkantoor te verzenden. Dit punt is ook in de Tweede Kamer behandeld. Ik geloof niet dat eene regeling dezer zaak, zoo als dit verlangd wordt, aan de verwachting zal beantwoorden. Door het verzenden van telegraphische berigten met de post zal van zelf veel tijd worden verloren. Zelden toch zal er, juist op het oogenblik dat men een spoedvereischend berigt per telegraaph wil verzenden, gelegenheid zijn om het met de post naar het kantoor te doen bezorgen. Ik heb evenwel de zaak niet uit het oog verloren, en met mijn ambtgenoot voor de Finantien daarover geraadpleegd. Waarschijnlijk zullen maatregelen genomen worden om in die plaatsen, waar geen telegraaphkantoor is, de gelegenheid te openen om berigten bij de administratie der post aan te bieden ten einde ze naar het telegraaphkantoor ter verzending te bezorgen.

De spreker heeft gezegd dat aan één of meer kantoren geweigerd zou zijn een berigt aan te nemen des Zondags vóór 2 ure. De spreker heeft de goedheid gehad mij eene opgave te doen van de kantoren waar dat had plaats gehad. De uren, gedurende welke de kantoren geopend moeten zijn, zijn geregeld, en het staat niet aan de ambtenaren daarin verandering te brengen. Ik zal onderzoeken of aan de opgegevene kantoren in strijd met de bestaande regeling is gehandeld. Heeft er misbruik plaats gehad, ik zal zorgen dat het in het vervolg worde voorgekomen.

De spreker wenschte verder, dat de verzamelingen van voorwerpen van kunst bijeen wierden gebragt. In dien wensch wordt door de Regering gedeeld. Reeds sedert geruimen tijd heeft zij getracht zoodanige vereeniging te doen plaats hebben; maar het gebrek aan gebouwen heeft het tot nog toe verhinderd. Onlangs is een stap op dien weg gedaan. Eene verzameling van kunstvoorwerpen, die zich hier ter stede in een locaal bevond, waar zij misplaatst was, is van daar overgebragt naar eene andere verzameling van gelijken aard. Ook in het vervolg zal men trachten verdere vereeniging tot stand te brengen. Op dit oogenblik zou er geene mogelijkheid bestaan de schilderijen, thans op het Paveljoen te Haarlem aanwezig, naar elders over te brengen. De onkosten voor het onderhoud van het Paveljoen te Haarlem worden jaarlijks voor een gedeelte op de begrooting gebragt; tot mijn leedwezen zijn zij dit jaar aanzienlijk. Na een herhaald onderzoek is gebleken, dat het gebouw belangrijke herstellingen moet ondergaan. De stad Haarlem draagt jaarlijks eene aanzienlijke som in het onderhoud bij. Ik geloof dat het wenschelijk is de verzameling daar voor alsnog te doen blijven. De verkoop van het gebouw, zoo als de spreker gezegd heeft, zou gepaard gaan met vele bezwaren; en den verkoop van de schilderijen houd ik niet voor wenschelijk, ook omdat men daarin zou zien een blijk van weinig belangstelling in de Nederlandsche kunst.

De geachte spreker uit Groningen en de spreker uit Noordholland zijn beiden teruggekomen op een punt, ook gisteren hier behandeld, namelijk het stelsel van subsidien. Die sprekers hebben die zaak uit geheel verschillende oogpunten beschouwd. De spreker uit Groningen schijnt onder zekere voorwaarden een voorstander van dat stelsel, terwijl het door den spreker uit Noordholland minder wordt goedgekeurd. Ik geloof, Mijnheer de Voorzitter, dat het stelsel van subsidien, wanneer het te ver wierd uitgestrekt, nadeelig zou werken, maar dat het, met beleid en voorzigtigheid toegepast, heilzame vruchten kan opleveren. Het is steeds het streven van de Regering (gelijk ik reeds meermalen gezegd heb), alleen zoodanige ondernemingen te ondersteunen waarvan haar overtuigend is gebleken, dat zij in het algemeen belang wenschelijk zijn. Die ondersteuning wordt slechts verleend nadat de provincie van hare zijde hulp heeft toegezegd. De Regering neemt het initiatief; zij wacht af hetgeen door de dadelijk belanghebbenden geschiedt, en eerst wanneer het blijkt dat deze hebben gedaan wat zij kunnen, verleent zij bijstand.

Het is waar, dat in de laatste jaren de som voor subsidien aanmerkelijk is geklommen; maar dit is het noodwendig doch niet betreurenswaardig gevolg van de toepassing van het stelsel. Vroeger werden veel minder werken van publiek nut ondernomen dan in de laatste jaren. Het goede voorbeeld, door sommigen gegeven, is door anderen gevolgd. Meer en meer is men begonnen wegen aan te leggen en kanalen te graven; de werken zijn toegenomen, en daarvan moest het gevolg zijn dat langzamerhand de bijdragen zijn vermeerderd. Ik geloof dat de toestand van 's lands schatkist veroorlooft de som uit te trekken, die voor subsidien wordt bestemd; ware het gebleken dat de finantien het niet toelieten, de Regering had er, ofschoon tot haar leedwezen, van moeten afzien. Maar zij zag er op dit oogenblik geen reden voor.

De geachte spreker uit Noordholland meent dat de verhooging van uitgaven voor subsidien gelijken tred houdt met de verhooging van de uitgaven voor den waterstaat.

Het is waar, in de laatste jaren is voor den waterstaat meer uitgegeven dan vroeger, maar dit reken ik geen ongelukkig verschijnsel. Het was noodig vroeger, wegens minder gunstige omstandigheden, eene menigte werken uit te stellen. Daardoor is

ZITTING VAN DEN 29STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor het dienstjaar* 1856. (Beraadslaging over Hoofdstuk V.)

veel in een ongunstigen en verwaarloosden staat geraakt, en nu de finantien toelaten daarin te voorzien, is het pligt, in het welbegrepen belang van den Staat, de verbeteringen niet langer uit te stellen, maar daarmede een aanvang te maken.

De geachte spreker uit Groningen heeft in de verte gewezen op werken, die in dat gewest zullen worden ondernomen en waaraan, zijns inziens, van rijkswege ondersteuning zal moeten worden verleend. Hij meent dat de provincie Groningen minder dan andere ondersteuning heeft genoten. De geachte spreker uit Noordholland heeft in die reden een bewijs gezien van het gevaarlijke van het subsidiestelsel, omdat, wanneer in het eene gedeelte van het Rijk subsidie wordt verleend, dit voor andere gedeelten niet kan worden geweigerd. Ik geloof niet dat de zaak uit dit oogpunt moet beschouwd worden. Ik geloof niet dat in al de provincien dezelfde som moet worden verleend, maar dat alleen te onderzoeken valt, of het werk, waarvoor subsidie gevraagd wordt, nuttig is en het algemeen belang medebrengt dat het werk tot stand kome. Dit is, dunkt mij, de maatstaf voor het verleenen van bijdragen, en niet of het eene gedeelte des Rijks iets meer of minder geniet dan het andere.

Ik kom nu tot een geheel ander onderwerp, de wet op de medische politie, waarover de geachte spreker uit Noordholland heeft gesproken. Ik heb in de andere Kamer gezegd dat drie wetsontwerpen gereed waren, en, zoo als ik hoop, zullen zij in de tegenwoordige zitting aan de Vertegenwoordiging worden aangeboden. Ziedaar wat ik gezegd heb en gaarne hier herhaal.

De geachte spreker uit Overijssel heeft gewezen op de bezwaren uit de toepassing der jagtwet volgende en op de kosten die voor den Staat daaruit voortvloeijen. De Regering is voornemens weldra, binnen weinige dagen waarschijnlijk, eenige wijzigingen in de jagtwet voor te stellen. Door die wijzigingen, hoop ik, zal, ten deele althans, aan de bezwaren van den geachten spreker worden voldaan. Het voornemen bestaat om het vroegere stelsel van transactie met eenige wijzigingen weder in te voeren. Dan zullen onderscheidene vervolgingen, die thans moeten ingesteld worden, vervallen en alzoo ook de kosten aanmerkelijk verminderen.

Tegen het stelsel van premien heeft de geachte spreker bezwaar. Hij meent dat, ten gevolge daarvan, de jagtopzieners te streng zijn in de handhaving der wet. Ik moet herinneren dat de premie alleen wordt uitgekeerd wanneer eene *veroordeeling* heeft plaats gehad. Zij worden niet gegeven tenzij de regter beslist hebbe dat er overtreding der wet aanwezig is. Er is over het stelsel van premien veel te zeggen; er is veel vóór, maar, ik erken het gaarne, ook veel tegen; ik geloof evenwel dat de handhaving der jagtwet bij het ophouden der premien veel zou lijden; het is noodig, dat de opzieners, behalve pligtbesef, ook eenig uitzigt hebben op belooning. Het nagaan der overtredingen is dikwijls niet zonder gevaar, eene hoogst moeijelijke en afmattende taak. Zij mag wel verligt worden door de hoop op eenige geldelijke belooning. Er zijn evenwel in de wijze waarop de premien worden toegekend eenige wijzigingen wenschelijk; ten opzigte van sommige overtredingen zijn de premien te hoog, en dit kan misschien een te sterk aanloksel zijn om proces-verbaal van de overtredingen te maken. Waarschijnlijk zal daarin verandering worden gebragt, maar, zoo als ik zeide, de jagtopzieners hebben, wanneer zij eene premie verdienen, niets anders gedaan dan overeenkomstig hunnen pligt gehandeld; zij hebben geconstateerd hetgeen in strijd met de wet is geschied.

De geachte spreker uit Overijssel is nog teruggekomen op een punt, dat tot mijn leedwezen reeds herhaaldelijk is behandeld. Hij heeft gezegd dat de localiteit voor deze Vergadering weinig voldoende is en hij heeft althans betreurd het gemis van een vertrek, waar de leden kennis kunnen nemen van de stukken. Ik zou gewenscht hebben dat aan den billijken wenseh van de Vergadering had kunnen worden voldaan; het is evenwel onmogelijk daaraan te gemoet te komen. De Vergadering heeft gezien, dat de Regering gedaan heeft hetgeen in haar vermogen was, zij heeft een groot vertrek voor de Kamer beschikbaar gesteld, maar het is onmogelijk voor dit oogenblik verder te gaan. Er zijn plannen ontworpen en nagenoeg gereed; ik ben evenwel huiverig geweest te dien opzigte een wets-ontwerp aan te bieden. Er zullen zeer aanmerkelijke sommen vereiseht worden om dit loeaal in behoorlijken toestand te brengen en tevens aan de inrigtingen, welke verplaatst moeten worden, andere bureaux en geschikte localen aan te wijzen. Het is evenwel eene zaak, die aan de aandacht der Regering niet ontgaat en zij zal traehten zoo spoedig mogelijk aan den wensch van de Vergadering te voldoen.

De geachte spreker uit Drenthe heeft nog een punt betreffende de jagtwet aangeroerd. Hij acht het wenschelijk, dat aan de kantonregters de bevoegdheid worde gegeven, daar waar verzachtende omstandigheden aanwezig zijn, beneden het minimum der straf te gaan. Ik geloof dat het niet noodig zal zijn zoodanige bepaling op te nemen; wanneer het middel van transaetie in de wet voorkomt, is er gelegenheid beneden het minimum te gaan, indien verzachtende omstandigheden aanwezig zijn. Van den anderen kant is het in vele gevallen wenschelijk dat de kantonregters door de wet aan een minimum zijn gebonden. Het is goed dat de kantonregter een regel in de wet zelve vinde en een leiddraad voor de toepassing der straf hebbe, zoodat hij door de wet verpligt is de gestelde straf uit te spreken. De ondervinding heeft geleerd, dat de regter veelal gebragt wordt tot het toepassen van de ligtst mogelijke straf, en ook voor hem is het wenschelijk dat hij door de wet aan het gestelde minimum gebonden zij. Hoe het zij, ik geloof dat die wijziging van de wet niet noodig is, wanneer het middel van transaetie in het vervolg daarin wordt opgenomen.

De heer **van Rijckevorsel**: Ik moet mij veroorloven eene bedenking te opperen tegen hetgeen door den Minister van Binnenlandsche Zaken betrekkelijk de eoneessie van den noorderspoorweg is in het midden gebragt. Het komt mij voor dat het faveur, dat hij aan de tegenwoordige gegadigden heeft toegekend, te ver gaat, niet billijk is en niet is in het belang van het algemeen. Het belang niet alleen van de betrokkene provineien, maar ook van den handel en de nijverheid vordert, dat die spoorweg zoo spoedig mogelijk tot stand kome. Nu had ik kunnen begrijpen dat de Minister goedgevonden had nu reeds de termijnen nog eenigzins te verlengen, binnen welke de waarborgen moeten gesteld worden, maar het komt mij voor dat het niet billijk is, en ook gevaarlijk voor de zaak zelve, wanneer aan de gegadigden toegezegd is, dat wanneer een ander zieh mogt aanmelden, op nieuw voor hen een termijn zou worden gesteld. Ik meen dit van den Minister verstaan te hebben, en daartegen meen ik te moeten opkomen. Daardoor zal de zaak nutteloos worden vertraagd, misschien moeijelijker gemaakt, ja missehien geheel achterwege blijven. Wanneer toch iemand zieh in staat gevoelt om de vereischte waarborgen te stellen en de eoncessie vraagt, dan moet de toestemming niet afhankelijk gemaakt worden van een derde, die tot nu toe in gebreke is gebleven. Het komt mij voor dat, wanneer die derde, de tegenwoordige eoncessionaris, zich niet nader heeft aangemeld, de onderhandelingen onmiddellijk behooren aan te vangen met de nieuwe gegadigden, met de ondernemers, die zieh dan zullen voordoen. Daar echter de Minister reeds eene zoodanige toezegging schijnt gedaan te hebben, zoo neem ik de vrijheid hem in overweging te geven van dan toch dien nieuwen termijn zoo kort mogelijk te stellen.

De heer **van Andringa de Kempenaer**: Ik was niet voornemens over dit hoofdstuk het woord te voeren, maar ik moet met een enkel woord terugkomen op het antwoord, dat de Minister gegeven heeft aan mijn geacht medelid, den heer Cost Jordens, over de localiteit van deze Kamer. Ik weet dat groote plannen tot verbouwing aanwezig zijn. Ik schaar mij niet onder die leden, die daarop bijzonder aandringen, want ik twijfel niet dat het groote kosten zal veroorzaken; en als men dikwijls wijst op spaarzaamheid, dan moet men beginnen met haar zelf te betrachten. De vertrekken, die behalve dit locaal aanwezig zijn, zijn voor de werkzaamheden in de afdeelingen wel bewoonbaar, maar het is niet te ontkennen dat de vreemdeling, die deze residentie en de loealen van dit wetgevend ligehaam bezoekt, inderdaad verwonderd moet wezen over derzelver bekrompenheid. En dit is zóó waar, dat inderdaad die loealen beneden de waardigheid van het eollegie zijn, dat er gebruik van maakt; doch wij kunnen daarin evenwel onze werkzaamheden verrigten, en dat is het voorname doel. Maar onder al die vertrekken ontbreekt er één — en het doet mij leed van den Minister te hebben gehoord: wij kunnen u dat vertrek niet geven, dat urgent noodig is. Is het dan niet in de enceinte van het gebouw, geef het er dan buiten. De leden, die verre reizen moeten maken om zieh in de residentie te vereenigen en die bezield zijn met den lust om te onderzoeken, zijn ten eenen male verstoken van de gelegenheid om die massa van stukken en papieren te raadplegen, waarvan de kennisgeving dikwijls noodig is om een juist en onbevooroordeeld oordeel te vellen. Ik zou er inderdaad niet over gesproken hebben, als het antwoord van den Minister mij niet had doen vermoeden, dat alles, wat in het vervolg in dit opzigt gedaan zal worden, dat alle verzoeken, die hetzij van den kant der Huishoudelijke Commissie, hetzij door de leden der Kamer zullen gedaan worden, nutteloos zijn. Nu er reeds zoo vele jaren over geklaagd is en de moeijelijkheden inderdaad niet *te groot* zijn, wenseh ik den Minister in overweging te geven, dat die zaak een onderwerp van voortdurend onderzoek moge blijven om aan dit billijk verlangen vooral voor de veraf wonende leden te voldoen.

ZITTING VAN DEN 29STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor het dienstjaar* 1856. (Beraadslaging over Hoofdstuk VI:)

De heer **van Heeckeren van Wassenaer**: Ik dank den heer Minister voor de eer die hij mij heeft aangedaan, mijne vragen te beantwoorden, maar ik moet toch doen opmerken, dat Zijne Excellentie mij niet schijnt verstaan te hebben ten opzigte van het *Paveljoen te Haarlem*. Ik heb niet gesproken van *verkoopen* van het Paveljoen; ik wist dat daartegen gewigtige bezwaren bestonden, en het is juist op grond daarvan, dat ik naar een ander middel heb omgezien en gezegd heb in bedenking te willen geven om het Paveljoen *om niet af te staan* aan die stad, die daarop, naar ik meende, de naauwste betrekking had.

De heer **Minister van Binnenlandsche Zaken**: Ik heb gemeend het meest in het belang van de zaak te handelen door aan den tegenwoordigen concessionaris van den spoorweg in de noordelijke provincien de toezegging te doen, welke is geschied. Ik geloof dat er meer waarschijnlijkheid bestaat dat iemand, die gedurende geruimen tijd zich met de zaak heeft bezig gehouden, en die plannen heeft ontworpen, in de mogelijkheid zal zijn de noodige gelden bijeen te brengen, dan iemand, die de zaak geheel nieuw moet opzetten. De zekerheid dat hij bij welslagen alnog in het bezit der concessie kan komen, zal den ondernemer aansporen om voort te gaan met het aanwenden van pogingen om alsnog de noodige kapitalen bijeen te brengen. Indien een ander zich aanmeldt, zal de vroegere concessionaris zich moeten verklaren binnen een te stellen tijd, of hij in de mogelijkheid is de waarborgen te geven. Alsdan zal door de Regering geen termijn worden gesteld van vele maanden, van zeer langen duur; maar de vroegere ondernemer zal binnen weinig tijds moeten verklaren, of hij de waarborgen kan stellen, en zoo niet, zal men met een ander onderhandelen. Ik meen dat daardoor het belang van de zaak zal worden bevorderd, meer dan dat men nu dadelijk tot den concessionaris zegt: de termijn van 24 December is vervallen, men wil niets meer van u weten, zelfs al kunt gij binnen eenige dagen de waarborgsom stellen.

Omtrent de localen kan ik niet veel anders zeggen dan hetgeen ik zoo even heb medegedeeld. Het is onmogelijk in dit gebouw een locaal te vinden zoo als de Vergadering het verlangt, en een bewijs dat die onmogelijkheid bestaat is, dunkt mij, gelegen in de herhaalde pogingen, die door mij en, zoo ik mij niet bedrieg, door mijn ambtsvoorganger reeds zijn aangewend om in den billijken wensch der Vergadering te voorzien.

De spreker heeft thans evenwel gezegd dat, indien men het locaal niet binnen het gebouw kan aanwijzen, het daarbuiten welligt zou kunnen gevonden worden. Ik erken dat die vraag tot nu toe niet is behandeld en daarover wil ik gaarne spreken met die leden der Vergadering, welke meer bepaald met de zaak zijn belast.

De heer **van Nispen van Pannerden**: Het is bekend dat ik de beide vorige dagen door ongesteldheid ben verhinderd geworden om de zittingen bij te wonen; ik had ook heden eigenlijk hier niet behooren te verschijnen, maar nu ik hier tegenwoordig ben en het punt van onze localen door den geachten afgevaardigde uit Overijssel, op dezelfde bank gezeten als ik, ter sprake is gebragt, daarover nader door den geachten afgevaardigde uit Friesland het woord is gevoerd en de heer Minister van Binnenlandsche Zaken dat punt twee malen heeft behandeld, zij het mij vergund daaromtrent een enkel woord in het midden te brengen. Het schijnt mij toe dat aan het verlangen van de overgroote meerderheid van de leden dezer Kamer gemakkelijk zou kunnen worden voldaan. De heer Minister van Binnenlandsche Zaken heeft bereidvaardig ten dienste van de Kamer afgestaan een zeer groot locaal waarin nu sectie wordt gehouden; maar het is ook bekend aan dien hoogen staatsambtenaar, dat de Huishoudelijke Commissie herhaaldelijk den wenseh heeft uitgedrukt, dat het locaal in tweeën mogt worden gescheiden. Daardoor zou een afzonderlijk vertrek, als leeskamer, kunnen verkregen worden. Het schijnt mij toe dat de kosten, welke daartoe zouden gevorderd worden, niet zoo groot kunnen zijn dat zij eenig bezwaar zouden kunnen opleveren. Mogten echter die kosten te zwaar voor den Staat zijn, dan geloof ik dat er nog andere middelen zouden zijn om daarin te voorzien. Ik neem dus de vrijheid dat denkbeeld van het splitsen van het groote locaal in tweeën, aan den Minister van Binnenlandsche Zaken aan te bevelen, tot dat de verbouwing en verandering der localen, welke de Minister van Binnenlandsche Zaken heeft voorbereid, mogt kunnen voltooid worden.

De beraadslaging wordt gesloten en het *wets-ontwerp tot vaststelling van hoofdstuk V* (*Departement van Binnenlandsche Zaken*), in stemming gebragt, met 25 tegen één stem, die van den heer van Beeck Vollenhoven, aangenomen.

De Vergadering gaat over tot de behandeling van het WETS-ONTWERP TOT VASTSTELLING VAN HET VIDE HOOFDSTUK (*Departement voor de Zaken der Hervormde Eeredienst enz.*)

De beraadslaging wordt daarover geopend.

De heer **van Eijsinga**: Slechts een enkel woord, niet over het hoofdstuk der Staatsbegrooting dat thans in discussie is gebragt, maar ter gelegenheid daarvan. Toen bij eene vorige gelegenheid dit onderwerp werd behandeld, heb ik eene beschouwing in het midden gebragt, die, ik erken het, beknopt en oppervlakkig was, maar die in betrekking staat tot eene der meest belangrijke aangelegenheden dit departement betreffende. Het is zeer zeker der Vergadering niet onverschillig, althans het was mij niet onverschillig, om de wetenschap te verkrijgen of het hoofd van dat ministerie al dan niet instemde met hetgeen ik de eer had toen in het midden te brengen. Dit is ons evenwel niet gebleken, omdat de Minister zich niet in de discussie heeft gemengd, en nu verzeker ik den Minister gaarne, dat ik mij dit volstrekt niet heb aangetrokken, als ook dat hetgeen ik toen in het midden bragt, geen antwoord direct noodzakelijk maakte. Ik ga zelfs verder en zeg dat ik den Minister ook op dit oogenblik de verzekering geef, dat ik het mij niet in het minst zal aantrekken wanneer hij zich ook nu niet in de discussie begeven zal, dewijl hetgeen ik thans zeg, evenmin een direct antwoord vereischt, wanneer ik er slechts deze voorwaarde mag bijvoegen, dat ik uit dat stilzwijgen zal meenen te mogen afleiden, dat de Minister zijn zegel hecht aan hetgeen ik toen de eer had in het midden te brengen en dat ik zijne woorden, die ik heb aangehaald, in hunne ware beteekenis heb opgevat en hier ter sprake gebragt.

De heer **van Andringa de Kempenaer**: Ik zal niet spreken over dit hoofdstuk zelf, maar ik wensch eene vraag te rigten tot het Hoofd van dit departement, naar aanleiding van de Memorie van Beantwoording aan de Tweede Kamer ingezonden, en waarin ik eene stelling lees, mij minder bekend, en waaromtrent ik prijs stel 's Ministers denkwijze te kennen. In die memorie komt deze zeer opmerkelijke regel voor: » dat bij die kerkelijke gemeenten, wier leeraars geene voordeelen uit 's lands kas genieten, van geene handopening of approbatie sprake is. Ik wensch de vraag tot den Minister te rigten, of dit beginsel in alle provincien wordt opgevolgd en of die wijze van zien recent is, dan wel of zij reeds geruimen tijd in toepassing is gebragt?

De heer **Minister voor de Zaken der Hervormde Eeredienst** *enz.*: Ofschoon ik niet had mogen verwachten gewezen te worden op het stilzwijgen, hetwelk ik nu juist een jaar geleden heb bewaard bij gelegenheid van de discussien over de begrooting van het VIde hoofdstuk, is het mij evenwel aangenaam door den spreker uit Friesland in de gelegenheid te worden gesteld om dat stilzwijgen toe te lichten. Naar het mij voorkomt is de taak van 's Konings Ministers, bij gelegenheid van de verdediging van wetsontwerpen, aanmerkingen te beantwoorden welke tegen die wetsontwerpen zijn gemaakt of inlichtingen te geven, die gevraagd mogten worden bij gelegenheid van de discussien. In de rede van den geachten spreker uit Friesland, destijds gehouden, trof ik noch aanmerkingen noch vragen om inlichtingen aan, maar ik vond daarin eene adhaesie aan hetgeen ik in de andere Kamer der Staten-Generaal ter zake van het bestaan van de Departementen van Eeredienst had gezegd. Het is uit dien hoofde dat ik gemeend heb de beraadslaging toen niet noodeloos te moeten rekken en het stilzwijgen te kunnen bewaren. Ik geef echter gaarne thans de verzekering, dat des sprekers opvatting van mijne rede in de andere Kamer gehouden, over het algemeen juist is.

Op de vraag van den anderen afgevaardigde uit Friesland, ten aanzien van het niet verleenen der Koninklijke approbatie aan predikanten, benoemd daar waar de standplaats niet uit 's lands kas wordt gesubsidieerd, kan ik antwoorden dat die Koninklijke approbatie het geheele Rijk door niet wordt verleend daar waar geene landstoelage wordt gegeven, zoo als bij enkele Doopsgezinde gemeenten, bij gemeenten van Afgescheidenen enz. Deze handelwijze is eenstemmig en sinds lang, zoo ver mij bekend is, gevolgd.

De heer **van Andringa de Kempenaer**: Ik moet even terugkomen op het antwoord dat ik de eer had van den Minister te ontvangen. De Minister heeft gezegd dat er geene approbatie vereischt wordt van beroepen *waar geen landstractement aan is verbonden*, doch hij heeft speciaal als voorbeelden genoemd de Doopsgezinden en Afgescheidenen. Het lag noch in mijne bedoeling noch in mijne vraag eenige godsdienstige secte daarbij aan te wijzen, maar ik had het oog op die predikanten, welke geen *landstractement* genieten en hun inkomen trekken uit eigendommen, die aan de pastorijen zijn geaffecteerd. Ik heb niet opgemerkt, dat het ant-

ZITTING VAN DEN 29STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor het dienstjaar* 1856. (Beraadslaging over Hoofdstuk VIII.)

woord van den Minister sloot op hetgeen in mijne bedoeling en in mijne vraag lag. Geeft de Minister ook daarop een bevestigend antwoord, dan neem ik van dat antwoord acte.

De heer **Minister voor de Zaken der Hervormde Eeredienst** *enz.*: De opmerking, Mijnheer de Voorzitter, door den geëerden spreker uit Friesland gemaakt is juist en toont aan dat ik verzuimd heb mijn antwoord zoo volledig te geven als dit had behooren te zijn. Ik had moeten zeggen dat de Koninklijke approbatie niet gegeven wordt in die gevallen, waarin aan de predikantsplaats geen tractement en ook geene andere voordeelen uit 's lands kas verbonden zijn. De predikanten bij voorbeeld genieten ook kinder-, school- en academiegelden, en om in het genot van die voordeelen te worden gesteld, hebben zij noodig de Koninklijke goedkeuring op hunne benoeming als predikant.

De heer **van Andringa de Kempenaer**, voor de derde maal het woord gevraagd en verkregen hebbende, zegt:

Twee woorden, Mijne Heeren, Ik bedank den Minister voor het gegeven antwoord; maar dat er eene approbatie der beroeping noodig is om *die* voordeelen uit 's lands kas te genieten, moest niet op het *beroep* zien, maar op den *persoon* die kindergelden of academiegelden geniet, terwijl zulks toch met de beroeping als inkomst niets gemeens heeft.

De beraadslaging wordt gesloten en het *wets-ontwerp tot vaststelling van hoofdstuk VI* (*Departement voor de Zaken der Hervormde Eeredienst enz.*), in stemming gebragt, met algemeene (26) stemmen aangenomen.

Het WETS-ONTWERP TOT VASTSTELLING VAN HOOFDSTUK VII (*Departement voor de Zaken der Roomsch-katholijke Eeredienst*) wordt zonder beraadslaging met algemeene (26) stemmen aangenomen.

De beraadslaging wordt geopend over het WETS-ONTWERP TOT VASTSTELLING VAN HOOFDSTUK VIII (*Departement van Marine*).

De heer **van Beeck Vollenhoven**: Ik heb het woord gevraagd, omdat ik straks met een woord zeide dat ik nader terug zou komen op de motiven, die mij zouden leiden bij het uitbrengen van mijne stem over de volgende hoofdstukken. Ik gevoel mij echter eenigzins ongesteld en zal dus niet lang spreken, daar het mij hoe langer hoe meer moeite kost om mij te uiten. Ik zal echter trachten de gronden op te geven, waarom ik er bezwaar tegen heb om mijne goedkeuring aan dit hoofdstuk te geven. Ten vorigen jare, toen de begrooting door den Minister van Marine werd aangeboden, heb ik die leden, die daaraan hunne goedkeuring niet wenschten te hechten, bestreden met te zeggen, dat ik wel wist dat men later evenzeer meer gelden dan vroeger zou moeten toestaan; geheel onverwacht dus kon het mij niet voorkomen, dat dit thans het geval is. Maar toen was de uitslag nog niet bekend van finantiele maatregelen, die sedert hebben plaats gehad en die, naar mijne overtuiging, een merkbaren invloed moeten uitoefenen op ons oordeel over de thans voorgedragen begrooting van uitgaven.

Daarin ligt voornamelijk mijn bezwaar in het toestaan van deze uitgaven, welke ik anders aangenomen zou hebben, niettegenstaande de veelvuldige opmerkingen die daaromtrent in de gewisselde stukken zijn vooropgesteld. Hoe gaarne ik zulks wenschte, kan ik thans moeijelijk verder in ontwikkeling treden.

Ik zal ook mijne goedkeuring moeten onthouden aan een ander hoofdstuk, dat ik reeds ten vorigen jare bestreed, omdat dezelfde redenen mij daartoe nopen. Houdt het mij ten goede, Mijne Heeren, dat ik mijne adstructie niet verder uitbreid: ik gevoel mij, zoo als ik zeide, thans daartoe minder geschikt.

De heer **Lotsij**: Welligt zou ik de vraag, die ik voornemens ben tot den Minister van Marine te rigten, hebben achtergehouden, indien wij het geluk hadden ons deskundig medelid in ons midden te zien, wiens gevoelen ik, wanneer het aangelegenheden der Marine, het drooge dok te Willemsoord of dergelijke zaken betreft, gaarne verneem, doch daar dat lid thans afwezend is en bij het aandachtig nagaan der discussie over dit belangrijk hoofdstuk in de Tweede Kamer gehouden, de cijfers, die een deskundig lid daar heeft geleverd, mijne aandacht hebben getrokken, zal ik de vrijheid nemen eenige toelichting aan den Minister van Marine omtrent dit onderwerp te vragen. Ik behoor tot die leden dezer Kamer, die gaarne en met volle ruimte eene goedkeurende stem geven aan al hetgeen gevorderd wordt tot herstel of instandhouding van eene voor ons Rijk voldoende marine. Eene voldoende marine behoort tot de eerste wenschen, tot de eerste behoeften van onze natie. Ik moet echter tevens erkennen dat, wanneer de uitgaven, voor die marine benoodigd, zoodanig moeten klimmen ten gevolge van het stelsel, dat ik niet kan beoordeelen, maar dat thans door den Minister wordt voorgedragen en gevolgd, als uit de becijferingen van dat deskundig lid in de andere Kamer zou moeten blijken, dat ik dan waarlijk huiverig zou worden eene goedkeurende stem aan die uitgaven te geven. Ik heb met warme belangstelling, met onverdeelden bijval de rede gelezen, die door den Minister van Marine is uitgesproken in de Tweede Kamer ter verdediging van zijne begrooting. Maar het antwoord van den Minister aan dien afgevaardigde heeft op dit punt, op de becijfering dat de begrooting nog veel hooger zal *moeten* worden, voor mij althans wel wat te wenschen overgelaten. Ik neem daarom de vrijheid den Minister van Marine te vragen, of de bezwaren, die door dien afgevaardigde in de Tweede Kamer zijn medegedeeld, en vooral of de becijferingen, door hem in het *Bijblad* bij zijne rede gevoegd, voor wederlegging vatbaar zijn. Het antwoord des Ministers kan mij en misschien andere leden, omtrent de vrees voor eene verdere verhooging van dit hoofdstuk eenigermate geruststellen.

De heer **Minister van Marine**: Bij de algemeene beschouwingen over de begrootingswetten in de zitting van gisteren is de marine door drie leden besproken geworden. Zij hebben alle drie gewaagd van hetgeen gebeurd is met het zoo veel besproken of, zoo als de afgevaardigde uit Rotterdam heeft gezegd, met het beruchte stoomschip de *Soembing*. De geachte spreker uit Zeeland is daarmede begonnen en heeft het verstrekken van dat stoomschip in strijd geacht met de wet; in welk gevoelen ook is gedeeld door de afgevaardigden uit Zuidholland en Friesland. Er is over dat stoomschip reeds zoo veel gesproken, dat ik er alleen nog dit zal bijvoegen, waarop ik meen bepaaldelijk te moeten drukken: ik beoogde het groot belang, dat de Regering meende te behartigen door dat stoomschip aan den Keizer van Japan, onzen ouden bondgenoot, ten geschenke te geven. Dat groote belang eischte voornamelijk spoed, ten einde wij niet door andere natien zouden worden voorgekomen in de voldoening der wenschen, welke de Japansche regering had te kennen gegeven. De spoed die vereischt werd, was zeer groot, niet alleen in het oog van de Regering, maar ook, naar het scheen, in het oog van de Natie, want men zag bij antieipatie in de dagbladen aanbevelingen om toch niet achter andere natien te komen; men zag daarin de Regering beschuldigd van niet bij de hand te zijn en niet te zorgen dat de verstandhouding, welke sinds zoo vele jaren tusschen Nederland en Japan bestaan had, wierd bevestigd en versterkt.

De spreker zeide, dat men de daad van de Regering billijkte, maar tegen den vorm, waarin zij verrigt was, opkwam. Welnu, naar aanleiding van dien noodigen spoed was het, dat, altijd met het oog op de wet van de verstrekkingen, dat stoomschip door het Departement van Marine werd afgestaan aan het Departement van Kolonien. De spreker uit Friesland heeft de aanbeveling gedaan dat dit in het vervolg niet meer geschiede. Mijne Heeren, ware er niet zoo veel spoed noodig geweest, men zou eene wet voor deze zaak hebben voorgedragen, zoo als de geachte spreker uit Zeeland verwacht had. Die geachte spreker heeft daar nog bijgevoegd, dat deze beschikking over een stoomschip, nadat het woord: *verval van de marine* was uitgesproken, hem zeer verwonderd had en hem een bewijs scheen, dat het gebrek aan zeemagt niet zoo groot was. Inderdaad, Mijne Heeren, deze bedenking heeft een punt van rijpe overweging bij den Minister van Marine uitgemaakt, doch zij is opgewogen geworden, vooreerst door het groote belang van de zaak, die het hier gold; ten andere omdat het mogelijk was door het toestaan van fondsen, bij de vorige begrooting aangevraagd, in dat gebrek aan zeemagt te voorzien.

De geachte afgevaardigde uit Zuidholland heeft, met het oog op het hooge cijfer van de begrooting, gemeend dat er omtrent de defensie van ons land en van de kolonien nog geen overleg tusschen mij en mijn geachten ambtgenoot voor Oorlog had plaats gehad; ja, dat daarover nog moest worden geconfereerd. Doch, Mijne Heeren, ik kan de verzekering geven, dat het door mij voorgedragen stelsel voor de zeemagt wel degelijk gegrond is op de adviezen van de commissien en het Comité van Defensie, zoodat er verband tusschen Oorlog en Marine bestaat in de defensie van ons vaderland en van onze overzeesche bezittingen.

De geachte spreker heeft gemeend dat bij de vele schepen in conservatie, die wij zouden noodig hebben in tijden van oorlog, vooral uit aanmerking der magt die in Oost-Indie zou moeten zijn, het zuiniger zou wezen zoo die magt in Oost-Indie voorhanden ware; doch, zoo als ik in de Tweede Kamer gezegd heb, geloof ik — en ben ik er van overtuigd — dat de schepen, in Oost-Indie in conservatie gehouden wordende, eens zoo spoedig verteerd en

onbruikbaar zouden zijn, dan wanneer zij hier in dit klimaat blijven.

De beide eerste sprekers van gisteren hebben ook de vrees geuit, dat er veel meer toe noodig zou zijn, om onze magt, gelijk die in het stelsel is voorgedragen, als die eenmaal daar is, te onderhouden. Waarschijnlijk heeft de geachte spreker uit Zeeland, die ook nog gezegd heeft dat dit punt in de Tweede Kamer insgelijks is besproken, het oog gehad op hetzelfde wat de geachte spreker uit Zuidholland (de heer Lotsij) zoo even heeft te berde gebragt, namelijk de cijfers, overgelegd door den afgevaardigde uit Dokkum, den heer ter Bruggen Hugenholtz, en ik moet mijn genoegen te kennen geven dat ik in de gelegenheid gesteld word om juist heden op die becijferingen terug te komen. De tijd, die verloopen is tusschen de redevoering van dien afgevaardigde en mijn antwoord, was wel wat kort, om die massa millioenen, waarover die afgevaardigde zeker langer zal hebben nagedacht dan mij daartoe tijd overschoot, behoorlijk te onderzoeken. Het is dan ook niet, dat ik die cijfers nu wil wederleggen, want ik heb ze niet tot in de minste détails nagegaan. Maar ik wensch slechts een paar gewigtige fouten aan te toonen die op het eindcijfer dier berekeningen een zeer grooten invloed hebben en de uitkomst aanmerkelijk verminderen; ik hecht daar natuurlijk te meer waarde aan dit hier te kunnen doen, aangezien die becijferingen door iemand zijn overgelegd, die door de Kamers als eene specialiteit in de marinezaken wordt beschouwd.

Reeds dadelijk doet zich bij den eersten opslag de vraag voor: wat moet door die becijfering worden aangetoond? Zijn het de kosten wanneer de vloot, volgens het stelsel compleet *is*, of om die compleet te maken?

Uit de splitsing dier becijfering in twee deelen, als: in tijd van vrede en in tijd van oorlog, beide volgens het stelsel, zou men het eerste aannemen; en dan is het bevreemdend daarop te vinden circa $1^1/_2$ millioen *voor aanbouw van materieel* (zie bladz. 12 van het stelsel, *a*), want compleet zijnde behoeft het geene uitbreiding en alleen aanvulling, waarvoor dan ook circa $1^1/_2$ millioen (zie aldaar, *b*) gerekend is. En wordt het tweede bedoeld, namelijk de kosten zoolang men nog niet tot het complete stelsel is gekomen, dan moet ik vragen: voor welk jaar is deze begrooting bestemd? In de rede van dien afgevaardigde, waarbij die becijfering werd overgelegd, staat: » reeds over drie jaren reken ik dat de 7470 paardenkracht in het stelsel opgegeven voorhanden en dus in dienst zullen zijn." Moest dit echter het geval zijn, moesten wij, die nu omstreeks 2400 paardenkracht in dienst hebben, over drie jaren er 7470 in dienst kunnen houden, dan, gelooft mij, Mijne Heeren, zou het eindcijfer door dien afgevaardigde voorgesteld, veel meer beneden het ware zijn, dan het er nu boven is.

Niet juist dus wetende, wat door dien staat bedoeld wordt of voor welk jaar de daarin opgemaakte begrooting bestemd is, is het mij moeijelijk geweest die in alle onderdeelen na te gaan en het, mijns inziens, onjuiste der berekeningen aan te toonen. Ik heb mij dus alleen bepaald, zonder de zaak op een technisch terrein te brengen, tot het ophelderen van een paar punten die ik hoop dat met aandacht door u zullen gevolgd worden.

Wanneer men de becijfering voor zich neemt, dan vindt men daarop als 1sten post: 10 per cent van de waarde der in dienst zijnde schepen, gerekend tegen f 17,910,000 dus f 1,791,000.

Meer dan eens is in het stelsel (zie pag. 12, regel 25 en 31) door mij gezegd, dat deze waarde berekend moet worden *buiten de kosten der machines*, en aannemende dat die kosten bedragen f 5,229,000, zoo moet de 10 per cent onderhoudskosten der vloot genomen worden van f 12,681,000 en niet van f 17.910,000; behalve dus nog de fout in het cijfer van f 17,910,000 zelf (aangezien de aflossing daar ook als voor een geheel dienstjaar onder is begrepen), is hier in de becijfering reeds eene fout van f 522,900.

Toen ik, bij de beantwoording van den afgevaardigde uit Dokkum, hem dit onder het oog bragt, is daarop door hem geantwoord: » Ik heb het cijfer globaal gesteld, maar de Minister geeft voor het onderhoud der machines in zijn stelsel afzonderlijke posten op; daar staat (zie post *f* pag. 12) » Reparatie aan stoommachines en ketels f 160,000"; dat cijfer heb ik weggelaten en in eens, *om vooral niet overdreven te zijn*, 10 per cent genomen, niets meer" enz.

Het zoude dus den *schijn* hebben, dat hier geheel in het voordeel van mijn stelsel gerekend ware; immers met voordacht is het cijfer van f 160,000 weggelaten en heeft men *niet overdreven willen zijn*. En wat is nu de wezenlijkheid? Deze: het cijfer van f 160,000 is *niet* weggelaten, want het is wel degelijk opgebragt op de becijfering onder de f 4,540,000 (zie ook pagg. 12 en 13 van het stelsel), en *om niet overdreven te zijn*, is er in rekening gebragt f 522,900 in plaats van f 160,000.

Eene andere aanmerking op de becijfering is deze.

De 2de post daarop voorkomende is f 809,250 voor steenkolen, en deze som is mijns inziens geheel buiten verhouding. Om tot dezen post te geraken is er gezegd: 7470 p. k. tegen 5 Nederl. ponden steenkolen per uur over 45 etmalen stoomens in het jaar, de steenkolen berekend tegen f 20 per 1000 Ned. ponden; het is dus een product, bestaande uit 4 factoren en niet moeijelijk zal het mij vallen u aan te toonen hoe fautief die factoren genomen zijn.

Bijv. de eerste: het aantal paardenkrachten.

In de becijfering staat, dat er voortdurend in dienst moeten zijn:

4 fregatten à 400 paardenkrachten;
15 schroefschepen à 250 paardenkrachten;
17 dito » 100 paardenkrachten;
6 rader-stoomschepen **à 70 paardenkrachten**;
gezamenlijk 7470 paardenkrachten.

Dit aantal zoude dus voortdurend in dienst moeten zijn, want daarvoor is het steenkolenverbruik, onderhoud, soldijen, schafting, in één woord alles berekend. Wanneer ik nu het stelsel in de hand neem, dan vind ik op pag. 5: » de in gewonen tijd in dienst te houden zeemagt bestaat derhalve uit:

3 fregatten à 400 paardenkrachten;
12 schroefschepen à 250 paardenkrachten;
15 » à 100 paardenkrachten;
6 stoomschepen à 70 paardenkrachten;
dus gezamenlijk 5250 paardenkrachten.

Voor aflossing is bestemd:

1 fregat à 400 paardenkrachten;
3 schroefschepen à 250 paardenkrachten;
2 » à 100 »
gezamenlijk 1350 paardenkracht."

Moeijelijk is het met juistheid op te geven, voor hoeveel tijd die schepen tot aflossing bestemd, in rekening moeten gebragt worden; wanneer bijv. de aflossing van het fregat hier binnen 's lands plaats vindt, dan behoort die tijd in het geheel niet te worden gerekend; om echter de berekening, met betrekking tot het steenkolenverbruik, *inderdaad zonder overdrijving*, zeer ruim te nemen, wil ik stellen, dat die schepen, door elkander, voor de helft van den tijd in aanmerking moeten komen (die in de West-Indien lossen elkander in 4 maanden af), zoodat 's jaars niet 7470 paardenkracht, maar 5250, plus de helft van 1350, dat is dus te zamen 5925 paardenkracht, in dienst zullen zijn; en vergelijk ik nu die som van 5925 paardenkracht bij de in de becijfering vastgestelde, dan geeft het daaruit voortvloeijende verschil van 1545 paardenkracht reeds eene vermindering in kolengebruik van f 160,000. Alle andere gegevens hetzelfde latende, zoude dus de becijfering hier weder f 160,000 te hoog zijn.

De tweede factor, het aantal etmalen dat de schroefschepen gerekend worden met volle kracht te stoomen, is gelijkgesteld aan 45.

Even gemakkelijk als het is om bij eene particuliere stoomboot, in zekere bepaalde vaart zijnde, vooraf op te geven, hoeveel dagen per jaar zulk een vaartuig met volle kracht zal stoomen, even moeijelijk is het dit te doen bij een oorlogsstoomschip, bestemd om die diensten te verrigten, welke in den loop van een volgend jaar *mogelijk* zullen verrigt worden.

Bij gebrek aan betere gegevens, heeft men vroeger bij scheprader-schepen daarvoor wel eens het getal van 45 aangenomen. Mijns inziens is dit getal echter tegenwoordig veel te hoog. Uit de bij het Departement van Marine berustende stoomscheepsstaten blijkt het, dat gedurende het afgeloopen jaar 1854 de geheele stoomvloot onzer zeemagt, zoowel in Europa als in de Oost- en West-Indien, verstoomd hebben 9172 tonnen steenkolen; dit nu deelende door het aantal in dienst geweest zijnde paardenkrachten, krijgt men circa 4 ton per paardenkracht, dus iedere paardenkracht 4000 Ned. pond, en dit gedeeld door 24 maal 5 Nd. pd. = 120 Ned. pond per etmaal, geeft p. m. 33 etmalen, zoodat tegen 120 Ned. pond per etmaal, de stoomschepen gemiddeld door elkander nog geen 33 *etmalen met volle kracht* gestoomd hebben. Ik zeg *met volle kracht*, dat is tegen 5 Ned. pond per uur; want het lijdt geen twijfel, of de stoomschepen zijn meer dan dat aantal dagen *onder stoom* geweest, maar dan heeft het kolenverbruik geen 5 Ned. pond bedragen. En het door mij gekozen jaar was geen exceptioneel jaar; integendeel, behalve de gewone diensten dat jaar in de kolonien door de stoommarine verrigt, is door twee schepen eene reis naar de Oostzee gedaan; tot dat jaar behoort de reis van een stoomschip naar de Middellandsche zee, naar Java en naar Japan, en de terugreis van een stoomschip uit de West-Indien. En wanneer ik nu naga dat al die diensten gedurende die 33 etmalen gedaan zijn door *scheprader-stoomschepen*, dan zal wel niemand mij van overdrijving beschuldigen, of beweren dat ik te hooge waarde aan het veranderde voortstuwingsmiddel toeken, wanneer ik aanneem dat die diensten door schroef-zeilschepen in $^1/_4$ minder dagen kolenverbruik hadden kunnen verrigt worden.

Als voorbeeld zoude ik kunnen aanhalen de twee onlangs van hier naar Oost-Indie vertrokkene schroef-stoomschepen *Medusa* en *Montrado*. In den regel deden de rader-stoomschepen altoos eene Engelsche haven aan, om hunnen voorraad kolen aan te vullen, terwijl *deze* schepen, hoewel zij slechts voor weinige etmalen kolen

ZITTING VAN DEN 29STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor het dienstjaar* 1856. (Beraadslaging over Hoofdstuk VIII.)

kunnen bergen, geen dier havens hebben aangedaan en een derzelve, ofschoon geene bijzonder goede gelegenheid, wat den wind betrof, ontmoet hebbende, echter in 11 dagen de reis van Vlissingen naar Teneriffe heeft afgelegd en, volgens berekening, gedurende de 4 etmalen stoomens slechts 3 Nederlandsche ponden steenkolen per paardenkracht heeft verbruikt.

Het getal van 45 etmalen mij dus veel te hoog voorkomende, bevreemdt het u welligt, Mijne Heeren, in de bewuste becijfering te lezen (zie die becijfering van den heer Hugenholtz):

» Voor de *Amelia* van 150 paardenkracht;
» » *Merapi* » 220 » »
» » *Sindoro* » 150 »
» » *Curaçoa* » 106 »

zamen 626 paardenkracht, rekent de Minister f 100,000 noodig te hebben voor steenkolen"; dit zoude dus bijna tegen 66 etmalen zijn.

Werkelijk zoude het dan ook bevreemding moeten baren, ingeval de daarin voorkomende opgaaf alweder juist ware; maar ook dit is het geval niet. Bij de opmaking der begrooting voor 1856 is niet gerekend op 4 stoomschepen à 626 paardenkracht, maar op 8 à 1416 paardenkracht.

Immers de rader-stoomschepen *Gedeh* à 300 paardenkracht en *Phoenix* à 140 paardenkracht zullen in dat jaar op hunne reizen uit en naar Oost-Indie onder weg steenkolen innemen, welke uit die begrooting moeten betaald worden; het stoomschip *Bali* à 100 paardenkracht (in dezelfde begrooting te vinden) zal ook dat jaar in de vaart zijn, en evenzoo verwacht ik ook het stoomschip *Groningen* nog dat jaar te zullen kunnen gebruiken.

Aangenomen dus dat, zoo als hierboven is gezegd, de schroefzeilschepen door elkander voor $^1/_4$ minder dan de scheprader-stoomschepen mogen worden in rekening gebragt, krijg ik 5925 paardenkracht × ($^1/_4$ minder dan 33) 25 etmalen × 5 Nederlandsche ponden per uur tegen f 20 de 1000 Nederlandsche ponden, dat is f 355,500, in plaats der op den staat voorkomende f 809,250; en wil ik nu daarbij op bijzondere omstandigheden, voor verstuiven, indroogen enz., enz. letten, dan zal ik aannemen de ronde som van f 400,000, dat is circa 30 etmalen; zoodat op de becijfering ruim 4 tonnen gouds te veel is genomen.

In verdere beschouwingen omtrent dezen post van kolenverbruik zal ik niet treden; even goed als door mij is aangetoond dat twee factoren van het product fautief zijn, zoude ik de vraag kunnen doen of 5 Nederlandsche ponden steenkolen per uur voor machines van 400 paardenkracht niet veel te veel ware; maar dit zoude de zaak te zeer op een technisch terrein brengen en mijne bedoeling is alleen geweest om aan te toonen, dat wanneer op de twee eerste posten van de bewuste becijfering, op den eersten f 522,900 en op den anderen f 409,250, zamen dus nagenoeg $9^1/_3$ ton, te veel is in rekening gebragt, men het mij ten goede moet houden, wanneer ik mij van verdere becijfering en wederlegging heb onthouden; die toch niets anders zouden doen uitkomen dan het gewaagde, om bij eene becijfering gegevens te gebruiken waarvan men de juiste waarde niet kent.

De heer **van Rijckevorsel**: Ik heb het woord gevraagd om aan te toonen eene waarschijnlijk onwillekeurige dwaling, begaan door den Minister bij de aanhaling van mijn discours, op gisteren bij de algemeene beraadslaging gehouden. Ik heb geenszins gezegd, dat het houden van die schepen, die men hier in conservatie wilde brengen ten einde ze eventueel bij een uitbrekenden oorlog in de kolonien te kunnen gebruiken, zuiniger in de Oost zou kunnen plaats hebben. Ik heb dit woord niet gebruikt. Ik heb alleen dit gezegd, dat de schepen, die men daar niet in voorraad meent te kunnen hebben, er later wel niet tijdig zullen kunnen komen, en dat dus die schepen, die men hier wilde houden in reserve of in zoogenaamde conservatie en die te groot mogten bevonden worden voor de verdediging onzer kusten en zeegaten, later maar zullen strekken tot een appat voor den vijand om onze havens te bezoeken.

Ik heb gezegd en herhaal nu nog met een enkel woord, dat ik dit hoofdstuk zal moeten afstemmen, uit hoofde het mij meer en meer blijkt dat de buitengewone uitgaven, eerstelijk gevraagd tot herstel van de zeemagt, allengs worden een normaal cijfer, niet alleen, maar dat zij zelfs in het vervolg tot een hooger cijfer leiden zullen en dat de krachten der Natie op den duur die zware kosten onzer verdediging niet kunnen dragen; dat men zich nu, mijns erachtens, tot te groote uitgaven laat verleiden door den gunstigen toestand onzer finantien, maar dat die groote uitgaven welligt en, gelijk ik vrees, eindelijk stellig tot het tegenovergestelde zullen voeren; waarom ik mij, mijns ondanks, verpligt acht mijne goedkeurende stem aan een hoofdstuk der begrooting, waarvoor ik anders veel sympathie heb, te onthouden.

De heer **van der Lek de Clercq**: Slechts een enkel woord, Mijnheer de Voorzitter, zal ik in het midden brengen. De heer Minister van Marine houde het mij ten goede, dat ik mij eene kleine rectificatie veroorloof omtrent de rede die Zijne Excellentie heeft gehouden. Zijne Excellentie heeft het doen voorkomen als of de spreker uit Zuidholland gewaagd had van een *berucht* stoomschip, en dat ik het zou aangemerkt hebben als *strijdig met de wet* dat dit schip aan Kolonien was verstrekt. Ik neem de vrijheid te dien opzigte op te merken, dat *ik* het woord » berucht" gebezigd heb, hetgeen ik verzoek dat men zal willen aannemen in den zin van *welbekend*, *veelbesproken* of iets dergelijks; terwijl, zoo ik meen, het geachte lid uit Zuidholland gezegd heeft, dat de verstrekking had plaats gehad *strijdig met de wet*. Ik ben het ook geweest, die gemeend heeft te mogen opmerken, dat het niet zoozeer pleit voor een groot verval van de marine, wanneer men nog in de gelegenheid is om een stoomschip aan Kolonien te verstrekken. Ik heb te dien opzigte alleen een twijfel geopperd, maar geenszins de stelling vooropgezet, dat daaruit zou blijken dat de marine in geen verval was, althans geen behoefte had aan uitbreiding of verbetering. De Minister heeft verder aangewezen, dat de uitbreiding van de marine in verband staat met het stelsel, gegrond op de defensie van ons land. Ik heb reeds gisteren te kennen gegeven — ik meen dat ik dit met grond heb kunnen onderstellen uit hetgeen ook bij de andere Kamer is gezegd — dat men van dit stelsel van uitbreiding der marine mogt zeggen dat het eenigermate in de lucht hing. Dat stelsel was thans zoo zeker niet meer als dezen zomer, toen de credietwet voor een halfjaar in deze Kamer is behandeld geworden. De Minister heeft aangevoerd, dat de uitbreiding der marine in verband staat met de defensie van het vaderland. Maar ik vraag of het stelsel omtrent de defensie van ons land nog wel zoo vast staat? Ik meen dat het Comité van Defensie nog steeds werkzaam is, en ik geloof niet dat de taak van die commissie als geëindigd kan worden beschouwd.

Ik zal overigens, Mijne Heeren, niet volgen de contra-berekeningen, die de Minister gemaakt heeft op de berekening, die in de Tweede Kamer door den heer Hugenholtz is voorgedragen. Ik ben geen specialiteit in de marine, en al was ik dat, dan zou ik op dit oogenblik daartoe niet in staat zijn. Ik hoop ernstig dat de teregtwijzing, die de Minister geleverd heeft, voor geen tegenspraak vatbaar zal zijn. Wat mij betreft, ik deel levendig in het verlangen van de leden die belang stellen in eene goede marine. Ik wensch dat wij ons over een goeden toestand van dat gewigtig wapen mogen verheugen, maar ik moet met vrijmoedigheid te kennen geven, in de eerste plaats dat zoolang ik niet overtuigd ben, dat het verval der marine zoo groot is als de Minister beweert, ten tweede, zoolang het niet zeker is dat men met het verlangde cijfer zal verkrijgen datgene waaraan, zoo het schijnt, behoefte bestaat, en ten derde, zoolang het mij niet blijkt dat onze finantien in staat zullen zijn om de behoeften te kunnen blijven bestrijden, wanneer daaraan zoodanige uitbreiding is gegeven, als de Minister op dit oogenblik noodzakelijk acht, — ik zoolang geene vrijheid zal vinden om mijne stem aan deze begrooting te geven.

De heer **Sichterman van de Brake**: Ik heb wel door eenige geachte leden hooren gewagen, dat het cijfer van dit hoofdstuk te groot was. Ik had gewenscht te hooren betoogen, waarin dit bezwaar zijn grond vindt. Door niemand is te kort gedaan aan de goede trouw of het beleid des Ministers. Ik kan dus geen vrijheid vinden om dit hoofdstuk te bestrijden, omdat ik geen détail kan aanwijzen, dat verkeerd geraamd is. Hoe zeer ik nu wensch dat het cijfer lager ware, mis ik allen grond om dien wensch te regtvaardigen.

Maar ik mis dien grond nog meer, nadat het dezen zomer door mij voorgesteld amendement op § 10 van het adres van antwoord op de troonrede *niet* werd aangenomen.

Dat amendement strekte, ten einde op de uitgedrukte toezegging der regeringszorg, om namelijk het materieel te *vermeerderen*, alleenlijk te te doen blijken van den gewenschten indruk der toegezegde zorg omtrent de *aangelegenheid* der marine.

En het is immers geen ijdele klank geweest, die van deze Kamer is uitgegaan in dat antwoord, die betuiging van hare sympathie voor die *vermeerdering* der marine? En wel verre van der Kamer er nu een verwijt van te maken, dat mijn voorstel *niet* werd aangenomen, meen ik niet beter van mijne adhaesie te kunnen doen blijken, dan de maatregelen goed te keuren, die onze marine uit haren ERKEND *vervallen* toestand zullen opbeuren.

Ik ben innig doordrongen van het gewigt van eene weerbare marine, vooral met het oog op onze Oost-Indische bezittingen, die *zenuw* en *ader* tevens van onzen Staat. Ik herinner hierbij dat ik van eene zeer degelijke zijde geïnformeerd ben, dat wij in die Oost-Indische bezittingen niet vrij zijn van den naijver en de convoitise onzer naburen. Ik laat het voor de verantwoording van hen, die door hun votum belemmering zullen hebben aangebragt in de behoorlijke toerusting en verdediging, en ik eindig met te herin-

ZITTING VAN DEN 29STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor het dienstjaar* 1856. (Beraadslaging over Hoofdstuk IX*A*.)

neren aan de spreuk die ik eens dezer dagen op de kanongieterij te 's Hage gegrift zag:

Non solum pacis obtinendae, etiam conservandae ergo!

De heer **Cremers**. [*Deze rede zal later worden medegedeeld.* H.]

De heer **Minister van Marine**: Mijnheer de President, ik verlang slechts voor een oogenblik het woord te voeren, om den geachten spreker uit Rotterdam verschooning te vragen dat ik zijne rede verkeerd schijn begrepen te hebben, wat betreft het punt der meerdere oeconomie wanneer de schepen in Oost-Indien zijn, dan wanneer zij hier te lande in conservatie blijven.

Ik wensch den spreker in overweging te geven dat in het ontworpen stelsel de fregatten niet enkel opgelegd zijn. Daar wordt toch gezegd dat er steeds drie in dienst worden gehouden, en een vierde gereed ter aflossing. Even als ik in de Tweede Kamer de eer had te zeggen, is het geenszins de intentie der Regering de magt uit Nederland, voor het geval van oorlog, te doen vertrekken, wanneer de oorlog dáár is, maar wel wanneer zich de minste spanning openbaart.

Met de in dat geval afgezondene versterking uit het moederland en de magt welke in Indie in tijd van vrede noodzakelijk moet onderhouden worden, zoowel om aldaar de rust binnen 's lands verzekerd te zien als met het oog op de zeeroovers, — acht de Minister in verband met de daar aanwezige landmagt de kolonien vooreerst geheel voor een coup de main beveiligd.

Het defensiewezen niet alleen hier te lande, maar ook in Oost-Indie, is grootendeels vastgesteld en de magt, die er gedurende den vredestijd is, met de drie of vier fregatten, die spoedig daarheen kunnen gezonden worden, staat wel degelijk daarmede in verband.

Omtrent den geachten spreker uit Zeeland schijnt hetzelfde plaats te hebben gehad: ik schijn hem ook verkeerd begrepen te hebben; ofschoon het er niet veel toe doet, verklaar ik dat ik het woord *berucht*, dat ik gebruik heb, niet heb beschonwd als eene vernederíng voor het bedoelde schip, maar omdat er zoo veel over geschreven, gesproken en te doen is geweest.

Wat overigens door dien spreker, als ook door den afgevaardigde uit Groningen, omtrent het hooge cijfer der marine is gezegd, ik erken dat dit cijfer niet klein is, maar ik moet toch bekennen dat, naar mijn inzien, voor onze natie zeven millioen niet te veel is, wanneer die gedeeltelijk ook moeten strekken om onze kostbare Oost-Indische bezittingen te beschermen en te beveiligen.

De beraadslaging wordt gesloten en het *wets-ontwerp tot vaststelling van hoofdstuk VIII* (*Departement van Marine*), in stemming gebragt, met 18 tegen 8 stemmen aangenomen.

Tegen hebben gestemd de heeren: van Sasse van Ysselt, van Rijckevorsel, van der Lek de Clercq, Cost Jordens, Cremers, van Nispen van Pannerden, van Beeck Vollenhoven en de Villers de Pité.

De beraadslaging wordt geopend over het WETS-ONTWERP TOT VASTSTELLING VAN HOOFDSTUK IX *A* (*Nationale schuld*).

De heer **van Rijckevorsel**: Ik heb even het woord gevraagd om op te komen tegen eene aanmerking, gemaakt in eene afdeeling en vermeld in het verslag dezer Kamer, omtrent de f 9,800,000 schatkistbiljetten, waarvan men geene rente meer wil hebben uitgetrokken op de Staatsbegrooting, ja, welke schatkistbiljetten men wil hebben ingetrokken en waartegen men meent dat de rente der vier millioen schatkistbiljetten zouden kunnen worden uitgetrokken. Ik moet de vrijheid nemen te doen opmerken, dat die schatkistbiljetten volstrekt niet gelijkvormig zijn: de f 9,800,000 schatkistbiljetten zijn geene zoogenaamde vlottende, maar eene staatsschuld, vroeger gecreëerd om staatsuitgaven te dekken. Wanneer men nu die schatkistbiljetten niet meer wil uitgeven en de renten daarvoor niet voortdurend wil uittrekken, zou er eene amortisatiewet noodig zijn, ten einde die schatkistbiljetten te vernietigen, even als er eene amortisatie-wet noodig is wanneer men voor dezelfde som staatsschuld wil intrekken. Zoo daarentegen de vier millioen, die eigenlijke schatkistbiljetten zijn, uitgegeven wierden, dan zou daardoor eene nieuwe vlottende, tijdelijke schuld van de schatkist worden gecreëerd. Die zaak is nog in een ander opzigt geenszins onverschillig. Oppervlakkig schijnt het dat, wanneer men voor f 9,800,000 schuld wil delgen, het dan onverschillig is of men schatkistbiljetten vernietigt of $2^1/_2$ percents schuld inkoopt. Maar dit is niet hetzelfde, want wanneer men voor die f 9,800,000 gewone staatsschuld-in schrijvingen op het grootboek vernietigt, dan is men altoos nog bij magte tijdelijke besparingen te hebben, gelijk thans plaats heeft, door het niet uitgeven van die som aan schatkistbiljetten. Daardoor wordt dan de natie dubbel gebaat; vooreerst door besparing van vernietigde rente van de staatsschuld en ten tweede, door de tijdelijke besparing van het niet uitgeven der schatkistbiljetten; maar daarom ook brengt de Minister te regt die volle renten op de begrooting, en kan het eerst eene bezuiniging worden wanneer gedurende den loop van een dienstjaar die schatkistbiljetten, gecreëerd in 1834 en, wat de rente en wijze van uitgifte betreft, later bij de wet gewijzigd, niet worden uitgegeven.

Bij deze gelegenheid wensch ik nog aan de Regering, en speciaal aan den Minister van Finantien, een wensch te rigten, ja ik neem de vrijheid er den Minister van Kolonien bij te voegen. Die wensch is namelijk, dat de amortisatien, die van tijd tot tijd plaats hebben, zooveel mogelijk mogten worden bespoedigd. Het komt mij voor, het zij met bescheidenheid gezegd, dat de gelden te lang in 's Rijks kas blijven liggen. Eerst wordt bij het Ministerie van Kolonien te lang gewacht eer die gelden ter dispositie van den Minister van Finantien gesteld worden; men wacht tot dat het dienstjaar afgesloten is, men wacht tot dat de rekening over dat jaar goedgekeurd is door de daartoe benoemde Commissie en tot dat het batig saldo is vastgesteld — en dan eerst, meen ik, worden in den regel de gelden disponibel gesteld. Bij het Ministerie van Finantien heeft in zekere mate hetzelfde plaats: het moet eerst ten volle blijken wat op eene Staatsbegrooting overblijft en dat er geene buitengewone uitgaven op dat dienstjaar gebragt zullen kunnen worden: dan eerst wordt er gedacht aan eene wet tot amortisatie. Doch dan is dikwerf het oogenblik niet zeer gunstig tot het inkoopen van schuld. Het komt mij voor dat de wet die wij onlangs aangenomen hebben, waarbij eene som van 5 millioen werd bestemd tot inkoop van schuld, gemakkelijk vroeger bij de Vertegenwoordiging had kunnen worden ingediend, waardoor het moment meer gunstig zou zijn geweest voor dergelijke inkoopen. Deze hadden dan kunnen geschieden in de maand November of in den aanvang van December. In het laatst van het jaar, maar vooral in de eerstvolgende dagen van het nieuwe jaar, is er altijd eene enorme som te beleggen door renteniers wegens de ontvangene staatsrenten, hier en elders.

Ik maak er geene dadelijke beschuldiging van; ik begrijp zeer goed dat men voorzigtig moet zijn met een voorstel tot amortisatie te doen, eer men zeker is dat het geld gemist kan worden. Maar ik geloof toch ook, dat men de voorzigtigheid te ver kan drijven. Nu is het toch zeker, dat de renten van de f 9,800,000 schatkistbiljetten dit jaar niet in aanmerking zullen behoeven te komen, dewijl geene schatkistbiljetten in omloop zijn gebragt. Het is even zeker dat de renten van de effecten, gedeponeerd tot waarborg voor de muntbiljetten, ook vrij zullen vallen.

Ik wensch dus den Minister van Finantien aan te bevelen zoo spoedig mogelijk weder eene wet tot amortisatie aan te bieden, ten einde van een gelegen tijdstip tot inkoop van schuld gebruik te kunnen maken.

De heer **Minister van Finantien**: Mijnheer de Voorzitter, het eerste punt door den geachten spreker uit Zuidholland aangeroerd, behoef ik niet nader toe te lichten, daar hij het gevoelen der Regering omhelsd en tegen het gevoelen van andere leden verdedigd heeft.

Wat het tweede punt betreft, moet ik doen opmerken dat het voorzeker wenschelijk is, iedere gelegenheid te gebruiken om, als er gelden aanwezig zijn, die tot amortisatie te besteden. Doch voor de uitvoering van iedere wet is een nog al aanmerkelijke tijd noodig, wil men de prijzen niet al te hoog opjagen. Toen nu de Kamers in September bijeen kwamen, waren de inkoopen ingevolge de wet van Julij jl. nog geenszins afgeloopen. Men was toen nog bezig die gelden te gebruiken tot inkoop. Het tijdstip was toen dus nog niet daar om gelden voor nieuwe inkoopen te vragen, daar men niet wist hoelang men nog bezig zou zijn met het besteden van die gelden, die 6 millioen, in Julij toegestaan. Zoodra die gelden geabsorbeerd waren, is de wet voorgedragen. Dat nu dit ontwerp eerst onlangs tot wet is verheven, is te wijten aan den tijd dien de Kamers noodig hebben en ook daaraan dat men het niet wenschelijk achtte deze Vergadering alleen voor die wet afzonderlijk bijeen te roepen. Zoo het nu aan den eenen kant wenschelijk is, dat de Kamers den noodigen tijd hebben voor eene zoo belangrijke wet, dan dient toch ook aan den anderen kant de Regering niet uit het oog te verliezen die voorzigtigheid welke men van haar vordert, opdat zij niet voor amortisatie bestemme gelden, die somtijds tot een ander doel gebruikt moeten worden.

Die geachte spreker heeft ook gezegd: men weet nu reeds dat de renten van het depôt der muntbiljetten dit jaar vrijvallen. Ik geef hem dit volkomen toe, en de Regering heeft ook geheel in zijn zin gehandeld, daar zij, zoodra zij overtuigd was dat die gelden zouden vrijvallen, ze reeds over 1855 voor amortisatie

ZITTING VAN DEN 29STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor het dienstjaar* 1856. (Beraadslaging over Hoofdstuk IX *B*.)

heeft gebruikt. Dit is dus geheel in den geest van den geachten spreker.

Wat betreft de vraag, of de gelden, bij het Departement van Kolonien voorhanden, niet spoediger in de rijks-schatkist zouden kunnen overgebragt worden, te dien aanzien zal mijn geachte ambtgenoot voor de Kolonien inlichting geven.

De heer **Minister van Kolonien**: Ik wensch slechts een woord aan den geachten spreker uit Zuidholland te rigten om hem de verzekering te geven dat, wel verre van te waehten met de uitkeering der koloniale bijdragen aan de schatkist tot dat de remise-rekening afgesloten of zelfs het dienstjaar verloopen is, het bij het Departement van Kolonien regel is om telkens wanneer er gelden beschikbaar komen, die niet voor koloniale betalingen vereiseht worden, de overmaking daarvan aan de schatkist te doen plaats vinden. Zoo is ook reeds over het dienstjaar 1855 20 millioen bij het Departement van Finantien overgebragt. De geachte spreker zal, geloof ik, hieruit de geruststellende zekerheid erlangen, dat die gelden niet blijven liggen, maar zoodra mogelijk ter beschikking van den Minister van Finantien worden gesteld.

De beraadslaging wordt gesloten en het *wets-ontwerp tot vaststelling van hoofdstuk IX* A (*Nationale schuld*), in stemming gebragt, met algemeenc (26) stemmen aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik stel u voor thans uwe werkzaamheden te staken, en ik meen aan het verlangen van velen te voldoen, wanneer ik in overweging geef de werkzaamheden voort te zetten in eene avondzitting ten half acht ure.

Dienovereenkomstig wordt besloten en de zitting tot des avonds ten half acht ure gescheiden.

AVONDZITTING.

(GEOPEND TEN $7^1/_2$ URE.)

De beraadslaging wordt geopend over het WETS-ONTWERP TOT VASTSTELLING VAN HOOFDSTUK IX *B* (*Departement van Finantien*).

De heer **Cremers**. [*Deze rede zal later worden medegedeeld.* III.]

De heer **van Sasse van Ysselt**: Wanneer ik het verslag der Kamer in handen neem, en tevens daarbij het antwoord der Regering, dan vind ik daarin zeer weinig gezigtspunten die iets nieuws te berde brengen. En, ware het niet triviaal, dan zou ik zeggen dat, sedert ik de eer heb lid van de wetgevende magt te zijn, ik hier veel oude kennissen ontmoet. Bij gebrek aan nieuwe hoofdpunten heb ik gezocht of ik niet iets nieuws in secondaire punten kon ontdekken en ik ben daarin geslaagd. Ik heb in § 3, 2de alinea, gevonden dat de Regering bereid is om de Domaniale tienden te doen uitkoopen, en zelfs toelaat een enkel stuk grond, in eenen tiendcirkel gelegen, van het tiendregt vrij te laten koopen.

Ik heb, toen ik dit had gelezen, gevraagd aan eenige mijner medeleden, grondeigenaren zoo als ik, of zij daarvan bewust waren, en zij hebben mij verklaard dat die omstandigheid hun geheel onbekend was.

Daarom neem ik de vrijheid aan den Minister van Finantien in bedenking te geven om door middel van de *Staats-courant* bekend te maken, dat men zelfs een stuk grond kan afkoopen, dat in een tiendcirkel gelegen is. En daar ik nu toch over dit onderwerp spreek, neem ik de vrijheid de vraag aan den Minister van Finantien te onderwerpen, of men, wanneer men overgaat tot uitkoop van zoodanig perceel, dan daarvoor juist behoeft te geven de som, die bepaald is voor het geheel?

De heer **van Wessem**. [*Deze rede zal later worden medegedeeld.* I.]

De heer **Minister van Finantien**: De geachte spreker uit Groningen (de heer Cremers), die het eerst het woord heeft gevoerd, heeft een belangrijk historisch overzigt geleverd van de geschiedenis der Ommelander kas. Hij is met kracht opgekomen tegen de bewering van een lid van den anderen tak der wetgevende magt, die de stelling heeft verdedigd dat deze kas een staatseigendom is. Voor heden avond heeft die spreker mijne taak gemakkelijk gemaakt, door na zijn overzigt er bij te voegen dat hij deswege van mij op dit oogenblik geen antwoord verwaeht, doch dat hij alleen verlangde dat zijne beschouwingen bij een nader onderzoek dezer zaak niet over het hoofd mogten gezien worden. Ik geef hem daarvan gaarne de verzekering; ook met het oog op het reeds vergevorderde uur en op de verschillende begrootingen, die nog behandeld moeten worden, wensch ik ook van deze Vergadering zoo weinig tijd mogelijk te vorderen, en zal dus niet over deze ingewikkelde zaak in eene wisseling van denkbeelden komen, die welligt te ver zoude leiden. Ik verzeker dien spreker echter gaarne, op zijne beschouwingen acht te zullen slaan, ook al moet ik thans reeds verklaren in al zijne gevolgtrekkingen niet te kunnen deelen... Indien toch het gevolg van dat onderzoek was dat het bezit der Ommelander kas aan den Staat wierd toegewezen, kan ik niet aannemen, dat daardoor zou worden gepleegd een roof, en nog wel een roof gepaard met misbruik van vertrouwen. Deze stelling kan ik niet aannemen, doch de zaak is van te veel gewigt dan dat ook de beschouwingen van dien spreker niet zwaar zouden wegen wanneer deze zaak eindelijk tot eene beslissing zal kunnen gebragt worden.

Wat het aangevoerde betreft door den afgevaardigde uit Noordbrabant betrekkelijk den afkoop der tienden, zoo meen ik mij te dien aanzien te moeten houden aan de woorden, die daaromtrent in de Memorie van Beantwoording voorkomen.

De afgevaardigde uit Noordholland heeft verlangd dat ik in eene uitweiding zou treden over de zaak van de bekende domeingoederen van St. Agatha. Hij heeft verklaard met bevreemding te hebben vernomen dat deswege reeds vroeger onderhandelingen hebben plaats gehad. Ik moet hem echter doen opmerken, dat die zaak niet nieuw is. De personen, die deze domeingoederen in huur hebben, betalen daarvoor eene zekere som. Hoewel nu het cijfer daarvan door den spreker opgegeven niet juist is, zoo wil ik toch gaarne verklaren dat die huurprijs in geene evenredigheid staat tot de waarde der goederen. Die personen hebben zich evenwel reeds onder een veel vroegeren Minister van Finantien tot de Regering gewend om in het eigendom dier goederen te komen. Toen heeft dit verzoek een punt van overweging uitgemaakt; men heeft zich afgevraagd wat beter zou zijn: die goederen in openbare veiling te brengen of wel die bij onderhandschen verkoop over te dragen, en er heeft destijds zelfs eene wederzijdsche waardering dier goederen plaats gehad.

Ziedaar den toestand, waarin ik de zaak gevonden heb: deze zaak is dus niet van heden of gisteren, maar zij bestond reeds lang voor dat het Zijne Majesteit behaagd heeft mij de portefeuille voor Finantien toe te vertrouwen. Indien men er nu toe overgaat om die goederen niet in openbare veiling te brengen, maar die bij onderhandsche aete van verkoop over te dragen aan de geestelijken, die zich daartoe hebben aangemeld, dan ligt het toch in den aard der zaak dat zoodanige afstand niet kan plaats hebben zonder gehomologeerd te worden door de wetgevende magt. De goedkeuring van de wetgevende magt zal daarop dus ingeroepen worden, zoodat door al hetgeen deswege gebeurd is niets zal worden gepraejudicieerd.

De heer **van Sasse van Ysselt**: Ik heb straks gezegd dat hetgeen ik gelezen had omtrent den afkoop der domaniale tienden iets nieuws voor mij was. Na het antwoord van den Minister moet ik verklaren niet verbaasd te zijn, dat ik het niet geweten heb, want het schijnt mij toe dat de Regering deze aangelegenheid met eene soort van sluijer tracht bedekt te houden. In den regel is dit Kabinet zeer genegen aan elk lid dezer Kamer inlichtingen te geven telken male als zij gevraagd worden; doch hier zegt de Minister: » Lees wat in het schriftelijk antwoord staat". Van die taak, Mijne Heeren, had ik mij reeds gekweten eer ik het woord tot den Minister rigtte. Ik had Zijne Excellentie gevraagd: » Maak door middel van de *Staats-courant* bekend, dat de Regering dien maatregel wil nemen". En verder heb ik gevraagd: » Is het aan een eigenaar, die één perceel bezit, geoorloofd zijn gedeelte van hetgeen in den tiendeirkel gelegen is, af te koopen"? Het antwoord van den Minister komt mij dus eenigzins vreemd voor. Ik meende dat de tijd, toen het domeinbestuur zijne zaken niet gaarne in het openbaar behandelde, voorbij was; doch na dit antwoord van den Minister ontvangen te hebben vrees ik inderdaad dat deze administratie eenige van hare handelingen nog gaarne met den sluijer des geheims bedekt wil houden.

De heer **Minister van Finantien**: Mijnheer de Voorzitter, ik geloof dat men van geen Minister kan vergen, dat hij alle mogelijke détails van zijn uitgestrekt departement zou kennen. De Minister, die bij den eenen tak der Volksvertegenwoordiging heeft te antwoorden op de vragen die hem door 68 en bij den

ZITTING VAN DEN 29STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor het dienstjaar* 1856. (Beraadslaging over de Middelen.)

anderen door 39 leden gedaan kunnen worden, kan niet op alle vragen voorbereid zijn. Ik moet dan ook bekennen, nu niet voorbereid te zijn, om met juistheid het antwoord te geven dat gevorderd wordt. Het zou mij echter ten hoogste leed doen zoo de geachte spreker uit Noordbrabant dit toeschreef aan gemis van welwillendheid. Ik meen mij daaraan nooit schuldig te hebben gemaakt, noch jegens deze Vergadering in het algemeen, noch jegens eenig lid in het bijzonder. Maar ik beken dat de zaak mij niet duidelijk genoeg voor den geest staat om een antwoord te geven dat verbindend is. Ik wil de zaak gaarne onderzoeken, en als er gevolg kan gegeven worden aan hetgeen de geachte spreker verlangt, zal ik niet nalaten dat onmiddellijk te doen; maar men kan niet vorderen van den Minister, dat hij dadelijk een pertinent antwoord geve en zich verbinde tot iets, waarvan hij niet dadelijk den geheelen omvang kan overzien.

De heer **Cremers.** [*Deze rede zal later worden medegedeeld.* IV]

De heer **van Wessem.** [*Daze rede zal later worden medegedeeld.* II.]

De beraadslaging wordt gesloten en het *wets-ontwerp tot vaststelling van hoofdstuk IX* B (*Departement van Finantien*), in stemming gebragt, met algemeene (24) stemmen aangenomen.

Bij deze en de volgende stemmingen waren de heeren van Nispen van Pannerden en van Andringa de Kempenaer afwezend.

De beraadslaging wordt geopend over het WETS-ONTWERP TOT VASTSTELLING VAN HOOFDSTUK X (*Departement van Oorlog*).

De heer **Minister van Oorlog**: Mijnheer de Voorzitter, wanneer ik opsta, is het voorzeker niet om eene lange redevoering te houden. Ik begrijp dat de aandacht der Kamer te lang is bezig gehouden, dan dat het niet mijn pligt zou zijn, om mijn antwoord zoo kort mogelijk in te rigten. Ik wensch alleen eenige woorden te zeggen omtrent de bedenkingen welke bij de algemeene beschouwingen tegen het Departement van Oorlog en het defensiewezen zijn ingebragt. Daarbij zijn drie punten behandeld geworden, namelijk *het te hooge eindcijfer der begrooting van Oorlog*, dat *dit eindcijfer onze finantiele krachten te boven gaat* en het *normaal cijfer*. Over deze drie punten wensch ik eenige weinige woorden te zeggen.

Wat het eerste punt betreft, wanneer men van de raming voor 1856 aftrekt al hetgeen het gevolg is van omstandigheden buiten het bereik van de Regering, dan zal men bevinden dat die raming, vergeleken met die van 1855, ongeveer f 35,000 minder is. Er is aan het defensiewezen, er is aan het leger hoegenaamd geene uitbreiding gegeven, en die bezuiniging is een bewijs dat bij het opmaken der begrooting met inachtneming van de strengste beginselen van zuinigheid en spaarzaamheid is te werk gegaan.

Hier in deze Kamer en in de Vergadering van den anderen tak der wetgevende magt is bij de discussie over de begrooting van Oorlog dikwijls gezegd en herhaald: *hetgeen gij vraagt overtreft de finantiele krachten van den Staat.*

De kracht die een volk te zijner beschikking moet hebben om een van buiten afkomenden vijand te weêrstaan, wordt verkregen door geld en door persoonlijke diensten, van de ingezetenen gevorderd. Deze beide middelen, in de onderscheidene landen zoo verschillend in hunne verhoudingen, moeten, bijeengevoegd, in elk geval de kracht geven, noodig om het land te verdedigen. Wil men aan den eenen kant afnemen, dan moet men aan den anderen kant bijvoegen; wil men minder geld uitgeven, dan moeten meerdere persoonlijke diensten van de ingezetenen worden geëischt. Het is niet mogelijk aan den eenen kant af te nemen, zonder aan den anderen kant bij te voegen, en zoo men minder geld vraagt, zonder zwaardere persoonlijke diensten te vorderen, of omgekeerd, dan is er aan geene defensie meer te denken, dan zal het land open staan voor elken vijand die zich aan de grenzen vertoont en die het land wil afstroopen.

Wat nu het normale cijfer betreft, ik meen dat bij eene jaarlijks terugkeerende discussie over eene begrooting geen normaal cijfer denkbaar is, maar bij de begrooting van Oorlog is er buitendien eene reden, waarom er geen normaal cijfer denkbaar is. De laatste jaren hebben ons toch geleerd, dat wanneer men eene onveranderlijke som voor die uitgaven wilde vaststellen, men tot eene uitkomst zou geraken, die men juist nu wil vermijden; dat wil zeggen: men zou komen tot eene bestendigheid van verandering; men zou elk jaar het leger op nieuw moeten organiseren, dan het leger vermeerderen dan verminderen, en men zou alzoo geraken tot eenen toestand, waarvan het onmiddellijk en onvermijdelijk gevolg zou zijn, dat men geen of ten minste geen bruikbaar leger zou hebben. De zaak zou geheel anders zijn wanneer men eene normale sterkte van het leger wilde en elk jaar iets meer of iets minder vragen naar mate de prijzen van de behoeften, die een leger noodig heeft, gestegen of gedaald waren. Dat is denkbaar, maar een normaal of onveranderlijk cijfer, wat de uitgaven betreft, is onmogelijk.

Nu heb ik nog een enkel woord hierbij te voegen, Mijnheer de Voorzitter. Bij gelegenheid van de algemeene beschouwingen is gezegd, dat het defensiewezen van het moederland nog een problema was. Wat mij betreft, ik kan verklaren, dat het voor de Regering geen problema meer is.

Eindelijk heeft men dezen morgen nog gezegd, dat het stelsel van verdediging nog niet is aangenomen, omdat het Comité van Defensie nog steeds werkzaam was. Mijnheer de Voorzitter, het Comité van Defensie zal steeds werkzaam zijn: het is niet eene commissie die een zeker bepaald punt moest onderzoeken, maar het comité is eene permanente commissie, wier advies wordt gevraagd over elke aangelegenheid betrekkelijk de verdediging van ons land.

De heer **Cremers.** [*Deze rede zal later worden medegedeeld.* V.]

De beraadslaging wordt gesloten en het *wets-ontwerp tot vaststelling van hoofdstuk X* (*Departement van Oorlog*), in stemming gebragt, met 17 tegen 6 stemmen aangenomen.

Tegen hebben gestemd de heeren: van Sasse van Ysselt, van Rijckevorsel, van der Lek de Clercq, van Eijsinga, Cremers en van Beeck Vollenhoven.

Bij deze en de volgende stemmingen was, behalve de twee genoemde leden, de heer Sichterman van de Brake afwezend.

Het WETS-ONTWERP TOT VASTSTELLING VAN HOOFDSTUK XI (*Departement van Kolonien*) wordt zonder beraadslaging met 22 tegen ééne stem, die van den heer van Rijckevorsel, aangenomen.

Het WETS-ONTWERP TOT VASTSTELLING VAN HOOFDSTUK XII (*Onvoorziene uitgaven*) wordt mede zonder beraadslaging met algemeene (23) stemmen aangenomen.

De beraadslaging wordt geopend over het WETS-ONTWERP TOT VASTSTELLING DER MIDDELEN TOT DEKKING DER UITGAVEN BEGREPEN IN DE STAATSBEGROOTING VOOR HET DIENSTJAAR 1856.

De heer **van Beeck Vollenhoven**: Ik meen bij de algemeene beraadslaging over deze begrooting mijn gevoelen genoegzaam geuit te hebben omtrent de wet op de Middelen. Ik behoef dus niet te herhalen wat ik toen heb gezegd, en zou mij ook nu onthouden hebben van het woord te voeren, daar ik mijne uit te brengen stem genoeg gemotiveerd achte, ware het niet dat ik de aandacht van den heer Minister van Finantien nog op een paar punten wensehte te vestigen.

In het verslag dezer Kamer is aangedrongen bij de Regering op eene herziening van de wetten regelende de grondbelasting, het personeel en de patenten. Het antwoord van de Regering wees ons op dat wat zij aan de Tweede Kamer gegeven had. Van deze wetten, op welker herziening ik in het afgeloopen zittingjaar, tijdens de discussien over de afschaffing van den accijns op het gemaal, heb gemeend te moeten aandringen, zijn het die op het *personeel* en de *patenten* welke ik nogmaals ter sprake wensch te brengen. Ik wil den Minister gaarne toegeven, dat aan zijn departement zoo vele en zoo gewigtige zaken hangende zijn, dat het schier niet van hem te vergen is, dat hij alle wetten, die herziening vorderen, onmiddellijk indiene, maar ik geloof, en het blijkt ook uit de gewisselde stukken, dat althans de wet op de *patenten* reeds bij zijn departement schier tot voleinding moet gebragt zijn en dus aangeboden kon worden. Een werk toch reeds door zijn voorganger aangevangen, en waaraan ook door hem de hand is gelegd, mag geacht worden zijne voltooijing bereikt te hebben. De wijziging der wet op het *personeel* acht ik echter nog hooger en noodzakelijker dan die op de *patenten*. De reden dier hoogere noodzakelijkheid is mijns inziens gelegen in de omstandigheid, dat die wet zoo ongelijkmatig drukt en zoo bezwarend wordt voor sommige gemeenten des lands, die, ten gevolge der gemeentewet, bij de hooge opvoering der opcenten, hoe langer hoe meer benadeeld worden.

Ik heb het heden morgen gezegd dat het mij moeite kost te spreken, zoodat ik bezwaarlijk in eene wijdloopige adstructie kon treden. Ik wil echter trachten met een enkel woord de gegrondheid van mijn wensch te betoogen. Bij de wet houdende afschaffing van den accijns op het gemaal, is door de Regering bij hare Memorie van Beantwoording op het verslag dezer Kamer

ZITTING VAN DEN 29STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor het dienstjaar* 1856. (Beraadslaging over de Middelen.)

overgelegd een staat (n°. 3), welke een aantal van 38 steden bevat, waar de opbrengst dier steden in de grondbelasting, het personeel en de patenten was vermeld. Wanneer ik de cijfers op dien staat uittrek, dan zie ik dat die 38 steden in het jaar 1853 in het personeel aan hoofdsom hebben betaald ongeveer f 2,960,000, terwijl de geheele opbrengst aan hoofdsom van het personeel over het Rijk geweest is circa f 5,350,000.

Wat blijkt daaruit? Dat de ingezetenen van die 38 gemeenten van ons land circa 55 per cent van het totaal van het middel hebben moeten opbrengen. Pas ik dezelfde becijfering op de opbrengst van de patenten toe, dan — ik zal de cijfers hier achterwege laten — vind ik dat die gemeenten daarin opbrengen circa 67 per eent van het geheel. Dat zijn 38 gemeenten, die, ja, tot de volkrijkste behooren, maar van wier bevolking, vooral in de grootere gemeenten, een zeer groot gedeelte zoodanig in het maatschappelijke zijn aangeschreven, dat men ze gerust onder de gesubsidieerde kan rekenen. Het noodwendig gevolg van deze wijze van toepassing van de belastingen is, mijns eraehtens, dat grootere gemeenten van het Rijk zoo veel tot de directe rijks-middelen moeten opbrengen, dat het haar schier onmogelijk wordt om in hare eigene behoeften te voorzien. Ik heb het een zoodanig sterk sprekend cijfer gevonden, dat ik mij verpligt heb geacht het hier aan te voeren, ten einde met nog meer aandrang den Minister van Finantien te verzoeken om eene spoedige herziening van die wetten in ernstige overweging te nemen. Het spreekt van zelf dat ik op dit oogenblik geene toezegging daaromtrent van hem kan verwachten; hij heeft ons trouwens in zijn antwoord gezegd, dat het zijn voornemen niet was die wetten binnen kort voor te dragen; maar ik geloof dat hij den lande eene dienst zal bewijzen, door die herziening zooveel mogelijk te bespoedigen; daarvan heb ik de volkomene overtuiging.

De heer **Minister van Finantien**: Mijnheer de Voorzitter, de geachte spreker uit Noordholland, die het woord heeft gevoerd, heeft de aandacht dezer Vergadering gevestigd op het hooge belang eener spoedige herziening der wetten op het personeel en de patenten. Ik deel geheel in zijn gevoelen dat het wenschelijk is op een niet te ver verwijderd tijdstip tot die herziening over te gaan; doch ik meen tevens de vrijheid te mogen nemen, deze Vergadering te herinneren aan hetgeen deswege reeds gezegd is. Het is reeds meermalen herinnerd, en ik geloof dat deze laatste weken het overtuigend bewezen hebben, dat het jaarlijks terugkomen van de behandeling der begrooting, de herziening, de in vele opzigten wenschelijke herziening van vele wetten in den weg moet staan. Ik behoef u slechts te herinneren dat 's Konings Ministers en wel in het bijzonder de Minister van Finantien thans gedurende zes weken deel moeten nemen aan de beraadslaging over de begrooting voor het volgende jaar, nadat reeds, vóór die beraadslaging begonnen is, een belangrijke en kostbare tijd daaraan besteed is moeten worden. Wanneer men dit in aanmerking neemt, dan zal het meer en meer moeijelijk worden die verbeteringen aan te brengen, die in andere opzigten zoo zeer wenschelijk geacht mogen worden.

Ik heb er reeds op gewezen dat, indien, zoo als wij hopen, in de eerste maanden van 1856 de comptabiliteitswetten worden voorgedragen, deze met de andere belangrijke wetten, die van andere departementen zijn uitgegaan, wel den geheelen tijd zullen vorderen, dien der Volksvertegenwoordiging overblijft tot de volgende opening der Staten-Generaal. Indien het al mogelijk ware thans nog de wetten op de patenten en het personeel voor te dragen, dan nog zou het niet te verwachten zijn dat de Vertegenwoordiging die zou kunnen onderzoeken. Ik meen dus te moeten herhalen dat in dit zittingjaar die wetten niet zullen worden voorgedragen. Ik verklaar gaarne dat, wat de wet op de patenten betreft, er reeds veel is voorbereid, doch die voorbereiding heeft nog alleen plaats gehad in de bureaux van mijn departement. Zulk eene gewigtige wet echter nog te doen onderzoeken eerst bij den Raad van Ministers, daarna bij den Raad van State en vervolgens bij de Volksvertegenwoordiging, dit zal geloof ik in dit zittingjaar niet mogelijk zijn.

De spreker heeft gewezen op de ongelijke drukking der wetten op het personeel en de patenten. Ik geef dien spreker toe dat er veel bepalingen in die wetten zijn, die ongelijk drukken. Eene wet te maken, die echter geenszins aan zoodanig gebrek zal mank gaan, zal, naar ik geloof, niet mogelijk zijn; doch de beschouwingen waarin die spreker is getreden, bewijzen mijns inziens weinig. Indien men toch zegt: 38 steden brengen 55 per cent op der geheele belasting, dan behoort men daarbij ook in aanmerking te nemen èn de bevolking èn het finantieel vermogen van die steden, daar uit den aard der zaak deze twee omstandigheden, zoowel bij het personeel als bij de patenten, van grooten invloed op de opbrengst der belasting zijn. Indien men bij voorbeeld Amsterdam wilde vergelijken met de andere gemeenten, zoo bewijst de uitkomst dier vergelijking weinig of niets. Hoe vele instellingen zijn er toch niet in die plaats, die groote sommen voor patent betalen en men kan eene zoodanige plaats dus niet bij andere gemeenten vergelijken. Ik geloof zelfs dat zulke algemeene beschouwingen tot verkeerde gevolgtrekkingen leiden, indien men daarbij uit het oog verliest die zaken die er noodwendig bij in aanmerking moeten genomen worden. Ik meen deze opmerking echter in het voorbijgaan te moeten maken. De zaak zelve is van veel gewigt; de Regering heeft dit reeds erkend en zij voegt er thans nog bij, dat juist de menigvuldige opcenten, die thans door vele plaatselijke besturen op de directe belastingen worden gelegd, het meer en meer noodzakelijk maken om die belastingen te zuiveren van de gebreken die daaraan kleven.

De beraadslaging wordt gesloten en het *wets-ontwerp tot vaststelling der middelen tot dekking der uitgaven begrepen in de Staatsbegrooting voor het dienstjaar* 1856, in stemming gebragt, met 19 tegen 4 stemmen aangenomen.

Tegen hebben gestemd de heeren: van Beeck Vollenhoven, van Wessem, Tonckens en Cost Jordens.

De Vergadering wordt alsnu tot nadere bijeenroeping gescheiden.

ZITTING VAN DEN 29STEN DECEMBER.

(SUPPLEMENTBLAD.)

II. *Staatsbegrooting voor het dienstjaar* 1856. (Beraadslaging over Hoofdstukken IV, VIII en IX *B.*)

REDEVOERINGEN, *uitgesproken in de zitting van den 29sten December* 1855, *bij de beraadslagingen over de begrooting van Staatsuitgaven voor* 1856.

Over hoofdstuk IV. (Departement van Justitie.)

De heer **Cremers**: [I. Zie bladz. 83.]

Ik wensch met korte woorden eene opmerking te maken in betrekking tot art. 61 der Grondwet, of over het punt, dat hier met het oog op dat artikel ter sprake is gebragt.

Ik was, dus zeide ik, door hetgeen in de Tweede Kamer is gezegd en aan haar werd geschreven, bevredigd. De ons gegeven Memorie van Antwoord had mij geschokt, had mij van mijn standpunt afgebragt, maar het mondeling antwoord van den Minister van Justitie heeft mij bijna weder gebragt op het punt, waarvan de Memorie van Antwoord mij had doen afdalen. *Bijna*, zeg ik. Twee korte opmerkingen wensch ik te voegen bij hetgeen de Minister heeft voorgedragen. De uitgewerkte en toelichtende staat bindt den Minister niet; het is altoos zoo geweest, het moet zoo blijven, ik erken het; maar ik erken het met eenigen schroom. Wanneer toch dat stelsel tot het uiterste wordt toegepast, waartoe kan het dan leiden? Daartoe, dat eene som van ik meen f 45,000, bij art. 2 van de begrooting van Justitie uitgetrokken, aan één ambtenaar zou kunnen worden toegestaan. Het is een misbruik dat zou *kunnen* plaats hebben; ik haal het alleen maar aan om aan te wijzen, waartoe het stelsel kan leiden; ik heb het volle vertrouwen dat het misbruik niet zal worden begaan: ik haal het voorbeeld slechts aan om aan te toonen dat het stelsel eenigzins gevaarlijk is.

Voor mij heeft de uitgewerkte staat slechts deze beteekenis: dat de Minister, aan wien het vertrouwen wordt geschonken om de som, bij het artikel vastgesteld, te besteden naar zijnen rade, zich zooveel mogelijk aan den staat zal houden, daarvan althans niet voorbedachtelijk zal afwijken: dat is het eenige wat den Minister bindt.

Ik was, zeg ik, voor het tegenwoordige geheel bevredigd; met dezen uitleg vertrouw ik ook dat in de toekomst allen door den Minister van Justitie zullen bevredigd worden.

Over hoofdstuk VIII. (Departement van Marine.)

[II. Zie bladz. 93.]

Een woord slechts, Mijne Heeren, tot uitlegging van den zin, dien ik wensch gehecht te zien aan de stem, welke ik over deze wet zal uitbrengen. Bij de beraadslagingen zijn ten opzigte van dit hoofdstuk twee punten vooral in aanmerking gekomen: vooreerst het gebeurde met het stoomschip *Soembing*, dat verstrekt is aan het Ministerie van Kolonien: men heeft gezegd dat die verstrekking was in strijd met de wet; het tweede is het cijfer van de begrooting.

De meening van hen, die in het afstaan, in de gift van het genoemde schip eene schennis der wet hebben gezien, eerbiedigende, verklaar ik van mijne zijde, dat ik, na al het besprokene, hierin, zoo als ik gaarne altijd, indien het eenigzins mogelijk is, zal doen, de Regering volg, en wat mij aangaat, haar in deze zaak volkomen geef, hetgeen elders genoemd wordt, een *bill of indemnity*.

Het tweede punt, het cijfer, dat was mij vroeger in eene zomervergadering te hoog en is dit ook thans nog. Wanneer ik den tijd heb om al de verschillende berekeningen, die de Minister van Marine ons zoo even heeft voorgedragen, gezet na te gaan, dan zal mijne overtuiging daardoor misschien eenigzins worden gewijzigd; ik geloof het echter niet; in het oordeel over détails moge dit eenig verschil brengen, maar hoogst waarschijnlijk zal ik nimmer mijne stem geven aan eene begrooting van Marine, opgedreven tot eene zoo hooge som als deze, eene som, mijns inziens zóó hoog, dat de krachten van het volk die op den duur niet kunnen dragen, zóó hoog dat men er eenmaal de nadeelige gevolgen van zal ondervinden.

Ik wensch te doen uitkomen dat ik stem tegen het *cijfer*, niet tegen die *daden* der Regering.

Over hoofdstuk IX *B.* (Departement van Finantien.)

[III. Zie bladz. 94.]

Ofschoon besloten om het woord te nemen, doe ik het met meer dan gewone vrees en schroom. Het onderwerp, waarover ik wensch te spreken, is misschien bij weinigen nwer ook maar bij name bekend, en daarover te spreken is dikwerf onbeleefd. Mijne woorden kunnen misschien gerekend worden een antwoord te zijn op hetgeen door een lid der Tweede Kamer bij de beraadslaging over dit hoofdstuk is gezegd, en ik weet niet of zulk een antwoord parlementair is. Het is in het oog van sommigen misschien een locaal belang. Over locale belangen in deze Vergadering te spreken, geeft een schijn van belagchelijkheid, dien ik om de eer van het ligchaam moet vermijden. Daarenboven meet ik uw ongeduld naar het mijne. Indien ik desniettemin meen te moeten spreken, verzoek ik uwe verschoonende beoordeeling.

Bij de beraadslagingen in de Tweede Kamer is bij gelegenheid van de behandeling van dit hoofdstuk door een lid dier Kamer aan de Regering gevraagd: is de zaak van de kas in de provincie Groningen, gemeenlijk de Ommelander kas genaamd, geregeld? Indien dat lid niets meer gezegd had, ik zou het niet noodig geacht hebben iets in het midden te brengen, maar hij heeft er bijgevoegd: » welke kas, mijns inziens, een staatseigendom is." De woorden van dit lid verdienen te meer opmerking, omdat hij vroeger, en zelfs eenmaal met algemeenen bijval, de portefeuille van Finantien in handen had. Het antwoord van den Minister, thans met die portefeuille belast, was, indien ik het zeggen mag, weinig afdoende. De Minister heeft geantwoord: het gewenschte doel is nog niet bereikt. Wat dat gewenschte doel in de oogen van den Minister was, heeft hij, geloof ik, wijsselijk verzwegen. Waarom de leden dier Kamer, uit dezelfde provincie afkomstig, bij die gelegenheid dat lid niet hebben tegengesproken, is mij onbekend: misschien waren zij afwezig, misschien verrast, of misschien hebben zij die enkele woorden niet gehoord. Ik zelf heb eerst onlangs bij toeval die enkele woorden gevonden, begraven, mag ik zeggen, onder de tamelijk lijvige verslagen van de handelingen der Tweede Kamer. Daar nu niemand daarover gesproken heeft, heb ik mij zelf afgevraagd: is de Ommelander kas een staatseigendom? Dit is eene vraag van staatsaanbelang. Voor de eerste maal is die zaak in 't openbaar besproken en voor de eerste maal is daaromtrent eene bepaalde meening geuit. Mag ik deze gelegenheid nu laten voorbijgaan? Mag ik door mijn stilzwijgen geacht worden het gesprokene goed te keuren? Ik heb mij geantwoord: neen, want mijne stellige overtuiging, gegrond op een lang en bepaald onderzoek, is, dat wanneer met de Ommelander kas gehandeld wordt gelijk in de Tweede Kamer is gewenscht, de Staat een roof zou plegen. Vergunt mij enkele feiten aan te halen, zoo kort mogelijk.

In 1798 is hier te 's Hage uitgesproken de amalgame van de schulden en van de bezittingen van de verschillende provincien. Dat besluit is in de provincie Groningen geheel uitgevoerd; niets daarvan is achtergebleven. Met deze kas, zoo als zij in de Tweede Kamer genoemd is de *Ommelander kas*, en die nooit een anderen naam had dan dien van Ommelander kas of comptoir, had de provincie nooit iets te maken. Zij wordt nu niet gereclameerd voor het domein, voor den Staat, als eene oude provinciale bezitting. De provinciale goederen zijn sinds lang in het domein.

Vroeger bestond de provincie uit twee leden, uit de corporatié Groningen en de corporatie der Ommelanden. Die twee deelen bestonden naast elkander, maar zoolang zij naast elkander gestaan hebben, hebben zij gedurig en ophoudelijk zulke hevige twisten gehad, dat ik, die nu een eigendom van de Ommelanden bescherm, misschien, in den geest van die tijden, geacht kan worden de daad te doen van een ontaard Groninger burger. Elke corporatie had hare eigene kas. Daartoe behoorden eenige landerijen, die ten gevolge van het besluit van de Staten-Generaal van 1601 opgevoerd aan de stad Groningen en aan de corporatie der Ommelanden zijn toegevoegd; landerijen, die op dat oogenblik behoorden aan de provincie Groningen. Daarenboven had elke corporatie hare eigene belastingen. Van de eerste daarstelling af tot zoolang die corporatien bestaan hebben, zijn de beide kassen geheel en al afzonderlijk gebleven van elkander en van de provinciale kas. Niets dat tot de provincie betrekking had, niets dat de finantien der unie betrof, werd in de Ommelander kas gestort of is daaruit genomen. De kas der Ommelanden heeft nimmer tot iets anders gediend dan tot het voeren van processen tegen de corporatie Groningen en tot het voldoen van de eigen huishoudelijke lasten. De rekeningen van bijna twee eeuwen zijn daar; er zullen geene andere uitgaven in gevonden worden.

De kas van de corporatie Groningen is de kas geworden van de gemeente Groningen; de kas der Ommelanden — die nog geheel afgezonderd is, terwijl natuurlijk de toenmalige finantien der stad

ZITTING VAN DEN 29STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1856.* (Beraadslaging over Hoofdstuk IX *B.*)

Groningen zijn verwikkeld in al hetgeen later is geschied, — de kas der corporatie Ommelanden, die geheel afgezonderd is gebleven, is als een afzonderlijk ligchaam beschouwd geworden, terwijl de corporatie zelve korten tijd daarna heeft opgehouden te bestaan. Eenige latere feiten, kunnende dienen tot de beslissing der zaak, zal ik de vrijheid nemen nog kortelijk hier mede te deelen. Zij bestaan vooreerst daarin, dat kort na 1795 al de districten der provincie Groningen hebben verklaard, dat die kas was een afzonderlijk eigendom der Ommelanden, dat zij onder een afzonderlijk Ommelandsbestuur zou blijven ten gerieve van de Ommelanden.

Na de amalgame dier provinciale goederen zijn uit die kas, ten gevolge van een besluit, of liever na eene kennisneming en met goedkeuring van de hooge collegien van den Staat alhier gevestigd, na openbare oproepingen, in 't openbaar voldaan de kosten van de toen nieuw opgerigte plaatselijke besturen van de Ommelanden alléén. Dat onderscheid is steeds zóó scherp in het oog gehouden, dat daar, waar eene gemeente bestond, zamengesteld uit Ommelander dorpen en uit andere dorpen, slechts de Ommelander dorpen in rekening kwamen voor de bepaling van de som, die aan die gemeente alleen voor die Ommelander dorpen zou worden uitgekeerd.

Opvolgende departementale besturen, de regering van Koning Lodewijk, hebben alle uitdrukkelijk erkend, dat de Ommelander kas was een afzonderlijk Ommelander eigendom. Het departementaal bestuur, dat in 1801 bijna geheel de vorige onafhankelijkheid der geunieerde provincien had herkregen, niettegenstaande de eenheid en onverdeelbaarheid van het land was uitgesproken, dat oppermagtig was, aan hetwelk niets kon beletten de kas tot zich te nemen, — heeft uitgesproken, dat het gewest of de overige deelen van het gewest daarop geene aanspraak hadden, dat die kas, uit de gelden der Ommelanders bijeengebragt; een Ommelander eigendom was, en ze slechts onder departementaal toezigt gebragt.

Behalve andere betalingen, uitsluitend in Ommelander belang, zijn de betalingen voor de plaatselijke besturen voortdurend van 1798 af voortgegaan tot aan den tijd van de Fransche overheersching. Toen hebben ze opgehouden, want naar de niet zoo onjuiste inzigten van dat bestuur, was de zaak werkelijk niet goed geregeld. Maar wat heeft het Fransche bestuur verder gedaan? Het heeft een veel wijder maatregel genomen: het heeft bepaald, uit overweging dat de kas van de corporatie aan de Ommelanden behoorde, dat zij door de gemeentebesturen zou worden verdeeld onder die gemeenten waarin het grondgebied der Ommelanden was gesplitst geworden. Dat is het besluit geweest van een vreemden overheerscher. Het ontwerp van verdeeling heeft gereed gelegen ter uitvoering, toen de vreemde overheerscher is verdreven en het plan is blijven liggen.

Na dien tijd zijn de renten bij het kapitaal gevoegd, tot Koning Willem I een besluit heeft genomen, waarbij is bepaald dat nader in de Ommelanden zouden worden gebruikt eenige gelden uit de Ommelander kas, en daaronder f 10,000 per jaar, over de Ommelander gemeenten te verdeelen tot bestrijding van gemeentelijke behoeften: een besluit van den eersten Koning, waaruit geheel en al blijkt dat ook hij het Ommelander karakter en eigendom heeft erkend.

Dat is, Mijne Heeren, in het kort de geschiedenis. De corporatie der Ommelanden is op last der Hooge Regering geworden in 1798 de municipaliteit der Ommelanden en vervolgens gesplitst in gemeenten. Ik geloof dat de goederen van eene ontbonden corporatie niet vervallen aan den Staat, vooral niet indien de Staat ze ontbindt; dat deze kas werkelijk niets gemeens heeft met de amalgame van het jaar 1798. Het besluit van 1813, gelastende de verdeeling onder de Ommelander gemeenten, is op zich zelf juist en geheel overeenkomstig met die beginselen, waarop art. 130 van de tegenwoordige gemeentewet berust. De besluiten van de opvolgende regeringen spreken alle het eigendomsregt uit van de Ommelanden.

De Minister heeft wijsselijk zijn gevoelen verzwegen; ik vraag ook nu niet dat hij zijne meening mededeele. Ik neem alleen de vrijheid hem te verzoeken, en zal mij daarmede tevreden stellen, dat hij een nader naauwkeurig en contradictoir onderzoek instelle. Met opzet zeg ik contradictoir. Tot het besluit van 1825 is de Ommelander kas altijd geweest onder administratoren uit de Ommelanden gekozen, onder toezigt van het gewestelijk bestuur. Toen Koning Willem I de jaarlijksche uitkeeringen aan de plaatselijke besturen gelastte, heeft hij dat bestuur doen ophouden en bepaald dat de Ommelander kas onmiddellijk onder het beheer van het gewestelijk bestuur zou komen, van Gedeputeerde Staten of van den Gouverneur der provincie. Het is bekend, Mijne Heeren, hoe vaderlijk de zorg van onzen eersten Koning was en hoe gewillig al zijne bevelen als zoodanig steeds werden uitgevoerd. Dit is ook hier geschied. Die afzonderlijke Ommelander; die eigenlijke Ommelander administratoren, welke hunne landgenooten vertegenwoordigden en dezer regten konden verdedigen, bestaan op dit oogenblik, volgens besluit van den Koning, niet meer; maar indien nu de kas is ontnomen aan hare natuurlijke verdedigers en gebragt is onder een ambtenaar, die eenvoudig de bevelen van de Hooge Regering moet volgen, indien zij daarvan gebruik maakt om de kas eenvoudig over te storten in de kas der domeinen, dan — het woord is scherp maar het drukt volkomen de zaak uit — dan zou de roof slechts vergezeld gaan van misbruik van vertrouwen! Want, Mijne Heeren, de feiten, die ik hier uit mijn geheugen heb moeten teruggeven, zij zullen, bij onderzoek, alle naauwkeurig en waar worden bevonden; en die feiten, in verband met het beginsel van ons staatsregt, dat gehuldigd is in het straks aangehaalde artikel der gemeentewet, en is opgevolgd bij de verdeeling der provincie Holland in Noord- en Zuidholland, — zij strekken tot bewijs dat het besluit van 1813 wel door een vreemden overheerscher is genomen, maar toch met ons staatsregt beter overeenstemt, dan de wensch in de andere Kamer uitgedrukt.

Dit had ik te zeggen bij gelegenheid dezer begrooting, om te protesteren tegen eene onregtvaardigheid, die zeker niemand wil, maar die toch zou worden gepleegd, wanneer aan den te kennen gegeven wensch wierd voldaan. Ik heb gemeend bij de eerste gelegenheid, mij daartoe aangeboden, er tegen te mogen en te moeten opkomen.

Het is zeker een aangenaam vooruitzigt een millioen te kunnen gebruiken — want dit zal wel het bedrag van het fonds zijn — tot amortisatie, maar de schuld van het land moet niet worden afgelost met het geld van particulieren, noch van genootschappen, noch van corporatien. Amsterdam was eene corporatie: de corporatie Amsterdam had haar huis voor hare afgevaardigden te 's Hage; de gemeente Amsterdam heeft haar huis verkocht, en den koopprijs als bate besteed. Welke reden zou er zijn, dat de koopprijs van het Ommelander huis, hetwelk eenmaal voor hetzelfde doel bestond, zou moeten worden gestort in de kas van het land? Geen andere reden kan er voor bestaan dan eene daad van geweld en roof. Ik herhaal het: ik wensch van den Minister van Financien op dit oogenblik geene oplossing van mijn bezwaar. Ware de Minister van Binnenlandsche Zaken hier tegenwoordig, ik zou, ofschoon ik niet gloof dat het noodig zal zijn, in het belang der Ommelander gemeenten, die werkelijk bedreigd worden met een onregt, hem verzoeken dat hij tegen dat onregt wake.

De heer **van Wessem**: [I. Zie bladz. 94.]

De geachte spreker die zoo even het woord voerde, heeft gezegd, dat hij niets nieuws had gevonden in het Verslag, noch in het antwoord dat op dat Verslag van de Regering is ingekomen. Ik moet echter betwijfelen of er toch niet iets nieuws in staat. In paragraaph 9 wordt gesproken over welbekende domeingoederen in Noordbrabant. Ik zal noch aan de Ministers, noch aan u, Mijne Heeren, behoeven te herinneren dat hier bedoeld worden de welbekende goederen van Sint Agatha. Er is gevraagd hoe het daarmede stond; er is reeds onderscheidene malen door deze Kamer, bij gelegenheid van de behandeling der begrooting, gevraagd, of die goederen niet zouden verkocht worden, omdat men meende te weten dat die tegen zeer lage prijzen waren verhuurd geworden; doch nu zie ik tot mijne groote bevreemding in het antwoord der Regering dat er onderhandelingen over die domeingoederen hebben plaats gehad. Indien er onderhandelingen over hebben plaats gehad, dan komt het mij voor, dat het niet zoo klaar en duidelijk is dat het rijks-eigendommen zijn, dat het is domein. Het zou mij daarom zeer aangenaam wezen van den heer Minister te mogen vernemen, wat er eigenlijk is van die domeingoederen van Sint-Agatha; welke onderhandelingen er plaats hebben gehad, en met wie? Ben ik wel onderrigt dan hebben die goederen eene aanmerkelijke waarde, en zij zijn, zoo als ik de eer had te zeggen, verhuurd voor eenen zeer geringen prijs, men zegt voor f 1500. Nu komt het mij voor dat, ingeval die goederen domein en dus rijks-eigendom zijn, de Minister van Finantien hoe eer hoe beter moest overgaan om die goederen in publieke veiling te brengen, als wanneer de schatkist meer voordeel daarvan zal behalen, dan eene jaarlijksche rente van f 1500.

De heer **Cremers**: [IV. Zie bladz. 95.]

De Minister heeft wel gelieven acht te slaan op hetgeen ik heb aangevoerd; ik zeg hem daarvoor dank. Hij neemt al de feiten niet aan, die ik gesteld heb. Ik geloof dit gaarne. Met de Ommelander kas is het gegaan als met meer andere zaken, waarop begeerlijke oogen zijn geslagen; die ze niet kan bekomen, spreekt er kwaad van, en er blijft altijd wel iets van hangen. Maar wat de feiten betreft die ik aangevoerd heb, ik durf die aan een onderzoek onderwerpen en zij zullen waar worden bevonden.

ZITTING VAN DEN 29STEN DECEMBER.

II. *Staatsbegrooting voor het dienstjaar* 1856. (Beraadslaging over Hoofdstuk X.)

Doch ik heb nog een tweede punt behandeld en daarop heeft de Minister niet geantwoord. Ik heb gewenscht een *contradictoir* onderzoek. De administratoren waren vroeger geregtigd tot het beheer van de Ommelander kas en bevoegd ze in regten te vertegenwoordigen, maar zij zijn daarvan ontzet door de Regering van Koning Willem I. Ik hoop, dat er een middel gevonden worde waardoor de quaestie van regt wordt beslist tusschen het domein, als dit meent te moeten volhouden, en de regten van de Ommelanden vertegenwoordigd door zulke administratoren, liever dan door de plaatselijke besturen van de 33 Ommelander gemeenten. Om daartoe te geraken, geloof ik dat vooraf de zaak op den ouden voet moet worden hersteld. De roof zoude, mijns inziens, dan vergezeld gaan van misbruik van vertrouwen, indien de Regering misbruik maakte van een toestand, dien zij zelve eenmaal heeft geschapen.

De heer **van Wessem**: [II. Zie bladz. 95.]

Ik wil den heer Minister dank zeggen voor zijne inlichtingen betreffende de domeingoederen van Sint-Agatha. Ik heb nu toch, hetgeen mij uit de stukken niet duidelijk bleek, vernomen dat zij werkelijk verpacht zijn en, verpacht zijnde, kan ik niet anders dan veronderstellen dat er eigendom bestaat, en dan komt niet te pas dat er, zoo als in het antwoord der Regering staat, onderhandelingen zijn gevoerd, die niet vrij zijn van gewigtige bezwaren.

Over het Xde hoofdstuk. (Departement van Oorlog.)

De heer **Cremers**: [Zie bladz. 95.]

Ik stem *tegen* deze begrooting. Ik zal tegen deze begrooting stemmen om dezelfde reden als ik gestemd heb tegen de begrooting van Marine, namelijk om het *cijfer*. Ik wil gaarne erkennen, dat ik overtuigd ben dat de Minister, om een woord aan de staathuishoudkunde ontleend, te gebruiken, de manschappen op de zuinigst mogelijke wijze produceert. Zij, die dienen in het nationaal leger, moeten goed worden verzorgd, moeten het noodige verkrijgen en niet minder dan zij thans erlangen. Zij erlangen dat op eene zuinige wijze. En toch zal ik stemmen, zeg ik, tegen de begrooting, omdat het cijfer voor Marine en Oorlog, altijd naar mijn inzien, te zwaar is voor de krachten van het land.

Evenmin als bij gelegenheid van de behandeling der begrooting voor de marine zal ik nu in uitvoerige beschouwingen treden. Het zoude strijden met een algemeen gebruik. Marine en Oorlog worden beide beschouwd ongeveer als twee heilige huizen, die men niet mag aanraken. De quaestien, daartoe betrekkelijk, moeten beoordeeld en beslist worden alleen door mannen van het vak. Over andere onderwerpen oordeelt ieder, maar over het systeem van defensie kan niemand, naar de algemeene zienswijze, oordeelen dan hij, die bepaald deskundige is. De bevestiging van dat algemeen denkbeeld heb ik gezien in een stuk, dat mij is toegezonden. Het is een adres door de Staten van mijn gewest ingediend bij den Koning, het verzoek dat de vesting Groningen in het algemeen provinciaal belang mogt worden opgeheven. Er moet veel zijn geschied vóór dat de Staten van dit gewest dat hebben gedaan. In den aanvang hebben vele ingezetenen der stad het niet geloofd. En toch die Staten hebben dat verzocht: zij hebben gewezen op de belangen der nijverheid voor het geheele gewest, maar ten slotte heeft ook dat ligchaam erkend, niet te kunnen beoordeelen, of Groningen als vesting kan worden gemist. Tegen een zoo algemeen bestaand denkbeeld kan ik mij niet verzetten: ofschoon het mijne overtuiging is, dat de vesting Groningen niet zonder inundatien kan worden behouden, en dat de inundatien misschien niet kunnen worden volgehouden, al wierd ook de Rhijn daarheen afgeleid; maar ook dan nog zoude men, in geval van oorlog, hetgeen men wilde doen voor die vesting tot verdediging van het land, in het hart van het land veel nuttiger kunnen besteden. Ik leg mij bij het bestaande oordeel neêr, overtuigd als ik blijf dat voor onze verdediging niets nadeeliger is dan het stelsel, hetwelk — en hierin ben ik het met den Minister eens — *vaststaat*, hetwelk te veel vestingen in zich bevat. Een staand leger en vestingen kosten beide in tijd van vrede, ook wanneer zij goed zijn ingerigt, maar eene onnutte vesting verzwakt de verdediging en is schadelijk in tijden van gevaar.

Dit stelsel geeft het cijfer waarom ik zal stemmen tegen de begrooting. Ik wensch echter bij deze gelegenheid nog een ander punt aan te voeren. In artikel 36 worden fondsen aangevraagd, f 6000, voor kampementen. Gaarne zou ik die som verhoogd hebben gezien, want ik houd mij overtuigd dat niets beters geschieden kan ten nutte van het leger dan kampementen: mits daar groote manoeuvres worden gehouden, verharden ze de krijgsmagt tegen vermoeijenissen en bereiden haar voor tot de eenheid van beweging, die noodig is in tijd van oorlog. Ik heb dus tegen dit hoofdstuk geen vooroordeel hoegenaamd. Met de zaak van de kampementen staan in naauw verband de kantonnementen voor de cavalerie, die nuttig zijn, ik erken het; maar ik vorder ook dat in vredestijd de ingezetenen zooveel mogelijk moeten behouden het heiligdom ieder van zijn huis, zoolang de wet hun de verpligting niet oplegt om dat huis voor anderen te openen. Mijn oordeel is dat de Minister van Oorlog in dit opzigt zijn wil heeft gesteld in de plaats van de wet. — Eene tweede beschouwing — het moge hard schijnen haar te uiten — is deze, dat de Minister bij de uitvoering handelt in den geest van het beginsel, dat hij vergeefs getracht heeft in de wet op de inkwartieringen te brengen. Het gaat niet op, dat wanneer een korporaal met vier man in de hoofdstad komt, hij de wet en bevelen zal geven aan het hoofd van het plaatselijk bestuur. Eene wet op de inkwartieringen is noodig, maar ze zal, hoop ik, niet tot stand komen zoolang de Minister van Oorlog niet meer vertrouwen stelt in de hoofden der plaatselijke besturen, die toch door de Regering worden aangesteld en ontslagen, en hen ondergeschikt wil maken aan elken korporaal en vier man. Dat is wat aangaat de toekomst van de wet op de inkwartieringen. Ik heb met leedwezen gezien hoe de ingezetenen uit verschillende streken van ons land zijn behandeld: ook de anderen staan er aan bloot, dat zal worden gehandeld niet krachtens eene wet, maar volgens een bevel en een beginsel, hetwelk niet deugt en hetwelk de Minister, ik vertrouw het, nimmer in de wet op de inkwartieringen zal kunnen brengen.

[illegible]

II. [illegible] (Second sitting over Hoofdstuk X.)

[illegible]

ZITTING VAN DEN 29STEN APRIL.

15de ZITTING.

ZITTING VAN DINGSDAG 29 APRIL.

(GEOPEND TEN 2 URE.)

Ingekomen: 1°. berigten van leden die verhinderd worden de zitting bij te wonen; 2°. missive van een lid dat hij opgehouden heeft lid der Eerste Kamer te zijn; 3°. verschillende regeringsverslagen 4°. acht en zestig missives van den Directeur van het Kabinet des Konings tot bekrachtiging van even zoovele wets-ontwerpen; 5°. statistieke tabellen betrekkelijk het politiewezen over 1854; 6°. afschriften van gesloten overeenkomsten met Zweden en Noorwegen en de Vrije Hanzestad Bremen; 7°. missives van Ministers ten geleide van verschillende stukken; 8°. boekwerken; 9°. onderscheidene door de Tweede Kamer aangenomen wets-ontwerpen; 10°. verzoekschriften; 11°. geloofsbrieven van het nieuw benoemde lid voor de provincie Zuidholland; benoeming eener commissie tot onderzoek. — Trekking der afdeelingen.

Voorzitter: de heer PHILIPSE.

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 23 leden, te weten de heeren:

van der Oudermeulen, van Aylva van Pallandt, van Nispen van Pannerden, Cost Jordens, van Swinderen, 't Hooft van Benthuizen, van Wessem, van Rhemen van Rhemenshuizen, van Beeck Vollenhoven, Lotsij, van Dam van Isselt, van Weel, d'Ablaing van Giessenburg, Insinger, Blankenheijm, van den Dries, van Goltstein van Oldenaller, Borski, Bosch van Drakestein, van Sasse van Ysselt, van Rijckevorsel en van Heeckeren van Wassenaer.

De notulen van het verhandelde in de zitting van den 29sten December 1855 worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter** deelt mede dat zijn ingekomen:

1°. missives van de heeren Martens van Sevenhoven, van der Beken Pasteel en Sichterman van de Brake, dat zij door ongesteldheid, en van de heeren Cremers, Sassen en Paspoort van Grijpskerke, dat zij door ambtsbezigheden verhinderd worden de vergadering bij te wonen.

Deze missives worden voor kennisgeving aangenomen.

2°. eene missive van den heer Tonckens, berigtende dat hij door den Koning tot kantonregter herbenoemd zijnde en die betrekking aanvaard hebbende, ophoudt lid van de Eerste Kamer der Staten-Generaal te zijn.

Deze missive wordt voor kennisgeving aangenomen.

3°. vier Koninklijke boodschappen ten geleide van:

a. het verslag wegens het resultaat der werkzaamheden van de Algemeene Rekenkamer over 1854;

b. het verslag der Algemeene Commissie van liquidatie der zaken van de voormalige wees- en momboirkamers, wegens den stand harer werkzaamheden op 31 December 1855;

c. de rekening der Algemeene Commissie van Liquidatie der zaken van de voormalige wees- en momboirkamers over 1854;

d. het verslag van de muntwerkzaamheden over 1855.

Deze missives worde voor kennisgeving aangenomen en de daarbij ingezondene stukken ter griffie gedeponeerd.

4°. acht en zestig missives van den Directeur van het Kabinet des Konings, houdende kennisgeving dat Zijne Majesteit even zoovele wets-ontwerpen met Hoogstdeszelfs goedkeuring bekrachtigd heeft; als:

dat houdende bepalingen nopens den tijdelijken opslag van meel in entrepôt en andere bergplaatsen;

dat houdende regeling van het Fonds voortspruitende uit koopprijzen van domeinen voor het dienstjaar 1855;

die tot naturalisatie van J. F. Heckler en negen anderen;

die tot naturalisatie van A. Fraser en negentien anderen;

dat houdende vaststelling van de begrooting wegens den arbeid van de gevangenen voor 1856;

dat houdende wijziging van het IVde hoofdstuk der Staatsbegrooting over 1854;

dat tot verhooging van het IVde hoofdstuk der Staatsbegrooting over 1855;

dat houdende regeling van de ontvangsten en uitgaven van het Pensioenfonds voor Burgerlijke Ambtenaren voor 1856;

dat tot inkoop en amortisatie van nationale rentegevende schuld;

dat houdende wijziging en verhooging van hoofdstuk IX *B* der Staatsbegrooting voor 1854;

dat houdende verhooging van hoofdstuk IX *B* der Staatsbegrooting voor 1855 (*Postkantoor te Amsterdam*);

dat tot vermindering der regten op den invoer van granen en andere levensmiddelen;

dat verklarende het algemeen nut van den aanleg van den weg van Uden naar Overlangel;

dat tot vaststelling der begrooting van uitgaven voor de Algemeene Landsdrukkerij over 1856;

die tot bekrachtiging van provinciale belastingen in Noordbrabant, Gelderland, Zuidholland, Noordholland, Zeeland, Friesland, Overijssel, Groningen en Drenthe;

dat tot aanvulling van de bepalingen der wet van 26 Augustus 1822, op het binnenlandsch gedistilleerd;

dat tot verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting van 1855 (*Subsidien*);

dat tot verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting over 1855 (*Subsidien ten behoeve van de Maatschappij van Weldadigheid*);

die tot vaststelling der hoofdstukken I tot XII der Staatsbegrooting voor 1856 en van de wet op de Middelen.

Deze missives worden voor kennisgeving aangenomen.

5°. de volgende missives van Ministers, als:

eene van den heer Minister van Justitie ten geleide van eenige exemplaren van de statistieke tabellen betreffende het politiewezen over 1854;

twee van den heer Minister van Buitenlandsche Zaken ten geleide van:

a. afschrift der overeenkomst gesloten met Zweden en Noorwegen;

b. afschrift der overeenkomst gesloten met Bremen, beide tot regeling der voorwaarden waarop de consulairen agenten in de overzeesche bezittingen zullen worden toegelaten;

vier van den heer Minister van Kolonien ten geleide van:

a. het Publicatieblad van Curaçao en onderhoorigen n°. 9 en 10 over 1855;

b. van hetzelfde blad de n°s. 11 — 15 over 1855;

c. het verslag omtrent de uitvoering der wet tot regeling van het muntwezen in Nederlandsch Indie over 1855;

ZITTING VAN DEN 29STEN APRIL.

d. het verslag van den handel, de scheepvaart en de inkomende en uitgaande regten op Java en Madura, over het jaar 1854;

twee van den heer Minister van Marine ten geleide van:

a. een exemplaar van het boekwerkje, getiteld: Koninklijke Nederlandsche Marine op 1°. Januarij 1856;

b. een exemplaar van het herdrukte en gewijzigde reglement voor de dienst van 's Rijks marine-werven;

vier van den heer Minister van Binnenlandsche Zaken, ten geleide van:

a. een kaartje der Nederlandsche telegraaflijnen;

b. het verslag omtrent den staat der scholen over 1854—1855;

c. het Statistisch Jaarboekje van het Koningrijk der Nederlanden, vijfden jaargang;

d. afschrift van de rekening van het Bijzonder Fonds tot voldoening der uitgaven, voortspruitende uit de kolonisatie van behoeftigen over 1854;

6°. eene missive van de Gedeputeerde Staten der provincie Gelderland, ten geleide van een afdruk van het register op het archief, afkomstig van het voormalig hof des vorstendoms Gelre en graafschaps Zutphen; en

eene missive van den Commissaris des Konings in de provincie Friesland, ten geleide van een exemplaar van de derde verzameling van verslagen, betreffende gedane proeven van inenting der besmettelijke longziekte op runderen in de provincie Friesland.

De missives onder n°. 5°. en 6°. vermeld worden voor kennisgeving aangenomen en de daarbij gevoegde stukken ter griffie gedeponeerd of in de boekerij der Kamer geplaatst.

7°. de volgende boekwerken, als:

eerste vervolg op den Catalogus der bibliotheek van de Tweede Kamer der Staten-Generaal;

Handelingen van de algemeene Synode der Nederlandsche Hervormde Kerk, in den jare 1855;

Bedenkingen over het ontwerp van wet tot wijziging der wet, regelende de jagt en visscherij;

Het regtsmiddel van cassatie, in verband met regterlijke organisatie en burgerlijke regtsvordering beschouwd, door mr. J. W. Tydeman, advocaat te Amsterdam;

De jury of regtbank der gezworenen, door mr. J. D. Meijer, uit het Fransch vertaald door mr. A. J. Nieuwenhuis, 1ste en 2de gedeelte;

Gewetensvrijheid en eedsaflegging, beroep op de Grondwet, door denzelfde;

Adres aan Z. M. den Koning, ingezonden door jhr. M. Salvador, betreffende zijne veroordeeling enz. (vier exemplaren);

jhr. M. Salvador en zijne volksvoordragten in het Odéon; 3de druk, met een nieuw voorwoord en dertien bijlagen.

Al deze boekwerken zullen worden geplaatst in de boekerij der Kamer.

8°. de navolgende door de Tweede Kamer aangenomen wetsontwerpen; als:

die tot naturalisatie van L. Meijer en zeven anderen;

dat tot nadere vaststelling van het totaal van het Vde hoofdstuk der begrooting van de Staatsuitgaven voor het dienstjaar 1855;

dat tot inkoop en amortisatie van rentegevende nationale schuld;

dat tot verhooging van hoofdstuk VII der Staatsbegrooting voor 1855 (*Pensioenen*);

dat tot verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting van 1856 (*Haarlemmermeerpolder, stichting van een stoomgemaal op den IJssel*);

dat tot verhooging der begrooting wegens den arbeid der gevangenen over 1856;

dat houdende bepalingen omtrent de huishouding en tucht op de koopvaardijschepen;

dat tot goedkeuring van artikelen van het met Oostenrijk gesloten handels- en scheepvaartverdrag;

dat tot wijziging der wet van 5 Maart 1852 (*Staatsblad* n°. 45), houdende regeling der zaken van de voormalige wees- en momboirkamers; en

dat tot onteigening van perceelen voor de uitvoering van het plan tot verbetering en verversching met Maaswater der wateren voor de zoogenoemde binnenstad van Rotterdam en daartoe behoorende polders.

Deze wets-ontwerpen zullen worden verzonden naar de nader te trekken afdeelingen voor het nieuwe tweemaandelijksche tijdvak.

9°. de volgende verzoekschriften, als:

een adres van den gemeenteraad van 's Gravenhage, houdende bezwaren tegen het wets-ontwerp op de zeevisscherij;

een adres van G. W. van der Voo en mr. A. J. Nieuwenhuis, strekkende ter opneming van de jury of regtbank van gezworenen bij de nieuwe regterlijke inrigting voor Nederland.

Deze adressen zullen verzonden worden naar de Commissie voor de Verzoekschriften.

10°. de geloofsbrieven van het nieuw benoemde lid der Kamer den heer Hartevelt.

Deze geloofsbrieven worden tot onderzoek gesteld in handen eener commissie van drie leden, waartoe de voorzitter benoemt de heeren: van Aylva van Pallandt, van Heeckeren van Wassenaer en d'Ablaing van Giessenburg, om daarover in de eerstvolgende zitting rapport uit te brengen.

De Vergadering gaat thans over tot de *trekking der afdeelingen*.

De uitslag is de volgende, dat:

tot de *eerste afdeeling* zullen behooren de heeren: van Sasse van Isselt, van Dam van Isselt, 't Hooft van Benthuizen, Insinger, van der Oudermeulen, van Swinderen, van Andringa de Kempenaer, Sichterman van de Brake en Cremers;

tot de *tweede afdeeling* de heeren: Sassen, van den Dries, de Bruijn, van Nispen van Pannerden, van Rijckevorsel, Lotsij, Borski, de Vos van Steenwijk en de Villers de Pité;

tot de *derde afdeeling* de heeren: van Goltstein van Oldenaller, van Wessem, Bosch van Drakestein, Martens van Sevenhoven, d'Ablaing van Giessenburg, van Eijsinga, van Heeckeren van Wassenaer, Beerenbroek en Regout;

tot de *vierde afdeeling* de heeren: van der Beken Pasteel, van Aylva van Pallandt, van Rhemen van Rhemenshuizen, Blankenheijm, van Weel, van Beeck Vollenhoven, Paspoort van Grijpskerke, van der Lek de Clercq en Cost Jordens;

De leden begeven zich daarop naar hunne afdeelingen tot het kiezen van voorzitters en ondervoorzitters.

De zitting wordt daarna gesloten.

WETS-ONTWERP INGEKOMEN IN DE ZITTING VAN 29 APRIL.

NADER GEWIJZIGD ONTWERP VAN WET

houdende bepalingen omtrent de huishouding en tucht op de koopvaardijschepen.

WIJ WILLEM III, ENZ.

Alzoo Wij in overweging hebben genomen, dat het wenschelijk is om eenige wettelijke bepalingen vast te stellen omtrent de huishouding en tucht op de koopvaardijschepen,

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Art. 1. De schipper en het scheepsvolk zijn, ook in de gevallen niet door het gewone strafregt voorzien, wegens het verzuim of de overtreding hunner verpligtingen disciplinair en correctioneel strafbaar, naar de onderscheidingen in deze wet gemaakt.

De bepalingen dezer wet laten ongekrenkt de burgerlijke regtsvordering, voortvloeijende uit de niet-nakoming der verbindtenis van den schipper jegens de reeders of jegens het scheepsvolk en van het scheepsvolk jegens den schipper.

Art. 2. De schipper, de stuurlieden en de verdere schepelingen, die, na de monstering en vóór den aanvang der reis, zich niet op den bepaalden tijd aan boord bevinden of zich daarvan verwijderen, zoodat zij door eigen schuld de reis niet medemaken, worden, indien zij noch gagie noch handgeld ontvangen hebben, gestraft, de schipper en de stuurlieden met gevangenzetting van acht dagen tot zes maanden, de overige schepelingen met gevangenzetting van drie dagen tot drie maanden.

Zij die eenige gagie of handgeld hebben ontvangen en zich op den voormelden voet onttrekken, worden gestraft met eene gevangenzetting van ten minste twee maanden, ten hoogste twee jaren, en eene geldboete, voor den schipper en stuurlieden van f 50 tot f 600, voor de overige schepelingen van f 10 tot f 150.

Art. 3. De desertie van boord gedurende de reis wordt gestraft met gevangenzetting van één tot vijf jaren als zij door den schipper, van zes maanden tot drie jaren als zij door een stuurman, en van drie maanden tot twee jaren als zij door de overige schepelingen is gepleegd.

Bij de toepassing van dit en het voorgaand artikel wordt de reis geacht aan te vangen zoodra het schip vertrokken is van de plaats, waar de aanmonstering geschied is, en te eindigen wanneer het schip, hier te lande teruggekeerd, ter los- of bestemmingsplaats is aangekomen.

De desertie na afloop der reis, vóór den afloop der verbindtenis, wordt gestraft naar het 1ste lid van art. 2.

Art. 4. De medepligtigheid aan de misdrijven, waartegen bij de twee vorige artikelen is voorzien, wordt ten aanzien van hen, die tot de bemanning van het schip behooren, met dezelfde straf, als die misdrijven zelve gestraft; de medepligtigheid van andere personen met gevangenisstraf van drie dagen tot drie maanden en geldboete van f 10 tot f 200, te zamen of afzonderlijk.

Ter zake van de in artt. 2 en 3 bedoelde misdrijven en de medepligtigheid daaraan, kan tegen den schipper en de schepelingen, die zich daaraan schuldig maken, een bevel van voorloopige aanhouding of van gevangenneming worden verleend.

Art. 5. Zij die ingevolge art. 402 van het Wetboek van Koophandel met den sterken arm tot vervulling van hunne dienst worden genoodzaakt, kunnen tot het oogenblik der afreis in verzekerde bewaring worden gehouden.

De kosten, welke op de opsporing, aanhouding en bewaring vallen, komen ten laste van den schuldige en worden op zijne gagie gekort.

Art. 6. Allen die aan boord zijn moeten de bevelen des schippers betrekkelijk het behoud en de zekerheid van schip en lading en de bevordering der reis opvolgen. Bij weigering is de schipper geregtigd, hen daartoe te noodzaken.

De schipper wordt, ook ten opzigte der passagiers, tot het bewijs van het tegendeel, geacht tot gemeen behoud en uit geoorloofde zelfverdediging te hebben gehandeld.

Art. 7. De schipper oefent een disciplinair gezag over de scheepsgezellen uit, en kan hen wegens verwijdering van boord zonder verlof, verlengde afwezigheid na afloop van verlof, verzuim van dienst, en wegens elke inbreuk op hunne verpligtingen met de verbeurte van een tot vijftien dagen gagie straffen.

Dronkenschap, twist en stoorniswekkende onzedelijkheid kunnen met gelijke verbeurte van gagie door den schipper worden gestraft.

Art. 8. Hij die eenmaal op grond van art. 7 is gestraft, kan, in geval van herhaling in den loop derzelfde reis, door den schipper disciplinair van één tot drie dagen regt in de boeijen worden gesloten.

Art. 9. Muiterij, gewelddadig verzet, dienstweigering, bedreiging jegens meerderen in rang, of jegens hen, die met eenig tijdelijk gezag zijn bekleed, en weigering van bijstand bij muiterij of bij gewelddadig verzet en bij het arresteren van schepelingen, kunnen met gelijke disciplinaire sluiting in de boeijen gedurende drie dagen, zelfs verhoogd door kromsluiting in de boeijen gedurende den dag, door den schipper worden gestraft.

In de gevallen voorzien in dit en het vorig artikel kan de verbeurte van gagie tot dertig dagen worden uitgestrekt.

Indien de schipper gebruik maakt van de bepalingen van artt. 436 en 437 van het Wetboek van Koophandel, kan hij geene disciplinaire straf opleggen.

Art. 10. De monsterrol wijst de bestemming van de gelden aan, voortvloeijende uit de verbeurde gagie.

De schipper kan, welke ook de bestemming dier gelden zij, nimmer eenig deel derzelve genieten.

Art. 11. Onverminderd de bovenvermelde disciplinaire straffen tegen schepelingen bedreigd, zijn de bepalingen van artt. 209 tot 218 van het Wetboek van Strafregt toepasselijk op muiterij en verzet van passagiers tegen den schipper, en van mindere schepelingen jegens hunne meerderen in rang.

De schipper wordt ten aanzien van de passagiers en van alle schepelingen, en de meerderen in rang worden ten aanzien der mindere schepelingen beschouwd als ambtenaren, werkzaam ter uitvoering der wet.

Art. 12. Aan boord van het schip is, behalve de stukken in het Wetboek van Koophandel gevorderd, aanwezig een strafregister, hetwelk bij de aanmonstering door den ambtenaar, te wiens overstaan de monstering plaats heeft, kosteloos wordt geparapheerd.

Art. 13. In het strafregister wordt achtervolgens, zonder meerdere tusschenruimte dan voor de onderteekening noodig zij, elke opgelegde straf, met de opgave der overtreding, door den schipper ingeschreven en onderteekend.

De schipper doet elke aanteekening in het strafregister door twee schepelingen, bij voorkeur door de stuurlieden, mede-onderteekenen. Kan dit geen plaats hebben, dan vermeldt de schipper het in het register, met de reden er van.

Art. 14. Misdrijven buitengaats aan boord gepleegd, strafbaar naar deze of andere rijkswetten, worden op het strafregister vermeld.

De schipper neemt ten aanzien van hen die ze hebben gepleegd, zoowel passagiers als schepelingen, al die maatregelen van voorzorg welke de aard der zaak vordert; hij kan hen, zoo hun vrij verkeer gevaarlijk is, in overleg met de stuurlieden, in verzekerde bewaring stellen; hij verzamelt de bewijzen van het gepleegde feit, maakt een relaas op van de verklaringen der getuigen, vermeldt de genomene maatregelen op het strafregister, en deelt bij zijne aankomst hier te lande, met overlegging van het strafregister en de verzamelde bewijzen, het gebeurde aan den kantonregter der plaats van zijne bestemming mede ter bevordering der vereischte vervolging.

Buiten 's lands en in de kolonien of bezittingen van het Rijk in andere werelddeelen binnenloopende, doet hij die mededeeling aan den bevelvoerder van de Nederlandsche oorlogsschepen welke zich daar mogten bevinden, en bij gebreke van dezen, aan den Nederlandschen consul, zoo die er is, en anders aan de plaatselijke autoriteit. Hij neemt aldaar den raad dier autoriteiten in, en besluit tot die maatregelen, waardoor de misdadiger, met de verzamelde bewijzen, spoedig en met zekerheid aan den bevoegden regter in het moederland kan worden overgeleverd.

De bepalingen van dit artikel zijn ook toepasselijk indien iemand op reis krankzinnig mogt worden.

Van de voorvallen in dit en het vorig artikel voorzien wordt ook in het scheepsjournaal melding gemaakt.

Art. 15. Schippers, die, daartoe verpligt, geen strafregister aan boord hebben of het niet behoorlijk hebben ingevuld, of, zoo daarin hetzij misdrijven, naar 's Rijks wetten strafbaar, hetzij in-bewaarstellingen van personen als veiligheidsmaatregelen zijn vermeld, het niet binnen veertien dagen na hunne aankomst ter plaatse van bestemming hier te lande aan den kantonregter hebben vertoond, zijn strafbaar, voor de eerste maal met boete van f 50 tot f 300, en bij herhaling met het maximum der boete en gevangenzetting van drie dagen tot eene maand.

De kantonregter stelt een door hem geteekend en gedagteekend *gezien* op het hem vertoonde strafregister.

Art. 16. De straffen van verbeurde gagie, op het strafregister niet vermeld, worden geacht ten onregte te zijn toegepast.

Art. 17. De schepeling, die zich bij de betaling der gagie met de korting als opgelegde straf bezwaard acht, kan, binnen 's lands bij den kantonregter der plaats waar de betaling geschiedt, en buiten 's lands, indien daar de afbetaling geschiedt, binnen drie dagen na de afbetaling, bij den Nederlandschen consul, bij eenvoudig verzoekschrift vorderen, dat de schipper het strafregister en het journaal overlegge, dat hij worde gehoord, en dat naar zijne bezwaren tegen de toepassing dezer straf onderzoek worde gedaan.

De schipper en de klagende schepeling worden op een bevel van den kantonregter of van den consul gelast om op een bepaalden dag te verschijnen en mondeling hunne belangen voor te dragen, of te doen voordragen.

De ingeroepen autoriteit handhaaft, matigt of vernietigt de opgelegde korting zonder hooger beroep.

In de kolonien en bezittingen van het Rijk in andere werelddeelen kan de plaatselijke autoriteit op gelijken voet worden ingeroepen en uitspraak doen.

Indien buiten 's lands, ter plaatse waar de betaling geschiedt, geen Nederlandsche consul aanwezig is, behoudt de schepeling gedurende drie jaren het regt om van den kantonregter van de plaats, van waar de laatste reis hier te lande ondernomen was, op denzelfden voet herziening der hem opgelegde korting te vragen.

Art. 18. Misbruik van de bevoegdheid tot sluiting in de boeijen of tot in-bewaring-stelling naar art. 14 kan aanleiding geven tot burgerlijke en strafregtelijke vervolging, en tot toepassing van art. 25 dezer wet.

Het vermelden der sluiting in de boeijen op het strafregister strekt tot bewijs dat die straf te regt is opgelegd, tot dat van het tegendeel blijkt.

Het niet of het onjuist vermelden dezer straf levert een vermoeden van misbruik op.

Art. 19. Schippers, die geen strafregister aan boord hebben, zijn desniettemin bevoegd, in de gevallen bij art. 14 bedoeld, de maatregelen, daar voorgeschreven, te nemen.

Zij zijn verpligt daarvan en van aan boord gepleegde misdrijven, naar 's Rijks wetten strafbaar, binnen veertien dagen na hunne aankomst ter plaatse van bestemming hier te lande, aan den kantonregter mededeeling te doen, op straf, in geval van verzuim, eener geldboete van f 25 tot f 100 voor de eerste maal, en bij herhaling, op straf van het maximum dier geldboete en gevangenzetting van een tot veertien dagen.

Art. 20. De gagie, voeding, ruimte tot ligging en verblijf en betamelijke behandeling der schepelingen worden in de monsterol omschreven en het regt daarop de door volgende bepalingen verzekerd.

Art. 21. De gagie, zoowel van den schipper als van de overige schepelingen, wordt aan hen persoonlijk of aan hunnen gemagtigde uitbetaald.

De volmagt door hen afgegeven is steeds herroepelijk, al ware zij in verband met andere verbindtenissen gebragt.

Op de gagie kan geen beslag gelegd worden; zij kan evenmin met eenig gevolg worden afgestaan dan ten behoeve van ouders, huisvrouwen en kinderen voor de helft, en ten behoeve van andere bloed- of aanverwanten tot in den vierden graad voor één derde.

De gagie der schepelingen is echter verbonden voor de kortingen, door den schipper als straf opgelegd en voor die uit de toepassing van art. 5 dezer wet, in verband met art. 402 van het Wetboek van Koophandel, voortvloeijende.

De gagie van den schipper is verbonden voor de vergoeding, welke hij, door het te kort doen aan zijne verbindtenis of door wangedrag, aan de eigenaren van het schip schuldig is.

Deze voorregten kleven ook op het afgestane deel der gagie, voor zooverre het niet is voldaan; zij worden echter bij voorkeur op het niet afgestane deel verhaald.

De bepalingen van de 2de en 3de zinsnede van dit artikel zijn niet van toepassing op de verbindtenissen vóór de afkondiging dezer wet aangegaan, doch alleen voor zoover daarvan binnen één maand na die afkondiging door de belanghebbenden kennis zal zijn gegeven aan den ambtenaar voor wien de monsteringen plaats hebben. Die kennisgevingen worden door voormelden ambtenaar in een daartoe aan te leggen registers ingeschreven.

Art. 22. De schipper, die zonder noodzaak een deel der in de monsterrol toegestane voeding onthoudt, is, onverminderd de verpligting tot vergoeding, strafbaar na afloop der reis, op de klagt der schepelingen, met gevangenzetting van acht dagen tot zes maanden.

Is de inhouding noodzakelijk, de schepeling heeft regt om in evenredigheid verhooging van gagie te vorderen.

Art. 23. Ten verzoeke van een derde van het scheepsvolk heeft buiten 's lands een onderzoek plaats naar de deugdzaamheid en genoegzaamheid der victualie. Dit onderzoek wordt op dat verzoek door den Nederlandschen consul of, bij gebreke van dezen, en in de kolonien of bezittingen van het Rijk in andere werelddeelen, door de plaatselijke autoriteit ingesteld.

De schipper is verpligt de onbruikbare victualie op last dezer autoriteiten tegen bruikbare te verwisselen en het noodige zich aan te schaffen.

Art. 24. Door een gelijk deel van het scheepsvolk kan bij dezelfde autoriteiten buiten 's lands en in de kolonien of bezittingen van het Rijk in andere werelddeelen over onvoldoende ligging of ruimte, na de afreis ontstaan, worden geklaagd, en wordt onderzoek daarnaar ingesteld.

De schipper is op last der autoriteiten verpligt in het gebrekkige te voorzien.

De schipper, die aan de hem, overeenkomstig dit en het vorig artikel, gegeven bevelen niet heeft voldaan, wordt geacht zich jegens het scheepsvolk te hebben misdragen.

Art. 25. Den schipper, die zich ten opzigte van schip, lading, scheepsvolk of passagiers op eenigerlei wijze heeft misdragen, kan, onafhankelijk van burgerlijke en strafvervolging, de bevoegdheid worden ontnomen om gedurende eenen bepaalden tijd, twee jaren niet te boven gaande, als schipper op een Nederlandsch schip te varen.

Het oordeel hierover wordt opgedragen aan eenen raad van tucht, bestaande uit twee zee-officieren en drie koopvaardijschippers, in of buiten werkelijke dienst.

Deze raad wordt door Ons ingesteld en heeft zitting te *Amsterdam*.

Hij doet (de aangeklaagde schipper mondeling of schriftelijk gehoord of behoorlijk geroepen) buiten vorm van proces uitspraak.

Deze uitspraak wordt ter griffie der regtbank te *Amsterdam* nedergelegd.

Geen onderzoek kan te dezer zake plaats hebben dan op eene aanklagte van de reeders, van het scheepsvolk, of van de passagiers ingediend na den achtsten en vóór den een-en-twintigsten dag na de aankomst van het schip ter plaatse van bestemming.

De klagte wordt ingediend aan den Minister van Marine en door hem ter voorloopige beoordeeling gesteld in handen van den advocaat-fiscaal van het Hoog Militair Geregtshof.

Indien het advies van dien ambtenaar is afwijzend, wordt, indien de Minister van Marine zich daarmede vereenigt, geen verder gevolg aan de klagte gegeven. Eene instructie, door Ons vast te stellen, houdt alle zoodanige voorschriften in als, behoudens het boven bepaalde, tot geregelde afdoening van zaken bij den raad van tucht mogten worden vereischt.

De schipper, die, door den raad onbevoegd verklaard, gedurende het tijdvak van onbevoegdheid, buiten nooddwang als zoodanig optreedt wordt gestraft met boete van f 300 tot f 1000, met of zonder gevangenisstraf van acht dagen tot zes maanden.

Art. 26. Waar in deze wet wordt gesproken van den schipper, wordt daardoor ook hij verstaan die den schipper vervangt.

Slotbepalingen.

Art. 27. Voor schepen beneden de honderd lasten is in de kleine vaart het aanhouden van een stratregister niet verpligtend. Indien zij van zoodanig register niet zijn voorzien, zijn op dezelve niet van toepassing de artt. 8, 9, 12, 13, 15, 16 en het 2de en 3de lid van art. 18. Art. 14, art. 17 en het eerste lid van art. 18, voor zooveel betreft de in verzekerde bewaring stelling, zijn ook op deze schepen, met uitzondering van hetgeen dàar omtrent het strafregister is bepaald, van toepassing.

Indien schepen beneden de 100 lasten een strafregister aan boord hebben of in de groote vaart komen door eene reis te ondernemen buiten Europa of naar eene aan de Middellandsche Zee of daar beoosten gelegen haven, zijn alle bepalingen dezer wet op hen van toepassing.

Art. 28. Bij monstering worden de artt. 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 17, 20, 21, 22, 23, 24 en 26 dezer wet aan de schepelingen voorgelezen.

Op alle schepen is een exemplaar dezer wet.

Lasten en bevelen, enz.

De overige wets-ontwerpen luiden gelijk zij in de *Bijlagen* der Tweede Kamer voorkomen.

VERBETERING.

Op bladz. 84 (redevoering van den heer *van Heeckeren van Wassenaer*) 2de kol., reg. 11 v. b., staat: *als* niet *overkomstig*, moet zijn: „als *meer* overeenkomstig".

ZITTING VAN DEN 2DEN MEI.

16de ZITTING.

ZITTING VAN VRIJDAG 2 MEI.

(GEOPEND TEN 3 URE.)

Mededeeling van de benoeming door de afdeelingen: 1°. van voorzitters en ondervoorzitters; 2°. van rapporteurs voor verschillende wets-ontwerpen. — Ingekomen: 1°. wets-ontwerpen; 2°. verzoekschrift. — Verslag uitgebragt omtrent de geloofsbrieven van het nieuw benoemde lid der Kamer, den heer Hartevelt. — Verslagen uitgebragt omtrent verschillende wets-ontwerpen; bepaling van den dag der behandeling.

Voorzitter: de heer PHILIPSE.

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 25 leden, te weten de heeren:

van Heeckeren van Wassenaer, van Aylva van Pallandt, d'Ablaing van Giessenburg, Beerenbroek, Cost Jordens, van Rhemen van Rhemenshuizen, van Nispen van Pannerden, Borski, van Dam van Isselt, de Bruijn, van Goltstein van Oldenaller, de Vos van Steenwijk, Blankenheijm, van Weel, Regout, van Sasse van Ysselt, van Beeck Vollenhoven, van Rijckevorsel, van der Oudermeulen, 't Hooft van Benthuizen, van der Lek de Clercq, Bosch van Drakestein, van Andringa de Kempenaer en de Villers de Pité.

De notulen van het verhandelde in de vorige zitting worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter** deelt mede:

A. dat door de afdeelingen benoemd zijn:

1°. tot voorzitters de heeren: van Swinderen, Borski, van Wessem en Cost Jordens;
tot onder-voorzitters, de heeren: van Sasse van Ysselt, Lotsij, d'Ablaing van Giessenburg en van Rhemen van Rhemenshuizen.

2°. tot rapporteurs voor de wets-ontwerpen:

a. tot inkoop en amortisatie van rentegevende schuld, de heeren 't Hooft van Benthuizen, van Rijckevorsel, van Heeckeren van Wassenaer en van Beeck Vollenhoven;
b. houdende bepalingen omtrent de huishouding en tucht op de koopvaardijschepen, de heeren van Swinderen, van Rijckevorsel, d'Ablaing van Giessenburg en van Beeck Vollenhoven;
c. tot goedkeuring van artikelen van het met Oostenrijk gesloten handels- en scheepvaartverdrag, de heeren: 't Hooft van Benthuizen, van Rijckevorsel, van Heeckeren van Wassenaer en van Beeck Vollenhoven;
d. tot onteigening van perceelen voor de uitvoering van het plan tot verbetering en verversching met Maaswater der wateren, voor de zoogenaamde binnenstad van Rotterdam en de daartoe behoorende polders, de heeren van der Oudermeulen, van Nispen van Pannerden, van Wessem en Blankenheijm;
e. tot wijziging der wet van 5 Maart 1852 (*Staatsblad* n°. 45), houdende regeling der zaken van de voormalige wees- en momboirkamers, de heeren van Sasse van Ysselt, van Nispen van Pannerden, van Goltstein van Oldenaller en Blankenheijm;
f. tot verhooging der begrooting wegens den arbeid der gevangenen over 1856, de heeren: van Sasse van Ysselt, van Nispen van Pannerden, van Wessem en Blankenheijm;
g. tot verhooging van hoofdstuk VII der Staatsbegrooting voor 1855 (Pensioenen), de heeren: van Swinderen, van Rijckevorsel, van Heeckeren van Wassenaer en van Aylva van Pallandt;
h. tot verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting voor 1856 (*Haarlemmermeerpolder* enz.), de heeren: van der Oudermeulen, van Nispen van Pannerden, van Goltstein van Oldenaller en van Weel;
i. tot nadere vaststelling van het totaal van hoofdstuk V der Staatsbegrooting voor 1855, de heeren: van Sasse van Ysselt, van Nispen van Pannerden, van Goltstein van Oldenaller en van Weel; en
j. tot naturalisatie van L. Meijer en zeven anderen, de heeren: van Swinderen, van Rijckevorsel, d'Ablaing van Giessenburg en van Aylva van Pallandt.

B. dat zijn ingekomen:

1°. de navolgende door de Tweede Kamer aangenomen wets-ontwerpen; als:
die tot naturalisatie van G. Challenger en veertien anderen;
dat tot verhooging van hoofdstuk IX *B* der Staatsbegrooting voor 1856 (entrepôt te Rotterdam);
dat tot verlenging voor de gemeente Amsterdam van den in art. 291 der wet van 29 Junij 1851 (*Staatsblad* n°. 85) gestelden termijn;
dat houdende vaststelling der raming van uitgaven wegens verstrekkingen door het Departement van Marine, dienst 1856.

Deze wets-ontwerpen zullen worden verzonden naar de afdeelingen van het loopend tweemaandelijksch tijdvak.

2°. een adres van den raad der gemeente 's Hertogenbosch, betrekkelijk de wenschelijkheid van het invoeren eener plaatselijke belasting op het gedistilleerd.

Dit adres zal verzonden worden naar de Commissie voor de Verzoekschriften.

De **Voorzitter**: Ik geef het woord aan den heer van Aylva van Pallandt tot het uitbrengen van het verslag, wegens het onderzoek door de Commissie ingesteld omtrent de geloofsbrieven, ingezonden door het nieuw gekozen lid, den heer Hartevelt.

De heer **van Aylva van Pallandt**: De Commissie, belast geweest met het onderzoek der geloofsbrieven van het nieuw benoemde lid, den heer Hartevelt, heeft de eer u mede te deelen, dat bij haar zijn ingekomen de volgende stukken:
vooreerst een extract uit het verbaal van het verhandelde bij de Staten der provincie Zuidholland van den 15den April 1856. Daaruit blijkt dat de twee eerste stemmingen geene volstrekte meerderheid hebben opgeleverd, maar dat bij de derde stemming, toen 71 leden tegenwoordig waren, 43 stemmen op den heer Hartevelt zijn uitgebragt, weshalve hij als benoemd is beschouwd en aan hem dit stuk is uitgereikt als geloofsbrief;
ten tweede is ingekomen een extract uit de lijst der hoogst aangeslagenen in de directe belastingen in de provincie Zuidholland, waarop de heer Hartevelt voorkomt als geboren te Leyden den 28sten April 1793:
en eindelijk eene verklaring van het benoemde lid, waarin hij opgeeft de volgende openbare betrekkingen te bekleeden, als: in de eerste plaats voorzitter der kamer van koophandel en fabrieken te Leyden, en in de tweede plaats hoogheemraad van Rhijnland.
Al deze stukken zijn in goede orde bevonden en hierdoor is dus voldaan aan hetgeen in art. 94 der kieswet is bepaald.

De Commissie heeft mistdien de eer voor te stellen, het nieuw benoemde lid, den heer Hartevelt, in deze Vergadering toe te laten, zoodra hij het bewijs zal hebben overgelegd, dat de bij de Grondwet voorgeschrevene eeden in 's Konings handen door hem zijn afgelegd, — welk stuk voor alsnog ontbreekt.

Dienovereenkomstig wordt besloten.

De **Voorzitter** deelt verder mede dat de volgende Commissien van Rapporteurs met hare *Verslagen* gereed zijn en die ter tafel brengen, als die:

1°. voor de wets-ontwerpen:

tot inkoop en amortisatie van nationale werkelijke schuld;
tot verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting voor 1856 (*Haarlemmermeerpolder*);
tot goedkeuring van artikelen van het met Oostenrijk gesloten handels- en scheepvaartverdrag;
tot wijziging der wet houdende regeling van de voormalige wees- en momboirkamers;
tot naturalisatie van L. Meijer en zeven anderen,

Deze stukken zullen worden gedrukt en rondgedeeld, terwijl de behandeling der wets-ontwerpen bepaald wordt achtereenvolgens te zullen plaats hebben op Maandag den 5den Mei, aan te vangen des namiddags ten 12½ ure.

2°. voor de wets-ontwerpen:

tot verhooging der begrooting wegens den arbeid der gevangenen over 1856;
tot regeling der huishouding en tucht op de koopvaardijschepen;
tot onteigening van perceelen voor de uitvoering van het plan tot verbetering en verversching met Maaswater der wateren van de binnenstad van Rotterdam enz.;
tot verhooging van hoofdstuk VII der Staatsbegrooting voor 1855 (*Pensioenen*);
tot nadere vaststelling van het totaal van hoofdstuk V der Staatsbegrooting voor 1855.

Deze stukken zullen worden gedrukt en rondgedeeld; terwijl de behandeling der wets-ontwerpen bepaald wordt achtereenvolgens te zullen plaats hebben op Dingsdag den 6den Mei, aan te vangen des namiddags ten 12½ ure.

De vergadering wordt daarna gesloten.

WETS-ONTWERPEN INGEKOMEN IN DE ZITTING VAN DEN 2DEN MEI.

NADER GEWIJZIGD ONTWERP VAN WET *tot wijziging van hoofdstuk IX B der Staatsbegrooting voor* 1856 (Entrepôt te Rotterdam).

WIJ WILLEM III, ENZ.

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat de noodzakelijkheid bestaat tot verhooging van het IXde hoofdstuk *B* der begrooting van Staatsuitgaven voor het jaar 1856, betreffende het Departement van Finantien, vastgesteld bij de wet van 30 December 1855 (*Staatsblad* n°. 206), en dat de overeenkomst, den 8sten April 1856 gesloten tusschen den Staat, de gemeente *Rotterdam* en de Nederlandsche Rhijnspoorweg-maatschappij, voor zoover zij den verkoop van domeinen betreft, de bekrachtiging der wet behoeft,

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Art. 1. Aan de VIIde afdeeling van het IXde hoofdstuk *B* der begrooting van de Staatsuitgaven over 1856 (*Kosten van administratie der directe belastingen, in- en uitgaande regten en accijnsen, de scheepvaarregten en den waarborg en de belasting der gouden en zilveren werken*) wordt toegevoegd een artikel van den volgenden inhoud:

» Art. 28*a*. Kosten voor eene entrepôt-inrigting te *Rotterdam* in de nabijheid van het station van den Nederlandschen Rhijnspoorweg f 140,000."

Het totaal der afdeeling wordt daardoor gebragt op *drie millioen honderd veertien duizend zes honderd zestig gulden* (f 3,114,660) en het totaal van het hoofdstuk op *zes millioen vijf honderd een duizend negen honderd zeven gulden vijf en zeventig cents* (f 6,501,907.75).

Art. 2. De overeenkomst, den 8sten April 1856 gesloten tusschen den Staat, de gemeente *Rotterdam* en de Nederlandsche Rhijnspoorweg-maatschappij, in afschrift aan deze wet gehecht, wordt bekrachtigd voor zoover zij den verkoop van domeinen betreft.

Lasten en bevelen, enz.

KOPIJ.

De Staat der Nederlanden, ten deze, krachtens resolutie van Zijne Excellentie den Minister van Finantien van den tweeden Februarij achttien honderd zes en vijftig, numero 49, afdeeling Domeinen, vertegenwoordigd door den ondergeteekende, William Lee, directeur der registratie en domeinen in Zuidholland, wonende te Gsravenhage,

Contractant ter eenre;

De gemeente Rotterdam, ten deze, krachtens besluit van den Raad dier gemeente van den zeven en twintigsten Maart achttien honderd zes en vijftig, goedgekeurd bij besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van den eersten April achttien honderd zes en vijftig, vertegenwoordigd door burgemeester en wethouders, voor welke ter teekening dezer overeenkomst optreden de ondergeteekende, Johan Frederic Hoffman, ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw, kommandeur van de orde van de Eikenkroon, als burgemeester, en de mede-ondergeteekende, jonkheer Nicolaas Jeremias Storm van 's Gravesande, ridder van de orde van den Nederlandschen Leeuw, als secretaris der gemeente, beiden wonende te Rotterdam,

Contractant ter tweede zijde;

De Nederlandsche Rhijnspoorweg-maatschappij, ten deze, krachtens besluit van de directie dier maatschappij van den veertienden Maart achttien honderd zes en vijftig, vertegenwoordigd door den ondergeteekende, mr. Boudewijn Donker Curtius, ridder van de orde van den Nederlandschen Leeuw, als president, en door den ondergeteekende, Jean Charles 's Jacob, als secretaris van de directie der gemelde maatschappij, beiden wonende te Amsterdam,

Contractante ter derde zijde;

In aanmerking nemende, dat door de gemeente Rotterdam aanspraak wordt gemaakt op den eigendom van een gedeelte der gronden en wateren van 's Rijks Marinewerf te Rotterdam, welke de Nederlandsche Rhijnspoorweg-maatschappij voor dien weg verlangt aan te koopen; dat daarentegen de Staat de evengemelde aanspraken van de gemeente Rotterdam betwist op grond van eenige algeheele eigenaar van de na te melden gronden, gebouwen en wateren te zijn;

dat echter de Rhijnspoorweg een bij de wet erkend werk van algemeen nut is en het dus wenschelijk is den afstand van de voor het eindstation van dien weg benoodigde gronden, gebouwen en wateren te Rotterdam niet afhankelijk te stellen van de beslissing van het deswege tusschen de gemeente Rotterdam en den Staat gerezen geschil;

dat te dien einde, met goedvinden van het gemeentebestuur van Rotterdam en na voorafgaande beëediging, op den vijfden October achttien honderd vier en vijftig en op den tienden Maart achttien honderd zes en vijftig, eene contradictoire schatting heeft plaats gehad van de hierna te omschrijven gronden, gebouwen en wateren, door Jan Arent Scholten Hz., fabrijk en landmeter van Schieland, wonende te Rotterdam, daartoe benoemd door den directeur der registratie en domeinen voornoemd, en door Leonardus Fredrik Temminck, controleur der directe belastingen en van het kadaster, mede wonende te Rotterdam, daartoe benoemd door de directie der Nederlandsche Rhijnspoorweg-maatschappij, gevestigd te Amsterdam, blijkens het daarvan door hen opgemaakte en thans aan deze gehechte proces-verbaal,

zijn overeengekomen als volgt:

Artikel een.

De gemeente Rotterdam, vertegenwoordigd als voren, zal tot den na te melden afstand aan de Nederlandsche Rhijnspoorweg-maatschappij medewerken, ongeprejudicieerd het geschil over het eigendomsregt tusschen den Staat en die gemeente bestaande, en eenig en alleen om, behoudens ieders regt, de Nederlandsche Rhijnspoorweg-maatschappij tot de voortzetting harer werkzaamheden in staat te stellen, zoodat geene der partijen wil geacht worden door deze overeenkomst in eenig opzigt te hebben afgezien van het regt van eigendom, dat ieder van hare zijde beweert te bezitten.

Artikel twee.

Door den Staat der Nederlanden en de gemeente Rotterdam, beiden vertegenwoordigd als voren en voor zoover ieders regt strekt, in verband met het voorbehoud gemaakt bij art. 1 dezer overeenkomst, worden alzoo bij deze in vollen en vrijen eigendom overgedragen en verkocht aan de Nederlandsche Rhijnspoorweg-

maatschappij, die, vertegenwoordigd als voren, bij deze in koop accepteert de navolgende gebouwen, getimmerten, erven, gronden, slikken en wateren, met de daarbij behoorende paal-, raster- en beschoeijingswerken en verder toebehooren, gelegen en zich bevindende op en uitmakende een gedeelte van de voormalige Rijksmarinewerf te *Rotterdam*, bekend op het kadastrale plan dier gemeente in sectie E, onder de nommers hierna bij ieder overgedragen perceel of gedeelte van dien aangewezen, als:

1°. den opstal van de gebouwen aan den ingang der gemelde werf, bestaande in de voormalige militaire wachthuizen, de portierswoning, de verwerij en blokmakerij, twee woonhuizen, de beeldhouwerij en het brandspuithuis, met zes roeden twintig ellen van den grond of de erven, waarop zij gebouwd zijn; zijnde die perceelen voor het geheel op het kadastrale plan bekend onder de nommers 1124, 1125, 1126, 1127, 1128, 1129, 1130 en 1813, met eene gezamenlijke inhoudsgrootte van zeven roeden en achttien ellen, waarvan wordt overgedragen:

	B.	R.	E.
van n°. 1124, het huis met een gedeelte van den grond, ter grootte van negentien ellen	»	»	19
» » 1125, het huis, met eene inhoudsgrootte van vijf en twintig ellen.	»	»	25
» » 1126, het huis, met eene inhoudsgrootte van zestien ellen	»	»	16
» » 1127, het pakhuis met een gedeelte van den grond, ter grootte van zes en tachtig ellen	»	»	86
» » 1128, het pakhuis met een gedeelte van den grond, ter grootte van twee roeden	»	02	»
» » 1129, het huis met een gedeelte van den grond, ter grootte van vier en tachtig ellen.	»	»	84
» » 1130, het huis met een gedeelte van den grond, ter grootte van vijf en vijftig ellen.	»	»	55
» » 1813, het pakhuis met een gedeelte van den grond, ter grootte van eene roede vijf en dertig ellen	»	01	35
	»	06	20

2°. een roede zes en dertig ellen erf, gelegen ten noorden en oosten van de sub 1°. omschreven perceelen, zijnde een gedeelte van het kadastrale perceel nommer 2128, voor het geheel bij het kadaster bekend als erf, met eene inhoudsgrootte van vier en zeventig roeden en een en zeventig ellen;

3°. tien roeden tuingrond, gelegen achter het Admiraliteitsgebouw, uitmakende een gedeelte van het kadastrale perceel nommer 1818, voor het geheel bekend als tuin en erf, ter grootte van tien roeden een en zeventig ellen;

4°. een erf door evengemelden tuin begrensd, bekend op het kadastrale plan onder nommer 1819 als erf, met eene inhoudsgrootte van vijf en dertig ellen;

5°. de kade gelegen voor het westelijke Balkgat, op het kadastrale plan bekend onder n°. 1820 als kade en erf, met eene inhoudsgrootte van vijf en twintig roeden;

6°. de kade gelegen voor het oostelijke Balkgat met het daarbij liggende en tot aan het Boerengat strekkende erf, bekend op het kadastrale plan onder n°. 2124 als erf, met eene inhoudsgrootte van drie en zestig roeden een en dertig ellen;

7°. de scheepsbatterij met grond of erf, op het kadastrale plan bekend onder nommer 1823 als scheepsbatterij, met eene inhoudsgrootte van een roede en zestig ellen;

8°. het erf van de voormaals bestaande Kettingloods, op het kadastrale plan bekend onder nommer 2121 als pakhuis, met eene inhoudsgrootte van eene roede en zeventig ellen;

	B.	R.	E.
9°. de zoogenaamde Groote Loods met toebehooren en erf, ter grootte van veertien roeden en zeventig ellen, op het kadastrale plan bekend onder n°. 2122 als pakhuis, met eene inhoudsgrootte van twee roeden zestig ellen	»	02	60
N°. 2123, als pakhuis, met eene inhoudsgrootte van twaalf roeden tien ellen	»	12	10
	»	14	70

10°. het gebouw en erf, voormaals bestemd voor het kantoor van den hoofdingenieur, gelegen aan de oostzijde van de Koningshaven, met de daarachter gelegen loodsen en erven, tot eene gezamenlijke grootte van twaalf roeden en tien ellen, op het kadastrale plan bekend onder:

	B.	R.	E.
N°. 2125, als pakhuis, met eene inhoudsgrootte van zes roeden dertig ellen	»	06	30
» 2126, als pakhuis, met eene inhoudsgrootte van vier roeden negentig ellen	»	04	90
» 2127, als huis, met eene inhoudsgrootte van negentig ellen	»	»	90
	»	12	10

11°. een perceel begroeide slikken, gelegen aan den ingang van het Boerengat, kadastraal bekend onder nommer 1827 als erf, met eene inhoudsgrootte van dertien roeden en tachtig ellen;

12°. een gedeelte van het westelijke Balkgat, tot eene grootte van vier en zestig roeden vijf en negentig ellen, voor het geheel op het kadastrale plan bekend onder nommer 1817 als Balkgat, met eene inhoudsgrootte van zes en zeventig roeden vijf en dertig ellen;

13°. het geheele oostelijke Balkgat, op het kadastrale plan bekend onder nommer 1142 als Balkgat, met eene inhoudsgrootte van vier en dertig roeden vijftig ellen;

14°. een perceel water tot en met het paalwerk in de rivier de Maas, gelegen ten zuiden van de kade, hiervoor sub 5°. vermeld, op het kadastrale plan bekend onder nommer 1821 als Balkgat, met eene inhoudsgrootte van zeventien roeden veertig ellen;

15°. een perceel water tot en met het paalwerk in de rivier de Maas, gelegen ten zuiden van het perceel hiervoren sub 6°. omschreven, op het kadastrale plan bekend onder nommer 1822 als Balkgat, met eene inhoudsgrootte van twee en veertig roeden;

16°. het water, uitmakende de haven langs het stads-timmerhuis, en een gedeelte van de Koningshaven, zoomede een gedeelte van het water ten noorden van den ingang van de onderwerpelijke Marinewerf, tot eene gezamenlijke oppervlakte van vier en veertig roeden vijf en dertig ellen, met een draaibrugje; zijnde het geheele perceel op het kadastrale plan bekend onder nommer 2119 als water, ter grootte van drie bunders zeven en veertig roeden vijf en twintig ellen;

17°. drie en veertig roeden zestig ellen water, zijnde een gedeelte van het kadastrale perceel nommer 2120, in zijn geheel op het kadastrale plan bekend als Balkgat, ter grootte van vijf en veertig roeden,

hebbende alzoo de overgedragene kadastrale perceelen of gedeelten van dien te zamen eene grootte van drie bunders zes en negentig roeden twee en negentig ellen, waarvan de grens op de hieraan gehechte schetsteekening is aangewezen door de geheele lijn, getrokken van de letter *a* tot de letter *d* en van deze letter *d* weder tot letter *a*.

De verkooping geschiedt zoo en in dier voege als de goederen tot hiertoe werden bezeten, vrij van hypothecaire inschrijvingen en domaniale tiendregten, de gebouwen met al hetgeen daarin aard- en nagelvast is.

De verkoopers zijn niet aansprakelijk voor eenige dwaling of misslag, welke in de opgave der grootte of in eenige andere aanwijzing of benaming mogt zijn begaan. Zij zijn niet gehouden tot eenige vrijwaring, hetzij wegens verborgen gebreken, hetzij wegens andere hun onbekende lasten of dienstbaarheden; zullende de Nederlandsche Rhijnspoorweg-maatschappij te haren behoeve kunnen doen gelden de heerschende, doch daarentegen moeten gedoogen of dragen de lijdende dienstbaarheden, regten of geregtigdheden, welke in het verkochte mogten gevestigd zijn, met uitzondering echter van de voortdurende en zigtbare erfdienstbaarheden, welke overeenkomstig art. 747 van het Burgerlijk Wetboek mogten zijn ontstaan.

De toekomstige aanwas wordt voorbehouden ten behoeve van den Staat of van de gemeente Rotterdam, indien het blijkt dat deze daarop in verband met art. 1 dezer overeenkomst aanspraak maken kan.

Artikel drie.

De verkoop geschiedt voor eene som van negen en veertig duizend vijf honderd acht en zeventig gulden, zijnde het bedrag waarop de goederen blijkens het aangehechte proces-verbaal van waardering zijn geschat.

De Nederlandsche Rhijnspoorweg-maatschappij verbindt zich om, in verband met het geschil tusschen den Staat en de gemeente Rotterdam over den eigendom der goederen bestaande, den gemelden koopprijs, dadelijk na de goedkeuring dezer overeenkomst, voor zooveel den Staat betreft door den Koning, in de consignatiekas te Rotterdam over te brengen, ten behoeve van dengene, die blijken zal eigenaar van de in dezen verkochte goederen te zijn.

Alle kosten, regten en salarissen op deze overdragt vallende, geene hoegenaamd uitgezonderd, en dus ook die der schatting, komen ten laste van de Nederlandsche Rhijnspoorweg-maatschappij.

Artikel vier.

Behoudens het gestand doen der huren overeenkomstig art. 5 van dit contract, kunnen de verkochte goederen, dadelijk na de goedkeuring dezer overeenkomst door den Koning, van wege de Nederlandsche Rhijnspoorweg-maatschappij worden aanvaard en in bezit genomen.

Zij staan van dat oogenblik voor hare rekening en gevaar.

De overschrijving dezer overeenkomst en bijlagen in de openbare registers zal plaats hebben ter diligentie van den contractant ter eenre, onmiddellijk nadat hem zal zijn gebleken van de storting van den koopprijs in de consignatiekas.

Artikel vijf.

De Nederlandsche Rhijnspoorweg-maatschappij zal de huren der bij deze verkochte gebouwen, gronden en wateren, welke voor rekening van den Staat zijn verhuurd, gestand doen tot den eersten Mei aanstaande, zijnde die huren bereids ten koste van den Staat aan de huurders opgezegd, om het gehuurde overeenkomstig de huurcontracten met ultimo April aanstaande te ontruimen.

De huurpenningen tot het tijdstip der ontruiming worden onverdeeld ten behoeve van den Staat ingevorderd.

Alle rijks-, gemeente- en andere openbare, hetzij gewone, hetzij buitengewone belastingen, welke van het verkochte worden geheven, komen van primo Januarij achttien honderd zes en vijftig af voor rekening der Nederlandsche Rhijnspoorweg-maatschappij.

Artikel zes.

De Nederlandsche Rhijnspoorweg-maatschappij verbindt zich ten behoeve van den Staat tot uitvoering en nakoming van het navolgende:

1°. het daarstellen van eenen afscheidingsmuur langs de grens tusschen het bij deze aan de Nederlandsche Rhijnspoorweg-maatschappij verkochte en overgedragen terrein en het terrein bestemd voor het rijks-entrepôt, ter hoogte van *vier* ellen boven den beganen grond, voorzien van de noodige poorten, deuren of hekken, tot afzondering van dat rijks-entrepôt-terrein, en zulks volgens de nadere aanwijzing en ten genoegen van de administratie der in- en uitgaande regten en accijnsen.

De Staat zal de helft der daarstellingskosten aan de Nederlandsche Rhijnspoorweg-maatschappij uitkeeren, waarna die muur aan den Staat in eigendom verblijft.

De grens, langs welke de afscheidingsmuur moet worden opgetrokken, wordt bepaald door de gele lijn, op de hieraan gehechte schetsteekening getrokken tussehen de letters *b* en *c*;

2°. het daarstellen eener beweegbare brug over het Boerengat, ter wijdte van minstens vijftien ellen, met verpligting om deze brug, ter verzekering van eene onbelemmerde scheepvaart tussehen de rivier de Maas en de stad of het entrepôt, dadelijk op de eerste vordering te openen, zoo dikwerf van zonsop- tot zonsondergang voor eenig sehip de doorvaart wordt verlangd, uitgezonderd alleen een kwart uur vóór het vertrek en een half uur vóór de aankomst van elken spoortrein, wanneer de brug bepaaldelijk kan gesloten blijven, en zulks met onderwerping aan de bepalingen, welke ter verzekering van dit beding door 's Lands Regering zullen worden vastgesteld;

3°. om over eene geschikte en bekwame lengte *van het boord* van het stations-terrein de gelegenheid te verschaffen aan twee zeeschepen, welke daar mogten verlangen aan te leggen, om de goederen, voor het rijks-entrepôt bestemd, te lossen, of om daarin goederen, uit hetzelve afgeleverd, te laden, met aanbrenging van twee op de goedgekeurde plans van het station aan te wijzen behoorlijke verbindingssporen van die ladings- en lossingsplaats naar en van het rijks-entrepôt; zullende aan de beambten der administratie van de in- en uitgaande regten en accijnsen steeds de onbelemmerde toegang tot die ladings- en lossingsplaats verzekerd blijven;

4°. het aanleggen van een verbindingsspoor op het stationsterrein, van af den oostenlijken ingang van het rijks-entrepôt naar den ijzeren spoorweg, over de brug van het Boerengat, in voege als dit op de goedgekeurde plans zal worden aangewezen.

De plans voor de door de Nederlandsche Rhijnspoorweg-maatschappij daar te stellen aardewerken en kade moeten, binnen den tijd van zes weken na de onderteekening dezer overeenkomst, aan den Minister van Binnenlandsche Zaken ter goedkeuring ingeleverd zijn, en ingeval op die plans bemerkingen mogten worden gemaakt, zullen de wijzigingen binnen den tijd van éene maand worden ingezonden, en zal, nadat de goedkeuring zal zijn verkregen, de tijd van uitvoering in overleg tusschen ingenieurs in dienst van den Staat, van het gemeentebestuur van Rotterdam en van de Nederlandsche Rhijnspoorweg-maatschappij, in verband met de door de respective partijen uit te voeren werken, worden bepaald; met dien verstande echter, dat die werken door alle partijen gelijktijdig zullen worden volvoerd en dat, wanneer het terrein voor het station geschikt zal zijn voor het leggen van het permanente spoor, de brug over het Boerengat zal moeten zijn voltooid.

Door het bovenstaande worden alle vroegere overeenkomsten tusschen de Regering en de Nederlandsche Rhijnspoorweg-maatschappij, betreffende het plaatsen van een station en andere werken ten dienste van dien spoorweg op een gedeelte van het terrein van de voormalige Rijkswerf te Rotterdam, gehouden voor vervallen en niet meer bestaande.

Aldus overeengekomen en onderteekend te Rotterdam, den achtsten April achttien honderd zes en vijftig.

Voor den Staat der Nederlanden,	Voor de gemeente Rotterdam,	Voor de Nederlandsche Rhijn-spoorweg-maatschappij,
De Directeur der Registratie en Domeinen in Zuidholland,	*De Burgemeester*,	*De President der Directie*,
(get.) W. LEE.	(get.) J. F. HOFFMAN.	(get.) B. DONKER CURTIUS.
	De Secretaris,	*De Secretaris*,
	(get.) STORM VAN 'S GRAVESANDE.	(get). J. C. 'S JACOB.

Goedgekeurd bij Koninklijk besluit van den 13den April 1856, n°. 74.

Mij bekend,

De Minister van Finantien,

(get.) VROLIK.

Voor kopij conform,

De Secretaris-Generaal bij het Ministerie van Finantien,

VAN HOLJTEMA.

VERSLAGEN UITGEBRAGT IN DE ZITTING VAN DEN 2DEN MEI.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS *voor het wets-ontwerp tot nadere vaststelling van het totaal van het Vde hoofdstuk der begrooting van de Staatsuitgaven voor het dienstjaar* 1855.

Dit wets-ontwerp heeft tot geene aanmerkingen in de afdeelingen aanleiding gegeven.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 30sten April 1856.

VAN SASSE VAN YSSELT.
VAN NISPEN VAN PANNERDEN.
VAN GOLTSTEIN VAN OLDENALLER.
VAN WEEL.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS *voor het wets-ontwerp tot wijziging der wet van den 5den Maart* 1852 (Staatsblad n°. 45), *houdende regeling der zaken van de voormalige Wees- en Momboirkamers.*

Tegen dit wets-ontwerp zijn geene bedenkingen medegedeeld.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 30sten April 1856.

VAN SASSE VAN YSSELT.
VAN NISPEN VAN PANNERDEN.
VAN GOLTSTEIN VAN OLDENALLER.
BLANKENHEIJM.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS *voor het wets-ontwerp tot verhooging van het Vde hoofdstuk der Staatsbegrooting van* 1856 (*Haarlemmermeerpolder; stichting van een stoomgemaal op den IJssel*).

Dit wets-ontwerp heeft tot geene aanmerkingen aanleiding gegeven.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 30sten April 1856.

VAN DER OUDERMEULEN.
VAN NISPEN VAN PANNERDEN.
VAN GOLTSTEIN VAN OLDENALLER.
VAN WEEL.

ZITTING VAN DEN 2DEN MEI.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS
voor het wets-ontwerp tot onteiyening van perceelen voor de uitvoering van het plan tot verbetering en verversching met Maaswater der wateren van de zoogenaamde binnenstad van Rotterdam en de daartoe behoorende polders.

Geene aanmerkingen zijn tegen dit wets-ontwerp gemaakt.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 30sten April 1856.

VAN DER OUDERMEULEN.
VAN NISPEN VAN PANNERDEN.
VAN WESSEM.
BLANKENHELJM.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS
voor het wets-ontwerp tot verhooging der begrooting wegens den Arbeid der Gevangenen over 1856.

Het onderzoek van dezc voordragt heeft geene aanmerkingen ten gevolge gehad.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 30sten April 1856.

VAN SASSE VAN YSSELT.
VAN NISPEN VAN PANNERDEN.
VAN WESSEM.
BLANKENHELJM.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS
voor het Ontwerp van Wet houdende bepalingen omtrent de huishouding en tucht op de koopvaardijschepen.

1. Onderscheidene leden hebben hunne goedkeuring over het indienen dezer voordragt door de Regering uitgedrukt: zij achtten het zeer wenschelijk dat *bij de wet* zou worden vastgesteld wat vroeger min of meer slechts ten gevolge van usantie was ingevoerd.

2. Andere leden konden zich met het eigenlijk beginsel dezer wet, voor zoover daarbij de eene partij tot regter van hare wederpartij wordt verheven, bezwaarlijk vercenigen. Zij begrepen echter dat zulks bij deze wet niet anders kon. Maar zij wilden niettemin de Regering gewaarschuwd hebben, wel toe te zien dat dergelijke afwijking van de gewigtigste regtsbeginselen met de uiterste zorg binnen de grenzen van dit onderwerp zou worden beperkt.

3. Meerdere leden hadden het zeer wenschelijk geacht dat de waarborgen, die de Regering aanvankelijk voor de bekwaamheid en geschiktheid der schippers noodig scheen te keuren, op eene doeltreffende wijze uitgedrukt, in de wet waren behouden geworden, en men dus het beginsel, waarop de wet gebouwd is, niet ter zijde gesteld had. Ook gaven enkele leden den wensch te kennen, dat de Regering er op bedacht zou zijn om althans een doelmatig examen van bekwaamheid voor de stuurlieden later algemeen verpligtend te stellen. Vele andere leden hadden het wegvallen der drie eerst voorgedragen artikelen uit het wetsvoorstel toegejuicht, zoowel uit hoofde van de daaraan verbonden bezwaren, als omdat zij daarin de bedoelde waarborgen niet hadden kunnen vinden. Zij wilden deze wet als een partielen maatregel beschouwd hebben, waardoor in speciale behoeften wordt voorzien, en die voornamelijk tegen het ontvlugten van het scheepsvolk gerigt is. Zij verheugden zich daarom dat dezelve tot stand komen en niet meer schipbreuk lijden zou op een onbereikbaar streven naar volmaaktheid. Mogt later deze wet ongenoegzaam worden bevonden, dan zou het wellig geraden zijn verdere stappen tot regeling van dit onderwerp te doen.

4. Bij gelegenheid der behandeling van dit wets-ontwerp is in eene der afdeelingen de vraag gerezen, of hetgeen van regeringswege in de andere Kamer gezegd is omtrent de toepassing door Engeland van het beginsel van reciprociteit met betrekking tot het opvangen en terugbrengen van Nederlandsch scheepsvolk op Nederlandsche schepen, ook geldt in *Australie*, niettegenstaande wij aldaar nog geene consuls hebben.

Op de artikelen van het wets-ontwerp zijn de navolgende vragen en aanmerkingen geopperd:

Art. 10. Sommige leden hebben gevraagd, hoe de tweede alinea van dit artikel moet worden toegepast, wanneer de schipper zelf reder of althans medereeder is.

Art. 23. Eenige leden hadden het wenschelijk geacht, dat uit den inhoud van dit artikel gebleken ware, wie de kosten van he daarbij bedoelde onderzoek naar de victualie dragen zal, bijaldien de uitslag is, dat dezelve deugdzaam en genoegzaam bevonden wordt.

Art. 27. Eenige leden gaven hunne meening te kennen, dat, waar dit artikel spreekt van schepen beneden *de honderd lasten*, daarbij bedoeld worden gemeten lasten, houdende twee ton.

Aldus vastgesteld bij de Commissie van Rapporteurs, den 2den Mei 1856.

VAN SWINDEREN.
VAN RIJCKEVORSEL.
D'ABLAING VAN GIESSENBURG.
VAN BEECK VOLLENHOVEN.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS
nopens het wets-ontwerp strekkende tot inkoop en amortisatie van rentegevende nationale schuld.

Deze voordragt is in al de afdeelingen der Kamer met genoegen ontvangen. In eene afdeeling gaf men daarbij zijne tevredenheid te kennen, dat de omstandigheden voortdurend vergunnen tot vermindering van de staatsschuld krachtige maatregelen aan te wenden.

Art. 3. In diezelfde afdeeling werd op dit artikel eenparig aangemerkt, dat men de bevoegdheid, aan de Regering gegeven om verschillende soorten van nationale schuld in te koopen, niet afkeurt, maar het toch wenschelijk acht, dat de inkoop zooveel mogelijk in dier voege geschiede, dat het kapitaal der schuld de meest aanzienlijke vermindering onderga.

Art. 4. Verschillende leden blijven nog steeds aan hun gevoelen hechten, dat het doen deelen der nommers van de ingekochte schuldbekentenissen van het Syndicaat in de lotingen, die tot uitdelging van schuld worden gehouden, niet goed te keuren is.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 2den Mei 1856.

'T HOOFT VAN BENTHUIZEN.
VAN RIJCKEVORSEL.
VAN HEECKEREN VAN WASSENAER.
VAN BEECK VOLLENHOVEN.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS
voor het wets-ontwerp tot goedkeuring der daarin vermelde artikelen van het den 29sten December 1855 *gesloten handels- en scheepvaartverdrag tusschen* Nederland *en* Oostenrijk.

Dit wets-ontwerp heeft bij het onderzoek in de afdeelingen geene aanleiding tot bijzondere bedenkingen gegeven. Onderscheiden leden, ofschoon niet ingenomen met het sluiten van wijdloopige handelstraetaten, keurden echter goed, dat er tractaten worden gesloten, die te weeg brengen dat andere mogendheden wederkeerig aan Nederland bij zich het genot verzekeren van die vrije beginselen, welke in onze handels- en scheepvaartwetgeving zijn aangenomen.

De laatste alinea van art. 15 kwam aan verschillende leden nog al bezwarend voor. Zij begrepen, dat het, na de gesloten overeenkomsten met Pruissen en met het Tolverbond, bijna onvermijdelijk was, dat aan Oostenrijk zou worden toegestaan om de voortbrengselen van het Tolverbond gunstiger te behandelen dan de gelijksoortige voortbrengselen van anderen oorsprong. Men had echter gaarne de blijken gezien, dat door de onderhandelaars van onze zijde de uiterste pogingen waren aangewend, om onzen uitvoer van geraffineerde suiker naar Oostenrijk van dit voorbehoud uitgezonderd te zien, opdat het mogelijk ware geweest met de Duitsche beetwortelsuiker voortdurend in Oostenrijk te kunnen mededingen.

Aldus vastgesteld den 2den Mei 1856.

'T HOOFT VAN BENTHUIZEN.
VAN RIJCKEVORSEL.
VAN HEECKEREN VAN WASSENAER.
VAN BEECK VOLLENHOVEN.

ZITTING VAN DEN 2DEN MEI.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS *over het wets-ontwerp tot verhooging van het VIIde hoofdstuk der Staatsbegrooting voor* 1855 (Pensioenen).

Deze voordragt heeft geene bedenkingen doen rijzen. Alleen werd in ééne afdeeling de vraag geopperd, of de pensioenen, op den staat nº. 4 onder de volgnommers 1 — 14 vermeld, inderdaad, gelijk uit dien staat moet worden afgeleid, over het geheele jaar 1855 zijn verleend geworden, niettegenstaande de Koninklijke besluiten, waarbij dezelve zijn verleend, eerst in den loop van dat jaar, zelfs bijna aan het einde daarvan, zijn gedagteekend.

Aldus vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs, den 2den Mei 1856.

VAN SWINDEREN.
VAN RIJCKEVORSEL.
VAN HEECKEREN VAN WASSENAER.
VAN AYLVA VAN PALLANDT.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS *omtrent acht ontwerpen van wet, strekkende tot het verleenen der hoedanigheid van Nederlander aan even zoovele daarbij genoemde personen.*

Omtrent deze ontwerpen zijn geene aanmerkingen medegedeeld.

Aldus vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs, den 2den Mei 1856.

VAN SWINDEREN.
VAN RIJCKEVORSEL.
D'ABLAING VAN GIESSENBURG.
VAN AYLVA VAN PALLANDT.

ZITTING VAN DEN 5DEN MEI.

LXXV. *Inkoop en Amortisatie van Nationale Schuld.* (Beraadslaging.)

17de ZITTING.

ZITTING VAN MAANDAG 5 MEI.

(GEOPEND TEN 12½ URE.)

Mededeeling van de benoeming van rapporteurs voor verschillende wets-ontwerpen.— Verzoekschrift ingekomen.— Beraadslaging over en aanneming van het wets-ontwerp tot inkoop en amortisatie van rentegevende nationale schuld. — Zonder beraadslaging aangenomen de wets-ontwerpen: 1°. tot verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegrooting voor 1856 (Haarlemmermeer-polder); 2°. tot goedkeuring van artikelen van het met Oostenrijk gesloten handels- en scheepvaartverdrag; 3°. tot wijziging der wet van 1852, houdende regeling der zaken van de voormalige wees- en momboirkamers; 4°. tot naturalisatie van L. Meijer en zeven anderen. — Verslagen uitgebragt omtrent verschillende wets-ontwerpen; beraadslaging over en bepaling van den dag der behandeling dier wets-ontwerpen. — Verslagen uitgebragt door de Commissie voor de Verzoekschriften.

Voorzitter: de heer PHILIPSE.

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 29 leden, te weten de heeren:

d'Ablaing van Giessenburg, van Swinderen, van Weel, de Bruijn, van Rhemen van Rhemenshuizen, Borski, van Beeck Vollenhoven, van Dam van Isselt, Cost Jordens, van Goltstein van Oldenaller, van Heeckeren van Wassenaer, van Andringa de Kempenaer, de Vos van Steenwijk, van der Oudermeulen, van Sasse van Ysselt, Cremers, de Villers de Pité, van Wessem, Beerenbroek, Regout, Lotsij, van Rijckevorsel, Bosch van Drakestein, van Aylva van Pallandt, van den Dries, van Nispen van Pannerden, 't Hooft van Benthuizen en Blankenheijm;

en de heeren Ministers van Binnenlandsche Zaken, van Financien, van Buitenlandsche Zaken, van Marine, van Kolonien en voor de Zaken van de Roomsch-katholijke Eeredienst.

De notulen van het verhandelde in de vorige zitting worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter** deelt mede:

A. dat door de afdeelingen tot hare rapporteurs benoemd zijn voor de wets-ontwerpen:

a. houdende raming der uitgaven wegens verstrekkingen door het Departement van Marine, dienst 1856, en tot verhooging van hoofdstuk IX *B* der Staatsbegrooting voor 1856 (*Entrepôt te Rotterdam*), de heeren: van Swinderen, de Vos van Steenwijk, d'Ablaing van Giessenburg en van Weel;

b. tot naturalisatie van G. Challenger en negen anderen en J. P. Grimm en vier anderen, en tot verlenging voor de gemeente Amsterdam van den bij art. 291 der gemeentewet gestelden termijn, de heeren: van Andringa de Kempenaer, van Nispen van Pannerden, van Wessem en van Aylva van Pallandt.

B. dat is ingekomen een adres van den raad der gemeente Helvoirt omtrent het toelaten van eene plaatselijke belasting op het gedistilleerd.

Dit adres zal verzonden worden naar de Commissie voor de Verzoekschriften.

De Vergadering gaat over tot de behandeling van de volgende, voor heden aan de orde gestelde wets-ontwerpen:

I. HET WETS-ONTWERP TOT INKOOP EN AMORTISATIE VAN RENTEGEVENDE NATIONALE SCHULD.

De beraadslagingen worden daarover geopend.

De heer **Cremers**: Door andere, niet zoo belangrijke maar meer dringende pligten verhinderd aan het onderzoek van dit wets-ontwerp in de sectien deel te nemen, wensch ik hier een onderwerp ter sprake te brengen hetwelk ik aldaar niet heb kunnen opperen. Ik zal echter, met het oog op de langdurige beraadslagingen, die welligt zullen voortvloeijen uit de talrijke ons nu voorgedragen wets-ontwerpen, zeer kort zijn in mijne beschouwingen.

Het is een vrij algemeene regel dat deze Kamer hare goedkeurende stem hecht aan finantiele wetten, die in de Tweede Kamer met zoodanige eenstemmigheid zijn aangenomen als met de onderwerpelijke het geval is geweest. In het algemeen ben ik het met dien regel eens, doch er kunnen uitzonderingen bestaan: want als de stroom verloopt verzet men de bakens. Deze wet is ongeveer twee maanden geleden door de Regering ingediend en gaarne erken ik dat ik haar toenmaals met datzelfde genoegen ontvangen heb, 't welk nu in de 1ste paragraaph van ons verslag staat uitgedrukt. Doch is sedert dien tijd de stroom niet veranderd? Kunnen er geene gronden zijn om thans een ander oordeel over deze zaak te vellen? Kortom, ik wil vragen: kunnen er thans geene redenen bestaan om dit wets-ontwerp af te stemmen? Sedert het begin van Maart zijn de omstandigheden geheel veranderd: op dat tijdstip was de vrede wel waarschijnlijk, maar nog niet zeker, en toenmaals eischte het algemeen belang stellig, dat men zich voorbereidde om, zoo ons vaderland, niettegenstaande het wijs beleid der Regering, in moeijelijkheden gewikkeld wierd, al het mogelijke te verrigten tot 's lands verdediging. Daartoe moest in de eerste plaats strekken de bevestiging van het crediet, ten einde, des noodig, over buitengewone geldmiddelen te kunnen beschikken. Thans is de vrede zeker en zou het raadzaam kunnen zijn de hier bedoelde gelden nu niet te besteden tot schulddelging maar tot nuttige doeleinden, tot bevordering van de openbare welvaart; in één woord: die gelden zouden productief kunnen gemaakt worden, en op die wijze in de toekomst voor het algemeen belang weldadiger gevolgen hebben dan een inkoop en amortisatie van schuld.

In de tweede plaats, Mijne Heeren, is sedert dien tijd de zekerheid verkregen, dat het door particulieren opgevatte plan om eene spoorweglijn in de oostelijke provincien van ons land aan aan te leggen, geheel in duigen is gevallen. Dikwerf heb ik hooren aanvoeren dat onze oostelijke naburen niet op dat hooge standpunt van materielen en morelen vooruitgang staan, waarop wij ons bevinden. Desniettemin is het zeker, Mijne Heeren, dat binnen kort bij die oostelijke naburen eene spoorweglijn langs hunne westelijke grenzen zal loopen, langs de bevaarbare Eems, terwijl hier te lande op dit oogenblik vijf provincien, wier bevolking bijna zoo groot is als die van het gansche Rijk dat ik tot voorbeeld stelde, missen en misschien lang zullen missen hetgeen thans algemeen gerekend wordt eene behoefte te zijn voor ieder, die niet wenscht achter te blijven. De vraag dus, die ik wensch te doen, is deze: zijn er, nu de omstandigheden veranderd zijn, geene redenen om dit wets-ontwerp af te stemmen, ten einde daardoor

ZITTING VAN DEN 5DEN MEI.

LXXV. *Inkoop en Amortisatie van Nationale Schuld.* (Beraadslaging.)

den Koning eerbiedig te verzoeken, dit ontwerp in nadere overweging te nemen, ten einde ook de Tweede Kamer in dezen stand der zaak oordeele, of het, wanneer zij eene nieuwe voordragt van de Regering ontvangt, niet beter is om, nu de middelen ruim zijn, nu de amortisatie niet zoo noodig is, een gedeelte althans van die middelen te besteden, ten einde, door ondersteuning van 's Rijks middelen, dit nuttige werk tot stand te brengen; eene ondersteuning, hetzij door eene geldelijke bijdrage als het werk afgeleverd is, hetzij door eene waarborging der renten, hetzij eindelijk op zoodanige wijze, als na gemeen overleg zal goedgevonden worden?

Deze overwegingen, ofschoon zij, blijkens het verslag, niet in de sectien zijn gemaakt, heb ik mij verpligt geacht hier in het midden te brengen. Ik zal mijne stem gaarne doen afhangen van de inlichtingen die ik, hetzij van de Regering hetzij van de leden dezer Kamer, zal ontvangen.

De heer **van Rijckevorsel**: Ik had niet gemeend over dit wets-ontwerp het woord te vragen. Hoe belangrijk ook in het vervolg voor het finantie-wezen en het erediet van den Staat, en voor de schatpligtigen in Nederland, is het toch zeer eenvoudig, en was mijn gevoelen genoegzaam uitgedrukt in het kort verslag der Commissie van Rapporteurs, namelijk, dat men met genoegen had gezien de aanbieding van dit wets-ontwerp en dat men met de Regering deelde in het gevoelen, dat bij voorkeur die schulden moesten worden ingekocht en geamortiseerd, die het meeste kapitaal delgden. De vorige spreker noopt mij echter voor eenige oogenblikken het woord te voeren. Zoo ik de strekking van zijne rede wel heb begrepen, dan meende die geachte spreker, dat men, nu alles in Europa in rust was, ledig liggende gelden liever moest gebruiken tot openbare werken, dan daarmede schulden van den Staat te delgen. Daar dit gevoelen geheel strijdig is met het mijne, heb ik mij verpligt geacht het woord te vragen. Ik zeg met opzet: *ledig liggende gelden*, want wanneer ook een werk van algemeen nut noodzakelijk wierd bevonden, dan nog zal het niet noodig zijn daarvoor over *dit* geld te beschikken.

Maar er is nog meer. Dagelijks worden van de gedane inkoopen renten bespaard; die besparing geeft reeds op dit jaar een overschot in de schatkist, omdat op die renten bij de begrooting is gerekend; daardoor vermeerderen dus de inkomsten en wordt het nationaal vermogen versterkt.

Bij gelegenheid van de behandeling der laatste begrooting heb ik er op gewezen, zoo als ik dit in mijne parlementaire carrière meermalen heb gedaan, dat er geen beter weg was om de nationale welvaart te vermeerderen, dan zooveel mogelijk de uitgaven te beperken tot het noodige en de schulden, die in een ongelukkig tijdvak tot eene groote hoogte werden opgevoerd, allengs zooveel mogelijk te verminderen, niet door de natie voor die amortisatie buitengewone lasten op te leggen, maar door iedere bezuiniging, ieder overschot daartoe te doen strekken. Men vermindert de krachten der natie, de nationale welvaart en de veerkracht der nijverheid, wanneer men meer belastingen heft dan volstrekt noodzakelijk is; daarentegen, naar mate door delging van schuld de uitgaven van den Staat afnemen, behoeft men ook minder van de natie te vergen, en in dezelfde mate als zij minder voor de schatkist behoeft op te brengen, zullen alle takken van industrie meer bloeijen, zullen er meer finantiele krachten bij de natie zijn om zelve werken van algemeen nut daar te stellen.

Ik bestrijd geenszins het nut, dat het werk zou te weeg brengen waarvan de geachte spreker gewaagde, maar ik zou nog niet durven aanraden dat iets dergelijks door buitengewone hulp van het Gouvernement wierd tot stand gebragt. Wij hebben in ons land eenen aanzienlijken spoorweg zien daarstellen, ja deels of grootendeels met vreemd geld, maar nogtans door particulieren, omdat de ondernemers daarin voordeel zagen; die ondernemers hebben zich de voorkeur bedongen, wanneer er quaestie van vertakkingen mogt zijn. Men kan alzoo verwachten dat, wanneer de Rhijnspoorweg geheel zal zijn voltooid, hetgeen naar ik hoop nu eindelijk spoedig het geval zal zijn, en wanneer dan zoodanige zijtak eenig vooruitzigt mogt opleveren, door diezelfde of andere ondernemers, met genoegzame fondsen en krachten voorzien, wel eene concessie gevraagd zal worden.

Maar hoe dit ook zij, Mijne Heeren, dit is op dit oogenblik geen direct punt van onze beschouwingen. Ik meen dat deze zaak op dit wets-ontwerp van geen den minsten invloed kan noch mag zijn, want ook dan, wanneer de Regering meende aan de Vertegenwoordiging te dier zake eene buitengewone hulp te moeten vragen, zou het toch het onderwerp mocten zijn van eene volgende begrooting, waarin dan tevens de middelen voor die zaak zouden moeten worden opgenomen. Het zou geheel overtollig zijn thans de ledig liggende gelden langer onvruchtbaar in de schatkist te laten, en het is dus met volle overtuiging, dat ik mijne goedkeurende stem aan dit wets-ontwerp zal geven.

De heer **van Swinderen**: Ik betreur, dat de geachte afgevaardigde uit Groningen door ambtsbezigheden verhinderd is geworden in de sectie-vergaderingen tegenwoordig te zijn. Ik betreur dat vooral dáárom, omdat ik niet twijfel dat wanneer wij het genoegen hadden gehad hem daar te zien, hij zeker van het nu geopperd denkbeeld eene omstandige mededeeling in de sectien zou hebben gedaan, en het ware welligt dan ook mogelijk geweest dat hiervan in het Verslag melding ware gemaakt. Na de mededeeling van dit Verslag aan de Regering, had de Regering dan tijd gehad om zich ten deze te beraden en te overwegen wat haar het meest nuttig en oorbaar zou voorkomen. Heb ik toch het denkbeeld van den geachten eersten spreker goed gevat, dan resumeert het zich tot het navolgende; hij is van oordeel dat, nu het bij herhaling gebleken is, dat de particuliere nijverheid niet in staat is het middel van vervoer en correspondentie (de spoorwegen), door hem en door velen in den lande zoo zeer gewenscht, in het noordelijk en oostelijk gedeelte van het land daar te stellen, het nu tijd zou zijn dat de Regering finantieel tusschen beide kwam om ook dat gedeelte van het Rijk van dat nieuwe middel van vervoer te voorzien. Ik zou dus ook nog liever hebben gehad, dat die geachte spreker had kunnen goedvinden een voorstel te doen tot tijdelijke verdaging van de nu aan de orde gestelde beraadslaging. Ik geloof dat hij daartoe vrijheid had kunnen vinden in hetgeen door de Regering bij de discussie over deze wet in de andere Kamer is gezegd. De Minister van Finantien heeft destijds toch de verklaring afgelegd, dat voor alstoen nog niet geëpuiseerd was het vroeger tot amortisatie verleende crediet. En deze bijzonderheid had welligt invloed kunnen uitoefenen op eene tijdelijke verdaging van de beraadslaging op heden vastgesteld. De Regering had dan in dien tusschentijd de zaak kunnen in overweging nemen, en in hare Memorie van Antwoord op ons verslag van hare zienswijze doen blijken. En wij zouden in dat geval op beter terrein zijn dan waarop wij ons nu bevinden. Want nadat het onderzoek in de sectien afgeloopen is, nadat het gebleken is dat dit voorstel met genoegen bij deze Kamer is ontvangen, zie ik geene mogelijkheid, al ware het dat men mogt treden in het denkbeeld door den geachten spreker geuit, hoe dit nu zou zijn uit te voeren. Ik voor mij bepaal mij dus alleen om aan de Regering te verzoeken dat, wanneer zij niet is afgeschrikt van het haar zoo voetstoots aangegeven denkbeeld, zij dan moge goedvinden om in het algemeen aan de Vergadering hare zienswijze mede te deelen, in hoeverre het, volgens haar oordeel, in de gegevene omstandigheden, zou kunnen te pas komen dat de Staat finantieel aan dergelijke onderneming zou te gemoet komen.

De heer **van Beeck Vollenhoven**: Een woord over en een woord ter gelegenheid van dit wets-ontwerp.

Over dit ontwerp. Ik zal kort zijn. Ik vereenig mij grootendeels met hetgeen de geachte spreker uit Rotterdam gezegd heeft. Ik geloof dat ieder onzer met genoegen de aanbieding van dit wets-ontwerp gezien heeft. Door het middel van schulddelging dat ons hier aan de hand wordt gegeven, geraken wij wederom tot den normalen toestand waarin onze finantien behooren te verkeeren.

Wat mij betreft, ik zal met volle overtuiging mijne goedkeurende stem aan dit wets-ontwerp hechten en mij daarvan niet doen terughouden door hetgeen de eerste spreker gezegd heeft.

Het zij echter ver van mij dat ik daardoor zou willen te kennen geven dat ik het door hem aangevoerde geringschat en niet als een onderwerp van ernstige beschouwing voor de Regering acht. Maar, zoo als de laatste spreker heeft gezegd, komt het mij voor dat, wat daarvan zij, het geen invloed kan hebben op het lot van het ontwerp dat thans in beraadslaging is. Die gelden kunnen niet ongebruikt in de schatkist voorhanden blijven.

Een woord ter gelegenheid van dit wets-ontwerp. Even als de eerste spreker u wees op de noodzakelijkheid die er kon geboren worden om gelden aan te wenden tot andere doeleinden dan tot amortisatie van schuld, evenzeer wijs ik u ook voor eene volgende gelegenheid, dat schulddelging ter sprake zoude kunnen komen, op een onderwerp dat mede in het verslag van de Tweede Kamer behandeld is geworden, daar waar de leden, als objectie tegen dit ontwerp, de gronden aanvoerden door den eersten spreker in het midden gebragt. Anderen wezen er op, dat de tijd spoedig kon komen, dat voor de emancipatie der slaven een groot geldelijk offer zou noodig zijn. Ook op dit laatste punt wensch ik u te wijzen. Het is een woord ter gelegenheid van dit wets-ontwerp, omdat daarover onlangs in de andere Kamer zoo breedvoerig is gehandeld; een onderwerp tevens, waaraan zeker ieder onzer hoog gewigt hecht, en waarover de tegenwoordigheid van den heer Minister van Kolonien in deze vergadering mij noopt een woord te zeggen. Sedert die behandeling heeft plaats gehad is, meen ik, onlangs de West-Indische mail aangekomen; ik neem dus de gelegenheid waar om hem te vragen of hij reeds antwoord gekregen heeft op de vragen die hij aan den landvoogd

ZITTING VAN DEN 5DEN MEI.

LXXV. *Inkoop en Amortisatie van Nationale Schuld.* (Beraadslaging.)

van de kolonie Suriname gedaan heeft over het *al* dan *niet* raadzame van onmiddellijke wijzigingen in de bestaande slavenreglementen.

Over de emancipatie zelve wensch ik mij niet uit te laten, want dan zou ik buiten de orde gaan, maar ik geloof er toch op te mogen wijzen, dat men dit onderwerp wel in het oog mag houden, en dat men voorzigtig moet wezen met alle tusschenmaatregelen, te nemen voor en aleer de emancipatie geschiedt. Zal deze op billijken grond geschieden, dan moeten de eigenaren worden schadeloos gesteld, en daarvoor is geld noodig. Zullen die gelden, in het vervolg tot welzijn van den Staat strekken, dan moeten zij doelmatig aangewend worden, dan moet de Staat het vooruitzigt hebben dat hij daarvan de vruchten plukke.

Daarom wensch ik ook, dat hoe eer hoe beter een voorstel tot emancipatie gedaan worde waartoe het verslag der Staatscommissie, mijns inziens, allezins gelegenheid aanbiedt, en men zich onthoude van alle aansporing en aandrijving bij den Minister van Kolonien om tussehenmaatregelen te nemen. Dat gevoelen, dat het mijne is, wensch ik uitgedrukt te hebben. Het komt mij onmogelijk voor, wanneer zulke groote maatregelen beraamd worden, dat men tot tussehenmaatregelen overgaat, die den gang van zaken moeten belemmeren, welke ten aanzien van zulk een gewigtig onderwerp aan het hoofd van het Departement van Kolonien zijn opgedragen.

Men heeft gezegd dat de eigenaren van slaven de emancipatie tegenhouden. Ik ben zelf geen eigenaar, ik heb er dus geen belang bij; maar ik ben genoegzaam in de gelegenheid om met eigenaars in aanraking te komen om te weten dat dezen wel verre van eene emancipatie tegen te werken, overtuigd zijn dat zij plaats moet hebben, en de beginselen, waarop ze zouden moeten berusten, liever spoedig zien vastgesteld, dan dat gedurig de zaak op de lange baan wordt geschoven door gedurige wijzigingen in het bestaande. Dat is hun belang niet; hun belang kan niet zijn, dat zij voortdurend in onzekerheid verkeeren; integendeel, zekerheid te hebben is voor hen van het grootste belang.

Ik meen dus te dezer gelegenheid bij den Minister van Kolonien te moeten aandringen, dat hij dit gewigtig onderwerp in beraad neme, en zoo spoedig mogelijk eene voordragt doe, waarbij het beginsel waarop de emancipatie kan plaats hebben, geregeld wordt, en hij zich onthoude van tusschenmaatregelen, alvorens dit beslist zij.

De heer **Cremers**: Ik ben geenszins hier gekomen met het bepaalde voornemen om tegen dit wets-ontwerp te stemmen. Mijn wensch is sleehts dit onderwerp ter sprake te brengen en inlichtingen van den Minister of van mijne medeleden te ontvangen. De geachte spreker uit Rotterdam zal het mij ten goede houden dat ik, indien mijn besluit gevestigd ware door hetgeen hij in het midden gebragt heeft, er niet van zoude zijn teruggekomen. Hij heeft betoogd hoe voordeelig voor 's lands schatkist eene amortisatie is; dit bewijst geenszins dat het besteden van gelden voor een werk van algemeen nut, zoo als de noordelijke spoorweg, op den duur geen grooter voordeelen aan het land zou opleveren, dan voort te gaan op dien éénen weg van amortisatie. De geachte spreker heeft gewezen op de rentebesparing; die zouden wij, volgens zijn beweren, missen, wanneer deze wet niet wierd aangenomen. Maar, Mijne Heeren, deze voordragt houdt bepalingen in omtrent aankoop en omtrent amortisatie. Indien de certificaten worden ingekocht maar niet dadelijk worden geamortiseerd, de besparing zou evenwel mogelijk zijn. Hij heeft er op gewezen dat in geen geval deze gelden tot zoodanige onderneming zouden kunnen worden aangewezen dan eerst bij eene volgende begrooting. Ik meen dit te mogen betwijfelen; indien de Regering op dit oogenblik een wets-ontwerp voordroeg om deze gelden op andere wijze te besteden, en ze toe te voegen aan de begrooting van dit jaar, dan zou dit zeer wel uitvoerbaar wezen. De groote Rhijnspoorweg, dien wij thans bezitten, is door vreemd geld tot stand gebragt. De spreker hoopt dat vreemd geld ook de oostelijke lijn zal betalen. Ik voor mij zou het wenschelijker keuren dat zulke werken hier te lande door eigen geld wierden daargesteld, door particuliere middelen, ondersteund door het Rijk, dan dat daarvoor een beroep wierd gedaan op het geld van vreemden. Is de onderneming uit zich zelve productief, dan zullen particulieren ze alleen tot stand kunnen brengen; is zij niet productief uit zich zelve, maar oordeelt men de onderneming toch heilzaam voor het land, dan geloof ik dat de termen daar zijn om zulk een werk van 's Rijks wege te ondersteunen, om het door algemeene krachten tot stand te brengen.

Intusschen, 't geen mij weêrhouden zal tegen dit wets-ontwerp te stemmen, is hetgeen ook door andere leden is gezegd, namelijk dat het geopperde denkbeeld niet in de sectien is behandeld bij gelegenheid van het onderzoek van dit ontwerp, en dat de Kamer heeft te kennen gegeven dat zij het ontwerp met genoegen ontvangen heeft. Ik leg mij bij dat algemeen gevoelen neder; maar het zou mij aangenaam zijn, indien het zoo aangelegen onderwerp, dat ik heb aangeroerd, en waarvan de welvaart van meer dan een derde deel van het Rijk grootendeels afhangt, de aandachtige zorg der Regering mogt ondervinden en dat zij er toe konde besluiten om die onderneming, die voor particulieren niet productief genoeg schijnt te zijn, te helpen tot stand brengen.

De heer **Minister van Financien**: Mijnheer de Voorzitter, door den geachten afgevaardigde uit Groningen, die het eerst het woord heeft gevoerd, is hier de vraag in het midden gebragt, of er geene aanleiding zou zijn, eene goedkeurende stem te weigeren aan dit wets-ontwerp, uit hoofde de gelden, hier aangewezen tot schulddelging, beter zouden kunnen besteed worden tot andere doeleinden en wel bepaaldelijk tot het aanleggen van werken van openbaar nut, zoodanige werken, die voor de industrie van bijzondere personen geene genoegzame winst afwerpen en die toch voor verschillende deelen van het land van belang moeten geacht worden en waarvoor het dus wenschelijk zou zijn dat door 's Rijks schatkist eenige opofferingen wierden gedaan. De geachte spreker heeft in zijne tweede rede echter gezegd, dat de door hem bijgebragte motiven hem niet zouden nopen zijne stem aan dit wets-ontwerp te weigeren; maar nu dit punt is ter sprake gebragt, wensch ik een enkel woord te zeggen, ten einde andere leden, die welligt in twijfel hieromtrent mogten zijn, aan te toonen, dat, hoe men ook over dit punt denke, zulks nooit aanleiding kan geven om zijne stem te weigeren aan dit wets-ontwerp.

De geachte spreker uit Friesland heeft verlangd dat de Regering hare denkbeelden zou mededeelen over het hier ter sprake gebragte onderwerp, dat eigenlijk niet regtstreeks met dit wets-ontwerp in verband staat; hij heeft het betreurd dat het geachte lid uit Groningen dat denkbeeld niet in de sectien heeft ter sprake gebragt, dan zou dit tijdig ter kennis der Regering zijn gekomen en zij op de zaak zijn voorbereid geweest. Ik deel in dit gevoelen; niet voorbereid zijnde, kan ik ook niet uit naam der Regering spreken; ik zou slechts mijn eigen gevoelen kunnen mededeelen, doch ook dit wensch ik niet te doen, omdat het onderwerp van te groot belang is om daarover van deze zijde andere gevoelens te doen hooren dan die der Regering.

Maar, gesteld eens dat de Regering in de gevoelens van dien spreker deelde en ook zij van meening was dat er belangrijke sommen moeten worden beschikbaar gesteld tot aanmoediging van werken van openbaar nut, dan is de vraag of dit nog aanleiding zou moeten geven om de thans beschikbare som van tien millioen niet tot delging van schuld aan te wijzen. Men zou alsdan een der denkbeelden van den spreker kunnen aannemen, om een waarborg voor zekere rente te eischen, en in dat geval zou dit buiten invloed blijven op het tegenwoordig wets-ontwerp, dewijl alsdan de gewaarborgde som eerst op de volgende begrootingen zou behoeven uitgetrokken te worden, hetzij tot een bepaald bedrag, hetzij voor *memorie*.

Wanneer men daarenboven ook al eene niet onbelangrijke som tot het tot stand brengen van werken van openbaar nut wilde besteden, dan dient men nog wel in het oog te houden dat in den loop van het jaar, waarin men die werken zal aanvangen, daarvoor geene zoo groote som zal gevorderd worden, en dan rijst de vraag of deze nog niet zou kunnen worden gevonden uit hetgeen verder beschikbaar zal komen.

Ik meen u hier te mogen verwijzen naar de Memorie van Toelichting betrekkelijk deze wetsvoordragt. Daaruit zal u blijken dat nog op de dienst van het vorig jaar gerekend is op een batig slot van ruim 27 tonnen gouds, terwijl bovendien op het domeinfonds voor de dienst van dit jaar nog beschikbaar zal blijven eene som van minstens een millioen. Hierbij moet ik nog doen opmerken dat de eerstgemelde som van 27 tonnen gouds zeer laag geraamd is, ten einde tot geene teleurstellingen aanleiding te geven. Daarbij is bijv. niet gerekend op hetgeen op de verschillende hoofdstukken der begrooting van het vorig jaar zal bespaard worden, eene besparing, die men toch wel op 5 tonnen gouds kan stellen, zoodat het eerste cijfer al dadelijk tot 32 tonnen gouds zal klimmen. Ook wanneer dit wets-ontwerp al tot wet zal verheven zijn, blijven er derhalve nog niet onbelangrijke sommen beschikbaar op de dienst van het vorig jaar.

Wanneer men nu nagaat de prijzen, die de verschillende producten onzer overzeesche bezittingen op de eerste veilingen hebben opgebragt, mag men, vooral zoo deze prijzen in den loop van het jaar even gunstig blijven, ook voor dit jaar op een niet onbelangrijk overschot rekenen. Ik geloof derhalve dat, wanneer de Regering ook al in het gevoelen deelde van die sprekers, die de Regering gaarne finantieel een meer werkdadig deel zagen nemen aan algemeene werken van openbaar nut, er dan nog geene sprake zou behoeven te zijn om uit dien hoofde dit wets-ontwerp niet aan te nemen.

De geachte spreker uit Rotterdam heeft mij de taak in dat

opzigt reeds zeer gemakkelijk gemaakt. Hij heeft, den spreker uit Groningen beantwoordende, reeds aangetoond, dat hij verlangt voort te gaan op het pad van schulddelging. Hij heeft gewezen op de rente, die daardoor reeds dadelijk bespaard wordt. De spreker uit Groningen heeft, zoo ik hem wel begrepen heb, betwijfeld of die besparing dadelijk zou invallen. Ik meen hem daaromtrent gerust te moeten stellen met de verzekering, dat, zoodra de inkoop geschied is, de besparing begint. Ik kan niet beter doen dan verwijzen naar de Memorie van Toelichting bij dit wets-ontwerp, waaruit blijkt, dat door de ten verleden jare aangekochte schuldbekentenissen, over dat jaar de niet onbelangrijke som van ruim f 280,000 aan rente is bespaard.

Het punt van de emancipatie der slaven, door den geachten afgevaardigde uit Amsterdam ter sprake gebragt, zal ik overlaten aan mijn geachten ambtgenoot voor de Kolonien. — Doch door den geachten spreker uit Rotterdam is gewezen op eene aanmerking, ook in het Verslag voorkomende, dat namelijk de Regering bij voorkeur de inkoopen zoodanig zou moeten doen, dat het kapitaal der schuld de meest aanzienlijke vermindering onderga. Ik neem de vrijheid hem te verwijzen op het verslag van den anderen tak der wetgeving, waarin juist het tegenovergestelde gevoelen wordt ontwikkeld. Ik voor mij meen, dat het standpunt der Regering *dit* moet zijn: dat zij zich deswege niet aan banden legge; de Regering moet in overweging nemen op welke wijze door inkoop van schuld het meeste voordeel aan den lande wordt verzekerd.

De heer **van Rijckevorsel**: De Minister van Finantien heeft op het laatst van zijne rede wel niet uitdrukkelijk tegengesproken wat in ons verslag voorkomt en door mij is ondersteund geworden, maar evenwel twijfelachtig gelaten wat zijne zienswijze daaromtrent was. Wij hebben dan ook niet verlangd die zienswijze te kennen. Ik verlang het ook nog niet. Met genoegen had ik opgemerkt uit hetgeen de Minister gezegd heeft in de andere Kamer, dat hij het oirbaar en nuttig achtte zoo veel mogelijk die effecten te amortiseren, die de laagste rente dragen.

Naar aanleiding van de laatst door hem gesprokene woorden, wil ik er echter nog bijvoegen wat ik bij mijne eerste rede opzettelijk heb achtergelaten, omdat sommigen uwer het op dit oogenblik mogten beschouwen als eenigzins ontijdig; dat is namelijk de mogelijkheid eener volgende conversie. Mijns erachtens behoeft dat tijdstip niet zoo verre verwijderd beschouwd te worden als dit door velen thans wordt gedaan. Ik erken, dat de stand van de staatsschuld, de standaard van de rente, geenszins dien loop heeft genomen dien men na het sluiten van den vrede er van kon wachten. Maar wij weten allen, dat dit waarschijnlijk voor een groot gedeelte is toe te schrijven aan de agiotage die in andere Rijken plaats heeft, waardoor er veel geld wordt geabsorbeerd. Daarbij komt de vrees, dat er leeningen zullen gedaan worden om de oorlogsuitgaven te dekken.

Maar wij weten ook, dat een dergelijke toestand, wanneer het crediet hersteld is, soms plotseling eene geheel andere gedaante aanneemt. Wij hebben die ondervinding in hooge mate in ons eigen land gehad. Ik beroep mij daarbij inzonderheid op den Minister van Buitenlandsche Zaken, hier tegenwoordig. Hoe was de toestand van Nederland in 1843? Belagchelijk scheen het toen bijna om te denken aan eene conversie zonder aanzienlijke vermeerdering van het kapitaal der schuld; weinig tijds naderhand geschiedde zij met gerustheid en succes: zóó kan de geheele toestand van Europa, mijns erachtens, binnen eenige maanden, in het aanstaande jaar zoo men wil, misschien toelaten, de conversie van onze 4 percents staatsschuld met goed gevolg te beproeven, en dan acht ik het wenschelijk dat men dit zoo vruchtbaar mogelijk doe zijn, dat de thans bestaande schuld niet vooraf te veel worde versnipperd en verminderd, want, naar mate men nu 4 percents koopt, zal men naderhand minder 4 percents te converteren hebben, en dit is dan ook eene der redenen waarom ik het wenschelijk acht dat men zoo veel mogelijk datgene inkoope waarmede de meeste schuldenlast of liever het grootste kapitaal der schuld gedelgd wordt.

De heer **van Swinderen**: Ik heb geen ander antwoord van de Regering verwacht dan hetgeen ik van den Minister van Finantien heb ontvangen. Ik kon dan ook niet van de Regering een bepaald antwoord vragen op een voorstel om zoo te zeggen à brûle-pourpoint gedaan, in hoeverre zij het namelijk oirbaar acht, om, wanneer de particuliere nijverheid te kort schoot in het daarstellen van zoodanige werken van openbaar en algemeen nut als hier bedoeld worden, finantieel — de wijze *hoe* geheel in het midden gelaten — te gemoet te komen. Maar ik geloof toch dat de Regering na deze discussien dit onderwerp tot een punt van gezette overweging zal maken. Ik vind daartoe nog te meer grond wegens de gelukkige vooruitzigten, die de Minister van Finantien ons aan den finantielen horizon heeft doen zien. Ik neem dus de vrijheid bij de Regering aan te dringen, dat zij dit punt te gelegener tijd nogmaals in ernstige overweging neme.

De heer **Minister van Kolonien**: Een der geachte sprekers heeft mij de eer aangedaan eene vraag tot mij te rigten, ter gelegenheid (zoo als hij zich uitdrukte) van de behandeling van dit wets-ontwerp en wel met betrekking tot de aanstaande emancipatie der negerbevolking in de West-Indische kolonien van den Staat, aan welke groote geldelijke belangen verbonden zijn; en als ik zijne meening goed gevat heb, dan komt zijne vraag daarop neder, of ik bereids de berigten van den Gouverneur van Suriname heb ontvangen, die ik, blijkens het onlangs ter zake verhandelde in de Tweede Kamer, verwachtte; terwijl die afgevaardigde als zijn persoonlijk gevoelen heeft verklaard, dat het niet raadzaam of staatkundig zou zijn, verbeteringen ten opzigte der slaven daar te stellen vóór den grooten maatregel der emancipatie, omdat die den schijn zouden hebben van uitstel. Daarom acht de spreker een voorstel tot die emancipatie als van spoed vereischenden aard te zijn.

Hij zal uit de discussien, die over deze aangelegenheid in de Tweede Kamer der Staten-Generaal gevoerd zijn, hebben opgemerkt, dat in zijne zienswijze door de meerderheid van die Vergadering niet wordt gedeeld; want reeds in de maand November van het verleden jaar heeft de Tweede Kamer met eene groote meerderheid verklaard dat zij van oordeel was, dat, ook met de bedoeling om de emancipatie der slaven voor te bereiden en te bespoedigen, onverwijlde verbetering der slavenreglementen wenschelijk is. Men voorganger had reeds vroeger belangrijke verbeteringen in die reglementen ontworpen, doch weder ter zijde gelegd, uit hoofde van de vele bedenkingen, die van verschillende kanten tegen dien maatregel waren in het midden gebragt.

Ik heb gemeend den draad weder te moeten opvatten en de door hem ontworpene bepalingen te maken tot een bepaald onderwerp van briefwisseling met den Gouverneur van Suriname. Ik heb in de Tweede Kamer van de Staten-Generaal, zoowel in de maand Maart, als nu voor weinige dagen, te kennen gegeven, dat de Gouverneur van Suriname mij had medegedeeld, dat na de daartoe betrekkelijke aanschrijving ontvangen te hebben, de zaak bij hem een onderwerp van ernstige overweging uitmaakte en dat ik met de volgende mail het antwoord kon verwachten. Ik heb mij in die verwachting niet te leur gesteld gevonden. De op den 3den dezer aangekomen mail heeft mij dat antwoord aangebragt, en na de lezing van dat stuk heb ik veel reden mij te verheugen, dat ik dien even oordeelkundigen als gemoedelijken landvoogd over deze belangrijke aangelegenheid heb geraadpleegd. Dat rapport draagt blijken van zaakkennis en bedachtzaamheid en stelt mij in de gelegenheid om de thans gebleken noodzakelijke verbeteringen in de reglementaire bepalingen in ernstige overweging te nemen. Het is dan nu ook mijn bepaald voornemen om daaraan de laatste hand te leggen en op die wijze gevolg te geven aan de belofte, welke ik op den 7den Maart in de Tweede Kamer der Staten-Generaal heb afgelegd.

Wat betreft de zaak der emancipatie, in heb in diezelfde zitting verklaard, dat ik de afschaffing der slavernij beschouwde als een van die eischen van onzen tijd, aan welke gehoor moest worden gegeven. Ik wensch eene emancipatie, waardoor, aan de eene zijde, eene gelukkige toekomst wordt geopend voor de negerbevolking van de West-Indische kolonien van den Staat, en aan den anderen kant de welvaart der West-Indische bezittingen op duurzame grondslagen wordt gevestigd. Het geluk of ongeluk van eene talrijke bevolking, het verlies of het behoud van onze bezittingen in West-Indie hangen af van de oplossing van het vraagstuk der emancipatie.

Ik geloof dat deze opmerking voldoende zal zijn, om te billijken dat door mij in deze zaak met de meeste behoedzaamheid en gemoedelijkheid worde te werk te gaan. De Staatscommissie, wier voorlichting de Regering ingeroepen heeft, heeft zeer uitgewerkte voorstellen ten deze gedaan. De Gouverneur van Suriname was, bij mijne optreding, bereids uitgenoodigd om op die voorstellen te willen dienen van consideratie en advies. Ik heb hem verzocht zijn rapport te bespoedigen, en hij heeft mij bij een officieus antwoord de verzering gegeven, dat die zaak hem ernstig bezig houdt en dat hij zich beijveren zal om zoo spoedig mogelijk zijn gevoelen omtrent die aangelegenheid, waarvan hij al het gewigt bevroedt, kenbaar te maken.

Ik vlei mij dat de geachte afgevaardigde uit Amsterdam genoegen zal nemen met de ophelderingen, dio ik gegeven heb.

De heer **van Beeck Vollenhoven**: Ik heb alleen het woord gevraagd om te zeggen dat de Minister van Kolonien mijne woorden goed heeft opgevat, en om hem mijn dank te betuigen voor de inlichtingen, die hij mij gegeven heeft. Ik wist natuurlijk, dat mijn ge-

ZITTING VAN DEN 5DEN MEI.

Regeling der orde van werkzaamheden.

voelen verschilde van dat der meerderheid van de leden der andere Kamer. Ik dank hem intusschen voor het berigt, dat hij zich met het beramen van een stelsel van emancipatie ernstig bezig houdt en voor de gedane mededeeling, dat hij een uitvoerig antwoord van den landvoogd van Suriname ontvangen heeft op zijne vragen wegens het al dan niet doelmatige van wijzigingen in de bestaande orde van zaken. Ik druk er slechts dezen wensch bij uit dat de hoofdzaak niet op den achtergrond gerake. Ik doe zulks, omdat het mijne innige overtuiging is, dat hoe spoediger de emancipatie tot stand kan komen — het spreekt van zelf met bezadigdheid, met het oog op de toekomst èn van de kolonien èn van de slaven — dit in het welbegrepen belang zal zijn van de negers, van de eigenaren en van den Staat. Wanneer men zich toch zulke groote geldelijke opofferingen getroost als gevorderd zullen worden voor eene emancipatie, dan is het natuurlijk dat men geene *denkbeelden* wil najagen, maar RESULTATEN wil hebben, en dat men wenscht dat zij, voor wie men dat geld uitgeeft, niet alleen den naam van VRIJEN zullen hebben maar ook de zedelijke weldaden daarvan zullen *kunnen* genieten. Intusschen blijf ik altijd het stelsel om groote veranderingen te brengen in het nu bestaande als gevaarlijk beschouwen voor de goede reussite van hetgeen men later zal wenschen tot stand te brengen.

De heer **Minister van Finantien**: Ik wensch slechts nog met een enkel woord de twee sprekers te beantwoorden die het laatst het woord hebben gevoerd. Ik wil den geachten spreker uit Groningen gaarne de verzekering geven, dat bij de Regering reeds vóór zijne uitnoodiging de ernstige wil bestond om het punt, hier ter sprake gebragt, in overweging te nemen. Bij de overweging echter van die zaak ziet men de moeijelijkheden in om hier tot een goed resultaat te geraken, doch het voornemen om dit punt in gezette overweging te nemen bestond reeds lang bij de Regering, en heeft reeds meer dan eens tot gedachtenwisseling aanleiding gegeven.

De geachte afgevaardigde uit Rotterdam is teruggekomen op het denkbeeld, dat hij reeds dikwijls heeft voorgestaan, namelijk de conversie. Ik behoef niet te zeggen dat een Minister van Finantien dat denkbeeld gedurig in overweging neemt. Hij heeft er op gewezen dat vroeger, in een kort tijdsverloop, de finantien zoodanig van aard zijn veranderd dat hetgeen in het eene jaar bijna ondenkbaar scheen, in een volgend met goed gevolg heeft kunnen ten einde worden gebragt. Maar ik meen er tevens op te moeten wijzen, dat zoodanige groote, belangrijke en ingrijpende maatregel als toen, tot herstelling van onze finantien, ons land te danken heeft gehad aan mijn geachten ambtgenoot van Buitenlandsche Zaken, toen Minister van Finantien, niet dikwijls voorkomt en gelukkig in de eerste toekomst ook wel niet meer noodzakelijk zal wezen.

Doch door dien maatregel en door andere omstandigheden was de schatkist toen ook in het bezit van eene groote hoeveelheid beschikbaar kapitaal. Zoodanige omstandigheden komen niet dikwijls voor en moeten toch van belang geacht worden bij de conversie, indien men ten minste eene conversie wil uitvoeren met aanbod tot aflossing. Wil men dat niet doen, dan staat er slechts één weg open, namelijk het nominaal kapitaal te vergrooten; hetgeen in het algemeen toch ook aan vele bedenkingen onderhevig is.

Doch juist hetgeen waarop hij gewezen heeft, namelijk de ontzaggelijke ontwikkeling die het beursspel genomen heeft, moet dubbel voorzigtig doen zijn om voor den dag te komen met aanbod van geld tot aflossing. Ik geloof dat, wanneer dit geschiedde, de meeste houders van effecten geld zouden vragen. Want ook in het tijdvak, waarop gewezen is, is de hoeveelheid die opgevorderd werd zeer belangrijk geweest. Op dit oogenblik zou die hoeveelheid wel eens buitengemeen groot kunnen zijn, en dan zou men tot zijn leedwezen moeten zien, dat die kapitalen dan grootendeels zouden gebezigd worden tot dat beursspel, dat thans tot zulk eene hoogte is geklommen.

Wat nu betreft het raadzame om, ten einde eene conversie later niet tegen te werken, niet te veel 4 percents te koopen, om het kapitaal, zoo als de geachte spreker uit Rotterdam zich uitdrukte, niet te versnipperen, moet ik toch de vrijheid nemen te doen opmerken, dat het kapitaal altijd nog, zoo mijn geheugen mij niet bedriegt, ruim 230 millioen bedraagt; zoodat, al gingen er enkele millioenen van de hoeveelheid af, er nog altijd eene belangrijke hoeveelheid voor zoodanigen maatregel zou overblijven.

De beraadslagingen worden gesloten.

Het *wets-ontwerp tot inkoop en amortisatie van rentegevende nationale schuld* in zijn geheel, in stemming gebragt, wordt met algemeene (29) stemmen aangenomen.

II. HET WETS-ONTWERP TOT VERHOOGING VAN HOOFDSTUK V DER STAATSBEGROOTING VOOR 1856 (*Haarlemmermeer-polder; stichting van een stoomgemaal op den IJssel*),— hetwelk, zonder beraadslaging, met algemeene (28) stemmen wordt aangenomen.

Bij deze stemming was de heer van Heeckeren van Wassenaer afwezend.

III. HET WETS-ONTWERP TOT GOEDKEURING VAN ARTIKELEN VAN HET MET OOSTENRIJK GESLOTEN HANDELS- EN SCHEEPVAART-VERDRAG,— dat, zonder beraadslaging, met algemeene (29) stemmen wordt aangenomen.

IV. HET WETS-ONTWERP TOT WIJZIGING DER WET VAN DEN 5DEN MAART 1852 (*Staatsblad* N°. 45), HOUDENDE REGELING DER ZAKEN VAN DE VOORMALIGE WEES- EN MOMBOIRKAMERS,— hetwelk, zonder beraadslaging, met algemeene (29) stemmen wordt aangenomen.

V. DE WETS-ONTWERPEN TOT NATURALISATIE VAN *L. Meijer*, *H. Hollander*, *M. Carapiet*, *G. G. Robinson*, *T. M. E. Heierdal*, *J. H. Gottman*, *A. H. A. Gobée* EN *L. Gompertz*,— die achtereenvolgens, zonder beraadslaging, met algemeene (29) stemmen worden aangenomen.

De **Voorzitter**: Ik deel mede aan de Vergadering dat de Commissien van Rapporteurs hare *Verslagen* gereed hebben en ter tafel brengen over de wets-ontwerpen tot naturalisatie van G. Challenger en veertien anderen, tot verlenging voor de gemeente Amsterdam van den bij art. 291 der gemeentewet gestelden termijn, tot vaststelling der raming van uitgaven wegens verstrekkingen door het Departement van Marine, dienst 1856, en tot verhooging van hoofdstuk IX *B* der Staatsbegrooting voor 1856 (*Entrepôt te Rotterdam*). Ik stel voor die stukken te doen drukken en ronddeelen en de beraadslaging over de genoemde wets-ontwerpen aan de orde stellen op aanstaanden Woensdag, aan te vangen des voormiddags ten elf ure.

De heer **van Swinderen**: Mijnheer de Voorzitter, zijn mijne informatien juist, dan zijn omtrent de wets-ontwerpen, die gij op Woensdag aan de orde wilt stellen, in de afdeelingen niet veel bedenkingen gerezen en worden op de verslagen geene antwoorden van de Regering gevorderd. Ik geloof ook dat die verslagen in den loop van dezen dag nog zouden kunnen worden gedrukt en aan de leden rondgedeeld. Ik neem alzoo de vrijheid, na deze voorafgaande opmerking, een tweeledig voorstel te doen. Vooreerst verzoek ik u, Mijnheer de Voorzitter, de genoemde voorstellen van wet niet op aanstaanden Woensdag, maar op morgen aan de orde te willen stellen; ten tweede gelieve de Vergadering terug te komen op haar besluit van jl. Vrijdag, om de zitting ten half een ure te doen aanvangen, en alsdan den aanvang daarvan te bepalen op des morgens ten elf ure.

De **Voorzitter**: Wat het eerste punt van het gedane voorstel betreft, indien dit met het verlangen der Vergadering overeenkomt, dan zal het ook mij aangenaam zijn.

Wat echter het tweede punt betreft, moet ik aan de Vergadering mededeelen, dat reeds door den Voorzitter andere werkzaamheden, waarbij de Kamer belang heeft, zijn bepaald, om vooraf te gaan aan het uur, dat reeds in eene vorige vergadering is vastgesteld; en ik vermeen dat de alsnu aan de orde gesteld zijnde werkzaamheden, wanneer men daarmede ten half één ure aanvangt, ook wel in tijds zullen kunnen worden afgedaan.

Overeenkomstig het eerste punt van het gedane voorstel wordt door de Vergadering besloten.

De heer **van Swinderen**: Tot nadere adstructie van mijn voorstel, voor zooveel het tweede gedeelte aangaat, strekt dat de bedenkingen op de aan de orde gestelde wets-ontwerpen wel niet talrijk zijn, maar daaronder zijn naturalisatiewetten, waarvoor een aantal stemmingen vereischt worden, hetgeen natuurlijk veel tijd vordert.

De **Voorzitter**: De ondervinding van heden heeft geleerd dat de tijd, voor de behandeling dier wets-ontwerpen vereischt, niet zóó beduidend is, dat de Vergadering alléén daarom anderhalf uur vroeger hare werkzaamheden zoude behoeven aan te vangen.

ZITTING VAN DEN 5DEN MEI.

Verslagen uitgebragt door de Commissie voor de Verzoekschriften.

De heer **van Rijckevorsel**: Heb ik wel gehoord dat er bij den heer Voorzitter zelven eenig bezwaar bestond om de zitting vroeger dan ten half één ure te doen beginnen?

De **Voorzitter**: De Commissie voor de huishoudelijke zaken dezer Kamer, bij wier werkzaamheden de Kamer thans zeer veel belang heeft, zoude op morgen eene bijeenkomst hebben ten half twaalf ure; van daar bestaat er bij mij eenig bezwaar om de openbare zitting der Kamer reeds ten elf ure te doen aanvangen.

Het voorstel van den Voorzitter wat het uur van aanvang der zitting betreft, in omvrage gebragt, wordt met 21 tegen 8 stemmen aangenomen.

Tegen hebben gestemd de heeren: Cost Jordens, van Heeckeren van Wassenaer, Cremers, van Wessem, van Rijckevorsel, van Aylva van Pallandt, d'Ablaing van Giessenburg en van Swinderen.

De **Voorzitter**: Ik geef het woord aan de Commissie voor de Verzoekschriften, tot het uitbrengen van rapporten.

De heer **van Andringa de Kempenaer**, lid dier Commissie, brengt daarop het volgende rapport uit:

I. In handen uwer Commissie voor de Verzoekschriften, is gesteld een adres van den raad der gemeente 's Hertogenbosch, daarbij te kennen gevende, dat hij doordrongen is van de wenschelijkheid der algemeene invoering van eene plaatselijke belasting op het gedistilleerd, en zijne adhaesie te kennen geeft aan het adres over dit onderwerp door den raad der stad Amsterdam aan Zijne Majesteit ingediend.

Adressanten wenschen:

1. met wijziging in de rangorde voor het heffen van belastingen bij de artt. 240, 244, 246 en 250 der wet van 29 Junij 1851 (*Staatsblad* n°. 85), aan elke gemeente van het Rijk de verpligting worde opgelegd om, ingeval het heffen van belasting noodzakelijk is, daartoe in de eerste plaats te doen strekken de heffing van 150 opcenten op de rijksbelasting van het gedistilleerd, en

2. dat geene afschrijving of restitutie van belasting op het gedistilleerd zal plaats hebben dan tegen overlegging van het bewijs dat het uitgevoerde in gelijke mate en gehalte ter plaatse van de bestemming is ingevoerd en aldaar de verschuldigde belasting betaald zij.

De Raad uit verder den wensch en is van oordeel, dat boven alles de voorkeur verdienen zoude dat de plaatselijke opcenten op het gedistilleerd te gelijk met den rijksaccijns ingevorderd wierden en volgens een vast te stellen maatstaf, gegrond op bevolking en consumtie, aan de gemeenten worden uitgekeerd.

De inhoud van dit adres, Mijne Heeren, is uwer Commissie belangrijk voorgekomen, indien de noodzakelijkheid eener wijziging der aangehaalde artikelen der wet van 29 Junij 1851, in het belang der gemeentelijke finantien, noodzakelijk en wenschelijk wordt.

Zij heeft, om het belang van de zaak, de eer voor te stellen, dit adres ter inzage op de griffie te deponeren, en een afschrift van hetzelve, met dit haar verslag, te verzenden aan den Minister van Binnenlandsche Zaken, met aanbeveling dezer aangelegenheid aan de bijzondere aandacht der Hooge Regering.

De heer **van Heeckeren van Wassenaer**, lid derzelfde Commissie, brengt nog de volgende rapporten uit:

II. In handen van uwe Commissie voor de Verzoekschriften is gesteld een gesteld een adres van den gemeenteraad van 's Gravenhage, verzoekende dat art. 4 van het in December 1855 ingeleverde wets-ontwerp op de zeevisscherij niet worde aangenomen.

Uwe Commissie stelt voor dit adres ter griffie neder te leggen.

III. In handen van uwe Commissie voor de Verzoekschriften is nog gesteld een adres van *G. W. van der Voo* te Rotterdam en mr. *A. J. Nieuwenhuis* te Amsterdam, die verlangen dat eene jury of regtbank van gezworenen bij de nieuwe regterlijke indeeling voor Nederland worde opgenomen.

Uwe Commissie stelt voor ook dit adres ter griffie neder te leggen.

De Vergadering vereenigt zich achtereenvolgens met de conclusien dezer rapporten, waarna de zitting wordt gesloten.

VERSLAGEN UITGEBRAGT IN DE ZITTING VAN DEN 5DEN MEI.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

voor de wets-ontwerpen tot naturalisatie van G. Challenger en negen anderen, en van J. P. Grimm en vier anderen.

Geene aanmerkingen zijn op deze voordragten gemaakt.

Aldus vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs, den 3den Mei 1856.

VAN ANDRINGA DE KEMPENAER.
VAN NISPEN VAN PANNERDEN.
VAN WESSEM.
VAN AYLVA VAN PALLANDT.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

voor het wets-ontwerp tot verlenging voor de gemeente Amsterdam van den in art. 291 *der gemeentewet gestelden termijn.*

Eenige leden hebben verklaard, dat, zoo het nu blijkt, dat de invoering van het belastingstelsel volgens de voorschriften der wet van 29 Junij 1851 (*Staatsblad* n°. 85) in het algemeen tot moeijelijkheden aanleiding geeft en bijzonder in de groote gemeenten des Rijks, die bezwaren door velen reeds bij de behandeling dier wet werden aangewezen.

Die leden meenden dan ook bij deze gelegenheid hun verlangen te moeten te kennen geven, dat de Regering zoo spoedig mogelijk gebruik make van de ondervinding nu reeds opgedaan, om op dit punt de wet regelende de zamenstelling, inrigting en bevoegdheid der gemeentebesturen aan eene herziening te onderwerpen.

Andere leden oordeelden, dat in het algemeen eene herziening der organieke wetten, enkele jaren na hare tot-stand-brenging, niet wenschelijk is, weshalve zij ook in dit onderwerp de voorloopige instandhouding van het bestaande verkieslijk achtten.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 3den Mei 1856.

VAN ANDRINGA DE KEMPENAER.
VAN NISPEN VAN PANNERDEN.
VAN WESSEM.
VAN AYLVA VAN PALLANDT.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS

nopens het wets-ontwerp houdende vaststelling der raming van uitgaven wegens verstrekkingen door het Departement van Marine, dienst 1856.

1. Eenige leden hebben met genoegen uit het antwoord van regeringswege aan de Tweede Kamer gegeven vernomen, dat zij gaarne in het vervolg, overeenkomstig de bepaling van art. 7 der wet van 9 September 1853 (*Staatsblad* n°. 100), meerdere afscheiding van de hoofd-onderdeelen der materiele verstrekkingen, bij het indienen van voordragten gelijk de onderhavige, in acht nemen zal.

2. Onderscheidene leden hebben bij de overweging van het bedrag dat, blijkens de specifieke opgave, bij dit ontwerp gevoegd, voor het afgestane stoomschip *Soembing* ontvangen is, nogmaals hunne meening uitgedrukt, dat de wijze, waarop de verstrekking van dit vaartuig heeft plaats gehad, niet vereenigbaar is met den geest en de strekking der wet tot duurzame regeling der verstrekkingen, noch met de toezeggingen, die van regeringswege, tijdens de behandeling dier wet, aan deze Kamer gegeven zijn. Zij wenschten derhalve acte te nemen van de tegenwoordige verklaring der Regering, dat zij zich in het vervolg naar evengemeld oordeel zoude rigten.

Andere leden hebben deze zaak als eene thans afgedane be-

ZITTING VAN DEN 5DEN MEI.

Verslagen uitgebragt door Commissien van Rapporteurs.

schouwd en berust in de toelichtingen daaromtrent door de Regering gegeven.

Aldus vastgesteld in de Commissie van Rapporteurs, den 5den Mei 1856.

VAN SWINDEREN.
DE VOS VAN STEENWIJK.
D'ABLAING VAN GIESSENBURG.
VAN WEEL.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS *voor het wets-ontwerp strekkende tot wijziging van hoofdstuk IX* B *der Staatsbegrooting voor* 1856 (Entrepôt te Rotterdam).

Eenige leden hebben gewenscht dat bij dit Verslag zou blijken van de goedkeuring, welke zij hechten aan de wijziging, die de oorspronkelijke voordragt der Regering in de andere Kamer heeft ondergaan. Zij oordeelden dat het onderhavig wets-ontwerp zich gunstig onderscheidt van het eerst ingediende, door de bekrachtiging van de overeenkomst van 8 April 1856, voor zoover die den verkoop van domeinen betreft, welken zij achtten die bekrachtiging allezins te behoeven.

Aldus vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs, den 5den Mei 1856.

VAN SWINDEREN.
DE VOS VAN STEENWIJK.
D'ABLAING VAN GIESSENBURG.
VAN WEEL.

VERBETERING.

Onder de namen der leden opgegeven als tegenwoordig geweest zijnde in de zitting van Vrijdag den 2den Mei jl., is verzuimd te vermelden die van den heer *van Swinderen*. Het getal in die zitting aanwezige leden heeft alzoo in het geheel 26 beloopen.

ZITTING VAN DEN 6DEN MEI.

VIII. *Bepalingen omtrent de huishouding en tucht der koopvaardijschepen.* (Algemeene beraadslaging.)

18de ZITTING.

ZITTING VAN DINGSDAG 6 MEI.

(GEOPEND TEN 12½ URE.)

Zonder beraadslaging aangenomen het wets-ontwerp tot verhooging der begrooting wegens den arbeid der gevangenen over 1856. — Beraadslaging over en aanneming van het wets-ontwerp houdende bepalingen omtrent de huishouding en tucht op de koopvaardijschepen. — Aanneming zonder beraadslaging van het wets-ontwerp tot onteigening van perceelen tot verbetering der wateren van de binnenstad van Rotterdam. — Beraadslaging over en aanneming van het wets-ontwerp tot verhooging van hoofdstuk VII der Staatsbegrooting voor 1855. — Zonder beraadslaging aangenomen de wets-ontwerpen: 1°. tot nadere vaststelling van het totaal van het Vde hoofdstuk der Staatsbegrooting voor 1855; 2°. tot naturalisatie van G. Challenger en veertien anderen. — Beraadslaging over en aanneming van het wets-ontwerp tot verlenging voor de gemeente Amsterdam van den in art. 291 der gemeentewet gestelden termijn. — Aanneming zonder beraadslaging van het wets-ontwerp tot vaststelling der raming van uitgaven wegens verstrekkingen door het Departement van Marine, dienst 1856. — Beraadslaging over en aanneming van het wets-ontwerp tot verhooging van hoofdstuk IX *B* der Staatsbegrooting voor 1856 (entrepôt te Rotterdam). — Mededeeling van de benoeming van den voorzitter der Commissie voor de Verzoekschriften. — Vraag gerigt omtrent de huishoudelijke begrooting van de Kamer.

Voorzitter: de heer PHILIPSE.

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 29 leden, te weten de heeren:

van Swinderen, Borski, van Weel, de Bruijn, van Andringa de Kempenaer, de Vos van Steenwijk, Cost Jordens, Regout, van der Oudermeulen, van Rhemen van Rhemenshuizen, van Goltstein van Oldenaller, 't Hooft van Benthuizen, van Wessem, van den Dries, d'Ablaing van Giessenburg, van Sasse van Ysselt, de Villers de Pité, van Beeck Vollenhoven, van Aylva van Pallandt, Blankenheijm, Lotsij, van Dam van Isselt, Bosch van Drakestein, van Heeckeren van Wassenaer, Cremers, van Nispen van Pannerden, Beerenbroek en van Rijckevorsel;

en de heeren Ministers van Binnenlandsche Zaken, van Justitie, van Finantien, van Buitenlandsche Zaken, van Marine, voor de Zaken van de Hervormde Eeredienst enz. en voor de Zaken van de Roomsch-katholijke Eeredienst.

De notulen van het verhandelde in de vorige zitting worden gelezen en goedgekeurd.

De Vergadering neemt achtereenvolgens in behandeling de volgende, voor heden aan de orde gestelde wets-ontwerpen:

I. het WETS-ONTWERP TOT VERHOOGING DER BEGROOTING WEGENS DEN ARBEID DER GEVANGENEN OVER 1856, dat, zonder beraadslaging, met algemeene (26) stemmen wordt aangenomen.

Bij deze stemming waren afwezend de heeren: Bosch van Drakestein, Cremers en van Rhemen van Rhemenshuizen.

II. het WETS-ONTWERP HOUDENDE BEPALINGEN OMTRENT DE HUISHOUDING EN TUCHT OP DE KOOPVAARDIJSCHEPEN.

De beraadslagingen worden daarover geopend.

De heer **van Rijckevorsel**: Met groot genoegen heb ik dit wets-ontwerp door de Regering zien indienen en met groote belangstelling heb ik gadegeslagen de belangrijke behandeling, de zorgvuldige overweging en de gewigtige verbeteringen, die het in de Tweede Kamer der Staten-Generaal heeft ondergaan. Het komt mij voor dat door deze wet eene groote dienst wordt bewezen aan den handel en de handelsscheepvaart, beide voor ons land van zooveel bijzonder belang. Nu toch zal de discipline aan boord der koopvaardijschepen kunnen worden gehandhaafd, zonder dat de gezagvoerder zich blootstelle om deswege later in regten betrokken te worden; hij zal nu de middelen in handen hebben, hem door de wet gegeven, om zijn gezag te handhaven en ieder tot zijn pligt te roepen. Ik stel mij voor dat het bestaan van deze wet alleen er reeds veel toe zal bijbrengen om de discipline te bevorderen en de desertie te verminderen of te doen ophouden; terwijl de schepeling vroeger wist zich bijna ongestraft te kunnen vergrijpen, zal hij nu reeds door de vrees voor straf worden teruggehouden.

Het is, meen ik, overbodig deze wet in deze Kamer thans breedvoerig te behandelen; wij toch zijn geroepen haar aan te nemen of te verwerpen. Mogt ik dus ook al op sommige bepalingen eene aanmerking kunnen maken, dit zou mij weinig baten, omdat, ik schroom niet het te zeggen, de wet in het algemeen geheel en al mijne goedkeuring wegdraagt en ik er dus gaarne mijne stem aan zal geven.

Ik wil echter nog op een groot voordeel wijzen, dat ten behoeve van de schepelingen uit deze wet zal voortvloeijen. Die brave, nuttige stand onzer maatschappij, die steun van onzen handel, ja van ons volksbestaan, maar die zich tevens — de aard van den stand van schepeling schijnt dit mede te brengen — zoo dikwijls schuldig maakt aan gedachteloosheid en ligtzinnigheid, die stand was niet zelden de speelbal en het slagtoffer van geldgierige menschen, die hen vaak voor denkbeeldige of slechts ten deele bestaande schulden hunne gagien lieten verpanden. Daartegen is nu een belangrijke waarborg bij art. 21 in deze wet gebragt. Naar mate die gagie minder zal aangesproken zijn vóór hun vertrek, naar mate zij bij hunne terugkomst in het vaderland meer te verwachten hebben, naar diezelfde mate zal ook waarschijnlijk de desertie verminderen. Naar diezelfde mate, in vereeniging met andere pogingen die worden aangewend, zoo als de zeemanshuizen, is het te hopen dat allengs de gedachte aan besparing, aan oplegging van het zuur gewonnen geld bij hen heerschende zal worden, en naar diezelfde mate is het dan ook te verwachten, dat zij meer zedelijk en minder ligtzinnig zullen zijn. Daarom ook was mij die wet zoo welkom, want wie zou niet wenschen, dat die wakkere zeelieden, die overigens zoo vele goede hoedanigheden bezitten, meer en meer die zedelijke, die godsdienstige begrippen mogten gaan koesteren, die tot sieraad en heil strekken van alle standen der maatschappij?

Het heeft mij ook verheugd dat de eerste artikelen uit de wet zijn geligt en door geene andere vervangen. De behoefte toch was thans aan discipline, aan tucht aan boord, om te waken tegen de desertie, waardoor de koopvaardij zoo zeer gedrukt werd. Op zich zelf beschouwd zou het niet af te keuren zijn, dat men waarborgen gave voor de kunde van de gezagvoerders en stuurlieden. Maar zulk een maatregel, algemeen ingevoerd en verpligtend gemaakt, zou op het oogenblik nog als ontijdig kunnen beschouwd worden, bij de groote behoefte die thans nog aan deze lieden bestaat, bij de pogingen die worden aangewend om het allengs vrijwillig te doen plaats hebben, welke pogingen tot hiertoe met goed gevolg zijn bekroond. Wat dus later goed zou kunnen zijn, zou ik op dit oogenblik nog hebben moeten afkeuren. Ik vlei mij dat thans door deze wet, de omstandigheden in aanmerking genomen, in de bestaande behoefte zal zijn voorzien; maar ik vlei mij tevens, dat, zoo in de gevolgen sommige bepalingen òf verkeerdelijk werken òf niet genoegzaam bevonden worden, alsdan de Regering niet zal aarzelen ook daarin te voorzien, gelijk zij thans — ik durf niet zeggen, zonder aar-

zeling — gedaan heeft. Ik dank de Regering, dat zij er toe is overgegaan. Ik zal voor de wet stemmen.

De heer **Minister van Justitie**: Mijnheer de Voorzitter, daar mij uit het verslag dezer Kamer bleek dat dit wets-ontwerp vrij algemeen de goedkeuring wegdroeg, heb ik gemeend niet schriftelijk op dat verslag te moeten antwoorden. Ik zal echter nu een woord zeggen over de weinige aanmerkingen, welke in dat stuk voorkomen.

Al aanstonds is het mij aangenaam, dat dit wets-ontwerp, hetwelk, ik erken het, met aarzeling is voorgesteld, vrij algemeen met goedkeuring is ontvangen. Het is eene proef, Mijne Heeren, en gewis stem ik in met den spreker die zoo aanstonds het woord voerde, dat, wanneer de ondervinding mogt leeren, dat er wijzigingen noodzakelijk zijn, de Regering aan die wijzigingen onmiddellijk de hand zal moeten slaan. Ik meen echter, dat dit wets-ontwerp met zeer veel voorzigtigheid is ontworpen, dat men daarin niet te ver is gegaan en men dus de hoop mag koesteren, dat het eene goede uitwerking zal hebben.

Deze Kamer heeft de opmerking gemaakt dat de magt, welke hier aan den schipper wordt verleend, altijd als exceptioneel zal moeten beschouwd worden en het niet te wenschen is, dat aan dit denkbeeld te veel uitbreiding zou worden gegeven. Ik stem dit geheel toe, maar moet intusschen de opmerking maken, dat het contract, waarbij iemand zijn persoon en zijne diensten verhuurt, steeds is van exceptionelen aard en dat dit contract van zelf medebrengt een overwigt van de eene partij ten aanzien van de andere, van den huurder boven den verhuurder, welke laatste zich daardoor in zekeren staat van onderwerping begeeft. Het bevel van den meester moet hij ook in het gewone leven volgen. Wij vinden van dat overwigt van den meester jegens hem, die zich verhuurt, ook in ons Burgerlijk Wetboek de sporen. En wanneer wij nu in den stand, waarin de schipper en de schepeling zich bevinden, dat overwigt eenigzins krachtiger maken, dan wijken wij daardoor eigenlijk niet van het algemeene regtsbeginsel af. Daartegen moeten echter altijd waarborgen overstaan. Waar de magt van den huurder en de onderwerping van den verhuurder onbeperkt zijn, zou slavernij wezen. Maar zoodra de wet waarborgen tegen misbruiken geeft, heeft zij aan hare roeping voldaan en regten tegenover pligten gesteld.

Eene tweede aanmerking was deze. Sommigen keurden goed, anderen keurden af dat de eerste artikelen uit het oorspronkelijk wets-ontwerp waren weggelaten. Ik moet doen opmerken dat de Regering zeer ligt die artikelen kon opofferen, zonder inderdaad eenigzins te kort te doen aan de beginselen in dit wets-ontwerp nedergelegd, want reeds bij de eerste voordragt had de Regering tot beginsel gesteld, dat de reeder vrij moet zijn in de keuze van den persoon, wien hij zijne goederen wil toevertrouwen, de schepeling weten moet, met wien hij wil varen. De nu weggevallene artikelen waren dan ook in zóó ruimen zin gesteld, dat men met regt zeide: de waarborg, dien men daarin vindt voor de bekwaamheid van den kapitein, is gering.

Zoo is het ook gesteld met de overige wijzigingen, welke in het oorspronkelijk ontwerp zijn gekomen.

In gemeen overleg zijn eenige bepalingen van het wets-ontwerp gewijzigd, maar niet één der beginselen, waarop de wet rust, is aangetast; al de hoofdbeginselen, die waren nedergelegd in het wets-ontwerp, aan de Tweede Kamer aangeboden, zijn behouden gebleven, zoowel omtrent de desertie en de straffen, als omtrent de magt van den schipper over al wat het schip betreft en de personen, die zich daarop bevinden, of omtrent den waarborg, die tegen misbruik van gezag wordt gegeven.

Bij deze gelegenheid heeft de Kamer gevraagd, of het stelsel van reciprociteit, hetwelk Engeland ons heeft toegezegd, met het oog op art. 402 van ons Wetboek van Koophandel, ook geldt in Australie, waar wij geene consuls hebben. Ik moet daarop toestemmend antwoorden. De Regering heeft aan het Engelsche gouvernement onder het oog gebragt, dat naar onze wetgeving vreemdelingen dezelfde burgerlijke regten hebben hier te lande als inboorlingen, en dat alzoo ons wetboek de bevoegdheid geeft om ook Engelsche matrozen hier te lande op hun schip terug te brengen. Daarop hebben wij de verklaring verkregen dat datzelfde beginsel niet alleen in Engeland, maar ook in de bezittingen van dat Rijk gevolgd wordt en ofschoon in Australie geen consul is, kan zich toch een scheepskapitein, die zich te beklagen heeft over het wegloopen van schepelingen, tot de plaatselijke autoriteit wenden en daarvan het opsporen en terugbrengen dier schepelingen vorderen.

Voorts heeft men nog gevraagd, hoe het zal gaan met art. 10, waarbij bepaald is, dat de schipper nimmer eenig aandeel kan hebben in de verbeurde boete. Naar mijn inzien is de wet zoo positief mogelijk: zij zegt, dat de schipper *nimmer* eenig deel der verbeurde gagie mag genieten. Zoo de schipper de eenige reeder is, is het beding nietig, waarbij aan de reederij de verbeurde boete der schepelingen wordt toegewezen en is de schipper mede-reeder, dan zal hij niet kunnen deelen in het voordeel, dat den reeders ten dezen aanzien mogt ten deel vallen.

Eindelijk heeft men nog gezegd, dat men wel had gewenscht dat bij art. 23 bepaald ware, wie de kosten zou dragen van onderzoek, indien eene ongegronde klagte over de victualie had plaats gehad. Ik vertrouw dat deze geheele zaak zich van zelf zal moeten oplossen. Indien toch een derde der schepelingen zich bij den consul beklaagt en het onderzoek moet van dien aard zijn dat er kosten op vallen, dan geldt de algemeene regel, dat hij, die een onderzoek vraagt, voor de kosten moet zorgen. Wordt het onderzoek ingesteld en loopt het ten nadeele van den schipper uit, dan volgt ontwijfelbaar uit het burgerlijk regt, dat die kosten op den schipper verhaald kunnen worden. Ik geloof dat de zaak zich van zelve zal oplossen.

Eene laatste opmerking was omtrent de berekening der lasten. Er is in de wet eene onderscheiding tusschen schepen beneden en boven de 100 last. En nu vroeg men welke lasten daarmede bedoeld worden. Ik geloof die lasten, welke bij de scheepsmetingen gebruikelijk zijn.

Met dit weinige geloof ik de gemaakte aanmerkingen te hebben beantwoord.

De laatste spreker heeft mij geene aanleiding gegeven om hem iets te antwoorden, daar hij zich geheel vereenigt met het ontwerp.

De heer **van Beeck Vollenhoven**: Ik kan mij vereenigen met al hetgeen de eerste spreker van heden morgen over dit wets-ontwerp gezegd heeft. Ik zal dus daarover niets meer in het midden brengen. Eéne uitdrukking echter van den Minister van Justitie noopt mij op dit oogenblik het woord te voeren, het is namelijk zijne interpretatie van de 2de alinea van art. 10, welke bepaalt dat de schipper nimmer eenig aandeel hebben mag in de verbeurde boeten. Ik kan die interpretatie aannemen voor zoover de schipper tevens alleen reeder is, want anders zou de objectie kunnen gemaakt worden, dat hij in zijn eigen belang den schepeling gestraft heeft en dat moet niet kunnen plaats hebben. Maar wanneer de schipper mede-reeder is — wat toch zeer vaak geschiedt — dan gaat die interpretatie, mijns inziens, wel eenigzins te ver. Het zal althans aanleiding geven tot groote moeijelijkheden bij de reederijen zoodra de schipper mede-reeder is. Ik geloof echter dat het een punt is dat, wanneer er immer geschil over mogt ontstaan, door den regter zal moeten worden uitgemaakt. Ik acht het dus noodeloos veel er over uit te weiden. De hoofdbedoeling van mijne rede is echter den Minister te verzoeken om, wanneer deze wet ook de Koninklijke goedkeuring mogt verkregen hebben en wanneer zij gepromulgeerd is, niet alleen daarvan kennis te geven — want dat spreekt van zelf — aan hem, die geroepen is om bij het opmaken der monsterrol tegenwoordig te zijn, maar ook zijne aandacht bepaald te vestigen op dit art. 10, zoodra het blijkt dat de schipper de eenige reeder van het schip is. Want tot nog toe is meestal in de monsterrol bepaald — en daarvoor bestaan rationele gronden — dat de verbeurde boete ten behoeve van de reederij zou komen. In die monsterrollen zou alsdan òf aan die gelden eene andere bestemming moeten worden gegeven òf zouden andere straffen moeten worden bepaald.

De heer **van Rijckevorsel**: De Minister heeft de goedheid gehad ook te antwoorden op de vraag, voorkomende in het verslag der Rapporteurs omtrent art. 27: » Eenige leden gaven hunne meening te kennen, dat, waar dit artikel spreekt van schepen beneden *de honderd lasten*, daarbij bedoeld worden gemeten lasten, houdende twee ton". De laatste woorden zijn door den Minister niet herhaald, maar ik onderstel toch dat hij affirmatief beantwoord heeft de vraag van de Rapporteurs. Ik meen dat de meting plaats heeft in tonnen, maar het gebruik spreekt van lasten, inhoudende twee tonnen: dus zoo als van wege het Rijk gemeten wordt; geen commercie-lasten. Dat schijnt de inhoud te zijn van het antwoord van den Minister. [*De Minister geeft een bevestigend teeken.*]

Ik had tot het laatst van deze discussie gewacht, Mijne Heeren, met een punt dat ik nog in het midden wil brengen, omdat ik de hoop koesterde, dat misschien de Minister van Buitenlandsche Zaken hier nog tegenwoordig zou zijn eer de beraadslaging over dit wets-ontwerp wierd gesloten. Thans zal ik zoo vrij zijn om aan zijn geachten ambtgenoot mijn wensch over te brengen, dat toch de Nederlandsche consuls in alle havens spoedig en volledig mogen bekend gemaakt worden met deze wet, iets, Mijne Heeren, dat bij vorige gelegenheden, wanneer hier wetten betrekkelijk de scheepvaart werden aangenomen, zeer veel te wenschen overliet, — zoodat wanneer belanghebbenden aan onze consuls of zaakgelastigden opheldering vroegen, zij die niet geven konden en moesten verwijzen naar de Regering hier te lande. Van belang is het toch, wanneer er quaestien ontstaan in vreemde havens en onze consuls als

ZITTING VAN DEN 6DEN MEI.

XCII. *Verlenging voor Amsterdam van den in art. 291 der gemeentewet gestelden termijn.* (Algemeene beraadslaging.)

tusschenpersonen, krachtens deze wet, worden ingeroepen, hetzij door de gezagvoerders der schepen, hetzij door de schepelingen, ze dan met de wet volledig toegerust en bekend zijn en niet die kennis van de twistende partijen zelven te ontvangen hebben.

Ik dring dus ten sterkste er op aan, dat dit zonder uitstel moge plaats hebben.

De heer **Minister van Justitie**: Mijnheer de Voorzitter, ik zal ook thans niet verder spreken over de toepassing van de wet en het verstand van sommige artikelen, maar ik geef den spreker uit Amsterdam gaarne toe, dat bij de invoering dezer wet meer dan éene instructie zal moeten gegeven worden. Het is mij aangenaam dat hij ten dien opzigte de aandacht heeft gevestigd op art. 10. Mijne aandacht was meer bepaald gevestigd op de aangifte die binnen eene maand moet geschieden, van de verbindtenissen die vóór de invoering dezer wet zijn aangegaan, ingevolge het slot van art. 21 van het ontwerp. In het algemeen zal aan de ambtenaren, wien zulks aangaat, gegeven worden voorschrift omtrent de uitvoering der wet en daarbij zal dan ook gelet worden op de aanmerking door den geachten spreker uit Amsterdam gemaakt.

Wat de mededeeling betreft, durf ik gerust te verzekeren, dat mijn ambtgenoot voor de Buitenlandsche Zaken zal zorgen, dat, zoodra het onderwerp wet zal zijn, daarvan mededeeling zal geschieden aan alle consulaire agenten.

De heer **van Rijckevorsel** het woord voor de derde maal gevraagd en verkregen hebbende, zegt:

Mag ik er nog bijvoegen, dat dit dan ook geschiede in die taal welke de consul verstaat, dewijl niet alle consuls de Nederlandsche taal magtig zijn.

De beraadslagingen worden gesloten.

Het *wets-ontwerp houdende bepalingen omtrent de huishouding en tucht op de koopvaardijschepen* wordt met algemeene (29) stemmen aangenomen.

III. het WETS-ONTWERP TOT ONTEIGENING VAN PERCEELEN VOOR DE UITVOERING VAN HET PLAN TOT VERBETERING EN VERVERSCHING MET MAASWATER DER WATEREN VAN DE ZOOGENAAMDE BINNENSTAD VAN ROTTERDAM EN DE DAARTOE BEHOORENDE POLDERS, dat, zonder beraadslaging, met algemeene (29) stemmen wordt aangenomen.

IV. het WETS-ONTWERP TOT VERHOOGING VAN HOOFDSTUK VII DER STAATSBEGROOTING VOOR 1855 (*Pensioenen*).

De beraadslagingen worden daarover geopend.

De heer **Minister van Roomsch-katholijke Eeredienst**: Ik wensch met een enkel woord de bedenking te beantwoorden, de eenige welke ten aanzien van dit wets-ontwerp in het verslag dezer Kamer is gemaakt.

Men heeft de vraag gedaan, of de pensioenen, die op den staat n°. IV en wel onder de nommers 1 tot 14 voorkomen, inderdaad over het geheele jaar 1855 zijn verschuldigd, niettegenstaande de daartoe betrekkelijke Koninklijke besluiten eerst in den loop van dat jaar, sommige zelfs aan het einde daarvan, zijn genomen. De vraag getuigt van eene naauwkeurige raadpleging der stukken. Ik moet ze toestemmend beantwoorden: al de pensioenen op dien staat voorkomende loopen over het geheele jaar 1855, om de eenvoudige reden, dat de aanspraak op die pensioenen reeds ontstaan is in 1854, daar de regthebbenden reeds in dat jaar zijn ontslagen, en omdat art. 11 van het pensioenreglement van 5 Mei 1838, hetwelk deze materie regelt, bepaalt dat elk door den Koning op den voet van dat reglement te verleenen pensioen zal aanvang nemen met het quartaal volgende op den dag waarop de geestelijke is ontslagen. Al de geestelijken nu, die het hier geldt, zijn in 1854 ontslagen, en hun pensioen moest dus uiterlijk met den aanvang van het eerste quartaal van 1855 zijn begin nemen.

Het ligt in den aard der zaak dat een pensioen niet wordt aangevraagd, dan nadat de regthebbende is ontslagen. Het besluit dus tot het verleenen van pensioen is altijd meerder of minder posterieur aan den ingang van het genot van het pensioen zelf.

De beraadslagingen worden gesloten.

Het *wets-ontwerp tot verhooging van hoofdstuk VII der Staatsbegrooting voor* 1855 (*Pensioenen*) wordt met algemeene (29) stemmen aangenomen.

V. het WETS-ONTWERP TOT NADERE VASTSTELLING VAN HET TOTAAL VAN HET VDE HOOFDSTUK DER BEGROOTING VAN DE STAATSUITGAVEN VOOR HET DIENSTJAAR 1855, dat, zonder beraadslaging, met algemeene (29) stemmen wordt aangenomen.

VI. de WETS-ONTWERPEN TOT NATURALISATIE VAN *G. Challenger*, *G. H. H. Vaupel*, *J. T. Prinzen*, *L. Klein*, *C. A. F. Schwarz*, *L. C. Favier*, *J. Remkes*, *H. B. Pool*, *J. Rahusen*, *G. H. von Proeck*, *J. P. Grimm*, *P. F. W. Göring*, *C. A. W. Hülscher*, *M. F. Holthausen* en *A. Bayly*, die achtereenvolgens, zonder beraadslaging, met algemeene (29) stemmen worden aangenomen.

VII. het WETS-ONTWERP TOT VERLENGING VOOR DE GEMEENTE AMSTERDAM VAN DEN IN ART. 291 DER GEMEENTEWET GESTELDEN TERMIJN.

De beraadslagingen worden daarover geopend.

De heer **Lotsij**: Ik vraag het woord om iets te zeggen over hetgeen opgenomen is in het verslag dezer Kamer. Ik heb, door andere pligten verhinderd, niet bij de behandeling dezer wet in de sectien tegenwoordig kunnen zijn en het is mij bij het lezen van dat verslag in het oog gevallen, dat door eenige leden met eene zekere voldoening, met een zeker welbehagen er op gewezen is, dat er in het jaar 1851 vele jobsboden geweest zijn, die toen reeds, met voorzeggingsgave bezield, al het kwaad, al de bezwaren hadden voorspeld, die er in 1856 door de invoering van de gemeentewet en vooral van het daarbij geregelde belastingstelsel over het Nederlandsche volk en in het bijzonder over vele gemeenten zouden losbarsten. Ik wensch op te merken dat ik, wat mij betreft — en, ofschoon steeds gewoon voor mij zelven te spreken, durf ik er nu toch bijvoegen, velen met mij — met genoegen herdenk in 1851 te hebben medegewerkt tot vaststelling van de gemeentewet en in het bijzonder van de regels voor de plaatselijke belastingen bij die wet bepaald. En nu durf ik in 1856 wel vragen, of er reden bestaat om met zoo veel voldoening, met zoo veel welbehagen terug te zien op de bezwaren die in 1851 zijn voorspeld. Wat is er dan toch nu van al die bezwaren, van al die donkere beelden, van die verwarring in de gemeente-geldmiddelen, van die totale ruïne van de finantien, van dien strijd tusschen meer en min gegoeden, wat is er nu toch wel van dat alles geworden? Het blijkt, wat men reeds in 1851 wist, dat in de hoofd- en hofstad het stelsel van belastingen der gemeentewet moeijelijkheid oplevert. Men wist toen reeds dat er waarschijnlijk voor die twee steden uitzonderingen op de gemeentewet noodig zouden zijn. Welnu, de voorname reden waarom art. 255 in de gemeentewet is gebragt, wordt thans uitgevoerd. Wij behandelen een ontwerp van wet, waarbij de termijn voor Amsterdam wordt verlengd en ik zal wat mij betreft er met genoegen mijne stem aan geven.

En wat zien wij verder? Wij zien in enkele kleinere gemeenten — het is mogelijk dat ik van een na oppervlakkige lezing opgevat gevoelen terugkom, — wij zien in enkele gemeenten pogingen aangewend om, hetgeen ik tot nu toe, onder verbetering, voor misbruik houd (en waaraan het mij leed doet dat de Minister van Binnenlandsche Zaken een gunstig oor heeft geleend), om zekere heffingen in stand te houden en uitzonderingen op de gemeentewet te verkrijgen. Dit is intusschen dan ook alles; want verder is men van al die bezwaren en teleurstellingen niets gewaar geworden. Wij zien overal de gemeentefinantien geregeld, belemmeringen opgeheven, accijnsen gematigd en directe belastingen uitgebreid, eene meer billijke verdeeling. Wij zien aan den wensch van den gemeentewetgever *veel meer* dan voldaan, zonder meer tegenstand dan die welken iedere goede zaak ondervindt; iets dat zonder eenige moeite wordt tot stand gebragt, heeft, naar mijn oordeel, weinig waarde. Dat dit alles is tot stand gebragt — ik wil het hier gaarne ook naar mijne eigene ondervinding openlijk verklaren, — hebben wij te danken aan de welwillende medewerking van den Minister van Binnenlandsche Zaken, en in Zuidholland ook aan die van Gedeputeerde Staten. En dat dit de goede gevolgen zijn der invoering van het plaatselijk belastingstelsel, der gemeentewet, ik zeg het niet om daarover hier een twist te openen, daarvan is een duidelijk bewijs in hetgeen wij in deze dagen zien gebeuren, en dit is eigenlijk de reden waarom ik het woord heb gevraagd. Wij hebben in deze zitting van de Eerste Kamer nog eene petitie ontvangen uit Hel-

mond met het verzoek dat ook deze Kamer bij de Regering zou aandringen dat het Rijk de heffing van den accijns op het gedistilleerd voor zich neme en eene rijksbelasting aan de gemeenten afsta, of op andere wijze het bedrag der heffing onder de gemeenten doe verdeelen. Juist die algemeene wensch, want ik mag het wel een algemeenen wensch noemen, dat het Rijk de heffing van het gedistilleerd voor zich neme, is een bewijs van de goede werking van het belastingstelsel der gemeentewet. Vóór eenige jaren was het eene vrij onverschillige zaak of door eene gemeente opcenten ook op het gedistilleerd wierden geheven of niet. Men hief toen toch accijnsen op gemaal, geslagt, brandstoffen en op zoo velerlei zaken, en of nu die op het gedistilleerd er nog bijkwam en de commiesen ook daarop toezigt hielden, deed er inderdaad weinig toe. Maar wat is nu het geval? Nu zijn in de laatste jaren de meeste belemmeringen weggenomen; het vrije verkeer is getreden in de plaats van verbod en afsluiting; thans begint men juist de knelling, de belemmering van die heffing van hooge opcenten op het gedistilleerd meer te gevoelen; en daarom oordeel ik dat het werkelijk eene behoefte is van den tegenwoordigen tijd, dat de Regering op dien wensch ernstig let. Het heeft mij, om het gewigt der zaak, een groot genoegen gedaan, uit eene redevoering van den Minister van Binnenlandsche Zaken, in de Tweede Kamer bij gelegenheid der behandeling van dit wets-ontwerp gehouden, te vernemen, dat ook de aandacht van dien Minister daarop gevestigd is. Vroeger heb ik getracht ook bij den Minister van Finantien een gunstig oor voor dit onderwerp te vinden; nu heb ik gezien, dat de Minister van Binnenlandsche Zaken daarover met zijn ambtgenoot voor de Finantien in briefwisseling is. Ik wensch nu die Ministers met bescheidenheid, maar tevens met aandrang, het groot belang van deze zaak voor vele gemeenten in ons vaderland, op het hart te drukken. Wat toch is het geval? Wanneer er een goed middel door de Regering wordt gevonden om de heffing van het gedistilleerd tot een dubbel of hooger bedrag, zonder schade voor de gemeenten, voor het Rijk te nemen, dan zal het gevolg zijn, dat in verreweg de meeste gemeenten volstrekt geene afsluiting, volstrekt geen commiesen, volstrekt geene belemmeringen meer zullen noodig zijn. Ik geloof, dat die maatregel de kroon zou zetten op de afschaffing der belasting van het gemaal, en mij dunkt, dat wanneer deze Regering dit tot stand brengt, zij den roem zal wegdragen eene nieuwe weldaad aan het vaderland in het algemeen en aan vele gemeenten in het bijzonder te hebben bewezen.

Ik geloof, dat de zaak de ernstige aandacht der Regering verdient, en het is mij een groot genoegen, en ik zeg er den Minister van Binnenlandsche Zaken dank voor, dat hij in de Tweede Kamer der Staten-Generaal verklaard heeft, dat ook *zijne* aandacht op dit gewigtige onderwerp is gevestigd.

De heer **Minister van Binnenlandsche Zaken**: Mijnheer de Voorzitter, ik vraag het woord ter beantwoording van eene in het verslag der Kamer opgenomene aanmerking. Daarin wordt beweerd, dat de ondervinding reeds nu zou hebben geleerd, dat de invoering van het belastingstelsel, volgens de voorschriften der gemeentewet, in het algemeen groote moeijelijkheden oplevert. De leden, welke die aanmerking hebben gemaakt, zijn van oordeel dat de Regering, op grond van die ondervinding, tot eene herziening van die bepalingen der gemeentewet behoort over te gaan.

Ik heb dit onderwerp reeds herhaalde malen, ook in deze Kamer, behandeld, en gezegd, dat eene wijziging der bepalingen van de gemeentewet ten opzigte van het belastingstelsel mij minder noodig voorkwam, omdat de wet zelve in art. 255 de gelegenheid geeft om van die regelen af te wijken, daar waar dit blijkt noodig te zijn.

De Regering meent dan ook geheel in den geest der wet en van hetgeen zij vroeger verklaard heeft gehandeld te hebben, door het voorstellen van eenige wets-ontwerpen, waarbij ten behoeve van sommige gemeenten eene afwijking der regels van de gemeentewet wordt toegestaan. Het was gebleken dat de invoering van het belastingstelsel, geheel overeenkomstig met de wet, voor die gemeenten overwigtige bezwaren zou medebrengen en dat in haar belang eene afwijking der gemelde regels noodig is. Ik weet zeer goed, dat de herziening van de bestaande belastingen en de invoering van het nieuwe stelsel in sommige belangrijke gemeenten zeer gewigtige moeijelijkheden doet ondervinden. Maar die moeijelijkheden moeten niet uitsluitend aan de voorschriften der gemeentewet worden toegeschreven; voor een groot deel zijn zij het gevolg van de afschaffing van de plaatselijke belasting op het gemaal, die door den drang der omstandigheden noodig was geworden. In sommige gemeenten toch, waar vroeger eene afwijking der regelen van de wet werd gevraagd, omdat het bedrag van 100 opcenten op de rijksbelasting op de tarwe onvoldoende scheen om in de behoeften der gemeente te voorzien, is thans alle plaatselijke belasting op het gemaal afgeschaft, en het spreekt van zelf dat het groote moeijelijkheden moet opleveren die afgeschafte indirecte belasting door eene directe te vervangen. Maar die moeijelijkheden zijn niet aan de bepalingen der gemeentewet, maar, zoo als ik zeide, aan andere omstandigheden, vooral aan de afschaffing van de plaatselijke belasting op het gemaal, toe te schrijven. Ik wil evenwel gaarne erkennen dat de wijziging van een stelsel van belastingen dat sedert jaren in eene gemeente heeft bestaan en het invoeren van nieuwe bepalingen daaromtrent, zijne eigenaardige bezwaren medebrengt. Die bezwaren moesten zich voordoen, en zijn niet achtergebleven ook dáár waar overeenkomstig met de voorschriften der gemeentewet het belastingstelsel werd gewijzigd. Die tijdelijke moeijelijkheden, aan het invoeren van het stelsel onvermijdelijk verbonden, bewijzen evenwel niet dat de gevolgen van het stelsel, eenmaal ingevoerd, voor de gemeenten nadeelig zullen zijn. Daaromtrent heeft de ondervinding nog geen uitspraak kunnen doen.

Ik heb reeds in de Tweede Kamer gezegd, dat het verzoek van den gemeenteraad van Amsterdam, om aan alle gemeenten de verpligting op te leggen om in de eerste plaats 150 opcenten op het gedistilleerd te heffen, mij in den aanvang zeer heeft toegelagchen, maar dat naderhand bezwaren zijn ontstaan, die mij hebben teruggehouden van het gereed maken eener daartoe strekkende wet. Ik ben het met den spreker uit Dordrecht eens dat het in vele opzigten wenschelijk zoude zijn, indien het mogelijk ware, de rijksbelasting op het gedistilleerd te verhoogen, en het bedrag der verhooging op billijke wijze te verdeelen tusschen de verschillende gemeenten, die thans eene belasting op dat middel heffen. Zoo als ik bereids in de andere Kamer zeide, maakt deze zaak een punt van overweging uit bij mijn geachten ambtgenoot voor de Finantien en bij mij. Wij hopen dat geene overwegende bezwaren zullen verhinderen een maatregel tot stand te brengen dien wij in het belang der gemeenten keuren te zijn, en dien wij, zoo er mogelijkheid toe bestaat, gaarne zullen bevorderen.

De beraadslagingen worden gesloten.

Het *wets-ontwerp tot verlenging voor de gemeente Amsterdam van den in art.* 291 *der gemeentewet gestelden termijn* wordt met algemeene (29) stemmen aangenomen.

VIII. het WETS-ONTWERP HOUDENDE VASTSTELLING DER RAMING VAN UITGAVEN WEGENS VERSTREKKINGEN DOOR HET DEPARTEMENT VAN MARINE, DIENST 1856, dat, zonder beraadslaging, met algemeene (29) stemmen wordt aangenomen.

IX. het WETS-ONTWERP TOT WIJZIGING VAN HOOFDSTUK IX *B* DER STAATSBEGROOTING VOOR 1856 (*Entrepôt te Rotterdam*).

De beraadslagingen worden daarover geopend.

De heer **van Rijckevorsel**: Ik verheug mij dat *eindelijk* deze belangrijke zaak eene schrede voorwaarts is gekomen. Ik zeg met nadruk: *eindelijk*. Want ik moet het erkennen dat ik steeds de gedachte gekoesterd heb, dat wij, met meer ijver aan de zijde van alle betrokkene autoriteiten, reeds sedert lang veel verder hadden kunnen zijn. Ik word in dat denkbeeld bevestigd door eene opmerkelijke zinsnede in het discours, door den Minister van Finantien gehouden in de Tweede Kamer der Staten-Generaal, bij gelegenheid der discussien over dit ontwerp van wet. Ik zal de vrijheid nemen die weinige regelen voor te lezen. De Minister zeide:

» Ik geloof dus dat ieder onpartijdige zal moeten bekennen dat het geheel in het belang der zaak is dat men de overeenkomst heeft gesloten, en dat later de Regering, wanneer het werkelijk blijkt dat zij voor het geheel of voor een gedeelte eigenaar is, daarop de goedkeuring van de wetgevende magt inroept. Ik heb ten minste niet geaarzeld de verantwoordelijkheid daarvan op mij te nemen." En nu volgen de woorden, waarop ik de aandacht wensch te vestigen: » Wanneer niet alle partijen even geneigd zijn om toe te treden tot eene overeenkomst, wanneer aan sommige kanten zelfs wel neiging bestaat tot uitstel, dan geloof ik, dat hij die belang bij het daarstellen der overeenkomst heeft, moet zorgen, dat de belemmeringen zooveel mogelijk worden weggeruimd."

Ik heb het woord niet gevraagd om deze periode te bestrijden, maar veeleer om de Regering daarop te wijzen, dat wanneer bij sommige partijen neiging bestaat om nuttige overeenkomsten te vertragen, het dan van het uiterste gewigt is, dat niet alleen de Regering zelve alle mogelijke diligentie, voor zoover die van haar afhangt, door hare ambtenaren in het werk doe stellen, maar dat

ZITTING VAN DEN 6DEN MEI.

Regeling der orde van werkzaamheden.

zij ook van haren invloed gebruik make om de betrokken partijen zooveel mogelijk spoed te doen maken.

Ik erken dat ik reeds lang gevreesd heb, hetgeen de Minister heeft gezegd, dat er redenen waren, waarom men geen spoed maakte, maar de zaak zocht te vertragen. Onbegrijpelijk is mij dit echter, want het komt mij voor dat alle partijen groot belang hebben in de bevordering van die zaak; de Staat: uit hoofde er zoo vele belangen bij betrokken zijn, en er eene overeenkomst is aangegaan met de Staten van het Tolverbond, waarbij de daarstelling van dat entrepôt is voorgeschreven; de stad Rotterdam: niet alleen opdat men dit etablissement zou zien verrijzen, maar ook opdat men zou weten over welke gronden men te beschikken had tot zoovele noodzakelijke, vroeger meer dan eens door mij aangeduide werken; en de Rhijnspoorwegmaatschappij: wegens de gewigtige communicatie met het buitenland; hoe eer die tot stand komt, hoe eer die etablissementen zijn daargesteld, welke aan die communicatie verbonden zijn, des te eer is het te verwachten dat die spoorweg goede vruchten zal opleveren.

Ik doe geen onderzoek bij wien de oorzaak van deze vertraging ligt; misschien dat alle belanghebbenden daaraan vroeger meer of min schuldig waren, maar ik neem de vrijheid om aan de Regering, zoowel aan den Minister van Finantien als aan dien van Binnenlandsche Zaken, dringend te verzoeken, dat toch alle mogelijke diligentie worde in het werk gesteld, opdat de belangrijke werken, die nog moeten worden gemaakt en die reeds uit hunnen aard eenige vertraging zullen te weeg brengen en niet op één dag zijn daar te stellen, toch met allen mogelijken spoed mogen worden aangevangen, voortgezet en ten einde gebragt.

Er is gesproken in de Tweede Kamer over de toekomstige directie van het entrepôt. Ik uit hierbij den wensch, dat de directie van het nu bestaande entrepôt en van het op te rigten entrepôt bij het station van den Rhijn-spoorweg mogen vereenigd worden, dat zoo mogelijk het laatste ook aan het bestuur van het eerste moge worden toevertrouwd, omdat dan vele botsingen en moeijelijkheden, die uit een verschillend bestuur ongetwijfeld zouden moeten ontstaan, voor den handel zullen kunnen worden vermeden.

Ik doe bij deze gelegenheid gaarne hulde aan den ijver, aan de zorgvuldigheid en goede diensten door de vroegere en tegenwoordige directie van het algemeen Rijks-entrepôt in Rotterdam bewezen. En ik voeg mij ook gaarne bij het denkbeeld van den geachten spreker in de andere Kamer, dat dat overschot, dat op die dienst tot hiertoe mogt bestaan, niet moge komen ten algemeenen nutte, maar dat het aan het bestaande entrepôt moge blijven voor volgende behoeften, met andere woorden dat het bestuur zoo mogelijk aan *één* ligchaam worde toevertrouwd, maar dat van beide inrigtingen eene afzonderlijke rekening worde gehouden, uit hoofde dat anders ligtelijk het bijzondere in het algemeene zou kunnen verdwijnen.

De heer **Minister van Finantien**: Mijnheer de Voorzitter, ik zal kort zijn in het beantwoorden der rede van den geachten spreker uit Rotterdam. Wat betreft de vertraging die plaats heeft gehad, zoo zal ik niet treden in eene uiteenzetting der redenen, waaraan zij is toe te schrijven. In allen gevalle, indien de zaak zoo ver gevorderd is als nu het geval is, dan meen ik te mogen doen opmerken dat dit voornamelijk daardoor is te weeg gebragt, dat ik mij die zaak zeer ter harte heb genomen en dat ik daarbij zoo goed ben bijgestaan geworden door twee hoofdambtenaren, den directeur van de belastingen te Rotterdam en den directeur der registratie en domeinen in deze provincie. En dat het der Regering ernst is om thans, wat betreft de werken, die door haar moeten worden tot stand gebragt, met kracht voort te gaan, zal zij doen blijken, wanneer dit wets-ontwerp de goedkeuring dezer Vergadering mag verwerven en het ontwerp door Zijne Majesteit is bekrachtigd, door alsdan onmiddellijk te doen overgaan tot de aanbesteding van werken, waarvoor reeds alles is voorbereid geworden. Ik meen ook namens mijn ambtgenoot voor de Binnenlandsche Zaken de verzekering te mogen geven, dat het ons zeer ter harte gaat, dat al hetgeen in dit opzigt tot stand gebragt moet worden met den meesten spoed geschiedt. Voor zoover het Rijk aangaat zullen wij daarvoor zorgen; voor zoo ver het eene andere administratie betreft zal men trachten al die middelen aan te wenden die daarvoor dienstbaar kunnen zijn.

Wat betreft het laatste punt der rede van den geachten spreker uit Rotterdam, zal het hem gebleken zijn, dat de Regering in zijn gevoelen deelt, daar reeds in de Memorie van Beantwoording is gezegd, dat zij het wenschelijk aeht dat het nieuwe entrepôt onder hetzelfde beheer wordt gebragt als het oude.

Ik geloof dat dit ook zeer goed kan werken en voorkomen botsingen die anders zouden kunnen plaats hebben.

Ten opzigte van de tekorten die soms mogten ontstaan, zal ik mij houden aan het antwoord dat ik in de Tweede Kamer deswege heb gegeven.

De beraadslagingen worden gesloten.

Het *wets-ontwerp tot verhooging van het IXde hoofdstuk* B *der Staatsbegrooting voor* 1856 (Entrepôt te Rotterdam), wordt met algemeene (28) stemmen aangenomen.

Bij deze stemming was de heer van Andringa de Kempenaer afwezend.

De **Voorzitter** deelt mede dat de Commissie voor de Verzoekschriften den heer van Andringa de Kempenaer tot haren voorzitter heeft verkozen.

De heer **Cost Jordens.** [*Deze rede zal nader worden medegedeeld.*]

De **Voorzitter**: Ik kan aan den heer Jordens mededeelen, dat de commissie voor de huishoudelijke zaken zich dezen morgen met die taak heeft bezig gehouden; dat de begrooting voorloopig is vastgesteld en dat ik er niet aan twijfel of de heer griffier der Kamer zal voldoen aan de bepaling van art. 14 van zijne instructie.

Niets meer aan de orde zijnde wordt de Vergadering tot nadere bijeenroeping gescheiden.

ZITTING VAN DEN 6DEN MEI.
(SUPPLEMENTBLAD.)

REDE, *door den heer* **Cost Jordens** *uitgesproken in de zitting van den 6den Mei.* [Zie bladz. 119.]

Mijnheer de Voorzitter, vóór dat deze Vergadering gesloten wordt en de leden huiswaarts keeren, zal ik mij veroorloven eene korte vraag aan u te doen, die betrekking heeft op de huishoudelijke begrooting.

De tijd namelijk nadert voor de Regering om zich bezig te houden met de rijksbegrooting voor 1857, en in verband daarmede zal ook welligt onze Huishoudelijke Commissie ras een aanvang maken, of dit reeds gedaan hebben, met de raming der behoeften voor dat jaar voor deze Kamer. Het spreekt wel van zelf, dat ieder lid daarin belang stelt en gaarne inzage zal nemen van die begrooting. Dat is de reden, waarom ik de vrijheid neem om aan u, Mijnheer de Voorzitter, te vragen, of de Huishoudelijke Commissie zich reeds daarmede heeft bezig gehouden, en, zoo ja, of, wanneer wij in de volgende maand hier terugkeeren, dat toch wel het geval zal moeten zijn, de leden van de Kamer dan in de gelegenheid zullen kunnen zijn om inzage van de betrekkelijke stukken te nemen, vóór dat ze naar de Regering worden verzonden.

VEREENIGDE ZITTING DER BEIDE KAMERS

van Zaturdag den 5den Julij 1856,

TER SLUITING VAN DE GEWONE VERGADERING DER STATEN-GENERAAL.

De heer **Philipse**, Voorzitter der Eerste Kamer, bekleedt den voorzittersstoel.

De **Voorzitter** laat, bij afwezendheid van den Griffier der Eerste Kamer, door den Griffier der Tweede Kamer een besluit des Konings van den 1sten Julij jl. voorlezen, waarbij aan den Minister van Binnenlandsche Zaken wordt opgedragen om zich heden ten twee ure te begeven naar de Vergadering der Staten-Generaal, en aldaar, uit naam des Konings, de tegenwoordige zitting der Staten-Generaal te sluiten.

De **Voorzitter** benoemt daarop eene Commissie van leden der beide Kamers, om den heer Minister van Binnenlandsche Zaken in- en uitgeleide te doen. Die Commissie bestaat uit de heeren: Insinger, 't Hooft van Benthuizen, Delprat, van Franck, van der Oudermeulen, Hoffman en Stolte.

Kort daarna wordt de Minister van Binnenlandsche Zaken, die zich op de gewone statelijke wijze naar de Vergadering der Staten-Generaal begeven heeft, de zaal binnengeleid.

De heer **Minister van Binnenlandsche Zaken** plaatst zich voor den troon en houdt de volgende aanspraak:

Mijne Heeren!

De zitting, die, vroeger dan naar gewoonte, reeds heden zal gesloten worden, is evenwel, dank uwen ijver, niet onvruchtbaar geweest.

De Regering heeft uwe medewerking ondervonden in het vaststellen der algemeene begrooting over het loopende jaar, en van verdere uitgaven voor 's Rijks dienst benoodigd.

De ruimte der geldmiddelen heeft gelegenheid gegeven om met uwe hulp op nieuw een deel onzer schuld te delgen.

De noodige goedkeuring is door u verleend aan een verdrag met Oostenrijk gesloten.

Na gemeen overleg is de huishouding en tucht op de koopvaardijschepen geregeld.

Gij hebt uwe aandacht met bijzondere inspanning gevestigd op andere belangrijke wets-ontwerpen. Het onderzoek, hoewel thans gestaakt, zal niet vruchteloos wezen.

Uwe beschouwingen vooral over de voorgedragene wet op het lager onderwijs, zullen der Regering van nut zijn bij hare nadere overwegingen.

De Koning immers, getroffen door de gemoedsbezwaren van velen Zijner onderdanen tegen het ontwerp, verlangt dat een middel gezocht worde, om deze gewigtige zaak in dier voege te regelen, dat niemands geweten worde gekwetst, zonder af te wijken van het beginsel der gemengde school, waaraan sedert 1806 de natie gehecht is.

De edele bezorgdheid des Konings om de algemeene en bijzondere vrijheid en de regten van allen te beschermen, maakt het voor de raadslieden der Kroon nog te meer tot een duren pligt de godsdienstige overtuiging van ieder te eerbiedigen, de regten van allen te handhaven, en daardoor de eensgezindheid te bevorderen. Zij hebben geene andere bedoelingen. Vooruitgang, geen teruggang wenschen zij op de baan van godsdienstige en staatkundige ontwikkeling.

In naam des Konings verklaar ik deze zitting der Staten-Generaal gesloten.

REGISTER,

BEVATTENDE IN ALPHABETISCHE ORDE:

A. de titels der: 1°. in de beide Kamers, of in de Tweede Kamer der Staten-Generaal alleen, behandelde wets-ontwerpen, met opgave van de deswege gewisselde stukken en gevoerde beraadslagingen, alsmede der daaromtrent genomen beslissingen; 2°. ingekomen regeringsverslagen, rekeningen enz., met opgave der tot onderzoek in de Tweede Kamer benoemde commissien, der door deze uitgebragte rapporten, en behandeling der daarbij voorgestelde conclusien enz.; 3°. verzoekschriften, naar en bij de onderwerpen gerangschikt, met opgave der verslagen van de daarvoor gekozen commissien enz.; 4°. overige, bij de Kamers aanhangig gemaakte, onderwerpen en bij haar ingekomen bescheiden en mededeelingen enz.;

B. de vermelding der andere werkzaamheden van de Kamers, der door haar genomen besluiten omtrent voorstellen van allerlei aard, der benoemde commissien of personen, opgemaakte voordragten enz.;

C. de namen der leden, met aangifte: 1°. voor welk gewest of hoofdkiesdistrict zij gekozen zijn; 2°. van hetgeen elk hunner gedurende het zittingjaar geweest is of gedaan heeft; 3°. van de door ieder, alsmede door de Ministers, uitgesproken redevoeringen, adviezen enz.;

D. de mededeeling der onderwerpen, in de gewisselde stukken behandeld, of ter sprake gebragt bij de behandeling van eenig wets-ontwerp, regeringsverslag, interpellatie enz., en der zaken, die, buiten de vastgestelde orde van werkzaamheden, tot beraadslaging aanleiding hebben gegeven;

alles met opgave, wanneer het een en ander geschied, en, met de noodige verwijzingen, waar dit in het Bijblad te vinden is.

Ter vermijding van noodelooze herhaling is, bij de vermelding der paginatuur, het woord *bladzijde* alleen dan geplaatst, wanneer dit ter verduidelijking noodig was.

De drie deelen van het Bijblad zijn aldus aangeduid: I. verslag van het verhandelde in de *Eerste Kamer;* II. id. in de *Tweede Kamer;* B. *bijlagen* behoorende bij het laatste verslag. I. en II., te vinden voor gewone cijfers *in* eenig artikel, of staande *vóór* eenig artikel, geven het deel aan waartoe de daarbij vermelde bladzijden behooren.

De Romeinsche getallen, staande bij den aanvang van den titel van eenig wets-ontwerp, regeringsverslag enz., doen de volgorde kennen waarin die onderwerpen bij de Tweede Kamer zijn ingekomen.

* beteekent niet in de Bijlagen opgenomen, maar verkrijgbaar.
§ » niet gedrukt, volgens een besluit der Kamer.
† » alleen voor de leden gedrukt.
— » afscheiding van het vorig artikel.
= » herhaling van het hoofdwoord, of der eerste woorden van het artikel of van den zin.

De woorden zijn in dier voege verkort, dat zij gemakkelijk kunnen begrepen worden, terwijl, waar dit zonder stoornis van den zin kon plaats hebben, de overbodige woorden zijn weggelaten.

Aanbestedingen op te nemen in de comptabiliteits-wet. (Regels omtrent) B. 440. = (Regels te volgen bij Lands-) II. 546.

Aardappelenmeel in fabrieken gebruikt. (Vrijstelling van aanvoer van) II. 404-405. B. 362.

Ablaing van Giessenburg, lid der Eerste Kamer, voor de provincie Utrecht. (Jhr. J. D. C. C. W. baron d')
I. Is, in Sept. 1855 der *eerste* afd. *lid*, 4; - in Dec. 1855 der *derde* afd. *lid*, 14; *rapptr.* voor de w. o.: Naturalisatie van J. F. Heckler en 29 anderen, 19; Vaststelling der begr. voor de Alg. Landsdrukkerij; Verklaring van het algemeen nut van den aanleg van een weg van Uden naar Overlangel, 36; - in April der *derde* afd. *lid*, 98; *ondervoorz.*, 101; *rapptr.* voor de w. o.: Huishouding en tucht op de koopvaardijschepen; Naturalisatie van L. Meijer en zeven anderen, 101; Verstrekkingen door Marine; Entrepôt te Rotterdam, 107; — *lid* eener *commissie* tot *onderzoek* van *geloofsbrieven*, 98.
Doet voorstellen *tot het doen drukken van stukken*, 67.

Academie van Breda, kosten; II. 295, 336. B. 26, 37, 168[2],

222, 240, 242, 343; — Mishandeling van kadets. B. 168[2-3], 259-260. — Beschouwd in verband met de inrigting van het Nieuwe Diep. II. 295-296, 344. = (Toestand der) B. 504-505.

Academie van Delft. Geschiedenis en regeling, II. 144, 148[3], 203-212, 214[1-6], 237; B. 11, 17-21, 156; - Inkomsten, II. 214[6], B. 44, 208; - Bijdragen, II. 207; - Toestand, B. 505; - Al of niet noodzakelijkheid der instelling, II. 203-212, 214[5]; B. 156-157, 207; - Regeling bij wet of besluit, II. 207, 212, 214[5]; B. 157, 207; - Kosten, II. 144, 148[3], 205-207, 214[5-6], B. 157, 206; - Op de begrooting te brengen, I. 84, 87; - Kazernering (al of niet) der studenten, II. 205, 207, 208, 214[6]; B. 18-19: - Verspreiding van het onderwijs elders, II. 203, 205, 206, 214[5]; B. 18-19, 156-157, 207; - Onderwijzers (verhooging der jaarwedden en de taak der), II. 204, 206, 208, 214[6]; B. 20-21, 157, 208; - Opleiding van O.-I. ambtenaren, II. 204, 210-212, 214[1-5]; - Onderwijs in den waterstaat, II. 205, 208, 214[5]; = in bouwkunde, II, 206, 208; = in de nijverheid, II. 204, 209, 210, 214[5], 390, 394[3]; - Examina; gang van 't onderwijs; reglementen, II. 206-209, 214[3], 214[5].

AC

Academie van Wetenschappen. Oordeel over de Staats-examens, II. 193-196, 202[2]; - Belast met de taak der commissie voor de geologie, II. 254.

Accijns op azijnen en bieren. (Wenschelijkheid der afschaffing van den) II. 495, 498, 502.

——— op de brandstoffen. Intrekking van het onafgedane voorstel v. d. hr. v. Hoëvell en vier anderen tot afschaffing daarvan, II. 12. = (Wenschelijkheid der wijziging van den) II. 505.

——— op het gedistilleerd. Opbrengst in verschillende jaren, II. 565, 567.

——— op het gemaal. Wenschelijkheid der afschaffing, II. 478, 479, 492, 498, 503; - Wenschelijkheid van het behoud, I. 73, 74, 77; II. 479[1], 482, 484, 487; - Werking op de gemeentefinantien, II. 484, 487, 490, 493, 883. = der rogge. Intrekking van het voorstel v. d. hr. van Nispen van Sevenaer en twee anderen tot opheffing daarvan, II. 12.

——— op het geslagt. Ongelijkmatige heffing, II. 492, 495, 501.

Accijnsen. Opbrengst en raming voor later, B. 42, 48[1]; - Al of niet besparing van onkosten door afschaffing van den gemaalaccijns, B. 166, 233; - Vereenvoudigingsmaatregelen en de perceptie, II. 478, 484; B. 166, 167, 233; - Staten aanwijzende de vermeerdering of vermindering van verbruik in de laatste jaren van eenige voor het rijk met accijns belaste voorwerpen, B. 41-43. Zie verder Aeeijns. Adressen. Azijn. Gedistilleerd.

AD

Adel. (Hooge Raad van) Herziening der bepalingen omtrent het fonds, I. 55, 63.

Adelborsten. Opleiding aan het Nieuwediep, II. 295-297, 344; B. 164, 222.

Administratie-kantoren, uitgevers van certificaten nat. werk. schuld al of niet publiek-regtelijke instellingen, B. 698-699.

Adres van antwoord op de troonrede; welk karakter daaraan te geven, II. 16, 17. Zie verder Openingsrede.

Adressen. I. 13, 29, 98, 101, 107. — II. 7, 15, 31, 37, 45, 49, 51, 53, 61, 77, 89, 109, 121, 135, 149, 163, 191, 203, 215, 237, 253, 267, 283, 299, 311, 327, 343, 359, 371, 395, 409, 445, 471, 481, 516, 520, 535, 549, 561, 562, 577, 589, 599, 603-604, 611-612, 615-616, 617, 631-632, 635, 655-657, 659-660, 666, 675, 689, 705, 719, 733, 763, 779, 797, 809, 825, 833, 839, 851, 867, 879. — Ongezegelde adressen, 37, 49, 53, 516, 615. — Verslagen der Comm. voor de Verzoekschriften, I. 48, 112; - II. 39-43, 158-162, 255-256, 264-266, 305, 317, 323-325, 357, 362, 393-394, 406-407, 417-418, 429-430, 477-478, 496-497, 562-563, 583, 600-602, 604-610, 612-614, 632, 647-650, 660, 670-671, 684-687, 691, 710-711, 731, 732, 757-761, 804-808, 826, 834-837, 846-848, 849-850, 890-898.

Adressen.

I. Ingekomen en behandeld bij de Eerste Kamer:

Onderwerp van het adres.	Namen der Inzenders.	Ingekom. Blz.:	Conclusie op het adres.	Namen der HH. Rapportrs.	Rapport. Blz.:
Aftapping van water op de Maas en Zuid-Willemsvaart. (*Bedenkingen tegen de*)	Kamer van koophandel en fabrieken te Maastricht,	29	Nederl. ter griffie en bij afschr. verzend. aan de Min. v. Binnenl. en v. Buitenl. Zaken, met verzoek om inlicht.	van Andringa de Kempenaer,	48
Gedistilleerd. (*Wets-ontwerp tot aanvulling van de bepalingen der wet houdende belasting op het binnenlandsch*)	Raad der gemeente Helvoirt,	107	Hierop is geen verslag uitgebragt.		
	» » » 's Hertogenbosch,	101	Ned. ter griffie en verz. bij afs. aan den Min. v. Binnenl. Zak., met aanbevel. dezer aangeleg. aan de bijzond. aandacht der Reger.	»	112
Regterlijke magt. (*Wets-ontw. tot zamenstelling der*)	G. W. van der Voo en mr. A. J. Nieuwenhuis,	98	Nederlegging ter griffie.	van Heeckeren van Wassenaer,	»
Slavernij. (*Afschaffing der*)	W. G. Hoog c. s., herders en leeraars van de Christ. Herv. gemeenten in den ring van Harderwijk,	14	»	van Andringa de Kempenaer,	48
»	H. W. Witteveen c. s., leeraar en leden der Christel. Herv. gem. te Erleeom,	»	»	»	48
Zeevisscherij. (*Wets-ontw. op de*)	Raad der gemeente 's Gravenhage,	98	»	van Heeckeren van Wassenaer,	112

II. Ingekomen en behandeld bij de Tweede Kamer:

Onderwerp van het adres.	N°. der adressen n. volgorde v. inzend.	Namen der Inzenders.	Ingekomen Blz.:	Concl. op het rapport.	Namen der HH. Rapportrs.	Rapport. Blz.:
Accijnsen. (*Afschaffing van*) Turf.	365	J. van der Wold c. s., te Hoogeveen,	599	Nederlegging ter griffie,	Hoekwater,	612
»	318	H. van der Poel c. s., te Ruinerveen, gemeente Borger (Drenthe), [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd H. van den Spoel.]	562	»	»	»
Afgescheidenen. (*Zaken der*)	16[a]	Kerkeraad der Afgescheidene gemeente te Kockengen,	15	Verzending n. de commissie in wier handen de andere adressen betrekkelijk dezeaangelegenheid zijn gesteld,	Sander,	256
»	42	J. P. Spee Schreuder, te Kockengen,	49	Nederlegging ter griffie en verzending bij afschrift aan de Minist. v. Binn. Z. en Justitie met verzoek om inlichtingen,	Hoekwater, [Ber. over de concl. v. het rapport, 496.]	496

Onderwerp van het adres.	N°. der adressen n. volgorde v. inzend.	Namen der Inzenders.	Ingekomen Blz.:	Concl. op het rapport.	Namen der HH. Rapportrs.	Rapport. Blz.:
Aftapping van water op de Maas en Zuid-Willemsvaart. (Betrekkelijk de)	744	Kamer van koophandel en fabrieken te Eindhoven,	719	Ned. ter griffie en verz. bij afs. aan de Min. v. Binn. en Buitenl. Z., met verzoek om inlicht.	Meijlink,	896
»	153	Idem te Maastricht,	135	»	»	477
Armenwet. Domicilie van onderstand.	746	Burgemeester en wethouders der gemeente Naaldwijk,	733	Nederlegging ter griffie.	van der Poel,	848
Armenwet. (Uitlegging der)	133	Kerkeraad der Hervormde gemeente te Harderwijk,	109	»	Hoekwater, [Ber. over de concl. v. het rapport, 325 - 326.]	325
Banken v. leening. (Wetsontwerp tot regeling der)	232	Burgemeester en wethouders van Amsterdam,	516	»	Hoekwater,	614
»	58	Commissie van bestuur over de bank van leening te Middelburg,	53	Hierop is geen verslag uitgebragt.		
»	727	A. C. Lubbers en andere inbrengers bij de stadsbank van leening te Amsterdam,	659	Nederlegging ter griffie.	van der Poel,	710-11
Belastingen:						
Personeel. (Wijzig. der belasting op het)	317	E. R. Fokkens c. s., te Groningen,	561	»	Hoekwater,	612
Personeel. (Werking der belasting op het)	45	H. Torchiana en andere logementhouders te Amsterdam,	49	»	Meijlink,	497
Vermindering der kosten op het doen ontruimen v. verhuurde panden.	282	A. J. van der Spek c. s., te Delft,	516	»	Beens,	605
Belastingstelsel. (Beschouwingen over het)	143	C. van der Tuuk, te Leyden,	121	»	v. Reede v. Oudtshoorn,	394
»	231	Id. id.	481	»	de Poorter,	605
»	780	Raad der gemeente 's Hertogenbosch,	867	Hierop is geen verslag uitgebragt.		
Bieren en azijnen. (Wetsontwerp tot aanvulling van de bepalingen der wet houdende belasting op de binnenlandsche)	152	Van der Aa Schmidt en C°. en H. Lans en Zoon,	135	Nederlegging ter griffie.	Wijbenga,	324
»	168	Baarta en Tromp c. s., te Rotterdam en elders,	203	»	»	»
»	170	U. C. van Duren Dutilh, te Vlissingen,	215	»	de Poorter,	406
»	105	B. M. Perk, bierbrouwer te 's Gravenhage,	77	»	Wijbenga,	324
»	106	H. W. Wouters, azijnmaker te Groningen,	»	»	»	323
Buskruid. (Bezwaren tegen de vroeger voorgedragen en aangenomen wet betrekkelijk voorbehoedmiddelen omtr. het)	5	E. B. van Eldik, handelaar in ijzerwaren, jagtgereedschappen en buskruid te Nijmegen,	7	»	Meijlink,	159
Gedistilleerd. (Wets-ontwerp tot aanvulling van de bepalingen der wet, houdende belasting op het binnenlandsch)	163	A. van den Bergh en andere handelaars of grossiers in binnenlandsch gedistilleerd,	163	»	v. Reede v. Oudtshoorn,	393
»	228	H. en P. L. de Boer, slijters in sterke dranken te Nieuwe Schans (Groningen),	481	Overgang tot de orde van den dag.	Sander,	623
»	280	Burgemeester en wethouders der stad Amsterdam,	516	Nederlegging ter griffie.	Beens,	605
»	172	Firma J. M. Cohen, te Veenendaal,	253	»	v. Reede v. Oudtshoorn,	393
»	192	J. H. C. Daems c. s., te Arnhem,	327	»	de Poorter,	407
»	213	Doijer en van Deventer c. s., te Zwolle,	409	»	Sander,	417
»	62	W. Focking c. s., te Amsterdam, [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd L. Bols c. s.]	61	»	Wijbenga,	324
»	209	S. van 't Haaff en Zoon c. s., te Doesborgh,	395	»	de Poorter,	406
»	164	A. Hartevelt jr. en T. W. J. van den Aardwegh te Leyden,	191	»	v. Reede v. Oudtshoorn,	393
»	205	A. van Hartevelt Jz. en T. van den Aardwegh te Leyden,	371	»	de Poorter,	407
»	165	Gebroeders Henkes c. s., te Delfshaven,	191	»	v. Reede v. Oudtshoorn,	393
»	126	Kamer van koophandel en fabrieken te Delfshaven,	89	»	Wijbenga,	324
»	148	Idem te Delft,	135	»	»	»
»	170a	Idem te Gouda,	237	»	v. Reede v. Oudtshoorn,	393
»	207	Idem te 's Hertogenbosch,	395	»	de Poorter,	406
»	208	Idem te Hoogezand,	»	»	»	»
»	51	Idem te Schiedam,	53	»	Wijbenga,	324
»	212	Idem te Venlo,	409	»	Sander,	417
»	195	H. C. Lemaire c. s., te Maastricht,	343	»	de Poorter,	406
»	174	J. Masker c. s., te Veendam, [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd J. Hasker.]	253	»	v. Reede v. Oudtshoorn,	393

Onderwerp van het adres.	N°. der adressen n. volgorde v. inzend.	Namen der Inzenders.	Ingekomen Blz.:	Concl. op het rapport.	Namen der HH. Rapportrs.	Rapport. Blz.:
Gedistilleerd. (*Wets-ontwerp tot aanvulling van de bepalingen der wet, houdende belasting op het binnenlandsch*)	175	Van Meerten en Zonen, te Delft,	253	Nederlegging ter griffie.	v. Reede v. Oudtshoorn,	393
»	181	Wed. J. G. Mock en C°. c. s., te Nijmegen,	267	»	»	»
»	160	A. Nolet en een groot aantal andere branders,	149	»	Wijbenga,	324
»	171	F. H. van Rol c. s., te Eindhoven, [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd F. H. van Kol.]	253	»	v. Reede v. Oudtshoorn,	393
»	204	G. Schimmelpenninck en Zoon c. s., te Deventer,	371	»	de Poorter,	407
»	214	J. L. Schouten, te 's Hertogenbosch,	409	»	Sander,	417
»	281	E. K. Smia, te Bedum (Groningen),	516	»	Beens,	604
»	127	G. Smith en andere grossiers in sterken drank te Appingadam,	89	»	Wijbenga,	324
»	173	Vereenig. v. handelaren te Groningen,	253	»	v. Reede v. Oudtshoorn,	393
»	149	J. F. Volgraff en Comp. en andere distillateurs te 's Gravenhage en Delft,	135	»	Wijbenga,	324
»	226	Wegelin en C°., fabrikanten van eau de cologne enz. te Nijmegen,	471	Hierop is geen verslag uitgebragt.		
Gemeenten. (*Vereeniging van*)	44	G. van Baaren c. s., te Snelrewaard (Utrecht),	49	Nederlegging ter griffie.	Hoekwater,	»
Grave naar den Amer. (*Wets-ontwerp omtrent het uitwateringskanaal van*)	4	Raad der gemeente Drunen,	7	»	Meijlink,	159
Jagt en visscherij. (*Wets-ontw. tot wijziging der wet op de*)	30	J. van Asperen, landbouwer te Ee (Friesland) c. s.	49	Verzend. bij afschr. aan den Minister van Binnenlandsche Zaken.	» [Ber. over de concl. v. het rapport, 265.]	265
»	747	E. Blink, rentenier te Groningen,	733	Hierop is geen verslag uitgebragt.		
»	713	D. de Boer en J. van Dam te Groningen, [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd A. de Haan.]	67	Nederlegging ter griffie.	van der Poel,	757
»	764	J. van der Breggen c. s., te Gouda,	809	Hierop is geen verslag uitgebragt.		
»	776	J. W. H. Geertsema van Sjallema c. s.,	839	»		
»	31	J. W. Geilekerken, lid der Provinciale Staten van Limburg, te Valkenburg c. s.,	49	Nederlegging ter griffie.	Meijlink,	265
»	569	P. Holscher en andere liefhebbers der jagt op het eiland Walcheren,	632	»	Wijbenga,	846
»	759	J. E. van Kampen Jz. c. s., te Leens,	779	Hierop is geen verslag uitgebragt.		
»	753	J. Resingen c. s., op Wacheren,	763	»		
»	758	J. Sepers c. s.,	779	»		
»	594	M. Spaargaren, te Oegstgeest,	636	Nederlegging ter griffie.	Beens,	732
»	777	J. baron Taets van Amerongen van Natewisch c. s.,	839	Hierop is geen verslag uitgebragt.		
»	570	B. J. Terpstra c. s., in de gemeente Gaasterland (Friesland),	632	Nederlegging ter griffie.	Wijbenga,	846
»	482	J. van Vliet en andere molenaars, in de gemeenten Zwammerdam, Bodegraven enz.,	612	»	Hoekwater,	687
»	755	R. van der Werff, handelaar in visch, te Leeuwarden,	763	Hierop is geen verslag uitgebragt.		
»	215	S. van der Wilk c. s., te Nieuwveen en Zevenhoven,	409	Nederlegging ter griffie.	Sander,	430
»	301	J. F. Wijtsman c. s., te Oostdongeradeel (Friesland),	549	»	Beens,	605
Kieswet. (*Wets-ontwerp tot herziening der*)	729	J. H. Ameshoff c. s., te Apeldoorn,	659	»	Meijlink,	804
»	305	G. C. Arntzenius c. s., te Goor.	561	»	Hoynck v. Papendrecht	600
»	351	van Asselt c. s., te Oldebroek,	599	»	»	608
»	421	J. Baan Jz. c. s., te Rijssen,	604	»	»	684/685
»	699	J. Binneweg c. s., te Harderwijk,	657	»	Meijlink,	804
»	306	H. Borret c. s., te Weerselo, [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd G. Molenaar.]	561	»	Hoynck v. Papendrecht	600
»	274	A. van den Broecke Azn. c. s., te Middelburg,	516	»	»	»
»	691	H. van den Broek c. s., te Arnhem,	657	»	Meijlink,	804
»	697	J. D. B. Brouwer c. s., te Ede,	»	»	»	»
»	690	R. M. Brouwer c. s., in het district Winschoten, [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd J. D. Schuurman c. s.]	»	»	»	»

Onderwerp van het adres.	N°. der adressen n. volgorde v. inzend.	Namen der Inzenders.	Ingekomen Blz.:	Concl. op het rapport.	Namen der HH. Rapportrs.	Rapport. Blz.:
Kieswet. (*Wets-ontwerp tot herziening der*)	356	G. Brummelhuizen c. s., te Haaksbergen,	599	Nederlegging ter griffie.	Hoynck v. Papendrecht	609
»	473	J. W. van den Burg en twee andere kiezers te Rijssen,	612	»	»	624
»	417	M. E. van Dam c. s., te Zwolle,	604	»	»	685
»	350	G. W. van Dedem c. s., te Dalfsen,	599	»	»	608
»	387	G. J. Derkman c. s., te Denekamp,	561	»	»	600
»	346	D. Doijer Hzn. c. s., te Zwolle,	599	»	»	608
»	693	J. G. H. van der Dussen c. s., te Doorwerth,	657	»	Meijlink,	804
»	347	J. van Dijk c. s., te Zwolle,	599	»	Hoynck v. Papendrecht	608
»	472	H. K. Ebels c. s., in het district Winschoten,	612	»	»	685
»	275	A. H. G. Fokker c. s., te Middelburg,	516	»	»	600
»	325	Gedeputeerde Staten van Gelderland,	589	»	»	607
»	277	Gedeputeerde Staten van het Hertogdom Limburg,	516	»	»	600
»	692	K. van Gingel c. s., te Wageningen, [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd A. H. van Stalborch.]	657	»	Meijlink,	804
»	563	J. G. Heeres c. s., te Oude Pekel-A,	632	»	Hoynck v. Papendrecht	686
»	424	P. van Helmond c. s., in het kanton Axel,	604	»	»	685
»	357	H. Horst c. s., te Lonneker,	599	»	»	609
»	359	J. H. ter Horst c. s., te Rijssen,	»	»	»	»
»	696	J. O. van Ingen c. s., te Renkum, [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd J. Hulshuizen.]	657	»	Meijlink,	804
»	326	Ingezetenen van Beest, Deil, Haaften, Herwijnen, Vuren en Waardenburg, [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd G. de Bruin.]	589	»	Hoynck v. Papendrecht	600
»	327	Ingezetenen van Hulst en Axel, [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd T. Buijsrogge.]	»	»	»	»
»	348	S. A. Jacobs c. s., te Zwolle,	599	»	»	608
»	767	S. Jensema c. s., te Stedum,	825	»	Meijlink,	895
»	355	Kamer van koophandel en fabrieken te Almelo,	599	»	Hoynck v. Papendrecht	609
»	698	G. J. Kapteijn c. s., te Barneveld,	657	»	Meijlink,	804
»	702	N. Kerckhaert c. s., in het kanton Axel,	»	»	»	805
»	328	Kiezers in het district Almelo, wonende in de gemeenten Stad en Ambt Almelo, [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd W. Bootsveld.]	589	»	Hoynck v. Papendrecht	600
»	329	Kiezers in het district Almelo, wonende in de gemeente Vriesenveen,	»	»	»	»
»	303	T. A. A. Kistemaker c. s., te Delden, [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd W. ten Heggelen.]	561	»	»	»
»	419	H. H. Koers c. s., te Wierden,	604	»	»	684
»	344	Kolff van Oosterwijk c. s., te Stad aan 't Haringvliet, Bommel en Ooltgensplaat,	599	»	»	608
»	349	G. Kragt c. s., te Zwollerkerspel,	»	»	»	»
»	538	D. Lewe Quintus c. s., te Winschoten,	617	»	»	686
»	354	Lindenhovius c. s., te Ommen,	599	»	»	608
»	358	J. Lutkebroel c. s., te Losser,	»	»	»	609
»	694	E. van Lynden c. s., te Rheden, [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd C. Thomassen.]	657	»	Meijlink,	804
»	695	Van Lynden van Hemmen c. s., te Heteren en Hemmen, [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd N. de Hartogh.]	»	»	»	»
»	352	A. van Marle c. s., te Heerde,	599	»	Hoynck v. Papendrecht	608
»	774	Raad der gemeente van Appingadam (Groningen),	839	»	Meijlink,	895
»	422	Raad der gemeente Deventer,	604	»	Hoynck v. Papendrecht	685
»	420	C. J. van Riemsdijk c. s., te Hardenberg,	»	»	»	684
»	353	H. A. van Roijen c. s., te Nieuwleuzen en Avereest,	599	»	»	608
»	302	J. B. Schoemaker c. s., te Borne, [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd A. Bolscher.]	561	»	»	600
»	343	G. Scholten Bzn. c. s., te Epe,	599	»	»	608
»	471	T. Schöningh c. s., te Ootmarssum,	611	»	»	624
»	418	T. Schuurman c. s., te Tubbergen,	604	»	»	684
»	290	G. Spruijt c. s., te Kockengen,	516	»	»	600

Onderwerp van het adres.	N°. der adressen n. volgorde v. inzend.	Namen der Inzenders.	Ingekomen Blz.:	Concl. op het rapport.	Namen der HH. Rapportrs.	Rapport. Blz.:
Kieswet. (*Wets-ontwerp tot herziening der*)	304	C. F. Stork c. s., te Oldenzaal,	561	Nederlegging ter griffie.	Hoynck v. Papendrecht	600
»	308	H. Stroink c. s., te Enschedé,	»	»	»	»
»	276	D. Uijttenhooven c. s., te Vlissingen,	516	»	»	»
»	762	J. Vermeulen c. s., te 's Heer-Hendriks-kinderen en Wissekerke (Zeeland),	797	»	van der Poel,	847
»	345	S. de Visser c. s., te Axel,	599	»	Hoynck v. Papendrecht	608
»	731	C. van Vliet c. s., te Teckop (Utrecht),	659	»	Bieruma Oosting,	828
»	43	A. Waalkens c. s., te Blijham,	49	»	Hoekwater,	324
»	321	G. ter Waarbeek c. s., te Almelo,	577	»	Hoynck v. Papendrecht	600
»	701	Van Wassenaer Catwijck c. s., te Bennekom,	657	»	Meijlink,	804
»	700	H. W. Witteveen c. s., te	»	»	»	»
»	423	L. van Woelderen c. s., te Meppel,	604	»	Hoynck v. Papendrecht	685
Kolonisatie op Suriname, door particulieren. (*Tot bevordering der*)	28	M. D. Teenstra, eigenaar te Ulrum, vroeger rijks-cultivateur in Suriname,	45	»	Meijlink,	161
Koopvaardijschepen. (*Wets-ontw. houdende bepalingen omtrent de huishouding en tucht op de*)	235	E. J. Bronbergen c. s., te Veendam en Wildervank (Groningen),	516	»	Hoynck v. Papendrecht	624
»	537	N. Feis c. s., te Amsterdam,	617	»	»	660
»	315	A. T. Giesse c. s., te Dordrecht,	561	»	»	624
»	712	» » »	657	»	van der Poel,	670
»	206	B. Grivel en andere gezagvoerders van Nederl. koopvaardijschepen,	395	Hierop is geen verslag uitgebragt.		
»	234	K. D. de Jong c. s., te Harlingen,	516	Nederlegging ter griffie.	Hoynck v. Papendrecht	624
»	29	Kamer van koophandel en fabrieken te Groningen.	49	»	Meijlink,	266
»	743	Idem te Rotterdam,	689	»	van der Poel,	691
»	233	D. Keus c. s., te Rotterdam,	516	»	Hoynck v. Papendrecht	624
»	733	F. J. Plate en andere reeders te Rotterdam,	666	»	van der Poel,	671
»	479	J. H. E. Schortemeijer c. s., te Rotterdam,	612	»	Hoynck v. Papendrecht	660
»	364	H. A. Tekelenburg en andere gezagvoerders v. Nederl. koopvaardijsch.,	599	»	»	624
»	480	J. J. Werter, te Rotterdam,	612	»	»	660
»	237	J. J. v. d. Woude c. s., te Groningen,	516	»	»	624
»	236	B. J. Wijgers c. s., te Nieuwe en Oude Pekel-A,	»	»	»	»
»	481	Zeemans-collegie » de Vereeniging" te Delfzijl,	612	»	»	660
Loodsdienst der zeeschepen. (*Wets-ontw. houdende bepalingen op de*)	299	De gezamenlijke Binnenloodsen bij het loodswezen v. Goedereede en Maas,	549	»	Wijbenga,	847
»	264	Burgemeester en wethouders der stad Amsterdam,	516	»	»	846
»	265	Kamer van koophandel en fabrieken te Dordrecht,	516	»	»	»
»	266	Idem te Groningen,	»	»	»	»
Nationale militie. (*Wets-ontwerp op de*)	197	Gerrit Out, te Koedijk,	359	»	v. Reede v. Oudtshoorn,	623
Nationale militie, wat de buitenlandsche zeevaart betreft. (*Beschouwingen over de wetgeving op de*)	230	L. C. Steenhuizen c. s., te Veendam, Wildervank, Oude en N. Pekel-A, Sappemeer en Hoogezand (Groning.),	481	»	»	»
Natuur-geneeskunde.	46	Curatoren v. Bethesda, te Laag Soeren,	49	»	Sander,	256
Octrooïen.	47	Hoofdbestuur der Vereeniging ter bevordering v. fabriek- en handwerksnijverheid in Nederland,	»	»	Hoekwater,	325
Onderwerpen van particulieren aard.	772	P. Berkij, te Oud-Vossemeer, over het erlangen van pensioen, ter zake van ligchaamsgebreken, in en door de krijgsdienst verkregen,	833	Hierop is geen verslag uitgebragt.		
»	52	P. G. van den Bosch, te Assen, houdende aanbeveling van het plan van zijn vader, om ons Rijk op min kostbare wijze van voldoende rivier- en andere afleidingen te voorzien,	53	Nederlegging ter griffie.	»	325
»	19	Pieter Cléban, te Amsteldijk, betrekk. zijn geschil met het Gouvernement ter zake van een suikercontract,	31	Overg. tot de orde van den dag.	Sander,	256
»	23	A. J. Geluk, te Oud-Vossemeer, betr. zijne inlijving bij de nation. militie,	37	Nederl. ter griffie en verzend. bij afschrift aan de Min. v. Binnenl. Zaken en v. Oorlog.	Meijlink,	160

Onderwerp van het adres.	N°. der adressen n. volgorde v. inzend.	Namen der Inzenders.	Ingekomen Blz.:	Concl. op het rapport.	Namen der HH. Rapportrs.	Rapport. Blz.:
Onderwerpen van particulieren aard.	286	A. Hagoort, te Dussen (Noordbrab.), betrekkelijk zijne toelating als lid van den gemeenteraad aldaar,	516	Overg. tot de orde van den dag.	Beens,	761
»	765	C. en P. Koning, te Texel, betrekkel. de inlijving van den laatsten bij de nationale militie,	809	Hierop is geen verslag uitgebragt.		
»	526	G. A. Lexau Rijsterborgh, gepens. ritmeester der O.-I. cavalerie, betrekk. de aanspraak zijner echtgenoote op een weduwen-pensioen,	616	»		
»	287	N. Nijssen, te Delft, omtrent het ontslag van zijn neef uit de krijgsdienst,	516	Nederl. ter griffie en verzend. bij afschr. aan de Min. v. Binnenl. Z. en v. Oorlog, met verz. om inlichtingen.	Hoekwater,	647/648
»	227	D. Oostinga, te Heerenveen, houdende nadere bedenkingen wegens de inlijv. van zijn zoon bij de nation. militie,	471	Hierop is geen verslag uitgebragt.		
»	63	H. L. J. Römer en andere ambten. van het openb. minist. bij kantongeregten, betr. de verbet. hunner bezoldiging,	61	Nederlegging ter griffie.	Sander,	256
»	285	H. F. J. Rup, chirurgijn te 's Hage, omtrent de door hem ondervonden weigering van zijn verzoek om aan eene onzer hoogescholen een doctoraal examen af te leggen,	516	Nederl. ter griffie en verzending bij afschrift aan den Minister van Binnenl. Zaken.	de Poorter, [Ber. over de concl. v. het rapp., 850, 889.]	849
»	483	A. L. Rutgers v. Rozenburg, gepens. ambten. van het postkantoor te Amsterdam, houdende eene klagt over te weinig genoten emolumenten,	612	Overg. tot de orde van den dag.	Hoekwater,	687
»	6	M. van Selms en andere predikanten in den ring Sloten (classis Sneek), om verhooging hunner rijks-bezoldiging op hunne standplaatsen,	7	Nederlegging ter griffie.	Sander,	255
»	745	H. G. Stahl, boekhandel. te 's Hage, betrekk. de afwijzing van het verzoek om gratie van of voor jhr. Salvador en S. Fongers,	719/825	Hierop is geen verslag uitgebragt.		
»	283	S. Trompert, ingezeten v. Neerl. Indie, wegens restitutie van gelden, en willekeurig beheer in eene gewijsde zaak,	516	Overg. tot de orde van den dag.	Hoynck v. Papendrecht	624
»	732	Jan Uffels, arbeider en verveener in Nederland, betrekk. de verlenging v. de verveeningslijn in de gemeente Blankenham,	660	»	Bieruma Oosting,	828
»	217	C. R. Vincent, te Elburg, omtr. zijne belangen ten aanzien van een bij de gewezen momboirkamer te Utrecht voorhanden geweest kapitaal,	409	Hierop is geen verslag uitgebragt.		
»	319	L. van Vliet, te 's Hage, betrekk. het erlangen van vergoeding voor vroeger jegens hem gepleegd onregt door zijne uitzetting uit de Preanger Regentschappen,	562	Overg. tot de orde van den dag.	Hoynck v. Papendrecht	759
Onderwijs. (Wets-ontw. tot regel. van het lager)	333	P. K. Abbing, leeraar der Hervormde gemeente te Ginneken,	599	Nederlegging ter griffie.	Hoekwater,	613
»	464	F. Allart, openbaar onderwijzer op het eiland Marken,	611	»	Hoynck v. Papendrecht	648
»	590	N. E. N. van Ameron en andere leden van Christelijke kerkgenootschappen te Bolsward,	635	»	Wijbenga,	898
»	402	H. G. H. Antink c. s., te Haarlem,	604	»	Hoynck v. Papendrecht	648
»	561	J. M. Baart de la Faille en andere leden van Christel. kerkgenoots., te Leeuwarden,	631	»	Wijbenga,	846
»	437	J. A. Barbas c. s., te Hattem,	611	»	Hoynck v. Papendrecht	648
»	339	A. J. Beck c. s., te Utrecht,	599	»	Wijbenga,	649
»	648	J. W. Becking c. s., te Wons (Friesland),	656	»	van der Poel,	836
»	324	A. J. van Beeck Calkoen c. s., te Utrecht,	577	»	Hoynck v. Papendrecht	610
»	540	Bestuur der vereeniging tegen het pauperisme,	631	»	Hoekwater,	686
»	372	Bestuur der vereenig. ter verbreiding der waarheid, te Amsterdam,	603	»	Hoynck v. Papendrecht [Ber. over de concl. v. het rapport, 632-633.]	632
»	431	Bestuur van de bijzondere school der 1ste klasse te Appeltern,	611	»	Wijbenga,	846
»	342	Idem aan den Stillen Rhijn te Leyden,	599	»	»	649
»	370	Idem te Leyden,	603	»	Beens,	627
»	301a	Idem te Utrecht,	561	»	Hoynck v. Papendrecht	595
»	720	C. Betje c. s., te Bedum (Groningen),	659	»	Bieruma Oosting,	830

Onderwerp van het adres.	N°. der adressen n. volgorde v. inzend.	Namen der Inzenders.	Ingekomen Blz.:	Concl. op het rapport.	Namen der HH. Rapportrs.	Rapport. Blz.:
Onderwijs. (*Wets-ontw. tot regel. van het lager*)	606	P. Beversluis c. s., te Dordrecht,	656	Nederlegging ter griffie.	Nolthenius,	760
»	775	B. de Beij c. s.,	839	»	van der Poel,	894
»	509	M. Bichon van IJsselmonde, te Rotterdam,	615	»	Hoynck v. Papendrecht	648
»	436	J. Binneweg c. s., te Harderwijk,	611	»	»	»
»	535	J. G. Blaauw c. s., te Elst bij Rhenen,	617	»	de Poorter,	758
»	600	W. Bloem, predikant en leden van de Hervormde gemeenten in het Maas- en Waalsche,	655	»	Nolthenius,	805
»	770	J. Blok c. s., in het 8ste district der provincie Noordbrabant,	833	»	van der Poel,	894
»	557	K. Blonk c. s., te Vlissingen,	631	»	de Poorter,	758
»	735	F. de Boer c. s., te Koudum (Friesland),	675	»	van der Poel,	893
»	650	F. K. Boersma c. s., te Rinsumageest enz. (Friesland), [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd J. K. Hania.]	656	»	Nolthenius,	806
»	381	J. A. ten Bokkel Huinink c. s., te Doornspijk (prov. Gelderland),	603	»	Hoynck v. Papendrecht	648
»	617	A. Bons c. s., te Bleskensgraaf en Hofwegen (Zuidholland),	656	»	Nolthenius,	760
»	749	K. Boon c. s., te Berkhout (Noordbrabant),	763	»	van der Poel,	892
»	673	P. A. Borger en andere leden der Hervormde gemeente te Amerongen,	656	»	»	848
»	404	C. C. van den Bosch c. s., te Goes,	604	»	de Poorter,	758
»	454	A. Bosman c. s., te Schiedam,	611	»	Hoynck v. Papendrecht	648
»	341	F. van Brakell, opzigter eener bijzondere school der 1ste kl. te Lienden,	599	»	Wijbenga,	649
»	400	D. Bresser c. s., te Strijen (Zuidholl.),	604	»	de Poorter,	758
»	614	C. G. van den Broek en andere leden der Hervormde kerk te Leyderdorp (Zuidholland),	656	Hierop is geen verslag uitgebragt.		
»	612	J. J. van den Broek c. s., te 's Gravezande (Zuidholland), [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd J. J. van den Bosch.]	»	Nederlegging ter griffie.	Bierama Oosting,	829
»	397	J. D. de Bruin Legner c. s., te Loosduinen (Zuidholland),	604	»	Wijbenga,	650
»	665	D. Buddingh, leeraar aan de Koninkl. Academie te Delft en andere leden v. h. Nederlandsche Onderwijzersgenootschap,	656	»	Bieruma Oosting,	829
»	433	C. D. L. Bühler c. s., te Andel (Noordbrabant),	611	»	Hoynck v. Papendrecht	648
»	369	Burgemeester en wethouders van de gemeente Ambt Hardenberg,	603	»	Beens,	627
»	689	Burgemeester en wethouders der gemeente Luiksgestel (Noordbrabant),	657	»	van der Poel,	807
»	608	H. J. Burgerhoudt c. s., te Schiedam,	656	»	Nolthenius,	890
»	582	W. graaf van Bylandt c. s., te Delft,	635	»	Wijbenga,	897
»	498	H. W. van Campen c. s., te Zelhem (Gelderland),	615	»	Hoynck v. Papendrecht	649
»	602	Dr. Capadose, te 's Gravenhage,	656	»	Nolthenius,	759
»	445	J. A. Carlier c. s., te Zuilichem en Nieuwaal (Gelderland)	611	»	Wijbenga,	846
»	726	L. H. F. Chaille c. s., in Friesland,	659	»	van der Poel,	893
»	449	A. P. A. du Cloux c. s., te Oldebroek (Gelderland),	611	»	Hoynck v. Papendrecht	649
»	778	M. M. Cohen jr. c. s., te Groningen,	851	Hierop is geen verslag uitgebragt.		
»	680	Commissie van plaatselijk toevoorzigt te Marum,	656	Nederlegging ter griffie.	van der Poel,	847
»	394	B. Corts c. s., te Leyden,	604	»	Wijbenga,	649
»	558	L. H. F. Creutzberg c. s., te Oosterland (Zeeland),	631	»	de Poorter,	758
»	584	B. S. van Deinse c. s. te Naaldwijk (Zuidholland), [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd L. Valstur.]	635	»	Wijbenga,	897
»	616	J. J. van Deinse en andere leden der Hervormde kerk te IJsselmonde (Zuidholland), [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd H. Dorsman.]	656	»	Nolthenius,	890
»	336	A. Dekkers en L. G. James, leeraars der Nederduitsch- en Waalsch-Hervormde gemeenten te Breda,	599	»	Wijbenga,	897
»	504	C. van Deutekom c. s., te Varik (Gelderland),	615	»	Hoynck v. Papendrecht	648
»	467	Diakenen der Nederduitsch-Gereformeerde gemeente te Utrecht,	611	»	Hoekwater,	686

Onderwerp van het adres.	N°. der adressen n. volgorde v. inzend.	Namen der Inzenders.	Ingekomen Blz.:	Concl. op het rapport.	Namen der HH. Rapportrs.	Rapport. Blz.:
Onderwijs. (*Wets-ontw. tot regel. van het lager*)	740	Diakenen der Nederduitsch-Herv. gemeente te Vlissingen,	689	Nederlegging ter griffie.	van der Poel,	892
»	554	A. van Dorsser c. s., te Stellendam (Zuidholland),	631	»	de Poorter,	758
»	534	A. J. Dronkers c. s., te Middelburg,	617	»	»	»
»	410	Dr. S. H. Droogendijk c. s., te Westbroek en Achttienhoven (Utrecht),	604	»	Wijbenga,	650
»	401	J. Drost c. s., te Hellevoetsluis,	»	»	»	»
»	622	M. Dijkers c. s., te Sommelsdijk (Zuidholland),	656	»	Nolthenius,	760
»	378	R. van Eck c. s., te Randwijk (prov. Gelderland),	603	»	Hoynck v. Papendrecht	648
»	516	N. E. Ernst Vetten c. s., te Seroskerke (Zeeland),	611	»	»	»
»	610	A. Eijkelenboom c. s., te Oud-Alblas (Zuidholland),	656	»	Nolthenius,	760
»	652	J. W. Felix c. s., te Heeg (Friesland),	»	»	»	»
»	591	J. D. Fledderus en andere leden van den kerkeraad der Herv. gemeente te Olde- en Nijeberkoop (Friesland), [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd J. G. Mulders.]	635	»	de Poorter,	758
»	507	G. van der Flies Az. c. s., te Oosterwolde (Gelderland),	615	»	Hoynck v. Papendrecht	648
»	521	O. M. Franssen c. s., te Zwolle,	616	»	»	649
»	502	G. L. Fruitier de Talma c. s., te Scherpenzeel (Gelderland),	615	»	»	648
»	653	G. A. Fijn van Draat c. s., te Lutten aan de Dedemsvaart,	656	»	van der Poel,	836
»	375	H. Gann Dunn c. s., te Fijnaart en Heiningen (Noordbrabant),	603	»	de Poorter,	758
»	330	Gedeputeerde Staten van de provincie Drenthe,	599	»	Hoynck v. Papendrecht	759
»	611	D. de Geus Lz. c. s., te 's Gravendeel (Zuidholland),	656	»	Nolthenius,	835
»	463	B. Gewin en andere leden der Herv. gem. te Heemstede (Noordholland),	611	»	Hoynck v. Papendrecht	648
»	552	W. J. Gezelschap c. s., te Kootwijk (Gelderland),	631	»	de Poorter,	758
»	389	D. Gildemeester c. s., te Elburg (Gelderland),	603	»	Wijbenga,	649
»	338	J. J. Gobius du Sart c. s., te Nigtevecht,	599	»	»	»
»	442	F. Goedhart c. s., te Elst (Gelderl.),	611	»	Hoynck v. Papendrecht	648
»	279	F. G. Goossen en A. de Bruijne Jz., te Goes,	516	»	»	583
»	670	C. N. de Graaff c. s., te Oudshoorn en Koudekerke (Zuidholland),	656	»	Nolthenius,	806
»	520	P. de Grient Dreux c. s., te Witmarssum (Friesland),	616	»	Beens,	732
»	718	J. H. Guldenarm c. s., te Engwierum (Friesland),	659	»	Nolthenius,	891
»	334	J. H. Gunning jr. c. s., te Blaauwkapel, Hilversum en 's Graveland,	599	»	Hoekwater,	613
»	536	H. E. van Gunst c. s., te Steenwijk,	617	»	de Poorter,	758
»	519	P. C. Hamstra c. s., te Harlingen,	616	»	Hoynck v. Papendrecht	469
»	666	F. Hankock c. s., te Amsterdam,	656	»	van der Poel,	807
»	462	J. P. Hasebroek c. s., te Amsterdam,	611	»	Hoynck v. Papendrecht	648
»	492	R. Hatting, predikant, c. s., te Tubbergen (Overijssel),	615	»	Beens,	732
»	528	J. B. Hatting c. s., te Oude Wetering,	617	»	de Poorter,	758
»	415	G. J. van der Heiden c. s., te Ommen (prov. Overijssel),	604	»	Hoynck v. Papendrecht	648
»	293	O. G. Heldring c. s., te Hemmen,	535	»	» [Ber. over de concl. v. het rapport, 595-597.]	595
»	748	C. H. van Herwerden c. s., te Groningen,	763	»	van der Poel,	892
»	529	H. van Heumen en S. Wagenaar, onderwijzers te Delft,	617	»	Hoekwater,	686
»	532	W. J. Heijdanus c. s., te Weesp, [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd F. Boogaard.]	»	»	de Poorter,	758
»	577	S. J. de Hoest c. s., te Nijkerk op de Veluwe, [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd K. van Aller.]	635	»	Wijbenga,	897
»	580	Mr. F. van Hogendorp c. s., te 's Hage,	»	»	de Poorter,	758
»	766	E. J. van Holthe c. s., te Dwingelo,	825	»	van der Poel,	892
»	605	G. 't Hooft c. s., te Dordrecht,	656	»	Nolthenius,	760
»	309	M. J. Hoog c. s., te Barneveld,	603	»	de Poorter,	758

Onderwerp van het adres.	N°. der adressen n. volgorde v. inzend.	Namen der Inzenders.	Ingekomen Blz.:	Concl. op het rapport.	Namen der HH. Rapportrs.	Rapport. Blz.:
Onderwijs. (Wets-ontw. tot regel. van het lager)	750	G. A. Hoog c. s., te Dirksland c. a. (Zuidholland),	763	Nederlegging ter griffie.	van der Poel,	891
»	760	S. A. van Hoogstraten c. s., te 's Hage,	797	»	»	894
»	682	J. B. Horst c. s., te Oldenzaal,	656	»	»	891
»	716	L. van der Horst c. s., te Oosthuizen (Noordholland),	659	»	Nolthenius,	890
»	525	M. C. van Houten c. s., te Meppel,	616	»	Hoynck v. Papendrecht	648
»	367	Mr. W. J. van Hoytema c. s., in de provincie Utrecht,	603	»	Beens,	627
»	643	L. Huisman c. s., te Oppenleuzen (Friesland),	656	»	Nolthenius,	670
»	771	R. E. Huisman c. s., te Usquert (Groningen),	833	»	van der Poel,	894
»	579	T. C. R. Huijdecoper, predikant te 's Gravenhage,	635	»	Wijbenga,	897
»	638	A. A. Hijma c. s., te Hijum (Friesland),	656	»	Nolthenius,	806
»	496	Ingezetenen van Meeuwen en Hagoort (Noordbrabant), [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd H. W. Eigeman.]	615	»	Hoynck v. Papendrecht	649
»	636	W. Jaeobs de Jong c. s., te Ylst en Oosthem (Friesland),	656	»	Nolthenius,	805
»	384	W. Jacobson c. s., te Herwijnen (pro. Gelderland),	603	»	de Poorter,	758
»	604	W. J. Jansen c. s., te Delft,	»	»	Nolthenius,	760
»	632	F. J. Jansen Schoonhoven c. s., te Gaasterland (Friesland), [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd N. O. de Jong.]	656	»	»	835
»	655	W. Janssonius c. s., te Usquert (Groningen),	»	»	»	760
»	376	A. Jansz c. s., te Arnhem,	603	»	Hoynck v. Papendrecht	648
»	393	H. Joffers en andere leden der afgescheidene Gereform. gem. te 's Hage,	604	»	Wijbenga,	649
»	435	E. D. J. de Jongh c. s., te Tiel,	611	»	Hoynck v. Papendrecht	648
»	411	W. J. Jorissen c. s., te Oud-Loosdrecht (Utrecht),	604	»	Wijbenga, [Ber. over de concl. v. het rapport 650-651.]	650
»	371	A. W. Kamp en andere oprigters eener Zondagsschool te Meppel,	603	»	Hoekwater,	628
»	469	G. Kamp c. s., te Almelo,	611	»	Hoynck v. Papendrecht	648
»	396	J. Kant van Andel c. s., te Gorinehem,	604	»	»	»
»	460	R. N. Kempenaer c. s., te Woubrugge (Zuidholland),	611	»	»	»
»	593	Kerkeraad der Christel. afgescheidene gem. te Axel, Neuzen en Zaamslag,	636	»	Wijbenga,	898
»	494	Idem te Baarland (Zeeland),	615	»	»	846
»	663	Idem te Bodegraven (Zuidholland),	656	»	Nolthenius,	835
»	660	Idem te Donkerbroek en Haule,	»	Hierop is geen verslag uitgebragt.		
»	548	Idem te Harlingen,	631	Nederlegging ter griffie.	Hoekwater,	686
»	414	Idem te Kampen,	604	»	»	629
»	493	Idem te Koudum (Friesland),	615	»	Wijbenga,	846
»	661	Idem te Nieuwe Pekel-A (Groningen)	656	»	Bieruma Oosting,	829
»	395	Idem te Rotterdam,	604	»	Wijbenga,	650
»	659	Idem te Sneek en elders in Friesland,	656	»	van der Poel,	836
»	664	Idem te Uithuistermeden (Groningen) [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd K. J. Buurma.]	»	»	Nolthenius,	890
»	722	Idem te Varsseveld, Aalten enz.,	659	»	»	760
»	723	Idem te Warffum (Groningen),	»	»	Bieruma Oosting,	830
»	662	Idem te Wildervank (Groningen),	656	»	»	829
»	549	Idem te Zwolle, Rouveen enz.,	631	»	Hoekwater,	686
»	667	Kerkeraad der Herstelde Luthersche gemeente te Amsterdam,	656	»	van der Poel,	836
»	644	Kerkeraad der Hervormde gemeente te Buitenpost (Friesland),	»	»	Nolthenius,	835
»	511	Idem te Capelle op den IJssel, [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd L. Doedes c. s.]	615	»	Beens,	732
»	618	Idem te 's Grevelduin Capelle en Vrijhoeven (Zuidholland),	656	»	Nolthenius,	760
»	599	Idem te Hall (Gelderland),	»	»	»	805
»	385	Idem te Herwijnen (Gelderland), [Bij het uitbrengen v. h. rapp. is genoemd G. K. v. Rossum Waalkens.]	603	»	de Poorter,	758
»	675	Idem te Hornhuizen (Groningen),	656	»	van der Poel,	847
»	403	Idem te Huizen (Noordholland),	604	»	Hoynck v. Papendrecht	648
»	739	Idem te Kockengen, [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd G. Spruijt.]	689	»	van der Poel,	893

Onderwerp van het adres.	N°. der adressen in volgorde v. inzend.	Namen der Inzenders.	Ingekomen Blz.:	Concl. op het rapport.	Namen der HH. Rapportrs.	Rapport. Blz.:
Onderwijs. (*Wets-ontw. tot regel. van het lager*)	393	Kerkeraad der Hervormde gemeente te Nunspeet, [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd J. C. Eijkman, predik.]	604	Nederlegging ter griffie.	Hoynck v. Papendrecht	648
»	446	Idem te Renkum en Heelsum (Gelderland),	611	»	»	»
»	623	Idem te Retranchement (Zeeland),	656	»	Nolthenius,	891
»	714	Idem te Rotterdam,	659	»	van der Poel,	893
»	781	Idem te Schoonrewoerd,	879	Hierop is geen verslag uitgebragt.		
»	556	Idem te Sluis,	631	Nederlegging ter griffie.	de Poorter,	758
»	278	Id. der Christ. Ger. gem. te Staphorst,	516	»	Hoynck v. Papendrecht	583
»	719	Id. der Herv. gem. te Staphorst (Over.)	659	»	Nolthenius,	760
»	331	Idem te Utrecht,	599	»	Hoekwater,	613
»	578	Idem te Vaassen op de Veluwe,	635	»	de Poorter,	758
»	598	Idem te Voorthuizen (Gelderland),	655	»	Nolthenius,	805
»	585	Kerkeraad en kerkvoogden der Hervormde gemeente te Schipluiden (Zuidholland),	635	»	de Poorter,	758
»	444	Kerkeraad en leden der Hervormde gemeente te Hedel (Gelderland),	611	»	Hoynck v. Papendrecht	648
»	736	Idem Rouveen (Overijssel),	675	»	van der Poel,	891
»	641	Idem Woudsend enz. (Friesland),	656	»	Nolthenius,	760
»	408	D. Kersbergen c. s., te Nigtevecht, Baambrugge enz. (Utrecht),	604	»	Hoynck v. Papendrecht	648
»	668	N. J. Kist c. s., te Leyden,	656	»	Nolthenius,	835
»	503	J. G. Kleber c. s., te Hurwenen (Geld.)	615	»	Hoynck v. Papendrecht	648
»	627	W. Kluever c. s., te Cothen (Utrecht),	656	»	Nolthenius,	835
»	501	J. J. Knap c. s., te Putten (Gelderl.),	615	»	Hoynck v. Papendrecht	648
»	434	J. B. Knottnerus c. s., te Almkerk en Emmichoven (Noordbrabant),	611	»	»	649
»	500	J. D. C. Koch c. s., te Valburg (Gelderland),	615	»	»	648
»	738	C. E. van Koetsveld, predikant bij de Nederd. Herv. gemeente te 's Hage,	689	»	Bieruma Oosting,	830
»	530	E. de Koning c. s., te Rijsoord en Strevelshoek,	617	»	de Poorter,	758
»	323	F. de Koning c. s., in het 5de district van Zuidholland,	577	»	Hoynck v. Papendrecht	609
»	657	J. J. Kooiker c. s., te Rolderveen, gemeente Nijeveen (Drenthe),	656	»	Nolthenius;	760
»	550	H. M. G. Koolhaas c. s., te Doetinchem,	631	»	Hoekwater,	686
»	409	C. J. Krafft c. s., te Veenendaal (Utrecht),	604	»	»	629
»	531	W. Kraijenbelt c. s., te Overschie,	617	»	de Poorter,	758
»	637	J. R. Krenlen c. s., te Hallum (Friesl.),	656	»	Nolthenius,	806
»	438	Krul van Stompwijk c. s., te Nijmegen,	611	»	Hoekwater,	686
»	461	J. van Kuijk c. s., te Nieuw-Beijerland,	»	»	Hoynck v. Papendrecht	648
»	495	J. Kwast, onderwijzer te Wognum,	615	»	Beens,	732
»	466	P. J. Laan c. s., te Utrecht,	611	»	Hoynck v. Papendrecht	649
»	560	H. A. Laan en andere leden der Herv. gemeente te Zegveld (Utrecht),	631	»	de Poorter,	758
»	551	J. Lagerweij c. s., te Wageningen,	»	»	»	»
»	684	D. Landmeter c. s., in de prov. Friesl.,	657	»	Nolthenius,	836
»	715	C. Leenheer Hzn. c. s., te Heerjansdam en kleine Lindt (Zuidholland), [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd P. van der Poel.]	659	»	»	760
»	441	H. A. Leenmans c. s., te Aalst (Gelderland),	611	»	Hoynck v. Papendrecht	648
»	379	M. van Leeuwen c. s., te Garderen (Gelderland),	603	»	Hoekwater,	629
»	399	H. J. Lemkes c. s., te Aarlanderveen en Alphen (Zuidholland),	601	»	Hoynck v. Papendrecht	648
»	574	W. A. van der Linden c. s., te Spran g (Noordbrabant),	635	»	de Poorter,	758
»	779	C. W. A. Lisman c. s., te Leyden,	867	Hierop is geen verslag uitgebragt.		
»	448	G. van Loenen c. s., te Wamel (Gelderland),	611	Nederlegging ter griffie.	Hoynck v. Papendrecht	648
»	559	A. A. Looijen c. s., te Grijpskerke (Zeeland),	631	»	de Poorter,	758
»	512	P. M. Losgert c. s., te Molenaarsgraaf (Zuidholland),	616	»	Hoynck v. Papendrecht	648
»	439	E. van Lynden c. s., te Velp (Gelderl.),	611	»	»	»
»	518	W. H. van Lynden c. s., te Zeist (Utrecht),	616	»	»	649
»	458	A. Mac Pherson c. s., te Katwijk a/Zee,	611	»	de Poorter,	758
»	514	W. J. Mandemaker c. s., te Alblasserdam (Zuidholland),	616	»	Hoynck v. Papendrecht	648
»	672	G. Mees Az. c. s., te Rotterdam,	656	»	van der Poel,	837

Onderwerp van het adres.	N°. der adressen n. volgorde v. inzend.	Namen der Inzenders:	Ingekomen Blz.:	Concl. op het rapport.	Namen der HH. Rapportrs.	Rapport. Blz.:
Onderwijs. (Wets-ontw. tot regel. van het lager)	524	H. van der Meulen c. s., te Gaast (Groningen),	616	Nederlegging ter griffie.	Hoynck v. Papendrecht	618
»	646	R. J. van der Meulen c. s., te Hemelum (Friesland),	656	»	Nolthenius,	760
»	440	Van Meurs c. s., te Gendringen (Gelderland), [Bij het uitbrengen van het rapp. is genoemd Dullemond.]	611	»	Wijbenga,	846
»	573	J. Meijer c. s., te Hoogeloon, Eersel en Veldhoven (Noordbrabant),	635	»	de Poorter,	758
»	547	H. H. Middel, predikant en andere leden der Christelijke Afgescheidene gemeente te Middelburg,	631	»	Hoekwater,	686
»	631	W. Middelveld c. s., te Lemmer,	656	»	Nolthenius,	890
»	453	A. J. Molenaar en andere leden van den kerkeraad der Herv. gemeente te Scheveningen,	611	»	Hoynck v. Papendrecht	648
»	452	D. Molenaar, predikant te 's Hage,	»	»	»	»
»	405	E. Moll c. s., te Goes,	604	»	Wijbenga,	650
»	601	J. Moll Jz., predikant bij de Nederd.-Herv. gemeente te 's Gravenhage,	656	»	Bieruma Oosting,	828
»	756	J. C. de Mol Moncourt c. s., te Gron.,	779	»	van der Poel,	836
»	620	P. J. Montijn en andere leden der Gereformeerde gemeente van Oud- en Nieuw-Goudriaan (Zuidholland),	656	»	Nolthenius,	890
»	619	P. Mouilyon Loijsen c. s., te Rozenburg (Zuidholland),	»	»	Bieruma Oosting,	829
»	451	N. Naeff c. s., te Opijnen en den Tielerwaard (Gelderland),	611	»	Beens,	732
»	383	R. C. Neelmeijer c. s., te Ede (Gelderland),	603	»	Hoynck v. Papendrecht	648
»	782	H. Nienbuur Ferf en andere schoolopzieners in de prov. Friesland,	879	Hierop is geen verslag uitgebragt.		
»	522	J. P. Nonhebel c. s., te Ambt Hardenberg (Overijssel),	616	Nederlegging ter griffie.	»	»
»	658	L. A. Offenhaus en andere leden der Herv. Kerk te	656	»	Nolthenius,	835
»	678	A. Offers en andere leden van de vereeniging tot afschaffing van den sterken drank te Stadskanaal, [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd H. J. ten Doornkant.]	»	»	Bieruma Oosting,	830
»	322	A. van Olveren c. s., te Colijnsplaat (Zeeland),	577	»	Hoynck v. Papendrecht	609
»	366	Onderwijzersgenootschap, (Hoofdvereeniging van het Nederlandsche)	603	»	Bieruma Oosting,	627
»	541	Het onderwijzersgezelschap te Druten (Gelderland),	631	»	Hoekwater,	687
»	751	Idem te Gorredijk (Friesland), [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd Wilgersma.]	763	»	van der Poel,	807
»	674	Idem »de Marne" in Groningen, [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd J. P. Beukema.]	656	»	»	(*) 892
»	725	De onderwijzersvereeniging in het 8ste district van Zuidholland,	659	»	Bieruma Oosting,	830
»	468	W. Opzoomer c. s., te Wijk bij Duurstede,	611	»	Hoynck v. Papendrecht	649
»	337	D. van Os c. s., te Nieuw-Loosdrecht,	599	»	Wijbenga,	»
»	398	R. J. W. Ottolander c. s., te Boskoop (Zuidholland),	604	»	de Poorter,	758
»	455	G. J. A. A. van Pallandt c. s., te Sassenheim en Lisse (Zuidholland),	611	»	Hoynck v. Papendrecht	648
»	497	C. W. Pape c. s., te Arnhem,	615	»	Beens,	732
»	607	M. A. Perk c. s., te Dordrecht, [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd A. Michelsen.]	656	»	Bieruma Oosting,	829
»	757	D. B. Perkop c. s., te Appingadam,	779	»	van der Poel,	836
»	490	Raad der gemeente Bergeijk (Noordbrabant),	615	»	Beens,	731
»	546	Id. van Bladel en Netersel (Noordbrabant),	631	»	» [Ber. over de concl. van het rapport, 731.]	»
»	545	Id. van Borkel en Schaft (Noordbrab.),	»	»	Beens,	»
»	407	Id. van Bunschoten (Utrecht),	604	»	Hoekwater,	629
»	572	Id. van Doetinchem,	635	»	Wijbenga,	897
»	542	Id. van Dommelen (Noordbrabant),	631	»	Beens,	731
»	737	Id. van Duizel en Steensel (Noordbr.),	675	»	van der Poel,	807
»	488	Id. van Eersel (Noordbrabant),	615	»	Beens,	731

(*) In den 4den reg. v. o. van dit rapport staat: *het wets-ontwerp*, lees: » het lager onderwijs".

Onderwerp van het adres.	N°. der adressen n. volgorde v. inzend.	Namen der Inzenders.	Ingekomen Blz.:	Concl. op het rapport.	Namen der HH. Rapportrs.	Rapport. Blz.:
Onderwijs. (*Wets-ontw. tot regel. van het lager*)	430	Raad der gemeente Hoogeloon, Hapert en Casteren,	611	Nederlegging ter griffie.	Becns,	731
»	686	Id. van Oerle (Noordbrabant),	657	»	Nolthenius,	890
»	489	Id. van Oostel-, Westel- en Middelbeers (Noordbrabant),	615	»	Beens,	731
»	485	Id. van Reusel (Noordbrabant),	»	»	»	»
»	543	Id. van Riethoven (Noordbrabant),	631	»	»	»
»	486	Id. van Valkenswaard (Noordbrab.),	615	»	»	»
»	742	Id. van Veldhoven en Mereveldhoven (Noordbrabant),	689	»	van der Poel,	807
»	487	Id. van Vessem, Wintelre en Knegsel (Noordbrabant),	615	»	Beens,	731
»	687	Id. van Waalre (Noordbrabant),	657	»	van der Poel,	807
»	688	Id. van Wehl,	»	Hierop is geen verslag uitgebragt.		
»	544	Id. van Westerhoven (Noordbrabant),	631	Nederlegging ter griffie.	Beens,	731
»	671	C. J. van Raalten c. s., te Baarn en Soest,	656	»	van der Poel,	836
»	499	A. gravinne van Rechteren c. s., te Appeltern (Gelderland),	615	»	Hoynck v. Papendrecht	649
»	581	H. Regenbogen c. s., te 's Gravenhage,	635	»	de Poorter,	758
»	368	Regenten der Nederd. Herv. diaconiescholen te Utrecht,	603	»	Beens,	627
»	741	J. Reijers JCz. c. s., in Staats-Vlaanderen, [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd de afdeeling » Westelijk deel van Staats-Vlaanderen" van het Ned. Onderwijzers-genootsch.]	689	»	van der Poel,	807
»	465	J. F. Rest en andere leden van den kerkeraad der Hervormde gemeente te Middelburg,	611	»	Hoynck v. Papendrecht	649
»	587	J. J. Richard c. s., te Hilversum (Noordholland),	635	»	Wijbenga,	897
»	576	A. Roeloffs c. s., te Apeldoorn,	»	»	de Poorter,	758
»	615	C. van Rooijen c. s., te Ooltgensplaat (Zuidholland), [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd J. van Don.]	656	»	Nolthenius,	760
»	412	J. van Rossum c. s., te Bunschoten (Utrecht),	604	»	Wijbenga,	650
»	506	C. le Roy c. s., te Gameren (Gelderl.),	615	»	de Poorter,	758
»	377	D. van den Rozen c. s., te Wisch en Aalten (Gelderland), [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd J. Boland.]	603	»	Hockwater,	629
»	656	A. Rutgers c. s., te Uithuistermeeden (Groningen),	656	Hierop is geen verslag uitgebragt.		
»	470	T. Ruijs c. s., te Kampen,	611	Nederlegging ter griffie.	Hoynck v. Papendrecht	649
»	575	J. de Ruijter c. s., te Sprang, Vrijhoeven-Capelle en Capelle (Noordbrab.), [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd G. Oerlemans.]	635	»	Wijbenga,	897
»	645	F. van der Schaaf c. s., te Buitenpost (Friesland), [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd H. de With.]	656	»	Nolthenius,	835
»	380	Schoolcommissie te Epe (Gelderland),	603	»	Wijbenga,	649
»	681	Id. te Grootegast (Groningen),	656	»	van der Poel,	806
»	533	G. J. Schott, onderwijzer te Wijk bij Duurstede,	617	»	Hoekwater,	686
»	517	L. Schouten Hz. c. s., te Koudekerke (Zeeland),	615	»	Hoynck v. Papendrecht	648
»	388	Dr. P. D. Schouw Santvoort en P. W. van Rossum, predikanten te Arnhem en Elkum,	603	»	de Poorter,	758
»	555	J. J. Schrieke c. s., te Alkmaar,	631	»	»	»
»	553	A. H. C. Senus c. s., te Kralingen,	»	»	»	»
»	450	J. C. Sepp c. s., te Beusichem (Gelderland),	611	»	Hoynck v. Papendrecht	649
»	413	J. Sibles, predikant te Steenwijk,	604	»	Beens,	627
»	639	J. C. A. van de Siepkamp c. s., te Oosterzee (Friesland),	656	»	Nolthenius,	834
»	447	H. Sipman c. s., te Heteren (Gelderl.),	611	»	Hoynck v. Papendrecht	648
»	510	J. J. Sjoers, te Delfshaven,	616	»	»	»
»	459	A. Slot c. s., te Tienhoven, Breukelerveen en Oud-Maarsseveen (Zuidholland),	611	»	»	»
»	335	A. Slotemaker Czn. c. s., in Zeeland,	599	»	Hoekwater,	613
»	630	S. A. van der Sluis c. s., te Makkum,	656	»	Nolthenius,	835

Onderwerp van het adres.	N°. der adressen n. volgorde v. inzend.	Namen der Inzenders.	Ingekomen Blz.:	Concl. op het rapport.	Namen der HH. Rapportrs.	Rapport. Blz.:
Onderwijs. (Wets-ontw. tot regel. van het lager)	724	G. Smits, openbaar onderwijzer te Uitwijk c. s.,	659	Nederlegging ter griffie.	Bieruma Oosting,	830
»	457	W. Snelleman c. s., te Zwammerdam c. a. (Zuidholland),	611	»	Hoynck v. Papendrecht	648
	677	H. C. S. Snethlage c. s., te Dinxperlo (Gelderland),	656	»	van der Poel,	848
»	628	IJ. Spaanstra te Leeuwarden en 3784 andere inwoners in de provincie Friesland,	»	Hierop is geen verslag uitgebragt.		
»	595	F. van Spall c. s., te Klundert, [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd L. Punt.]	655	Nederlegging ter griffie.	Nolthenius,	805
»	583	F. Stam c. s., te Vlaardingen,	635	»	Wijbenga,	897
»	588	C. Steketee c. s., te 's Heer-Arendskerke (Zeeland),	»	»	»	898
»	625	P. Stemberg c. s., te Renswoude (Utrecht),	656	»	Nolthenius,	835
»	386	J. A. Stoop c. s., te Nijmegen,	603	»	de Poorter,	758
»	676	H. Strick van Linschoten c. s., te Bunnik enz.,	656	»	Bieruma Oosting,	830
»	640	A. H. Stuurhaan c. s., te Sloten, [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd H. K. van Wijk.]	»	»	Nolthenius,	805
»	523	R. H. B. Sypkens c. s., te Spijk (Groningen),	616	»	Hoynck v. Papendrecht	648
»	416	S. Sypkens c. s., te Assen, [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd E. Evers.]	604	»	de Poorter,	758
»	442	W. Sypkens c. s., te Scharnegoutum en Loïnga (Friesland), [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd G. R. Koopmans.]	656	»	Nolthenius,	806
»	633	S. D. Teenstra c. s., te Dantumadeel (Friesland), [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd M. H. Castelein.]	»	»	»	835
»	508	G. J. Thierry c. s., te 's Gravenhage,	615	»	Hoynck v. Papendrecht	648
»	624	A. Thuijn de Ligny en andere leden der Hervormde gem. van Schore en Vlake (Zeeland),	656	Hierop is geen verslag uitgebragt.		
»	654	A. Tichelaar c. s., in de prov. Groning.,	»	Nederlegging ter griffie.	van der Poel,	846
»	761	J. R. Timmer c. s., te Groningen,	797	»	»	848
»	589	L. Tinholt c. s., te Wissekerke (Zeeland)	635	»	Wijbenga,	898
»	631	G. L. Tjalma c. s., te Doniawerstal (Friesland),	656	Hierop is geen verslag uitgebragt.		
»	629	L. Tjodens c. s., te Workum,	»	Nederlegging ter griffie.	Nolthenius,	834
»	456	A. van Toorenenbergen en andere leden der Hervormde gemeente te Hendrik-Ido-Ambacht,	611	»	Hoynck v. Papendrecht	648
»	669	J. A. van Tricht c. s., te Woubrugge (Zuidholland),	656	»	Nolthenius,	806
»	374	W. F. Trip van Zoutelandt, predik. te Uitwijk (Noordbrabant),	603	»	Hoynck v. Papendrecht	649
»	647	P. W. Twijnstra c. s., te Folsgara (Friesland),	656	»	Nolthenius,	760
»	406	J. W. Vader c. s., te Cortgene,	604	»	Hoekwater,	629
»	626	H. A. van der Ven en andere hoofden v. huisgezinn. te Driebergen (Utrecht), [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd A. van Vulpen.]	656	»	Nolthenius,	890
»	679	Vereeniging voor vlijtige armoede te Marum enz.,	»	»	van der Poel,	847
»	491	Vereeniging ter bevorder. van fabriek- en handwerksnijverh. in Nederland,	715	»	Beens,	731
»	332	J. C. Verhoeff, leeraar der Herv. gem. te Sluis,	599	»	Hoekwater,	613
»	382	J. G. Verhoeff c. s., te Elspeet op de Veluwe,	603	»	de Poorter,	758
»	685	J. J. Verkuijl te Raamsdonk en andere openb. onderwijzers in Noordbrab.,	657	»	Nolthenius,	891
»	621	B. Verweij c. s., te Ottoland en Nederblokland (Zuidholland),	656	Hierop is geen verslag uitgebragt.		
»	603	H. W. Vethake c. s., te 's Hage,	»	»		
»	515	J. Visser Az. c. s., te Heerjansdam (Zuidholland),	615	Nederlegging ter griffie.	Hoynck v. Papendrecht	648
»	651	J. Visser jr. c. s., te Hommerts (Friesl.)	656	»	Nolthenius,	760
»	340	A. de Vlieger c. s., te Oud- en Nieuw-Herkingen,	599	»	Wijbenga,	649
»	586	G. van der Vlugt c. s., te Oude Wetering (Zuidholland),	635	»	»	897
»	721	A. G. de Vries c. s., te Meppel,	659	»	Nolthenius,	760

Onderwerp van het adres.	N°. der adressen n. volgorde v. inzend.	Namen der Inzenders.	Ingekomen Blz.:	Concl. op het rapport.	Namen der HH. Rapportrs.	Rapport. Blz.:
Onderwijs. (*Wets-ontw. tot regel. van het lager*)	683	J. de Vries c. s., in de provincie Friesland,	656	Nederlegging ter griffie.	van der Pool,	891
»	373	F. van der Wal c. s., te Uitwijk c. a. (Noordbrabant),	603	»	Hoynck v. Papendrecht	648
»	592	N. Warmolts c. s., in de provincie Groningen,	635	»	Wijbenga,	898
»	443	J. Warnaar van Hille, predik. bij de Herv. gemeente te Maasbommel en Alphen (Gelderland),	611	»	Hoekwater,	886
»	387	W. Wassenaar, lid der Prov. Staten van Gelderland, c. s.,	603	»	Wijbenga,	649
»	649	J. D. Werkeman c. s., te Rottum (Friesland),	656	»	Nolthenius,	760
»	635	S. J. de Witte c. s., te Longenhouw (Friesland),	»	»	»	805
»	527	J. B. Witterdink en andere hoofdonderwijzers in het 3de schooldistr. van Overijssel,	617	»	Hoekwater,	687
»	392	H. W. Witteveen c. s., te Ermelo (Gelderland),	604	»	de Poorter,	758
»	562	H. Wormser c. s., te Hellendoorn (Overijssel),	631	»	»	»
»	432	G. Wuijster en andere onderwijzers in het 7de district van Zuidholland,	611	»	Hoekwater,	687
»	609	G. E. W. de Wijs c. s., te Schoonhoven,	656	»	Nolthenius,	835
»	734	H. H. Ynzonides c. s., te Weltrijp (Friesland),	675	»	van der Poel,	893
»	596	G. P. H. Zahn jr. c. s., te Zutphen,	655	»	Nolthenius,	805
»	597	J. van Zanten c. s., te Valk en Wekerom, gem. Ede (Gelderland),	»	»	»	760
»	513	P. de Zeeuw c. s., te Ridderkerk (Zuidholland),	616	»	Hoynck v. Papendrecht	648
»	613	G. J. Zijnen PJz. c. s., te Zwijndrecht,	656	»	Nolthenius,	890
»	505	D. van Zwol e. s., te Heesselt (Gelderland),	615	»	Hoynck v. Papendrecht	648
Pasmunt. (*Aanbesteding der levering van muntplaatjes voor de Indische koperen*)	201	J. W. Bertrand en Zn., fabrikanten te Leyden,	359	»	Wijbenga,	362
»	187	L. J. Enthoven en C°., te 's Hage,	299	»	Sander,	305
»	211	Dezelfden,	395	»	Wijbenga,	496
»	289	Dezelfden,	516	»	Hoekwater,	648
»	184	H. de Heus en Zoon en B. W. Krepel en Zoon, te Utrecht en Voorst,	283	»	Sander,	305
»	202	D. A. Schretlen, te Leyden,	359	»	Wijbenga,	362
Pensioenen der Herv. predikanten. (*Regeling bij de wet van de*)	38	G. W. Boland, predik. te Voorst,	49	Verzend. naar de comm. in wier handen de andere stukk. gesteld zijn.	Meijlink,	160
»	27	Het Classicaal bestuur van Arnhem,	45	»	»	»
»	128	D. Holwerda, te Dragten, en andere Herv. predik. in de prov. Friesland,	89	»	»	»
»	37	P. Manden, te Wilp,	49	»	»	»
»	183	Predikanten in den ring van Axel,	267	Nederlegging ter griffie.	de Poorter,	357
»	22	Id. van Hattem (classis Harderwijk),	37	Verzend. naar de comm. in wier hand. de andere stukken gesteld zijn.	Meijlink,	160
»	41	Id. van Mijdrecht (Utrecht),	49	»	»	»
»	18	Id. van Noordwijk,	31	»	»	»
»	167	Id. van Wageningen,	191	Hierop is geen verslag uitgebragt.		
»	40	H. A. van der Ven, predik. te Driebergen (Gelderland),	49	Verzend. naar de comm. in wier hand. de overige stukken zijn gesteld.	»	160
»	39	J. Wildschut, predik. te Brummen,	»	»	»	»
Prostitutie in Nederland.	711	Bestuurderen van het Asyl Steenbeek,	657	Hierop is geen verslag uitgebragt.		
»	728	Bestuurderen der vereeniging Tot opbeuring van boetvaardige gevallene vrouwen, te Amsterdam,	659	»		
»	743a	Bestuurderen der vereeniging Tot redding van boetvaardige vrouwen, te Nijmegen,	705	»		
Regtbanken van koophandel. (*Verzoek tot de weder-invoering van*)	706	Kamer van koophandel en fabrieken te Almelo,	657	Nederlegging ter griffie.	»	895
»	314	Idem te Amersfoort,	561	»	Beens,	628
»	754	Idem te Bergen-op-Zoom,	763	»	Meijlink,	895
»	247	Idem te Delft,	516	»	Beens,	628
»	565	Idem te Deventer,	632	»	Wijbenga,	847
»	251	Idem te Enschedé,	516	»	Beens,	628
»	566	Idem te idem,	632	»	Wijbenga,	847

Onderwerp van het adres.	N°. der adressen n. volgorde v. inzend.	Namen der Inzenders.	Ingekom. Blz.:	Conclusie op het adres.	Namen der HH. Rapportrs.	Rapport. Blz.:
Regtbanken van koophandel. (Verzoek tot de weder-invoering van)	249	Kamer van koophandel en fabricken te Gorinchem,	516	Nederlegging ter griffie.	Beens,	628
»	248	Idem te Gouda,	»	»	»	»
»	203	Idem te Groningen,	371	»	Sander,	604
»	296	Idem te Haarlem,	549	»	Wijbenga,	626
»	426	Idem te Harlingen,	604	»	Beens,	628
»	704	Idem te Helder,	657	»	Meijlink,	895
»	703	Idem te Helmond,	»	»	»	»
»	477	Idem te Hengelo,	612	»	Wijbenga,	847
»	246	Idem te 's Hertogenbosch,	516	»	Beens,	628
»	252	Idem te Maastricht,	»	»	»	»
»	708	Idem te Meppel,	657	»	Meijlink,	895
»	425	Idem te Middelburg,	604	»	Beens,	628
»	361	Idem te Oldenzaal,	599	»	»	»
»	564	Idem te Roermond,	632	»	Wijbenga,	847
»	709	Idem te Sneek,	657	»	Meijlink,	895
»	320	Idem te Utrecht,	577	»	Beens,	628
»	705	Idem te Vlissingen,	657	»	Meijlink,	895
»	707	Idem te Winschoten,	»	»	»	»
»	250	Idem te Zwolle,	516	»	Beens,	628
Regterlijke magt. (Wetsontw. tot zamenstell. der)	475	A. van den Broecke Az. c. s., in het 4de district van Zeeland,	612	»	Wijbenga,	847
»	261	Burgemeesters en autoriteiten in het kanton Meerssen,	516	»	Beens,	628
»	312	A. J. ten Cate c. s., te Blokzijl,	561	»	Hoekwater,	612
»	474	H. P. van Dijk c. s., te Kuinre en Blankenham, [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd T. Kortenhorst.]	612	»	Wijbenga,	847
»	194	Jhr. mr. D. R. Gevers Deijnoot, kantonregter te Rotterdam,	343	»	Sander,	604
»	360	W. S. van der Gronden en andere practis. advocaten te Zwolle,	599	»	Beens,	628
»	258	Hammacher c. s., in het 4de en 5de district van Zeeland,	516	»	Hoekwater,	612
»	313	Hammacher c. s., in Staats-Vlaander.,	561	»	Wijbenga,	847
»	263	J. J. B. van Hasselt c. s., in Gelderl.,	516	»	»	626
»	427	J. van Helmond c. s., van het vasteland van Zeeland,	604	»	Beens,	627
»	568	J. P. W. Hombach en andere ingezetenen van het vasteland v. Zeeland,	632	»	Wijbenga,	847
»	259	B. Hopperus Buma c. s., te Holwerd,	516	»	»	625
»	710	N. Kerckhaert c. s., van het vasteland van Zeeland,	657	»	Meijlink,	895
»	539	J. C. Kranenburg c. s., te Gouda,	617	»	Beens,	732
»	262	Leden van de regterl. magt te Assen, [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd J. T. Homan.]	516	»	Wijbenga,	626
»	295	H. Nienhuis en andere leden der Groninger balie,	549	»	»	624
»	257	L. A. Paardekooper c. s., te Cortgene,	516	»	»	847
»	210	Raad der gemeente Colijnsplaat,	395	»	Sander,	429
»	191	Idem van Cortgene,	327	»	»	»
»	253	Idem van Doetinchem,	516	»	Wijbenga,	847
»	260	Idem van Ferwerderadeel,	»	»	»	625
»	256	Idem van Maasland,	»	»	»	847
»	216	Idem van Rhenen,	409	»	Sander,	429
»	768	Idem van Rozendaal en Nispen,	825	»	Meijlink,	895
»	254	Idem van Vlaardingen,	516	»	Wijbenga,	847
»	255	Idem van Vlaardinger-Ambacht,	»	»	»	»
»	179	Idem van Wissekerke c. a.,	267	»	Sander,	429
»	180	J. van Setten c. s., te Zwartsluis,	»	»	»	»
»	169	J. J. Sloet c. s., te Stad en Ambt Vollenhove,	203	»	»	»
»	476	P. W. Steenkamp c. s., in het 5de district van Zeeland, [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd J. P. Dunker.]	612	»	Wijbenga,	847
»	300	J. T. Vercouteren c. s., te Clinge (Zeel.),	549	»	Beens,	628
»	567	G. W. van der Voo en mr. A. J. Nieuwenhuis te Rotterd. en Amst.,	632	»	Wijbenga,	847
Rijen. (Jaarlijksche manoeuvres in het kamp v.)	161	O. Oomen c. s., te Ginneken en Bavel (Noordbrabant),	163	»	Beens,	417
»	59	Raad der gemeente Dongen (Noordbr.)	53	»	»	»
»	162	Idem Ginneken en Bavel (Noordbrab.)	163	»	»	»
»	134	Idem Oosterhout,	109	»	»	»
»	166	Idem Teteringen,	191	»	»	»
»	185	A. Rasker c. s., te Alphen en Riel (Noordbrabant), [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd Ant. Backer.]	283	»	»	»

Onderwerp van het adres.	N°. der adressen n. volgorde v. inzend.	Namen der Inzenders.	Ingekomen Blz.:	Concl. op het rapport.	Namen der HH. Rapportrs.	Rapport. Blz.:
Rijen. (*Jaarlijksche manoeuvres in het kamp v.*)	150	H. Rutten c. s., te Oosterhout (Noordbrabant),	135	Nederlegging ter griffie.	Beens	417
Slavernij. (*Afschaffing der*)	32	D. J. den Beer Poortugaal c. s., en begunstigers der afd. Delft c. a. der Maatsch. tot bevorder. der afschaffing van de slavernij,	49	»	Meijlink,	160
»	33	E. van Bolhuis c. s., te Leek (Gron.),	»	»	»	»
»	3	J. P. Teding van Berkhout c. s., te Haarlem,	7	»	»	»
»	284	A. Halberstadt, te Leyden,	516	»	de Poorter,	604
»	151	H. IJ. Hoog en andere leeraars bij Herv. gemeenten in den ring van Harderwijk,	135	»	Meijlink,	430
»	20	H. W. A. van Oordt c. s., te Rotterd., [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd J. W. C. Suermondt c. s.]	37	»	»	160
»	225	J. van den Plassche c. s., te Aardenburg,	471	Hierop is geen verslag uitgebragt.		
»	196	W. H. Witteveen c. s., te Ermelo,	343	Nederlegging ter griffie.	Wijbenga,	497
Sterken drank. (*Misbruik van*)	193	A. van Aanholt c. s., te Amersfoort, [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd J. W. Hitten.]	327	»	Meijlink,	430
»	14	C. A. Abbing en andere leden der vereeniging tot afschaffing van sterken drank te Hoorn,	7	»	Hoekwater,	159
»	67	H. Adelingh c. s., te Velp, [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd H. J. 't Zant.]	61	»	Meijlink,	264
»	244	E. W. Alberda c. s., te Marum (Gron.),	516	»	Hoynck v. Papendrecht	562
»	117	G. Albers c. s., te Opmeer en Spanbroek (Noordholland),	77	»	Meijlink,	264
»	92	H. C. B. van Amerom c. s., te Bolsward, [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd S. Martens.]	61	»	»	»
»	98	G. E. Arntzenius c. s., te Goor,	»	»	»	265
»	147	O. Atzema Kringer, te Kropswolde, [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd C. M. den Kruiger.]	121	»	»	»
»	73	Mr. J. G. Beelaerts van Emmikhoven c. s., te 's Gravendeel (Zuidholl.),	61	»	»	264
»	13	F. W. B. van Bell en andere *niet*-leden der vereeniging tot afschaffing van sterken drank te Hoorn,	7	»	Hoekwater,	159
»	218	Jhr. J. v. Beresteijn c. s., te Coevorden,	445	»	Sander,	562
»	64	Teding van Berkhout c. s., te Arnhem,	61	»	Meijlink,	264
»	82	H. P. Berlage c. s., te Naarden,	»	»	»	»
»	220	H. M. Berns c. s., te Spankeren en Soeren, gemeente Rheden,	445	»	Sander,	562
»	130	R. van Beuningen van Helsdingen c. s., te Ommeren (Gelderland), [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd A. Vink.]	89	»	Meijlink,	264
»	240	A. J. C. W. de Bie c. s., te Budel (Noordbrabant), [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd C. van Bakel.]	516	»	Hoynck v. Papendrecht	562
»	26	P. Blussé van Zuidland c. s., te Dordr.,	45	»	»	161
»	36	Mr. J. J. Boeije en andere leden der te Zierikzee gevestigde vereeniging tot wering van armoede,	49	»	Meijlink,	»
»	87	C. Boelhouwer c. s., te Ankeveen (Noordholland),	61	»	»	264
»	123	H. Borgman c. s. te Eenrum, en P. v. Steenbergen te Pieterburen (Gron.),	77	»	»	»
»	224	F. J. Buekers, med. dr., c. s., te Eibergen,	471	Hierop is geen verslag uitgebragt.		
»	99	A. Brouwer c. s., te Usselo (Overijss.), [Bij het uitbrengen van het rapp. is genoemd Lonneker als woonplaats.]	61	Nederlegging ter griffie.	»	»
»	101	J. Brugsma c. s., te Groningen,	»	»	»	265
»	177	G. W. J. Bruins c. s., te Dieren,	253	»	»	430
»	113	P. van den Burgh c. s., te 's Hage, [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd B. Unterhorst.]	77	»	»	264
»	241	G. Bussingh de Vries c. s., te Budel (Noordbrabant),	516	»	Hoynck v. Papendrecht	562
»	145	W. graaf van Bylandt c. s., te Delft,	121	»	Meijlink,	264
»	157	H. Caron c. s., te Amsterdam,	135	»	»	»
»	97	J. ten Cate c. s., te Hengelo,	61	»	»	265

Onderwerp van het adres.	N°. der adressen n. volgorde v. inzend.	Namen der Inzenders.	Ingekomen Blz.:	Concl. op het rapport.	Namen der HH. Rapportrs.	Rapport. Blz.:
Sterken drank. (Misbruik van)	55	F. W. Clements c. s., te Opijnen, [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd N. Naeff.]	53	Nederlegging ter griffie.	Meijlink,	264
»	72	J. van Dam Jzn. c. s., te Bodegraven, [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd J. de Meijere.]	61	»	»	»
»	90	J. J. van Deinse c. s., te Middelburg,	»	»	»	»
»	223	Diakenen der Nederd.-Hervormde gemeente te 's Gravenhage,	471	Hierop is geen verslag uitgebragt.		
»	78	L. Doedes Dzn. c. s., te Capelle op den IJssel,	61	Nederlegging ter griffie.	»	»
»	120	Dr. S. H. Droogendijk c. s., te Achttienhoven (Utrecht),	77	»	»	»
»	86	A. Faure Beeckman c. s., te Bloemendaal, [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd B. H. Everts.]	61	»	»	»
»	95	L. Feits Lzn. c. s., te Heerenveen,	»	»	»	»
»	124	P. Fiers c. s., in de prov. Groningen,	77	»	»	265
»	115	F. G. Fontein c. s., te Haarlem, [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd S. J. Hoekstra.]	»	»	»	264
»	221	G. A. Fijnvandraat, predik., c. s., te Lutten aan de Dedemsvaart,	445	»	Sander,	562
»	85	G. A. de Geus c. s., te Houtrijk en Polanen (Noordholland),	61	»	Meijlink,	264
»	118	H. de Graaf c. s., te Winkel (Noordholl.)	77	»	»	»
»	132	W. T. van Griethuijzen c. s., te Waddinxveen (Zuidholland), [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd H. de Vos.]	89	»	»	»
»	199	N. de Groot c. s., te Utrecht, [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd W. K. Boer.]	359	»	»	430
»	245	R. J. de Groot c. s., te Uithuistermeeden (Groningen),	516	»	Hoynck v. Papendrecht	562
»	83	R. H. van Haersolte c. s., te Nieuwe Niedorp (Noordholland),	61	»	Meijlink,	264
»	110	C. H. Hagenberg c. s., te Everdingen (Zuidholland), [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd C. van Os.]	77	»	»	»
»	121	W. Hamstro c. s., te Leeuwarden, [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd N. J. Singels.]	»	»	»	»
»	139	C. Harmens c. s., te Harlingen,	109	»	»	»
»	122	Dr. Hendriksz c. s., te Slochteren (Groningen),	77	»	»	265
»	109	Hoffman van Hove c. s., te Zalt-Bommel,	»	»	»	264
»	9	A. J. M. Holster c. s., te Brielle,	7	»	Hoekwater,	158
»	238	Het hoofdbestuur van het Nederl. Genoots. tot zedelijke verbetering der gevangenen,	516	»	Hoynck v. Papendrecht	562
»	131	S. A. van Hoogstraten c. s., te 's Hage, [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd T. van Houten.]	89	»	Meijlink,	264
»	198	A. de Jongh c. s., te Utrecht, [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd J. de Haan.]	359	»	»	430
»	186	W. Juta c. s., te Rozendaal (Noordbr.),	283	»	»	»
»	50	A. J. van de Kasteele c. s., te 's Hage,	51	»	»	264
»	56	G. A. Kien c. s., te Alblasserdam,	53	»	»	»
»	241	W. Kloever c. s., te Kothen (Utrecht),	516	»	Hoynck v. Papendrecht	562
»	79	W. C. E. Koch c. s., te Heinenoord (Zuidholland),	61	»	Meijlink,	264
»	107	D. Koekkoek c. s., te Almkerk en Emmikhoven (Noordbrabant), [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd H. Donker.]	77	»	»	»
»	242	D. G. Kortenbout van der Sluis c. s., te Vollenhove c. a. (Overijssel),	516	»	Hoynck v. Papendrecht	562
»	135	Mr. A. J. Korteweg c. s., te 's Bosch,	109	»	Meijlink,	264
»	108	C. W. J. Kroes c. s., te Grave,	77	»	»	»
»	77	A. Kroon c. s., te Oudshoorn (Zuidholland),	61	»	»	»
»	144	N. A. Kuiperi c. s., te Wamel en Leeuwen,	121	»	»	»
»	141	H. C. Lazonder c. s., te Denekamp,	109	»	»	265
»	116	D. W. van Leeuwen c. s., te Alkmaar,	61	»	»	»
»	91	S. van Leeuwen c. s., te Vlissingen,	77	»	»	264

Onderwerp van het adres.	N°. der adressen n. volgorde v. inzend.	Namen der Inzenders.	Ingekomen Blz.:	Concl. op het rapport.	Namen der HH. Rapportrs.	Rapport. Blz.:
Sterken drank. (Misbruik van)	65	O. A. van Lidth de Jeude c. s., te Tiel, [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd F. J. J. A. Junius.]	61	Nederlegging ter griffie.	Meijlink,	264
»	156	G. A. van Limburg Brouwer c. s., te Amsterdam,	135	»	»	»
»	114	L. M. Lobry c. s., te Zwammerdam, [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd van Lokhorst.]	77	»	»	»
»	70	A. Rutgers v. d. Loeff c. s., te Leyden, [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd J. G. la Lau.]	61	»	»	»
»	66	E. van Lynden c. s., te Velp (Gelderl.),	»	»	»	»
»	112	K. T. van Lynden c. s., te 's Hage, [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd J. C. S. A. v. d. Bergh.]	77	»	»	»
»	57	M. Macalester Loup c. s., te Breukelen,	53	»	»	»
»	137	J. H. ter Meulen c. s., te Drumpt,	109	»	»	»
»	100	Dr. P. A. van Meurs c. s., te Deventer,	61	»	»	265
»	80	J. E. Meijboom c. s., te Wassenaar (Zuidholland),	»	»	»	264
»	190	L. Meijer Brouwer c. s., [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd J. Rouaau.]	311	»	»	430
»	146	W. H. Mirandolle jr. c. s., te St. Maarten, [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd D. Schermerhorn.]	121	»	»	265
»	136	J. J. Molengraaff c. s., te Nijmegen,	109	»	»	264
»	200	J. Muijfert c. s., te Utrecht, [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd W. van Leeuwen.]	359	»	»	430
»	89	J. van der Mije c. s., te Zandvoort (Noordholland),	61	»	»	264
»	232	M. Niermeijer c. s., te Dinteloord en Princeland (Noordbrabant), [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd J. van Marlaag.]	516	»	Hoynck v. Papendrecht	562
»	103	A. Offers c. s., te Stadskanaal (Gron.),	61	»	Meijlink,	265
»	49	W. Opzoomer c. s., te Wijk bij Duurstede,	51	»	»	264
»	69	D. Ouwersloot c. s., te Doetinchem, [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd D. Simons.]	61	»	»	»
»	8	G. v. d. Pol c. s., te Voorthuizen, [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd W. van den Bijtel c. s.]	7	»	Hoekwater,	158
»	34	Predikanten in den ring van Sneek, [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd K. L. Kijlstra.]	49	»	Meijlink,	160/497
»	7	Idem in den ring en de classis van Zalt-Bommel, [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd J. A. Carlier c. s.]	7	»	Hoekwater,	158
»	75	J. H. V. van Reede van Oudtshoorn, te Oudshoorn (Zuidholland),	61	»	Meijlink,	264
»	88	R. Reiner c. s., te Texel, [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd P. Keijzer.]	»	»	»	»
»	138	W. van Rennes c. s., te Renkum, [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd P. de Visser.]	109	»	»	»
»	54	L. J. van Rhijn c. s., te Loosdrecht,	53	»	»	»
»	155	De Ridder c. s., te Herwijnen,	135	»	»	»
»	294	J. Herman de Ridder c. s., te 's Hage,	535	»	Hoynck v. Papendrecht	562
»	96	M. Riegen Pzn. c. s., te Heerenveen,	61	»	Meijlink,	264
»	81	W. L. Riehm c. s., te Vlaardingen,	»	»	»	»
»	154	G. L. van Riet c. s., te Deurne (Noordbrabant),	135	»	»	»
»	11	W. J. W. Roldanus c. s., te Leerdam,	7	»	Hoekwater,	158
»	111	H. Adama van Scheltema c. s., te 's Gravenhage, [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd C. A. Miner.]	77	»	Meijlink,	264
»	176	Dr. J. H. Schuurmans Stekhoven te Harderwijk, [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd B. Bollee.]	253	»	»	430
»	104	J. Semler c. s., te Meppel,	61	»	»	264
»	170*b*	A. H. C. van Senus c. s., te Kralingen,	237	»	»	430
»	53	J. C. Sepp c. s., te Beusichem,	53	»	»	264
»	12	G. H. Sesbrügger c. s., te Amsterdam,	7	»	Hoekwater,	158

Onderwerp van het adres.	N°. der adressen n. volgorde v. inzend.	Namen der Inzenders.	Ingekomen Blz.:	Concl. op het rapport.	Namen der HH. Rapportrs.	Rapport. Blz.:
Sterken drank. (*Misbruik van*)	142	J. Sinninghe Damsté c. s., te Hoogezand, [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd L. Dikema.]	109	Nederlegging ter griffie.	Meijlink,	265
»	76	A. S. Smit c. s., te Lekkerkerk (Zuidholland), [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd J. M. van Walsem.]	61	»	»	264
»	129	H. Smits c. s., te Maashees (Noordbr.)	89	»	»	»
»	71	A. M. van Soest c. s., te Woerden,	61	»	»	»
»	229	J. Steenbeek c. s., te Ellecom, gem. Rheden,	481	»	Sander,	662
»	16	J. E. Stork c. s., te Oldenzaal,	7	»	Hoekwater,	159
»	93	F. IJ. Tigchelaar c. s., te Makkum (Friesland),	61	»	Meijlink,	264
»	158	Js. J. van Toorenenbergen c. s., te Vlissingen,	135	»	»	»
»	125	M. van der Toorn c. s., in de prov. Groningen,	77	»	»	265
»	219	A. H. Viersen c. s., te Zwartsluis,	445	»	Sander,	562
»	119	J. J. Vinckers c. s., te Zuiderwoude, [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd G. Meppen.]	77	»	Meijlink,	264
»	35	J. W. van Vloten c. s., te Barneveld,	49	»	»	161
»	84	G. van der Vlugt c. s., te Oudewetering (Noordholland),	61	»	»	264
»	15	J. Waterman c. s., te Berkhout, [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd Jan Koster c. s.]	7	»	Hoekwater,	159
»	10	J. R. Wernink c. s., te Vlaardingen,	»	»	»	158
»	182	W. J. Wetering c. s., te Breda, [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd J. C. M. v. d. Broek.]	267	»	Meijlink,	430
»	159	G. H. Wieringa c. s., te Idaard,	135	»	»	264
»	17	J. Wolfschoten c. s., te Wamel (Gelderland,	31	»	Hoekwater,	159
»	102	L. J. Wolters c. s., te Pekel-A,	61	»	Meijlink,	264
»	94	J. R. Wijga c. s., te Hollum (Friesl.),	»	»	»	»
»	68	R. van Wijnen c. s., te Rhenoij (Gelderland),	»	»	»	»
»	140	S. Zandstra c. s., te Parrega,	109	»	»	265
»	222	J. Zeehuizen jr., burgemeester c. s., te Genemuiden,	445	»	Sander,	562
»	74	Mr. P. G. ten Zeldam Ganswijk c. s., te Alphen,	61	»	Meijlink,	264
»	189	F. G. J. Sibmacher Zijnen c. s., te Delden, [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd H. Mulder.]	311	»	Sander,	429
Vee. (*Slagten van*)	178	L. de Vries, vleeschhouwer, te Werken,	253	»	de Poorter,	357
Veeartsenijkunst. (*Wetsontwerp op de*)	21	N. H. van der Willigen en andere leden der Gelders. maats. van landbouw of landbouwers op de Veluwe, [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd J. Knettenbelt.]	37	»	Meijlink,	265
Verkiezingen.	773	Hompet de Jong sr., te Naaldwijk,	833	Hierop is geen verslag uitgebragt.		
»	60	J. M. Koekelis, kiezer in de gemeente Nieuwveen (Zuidholland),	53	Nederl. t. griffie en verzend. bij afschrift aan den Min. v. Binnenl. Z. met verzoek om inlicht.	Sander,	256
»	429	Idem idem,	604	Verzend. aan de comm. belast met het onderz. der inlicht. v. d. Min. v. Binnenl. Zaken.	Hoynck v. Papendrecht	624
»	484	Idem idem,	612	»	»	»
Weldadigheid. (*Tot het verstrekken van een subsidie aan de Maatschappij van*)	189	Dr. W. C. H. Staring en jhr. mr. J. K. W. Quarles van Ufford,	311	Nederlegging ter griffie.	Sander,	623
Zaakwaarnemerij. (*Misbruik van*)	24	Mr. C. A. W. P. A. van Baerle, practiserend advocaat, candidaat-notaris te 's Hage,	37	»	»	256
Zeevisscherijen. (*Wetsontwerp op de*)	267	Collegie voor de groote visscherij in de prov. Zuid- en Noordholland,	516	»	Hoekwater,	605
»	292	A. Pronk c. s., te Scheveningen,	535	»	»	606
»	316	Raad der gemeente 's Gravenhage,	561	»	»	607
»	268	W. van Rossen en Zoon en andere reeders van schepen ter groote of zoutharing-visscherij,	516	»	»	606

Onderwerp van het adres.	N°. der adressen n. volgorde v. inzend.	Namen der Inzenders.	Ingekomen Blz.:	Concl. op het rapport.	Namen der HH. Rapportrs.	Rapport. Blz.:
Zwolsche Diep. (Tolheffing op het)	730	H. Aarsen c. s.,	659	Nederlegging ter griffie.	Bieruma Oosting,	862
»	763	H. Appels c. s., te Wanneperveen en Giethoorn (Overijssel),	809	»	van der Poel,	»
»	2	Binnenschippers uit Overijssel en Drenthe, bevarende het Zwolsche Diep, [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd J. A. Veldman.]	7	»	Wijbenga,	323
»	311	J. Boxem en andere, het Zwolsche Diep bevarende binnenschippers,	561	»	de Poorter,	602
»	273	H. Brouwer c. s.,	516	»	»	»
»	309	H. Coster c. s., in het 2e dijksdistrict van Overijssel,	561	»	»	»
»	362	J. Hooikammer en andere ingelanden van den zoogenaamden polder van Staphorst,	599	»	»	808
»	291	D. Huijsman c. s., in de prov. Groningen,	516	»	»	602
»	363	W. Nijmeijer c. s., te Smilde en Assen,	599	»	»	808
»	571	W. van Oort en andere schippers te Smilde,	632	»	Wijbenga,	847
»	478	W. Post en andere ingelanden van het 1ste dijksdistrict van Overijssel,	612	»	»	»
»	298	Raad der gemeente Avereest,	549	»	de Poorter,	602
»	310	Idem Hoogeveen,	561	»	»	»
»	269	Idem Meppel,	516	»	»	601
»	428	Idem Smilde (Drenthe),	604	»	Hoekwater,	629
»	752	Klinkert Schuttevaer c. s., te Zwolle,	763	»	de Poorter,	808
»	1	Staten der provincie Drenthe,	7	»	Wijbenga, [Ber. over de concl. v. h. rapport, 317-322.]	317
»	272	P. Steenbergen c. s., te Hoogeveen, [Bij het uitbrengen van het rapport is genoemd P. Bruins Slot Wz.]	516	»	de Poorter,	602
»	271	C. J. Troost en andere schippers, domicilie hebbende te Hoogeveen,	»	»	»	»
»	297	M. D. Tijl c. s., in de gemeenten Hasselt, Zwollerkerspel enz.,	549	»	»	»
»	270	B. Zwart en andere, het Zwolsche Diep bevarende binnenschippers te Zwolle, Hasselt, Dedemsvaart, Meppel enz.,	516	»	»	»
Zuid-Willemsvaart. (Jaarl. sluiting der)	769	Kamer van koophandel en fabrieken te Helmond,	825	»	Meijlink,	898

Adressen. (Ongezegelde)

	Ingekomen. Bladz.:
van G. Barger c. s., te Vreeland (Utrecht), betrekkelijk het wets-ontwerp op het lager onderwijs,	659
» J. J. Breukes, betrekkelijk eene regtsvervolging ter zake van de jagtwet,	49
» J. Brinkers, te Zandpoort, omtrent de overtreding der jagtwet,	48
» Ingezetenen te Nijkerk op de Veluwe, betrekkelijk het wets-ontw. op het lager onderwijs,	615
» M. Ligter (weduwe), te 's Hertogenbosch, om onderstand voor hären uit de dienst ontslagen zoon,	37
» H. Veeckens, te Oisterwijk, aandringende op het nemen van voorzorgen tegen vrouwen die met zekere ziekte zijn aangetast en zich als voedster aanmelden,	53
een stuk betrekk. in te voeren bezuiniging en wijzigingen in het belastingstelsel (ongeteekend en ongezegeld),	516

——— waaromtrent in het vorige zittingjaar geen verslag was uitgebragt, als van:

		HH. Rapptrs.	Rapport Blz.:
R. van Driessen c. s., te Sneck,	Zie Register van het vorige jaar bladz. 6.	Meijlink,	40
Antonie Gnocchi,	Idem bladz. 7.	»	»
P. Hart c. s., in den polder Schermeer of bedijkte Schermer in Noordholl.,	Idem bladz. 6.	»	»
A. de Rooij, te 's Hage,	Idem bladz. 7.	»	39
S. Trompert, te Batavia,	Idem bladz. 8.	»	40
C. Visser, te Schagen,	Idem bladz. 10.	Hoekwater,	159
C. van Zwevelen, te Vlissingen,	Idem bladz. 8.	Meijlink,	40

Adressen over het w. o. betr. het lager onderwijs. (Beschouwingen en voorstellen omtrent) II. 595-597, 632-633, 650-651, 731, 839-846.

Advertentien in dagbladen. (Zegelregten op) II. 307, 310[3].

Afdeelingen der Kamers.
I. In de Eerste Kamer: trekkingen, 4, 14, 98; - voorzitters en onder-voorzitters, 5, 17, 101.
II. In de Tweede Kamer: trekkingen, 8, 127, 517, 657; - voorzitters en onder-voorzitters, 8, 127, 517, 657.

Afgescheidenen. Leeraren van Staatswege te bezoldigen, B. 159, 212. Zie verder Adressen.

Afkoop van domaniale tienden. Zie Domeinen.

Aftappen van water op de Maas en Zuid-Willemsvaart. (LXXXII. Stukken wegens het)
II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 8 April 1856, b. 655; — Missive van den Min. v. Buitenl. Zaken, 3 April, B. 611; - Bijlagen: Missives, van den Min. v. Buitenl. Zak. (v. Sonsbeeck) aan den bar. Bentinck; - van den Min. v. Binnenl. Zak. aan den Min. v. Buitenl. Zak.; - van den Min. v. Buitenl. Zak. aan den Min. v. Binnenl. Zak.; - van den bar. Bentinck aan den Min. v. Buitenl. Zak.; - van den Belgischen Min. v. Binn. Zak. aan den bar. Bentinck te Brussel; - van den Min. v. Buitenl. Zak. aan bar. Bentinck te Brussel; - van den Min. v. Binnenl. Zak. aan den Min. v. Buitenl. Zak., B. 611-613; - Teekening van het in vorenstaande stukken bedoelde gedeelte der Z.-Willemsvaart, B. 614; - Nota betrekk. de punten vervat in de Belg. nota, B. 615; - Missives, van den Comm. des Konings in het hertogd. Limburg aan den Min. v. Binnenl. Zak.; - van den hoofd-ingen. van den waterst. in Limburg aan den Comm. des Konings; - van den inspect. van den waterst. Ferrand aan den Min. v. Binnenl. Zak., B. 616, 617; - Nota van den Belg. Min. v. Binnenl. Zak. aan bar. Bentinck, B. 618; — Benoem. ccner comm. v. onderz., 655; — Versl. der comm., 28 April,

B. 695-696 (uitgebr. id., 839); - Verdag. van de ber. over de concl. van het verslag, op voorstel v. d. hr. Thorbecke, 889. (De concl. op het rapp. is niet verder in behand. gekomen.)

AGENTEN. Zie Consulaire agenten.

AGENTSCHAP van het Ministerie van Finantien. Zie Finantien. Staatsbegrooting.

AKERLAKEN, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Hoorn. (Jhr. mr. D. VAN)

II. Is, in Sept. en Oct. 1855 der *vijfde* afd. *lid*, 8; - in Nov. en Dec. *derzelfde* afd. *lid*, 127; - in Febr. en Maart 1856 der *tweede* afd. *lid*, 517; *rapptr.* voor het voorst. v. d. hr. van der Veen, 520; w. o. Herziening der tabel regel. de verdeel. des Rijks in kiesdistricten, 561; - in April en Mei der *vierde* afd. *lid*, 657; *rapptr.* voor de w. o.: Verjar. van coupons, 826; Afwijking van bij de wet ten aanzien van plaatsel. belast. gestelde regels, 839; — *lid* eener *comm. tot onderz.* van *regeringsbescheiden:* Overeenk. met Napels over het tract. v. 1847, b. 7; - Opgaven wegens den verkoop v. domeinen over 1855, b. 665; = gezonden naar den Koning, 221; — *stemopnemer*, 215.

Spreekt, bij de opmaking eener nomin. voor het voorzittersch., 3; - bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. v. 1856, hoofdst. III, 1ste afd., art. 1 (Tract. en tafelg. des Min.), 103; hoofdst. IV, onder-art. 2 (Tract. v. d. secret.-gener. enz.), 132; hoofdst. V, alg. ber., 143-144, 150; 3de afd. (Nation. mil. en schutter.), 155; onder-art. 73 (Onderh., herstell. en verbet. van wegen en bruggen enz.), 177; onder-art. 79 (Subsidien aan besturen, maatschapp. en instell. enz.), 179, 183, 185; 7de afd. (Onderwijs), onder-art. 82 (Tract. aan hoogleeraren), 243; hoofdst. IX A, 1ste afd. (Interesten, lijfrenten en tontines), 299; - Verhoog. v. hoofdst. V der Staatsbegr. voor 1855 (Subsidie ten behoeve van de Maatsch. v. Weldad.), 404; - Droog dok te Willemsoord, alg. ber., 811; — *concl. van rapporten:* op de Nadere inlicht. op het adres van A. de Rooij, 557, 559; - op *verzoekschr.*, 321, 322; — *voorstellen van leden:* der HH. Elout v. Soeterwoude, 385; - v. Hoëvell, tot het houden eener enquête, 538; - v. Hoëvell, betr. het misbruik van den sterken drank, 587.

Doet een voorstel *tot het wijzigen* van de concl. van het rapp. der comm. omtrent de Nadere inlichtingen op het adres van A. de Rooij, 559.

Vraagt de stemming over onder-art. 12 van hoofdstuk IV der Staatsbegr. voor 1856, b. 137.

ALBLASSERWAARD. (Waterkeeringen in den) II. 461, 470[3]; B. 359, 398.

ALKMAAR. Verbeterhuis en opvoedingsgesticht, B. 198. Zie Gemeentewet.

AMBTENAREN. Het getal bij de departementen al of niet in te krimpen, B. 146, 193, 231. Id. bij de directie der directe belastingen en accijnsen, B. 166, 233. - Benoeming naar verhouding der gezindheid of geschiktheid, II. 78, 79, 83, 86, 87, 88. - Ambtenaren geen militairen, II. 130. - Postenbejag, II. 146, 147, 153, 162[2]. - De regeling van bezoldiging een prerogatief der Kroon, I. 51, 57, 80[6], 83, II. 125, 128, 130, 131, 133, 151, B. 150, 196. - Tractementen (ook in verband met de duurte van levensbehoeften), I. 49, 55, 73, II. 102, 104, 106, 113, 115, 136, 146, 147, 151, 153, 154, 162, 310[5-6]. - Bezoldiging al of niet bij maatregelen van algemeen bestuur te regelen, II. 63, 125, 128, 129, 130, 146, 148[8], 151, 152, 1624. - Afschaffing van premien voor dienstbetoon, B. 167. - Wachtgelden, I. 49, 55, 75. Zie verder Pensioenen. = bij de belastingen. (Controleurs en andere) II. 307-308, 310[5]. - Bezoldiging en getal der commiesen, I. 53, 61, II. 310[5-6]. - Perceptiekosten der ontvangers te verminderen door de afschaffing van 't gemaal, I. 53, 61. = bij de brievenposterij, II. 311, 314, 316, 326[1], 326[3]; - Zondagviering, II. 312, 315, 316, 326[1], 326[3]. = bij de gevangenissen, B. 274, 275. - (Gratificatien aan hen) B. 488. = (Oost-Indische) Opleiding, zie Academie van Delft, en Indie (Nederlandsch).

AMEIDE. (Wegslaan van den dijk bij) B. 358, 398.

AMENDEMENTEN voorgesteld in de Eerste Kamer op het adres van antwoord. I.

Paragr.	HH. Voorstellers.	Inhoud. Blz.	Beslissing over het amendem.	Blz.
2	Sichterman van de Brake,	7	verworpen,	8
3	van Dam van Isselt,	12[1]	ingetrokken,	12[1]
»	van Rijckevorsel,	9	aangenomen,	10
5	Sichterman van de Brake,	10	ingetrokken,	11
»	Cremers,	»	verworpen,	»
»	van Andringa de Kempenaer,	11	»	»
8	van der Lek de Clercq,	12	»	12

AMENDEMENTEN op adressen of wets-ontwerpen, behandeld in de Tweede Kamer. II.

Benaming van het Adres of Ontw.	De HH. Voorstellers.	Deel van het Adres of Ontwerp.	Inhoud. Blz.	Beslissing omtr. het amendement.	Blz.
Adres van antw. Troonrede.	Sloet tot Oldhuis,	paragraaph 5,	18	aangenomen,	21
»	van Hoëvell,	» 7,	23, 24	verworpen,	26
»	Mackay,	» »	25	aangenomen,	»
»	van Zuijlen van Nyevelt,	» 11,	28	verworpen,	28
»	Thorbecke,	» 12,	»	»	29
Staatsbegroot. voor 1856: Hoofdstuk III.	Reinders,	art. 1, onder-artikel 1,	102	»	118
» »	Dommer van Poldersveldt,	» » »	»	»	»
» IV.	van Eck,	» » 2,	132	»	133
» V.	de Poorter,	» » 70,	174	aangenomen,	175
» »	van Akerlaken,	» » 79.	184	verworpen,	188
» »	van Bosse,	» » »	186	»	»
» »	van Goltstein,	» » »	187	»	»
» »	van Hoëvell,	» » 82,	243	aangenomen,	247
» »	»	een nieuw onder-art. 95*a*,	248	verworpen,	252
» IX*A*.	Rochussen en van Rappard,	art. 1, onder-artikel 15,	299	»	304
Vermindering der regten op de granen en andere levensmiddelen.	Thorbecke,	art. 1,	404	aangenomen,	405
»	»	» 4,	406	overgen. door de Regering,	406
Aanvulling der wet op het binnenlandsch gedistilleerd.	Strens,	» 3,	424	verworpen,	427
»	de Kempenaer,	» 5,	431	overgen. door de Regering,	431
»	»	» »	433	aangenomen,	436
»	van Bosse,	» »	434	»	»
»	Sander,	» 10,	439	verworpen,	440
»	van der Linden,	» »	»	»	»
»	Dullert,	» 14,	442	aangenomen,	443
»	Thorbecke,	» 29,	455	overgen. door de Regering,	455
»	Hoekwater,	» »	»	verworpen,	457
»	Wintgens,	» 49,	457	aangenomen,	458
»	Thorbecke,	sub-amendement op art. 49,	»	verworpen,	»

Benaming van het Adres of Ontw.	De HH. Voorstellers.	Deel van het Adres of Ontwerp.	Inhoud. Blz.	Beslissing omtr. het amendement.	Blz.
Verhooging van hoofst. V der Staatsbegrooting voor 1855 (subsidien).	van Nispen van Sevenaer,	art. 1, gewijzigd,	469 476	verworpen,	477
»	van Bosse,	» »	474	ingetrokken,	»
Middelen voor 1856.	van Rappard,	N°. 11 van art. 1,	507	aangenomen,	508
»	Rochussen,	N°. 2 van N°. 11 van art. 1, gewijzigd,	508 509	verworpen,	511
Huishouding en tucht op de koopvaardijschepen.	ter Bruggen Hugenholtz,	art. 1,	667	»	674
»	»	» »	668	»	674, 683
»	van Bosse,	» »	667	aangenomen,	683
»	Dirks,	» »	673	verworpen,	»
»	Hoynck van Papendrecht,	sub-amend. op dat van den heer Hugenholtz,	»	»	674
»	Godefroi,	art. 1, gewijzigd,	677 682	»	683
»	Wijbenga,	» »	»	ingetrokken,	»
»	ter Bruggen Hugenholtz,	» 5 (oud), gewijzigd,	691 694	overgen. door de Regering,	699
»	»	» » (oud),	699	verworpen,	»
»	»	» 6 »	700	»	703
»	Sander,	» » »	»	aangenomen,	»
»	Godefroi,	» » » gewijzigd,	701 »	overgen. door de Regering,	702
»	Nolthenius,	» 9,	706	verworpen,	707
»	van Lennep,	» »	707	aangenomen,	»
»	Godefroi,	» 12,	708	»	709
»	ter Bruggen Hugenholtz,	» 20,	711	overgen. door de Regering,	711
»	Hoynck van Papendrecht,	» 21,	712	»	712
»	van Bosse,	» 23,	713	verworpen,	714
»	van Lennep,	» 25,	716	overgen. door de Regering,	716
»	ter Bruggen Hugenholtz,	» 27,	»	»	»
»	»	» 28,	717	aangenomen,	717
Banken van leening.	van Goltstein,	art. 1,	725	»	729
»	Thorbecke,	» 2,	730	»	730
»	»	» 4,	734	verworpen,	734
»	»	» 5,	735	»	735
»	»	» 6,	736	»	736
»	van Goltstein,	» 7, gewijzigd,	» 738	ingetrokken,	742
»	»	» 10,	742	»	»
»	»	4de afdeeling,	»	»	»
»	»	art. 15,	741	aangenomen,	741
»	»	» 19,	743	verworpen,	743
»	»	» 20,	»	»	745
»	Elout van Soeterwoude,	» 23,	748	»	750
»	Thorbecke,	» »	»	»	»
»	van Deinse,	» 28,	752	»	753
»	van Goltstein,	art. 33, lit. *p*,	754	aangenomen,	756
»	Dirks,	» » » *l*,	755	verworpen,	»
»	Thorbecke,	» » » *s*,	756	»	»
»	Rochussen,	art. 34,	765	aangenomen,	770
»	Mackay,	» »	768	verworpen,	»

AMENDEMENTEN of veranderingen in de concl. van rapporten op: *regeringsverslagen:* Inlichtingen op het adres van A. de Rooij, 559, - Id. op het adres van Koekelis, 889; — *verzoekschriften:* J. van Asperen, betrekkelijk de wet op de jagt en visscherij, 265; — *voorstellen van leden:* de heer van Hoëvell, tot het houden eener enquête, 546.

——— op een onderdeel van een artikel van de begroot.: band daardoor voor de Regering, II. 175, 176³, 176⁴, 186, 187, 189³; - in verband met de goedkeuring der Eerste Kamer, 188; = op voorstellen tot enquête, zie Enquête; = (Beraadsl. te heropenen over) bij staking van stemmen, II. 675-676; = (Regeling der gevolgen van geïmproviseerde) II. 734; - Verschuiving van beraadsl. over zamenhangende geamendeerde artt. van een w. o., II. 736, 740.

AMORTISATIE-SYNDICAAT te beschouwen als geamortiseerde schuld. (Ingekochte schuldbekentenissen van het voormalig) I. 21.

AMORTISATIE van schuld. Zie Schulddelging.

AMSTERDAM. (Verlenging van den in art. 291 der gemeentewet gestelden termijn voor) II. 883-886, B. 655, 694; = (Finantiestelsel te) II. 883-884, B. 779. = (Politieverordeningen te) II. 884. Zie Bibliotheek. Gemeentewet. Nijverheid. Postkantoor. Staatsuitgaven. Telegraaph.

ANDRIES. (Kanaal van St.) II. 144, 148₇.

ANEMAET, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Zierikzee. (Mr. S. H.)
II. Is *tijdelijk voorzitter*, 3, 5; - draagt het voorzitterschap over aan den hr. Gevers v. Endegeest, 5; - in Sept. en Oct. 1855 der *derde* afd. *lid*, *voorz.* 8; *rapptr.* voor de w. o. Wijzig. en verh. v. hoofds. IX *B* der begroot. van 1854 en Begroot. der Landsdrukk. 51; - in Nov. en Dec. der *eerste* afd. *lid*, 127; - in Feb. en Maart 1856 der *vijfde* afd. *lid*, 517; *rapptr.* voor de w. o.: Natural. van L. Meijer en 7 anderen, 520; - in April en Mei der *derde* afd. *lid*, 657; — *lid* eener *comm. tot onderz.* van *regeringsbescheiden:* Overeenkomst met Belgie over uitlevering van boosdoeners, 48; - Rekening wegens het Fonds tot amortisatie en aflossing van nat. schuld, 603; - Inlicht. op een adres van A. J. Geluk, 733.

ANTECEDENTEN van subsidien door de Regering verleend na watersnooden, B. 358.

ANTWERPEN. (Nederlandsch loodsstation te) B. 387.

APRILBEWEGING. Zie Nederland.

ARBEID. Zie Gevangenen.

ARCHAEOLOGISCH KABINET te Leyden, B. 495.

ARCHIEF (Koloniaal) al of niet te vereenigen met het Rijks-archief, B. 158, 168⁴, 208-209, 244.

ARCHIVEN. Kosten, B. 11; = van gemeenten daaraan door de regtbanken terug te geven, II. 126, 128; = van de voormalige wees- en momboirkamers (Plaatsing daarvan); B. 639.

ARMBESTUUR in het Koningrijk der Nederlanden over 1854. (Verslag over de verrigtingen aangaande het)
II. Missive van den Minister van Binnenl. Zaken van 28 Junij met het Verslag, B. 860-894. * Bijlagen aangevende de besturen

voor huiszittende armen, van genootschappen voor schamele armen, voor uitdeelingen van levensmiddelen en brandstoffen, voor behoeftige kraamvrouwen, voor godshuizen, gast- of ziekenhuizen, geneeskundige gestichten voor krankzinnigen, werkverschaffing aan behoeftigen, berigten omtrent de bevolking in de kolonien der Maats. van Weldadigheid, banken van leening, zieken- en begrafenisbussen, spaarbanken en spaarkassen.

ARMENFONDSEN. Zie Gemeenten.

ARMENINSTELLINGEN. (Bevolking en toestand in 1854, werkverschaffing, werkplaatsen) B. 875-878, 887, 888, 889; - Armen (Huiszittende) B. 878-881; - Genootschappen voor onderstand aan schamele armen, B. 881; - Commissien voor winter-uitdeelingen, B. 881-882; - Genootschappen voor onderstand van kraamvrouwen, B. 882-883; - Godshuizen, B. 883-886; - Gast- of ziekenhuizen, B. 886; - Gestichten voor krankzinnigen, B. 887; = bestemd tot het voorkomen van armoede; - Zieken- en begrafenisbussen (Toestand in 1854) B. 890-891; - Spaarbanken, B. 891; - Spaarkassen, B. 892; - Hulpbanken, B. 892; - Patronaat, B. 893: - Armen-woningen, B. 893. Zie verder Banken v. leening.

ARMENSCHOLEN voortaan te vinden in 't Verslag omtrent de scholen. (Mededeelingen ten aanzien van) B. 495, 871, 874; - Armenonderwijs in 1854, B. 874.

ARMENWET. Zie Armwezen.

ARMOEDE, al of niet veroorzaakt door misbruik van sterken drank. II. 40-43, 573, 577, 588[5]. Zie Banken van leening.

ARMWEZEN. Regeling van dat der R.-katholijken en Oud-Bisschopp. Klerezy, B. 24, 160, 213; - Subsidien, B. 354, 355, 868; = Uitvoering van art. 10 der wet van 28 Junij 1854, II. 325, 327, B. 862, 872, 876; - Werking en uitvoering dier wet, B. 860-872; = (Staat van het) in 1854, B. 872-873. Zie Maatschappij van Weldadigheid. Vreemdelingen.

ARNHEMSCHEN Broekdijk. (Doorbraak van den) B. 359.

ARTILLERIE en draagbare wapenen, B. 38; - Groot aantal officieren, B. 168[2], 240; - Promotie, II. 332; - Materieel, II. 346, B. 168[3], 241-242, - Magazijnen en voorraad, II. 346, B. 168[3], 242; = (Rijdende en veld-) II. 333; - Trein, II. 333.

ASSURANTIE-PREMIEN voor de Oost-Indische producten. (Wenschelijkheid der afschaffing van) II. 495, B. 351.

ATHENAEUM te Deventer op nieuw bevestigd, B. 499. = te Maastricht, B. 502.

AUDITEURS-MILITAIR in de provinciale kommandementen. (Bezoldiging van) II. 137.

AUSTRALIE. (Nederlandsch commercieel agent te Melbourne in) I. 78, 79. Zie Consulaire agenten. Desertie.

AZIJNEN. Zie Bieren.

——— (Uitvoer van). Afschrijving van den accijns, B. 353. - Azijn en bier (als victualie op de schepen), B. 353.

AZIJNMAKERS. (Snel-) B. 353.

AZIJNMAKERIJEN en bierbrouwerijen, B. 186-189; - Toezigtsmaatregelen na de afschaffing van den aecijns op het gemaal, II. 351, B. 186-187; - Borgstelling, B. 352, 353; - Opheffing van belemmeringen, B. 352.

BAKENGELDEN. (XXII. * Rekening van ontvang en uitgaaf wegens het Fonds der)
II. Ingek. bij de Tweede Kamer 25 Sept. 1855, b. 31; — Missive van den Min. van Finantien, B. 138; — Benoem. eener comm. tot onderz., 37; — Verslag der comm. 9 Feb., 488-490, (uitgebragt 9 Feb., 560); — Aann. der consel. zonder ber. en zonder hoofdelijke stemming 7 Maart 1856, b. 619.

——— (Opruiming van het Fonds der) B. 489.

BALANSEN. IJk daarop toe te passen, B. 159, 210.

BANKBILJETTEN. (Circulatie van vreemde en inlandsche) II. 795.

BANKEN VAN LEENING. (VI. Wets-ontwerp tot regeling der)
II. Ingek. bij de Tweede Kamer 20 Sept. 1855, b. 6; — Kon. boods. 18 Sept.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 57-68; — Benoem. der comm. van rapptrs., 53; - Voorl. verslag der comm. van rapptrs., 29 Jan. 1856, B. 465-472; — Mem. van beantw., B. 553-560; - Nota van wijzig. in het ontw. van wet, B. 560; — Eindversl. der comm. van rapptrs., 4 Maart 1856, B. 561 (uitgebr. 6 Maart 1856, b. 616); — Amendementen van den heer van Goltstein, B. 620; — Beraadsl. 16, 17, 18 en 19 April, 719-757, 763-770; - Algem. ber., 719-725; - Ber. over art. 1 en het amend. v. d. hr. v. Goltstein, 725-729, 732[1]; Aann. van het amend., 729; Aann. van art. 1 met 34 tegen 19 stemm., 729; - Ber. over art. 2 en het amend. van den heer Thorbecke, 729-730, 732[1]; Aann. van het amend., 730; Aann. van het art. zonder hoofdel. stemm., 730; - Ber. over art. 3, b. 730-731, 732[1], 733, 746[1]; Aann. van art. 3 zonder hoofdel. stemm., 734; - Ber. over art. 4 en het amend. v. d. hr. Thorbecke, 734, 745[1]; Verwerp. van het amend., 734; Aann. van het art. zonder hoofdel. stemm., 735; - Ber. over art. 5 en het amend. v. d. hr. Thorbecke, 735; 746[1]; Verwerp. van het amend., 735; Aann. zonder hoofd. stemm. van art. 5, b. 735; - Ber. over art. 6 en het amend. van den heer Thorbecke, 735-736, 746[2]; Verwerp. van het amend., 736; Aann. van art. 6 zonder hoofd. stemm., 736; - Ber. over art. 7 en het amend. v. d. hr. v. Goltstein, 736-740, 741-742, 746[2,4]; Intrekk. van het amend., 742; Aann. van het art. zonder hoofd. stemm., 742; - Aann. van de artt. 8, 9, 10 en 11 zonder ber. en zonder hoofd. stemm., 740, 742; - Ber. over en aann. van art. 12 zonder hoofd. stemm., 740, 746[3]; - Aann. van de artt. 13 en 14 zonder ber. en zonder hoofd. stemm., 740; - Ber. over art. 15 en het amend. v. d. hr. van Goltstein, 741, 746[3]; Aann. van het amend., 741; Aann. van het art. zonder hoofd. stemm., 741; - Aann. van de artt. 16, 17 en 18 zonder ber. en zonder hoofd. stemm., 742; - Ber. over art. 19 en het amend. van den heer van Goltstein, 743, 746[4]; Verwerp. van het amend., 743; Aann. van het art. zonder hoofd. stemm., 743; - Ber. over art. 20 en het amend. van den hr. van Goltstein, 743-745, 746[4]; Verwerp. van het amend., 745; Aann. van het art. zonder hoofd. stemm., 745; - Aann. van artt. 21 en 22 zonder ber. en zonder hoofd. stemm., 747; - Ber. over art. 23, het amend. v. d. hr. Elout van Soeterwoude en het subamend. v. d. hr. Thorbecke, 747-750, 762[1,5]; Verwerp. der beide amend., 750; Aann. van art. 23 zonder hoofd. stemm. en der artt. 24, 25, 26 en 27 zonder ber. en zonder hoofd. stemm., 750; - Ber. over art. 28 en het amend. v. d. hr. van Deinse, 750-753, 762[2]; Verwerp. van het amend., 753; Aann. van art. 28 zonder hoofd. stemm., van de artt. 29, 30 en 31 zonder ber. en zonder hoofd. stemming en van art. 32 zonder hoofd. stemm., 753, 762[2]; - Beraadsl. over art. 33 en de amendd. der HH. van Goltstein, Dirks en Thorbecke, 754-756; Aannem. van het amend. van den heer van Goltstein, 757, 762[2-3]; Verwerping van die der HH. Dirks en Thorbecke, 756, 757; Aann. van art. 33 zonder hoofd. stemm., 757; - Ber. over art. 34, b. 757, 762[3]; Staking der stemm. over dit art., 757; - Ber. over art. 34 en de amendd. der HH. Rochussen en Mackay, 763-770, 778[1-3]; Verwerp. van het amend. v. d. heer Mackay en aann. van dat v. d. heer Rochussen, 770; — Intrekking van het w. o. door den heer Min. v. Binnenl. Zaken, 770.
Adressen betrekkelijk dit wets-ontwerp. Zie Adressen.

BANKEN VAN LEENING. Aard, II. 614, 722, 725-729, 732[1]; B. 57, 61, 467, 555; - Al of niet strekkende tot voorkoming van armoede of weldadige einden, II. 719-720, 724-725, 732[1], 778[1], B. 465, 467, 468, 555, - Ontstaan of oorsprong, II. 719-721; - Handhaving, opheffing, II. 725, 746[1], B. 57-58, 61, 466, 468, 553, - Bestuur, toezigt, registers, II. 614, 735-736, 732[1], 746[2], 778[1], B. 58, 61, 466, 468-469, 471, 556, 559; - Inbrengers en hulpkantoren, II. 614, 720, 736-740, 741, 754, 746[2-4], 762[2], B. 58, 61-63, 469-470, 557; - Bezittingen, lasten, inkomsten, renten van de pandheffers te heffen, reservefondsen, II. 743-745, 747-750, 746[2], 746[4], 762[1-3], B. 58, 64, 470, 557; - Schadevergoeding, verlies van pandbrieven, tentoonstelling en verkoop van panden, beschikking van overschot, rentelooze voorschotten, II. 614, 722, 735, 743, 746[1], 746[4], 750-753, 754-757, 762[1-5], B. 59, 65-66, 470-472, 556, 558, 559; - Gestolen en verloren goederen, brandschade, II. 614, 753, 762[2], B. 59, 66, 470, 471, 557, 558; - Reglementen, II. 729-731, 732[1], 746[1], 754-757, 762[2], B. 59, 66-67, 466, 468, 471-472, 556; - Banken door particulieren gehouden, II. 720, 725, 757, 762[3], 763-770, 778[1-4], B. 59, 67-68, 466, 472, 554, 559; - (Verpachte leenbanken), II. 766, 778[2], B. 468, 560; - (Pandjeshuizen), II. 720, 756, 762[2], 764, 766, 778[1-3]; - Strafbepalingen, B. 59-60, 68, 469, 472, 560, 732[1]; - Lossing van panden, II. 756, 762[3], B. 467, 555; - Stempeling van gouden en zilveren panden, II. 752, 762[2], B. 471, 558; - Beleening van nieuwe koopwaren, B. 471; - Processen door banken van leening te voeren, II. 740, 746[3].

——— (Regtspersoonlijkheid der) Regten van zedelijke ligehamen daaraan toe te kennen, II. 726-729, B. 468; = mogen geen winst geven, II. 725, 727, 746[4], 762[1], B. 466, 467; = in verband met de gemeentebesturen en de gemeentewet, II. 729-730, 735, 732[1], 746[1], 746[3], 762[1], 762[2], B. 466, 468, 469, 554, 556; = in verband te brengen en beschouwd met spaarbanken, II. 721, 764, 766, 778[1], B. 467, 555; = (Verslag omtrent den toestand der) B. 467, 555, 890; - Inspecteurs, B. 466, 469, 555. Zie Belgie.

BAUD, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Amsterdam. (J. C.)
II. Is in Sept. en Oct. 1855 der *eerste* afd. *lid*, *voorz.*, 8; *rapptr.* voor de w. o.: Huishouding en tucht op de koopvaardij-

schepen, 37; - in Nov. en Dec. der *tweede* afd. *lid*, *ondervoorz.*, 127; *rapptr.* voor de w. o.: Inkoop en amortisatie van nationale rentegevende schuld en Regeling van het Fonds voortspruitende uit koopprijzen van domeinen voor 1855, b. 163; - in Feb. en Maart 1856 der *vijfde* afd. *lid*, 517; *rapptr.* voor de w. o.: Regeling van de loodsdienst der zeeschepen, 616; Vaststelling van het regerings-reglement voor W. I., 632; - in April en Mei der *vijfde* afd. *lid*, en *voorz.*, 657; — *lid* der *comm. tot onderz.* van het Verslag van het beheer van N. I., 7; — volgens kennisgeving afwezend, 763.

Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1856, hoofdst. V, 7de afd. (Onderwijs; Koninklijke Academie te Delft) 214[1]-214[4] (verbet. 252); hoofdst. XI, algem. ber., 400, 402; - Vaststelling der middelen voor 1856, n°. 2 van n°. 11 van art. 1 (Buitengewone bijdrage tot herstel der marine) 509; - Huishouding en tucht op de koopvaardijschepen, art. 5, b. 694; art. 17, b. 710; art. 21, b. 713; — *voorstellen van leden:* der HH. Groen van Prinsterer en van Hoëvell, 29 Nov. 1855, b. 232, 233.

Verlangt de stemming over n°. 2 van n°. 11 van art. 1 van de wet op de middelen betreffende het verleenen eener buitengewone bijdrage tot herstel der marine, 511.

Bedelaars en landloopers. Verpleging, II. 140, B. 12, 198, 871.

Beeck Vollenhoven, lid der Eerste Kamer voor de provincie Noordholland. (H. van)

I. Is, gedur. het zittingjaar *lid* der *huishoudelijke comm.*, 5; - in Sept. 1855 der *derde* afd. *lid*, 4; - in Dec. *derzelfde* afd. *lid*, 14; *rapptr.* voor de w. o.: Verhoog. van hoofdst. V der Staatsbegr. voor 1855 (Subsidie aan de Maatschappij van Weldadigh.) 36; Aanvulling der wet van 1822, houdende belasting op het binnenl. gedistill., 39; - in April der *vierde* afd. *lid*, 98, *rapptr.* voor de w. o.: Inkoop en amortisatie van schuld; Huishouding en tucht op de koopvaardijschepen; Tractaat Oostenrijk, 101.

Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Verhoog. van hoofdst. V der Staatsbegr. voor 1855 (Subsidie aan de Maats. van Weldadigh.) 41; - Aanvulling der wet op het binnenl. gedistilleerd, 45; - Wijzig. van hoofdst. V der begr. van Staatsuitg. voor 1855 (Subsidien) 69, 70; - Staatsbegr. voor 1856, alg. ber., 74, 76; hoofdst. IV, 81; hoofdst. V, 85; hoofdst. VIII, 90; - Vaststelling der middelen voor 1856, b. 95; - Inkoop en amort. van schuld, 108, 110; - Huishouding en tucht op de koopvaardijschepen, 116; — *de vraag over de al of niet aftreding van den heer de Vos van Steenwijk*, 33; — *orde van werkzaamheden*, 36.

Doet *voorstellen* betrekkelijk de orde van werkzaamheden, 45.

Beens, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Tilburg. (Mr. C. C. A.)

II. Is, in Sept. en Oct. 1855 der *derde* afd. *lid*, 8; *rapptr.* voor de w. o. Hoofdst. X en XI der Staatsbegroot. voor 1856, 46; - in Nov. en Dec. der *eerste* afd. *lid*, 127 (brengt verslag uit omtr. verzoekschr., 417); - in Febr. en Maart 1856 der *tweede* afd. *lid*; *lid* der *Comm. voor de Verzoekschr.*, 517 (brengt verslagen uit, 605, 627-628, 731, 732, 761); - in April en Mei der *eerste* afd. *lid*, 657; *rapptr.* voor de w. o.: Naturalis. van G. Challenger en 9 anderen en J. P. Grimm en 4 anderen; Regeling der benoembaarheid van vreemdel. tot lands-bedieningen, 825; — *lid* eener *comm. tot onderz.* van *regeringsbescheiden:* Rekening der comm. v. de voormal. wees- en momboirkamers, 47; - Verslag wegens de algem. begroot. van staats-ink. en uitgav. over 1853 en 1854, b. 520; - Rek. der comm. v. de voorm. wees- en momboirk., 603; — volgens kennisgeving afwezend, 135.

Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1856, hoofdst. X, 12de afd. (Kosten vallende op het kamperen van troepen), 350, 353.

Beerenbroek, lid der Eerste Kamer voor de provincie Limburg. (L. F. H.)

I. Is, in Sept. 1855 der *derde* afd. *lid*, 4; - in Dec. der *eerste* afd. *lid*, 14; - in April 1856 der *derde* afd. *lid*, 98; — volgens kennisgeving afwezend, 13.

Begraafplaatsen, B. 625-626, 640, 641. Zie verder Begraven. Schreuder.

Begrafenisbussen. Zie Armen-instellingen.

Begrafeniskosten, B. 626. Zie verder Begraven.

Begraven van lijken, de begraafplaatsen en de begrafeniskosten. (LXXXIV. Wets-ontwerp houdende bepalingen omtrent het)

II. Ingek. bij de Tweede Kamer, 16 April 1856, b. 719; — Kon. boods., 15 April; - Ontw. v. wet; - Mem. v. toel., B. 623-627. (Het wets-ontwerp is niet in de afdeelingen onderzocht.)

Begrootingswetten voor 1856. Wijze van bewerking en toelicht. en van verander. daarin te brengen, I. 57. II. 63, 81, 83. B. 142-143, 189-190. — Beschouwd in verband met de handelingen van het Ministerie, II. 61-64, 67, 70-75; - uit een finantieel oogpunt, I. 49. II. 64-66, 79-83, 112, 143, 146. B. 579. — Verhoog. bij suppl. begroot., zonder aanwijzing van middelen, al of niet gevaarlijk, B. 572, 573, 579, 605, 693. — Zie verder Staatsbegrooting.

Beken Pasteel, lid der Eerste Kamer voor de provincie Noordbrabant. (Jhr. mr. M. A. J. van der)

I. Is, in Sept. 1855 der *vierde* afd. *lid*, 4; - in Dec. *derzelfde* afd. *lid*, 14; - in April 1856 *derzelfde* afd. *lid*, 98; — volgens kennisgeving afwezend, 23, 97.

Belastingen in Noordbrabant, Gelderland, Zuidholland, Noordholland, Zeeland, Friesland, Overijssel, Groningen en Drenthe. (XXXIII. Wets-ontwerpen tot bekrachtiging van personele)

II. Ingek. bij de Tweede Kamer 7 Nov., 47; — Kon. boods. 4 Nov.; - Ontwerpen van wet met staten, aanwijzende de behoeften tot welker dekking de provinciale belastingen noodig zijn; - Mem. van toel. en staat van de provinciale belastingen voorgedragen voor 1856 en van die over 1855 geheven, B. 263-267; — Benoem. der comm. van rapptrs., 51; — Eindversl., 27 Nov., B. 354-355 (uitgebr. 27 Nov., 213); - *Nota v. wijzig., B. 355; — Aann. van de w. o. met algem. (60) stemmen, 12 Dec. 1855, b. 403.

I. Ingek. bij de Eerste Kamer 13 Dec. 1855, b. 17; — Ben. der comm. van rapptrs., 36; — Versl. der comm. 21 Dec., 43, (uitgebr. 24 Dec., 42); — Aann. van de w. o. zonder beraadsl. met algem. (24) stemmen 27 Dec. 1855, b. 45.

De wetten zijn vastgesteld 28 Dec. 1855 (*Staatsbl.* n°. 184-192).

——— (Directe en indirecte). Kosten van administratie, B. 32, 166-168, 192, 234-235; - Zamentrekking van kantoren, B. 167, 234; - Kosten van vervolging, B. 312; - Aanslag in de kohieren en betaling door de kiezers, B. 421; - Opdrijving en vexatien, II. 307, 308, 310[5], 478, 501; - Stelsel van benadering, II. 308, 310[6]; = (Wenschelijkheid eener herziening van onze) II. 478, 484, 492, 495, 501, 503.

——— Welke in te voeren voor 1856? B. 40-41, 170-172; - Opbrengst en raming (directe) B. 41-42, 48[1]; (indirecte) B. 43, 48[2]; - Verbetering der opbrengst, II. 162[1], 162[4]; = op de eerste levensbehoeften afgekeurd, II. 478-479, 492; 503. — Zie verder Ambtenaren. Kiezers.

Belastingstelsel in de steden. (Wijzig. van het) II. 16, 17, 27, 484, B. 170; = in de gemeenten. (Wijzig. van het) I. 112, 117-118, II. 150, 162[3], 501, 883-886; B. 778-780; = (Verband tusschen het rijks- en gemeentelijk) II. 484, 501.

Belgie. Zie Boosdoeners.

——— (Consumtie van gedistilleerd in) B. 335; - Wetgeving op het gedistilleerd, B. 364; - Tractementen van ambtenaren, II. 146, 148[3]; - Publieke werken, II. 162[1], 182, 183; - Handelstractaat met Nederland, al of niet opzegging daarvan, I. 56, 57, 78, 79; - Onderhandelingen over irrigatien, II. 637-638; - Wetgeving omtrent en toestand van de banken van leening, II. 723, 726, 737, 746[3], 766. — Zie verder Boosdoeners, Schelde, Zuid-Willemsvaart.

Besluiten door de Kamers genomen:

I. In de Eerste Kamer, tot het: Doen drukken der rede des Voorz., 3; - Beantwoorden der troonrede, 4; - Vervroegen van beraadsl., 5; - De herkiezing van den heer de Vos van Steenwijk, 36; - Doen drukken van stukken, 67; - Houden van avondzitting, 74, 94.

II. In de Tweede Kamer, tot het: Voortzetten van onafgedane onderwerpen, 12, 49; - Niet voortzetten van id., 12; - Niet toelaten van een lid (herbenoemd kantonregter), 36; - Staken van beraadslag. over aan de orde gestelde onderwerpen, 39; - Verdagen van beraadsl., 107, 393, 470, 889; - Houden van avondzitting, 220, 386, 459, 496; - Doen drukken van stukken, 357; - Afzonderlijk behandelen van onderwerpen bij de beraadsl. over w. o., 360; - Sluiten der beraadsl., 386, 703, 731; - Kennis geven aan den Minister van Binnenl. Zaken van het aannemen door leden van bezoldigde staatsambten, 451; - Verlof geven aan leden tot het doen van interpell., 459, 622, 689; - Benoem. eener comm. voor een onderzoek wegens de Staatsloterij, 594; Id. betr. het Zwolsche Diep, 828; - Bepalen van een dag, ter behandeling van het voorstel van den heer Groen van Prinsterer van 16 April, 731.

Besparingen en bezuinigingen, in te voeren en ingevoerd, II. 143-148, 162[1], 162[3]; B. 191-192; - in hoever mogelijk bij de duurte der tijden, II. 69; - id. bij het voortdurend bestaan der tegenwoordige inrigtingen, II. 70; - niet te ver te drijven, II. 106, 111, 112, 162[1], 162[3].

Betuwe. (Krachtsinspanning der ingezetenen bij overstroomingen van de Over-), II. 461; B. 358, 398. = (Subsidie aan en werken in het polderdistrict Over-) I. 64, 65, 68-71, 80[1-2];

II. 461, 462, 464, 465, 466-467, 468-469, 470, 472, 475, 476, 479[3], 479[5], 479[6-8]. = (Bandijk van de Neder-) II. 461, 464, 472; B. 358, 359, 398.

Beursprijs aan te nemen door de Regering bij amortisatie van werkelijke schuld, volgens de wet van 27 September 1841. (Vermoedelijke of vaste) II. 301-304, 310[1-2].

Bevolking van het Rijk en der gemeenten op 21 Dec. 1855, B. 420, 425-434; - in 1849 en 1855, B. 796.

Bibliotheek te 's Gravenhage. (Koninklijke) Kosten van uitgave van den catalogus, B. 158, 209. = te Amsterdam (Stads-) B. 499.

Bier. Verheffing tot volksdrank, B. 351; - Afschaffing van inkomend regt, B. 352; - Namaking, B. 352; - Zomerbier, B. 353.

Bierbrouwerijen en bierbrouwers. Achteruitgang hier te lande, B. 351; - Vooruitgang elders, B. 352; - Persoonlijk regt bij vereeniging van fabrieken, B. 352; - Vrijdom van accijns van brandstoffen, B. 352; - Roer- of werkkuip, B. 351, 352; - Brouwte en brouwsel, B. 353; - Fraude, B. 353. — Zie verder Azijnmakerijen.

Bieren en azijnen. (XXXII. Wets-ontwerp tot aanvulling van de bepalingen der wet van 2 Augustus 1822 (*Staatsblad* n°. 32), houdende belasting op de binnenlandsche)
II. Ingekom. bij de Tweede Kamer, 7 Nov. 1855, b. 47; — Kon. boods., 29 Oct.; - Ontw. v. wet; - Mem. van toel., B. 186-189; — Benoem. der comm. van rapptrs., 53; — Voorl. verslag, 27 Nov., B. 351-354.
Verzoekschriften betrekk. dit w. o. Zie Adressen.
(Het voorloopig verslag is onbeantwoord gebleven.)

——— (Wets-ontwerp tot aanvulling van de bepalingen der wet van 2 Aug. 1822.) Late indiening der wet, B. 351; - Tijdelijk karakter aan die aanvullingswet te geven, B. 351; - Afschaffing van den accijns, B. 351; - Redactie van het w. o., B. 352, 353. — Zie Accijns.

Billiton. (Stand der onderneming tot exploitatie van tinmijnen op het eiland) II. 809, 852-862.

Binnenlandsche Zaken. (Departement van) Kosten van het ministerie, B. 8. — Uitgaven voor 1856 te hoog opgevoerd, II. 143, 144, 145, 146, 164, 180, B. 144-145, 153; - Wederlegging, II. 148[7], 148[8], 162[1], 162[2], 162[3], B. 191, 198-199, - Vergelijking met de begrootingen voor vroegere jaren, II. 146, 147, 148[7], 152, 154, 155, 162[1], 189[2]; - Nieuwe uitgaven in 1856 boven de geraamde te wachten, II. 144, 146; B. 151, 198.

Bijblad tot de Staats-courant. Kosten van uitgave, B. 12; - Opbrengst, B. 44, 48[2].

Blankenheijm, lid der Eerste Kamer voor de provincie Zuidholland. (D.)
I. Is, in Sept. 1855 der *tweede* afd. *lid*, 4; - in Dec. der *vierde* afd. *lid*, 14; *rapptr.* voor de w. o.: Inkoop en amortisatie van schuld; Regeling van het fonds voortspruitende uit koopprijzen van domeinen voor het dienstjaar 1855; Wijziging en verhooging van hoofdst. IX *B* der Staatsbegr. voor 1854; Verhooging van hoofdst. IX *B* der Staatsbegr. voor 1855 (postkantoor te Amsterdam), 19; - in April der *vierde* afd. *lid*; *rapptr.* voor de w. o.: Onteigening van perceelen te Rotterdam; Wijziging der wet van 5 Maart 1852 (wees- en momboirkamers); Verhooging der begrooting wegens den arbeid der gevangenen, 101.
Doet het voorstel *tot het doen drukken* der rede van den Voorzitter der Kamer, 4.

Boedelscheiding geregeld bij het Burgerlijk Wetboek, II. 131.

Boekdrukkunst. (Uitvinder der) Bijdrage van rijkswege te verleenen aan het voor hem op te rigten standbeeld, II. 144, 148[8], B. 158, 209.

Boekenlijsten, al of niet van Regeringswege vast te stellen tot gebruik op de scholen, B. 451-452.

Boekwerken, kaarten, dagbladen, consulaire opgaven. Zie onder de kennisgevingen der Voorzitters van de beide Kamers.
I. Ingekomen in de Eerste Kamer, 4, 7, 13, 21, 23, 39, 98.
II. Ingekomen in de Tweede Kamer, 7, 8, 31, 37, 45, 49, 77, 89, 121, 135, 237, 253, 267, 283, 471, 517, 520, 535, 549, 516, 562, 600, 604, 612, 616, 617, 632, 636, 657, 660, 675, 689, 719, 747, 825, 851, 867.

Boemelerwaard. (Bijdrage aan het polderdistrict) II. 460, 462, 463, 471, B. 360, 400.

Boosdoeners. (XXXV. Additionele overeenkomst tot het verdrag met Belgie wegens de uitlevering van)
II. Ingekomen in de Tweede Kamer, 7 Nov., b. 48. — Miss. van den Min. van Buitenl. Z., 12 Oct., B. 270; - Overeenkomst (Zie Staatsc. n°. 250); — Benoem. eener comm. tot onderz., 48; - Verslag der comm., 7 Maart, B. 564 (uitgebr. 7 Maart), 629; - Aannem. der concl. zonder ber. en zonder hoofdelijke stemming, 13 Maart, 642.

Borneo. (Ontginning van steenkolenmijnen in de Zuider- en Ooster-afdeeling van) II. 854, 856, 861.

Borski, lid der Eerste Kamer voor de provincie Noordholland. (D.)
I. Is, in Sept. 1855 der *eerste* afd. *lid*, 4; *ondervoorz.*, 5; - in Dec. der *eerste* afd. *lid*, 14; *ondervoorz.*, 17; *rapptr.* voor de w. o.: Inkoop en amortisatie van schuld; Regeling van het fonds voortspruit. uit koopprijzen van domeinen voor het dienstjaar 1855; Wijziging en verhooging van hoofdst. IX *B* der Staatsbegr. voor 1854; Verhooging van hoofdst. IX *B* der Staatsbegr. voor 1855 (postkantoor te Amsterdam), 19; - in April der *tweede* afd. *lid*, 98; *voorz.* 101.

Bosch, militair onder-intendant, met rang van kapitein, werkzaam bij het Minist. van Oorlog. tweede candidaat bij de opmaking der nominatie voor de vervulling der vacature bij de Algemeene Rekenkamer. (J. van den) II. 54.

Bosch van Drakestein, lid der Eerste Kamer voor de prov. Noordholland. (Jhr. mr. F. L. H. J.)
I. Is, gedur. het zittingjaar *lid* der *comm.* voor de *Stenogr.*, 7; - in Sept. 1855 der *derde* afd. *lid*, 4; *ondervoorz.*, 5; - in Dec. der *eerste* afd. *lid*, 14; *rapptr.* voor de w. o.: Tijdelijke opslag van meel in entrepôt en andere bergplaatsen, 17; Bekrachtiging van prov. belastingen, 36; - in April 1856 der *derde* afd. *lid*, 98.

Boschpatrouilles in Suriname, B. 490.

Boschplaat, in de Groninger wadden. (Kapen op de) II. 292.

Bosscha, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Amsterdam. (Prof. J.)
II. Is, in Sept. en Oct. 1855 der *eerste* afd. *lid; lid* der *comm.* voor het *adres van antwoord*, 8; *rapptr.* voor de w. o.: Hoofdst. III en IV der Staatsbegr. 1856, b. 37; Hoofdst. IX *B*, 46; In overweging nemen van het voorstel tot onderzoek naar het misbruik van sterken drank; Voltooijing van het postkant. te Amsterdam, 49; Begr. der Landsdrukkerij voor 1856, b. 51; - in Nov. en Dec. der *vijfde* afd. *lid*, 127; - in Feb. en Maart 1856 der *derde* afd. *lid*; *voorz.*, 517; - in April en Mei der *vijfde* afd. *lid* en *ondervoorz.*, 657; — *lid* eener *comm. tot onderzoek* van *regeringsbescheiden*: Overeenk. met Napels over het tractaat van 1847, 7; - Versl. omtrent den staat der hooge-, middelbare en lagere scholen voor 1854, b. 520; - Inlicht. op het adres van P. Manden, 655.
Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1856, algem. beraadsl., 63-64; Hoofdst. V, 8ste afd. (Onderwijs) 196; Hoofdst. X, 7de afd. (Geneesk. dienst), 345; — *de concl. van rapp. op verzoekschriften*, 317, 320; — *voorstellen van leden*: der HH. Rochussen, tot het houden eener enquête, 563; - Groen van Prinsterer, omtrent de behandeling van adressen betrekkelijk het w. o. op het lager onderwijs, 843.

Bosse, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Rotterdam. (Mr. P. P. van)
II. Is, gedur. het zittingjaar *lid* der *comm.* voor de *Stenogr.*, 8; - in Sept. en Oct. 1855 der *vierde* afd. *lid* en *voorz.*, 8; *rapptr.* voor de w. o.: Pensioenf. voor ambt. voor 1856; Hoofdst. I en II der Staatsbegr. voor 1856, b. 37; Hoofdst. VIII, X, XI, XII en Wet op de middelen, 45, 46; Voorstel tot onderzoek naar het misbruik van sterken drank (in overweging nemen); Wijzig. en verhoog. van hoofdst. IX *B* der begroot. voor 1854, b. 51; Aanvulling der wet houdende belast. op het gedistilleerd, 51; Aanvulling der wet houdende belasting op de bieren en azijnen, 53; - in Nov. en Dec. der *vijfde* afd. *lid* en *voorz.*, 127; *rapptr.* voor de w. o.: Inkoop en amort. van nat. rentegevende schuld en Regeling van het Fonds voortspruitende uit koopprijzen van domeinen voor 1855, b. 163; Regeling der zaken der voormalige Wees- en Momboirkamers, 283; - in Febr. en Maart 1856 der *tweede* afd. *lid* en *voorz.*, 517; *rapptr.* voor de w. o.: Goedkeuring van artt. van het handelsverdrag met Oostenrijk, 604; Regeling van de loodsdienst der zeeschepen, 616; Inkoop en amort. van schuld, 632; - in April en Mei der *vijfde* afd. *lid*, 657; *rapptr.* voor de w. o.: Onteigening van perceelen te Rotterdam, 660; Verjaring van coupons, 826; — *lid* eener *comm. tot onderzoek* van *regeringsbescheiden:* Rekeningen over het Pensioenfonds; Arbeid van gevangenen; Verstrekkingen van Marine en Oorlog; Koopprijzen van domeinen; Bakengelden en Droogmaking van het Haarl.-meer, 31 (brengt versl. uit 9 Febr. 1856, b. 560); - Inlicht. op een adres van P. Manden (in het vorige jaar niet afgedaan) brengt versl. uit 6 Dec. 1855, b. 317; - Verslag wegens de algem. begroot. van Staatsink. en uitgaven

over 1853 en 1854, b. 520 (brengt verslag uit 17 April 1856, 638); - Nadere inlicht. op het adres van P. Manden, 655.

Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1856, algem. ber., 79-80; hoofdst. III, algem. ber., 92, 99-100, onderart. 15 (Geheime uitgaven) 123, 124; hoofdst. V, onder-art. 52 (Subsidien aan de prov. comm. van geneeskundig onderzoek en toevoorzigt) 157, 157-158, onder-art. 63 (Onderstand aan gemeenten enz.) 163, onder-art. 70 (Verbetering aan rivieren) 175, onder-art. 79 (Subsidien aan besturen, maatschappijen en instellingen enz.), 180, 186, 187, 188; - Tijdelijke opslag van meel in entrepôt en andere bergplaatsen; algem. ber., 223, art. 1, b. 225; - Staatsbegr. hoofdst. V, onder-art. 95*a* (voorgesteld door den heer van Hoëvell) 249; hoofdst. VI, afd. IV (Pensioenen en wachtgelden) 258; hoofdst. VII, onder-art. 6 (Seminarien) 261; hoofdst. VIII, algem. ber., 286, 289; hoofdst. IX *A* onder-art. 15 (Amortis. en aflossing van nation. renteg. schuld) 300, 302; hoofdst. IX *B*, algem. ber., 305, 306, afd. X (Kosten van administratie en lasten der domeinen) 316; hoofdst. X, algem. ber., 337; hoofdst. XI, algem. ber., 357, 360, 362, 365; - Aanvulling der wet op het binnenl. gedistilleerd, algem. ber., 410, 420; art. 5, b. 433, 434; art. 9, b. 436; art. 19, b. 439, 440; art. 22, b. 449; art. 29, b. 456; - Verhooging van hoofdst. V der Staatsbegr. voor 1856 (Subsidien) art. 1, b. 474, 476; - Vaststelling der middelen voor 1856, algem. ber., 490, 492; lit *f* van art. 1, (In- en uitvoer, scheepvaartregten enz.) 505; n°. 2 van n°. 11 van art. 1 (Buitengewone bijdrage tot herstel der Marine) 510, 511; - Huishouding en tucht op de koopvaardijschepen, art. 1, b. 668, 671, 677, 680, 682, 683; art. 6 (oud) 702; art. 17, b. 709; art. 23, b. 713, 714; - Banken van leening, art. 23, b. 749, 762[5]; art. 28, b. 752; - Handelsverdrag met Oostenrijk, alg. ber., 799, 802; - Entrepôt te Rotterdam, alg. ber., 882; - Verlenging voor Amsterdam van den in art. 291 der gemeentewet gestelden termijn, 885; — *concl. van rapp.* op *regeringsverslagen:* Staatsrekening 1852, b. 39, 55, 56, 59; - Nadere inlichtingen betreffende den staat der W.-I. kolonien over 1851, b. 227, 231; — *voorstellen van leden:* der HH. Hoynck v. Papendreecht, 3 Oct., b. 39; Elout v. Soeterwoude, 11 Dec., b. 378, 385; van Hoëvell, tot het houden eener enquête, 522, 535; van Hoëvell, betrekkelijk het misbruik van sterken drank, 590, 592; van Lennep, betrekkelijk de Staatsloterij, 619; — *interpellatien:* van den heer van Hoëvell, 30 April, b. 874.

Doet voorstellen: tot het meer naauwkeurig doen aanteekening houden van leden, die één of twee malen het woord hebben gevoerd, 387; - tot het wijzigen van de wets-ontw. tot aanvulling der wet op het binnenl. gedistilleerd, art. 5, b. 434; - tucht op de koopvaardijschepen, art. 1, b. 677; art. 23, b. 713; - het interpelleren van den Min. v. Justitie, omtrent de oprigting van eene credietbank te Luxemburg, 689; (interpellatie, 21 April, b. 792, 795).

Verlangt de stemming over hoofdst. V, onder-art. 79 (Subsidien aan besturen, maatschappijen en instellingen enz.) 188.

Bots, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Eindhoven. (Mr. J. B.)

II. Berigt de aann. zijner benoem. tot kantonregter, en vraagt of hij daardoor ophoudt lid der Kamer te zijn, 7; - (Beraadsl. over die vraag, 31-36; Beslissing in toestemmenden zin, 36); — Zendt zijne geloofsbr. nopens zijne herben. in, 47; (Ben. eener comm. tot onderz., 47; - Versl. der comm., 51); - Toelating, 51.

Is, in Sept. en Oct. 1855 der *eerste* afd. *lid*, 51; *rapptr.* voor de w. o.: Regeling der banken van leening, 53; - in Nov. en Dec. der *vijfde* afd. *lid*, 127; - in Febr. en Maart 1856 der *eerste* afd. *lid*, 517; *rapptr.* voor de w. o.: Verhoog. van de begroot. wegens den arbeid der gevangenen, 616; Verhoog. van hoofdst. VII der Staatsbegr. voor 1846, b. 632; - in April en Mei der *derde* afd. *lid*, 657; *rapptr.* voor de w. o.: Natural. van G. Challenger en 9 anderen en J. P. Grimm en 4 anderen, 825; — *lid* eener *comm. tot onderz. van regeringsbescheiden:* Versl. der comm. van liquid. van de voormalige Wees- en Momboirkamers, tot 31 Dec. 1855, b. 568; - Rekening van het Fonds van kolonisatie van behoeftigen in de Maats. van Weldadigh., 635; - Stukken wegens het aftappen van water op de Maas en de Z.-Willemsvaart, 655; = gezonden naar den Koning, 54; — Stemopnemer, 54.

Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1856, hoofdst. V, onder-art. 74 (Verbetering, onderhoud en herstelling van kanalen en vaarten enz.), 178.

Boxman, lid der Eerste Kamer voor de prov. Zuidholland. (Mr. A.)

I. Is, in Sept. 1855 der *vierde* afd. *lid*, 4; - in Dec. *derzelfde* afd. *lid*, 14; — volgens kennisgeving afwezig, 4, 13; — overleden 26 Maart 1856; — vervangen door den heer Hartevelt.

Branders en branderijen, B. 177-186, 340, 364; — Toezigt en maatregelen na de afschaffing v. d. accijns op het gemaal, I. 43-44; II. 409-417, 418-458; B. 181-184, 340, 344, 364; - Vroegere Koninkl. besluiten daaromtrent, II. 411, 446; B. 185-186; — Hoeveelheid rogge en gerst door de branders gebruikt van 1851-1854, II. 410, 419, 452; B. 362; — Overtredingen en boeten door en van branders, II. 411, 419, 438-444; B. 344, 365-367; — Gevolg van de verzegeling eener branderij in gemeenschap staande tot fabrieken waarin meel als grondstof wordt gebezigd, II. 431-436; — Belasting van meel voor eigen gebruik, II. 437-438; — Afstoking door ambtenaren, II. 453, 455-457; B. 344, 366; — Visitatie, II. 436, 437; — Persoonlijk regt van branders tegen molenaars, I. 44, 46-47; II. 433-436; B. 342, 365; — Beslag en trek (verhouding), II. 411, 445-457; B. 343, 361, 366; — Ruwstokers, II. 440, 443; B. 367; — Aantal branderijen, II. 419; B. 340, 341, 364, 367; — Clandestine branderijen, II. 410; — Vereeniging van branderijen en bierbrouwerijen, I. 44. — Zie verder Belgie. Gedistilleerd. Meel. Molens. Spoeling. Vochtweger.

Brandstoffen. Zie Accijns. Bierbrouwerijen.

Brauw, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistriet Gouda. (Jhr. mr. W. M. de)

II. Is, gedur. het zittingjaar, *voorzitter* der *Comm. voor de Stenographie*, 8; - in Sept. en Oct. 1855 der *vijfde* afd. *lid* en *onder-voorz.*, 8; *rapptr.* voor de w. o.: Hoofdst. III en IV der Staatsbegr. v. 1856, b. 37; Hoofdst. IX *B*, 46; Aanvull. der wet houd. belast. op het gedistill., 51; - in Nov. en Dec. der *tweede* afd. *lid*, 127; - in Febr. en Maart der *vierde* afd. *lid*, 517; *rapptr.* voor de w. o.: Herzien. der tabel regel. de verdeel. des Rijks in kiesdistr., 561; Inkoop en amortisatie van schuld, Verhoog. v. hoofdst. VII der Staatsbegr. v. 1855, Vaststelling van het regeringsregl. v. W.-I., 632; - in April en Mei der *tweede* afd. *lid* en *voorz.*, 657; — *lid* eener *comm. tot onderz.* van *regeringsbescheiden:* Rekeningen van het Pensioenfonds, Arbeid der gevangenen, Verstrekk. voor Marine en Oorlog, Koopprijzen van domeinen, Bakengelden, Droogmak. van het Haarlemmerm., 31; - Overeenk. met Belgie tot uitlev. v. boosdoeners, 48 (brengt verslag uit, 7 Maart, 629); = gezonden naar den Koning, 4; — stemopnemer, 3.

Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1856, alg. ber., 87; Hoofdst. V, 7de afd. (Onderwijs; Koninkl. acad. te Delft), 242, 243; - Aanvull. der wet op het binnenl. gedistill., art. 5, b. 435; - Vaststell. der middelen voor 1856, alg. ber., 487 (verbet. 513), 493; - Banken van leening, art. 1, b. 728; art. 34, b. 768; - Verlenging voor Amsterdam van den in art. 291 der gemeentewet gestelden termijn, alg. ber., 884, 885; — *concl. van rapporten op regeringsverslagen:* Inlicht. op het adres van den kerkeraad van Koekengen, 653[1], 653[2]; — *Voorstellen van leden:* der HH. Groen van Prinsterer, omtrent de behandeling van adressen betrekk. het wets-ontw. op het lager onderwijs, 845.

Breda. Zie Academie.

Brievenvervoer. Zie Postwezen.

Broecke, *Minister van Marine.* (A. J. de Smit van den)

I. Spreekt in de Eerste Kamer bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1856, hoofdst. VIII, 90, 93.

II. Spreekt in de Tweede Kamer bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1856, hoofdst. VIII, algem. ber., 267, 284, 289; onder-art. 2 (Bezoldigingen van den seeretaris-generaal en verdere ambt.), 291; onder-art. 9 (Kosten der betonning en bebakening enz.), 292; onder-art. 10 (Traet. der ambt. voor de dienst der quarantaine), 292; 3de afd. (Materieel der zeemagt), 293, 294; 4de afd. (Personeel der zeemagt), 294; onder-art. 23 (Kosten van opleid. der adelb.), 295, 297; - Huishouding en tucht op de koopvaardijs., art. 5 (oud), 696; - Droog dok te Willemsoord, algem. ber., 820, 823.

Brood over de grenzen gebragt. (Heffing van het regt van invoer van) B. 362.

Bruijn, lid der Eerste Kamer voor de provincie Noordbrabant. (F. J. T. de)

I. Is, in Sept. 1855 der *derde* afd. *lid*, 4; - in Dec. der *eerste* afd. *lid*, 14; - in April der *tweede* afd. *lid*, 98; — overleden.

Buikslooter ham. (Geen subsidie verleend bij de doorbraak van den) B. 358, 397.

Buitenlandsche zaken. (Ministerie van) Kosten van het Depart., B. 4; - Toestaan van het tafelgeld des Ministers en het vroeger gebeurde daaromtrent, II. 93, 94, 99, 102-117; B. 149, 195; - Beschouwingen over de politiek des Ministers, II. 84-86, 93-94, 95, 98, 101; - Id. over de quaestie van representatie, II. 94, 104, 105, 106, 109, 113, 117; - Uitbreiding van het personeel en locaal, 149, 195; - Geheime uitgaven, B. 150, 195-196.

Bundertal op te geven bij het verleenen van subsidien voor werken van watersehappen, B. 357, 397.

Burgemeester. Verpligting tot inwoning in zijne gemeente, tenzij daarvan ontheven, B. 76; - Zijne handelwijze bij rustverstoring, I. 82; II. 138; = ophoudt lid der Staten-Generaal te zijn, (Of een lid der Kamer ten gevolge eener benoem. tot) I. 31-37. — Zie Commissarissen des Konings.

Burlage, (R. C.) commercieel agent te New-York, II. 122.

Candidaten voor de Algem. Rekenkamer, II. 45, 48, 51; - (Ben. van een lid, 109); = voor den Hoogen Raad, II. 48, 147 (Ber. over de wijze van keuze, 215-220), 221. (Ben. van leden, 359.)

Cartographie in Nederland, B. 363.

Cassatie-proces. Zie Regterlijke magt.

Cate, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Groningen. (S. Blaupot ten)
II. Is, in Sept. en Oct. 1855 der *derde* afd. *lid*, 8; *rapptr.* voor de w. o.: Bekrachtiging v. prov. belastingen, 51; Regeling der banken van leening, 53; - in Nov. en Dec. der *derde* afd. *lid*, 127; *rapptr.* voor de w. o.: Regeling der zaken der voorm. wees- en momboirkamers, 283; - in Febr. en Maart 1856 der *tweede* afd. *lid*, 517; - in April en Mei der *derde* afd. *lid*, 657; — *lid* eener *comm. tot onderz.* van *regeringsbescheiden:* Inlicht. op een adres van M. S. v. d. Tol, 7; - Rekening van het fonds wegens koopprijzen van domeinen over 1854, b. 611; - Inlicht. op het adres van P. Manden, 655; = gezonden naar den Koning, 54; — Stemopnemer, 54; — Volgens kennisgeving afwezig, 3.
Spreekt bij de beraadslagingen over *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1856, hoofdst. V, afd. VII (Onderwijs) 191; onder-art. 95*a* (voorgesteld door den heer v. Hoëvell) 250; hoofdst. X, afd. XI (Materieel der genie) 347; - Vaststelling der middelen voor 1856, algem. ber., 497; - Banken van leening, algem. ber., 719; art. 34, b. 766; — *de concl. van het rapport op het regeringsverslag* Nadere inlicht. op het verslag betreffende den staat der W.-I. kolonien over 1851, b. 226, 230; — *voorstellen van leden:* der HH. v. Hoëvell tot het instellen van eene enquête, 520; - Rochussen tot het houden eener enquête, 573 (verbet. 597); — *interpellatien* van den heer van Hoëvell, 29 April, b. 865.
Doet *voorstellen* met den heer Dullert tot het houden eener enquête, 371 (ingetrokken 386).

Catharina Sophia. (Gouvernements-plantage) producten, commissieloon, verhuring, II, 226, 230, 235[1], 402, 408[1]; B. 339, 540; - Proefnemingen van emancip. van slaven, II. 227, 229, 231, 235[1]; - Getal slaven, II. 618; B. 847; - Chinesche arbeid., B. 847.

Cavalerie. Het aantal officieren daarbij, B. 168[1-2], 238; = (Nut van kantonnementen voor de) I, 96[3].

Centralisatie aan het vorig en het tegenwoordig Ministerie toegeschreven. (Zucht tot) II, 150, 153, 162[3].

Certificaten nationale schuld, uit te geven door den Staat, B. 698. Zie Administratie-kantoren. Schuld.

Chemicalien, vernissen, reukwaters enz. (Wenschelijkheid der wijziging van het inkomend regt op) II. 412, 505-506.

Chinesche arbeiders naar Suriname. (Aanvoer van) B. 322, 770, 847.

Chinezen. Zie Indie. (Nederlandsch-)

Christelijke Staat. (Nederland een) Zie Grondwet.

———— natie. (De Nederlandsche, eene) I. 238-243; II. 316, B. 453. Zie verder Godsdienst. Onderwijs.

Clercq, lid der Eerste Kamer voor de prov. Zeeland. (Mr. C. van der Lek de)
I. Is, in Sept. 1855 der *eerste* afd. *lid*, 4; - in Dec. *derzelfde* afd. *lid*, 14; *rapptr.* voor de w. o.: Vermindering der regten op de granen en andere levensmiddelen, 36; - in April 1856 der *vierde* afd. *lid*, 98; — *lid* eener *comm.* gezonden naar den Koning, 12; — volgens kennisgeving afwezend.
Spreekt bij de beraadsl. over *het adres van antwoord*, par. 8, b. 12; — *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1856, algem. ber., 71, 77; hoofdst. VIII, 92; — *de vraag over de al of niet aftreding van den heer de Vos van Steenwijk*, 35.
Doet voorstellen tot *wijziging* van het adres van antwoord, 12.

Coevorden. Aanleg van een kanaal naar de Vecht. II. 180, 182, 189[1-2]; B. 156, 205.

Collatieregt. Regeling, B. 159, 211.

Collegie voor de zeevisscherijen. (Doel en taak), B. 396, 570, 808-809.

Commiezen. Zie Ambtenaren.

Commissarissen des Konings. Hunne magt bij rustverstoring, I. 82; II. 138; - Correspondentie met particulieren, met of zonder tusschenkomst der Burgemeesters te voeren, I. 85.

Commissien in de beide Kamers:
Tot in- en uitgeleide des Konings, zie Vereenigde zitting 17 Sept. 1855.
I. In de Eerste Kamer: Tot opstelling van het adres van antwoord, 5; - tot aanbieding van het vastgesteld adres, 12; (verslag, 13) - voor de huishoudelijke aangelegenheden, verkiezing, 5; - voor de Stenographie, 7; - tot onderzoek van geloofsbrieven, 98; - van rapptrs. voor w. o.: 17, 19, 21, 29, 36, 39, 101, 107; - voor de verzoekschriften, 14, 115.
II. In de Tweede Kamer: comm. voor de huishoudelijke aangelegenheden, verkiezing, 8; - voor de Stenographie, verkiezing, 8; - voor de verzoekschr., 8, 52, 53; voorzitter, 37, 53, 127, 135, 517, 561; - voor het adres van antw., 8; - tot aanbied. van het vastgesteld adres, 29 (versl. 31); van nominatien voor het voorzitterschap, 4 (versl. 5); nominatien ter vervulling van vacaturen in de Algem. Rekenkamer, 54, 55, (versl. 77); der Hoogen Raad, 221, (versl. 267); - tot onderz. van geloofsbr., 13, 47, 515; - van rapptrs. voor w. o., 37, 45, 46, 49, 51, 53, 121, 163, 223, 283, 520, 561, 600, 604, 612, 616, 632, 660, 825, 826, 833, 839; - tot onderz. van regeringsbescheiden, 6, 7, 13, 31, 47, 48, 61, 515, 516, 520, 568, 583, 603, 611, 631, 635, 655, 733, 747, 809; - voor voorstellen van leden, 409, 828.

Comptabiliteit. (Wenschelijkheid der wettelijke regeling van 's Rijks) I. 50, 57, 76, 96.

Confiscatie-kas. (Kapitalen in de) II. 55; B. 128.

Consulaire agenten in de Overzeesche bezittingen zullen worden toegelaten. (LXXVII. Overeenkomst met Bremen tot regeling der voorwaarden waarop de)
II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 11 Maart 1856, b. 631; - * Overeenkomst [Deze is medegedeeld in n°. 54 der Nederl. Staatscour. van 1856]; — Benoem. eener comm. tot onderz., 631; De comm. heeft geen verslag uitgebragt.

———— der beide Rijken in de voornaamste havens der wederzijdsche Overz. bezittingen zullen worden toegelaten. (IX. Overeenkomst den 8 Junij tusschen Nederl. en Frankrijk gesloten tot regeling der voorwaarde waarop de)
II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 20 Sept. 1855, b. 6; — Miss. van den Min. v. Buitenl. Zaken, 3 Julij, B. 75; - * Overeenkomst [Deze is medegedeeld in n°. 165 der Nederl. Staatscour. van 1855]; — Benoem. eener comm. tot onderz., 6; - Verslag der comm., 16 Nov., B. 312 (uitgebr. 16 Nov., 88); — Aann. der concl. van het rapport; zonder beraadsl. en zonder hoofdelijke stemming, 22 Nov., b. 158.

———— van die Staten in de voornaamste havens der Nederl. Overzeesche bezittingen zullen worden toegelaten. (XI. Overeenkomst den 22 Jan. 1855 tusschen Nederland en de Vereenigde Staten van Amerika gesloten tot regeling der voorwaarden waarop de)
II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 20 Sept. 1855, b. 7; — Missive van den Min. v. Buitenl. Zaken, 3 Julij, B. 75; - * Overeenkomst [Deze is medegedeeld in n°. 175 der Nederl. Staatscour. van 1855]; — Benoem. der comm. tot onderz., 7; - Verslag der comm., 16 Nov., B. 311 (uitgebr. 16 Nov., 88); — Aann. der concl. van het rapport, 22 Nov., b. 158; - Missive van den Min. v. Buitenl. Zak., 29 Nov., B. 465; (ingekomen bij de Kamer, 1 Dec. 1855, b. 253); - Nota van opheldering, B. 465.

———— van dat Rijk in de voornaamste havens der Nederlandsche Overzeesche bezittingen zullen worden toegelaten. (LIX. Overeenkomst, den 10 Sept. 1855 tusschen Nederland en Zweden en Noorwegen gesloten tot regeling der voorwaarden waarop de)
II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 5 Febr. 1856, b. 516; - * Overeenkomst [Deze is medegedeeld in n°. 16 der Nederl. Staatscour. van 1856]; — Benoem. eener comm. tot onderz., 516; - Verslag der comm., 13 Maart, B. 597-580 (uitgebr. 13 Maart, 647); — Aann. der concl. van het verslag zonder beraadsl. en zonder hoofdelijke stemming, 23 April, b. 823.

———— in Australie en Oost-Indie, I. 51; II. 93, 99, 101, 311, 312; B. 121-122.

Consulaten. Kosten, B. 5.

Consuls in Oostenrijksche havens, B. 486; - in de Donaulanden, II. 799, 808[2]; = (Vreemdelingen benoembaar tot), II. 799, 808[3]; B. 627.

Controleurs. Zie Ambtenaren.

Coupons. Bevoegdheid des wetgevers om de coupons aan eene vijfjarige verjaring ten behoeve van den Staat te onderwerpen, B. 697; - Wenschelijkheid der indiening van een w. o. betrek-

kelijk dit onderwerp, II. 640, 641; B. 164, 229, 571, 628, 629, 697-699. = (Vorm der) II. 640, 641. Zie Schuld.

Crediet-instelling te Luxemburg gevestigd, II. 689, 792-796.

Cremers, lid der Eerste Kamer voor de prov. Groningen. (Mr. J. J.)
I. Is, in Sept. 1855 der *vierde* afd. *lid*, 4; - in Dec. der *eerste* afd. *lid*, 14; *lid* der *comm. voor de verzoekschr.*, 14; *rapptr.* voor de w. o.: Vaststell. der begroot. Landsdrukk.; Verklaring van het algem. nut v. d. aanleg van een weg van Uden naar Overlangel; Verhoog. v. hoofdst. V der Staatsbegr. voor 1855 (Subsidie aan de Maats. v. Weldad.), 36; Wijzig. v. hoofds. V der Staatsbegr. voor 1855 (Subsidien), 39; - in April 1856 der *eerste* afd. *lid*, 98; — *lid* eener *comm. tot in- en uitgeleide* des Konings (vereenigde zitting 17 Sept. 1855); — volgens kennisgeving afwezend, 97.
Spreekt bij de beraadsl. over het *adres van antwoord*, par. 1, b. 7; par. 3, b. 8, 9; par. 5, b. 10, 12[1]; — *wets-ontwerpen:* Aanvull. der wet op het binnenl. gedistill., 46; - Wijziging v. hoofds. V der Staatsbegr. voor 1855 (Subsidien), 70; - Staatsbegroot. voor 1856, Hoofdst. IV, b. 80[6], 96[1]; Hoofds. VIII, b. 96[1]; Hoofdst. IX *B*, 96[1], 96[2]; Hoofdst. X, b. 96[3]; - Inkoop en amort. van schuld, alg. ber., 107, 109; — *de vraag over de al- of niet-aftreding van den heer de Vos van Steenwijk*, 32, 34, 35; — *de orde van werkzaamheden*, 42.
Doet voorstellen: *tot wijziging* van par. 5 van het adres van antwoord, 10; - *tot het houden van avondzitting*, 74.

Curaçao. Zie Kolonien. Slaven. Suriname.

Dagbladen. Beoordeeling der handelingen van Roomschen en Protestanten, II. 328-329, 337, 341-342, 343. = en tijdschriften te ontheffen van zegelregten, II. 495. — Zie verder Advertentien.

Dalemsche sluizen, ter vervanging van overlaten, II. 144, 146, 148[7], 151, 154, 162[2], 173, 174, 176[3]; B. 16, 155, 191, 199, 204; — Afzonderlijke wet daarvoor in te dienen, II. 173, 174, 176[3]; 181.

Dam van Isselt, lid der Eerste Kamer voor de provincie Gelderland. (E. W. van)
I. Is in Sept. 1855 der *eerste* afd. *lid*, 4; - in Dec. der *tweede* afd. *lid*, 14; - in April der *eerste* afd. *lid*, 98; — Volgens kennisgeving afwezend, 45.
Spreekt bij de beraadsl. over het *adres van antw.*, par. 3, b. 12[1]; - *de vraag over de al of niet aftreding van den heer de Vos van Steenwijk*, 31, 32, 34, 35.
Doet voorstellen: *tot wijziging* van het adres van antw., 12[1]; - *in de zaak* van den heer de Vos van Steenwijk, 35.

Defensiewezen. Zorg daarvoor aan den Koning opgedragen, B. 238; — Kosten, in verband met de finantiele krachten des lands, I. 95; II. 69-70, 328, 335, 338, 339, 340, 341, 342; B. 168, 214, 237; Id. in vergelijking met andere Staten, II. 331-332, 333-334, 337; = Stelsel, I. 90; II. 328, 332, 338, 340, 341; = in Indie, II. 336, 337; B. 168[4], 237. — Zie Schepen benoodigd voor de verdediging van O.-I. en de binnenl. defensie.

Deinse, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Goes. (Mr. J. J. van)
II. Is, in Sept. en Oct. 1855 der *vijfde* afd. *lid*, 8; *rapptr.* voor het Voorstel tot onderzoek naar het misbruik van sterken drank (in overweging nemen), 49; voor de w. o.: Begroot. wegens den arbeid der gevangenen, id.; Begroot. der Landsdr. voor 1856, b. 51; Aanvull. der wet houdende belast. op de bieren en azijnen, 53; - in Nov. en Dec. der *vierde* afd. *lid*, 127; *rapptr.* voor de w. o.: Verklar. van het algem. nut van den aanleg van een weg van Uden naar Overlangel, 223; Regeling der zaken van de voormal. wees- en momboirkamers, 283; - in Febr. en Maart 1856 der *tweede* afd. *lid*, 517; *rapptr.* voor het w. o. Nadere vaststelling van hoofdst. V der Staatsbegr. voor 1855, b. 520; Voorstel van den heer Wintgens (in plaats v. d. hr. Hoekwater), 583; voor het w. o. Verhoog. der begroot. wegens den arbeid der gevangenen, 616; - in April en Mei der *tweede* afd. *lid*, 657; *rapptr.* voor de w. o. Naturalisatie van G. Challenger en 9 anderen en J. P. Grimm en 4 anderen, 825; — *lid* eener *comm. tot onderz.* van *regeringsbescheiden:* Inlicht. op een adres uit Kockengen, 47; = tot in- en uitgeleide des Konings (Vereenigde zitt. 17 Sept.); - gezonden naar den Koning, 54.
Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegroot. voor 1856, Hoofdst. IV, onder-art. 10 (Tractem. van de geregtsdienaren), 136; onder-art. 35 (Aanbouw van nieuwe gevangenissen enz.), 141, 142; Hoofdst. V, 10de afd. (Medische politie), 156; Hoofdst. VIII, algem. ber., 271 (verbet. 297); Hoofdst. XI, algem. ber., 401; - Aanvull. der wet op het binnenl. gedistill., alg. ber., 415; - Banken van leening, art. 1, b. 726; art. 7, b. 738, 739; art. 28, b. 750, 752; — *de interpellatie* van den hr. van Hoëvell, 30 April, 874.
Doet een voorstel *tot wijziging* van het w. o. Banken van leening, art. 28, b. 752.

Delfland en Schicland. (Uitwatering van) II. 164, 166, 170, 176[1].

Delfstoffen. Zie Borneo, Billiton, Indischen archipel, Karimoncilanden.

Delft. Zie Academie.

Delprat, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict 's Gravenhage. (I. P.)
II. Is, in Sept. en Oct. 1855 der *vierde* afd. *lid*, 8; *rapptr.* voor het w. o. Voltooijing van het postkantoor te Amsterdam, 49; - in Nov. en Dec. der *eerste* afd. *lid*, 127; *rapptr.* voor het w. o. Verklaring van het algem. nut van den aanleg van een weg van Uden naar Overlangel, 223; Voorstel van den hr. v. Hoëvell tot het houden eener enquête, 409; - in Febr. en Maart 1856 der *tweede* afd. *lid*, 517; *rapptr.* voor het w. o. Drooge dok te Willemsoord, 616; - in April en Mei *derzelfde* afd. *lid*, 657; *rapptr.* voor de w. o.: Onteigening van perceelen te Rotterdam, Wijzig. van hoofdst. IX *B* der Staatsbegr. voor 1856, b. 660; — *lid* cener *comm.* tot in- en uitgeleide van den Minister (Vereenigde zitt. 5 Julij 1856); = *tot onderzoek* van het Verslag omtrent de uitvoering in 1855 gegeven aan de wet op het Muntwezen in Nederl. Indie, 568; — *lid* der *Comm. van onderzoek* betrekk. de zaak van het Zwolsche diep, 878.
Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegroot. voor 1856, Hoofdst. V, 7de afd. (Onderwijs; Koninkl. Acad. te Delft), 205 (verbet. 221); Hoofdst. VIII, 3de afd. (Materieel der zeemagt), 293; onder-art. 23 (Kosten van opleiding der adelborsten), 295; Hoofdst. X, 10de afd. (Materieel der artillerie), 346; onder-art. 28 (Subsidie aan de weduwen- en weezenkas voor de officieren van de landmagt), 348 (verbet. 394); - Droogdok te Willemsoord, alg. ber., 817.

Desertie van matrozen. I. 115; II. 663, 666, 691-703; B. 312, 407, 478, 479, 486. — Reciprociteit omtrent het opvangen en terugbrengen van gedeserteerde matrozen, in Engeland, II. 692, 696, 697; - Id. in Australie, I. 105, 116.

Deventer. Zie Athenaeum.

Diaconien. Zie Armen-instellingen.

Dieze. Schutsluis bij Crevecoeur. B. 154, 199.

Differentiele inkomende regten en uitvoerregten. Zie Indie. (Ned.)

Diplomatie. Opleiding, en onderzoek te ondergaan ten einde daarbij eene betrekking te bekomen, II. 92, 93, 97.

Dirks, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Leeuwarden. (Mr. J.)
II. Is, in Sept. en Oct. 1855 der *vijfde* afd. *lid*, 8; *rapptr.* voor de w. o.: Wijzig. van hoofdst. IV der Staatsbegroot. voor 1854 en 1855; Begroot. v. h. Pensioenfonds voor burg. ambten. voor 1856; Hoofdst. I en II der Staatsbegroot. voor 1856, b. 37; Hoofdst. IX *A*, XII en Wet op de Middelen, 46; Vermindering van regten op de granen, 51; - in Nov. en Dec. der *vijfde* afd. *lid*, 127; *rapptr.* voor het w. o. Verhooging van hoofdst. V der Staatsbegr. voor 1855, b. 283; - in Febr. en Maart 1856 der *vierde* afd. *lid; voorz.*, 517; *rapptr.* voor het Voorstel van den hr. van der Veen, 520; voor het w. o. Regeling van de loodsdienst der zeeschepen, 616; - in April en Mei *derzelfde* afd. *lid*, 657; *rapptr.* voor het w. o. Wijziging van hoofdst. IX *B* der Staatsbegr. voor 1856, b. 660; — *lid* eener *comm. tot onderz.* van de Rekening van het fonds wegens koopprijzen van domeinen over 1854, b. 611 (brengt verslag uit, 22 April, 804); = van *geloofsbrieven* van leden, 515 (brengt verslag uit, 519); — Stemopnemer, 8.
Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegroot. voor 1856, Hoofdst. III, 1ste afd., art. 1 (Tractem. en tafelgeld des Min.), 104-105; Hoofdst. V, 6de afd. (Waterstaat en publ. werken), 169; onder-art. 95[a] (voorgesteld door den heer van Hoëvell), 248; Hoofdst. IV (Pensioenen en wachtgelden), 258; Hoofdst. IX *A*, onder-art. 15 (Amortisatie en aflossing van nat. rentegevende schuld), 304; Hoofdst. IX *B*, 9de afd. (Kosten van administr. der posterijen), 313; - Aanvull. der wet op het binnenl. gedist., algem. ber., 415; art. 5, b. 435; - Verhoog. van hoofdst. V der Staatsbegr. voor 1856 (Subsidien), art. 1, b. 474; - Vaststell. der middelen voor 1856, alg. ber., 486; art. 1, b. 682; - Huishoud. en tucht op de koopvaardijschepen, art 5 (oud) 694; art. 17, b. 709; art. 27, b. 716; - Banken van leening, art. 3, b. 730; art. 6, b. 735; art. 7, b. 737, 739; art. 20, b. 744; art. 28, b. 752; art. 33, b. 754, 755, 756; art. 34, b. 769; — *concl. van rapp. op verzoekschr.*, 850; — *voorstellen van leden:* der HH. Elout v. Soeterwoude, 11 Dec., 386; - Rochussen, tot het houden eener enquête, 581 (verbet. 597); - ter Bruggen Hugenholtz, 15 Febr., 587; - van den Voorzitter, id., 588.
Doet voorstellen: *tot het verdagen* der zitting, 24 Nov., 189; — *tot wijziging der concl. van rapp.* op verzoekschr., 265; - *Id. van w. o.:* Huishouding en tucht op de koopvaardijsch., art. 1,

b. 673; Banken van leening, art 33 lit. *s*, 755; — *betrekkelijk de slaven-emancipatie*, 877.

Distillateurs. Zie Branders en branderijen, Gedistilleerd.

Dokkum. Zie Kanaal.

Domeinen over 1853. (XXII. * Rekening van ontvang en uitgaaf wegens het fonds voortspruitende uit koopprijzen van)
II. Ingek. bij de Tweede Kamer, 25 Sept. 1855, b. 31; — Miss. van den Min. van Fin., 21 Sept., B. 138; — Benoem. eener comm. tot onderz., 37; - Verslag der comm., 9 Febr., B. 488-490 (uitgebr. id., 560); — Aann. der concl. zonder ber. en zonder hoofdel. stemm., 7 Maart 1856, b. 619.

——— over 1854. (LXXIV. * Rekening van ontvang en uitgaaf wegens het fonds voortspruitende uit koopprijzen van)
II. Ingek. bij de Tweede Kamer, 3 Maart 1856, b. 611; — Benoem. eener comm. tot onderz., 611; - Verslag der comm., 22 April, B. 657 (uitgebr. id., 804); — Aann. der concl. van het versl. zonder ber. en zonder hoofdel. stemming, 889.

——— over 1855. (XLII. Wets-ontwerp tot regeling van het fonds voortspruitende uit koopprijzen van)
II. Ingek. bij de Tweede Kamer, 21 Nov. 1855, b. 135; — Kon. boods., id.; - Ontw. v. wet; - Mem. v. toel., B. 313-314; — Ben. der comm. v. rapptrs., 163; - Eindversl., 24 Nov., B. 348 (uitgebr. 24 Nov., 177); — Aann. van het w. o. zonder ber. met algem. (56) stemm., 29 Nov., 225.
I. Ingekom. bij de Eerste Kamer, 12 Dec. 1855, b. 14; — Ben. der comm. v. rapptrs., 19; - Verslag der comm., 14 Dec., 19 (uitgebr. id., 19); — Aann. van het wets-ontwerp zonder ber. met algem. (29) stemmen, 17 Dec. 1855, b. 23.
De wet is vastgesteld 18 Dec. 1855 (*Staatsblad* n°. 141).

——— domaniale tienden enz. in 1854. (Opgaven wegens den verkoop van) [Over die opgaven, in het vorige jaar ingekomen, werd geen verslag uitgebragt.]
II. Besluit in de Tweede Kamer genomen tot hervatting der werkzaamheden over die Opgaven, 12; — Verslag der in het vorige jaar benoemde comm., 21 Sept. 1855 (XVI), [uitgebr. 21 Sept., 12) B. 127-128; — Aann. der concl. zonder hoofdelijke stemming, 25 Sept., 36.

——— den afkoop van domaniale tienden enz. over 1855. (LXXXI. * Opgaven wegens den verkoop van)
II. Ingek. bij de Tweede Kamer, 8 April 1856, b. 655; — Benoem. eener comm. tot onderz., 655; - Verslag der comm., 26 April, B. 691-692 (uitgebr. id., 834); — Aann. der concl. zonder ber. en zonder hoofdel. stemming, 2 Mei, 889.

——— Voortzetting van den verkoop daarvan, II. 65; B. 127-128, 234; - Kosten van administratie, B. 33, 167, 192, 233, 234; - Intrekking van het ontvangerschap, B. 168, 235; - Opbrengst en raming voor later, II. 65; B. 43, 48, 172, 230; - Quaestie van eigendom van aanwassen en schorren, B. 168, 235; - Renten van inschrijvingen op het grootboek begrepen onder de inkomsten der domeinen, B. 639; - Bekrachtiging van verkoop bij het entrepôt te Rotterdam, I. 113; II. 880-882.

Domeinfonds. Opbrengst in 1854 en 1855, I. 641; B. 314; — Aan te wenden tot schulddelging en niet tot bestrijding van uitgaven, I. 55, 74, 76, 77, 804; II. 479², 483, 487, 488, 490, 498, 500-501, 502, 641.

Domeingoederen in Noordbrabant. Publieke verkoop, I. 54, 61. = van St. Agatha. Huur en verkoop daarvan, I. 94, 96²⁻³.

Dominicaansche Republiek. (Tractaat tusschen Nederland en de) I. 50, 57, 78, 79.

Dommer van Poldersveldt, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Nijmegen. (Jhr. G. E. G. C. K.)
II. Is in Sept. en Oct. 1855 der *tweede* afd. *lid*, 8; *rapptr.* voor de w. o.: Hoofdst. VIII, X en XI der Staatsbegr. voor 1856, b. 45, 46; - in Nov. en Dec. *derzelfde* afd. *lid*, 127; - in Febr. en Maart 1856 der *derde* afd. *lid*, 517; *rapptr.* voor het w. o. Verhoog. van hoofdst. VII der Staatsbegr. voor 1855, b. 632; - in April en Mei der *tweede* afd. *lid*, 657; — *lid* eener *comm.* tot in- en uitgeleide des Konings (Vereen. zitt. 17 Sept.); = tot *onderzoek* van: *regeringsbescheiden*: Rekening van het fonds wegens koopprijzen van domeinen over 1854, b. 611; - *geloofsbrieven* van leden, 515; — volgens kennisgeving afwezend, 135.
Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1856, Hoofdst. III, 1ste afd., art. 1 (Tractem. en tafelgeld des Ministers), 102, 106, 116; Hoofdst. V, 12de afd. (Telegrafie), 255; - Aanvull. der wet op het binnenl. gedistill., art. 3, b. 425; — *voorstellen van leden:* der HH.: Elout van Soeterwoude, 11 Dec., 386; - van Hoëvell, tot het houden eener enquête, 547; - den Voorzitter, 15 Febr., 588; - van Hoëvell, betrekkel. het misbruik van sterken drank, 594; — *de orde van werkzaamheden*, 512.

Doet voorstellen: *tot wijziging* van de Staatsbegr. voor 1856, Hoofdst. III, onder-art. 1 van art. 1 (Tractem. en tafelgeld van den Minister), 102; - *betrekkelijk het voorstel* van den heer van Hoëvell tot het houden eener enquête, 548.

Donker Curtius, *Minister van Justitie*, tot 1 Julij 1856. (Mr. D.)
I. Spreekt in de Eerste Kamer bij de behandeling van *wets-ontwerpen:* Staatsbegroot. voor 1856, Hoofdst. IV, b. 82, 83; - Huishoud. en tucht op de koopvaardijschepen, 116, 117.
II. Spreekt in de Tweede Kamer bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Wijziging van hoofdst. IV der Staatsbegrooting voor 1854, b. 59, 60; - Staatsbegr. voor 1856, alg. ber., 87-88, 88; Hoofdst. III, 1ste afd., art. 1 (Tractem. en tafelgeld des Min.), 106, 115; Hoofdst. IV, alg. ber., 128-129, 130; onder-art. 2 (Tractem. van den secret.-gen. enz.), 133; onder-art. 10 (Tractem. van de geregtsdien.), 136; onder-art. 13 (Tractt. en toelagen van de auditeurs-milit. in de provinc. kommandem.), 137; 5de afd. (Kosten van algem. of rijks-politie), 138; onder-art. 21 (Kosten vallende op de uitleid. en uitzett. van vreemdel.), 138, 139; 6de afd. (Kosten der gevangenissen), 140; onder-art. 28 (Onderh. der burgerl. en milit. gevangenen), 141; 7de afd. (Gebouwen), 141; onder-art. 35 (Aanbouw van nieuwe gevangenissen enz.), 142; Hoofdst. X, alg. ber., 341, 342; - Huishouding en tucht op de koopvaardijsch., alg. ber., 665; art. 1, b. 671, 673, 674, 679, 681, 682; art. 4 (oud), 684, 690, 691; art. 5 (oud), 695, 699, 701; art. 7, b. 705; art. 9, b. 706, 707; art. 11, b. 707, 708; art. 12, b. 708; art. 17, b. 709, 710; art. 19, b. 710; art. 20, b. 711, 712; art. 23, b. 712, 713; art. 24, b. 713, 714; art. 25, b. 715, 716; art. 27, b. 716, 717; — *de concl. van het rapp.* betr. de Inlichtingen op het adres van den kerker. te Kockengen, 644, 647; — *de interpellatie* van den heer van Bosse, 21 April, 794, 795; — *voorstellen van leden:* der HH. Elout van Soeterwoude, 11 Dec., 380; - van Hoëvell, tot het houden eener enquête, 528, 541; - Rochussen, id., 584; - Voorzitter, 12 April, 684; 21 April, 795.
Verandert bij de openb. beraadsl. *het w. o.* Huishouding en tucht op de koopvaardijsch., art. 4 (oud), 684, 689; art. 5 (oud), 699; art. 6 (oud), 702; art. 11, b. 708; art. 17, b. 709; art. 19, b. 710; art. 20, b. 711; art. 21, b. 712; art. 23, b. 713; art. 25, b. 716; art. 27, b. 716.

Donker Curtius van Tienhoven neemt zijn ontslag als president van den Hoogen Raad der Nederlanden. (Mr. W. B.) II. 48.

Doode hand. (Mutatieregt van goederen in de) B. 172. = (Belasten van goederen in de) B. 656, 657.

Doortogt. Zie Landverhuizende personen.

Drempt. (Dijkbestuur van) Bijdrage, II. 179, 181, 189²; B. 155, 205.

Drenthe. Zie Belastingen.

Dries, lid der Eerste Kamer voor de provincie Noordbrabant. (H. P. van den)
I. Is, in Sept. 1855 der *derde* afd. *lid*, 4; - in Dec. der *vierde* afd. *lid*, 14; - in April der *tweede* afd. *lid*, 98; — Stemopnemer, 5; — volgens kennisgeving afwezend, 13.

Dullert, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistr. Zutphen. (Mr. W. H.)
II. Is, in Sept. en Oct. 1855 der *tweede* afd. *lid* en *voorz.*, 8; *rapptr.* voor de w. o.: Wijziging van hoofdst. IV der Staatsbegr. voor 1854 en 1855; Wijziging van hoofdst. V der Staatsbegr. v. 1855, b. 121; - in Nov. en Dec. *derzelfde* afd. *lid*, 127; - in Febr. en Maart 1856 der *vijfde* afd. *lid*, 517; *rapptr.* voor het w. o. Vereenvoud. in het beleid der justitie, 612; - in April en Mei der *tweede* afd. *lid*, 657; *rapptr.* voor het w. o. Jagt en visscherij, 660; — *lid* eener *comm. tot onderz.* van het Verslag omtrent de uitvoering in 1855 gegeven aan de wet op het muntwezen in N. I., 568; = *geloofsbrieven* van leden, 13 (brengt verslag uit, 15).
Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegroot. voor 1856, Hoofdst. VIII, alg. ber., 274, 285, 289; - Aanvull. der wet op het binnenl. gedistill., art. 5, b. 432; art. 14, b. 442; - Verhoog. van hoofdst. V der Staatsbegr. voor 1855 (Subsidien), art. 1, b. 469, 475; - Banken van leening, art. 7, b. 741, 742; art. 20, b. 745; art. 34, b. 767; - Entrepôt te Rotterdam, alg. ber., 880, 882; — *voorstellen van leden:* der HH. van Heiden Reinestein, 459; - van Hoëvell, tot het houden eener enquête, 530, 547; - Rochussen, id., 587; - Voorzitter, 12 April, 684; — *bij het indienen* van een voorstel, 372.
Doet voorstellen: *tot het houden* eener enquête, met den heer Blaupot ten Cate, 371 (ingetr. 386); - *om na afloop van de openb. vergader.* geen sectie-vergad. meer te houden, 560; - *tot wijziging van w. o.:* Aanvull. der wet op het gedistill., art. 14, b. 442; Entrepôt te Rotterdam, art. 1, b. 882.

Eck, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Middelburg. (Mr. D. van)

II. Is, in Sept. en Oct. 1855 der *tweede* afd. *lid*, 8; *rapptr.* voor de w. o.: Verminder. van regten op de granen enz., 51; Bepalingen omtr. den tijdelijken opslag van meel, 53; - in Nov. en Dec. der *derde* afd. *lid*, 127; *rapptr.* voor het w. o. Verhoog. van hoofdst. V der Staatsbegr. voor 1855, b. 283; - in Febr. en Maart 1856 der *vierde* afd. *lid*, 517; *rapptr.* voor het w. o. Doortogt en vertrek van landverhuizende personen, 632; - in April en Mei der *vierde* afd. *lid*, 657; — *lid* eener *comm. tot onderz.* der Inlichtingen op het adres van J. M. Koekelis, 583; = tot in- en uitgeleide des Konings (Vereenigde zitting 17 Sept.); = gezonden naar den Koning, 4; — Stemopnemer, 3, 878; — volgens kennisgeving afwezend, 599.

Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegroot. voor 1856, Hoofdst. III, 1ste afd., art. 1 (Tract. en tafelg. des Ministers), 111-112 (verbet. 148); onder-art. 15 (Geheime uitgaven), 124; Hoofdst. IV, alg. ber., 129-130 (verbet. 148), 131 (verbet. 153); onder-art. 2 (Tract. van den secret.-gener. enz.), 131-132, 133; onder-art. 28 (Onderhoud der burgerl. en milit. gevangenen enz.), 140; onder-art. 34 (Reparatien, vertimmeringen enz. aan gevangenissen), 141; onder-art. 35 (Aanbouw v. nieuwe gevangenissen enz.), 142; Hoofdst. V, onder-art. 79 (Subsidien aan besturen enz.), 178; Hoofdst. IX *B*, 9de afd. (Kosten van administr. der posterijen), 311, 314; Hoofdst. XI, alg. ber., 364 (verbet. 427); - Aanvull. der wet op het binnenl. gedistill., art. 2, b. 422; art. 3, b. 425; art. 14, b. 442; art. 49, b. 458; - Vaststelling der middelen voor 1856, alg. ber., 495; — *de concl. van het rapport* op de Inlichtingen op het adres van Koekelis, 886, 887, 888; — *de vraag over de toelating* van den hr. Bots, 33, 35, 36; — *de opmaking van twee nominatien* voor den Hoogen Raad, 215, 218, 219, 220.

Doet voorstellen: *tot wijziging* van Hoofdst. IV der Staatsbegr. voor 1855, onder-art. 2 (Tract. van den secret.-gen. enz.), 132; — *tot het doen drukken* van stukken, 368 (ingetr. 368).

Eeredienst. (Kosten voor het Departem. van Hervormde) B. 21. = (Id. van Roomsch-katholieke) B. 23.

Elout van Soeterwoude, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Gorinchem. (Jhr. mr. P. J.)

II. Is in Sept. en Oct. 1855 der *tweede* afd. *lid*, 8; - in Nov. en Dec. der *vierde* afd. *lid* en *ondervoorz.*, 127; - in Feb. en Maart 1856 der *eerste* afd. *lid*, 517; - in April en Mei der *derde* afd. *lid*, 657; *rapptr.* voor het w. o. Verlenging voor Amsterdam van den in art. 291 der gemeentewet gestelden termijn, 833; — *lid* eener *comm. tot onderzoek* van *regeringsbescheiden:* Inlichtingen op een adres uit Kockengen, 47 (brengt verslag uit, 526); - Verslag van het beheer van N. I., 7; — volgens kennisgeving afwezend, 779, 879.

Spreekt bij de beraadslaging over *het adres van antwoord*, par. 7, b. 23-24; — *wets-ontwerpen;* Staatsbegrooting voor 1856, alg. ber., 61-63 (verbet. 107); Hoofdst. III, 1ste afd., art. 1 (Tract. en tafelg. des Min.), 110-111; Hoofdst. IV, onder-art. 2 (Tract. van den secret.-gen. enz.), 132-133; onder-art. 21 (Kosten vallende op de uitleid. en uitzett. van vreemdelingen), 138; Hoofdst. V, 6de afd. (Waterstaat en publ. werken), 170; 7de afd. (Onderwijs), 196; onder-art. 95[a] (voorgest. door den heer van Hoëvell), 252; Hoofdst. IX *B*, 9de afd. (Kosten van administratie der poster.), 313; Hoofdst. X, 14de afd. (Overcomplete officieren enz.), 354; Hoofdst. XI, alg. ber., 396; - Verhoog. v. hoofdst. V der Staatsbegr. voor 1855 (Subsidien), algem. ber., 466, 467; - Huishoud. en tucht op de koopvaardijsch., alg. ber., 664 (verbet. 703); art. 11, b. 707, 708; - Banken van leening, art. 23, b. 747, 750; art. 33, b. 756 (verbet. 778); — *de concl. van het rapport* op de Inlichtingen op het adres van den kerkeraad van Kockengen, 646, 647; - op *verzoekschriften*, 651; — *voorstellen van leden:* der HH. Groen v. Prinsterer en v. Hoëvell, 29 Nov. 1855, b. 231, 234; - van hem zelven, 372 (verbet. 427), 385, 386; - v. Hoëvell, tot het houden eener enquête, 536, 539; - Groen v. Prinsterer, omtr. de behandel. van adressen betrekk. het w. o. op het lager onderwijs, 844; — *de interpellatie* van den heer van Hoëvell, 30 April, 877.

Doet voorstellen: *tot het sluiten* der beraadsl., 373; - *tot wijziging der concl.* van rapp. op verzoekschr., 650; - *id. van het w. o.* Banken van leening, art. 23, b. 748.

Engeland. Zie Desertie. Japan.

Enkhuizen. (Terugbetaling van voorschotten van Rijkswege verleend aan) B. 489. — Zie verder Wegen.

Enquête. (Beschouwingen over het regt van) II. 521, 527-529, 531, 533, 535, 538, 540, 541-543, 563, 568-573, 579, 580, 583, 584, 588[3], 590-594, 620, 621-622, 832[1]; B. 330, 331, 401, 440, 493, 546, 630-634, 636; = (Amendementen op een voorstel van) II. 546-547, 548[1], 585-588, 589, 591, 593, 594. — Zie verder Pasmunt. Sterken drank. Zwolsche diep.

Enthoven en C°. (Firma) Inschrijving voor de levering van duitenplaatjes, II. 305, 370[2], 366, 370[6], 524, 537; B. 437; — Vroegere leveranties door die firma gedaan, II. 370[1], 370[5], 524.

Entrepôt. Zie Meel. Staatsbegrooting.

Entrepôts te Amsterdam, Rotterdam en Dordrecht. Beheer en doel, I. 119; II. 881; B. 692.

Erlecom. (Polder) Bijdrage, I. 64, 65; II. 179, 182, 189[1-2], 460, 463; B. 155, 204-205.

Erlecomsche dam. Ondersteuning voor geleden schade te verleenen, B. 271, 397.

Exequatur. (Bevoegdheid tot het intrekken van het) B. 312.

Eijsinga, lid der Eerste Kamer voor de provincie Friesland. (Jhr. mr. F. J. J. van)

I. Is in Sept. 1855 der *vierde* afd. *lid*, 4; *lid* der *Comm. voor het adres van antwoord*, 5; - in Dec. der *vierde* afd. *lid*, 14; *rapptr.* voor de w. o.: Tijdel. opslag van meel in entrepôt en andere bergplaatsen, 17; Hoofdst. I-IV der Staatsbegroot. voor 1856, b. 21; Hoofdst. VIII-XII, 29; - Vaststelling der middelen voor 1856, b. 36; - in April der *derde* afd. *lid*, 98; — *lid* eener *comm.* gezonden naar den Koning, 12.

Spreekt bij de beraadsl. over *het adres van antwoord*, par. 5, b. 10, 11; par. 8, b. 12; — *wets-ontwerpen:* Staatsbegroot. voor 1856, Hoofdst. IV, b. 79; Hoofdst. VI, b. 89; — *de vraag over de al of niet aftreding* van den hr. de Vos v. Steenwijk, 31, 33, 35.

Doet een voorstel, *in de behandeling der zaak* van den hr. de Vos van Steenwijk, 33.

Finantien. Kosten van het departement, B. 32, 164, 192, 231; - Id. van het Agentschap te Amsterdam, B. 32, 166, 192, 231; zie Staatsbegrooting. - Werkzaamheden van id., I. 53, 60.

———— Redevoering des Ministers bij de indiening der begrooting, II. 9-12; - Beschouwingen daaromtrent, B. 191-192. = (Gunstige toestand van 's Lands) I. 109. — Wijziging en verhooging van uitgaven voor 1854, B. 172-176.

Fondsen. (Nader te verrekenen en gedeponeerde) B. 638-639. — Zie Bakengelden. Domeinen. Gevangenen. Haarlemmer-meer. Loodsen. Schuld. Voorne.

Foreest, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Alkmaar. (Jhr. mr. C. van)

II. Is in Sept. en Oct. 1855 der *vijfde* afd. *lid*, 8; *rapptr.* voor de w. o.: Verhoog. en wijzig. van hoofdst. IX *B* der Staatsbegroot. voor 1854, b. 51; Bepal. omtrent den tijdel. opslag van meel, 53; - in Nov. en Dec. der *tweede* afd. *lid*, 127; - in Febr. en Maart 1856 der *vierde* afd. *lid*, 517; *rapptr.* voor het w. o. Verhoog. van hoofdst. V der Staatsbegroot. voor 1856, b. 616; - in April en Mei der *eerste* afd. *lid*, 657; *rapptr.* voor het w. o. Jagt en visscherij, 660; — *lid* der *comm. tot onderzoek* van het Verslag betrekk. het Muntcollegie over 1856, b. 809; = van *geloofsbrieven* van leden, 515.

Forstner van Dambenoy, *Minister van Oorlog.* (H. F. C. baron)

I. Spreekt in de Eerste Kamer bij de beraadslag. over de *Staatsbegrooting* voor 1856, Hoofdst. X, b. 95.

II. Spreekt in de Tweede Kamer bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegroot. voor 1856, Hoofdst. X, algem. ber., 334, 337, 338, 342; 5de afd. (Kon. acad. voor de zee- en landmagt), 344; 7de afd. (Geneesk. dienst), 346; 10de afd. (Mater. der artillerie), 346; 11de afd. (Mater. der genie), 347; 12de afd. (Verschillende uitgaven), 348; onder-art. 28 (Subsidie aan de weduwen- en weezenkas der officieren van de landmagt), 349; onder-art. 36 (Kosten vallende op het kamperen van troepen), 352; 13de afd. (Tractem. en verdere kosten van het corps maréch.), 354; 14de afd. (Overcomplete officieren enz.), 355.

Franck, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Amsterdam. (S. R. van)

II. Is, in Sept. en Oct. 1855 der *vijfde* afd. *lid*, 8; *rapptr.* voor de w. o.: Natural. van J. F. Heckler en 29 anderen, 37; Hoofdst. VIII, X en XI der Staatsbegr. 1856, b. 45, 46; - in Nov. en Dec. der *vierde* afd. *lid*, 127; - in Feb. en Maart 1856 der *eerste* afd. *lid*, 517; *rapptr.* voor de w. o.: Naturalis. van L. Meijer en 7 anderen, 520; Regeling van de loodsdienst der zeeschepen, 616; - in April en Mei der *vijfde* afd. *lid*, 657; — *lid* eener *comm. tot onderzoek* van *regeringsbescheiden:* Inlichtingen op rapporten der Kamer nopens regeringsversl. over W. I. 1851 en 1852, b. 13; - Nota van inlichtingen op het rapport der Kamer omtrent het regeringsversl. over W. I. 1853, b. 516; = tot in- en uitgeleide des Konings (Vereenigde zitting 17 Sept.); - in- en uitgeleide des Ministers (Vereen. zitting 5 Julij 1856); — stemopnemer, 878.

Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1856, Hoofdst. VIII, algem. ber., 275; - Droogdok te Willemsoord, alg. ber., 814.

Friesland. Watersnood in 1825, B. 358, 398. — Zie Belastingen.

Fijenoord. Stoombootmaatschappij, in hoever te gebruiken voor den aanbouw van rijks-schepen, B. 215.

Garnalenvisscherij. (Tijdelijke beperking der) B. 808.

Gebeurtenissen van 1830. Waardering daarvan, II. 335, 338, 339, 342.

Gedistilleerd. (XXXI. Wets-ontwerp tot aanvulling van de bepalingen der wet van 26 Augustus 1822 (*Staatsblad* n°. 37), houdende belasting op het binnenlandsch)

II. Ingekom. bij de Tweede Kamer 7 Nov. 1855, b. 47; — Kon. boods. 27 Oct.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel. met 5 bijlagen, zijnde Kon. besl. betrekk. dit onderwerp, B. 177-186; - Verbet. in het w. o., B. 268; — Benoem. der comm. van rapptrs., 51; - Voorl. versl. der comm., 340-349; — Mem. van beantw., B. 364-367; - Bijl. (Getal branderijen, aanwezig geweest in 1836 en 1855), B. 367; - Nota v. wijzig. in het w. o., B. 368; — Eindversl. der comm., 4 Dec., B. 368-369 (uitgebr. 5 Dec., 309); — Ber. 13-15 Dec. 1855, b. 409-458; - Algem. ber., 409-421; - Aann. zonder ber. van art. 1, b. 421; - Ber. over art. 2, b. 421-423; Aann. van art. 2 met 52 tegen 6 stemmen; - Beraadsl. over art. 3 en het amend. van den hr. Strens, 424-427; Verwerping van het amend., 427; Aann. van de artt. 3 en 4, b. 427; - Ber. over art. 5 en de amendd. van de HH. de Kempenaer en van Bosse, 431-436; Aann. van de amendd., 436; Aannem. van de artt. 5 en 6, b. 436; - Ber. over art. 7, b. 436; Aann. van de artt. 7 en 8, b. 436; - Ber. over art. 9, b. 436-438; Verwerp. van art. 9, b. 438; - Ber. over art. 10 en de amendd. van de HH. van der Linden en Sander, 438-440; Verwerp. van de amendd., 440; Aann. van de artt. 10 en 11, b. 440; - Ber. over en aann. van artt. 12 en 13, b. 440; - Ber. over art. 14 en het amend. van den hr. Dullert, 440-443; Aann. van het amendem., 443; Aann. van de artt. 14 en 15, b. 443; - Ber. over en aann. van art. 16, b. 444; - Ber. over en aann. van art. 17, b. 444; - Aann. van de artt. 18-21, b. 444; - Ber. over art. 22, b. 445-450; Aann. van de artt. 22-28, b. 450; - Ber. over art. 29 en de amendd. van de HH. Thorbeeke en Hoekwater, 450-457; Overname van het amend. van den hr. Thorbeeke door de Regering, 455; Verwerp. van het amend. van den hr. Hoekwater, 457; Aann. van de artt. 29-33, b. 457; - Ber. over en aann. van art. 34, b. 457; - Aann. van de artt. 35-39, b. 457; - Intrekk. van art. 40, b. 457; - Aann. van de artt. 41-48, b. 457; - Ber. over art. 49 en de amendd. van de HH. Thorbeeke en Wintgens, 457-458; Verwerp. van het amend. van den hr. Thorbeeke, 458; Aann. van het amend. van den hr. Wintgens, 458; Aann. van art. 49 en de Beweegred., 458; — Aann. van het wets-ontwerp met 48 tegen 10 stemmen, 15 Dec. 1855, b. 458.

Adressen betrekkelijk dit wets-ontwerp. Zie Adressen.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 17 Dec., 24; - Inhoud, 24-27. — Benoem. der comm. van rapptrs., 39; - Verslag der comm., 24 Dec., 43-44 (uitgebr. id., 42); — Beraadsl. 27 Dec., 45-48; - Aann. van het wets-ontwerp met algem. (25) stemmen, 27 Dec., 48.

De wet is vastgesteld den 28sten Dec. 1855 (*Staatsblad* n°. 193).

———— in 1806, 1807, van 1842-1854. (Opbrengst van den aceijns op het) B. 334; - Consumtie buiten 's lands; zie Belgie en Schotland; - Vervoer binnen 's lands; handelaars, grossiers en slijters; gemeente-belastingen; fraude, I. 43, 44, 46, 47; II. 411, 412, 413, 415-417, 418, 420, 421; B. 367, 368, 369; = uit aardappelen gestookt, B. 366.

———— (Wets-ontwerp tot aanvulling der wet van 26 Aug. 1822, betrekkelijk het) Beraadsl., I. 43-44, 45-47; - Te late indiening, II. 409, 412, 413; B. 340, 364; Wederlegging, I. 43-44, 45-47; II. 418, 420; - Het geven daaraan van het karakter eener tijdelijke wet, I. 43, 46, 47; II. 409, 412, 413, 414, 418, 420, 421, 426, 449, 454, 457-458, B. 340, 364; - Al of niet wenschelijkheid der aanneming van nieuwe grondslagen in het w. o., II. 412, 419; B. 340, 341, 364; - Vorm van het w. o., B. 341; - Taal, redactie, II. 422; B. 341, 342, 364, 365; - Ingekomen adressen, II. 413, 414, 415, 418, 419, 420; - Belasting te heffen van hetgeen in consumtie wordt gebragt (vrijheid der industrie), II. 411, 419; - Contrôle bij den uitslag, II. 449; - Gemeentelijke opeenten door de rijks-ambtenaren te innen, I. 44, 47-48; - Verhoogde opeenten, II. 479[1], 884; - Werking der wet van 1822, II. 411, 419.

Zie verder Aceijns. Belgie. Branders. Meel. Molens.

Geest. (P. J. F. de) Koninklijk besluit tot zijne uitzetting uit het land, I. 4; II. 6, 138, 139.

Gelden. (Kosten van transport van) B. 313.

Gelderland. (Commissie tot onderzoek der gedragingen van dijk- en polderbesturen gedurende den winter van 1851-55, benoemd door Gedeputeerde Staten van) B. 358, 398. — Zie verder Belastingen.

Geldligtingen en negotiatien hier te lande te oefenen door vreemden, II. 794.

Geldmiddelen. (Toestand der) II. 9-10, 64-66, 498; B. 144-146, 191-192.

Geluk, te Oud-Vossemeer, omtrent de inlijving van zijn zoon bij de nationale milititie. (LXXXVII. Inlichtingen op het adres van A. J.)

II. Ingekom. bij de Tweede Kamer 17 April 1856, b. 733; — Missive van de Min. van Binnenl. Zaken en van Oorlog, B. 629-630; — Benoem. eener comm. tot onderz., 733.

(De comm. heeft hierop geen verslag uitgebragt.)

Gemaal. (Belasting op het) Zie Aceijnsen. Azijnmakerijen. Branders.

Gemeenten. (LXXXIX. Wets-ontwerpen tot vereeniging van)

II. Ingek. bij de Tweede Kamer, 19 April 1856, b. 763; — Kon. boods., 18 April; - Ontw. van wet tot vereeniging der gemeenten: Egmond-Binnen en Wimmenum; Heemstede en Berkenrode; Ransdorp en Sehellinkwoude; Melissant, Onwaard en Roxenisse; Peursum en Neder-Slingeland; Hekendorp, Papekop en Oukoop; Bergambaeht en Zuidbroek; Ottoland en Laagblokland; Groote Lindt, Heer-Oudelandsambaeht en Kijfhoek; Heerjansdam en Kleine Lindt; Vrouwepolder en Gapinge; 's Heer-Arendskerke en 's Heer-Hendrikskinderen; Arnemuiden en Kleverskerke; - Mem. v. Toel., B. 641-645; - Staat bevattende den korten inhoud van de rapp. der gemeenteraden en commissien, alsmede het gevoelen der Regering over de voorgestelde vereeniging van gemeenten, B. 646-651.

(Het onderzoek in de afdeelingen heeft niet plaats gehad.)

———— (CI. Wets-ontwerpen tot vereeniging van)

II. Kon. boods., 8 Junij 1856; - Ontw. van wet tot vereen. der gemeenten: Noord-Polsbroek en Zuid-Polsbroek; Leersum en Darthuizen; Maarssen en Maarssenbroek; Driebergen en Sterkenburg; Breukelen Nijenrodes en Portengen; Bunnik en Rhijnauwen; Kamerik Mijzijde, Kamerik Houtdijken, 's Gravesloot en Teekop; Willige Langerak, Cabauw en Zevender; Houten, Oud-Wulven en Schonauwen; Linschoten, Wulverhorst en Aehthoven; Harmelen en Gerverskop; Hoogland en Duist; Wilnis en Oudhuizen; Baarn en de Vuursche; Haarlemmerliede en Spaarnwoude; - Mem. van Toel., B. 818-823; - Staat bevattende den korten inhoud van de rapp. der gemeenteraden en commissien, alsmede het gevoelen der Regering over de voorgestelde vereen. van gemeenten, B. 822-829.

(Er heeft geen onderzoek omtrent deze wets-ontwerpen in de afdeelingen plaats gehad.)

———— Verleende onderstand, I. 52, 58; II. 163, 176[1]; B. 10; - Uitkeering voor kolonisatie van behoeftigen, B. 158; - Regeling van uitgaven en heffing van belastingen, I. 112, 117-118; II. 150, 162[3], 501, 883-886; B. 779-780. = te veel aan vaste regels gebonden, II. 150, 162[3]. = (Opheffing of bestendiging van armenfondsen bij vereenig. van) B. 615.

Zie verder Aecijnsen. Archiven. Belastingstelsel. Burgemeester. Gedistilleerd. Leening (Banken van). Raden v. gezondheid. Sterken drank.

Gemeenteraden moeten door Gedeputeerde Staten onderzoeht worden. (Besluiten van) II. 729. = (Verkeerde praetijken bij verkiezing van leden van) II. 886-889.

Gemeentewet gestelden termijn tot 1 Januarij 1859. (XCII. Wets-ontwerp tot verlenging voor de gemeente Amsterdam van den in art. 291 der)

II. Ingekom. bij de Tweede Kamer, 22 April 1856, b. 797; — Kon. boods., 21 April 1856; - Ontw. v. wet; - Mem. v. toel., B. 655; — Benoem. der comm. van rapptrs., 833; - Eindversl. der comm., 28 April, B. 694-695 (uitgebr. id., 839); — Ber. 2 Mei, 883-886; - Alg. ber., 883-886; - Ber. over het eenig art., 886; Aann. van het art. en de beweegr. zonder hoofdel. stemm., 886; — Aann. van het w. o. met alg. (47) stemmen, 2 Mei, 886.

I. Ingek. bij de Eerste Kamer, 2 Mei, 101; — Benoem. der comm. v. rapptrs., 107; - Verslag der comm., 3 Mei, 112 (uitgebr. 5 Mei, 107); — Ber. 6 Mei, 117-118; - Aann. van het w. o. met algem. (29) stemmen, 6 Mei, 118.

(De wet is vastgesteld den 8sten Mei 1856 (*Staatsblad* n°. 52).

———— gestelde regelen van plaatselijke belastingen voor de gemeenten Hoorn, Alkmaar, Purmerend en Kampen. (XCVI. Wets-ontwerpen tot afwijking van de bij de)

II. Ingek. bij de Tweede Kamer, 25 April 1856, b. 825: — Kon. boods., 24 April; - Ontw. van wet; - Mem. van toelicht.,

B. 683-684; — Benoem. der comm. van rapptrs., 839; - Voorl. verslag der comm., 20 Mei, B. 777-780.
(Het voorloopig verslag is onbeantwoord gebleven.)

Gemeentewet. (Veranderingen te brengen in de) II. 162[3], 885, 886; - Uitlegging van: art. 245, II. 884-886; art. 255, B. 778; art. 291, B. 778.

Geneeskundige dienst bij het leger, I. 54, 62; B. 38, 168[2], 241. = (Tractementen der officieren bij de) II. 345-346.

——— staatsregeling tot stand te brengen, II. 63, 156, 1624, 771, 776, 779; - Staatscommissie daarvoor benoemd, II. 156, 1624, 779. = (Slechte toestand hier te lande der) II. 770. — Zie verder Medische politie.

Geneeskundigen te Utrecht. (Kweekschool voor milit.) B. 505-506.

Genie en aankleve. Kosten van het materieel, B. 38, 168[2,3], 239, 242.

Geologie in Nederland. Kosten van het onderzoek, B. 12; - Ontbinding der commissie tot onderzoek daarvan, B. 158, 209; II. 253, 254; - Museum van geologische voorwerpen, II. 253, 254; zie Academie van wetenschappen.

Geregtsdienaren. Hunne kleeding, en vermeerdering van het getal wegens meerdere werkzaamheden, II. 125, 128; B. 7; - Bezoldiging, II. 136; - Verdeeling van het personeel over het Rijk, I. 51, 57.

Geregtshoven. (Provinciale) Zie Regterlijke magt.

Geregtskosten. Bedrag, II. 130; B. 6, 272, 273; - Vermeerdering door de werking der jagtwet, B. 7, 57, 151, 196.

Gerst of moutmeel, in branderijen gebruikt, II. 410, 419; zie Branders.

Geslagt. Zie Accijns.

Gest of gist, in Zuidhollandsche en andere branderijen vervaardigd in 1854, II. 411, 448; B. 340.

Gestichten voor doofstommen en blinden, B. 507-508.

Gevangenen over het dienstjaar 1853. (XXII. *Rekening van ontvang en uitgaaf van het Fonds wegens den arbeid der)
II. Ingekom. bij de Tweede Kamer 25 Sept. 1855, b. 31; — Missive van den Min. van Finantien, 21 Sept., B. 138; — Ben. eener comm. tot onderz., 31; - Verslag der comm., 9 Febr., B. 488-490 (uitgebr. id., 560); — Aann. der concl. zonder ber. en zonder hoofdel. stemming, 7 Maart 1856, b. 619.

——— over 1856 en tot aanwijzing der middelen om in die uitgaven te voorzien. (XXIII. Wets-ontwerp tot vaststelling van de begrooting der uitgaven wegens den arbeid der)
II. Ingekom. bij de Tweede Kamer, 3 Oct. 1855, b. 37; — Kon. boods., 29 Sept.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel.; - *Uitgew. en toelicht. staat; - Raming der middelen tot dekking van de uitgaven, B. 138-139; - Ben. der comm. van rapptrs., 49; - Eindversl. der comm., 7 Nov., B. 275-276 (uitgebr. 10 Nov., 52); — Aann. zonder ber. van het w. o. met alg. (56) stemm., 13 Nov., 60.
I. Ingek. bij de Eerste Kamer, 12 Dec., 14; — Ben. der comm. van rapptrs., 19; - Verslag der comm., 14 Dec., 20 (uitgebr. id., 20); — Aann. van het w. o. zonder ber. met alg. (28) stemmen, 17 Dec., 23.
De wet is vastgesteld den 18den Dec. 1855 (*Staatsblad* n°. 172).

——— over 1856. (LXVII. Wets-ontwerp tot verhooging der begrooting wegens den arbeid der)
II. Ingek. bij de Tweede Kamer, 16 Febr. 1856, b. 589; — Kon. boods., 16 Febr.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., - Vergel. staat der hoeveelheden van de voornaamste artikelen begrepen in de plans van arbeid der gevangenen over 1855 en 1856, B. 528-529; — Benoem. der comm. van rapptrs., 616; - Voorl. verslag der comm., 11 Maart, B. 576; — Mem. van beantw., B. 576-577; - Nadere raming der middelen tot dekking van de uitgaven wegens den arbeid der gevangenen over 1856, B. 577; — Eindversl. der comm., 13 Maart, B. 578 (uitgebr. id., 636); — Aann. van het w. o. zonder beraadsl. met algem. (42) stemmen, 11 April, 660.
I. Ingek. bij de Eerste Kamer, 29 April, 98; — Ben. der comm. van rapptrs., 101; - Versl. der comm., 30 April, 105 (uitgebr. 2 Mei, 102); — Aann. van het w. o. zonder beraadsl. met alg. (26) stemmen, 6 Mei, 115.
De wet is vastgesteld den 7den Mei 1856 (*Staatsblad* n°. 31).

——— Vermeerdering van uitgaven voor het onderhoud en redenen daarvoor, B. 69-71, 150, 196, 273, 274; - Verhooging van arbeidsloonen, B. 274, 275; - Vervoer, II. 59, 60; - Voeding en godsdienstige opleiding, I. 83; II. 139, 140-141, 148[1-6]; B. 151, 197-198; - Onderhoud van kinderen, B. 12, 197; - Fonds voor den arbeid, B. 44; - Arbeid, waarin die bestaat, B. 577; - Sterfte, II. 141.

Gevangenissen en gebouwen. Kosten, II. 141; B. 7; - Vermeerdering van uitgaven daarvoor, I. 81, 83; B. 8, 150, 197, 272, 273. = (Verbeteringen van) II. 142, 143. = (Bestellingen aan de) B. 576, 577. = algemeen te verschaffen (Arbeid in), I. 20. = (Voeding in) I. 83. — Stelsel van cellulaire opsluiting of deportatie, B. 151, 197, 275; - Duurte van administratie, B. 274; zie Ambtenaren.

Gevers van Endegeest, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Leyden. (Jhr. mr. D. T.)
II. Is, gedurende het zittingjaar, tot 1 Julij, *Voorzitter* der Kamer, 5 (aanvaardt het voorzitterschap, 5-6); - *lid* der *Huishoudelijke Commissie;* - aan het hoofd eener comm. gezonden naar den Koning, 29 (brengt verslag uit, 31); - eerste candidaat voor het voorzitterschap, 4.
Geeft kennis van:
A. *Ingekomen stukken:* Koninklijke besluiten, 6, 8, 15, 51, 109, 158, 215, 359, 529; - wets-ontwerpen, 6, 12, 31, 37, 47, 51, 77, 89, 135, 149, 177, 215, 267, 289, 327, 496, 515, 520, 589, 599, 603, 611, 615, 655, 659, 719, 747, 763, 779, 797, 809, 825; en van daarop uitgebragte eindverslagen, 39, 51, 52, 53, 77, 147, 169, 177, 213, 237, 282, 309, 343, 393, 520, 548, 616, 632, 634, 660, 675, 804, 828, 834, 839; - van uitgebragte eindverslagen op voorstellen van leden: der HH. Rochussen, 203; v. Hoëvell, 517; Wintgens, 647; v. d. Veen, 733; - regeringsverslagen, 6, 7, 13, 31, 47, 48, 61, 515, 516, 520, 568, 583, 603, 611, 631, 635, 655, 733, 747, 809; en van daarop uitgebragte rapporten, 77; - andere verslagen, 47; - voorstellen van leden, 587, 603, 879; - missives v. Ministers, 6, 7, 13, 31, 47, 77, 215, 253, 395, 516, 520, 568, 603, 611, 612, 631, 635, 655, 809; id. van hooge collegien van Staat en Hoogen Raad, 6, 45, 48, 445, 481, 515; id. van commissien en leden der Kamer, 7, 13, 15, 47, 53, 109, 135, 256, 267, 299, 371, 395, 445, 451, 471, 496, 515, 589, 603, 611, 617, 631, 635, 655, 659, 763, 779, 797, 879; id. van den Directeur van het Kabinet des Konings, 6, 515, 516; id. van particuliere personen, 45, 48, 51, 825; - geloofsbrieven van nieuw benoemde leden, 515; - verzoekschriften, 7, 15, 31, 37, 45, 49, 51, 53, 61, 77, 89, 109, 121, 135, 149, 163, 191, 203, 215, 237, 253, 267, 283, 299, 311, 327, 343, 359, 371, 395, 409, 445, 471, 481, 516, 520, 535, 549, 561, 562, 577, 589, 599, 603-604, 611-612, 615-616, 617, 631-632, 635, 655, 657, 659-660, 666, 675, 689, 705, 719, 733, 763, 779, 797, 809, 825, 833, 839, 851, 867, 879; - ongezegelde adressen, 37, 49, 53, 516, 615; - boekwerken, dagbladen, kaarten enz., 8, 31, 37, 45, 49, 77, 89, 121, 135, 253, 283, 471, 517, 520, 535, 549, 562, 600, 604, 636, 657, 719, 747, 825, 851, 867; - opgaven omtrent buitenlandschen handel, 7, 8, 45, 49, 237, 267, 516, 517, 612, 616, 617, 632, 657, 660, 675, 689;
B. *Gedane benoemingen door de afdeelingen:* voorzitters, 8, 127, 517, 657; - ondervoorzitters, 8; 127, 517, 657; - leden van commissien: 1°. van redactie voor het adres van antwoord, 8; 2°. voor de verzoekschriften, 8, 53, 127, 135, 517, 561; 3°. rapporteurs voor wets-ontwerpen, 37, 45, 46, 49, 51, 53, 121, 163, 223, 283, 520, 561, 600, 604, 612, 616, 632, 660, 825, 833, 839; 4°. voor voorstellen van leden, 409; 5°. den voorzitter der commissie van enquête omtrent de zaak van het Zwolsche diep, 886.
Benoemt commissien: *tot onderzoek* van geloofsbrieven, 13, 47, 516; id. van regeringsverslagen, 6, 7, 13, 31, 47, 48, 61, 515, 516, 520, 568, 583, 603, 611, 631, 635, 655, 733, 747, 809; - *tot aanbieding* van adressen of nominatien aan den Koning, 29 (brengt verslag uit, 31), 54, 55.
Neemt de eeden af van nieuw aangenom. leden, 15, 51, 535, 561.
Doet voorstellen: *betrekkelijk de regeling* der werkzaamheden, 12, 13, 39, 49, 52, 54, 120, 147, 158, 169, 176, 177, 213, 255, 264, 309, 343, 517, 560, 588, 616, 623, 632, 657, 675, 757, 804, 828, 833, 834, 839; - *tot het in stemming brengen* van een amendement, 559; - *tot het verlof geven* aan leden tot het doen van interpellatien, 459, 623, 689, 753, 809; - *tot het sluiten* der beraadsl., 684, 731, 757; - *tot het uitstellen* der ber. over artt., b. 736, 740, 795.
Spreekt, tot handhaving der voorschriften van het reglement van orde; het geven van opheldering; het stellen der in stemming te brengen vragen; het geregeld doen afloopen der werkzaamheden enz., bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegroot. voor 1856, Hoofdst. II, art. 1 (onder-art. 26), b. 89; Hoofdst. III, onder-art. 1 van art. 1, b. 118; Hoofdst. V, alg. ber., 143, 144; onder-art. 70 (Verbet. aan rivieren enz.), 174, 175; onder-art. 79 (Subsidien aan besturen, maatschappijen en instellingen enz.), 188; 7de afd. (Onderwijs), 188, 189, 191, 237, 241, 243, 247; art. 2, b. 255; Hoofdst. VII, onder-art. 9, b.

261; Hoofdst. IX *A*, 1ste afd. (Interesten, lijfrenten en tontines), 299; Hoofdst. X, 5de afd. (Koninkl. academie voor de zee- en landmagt), 344; Hoofdst. XI, alg. ber., 360, 373, 374; - Vermindering der regten op de granen en andere levensmiddelen, 406; - Aanvull. der wet op het binnenl. gedistill., 440, 443, 457; - Verhoog. van hoofdst. V der Staatsbegr. voor 1856 (Subsidien), art. 1, b. 474, 475, 476, 477; - Vaststelling der middelen voor 1856, alg. ber., 498; - Huishouding en tucht op de koopvaardijschepen, art. 1, b. 667, 668, 673, 674, 675, 678, 682, 683, 700; art. 6 (oud), 701; art. 27, b. 716; art. 28, b. 717; - Banken van leening, art. 4, b. 734; art. 7, b. 742; — *het opmaken van twee nominatien* voor den Hoogen Raad, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221; — *de concl. van rapp.* op *verzoekschriften*, 265, 322, 327; - op *regeringsbescheiden:* Nadere inlichtingen op het verslag betreffende den staat der W.-I. kolonien over 1851, b. 228; - Inlicht. op het adres van den kerkeraad van Kockengen, 646; — *voorstellen van leden:* der HH. v. Rappard, Meijlink, v. Hoëvell, 25 Sept., 35, 36; - Groen v. Prinsterer en v. Hoëvell, 29 Nov., 232; - Elout v. Soeterwoude, 11 Dec., 383; - van Bosse, id., 387; - de Poorter, 13 Dec., 427; - Dullert, 9 Febr., 560; - Rochussen, tot het houden eener enquête, 581, 582, 585, 586, 587; - v. Hoëvell, betrekk. het misbruik van sterken drank, 587; - v. Heiden Reinestein, id., 588; - Elout v. Soeterwoude, 13 Maart, 651; - v. Hoëvell, 12 April, 676; - Thorbecke, 28 April, 848, 849; — *de vraag over de al of niet aftreding* van den heer Bots, 33, 35, 36; — *de orde der werkzaamheden*, 588.

Gezagvoerders. Zie Koopvaardijschippers.

Gezantschappen. Kosten, B. 5; - Regeling der tractementen, II. 94, 102-103, 105, 112, 114, 116; B. 149-150, 195; - Kennis der gezanten, II. 97-98; - Combinatie der missien te Rome en Turyn, II. 118, 119, 120; B. 150, 195.

Gezondheid. (Openbare) II. 770-784; B. 580; - Wat daarvoor is gedaan in 't buitenland; II. 786; - Toestand hier te lande, II. 787.

Godsdienst. Op de lagere scholen; Godsdienstlooze scholen; II. 238-243, 252; B. 452, 453, 457, 716; - Het Christelijk element op de lagere scholen; II. 238-242, B. 715-718, 732; = op Java (Verkondiging der Christelijke) II. 396, 408[1].

Godsdienstoefening. (Vervolging van ongeoorloofde openbare) II. 342. Zie Huizen van arrest.

Godsdienstvrijheid. II. 62, 67, 138, 139; B. 452.

Godsdienstzin van het Nederlandsche volk. II. 62, 238; - Gezindheden, B. 452.

Godefroi, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Amsterdam. (Mr. M. H.)

II. Is in Sept. en Oct. 1855 der *vierde* afd. *lid*, 8; - in Nov. en Dec. der *vierde* afd. *lid*, 117; - in Febr. en Maart 1856 der *tweede* afd. *lid*, 517; *rapptr.* voor de w. o.: Zamenstelling der regterlijke magt; Vereenvoudiging in het beleid der justitie, 612; - in April en Mei der *vijfde* afd. *lid*, 657; *rapptr.* voor de w. o.: Verlenging voor Amsterdam van den bij art. 291 der gemeentewet gestelden termijn, 833; Afwijking van de bij de wet ten aanzien van plaatselijke belastingen gestelde regels, 839; — *lid* eener *comm. tot onderzoek* van *regeringsbescheiden:* Verslag omtrent den staat der hooge, middelbare en lagere scholen voor 1854, b. 520; - Verslag omtrent de uitvoering in 1855 gegeven aan de wet op het muntwezen in Ned. Indie, 568; - Rekening van het fonds van kolonis. van behoeftigen in de Maats. van Weldadigheid, 635; — volgens kennisgeving afwezig, 15, 47.

Spreekt bij de beraadsl. over *wetsontwerpen:* Huishouding en tucht op de koopvaardijschepen, algem. ber., 663, 667; art. 1, b. 672, 676, 677, 680, 681, 682; art. 5 (oud) 692, 697, 699; art. 6 (oud) 700, 701, 702; art. 7, b. 705; art. 12, b. 708; art. 17, b. 709; art. 19, b. 710; art. 21, b. 712; art. 25, b. 715; - Banken van leening, art. 7, b. 738, 739; art. 34, b. 769; - Droog dok te Willemsoord, algem. ber., 815, 822; — *conclusien van rapporten* op verzoekschriften; 850; — *voorstellen van leden* der HH. van Hoëvell, betrekk. het misbruik v. d. sterken drank, 587; - Voorzitter, 17 April, 736; - Wintgens, tot instelling van plaatselijke raden van gezondheid, algem. ber., 779; - Thorbecke, 28 April, 849.

Doet voorstellen *tot wijziging van w. o.:* Huishouding en tucht op de koopvaardijschepen, art. 1, b. 677; art. 6 (oud) 701; art. 12, b. 708; - *het sluiten* der beraadslaging, 703.

Goes. (Nieuw huis van arrest te) II. 141, 142.

Goirle. (Oprigting van een grenskantoor te) B. 312.

Goltstein, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Utrecht. (Mr. J. K. baron van)

II. Is in Sept. en Oct. 1855 der *vierde* afd. *lid*, en *lid* der comm. voor het *adres van antwoord*, 8; *rapptr.* voor de w. o.: Hoofdst. III, IV der Staatsbegr. 1856, b. 37; Hoofdst. IX *B*, 66; Vermindering van regten op granen enz., 51; - in Nov. en Dec. der *tweede* afd. *lid*, 127; *rapptr.* voor de w. o.: Verhoog. van hoofdst. V der Staatsbegr. voor 1855, b. 283; Voorstel van den heer van Hoëvell tot het houden eener enquête, 409; - in Feb. en Maart 1856 der *derde* afd *lid*, *onder-voorz.*, 517; *rapptr.* voor de w. o.: Goedkeuring van artt. van het handelsverdrag met Oostenrijk, 604; - in April en Mei der *eerste* afd. *lid*, 657; *rapptr.* voor de w. o.: Verlenging voor Amsterdam van den termijn gesteld in art. 291 der gemeentewet, 833; — *lid* eener *comm. tot onderzoek* van *regeringsbescheiden:* Overeenkomst met Frankrijk en Noord-Amerika, betrekk. de toelating van consuls in O.-I., 7; Overeenkomst met Zweden en Noorwegen, betrekk. de toelating van consulaire agenten in de overz. bezitt., 516; Overeenkomst met Bremen, betrekk. de toelating van consulaire agenten in O.-I., 631; — *lid* der *comm. van enquête*, omtrent de zaak van het Zwolsche Diep, 880; (*voorzitter* 886).

Spreekt bij de beraadsl. over het *adres van antwoord*, paragr. 5, b. 18, 19, 20, paragr. 6, b. 21, 22; paragr. 7, b. 23, 24, 25, 26, — *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. over 1856, algem. ber. 66-68; Hoofdst. III, algem. ber., 91-92, 100; Hoofdst. V, alg. ber., 145, 149, 6de afd. (Waterstaat en publieke werken) 166, 172; onder-art. 79 (Subsidien aan besturen, maatschappijen en instellingen enz.) 186, 187; 7de afd. (Onderwijs) 194, 198, 200; onder-art. 82 (Tractementen aan hoogleeraren) 245; Hoofdst. VIII, algem. ber., 280, 285; Hoofdst. X, algem. ber., 328, 337; Hoofdst. XI, algem. ber, 355; - Verhooging van hoofdst. V der Staatsbegr. voor 1856 (Subsidien) art. 1, b. 472; - Vaststelling der middelen voor 1856, algem. ber., 492; N°. 2 van n°. 11 van art. 1 (Buitengewone bijdrage tot herstel der marine) 510; - Huishouding en tucht op de koopvaardijschepen, algem. ber., 663, 666; art. 4 (oud) 689, 690; art. 6 (oud) 702; art. 20, b. 712; art. 25, b. 715; - Banken van leening, art. 1, b. 725, 727; art. 7, b. 736, 738, 740; 4de afd., 740; art. 15, b. 741, art. 19, b. 743; art. 20, b. 743, 744; art. 33, b. 754, 755; - Handelsverdrag met Oostenrijk, algem. ber., 798; — *conclusie van rapporten op regeringsverslagen:* Nadere inlichtingen op het adres van A. de Rooij, 553, 556; = *verzoekschriften:* 320; — *het opmaken van twee nominatien voor den Hoogen Raad*, 218, 219; — *voorstellen van leden:* der HH. Groen van Prinsterer en van Hoëvell, 29 Nov. 1855, b. 234; - Elout van Soeterwoude, 11 Dec., 373, 374, 384; - van Hoëvell, tot het houden eener enquête, 526; - Rochussen, tot het houden eener enquête, 586; - van Hoëvell, betrekkelijk het misbruik van den sterken drank, 592; - van den Voorzitter, van 17 April 736; - Wintgens, tot instelling van plaatselijke raden van gezondheid, 792; — *interpellatie* van den heer van Hoëvell, 29 April 860 (verbet. 898); — *orde van werkzaamheden*, 512.

Doet *voorstellen:* tot het uitstellen van het maken eener nominatie voor den Hoogen Raad, 218; - Wijziging van w. o.: Banken van van leening, art. 1, b. 725; art. 7, b. 736; art. 15, b. 741; art. 9, b. 742, (ingetrokken, 742); 4de afd. 742, (ingetrokken, 742); art. 19, b. 743; art. 20, b. 743; art. 33, b. 754, lit. *p*; — tot het *uitstellen* van het nemen eener beslissing omtrent sommige artikelen, 740.

Goltstein van Oldenaller, lid der Eerste Kamer voor de provincie Gelderland. (Jhr. M. H. R. W. baron van)

I. Is in Sept. 1855 der *tweede* afd. *lid*, 4; *onder-voorz.*, 5; - in Dec. der *derde* afd. *lid*, 14; - in April *derzelfde* afd. *lid*, 98; *rapptr.* voor de w. o.: Wijzig. der wet van 5 Maart 1852 (Wees- en Momboirkamers); Verhoog. van hoofdst. V der Staatsbegr. voor 1855, b. 101.

Gouverneurs van Suriname en Curaçao, B. 324.

Granen en andere levensmiddelen. (XXVI. Wets-ontwerp tot aanmoediging van den invoer van)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 7 Nov., 47; — Kon. boods., 6 Oct. 1855; - Ontwerp v. wet; - Mem. van toelicht.; - Staten aanwijzende den in- en uitvoer van granen, den voorraad granen en oogsten van 1846-1854, B. 140-142; — Ben. eener comm. van rapptrs., 51; - Eindversl. der comm., 3 Dec., B. 361-362 (uitgebr. 3 Dec., 282); — Nota van wijzig. in het ontw. van wet, 362; - Staat der hoeveelheid granen door de branders in de laatste vier jaren gebruikt, B. 362; - Staat der hoeveelheid tarwe in de laatste vier jaren gebruikt in de stijfselmakerijen enz., B. 363; — Beraadsl. 12 Dec. 1855, b. 404-406; - Beraadsl. over en aann. van art. 1 en het amendem. v. d. heer Thorbecke, 404-405; - Beraadsl. over en aann. van art. 4 en het amend. v. d. heer Thorbecke, 406; - Aann. van het wets-ontw. met algemeene (61) stemmen, 12 Dec. 1855, b. 706.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer 13 Dec. 1855, b. 17; - Inhoud, id.; — Benoem. der comm. van rapptrs., - Versl. der comm., 21 Dec., 36-37 (uitgebr. id., 36); — Aann. van het w. o.

zonder beraadsl. met algem. (24) stemmen, 24 Dec. 1855, b. 39. De wet is vastgesteld 25 Dec. 1855 (*Staatsblad* n°. 180).

GRANEN. Aanmoediging tot invoer, I. 36-37; B. 141-142, 361, 362; - Redenen voor geheel vrijen invoer, B. 361; - Formaliteiten bij de heffing der regten, I. 37; = (Russische) B. 364; - Oogsten van 1846-1854; B. 142.
Zie verder Meel. Branders.

GRATIE. (Veelvuldig gebruik van het regt van) II. 665.

GRATIFICATIEN aan nagelaten betrekkingen van overleden behoeftige leeraars in 1852, II. 56, 57; B. 132; - Afloopende post, II. 56; B. 133.

's GRAVENHAAGSCHEN schouwburg. (Verkoop van actien van aandeel in het fonds van den) B. 638.

's GRAVENHAGE omtrent de regeling van zijn belastingstelsel. (Verzoek van den gemeenteraad te) II. 885, 886.

———— naar Scheveningen, gemeente 's Gravenhage. (C. Wets-ontwerp tot onteigening van perceelen voor de verlenging van het kanaal van)
II. Kon. boodschap, 29 Mei 1856; - Ontwerp van wet; - Mem. van toel., B. 788.
(Het onderzoek in de afdeelingen heeft niet plaats gehad.)

GREBBEDIJK. Ondersteuning voor de schade bij doorbraak geleden te verleenen, II. 460, 462, 463-465, 479[3], 479[5], 479[8]; B. 271, 358, 359, 397, 398.

GROEN VAN PRINSTERER, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict 's Gravenhage. (Mr. G.)
II. Zendt zijne geloofsbrieven in, 22 Sept. 1855, b. 13; (benoem. eener comm. tot onderz., 13; verslag, 15); legt zijne eeden af en neemt zitting 24 Sept., 15.
Is, in Sept. en Oct. der *vierde* afd. *lid*, 15; *rapptr.* voor de w. o.: Hoofdst. V der Staatsbegr. 1856, b. 37; Hoofdst. VI, VII, 46; - in Nov. en Dec. der *vijfde* afd. *lid* en *ondervoorz.*, 127; *rapptr.* voor het voorstel v. d. heer van Hoëvell tot het houden eener enquête, 409; - in Jan. en Febr. 1856 der *eerste* afd. *lid* en *voorzitter*, 517; - in Febr. en Maart der *derde* afd. *lid*, voor een tweede onderzoek van het voorstel van den heer Wintgens, 520; - in April en Mei der *derde* afd. *lid* en *voorz.*, 657; — *lid* eener *comm. tot onderzoek* van het Verslag omtrent den staat der hooge, middelbare en lagere scholen over 1857, b. 520.
Spreekt bij de beraadsl. over *wetsontwerpen*: Staatsbegr. voor 1856, algem. ber., 71-72 (verbet. 120), 84-85; hoofdst. III, afd. 1 art. 1 (Tractem. en tafelgeld des Min.) 109-110, 117; hoofdst. V, afd. 7 (Onderwijs) 192, 194, 198; (Kon. Academie te Delft) 212; (Lager onderwijs) 237 (verbet. 297), 241, 242; onder-art. 82 (Tractem. aan hoogleeraren enz.) 245; onder-art. 95*a* (voorgesteld door den heer v. Hoëvell) 250; hoofdst. VIII, alg. ber., 288; hoofdst. IX *B*, afd. 9 (Kosten van administratie der posterijen) 316; hoofdst. X, alg. ber., 329; afd. 5 (Konink. academie voor de zee- en landmagt) 344, 345; hoofdst. XI, alg. ber., 359, 360, 397 (verbet. 470) 401, 403 (verbet. 470); - Vaststelling der middelen voor 1856, algem. ber., 491, 503; - Droog dok te Willemsoord, alg. ber., 818; — *concl. van rapporten op regeringsverslagen*: Nadere inlichtingen op het verslag betreff. den staat der W.-I. kolonien, 1851, b. 230; - Nadere inlichtingen op het adres van A. de Rooij, 553, 554; - Inlichtingen op het adres van Koekelis, 888; = *verzoekschriften*, 595, 597, 731, — *voorstellen van leden:* der HH. Groen van Prinsterer en van Hoëvell, 29 Nov. 1855, b. 231 (verbet. 297), 233; - Elout van Soeterwoude, 11 Dec. 1855, b. 376 (verbet. 470); - van Hoëvell tot het houden eener enquête, 529, 543; - Rochussen tot het houden eener enquête, 571; - van Hoëvell, betrekk. het misbruik van den sterken drank, 589, 593; - Elout van Soeterwoude, 13 Maart, 651; - Wintgens tot instelling van plaatselijke raden van gezondheid, 791; - Groen van Prinsterer omtr. de behandeling van adressen betrekk. het w. o. op het lager onderwijs, 839 (verbet. 898) 845; - Thorbecke, 28 April, b. 849; — *interpellatie* van den heer van Hoëvell, 29 April, 865, 870 (verbet. 898), 873, 876.
Doet voorstellen: betreffende *de slaven-emancipatie*, 29 Nov. 1855, b. 231; 30 April 1856, b. 873; - omtrent de behandeling van adressen betrekkelijk het *w. o. op het lager onderwijs*, 731.

GRONDBELASTING. (Beschouwingen over de) II. 484, 501.

GRONDREGTEN. Zie Tienden.

GRONDWET. Uitlegging in Christelijk-historischen zin, II. 71-74, 84, 87, 238-241. — Of de Grondwet al dan niet eene Christelijke natie erkent, II. 241-243. = Uitvoering en uitlegging van: art. 2, II. 150; - art. 10, II. 259; - artt. 42 en 47, B. 831; - art. 61, I. 51, 57, 80[6], 82; II. 64, 79, 125, 129, 130, 131, 133, 194; - art. 71, B. 830; - art. 76, B. 791, 796; - artt. 89 en 90, II. 550; B. 401; - art. 91, I. 35; - artt. 110 en 112, II. 620; - art. 113, II. 620; B. 546; - art. 119, II. 64, 79, 81, 479[2], 482, 483; B. 373; - art. 122, B. 489; - art. 129, B. 354; - art. 131, II. 826, 832[2]; - artt. 149 en 151, B. 405, 477; - art. 158, II. 215; - art. 162, B. 816; - artt. 164, 165 en 166, II. 78, 87, 238, 243; - art. 167, II. 342; - art. 168, B. 372; - art. 178, II. 79; - art. 180, B. 747; - art. 187, II. 351-354; - art. 194, II. 239; B. 447, 452, 495, 711, - art. 195, II. 325, 337; B. 495; - art. 5 der addit. artt., II. 28; B. 143.

GRONINGEN, nopens koopvaardijvaart. (Adres van de kamer van koophandel en fabrieken te) B. 409, 480. = als vesting, II. 347. Zie Belastingen.

GROOTBOEK der nationale schuld. (Algemeene herziening der wetgeving omtrent het) B. 698. Zie Schuld.

GUINEA. (Ongunstige resultaten der tabaks- en katoen-cultuur ter Kuste van) B. 686; - Toestand aldaar in 1854, B. 859.

GYMNASIEN. (Beschouwingen omtrent de) II. 194, 197, 202[1]; B. 449, 499-501.

HAARLEM. Twijfel omtrent het nut der verzameling schilderijen op het Paviljoen, I. 52, 59, 84, 87, 89, B. 158, 209; - Kosten van onderhoud, B. 11; - Museum van geologische voorwerpen aldaar, II. 253, 254. — Zie verder Academie van Wetenschappen.

HAARLEMMER-MEER. (XXII. * Rekening van ontvang en uitgaaf wegens het Fonds voor de kosten van droogmaking van het)
II. Ingekomen bij de Tweede Kamer 25 Sept. 1855, b. 31; — Missive van den Min. van Fin., B. 138; — Benoem. eener comm. tot onderzoek, 37; - Versl. der comm., 9 Feb., B. 488-490 (uitgebr. 9 Feb., 560); — Aannem. der concl. zonder ber. en zonder hoofdelijke stemming 7 Maart 1856, b. 619.

———— Hoog bedrag van den onderstand aan die gemeente, II. 163, 167[1], B. 152, 200; = polder, B. 199. (Kosten van beheer en toestand), B. 547-549, 552-553, 572-575. = (Droogmaking der) II. 154, 155, - Kosten en baten daarvan van 1845-1855, B. 489-490, 550-552. — Zie verder Leyden.

HALL, *Minister van Buitenlandsche Zaken*, tot 1 Julij 1856. (Mr. F. A. baron VAN)
I. Spreekt in de Eerste Kamer bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1856, algem. ber., 75; Hoofdst. III, b. 78.
II. Spreekt in de Tweede Kamer over *wets-ontwerpen:* Staatsbegr., algem. ber., 72-75, 85-86; Hoofdst. III. algem. ber., 94-98, 100-101, 102; 1ste afd., art. 1 (Tractement en tafelgeld van den Minister) 104, 113-114, 117; 2de afd. (Kosten van buitenlandsche zendingen) 119-120, 120; onder-art. 6 (Personeel der consulaten) 122; onder-art. 15 (Geheime uitgaven) 122, 123 (verbet. 148), 124; Hoofdst. VIII, algem. ber., 280, 282; - Vaststelling der middelen voor 1856, algem. ber. 489 (verbet. 517), 494; N°. 2 van n°. 11 van art. 1 (Buitengewone bijdrage tot herstel der marine) 509, 510; - Handelsverdrag met Oostenrijk, algem. ber., 808[1], 808[3]; — *interpellatien* der HH. Thorbecke, 13 Maart, 637, 638; - van Hoëvell, 30 April, 871, 876, 877; — *voorstellen* van leden: dat van den heer Elout van Soeterwoude, van 11 Dec. 375, 381, 382.

HANDEL EN SCHEEPVAART. [Staatsblad 1848, n°. 11, en 1855; n°. 55.] (X. Overeenkomst tusschen het Koningrijk der Nederlanden en het Koningrijk der beide Sicilien getroffen ten aanzien eener nadere uitbreiding van het op den 17den November 1847 tusschen de beide landen gesloten tractaat van)
II. Ingekomen bij de Tweede Kamer 20 Sept. 1855, b. 67; — Missive van den Minister van Buitenl. Zaken, 3 Julij, B. 75; - * Overeenkomst [Deze is medegedeeld in n°. 182 der Nederl. Staats-courant van 1855]; — Benoem. eener comm. tot onderz., 7; - Versl. der comm., 14 Feb., B. 493 (uitgebr. 14 Feb. 562); — Aannem. van de concl. zonder beraadsl. en zonder hoofdelijke stemming 7 Maart 1856, b. 619.

HANDELS- EN SCHEEPVAARTVERDRAG tusschen Nederland en Oostenrijk. (LX. Wets-ontwerp tot goedkeuring der daarin vermelde artikelen van het den 29sten December 1855 gesloten)
II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 7 Febr. 1856, b. 520; Kon. boods., 6 Febr. 1856; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 481-484; - * Staat van den invoer uit Oostenrijk in Nederland gedurende de jaren 1847-1854; * Vrachtvaart door Nederlandsche schepen uit en naar havens in Oostenrijk, naar en uit vreemde havens, in 1853 en 1854; * Inklaring uit Oostenrijk in Nederland en uitklaring van Nederland naar Oostenrijk, gedurende de jaren 1847-1854; * Staat van den uitvoer uit Nederland naar Oostenrijk, gedurende de jaren 1847-1854; Verdrag

van handel en scheepvaart, den 29sten December 1855 tusschen Nederland en Oostenrijk gesloten; Vertaling van het verdrag, B. 484-488; — Benoem. der comm. van rapptrs., 604; - Voorl. verslag, 7 Maart, B. 565-567; — Mem. van beantw., 4 April, B. 609-610; - Nota van wijzig. in het ontwerp van wet, B. 611; — Eindversl. der comm., 10 April, B. 611 (uitgebr. 11 April, 660); — Beraadsl. 22 April, 798-804; - Algem. ber., 798-804; - Aann. van het eenig art. zonder ber. en zonder hoofd. stemming, 804; — Aann. van het w. o. met 50 tegen 4 stemm., 22 April, 804.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 29 April 1856, b. 98; — Ben. der comm. van rapptrs., 101; - Verslag der comm., 2 Mei, 105 (uitgebr. id., 102); — Aann. van het w. o. zonder ber. met algem. (29) stemmen, 5 Mei, 111.

De wet is vastgesteld 7 Mei 1856 (*Staatsblad* nº. 21).

Handel en scheepvaart in 1854; II. 11. — met Japan, 1684; — met Oostenrijk, II. 799-804, 808[1-4]; B. 483-484, 565-566, 609-611: — met Napels, B. 493; — in de kolonie Suriname, B. 848, 857, en verdere W.-I. kolonien; = van partieulieren op Java en Sumatra, II. 394[2].

Handelmaatschappij. Hare handelsoperatien op de Javasche markt, II. 387-389, 392, 394[2]; B. 168[4], 244.

Handelstractaten of verdragen. (Beschouwingen van het sluiten van) II. 799, 800, 802, 803-804, 808[1], 808[3].

Handligtingen aan minderjarigen voor afschrijvingen op de grootboeken, II. 63.

Handopeningsregt. Regeling, B. 159, 211, 212.

Haring. Beveiliging tegen buitenlandsche mededinging, B. 370, 394, 567, 568, 803, 805; — Keuring, B. 395, 568, 570, 804-806; = als volksvoeding, B. 567.

Haringkaart. B. 809.

Haringvisscherij. (Geen gesloten tijd voor de) B. 806.

Hartevelt Jzn., lid der Eerste Kamer voor de provincie Zuidholland. (A.) Ter vervanging van den heer Boxman.

I. Zendt zijne geloofsbrieven in, 29 April 1856, b. 98; - (Benoeming eener comm. tot onderzoek, id.; - Verslag der commissie, 101).

Heeckeren van Wassenaer, lid der Eerste Kamer voor de provincie Overijssel. (Jhr. J. D. C. baron van)

I. Is, in Sept. 1855 der *derde* afd. *lid*, 4: - in Dec. der *vierde* afd. *lid*, 14; - *lid* der *comm.* voor de *verzoekschriften*, 14, (brengt versl. uit, 112); *rapptr.* voor de w. o.: Natural. van J. F. Heckler en 29 anderen; Wijzig. van hoofdst. IV der Staatsbegr. voor 1854; Verhoog. van hoofdst. IV der Staatsbegr. voor 1855; Vaststelling van de begroot. der uitgaven wegens den arbeid der gevangenen over 1856; Regeling der ontvangsten en uitgaven van het pensioenfonds voor burgerlijke ambtenaren over het jaar 1856, 19; Bekrachtiging van prov. belast.; Vermindering der regten op de granen en andere levensmiddelen, 36; Wijziging van hoofdst. V der staatsuitgaven voor 1855 (Subsidien) 39; - in April 1856 der *derde* afd. *lid*, 98; *rapptr.* voor de w. o.: Inkoop en amortis. van schuld; Traetaat met Oostenrijk; Verhooging van hoofdst. VII der Staatsbegr. 1855 (Pensioenen) 101; — *lid* eener *comm. tot onderzoek* van *geloofsbrieven*, 98.

Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegrooting voor 1856, hoofdst. V, 84, (verbet. 100) 89.

Heemskerk Bz., lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistriet Haarlem. (Mr. J.)

II. Is, in Sept. en Oct. 1855 der *tweede* afd. *lid* en *onder-voorz.*, 8; *rapptr.* voor de w. o.: Hoofdst. I, II der Staatsbegr. 1856, b. 37; Hoofdst. IX *A*, XII en Wet op de middelen, 46; Voorstel tot onderzoek naar het misbruik van sterken drank (in overweging nemen); Regel. der banken van leening, 53; - in Nov. en Dec. der *eerste* afd. *lid*, *onder-voorz.*, 107; - in Feb. en Maart 1856 der *vijfde* afd. *lid*, 517; *rapptr.* voor de w. o.: Nadere vaststelling van hoofdst. V der Staatsbegr. voor 1855, b. 520; voor het voorstel van den heer Wintgens, 583; Doortogt en vertrek van landverhuizende personen, 632; - in April en Mei der *eerste* afd. *lid* en *voorz.*, 657; *rapptr.* voor de w. o.: Verjaring van coupons, 826; — *lid* eener *comm. tot onderzoek* van *regeringsverslagen:* Verslag van het beheer van N. I., 7; - Inlichtingen op een adres van A. J. Geluk, 733; = *geloofsbrieven van leden*, 13; — *lid* der *comm.* van enquête omtrent de zaak van het Zwolsche Diep, 878.

Heiden Reinestein, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistriet Assen. (Mr. L. graaf van)

II. Is in Sept. en October 1855 der *tweede* afd. *lid*, 8; - in Nov. en Dec. der *vierde* afd. *lid*, 107; - in Feb. en Maart 1856 der *vijfde* afd. *lid*, 517; - in April en Mei der *vierde* afd. *lid*, 657; *rapptr.* voor het w. o. Jagt en visscherij, 660; — *lid* eener *comm. tot onderzoek* van *regeringsbescheiden:* Verslag omtrent de uitvoering in het jaar 1855, gegeven aan de wet op het muntwezen in N. I., 568; - Rekening wegens het Fonds tot amort. en aflossing van schuld, 603; — stemopnemer, 8; — volgens kennisgeving afwezend, 47, 617, 635.

Spreekt bij het opmaken der nominatie voor het voorzitterschap, 4; - bij beraadslagingen over *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1856, Hoofdst. V, onder-art. 79 (Subsidien aan besturen, maatschappijen en instellingen enz.), 182; Hoofdst. IX *B*, 9de afd. (Kosten van administratie der posterijen), 313; — *de concl. van rapp. op regeringsverslagen:* Nadere inlichtingen op het adres van A. de Rooij, 559; = *verzoekschriften*, 322; — *voorstellen van leden:* der HH. van Hoëvell, tot het houden eener enquête, 546; - Rochussen, tot het houden eener enquête, 577, 582, 585; - van Hoëvell, betrekkelijk het misbruik van den sterken drank, 592; - van der Veen, tot het instellen eener enquête, 827; - Thorbeecke, 28.

Doet *voorstellen:* tot het houden van avondzitting, 458; - betrekkelijk het misbruik van den sterken drank, 585 (ingetrokken, 588); - tot het vroeger aan de orde stellen van onderwerpen, 828 (ingetrokken, 828).

Hengst, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistr. Boxmeer. (Mr. J. B. L.)

II. Is, in Sept. en Oct. 1855 der *eerste* afd. *lid*, 8; - in Nov. en Dec. *derzelfde* afd. *lid*, 127; *rapptr.* voor het w. o. Regeling der voormalige wees- en momboirkamers, 283; - in Febr. en Maart 1856 der *vierde* afd. *lid*, en *lid* der *Comm. voor de verzoekschriften*, 517; - in April en Mei der *vijfde* afd. *lid*, 657; — *lid* eener *comm. tot onderz. van regeringsbescheiden:* Overeenkomst met Belgie tot uitlevering van boosdoeners, 48; - Inlicht. op een adres van Schröder te Kockengen, 747; = gezonden naar den Koning, 221; — stemopnemer, 215; — volgens kennisgeving afwezend, 519.

Spreekt bij de beraadsl. over *het wetsontwerp* Vaststelling der middelen voor 1856, alg. ber., 479.

's Hertogenbosch. Zie Seminarium.

Herwijnen. Verbetering van den polder door een stoomgemaal, II. 179, 189[2]; B. 156, 205.

Hillegersberg en Kralingen. Droogmaking van veenplassen, II. 180, 189[1-2]; B. 156, 205.

Hoekwater, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Delft. (C.)

II. Is, in Sept. en Oct. 1855 der *vierde* afd. *lid* en *lid* der *comm.* voor de *verzoekschriften*, 8 (brengt verslag uit, 158, 159, 325); *rapptr.* voor de w. o.: Natural. van J. F. Heckler en 29 anderen, 37; Begroot. wegens den arbeid der gevangenen, 49; Bekrachtiging van prov. belast., 51; Bepalingen omtrent den tijdelijken opslag van meel, 53; - in Nov. en Dec. der *eerste* afd. *lid*, 127; - in Febr. en Maart 1856 der *vierde* afd. *lid*, 517; *rapptr.* voor de w. o.: Natural. van L. Meijer en 7 anderen, 520; *lid* der *comm.* voor de *verzoekschriften*, 561 (brengt verslagen uit, 605-607, 612-614, 628-629, 647-648, 686-687); - in April en Mei der *tweede* afd. *lid*, 657; — *lid* eener *comm. tot onderzoek* van *regeringsbescheiden:* Inlichtingen op het adres van J. M. Koekelis, 583 (brengt versl. uit 26 April, 834); - Verslag van het muntcollegie over 1855, b. 809; — volgens kennisgeving afwezig, 3.

Spreekt bij beraadsl. over *wets-ontwerpen*: Staatsbegrooting voor 1856, hoofdst. V, afd. 7 (Onderwijs [Kon. Acad. te Delft]) 203 (verbet. 221); - Aanvulling der wet op het binnenlandsch gedistilleerd, art. 29, b. 450 (verbet., 479) 455, 456; — *concl.* van *rapp.* op *verzoekschriften*, 325, 327.

Doet voorstellen *tot het wijzigen* van art. 29 van het wetsontwerp tot aanvulling der wet op het binnenl. gedistilleerd, 455.

Hoëvell, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistr. Almelo. (Dr. W. R. baron van)

II. Is in Sept. en Oct. 1855 der *eerste* afd. *lid*, 8; - in Nov. en Dec. der *vijfde* afd. *lid*, 127; - in Feb. en Maart 1856 *derzelfde* afd. *lid*, 517; *rapptr.* voor de w. o.: Verhoog. van hoofdst. V der Staatsbegr. voor 1856, b. 616; Vaststelling van het regeringsregl. voor W.-I., 632; - in April en Mei der *tweede* afd. *lid*, 657; *rapptr.* voor het w. o. Verstrekkingen voor Marine 1856, b. 826; — *lid* eener *comm. tot onderz. van regeringsbescheiden:* Inlicht. op rapporten der Kamer omtrent de regeringsverslagen over W.-I. 1851 en 1852, b. 13; - Overeenk. met Frankrijk en N.-Amerika tot toelating van consuls in O.-I., 7; - Overeenk. met Zweden en Noorwegen betr. de toelating van cons. agenten in de overz. bezitt., 516; - Nota van inlicht. op het rapport der comm. belast met het onderz. van het Verslag van den staat der kolonien en bezitt. in W.-I. over 1853, b. 516; - Overeenkomst met Bremen betr. de toelat. van consul. agenten in O.-I., 631.

Spreekt bij de beraadsl. over *het adres van antw.*, par. 5, b. 18; par. 7, b. 22-23, 24, 25-26; — *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1856, Hoofdst. III, alg. ber., 93-94, 98-99; 1ste afd., art. 1 (Tract. en tafelg. des Min.), 103-104, 105-106; onder-art. 15 (Geheime uitgav.), 122, 123; Hoofdst. IV, onder-art. 2 (Tractem. van den secret.-gen. enz.), 132; Hoofdst. V, 4de afd. (Medische politie), 157; onder-art. 79 (Subsidien aan besturen, maatschappijen en instellingen enz.), 184; 7de afd. (Onderwijs), 198; onder-art. 82 (Tractem. der hoogleeraren enz.), 243, 244; onder-art. 95*a* (voorgest. door den spreker), 248, 251; Hoofdst. VI, 4de afd. (Pensioenen en wachtgelden), 258; Hoofdst. VIII, alg. ber., 290; Hoofdst. X, alg. ber., 336; onder-art. 28 (Subsidie aan de weduwen- en weezenkas voor de officieren van de landmagt), 348, 349; Hoofdst. XI, alg. ber., 402; - Aanvulling der wet op het binnenl. gedistill., art. 2, b. 422; art. 3, b. 424, 426; - Vaststell. der middelen voor 1856, alg. ber., 492; n°. 2 van n°. 11 van art. 1 (Buitengew. bijdrage tot herstel der Marine), 508, 510; - Handelsverdrag met Oostenrijk, 803; — *de concl. van rapp.:* op *de Nadere inlicht.* op het Verslag betr. den staat der W.-I. kolonien over 1851, b. 229; - op *verzoekschriften*, 322; — *de vraag over de toelating* van den hr. Bots, 36; — *het opmaken van twee nominatien* voor den Hoogen Raad, 217; — *voorstellen van leden:* der HH. Dirks, 24 Nov., 189; - Groen v. Prinsterer en van Hoëvell, 232; - Elout van Soeterwoude, 380, 383, 386; - van Heiden Reinestein, 458; - zijn voorstel tot het houden eener enquête betrekkelijk de levering van muntplaatjes, 536, 544 (verbet., 548[2]) 547; - Rochussen, tot het houden eener enquête, 578, 584, 585, 586; - zijn voorstel betrekkelijk het misbruik van sterken drank, 590, 592; - van Lynden, van 11 Maart, 632; - Elout v. Soeterwoude, van 13 Maart, 651; - Voorzitter, 12 April 675; - van Hoëvell, 12 April, 676.

Doet voorstellen: tot *wijzig.* van het *adres van antwoord*, par. 7, b. 23; - id. der Staatsbegr., hoofdst. V, onder-art. 82, b. 243; een nieuw onder-art. 95*a*, b. 248; - betreffende de slaven-emancipatie, 29 Nov., 231, 30 April, 871; - tot het houden eener enquête over de aanbesteding van muntplaatjes, 12 Dec., 395 (gewijzigd, 547); - (Beraadsl., 520-546); - het houden van een onderzoek betrekkelijk het misbruik van sterken drank, 568 (gewijzigd, 587, 593); - het interpelleren van den Min. v. Kol., 1°. betrekkelijk de exploitatie van tinmijnen op het eiland Billiton, 809 (interpellatie 29 April, 851, 867, 859); 2°. betrekkelijk de slaven-emancipatie, 809 (interpellatie 29 en 30 April, 863, 871, 875, 877; - tot het uitstellen van ber., 17 Nov., 106; - heropenen van beraadsl., 12 April, 675.

Trekt in: *het door hem en vier andere leden gedane voorstel* tot afschaffing van den accijns op de brandstoffen, 12; - *zijn voorstel* betrekk. de slaven-emancipatie, 877.

Hoeven. (Overlijden van prof. Abr. des Amorie van der) B. 498.

Hoffman, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Gouda. (M. A. F. H.)

II. Is in Sept. en Oct. 1855 der *eerste* afd. *lid*, 8; *rapptr.* voor de w. o.: Hoofdst. V der Staatsbegr. voor 1856, 37; Hoofdst. VI, 45; - in Nov. en Dec. der *derde* afd. *lid*, 137; - in Feb. en Maart der *tweede* afd. *lid*, 517; *rapptr.* voor de w. o.: Wijzig. van de regten van in- en uitvoer van visch; zeevisscherijen, 604; - in April en Mei der *eerste* afd. *lid*, 667; — *lid* eener *comm. tot onderzoek* van *regeringsbescheiden:* Overeenkomst met Napels over het tractaat van 1847, 7; - Rekening van het fonds van kolonisatie van behoeftigen in de Maatschappij van Weldadigheid, 635; = tot in- en uitgeleide des Konings, (Vereen. zitting 17 Sept. 1855) tot in- en uitgeleide van den Minister (Vereen. zitting 5 Julij 1856); = gezonden naar den Koning, 221; — volgens kennisgeving afwezend, 611, 655.

Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1856, Hoofdst. V, 17de afd. (Waterstaat en publieke werken) 164; - Tijdelijken opslag van meel in entrepôts en andere bergplaatsen, algem. ber., 924 (verbet. 252); - Hoofdst. IX *B*, 8ste afd. (Kosten van administratie der directe belastingen enz.) 308; Hoofdst. XI, algem. ber., 402; - Aanvulling der wet op het binnenl. gedistill., algem. ber., 418; - Vaststelling der middelen voor 1856, algem. ber., 487; - lit. *d* van art. 1 (Accijnsen) 505; - Huishouding en tucht op de koopvaardijschepen, art. 1, b. 683; - Entrepôt te Rotterdam, algem. ber., 881; — *de conclusien van rapp. op regeringsbescheiden:* Nadere inlichtingen op het verslag betreffende den staat der W.-I. kolonien over 1851, b. 225, 230; - Inlichtingen op het adres van den kerkeraad van Kockengen, 643; — *het voorstel* van den hr. Elout v. Soeterwoude, 11 Dec., 386.

Doet *een voorstel*, tot het wijzigen van het voorstel van den heer Hoynck van Papendrecht, betrekkelijk de comm. voor de verzoekschr., 560.

Hooff, vice-president van den Hoogen Raad der Nederlanden, overleden. (Mr. J. Op den) II. 48.

Hooft van Benthuizen, lid der Eerste Kamer voor de provincie Zuidholland. (O. B. 't)

I. Is, gedur. het zittingjaar *lid* der *Comm.* voor de *Stenogr.*, 7; - in Sept. 1855 der *tweede* afd. *lid*, 4; - in Dec. der *eerste* afd. *lid*, 14; *rapptr.* voor de w. o.: Naturalisatie van J. F. Heckler en 29 anderen; Wijzig. van hoofdst. IV der Staatsbegroot. voor 1854; Verhoog. van hoofdst. IV der Staatsbegroot. voor 1855; Vaststelling van de begroot. der uitgaven wegens den arbeid der gevangenen over 1856; Regeling der ontvangsten en uitgaven van het Pensioenfonds voor Burgerl. Ambten. over het jaar 1856, b. 19; - in April 1856 *derzelfde* afd. *lid*, 98; *rapptr.* voor de w. o.: Inkoop en amortis. van schuld; Tractaat met Oostenrijk, 101; — *lid* eener *comm.* tot in- en uitgeleide van den Koning (Vereenigde zitting 17 Sept. 1855); - tot in- en uitgeleide des Ministers (Vereenigde zitting 5 Julij 1856).

Hoogen Raad der Nederlanden. (XXXVI. Vervulling van twee vacatures in den)

II. Missives van den Hoogen Raad, ingekom. bij de Tweede Kamer, met lijsten van aanbevel., 48, B. 270; 7 Nov. 1855, b. 48; — Bepaling van den dag tot opmaking der nominatie, 147; - Beraadsl. over het opmaken der nominatie, 215, 217-220; - Opmaking der nominatie, 216, 217, 219-221; - Benoem. eener comm. tot aanbied. aan den Koning, 221; - Verslag der comm., 267; — Mededeeling der benoem. van de HH. en Mrs. J. C. Voorduin en C. L. de Vos tot raadsheeren, 359. — Zie verder Regterlijke magt.

Hoogescholen. Kosten, B. 10, 11, 209; - Toestand, II. 192-199, 245; B. 495-499; - Faculteiten (Aantal) II. 192; - Taal (Gebruik en studie der Nederl.) II. 192, B. 495; - Afzonderlijke leerstoelen voor Nederl. taal en geschiedenis, II. 199, 200, 201, 202[2-3], 243-247, 252[1]; = (Examina voor of na de toelating op) - Staats-examen, II. 192, 193-199; B. 495.

Hoogleeraren en curatoren aan de hoogescholen en athenaea, B. 495, 497, 498, 499.

Hoorn. Zie Gemeentewet.

Hoven van politie in de W.-I. kolonien opgerigt, B. 321.

Hoynck van Papendrecht, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Rotterdam. (Mr. A.)

II. Is, in Sept. en Oct. 1855 der *tweede* afd. *lid*, 8; *rapptr.* voor de w. o.: Huishoud. en tucht op de koopvaardijschepen, 37; - in Nov. en Dec. der *vijfde* afd. *lid*, 127; - in Febr. en Maart 1856 der *derde* afd. *lid* en *lid* der *comm.* voor de *verzoekschriften*, 517; *voorzitter*, 561, (brengt verslagen uit, 562, 583, 600-601, 607-610, 623-624, 632, 648-649, 660, 684-686, 759); - *rapptr.* voor de w. o.: Regeling van de loodsdienst der zeeschepen, 616; - in April en Mei der *vierde* afd. *lid*, 657; *rapptr.* voor w. o.: Onteigening van perceelen te Rotterdam, 660; — *lid* eener *comm. tot onderz.* van *regeringsbescheiden:* Inlichtingen op een adres van Kockengen, 47; - Stukken wegens het aftappen van water op de Maas- en Zuid-Willemsvaart, 655; = *geloofsbrieven*, 47; = in- en uitgeleide des Konings (Vereenigde zitting, 17 Sept.)

Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1856, hoofdst. IV, afd. 5 (Kosten van algem. of rijks-politie), 137, 138; hoofdst. V, afd. 6 (Waterstaat en publieke werken), 169; hoofdst. XI, algem. ber., 366; - Huishouding en tucht op de koopvaardijschepen; algem. ber., 661; art. 1, b. 674, 683; art. 6 (oud) 701; art. 21, b. 712; — *concl.* van *rappporten* op *regeringsverslagen:* Staatsrekening 1852, 39; = *verzoekschriften*, 596; — *voorstellen van leden:* der HH. van Lynden, 11 Maart, 632; - Elout van Soeterwoude, 651; - Wintgens, tot instelling van plaatselijke raden van gezondheid, algem. ber., 783.

Doet voorstellen: *tot uitstel van beraadsl.*, 3 Oct., 39; - *tot het benoemen* van tijdelijke leden voor de comm. voor de verzoekschriften, 560; - *tot het wijzigen van w. o.*: Huishouding en tucht op de koopvaardijschepen, art. 1, b. 673; art. 21, b. 712; - Antwoord op het *voorstel* van den heer Schimmelpenninck van der Oije, 21 Febr., 601.

Hugenholtz, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Dokkum. (J. T. ter Bruggen)

II. Is, in Sept. en Oct. 1855 der *derde* afd. *lid*, en *ondervoorz.*, 8; *rapptr.* voor de w. o.: Huishoud. en tucht op de koopvaardijschepen, 37; Hoofdst. VIII der Staatsbegr. voor 1856, b. 46; het Voorstel tot onderz. naar het misbruik van sterken drank (in-overweging-neming); het w. o. Bepalingen omtrent den tijdelijken opslag van meel, 53; - in Nov. en Dec. der *eerste* afd. *lid*, 127; *rapptr.* voor het w. o. Verhoog. van hoofdst. V der Staatsbegr. voor 1855, b. 283; - in Febr. en Maart 1856 der *eerste* afd. *lid*, 517; *rapptr.* voor het w. o. Droogdok te Willemsoord, 616; - in April en Mei der *vierde* afd. *lid*, en *ondervoorz.*, 657; *rapptr.* voor het w. o. Verstrekk. voor Marine 1856, b. 826; — *lid* eener *comm. tot onderz.* van *regeringsbescheiden:* Overeenk. met Frank-

rijk en N.-Amerika, betrekk. de toelat. van consuls in O.-I., 7; - Overeenk. met Zweden en Noorwegen, betrekk. de toelat. van cons. agenten in de overz. bezitt., 516; - Overeenk. met Bremen, betrekk. de toelat. van cons. agenten in O.-I., 631; = gezonden naar den Koning, 221; — volgens kennisgeving afwezend, 471.

Spreekt bij de beraadsl. over het *adres van antw.*, par. 5, b. 20; - *wetsontwerpen:* Staatsbegroot. voor 1856, Hoofdst. III, 1ste afd., art. 1 (Tractem. en tafelg. des Min.), 102-103, 105, 116-117; Hoofdst. IV, alg. ber., 129, 130-131; Hoofdst. V, onder-art. 70 (Verbet. aan rivieren), 175; onder-art. 79 (Subsidien aan besturen, maatschappijen en instellingen enz.), 187; onder-art. 132 (Bijdrage voor behoeftigen in de kol. der Maatsch. van Weldad.), 254, 255; Hoofdst. VIII, alg. ber., 261, 277, 281 (Becijfering 282[1]); onder-art. 2 (Bezoldig. van den secret.-gener. en verdere ambten.), 291; 3de afd. (Materieel der zeemagt), 293; onder-art. 23 (Kosten van opleid. der adelb.), 295, 296; - Huishoud. en tucht op de koopvaardijsch., alg. ber., 662; art. 1, b. 669, 672, 673, 677, 679, 682; art. 5 (oud), 691, 694, 698, 699; art. 6 (oud), 700; art. 9, b. 706, 707; art. 20, b. 711; art. 23, b. 714; art. 25, b. 715; art. 27, b. 716; art. 28, b. 717; - Banken van leening, art. 7, b. 739; art. 33, b. 755, 756; art. 34, b. 769; - Droog dok te Willemsoord, alg. ber., 813, 820, 822; — *de vraag over de toelating* van den hr. Bots, 34; — *voorstellen van leden:* der HH. Rochussen, tot het houden eener enquête, 582, 586; - van Hoëvell, betr. het misbruik van den sterken drank, 587; - v. Hoëvell, 12 April, 676; - Thorbecke, 28 April, 849.

Doet voorstellen: *tot het doen drukken* van stukken, 357; - *tot het verdagen* der zitting, 587; - *tot het wijzigen* van het w. o. Huishoud. en tucht op de koopvaardijsch., art. 1, b. 667, 668; art. 5 (oud), 691, 694, 699; art. 20, b. 711; art. 27, b. 716; art. 28, b. 717.

Huguenin, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Sneek. (Mr. H. U.)

II. Is, in Sept. en Oct. 1855 der *vierde* afd. *lid*, en *lid* der *Comm.* voor de *Verzoekschr.*, 8 (voorz. 37); *rapptr.* voor de w. o. Wijz. in de hoofdst. IV der Staatsbegr. voor 1854 en 1855, b. 37; — *lid* eener *comm. tot onderz. van regeringsbescheiden:* Rekeningen over het Pensioenfonds, Arbeid der gevangenen, Verstrekkingen voor Marine en Oorlog, Koopprijzen van domeinen, Bakengelden, en Droogmaking van het Haarlemmermeer, 31.

Neemt zijn ontslag, 47. — Wordt vervangen door den heer *Vegilin van Claerbergen.*

Huizen van arrest. (Godsdienstoefening te houden in) II. 139, 140. — Zie verder Goes.

Hulpbanken. Zie Armen-instellingen.

Humphreys. (Gouvernements-plantage) Zie Catharina Sophia.

IJk. Zie Balansen.

IJssel. (Hollandsche IJssel.) Verbetering der rivier en stichting van een stoomgemaal, B. 151, 191, 199, 203, 548, 551; - (Gelder-sche IJssel) Verbetering, B. 202, 211); = Loods- en baken-diensten, B. 387; - Waterverdeeling met den Rhijn, II. 461; - Water op en toestand van de rivier, II. 479[7].

IJzer (Ontginning van) in N. I., II. 855, 858, 861.

Incident tusschen de HH. Thorbecke en Schimmelpenninck van der Oye, bij gelegenheid eener hernieuwing der discussie over de afschaff. van den aceijns op het geslagt, II. 153, 155.

Indie, wat de O.-I. bezittingen betreft en den staat waarin het zich bevindt, over het jaar 1853. (XIII. Verslag over het beheer van Nederlandsch)

II. Ingekom. bij de Tweede Kamer 20 Sept. 1855, b. 7; — Geleidende brief, 17 Sept.; - Verslag, B. 77-124[33].

(De inhoud met de opgave der blzz. is te vinden op blz. 124[32-33] der Bijlagen.) *Raming der ontvangsten en uitgaven van de Indische administratie over 1853; *Ontvangsten en uitgaven van de Indische administratie over 1853; *Ontvangsten en uitgaven in Nederland; *Ontvangsten en uitgaven der Indische administratie in Indie, 1853; *Ontvangsten en uitgaven der Indische administratie in Nederland, 1853, B. 344; — Benoem. der comm. tot onderz., 7.

(De comm. heeft geen verslag uitgebragt.)

—— (Nederlandsch Oost-) Pakketvaart met Nederland, B. 1684, 244, II. 391, 3944; - Defensiewezen, B. 1684, 244; - Overgang van landen in handen van Chinezen, II. 391; B. 1684, 244; - Toepasselijk-verklaring van een deel der burgerl. en handelswet-geving op Chinezen en andere Oosterlingen, II. 391; - Suikercul-turen, II. 392, 3944, 859, 861; - Werving van inlanders, II. 392, 3944; - Ontwikkel. der nijverh., II. 851-862; - Gang van het bestuur, II. 855-862; - Kolonis. van Europeanen, B. 770; = Al of niet door kracht van wapenen veroverd, II. 335-336, 340, 342; = (Ambtenaren in) II. 210-212, 214[1-4], 214[6]; = (Inlandsche regtbanken in) II. 214[1], 391, 394[3]; = (Provisie- of commissiepenningen in) II. 388; = al of niet mogelijk, (Opheffing van het stelsel van different. inkom. en uitvoerregten in) II. 389, 392, 394[2-3], 799-800, 801-803. Zie Academie te Delft. Borneo. Consulaire agenten. Defensiewezen. IJzer. Java. Koloniale bijdragen. Kolonien. Marine. Muntwezen. Regeringsreglement. Schuld.

Indischen archipel. (Uitvoering der Koninkl. besluiten van 24 Oct. 1850, tot ontwikkeling van den delfstoffelijken rijkdom van den) II. 809, 851-862.

In- en uitgaande regten, scheepvaartregten; - Kosten van ad-ministratie, B. 31, 166, 167, 233-234; - Opbrengst en raming, I. 55, 63, II. 482-483, B. 43, 48[2]; - Regten op de Maas, II. 93, 98. Zie verder Brood.

In-, uit- en doorvoer tusschen de provincien niet te belemmeren II. 826.

Inkomsten en middelen des Rijks. Opbrengsten over 1852, II. 38-39; B. 128-129; - Id. over 1854 en 1855 en raming over 1856, II. 82, 88[1], 479[1], 482; B. 41-484, 250-258; - Over 1855, II. 641; Vermeerdering, B. 145; - Besehouwingen over de al of niet te hooge opdrijving der middelen, I. 54, 63, 80[5]; II. 65-66, 68, 82, 88[1], 479[1], 482, 498-500, 504; B. 169-170, 246.

Inkwartieringen. (Onbillijke oplegging van militaire) I. 96[3]; II. 350-354; - Schadevergoeding daarvoor al dan niet verleend, II. 353-354.

Insinger, lid der Eerste Kamer voor de provincie Noordholland. (A. F.)

I. Is, in Sept. 1855 der *eerste* afd. *lid*, 4; - in Dec. der *tweede* afd. *lid*, 14; *voorz.*, 17; - in April 1856 der *eerste* afd. *lid*, 98; - *lid* eener *comm.* tot in- en uitgeleide van den Minister (Vereenigde zitting, 5 Julij 1856); — volgens kennisgeving afwezig, 4.

Instructie-bataillon te Kampen, B. 503.

Interessen, lijfrenten en tontines, B. 27, 164, 229-231; - Renten van schatkistbiljetten, II. 64, 80, 82; B. 164, 229; - Id. van vrijwillige en geregtelijke consignatien, B. 164, 229.

Interpellatien en vragen tot één of meerderen der Ministers gerigt en door dezen beantwoord.

II. Betrekkelijk den Rhijnspoorweg, 145, 148[8], 459-460; - Over de nieuwe koperen pasmunt in N. I., 305-307, 310[2-4]; - Over de stremming der scheepvaart op de Maas en het Zuid-Willemskanaal, 636-638; - Over staten van levering van goederen door de Maats. van Weldadigh. aan het Ministerie v. Kolonien, ten behoeve der overzeesche bezitt., 639-640; - Betrekk. eene opgerigte credietbank te Luxemburg, 792-796; - Omtrent het nog niet in behandeling nemen door de Eerste Kamer van het w. o. tot inkoop en amortis. van rentegevende nation. schuld, 797-798; - Betrekk. het Kon. besluit van 24 Oct. 1850, n°. 45, b. 851-862; - Betrek. de herziening der reglementen voor de slaven in West-Indie, 863-877.

Invalidenhuis te Leyden. Bijdrage, B. 38.

Invoer. Zie Granen. Visch.

In-werking-treding eener wet met den dag harer afkondiging, B. 400.

Israeliten. (Openbare scholen voor) B. 453, 715; = (Hunne ver-houding tot de bevolking) B. 454.

Israelitisch kerkgenootschap. (Tractementen en toelagen aan de leeraars bij het) II. 257. Zie Kerkgenootschap.

Jagt en visscherij. (LXVIII. Wets-ontw. tot wijzig. der wet van 6 Maart 1852, *Staatsblad* n°. 47, regelende de)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 21 Feb. 1856, b. 599; — Kon. boods., 19 Feb. 1856; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 530-535; - Staat vermeldende de artikelen der wet van 6 Maart 1852 (*Staatsblad* n°. 47), tot regeling der jagt en visscherij, zoo als zij volgens het w. o. worden gewijzigd, B. 535-538; — Ben. der comm. van rapptrs., 660.

Adressen betrekkelijk dit wets-ontwerp, zie Adressen.

Het voorloopig verslag is niet opgemaakt.

—— Kosten voor toezigt, B. 13; - Opbrengst en raming voor later, B. 43; - Herziening der bestaande wet, I. 52, 59, 86, 88, B. 188, 210, 272, 273, 532, 535; - Ondoel-matigheid van het inspecteurschap, B. 158; - Wederlegging, B. 210, - Heerlijk Jagtregt, B. 532; - Jagt- en visch-acten, B. 532; - Boeten en straffen wegens overtredingen, I. 86, 87, 88, B. 534-535, 538. — Zie verder Geregtskosten. Premien.

Japan. Betrekkingen tusschen Nederland en dat Rijk, I. 8, II.

21, 22, 30[1], 298[3-4], B. 49, 56, 90; - Id. met Engeland, II. 22, 30[1]; - Handel met Nederland, I. 1684, 245; - Gesehenk van het stoomsehip *Soembing*, B. 162, 1684, 215-216, 244. Zie verder *Soembing*.

Japansche voorwerpen. (Verzamelingen van) B. 158, 209.

Java. Zie Handel. Kina-cultuur. Koffij. Muntwezen. Weeskamers.

Jenever. (Tegenwoordigen prijs van den) B. 334; - Uitvoer in 1854, B. 341.

Jespers, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistriet Tilburg. (Mr. F. J.)

II. Is in Sept. en Oct. 1855 der *vierde* afd. *lid*, 8; *rapptr.* voor de w. o.: Wijzig. van hoofdst. IV der Staatsbegr. 1854, 37; - in Nov. en Dec. der *derde* afd. *lid*, 127; *rapptr.* voor de w. o.: Verklaring van het algemeen nut van den aanleg van een weg van Uden naar Overlangel, 223; - in Feb. en Maart 1856 der *eerste* afd. *lid*, 517; *rapptr.* voor de w. o.: Goedkeuring van artikelen van het handelsverdrag met Oostenrijk, 604; Inkoop en amort. van schuld, 632; - in April en Mei der *vijfde* afd. *lid*, 657; — *lid* eener *comm. tot onderzoek* van *regeringsverslagen:* Opgaven wegens den aankoop van domeinen over 1855, b. 665; — *geloofsbrieven van leden*, 13; — gezonden naar den Koning, 54.

Spreekt bij de beraadsl. over het *wets-ontwerp* Staatsbegr. voor 1856, Hoofdst. X, 12de afd. (Kosten vallende op het kamperen van troepen) 352.

Jordens, lid der Eerste Kamer voor de provincie Overijssel. (Mr. W. H. Cost)

I. Is in Sept. 1855 der *tweede* afd. *lid*, 4; - in Dec. der *eerste* afd. *lid*, 14; *rapptr.* voor de w. o.: Hoofdst. I-IV der Staatsbegr. voor 1856, b. 21; Hoofdst. V en XII der Staatsbegr. voor 1856, b. 29; Vaststelling der middelen voor 1856, b. 36; - in April 1856 der *vierde* afd. *lid*, 98; *voorzitter*, 101.

Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Wijzig. van het Vde hoofdst. der begroot. van Staatsuitgaven voor 1855 (Subsidien) 67, 70; - Staatsbegr. voor 1856, algem. ber., 75, 77; Hoofdst. V, b. 86; — *de vraag over de al of niet aftreding van den heer de Vos van Steenwijk*, 32, 33; — *orde van werkzaamheden*, 42; — *de raming der behoefte van de Kamer*, 120[1].

Justitie en in het Wetboek van Burgerlijke Regtsvordering. (XXXVIII. Wets-ontwerp tot vereenvoudiging in het beleid der)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer 13 Nov. 1855; — Kon. boods. 13 Nov., B. 281; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 297-309; — Benoem. der comm. van rapptrs., 611; - Voorl. versl. der eomm., 29 April, B. 699-710; — Mem. van beantw., B. 809-817; - Nota van wijzig. in het w. o., B. 817-818; - *Gewijz. Ontw. van wet, B. 818.

Het Eindverslag is niet uitgebragt.

——— en in het Wetb. van Burgerl. Regtsvord. (Voorgestelde vereenvoudiging in het beleid der) Intrekking of verandering der artt. 21, 57, 53, 315, 344, 62, 79 (1e zin), 140, 151, 152, 160 (1e zin), 248 (2e zin), 381, 394, 407 (n°. 2), 428, 429, 410, 411, 412, 415, 416, 417, 425, 408, 615, 858, 861, 862, 874, en toelieht. daaromtrent, B. 297-309. — Zie verder Regterlijke magt. Regtsvordering.

——— (Departement van) Kosten van het Departement, B. 5; - Verhoog. van uitgaven in 1854, B. 57, 191; Id. in 1855, B. 68; - Organisatie en wijziging in het personeel en tractementsverdeeling, II. 125, 128, 129, 130, 131, 132; B. 7, 150, 196; - Onderzoek van den aard der werkzaamheden bij dat Ministerie, II. 128, 129; - Tractement van den secretaris-gener., II. 125, 128, 129, 130-133.

Kadaster. Kosten van bewaring en toezigt, B. 167, 193, 233-234. = (Wenschelijkheid der herziening van het) I. 55, 63. = betrekkelijk de gebouwde eigendommen. (Tienjarige herziening van het) II. 505.

Kamers der Staten-Generaal. De zittingen der Kamers zijn geopend op den 17den September 1855 en gesloten den 5den Julij 1856.

De Eerste Kamer is vergaderd geweest van 18 — 20 Sept., 12 — 29 Dec. 1855, 29 April — 6 Mei 1856; zij heeft 18 zittingen gehouden, behalve 2 avondzittingen.

De Tweede Kamer vergaderde van 18 Sept. — 5 Oct., 7 Nov. — 18 Dec. 1855; 5 Febr. — 13 Maart, 8 April — 2 Mei 1856; zij hield 72 zittingen, behalve 4 avondzittingen.

De beide Kamers zijn in vereenigde zitting twee malen vergaderd geweest, namelijk bij de opening en sluiting van het zittingjaar.

I. Eerste Kamer. Gebrekkige localiteit voor het nazien van archiven en stukken, 50, 57, 86, 88, 89; - Reglement van Orde, uitleg van art. 64, b. 42; - Lidmaatschap, zie Burgemeester.

II. Tweede Kamer. Uitbreiding der bibliotheek, 89; - Regeling der werkzaamheden in de sectien, 560; - Bevoegdheid der leden om meer dan twee malen het woord te voeren, 387; - Hoe te handelen bij 't opmaken van candidaten-lijsten voor den Hoogen Raad, bij meer dan ééne vacature, 215, 217-220; - Reglement van Orde, uitleg van art. 56, b. 675-676, art. 69, b. 476; art. 72, b. 255; art. 73, b. 593, 594; artt. 92 en 93, b. 219-220; art. 115, b. 592; art. 117, b. 587-588; art. 118, b. 542, B. 402, 441, 636; art. 119, b. 546-547; art. 132, B. 405; - Leden der Kamer, in welke der nieuw gesplitste kiesdistricten gekozen, volgens het ontwerp der herziening van de kieswet, B. 420, 790; - Nieuwe leden, waar te kiezen volgens hetzelfde ontwerp, B. 420, 790, 793-794; - Wanneer het lidmaatschap vervalt, volgens hetzelfde ontwerp, B. 793.

Kamers der Staten-Generaal. Niet te treden op het gebied der uitvoerende magt, II. 69-70, 550, 552-559, 585, 872, 875-877, 886; B. 401; = al of niet bevoegd tot het nemen eener administrative beslissing en het geven eener authentieke uitlegging aan de wet, II. 550, 552-559, 887-889; = tot de Regering (Beschouwingen over de betrekking der) II. 61, B. 401; — Bevordering van gemeen overleg, B. 405; - Id. met het oog op ten deele behandelde w. o. in vorige zittingen, II. 662, 665; - Bevoegdheid tot het vragen van inlichtingen aan de Ministers, II. 550, 887; - Kracht van een besluit door de Kamers genomen, II. 872, 875-877, 887, 889.

Kampementen nuttig voor den soldaat, I. 96[3].

Kampen. Zie Gemeentewet. Instructie-bataillon.

Kanaal genaamd het Dokkumer Grootdiep, leidende van Dokkum naar de zeesluis de Nieuwe Zijlen, in de gemeente Oostdongeradeel, provincie Friesland. (CIV. Wets-ontwerp tot onteigening van pereeelen ten behoeve der verbetering van het)

II. Kon. boods. 12 Junij 1856; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 837-838.

Omtrent dit w. o. heeft geen onderzoek in de afdeclingen plaats gehad.

Kanaalloodsdienst. (Nut daarvan) B. 388.

Kanalen. Zie Coevorden. Dokkum. Noordhollandsch kanaal. Sluis. St. Andries. Terneuzen. Zuid-Willemsvaart.

Kanselarij der orden. Kosten, B. 3.

Kantongeregten. Regeling van het openbaar ministerie, I. 51, 58, 81, 83, II. 127, 128, 129, 130, 131, B. 150, 196 - Vergoeding van kleine onkosten, II. 127, 128, B. 150, 196; - Staat der regthuizen, II. 127-128, 129. — Zie verder Regterlijke magt.

Kantonregter. Aanneming der herbenoeming tot die betrekking doet het lidmaatsehap der Tweede Kamer ophouden, II. 36.

Kantoren. Zie Belastingen.

Kapok, katoensoort. Zie Papier.

Kappler. (Afstand van grond in Suriname, tot vestiging eener kolonisatie, aan den heer) B. 322.

Karimon-eilanden. (Overeenkomst met den onder-koning van Riouw, ten opzigte van de mijn-ontginningen op de) II. 853-855, 857-858, 860, 872.

Katoenen goederen voor de kolonien. Zie Maatschappij van Weldadigheid. Nijverheid.

Kempenaer, lid der Eerste Kamer voor de provincie Friesland. (Jhr. T. A. M. A. van Andringa de)

I. Is *lid* der *comm.* voor de *verzoekschriften*, 14; *voorzitter*, 119 (brengt versl. uit, 48, 112); - in Sept. 1855 der *tweede* afd. *lid*, 4; - in Dec. *derzelfde* afd. *lid*, 14; *rapptr.* voor de w. o.: Aanvulling der wet van 1822, houdende belasting op het binnenl. gedistill., 39; - in April der *eerste* afd. *lid*, 98; *rapptr.* voor de w. o.: Naturalisatie van G. Challenger en 9 anderen; J. P. Grimm en 4 anderen; Verlenging van den bij art. 291 gestelden termijn voor Amsterdam, 107.

Spreekt bij de beraadsl. over het *adres van antwoord*, par. 3, b. 9; par. 5, b. 11; - *wets-ontwerpen:* Aanvulling der wet op het binnenl. gedistill., 46; - Staatsbegr. voor 1856, algem. ber., 73; hoofdst. IV, b. 83; hoofdst. V, b. 88; hoofdst. VI, b. 89, 90; — *de vraag over de al of niet aftreding van den heer de Vos van Steenwijk*, 32; — *orde van werkzaamheden*, 43.

Doet voorstellen tot *wijziging* van het adres van antwoord, 11.

Kempenaer, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Tiel. (Mr. J. M. de)

II. Is, in Sept. en Oct. 1855 der *vijfde* afd. *lid* en *voorz.*, 8; *rapptr.* voor de w. o.: Huishoud. en tucht op de koopvaardijschepen; Hoofdst. V der Staatsbegr. voor 1856, b. 37; Hoofds. VI en VII, b. 45; Banken van leening, 53; - in Nov. en Dec.

der *tweede* afd. *lid* en *voorz.*, 127; *rapptr.* voor de w. o.: Verklaring van het algem. nut van den aanleg van een weg van Uden naar Overlangel, 223; Regeling van de zaken der voormalige wees- en momboirkamers, 283; - in Febr. en Maart 1856 der *derde* afd. *lid*, 517; *rapptr.* voor het Voorstel van den heer v. d. Veen, 520; voor de w. o.: Zamenstelling der regterlijke magt; Vereenvoudiging in het beleid der justitie, 612; - in April en Mei der *vierde* afd. *lid*, 657; *rapptr.* voor het w. o. Verlenging voor Amsterdam van den in art. 291 der gemeentewet gestelden termijn, 833; — *lid* eener *comm. tot onderz. van regeringsbescheiden:* Inlicht. op een adres van M. S. v. d. Tol, 71 (brengt verslag uit 22 Nov., 158); - Verslag wegens de algemeene begroot. van Staatsink. en uitg. over 1853 en 1854, b. 520; - Inlicht. op een adres van Schröder te Kockengen, 747; — volgens kennisgeving afwezend, 299.

Spreekt bij de beraadsl. over het *adres van antwoord*, par. 10, b. 27 (verbet. 46); par. 11, b. 28; par. 12, b. 28-29; — *wetsontwerpen:* Staatsbegroot. voor 1856, Hoofdst. V, algem. ber., 151; - Aanvull. der wet op het binnenl. gedistill., art. 5, b. 431, 433, 435; art. 9, b. 437 (verbet. 470); - Verhoog. van hoofdst. V der Staatsbegroot. voor 1855 (Subsidien), alg. ber., 465 (verbet. 513); - Vaststelling der middelen voor 1856, alg. ber., 481; - Huishoud. en tucht op de koopvaardijsch., art. 1, b. 679, 680; art. 27, b. 716; - Banken van leening, art. 1, b. 728; art. 7, b. 740; art. 20, b. 745; — *de concl. van het rapp.* op de Inlicht. op het adres van Koekelis, 886, 887; — *voorstellen van leden:* der HH. Groen v. Prinsterer en van Hoëvell, 29 Nov., 235; - Rochussen, tot het houden eener enquête, 569 (verbet. 597).

Doet een voorstel *tot wijziging* van het w. o. Aanvulling der wet op het binnenl. gedistilleerd, art. 5, b. 431, 433.

KERK. Betrekking met den Staat, II. 62, 67; B. 159, 210; = (Staat der Hervormde) II. 62; B. 159, 212; - Id. der Waalsche, B. 159, 212; - Id. der Roomsch-katholijke, B. 159; - Id. der Israëlitische, B. 159, 212.

KERKELIJKE goederen en bezittingen te besturen overeenkomstig de belangen van den Staat, B. 159, 213.

KERKGEBOUWEN en pastorijen. Vermeerderde subsidien aan de Roomsch-katholijken, B. 159, 212-213.

KERKGENOOTSCHAPPEN. In hoever zedelijke ligchamen, II. 259, 260, 261. = (Prostestantsche) Kosten, B. 21-22; = (Israëlitische) Kosten, B. 22; = (Roomsch-katholijke) Kosten, B. 23; - Oud-bisschoppelijke Klerezy; Kosten, B. 23. — Zie verder Leeraren.

——— (Wet op de) Werking daarvan, II. 73, 84, = in de zaak van Kockengen. (Toepassing der wet op de) II. 644, 647, 653[1-2].

KERKRADE zijn afgestaan. (Voorwaarden waarop de kolenmijnen van) I. 52, 59.

KEULEN. Vaste brug aldaar te leggen over den Rhijn, I. 51, 57, 78, 79; II. 90-91, 93, 96, 98, 100, 101, 119, 120, 799, 808[3]; B. 149, 195.

KEURING. Zie Haring.

KIEN, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Utrecht. (Mr. N. P. J.)

II. Is in Sept. en Oct. 1855 der *derde* afd. *lid*, 8; *rapptr.* voor de w. o.: Hoofdst. V der Staatsbegr., 1856, 37; - in Nov. en Dec. der *derde* afd. *lid*, 127; - in Feb. en Maart 1856 der *eerste* afd. *lid*, *onder-voorz.*, 517; *rapptr.* voor de w. o.: Vaststelling van Hoofdst. V der Staatsbegr. voor 1855, b. 520; - in April en Mei der *vijfde* afd. *lid*, 657; *rapptr.* voor het w. o. Wijzig. van Hoofdst. IX *B* der Staatsbegr. voor 1856, b., 660; — *lid* eener *comm. tot onderzoek* van *regeringsbescheiden:* Rekening der comm. van de Wees- en Momboirkamers over 1853, b. 47; - Rekening der comm. voor de voormalige Wees- en Momboirkamers over 1854, b. 603; = *geloofsbrieven*, 47; = in- en uitgeleide des Konings (Vereenigde zitting 17 Sept.)

KIESDISTRICTEN. (Tabel voorstellende de regeling der nieuwe verdeeling des Rijks in) B. 410-419, 581-593, 793-797; - Groote, B. 420, 581-584, 790; - Nieuwe, B. 420, 585, 591, 789, 793; - Splitsingen, B. 584, 789, 790, 794, 795; - Verdeeling naar de provincien, B. 584, 789, 790; - Politieke beteekenis, B. 789; - Bevolking, 1849 en 1854, B. 796. —Zie verder Kamers der Staten-Generaal.

KIESWET. (LII. Wets-ontw. tot herziening der tabel, regelende de verdeeling des Rijks in kiesdistricten en tot wijziging van eenige bepalingen der)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 18 Dec. 1855, b. 496; — Kon. boods. 18 Dec.; - Ontw. van wet; Tabel regelende de verdeeling des Rijks in kiesdistricten, en aanwijzende het getal der in elk kiesdistrict te kiezen leden van de Tweede Kamer, alsmede den rooster hunner aftreding; - Mem. van toel.; - Staat vermeldende de artikelen der kieswet, zoo als zij volgens het wets-ontw. worden gewijzigd; - Voorschriften voor processenverbaal; - Staat aanwijzende de bevolking en het getal kiezers in elke gemeente en in elk der voorgestelde hoofdkiesdistricten, 410-434; — Benoem. der comm. van rapptrs., 561; - Voorloopig versl. der comm. 12 Maart, B. 580-592; - Voorstel van den heer Reinders, B. 592-593; — Mem. van beantw. 26 Mei, B. 789-796; - Bevolking der kiesdistricten in 1849 en 1854, B. 796; - Nota van wijzig. in het ontw. van wet, B. 796-797.

Adressen betrekkelijk dit wets-ontwerp, zie Adressen.

Het eindverslag is niet uitgebragt.

KIESWET. Werking, II. 67; - Herziening, B. 420-423, 789-797; - Verkeerde practijken bij de verkiezing voor den gemeenteraad te Nieuwveen, II. 886-889, B. 690. Zie verder Koekelis.

KIEZERS. (Getal) B. 584, 790; Voorstellen der Regering betrekk. de kiezers: Bedrag v. d. census, B. 584, 592, 796; Betaling in de belastingen, B. 421, 585, 791; Zegelen, inlevering en opening der stembriefjes, B. 422, 587, 792, 793; - Stembureau (Zamenstelling) B. 792; - Stembus (Overbrenging) B. 792.

KIEZERSLIJSTEN. (Voorstellen aangaande de) Opmaking en aanplakking, B. 421, 585, 791, 793; Sluiting, B. 422, 793.

Zie verder Bevolking. Kamer. Provinciale Staten. Stembriefjes.

KILLEN. (Beteugeling van) II. 172, 176[2].

KINA-CULTUUR op Java. (Invoering der) B. 687.

KOCKENGEN, betrekkelijk de stichting van een kerkgebouw aldaar. (XXVII. Missive der Ministers van Justitie, van Binnenl. Zaken, voor de Zaken der R.-K. Eeredienst en voor die der Hervormde Eeredienst, houdende inlichtingen op het adres van den kerkeraad der Christelijke Afgescheidene gemeente te)

II. Ingekomen in de Tweede Kamer, 7 Nov. 1855, b. 47; — Inlicht., 5 Oct., B. 261-263; — Benoeming eener comm. tot onderzoek, 47; - Verslag der comm., 12 Febr. 1856, B. 491-493 (uitgebr. 14 Febr., 562); — Beraadsl. over de conclusie van het verslag, 13 Maart, 642-647; - Aann. van de concl. van het rapport met 51 tegen 2 stemmen, 13 Maart, 647.

——— Geschillen aldaar over de plaatsing van een kerkgebouw, II. 63, 469, 642-647, 653[1-2], B. 491-492; = Over eene begraafplaats aldaar aangelegd, B. 640-641.

KOEKELIS, kiezer in de gemeente Nieuwveen, houdende klagten over verkeerde practijken, welke bij gelegenheid van verkiezingen van leden van den gemeenteraad aldaar door den burgemeester zouden zijn verrigt. (LXVI. Inlichtingen op het adres van J. M.)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer 15 Febr. 1856, b. 583; - Missive van den Minister, 13 Feb., B. 528; — Benoem. eener comm. tot onderzoek, 583; - Versl. der comm., 26 April, B. 690-691 (uitgebr. 26 April, 833); — Beraadsl. over de concl. van het versl. en het voorstel van den heer de Kempenaer, 886-889; - Aann. van het voorstel tot verandering der concl. met 33 tegen 15 stemmen, 2 Mei, 889.

KOERS van effecten door de Regering aan te koopen. Zie Beursprijs.

KOFFIJ. (Prijs en vergoeding aan den Javaan te betalen voor de) B. 687.

KOFFIJZAKKEN. Zie Maatschappij van Weldadigheid.

KOLONIAAL BATIG SLOT over 1854. (XCV. Wets-ontwerp tot regeling van het gebruik van het)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 25 April 1856, b. 825; — Kon. boodschap, 23 April; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 684-686; — Proces-verbaal der vergaderingen van de Staatscommissie, benoemd bij Kon. besluit van 1 Oct. 1855, B. 686-688; — * Staat van het administratief kapitaal van N. I. onder ult°. Dec. 1854; — Algem. rekening aantoonende de hoegrootheid der O.-I. remises in goederen en geld en het gebruik van die remises gemaakt gedurende het jaar 1854; - Eerste suppletoire rekening der O.-I. remises in goederen en geld over 1853, en het gebruik daarvan gemaakt in 1854; - Tweede en laatste suppletoire rekening der O.-I. remises in goederen en geld over 1852, en het gebruik daarvan gemaakt in 1854, B. 688.

Er heeft geen voorloopig onderzoek in de afdeelingen plaats gehad.

KOLONIALE aangelegenheden in den Raad van State. (Behandeling van) B. 831, 832.

——— batige sloten op de ramingen der middelen te brengen, II. 485, 492, 500, 503, 508, 511; = ten behoeve van Nederland niet te hoog op te voeren, I. 49, 54, 63, 74, 77, 80, 804;

II. 479[1-2], 483, 485-486, 488, 490, 493, 509-511, B. 146, 193; = van 1848-1855, II. 486; = spoedig aan de schatkist uit te keeren, I. 94.

Koloniale begrootingen voor 1856, II. 508; - Raming der te verkoopen producten, II. 486; - Plaatsing van gelden van op de terugreis overleden ambtenaren en militairen onder de ontvangsten, B. 687.

——— buitengewone uitgaven voor O. en W. Indie, II. 487.

——— bijdragen, B. 45, 46; voor 1854, B. 172, 248, 685; voor 1855, B. 17, 172, 248; voor 1856, II. 65-66, 485, 500, 504, 508-511, B. 45, 146, 172; = voor de marine, I. 77, 80[4], II. 276, 281, 282, 479[1-2], 483, 485, 487, 488, 500, 509-511.

——— geldmiddelen. Beschikkingen daarover, 54, 62, II. 287, 289, 298[3], 402, 500.

——— raad in Suriname en Curaçao, B. 322, 325.

——— remise-rekeningen, II. 226-230, 235[1].

Kolonien over 1851. (XIX. Nadere nota van inlichtingen op de rapporten der commissie uit de Tweede Kamer der Staten-Generaal betrekkelijk het verslag van den staat der West-Indische)
(NB. De vroegere nota van inlichtingen en het vroeger rapport der commissie zijn opgenomen op blz. 219-220 der Bijlagen van den vorigen jaargang).
II. Ingekomen in de Tweede Kamer, 22 Sept. 1855, b. 13; — Missive van den Minister v. Kolonien, 20 Sept.; - Nadere nota van inlicht., B. 134-135; — Benoem. eener comm. tot onderz., 13; - Versl. der comm., 21 Nov. 1855, B. 339 (uitgebr. id., 140); — Beraadsl. over de concl. 29 Nov., b. 225-231; — Beraadsl. over de motie van orde van de HH. Groen van Prinsterer en van Hoëvell, 231-235; - Aann. van de motie van orde met 45 tegen 15 stemmen, 235; - Aann. van de concl., 29 Nov., 235.

——— over 1852. (XX. Nota van inlichting op het rapport der commissie uit de Tweede Kamer der Staten-Generaal betrekkelijk het verslag van den staat der West-Indische)
(NB. Het rapport der commissie is opgenomen op blz. 404 der Bijlagen van den vorigen jaargang).
II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 22 Sept. 1855, b. 13; — Missive van den Minister van Kolonien, 21 Sept.; - Nota van inlichting, B. 135-136; — Benoem. eener comm. tot onderz., 13; - Versl. der comm., 21 Nov., B. 339-340 (uitgebr. id., 140); — Aann. zonder beraadsl. en zonder hoofdelijke stemming van de conclusie, 29 Nov., 235.

——— en bezittingen in W. I. over 1853. (LVIII. Nota van inlichtingen op het rapp. der comm. uit de Tweede Kamer der Staten-Generaal, belast met het onderzoek van het verslag van den staat der)
(NB. Het vroeger rapp. der comm. is opgenomen op blzz. 469-487 der Bijlagen van den vorigen jaargang).
Miss. van den Minister van Kol. 29 Dec. 1855, B. 490; - Nota van inlicht. en bijlagen, B. 490-491; - Benoem. eener comm. tot onderzoek, 516; - Verslag der comm. 27 Feb., B. 539-540 (uitgebr. 27 Feb., 604); — Ber. over de concl. 7 Maart, 617-619; - Aann. van de concl. zonder hoofd. stemming 7 Maart 1856, b. 619.

——— over 1854, wat de West-Indien en de Kust van Guinea betreft. (CV. Verslag van het beheer en den staat der)
II. Missive van den Min. van Kol., 26 Junij 1856; - Verslag van het beheer van Suriname, B. 839-849; - * Staat van ontvangsten en uitgaven van de kolonie Suriname, over het jaar 1853, vergeleken met de raming van dat jaar; - * Raming der ontvangsten en uitgaven van de kolonie Suriname over het jaar 1854; - * Staat van de regterlijke uitspraken wegens overtredingen van de reglementen op de behandeling der slaven, sedert derzelver invoering (loopende van Aug. 1851 tot Feb. 1856); - * Staat van de plantages en gronden aan welker beheerders aanschrijvingen zijn gedaan tot nakoming der verpligtingen bij de slavenreglementen voorgeschreven (loopende van Junij 1855 tot Feb. 1856); - * Extracten uit het journaal, gehouden bij de 1ste afd. van het bureau der politie, gedurende 1855, met betrekking tot de aldaar ingebragte klagten van en over slaven; - * Idem uit het journaal, gehouden bij de 2de afd.; - * Staat der afstraffingen op het piket der justitie te Paramaribo, gedur. 1855; - * Staat aantoonende het getal der weggeloopen en teruggekeerde slaven gedurende de jaren 1854 en 1855, met aanwijzing welke middelen tot hunne teregtbrenging zijn aangewend, dan wel of zij uit eigen beweging zijn teruggekeerd; - * Staat aantoonende de straffen en correctien, welke gedurende de jaren 1854 en 1855, op grond der op het bureau van politie, 1ste afd., gehouden verhooren, aan slaven die weggeloopen zijn geweest, ten verzoeke van hunne meesters of derzelver vertegenwoordigers, opgelegd zijn geweest; - * Id. van het bureau van politie, 2de afd.; - * Staat van vrijgegevene gouvernements-slaven en van de daarvoor in de kas van het genootschap tot uitbreiding van het Christendom onder de slaven in Suriname gestorte sommen, over het jaar 1854; - * Id. over 1855; - * Staat der verkregen producten in de onderscheidene divisien en districten over het jaar 1854; - * Staat van de plantage-slaven op de plantages der onderscheidene divisien en districten werkende; - * Staat van de particuliere slaven op de plantages der onderscheidene divisien werkende; - * Staten der plantages met het getal slaven, akkers, werktuigen, het product, de vrije personen, benevens de namen der eigenaren, beheerders en directeuren, volgens den stand op 1 Jan. 1854; - * Model van de contracten met immigranten van Madera gesloten in de jaren 1853 en 1854; - * In- en uitvoeren gedurende 1854, B. 849-850; — Verslag van het beheer van Curaçao en onderhoorigheden, B. 850-859; - * Bijlagen: Ontvangsten en uitgaven, over 1853 en 1854, van Curaçao, Bonaire, Aruba, St. Martin, St. Eustatius. Opgaven omtrent de cochenille en aloë; den invoer en doorvoer, en binnengevallen vaartuigen te Curaçao, gedurende 1854. — Verslag van het beheer en den staat der Nederl. bezittingen ter Kuste van Guinea, B. 859-860.

Kolonien en bezittingen. (XL. Wets-ontwerp tot vaststelling van het Reglement op het beleid der regering van de Nederlandsche West-Indische)
II. Ingek. bij de Tweede Kamer, 16 Nov. 1855, b. 77; — Kon. boods., 16 Nov.; - Ontw. v. wet; - Mem. v. toel., B. 315-330, — Ben. der comm. van rapptrs., 632.
(Het voorloopig verslag is niet uitgebragt.)

——— en overzeesche bezittingen. Stoffelijke, zedelijke, verstandelijke, godsdienstige en maatschappelijke toestand der O. I., II. 18, 19, 20, 851; - Kolonisatie van Europeanen in O. I., B. 770; Id. in W. I., II. 20; B. 322, 687, 770, 845; zie ook Baron van Raders. — Territoriale verdeeling der W. I. sedert 1815, B. 320; Onvoldoende kennis omtrent die streken, B. 539; Bevolking aldaar, hare onderlinge verhouding, B. 321, 839, 850; Oorzaken van achteruitgang, B. 321; Geldelijke offers aan het bezit daarvan verknocht; - Drukpers en regt tot vereeniging en vergadering, B. 322; - Maildienst tusschen Paramaribo en Demerary, B. 688, 844; - Opheffing der W. I. bank, B. 688; - Militair beheer, B. 840, 851; - Muntwezen, B. 844, 854; - Onderwijs, B. 843, 854; - Productie, B. 846, 855; - Slaven, B. 321; - Veeteelt, B. 848, 856; - zie verder Handel. Scheepvaart. Slaven. Suriname. = (Afschaffing van de differentiele inkomende en uitvoerregten in de) II. 389, 392, 394[2-3], 799-800, 801-803.

——— (Kosten van het Departement van) B. 39, 1684, 245.

Kolonisatie van behoeftigen in de kolonien der Maatschappij van Weldadigheid over 1854. (LXXVII. * Rekening van het Fonds van)
II. Ingek. bij de Tweede Kamer 13 Maart 1856, b. 635; — Miss. van den Min. v. Binnenl. Zak., B. 593; - Nota v. toel., B. 593-594; — Ben. eener comm. tot onderz., 635.
De commissie heeft geen verslag uitgebragt.

——— in Oost- en West-Indie. Zie Kolonien.

Koning. Kosten van Zijn Huis, B. 3; id. voor Zijn kabinet, B. 4. = tot het aanstellen van ambtenaren en officieren; (Bevoegdheid van den) II. 64, 79, 277, 285, B. 150, 168[1, 2].

——— Opent de vergadering der Staten-Generaal 17 Sept. 1855. Zie Openingsrede. — Ontvangt naar Hem door de Kamers toegezonden comm. Zie Adres van antwoord. Algemeene Rekenk. Commissien. Hoogen Raad; — Neemt besluiten betrekkelijk: 1°. de benoem. en het ontslag van een minister, I. 13, II. 158; 2°. de benoeming der Voorzitters van de Kamers, I. 3, II. 6; 3°. de benoem. van een lid der Algem. Rekenk. en leden van den Hoogen Raad, 109, 359; 4°. de sluiting der Kamers in het vorig zittingjaar, II. 6; 5°. de eedsaflegging van leden, 15, 51, 529; 6°. de magtiging voor de indiening der Staatsbegr. voor 1856, II. 8; 7°. de uitzetting van personen', I. 4; II. 6; — Zendt w. o. naar de Tweede Kamer. Zie Kennisgevingen van den Voorzitter der Tweede Kamer; — Bekrachtigt door de Kamers aangenomen w. o., I. 4; II. 6, 515, 516; — Doet de Kamers in Zijnen naam sluiten. Zie Sluitingsrede.

Koningschap. Bewaring der waardigheid, II. 62, 72-75, 85, 241, 242. = met verantwoordelijke Ministers, II. 277, 285, 288.

Koopvaardijschepen. (VIII. Wets-ontwerp houdende bepalingen omtrent de huishouding en tucht op de)
II. Ingekomen bij de Tweede Kamer 20 Sept. 1855, b. 6; — Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 71-75; — Benoem. der comm. van rapptrs., 37; - Verslag der comm. 15 Dec., B. 405-409; - Adres van de kamer van koophandel en fabrijken te Gron. aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal, B. 409; — Mem. van beantw., B. 477-480; - Nota van wijzig. in het ontw. van

wet, B. 480; - *Gewijz. ontw. van wet, B. 480; — Eindversl. der comm. 7 Feb. 1856, B. 480 (uitgebr. 7 Feb., 520). Amendementen der HH. Ter Bruggen Hugenholtz, van Bosse, Hoynek van Papendrecht, B. 608; - Nadere nota van wijzig. in het ontw. van wet, B. 620; — Beraadsl., 11, 12, 14 en 15 April 1855, b. 661-717; - Algem. ber., 661-667; - Ber. over art. 1 en de amend. der HH. Ter Bruggen Hugenholtz, Dirks en Hoynek v. Papendrecht, 667-674; Verwerping van het amend. van den heer Hoynek van Papendrecht en het eerste van den heer Ter Bruggen Hugenholtz, 674; Staking der stemmen over het tweede amend. van den laatsten, 674; Voortzetting der ber. over art. 1 en de voorgestelde amend., benevens die der HH. Godefroi en Wijbenga, 675-683; Intrekking van het amend. van den heer Wijbenga, 682; Aann. van het amend. van den heer van Bosse, 683; Verwerping van die der HH. Godefroi, Ter Bruggen Hugenholtz en Dirks, 683; - Verwerp. van art. 1, b. 683; - Intrekking van de artt. 2 en 3, b. 684; - Ber. over art. 1 (oud 4) 684, 689-691; Aann. van art. 1 (oud 4) zonder hoofd. stemming, 691; - Ber. over art. 2 (oud 5) en het amend. van den heer Ter Bruggen Hugenholtz, 691-699; Verwerping van het amend., 699; Aann. van het art. zonder hoofd. stemming, 700; - Ber. over art. 3 (oud 6) en de amend. van de HH. Ter Bruggen Hugenholtz, Sander en Godefroi, 700-703; Overname door de Regering van het amend. van den heer Godefroi, 701; Verwerping van het amend. van den heer Ter Bruggen Hugenholtz en aann. van dat van den heer Sander, 703; Aann. zonder hoofd. stemming van art. 3, b. 703; - Aann. van de artt. 4 (nieuw), 5 en 6 (oud 7 en 8) zonder ber. en zonder hoofd. stemming, 703; - Ber. over art. 7 (oud 9), 705-706; Aann. van art. 7 (oud 9) zonder hoofd. stemming en art. 8 (oud 10) zonder ber. en zonder hoofd. stemming, 706; - Ber. over art. 9 (oud 11) en de amend. der HH. Nolthenius en van Lennep, 706-707; Verwerping van het amend. van den heer Nolthenius, 707; Aann. van het amend. van den heer van Lennep, 707; Aann. van art. 9 zonder hoofd. stemming en van art. 10 (oud 12) zonder ber. en zonder hoofd. stemming, 707; - Ber. over art. 11 (oud 13), 707-708; Aann. zonder hoofd. stemm. van art. 11, b. 708; - Ber. over art. 12 (oud 14) en het amend. van den heer Godefroi, 708; Aann. van het amend. van den hr. Godefroi en verder van het art. zonder hoofd. stemm., 709; - Aann. zonder ber. en zonder hoofd. stemm. van de artt. 13-16 (oud 15-18), b. 709; - Ber. over art. 17 (oud 19), b. 709-710; Aann. van art. 17 zonder hoofd. stemm. en van art. 18 (oud 20) zonder ber. en zonder hoofd. stemm., 710; - Ber. over en aann. van art. 19 (oud 21) zonder hoofd. stemm., 710; - Ber. over art. 20 (oud 22) en het amend. van den heer Ter Bruggen Hugenholtz, 711-712; Overname door de Regering van het amend, 711; Aann. van het art. zonder hoofd. stemm., 712; - Ber. over art. 21 (oud. 23) en het amend. van den heer Hoynck van Papendrecht, 712-713; Overname door de Regering van het amend., 712; Aann. van art. 21 zonder hoofd. stemm. en van art. 22 (oud 24) zonder ber. en zonder hoofd. stemm., 713; - Ber. over art. 23 (oud 25) en het amend. van den heer van Bosse, 713-714; Verwerp. van het amend., 714; Aann. van het art. zonder hoofd. stemm. en van art. 24 (oud 26) zonder ber. en zonder hoofd. stemm., 714; - Ber. over art. 25 (oud 27) en het amend. van den heer van Lennep 715-716; Overname van het amend. door de Regering, 716; Aann. van het art. zonder hoofd. stemm. en van art. 26 (oud 28) zonder ber. en zonder hoofd. stemm., 716; - Ber. over en aann. van art. 28 (oud slotbep.) zonder hoofd. stemm., 716-717; - Ber. over en aann. met algem. stemmen van art. 28 (nieuw), voorgesteld door den hr. Ter Bruggen Hugenholtz, 717; - Aann. van de Beweegred. zonder ber. en zonder hoofdel. stemm., 717; - Aann. van het w. o. met 50 stemm. tegen 1, 15 April, 717.

Adressen betrekkelijk dit wets-ontwerp. Zie Adressen.

I. Ingek. bij de Eerste Kamer, 29 April, 98; - Nader gewijz. ontw. van wet, 98-100; — Ben. der comm. van rapptrs., 101; - Verslag der comm., 2 Mei, 105 (uitgebr. id., 102); — Ber. 6 Mei, 115-117; - Aann. van het w. o. met algem. (29) stemmen, 6 Mei, 117.

De wet is vastgesteld 7 Mei 1856 (*Staatsblad* n°. 32).

KOOPVAARDIJSCHEPEN (Huishouding en tucht op) I. 105, 115, II. 661-683, 689-717; - Klagten over victualie, I. 105, 116, II. 713; - Charter (gemeten, lasten) I. 105, 116; = (Officieren op) II. 706-707. — Zie verder Desertie; - Groningen; - Noord-Amerika; - Oorlogsschepen; - Raad van tucht; - Schepelingen; - Schipbreuk; - Vaart; - Zeereis.

KOOPVAARDIJSCHIPPERS. (Pligten en regten van, en straffen voor) I. 405-408, 477-480, II. 689-703, 710, B. 71, 75; - Exceptionele magt, I. 105, 116, II. 667; - Examen, II. 667-674, 676-683, B. 406, 477; - Hoedanigheid v. Nederlander, B. 406; - Meerderjarigheid, B. 406; - Waarborgen voor de bekwaamheid en geschiktheid, I. 105, 116, II. 667-683; - Titel, II. 670-673, 678, 680, 682; = tevens reeders, I. 105, 116; = tegenover passagiers, II. 707-708.

KRANKZINNIGEN. Kosten van verpleging, B. 12, 354, 355; = (Klimmend aantal) B. 335.

KRIBBEN als middel tot verbetering van den waterweg, II. 168, 176$_2$.

KRIJGSVOLK bij rustverstoring. (Requirering van) II. 138.

KROONDOMEINEN. Wenschelijkheid eener wettelijke regeling, I. 50, 57, B. 149, 194; - Oorsprong en geschiedenis, B. 785.

KRUIDNAGELEN. (Hooge uitgaande regten op Java geheven van de) II. 802.

KUIJK. (Afstand van zekere goederen in het land van) II. 316, 326^4.

KUNSTEN en wetenschappen. Bijdragen en onkosten, B. 11-12, 158, 208-209; - Vreemdelingen daarbij benoembaar, B. 628.

KUSTVAART. Zie Vaart; = volgens de Oostenrijksche wetgeving, B. 566, 610.

LAAGHEMAAL. (Dijken in) Ondersteuning voor geleden schade te verleenen, B. 271.

LANDBOUW. Aanmoediging en ondersteuning, I. 10-11; B. 361; - Gedrukt door den last der tienden, B. 781-783; = in West-Indie; zie Kolonien.

LANDHUISHOUDKUNDIGE SCHOOL te Groningen, B. 506.

LANDLOOPERS. Zie Bedelaars.

LANDONTGINNING benadeeld door de werking der novale tienden, B. 784.

LANDS-ADVOCAAT. Bezoldiging, B. 33, 192.

LANDS-DRUKKERIJ voor 1856. (XXX. Wets-ontwerp tot vaststelling der begrooting van uitgaven voor de Algemeene)

II. Ingek. bij de Tweede Kamer, 7 Nov. 1855, b. 47; — Kon. boods., 18 Oct.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel.; - *Uitgew. en toel. staat, B. 177; — Ben. der comm. v. rapptrs., 51; - Eindversl. der comm., 4 Dec., B. 363-364 (uitgebr. 5 Dec., 309); — Aann. van het w. o. zonder ber. met algem. (60) st., 12 Dec., 403.

I. Ingek. bij de Eerste Kamer, 13 Dec., 17; — Ben. der comm. van rapptrs., 36; - Versl. der comm., 20 Dec., 37 (uitgebr. 21 Dec., 37); — Aann. van het w. o. zonder ber. met alg. (24) stemmen, 24 Dec.,

De wet is vastgesteld den 25sten Dec. 1855 (*Staatsblad* n°. 182).

———— Batig slot berekend over 1856, B. 177; - Aanbesteding van papier aldaar, B. 363.

LANDSGEBOUWEN te 's Gravenhage. Kosten, B. 10; - Ongunstige staat, B. 155, 194, 203.

LANDVERHUIZENDE PERSONEN. (LVI. Wets-ontwerp houdende bepalingen omtrent den doortogt en het vertrek van)

II. Ingek. bij de Tweede Kamer, 5 Febr. 1856, b. 515; — Kon. boods., 2 Febr., - Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 473-476; — Ben. der comm. van rapptrs., 632; - Voorl. versl., 5 Mei, B. 769-777.

Het voorloopig verslag is onbeantwoord gebleven.

LANDVERHUIZERS. Wie dat zijn, B. 474, 770, 772; - Hunne toelating in en togt door het Rijk, B. 475, 771, 772-773; - Wenschelijkheid eener wet omtrent hun vervoer, II. 147, 148^8; B. 474; - Commissien van toezigt daarvoor, B. 475, 476, 773, 774, 776, 777; - Inrigting en onderzoek van schepen bestemd daarvoor, B. 475, 476, 771, 774, 776; - Onderhoud en huisvesting bij ziekte, B. 774, 775; - Ondernemingen tot vervoer, B. 475-476, 774-775, 777; - Vervoerbiljetten en daarmede gepleegd bedrog, B. 772; - Borgtogten, B. 775, 776; - Opgave der redenen omtrent het niet meer ten uitvoer leggen van het besluit van 1837, B. 771, 773, 777.

LEDEN van de beide Kamers der Staten-Generaal.

I. Leden der Eerste Kamer: Onderzoek van geloofsbrieven, 98; - Verhinderd zittingen bij te wonen, 4, 13, 17, 21, 23, 45, 67; - Onderzoek naar de noodzakelijkheid van al of niet aftreding, 31-37.

II. Leden der Tweede Kamer: Onderzoek van geloofsbrieven, 15, 51, 515; - Eedsafleggingen, 15, 51, 535, 561; - Verhinderd om zittingen bij te wonen, 3, 15, 47, 53, 109, 135, 256, 267, 299, 445, 471, 497, 515, 519, 589, 599, 611, 617, 631, 635, 655, 659, 763, 779, 797, 879; - Missives van leden, houdende voorstel tot het houden van eene enquête, 371, 395; - Ingezonden demissien of berigten van aann. van bezoldigde Staats-ambten, II. 7, 47, 451; - Beraadsl. over de al of niet toelating van leden, 36.

Zie verder Kamers en Staten-Generaal.

LEENING. Zie Banken van leening.

Leeraren der Protestantsche kerkgenootschappen. Vermeerdering van standplaatsen, B. 22; = niet gesubsidieerd uit 's lands kas. (Verleenen der Kon. approbatie aan) I. 89, 90. — Zie verder Afgescheidenen. Israëlitisch kerkgenootschap. Kerkgenootschappen. Pensioenen.

Leger. Kosten voor het personeel, 333, 335; B. 37, 168[1-2], 238; - Materieel, B. 38; - Duurzame regeling, II. 335, 337, 340; B. 236-237; - Taak, II. 329, 331; B. 237; - Morele verzorging, II. 347-348; - Zorg den Koning opgedragen, II. 69, 333; - Staven en administratie, B. 168[3], 238, 239, 240; - Bevelhebbers, II. 333; - Kunde der officieren, II. 344; = in verband met den Oosterschen oorlog, II. 328, 330, 341; = in Oost-Indie en dat hier te lande (Verband tusschen het) I. 54, 60; II. 335-337, 340, 342; = in West-Indie; zie Kolonien. Zie verder Defensiewezen. Onderwijs. Oorlog.

Leyden. (Ziekenhuis te) in verband met het Clinisch onderwijs, II. 247, 252[2]; = (Regtsgeding met de stad) over den Haarlemmer-meer, B. 572, 574; = (Rijks-observatorium te) I. 52. — Zie Haarlemmer-meer. Invalidenhuis. Rijks-museum.

Lek. (Werken aan de rivier de) B. 399.

Lekdijkschen Boven- en Benedendam, II. 461.

Lekdijken. Toestand, II. 479[6].

Lennep, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Steenwijk. (Mr. J. van)
II. Is, in Sept. en Oct. 1855 der *tweede* afd. *lid* en *lid* der comm. voor het *adres van antwoord*, 8; *rapptr.* voor de w. o.: Hoofdst. V der Staatsbegr. voor 1856, b. 27; Hoofdst. VI, VII, 46; Begroot. der Lands-drukkerij voor 1856, b. 51; Aanvulling der wet houdende belast. op het gedistill., 51; Aanvulling der wet houdende belast. op de bieren en azijnen, 53; - in Nov. en Dec. der *vierde* afd. *lid*, 127; *rapptr.* voor de w. o.: Verhoog. van hoofdst. V der Staatsbegr. voor 1855, b. 283; - in Febr. en Maart 1856 der *derde* afd. *lid*, 517; *rapptr.* voor de w. o.: Inkoop en amortisatie van schuld, 632; - in April en Mei der *vijfde* afd. *lid*, 657; — *lid* eener *comm. tot onderzoek* van *regeringsbescheiden:* Rekening der comm. voor de voormalige wees- en momboirkamers, 47 (brengt verslag uit, 6 Dec., 317); - Inlichtingen op het adres van J. M. Koekelis, 583; - Rekening der comm. van de voormal. wees- en momboirkamers, 603 (brengt verslag uit 17 April, 738); = gezonden naar den Koning, 221.
Spreekt bij de beraadslaging over *het adres van antwoord*, alg. ber., 16-17; — *wets-ontwerpen:* Staatsbegrooting voor 1856, Hoofdst. III, alg. ber., 94; Hoofdst. V, alg. ber., 153; 7de afd. (Onderwijs), 199, 200; onder-art. 62 (Tractem. aan hoogleeraren), 244; - Aanvulling der wet op het binnenl. gedistill., alg. ber., 413; art. 2, b. 422; art. 3, b. 424; art. 5, b. 432, 434; art. 10, b. 438, 439; art. 14, b. 441, 442; art. 16, b. 443; art. 29, b. 456; art. 49, b. 458; - Vaststelling der middelen voor 1856, alg. ber., 498; n°. 4 van art. 1 (Staatsloterij), 506; - Huishoud. en tucht op de koopvaardijsch., art. 1, b. 679, 683; art. 9, b. 706, 707; art. 20, b. 711; art. 25, b. 716; art. 27, b. 716: — *het opmaken van twee nominatien* voor den Hoogen Raad, 216, 217; — *voorstellen van leden:* der HH. Rochussen, tot het houden eener enquête, 579; - v. Hoëvell, betr. het misbruik van sterk. drank, 587; - van Lennep, betrekk. de Staatsloterij, 621, 622; - van der Veen, tot het instellen eener enquête, 826.
Doet voorstellen tot *het doen van een onderzoek* betrekkelijk de Staatsloterij, 603 (ingetrokken, 622); — *wijziging van w. o.*: Huishouding en tucht op de koopvaardijschepen, art. 9, b. 706; art. 25, b. 716.

Levensbehoeften. (Eerste) Zie Belastingen.

Levensduur hier te lande. II. 785.

Levensmiddelen. Vermenging met bestanddeelen van geringer voedende kracht of schadelijke bestanddeelen, II. 784; — Duurte, II. 27; = in verband met de voeding van gevangenen, B. 272, 273, 274; — Id. met den toestand der ambtenaren, II. 81; — Aanmoediging tot invoer, B. 141-142.

Lexkenschen veerdam. (Toestand van den) II. 479[4].

Lijken. Zie Begraven.

Lijmers. (Polder de) Toestand, II. 475, 479[1], 479[6-8], B. 359, 398.

Lijmersche Overlaat. II. 461, 469, 479[7]; B. 358, 398.

Lijnpaden. Zie Sleepdienst.

Limburg, deel van den Duitschen Bond, in verband met de te bewaren onzijdigheid van Nederland, II. 91-92, 95, 97, 100; = (Storting van gelden in 's Rijks schatkist voor sommige uitgaven der gemeenten van) B. 639; = (Kadaster in) I. 55; =

meer beschouwd als militaire stelling dan als land van nijverheid en verkeer, II. 636, 637. — Zie Meel.

Limburgsch Contigent en Kriegsbereitschaft, B. 168[2], 240.

Limpens, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Maastricht. (Mr. Ch. de)
II. Is, in Sept. en Oct. 1855 der *vierde* afd. *lid*, 8; - in Nov. en Dec. der *tweede* afd. *lid*, 127; - in Febr. en Maart 1856 der *vijfde* afd. *lid*, 517; (in Febr. en Maart der *vierde* afd. *lid* voor een onderzoek van het voorstel van den hr. Wintgens, in de afd. voor dat tijdvak van 1855) 520; - in April en Mei der *vierde* afd. *lid*, 657; — *lid* eener *comm. tot onderz.* van *regeringsbescheiden:* Inlichtingen op een adres van A. de Rooij, 61; - Rekening wegens het Fonds tot amortisatie en aflossing van nationale schuld, 603.

Linden, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Almelo. (Mr. G. M. van der)
II. Is in Sept. en Oct. 1855 der *vijfde* afd. *lid*, 8; - in Nov. en Dec. der *eerste* afd. *lid*, 127; - in Febr. en Maart 1856 der *derde* afd. *lid*, 517; - in April en Mei der *eerste* afd. *lid*, 657; — *lid* eener *comm. tot onderzoek* van *regeringsbescheiden:* Inlichtingen op een adres van A. de Rooij, 61 (brengt versl. uit 13 Dec., 417), - Versl. der Algem. Rekenkamer over 1854, b. 515; - Rekening van het Fonds wegens koopprijzen van domeinen over 1854, b. 611, — volgens kennisgeving afwezend, 635.
Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegroot. voor 1856, 3de afd., art. 1 (Tractement en tafelgeld van den Min.) 112-113, 117; Hoofdst. V, 6de afd. (Waterstaat en publ. werken) 171; Hoofdst. VIII, algem. ber., 287, 290; Hoofdst. X, algem. ber., 339; - Aanvulling der wet op het binnenl. gedistill., art. 2, b. 421, 423; art. 3, b. 426; art. 5, b. 431, 435; art. 10, b. 438, 439; art. 14, b. 441, 442; art. 22, b. 445, 448; art. 29, b. 451, 454, 455; art. 49, b. 458; — *concl. van rapp. op regeringsverslagen:* Naderc inlicht. op het adres van A. de Rooij, 555; — *de vraag over de toelating van den hr. Bots*, 32, 33, 34; — *de prioriteit van een voorstel*, 559; — *voorstellen van leden:* der HH. v. Hoëvell, 17 Nov., 106; - Elout van Soeterwoude, 11 Dec., 379, 383; - v. Hoëvell, tot het houden eener enquête, 532, 547; - Rochussen, tot het houden eener enquête, 585.
Doet *voorstellen* tot het wijzigen van art. 10 van het w. o. tot aanvulling der wet op het binnenl. gedistilleerd, 439.
Verlangt de stemming van art. 2 van het w. o. tot aanvulling der wet op het binnenl. gedistilleerd, 423.

Lingedijk. (Toestand van den zuider) II. 464.

Lith. (Bijdrage aan den polder en aan de gemeente) II. 463, 468, B. 359, 399.

Lithsche maasdijk. Ondersteuning voor geleden schade te verleenen, B. 271.

Lom de Berg, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Roermond. (Mr. P. L. de)
II. Is in Sept. en Oct. 1855 der *tweede* afd. *lid*, 8; - in Nov. en Dec. der *vijfde* afd. *lid*, 127; - in Feb. en Maart 1856 der *tweede* afd. *lid*, 517; - in April en Mei der *eerste* afd. *lid*, 657; — *lid* eener *comm. tot onderzoek* van de Inlichtingen op het adres van J. M. Koekelis, 583; = gezonden naar den Koning, 4.

Longziekte. Inenting als voorbehoedmiddel, B. 152, 200.

Loodsdienst der zeeschepen. (XLVI. Wets-ontwerp houdende bepalingen op de)
II. Ingekomen bij de Tweede Kamer 3 Dec. 1856, b. 267; — Kon. boods., 2 Dec., - Ontw. van wet; - Mem. van toel. en bijlagen, B. 374-390; - Lijst der bijlagen, B. 390; - Nota van drukfeilen in het ontw. van wet, B. 539; — Benoem. der comm. van rapptrs., 616; - Voorl. verslag der comm. 18 Maart, B. 594-600; — Mem. van beantw., B. 798-802; - * Arrest in de zaak hangende voor den Hoogen Raad der Nederl. tusschen de Nederl. stoombootmaatschappij te Rotterdam en den Staat der Nederl., dato 18 Junij 1847; - * Toelichting der van Regeringswege gedane opgaven nopens de algem. loodskas en de deswege ingezonden rekeningen; - * Rekening van ontv. en uitg. bij het loodswezen onder het bestuur van het Depart. van Marine, over 1855; - * Raming der jaarlijksche ontvangst bij het loodswezen, naar de voorgestelde tariven; - * Begroot. van kosten van het personeel en materieel bij het loodswezen; - * Rekening van ontv. en uitg. bij het pensioen- en onderstands-fonds der loodsen, van 1 Jan. tot 31 Dec. 1855, B. 802; - Nota van wijzig. in het ontw. van wet, B. 802; - * Gewijzigd ontw. van wet, B. 803.
Adressen betrekkelijk die wets-ontwerp, zie Adressen.
Het eindverslag is niet uitgebragt.

Loodsdiensten. (Reglement op de uitoefening van de) B. 598. = (Opheffing der gemeente-) B. 383, 594, 595, 798.

Loodsen van zeeschepen een Rijks-monopolie. (Het) B. 383, 594, 596, 798.

——— en tegen onbevoegden. (Strafbepalingen tegen) B. 387, 598, 599, 800. = op stoombooten, B. 389, 599, 801. = (Pensioen- en onderstandfondsen der) [Plaatselijke loodskassen en rijksfonds.] B. 386, 595, 598, 600, 798, 799. = (Hulp-) B. 594. = (Belooning van) B. 598, 800. = (Stations van) B. 598, 800.

Loodsgelden. (Tariven van) B. 376-381, 382, 388, 597, 598, 600, 800, 802. = (Perceptie en contrôle der) B. 385, 597, 599, 801. = (Represaille-maatregelen bij heffing van) B. 387, 598, 800. = (Vrijstellingen van) B. 389, 599, 801.

Loodskas. (Herkomst, eigendom en bestemming der algemeene) B. 383-385, 596, 799. Zie Loodsdienst.

Loodsstation in de Amelander zeegaten, B. 594, 798.

Loodsvaartuigen. Kosten van aanbouw en onderhoud, B. 386, 597, 799; - Getal, B. 597.

Loodswezen. (Kapitaal staande ten name van het) B. 383. = (Pensioenen en wachtgelden van loodsen en van ambtenaren bij het) B. 390, 595, 600, 798, 800, 801. = (Administratie-kosten van het) B. 597. = Kosten der betonning, bebakening enz. bij het) B. 24, 163, 216-217; zie Loodsdienst. Schelde.

Lotelingen. Diensttijd, B. 311, 402, 403; - Vervanging, B. 403. Zie Nationale militie.

Lotsij, lid der Eerste Kamer voor de provincie Zuidholland. (Mr. J. S.)

I. Is, in Sept. 1855 der *derde* afd. *lid*, 4; - in Dec. der *tweede* afd. *lid*, 14; *ondervoorz.*, 17; *rapptr.* voor de w. o.: Inkoop en amortis. van schuld; Regeling van het fonds voortspruitende uit koopprijzen van domeinen voor het dienstjaar 1855; Wijzig. en verhoog. van Hoofdst. IX *B* der Staatsbegr. voor 1854; Verhooging van hoofdst. IX *B* der Staatsbegr. voor 1855 (Postkantoor te Amsterdam) 19; Hoofdst. I - IV der Staatsbegr. voor 1856, b. 21; Hoofdst. V en XII der Staatsbegr. voor 1856, b. 29; Vaststelling der middelen voor 1856, b. 36; - in April der *tweede* afd. *lid*, 98; *ondervoorz.*, 101; — *Stemopnemer*, 5.

Spreekt bij de beraadsl. over *het adres van antw.*, par. 2, b. 7, 8; — *wets-ontwerpen:* Aanvulling der wet op het binnenl. gedistill., 46; - Wijzig. v. hoofdst. V der begr. van Staatsuitgaven voor 1855 (Subsidien) 70; - Staatsbegr. voor 1856, hoofdst. VIII, b. 90; - Verlenging voor Amsterd. van den in art. 291 der gemeentewet gestelden termijn, 117; — *orde van werkzaamheden*, 36, 45.

Doet een voorstel betrekkelijk de orde van werkzaamheden, 45.

Luijben, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict 's Hertogenbosch. (Mr. J. L. A.)

II. Is in Sept. en Oct. 1855 der *eerste* afd. *lid* en *onder-voorz.*, 8; *rapptr.* voor de w. o.: Verhoog. van hoofdst. IV der Staatsbegr. 1855, b. 37; Hoofdst. VII der Staatsbegr. 1846, b. 45; - in Nov. en Dec. *derzelfde* afd. *lid*, 127; - in Feb. en Maart 1856 der *vijfde* afd. *lid*, 517; - in April en Mei der *eerste* afd. *lid*, 657; — *lid* eener *comm. tot onderzoek* van de Inlichtingen op rapp. der Kamer nopens regeringsverslagen over W. I. 1851 en 1852, b. 13; — volgens kennisgeving afwezend, 53, 515, 655.

Spreekt bij de beraadsl. over het *wets-ontwerp* Staatsbegr. voor 1856, Hoofdst. X, algem. ber., 328; — *voorstellen van leden:* dat van den heer Elout van Soeterwoude, 11 Dec., 385.

Luxemburg. Vertraging der geldelijke verevening met dat land, I. 50, 57, B. 149, 195, 638. Zie Crediet-instelling.

Lynden. (Ongeval ontstaan aan het stoomgebouw de) B. 548, 551, 552, 572-575.

Lynden, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Arnhem. (Mr. W. baron van)

II. Is in Sept. en Oct. 1855 der *eerste* afd. *lid*, 8; *rapptr.* voor de w. o.: Hoofdst. I, II der Staatsbegroot. voor 1856, b. 37; Hoofdst. IX *A*, XII en wet op de middelen, 47; Aanvull. der wet houdende belast. op de bieren en azijnen, 53; Wijzig. van hoofdst. V der Staatsbegr. voor 1855, 121; - in Nov. en Dec. der *derde* afd. *lid*, 127; - in Feb. en Maart 1856 *derzelfde* afd. *lid*, 517; *rapptr.* voor het voorstel van den heer Wintgens, 583; voor w. o.: Verhoog. van hoofdst. V der Staatsbegr. over 1856, b. 616; Vaststelling van het regerings-reglement voor W. Indie, 632; - in April en Mei der *vijfde* afd. *lid*, 657; *rapptr.* voor w. o.: Regel. der benoembaarheid van vreemdelingen tot landsbedieningen, 825; — *lid* eener *comm. tot onderzoek* van *regeringsbescheiden*: Opgaven wegens den verkoop van domeinen over 1855, b. 655; - (brengt versl. uit 26 April, 834): = gezonden naar den Koning, 4.

Spreekt bij de beraadsl. over het *adres van antwoord*, paragr. 7, b. 28; — *wets-ontwerpen:* Wijzig. van hoofdst. IV der Staatsbegr. voor 1854, b. 59; - Staatsbegr. voor 1856, Hoofdst. III, 2de afd. (Kosten van buitenl. zendingen en consulaten) 119; Hoofdst. IV, algem. ber., 127-128; 6de afd. (Kosten der gevangenissen) 140; Hoofdst. V, onder-art. 79 (Subsidien aan besturen, maatschappijen en instellingen enz.) 182; onder-art. 95 (voorgesteld door den heer van Hoëvell) 251; Hoofdst. IX *B*, 9de afd. (Kosten van administratie der posterijen) 312, 315; Hoofdst. XI, algem. ber, 402; - Aanvull. der wet op het binnenl. gedistill. art. 14, b. 441; art. 16, b. 444; - Verhooging van hoofdst. V der Staatsbegr. voor 1855 (Subsidien) algem. ber., 467; - art. 1, b. 474, 475; - Droog dok Willemsoord, algem. ber., 819; — *de conclusie van rapporten op regeringsverslagen:* Nadere inlicht. op het verslag betreffende den staat der W.-I. kolonien over 1851, b. 228; - Nadere inlicht. op het adres van A. de Rooij, 557; - Versl. van den staat der W.-I. kolonien over 1853, b. 617; — *het opmaken van twee nominatien voor den Hoogen Raad*, 219; — *voorstellen van leden:* der HH. van Eck, 10 Dec., 368; - van Rappard, 18 Dec. 496; - Rochussen tot het houden eener enquête, 580, 584; - van Hoëvell betrekk. het misbruik v. sterken drank, 587, 593; - van Lynden, 11 Maart, 633; - van Hoëvell, 12 April, 676; - van den Voorzitter, 18 April, 757; - Groen van Prinsterer, omtrent de behandeling van adressen betrekkelijk het w. o. op het lager onderwijs, 844; — *interpellatie* van den heer van Hoëvell, 30 April, 867, 870, 873, 877.

Doet voorstellen: *tot het houden* van avondzitting, 444; - *tot het wijzigen* van de concl. op verzoekschriften, 632; - *betrekkelijk* de slaven-emancipatie, 874 (ingetrokken, 877).

Verlangt de stemming van het voorstel v. d. hr. van Hoëvell, 12 April, 676.

Maas en Waal. (Dijken van het district) Ondersteuning voor geleden schade te verleenen, II. 460, 462, B. 271, 397.

Maas. Werken aldaar, B. 202; - Kosten, B. 211, 400; - Klagten over het aftappen, I. 178, II. 93, 98, 165, 176[2], 636-638; = (Loods- en bakendiensten op de) B. 387; = (Boven) Werken aldaar, II. 165, B. 155; - Verbetering in Limburg, II. 171, 176[3]; = (Beneden) Werken aldaar aangelegd, II. 164, 166, 169, 170, 176[1], B. 154, 199. — Zie verder Aftappen en Zuid-Willemsvaart.

Maastricht. Zie Athenaeum.

Maatregel van inwendig bestuur. (Algemeene) Karakter, II. 754-757, 762[2-3].

Maatschappij van weldadigheid. Toestand der kolonien, B. 889; - Bevolking, B. 593; - Grondslagen waarop zij rust, B. 391; - Staatscomm. tot onderz. harer aangelegenheden, I. 37, 40, 41-42, B. 356, 391, 392; - Overeenkomst van 1843 met de Regering, I. 40, B. 356, 391; - Ontvangsten en uitgaven voor het fonds, B. 593-594; - Bijdragen van het Rijk, I. 37, 39-42, II. 254, 255, 404, B. 12, 38, 356, 391; - Vervaardiging van goederen voor het Ministerie van Kolonien, II. 389, 394[2], 623, 639-640, 653; B. 356, 402; - Bijdragen van gemeenten, B. 158, 209, 391, 392, 593; - Conversie van schulden, B. 356; - Geldleening, B. 356; - Rentebetaling en aflossing door Prins Frederik gewaarborgd, I. 37, 40, 41, B. 356, 391. — Zie verder Kolonisatie. Staatsbegrooting.

Mackay, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistr. Arnhem. (Mr. Æ. baron)

II. Is, in Sept. en Oct. 1855 der *derde* afd. *lid*, 8; *rapptr.* voor de w. o.: Begrooting wegens den arbeid der gevangenen, 49; Voltooijing van het postkant. te Amsterdam, 49; Vermindering van regten op granen, 51; Wijziging van hoofdst. V der Staatsbegr. voor 1855, b. 121; - in Nov. en Dec. *derzelfde* afd. *lid*, 127; *rapptr.* voor het Voorstel van den hr. van Hoëvell, tot het houden eener enquête, 409; - in Febr. en Maart 1856 der *vierde* afd. *lid*, 517; - in April en Mei der *eerste* afd. *lid*, 657; — *lid* eener *comm. tot onderz.* van *regeringsbescheiden:* Inlichtingen op rapp. der Kamer omtrent regeringsverslag. over W. I. 1851 en 1852, b. 13 (brengt rapp. uit 21 Nov., 140); - Overeenk. met Frankrijk en N.-Amerika, tot toelating van consuls in N. I., 7 (brengt verslag uit 16 Nov., 88); - Overeenk. met Zweden en Noorwegen, betrekk. de toelat. van consul. agenten in de overz. bezitt., 516 (brengt rapp. uit 13 Maart, 647); - Nota van inlichtingen op het verslag der comm. belast met het onderz. van het Verslag van den staat der kolonien en bezitt. over 1853, b. 516 (brengt verslag uit 27 Febr., 604); - Overeenk. met Bremen betrekk. de toelating van consul. agenten in O. I., 631.

Spreekt bij de beraadsl. over *het adres van antwoord*, algem. ber., 17; par. 5, b. 20; par. 7, b. 24, 25; — *wets-ontwerpen:* Staatsbegroot. voor 1856, Hoofdst. III, alg. ber., 92-93; onder-art. 15 (Geheime uitgaven), 124-125, Hoofdst. IV, alg. ber., 125-126; onder-art. 21 (Kosten vallende op de uitleid. en uitz. van vreemdel.), 139; 6de afd. (Kosten der gevangenissen), 140; Hoofdst. V, alg. ber., 162[1], 162[2]; 3de afd. (Nation. militie en schutter.), 162[2]; 6de afd. (Waterst. en publ. werken), 167, 172; 7de afd. (Onderwijs), 196, 197; Hoofdst. VIII, alg. ber., 283;

Hoofdst. IX*B*, 7de afd. (Kosten van administratie der directe belast. enz.), 308; Hoofdst. X, 12de afd. (Verschillende uitgav.), 347; 14de afd. (Overcompl. officieren enz.), 355; - Verminder. der regten op de granen en andere levensm., 405; - Aanvulling der wet op het binnenl. gedistill., art. 5, b. 435; - Vaststelling der middelen voor 1856, n°. 2 van n°. 11 van art. 1 (Buitengew. bijdrage tot herstel der marine), 509; - Banken van leening, art. 1, b. 728; art. 4, b. 734; art. 7, b. 739; art. 15, b. 741; art. 20, b. 744; art. 23, b. 748, 749; art. 28, b. 752; art. 34, b. 765, 767, 768, 770; — *de concl. van rapp.* op *regeringsbesch.*: Inlicht. op het adres van A. de Rooij, 148[1]; - Id. op *verzoekschriften*, 325, 327; — *het opmaken van twee nominatien* voor den Hoogen Raad, 217; — *voorstellen van leden:* der HH. v. Hoëvell, tot het houden eener enquête, 546; - v. Lennep, betrekk. de Staatsloterij, 621; - Elout van Soeterwoude, 15 Maart, 651; - Thorbecke, 28 April, 848, 849; — *de interpellatie* van den hr. v. Hoëvell, 30 April, 868.

Doet voorstellen: *tot wijziging* 1°. van het adres van antw., par. 7, b. 26; 2°. van het w. o. Banken van leening, art. 34, b. 768.

Malburgsche veerdam en dwarsdam. Ondersteuning voor geleden schade te verleenen en verbetering, I. 64, 65, 68, 80, II. 460, 463-464, 465-466, 467, 468, 469, 479[4], 479[6], 479[8], B. 271, 359, 398, 399.

Manden, houdende verzoek tot regeling bij de wet van de kerkelijke pensioenen. (Inlichtingen op het adres van P.)

NB. Van deze inlichtingen, in het vorig jaar ingekomen en gedrukt onder n°. XC werd geen rapport uitgebragt.

II. Besluit genomen in de Tweede Kamer om de werkzaamheden over dit onderwerp te hervatten, 12; - Verslag der in het vorig jaar benoemde comm. (XVII n°. 1) [uitgebr. 6 Dec. 1855, b. 317], B. 370-373; — Aann. der concl. zonder beraadsl. 17 Dec. 1855, b. 477.

——— betrekkelijk de kerkelijke pensioenen. (XVII n°. 2. Inlichtingen op het Versl. der comm. wegens de vroegere inlichtingen op het adres van P.)

II. Ingek. bij de Tweede Kamer, 8 April 1856, b. 655; - Inlichtingen, B. 607-608; — Ben. eener comm. tot onderzoek, 655.

De commissie heeft geen verslag uitgebragt.

——— (Adres van den predikant P.) over de kerkelijke pensioenen, II. 257, 258, 317.

Mansvelt (P. J.) neemt zijn ontslag als lid der Rekenkamer, 45.

Maréchaussées. Inrigting en kosten, B. 168[3], 242. = (Storting bij ontslag door manschappen der) II. 354.

Marine. (Departement van) Kosten, II. 69-70; B. 25, 161, 162, 216; - Kosten der directien, B. 25; - Uitgaven voor 1856 te hoog opgevoerd, I. 53, 60, 71, 90, 92, 93, 96[1]; II. 69, 264, 271, 280, 285, 298[1]; B. 145, 161, 214, 216; - Bestrijding van een deel uit de koloniale kas, B. 164, 171, 173; - Onvolledigheid der toelichtingen bij de begrooting, B. 161, 164; Wederlegging, B. 190, 191, 214; - Sommen in O.-I. uitbetaald op de begrooting te brengen, II. 287; - Verkeerdheden bij de administratie, B. 161, 162; Wederlegging, B. 214; - Noodzakelijk herstel van de vloot, I. 7, 53, 60; B. 161, 602; - Onderzoek v. h. stelsel des Ministers tot herstel, I. 91: II. 262, 268, 272, 275, 276, 283, 287, B. 161, 214, 215, - Aanbouw van schepen op particulieren werven, II. 274, 277, 279, 285, 293, 294; B. 161, 162, 214, 215; - Levering van benoodigdheden met of zonder aanbesteding, B. 162, 216, 223; - Commissie tot voorlichting voor bevordering van zee-officieren, I. 53, 60; II. 277, 284, 285, 288; B. 163, 220-221; - Stelsel der commissie van 1852, II. 278-279. — Zie verder Koloniale bijdrage. Schepen. Verstrekkingen. Zeemagt.

——— en de aftreding van zijn voorganger. (Beschouwingen over de optreding van den tegenwoordigen Minister van) II. 278, 279, 280, 281, 282, 288.

Mariniers. Uitbreiding van het corps, II. 274; B. 164, 221.

Marowijne. Zie Kappler.

Marsch. (Bijdrage aan het polderdistrict de) I. 64, 65; II. 461, 462, 464, 471; B. 359, 397, 399.

Marschdijk. (Versterking van den) II. 461; B. 358, 398.

Martens van Sevenhoven, lid der Eerste Kamer voor de provincie Utrecht. (Jhr. mr. J. C.)

I. Is, in Sept. 1855 der *vierde* afd. *lid*, 4; - in Dec. der *tweede* afd. *lid*, 14; - in April 1856 der *derde* afd. *lid*, 98; — volgens kennisgeving afwezend, 4, 13, 97.

Matrozen. (Verjaring der vervolging van gedeserteerde) B. 312.

= op 's Lands vloot. (Gebrek aan) II. 263. — Zie verder Desertie. Koopvaardijschepen. Schepelingen.

Medemblik. Uitwatering van waterkeerende werken, B. 156, 205.

Medische politie. Kosten, B. 10; — Wenschelijkheid der regeling, I. 52, 85, 88; II. 157; B. 151-152, 200; - Hoe te regelen, II. 782; — Fondsen der commissie van geneeskundig onderzoek, B. 152, 200; - Subsidie, II. 157-158, 162[5].

Medusa. (Stoomschip) I. 91; II. 263, 271, 278, 293; B. 162, 215.

Meel in entrepôts en andere bergplaatsen. (XXXIV. Wetsontw. houdende bepalingen omtrent den tijdelijken opslag van)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 7 Nov., 47; — Kon. boods., 7 Nov.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 268-270; — Ben. der comm. van rapptrs., 53; - Voorl. versl. der comm., 15 Nov., B. 279-280; — Mem. van beantw., B. 346-347; - Nota van wijzig., B. 347; — Eindversl. der comm. 23 Nov., B. 347-348 (uitgebr. id. 169); — Ber. 29 Nov.; - Algem. ber. 223-224; - art. 1, b. 225; — Aann. van het w. o. met algem. (55) stemmen 29 Nov., b. 225.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer 12 Dec. 1855, b. 14; — Miss. van den Minister, I. 14; — Ben. der comm. van rapptrs., 17; - Versl. der comm. 13 Dec., 17 (uitbegr. 13 Dec., 17; — Ber. 14 Dec.; - Algem. ber., 19-20; — Aann. van het w. o. met algem. (25) stemmen 14 Dec. 1855, b. 20.

De wet is vastgesteld 14 Dec. 1855 (*Staatsblad* n°. 139).

——— Inslag, peilingen en aangifte, II. 410, 411, 436, 438, 440, 441-444; = als grondstof, II. 410, 411, 452; B. 342, 361, 364; = voor eigen gebruik, B. 436-438; = in entrepôt en andere bergplaatsen, I. 14, 17, 19-20; II. 224, 225; B. 279-280, 346; = voor bierbrouwerijen en azijnmakerijen, B. 188, 353; = voor branderijen in gedistill., II. 410-458; B. 181-184, 342, 343, 364; grondslag van de belast. op het gedistill., II. 413; = (Vervoer van) II. 437, 449; B. 342; = uit Limburg (Aanvoer van) B. 347. — Zie verder Bierbrouwerijen. Branders. Gedistilleerd. Granen. Molens.

Meelpakhuizen niet vermeld in de wet op het gedistill., I. 44.

Meeussen, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Breda. (Mr. K. A.)

II. Is in Sept. en Oct. 1855 der *derde* afd. *lid* en *lid* der comm. voor het *adres van antwoord*, 8; *rapptr.* voor de w. o.: Pensioenf. voor burgerl. ambt., 1856; Hoofdst. I, II. der Staatsbegr. 1856, b. 37; Hoofdst. IX*A*, XII en wet op de Middelen, 47; - in Nov. en Dec. *derzelfde* afd. *lid*, 127.

Geeft kennis dat hij de betrekking van lid der arrondissementsregtbank te Breda, waartoe hij benoemd is, aanvaard hebbende, ophoudt lid der Kamer te zijn, 15 Dec. 1855, b. 451. — Wordt weder tot lid der Kamer gekozen 9 Jan. 1856. — Zendt zijne geloofsbr. in 5 Feb., 515; — (Benoem. eener comm. tot onderz., 515; - Versl. der comm., 519); — Neemt weder zitting 8 Feb. 1856, b. 535.

Is in Feb. en Maart 1856 der *eerste* afd. *lid*, 535; *rapptr.* voor de w. o.: Zamenstelling der regterlijke magt; Vereenvoudiging in het beleid der justitie, 612; - in April en Mei der *tweede* afd. *lid*, 657; — *lid* eener *comm. tot onderzoek* van *regeringsbescheiden:* Overeenk. met Napels over het tractaat van 1847, b. 7; - Versl. omtrent de uitvoering in 1855 gegeven aan de wet op het muntwezen in N. I., 568; = in- en uitgeleide des Konings (Vereen. zitting 1855); — stemopnemer, 878.

Spreekt bij de beraadsl. over het *adres van antwoord*, parag. 8, b. 26.

Meidijk bij Pouderoijen. Ondersteuning voor geleden schade te verleenen, II. 460, 462, 471; B. 271.

Meijlink, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Eindhoven. (Mr. A. A. J.)

II. Is in Sept. en Oct. 1855 der *eerste* afd. *lid* en *lid* der *comm.* voor de *verzoekschriften*, 8 (brengt versl. uit, 39-43); *rapptr.* voor de w. o.: Pensioenf. voor burgerl. ambt. 1856, b. 37; - in Nov. en Dec. *derzelfde* afd. *lid* en *lid* der *comm.* voor de *verzoekschriften*, 127 (brengt versl. uit, 159-162, 264-266, 430; 477-478); - in Feb. en Maart 1856 der *tweede* afd. *lid*, 517; *rapptr.* voor de w. o.: Naturalisatie van L. Meijer en 7 anderen, 520; - in April en Mei der *vijfde* afd. *lid* en *lid* der *comm.* voor de *verzoekschriften*, 657 (brengt rapp. uit, 804, 895-896); — *lid* eener *comm. tot onderzoek* van *regeringsverslagen:* Versl. der Algem. Rekenkamer over 1854, b. 515; - Versl. van het muntcollegie over 1855, b. 809; — stemopnemer, 8.

Spreekt bij de beraadsl. over het *wetsontwerp* Banken van leening, algem. ber., 721; — *concl.* van *rapp.* op *verzoekschriften*, 265; — *de vraag over de toelating van den heer Bots*, 35, 36.

Melbourne. Zie Australie.

Merwede. (Oude) II. 168; B. 154, 201, 202, 211; = (Nieuwe) II. 162[3].

Meteorologisch Instituut te Utrecht, B. 11, 158, 209, 497.

Mijer, *Minister van Kolonien*, van 1 Januarij 1856 af. (Mr. P.)
I. Spreekt in de Eerste Kamer bij de beraadsl. over *wetsontwerpen:* Inkoop en amortisatie van schuld, algem. ber., 110.
II. Spreekt in de Tweede Kamer bij de beraadsl. over *wetsontwerpen:* Handelsverdrag met Oostenrijk, algem. ber., 801; — *interpellatien* der HH. Thorbecke, 13 Maart, 639, 640 (staat behoorende bij de redevoering, 653); - van Hoëvell, 29 April, 854, 856, 860, 864, 869, 873; — *conclusie van rapporten op regeringsverslagen*: Verslag van den staat der W.-I. kolonien over 1853, b. 618; — *voorstellen van leden:* dat van den heer van Hoëvell tot het houden eener enquête, 530.

Mijnen. Opbrengst, B. 43-44, 48[2].

Mijnontginningen. Zie Delfstoffen.

Miliciens. Zie Lotelingen.

Militair Geregtshof (Hoog) Kostbare inrigting, I. 51, 57; - Wenschelijkheid der opheffing daarvan, I. 80, 81, 82.

——— Hospitaal te Utrecht. (Rijks-) Kosten, II. 336.

Militaire regtspleging. Kosten, B. 6; - Kostbaarheid daarvan, B. 126, 151, 196. — Zie verder Regterlijke magt.

Militie. (XCIII. Wets-ontwerp op de nationale)
II. Ingek. bij de Tweede Kamer, 23 April 1856, b. 809; — Kon. boods., 22 April; - Ontwerp van wet; - Mem. van toel., B. 747-765.
Er heeft geen onderzoek in de afdeelingen plaats gehad.

——— (Nationale) Kosten, B. 9; - Dwaling bij de toepassing van art. 15 (wet 1817) en art. 2 (wet 1820), II. 549-559, 560[1-2]; B. 403; - Toepassing van artt. 15 en 16 (wet 1820), B. 629-630. Zie Adressen. Lotelingen.

——— Wets-ontwerp daaromtrent te wachten, II. 155, 162[2], 162[4], 331, 340, 355; B. 151, 199; - Bepalingen daarbij te maken, II. 328, 332; - Voorstellen daaromtrent gedaan in het algemeen, B. 747-748, 759; - Vrijwilligers, B. 748, 759; - Jaarlijksche inschrijving, B. 748-749, 759-760; - Loting, B. 749; - Nalotingen, B. 749, 760; - Vrijstellingen van de dienst, B. 749-750, 760-761; - Plaatsvervanging en nommerverwisseling, B. 751-752, 761-763; - Militieraden, I. 52, 58; B. 752-753, 763; - Beroep van militieraden op Gedep. Staten, B. 753-754, 763; - Oproeping, verzameling enz. van miliciens, B. 754-755, 763-764; - In dienst houden en verlof, B. 755-756, 764; - Zeemilitie in het bijzonder, B. 756-757, 764-765; - Ontslag uit de dienst, B. 757; - Bewijsstukken of verklaringen en afgifte daarvan, B. 757; - Militiepligtigen (Straffen tegen onwillige), B. 757, 765; - Overtredingen der wet (Straffen en vervolgingen tegen), B. 757; - Algemeene bepalingen, B. 757-758, 765; - Overgangsbepalingen, B. 758, 765.

Ministerie. (Programma van het) II. 242, 885, 886; - Onderzoek naar deszelfs oorsprong, II. 71, 72, 377, 488, 489; - Homogeneiteit, II. 62; - Al of niet wenschelijkheid der aftreding in verband met de tijds-omstandigheden, II. 70-71, 126, 492, 494; - Toetsing der staatkunde door hetzelve gevolgd, II. 71-72, 84, 85, 91, 100, 111, 112, 238, 241, 331, 377, 487-488, 491, 870, 873, 874-877; - Wederlegging der tegen hetzelve aangevoerde beschuldigingen, II. 72-75, 85-86, 94, 106, 241, 382, 489, 494, 871-873; - Al of niet toegeven aan den drang der oppositie, II. 72-75, 81, 492, 493, 494, 870, 871-873; - Onderzoek naar zijne finantiele maatregelen, I. 71, 80[3]; II. 64-66, 79-84, 85, 112, 146, 488, 490-491, 492, 493, 502, 503, 504, 508; = (Spaarzaamheid betracht door het) I. 55; II. 148[7]; B. 312. — Zie verder Besparingen. Centralisatie. Godsdienst. Organieke wetten.

Ministers voor eene commissie van enquête, II. 528, 541, 545; B. 401, 440; = tegenover de Kamers der Staten-Generaal; zie Kamers. = in den Raad van State, B. 831.

Moerdijk en Willemsdorp. (Veer tusschen) B. 10, 155, 204.

Molens. (Koren-, mout-, pel-, hand-, koffij-) Verbod van oprigting en aanhouding daarvan, II. 421-427; B. 341, 342, 365; - Kon. besluit van 31 Januarij 1824, II. 421; B. 341, 365; - Verbod van het hebben van een breker of handmolen in de nabijheid van branderijen, belemmerend voor boerderijen, veehouders enz., II. 424, 425, 426; - Schadevergoeding door wie te dragen, II. 425, 426.

Montrado. (Stoomschip) I. 91; II. 263, 271, 278, 293; B. 162, 215.

Motien van orde of voorstellen van leden.
I. Tot het vervroegen van beraadsl., 5; - het houden van avondzittingen, 74, 94; - tot het doen drukken van stukken, 4; - bij de behandeling der zaak van den heer de Vos van Steenwijk, 34, 35.
II. Tot het intrekken van voorstellen, 35; - bij de behandeling der zaak van den heer Bots, 33, 35; - tot het heropenen van beraadsl., 36; - geven van prioriteit aan eenig voorstel, 36; - afbreken der behandeling van aan de orde gestelde onderwerpen, 39; - verdagen van beraadsl., 106, 189, 218, 393, 470, 889; - houden van avondzitting, 213, 220, 386, 427, 444, 459, 479, 496, 866; - betreffende de slaven-emancipatie, 231, 871, 873, 874, 877; - tot het opmaken van twee nominatien voor den Hoogen Raad, 215; - afzonderlijk behandelen van onderwerpen bij de beraadsl. over w. o., 359; - doen drukken van stukken, 368; - houden van enquête betrekkelijk de te vervaardigen O.-I. munt, 368; - sluiten van de beraadsl., 386; - meer naauwkeurig doen aanteekening houden van leden die een of twee malen het woord hebben gevoerd, 387; - betrekkelijk de concl. van het rapp. omtrent de nadere toelichtingen op het adres van A. de Rooij, 555.

Moutwijn. Inslag en overhaling door ruwstokers, B. 367.

Munt. Levering van munt door aanbesteding en daarbij gestelde voorwaarden, II. 305, 306, 360, 366, 367, 370[1], 370[5], 380, 383, 394[1], 521, 523, 524, 527; B. 166, 232, 436. Zie ook Pasmunt.

——— ('s Rijks) Werkzaamheden gedurende 1855, B. 766-769; - Id. in verband tot het maken van duiten-plaatjes en den muntslag, II. 306, 310[4], 356, 368, 384, 544; B. 437, 440, 524, 526, 768-769; - Oprigting eener hulpmunt, B. 768, 769; = (Toezigt over de zaken van 's Rijks) II. 364, 368, 523, 527, 536; B. 437. Zie ook Muntmeester en Muntplaatjes.

Muntbiljetten. Verschuldigde gelden aan de Nederl. bank voor intrekking en uitgifte, B. 172, 175; - Versterking van het depôt tot waarborg, II. 641; B. 571; = afgekeurd, (Inrigting der) I. 22, = aan te wenden voor schulddelging. (Vrijvallende renten van het depôt van) I. 93.

Muntcollegie, omtrent het resultaat zijner werkzaamheden over 1855. (XCIV. Verslag van het)
II. Ingekom. bij de Tweede Kamer 23 April 1856, b. 809; — Kon. boodschap, 21 April; - Verslag, B. 765-769; - * Staat der in 1855 aan 's Rijks Munt gemunte zilveren standpenningen en Nederl. zilveren en koperen pasmunt, - * Staat der in 1855 aan 's Rijks Munt gemunte zilveren en koperen pasmunt voor Nederl. Indie; - * Staat aantoonende den gemiddelden stand van den wissel op Engeland en den gemiddelden prijs van het zilver in het jaar 1855, B. 769.
De commissie heeft geen verslag uitgebragt.
I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 29 April 1856, b. 97.

Muntmeester te Utrecht. Wat hij is en zijne bevoegdheid, II. 536, 538; - Zijne instructie, I. 53, 61; - Voorwaarden onder welke hem gegund is het slaan der koperen munt voor N. I., II. 364, 368, 370[6]; B. 166, 232, 437, 440, 525; - Vergoeding van muntloon, II. 370[6]; B. 313, 525; = in de zaak der duitenplaatjes. (Handelingen van den) II. 521-522, 527, 538, 544; = met P. van Vlissingen. (Overeenkomst van den) II. 305, 310[2], 310[4], 355, 361, 365, 370[5], 375, 522-523, 544; B. 436, 438.

Muntplaatjes voor koperen pasmunt voor Nederl. Indie; - Aanbesteding der levering, II. 305-307, 310[2-4], 355, 386, 394[1], 521, 523, 539; B. 400-401, 434, 441, 524-527, 768; - Geschiedenis der zaak, II. 370[1-4]; B. 436; - Verbod v. invoer van plaatjes, II. 523; B. 436, 525; - Verleende vrijdom van regten voor invoer van koper, I. 50, 56; II. 305, 306, 310[3], 355-357, 363, 365, 367, 368, 370[2-3], 370[6], 380, 384, 385, 394, 521, 533; B. 437-439, 526; - Conferentie tusschen leden v. h. ministerie en belanghebbenden en processen-verbaal daarvan, I. 67; II. 305-307, 310[2-4], 355, 360, 376; B. 436-438; - Voorstellen tot het houden eener enquête en beraadsl. deswege, II. 369, 371-373, 375, 376, 378, 379, 382-383, 386, 395, 396, 458, 493, 512-513, 520, 548[2]; B. 400-401, 435-441; - Motie van orde v. d. hr. Elout van Soeterwoude in deze zaak, II. 373-386, 526, 529, 532, 537, 538, 539, 545; B. 400, 434-436. — Zie verder Enthoven, Munten, Pasmunt, P. van Vlissingen.

Muntwezen in Nederl. Indie over 1855. (LXIV. Versl. omtrent de uitvoering der wet van het)
II. Ingekomen bij de Tweede Kamer 14 Feb. 1856, b. 568; - Miss. van den Min. van Kol., B. 521; - Verslag, B. 521-527; - * Stand van den agio op de drie hoofdplaatsen van Java; - * Id. op de bezittingen buiten Java en Madura; - * Rekening van ontvangsten en uitgaven gedur. de jaren 1854 en 1855, tot regeling van het muntwezen in N. I., B. 527; - Nota van druk-

feilen in het versl., B. 564; — Benoem. eener comm. tot onderzoek, 568.
De commissie heeft geen verslag uitgebragt.

Muntwezen in Nederland. Kosten in 1854, B. 172, 527; Id. in 1855, B. 765-769; Id. in 1856, B. 32, 166, 192, 232; = in O. I. en aldaar in te voeren koperen pasmunt, II. 305-355, 370[1]; B. 1684, 242, 260-260[1], 400-401, 434-441, 521-527; - Verkoop van oud kopergeld, B. 522; - Pasmunt, B. 523, 766-769; - Hermunting op Java, B. 523-524; = in W. I.; zie Kolonien. Suriname.

Museum te Leyden. (Rijks-) B. 496.

Mutsaers, *Minister voor de Zaken der Roomsch-katholijke Eeredienst.* (Mr. J. A.)
I. Spreekt in de Eerste Kamer, bij de beraadsl. over *het w. o.* Verhoog. van hoofdst. VII der Staatsbegr. 1855, b. 117.
II. Spreekt in de Tweede Kamer, bij de beraadsl. over *wetsontwerpen:* Staatsbegr. voor 1856, Hoofdst. VII, alg. ber., 259, 260, 261; onder-art. 6 (Seminarien), 261; - Verhoog. van hoofdst. VII der Staatsbegr. voor 1855, b. 642; — *de consl. van het rapp.* op de Inlichtingen op het adres van den kerkeraad van Kockengen, 645.

Naamlooze maatschappijen in den vreemde gevestigd. (Regtspersoonlijkheid hier te lande van) II. 794.

Nationale militie. Zie Militie. Geluk. Rooij.

Naturalisatie van G. Challenger en negen anderen. (LXXXIII. Wets-ontwerpen tot)
II. Ingekom. bij de Tweede Kamer, 11 April, 1856, b. 659; — Kon. boods., 9 April; - Ontwerpen van wet tot naturalisatie van G. Challenger, C. H. H. Vaupel, J. T. Prinzen, L. Klein, C. A. F. Schwarz, L. C. Favier, J. Remkes, H. B. Pool, J. Rahusen, C. H. von Proeck, met Memorien van toel., B. 620-622; — Ben. der comm. van rapptrs., 825; - Eindverslag der comm., 25 April, B. 688 (uitgebr., 26 April, 834); - Aann. der w. o. tot naturalisatie der vijf eerstgenoemden met algem. (47) stemmen, 2 Mei, 880; - Beraadsl. over dat tot naturalis. van L. C. Favier, 880; — Aann. van het w. o. met algem. (47) stemmen benevens de vier laatste w. o. zonder beraadsl. met algem. (47) stemmen, 2 Mei, 880.
I. Ingekom. bij de Eerste Kamer, 2 Mei 1856, b. 101; — Benoem. der comm. van rapptrs., 107; - Verslag der comm., 3 Mei, 112 (uitgebr. 5 Mei, 20); — Aann. van de wets-ontw. zonder beraadsl. met algem. (29) stemmen, 6 Mei, 117.
De wetten zijn vastgesteld 8 Mei 1856 (*Staatsbl.* n°. 34-43).

———— van A. Fraser en negentien anderen. (IV. Wets-ontwerpen tot)
II. Ingekomen bij de Tweede Kamer 20 Sept. 1855, b. 6; — Kon. boods. 18 Sept.; - Ontw. van wet tot naturalisatie van A. Fraser, H. Burger, T. Bonhote, D. T. Pryce, G. Eisinger, A. E. Waszklewicz, J. Pryce, C. F. Pandel, C. A. D. Bauer, F. W. Heineken, P. H. H. Verschueren, G. van der Bach, J. W. H. Werlemann, G. Schooff, J. H. Horn, F. W. J. Meijer, H. P. J. Hennus, J. F. G. T. Kluge, J. Rasch, A. C. Houben met Mem. van toel., B. 51-56; — Benoem. der comm. van rapptrs., 37; - Eindversl. der comm., 1 Oct., B. 76 (uitgebr. 3 Oct.); — Aann. zonder beraadsl., elk met algem. stemmen, 5 Oct., 46.
I. Ingekom. bij de Eerste Kamer, 22 Dec. 1855, b. 14; — Benoem. der comm. van rapptrs., 19; - Versl. der comm., 14 Dec., 20, (uitgebr. id., 20); — Aann. van de w. o. zonder ber. met algem. (28) stemmen, 17 Dec., 23.
De wetten zijn vastgesteld 18 Dec. 1855 (*Staatsbl.* n°. 152-171).

———— van J. P. Grimm en vier anderen. (XCI. Wets-ontwerpen tot)
II. Ingekom. bij de Tweede Kamer 21 April 1856, b. 779; — Kon. boods. 20 April; - Ontw. van wet tot naturalisatie van J. P. Grimm, P. F. W. Göring, C. A. W. Hölscher, M. F. Holthausen, A. Bayly met Mem. van toel., B. 654-655; — Benoem. der comm. van rapptrs., 825; - Eindversl. der comm. van rapptrs, 25 April, B. 688 (uitgebr. 26 April, 834); - Aann. van het w. o. tot naturalisatie van J. P. Grimm zonder ber. met algem. (47) stemmen, 2 Mei, 880; - Beraadsl. over dat tot naturalis. van P. F. W. Göring, 880; — Aann. van het w. o. met algem. (47) stemmen, benevens de overige zonder beraadsl. met algem. (47) stemmen, uitgezonderd dat tot naturalis. van A. Bayly, dat met 46 tegen 1 stem werd aangenom., 2 Mei, 880.
I. Ingekom. bij de Eerste Kamer, 2 Mei 1856, b. 107; — Benoem. der comm. van rapptrs., 107; - Verslag der comm., 3 Mei, 112 (uitgebr. 5 Mei, 107); — Aann. van de w. o. met algem. (29) stemmen, 6 Mei 1856, b. 117.
De wetten zijn vastgesteld 8 Mei 1856 (*Staatsbl.* n°. 44-48).

Naturalisatie van J. F. Heckler en negen anderen. (III. Wets-ontwerpen tot)
II. Ingekomen bij de Tweede Kamer 20 Sept. 1855, b. 6; — Kon. boods. 18 Sept.; - Ontw. van wet tot natural. van J. F. Heckler, R. M. Pereira, C. Andreas, B. van Bornemann, P. N. Martherus, E. Lewis, W. Ihne, G. H. Uhlenbeck, A. Schade en E. M. Gumprich, met Memorien van toel., B. 49-51; — Benoem. der comm. van rapptrs., 37; - Eindversl. der comm., 1 Oct., B. 76 (uitgebr. 3 Oct., 39); — Aann. zonder ber. elk met algem. stemmen 5 Oct., 46.
I. Ingek. bij de Eerste Kamer, 12 Dec. 1855, b. 14; — Benoem. der comm. van rapptrs., 19; - Versl. der comm. 14 Dec. 20 (uitgebr. id., 20); — Aann. van de w. o. zonder ber. met algem. (28) stemmen 17 Dec. 1855, b. 23.
De wetten zijn vastgesteld 18 Dec. 1855 (*Staatsbl.* n°. 142-151).

———— van L. Meijer en zeven anderen. (LIII. Wets-ontwerpen tot)
II. Ingekomen bij de Tweede Kamer 5 Feb. 1856, b. 515; — Kon. boods. 9 Dec. 1855; - Ontwerpen van wet tot naturalisatie van L. Meijer, H. Holländer, M. Carapiet, G. G. Robinson, T. M. E. Heierdal, J. H. Gottman, A. H. A. Gobée, L. Gompertz, met Mem. van toel., B. 441-443; — Ben. der comm. van rapptrs., 520; - Eindversl. der comm. 8 Feb. 1856, B. 481 (uitgebr. 8 Feb. b. 548); — Aann. der w. o. zonder ber. met algem. (54) stemmen 16 Feb. 1856, b. 595.
I. Ingekom. bij de Eerste Kamer 29 April 1856, b. 98; — Ben. der comm. van rapptrs., 101; - Versl. der comm. 2 Mei, 106 (uitgebr. id., 102); — Aann. van de w. o. zonder ber. met algem. (29) stemmen 5 Mei, 111.
De wetten zijn vastgesteld 7 Mei 1856 (*Staatsblad* n°. 23-30).

Nederland. Beschouwd tegenover de groote mogendheden, II. 97-98; - Onderzoek naar de politieke gesteldheid in de drie laatste jaren, II. 71-75, 84-87; - Gevolgen der Aprilbeweging 1853, II. 72-75, 84-87, 494; - Verkiezingen van 1854, II. 72, 74; - Politiek van heden, II. 72-75, 84-87, 331, 377, 379, 503-504; - Teekening der partijen, II. 84-86, 233, 241, 316, 328, 377, 379, 380, 487, 494-495, 503-504, 525, 526, 530, 540, 548[1].

———— Onzijdigheid in de tegenwoordige omstandigheden, I. 7; II. 91, 92, 94, 95, 100; - Moeijelijkheid die te bewaren in verband met Limburg als deel van den Duitschen Staat, II. 91, 92, 95, 97, 100; - zie verder Bevolking. — Vertegenwoordiging buiten 's lands; zie Buitenlandsche zaken. Consuls.

Nederlandsche natie al of niet vredelievend, II. 335-337, 339.

New-York. Commercieel agent aldaar, II. 122.

Nieuwe diep. (Loodskantoor te) B. 389. - Zie Adelborsten.

Nieuwveen. Zie Kieswet.

Nispen van Pannerden, lid der Eerste Kamer voor de provincie Gelderland. (Jhr. mr. C. E. J. F. van)
I. Is, gedur. het zittingjaar *lid* der *Huishoudel. Comm.*, 5; - in Sept. 1855 der *eerste* afd. *lid*, 4; *voorz.*, 5; - in Dec. der *vierde* afd. *lid*, 14; *voorz.*, 17; *rapptr.* voor de w. o.: Vaststelling der begroot. Algem. Landsdr.; Verklar. van het algem. nut van den aanleg van een weg van Uden naar Overlangel; Verhooging van hoofdst. V der Staatsbegr. voor 1855 (Subsidie aan de Maatsch. van Weldadigheid), 36; Aanvulling der wet van 1822 houdende belast. op het binnenl. gedistill., 39; - in April 1856 der *tweede* afd. *lid*, 98; *rapptr.* voor de w. o.: Onteigening van perceelen te Rotterdam; Wijziging der wet van 5 Maart 1852 (Wees- en momboirk.); Verhoog. der begroot. wegens den arbeid der gevangenen; Verhoog. van hoofdst. V der Staatsbegr. voor 1856; Vaststelling van het totaal van hoofdst. V der Staatsbegr. voor 1855, b. 101; Naturalis. van G. Challenger en 9 anderen; Id. van J. P. Grimm en 4 anderen; Verlenging voor Amsterdam van den bij art. 291 der gemeentewet gestelden termijn, 107; — volgens kennisgeving afwezend, 67.
Spreekt bij de beraadsl. over het *adres van antwoord*, par. 3, b. 9, 10; — *wets-ontwerpen:* Verhooging van hoofdst. V der Staatsbegr. voor 1855 (Subsidie aan de Maatsch. van Weldad.), 41; - Staatsbegr. voor 1856, hoofdst. V, b. 89; — *de orde van werkzaamheden*, 42.

Nispen van Sevenaer, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Nijmegen. (Jhr. J. A. C. A. van)
II. Is, in Sept. en Oct. 1855 der *derde* afd. *lid*, 8; *rapptr.* voor de w. o.: Hoofdst. III, IV der Staatsbegr. voor 1856, b. 37; Hoofdst. VII, IX *B*, 46; Aanvulling der wet houdende belast. op het gedistill., 51; Aanvulling der wet houdende belast. op de bieren en azijnen, 53, - in Nov. en Dec. der *derde* afd. *lid*, 127; *rapptr.* voor de w. o.: Inkoop en amort. van nat. schuld en regeling van het fonds voortspr. uit kooppr. van domeinen, 1855, b. 163; Voorstel van den heer van Hoëvell, tot het houden eener

enquête, 409, - in Feb. en Maart 1856 der *vijfde* afd. *lid*, 517; *rapptr.* voor de w. o.: Verhoog. der begroot. wegens den arbeid der gevangenen; Drooge dok te Willemsoord; Verhooging van hoofdst. V der Staatsbegr. over 1856, b. 616; - in April en Mei der *derde* afd. *lid*, 657; *rapptr.* voor het w. o. Verstrekkingen voor marine 1856, b. 826; — *lid* eener *comm. tot onderzoek van regeringsverslagen*, enz.: Opgaven wegens den verkoop van domeinen [in het vorige jaar niet afgedaan] (brengt versl. uit 21 Sept. 1855, b. 12); - Inlicht. op een adres van M. S. v. der Tol, 7; - Versl. der Algem. Rekenk. over 1854, b. 515; - Inlichtingen op een adres van A. J. Geluk, 733.

Spreekt bij de beraadsl. over: het *adres van antw.*, par. 7, b. 23; par. 9, b. 26-27; par. 11, b. 28; — *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1856, Hoofdst. III, 1ste afd., art. 1 (Tractem. en tafelgeld des Ministers) 115-116; Hoofdst. IV, onder-art. 2 (Tractem. van den secret.-gener. enz.) 133; Hoofdst. V, algem. ber., 145, 153; 6de afd. (Waterst. en publ. werken) 170, 172; onder-art. 70 (Verbet. der rivieren en onderhoud en herstelling der rivierwerken) 173, 174, 174; onder-art. 79 (Subsidien aan besturen, maatschappijen en instellingen enz.) 181, 184; onder-art. 82 (Tractem. aan hoogleeraren enz.) 245; onder-art. 95 *a* (voorgesteld door den heer van Hoëvell) 249; Hoofdst VIII, alg. ber., 298[1-2]; Hoofdst. IX *A*, onder-art. 15 (Amort. van nat. renteg. schuld) 310[1]; Hoofdst. IX *B*, algem. ber., 310[5]; 7de afd. (Kosten van adm. der directe belast.) 310[6]; 9de afd. (Kosten van adm. der posterijen) 311, 314; Hoofdst. X, algem. ber., 341; - Aanvull. der wet op het binnenl. gedistill., algem. ber., 418; art. 3, b. 426, 427; art. 5, b. 432, 435; art. 10, b. 440; art. 29, b. 452; art. 29, b. 455; - Verhoog. van hoofdst. V der Staatsbegr. voor 1855 (Subsidien), algem. ber., 463, 465; art. 1, b. 468, 474, 475, 479[6], 479[7], 479[8]; - Vaststelling der Middelen voor 1856, nº. 2 van nº. 11 van art. 1 (Buitengewone bijdrage tot herstel der marine) 511; - Huishoud. en tucht op de koopvaardijsch., art. 1, b. 677, 678; - Banken van leening, art. 3, b. 730; art. 15, b. 741; art. 19, b. 743; art. 20, b. 744, 745; art. 23, b. 749; art. 33, b. 755, 756; art. 34, b. 766, 768, 770; — *concl. van rapp. op regeringsverslagen:* Nadere inlicht. op het adres van A. de Rooij, 552, 556, 557; - Inlieht. op het adres van Koekelis, 888; — *de vraag over de toelating* van den hr. Bots, 34; — *het opmaken van twee nominatien voor den Hoogen Raad*, 217, 218, 219, 220; — *voorstellen van leden:* der HH. Elout van Soeterwoude 11 Dec., 379; - Rochussen, tot het houden eener enquête, 571, 585; - van Hoëvell, betrekkelijk het misbruik van den sterken drank, 587, 594; - v. Hoëvell 12 April, 675, 676.

Doet voorstellen *tot het wijzigen* van art. 1 van het wets-ontw. Verhoog. v. hoofdst. V der Staatsbegr. voor 1855 (Subsidien) 469.

Trekt het door hem met twee leden gedane voorstel tot afschaffing van den aceijns op de rogge in, 12.

Interpelleert den Minister van Binnenl. Zaken betrekkelijk de opening van den Rhijn-spoorweg, 145, 459.

NOLTHENIUS, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Hoorn. (Mr. P. M.)

II. Is, in Sept. en Oct. 1855 der *eerste* afd. *lid*, 8; *rapptr.* voor de w. o.: Naturalisatie van J. F. Heckler en 29 anderen, 37; Begroot. wegens den arbeid der gevangenen, 49; Vermind. van regten op granen enz., 51; - in Nov. en Dec. der *vijfde* afd. *lid*, 127; - in Feb. en Maart 1856 der *vierde* afd. *lid*, 517; *rapptr.* voor de w. o.: Nadere vaststell. van hoofdst. V der Staatsbegr. voor 1855, b. 520; Goedkeuring van artt. van het handelsverdrag met Oostenrijk, 604; - in April en Mei der *tweede* afd. *lid* en *lid* der *comm. voor de verzoekschr.*, 657 (brengt rapporten uit, 759-761, 805-806, 834-836, 890-891); *rapptr.* voor de w. o.: Verlenging voor Amsterdam van den in art. 291 der gemeentewet gestelden termijn, 833; Afwijking van de bij de wet, ten aanzien van plaatsel. belast. gestelde regels, 839; — *lid* eener *comm. tot onderzoek van* het Verslag van het Muntcoll. over 1855, b. 809; = *geloofsbrieven*, 47 (brengt versl. uit, 51); = in- en uitgeleide des Konings, (vereenigde zitt., 17 Sept.); = gezonden naar den Koning, 54; — volgens kennisgeving afwezend, 497.

Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1856, algem. ber., 68-70; Hoofdst. X, algem. ber., 333; - Huishouding en tucht op de koopvaardijschepen, art. 9, b. 706; — *voorstellen van leden* der HH. Rochussen tot het houden eener enquête, 564; - Wintgens, tot instelling van plaats. raden van gezondheid, algem. beraadsl., 774.

Doet voorstellen tot *wijziging* van het wets-ontw. Huishouding en tucht op de koopvaardijschepen; art. 9, b. 706.

NOMINATIEN in de Tweede Kamer. (Opmaking van) 1º. voor het Voorzittersehap, II. 3; 2º. voor de vervulling van vacatures in de Algem. Rekenkamer en den Hoogen Raad; (zie op die woorden).

NOORD-AMERIKAANSCHE koopvaarders. Tucht en regeling, B. 406, 477.

NOORDBRABANT. Zie Belastingen. Strooperijen.

NOORDHOLLAND. Zie Belastingen.

NOORDHOLLANDSCH kanaal, B. 199; - Loodsdienst, B. 389, 390.

NOORDHOLLANDSCHE steden. (Zes) Onderhoudskosten van wegen ten haren laste; zie Wegen.

NIJMEGEN. Zie Telegraaph.

NIJVERHEID. Kosten ten behoeve daarvan, B. 12; - Onderwijs. Zie Academie van Delft. - Inrigting voor onderwijs te Amsterd., B. 507; = (Katoen voortbrengselen en toestand onzer) II. 389-390, 394[2-3]; = in W.-I. Zie Kolonien; = te Soerabaija. (School van) II. 392, 3944, 408[1]. — Zie verder Scholen.

OCTROOIJEN. Noodzakelijkheid der herziening van de bestaande wet, B. 158, 209. = omtrent de W. I. bezittingen. (Grondslag van het bestuur der) B. 321.

OFFICIEREN. Hun groot aantal bij het leger, B. 168[1,2], 238; - Al of niet wenschelijkheid hunner zamensmelting hier te lande en in N. I., B. 168[1-2], 239.

OMMELANDER-KAS in de provincie Groningen al dan niet staatseigendom. (De) I. 94, 96[1-3]; II. 316, 3264.

ONDERWERPEN dan wets-voorstellen. (Beraadslaging over andere)

I. De vraag of leden wegens aanneming van de betrekking van burgemeester ophouden leden der Kamer te zijn (de hr. de Vos van Steenwijk), 31-36; - De orde van werkzaamheden, 36, 42-43, 45; - Het doen drukken van stukken,

II. De al of niet voortzetting van onafgedane onderwerpen in het vorige jaar, 12; - De al of niet toelating van leden wegens aannem. van herbenoem. (van den hr. Bots), 31-36; - De vereeniging van twee voorstellen tot één, 35: - De heropening van beraadsl., 35-36; Het verdagen van ber., 106; Het niet houden van ber. in de afdeel., 560; Het nader houden van ber. over een w. o. in de afdeel., 848-849; - De te houden stemmingen, 36; - Het opmaken van twee nominatien voor den Hoogen Raad, 215-220; - Het doen van interpellatien, 459; - Over persoonlijke feiten, 475, 539; - Orde van werkzaamheden, 512-513; - De conclusien van rapporten op verzoekschr., 265, 317-322, 325, 327-328, 496, 595-597, 632-633, 650-651, 731, 849, 889; - Het kiezen van nieuwe leden in de comm. voor de verzoekschr., 560; - De aanbested. van de muntplaatjes voor de koperen pasm. in N. I., 305, 355-357, 359-369; De motie van den hr. Elout van Soeterwoude van 11 Dec. daaromtrent, 372-386; Voorstel van den hr. van Hoëvell, tot het houden eener enquête daaromtrent, 520-547; - Het voorstel van den hr. Rochussen, tot het houden eener enquête, 563-587; - Id. van den hr. van Hoëvell, betrekk. het misbruik van sterken drank, 587-594; - Id. van den hr. Groen v. Prinsterer, over het Onderwijs; (zie dat woord).

ONDERWIJS. Kosten daarvan, B. 10-11; - Beschouwingen over den toestand, B. 156-158; - Wetten tot regeling in te dienen, I. 52, 59; II. 63, 191-199, 200, 202[1-2], 212; B. 156, 206, 447, 448, = Verband tusschen de drie verschillende takken van) II. 202[1]; B. 448, 711-712, 713; = (Hooger) I. 59; II. 191-199, 202[1-2], 245, 252[1]; B. 449, 496-499, 713; = (Middelbaar) B. 448, 449, 711-712; = (Huis-) B. 455, 721, 723, 738, 742; = bij het leger, B. 502-504; = in het zingen en de gymnastiek, B. 454, 516, 719; = (Openbaar en bijzonder lager) II. 241, 250, 251, 252; B. 448, 449, 454-466, 508-517, 712; Kosten, 460, 734-735; Door wie te dragen, B. 737; Schoolgeld en kosteloos onderwijs aan armenkinderen, B. 461, 735-737; Besehouwd in verband met de godsdienst, II. 238-243, 252, 839-846; B. 447, 452-453, 460, 711, 732.

——— (LIV. Wets-ontwerp tot regeling van het lager)

II. Ingekom. bij de Tweede Kamer 6 Feb. 1856, b. 515; — Kon. boods. 30 Dec. 1855; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., 443-464; — Ben. der comm. van rapptrs., 600; - Voorl. versl. der comm. 29 April, B. 700-747.

Adressen betrekkelijk dit wets-ontwerp, zie Adressen.

Het voorloopig verslag is onbeantwoord gebleven.

——— (Lager) Tijd van indiening van het in deze zitting voorgedragen w. o., B. 710; - Al of niet goedkeuring van het w. o. in den Ministerraad, B. 711; - Ministers van Eeredienst tegenover het w. o., B. 711; - Stelsel der Regering, B. 711; - Het w. o. tegenover de wet van 1806, B. 712; - Vrijheid van onderwijs en tot oprigting van bijzondere scholen, B. 712: - Beginsel van schoolpligtigheid, B. 714; - Band tusschen lager onderwijs en volksleven, B. 715; - Vakken tot het lager onderwijs behoorende, B. 718-720, 727, 747; - Nieuw in te dienen w. o., Vereenigde zitting tot sluiting. — Zie Adressen. Kolonien. Scholen.

——— ingekomen zijn of nog zullen inkomen, een algemeen verslag in te leveren, hetzij vóór de beraadsl., hetzij, indien het onderwerp niet in discussie gebragt wordt, vóór het einde

der zitting." (Voorstel van den heer Groen van Prinsterer: » dat de Kamer moge goedvinden, naar aanleiding van art. 115 van het Reglement van Orde, eene bijzondere comm. te benoemen, om over de verzoekschr., die omtrent de voordragt op het lager)
II. Voorgesteld in de Tweede Kamer 16 April 1856, b. 731; - Beraadsl. over het voorstel 28 April, 839-846; - Verwerping van het voorstel met 47 tegen 9 stemmen 28 April, 846.

Onderwijzers. Karige en ongelijke belooning. I. 52, 59; II. 110, 192, 202[1], 248-252, 252[2]; B. 158, 208, 450, 458, 461, 510, 512, 514, 728-730, 747; - Toelagen en schoolgelden, B. 729-730, 736; - Waarneming van andere betrekkingen, B. 733-734; - Pensioenen, B. 450-451, 512, 734; - Opleiding, B. 449, 455, 516-517, 713-714, 725; - Examens, B. 450, 460-462, 713, 722, 731, 739, 743; = (Bevoegdheid tot het zijn van) B. 456, 459, 722-725, 730, 733, 738, 747; = (Benoeming, schorsing, ontslag, straffing van) B. 459, 461, 510, 723-724, 730-732, 738-739; = (Vreemde) B. 452, 459, 723.

Onderwijzers-gezelschappen. B. 516-517, 714.

Ontvangers. (Verandering te brengen in de percentsgewijze belooning der) B. 172. — Zie Ambtenaren.

Oorlog. (Departement van) Kosten voor het Departement, B. 37, 168[2], 240; - Hoogere raming der uitgaven voor het leger voor 1856 dan voor 1855, II. 339; B. 39; - Al of niet onvolledigheid der begrooting, B. 168[2,3], 190, 191, 328, 338, 341; - Al of niet te hooge opvoering, I. 54, 62, 71, 72, 73, 95, 96[3]; II. 69; B. 145, 168[1], 236; - Al of niet mogelijkheid van inkrimping der uitgaven, II. 335, 345; - Vrees voor verdere vermeerdering, B. 168, 236-237, - Al of niet normaal cijfer der begrooting ook in verband met den prijs der levensmiddelen, I. 72, 95; II. 328, 332, 334, 339; B. 236-237. — Zie verder Verstrekkingen.

Oorlogsschepen. Zie Schepen.

Oostersche letterkunde, B. 497.

Oosting, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Leeuwarden. (Mr. J. Bieruma)
II. Is, in Sept. en Oct. 1855 der *vierde* afd. *lid*, 8; - in Nov. en Dec. der *tweede* afd. *lid*, 127; - in Febr. en Maart der *vierde* afd. *lid*, 517; *rapptr.* voor de w. o.: Natural. van L. Meijer en 7 anderen, 520; Herziening der tabel regelende de verdeel. des Rijks in kiesdistr., 561; - in April en Mei der *eerste* afd. *lid*, en *lid* der *Comm.* voor de *Verzoekschr.*, 657 (brengt rapp. uit, 826, 828); — *lid* eener *comm. tot onderz.* van *regeringsbescheiden:* Inlichtingen op een adres van M. S. v. d. Tol, 7; - Stukken wegens het aftappen van water op de Maas en Zuid-Willemsvaart, 655; = gezonden naar den Koning, 221 (brengt verslag uit, 267); — stemopnemer, 215.
Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegroot. voor 1856, Hoofdst. III, 2de afd., art. 6 (Tract. enz. van consulaten), 121, 122; Hoofdst. VI, onder-art. 20 (Traetem. en toelagen voor opper-rabbijnen enz.), 257; — *het opmaken van twee nominatien* voor den Hoogen Raad, 219; — *het voorstel* van den hr. Elout van Soeterwoude, 11 Dec., 386.

Opcenten als equivalent voor afschaffing van gemaal-aceijns en tonnegeld. (Verhooging van) II. 11, 478; B. 246; - Beschouwing over de al of niet wenschelijkheid daarvan, I. 54, 63, 71, 72, 74; II. 479[1], 483; B. 170, 246-248; Ook met betrekking tot de wet van 13 Julij 1855, B. 171, 246; - Beschouwingen over de gedeeltelijke intrekking van het regeringsvoorstel daaromtr., I. 54, 63, 71, 72, 74, 75, 77, 80[3-4]; II. 478, 483, 484, 488, 490, 504.

Openbaar ministerie. Zie Regterlijke magt.

Openingsrede en Adres van Antwoord. (I)
Openingsrede, uitgesproken 17 Sept. 1855, Vereenigde zitt.; — Commissie tot ontvangst en uitgeleide van den Koning, id.
I. Bij de Eerste Kamer, voorstel tot het beantwoorden der troonrede, 4; - Comm. tot het ontwerpen van een adres van antwoord, 5; - *Ontwerp-adres van antw. ter tafel gebragt, 5; - Gewijz. ontw. medegedeeld, 5-6; — Beraadsl. 20 Sept., 7-12[2]; - Aann. met algem. (25) stemmen; — Benoem. der comm. tot aanbieding aan Z. M., 12; - Rapp. der comm. met het weder-antwoord des Konings bij de aanbieding, 13.
II. Bij de Tweede Kamer, comm. tot het ontwerpen van een adres van antwoord, 8; - *Ontwerp-adres ter tafel gebragt, 22 Sept. 1855; b. 13: - Gewijzigd ontwerp, 22 Sept., 13; — Beraadsl. 24 Sept., 15-30[2]; - Aann. met algem. (55) stemmen, 22 Sept.; - Benoem. der comm. tot aanbieding aan Z. M., 29; - Rapp. der comm. en weder-antwoord des Konings bij de aanbieding, 31.

Orde van werkzaamheden. (Vaststelling van de)
I. In de Eerste Kamer, 4, 5, 14, 17, 20, 21, 36, 42, 45, 102, 112; - Ber. over die vaststelling, 5, 36, 42-43, 45.
II. In de Tweede Kamer, 12, 13, 49, 52, 54, 147, 169, 176, 177, 213, 309, 343, 517, 560, 616, 632, 657, 675, 733, 757, 804, 828, 833, 834, 839; - Ber. over die vaststelling, 12, 512, 828.

Organieke wetten. (Verklaring van de Regering omtrent de herziening der) II. 885, 886.

Oudermeulen, lid der Eerste Kamer voor de provincie Noordholland. (F. van der)
I. Is, in Sept. 1855 der *tweede* afd. *lid*, 4: *voorzitter* 5; *lid* der *comm.* voor het *adres van antw.*, 5; - in Dec. der *derde* afd. *lid*, 14; *rapptr.* voor de w. o.: Inkoop en amortis. v. schuld; Regeling van het fonds voortspruitende uit kooppr. van domeinen voor 1855; Wijzig. en verhoog. van hoofdst. X*B* der Staatsbegr. voor 1854; Verhoog. van hoofdst. IX*B* der Staatsbegr. voor 1855 (Postkantoor te Amsterdam), 19; - in April 1856 der *eerste* afd. *lid*, 98; *rapptr.* voor de w. o.: Onteigening van perceelen te Rotterdam; Verhoog. van hoofdst. V der Staatsbegr. voor 1856, b. 101; — *lid* eener *comm.* gezonden naar den Koning, 12; = tot in- en uitgeleide van den Minister (Vereen. zitting, 5 Julij 1856); — Volgens kennisgeving afwezend, 23.
Spreekt bij de beraadsl. over het *adres van antwoord*, par. 3, b. 8, 9.

Overeenkomst. Zie Boosdoeners. Consulaire agenten. Handel.

Overlaten. (Stelsel van) II. 173, 174, 479[3].

Overschrijvingen uit de posten van onvoorziene uitgaven. Bedrag daarvan in 1852, II. 38, B. 129-134, 146; - In hoe verre geoorloofd, II. 38, 55, 58; - Geschiedenis der overschrijvingen, 57.

Overijssel. Zie Belastingen.

Padie of padi (rijst in doppen) B. 362.

Pahud, *Minister van Kolonien*, tot 30 Dec. 1855. (Chs. F.)
I. Spreekt in de Eerste Kamer bij de beraadsl. over het *adres van antwoord*, par. 3, b. 10; — *wets-ontwerp*, Staatsbegr. voor 1856, hoofdst. IX*A*, 94.
II. Spreekt in de Tweede Kamer bij de beraadsl. over het *adres van antwoord*, par. 5, b. 20: par. 6, b. 30[1]; par. 7, b. 30[1], 30[2]; par. 11, b. 30[2]; — *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1856, hoofdst. VIII, algem. ber., 298, 298[4]; Hoofdst. XI, alg. ber., 356, 370[1], 370[4], 394[2], 408[1]; - Vaststelling der Middelen voor 1856, n°. 2 van n°. 11 van art. 1 (Buitengew. bijdrage tot herstel der marine) 508; — *conclusie van rapp. op regeringsverslagen:* Nadere inlichtingen op het verslag over de W. I. van 1851, b. 236[1], 236[2]; — *voorstellen van leden:* van den heer Elout v. Soeterwoude 11 Dec., 394[1].

Pakketvaart. Zie Indie. (Ned.). Kolonien (W. I.)

Pallandt van Waardenburg en Neerijnen, lid der Eerste Kamer voor de provincie Gelderland. (Jhr. H. W. baron van Aylva van)
I. Is in Sept. 1855 der *derde* afd. *lid*, 4; *voorzitter*, 5; - *lid* der *comm.* voor het *adres van antwoord*, 5; - in Dec. der *vierde* afd. *lid*, 14; *onder-voorz.*, 17; *rapptr.* voor de w. o.: Hoofdst. V en VII der Staatsbegr. voor 1856, b. 29; - in April *derzelfde* afd. *lid*, 98; *rapptr.* voor de w. o.: Verhoog. van hoofdst. VII der Staatsbegr. voor 1855 (Pensioenen); Naturalisatie van L. Meijer en zeven anderen, 101; Id. van G. Challenger en negen anderen; Id. van J. P. Grimm en vier anderen; Verlenging voor Amsterdam van den bij art. 291 der gemeentewet gestelden termijn, 107; — *lid* eener *comm.* gezonden naar den Koning, 12; = tot *onderzoek* van *geloofsbrieven*, 98 (brengt versl. uit, 101).
Spreekt bij de beraadsl. over het *wets-ontwerp* Wijziging van hoofdst. V der Staatsbegroot. voor 1855 (Subsidien) 69.

Panden. Zie Leening. (Banken van)

Pandjeshuizen. Zie Leening. (Banken van)

Papier. (Onderzoek in de kolonien naar nieuwe grondstoffen voor) B. 368.

Papierfabrieken gebruiken aardappelenmeel als hulpstof, II. 404-405.

Paramaribo. Zie Suriname.

Parochiaal kerkbesturen en parochiale indeeling der diocesen. Regtspersoonlijkheid van kerkgemeenten; Oprigt. van *parochien;* (Reglementen van) I. 53, 59; II. 258-261.

Pasmunt voor N. Indie. (XLIX. Voorstel van de HH. Dullert en Blaupot ten Cate, tot het houden eener enquête omtrent de aanbesteding der levering van muntplaatjes voor de koperen)
II. Ingekomen bij de Tweede Kamer 11 Dec. 1855, b. 371; — Geleidende miss. 10 Dec.; - Voorstel en Mem. van toel., 371-372; - Ingetrokken 11 Dec. 1855, b. 386.

Pasmunt voor N. Indie. (L. Voorstel van den heer van Hoëvell, tot het houden eener enquête omtrent de aanbesteding der levering van muntplaatjes voor de koperen)
II. Ingekomen bij de Tweede Kamer 12 Dec. 1855, b. 395; — Voorstel en Mem. van toel., 395-396; — Benoem. der comm. van rapptrs, 409; - Voorl. versl. der comm. 14 Dec., B. 400-402; — Mem. van beantw. 26 Dec., B. 434-441; — Eindversl. der comm. 29 Dec., B. 441 (uitgebr. 5 Feb. 1856, b. 517); — Ber. over het voorstel 7 en 8 Feb., 520-547; - Algem. ber., 520-546; - Ber. over het voorstel van den heer Dommer v. Poldersveldt, tot het bijvoegen van een vijfde punt van onderzoek, 546-547; - Verwerping van het voorstel met 37 tegen 17 stemmen, 8 Feb. 1856, b. 547.

——— (Koperen) De levering hier aanbesteed bij onderaanneming uit Engeland plaats hebbende, B. 1684, 242. Zie verder Muntplaatjes. Muntwezen.

Paspoort van Grijpskerke, lid der Eerste Kamer voor de provincie Zeeland. (Jhr. mr. M. C.)
I. Is in Sept. 1855 der *vierde* afd. *lid*, 4; - in Dec. der *tweede* afd. *lid*, 14; *rapptr.* voor de w. o.: Bekrachtiging van prov. belastingen; Vermindering der regten op de granen en andere levensmiddelen, 36; Wijzig. van hoofdst. V der Staatsuitgaven voor 1855 (Subsidien) 39; - in April der *vierde* afd. *lid*, 98; — volgens kennisgeving afwezend, 4, 97.
Spreekt bij de beraadsl. over *de vraag over de al of niet aftreding van den heer de Vos van Steenwijk*, 34.

Passagiers. Zie Koopvaardijschippers.

Passagierswet. (Noodzakelijkheid eener) B. 772.

Pastoralia. (Inkomen van predikanten uit) B. 371.

Patentregt. Wenschelijkheid eener herziening, I. 55, 63, 95-96; II. 485, 498, 501; B. 172, 248-249; — Al of niet ongelijke drukking, 95-96.

Patronaat. Zie Armen-instellingen.

Paveljoen. Zie Haarlem.

Pensioenen, gratificatien en wachtgelden, I. 49, 55; II. 89, 90; B. 4, 5, 7, 13, 22, 25, 33, 38, 39, 148, 150, 151, 159, 164, 168, 195, 196, 198, 212, 222-223, 235, 236, 243, 277-278, 279; = Kerkelijke, I. 52, 59, 117; II. 257, 258, 317; 642; B. 571, 607-608. Zie Manden. Staatsbegrooting. = (Militaire) I. 54, 62; II. 355; = (Oost-Indische) B. 688. Zie verder Loodsen. Onderwijzers. = (Reversibiliteit der) B. 313.

Pensioenfonds voor burgerlijke ambtenaren over 1853. (XXII. * Rekening van ontvang en uitgaaf wegens het)
II. Ingekom. in de Tweede Kamer 25 Sept. 1855, b. 31; — Missive van den Min. van Finantien 21 Sept., B. 138; — Ben. eener comm. tot onderzoek, 31; - Verslag der comm., 9 Feb., B. 488-490 (uitgebr. 9 Febr., 560); - Aann. der concl. zonder ber. en zonder hoofdelijke stemming 7 Maart 1856, b. 619.

——— voor burgerlijke ambtenaren over het dienstjaar 1856. (XXXI. Wets-ontwerp tot regeling der ontvangsten en uitgaven van het)
II. Ingekom. bij de Tweede Kamer 25 Sept. 1855, b. 31; — Kon. boods. 24 Sept.; - Ontw van wet; - Mem. van toel.; - * Uitgew. en toel. staat; - Opgave der bezittingen van het fonds op 15 Aug. 1855, B. 137-138; — Ben. der comm. van rapptrs., 37; — Eindversl. der comm. Nov., B. 277-278 (uitgebr. 13 Nov., 54; — Aann. zonder ber. met algem. (49) stemmen, 29 Nov., 223.
I. Ingekomen bij de Eerste Kamer 12 Dec. 1855, b. 14; — Ben. der comm. van rapptrs., 19; - Versl. der comm. 14 Dec., 20 (uitgebr. id., 20); — Aann. van het wets-ontw. zonder ber. met algem. (28) stemmen, 17 Dec. 1855, b. 23.
De wet is vastgesteld 18 Dec. 1855 (*Staatsblad* nº. 175).

——— voor weduwen en weezen der officieren van de landmagt, II. 348-350.

Personele belasting. Wenschelijkheid eener herziening, I. 55, 63, 95-96; II. 478, 484, 498, 501; B. 172, 248-249; — Al of niet ongelijke drukking, I. 95-96; = op de vrouwelijke dienstboden, II. 498, 502.

Philipse, lid der Eerste Kamer voor de provincie Zuidholland. (Mr. J. A.)
Is belast met het beleid der vereenigde zittingen van 17 Sept. 1855 en 5 Julij 1856. Zie Openingsrede en Sluitingsrede.
I. Is gedur. het zittingjaar *Voorzitter* der Kamer, 3; - aanvaardt het voorzitterschap, 3; — *lid* der *Huishoudel. commissie*, 5; — aan het hoofd eener commissie gezonden naar den Koning, 7; - doet verslag, 13.
Geeft kennis van: A. *Ingekomen stukken:* Koninkl. besluiten,

3, 4, 13; - wets-ontwerpen, 14, 17, 24, 29, 98, 101; en van daarop uitgebragte verslagen, 17, 20, 21, 36, 102; - regeringsbescheiden, 4, 13, 48, 97; - missives van ministers, 4, 13, 14, 21, 97-98; id. van leden der Kamer, 4, 13, 17, 21, 23, 29, 97; id. van den Directeur van het Kabinet des Konings, 4, 97; id. van Gedep. Staten van provincien, 4; - verzoekschriften, 14, 29, 98, 101; - geloofsbrieven van nieuw benoemde leden, 98; - boekwerken enz., 4, 7, 13, 21, 23, 39, 97; — B. *Gedane benoemingen door de afdeelingen:* voorzitters en ondervoorzitters, 5, 17, 101; - leden der comm. van redactie voor het adres van antwoord, 5; - rapptrs. voor w. o., 17, 19, 21, 29, 36, 39, 101, 107.
Benoemt commissien: voor de verzoekschriften, 14; - voor de stenographie, 7; - tot onderzoek van geloofsbrieven, 98; - tot aanbieding van het adres van antwoord, 7; zie ook Openingsrede en Sluitingsrede.
Spreekt bij de beraadsl. over *het adres van antwoord*, 10, 11; - *de vraag over de al of niet aftreding* van den hr. de Vos van Steenwijk, 34; - *de orde van werkzaamheden*, 14, 36, 42, 45; - *voorstellen van leden:* der HH. d'Ablaing van Giessenburg, 28 Dec., 67; van Swinderen, 5 Mei, 111, 112.
Doet voorstellen: tot *het beantwoorden* der troonrede, 4; - tot *het regelen* der orde van werkzaamheden, 5, 29, 42, 45, 102; - tot *het verdagen* der zitting, 74, 111.
Beantwoordt den heer Cost Jordens, betrekk. *de raming der behoeften* van de Kamer, 119.

Poel, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Dordrecht. (Mr. J. D. van der)
II. Is in Sept. en Oct. 1855 der *vierde* afd. *lid*, 8; *rapptr.* voor de w. o.: Wijzig. der hoofdst. IV der Staatsbegroot. 1854 en 1855; Begrooting der Landsdr. voor 1856, b. 51; Regeling der Banken van Leening, 53; - in Nov. en Dec. der *eerste* afd. *lid*, 127; *rapptr.* voor de w. o.: tot Inkoop en amortis. van nation. renteg. schuld en tot Regeling van het fonds voortspruit. uit koopprijzen van domeinen 1855, b. 163; - in Feb. en Maart 1856 der *vierde* afd. *lid*, 517; - in April der *derde* afd. *lid* en *lid* der *comm.* voor de *verzoekschriften*, 657; *voorz.* der comm., 670; (brengt rapp. uit, 670-671, 691, 710-711, 757, 806-807, 826 [verbet., 850] 836-837, 847-848, 891-894 [verbet., 12 van het register]); *rapptr.* voor de w. o.: Wijzig. van hoofdst. IX *B* der Staatsbegr. voor 1856, b. 660; Afwijking van de bij de wet ten aanzien van plaatsel. belastingen gestelde regels, 839; — *lid* eener *comm. tot onderz.* van *regeringsbescheiden:* Inlichtingen op een adres van M. S. v. d. Tol, 7; = gezonden naar den Koning, 4; — stemopnemer, 3, 878.

Polderbesturen, belast met het onderhoud van waterkeeringen en oeververdediging, I. 64, 80[2]; II. 185, 189[1], 460, 466, 467, 472, 479[3]. — Zie verder op de namen der polders of gemeenten.

Polders. Jurisprudentie, Reglementen. = (Vereeniging van) II. 167, 168, 176[2]; = in Zeeland (Calamiteuse) I. 43; B. 155, 204.

Politie. Kosten, B. 7, 32, 167, 233; - Werking der regeling, II. 126, 128; - Verband tusschen de algemeene en plaatselijke, I. 82; II. 137, 138; B. 151, 196; - Opdragt aan de procureurs-generaal van het directeurschap, II. 126, 128; = (Commissarissen van) II. 127, 128, 129, 130, 131[1]; — Vergoeding van kosten betrekkelijk de hulpmarechaussée of militaire magt aan de gemeenten, B. 151, 197; = Geheime correspondentiegelden voor B. 151, 197; = ten platten lande, II. 137, 138.

Politiek. Zie Ministerie. Nederland.

Politieke uitzetting. (Regt van) Zie de Geest.

Poorter, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict 's Hertogenbosch. (Dr. J. H. H. de)
II. Is, in Sept. en Oct. 1855 der *tweede* afd. *lid*, 8; *rapptr.* voor de w. o.: Natural. van J. F. Heckler en 29 anderen, 37; Voltooijing van het postkantoor te Amsterdam, 49; - in Nov. en Dec. *derzelfde* afd. *lid* en *lid* der *comm.* voor de *verzoekschriften*, 127 (brengt verslagen uit, 357, 406-407); - in Febr. en Maart 1856 der *vijfde* afd. *lid* en *lid* der *comm.* voor de *verzoekschriften*, 517 (brengt verslagen uit, 601-602, 604-605); - in April en Mei der *vierde* afd. *lid* en *lid* der *comm.* voor de *verzoekschriften*, 657 (brengt verslagen uit, 758-759, 807-808, 849-850); *rapptr.* voor de w. o.: Natural. van G. Challenger en 9 anderen en J. P. Grimm en 4 anderen; 825; — *lid* eener *comm. tot onderzoek* van *regeringsbescheiden:* Rekening over het pensioenfonds; Arbeid der gevangenen; Verstrekkingen van Marine en Oorlog; Koopprijzen van domeinen; Bakengelden en Droogmaking van het Haarlemmer-meer, 31; = gezonden naar den Koning, 221.
Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1856, Hoofdst. V, onder-art. 52 (Subsidien aan de prov. comm. van geneeskundig onderzoek en toevoorzigt) 157; onder-art. 70 (Verbetering aan rivieren enz.) 174, 175; Hoofdst. IX *B*, algem.

ber., 306; 9de afd. (Kosten van adminis. der posterijen) 316; Hoofdst. XI, algem. ber., 356, 365 (verbet., 394); - Aanvulling der wet op het binnenl. gedistill., algem. ber., 413; - Vaststelling der middelen voor 1856, algem. ber., 478; N°. 4 van n°. 1 (Staats-loterij) 506, 507; - Inkoop en amort. van schuld, 640; - Banken van Leening, art. 28, b. 752, 753; — *conclusie van rapp. op verzoekschriften*, 850; — *voorstellen van leden:* dat van den heer Elout van Soeterwoude, 11 Dec., 379.

Doet *voorstellen* tot: het houden van avondzitting, 213, 427 (ingetrokken, 427) 479; - het wijzigen van onder-art. 70 van hoofdst. V, b. 174; - het *interpelleren* van den Min. van Finant., betrekkelijk het niet spoedig in werking brengen van de wet tot amort. van schuld, 753 (interpellatie 22 April, 797, 798); - het wijzigen van de concl. van rapporten op verzoekschriften, 890.

Verlangt de stemming w. o. Droog dok te Willemsoord, art. 1, b. 823, (ingetrokken, 823).

Postkantoor te Amsterdam. Gelden noodig tot voltooijing, I. 87; B. 139-140, 173, 279, 313; = (Totaal bedrag voor het) I. 24. — Zie verder Staatsuitgaven.

Postmeesters en de hun te verleenen schadeloosstelling, II. 312, 314, 326[1], 326[3]; B. 168, 235.

Postwezen en brievenposterij. Kosten, B. 33, 168, 173, 192; - Overschrijving van posten op de begrooting, I. 54, 61; — naar de noordelijke provincien, II. 313, 326[3]; - Aanbesteding van brievenvervoer, II. 314, 316, 326[3-4]; - Uitbreiding, B. 34-37; - Opbrengst en raming voor later, B. 43, 48[2], 234-235; - Ambtenaren, II. 312, 314, 316, 326[1], 326[3]; - Ontvreemding van brieven en geldswaarde, II. 312, 314, 316, 326[1], 3264; B. 168, 234; - Gebrek aan activiteit, B. 168, 234; - Bestellingen op Zondag, II. 312, 315, 316, 326[1], 326[3]; - Bureaux ambulants, B. 168, 235; - Bureaux in verband met telegraphen, I. 84, 87; II. 313, 315, 326[2-3]; - Postzegels voor gedrukte stukken, II. 314, 326[2]; B. 168, 235; - Buitenlandsche postzegels, II. 313, 326[2]; - Stempels, I. 54, 61; II. 313, 315, 326[2], 326[3]; - Verzending van brieven met pakjes door particulieren, II. 311, 313, 326[1-2]; — Porten: Vrijdom voor nieuwspapieren, tijdschriften, boeken, II. 312, 314, 326[1], 326[3]; Id. voor brieven, II. 312, 314, 326[3]; - Droit de boîte, II. 312, 315, 326[1], 326[3]; - Vermindering van port bij buitenl. correspond., II. 313, 326[2]; - Rebuten, I. 54, 61; II. 312, 326[2]; - Aangeteekende brieven, I. 54, 61; II. 316, 3264; = in West-Indie, B. 849.

Predikanten. Zie Kerkelijke pensioenen. Leeraren.

Premien. (Afschaffing van) B. 167, 233, 370, 393, 567, 804; = voor het vangen en dooden van schadelijk gedierte, II. 144, 148[3]; B. 533, 534, 537; = voor de opzieners der jagt, I. 86, 88. Zie Ambtenaren.

Prinsen van het Koninklijk Huis in den Raad van State, B. 831.

Procedures in zake van domeingoederen in 1852, II. 56, 57, 59; B. 132.

Procureurs. Zie Regterlijke magt.

Provinciale Staten. (Kiezers voor de leden der) B. 421; - Hunne verkiezing, B. 793.

——— uitgaven voor meer dan één jaar. (Bedenkingen tegen eene aanvraag van middelen tot dekking van) B. 354; I. 43.

Provincien. Kosten, 8-9; - Vermeerdering der kosten van het bestuur, B. 161, 199.

Pruissen. (Bewaking der grenzen van de zijde van) - Entrepôts aldaar op te rigten; - Pruissisch grenstractaat, II. 308, 310[5].

Purmerende. Zie Gemeentewet.

Quarantaine. (Verordeningen op de) II. 292, B. 387.

Raad van State. Kosten, B. 3; - Wenschelijkheid eener spoedige indiening van een wets-ontw. tot regeling daarvan I. 50, 57; B. 146, 194; - Opdragt der administrative regtsmagt aan dat collegie, I. 79, 80[6], 82; B. 832, 833-834.

——— (CII. Wets-ontwerp tot regeling der zamenstelling en bevoegdheid van den)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, Kon. boods., 5 Junij 1856, - Ontw. van wet; - Mem. van toelicht., B. 828-835.

Het onderzoek in de afdeelingen heeft niet plaats gehad.

——— (Wets-ontwerp tot regeling der zamenstelling van den) B. 828-830, 831-833; - De raad zelf, B. 828, 831-833; - Getal der leden, B. 831-832; - Bevoegdheid, B. 830, 833-835; - Werkzaamheden, B. 830, 831, 833-834; - Regeling, B. 830, 834-835; - Verdediging van wets-ontwerpen, B. 831, 834; - Verband met de Ministers, B. 831, 834; - Ambtenaren bij den Raad, B. 829, 833; - Overgangsbepalingen, B. 830, 835. — Zie verder Koloniale aangelegenheden. Ministers. Prinsen. Staatsraden. Wets-ontwerpen.

Raad van tucht voor schepen, II. 715, B. 408, 479.

Raden van gezondheid. (Voorstel van den heer Wintgens tot instelling van plaatselijke) [NB. Het voorstel, voorkomende op blz. 69, 223, 460, 559 en 566 der Bijl. van den vorigen jaargang, werd in de zitting van $18^{54}/_{55}$ niet afgedaan.]

II. Besluit in de Tweede Kamer genomen tot hervatting der werkzaamheden van dit voorstel, 12, - (XIV.) Verslag der comm. van rapptrs. tot het houden van een nader onderzoek in de afdeel., B. 350; — Benoeming van een nieuw lid voor de comm. van rapptrs., 583; — Eindverslag der comm., 11 Maart, B. 580 (uitgebr. 13 Maart, 647); — Nota van nadere wijzigingen in het voorstel, B. 605; — Beraadsl. 19 en 21 April, 770-792; - Alg. ber., 770-792; - Verwerping van art. 1 zonder beraadsl. met 29 tegen 22 stemmen, 792; - Intrekking van het voorstel door den voorsteller, 21 April, 792.

——— (Voorstel van den heer Wintgens omtrent de aanstelling van plaatselijke) II. 770-792; B. 580; - Onvolledigheid van het voorstel, II. 772, 782, 785; = Personeel voor de) II. 772, 775; = Adviserende ligchamen, II. 772, 782, 788; = (Gemeentebesturen al of niet bevoegd tot instelling van) II. 775, 776, 784; = en de commissien van geneeskundig toezigt, II. 775, 780, 788, 791, 792.

Raders. (Aanvrage om grond in Suriname tot ontginning door Nederlanders, gedaan door R. F. baron van) B. 322, 491, 540, 686, 687.

Rappard, *Minister voor de Hervormde en andere Eerediensten; behalve die der Roomsch-katholijke.* (Jhr. mr. A. G. A. Ridder van)

I. Spreekt in de Eerste Kamer bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegrooting voor 1856, Hoofdst. VI, 89, 90.

II. Spreekt in de Tweede Kamer bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1856, Hoofdst. VI, onder-art. 20 (Tractementen en toelagen voor opper-rabbijnen enz.) 257; afd. IV (Pensioenen en wachtgelden) 258.

Rappard, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Amersfoort. (Jhr. mr. W. L. F. C. ridder van)

II. Is, in Sept. en Oct. 1855 der *derde* afd. *lid*, 8; - in Nov. en Dec. *derzelfde* afd. *lid* en *voorzitter*, 127; *rapptr.* voor de w. o.: Inkoop en amort. van nat. renteg. schuld; en tot regel. v. h. fonds voortspruitende uit koopprijzen van domeinen, 1855, b. 163; - in Feb. en Maart der *vijfde* afd. *lid* en *voorz.*, 517; *rapptr.* voor de w. o.: Inkoop en amort. van schuld; Verhoog. van hoofdst. VII der Staatsbegr. voor 1856, b. 632; - in April en Mei der *derde* afd. *lid*, 657; *rapptr.* voor het w. o. Verjaring van coupons, 826; — *lid* eener *comm. tot onderzoek van regeringsbescheiden:* Staatsreken. over 1852 (in het vorig jaar niet afgedaan), [brengt verslag uit 25 Sept. 1855, b. 36]; - Inlicht. op een adres uit Kockengen, 47; - Rekening van het fonds van kolonisatie van behoeftigen in de Maats. van Weldadigheid, 635; — *derde candidaat* voor het voorzitterschap, 4; — volgens kennisgeving afwezend, 6, 59.

Spreekt bij beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegrooting voor 1856, algem. ber., 64-66, 88[1]; Hoofdst. V, onder-art. 79 (Subsidien aan besturen, maatschappijen en instellingen enz.) 187; Hoofdst. IX *A*, onder-art. 15 (Amort. en aflossing van nat. renteg. schuld) 301; - Aanvull. der wet op het binnenl. gedistill., art. 3, b. 424, 425; art. 5, b. 432, 434; art. 14, b. 442; - Vaststelling der middelen voor 1856, algem. ber., 502; N°. 11 van art. 1 (Uitkeeringen uit de geldmiddelen van 's Rijks overzeesche bezitt.) 507; — *de conclusie* van *rapporten* op *regeringsbescheiden:* Staatsreken. over 1852, b. 56-58; - Nadere inlicht. op het adres van A. de Rooij, 555, 556, 557; - Id. van den kerkeraad van Kockengen, 647; = *verzoekschriften*, 496; — *benoeming eener comm. omtrent de zaak van het Zwolsche diep*, 878; — *de vraag over de al of niet toelating van den heer Bots*, 32, 34, 35; — *het opmaken van twee nominatien voor den Hoogen Raad*, 219; — *voorstellen van leden:* der HH. van Hoëvell, tot het houden eener enquête, 546, 547; - Dullert, van 9 Feb. 1856, b. 560; - Rochussen, tot het houden eener enquête, 568; - van Lennep, betrekk. de Staatsloterij, 620.

Doet *voorstellen* in de behandeling der zaak van den heer Bots, 25 Sept., 35; - tot uitlegging van artt. 92 en 93 van het Regl. van Orde, 219; - het houden van avondzitt., 386, 496; - tot *wijzig.* van w. o.: onder-art. 15 van hoofdst. IX *A* (Amort. en afloss. van renteg. nat. schuld) 299; N°. 11 van art. 1 van de wet op de Middelen voor 1856, b. 508; - de concl. van het rapp. omtrent de nadere inlicht. op het adres v. A. de Rooij, 555.

Reede van Oudtshoorn, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Amersfoort. (Mr. J. F. baron van)

II. Is in Sept. en Oct. 1855 der *eerste* afd. *lid*, 8; *rapptr.*

voor de w. o.: Wijzig. van hoofdst. IV der Staatsbegr. 1854, b. 37; Wijzig. en verhoog. van hoofdst. IX *B* der begr. 1854, b. 51; Bekracht. van prov. belast., 51; Bepalingen omtrent den tijdelijken opslag van meel, 53; - in Nov. en Dec. der *vierde* afd. *lid*; — *lid* der *comm.* voor de *verzoekschr.*; 127 (brengt verslagen uit, 393-394, 623); - in Febr. en Maart 1856 der *derde* afd. *lid*, 517; *rapptr.* voor de w. o.: Verhoog. der begroot. wegens den arbeid der gevangenen, 616; Doortogt en vertrek van landverhuizende personen, 632; - in April en Mei *derzelfde* afd. *lid*, 657; — *lid* eener *comm. tot onderzoek* van *regeringsbescheiden:* Verslag wegens de algem. begroot. van Staats-inkomsten en uitgaven over 1853 en 1854, b. 520; - Inlichtingen op het adres van P. Manden, 655; - Id. van Schröder, te Kockengen, 747; = gezonden naar den Koning, 54; — stemopnemer, 54.

Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegroot. voor 1856, Hoofdst. IV, algem. ber., 125, 126; onder- art. 13 (Tractementen en toelagen aan de auditeurs-militair in de prov. kommandementen) 137; Hoofdst. V, onder-art. 85 (Tractem. en verdere belooningen der hoogleeraren enz. te Utrecht) 247; - Verhoog. van hoofdst. V der Staatsbegr. voor 1855 (Subsidien) algem. ber., 462; - Vaststell. der middelen voor 1856, algem. ber., 479[1-2] (verbet. 513); — *de concl. van rapp. op regeringsverslagen:* Inlichtingen op het adres van den kerkeraad van Kockengen, 642; — *voorstellen van leden:* van den heer Wintgens, tot instelling van plaatselijke raden van gezondheid, alg. ber., 776.

Reeders. Zie Koopvaardijschippers.

Reenen, *Minister van Binnenlandsche Zaken*, tot 1 Julij 1856. (Mr. G. C. J. van)

I. Spreekt in de Eerste Kamer, bij de beraadsl. over: 1°. *de vraag over de al of niet aftreding* van den hr. de Vos van Steenwijk, 35; — 2°. *wets-ontwerpen:* Verhooging van hoofdst. V der Staatsbegr. voor 1855 (Subsidie aan de Maatsch. van Weldad.), 40, 41; - Wijziging van hoofdst. V der Staatsbegr. voor 1855 (Subsidien), 80[1], 80[2]; - Staatsbegr. voor 1856, Hoofdst. V, b. 87, 89; - Verlenging voor Amsterdam van den in art. 291 der gemeentewet gestelden termijn, 118.

II. Spreekt in de Tweede Kamer, bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegroot. voor 1856, Hoofdst. V, algem. ber., 148[7-8], 162[3]; 3de afd. (Nationale militie en schutterijen), 162[4]; 4de afd. (Medische politie), 162[4]; onder-art. 52 (Subsidien aan de provinc. comm. van geneesk. onderz. en toevoorzigt), 162[5]; 5de afd. (Verdere uitgaven betrekk. het binnenl. bestuur), 176[1]; 6de afd. (Waterstaat en publ. werken), 176[1-3]; onder-art. 70 (Verbet. der rivieren), 176[3], 176[4]; onder-art. 73 (Onderhoud, herstelling enz. aan bruggen en wegen), 189[1]; onder-art. 74 (Verbet. enz. aan kanalen), 189[1]; onder-art. 79 (Subsidie aan besturen, maatschappijen en instell.), 189[1-3]; 7de afd. (Onderwijs), 202[1-2]; (Hooger onderwijs) 202[2-3]; (Kon. acad. te Delft) 214[1], 237; (Lager onderwijs) 241, 243; onder-art. 82 (Tractementen der hoogleeraren te Leyden), 252[1]; onder-art. 83 (Subsidien voor de verzamel. en andere inrigtingen te Leyden), 252[2]; onder-art. 85 (Tract. der hoogleeraren te Utrecht), 252[2]; onder-art. 95[a] (voorgest. door den hr. van Hoëvell), 252[2]; onder-art. 122 (Voortzetting en voltooijing van het onderz. naar de geolog. gesteldheid van Nederland), 254; onder-art. 132 (Bijdrage voor behoeft. in de kolon. der Maatsch. van Weldadigh.), 254, 255; 12de afd. (Telegraphie), 255; artikel 2, b. 255; - Verhoog. v. hoofdst. V der Staatsbegr. voor 1855 (Subsidie aan de Maatsch. van Weldad.), 404; - Verhoog. van hoofdst. V der Staatsbegr. voor 1855 (Subsidien), alg. ber., 463, 466, 467, 724; art. 1, b. 479[3], 479[4]; - Banken van Leening, alg. ber., 724; art. 1, b. 726, 732[1]; art. 2, b. 732[1]; art. 3, b. 731[1], 746[1]; art. 4, b. 746[1]; art. 5, b. 746[1]; art. 6, b. 746[1]; art. 7, b. 746[2,4]; art. 12, b. 746[3]; art. 15, b. 746[3]; art. 19, b. 746[3]; art. 20, b. 746[3]; art. 23, b. 762[1]; art. 28, b. 762[2]; art. 32, b. 762[2]; art. 33, b. 762[2]; art. 34, b. 762[3], 778[1-3]; - Naturalisatie van L. C. Favier, 880; - Natural. van P. F. W. Göring, 880; - Verleng. voor Amsterdam van den in art. 291 der gemeentewet gestelden termijn, alg. ber., 883, 885, 886; — *concl. van rapp. op regeringsverslagen:* Nadere inlichtingen op het adres van A. de Rooij, 549, 558, 559; - Inlichtingen op het adres van Koekelis, 887, 888, 889; — *interpellatien:* der HH. v. Nispen v. Sevenaer, 15 Dec., 459; - Thorbecke, 13 Maart, 636, 638; — *de vraag over de toelating* van den hr. Bots, 32, 34-35; — *het voorstel* van den heer Rochussen, tot het houden eener enquête, 583.

Verandert bij de beraadsl. *de wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1856, hoofdst. V, onder-art. 82, b. 243; onder-artt. 90-91, b. 237; - Banken van Leening, art. 3, b. 730; - Naturalis. van P. F. W. Göring, 880.

Trekt in *het w. o.* Banken van Leening, 770.

Regeringsreglement in Nederlandsch Indie. (Werking van het) I. 8, 10; II, 16, 17, 19.

Registratie. Kosten van administratie en toezigt, B. 167, 232-234.

Registratieregten, de voorname bron van hooge proceskosten, B. 700, 810.

Reglement van Orde. Zie Kamer.

Regout, lid der Eerste Kamer voor de provincie Limburg. (P.)

I. Is, in Sept. 1855 der *derde* afd. *lid*, 4; - in Dec. der *tweede* afd. *lid*, 14; - in April 1856 der *derde* afd. *lid*, 98.

Spreekt bij de beraadsl. over het *wets-ontwerp:* Staatsbegrooting voor 1856, Hoofdst. III, 78.

Regtbanken (Arrondiss.-) en = van Koophandel. Zie Regterlijke magt.

Regterlijke collegien. Vergoeding van kleine onkosten en vaste toelagen, II. 125, 127, 128; B. 180; - Vacatures in afwachting der wet op de regterlijke organisatie niet te vervullen, B. 150.

——— magt. (Kosten der) Vermeerdering, B. 5, 6, 7.

——— magt en het beleid der justitie. (XXXVIII. Wets-ontwerp tot zamenstelling der)

II. Ingek. bij de Tweede Kamer, 13 Nov. 1855, b. 55; — Kon. boods.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., met vergelijking van het bedrag der kosten van den Hoogen Raad, de geregtshoven, de regtbanken en de kantongeregten volgens de wetten van 1827, 1835 en 1841, de begrooting van 1855 en het ontw. van wet, B. 281-297; - Nota van schrijf- en drukfeilen in het wets-ontw. en de mem. van toel., 355; — Ben. der comm. van rapptrs., 611; - Voorl. versl. der comm. van rapptrs., 22 April, B. 657-683.

Adressen betrekkelijk dit wets-ontwerp. Zie Adressen.

Het voorloopig verslag is onbeantwoord gebleven.

——— magt en beleid der justitie. (Voorgestelde organisatie der) Zamenstelling in het algemeen, B. 281-283, 287-291, 658, 662; - Id. in het bijzonder, B. 285, 294-296, 680; - Bezoldigingen, wachtgelden en personeel bij kantongeregten, regtbanken, provinciale hoven en Hoogen Raad, B. 286-287, 664, 668, 673, 674-675, 680-683; - Vestiging der regtbanken, B. 668; - Ambtenaren van het openbaar ministerie bij de kantongeregten, B. 664; - Afschaffing van de emolum. der kantonregters, B. 668; - Vacantie, B. 673; - Procureurs (al of niet behouden van) B. 812-813; - Regtbanken van koophandel, B. 662-663; - Militaire strafregtspleging, B. 663; - Finantiele uitkomsten, B. 664; — Beleid der justitie in burgerlijke zaken, B. 283-284, 291-292, 662, 666, 675; - Id. in strafzaken, B. 284, 292-293, 678-679; - Strafzaken (Beschouwingen over de opdragt van alle) aan de regtbanken, B. 661-662; - Regtsgeding in cassatie, B. 284-285, 293-294, 658-660, 679-680; - Cassatie-proces, B. 815-816; - Regtspraak in hooger beroep aan den Hoogen Raad op te dragen, B. 658-660, 677-678, 810, 815; - Bepalingen omtr. de regterlijke bevoegdheid en vatbaarheid der vonnissen voor hooger beroep, B. 663; - Hooger beroep ten criminele, B. 658, 660-661, 662, 668; - Strafvordering over te brengen van de rijks-advocaten op het openbaar ministerie, B. 665-666; - Openbaar ministerie (Opdragt, vertegenwoordiging van den staat in burgerlijke regtsgedingen) B. 666; - Afschaffing der concl. v. h. openb. minist. in burgerlijke zaken, B. 666-667; - Inrigting der provinciale geregtshoven, B. 658, 664; - Beregting der civile appellen door regtbanken of hoven, B. 662; - Uitbreiding der regtsmagt van de kantonregters, B. 675-677, 810, 811; - Aanvang-termijn van appel en verkorting-termijn voor het beroep der vonnissen van kantongeregten, B. 810; - Beteekenis der vonnissen, 810; - Opnemen der middelen in de acte van appel, B. 811; - Beslissing geschillen van procedure, B. 811; - Verkorten van de termijnen voor de dagvaarding van vreemdel., B. 810; - Appel van vonn. in Indie gewezen, B. 664.

Regtspraak en regtspleging in Nederl. Indie, II. 391, 394[3].

——— in de Nederl. kolonien over schepelingen, B. 408, 479.

Regtsvordering. (Herziening van het Wetboek van Burgerlijke) B. 699-700, 702-710, 809-818; - Beschouw. over afzonderlijke artt. 10, 66, 68, 81, 122-124, 133, 343,763; B. 701-702, 810-811; art. 56, B. 812; artt. 53 en 315; B. 813; artt. 141, 152, 200, 311, 413; B. 814; artt. 218, 248, 249; B. 815; artt. 858, 861, 862, 872, 874; B. 817.

Reinders, lid der Tweede Kamer voor het hoofd-kiesdistrict Zuidhorn. (G.)

II. Is, in Sept. en Oct. 1855 der *vierde* afd. *lid*, 8; - in Nov. en Dec. der *vierde* afd. *lid*, 127; - in Febr. en Maart 1856 der *tweede* afd. *lid*, 517; - in April en Mei der *tweede* afd. *lid*, 657; — *lid* eener *comm.* gezonden naar den Koning, 4; = *tot onderz.* van *regeringsbescheiden:* Verslag der comm. van liquidatie voor de zaken der voormalige wees- en momboirkamers tot 31 Dec. 1855, b. 568; - Rekening van het fonds van kolonisatie van behoeftigen in de Maatschappij van Weldadigheid, 635.

Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1856; Hoofdst. III, afd. 1, art. 1 (Tractem. en tafelgeld des Ministers) 101; Hoofdst. V, onder-art. 79 (Subsidien aan besturen, maatschappijen en instellingen enz.) 188; - Aanvulling der wet op het binnenl. gedistilleerd, art. 3, b. 424, 425; - Vaststelling der Middelen voor 1856, algem. ber., 491.

Doet voorstellen *tot wijzigen van wets-ontw.:* Hoofdst. III der Staatsbegr. voor 1855, 1e afd., art. 1 (Tractem. en tafelgeld des Ministers) 102; - Kieswet, met betrekking tot de provincie Groningen.

Reis- en verblijfkosten in 1854 zeer toegenomen, B. 313.

Rekenkamer. (XXV. Vervulling eener vacature ontstaan door het eervol ontslag van den heer J. P. van Mansvelt in de Algem.)

II. Missive der Rekenkamer aan de Tweede Kamer 4 Oct. 1855 (ingekom. 5 Oct., 45); - *Lijst van personen die bij de opmaking der nominatie in aanmerking wenschen te komen (de namen der sollicitanten komen voor op de blzz. 45, 48, 51); — Bepaling van den dag tot opmaking der nominatie, 49; - Opmaking der nominatie, 54; - Benoem. eener comm. tot aanbieding aan den Koning, 54, 55; - Versl. der comm., 77; — Mededeeling der benoem. van den heer mr. T. W. baron van Zuijlen van Nievelt tot lid, 109.

———— ingevolge art. 14 der wet van 5 Oct. 1841 (*Staatsbl.* no. 40) den Koning aangeboden wegens het resultaat harer werkzaamheden over 1854. (*LVII. Versl. door de Algem.)

II. Ingek. bij de Tweede Kamer, 5 Feb. 1856, b. 515; — Benoem. eener comm. tot onderzoek, 515.

De comm. heeft geen verslag uitgebragt.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 29 April, 97.

———— (Algemeene) Kosten, B. 3; - Groot aantal ambtenaren bij die inrigting, B. 147, 194. = (Toezigt over 's Rijks munt door de) II. 379; B. 438, 440. = (Wenschelijkheid der indiening van een wets-ontw. omtrent den werkkring der) I. 50, 57. = te laat aan de Staten-Gen. medegedeeld. (Laatst verslag van de) I. 73, 804.

Remonte-paarden voor het leger. (Wijze van aanschaffing van) I. 54, 62.

Revolutiegeest beschouwd en beoordeeld, II. 71-72; - Leger een waarborg daartegen, II. 330, 331, 343, 344, 345.

Rhemen van Rhemenshuizen, lid der Eerste Kamer voor de prov. Gelderland. (Jhr. mr. C. H. baron van)

I. Is in Sept. 1855 der *tweede* afd. *lid*, 4; in Dec. *derzelfde* afd. *lid*, 14; *rapptr.* voor de w. o.: Tijdelijke opslag van meel in entrepôt en andere bergplaatsen, 17; Natural. van J. F. Heckler en 29 anderen; Wijzig. van hoofdst. IV der Staatsbegr. voor 1854; Verhoog. van hoofdst. IV der Staatsbegr. voor 1855; Vaststell. van de begroot. der uitgaven wegens den arbeid der gevangenen over 1856; Regeling der ontvangsten en uitgaven van het Pensioenf. voor Burgerl. Ambt. over 1856, b. 19; - in April 1856 der *vierde* afd. *lid*, 98; *onder-voorzitter*, 101.

Rhijn (Neder-) en Lek. Werken aldaar, B. 201, 202, 399; - Kosten, B. 210.

Rhijnbrug. Zie Keulen.

Rhijndijk bij Doornenburg en Pannerden. Ondersteuning voor geleden schade te verleenen, II. 462, 468; B. 271. Zie verder Betuwe. (Over-)

Rhijnland. (Hoogheemraadschap van) Overname van stoomtuigen, B. 572, 573.

Rhijnmond. (Onderhandelingen met Pruissen over de digting van den ouden) I. 52, 58; II. 470, 4794.

Rhijnscheepvaart. Opheffing der regten, II. 91, 93, 96, 99, 799; B. 149, 650. = in betrekking tot den Rhijnspoorweg, II. 880; B. 650, 692,

Rhijnschippers. (Examen van) B. 106, 477.

Rhijnspoorweg en stand der werken aan de Pruissische zijde, en beschouwing van het tractaat rakende de aansluiting met het Duitsche spoorwegnet, I. 50, 75; II. 90, 95, 96, 99, 100, 101, 145, 1488; B. 149, 195; - Opening van den weg, II. 459; = in verband met de waterkeeringen in Over-Betuwe, II. 461, 462, 468; B. 358, 359, 398. = in verband met het entrepôt te Rotterdam, II. 880; B. 119, 652, 693.

Rijckevorsel Hz., lid der Eerste Kamer voor de provincie Zuidholland. (A. van)

I. Is, gedur. het zittingjaar *lid* der *comm.* voor de *stenogr.*, 7; - in Sept. 1855 der *tweede* afd. *lid*, 4; - in Dec. der *derde* afd. *lid*, 14; *ondervoorz.*, 17; *rapptr.* voor de w. o.: Wijziging van hoofdst. IV der Staatsbegr. voor 1854; Verhoog. van hoofdst. IV

der Staatsbegr. voor 1855; Vaststelling van de begr. der uitgaven wegens den arbeid der gevangenen over 1856; Regeling der ontv. en uitg. van het Pensioenfonds voor Burgerlijke Ambtenaren over het jaar 1856, b. 19; Vermindering der regten op de granen en andere levensmiddelen; Vaststelling der middelen voor 1856, b. 36; - in April der *tweede* afd. *lid*, 98; *rapptr.* voor de w. o.: Inkoop en amortis. van schuld; Huishouding en tucht op de koopvaardijs.; Tractaat met Oostenrijk; Verhoog. van hoofdst. VII der Staatsbegr. voor 1855 (Pensioenen); Naturalisatie van L. Meijer en 7 anderen, 101.

Spreekt bij de beraadsl. over het *adres van antwoord*, par. 3, b. 8, 9; par. 5, b. 11; — *wets-ontwerpen:* Verhooging van hoofdst. V der Staatsbegr. over 1855 (Subsidie aan de Maats. van Weldadigheid) 39; 41; - Wijzig. van hoofdst. V der begr. van staatsuitg. voor 1855 (Subsidien) 69; - Staatsbegr. voor 1856, algem. ber., 72, 75; Hoofdst. III, 77; Hoofdst. V, 84, 88; Hoofdst. VIII, 92; Hoofdst. IX *A*, 93; - Inkoop en amortis. van schuld, algem. ber., 108, 110; - Huishouding en tucht op de koopvaardijs., 115, 116, 117; - Wijzig. van hoofdst. IX *B* der Staatsbegr. voor 1856 (Entrepôt te Rotterdam) 118; — *voorstellen van leden:* van den heer van Swinderen, 5 Mei, 112.

Doet voorstellen *tot wijziging* van het adres van antw., 9.

Rijksadvocaten al of niet af te schaffen, B. 167, 233.

Rijkspolitie. (Wenschelijkheid van de wettelijke regeling der) I. 51, 57, 82.

Rijst. Regt van invoer, B. 361, 362.

Rivieren en waterwegen. Kosten van onderhoud en verbeteringen, II. 143, 144, 145, 147, 1487, 150, 1621, 1623, 181, 185, 460-477, 4793-9; B. 10, 13, 192, 199, 201-203; Id. van administratie, B. 33, 199; - Uitoefening van politie aldaar, B. 154-155, 203; = (Staat der) Dieze, B. 154, 203; Kanaal St. Andries, B. 199, 203; Noordhollandsch kanaal, B. 199; Geld. IJssel, B. 202; Holl. IJssel, B. 154, 199, 203; Maas, B. 202; Beneden-Maas, B. 154, 199; Boven-Maas, B. 155; Oude Merwede, B. 154, 201, 202; Neder-Rhijn en Lek, B. 201, 202; Waal, 201, 202; Zuid-Willemsvaart, B. 154, 204.

Rivierverbetering. (Stelsel der Regering tot) B. 358; Door de Kamer al of niet aangenomen, II. 143, 145, 1487; 149, 150, 1621; - Subsidien daarvoor te verleenen, II. 460-477, 4793-9.

Riviervisch. (Afschaffing van invoerregten op) B. 370.

Riviervisscherij. B. 532.

Rochussen, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Alkmaar. (J. J.)

II. Is in Sept. en Oct. 1855 der *tweede* afd. *lid*, 8; - in Nov. en Dec. der *eerste* afd. *lid*, 127; - in Feb. en Maart 1856 der *tweede* afd. *lid*, 517; - in April en Mei der *eerste* afd. *lid*, 657; *rapptr.* voor de w. o.: Wijzig. van hoofdst. IX *B* der Staatsbegr. voor 1856, b. 660; Afwijking van de bij de wet ten aanzien van plaatsel. belast. gestelde regels, 839; — *lid* eener *comm. tot onderzoek* van *regeringsverslagen:* Overeenk. met Frankrijk en Noord-Amerika tot toelating van consuls in O.-I., 7; - Verslag van het beheer van Nederl. Indie, 7; - Overeenk. met Zweden en Noorwegen, betrekkelijk de toelating van consul. agenten in de overz. bezitt., 516; - Overeenk. met Bremen, betrekk. de toelating van consul. agenten in O.-I., 631; — volgens kennisgeving afwezend, 631.

Spreekt bij de beraadsl. over *het adres van antwoord*, par. 5, b. 19; — *wets-ontwerpen:* Staatsbegroot. 1856, Hoofdst. III, algem. ber., 90-91, 100; afd. 1, art. 1 (Tractem. en tafelgeld des Ministers) 165; Hoofdst. V, onder-art. 70 (Verbeter. aan rivieren) 175; onder-art. 79 (Subs. aan besturen, maatschappijen en instellingen enz.) 188; afd. 7 (Onderwijs [Koninkl. Acad. te Delft]) 210; Hoofdst. VIII, alg. ber., 279, 282; afd. 6 (Personeel der zeemagt) 294; Hoofdst. IX *A*, onder-art. 15 (Amortis. en aflossing van renteg. nationale schuld) 300, 302, 303, 304; Hoofdst. XI, algem. ber., 373, 390; - Vermindering der regten op de granen en andere levensmiddelen, 405; - Aanvulling der wet op het binnenl. gedistilleerd, algem. ber., 413; art. 2, b. 423; art. 3, b. 425; art. 5, b. 432; art. 22, b. 448; art. 29, b. 456; art. 49, b. 458; - Verhooging van hoofdst. V der Staatsbegr. voor 1855 (Subsidien) alg. ber., 466; - Vaststelling der Middelen voor 1856, alg. ber., 483; lit. *a* van art. 1 (Grondlasten) 505; lit. *d* van art. 1 (Accijnsen) 505; no. 4 van art. 1 (Staatsloterij) 517; no. 2 van no. 11 van art. 1 (Buitengewone bijdrage tot herstel der Marine) 508, 510; - Huishouding en tucht op de koopvaardijs., art. 1, b. 678, 681; art. 6 (oud) 700; art. 27, b. 716, 717; - Banken van Leening, art. 34, b. 757, 763, 767, 769; - Handelsverdr. met Oostenrijk, algem. ber., 803; - Droog dok te Willemsoord, algem. ber., 822; — de *concl. van rapp. op verzoekschriften*, 321; — *voorstellen van leden:* die der HH. Groen van Prinsterer en van Hoëvell, 29 Nov., 232, 233; - Elout van Soeterwoude, 11 Dec.,

375, 383; - de Poorter, 17 Dec., 479; - van Hoëvell tot het houden eener enquête. 547; - zijn voorstel tot het houden eener enquête, 585, 586, 588[1-6]; - van Hoëvell betrekk. het misbruik van sterken drank, 587; - v. Lennep betrekk. de Staatsloterij, 620; — *interpellatie* van den heer van Hoëvell, 29 en 30 April, 859, 862, 876.

Doet voorstellen 1°. tot *het wijzigen der motie van orde* van de HH. Groen v. Prinsterer en v. Hoëvell, 234 (ingetrokken, 235); - 2°. tot *het houden van avondzitting*, 220; - 3°. tot *wijziging van w. o.:* onder-art. 15 van hoofdst. IX *A* (Amortis. en aflossing van rentegevende nation. schuld) 299; - 4°. van n°. 2 van 11°. van art. 1 van de wet op de Middelen voor 1856, b. 508; - Banken van Leening, art. 34, b. 765.

Verlangt de stemming: over het voorstel van den hr. ter Bruggen Hugenholtz, 15 Febr., 588; - art. 34 van het w. o. Banken van Leening, 757.

Roermond. (CIII. Wets-ontwerp tot goedkeuring van eenc ruiling tusschen den Staat en de gemeente)

II. Kon. boods., 5 Junij 1856; - Ontw. van wet; - Mem. toel., B. 835-837.

Het onderzoek in de afdeelingen heeft geen plaats gehad.

——— (Nieuw huis van arrest te) B. 837. - Zie verder Wegen.

Rogge. Zie Branders.

Rooij, wegens de inlijving van zijnen zoon bij de nationale militie. (XXXIX. Inlichtingen op het adres van A. de)

II. Ingek. bij de Tweede Kamer 15 Nov. 1855, b. 61; — Miss. van de Ministers van Binnenl. Zaken en van Oorlog, van 15 Nov., B. 311; — Benoem. eener comm. tot onderz., 61; - Verslag der comm., 10 Dec., B. 402-403 (uitgebr. 13 Dec., 417); - Ber. over de concl. en de daarop voorgestelde wijziging van den hr. van Akerlaken en de motie van orde van den hr. van Rappard, 549-559; Verwerp. van de door de comm. voorgestelde concl. en de wijzig. van den hr. van Akerlaken, 559; Aann. van de motie van orde van den hr. van Rappard, 559.

Roomsch-katholijke kerkorganisatie. Voortzetting daarvan, B. 23.

Roomsch-katholijken te benoemen voor openbare betrekkingen, II. 78, 79, 83, 86, 87, 88; - Verhouding van Roomsch-kathol. ambten. naar het getal der bevolking, II. 78, 79, 87, 88.

Rothschild. Uitbetaalde provisie aan hun bankiershuis, B. 166, 232.

Rotterdam en de daartoe behoorende polders. (LXXIX. Wetsontwerp houdende onteigening van perceelen voor de uitvoering van het plan tot verbetering en verversching met Maaswater der wateren van de zoogenaamde binnenstad van)

II. Ingek. bij de Tweede Kamer, 8 April 1856, b. 655; — Kon. boods., 2 April, - Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 601-602; — Ben. der comm. van rapptrs., 660; - Eindverslag der comm., 25 April, B. 689-690 (uitgebr. id., 828); — Aann. van het w. o. zonder ber. met algem. (52) st., 28 April, 846.

I. Ingek. bij de Eerste Kamer, 29 April, 98; — Ben. der comm. van rapptrs., 101; - Verslag der comm., 30 April, 105 (uitgebr. 2 Mei, 102); — Aann. van het w. o. zonder ber. met algem. (29) stemmen, 6 Mei, 117.

De wet is vastgesteld den 8sten Mei 1856 (*Staatsblad* n°. 50).

——— (Waterverversching van de binnenstad van) B. 601, 689; = (Entrepôt te) I. 73, 75, 80[4], 118; II. 880-882. Zie verder Domeinen. Staatsbegrooting.

Rottum. (Bijdrage in de kosten van onderhoud der woning van den voogd op) II. 183, 189[3].

Ruwstokers. Zie Branders.

Saldo's van vroegere jaren al of niet op te nemen in de begroot. van inkomsten, II. 490, 501, 508-511; B. 172, 248.

Sander, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdist. Dordrecht. (Mr. P. A.)

II. Is in Sept. en Oct. 1855 der *tweede* afd. *lid* en *lid* der *comm.* voor de *verzoekschr.* 8; *rapptr.* voor de w. o.: Hoofdst. IV der Staatsbegroot. voor 1856, b. 37; Hoofdst. IX *B*, 46 - in Nov. en Dec. der *derde* afd. *lid* en *lid* der *comm.* voor de *verzoekschr.*, 127 (brengt versl. uit, 255-256, 305, 417, 429-430, 562, 604, 623); - in Feb. en Maart 1856 der *vierde* afd. *lid*, 517; *rapptr.* voor de w. o.: Zamenstelling der regterlijke magt; Vereenvoudiging in het beleid der justitie, 612; - in April en Mei der *derde* afd. *lid*, 657; *rapptr.* voor het w. o. Onteigening van perceelen te Rotterdam, 660; — *lid* eener *comm. tot onderzoek* van *regeringsbescheiden*: Overeenk. met Belgie over uitlever. van boosdoeners, 48; - Versl. der comm. van liquidatie van de voormalige wees- en momboirkamers tot 31 Dec. 1855, b. 568; - Inlicht. op het adres van P. Manden, 655; — volgens kennisgeving afwezend, 589, 797.

Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1856, hoofdst. IV, onder-art. 10 (Tractem. van de geregtsdienaren) 136; Hoofdst. IX *B*, 7de afd. (Kosten van administratie der directe belast. enz.) 307, 308; - Aanvull. der wet op het binnenl. gedistill., art. 10, b. 438, 439; art. 14, b. 442; art. 16, b. 443, 444; art. 22, b. 450; - Huishoud. en tucht op de koopvaardijschepen, art. 1, b. 674; art. 5 (oud) 695; art. 6 (oud) 700, 701, 702; — *voorstellen van leden:* v. den hr. Rochussen, tot het houden eener enquête, 582.

Doet *voorstellen:* tot het wijzigen van de w. o.: Aanvull. der wet op het binnenl. gedistill., art. 10, b. 439; - Huishouding en tucht op de koopvaardijschepen, art. 6 (oud) 700.

Sasse van Ysselt, lid der Eerste Kamer voor de prov. Noordbrabant. (Jhr. L. J. B. van)

I. Is, in Sept. 1855 der *vierde* afd. *lid*, 4; *onder-voorz.*, 5; - in Dec. der *eerste* afd. *lid*, 14; *voorz.*, 17; - in April 1856 *derzelfde* afd. *lid*, 98; *onder-voorz.*, 101; *rapptr.* voor de w. o.: Wijzig. der wet van 5 Maart 1852 (Wees en momboirkamers); Verhoog. der begr. wegens den arbeid der gevangenen; Vaststell. van het totaal van hoofdst. V der Staatsbegr. voor 1855, b. 101.

Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1856, Hoofdst. V, b. 85; Hoofdst. IX *B*, b. 94; - *de vraag over de al of niet aftreding van den hr. de Vos van Steenwijk*, 34.

Sassen, lid der Eerste Kamer voor de provincie Noordbrabant. (Mr. N. F. C.)

I. Is in Sept der *tweede* afd. *lid*, 4; - in Dec. *derzelfde* afd. *lid*, 14; - in April *derzelfde* afd. *lid*, 98; — *lid* der *comm.* tot in- en uitgeleide des Konings (Vereen. zitt. 17 Sept. 1855); — volgens kennisgeving afwezend, 97.

Schatkist. Kosten, B. 32, 164, 166, 232, 233; - Staat, B. 171.

Schatkistbiljetten op de begrooting van 1856. (Te hoog bedrag voor renten van) I. 53, 60, 93.

Scheepsbeschuitmakers. (Restitutie van acc. aan de) II. 223, 224.

Scheepsbouw. (Standplaats van den hoofd-ingenieur, directeur van) II. 291.

Scheepvaart op de rivieren, II. 145, 148[7].

Scheepvaartregten. Kosten van administratie, B. 32. = op den Rhijn, B. 195.

Schelde. (Terugbetaalde agio aan den agent voor de heffing van het regt op de) B. 313. = (Loodswezen op de) B. 386-387, 598, 800.

Schepelingen. Pligten, regten, straffen, I. 105; II. 661-664, 689-710, 711; B. 73-74; 407-408, 478-480; - Geschillen, B. 312; - Vervolging, aanhouding, II. 700, 703; - Korting op verbeurte van gagie, II. 705-709, 712; - Beslag op gagie, II. 713.

Schepen. (Oorlogs-) Kosten van aanbouw en duur, II. 262, 268, 282[1-2]; - Wijze van aanbouw, charter en gebruik, I. 54, 62, 91-93; II. 262, 268, 273, 277, 284, 285, 289, 293, 298[1], 809-823; B. 578, 602; - Materialen voor aanbouw, II. 269; - Reparatie en onderhoud, II. 263, 270, 274, 276, 278, 282[1-2]; - Benoodigd aantal voor bescherming van O. I. en binnenl. defensie, II. 262, 268, 270, 273, 275, 284, 286, 289; = in verband met de groote en kleine vaart. (Charter en bemanning van) B. 406, 409; = (Wrakke) B. 408; = (Strafdienst van koopvaardijmatrozen op) II. 692, 696, 697; B. 407, 478. — Zie Fijenoord. Marine. Sterken drank. Zeemagt.

Schermeerpolder. Geen gemeentebestuur aldaar, II. 150, 162[3].

Scheveningen. (Spoorweg tusschen 's Gravenhage en) II. 146, 148[8], 165. = (Kanaal tusschen 's Gravenhage en) B. 788. Zie verder 's Gravenhage.

Schiedam gedurende 1853. (Gerst verbruikt door de branderijen in) II. 410, 419.

Schieland. Zie Delfland.

Schimmelpenninck van der Oije, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Zutphen. (W. A. baron)

II. Is, in Sept. en Oct. 1855 der *vijfde* afd. *lid*, 8; *rapptr.* voor het w. o. Wijzig. van hoofdst. V der Staatsbegr. 1855, b. 121; - in Nov. en Dec. der *derde* afd. *lid* en *onder-voorz.*, 127; - in Feb. en Maart 1856 der *vijfde* afd. *lid* en *onder-voorz.*, 517; *rapptr.* voor het w. o. Herziening der tabel, regelende de verdeeling des Rijks in kiesdistricten, 561; - in April en Mei der *eerste* afd. *lid* en *onder-voorzitter*, 657; — *lid* eener *comm. tot onderzoek van regeringsbescheiden:* Inlichtingen op een adres van A. de Rooij, 61.

Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1856, algem. ber., 88; Hoofdst. V, algem. ber., 147, 153; 3de

afd. (Nat. militie en schutterijen) 155; 4de afd. (Medische politie) 157; onder-art. 79 (Subsid. aan besturen, maatschappijen en instellingen enz.) 185, 186; 7de afd. (Onderwijs) 195, (Koninkl. Acad. te Delft) 206; onder-art. 95ª (voorgesteld door den heer van Hoëvell) 248; - Vermindering der regten op de granen en andere levensmiddelen, 404; - Aanvull. der wet op het binnenl. gedistill., art. 29, b. 455; - Verhoog. van hoofdst. V der Staatsbegr. voor 1855 (Subsidien) algem. ber., 460; art. 1, b. 471; - Banken van leening, algem. ber., 724; art. 286, 752; — *concl. van rapporten op regeringsverslagen:* Nadere inlicht. op het adres van A. de Rooij, 551, 553, 557; — *voorstellen van leden:* van den heer Rochussen, tot het houden eener enquête, 573.

Doet *voorstellen:* tot het vervroegen van het uitbrengen van rapporten op verzoekschriften, 602.

Schipbreuk. (Maatregelen bij) B. 312, 485.

Schippers. Zie Koopvaardijschippers.

Scholen over 1854-1855. (LXI. Verslag omtrent den staat der hooge-, middelbare en lagere)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 7 Feb. 1856, b. 520; — Missive van den Min. van Binnenl. Zaken 6 Feb. 1856, B. 495; - Versl., B. 495-517; - * Opgaaf van het getal studenten bij de verschillende faculteiten der hoogescholen, ingeschreven op 31 Dec. 1854; - * Staat van de Latijnsche scholen en gymnasien gedurende het schooljaar 1854-1855; - * Openbare scholen over 1854; - * Bijzondere scholen van de 1ste klasse over 1854; - * Id. van de 2de klasse over 1854; - * Staat van het getal der lagere scholen, het onderwijzers-personeel en de leerlingen in elke provincie, over 1854; - * Verhouding uit de voorgaande staten afgeleid; - * Scholen van bijzonderen aard en strekking; - * Staat der acten van algem. toelating door de prov. comm. van onderwijs, na afgenomen examen in de voorjaars-, zomer- en herfst-vergaderingen in 1854 afgegeven; - * Staat van het personeel voor onderwijs en van het getal schoolonderwijzersgezelschappen en dat hunner leden, in 1854, B. 517; — Ben. eener comm. tot onderzoek, 520.

De commissie heeft geen verslag uitgebragt.

——— (Getal openbare) B. 457, 458, 508, 726, 727-728; = (Christelijke opleiding al dan niet vereenigbaar met openbare) II. 241-243; B. 452-453, 715-718, 732; = (Openbare tegenover bijzondere) B. 720; = (Bijzondere) B. 738; - Getal, B. 513, 514; - Subsidie, B. 720; = (Latijnsche), Toestand, B. 499-500; - Gesubsidieerd in het algemeen, in verband met de benoeming der docenten, I. 52, 59; - Id. in groote gemeenten, B. 158, 208; - Id. in kleine gemeenten, B. 157-158; = (Lagere) Toestand, B. 508-517; - Getal kinderen in 1852, B. 457; in 1854, B. 508-510, 514; = (Bewaar- en herhalings-) B. 451, 454, 462, 508, 510, 515, 715, 743; = (Gezindheids-) II. 839-846; B. 452, 453, 716-718; = (Gemengde) II. 839-846; B. 717, 725; = (Matressen- of winkel-) B. 747; = (Klinische) B. 506; = (Oprigting van industrie-) B. 449; = voor de zeevaart, B. 507; = bij de corpsen van 't leger, B. 502-504; = (Toezigt op de) B. 451, 456, 461, 462-464, 721, 730, 733, 743-746; = (Afschaffing der inspecteuren over de) II. 194; = (Kweekelingen op de) B. 728; - Gezondheidsmaatregelen en localen, B. 451, 455, 714-715, 721-722; = (Verpligting der gemeente tot het voorzien in) B. 726-727. — Zie verder Boekenlijsten. Godsdienst. Gymnasien. Hoogescholen. Nijverheid. Onderwijs. Onderwijzers. Zeevaart.

Schoollocalen tot godsdienstoefening. (Beschikbaarheid der) B. 733.

Schoolwezen. (Lager) in verband met de Godsdienst. II. 238. B. 452-453. — Zie verder Onderwijs. Scholen.

Schotland. (Consumtie van gedistilleerd in) B. 335.

Schreuder te Kockengen, betreff. eene aldaar aangelegde begraafplaats. (LXXXVIII. Inlichtingen op het adres van J. R. S.)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer 18 April 1856, b. 747; - Missive van de Ministers van Binnenl. Zaken en Justitie, B. 640-641. — Benoem. eener comm. tot onderzoek, 747.

De commissie heeft geen verslag uitgebragt.

Schrobnetten. Zie Visschen.

Schuld. Beschouwingen in betrekking daartoe, B. 28-31, 191, 192, 229-230; - Bedrag aan renten, II. 112; B. 25, 230-231; - Kosten van administratie, B. 32, 164-165, 231; - Inkoop van schuldbekentenissen, I. 110; II. 641, 797-798; B. 230; - Indiening eener wet betrekkelijk de vijfjarige verjaring van de coupons der certificaten, B. 164-229; zie verder Coupons. = van Indie, II. 65-66, 82-83, 503, 508.

——— (XLI. Wets-ontwerp tot inkoop en amortisatie van rentegevende nationale)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer 17 Nov. 1855, b. 89; — Kon. boods. 17 Nov.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 310; — Ben. der comm. van rapptrs., 163; - Eindverslag der comm. 24 Nov., B. 348 (uitgebr. id., 177); — Ber. 29 Nov.; Alg. ber., 225; - Aann. van het w. o. met algem. (56) stemmen, 29 Nov., 225.

I. Ingekom. bij de Eerste Kamer, 12 Dec. 1855, b. 14; — Benoem. der comm. van rapptrs., 19; - Verslag der comm., 14 Dec., 21 (uitgebr. 15 Dec., 21); — Aann. van het w. o. zonder ber. met algem. (28) stemmen, 17 Dec., 23.

De wet is vastgesteld den 18den Dec. 1855 (*Staatsblad* nº. 176).

Schuld. (LXXV. Wets-ontwerp tot inkoop en amortisatie van rentegevende nationale)

II. Ingekom. bij de Tweede Kamer 6 Maart 1856, b. 615; — Kon. boods. 5 Maart; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 561-563; — Ben. der comm. van rapptrs., 632; - Eindversl. der comm., 10 Maart, B. 571-572 (uitgebr. 11 Maart, 632); — Ber. 13 Maart; - Alg. ber., 640-641; — Aannem. van het w. o. met algem. (52) stemmen, 13 Maart, 642.

I. Ingekom. bij de Eerste Kamer, 29 April 1856, b. 98; — Benoem. der comm. van rapptrs., 101; - Versl. der comm., 2 Mei, 105, (uitgebr. id., 102); — Ber. 5 Mei, 107-111; - Aann. van het w. o. met algem. (29) stemmen, 5 Mei, 111.

De wet is vastgesteld den 7den Mei 1856 (*Staatsblad* nº. 19).

——— (LXXI. * Rekening wegens de ontvangsten en uitgaven betrekkelijk het Fonds tot amortisatie en aflossing van nationale)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer 27 Feb. 1856, b. 603; — Benoem. eener comm. tot onderz., 603; - Verslag der comm., 28 April, B. 692 (uitgebr. id., 846); — Aann. der concl. van het verslag zonder ber. en zonder hoofdel. stemm., 2 Mei, 889.

——— (LXXXVI. Wets-ontwerp betreffende de vijfjarige verjaring van de coupons der certificaten van nationale)

II. Ingek. bij de Tweede Kamer, 18 April 1856, b. 747; — Kon. boods., 17 April; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 628-629; — Ben. der comm. van rapptrs., 825; - Voorl. verslag der comm., 28 April, 697-699.

Het voorloopig verslag is onbeantwoord gebleven.

Schulddelging, I. 21, 93, 105; II. 9-10, 27, 55, 80, 82, 84, 88¹, 501; B. 27, 28-31, 165, 171-172, 194, 231, 248, 561, 571; - Al of niet wenschelijk, I. 55, 63, 72, 107-111; II. 225, 479¹, 503; B. 571. = (Wijze v. inkoop tot) I. 110; II. 641, 797-798. = uit kracht der wet van 27 Sept. 1841, I. 77, 804; II. 300-304, 310¹⁻², 479¹, 502; B. 165, 229-230. = (Aanwending van baten uit de liquidatie der voormalige wees- en momboirkamers tot) B. 349; - Id. der renten van het depôt van muntbiljetten, I. 93; - Id. der koloniale bijdragen, I. 94; - Conversie, I. b. 111. — Zie verder Beursprijs. Domein. Fonds.

Schuldvorderingen van een vorig jaar niet op eene volgende begrooting voldoen, II. 56, 58.

Schutterijen. Kosten, B. 9-10; - Wenschelijkheid der indiening van een wets-ontw. daaromtrent, II. 155, 162², 331, 340; B. 151, 199; - Beginselen dier wet, I. 52, 58; II. 155, 1624, 328. = (Taak der) II. 155, 329, 331, 759, 765; B. 237; - Hoe in te rigten, II. 155, 332; B. 759. = in de W. I. bezittingen, 327, 329. = (Voorbereidende maatregelen tot het brengen op beteren voet van de) II. 354-355; B. 759.

Seminarium van 's Bosch. (Geschil over eene uitkeering aan het) II. 261.

Sichterman van de Brake, lid der Eerste Kamer voor de prov. Groningen. (Mr. M.)

I. Is in Sept. 1855 der *vijfde* afd. *lid*, 4; - in Dec. der *eerste* afd. *lid*, 14; *rapptr.* voor het w. o. Aanvull. der wet van 1822 (houdende belast. op het binnenl. gedistill.) 39; - in April 1856 *derzelfde* afd. *lid*, 98; — *lid* eener *comm.* tot in- en uitgeleide des Konings (Vereen. zitt. 17 Sept. 1855) = gezonden naar den Koning, 12; — stemopnemer, 5; — volgens kennisgeving afwezend, 97.

Spreekt bij de beraadsl. over het *adres van antwoord*, par. 2, b. 7, 8; par. 5, b. 10, 11; par. 8, b. 11, 12; — *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1856, Hoofdst. V, b. 84, 85; Hoofdst. VIII, b. 92; — *de vraag over de al of niet toelating van den heer de Vos van Steenwijk*, 34.

Doet voorstellen tot *wijziging* van het adres van antw., 7, 10, 11.

Simons, *Minister van Binnenlandsche Zaken*, van 1 Julij 1856. (Dr. G.)

II. Sluit namens den Koning de zitting der Staten-Generaal. (Zie Vereenigde zitting 5 Julij 1856.)

Slaven in Suriname. Toestand, II. 399, 868; B. 321, 339, 490; - Bevolking of slavenmagt, II. 618, B. 135, 490, 539, 839-840; - Reglementen omtrent hunne behandeling, I. 54, 62, II. 226, 235,

235[1], 399, 401, 403, 809, 863-865, 867-877; B. 490, 539, 844; - Mishandeling, II. 229, 399, B. 540; - Onderwijs hun gegeven, B. 135, 540, 843; - Productie, B. 490, 539, 846; - Getal bestrafte slaven, II. 618; B. 490, 540, 845; - Portugesche emigranten, B. 847; = in Curaçao, II. 864, 867, 868, 869; B. 135, 850, 855. — Zie verder Catharina Sophia (Plantage).

Slavernij. Afschaffing daarvan, I. 8-10, 54, 62, 108-109, 110-111; II. 16, 22-26, 30[1]-30[2], 227-228, 231-235, 235[1], 393, 397-402, 403, 408[1], 617-619, 809, 863-865, 867-877; B. 321, 322, 323, 770; - Verslag der comm. belast tot opsporing van middelen omtrent die afschaffing, I. 9, II. 16, 17, 22-26, 30[1]-30[2], 227, 228, 232, 235, 235[1], 397, 401, 402, 403, 870.

Sleepdienst tusschen Rotterdam en Lobith, B. 167, 233.

Slicher van Domburg, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Middelburg. (Mr. J. J.)
II. Is, in Sept. en Oct. 1855 der *tweede* afd. *lid*, 8; *rapptr.* voor het w. o.: Verhoog. en wijzig. van hoofdst. IX *B* der begroot. 1854, b. 51; - in Nov. en Dec. der *tweede* afd. *lid*, 127; - in Febr. en Maart 1856 der *derde* afd. *lid*, 517; *rapptr.* voor de w. o.: Nadere vaststelling van hoofdst. V der Staatsbegr. voor 1855, b. 520; Wijziging in de regten van den in- en uitvoer van visch; Zeevisscherijen, 604; - in April en Mei der *derde* afd. *lid*, 657. — *lid* eener *comm. tot onderz.* van *regeringsbescheiden:* Rekeningen over het Pensioenfonds; Arbeid der gevangenen; Verstrekkingen van Marine en Oorlog; Koopprijzen van domeinen; Bakengelden; Droogmaking van het Haarlemmer-meer, 31; - Verslag der Algemeene Rekenkamer over 1854, b. 515; — volgens kennisgeving afwezend, 445.
Spreekt bij de beraadsl. over het *wets-ontwerp:* Staatsbegroot. voor 1856, hoofdst. IX *B*, afd. 10 (Kosten van administratie en lasten der domeinen) 316.

Slijters. Zie Sterken drank.

Sloet tot Oldhuis, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Zwolle. (Mr. B. W. A. E. baron)
II. Is in Sept. en Oct. 1855 der *derde* afd. *lid*, 8; - in Nov. en Dec. der *eerste* afd. *lid*, 127; - in Febr. en Maart 1856 der *vijfde* afd. *lid*, 517; *rapptr.* voor het Voorstel van den hr. v. d. Veen, 520; voor de w. o.: Wijzig. der regten van in- en uitvoer van visch; Zeevisscherijen, 604; Zamenstelling der regt. magt, 612; - in April en Mei der *tweede* afd. *lid*, 657; *rapptr.* voor het w. o. Verjaring van coupons, 826; — *lid* eener *comm. tot onderz.* van *regeringsbescheiden:* Verslag van het beheer van N. I., 7; - Reken. wegens het fonds tot amortis. en afloss. van schuld, 603 (brengt versl. uit, 28 April, 846); - Verslag van het Muntcollegie over 1855, b. 809; — volgens kennisgeving afwez., 256.
Spreekt bij de beraadsl. 1°. over *het adres van antwoord*, par. 5, b. 18, 19; par. 6, b. 21; par. 10, b. 27; — 2°. *wets-ontwerpen:* Inkoop en amortis. van nation. rentegev. schuld, algem. ber., 225; - Staatsbegr. voor 1856, Hoofdst. V, onder-art. 82 (Tract. aan hoogleeraren enz.), 246; onder-art. 95[a] (voorgest. door den hr. van Hoëvell, 249); onder-art. 122 (Voortzetting en voltooijing van het onderz. naar de geolog. gesteldheid van Nederland), 253; - Vaststelling der Middelen voor 1856, alg. ber., 494; - Handelsverdrag met Oostenrijk, alg. ber., 799; — *voorstellen van leden:* der HH. van Hoëvell, tot het houden eener enquête, 521; - Rochussen, tot het houden eener enquête, 585; - v. Hoëvell, betrekk. het misbruik van sterken drank, 590; — *de interpellatie* van den hr. van Hoëvell, 29 April, 855, 861; — *het opmaken van twee nominatien voor den Hoogen Raad*, 218.
Doet voorstellen: 1°. *tot wijziging* van het adres van antwoord, par. 5, b. 18; 2°. *tot verandering* der tienden in grondrenten, 879.

Sluis naar Breskens. (Voorgenomen kanaal van) II. 178-179, 189[1].

—— naar Brugge. (Ontworpen kanaal van) II. 179, 189[1].

Soembing. Stoomschip afgestaan aan Japan, I. 49, 56, 71, 73, 90, 92, 96[1], 112; II. 274, 275, 282, 284, 285, 287, 288, 289, 290, 298[1], 3-4, 389; B. 162, 1684, 215-216, 244, 696, 697.

Soerabaija. (Drijvend dok te) II. 822; B. 578, 603. = (Nijverheids-school te) Zie Nijverheid.

Soeren nabij Dieren. (Inrigting voor watergeneeskunde te) II. 157, 162[5].

Sondtol-quaestie. In hoever Nederland daarbij belang heeft. II. 92, 96.

Souvereiniteit van het Huis van Oranje, II. 240.

Spaarbanken. Zie Armen-instellingen. Leening. (Banken van)

Spaarkassen. Zie Armen-instellingen.

Spees. Ondersteuning voor geleden schade te verleenen, B. 271.

Spoeling voor den landbouw in de branderijen in Zuidholland vervaardigd, II. 411; B. 340, 366, 367.

Spoorweg met Belgie. Toezigt over het verkeer op den) II. 138; - Vermindering van invoerregten, B. 567. = in de noordelijke en oostelijke provincien van Nederl., I. 50, 57, 84, 87, 88, 89, 107, 109, 111. Zie verder Rhijn-spoorweg. Scheveningen. (Spoorweg tusschen 's Gravenh. en) Westervoort. (Brug te)

Spoorwegdiensten in het algemeen belang te regelen, II. 169, B. 156, 205-206.

Spoorwegen. (Politie op de) II. 169, 176[3].

Splitsing van artt. in de begroot. (Meerdere) B. 167, 168[2], 217.

Staatsambt doet het lidmaatschap der Staten-Generaal ophouden. (Herbenoeming tot een) II. 31-36.

Staatsbegrootingen van inkomsten en uitgaven over 1852 en 1853. (Verslag in betrekking tot de algem.) — Aann. der concl. van het in het vorig zittingjaar daarover uitgebragt rapport der commissie van onderzoek, 36.

Staatsbegrooting voor 1854. (V. Wets-ontwerp tot wijziging van hoofdstuk IV der)
II. Ingekom. bij de Tweede Kamer, 20 Sept. 1855, b. 6; — Kon. boods. 18 Sept.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 56-57; — Ben. der comm. v. rapptrs., 37; - Eindversl. der comm., 10 Nov., B. 272-273 (uitgebr. 10 Nov., 51); — Beraadsl. 13 Nov., 59; — Aann. met algem. (56) stemmen, 40.
I. Ingekom. bij de Eerste Kamer 12 Dec. 1855, b. 16; — Benoem. der comm. van rapptrs., 19; - Verslag der comm., 14 Dec., 20 (uitgebr. 14 Dec., 20); — Aann. van het wets-ontw. zonder beraadsl. met algem. (28) stemmen, 17 Dec., 23.
De wet is vastgesteld 18 Dec. 1855 (*Staatsblad* n°. 173).

—— voor 1854. (XXIX. Wets-ontw. tot wijzig. en verhoog. van hoofdst. IX *B* der) Kosten van het agentschap van het Ministerie van Finantien te Amsterdam.
II. Ingekomen bij de Tweede Kamer 7 Nov., 47; — Kon. boods., 13 Oct. 1855; - Ontw. van wet; - Mem. van toel.; - Opgave behoorende bij het w. o., B. 172-176; — Benoem. der comm. van rapptrs., 51; - Voorl. versl. der comm., 13 Nov., B. 278-279; — Mem. van beantw., B. 312-313; - Eindversl. der comm. 20 Nov., B. 313 (uitgebr. 147); — Aann. zonder beraadsl. met algemeene (51) stemmen 29 Nov., 223.
I. Ingekom. bij de Eerste Kamer 12 Dec. 1855, b. 14; — Ben. der comm. van rapptrs., 19; - Versl. der comm. 14 Dec., 21 (uitgebr. 15 Dec., 21-22); — Aann. van het w. o. zonder beraadsl. met algem. (28) stemmen 17 Dec. 1855, b. 23.
De wet is vastgesteld 18 Dec. 1855 (*Staatsblad* n°. 177).

—— voor 1855. (VII. Wets-ontwerp tot verhoog. van hoofdst. IV der)
II. Ingekom. bij de Tweede Kamer 20 Sept. 1855, b. 6; — Kon. boods. 18 Sept.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel. met vergelijkenden staat der prijzen per hoofd daags, waarop het onderhoud der gevangenen over 1854 en 1855 komt te staan, en opgave van het getal gevangenen over elk kwartaal over 1852-1854, B. 68-71; — Ben. der comm. van rapptrs., 37; - Eindversl. der comm. 10 Nov., B. 273-274 (uitgebr. 10 Nov., 52); — Aann. zonder ber. met algem. (55) stemmen, 13 Nov., 60.
I. Ingekom. bij de Eerste Kamer 12 Dec. 1855, b. 14, — Ben. der comm. van rapptrs., 19; - Versl. der comm. 14 Dec., 20 (uitgebr. id., 20); — Aann. van het w. o. zonder ber. met algem. (28) stemmen 17 Dec. 1855, b. 23.
De wet is vastgesteld 18 Dec. 1855 (*Staatsblad* n°. 174).

—— voor 1855. (XLV. Wets-ontwerp tot verhoog. van hoofdst. V der) Subsidie ten behoeve van de Maatschappij van Weldadigheid.
II. Ingekom. bij de Tweede Kamer 28 Nov. 1855, b. 215; — Kon boods. id.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 355-356; - Bijlage, B. 356-357; — Ben. der comm. van rapptrs., 283; - Eindversl. der comm. 8 Dec., B. 391-392 (uitgebr. 8 Dec., 343); — Ber. 12 Dec. 1855, b. 404; - Ber. over en aann. van art. 1, b. 404; — Aann. van het w. o. met 52 tegen 6 stemm. 12 Dec 1855, b. 404.
I. Ingekom. bij de Eerste Kamer 13 Dec. 1855, b. 17; — Ben. der comm. van rapptrs., 30; - Versl. der comm. 21 Dec., 37 (uitgebr. id., 36); — Ber. 24 Dec., 39-42; — Aann. van het w. o. met 22 tegen 1 stem, 24 Dec. 1855, b. 42.
De wet is vastgesteld 29 Dec. 1855 (*Staatsblad* n°. 195).

—— voor 1855. Pensioenen. (LXXVI. Wets-ontwerp tot verhooging van hoofdstuk VII der)
II. Ingek. bij de Tweede Kamer 6 Maart 1856, b. 615; — Kon. boods. 5 Maart; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 563-564; - * Staat van pensioenen, die sedert het opmaken der Staatsbegr. voor 1855 ten laste van het Depart. voor de Zaken der R. K. Eeredienst zijn verleend of nog verleend moeten worden, tevens aanwijzende het bedrag te dier zake komende ten

laste van gemeld dienstjaar; - * Staat van pensioenen, die ten laste van het Depart. voor de Zaken der R. K. Eeredienst geloopen hebben, doch sedert het opmaken der Staatsbegr. voor 1855, of anders gezegd van 1 Julij 1854 tot 31 Dec. 1855, verstorven zijn, tevens aanwijzende het te dezer zake vrijgevallen bedrag ten laste van gemeld dienstjaar, B. 564; — Benoem. der comm. van rapptrs., 632; - Eindversl. der comm., 8 Maart, B. 571 (uitgebr. 11 Maart, 632); — Beraadsl. 13 Maart, algem. ber., 642; - Aann. van het wets-ontw. met algem. (52) stemmen, 13 Maart, 642.

I. Ingekom. bij de Eerste Kamer, 29 April 1856, b. 89; — Benoem. der comm. van rapptrs., 101; - Versl. der comm., 2 Mei, 106 (uitgebr. id., 102); — Beraadsl. 6 Mei, 117; - Aann. van het wets-ontw. met algem. (29) stemmen, 6 Mei, 117.

De wet is vastgesteld 8 Mei 1856 (*Staatsblad* nº. 51).

Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1856. (II. Wets-ontwerpen tot vaststelling der)

II. Redevoering van den Minister van Finantien bij de indiening in de Tweede Kamer, 21 Sept. 1855, b. 9-12.

Hoofdstuk I (*Huis der Konings*). Ontw. van wet, B. 2; — Benoem. der comm. van rapptrs., 37; — Voorl. versl. der comm., 11 Oct., B. 142-147; — Mem. van beantw., B. 189-194; — Eindversl. der comm. van rapptrs., 9 Nov., B. 258 (uitgebragt 10 Nov., 52); — Beraadsl. in het algem. over al de hoofdstukken, 15 en 16 Nov., 61-88; — Aannem. van hoofdstuk I zonder beraadsl. met algem. (61) stemmen, 16 Nov., 88.

Hoofdstuk II (*Hooge Collegien van Staat en Kabinet des Konings*). Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 3, 4; - * Uitgew. en toel. staat; - * Staten van pensioenen; - * Staat van wachtgelden; — Benoem. der comm. van rapptrs., 37; — Voorl. versl. der comm., 11 Oct., B. 147-148; — Mem. van beantw., B. 194-195; — Eindversl. der comm. van rapptrs., 9 Nov., B. 258 (uitgebragt 10 Nov., 52); — Beraadsl. 17 Nov., 89-90; - Beraadsl. over onder-art. 7 en 26; — Aannem. van het hoofdstuk met algem. (60) stemmen, 17 Nov., 90.

Hoofdstuk III (*Departement van Buitenlandsche Zaken*). Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 4, 5; - * Uitgew. en toel. staat; - * Staat van pensioenen; - * Staat van wachtgelden; - * Staat van afloopende betalingen; — Benoem. der comm. van rapptrs., 37; — Voorl. versl. der comm., 20 Oct., B. 149-150; — Mem. van beant., B. 195-196; — Eindversl. der comm. van rapptrs., 9 Nov., B. 259 (uitgebr. 10 Nov., 52); — Beraadsl. 17, 19 en 20 Nov., 90-125; - Algem. beraadsl., 90-102; - Beraadsl. over art. 1, onder-art. 1 (Tractem. en tafelgeld des Ministers) en de amend. der HH. Reinders en Dommer van Poldersveldt, 102-117; Verwerping der beide amend., 118; Aann. van onder-art. 1, b. 118; - Beraadsl. over en aann. van onder-art. 2 (Tractem. van den secret.-generaal enz.) 118; - Beraadsl. over afd. 2 (Kosten van buitenl. zendingen en consulaten) 118-120; - Beraadsl. over en aann. van onder-art. 6 (Personeel der consulaten) 121-122; - Beraadsl. en aann. van onder-art. 15 (Geheime uitgaven) 122-125; — Aannem. van het hoofdstuk met 47 tegen 16 stemmen, 20 Nov., 125.

Hoofdstuk IV (*Departement van Justitie*). Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 5-8; - * Uitgew. en toel. staat; - * Staat van verleende en verstorven pensioenen; - * Staat van wachtgelden; - * Staat van uitgaven voor justitiekosten in strafzaken over 1853; — Benoem. der comm. van rapptrs., 37; — Voorl. verslag der comm., 20 Oct., B. 150-151; — Mem. v. beantw., B. 196-198; — Eindversl. der comm., 9 Nov., B. 259 (uitgebr. 10 Nov., 52); — Beraadsl. 20 en 21 Nov., 125-143; - Algem. ber., 125-131; - Ber. over onder-art. 2 van art. 1 (Tract. van den secret.-gener. enz.) en het amend. van den heer van Eck, 131-133; Verwerp. van het amend., 133; - Ber. over en aann. van onder-art. 10 (Tractem. van de geregtsdien.), 136; - Ber. over en aann. van onder-art. 12 (Tractem. van den president enz. van het hoog milit. geregtshof), 137; - Ber. over en aann. van onder-art. 13 (Tract. en toel. van de auditeurs-milit. in de provinciale kommandem.), 137; - Ber. over afd. 5 (Kosten van algem. en rijks-politie), 137-138; - Ber. over en aannem. van onder-art. 21 (Kosten vallende op de uitleid. en uitzetting van vreemdel.), 138-139; - Ber. over afd. 6 (Kosten der gevangenissen), 139-140; - Ber. over en aannem. van onder-art. 28 (Onderh. der burgerl. en milit. gevangenen enz.), 140-141; - Ber. over en aann. van onder-art. 34 (Reparatien, vertimmer. en bijdragen in de kosten van onderhoud, oprigting en inrigting van regtshuizen en gevangenissen enz.), 141; - Ber. over en aann. van onder-art. 35 (Aanbouw van nieuwe gevangenissen enz.), 141-143; — Aannem. van het hoofdstuk met 53 tegen 9 stemmen, 21 Nov., 143.

Hoofdstuk V (*Departement van Binnenlandsche Zaken*). Ontw. van wet; - Mem. van toel., benevens eene vergelijking met de

begroot. van 1854, voor zoover de sommen bij de verschillende artt. gesteld niet overeenkomen, B. 8-15; - Berigten omtrent de sluizen te Dalem en de inrigting der academie te Delft, B. 16-21; - * Staten van verleende pensioenen; - * Lijst van lijfrenten en toelagen; - * Lijst van wachtgelden; — Benoem. der comm. van rapptrs., 37; — Voorl. versl. der comm., 13 Oct., B. 153-159; — Mem. van beantw., 31 Oct., B. 198-211; — Eindversl. der comm., 10 Nov., B. 259 (uitgebr. 13 Nov., 53); — Ber., 21, 24, 26, 27, 30 Nov. en 1 Dec., 143-212, 237-255; - Alg. ber., 143-155; - Ber. over afd. 3 (Nationale militie en schutter.), 155-156; - Ber. over afd. 4 (Medische politie), 156-157; - Ber. over en aann. van onder-art. 52 (Subsidien aan de provinc. commissien van geneesk. onderz. en toevoorz.), 157-158; - Ber. over en aannem. van onder-art. 63 (Onderstand aan gemeenten enz.), 163-164; - Ber. over afd. 6 (Waterst. en publ. werken), 161-173; - Ber. over en aann. van onder-art. 70 (Verbeter. der rivieren enz.) en het amend. van den hr. de Poorter, 173-176; - Ber. over en aann. van onder-art. 73 (Onderhoud, herstelling en verbet. van wegen en bruggen enz.), 177-178; - Ber. over en aann. van onder-art. 74 (Verbetering, onderhoud en herstelling van kanalen enz.), 178; - Ber. over onder-art. 79 (Subsidien aan besturen, maatschappijen en instellingen enz.) en de amendd. der HH. van Akerlaken, v. Bosse en v. Goltstein, 178-188; Verw. dier amendd. en aann. van het onder-art. 79, b. 188; - Ber. over afd. 7 (Onderwijs), 191-212, 237-243; Amend. van den hr. van Hoëvell, B. 350; - Beraads. over het onderwijs in het algem., 191-199; Hooger onderwijs, 199-201; Kon. Acad. te Delft, 203-212, 237; Lager onderwijs, 237-243; - Ber. over en aann. van onder-art. 82 (Tractem. en verdere beloningen der hoogleeraren van de ondersch. faculteiten) en het amend. voorgest. door den heer van Hoëvell, 243-247; - Ber. over en aann. van onder-art. 83 (Subsidien voor de verzamel. en andere inrigtingen enz.), 247; - Ber. over en aannem. van onder-art. 85 (Tractem. en verdere beloon. der hoogleeraren te Utrecht), 247; - Ber. over en verwerping van onder-art. 95ª, voorgest. door den hr. van Hoëvell (Tijdel. tegemoetkoming aan onderwijzers), 248-252; - Ber. over en aann. van onder-art. 122 (Voortzetting en voltooijing van het onderzoek naar de geolog. gesteldheid van Nederland), 253-254; - Ber. over en aann. van onder-art. 132 (Bijdrage aan de Maatsch. van Weldad.), 254-255; - Alg. ber. over afd. 12 (Telegraphie), 255; — Aannem. van het hoofdstuk met algem. (62) stemmen, 1 Dec., 255.

Hoofdstuk VI. (*Departement voor de Zaken der Hervormde Eeredienst enz.*) Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 21-23; - * Uitgew. en toel. staat; - * Staat van tractem. en toelagen aan kerkelijke bedienden over 1854; - * Staten van verleende en verstorven pensioenen; — Ben. der comm. van rapptrs., 45; — Voorl. versl. der comm., 13 Oct., B. 159; — Mem. van beantw., 31 Oct., B. 211-212 — Eindversl. der comm. 10 Nov., B. 259 (uitgebr. 13 Nov., 53); — Ber. 1 Dec. 1855, b. 257-258.; - Ber. over en aann. van onder-art. 20 (Tractem. en toelagen voor opper-rabbijnen enz.) 257; - Algem. ber. over afd. 4 (Pensioenen en wachtgelden) 257-258; — Aann. van het hoofdstuk met 52 tegen 7 stemmen, 1 Dec., 258.

Hoofdstuk VII. (*Departement voor de Zaken der Roomsch-katholijke Eeredienst.*) Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 23-24; - * Uitgew. en toel. staat; - * Staten van verstorven en verleende pensioenen; — Ben. der comm. van rapptrs., 45; — Voorl. versl. der comm., 8 Oct., B. 159-160; — Mem. van beantw., B. 212-213; — Eindversl. der comm., 12 Nov., B. 259 (uitgebr. 13 Nov., 53); — Ber. 1 Dec. 1855, b. 258-261; - Algem. ber., 258-261; - Ber. over en aann. van onder-art. 6 (Seminarien) 251; - Ber. over en aann. van onder-art. 9 (Subs. aan pastorijen) 261; — Aann. van het hoofdst. met 53 tegen 7 stemmen, 1 Dec., 261.

Hoofdstuk VIII. (*Departement van Marine.*) Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 24-26; - * Uitgew. en toel. staat; - * Staten van verleende en verstorven pensioenen; - * Id. voor mindere geëmploijeerden enz. bij 's Rijks werven; - * Lijst van wachtgelden; - * Schepen in aanbouw, met den voorgestelden afbouw in 1855; - * 's Rijks zeemagt in dienst op 1 Aug. 1855; - * 's Rijks zeemagt buiten dienst op 1 Julij 1855; - * Ontw. der active zeemagt voor 1856; - * Sterkte van het corps mariniers; - * Bewegingen van schepen ten aanzien van het doen van reizen en togten van 1 Aug. 1854-31 Julij 1855; - * 's Rijks schepen in O. I.; - * Wezenlijke sterkte van de zeemagt op 31 Julij 1855; - * Vergelijking van de zeemagt voor 1855 en 1856; - * Vergel. van den voorraad van sommige artt. in de magazijnen op 1 Jan. 1855 tegen 1854; - * Artillerie-materieel op 1 Julij aanwezig; - * Personeel op de werven benevens de daggelden op 1 Julij 1855; - * Gedane betalingen op de Indische marine-begr. over 1853; - * Bedragen op ieder onderdeel der »kosten van de active zeemagt" te betalen; — Ben. der comm. van rapptrs., 46; — Voorl. versl. der comm., 19 Oct., B. 161-164; — Mem.

van beantw.; - Nota van wijzig.; - Extract uit de ophelderingen der Regering op het Versl. der Algem. Rekenkamer over 1851; - * Lijsten van onderwerpen, gebouwen, werf-inrigtingen te Amsterdam, Willemsoord, Hellevoetsluis, Vlissingen; - * Onderhoud en reparatie-kosten van in dienst zijnde schepen; - Versl. der comm. tot onderzoek van het dok te Willemsoord, met aanteekeningen; - Opgave der betalingen wegens zee-tractem. enz. in 1854, B. 214-228; — Eindversl. der comm., 15 Nov., B. 259 (uitgebr. 13 Nov., 53); — Miss. van den Min. met het Versl. der nieuwe comm. van onderz. voor het dok te Willemsoord, B. 260[1-2] (ingek. 16 Nov., 77); — Ber. 1, 3-4 Dec., 261-264, 267-297; - Algem. ber., 261-264, 267-290; - Ber. over en aann. van onder-art. 2 (Bezoldig. van den secret.-gen. enz.) 291; - Ber. over en aann. van onder-art. 9 (Kosten der betonning en bebakening enz.) 291-292; - Ber. over en aann. van onder-art. 10 (Tractem. en belooningen der ambt. der quarantaine), 292; - Algem. ber. over afd. 3 (Materieel der zeemagt) 293-294; - Alg. ber. over afd. 4 (Personeel der zeemagt) 294; - onder-art. 23 (Kosten der opleiding van adelborsten) 295-297; — Aann. van het hoofdstuk met 38 tegen 24 stemmen, 4 Dec., 297.

Hoofdstuk IX *A* (*Nationale Schuld*). Ontw. van wet; - Mem. van toel., benevens eene vergelijking der begrooting voor 1850 met die voor 1856, B. 26-31; - * Uitgew. en toel. staat; — Benoem. der comm. van rapptrs., 46; — Voorl. versl. der comm., 11 Oct., B. 164-165; — Mem. v. beantw. met gewijz. wets-ontw., B. 228-230; — Eindversl. der comm. v. rapptrs, 9 Nov., B. 258 (uitgebr. 10 Nov., 52); - Amendem. van de HH. Roehussen en van Rappard op onder-art. 15 (Amortis. en aflossing van nation. en renteg. schuld) B. 361; — Beraadsl. 5 Dec., 299-304: - Algem. ber. over afd. 1 (Interesten, lijfrenten en tontines) 299; - Beraadsl. over onder-art. 15 (Amortis. en aflossing van schuld) en het daarop voorgestelde amend. van de HH. Roehussen en van Rappard, 299-304; Verwerp. van het amend., 304; Aann. van onder-art. 15 zonder hoofdelijke stemming, 304; — Aann. van het hoofdstuk met algem. (59) stemmen, 5 Dec., 305.

Hoofdstuk IX *B* (*Departement van Finantien*). Ontw. van wet; - Mem. van toel., benevens eene nota betrekk. de ontv. en uitg. der brievenposterij en opgaven van verzonden brieven, B. 32-37; - * Uitgew. en toel. staat; - * Staten van verleende en verstorven pensioenen; - * Lijst van wachtgelden; — Benoem. der comm. van rapptrs., 46; — Voorl. versl. der comm., 20 Oct., B. 165-168; — Mem. van beantw. met overzigt der pensioenen op 1 Oct. 1855, B. 231-235; — Eindversl. der comm. van rapptrs., 9 Nov., B. 259 (uitgebr. 10 Nov., 52); — Beraadsl. 5 en 6 Dec., 305-317; - Algem. ber., 305-307; - Algem. ber. over afd. 7 (Kosten van administ. der directe belast.) 307-308; - Algem. ber. over afd. 9 (Kosten van administ. der posterijen) 311-316; - Algem. ber. over afd. 10 (Kosten van administ. en lasten der domeinen) 316; — Aann. van het hoofdstuk met algem. (57) stemmen, 6 Dec., 317.

Hoofdstuk X (*Departement van Oorlog*). Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 37-39; - * Uitgew. en toel. staat; - * Staat der projectilen, affuiten enz. in 1854 gereed gemaakt; - * Staten van verleende en verstorven pensioenen; - * Staat van non-activit.-traetem. op 1 Aug. 1855; - * Staat der wapendepôts te Dordrecht en Gorinehem; - * Overzigt der verrigtingen in den geweerwinkel te Delft; - * Verslagen van den directeur der gesehutgieterij; — Benoem. der comm. van rapptrs., 46; — Voorl. versl. der comm., 19 Oct., B. 168-1684; — Mem. van beant., 3 Nov., B. 236-243; - * Opgaven van de uitgaven over 1854 voor de staven en corpsen, van de vrijwillige soldaten en miliciens enz.; — Eindversl. der comm. van rapptrs., 15 Nov., B. 259-260 (uitgebr. 16 Nov., 77); — Beraadsl., 7 en 8 Dec., 328-355; - Algem. ber., 328-342; - Algem. ber. over afd. 5 (Kon. academ. voor de zee- en landm.), 343-345; - Algem. ber. over afd. 7 (Geneeskundige dienst) 345-346; - Algem. ber. over afd. 10 (Materieel der artillerie) 346; - Algem. ber. over afd. 11 (Materieel der genie) 347; - Algem. ber. over afd. 12 (Versehillende uitgaven) 347-348; - Beraadsl. over en aann. van onder-art. 28 (Subsidie aan de wed.- en weezenkas voor de officieren van de landm.) 348-350; - Beraadsl. over en aann. van onder-art. 36 (Kosten vallende op het kamperen der troepen) 350-354; - Beraadsl. over en aann. van onder-art. 37 (Tractem. van het corps maréehaussée) 354; - Algem. ber. over afd. 14 (Overcomplete officieren enz.) 354-355; — Aann. van het hoofdstuk met 37 tegen 26 stemmen, 8 Dec., 355.

Hoofdstuk XI (*Departement van Kolonien*). Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 39-40, - * Uitgew. en toel. staat; - * Staten van verleende en vrijgevallen pensioenen; - * Lijst v. wachtgelden; — Benoem. der comm. van rapptrs., 46: — Voorl. versl. der comm., 19 Oct., B. 1684; — Mem. van beantw., B. 243-245; - * Lijsten van ambten. en offic. uit Oost- en W.-I. met verlof in Nederl.; - Miss. v. d. Minister met twee staten aantoonende: * de katoenen goederen en koffijzakken aan het Departem. van

Kolonien geleverd door de Maats. van Weldadigh., gedur. de jaren 1844-1854, en * de koffijzakken, geleverd door andere liefdadige inrigtingen en partieulieren, gedurende dezelfde jaren, B. 402; — Eindversl. der comm. van rapptrs., 14 Nov., B. 260-260[1] (uitgebr. 16 Nov., 77); - Miss. van den Min. met een afschrift van het Kon. besluit van 23 Nov. 1855, en een van het Kon. besluit van 22 Julij 1855, b. 360-361; — Ber. 8, 10-12 Dec., 355-403; - Algem. ber., 355-370 († Proces-verbaal betrekkelijk de aanbesteding van de muntplaatjes, 357; - * Aankondig. van den Min. wegens de aanbesteding van de muntplaatjes); - (Motie van orde van den heer Elout v. Soeterwoude) 372-386; - Algem. ber., 387-393, 396-403; — Aann. van het hoofdstuk met 46 tegen 14 stemmen, 12 Dec., 403.

Hoofdstuk XII (*Onvoorziene uitgaven*). Ontw. van wet, B. 40; — Ben. der comm. van rapptrs., 46; — Voorl. versl. der comm., 11 Oct., B. 169; — Mem. van beantw., B. 245; — Eindversl. der comm., 9 Nov., B. 258 (uitgebr. 10 Nov., 52); — Aann. van het hoofdstuk zonder ber. met 57 tegen 1 stem, 12 Dec., 403.

Recapitulatie op de begr. van Staatsuitgaven voor 1856, B. 40.

Wet op de Middelen. Ontw. van wet; - Mem. van toel.; - Raming van middelen en inkomsten over 1856; - Raming van middelen over 1854 en opbrengst, vergeleken met de raming over 1856, B. 40-484; — Benoem. der comm. van rapptrs., 46; — Voorl. versl. der comm., 16 Oct., B. 169-172; — Mem. van beantw.; - Gewijz. ontw. van wet; - Gewijzigde raming van middelen en inkomsten over 1856; - Staat vermeldende de raming van 's Rijks inkomsten en middelen voor 1854 en derzelver opbrengst vergeleken met de raming over 1856, B. 245-258; - Nota van nadere wijzig., B. 403; — Eindversl. der comm., 9 Nov., B. 258 (uitgebr. 10 Nov., 52); — Ber. 17 en 18 Dec., 478-511; - Algem. ber., 478-505; - Ber. over lit. *a*, van art. 1 (Grondlasten) 505; - Aann. van litt. *a-c*, 505; - Ber. over lit. *d* van art. 1 (Aecijnsen) 505; Aann. van litt. *d* en *e*, 505; - Ber. over lit. *f* van art. 1 (In- en uitvoer, de scheepvaartregten) 505-506; Aann. van litt. *f* en *g*, 506; - Ber. over n°. 4 van art. 1 (Staatsloterij), 506-507; Aann. van n°. 4-10 van art. 1, b. 507; - Ber. over n°. 11 van art. 1 (Uitkeeringen uit de geldmiddelen van 's Rijks overz. bezittingen) en het amend. van den heer van Rappard, 508; Aann. van het amend., 508; Aann. van n°. 11 van art. 1, b. 508; - Beraads. over n°. 2 van n°. 11 van art. 1 (Buitengew. bijdr. tot herstel der Marine) en het amend. van den hr. Rochussen, 508-511; Verw. van het amend., 511; Aannem. van n°. 2 van n°. 11 van art. 1, b. 511; — Aann. van het w. o. met 39 tegen 16 stemmen, 18 Dec., 511.

* Lijst der stukken behoorende bij de Staatsbegr. voor 1856.

I. Ingek. bij de Eerste Kamer: Hoofdst. I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII, IX *A* en *B* en X, 12 Dec. 1855, b. 14; Inh., 14-15; - Hoofdst. XI en XII, 13 Dec., 17; Inh., 17; - Wet op de Middelen, 19 Dec., 29; Inh., 29, 36; — Benoem. van comm. van rapptrs.: voor Hoofdst. I-IV, 21: voor Hoofdst. V-XII, 29; voor de Wet op de Middelen, 36; — Verslagen der comm. met de Mem. van beantw.: Algem. overzigt, 49-50, 55-57; over Hoofdst. I, 50, 57; over Hoofdst. II, 50, 57; over Hoofdst. III, 50, 51, 57; over Hoofdst. IV, 51, 57, 58; over Hoofdst. V, 51, 52, 58, 59; over Hoofdst. VI, 52, 59; over Hoofdst. VII, 53, 59, 60; over Hoofdst. VIII, 53, 60; over Hoofdst. IX *A*, 53, 60; over Hoofdst. IX *B*, 53, 54, 60, 61; over Hoofdst. X, 54, 62; over Hoofdst. XI, 54, 62, 63; over Hoofdst. XII, 54; over de Wet op de Middelen, 54, 55, 63 (uitgebr. 27 Dec., 45); — Ber. 28 en 29 Dec.; - Algem. ber., 71-77; - Aann. van hoofdst. I zonder ber. met alg. (25) stemm., 77; - Aann. van hoofdst. II zonder ber. met alg. (25) stemmen, 77; - Ber. over hoofdst. III, 77-79; Aannem. met algem. (25) stemmen, 79; - Ber. over Hoofdst. IV, 79-84; Aann. met alg. (25) stemmen, 84; - Ber. over hoofdst. V, 84-89; Aann. met 25 st. tegen 1, b. 89; - Ber. over hoofdst. VI, 89-90; Aann. met algem. (26) stemmen, 90; - Aann. van hoofdst. VII zonder ber. met alg. (26) stemmen, 90; - Ber. over hoofdst. VIII, 90-93; Aann. met 18 tegen 8 stemmen, 93; - Ber. over hoofdst. IX *A*, 93-94; Aann. met alg. (26) stemmen, 94; - Ber. over hoofdst. IX *B*, 94-95; Aannem. met alg. (24) stemmen, 95; - Ber. over hoofdst. X, 95; Aann. met 17 tegen 6 stemmen, 95; - Aann. van hoofdst. XI zonder ber. met 22 stemmen tegen 1, b. 95; - Aann. van hoofdst. XII zonder beraadsl. met algem. (23) stemm., 95; - Ber. over de Middelen, 95-96; Aannem. met 19 tegen 4 stemm., 96.

De wetten zijn vastgesteld 30 Dec. 1855 (*Staatsbl.* n°. 197-210).

Staatsbegrooting voor 1856. [Haarlemmer-meer.] (LXXIII. Wets-ontwerp tot verhooging van het Vde hoofdstuk der)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer 3 Maart 1856, b. 611; — Kon. boods. 1 Maart 1856; - Ontw. van wet; - Mem. van toel.,

B. 547-548; - Staat aanwijz. het gebruik der gelden toegestaan ter bestrijding over 1855, van de kosten van den Haarlemmerm.-polder, B. 549; - Miss. van de comm. van beheer en toezigt over de droogmaking v. h. Haarlemmermeer, B. 550-552; - Raming van het benoodigde voor de kosten v. d. Haarlemmerm.-polder in 1856, tot aan het tijdstip dat de stoomtuigen te Spaarndam en te Halfweg aan het Hoogheemraadschap van Rhijnland en de polder aan het nieuwe polderbestuur zullen worden overgegeven, B. 552; — Ben. der comm. van rapptrs., 616; — Voorl. versl. der comm., 6 Maart, B. 572; — Mem. van beantw., 10 Maart, B. 573-574; - Miss. der comm. van beheer en toezigt over de droogmaking v. h. Haarlemmermeer aan den Minister v. Binnenl. Zaken, B. 574-575; — Eindversl. der comm., 11 Maart, B. 576 (uitgebr. id., 632); — Aann. van het wets-ontw. zonder ber. met algem. (52) stemmen, 13 Maart, 642.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer 29 April 1856, b. 98; — Benoem. der comm. van rapptrs., 101; - Versl. der comm., 30 April, 104 (uitgebr. 2 Mei, 102); — Aann. van het wets-ontw. zonder ber. met algem. (28) stemmen, 5 Mei, 111.

De wet is vastgesteld 7 Mei 1856 (*Staatsblad* n°. 20).

Staatsbegrooting voor 1856, tot daarstelling van een nieuw droog dok te Willemsoord. (LXIX. Wets-ontwerp tot verhooging van hoofdstuk VIII der)

II. Ingek. bij de Tweede Kamer 27 Febr. 1856, b. 603; — Kon. boods., 22 Febr.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 540-541; - Miss. van den Min. van Marine aan den hoofdingenieur, directeur van scheepsbouw, B. 542; Antwoord van den hoofdingenieur op bovenst. missive, B. 542; - Antwoord in het jaar 1852 door den Min. Enslie aan de Tweede Kamer gegeven op eenige hem door de comm. van rapptrs. voorgelegde vragen, B. 542-543; - Extract uit het rapport van the Secretary of the Navy van de Vereen. Staten, uit het dagblad the Daily Union van 8 Dec. 1854, B. 543; - Miss. van den Minister van Marine aan den president der commissie, belast met het onderz. van het drooge dok te Willemsoord, den inspect. van den waterstaat van der Kun, B. 543; Antwoord van den inspecteur van der Kun op bovenst. missive, B. 543; - Rapp. der comm. belast met het onderz. van het drooge dok te Willemsoord aan den Min. van Marine, B. 543-544; — Ben. der comm. van rapptrs., 616; — Voorl. versl. der comm., 14 Maart, B. 578-579; — Mem. van beantw., B. 602-605; - * Opgave van het aantal en de soort van schepen, welke van af de stichting in het drooge dok te Willemsoord zijn nagezien en hersteld, B. 605; — Eindversl. der comm., 11 April, B. 619-620 (uitgebr. 12 April, 675); — Ber. 23 April, 809-823; - Algem. ber., 809-823; - Aann. van het eenig art. en de Beweegred. zonder ber. en zonder hoofdel. stemming, 823; — Verw. van het w. o. met 38 tegen 14 stemmen, 23 April, 823.

———— [Entrepôt te Rotterdam.] (LXXX. Wijziging van hoofdstuk IX *B* der)

II. Ingekom. bij de Tweede Kamer 8 April 1856, b. 655; — Kon. boods., 21 Maart 1856; - Ontw. v. wet; - Mem. v. toel., B. 605-606; — Benoem. der comm. van rapptrs., 660; — Voorl. versl. der comm., 21 April, B. 650-652; — Mem. van beantw., B. 692-693; - Nota van wijz. in het ontw. v. wet, B. 694; — Eindversl. der comm., 28 April, B. 694 (uitgebr., 28 April, 839); — Beraadsl. 2 Mei, 880-882; - Algem. ber., 880-882; - Beraadsl. over art. 1 en het amend. v. d. hr. Dullert, dat door de Regering overgenomen wordt, 882; Aann. van art. 1 zonder hoofdelijke stemming en van art. 2 en de beweegredenen zonder ber. en zonder hoofdelijke stemming, 882; — Aann. van het wets-ontw. met 44 tegen 1 stem, 2 Mei, 882.

I. Ingekom. bij de Eerste Kamer, 2 Mei 1856, b. 101; — Nader gewijz. ontw. van wet, 102-104; — Benoem. der comm. van rapptrs., 107; - Versl. der comm., 5 Mei, 113 (uitgebr. id., 107); — Beraadsl. 6 Mei, 118-119; — Aann. v. h. wets-ontw. met algem. (28) stemmen, 6 Mei, 119.

De wet is vastgesteld 8 Mei 1856 (*Staatsblad* n°. 53).

Staatsbladen. Kosten der uitgaven, B. 12; - Opbrengst en raming, B. 44, 48[2]; - Uitgifte daarvan al of niet door den betrokken Min. te doen, B. 148, 194; - Bespoediging der uitgifte, B. 143, 194.

Staatscommissie. Zie Maatschappij van Weldadigheid. Slavernij.

Staats-courant. Kosten, B. 12; - Opbrengst, B. 44, 48[2]. Zie Bijblad.

Staats-examen voor ambtenaren, II. 207, 211, 214[3-4], 214[6]. Zie verder Hoogescholen.

Staats-inkomsten en uitgaven over de dienstjaren 1853 en 1854. (LXII. * Verslag wegens de algemeene begrootingen van)

II. Ingekom. bij de Tweede Kamer 7 Feb. 1856, b. 520; — Miss. van den Min. van Fin. 5 Feb. 1856; — Ben. eener comm. tot onderz., 520; — Versl. der comm. 16 April, B. 638-639 (uitgebr. 17 April, 738; — Aann. der concl. van het versl. zonder ber. en zonder hoofdelijke stemming, 23 April, 823.

Staats-loterij. (LXXII. Voorstel van den heer van Lennep, betrekkelijk het benoemen eener commissie tot het doen van een onderzoek wegens de)

II. Ingek. bij de Tweede Kamer 27 Feb. 1856, b. 603; — Miss. van den voorsteller 27 Feb. 1856; - Voorstel, Mem. van toel., B. 544-546; — Ber. over het voorstel 7 Maart, 619-622; - Intrekking van het voorstel, 7 Maart, 619.

———— Kosten en administratie, B. 33, 167; - Opbrengst en raming voor later, B. 43, 48[2]; - Misbruiken, wijziging, opheffing en onderzoek daarnaar, I. 55, 63; II. 497, 502, 506, 507, 619-622; B. 43, 544-546.

Staatsraden. (Werkkring der buitengewone) B. 831, 832, 834.

Staatsrekening over het dienstjaar 1852. [NB. Van deze Staatsrekening, in het vorig jaar ingekom. en gedrukt onder n°. XCIII, werd geen rapport uitgebragt].

II. Besluit genomen in de Tweede Kamer om de werkzaamheden aan dit onderwerp te hervatten, 12; — Versl. der in het vorig jaar benoemde comm. (XVIII) [uitgebr. 25 Sept. 1855, b. 36] B. 128-134; — Ber. over de concl. van het versl. 3 Oct., 37-39 (besluit om de concl. later af te doen, 39); - Hervatting der ber., 55-59; — Aanneming der conclusie zonder hoofdelijke stemming, 13 Nov., 59.

* ———— over 1853 enz. (XCIX).

Er is geene commissie tot onderzoek benoemd.

———— Opheldering daarbij te voegen, II. 76, 77, 80[5].

Staats-uitgaven voor 1855. [Subsidien] (XXXVII. Wets-ontw. tot wijzig. van hoofdstuk V der begrooting van)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer 10 Nov., 51; — Kon. boods. 9 Nov.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel. met aanduiding der waterschappen voor welke de subsidien bestemd zijn, B. 270-273; — Ben. der comm. van rapptrs., 121; — Voorl. versl. der comm. 28 Nov., B. 357-360; - Nota van drukfeilen in het voorl. versl. der comm., 360; — Mem. van beantw., B. 397-400; - Nota van wijzig., B. 400; — Eindversl. der comm. 11 Dec., B. 400 (uitgebr. 11 Dec., 373); — Ber. 15 en 17 Dec., 460-477; - Algem. ber., 460-468; - Ber. over art. 1 en de amend. van de HH. van Nispen van Sevenaer en van Bosse, 468-477; Intrekking van het amend van den heer v. Bosse, 476; Verwerp. van het amend. van den heer v. Nispen van Sevenaer, 477; Aann. van art. 1, b. 477; - Verwerp. van art. 2 met 50 tegen 4 stemm., 477; — Aann. v. het w. o. met 33 tegen 22 stemm. 17 Dec., 477.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer 19 Dec. 1855, b. 29; — Ben. der comm. van rapptrs., 39; - Versl. der comm. met Mem. van beantw. 27 Dec., 63-65 (uitgebr. 27 Dec. 45); — Ber. 28 Dec., 67-71; — Aann. van het w. o. met 15 tegen 11 stemm., 28 Dec., 71.

De wet is vastgesteld 29 Dec. 1855 (*Staatsblad* n°. 194).

———— voor het dienstjaar 1855. (LV. Wets-ontwerp tot nadere vaststelling van het totaal van het Vde hoofdstuk der begrooting van de)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 5 Febr. 1856, b. 515, — Kon. boods., 30 Jan. 1856; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 473; — Benoem. der comm. van rapptrs., 520; — Eindversl. der comm., 7 Febr., B. 481 (uitgebr. 8 Febr., 548); — Aann. van het wets-ontw. zonder beraadsl. met algem. (47) stemmen, 16 Febr., 595.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 29 April 1856, b. 98; — Benoem. der comm. van rapptrs., 101; — Versl. der comm., 30 April, 104 (uitgebr. 2 Mei, 102); — Aann. van het wets-ontw. zonder beraadsl. met algem. (29) stemmen, 6 Mei, 117.

De wet is vastgesteld 8 Mei 1856 (*Staatsblad* n°. 33.)

———— voor 1855. Voltooijing van het gebouw bestemd tot postkantoor en kantoor van den Rijkstelegraaph te Amsterdam. (XXIV. Wets-ontwerp tot verhooging van hoofdstuk IX *B* der begrooting van)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 3 Oct. 1855, b. 37; — Kon. boods., 22 Sept.; - Ontw. van wet, - Mem. van toel., B. 139-140; — Benoem. der comm. van rapptrs., 52; — Eindversl. der comm., 10 Nov., B. 276-277 (uitgebr. id., 52); — Aann. zonder beraadsl., met 51 tegen 3 stemmen, 13 Nov., 60.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer 12 Dec. 1855, b. 14; — Benoem. der comm. van rapptrs., 19; — Versl. der comm., 14 Dec., 21 (uitgebr. 15 Dec., 22); — Beraadsl. 17 Dec.; - Algem. ber., 23-24; — Aann. van het wets-ontw. met algem. (28) stemmen, 17 Dec., 24.

De wet is vastgesteld 18 Dec. 1855 (*Staatsblad* n°. 178).

Staten-generaal. Kosten voor de beide Kamers, B. 3; - Vermeerdering van het getal der leden van de Tweede Kamer,

B. 147, 194; - Klimmende vermeerdering van uitgaven voor drukwerk, B. 147, 194; - Ontoereikendheid der localen voor beide Kamers, B. 147, 194, 203. — Zie verder Kamers der Staten-Generaal.

Steden. Wat daaronder te verstaan, B. 341, 352, 365. Zie verder Belastingen. Wegen.

Steenenhoek. (Kanaal van) II. 168, 176[2].

Steenkolen langs de Maas afgevoerd met regten bezwaard, II. 93, 98; = benoodigd voor 's Lands oorlogsschepen, I. 91; II. 262, 278. — Zie verder Borneo. Kerkrade.

Stembriefjes. Opening; Bussen; Bureau van opneming, B. 422, 424, 587-589, 792-793. — Zie verder Kieswet.

Stenographie. Kosten, B. 2.

Sterken drank. (Voorstel van den heer Roehussen, tot het instellen eener enquête omtrent het misbruik van) [NB. Het voorstel, voorkomende op blz. 831 der Bijlagen van den vorigen jaargang, werd in het vorig jaar niet behandeld].

II. Besluit in de Tweede Kamer genomen tot hervatting der werkzaamh. aan dit voorstel, 12; — Comm. van rapptrs. omtr. het eerste onderzoek, de HH. Bosscha, Heemskerk, Ter Brugge Hugenholtz, van Bosse en van Deinse; — Voorl. versl. der comm. 1 Oct. (XV) B. 125-127; — Mem. van beantw., 330-339); — Eindversl. der comm. 27 Nov., B. 351 (uitgebr. 27 Nov., 203; — Ber. 14 en 15 Feb., 563-587; - Algem. ber., 563-585; - Ber. over het amend. van den heer v. Heiden Reinestein, 585-586; - Besliss. door de Kamer genomen dat het amend. van den heer v. Heiden Reinestein een nieuw voorstel is, 586; - Verwerp. van het voorstel met 34 tegen 23 stemm. 15 Feb. 1856, b. 587.

Adressen betrekkelijk dit voorstel, zie Adressen.

———— (LXV. * Voorstel van den heer van Hoëvell, om, naar aanleiding van art. 73 van het Regl. van Orde, eene comm. van vijf leden, uit en door iedere afd. één te benoemen, ten einde te onderzoeken, of, en in welken zin, een voorstel zal worden gedaan omtr. de middelen tot bestrijding of uitroeijing van het misbruik van)

II. Voorgesteld in de Tweede Kamer 15 Feb. 587; Beraadsl. 16 Feb., 589-594; - Wijzig. van het voorstel op voorstel v. den heer v. Bosse, 593; — Aann. van het voorstel met 37 tegen 16 stemm. 16 Feb. 1856, b. 594; — Ben. eener comm., naar aanleiding van art. 73 van het Regl. van Orde, 600.

———— (Misbruik van) Zie Armoede. - Middelen tot beteugeling, II. 584, 588[6], 590, 592; B. 336; Id. op schepen, B. 407; Gemeentelijke aceijns te betalen, B. 344; - In hoe ver eene parlementaire enquête al of niet wenschelijk is, B. 125-127, 330 enz., 563-588[6]; Door de Kamer te benoemen eene comm. tot onderz. naar de middelen ter bestrijding en uitroeijing, II. 584, 586, 588[2]; 589-594. = (Aantal slijters van) in Zuidholland, B. 337; in Frankrijk, B. 337; in Schotland, B. 338.

Sterrewacht te Leyden, B. 156, 206.

Stijfsel. (Regt van invoer van) B. 362.

Stijfselmakerijen en andere fabrijken. Hoeveelheden tarwe aldaar verbruikt in 1851-1854, B. 362, 363.

Stolte, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Amsterdam. (H.)

II. Is, in Sept. en Oct. 1855 der *tweede* afd. *lid*, 8; *rapptr.* voor de w. o.: Begroot. v. h. Pensioenfonds voor Burgerl. Ambten., 1856, b. 37; Begroot. v. d. Arbeid der gevangenen, 49; Bekraehtig. van provinc. belast., 51; - in Nov. en Dec. der *tweede* afd. *lid*, 127; - in Febr. en Maart 1856 *derzelfde* afd. *lid*, 517; *rapptr.* voor de w. o.: Verhoog. van hoofdst. V der Staatsbegroot. voor 1856, b. 616; Vaststelling van het regeringsreglem. voor W. I., 632; - in April en Mei der *vierde* afd. *lid*, 657; — *lid* eener *comm. tot onderzoek* van *regeringsbescheiden:* Inlichtingen op rapp. der Kamer over Regeringsverslagen omtrent W. I. 1851 en 1852, b. 13; - Nota van inlicht. op het rapp. der Kamer over het Regeringsverslag omtrent W. I. 1853, b. 516; - Rekening van het fonds wegens koopprijzen van domeinen over 1854, b. 611; = tot in- en uitgel. van den Minister (Vereen. zitt. 5 Julij 1856).

Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegroot. voor 1856, Hoofdst. XI, alg. ber., 355, 387 (verbet. 427); - Handelsverdrag met Oostenrijk, alg. ber., 802; — *de interpellatie* van den hr. van Hoëvell, 29 April, 859.

Stommeerpolder. (Geen subsidie verleend bij het onderloopen van den) B. 358, 397.

Stompwijk tot herstel der doorbraak in 1852. (Bijdrage aan den polder onder) II. 180.

Stoombooten. Zie Loodsen.

Stoombootmaatschappij. (Schuld der Nederlandsche) B. 686.

Stoomkracht en stoomschepen. Meer algemeen in te voeren bij de Marine, B. 214-215; - Kosten daarvan, I. 91; B. 215; - Wijze van aanbouw, B. 578, 602.

Stoomwerktuigen. Toezigt daarop te houden, B. 159; - Vreemdelingen daarbij aan te stellen, B. 628.

Storm, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Breda. (Mr. L. D.)

II. Is, in Sept. en Oct. 1855 der *eerste* afd. *lid*, 8; - in Nov. en Dec. der *vierde* afd. *lid*, 127; - in Febr. en Maart 1856 *derzelfde* afd. *lid*, 517; - in April en Mei der *eerste* afd. *lid*, 657; — *lid* eener *comm.* gezonden naar den Koning, 4; = *tot onderz.* van *regeringsbescheiden:* Verslag omtrent den staat der hooge-, middelbare en lagere scholen over 1854, b. 520.

Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1856, algem. ber., 78-79, 87, 88; Hoofdst. III, onder-art. 2 (Traetem. van de ambten.), 118; onder-art. 6 (Personeel der eonsul.), 121, 122; Hoofdst. IV, 5de afd. (Kosten van algem. of rijks-politie), 137; Hoofdst. VIII, alg. ber., 290; Hoofdst. IX *B*, alg. ber., 307; 9de afd. (Kosten van administratie der posterijen), 314, 316; Hoofdst. X, alg. ber., 341, 342; — *voorstellen van leden:* der HH. Elout van Soeterwoude, 385; - van Hoëvell, tot het houden eener enquête, 536.

Storm van 's Gravesande, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Deventer. (Jhr. C. M.)

II. Is, in Sept. en Oct. 1855 der *vijfde* afd. *lid*, 8; - in Nov. en Dec. der *vierde* afd. *lid* en *voorzitter*, 127; - in Febr. en Maart 1856 der *vierde* afd. *lid* en *ondervoorz.*, 517; *rapptr.* voor het Voorstel van den hr. Wintgens, 583; voor de w. o.: Verhoog. der begroot. wegens den arbeid der gevangenen; Drooge dok te Willemsoord, 616; - in April en Mei der *eerste* afd. *lid*, 657; *rapptr.* voor de w. o.: Onteigening van perceelen te Rotterdam, 660; Verstrekkingen voor het Depart. van Marine 1856, b. 826; — *lid* eener *comm. tot onderzoek* van *regeringsverslagen:* Inlichtingen op een adres uit Koekengen, 47; - Inlichtingen op een adres van A. de Rooij, 61; - Stukken wegens het aftappen van water op de Maas en Zuid-Willemsvaart, 655; = gezonden naar den Koning, 4 (brengt versl. uit, 5); — *lid* der *comm. van onderzoek* omtrent de zaak van het Zwolsehe diep, 878; — *stemopnemer*, 1.

Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1856, Hoofdst. III, 1ste afd., art. 1 (Traet. en tafelgeld des Min.), 103; Hoofdst. IV, 6de afd. (Kosten der gevangenissen), 140; Hoofdst. V, onder-art. 70 (Verbet. der rivieren enz.), 173; onder-art. 79 (Subsidien aan besturen, maatschappijen en instellingen enz.), 182, 187; 7de afd. (Onderwijs [Koninkl. Aead. te Delft]) 207, onder-art. 82 (Tractem. aan hoogleeraren), 244; Hoofdst. VIII, alg. ber., 272 (verbet. 297), 285; 7de afd. (Materieel der zeem.), 294; Hoofdst. X, alg. ber., 331, 339; - Aanvull. der wet op het binnenl. gedistill., alg. ber., 413; - Verhoog. van hoofdst. V der Staatsbegr. voor 1855 (Subsidien), art. 1, b. 469; - Banken van Leening, art. 1, b. 727; art. 23, b. 750; - Drooge dok te Willemsoord, alg. ber., 809 (verbet. 831), 821; — *de vraag over de toelating* van den hr. Bots, 35; — *het opmaken van twee nominatien* voor den Hoogen Raad, 217, 219; - *de concl.* van *het rapport* op het *regeringsverslag:* Nadere inlichtingen op het adres van A. de Rooij, 550, 559; — *het voorstel* van den heer van Hoëvell tot het houden eener enquête, 546.

Strafvordering. (Noodzakelijkheid der herziening van het Wetboek van) B. 658, 663.

Strens, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistriet Roermond. (Mr. M. P. H.)

II. Is in Sept. en Oct. 1855 der *eerste* afd. *lid*, 8; - in Nov. en Dec. der *tweede* afd. *lid*, 127; - in Feb. en Maart 1856 der *derzelfde* afd. *lid* en *onder-voorz.*, 517; *rapptr.* voor de w. o.: Verhooging van hoofdst. VII der Staatsbegr. 1855; Doortogt en vertrek van landverhuiz. personen, 632; - in April en Mei der *tweede* afd. *lid* en *onder-voorz.*, 657; — *lid* eener *comm. tot onderzoek* van *regeringsverslagen:* Nota van inlichtingen op het rapport der Kamer nopens het Regeringsversl. van W.-I. over 1853, b. 516; - Stukken wegens het aftappen van water op de Maas en Zuid-Willemsvaart, 655 (brengt versl. uit, 28 April, 839); — tweede candidaat voor het *voorzitterschap*, 4.

Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1856, Hoofdst. IV, afd. 6 (Kosten der gevangenissen) 139; Hoofdst. V, afd. 6 (Waterstaat en publieke werken) 171; onder-art. 79 (Subsid. aan besturen, maatschappijen en instellingen enz.) 183; Hoofdst. IX *B*, afd. 9 (Kosten van adminis. der posterijen) 313, 315; - Aanvulling der wet op het binnenl. gedistilleerd, art. 3, b. 424, 425.

Doet voorstellen tot het *wijzigen* van art. 3 van het wets-ontw. tot aanvulling der wet op het binnenl. gedistilleerd, 424.

Strooperijen in Noordbrabant, II. 137, 138.

Studenten aan de Hoogescholen, B. 497, 498, 499, 517.

Stuurlieden. Zie Koopvaardijschippers.

Subsidiestelsel. Beschouwingen omtr. de subsidien van rijkswege voor publieke werken verleend of te verleenen, 63, 68, 69, 80[2], 84-86, 87-88; II. 144, 148[8], 149, 162[3], 164-167, 169, 170, 172, 176[1], 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 185, 187, 189[2], 460-470, 472-477, 479[3-9]; - Subsid. als afzonderlijke posten op de begroot. te brengen, II. 185, 186, 187, 462-463, 465, 466, 467, 468, 469, 472, 474-477, 4794, 479[7-8]; - Subsid. te splitsen in verleende en nieuwe, II. 187, 188, 189[3]; - Subsid. verleend ten laste der begroot. van 1855, I. 68, 70, 80[1-2]. — Zie ook Watersnood en Waterstaat.

Subsidien. Zie Staats-uitgaven.

Successie-regt. (Herziening van het) II. 585.

Suez. (Doorgraving der landengte van) II. 391, 3944.

Suiker. (Werking der wet tot verhooging van 't minimum van den accijns op de) II. 505. = (Productie in W. I.) B. 540. = tegenover de beetwortel-suiker in Duitschland. = (Koloniale) I. 105; II. 799, 801, 803, 804, 808[1-3]; B. 610.

Suikerwater-stokerijen onder het beheer der accijnswet gebragt, II. 415, 419.

Suriname. Interimaire waarneming van het bestuur, B. 490, 540: - Bedrag der vrije bevolking, B. 134, 839; - Landmagt en schutterij, B. 840; - Zeemagt, B. 841; - Ziekten, II. 18, 20; B. 491; - Muntwezen, B. 844; - Brievenvervoer, B. 848; - Veeteelt, B. 848; - Slavernij; zie Slaven en Slavernij; - Plantagien, B. 134, 135, 136, 846. — Zie ook Catharina Sophia. Chinesche arbeiders. Gouverneur. Kappler. Koloniale raad. Kolonien (W. I.)

Swinderen, lid der Eerste Kamer voor de provincie Friesland. (Jhr. G. R. G. van)

I. Is, in Sept. 1855 der *vijfde* afd. *lid*, 4; *voorzitter*, 5; - in Dec. der *derde* afd. *lid*, 14; *voorzitter*, 17; *rapptr.* voor de w. o.: Bekrachtiging van provinc. belast., 36; Wijziging van hoofdst. V der Staatsbegr. voor 1855 (Subsidien), 39; - in April 1856 der *eerste* afd. *lid*, 98; *voorz.*, 101; *rapptr.* voor de w. o.: Huishoud. en tucht op de koopvaardijschepen; Verhooging van hoofdst. VII der Staatsbegr. voor 1855 (Pensioenen); Natural. van L. Meijer en 7 anderen, 101; Verstrekkingen door Marine; Verhooging van hoofdst. IX *B* der Staatsbegroot. voor 1856 (Entrepôt te Rotterdam), 107; — *lid* eener *comm.* tot in- en uitgeleide des Konings (Vereen. zitting 17 Sept. 1855); — *stemopnemer*, 5.

Spreekt bij de beraadsl. over het *wets-ontwerp* Inkoop en amort. van schuld; alg. ber., 108, 110; — *orde van werkzaamh.*, 42, 43.

Doet voorstellen tot het *vervroegen van beraadsl.* (19 Sept.) 5; (24 Dec.) 42, (ingetrokken, 43); (5 Mei) 111.

Taal te gebruiken bij tractaten. (Nederlandsche) B. 311, 465; - Id. op Academien, II. 192; B. 495; = (Gebrek aan studie der) II. 192, 199, 200, 202[1]; = op de lagere scholen. (Onderwijs der) B. 719; - Verbetering van taalkundige misslagen in wetten en besluiten, II. 422, 423; B. 834.

Taets van Amerongen, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistriet Leyden. (P. H. baron)

II. Is in Sept. en Oct. 1855 der *derde* afd. *lid*, 8; - in Nov. en Dec. der *tweede* afd. *lid*, 127; - in Febr. en Maart 1856 der *vierde* afd. *lid*, 517; *rapptr.* voor de w. o.: Wijziging van de regten van den in- en uitvoer van visch; Zeevisscherijen, 604; - in April en Mei der *vijfde* afd. *lid*, 657; *rapptr.* voor het w. o. Jagt en visscherij, 660: — *lid* eener *comm. tot* aanbieding der nominatie van drie candidaten voor de Algem. Rekenkamer, 54 (brengt rapport uit, 77); = *onderzoek* van *regeringsbescheiden:* Rekening wegens het fonds tot amortis. en aflossing v. nation. schuld, 603; - Opgaven wegens den verkoop van domeinen over 1855, b. 655; = gezonden naar den Koning, 54; — *stemopnemer*, 54; — *volgens kennisgeving afwezend*, 109, 267.

Spreekt bij beraadsl. over het *wets-ontwerp*: Huishouding en tucht op de koopvaardijschepen, art. 9, b. 706.

Doet *voorstellen* tot het houden eener avondzitting, 863, 866.

Tafelgeld. Zie Buitenlandsche Zaken.

Tarief der regten van in- en uitvoer. (Stelselmatige herziening van het) II. 798; B. 609.

Tariven van justitiekosten en salarissen. (Gebrek der) B. 701.

——— in de kolonien, II. 802-803.

Tarwe. Zie Stijfselmakerijen.

Tekort op het dienstjaar 1856, I. 49, 55, 71, 72, 76, 77, 80[3]; II. 64, 79, 80, 81, 143, 145, 184, 479[1], 479[2], 483, 485, 488, 490, 492, 493, 499-500; B. 573, 605.

Telegraaph te Amsterdam. (Kantoor van den Rijks-) Voltooijing daarvan, B. 139-140, 313. — Zie verder Staatsuitgaven.

Telegraaph-bureau te Nijmegen, II. 253.

Telegraphie. Kosten, I. 52, 59; B. 12; - Opbrengst en raming,

B. 44; - Vreemdelingen daarbij aan te stellen, B. 628; - Onderwijzers-kweekelingen daarbij aangesteld, B. 713; - Verbond daaromtrent met andere Staten gesloten, II. 93, 98; - Uitbreiding van het verkeer, I. 84, 87; II. 313, 315, 326[2-3]; - Uitkeeringen aan vreemde Staten en bijzondere telegraaph-ondernemingen, B. 639.

Terneuzen. (Onderhoud van het kanaal van) B. 313.

Texel. Bijdrage aan de haven van het Oude Schild, II. 180, 189[2], 299; B. 156, 205.

Thorbecke, lid der Tweede Kamer voor het hoofd-kiesdistrict Maastricht (Mr. J. R.)

II. Is, in Sept. en Oct. 1855 der *vijfde* afd. *lid*, 8; - in Nov. en Dec. der *derde* afd. *lid*, 127; - in Febr. en Maart 1856 der *eerste* afd. *lid*, 517; *rapptr.* voor de w. o.: Herziening der tabel, regelende de verdeeling des Rijks in kiesdistricten, 561; Doortogt en vertrek van landverhuizende personen, 632; - in April en Mei der *derde* afd. *lid* en *onder-voorz.*, 657; *rapptr.* voor de w. o.: Jagt en visscherij, 660; Regeling der benoembaarheid van vreemdelingen tot landsbedieningen, 825; — *lid* eener *comm. tot onderz.* van *regeringsbescheiden:* Verslag omtr. den staat der hooge-, middelbare en lagere scholen over 1856, b. 520.

Spreekt bij de beraadsl. over het *adres van antwoord*, alg. ber., 15-16 (verb. 30), 17-18; par. 5, b. 19; par. 6, b. 21, 22; par. 7, b. 26; par. 8, b. 26; par. 12, b. 28; — *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1856, Hoofdst. II, 6de afd. (Pensioenen enz.) 90; Hoofdst. V, algem. ber., 145 (verbet., 162), 151 (verbet., 176), 153 (verbet., 176); 6de afd. (Waterstaat en publ. werken) 165 (verbet., 201), 172 (verbet., 201); onder-art. 70 (Verbeter. aan rivieren) 174; 7de afd. (Onderwijs), 197, 198, 199, 200; onder-art. 82 (Tractem. aan hoogleeraren), 243, 245 (verbet. 266), 247; onder-art. 83 (Subsidien voor de verzamelingen en andere inrigtingen enz.) 247; onder-art. 25[a] (voorgesteld door den heer v. Hoëvell) 248, 251; onder-art. 122 (Voortzetting en voltooijing van het onderzoek naar de geologische gesteldheid van Nederland) 254; Hoofdst. VII, algem. ber., 258, 259, 260; Hoofdst. VIII, alg. ber., 276, 285; Hoofdst. X, 5de afd. (Kon. acad. voor de zee- en landmagt) 343, 344 (verbet. 369), 345; Hoofdst. XI, algem. ber, 360, 388 (verbet. 426); - Vermindering der regten op de granen en andere levensm., art. 1, b. 405; - Aanvull. der wet op het binnenl. gedistill.; art. 29, b. 450, 453; art. 49, b. 457; - Verhoog. van hoofdst. V der Staatsbegr. voor 1856 (Subsidien) art. 1, b. 473, 476; - Vaststell. der Middelen voor 1856, algem. ber., 503; - Banken van leening, art. 1, b. 726, 727, 729; art. 2, b. 729, 730; art. 3, b. 730, 733; art. 4, b. 734; art. 5, b. 735; art. 6, b. 736; art. 12, b. 740; art. 23, b. 748, 749; art. 33, b. 754, 755; — *conclusie* van *rapporten* op *regeringsbescheiden:* Staatsrekening over 1852, b. 37-39 (verbet., 46), 58-59; - Inlichtingen op het adres van A. de Rooij, 554; = op *verzoekschriften*, 320, 321 (verbet., 357) — *de vraag over de toelating van den heer Bots*, 34, 35, 36; — *de opmaking van twee nominatien voor den Hoogen Raad*, 217, 219; — *voorstellen van leden:* der HH. Groen v. Prinsterer en v. Hoëvell, 29 Nov. 1855, b. 232, 234; - die van den heer Elout v. Soeterwoude, van 11 Dec., 374, 378, 382 (verbet., 427[1]); - v. Hoëvell, tot het houden eener enquête, 539 (verbet. 560), 548[1] (verbet., 660); - Roehussen, tot het houden eener enquête, 586; - van Hoëvell, betrekkelijk het misbruik van den sterken drank, 591 (verbet., 602), 593; - van der Veen, tot het houden eener enquête, 832[1]; - Thorbeeke, van 28 April, 848, 849; - Taets v. Amerongen, 29 April, 866; — *interpellatien* van den heer van Hoëvell, 29 April, 857 (verbet. 898), 861 (verbet. 898); - id. van 30 April, 875 (verbet. 898), 876 (verbet. 898).

Doet voorstellen tot *het wijzigen* van: 1°. het *adres van antwoord*, par. 12, b. 28; - 2°. *motie* van orde der HH. Groen v. Prinsterer en v. Hoëvell, 231; - 3°. *wets-ontwerpen:* Vermindering der regten op granen en andere levensmiddelen, art. 1, b. 404; Aanvulling der wet op het binnenl. gedistill., art. 29, b. 455; art. 49, b. 457; Banken van leening, art. 2, b. 730; art. 4, b. 734; art. 5, b. 735; art. 6, b. 736; art. 23, b. 748; art. 33, lit. *s*, b. 756; — tot het *interpelleren* van den Min. van Binnenl Zaken, betrekk. de stremming der scheepvaart op de Maas en het Zuid-Willemskanaal, 522 (interpellatie 13 Maart 6[36] [verbet., 653[2]] 638); - Id. van den Min. v. Kol., omtr. de levering van koffijzakken door de Maats. van Weld. aan het Ministerie van Kol., 622 (interpellatie 13 Maart, 639, 640; — het *verdagen* der zitting, 470; — het *uitstellen van de beraadsl.* over de concl. op regeringsverslagen, 889; — het *houden van enquête* betrekk. de te vervaardigen O. I. munt, 868; — het *later in behandeling nemen* van w. o. in de afdeelingen, 848.

Tienden in grondrenten. (XCVII. Voorstel van den heer Sloet tot Oldhuis tot verandering der)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 2 Mei 1856; — Missive van den voorsteller, 30 April 1856; - Voorstel van wet; - Mem. van toelicht., B. 780-786.

Het onderzoek in de afdeelingen heeft niet plaats gehad.

TIENDEN (Geregelde en uitgebreide afkoop van domaniale) I. 49, 56; B. 127-128; = waarom niet doorgegaan; (Afschaffing van) B. 783; = (Waarde van) B. 785-786; = in grondrente (Verandering van) B. 780-786; - Afkoop van grond in een tiendcirkel, I. 94.

TIMOR. (Nadere onderhandelingen met Portugal over de grensscheiding op) I. 50, 57, 78, 79; = (Quaestie over de behandeling van het tractaat omtrent) II. 99, 101: = (Koper-exploitatie op) II. 854, 855, 856, 861, 862.

TINMIJNEN. Zie Billiton.

TOELICHTENDE staten bij de begrooting overgelegd, al of niet door de Regering te volgen, I. 82, 96[1]; II. 187, 189[3].

TOL, houdende klagten over den burgemeester der gem. Zwartewaal. (XII. Missive van den Minister van Binnenlandsche Zaken, inlichtingen behelzende op het adres van M. L. VAN DER)
II. Ingekomen bij de Tweede Kamer, 20 Sept. 1855, b. 7; — Miss. v. den Minister houdende inlichtingen, 13 Junij, B. 76; — Ben. eener comm. tot onderzoek, 7; — Versl. der comm., 22 Nov., B. 345-346 (uitgebr. id., 158); — Aann. zonder ber. en zonder hoofdel. stemming van de concl. van het rapport, 29 Nov., 235.

TOLLEN. (Beschouwingen omtrent het heffen van) II. 826, 832[1-2]; B. 631.

TOLVERBOND lager belast dan gelijksoortige Nederlandsche. (Voortbrengselen van den grond en de nijverheid van de Staten van het) I. 105; II. 799, 801, 802, 803, 808[2-3]; B. 484, 565, 566, 609-610; = (Doorvoer van goederen over het grondgebied van het) B. 651, 692.

TONCKENS, lid der Eerste Kamer voor de provincie Drenthe. (Mr. W. J.)
I. Is, gedur. het zittingjaar *lid* der *comm.* voor de *verzoekschriften*, 14; - in Sept. 1855 der *eerste* afd. *lid*, 4; - in Dec. der *tweede* afd. *lid*, 14; *rapptr.* voor de w. o.: Vaststelling der begroot. voor de Algem. Landsdrukkerij; Verklaring van het algem. nut v. d. aanleg van een weg van Uden naar Overlangel; Verhoog. v. hoofds. V der Staatsbegr. voor 1855 (Subsidie aan de Maatsch. v. Weldadigh.) 36; — *volgens kennisgeving afwezend*, 4.
Geeft kennis dat hij, de herbenoeming van kantonregter aanvaard hebbende, ophoudt lid der Kamer te zijn, 29 April, 97.
Spreekt bij de beraadsl. over het *adres van antwoord*, par. 5, b. 11; — *wets-ontwerpen*: Staatsbegr. voor 1856, hoofdst. IV, b. 81; hoofdst. V, b. 84, 87.

TOPOGRAPHISCH bureau. (Werkzaamheden op het) B. 363.

TRACTAAT. Zie Handel.

TRACTEMENTEN. Zie Ambtenaren.

TRIPOLI. (Consulaat te) Kosten, I. 75.

TROEPEN. Kosten voor het kamperen, B. 38.

TROONREDE. Zie Adres van antwoord.

UDEN over Zeeland en Beek naar Overlangel (Noordbrabant). (XLIII. Wets-ontwerp tot verklaring van algemeen nut van den aanleg van den weg van)
II. Ingek. bij de Tweede Kamer 22 Nov. 1855, b. 149; — Kon. boods. id.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 345; — Ben. der comm. van rapptrs., 223; — Eindverslag 30 Nov., B. 361 (uitgebragt 30 Nov., 237); — Aannem. van het w. o. zonder ber. met algem. (59) stemmen 12 Dec., 403.
I. Ingekomen bij de Eerste Kamer 13 Dec., 1855 b. 17; — Ben. der comm. van rapptrs., 36; — Versl. der comm. 20 Dec., 37 (uitgebr. 21 Dec., 36); — Aann. van het w. o. zonder ber. met algem. (24) stemmen, 24 Dec., 39.
De wet is vastgesteld 25 Dec. 1855 (*Staatsblad* nº. 181).

UITGAVEN van het Rijk voor 1852, II. 38-39; B. 129-134; - Id. voor 1855, II. 641; - Id. voor 1856, II. 64-65; B. 49; - Raming van kosten voor een volgend dienstjaar noodig, te vergelijken met de gedane van een voorgaand, B. 143; - Opdrijving van uitgaven voor 1856, vergeleken bij vroeger, II. 64, 65, 67, 68, 69, 80; B. 144-145; - Wederlegging, II. 83; B. 190-192. = der Depart. van algem. bestuur (normaal cijfer daarvoor aan te wijzen) II. 481. = moet ruim zijn. (De raming der) II. 481. = worden niet verevend op het hoofdstuk der begroot. maar op het cijfer van ieder art., B. 481. = der Departt. van Buitenl. Zaken en van Justitie in 1852. (Geheime) II. 55, 56, 58, 59, 122-125; B. 129, 130. = niet te vermengen met geheime. (Onvoorziene) I. 51, 57; II. 122-125; B. 169. = op hoofdst. XII te leveren in jaarlijksche staten. (Onvoorziene) B. 169, 245. = niet voor gewone te besteden. (Onvoorziene) II. 642. = voor buitengewone werken. (Buitengew.) II. 68, 83. — Zie verder Werken.

URK. (Subsidie ten behoeve van de gemeente) II. 163, 176[1].

UTRECHT. (Tractement van den buitengewonen hoogleeraar in de regtsgeleerde faculteit te) II. 247, 252[2]. Zie Geneeskundigen. (Kweekschool voor) Meteorologisch instituut. Militair Rijks-hospitaal. Veeartsenijschool.

VAART. (Groote en kleine) Wat de wet daaronder verstaat, II. 668; B. 406, 409, 477.

VECHT. (Afwatering en toestand van de Overijsselsche) II. 182, 189[2].

VEEARTSENIJKUNST. Nadere wettelijke voordragt te verwachten, B. 152, 199.

VEEARTSENIJSCHOOL. Versl. wegens den staat daarvan, B. 152, 506.

VEEFONDS. (Gebruik en mogelijke opheffing van het) B. 638.

VEEN, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Assen. (Mr. P. VAN DER)
II. Is, in Sept. en Oct. 1855 der *vijfde* afd. *lid*, 8; - in Nov. en Dec. der *derde* afd. *lid*, 127; - in Feb. en Maart 1856 *derzelfde* afd. *lid*, 517; - in April en Mei der *vierde* afd. *lid*, 657; — *lid* eener *comm. tot onderzoek* van *regeringsbescheiden:* Inlichtt. op een adres van A. de Rooij; - Inlichtt. op een adres van Schröder te Kockengen, 747; = tot in- en uitgeleide des Konings (Verecnigde zitting, 17 Sept. 1855); — *stemopnemer*, 8.
Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1856, Hoofdst. V, onder-art. 95[a] (voorgesteld door den heer van Hoëvell), 250; — *de concl. van rapp. op verzoekschr.*, 318, 321; — *voorstellen van leden:* van den heer van der Veen, tot het instellen eener enquête, 827.
Doet het voorstel *tot het houden eener enquête*, botrekkelijk het vaarwater op het Zwolsche diep, 445.

VEETEELT in West-Indie. Zie Kolonien.

VEGILIN VAN CLAERBERGEN, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Sneek. (Jhr. mr. P. B. J.)
II. Zendt zijne geloofsbrieven in, 5 Febr. 1856, b. 515; (benoem. der comm., 515, verslag, 519); — legt zijne eeden af en neemt zitting, 14 Febr., 561.
Is in Feb. en Maart 1856 der *derde* afd. *lid*, 561; *rapptr.* voor het w. o.: Drooge dok te Willemsoord, 616; - in April en Mei der *vierde* afd. *lid*, 657; *rapptr.* voor het w. o.: Regeling der benoembaarheid van vreemdelingen tot landsbedieningen, 825; — *lid* eener *comm. tot onderzoek* van *regeringsbescheiden:* Verslag der comm. van liquidatie voor de zaken der voorm. wees- en momboirkamers, tot 31 Dec. 1855, b. 568; - Inlichtingen op het adres van A. J. Geluk, 733.

VERANDERINGEN in wets-ontwerpen door de Regering aangebragt bij de openbare beraadslaging in de Tweede Kamer. II.

Naam van het wets-ontwerp.	Onderdeel.	Blz.	Door wien aangebr.
Staatsbegroot. voor 1856, Hoofdst. V.	onder-artt. 90 en 91	237	Min. v. Binnenl. Zaken.
Vermind. der regten op de granen en andere levensm.	art. 4	406	M. v. Finantien.
Aanvulling der wet op het binnenl. gedistilleerd.	» 2	423	» »
»	» 5	431	» »
»	» 7	436	» »
»	» 12	440	» »
»	» 13	»	» »
»	» 14	441	» »
»	» 16	444	» »
»	» 17	»	» »
»	» 18	»	» »
»	» 29	455	» »
»	» »	457	» »
»	» 34	»	» »
»	» 40	»	» »
Huishouding en tucht op de koopvaardijschepen.	» 4	684	» Justitie.
»	art. 4 (oud)	689	» »
»	» 5 »	699	» »
»	art. 11	708	» »
»	» 17	709	» »
»	» 19	710	» »
»	» 20	711	» »
»	» 21	712	» »
»	» 23	713	» »
»	» 25	716	» »
»	» 27	»	» »
Banken van Leening.	» 3	730[3]	Min. v. Binn. Z.
»	» 4	734	» »
»	» 5	735	» »
»	» 32	753	» »
»	art. 33 lit. *d*	755	» »
Natur. v. P. F. W. Göring.	eenig art.	880	» »
Wijzig. van hoofdst. IX*B* der Staatsbegroot. 1856 (Entrepôt te Rotterdam).	art. 1	882	» Finantien.

VERBETERINGEN in redevoeringen:
I. 100; — II. 30, 46, 107, 120, 148, 162, 176, 189, 201,

221, 252, 266, 297, 357, 369, 394, 427, 513, 517, 548[1], 560, 597, 602, 653[1], 808, 831, 847. — Zie de afzonderlijke vermelding bij de namen der sprekers over de betrokken onderwerpen, en bij de benaming der onderwerpen zelve.

Verdrag. Zie Boosdoeners.

Verkiezingen van leden van de Tweede Kamer, Provinc. Staten en gemeenteraden. (Tijd der) B. 588. — Zie verder Kieswet.

Versfelt, referendaris bij het Ministerie van Finantien, hoofd der afdeeling Comptabiliteit, derde candidaat op de lijst ter vervulling der vacature in de Algemeene Rekenkamer. (F. J.) II. 54.

Verslagen en andere stukken der Regering. Ingekomen in de beide Kamers. - Zie onder de benamingen der onderwerpen en de kennisgevingen van de Voorzitters der Kamers; — Rapporten daaromtrent uitgebragt in de Tweede Kamer. — Zie onder dezelfde woorden. — Behandeling van de conclusie der rapporten, II. 36, 37-39, 55-59, 158, 225-235, 477, 549-559, 617-619.

———— van den toestand des Rijks en van den gang des bestuurs wenschelijk te achten, II. 63, 81; B. 142-143, 189-190; - Dergelijk verslag in 1814 geleverd, II. 63.

Verstrekkingen. (XXII. Rekening van ontvang en uitgaaf wegens de raming van uitgaven voor 1853 ter zake van door de Departementen van Marine en Oorlog gedane)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer 25 Sept. 1855, b. 31; — Miss. v. den Min. v. Fin. 21 Sept., B. 138; — Ben. eener comm. tot onderzoek, 37; — Verslag der comm. 9 Feb., B. 488-490 (uitgebr. 9 Feb., 560); — Aann. zonder ber. of hoofd. stemm. van de concl. van het rapp. 7 Maart, 619.

———— door het Departement van Marine, over 1856. (XC. Wets-ontw. houdende vaststelling der raming van uitgaven wegens)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer 21 April 1856, b. 779; — Kon. boods. 20 April 1856; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 653; — Ben. der comm. van rapptrs., 825; — Eindversl. der comm., 29 April, B. 696-697 (uitgebr. id., 866); — Aann. van het w. o. zonder ber. met algem. (47) stemm. 2 Mei, 886.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer 2 Mei 1856, b. 101; — Ben. der comm. van rapptrs., 107; — Versl. der comm. 5 Mei, 112-113 (uitgebr. id., 107); — Aann. van het w. o. zonder ber. met algemeene (29) stemmen, 6 Mei, 118.

De wet is vastgesteld 8 Mei 1856 (*Staatsblad* n°. 49).

———— door het Departement van Oorlog, dienst 1856. (XCVIII. Wets-ontw. tot vaststelling der raming van uitgaven wegens)

II. Kon. boods. 17 Mei 1856; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 787; - Specificatie der over het jaar 1855 gedane ontvangsten wegens verstrekkingen, opgemaakt ten gevolge van art. 7 der wet van 9 Sept. 1853 (*Staatsblad* n°. 100), B. 787-788.

Het onderzoek in de afdeelingen heeft niet plaats gehad.

———— (Inrigting der staten overgelegd bij de w. o. wegens) B. 696, 697. = van de Depart. van Marine en Oorlog aan dat van Kol. (al of niet gecorloofde) II. 274-275, 285, 288, 298[1-3]. = (Verschil tusschen de Rekenkamer en den Min. van Oorlog omtr. het Fonds der) B. 489. = (Ontvangsten wegens) over 1855 en uitgaven daaruit gedaan bij het Depart. van Oorlog, B. 787.

Vertrek. Zie Landverhuizende personen.

Vestingwerken. Welke in Nederland te behouden en welke niet, en kosten daarvan, II. 328, 332, 340, 341, 347; B. 168[3], 238-239. - Kosten in Nederl. Indie, B. 168[4], 244.

Vicarijen door het domeinbestuur teruggeëischt, II. 316, 3264.

Vijfheerenlanden. (Waterkeeringen der) II. 461, 473[3]; B. 359, 398.

Villers de Pité, lid der Eerste Kamer voor de prov. Limburg. (Jhr. L. L. G. M. de)

I. Is, in Sept. 1855 der *tweede* afd. *lid*, 4; - in Dec. der *derde* afd. *lid*, 14; - in April 1856 der *tweede* afd. *lid*, 98.

Visch. (XLVII. Wets-ontwerp tot wijziging der regten op den in- en uitvoer van)

II. Ingekom. bij de Tweede Kamer 4 Dec. 1855, b. 289; — Kon. boods. 4 Dec.; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 369; - Bijlagen, B. 369-370; — Ben. der comm. van rapptrs., 604; — Voorl. versl., 10 Maart, B. 567; — Mem. van beantw., B. 803; - Nota van wijz. in het w. o., B. 803-804.

Adressen betrekkelijk dit wets-ontwerp; zie Adressen.

Het eindverslag is niet uitgebragt.

———— zooveel mogelijk vrij te stellen. (Binnenlandsch vervoer van) B. 567.

Visschen. (Tijd en wijze van) In zee, B. 394-396, 568-570, 808.

= gedurende den winter met schrobnetten verboden, B. 806-808; — Toezigt van onbeëedigde beambten, B. 809; - Straffen, B. 809; - Beperkende administrative voorschriften, B. 809. = met den hengel, B. 532. — Zie verder Garnalen. Haring.

Visscherijen. Tegemoetkomingen, B. 12, 567, 803. — Zie verder Jagt. Premien. Zee- en riviervisscherijen.

Visscherspinken ter koopvaardij varende, B. 801.

Vlissingen & C°., aannemers tot het leveren van duitenplaatjes. (Firma P. van) II. 305, 355, 363, 366, 367, 370[2], 370[6], 521; B. 436, 437, 438; - Boete al dan niet door die firma beloopen wegens vertraagde levering, II. 366, 379, 394[1], 525, 530 B. 526.

Vochtweger. (Bepalingen omtrent den Nederl.) B. 343, 366.

Volksopvoeding, II. 238, 239.

Voorne. (Fonds der inkomsten van het kanaal door het Land van) Wenschelijkheid der opruiming daarvan, I. 51, 58; B. 489.

Voorstellen van leden; zie Motien van orde. = van wet of tot het houden van enquête van leden in de Tweede Kamer, II. 12, 371, 395. = van wet door de Regering ingezonden; zie de betrekkelijke onderwerpen.

Voorzitters van de Kamers der Staten-Generaal; — Voorzitters van de Vereenigde zittingen; zie Vereenigde zittingen van 17 Sept. 1855 en van 5 Julij 1856.

I. Id. van de Eerste Kamer. Benoeming, 4; - Aanvaarding der betrekking, 4.

II. Id. van de Tweede Kamer. Opmaking der nominatie van candidaten, 3-4; - Benoeming, 5; - Aanvaarding der betrekking, 5; - Tijdelijke voorzitters, 3, 5; — Voorzitters der afdeelingen. Zie Afdeelingen.

Voorzitterschap in de Tweede Kamer. Opmaking eener nominatie, 3; - Aanvaarding, 5. — Zie Commissien.

Vos van Steenwijk, lid der Eerste Kamer voor de provincie Overijssel. (Mr. J. A. G. baron de)

I. Is, in Sept. 1855 der *eerste* afd. *lid*, 4; *lid* der *comm.* voor het *adres van antw.*, 5; - in Dec. der *derde* afd. *lid*, 14.

Berigt de aanneming der betrekking van burgemeester te Zwolle, en vraagt of de bepaling van art. 91, alinea 4 der Grondwet, op hem toepasselijk is; (Beraadsl. over die vraag, 31-36; Beantwoording der vraag in ontkennenden zin, 36).

Is in April 1856 der *tweede* afd. *lid*, 98; *rapptr.* voor de w. o.: Verstrekkingen door Marine; Entrepôt te Rotterdam, 107; — *lid* eener *comm.* gezonden naar den Koning, 12.

Spreekt bij de beraadsl. over het *adres van antw.*, par. 2, b. 7, 8.

Vreemdelingen tot landsbedieningen. (LXXXV. Wets-ontwerp regelende de benoembaarheid van)

II. Ingekomen bij de Tweede Kamer 18 April 1856, b. 747; — Kon. boods., 17 April; - Ontwerp van wet; - Mem. van toel., B. 627-628; — Benoem. der comm. van rapptrs., 825.

Het voorloopig verslag is niet opgemaakt.

———— (Toepassing van de wet op de) II. 138; B. 564; - Werking dier wet, ten aanzien van het armwezen, B. 874; = benoembaar tot landsbedieningen, B. 627-628; Id. als onderwijzers, B. 723.

Vrolik, *Minister van Finantien.* (Dr. A.)

I. Spreekt in de Eerste Kamer, bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Tijdelijke opslag van meel in entrepôts en andere bergplaatsen, algem. ber., 19; - Verhooging van hoofdst. IX *B* der Staatsbegr. voor 1855 (Postkantoor te Amsterdam), algem. ber., 23; - Aanvulling der wet op het binnenl. gedistilleerd, 47; - Staatsbegr. voor 1856, alg. ber., 80[3], 804; Hoofdst. IX *A*, 93; Hoofdst. IX *B*, 94; - Vaststelling der Middelen voor 1856, b. 96; - Inkoop en amortisatie van schuld, 109, 111; - Wijziging van hoofdst. IX *B* der Staatsbegr. voor 1856, b. 119; — *voorstellen van leden:* die van den heer d'Ablaing van Giessenburg, 28 Dec., 67.

II. Dient in de Tweede Kamer de Staatsbegr. voor 1856 in, 9-12.

Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1856, algem. ber., 81-84; Hoofdst. II, afd. 6 (Pensioenen enz.) 90; - Tijdelijke opslag van meel in entrepôt en andere bergplaatsen, alg. ber., 224; art. 1, b. 225; - Staatsbegroot. 1856, Hoofdst. IX *A*, 1ste afd. (Interesten, lijfrenten en tontines), 299; onder-art. 15 (Amort. en aflossing van schuld), 310[1-2]; Hoofdst. IX *B*, alg. ber., 310[2-4], 310[5]; 7de afd. (Kosten van administr. der dir. belast.), 310[6]; 9de afd. (Kosten van administratie der posterijen), 326[1-4]; 10de afd. (Kosten van administr. en lasten der domeinen), 326[4]; Hoofdst. XI, alg. ber., 356, 357, 367; - Vermindering der regten op de granen en andere levensmidd., 405; - Aanvulling der wet op het binnenl. gedistill., alg. ber., 418, 421; art. 2, b. 422, 423; art. 3, b. 424, 426; art. 5, b.

431, 432, 433, 434, 435, 436; art. 7, b. 436; art. 9, b. 437, 438; art. 10, b. 438, 440; art. 12, b. 440; art. 13, b. 440; art. 14, b. 441, 442; art. 16, b. 443, 444; art. 17, b. 444; art. 22, b. 447, 449; art. 29, b. 452, 455, 456; art. 34, b. 457; art. 40, b. 457; art. 49, b. 457; - Vaststelling der Middelen voor 1856, alg. ber., 498, 504; lit. *a* van art. 1 (Grondlasten), 505; lit. *d* van art. 1 (Accijnsen), 505; lit. *f* van art. 1 (In- en uitvoer, scheepvaartregten enz.), 506; n°. 4 van art. 1 (Staatsloterij), 507; n°. 2 van n°. 11 van art. 1 (Buitengew. bijdrage tot herstel der Marine), 510; - Inkoop en amortis. van schuld, 640; - Handelsverdrag met Oostenrijk, alg. ber., 800; - Wijzig. der wet van 5 Maart 1852, regelende de zaken der voormalige wees- en momboirkamers, alg. ber., 834; - Entrepôt te Rotterdam, algem. ber., 881, 882; — *voorstellen van leden:* der HH. Elout van Soeterwoude, 11 Dec., 384; - van Lynden, 14 Dec., 444; - de Poorter, 17 Dec., 479; - van Rappard, 18 Dec., 496; - van Lennep, betrekk. de Staatsloterij, 622; — *de interpellatie* van den heer de Poorter, 22 April, 797, 798.

Verandert bij de openb. beraadsl. de *wets-ontwerpen:* Vermind. der regten op de granen en andere levensmidd., art. 4, b. 406; - Aanvull. der wet op het binnenl. gedistill., art. 3, b. 423; art. 5, b. 431; art. 7, b. 436; art. 12, b. 440; art. 13, b. 440; art. 14, b. 441; art. 16, b. 444; art. 17, b. 444; art. 18, b. 444; art. 29, b. 455, 457; art. 34, b. 437; art. 40, b. 457; - Entrepôt te Rotterdam, art. 1, b. 882.

Waal. Werken aldaar, B. 201, 202; - Kosten, II. 461; B. 210.

Waarborg op de gouden en zilveren werken. Kosten van administratie, B. 32, 192, 233; - Opbrengst en raming, B. 43, 48[2]; - Opcenten op de belasting niet te heffen, I. 55, 63. = (Toepassing der wet op den) II. 752, 762[2]. — Keurstempels in 1855 op 's Rijks Munt vervaardigd, B. 767. — Zie verder Banken van Leening.

Waard en Groet. (Geen subsidie verleend bij de doorbraak van den polder) B. 358, 397.

Wageningen. (Dijkstoel van) II. 461; B. 399. — Zie ook Grebbedijk.

Walvisch- en robbenspek te bevorderen. (Aanvoer van) B. 804.

Watergeneeskunde; zie Soeren.

Watersnood in 1855. Waaraan toe te schrijven en hoe verder te voorkomen, I. 52, 58; II. 16, 17, 26, 148[7], 174; B. 16, 154; - Commissie tot onderzoek (rapport) II. 465, 467; - Subsidie voor geleden schade te verleenen, I. 63-65, 67-71, 80[1]; II. 185, 460-477, 479[3-9]; B. 270-272, 357, 397; - Splitsing van 't art. Subsidien op de begroot. voor winterschade en rivier-verbetering, I. 64, 67, 70, 80[1]; II. 462-463, 466, 467, 468, 469, 472, 474, 475-477, 479[4], 479[7-8]; B. 358, 398; - Subsidien als rentelooze voorschotten vroeger verleend, II. 466-467, 477, 479[5]; - Nalatigheid der betrokken besturen, B. 358, 398; - Giften voor de noodlijdenden, I. 64, 65; - Vrijwillige bijdrage uit N. I., hoe groot en hoe besteed? B. 466, 467-468.

Waterstaat en publieke werken, II. 143 enz., 148[7], 149, 150, 161[1], 162[3], 164 en vv., 176[1-3]; - Subsidien door het Rijk, II. 144, 148[8], 249, 162[3], 164-167, 169-172, 176[1], 177-189[3]; B. 11, 198-199, 200-206, 270, 272, 357, 397; - Id. door de provincien en gemeenten, II. 167; B. 44, 211; - Bijdragen aan polder- en dijkbesturen, havens, wegen, sluizen, kanalen enz., II. 177-189[3], 460-477, 479[3-9]; B. 155-156, 204, 205, 357, 397; - Schadeloosstelling te verleenen, II. 172, 176[2]; - Aanleg van werken niet te veel door subsidie aan te moedigen, II. 145, 147, 151, 162[1], 162[3], 164, 171, 172, 176[1], 176[3], 473, 479[3]; B. 154, 191, 198, 201; - Wet van 31 Jan. 1810, II. 479[3]; B. 397. — Zie verder Subsidien. Wegen. Werken. = (Al of niet willekeurig handelen van de ambtenaren van den) I. 52, 58: II. 166, 170-172; — Onderwijs in dat vak; zie Academie van Delft.

Watum. (Bosch te) Al of niet bestaan daarvan. II. 291.

Weel Dz., lid der Eerste Kamer voor de provincie Zuidholland. (A. van)

I. Is, in Sept. 1855 der *eerste* afd. *lid*, 4; - in Dec. der *vierde* afd. *lid*, 14; - in April 1856 der *vierde* afd. *lid*, 98; *rapptr.* voor de w. o.: Verhooging van hoofdst. V der Staatsbegr. voor 1856. Vaststelling van het totaal van hoofdst. V der Staatsbegr. voor 1855, b. 101; Verstrekkingen door Marine; Entrepôt te Rotterdam, 107; — *lid* eener *comm.* tot in- en uitgeleide des Konings (Vereenigde zitting 17 Sept. 1855); — *volgens kennisgeving afwezend*, 21.

Wees- en momboirkamers. (XLIV. Wets-ontwerp houdende regeling der zaken van de voormalige)

II. Ingek. bij de Tweede Kamer, 24 Nov. 1856, b. 99; — Kon. boods., id.; - Ontwerp van wet; - Mem. van toelicht., B. 348-349; - Miss. der Algem. Comm. van liquidatie der zaken van de voorm. wees- en momboirkamers, B. 349-350; — Ben. der comm. van rapptrs., 283; — Eindversl. der comm., met Nota van wijzig. in het w. o., 22 April, B. 656-657 (uitgebr. id., 804); — Ber. 26 April, 833-834; - Alg. ber., 833-834; - Aann. van de artt. 1-3 en de Beweegred. zonder ber. en zonder hoofdel. stemm., 834; — Aann. van het w. o. met algem. (49) stemmen, 26 April, 834.

I. Ingekomen bij de Eerste Kamer, 29 April, 98; — Ben. der comm. van rapptrs., 101; - Verslag der comm., 30 April, 104 (uitgebr. 2 Mei, 102); — Aann. van het w. o. zonder ber. met alg. (29) stemmen, 5 Mei, 111.

De wet is vastgesteld 7 Mei 1856 (*Staatsblad* n°. 22).

Wees- en momboirkamers over 1853. (XXVIII. Rekening der Commissie van liquidatie der zaken van de voormalige)

II. Ingekom. bij de Tweede Kamer, 7 Nov., 47; — Geleid. miss., 8 Oct., B. 268; - * Rekening en verantwoording; — Ben. eener comm. tot onderz., 47; - Verslag der comm., 4 Dec., B. 373 (uitgebr. 6 Dec., 317); — Aann. der concl. zonder ber., 17 Dec., 477.

I. Ingek. bij de Eerste Kamer 12 Dec., 13.

——— over het jaar 1854. (LXX. * Rekening en verantwoording van de Algemeene Commissie van liquidatie der zaken betreffende de voormalige)

II. Ingek. bij de Tweede Kamer 27 Febr. 1856, b. 603; — Ben. eener comm. tot onderzoek, 603; - Verslag der comm., 17 April, B. 638 (uitgebr. id., 738); — Aann. der concl. van het versl. zonder ber. en zonder hoofd. stemm., 23 April, 823.

I. Ingek. bij de Eerste Kamer 29 April, 97.

——— wegens den stand harer werkzaamheden op 31 December 1855. (LXIII. Verslag der Algemeene Commissie van liquidatie der zaken van de voormalige)

II. Ingek. bij de Tweede Kamer 14 Febr. 1856, b. 568; — Kon. boods., id.; - Verslag, B. 518-521; — Ben. eener comm. tot onderz., 568; - Verslag der comm., 18 April, B. 639-640 (uitgebr. id., 747); — Aann. der concl. van het verslag zonder ber. en zonder hoofdel. stemming, 23 April, 823.

I. Ingek. bij de Eerste Kamer 29 April, 97.

Weeskamers. (Voormalige) Wijze van prelevement op uitkeering van renten of kapitalen. B. 349; - Kosten van beheer der commissie, B. 349, 350, 656; = (Wenschelijkheid der opruiming van de doorloopende administratie gevoerd door de) II. 833-834; = op Java, B. 168[4], 244. — Zie verder Archiven. - Zevenbergen.

Wegen en bruggen. Kosten van onderhoud, B. 10, 199, 205; - Id. van administratie, B. 33; = (Aanleggen van) II. 171, 172; = (Subsidien tot onderhoud van) II. 177, 179, 180, 183, 189[1-2]; - Weg van Roermond naar Keulen, II. 171, 176[3]; - Id. van Enkhuizen naar Buiksloot of weg tusschen de Zes Hollandsche Steden, II. 178, 180, 181, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189[1-3]; B. 156, 205.

Weldadigheid; zie Kolonisatie. Maatschappij.

Werken van algemeen nut door de Regering te ondersteunen in plaats van schuld te delgen, I. 107-111; = te stichten door particuliere of door de Regering, I. 51, 58; II. 147, 151, 162[1], 162[3], 164, 167, 171, 172, 176[1], 176[3].

Werkendam. (Sluis en haven te) II. 170, 176[3].

Werkloonen op 's Rijks etablissementen. (Uitbetaling van) B. 465, 554.

Werkverschaffing aan behoeftigen; zie Armen-instellingen.

Werven. (Rijks-) Organisatie, B. 216, 219-220; - Dagloonen; Reglementen, B. 219; - Comptabiliteit, II. 293; te hooge kosten, II. 279, 298[1]; = (Al of niet verval der) II. 263, 278; = (Benoodigde) II. 270, 276, 280; - Dokken, II. 280, 281, 282.

Wessem, lid der Eerste Kamer voor de provincie Noordholland. (J. C. van)

I. Is, *lid* der *comm.* voor de *verzoekschriften*, 14; - in Sept. 1855 der *derde* afd. *lid*, 4; - in Dec. *derzelfde* afd. *lid*, 14; *rapptr.* voor de w. o.: Tijdelijke opslag van meel in entrepôt en andere bergplaatsen, 17; Staatsbegr. voor 1855, Hoofdst. I-IV, 21; Hoofdst. V-XII, 29; - in April der *derde* afd. *lid*, 98; *voorz.*, 101; *rapptr.* voor de w. o.: Onteigening van perceelen te Rotterdam; Verhooging der begroot. wegens den arbeid der gevangenen, 101; Naturalis. van G. Challenger en 9 anderen; J. P. Grimm en 4 anderen; Verlenging voor Amsterdam van den bij art. 291 der gemeentewet gestelden termijn, 107.

Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1856, algem. ber., 77; Hoofdst. IX *B*, 96[2], 96[3].

Westerhoff, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Appingadam. (Dr. R.)

II. Is in Sept. en Oct. 1855 der *vierde* afd. *lid*, 8; - in Nov. en Dec. *derzelfde* afd. *lid*, 127; - in Feb. en Maart 1856 der *eerste* afd. *lid*, 517; *rapptr.* voor het Voorstel van den hr. Wint-

gens. 583; voor de w. o.: Wijziging van de regten van in- en uitvoer van visch; Regeling der Zeevisscherijen, 604; - in April en Mei der *tweede* afd. *lid*, 657; *rapptr.* voor het w. o. Regeling der benoembaarheid van vreemdel. tot landsbedieningen, 825; — *lid* eener *comm. tot onderz.* van *regeringsbescheiden:* Inlichtingen op het adres van J. M. Koekelis, 583; - Opgaven wegens den verkoop van domeinen over 1855, b. 655; = gezonden naar den Koning, 54; — *stemopnemer*, 54.

Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1856, Hoofdst. IV, onder-art. 28 (Onderhoud der burgerl. en milit. gevangenen), 148[1-6]; Hoofdst. V, 4de afd. (Medische politie), 156; 6de afd. (Waterstaat en publ. werken), 164; onder-art. 79 (Subsidien aan besturen, maatschappijen en instellingen enz.), 183; Hoofdst. VIII, onder-art. 9 (Kosten der betonning en bebakening enz.), 291; onder-art. 10 (Tractementen der ambtenaren voor de dienst der quarantaine), 292; - Vaststelling der Middelen voor 1856, alg. ber., 478; - Droog dok te Willemsoord, alg. ber., 818; — *voorstellen van leden:* der HH. Rochussen, tot het houden eener enquête, 566, 582, 584; - Wintgens, tot instelling van plaatsel. raden van gezondh., alg. ber., 770.

Westervoort. (Spoorwegbrug te) I. 52, 58; II. 145, 148[8], 153, 459.

West-Indische Bank. Zie Kolonien.

———— Compagnie, bij octrooijen in 't bezit gesteld van de West-Indische kolonien, B. 321.

———— kolonien. Zie Kolonien Octrooijen. Zendelingen.

———— producten. Zie Koloniale - Remise-rekeningen.

Wetgeving bestaat nog in de Nederl. W.-I. kolonien. Invoering aldaar, (Oud-Hollandsche) II. 391, 394[3]; B. 323.

———— op de scheepvaart. (Burgerlijke en strafregtelijke) [Nieuw maritiem wetboek] B. 405.

Wets-ontwerpen behandeld in de beide Kamers. Zie omtrent het tijdstip der indiening en van het uitbrengen van verslagen onder de kennisgevingen der Voorzitters, alsmede de betrekkelijke onderwerpen: Vaststelling van beraadsl. over w. o. in de Eerste Kamer, I. 17, 20, 21, 36, 42, 45, 102, 112; - Id. in de Tweede Kamer, II. 39, 52, 54, 77, 147, 169, 177, 213, 309, 343, 517, 657, 675, 804, 839; — Beraadsl. over zoodanige vaststelling, I. 36, 42-43, 45; II. 12, 512; — Aann. van w. o. in de Eerste Kamer, I. 20, 23, 24, 39, 42, 45, 48, 111, 115, 117, 118, 119; - Id. in de Tweede Kamer, II. 36, 60, 88, 90, 125, 143, 223, 225, 235, 255, 258, 261, 297, 305, 317, 355, 403, 404, 406, 458, 477, 594, 595, 660, 717, 804, 834, 846, 880, 882, 886. Zie omtrent de bekrachtiging door den Koning van door de beide Kamers aangenomen w. o. onder de kennisgevingen der Voorzitters en onder het woord Koning. Zie verder Commissien.

———— wenschelijk in te dienen betrekkelijk het onderwijs, de regterlijke inrigting, het bestuur van W. I., den Raad van State, de nationale militie, de herziening der tabel bij art. 99 der kieswet, 's Rijks comptabiliteit, het beheer en verantwoording der koloniale geldmiddelen, II. 63; B. 143, 190, 193, 194, 198, 199, 244-245. = op te dragen aan den Raad van State. (Zamenstelling en verdediging van) B. 831, 834. = tot verhooging der begrootingen. (Veelvuldige) I. 21; B. 312. = ten tweeden male ingediend. (Memorien van toelichting bij) B. 711.

Wetten, partieel te herzien of te veranderen al of niet wenschelijk, II. 129, 130, 131. = (Al of niet noodzakelijkheid van eene bepaling betreffende de in-werking-treding van) II. 476, 477, 479[5]. = van Franschen oorsprong; die van 28 Nivôse jaar XIII, B. 164.

Wijn. (Verhoogde opcenten op den) II. 479[1].

Willemsoord. Bestaand droog dok, II. 293, 294, 817; B. 26, 163, 218, 224-229, 260[2]; - Schipsluis van het bestaande, II. 811, 812; B. 579; - Al of niet herstelling, I. 52, 60; B. 604; - Kosten, B. 602; - Hellingkappen, bergplaatsen voor projectilen, B. 218; - Sleephelling, B. 579; - Nieuw droog dok, II. 809-823; B. 540-544, 578-579, 602-605; - Drijvend dok, II. 810, 823; B. 603. — Zie verder Staatsbegrooting.

Wintgens, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Delft. (Mr. W.)

II. Is, gedur. het zittingjaar *lid* der *huishoudel. comm.*, 8; Id. der *comm.* voor de *stenogr.* 8; - in Sept. en Oct. 1855 der *eerste* afd. *lid*, 8; *rapptr.* voor de w. o.: Hoofdst. VIII, X en XI der Staatsbegr. 1856, b. 45, 46: Aanvull. der wet houdende belast. op het gedistilleerd, 51; - in Nov. en Dec. der *vijfde* afd. *lid*, 127; - in Febr. en Maart 1856 der *eerste* afd. *lid*, 517; *rapptr.* voor het voorstel van den heer van der Veen, 520; - in April en Mei der *tweede* afd. *lid*, 657; — *lid* eener *comm. tot onderzoek* van *regeringsbescheiden:* Rekening der comm. van de voorm. wees- en momboirkamers, 47; - Verslag der comm. van liquid. van de voorm. wees- en momboirk. tot 31 Dec. 1855, b. 568 (brengt versl. uit, 18 April, 747); - Rek. der comm. van de voorm. wees- en momboirk., 603; = in- en uitgeleide des Konings (Vereen. zitt. 17 Sept.); — *lid* der *comm.* van *enquête* omtrent de zaak van het Zwolsche diep, 879.

Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. 1856, Hoofdst. II, art. 1, onder-art. 7 (Aankoop van boeken), 89; Hoofdst. V, afd. 6 (Waterstaat en publieke werken) 166, 170; afd. 7 (Onderwijs [Kon. Acad. te Delft]), 208; Hoofdst. IX *B*, algem. ber., 305; - Aanvull. der wet op het binnenl. gedistill., algem. ber., 409, 418; art. 9, b. 436; art. 29, b. 454, 455 (verbet. 470); - Wijzig. der wet van 5 Maart 1852, regelende de zaken van de voorm. wees- en momboirk., alg. ber., 833; — *voorstellen van leden:* die der HH. Elout v. Soeterwoude, 11 Dec., 374 (verbet., 394); - Wintgens, tot instelling van plaatsel. raden van gezondheid, 784 (verbet., 808).

Doet voorstellen: betreffende *het opmaken* van 2 nominatien, 215; (ingetrokken, 215); - tot *het wijzigen* van art. 49 van het w. o. tot aanvulling der wet op het binnenl. gedistilleerd, 457.

Trekt in zijn *voorstel* tot instelling van plaatselijke raden van gezondheid, 792.

Woningen, schadelijk voor de gezondheid. (Maatregelen tegen) II. 771, 772, 774, 776, 777, 781, 783, 789, 791. — Zie verder Armen-instellingen.

Wybenga, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Sneek. (Mr. S.)

II. Is in Sept. en Oct. 1855 der *vijfde* afd. *lid* en *lid* der comm. voor de *verzoekschriften*, 8; *rapptr.* voor de w. o.: Voltooijing van het postkantoor te Amsterdam, 49; Bekratchtiging van prov. belast., 51; - in Nov. en Dec. *derzelfde* afd. *lid* en *lid* der *comm.* voor de *verzoekschriften*, 127 (brengt versl. uit, 317, 323-324, 362); - in Feb. en Maart 1856 der *eerste* afd. *lid* en *lid* der *comm.* voor der *verzoekschriften*, 517 (brengt versl. uit, 524-527, 649-650, 846-847, 897-898); - in Feb. en Maart der *derde* afd. *lid* voor een tweede onderzoek van het voorstel van den hr. Wintgens, 520); - in April en Mei der *vijfde* afd. *lid*, 657; *rapptr.* voor de w. o.: Natural. van G. Challenger en 9 anderen en J. P. Grimm en 4 anderen, 825; — *lid* eener *comm. tot onderzoek van regeringsbescheiden:* Overeenk. met Belgie over uitlever. van boosdoeners, 48; - Inlichtingen op het adres van A. J. Geluk, 733; = gezonden naar den Koning, 221; — *stemopnemer*, 215.

Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1856, Hoofdst X, 13de afd. (Tractem. en verdere kosten van het corps maréchaussée) 354; - Huishoud. en tucht op de koopvaardijschepen, art. 1, b. 682, 683; - Banken van leening, art. 34, b. 765; — de *conclusie van rapp. op verzoekschriften*, 321, 322.

Doet voorstellen: *tot wijziging* van het w. o. Huish. en tucht op de koopvaardijschepen, art. 1, b. 682 (ingetrokken, 683).

Yachtclubs, vrijgesteld van betaling van loodsgelden. (Vaartuigen van) B. 389.

Zeeland. (Noodzakelijkheid van de vestiging eener arrondissem.-regtbank in het 4de en 5de district van) B. 668. = te verminderen. (Rijks-subsidie voor de calamiteuse polders in) I. 43; zie Polders. = (Opheffing van het fonds uit het overschot der bijdragen van eenige calamiteuse polders in) I. 51, 58. — Zie verder Belastingen.

Zeemagt. Materieel, II. 263, 268; B. 25, 26, 163; - Personeel, II. 263, 270, 279, 294; B. 26, 163-164; - Officieren van administratie, II. 263; B. 221; - Al of niet verval, I. 53, 60; II. 262-264, 267-274, 275-276, 278-282, 283; - Zorg den Koning opgedragen, II. 69; - Onkosten van verschillende schepen enz., I. 91; II. 262, 263, 271; B. 217-218; - Kosten der active zeemagt in 1854 en besteding der toegestane gelden, II. 276, 284, 285; B. 221-222; - Onkosten voor de zeemagt gedeeltelijk door Indie te dragen, II. 276, 281, 282; B. 146, 216; - Werking der wet van 28 Aug. 1851, B. 220-221. = dient ter bescherming der kolonien, I. 53, 60, 72, 90, 92; II. 269, 273; Tegen zeeroovers, II. 279. = in O. I., II. 275, 285, 294; B. 216, 222; In W. I.; zie Kolonien. — Zie verder Defensiewezen. Indie. Marine. Schepen.

Zeemilitie. Zie Militie. (Nationale)

Zeep aan de peiling onderworpen. (Neringdoenden in) B. 367.

Zeereis. Wat als zoodanig moet worden aangemerkt, B. 406, 477, 668; - Aanvang en afloop, II. 700-703.

Zeeschip. Wat dat is, B. 598. — Zie verder Loodsdienst. Loodsen.

Zeevaart. (Scholen voor de) B. 507.

Zeevisscherijen. (XLVIII. Wets-ontwerp op de)

II. Ingekom. bij de Tweede Kamer 7 Dec. 1856, b. 327; — Kon. boods. 6 Dec; - Ontw. van wet; - Mem. van toel., B. 392-397; — Ben. der comm. van rapptrs., 604; — Voorl. verslag

10 Maart, B. 567-570; — Mem. van beantw., B. 804-809; - Nota van wijzigingen, B. 809.
Adressen betrekkelijk dit wets-ontwerp; zie Adressen.
Het eindverslag is niet uitgebragt.

ZEEVISSCHERIJEN. Afschaffing van premien en opheffing der belemmerende voorschriften tot uitoefening, II. 145; B. 158, 209, 369, 370, 392, 567-570, 804-809. — Zie verder Collegie. Garnalen. Haring. Visschen. Zuiderzee.

ZEGELREGTEN; zie Advertentien. Dagbladen.

ZENDELINGEN in de W.-I. kolonien, niet aan bijzondere voorschriften gebonden, B. 323, 842. — Zie verder Kolonien. (Toestand der West-Indische)

ZEVENBERGEN. (Geschil tusschen de comm. van liquidatie voor de wees- en momboirkamers en het domeinbestuur, omtrent de voormalige weeskamer te) B. 639.

ZIEKENBUSSEN; zie Armen-instellingen.

ZIEKTEN. (Epidemische) II. 776.

ZONDAG. (Viering van den) II. 312-316, 326[1], 326[3].

ZOUT voor de visscherijen. (Vrijdom van accijns op het) B. 567.

ZOUT-OOGST op St. Martin in 1854 niet goed gelukt, B. 686, 687, 857. — Zie verder Kolonien. (Productie)

ZUIDERZEE. (Loodsen op de) B. 389. = (Visscherij in de) B. 392, 395, 396, 570, 808, 809. = (Grenzen der) B. 808; - Kribwerken en indijking, II. 168, 172, 176[2].

ZUIDLAREN. Bijdrage voor een weg naar Gieten, B. 156, 205.

ZUIDWILLEMSVAART. Verbeteringswerken, B. 154, 204; - Scheepvaart, aftappingen en sluiting, I. 50, 57, 77, 78; II. 93, 165, 166, 172, 176[2], 178, 189[1], 623, 636-638, 889; B. 611-619, 695-696. — Zie verder Aftappen.

ZUIJLEN VAN NIEVELT, ontvanger der domeinen te Sas van Gent, lid van het bestuur der visscherijen op de Schelde en Zeeuwsche stroomen, lid der Provinciale Staten van Zeeland. (Mr. T. W. baron VAN) Eerste candidaat op de nominatie voor de vervulling der vacature in de Algemeene Rekenkamer, II. 54; - Benoemd tot lid dier Kamer, II. 709.

ZUIJLEN VAN NYEVELT, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Zwolle. (Mr. J. P. P. baron VAN)
II. Is, in Sept. en Oct. 1855 der *vierde* afd. *lid* en *onder-voorz.*, 8; *rapptr.* voor het w. o. Wijziging van hoofdst. V der Staatsbegr. voor 1855, b. 121; - in Nov. en Dec. der *eerste* afd. *lid* en *voorz.*, 127; - in Febr. en Maart 1856 der *vijfde* afd. *lid*, 517; *rapptr.* voor het w. o. Goedkeuring van artikelen van het handelsverdrag met Oostenrijk, 604; - in April en Mei der *vierde* afd. *lid* en *voorzitter*, 657; — *lid* eener *comm. tot onderzoek* van *regeringsbescheiden:* Overeenk. met Napels over het tractaat van 1847, b. 7 (brengt verslag uit, 562); - Verslag wegens de algem. begroot. van staatsinkomsten en uitgaven over 1853 en 1854, b. 520; - Inlicht. op een adres van Schröder te Kockengen, 747.
Spreekt bij de beraadsl. over *het adres van antwoord*, par. 11, b. 27-28; — *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1856, alg. ber., 71-72; Hoofdst. III, alg. ber., 101; 2de afd. (Kosten v. buitenl. zendingen en consul.), 118, 119, 120; onder-art. 15 (Geheime uitgaven), 123; Hoofdst. V, 7de afd. (Onderwijs), 196, 197; onder-art. 95[a] (voorgest. door den hr. van Hoëvell), 249, 250; Hoofdst. IX *B*, 9de afd. (Kosten van administr. der posterijen), 313, 315; Hoofdst. X, alg. ber., 337, 340; - Aanvull. der wet op het binnenl. gedistill., alg. ber., 412; art. 5, b. 433, 434; — *het opmaken van twee nominatien voor den Hoogen Raad*, 217, 219, 220; — *voorstellen van leden:* der HH. Groen v. Prinsterer en v. Hoëvell, 29 Nov., 233; - Elout v. Soeterwoude, 11 Dec., 381, 385; - v. Hoëvell, tot het houden eener enquête, 525; - Elout v. Soeterwoude, 13 Maart, 651.
Doet een voorstel *tot wijziging* van het adres van antwoord, par. 11, b. 28.

ZWARTEWAAL (Burgemeester der gem.); zie Tol. (M. L. van der)

ZWEDEN. (Strafbepalingen tegen dronkenschap in) B. 332.

ZWIN. (Verzanding en verbetering van het) II. 189[1].

ZWOLSCHE DIEP. (Concessie tot landaanwinning en verdieping van het vaarwater, II. 827; B. 404, 636-637; - Onderzoek daarover op te dragen aan eene bijzondere commissie uit de Tweede Kamer, II. 318, 320-322; - Enquête daarover te houden, II. 320-322, 551, 826-827, 832[1-2]; B. 493-494, 630-637; - Toedragt der zaak, II. 318-320, B. 634; - Tol geheven; - Adres van de Staten van Drenthe, II. 317; B. 631.

——— (LI. Voorstel van den heer van der Veen, tot het houden eener enquête omtrent de uitvoering van de concessie tot landaanwinning en verdieping van het vaarwater op het)
II. Ingekomen bij de Tweede Kamer 15 Dec. 1855, b. 445; — Geleid. miss., 14 Dec.; - Voorstel; - Mem. van toel., B. 404; — Benoem. eener comm. van rapptrs., 520; — Voorl. versl. der comm. v. rapptrs, 15 Febr. 1856, B. 493-494; — Mem. van beantw., B. 630-636; - Kon. besluit van 26 Junij 1844, waarbij eene concessie verleend werd aan de naamlooze maats. tot verbetering van het Zwolsche diep, B. 636-637; — Eindverslag der comm. van rapptrs., 17 April, B. 637 (uitgebr. id., 733); — Beraadsl. 25 April, 826-828; Algem. ber., 826-828; - Aann. der onderdeelen van het voorstel zonder ber. en zonder hoofdel. stemming, 828; — Aannem. van het voorstel met 29 tegen 19 stemmen, 25 April, 828.
Adressen betrekkelijk dit voorstel; zie Adressen.

——— (Regeling der verschillende punten omtrent de enquête betrekkelijk de zaak van het)
II. Bepaling van den dag, waarop de verschillende punten zullen worden vastgesteld en eene comm. zal worden benoemd, 833; - Bepaling van het getal leden, waaruit de comm. van enquête zal bestaan, 877; - Bepaling, hoeveel leden der comm. tot het afnemen der verhooren minstens worden vereischt, 878; - Bepaling van den termijn, binnen welken het onderzoek zal zijn afgeloopen, 878; — Benoem. eener comm., 30 April en 2 Mei, 878-880; — Kennisgeving der benoeming van den voorzitter der commissie, 886.

ZYLKER, lid der Tweede Kamer voor het hoofdkiesdistrict Appingadam. (J. F.)
II. Is in Sept. en Oct. 1855 der *derde* afd. *lid*, 8; *rapptr.* voor de w. o.: Natural. van J. F. Heckler en 29 anderen, 37; Hoofdst. VI der Staatsbegr. 1856, b. 45; - in Nov. en Dec. der *vijfde* afd. *lid*, 127; *rapptr.* voor het w. o. Verklaring van algemeen nut van den aanleg van een weg van Uden naar Overlangel, 223; - in Feb. en Maart 1856 der *eerste* afd. *lid*, 517; - in April en Mei der *derde* afd. *lid*, 657; — *lid* eener *comm. tot onderz.* van *regeringsbescheiden:* Rekening der comm. voor de voormalige wees- en momboirkamers over 1853, b. 47; - Idem over 1854, b. 603; — *volgens kennisgeving afwezend*, 657.
Spreekt bij de beraadsl. over *wets-ontwerpen:* Staatsbegr. voor 1856, Hoofdst. IV, algem. ber., 126; Hoofdst. V, onder-art. 95[a] (voorgesteld door den heer v. Hoëvell) 248; Hoofdst. VI, 4de afd. (Pensioenen en wachtgelden) 257; — *het opmaken van twee nominatien voor den Hoogen Raad*, 221.

ERRATA.

In de *Alphabetische Naamlijst* der Leden staat, dat de heeren VAN ZUIJLEN VAN NYEVELT en ZYLKER zouden aftreden in 1856, dit moet zijn 1858.

Op blz. 48 van het *Register*, 2de kolom, in het artikel *Onderwerpen*, 4den regel aan het einde, is weggevallen het cijfer **1** achter de woorden: » Het doen drukken van stukken,".

LIJST van aangenomen wetten, zitting 17 Sept. 1855 — 5 Julij 1856.

BENAMING DER WETTEN.	DAGTEEKENING				
	der indiening van de wets-ontwerpen.	der aanneming door de Tweede Kamer.	der aanneming door de Eerste Kamer.	der bekrachtiging door den Koning.	der uitgifte van het Staatsblad.
Wetten houdende naturalisatie van Jean Frédéric Heckler en negen anderen. (III)	20 September.	5 October.	17 December.	18 December.	22 Dec., n°. 142-151.
Wetten houdende naturalisatie van Alexander Fraser en negentien anderen. (IV)	20 »	5 »	17 »	18 »	22 » » 152-171.
Wet tot wijziging van hoofdstuk IV der Staatsbegrooting over 1854. (V)	20 »	13 November.	17 »	18 »	22 » » 173.
Wet tot verhooging van hoofdstuk IV der Staatsbegrooting over 1855. (VII)	20 »	13 »	17 »	18 »	22 » » 174.
Wet houdende bepalingen omtrent de huishouding en tucht op de koopvaardijschepen. (VIII)	20 »	15 April.	6 Mei.	7 Mei.	10 Mei, » 32.
Wetten tot vaststelling van de hoofdstukken I-XII der Staatsbegrooting voor den jare 1856. (II)	21 »	16 Nov. - 12 Dec.	28 - 29 Dec.	30 December.	31 Dec., » 197-209.
Wet houdende aanwijzing van de middelen ter goedmaking der uitgaven begrepen in de Staatsbegrooting voor den jare 1856. (II)	21 »	18 December.	29 December.	30 »	31 » » 210.
Wet tot regeling der ontvangsten en uitgaven van het Pensioenfonds voor Burgerlijke Ambtenaren over den jare 1856. (XXI)	25 »	29 November.	17 »	18 »	22 » » 175.
Wet tot vaststelling der begrooting wegens den arbeid der gevangenen over 1856. (XXIII)	3 October.	13 »	17 »	18 »	22 » » 172.
Wet tot verhooging van hoofdstuk IX*B* der begrooting van Staatsuitgaven voor 1855. [Voltooijing van het gebouw bestemd tot postkantoor en kantoor van den Rijkstelegraaph te Amsterdam.] (XXIV)	3 »	13 »	17 »	18 »	22 » » 178.
Wet tot aanmoediging van den invoer van granen en andere levensmiddelen. (XXVI)	7 November.	12 December.	24 »	25 »	25 » » 180.
Wet tot wijziging en verhooging van hoofdstuk IX*B* der Staatsbegrooting voor 1854. (XXIX)	7 »	29 November.	17 »	18 »	22 » » 177.
Wet tot vaststelling der begrooting van uitgaven voor de Algemeene Landsdrukkerij voor 1856. (XXX)	7 »	12 December.	24 »	25 »	31 » » 182.
Wet tot aanvulling van de bepalingen der wet van 26 Augustus 1822 (*Staatsblad* n°. 37), houdende belasting op het binnenlandsch gedistilleerd. (XXXI)	7 »	15 »	25 »	28 »	28 » » 193.
Wetten tot bekrachtiging van provinciale belastingen in Noordbrabant, Gelderland, Zuidholland, Noordholland, Zeeland, Friesland, Overijssel, Groningen en Drenthe. (XXXIII)	7 »	12 »	27 »	28 »	31 » » 184-192.
Wet houdende bepalingen nopens den tijdelijken opslag van meel in entrepôt en andere bergplaatsen. (XXXIV)	7 »	29 November.	14 »	14 »	14 » » 139.
Wet tot wijziging van hoofdstuk V der begrooting van Staatsuitgaven voor 1855. [Subsidien.] (XXXVII)	10 »	17 December.	28 »	29 »	31 » » 194.
Wet tot inkoop en amortisatie van rentegevende nationale schuld. (XLI)	17 »	29 November.	17 »	18 »	22 » » 176.
Wet tot regeling van het fonds voortspruitende uit koopprijzen van domeinen over het dienstjaar 1855. (XLII)	21 »	29 »	17 »	18 »	22 » » 141.
Wet tot verklaring van het algemeen nut van den aanleg van den weg van Uden, over Zeeland en Reek, naar Overlangel, provincie Noordbrabant. (XLIII)	22 »	12 December.	24 »	25 »	31 » » 181.
Wet tot wijziging der wet van den 5den Maart 1852 (*Staatsblad* n°. 45), houdende regeling der zaken van de voormalige wees- en momboirkamers. (XLIV)	24 »	26 April.	5 Mei.	7 Mei.	15 Mei, » 22.

BENAMING DER WETTEN.	DAGTEEKENING der indiening van de wets-ontwerpen.	der aanneming door de Tweede Kamer.	der aanneming door de Eerste Kamer.	der bekrachtiging door den Koning.	der uitgifte van het Staatsblad.
Wet tot verhooging van het Vde hoofdstuk der begrooting van Staatsuitgaven voor 1855. [Subsidie ten behoeve van de Maatschappij van Weldadigheid.] (XLV)	28 November.	12 December.	24 December.	29 December.	31 Dec., nº. 195.
Wetten houdende naturalisatie van L. Meijer c. s. (LIII).	5 Februarij.	16 Februarij.	5 Mei.	7 Mei.	10 Mei, » 23-30.
Wet tot nadere vaststelling van het totaal van het Vde hoofdstuk der begrooting van de Staatsuitgaven voor 1855. (LV)	5 »	16 »	6 »	8 »	15 » » 33.
Wet houdende goedkeuring der daarin vermelde artikelen van het den 29sten December 1855 gesloten handels- en scheepvaartverdrag tusschen Nederland en Oostenrijk. (LX)	7 »	22 April.	5 »	7 »	15 » » 21.
Wet tot verhooging der begrooting wegens den arbeid der gevangenen over 1856. (LXVII)	16 »	11 »	6 »	7 »	15 » » 31.
Wet tot verhooging van het Vde hoofdstuk der Staatsbegrooting voor 1856. [Haarlemmermeer-polder; Stichting van een stoomgemaal op den IJssel.] (LXXIII)	3 Maart.	13 Maart.	5 »	7 »	10 » » 20.
Wet tot inkoop en amortisatie van rentegevende nationale schuld. (LXXV)	6 »	13 »	5 »	7 »	10 » » 19.
Wet tot verhooging van het VIIde hoofdstuk der Staatsbegrooting voor 1855. [Pensioenen.] (LXXVI) . .	6 »	13 »	6 »	8 »	15 » » 51.
Wet tot verklaring dat het algemeen nut de onteigening vordert van de eigendommen noodig tot de uitvoering van het plan der water-verversching van de binnenstad van Rotterdam en de daartoe behoorende polders. (LXXIX)	8 April.	28 April.	6 »	8 »	15 » » 50.
Wet tot wijziging van het IXde hoofdstuk *B* der Staatsbegrooting voor 1856. [Entrepot te Rotterdam.] (LXXX)	8 »	2 Mei.	6 »	8 »	10 » » 53.
Wetten houdende naturalisatie van G. Challenger en negen anderen. (LXXXIII)	11 »	2 »	6 »	8 »	15 » » 34-43.
Wet houdende vaststelling der raming van uitgaven, wegens verstrekkingen door het Departement van Marine, dienst 1856. (XC)	21 »	2 »	6 »	8 »	15 » » 49.
Wetten houdende naturalisatie van J. P. Grimm en vier anderen. (XCI)	21 »	2 »	6 »	8 »	15 » » 44-48.
Wet tot verlenging voor de gemeente Amsterdam van den in art. 291 der gemeentewet gestelden termijn. (XCII)	22 »	2 »	6 »	8 »	15 » » 52.

LIJST van onafgedane onderwerpen.

BENAMING.	*AANMERKINGEN.*
1°. **Wets-ontwerpen:**	
tot aanvulling der bepalingen der wet van den 2den Augustus 1822 (*Staatsblad* n°. 32), houdende belasting op de bieren en azijnen. (XXXII).	Het voorloopig verslag is onbeantwoord gebleven.
tot zamenstelling der regterlijke magt en het beleid der justitie. (XXXVIII).	idem.
tot vereenvoudiging in het beleid der justitie en in het Wetboek van Burgerlijke Regtsvordering. (XXXVIII).	Het eindverslag is niet uitgebragt.
tot vaststelling van het reglement op het beleid der regering van de Nederlandsche West-Indische kolonien en bezittingen. (XL).	Het voorl. verslag is niet uitgebragt.
houdende bepalingen op de loodsdienst der zeeschepen. (XLVI).	Het eindverslag is niet uitgebragt.
tot wijziging der regten op den in- en uitvoer van visch. (XLVII).	idem.
op de zeevisscherijen. (XLVIII).	idem.
tot herziening der tabel, regelende de verdeeling des Rijks in kiesdistricten en tot wijziging van eenige bepalingen der kieswet. (LII).	idem.
tot regeling van het lager onderwijs. (LIV).	Het voorl. versl. is onbeantw. gebleven.
houdende bepalingen omtr. den doortogt en het vertrek van landverhuizende personen. (LVI).	idem.
tot herziening der wet van den 6den Maart 1852 (*Staatsblad* n°. 47), regelende de jagt en visscherij. (LXVIII).	Het voorl. verslag is niet opgemaakt.
houdende bepalingen omtrent het begraven van lijken, de begraafplaatsen en de begrafeniskosten. (LXXXIV).	Het onderzoek in de afdeelingen heeft niet plaats gehad.
regelende de benoembaarheid van vreemdelingen tot landsbedieningen. (LXXXV).	Het voorl. verslag is niet opgemaakt.
betreffende de vijfjarige verjaring van de coupons der certific. van nat. schuld. (LXXXVI).	Het voorl. versl. is onbeantw. gebleven.
tot vereeniging van gemeenten. (LXXXIX).	Het onderzoek in de afdeelingen heeft niet plaats gehad.
op de nationale militie. (XCIII).	idem.
tot regeling van het gebruik van het koloniaal batig slot over 1854. (XCV).	idem.
tot afwijking van de bij de gemeentewet gestelde regelen van plaatselijke belastingen voor de gemeenten Hoorn, Alkmaar, Purmerend en Kampen. (XCVI).	Het voorloopig verslag is onbeantwoord gebleven.
tot vaststelling der raming van uitgaven wegens verstrekkingen voor het Departement van Oorlog, dienst 1856. (XCVIII).	Het onderzoek in de afdeelingen heeft niet plaats gehad.
tot onteigening van perceelen voor de verlenging van het kanaal van 's Gravenhage naar Scheveningen, gemeente 's Gravenhage. (C).	idem.
tot vereeniging van gemeenten. (CI).	idem.
tot regeling der zamenstelling en bevoegdheid van den Raad van State. (CII).	idem.
tot goedkeuring van eene ruiling tusschen den Staat en de gemeente Roermond. (CIII).	idem.
tot onteigening van pereeelen ten behoeve der verbetering van het kanaal genaamd het Dokkumer grootdiep, leidende van Dokkum naar de zeesluis de Nieuwe Zijlen, in de gemeente Oostdongeradeel, provincie Friesland. (CIV).	idem.
2°. **Voorstellen van leden:**	
dat van den heer van der Veen, tot het houden eener enquête omtr. de uitvoering van de concessie tot landaanwinning en verdieping van het vaarwater op het Zwolsche diep (LI).	Het onderzoek is niet afgeloopen.
dat van den heer van Hoëvell, tot benoeming eener commissie tot onderzoek wegens het misbruik van sterken drank. (LXV).	Het verslag is niet uitgebragt.
dat van den heer Sloet tot Oldhuis, tot verandering der tienden in grondrenten. (XCVII).	Het onderzoek heeft niet plaats gehad.

BENAMING.	*AANMERKINGEN.*
3°. **Regeringsbescheiden**:	
Verslag van het beheer en den staat der Oost-Indische bezittingen over 1853. (XIII).	De comm. heeft haar versl. niet uitgebr.
» der Algemeene Rekenkamer over 1854. (LVII).	idem.
» omtrent den staat der hooge-, middelbare en lagere scholen over $18^{54}/_{55}$. (LXI).	idem.
» omtrent de uitvoering gedurende het jaar 1855 aan de wet tot regeling van het muntwezen in Nederlandsch Indie gegeven. (LXIV).	
Overeenkomst met Bremen tot regeling der voorwaarden waarop de consulaire agenten in de overzeesche bezittingen zullen worden toegelaten. (LXXVII).	idem.
Rekening van het fonds wegens kolonisatie van behoeftigen in de kolonien der Maatschappij van Weldadigheid, over 1854. (LXXVIII).	
Mededeelingen over de aftapping van water op de Zuid-Willemsvaart. (LXXXII.)	De discussie over de conclusie van het verslag is uitgesteld.
Inlichtingen op het adres van A. J. Geluk, te Oud-Vossemeer, over zijne inlijving bij de nationale militie. (LXXXVII).	De comm. heeft geen verslag gedaan.
Inlichtingen op het adres van J. P. Spee Schreuder, te Koekengen, bertekkelijk eene aldaar aangelegde begraafplaats. (LXXXVIII).	idem.
Verslag van de muntwerkzaamheden in 1855. (XCIV).	idem.
Staatsrekening over 1853 enz. (XCIX).	Er is geen comm. tot onderz. benoemd.
Verslag van het beheer der kolonien over 1854, wat de West Indien en de Kust van Guinea betreft. (CV).	idem.
Verslag wegens het armbestuur over 1854. (CVI).	idem.

UNIVERSITY OF ILLINOIS-URBANA
3 0112 074661593